VILLANOVA COLLEGE LIBRARY
Villanova, Pennsylvania

This book was donated
3-4-49
by
Rev. M. Sullivan, O.S.A.

ACTA
SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE


Pl. 67.
R.T.
MAXIMILIANVS HENRICVS ARCHIEP. COL. S. R. I. ELECT. &c.
F. Frios fc.
Henricus Causé sculpsit Antver.



PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME M. DCCC LXVII

ACTA SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA A

GODEFRIDO HENSCHENIO ET DANIELE PAPEBROCHIO,

E SOCIETATE JESU

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

MAII TOMUS SEPTIMUS

CONTINENS TRES ULTIMOS DIES

OPERAM ET STUDIUM CONFERENTIBUS

FRANCISCO BAERTIO ET CONRADO IANNINGO

EJUSDEM SOCIETATIS

PARISIIS ET ROMÆ

APUD VICTOREM PALMÉ, BIBLIOPOLAM

1866

FX
4055
.A2
1863

SERENISSIMO ET REVERENDISSIMO PRINCIPI

MAXIMILIANO HENRICO

COLONIENSI ARCHIEPISCOPO

S. R. I. PRINCIPI ELECTORI

PER ITALIAM ARCHICANCELLARIO ET SEDIS APOST. LEGATO NATO

LEODIENSI, HILDESIENSI

AC MONASTERIENSI

EPISCOPO ET PRINCIPI

ADMINISTRATORI BERCHESGADENSI

UTRIUSQUE BAVARIÆ SUPERIORIS PALATINATUS

WESTPHALIÆ, ANGARIÆ, ET BULLIONII DUCI

COMITI PALATINO RHENI, LANDGRAVIO LUCHTENBERGENSI

MARCHIONI FRANCHIMONTENSI

COMITI LOSSENSI, ET HORNENSI, ETC.

Quo plura subinde in unum nomen ac tempus concurrunt gratulandi argumenta, eo pronius est confundi solicitudinem gratulari cupientium, dum apud se difficulter constituunt, quid prius, quid posterius sint assumpturi. Nobis certe id usu venit, Serenissime Princeps, considerantibus, quæ et quanta decora hisce postremis annis in Te contulerit supremi munifica manus Largitoris; ad commune tamen Episcopatuum et Populorum, qui Clementiæ ac Prudentiæ Tuæ concrediti sunt, emolumentum potius, quam ad privatum commodum Tuum. Placet igitur compendio et brevi oratione complecti multa, et uno veluti spiritu percurrere; videlicet recuperata per te esse Diœceseon jura; plebem, alibi ne tumultuaretur cohibitam provide, alibi a seditione tentata fortiter revocatam; servatos in pace neutrarumque partium prærogativa subditos, cum vicina omnia bellis arderent; abolitas consuetudines bono regimini noxias, et inquietis atque discordiæ civicæ causas; imo quasi parum oneris foret tot tantaque curare ac conservare in Diœcesibus tribus; quartam insuper, eamque amplissimam et potentissimam, communi suffragantium voto, illis additam; novum denique decus, vetus-

tissimo pariter ac nobilissimo Bavarorum Principum stemmati adveniens, per victoriosa Ducis Cognati arma, et Cæsareæ Sponsæ auspicicatissimas nuptias. Nos tamen, Joannis Bollandi ac Godefridi Henschenii, in colligendis illustrandisque Sanctorum Actis olim Socios, nunc Successores, specialius spectat ea lætitia, qua Westphalia tota perfunditur, in optatissima Tua ad Monasteriensem Episcopatum assumptione. Per hanc enim fit, ut in morte Decessoris præstantissimi Ferdinandi Furstenbergii, præcipuo privati Mecænate, nullam nos æstimemus fecisse jacturam, cum Serenissima Gratia Tua, quanto est generis nobilitate titulorumque amplitudine præcelsior illo, tanto etiam sit ad patrocinandum potentior. Ergo Henschenii nostri nuper defuncti Exegesim de Tungrensi ac Trajectensi Episcopatu, extremis vitæ annis ab eo recognitam retractatamque, in novæ clientelæ professionem exhibemus; non aliunde quæsitum, sed quasi Domi Tuæ natum inventumque munus. Quis namque ignorat, Tungris Trajectum, Trajecto Leodium translatam fuisse Cathedram, quam Agrippinensi conjunctam tot nunc annis feliciter tenes; adeoque Tuas esse civitates, quarum vetusta auctoritas eo Tractatu asseritur; Tuos omnes Decessores fuisse, quorum ibi tempora ordinantur; Tuos Populos, quorum ibidem definiuntur antiqui limites. Primum, licet Tungrensibus ac Trajectensibus minime dubium, agendum tamen P. Godefrido fuit, quia erat Scriptorum quorumdam parum fundata contradictione obscuratum: secundum, quia multis inveniebatur ambagibus implexum, dum suo quisque genio ac sensu veterum gesta ad hodiernam chronotaxim, nullo certo usus charactere, accommodat: tertium quia ceteris eatenus intactum; adeo ut cum recentior quidam Annalium Leodiensium scriptor moneretur, Diœcesis fines, quales antiquitus fuere, sculpta tabella repræsentare, negarit id fieri a se posse, quando omnia nunc mutata essent, Populorum etiam nomina, non solum dominia Principum. Et istæc quidem tria Henschenius præstiterat ante annos circiter trecenos, studia jam tum multa, Sanctorum Actis impensa, numerans: sed tamen decursu prædicti temporis se quoque ipso eruditior factus, denuo sumpsit retractanda universa, et hanc composuit Exegesim, multa quidem a priori Diatriba rescindens, quæ si olim incerta fuerant, nunc minime ambiguum habent inter eruditos arbitrium; addens vero non pauca, postea observata; omnibus denique novam formam inducens: quæ ut Nomini Tuo, Princeps Serenissime, patrocinio favoreque digneris, etiam ex tumulo, per nos Discipulos suos, supplicat; simulque Sanctorum Acta, edita et edenda commendat. Nos vero isti communis Magis-

tri

tri nostri Lucubrationi addimus etiam Tractatum alterum ex ejusdem schedis adornatum, de Chronologia Episcoporum atque Archiepiscoporum Mediolanensium; nonnihil etiam ad Serenitatem Tuam spectare visum. Etenim in eo quæritur, quo tempore ac modo potuerint Constantinopoli Mediolanum allata fuisse illa tria Sanctorum Magorum veneranda corpora, quibus Urbs Tua postmodum ad se devectis sic gloriatur, ut in perpetuam rei memoriam scutariæ suæ tesseræ insertas voluerit tres eorumdem Coronas: quasi parvi faciens se Regum Francorum Ripuariorum sedem olim fuisse, præ eo honore quo extollitur possessione talis thesauri, tanto hinc quam inde dignior Germanicarum Civitatum Regina nuncupari, quanto præsentia præteritis cariora sunt, et sacra profanis antecellunt. Nunc ad commendanda Serenitati Tuæ Sanctorum Acta, hactenus edita ac porro in lucem publicam itura; non dicam, quam multi iis inserantur quadruplicis Tuæ Diœceseos Indigetes et Patroni. Par unum sanctissimorum Conjugum, Comitum Palatinorum ad Rhenum, ac Brunwilrensis prope Coloniam Cœnobii Fundatorum; Beati, inquam, Erenfridus atque Mathildis, soli ad conciliandam gratiam sufficiunt, utpote domestici Sancti, et ex eodem unde Bavariæ Duces stemmate procreati; propter eorum Acta atque Miracula, ad XXI Maji eruderata digestaque. His interventoribus ac proxenetis omnino confidimus, nos in eumdem locum favoris recipiendos apud Serenissimam Gratiam Tuam, quo apud Decessorem in Monasteriensi Episcopatu Ferdinandum fuit Henschenius; nosque tot aliis tuis Clientibus adjungendos, non prorsus extraneos, quando opus hoc vastum componitur cuditurque in ea Belgii Provincia, Brabantia scilicet, cujus pars bene magna Leodiensi Tuæ Diœcesi est innexa. Huic operi dum Serenissimum Tuum commodabis Patrocinium, incipiemus et Nos esse pars eórum, qui totis præcordiorum affectibus optant, ut videas, videndoque læteris, pacem, in Tuis Provinciis nuper reformatam, florere diu; Bavaricam Domum alibi gloriosa numerosaque sobole firmari; copias, tuo ære conductas sustentandasque ad Ottomanicæ tyrannidis ac Mahometanæ perfidiæ excidium, firmamentum vero Romani Imperii Christianæque Religionis, redire victoriis spoliisque cumulatas; quin etiam Archidiœceseos Tuæ limites, vicinarum regionum ad fidem Catholicam reductione protendi ad Isalam usque et ultra: nam hujus quoque boni sub Te sperandi omen accepisse tunc videmur, quando Tuis auspiciis quæsitum repertumque prope Swollam est Corpus venerabilis viri Thomæ a Kempis, sub Montis S. Agnetis ruinis delitescens annis prope ducentis. Ecce autem, dum hæc scribimus, vergente ad finem

 totius

totius Maji impressione, mox prælo committenda; feralis de gravi Tua ægritudine adest nuntius, subsequente post dies paucos altero, de vita prope a Medicis desperata, qui nobis non magis aures quam animos perculit, alia omnia cogitantibus. Trepidis e manibus stylus excidit, veluti ad funebrem lessum scribendum vertendus; oculique suffusi lacrymis lituras faciebant extremæ huic et necdum plene pertextæ periodo; dum transimus in affectum mœstitiæ, quem Tuis fidelibus Populis omnibus tam certo credebamus esse communem, quam nobis constabat omnium Te esse, communem amorem. Sed bene! Audiit amantium dolentiumque suspiria, vota, lamenta Deus, et præcipitem ad extrema fata morbum miseratus stitit; rediit sanitas, vita servata fuit. Hanc quia confidimus firmiorem ex impulsu, certiorem ex periculo deinceps fore, novum gratulandi titulum atteximus concludendæ hic epistolæ; Deum Sanctosque precati, ut quæ bona, Te nobis servato ac velut a mortis faucibus reddito, conservarunt reddideruntque, ea in annos adhuc plurimos durare jubeant, novisque ac novis indies velint cumulare accessibus; quoad longæva senectute perfunctus, ad præmia, Sacerdotalibus ac Principalibus Tuis laboribus virtutibusque reposita, evcharis; illis ipsis Sanctis æternum sociandus, quorum hoc in volumine descripta, atque in pluribus post secuturis mensium reliquorum Tomis describenda Acta, tam dignanter susceperis promovenda. Atque in his finem gratulandi beneque precandi nunc facimus, adducto ad pluteos Junio, similiter illustrando, alacriter incubituri, postquam sacra Tua benedictione instructi reverterimus ad opus, nisu indefesso prosequendum.

SERENITATIS TUÆ

Clientes devotissimi

Daniel **PAPEBROCHIUS**.
Franciscus **BAERTIUS**.
Conradus **JANNINGUS**,
Societatis Jesu Sacerdotes
Flandro-Belgæ.

AD TOMUM SEPTIMUM

DE ACTIS SANCTORUM MAJI, TRACTATUS PRÆLIMINARIS

R. P. GODEFRIDI HENSCHENII

DE EPISCOPATU TUNGRENSI AC TRAJECTENSI,

Ante annos XXX primum editus in lucem Diatriba singulari, ante mortem vero recognitus ab Auctore, et varie innovatus.

Nec non de populis ei diœcesi subjectis, ac Chronologia primorum Franciæ Regum, ad ejusdem Monarchiæ initia spectantium.

PRÆFATIO EDITORIS DANIELIS PAPEBROCHII

De vita, operibus et virtutibus τοῦ Μακαρίτου.

§ I *Prima P. Godefridi ætas et studia, in Seculo et Religione.*

Auctor Exegeseos hujus Henschenius,

Daturus in novam lucem, Henschenianam de Trajectensibus ad Mosam Episcopis Lubrationem, distractis pridem editionis Meursianæ exemplaribus desideratam pluries; congruum censui præfari nonnulla de Auctore, postquam ille jam suis Sanctis, quorum Nomina illustravit et Acta, per mortem (ut confidimus) additus, ampliorem superstitibus reliquit facultatem de se rebusque suis loquendi absque adulationis nota. Quamvis enim vivens dicere consueverit, nulla sibi mortuo alia vitæ historia opus fore, quam quæ de Vita Operibus atque Virtutibus R. P. Joannis Bollandi, a me primis fere annis hujus mei studii conscripta fuit, præfixaque Martio, cui inchoando is erat immortuus; in eorum tamen gratiam, qui publicæ utilitatis interesse credunt, non ignorare quomodo per hos ultimos octodecim annos promota fuerit præsens tot grandium voluminum molitio, placet ea quæ huc faciunt elucidare
C expressius; vitæ autem Henschenianæ primordia virtutumque encomia delibare strictius, ne prolixiori encomio ornans Magistrum discipulus, privato affectui plusculum videar indulsisse.

natus in Geldria an. 1600,

2 Reverendus Pater *GODEFRIDUS HENSCHENIUS*, ineunte hoc quod decurrimus seculo XVII, die XII Kalendas Februarii, natus Venradiæ est, populoso Geldriæ adhuc Catholicæ municipio, piis honestisque et in lanei operis vendendi quæstu satis opulentis parentibus. Is prius quam nasceretur, cœpit vitam debere Sanctis, quibus erat ipsam impensurus pene totam, utpote præservatus S. Luciæ patrocinio, cui se fœtumque suum gravida devoverat mater, ex dysenterica lue periclitans. Patre orbatus circiter quinquennis, a matre, castæ viduitatis constanter tenaci, una cum fratribus duobus educatus,

pieque educatus,

inter divina beneficia semper numeravit, habuisse sororem, annis aliquantis majorem se natu, quæ matris, ob negotia familiaria sæpe domo absentis, tam solerter supplebat vices, ut eam omnes juxta atque [illegible] amarent ac vererentur. Perseveravit autem hæc n[illegible] [illegible]ficio, usque dum primam pueritiam excessisset etiam natu minimus; deinde seculo domesticisque valefaciens, monasterium, sicut pridem habuerat constitutum, adiit: ubi non paucis annis laudabiliter vivens, credi potest fratri utrique juniori impetrasse similem, ad vota religiosa, vocationem.

post Grammaticam domi perceptam,

3 Apparebat in puero *GODEFRIDO* capacius quam in fratribus ingenium disciplinarum quarumcumque, et plurima sciendi cupido ingens: quare hunc præ aliis ad litteras discendas applicuit mater: profectusque minime vulgares paucorum annorum spatio facientem, cum intelligeret in vicinis patrio municipio scholis ultra Grammaticam haud multum edocendum; Poëtica porro ac Rhetorica informandum misit ad Silvaducense Societatis Jesu Collegium, ea ætate numero et disciplina inter Brabantina gymnasia florentissimum. Hic magistrum nactus *JOANNEM BOLLANDUM*, ætate quidem non integro quinquennio se majorem, sed ea doctrinæ politioris excellentia juvenem, qualem in proprio de F
vita ejus tractatu descripsi, spectabiles omnino ac celeres habuit in virtute et litteratura progressus.

Poesim et rhetoricam Silvæducis audit Magistro Bollando;

Erat ibidem Silvæ-ducis vicinum Collegio nostro Virginum Sanctimonialium monasterium: ad quod cum *GODEFRIDUS* itaret frequenter, illectus pietate atque prudentia Religiosæ unius communicipis suæ, Beatricis nomine; ab eadem, delectata vicissim adolescentis docili vividoque ingenio, consilium suscepit expetendæ Societatis, ad cujus instituta illum velut a natura factum ipsa haud temere judicabat, eoque studiosius illum et commendabat Deo, et piis monitis instruebat ad cultum probitatis.

animum applicat petendæ Societatis,

Hujus ergo maternæ quodammodo pro se solicitudini acceptum postea semper retulit, tum quod tam multa lubricæ ætatis discrimina superaverit, tum quod constantiam in suscepto vitæ religiosæ proposito tenere potuerit inter illecebras male tuti hospitii, ubi materfamilias, domo absente marito, ad flagitium identidem solicitabat adolescentem. Et ille quidem pella-

A cibus ejus blanditiis restitit generose; veritus tamen ne aliquando vinceretur, excogitavit mutandæ domus causam ejusmodi, quæ ipsum quidem ac sociorum nonnullos discrimini propiores in tutiorem locum transferret, nemini tamen cur ita fieret posset ingerere suspicionem; uno eodemque prudenti consilio et alienæ famæ et propriæ consulens pudicitiæ.

A. D. P.

in quam receptus 1619 studet Philosophiæ,

4 Interim ad finem ei spectabat rhetoricæ exercitationis annus, sub quo petita impetrataque Societate, tirocinium ejus ingressus Mechliniæ est MDCXIX, XI Kalendas Novembris. Philosophiæ deinde operam biennio dedit Lovanii, viditque juniorem fratrem suum Petrum, Societati nostræ similiter adscriptum in gradu Adjutoris temporalis: in quo is fidelem operam diu navavit, tandemque in bona senectute spiritum reddidit, inter manus sui dilectissimi *R. P. GODEFRIDI*, hanc fratri operam extremam præstantis, ut ultimam ei Absolutionem impenderet. Audita et propugnata publice Philosophia, missus cum sociis ad recolendas humaniores litteras,
B inter eos non solum discipulum Latinitatis egit, sed etiam magistrum linguæ Græcæ, tantum ejus jam antea sub *BOLLANDO* didicerat. Utque animos ad eam faceret, laborem discentibus minuendo, epitomen praximque facilem Grammaticæ Græcæ concinnavit primus; quæ posteris exinde omnibus familiarissima fuit, utpote idonea Philellem non hebeti paucos intra dies promovendo ad Græcorum librorum lectionem; quod mihi quoque usu venisse memini, cum antea ab eo studio absterritus fuissem fastidiosa Grammaticalium præceptorum tam multorum spinositate.

docet Græca juniores nostros.

et litteras humaniores in gymnasiis Flandriæ:

5 Sic instructus, magisterio tum alieno tum proprio, ad regendas Latinas scholas per varia Collegia Flandriæ gradatim promotus, annis quinque litteras docuit; felix in novis identidem praxibus excogitandis, quibus pueri facile simul ac jucunde non minus Græca quam Latina perdiscerent; quin etiam integram aliquando ac numerosam classem sic habuit exercitatam in lectione Demosthenis, ut totam unam Orationem parati essent sustinere fere singuli, seque exami-
C ni publico sisterent, de quocumque interrogare libuisset verbo vel nomine, deque ejus accidentibus omnibus, promptam rationem reddituri. Ipse vero, minime superficialiter tinctus litteratura Græca, eam exinde tam promptam semper habuit, ut non solum quoties opus erat ex Græco in Latinum converteret facili calamo, quamlibet solutam orationem; sed etiam versus utraque lingua haud invenuste pangeret, quorum specimen habes in libro cui titulus, Imago primi seculi Societatis Jesu.

zelum ad missiones Boreales concipit

6 Accidit interim, dum studiosam juventutem erudit, venire in Belgium ex iis Patribus unum, qui juxta nostræ Societatis usum ab Indicis provinciis identidem diriguntur in Europam, de transmarinarum Missionum statu edocturi Præpositum Societatis, et operarum supplementum reducturi in illos procul semotos agros, jam albescentes ad messem. Ad ejus conspectum exarserunt illico plurium animi, juniorum præsertim Magistrorum, ut sua certatim darent nomina, ad excolendas vineas Orientalium Provinciarum. Exarsit etiam *MAG. GODEFRIDUS*: sed dispari valde ratione. Miranti itaque Rectori suo, quod, D
quem præ ceteris fervere noverat ad rudium instructionem, videret non etiam ambire Indias, et quo suus zelus fugisset querenti; graviter prudenterque respondit: Illuc quidem sat multos ferri; sibi vero in animo votoque esse Septemtrionem, tam indigum auxilii, quam expetitum a paucis; ubi amplissima Regna Nationesque complures ab orthodoxæ Religionis cultu manerent abjunctæ, per inopiam idoneorum fidei magistrorum. Ex eo tempore sua illuc cœpit dirigere studia, ut quam aptissimum se faceret reducendis heterodoxis: cumque, vertentibus alio ipsum Superioribus, ea spes ipsum postea defecisset, non desiit in nostris ubicumque poterat similem excitare zelum, et eos qui istuc dirigebantur consilio auxilioque juvare.

§. II *Bollando socius additus Henschenius, cum eodem perficit et vulgat Acta Sanctorum Januarii et Februarii.*

Spectabat Theologici curriculi metam jam Sacerdos ordinatus *P. GODEFRIDUS*, quando *R. P. JOANNI BOLLANDO*, Acta Sanctorum, E
quorum expectationem magnam Rosweidus fecerat, elucubrare pollicito, quærebatur Socius, ad multos annos suffecturus: jam enim experiri ille, et credere cœperant Superiores, non adeo celeris expeditionis fore opus, quod erat præ manibus. Multos circumspectantibus visus est idoneus præ cunctis *GODEFRIDUS*, vetus *BOLLANDI* discipulus, linguæ utriusque haud exigua præditus facultate, ad libros quasi a natura factus, totusque in illis, et firma corporis habitudine par studio cuicumque et quantumcumque continuando. Nec fefellit conceptam de se opinionem, sed multum etiam superavit. Veniens enim Antuerpiam, et jussus a *BOLLANDO* Februarium exordiri, interim dum ipse quem cœperat absolveret Januarium; non primum elegit faciliora quædam Sanctorum Acta, levi manu apparenda ad prælum; sed in SS. Amandum atque Vedastum conjecit oculos: in iisque sui ipsius facturus experimentum, cœpit amplos illos Commentarios moliri, correctis priorum scriptorum plu- F
rium etiam illustrissimorum erroribus, qui nunc ad diem VI istius secundi mensis leguntur: Annotationibusque copiosis et operosis quæcumque loca obscuriora illustravit.

Ad Sanctorum Acta junctus Bollando socius,

initium facit a difficilioribus:

persuadetque operosius illustranda omnia.

8 Nihil tam grande eatenus cogitaverat *BOLLANDUS*: sed cuique Vitæ contentus præmittere Martyrologiorum veterum verba, de eo qui tractandus veniebat, perquam modico Commentariolo de Festis, Reliquiis, Actorum scriptoribus aucta; adjecerat ad calcem Annotata quædam brevissima, nec quidquam fere nisi variantes plurium codicum lectiones repræsentantia, nulla initio, deinde nimis crebra facta Capitum divisione: adeo ut opus tali ratione continuatum, haud multum fuerit assurrecturum supra prima cogitata Rosweidi, et collectionem Surianam, solo fere Actorum Sanctorumque numero, superaturum. Ast ubi vidit, qua ratione cœpisset *HENSCHENIUS* gravissimas quasque chronologicarum quæstionum difficultates, ad Sanctorum historiam spectantes, enodare; rerum personarumque examinare et illustrare circumstantias; et

A *quam cœptum erat fieri.*

et ad diligentis Collectoris officium, etiam prudentis Commentatoris industriam adjungere; non dubitavit Discipulum imitari Magister, et eamdem methodum etiam ipse sequi, exorsus ab Actis S. Symeonis Stylitæ, die v Januarii. Etenim priores quatuor dies, ea quam dixi simplicitate jam habebantur excusi. Sed hi ne nimis essent deformes ceteris, curatum est foliorum aliquot iterata impressione, et Actorum quorumdam inutiliter replicatorum omissione, novorumque post allatorum Sanctorum substitutione. Quoniam vero satis videbat *BOLLANDUS*, fieri non posse, quin nova hæc in opus conferenda diligentia, et alia quasi forma inducenda, plus temporis requireret, quam imprimendo Januario ipse sibi præstituerat; neque se solum diu suffectum occupandis in eo typographis operis, quantumcumque lente progressuris: nonnullam cessationem indixit prælo, donec digestam melius materiam haberet; et *HENSCHENIUM* voluit, dimisso Februario, ad Januarium recognoscendum ampliusque illustrandum accedere sibi.

B *Exorsus a Januario,*

9 Cœpit ergo in die vii Januarii (hactenus enim solus *BOLLANDUS* utcumque rem promoverat) suam etiam ille conferre symbolam, exorsus a S. Witekindi, Westphalorum Ducis, Vita, ex variis Auctoribus colligenda: deinde in S. Canuto, Obotritorum Rege ac Duce Sleswicensi, laboravit successu simili; ac denique in S. Raymundo de Pennaforti, institutore Ordinis S. Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum, posteaque Ordinis Prædicatorum Generali III. Tum in die viii Januarii, de S. Attico Episcopo Constantinopolitano operosum valde texuit Commentarium; Beatique Laurentii Justiniani, Protopatriarchæ Veneti, Vitam illustrandam suscepit. In die quoque ix a SS. Juliani et Basilissæ Actis exorsus; in proprium pensum a *BOLLANDO* accepit quidquid erat Sanctorum Orientalium, e Græcis scriptis accipiendum; et pro die x elucubravit, quæ habemus, de S. Domitiano, Mitylenes in Armenia Episcopo; de S. Marciano, Ecclesiæ Constantinopolitanæ Œconomo: de utroque Theodosio, altero in diœcesi Antiochena Abbate, altero omnium Terræ-sanctæ monasteriorum Cœnobiarcha: quorum omnium Acta expedivit ad prælum accuratione tanta, nec celeritate minori; ut Græcos Sanctos, plerosque etiam Francicos et Italicos commendandos ei putaverit *BOLLANDUS*; ipse sibi Germanos, Hispanos, Britannos et Hibernos reservans.

per totum mensem utiliter laborat,

C

10 Erit, uti spero, cum absoluto Junio, Supplementum adornabo priorum quinque mensium, et quid *BOLLANDUS*, quid *HENSCHENIUS* potissimum elaboraverint, adjectaque cujusque lucubrationibus nominis sui litteris initialibus J. B. vel G. H. indicabo, ex relicta mihi ab Auctoribus notitia. Id ut ab initio factum fuisset, tunc scilicet optare cœpit *BOLLANDUS*, cum vidit ad se unum omnium undecumque confluere epistolas, etiam propter ea, quæ, non ipse, sed Socius scripserat. Ergo ne idem sibi eveniret causa Februarii, atque ut volentes percunctari quidquam de Sanctorum eo contentorum aliquo, scirent uter de duobus appellandus sibi esset; suos Sociique labores instituit litteris istiusmodi distinguere. Hoc tamen ne etiam fieret in sequenti Martio, *HENSCHENII* erga Magistrum

nihil tamen privatim sibi adscribi,

D *A. D. P.*

observantia fecit, nolentis ea ratione notum facere, quam exiguam partem in mense prænominato haberet is, cui cupiebat adscribi laudem majorem. Tanta enim erat *P. GODEFRIDI* modestia, ut nomen quoque suum præfigi libris communibus nollet; satis sibi esse dictitans, si Sanctis probaret, quem consecraverat iis laborem suum. Sed cum id non probaretur *BOLLANDO*, eatenus dumtaxat permisit nomen suum in fronte Januarii legi, ut iste Acta Sanctorum collegisse, digessisse, Notis illustrasse diceretur; ipse solum operam ac studium contulisse. Voluit nihilominus *BOLLANDUS*, quod non fuerat permissus in titulo, facere plenius in Præfatione Generali; et quam minime secundariam operam sibi navasset *HENSCHENIUS* Cap. iv § 1 sic explicare: Cum mensis Januarius paratus esset prælo; et légitime approbatus, cœptusque adeo jam excudi; datus est mihi sub annum MDCXXXV Adjutor. Hic cum aliis in rebus strenuam mihi navavit operam; tum etiam, quod ad Januarium spectat, fideli consilio juvit. Nam cum videret Vitarum quæ jam excusæ erant quasdam in Capita distributas at non omnes, auctor fuit ut et reliquas ita partirer. Annotationes etiam ut singulis Capitulis adderem persuasit. Cumque ea causa universum recognoscere mensem cœpissem, operam quoque tam seriam et constantem contulit, ut Vitas etiam bene multas ipse recenseret ac divideret in Capita et variarum rerum explanatione ornaret; quas habebam ego quidem antea, sed raptim quandoque congestas, sal em non ita perspicue distinctas et explanatas..... Ejus quoque studio et industria confecti sunt Indices omnes, tum insigni judicio, tum multo sane labore fastidii.

ac ne vix quidem nominari se passus;

E

11 Ut igitur sua utrique laus propria detur, intelligat Lector, quod Acta quidem Januarii primus ac solus in ordinem dierum *BOLLANDUS* digessit; sed ut ea induceretur forma, quæ apud Eruditos tantam attulit commendationem operi universo, primus consilio suo effecit *HENSCHENIUS*, et prævit exemplo. In illis porro, quæ post primos, quo dixi, imperfectiores dies, simili ambo spiritu modoque peregerunt singuli; elegantia cultioris Latinitatis superare forsitan *BOLLANDUM* dixeris, sed prærogativam acrioris ingenii firmiorisque judicii dubites utri concedere debeas. Non defuerunt certe, qui circa Sanctorum Hibernicorum Acta et alias sequioris notæ historias indulgentiorem fuisse *BOLLANDUM* quererentur; quod tandem etiam ipsemet agnovit, multa severiori lance expensurus jam senior, nonnulla etiam prorsus aboliturus, si res iterum sibi agenda ab initio fuisset: quemadmodum plenius et fide integra aliquando explicabo. Sed et ipse hoc idem satis ostendit in repudiandis Actis S. Swiberti, magno licet præjudicio subnixis; laudans interim quod *HENSCHENIUS* jam inde a principio cautius sibi agendum proposuisset, nihil cujusquam gratia prepæditus ab eo solo, quod verius esse sentiebat, scribendo.

licet laudem commeritus tantam pene ac Bollandus:

F

12 Ita post accessum *P. GODEFRIDI* cœptus reformari Januarius, cui antea solus *BOLLANDUS* quinquennium impenderat, octo adhuc annis hæsit inter manus auctorum et typothetarum, priusquam absolveretur, præmature in duos divisus

sic post ... annos mensis primus prodiit duobus Tomis,

A visus Tomos, qui in tres commodius fuisset partitus. Vulgata enim per *BOLLANDI* epistolas quaqua versum operis futuri fama, multa multi submisere, quæ cum, cœpta secundi Tomi impressione, primo necdum ad medietatem perducto satis tempestive adveniebant ut suis quæque locis insererentur, in molem justo majorem fecerunt utrumque excrescere; secundum vero adhuc amplius extendissent, nisi placuisset prolixiora Acta S. Joannis Chrysostomi, cujus solum Translatio festiviori cultu in Januario agitur, differre in Septembrem, quando sancti obitus ejus memoria die XIV recolitur. Nunc vero si mensis ille primus, aliis plurimis Sanctis Actisque augendus, ad eam exigeretur perfectionem, ad quam denique suum hunc Majum perduxit *HENSCHENIUS*; posset ille justos sex Tomos implere, etiam expunctis illis, quæ tali loco et opere non satis digna, aut præter necessitatem geminata esse demonstravit posteriorum temporum experientia, optima consiliorum priorum arbitra.

A. D. P

qui nunc facile ad sex excrescerent:

B Non enim isti operi idem accidit, quod aliis pluribus; quorum Auctores, primas forte partes longiori studio curaque perpolitas excipi gratanter viderent, reliquas autem cupidius postulari, jam securi de fama judicioque lectorum, tantum fere inveniuntur remittere de solicitudine, singula quam possunt optime elimandi, quantum addunt ad prosequendi cœpti celeritatem. Progressus scilicet operis majorem majoremque indies doctrinam adferebat *BOLLANDO HENSCHENIOQUE*, et hæc faciebat animum advertere ad multa consideranda, quæ in observata alias prætermisissent: unde etiam *GODEFRIDUS*, gratulantibus sibi, quod post tam longam de Sanctis tractationem, prona ac facilia jam haberet omnia; solebat reponere illud Ecclesiastæ I, Qui addit scientiam, addit et laborem. Nam qui parum norunt, parum dubitant; tantoque plura quivis se deprehendit ignorare, quanto plurium acquirit notitiam: unde ei crescit cum necessitate cupiditas alia atque alia indagandi, præsertim in rebus historicis, quæ hoc seculo novæ novæque identidem evocantur e tenebris oblivionis præteritæ; et plurima faciunt, aut incerta, aut etiam falsa

C judicari, quæ circa controversiam fuerant paulo ante recepta.

13 Januario tamen (quem unus intra pauciociores annos potuerat absolvisse *BOLLANDUS*, si quo cœperat modo eumdem fuisset prosecutus) causa lentioris progressionis non fuit sola, quam cum socio adhibuit, diligentia major; sed occupationes insuper quam plurimæ aliæ, quibus latissimæ caritatis vir occupari se sinebat, ut est in ejus Vita explicatum. Exemplum imitabatur *HENSCHENIUS*, cum simul et amplissimum procuraret Confessionale, simul domesticam instrueret Bibliothecam, adeo ut vix tertiam laboriosissimæ juventutis suæ partem, Actis Sanctorum fuisse impensam sero postea doluerit; ac denique persuaserit Superioribus, ut me, quem similiter videbat annis jam pluribus distrahi; juberent prosequendo operi unice insistere, ab omni alia cura liberum, sicut ipsum fecerant post editum Februarium. Moram quoque edendo in lucem mensi primo haud parvam attulerat ille utriusque gravissimus morbus, quem in eadem *BOLLANDI* Vita cap. 5 explicui, quique tam insigni documento probavit, tum Dei

Causæ lentioris progressus,

am in Januario,

D erga cœptum opus providentiam paternam, tum eximiam Discipuli erga Magistrum caritatem, qua pro hoc ille succedaneam se morti victimam obtulit, voto tantum non impleto.

14 Duobus Januarii Tomis sic, ut dixi, sub annum MDCXLIII evulgatis, successurus tribus Tomis Februarius, per similia morborum occupationumque superadditarum impedimenta, necesse habuit etiam ipse totis quindecim annis sub manibus præloque morari, antequam prodiret in publicum anno MDCLVIII. Quam quisque in eo spartam adornaverit, præfixæ nominum initiales litteræ, sicut dixi, ostendunt: edidit nihilominus suo unius nomine duas etiam insignes Diatribas *HENSCHENIUS*, alteram de Episcopatu et Episcopis Trajectensibus anno MDCLIII, unde nata ea est quæ nunc dabitur Exegesis; alteram de Tribus Dagobertis Regibus anno MDCLV, postea semel iterumque recognitam ante Martium et Aprilem: utraque autem tanto Eruditorum favore plausuque excepta fuit, ut intra annos non multos cito distracta sint exemplaria omnia. E

quam in Februario, edito sub annum 1658:

aliæ quædam lucubrationes Henschenii.

Mox vero a Februario absoluto, ad illius notitiam desideriumque latius spargendum istis tunc difficillimis temporibus Belgii, excogitavit dare Notitias breves Italiæ, Hispaniæ, Galliæ, Belgii, Germaniæ, libellis quinque, decerptis ex quinque jam Tomis duorum mensium prædictorum.

§. III *Iter Romanum, editus Martius, morbi graves, vitæ religiosæ annus quinquagesimus.*

Ex hinc ad pluteum adduci cœperunt Sanctorum Martii mensis Acta, eo jam alacrius promovenda, quod et valetudo utrique firmior esse videbatur; et ambos a crebris, quæ stata frequentissimi Confessionalis cura adferebat, impedimentis liberos fecissent Moderatores Provinciæ; Bibliotheca etiam, quæ totis viginti tribus annis occupatissimum habuerat *HENSCHENIUM*, tam ordinata instructaque jam erat, ut inter præcipuas Europæ numeranda, alterius cujusque leviori opera posset regi conservarique. Itaque in spem maximam complendi quantocius primi Trimestris elatis Auctorum animis, fervebat opus eorum, si unquam; cum invitantibus eos Romam summo F Pontifice *ALEXANDRO VII* et Societatis Generali Præposito *GOSWINO NICKEL*, persuasis tali excursione plurima eruderanda monumenta de Sanctis, quæ frustra per litteras requirerentur; visa est minime negligenda occasio, perquam posset tanta ad opus cœptum fieri materiæ necessariæ accessio; et tertius etiam socius impetrari, eo titulo, quod *BOLLANDUM* quidem longinquo itineri minus habilem fecerant ætas et morbi; *HENSCHENIO* autem ipsum obituro conveniret addi aliquem, qui postea redux, iisdem applicaretur studiis, cum spe continuandæ per alios, usque ad operis finem, successionis. Et hæc sors mihi obtigit, alio nullo meo merito, quam quod ad multa legenda scribendaque propensior ab adolescentia fuissem.

Cœpto jam parari Martio

Romam profectus pro Bollando Henschenius;

16 Totos viginti novem menses ea *HENSCHENII* peregrinatio tenuit, Antuerpiæ interim morante *BOLLANDUS*, nosque saggerendis consiliis adjuvante, et curante negotia hinc obvenientia, tam densa multaque, ut ini isdem S. Sviberti Actis

et post 29 menses reversus exeunte anno 1661.

A Actis, in quibus eum dimiseramus abeuntes, occupatum adhuc invenerimus reduces; nec Martium gradu uno promotum, ultra quam fuerat MDCLIX mense Julio, quando nos in viam dederamus, non reversi ante finem anni MDCLXI. Tantum scilicet nos occupavit copiosissima messis, per Italiam potissimum Galliamque collecta, abunde compensans moram promovendo Martio interjectam. Huic parum deinceps commodare *BOLLANDUS* potuit, licet usque ad XII Septembris anni MDCLXV superstes, quin potius impedimento nonnulli fuit: sed pertinax *HENSCHENII* diligentia, tenui meo tironis discipuli adjuta conatu, intra sextum ab itinere Romano annum tres Tomos absolvit; quos si cum prioribus quinque componas, vix credas potuisse annis quindenis elaborari, tanto istic operosiora omnia instructioraque apparent.

anno 1665 edit Martium:

17 Ex diutina illa immodicaque studiorum contentione (ne enim componendis qui mox imprimendi erant Commentariis temporis aliquid B subducere cogeremur, ad corrigendos typos nos conferebamus plerumque immediate post sumptum cibum meridie ac vesperi, quando alii religioso colloquio animos curasque laxare solent) ex tanta, inquam, talique contentione studiorum gravem ægritudinem contraxit *P. GODEFRIDUS*, quæ statim a finita impressione se prodidit, quasi usque in id tempus divinitus suspensa: et dimidio deinde anno adeo languidum habuit, ut nulli graviori occupationi posset intendere. Aeris mutatione aliqua, omnimodaque cessatione a studiis egere, Medici sentiebant. Nova ergo ad Mosanos Mosellanosque tractus expeditio, ac veluti sacra quædam venatio suscipitur; eductura in lucem, quidquid ibidem in vetustissimorum monasteriorum archivis, angulisve bibliothecarum uspiam latens, nostramque rem spectans, fefellisset amicorum ad id rogatorum diligentiam. Epternacum, S. Willibrordo conditore nobilem Abbatiam, ventum erat, indeque Luxemburgum tendebamus, simul conviantibus duobus equitibus; cum ad odorem rusticanæ cujusdam equæ, casu nobis se adjungentis, velut œstro perciti sociorum caballi, morsibus calcibusque invicem C cœperunt appetere, ita ferociter, ut inter eorum pedes collapsus *HENSCHENIUS*, non quidem (quod pronum erat) contritus aut letaliter sauciatus fuerit, tibiam tamen unam ferratæ calcis unco usque ad os perstrictus. Visum initio vulnus levissimum; cumque imperitius curaretur a chirurgo, magis intento ad sedandos dolores livoresque corporis eo lapsu contusi, sub male obducta cicatrice, computruit: accedente jam febre, certissimam gangrænam mortemque allaturum, nisi peritior alius, ipsum ferro reserans, emittendo copiosiori puri viam fecisset. Itaque qui ægre magnaque cum difficultate ipso casus die (S. Michaeli Archangelo sacer fuit) Luxemburgum perveneramus, integrum istic mensem sumus coacti subsistere: quod ego tempus insumpsi evolvendis, quos R. P. Alexander Wilthemius apparaverat prælo, San-Maximinianis Annalibus et Luxemburgensibus Antiquitatibus; unde occasio mihi nata concipiendi aliquid de re Diplomatica, argumentum intactum eatenus, et a me quidem impari conatu tentatum ante Aprilem, a Mabilione autem justo pulcherrimoque opere explicatum.

postea gravi morbo,

et læsa deinde tibia impeditus

18 Commoverat prædictus casus corporis senilis humores omnes, et temperiem necdum a præterito morbo optimam sic inverterat, ut sub initium Novembris revectus Antuerpiam necesse habuerit *P. GODEFRIDUS* consolidando jam perpurgato vulneri, nec non valetudini confirmandæ etiam mensem illum totum impendere. Interim cœptus ei erat annus ab inita societate Quinquagesimus, Jubilæum Belgæ dicimus, festivius more patriæ celebrandus. Tali lætitia ne frustraremur, appropinquante, quem sibi antea, ad eum actum præstituerat, S. Francisci Xaverii anniversario die, celerius quam sperabamus convalescere cœpit, ipsoque die festo ad aram valetudinarii Eucharisticum obtulit sacrificium, votum pro vita conservata: et ex hoc tantum roboris accepit continuo, ut non dubitaverit in octavam abinde diem Jubilare festum amicis indicere, nequaquam sua in Sanctum Thaumaturgum fiducia falsus. Etenim, ut fuerat sibi pollicitus solennem in ecclesia nostra cecinit Missam (sicut erat Ecclesiastici Cantus peritus, atque ejusmodi officiis apud nos faciendis assuetus præ aliis) et E Octavam conclusit. Actum præsentia sua viri aliquot Patricii et Consulares, atque *P. GODEFRIDI* ab olim pœnitentes, cohonestarunt.

A. D. P. tamdemque s

exeunte an. 1668 celebrat initæ Religionis Jubilæum

19 Sub inde ad cœtum, religiosa hilaritate lætantem, ingressi Adolescentes ingenui duo ex Gymnasio, filius ac nepos Typographiæ Meursii pariter præsentis, Typographiæ ipsius Genios Angelico in habitu præferentes, post syncharistica quædam vota, ipsum Jubilæi annum sequentibus signaverunt Chronostichis.

cum plausu amicorum.

et Typographici Genii

VItas CæLItVM erVDerant
GoDefrIDo hensChenIo sVo pLaVDVnt typI,
præLo DICatI qVotqVot MeVrsIano,
GaVDent LaborIbVs DeserVIre DoCtIs;
In LVCeM DIVos eVehentes, aeIs
qVotqVot reLIgIo DICat parentVM,
aVt noMen saCrIs InDere VVLt fastIs.
aVCtorIs taM IVbILæVs aDest,
Magno qVI soCIVs VenIens boLanDo,
DoCtVrVs orbeM LIbrIs, Verlore
Tot DIVos styLo Dat DabItqVe, VnICo
qVot IVnCtos neMo VIDerIt Labore.
sIC DVos IanVs est toMos LargItVs
Et tres De sanCtIs FebrVVs IMpLeVIt
VtI et MartIVs, seD græCo-LatInVs:
nVnC noVos totIDeM VIget AprILIs, F
noVo faCere DIgnVM IVbILæo
Vt VaLeat operIs VastI ConDItoreM:
DoneC aLII qVI sVpersVnt Menses,
orDIne VenIant sVo In LVCeM.
qVos pLenos VtInaM DIV Cernat orbIs
prIVs, qVaM poLI Choro gaVDentIs,
IVbILatVrVs seMper, aDsoCIere.
qVoD sI taM Longe IaCta respVIs Vota
eLVCIDasse seX erIt Menses satIs,
tantVnDeM Vt soCIIs post te reLInqVas.
In Deo InterIM CoëXVLtantes,
parIter hoC gaVDeaMVs IVbILæo.

Ita illi, nihil excusantes præsumptam metri solutioris licentiam, quia litterarum typis ordinandis, non versibus ad Poëtarum præscripta pangendis, obligati intendere ex officio, negabant se aliis numeris velle quam Jubilaris anni adstringi. Sic hilariter actus dies ille, sic annus idem decursus totus *HENSCHENIO* est, inter publicos

A publicos privatosque plausus quadamtenus reflorescenti, et alacriter perficienti Acta Aprilis; cum ipso anni sequentis initio, nova illi indicta est a studiis cessatio, hoc qui sequitur casu, quique ad Acta S. Francisci Paulani, tunc inter manus versantia, num. 154 Supplementi Historici, his a me verbis expressus legitur.

A. D. P. Inde iterum periculosius æger,

20 Accidit VIII Januarii anno MDCLXIX, ut meum in hisce studiis Antecessorem *R. P. GODEFRIDUM HENSCHENIUM* lecto affigeret ventosa in latere sinistro passio, quæ octavo post die in alterum transiliens latus, pleuritidis instar illud affecit; exundans etiam per omnes venas bilis, totum quidem corpus magnis implevit doloribus, caput tamen imprimis tam horribili cruciatu distendit, ut dissilire in partes cranium ægro videretur. Hic, nocte inter XVII et XVIII Januarii media, cum sustinere vim mali non posset amplius, seque e statu aut mentis aut vitæ abiturum formidaret; accersitum me de periculo monuit, deque extremis Sacramentis B mature sibi procurandis. Ego vero, cui ingentia *S. FRANCISCI DE PAULA* quæ transcribebam miracula multam de eodem fiduciam fecerant, accepto quod tunc erat ad manus ecgrapho Processus Turonensis, similem fiduciam ægrotanti aggressus ingerere, librum ei exosculandum præbui capitique supposui; promittens me primo mane votivum de Sancto Sacrum dicturum in templo nostro, iterumque aliud in templo Minimorum, si ad Dei Sanctorumque gloriam promovendam ab illo periculo evaderet æger. Ex tunc mitigari cœpere dolores : et qui antea ab iterata phlebotomia, hirudinum applicatione, clysterum potionumque medicarum usu, auxilii nihil expertus fuerat; postero die visus sibi est minus periculose ægrotare : exindeque quotidie ad sanitatem proficiens, mense tandem Februario una mecum se exolvit voto, sacrum de S. Francisco Paulano in ipso Minimorum templo faciendo. Deinde paulatim recuperatis viribus, ad intermissa studia feliciter rediit; intercessioni dicti Sancti, et piis Religiosorum per omnes fere Conventus precibus pro se fusis, vitam diutur- C niorem acceptam referens : quem in gravi LXIX annorum ætate evasurum a morbo, tam periculoso et vehementi, vix prudens aliquis audebat sperare.

convalescit invocato S. Francisco Paulano.

§ IV Editio Aprilis tentata Amstelodami, facta Antuerpiæ sub alio Typographo.

Imprimendo Aprili quærens alibi Typographum,

Tum vero per annos solidos duos incubitum operi promovendo; et jam prælum spectabat Aprilis, quando virum honestissimum D. Jacobum Meursium, eatenus tantis animis opus prosecutum, nec sine notabili suo ut protestabatur emolumento; oblata aliunde nonnulla rei familiaris damna, tum rupta infelici casu tibia, domesticus denique mœror ex filiorum ignavia recusantium negotio librario applicari, sic afflixit, ut decerneret subducere sese novis in novos libros faciendis impendiis, quorum fructum fortassis ipse percepturus non esset : rebatur enim cito se moriturum, melancholia magis quam ætate gravis; heredem autem, qui percipere posset, desperabat se habiturum. Videbatur rationabilis excusatio esse : quod autem non pœniteret eum expensæ in priores tres menses pecuniæ, ut ipse non fuisset chirographo suo testatus, res ipsa loquebatur; cum constaret, impressi ultimo Martii exemplaria mille, minori quam triennali spatio ultra medietatem distracta fuisse; Januarios autem ac Februarios superesse tam paucos, ut citius omnes defecturos appareret, quam mensi Junius perveniret ad prælum. Nemo tamen Bibliopolarum inventus tunc Antuerpiæ fuit, qui auderet suscipere tam sumptuosam provinciam, eo tempore, quo lacerati Belgii exiles reliquiæ dolebant nihil remissius sibi in pace esse quam fuerat in bello, accisis vel impeditis undequaque commerciis, et aggravatis onere tributorum domi ac foris pendendorum : nobis vero nondum ita compositus erat mensis iste, quin multæ ac magnæ ejus partes, et totus fere Tomus tertius, adhuc componendus superesset.

22 Placuit igitur festinare lentius, et suspenso resumendæ mox impressionis consilio, compositioni soli eo usque insistere, donec absoluta E haberetur res tota, etiam alibi si ita publicarum rerum status exigeret facile Typographum inventura. Neque nostra nos fefellit opinio; ut enim in Hollandiam fama pertulit, edendo Aprili jam perfecto nil nisi impressionem deesse, cujus commoditas tunc non inveniretur Antuerpiæ; suam hanc esse fortunam ratus vir Amstelodami Senatorius, Joannes Blavius, cupide obtulit præla sua : novam enim moliebatur Typographiam, quam optabat insigni aliquo ad posteritatem monumento dedicari. Non abnuit *HENSCHENIUS* ea de causa privari præsentia mea ad tempus aliquod, ipse interim aggressus præparare Majum; itaque dimissus ab eo sum in Autumno anni MDCLXX ; sed procedente lentius quam dominus crediderat novæ Typographiæ instructione, necessaria ad aliquid magni operi exordiendum, nihil inchoari potuit ante Januarium anni sequentis. Ecce autem, impresso jam primo die mensis Aprilis, ac pene etiam secundo, contigit ut nova istæc fabrica, nocte diem XXIII Februarii subsequente, tota deflagraret cum omni Typographico instrumento; sed (quæ Dei Sanctorumque protectio singularis fuit) cum exi- F guo autographi nostri detrimento (nam mox atque impressa erant folia quæque, mihi afferebantur exempla, quæ autographi vice deinceps essent) ut facili paucorum dierum studio reparari potuerit damnum quorumdam Commentariorum, minime prolixorum, inter typothetarum manus tum forte versantium; quia necdum ad illos delatus erat prolixissimus ille Commentarius, qui potiorem secundæ diei partem facere debebat, de S. Francisco Paulano, ex Canonizationis processibus voluminosis, ex Historicis antiquis recentioribusque, operose collectus.

eum invenit Amstelodami:

sed orto ibi incendio disturbatur res cœpta,

23 Licuit hic profecto cognoscere, quam incertæ sint ut Sapiens loquitur providentiæ nostræ, quamque homini melius Deus, quam ipse sibi consulere noverit. Angebar et tristabar ego, quod impressio, cujus celerrimus sub tribus pariter prælis progressus mihi fuerat promissus, et cujus causa Amstelodami commorabar, adeo procederet lente, ut spatio septem hebdomadarum, non

absque notabili detrimento operis,

A non plus efficeretur, quam unico expedito prælo posset intra duodecim dies absolvi. Sed, si tantillo magis festinassent operæ, periisset annuæ lucubrationis fructus, vix unquam, aut non absque grandi impressionis alibi iterandæ, impedimento, recuperandus. Quod beneficium ipsi Sancto libenter acceptum referimus ; et, ut cetera Sanctorum Acta , adhuc inedita et successive paranda prælo, a simili conservet infortunio, enixe deprecamur.

24 Accessit autem et prioribus duobus beneficium tertium. Cum enim intra privatum unius familiæ damnum impatiens stare fortuna, post menses ab inde paucos totius pene fœderati Status accumularet ruinam, sub victricibus Regis Christianissimi armis ; atque adeo minime consultum censeretur denuo tentare impressionem, apud eumdem aut alium typographum in Hollandia, ad quam sola facilioris in omnes partes distractionis spe invitarat ; cumque nihilo expeditiora quam antea facta essent Brabantiæ nostræ cum aliis regionibus commercia, quin etiam certo a Gallia B bello magis etiam impedienda prospicerentur ; placuit consilii incertis moram unius anni indulgere, partim operi maturius recognoscendo partim typographiæ eligendæ, partim prosequendo qui jam pridem sub *HENSCHENII* manibus versabatur Majo. Sed ea mora, quam utilis ac necessaria nobis, tam molesta et importuna amicis visa est, undequaque efflagitantibus promissum Aprilem. Horum ergo querelis fatigatus, nec tamen in tanta rerum publicarum incertitudine, certi consilii quidpiam evolvere valens ; rogavi Deum, ut in proxima menstruorum Patronorum sortitione is mihi pro Aprili mense Sanctus obtingeret, qui diuturnæ fluctuationi finem imponeret. Et ecce Sanctus Franciscus Paulanus obvenit, simulque injecta est utrique nostrum certa voluntas, Antuerpiæ potius quam alibi resumendi impressionem, ipsa, si fieri posset, ætate aut vere. Quam mentem ut sciremus esse ab eo, qui daturus erat successum desideratum, factum est, ut eodem decimo die Aprilis anni MDCLXXIII, et celebraretur a nobis Sancti festus dies, propter Paschalia solennia translatus ; et Michael Knobbarus, Antuerpiensis Bibiopola atque Typogra- C phus, numquam rogatus, sed perquam idoneus, secum decerneret, prælum vacaturum brevi et gratuitam operam offerre postridie ; eo id expectantibus minus, quod pergebat excusare se ob temporum angustias alter, quem præsentior certiorque majoris emolumenti spes credebatur denuo inclinatura ad prosequendum opus, cujus priores partes sibi fructuosissimas fuisse fatebatur. Et tum quidem inchoandæ impressionis decretum fuit initium Maji : sed Sanctus, integrum esse beneficium suum volens, providit ut ob urgentem aliquam necessitatem, suspenso opere quod versabatur sub prælo, ipsum citius vacare contingeret, atque ita quinto infra Octavam ejusdem Sancti die res nostra principium non interrumpendum caperet.

Sanctoque specialiter favente,

magno cum commodo nostro

25 Non sumus nos adeo leves ac temerarii, ut, quidquid Cœlitum aliquo ad opem invocato nobis obtingit boni, id statim et propria auctoritate adscribamus operibus naturæ ordinem prætergredientibus. Id solum spectamus ista obligationis nostræ qualiscumque professione, ut omnibus Paulani Thaumaturgi cultoribus constet, D quomodo nos ab eo adjutos existimemus, testate ad ejus intercessionem Deo, sibi suisque Sanctis curæ esse progressum operis, alieno maxime tempore tam mirabiliter et præter expectationem celeriter promoti. Etenim novus ille Typographus, quamvis eodem tempore alia duo grandia opera sub prælo haberet, infra biennium tamen et hebdomadibus aliquot citius quam promiserat, impressit tres prægrandes Tomos Aprilis, Mensemque absolvit, ad omnium Antuerpiensium Bibliopolarum stuporem. Nempe, sicut ejus tunc adhuc vivens uxor, Maria Graet, lætanter prædicabat ; ab eo die quo maritus Sanctorum Acta imprimenda susceperat, tam large in officinam infuderat se benedictio divina ; ut quamdiu durabat impressio illa, tantum quot hebdomadis et amplius inferretur, quantum in operarum typotheticarum mercedem opus erat ; cumque alibi cessarent nonnumquam præla, deficiente quæ invehi prohibebatur charta, Knobbariana tamen procederent semper.

A. D. P. resumitur Antuerpiæ impressio

E

§ V *Dimidii Maji deproperata editio, patrocinante Ferdinando Furstenbergio, Paderbornensi et Monasteriensi Episcopo ac Principe.*

Editionem porro mensis Aprilis, anno MDCLXXV factam in Majo, secutus successus est tam promptæ lucrosæque distractionis , non obstante quantacumque difficultate temporum , ut eo animatus Michael, nullam in se moram esse profiteretur, quominus statim susciperet imprimendum Majum. Sed hunc facilius ei fuit deposcere, quam exhibere nobis : nam et ego, æstate illa gravissimo correptus morbo, geminum ex relapsu periculum ægre evasi , et aucta exercitio diuturniori experientia, non minuebat, sed augebat examinis accuratioris laborem. Hoc tamen incessanter progrediente, per incredibilem *P. GODEFRIDI* ea ætate diligentiam, et additum nobis recentem Socium *R. P. DANIELEM CARDONUM*, ante initium anni MDCLXXVII adduci ad prælum potuit mensis quintus. Provehebatur is ventis secundis ; quando sub autumnum anni F MDCLXXVIII nova calamitas Belgium universum, ac specialiter urbem Antuerpiensem involvit : quæ et Typographi familiam totam occupavit, nemini omnino in ea parcens ; et me, contracto intra viscera morbo, Lovanium expulit ; ac maximæ spei adjutorem prænominatum, de medio sustulit morte immatura. Opus ergo Maji, quod jam pene videbatur in tuto collocatum, repente apparuit deductum ad desperationem extremam : cum ille mortuus nuntiaretur ; mihi spes vitæ longioris perquam exigua superesset, *HENSCHENIUM* fere octogenarium sua satis senectus urgeret, appareretque desolatione tam subita præcipitandum in sepulcrum, si solus relinqueretur sub mole tam grandi ; quam nec possibile esset ; transferri mox in alterum imparatum ; neque integrum erat, retineri suspensam, duobus primis Tomis jam fere impressis. Itum ideo in vota est ad *S. FRANCISCUM XAVERIUM* a Lovaniensibus ac Mechliniensibus Sociis pariter omnibus, ut mihi vita servaretur, jam propemodum a medicis desperata : et Thaumaturgo illo, ut pie creditum est

Absoluto feliciter Aprili an. 1675

Adducitur ad prælum Majus.

mortisque nonnihil retardatus.

A est, intercedente, respexit Deus lacrymas boni Senis, seipsum pro me offerentis in mortem, tantum ne præscinderetur filum tam bene jam procedentis operis. Itaque dispulso celeriter periculo, cœpi ipso Sancti festo, intra valetudinarium, ubi decumbebam, erecto altari extemporali, quotidie ad peragendum sacrificium surgere; paulatimque robustior, Antuerpiam cum ipso *R. P. GODEFRIDO* redii, XI Februarii subsequentis.

A. D. B.

27 Ibi circa Pascha novus se nobis Socius junxit, ex Mechliniensi Gymnasio, ubi Græca docebat, ad temporale saltem subsidium electus, *CONRADUS JANNINGUS*; eo consilio, ut mecum resumeret impressionem Maji, septem mensibus intermissam, ac deinde Theologico curriculo absoluto Sacerdos ordinatus, si ita visum Superioribus esset, veniret in locum ipsius *P. HENSCHENII*; non longam quidem sibi post hac vitam pollicentis, Acta nihilominus mensis Junii exorsi digerere, tam feliciter, ut per ipsos studii tam ardui labores videri posset B iterum juvenescere. Interim ipsa longioris temporis mora sic creverat moles ejus qui sub manibus versabatur Maji, ut non modo quatuor, sed sex omnino Tomos (nunc autem etiam septem sunt, præter Propylæum superadditum) exigeret usus præsentis seculi, spissiora quam ut commode tractari possint volumina improbantis. Quapropter cupiens *HENSCHENIUS*, si forte totum Majum non posset, saltem dimidium videre luci datum; jussit illuc omnia apparari, anno tum currente MDCLXXX, idque eo solicitius quod nostri tunc præcipui Mæcenatis, Celsissimi Principis *FERDINANDI FURSTENBERGII*, Paderbornensis ac Monasteriensis Episcopi, jussio urgeret; volentis quam primum videre Tomos illos, quos suo fratrumque duorum nomini inscribi tantisper indulgebat, donec impressa parte etiam altera, totus mensis posset *ROMANO PONTIFICI* ex more dedicari. Usque adeo autem cupiebat pientissimus Princeps, quocumque remoto impedimento, promoveri reliquorum mensium absolutionem; ut cum *HENSCHENIUM*, Romæ sibi familiarius cognitum, exindeque C tenerrime dilectum, evocandum ad se in Westphaliam non putaret, grandi ejus ætate itinerum molestias excusante; pro eo me venire cum *JANNINGO* juberet.[1]

tandem dimidius datur in lucem an. 1680,

favente insigniter Ferdinando Ep. Paderborn. ac Monasteriensi:

28 Ivi ego, et optimum Principem, quamvis cum acutissimis calculi doloribus conflictantem, inveni de promovendo opere nostro paterne solicitum; eaque animo volventem consilia, quæ executioni mandata rem totam in perpetuum stabilivissent: sed ne ea continuo in actum deduceret, fieri aiebat duobus molitionis sumptuosissimæ cœptis; Xaveriani videlicet templi Paderbornæ extruendi cura; et constituenda fundatione octodecim Missionariorum Apostolicorum excolendæ per Septemtrionem Orientemque rei Christianæ destinandorum. Rediremus ergo, inquiebat, liberali, quod in præsentiarum largiebatur, subsidio donati, et intermissi Maji impressionem resumeremus; pro sua interim longiori vita Deum orantes, tamquam nobis plurimum profutura: oraret etiam bonus Senex, ad quem revertebamur, scirique nihilo magis ipsum quam se optare ut prius quam transiret D ad plures, Sanctorum Acta quam longissime provecta relinqueret. Ita ille in suo Principali prope Paderbornam Palatio Nihussii die XV Octobris, minime nos iterum visurus nec alteram Maji partem. Cum enim chirurgi manum subeundam sibi decrevisset, qua liberaretur a calculo, jam pridem mortem per cruciatus minante; peractum id quidem feliciter est, serius tamen factum apparuit; serpente per exulceratam vesicam incurabili gangræna, quæ Principem optimum, Musarumque delicium, immaturo funere mundo abstulit, die, sicut prædixerat, Sabbatho, ipsum honori Deiparæ matris singulari semper devotione solitus observare.

qui valde solicitus de progressu operis,

pie cogitatis immoritur.

29 Epitaphium mortuo positum placet hic intexere.

D. O. M. S.
FERDINANDUS

EPISCOPVS, PADERBORN. ET MONASTERIENSIS.
BURGGRAVIVS STROMBERGENSIS,
S. R. I. PRINCEPS,
COMES, PYRMONT. DOMINVS IN BORCKELO. E
LIBER BARO DE FVRSTENBERG,
NATVS ANNO SALVTIS MDCXXVI. *DIE* XXI *OCTOB.*
MAGNÆ NOBILITATIS MAXIMVM DECVS AC FVLCRVM,
PRINCIPVM HOC SECVLO ERVDITISSIMVS,
ERVDITORVM PRINCEPS AC MAECENAS LIBERALISSIMVS,
HVIVS ET ALIORVM TEMPLORVM;
COENOBIORVM, SACERDOTIORVM,
ELEEMOSYNARVM INGENTIVM FVNDATOR
MVNIFICENTISSIMVS,
ARGENTEORVM AD ARAS APPARATVVM SVPELLECTILIVM LARGITOR PROFVSISSIMVS;
SVMMORVM PONTIFICVM, REGVM, PRINCIPVM
CONCILIATA BENEVOLENTIA,
PACE DIOECESIBVS PARTA ET CONSERVATA, F
MONASTERIENSI ETIAM RECVPERATO WILDESHVSIO,
ET XXIII *M. ARGENTEA PRO ABACO SVPELLECT.*
DONATO CAPITVLO PADERBORNENSI,
XXV *MILLIBVS MONASTERIENSI,*
XXXIII *MILLIBVS IMPERIALIVM LEGATIS;*
CLERI AC PATRIÆ PATER;
EXPENSIS IN APOSTOLICAS PER SEPTENTR.
ET EXTREMAM ASIAM MISSIONES
PLVS QVAM CENTVM IMPERIALIVM MILLIBVS,
PIETATIS ET CATHOLICÆ FIDEI PROPAGATOR APOSTOLICVS;
TANDEM CRVCIATIBVS CALCVLI,
FRACTIS IAM VIRIBVS SERO NIMIS EXSECTI,
FORTITER ET SVAVITER,
VT OMNIA FECERAT, TOLERATIS;
ANIMAM DEO,
CORPVS HVIC SARCOPHAGO,
NOMEN

A

NOMEN IMMORTALI MEMORIÆ
TRADIDIT, ANNO VITÆ SVÆ LVI,
EPISCOPATVS PADERBORNENSIS XXIII
MONASTERIENSIS V,
PARTÆ SALVTIS MDCLXXXIII ;
VI *KALENDVS IVLII.*

Non erat amplius in vivis *HENSCHENIUS*, ut ea jactura dolere posset; sed illuc, quemadmodum confidimus, ante sesquiannum præcesserat, ubi Patronum et Amicum gratulabundus exciperet, videretque reposita tot benefactorum præmia a supremo Judice recipientem. Morbi is extremi principium, ut ad ipsum redeam, hujusmodi habuit.

§ VI *Gravi unius anni paralysi impedita, sed non prorsus deposita studia, extremus morbus et pius obitus.*

Henschenius post editam partem Maji,

Anno MDCLXXX, V Nonas Octobris, dum Paderbornæ inter Patres nostros præstolamur tempus salutando Principi opportunum, redibat sub B vesperam ad Musæum suum, gravis molestis quibusdam a recenti trium Tomorum editione curis, per absentiam meam in se devolutis *F. GODEFRIDUS*; cum subito deficere sibi tibias sentiens, ægre in pedes tam diu constitit, proximo adhærens parieti, quoadusque e propinquo accurrentes quidam ex domesticis, exciperent brachiis ne laberetur, deferrentque in lectum proximum aliquem; unde postridie delatus in valetudinarium, plenioremque formidans paralysim, petiit, ad cautelam magis quam quod medici periculum præsens ullum agnoscerent, extremis Sacramentis communiri. Litteræ R. P. Præpositi nostri *ANTONII GRADON*, quibus id nuntiabatur, non nisi XV Kalendas Novembris, traditæ nobis sunt Monasterii, Paderborna lætanter revertentibus. Tum nulla interposita mora, et relictis ibi impedimentis, accelerare reditum instituimus: sciebamus enim, quantum optimo Seni solatium allaturus esset conspectus noster, et favor Principis tam benevoli, pene supra spem major. Certe non aliter illi, quam recepto filio seniori Tobiæ, revixit spiritus, cum in amplexus ejus C venimus V Kalendas ejusdem Novembris: brevique præter tibias nihil languidum vel marcidum habuit: et hæ etiam sperabantur, adhibitis fomentis balneisque, usui pristino quadamtenus restituendæ, lentius licet, propter instantem hiemem. Hanc ne incomitatus tetricam haberet, cœpi opportunis horis apud eum relegere, quæ prælo paraveram necdum ipsi visa; quædam etiam coram eo parare, aut ipso dictante ex originalibus membranis describere; puta S. Yvonis Acta, Vitas S. Mariæ Magdalenæ de Pazzis, S. Petri Cœlestini, S. Philippi Nerii; subeunte per intervalla Janningo, et quæ commentari cœperat de SS. Symeone Stylita Juniore ac matre ejus Martha, Sanctoque Andrea Salo, Latine ex Græcis a se reddita Acta. Adventante vere, fomento foci carere senex potuit, et in sella subditis rotulis trusili a lecto ad mensam scriptoriam transferri, ubi exorsus est iterum recognoscere omnia quæ in Majo restabant imprimenda; et siquid præteritum videretur aut dubie explicatum, notare diligenter.

tactus paralysi,

studia nihilominus prosequitur ut potest,

31 Neque hic stetit progressus melioris valetudinis, quin mense Martio tripes gradi inciperet, ac tandem etiam ad aram Infirmariæ Missam facere, atque Musæum revisendum ascendere; quin etiam grandiora nonnulla moliri pro mense Junio, quem fere totum ordinatum reliquit, singulis, quæ perficienda dimittebat, accurate notatis. Verum cum pervenisset ad decem Millia Militum Martyrum, in monte Ararath (ut fertur) crucifixorum, ac die XXII Junii Romano hodierno adscriptorum; cum plurimum sese torqueret, in narratione, multimodis vacillante, ad aliquam verosimilitudinis speciem adducenda; expertus fuit, cum dolore nostro, suarum tunc virium non fuisse applicationem animi tantam, quantam requirit difficilium quæstionum, olim ipsi tam prompta, discussio. In his ergo frustra lassatum, regressumque ad cubile, quod jam inde a principio morbi in valetudinario communi acceperat, iterum defecerunt gressus, non jam amplius scipione fulciendi, reliquo tamen corpore adhuc valente, et vegeto satis cerebro.

D

A. D. P. jamque spes erat restituendum sibi,

E

eum pro supplemento adhuc priorum mensium utiliter laboraret,

32 Cogitabam igitur quid istic occupationis ei suggerem, dum ipse in Museo utilius occuparer: nec quidquam aptius comminisci poteram, quam id, in quo minime versatus multum fuissem laboraturus, et quod ipse varia praxi facillimum sibi, quin et jucundum fecerat, licet alioqui jejunum ac tetricum; ordinare videlicet Martyrum eorum classes, quorum, præter nomina locumque Martyrii, nihil nos docere possent Hieronymiani (ut appellamus) Martyrologii ecgrapha quatuor, cum aliis vetustioris notæ Martyrologiis collata. Prius autem quam id faceret pro ultimo sacri anni semestri; oravi ut Januarium ac Februarium suppleret, nulla magis parte quam ista deficientes: unicum enim Epternacense MS. vetustius quidem, sed et mendosius aliis, *BOLLANDO* præluxerat. Hoc agenti necesse fuit multos occurrere, quorum commemoratione augeri possent classes ad dies singulos Prætermissorum, et in alia parte operis tractandorum copiosius: circa alios quoque eorumdem primorum mensium Sanctos, fidelissima ad extremum viri memoria infinitam suggerere poterat copiam notitiarum, post illos editos acquisitarum, nec hactenus scripto mandatarum, F magnoque usui futurarum posteris, in istius bimestris supplementum laboraturis.

33 Et videbatur ille aliquantis adhuc annis ejusmodi laborem continuaturus, constanter firmo judicio ac memoria utens; sed futurorum providus, et tamquam mox migraturus, de Successoribus post se relinquendis solicitabatur, non libenter in meo unius capite periclitari operis reliquum passurus diutius. Permovit itaque Superiores, eodem etiam per se inclinatos, ut, quem ipsi jam pridem cogitatione designaverant sua sententia aptissimum (neque enim delectum sibi volebat relinqui, jam semel iterumque spe sua frustratus) ut eum, inquam, quem ipsimet censuissent nobis aptissimum fore ex junioribus Sacerdotibus, mihi quam primum jungerent Adjutorem; *CONRADUM* autem *JANNINGUM*, duorum et semis annorum experientia insigniter probatum, Romam mitterent, scientia Theologica ibi imbuendum, ubi cum omnium ex tota Europa nationum Patribus firmare amicitiam posset,

interim Sociorum unum Romam destinat,

A set, perpetuo deinceps usui futuram; multaque coram per se videre, quæ vidisse plurimum gaudebamus ipsi, propter insignes fructus ex Romana peregrinatione relatos. Sane vix possim explicare verbis, quantæ per hos annos quatuor utilitates ex illo consilio nobis emerserint, et quantæ porro exstituræ prævideantur. Jam enim ille ad hæc studia revertit; quibus ut omnem vitam se devovisse profiteretur, elegerat anno MDCLXXIV, ipsum festum Sanctorum omnium, primitiis Sacerdotalibus Offerendis.

A. D. P.

pro eoque sibi tertium adoptat.

34 Istis sic ordinatis, cum etiam Lovanio adductum vidisset *HENSCHENIUS*, qui sibi promissus fuerat, *P. FRANCISCUM BAERTIUM*, et mores indolemque probasset; cœpit cum Symeone dicere. Nunc dimittis servum tuum, Domine, in pace, quia viderunt oculi mei successuros post me. Certe paucissimis post hujus adventum, et illius discessum diebus, id est die v Septembris, cum pridie adhuc more jam suo aliquot Martyrum classes ordinasset, descripsissetque pro die XXVII Januarii, et pro B die sequenti designasset nominibus collectis materiam; noctem inquietiorem expertus, sensit febricula aliqua se teneri, eademque omnino qua ante menses undecim infirmitate. Quapropter omnino judicans de lecto non surrecturum se amplius, et inde brevi efferendum; aliud nihil deinceps voluit cogitare aut loqui, nisi de morte oppetenda quam religiosissime posset. Itaque de tota vita sua mihi, cui uni fidebat plurimum, solicite confessus accurateque; ac deinde exomologesi quotidiana, ante suscipiendam Eucharistiam, supplens quidquid forte præteriisse se putabat, aut minus distincte explicuisse, animo quoad cetera plane tranquillo, jacebat ultimum agonem operiens. Habebat autem magnam in Dei misericordia Sanctorumque intercessione collocatam fiduciam: et quod antea, infirmis assistens ipse, iis ad spem bonam erigendis frequentius præcinere solebat verbum Psalmistæ, Misericordias Domini in æternum cantabo, nunc quoque identidem occinebat sibi ipsi; crebris amoris actibus voluntariæque oblationis præludens egressui suo, quem etiam C nostrorum externorumque se visentium precibus solicite commendabat.

Iterum correptus, et propinquam mortem præsagiens,

excipit Abbatem Lætiensem

35 Inter externos, pridie quam moreretur, fuit Reverendiss. *DOMINUS LAMBERTUS BOVILLON*, Letiensis Abbas; quem advenientem verbis tam apte meditatis excepit, suo ac Societatis nomine agens gratias pro beneficiis, quibus decessores ejus *BLOSIUS*, *WINGHIUS*, et *LUYTENUS*, tum utramque provinciam Belgicam affecerant plurimis, tum ipsum de Actis Sanctorum opus primi juverant; ut optimus Prælatus, ad extremas benedictionem postulantis voces, non potuerit sibi temperare a lacrymis, amoris potius quam doloris; audiendo ea ætate Senem, deque Ecclesia tota tam bene meritum, tali in articulo, fracta jam voce, adeo præsentem habere præteritorum memoriam; tamque humiliter polliceri preces suas, pro felici monasterii Letiensis statu fundendas ad Deum, si quando in hujus conspectum venire mereretur. Eo digresso cœpit magis magisque destitui viribus, pleni nihilominus sensus compos usque post meridiem diei sequentis, quando intelligi desierunt quæ loqui subinde nitebatur: ac demum D sub horam, qua vesperi ad salutandam Deiparam signum datur, placidissime expiravit, in frequenti nostrorum corona, feria v die XI Septembris; viginti circiter horis citius, quam annus a morte Magistri sui *BOLLANDI* decimus sextus totus effluxisset; ut posthac utriusque anniversariam memoriam continuata dierum serie recolere possemus successores, ingressi in ejus tot annorum labores studiorumque copiosissimum instrumentum, ab eodem dimidio fere seculo collectum.

et moritur 11 Septembris 1681

magno cum sensu eruditorum,

36 Nuntiatam mortem, quo sensu exceperint eruditi per omnem Europam amici, haud facile dixerim. Testati eumdem meæque orbitati compassi per litteras multi, aliqui etiam pangendo carminibus variis lesso; quorum tamen nihil hic referam, ne in tanta eorum multitudine, alios aliis prætulisse arguar invidioso delectu. Unus pro cunctis sit Adm. Reverend. Pater *CAROLUS DE NOYELLE* discipulus aliquando E *P. GODEFRIDI*, humaniores docentis litteras, Cortraci in Flandria, tum vero *ASSISTENS* Generalis Præpositi pro Germanicis provinciis, ac paulo post ipsemet *GENERALIS* electus; qui ad geminas meas diversissimi plane argumenti litteras, in hæc verba rescripsit: Magnum ex prioribus Rev. vestræ litteris ceperam solatium, quod renuntiarent mihi valetudinem bonam *R. P. HENSCHENII*, sed illud brevi post expulerunt aliæ, indicantes mortem inexpectatam ejusdem venerandi et amantissimi Magistri mei. Insperato nuntio perculsus fui eo quo par est sensu doloris: quamquam non est quod condoleam optimo Patri: gratulatione potius prosequendum censeo, utpote ex hac misera translatum ad vitam felicem et immortalem in gloriosa beatorum societate. Ita esse firmam facit nobis fiduciam vita ipsius religiosissime acta. Nihilominus discipuli non ingrati officio functus sum, parentando sacrificiis carissimo meo Magistro.

et Adm. R. P. Generalis nostri, ejus quondam discipuli.

§ VII *Animi corporisque dotes singulares, in Henschenio notatæ.*

F Habitudine corporis, ut supra dicere cœpi, firma atque robusta imprimis erat *P. GODEFRIDUS HENSCHENIUS*, et ad quoscumque labores sustinendos comparata: nam licet ægrotaverit aliquando, etiam primo horum studiorum vicennio; morbi tamen (ut ille quem contraxit Lovanii, vitam suam pro *P. BOLLANDO* offerens) in exercitio caritatis, quibuscumque infirmis se impendentis, ei advenerunt; unde etiam pestilentem contagionem bis hausisse creditus a Medico est: sed maturato remedio expulisse, prius quam ad domesticos perveniret notitia mali, solum Superiorem, Infirmarium, ac Medicum conscios habentis. Complexio ejus, sanguinea magis quam cholerica, ita primo illo humore abundabat, ut ad extremam usque ætatem opus haberet annua uti phlebotomia semel iterumque: qui autem e venis educebatur sanguis, talis etiam tunc apparebat ac si fuisset pueri duodennis. Torosa membra et nervis magis quam adipe suffulta caro, etiam seni: unde non solum junior itinera prolixa obire pedes, sed et adultior amabat: in Romana autem peregrinatione,

Vir corpore robustus,

A tione, sexagenario major licet, haud minus viæ emensus est pedibus per hiberna quandoque frigora et æstivos calores, quam si e Belgio Romam sic esset peregrinatus. Ita Faventia Ravennam ivit, intervallo milliarium Italicorum xxx, die xiv Kalendis Decembris; et Prumia Treveros tendens, quod octo leucarum iter futurum erat, felici per silvas errore abductus Biburgo, unde ei propter grassantem istic pestilentiam invia fuissent cetera, necesse habuit, decem omnino leucas die illa per valles montesque conficere, licet septuagenario propinquus, ut saltem Hemelrodium perveniret: et tamen nihilo inde minus die sequenti valuit.

sed magis animo:

38 Animi vigor, robori corporis par, fecit ut inde a principio tractandorum Actorum in difficillimas quaslibet quæstiones audenter se immergeret, nec nisi salebras eluctatus remitteret studium, mirante et plaudente ad successus insperatos *BOLLANDO* : nulla tamen re alia tantum subito famæ sibi Societatique Belgicæ ac-
B quisivit inter eruditos Francos, quam retectione Dagoberti II, Austrasiæ Regis satis diuturni, et ingrata plusquam mille annorum oblivione apud Historicos sepulti, quem primus docuit a primo ejus nominis ultimoque distinguere.

memoria perquam tenaci:

Ad hæc aliaque, noviter ab eo producta, Historiæ universalis ordinandæ adjumenta invenienda, conferebat multum memoria excellens, adeoque tenax susceptarum semel specierum, ut longo post tempore fideliter repræsentaret quidquid auditus visusve impresserat. Hinc fiebat ut domesticis fere omnibus pro indice bibliothecario esset; de quacumque interrogaretur materia, prompte suggerere solitus Auctores eam tractantes, signando insuper librorum colorem, formam, pluteum, quo essent requirendi. Imprimis autem ea res commoda erat *P. BOLLANDO*, graviori corporis herniosi mole difficilius se commoventi ab eo loco, quem semel ad studendum occupaverat ; dum adferret referretque *HENSCHENIUS* libros, quoscumque petiisset ille, magnum ea ratione faciens compendium temporis sui alienique.

qua etiam aliquando rem domesticam insigniter juvit;

39 Neque privatim tantum, sed etiam publice
C aliquando profuit Professæ huic Domui felicitas illa, quidlibet facile recordantis memoriæ. Regebat eam Præpositus *P. JOANNES TOLLENARIUS*, cum circa donationem quamdam ab heredibus donatoris lis adeo gravis perplexaque est mota, ut extremum in causa responsum scribens Advocatus, alias versatissimus, capitalia quædam puncta dissimulanter transiret, quibus ab adversario resumptis, necesse erat sequi sententiam contrariam nobis. Animadvertit hoc *TOLLENARIUS*, jamque non tam de pecunia satis grandi, quam de futuro in omne tempus præjudicio æstimationeque Societatis solicitus, responsum ipse meditabatur, ut erat forensium rerum jurisque civilis bene peritus; sed temporis brevitas multa scrutari prohibebat.

sub difficili lite laborantem;

Interim accidit, ut, solatii potius quam consilii causa, rem communicaret cum *P. GODEFRIDO*. Bono hic animo esse jubet; eumdem aut similem casum inter Romanæ Rotæ Decisiones notatum sibi ait, qui fuerit in favorem Domus Professæ resolutus. Itur ad Bibliothecam, exhibetur liber, *TOLLENARIUS* in cubiculum se recludit, poscit allegatos ibi auctores, intraque duodecim horas ea D
colligit responsionis formandæ capita ; quæ po- A. D. P.
stridie cum Advocato digerenda traderet, obstupuit ille tam cito perfectam videre rem, quam negabat se plurium hebdomadarum studio confecturum fuisse. Quid plura? Producitur in judicium formata responsio ; hæret adversæ partis Advocatus attonitus, desperat exitum causæ felicem quem jam manibus tenere credebat, compositionem amicam suadet, sæpe frustra a Societate petitam : et hac de summo jure libentius decedente, quando jam salva æstimatione licebat, atque honestissimæ familiæ amicitiam præferente pecuniario majori emolumento, concordia initur.

cum ejusdem fere casus sibi notati recordaretur.

Tum vero libuit Præposito Interrogare *HENSCHENIUM*, quomodo occupatus studiis, toto, ut dicitur, cœlo diversis, animum in similia notanda intenderet; ille vero respondit, moris sibi esse, quemcumque novum librum emebat, Bibliothecæ majori inferendum, prius saltem cursim evolvere per titulos præcipuos : E
itaque notasse casum de Domo Professa, quem alias credens posse prodesse, memoriæ commendarit. Ex eadem etiam penu concionatoribus quibusdam, occupatioribus erga proximos, et minus morosis ad alienos conceptus usurpandos, quandoque ex libris ita cursim evolutis designabat integrarum Octavarum vel Adventuum argumenta, præconcepta a se ac mente digesta. Tantæ tamen memoriæ, quoties allegandus locus quispiam ipsi in suis Commentariis erat, fidebat nihil; quin ad librum recurreret, indeque immediate transcriberet : quod quanti in re nostra momenti sit, frequenti comperi in utramque partem experientia.

Par et ad studia et labores alios assiduitas,

40 Istis ingenii memoriæque prærogativis adjungebat assiduitatem tantam, ut *BOLLANDUS* sæpe diceret; Ferreum videri, qui etiam rigidissima hieme ad quinque aut sex horas continuaret studia absque solatio foci ; sicuti nec alias ullum iis ponebat intervallum, nisi obedientia vel caritate avocante. Quamvis autem Societatis indulgentia soleat suis, et potissimum iis qui occupationibus intellectus applicantur, unum aut dimidium per hebdomadam diem concedere laxando animo, ambulatione, colloquio, vel alia honesta F
ratione ; ea aut numquam aut rarissime utebatur *HENSCHENIUS* ; quinimmo meridianæ recreationis communem omnibus horam, quamdiu Bibliothecæ curam gessit, impendebat ordinandis disponendisque in ea libris ; in eamdemque horam librariis ac bibliopegis condixerat, ne quid scilicet detraheret temporis quod optabat Actis Sanctorum impensum.

communi Bibliothecæ impensa opera

Atque utinam solum hoc curasset etiam primis viginti annis, neque ita se occupasset emergentibus ex frequentatissimo Confessionali curis et crebra externorum ad Bibliothecam spectandam venientium deductione, ut iis duas fere temporis sui partes impenderet, cum vix alius (si unum alterumve exceperis) noctu diuque sæpius accerseretur ad ægros, domi vero assiduus alias, identidem accerseretur a portario pro Bibliotheca advenis monstranda. Sane, si hæc non fuissent, poterat Augustus mensis sub prælo jam esse ; sed eximia caritate omnibus factus omnia, nemini nullique obsequio negare se poterat : unde numquam sic immergebatur studio, quin hora quavis prompte assurgeret, siquis domes-
ticorum

A. D. P.

A ticorum appellaret eum pro libro aliquo sibi inveniendo.

et aliis collegiis in re libraria.

41 Neque his tantum, sed etiam aliorum Collegiorum Rectoribus ac Bibliothecariis (ut tunc erant tempora) satis largis ad augendam librariam supellectilem, obsequebatur tam sedulo, ac si unus omnium hoc in genere procurator fuisset; opera a rerum peritis tanti æstimata, ut *R. P. FERDINANDUS DEL PLANO*, pluries in hac nostra Provincia Rector, aliquando dixerit, eam judicio suo comparandam videri integræ unius Collegii fundationi. Erat enim non minus aliis quam sibi industrius, ut quam optimos, quamque commodissimo pretio libros emeret; in quo ne falli forsan posset, nolebat uni alicui bibliopolæ obstringere sese; sed malebat per officinas discurrere discernendo licitandoque, neque inconsulte prodigus, neque sordide parcus; semper autem solicitus, necubi crearet debita, curam successoribus relictura. Hoc vero quia notum Superioribus erat, minime anxie requirebant ab eo accepti expensique rationes; maxime cum ex B domestico ærario acciperet aut requireret nihil; imo nec a personis ejusmodi, quarum liberalitas alias fuisset ad propriam Domus nostræ pauperiem sublevandam derivata.

Quam in eo etiam erga alios liberalis Henschenius,

42 Mirantibus porro unde ei semper sufficeret pecunia, sive ad emendos tam copiose libros, partim Musæo suo, partim communi Bibliothecæ instruendis, sive ad præstandas mercedes conductis ubique ad transcriptionem veterum codicum ac monumentorum librariis, sive etiam ad itinera subinde prolixiora eumdem in finem suscepta; Deus, inquiebat, et Sancti, valde divites sunt, nec eorum unquam exhauritur ærarium. Addebat insuper ad aliorum, præsertim Superiorum instructionem, Evangelicum illud: Date et dabitur vobis. Etenim, ut erat cordis ampli ac liberalis, de libris quos duplicatos triplicatosve inveniebat, vel quos accipiebat aliunde donatos, licentiam disponendi generalem habens, largiebatur Collegiis tenuioribus corbes quandoque plenos: et fuit cum Hibernis nostris, ad constituendum Dublini Collegium proficiscentibus, de integra bibliotheca prospexit. Similiter C largus erat erga Indicarum Missionum Procuratores, huc forte appellentes, sive per se sive per externos; ad quos visendos ipse eos deducebat, nequaquam timide pro iis subsidia solicitans, neque existimans aliquid sibi per hoc decedere: unde factum ut *HENSCHENII* caritas apud Indos quoque et Brasilos celebraretur, indeque ad eum scriberetur a variis, grataner commemorantibus beneficia ab ipso in se suosque profecta, et nova obsequia postulantibus. Eadem præstare gaudebat nostris in Hollandia vel Anglia Missionariis, tamquam eorum in rebus Agens Antuerpiæ constitutus, donec suos illi proprios hic habere cœperunt.

ipse gravis nemini, et qua poterat gratus.

43 Nullus fere appellebat ab externis Provinciis hospes, quem non gratiose libenterque deduceret ad spectabiliora quæque hujus ornatissimæ urbis visenda: quapropter cum et ipsum contigit Romam peregrinari, ubique fere inveniebat notos, quos et facillime recognoscebat, beneficio tenacis memoriæ, nomina, tempus, et occasiones suggerentis, per quos ipsos coram viderat juveratque. Erat proinde gratissimus omnibus et expectatissimus hospes; cavebat tamen ne cui esset D Collegio gravis mora longiori: cumque ea forte opus sibi erat, ut fuit Tridenti, Venetiis, Romæ, Florentiæ, Mediolani, atque Parisiis; ultro præstabat proportionatos tempori sumptus: non discedebat autem ex tenuioribus Collegiis, ubi vel diebus paucis diversatus erat, ita exigentibus quæ visenda describendaque occurrebant Sanctorum monumentis, nisi relicta eleemosyna aliqua. Nempe qui omni vita sua semper fuerat erga benefactores suos gratissimus, etiam post annos triginta aut quadraginta commemorare solitus quid quisque sibi præstitisset, solicitusque ut singulos religioso aliquo, prout tempus ferebat, remuneraretur donativo; in isto itinere vel maxime laxabat sese, ad minima etiam officiola compensanda.

Ejus in sustinendis sumptibus magnanimitas,

44 Toto eo tempore, quod viginti novem mensium fuit, fateor equidem obstupuisse me sæpius, neque capere potuisse, unde hæc ei afflueret copia. A Domo quippe præter vestem extulerat nihil, pollicitus citra illius aut Societatis gravamen iturum rediturumque sese, nec E tamen nisi in annum unum (non opinatus diutius se abfuturum) prospexerat sibi ex liberalitate amicorum, studiis ejus privatim faventium. Quo autem major eidem Romæ messis, quam animo poterat præconcepisse; eo sumptuosior erat ibidem et mora, occupatos habenti amanuenses, quandoque senosseptenosque. Ipse tamen petendo in eam rem subsidio abstinens, ac ne Pontifice quidem, qui Romam invitaverat, appellato, fidebat Deo; fortuitisque ac fere ultro oblatis, vel ex Belgio submissis eleemosynis sustinens quidquid id oneris fuit; suæ in Deum Sanctosque fiduciæ fructum referebat minime pœnitendum. Nam etiam reduci satis fuit, ut sequenti septennio toto occupatum Romæ haberet Græcum quemdam Abbatem, ex Codicibus Vaticanis transcribentem nobis, quæ designaveramus excipienda, Sanctorum plurium sæpe prolixissima Acta, uti in Martio, Aprili, ac Majo videre est.

fiduciæ in Deum subnixa.

§ VIII. *Grata et utilis cum summis infimisque Conversatio P. Godefridi.*

Cum externis conversari gratiose,

Maximam *HENSCHENIO* gratiam apud omnes, quibuscum vel semel ageret, potissime si F viri erant litterarum librorumque amantes, conciliabat sinceras quidam animi candor, quo eruditi sui pectoris thesauros aperiebat, minime morosus communicator eorum quæ noverat. Sin autem in alterius conditionis personas inciderat, etiam illas devinciebat sibi, suoque tenebat ex ore suspensas, dum exempla Sanctorum, aut visa per iter eorumdem monumenta explicaret facundo hilarique sermone, identidem eorum admiscens nomina, quorum obsequiis fuerat aut benevolentia usus; ut nemo non gauderet simile quidpiam præstare ei, quem videbat tam grataner recordari singulorum, quin et scripto excipere plurium benefacta, in ipsis Sanctorum Actis, quando sic res ferret, etiam a posteris commemoranda. Id vero non faciebat, fortuito effundens quidquid primo in buccam venisset; sed præmeditabatur solicite puncta aliqua, quæ tali loco, tempore, atque consortio posset adducere, quod et dexterrime faciebat:

A facicbat : totius enim itinerarii nostri rationem descriptam sibi in memoria habenti, certius quam ego in charta, (cum distinctissime recordaretur, quid Romam vadens rediensve quolibet die fecisset, et ubi fuisset) non deerat idonea apud hospites qualescumque materia, loquentem a mensa audire vel super ea cupientes. Nihil ineo fucatum, nihil affectatum apparebat; sed neque inconditum aut rusticum quidpiam: quæ eadem res magnos infimosque ei pariter adjungebat; unde eo tempore, quo publicum in ecclesia nostra Confessionale tenuit, ab utrisque æqualiter stipabatur: et licet pauperibus se impenderet prolixius, æstimabatur tamen requirebaturque a primoribus civitatis; quorum cum viginti quatuor annue legantur ad gerendum Magistratum, fiebat aliquando ut ex solis *P. GODEFRIDI* Pœnitentibus, uno anno duodecim supremum illum in republica gradum tenerent.

et utiliter solitus,

46 Cum viris Principibus tam discrete graviterque se habebat, nec minus reverenter, sive dum itinera faceret peregrinus, sive dum morabatur Antuerpiæ, eosque illic in Musæo vel Bibliotheca exciperet Hospites; ut ejus sæpe postea meminissent, si forte in aliquem nostrum inciderent. Id non semel contigit experiri Germanos Patres, agentes cum Principibus suis, etiam heterodoxis: quamquam cum his agens, numquam eos dimitteret, quin libere, sed suaviter, infigeret aculeum admonitionis salubris, ad Catholicam Religionem, saltem fovendam in ditionibus suis. Accidit ergo ut quidam Electorum Germaniæ, dissimulata apud vulgus persona sua in Belgium appulsus, et cum uno alterove comite ingressus Musæum, dum curiosius lustranti singula importunus aliquis mentionem intulisset de sectis a Catholica religione diversis, diceret se credere in Deum et Christum, cetera relinquere Monachis Prædicantibusque disputanda. Tum Pater *GODEFRIDUS*, assumpta dextere occasione, sic ei fecit satis, ut haud cunctaretur agnoscere, credendum insuper in Ecclesiam esse; eamque visibilem, ac sub visibili in terris capite Christi Vicario teneri securius, licet putaret excusari se posse, quod eam ipse non sequeretur. Hic deinde cum reversus in propria est, nostrum mox ibi Patrem ad mensam voluit habere convivam, plurimumque locutus de Patre quodam Soc., Acta Sanctorum scribente (nomen exciderat e memoria) magna cum viri laude, subridens addidit, In paucis quoque me suasisset Papistam fieri. Sane tam dilucidus, tam peremptorius erat, cum Principe illo magno per paucas interrogationes ultro citroque habitas, sermo; ut cum eumdem aliquando (quod sæpe apud heterodoxos se invisentes faciebat) iterasset Venetiis audiente me, coram juvene quodam Amstelodamensi Bibliopola, aliter quam Catholice educato, et de capessenda Religione tum forte deliberante; idem statim in animo suo statuerit (quemadmodum postea fassus est) Catholicus fieri: quod et alii plures usu sibi venisse professi sunt. Monita scilicet nervosa ac brevia, sibi Bibliothecam Antuerpiensem visitantibus gratiose a Patre Bibliothecario data, fatebantur tam altas in animis suis fixisse radices, ut denique post annos plures optatos salutis fructus tulerint.

etiam heterodoxos Principes,

B

C

advenasque devincit.

D

A. D. P.

47 Cum Catholicis tamen Principibus si sibi agendum esset, agebat familiarius liberiusque; sed non nisi de Deo, vel de rebus ad sacram historiam librosque spectantibus: magis tamen cum Excellentissimo Alberto Dalembergio Principe Barbançonio, quem arce Antuerpiensi detentum, Spiritualibus S. P. N. Ignatii Exercitiis excoluerat, et ut suum spiritualem filium, quamdiu istic fuit, perrexit visitatione hebdomadaria solari. Hic, ut erat insigniter eruditus, nec alios fere quam eruditos viros vel religiosos ad se recipiebat; pro consuetudine nonnullorum, quempiam ex antiquis quasi proprium sibi deligentium, L. Annæum Senecam, ut præsenti suæ fortunæ congruentiorem, cœperat legere et admirari, ejusque sententias usurpare inter familiares cum litteratis discursus; usurpandoque dicere, Meus Seneca. Hoc cum ei aliquando apud *P. HENSCHENIUM* excidixisset, isque præter morem in subitum erupisset risum: interrogavit Princeps, Ecquid ita rideret. Respondit ille: Quo devenimus Christiani? *PRINCEPS BARBANZONIUS* suum nominat Senecam! Quin sua Excellentia dicit? Meus Christus. Nec pluribus opus fuit. Vera monere dixit Princeps, ignosci sibi vanitatem hanc petiit, nihil ejusmodi ex ore suo posthac audiendum promisit: quin et ipsam Senecæ lectionem abdicaturum se, quando unica sententia Evangelii Christi plus veræ sapientiæ solidæque consolationis posset animo Christiano adferre, quam exucca Stoici Philosophi dicta omnia.

Cum Principe Barbanzonio fidentius agit,

de rebus spiritualibus:

E

48 Extat etiamnum apud me una Epistolarum ejus ad *P. GODEFRIDUM*, data post liberationem a carcere, Bruxellis anno MDCLI, II Kalendas Maji; qua declarat quanti hunc virum semper fecerit, et quam religiosa simplicitate fuerit ab eo cultus. Epistola tua, inquit, data IV Idus mensis hujus Aprilis, iterata amicitiæ nostræ tessera fuit. Quia amas, scribis: et qui uti semper amaveris, ostendis. Tam bonum affectum pro beneficio habeo, et inde maximas rependo grates. Quocumque demum res meæ devenerint, sive fortuna riserit, sive noverca vultum averterit; beneficiorum, quæ in me contulit sanctissima vestra Societas, memoriam numquam deponam: eam universam magis ac magis semper suspiciam; sed maxime Antuerpiensem familiam, ex qua molestiarum mearum tempore tam multa consolationum genera recepi, libentius ac religiosius colam. Benevolentiæ tuæ fontes in me perennes fuerunt, et tam copioso latice fluxerunt, ut abundarim. Utinam tam facile gratus sim, quam libenter agnosco me obligatum! Dabit Deus publicis ærumnis aliquando finem, ut quemadmodum amor noster nulla temporis injuria impediri potest, ita in quiete rerum plenos liberosque amicitiæ fructus capiamus. Munus vestrum gratissimum fuit: illud familiæ meæ distribui, unde ego et uxor mea cum liberis gratias agimus, rogamusque ut nos Deo commendes. Ut felices facias, vale: et perge, ut scribis, me amare.

eumque sibi mirifice obstringit:

F

eidem et [illegible] Cara- [illegible] [illegible] Commenda- [illegible] reddit.

49 Quale fuerit munus istud, cujus tam gratanter meminit humanissimus Princeps, quodque uxori ac liberis commune fecerit, haud difficulter

A ter conjecto, cum memini ex ipso audivisse me sæpius, etiam Ducibus Luneburgensibus, quamvis professione Lutheranis, expetitas aliquoties fuisse Cruculas Caravacanas, cum forte alicui eorum domestico Catholico, Antuerpiam patriam suam revisenti, unam dedisset, cum epitome historiæ explicationeque virtutis, quam divinitus habent contra fulmina atque alias aereas intemperies. Ita, quæ Religionis nostræ et suæ professionis erant, libere cum quibusvis, etiam primæ notæ viris, tractabat *HENSCHENIUS*; alienus ab aulicismo et affectata urbanitate, qua arbitrabatur gratiam Magnatum amitti citius quam obtineri: cum illi nihil nisi seria et pia a nobis exspectent; in aliis, quæ ipsimet percallent, nostram rideant infantiam. Tali autem libertate maxime utebatur apud illos, cum infirmos reperiebat; quando aiebat eos, æque ac alios, esse Dei captivos; proinde audire libenter ea quæ salutis sunt. Sic in omnem vitam obstrinxit sibi Amplissimum *D. STOKMANS*, B arcani Concilii Regii Senatorem, unum ex nominatissimis; quem intelligens Antuerpiæ Paschali tempore graviter decumbere apud amicum; eumdem, numquam alias sibi visum, adivit fidenter et ultro; suasitque eo tempore, saltem secreto, petere sanctissimam Eucharistiam: nam publice administrari quasi de vita desperatum (quod necdum erat, Bruxellas tamen continuo pertulisset rumor) non expediebat. Ille vero tam gratanter admisit consilium (id ipsum quippe summopere cupiebat, sed modum non inveniebat) ut numquam deinde Antuerpiam veniret, quin Patrem suum *GODEFRIDUM* inviseret; Bruxellis autem apud Collegas suos

A. D. P.

circa affectationem obsequiosus,

omnes commendaret virum, ut cujus primum D sinceram expertus pietatem, deinde et doctrinam cognoscere cœperat.

50 Denique erat *P. HENSCHENIUS* summis et infimis, domesticis et externis percarus: quia omnibus largissima caritate impendebat se, sub extremos vero vitæ annos adeo non morosus senex, ut infirmus quoque jucundissimus esset, suaque amabili hilaritate laborem levaret se curantium infirmariorum, quorum nemo ei non libentissime ministrabat. Etenim humillimo gratissimoque affectu obsequia eorum excipiebat, eadem apud Superiores et alios invisentes prolixe prædicabat, orationibus etiam addicendis remunerabatur. Factus autem paralyticus, cum interim annum octogesimum explesset, amœno joco seipsum vocare solebat puerum mensium trium, quatuor, quinque (prout scilicet procedebat annus) qui instar pueri cubitum locari, rursumque relevari per alium deberet, in aliisque corporis necessitatibus simili modo juvari: unde et confidimus cœlorum esse regnum E assecutum, quod ad infantilem innocentiam reversis appromisit Christus, et talium omnino esse asseruit. Atque hæc de externa *P. GODEFRIDI HENSCHENII* vita, cujus testes esse possunt quotquot noverunt, dixisse mihi satis: internas virtutes, quarum arbitrum solum Deum, et ex parte Confessarios suos habuit, eum non commemorare: sed oranda benedicta illius anima, ut coram Deo Sanctisque assistens, earum partem aliquam consequi faciat successores suos; simulque gratiam impetret non indigne gerendi, quod nobis decedens reliquit onus.

et minime morosus senex.

etiam extrema ætate.

PRIMORUM TRIGINTA EPISCOPORUM
TUNGRENSIUM
AC
C F
TRAJECTENSIUM
SERIES

I S. Maternus, *ob. seculo* 1
II S. Navitus, *seculo* 2
III S. Marcellus.
IV S. Metropolus,
V S. Severinus.
VI S. Florentinus.
VII S. Martinus, *ob.* 276.
VIII S. Maximinus.
IX S. Valentinus, *ob. ante* 344.
X S. Servatius, *ob. anno* 384.
XI S. Agricolaus.
XII S. Ursicinus.
XIII S. Designatus, *seculo* 5
XIV S. Resignatus.
XV S. Sulpitius
XVI S. Quirillus.
XVII S. Eucharius I.
XVIII S. Falco, *seculo* 6
XIX S. Eucharius II.
XX S. Domitianus, *circa* 560.
XXI S. Monulphus.
XXII S. Gondulphus, *seculo* 7.
XXIII S. Perpetuus.
XXIV S. Ebregisus.
XXV S. Joannes Agnus, *circa* 628.
XXVI S. Amandus, *renuntiat.* 649.
XXVII S. Remaclus, *renuntiat.* 660.
XXVIII S. Theodardus, *ob.* 676.
XXIX S. Lombertus, *ob.* 707.
XXX S. Hubertus, *Sede Trajecto Leodium translata, obiit* 727. 3 *Novembris.*

GODEFRIDI.

GODEFRIDI HENSCHENII

EXEGESIS HISTORICA

DE EPISCOPATU TUNGRENSI

AC TRAJECTENSI.

PRÆFATIO.

Post edita ante hos triginta sex annos Sanctorum Januarii Acta, progrediens ad Februarium, cum S. AMANDI, Episcopi Trajectensis *gesta ac miracula, a pluribus, etiam coætaneis scripta* B *auctoribus, recenserem, ut ea ad receptæ nunc Chronologiæ modum, per annos Christi procedentem, sed iis temporibus nondum usurpatum, accommodarem; ac si quid obscurum* E *videretur, minusque cum aliis historiarum veterum monumentis consentiens, explanarem; mirari cœpi, cur tam acriter depugnarent recentiores quidam, ut ostendant, numquam* TRAJECTI *Cathedram Episcopalem fixam fuisse, ac nullos vere* Episcopos Trajectenses *extitisse. Quare visum mihi tunc fuit faciendum, ut veterum scriptorum minime obscura testimonia colligerem, cumque imbecillibus eorum argumentis conferrem; idque feceram in Commentario prævio ad eamdem S. Amandi Vitam* §. VII. *Quia autem operis nostri moles vasta, ut nullæ aliæ morarum causæ intervenirent (quæ tamen postea intervenerunt plures) non promittebat lucem commentationi isti tam cito atque amici optabant, et quædam tunc incidens necessitas exigebat; placuit singulari* Diatriba *haud paulum diffusiori idem tractare argumentum, eique ad justi libelli modum augendo duo alia vicina argumenta præmittere, partim ex jam dicta Commentatione prævia, partim ex simili altera prælusura Actis* S. SIGIBERTI *Austrasiæ Regis: atque ita anno* MDCLIII *lucem seorsim vidit* Diatriba *illa, distributa in tres partes seu libros: quorum Primus ipsum veluti corpus Episcopatus Trajectensis ostendebat,* Populos *videlicet ad eum pertinentes eique subjectos; Secundus* Antistites *enumerabat, atque eorum annos (quod observare potueram) ad usitatæ nunc æræ calculos adaptabat; Tertius denique liber* TRAJECTO *vetustum Cathedræ Episcopalis decus vindicabat. Sub hæc primum mihi velut per nebulam visus, denique in clara luce apparuit* DAGOBERTUS, S. Sigiberti *præmemorati filius, non solum a morte sui patris exul, sed etiam restitutus in regnum; occasionemque dedit alteri* Diatribæ, DE TRIBUS DAGOBERTIS FRANCORUM REGIBUS, *biennio* C *post vulgandæ. Hic libellus quoniam cupidissime per manus eruditorum distractus pridem desierat* F *venalis haberi; nec parum novæ lucis, annis studiisque progredientibus, acceperam; primum quidem* Danieli Papebrochio, *ad elucidanda Sanctorum Martii Acta collegæ dato, commisi* Genealogicum stemma Regum Francorum primæ stirpis, per tres *jam dictos* Dagobertos deducendum, *quod ille fecit in Exegesi præliminari* II *ad Tomum* III *Martii: deinde ipsemet* Stemma Genealogicum posteriorum Regum stirpis Merovingicæ, recognitum et emendatum, *præposui Tomo* III *Aprilis: itaque effeci, ut singularem istam* De tribus Dagobertis Diatribam, *nemo jam amplius requirere debeat extra Sanctorum Acta, a nobis successive jam edita. Idem ut facerem de prima, quam initio nominavi,* Diatriba, *et cujus pridem etiam exempla requiruntur, suasit occurrens hoc mense memoria* S. SERVATII, *ejus qui* TUNGRIS *Sedem transtulisse* TRAJECTUM *creditur; et saltem, sepulcro ibi delecto, illius eo transferendi occasionem dedit, miraculis post mortem inclarescens simul et clarificans locum. Hanc ergo novam Exegesim habe, non jam de Trajectensibus tantum* S. SERVATII *successoribus Episcopis, et posterioribus stirpis Merovingicæ Regibus; sed et de Tungrensibus ejusdem Sancti decessoribus, ac primis Francorum ante Dagobertos Principibus: sitque hæc veluti coronis operæ in historia Francica, per annos quadraginta quinque examinanda et illustranda a me collocatæ, eidem imposita anno* MDCLXXX.

CAPUT

A

CAPUT I.

Urbs Tungrensis antiqua. Ejus Episcopi priores decem.

Urbs Tungrensis olim ampla

Episcopalis S. Servatii *Sedes fuit* urbs Tungrensis, *Ammiano libro* XV ampla et copiosa. *cujus murorum vestigia imo et turrium per intervalla positarum etiam nunc in agro vicino reperiuntur, quorum (sicut Godefridus Wendelinus, in Natali solo Legum Salicarum, capite* VII *testatur) dimensa crassities in imo extenditur ad pedes quinque, superne ad quatuor; ibidemque tam intra quam extra illos muros inveniuntur quotidie numismata Romana varia, et cimelia rarissimi operis: ipsa autem urbs fuit quadrata, et in ambitu habuit supra tria millia passuum seu leucam horariam; præterea stupendæ machinationis canum-ahenum ibi videre est, quam mare dixerunt incolæ, atque ex eo sumpserunt occasionem fingendi, Oceanum alluisse ad ipsa urbis mœnia: denique ex hac urbe viæ militares saltem tres processerunt, prima nempe quæ ducit Bavacum Nerviorum, secunda quæ fert Coloniam Agrippinam, tertia quæ Noviomagum et in Tabula itineraria exhibe-*

B *tur. Populi vicini olim* Tungri *et* Advatici *appellati fuerunt. Julius Cæsar* Advaticos *semper nominavit, numquam* Tungros: *at Plinius, Tacitus, aliique* Tungros *semper dixerunt, numquam* Advaticos: *Ipsam vero Tungrensem urbem aut qui* Atvatucam, *sive* Advaticum Tungrorum, Advacam *sive* Atvacam: *quæ videntur majoribus nostris valuisse et forte magis integre pronuntianda fuisse*, Antwattich, *vel* Andwak, *id est* Ad-vadosum *vel* Ad-uliginosum *Jecoræ fluminis tractum.*

Advaticum dicta, et Advatica Tungrorum;

2 *Obscurioris etiam originis* Tungrorum *est appellatio: nam cum* Advaticos *quidem noverit Cæsar*, Tungros *ignoraverit; verosimile fit, quod Procopius asserere videtur, eos fuisse* Toringos, *qui ex interiori Germania in hos partes venerint sub Augusto, eorumque nomen a* Torn *dictum (quæ vox* spinam, turrim, iram, *pro varia acceptione significat) commutatum in* Tungros. *Horum longe olim patentem jurisdictionem æstimari aliqui ex eo jubent, quod dicta ab eis loca complura, in varias longiusque dissitas procurrant regiones. Sic* Tongerlo, *sive* Tungrorum locus *in intimam porcurrit Taxandriam, Antuerpiæ quam Tungris multo vicinior Abbatia; et duplo quam hæc longius Boream versus discedit Pelandia, palustris regio, ubi* Tungrenheim, Tungrin *et* Tungerlee S. Martini *dicto nunc in-*

hoc vero nomen post Julium Cæsarem cœptum audiri,

C *terim; in Comitatu, denique Namurcensi* Tungrein *et* Tungreville; *atque in ulteriori Hannonia* Tungre Dominæ nostræ *ac* Tungre S. Martini: *ut* Tungerlo *prope Masacum prætercam. Sed hæc omnia non puto esse tractum luminum ex usque prolensionum argumenta; ut summum enim hinc datur intelligi Capitulum Tungrense sua istis locis habuisse prædia, indeque ea mansisse nomina, quod ad præsentem quæstionem nihil facit. Ceterum est, abolito* Advaticorum *et* Thoringorum *vetustioribus nominibus, soli hactenus nominantur* Tongri, *vulgo* Tongeren, *oppidum non magnum, quod nostro adhuc tempore celebre aliquoties vidimus, anno autem* MDCLXXVII *funditus eversum dolumus, ab amicisne dicam an hostibus? non eodem fortassis quo veterem illam* Advaticam, *sed vicino et editiore situ, qui majoribus pro arce fuisse potuit. Situm vero est* Tongeren *in hodierna Hasbania, vulgoque (ut distinguatur ab alio ejusdem nominis oppido, inter Gemblacum et Leminppam sito) dicitur* Heidens-Tongeren, *id est*, Tungri Paganorum, *sive a viis militaribus quas a Gentilibus stratas, ac* Heidens-wegen, Paganorum vias *appellarunt (ut sit dicta* urbs Tungrensis ad vias Paganorum, *sive a superstitionibus paganicis ac præsertim profana et diabolica divinationum disciplina, quæ ibidem*

hodie Tongeren,

et a Paganismo diutius ibi olim servato,

etiam post Evangelii prædicationem viguit; quam qui vagi quidam homines per chiromantiam exercent Heidlieden *vulgo appellantur, id est* Pagani homines. *Ut autem* Gentiles *cœperunt* Pagani *dici, postquam per Leges exclusi ab urbibus, solis in* pagis *permittebantur profana sacra exercere; sic iidem apud nos acceperunt nomen ab* Heide, Mirica, *quales in nostro Belgio plurimæ, in quibus similium hominum conventus agebantur. Floruisse autem apud veteres Tungros* μαντευτικὴν *illam artem, auctor est Vopiscus in Numeriano sub finem, ubi* Diocletianum *memorat*, cum apud Tungros in Gallia, *scilicet Belgica*, quadam in caupona moraretur, in minoribus adhuc locis militans, et cum Druide muliere rationem convictus sui quotidiani faceret, *ex ea audisse*, Imperator eris, cum Aprum occideris. *Quod ipsemet postea avo Vopisci retulit, Imperioque tandem, cum Aprum Præfectum Prætorii occidisset, potitus est, anno Æræ Christianæ* CCLXXXIV. *Cernuntur vero etiam hodie, in miricis circa* Tungros, *soli, crebra conculcatione antiquitus depressi, orbitæ majores minoresque, vestigia referentes diobolicarum chorearum, quas istic viguisse fama memorat. Quin et alia causa, cur* Tungri Paganorum *nobis appellentur, ut recentior, ita forsitan verior afferri potest; quod urbem ab Hunnis destructam occupantes Franci,* E *etiam tum Pagani, eamdem diu tenuerint. Nam et circa annum* CCCC S. Evergisus, *patria Tungrensis, Coloniensis Episcopus, eo eum excurrit* Idololatriæ sordes eliminaturus; *et post annos plures quam centum, S. Cuniberto ibidem habitante fideique restaurandæ incumbente*, vir nobilis nomine Sigobardus, *postea S. Helerii pater*, secundum ritum Paganorum in omnibus excrevit in Tungrina urbe, *uti in eorum Vitis legitur ad* XXIV *Octobris, quo* S. Evergisus; *et* XVI *Julii, quo colitur* S. Helerius.

Heydens-Tongeren,

3 *Sed ut ad anteriora reflectamur tempora, quibus Trevirensi urbi vix quidquam concedebat Tungrensis; suos hæc non minus quam illa videtur habuisse Episcopos: qui secundum antiquam ibidem traditionem hoc ordine sedissent,* I Maternus, II Navitus, III Marcellus, IV Metropolus, V Severinus, VI Florentius, VII Martinus, VIII Maximinus, IX Valentinus, *ac post hos decimus* Servatius. *Verum quia horum nomina, ut infra dicemus, videntur etiam intrusa in Catalogos Episcoporum Trevirensium; Ægidius Bucherius, qui* antiquissimæ Sedis Tungrensium dignitatem tueri se *profitetur, in Disputatione historica de Primis Tungrorum seu Leodiensium Episcopis cap. 3 ita pronuntiat*: Si quis conjecturæ locus esset, longe potior Trevirensium conditio foret. Quotquot enim Sanctorum Natales suis diebus adscripserunt, Beda, Ado, Usuardus, F Molanus, ac Romani potissimum Martyrologii tabulæ, dum Natales eorum memorant, ad Treviros referunt, ac Trevirorum appellant Episcopos. Eadem *inquit idem Bucherius lib. 5 Belgii Romani cap. num.* 7 ante annos quadraginta, Disputatione nostra de primis Tungrorum Episcopis ad Chapeavillum adjunctis, probavimus, ad quam se remitti Lector gravate non feret, ut in re jam vulgatissima; *ac dein numero 8, citantur* adstipulantes, Beda, Usuardus, Ado. *Verum splendidius quam verius isti allegantur auctores. Nam neque Ado, neque Usuardus ullum horum Sanctorum Præsulum in suis Martyrologiis recensent, uti neque genuinum Bedæ Martyrologium. Sed quod sub ejus nomine suppositum est, ad diem* XIV *Septembris habet ista*: Treviris depositio S. Materni Episcopi et Confessoris. *Quo tamen die in Martyrologio, secundum morem Romanæ curiæ ab Usuardo scripto et a Bellino aucto, nulla illius mentio erat. At Baronius, citato Beda, sed supposito, et recentioribus, ista inseruit*: Treviris S. Materni Episcopi, discipuli B. Petri Apostoli, qui Tungrenses, Colonienses, et Trevirenses, aliosque finitimos populos ad Christi fidem

Ante S. Servatium fuerunt 9 Episcopi Tungrenses:

videlicet Maternus qui Cathedralem erexit,

dem perduxit. *Ecce, primo loco* Tungrenses *nominantur, apud quos* S. Maternus *Ecclesiam Cathedralem erexit, eo tempore quo* SS. Eucharius et Valerius, *quibuscum a S. Petro Apostolo ad hasce Belgicas regiones missus fuerat, Trevirenses et Colonienses in fide Christi instruebant. Potuit iste post horum obitum aliquam istorum populorum curam suscepisse, et sic dicitur Coloniæ obiisse, ac* Trevirim *esse translatus. Ejus certe non meminerunt, qui octo proxime seculorum Episcoporum reliquias a* S. Servatio *Trajectum delatas scribunt : et* Treviris *in majori altari Cathedralis Ecclesiæ corpus* S. Materni *cum capite inventum, scribit Scheckmannus pag.* 45. *Habemus pervetustum Breviarium Ecclesiæ Tungrensis, in quo festum* S. Materni *solenni ritu cum octava celebratur* XXV *Septembris : at in antiquo Breviario Ecclesiæ Trajectensis colitur* XIX *Septembris.*

4 *De octo Episcopis, qui B.* Materno *in sede Tungrensi successerunt apud Chapeavillium, Harigerus, Abbas Laubiensis anno* DCCCCXC *creatus, cap.* 17 *sic scribit.* Post ejus, *S. Materni scilicet*, decessum, in Pontificio sibi per ordinem successerunt, Navitus, Marcellus, Metropolus, Severinus, Florentius, Martinus, Maximinus, Valentinus. *De quibus Ægidius Aureæ-vallis, qui floruit anno* MCCXL, *ista addidit :* Post decessum B. Materni in Pontificio sibi per ordinem successerunt. Vir pretiosus et omni laude dignissimus B. Navitus, surrexit secundus Episcopus. Hic multos convertit ad fidem, videntibus signa et miracula, quæ per eum Dominus faciebat. Qui postquam Sacerdotium multis gubernasset annis, scilicet sexaginta et amplius, in senectute bona migravit ad Dominum, sepultusque est in urbe Tungrensi. Floruit sub Apostolicis Evaristo, Alexandro, Telesphoro, Hygino et Pio, cujus anno tertio obiit. Post ejus decessum, tertius successit S. Marcellus, vir omni sanctitate conspicuus. Post decessum S. Marcelli Episcopi, B. Metropolus, cum digna virtutum moderatione, quartus Episcopus successit. Quintus Episcopus, quinque pollens talentis, S. Severinus Antistes extitit..... Perfectione sui Ordinis sextus, Tungrensis Ecclesiæ floruit S. Florentius. Loco septimo a B. Materno, septiformi spiritu Dei redimitus, contra vim dæmonum Martem agebat B. Martinus Episcopus. Octavo numero ordinatur B. Maximinus Episcopus, magnaliter octo beatitudinum sanctitate perfectus. Nonus Tungrensium Episcopus B. Valentinus, novem Ordinum Angelorum valenter amicus. *Similia habemus in Chronicis MSS. Ecclesiæ Trajectensis. Dein dictus Ægidius ista admonet :* Et hi quorum Imperatorum vel Consulum claruerint tempore, vel quos vita singulorum habuerit exitus, quotque annis singuli administraverint officium Pontificatus, nullius a nobis requirat exactio, cum Ecclesiarum totius Galliæ memoriam aboleverit facta per Hunnos subversio. *Hæc Ægidius, quæ fere eadem apud Harigerum leguntur.*

Navitus,

Marcellus,

Metropolus,

Severinus,

Florentius,

Martinus,
Maximinus,
Valentinus.

5 *Inter octo prædictos Episcopos præcipuus potest censeri* S. Martinus, *olim sub ritu triplici, ut vocabant, celebrari solitus; licet ejus non meminerit in Belgio Romano Bucherius, ne cogeretur revocare, quod ante statuerat,* omnes illos Episcopos a Molano et in Romani Martyrologii Tabulis ad Treviros referri, ac Trevirorum appellari Episcopos. *Audiant, si qui Bucherium propugnant; audiant, inquam, aut legant hæc in Martyrologio Romano ad* XXI *Junii :* Apud Tungrenses S. Martini Episcopi. *Ubi Baronius in Notis, Molani ad Usuardum Additiones citat, quæ ita eum referunt :* Eodem die S. Martini, Tungrensis Episcopi et Confessoris, qui convertit Hasbanos, et multis claruit miraculis. *Addit in suis Notis Baronius :* In tabulis Episcoporum Tungrensium, septimus hic ponitur ordine, Hasbanorumque Apostolus appellatur, eumque obiisse tradunt anno Domini CCLXXVI. *Ista Baronius et cum eo Bartholomæus Fisen, plane e sensu nostro et ex traditione Ecclesiarum Tungrensis ac Trajectensis. Licet autem de singulis non possint assignari tempora Consulum vel Imperatorum ; habemus tamen* S. Navitum *sub Pio Papa vita functum ; et post centum inde elapsos annos obiisse* S. Martinum, *ita ut intra dictos centum annos quinque Episcopi rexerint Ecclesiam Tungrensem : eosque sufficere mox ostendemus.* S. Martino *successit* Maximus, *post quem, ob arduas persecutiones Diocletiani et aliorum, videtur Sedes Tungrensis vacasse usque ad annum* CCCVIII *aut serius ; quando* Valentinus *creatus Episcopus præfuit usque ad tempora S. Servatii. Iste autem* Valentinus honorifice juxta suos collegas, scilicet Tungrenses Episcopos, sepultus *dicitur ab Ægidio : sed hic post obitum* S. Valentini *hiatum Sedis vacantis collocat, quem ante ipsum sub persecutionibus collocandum arbitramur : quia et ipse ait tunc* urbi Romanæ præfuisse Constantinum Augustum, succedentibus et Constante et Constantio filiis, *uti latius deducimus* VII *Junii ad Acta S. Valentini. De horum vero Episcoporum sacris Reliquiis, Trajectum translatis, agimus ad Vitam S. Servatii.*

Ex his S. Martinus ut Tungrensis inscriptus et Martyr. Rom. et Molani.

Singulis congruum tempus assignatur :

6 *Hactenus relata videntur nobis magis certa : neque hos Episcopos arbitramur inserendos Catalogis Episcoporum Trevirensium, uti valde inepte est factum ab Auctore Chronici Trevirensis, quod habemus ex codice Trevirensi transcriptum, unde Historia Trevirensis excerpta extat apud Lucam Acherium Tom.* XII *Spicilegii. Is in margine annotat* initia hujus historiæ mendis futilibus et fabulis respersa fuisse. *Jacobus Masenius, in notis et additamentis ad Proparasceven Annalium Trevirensium a Christophoro Brouero editorum, resumit fabulas, ab aliis explosas, et ad caput* 6 *ait :* ante annos amplius trecentos a laudatissimo Trevirorum Archimysta Balduino archivum Episcopale excussum, et quæ ex illo producuntur fidem mereri, *scilicet,* Trebetam, Nini conditoris Assyriorum Monarchiæ filium, conditæ Trevirorum urbis auctorem *fuisse : quæ scripta fuerunt seculo Christi* XII, *et ab otiosis hominibus excogitata. In hoc Chronico sive historia, post* Eucharium, Valerium *et* Maternum *relatos, ista adjunguntur :* Deinde Auspicius quidam regimen tenuit, dein insignes, per legitimas successiones, sanctitate et gloria pollentes extiterunt Felix, Mansuetus, Clemens, Moyses, Martinus, Anastasius, Andreas, Rusticus, Auctor, Mauritius, Fortunatus, Cassianus, Marcus, Navitus, Marcellus, Metropolus, Severinus, Florentius, Martinus, Maximinus, Valentinus, quorum octo ultimi etiam Tungrensi Ecclesiæ præfuisse noscuntur. *Hæc ibi. Verum arbitramur octo ultimos soli Ecclesiæ Tungrensi præfuisse cum S. Servatio, in dicta historia omisso : et loco illorum damus Ecclesiæ Trevirensi* S. Celsum, *in hoc Chronico et in Historia prætermissum, cujus Acta, historiam inventionis, et miracula edidimus die* XXIII *Februarii, eumque cum Browero successorem S. Auspicii statuimus.*

qui tamen ex Chronico Trevirensi, circa initium fabuloso,

Catalogo Trevirensium intrusi fuerunt :

7 *Sammarthani Tomo* I *Galliæ Christianæ, acturi de Episcopis et Archiepiscopis Trevirensibus, in S. Euchario primo Episcopo, ista præfantur :* Videtur porro obscura admodum primis seculis usque ad Agricium, vel parva omnino in Ecclesiasticis diptychis mentio Episcoporum Trevirensium, quorum successio legitima comprobetur. *Vitam S. Agricii dedimus* XIII *Januarii. Interfuit is et subscripsit Concilio Arelatensi, habito Volusiano et Anniano Consulibus, anno Christi* CCCXIV, *at quamdiu ante fuerit Episcopus creatus non constat, et numero tamen Episcoporum, qui post illum tamquam seniorem subscripserant, videtur colligi, eum pluribus annis Sedem tenuisse. Proinde a morte* S. Materni *quam Brouerus retulit ad annum* CXXVIII,

cum his intra 180 annos relicti Episcopi suffecere debeant.

A CXXVIII, *aliqui etiam ad annum* CXXVI *usque ad Ordinationem S. Agricii, fluxerunt anni circiter centum et octoginta. In hoc annorum spatio assignamus Trevirensibus Episcopos omnino quatuordecim, etiam remissis ad suos Tungrenses octo ultimis Episcopis. Talem numerum raro in ullo Episcopatu reperire quis poterit intra tempus tantillum. Ut enim maneamus in ipso Archiepiscopatu Trevirensi, ultimis mille annis a S. Basino (cujus Vitam illustravimus die* IV *Martii, et dicimus cum Browero videri Episcopum constitutum an.* DCLXXX) *usque ad Eminentissimum Electorem Carolum Gasparum a Petra, qui nuper eidem Ecclesiæ præfuit, fuerunt e calculo Broweri et Maseni solum quinquaginta duo Episcopi sive Archiepiscopi, proinde singulis seculis sive centum annis quinque et duobus seculis sex tribuendi sunt: quis igitur rationabiliter nos arguet, imminuisse numerum Episcoporum, quando dicimus intra annos circiter* CLXXX *præfuisse quatuordecim? Imo, etiamsi in Catalogo Trevirensi relatus* Mansuetus, *censeretur primus Episcopus Tullensis, uti et* Clemens *Metensis; adhuc absque illis reliquorum* XII *numerus sufficiens foret, qui dictos annos compleret. Browerus, ut annos reperiret aliquos pro*

B *Episcopis Tungrensibus inserendis in Catalogum Trevirensium, rejicit initium Episcopatus* S. Agricii *ad annum* CCCXXVII: *quem saltem viginti annis citius præfuisse istæ Ecclesiæ non dubitamus. Hæc proponimus consideranda viris in antiquitate apud Treviros eruditis, qui si possint contrarium evidentibus argumentis evincere, libenter certiorem viam ab iis monstrandam ingrediemur proximo mense Junio, quo tres ex dictis Episcopis Tungrensibus coluntur, et in his* S. Martinus *relatus die* XXI, *ad quem hic dicta stabilimus in Actis jam prælo paratis, uti etiam* VII *et* XX *Junii, quo coluntur* SS. Valentinus *et* Maximinus, *dicti* Martini *successores. Browerus eos rejicit ad annum* CCCVIII *et sequentes, quasi* S. Martinus, *in antiquis Chronicis et a Baronio relatus ad præcedens seculum, et post Apostolatum in conversione Hasbanorum peractum* traditus obiisse anno Domini CCLXXVI, *fuisset unico solum anno* CCCVIII *Episcopus, quo jam tempore* S. Agricium *videri Ecclesiæ Trevirensi præfuisse insinuavimus; et Acta* S. Martini *habent, eum* suum Episcopatum ad metas longævi per transivisse, *ac* tandem cursum suæ vitæ feliciter peregisse. *Quæ non unicum, sed plurimos annos indicant, et in Episcopatu tribuendos.*

Aut etiam 12 aliis alio remissis.

C

CAPUT II.

An S. Servatius amitinus S. Joannis Baptistæ et cognatus Christi Domini fuerit.

F*uimus anno millesimo sexcentesimo sexagesimo primo Romæ, et quæ ad institutum nostri operis pertinebant ibi conquisivimus, curavimusque describi, tanto favore Alexandri VII Summi Pontificis, ut ille nobis ultro dixerit, velle se ut omnia monumenta, quæ Romæ nobis profutura extarent, haberemus; quod si aliqui essent inviti, suum fore eos efficere voluntarios. Quo etiam tempore, dum jam bis aut ter viri eruditi, post prandium ex more colloquentes, de longævis hominibus sermonem intulissent, interque eos nominaretur* trisecli Servatius; *subridens Pontifex; Adest, inquit, nunc Romæ Godefridus Henschenius, qui ut Francis ostendit tres Reges Dagobertos, ita forte tres nobis demonstrabit Servatios, perperam in unam eamdemque personam conflatos. Dagobertos tres primi dedimus, sed ex authenticis documentis: possemus et tres Servatios ducere, si vellemus narrationi a septingentis annis procreatæ, aut aliis nuper excogitatis aurem præbere. Verum cum nostrum studium eo tendat, ut ab historia ecclesiastica fabulas quascumque eliminemus, his rejectis unicus* verus *restabit* Servatius; *isque seculo Christi eodem natus quo et mortuus.* D

Quam vere dati 3 Dagoberti,

tam falso numerarentur 3 Servatii.

9 *Harigerus, cujus monasterium non integris triginta leucis distabat Trajecto, gesta Pontificum Tungrensium, Trajectensium et Leodiensium texens, cum de hæresi Ariana aliisque miseriis seculi quarti late egisset, capite* XXIII de S. Servatio *ista scribit:* Eo tempore S. Servatius Tungrensi Ecclesiæ decimus præsidebat, vir omnium virtutum honestate præclarus. Cujus quidem ortum et prosapiam, licet quidam putent ex Domini Salvatoris cognatorum descendisse familia; quia tamen locum nativitatis ejus nequaquam accepimus, nec adventus ejus causas aliunde uspiam audivimus, idcirco nec faciles ad credendum esse possumus, nec tantæ opinioni, quæ fortasse ex pietate ingeritur, judicamus omnimodis derogandum: cum juxta Tullium non debeat pudere nos fateri nescire, quæ nescimus; et hujus opinionis assertoribus conveniat ignorantiam potius verecunde fateri, quam irreverenter pro pietate mentiri. *Ita Harigerus, defunctus anno circiter* MVII, *cujus ætate, circa annum forte* DCCCCXL, *primum audiri cœperat ejusmodi de* S. Servatii *prosapia narratio, quemadmodum constat ex Vita ejusdem* S. Servatii, *a Jucundo Presbytero, composita annis minimum octoginta post Harigeri mortem, in qua hujus credulitatis fundamentum describitur hisce verbis.* E

Satis est unus, qui per piam simplicitatem creditus fuit cognatus Christi,

10 Ante annos aliquot, sed non multos (*scilicet respectu seculorum decem, quæ ab ortu* Servatii *fluxisse prætendebantur*) quidam Hierosolymitanus Clericus, nomine Alagræcus, homo ille justus et religiosus, Latinæ quoque haud ignarus linguæ, ad sepulcrum excellentissimi hujus Confessoris Christi supra memorati, quibusdam vitæ beatissimæ cum famulis, Trajectum Domino ducente pervenit, et dies plurimos apud eum quievit. Comperto autem quod Patronus ille peregrinus est, et de Armenia; Armenia, inquam, illa, in cujus montibus arca Noe post diluvium remansisse agnoscitur, de qua se ortum esse aiebat; cognito etiam quod nomen illi Servatius; quisnam sit vehementius mirari cœpit: sed post pusillum, quasi de gravi evigilans somno, audacter prosilit in medio, ipsum in translatione nominis, quem diu quæsivit, quem semper optavit, procul dubio se invenisse exclamavit. Nec amplius moratus, universum convocavit Clerum ac populum; et unde, et quis, et quantus sit Pastor amabilis iste, evidentissimis ostendit indiciis. Generationem quoque ejus in medio ponens; Erant, inquit, illis in diebus, Judæorum in partibus, juxta legem sanctam mulieres sanctissimæ, Anna videlicet et Esmeria, et hæ etiam secundum carnem sorores. De Anna qui descenderint vel qui exorti fuerint, nemo est apud nos, si fidelis, si spiritualis (quæ vero sunt Dei homo non percipit carnalis) qui nesciat, quin sit ejus filia sacratissima Virgo Maria. De Esmeria vero mater B. Joannis Baptistæ Elisabeth, et Eliud ejus frater: cujus filio videlicet Emiu B. Memelia hunc gloriosum peperit Servatium. Hæc dixit, hæc sine mora coram omnibus scripsit. Quod profecto apud monumentum ejus, usque in hodiernum diem, esse repositum, agnovimus. Profecti quippe fuerunt ante hos dies quidam ex nobis beatæ memoriæ Fratres, qui eadem scripta viderunt, legerunt, et ad nostram transtulerunt notitiam. Per omnia benedictus Deus, qui et nos, longo terrarum spatio remotos, tam pii Pastoris, tam gloriosi Præsulis memoria et benedictione dignatus est illustrare. *Hæc Jucundus Presbyter, procul Trajecto assitus, ex nuda, ut fatetur, aliorum relatione, subnixa testimonio ignoti unius Armeni, quæstum facientis pietatem, et simplicitati Trajectensium proterve illudentis: cujus verba ut oracula bonus ille scriptor excipiens, non dubitavit ea pro* evidentissimis indiciis

a Jucundo Presbytero

ex recenti relatu cujusdam Armeni, F

ignotæ

A *ignotæ per annos mille veritatis habere. Quis unquam dictam* Esmeriam *appellavit sororem S. Annæ, et matrem Elizabethæ? Hippolytus apud Nicephorum Callistum lib.* 2 *cap.* 3 *duas S. Annæ tribuit sorores,* Mariam matrem Salomes, *et* Sobem matrem Elisabethæ. *Sed hæc erunt ad Vitam S. Annæ examinanda, imo etiam ad Vitam dictæ Elisabethæ, cujus frater fuisset Eliud pater Emiu et socer Memeliæ. Sed demus ista aliquam umbram probabilitatis habuisse, quomodo ex Emeu et Memelia natum filium, in Armenia seculo Christi primo degentem, evincent seculo quarto adhuc superstitem, factum fuisse Episcopum Tungrensem? Si enim constaret* Servatium *aliquem tunc vixisse in Armenia, hunc multo rationabilius foret a Trajectensi post tria secula Episcopo distinguere: et sic corrueret tota illa machina Jucundi Presbyteri.*

cujus dicta dicuntur confirmasse

11 *Sed hic confugit ad Concilium Moguntinum,* suis fere diebus *habitum, sub* S. Leone IX Papa *anno Christi* MXLIX, *ut diximus ad hujus Vitam* XIX *Aprilis* §. 2 *num.* 12. *Ibi, inquit Jucundus Presbyter,* de memoranda B. Servatii genealogia quæstio orta est eorum in medio. quia uterque et Apostolicus *Leo IX* et Imperator *Henricus II, filius Conra-* B *di Salici*, textum ejusdem generationis legerat. sed neuter fidem adhibebat. *Sed ecce dubietati eorum solvendæ nova adornatur inventio:* Ex voluntate, *inquit,* Omnipotentis aderant tunc quidam Græci, omni sapientia pleni, ipsa etiam qua venerant legatione regia viri dignissimi: missi quippe fuerant ab Imperatore Constantinopolitano. Adducuntur: et requisiti super hoc dilecto Domini Servatio, quod Pater piæ recordationis Alegræcus olim scripserat, idem, et alia multa mira atque admiranda, absque mora referebant, et in magna constantia, nec sine auctoritate magnorum confirmabant. Unde Apostolica majestas, unde Regalis dignitas, Deo altissimo et huic Viro sanctissimo condignas agentes gratias, quanto certiores, tanto in gloria devotiores, quo ibant, quo divertebant, eum magnificabant, eum honorificabant, utpote virum Angelicum et totius Imperii solatium: et nisi eos maturius præveniret vitæ præsentis exitus, omnis Ecclesia et Romana celebraret hodie super mel et favum dulciorem, super ipsas Paradisi delicias desiderabiliorem, ejus natalitii festivitatem. *Hæc Jucundus, stylo magis crudelante, quam veraci. Nam illud Concilium Moguntinum subito habitum est primo anno S. Leonis, cum solis Archiepiscopis et Episcopis Germaniæ: et si ulli advenissent missi a Constantinopolitano Imperatore* C *Legati, non siluisset Wigbertus in S. Leonis Vita, non etiam Adamus Bremensis in sua historia Ecclesiastica, ubi accurate hanc Synodum describit. Dein illud Concilium habitum est in autumno, e quo S. Leo versus Italiam ivit, et anno* ML *Romam regressus superfuit usque ad annum* MLIV. *Nihil igitur obfuit quin potuerit festivitatem* S. Servatii *Romanis indicere, et ipsam apud Germanos promovere Henricus Imperator, qui usque ad diem* V *Octobris anno* MLVI *vixit, si tale quid inter eos decretum fuisset. Præterea S. Leo sub autumnum anni* ML *regressus ad hasce partes, Tulli elevavit corpus S. Gerardi Episcopi, dedicavit in Vosego ecclesiam Romericensem, Catalogo Sanctorum inscripsit Romaricum, Amatum et Adelphum, varias in Germania Ecclesias consecravit, Hirsaugiæ corpus S. Aurelii Episcopi elevavit: quidni ad* S. Servatii *ecclesiam, si tam mira credidisset, voluisset accedere? Omitto alia minutiora, quomodo qui prius scripserat* ante annos non multos Trajectum Alegræcum venisse; *jam* Alegræcum Patrem piæ recordationis olim scripsisse, *aut; asseruisseque, quod nomen* Servatii, in nostra lingua non incongrue notetur, Renatus in Christo. *Nugæ meræ.*

Græci in Concilio Moguntino,

sed tales ibi nulli adfuerunt.

12 *His tamen non acquiescens Jucundus, post vitam* et *obitum* S. Servatii *relatam, insurgit contra eos, qui* negant S. Joannem præcursorem et S. Servatium ex ejusdem germinis radice descendisse, quia diviso tempore vitam agebant: *ideoque exemplis rem confirmaturus asserit* Judam, qui Crucem sanctam invenit, filium fuisse Simonis, fratris S. Stephani Protomartyris, et sub Juliano apostata cum matre, post ducentos aut fere trecentos vitæ annos, interfectum. *Sed hanc fabulam rejecimus quarto die hujus mensis Maji, agentes de S. Juda Cyriaco. Dein affirmat,* homines sub Zona torrida et frigida ad annos ferme quadringentos subsistere: *quod non indiget refutatione. Invisit nos aliquando in hac domo Professorum Antuerpiensi Comes Uleveltius cum uxore, sorore Regis Daniæ, pro quo fuerat is Prorex Norwegiæ et Finmarchiæ, asseruitque pro re magna, multos istic vivere annis octoginta aut nonaginta, et causam joco addebat, quod nulli istic essent Doctores medicinæ. Pergit nihilominus Jucundus.* Hæc mirantur. qui scripta nulla rimantur. Nos vero, secundum quod audivimus, quandoque et vidimus, salva inquam, pace et gratia omnium vestrum, fatemur et testamur. Quapropter nec incongruum videtur, si a tempore Domini nostri usque in dies Athanarici Regis Go- E thorum. et Valentis Romanorum Imperatoris. cum patre suo Emiu et avo suo Eliud, B. Servatius vixisse credatur. Vixit utique (et iis regnantibus, ut majorum constat etiam nostrorum solerti industria conscriptum) sanctam Tungrensem Ecclesiam regebat..... Ab illa ergo generatione præfata, generatione profecto regia, quia Davidica, B. Servatium descendisse negare non poterit. quisquis antecedentia diligenter attenderit. *Hæc Jucundus, utique talia ut ea retulisse, refutasse sit; qui tamen, quod summe mirandum, plurimos habuit sequaces, atque imprimis Sigebertum Gemblacensem, in Chronico ad annum* 399 *ista scribentem:* Servatius X Tungrensium Episcopus, Domini nostri Jesu Christi consanguineus. non solum ex eo, quod voluntatem Dei Patris faciebat. sed etiam secundum carnem. Qui natus quidem in Perside, filius fuit Emmiu, cui pater fuit Eliud, frater Elisabeth, quæ peperit Joannem Baptistam. Mater vero Eliud et Elisabeth Emmeria, soror fuit Annæ, quæ genuit Mariam matrem Domini. *Hæc Sigebertus. Jucundus autem urbem Persidis appellavit* Pestiam, *aliis ignotam, ne quid deesset. Secuti sunt Ægidius Aureæ vallis Monachus, Petrus de Natalibus, et alii qui Vitam* S. Servatii *post Jucundum scripserunt,* F *quorum non lubet Catalogum texere. Dederunt hi nobis occasionem accuratius quærendi in originem hujus opinionis. Jucundus autem miracula* S. Servatii *a se descripta finit anno* MLXXXVIII, *quo vivebat.*

D *eadem fide adducta longævorum exempla.*

Jucundo temere crediderunt Sigebertus et alii.

CAPUT III.

Commentum novum de duobus Episcopis Servatiis, aut altero Servatio, altero Arvatio.

V*ir clarissimus et eruditissimus, deque re litteraria in multis bene meritus, Hadrianus Valesius, in Præfatione ad duos posteriores Tomos Rerum Francicarum anno* MDCLVIII *editos, hanc sibi gratiam apud Tungrenses, Trajectenses Mosanos, ac Leodienses deberi gloriatur, quod unum de primis Tungrensis Ecclesiæ Antistitibus primus omnium e tenebris vetustatis ac oblivionis eruerit: monetque, ut seorsum* Servatium *et* Arvatium *distincto honore colant ac venerentur: atque omni Ecclesiastica antiquitate susque deque habita, suum* Servatium *Trajectensibus eripit,* Aravatio *sive* Arvatio *multo juniore in ejus locum substituto. Omnia ejus verba propono, ut sincerum a quolibet veritatis amante possit judicium ferri. Ita ergo scribit.*

Hadrianus Valesius S. Servatium,

Trajecti mortuum,

A 14 Gregorius in lib. 2 Historiæ Francicæ cap. 5 scribit, cum dicerentur Hunni in Gallias erupturi, *Servatium Tungrorum Episcopum*, virum eximia sanctitate Romam petiisse, et ad tumulum B. Petri frustra Deum orasse, ut talem terris Galliæ pestem averteret; nec multo post domum reversum obiisse, ac non procul ab urbe Trajecto juxta pontem aggeris publici sepultum esse: cujus corpus Monulfus Episcopus Tungrorum magnam in Basilicam, ab se ædificatam transtulerit: Hunnos vero, quos Gregorius Chunos vocat, profectos Pannonia, venisse in Gallias, urbemque Mettensem in ipsa Paschæ Vigilia intrasse, ac direptam oppidanis jugulatis incendisse: inde egressum Attilam Hunnorum Regem, post multas Galliæ urbes eversas, Aurelianos oppugnavisse.

alium statuit esse ab eo qui interfuit Conciliis Coloniensi,

Huncce *Servatium* Joannes Molanus Theologus, vir doctus, in Natalibus SS. Belgii, credidit esse Servatium Tungrorum Episcopum, qui Concilio Agrippinensi, post Consulatum Amantii et Albini, seu Constantio IV et Constante III Coss. Christi CCCXLVI interfuit, Euphratamque Coloniæ Agrippinæ Episcopum, postquam eum Christum Deum negantem, nunc privatim, nunc publice coram Athanasio Episcopo Alexandriæ, et plurimis B

Sardicensi,

aliis sæpe arguerat, hæreseos damnavit, Episcopatuque indignum censuit: et anno insequenti Synodo Sardicensi adfuit, ac septimo inter XXXIV Galliæ Episcopos loco, Epistolæ ad omnes Catholicæ Ecclesiæ Episcopos a sancta Synodo missæ, subscripsit:

et Ariminensi,

quem et Athanasius laudat, et Sulpicius Severus Servationem appellat, aitque in Synodo, Eusebio et Hypatio Coss. anno Domini CCCLIX Arimini habita, ultimum cum Phœbadio tandem, infracta constantia, conscriptæ ab Arianis pravæ fallacique fidei subscripsisse.

quasi ultra annos centum discrepasse probetur ex Gregorio Turonensi,

15 Sed quoniam a Constantio IV et Constante III Coss. ad Valentiniani septimum et Avieni Consulatum, qui Attilæ in Gallias adventum proxime præcessit, hoc est, ab anno Christi CCCXLVI, ad annum CCCCL, per annos CV, Tungris *Servatium* sedisse minime verisimile erat; Molanus persuasit sibi, aut saltem omnibus persuadere voluit, a Gregorio Turonico Episcopo indicari Vandalorum, Hunnorum, aliarumque simul nationum eruptionem in Gallias, ab Hieronymo in Epistola ad Agerochiam memoratam, quæ Arcadio VI et Probo Coss. anno Domini CCCCVI, aut ut quibusdam placet biennio post, Basso et Philippo Coss. facta est. At Gregorium in libro locoque C supra laudato non de alia expeditione quam Attilæ Hunnorum Regis scribere, legentibus patet, ita ut id confirmari opus non sit.

Fredegario,

Gregorio Fredegarius Auctor suppar accedit, qui in libro IV Chronici memoriæ tradit, cum Vandali Galliis decessissent, non multo post Hunnos eas ingredi constituisse. Quo audito, *Servatium* Tungrorum Episcopum Romam petiisse, ut jejuniis, vigiliis ac precibus Deum iratum ad limina B. Petri placaret, adjunctis sibi Apostoli patrociniis: mortuo autem mox *Servatio*, Hunnos intravisse Gallias, et cum Aetio pugnavisse: quod est prælium Catalaunicum, ab Aetio cum Attila Hunnorum Rege commissum.

Martyrologus,

Omitto Bedam, Adonem, Rabanum, et Notkerum, Hunnis Germaniam vastantibus, vel potius provincias Galliæ in primis, Germaniam vero primam et secundam brevi vastaturis, Servatium Tungrensis Ecclesiæ Episcopum, III Idus Maji, in vico Trajectensi defunctum, in Martyrologiis suis memorantes.

Aventino,

Gregorium et Fredegarium secutus est Joannes Aventinus, qui in libro secundo Annalium tradit Advacam Tungrorum ab Attila Hunnorum Rege expugnatam, direptam, ac incensam esse: quam *Azanatius* Episcopus, vir sanctus (ita *Servatium* vocat) precibus suis servare non potuerit.

et Sigonio,

Eosdem secutus est et Carolus Sigonius, eximia vir doctrina judicioque singulari; qui D in libro XIII de Imperio Occidentali ait, *Servationem* Tungrorum Episcopum, cum civitatem suam excisum iri ab Attila Hunnorum Rege, Romæ in somnis ad Petri Apostoli sepulcrum cognovisset, secessisse Trajectum, ibique obiisse. Igitur si Auctores, cum quemdam Tungrorum Episcopum, seu *Servatius*, seu quo alio nomine appellaretur, paulo ante adventum Attilæ Hunnorumve in Gallias, decessisse prodiderint; eum utique a *Servatio* Tungrensi Episcopo, qui sub Constantini Maximi filiis floruit, et differre non ignorarunt; et satis distinxisse, videri possunt.

contra assertionem Molani,

16 Præterea irruptio Vandalorum, aliarumque nationum in Galliam, Honorii principatu anno Domini CCCCVI facta, cujus Hieronymus in Epistola ad Agerochiam meminit, et cujus tempore Molanus Servatium mortem obiisse contra Gregorii mentem dicit, quatuor præcipue populorum, nimirum hinc Vandalorum et Alanorum, inde Suevorum et Burgundionum fuit: quorum alii in Africa, alii in Callæcia, postremi in Gallia regna condiderunt, uti præter ceteros Orosius scripsit. Quibus quatuor E gentibus cum Hieronymus in ista Epistola Quados, Sarmatas, Gipedes, Erulos, Saxones, atque Pannonios expeditionis socios adjungat, nec ipse tamen, nec quisquam alius ullam de Hunnis nominatim mentionem facit: adeo hæc Hunnorum eruptio dici non potest. Denique etiamsi gratis Molano concederemus, Imperatore Honorio, Gallias ingressis, vel potius mox ingressuris, Vandalis, aliisque Germanicis et Sarmaticis gentibus, anno Christi CCCCVI, *Servatium* Tungrorum Episcopum obiisse: ne sic quidem ejus opinio multo verisimilior fieret. Quippe Servatius, priusquam annum ætatis tricesimum implesset, Episcopus constitui non potuit: ante quod tempus Episcopos et Presbyteros tum ordinari minime licuisse Synodus Agathensis et Concilium IV Arelatense docent. Nec idem junior ac novus, et a Consecratione recens Antistes; sed jam ætate provectus, et auctoritate præstans, atque sacrarum litterarum scientia celeber, Conciliis Agrippinensi, Sardicensi, Ariminensique interfuit.

quam operose refutat.

Quos enim alios quam seniores et longo rerum usu doctrinaque clariores, ad Concilia mittendos, Ecclesia Gallicana ex Corpore suo delegisset? Si ergo jam ætate provectus *Servatius* Tungrorum Episcopus, videlicet annos natus quadraginta aut potius quinquaginta, Concilio Agrippinæ habito anno Christi CCCXLVI interfuit; si jam F major natu Legationes obiit; et a Magnentio ad Constantium Augustum cum Maximo Episcopo missus est Legatus, multo ante Ariminense Concilium, ut Athanasius scribit; qua ratione idem anno Domini CCCCVI, hoc est post annos LXI, Tungrensem adhuc Ecclesiam regere valuit? Quomodo idem, centum aut etiam decem amplius natus annos, tam cruda et viridi senectute fuit, ut anno CCCCV aut CCCCVI ab urbe Tungris ad Limina Apostolorum alacriter festinaret, ibi continuis vigiliis orationibusque vacaret, et biduum triduumque cibo se abstineret et potu; Roma demum Advacam Tungrorum celeriter repeteret; inde Trajectum, ubi paulo post moriturus erat, sese conferret? Hæc aperte, ni fallor, ostendunt, *Servatium* Tungrorum Episcopum, ab Athanasio Sulpicioque Severo memoratum, qui tribus Synodis, Agrippinensi, Sardicensi, ac Ariminensi adfuit, a *Servatio* Tungrensi Antistite, qui Placidi Valentiniani Principatu vixit, et cujus primus Gregorius noster meminit, omnino differre; et errasse Laurentium Surium, Joannem Molanum, ac Cæsarem Baronium, qui pro uno eodemque ambos habuerunt.

A

Asserit idem Trajecti sepultum, non Servatium,

17 Quod cum ego animadverterem, in libro III rerum Francicarum, haud dubitavi alterum ab altero distinguere, *scripsique Servatium Tungrorum Episcopum: cognominem ei qui Synodo Agrippinensi Principatu Constantis* interfuit, Deum obsecrasse, ut a civitate Tungrorum totaque Gallia Hunnos sævos et immanes simulacrorum cultores averteret. Postea, ut vidi apud Gregorium, in libro de gloria Confessorum, cum Coloniæ, tum Lutetiæ edito cap. LXXII, Servatium hunc, qui Placidi Valentiniani æqualis fuit, *Arvatium Trajectensem Episcopum* vocari, et caput ipsum *de Arvatio Trajectensi Episcopo* inscribi; ut vidi eumdem a Joanne Aventino *Azanarium* vel potius *Azararium* appellari; et Molanum ipsummet fateri, *in quibusdam Gregorii Turonici Episcopi codicibus scriptis Aravarium, sed vitiose* (sicut putat, *legi;* suspicari cœpi, posteriorem huncce Tungrorum Episcopum dictum non esse Servatium; et a Magno Servatio, primo, ut aiunt, Tungrensis Ecclesiæ Antistite, non modo reipsa ac multorum annorum spatio, sed etiam appellatione differre. Non poteram tamen conjecturam meam docto cuiquam approbare, nisi esset certissimis testimoniis argumentisque confirmata. Omnem tandem dubitationem mihi eximere, nodum ac errorem fere inextricabilem mihi omnem dissolvere, duo Joliana exemplaria Historiæ Francicæ Gregorii, manu antiquissima diligenter scripta. Quippe in utroque codice non (ut vulgo) *apud Tungros oppidum Servatius eximiæ sanctitatis Episcopus*; sed *Aravatius* reperitur. In altero etiam eorum codicum, qui quondam Monasterii Corbeiensis fuit, libri II caput IV, *de Aravatio Episcopo, et Chunis*; (non sicuti in vulgatis libris) caput V *de Servatio Episcopo* inscribitur. Præterea in vetustissimo codice, totum Fredegarii Chronicon in quinque libros divisum continente, qui Jacobi Sirmundi, viri doctissimi et doctis notissimi fuit, initio libri quarti de eodem Antistite scriptum inveni; *B. Arvatius Episcopus Tungrorum civitatis*; cum in editis libris corrupte legatur, *B. Servatius*: quemadmodum et Gregorii liber de gloria Confessorum, cum Coloniæ Agrippinæ tum Lutetiæ Parisiorum vulgatus, *Arvatii Trajectensis Episcopi* hodieque fideliter nomen servat. Nec dubito quin Aventinus, et Molanus in mendosos Gregorii codices inciderint, aut potius male eos legerint, ita ut pro *Aravatio* alter *Azanarium* vel *Azararium*; alter *Aravarium* nobis obtruserint. Ex quibus Aventinus cum *Azanarium* vocarit, et Attilæ Hunnorum Regis æqualem fecerit; satis utique eum a *Servatio* videtur distinxisse, et in nomine tantum erravisse.

sed Aravatium esse

B

C

codices MSS. ab amanuensibus corruptos,

18 Causa, et origo erroris confusionisque fuit, quod magni Servatii Tungrorum Episcopi nomen, *Aravatii* nomine multo erat notius et illustrius. Quare qui Gregorii Episcopi Turonici Historiam Francicam typis imprimendam curaverunt, cum in veteribus membranis *Aravatium* scriptum invenirent, corruptos esse codices, et *Aravatium* (cui Sedes eadem quæ *Servatio*, et nomen haud valde dissimile tribueretur a *Servatio* non differre putaverunt; ac in locum *Aravatii* (quod nomen ipsis mendosum, vitiatumque videbatur) *Servatium* temere substituerunt. Idem ab Fredegarii Chronici, et a vetustorum Martyrologiorum editoribus factum; ita ut damnata et rejecta *Aravatii* appellatione, quæ ignotior et obscurior erat, *Servatius* ubique legeretur. Nisi si veteres ipsos Martyrologos erravisse malumus, et pro *Aravatio Servatium* scripsisse. Certe in Usuardi et in Adonis Martyrologii antiquis exemplaribus, quæ Bibliotheca Regii monasterii S. Germani servat, III *Idus Majas Servatii Tungrensis Episcopi* nomen scriptum reperitur, non *Aravatii*; et apud Eginhardum ipsum, in libro quarto de virtutibus Sanctorum martyrum Marcellini et Petri, *Monasterium S. Servatii Confessoris*, non *Aravatii*. Sic igitur veterum Historicorum editores, infelices critici, quæ corrigere volebant, depravavere; quæ emendatione non indigebant, mutando corrupere; eo confidentius, quod *Servatium* apud Athanasium non aliter quam σαρϐάτιον vocari videbant; *Servatium* autem, et *Arvatium* una tantum littera differre: sic ex duobus Tungricanæ Ecclesiæ Sacerdotibus unus est factus: sic denique error latissime evagatus, ad recentiores Scriptores, Herigerum Laubiensem Abbatem, Ægidium, aliosque manavit; acciditque, ut *Servatium* tantummodo Tungri Episcopum, *Aravatium* vero nullum inter Antistites suos agnoscerent; et quæ de duobus nimirum de *Servatio* deque *Aravatio* relata erant, uni *Servatio* cum multis fabulis attribuerentur.

errasse Martyrologos,

D

et antiquos Scriptores,

19 Proinde ita persuasum sit, apud Gregorium, et Fredegarium, præterea in veteribus Martyrologiis III Idus Maji, *pro Servatio Aravatium* restitui oportere; duosque fuisse Tungrorum Episcopos sanctitate celebres, alterum ab altero, tempore nomineque distinctos, qui in unum criticorum culpa coaluerint: priorem, videlicet *Servatium*, Athanasio atque Sulpicio Severo laudatum, qui Conciliis Agrippinensi Sardicensique interfuerit, ac pro Magnentio ad Constantium Augustum cum Maximo Episcopo aliisque legatione functus sit, Ariminique fidei Catholicæ professionem ediderit, et sub Constantini Maximi liberis floruerit; posteriorem nomine *Aravatium* vel *Arvatium*, Placidi Valentiniani et Attilæ Hunnorum Regis æqualem, a Gregorio primum, deinde a Fredegario, et a Martyrologis, Beda, Usuardo, Adone, Rabano, et Notkero memoratum, qui Roma reversus Valentiniano VII et Avieno Coss. anno Domini CCCL, in oppido Trajecto ad Mosam, III Idus Majas obierit, sepultusque juxta aggerem publicum; postea in Basilicam sui nominis a Monulfo Episcopo translatus sit, magnisque virtutibus claruerit; cujus nomen in omnibus fere editis libris corruptum reperiatur; *Servatii* autem et natalis et tumulus ignoretur: quem ego in Sede sua Tungris decessisse, ac ibidem humatum esse non dubito; sed post eversam hancce urbem ab Attila Hunnorum Rege, sepulcrum beati Antistitis, una forsitan diruitum, nosci desiisse. De quo *Servatio* cum Martyrologi veteres referant, nihil tamen ipsi conveniens, sed omnia ad *Aravatium* pertinentia sub alieno nomine commemorant. Imperante adhuc. Fl. Julio Constantio videtur mihi *Servatius* finem vivendi fecisse, propterea quod post Concilium Sacerdotum, Eusebio et Hypatio Coss. anno Christi CCCLX Arimini habitum, nulli usquam Synodo interfuisse, nullis Episcoporum congregatorum decretis subscripsisse usquam dicitur. Nemo ex Auctoribus Gregorio nostro vetustioribus ullam usquam de eo, tanquam post id tempus vivo, mentionem fecit: quod maxime contigisset, si tantæ vir sanctitatis et auctoritatis, tantæque doctrinæ, et inter Gallicanos ætatis suæ Episcopos principem fere locum tenens, diu post Concilium Ariminense vixisset.

restitui debere Aravatium.

E

Servatii natalem ignorari.

F

20 Hæc ego fusius sum persecutus, ut suum *Aravatio* nomen, hactenus ignotum, famam suam, suam Sedem, velut postliminio redderem; aperteque demonstrarem eum a *Servatio*, quocum pridem confusus est, distingui oportere. Habebunt mihi gratiam, ut spero, Tungrenses, Trajectenses Mosani, ac Leodicenses; quod pro uno duos ipsis beatos Episcopos, et sua utrique gesta separatim paucis asseruerim, atque unum de primis Tungrensis Ecclesiæ Antistitibus primus omnium e tenebris vetustatis ac oblivionis

et sibi gratias deberi putat de hac distinctione.

oblivionis eruerim. Superest, ut deinceps seorsum *Servatium et Aravatium* debito honore colant ac venerentur. Et hanc quidem observationem veterrimis membranis Claudii Joly V. C. ac Jacobi Sirmundi debeo, atque acceptam libens grato animo refero. *Hæc omnia Valesius.*

CAPUT IV.

An ad illam personarum et nominum distinctionem recte procedat Auctor, ex S. Gregorio, solum in duobus MSS. lecto.

Accusat Valesius in S. Gregorio,

Ex re hujus controversiæ erit Lectori indicare, quem dignitatis locum, quodve auctoritatis pondus habeat apud Valesium Historia Francorum, a S. Gregorio Turonensi ante annos circiter mille et ducentos scripta, unde novum hoc suum commentum sumpsit. Exorditur Gregorius Historiam a mundi creatione, ac librum primum cum morte S. Martini Episcopi Turonensis finit. In libro secundo, post relatum Episcopatum S. Bricii, nonnulla de Wandalis proponit, de quibus e sensu Valesii ad Vitam S. Servatii egimus. Postea Francorum originem indicat cap. 2, qua occasione Valesius lib. 2 pag. 87 et sequente, sic loquitur de Gregorio: Sulpitium Alexandrum, *antiquum scriptorem,* cum nequaquam intelligeret Gregorius, et apud eumdem scriptorem legisset, Arbogaste Francorum agros depopulante, paucos ex Ansivariis et Cattis Marcomere Duce in ulterioribus collium jugis apparuisse; haud dubitavit affirmare, Francis Duces, non Reges, ea tempestate fuisse: hocque non solum veteribus nostris Fredegario, Aimoino, Roriconi, Adoni, Sigeberto, ac Ivoni, sed etiam Nicolao Vignerio, aliisque recentibus nimis credulis, auctoritate sua persuasit. Tanta omnium vel securitas vel linguæ Latinæ ignorantia fuit, ut quod cujusquam dictu gestum sit, id eo Duce actum esse Latine dici nescierint. *Hæc dicit, nescio an satis modeste ignorantiam linguæ Latinæ tot ac talibus scriptoribus objiciens. At lib. 3 pag. 120; propter primos Francorum Reges, non ex ejus sensu deductos, acrius in Gregorium insurgit his verbis:* Ceterum Gregorius, ex quo nos primorum Franciæ Regum res gestas discere oportebat, non modo Faramundi acta, sed etiam nomen ipsum prætermisit. Chlodionem quoque, Merovæum, ac Childericum fere indictos reliquit: nec illi deerant libri, ex quibus multa describeret. *Quinam obsecro sunt illi libri, ex quibus poterat Acta Faramundi scire? An vel nomen ejus notum fuerit aliquot etiam post Gregorium seculis, dubitari potest, ut infra cap. 10 de primis Regibus Francorum ostendemus. Contra Valesius, ut Faramundum extitisse Regem defendat, inter Addenda et Mutanda ad dictam paginam 120, quærit,* An Gregorius et Fredegarius *alii, qui eum memorant,* diligentius scripserunt? An nusquam et numquam errant? Numquam fabellas nobis enarrant, ad conciliandum pueris somnum, quam ad docendum Lectorem aptiores? *Hæc Valesius de S. Gregorio, qui teste Cointio ad annum 417 num. 9* parens Historiæ Francicæ dici meruit. *Verum, ne abutar Lectoris patientia, paucis indicabo acerbius in S. Gregorium dicta in Tomo 1 et 2, et subinde in Mutandis sub calcem Tomi 3. In Tomo primo, uti ex Indice colligitur, S. Gregorius tertio arguitur, et his quidem verbis:* Ex quo judicari potest, qua fide (*parva scilicet aut forte nulla*) Gregorio credere nos oportet, qui sic Auctores intellexerit: *tum,* An Gregorio credi oporteat nescio. *Et vere nescit: nam locis octo eum arguit erroris, dicitque* falsa esse quæ scribit, veluti dictorum immemor et parum sibi consentiens: *quippe qui sui oblitus,* eumdem modo laudare, modo adulterum et superbum appellare invenatur. *In Tomo secundo, ejusdem Gregorii in scribendo* negligentia et securitas *sugillatur, et pag. 139.* Hic Gregorii, *inquit,* negligentiam miror, qui de prima Francorum in Vascones expeditione tam breviter et obscure locutus est, ut intelligi noluisse videatur. *At pag. 183* satis mirari non potest, historicum in cæde Chilperici enarranda adeo negligentem, et quasi consulto securum fuisse: *et pag. 300 asserit, eumdem* plerasque res eo anno DLXXXV gestas, susque deque vertisse, nec suo quamque ordine retulisse. *Quibus similia pagina sequenti repetuntur. Et clarius pag. 302.* Omnia, *inquit,* fere aut saltem pleraque falso Gregorium, in arctum paucularum hebdomadum spatium, cumulavisse; et in anni Childeberti Regis X extremos dies, velut in ultimum agmen, conjecisse. *Dein iterum pag. 316 eum* errasse non dubitat.

errores circa originem Francorum

silentium circa primos Reges,

fabulas scriptis ejus infartas

contradictiones manifestas,

et nimiam securitatem.

Interim Aravatium obtrudit Trajectensibus,

22 *Sic de Gregorii historia loquens ac sentiens Valesius, hic (veluti si mera ab eo proferri oracula crederet)* errorem fere inextricabilem, *inquit,* mihi omnem dissolvere duo Joliana exemplaria Historiæ Francicæ Gregorii, manu antiquissima diligenter scripta. Quippe in utroque codice non, ut vulgo, apud Tungros oppidum *SERVATIUS* eximiæ sanctitatis Episcopus; sed, apud Tungros oppidum *ARAVATIUS* eximiæ sanctitatis Episcopus reperitur. *Actum est, conclusum est contra omnem antiquitatem. Jucundus Presbyter, ut Servatium Christi cognatum astrueret, post annos ab obitu illius sexcentos et plures, protulit testimonium peregrini Armeni et legatorum Græcorum, et necdum fidem reperit re bene discussa; ita nec Valesius aliquid persuadebit, post annos bis sexcentos, nobis MSS. Jolianos duos codices objiciens, et librariis sæpe oscitantibus credere nos jubens, interim dum ipsi eorum auctori Gregorio fidem detrahit: quasi non sit æquius, nos recipere lectiones, quæ hunc possint excusare, siquidem tales suppetant, esto antiquiores aliqui aut etiam plures codices id habeant, quod tibi videtur errorem continere. Quid autem Valesius? pag. 26 et sequ. ait, narrari* inter se pugnantia *de mora Chilperici in urbe Suessionensi obsessa, et exercitu ab eo ad eam obsidione liberandam adducto:* Et tamen, *inquit,* hæc lectio scriptorum codicum, imprimis Jolianorum, auctoritate confirmatur, *et pag. 32.* In ambobus codicibus Thuanicis scriptum reperitur, ut in vulgatis libris, de morte Chilperici Regis. Et nihilominus tamen arbitror, Gregorium vitio memoriæ errasse, ac Chilpericum pro Childeberto scripsisse. *Sed quæ, in Præfatione supra citata habet, sunt potissimum consideranda.* Fuere, *inquit,* mihi et causæ, cur ab ipsismet codicibus veteribusque membranis nonnumquam recederem: nimirum Gregorii nimia securitas et negligentia, dictorum oblivio, interdum etiam errores, nunc de eadem re duobus in locis aliter atque aliter scribentis, nunc secum aperte pugnantis, quandoque et rerum ordinem turbantis et temporum. *Hæc Valesius, qui in eadem Præfatione asserit,* bis nomen Gunthramni pro Chilperico positum esse a Gregorio, nec opinante; et ita reperiri in quatuor aut quinque veteribus codicibus. *Quomodo ergo ausus est fidere Gregorio, etiamsi omnes codices manuscripti et libri excusi præferrent* Arvatium, *quando mille trecentorum annorum auctoritas Ecclesiæ deberet prævalere? Vere, Valesi, quæ Gregorio imputatur, mutato nomine, de te fabula narratur. Tua illa, tua est* nimia securitas, dictorum oblivio, ne dicatur negligentia. *Videris mihi cum Jucundo clamare:* Hæc mirantur, qui nulla scripta rimantur, *et dicta* negare non poterit, quisquis antecedentia diligenter attenderit. *Imo vel solum istud quale est? quod relatio obitu S. Gregorii addis, a te errores Gregorii refelli, ne quis posthac tam veteris historici auctoritate deciperetur.*

ex ejus duobus solum MSS exemplaribus.

Præclara

A Præclara enimvero reverentia est tua erga tantæ auctoritatis virum, et Historiarum Galliæ antiquissimum ac primum parentem, et ob vitæ probitatem inter Sanctos ab Ecclesia relatum.

23 Nunc quoniam Codicibus Gregorianis majorem quam Gregorio fidem dat Valesius, inspiciamus, qua auctoritate codicum, omnes ante ipsum scripserint Servatium. Hanc lectionem nitide præfert editio Ascensiana, quam Jodocus Badius anno MDXII Parisiis procudit, dicavitque Guilielmo Petit Confessario Regis professus ejus auspicio, ductu, exemplariumque impendio curatam editionem. Successit editio Parisina anni MDLXI, quam præstitit Guilielmus Morelius, usus duobus codicibus, uno antea impresso, altero vetustissimo manuscripto e Bibliotheca S. Martini Turonensis, ubi S. Gregorius scripsit, ac propterea dicato Simone a Maille Archiepiscopo Turonensi. Tertia editio est etiam Parisina typis Chevalerii anno MDLX, quam adornavit Laurentius Bochellus, præfatus se dare Greg. Turonensem, ad Antonii Oiseli viri doctissimi et integerrimi membranas, litteris majusculis scriptas, collatum. Quarta editio, inserta corpori Francicæ historiæ, Hanoviæ typis Wechelianis excuso, facta est an. MDCXIII ex collatione cum MS.

quamvis ex aliis MSS. Servatium teneant alii omnes.

B Palatino. Quinta et ultima curata est opera et studio clarissimi et diligentissimi viri Andreæ du Chesne, et Tomo 1 Scriptorum Historiæ Francorum, Parisiis anno MDCXXXVI excuso, inserta, ubi pag. 252 præmonet, se usum quinque MSS. codicibus, iisque peroptimis: horum duos servari in Bibliotheca Thuana, reliquos subministratos Alexandri Petavii Senatoris humanitate; se etiam alterum vidisse penes Guidonem Loiselium, omnium antiquissimum, utpote litteris uncialibus, quas Gothicas dicunt, exaratum, verum duos ibidem tantum priores libros continere. In horum autem secundo cap. 5 continetur indicata de S. Servatio historia. Vidimus et nos inter libros Christinæ Reginæ Sueciæ duos codices MSS. quorum alterum olim fuisse dicti Petavii arbitramur. Quos igitur prudenter abjudicabit toti antiquitati S. Servatium, ut barbarum et ignotum nomen Arvatii substituat, propter duorum MSS. codicum ineptam suppositionem, contemptis tot illustribus quæ jam indicavimus exemplaribus? vel quis omnes præmemoratarum editionum curatores conspirasse dicet, ut aliter ponerent quam in melioribus codicibus inveniebant? nam hoc Valesius videtur supponere, cum veterum historicorum editores, infelices criticos, sugillat, quæ corrigere volebant depravavisse.

C 24 Cum in veteribus monumentis, inquit, Arvatium scriptum invenirent, corruptos esse codices putaverunt. Cur non potius suorum duorum Codicum scriptores credidit, oculo aut manu exerrante, legisse vel scripsisse Arvatio pro Servatio, cum fateatur omnes Martyrologos aliosque scriptores vetustos scribere Servatium, non Arvatium. Inter Martyrologia, quæ apud nos sunt, eminent apographa S. Hieronymi Corbeiense et Blumianum, tum monasterii S. Cyriaci, quo usus Baronius in Romano illustrando; Treverense triplex, S. Maximini, S. Martini, et S. Paulini; Coloniense duplex, S. Mariæ ad Gradus, et quod apud Carmelitas adservatur: aliquod Reginæ Sueciæ, quod videtur pertinuisse ad diœcesim Moguntinam; Aquisgranense; Leodiense duplex, S. Lamberti et S. Laurentii; Centulense, Lobiense, Bruxellense, aliqua nostra. Item quæ pluris æstimanda, Bedæ, Flori, Rabani, Adonis, Usuardi, Notkeri, Bellini, Maurolyci, Galesinii, Molani, aliorumque cum hodierno Romano, et alio Coloniæ et Lubecæ an. 1490 excuso. Aliquorum elogia dantur ad diem natalem S. Servatii, cujus nomen proferunt, non Arvatii. Addantur Breviaria propria, non solum Ecclesiarum Tungrensis, Trajectensis, Leodiensis, Antuerpiensis, Bruxellensis, Bru-

Martyrologia antiqua,

et Brevia- ria,

D gensis, Insulensis, Ultrajectinæ, Coloniensis, et similium olim in Belgio seorsim excusa; sed etiam antiqua in membranis exarata, Montensis S. Waldetrudis, Harlemiensis in Hollandia, imo et alia Ecclesiarum Germanicarum procul dissitarum, ut sunt Lubecensis, Hildesheimensis, Raceburgensis, Caminensis, Erfurtensis, Mindensis, Osnabrugensis, Wormatiensis, Spirensis, Ratisponensis, Passaviensis, quæ omnia olim excusa penes nos servantur, uti etiam aliquod MS. cujus usus fuit ad partes Rheni. Ejus etiam memoria celebratur Uratislaviæ in Silesia, Meldis in Gallia, Sarisberiæ in Anglia, Eboræ in Lusitania, Capuæ in Italia, cujus Breviarium anno MCCCCLXXXIX fuit excusum. Et in his omnino nominatur S. Servatius, nusquam Arvatius. Concentrant omnia antiqua monumenta, templa, oratoria, altaria, diplomata Imperatorum ac Regum, bullæ, chartæ, epitaphia, inscriptiones; de quibus agimus ad Vitam S. Servatii.

25 Restat ut ostendamus, qua ratione in aliquos Codices error irrepserit scriptionis, idque contra mentem S. Gregorii Turonensis. Hic dicto capite 5 libri 2, narrata S. Servatii migratione Trajectum, ejusque de obitu et sepultura, ista addit: Cujus beatum corpus qualiter post multorum temporum spatia sit translatum, in libro Miraculorum scripsimus, scilicet cap. 72 de Gloria Confessorum; qui liber annectitur alteri inscripto Miracula Martyrum: et sunt ambo simul excusi Coloniæ anno MDLXXXIII, et Parisiis MDCXL, nullo citato MS. quale nos aliquando habuimus valde antiquum, quod Reginardus I Episcopus Leodiensis anno MXXIV, cum consecraretur ecclesia S. Laurentii, pro singulari dono obtulit dicto monasterio. In eo MS. codice dictum caput 72 sic incipit: Servatius vero Trajectensis Episcopus. Solebant olim nitidiores codicum membraneorum scriptores primam librorum et capitum litteram, relicto majore spatio, omittere, eamque postea politissima arte depingere, ac colorum varietate collustrare, quod etiam, rudi adhuc librorum excudendorum artificio, a typographis primis observatum est. Et plurimi etiamnum extant libri seu manu exarati, seu typis cusi, in quibus hæ priores tractatuum singulorum litteræ necdum sunt appictæ: atque ita in prædicto capite, omissa littera prima, Ervatius mansit; quod in Arvatium et Aravatium detorserunt, quibus pro suo idiotismo erat familiare, ar, loco er, pronuntiare ac subinde etiam scribere, prout totis Galliis præpositio Per in Par commutata hodie perseverat. Sphalma hoc librariorum stupidorum, e multiplici scriptione lucrum majus spectantium eoque festinantium, secuti sunt etiam typographi aliqui, magis τὸ κέρδος quam τὸ πρέπον spectantes, a quorum prælo prodierunt a Valesio citatæ editiones. Alii, in isto libello Arvatium legentes, id etiam margini alterius tractatus potuerunt apposuisse, quod tandem in textum, ut sæpius fieri solet, sit insertum. En totum eorum contra quos agimus, errorum fundamentum. Maneant ergo constantes in sua per mille et trecentos annos continuata traditione Trajectenses-Mosani, ac cum iis Tungrenses, Leodienses, et alii vicini, imo et procul dissiti populi; ac S. Servatium Patronum suum pergant debito honore, quem illi tot seculis progenitores tribuerunt, colere ac venerari. Nullus fuit Arvatius, nulla illi templa aut altaria erecta: nullius etiam hac in parte auctoritatis censendus Valesius, dum illi cultum et venerationem adscribit, quem fatetur nullis fastis hactenus esse insertum. Præclare in rem nostram monet S. Augustinus libro de vera Religione his verbis: Non sit nobis religio in phantasmatibus nostris: melius est enim qualecumque verum, quam omne quidquid pro arbitrio fingi potest. Reliqua quæ circa ætatem S. Servatii hic objiciuntur, ad ejus Vitam explicantur. Habuit Jucundus Presbyter crediti a se descriptique commenti laudatores, Sigebertum, Petrum de

quibus contrariare usa MSS aliqua,

E

fuerunt transcripta ex libris, ubi prima littera elegantius pingenda omissa erat

F

A *de Natalibus, et alios: quid mirum si Valesius etiam habuerit novæ inventionis æstimatores aliquos? Talis posset censeri Carolus le Cointe, qui in Annalibus Ecclesiasticis Francorum ad annum* 450 *num.* 6 *asserit,* Servatium sepulturæ mandatum esse Tungris; sed Aravatium, qui Sedem Pontificiam Tungris Trajectum ad Mosam transtulit, ibi obiisse et sepultum fuisse hoc anno quadrigentesimo quinquagesimo. *Nam hic cognita rationum mole velet retractare suam sententiam, an vero de novo nos oppugnare (ut passim solet) ex prosecutione operum ejus intelligetur. Interim explicanda hic mihi venit alia quæstio, in quo non jam agitur utrum Trajectenses Patronum suum sub nomine* Servatii *recte colant, sed idem de graviori arguuntur errore a Leodiensibus nonnullis, propter Episcopalem Cathedram, quam hi Trajecti positam fuisse negant. Ita* Henschenius, *frustra præstolatus prosecutionem Annalium prædictorum: prius enim obiit, quam vel Prosecutio illa vel hæc Exegesis prodire in lucem potuerint; obiit etiam ipse Carolus, neque ex nunc editis poterit quidpiam probare vel improbare.*

CAPUT V.

B

Quæstio adversus Trajectenses Episcopos Leodii mota. S. Servatius ejusque successores XIV sic ab antiquis nuncupati.

Sedem Episcopalem Trajecti fuisse negant

S*upra memoratus Capite primo Ægidius Bucherius, primus illius quæstionis Auctor, Ecclesiam Tungrensem suo antiquitatis sacræ splendore nudavit, negans ante* S. Servatii *tempora Sedem Episcopalem in eorum urbe fuisse, et quotquot solent hujus Ecclesiæ numerari Episcopi eos omnes ablegat Treviros, ac soli isti Ecclesiæ transcribit. Nos contra eosdem omnes, a S. Navito, ad S. Valentinum usque, vindicamus soli Ecclesiæ* Tungrensi, *eorumque sacras Reliquias tribuimus Ecclesiæ* Trajectensi, *tum dicto capite primo hujus tractatus proœmialis, tum capite secundo Vitæ S. Servatii.*

Bucherius,

Idem nihilominus Ægidius Bucherius suam Disputationem inscripsit, de primis Tungrorum seu Leodiensium Episcopis, *ac, veluti gratificari eidem Ecclesiæ Tungrensi volens, quotquot post* S. Servatium *fuerunt Episcopi Trajectenses ad* S. Hubertum *usque, omnes ab Cathedra et Sede Episcopali Trajectensi ablegat ad dictam Ecclesiam Tungrensem; egregia scilicet compensatione damni, per spoliationem Trajectensium æque injustam. Scripsit Disputationem istam Bucherius,*

C *cum Leodii conciones ad populum haberet; ejusque item collegii Rector, habuit assertores suæ sententiæ nostros ibidem Patres Robertium et Fisen, qui Trajectenses vicinos suos omni modo conati sunt isto honore privare. Erant nobis omnes amicitia juncti, potissimum Bucherius et Fisen, quibus alios libros conscribentibus thesaurum nostrum liberaliter aperueramus, et animo promptissimo communicaveramus undecumque collecta antiqua monumenta, utenda pro libitu. Interim mensem Februarium prælo apparans, examinavi Vitam* S. Amandi, *a variis antiquis scriptam, reperique ab omnibus ac denique a Romano Martyrologio appellari* Episcopum Trajectensem, *a Fiseno autem, loco* urbis Trajectensis, *semper poni* urbem Tungrorum; *imo objici Trajectensibus jugum Hollandicum, prius scilicet excutiendum, quam de suis Sanctis aliquid præsumant efferre. Sed hac ratione etiam præscribi Theologis posset, ne de Christo et Deipara Virgine dicant quidquam, nisi ante Terram sanctam e manibus Turcarum eripuerint.*

Robertius, et Fisen,

27 *Indignati ad hæc plures, qui tunc aut ortu aut longa habitatione Trajectenses hic nobiscum residebant, regimine et doctrina illustres; extorseruntque a me* Diatribam de Episcopis Trajectensibus. *Huic Fullonius Leodiensis, sub nomine Nicolai Fisen Canonici* D *Visetensis nomen suum dissimulans, opposuit* Vindicias Ecclesiæ Tungrensis *lateque vulgavit. Inter hæc Laurentius Ludovici, Michael Seneschal, et Jacobus Platel nostri, in Duacensi Academia sacræ Theologiæ Professores, ad quorum judicium provocarat adversarius, voluerunt meam Diatribam videre: quæ lecta et collata cum dictis Vindiciis, tulerunt sententiam, eamque nominibus suis subscriptam me non rogante miserunt ultro, quam penes me servo, cum grata recordatione eorumdem. Interim excudebantur Acta Februarii, in quibus ad sextum diem ante Acta* S. Amandi §. VII *vindicavi Cathedram Episcopalem urbi Trajectensi, quod res isti Sancto aptissima id exigeret.*

accessit in illorum defensionem Fullonius:

Quæsivit opportunitatem respondendi Fullonius, et in eruditissimo Commentario ad caput III *libri* I *Machabæorum, occasione arrepta ex* loco ad orandum, Hierosolyma Maspham translato, digressus est ad translationem Episcopatus Tungrensis, *ac statum quæstionis hunc posuit:* Utrum Tungrensis Ecclesia unquam ex vero et proprio Trajectensis appellari debuerit, et utrum Trajectenses appellari debeant, non Tongrenses, quotquot, medio Divos inter Servatium et Hubertum tempore, Trajecti habitasse perhibentur. Ais, *inquit,* Diatribarum scriptor. Ego cum nostris omnibus Leodiensibus, exacte ea de re lo- E quentibus, contra sentio. *Hæc Fullonius. Quid parte prima velit non curamus. Si pro altera parte paucis Leodiensibus opponerem omnes Trajectenses, exsibilaret illos Fullonius,* sicut Echonis, *ut ait,* vocem. *Nunc quando in eumdem cui Leodienses succensentur Gallo-Belgica provincia, viri nostræ Societatis eruditi plures, quos nihil attinet singulòs nominare, expensis utriusque nostrum scriptis, pronuntiarunt,* vere fuisse Episcopos Trajectenses, et appellari debere, *nec hactenus præterquam Leodii inventus est aliquis qui contradiceret ut nostros Flandro-belgas taceam, contemnendus videtur ejusmodi sibilus, tamquam ulteriori indignus responso.*

contra quos aliorum judicio jam convictos erroris,

Quia tamen illius Diatribæ exemplaria omnia sunt jam pridem distracta, adeo ut recudi eam postularent nonnulli, consilium duxi huic loco præcipua ejus capita, novo studio recognita inserere, incipiendo a libro tertio, in quo Cathedra Episcopalis singulorum demonstratur; dein de tempore quo singuli eorum præfuerunt Ecclesiæ Trajectensi dicere, et quia res dependet a Chronologia primorum Regum Francorum, eadem opera stabilire nostram de illis sententiam; ac demum ex primo libro aliqua suggerere de Populis huic Sedi subjectis, eorumque vicinis.

repetuntur nonnulla ex Diatriba de Episcopis Trajectensibus.

F

28 *Ordimur a* S. Servatio, *cujus res gestas, translationes, et miracula dedimus* XIII *Maji. S. Gregorius Turonensis Episcopus, lib.* 2 *Historiæ Francorum cap.* 5 *aliqua ab illo Tungris acta narrat hoc exordio:* Erat tunc temporis apud Tungros oppidum Servatius, eximiæ sanctitatis Episcopus. *Ubi autem miracula narrat ad ejus tumulum facta, cap.* 72 *libri de Gloria Confessorum, licet ante Francicam historiam scripti, ita loquitur:* Servatius vero Trajectensis Episcopus, tempore Chunorum, cum ad irrumpendas prorumperent Gallias, fuisse memoratur. *Hæc ipsa forma est et ratio loquendi, quæ et ab aliis observatur; ut scilicet, cum de Episcopatibus, ab una in aliam urbem traductis agunt, posterioris titulum Episcopis tribuant. Ita Noviomenses dicti, quorum decessores fuerant Viromandenses. Bartholomæus Fisen lib.* 2 *Historiæ Leodiensis sect.* 46, *omissa hac S. Gregorii Turonensis auctoritate, asserit,* passim Neotericos scribere, auctore nullo antiquiore, nisi Sigeberto, Sedem Episcopalem a Servatio Trajecti collocatam. *Nescio cur ei tam vilis sit Sigebertus, cujus triplex testimonium pro se adducit Joannes Roberti, idque inter* antiquiores auctores. *Quis autem ille Sigebertus? Qui nimirum* morum probitate et scientiæ multiplicitate

S. Servatius appellatur Episcopus Trajectensis a S. Greg. Turonensi.

A citate laudabilis, et gratus sui temporis sapientibus, in cœnobio S. Vincentii Martyris juxta Metas diu conversatus, sapientiæ fons patens erat, non solum Monachis, sed et Clericis undique confluentibus. Quem reversum ad proprium cœnobium Gemblacense frequentarunt majores natu, excellentiores gradu, acutiores sensu, qui erant in urbe Leodiensi; si quid quæstionis occurreret eis, ad hunc deferre et cum eo conferre soliti, *ut referunt antiqua Gesta Abbatum Gemblacensium apud Miræum, in Proœmio Chronici ipsius Sigeberti. Eum ergo, in hac quæstione audiamus, sententiam ferentem ad annum* CCCCLIII. Excidium, *inquit*, impendere Servatius Tungrensis longe ante in spiritu præviderat, et Romæ a beato Apostolo hoc judicium Dei inevitabile fore didicerat: ideoque, relicta Tungrensi urbe, quæ evertenda erat, ad Trajectum *SEDEM* Episcopalem transposuit. *Eadem quæ Sigebertus, tradit Vincentius Bellovacensis, ex Ordine Prædicatorum scriptor antiquus et illustris lib. 20 Speculi Historialis cap.* 39, *non ex Sigeberti Chronico quod passim toto opere, atque illo etiam capite, sed in re prorsus diversa, allegat, sed ex Vita S. Servatii: ut Auctor hujus Vitæ, quocumque is tempore vixerit præiverit tam Sigeberto quam Vincentio. Idem*

Sedem Episcopalem translulisse dicitur a Sigeberto,

Vincentio Bellovacensi,

B *Fisen loco dicto, inculcat* productam a Joanne Roberti centuriam testium. In his, *inquit hic auctor pagina* 397, primum merito locum obtinerunt ipsa Ecclesiæ Tungrensis et Leodiensis Chronica, quæ cum varia passim viderim, nulla fideliora judico iis, quibus usus Auctor Magni Chronici Belgici, Canonicus Regularis S. Augustini prope Nussiam, a Pistorio editus Francofurti MDCVII. Ex hoc igitur primo loco pauca depromam. *Ita Joannes Roberti. Hic Chronici auctor pagina* 15 *versu* 30, *ita scribit:* Istud excidium Gallis impendere Servatius Tungrensis Episcopus longe ante in spiritu præviderat, et Romæ a B. Petro Apostolo hoc judicium Dei inevitabile fore didicerat: ideoque relicta Tungrensi urbe, quæ evertenda erat, ad Trajectum Sedem Episcopalem migravit, *et addit:* Hæc Sigebertus: *Constare autem sua, neque ea exigua, Sigeberto auctoritas debet, dum alia non obstant antiquiorum monumenta.*

auctore Chronici Belgici

29 *Qui* S. Servatio *proxime successerunt Episcopi Trajectenses, minus noti sunt: quia res ab iis præclare gestæ aut litteris non fuerunt commendatæ, aut certe injuria temporum perierunt. Auctor Chronici*

C *Belgici, quem magni Joannes Roberti (uti vidimus) facit, et inter antiquiores locat, pag.* 18 *versu* 26 *ait, ab* Episcopis Galliæ institutum esse sanctum Episcopum Agricolaum, habitaturum Sedem Trajecti, ob destructionem Tungrorum civitatis. *Et versu* 32: Agricolaus Episcopus Tungrensis XI, et Trajectensis post B. Servatium primus, cum in vinea Domini feliciter laborasset, anno sui Præsulatus VII, Nonis Februarii in Christo in pace quievit, et in ecclesia SS. Petri et Pauli Trajecti superioris, quæ nunc S. Servatii dicitur, juxta S. Servatium tumulatur. Hæc ex Gestis Episcoporum Tungrensium: *his vero* nulla fideliora *extare judicat Joannes Roberti. Ægidius a Leodio, Aureæ-Vallis Monachus, qui inter auctores antiquiores meliore jure ab eodem Joanne Roberti numeratur; ad Harigerum cap.* 30 *ita scribit:* Convenit ergo digniori Ecclesiarum gradui, et vir vitæ venerabilis Agricolaus, agrum Dominicum exculturus eligitur, consecratur Præsul, juxta magnanimum Servatium Sedem in Trajecto habere dirigitur: quoniam quidem Tungris dignitate Pontificali semetipsam indignam fecerat, ex quo demens illum abjecit, quem singulari quondam miraculo per Angelum visibiliter accepit. Annuntiatum est verbum hoc Trajecto. Placuit plebi Senatuique universo. Gaudenter electus Domini S. Agricolaus suscipitur, et

Passim Trajectenses Episcopi dicuntur S. Agricolaus,

D in basilica S. Servatii digno successori digna Cathedra locatur. Huic inter cetera virtutum insignia, quæ per eum Dominus operari dignatus est, concessum est restaurare tectum sepulcri B. Servatii, ventorum violentia pridem dejectum: quod nemo ante eum poterat. Sicque post aliquantos annos Domino serviens nocte et die, recepturus ab eo coronam gloriæ, quievit in pace. *De successoribus ita Auctor Magni Chronici Belgici eadem pagina* 18: B. Ursicinus, post obitum S. Agricolai, XII Tungrensis, et II Trajectensis Episcopus ordinatur....... Migravit a præsenti seculo Kalendis Octobris in Trajecto, sepultus super Mosæ fluvium. S. Designatus, XIII Episcopus Tungrensis.. .. sepultus in Trajecto superiori. B. Resignatus, XIV Tungrensis Episcopus, ab omni populo et Clero in Trajecto sua benignitate eligitur ..... in Ecclesia Trajectensi tumulatur. S. Sulpitius, XV Episcopus Tungrensis et V Trajectensis post S. Servatium.... quievit in Domino, appositus in Ecclesia Trajectensi. S. Quirillus, XVI Episcopus Tungrensis, et VI Trajectensis... S. Eucherius, alias Eucharius, hujus nominis primus, Episcopus XVII Tungrensis, et VII Trajectensis.... sepultus Trajecti. B. Falco, frater germanus prædicti Eucherii, alias Eucharii, communi assensu omnium factus est Tungrensis Episcopus XVIII..... Trajecti tumulatur. *Hæc Auctor Magni Chronici Belgici,* inter auctores antiquiores primo loco *supra relatus, idque* ex Chronicis Episcoporum Tungrensium, *et quidem, teste Joanne Roberti,* fidelioribus. *Nomen* Tungrense *retentum ab eo ob numerum Episcoporum, quos a S. Materno uno tenore recenset, sed addito semper Episcopatu Trajectensi, ob Sedem* Trajecti, *ut ante ea eo diximus, locatam. De iisdem Ægidius a Leodio hæc tradit cap.* 31: Post decessum B. Agricolai Episcopi, Cathedram Episcopalem in Trajecto duodecimus Episcopus B. Ursicinus..... suscepit. Loco tertii decimo a Materno beato, Trajectensium Episcopo, successit B. Designatus.... post hunc XIV B. Resignatus Episcopus.... Quo defuncto XV B. Supplicius Episcopus: post quem XVI Episcopus ordinatur B. Quirillus. Loco XVII B. Eucherius extitit. Post hunc XVIII Episcopus B. Falco extitit. *Ita Auctor iste, nulla uspiam urbis Tungrensis facta mentione,* Cathedram Episcopalem in Trajecto *agnoscit tunc fuisse, licet eodem Episcoporum numero etiam Tungrenses complectatur. Sed paulatim ad certiora*

et 7 Successores,

E

F *progredimur, quibus jam relata et aliquantum obscura, debent illustrari.*

30 *Post Falconem, seculo Christi sexto, præfuit Ecclesiæ Trajectensi* S. Eucherius, *alias* Eucharius, hujus nominis secundus, in Trajecto superiori sepultus, *ut tradit sæpe memoratus Auctor Magni Chronici Belgici. Sequitur* S. Domitianus, *in cujus Actis* VII *Maji relatis, ex MSS. Hoiensi et Rubeæ-Vallis, ita legitur:* Tempore illo contigit ut venerabili Euchario Ecclesiæ Trajectensis Episcopo defuncto, S. Domitianus, jam scientia, virtute, nec non et sanctitate celeberrimus, in eadem Sede, populi ac Principum electione, subrogaretur Episcopus. *Deinde ubi de ejus obitu agit, ita loquitur Auctor anonymus:* Tandem revelata est sancto Præsuli Domitiano proxima corporis sui de hac vita resolutio: qui Sanctorum per circuitum visitans limina, ad tumbam S. Servatii pervenit; ubi convocatis Ecclesiæ suæ Clericis et ceteris fidelibus, ac eis sermonem faciens, pacemque et communionem omnibus tribuens, omnes, ut pro eo Deum deprecarentur, admonuit, et remanens in ecclesia rogavit Dominum. *Narrata deinde Christi inter Angelos apparitione, addit:* Et Præsul gloriosus, visione Dominica consolatus, in exultatione permansit: ac tandem ibidem, inter religiosorum Sacerdotum manus, No-

item SS. Eucherius et Domitianus,

A nis Maji, ad cœlos migravit. *Hactenus MSS. Acta, quibus in codice Hoiensi præponitur Præfatio, hoc exordio* : Ad confirmandam fidei Catholicæ veritatem, in diversis terrarum nationibus, sub diversis temporibus, diversos divinæ religionis Cultores et præclaros Doctores providentia et pietas superna elegit. Ex quibus gloriosæ memoriæ B. Domitianum plebs et patria Trajectensium Pontificem et Pastorem, sicut Ecclesia Hoiensis Patronum et meritis præclarum, accepit. *Hæc ibi, absque ulla urbis Tungrensis mentione. Fisen* VII *Maji*, Vitam *dat* S. Domitiani, ex Tomis Conciliorum *ut ait*, Harigero, MSS. Hoiensi et Rubeæ-Vallis, *atque ita incipit* : Euchario Tungrorum Episcopo vita decedenti cum successor quæreretur *etc. Interim in MS. utroque*, Eucharius Ecclesiæ Trajectensis Episcopus *appellatur. Silent Concilia : Harigerus nudum nomen exprimit : nam qui titulum hunc adjecit*, De S. Remigio et novem Tungrensibus Episcopis, *post Ægidium a Leodio vixit. Sed quamvis ita scripsisset Harigerus ; idem ab obitu* S. Servatii *hiatum centum et amplius annorum induxit, quem nec ipse Fisen ad-*
B *mittit ; eoque ostendit non omnia se Harigero credere, quem et in successoribus clare loquentem manifestum patitur adversarium.* S. Domitianum *quatuor Conciliis in Gallia interfuisse tradit Bucherius cap.* 6 *Disputationis historicæ, scilicet* Arvernensi, Aurelianensi V, Parisiensi II, et Turonensi II. *Verum ad hoc ultimum, Turonibus anno* VI *Chariberti Regis Parisiorum habitum, solum qui in ejusdem Chariberti regno degebant Episcopi convenerunt : inter quos qui aderat* Domitianus, *ita subscripsit* : Domitianus peccator, Episcopus Ecclesiæ Andegavensis, consensi et subscripsi. *Idem Parisiensi* III, *quod Bucherius secundum appellat, interfuit, atque omissa Sede,* Domitianus peccator *subscripsit. At* S. Domitianus *Episcopus Trajectensis interfuit Concilio Arvernensi sub Theodeberto I Rege Austrasiorum, ubi procul a patria existens apud Aquitanos quo tum Lege Romana Theodosii usos, ac* Romanos *fuisse appellatos, constat) ut clariorem suæ Sedis cognitionem daret, subscripsit juxta Notitiam antiquam Provinciarum ac Civitatum Galliæ, cui tamen Sedis, quam tunc tenebat, nomen adjunxit, hac formula :* Domitianus in Christi nomine Episcopus Ecclesiæ Tungrorum, quod est Trajectum, subscripsi. *Ita habent editiones Conciliorum Petri Crabbei, Laurentii Surii, Severini Binii, et Sixti V Pontificis Maximi : additurque hæc antiqua interpre-*
C *tatio :* A Tungris Sedes Episcopalis in Trajectensem translata est, atque inde ad urbem Leodiensem. *Idem de Concilio* V *Aurelianensi judicium esto : ubi in omnibus prædictis editionibus, itemque in editionibus Sirmondi et Labbei, subscribit* Domitianus Episcopus Tungrensis : *qui quod in prædicto Arvernensi Concilio subscribatur,* Domitianus in Christi nomine Episcopus Ecclesiæ Coloniensis, *certissimum mendum æstimari debet.*

31 *Secutus* S. Monulphus XII *Episcopus Trajectensis, de quo, ut ante diximus, S. Gregorius Turon.*
S. Monulphus *cum ageret de sepulcro* S. Servatii, *hæc habet* : Procedente vero tempore adveniens in hanc urbem Trajectensem Monulphus Episcopus (*scilicet Trajectensium Episcopum uti ante appellarat* S. Servatium) templum magnum in ejus honorem construxit, composuit, ornavitque : in quod multo studio et veneratione translatum corpus magnis virtutibus pollet. *Addit Harigerus cap.* 22. Sedem Pontificalem illic (*in extructa ecclesia*) deinceps esse constituit, in cujus ecclesiæ medio corpus suum humari mandavit. *MSS ejus Acta,* XVI *Julii danda, sic incipiunt*: Beatus Monulphus per solam Evangelicæ caritatis monadem, omnium gratiarum professione pleniter suffultus, B. Servatio, aliquantis Pontificibus intermediis, in Trajectensi Sede salubriter successit. D
Multa, quæ in hac Vita referuntur, eisdem verbis leguntur in Additionibus Ægidii ad Harigerum : qualia hæc sunt : Dictus quoque Monulphus Pontifex, omnium prædiorum suorum S. Servatium fecit heredem, *et sub finem :* Regressus vero Pontifex gloriosus, super universis Christi beneficiis circa sanctum et inclitum Servatium, etiam suo tempore frequentius factis, lætatus est valde : et, sicut dignum erat, mirabiliter glorificabat eum in auro et argento, in universis etiam quibus in ministerio opus erat divino : addidit familiam, addidit et prædia, quibus in his terrenis possessionibus erat ditissimus. Qui tandem videns sibi imminere finem vitæ, non timuit, non expavit; sed confortatus in Domino, omnem Clerum, omnemque populum, per triduum sine intermissione docuit et monuit, ut semper parati essent occurrere Christo, quasi venienti ad judicium. Omnibus vero digne peractis, in medio ecclesiæ, in qua fere XL annis fuerat Episcopus, designavit locum suæ sepulturæ : ubi vitæ hujus termino feliciter transacto, sepultus est cum magno honore. *Ita MSS. Qui in* E
illis sunt anni fere XL, *eos Ægidius exprimit* per XXXIX circiter. *Alia Acta MSS. habemus hoc exordio :* B. Domitiano humanis rebus exempto, Fratres carissimi, S. Monulphus, cui nobilitate et sanctitate non erat secundus, in Pontificali regimine sanctæ Trajectensis Ecclesiæ jam XXI successit. *Reliqua utcumque cum altera Vita et additionibus Ægidii conveniunt.* B. Monulphum sequitur electio pretiosissimi Confessoris Christi et Antistitis B. Gondulphi, *S. Gondulphus*
qui moribus, continentia, et eruditione, nullo priorum inferior, nullo ignobilior, digne sanctam regebat Trajectensem Ecclesiam multorum temporibus annorum. *Ita Acta MSS. et Ægidius in additionibus ad Harigerum. Et hæc de ejus electione : dein additur,* B. Monulpho de medio facto, ille ab universis civibus electus, ipse ab universo regno in solium Pontificale erectus, consecratur Episcopus ; omnique deposita temporalium diligentia rerum, totus fertur in Deum. *Hic dicitur restaurandæ Tungrensi ecclesiæ et civitati applicuisse animum; et additur, quod grassantibus in novos incolas lupis, in ædificia recentia flammis,* intelligens difficillimum sibi fore divinis decretis obviare, reversus ad suam Sedem, quod inscius fecerat contra Dei voluntatem, pœnitendo studuit abolere. *Non poterat disertius expressiusque designari Sedes Episcopalis* Trajecti *collocata.* F
Hæc vero si scripsit Joannes, *ab ipso* S. Gondulfo *Episcopus tertius, ut habent membranæ quædam ad* XVI *Julii examinandæ, fidem facerent prorsus indubitabilem : si autem membranæ illæ, quæ in principio atque in fine prædictæ Vitæ hujus Auctorem Joannem faciant, ideo tantum sic scriptæ fuerunt, ut fides adderetur figmentis, Tungrensium eversæ fortunæ injuriosis; quisquis tamen earum Auctor fuit, verosimiliter Leodiensis (nam in hujus Ecclesiæ Legendario veteri sunt repertæ) ipse a quinque vel sex seculis scribens, nihilominus idoneus omnino est, cui credamus, neminem tunc Leodii dubitasse, aut saltem plurium fuisse opinionem, de* Sede Episcopali *vere* Trajecti *constituta. Denique de ejusdem* S. Gondulfi *obitu hæc traduntur :* Ad supernæ repromissionis gaudia, ad æternæ beatitudinis præmia, tandem illum Domino vocante, VII Kalendas Augusti migravit. Et quia non impar est meritis, juxta suum prædecessorem Monulphum sepelitur in medio ecclesiæ viri gloriosissimi Servatii. *Auctor magni Chronici Belgici,* ex fidelioribus, *ut volunt,* Chronicis Tungrensium, *et* XII Trajectensem Episcopum *statuit, et* Trajecti juxta S. Monulphum sepultum. *Quem etiam* illic locum sepulturæ habuisse, *scribit Harigerus. Eodem modo* SS. Perpetuus

et

A *SS. Perpetuus et Ebregisus,*

et Ebregisus, *qui seculo* VII *floruerunt, in magno Chronico Belgico et Additionibus Ægidii dicuntur* Ecclesiæ Trajectensis Episcopi. *Quorum ille Dionanti, iste Trunoniæ est sepultus. Consentiunt S. Perpetui Acta in MSS. Rubeæ-Vallis hoc exordio.* Post discessum B. Gondulphi Episcopi Trajectensis Ecclesiæ, B. Perpetuus ordinatur Episcopus.

qui certo certius Episcopi Trajectenses agnoscendi sunt,

32 *Lubet hic nonnihil gradum sistere, et prius quam ad sequentes progrediar (quos ex scriptorum coævorum monumentis certum fiet* Trajectenses Episcopos *dictos esse et reipsa fuisse) expendo in præcedentibus allata duo, paris omnino auctoritatis documenta, quæ nequeant in dubium revocari. Primum est, ipsiusmet* S. Domitiani *subscriptio, qua dicitur* Episcopus Ecclesiæ Tungrorum, quod est Trajectum. *Quid enim potest esse evidentius, ad comprobandum quod* Tungrorum Ecclesia, *adeoque et Episcopalis Sedes, etsi ab aliquibus adhuc antiquo vocaretur nomine, non tamen ibi concipi deberet, ubi* Tungri *fuerant; sed ubi tunc erat et dicebatur* Trajectum? *Cum igitur Harigerus de* S. Monulpho, *Domitiani successore, scribit, quod in ecclesia Servatiana a se ædificata* Sedem Pontificalem deinceps esse constituit; *hoc ut summum voluit dicere,* B *quod ab alia quadam* Trajecti *Ecclesia, quæcumque illa fuerit, de quo infra videbimus, transtulerit Cathedram ad novum hoc templum; non quod eam quæ* Tungris *utcumque mansisse forsan videbatur, Episcopis prioribus Trajectensem urbem velut refugium dumtaxat habentibus, primus hic expresse et solenniter* Trajectum *transposuerit. Itaque vel hoc solum satis esset ad convictionem adversariorum, qui universim negant* Trajecto *Sedem Episcopalem. Adeo autem id notum erat tempore isto quo vivebat S. Gregorius Turonensis (unde secundum sumo irrefragabile documentum) ut hic non dubitaverit* S. Servatium, *post quem passim incipiunt* Trajectenses Episcopi *nominari ac numerari, communi successoribus omnibus appellatione vocare* Episcopum Trajectensem: *etsi ille fortassis nihil egerit, per quod desierit* Tungris *esse Sedes Episcopalis, aut eam solo verbo designaverit* Trajecti. *Vide quantum adversariis largiar, neque tamen præter solidam rationem quidquam. Si enim S. Gregorii contextum consideres, nihil ibi de Sede translata leges: solum videbis de sepultura sua solicitum Sanctum, efferre* Tungris *quæ eo facerent; non Clerum, non familiam secum trahere; moxque ut* Trajectum *advenit, modica pulsatum febre recedere a corpore, atque a fidelibus sepeliri; nulla utique mora interposita, quæ tamen ne-* C *cessaria fuisset ad ordiendam vel leviter novi Episcopii formam. Cum autem prius quam alius* Tungris *institueretur Episcopus in locum defuncti, supervenientes Hunni intulissent cladem a Sancto prævisam, incensa verosimiliter urbe, Cleroque et populo trucidato, aliquammulti fluxerunt anni prius quam cogitaretur de restituendo Episcopatu; idque non in priori loco, qui Francis idololatris obnoxius ac fere desertus, minus jam erat ad sustinendam Cathedræ dignitatem idoneus ac parum tutus, uti ex S. Ebergisi Coloniensis Episcopi cæde ibidem tunc patrata constat; sed in* Trajecto *bene munito, et nihil adhuc barbaris debente ac solide Romano, eodemque integro, et per S. Servatii miracula magis magisque clarescente, quemque corporis sui deposito ad id veluti initiaverat ipse Sanctus. Atque ideo fortasse sapienter est provisum a posteris, ut in numerandis Episcopis Trajectensibus primus diceretur, non* S. Servatius, *sed* S. Agricolaus; *sicuti Mediolanensis Ecclesia (quæ initium suum ad S. Barnabam Apostolum refert, æque ac Trajectensis ad dictum* S. Servatium) *primum Episcopum suum nominat S. Anathalonem.*

etiamsi S. Servatius revera non transtulisset Sedem,

sed eo mortuo post aliquantos annos id factum fuisset,

33 *Exempla multiplicare, necesse non puto: potius addo, ex ipsa creandi Episcopi post mortem* Servatii *et* Tungrorum *excidium mora, abominibus admissa, etiam cum excessu, vehementer confirmari opinionem, qua* D *censeo ab illo vere ac proprie non fuisse translatam Cathedram, sed solum ejus transferendæ datam occasionem. Si enim* Trajecti *Ecclesiam ordinasset Sanctus ex Clero, vel ibi reperto vel* Tungris *adducto; non apparet cur idem Clerus, cum eadem qua olim* Tungris *potestate tunc* Trajecti *residens, distulisset in defuncti locum sufficere aut postulare Episcopum alterum: justa autem moræ causa elucet, si ponas Clerum, qui id facere potuisset,* Tungrorum *ruinæ fuisse involutum, alium autem non extitisse* Trajecti *penes quem tanta dignitas ac potestas foret, ut proinde expectanda fuerit nova novæ Ecclesiæ institutio a Synodo aliqua aut Romano Pontifice. Quod si forte aliquando prodeant vera seculi* V *monumenta, quibus probetur* S. Agricolaum, *et qui ei proxime successerunt usque ad alteram Hunnorum sub Attila vastitationem,* Tungrenses Episcopos *sese scripsisse, non* Trajectenses, *etsi alias* Trajecti *habitarent; id tamen cessasse dixerim, eversis denuo* Tungris, *ita ut seculo* VI *verissime ac propriissime dicti sint* Trajectenses Episcopi; *aliorum vero nonnulli saltem per prolepsim; eodem jure, quo* Leodienses Episcopi *dicuntur, quotquot post S. Hubertum,* E *sub resuscitato* Ecclesiæ Tungrensis *titulo, Leodii habitasse et Sedem habuisse infra dicentur. Ego, ut quam certissima scriberem, neque vel studio partium, vel prius edita contentiosius retinendi affectu abreptus viderer, a prætenso Trajectensium in* S. Servatium *et proximos etiam successores jure tantum rescidi, quantum per summum judicandi rigorem in partis debilioris favorem rescindi posse videbatur: quo evidentior fiat iniquitas eorum, qui principali causa tam irrefragabiliter evicta, et deinceps irrefragabilius evincenda in posterioribus Episcopis, volent niti contra certam atque incontestabilem possessionem Trajectensium; evidentissime superiorum et* Episcopos Trajectenses, *quasi nulli unquam fuerint, exsibilare.*

quando ordinatus est S. Agricolaus.

CAPUT VI.

SS. Joannes Agnus, Amandus, Remaclus, Theodardus, Lambertus, Hubertus, Episcopi Trajectenses dicti ab antiquis Scriptoribus.

S. Joannes Agnus,

E*piscopus decimus sextus Ecclesiæ Trajectensis fuit* S. Joannes Agnus, *in cujus Actis scribit Harigerus, quomodo* peregrinus transmarinus, visione Angelica admonitus, *inter alia dixerit illi:* Oppidum Traje- F ctense suo viduatum est Pastor, statuit Dominus eo officii te sublimari honore...... Vulgatum est hoc celebre in omnium aures, prolatum est ad plurimos regni totius Proceres; non latuit Regem fama hæc, in Trajecto congregatam occupavit plebem. Confestim properatur, legatio Hoyum dirigitur. Beatus Joannes cum transmarino invenitur. Trajectum non sine admiratione omnium ambo perducuntur........ Regia præcepta ediciuntur, Beatum Joannem Trajectensem fore Episcopum a cunctis acclamatur. Consentiunt omnes, universi lætantur, rapitur, inthronizatur. *Hæc Harigerus, quæ accuratius elucent in Actis* S. Amandi *successoris, per antiquos Auctores conscriptis.*

S. Amandus,

35 *Baudemundus, discipulus S. Amandi dein Abbas Blandiniensis, de morte S. Joannis Agni, sufficoque ei S. Amando, ita scribit:* Trajectensium Episcopus migravit ad Christum. Rex ad regendum Trajectensium Ecclesiam Amandum proposuit. *Auctor Aquitanus ex MS. Andreæ Chesnei:* Contigit, *inquit;* ut Trajectensium Episcopus moreretur. Tunc vir Dei Amandus, a Rege coactus, et a Sacerdotibus jussus, et a populo electus, Trajectensium Ecclesiam regendam suscepit. *More Poeta lib. 3 sub hoc titulo.* Ubi Sanctus Ecclesiam Trajectensium ad regendum

A regendum suscepit, *ita cecinit ante annum Christum* DCCCXL.

Angelus evexit celsi trans sidera cœli
Pontificem, cujus Sedem Trajectus habebat.
Quo Rex comperto, Sanctum accersivit Amandum :
Plurima Pontificum conducens agmina secum,
Præsulis ad tanti solennia, jungit honores.
Interea Sanctus sacra sublimis in arce
Ducitur ac trahitur, jam dicta in Sede locatur.

Similia habent Harigerus et Philippus ab Eleemosyna Abbas Bonæ-Spei in Actis S. Amandi. Eumdem venerabilem virum Amandum, Trajectensium urbis Episcopum, *appellant Monachus S. Dionysii in Gestis Dagoberti Regis cap.* 24 *et Aimoinus lib.* 4 *Histor. Franc. cap.* 20. *Eumdem* Amandum Trajectensium Episcopum *dixerunt Hucbaldus, Monachus Elnonensis, in Vita S. Aldegundis,* XXX *Januarii cap.* 1 ; *Stephanus, Abbas Leodiensis ad S. Jacobum, in Vita S. Modoaldi Episcopi Trevirensis* XII *Maji; Rainerus, in Vita S. Gisleni Abbatis* IX *Octobris, aliique. Usuardi omnia exemplaria typis excusa et manu exarata, ad* VI *Februarii, conjungunt* SS. Vedastum et Amandum, B quorum prior Adartensium, sequens vero Trajectensium rexit Ecclesiam. *Verba Usuardi hactenus retinet in Martyrologio Ecclesia Romana, sed* Atrebatensium Episcopum *facit, qui Usuardo* Adartensium *est, mutata voce una claritatis causa ; ea retenta, qua prisca auctoritas Ecclesiastica stabilitur. Ipsa Martyrologii Romani verba hæc sunt :* Eodem die sanctorum Episcoporum Vedasti et Amandi, quorum vita et mors plurimis miraculis extitit gloriosa, e quibus prior Atrebatensium, alter vero Trajectensium rexit Ecclesiam. *Eadem leguntur in Adonis MSS. exemplaribus monasteriorum S. Laurentii Leodii et Lobiensis, et in antiquo Martyrologio monasterii Elnonensis, ubi sepultus Amandus est.*

36 *Bartholomæus Fisen lib.* 3 *Historiæ Leodiensis et in Floribus Ecclesiæ Leodiensis* VI *Februarii, in Vita S. Amandi studiose nomen urbis Trajectensis declinat; cujus nec in titulo quidem meminit, et ubique substituit* Tungros, *citatis etiam hisce auctoribus, qui* Tungrorum *non meminerunt. Sed proferatur, qui integris quatuor seculis ab obitu S. Amandi, eum aliter quam* Trajectensem Episcopum *scripserit. Nos econtra accumulavimus et porro pergimus accumulare testimonia gravium integrorum, et tantum antiquorum Auctorum, quorum nullus (quod sciatur* *Trajecti vixit. Hi* C *autem non solum appellant* S. Amandum Episcopum Trajectensem, *ob solam in ea urbe habitationem, sed clare pronuntiant eumdem* in Trajectensi Cathedra sublimatum *et* collocatum fuisse ; *et* in Sede dicta locatum, in Pontificio Trajectensi successisse; Cathedræ Trajectensium præsedisse ; *et* Trajectum Sedem Pontificii habuisse. *Denique* S. Amandum Trajectensium rexisse Ecclesiam, *post Baudemundum, Milonem, Usuardum, aliosque, confirmat Ecclesia Romana, quam propugno : a cujus sensu qua causa alii discedant, ipsi viderint.*

S. Remaclus,

37 *Amando substitutus est* S. Remaclus, XVIII *Episcopus Trajectensis, cujus Vitam,* III *Septembris dandam, scripsit Notgerus Episcopus Leodiensis, ordinatus anno* DCCCCLXXI, *vita functus* MVII. *Eodem auctore Notgero habemus Vitam S. Landoaldi Archipresbyteri, ad diem* XIX *Martii illustratam, cujus etiam nomine Epistolam dedicatoriam ad Werinfridum Abbatem Stabulensem edidit Harigerus Abbas Lobiensis, ante Historiam sive Gesta Episcoporum Tungrensium et Trajectensium, ubi eamdem S. Remacli Vitam ex Notgero describit. Et quamvis hi duo Auctores tribus seculis a S. Remaclo distent, tamen excerpemus quid de hac re senserint ipsi, alter Leodiensis Episcopus, alter ejusdem Episcopi domesticus. Apud Notgerum ergo,* inclitus Rex S. Amandum fecit in Trajectensium cathedra D sublimari. *Surius,* in Trajectensi cathedra collocari. *In Vita S. Landoaldi,* *Trajectensium Cathedræ* præsidere fecit. *Harigerus :* B. Joanne a corpore decedente, B. Amandus ei in Pontificio Trajectensi successerat. *Notgerus etiam in utraque Vita :* Plebs Trajectensium, cum electione communi Sacerdotum, cum frequentia et audientia Magnatum, cum vociferatione etiam et acclamatione omnium Ordinum, obtulit tale precum suarum votum, neminem sibi debere, nisi Beatum præesse Remaclum. *Eadem habet Harigerus :* quod multorum victus instantia, vicesimus septimus Trajectensium substituitur Episcopus. *Apud Renerum, Monachum Leodii ad S. Laurentium, in Vita S. Lamberti,* Landoaldus, a Martino Papa S. Amando Trajectensium Episcopo ad auxilium deputatur, post quem Remaclus Cathedram Ecclesiæ Trajectensis suscepit. *Harigeri Historiam, in S. Remaclo finitam, Anselmus Canonicus Leodiensis, illo annis quinquaginta junior, continuavit, hoc exordio :* Huc usque Gesta Tungrensium Trajectensiumque sunt digesta. *Unde toti operi utriusque auctoris, Harigeri et Anselmi, in omnibus MSS. codicibus recte* E *præfixus est, atque a Joanne Chapeavillo Canonico et Vicario Leodiensi editus ejusmodi titulus,* Gesta Pontificum Tungrensium, *scilicet usque ad S. Servatium,* Trajectensium, *usque ad S. Hubertum, et deinceps* Leodiensium. *Codices illustriores MSS. allegat Chapeavillus pagina* III, *in monasteriis Aureæ Vallis, Alnensi, et Cruciferorum repertos. Interim Joannes Roberti,* certo sibi conscius, *ut asserit,* se sine affectu scripsisse, *erasis Trajectensibus, notatione* XV, *hæc scribit :* Tres Tomi Episcoporum Tungrensium et Leodiensium, a Joanne Chapeavillo Canonico Vicario Leodiensi ex aliquot Auctoribus antiquis editi, qui cum MSS. quibus usus sum, per omnia belle conveniunt. *Si,* per omnia, *ergo et in titulo, in quo etiam, ut apud Chapeavillum,* Episcopi Trajectenses *exprimendi erant : quid autem eos omittere suasit, nisi affectus alteri parti obnoxius?*

S. Theodardus,

38 Remaclo successit in Sede Trajectensi S. Theodardus XXVIII. *Ita Anselmus, annumerans novem priores ante S. Servatium, post quem hic Episcopus Trajectensis* XIX *fuit. Consentiunt Acta MSS. ejusdem, danda* X *Septembris. In antiquioribus Actis S. Lamberti* Sedes Trajectensis *S. Theodardo satis perspicue attribuitur : atque hæc pro Theodardo abunde sufficiunt.* S. F Lambertus, *urbis Leodiensis totiusque Diœcesis primarius Patronus, fuit Episcopus Trajectensis* XX. *Hujus Vitam primus scripsit Godeschalcus, Ecclesiæ Leodiensis Diaconus, jussu Agilfridi Episcopi anno* DCCLXI *ordinati. Godeschalcum sub Regibus Pipino et Carolo Magno claruisse, testantur infra citandi Nicolaus et Renerus. Extat ea Vita, a Chapeavillo post memoratam Anselmi historiam edita, cui* Theodoenum, *qui* in obsequio S. Lamberti *etiam* exulis permansit, vitam et opera ejus enarrasse, *testatur ipsemet cap.* 3. *Hic autem cap.* 1 *ita scribit :* Eodem tempore Divinæ dispensatione providentiæ, summus Pontifex Theodardus, oppidi Trajectensis Cathedræ Pontificali præsidebat : pater ejus (*S. Lamberti*) commendavit eum præfato Antistiti, Divinis dogmatibus et monasticis disciplinis in aula regia erudiendum. *Hujus deinde electionem cap.* 2 *ita prosequitur :* Interfecto autem prædicto Antistite Theodardo, copiosa multitudo virorum in regione illa habitantium, et cognoscentium fidem, opera, et conversationem nobilissimam S. Lamberti, clam de eo mutuo loquens, eligere eum ad Pontificalem Sedem disponebat..... Tunc per totius plebis in Spiritu sancto unum consilium, et simul Regis imperium, favente Domino, a quo jam dudum electus erat, subrogatus est, ut præesset Ecclesiæ Trajectensi. *Et aliquibus interpositis, narrata etiam Childerici*

S. Lambertus juxta Acta scripta a Godeschalco Diacono Leodiensi

derici Regis cæde, ac depositione S. Lamberti de Sede Pontificali, Pharamundum, *inquit*, in Cathedra illius constituerunt. *Dein cap.* 4 Post septem vero, *ait*, annos expletos, Pharamundus de Sede Pontificali et de provincia Trajectensi depositus atque repulsus est..... In illo tempore Princeps Pipinus, in plurimis regionibus et civitatibus Europæ regnans, auditis operibus beati viri, sub unius diei articulo jussit eum cum magno honore ad propriam Sedem revocari. *Et indicata omnium de ejus reditu exultatione, pergit :* Regressus autem Dominus Apostolicus ad Urbem propriam, institutionis suæ normam quotidie in bono promovebat, *uti sequentibus capitibus refertur. Ac tandem post cædem ejus narratam, cap.* 10 *de sacro corpore Trajectum devecto sepultoque, hæc tradit :* Pauci itaque, qui evaserant hostium manus, raptum corpus exanime, vili operimento contegunt, et navigii evectione Trajectum deferre disponunt, quæ urbs Episcopalis Sedis apud se eum reposcebat ex debito humandum. *Et cap.* 14 *acturus de Translatione corporis S. Lamberti, ita incipit :* Suffragante Deo, narrare volumus, quod nuper, *ipso (ut probabile est) vivente Godeschalco scriptore*, post aliquod annos S. Lambertus cuidam viro venerabili apparens dixit, corpus suum Leodium transferri oportere... Sanctus autem Hubertus, quondam illius discipulus, Pontificatum procurans .... veneranda membra Christi Martyris, odore suavissimo fragrantia, salva et intemerata invenit : quæ cum timore et honore, inde de sepulcro elevans, pretiosis vestimentis involvit..... Et populus Trajectensis concentu et gemitu, antiphonarum quoque lugubri prosecutione conerepuit, præ magnitudine mœstitiæ vix hæc sequentia lamenta prosequens : O Pastor bone, cui hanc plebem servandam committis! O dulcedo pauperum! O fortitudo debilium! O lumen oculorum! O sustentaculum nutantium, noli deserere eos, quos divinis verbis, et exhortationibus spiritualibus, more patris filium corrigentis, consolabaris. *Hactenus Godeschalcus, Diaconus Leodiensis, qui eodem, quo S. Lambertus Martyr occubuit, vixit seculo : adeo ut hujus unius testimonia sufficiant, quibus* Trajectum *appellatur* Urbs Episcopalis Sedis, Urbs propria et Sedes propria Episcopi S. Lamberti; *et vice versa*, Cathedra et Sedes Pontificalis Urbis et oppidi Trajectensis. *Eodem modo* S. Lambertus *vocatur* Episcopus Ecclesiæ Trajectensis, Pastor Trajectensium, *et* populi Trajectensis, *ejusque diœcesis* provincia Trajectensis.

Stephano Episcopo Leodiensi,

39 *Si quæ tamen Godeschalco, quia Diaconus solum Leodiensis nominatur, desit auctoritas, eam firmabit sustentabitque* Stephanus, consanguinitati Caroli Simplicis Regis Francorum affinis, *ordinatus* Episcopus Leodiensis *circa annum* DCCCCIII, *vita functus anno* DCCCCXX, *et ipse scriptor Vitæ S. Lamberti Episcopi Trajectensis, a Chapeavillo editæ. Ejus Vitæ cap.* 1 S. Lambertus Trajectensi vico extitit oriundus : *et cap.* 2, Pontifex Theodardus et clarissimus Christi Martyr futurus, vir Sacerdotali reverentia plenus, et coram Divinis conspectibus Sacerdos beatificandus, in memorato superius vico Episcopalem administrabat dignitatem. Huic memorabilis adolescens Lambertus, nobilitate cluentissimus, forma corporis elegantissimus, commendatur in aula regia educandus. *Godeschalcus supra Trajectum vocarat Urbem, quam Stephanus Vicum nominat, quia pars ejus Transmosana proprio nomine* Wyk, *quod hodieque retinet, appellabatur. At cap* 3. Postquam vero ab impiis interfectus, palmam beatitudinis Sanctus percepit Theodardus, fidelis Trajectensium caterva, pio Pastore viduata, cœpit vehementer perquirere alium similem sanctitate, quem in ejus loco posset subrogare. Diu quæsitis scrutatisque omnibus diligenter, sanctior nemo inventus est Lamberto. Hunc itaque ditatum honoribus sanctimoniæ, illustratum commerciis parsimoniæ, Spiritus sancti præeunte clementia, plebs Trajectensium pariter congregata, Episcopum fieri elegit, et in loco Magistri succedere acclamavit. Regalis quoque Celsitudo, ac Palatinorum Procerum multitudo, ejus opinione cognita, illum in Solio Pontificali constituerunt sublimari. *At S. Lamberto onus illud detrectante*, Trajectensium caterva, *ac dein* omnes simul dixerunt : Lambertus civis noster, operum plenitudine celeber, oportet ut fiat Episcopus noster. Sic voluntas est Dei, sic Principes statuunt regni. Illum omnis eligit Clerus, universus acclamat populus : Non nos, Lamberte, diutius protrahas; sed pro certo scias, quia, velis nolis, noster Episcopus eris, et Trajectensium Pastor vocaberis..... Ita Dei dextera exaltatus, et Episcoporum benedictione consecratus, in Trajectensis Ecclesiæ fascibus venerabilis Lambertus Pontifex est institutus. *At cap.* 4, longe lateque ejus sanctitatis diffusa opinione, pervenit ad notitiam Regis Childerici, qui eo tempore inter Francigenas sceptrum obtinebat regni, quod Lambertus Ecclesiæ Trajectensis Pastor, in famulatu summi Creatoris supereminens haberetur mortalibus cunctis. *At nonnullis interpositis*, Lambertus, Sacerdos Christi inclitus, debiti honoris privatur dignitatibus, ac de Pontificali Cathedra vir celebris ejicitur : et Suggestum Trajectensis Ecclesiæ latro Pharamundus invasit inepte. *Verum, ut cap.* 7 *dicitur*, infelix invasor Ecclesiæ Trajectensis, Pharamundus videlicet, filius iniquitatis, falso nuncupatus Pastor ovium, appellandus merito Angelus tenebrarum, suis ex gestis culpis, plurimorum criminatus convitiis, expulsus est a Pontificali Cathedra, et ab eadem ejectus provincia, *ut est, diœcesi. Dein cap.* 8 Venientes illi, qui a Rege fuerant missi, Lambertum Sacerdotem hujuscemodi verbis sunt allocuti : Te, Pater, Rex obsecrat, omnis que populus flagitat, ut a monasterio exeas; gregem, quem non sponte dereliquisti, recipias ; et opus Domini, ut inchoasti, perficias... Hinc ergo beatissimus Confessor Lambertus, felix commercium aggressus, ad propriam Sedem est reversus. Sic exul sacratissimus, ac inenarrabili patientia plenissimus, Gregem suum recepit, magnifice protexit, et indefesse custodivit..... Ita miles emeritus, vir præmaxima tribulatione purgatus, ovium suarum vocibus attollitur, et in Cathedra, Trajectensium decenter relocatur. *Hæc Stephanus Episcopus Leodiensis, a quo agnoscitur* Trajecti Pontificalis Cathedra, Solium Pontificale, et propria Sedes S. Lamberti, Trajecti Episcopalis dignitas, Plebs Trajectensis Episcopum eligit. *Ipse* Pontifex Ecclesiæ Trajectensis, Pastor Trajectensium, et Noster Episcopus *a civibus compellatur*, relocatur in Cathedra Trajectensium. *Vocatur et Pharamundus, invasor* Ecclesiæ Trajectensis; *ejusque Cathedra*, Suggestum Ecclesiæ Trajectensis.

Renero Monacho Leodiensi

40 *Tertiam Vitam S. Lamberti scripsit Renerus, ad S. Laurentium Leodii Monachus, a Chapeavillo similiter editam. In hac cap.* 2 Landoaldus a Martino Papa Romanorum, S. Amando Trajectensium Episcopo, ad auxilium exercendæ pietatis deputatur... Remaclus Cathedram Trajectensium Ecclesiæ suscepit : *et cap.* 4 S. Theodardo Trajectensium Episcopo substituto, commendatur etiam huic Lambertus a suo patre : *ac relato martyrio S. Theodardi, additur cap.* 7 : Qui Trajectensium Ecclesiæ substitui deberet Episcopus, multum deliberabatur in Ecclesia Dei.. .. Jamque paulatim sermo de palatio ad Ecclesiam, ab Ecclesia ad populi frequentiam discurrebat, nullum Lamberto meliorem esse, ac per hoc, nullum Episcopatu Trajectensium esse digniorem. *Ac multis interpositis, cap.* 10 Fertur Coloniensis Episcopus

A Episcopus... Clericum Ecclesiæ suæ Pharamundum ad Episcopatum Trajectensem contra jus et fas passus promoveri. *Verum* evoluto septennio, *ut cap.* 13 *dicitur*, Trajectensis mercenarius Pharamundus, tandem justa Cleri et populi abdicatus sententia, non tantum ab Ecclesia Trajectensi, sed etiam a tota Provincia expellitur. Illico omnium ad cœlum tollitur oratio, omnium ad Principem Pipinum legatio dirigitur, ne amplius Trajectenses pii Patris Lamberti careant solatio. Placet justa petitio Principi, et edicit Pastorem ovibus suis restitui. Ita miles emeritus, permaxima tribulatione purgatus, omnium suorum vocibus attollitur, et in Cathedra Trajectensium decenter relocatur. *Hæc Renerus, apud quem hæ voces eminent* : Cathedra Ecclesiæ Trajectensis, Cathedra Trajectensium, Episcopatus, Trajectensis ; et SS. Amandus, Remaclus, Theodardus, Lambertus, Episcopi Trajectensium.

Anselmo Canonico Leodiensi,

41 *Renero antiquior est Anselmus ante memoratus, Canonicus Leodiensis, qui suam a S. Theodardo historiam exorditur : et hæc cap.* 2 *tradit* : Beatus igitur B Theodardus, sub B. Remaclo ecclesiasticis disciplinis informatus, Magistro Pontificatus honorem, arctioris vitæ desiderio, sponte declinanti, in Sede Trajectensi XXVIII succedit : *et cap.* 5, Huic successit semper memorandus venerabilis noster Patronus Lambertus...... *cujus narrata origine* ex nobilissima Trajectensium stirpe, *atque* a Sede Cathedrali expulsione, *vitaque Stabulai acta, hæc refert cap.* 8. Non multo post devotio filiorum Ecclesiæ Trajectensis, commissi Pastoris damnum serio reminiscitur ; tandemque detrectans impiissimi jugum supplantatoris, qui per septem jam annos oves Dominicas indignissime tractaverat, venerabilem virum Lambertum vehementissime reluctantem, maximo conamine de monasterio extractum, ad Sedem Episcopii reducunt ; exceptumque egregio, hinc Deo servientium, hinc pauperum Christi triumpho, rursus in Cathedra Pontificali sublimant. *Denique cap.* 21, successit S. Lamberto venerabilis Pater Hubertus in ordine Episcopali XXX...... Hic cum ossibus B. Lamberti Leodium transtulit Sedem Episcopii, quæ eatenus habebatur Trajecti. *Hæc ille. En* Ecclesia Trajectensis, Sedes Trajectensis, Cathedra Pontificalis, Sedes Cathedralis, Sedes Episcopii eatenus Trajecti. *Quid clarius dici potest? Ægidius a Leodio, in additionibus ad Anselmum, similia habet ; e quibus pauca excerpo. Cap.* 2. B. Theodardus in

Ægidio a Leodio

C Sede Trajectensi successit : huic *cap.* 5 venerabilis Patronus Lambertus, *quem cap.* 8 filii Ecclesiæ Trajectensis ad Episcopii Sedem reducunt : *et cap.* 21 venerandus Præsul Hubertus a Clero et populo Trajectensi honorifice suscipitur, et in Cathedra Pontificali inthronizatur. Ipse est, *inquit cap.* 27, qui ab oppido Trajectensi transvexit Leodium Sedem Episcopii. *Hactenus hi quinque Auctores. En iterum, ut jam diximus*, Urbs Episcopalis Sedis, Urbs propria, Sedes propria, Cathedra, Solium, Episcopium, Pontificium, Provincia, Ecclesia, dignitas Episcopalis, *urbi Trajecto attributa; et Episcopi a Clero Civibusque Trajectensibus electi, illique* Episcopi Pastoresque Trajectenses *appellati : ac denique sententia nostra comprobata testimonio eorum, qui Episcoporum Trajectensium temporibus propinquiores fuere, aut cum illis vixerunt, dignitate, doctrina et sanctitate, in illa antiquitate, illustres : scilicet tres Episcopi, S.* Gregorius Turonensis ; *et duo Leodienses*, Stephanus *et* Notgerus ; *tres Abbates*, Baudemundus *Blandiniensis*, Harigerus *Lobiensis*, Philippus *Bonæ-Spei ;* Anselmus *Canonicus Leodiensis*, Godeschalcus *Diaconus item Leodiensis : Monachi quatuor*, Milo *Elnonensis*, Sigebertus *Gemblacensis*, Ægidius *Aureæ-Vallis*, Renerus *Leodiensis : qui omnes fere non fortuito in eam rem inciderunt, sed horum Episcoporum* D *res gestas ex professo tractarunt.*

CAPUT VII.

Testimonia Imperatorum de Ecclesiæ Trajectensis sede Episcopali.

Placet his subjungere publica Imperatorum instrumenta, ut, quis totius orbis sensus fuerit seculo Christi undecimo et decimo tertio, inde evidens manifestumque reddatur. Cum nos anno MDCLXVIII *biduo subsisteremus Trajecti, experti fuimus summam Amplissimi Domini Guilielmi Lipsen Decani, Alardi Laurentii van Eyll, aliorumque Canonicorum humanitatem, qui nobis totum archivium exhibuerunt, et quia hæc instrumenta optabamus habere, curarunt accurate describi, atque a publico Notario subsignari. Imo ex primo Henrici quarti Imperatoris privilegio exhibuerunt initium descriptum suis antiquis litteris, una cum fragmine sigilli, et monogrammate nominis, prout ea accurate sculpta lector reperiet in Propylæo antiquario ante Tomum secun-* E *dum Aprilis, in eadem charta cum Privilegio Dagoberti I Regis Francorum, post paginam* XII *primo loco. Ipsum autem Henricianum Privilegium est hujusmodi.*

In Instrumentis Imperatorum indicantur Episcopi Trajectenses.

Ab Henrico Quarto

43 In nominæ sanctæ et Individuæ Trinitatis, et victoriosissimæ Crucis, et sanctæ Dei Genitricis Mariæ. Henricus, Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ filiis, tam posteris quam præsentibus, gratiam Dei perpetuamque pacem. Quoniam Regibus et Imperatoribus, a Deo in pacem Ecclesiarum constitutis, solicitudo esse debet, sibi commissis prudenter et strenue providere Ecclesiis ; necessarium duximus, ut, sicut in statu honoris sui et integritate libertatis adhuc positæ, sunt conservandæ ; ita dominatione iniqua oppressæ, in pauperiem redactæ, libertatis honore destitutæ, sint reformandæ. Talis ergo et tantæ solicitudinis studio benignitas nostra Ecclesiam B. Servatii in Trajecto respiciens, iniquæ et gravi ejus servituti condoluit, nec passa est ulterius eam debita libertate destitui. Pia namque Contectalis nostræ et Conjugis Bertæ petitione, et Principum Regni nostri judicio, iniquæ dominationis jugum, et omne jus beneficialis servitii prædictæ Ecclesiæ remisimus, nullique eam ulterius servituram, nisi Romanis Regibus vel Imperatoribus, et respectu libertatis perpetuæ ad Sanctum Petrum et Romanam F Sedem, quo jure Regalia omnia respiciunt, amplius habituram, Imperiali Auctoritate et Banno confirmavimus : Dominium vero Præpositurae ejusdem Ecclesiæ nulli concessimus recipiendum, nisi ei, quem Regia vel Imperatoria manus in Curia et Capella sua Cancellarium suum ordinaverit : Advocatiam quoque altaris prædicti Sancti, omnibus, nisi solis Imperatoribus et Regibus et Prælatis, dono eorum Ecclesiæ præsidentibus, tenendam Imperiali Auctoritate et Banno contradiximus. Hanc igitur libertatis confirmationem, quondam a Domino Karolo Imperatore factam, et multorum Episcoporum tunc præsentium Anathemate firmatam, nos quoque ob meritum Sancti et Venerabilis Servatii, et dignitatem Cleri et familiæ, quæ fere omnis ex ingenua parentum propagine libera traditionis conditione ad proprietatem Ecclesiæ processit, quasi neglectam et violentia quadam destructam, conditione prædicta renovavimus.

redditur libertas Ecclesiæ S. Servatii,

44 Sit ergo Præpositura ista, cum altaris sui Advocatia, soli Regali vel Imperiali libertati adstricta, ab omni proprietate alterius Ecclesiæ aliena. Et hoc merito : quoniam ipsa quondam viginti Episcoporum Sedes simul extitit, et Regalis et Imperialis Curia : Ducibus quoque et Comitibus et ceteris personis

intuitu 20 Episcoporum qui ibi sederunt,

A sonis numquam beneficium fiat, sed perpetuo existens libera. Regali tantum vel Imperiali Aulæ deserviat. Hujus autem libertatis consilio aut opere violatores, ab Episcopis tunc præsentibus excommunicatos, reos Majestatis nostræ, et Apostolica feriendos sententia, Regum et Imperatorum persequendos gladio, quasi hostes Imperii pronuntiavimus.

anno 1087

Acta sunt hæc Aquisgrani Palatio, anno Dominicæ Incarnationis millesimo octuagesimo septimo, Indictione decima, Regnante Henrico Imperatore, Conrado filio ipsius Duce, anno Regni ejus tricesimo secundo, Imperii quarto ; Henrico Episcopo Leodiensi, Godeschalco Trajectensi Præposito, Dudekino Decano. Hi affuerunt testes, Sigewinus Coloniensis Archiepiscopus, Limarus Bremensis Archiepiscopus, Conradus Trajectensis Episcopus,

attestantibus novem Episcopis,

Erpo Minmengardefurdensis Episcopus, Theodoricus Werdunensis Episcopus, Burchardus Lausanensis Episcopus, Folmarus Mindunensis Episcopus, Henricus Paderbrunensis Episcopus, Heinricus Leodiensis Episcopus. Hi prædictæ libertatis violatores excommunicaverunt. Hi quoque Regni Principes

variis Ducibus et Comitibus.

affuerunt testes, Dux Saxoniæ, Magnus Dux Lothariorum, Conradus Marchio, Godefridus Adelbertus Comes, Henricus Frater ejus, Cono Comes, B Arnoldus Comes, Henricus Comes de Lacho, Godefridus de Kercklo Comes, item G. filius ejus cum multis aliis. *Sic subscriptum longis et magnis litteris*



Signum Domini Henrici quarti Regis et Imperatoris. *Et erat subimpressum magnum Sigillum, ex parte præ vetustate confractum.*

Cujus Privilegii exemplum authenticavit Notarius publicus,

45 Præsentem Copiam cum originali diplomate Cæsareo diligenter collatam, reperi concordare cum eodem de verbo ad verbum hac 8 Octobris 1668. Chr. van Veestraten, Adm. Reverendorum ac Nobilium Dominorum meorum Decani et Capituli præfatæ Ecclesiæ Secretarius et Notarius publicus, per Regiam Majestatem Catholicam in Supremo suo Ducatus Brabantiæ Concilio admissus, Trajecti ad Mosam residens.

et Capitulum B. Mariæ

Capitulum Ecclesiæ Beatæ Mariæ in Trajecto Leodiensis diœcesis Universis præsentes litteras inspecturis scire veritatem. Noverit Universitas vestra, quod nos Privilegium, ab Illustri Domino Romanorum Imperatore Henrico quarto Ecclesiæ C Beati Servatii renovatum et confirmatum, non abolitum, non cancellatum, nec in aliqua sui parte vitiatum vidimus in hæc verba : In nomine sanctæ et Individuæ Trinitatis, Tenor sequitur. In cujus rei testimonium ad preces Decani et Capituli ejusdem Ecclesiæ beati Servatii, Sigillum nostrum præsentibus fecimus apponi : *et hujus attestationis exemplum, similiter in forma authentica probatum accepimus, subsignante eodem qui supra Notario, anno* MDCLXXII *die* XIX *Januarii. Verum majoris longe auctoritatis certitudinem prædicto instrumento jam olim contulit Fridericus Imperator hujus nominis secundus, ipsum innovans hoc, quod sequitur, diplomate.*

olim autem Fredericus 2 Imper

46 In nomine Sanctæ et Individuæ Trinitatis, Fridericus secundus, divina favente clementia, Romanorum Imperator semper Augustus, Jerusalem et Siciliæ Rex. Inter cetera pietatis opera, quæ Imperialis munificentia jugiter operatur, illud magis futurum fore creditur ad salutem, quod sacrosanctis Ecclesiis, in quibus Christi servitium militat indefesse, de affluenti misericordia elargitur. Inde est quod Præpositus et Capitulum S. Servatii in Trajecto, fideles nostri, per Joannem Concanonicum eorum, fidelem nostrum, quoddam Privilegium, indultum eidem Ecclesiæ a quondam Henrico quarto Romanorum Imperatore Augusto, divæ memoriæ D prædecessore nostro, nostro Culmini præsentarunt ; supplicantes nobis attente, ut Privilegium ipsum innovare, et ea quæ continentur in ipso eidem Ecclesiæ confirmare de nostra gratia dignaremur, cujus tenor talis est. *Dein inseritur verbotenus ipsum instrumentum Henrici Imperatoris jam datum, et additur hæc conclusio.*

Nos autem pia moti consideratione, quod Ecclesia ipsa a nostris prædecessoribus recordationis inclitæ est fundata, volentes eam tamquam nostram Cameram specialem suis bonis et libertatibus regere et fovere ; attendentes insuper fidem puram et devotionem sinceram, quam Præpositus et Capitulum Ecclesiæ memoratæ fideles nostri erga Majestatem nostram hactenus habuerunt ac incessanter habere noscuntur ; Privilegium ipsum de verbo ad verbum transcribi jussimus, et ea quæ continentur eo, præfatæ Ecclesiæ, de benignitatis nostræ gratia, perpetuo confirmamus. Ut autem hæc transcriptio et confirmatio nostra robur perpetuæ firmitatis obtineat, præsens Privilegium scribi et Majestatis nostræ Sigillo jussimus communiri. Hujus rei testes sunt, Panormitanus et Capuanus Archiepiscopi, Ravellensis Episcopus, Thomasius Comes Acerrarum, Marchio Lance, Riccardus Camerarius, et alii quam plures : *Sic subscriptum alia littera*

Attestantibus tribus Episcopis, et aliis Comitibus anno 1232 E



Signum Domini Friderici secundi Dei gratia Invictissimi Romanorum Imperatoris semper Augusti, Jerusalem et Siciliæ Regis, *et communi littera sequebatur,* Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo, tricesimo secundo, mense Decembri sextæ Indictionis, Imperante Domino nostro Friderico secundo Dei gratia invictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Jerusalem et Siciliæ Rege, anno Romani Imperii ejus tertiodecimo, Regni Jerusalem octavo, et Regni Siciliæ tricesimo quinto, feliciter Amen. *Et paulo post* Datum apud Pirinam, anno, mense et indictione præscriptis, *et appendebat sigillum magnum.*

47 *Episcopi hic indicati tunc fuerunt, Panormitanus* Berardus, *Capuanus* Jacobus, *Ravellensis autem in Piceno quo proprio nomine dictus fuerit ignoratur :* F *quæ enim ad eum extat Gregorii Papæ IX Epistola, ab Ughello indicata cum nota anni* MCCXXXVII, *pro stylo tunc usitato Curiæ solam initialem nominis litteram* N *præfert,* Nicolaum *possumus interpretari. Soliciti porro Canonici Trajectenses pro perpetua hujusmodi instrumentorum conservatione ; et cuique casui prospicere cupientes ; curaverunt eorumdem authentica exempla, publica fide transcribenda, eaque in archivo asservant sub triplici vidimatione (uti appellant) quarum attestationum ipsis exemptis subjectarum hic est tenor.* Cujus rescripti authenticum ego Decanus et Capitulum B. Mariæ in Aquis-Grani vidimus et diligenter perlegimus, et per omnia idem in authentico quod in rescripto est invenimus, non cancellatum, non abolitum, nec in aliqua parte suæ formæ vitiatum. Et quia ipsa Authentica sine magno periculo per longum iter deferri non possunt. Ego Decanus B. Mariæ in Aquisgrani nec non meum Capitulum, rogati a Capitulo B. Servatii in Trajecto, præsens rescriptum nostris sigillis roboravimus. Actum anno Domini MCCXXXIII in crastino Matthei. Vidimus et prædicti Authentici Confirmationem, a Serenissimo Domino Frederico Romanorum Imperatore, Jerusalem et Siciliæ Rege, super hoc concessam. *Eadem deinde formula et iisdem plane verbis utuntur* Cantor et Capitulum B. Adelberti in Aquisgrani. *Nec non simi-*

transcripto autem facientibus fidem Capitulis Aquisgranensibus anno 1233

liter

A *liter omnino subsignavit* F. Dei gratia Abbas Indensis cum suo Conventu, *dicti vulgo monasterii* S. Cornelii ad Indam, *cui nomen fuisse* Florentii, *habetur ex Abbatum Indensium Catalogo apud Gabrielem Bucelinum. Ex istis discimus, præcipuum finem, ob quem exempla talia rescribebantur fuisse, ut ad externa tribunalia et quocumque exigeret usus translata, essent vice originalium, cautius custodiendorum in archivo, neque viarum periculis exponendorum. Imperio deinque post varia schismata ad Rudolphum Habspurgium devoluto, iterum curaverunt Trajectenses priora illa Privilegia confirmanda, quod sub hoc tenore factum.*

Rursus confirmatur utrumque instrumentum,

48 Rudolphus, Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, universis sacri Imperii Romani fidelibus in perpetuum. Dum loca divino cultui dedicata benigno favore prosequimur, et eorum intendimus commodis ac honoribus ampliandis, et temporalis vitæ remedia nobis profutura confidimus et æternæ. Sane dilectorum Capellanorum nostrorum Venerabilium, Decani et Capituli Ecclesiæ ac Imperialis Capellæ sancti Servatii Trajectensis nobis porrecta petitio continebat, ut Privilegium quoddam, a divæ memoriæ quondam Henrico quarto, Romanorum B Imperatore et prædecessore nostro, eidem indultum Ecclesiæ, ac per claræ recordationis Fredericum secundum Romanorum Imperatorem ipsi Ecclesiæ confirmatum, innovare ac etiam confirmare de nostræ benevolentiæ gratia dignaremur, cujus utique privilegii, prout liquet inferius is est tenor

Hic insertum erat instrumentum Friderici II, et Henrici Imperatorum.

a Rudolpho Imperatore anno 1282.

Nos igitur pia consideratione pensantes, quod prænotata Ecclesia Servatii Trajectensis ab inclitæ recordationis Imperatoribus Romanis et Regibus nostris prædecessoribus, est fundata magnifice, ac munifice prædotata; sincerum quoque fidei zelum et puræ devotionis affectum, quem Ecclesiæ prætaxatæ Collegium ad nos et Romanum Imperium gerere noscitur, gratiosius intuentes; privilegium memoratum, et universa et singula quæ in ipso continentur, apertius, prout lucide sunt expressa superius, ex benignitate Regia et ex certa scientia liberaliter approbamus, innovamus, confirmamus, et hujus scripti patrocinio communimus. Nulli itaque liceat hanc paginam nostræ approbationis, innovationis et confirmationis infringere, vel eidem in aliquo ausu temerario contraire. Quod qui forte facere presumpserit, gravem indignationem nostram se noverit incursurum. Signum Domini Rudolphi. C Dei gratia Invictissimi Romanorum Regis semper Augusti.

Hujus rei testes sunt venerabiles Maguntinus, et Treverensis, Archiepiscopi; Fredericus Spirensis et Babenbergensis Episcopi; Illustris Ludewicus, Comes Palatinus Rheni, Dux Bavariæ: Eberhardus de Catzenellenbogen, Eberhardus de Marca, Joannes Hannoniæ, Joannes de Spanhem, Adolphus de Nassowe, Comites; et alii quam plures. In quorum omnium testimonium et evidentiam pleniorem, præsens scriptum exinde conscribi, et Majestatis nostræ Sigillo jussimus communiri. Datum Oppinhem quinto Idus Aprilis, Indictione decima, anno Dominicæ incarnationis millesimo ducentesimo octogesimo secundo, Regni vero nostri anno nono: *et appendebat originalibus litteris magnum Sigillum.*

CAPUT VIII.

Expenduntur opposita argumenta.

Erardus *Fullonius, in sua Digressione ad Caput* 3 *libri* 1 *Machabæorum, omnium antiquorum auctoritatem exsufflans;* Ego, *inquit*, cum nostris omnibus D Leodiensibus, exacte ea de re loquentibus, contra sentio. *Quinam illi? Novimus ibidem collegii Rectorem R. P. Laurentium Ludovici, sed qui ante Duaci sacræ Theologiæ Professor subscripsit sententiæ nostræ. Demus tamen cum Fullonio sentire omnes; quærere saltem ex iis licet, quo id statuerint argumento.* Unius, *inquit*, D. Leonis IX Pontificis Maximi auctoritas pro plurimis foret, qui in publico diplomate, ad annum millesimum quadragesimum octavum dato, Divum Remaclum, D. Amandi successorem, Divorum Theodardi et Lamberti decessorem, diserte appellat Tungrensium Episcopum et Pastorem. Non utique decebat Summum Pontificem in ea causa nescire, cujus Sedis Episcopus fuisset Remaclus, Tungrensis an Trajectensis; nec conveniebat Tungrensem Pastorem, si Trajectensis fuerat, indigetari in actis publicis, ubi de controversia agebatur inter cœnobia duo, in Arduennæ solo per eum extructa, seculis ab eo ævo non totis quatuor. *Hæc Fullonius: prudenter cavens ne publicum illud diploma S. Leonis Papæ IX proferret verbotenus: protinus enim quilibet alius mox judicasset suppositum esse aut saltem interpolatum. Extat illud apud Chapeavillum Tomo 2 pagina 574 et sequenti, post Triumphum S. Remacli, cum hac clausula:* Data III Nonas Septembris, per manus Petri Diachini Bibliothecarii et Cancellarii S. Sedis Apostolicæ, anno Domini Leonis IX Papæ I, E Indictione 3 anno Dominicæ Incarnationis 1048. *Hac ibi. Eumdem annum etiam supra habet Fullonius. Verum tunc necdum erat Papa S. Leo IX*, creatus *anno sequenti* MXLIX in Hypapante Domini, *die secunda Febrarii;* inthronizatus XII Februarii, Dominica prima Quadragesimæ, *uti accurate deduximus* XIX *Aprilis, ad vera Acta dicti S. Leonis Papæ IX. Secundus error, quod annus Christi præter morem istius ævi sit expressus, uti videri potest in Diplomatis genuinis ejusdem Leonis Papæ in Tomis Conciliorum, et apud Ughellum Tomo* 1 *Italiæ sacræ in Asculanis Episcopis columna* 503, *Tomo* 3 *in Episcopis Clusinis columna* 723, *et Tomo* 7 *in Archiepiscopis Sibontinis columna* 532, *et aliis. Tertius error est* Indictionis, *quia citato anno* 1048 *fuerat* Indictio prima, *non* tertia: *et primus annus Pontificatus S. Leonis convenit in* Indictionem secundam. *Quartus error est in cognomine* Petri Diachini, *quia cognominum tunc nullus usus Clericis erat. Diploma ejusdem Leonis Papæ inter Clusinos Episcopos relatum, datum est* per manus Petri Diaconi, Bibliothecarii et Cancellarii Sanctæ Apostolicæ Sedis: *quo etiam modo istic scribendum* F *fuisset. Porro approbantur in eo omnia* secundum dicta Imperatorum Caroli, Lovinci, et Ottonis Imperatorum. *Quis iste* Lovincus, *omnibus aliis plane incognitus? Videtur substituendus* Ludovicus. *Hoc autem tam temere consarcinatum scriptum, ubi nec stylus, nec annus, nec indictio, neque Pontificatus conveniunt, et alia insuper multa peccantur, diplomatis publici fidem habere prætendat aliquis, qui vel tantillum versatus in historia sit?*

Opponitur diploma Leonis Papæ IX,

sed cujus fidem elevant 4 enormia vitia, in sola clausula,

50 *Ad rem a Fullonio propositam quod attinet, sic ibi legitur.* Et profecto præterea huic Apostolico decreto id vigilanter inserere, atque Apostolica auctoritate roborare curavimus, ut defuncto per successionem Abbate, secundum quod a jam dictis Regibus nec non et Imperatoribus est diffinitum, ex utrisque in unum cœnobiis confluentibus Monachis, habeant sine simulatione, sine exceptione personæ, secundum S. Benedicti regulam, Abbatem eligendi liberam optionem: ea tamen præponderante ratione, Malmundariensium pace: ut quia B. Remaclus utriusque monasterii constructor, et Tungrensium antea Episcopus et Pastor, maluit in altero eorum, id est Stabulensium, locum sepulturæ deligere sibi, ipsi primam electionis obtineant vicem, si apud eos melior

dubium proinde est an quod ibi dicatur S. Remaclus Tungrensis Ep. sincerum sit;

A melior meritis et instructior litteris inveniatur. Si autem non illic, sed melior Malmundarii reperiatur; utrique loco præficiendus ab eo potius, quam ab externis assumptus intromittatur. *Hæc ibi : quæ utrum vere sic constituta a Romano Pontifice fuerint, Malmundariensibus expendendum aut controvertendum relinquo; unum noto, quod facit ad rem nostram, scilicet dubitari merito posse, an Leonis ævo scripta credi omnino debeant verba illa de S. Remaclo*, Tungrensium autem Episcopus et Pastor. *Egimus* I *Februarii, de fundatione horum monasteriorum post Acta S. Sigeberti Regis, in cujus priore diplomate ista leguntur ;* Ubi Christo auspice, Remaclus venerandus Episcopus præesse dignoscitur. *In secundo diplomate ista habentur :* Ubi vir venerabilis Remaclus Episcopus Abba, Christo auspice, præesse videtur. *In tertio diplomate Childerici Regis, ibidem etiam edito, ista inseruntur ;* Igitur Domnus et Pater noster Remaclus, Clementiam regni nostri petiit pro monasteriis suis, Stabulau et Malmundario, quæ bonæ recordationis patruus noster Sigibertus, quondam Rex, suo construxit opere. *Notgerus in Vita S. Remacli meminit constructionis horum monasteriorum auctoritate Sigeberti Regis, et* Remaclum *simpliciter* Episcopum, *non addito loci nomine, scribit.*

pro eo tempore quo alios aliter scripsisse constat.

B

51 *Hæc volui indicare, ut usus istius temporis in similibus Scriptionibus appareret. Vel maxime autem is elucet in Triumpho et Miraculis S. Remacli, duobus libris circa annum centesimum supra millesimum scriptis a Monacho Stabulensi et a Chapeavillo editis, ubi sæpius mensio fit* S. Remacli *ejusque* corpus, patrocinium, sacerdotium, bonum, jus, *aliaque attributa indicantur, et ne vel semel additur dignitas Episcopalis. Huic Triumpho subjunctum est diploma, adeo ab interpolatore perturbatum, ut merito credi possint intrusa ista verba*, et Tungrensium antea Episcopus et Pastor. *Ea tamen sive adfuerint sive abfuerint ab originali (quod aliquando extitisse non constat, quamdiu non profertur sincerum exemplar) adfuerint tamen sive abfuerint, ad substantiam privilegii petiti concessique omnino faciunt nihil : quod autem similia parerga, Bullis Brevibusque Pontificiis sic fortuito inserta, non soleant æstimari, abunde probatur ab eruditis Canonistis et Legisperitis, imo et Theologis; idque nos ipsi Romæ ex Eminentissimis Cardinalibus didicimus.* Tungrorum *quoque nomen potuit usurpasse scriptor pro* Trajectensi, *si vere (uti scribit Fisen lib.* 5 *sect.* 3) seculis aliquot, *post Sedem* Trajecto *translatam Leodium* subsequentibus, vix aliud Episcoporum quam

Accedit quod hoc mere parergon sit ;

C

Tungrensium nomen fuit usurpatum. Invenio, *inquit ille* qui velint, post annos ferme quadringentos quadraginta, obtinuisse Henricum II Episcopum a Pontifice Augustoque, ut Ecclesiæ Tungrensis nomine deinceps oblitterato, Leodiensis tantum nominaretur; cum ad illud tempus Tungris servaretur Sedes, quam insidere necesse illi esset, qui Episcopio inaugurabatur. In aliud tempus scio id alios rejicere. *Hæc Fisen : quæ ut non omnia probare possumus, ita quædam nolumus refutare. Si tamen ex usu seculi decimi de aliquot prægressis et subsequentibus seculis formanda conjectura est; de illo nemini possumus tutius credere, quam* Ottoni primo Imperatori, Leodii scribenti, et libertates monasterii Gemblacensis, charta conscripta, Imperiali edicto confirmanti et annuli impressione Imperialis authorizanti. Quæ authorizatio facta est Leodii XII Kalendas Octobris, anno Dominicæ Incarnationis nongentesimo quadragesimo sexto, Indictione IV, regni Domini Ottonis primi anno undecimo, Cathedram Trajectensis Ecclesiæ regente Hugone, *uti legitur in Vita S. Guiberti Fundatoris monasterii Gemblacensis, scripta a Sigeberto Gemblacensi, edita* XXIII *Maji num.* XIII. *Erat Hugo* XI *Episcopus, postquam cœperant Episcopi*

uti etiam quod translata Leodium Sede,

Maji T. VII

habitare Leodii, et tamen (uti vides) adhuc dicebantur regere Cathedram Ecclesiæ Trajectensis. D

52 *Demus tamen quod asserit Fisen, S. Huberti successores in ecclesia Leodiensi Episcopos, si non semper, saltem communius seipsos appellasse et appellatos ab aliis* Tungrenses Episcopos, *usque ad Henricum II, qui anno* MCXLVI *aut sequenti ordinatus dicitur ; an contra tantum testium antiquorum consensum educere hinc volet aliquis, idem valere in antecessoribus* Trajecti *residentibus? Minime id consequitur. Translata* Tungros *Sede* Trajectum, *urbem primariam Masacorum et extra Tungrorum ditionem positam, conveniens fuit a nova Sede novam accipi appellationem : e contra* Trajecto *translati* Leodium *Episcopi, si nolebant eorum aliqui amplius vocari* Trajectenses, *quia jam ex Masacis seu Mosegaviæ districtu exierant, congruentius erat eos veteri nomine* Tungrenses *dici, quam novo* Leodienses. *Erat namque, teste Godeschalco Diacono Leodiensi et ejusdem quo Sedes translata fuit seculi auctore,* Leodium villa non magni nominis ; *et, quod indicat Fisen,* prædium Ecclesiæ Tungrensis. *Hinc ergo nomen translato Episcopatui imponere quia minus honorificum videbatur; placuit aliquibus a vicina urbe ejusdem tractus, eaque perantiqua, ipsum repetere.* Trajecti, *urbe regia, principe illius Mosegaviani districtus, qui sederant Antistites, non erat cur a loco, velut ignobili, acceptæ appellationis pœniteret. Ostendimus supra a Stephano I Episcopo* SS. Theodardum et Lambertum *appellari* Episcopos Trajectenses, *ac* Solium *seu* Cathedram Pontificalem, *et* Sedem Episcopalem, *attribui* urbi Trajecto. *Idem tamen Stephanus, ante Vitam S. Lamberti apud Chapeavillum, ita Epistolam dedicatoriam exorditur :* Domino Patri Hermanno Archipræsuli, Stephanus humilis Tungrorum Episcopus. *En nomen* Tungrorum *pro Leodiensi resumptum ab eo, qui Trajectensibus idem minime tribuerat. Ex diplomate Caroli Simplicis apud Miræum, in Notitia Ecclesiarum, Belgii, cap.* 49, *ista de eodem Stephano habentur :* Carolus Divina propitiante clementia Rex Francorum. Dudo Virdunensium Episcopus, Raginerus Marchio strenuus, pariter etiam Robertus nostræ Serenitatis executor fidelissimus, nostram adierunt Excellentiam, poscentes, ut interventu Stephani Tungrorum Episcopi, nostræ consanguinitati affinis dilectissimi, partibus sanctæ Dei genitricis Mariæ, almique Martyris Lamberti, traderemus forestem, quæ olim pertinuerat ad Testis-villam, quam dato fisco Zuendipolchus retinuerat ad manum regiam, quamque constat in pago Luviensi, atque in Comitatu Sichardi sitam...... Datum VIII Kalendas Septembris, Indictione III, anno XXIII regnante Carolo Rege Gloriosissimo, redintegrante XVIII : *Ita ibi secundum verba, ut fieri solet, in libello supplici per ipsum Stephanum aut juxta ejus voluntatem posita, anno Christi* DCCCCXV.

alii resumpto veteri titulo maluerint dici Tungrenses

E

potius quam Leodienses :

F

53 *At Franco Episcopus, decessor Stephani, utrumque titulum urbemque conjunxit,* Tungros ac Leodium, Tungrensem vel Leodiensem Ecclesiam, *uti in diplomate Caroli Crassi anno* DCCCLXXXIV *legitur apud Chapeavillum pag.* 161. *Eum titulum alibi etiam usurpasse videtur Notgerus, qui, in diplomatis Imperatorum Ottonis III et S. Henrici, appellatur* Tungrensium vel Leodiensium Episcopus *apud eumdem Chapeavillum pag.* 212 *et* 215. *Aliquin et in ipsis Conciliis* Episcopi Leodienses *ejus ævi,* Tungrenses *se in subscriptionibus appellarunt. Ita in Tullensi apud Eustachium anno* DCCCLX Franco, Episcopus Tungrensis ; *in Engelenheimensi anno* DCCCXLVIII, Farabertus, Tungrensis Episcopus *signant. Litteras donationis Andainensi monasterio factæ recitat Joannes Roberti pag.* 430, *in quibus cavetur, postulante* Walcaudo *Episcopo,* ut Episcopatus Tungrensis Sedis in nullo minorari videatur. *Sed et Zacharias Papa Epistola* VI

aut conjunctim Tungrenses vel Leodienses :

VII *circa*

A *renovata, ejusque diplomati ad verbum inserta legitur. Ipsum autem diploma hoc est.*

ideo Maximilianus Imperator,

61 Maximilianus, divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Dalmatiæ Croatiæ Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Brabantiæ Lotharingiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limburgiæ, Lucemburgiæ, et Geldriæ; Lantgravius Alsatiæ; Princeps Sueviæ; Palatinus in Habspurg, et Hannoniæ Princeps; et Comes Burgundiæ, Flandriæ, Tirolis, Goritiæ, Arthesii, Hollandiæ, Zelandiæ, Ferretis in Kiburg, Namurci et Zuthphaniæ; Marchio sacri Romani Imperii, super Anasum, et Burgoviæ; Dominus Frisiæ, Marchiæ, Sclavoniæ, Mechliniæ, Portus Naonis, et Salinarum; ad perpetuam rei memoriam. Expostulat sacri Romani Imperii Celsitudo, cujus habenæ regendæ nobis a Deo Optimo Maximo, a quo est omnis potestas et dignitas, collatæ sunt, ut quæ ad sacrosanctarum Ecclesiarum divinique cultus ac personarum ecclesiasticarum bonorumque operum immunitatem et commodum accedere cognoscimus, ea uberiori studio et larga liberalitate concedamus. Quapropter attentis humilibus precibus honorabilium, devoto- B rum, Nobis dilectorum Decani et Capituli Ecclesiæ Collegiatæ S. Servatii Trajectensis, Leodiensis diœcesis, quibus supplicarunt, ut quoddam Indultum sive Privilegium divæ memoriæ Lotharii tertii, Romanorum Regis prædecessoris nostri, cujus tenor de Verbo ad Verbum sequitur in hunc modum;

sententiam in ejus favorem a Lothario 3 latam,

62 [In nomine sanctæ et Individuæ Trinitatis, Ego Lotharius hujus nominis Rex Romanorum tertius. Notum sit omnibus, tam posteris quam præsentibus, quod, secundum privilegia Antecessorum nostrorum, Trajectensi Ecclesiæ S. Servatii, quandam legem et justitiam renovavimus, quam antea trecentis annis et eo amplius in quiete et silentio tenuerat; et eam assensu et favore Alexandri Leodiensis Episcopi confirmavimus, ad destruendam controversiam, quam Præpositus et Fratres de S. Maria Trajecti, in contradictione ejusdem legis, suscitaverant. Est autem ipsa lex et justitia talis, quod Ecclesia Parochiæ S. Servatii sola in Trajectensi urbe habeat decimas et terminum, et omnes de quacumque regione ad manendum ibi confluxerint, præter familiam S. Mariæ sancti Lamberti, ad justitiam Regis pertinent; et in Parochia S. Servatii baptizari et sepeliri debent: et consuetudo est longo usu in habitum conversa, ut Presbyter Parochii S. C Servatii et Presbyter Parochiæ S. Mariæ, præsidente Archidiacono, communiter habeant Synodum in Ecclesia S. Mariæ, ita ut Presbyter S. Servatii appellet suos, videlicet omnes pertinentes ad justitiam Regis, ubicumque maneant, in eadem urbe, et culpas eorum synodali lege corrigat; sicuti et Presbyter de S. Maria suos appellat, scilicet omnes ad justitiam Episcopi attinentes, et culpas eorum synodali lege corrigat. Quod si quis hanc justitiam ulterius infringere tentaverit, offensam Dei et nostram et nostrorum Regali potestate fungentium incurrere merebitur: quia dignum est, ut quod tam libera Ecclesia Regno attinens tanto tempore obtinuit, nostro Regali Banno stabile et inconvulsum permaneat.

qua jura ejus antiqua firmantur,

sic tamen ut Synodi habeantur in ecclesia S. Mariæ,

signatamque et contestatam Aquisgrani, anno 1132

63 Factum est hoc Aquisgrani, in Paschali Curia, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo tricesimo secundo, Indictione decima, regnante Lothario hujus nominis Rege tertio, Alexandro Episcopo Leodiensi existente. Hujus rei testes fuerunt, Wilhelmus Prenestinensis Episcopus Cardinalis, Mattheus Albanensis Episcopus Cardinalis, Joannes de Crema Presbyter Cardinalis, Wido Diaconus Cardinalis, Albero Archiepiscopus Trevirensis, Stephanus Metensis Episcopus, Luitardus Cameracen- D sis Episcopus: de Principibus, Dux Walramus, Dux Symon, Comes Arnulphus de Lopp, Greswynus de Falcomonte, Gerardus Hostade: de Fratribus Ecclesiæ, Joannes Decanus, Willo Camerarius, Wynandus Custos, Henricus Cantor; Renerus Scholasticus: de Ministris, Godefridus, Christianus, Waltherus. Fuit etiam Privilegium sive Indultum proxime præscriptum, in suo margine inferiori, certis characteribus et litteris in illis subsignatum, et sic subscriptum de aliena littera. Signum Domini Lotharii Invictissimi Romanorum Regis tertii, ac in ejus fine hæc scriptura continebatur: Ego Nicolinus, ad Vicem Adalberti Moguntinensis Archiepiscopi Archi Cancellarii recognovi.]

renovat et confirmat

64 Approbare, ratificare, confirmare, et de novo concedere dignaremur. Moti itaque præfatorum Decani et Capituli precibus, eorumdemque votis satisfacere volentes, motu proprio et ex certa scientia præfatum Indultum sive Privilegium, et omnia et singula in eo contenta, approbavimus, ratificavimus, confirmavimus, et de novo concessimus, prout tenore præsentium approbamus, ratificamus, confirmamus, et de novo concedimus, ex plenitudine E nostræ Cæsareæ potestatis, quantum de jure possumus et valemus, plenum perpetuæ Cæsareæ firmitatis robur adjicientes: ita quod prænominati Decanus et Capitulum eorumdemque successores, ex nunc in antea, futuris perpetuis temporibus, hujusmodi Indulto sive Privilegio, ejusque gratiis ac immunitatibus, omnibusque aliis et singulis articulis, punctis ac clausulis in eo expressis, uti, frui, et gaudere possint et valeant atque debeant, impedimento et contradictione cessante quorumcumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis, ratificationis, approbationis, et concessionis infringere, aut ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præsumpserit, nostram indignationem gravissimam, et [emendam] viginti librarum auri puri totiens, quotiens contra factum fuerit, sciat se ipso facto irremissibiliter incursurum, quarum medietatem fisco nostro Imperiali, reliquam vero medietatem injuriam passorum usibus decernimus applicandam, harum testimonio litterarum Sigilli nostri appensione munitarum. Datum in Oppido nostro Imperiali Hagennau, die decima octava mensis Decembris, anno Domini millesimo quingentesimo decimo sexto, Regnorum nostrorum Romani tricesimo primo, Hungariæ vero vicesimo septimo (supra plicam erat scriptum) Ad F Mandatum Imperatoris proprium, signatum, Renner: et appendebat litteris originalibus pergameneis magnum Sigillum. *ista testante, qui superius producta cum suo originali contulit, et concordare testatus est, Chr. Veestraten, Notario publico et Apostolico.*

Hagenoæ anno 1516.

Refellitur, qui aggerem publicum ad hodiernum pontem duxisse diceret:

65 *Hactenus istud diploma. Sunt qui verba S. Gregorii Turonensis, quibus* juxta aggerem publicum *sepultus* S. Servatius *dicitur, conentur ad* ecclesiam S. Mariæ *detorquere: quasi illa sit in aggere qui tendit ad pontem: sed per meram violentiam. Nulla enim in humili ac plane littorali fundo species aggeris; cum e contra platea ecclesiæ Servatianæ vicina vocetur de* Groote gracht, *id est* Magna fossa, *secundum magnum scilicet aggerem ducta. Qui sane agger, uti jam supra dixi, non videtur pertinuisse ad eum locum ubi nunc est pons, Urbem cum Vico transmosano committens. Locus enim hic adeo depressus est, ut duæ illæ portæ, quæ sibi invicem ad capita pontis hodierni respondent, superliminaria non habeant altiora, quam sit ipsa superficies aquæ, cum fluvius mediocris currit; cum autem exundat, totæ operiantur. Merito igitur initio dixi, ubi vetus urbs erat fuisse merum trajectum navalem, unde et nomen loco mansit, quemque fortassis communierit* Drusus

A *Drusus: postea vero, et forsan sub Domitiano Imperatore, ad ejusmodi machinationes insaniente, cum via militaris Tungris Coloniam duceretur (quæ Gregorio* Agger publicus *nuncupatur, quia fossis utrimque præcinctus, quarum ut dixi nomina hodie retinent plateæ, ut* Fossa major minorque *dicantur) exercitibus non fuit transeundum per mediam tunc urbem, viamque nunc a ponte nuncupatam, quod a* S. Servatio *ad pontem ducat; sed secundum eam quæ nunc vocatur porta Bruxellensis. Quo loco si pontem non straverunt Romani, de quo nihil constat, paratis saltem navigiis dabatur trajectus, ab antiquo distinctus, ex latere* Wyck *meridionali, ad alterum militaris viæ trans Mosam caput. Hoc tamen fieri desiit, postquam totum cis Mosam aggerem occupavit monasterium S. Servatii, eo loci situm ubi nunc circum Servatianam Basilicam Decani et Canonicorum plurium ædes sunt; et ubi ex latere ejusdem ecclesiæ occidentali, cum iisdem domibus seu Aggere olim publico ipsa committitur gemino pensili ambulacro, supra viam quæ major fossa dicitur per fornices quater arcuatos ducto.*

66 *Hæc fere in suis MSS. Fexhius, ab anno* MDCXXXIV *in annum ejusdem seculi* XXXVII *Decanus ad* S. Servatium, *pro suæ ecclesiæ prærogativa scribens contra* B *Herbenum quemdam, conatum* S. Servatii *monasterium ad ecclesiam S. Mariæ transferre. Idem contra eumdem etiam recte assumit, hanc illa non esse censendam antiquiorem, quia nunc præfert speciem vetustiorem:* quod enim Servatianæ ecclesiæ structura videatur recentior, id fieri, quia foris recentioribus appendiciis et fastigiis innovata sit, intus vero novis testudinibus concamerata, quod suorum majorum memoria factum scribit ipse Herbenus. *Addo ego, nihil me dubitare, quin ecclesia utraque, post S. Monulphi ætatem, sæpius forte quam semel, tota fuerit a fundamentis destructa et restaurata; ut nullum possit ab earum quæ nunc sunt specie duci argumentum. Certum tota Fexhii ratiocinatio, in eo templo quod a S. Materno structum prætenditur, et cui Servatiana Basilica successisset, primorum Trajectensium ante Monulphum Cathedram nitentis collocare, incumbit auctoritati Ægidii, textum Harigeri multiplici suspectarum narrationum farragine interpolantis, quam nihili censeo faciendam. Si enim ibi sepultus* S. Agricolaus *et successores fuere, non ideo id factum censeri debet, quia ibi tunc ecclesia et in ecclesia Cathedræ fuit, priusquam eo se urbis extenderent muri; sed quia pro more Romanorum, extra urbem, ad Aggerem publicum, Christianorum cœmeterium erat, et quidem* S. Servatii *sepulcro miraculisque ad illud* C *frequentibus gloriosum.*

æque ac is qui prætenderet ad dictum aggerem fuisse basilicam

67 *Hæc porro Trajectensium antiquitatum studiosis consideranda propono, nihil detractum volens ecclesiæ Servatianæ honori et juribus: sed nec ea credens, quæ ex Jucundo descripsit Ægidius hic verbis:* Et cum Trajectum pervenisset Servatius in Basilica juxta Aggerem publicum, a B. Materno quondam ibi constructa, imperat cryptam in medio fieri: illuc universum Octaviæ transtulit thesaurum, suumque interlocat sarcophagum. *Tungros Octaviam aliquando dictam nescio quis primus somniaverit. Sepulcrum* S. Servatii *scio sub dio fuisse, nisi quantum injurias aeris aliquantum arcuit tectum ligneum, brevi a ventis dejectum. Crypta, cujus hic mentio, S. Monulphi opus fuit, uti ex historia translationis constat, æque ac ipsa Basilica. Sic autem exorbitanti, quis fidem putet habendam, cum dicit de* S. Agricolao, *quod* in basilica S. Servatii digno successori digna Cathedra collocatur? *nisi forte eam intelligas, non quam circa locum sepulcro ejus destinatum invenerit* Trajectum *adveniens; sed in qua Missas celebraverit, et ad quam creditus a Sigeberto et posteris fuit Sedem Tungrensem transtulisse; quam esse intra primum urbis veteris ambitum requirendam, eo loco ubi nunc* S. Mariæ *ecclesiæ est, utcumque puto verosimile me fecisse.*

ætate S. Servatii.

D

CAPUT X.

Chronologia antiquorum Regum Francorum, sub quibus vixerunt Episcopi Trajectenses.

Ante Tomum tertium mensis Aprilis, edidi Exegesim præliminarem, *in qua innovatur et stabilitur Diatriba olim edita de* Tribus Dagobertis Francorum Regibus, *eorumque* Genealogico *stemmate. Quia enim nova repereram instrumenta, ante optata sed non visa, potui melius quam potueram antea, longeque accuratius ordinare tempora et annos, quibus tres illi Reges aliique ab iis propagati imperarunt. Ad eamdem porro rationem temporum conformanda est Chronologia Episcoporum, qui sub iis præfuerunt Trajectensi Ecclesiæ; quod facere distulimus ad hunc mensem Maji, in quo, propter præcipuum Trajectensium Patronum* S. Servatium, *propositum erat ad incudem revocare quidquid de tota serie successorum ejus antea in lucem edideram. Hoc autem ut commodius et ab ipso initio præstetur, reducenda paucis in memoriam est ratio annorum, quam in primis Francorum Regibus tenendam esse observavimus.*

69 *Hadrianus Valesius ut supra num.* 12 *insinuavimus, insurgit in S. Gregorium Turonensem: quia is, inquit,* ex quo primorum Franciæ Regum res gestas discere oportebat, non modo Faramundi Acta, sed etiam nomen ipsum prætermisit, quamvis non deerant illi libri, ex quibus multa describeret. *Hæc Valesius, sed difficulter probabit nomen ejus ante seculum nonum ab aliquo fuisse mandatum litteris; nisi velit ad Hunibaldum fabulatorem recurrere, et ante ipsum Faramundum agnoscere* XLIII *Francorum Reges ex Trojanis deductos. Nicolaus Vignerius, in Tractatu de Origine veterum Francorum, ex Adonis Chronico ad annum usque* DCCCLXXVI *deducto, conatur probare,* Faramundum Francorum Regem *extitisse. Omisso Adone, ipse Valesius et Carolus le Cointe in Annalibus Ecclesiasticis Francorum confugiunt ad Chronicon cujusdam Prosperi, Pithœanum vulgo dictum, quasi is Faramundum nominasset. Sed hæc res non caret sua difficultate. Habemus enim illud Chronicon in duobus codicibus MSS. quorum antiquior est exaratus anno Christi* DCXXII, *et in hoc desunt omnia illa quæ de Francorum Regibus alibi leguntur, verosimiliter a posteris intrusa. Continet hic vetustissimus codex Chronicon Eusebii a S. Hieronymo interprete continuatum, tum dictum Prosperi Chronicon, eisque subjunctum Chronicon Marii. Unde cum sua manu noster Heribertus Rosweidus, apographum transcripsisset, quod hactenus asservamus,* F *sed morte præventus typis dare non potuisset; Petrus Franciscus Chiffletius, ad hasce Belgicas regiones e Burgundia delatus, ipsum reperit apud Joannem Bollandum: eoque liberaliter annuente, transcripsit ac misit Andreæ du Chesne, edituro Tomum primum Scriptorum historiæ Francorum; in cujus præfatione asseritur,* Thesaurum hunc, ad eam usque diem defossum, ac ne quæsitum quidem fuisse. *Gaudemus publicæ editum utilitati, uti et Chronicon Bertinianum et Epistolas de expugnata urbe Constantinopolitana, a memorato Bollando ad eumdem Chesnæum destinatas, et Tomo tertio et quinto Scriptorum historiæ Francorum insertas: sed nolumus Musæum nostrum dici sepulcrum veterum monumentorum, nosque ipsos haberi pro tam ignaris eorum quæ in eo possidemus, ut non possimus velimusque singulis suo tempore uti, in commune litterariæ rei emolumentum. Æquius igitur fuerat, ut qui in eo edendo præventurus non recusantes erat, ageret gratias Bollando ut benefico, quam insultaret ut spoliato. Sed quo me pius erga defuncti memoriam affectus? Ætatem prælaudati Codicis indicare volui ex eo, quod ad calcem prædicti Chronici Mariani, Prospero subjuncti,*

E

Faramundus antiquis ignotus,

abest a genuino Chronico Prosperi,

A juncti, ista habeantur, et pagina 217 apud Chesnæum legi possint : Fiunt igitur ab exordio mundi usque ad præsentem Heram, id est, XIV Heraclii et XL Clothacarii Regis annum, anni quinquies mille DCCCXXII: dictus autem Heraclii et Clotharii annus convenit in annum Christi DCXXIII. In hoc ergo vetustissimo Prosperi Chronico, vel saltem tam vetusti exemplaris fideli apographo, nulla prorsus fit mentio Priami, Faramundi, Clodii, Merovei : merito igitur dicimus, præter Auctoris mentem eorum nomina fuisse postmodum intrusa interpolato Prosperi textui, etsi nesciamus quo præcise tempore.

postea ei intrusus,

70 *Habemus præterea aliud Chronicon, quod olim Abrahami Ortelii fuit, et nunc est Societatis nostræ Antverpiensis, in quo iterum est* Chronicon Eusebii, *a S. Hieronymo interprete continuatum, deinde hoc ipsum* Chronicon Prosperi, *tum* Sigeberti Gemblacensis; *denique, inter alia quædam, leguntur etiam* Nomina et Origo Regum Francorum, *deducta usque ad Ludovicum Juniorem, Regem et Ducem Aquitaniæ ; ergo usque ad annum circiter* MCCL : *nam biennio vix evoluto, Alienoræ hæres Aquitaniæ, facto divortio separata a Ludovico, titulum Aquitaniæ Ducis secum abstulit. Hinc primo constat gratis dici, quod tempore S. Gregorii* B *Turonensis non defuerint libri, ex quibus discere is potuisset nomen* Faramundi. *Deinde noto, ex intrusis in Prosperi Chronicon nominibus nihil certi haberi posse circa tempora quibus dicti Reges imperarunt, propter enormes errores, qui illi interpolationi miscentur. Annotantur enim Pontifices Romani : sed omissis Zosimo et Bonifacio primo, subjungitur Innocentio Cœlestinus ad anno* XII *Honorii Imperatoris, addita morte Arcadii : et sic error committitur annorum quatuordecim. Cœlestino substituitur Sixtus, cum errore annorum quindecim : ac dein Leo numeratur quadragesimus Papa, qui fuit quadragesimus septimus. Præterea Honorio a morte Theodosii tribuuntur* XXXII *Imperii anni, cum fuerint solum anni* XXVIII *cum mensibus vix septem. Non modo autem Turonensis Gregorius non habuit sic interpolatum Chronicon Prosperi; sed nec Sigebertus, totis sex seculis junior Gregorio, illud sic habuisse videtur; certe ipsum non sequitur, sed quæ primos Francorum Reges attinent omnia videtur ex propria ac nuda conjectura scripsisse : nam circa posteriores Reges Merovingicæ stirpis, quorum ætates aliunde satis nunc habentur cognitæ, continuo aberravit. Vide autem, quam parum istud qualecumque Prosperi Chronicon Pithœanum valeat, ut inde eruamus tempora primorum Regum. Ad an.* XXVI *Honorii ista habentur :* Solis hoc anno facta defectio. Tricesimus nonus Sixtus Romanam Ecclesiam regit. Faramundus regnat in Francia : *ubi loco* Sixti *substituendus* Zosimus, *ordinatus die* VI *Januarii anno* CCCCXVII. *Dicta autem Eclipsis contigit* XIX *Julii anni sequentis* CCCCXVIII : *nec concordat annus Honorii Imperatoris. Quia tamen aliud nihil suppetit, in quo vel simplex conjectura fundetur, referatur sane initium* Faramundi *ad alterutrum annum, aut differatur ad annum* CCCCXX, *qui est annus Honorii* XXVI *apud Prosperum interpolatum : apud quem quinto anno post obitum Honorii ista leguntur :* Clodius regnat in Francia. *Is foret an.* CCCCXXVIII. *Verum quia ad annum præcedentem dicitur* Arelatum, a Gothis obsessum, per Aetium liberatum, *potest initium* Clodii (*qui alias* Clodio *et* Clogio *appellatur*) *referri ad annum* CCCCXXVII. *Eligat quisque pro suo libitu annum, cum nihil certi haberi possit. Clarius, in Chronico S. Petri Vivi, omisso Faramundo, vocat* Clodionem primum Regem Franciæ, *eumque ad an.* CCCCXLVI *ablegat, quo potius mortuus est. De tertio Rege ad an.* XXIV *a morte Honorii ista apud interpolatum Prosperum leguntur :* Meroveus regnat in Francia, *ei passim indicatur an.* CCCCXLVIII *aut etiam præcedens.*

cum multis enormibus mendis :

C

propter quæ ex eo nihil certi statui potest de initio Faramundi,

Clodii,

Merovei.

D 71 *Querela iterum est Valesii de Gregorio Turonensi,* Chlodionem quoque, *inquit,* Meroveum et Childericum fere indictos reliquit, *quasi* non defuissent libri, ex quibus multa describeret. *Judicent alii de justitia querelæ. De istis sic loquitur Gregorius lib. 2 Historiæ Francorum cap.* 9. Ferunt, Chlogionem utilem ac nobilissimum in gente sua Regem Francorum fuisse, qui apud Dispargum castrum habitabat, *quod Disthemium in Brabantia fuisse, infra ostendemus. Sed additur,* Clogio autem missis exploratoribus ad urbem Cameracum, explorat omnia : ipse secutus, Romanos proterit, civitatem apprehendit : in qua paucum tempus residens, usque Suminam fluvium occupavit. De hujus stirpe quidam Meroveum Regem fuisse asserunt, cujus filius Childericus, *unde posteri ab his prognati vocantur Merovingi.* Childerici *initium regni composuimus alias cum initio anni* CCCCLVI, *qui cum* per annorum XXIV curricula, *inquiunt Aimoinus lib.* 1 *cap.* 12, *Rorico et alii,* Francorum regnum administrasset, *sub finem anni* CCCCLXXIX *vita functus, habuit successorem filium suum* Chlodoveum *primum, cujus primum annum numeramus Christi* CCCCLXXX, *et quia regno ejus tribuuntur ab omnibus* anni triginta; *mortuum debemus dicere anno Christi* DIX, *die* XXVII *Novembris, quo die anniversariæ preces pro eo in ecclesia S. Genovefæ recitari solebant. Hic porro annus* DIX, *accurate nobis est stabiliendus.* E

Childericus regnavit ab anno 456,

Chlodoveus ab an 480 ad 509,

72 *Baronius ad an.* 351 *num.* 21 *monet,* magnum rerum Francorum dispendium futurum, si error Chronographicus contingat in ætate S. Martini : a cujus obitu solerent olim tempora numerari. *Ita numeravit Gregorius Turonensis Episcopus, unus e Successoribus S. Martini, qui tempora hujus sancti Præsulis et reliquorum Episcoporum accuratissime descripsit. Hic ergo lib.* 1 *Historiæ cap.* 45 *scribit S. Martinum* transiisse Attico Cæsarioque Consulibus, *qui annus est* CCCXCVII; *ac tum egisse* S. Martinum ætatis suæ annum LXXXI, Episcopatus XXVI, *ut ex præscripto Gregorio late ostendimus ad Vitam S. Sigeberti Regis,* 1 *Februarii* §. 7. *Quod autem addat* Arcadii et Honorii annum Imperii secundum, *fecit more antiquorum scriptorum, attribuens annum* CCCXCV *honoris causa Theodosio patri, qui illo adhuc anno vixit mense Januarii, cum essent creati Consules, sub quibus corpus ejus* VIII *Novembris honorifico funere fuit Constantinopoli depositum. Hanc autem computandi rationem exposuimus ante Tomum primum Aprilis, in explicatione veterum Catalogorum Summorum Pontificum, subjungentes et Exercitationem singularem de anno et die mortis S. Ambrosii Episcopi Mediolanensis, quem interfuisse exequiis S. Martini, ex eodem Gregorio Turonensi et antiquis monumentis Ecclesiæ Mediolanensis demonstravimus ; atque post obitum ejusdem S. Martini adhuc superstitem mensibus quinque, obisse an.* CCCXCVIII, *clare ostendimus. Annum ergo et diem mortis S. Martini, a nobis olim propositum, postmodum probaverunt Jacobus Grandamicus, Carolus le Cointe, Joannes Maan, in suis libris a me in dicta Exercitatione citatis. Hoc fundamento posito progredimur cum prælaudato Gregorio Turonensi, primo parente antiquæ Historiæ Francorum, qui lib.* 2 *cap.* 43 *et lib.* 4 *cap.* 46 *numerat,* a transitu S. Martini usque ad transitum Chlodovei Regis, annos centum et duodecim. *In eaque lectione consentiunt omnes editiones supra citatæ, et codices manuscripti. Idem scribunt Fredegarius in Historia Francorum epitomata cap.* 29 *et* 73, *Aimoinus lib.* 1 *cap.* 25, *Auctor Chronici Moissiacensis, et alii, usque ad Anonymum fabulatorem de Gestis Regum Francorum. Jam vero si a mense Novembri an.* CCCXCVII, *quo S. Martinus vita functus est, anni numerentur usque ad mensem Novembris an.* DIX, *quo statuimus decessisse* Chlodoveum, *certissimo calculo reperientur anni interpositi centum et duodecim : atque ita*

ab obitu S. Martini et anno 397

F

elapsis annis 112.

A ita auctoritate Gregorii Turonensis et aliorum, statuimus obitum Chlodovei ad dictum annum quingentesimum nonum.

73 Confirmatur hæc sententia ex morbo ipsius Regis, indicato in Vita S. Severini Abbatis Agaunensis, a Fausto discipulo scripta, et a nobis edita ad diem XI Februarii, ubi num. 3 ista leguntur: Cum Rex Francorum Chlodoveus apicem regni sui per annos viginti quinque Parisius urbe nobiliter gubernaret, subito dolore febrium correptus, graviter desudare cœpit. Typo videlicet frigoris duobus annis imminente, continuis cruciatibus affligebatur. Hic nominatus regni annus XXV e calculo nostro incidit in annum Christi quingentesimum quartum, qui videtur secundum modum istum loquendi jam aliquo usque elapsus fuisse, cum caput Rex corripi febri, quæ duobus annis duravit, usque ad annum scilicet DVI quadamtenus decursum, quando a S. Severino fuit sanatus. At, qui regnum Chlodovei duobus annis serius auspicati, mortem ejus adscribunt an. DXI, ut infra videbimus; hi necessario hunc morbum debent duobus annis etiam serius numerare, et agnoscere eum ab anno DVI usque ad an. DVIII continuis cruciatibus fuisse afflictum: hoc autem posito sequeretur, quod an. DVII Chlodoveus et lecto affixus

Hæc chronologia confirmatur ex 2 annis morbi,

B ægrotabat, et sanus cum Alarico Rege pugnabat. Nam Alaricus, apud Isidorum in Chronico Gothorum, anno regni sui XXIII, Anastasii Imperatoris XVII, Æræ Hispanicæ DXLV, provocatus a Francis ab eorum Rege Chlodoveo, in regione Pictavensis urbis, prælio inito extinguitur.

74 Confirmatur præterea nostra Chronologia ex successione filiorum. Chlodoveo namque XXVII Novembris, anno secundum nos DIX mortuo, filii regnum partiti successerunt, quorum annis præclaram lucem confert in Chronico Marius, uti nos ad Vitam S. Sigeberti num. 64 deduximus de Chlodomere Rege Aurelianensi, Theodorico Austrasiorum, ejusque filio ac nepote Theodeberto et Theodebaldo, quæ legi ibidem possunt. At Childebertus, etiam filius Chlodovei, Rex Parisiorum, in eodem Marii Chronico transiit Indictione VI, anno post Consulatum Basilii XVII, ergo anno Christi DLVIII. Hujus autem diploma pro basilica S. Vincentii, hodie S. Germani, etiamnum originale extare asserit testis oculatus Labbe in Miscellaneis, datum anno regni XLVIII die VI Decembris; mors vero ejus ab Aimoino lib. 2 cap. 29, Auctore Vitæ S. Droctovæi X Martii, et aliis, refertur ad X Kalendas Januarii, anni regni XLIX: unde conficitur primum regni annum, saltem ad annum DX referendum esse. Demum Chlo-

et ex obitu filiorum, Childeberti,

C thacarius apud eumdem Marium mortuus est, ejusque regnum filii ipsius diviserunt, Indictione IX anno post Consulatum Basilii XX, proinde anno Christi DLXI. Duos autem Chlotharii annos ultimos, vitio librariorum, apud Gregorium conflatos in unum esse, et ratio temporis deducti exigit, et verba Gregorii lib. 4 cap. 21 ostendunt. Rex Chlotharius, inquit, anno quinquagesimo primo regni sui, cum multis muneribus lumina B. Martini expetiit etc. Et postea ista leguntur: Regressus quinquagesimo primo regni sui anno a febre corripitur, et tandem spiritum exhalavit: ubi legendum esse quinquagesimo secundo, demonstratur ex eo, quod Gregorius, qui nusquam eosdem annos repetit, id multo minus fecisset in eodem capite. Inter filios porro dicti Chlotharii iterum, divisum regnum est, et eorum Chronologiam a nobis solide firmatam esse, ex variis hebdomadæ feriis, cyclis Paschalibus, et solis Lunæque eclipsibus, jam passim admittitur. E contra qui obitum Chlotharii primi, et successionem filiorum conantur componere cum dicto anno DLXI, invertant omnem auctoritatem Gregorii Turonensis et aliorum antiquorum scriptorum, quia sic coguntur obitum Chlodovei primi, referre sicut et referunt, ad annum DXI: itaque Cointius pro centum et duodecim annis, ab obitu S. Martini ad obitum Chlodovei supra probatis, centum et quatuordecim collocat ad dictum an. 511 num. 53; et pro annis regni quinquaginta uno aut duobus, supra ex Gregorio relatis in obitu Chlotharii; asserit Cointius ad annum 561 num. 7 tantum quinquaginta annos regnasse. Et Childebertum anno regni XLVII obiisse, cogitur dicere ad annum 558.

atque Chlotharii

D

75 Effugium ille quidem sibi invenit in Synodo Aurelianensi prima sub Chlodoveo habita, cui apud Sirmondum adjicitur Consulatus Felicis. Sed hanc signaturam pluribus rejeci ad Vitam S. Sigeberti num. 63. Postea Parisiis reperi apographa dicti Sirmondi de suis Conciliis, ubi hoc Aurelianense se reperisse in XII codicibus annotarat his litteris, in L, B, C, P, p D, E, R, G, T, N, et in codicibus G et R. et Bellov. ordo subscriptionis plane immutabatur, relatis primo Episcopis Aquitaniæ primæ, dein Aquitaniæ 2 et Novempopuleniæ: et ibidem legebatur, Ex civit. Burdegala Cyprianus Episcopus suscripsi, nullo alio verbo addito: tertio et quarto loco erant Episcopi Lugdunensis 2, 3, 4 et Belgicæ 2. Dein procul in fine addebatur. Sub diebus Felice viro clarissimo Consule subscripserunt. Et hæc est clausula, quæ videtur primum fundamentum contrariæ nobis sententiæ fuisse, et seorsim ponebatur in codice Remensi versus finem, sub Felice V. C. Consule. In Corbeiensi MS. primo subscriptionis loco erat Cyprianus Episcopus de Burdegala, in die VI Idus mensis quinti, Felice V. C. Consule: in aliquo alio autem erat Episcopus Ecclesiæ Burdegalensis metropolis. Ex hac tam multiplici exemplarium varietate apparet, inde nihil certi statui posse. Quod si potuit Sirmundus Aurelianensi II adscriptum Annum Justiniani Imperatoris, rejicere tamquam intrusum ab iis, qui cum Sigiberti Chronico Chlodoveum ad annum usque DXIV vixisse crediderunt; multo magis possumus opinari, idem Concilio primo factum ab iis, qui tum volebant impletos an. CXII ab obitu S. Martini. Alias quam plurimas ad idem confirmandum rationes, collatis inter se editionibus variis late deduximus ad Vitam S. Sigeberti. Philippus Labbe noster, nolens niti tam male subsistentibus subscriptionibus, objicit bella ultimis tribus annis a Chlodoveo confecta, quasi ad ea plus temporis requireretur: primo enim trium jam dictorum an. DVII confecit bellum Gothicum; dein regnum Ripuariorum accepit, fraude interemptis Rege Coloniensi ejusque filio; eodem modo Chararicum Regulum, dolis circumventum, cepit cum filio vinctosque totondit; nec meliori fortuna usus est Ragnacharius Rex sive Regulus apud Camaracum: quæ omnia legi possunt apud Turonensem lib. 2 cap. 40, 41 et 42. Verum objicienti quod tot victoriis angustum nimis sit triennii spatium, reponeret Cointius paginam tertiam suæ Epistolæ ad Christianissimum Regem Ludovicum, ante Tomum 5 Annalium, ubi nominat urbes arcesve triginta quatuor unius alteriusque mensis successu Batavis a Rege Christianissimo ereptas.

Præcluditur effugium ad Consulatum Felicis:

E

neque obstant res magnæ in ultimum triennium compingendæ

F

76 Fuisse Regem hunc Christi sacra amplexum, ex voto, quo se obstrinxerat in periculoso contra Alamannos certamine, in confesso est: annus quæritur. Is passim credebatur annus XV Regni fuisse, atque adeo in nostro calculo foret annus Christi CCCCXCIV, jam fere exactus, siquidem in Natali Domini baptismum illum peractum constat. Hoc ergo tenuimus in Diatriba: postea vero cum prodiit Anastasii Papæ Epistola, eam felicitatem Regi neophyto gratulantis, adeoque aliquantis annis serius: explorare cœpimus Auctorem opinionis præfatæ, omnibusque expensis non invenimus alium, quam vulgo appellata Gesta Francorum, nugarum plena et conscripta ab Anonymo fabulatore, ut Cointius appellat ad an. 648 num. 98, ubi susdeque feruntur omnia quemadmodum in innovata Diatriba Dagobertina num. 34 clarissime demonstravimus. Quid autem cogitari enormius potest, quam quod Dagoberto I Monar-

Baptismus Chlodovei

chæ

A *chæ in tribus regnis dantur anni* XXXVI, *cui solum* VIII *essent tribuendi. Habemus Gregorii Turonensis Historiam, collatam cum tribus MSS. in quorum uno interjecta erant plurima ex dictis Gestis Francorum; videlicet Caput 2 incipiendo, a linea 3. Eo* tempore gens Alanorum *cum Capitibus quatuor sequentibus integris, et Capitis 7 plusquam dimidio. Dein ibidem inseritur ex Cap. 8 de Agrippina captæ, et Capitis 11 pars ab istis verbis,* Erat autem Crotildis Christiana : *cum Capitibus* 12 *et* 13 *atque initio Capitis* 14. *Postea Capite* 15 *dictorum Gestorum, post relatam victoriam de Alamannis, habentur ista :* Acta sunt hæc an. XV Chlodoveo regnante : *quæ in dicto MS. Gregoriano sub finem Capitis* 20 *ita erant adscripta.* Actum an. XV regni sui. *Desunt autem hæc omnia in editionibus Turonensis adornatis a Badio, Morellio, Bochello, Wechelio, de quibus et codicibus MSS ad ipsas editiones adhibitis supra num.* 23 *egimus. Chesneus reliquis omissis ista solum descripsit edidítque,* Actum an. XV regni sui. *Quæ non habent majorem auctoritatem ex*

ex fabulosis Francorum gestis male adscriptus an. 15 Regni,

B *dictis fabulosis Gestis, quam quod* Dagobertus Monarcha regnarit an. XXXVI. *Desunt etiam ista et similia verba in Historia Fredegarii epitomata, ex codicibus Navarriano et Palatino in corpore Historiæ Francicæ typis Wechelianis an.* MDCXIII *excusa, et apud Andream du Chesne ex MS. Petaviano; imo et in MS. Goldastino nunc Reginæ Sueciæ. Quæ omnia satis convincunt hæc non esse a Turonensi, præter morem ejus sub finem adjecta. Proinde, re jam plene examinata, dicimus,* Chlodoveum *anno regni sui* XIX *Christi* DXCVIII *exeunte fuisse baptizatum; ac fidem Christianam per totum regnum propagatam, quando* S. Eleutherius, Episcopus Tornacensis, *qui Blandinii exul vixerat, migravit Tornacum; et sub* Anastasio II *Pontifice Romano baptizavit undecim missa hominum, uti ad* XX *Februarii in ejus Actis refertur. Certe nec minimum quidem de hac veritate dubitandi locum relinquit ipsius* Anastasii II *præcitata Epistola ad* Chlodoveum *Regem, quam primus Dacherius excudit Tomo* 5 *Spicilegii pag.* 582, *et omnes postea receperunt hoc exordio :* Glorioso et illustri filio Cludoecho Anastasius Episcopus. Tuum, gloriose fili, in Christiana fide, cum exordio nostro in Pontificatu, contigisse gratulamur. *Exorsus est autem sedere* Anastasius II, *secundum accuratiorem Collegæ mei Papebrochii calculum* XV *Septembris, anno Christi* CCCCXCVI. *De anno satis inter Eruditos jam convenit : qui cum Novembri cœpisse volunt, ideo id volunt, quia legebant tali mense sepultum decessorem Gelasium, unde consequens arbitrabantur*

melius adscribetur ejus anno 17 Christi 475.

C *etiam tali mense defunctum, nec prius ordinatum Anastasium.*

CAPUT XI.

Chronologia Episcoporum Trajectensium stabilita.

Constituta *in hunc modum Merovingicorum Regum Chronologia, tum Capite præcedenti, tum in Exegesi præliminari ad Tomum* III *Aprilis, de tribus Dagobertis Francorum Regibus; progredimur ad stabiliendam rationem temporis, quo Episcopi* Trajectenses *singuli præfuerunt suæ Ecclesiæ, post* S. Servatium. *Nam de novem Episcopis* Tungrensibus, *qui ante eum sederunt, egimus supra capite primo hujus tractatus : tempora autem* S. Servatii *ipsius ad diem* XIII *Maji, in ejus Vita ordinarimus, diximusque illum ex hac mortali vita decessisse* anno CCCLXXXIV, Feria V Pentecostes, *tum conveniente* in diem XIII Maji : *et Chronotaxim nostram stabilientes ex successorum Episcoporum tempore, secundum Ecclesiæ Trajectensis Episcopum* S. Agricolaum *diximus circiter annum* CCCCXX *esse vita functum. Huic successerunt eodem*

Post Episcopos Tungrenses,

Trajecti obit S. Servatius anno 384.

Seculo 5 Episcopi 8

seculo V Ursicinus, Designatus, Resignatus *seu* Renatus, Suspitius *seu* Supplicius, Quirillus, Eucherius, *et* Falco IX *Episcopus, quem sub finem dicti quinti seculi cum S. Remigio Episcopo Remensi vixisse constat ex hujus ad illum Epistola, quæ Tomo* I *Conciliorum Galliæ pag.* 205 *est in ordine quinta : neque ante* Sulpitium *sive* Supplicium *admittimus* Aravatium, *a Cointio interpositum, omnibus antiquis ignotum, uti supra probavimus. Seculo Christi sexto post* S. Falconem *præfuerunt Ecclesiæ Trajectensi* S. Eucharius Episcopus X, *et post hunc* S. Domitianus XI, *qui subscripsit Concilio Arvernensi sub Theodorico Rege Austrasiorum habito anno* DXXXV, *et postmodum Aurelianensi* V *anno* DXLVII. *Domitiano fuerunt subrogati* S. Monulphus XII, *qui cum Gregorio Episcopo Turonensi vixit, et templum* S. Servatio *construxit; ac* S. Gondulphus, XIII, *una cum* S. Monulpho *ad diem* XVI *Julii fastis sacris adscriptus. Alii qui ad seculum septimum possunt referri, sunt* XIV S. Perpetuus, *Dionantensis urbis Patronus, et* XV Evergisus *sive* Ebregisus; *tum* XVI S. Joannes-Agnus, *quem asserit Harigerus cap.* 29 ab agricultura regiis præceptis E ad Episcopatum raptum, administrante regnum Austrasiorum Dagoberto adolescente, *id est, ante annum* DCXXV, *quando hic necdum ducta uxore Austrasios tantum septemtrionales, sub quibus erat Trajectum, regebat. At* B. Joannes-Agnus, *uti addit Harigerus,* cursum vitæ præsentis explens, in bona senectute vita decessit, *anno* DCXLVI, *die* XXV *Julii.*

D

alii seculo 6

et seculo 7, quo etiam vixerunt S. Joannes-Agnus,

78 *Dein substitutus* XVII S. Amandus, *ante ad prædicandum verbum Dei Episcopus consecratus,* a Rege et Sacerdotibus coactus, ad regendam Trajectensium Ecclesiam, Pontificalem suscepit Cathedram; et per triennium vicos et castra circumiens, verbum Domini constanter omnibus prædicavit. *Ita Baudemundus discipulus in ejus Vita. Triennium illud, quo Ecclesiam Trajectensem rexit, terminamus annis Christi sexcentesimo quadragesimo septimo et duobus sequentibus. Late deduximus ejus Acta ad diem* VI *Februarii; sed in Chronologia,* § X *et sex sequentibus proposita, occurrunt mutanda nonnulla secundum præliminarem Exegesim, qua innovavimus Diatribam Dagobertinam nostram ante Tomum* III *Aprilis; ubi statuimus Dagobertum I mortuum fuisse, non anno* DCXLIV, *sed* DCXXXVIII *sex annis citius, quod itidem in successoribus usque ad obitum Theodorici nepotis servavimus; cujus* anno secundo testamentum confecit S. Amandus sub die XV Kalendas Maji, *ergo* (*secundum calculum nostrum correctum*) *anno* DCLXXVII, *quamdiu autem postea vixerit, exacte non constat. Annos eum universim vixisse nonaginta plerique, cum Milone altero vitæ scriptore censent : et sic potuisset pervenire ad annum Christi* DCLXXXIV, *ut aliquando asseruimus; quod ex annis S. Austregisili, sub quo Episcopo adolescens vixit, posset confirmari. Nam ex Vita ejus, illustrata ad diem* XX *Maji, constat, illum S. Apollinari,* II *aut* III *Nonas Octobris, anni* DCXI *mortuo, successisse; ac post annos Sedis duodecim obiisse* XX *Maji anni* DCXXIV. *Sub illo autem jam Episcopo* S. Amandus *cellulæ vixit inclusus* tribus ferme lustris *apud Baudemundum, ubi non est necesse intelligere* annos quindecim, *ut cum Milone, Harigero et aliis subinde credidimus, sed forsan sufficerent* anni *solum* undecim *aut* duodecimus inchoatus, *ut ante obitum S. Austregisili, Bituricis discesserit, saltem sub finem anni* DCXXIII. *His positis potuit ire Romanum bis suscepisse, atque Episcopus ordinatus Gandensibus et Tornacensibus verbum Dei prædicasse, potuit ad Sclavos quoque fuisse profectus; ac post exilium reversus, S. Sigebertum sub finem anni* DCXXIX *aut sequentem baptizasse : et sic tempus illud ex correcto jam calculo cum Vita S. Amandi optime consistit. Eodem modo* § 3 *et* 11, *post diploma Elnonensis monasterii fundati,* annus

et S. Amandus.

F

Hic Testamentum fecit anno 2 Theodorici Christi 677,

unde reliqua ejus Chronologia pendet

A annus XI Dagoberti *componendus erit cum anno Christi* DCXXXII, *sicuti et nonnulli anni ejus aut aliorum Episcoporum conformari debebunt ad calculum chronographicum Regum a nobis nunc expositum. Addimus etiam nos deprehendisse errorem in eo, quod Elevatio corporis S. Amandi referatur ad an.* DCCCIX *aut* DCCCX, *referenda ad annum circiter* DCCXC, *uti clarius deducimus* XIX *Maji, ad Acta B. Alcuini, qui Carmen* LIV *de ista Elevatione scripsit. Sed redeamus ad Episcopatum Trajectensem.*

S. Remaclus Ecclesiam Trajectensium rexit ab an. 650 ad an. 660,

79 XVIII *Episcopus* S. Remaclus *dictam Sedem administravit ab anno* DCL, *saltem versus finem inclinato, per* annos decem *in MSS. expressos. Ab hoc jam Episcopo Trajectensi,* S. Trudo *Metas missus, puerili adhuc ætate floridus atque a Grammatica per reliquas liberales artes progressus*, anno sexto Episcopatus S. Remacli *sacræ Scripturæ studium arripuit: in quo cum optatum fecisset progressum, in Clerum assumptus, et* per Ecclesiasticos gradus promotus, initiatusque Sacerdotio est, ac plurimis peractis annis....,. maturusque tam ætate quam moribus, ad S. Remaclum anno x Episcopatus reversus, Dei verbum in ejus diœcesi Evangelizavit. *Ejusdem* B S. Remacli anno VI, *cœpta sunt extrui monasteria* Stabulense et Malmundariense, *et triennio postea ab eo dedicata : qui circa annum* DLX *relicto Episcopatu in iisdem monasteriis adhuc diutissime vixit. Acta autem illius varia erunt ad diem* III *Septembris illustranda; interim S. Landoaldi ejus Archipresbyteri Vitam dedimus* XIX *Martii.*

inde S. Theodardus ad annum circiter 668,

80 XIX *Episcopus* S. Theodardus, *Cathedram Trajectensem suscepit anno* DCLX *aut initio sequentis. In ejus Vita, a Sigeberto Gemblacensi expolita, ab Episcopatu Trajectensi S. Amandi* triginta circiter anni *ad martyrium usque S. Theodardi interponuntur : quibus* Ecclesia Trajectensis *dicitur* possessionum suarum quantitate mutilata, atque irruentibus undique procellis agitata. *Verum quia Harigerus, Philippus Abbas Bonæ-Spei, aliique scripserunt, S. Amandum a Dagoberto Rege Ecclesiæ Trajectensi præfectum, quod saltem ante an.* DCXXXVIII *factum debuerunt concipere; posset dici circa annum* DCLXVIII *Martyrio coronatus, quo tempore Childericus Rex, cui admodum carus fuerat, anno nono regnum Austrasiorum administrabat. Quæ omnia erunt ad Acta ejus* x *Septembris, accuratius illustranda.*

S. Lambertus usque ad annum 699,

81 XX *Episcopus Trajectensis* S. Lambertus, *aliquot post Martyrium S. Theodardi mensibus ordinatus*, sub Childerico Rege, qui eum, *ut ait Godeschalcus cap.* 2, C præ omnibus Pontificibus et Optimatibus diligebat, *Ecclesiam Trajectensem gubernavit. Verum* Childerico ab impiis carnificibus *anno* DCLXXV interfecto, *et* Theoderico *in regnum admisso*, Ebroini, *qui Palatio ejus præerat, adeo* prævaluit iniquitas, ut S. Lambertum de Sede sua deponerent et honore debito privarent, et Faramundum in Cathedra illius constituerent. *Ebroino autem circa annum* DCLXXXI *ab Ermenfrido confosso*, S. Lambertus ad propriam Sedem revocatus, magna universi populi lætitia susceptus est. *Ac tum* pedes suos ad Evangelizandum pacem dirigens, populum sibi commissum omnimodis D sacræ doctrinæ sibi reficere curavit, innumeras fidelium turmas de Gentilitate vocavit ad Christianitatem *etc. tandemque* a Dodone, de Primatibus Palatinis uno, et Pipini Ducis familiari, telo transfixus animam Deo transmisit. *De anno cædis non satis constat. Præ reliquis placet, quod in codice MS. Aureæ-Vallis scribitur* passus anno secundo Childeberti Regis, *qui foret annus Christi* DCXCIX : *neque hinc multum abest Sigebertus in Chronico, asserens* passum *anno* DCXCVIII. *Sed ea accuratius erunt discutienda* XVII *Septembris, die ejus natali.*

S. Hubertus post Sedem Leodium translatam, mortuus anno 727.

82 *Vicesimus primus et ultimus Episcopus Trajectensis* S. Hubertus *decessoris et magistri sui sacrum corpus Leodium transtulit, anno ordinationis suæ* XII *aut* XIII, *ac deiu Sedem etiam Episcopalem, ex urbe aut Trajectensi et Comitatu Masequu seu Maselandiæ*, ad illam adhuc parvi nominis, quæ Leodium dicta, *ut Godeschalcus vocat; et uti Fisen observat, fuit* prædium Ecclesiæ Tungrensis. *Hinc nomen* Tungrensis Episcopatus *resumptum fuisse ait idem Fisen, et valuisse per* annos CCCCXL usque ad Henricum secundum, *ordinatum anno* MCXLV, *vita functum anno* MCLXIII. *Hac autem de causa* S. Hubertus *in Martyrologio Romano* E *non appellatur* Episcopus Leodiensis, *sed* Tungrensis; *licet Sedem collocarit Leodii, ibique* anno DCCXXVII feria sexta XXX Maji, *fuerit mortuus : cujus* corpus ab obitu ejus anno XVI, Carolomanni ac Pipini fratrum III, Christi DCCXLIII, die Dominica III Novembris, est elevatum : *ad quem diem erunt Acta ejus illustranda. S. Huberto successit filius ejus, ante ex legitimo matrimonio natus,* S. Florebertus, *cujus Acta dedimus* XXV *Aprilis, cum Titulo* Episcopi Leodiensis, *per quamdam scilicet nec historicis inusitatam prolepsim, quia cupiebam, et etiam nunc cupio, in omnibus gratificari Ecclesiæ Leodiensi, cujus decus gloriosissime splendet in universa Belgica et vicinis regnis.*

CAPUT XII.

Antiqui Episcopatus Trajectensis populi, eorumque vicini. Dispargum Sedes Regum Francorum.

Trajectum, Maselandiæ urbs primaria

Quod alias consilium dedi Annales Leodienses scripturo amico, id ipse mihi hic sumo : et acturus de antiquis Episcopatus Tungrensis *ac* Trajectensis, *nunc* Leodiensis, *populis eorumque vicinis, tabulam in fronte hujus Capitis exhibeo, bonam partem* secundæ Belgicæ, Germaniæque *item* secundæ *repræsentaturam. Sumpsi eam ex grandiori alia, qua Galliam Belgicam anno* MDCXXXII *universam complexus fuit Aubertus Miræus, eo fine ut Viarum in ea Militarum typum exhibens,* F *præluderet paulo post vulgando a se Chronico Belgico, exordium sumpturo a Julii Cæsaris in Galliam adventu. Sed ita ipsam inde sumpsi, ut usui eam meo meæque sententiæ adaptaverim, quædam loca addens de quibus agendum hic mihi est, plura omittens ad institutum præsens nil facientia; pauca etiam corrigens, prout credidi me ea certius habere aliunde definita.*



84 *Incipio autem, a fluminis* Masæ *seu* Mosæ *accolis, quorum primariam olim urbem diximus fuisse* Trajectum, *appellatis antiquitus* Masacis, Masegavis, *vel* Maselandis; *rancida aliis visa nomina, quæ tamen Reges Imperatoresque usurparunt, adeoque nemini fastidienda. Etenim* Trajectum in comitatu *seu* pago Maselandiæ *fuisse confirmant in suis diplomatis, Arnulphus Rex postea Imperator, Zuendeboldus Rex illius filius, Carolus Simplex Rex Francorum. Ea diplomata exhibent Miræus in Notitia Ecclesiarum Belgii cap.* 44, 45 *et* 49, *Christophorus Brouuerus et alii: verba illorum dedimus cap. 4 libri I Diatribæ nostræ. In divisione porro regni Lotharii inter Ludovicum Regem Germaniæ et Carolum Calvum Regem Francorum, omnis ea Masacorum ditio distincta est in duos Comitatus*, superiorem et subteriorem Masau *seu* Masegau.

agnita in diplomatis,

85 *Eginhardus, Caroli Magni Imperatoris Cancellarius, vir scientia, doctrina, virtuteque eximius, lib. 4 Historiæ translationis SS. Marcellini et Petri dandæ 2 Junii*, Gangluden *(quo nomine intelligitur districtus, continens oppida* Gangelt, Vucht et Millen *in agro Juliacensi, paucis a Mosa leucis distantia)* fundum regium in pago Mosavo *esse tradit. Quo tempore floruerunt SS. Lambertus et Hubertus Episcopi Trajectenses, præerat Austrasiis Pipinus Herstallius, pater Caroli Martelli, de quo Brouwerus lib. 7 Annalium Trevirensium hæc habet :* Diploma vetus inspeximus, quo ipse, *Pipinus*, in villa Bagoloso, regnante jam tum Dagoberto, jacens ex morbo, S. Willibrordum prædio Suvestra donat, quod prædium ipse ad rivum cognominem in pago Mosariorum situm esse confirmat, atque ut in nepotum Grimoaldi et Drogonis filiorum sit tutela, cavet. Denique cum propter morbi magnitudinem subnotare non potuisset ipse, Plictrudi conjugi dat negotium, ut ipsa donationem subscribendo corroboret. *Quæ Theofridus in Vita S. Willibrordi ita confirmat :* Idem munificus Princeps sub chirographi conscriptione anno IV Regis Dagoberti, VI Nonas Martii, tradidit illi *Willibrordo* villam in pago Mosavorum sitam, et a præterfluentis fluvii nomine Suvestram nuncupatam : et egregiæ Blittrudis sagaci industria ab ingenuis viris pecuniæ impendiis comparatam. *Est* Suestra; *sive* Sustera, *illustre nobilium virginum monasterium cum oppido adjuncto, circiter ter mille passus a Mosa remotum, e regione fere* Masaci *seu* Maseceæ *oppidi, Trajectum inter et Ruremundam. Nec procul ab Sustera distat relatum ante* Gangluden.

C

item Mosari,

Mosarii,

86 *Deinde ostendi cap.* 5 *Diatribæ, Tacitum lib.* 4 *Historiarum eosdem* Masacos *appellare, et conjungere* Sunicis, Tungris, Bethasiis et Cannefatibus *finitimis populis, de quibus infra agemus. Caput ergo gentis* Masacorum, Mosariorum, Mosavorum, *seu* Maselandorum, *fuit* Trajectum, *quam totius provinciæ urbem maximam dixit Ægidius a Leodio; ubi et Reges solitos fuisse commorari colligimus ex diplomate Childerici Regis, quo donationes monasteriis Stabulensi et Malmundariensi confirmat.* Datum, *id est,* quando fecit mensis September dies VI, anno VIII regni Domni Childerici Regis, Trajecti feliciter. *Annus is erat Christi* DCLXVII, *quo S. Theodardus Ecclesiæ Trajectensis Episcopus loca monasteriis donata cum Hodone Domestico et Forestariis regiis jussus est determinare : non ergo anno* DCLV *occisus, ut tradunt Bucherius, Fisen. atque alii, quorum opinionem Fullonius* vulgatam Chronologiam *vocat, ac* Belgis Gallisque sequendam statuit. *Sed quomodo hi manifeste in tempore Sedis horum Episcoporum errant, ita idem inferre cogitur eos in loco Sedis assignando errarisse.*

atque Masavi apud veteres

F

87 *Apud eumdem Miræum in Codice Donationum cap.* 15 *referuntur* tres Reges fratres, Lotharius, Ludovicus, et Carolus simul convenisse secus Trajectum, in loco qui dicitur Marsna, anno Dominicæ Incarnationis DCCCXLVII. *Hujus loci prædium donavit monasterio Remensi S. Remigii*, Gerberga, Ottonis *I Imperatoris soror, tum Regina Francorum, nupta* Ludovico Transmarino, *dicti* Caroli Simplicis *filio : in cujus donationis diplomate, ibidem cap.* 38 *relato, testatur* traditum S. Remigio quoddam prædium in alodio in honore S. Petri consecratum, vocabulo Mersen in Comitatu Mosaugæ, cum omnibus ad ipsum pertinentibus prædium.......... Actum III Idus Februarii, anno Incarnationis Dominicæ DCCCCLXVIII. In præfato Comitatu, in villa quæ dicitur Sarta. *Est* Marsana, *seu* Marsna, *aut* Mersen *pagus secundo lapide*

Comitatus Mosaugi superior

a

A a Trajecto et Valckemburgo cum monasteriolo, quod sub titulo Præposituræ a Monachis Remensibus hactenus possessum, jam cum aliis prædiis in Gallia sitis commutatum, pertinet ad Canonicos Regulares Eaucourtianos in Artesia. Hæc de Trajecto, urbe primaria, sive metropoli Mosacorum, cum vicina Marsana, in superiore Masclandia sive Mosaugia. Infra eam urbem tum alia occurrunt loca, tum hæc celebriora; Stochemium, Maseca seu Masacum, Suestra seu Sustera, supra pago Mosariorum adscripta. Dein Ruremunda, Venlona, Gravia, Ravenstenium, Megena; cui jungitur ditio hodieque Masclandia appellata, et ex adverso ultra alteram Mosæ ripam regiuncula Masewalia ab utroque fluvio dicta. Atque huc usque inferior Masau seu Masegau Comitatus videtur extensus.

et inferior.

88 Masacis hic e inferioribus Caninefates, etiam apud Tacitum adjunguntur. In prædicta autem regni Lotharii divisione anno DCCCLXX facta, Comitatui subterioris Masau jam explicato junguntur alii duo Comitatus, Batua et Testrebant; quorum ille pars est antiquorum Batavorum, iste Caninefatum, in Romana Historia sæpius memoratorum. Incoluere Batavi insulam inter Vahalim fluvium, dein Meruam dictum, et antiquum Rheni alveum, ad usque urbes Ultrajectum

Vicini Batavi

B et Leidam, ideo Lugdunum Batavorum appellatam. At Caninefatibus attribuit Tacitus alteram insulæ partem, inter antiquum scilicet Mosæ alveum et Vahalim seu Mernam, utramque populum dirimentem: ubi cernuntur tum oppida Bommela, Heusda, Worcomium in Comitatu Tistrebanto, tum insulæ Dordracena et Iselmunda, forte etiam Stria, Vorna, Flackea ac Gorrea. Aliquod interim antiquæ Sedis Caninefatum vestigium extat juxta novum Mosæ alveum, quo ager Bommelianus a ditione Altenensi dirimitur, ubi prope pagum Alstum parva insula Caninxvaert etiamnum appellatur. Porro apud Tacitum lib. 4 Histor. cap. 56 Claudius Labeo quosdam Nerviorum Bethasiorumque in arma traxit, et furto magis quam bello Caninefates Masacosque incursabat, nihil ausus apud Batavos, quippe ulteriores. Hæc aliaque alibi producta Tacitus, qui in accurato opusculo de situ et moribus Germaniæ, Caninefates et Masacos illis non annumerat, ut mirum sit a Cluverio eos constitui in Germania antiqua, Masacorum nomine sumpto pro nomine Marsorum, quæ gens ultra Rhenum erat, et Caninefatibus ad Kennemarios, Alchmariæ vicinos, qui Frisiis adnumerantur, relegatis.

et Caninefates

89 Masacis adjungit Tacitus Sunicos, atque hos Agrippinenses inter, Tungrosque ac Bethasios locat; unde dictos Sunicos ab oppido Zonsbeek, quasi Sunicorum rivus dicto, in hodierna Clivia, per leucas fere
C duodecim libenter extendemus ad oppidum usque Zons, Rheno adsitum inter Coloniam et Novesium, ut Divæo aliisque placet. Infra Tungros circa Demeram fluvium arbitramur Betasios consedisse, ubi Betagemium est in Ducatu Arschotano, quasi Betasiorum domus: et ad Getam amnem in Halensi præfectura est pagus Betasia, contracte Betsia, vulgo Beets. Ibidem in præfectura Gerensi sub oppido Landa, sed Thenis vicinius, duplex Hasbanum superius et inferius est, vulgo Overherspen et Neerherspen, unde ea regio Hasbania ac vulgo Hespengauw nominatur.

et Sunici ad Rhenum:

Betasii prope Demeram,

90 Julius Cæsar Mosam inter et Rhenum alios collocat populos, Eburones, Condrusos, Pæmanos, Segnos, Cæresos, quos ex gente et numero Germanorum asserit lib. 6, et lib. 2 uno nomine Germanos appellari, et lib. 5 ait Eburonum partem maximam esse inter Mosam et Rhenum; ac Sicambros, transeuntes Rhenum, primos Eburonum fines adivisse, multos ex fuga dispersos excepisse, ac magno pecoris numero potitos. Eburonum ergo longe patens ditio fuit, quæ forsan ab Urta vicino amne nomen sortita, creditur a multis Leodiensi urbi, tamquam capiti suo, nunc subesse. Ut ut est, Eburonibus a Cæsare deletis,
E nulla eorum notitia apud Tacitum aliosque scriptores manet. Condrusi et Pæmani, rectius Fæmani, nomina sua retinent hodieque: et sunt in Ecclesia Leodiensi Archidiaconi tam Condrusii, vulgo le Condrois, inter Leodium et Hujum, quam Fæmaniæ vulgo Famenne, cujus caput est Marchia in Famena, ad agrum Luxemburgensem jam pertinens. Segnorum vestigium apparet in oppidulo Segniaco, vulgo Chinei, haud procul Dionanto ad Bocham eumdem fluvium, ubi S. Maternus quinque mortuos, ruina oppressos, vitæ restituisse legitur. Demum Cæresi, inter Leodium et Hermaliam haud procul Mosa, videntur in monte Sedem fixisse, ubi Castrum, Cermont, quasi Ceresorum mons est; nisi malis quia per diphtongum æ nomen scribitur, Pagum Carosium intelligere (de quo et Wilthemio nostro audivisse memini, ut in monasterii Prumiensis districtu fere sito, profundius in Arduenna) et Cærosios legere.

Eburones.

Condrusii, Pæmani,

Segni,

Cæresi,

91 Tacitus Betasiis et Tungris jungit Nervios, populum hodiernæ Hannoniæ, quorum metropolis olim Bagacum: quo destructo Cameracum, urbs Episcopalis Nerviorum potissimum mansit. At qui sub imperio Nerviorum a Julio Cæsare lib. 5 fuisse dicuntur, in
E Centrones, Grudios, Levacos, Pleumosios, Gordunos distincti, cum reliquis Nerviis antiquæ Diœcesi Cameracensi inclusi sunt, secutisque temporibus Bracbatenses et Bracbanti, aut etiam Brachanti, appellati; quorum ditio in quatuor Comitatus distincta traditur in Divisione regni Lotharii anno DCCCLXX facta. Includitur fere hoc Brachantum fluviis Hannia, Senna, Rupela, Scaldi, ad cujus tamen lævam ripam monasterium Ganda, a S. Amando extructum, ubi corpore S. Bavo requievit, pago Bracbatensi adscribitur in diplomate Ludovici Pii, dato ejus Imperii anno VI, Christi DCCCXIX. Nec desunt in hoc Brachanto curiosis indagatoribus vestigia antiquorum populorum a Cæsare indicatorum. Gordunos a quibusdam Gallenses censentur: Leuze a Levacis: et Cambron a Centronibus non multum abludunt: Musen a Pleumosiis absorptum posset dici, et Groden seu Groen-hoef Sedes Grudiorum haberi, usitata Belgis contractione.

cis Mosam Nervii et horum socii,

92 Sed hæc solum ideo adferantur, ne ob talium vocum similitudinem ab ingenioso Vendelino eos permittamus Advaticis Eburonibusque immisceri, neque ab aliis ultra Scaldim ablegari ad ditionem Menapiorum, quos Morinis adjungunt Julius Cæsar et Plinius lib. 4 cap. 17. Strabo etiam lib. 4, et Dio Cassius lib. 39, ὁμοροῦντας confines τοῖς Μεναπίοις Μορίνους statuunt
F Adstipulantur posteriores scriptores: ita in Gestis Normannorum ante Rollonem Ducem, Normanni, Tornaco civitate, omnibusque monasteriis super Scaldem fluvium, anno DCCCLXXX ferro et igne devastatis, et Cortriaco castro ad hiemandum constructo, Menapios et Suevos usque ad internecionem deleverunt, omnemque terram juxta flumina Scaldim et Legiam consumpserant. Gualterus Diaconus in Vita B. Caroli Boni Comitis Flandriæ 2 Martii, num. 77 refert, Gothelinum Viroviacensem, virum ex multiplicibus cædis, juxta Tornacum ad villam quamdam devenisse, et Tornacensibus eum insectantibus, vix equum nactum, in partes Nerviorum secessisse, ubi seculo adhuc duodecimo Tornacum a Nerviis secludit. Philippus ab Eleemosyna in Vita S. Amandi tradit urbem Menapiorum esse, quæ vulgato nomine Tornacus dicitur. Ac deinde Elnonem asserit intra Menapiorum positum fines, Propontiis Nerviisque conterminum. Ubi MS. nostro, antiquo charactere, additum est, Menapios esse Tornacenses, Propontios Brachatenses, Nervios Hainonienses. Continet diœcesis Tornacensis, præter Tornacesium et Amandopolim, Insulas et Cortracum urbes cum agris suis, atque olim (quæ jam abstracta Gandavum cum Aldenarda, Brugas cum Aldenburgo,

Menapii, in diœcesi Tornacensi,

Slusa

A *Slusa vicinisque oppidis. Unum qui fecerit populum,* Menapios *dixerit, longe ad* Morinos *fusum. Ludovicus Pius Imperator, in Præcepto divisionis Imperii inter filios faciendæ, videtur hanc* Menapiorum *ditionem dividere in* Menapiscon, Medenenti, *et forte* Franderes, *sive* Flandram, *quibus contiguas adjungit regiones* Bragbentum, Ainan, Austerban, Advertensem et Teruanensem. *Incoluisse tunc* Medenatenses *partem agri Insulensis, ostendimus* II *Februarii, ad Vitam S. Adalbaldi Ducis* §. 3.

distinguendi a Genapiis ultra Mosam :

93 *Sicuti autem diximus, supra* Pæmanos *Julii Cæsaris rectius scribendos appellandosque esse* Fæmanos *seu* Famenos : *ita* Menapios Germanos, qui trans Mosam Magnam partem equitatus miserant, *a* Menapiis, *quos in diœcesi Tornacensi constituimus plane distinctos, si quis* Genapios *scribi ac dici debere crederet, evitaret grandem diversissimarum duarum regionum confusionem. Est enim ad Mosam oppidum* Gennep, *extremus limes eorum quos Tacitus* Gogernos *quasi* Gochgenars *vocare videtur, quique fere* Clivii *vulgo* Clevenars *dicuntur, ab oppido regionis capite : ita ut, a tribus istic oppidis, modico horarum vix trium* B *intervallo triangulariter sitis,* Gennep, Gogh, Kleef, *tria successive nomina una eademque regiuncula sortita videatur. Iverunt dicti* Menapii, *seu potius* Genapii, prædandi frumentandique causa ad Ambivaritos, *inter Antuerpiam, Bredam, et Bergozomium, habitantes, quibus accensentur insulæ Zelandicæ, ut alibi docuimus. Philippus Cluverius, ut* Menapios *utrosque propius conjungeret, in hodierna Campinia eos collocavit, amandatis in insulas Zelandicas* Taxandris. *Verum teneri debet, quod ad dexteram Demeræ fluvii partem, longissime versus Septemtrionem, ad usque Caninefates et Batavorum confinia, habitaverint* Taxandri, *sive* Thessandri, *aut* Toxiandri. *Nam* Thessandrorum provinciam in proximo Trajectensibus fuisse, *ostendit Renerus, ad S. Laurentium prope Leodium Monachus, in Vita S. Lamberti Episcopi Trajectensis cap.* 14. *Nicolaus quoque Canonicus Leodiensis, in ejusdem S. Lamberti Vita cap.* 12, Belisiam (*ubi S. Landrada ex consilio S. Lamberti monasterium extruxit*) *tradit esse* in ingressu Taxandriæ, duobus a dirutis Tungrorum muris, duobus a Trajecto distantem milliaribus : *et idem ante Capite* 10 *dixerat,* Taxandriam a Trajectensi oppido vix tribus milliaribus disparari. *Ipsa est igitur, quæ jam a planitie regionis fere* Campinia *appellatur, et nomen olim sortita a soli arenosi natura,* Taxandria *dicebatur iis, quibus* C Tas *cumulum,* Sand *arenam significabat, ut et hodie significat, et superest veteris appellationis vestigium in pago* Tassen *prope* Diestam. *Hujus autem* Campiniæ *altera pars dominio Episcoporum Leodiensium subjicitur, altera una cum reliqua Brabantia unam in provinciam coaluit. Porro in limite Leodiensis Campiniæ est pagus* Budilio, *vulgo* Budel, et Buel, *nunc intra Pelandiæ fines ; quem Carolus Magnus, anno Christi* DCCLXXIX, *per diploma signatum anno* XI *regni sui, adscribit* Taxandro ; *ejusque Decimas, tum impetratas, adhuc obtinet Ecclesia Aquisgranensis. Simili modo Monachi Epternacenses varias Decimas aliosque Ecclesiasticos proventus, sibi testamento S. Willibrordi legatos, in* Taxandria, *nunc Campinia Brabantica, hactenus percipiunt. In his referuntur,* Bobanschot, Alfem, Pieplo, Hinnesloten, Diosna, Wadradoch et Buslot : *quibus hæc modo sunt nomina,* Boschot, Alfen, Poppel, Hulsel, Diessen, Wedert, et Buslot. *Sic etiam Otto I Imperator, diplomate aunno* DCCCCLXVI *dato, in Notitia Ecclesiarum Belgii a Miræo cap.* 62 *relato, confirmat* hereditatem S. Gertrudis, sitam in pago Tessandria super fluvio Struona, in villa quæ dicitur Bergom. *Oppidum id nunc* Berga, *seu* Mons S. Gertrudis *dicitur, estque provinciæ Hollandicæ, quamvis in ulteriori Brabantia ripa non procul Breda* situm. *Auctor denique Vitæ S. Gummari,* XI *Octobris* D *illustrandæ, testatur* villam Ledonem (*oppidum Liram intelligit*) uno a latere respicere Taxandriam, a latere altero Reynensem provinciam, et hasce provincias amne Nita, *seu* Netha, influente in villam, sequestrari. *Universim tamen Plinius lib.* 4 *cap.* 17 extera a Scaldi Taxandros incolere *scribit, ut ipsos quoque* Reynenses *videatur inter* Taxandros *numerare.*

Ambivariti,

Taxandri.

94 *At Vitam porro S. Sigeberti* § *primo descripsimus veterum* Francorum *originem, sedes atque migrationes, et diximus a vindicanda libertate nomen adeptos, ac divisos fuisse potissimum in* Ripuarios et Salios ; *illos juxta S. Hieronymum in Vita S. Hilarionis* XXI *Octobris, habitasse* inter Saxones et Alamannos, *et in horum lege titulo* 36 *vicini censentur* Alamanni, Frisiones, Saxones. *Ad hos* Ripuarios *putamus spectare Ricomerem et alios Reges, et bella ab his gesta; eosdemque a Chlodoveo primo subactos, supra diximus. At* Salii Franci *ad Isalam fluvium et in Transisalania, ubi oppidum* Oldesalia, *seu* antiqua Salia *habetur, primo habitaverunt : hinc pulsi, in Batavia, dein* prope Taxiandriam locum, habitacula fixerunt, *juxta Ammianum lib.* 17 *et alios. A dicto autem* Taxandrialoco, *vulgo* Tessenderlo, *duabus leucis dissita est* Diesta, *oppidum Brabantiæ, cujus* E *Duplex cognomen est; sic ut a civium domiciliis* Disthemium *dicatur a Curia vero regia* Disburgum, *pro quo passim legitur* Dispargum, *quasi* Dist-berg Dist-burg. *Ibi* Rex Clodio, *ut supra ex Turonensi dictum,* habitavit in termino Tungrorum, *seu* Toringorum, *quo etiam modo* Tongri *appellantur : indeque missis exploratoribus* Cameracum *intercepit. Ibi Legis Salicæ conditores,* Salegast, Windegast, Bodegast, et Wyusegast, *a suis nominibus appellata, habuerunt domicilia,* Saleheim, Windchove, Boedenhoven *ad portas Lewenses, et* Wuse *seu* Wuest-Kerck, *quæ loca suo situ demonstrant in proximo esse* Dispargum, *Sedem Saliorum. Quare* Burgum, quem Clodio Rex incoluit, esse superiorem ac vastiorem locum Kakenburch, *indicavit Wendelinus litteris scriptis anno* MDCLV ; *eoque nomine censuit significari* Regalem Burgum *seu* Regiam domum, *quasi* antiqui Germani cum Scythis, Avaris et Bulgaris suos Reges Chaganos *appellarint. Præterea* indignatur, quod Chifletius passus sit se decipi a quodam villico, ut Dispargum Lovanium inter et Bruxellam, ad villam Joannis de Mulder, in municipii Dusborch appendice collocaret ; *judicatque in Diatriba mea de tribus Dagobertis Francorum Regibus, lib.* 4 *cap.* 8, *istam Chifletii opinionem satis esse refutatam : ad eam itaque* F *remittimus Cointium et alios, qui Chifletium temere secuti sunt, et huic Tractatui finem imponimus.*

Sedes Saliorum Francorum

Dispargum et Disthemium,

uno nomine Dista appellatum.

95 *Hactenus Henschenius, cujus et Wendelini prælaudati sententiam puto non reprobasset Celsissimus Mecenas noster Ferdinandus Furstenbergius, in suis ad Monumenta Paderbornensia eruditissimus Notis, pag.* 156, *ubi de* Desenberga *ad Dimolam, Gelenio credita* Dispargum fuisse ; *neque* Diestæ *prætulisset* Duisburgum *ad Rhenum; si considerasset de eo agi tempore, quo* Franci Salii, *non solum a primis suis ad Isalam sedibus, sed et a secundis in Batavia pulsi, sub Juliano Imperatore, sibi perquam benigno,* in Romanum solum trajecerant, sponte sua se cum rebus suis ejus fidei permittentes, *ut tanto ante Chlodionis regnum scripsit Zozimus ; et quidem* apud Toxandriam locum habitacula sibi licenter figendo, *ut addit coævus Zozimo Ammianus; unde hodiedum agri inter Herkam, Taxandriæ oppida,* Vranckrijk, *id est,* Francorum regnum *dicuntur ; et juxta* Diestam *ipsam* Selheim, Sellick, Selbemde, *id est,* Saliorum domus, vicus, prata, *veterum possessorum nomen retinent molliori nostra dialecto. Cum ergo Gregorius Turonensis eosdem ait* transacto Rheno Thongriam transmeasse

Diversa de Duisburgo trans Rhenum sententia,

A measse, ibique Reges crinitos super se creavisse, *atque eorum unum, ac forte primum* Chlogionem habitasse apud Dispargum, quod est in termino Thongrorum, *quibus* in partibus habitabant usque Ligerim fluvium Romani (*sicuti testatur etiam lingua eorumdem, quam modo* Gallicam *seu* Wallicam *vocamus, hodiedum superstes, et a qua pars Brabantiæ* Brabant-Roman *Francis, Teutonibus* Walsbrabant, *dicitur*) *cum, inquam, ita scribit Turonensis, certos nos reddit, sese aut non lectum aut non intellectum ab Aimoino, trecentis post ipsum annis scribente. Hujus tamen unius testimonio Celsissimus nititur, asserentis quod* Rex Clodio, angustos regni sui fines dilatare cupiens, exploratores a Dispargo trans Rhenum dirigit; et ipse cum exercitu secutus, Cameracum civitatem obsidens expugnavit et cepit. *Edita quidem et manuscripta Turonensis exemplaria multa pro,* Thongria Thungrisque, *habent* Thoringiam, Thoringosque, *et hoc legisse videtur Aimoinus, eoque facilius ipsos ad Rhenum collocasse, quod ibidem etiam* Franci, *sed* Ripuarii, *habitarint : verum Morelius et Isaacus Pontanus asserunt, meliora antiquioraque generis utriusque exempla priorem præferre lectionem. Quamquam idem fortasse nomen utrumque est : nam Procopius Cæsareensis, Turonensi paulo senior, lib. 1 rerum Gothicarum* Thoringos barbaros, permissu Augusti Cæsaris, has sedes habitasse *ait : nec inverosimile est Barbaros illos Procopii, ex Germanica* Thoringia, *nunc* Duringen, *advenisse in hanc Belgicam, atque ex veteri illo longiori nomine contractius nomen* Tongrorum *fluxisse, sicut initio conjectatur* Henschenius.

ex seculi 4 et 6 scriptoribus refutatur.

B

APPENDIX I

G. Wendelini Epistola de Dispargo, non alibi quam Diestæ requirendo.

Wendelinus Pastoribus Diestensibus scribens,

A*bsoluto fidei-commisso, quod mihi moriens Magister reliquit; nonnihil etiam debere me censeo Eruditissimo ejus Synonymo veterique Amico* Godefrido, *sive (ut is scribere malebat)* Gottifrido *aut* Godofrido Wendelino; *ejusque supra allegatam Epistolam puto non esse subtrahendam posteritati, utpote idoneam illustrandæ haud parum prædictæ cis Mosam Francorum Regum Sedi, nec facile alias venturam in lucem; cum Wendeliniana autographa cetera inter consanguineorum illitteratorum manus perierint; exceptis forsitan Epistolis paucis, post eorum ad quos scriptæ fuerunt mortem haud diu evasuris similem istis sortem, nisi quis ipsas doceat æstimare. Inscribitur Epistola,* Reverendis admodum viris, Dominis Bartholomæo Pluckero et Leonardo Schyndelio, Pastoribus S. Sulpitii et Begginagii Diestensis; *et tenor ejus talis est.*

C

97 Septimus jam annus labitur, Viri doctissimi juxta ac pientissimi, cum leges *Salicas*, disquisitione soli natalis, tum et suo Glossario illustratas, publice exhibui; satisque mihi commonstrasse visus sum, *Dispargum Castrum* (quod nescio an Pharamundus, Rex ille Francorum primus, ejus certe filius Clodio habitavit non alibi esse quærendum, quam intra ipsum oppidum *Diestense*. Cur autem eidem loco assignaverim Chlodionis Domicilium; non temere est a me factum : quandoquidem quatuor Legislatorum Gastorum Domicilia *Saleheim, Vindehove, Bodehove*, seu prout Actuarii scribunt *Bodehoven* ad portas Lewenses : et *Wuse* seu *Wustherch*, nobilitata loca per suos Dominos, *Salegast, Windegast, Bodegast et Wusegast*, hoc ipsum oppidum *Dispargum* de proximo commonstrent, ut omittam *Taxandriam locum*, vulgo *Tessenderloo*, ac *Sygenam* vulgo *Sichem*, et tot alia Malbergiorum loca per Taxandriam comparentia, extra quorum confinia *Dispargum* cogitari nec potest nec debet.

docet Dispargum,

istic quærendum ubi Legis Salicæ conditores sua habuerunt domicilia

Maji T. VII

98 Quamquam autem hæc tam certa sint, quam quidvis aliud a conjecturis certudinem suam mutuans. Ecce tamen ut nuper *Deuseburg* (inter Lovanium et Bruxellam municipium modicum, *Dispargi* totam gloriam ac nomen ad se trahere conatum est : quoniam *supersunt* (ut dicitur) *viri senes ac fide digni, qui viderunt rudera et vestigia veteris Castri Duisburgensis, in loco ubi villa Joannis de Mulder dicta, in municipii appendice, quæ vulgo Yseren.* Sic Chifletius in suo Childerico redivivo, edito Antuerpiæ apud Moretum pag. 8 : quæ Doctissimus Henschenius in suo Dagoberto p. 249 tamquam ridicula explodit; et indignor ego mecum, cum video virum tantum, quantus est Chifletius, se passum decipi a postremo Distii quæstore seu villico de May, qui negaverit Burgum Diestensem vocari den *Diester Borch* sed *den Borch* simpliciter. Quasi den *Lummenschen-Borch* non sit Lummensis Burgus, quia illic incolæ simpliciter efferunt *den Borch.* Quasi den *Lovenschen-Borch* non sit Lovaniensis Burgus, eo quod Lovanii vocetur simpliciter, *op den Borch.* Quasi denique *Dispargum* seu *Disphergum* ut in aliis exemplaribus legitur) seu *Diestargem* apud Fredegarium, non sit *Diest-Borch* : quod nunc quidem vocatur *Diest*, in E
diplomate vero Zuentepolchi Regis anni DCCCXCIX, *Diosta* [Quin et in diplomate Caroli simplicis, dato sub notis annum DCCCCXV significantibus, *Testis villa*, ad quam pertinuerat *forestis, quam constat in pago Luciensi atque in Comitatu Sichardi sitam*, rectius fortassis scriberetur *Tiestis villa*, et *Diesta* esse intelligetur; sicut Pagus *Luciensis* non videtur alius a *Lovaniensi* posse concipi; et *Sichardi Comitatus* haud dubie est *Sichemiensis*, a Sicardi seu Siconis habitatione nuncupatus. Ego in meo ad Leges Salicas etymologico docui *Died et Thied* veteri Francica lingua significare *Populum*, unde derivatum adjectivum *Dietsch* vel *Thietsch, popularis*, per tanspositionem pro majori facilitate assumptam, in nomen *Diest* vel *Thiest* deflecti potuit : nec est quod aliquem moretur diversitas scriptionis *barg, berg, borg, burg*; alias *parg, perg, porg, purg*, quorum priora *montem* significant, posteriora *arcem* seu *burgum* : nam omnia sunt ab eadem radice, et quia in montibus struebantur arces, facile alternabatur antiquis pronuntiatio, sicut ex *bergen* occultare, formatur parcipium *geborgen* occultus.]

D

pro quo frustra Deusenburgum Chifletius substituit :

Etymon Diest alibi suggerit,

99 At enim, quam recte asserui *Dispargum* Chlodionis esse *Diest* vestrum : tam oblique in ipsum Burgum impegi, quem putavi esse collem istum minorem, inter duas ecclesias, S. Mariam le Burgo F
et S. Joannem de Burgo. Postquam enim omnia ruminavi ac perpendi, Burgus quem Chlodio Rex incoluit, est ipse superior ac vastior locus *Kakenburch*; non ex eo dictus, quod prospectet eminus in circumsita loca : sed quod ejus etymon sit sonetque, *Regalem Burgum* seu *Regiam Domum.* Quod enim nunc dicimus *Koninck*, olim tota Germania, cum confine sibi Scythia, vocabat *Khaqqan* seu *Kagan*, unde *Kaganick* et *Kaganinck*. Nihil frequentius est in historicis quarti et quinti seculi, quam legere Scytharum, Chazarorum, Avarum, et Bulgarorum *Chaganos*. Multus est in his Cedrenus, *Zonaras*, Paulus Diaconus, aliique, docentes illarum gentium seu Reges seu Regulos vocari solitos *Caganos*. Sic ergo *Kaghenborch* est *Regius Burgus*, ejusque jurisdictio ac territorium *Kaggen-Vinne* scribitur in Actis publicis vestri Magistratus, quomodo in hac nostra Flandria *Tielvinni* olim, nunc *Dukelvin* haud procul Gandavo. Atque adeo id verum est, per *Vinne* designari Fines ac jurisdictionem, ut jus jam dictum et administratum, hoc est sententia, vocetur *Vinnisse*, vulgo *Vunnisse* et *Vonnisse*, a Latino *Finitio, definitio, definitiva* sententia [seu potius a veteri

et indicat R. Chlodionis aulam

fuisse Kakenburg,

quod domum Regiam interpretatur,

 Francico

A Francico *Vinnen* decidere, unde *Vinne* cæsura seu pars decisa, et *Vinnich* dicitur ferox, imperiosus, quasi ad cædendum ac decidendum promptus.] *Kagghenvinni* ergo est *Caggani* seu *Regis Jurisdictio* ac territorium, et *Kagenburgus* est *Regium domicilium* : quod post Salicas meas leges editas serius demum didici, a quodam vestro cive, mediocri viro, commemorante mihi *Burgum* illum fuisse Domicilium seu Palatium Regis cujusdam, cui nomen fuisset *Cacus*. Ita scilicet per fabularum tenebras fugitiva est antiquitatis notitia

uti et Kaggen-vinne, ejusdem districtum,

100 Ceterum quod illustrare istas potest ac debet, est ipsa antiqui istius ac Regii Burgi designatio iconica ; optemque egomet vobiscum illic esse, ac delineare in charta vel membrana, non tantum Burgi Regii dimensionem totam, sicut extat hodieque, sed et totum ipsum Diestense oppidum, multum habens antiquitatis, et inde gloriæ apud posteritatem : præsertim cum non nisi Regiis sumptibus perfodi potuerint istæ rupes ad *Kacoburgum*, et alteræ ad portam Scaffinensem, quæ vel sola duo ingentia opera Regale *Dispargum* vindicant, etiamsi nulla superessent alia. Quia vero circumstrepentibus
B undique nos armis paulo minus absumus ab obsidione, circumque circa nihil cernere est præter vastitatem et itinerum infestorum latrocinia ; quod unum possum, rogatum velim per vos Magistratum vestrum, ut civitatis *Diestensis* velint curare exactam Iconem ac Topographiam, per artificem aliquem delineandi peritum : atque hanc gloriam (quam ego primus indicavi Patri Henschenio, Henschenius Chifletio, Chifletius retractavit) tradere ad posteritatem, seu mea seu doctioris alterius scriptione plenius informandam. Hoc Rogati estote, Viri præstantissimi, a vestro, quem amatis (scio) Godefrido Wendelino, Luminarcano, Canonico et Seniore Officiali Tornacensi. Tornaci hac XXIX Augusti MDCLV.

optatque vetustissimi oppidi iconismum accipere.

101 *Fuit* Wendelinus *tantæ vir æstimationis apud Tornacenses, ut eorum quidam non dubitaverit ipsius effigiei in æs sculptæ hanc Epigraphen subjicere.*

Elogium et effigies Wendelini

Ausonio, Græco, Hebræo sermone disertus,
Consilium Themidis, delicium Sophiæ ;
Qui rerum seriem, numeros, cœlique meatus.
Omnia qui noscit, noscitur hac tabula.



EFFIGIES REV.DI ET DOCT.MI VIRI
D GODEFRIDI WENDELINI
Obiit Gandavi A° 1667.

His consentiens noster R. P. Guilielmus Hesius, *cum illam forte imaginem vidisset, et coætanei sui* Henschenii *effigiem similiter cuperet expressam videre ; optavit utrasque tabellas componi ad invicem ; sicut comparata inter se utriusque ingenia operaque laudabat, ac priori quidem mortuo hanc inscriptionem aptavit :* D

WENDELINUS hic est *GODEFRIDUS* : Sidera quo non
Ullus adhuc mensor rectius ire dedit.
Temporaque ex illis per secula lapsa coegit
Non interrupta certius ire via.

comparati cum Henschenio.

sub alterius tum adhuc viventis tabulæ, sic legi voluit idem Poeta, pridem Jubilarius, necdum tamen effœtus, imo ipso quo hæc edimus anno adhuc vegetus, licet biennio dumtaxat minor nonagenario.

Hic *HENSCHENIUS* est *GODEFRIDUS* : qui sua cuique
Sanctorum merita et tempora distribuit ;
Erroresque vagos in leges ire coegit,
Temporaque ex illis currere certa dedit.

Denique ambos, tam similes, dignosci ex vultuum lineamentis jubens, sic concludit.

Ad numerum cœli *GODEFRIDIS* ite duobus, E
His ducibus nullus cursibus error erit.
Ætas prisca duos *DAGOBERTOS* miscuit uni ;
Ne confundat et hos, bina tabella vetat.

Henschenii *imaginem in fronte dedimus ; hic exhibemus* Wendelinum, *et communis amici desiderio fecisse credimus satis, nec eruditis Belgis rem ingratam, quod utrumque* Godefridum *sic perennare voluerimus.*

APPENDIX II

De Comitatu Lossensi et Diostensi in Tungria et Taxandria.

Ex MSS. Ægidii Voechtii Averbodiensis.

Wendelini *discipulum professus se est* R. D. Ægidius de Voecht, *patriarum antiquitatum æque ac ille studiosus scrutator, ante ipsum autem pientissime defunctus anno* MDCXLII, XIII *Junii, in antiquissimo Præmonstratensis Ordinis apud Taxandros Averbodiensi monasterio, a Comitibus Lossensibus fundato, ubi Camerarii titulum annis* XIV *obtinuit, ante Supprioris munere functus. Hic studiorum suorum insignia ibidem reliquit monumenta, hactenus inedita, interque ea* Comitatus Lossensis *descriptionem ; in qua* Dispargi *præmemorati meminit, jam inde ab initio hujus seculi in istius argumenti illustrationem incumbens; uti ex J. B.* F *Grammayo nobis constat ; qui anno* MDCX *Tractatulum vulgans de Baronatibus, Arscotano in Brabantia Ducatui subjectis, quorum quintus* Diestensis *est, pag.* 56 *in margine notat, velut* ex suggestione Domini Voecht *acceptum, in quadam Arnoldi cujusdam charta ; anno* MCC Diestum *nominari. His animadversis fieri posse cogitavi, ut et ille aliquid nos doceret, haud alienum ab argumento, quod* Henschenius *ac* Wendelinus *tractarunt : et cupidus accipiendi specimen Commentarii, necdum vulgo noti, dedi Averbodium litteras. Hæ ut venerunt in manus* Reverendiss. D. Servatii Abbatis, *doctissimi Senis, nostrorumque operum peramantis, continuo requisivit* Ægidii *sui manuscripta, eisque haud perfunctorie evolutis, designavit transcribenda loca proposito huic opportuna, tanto cum judicio, ut omnino digna videantur quæ in lucem eant, nec tantum Auctorem suum, sed etiam Monasterium commendent, quod talem educavit. Rem orditur* Ægidius *ab ovo, hoc modo.*

Sripturus de Lossensi Comitatu,

103 Ditionem, Leodiensem *hodie dictam, atque in ea* Comitatum Lossensem, *cis et citra Tameram fluvium, devicta prius Gallia, Julius Cæsar armis domuit, diuque post permansere in potestate Romanorum; donec*

docet, Francos Salios,

A *nec, concidente paulatim eorum Imperio, illam* Franci *fecerunt suam : qua occasione, dicam. Ipsi, antiquissima nobilissimaque Germanicæ nationis portio, Sedibus suis pulsi a* Saxonibus, *transmisso Rheno, concesserunt primum in Batavorum insulam, ibique fixere domicilia ; donec eos rursus inde ejecerunt,* Saxonum *seu confœderati seu clientes,* Quadi ; *quos Julianus Cæsar et Ammianus* Chamavos *vocant. Erant* Franci *etiam isti, sed nequaquam* Salii, *a Sala, id est, Palatio sic dicti ; eaque propter populari in illos seditione moti, exosos habebant, tamquam primores nobilioresque ; tandemque idem quod Saxones ausi, tota etiam expulere Batavia, seseque* Quados, *id est, rabidos et rebelles dixerunt. Pulsi isto pacto* Salii, *quo se reciperent, non habebant, nisi bona fortuna ad Romanos, a quibus haud abhorrebant. Quod itaque felix auspicatumque fuit, intra fines proximos regionemque* Taxandriam *(quæ non ante annum virginei partus* MCC *cœpta est vocari* Campania) *immigrarunt : ibique habitare cœperunt circa annum æræ Christianæ* CCCLVII ; *sed* prælicenter, *id est, non obtenta a Romanis id faciendi facultate. Hinc anno proximo Julianus Imperator, cognomento Apostata, Parisiis movens, inquit Ammianus,* petit primos omnium

trans Rhenum ac Mosam pulsos, in Taxandria prope Tungros consedisse,

B Francos, quos consuetudo Salios appellavit, ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locum (*Tessenderlo*) habitacula sibi figere prælicenter: cui, cum Tungros venisset, occurrit Legatio prædictorum, opinantium reperiri Imperatorem etiamnum in Hibernis, pacem sub hac lege prætendens, ut quiescentes eos tamquam in suis, nec lacesseret quisquam nec vexaret. Hos Legatos, negotio plene digesto, appositaque conditionum perplexitate, ut in iisdem tractibus moraturus dum redeunt, muneratos absolvit : dictoque citius secutus profectos, Severo Duce misso per ripam, subito cunctos aggressus, tamquam fulminis turbo percussit. Jamque precantes potius quam resistentes, in opportunam clementiæ partem effectu victoriæ flexo, dedentes se cum opibus liberisque suscepit. Chamavos itidem ausos similia, *fines scilicet Romani Imperii invadere,* adortus, eadem celeritate partim cecidit, partim acriter repugnantes, vivosque captos compegit in vincula, alios præcipiti fuga trepidantes ad sua interim abire permissit. *Hæc ille.*

104 *Zosimus paulo explicatius.* Saxones, *inquit,* omnium eas regiones incolentium Barbarorum et animis, et corporum viribus, et laborum in præliis tolerantia fortissimi habiti, Quados, suæ nationis

facti venia a Juliano Imperatore obtenta,

C partem, in solum a Romanis occupatum immittunt. Hi Saliorum gentem, Francorum portionem, et vi Saxonum in insulam Bataviam suis e sedibus rejectam, expulerunt. Hæc enim insula, cum prius in universum Romanis paruisset, a Saliis hoc tempore possidebatur. Julianus ea re cognita, Quados quidem aggrediebatur, jusso prius exercitu cum Quadis acriter dimicare; Saliorum neminem occidere vel prohibere, quo minus in Romanorum fines transirent, quod non ut hostes Romanam ditionem invaderent, sed per vim ac coactionem a Quadis expellerentur. *Quid posset a quoquam in rem nostram dici explicatius? Pergit tamen Zosimus;* et hac, *inquit,* animadversa Cæsaris humanitate, Salii, partim ex insula cum suo Rege trajecerunt in solum Romanum, partim correpta fuga consederunt ad limitanea. *Verumque apparet,* Salios *emigrasse ex Batavia, beneficio Juliani in sibi concessam* Taxandriam; *et partim quidem occupasse hanc Superiorem cis et citra Yameram, ut et Comitatum Lossensem Hasbaniamque attingerent ; partim consedisse circa Bergas ad Zomam, qui limes est Taxandriæ, circa Stenobergam, circa Sevenbergam, circa Bergam S. Gertrudis; quæ omnia sunt Taxandriæ limitanea inferiora, ut non oscitanter Zozimus scripserit* κατῆεσαν, *quo descendisse atque in-*

D *feriora insedisse doceat. Atque hac ratione* Salii, *etiam in Comitatum Lossensem aliasque Hasbaniæ oras delati, eas diu postea in pace et tranquillitate possederunt, uti et Taxandriam. Quin* et Quadi, *a Juliano per* Salios, *uti scribit Zozimus, tandem* ad maximas redacti angustias, deque multis pauci facti, cum Duce suo se dediderunt Cæsari.... *qui deinde non solum* Salios, *sed et* Quadorum partem Legionibus *adscripsit : et hi concessam sibi prope* Taxandriæ-locum *habitationem,* Minechleno *in Legibus Salicis cap.* 32 *dictam, reliquerunt vulgo appellatam* Quaed-Mechlen, *id est,* Quadorum Minechleno, *sive ut nunc diceremus* Quadorum-Mechlinia.

105 *Porro uti postea Romani Imperii interitus exordium dedit regno Burgundionum in Sequanis, Gottorum in Italia, Hispania et Gallia, Wandalorum itidem in Hispania et Africa; ita quoque nobilissimi omnium regni Francici in Gallia occasio fuit ; quod in hunc modum processit. Anno Christi Servatoris nostri quadringentesimo sexto, Arcadio et Probo Consulibus,* Stilico, *natione Wandalus, idemque Socer Imperatoris Honorii, ac filio suo Eucherio affectans Imperium,*

Saliis postea juncti Franci trans Rhenum reliqui,

E gentes copiis viribusque intolerabiles, Alanorum, Suevorum, Wandalorum, Burgundionum, ultro in arma solicitans, deterso semel Romani nominis metu, suscitavit; et interim ripas Rheni quatere ac pulsare Gallicas voluit : sperans sub necessitatis circumstantia, quod et extorquere Imperium genero posset in filium, et gentes barbaræ tam facile comprimi, quam commoveri valerent. *Sed excitatæ illæ per Stiliconem multæque cum iis alia,* Francos proterunt, Rhenum transeunt, et Gallias invadunt. *Ita Orosius lib.* 7 *cap.* 38 *et* 40. *Ecce hic alios a dictis* Francos, *tum ultra Rhenum adhuc incolentes, quos ubi protrivissent, multæ et barbaræ prorsus gentes ab Orosio recensitæ, illi pariter superato Rheno venerunt ad Gentiles suos ; totaque Francorum gens, ab eisdem Saxonibus et Thoringis, Wandaliæ parte, exagitata atque extorris facta, infudit se in Taxandriam vicinamque Tongriam, cis et citra Mosam fluvium, agrosque in solo Romano longe lateque vacuos insedit ; pro eo ac ante octo annos Arcadius et Honorius Augusti, lege quoque lata, invitaverunt exteras nationes, ut ex variis gentibus varii populi vellent immigrare in ditionem Romanam, eisdemque terræ* Leticæ, *Franca lingua* Ledich, *id est, Vastatæ, desertæ, et incultæ assignarentur, quo arva jacentia juvarentur cultu, et arma delectu. Atque istud est quod in notitia utriusque Imperii legitur,* Præfectus Letorum Lacensium prope Tongros.

F *Expulsisque in hunc modum* Francis *ex Germania, illic* Francia *esse desiit, migravitque hoc nomen in Cisrhenanam Tongriam, sub qua Hasbania et Lostia ; maximeque fixere Sedem inter* Diest, Halen, Wustherck, et Hasselt; *atque anno* CCCCVI *et ineunte* CCCCVII *Franci trans Rhenum esse desierunt : ab indeque Tongrorum regio,* Francia Gallicana *cœpta appellari. Quæ si quis accuratius cum animo suo, nullo præjudicio præoccupato, expendere velit ; nihil metuo quin pedibus iturus sit in nostram sententiam; neque de nihilo esse, quæ præscripsi huic capiti ;* Qua scilicet ratione Franci in Taxandriam Hasbaniamque migraverint. *Cui tamen hæc nostra excerpta minus sufficiunt, Auctor illi sim, ut consulat Natale solum legum Salicarum, et signanter Caput* XI *doctissimi Wendelini, editum Typis Plantinianis anno* 1649. *Ausim sponsionem facere, non ingratam nec inutilem positurum operam.*

pellentibus eos inde barbaris

106 *Ad tempus Gregorii Turonensis, lib.* 2 *cap.* 9, *verba spectant.* Tradunt multi, *inquit,* Francos de Pannonia fuisse digressos, et primum quidem littora Rheni amnis incoluisse, dehinc transacto Rheno Tongriam transmeasse, ibique juxta Civitates vel pagos Reges Crinitos super se creasse, de prima, et ut

A ut ita dicam nobiliorum suorum familia. *Nec frustra ille interpolavit* (ut ita dicam) *quod enim locutio tunc Francica efferebat*, van't Saligh gheflaght, *cum præfatione veniæ vertit*, de nobiliore familia, *id est*, Salica. *Ad temporis itaque Epocham quod spectat; potesteaquam* Franci Salii *Taxandriam Comitatumque Lossensem insedissent, et supra totos sexaginta annos pacifice et omnium hostium securi incoluissent, atque ad eos præsidii causa etiam ceteri Franci Transrhenani ante annos circiter duodecim advenissent; anno tandem Christiano* CCCCXX, *collatis inter se consiliis exutoque Romani nominis amore, posteaquam Arelati captus occisusque fuit Constantinus, excusso Honorii Cæsaris metu et jugo, Regem sibi proprium crearunt, idque cis Rhenum intra hanc nostram Tongriam. Cujus sententiæ fuerunt, non modo meus olim præceptor Wendelinus, sed et duo doctissimi e doctissima Societate Scriptores, Braberius et Fizen. Primus ergo anno prænotato (si octo tantum regnavit annos) ad regiam dignitatem Faramundus ex Saliis erehitur; nobilissimæque Monarchiæ Francicæ fundamenta jacit; cum paulo ante, totius Francicæ gentis assensu, a quatuor Gastis, Wisthercæ conditæ essent leges Salicæ, uti Wendelinus solidissimis argumentis, in Natali solo earumdem, probat.* B *Prosper in Chronico ad annum Arcadii et Honorii* XXV *scribit*, Faramundum *regnasse* in Francia, *nempe Tongritana; annoque sequenti contigisse solis eclipsim, id est, anno redempti orbis, juxta accuratum Wendelini calculum* CCCCXXI, *die* XVII *Maji, feria tertia. Faramundus igitur, Marcomiri filius, regnum exorsus est anno* CCCCXX, *et forte triennio citius, si undecim regnavit. Habemus omnino circa Tameram nomina illustria, quibus admonemur, novam seu minorem* Franciam *his oris cœpisse indigitari: nam inter Halen et Hercam magnus est Campus*, Vranckrijck; *et circa Hasseletum ora est, cui item* Vranckrijck *est nomen; interque hæc ad fluvium Tameram pascua, inter istum Tameran et emissarium De Laeck jacentia, vocantur het* Fransbrouck, *id est*, Pascua Francica, *sub territorio quidem nunc Lumpnensi, parœcia tamen Hercana sive Capellania Schulensi: et infra sequuntur de* Seelbemden, *id est*, Prata Salica, *inter Hercam et Lumpnam sub decimatione Hercana: post quæ deinde sequitur vicus* Seleheim, *quod est* Saliorum domicilium, *Comitatus olim prænobilis; quem Wilo sive Wicboldus et S. Adela uxor ejus, parentes S. Trudonis, Francorum nobilissimi, possederunt: quod et* Salegasti, *unus ex quatuor legum Salicarum conditoribus, prius domicilium fuerat. Cujus, ex adverso Ecclesiæ, in pratis ad* C *Tameram, visuntur, palatii antiquissima rudera, lapidesque, et fundamenta reliqua, Comitum illorum decus testantia.*

simul Franciæ regnum in Taxandria Tungriaque ordiuntur,

uti nomina locorum adhuc indicant,

107 *Cum itaque tot indiciis certo jam constare incipiat, quæ Saliorum prima Sedes, quas omnes in suis Belgii Brabantiæque tabulis expressis Langerenus Chorographus, hic adeundus; si conjecteræ locus est*, ego quidem, *inquit profunde doctus Wendelinus*, Faramundum levatum crediderim in campo Vranckrijck, Halen inter et Hercam, inque illo admodum prædiolo Regni, het Koninckrijck dicto, ubi anno MDCXXII effossæ sunt urnæ cinerum et ossium, ex adverso Sacelli Donkani, haud procul a portis Halensibus. *Regiæ constituendæ non est repertus aptior locus, quam quo hodie* Diesta, *amplum atque insigne ad Tameram fluvium oppidum, conspicitur; ut qui non tantum* Taxandrioloco *minorique Franciæ esset vicinissimus; sed quod nihil eorum deesset, quæ ad aulæ regiæ majestatem poscuntur; non fluminis aquarumque et piscationis copia, neque pratorum aut pascuorum ubertas, sine qua non potest ulla aula cogitari; non silvæ frequensque venatio, non paludes, non denique vineæ, quarum tum hic tractus, et quidem generosarum, ferax erat. Estque ibidem Burgus quidem exiguus,* D *quem Reges inhabitarunt, id est, Clivus oblongus, saxeus, in abruptum præcipitium desinens; ambitus, ut Wendelinus mensus est, pedum* MMM, *altitudine pedum* DCC, *sed amœnitate loci, propter fluvium prospectumque in silvas, vineas, agros ac prata utrimque lætissima, paludesque piscosissimas, dignum profecto Principibus domicilium; ut si Faramundus, per ista Francorum prima exordia, locum ullum voluerit deligere, non alium debuerit quam hunc ipsum in Taxandria, vel etiam Hasbania exoptare, ubi Regnum auspicari posset, ac filio Chlodioni insidendum relinquere, quod fecit anno* CCCCXXVIII. *In illo* Dyspurgo *sive* Dyspargo *castro Regia fuit, pro Germanicis moribus Germano-Francica, hoc est, rudis et incondita; lignea quippe, nec nisi subter in fundamentis lapidea vel saxea; quorum magnitudo ac moles cum vestigiis cavearum hodieque superest; quippe cum nondum sint ducenti anni, ex quo ædificia illa desierunt, quæ incoluerunt Principes Diestenses, ab anno* DCC *ad annum* MCCCCLIX, *quando illic Joannes ab Heinsberch Ex-Episcopus Leodiensis ex familia Lossensi expiravit, in castro de Diest, die decimo octavo Octobris.*

Regia Diestæ constituta.

sub nomine Dispargi seu Dispurgi,

108 *Et ut de Faramundo, an* Distburgum *inhabitaverit, ambiguum sit; illud incoluisse filium ejus Chlodionem, certissimum et indubitatum est ex verbis* E *Gregorii Turonensis:* Ferunt etiam, *inquit*, tunc Chlodionem, utilem ac nobilissimum in gente sua, Regem Francorum fuisse, qui apud Dispargum-castrum habitabat, quod est in Termino Tungrorum. *Hanc lectionem totidem istis litteris rotunde et nitide præfert editio Ascensiana, quam Judocus Badius anno* 1512 *Parisiis procudit, dedicavitque Guillelmo Petit Confessario Regio, professus, ejus auspicio, ductu, exemplariumque impendio curatam editionem. In illis ergo exemplaribus comparuit nomen* Tongrorum, *non quod postea subrepsit* Toringrorum. *Intra diœcesim ergo Tongricanam, hoc est per Hasbaniam, situm est istud* Dispargum castrum, *si tamen sana est istiusdem nominis lectio: nam Ado profert* Dysporgum, *Aimoinus* Disbargum, *levi sane, nec ullius momenti diversitate; et quæ comparata cum dialecto nostra, facit ut audeamus legere* Distborgum. *Quod quam felici conjectura Chifletius primus pronuntiare ausus est, primamque Francici Regni sedem assignare in Oppido Diestensi, tam idem Wendelinus solidis argumentis, demonstrationeque Mathematica evincit, ut nulli, nisi pervicaci, dubitandi relictus sit locus, quique contumaciam ideo suscipere velit, quod optanda sit constantia. Nota tamen* Diestam *oppidum, aliquando, ut infra videbitur, appellatam* Dioste, *illoque nomine* F *fuisse celebratissimum.*

sub rege Clodione,

alias Diostæ.

109 *Priusne fuerint* Comites Lossenses, *quam Franci hanc minorem sive Tongricanam Franciam transirent; an ex Francis hic et cum eorum orti Republica sint, hactenus apud nullum aliquem scriptorem, quantumvis diu multumque inquisierim, investigare potui: istud modo mihi compertissimum*, Lossense *nomen* Diostiensi *antiquius, Comitesque ante dictos* Lossenses, *quam* Diostienses, *quod etiam ante nos ex veteribus monumentis observavit Ludovicus Guicciardinus, homo quidem Italus, sed accuratissimus rerum Belgicarum perscrutator.* Lossa, *vulgo* Borchloon, *id est*, Loscastrum, *inquit*, Trudonopoli sesquileuca, Leodio quatuor ipsis leucis abjungitur, oppidulum tolerabile, et insigni in pagos agrosque jurisdictione conspicuum; adeo ut et Comitatus titulo celebretur. Quam dignitatem comperio huic statui antiquissimam, atque inde a Carolo Magno. Etsi a veteri suo Dynasta audierit, aliquando Comitatus Diostiensis. Habuit eo titulo perillustres aliquot et famosos Principes, cessitque tandem Imperatoris illius donatione Rogerio Dano, uni e Paribus Franciæ, quos Itali Palatinos dicimus, Pulcio, Boardoque

Hinc Lossenses Comites,

postea Diostienses dicti,

A jardoque et Ariosto in Poematibus suis admodum celebratos. Postea vero resumpsit genuinum suum et præsens nomen, et in Præsulum Leodiensium potestatem devenit. *Ecce prius* Lossensis comitatus, *deinde* Diostiensis, *etiam ante tempora Caroli magni dictus, rursusque* Lossensis *appellari cœpit, perseveratque. In hoc tamen ille fallitur, quod* Diostiensem, *a veteri quodam Dynasta dictum scribat, cum nullus hujus nominis fuerit, sed* Diostæ *civitas hoc nomen dederit: nec enim Comitatus, aliaque celebriora loca ab hominibus, sed hi ab illis nomenclaturam mutuari solent; puta Ducatus Etruria, non a Mediceis qui illum obtinent Mediceus, dicitur, sed ipsi a Ducatu audiunt Magni Duces Etruriæ.*

110 *At quando Lossenses* Diostiensis comitatus *verosimillime titulum obtinuerint, edisseram: Ex* Dispargo Clogio (*verba sunt Gregorii Turonensis*) missis exploratoribus ad urbem Cameracum, post perlustrata omnia, ipse secutus, Romanos poterit, civitatem apprehendit: in qua paucum tempus residens, usque Suminam fluvium occupavit. *Hactenus ille. Ex hoc igitur Brabantiæ* Dispargo *prolata primum regni Francici pomœria*, Cameracum *usque sub annum* CCCCXXXVIII, *quando etiam ad* Vicum Elenam, *quod* B *est* Lenense Castrum (*vulgo* Lens) *turbatæ sunt nuptiæ, quas describit Sidonius, optimeque interpretatus est Adrianus Valesius, qui et factum hoc definit* Aetio et Sigisvulto Coss. *prout Marianus Scotus prodidit. Atque ab inde usque ad annum* CCCCXLII (*qui Sigiberto* CCCCXLIV *Ambianos, Bellovacos, et quidquid inter Sequanam ac Ligerim erat, Francico regno adjecit unum Chlodio: usque ut quidam volunt, Cameraci; ut vero alii, Samarobrivæ Ambianorum, Regni Sedem postremum collocavit, ac denique anno* * CCCCXLVIII *obiit. Atque in hunc quidem modum nuda verba Gregorii Turonensis, et cum sequentibus cohærent omnia, et cum superioribus* (*ubi patuit cis Rhenum regnasse Faramondum, cis Rhenum illo mortuo successisse Chlodionem*) *et inter se quadrant optime, ut Clodio transierit Carbonariam, statim ab ipso* Dispargo *sibi a januis obviam, a portis quippe Diestensibus incipientem. Eum in regno Francico sequitur Meroveus affinis, tantopereque illud auxit, atque transmisit ad posteros, ut ab ipso Merovinga Regum series nomen obtineat. Successorem reliquit filium Childericum Primum: præfuitque varia fortuna annis* XXIV, *ad usque annum* * CCCCLXXII. *Clodoveus vero Childerici filius regnum adiit circa annum* * CCCCLXXXII. *Qui a Clo-* C *tilde uxore Christiana de amplectenda lege Evangelica sæpius admonitus, dum ad Tolbiacum Zulpich cis Rhenum, haud procul a Colonia Agrippina contra Alamannos prælio decertat, ipseque cum exercitu periclitatur, toto se obstringit, si victor evadat, suscipiendæ Christianæ religionis: atque hoc pacto adjutus cœlitus, fortissimam Alamannorum gentem ingenti prostratam clade perdomuit. Devictique isti Alamanni atque in Francorum potestatem redacti, demulcendo Chlodovæo victori, ut fit, Francos item se suamque patriam Franconiam nominare cœperunt ac perseverarunt, tanta nominis istius gloria, ut jam seculis aliquot Gallos quoque teneat persuasio, Francici nominis originem ex Franconia repetendi, quo nihil ineptius excogitari potest. Eodemque anno* * CCCCXCVI *Clodoveus victor in Galliam reversus, Christianis sacris initiatur, a S. Remigio Rhemorum Episcopo: tandemque in fata concedit, anno regni sui trigesimo, Christi* * DXI.

** imo CCCCLV*

cum Franci transita hinc Carbonaria silva

** imo CCCCLXXIX*

** CCCCLXXX inde etiam Rheno regnum valde dilatassent:*

** CCCCXCVIII*

** ÇCIX*

111 *Sub quo horum quatuor Regum*, Lossenses *Comitatum* Diostiensem, *præcise adierint, non liquet: nisi quod ipsa suggerat ratio, primum a Chlodione Regem Meroveum, nequaquam de* Dispargo *suo castro* Diœstæque *oppido cogitationem deposuisse, sed illius dominatum Comitili titulo* (*quod jam tum in Regum aulis frequentissimum*) *in Lossensem transtulisse, quique ad beneficii a Rege accepti propagandam memoriam, illum recentiorem* Diostiensis Comitis *titulum usurparit. Ex monumentis, inquit Wendelinus* D *cap. 14, Ecclesiæ Leodiensis eruit Carolus Langius ejusdem Ecclesiæ Canonicus* (*quem Justus Lipsius cap. 1, de Constantia, virum sine fraude aut ambitione vocat, optimum doctissimumque Belgarum*) *Eucherium et Falconem fratres, invicemque Trajecti ad Mosam succedentes Episcopos Tongrenses, filios fuisse Comitis* Diostiensis (*inepte Placentius scripsit* Hostiensis) *quorum Falco adhuc anno* DXXIV *vivebat; quoniam tunc S. Remigius Episcopus ad eum Epistolam dedit objurgatoriam, quo in Mosogariensi Ecclesia* (Mouson *hodie*) *Jurisdictionem usurpasset, adversus jura Rhemensis Ecclesiæ. Extat ea Epistola Tomo* 1 *Conciliorum Galliæ apud Sirmundum. Horum ergo Pater, Comes* Diostiensis, *vixit saltem circa annum* CCCCL, *quo tempore, Chlodione jam anno* CCCCLVIII *mortuo, regnabat Merovæus, a quo credo Comitatum istum obtinuerit. Alios item Tongrorum Episcopos,* Comitum Hostiensium filios *nominat idem Placentius, et utique* Diostensium *debuit scripsisse: sed quod in monumenta Leodiensia non pateat hominibus eruditis* E *prospectus, et Langii adversaria in potestate sint cujusdam hypochondriaci, nihil habeo quod proferam præter suspiria.*

Hostienses inepte substituit Placentius:

112 *Unius tamen aureæ chartæ copiam mihi fecit prænobilis Ægidius a Bocholt: Decanus sancti Lamberti: ex qua patet, desinente anno* DCCCXCIX, *hoc est ineunte* DCCCC, *Zuentebolchum Regem Lotharingiæ* Diostæ *fuisse apud Comitem Angilramnum, ibique tria mancipia ingenuitate donasse; ipsum lege.* In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Zuentebolchus divina præveniente gratia Rex. Noverit omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium, futurorum scilicet et præsentium nostrorum, industria; quoniam quidam fidelis noster, Venerabilis scilicet Comes Angilramnus, quædam sua mancipia his nominibus, Guodradam, Eckenmarum, Vustuvinum, nobis in proprium tradidit; humiliter deposcens, ut ea in eleemosyna sui libera ac ingenua fecissemus. Cujus petitioni diligenter acquiescentes, secundum legem Salicam, denarium de manu Episcopi excussimus, et sic ea a servitutis vinculo liberavimus, et ingenuitatis confirmationem illis concessimus: Nos quoque eminentius nostros apices eis fieri et conscribi jussimus, per quos monemus atque præcipimus, ut F eadem præfata mancipia, libera et ingenua firmiter omni tempore permaneant ita, quasi ab ingenuis parentibus fuissent procreata vel nata. Et ut hæc nostræ confirmationis auctoritas inviolabilem obtineat firmitatem, annuli nostri impressione subter sigillari jussimus. Franco Notarius ad vicem Ratbodi Archiepiscopi summique Cancellarii recognovi. Data quinto Idus Januarii, anno Incarnationis Domini octingentesimo nonagesimo nono, indictione tertia, anno quinto regni Domini Zuentebolchi gloriosi Regis. Actum Diostæ in Dei nomine feliciter. Amen. *Nota* Zuentebolchum *illum Lotharingiæ Regem, ab æmulis exagitatum, circiter a biennio Leodium præsidii causa venisse ad Franconem Episcopum, ut nullo negotio etiam* Diestam *potuerit visere: ante* Angilramnum *autem prænominatum Comitilem titulum gessisse feruntur,* Berengerus, Odulfus, Ogerus Danus, *a Carolo Magno ea ditione donatus.*

Diostam probat charta Zuentebolchi Regis anno 899.

113 *At memoria patriæ nostræ Lossensis, veteres omnes, quasi uno ore et calamo, testantur,* Diostienses Comites *eosdem fuisse qui et* Lossenses. *Idem exertis verbis asserit Trudonense Chronicon, Eucherioque et Falconi fratribus pro insignibus appingunt vulgo decem tænias, ex auro et minio, tamquam familia propagatis Lossensi. Sanctum Perpetuum, Tongrorum Episcopum*

Eidem autem Diostenses et Lossenses,

Pro Diostiensibus Comitibus,

A *scopum. Placentius suo more vocat* Comitis Hostiensis *filium, de quo sacræ tabulæ Leodienses ad diem quartum Novembris aiunt :* Perpetuus, natus Comite Lossensi, vita et doctrina præclarus, Beato Gondulfo vigesimus tertius ordine in Trajectensi Ecclesia successit Episcopus. *Monulfum quoque Placentius scribit* Comitissæ Hostiensis *filium. Quia vero ex S. Remigii Epistola certum est, Falconem in Episcopatu vixisse anno* DXXIV, *necesse est ut Ægidii Aure-vallensis relicta, Recentiorum sequamur sententiam, dicentium Quirillum mortuum anno* DXXI *pridie Kalendas Majas, illique in Episcopatu successisse Eucherium, paucisque præfuisse annis, licet vulgariter ei tribuantur anni octo : quandoquidem Falco frater jam tum anno dicto* DXXIV *Episcopum egerit, potueritque vitam protraxisse ad annum* DXXXII, *quo eum obiisse in suo Chronico ad Chapeavillum doctissimus Bucherius adnotat.*

an vero Diosta etiam Diosterna sit dicta incertum est :

114 *Plaudus, S. Lamberti frater, legitur in Vita S. Huberti ultus S. Lamberti mortem circiter annum* DCCXV, *dictus Comes de* Osterne : *quæ nomenclatura si eadem sit cum* Diostiensi, *de qua doctissimus Langius, facile assentiar, ut et ipse* Comes Lossensis *fuerit :* B *nec quæram quomodo illi ista potuerit obvenire dignitas, quam pater non habuerit; cum id temporis, ejusmodi Marchionum, Ducum, Comitumque Tituli, non forent hereditarii, nec transirent ad liberos, nisi novo Indulto Regum, quod rarius contingebat. Verum Antiquitatum accuratissimus perscrutator Wendelinus, pro* Osterne, *indicat legendum* Ostercke; *neque enim nomen illud alterum uspiam alibi comparet. Istud vero nomen* Osterke *invenitur etiam in pervetusto Necrologio. Robertus deinde* Comes Hasbaniæ *annis triginta post Plaudum, scilicet* DCCXLV, *donat monasterio S. Trudonis*, Dongo, Mairholt, Felepa, Schaffine, proxima prædia, Diplomate dato in villa Ostrekias *quod idem est ac* Wustherck, *intra cujus territorium* Dongo y Mairholt *sunt hactenus.*

iidem etiam Hasbaniæ Comites fuerunt,

Ibidem Lossenses *seu* Hasbaniæ Comites *suam Salam habuerunt, antequam anno* MCLXXXII *conderetur Parthenon Herckenrode (in Sylva Hercana exsarta, sicut vox ipsa indicat) ibidemque in proximo sibi arcem Curingianam collocarunt; ad quam, cum degerent illic, maximam partem Salam istam transtulerunt, atque ab arce deinde*, Sala Curingiana Comitum Lossensium *est dicta.* Plaudius *itaque* Comes d'Osterne, *non alius loci Dominus fuit, quam* Ostherckæ, Wusthercæ *sive* Guistercæ, *ut tum hodieque ab utentibus Gallico* C *Idiomate pronunciabatur : facileque fuit G litteram a scribentibus commutari in O. Adde quod fluvius alluens Winterskovium, ubi S. Lambertus puer fuit educatus, ante annos mille (uti in vita S. Landoaldi a Notgero sub annum* DCCCCLXXX *scripta legitur) appellatus sit* Archa, *qui et vicum perfluens, Hasselensi oppido in itinere Trudonensi vicinissimum, et nomen dedit* S. Lamberti Archæ, *sive cum aspiratione* Harchæ, *uti fortassis et* Wustharcæ, *a quo non nisi jaculatione bombardæ abjungitur; prænomenque* Wust *ad distinctionem alterius videtur præfixum, quod tractus ille per bella desertus et silvosus esset, quod* Wust *dicimus. Si quis* Lossenses Comites *eosdem esse cum* Comitibus Hasbaniæ, *idem utrosque administrasse munus, diceret, non admodum refragarer, ut primo Comites hujus districtus dicti sint* Lossenses, *deinde* Diostienses, *tertio* Osternæ *sive* Ostherkæ *atque* Hasbaniæ, *quisque a tractu cui præsidebat.*

et Osternenses seu potius Ostherkenses

115 *Othelbodus, Abbas* XXVI *monasterii S. Bavonis Gandavi, ab Otgiva Flandriæ Comitissa, Balduini Barbati, conjuge, circiter annum* MXXX, *rogatus Sanctos et possessiones sui monasterii recensere;* Primus et præcipuus patriæ nostræ Patronus, *inquit*, est Sanctus Alwinus, cognomento Bavo, nobilissimus atque ditissimus Hasbaniensis pagi Comes, B. Gertrudis Virginis Consobrinus, prædicatione S. A- D mandi Pontificis, imo Dei omnipotentis inspiratione, tota mentis devotione conversus, relinquens cognationem et patriam, ipsumque ad consulendum S. Amandum secutus, dum studuit relinquere terrena, meruit cœlestia. Fuit is Agilulfi in Hasbania Comitis filius, migravitque Gandavi ad Superos circa annum DCXLVII. Postea Sigramnus, illustris et potens in Hasbania opibus; nec non Robertus, Hasbaniæ Comes. *Codex Donationis Viri nobilis, qui extat in Chronico Trudonensi*, Pagum Hasbaniensem *eumdem esse cum* Diostiensi *affirmat.* Ego Hotbertus cogitavi de Dei misericordia pro remedio animæ meæ, etc Dono per hanc epistolam donationis, donatumque in perpetuum volo, ad Basilicam S. Trudonis, ubi ipse in corpore requiescit, et Drogo Archiepiscopus præesse videtur. Hoc est quod dono rem proprietatis meæ in loco nuncupato Hasnoch (*meo Judicio Halem*) super fluvio Merbuto, in pago Hasbaniensi sive Diostiensi, curtim cum casa in Dominicato, et cetera ædificia in ipsa curte constructa, et mansas vetustas sed ad ipsam Curtem spectantes, cum præviis legitimis wariscapiis, pascuis, pratis etc, Datum publice sub die XIII Kalendis Augusti; anno XXIV regnante Domino nostro E Ludovico Serenissimo et Orthodoxo Imperatore, *quid est annus Christi* DCCCXXXVIII.

Hasbaniensis Pagus idem qui Diostensis.

APPENDIX III

De Cæresis et Segnis, ex Alexandri Wilthemii Annalibus San-Maximianis MSS.

T*alia scribente* Camerario Averbodiensi, *multo fortasse prius quam editis Sanctorum Januarii Actis, anno* MDCXLIII, *audiri inciperet* Henschenii *nomen; prius certe quam hic cogitaret, de Diatriba aliqua in Francorum origines quæsitura Februario præmittenda; non ausim affirmare, inter hunc et illum communionem aliquam litterarum fuisse, aut etiam notitiam mutuorum studiorum; nisi fortassis per communem utrique amicum* Wendelinum. *Sed hoc quam mihi incertum, tam est certissimum, fuisse semper amicitiam maximam* Henschenio *nostro cum* R. P. Alexandro Wiltemio; *Luciliburgensi Antiquario curiosissimo. Fuit hic ut natus sic denatus paucis post* Henschenium *annis, variaque ingenii sui monumenta typis edita reliquit, præcipuum tamen ejus opus ac seculi fere dimidii labor.* Annales *inquam* Imperialis Abbatiæ S. Maximini prope Tre- F viros, *antiquariæ per omnem eam Archidiœcesim curiositatis thesaurus ingens, defossus (ut sic loquar) in autographis latet adhuc, et fortassis æternum latebit; non magnopere pro eo publicando satagentibus Monachis, quorum honori et utilitati fuerat collectus, ne forte illius libri conflictus creber cum Annalibus Trevirensibus, sub nomine Broweri editis, suscitet aliquid veterum cum Archiepiscopo litium, jam bene compositarum; Superioribus autem Societatis, penes quos erudita istæ MSS. sunt, prudenter caventibus quidquam ejusmodi publicare amborum ingratiis: unde nec obtinere potui ut lucubrationes ejus servandas acciperem, licet annuentibus olim Moderatoribus mihi ut Fideicommissario legatas. Solatio est interim eosdem anno* MDCLXVII *evolvisse per otium, non sine profectu, ante Tomum* 2 *Aprilis cognoscendo; et illustriora quædam loca, usui quondam futura transcripsisse. In his erat Caput de Arduennæ populis, Cæsari memoratis*, Eburonibus, Condrusis, Pæmanis (*sive, ut rectius quædam MSS.* Phæmanis) Cæresis (*fortasse* Cærosis *scribendis*) *atque* Segnis. *Priorum duorum constat apud omnes notitia, et* Condrusius *Pagus hodiedum nominatur, proprium sub Episcopo Leodiensi Archidiaconum habens: de ultimis aliquid ex* Wilthemio *audivisse* Henschenius *supra meminit*

Ex Annalibus illius, haud facile lucem visuris,

A *minit; non item de* Cæresis: *quare de utrisque olim per me excerpta, ne pereant, hisce attexo.*

disco Cæresos seu Pagum Caros

117 *CÆRESI, forte CÆROSI dicendi sunt. Eorum nomen remanet in pago,* Caros *seu* Caroscow. *De quo in Chartis Pipini Regis, anno regni* XL, *Christi* DCCLXII, *ita scribitur:* Donamus pariter et ego et conjux mea Bertrada, ad ipsum sanctissimum locum *monasterii Prumiensis,* quem in honorem sancti Salvatoris vel sanctæ Mariæ construximus, res proprietatis nostræ in pago Charos, in villa quæ dicitur Rumeresheim, tam illam quæ de genitore meo Carolo mihi advenit, quam et illam portionem ipsius Bertradæ, quam genitor suus Herebertus ei in allode dereliquit, cum appendiciis et omni integritate sua, ad ipsum sanctum locum tradimus atque transfundimus: in cujus termino ipsum monasterium S. Salvatoris est fundatum; et illum mansionilem super Prumiam, qui est constructus super terminum prædictæ villæ. *Non multis deinde interpositis:* Tradimus alia duo loca in Carascouw ad idem monasterium, Wathihendorp et Birgisburias, cum omnibus adjacentiis suis et appendiciis. *In tabulis Ludovici Pii;* de concambio quod fecerunt Luidaldus et Marcuardus Abbas, *editis anno regni ejus* XVII *et Lotharii filii* IX; *Indictionis* IX, *hoc est anno Christi* DCCCXXX, VII *Idus Februarias;* dedit memoratus Luidaldus et conjux sua Irmbirga, jam dicto Marcuardo Abbati, ad partem monasterii sui S. Salvatoris Prumiensis, vel Rectorum in eodem monasterio per tempora degentium, res eorum proprias, sitas in pago Carascow, in villa quæ dicitur Huosca, quantumcumque in prædicta villa vel in area ipsius villæ, præsenti tempore habere visi sunt. *In tabulis Lotharii Augusti,* de Vallimaris-villa *conditis anno Imperii ejus in Italia* XXXVI, *in Francia* XIX, *Indictione* I, *id est anno* DCCCLI, V *Kalendas Martias,* Vir venerabilis Egilo, Abbas Prumiensis monasterii, in honore S. Salvatoris dicati, nostræ benignitatis suppliciter deprecatus est clementiam, ut ab idem cœnobium quasdam res fisci nostri, consistentes in Ardenna, quas quondam Rotmarus Comes et postea filius ejus Etmarus habuerunt, sitas videlicet in pago Caroscow in Vallimaris-villa, non longe ab ipso monasterio, mansa scilicet septem et dimidium cum omnibus ibidem pertinentibus, solerti pietatis nostræ studio concederemus. *Habes en quinque* Caros *pagi vicos;* Rumeresdorpum, Wathilhendorpum, Burgisburias, Huoscam *et* Vallimaris-villam: *suntque ii* Rumersheim, *proxime cœnobio Prumiensi;* Wetteldorp, *ad Aræ fluminis ortum;* Biresborn, *ad Gelbim amnem, Kilburgum inter et Girolstenium;* Oos, *idem Girolstenium versus, primo a cœnobio lapide; et* Walmersheim; *omnes hodieque ditionis Prumiensium: ut* Caros Pagus *pro parte intercurrerit fontibus Aræ, Gelbis, Nemesis, et Proneæ, vulgo* Aer, Kyl, Nyms *et* Pruym. *Hinc constat,* Eburones, Condrusos, Fæmanos *et* Cæresos *habuisse a Meridie* Treviros, *ab Occasu* Remos *et* Nervios, *e a Septemtrione regiones ultramosanas, ad Ortu* Ubios *et Rheni accolas.*

vel Caroscow, B

bonam partem attinere ad jus monasterii Prumiensis,

C

Segnos vel ad Aram fluvium habitasse,

118 *SEGNI, qui cum Condrusis se excusaverunt, quod cum Eburonibus non conspirassent; ideoque rogabant, ut arma a suis finibus abstineret Cæsar, videntur habitasse circa* Zinsich, *ad Aram fluvium, haud procul Rheno inter Coloniam et Confluentiam, antiquis* Senciacum. *Tabulæ Pipini Regis anno regni* XI, *Idibus Augusti, de Prumiensi Cœnobio conditæ, ista habent:* Donamus etiam ad ipsum monasterium cellam aliam, quæ dicitur Casloaco, quæ est posita intra terminos Senciaco, et est in honore S. Petri constructa, cum omnibus adjacentiis vel appendiciis suis. *Aliæ ejusdem, biennio post:* Cella quæ Casloaco dicitur, quæ est posita infra terminos Senciaco. *Casloacum* Keslich *nolo dicunt, primo lapide a Confluentibus, ut huc usque procurrerit ager Senciato attributus. In Annalibus Francorum a Pithœo editis, anno* DCCCXLII *Carolus Calvus et Ludovicus, de patriis regnis bellantes,* Lotharium fratrem, in villa Senciaco morantem, et a suis desertum in quibus non parum confidebat, fugere compellunt. *Nithardus lib.* 3. Lotharius, quoque ut fratres suos Mosellam transisse in Sinciaco didicit, confestim et ipse abire et regno et sede non destitit. *Annales Bertiniani.* Lotharius in Senciaco octo millibus a Mosella consedit: Carolus et Ludovicus Confluentibus transeunt Mosellam, fugit ergo Lotharius hoc audito Aquægranum versus. *Iidem Annales,* Ludovicus de Andernaco per Senciacum Aquis redit. *Hinc intelligas quomodo Cæsar digressus a ponte suo navali (quem inter* Antonnacum, *imo* Senciacum, *et* Bonnam *structum, cum Florus infra Mosellam eum locet) per medios* Condrusos *et* Segnos *profectus sit ad* Eburones; *sic ut* Condrusi *dextras,* Segni *sinistras tenerent.* D E

119 *Ita* Wilthemius: *ad cujus sententiam de* Cæresis, *forte* Cærosis, *Pagum* Carosgow *ab iis dici asserentis, clarius explicandam iis, quorum imaginativam vim hodierna pronuntiatio præoccupavit; removendus est scrupulus, ne forte diversissima putent nomina, quorum primæ syllabæ* Cær *et* Car *adeo diversimode nunc efferuntur. Intelligant enim tales oportet, Romanis, sua adhuc lingua incorrupta utentibus, et nomina apud nos qualia pronuntiabant ipsi relinquentibus, nihil minus usitatum fuisse, quam ut uni eidemque consonanti, puto* C *et* G, *alium sonum darent ante* E *et* I *vel* Y, *alium ante reliquas crassioris toni vocales. Itaque in vocibus* Carcer, Cancer, *littera* C *eodem sonabat modo, in secunda atque in prima syllaba, quasi per Græcum* K *utraque scriberetur; sicuti eisdem vocibus Roma acceptis utimur, cum Teutonice dicimus,* Karker, Kanker. *Similiter et Diphthongus* Æ, *quæ nunc cum simplici vocali* E *pronuntiando confunditur, vere compositum habebat sonum, et quasi medium inter* AI *et* EI, *Græcorum diphthongos: itaque vox* Cæsar, *quæ nunc a Latine loquentibus fere effertur ac si scriberetur* Sesar; *rectius et ad originem antiquam proprius a Teutonice loquentibus exprimitur* Kaysar *vel* Keyser, *significatque appelative Imperatorem; interim dum proprium viri nomen iidem pronuntiant, ut nunc ceteri solent, dicuntque* den Keyser-Cesar, *id est,* Imperator Cæsar. *Igitur quorum nomen Julii Cæsaris ævo* Kairesii *vel* Kairosii *pronuntiabatur, non* Seresii *aut* Serosii; *idem usu medii hodiernique ævi* Karos *et* Karoscow *pronuntiantis, quam levissime et solo pinguioris ac liquidioris soni discrimine deflexit a prioris pronuntiationis modo: sic et in* Fæmennis *eadem diphtongus vulgaris hodiedum usu pronuntiatur* a, *cum* Marchia, *totius regiunculæ caput, nominatur a vulgo* Marche en Famenne. F

TRACTATUS

TRACTATUS PRÆLIMINARIS II
QUO CHRONOLOGICE DEDUCITUR SERIES
EPISCOPORUM ET ARCHIEPISCOPORUM
MEDIOLANENSIUM
usque ad annum Christi MCCLXI.
Ex vetustis Catalogis MSS. Bibliothecæ Ambrosianæ, A. G. Henschenio transcriptis, et a D. Papebrochio illustratis.

PRÆFATIUNCULA.

Inter antiquiores Ambrosaniæ Bibliothecæ Codices, anno MDCLXII a nobis Mediolani lustratos, unus membranaceus perantiquus signabatur P. 246 in folio; et continebat Sanctorum plurium, præsertim Mediolanensium Vitas nonnullosque sermones S. Ambrosii. Ante Vitas spectabantur membranæ paucæ, formæ aliquanto minoris quam erant reliquæ; in iisque Nomina Episcoporum Mediolanensis Civitatis una eademque manu, sed non eodem stylo scripta omnia usque ad Thedaldum inclusive, qui schismaticus obiit anno MLXXXV. Adjunguntur deinde, manu diversa, eo quo quisque obiit anno adscripti alii usque ad Philippum, ordinatum anno MCLXXXXVI. Porro in antiquiori ac potiori parte triplex notari potest stylus, adeo ut ipsa trifariam vidi debeat, sic ut primum membrum pertingat usque ad tempora Longobardorum et seculum Christi VI; secundo contineantur sex vel septem Episcopi, post civitatis destructionem, a jam dictis Longobardis factam, velut in exilio commorati; tertio describantur ceteri, usque ad eum quem dixi Thedaldum cui succedens quartum membrum, insignis omnimo debeat haberi auctoritatis, cum eo in genere vix quidquam possit optari certius. Hunc Catalogum minime sibi contemnendum judicans Godefridus Henschenius ὁ Μακαρίτης, dignum censuit quem manu sua totum transcriberit; et ego, adhibito examine, inveni esse accuratissimum (si nonnullos, in primo præsertim membro, errores correxeris) solidumque in eo reperi fundamentum, ad totam Mediolanensem Historiam recte ordinandam. Statueram ergo eum dare post Acta S. Dionysii XXV die hujus Maji: sed mutato deinde consilio, satius duxi eum hic exhibere, ut magis ad manum sit, positus conspicuo magis loco: non tamen primo. Quamvis enim Mediolanensis Ecclesia dignitate supra Tungrense eminuerit semper, atque hodiedum emineat supra eidem Tungrensi suffectas, Trajectensem primum, deinde Leodiensem: Magistri tamen defuncti lucubratio præcedere debuit longe imparem conatum viventis discipuli; quando sexti Tomi grandior jam moles evasit, quam ut commentario extraneo aliquo sibi (ut fuerat cogitatum) præfixo, augeri commode possit. Hujus porro Tractatus utilitas haud levis erit hoc in opere, in quo plures partim jam occurrerunt, partim adhuc occurrent illius Sedis Episcopi, Sanctorum fastis adscripti: quorum ætates haud est promptum sigillatim discernere, priusquam omnium inter se compositi habeantur anni quemadmodum frequenti experientia jam docuerunt similes Catalogi, a nobis inter præliminares tractatus atque etiam in Maji Propylæo deducti. Hic autem referendæ mihi sunt gratiæ Eximio et Reverendissimo Domino, Petro Paulo Boscæ, ex Sodalitio Sacerdotum Oblatorum S. Ambrosii atque Caroli sacræ Theologiæ Doctori, nunc quidem Modoetiensi Archipresbytero; anno autem MDCLXXVI, quo hæc luci parare incipiebant, adhuc Bibliothecæ Ambrosianæ Præfecto; qui rogatus a me Henschenianæ manus ecgraphum conferre cum originalibus, perquam diligenter id fecit, et alia multa utilia nonnulla. Similiter agendæ gratiæ Eruditissimis ejus ac diligentissimis eadem in Præfectura successoribus duobus, Nicolao Rubino et Andreæ Pusterlæ, quorum prior, nunc prædictorum Oblatorum Præpositus Generalis summa promptitudine mihi exhibuit notitiam quinque proximorum S. Galdini decessorum, quas excipere Henschenius noster neglexerat; alter majori multo molimine, ex Beroldi vetustissimi scriptoris volumine membraneo, in archivo Capituli Metropolitani scrupulosissime asservato, excepit mihi notitiam aliorum seu sequentium, usque ad Otthonem Vice-Comitem electum anno MCCLXI, cum quibus noster hic labor finitur. Huic porro non intendo singulorum inserere Acta, aut ab aliis contractius diffusiusve edita revocare ad examen historicum. Chronologiæ filum potissime prosequimur: in quo cum aliquando citabimus Tabulam Synodalem, eam Lector intelligat, quam Petrus Galesinius anno MDLXXIV expandit in duplici folio, ubi tota Archiepiscopalis historia legi per Synopsim potest; quamque deinde anno MDCIII Diœcesana Synodus, sub S. Carolo Borromæo, Actis suis inseruit pag. 835 et seqq.

TABULA

TABULA CHRONOLOGICA
ARCHIEPISCOPORUM
MEDIOLANENSIUM.

Ordo et Nomina.	Ann. et Dies Ordinationis.	Spatium Episc.			Annus et Dies Mortis.	Locus Sepulturæ.	Sedis vacant.	
1 S. Anatalon	49	13			61 *Octobris* 24	*Brixiæ*		
2 S. Gaius	61	24			85 *Septembr.* 26	*in horto Philippi*	*an.* 12 *fere*	
0								
3 S. Castritianus	97	41			138 *Decembr.* 1	*ad S. Joannem*		
4 S. Calimerus	138	53			191 *Julii* 31	*in ecclesia propria*	*an.* 1/2	
5 S. Monas	193	59			246 *Martii* 25	*in S. Vitalis*	*an.* 36	
0								
6 S. Maternus	282	22			303 *Julii* 18	*ad S. Naborem*		
7 S. Myrocles	303	12			315 *Novembr.* 30	*ad S. Victorem*		
8 S. Eustorgius	315	17			331 *Septembr.* 18	*in propria ecclesia*		
9 S. Protasius	331	22			352 *Novembr.* 24	*ad S. Victorem*		
10 S. Dionysius	352	4			355 *Maji* 25	*in propria ecclesia*		
11 Auxentius Arian.	355	24			374			
12 S. Ambrosius	374 *Decembr.* 7	24	4	10	398 *Aprilis* 17	*in propria ecclesia*		
13 S. Simplicianus	398	3			400 *Augusti* 15	*in propria ecclesia*		
14 S. Venerius	400	9			408 *Maji* 4	*ad S. Nazarium*		
15 S. Marolus	408	15			423 *Aprilis* 23	*ad S. Petrum*		
16 S. Martinianus	423	13			433 *Decembr.* 29	*ad S. Stephanum*		
17 S. Glycerius	433	4			438 *Septembr.* 15	*ad S. Nazarium*		
18 S. Lazarus	438	11			449 *Maji* 14	*ad S. Nazarium*		
19 S. Eusebius	449	17			464 *Augusti* 9	*ad S. Laurentium*		
20 Geruntius	464	6			470 *Maji* 7	*ad S. Simplicianum*		
21 S. Benignus	470	8			477 *Decembris* 13	*ad S. Simplicianum*		
22 S. Senator	477	3			480 *Maji* 29	*ad S. Euphemiam*		24
23 S. Theodorus	480 *Junii* 22	9	9	7	490 *Martii* 28	*ad S. Laurentium*		
24 S. Laurentius	490	22			512 *Julii* 27	*ad S. Cassianum*		
25 S. Eustorgius II	512	7			518 *Junii* 6	*ad S. Xistum*		
26 S. Magnus	518	13			530 *Novembris* 1	*ad S. Eustorgium*		
27 S. Datius	530	22			552 *Januarii* 14	*ad S. Victorem*		
28 Vitalis	552	4			555	*ad S. Vitalem*		
29 N. Schismaticus	556	11			566			
El. S. Gondulfus	558				*Junii* 27	*in Diæc. Bituric.*		
30 S. Auxanius	566	2			568 *Septembris* 3	*ad S. Stephanum*		
31 S. Honoratus	568	2			570 *Februarii* 26	*ad Nocetam*		
32 Frontus	570 *Intrusus*	11			581	*Genuæ captivus*		
33 Laurentius II	573 *Januarii* 22	19	7	0	592 *Augusti* 21	*Gen. ad S. Syrum*		
34 Constantius	593	8			600 *Septembris* 3	*Genuæ ad S. Ambr.*	12	13
35 Deusdedit	601 *Septemb.* 17	28	1	14	629 *Octobris* 30	*Gen. ad S. Syrum*	3	0
36 Austerius	630 *Januarii* 28	10	5	7	640 *Julii* 4	*Gen. ad S. Syrum*		
37 Fortis	641	3			644			
38 S. Joannes	645	10			655 *Januarii* 2	*ad S. Michaelem*		
39 S. Antonius	653	2			657 *Octobris* 30	*ad S. Simplicianum*		
40 S. Mauricillus	657	10	4		668 *Martii* 31	*ad S. Satyrum*		
41 S. Ampelius	668	5			672 *Julii* 8	*ad S. Simplicianum*		
42 S. Mansuetus	672	9			681 *Februarii* 19	*ad S. Ambrosium*		
43 S. Benedictus	681	44			725 *Martii* 11	*ad S. Ambrosium*		
44 Theodorus	725	14			739	*in Monast. Aron.*		
45 S. Natalis	740 *Martii.*	1	2		741 *Maji* 14	*ad S. Georgium*		
46 Arifredus	741		8		742	*ad S. Nazarium*		
47 Stabilis	742 *Augusti* 12	2	4	0	744 *Decembris* 13	*ad S. Ambrosium*	4	21
48 Laetus	745 *Maji* 6	13	11	0	759 *Aprilis* 4	*ad S. Ambrosium*	5	22
49 Thomas	759 *Septemb.* 23	24	0	5	783 *Septembris* 27	*ad S. Ambrosium*	5	15
50 Petrus	784 *Martii* 14	22	2	2	805 *Maji* 15	*ad S. Ambrosium*	1	28
51 Odelbertus	805 *Julii* 13	8	7	11	814 *Februarii* 25	*ad S. Ambrosium*	2	11
52 Anselmus	814 *Maji* 7	3	10		818 *Depos. in Mart.*			
53 Bonus	818 *Maji* 16	3	8	8	822 *Januarii* 23	*ad S. Ambrosium*		
It. Anselmus	822 *Januarii* 26	0	3	13	822 *Maji* 11	*ad S. Ambrosium*		
54 Angilbertus	822 *Julii* 20	1	2	20	823 *Octobris* 9	*ad S. Ambrosium in Hiemali eccl.*	8	16
55 Angilbertus II	824 *Junii* 26	35	5	18	860 *Decembris* 13	*ad S. Nazarium*	10	26
56 Tado	861 *Novembr.* 9	7	6	18	869 *Maji* 26	*ad S. Ambrosium*	1	0

Ordo	et Nomina.	Ann. et Dies Ordinationis.	Spatium Episc.			Annus et Dies Mortis.	Locus Sepulturæ.	Sedis vacant.	
57	Anspertus	869 *Junii* 26	13	5	12	882 *Decembris* 7	*ad S. Ambrosium*	2	23
58	Anselmus II	883 *Martii* 3	14	6	25	897 *Septembris* 27	*ad S. Ambrosium*	2	9
59	Landulfus	897 *Decembr.* 7	2	10	29	900 *Novembris* 5	*ad S. Ambrosium*	0	24
60	Andreas	900 *Novemb.* 30	6	3	0	907 *Februarii* 28	*ad S. Ambrosium*	1	14
61	Atho	907 *Aprilis* 5	12	5	0	919 *Septembris* 11	*Romæ ad S. Alex.*	3	0
62	Guaribertus	919 *Decemb.* 12	2	8	3	922 *Augusti* 15	*ad S. Amb. in hiem.*	1	20
63	Lampertus	922 *Octobris* 6	9	8	14	932 *Junii* 19	*ad S. Amb. in hiem.*	0	9
64	Hildunus	932 *Junii* 29	5	0	25	937 *Julii* 24	*ad S. Amb. in hiem.*	0	19
65	Ardericus	937 *Augusti* 13	12	2	1	949 *Octobris* 13	*ad SS. Apostolos*	...	...
El.	Aldemannus	949 ...	1	...	...	951 ...	...	...	...
El.	Manasses	949 ...	5	...	...	954 ...	...	...	...
66	Walpertus	951 *Augusti*...	17	2	...	960 *Novembris* 8	*ad S. Amb. in hiem.*	1	12
67	Arnulfus	969 *Decemb.* 19	3	4	4	973 *Aprilis* 16	*ad S. Amb. in hiem.*	2	10
68	Godefredus	973 *Julii* 27	5	1	23	978 *Septembris* 19	*ad S. Amb. in hiem.*	3	2
69	Landulfus	978 *Decemb.* 22	18	3	0	997 *Martii* 23	*ad Mon. S. Celsi*	2	0
70	Arnulfus II	997 *Maji* 23	19	9	3	1017 *Februarii* 25	*ad S. Victorem*	10	19
71	Heribertus	1018 *Januarii* 12	27	0	5	1045 *Januarii* 17	*ad S. Dionysium*	8	11
72	Guido	1045 *Septembr.* 8	25	11	16	1071 *Augusti* 13	*in Burgulis*	53	12
El.	Gotofredus	1068 ...	...	...	...	1076 *Ex parte Imperatoris schism.*			
El.	Atho	1071 ...	...	...	...	... *Ex parte Cleri Catholicus*			
73	Tedaldus	1076 *Februarii* 5	9	3	21	1085 *Maji* 25	*Aronæ*	13	6
74	Anselmus III	1086 *Julii* 1	7	5	4	1093 *Decembris* 4	*in Bas. Apostol.*	0	2
75	Arnulfus III	1093 *Decembr.* 7	3	9	18	1097 *Septembris* 24	*in Clavaten. Mon.*	1	8
76	Anselmus IV	1097 *Novembr.* 3	3	10	28	1101 *Septembris* 30	*CP. ad S. Nicol.*	11	...
El.	Grossulanus	1102 *August*...	9	4	...	1112 a *Januarii* 1	*Romæ ad S. Sabam*	0	0
77	Jordanus	1112 *Januarii* 1	8	9	4	1120 *Octobris* 4	*ad S. Ambrosium*	1	13
78	Olricus	1120 *Novemb.* 18	2	6	11	1123 *Maji* 28	*in Eccl. hiemali*	2	...
79	Anselmus V	1123 *In Augusto*	10	7	11	1134 abdic. *in Mart.*	*Romæ in Lateran.*	...	...
El.	S. Bernardus	1134 *vel* 1135	...	...	...	*non admisit,*	*sed urbe abiit.*	...	...
80	Robaldus	1135 *Augusti* 5	10	4	26	1145 *Decembris* 30	*in Eccl. hiemali*	0	22
81	Obertus	1146 *Januarii* 22	20	2	6	1166 *Martii* 27	*Benev. in S. Sophiæ*	0	20
82	S. Galdinus	1166 *Aprilis* 16	10	0	0	1176 *Aprilis* 13	*ad S. Theclam*	2	13
83	Algisius	1176 *Julii* 2	8	8	27	1185 *Martii* 29	*in Eccl. hiemali*	1	11
84	Ulbertus I	1185 *Maji* 11	2	4	10	1187 abd. *Sept.* 20	*Ferrariæ in Cath.*	1	16
85	Milo	1188 *Februarii* 6	7	8	8	1195 *Octobris* 13	...	0	26
86	Ubertus II	1195 *Novemb.* 30	0	9	6	1196 *Augusti* 4	...	0	29
87	Philippus	1196 *Septembr.* 3	10	4	7	1207 *Januarii* 9	*in S. Mariæ Maj.*	0	24
88	Ubertus III	1207 *Februarii* 2	...	...	...	...	...	...	...
89	Gerardus	1211 *Novemb.* 13	...	...	...	...	...	...	...
90	Henricus	1214 ...	...	...	...	1231 ...	...	...	...
91	Guilielmus	1231 ...	...	...	...	...	...	...	...
92	Leo	1241 ...	...	...	...	1257 ...	*ad S. Eustorgium*	57	7
93	Otto Vicecom.	1261 ...	...	...	...	1295 *Augusti* 13	*in Cathedrali*	...	...
94	Rufinus	1295 ...	...	...	...	1296 *Decembris* 7	...	...	...
95	Franchinus	1296 ...	12	...	...	1308 ...	*in Cathedrali*	...	...
96	Casonus	1308 ...	...	...	...	...	...	...	...
97	Aicardus	1317 ...	...	...	...	...	...	...	...
98	Joannes Vicec.	1344 ...	11	...	...	1355 *Octobris* 5	...	...	...

PARS

PARS PRIMA

Post alias duas, si non composita primum, certe interpolata.

Ex MS. Bibliothecæ Ambrosianæ, signato P. 246 in folio.

Primi omnes quomodo Sancti habiti:

Quatuor nobis exhibet prima hæc Pars; Episcoporum nomina, tempus Sedis, Depositionis diem, et locum Sepulturæ. Nomina *haud dubie eadem sunt, et, ubi contrarium non probatur, eodem censeri debent relata ordine, quo inter divini Officii solennia, jam inde a primis Ecclesiæ Christianæ seculis, recitabantur ex sacris Diptychis, ad id institutis; quorum in opere nostro frequens mentio, præsertim ad* VIII *Januarii, ubi de S. Attico Constantinopolitano Episcopo, diu obluctato, ne S. Joannis Chrysostomi nomen in Diptycha Episcoporum Constantinopolitanorum reciperet. Sic autem inscripti Diptychis Episcopi, communi seculorum primorum usu,* Sancti *et* Sanctissimi *nominabantur: nam et viventibus dabatur hic titulus.* B *Hinc factum, etiam postquam vocum istarum notionem consuetudo ecclesiastica restrinxit ad eos, qui, propter notissimam vitæ sanctitatem et miracula insignia aut martyrii lauream, invocantur a fidelibus, tamquam citra dubium ullum cœlesti regno recepti; factum, inquam, ex tali usu est, præsertim in Ecclesiis Italiæ antiquioribus, ut omnes fere illarum Episcopi, qui in communione Catholica obierunt, per tria, quatuor, ac plura secula, censeantur Catalogo Sanctorum adscripti sive Canonizati: quemadmodum iis fere omnibus contigit, qui in hac prima parte nominantur.*

eorumque successio notata circa an. 580.

2 *Sicut autem Romana Ecclesia, jam inde a tempore S. Anteri Papæ, cœpit habere, præter supradicta Diptycha, Episcoporum Catalogum, cui, ultra nomina singulorum, etiam inscriberetur quanto quisque sedisset* tempore: *ita et Mediolani ejusmodi Catalogus scribi cœpit, saltem ante* VII *seculum Christianæ Æræ; ubi ad nomina, e Diptychis transcripta, notaretur annorum, mensium, ac dierum numerus, quibus quisque sedit, sicut ex antiquioribus monumentis, aut subductis per verosimilem conjecturam calculis definiri potuit: in quo si hallucinatum aliquando Collectorem dixero (nec enim omnia possunt imputari librariis) non tamen nihil fidei relinquetur tam antiquæ originis scripto, quando nulla gravior auctoritas coget ab eo recedere.*

Haud diu post additos Sedis obtentæ terminos, adjecit C *alius* depositionis diem *: quod facile fuit ex Fastis sacris præstare, circa eos quorum mors honorabatur anniversaria festivitate. Hæc igitur putamus genuina ut plurimum esse primæ hujus partis membra, quo modo ea circa annum* DLXXX *descripta habebantur. Cum autem apparuit Pars secunda, diligentius descripta; itemque Pars tertia scribi cœpisset, notato accurate* sepulturæ loco; *is qui primus seculo* X *vel* XI *Partes prædictas collegit in unum, addidit etiam primæ huic Parti nomina ecclesiarum, in quibus ætate sua singulorum corpora credebantur haberi. Prudenter tamen abstinuit a verbo* sepultus, *eo quod primæ sepulturæ locus, aut certo alius fuisse sciretur, aut omnino haberetur incognitus. His prænotatis, ipsa Catalogi verba incipio exhibere, extensis ad longum singulis vocibus, quarum dumtaxat initia habentur in MS. hoc modo,* Sed, an.... m... d.... dep. *vel* ob. et sep. e. *quæ lego,* Sedit annos... menses... dies... depositus, obiit, sepultus est. *Littera* S, *nominibus præfixa significat,* Sanctus: *ea tamen in Catalogo nusquam apponitur, sed pro majori decore hic adhibetur.*

S. Anatolon, sedit annos XIII, depositus est VIII Kalendas Octobris.

3 *Primus hic Ecclesiæ Mediolanensi a S. Barnaba Apostolo datus Episcopus, Ecclesiam quoque Brixiensem fundavit; et simul utramque rexit (ut habet historia MS.)* annis tredecim, ab an. VII Claudii usque ad VIII Neronis, *id est, ab anno Æræ vulgaris* XLVII *ad annum ejusdem Æræ* LX. *Hæc temporis ratio si vera est (quis autem spondere pro re tam antiqua, sub fide testis tanto posterioris, ausit?) et, si etiam vera nostra conjectura, de Sede Pontificia anno quinquagesimo Christi primum Romæ collocata; sequeretur, Mediolanensem Ecclesiam uno anno citius Sedem accepisse Episcopalem. Historia primorum Mediolanensium Episcoporum seculo circiter* VI *composita, quæ in eodem Ambrosiano Codice post Catalogum sequitur, indicat, quod* S. Anatolo *duos sibi successores ordinarit, alterum pro Mediolanensi urbe, de quo mox; alterum pro Brixiensi, videlicet S. Clatheum,* IV *Junii recolendum. In eadem Historia dicitur jam dicta Depositionis dies coli* ad Concilia Sanctorum; *de corpore* E *negat Auctor certi aliquid scire se potuisse; quod illud scilicet necdum elevatum esset: alias ipsum prope Brixiam tumulatum, ubi jam nominatus locus erat, non ignoravit Myrocles Mediolanensis Episcopus seculo* IV *ineunte, de quo infra. Ibi certe illud fuit inventum in templo, et ad aliam ejusdem templi partem translatum anno* MDLXXII. *Eodem die adhuc colitur Brixiæ idem* S. Anatalo: *Mediolanenses,* VII *diem ante* Kalendas Octobris *ejus memoriæ nunc assignant: quia scilicet priorem diem solenniori festo sibi vindicavit S. Thecla, urbis Patrona et ecclesiæ primariæ Titularis, ob reliquias Capitis Mediolanum allatas.*

***Anatolon** ab an. 49, ad an. 60.*

S. Gaius, sedit annos XXI, depositus est VI Kalendas Octobris.

4 *Vita ejus in jam dicta Historia, narrationis serie subtexta Vitæ* S. Anatalonis, *docet eum in Episcopatu vixisse* usque ad quintum Domitiani Cæsaris annum; *obiisse vero* pridie Kalendarum Januariarum, *et sepultum esse* in horto Philippi, *Senatoris nobilissimi, apud quem convenire Christiani consueverant: et hujus rei monumentum videtur erui ex scriptura quadam Cancellariæ Mediolanensis, ubi legitur* Translatio S. Caii XIII Aprilis Duplex. *Eam ecclesia Franciscani nunc tenent, quibus petentibus anno* MDLXXI *facta est a S. Carolo Borromæo nova Translatio, annueque recolitur* XIV Septembris. *Anni Episcopatus ita notantur in eadem Historia, ut in margine eadem manu antiqua notetur, istic ubi ponitur* duo et viginti annorum curriculis, *alias legi,* quatuor. *Priorem lectionem secutus Auctor Catalogi est: secundam exigit Domitiani annus* V, *qui annus cœpit cum mense Septembri anni* LXXXV. *Dum autem dicitur* Gaius, anno Episcopatus sui quinto *Romam iturus, intellexisse Martyrium SS. Petri et Pauli, confirmatur, quod alibi demonstravimus, illud accidisse an.* LXV: *sed expungendum est ineptum scioli cujusdam glossema, qui ex inveterato quorumdam errore addidit,* qui erat Neronis ultimus. *Denique,* post obitum beatæ memoriæ Confessoris et Episcopi Caii, longa intercapedine temporis præfatæ Sedes Ecclesiæ Benedictione Sacerdotali viduata, et Pastoris proprii mansit cura destituta. *Quamdiu scilicet in vivis fuit Domitianus, ut dicit Vita successoris, id est, per annos fere duodecim usque ad* I *Nervæ, qui fuit Christi* XCVII. F

***2 Gaius** usque ad annum 85.*

S. Castritianus, sedit annos XLI, Depositus Kalendis

A **Kalendis Decembris, ad S. Joannem in Concha.**

5 *Eumdem depositionis diem habet Historia vitæ, prioribus subsequenter connexæ : eademque tempus Episcopatus* per annos circiter quadraginta *extendit*, ad annum usque Adriani vigesimum primum, *qui est annus Christi* CXXXVIII. Sepultus est, *inquit eadem Historia*, a discipulis juxta condictum in cœmeterio quod dicitur Romano, ea scilicet via qua Romam tenditur, haud longe ab arcu triumphali. Quem locum hominibus quidem diu incognitum, Dei autem oculis notum palamque postmodum manifestatum his, quos dignos summa sanctitas fecerat, aperte cognovimus. *Et tunc verosimiliter translatum fuit corpus*, ad ecclesiam S. Joannis in Concha. *Joannes Baptista Castilionæus, in Antiquitatibus Mediolanensibus anno* 1625 *evulgatis, docet, hanc ecclesiam sub invocatione S. Joannis Evangelistæ superæstructam fuisse veteri illi* Cœmeterio, *quod* Peregrinorum *appellat, et cujus minime obscura vestigia cernuntur in obscuro specu, qui ædi illi pro Confessione est.*

3 Castritianus ab an. 97, usque ad an. 138.

B **S. CALIMERUS, sedit annos LIII, depositus pridie Kalendas Augusti.**

6 *Hic*, decennio fere ante venerandæ memoriæ Castritiani Præsulis excessum, *juvenem se dederat in disciplinam S. Telesphori Papæ, quem anno* CXXVII *ordinatum decennio et amplius sedisse demonstravimus : sed territus periculis inter quæ hunc versari videbat, propter persecutorum rabiem, secessit Mediolanum : atque a* S. Castritiano *adscriptus in Clerum, eoque mortuo electus Episcopus, et multa sub Antonino Pio perpessus, itemque sub Antonino et Commodo; cum* annorum circiter quinquaginta trium curricula *peregisset in cura Pastorali, tandem puteo mersus occubuit Martyr*, Pridie Kalendarum Augusti... Cessavit *autem* Episcopatus anno uno et medio. *Sic Historia jam sæpe allegata : quæ per annos quot diximus* LIII *deducit nos ad annum Christi* CXCI, *ita ut annus* CXCIII *successori Monæ fuerit primus. De corpore nihil sciebatur, aut cum scriberetur Historia, aut cum hic Catalogus compilaretur. Ferrarius ait*, in cœmeterio Caii sepultum, in ecclesia suo nomine postea ædificata conditum *esse, et* ibi, *inquit*, altare aureum, in sancti Martyris honorem, a Thoma Archiepiscopo sub Carolo magno positum est : *qui Thomas cum successerit anno* DCCLVI, *apparet eum qui primæ huic parti depositionis locum, quando scire potuit, adnotavit;* C *id prius fecisse quam invento corpore ecclesia hæc conderetur. Facta est autem nova* S. Calimeri *translatio a Frederico Card. Borromæo, in novam arcam, sub eodem altari quo prius recondendam, anno* MDCXIX *die* XXXI *Maji : ipsaque ecclesia, olim Humiliatorum Præpositura, nunc puellis periclitantibus juxta eam collectis deservit.*

4 Calimerus usque ad an. 191.

S. MONAS, sedit annos LIX, depositus octavo Kalendas Aprilis, ad S. Vitalem.

7 Ut ferunt, qui illud paterna nosse traditione potuerunt, octogenarius ferme eo erat tempore, quo Philippus Christianissimus Imperator primus ex Augustis Christi jugo colla sua submittere decrevit, *quemadmodum narrat jam dicta Episcopalis Historia. Regnavit autem Philippus cum filio non integris sex annis, qui tamen imperfecti septem numerantur : quorum medius, Christi* CCXLVI, *ultimus* Monæ *fuit, juxta eumdem Historiam; quæ demortui corpus* Prædecessorum tumulis *adjunctum ait; sed addit*, qui locus usque nunc mortalibus manet incognitus, pro eo maxime quod tunc, ob nefandas persecutiones, Sanctorum corpora occulte sepulturæ mandabant. *Repertum postea atque in æde S. Vitalis ab* Ariberto *seu* Heriberto *Archiepiscopo, seculo Christi* XI *depositum* D *et circa finem* X *seculi, aut initium* XI *denuo elevatum, denique a S. Carolo Borromæo in ecclesiam metropolitanam translatum est, ubi ipse colitur* XII *Octobris, quando primam translationem factam arbitramur. Atque hic animadvertens Historiæ Auctor, mirum videri posse, quod dicantur* ad ea usque tempora quinque tantum Mediolanensi Ecclesiæ Antistites præfuisse, cum in Romana Sede vigesimus post Apostolos tunc temporis degeret, vir Deo fidelissimus, Papa et Martyr Fabianus; *in hoc* Dei occultum et inscrutabile judicium *attendendum docet, tandemque claudens hanc digressionem, cum protestatione suæ in scribendo fidelitatis, addit*, Non solum vero istiusmodi miranda superni Arbitri dispensatio, apud antiquos quosque aut primæ Christianitatis cultores, verum etiam apud modernos pari libra frequenter accidisse patenter agnoscitur : dum et in Romanæ arcis Pontificibus brevioris vitæ cursus, et vixdum ad primi Pastoris mensuram pertingens discernitur; et Mediolanæ urbis Præsulibus perrari adscripti sint, quibus non usque ad grandævitatem terminus vitæ præsentis decurrit.

5 Monas usque ad an. 246

quando Romæ jam numerabatur 20 Pontifex, Fabianus.

8 *Hæc ille, immediate post subjungens vitam* S. Materni; *qui, cum Sedes toto persecutionis Decianæ biennio vacasset, divino subrogatus indicio, Mediolanensis Ecclesiæ clavum tenuit, usque in gravissimam ecclesiæ persecutionem, motam a Diocletiano et Maximiano. Tenuit autem Sedem per annos (ut videtur)* LII, *ab anno* CCLI *numerandos. Qui Ursulanarum Virginum Martyrio* Cyriacum *Romanum Pontificem, S. Pontiani successorem, omnibus Catalogis ignotum, admiscuerunt; eidem, cum pluribus aliis Episcopis Italicis, junxerunt* Marinum *Mediolanensem; hunc autem nonnullis, eruditis alias viris, intelligo non displicere, propterea quod* Materno *isti videant pauciores passim annos adscribi, adeoque opportunum censeant supplendo historiæ Mediolanensis hiatui, ut existimant manifesto. Nec ego vehementer contendero, nullum esse hiatum, aut hic aut hic aut etiam inter primos quatuor, quos solos invenimus nominatos. Sed primævi testimonio ejus esse puto, ut eo quo forte Sedes vacavit tempore, credam sedisse aliquem, cui nomen fuerit Marinus : et quando hoc inveniretur, novam difficultatem faceret annus* CCXXXV, *quo is debuisset Ursulanis visse comes cum isto fabulosissimo* Cyriaco. *Quare, exploso* Marino, *non cunctabor* Monæ *subjungere* Maternum, *in fide præcitatæ historiæ Episcopalis, finem cum* Materno *sumentis.* E

Non potest hic recipi Marinus Ursulanus,

neque S. Myrocli postponi S. Maternus ;

9 *Hanc ego Historiam aliquando credidi scriptam ab Auctore, qui sub proximo ejus successore* Myrocle *vixerat, hoc persuasus argumento, quod viderem ipsum in principio ita scribentem* ; Nunc vero ab ipso Anatalon tempore, usque ad hæc quæ in præsenti decurrunt secula, gressu licet pendulo, styli hujus excursum dirigam ; quem nisi tu, Præsul excellentissime, dexteram extendens benedicas et acuas ; callis asperitate retunsus, incedet per devia. *Hæc, inquam, cum legerem ; et animadverterem, post deductas orationis serie Historica nusquam interrupta SS.* Anatalonis, Gaii, Castriciani, Calimeri, *et* Monæ *Vitas, ultimam* S. Materni *solam finiri consueta clausula*, Regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum, Amen ; *existimavi finem hic poni designato operi, indeque metiendam Auctoris ætatem. Ita ego olim, inter prima hujus mei studii rudimenta, elaborans Commentarium de S. Longino ad* XV *Martii num.* 48. *Nunc, similium scriptorum usu longiori ad ætatem discrimina dignoscenda instructior, censeo quidem unius libri finem ista indicari clausula, sed non operis. Etenim cum in* Materno *claudatur prima Ecclesiæ Christianæ ætas, sub gentilibus Imperatoribus inter persecutiones identidem recrudescentes traducta ; recte hic ponebatur libri* F

in cujus vita finiens Auctor librum, de Episcopis Mediolanens.

cum proposito istud argumentum prosequendi,

etiam

A *etiam primi finis; cui utinam adessent ceteri, quos verosimiliter plures animo designavit Auctor, non tamen et perfecisse videtur. Esto enim perissent ipsi, superesset apud Scriptores Mediolanenses aliquod eorum vestigium; iisque prælucentibus, aut aliis, qui inde accepissent lumen, viam sternentibus, potuisset notari ordo successionis certior et distinctior quam nunc fiat.*

10 *Interim Auctor credi debet, diu post Maternum vixisse, qui dicit, ejus gesta adeo esse* multis ignota, ut longi temporis alluvione omnium pene memoriæ abolita putentur. *Neque rursum id admodum sera secula differri potest, qui eo scribebat tempore, quando adhuc* perrari adscripti *erant* Mediolanæ urbis Præsulibus, quibus non usque ad grandævitatem terminus vitæ præsentis decurrit. *Si satis constaret* S. Datium, *quem infra videbimus anno* DXXX *ordinatum Episcopum Mediolanensem, scripsisse* Vitas prædecessorum suorum, *uti credidit Joannes de Deis et alii eum secuti; posset is quem diximus liber, illius opus æstimari: Censetur autem hic Episcopus, solum vigesimus sextus, nec obiit ante* Vigilium *Papam Romanum, qui est in ordine Pontificum sexagesimus primus. Sed sive ipse necdum Episcopus, sive alius ista scripsit; videmur in ejus ætate [illegible] consistere, sic ut vel immediatorum ejus decessorum aliquis, vel ipsemet* Datius, *sit ille* excellentissimus Præsul, *cui opus inscribitur. Nec vero quemquam terreat tituli granditas, jubeatque posteriora respicere secula: nullo enim seculo ejusmodi titulus communiter datus Episcopis est: adeoque libera Auctoris usurpatione, ad hominis præstantiam singularem notandam, adhibitus censeri debet. Ceterum* S. Materni *gesta, quæ non nisi perturbata et mutila habentur apud Mombritium, nos ad* XVIII *Julii integra et bene digesta dabimus, ex fide antiquissimi istius MS. quod dixi.*

videtur scripsisse seculo 6.

11 *Videtur tibi Catalogi nostri Auctor lucubrans aliquam primorum Episcoporum historiam, vehementer dubito, ob eum quidem ab eo non tenetur is S. Gaii: multoque magis ob* S. Maternum *postpositum* Myrocli, *cui illum esse omnino præponendum tota ejus Vita, quanta quanta est loquitur; utpote omnem historiam Cæsaream, a Decio usque ad Diocletianum et Maximianum percurrens, itaque finiens;* Depositus est idem Christi Confessor sub Maximiano Imperatore quinto decimo Kalendas Augustas, *anno scilicet* CCCIII, *post severissima illa contra Christianos edicta promulgata, de quibus ibi pluribus agitur.*

Præponendus est autem Maternus Myrocli.

12 Myrocles *autem, eidem perperam præpositus in*

C *Catalogo, scitur adhuc in vivis fuisse anno* CCCXIII, Constantino III et Licinio III Coss. *quando cum aliis Episcopis sedecim, et* Miltiade Episcopo Urbis Romæ, in domum Faustinæ convenit, VI Nonas Octobris, die sexta feriæ, *judicaturus de causa Donatistarum; itemque sequenti anno* CCCXIV Volusiano et Anniano Coss. *præsens Synodo Arelatensi, cui subscribuntur* Merocles Episcopus, Severus Diaconus de civitate Mediolanensi, provincia Italia. *Post hos scribuntur* Oresius Episcopus, Nazarius Lector, de civitate Massiliensi Provincia Viennensi. *Sed quia pro his duobus, in antiquiori imperfectiorique Conciliorum editione Coloniensi anni* 1551, *sub titulo Concilii Arelatensis secundi (quod tamen non est aliud ab eo quod ibidem dicitur Primum) legitur*, Ex Provincia Italiæ civitate Mediolanensi Orosius Episcopus, Nazaræus Lector; *etiam Orosius inducitur in numerum Episcoporum Mediolanensium, ab auctoribus Tabulæ, editæ ex Decreto Concilii* IV *Provincialis sub S. Carolo Borromæo: quæ quidem Tabula non uno loco est corrigenda; uti nunc satis agnoscunt eruditi Mediolanenses. Corrigendus nihilominus etiam vetustior hic noster Catalogus, a S. Mona usque ad S. Ambrosium hoc modo progrediens, ordine fortassis ex interpolatoris sententia erronea conturbato, citra culpam Auctoris.*

qui vivebat anno 314

Post hunc nullus fuit Mediolani Orosius,

D S. Myrocles, sedit annos XXII, depositus pridie Kalendas Decembris, ad S. Victorem.

S. Maternus, sedit annos XII, depositus XV Kalendas Augusti, ad S. Naborem.

S. Protasius, sedit annos XXII, depositus VIII Kalendas Decembris, ad S. Victorem.

S. Eustorgius, sedit annos XVII, depositus XIV Kalendas Octobris.

S. Dionysius, sedit annos XIV, depositus VIII Kalendas Junii.

13 *In his certum est, non tantum* Maternum Myrocli, *sed etiam Eustorgium Protasio præponendum: siquidem S. Athanasius* Protasium *adhuc vivum adlegat (quod diximus in Vita ejus ad 2 Maji num. 166) ut præsentem colloquio, quod anno* CCCXLV *Mediolani habuit cum Imperatore Constante; rursumque idem anno* CCCXLVII *subscribitur Epistolæ Synodi Sardicensis ad Julium Papam, apud Hilarium in fragmentis, nomine quamvis corrupto (ut alii plures apud eumdem)* Partesius ab Italia de Mediolano: *adeo ut inter hunc et* Dionysium, *de quo mox, interjici nullus possit, qui notabili tempore sederit. Quoniam autem ab anno* CCCIII, *quo obiit* Maternus, *ad* CCCLV, *quo in exilium pulsus obiit* Dionysius, *nequeunt tot anni inveniri, quot hic numerantur; videri possit cum ordine nominum, etiam inversus numerus annorum; et* Myrocles *solum sedisse annos* XII; Maternus *vero, si non annos* LII, *saltem* XXII: *sed ita tempore Decii, usque ad imperium Aureliani, Mediolanensis Ecclesia caruerit Episcopo, cujus quidem nomen [illegible]. Idem postulat etiam antea concepit, cum [illegible] credi [illegible], tres consequenter Episcopos [illegible] Urbi fuisse, qui omnes quinquagesimum annum ascendo Pontificatu [illegible], alias [illegible], ad [illegible] alium [illegible] Gentilium Imperatorum.*

sed Protasius, anno 347 adhuc vivens:

E

cui succedens Dionysius, vix 4 annos sedisse potuit ante exilium anno 355.

14 *Ordinem igitur et chronologiam corrigens, libenter sic restituerem enumerationem Episcoporum,* Monam *sequentium:*

Verus ordo

S. Maternus, sedit annos XXII, scilicet ab anno CCLXXXII ab CCCIII.

S. Myrocles, sedit annos XII, usque ad CCCXV,

S. Eustorgius, sedit annos XVII, usque ad CCCXXXI,

F S. Protasius, sedit annos XXII, usque ad CCCLII.

S. Dionysius, sedit annos IV, usque ad CCCLV,

numerando scilicet annos incompletos pro completis, rotundo numero; quemadmodum toti passim in hoc Catalogo hujus fieri, debet credi [illegible]. Ordinem eumdem confirmat S. Ambrosius in Oratione, quam habuit contra Auxentium Junior, [illegible], sic loquens: Absit ut tradam hæreditatem Patrum, hoc est hereditatem Dionysii, qui in exilio fidei causa defunctus, hereditatem Eustorgii Confessoris, hereditatem Myroclis, atque omnium retro fidelium Episcoporum, *plures sic ego quidem existimo quam quinque* Myroclis *decessores intelligens, licet non plures cogniti habeantur; et* Eustorgium *expresse* Confessorem *appellans, ideoque potius cum nominans, quam* Protasium Dionysii *immediatum decessorem. Non video autem aliud tempus, quo is potuerit titulum istum meruisse, quam cum adhuc in minoribus Ordinibus serviebat, persequente Ecclesiam Maximiano.*

confirmatur ex S. Ambrosio,

cui S. Eustorgius dicitur Confessor

15 *Nihil horum explicat ejus Vita apud Boninum Mombritium, quam secutus Catalogi Auctor,* Protasio *postposuit* S. Eustorgium. *Sed quam exiguæ auctoritatis*

Hujus Vita nullius fide, in eo quod ipsum postponat Protasio,

A *totis ea Vita sit, satis prodit excusatio, quod* de ejus gestis, *non nisi pauca potuerit* reperiri, propter negligentiam præcedentium, qui cognita scribere, vel scripta aliquando perdita restaurare, cum potuerint, neglexerunt. *Totus autem est scriptor in narrando, quomodo Constantinopoli, unde ortum* Eustorgium *volunt, Mediolanum legatus ab Imperatore, itaque eadem fere qua Ambrosius ratione electus Episcopus, atque ad ipsum a quo missus fuerat regressus, impetraverit Mediolanum auferenda,* quæ olim a beata Helena, genitrice Constantini Imperatoris, in unum studiose collecta fuerant, sancta et sacratissima trium Magorum et Regum corpora...... quorum nomina, Gaspar, Balthasar, et Melchior, Mediolani diu noctuque venerari, et glorificari, et digne laudari solebant. *Ex his satis apparet, admodum sero, puta seculo* X *vel* XI *Vitam istam seu potius Encomium* S. Eustorgii *conscriptum fuisse, ab homine nihil inter tempora distinguente, et confundente duos* Eustorgios; *quorum secundo Eustorgianæ ecclesiæ fundatori, seculo* VI *Ecclesiam Mediolanensem regenti, tolerabiliori figmento, adscribitur ab aliquibus translatio Magorum, in dicta ecclesia olim quiescentium.*

et cum Eustorgio Juniore confundat,

B 16 *Mirum omnino est, quod ex fide istius Scriptoris, Mediolanenses recentiores ad unum omnes dictam Translationem ætati Constantini Magni adscribant, eo tantum fundamento, quod* S. Eustorgius *dicatur electus* mortuo sancto Dei viro Prothasio, octavo illius civitatis Episcopo; *cum tamen nusquam nominetur* Constantinus, *et manifeste agatur de aliquo Imperatore longe posteriori. Est autem hoc eo etiam mirabilius quod eorum multi, qui isti Vitæ tantum tribuunt, eversum eant sine scrupulo totam Vitam* S. Materni, *in qua nihil difficile creditu, quam quod is totum sesqui seculum vivendo implevisset, a persecutione scilicet Decii usque ad Diocletiani et Maximiani persecutionem. Evertunt vero totam, quando eumdem* Maternum *postponunt* Myrocli *et* Protasio, *ut faciunt Auctor Tabulæ Synodalis, Joannes de Deis, et Franciscus Bezutius. Interim nullus omnino allegatur scriptor vetustior, monumentum nullum, quo affirmetur fides tam antiqua, ut præsumitur, possessionis. E contrario objicitur silentium S. Ambrosii, tam sæpe loquentis de Sanctis Mediolanensibus aliisque rebus ad suæ Ecclesiæ commendationem spectantibus, absque ulla tamen Magorum mentione, etiam in Commentariis super Evangelium Lucæ, cujus Capiti secundo explicando interponit ex Matthæo* Narrationem de adventu Magorum. *prolixius super eo discurrens; quorum corpora si Mediolani haberi* C *scivisset, quomodo potuisset id non saltem obiter indicare vel semel!*

adscribens ei advecta CP corpora SS. Magorum.

17 *Jam quod ad* S. Dionysium *attinet, huic Catalogus annos* XIV *adscripserat, nescio quo sensu vel quo consilio; nisi forte in exilio annis decem vixisse Sanctum credidit. Nos vero decennium dementes ei numero, quarto Episcopatus sui anno expulsum dicimus: et quamvis aliquot annis in exilio vixerit, hos tamen, nec Sedi ejus adscribendos credimus, præter morem et usum vetustatis, sæpe notatum in Romanis Pontificibus, quantumvis injusta depositio fuerit; nec putamus ad eum numerum posse excrescere, cum constet* Dionysium, *quem* Imperator Constantius omni cum honore restitui jusserat, votis exegisse, *et obtinuisse,* ut in exilio vitam poneret, *adeoque obiisse, si non ante (quod verosimilius) saltem statim post. Nam ut Constantii mors irritam reddiderit gratiam Dionysio faciendam, non nisi mors ejus propria impedisse potuit, quo minus ad edictum Juliani, anno* CCCLXI, *una cum ceteris Episcopis exulibus, ad suam diœcesim reverteretur.*

Dionysius obiit ante annum 361:

18 *Incubabat interim Episcopatui Mediolanensis Ecclesiæ AUXENTIUS* Arianus, *merito prætermissus in Catalogis, frustra Catholicum aliquando se simulans, per summam tamen Valentiniani Imperatoris indulgentiam toleratus usque ad mortem, quam obiit anno* CCCLXXIV, *invasi Episcopatus* XX. *Post quem, electo* S. Ambrosio *opposuit sese, Imperatorio favore subnixus,* Auxentius *alius, advectus e Scythia, mutato nomine* Mercurinus, *sicut intelligitur ex ea Oratione quam habuit Sanctus, tradere ei ecclesiam jussus, ad consternatum ea fama populum in Dominica Palmarum; quidlibet potius ferre paratum se declarans, quam istud agere, aut Episcopatu sponte cedere. Ipse autem S. Ambrosius, dicto anno* CCCLXXIV *electus, non sine miraculo, et, invitus quamvis, ordinatus die* VII *Decembris, eademque Dominica* II *Adventus, magnum lumen ea ratione afferret ordinandæ Chronologiæ Episcopali, etiam in hac prima Parte, si in hac aliter quam rotundo annorum numero supputarentur tempora.* D

cui exuli at anno 355 suffectus Auxentius Arianus;

et huic mortuo S. Ambrosius anno 374, 7 Decembris,

19 *Sedit autem S. AMBROSIUS* annos XXIV, menses IV, dies X, *uti jam demonstravit Henschenius; defunctus an.* CCCXCVIII, die XVII Aprilis, *in Vigilia Paschæ. Auctor Catalogi hic, seu verius ejus Interpolator, præter stylum totius primæ Partis diligentior, supra annorum numerum auctiorem, etiam menses et dies adnumeravit, ita scribens:*

defunctus 398, 17 Aprilis.

S. Ambrosius sedit annos XXVI, menses IV, dies V, depositus die V mensis Aprilis. E

Videntur hæc supponere, quod S. Ambrosius *obierit anno* CCCXCVII, *quando Pascha celebratum fuit* V *Aprilis. Constat enim ex Paulino Vitam scribente, quod pridie Paschatis mortuus, postridie ipso Dominico in ecclesiam Ambrosianam illatus est, sive (ut phrasi ætatis ejus loquar)* depositus: *hic autem concursus Paschatis et diei* V *Aprilis, solum contigit anno prænotato. Sed hac ratione S. Martinus totis septem mensibus S. Ambrosio superfuisset, contra quam habet traditio Ecclesiæ Mediolanensis, auctoritate antiquissimorum scriptorum ab Henschenio suffulta: deinde Ordinatio ejusdem* S. Ambrosii, *per dictos annos menses ac dies retrogradiendo, contigisset anno* CCCLXX *die* 1 *Decembris. Atque is dies tali anno habente litteram Dominicalem* C, *non fuit Dominicus, sed feria* IV: *quod tamen quam parum congruum sit veteris Ecclesiæ ritui satis demonstravi in Chronologia Pontificum Romanorum. Pridie autem quam ordinaretur, id est, ultimo Novembris, fuerat idem Sanctus Christiano baptismate tinctus, unde in Ambrosiani ritus Missalibus, ipso quo S. Andreas celebratur die, notatur etiam altera* Missa de Baptismo S. Ambrosii, *cum pulcherrimis quatuor Orationibus sive Collectis propriis atque singulari Præfatione, cetera vero* de communi Confessore *agenda præscribuntur. Porro Auctor vel Interpolator Catalogi ex hoc quoque probari posset sequiori seculo scripsisse, quod S. Ambrosium depositum dicat* die V mensis Aprilis, *dimisso Romano more per* Nonas Idus et Kalendas *indicandi diem: ut proinde mirandum non sit, si minus ei fidendum existimemus, uti mox cum ait, quod* F

non 397, 5 Aprilis.

S. Simplicianus, sedit annos X, depositus XVIII Kalendas Septembris.

20 *Errorem hic esse numeri, patet ex ætate successoris* Venerii, *mox probanda: ad cujus Vitam* IV *Maji dicimus,* Simplicianum *anno* III *sui Episcopatus defunctum esse, magis quia diutius vixisse non potuit, quam quod certa aliqua auctoritate constaret tam diu in Episcopatu vixisse: verosimilius autem dicetur* X *irrepsisse pro* II.

Simplicianus non integro triennio sedit:

21 *In veteri Ingolstadiensis Bibliothecæ Passionario seu Legendario, invenit Gamansius noster, cujusdam* S. Arsatii, *velut* Mediolanensis Episcopi *Vitam, nobisque transmisit. Juxta hanc, non multis a S. Ambrosii sepultura hebdomadis consecratus fuisset* S. Simplicianus, *idque Laudæ, civitate suffraganea ad* XX

P.

huic aliquis unum solum mensem concedens,

A P. M. *Mediolano dissita: monitus autem ab Angelo* Arsatius, *quod* adhuc tribus mensibus non completis, ibidem curam Pontificalem intraret; *cum Laudam ad Simplicianum venisset, dicitur hic*, post modicum spatium temporis, convocatis universis Suffraganeis suis, *ita locutus;* O Fratres mei, vos scitis quod in hac dignitate ego indignus steti plus quam XXX diebus: nunc ergo timeo, si amplius durem, quod fiat mihi in detrimentum: et ideo rogo, ut vobis vice mea eligatis alium Episcopum... et posuit super aram Pallium et alia Pontificalia, et abiit... Eodem die S. Arsatius electus est et consecratus. Stetit vero sanctus Pontifex, Arsatius usque ad proximam diem Natalis D. N. Jesu Christi, et eodem die media hora, inter duas Missas ultimas, id est, inter horam quæ est inter diluculum et Primam, circumstante Clero et populo, vitam finivit. *Est ea Vita composita per modum sermonis*, XII *Novembris, in solennitate ipsius Sancti, annue recitandi; sed toto contextu fabulosissima. Quamvis enim dicat quod* Arsatius, *priusquam a S. Ambrosio ad fidem Christi converteretur, fuit* primus dignitate post Theodosium Imperatorem inter Mediolanenses, et Theodosio regnante mortuus, (*quod* B *dici nequit, quia Senior Theodosius obiit ante S. Ambrosium, needum nato Juniore*) *additur tamen, quod* altero die *a sua morte*, sepultus *est* apud Sanctos Auxanum et Martinianum, quorum corpora erant in uno sepulcro locata, *atque* anno ab incarnatione Domini DCLXXXVIII, *per anistoriam omnino monstrosam. Nam* S. Martinianus *numeratur quartus post S. Ambrosium*, Auxanius *vero post eumdem est decimus septimus, vixitque paulo ante ingressum Longobardorum in Italiam, adeoque circa annum* DLX, *quibus uno adhuc seculo posterior* Arsatius, *quomodo fuisset S. Ambrosii, post Simplicianum successor? nisi forte translatum tunc dici velis.*

fingit suffectum S. Arsatium eodem anno mortuum,

dicitque ejus fratrem Eustorgium ab Imperatore CP. obtinuisse tres Magos,

22 *Fingitur etiam is cum fratre suo germano* Eustorgio *profectus Constantinopolim, quo tempore Imperator ibi erat* Phorax, *qui eis concesserit* Serpentem *æneum adhuc Mediolani visendum, et arcam cum corporibus trium Magorum, ipse eosdem illuc secutus et a S. Ambrosio perhumaniter exceptus, cum prædictis Sanctis Sanctorumque pignoribus. Omitto circumstantias insulsiores alias illepidæ hujus fabulæ, cui inserta mentio* Serpentis Mosaici *vel sola sufficit ad commonstrandum, quam ejus Auctor fuerit ignarus Mediolanensium rerum. Scripsit de eo Serpente opusculum eruditum Petrus Paulus Bosca; et, si minus* C *alia quæ intendit, unum certe evidenter probat, ex vetustis rerum Mediolanensium rerum scriptoribus, quorum agmen ipsi ducit Landulfus senior, circa annum* MLXXX *florens; probat, inquam,* Serpentem *illum Constantinopoli allatum esse ab* Arnulfo II, *illuc misso, ut Constantinopolitani Imperatoris filiam aliquam Otthoni III uxorem adduceret, re ipsa eam adducturus, nisi præmatura Imperatoris mors, adhuc in portu consistenti nuntiata, coegisset puellam suis relinquere. Cum ergo Imperator iste obierit anno* MII, *indubitanter constat, non ante eum annum Mediolani fuisse* Serpentem, *de quo hic sermo, velut tanto citius advecto. Constat etiam fieri non posse ut Mediolani, ubi tam certa fuit servata memoria* Arnulfi, *ut Serpentem vulgo notissimum advehentis, scripta fuerit fabula tam insulsa. Interim reperio in Bavaria memoriam viguisse ante non multa secula, quæ nescio an adhuc vigeat, inter Canonicos, Monachorum ad ædem S. Mariæ anno* MCCCCXCIV *translatos, de fundatione Ilminensis cœnobii sub annum* DCCXLVI *facta ab Alderberto et Otharo nobilissimis fratribus, quasi hi illuc transtulerint* S. Arsatium de Mediolano. *Hinc mihi suspicio nascitur, quod, sicut nullus nunc superest Mediolani cultus* S. Aurelii, *ejus qui S. Dionysii corpus* D *ex Oriente Mediolanum retulit, postquam is ad Hirsaugiense monasterium in Germania translatus fuit, tempore Ludovici Pii: ita etiam evanuerit cultus et notitia* S. Arsatii, *qui fuerit æque ac ille externus, forsan etiam Episcopus, atque cum corporibus trium* Sanctorum Magorum *advenerit: quæ res deinde Ilminensi alicui Clerico occasionem dederit comminiscendi præfatam Legendam: dum Mediolani alii alia comminiscuntur, occasione Eustorgianæ ædis, in quam sancti Magi allati fuerant.*

cum æneo Moysis Serpente;

quem tamen constat, non fuisse Mediolani ante an. 1000.

Verosimilius dicerentur Magi adducti a Constantinopoli seculo 7,

23 *Tantus porro notitiæ certioris defectus circa prædictam Translationem, suspicari me ulterius facit, sacra ista corpora allata Mediolanum esse, seculo Christi septimo, quando civitas pridem a Longobardis occupata, a suisque Episcopis Genuam transgressis deserta; denique sub meliori Longobardorum, tandem serio Catholicorum, dominatu, cœpit resurgere ac reflorescere, manentibus adhuc Genuæ Episcopis; aut etiam tempore* Phocæ *pro quo* Phorax *obrepserit*) Imperatoris *circa annum* DCV, *ut non omnino gratis nomen ejus irrepserit in fabulam prænotatam; et quod fecit alius in commodum Eustorgianæ ecclesiæ, vel fecisse creditus sit ipse ejus fundator* Eustorgius. *Quid autem? si sub ejusdem* Phocæ *perturbatissimo Imperio;* E *Romanas in Oriente provincias occupantibus Persis, Christiani aliqui indidem fugitivi, et in his ipse* S. Arsatius, *prædictum thesaurum secum advexerint Constantinopolim, ubi inciderint in aliquem Mediolanensem* Eustorgium, *diversum ab ejusdem nominis Episcopis duobus; qui opportunum id medium ratus resuscitandis patriæ suæ reliquiis, persuaserit* sanctos Magos *traducere Mediolanum in Italiam,* Phoca, *homine impio et sacrarum rerum incurioso, annuente, aut saltem non prohibente; nec magnopere contradicentibus Constantinopolitanis civibus, in tanta rerum suarum desesperatione constitutis. Certe si ab anteriori aliquo tempore, puta a* Constantino Magno (*ut prætendit Auctor Vitæ S. Eustorgii*) *usque ad Imperium* Justiniani *ejusmodi corpora fuissent Constantinopoli, fieri non potest ut Græci scriptores, apud quos tam frequens est mentio sacrorum Corporum, illuc ex Oriente allatorum spatio duorum istorum seculorum, nullam eorum habuissent notitiam: neque antiqui cultus eorum vestigium aliquod extaret in Menæis ac Synaxariis; vel denique nullum, si non templum, saltem oratorium vel sacellum ipsorum extitisset, cujus occasione alicubi memorarentur. Alias de tempore prædictæ Translationis ipsoque S. Arsatio conjecturas, posterius explicatas relinquo pro die* XII *Novembris, pro quo ipsam illius qualemcumque Vitam examinari minutim, quia tali die nunc Monachii in* F *Bavaria colitur. Atque hæc de* Tribus Magis *nunc satis, solum ut appareat quam nihil istorum nos sollicitos habere debeat in tractanda Mediolanensium Antistitum Chronologia. Cetera licebit tractare vel in Supplemento Januarii, quando Adorationem Magorum Ecclesia Latina recolit: vel ad* XXIII *Julii, quando eorumdem Translatio Coloniam celebratur. Redeo ad Catalogum nostrum, quem paulatim habebimus magis fide dignum, postquam ex quinque primorum seculorum tenebris emerserimus. Sequitur ergo:*

eo allata occupantibus Orientem Persis et rebus ibi turbatis

S. VENERIUS, sedit annos VIII, depositus die IV mensis Maji, ad S. Nazarium.

Venerius recentius coli cœptus,

24 *Iterum hic observa phrasem* die IV mensis, *uti dixi, inusitatam antiquis. Diversitatis causa ex eo nata videtur, quod quorum dies non notabantur in Kalendariis Romano more descriptis, quia in ecclesia non habebant festum, eos Auctor vel Interpolator acceperit aliunde, ubi ex vulgi usu numerati inveniebantur. Egimus de* Venerio *die* IV *Maji, nec ullum antiquæ venerationis argumentum proferre potuimus, nisi quod S. Ennodius Episcopus Ticinensis epigramma habeat*

de

sedit ab an. 400, ad an. 408.

A de B. Venerio. *Quando deinde visum fuit aliquam ejus commemorationem inter sacra facere, cum dies* IV *mensis festo S. Godehardi haberetur occupatus, dies autem* V *adscriptus S. Gerontio; placuit proxime vacuum tribuere* Venerio; *donec S. Carolus Borromæus suum ei diem restitui jussit. Quia autem ad* Venerium, *jam Episcopum, scripsisse se testatur* Anastasius *Papa, intra annum* CCCXCVIII *quo fuit creatus, et* CCCCI *quo defunctus, ideo restringendos esse* S. Simpliciani *annos duo; et* Venerium *cum anno seculari cœpisse, absolvisse ejusdem* V *seculi anno* IX, *judicavit Henschenius: malim dicere anno* VIII, *quia video in hoc Catalogo annos incompletos passim pro completis numerari.*

S. Marolus, sedit annos XV, depositus IX Kalendas Maji, ad S. Petrum ad.....

Marolus sedit usque ad an. 423.

25 *De hoc agentes ad* XXIII *Aprilis, quo colitur, festo S. Georgii in sequentem diem amandato, nihil invenimus causæ, cur de notato hic annorum numero dubitaremus. Obiisset ergo anno* CCCCXXIII *Ennodius in Epigrammatis, eos qui suo tempore cultum ut Sancti habebant in Mediolanensi Ecclesia, ipso titulo secer-*
B *nens ab aliis, talem cultum non habentibus (ut videre est in iisdem titulis, quos* XI *Februarii agentes de S. Lazaro conjunctim proposuimus)* Marolli, *solum ut* Venerabilis, *meminit. Ecclesiam autem S. Petri ad quem depositus dicitur, esse basilicam postea dictam Nazarianam aut etiam Ecclesiam Apostolorum, docemur ex Romano Martyrologio ad diem* X *Maji.*

S. Martinianus, sedit annos XXX, depositus IV Kalendas Januarii, ad S. Stephanum.

Martinianus sedit solum an. 13, usque ad an. 435.

26 Cultorem Dei *appellat Ennodius; nunc ut* Sanctus *colitur* IV *Nonas Januarii. Nempe dies* XXIX *Decembris impeditur celebranda Octava Nativitatis, dies autem* II *Januarii vacat in Ecclesia Mediolanensi, quæ non celebrat Octavam S. Stephani, nec alias ex Romano usu sequentes; sed solius Natalis Dominici. Schismatici quidam Orientales Nestoriani, Constantinopolim missi contra Ephesinam œcumenicam Synodum anno* CCCCXXXI *celebratam, dum alii suum Antiochiæ habebant Conciliabulum, in Epistola ad Rufum fingunt quod hic Episcopus ad se scripsit, librumque B. Ambrosii de Dominica Incarnatione ad piissimum Imperatorem misit,* hæreticis *(ut loquuntur)* Cyrilli capitulis contraria docentem, *vocantque* Martinum, sanctissimum Deoque dilectissimum Mediolanensium Episcopum; *qui*
C *haud dubie noster* Martinianus est, *adeoque illo anno vixit, neque solum* tres annos, *uti in Ambrosiano novissimæ recognitionis Breviario legitur, Sedem suam tenuit, sed ut minimum annis* tredecim: *pro quibus facile potuerunt obrepsisse* triginta; *quos recipere nulla ratione possumus, propter* Eusebium, *a* Martiniano *tertium, quem constat anno* CCCCLI *in Episcopatu vixisse. Dicamus igitur obiisse* Martinianum *anno circiter* CCCCXXXV.

S. Glycerius, sedit annos XXIV, depositus XVII Kalendas Octobris.

Glycerius an. 4, usque ad an. 438

37 *Alibi solum* XVIII *anni leguntur, et ex his primos decem aufert Breviarium; nec adhuc auferuntur satis, si Lazaro successori relinquendi sunt anni* XI. *Itaque solum ultimum minimumque numerum annorum quatuor teneo, censeoque* Glycerium *obiisse anno circiter* CCCCXXXVIII. Venerabilem *eumdem appellavit Ennodius, hodie etiam ut* Sanctus *colitur sed* XII Kalendas Octobris: *ut dubitem erroneæ transcribentis accessisse quinarius, et legi fecerit* XVII; *an vero mutatus sit dies, ne perderetur pro die* XV *Septembris, antiquior cultus S. Nicomedis.*

D

S. Lazarus, sedit annos XI, depositus XIV die mensis Maji, ad S. Nazarium.

Lazarus annos 17, ad 449.

28 *Hunc absolute* Sanctum *appellat prædictus Ennodius: omnes autem qui cum inscripsere Fastis, mensem, non* Maji, *legerunt, sed* Martii: *et hoc verosimilius est, sic enim in Quadragesimam incurrens festum, necessario transferri in alium mensem debuit, prout factum intelligitur ex usu Mediolanensis Ecclesiæ,* Lazarum *recolentis* XI *Februarii. Circa annos Sedis nemo fere ambigit, quos ut Æræ Christianæ aptemus, certissimam Regulam præbet* Eusebii *successoris Epistola, scripta ad S. Leonem Papam, et ex sententia Quesnellii data anno* CCCCLII, *ut saltem anno* CCCCXL, *Episcopus fuerit* S. Lazarus.

S. Eusebius, sedit annos XVII, depositus die IX mensis Augusti, ad S. Laurentium.

Eusebius annos 17 ad 454.

29 Amicus Dei *ab Ennodio dicitur; ex phrasi autem recentiori qua dies depositionis notatur, colligi potest a vetustioribus Kalendariis abfuisse nomen, quod die* IX *Augusti impedito per SS. Firmum et Rusticum, nunc invenitur adscriptum diei* XVII. *Si anni Sedis recte exprimuntur, et eorum initium bene ponatur in anno* CCCCXLIX, *non ipse, sed ejus successor is fuerit,* E
cujus nomen excidit e titulo Romanæ Synodi, habitæ anno CCCCLXV, Flavio Basilisco et Hermenerico Coss. die XV Kalendarum Decembrium.

S. Geruntius, sedit annos VI depositus VII Maji, ad S. Simplicianum.

Geruntius an. 6, ad an. 470

30 *Ennodius, absque ullo venerationis titulo, suum Epigramma simpliciter inscribit,* de Gerontio Episcopo. *Cum autem in notando depositionis die aliquis videatur esse defectus librarii; potius quam suppleam more Romano* VII Kalendas *aut* Idus Maji, *ut dies* XXVI *Aprilis aut* IX *Maji intelligatur; malim credere a principio scripti Catalogi positum fuisse* V in Maji, *id est, mensis Maji, quo die nunc reipsa colitur, mortuus anno* CCCCLXX.

S. Benignus, sedit annos VIII, depositus XIII Decembris, ad S. Simplicianum.

Benignus an. 8, ad an. 477.

31 *Et hunc consequenter anno* CCCCLXXVII *mortuum dixero, nihil eo dimotus, quod in Lectionibus hodierni Mediolanensis Breviarii (nam in vetustis Lectiones propriæ de hoc Sancto non sunt, sed solæ Orationes) tantum dicatur sedisse sex annis. Erravit autem vehe-* F
menter Baronius, in Notis ad Romanum Martyrologium, quando Benignum *sedisse ait* circa annum Domini 460: *nec potest adscribi Typothetis error, quasi iis pro* 8, *obrepserit* 6: *præmittit enim quod* annis sexaginta post quadringentesimum primum *cœperit, numeris ita ad longum scriptis. Alias recte corrigitur ibidem Panvinius, qui putabat se eum reperisse in Synodo Carthaginensi; non animadvertens, Synodum istam habitam* post Consulatum Flavii Stiliconis, *id est, anno* CCCCI. *Ennodius* de Venerabili Episcopo Benigno, *suum Epigramma inscribit: propriæ tamen quæ dixi Orationes, in Breviariis antiquis reperiendæ, ostendunt non adeo recentem ejus esse cultum, quin seculis aliquo in usu fuerit Mediolanensium: et quia Orationes istæ proponuntur pro* XII Kalend. Decembris, *quando etiam nunc colitur, vix dubitem quin ita primitus scriptum ab Auctore Catalogi sit, adeoque jam tunc nomen fuerit Kalendariis insertum.*

S. Senator, sedit annos III, depositus V.........Junii, ad S. Euphemiam.

Senator an. 3, ad 480.

32 *Lacunam supple et lege* X Kalendas Junii: *sic enim colitur, mortuus juxta calculum nostrum anno* CCCCLXXX, *et Ennodio dictus,* Vir Beatissimus. *Hunc autem*

A *autem eumdem esse, nemo dubitat, qui cum titulo* Presbyteri *legatus S. Leonis Papæ ante Concilium Chalcedonense ivit Constantinopolim* CCCCL, *et ejusdem Papæ litteras retulit Mediolanum anno* CCCCLII. *Plura non addo, quia fusius de ipso egi ad* XXVIII *Maji*,

S. Theodorus, sedit annos IX, menses VIII dies VII, depositus V Kalendas Aprilis.

Theodorus an. 9, in 9, ad 490.

33 *Magna nec consueta huic parti accuratio notandi etiam mensium ac dierum numerum, cujus tamen fructum edacitas temporis nobis invidisset, characteres pro majori parte exterens, nisi acutiori oculo eosdem rimatus Bosca nobis suggessisset. Et hunc quidem in numero* annorum IX *nequaquam deceptum fuisse, persuadet nobis congrua successio consequentium Episcoporum : sed vereor, ne in numero mensium aut dierum aliquid eumdem fugerit : nam a die* XXVIII Martii, *quo depositus* Theodorus *dicitur, retrogradiendo per* menses VIII dies VII, *non venitur nisi ad* XXII Junii, *quæ anno* CCCCLXXX *non fuit Dominica. Suspicor igitur legendos etiam* menses VIIII *ut habeatur* XXII Julii, *quæ Dominica fuit. Sedisset au-* B *tem hic* Theodorus *usque ad annum* CCCCXC *interque ipsum et Senatorem defunctum* XXVIII *Maji, fuisset Interpontificium* dierum XXIV. *Nullum nunc ipse* Theodorus *locum obtinet in Fastis sacris aut Officiis : nisi forte hujus occasione factum sit, ut in antiquis Kalendariis ad* IV *Kal. Aprilis, inveniatur nomen* Theodorici Martyris, *pro* Theodori Episcopi : *quo errore non observato satius censuerint Breviarii recognitores sub S Carolo, ignotum Ecclesiæ isti nomen expungere. Ennodius* De Domno Theodoro, virtutum omnium Episcopo, *Epigramma texens, in eoque finiens encomia Præsulum Mediolanensium, a S. Ambrosio inchoata et per omnes deinceps successores ducta ; ipso titulo indicare videtur,* Theodoro *primum defuncto hæc esse a se composita, suffecto tamen jam tum* Laurentio; *quem ne viventem laudans verecundia offenderet, solum hoc absque nomine aut titulo votivum ac breve Epigramma subjicit,* LXXXIX *in ordine Epigrammatum ejus.*

Restat, quem longo servet, Rex inclitus, ævo.

S. Laurentius, sedit annos XXII, depositus VIII Kalendas Augusti, ad S. Cassianum.

Laurentius an. 12, ad an. 512.

34 *Is qui colligendis Symmachi Papæ litteris inseruit Ennodii Ticinensis Dictionem, datam Stephano Vicario, ut dicendam* Maximo Episcopo Ticinensi *consecrato sub annum* CCCCXCVIII : *quasi jam nominatus* C *Pontifex eam scripsisset* Laurentio, *ad gratulandum ei Mediolanensem Episcopatum : in magnam perplexitatem potuisset lectores conjicere ; nisi viri eruditi in nupera Conciliorum editione errorem vidissent, vel eo notabilem, quod non solum stylus ab aliis Symmachi litteris multum discrepet, sed in ipso etiam contextu appelletur* Maximus ; *licet, voce in adverbium* Maxime *flexa, obscuratus ; quodque ibidem multa dicantur,* Laurentio *neutiquam convenientia. Alioqui oportuisset initia hujus differre usque Pontificatum Symmachi, prædicto anno* CCCCXCVIII *primum ordinati. Opportune autem superest prænominati Ennodii Dictio,* I, in Natali Laurentii Episcopi Mediolanensis, *velut jam diuturno Pontificio functi, cum denique Romanæ Synodo* IV *interfuit anno* DII, *et in illa æque ac in tribus prioribus primo post Pontificem loco subscripsit. Juxta annos vero qui ipsi tribuuntur, non potuit ultra annum* DXII *vivendo pertigisse. Non habet ille quidem locum in Breviario Ambrosiano veteri aut novo : sed Joannes Petrus Puricellus, Laurentianæ Basilicæ, in qua sub primario altari conditus* Laurentius *jacet, Archipresbyter, in libro quem de Vita ejus edidit, ejusdem in ea ut nunc est cultum ab immemorabili viguisse probat, producto testimonio Galvanei Flammæ, qui anno* MCCC-XXXIX *scripsit : et veteri sub altari reperta scheda, quæ* D *dicit* Sanctorum Confessorum, Eustorgii, Laurentii, et Theodori, MCCCCXCIV, die X Novembris, *subintellige corpora, tunc ad aram illam translata. Quare de ipso ut* Sancto *agemus sine scrupulo ad* XXVII Julii ; *quæ autem hic dicitur veteri nomine* S. Cassiani *ecclesia, eadem est quæ Laurentiana, a* Laurentio *Episcopo restaurata et aucta, sub nomine Xisti.*

S. Eustorgius, sedit annis VII, depositus VIII Idus Junii, ad S. Xistum.

35 *Obiisset ergo anno* DXVIII : *et sic commode potuit Theodoricus Gotthorum in Italia Rex, per Epistolam, scriptam a Cassiodoro, anni* DXIV *Consule Ordinario, arbitrio ejus committere causam Augustani Episcopi. Est autem ea Epistola* inscripta Eustorgio, viro venerabili, Mediolanensi Episcopo *lib.* I *variarum Cassiodori num.* 9, *quarum quæ prima est ad Anastasium Imperatorem, suo argumento satis ostendit, se scriptam esse post cultam annis multis inter Regem et Imperatorem amicitiam, sub extremum tempus ejusdem Anastasii, anno* DXVIII *vita functi.*

Eustorgius an. 7, ad an. 518.

S. Magnus, sedit annos XXX, depositus Kalendas Novembris, ad S. Eustorgium. E

36 *Ratio temporis, quo vixit* Eustorgius, *et quo postmodum floruit* Datius, *omnino convincit errorem esse in numeris : quem agnoscens Ripamontius, pro* triginta *substituit* tres : *ego malim relinquere* tredecim, *qui præcise est numerus hic opportunus, ac verosimiliter necessarius : et sic obiisset* Magnus *anno* DXXIX ; *et quidem depositus ipsis* Kalendis, *quando olim cultum fuisse testatur Breviarium Ambrosianum, licet ob festivitatem Sanctorum omnium, sub ritu solemniori postea inductum, Patres Dominicani elegerint eum colere die* III, *ipsa vero Mediolanensis Ecclesia die* V.

Magnus an. 13, ad 530.

S. Datius, sedit annos XXII, depositus XVIII Kalendas Februarii, ad S. Victorem.

37 *Obiisse hunc anno* DLII, *ostendimus ad* XIV Januarii, *proinde cœpisse debuit anno* DXXX, *ita ut ejus ordinatio immediate præcesserit famem, cujus causa ad* Datium *scribens Cassiodorus Senator, potestatem ei fecit frumenti regii in usus pauperum distrahendi. Acta hujus Sancti collegit, ut potuit, Henschenius noster : recteque censuit num.* 3 *Relationem ipsius de ea fame Regi missam, qua tale rescriptum elicuit, amplius non* videri *quam* Epistolicam narrationem : *quamquam* F *id dubium redderent, Joannes de Deis, Ecclesiæ Mediolanensis Acta sub Sancto Carolo Borromæo, Possevinus, Puteanus, Miræus, Ughellus, aliique, dicentes scripsisse Datium* Historiam sui temporis. *Ex tali autem persuasione, quidam Ambrosianæ ut videtur Bibliothecæ Præfectus, veteri Codici, ante annos facile sexcentos scripto, hunc titulum præscripsit est enim tituli manus recentior* Chronicon Datii Archiepiscopi Mediolani nuncupata. *Rem ipsam accuratius noscere cupiens diligentissimus Joannes Mabilio, quædam circa codicem cum quæsivit, et mediante Claudio Castellano Parisiensi Canonico, responsum accepit, quod edidit inseruit Tomo* I *Analectorum suorum pag.* 5 ; *desinere Chronicon illud in anno* MLXVII, *ac fere* narrare ea quæ contigere in Ecclesia Mediolanensi tempore Alexandri II, *esse autem* non modo non eadem manu descriptum, verum neque ab eodem Auctore : nam primam partem, *inquit*, scripsit Landulfus Senior, secundam Arnulfus, et tertiam Landulfus Junior, omnes Historici Mediolanenses. *Aldulenum, idem Chronicon aut parum aut nihil facere ad historiam Episcoporum, cum ex eo nihildum in protulerint, qui illam Mediolani tractarunt, ipsumque Codicem potuerunt legisse.*

Datius an. 22, ad 552

Chronica ei temere attributa scripta est sec. 10 et 11

A

Vitalis, sedit annos vi, depositus ad S. Vitalem.

Vitalis an. 4 ad an. 555,

38 *Hic, immediate post nuntiatam* Datii *peregre defuncti mortem, ordinatus Episcopus, et quarto suæ Sedis anno defunctus, Christi* DLV, *præcise pervenit ad annum Justiniani Imperatoris* XXIX, *quando morte ejus vacasse Sedem mox apparebit. In tabula Archiepiscoporum Synodali laudatur, quod* in ea temporum perturbatione, quibus Longobardi iterum Italiæ opes afflixerant, omnem vigilantiæ suæ vim in Pastoralibus studiis atque officiis posuit diligentissime. *Non tamen* Sanctus *dicitur, neque Depositionis dies uspiam notatus reperitur : credo, quia Mediolanensi Clero Auctor fuit, ut damnationem trium Capitulorum, consentiente* S. Datio *subscriptam a Vigilio Papa, non reciperent ; eorumque ducem se præbuit, quorum pertinacia post mortem ejus erupit in apertum schisma, contra Romanam Ecclesiam et Pelagium Papam. Quid autem in ordinando* Vitalis *successore acciderit, intelligitur ex ejusdem Pontificis Epistola, sic ad Narsetem scribentis.* Recolere debet Celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Istriam et Venetias tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta

qui damnationi 3 Capitulorum adversatus,

B

vastantibus, non ante tamen Mediolanensem Episcopum fieri permisistis, nisi ad Clementissimum Principem exinde retulissetis ; et quid fieri debuisset ejus iterum scriptis recognovissetis : et inter ubique ferventes hostes, Ravennam tamen, et is qui ordinabatur, et is qui ordinaturus erat, providentia Culminis vestri, deducti sunt.

39 *Ex Agathia, ipsius illius ævi Historico, scimus, istam Francorum irruptionem ad annum* XXIX *Justiniani pertinere : jam autem iteratæ ad Imperatorem scriptionis causa alia nulla videtur Narseti fuisse, quam quia tam Clerus Mediolanensis quam ipse ejus Electus damnationi trium Capitulorum ab Imperatore intentæ, palam refragabantur. Evicit tamen Narses auctoritate sua ut, dum exspectatur definitio Synodi universalis, super ea quæstione Constantinopolim convocandæ, Ordinatio procederet, saltem sub promissione parendi decretis illius, si ipsa quoque Synodus dicta tria Capitula damnaret. Sed nihil minus factum ab illis qui semel animum obfirmaverant, dissimulante cum iis Narsete, quemadmodum tota illa Epistola* 3, *Pelagius queritur* de Liguribus atque Veneticis et Istriis Episcopis, quos, *inquit Papa*, idonea est Excellentia vestra et ratione et potestate comprimere; et dimittis eos, in

ejusdem sententiæ successorem habuit schismaticum,

Paulini æque schismatici ordinatorem,

C

contemptum Apostolicarum Sedium, de sua rusticitate gloriari. *Postea vero Epistola* 5 *ad eumdem Narsetem, ab eorum quidem communione alienum, adhuc tamen agentem remissius;* Istud est, *inquit*, quod a vobis poposcimus et iterum postulamus, ut Paulinum Aquilejensem Pseudoepiscopum, et illum Mediolanensem Episcopum, ad Clementissimum Principem sub digna custodia dirigatis : ut et iste, qui Episcopus esse nullatenus potest, quia contra omnem Canonicam consuetudinem factus est, alios ultra non perdat; et ille, qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpsit, Canonum vindictæ subjaceat. *Ita Pontifex contra adversarios Synodi V, anno* DLVII *celebratæ.*

40 *Regebat ecclesiam Aquilejensem ante Paulinum* Macedonius *quidam, quem censeo a Narsete evocatum Ravennam, ut ibi consecraret Electum Mediolanensem,* Vitalis *successorem : a quo postea ordinatus contra Canones Paulinus dicitur. Ughellus crimen hoc impingit* S. Honorato, *sed hunc mox apparebit anno primum* DLXVIII *Episcopatum suscepisse : tantumdem dixero de* S. Auxanio, *duorum dumtaxat annorum Episcopo ante* Honoratum. *Quid ergo? Quem nominare non est dignatus Pelagius Papa, dicum innominatum latere ; et, quamvis totis duodecim annis Ecclesiæ Mediolanensi incubuerit, sicut olim* Auxentius, *exule et mortuo* S. Dionysio, *a reversis ad Ecclesiæ unitatem Mediolanensibus, expunctum e Diptychis ; Sedem autem Catholico Episcopo vacasse usque ad annum* DLXVI.

hactenus anonymum usque ad an. 566:

D

41 *Agemus nos ad* XVII *Junii de* S. Gundulpho, Episcopo et Confessore, *tamquam celebrem valde cultum habente in agro Bituricensi ; dubimusque historiam Translationis et Miraculorum ejus, dolentes non reperiri relationem certaminum, ab illis scriptam,* qui piis ejus actibus interesse meruerunt, et opera justitiæ, quæ per eum Dominus operari dignatus est, viderunt. *Interim præsumere possemus, ex eadem relatione esse acceptum, quod ibi dicitur, fuisse* Gundulphum Mediolanensem Archiepiscopum, qui propter mala suæ civitatis, quæ per eum Dei justitia nondum sedare disposuerat, ab eadem urbe digrediens, comitante grege discipulorum ac sociorum, transcensis Alpibus Bituricas partes adiit ; et silvam vastitate eremi a frequentia humanæ conversationis et accessu valde remotam, inibi reperiens, eremiticæ vitæ et contemplationi vacare studuit. *Hæc si fidem aliquam, in silentio Italicorum scriptorum omnium, recentium ac vetustiorum, merentur; non aliter eam poterunt invenire, quam comminiscendo verosimilem*

pro eo videri posset ordinatus Romæ S. Gundulphus,

E

aliquam istius silentii causam. Talis autem fortassis habebitur, si concipiatur iste S. Gundulphus (*manifesto jam schismate, et lati contra Episcopos ejus tenaces sententia excommunicationis, cum Imperiali de ipsis gradu movendis mandato*) *designatus fuisse aut etiam ordinatus Mediolanensium Episcopus ; prævalente tamen schismaticorum factione numquam receptus, transisse in Gallias, ubi inanis titulus* Archiepiscopi Mediolanensis *ipsi adhæserit.*

sed numquam receptus,

42 *Sed repugnare videtur conjecturæ isti Venantius Fortunatus, eadem hac ætate Pictavensis Episcopus, in Vita S. Radegundis Reginæ, illustranda* XIII *Augusti, dicens, quod Sancta, mox a consecratione sua Diaconali* (*hanc autem suscepit circa annum* DXLIV) *inter alia piorum hominum, quæ visitavit et oblatis muneribus ornavit, oratoria sive cellas,* æquiter S. Gundulfi (post Mettis Episcopi) progressa receptaculo, non minori laboratu nobilitavit synergium, *seu fabricam monasterii. Attamen,* Metensibus *æque ac* Mediolanensibus *ejusmodi Episcopum ignorantibus, adeo non evertitur conjectura prior, ut potius, ex ipsa illa obscuritate, lucis ac roboris aliquid accipere possit. Primum enim intelligitur, Sanctus iste* Gundulfus, *ante suam promotionem qualemcumque, ad Ligerim fluvium habitasse* [hinc *enim* felici navigio Turonis appulsa *dicitur Regina Noviomo veniens*] *atque eatenus corrigitur prior relatio: deinde oportet aliquod in nomine* Mettis *vitium agnoscere cum Metenses intra annum* DXXXV *et* DXCVIII *septem omnino Episcopos nominent, absque ulla apparentia alicujus hiatus. Quin igitur vicinum* Mediomatricum *nomini nomen requirimus, et* Mediolanum *substituere liceat? pro quo vel ipsi Venantio, vel potius Sanctimonialibus eum transcribentibus* [*nam perquam varie satisque mendose transcripta a feminis invenitur Vita*) *obrepserint* Mettæ, *Episcopalis civitas Galliæ; non capientibus forsitan illis, quomodo homo Gallus, alibi quam in Gallia fuisset Episcopus. Hunc autem vel devotio sua vel alia quæpiam causa Romam adduxerit eo ipso tempore, quo Pelagius Pontifex angebatur, quomodo laboranti Ecclesiæ Mediolanensi succurreret ; is vero idoneum* Gundulfum *censuerit tentandæ, si qua se daret, occasioni, ad Sedem illam excluso schismatico Episcopo repurgandam, cum auxilio Imperialium ministrorum : quod tamen eis non successerit, remissius ut dictum est agente Narsete, ægreque ad violenta consilia contra Schismaticos procedente.*

is quem anno 544 visitaverat S. Radegundis Regina,

F

alibi perperam dictus Mettensis Episcopus

43 *Petrus Paulus Bosca, qui hanc de* S. Gundulpho *cogitationem*

Est qui etiam suggerat S. Sabinum,

A *cogitationem primus mihi per litteras suggessit, in Micrologo suo de Serpente æneo, pag.* 48 *invenit quemdam* S. Sabinum, Mediolanensem Antistitem, qui cum Divo Theodoro Abbate Casinensi, postquam venerabundus Servatoris Jesu tumulum adiit, ad Montem Sinai perrexit, ut Martyris Catharinæ corpus coleret; ubi injuriosius tractatus a Barbaris, resectis naribus auribusque, erutis oculis excisaque lingua, minime tamen elinguis, ejusdem Martyris ope incolumis cum Mediolanum rediisset, annulum sibi a Catharina, cum membrana aureis litteris inscripta, donatum attulit. *Fatetur ille quidem,* Sabinum *istum,* neque in necrologiis, neque in ullis Mediolanensis Ecclesiæ tabulis, *inveniri; opportunum tamen censet supplendis lacunis, quas inter sequentes infra,* Honoratum *et* Laurentium, *agnoscendas putat. Ego inter istos adeo nullam lacunam reperio, ut nec omnes quidem annos invenire possim, qui* Honorato *ejusque successoribus assignantur usque ad* Deusdedit, *quem constat anno* DC *electum esse Episcopum. Ad hæc ergo tempora potius pertinuisset ille, æque ac* Gundulphus *numquam Mediolani agnitus et receptus, si æque constaret eum in rerum natura fuisse. Sed Petrus de* B *Natalibus et Jacobus Januensis (tertius Zacconus, quis sit ignoro) quos allegat Bosca, tamquam ista referrent in Vita ejusdem S. Catharinæ; Petrus quidem lib.* 10 *cap.* 105, *Jacobus vero cap.* 167; *Sed, inquam, Auctores hi duo, præterquam quod fidei non admodum sint magnæ, revera nihil simile habent in suis primis editionibus, quales apud nos extant. Extant autem apud nos Catalogus quidem Sanctorum Petri, editus Vicentiæ anno* 1493, *et Lugduni anno* 1514, *sicut tunc habebatur MS. et ante annos fere nonaginta compositus; Legenda vero Aurea sive Historia Lombardica Jacobi, seculo uno Petrum scribendo antegressi, primum excusa inter rudimenta typographicæ artis absque anni nota, tum Coloniæ anno* 1485, *et Argentinæ anno* 1496. *Nescio ergo, quas auctiores, adeoque posteriores magisque suspectas impressiones Bosca habuerit. Ille autem Theodorus Casinensis Abbas (unus eorum scilicet, qui, post eversum a Longobardis S. Benedicti monasterium, Romæ ad Lateranum collectas illius reliquias rexerunt) dicitur fuisse tertius ab Abbate Valentiniano. S. Gregorii Papæ coætaneo, et sub hujus successore Bonifacio III floruisse, adeoque est annis minimum quinquaginta hoc de quo agimus tempore posterior, anno* DCXXX *fortassis adhuc superstes. Licet Trithemius, nullo certo argumento dicat, eum anno circiter* DLXX *claruisse. Verum, omissis istis, redeamus ad Catalogum* C *nostrum.*

sed ignotum iis quos allegat auctoribus,

nec huic tempori aptum.

S. Auxanius, sedit annos II, depositus III Nonas Septembris, ad S. Stephanum ad Rotam.

Auxanius annos 2, ad 568.

44 *Titulus Sancti, sub quo ab Ecclesia Mediolanensi colitur die præscripto, securos nos reddit de ejus Catholica fide, ideoque non dubitamus proximum* S. Honorati *decessorem, altero ante illum anno, id est,* DCLXVI, *primum Cathedræ admovere. Libenter porro opinaret, ejus potissimum opera ad Ecclesiæ unitatem reductos Insubriæ Episcopos, dum in schismate adhuc persistebant Episcopi Istriæ, ad quos eorumque caput Aquileiensem Eliam habentur tres Epistolæ commonitoriæ Pelagii II, Indictione* V, *id est, anno* DLXXXVII *datæ.*

S. Honoratus, sedit annos duos, depositus ad Nocetam.

Honoratus annos 2, ad 570:

45 *Ergo primo Episcopatus sui anno, Christi* DLXVIII, *quieta adhuc Italia, excipere hospitio potuit S. Veronum Cabellicensem Episcopum, uti ad ipsius S. Honorati diem, qui nunc* VIII *Februarii agitur, ostensum est numero* 25. *Anno autem sequenti,* Alboin Liguriam introiens, indictione ingrediente tertia, III Nonas Septembris, *id est, anno Christi* DLXIX, sub temporibus Honorati Archiepiscopi, Mediolanum ingressus est. Dehinc universas Liguriæ civitates, præter eas quæ ad mare sunt, cœpit; Honoratus vero Episcopus, Mediolanum deserens, ad Genuensem urbem confugit. *Ita Paulus Diaconus lib.* 2 *de gestis Longobardorum cap.* 25. *Colebatur antiquitus* S. Honoratus *Mediolani die* XXVI *Februarii: quem crediderim fuisse anniversarium relati Mediolanum ad Nocetam corporis.* D

Frontus, sedit annos XI depositus in Genua ad S......

Frontus invasor, vix 3 annis solus, usque ad 573.

46 *Tabula Synodalis* Frontonium *nominat, et omnes intrusum volunt in locum* S. Honorati; *quapropter invasæ Sedis* pœnam dedisse nefaria morte, *asserit eadem Tabula: Ughellus,* vel hiante terra absorptum, vel cœlesti igne absumptum misere interiisse. *Quidquid ea de re sit, non potuit Sedem qualitercumque occupatam, solus tenuisse, nisi annos tres vel quatuor, si vere annis* XIX *eam tenuit is qui sequitur, cum hunc anno* DXCII, XXI *Augusti oporteat obiisse, ut mox dicetur. Fortassis vivente Genuæ* S. Honorato, *ipse* Frontus *Mediolani fuerit superordinatus sacrilege, et post legitime ibidem Genuæ institutum* Laurentium, *perrexerit nihilominus inter ruinas desolatæ urbis titulum tenere Episcopi, ac demum comprehensus Genuamque abductus, ibidem obierit anno* DLXXXI. E

Finis primæ artis.

47 *Atque ita finitur nobis* Pars prima *Catalogi, quam licet credam esse compositam ab eo, qui secundam tertiamque Partem in unum corpus collegit; vel saltem ab Auctore Partis secundæ, sed ab altero isto interpolatam, atque ex proprio ejus calculo non semper feliciter reformatam: eatenus tamen censeo præferendam omnibus posteriorum scriptorum supputationibus, quatenus nullam habet ex antiquitate contradictionem. Credere quin etiam libet, eversa urbe superfuisse aliqua scriptorum monumenta, ex quibus non solum nominum series hausta sit, sed etiam annorum quo quisque sedit numerus.*

PARS II

Genuæ tempore exilii Episcopalis successive scripta.

F

Laurentius, sedit annis XIV, mensibus VII, obiit XII Kalendas Septembris, sepultus est in Genua ad S. Syrum, vixit annis LXXXV.

Ecce notabilem Styli mutationem. In prima Parte solum notabatur tempus Sedis et Depositionis dies nam locum postea adjunctum censui; hic non depositus *quis, sed* obiisse *dicitur; quod deinceps servatur. Secundo non ponitur simpliciter nomen loci; quia hoc solum positum, indifferens est ad significandam primam recens defuncti corporis, vel secundam aliunde translati sepulturam; Auctori autem qui notavit in prima parte locum non erat facile istud distinguere; ideoque prudenter abstinuit a voce* sepultus est, *qua usi sunt Partis secundæ ac tertiæ Auctores. Tertio additur spatium vitæ: unde colligo de singulis, ipso quo obierunt tempore, hæc esse Genuæ scripta; idemque faciendum fuisse in tertia Parte, si hæc quoque successive esset notata, ipso quo quisque obiit tempore. Sed quia post unius alteriusve seculi decursum dicta Pars tertia primum collecta fuit, ideo nec curavit ejus colligendæ Auctor ætatem addere, quam de plerisque invenire verosimiliter haud potuisset: fortassis etiam secundam hanc Partem*

A *tem numquam vidit, ut ejus exemplo moneretur annos vitæ indagare, et quando posset annotare. Hanc ergo totam secundam Partem putamus præcipuum fidei et auctoritatis gradum mereri. Extat lib. 2 Epistolarum S. Gregorii una num. 61, scripta* Magno Ecclesiæ Mediolanensis Presbytero, *qua hortatur eum, ut, non obstante Excommunicatione, a defuncto* Laurentio *inflicta innocenti, strenue incumbat in electionem successoris, Clerum, utpote dispersum, ad eam accelerandam urgendo. Est ea Epistola data mense Martio Indictionis* XI, *adeoque anno* DXCIII : *quare si obiit* Laurentius XXI *Augusti præcedentis, ut præfertur, per* VII *menses annosque præscriptos retrogradiendo, venies ad Januarium anni* DXCIII, *quando littera Dominicalis* A, *aptam consecrationi diem indicat,* XXII *scilicet mensis prædicti.*

Laurentius annos 19, ad 592.

CONSTANTIUS Episcopus, sedit annis XVIII, obiit die III mensis Septembris, sepultus in Genua in Domo S. Ambrosii, vixit annis C.

49 *Hæc rursum apparent scripta ab alio, dum additur titulus* Episcopi, *numquam antea præpositus : et vulgari modo numeratur dies mensis : nec nisi rotundo* B *annorum numero explicatur tempus Sedis. Sed ipsi numero inest error, ex S. Gregorii Epistolis manifeste redarguendus. Laudat illum Epistola* 68 *lib.* 2 *sanctus Pontifex,* ut qui dudum sibi bene cognitus fuerit : et cum in Urbe regia (C. P.) responsa Sedis Apostolicæ faceret *ipse Gregorius,* longo tempore ei adhæserit : *laudat vero et Electionem de eo factam, transmittitque Subdiaconum suum Joannem, qui eum faciat Episcopum consecrari. Scribebat hæc Gregorius* mense Aprili Indictione XI, *atque adeo anno* DXCIII. *Ultima autem Epistola* Indictionis III, *adeoque ad æstatem anni* DC *spectante, consolatur Clerum de illius obitu; et omnino grate suscipit, quod* Deusdedit *Diaconum suum (uti etiam antea fuerat* Constantius] *ad Episcopatus officium unanimes elegerint. Itaque, ut* Constantius *fuerit mense Majo ordinatus, non potuit fuisse Episcopus nisi annos* VIII *et menses paucos, quos scriptor hic non curavit notare ; et vacavit ante ipsius Ordinationem Sedes* menses amplius VIII. *In anno ætatis vereor ne error sit, et* C *pro* L *irrepserit, quis enim credat, nonagenario majorem fuisse electum?*

Constantius an. solum 8 ad 600.

DEUSDEDIT Episcopus, sedit annis XXVIII, mense uno, diebus XIV, obiit III Kalendas Novembris, sepultus in Jenua ad S. Syrum C vixit annis XC.

50 *Quamquam mox ab obitu decessoris electus, Pontificique Gregorio propositus a Clero Mediolanensi hic sit, uti supra vidimus; ex sequenti tamen libri et Indictionis* IV *Epistolis liquet, Pantaleonem Notarium, qui designatus erat, ut examinata Electione Electum faceret ordinari, Genuam ad id profectum non esse nisi spatio temporis longiore interjecto ; eo quod, sicut ex priori Epistola liquet, Longobardi eligere Episcopum prætendebant, et in sic electum negat Gregorius ullatenus se consensurum. Interim lib.* 9 *Ep.* 10. Populo, Presbyteris, Diaconis, et Clero Ecclesiæ Mediolanensis, *uti Sede vacante, commendatur causa cujusdam Arethusæ, et per Epistolam* 11 *demum mittitur Genuam Pantaleon : ubi si* Deusdedit *ordinatus dicatur in Dominica, die* XVII *Septembris, vacaverit ante hanc Ordinationem Sedes illa* annum I dies XIII ; *ipse vero moriens anno* DCXXIX, XXX *Octobris, sederit præcise tot annis, mensibus, ac diebus, quot ei tribuuntur. S. Gregorius scribens ad eum libri* 10 *Epistolam* 42, Deodatum *vocat; Tabula vero Synodalis* Theodatum.

Deusdedit annos 23, ad 629.

AUSTERIUS Episcopus, sedit annis X, mensibus V, diebus VII : obiit die III mensis Julii, sepultus in Janua ad S. Syrum. Vixit anni XC.

52 *A die* IV *Julii, retrogradiendo per designatos* D *menses ac dies, et utrumque extremum iis includendo, pervenitur ad* XXVIII Januarii, *eamque Dominicam anni* DCXXX, *qua fuisset ordinatus* Austerius ; *adeoque cessaverat Episcopatus post mortem* Deusdedit, *menses* III ; *obierit autem ipse* Austerius *anno* DCXL.

Austerius annos 10, ad 640.

PARS III

Mediolani circa annum DCCXLVI *scribi cœpta, et usque ad* MLXXXVI *continuata.*

FORTIS Episcopus, sedit annos III.

V*el ipse Auctor hujus Partis ignoravit diem obitus et locum sepulturæ ; vel qui Partes simul omnes describendo conjunxit, autographum habuit priori facie corruptum. Primum existimo verosimilius esse : non tamen propterea affirmaverim cum Ughello, Genuæ potius quam Mediolani sepultum circa finem anni* DCXLIV.

Fortis an. 3, usque ad 644

S. JOANNES Episcopus, sedit annos X, obiit IV Nonas Januarii, sepultus est ad S. Michaelem in Domo.

54 *Abest nomen ab antiquis Ecclesiæ Mediolanensis* E *Kalendariis. Primus Galesinius Sanctorum Fastis illud addidit, sed ubi nos* IIII Nonas *legimus, ipse* IV Idus *legit aut legisse credidit, scriptor utique non valde accuratus. Galesinium secutus Baronius in augendo Romano Martyrologio, nos etiam coegit de hoc* S. Joanne, *cui a morum innocentia et integritate* Boni *cognomentum mansit, ad diem* X *Februarii agere. Cum autem vel* IV Nonas *vel* IV Idus *coli* Joannem *Purificationis solemnitas, et S. Scholasticæ festum antiquiori usu receptum, prohiberet ; placuit postremis Breviarii Mediolanensis recognitoribus anno* 1635, *locum ei dare* Pridie Idus Februarii. *Ad tempus Sedis quod attinet, anno* DCXLIX *Romanæ Synodo* consentiens subscripsit : *mortuus circa annum Christi* DCLV, *aut etiam aliquot annis serius, si plurium annorum intervallum interjiciatur inter* Austerium *et* Fortem, *vel inter hunc et* Joannem. *Tertius certe a* Joanne *Episcopus* Ampelius *haud diu ante annum* DCLXVIII *potuit fuisse ordinatus, si is solum annos* V *sedit : atqui inter hunc et* Joannem *qui sederunt,* Antonius *et* Mauricillus, *prior annos dumtaxat duos, alter menses solum quatuor dicuntur implevisse ; aut igitur totum circiter* F *octennium et amplius variis successive vicibus Sedes vacavit, aut anni aliquot alterutri adscribendi e Catalogo exciderunt, quod crediderim.*

Joannes an. 10, ad 655

S. ANTONIUS Episcopus, sedit annos II, obiit pridie Kalendas Novembris, sepultus est ad S. Simplicianum.

55 Menses II *dumtaxat Henschenius transcripserat ; sed* annos *ponendos suggessit Bosca, idque tanto facilius credo, quanto in hisce reluctorum Genuæ Episcoporum principiis vacui spatii plus reperio. In veteri anni* 1539 *Breviario nihil adhuc de illo reperiebatur ; in Missali anni* 1522 *etiam nihil, nisi quod ad ultimum diem Octobris inscriptum est nomen Kalendario, et hoc ipsum fuit in Breviario postea omissum. Secutus est hoc Galesinius, tum Baronius atque Ferrarius ; et hi omnes* Antoninum *vocant, cum in MS. simpliciter habeatur* Antonius : *quia autem ultimus dies Octobris concurrit cum Vigilia Sanctorum omnium, retrahere illum ad* XXIX *placuit Breviarii Mediolanensis recognitoribus, et* solenne *festum agendum præscribere. Quoad porro certius aliquid occurrat de tempore mortis, lubet eam adscribere anno* DCLVII.

Antoninus annos 2 ad 657.

S. MAURICILLUS Episcopus, sedit menses IV.

56

A

Mauricillus forte an. 10, m. 3, ad an. 668.

56 *Si liceret* mensibus IIII *præponere* annos X, *et credere eos excidisse transcribenti Catalogum ; posset Episcopatus hic protrahi usque ad annum Christi* DCLXVIII, *circa quem oportet statuere successoris initium, uti jam monui, nec opus erit ullum hic vel alibi hiatum admittere. Quidni autem id tantisper liceat commodioris Chronologiæ causa? Sepulturæ locus ignorabatur cum hæc scriberentur. Anspertus, anno* DCCCLXX *factus Archiepiscopus Mediolanensis, sui Præsulatus tempore, quod* XIII *annorum fuit, ecclesiam S. Satyro condidit in illamque* S. Mauricilli *corpus transtulit. Inveneritne, cum corpore notatam sancti viri Depositionem* pridie Kalendas Aprilis, *quis dixerit? Tali certe die mortuum tradi scripsit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, et nos ipsum secuti. Quis nobis tunc suggesserit in Kalendario Missalis Ambrosiani, anno* 1560 *excusi, nomen ejus tali die notari, non recordor; idque an verum sit tanto magis nunc dubito, quod Ferrarius, anno* 1613 *suum Catalogum imprimens, talis Kalendarii non habuerit notitiam ; sed contra viderit* in tabulis ecclesiasticis, ad usum sacrum quotannis confectis, haud ita descriptum legi, *neque in Kalendariis Breviarii et Missalis, quæ postea nacti sumus*

B

impressa 1522 *et* 1539, *tale quidpiam invenerimus ; sed solum in Tabula Synodali anni* 1584 *: nihil autem de eo fit etiam in recentiori anni* 1635 *Breviario, ubi nec nomen quidem inscriptum est Kalendario.*

S. AMPELIUS Episcopus, sedit annos V, sepultus ad S. Simplicianum.

Ampelius an. 5, circa an. 672.

57 *Colitur hic* VIII Julii *et sic inscribitur Kalendariis, etiam antiquioribus : interim Ferrarius et Ughellus, ex Actis ecclesiæ sub S. Carolo confectis, asserunt, obiisse* VI Idus Februarii, *quod videtur anno* DCLXXII *contigisse : adeoque septem annis citius quam Pontificatum Romanum auspicaretur Agatho, primum anno* DCLXXIX *ordinatus, cujus tamen regimini adscribitur in Tabula Synodali. Qui eum a* Joanne V, *unius tantum anni Pontifice, ordinato sub annum* DCLXXXVI, *fuisse canonizatum asserunt, haud facile probabunt jam tum usu receptum fuisse, ut hujusmodi causæ ad Romanum Pontificem deferrentur.*

S. MANSUETUS Episcopus, sedit annos VIIII obiit IX Kalendas Martii : sepultus est ad S. Ambrosium.

Mansuetus annos 9, ad 681.

58 *De hoc jam egimus in Februario, geminumque Episcopatus ejus reperimus monumentum, alterum in Synodo Mediolanensi, quam celebravit anno* DCLXXIX;

C

alterum in Romana, cui interfuit sequenti anno sub Agathone Papa : sed quod ab hoc ordinatus Episcopus fuerit, neque tunc probavimus, neque nunc possumus non improbare asseverantius; et omnino existimamus anno circiter DCLXXXI *obiisse. Ejus sepulcrum an etiamnum extet disputat Puricellus in monumentis Ambrosianis pag.* 776 *et seqq.*

S. BENEDICTUS Episcopus, sedit annos XLVII, obiit V Idus Martii, sepultus ad S. Ambrosium.

Benedictus an. 44, non 47, ad 725.

59 *Abest nomen a Kalendariis Mediolanensibus : in recentiori autem Breviario ponitur ad* VI *Septembris, cum solenni officio : quia scilicet Ecclesiæ Mediolanensis ritus proprius nulla Sanctorum festa recipit infra Quadragesimam celebranda. Pro Sancto tamen semper habitum persuadet auctoritas Pauli Diaconi, lib.* 6 *de gestis Longobard. cap* 29 *; ex quo etiam habetur quod ejus Episcopatus concurrit cum regno Ariperti, quod hic ab an.* DCCVI *ad annum* DCCXVIII *tenuit. Galesinius, qui primus* Benedictum *inseruit Fastis sacris, quos quidem vidimus, et sequacem Baronium aliosque habuit,* V Idus Martii *alicubi legit ; et sic de eo egimus die mensis* XI. *Mortem ejus non posse differri ultra annum* DCCXXV *ex apta subsequentium Episcoporum serie sic apparet, ut, nisi ipsis abundent anni* IV *aut* III, *necessario abundent* Benedicto, *qui ante annum* DCLXXXI *non potest in Episcopatum induci, propter* Mansuetum, *ut vidimus, anno* DCLXXX *Romæ præsentem. Ratio autem exigit, ut inter initia hujus tertiæ Partis, potius quam in progressu, supponatur erratum, si error Auctori est imputandus. Itaque* Benedicto *annos Sedis dumtaxat* XLIIII *tribuo : facile enim fuit pro* IIII *legi ac scribi* VII.

D

THEODORUS Episcopus, sedit annos XIIII sepultus in monasterio Aurono.

Theodorus annos 14, ad 739.

60 *Quo mense obierit non notatur : quia tamen inter ejus depositionem et Ordinationem Successoris videtur plus quam mensis unus interjiciendus, debet* Theodorus *mortuus dici anno* DCCXXXIX, *ordinatus* DCCXXV *; nec potuit exequias celebrasse Regis Luitprandi anno* DCCXLIII *defuncti.* Auronum Monasterium *esse suspicor, quod hodie* Arona *dicitur, condito sub annum* 984 *circa ipsum oppido cum arce, S. Caroli Borromæi Natalibus nobili (proprius enim familiæ Borromææ locus est) monasterium vero nunc habet Societas Jesu, fecitque tertiæ suæ Probationis domum.*

E

S. NATALIS Episcopus, sedit menses XIII, obiit pridie Idus Maji, sepultus est ad S. Gregorium.

Natalis m. 13, ad 741

61 *Colitur tamen, ut Sanctus,* III Idus *sive die* XIII Maji *; fortasse quod sequens dies esset Translatione S. Victoris impedita, ipsæ vero Idus, Evasii Episcopi et Martyris festo. Debuit autem fuisse Ordinatus circa Idus Martii, puta* XIII *die, ut anno* DCXL *in Dominica id factum sit : videntur enim menses soli notari absque scrupulosa supputatione dierum ; itaque obierit anno* DCCXLI.

ARIFREDUS Episcopus, sedit menses IX, sepultus est ad S. Nazarium.

Arifredus m. 9, ad an. 742.

62 *Si citra moram fuisset electus post* Natalem, *potuisset in Februario anni* DCCXLII *obiisse : sed nihil est quod tam propere electum suadeat, cum successor solum fuerit ordinatus mense Augusto, anni jam dicti ; ut præstet Interpontificii menses sex dividere, quorum pars* Arifredi *electionem præcesserit, pars secuta sit obitum.*

STABILIS Episcopus, sedit annos II, menses IIII, obiit Idibus Decembris, sepultus est ad S. Ambrosium.

F

Stabilis an. 2, m. 4, an. 744

63 *Utique anno* DCCXLIV, *atque adeo ordinatus anno* DCCXLII, pridie Idus Augusti, *id est* XII *die, quæ anno isto fuit Dominica* XII *post Pentecosten. Post obitum autem ejus vacavit Sedes usque ad Majum sequentis anni, menses circiter quinque.*

LETUS Episcopus, sedit annos XIII, menses XI, obiit pridie Nonas Aprilis, sepultus est ad S. Ambrosium.

Letus an. 13, m. 11, ad 759

64 *Coli hunc ut* Beatum *Ughellus ait, et Tabula Synodalis ornat eum titulo isto : sed quia nullum ejus cultus indicium in veteribus novisque Kalendariis reperitur, necesse habuimus* IV *Aprilis, cum tantisper inter Prætermissos ponere, donec de eo certius doceremur. Quoniam autem juxta hos calculos (quos reliquorum Episcopatuum optima sequela confirmat) ordinatus mense Majo anni* DCCXLV *fortassis pridie Nonas, id est,* VI *mensis, in quem tunc cadebat festum Ascensionis, vel Dominica immediate sequenti, id est,* IX *die) obiit anno* DCCLIX, *potuit functus esse Legatione Stephani Papæ III ad Pipinum Francorum Regem ; non tamen ad annum* DCCLXIX *pervenisse, quod ex Ughelli calculis acceptum, vellemus in nostro Aprili emendatum.*

THOMAS

A **Thomas Episcopus, sedit annos XXVIII dies V, obiit V Kalendas Octobris, sepultus ad S. Ambrosium.**

Thomas an. 24, non 28, ad 783.

65 *Ergo ordinatus fuisset* IX Kalendas Octobris, *quæ dies ipso anno* DCCLIX *Dominica fuit, cum Sedes vacasset plus quam quinque mensibus : obiisset autem anno* DCCLXXXVII, *quod esse nulla ratione potest. Extat enim, et a Joanne Petro Puricello inter Ecclesiæ Ambrosianæ monumenta profertur, indeque ab Ughello transcribitur, instrumentum concessionis factæ a Benedicto Abbate, in favorem Theoperti Clerici, atque* ex permissione Domini Petri Archiepiscopi (*hic autem* Thomæ *successit*) *ab Ermoaldo Notario rogatum*, regnante Domino nostro viro excellentissimo Carolo et Pipino Regibus in Italia anno undecimo et quarto, quinta die..... Indictione septima, *id est, anno Christi* DCCLXXXIV. *Obierat ergo jam tunc* Thomas : *proinde correcto numerorum errore, pro annis* XXVIII *velim* XXIV *legere, ut unius dumtaxat litteræ vitium sit, et* Thomas *obierit anno* DCCLXXXIII.

Petrus Episcopus, sedit annos XVII, men- B **ses II, obiit Idibus Maji, sepultus est ad S. Ambrosium.**

Petrus a 22 non 17, m. ad 805,

66 *Ex die obitus sequitur, quod, post interpontificium mensium circiter quinque, ordinatus sit* Petrus, *mense Martio : quod si id etiam factum est anno* DCCLXXXIV, *uti ex correctione in annis Decessoris facta sequitur, potest dici Ordinatio ista fuisse celebrata* Pridie Idus Martii, *id est, die* XIV *mensis, eademque Dominica tertia Quadragesimæ, et obiisset* Petrus *anno* DCCCI : *sed detractos* Thomæ *annos quatuor (quia id exigebat publica et nullo ex capite suspectabilis scriptura) libenter addiderim* Petro, *ut annos* XXII *sederit, et annum Christi* DCCCV *attigerit; hoc enim exigit ætas secundi post Petrum* Anselmi. *Eadem etiam vetat augere numerum ad annos* XXVII, *sicut facit Tabula Synodalis : indicio manifesto annos istos varie a variis scriptos fuisse, ut nusquam securius quam hoc loco possit correctio, alicubi prorsus necessaria, adhiberi.*

Donatio Carolina ejus ætati afficta,

67 *Ut autem ultra annum* DCCCV Petrum *retineam in vivis, aut etiam cum Tabula Synodali,* Odelberto (*quem successorem Catalogus dat*) *ipsum postponam, movere me non potest relatum ab Ughello Caroli Magni jam Imperatoris diploma, quo is volens, quemadmodum rogaverat* Venerabilis Petrus Oldradus Ecclesiæ Mediolanensis Archiepiscopus, omnia *ipsi* C sanctæ Ecclesiæ a felicis Constantini Magni et aliorum Imperatorum recordatione collata, postea a perfidia Regum Longobardorum turbata et sublata, restituere, redintegrare, et confirmare; *eidem et successoribus ejus concessisse dicitur* quidquid ad *Imperialem* jurisdictionem pertinere videtur; terras scilicet atque omnem districtum, domos publicas murumque ipsius Urbis, cum fisco et teloneo integro, et cum omni jure civili intus et foris in circuitu usque ad fines, cortes etiam ipsius civitatis ac civitatem propriam, castella, villas, mansos, servos et ancillas..... habitas et possessas a prædecessoribus ejus Archiepiscopis ante perfidiam et tyrannidem Longobardorum, atque omnia aliquo inscriptionis titulo seu investituræ adhuc donata et tradita, oblata seu præsentata sanctæ Mediolanensi Ecclesiæ, a quibuscumque Imperatoribus seu piis hominibus, *donat, concedit, confirmat, atque alia plura sub amplissimis terminis.*

alter verisimilitudinem;

68 *Non moveor inquam ejusmodi diplomate, licet illud dicatur* Datum Dertonæ Kalendis Maji, anno Incarnationis D. N. Jesu Christi DCCCX, Indictione III, Imperii autem anno IX, Regnorum XXXXII. *Quemadmodum enim certum est, ante expulsos Roma* D *Barbaros excussumque Græcorum Imperatorum jugum, non habuisse Romanos Pontifices dominium Urbis temporale; ita credo nec Mediolanenses Archiepiscopos, nec ullos Episcopos in Italia ejusmodi privilegia et jura a Constantino, vel quoquam successorum ejus Imperatorum habuisse; neque dubito quin Charta præmemorata merum figmentum sit, fortassis ad imitationem Constantinianæ Donationis de Urbe Roma etc. seculo verosimiliter* X *fabricatum, cum et illa jam plenam fidem cœpisset obtinere; cumque ejusmodi dominium (nescio quo primum Auctore) tenerent Episcopi, quemadmodum ex Chronico quodam Mediolanensi, Flos florum dicto, pro anno* DCCCCXLVII *probat Ughellus. Certioris fidei quam ista Donatio, sunt monumenta, quæ profert præfatus Ughellus sub nominibus eorumdem* Petri Episcopi *et* Caroli gloriosissimi Regis, *sine talium figmentorum phaleris confecta, annis (ut jam videre cœpimus)* DCCLXXXIV, XC *et* XCI : *sunt enim conscripta eo stylo ac forma quæ nullam suspicionem suppositionis ingerant; sicut adversus Donationem prænotatam suggerent, tum ea quæ dixi et alia plura, tum etiam quod, præter ætatis Carolinæ usum, ad nomen* Petri *inveniatur positum cognomentum* Oldradi. *Nemini enim Erudito persuaderi posse credo, quod jam tum inter Ecclesiarum Antistites notus fuerit usus cognominum; quantumcumque seculi* XVI *credulitas cum plausu exceperit eorum temeritatem, qui Episcopis per Insubriam etiam primis præsumpserunt adscribere certam aliquam ex nunc celebratis nominatisque familiam. Neque hoc puto Ughellum latuit : qui tamen ut gratiæ amicorum serviret, gentilitia scuta (quorum usus serius etiam quam cognominum cœpit), præfigere dignatus est hominibus singulorum, jam inde a quarto Urbis Episcopo* Mona, *qui adscribitur familiæ* Burræ, *cum rubro in alba parmula bove.*

sicut et nomen familiæ Oldradæ, E

69 *Interim Puricellus in vita* S. Laurentii *Archiepiscopi, eum quoque familiæ* Littarum *adscribens, pag.* 15 *ingenue fatetur, Petrum Galesinium primum fuisse, qui propria cognomenta et familias nominibus singulorum superaddidit. Floruit hic ante annos centum, sub S. Carolo Borromæo et Gregorio Papa XIII, Mediolanensibus fere pro oraculo habitus; vir sane diligens et eruditus, sed in asseverando præfidens, ut in ejus Martyrologio identidem notamus. Proinde sicut ejus auctoritate parum aut nihil movemur, cum Martyres aliquos, ignoti ante id temporis, Wandalicæ persecutioni alterive determinatæ adscribit, sæpe deprehensus et convictus ex gratuita prorsus id facere conjectura; ita vehementer metuimus, ne, ratus nihil non sibi credendum, aut levissimis motus argumentis, præsumpserit suam cuique Sancto aut Episcopo familiam assignare :* F *non miramur tamen, in re passim gratiosa Nobilitati, paucos habuisse contradictores, assentatores plurimos. Quibus vellem posse non accensere ipsummet Puricellum, virum alias eruditum et acris ad res examinandas judicii, nisi cum ipsi offertur aliquid, quod, ad Mediolanensium honorem faciens, prætenditur speciem habere antiquitatis. Crisim certe nullam adhibuit, quando oblati fuerunt ipsi* Carolus Magnus Imperator, S. R. E. defensor; *et* Petrus Oldradus, Mediolanensis Archiepiscopus, Caroli Magni compater, et Auctor expeditionis Gallorum in Longobardos, *tamquam* vera *sui* imagine, *sub istis titulis expressi*, in Basilica Sanctæ Aquisgranensis ecclesiæ, sub anno Domini octingentesimo decimo quinto. *Si enim imagines ipsas videas, quas ille in monumentis Ambrosianis post pag.* 50 *inseruit, et vel minimam notitiam habeas Carolini ut ab Eginhardo describitur vultus, abominaberis hominem, rugosa insigniter fronte hirsutaque ac prolixa usque in pectus barba ferocem; intuens etiam formam galeæ, loricæ, ac frameæ; non Carolum te videre dices, sed seculi* XIII *Principem, ad torneamenta pro sui ævi norma armatum instructumque : similis item ævi Casula Pallioque*

tam tunc ignotæ quam aliæ similes a Galesinio inductæ.

Petri et Caroli imagines æque fictitiæ.

A *lioque instructum notabis Archiepiscopum, barba (ut tunc omnes Episcopi) rasum, atque in ejus manu librum, cujus operculo inscripta Oldradæ Gentis infra etiam notanda insignia : plane ut appareat, nihil istic verum referri, sed ad libitum Pictoris efficta omnia, jussu alicujus Mediolanensis, qui Aquisgranum delatus, fortasse tempore Concilii Constantiensis, tale suæ familiæ monumentum ibidem curavit collocandum. Istud porro de cognomentis non facile recipiendis, ut antiquitus scriptis pro ea de qua agimus ætate, sufficiat nunc semel indicasse; ne arguamur, aut ipsis Sanctis, nihil terrenæ nobilitatis egentibus, aut nobilibus istis familiis facere injuriam, dum nullam harum facimus mentionem, optamusque expunctas ex Januario ac Februario ejusmodi appellationes, quarum vanitatem tunc necdum satis cognitam habebamus.*

ODELBERTUS Episcopus, sedit annos VIII, menses VII : obiit V Kalendas Martii, sepultus est ad S. Ambrosium.

Odelbertus an. 8, m. 6, ad 814 :

70 *Nempe Julio mense, post bimestre circiter Interpontificium, ordinatus anno* DCCCV, *die* XIII *aut* XX *in Dominica; defunctus* DCCCXIV : *cujus donatio facta* B Arigauso monasterii S. Ambrosii Abbati, *atque* anno Dominorum Caroli et Pipini Regum in Italia trigesimo secundo et vigesimo quinto mense Januario, indictione quarta decima, *id est, anno* DCCCVI *evidenter subvertit eidem Carolo Imperatori affictum supra diploma, tanto serius datum, ut prætenditur, antecessori* Petro. *Synodalis Tabula (quæ* Oldebertum Eugubinum, *præposuerat* Petro, *nullo definito Pontificii spatio, mortis die, aut sepulturæ loco) eidem* Petro *subjicit* Alibertum Mediolanensem, *sub iisdem fere quibus hic* Odelbertus *insignitur notis, nisi quod pro annis* VIII *habeat* IX, *et* pridie Kalendas *notet obitum, fortassis quia alicubi legebatur* II *pro* II. *Nos, dum aliud nihil urgentius apparet, etiam quoad ista Catalogum veterem sequimur : nec* Alibertum *admittimus.*

ab eo diversus Albertus, non recipitur,

ANSELMUS Episcopus, sedit annos V, obiit V Idus Maji, sepultus est ad S. Ambrosium.

Anselmus, depositus an 818

71 *Cum igitur vacasset Sedes duobus mensibus, mense Majo, die* VII *vel* XIV, *Dominica* III *vel* IV *post Pascha anno* DCCCXIV *ordinatus* Anselmus, *vixisset usque ad annum* DCCCXVIII. *Certe adhuc anno* DCCCXVII, *quando (ut est in Annalibus Bertinianis atque Metensibus,* deprehensus est in eodem scelere *cum Bernardo, Italiæ seu Longobardiæ Rege, Ludovici Imperatoris nepote,* C *dum is,* quorumdam pravorum hominum consilio, inter quos aliqui Episcopi, Anselmus Mediolanensis et Theodolfus Aurelianensis, nuntiatus est tyrannidem meditari. *Deinde additur* : Anno ab incarnatione Domini DCCCXVIII, detecta fraude et conjuratione patefacta, ac seditiosis omnibus in potestatem suam redactis, Imperator Aquisgrani revertitur : transactoque Quadragesimali jejunio, paucis post sanctum Pascha diebus, conjurationis auctores, simul et Regem, judicio Francorum capitali sententia condemnatos, luminibus tantum jussit orbari; Episcopos, Synodali decreto depositos, monasteriis mancipari. *Celebratum est anni istius Pascha die* XXVIII *Martii; proinde nondum quartum in Episcopatu annum absolverat* Anselmus *Huic suffectus.*

BONUS Episcopus, sedit annos IV, obiit X Kalendas Februarias, sepultus ad S. Ambrosium.

tum sedent Bonus an. 4, ad 822 ;

72 *Synodalis Tabula* VIII Kalendas *morti ejusdem assignat : quæ differentia nostra nil refert : placet autem credere non integros annos numerandos, et* Bonum *ordinatum circa Pentecosten* XVI *Maji celebratam, mortuum esse anno Domini* DCCCXXII, *cum anno præcedenti* *Imperator, apud Theodonis-villam mense Octobri, conventum celebrans generalem,* misericordiam singularem ostendit in eos, qui cum Bernardo Nepote suo in Italia contra caput ac regnum suum conjuraverant : quibus ibi ad præsentiam venire jussis, non solum vitam et membra concessit, verum etiam possessiones restituit. *In istis fuisse* Anselmum, *et vacanti deinde per* Boni *mortem Cathedræ priori restitutum, cogimur credere ab Ughello, proferente historiam corporis, una cum corpore Bernardi Regis anno* MDCXXXVIII *reperti, quod ipsius Anselmi fuisse, Regis amicissimi,* e majorum traditione habebatur. *Inventum enim est cadaver ejus, sicut etiam cadaver Regis,* ut pellis et caro ossibus inter se disjunctis arefacta adhæreret; simulque tum Mitra ad caput, tum etiam Baculus, sed ligneus, ad latus dexterum; iterumque Annulus ex argento, et gemmatus et auratus : *quæ omnino sunt insignia Episcopi, in suo gradu atque ordine defuncti. Sic ergo quadamtenus quinquennium suum habuerit* Anselmus, *usque ad* XI *Maji, anni* DCCCXXII *superstes. Interim dissimulata* Anselmi *restitutione, successores* Boni, *in Catalogo nostro, hi recensentur.*

D

et rursum Anselmus, mensibus aliquot

ANGILBERTUS Episcopus, sedit annum I, menses II, dies XXII : obiit VII Idus Octobris, sepultus in Ecclesia hiemali. E

ANGELBERT Episcopus, sedit annos XXXV, menses V, dies XVII, obiit Idibus Decembris : sepultus est ad S. Nazarium.

Hox Angilberti duo usque ad an. 860

73 *Rectene hi duo ejusdem nominis Episcopi distinguantur, et apto locentur ordine priusquam disquiro, stabilienda est Chronologia ejus, quem appellat lapis, in oppido Insubrum Legiuno, agens de corpore S. Primi Martyris, quod* Sergius Papa junior Eremberto illustri viro concessit. *Inscriptio ex integro dabitur* IX *Junii, quando SS. Primus et Felicianus Martyres Romani coluntur. Hic notanda nobis clausula Chronologica sufficit. Hæc apud Bonaventuram Castilionæum, libro de Gallorum Insubrum antiquis sedibus, juxta primam atque originariam editionem anni* 1541, *sic legitur in altera ejus editione, inter Auctores Italiæ illustratæ col.* 373, *et apud Galesinium in Notis ad* IX *Junii;* Reconditum est corpus S. Primi Martyris, cum Reliquiis S. Feliciani, anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCVI, Kalendas Augusti. Indictione VIII, ordinante Domno Angilberto Archiepiscopo, anno ejus XXIII. *Janus Gruterus, in sua ad Antiquas Inscriptiones Appendicula, pag.* MCLXII, *ex eoque Baronius, videntes* annum DCCCVI *non convenire cum* Indictione VIII *putarunt errorem posse corrigi, si addito centenario scriberetur,* DCCCCVI : *itaque intelligeretur Pontifex, Auctor muneris,* Sergius III. *Sed nullum ea ætas* Angilbertum *Insubriæ Archiepiscopum habuit; et* Sergius Junior *cum nominatur, intelligitur semper* Sergius II, *qui præfuit Romanæ Ecclesiæ ab anno* DCCCXLIV *ad* XLVIII. *In hujus autem Pontificatum cadens Indictio* VIII, *convenit cum anno* DCCCXLVI *(unde intelligis non fuisse omissum* C, *sed* XL, *per errorem aut oblivionem Castilionæi) et hinc retro gradiendo per annos* XXIII, *ad ejusdem* Angilberti *principia, habes annum ejus primum inchoatum fuisse ante Augustum anni* DCCCXXIV. *Porro si ab* Idibus Decembris, *quibus obiit, similiter retro gradiaris per* dies XVII, menses V; *cadet Ordinatio ejus in* XXVI Junii, *quæ anno isto Dominica fuit.*

quorum ultimi annus 23 cœptus erat in Augusto anni 846,

F

74 *His ita deductis, patet omnino tenendum esse, quod Archiepiscopus hic obierit sub finem anni* DCCCLX, *et cœperit anno* DCCCXXIV *exeunte Julio : cujus decessor* Angilbertus I, *si obiit die* IX Octobris *præcedentis, octo cum dimidio mensis oportebit Episcopatum vacasse :* Anselmus *autem post* Boni *mortem, quarto anno Episcopatus*

A *scopatus obitum mense Januario, jubente Bernardo Rege, mox regressus in Cathedram, paucis solum mensibus eamdem tenuerit, quorum tamen causa dictus sit, sedisse annos* V, *sed incompletos; et vacuam rursus Sedem reliquisse eodem anno* DCCCXXII, *atque successorem accepisse illum* Angilbertum I; *qui moriens sequenti anno die* IX Octobris, *non potuit sedisse dies* XXII *supra annum* I *menses* II, *et simul fuisse in Dominica ordinatus; sed auferendi ab eo erunt dies duo ad hoc, ut facta sit ordinatio* XX Julii, *qui dies anno* DCCCXXII *Dominicus fuit.*

adeoque initium fuit 824 26 Junii,

ante hunc obierat Angilbertus I. an. 823.

75 Angelbert *porro et* Engelbert, *idem nomen sunt, quod* Angelbertus; *quomodo ipse subscribit apud Ughellum col.* 113 *in præcepto quod datum dicitur* anno Dominorum Imperatorum Ludovici et Lotharii XVIII *et* XVI, Kalendis Martii, Indictione XIII, *qui fuit Christi* DCCCXXXV. *Sed ibi misere a transcribentibus veterem membranam Monachis lusati sunt characteres temporum, præsertim in numero* Indictionis; *quæ si forte scripta originaliter fuit* VIII, *non* XIII, *ut habeatur annus Christi* DCCCXXIX; *erratum nihilominus, sed levius, fuerit in annis Imperatorum, qui fuissent* XVII *et* XIV. *Levius peccat Lothariani Privilegii ecgraphum alterum, in quo Archiepiscopus* Engelbertus *nominatur col.* 215, *quodque datum dicitur ejusdem* Lotharii B annos XVIII, III Nonas Majas, Indictione XIII; *ubi solum debuisset scribi* XII.

ambo etiam dicti, Engelbertus.

TADO Episcopus, sedit annos VII, menses VI, dies XIII: obiit VII Kalendas Junii, sepultus est ad S. Ambrosium.

76 *Hic ergo libenter* dies XIII *converterem in* XVIII *ut defunctus* XXVI Maji, *fuerit ordinatus* IX Novembris, *qui dies anno* DCCCLXI, *undecim fere mensibus post mortem decessoris, fuit Dominicus; et sic mors illa cadet in annum* DCCCLXIX.

Tado usque ad an. 899.

ANSPERTUS Episcopus, sedit annos XVI, menses V, dies XIII, obiit VII Idus Decembris sepultus est ad S. Ambrosium.

77 *Ita Catalogus: sed quem oporteat vitiose hic transcriptum credere, quia certior fides adhibenda Epitaphio, cui apud Ughellum distichis senis legendo hoc subjicitur Chronicon,* Obiit anno Incarnationis Domini octingentesimo octogesimo secundo, septimo Idus Decembris, Indictione decima quinta, *qui characteres inter se optime conveniunt; sicut cum præcedentibus apte connectitur, quod (quemadmodum ibi subditur,* C Rexit Episcopatum annis tredecim, mensibus quinque, diebus duodecim, *qui nos a die* VII Decembris, *deducunt ad* XXVI Junii, *anni* DCCCLXIX, *fuitque Dominicus, sic ut inter* Tadonis *mortem et* Ansperti *ordinationem intercesserit spatium unius dumtaxat mensis.*

Anspertus ad an. 882.

ANSELMUS, sedit annos XIIII, menses VI, dies XXII; obiit V Kalendas Octobris, sepultus est ad S. Ambrosium juxta altare S. Marcellinæ.

78 *Tabula Synodalis habet* IV Kalendas: *sed cum neque sic perveniri ad Dominicam possit, qua anno* DCCCLXXXIII, *post quinque menses vacationis, fuerit ordinatus* Anselmus; *suspicor vitium esse in numero dierum, et pro* II *(qua figura olim exprimebatur quinarius) irrepsisse* 11. *Nam a die* XXVII Septembris, *retrogradiendo per* dies XXV, menses VI, *venitur ad diem* III Martii, *quæ anno prænotato fuit Dominica* I *Quadragesimæ. Ejusdem Tabulæ Auctor præterea hallucinatur, quando ait, ab redeunte e Gallia Joanne Papa VIII ordinatum fuisse* Anselmum II: *illius enim in Galliam profectio ad Trecense Concilium, et reditus inde, contigit anno* DCCCLXXVIII *mense Septembri vel Octobri; cum* Anselmum *oporteat consecratum in Martio fuisse, plusquam duobus mensibus post mortem ipsius* Joannis: *hæc enim contigerat* XV *Decembris, anno* DCCCLXXXII. *Obiit autem* Anselmus Archiepiscopus *anno* DCCCXCVII. *Privilegium quod is concessit Ambrosiano Cœnobio, vide apud Ughellum,* actum anno ab Incarnatione D. N Jesu Christi octingentesimo nonagesimo tertio, Indictione undecima. D

Anselmus 2 ad an. 897.

non fuit Ordinatus a Joanne 8.

LANDULFUS, sedit annos III, diebus minus XXXIII obiit Nonis Novembris, sepultus est ad S. Ambrosium.

79 *Hic tam diversus stylus omnino probat, singulos successive Pontifices adscriptos fuisse originario, unde Codex collectus est, Catalogo, prout contingebat unumquemque mori; atque adeo certius haberi nihil posse, nisi forte erratum alicubi a collectore sit. Si ergo diebus* XXXIII *minus quam triennio sedit* Landulfus; *oportet eum qui obiit* V Novembris, *ordinatum fuisse* VII Decembris, *in festo scilicet S. Ambrosii, Mediolanensibus solennissimo, quod anno* DCCCXCVII *in feriam* IV *cadebat; cum Sedes duobus mensibus vacasset et diebus* IX; *proinde dicendus est obiisse anno* DCCCC.

Landulfus usque ad an. 900.

ANDREAS, sedit annos VI, menses III, obiit pridie Kalendas Martii, sepultus est ad S. Ambrosium. E

80 *Cum ergo vacasset Sedes dies dumtaxat* XXIV, *ordinatus hic fuit* ultima die Novembris, *eademque Dominica* I *Adventus: obiit autem anno* DCCCCVII.

Andræus ad an. 919:

ATHO, sedit annos XII, menses V: obiit III Idus Septembris, sepultus in ecclesia hiemali.

81 *Tabula Synodalis* VII Idus *assignat* Achonis *vel* Athonis *morti: et hoc sequitur Ughellus. Utrumvis sumas, haud multo diutius quam uno mense vacaverit Sedes; et ipso Paschali die,* V Aprilis, *vel Dominica in Albis, die* XII *ejusdem mensis, ordinatus sit* Atho; *et paucülis diebus, plus aut minus, quam quinque rotundos menses ultra duodennium sederit, terminandos an.* DCCCCXIX. *Romæ defuncto, in ecclesia SS. Bonifacii et Alexii, posuit aliquis Epitaphium, cujus fragmenta priora, uti in hortis ibidem nunc leguntur, exhibet Ughellus hoc principio.*

Discat qui nescit, quod Episcopus hic requiescit,
Attho Oldradus multa pietate.........
Sergium qui Papam.................
Per mare per terras sequitur, per.....

Meminit Athonis *Ludovicus Vedriani inter Episcopos Mutinenses pag.* 38, *ejusque effigiem exhibet æri incisam, prout eadem Mutinæ conservatur in familia Rangona, quæ sibi eum vendicat: de quo equidem nolim ipsi litem movere: unum cum prædicto Ludovico pag.* F 30 *dixero, nullius Episcopi Itali cognomentum facile inveniendum ante annum millesimum. Primus versus perfecte Leoninus, seu Rhythmicus est: sed eodem stylo processisse reliquos non est verosimile: nec enim facile Latina in lingua voces invenias, in* adus *et* apam *terminatas, quibus debuisset claudi versus secundus ac tertius, ut primo hemistichio consonaret secundum. Itaque licet Leo, unde poesis ista nomen hodieque retinet, in Gallia floruerit seculo dumtaxat* XII: *quia tamen hæc ei laus potuit fuisse tributa, quia Rhythmicum leporem metro Latino innectens, talem versificandi rationem ad perfectam adduxerit elegantiam; ideo non cogimur necessario dubitare de vera antiquitate Epitaphii istius. Quid enim prohibet imperfectiores quosdam Rhythmo, uno alterove ante Leonem seculo, usurpari cœpisse? quamquam hoc pluribus exemplis Epitaphicis vellem demonstratum videre.*

ejus Romæ Epitaphium

82 *Magis solicitum me reddit cognonem* Oldradi, *tam expresse hic attributum* Athoni, *contra id quod alias*

et familiæ Oldradæ in eo nomen.

A alias asserui de initiis cognominum scribendorum, ad seculum XI referendis. Sed et hoc de usitatiori dumtaxat consuetudine debet intelligi; nec enim omnino nulla pro X seculo suppetunt exempla nobilium cognominum : nec ipse dicitur eo usus Atho, contra quam passim in signando Episcopi etiam diu postea, sed Auctor Epitaphii eo utitur. Fateor nihilominus etiam potuisse, ut successorum vel posterorum aliquis Romam appellens, ibique sepulcrum inveniens Mediolanensis Antistitis Athonis, ex eadem unde ipse stirpe prognati, cognomen familiæ, serius assumptum, innectere voluerit versui. Certe Ughellus, solitus appingere arma seu insignia familiarum earum quibus singuli adscribuntur, tam huic Athoni, quam Olrico sub annum MCXXI ordinato, familiæ Capitaneorum adscripto, communia addit insignia; scilicet bipartitam parmulam, cujus pars superior in campo nigro coronam habet auream, palmis duabus aureis decussatisque circumpositam, inferior vero in campo albo draconem cæruleum; cum hac solum differentia, quod Capitanei, tripartita utentes parmula, supremo in loco ponant Aquilam nigram in campo albo, tamquam novum ornamentum, antiquioribus Oldradorum (unde B processerint) insigniis additum ab Imperatore, sub quo eorum progenitor et nominis Capitanei Auctor hujusmodi titulum officio gesserit. Quidquid istorum sit, uti sequela Sergii Papæ per mare per terras, non potest de alio Sergio quam III intelligi, sic nemini aptius quam Athoni nostro tale Epitaphium applicabitur, convenientibus tam apte temporibus : nam quod Catalogus Archiepiscopalis ait in ecclesia hiemali sepultum Athonem, potest de aliqua corporis translatione, Roma Mediolanum facta, intelligi, qua occasione lapis iste loco motus tandem ad hortos prædictos transierit.

GUARIBERTUS, sedit annos II, menses VIII, obiit XVIII Kalendas Septembris, sepultus est ad S. Stephanum ad fontem.

Guaribertus usque 922.

83 Igitur, post trimestrem circiter vacationem Cathedræ, cœperat is sedere mense Decembri anni DCCCCXIX; puta die mensis XII vel XIX tunc Dominica, ut dies solum duos (quam scilicet paucissimos possumus) supra menses VIII assumamus, vel octavo mensi quatriduum dumtaxat defuerit plenitudinem. Vixerit autem Guaribertus usque ad XV Augusti, defunctus anno DCCCCXXII.

LAMPERTUS, sedit annos IX, menses XIII, obiit C Kalendas Julias, sepultus in ecclesia hiemali.

Lampertus usque 932.

84 Dies obitus XIX Junii (pro quo ipsæ Kalendæ Julii, minus verosimiliter notantur a Tabula Synodali, quam sequitur Ughellus) retrogradientes deduceret usque ad V Octobris, qui cum anno DCCCCXXII non fuerit Dominicus sed Sabbatinus, vereor ut recte scriptus sit dierum numerus, quos mallem solum XIV censeri. Ughellus hujus aliorumque Episcoporum obitum ad biennium anticipat : sed videtur refutari ex ipso, quod mox allegat, Galvanei Flammæ vetustissimo Chronico sub medium seculi XIV, scripto, primis Verbis inde sic transsumptis Anno Domini nongentesimo vigesimo tertio etc. in civitate Mediolani erat magna discordia..... unde Ilduinus Archiepiscopus Mediolanensis, qui Lamberto Archiepiscopo successerat. Phrasis hæc recentem plane successionem videtur significare : non enim solemus alias meminisse decessoris in ejusmodi relationibus. Sedes autem, quæ ante Lamberti Ordinationem vacaverat non integro bimestri, post ejusdem obitum anno DCCCCXXXII non nisi diebus novem successorem illius jam dictum desideravit.

HILDUINUS, sedit annos V, dies XXV: obiit IX Kalendas Augusti, sepultus in ecclesia hiemali.

Hilduinus usque 937,

85 Igitur mortuus XXIV Julii, anni DCCCCXXXVII, D ordinatus fuerat die XXIV Junii, non quidem Dominico (hic enim anno DCCCCXXXII primum fuit Kalendis Julii) sed festo Sanctorum Apostolorum solenni; si tamen diem mortis non adnumeres spatio Episcopatus, aut dies XXVI legere malis. Hilduinum hunc, Leodii in ecclesia S. Lamberti Clericum, Gillebertus Lothariensium Dux anno DCCCCXX fecerat ordinari Leodiensem Episcopum, coacto ad id Herimano Archiepiscopo Coloniensi : quem cum pars adversa, nominato per Carolum Regem Richario adhærens, non reciperet; Joannes tunc Papa (scilicet X ejus nominis) evocatos ad se competitores audivit. Deinde Hilduinus, incertum qua factione, judicium subterfugit..... et ab Hugone Italiæ Rege, apud quem fecerat confugium usu stipendiario promeruit Veronense Episcopium, promisso Regis manente, quod ubi eum altius evehendi emergeret tempus, Ratherius (Lobiensium Monachorum unus, qui semper adhæserat Hilduino et vir erat doctissimus) Veronensibus daretur Episcopus. Hæc ex Lobiensi Chronico, per Fulcuinum Abbatem scripto, ideo protuli; quia Bartholomæus Fisen in Historia Leodiensi, E Hilduinum facit Abbatem Lobiensem, et cum Fulcuino Abbate, Chronici scriptore, confundit, multaque tum ipse errat tum alii ante et post ipsum circa eumdum Hilduinum. Hugo autem, quem dixi, Italiæ Rex factus anno DCCCCXXV, non nisi anno ab inde tertio potuit disponere de Cathedra Veronensi, tunc primum vacante per mortem Notherii, qui (uti post Epitaphium Tomo 5 Ughelli legitur col. 643) obiit IIII Idus Augusti, anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXXVIII, Indictione prima. Errat autem Panvinius, et hunc secutus Ughellus, cum anno mox sequenti aiunt Hilduinum, Mediolanensi Archiepiscopatu donatum, Veronensem Ecclesiam cessisse Ratherio : jam enim apparet id factum non esse ante annum DCCCCXXXII.

ex Leodiensi Episcopus Veronensis, tum Mediolanensis, sed non ante an. 932.

ARDERICUS, sedit annos XII, menses II: obiit III Idus Octobris, sepultus est in ecclesia Apostolorum intra Cepellam S. Lini.

Ardericus usque 949.

86 Retrogradiendo a die XIII Octobris, pervenitur ad XIII Augusti, quæ cum anno DCCCCXXXVII fuerit Dominica, oportet ut etiam fuerit dies Ordinationis, nisi hebdomadem unam additam detractamve rotundo mensium numero probare quis possit; adeoque vacaverit ante illam Sedes diebus dumtaxat XVIIII. Mors autem Arderici cadit in annum DCCCCXLIX. Capellam vero, in qua F sepultus est, tabula Synodalis ab eo extructam ait, sed in ecclesia S. Nazarii.

ALDEMANNIUS ET MANASSES, V annis inter se divisim.

Schisma Mediolani inter Aldemannum et Manassem Arelaten

87 Alamannum nominat Tabula Synodalis, Aldemarium alii : omnes in eo conveniunt, quod hic fuerit electus a Clero, sed cum Manasse, sub contentione. Ferdinandus Ughellus neutrum ordinatum fuisse putat. De Aldemanno dubitari forsan possit, cum alibi de eo nihil legamus : Manassem constat ordinatione non eguisse, quippe qui jam inde ab anno DCCCCXIV fuerit Episcopus Arelatensis in Gallia, ubi usque ad annum XXXIII variis Actis publicis subscriptus vel inscriptus invenitur; cum autem avunculus ejus Hugo Comes Arelatensis, anno XXV mortuo Berengario Imperatore, ad regnum Italiæ capescendum invitatus, eo se contulisset; Manasses, agnita (ut Luitprandus scribit lib. 4 cap. 3) Hugonis potentia, deserta sibi commissa Ecclesia, ambitionis spiritu multas violaturus imo laceraturus Ecclesias, Italiam petiit : Hugo autem Rex....... contra jus fasque Veronensem, Tridentinam, Mantuanam commendavit ei, seu, quod verius est in escam dedit. De Mantuana scribit Ughellus, eam a morte Joannis circa annum DCCCLIX ordinati, usque

Hugonis R. ex Sorore nepotem,

A *usque ad subrogationem Petri, cujus sub annum* DCCCCXLV *notitia invenitur, proprio ac legitimo caruisse Episcopo.* Tridentinam *quo præcise tempore tenuerint plures, pro hoc seculo nominati a Jano Pyrrho, in quibus etiam hic* Manasses, *nulla docent monumenta.* Veronensem Episcopatum, *ut injuste usurpavit, sic etiam* vendidisse Manassem, *Luitprandus loco præcitato indicat. Occupasse eum videtur post inde translatum ad Mediolanensem Metropolim Hilduinum (quod non nisi anno* DCCCCXXXII *factum esse supra ostendimus) atque post Hilduini successorem Racherium sive Ratherium, exilio multatum a Rege Hugone : cui vero illum vendiderit incompertum est. Revocatus autem Racherius fuit semel iterumque, ut huic etiam Episcopatui æque ac Mantuano et Tridentino adhuc incubare* Manasses *potuerit anno circiter* DCCCCXLV, *paulo ante creationem Petri; quando Berengarius II, ex Suevia quo profugerat in Italiam revocatus contra Regem Hugonem;* Manassen, *facta Archiepiscopatus Mediolanensis spe induxit, ut rebellis Regi, a quo tot Ecclesias contra fas acceperat,* non solum *ipsi* Berengario dari jusserit munitionem Formicariam, verum etiam Italos omnes ad ejus auxilium invitaverit, *ut scribit Luitprandus* C *lib.* 5 *cap.* 12, *jam antea pollicitus* latius disserere, *qualiter Mediolanensem* usurpaverit Cathedram, *vivente adhuc, sed exulato* Arderico, *quia Hugoni fidelis manebat. Eo autem mortuo,* Manassem *confirmare conatus Berengarius sit, sed frustra, agnoscere eum recusante Clero; unde factum, ut solum* Alamannum *nominent tabulæ Episcopales, eidem* IV *annos dando. Hunc Ughellus ait anno* DCCCCLIII, VII *Idus Augusti, adhuc interfuisse Comitiis Augustanis, sub Otthone I Imperatore celebratis. Sed oculus legentis calamum scribentis prævertit, et nomen pro nomine scribi fecit; istic enim legitur, et post Moguntinum tertius nominatur,* Manasses, Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus, *Titulo potius quam re; Berengario enim II sub annum* DCCCCLII *pulso, non solum Mediolano, sed Italia excessisse videtur* Manasses, *seque in suum primum Episcopatum, quem numquam dimiserat, recepisse : nam eodem anno* XIX Kalendas Septembris, *ibi invenitur apud Sammarthanos nominatus* in commutatione, facta cum Gontharo Antistite Forojuliensi de villa Barcinico et S. Petri Issolæ. *Interim reconciliatus Imperatori ac fortassis Tridentum regressus, Conventui quem dixi Moguntino interfuit, pro Mediolanensi Archiepiscopo adhuc sese gerens; licet istic jam inde ab anno* LI *rite ordinatus haberetur* Walpertus, *et quidem* C *absque æmulo Aldemanno, jam mortuo vel penitus abdicato : qui proinde annos solum quatuor, et quidem non integros, se pro Electo gesserit contra* Manassem, *vivente adhuc Arderico, in eam Sedem intruso ante quinquennium. Sammarthoni ultimam* Manassis *apud Arelatenses memoriam in Archivis reperiunt pro anno* DCCCCLXI ; *post quem, dicunt,* Archiepiscopum Mediolanensem creatum, deposito Walperto Berengarii Adelberti et Willæ sævitia, *a Luitprando, seu potius ab ejus continuatore Anonymo lib.* 6 *cap.* 6 *descripta, his verbis :* Dum Romani Legati, *Joannis Papæ XII,* Otthoni tunc *adhuc* Regi, *cum autem ista scribebantur* Augusto Cæsari, conqueruntur *de prædicta tyrannide*, vir venerabilis Walbertus, sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus, semivivus ex prædictorum rabie liberatus, *ipsius* Otthonis potentiam adiit, indicans se non posse pati Berengarii Adelbertique nec non Willæ sævitiam, quæ Manassem Arelatensem Episcopum Mediolanensis Ecclesiæ Sedi præfecerat. *Sic ille quidem, sed non negat id pridem factum esse, et statim a morte* Alderici : *dat tamen occasionem suspicandi, quod tyranni non satis compressi ante decennium, ac rursum plenam rerum potestatem adepti,* Manassem *revocaverint Mediolanum. Qui si iterum eo venit, de quo non constat satis, frustra profecto venit; Otthone rursus in Italiam transeunte, ad* D *compescendam insolentiam tantam, sicut et fecit. Interim dubium manet, ubi et quomodo obierit* Manasses : *cui neque Arelate nec Mediolani memoratur posita sepultura; et successor in Sede Arelatensi Iterius, anno* DCCCCLXIII *ordinatus a Sammarthanis dicitur.*

et plurium ex Italica ecclesiarum invasorem

Mediolanensi obstrusum a Berengario an. 945.

contra quos an. 951, *ordinatus Walpertus fuit :*

an. 961 *ulsus ac restitutus.*

WALPERTUS, sedit annos XVIII, obiit VIII Idus Novembris, sepultus in ecclesia hiemali.

Sedit usque ad 969.

89 *In numero annorum omnes consentiunt ; chronotaxim diriget sententia a* Walperto *lata pro Gompaldo Abbate cœnobii Tollani, quam in Appendice ad Tomum* 4 *Italiæ sacræ profert Ughellus ; scripta est enim* Anno Incarnationis Dominicæ DCCCCLXIII, Pontificatus autem Domini Archipræsulis Walperti Deo propitio decimo, mense Julio, Indictione VI ; *ut primus ejus annus numerari debeat* DCCCCLI. *Anno autem* DCCCCLXIX *obiisse illum exigit sequentium Episcopatuum ratio : unde si retrogrediaris ab* VIII Idus Novembris (*quem numerum, ductu perquam perplexo scriptum, neque Henschenius noster neque Mediolanensium historicorum aliquis legere potuit ; primus autem explicare tentavit Mabilio, ipsum hunc Catalogum a se transcriptum exhi-* E *bens pag.* 112 *Parte* I *Musæi Italici*) *si, inquam, a die* VI *Novembris anni mortualis retrogrediaris ad annum Ordinationis* DCCCCLI, *littera Dominicali* E *insignem, potuit* Walpertus *ordinatus fuisse die* IX Novembris, *quæ tunc Dominica fuit, atque adeo tres tantum dies minus ad integrum octodecennium habuisse. Sic autem noto jam die obitus, dicendum erit, Sedem vacasse unum mensem et dies aliquantos, puta* V *vel* XII.

ARNULFUS sedit annos III, menses IV, obiit XVI Kalendas Maji : sepultus in ecclesia hiemali.

Arnulfus usque 973.

90 *Hinc intelligitur ordinatus fuisse circa* medium Decembrem *anni* DCCCCLXIX ; *puta die* XII *vel* XIX (*tunc enim Dominica fuit*) *itaque ad rotundum numerum mensium abundarent vel deficerent pauculi dies. Debet autem obiisse* Arnulfus *anno ejusdem seculi* LXXIII, XVI Aprilis. *Quod vero post mortem ejus vacaverit Sedes* menses III, dies XI, *colligitur ex tempore et obitu sequentis Antistitis : prout item de subsequentibus aliis definiemus.*

GOTTEFREDUS, sedit annos V, mensem I, dies XXIII : obiit XIII Kalendas Octobris : sepultus est in ecclesia hiemali. F

Gottefredus usque 978.

91 *Fuerit igitur post prædefinitum tempus vacationis ordinatus* Gottefredus XXVII Julii *anno* DCCCCLXXII, *Dominica die vel Feria sequenti, sanctis Nazario et Celso Martyribus ac Patronis Mediolanensibus sacra, totique Urbi singulariter festiva; atque post annos, mensem, ac dies præscriptos obiens* XIX Septembris, *pertigerit usque ad annum* DCCCCLXXVIII. *Post mortem vero ejus vacasse debuit Sedes* menses III, dies circiter II. *Ughellus* Gottefredo, *ex nonnullorum, ut ait, sententia*, annos XV *Episcopatus concedens*, anno DCCCCLXXXVIII, die XX Septembris, *obiisse statuit. Tabula quoque Synodalis* XII Kalendas, *ejus morti assignat; sed in numero annorum nobiscum convenit. Interim eadem sequenti* Landulfo, *æque ac Ughellus, plurimos annos detrahit,* octo *solum ei relinquens ; Ughellus autem* octo *solum auferens,* decem *relinquit; additque,* Landulfum *fuisse sepultum* intra portam ecclesiæ quam exornaverat insignique cœnobio ditaverat.

LANDULFUS, sedit annos XVIII, menses III, obiit X Kalendas Aprilis : sepultus est ad monasterium S. Celsi.

A 92 Ex morte obita XXIII Martii, anno (ut conficitur ex numeris præmissis) DCCCCXCVII, consequens fuerit, ordinatum esse Archiepiscopum circa Natalem Dominicum anni DCCCCLXXVIIII: quidni autem Dominica eam præcedente, quæ tunc fuit XXII Decembris? Mabilio mortuum scribit X Kal. Octobris: quod quia commodam consequentiam non habet, et Henschenius Aprilem scripsit, malo credere, per inadvertentiam aliquam factum esse, ut mensis quo decessor obierat hic perperam iteraretur. Posita autem post mortem ejus in Martio obitam vacatione bimestri, succedens.

Landulfus 2 usque 997.

Domnus Arnulphus, sedit annos XIIII, menses VIIII dies VI: obiit V Kalendas Martii, sepultus est ad S. Victorem ad Corpus.

93 Annus tunc agebatur ex calculo nostro MXVII: a cujus die XXV Februarii retrocedendo ad annum DCCCCXCVII, quo debuit fuisse ordinatus, per mensium et dierum præscriptum numerum, venietur ad XX Maji: quæ dies quia tunc nec Dominica fuit nec alia festivitate insignis, arbitror pro III diebus obrepsisse dies III,
B et ordinationem factam esse die XXIII, eademque Dominica prima post Pentecosten. Chronologiæ huic firmandæ suggerit Boscha, tractatu de serpente æneo pag. 40, tabulas Monacharum S. Mariæ in Valle seu in Vallo Mediolani, anno decimo quarto seculi undecimi signatas, quæ tum Pontificatus Arnulphi annum decimum septimum numerant. Utinam explicuisset nobis et mensem et diem conditi instrumenti! Placet interim arbitrari, conditum esse post XII Kalendas Junii, ut potuerit numerari annus XVII, qui alias adhuc fuisset numerandus XVI. Vacavit autem eo mortuo Sedes menses X et dies fortassis XVIIII.

Arnulfus 2 usque 1017,

Domnus Heribertus, sedit annos XXVII, sepultus est ad S. Dionysium.

94 Fundaverat ipse hoc cœnobium ante annum MXXXIV, ut constat ex ejus Testamento tunc condito (scilicet Indictione II, Conradi Imperatoris anno VII exeunte, mense Martio) quod apud Puricellum et Ughellum legere est. Ultimus etiam ex Joanne Ant. Castilionæo exhibet ejus ut Fundatoris, ipso adhuc vivente, ductam ex ære effigiem, inter geminos cujusdem Crucifixi clavos: quam non inutile fuerit, hic quoque repræsentare, ut formam Pallii Archiepiscopalis pro seculo XI cognoscas, intelligasque, ne tunc quidem in usu Episcoporum fuisse barbirasium, quod pictor Aquisgranensis præsumpsit tribuere Petro, Caroli Magni synchrono.

Heribertus usque 1045,



Ut autem sub ejusdem Heriberti Epitaphio, ibidem inveniendo, dicitur, Obiit anno Dominicæ Incarnationis MXLV, XVII die mensis Januarii, Indictione XIII. Unde retrogradiendo per annos XXVII, redibitur ad annum MXVIII; cujus mense Januario potuit fuisse ordinatus die XII, utpote tunc Dominica: et sic mirum non est rotundo numero Usum Auctorem Catalogi, non habita ratione superabundantium dierum, forsitan quinque, quibus ultra annos XXVII vixit. Post obitum vero ejus vacavit Sedes septem circiter mensibus: siquidem post longam contentionem. D

Domnus Guido, sedit annos XXVI, obiit X Kalendas Septembris: sepultus est in Burgulia.

95 Fuit hæc ad Tanarum amnem, non procul Derthona situm oppidum (ut ait Tristanus Chalcus) unum ex iis, ex cujus habitatoribus Alexandria coaluit. Mabilio Bergullium scribit. De Guidone Episcopo, Simoniaco et Simoniacorum atque Concubinariorum Sacerdotum patrono, pluribus agendum nobis erit ad XXVIII Julii in Actis B. Arialdi, sub eo martyrizati. Interim noto ex ejus temporis historico Arnulpho, quod licet E Guido Episcopali dignitate renuntiarit in favorem Gothofredi, idque ab anno MLXVIII ut vult Ughellus: resumpto tamen Titulo, delusum se questus, ipsum retinuerit usque ad mortem, quam obiit post urbis incendium; quod incendium anno MLXXI acciderat, primo Quadragesimæ sabbato, id est, die XVI Februarii. Hoc autem ipso anno, XXIII Augusti, mortuum Guidonem, ex prædicto Arnulfo colligitur, narrante quomodo sequenti mox anno in die Epiphaniæ, studio Erlambaldi, Ecclesiæ Defensoris, electus sit Attho contra Gothofredum, qaem Henricus Imperator, vivente (ut dictum) adhuc Guidone, nominarat Archiepiscopum; quemque idem Imperator, mortuo Guidone, jusserat sacrilege a suffraganeis Episcopis ordinari.

Guido usque ad 1071:

96 Porro a die XXIII Augusti anni MLXXI retrogradiendo per annos XXVI integros, veniretur quidem ad Augustum anni MXLV: sed annos illos nequaquam sumendos esse integros, et saltem post V Septembris inchoandos, probatur ex instrumento quodam apud Ughellum quod col. 150 datum legitur, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo quinquagesimo tertio, anno vero Imperii Domni secundi Henrici Imperatoris septimo, anno octavo Episcopatus Domni Widonis, quinto die mensis Septembris, ingrediente Indictione septima. Ut tamen quam minimum possumus detrahamus de annorum XXVI plenitudine; dicatur annus Guidonis octavus tunc in exitu fuisse, et ipse VIII Septembris festo Nativitatis Virgineа eodemque Dominico ordinatus postquam Sedes vacasset menses VIII, dies XI. Mortuo autem Guidone, Gothofredus sacrilege ordinatus, non auget numerum Episcoporum; quia Ordinationem ejus non solum irritam declaravit Romanus Pontifex; sed ipse Imperator Henricus pro nulla eam habens, alium denique, nihilo minus sacrilege, substitui fecit, contra Atthonem, Canonice electum et a Sede Apostolica sæpius approbatum, numquam tamen ordinatum: quare neque hic accedit ad numerum, atque ab Auctore Catalogi æque prætermittitur. Sequitur ergo post Guidonem intervallo annorum IV, Mensium V, et dierum XII, Tedaldus de quo hæc habentur. F

annorum ejus ratio:

schisma ob successionem annis 4, mensibus 4.

Domnus Tedaldus Archiepiscopus, sedit annos VIIII, et menses tres, et dies XXI; obiit VIII Kalendas Junii; sepultus in Arona.

97 Alii Thebaldum appellant: sed in Gregorii Papæ VII litteris perpetuo Tedaldus scribitur, quem ne quis Suffraganeorum consecrare præsumeret, extat ejusdem Papæ ad eosdem Epistola. Data Romæ sexto Idus Octobris Indictione decima quarta, utique solum

Tedaldus ab an. 1075 ad 1085.

A lum inchoato, anno MLXXV. Cum autem a XXV Maji, quo Tedaldus obiit per menses III, dies XXI retrogradiendo, veniatur solum ad IV Februarii; constat anno MLXXVI ordinatum fuisse Tedaldum, V Feria quidem (siquidem annus iste Bissextilis, usque ad VI Kalendas Martii, adhuc censebat litteram Dominicalem C) sed ab iis, quos non miramur nullam rationem habuisse Dominicæ, utpote schismaticis et plebis Catholicæ conspectui merito subducentibus actionem, contra expressum Pontificis mandatum attentatam. Est porro Arona, ubi is obiit anno MLXXXV, ad fluvium Adduam, media inter Comum et Bergomum via oppidum, olim Benedictino cœnobio nobile: ubi credibile est, prævalentibus paulatim Mediolani Catholicis, quasi exulem Tedaldum extremis annis egisse.

Titulorum stylus varius,

98 Atque hic desinit tertia pars hujus Episcopalis Catalogi; quæ maxime merito auctoritatis esse debet. Ut enim Pars secunda scripta est Genuæ successive, ita et hæc Mediolani, ab anno DCCXLIV, quo obiit Stabilis. Observo autem, quod sicuti post Laurentium ab anno DXXI, cœpit Præsulum Mediolanensium nominibus honoris causa præfigi Titulus Episcopi, ita idem continuetur usque ad Anselmum anno DCCCXIV electum, quamvis eodem nono seculo non admodum provecto, B frequentiori usu nominari cœpissent Archiepiscopi. Deinde vero ne, vel contra receptum jam usum, vel contra antiquæ simplicitatis morem, impingerent Catalogi continuatores; maluerunt omni Titulo abstinere, ut vides, usque post annum millesimum, quando placuit usurpare Titulum Domini et Domni: ac denique, in Tedaldo assumptus est Titulus Archiepiscopi, quo usi aliquamdiu sunt qui exinde Catalogum successive scripserunt per annos XXX: ceteri rursus omni Titulo abstinent, et distinctionis causa bis adhibet cognomentum familiæ: itaque habetur Pars IV hujus Catalogi, mox proponenda.

et omissa die ordinationis a die Electionis cœptum duci initium Sedis.

99 Observo etiam, quod, sicuti Romanorum Pontificum seriem texentes, cœperunt currente seculo XI mutare stylum, quoad mensuram obtentæ ab unoquoque Sedis, initium ejus sumendo a die Electionis seu Installationis vel Inthronizationis (quando scilicet illa jam videbatur Pontificem constituere; utpote non amplius indigentem approbationis vel consensus Regii aut Imperatorii, sicut antea) ita etiam cœpit alibi usurpari, præsertim Mediolani: ubi, occasione schismatis inter Pontificem et Regem, tam confusæ res fuerunt hoc eodem XI seculo, et cœperunt Archiepiscopi dici, non a die quo ordinati fuerunt et consecrati (quod suppono in Dominicis aut præcipuæ notæ festis ordinarie factum, quemad- C modum etiam nunc fieri consuevit) sed vel simpliciter a die Electionis, vel a die ejusdem Electionis per Installationem completæ. Installatio autem vel immediate sequebatur Electionem a Clero factam, quando hæc libera erat; vel quando ea non erat, mox atque Electionem Cleri Princeps aut Papa ratam esse jusserat, vel ab ipso Principe aut Papa electum nominatumque Clerus susceperat: neque enim eam in rem expectabatur Dominica, ut crebris exemplis mox declarabitur. Itaque in tribus quatuorve ultimis Tertiæ Partis Episcopis nolim asseverare, diem initi Episcopatus, exurgentem ex numero annorum, mensium ac dierum, quibus quisque sedit, collato cum die obitus, esse omnino et certo habendum pro die Consecrationis; sed fatebor fieri posse, ut secundum hunc novum stylum intelligendus sit dies Electionis, alterutro ex modis prædictis sumptæ.

Pars 4 unde accedat.

100 Observo tertio, Partes omnes priores in MS. Codice, quem sequimur, haberi una eademque manu transcriptas simul omnes, atque adeo credi posse hanc Collectionem scribi cœptam tempore ipsius Tedaldi, eoque mortuo absolutam, addita extrema linea. Exinde vero in eadem membrana, sed manu identidem diversa additi sunt quindecim sequentes Archiepiscopi, usque ad Philippum, anno MCCVII defunctum: additi sunt autem illi accuratione magna, et quidem tali, post Ro- D baldum defunctum anno MCXLV, ut adnotetur quot mensibus aut diebus vacaverit Sedis ad novam usque Electionem: sed duobus ex ordine sic relatis omittitur deinceps dies obitus, eoque subripitur nobis ingens stabiliendæ Chronologiæ adjumentum. Pars hæc non potest non esse auctoritatis maximæ, nisi forte erratum quidpiam est in littera numerali, quod nunc ordimur examinare.

PARS IV

Diversa manu adscripta vetustiori Catalogo, usque ad annum MCXXXII.

Domnus Anselmus Archiepiscopus, sedit annos VII, et menses V, et dies IV; obiit pridie Non. Decembris, sepultus in Basilica Apostolorum.

Obitum hunc esse conferendum in annum MXCIII, quo contra patrem Henricum Imperatorem Rex coronatus in Lombardia fuerat ejus filius Conradus, constat ex Bertholdo Constantiensi, hujus temporis scriptore et anni prætitulati acta sic concludente: In Longobardia venerabilis Anselmus, in causa S. Petri studio- E sissimus, et qui nuper Conradum Regem coronavit, satis laudabilem fecit finem, utique IV Decembris: unde retrocedens per menses V, dies IV, venies ad diem I Julii, qui anno MLXXXVI fuit Feria IV hebdomadæ: adeo ut inter Tedaldum et Anselmum hunc III, intercesserint vacantis Sedis annus I, mensis I, dies VI.

Anselmus 3 ab anno 1086 ad 1093.

Quamquam enim Bertholdus prælaudatus dicat, quod e medio sublato potentissimo Ecclesiæ Mediolanensis invasore, erigere caput ea cœpit; excussoque e cervicibus jugo schismaticorum, Catholicum sibi delegit Antistitem, Anselmum ejus nominis tertium: Hæc tamen verba, sicut videntur intelligenda potius de laudabili Anselmi progressu, quam ingressu; ita non important successionem citissimam, nullaque longiori vacatione discretam. Cum autem Sedes Romana per Mortem Gregorii VII, eodem quo Tedaldus die vita functi, vacarit usque ad Majum anni MLXXXVII fere biennio; apparet creationem Anselmi independenter a Romani Pontificis approbatione factam, ipsius Henrici schismatici Imperatoris violentiæ, et auctoritati adscribendam; esto Anselmus schisma execratus, mox ut Victor III, vel qui ejus brevem Pontificatum excepit Urbanus II, Gregorianis contra Schismaticos vestigiis insistens, agnitus Pontifex fuit, curaverit cum Ecclesia reconciliari; quod facile impetraverit, mortuo F (ut præsumere licet) Atthone, ante Tedaldum legitime electo et Romæ approbato, quamvis de ejus morte nihil uspiam legatur: forte etiam institutus Cæsarea auctoritate Episcopus, consecrari noluit prius quam Pontifex Romanus annuisset.

Domnus Arnulfus Archiepiscopus, sedit annos III, et menses VIIII, et dies XVIIII: obiit octavo Kalendas Octobris; sepultus est in Claviensi monasterio.

102 Ughellus nihilominus sepultum ait ad S. Victorem, cujus ille templum ditaverat fortunis, gratiisque ac privilegiis exornaverat. Joannes Mabilio aliis Clivaense monasterium scribi ait: Joannes Petrus Puricellus, in opere quod edidit de sanctis Martyribus Arialdo et Herlembaldo lib. 4 cap. 82, Clavatense nominat, ex Catalogo Episcopali quem Beroldi appellat. Sicut autem a XXIV Septembris retrocedendo per menses VIIII dies XVIIII venitur ad VI Decembris, qui an. MXCIII fuit feria III; ita solum habetur unus dies vacantis post mortem Anselmi III Sedis; intra quod tam breve tempus, ut multum est fieri potuisse Electionem, sic videtur impossibile, ut convenerint Episcopi

Arnulfus 3, usque 1097.

scopi suffraganei Electum ordinaturi ; adeoque fit evidens, quod in fine Partis Tertiæ monui, initium obtentæ Sedis, non jam amplius ducendum a die Consecrationis Episcopalis, post aliquammultas hebdomadas Electionem secutæ, sed a die ipsiusmet Electionis. Ipse est autem de quo in Vita Urbani Papæ II legitur, quod ab uno tantum Catholico Episcopo ordinatus, assentientibus quibusdam aliis Episcopis, sed manum non imponentibus, quod Schismatici essent et a Romano Antistite excommunicati, quia post Electionem Canonicam a Rege Baculum sumpserat, per Legatum Sedis Apostolicæ sponte depositus est. Cumque mox mutato habitu in cœnobio vixisset sanctissime ; necessitate cogente, per D. Urbanum Papam ad Episcopatum redire præceptus et compulsus est, atque Romanæ Ecclesiæ sacramentum pro more Episcoporum juravit : cui post Pallium suppliciter petenti a Domino Urbano Papa cum his verbis, per Herimannum Presbyterum Cardinalem, transmittitur : Pallium Fraternitati Tuæ, præter consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, quæ nulli hoc dignitatis genus nisi præsenti concedit, litteris tuis exorati, ex Apostolicæ Sedis benedictione, transmittimus. *Vixit autem postea usque ad annum* MXCVII, *et usque ad Electionem successoris vacavit Sedes* mensem I dies VIII, *ut mox apparebit.*

Venerabilis memoriæ Anselmus Archiepiscopus sedit annos III, et menses X, et dies XXVIII, obiit II Kalendas Octobris, sepultus est Constantinopoli ut peregrinus, in monasterio S. Nicolai.

Anselmus IV, usque ad 1101.

103 *Priora duo verba non esse ejusdem scripturæ observavit Mabilio.* Anselmus *autem ex isto calculo sedere capit anno* MXCVII, *die* III Novembris. *Feria tunc* III, *et vixit usque* XXX Septembris *anni* MCI *Erravit igitur Ughellus, quando ipso seculari anno mortuum Anselmum hunc scribit, qui dicto anno adhuc Mediolani consistens celebraverat dedicationem ecclesiæ S. Sepulchri ; cujus dedicationis monumentum insigne idem Ughellus profert col.* 170 *et seqq. scriptum* anno ab Incarnatione Domini nostri millesimo centesimo, Indictione octava, Idibus Julii. *In hoc instrumento duo mihi notanda occurrunt.* I *Quod ibi indulgeatur, ut* quicumque ad illud sepulchrum, in quo Christi corpus dormivit, aliquo impedimento detentus ascendere non potuerit, et ad hoc sepulchrum ad ejus veram similitudinem factum venerit, sana mente et bona intentione, remissionem suorum tertiæ partis delictorum habeat, et ad laudem Jerosolymitani sepulcri hoc se retulisse cognoscat. *Hinc porro intelligitur majores Episcopos, qualis erat Mediolanensis, eadem proportione eodemque tempore, qua et quo cœperunt Romani Pontifices largiri Indulgentias loca sacra visitantibus, cœpisse in sua quemque diœcesi uti consimili largitate.* II. *Prædictæ ecclesiæ S. Sepulchri Presbyteris parochiam suam assignans Archiepiscopus, nominando domos plerorumque nobilium ad quas usque debeat se ea extendere, eosdem Nobiles suo quemque nomine et cognomine compellat ; unde sequitur, saltem inter tales, plenum usum cognominum tunc fuisse : ipse tamen solum subscribit,* Ego Anselmus Quartus Dei gratia Archiepiscopus : *et similiter alii supra triginta Abbates, Priores, Presbyteri et Diaconi, nomini suo simpliciter scripto solum addunt Titulum officii sui seu gradus Ecclesiastici. Vivebat nihilominus eodem tempore Landulfus a S. Paulo, qui (sicut in monumentis Ambrosianis pag.* 466 *testatur Puricellus) scripsit librum historiarum Mediolanensis Urbis, ab anno Christi supra millesimum nonagesimo sexto usque ad centesimum trigesimum sextum : is autem et* Anselmum de Raude *nominat, eum qui Conradum coronavit ; et* Arnolfum de Porta argentea, *huic suffectum ; et pro eo electum* Landulfum de Badagio, S. Ambrosii Canonicæ Præpositum ; *sed cujus electionem irritam fecerit Legatus Apostolicus, suaque auctoritate eviceret ut* Anselmus de Buis *assumeretur. Post hunc*

Concessæ ab eo Indulgentiæ :

usus cognominum ejus ætate frequens.

Grosulanus hanc sedem annos IX, et menses IV perturbavit.

Grosulanus Episc. Saonensis,

104 *Hunc Saonensem Episcopum consecratum jussu* Anselmi, *ab eoque peregre profecto institutum Mediolani Vicarium, ibidem uno post anno Archiepiscopum eligendum curarant aliqui, electumque susceperat Romanus Pontifex ; nec desiit pro tali habere, etiam postquam Liprandus sanctissimus Presbyter, innoxio per ignem transitu probasset ingressum ejus Simoniacum fuisse. Judicium istud expertus Liprandus prædictus fuit anno* MCII *infra Hebdomadam Sanctam, quam sequebatur Pascha die* VI *Aprilis. Illius universam Historiam ex ejus nepote Landulfo deducit Puricellus lib.* 4 *cap.* 88 *post Acta SS. Arialdi et Herlembaldi ; capite autem* 91 *narrat ejusdem Liprandi mortem anno* MCXIII, *in nocte festum Epiphaniæ exordiente, etiam miraculis subsecutis illustrati.* Grosulano *autem anno* MCXII *Kalendis Januarii abdicato per Clerum Mediolanensem, denique anno* MCXVI, *in Synodo Lateranensi per Paschalem Papam II celebrata, prima quidem die scilicet* VI *Martii, feria* II *tertiæ hebdomadæ Quadragesimalis,* inter Mediolanenses Episcopos, Grosolanum et Jordanem, in alterum de invasione, in alterum quod suæ Sedis desertor extitit, ventilata est controversia....... Sabbato autem tali dispensatione terminata, quod Pontifex Grosolanum quidem in locum unde translatus fuit restituit, Jordanem vero Mediolanensibus concessit. *Non tamen* Grosulanus, *ut ait Landulfus* ad Saonam ivit, sed in ipsa Urbe apud monasterium S. Sabæ per annum unum et menses quatuor ut Episcopus vixit, atque ibi sepultus est octavo Idus Augusti. *Defunctus est igitur anno* MCXVII *post, initium Augusti : ac proinde dici posset post electionem suam primam vixisse annis* XIV *et amplius : sed Auctor Catalogi perturbationem Ecclesiæ sub eo definiens* annis IX mensibus IV, *usque ad initium anni* MCXII *ipsam dumtaxat extendit ; eoque videtur indicare, ipsius electionem factam fuisse anno quem diximus* MCII *circa finem Augusti, cum jam utique certissimo constaret de morte* Anselmi IV. *Constantinopoli obita ante menses fere* XI. *His ergo dicenda est Sedes omnino vacasse, deinde vero dubitatum fuisse, essetne* Grosulanus *vere Mediolanensis Episcopus : quod Romanus Pontifex ne tunc quidem negavit cum eum deposuit ; sed solum declaravit, cum* translationes Episcoporum duobus fieri modis *possint,* necessitate vel utilitate ; *hujus* Grosolani translationis quæ videbatur utilitatem, in animarum et corporum damna conversam, *adeoque irritari jam posse. Extat in Bibliotheca Regia Parisina MS. liber, ut præfert Titulus*, Petri Grosulani Episcopi de Processione Spiritus sancti ; *unde infert Ughellus, prænomen* Petri *fuisse* Grosulano : *quem et eruditum extitisse, et magno usui Romanæ Ecclesiæ contra Græcorum errorem, auctores volunt, ideoque in pretio semper a Pontifice habitum.*

desumptus ad Sedem Mediolan. an. 1202 :

sed abdicatus 1112.

Domnus Jordanus Archiepiscopus sedit annos VIII, et menses IX, et dies III ; obiit IV Nonas Octobris : sepultus est apud S. Ambrosium juxta pulpitum.

Jordanus usque ad an 1120.

105 *Mors ejus incidit in annum* MCXX, *a cujus* die IV Octobris, *si per* IX menses dies III *retrocedas, præcise pertinges ad* Kalendas Januarii *anni* MCXII, *ejus electioni assignatas a Landulfo ; et comprobabis, verum esse quod dixi, de mensura Episcopatus sumenda a die, non Ordinationis, sed Electionis : quamvis enim sic non computetur*

A *computetur dies mortis, non tamen eodem computato verosimile cuiquam esse potest, die immediate sequenti consecratum fuisse* Jordanum : *Kalendæ enim Januariæ anni istius inciderunt in Feriam* II, *et ut minimum expectanda fuit sequens Dominica, aut etiam hebdomadæ aliquot debuerunt præteriisse, antequam provinciales Episcopi (quorum nullus adfuit electioni) convenirent ad benedictionem Electi, vel etiam consentirent ipsi Electioni, injussu Sedis Apostolicæ contra jam pridem ab eo susceptum Grosulanum factæ. Consecrasse autem Jordanum videntur nominati a Landulfo,* Bernardus Papiensis et Mainardus Taurinensis *Episcopi, nonnullis obmurmurantibus,* in quo murmure Episcopi Azo Aquensis et Ardericus Laudensis videntur fuisse. *Narrat autem idem Landulfus, quomodo anno sequenti* Jordanis *in festo S. Nicolai, postulatum a Pontifice sacramentum præstiterit, et Stolam, id est Pallium, quod ante sesquiannum Roma attulerat prædictus Mainardus, de altari sumpserit ; utique prius consecratus, quam pro Stola ipsi petenda Romam proficisceretur Mainardus, quo is* illico *profectus dicitur prædicto* murmure vigilante.

B **Domnus Olricus Archiepiscopus, sedit annos V, et menses VI, diesque undecim : obiit V Kalendas Junii, sepultus in ecclesia hiemali juxta pulpitum.**

106 *A die* XXVIII Maji, *per tempus prænotatum retrocedendo, venitur ad* XVIII Novembris, *qui anno* MCXX *fuit feria* V. *Ante ejus Electionem vacaverit Sedes mensem* I *dies* XIII : *ipse vero obierit anno* MCXXV. *Sed omnino fateri oportet, vitium esse in numero annorum, quamquam similiter expressum exhibeat Catalogus Synodalis aliique, præter solum Puricellum, quo Auctore Ughellus solum* duos annos Olrico *tribuit. Etenim ille inter Monumenta Ambrosianæ Basilicæ pag.* 571 *profert sententiam, latam in controversia inter Monachos et Canonicos Ambrosianos, mota* tempore Domni Olrici Archiepiscopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, *et decisa* anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vigesimo tertio, primo die mensis Septembris, Indictione secunda, *primum scilicet inchoata, numeris ita ad longum expressis : cui primus subscribit* Olrici *ipsius successor hoc modo,* Ego Anselmus gratia Dei Archiepiscopus laudo et confirmo. *Videntur igitur scriptori Catalogi obrepsisse anni* V *pro* II, *ita ut obierit* Olricus *anno ipso* MCXXIII, *eique post vacantis Sedis mensem fere unum (ut infra apparebit)* C *successerit is, de quo alio prorsus stylo, eadem tamen qua priores quinque descripti sunt secundaria manu, inveniuntur sequentia verba; addito ad nomen proprium, quod antea factum numquam, neque insequentibus sex factum invenietur, cognomento familiæ, hunc in modum.*

Olricus, non usque ad 1125, sed ad 1122.

Ab Electione Domni Anselmi de Pusterula, usque ad Electionem Domini Ribaldi, qui tunc erat Albensis Episcopus, sunt anni VIIII et dies XXVIII.

107 Anselmum *hunc electum fuisse ultimo Junii vel primo Julii, probabile nobis fit ex comparatione diei mortualis, qui omnino videtur fuisse* XIV *Augusti. Nam si hinc retrocedas, per mensem unum, dies* XIIII, *qui numero annorum ejus adjiciuntur, illuc adductum te invenies. Electio autem* Ribaldi, *seu potius (ut infra semper vocatur)* Robaldi, *quæ post nonum ab Electione* Anselmi *annum facta sit, id est, anno* MCXXXII, *diversa omnino concipi debet ab illa, a qua sumitur Epocha Pontificatus ejus post* annos X, menses IV, dies XXVI *finiti, die* XXX *Decembris anno* MCXLV : *talis enim Electio (ut apparet) solum potuit facta fuisse anno* MCXXXV

Anselmus ejectus an. 1132

D *die* V *Augusti. Dico igitur, quod* Anselmo *a Mediolanensibus ejecto (ejectus est autem anno* MCXXXII) Robaldus *Albensis Episcopus, Mediolani remanserit Episcopalia exercens officia, tamquam Administrator, non quidem adhuc absolute vacantis Ecclesiæ, sed tamen præsentia Pastoris destitutæ ; idque rogatu Cleri ac Populi, ipsum sibi Archiepiscopum operantis habere, quam primum per Canonicum* Anselmi *depositionem liceret, quod quomodo contigerit conabimur explicare Parte sequenti, quæ tota manu tertia scripta apparet, post obitum* Joannis de Vice-comitibus, *anno* MCCCLV *vita functi.*

In quo finitur Pars 4.

PARS V

Usque ad annum Christi MCLXXVI, *descripta post annum* MCCCLV.

Codex ille antiquus, quem sequimur, tempore Tedaldi Episcopi scriptus, et alia deinde manu usque ad Electionem Domini Ribaldi, *eo quem supra indicavimus modo deductus ; neglectus debuit delituisse, usque post annum* MCCCLV ; *quando exorsus aliquis cœptum Catalogum prosequi, defecit in conatu, cum esset usque ad annum* MCLXXVI *scribendo progressus : exorsus est autem ab* Anselmo, *de quo nihil inveniebat scriptum stylo ac forma Catalogis consueta.* E

Anselmus de Pusterula, sedit annos X, mensem I, dies XIIII : obiit decimo nono Kalendas Octobris, sepultus est in Roma ad S. Johannem Lateran.

109 *Illius ipsius temporis scriptor atque* Anselmo *familiaris Landulfus, apud Puricellum pag.* 627, *asserit, quod* Anselmus de Pusterla (*sic enim scribit*) in mense Augusti a Pisis Romam *missus, ibidem* in eodem mense vitam finivit. *Exerrantis ergo calami vitio factum esse, ut pro* Kalendas Septembris *scriberetur* Octobris, *vel inde scias, quod ante hujus posterioris mensis Kalendas, octodecim dumtaxat, non autem novemdecim dies numerentur. Quo autem calculo dicemus auctorem numerasse annos* Anselmi decem ? *Viderat, credo, decessori ejus* Olrico *adscriptos* annos V; *nec mendum aliquod suspicatus, existimavit illum protraxisse vitam usque ad annum* MCXXV ; *sciens autem obiisse* Anselmum *anno* MCXXXV, *decennium ei sufficere credidit. Ut autem certior constet ratio prædictorum, placet Landulfi prælaudati verba ex Puricello describere, præmissa breviter notitia causæ, quæ* Anselmum *in ruinam traxit.*

Obiit Anselmus 14 Aug. 1135 Romæ captivus :

F

post 13 annos a sua electione :

110 *Anno ut jam dixi,* MCXXIII *Junio exeunte electus* Anselmus, *et ordinatus ipsis forte Kalendis Junii, tunc in Dominicam cadentibus, tempore Callisti Papæ II, distulerat sese Romam conferre, causa petendæ Confirmationis et Pallii, nolentibus (ut mox apparebit) Mediolanensibus Ecclesiam suam eatenus Romano Pontifici subjici, sed juris sui esse prætendentibus, ut illud Romanus Pontifex petenti Archiepiscopo mitteret, sicut constabat fecisse S. Gregorium anno* DXCIV, *Joannem XII* DCCCCXXX, *Paschalem II pro* MC *allegatum a Puricello pag.* 637. *Anno deinde* MCXXIV *exeunte moritur Callistus, eique eodem adhuc Decembri sufficitur Honorius item II. Ad hunc* Archiepiscopus, secutus consilium quorumdam Capellanorum et Primicerii, Petri quoque Terdonensis Episcopi, contra publicum interdictum Cleri et Populi Mediolanensis, Romam ivit, *quod* mihi quidem, *inquit Landulfus apud Puricellum pag.* 174, non sedit. Verumtamen ipse, ceu vir prudens et sapiens, cum Papa Honorio et Cardinalibus ejus multa contulit ; et conferendo, ecclesiasticas consuetudines Ambrosianæ Ecclesiæ et

is anno 1125 Romam profectus,

A et honores ejus Archiepiscopatus et Urbis multis et bonis rationibus defendit : unde ipse Papa huic prudenti viro dixit : Frater, meditatus, ut Episcopus, venisti : sed si vis frui auctoritate Archiepiscopi in temporibus meis, necesse est ut Stolam suscipias de manibus meis ; aut, sicut ergo suscepi, ad altare S. Petri. Hinc Domnus iste Mediolanensis Robaldum Albensem adjuravit, ut sibi consuleret. Tunc Robaldus ille Albensis sic ait, quod prius sustineret nasum suum scindi usque ad oculos, quam daret sibi consilium ut susciperet Romæ Stolam et Ecclesiæ Mediolanensi præpararet hanc novam et gravissimam, quam Honorius Papa dicebat sibi, imponere mensuram. Mediolanum igitur iste Anselmus Archiepiscopus sine Stola rediit, et eumdem Albensem Episcopum secum reduxit : verum Archiepiscopalem Sedem non ascendit, donec Robertus de Moregano ejus scriba conjuravit, quod ipse Dominus suus Anselmus, nulli minuimento honoris Ecclesiæ Mediolanensis consensit, et quod ipsum Albensis ille Episcopus auctoritate sua confirmavit. Deinde Pontifex iste Anselmus Sedem et Castella Archiepisco- B patus, in beneficio Cleri et Populi, occupavit.

oblatum istic sibi Pallium acceptare recusat,

111 *Interim moritur Ultrajecti Henricus, hujus nominis inter Germaniæ Reges Quintus, inter Imperatores Quartus die* XXI *aut* XXIII *Maji, eique sufficitur ab Electoribus Lotharius Dux Saxoniæ, et Aquisgrani coronatur, cum approbatione Romani Pontificiis Honorii II. Iste cum ab ipso statim principio Henrici defuncti genus omne deprimere esset aggressus, velut divino judicio electus ad vindicandas Ecclesiæ illatas a Sueviciæ stirpis Regibus injurias ; natus ex Henrici sorore filius, Conradus Dux Sueviæ, cedente Friderico primogenito, Titulum Regis assumpsit, velut hereditario jure debitum, et Coronam Imperii prærepturus Lothario, in Italiam trajecit anno* MCXXVIII. Anselmus *ergo (prosequor Landulfi a Puricello descripti contextum* Anselmus, *inquam*, in Castellis habitans, intellexit quod Clerus et Populus Mediolanensis nobilem Principem Conradum, cum ecclesiastica pompa et civili triumpho, conveniente Regi naturali, suscepit. Cum autem Clerus et Populus idem de coronando Rege ipso tractaret ; Pontifex idem Anselmus a Leuco descendit ad Modoetiam, qui est primus locus Coronæ Regis Italiæ ; ibique pernoctavit, et consilium redeundi ad montana suscepit ; et post trium dierum interpositionem Castellum, quod di- C citur Plebia, ascendit. Ibi plures sonos sonoros de coronando Rege Conrado audivit : et ego non in amaritudine ab isto Pontifice audivi, ut citissime Mediolanum adirem, et affectum civium omnium super ejusmodi Regale negotium sibi renuntiarem.

annoque 1128, *excepto a Mediolanensibus Conrado,*

et contra Lotharium sibi Regnum vindicante

112 *Suscepta autem ipsius Landulfi aliorumque relatione in favorem Conradi, quasi divinitus ad Regnum vocati*, ipse, quasi consentiens communi omnium gentium voto, in ecclesia S. Michaelis quæ est Modoetiæ, benedixit et unxit, et Coronam electo Conrado in festo S. Petri posuit, altero Episcopo adstante Regi coronando. In quo facto ego, *inquit Landulfus*, piger non fui : sed ante ipsum Pontificem ipsumque Coronatum, ab ecclesia S. Michaelis Pontificalem Virgam, in admirabili pompa, per Dei voluntatem congregata ad honorem illius Regis, usque ad ecclesiam S. Joannis portavi ; et in S. Joannis ecclesia solenniter cum Rege isto quam optimo Missam audivi. Eamdem quoque solennitatem Coronationis idem Pontifex in ecclesia S. Ambrosii, me alibi non meo vitio detento, celebravit. Verumtamen quidquid directe est actum in illo Domino meo Rege, dilexi et diligo. Hunc namque gradientem per Comitatus et Marchias Lombardiæ et Tusciæ, Comites et Marchiones cujuscumque nobilitatis, viri potentes et humiles, cum gaudio susceperunt et amaverunt ; qui vero rebelles fuerunt, ejus acutissimi gladii fortitudinem senserunt...... D ac sic benigne et fortiter agendo Romæ appropinquavit : sed fortis manus Honorii Papæ ipsum resupinavit, atque in Germaniam, quasi ad sua propria, redire fecit.

de eorundem voluntate Coronam imponit Modoetiæ

ac deinde Mediolani :

quo Romæ rejecto,

113 Joannes igitur Cremensis, Cardinalis Romanus, Episcopos Suffraganeos et Comprovinciales Mediolanensis Ecclesiæ, ut excommunicaret Mediolanensem Archiepiscopum, convocavit Papiæ. Quibus convocatis et Cardinali, per plures viros et sacerdotes, ipse Pontifex Mediolanensis mandavit, ne præsumerent, sed ipsum per unius diei spatium expectarent. At Papienses, Cremonenses, Novarienses quoque, et eorum et Episcopi et aliarum civitatum, prædicantes hoc Regium opus Anselmi, contrarium Deo et magno Lothario Regi, nequaquam illius Pontificis legationem susceperunt ; sed ipsum, præstante Cardinali illo Joanne, excommunicaverunt : et Mediolanensibus, protegentibus castrum Cremæ, bellum facere studuerunt. Attamen in maxima parte Mediolanenses Catholicam reverentiam, vivente Papa Honorio, huic Pontifici præbuerunt.

excommunicatur a suis Suffraganeis Anselmus.

E

114 Honorio defuncto (*pergit idem pag.* 591) Anacletus Papa Romanorum II, *seu potius Antipapa, contra Innocentium II electus in Februario anni* MCXXX, *festinavit Mediolanensem Archiepiscopum ac Populum sibi conciliare, nulla habita ratione excommunicationis præfatæ aut Lotharii Regis : et* Mediolanensi *Anselmo* Stolam per suos idoneos Nuntios, Joannem Palestrinæ Episcopum et Beltramum Subdiaconum Romanum, mandavit. Quam Stolam ipse Anselmus Pontifex, Clero et Populo Mediolanensi circumstante et collaudante [assumpsit, et] Anacletum Papam ejusque Legatos et Legationem reverenter suscepit : pars vero sibi adversa inde magis detrahere sibi cœpit. At plenitudo Cleri et Populi ad eum quoque concurrebat : timorem quoque et reverentiam Regi Conrado et Papæ Anacleto ex dilectione portabat. *Atque hoc in statu permanserunt Mediolanenses, tam concordes Archiepiscopo suo, quam Pontifici et Imperatori rebelles, usque ad tempus Pisani Concilii. Prius autem quam hoc conveniret, placuit Deo discordiam jacere inter male concordes cum suo Episcopo Clerum ac Populum ; et illum per eos ipsos, quos seductos tenebat, exturbare ab urbe primum (quod anno* MCXXXII *factum putamus) deinde etiam gradu sacrilege possesso dejicere. Rem ita nobis narrat Landulfus apud Puricellum pag.* 593.

Pallium nihilominus accipit, ab Anacleto Antipapa missum an. 1130,

F

115 At ubi Anselmus Archiepiscopus, contra ipsos *Mediolanenses*, venditiones et privilegia facere voluit et fecit, et multitudo Cleri et Populi atque Consulum ipsas venditiones et privilegia legere voluit ; contigit quod...... plures de Ordinariis ac Decumanis Sacerdotibus, cœperunt, nescio quo spiritu, super causa Regis Conradi ridere, et causam Anacleti latenter spernere. Hinc Anselmus Archiepiscopus multos sustinens stimulos, tandem Presbyterum Azonem....... et quosdam alios, qui fuerunt dolosi in celebratione Coronæ Regis Conradi, excommunicavit. Ex cujus excommunicationis radice. .... dissensio multa et perniciosa nimium orta est in Mediolanensi populo....... Quia si Archiepiscopus excommunicavit hunc Presbyterum et alios in pulpito sanctæ Theclæ ; et Episcopi Comprovinciales et Suffraganei (sicut supradictum est) excommunicaverant illum Papiæ. Ordinarii itaque et Decumani Sacerdotes, et ceteri faventes Papæ Innocentio Secundo, et insidias præparantes hujusmodi Archiepiscopo, suas pecunias effuderunt, et ipsas Legis-et Morum-peritis atque bellatoribus viris tribuerunt. Unde ipse Archiepiscopus compulsus est intrare popularem concionem, ut ubi decertaret cum suis excommunicatis de excommunicatione. Cumque ille

sed an. 1132 *suscitata contra eum rixa,*

A ille expectaret sagittas de justa aut de injusta excommunicatione; Nazarius Primicerius, miræ calliditatis homo, per prolixum sermonem cunctæ concioni fastidium induxit. Archipresbyter autem Stephanus, qui cognominatur de Guandeca, videns Primicerium suum fastidiose fore locutum, vocem suam exaltavit, et contra Archiepiscopum sic ait: Tu es hæreticus, perjurus, sacrilegus; et aliis criminibus, quæ non sunt hic notanda, es reus. His auditis ex improviso, Archiepiscopus obstupuit. Archipresbyter vero ille, habens textum Evangeliorum ad manum, continuo juravit, quod ipse de istis rebus, quas dixerat esse in isto Anselmo qui dicitur de Pusterla, in judicio Episcopi Novariensis et Albensis, qui sunt de Suffraganeis Ecclesiæ Mediolanensis, staret. Consules itaque Mediolanenses, in concordia utriusque partis, statuerunt, ut ipsi et alii Suffraganei venirent.

ipsemet, ut excommunicatus, vocatus in judicium;

116 In statuta itaque die, non solum Suffraganei, sed quamplures, pure induti rudi et inculta lana, et rasi insolita rasura, concurrerunt. *Cistercienses intelligi Puricellus existimat pag.* 605. *Ex codice Humiliatorum, quem allegat pag.* 631, *videri possunt fuisse seculares,* Magnates et Nobiles cives Mediolani, *qui sub idem tempus a S. Bernardo spiritu divino inebriati, formam vivendi in habitu religioso cum suis familiis habitando sumpserunt, dicti* Fratres S. Bernardi: *qui deinde fuerunt* Fundatores primi et secundi Ordinis Humiliatorum. *Cistercienses certe tunc necdum erant fundati Mediolani, sed illuc primum introducti sunt post Concilium Pisanum; nec pauci illi, quos in suo Comitatu habuit S. Bernardus, potuerunt turbam hic indicatam facere. Ut ut est.* Cum Archiepiscopus iste Anselmus vidisset eos constare, et populo [videri] quasi si essent Angeli de cœlis; ad ipsum populum ait: Omnes isti, quos videtis cum illis cappis albis et griseis, hæretici [sunt]. Inde simplices, et compositi ad expellendum et deponendum [eum], bellum commoverunt: verumtamen gladio Anselmi in die illa resistere non potuerunt. Sed mediante nocte, per expensam pecuniam, manus Primicerii et Archipresbyteri Stephani fortissima [convenit, quæ] in summo diluculo ipsum Anselmum a Sede compulit: qui cum non inveniret quo declinaret, paternam suam domum intravit.

populoque contra eum commoto,

(licet paratus objectis satisfacere)

117 Factoque mane die altera idem Anselmus, coram humili sua plebe, in ecclesia S. Ambrosii congregata, se præsente jurare fecit Camerarium suum, ne iste Dominus suus effugeret judicium Suffraganeorum, et coram eis responderet Stephano Guandeca dicto Archipresbytero, de iis rebus quas sibi objecerat, remota causa Regis Conradi. Joannes autem de Rhode, unus ex Consulibus Mediolani, reversus ad alteram partem quæ eum miserat, de juramento isto Anselmi nihil retulit; sed ait: Dominus ille, ad quem me misistis, ad nullam rationem faciendam vobis venire promittit. Tunc qui in concione illa aderant, clamaverunt: Et ipse deinceps sit remotus a nobis. Ac sic quisque Suffraganeus ad Sedem suam rediit, nisi Robaldus Albensis, qui Chrismate ac ceteris Episcopalibus officiis Ecclesiæ subvenit, *rogatus (ut existimo) et electus a populo in Administratorem Archiepiscopatus, cum spe illius quoque obtinendi, quando certum Ecclesia haberet Pontificem, cujus judicio comprobaretur Anselmi abdicatio. Et sic habetur, meo quidem judicio, prænotata in fine quartæ Partis* Robaldi *electio; cujus tamen causa hic non cœpit Archiepiscopus esse aut dici.*

C

cogitur urbe excedere cujus administrationem in sacris suscipit Robaldus Ep. Alben.

118 Anselmus autem ille, quasi a cuncto Clero et Populo abjectus et expulsus, ad solita Castella Archiepiscopatus exivit, in quibus qualemcumque requiem habuit, *per annos subsequenter duos; per quos S. Bernardus Claræ vallensis Abbas, coram atque*

D *per litteras multum nec frustra laboravit, in universo Clero Populoque Mediolanensi, qui hactenus Anacleto adhærebat, ad veri Pontificis Innocentii obedientiam adducendo.* Interim *anno* MCXXXIV Innocentius Papa Pisis Synodum celebravit, *teste ut hactenus apud Puricellum pag.* 608 *Landulfo;* in qua, Robaldo Episcopo repræsentante, Thedaldus de Landriano Archipresbyter Ecclesiæ Mediolanensis, Amizo della Sala, Anselmuus de Rhode Levita, et alii plures ejusdem Ecclesiæ Ordinarii, et cum Primicerio Decumani Sacerdotes, contra solitum decus Mediolani et ejus Ecclesiæ (*sic Auctori et aliis ejusdem sententiæ civibus videbatur*) Innocentio Papæ fidelitatem juraverunt.... qui depositionem et expulsionem sæpe dicti Anselmi de Pusterla firmavit. Attamen prænominati, qui fidelitatem juraverant, timentes hos casus Urbis et Ecclesiæ Mediolanensis, differebant redire Mediolanum; nisi haberent Protectorem, qui coram Populo Mediolani confirmaret Anselmi expulsionem, et ad nihilum reduceret Conradi coronationem; et Populum tantæ Urbis convocaret et confirmaret ad Lotharii Imperatoris amorem, et ad ipsius Innocentii unitatem. Ah hæc peragenda Papa a Deo idoneum Angelum habuit, sicut Bernardus Abbas Claræ vallensis fuit. E

et Anselmi depositionem confirmari impetrat 1134.

119 Interea Princeps Conradus, altiori consilio potitus, Imperatoris Lotharii Vexillifer est factus: et prænominatus Abbas iste nil moratus (*ut habes apud Puricellum pag.* 612) cum Carnotensi Episcopo et Robaldo Albensi, Mediolanum intravit: quam civitatem nimirum prout voluit firmavit.... et tantum Populum ad amorem Imperatoris Lotharii, atque ad obedientiam Innocentii Papæ, per sacramentum pacis, quod Abbas ipse porrexit, confirmavit.... Tandem idem Populus (*apud Puricellum pag.* 619) ut haberet Abbatem illum in Archiepiscopum, ad ecclesiam S. Laurentii, in qua erat hospitatus, cum hymnis et laudibus et solito suo Kyrie eleison concurrit. Quod Abbas ille non tulit, sed ait: Ego in crastinum ascendam palafredum meum; et si me extra vos portaverit, non ero vobis quod petitis: ac sic Mediolano recessit. Sed quidam de Discipulis ejus (*pag.* 626,) per civitatem euntes, collectam multam fecerunt et faciunt. Mediolanenses vero Ordinarii, qui Papæ Innocentio fidelitatem juraverant, confortati de hac Mediolanensium conversione, fecerunt Litifredum Novariensem, Vidonem Iporediensem, et alios Suffraganeos venire Mediolanum: qui in consilio suo sublimaverunt Robaldum Albensem Episcopum in Mediolanensem Archiepiscopum; habita securitate retinendi, prout dicitur, Albensem Episcopatum.

Pro eo populus frustra petit S. Bernardum:

quo recusante, eligitur Robaldus,

F

120 *In hunc modum* isto *Robaldo* sublimato (*utor iterum verbis Landulfi ex Puricello pag.* 627) Robaldo, *inquam*, sic sublimato... Anselmus de Pusterla... nullam suscepit consolationem, neque secundum consilium Lamberti de Landriano et amicorum ejus ambulavit; sed credulus Hugoni suo Naso, voluit cognoscere, qualiter cum Anacleto Papa Romanorum posset procedere. Attamen ipse cum isto suo Capellano ambulans Ravennam (*sic enim legi debere, non* Romam, *dictat ratio itineri hic descripti*) in flumine Padi juxta Ferrarium, a Goygo de Martinengo captus est, et ad Innocentium Papam transmissus. Qui Papa in mense Augusti a Pisis illum captum Romam misit: ibique (prout fama est) Anselmus ille in eodem mense, in manu Petri Latri, qui Procurator est Innocentii, vitam finivit. *Hactenus* Landulfus a S. Paulo, *res, suo tempore et quadamtenus sub oculis suis gestas, deducens usque ad Augustum anni (sicut putamus)* MCXXXV; *neque enim videntur res tot tantæque pertractari omnes potuisse, ipso anno quo Concilium Pisis celebratum est; et*

et Anselmus moritur.

A *et sequentium porro Archiepiscopatuum series exigit, ut* Robaldi *Pontificatus non nisi tali anno inchoatus dicatur. Istæc autem* Landulfi *verba, licet prolixiora, vel ideo libentius huic Exegesi inserui, ut Mediolanenses incitarem, ad antiqua suæ Urbis Chronica et alia similia monumenta, integra et secundum ordinem ætatis ordinata, in lucem aliquando proferenda; utque non semper nos cogant ea frustatim discerpta, uti ea hic discerpsit Puricellus, apud alios indagare.*

121 *Idem Puricellus ex eodem Landulfo, pag.* 635, *etiam hæc transcripta exhibet :* Anselmo, prout dictum est, mortuo, Robaldus ejusdem civitatis Archiepiscopus Pisis Innocentio Papæ juravit, et jurando libertatem ecclesiæ Mediolanensis (*quam illa scilicet prætendebat*) in contrarium convertit. *Sed cum* Robaldus *ibidem etiam oblatum sibi Pallium cunctaretur accipere, Populi indignationem reformidans, parum abfuit quin omnia, quæ tanto molimine struxerat S. Bernardus, pessum irent; quare Pontificem, per litteras sibi questum de* Robaldi *cunctatione, placaturus sanctus Abbas, epistola* CCCXVIII : Quod factum nondum est, *inquit,* faciendum est, sed tempore quo B præviderit Deus. *Et post pauca, excusaturus Archiepiscopum,* qui in Ur Chaldæorum de quodam quasi Paradiso translatus, frater factus est draconum et socius struthionum; Quid faciet? *inquit.* Obedire vult? et ecce bestiæ Ephesi frendent in eum dentibus. Dissimulare vult prudenter pro tempore? et omni feritate formidolosiorem vestram indignationem incurrit. Angustiæ sunt ei undique.... An vos de ejus fidelitate dubitatis? Si quis vobis aliud de eo maligna persuadere suggestione non dubivit, se magis prodidit infidelem. *Proposito deinde exemplo Domini,* Lucæ 13, *post expectatos per triennium ex ficulnea fructus, etiam quartum annum expectare persuasi;* Tu vero, *inquit,* vix tres expectasti menses (*puta ab Augusti initio, quo possessionem Robaldus inierat usque ad exeuntem Octobrem*) et jam securim paras?

Robaldus jurat Papæ fidelitatem,

sed de manu ejus differt accipere Pallium,

122 *His placatus Pontifex, non solum videtur comminationes remisisse excommunicationis iterandæ; sed Pallium ipsum eo forma misisse, qua deberi Mediolanenses putabant : quibus hunc successum gratulatus Bernardus per Epistolam, quæ in ordine numeratur* CXXXI, *sic exorditur.* Bene vobiscum facit Deus, bene vobiscum facit Romana Ecclesia. Facit ille, quod pater; facit illa, quod mater. Et revera quid C vobis debuit facere, et non fecit? Si postulastis mitti vobis de Curia honorabiles viros, ad honorem Dei et vestrum; factum est. Si postulastis confirmari, quod unanimitas vestra de Venerabilis Patris vestri electione firmaverat; factum est : si voluistis licuisse vobis, quod illicitum, nisi pro magna quidem necessitate, sacri Canones judicant, translationem Episcopi scilicet in Archiepiscopum, concessum est... In postremo, quæcumque rationabilis petitio filiæ, non dico repulsam, sed vel moram passa est apud piam matrem? En ad complementum Pallium præsto est, plenitudo honoris. *Atque hæc dicta sufficiant, de* Anselmi *fortuna et* Robaldi *initiis : nunc Catalogum, qualem invenimus, prosequamur.*

quod tandem Innocentius misisse videtur.

Robaldus sedit annis XI, mensibus IV, diebus XXVI. Obiit III Kal. Januarii; sepultus est in ecclesia S. Mariæ, quæ dicitur hiemalis juxta pulpitum. Fuerunt autem ab obitu illius usque ad electionem Domini Oberti dies XXIII.

Robaldus ad 1145;

123 *Ecce novam definiendi Interpontificii diligentiam, usque ad finem hujus Quintæ Partis continuatam. Retrocedens autem a die* XXX *Decembris anni* MCXLV, *incurris in diem* V *Augusti* MCXXXV, *quousque differen-* D *dam novi Archiepiscopi electionem, post tempus celebrati Pisis anno præcedenti Concilii, facile persuadebit multitudo negotiorum, ultro citroque tractatorum; maxime si agatur de electione per Pontificium assensum completa : qui assensus, ut alias necessarius Mediolanensibus non fuerit, necessarius tamen fuit hac vice, qua non solum deposito priori subrogandus erat alius, sed subrogandus Sedis alterius Episcopus, quod eo tempore omnino censebatur illicitum, nisi accederet dispensatio in contrariæ dispositionis Canone, tunc adhuc rigide solito observari. Mabilio, pro* XXIII *diebus vacantis post* Robaldi *mortem Sedis,* XXVI *notavit; sed* II *pro* U *ab eo lectum fuisse, fallente characterum similitudine, suadet dies* XXII *Januarii, quo oportet electum successorem credi.*

Obertus sedit annis XX, mensibus II, et diebus VI : obiit autem VI Kalen. Aprilis : sepultus est Beneventi, exulans pro fide, in ecclesia S. Sophiæ. Fuerunt autem ab obitu E ipsius usque ad electionem Domini Galdini dies XX.

124 *Per dies Interpontificii* XXIII *post mortem* Robaldi *supra notatos, venitur ad* XXII *Januarii, eumdem ipsum scilicet in quem reditur retrocedendo per menses ac dies assignatos ejus Sedi finiendæ* XXVI Martii *anni* MCLXVI. Obertus *autem ante triennium, dimissa Urbe quam Fridericus Ænobarbus obsidebat, et obtentam deinde excidit, ad* Alexandrum *Papam confugerat, cum Archidiacono suo* S. Galdino, *quem moriens etiam accepit successorem.*

Obertus ad 1166,

S. Galdinus sedit annis X, eadem die consecratus et mortuus. Obiit autem XIIII Kalen. Maji, supra pulpitum B. Theclæ prædicans populo verbum fidei et veritatis, et præcipue contra Catharos. Sepultus est in eadem ecclesia juxta pulpitum. Fuerunt autem ab obitu ipsius usque ad electionem Domini Algisii septimanæ X et dies III.

125 *In alio Canonicorum S. Ambrosii, catalogo, qui modo nuspiam inveniri dicitur, hæc de eodem Sancto scripta reperimus :* anno 1166, B. Galdinus, ex F Valvassoribus della Sara, tit. S. Sabinæ Presb. Cardinalis et Legatus in Lombardia, sedit annis 10, obiit die 15 post Pascha, jacet in S. Thecla. *Numeri, per zyfras Arabicas expressi, indicant non magnam posterioris hujus Codicis vetustatem : nihil tamen uspiam subesse vitii, persuadet* Dominica secunda post Pascha, *qua Sanctum obiisse etiam testatur Vita, ad* XVIII *Aprilis ab Henschenio nostro illustrata. Anno enim* MCLXXVI *Pascha celebratum est* IIII *Aprilis, proinde* XVIII *ejusdem mensis fuit Dominica post festum secunda : ante Decennium vero, id est anno* MCLXVI *eadem dies non in Dominicam, sed in Feriam* V *cecidit, quo tamen Ordinatum seu Consecratum fuisse* Galdinum *nemo mirabitur, qui considerabit, id non esse factum Mediolani a comprovincialibus Episcopis publice, sed privatim Romæ a summo Pontifice : quem oportet valde festinasse in hoc negotio, siquidem post* XX *dies a morte Oberti usque ad Electionem Galdini, nullum omnino temporis intervallum inveniri potest, quod inter Electionem et Consecrationem mediaret. Post* Galdinum.

S. Galdinus ad 1176.

A

Algisius sedit annis viii et mensibus v, quinque diebus minus: vacavit autem Sedes per mensem unum et dies xi: sepultus est autem in Ecclesia hiemali juxta pulpitum.

Electus igitur est ex supraposito Interpontificii spatio (quod a xxiii *Aprilis septimanarum* x, *dierum quatuor fuit)* ii *Julii, Feria* iii, *anno* mclxxvi, *et obiit* xxix *Martii anno* mclxxxv. *Sed dolendum est, quod Auctoribus unde accepta hæc continuatio, exciderit cura notandi diem, quo unusquisque Archiepiscopus obiit: talis enim, collatus cum designando Interpontificii prægressi et Pontificatus gesti spatio, scribentium accurationem in notandis numeris certissimam nobis reddere potuisset.*

De anno mortis plurium Eruditorum judicio consentit Ughellus; sed duobus instrumentis, quæ antiquissima et sincerissima ipsemet viderit, cogi se putat ad asserendum, Algisium *toto triennio citius Episcopum creatum fuisse, atque adeo Sanctum Galdinum obiisse anno* mclxxiii, *utrique enim subscriptum legitur*, Algisius
B Mediolanensis Archiepiscopus: *et tamen in titulo præfixo factum asseritur unum*, Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo septuagesimo tertio, secundo die; *alterum*, sextodecimo die mensis Novembris Indictione septima. *Sed his ex Puricello opponi potest, quod Auctorum Catalogique auctoritate subnixum prævalere debet, aliud instrumentum*, Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo septuagesimo quarto, decimo die mensis Aprilis, Indictione septima *factum*, coram Domino Galdino, Dei gratia sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopo et Apostolicæ Sedis Legato.

Dominus Ubertus, qui et Papa Urbanus, sedit annis duobus, et mensibus quatuor, et diebus x. Vacavit autem Sedes mense uno et diebus sedecim: sepultus vero est in Ecclesia Ferrariensi.

Ubertus ad 1187.

Obiit Urbanus Papa III *(ut in Conatu Chronicohistorico docui) anno* mclxxxvii *die* xx *Octobris; post annum* i, *menses* x, *dies* xxv *sui Romani Pontificatus. Unde retrocedens deduceris ad* x *Junii. Atqui jam dictum est, post mortem* Algisii *vacasse Sedem unum*
C *dumtaxat mensem et dies* xi, *id est usque ad* xi *Maji. Hac ergo die si electus* Ubertus *est; oportebit ut jam Pontifex factus, uno ante obitum mense Mediolanensem Archiepiscopatum dimiserit. Quod etiam verisimilius dici posse mox apparebit. Interim Lectorem rogatum velim, ex Conatu prædicto tollat, aut pro nihilo habeat dubium, quod movi agens de* Urbano III *num.* 5, *utrum non æque incertum sit, hunc ex Mediolanensi Pontificatu assumptum, atque ex Vercellensi dicunt Vercellenses: irrefragabilis enim videtur auctoritas Catalogi hac in parte. Idem autem omnino dicendus hic videtur, qui* anno mclxxviii, x Kalendas Martii, Indictione xi, *contractui cuidam apud Puricellum in Monumentis pag.* 1019 *interfuit*, Ubertus Crivellus, ipsius Ecclesiæ Archidiaconus; *ac postea pag.* 1024 tit. S. Laurentii in Damaso Presbyter Cardinalis et Apostolicæ Sedis Legatus, *subscripsit sententiæ, ex mandato suo latæ* die Mercurii octava mensis Februarii, *utique anno* mclxxxiv *Bissextili, currente adhuc littera Dominicali A.*

Milo sedit annis vii et mensibus octo, et diebus octo. Vacavit autem Sedes per xxvi dies.

Extat apud Puricellum in Monumentis pag. 1079 *instrumentum, cui anno* mclxx *subscribit* Milo, Taurinensis Episcopus, et Mediolanensis Archipresbyter: *ante* quem *si post* Urbani *Papæ mortem vacasset Sedes Mediolanensis, numquam ab eo abdicata, menses* iv *dies* xvi, *vacasset utique ad diem usque* viii Martii mclxxxviii. *Interim Puricellus in iisdem Monumentis Pag.* 1086 *habet subscriptum ab illo instrumentum* millesimo centesimo nonagesimo, die Sabbati, tertia die Martii, Indictione Octava, *hæc omnia quidem inter se aptissime cohærent: nisi tamen ante* iii *diem Martii* Milonis *Episcopatum inchoes, numquam cum iisdem conciliabis quod sequitur in altero autographorum:* Datum per manus Domini Rolandi, Dei gratia Mediolanensis Ecclesiæ Diaconi et Cancellarii, Pontificatus Domini Milonis anno tertio. *Apte autem etiam hoc cadet, si* Urbanus, *uno ante mortem suam mense vacuam Sedem fecerit die* xx Septembris, *itaque cœperit* Milo vi *sequentis* Februarii: *sic enim finiturus erat primum tertii sui anni mensem, quando Cancellarius ejus istud instrumentum complebat. Sed aliam sibimet ipse mox objicit difficultatem Puricellus, allato altero instrumento pag.* 1104, *quod similiter a* Milone *subscriptum, ab eodem Cancellario simili forma datum habetur,* anno Domini millesimo centesimo nonagesimo tertio, die Martis, sexto mensis Aprilis, Pontificatus Domini Milonis anno quinto. *Optime iterum cum anno Domini, habente litteram Dominicalem* C, *convenit concursus feriæ et mensis: sed juxta præcedens instrumentum jam debebat in cursu esse* annus sextus: *nec aliam excusationem pag.* 1074 *invenit Puricellus, quam quod suspicetur Cancellarium (potius dixerim scribam ejus) notando anno quinto jam antea assuetum, eodem non ita pridem absoluto, oblitum fuisse mutare numerum. Hic sane haud adeo levis error fuisset; quia integri et dimidii mensis præterlapsum spatium non patiebatur, ut in hoc tam facile lateretur is, cui ejusmodi instrumenta erant frequentius expedienda. Ad tempus mortis quod attinet, oportebit eam accidisse die* xiii Octobris anni mcxcv, *ita ut Successor cœperit* xxx Novembris.

Milo ad 1195.

E

F

Ubertus de Terziago sedit mensibus novem et diebus v: et vacavit Sedes dies xxvi.

Ubertus 2 ad 1196

Temporis quo sedit hic Ubertus, *satis certum testimonium reddit Caravallensis apud Mediolanum Monasterii Codex, sic notatus,* Anno millesimo centesimo nonagesimo, facta est consecratio Altarium a Reverendissimo Domino Oberto de Terzaghis Archiepiscopo Mediolani. *Erravit ergo Mabilio, cum legere se putavit*, Ubertus dictus Ciago. *Et* manus Tertiagi de Tertiago *tamquam Testis, subscripta cuidam instrumento anno* mclxxxix, *apud Ughellum in Mediolanen. col.* 243, *certos nos reddit, familiam illam istic notam fuisse. Diem electionis* vii Septembris, *mortis autem fuisse* xii Aprilis mcxcvii, *nescio unde acceperit Ughellus; sic enim solum menses* vii, *dies* vi *sedisset* Ubertus; *ejusque electionem præcessissent menses fere novem Sedis vacantis: neque melius id potest cum Catalogo nostro conciliari, quam quod deinde scribit,* xi Junii *sequentis ordinatum successorem, quia sic bimestre Interpontificium secutum esset* Uberti *mortem. Nihil igitur eos moror calculos, qui neque Veterum testimonio, neque deducto ex illis ratiocinio nituntur; et* Ubertum *credo obiisse anno* mcxcvi, *die* vi Augusti.

Philippus

A

Philippus ad 1207.

PHILIPPUS sedit annos x, et mensibus IV, et diebus VII. Vacavit autem Sedes diebus XXIV: sepultus est in Ecclesia S. Mariæ Majoris Mediolani.

Ex jam positis calculis consequens fit creatum ipso adhuc anno MCXCVI, *die tertia Septembris; vixisse autem usque ad* VIII *Januarii anni* MCCVII: *quem annum etiam Ughellus notat, aliud nihil certi definiens quoad mensem vel diem. Atque hic desinit antiquus ille Catalogus, post Tedaldum, a singulis successive Scriptoribus sigillatim auctus (quod ipsi litterarum varii ductus probant) atque adeo indubitabilis auctoritatis, ut mirer aliquem ab ea potuisse recedere. Igitur ex notati Interpontificii spatio fidenter dicemus, Philippi Successorem* Ubertum III *electum fuisse die* II Februarii.

ejus Successores.

131 *Alius Catalogus, quem reperimus quinque Episcopi auctiorem, videlicet* Uberto de Pyrovano, Gyrardo de Sesio, Henrico de Setara, Guilelmo de Rozelo, et Leone, *qui obiit* MCCVII *cum Zyfris notatos* B *habeat numeros, atque adeo recentioris animo sit scripturæ, non est etiam dignus visus qui transcriberetur. Qui autem supra laudatum Codicem antiquum possedit, et prænominatorum novem Archiepiscoporum hac quinta parte relatorum Chronologiam adjecit, prætermissis incertum qua de causa decem Successoribus* Philippi; *hoc tandem etiam sui temporis monumentum eidem adjecit.*

Joannes Vicecomes ab an. 1355.

MCCCXXXXIIII. Dominus JOANNES DE VICECOMITIBUS factus fuit Archiepiscopus Mediolanensis, et vixit in Archiepiscopatu annis XI: obiit MCCCLV, quinto Octobris, die Dominico: qui etiam fuit Dominus Generalis civitatum Mediolani, Bononiæ, Januæ, Parmæ, Placentiæ, Bobii, Laudæ, Brissæ, Pergami, Cremonæ, Cumarum, Vercellarum, Novariæ, Asti, Tretonæ, Alexandriæ: qui multa bona paraverat et parabat suæ Ecclesiæ, si proximi ejus ipsi Ecclesiæ dimisissent, (quæ) ipse non potuit attingere; scilicet libros in Officio et Theologia, calices, cruces, figuras C Sanctorum, aureas mitras, baculos, et cetera alia.

Elogium istud auctoris posterioris est.

132 *Apparet hæc omnia ab aliquo Ecclesiæ Mediolanensis Clerico vel Canonico scripta esse, aliquammultis post mortem Archiepiscopi annis, non sine amaro sensu erga heredes, cum scilicet legatorum prædictorum evictio jam haberetur in desperatis: ideoque haud ægre ignoscet benignus Lector, si memoriali aliquo sphalmate compositus fuerit* quintus Octobris *cum die Dominico, licet annus* MCCCLV *habuerit litteram Dominicalem D, ac proinde mors* Joannis *acciderit vel quarto* Octobris, *vel Feria* II. *Nisi forte jam tum receptus Mediolani erat usus horarum a Solis occasu ordiendarum et post eum in Dominico mortuus* Joannes, *dicatur obiisse die* V *mensis inchoante. Extant interim Joannis Pauli Jovii editæ Vitæ duodecim Vicecomitum Mediolanensium, in quarum traductione Italica singulorum imagines ad vivum exprimuntur, designato quo singulæ vel pictæ vel sculptæ olim fuerint loco, ut tuto eis credi possit; sed quod in Vita dicitur* mense Augusto lapsus in febrem, quæ lentis accessibus usque in Septembrim continuata, placidum ei finem attulit ætatis suæ anno septuagesimo tertio; *non ita debet accipi, quasi mortuus etiam Septembri mense fuerit, cum ex dictis certius definiatur mensis diesque.*

D

APPENDIX

De Joanne Vicecomite, deque posterioris ævi et notæ Catalogis; ac prioris editione in Museo Italico Mabilionis.

Prosecutio seriei usque ad an. 1520

His jam prælo paratis, prælaudatus Ambrosianæ Præfectus Pusterla, misit ex aliquo ejusdem Bibliothecæ Codice, signato Q. 170, *transcriptam prosecutionem Archiepiscoporum Mediolanensium, usque ad* Hyppolytum Estensem *inclusive, qui dicitur obiisse anno* MDXX: *jamque eam cœperam parare prælo, facturam huic Commentario Partem* VI: *sed ut in seculo* XV *et* XVI *recte se habeant pleraque, scripta ex scientia certiori; priora tamen Chronologico subjecta examini apparuerunt tam male consarcinata, ut in corrigendis erroribus numerorum fere continuis, nec tamen alteri quam Auctori imputabilibus, consumendus omnis labor fuisset, nullo eruditionis antiquariæ aut Chronologiæ certioris augmento; cum talis jam haberetur apud Ughellum, satis diligenter informatum ex reconditioribus Romanæ et* E *Mediolanensis Ecclesiarum monumentis; quibus difficile non sit alia subinde adjungere facta juris publici, si fieri id posset alio fructu quam ut intelligatur, recentioribus Catalogorum Scriptoribus nihil credi posse, nisi quatenus probantur nihil ex calculo proprio, sed omnia ex fide veterum documentorum definivisse.*

gravissimis erroribus scatere deprehensa,

134 *Exemplis rem confirmari optas? Non dicam, primum* Philippi *Successorem* Ubertum *dici anno* 1204 *e vivis excessisse (a quo tamen Ughellus ait* Otthonem IV *Mediolani coronatum, Corona scilicet ferrea, alias Modoetiæ accipi solita: qui Ottho ejus rei causa primum in Italiam venit anno* MCCIX) *non enim certa auctoritate probatur ea coronatio facta ab* Uberto: *sed ostendam* Gerardum, *Uberto suffectum. Hunc etiam mirabor, anno* 1205 *electum, eodemque anno* 15 *Decembris mortuum dici; cujus instrumenta pro anno* MCCX *et* XI *extant apud Carolum Episcopum Novariensem; ubi idem* Gerardus *signatur, primum* Electus Novariensis et Provisor Lombardiæ a Sede Apostolica constitutus; *deinde* electus Albanensis Apostolicæ Sedis Legatus; *ac denique, a* XXX *die ante obitum, id est a* XIII *Novembris (quæ eo anno Dominica fuerat Episcopoque ordinando idonea)* Mediolanensis Archiepiscopus. *Quid autem ab eo proximus* Henricus? *Hic in prædicta serie dicitur* electus anno 1208: *et nos invenimus eumdem,* F *dissidentibus a biennio circa tres electos Canonicis, quartum propositum ab Innocentio III per epistolam, quæ in Registri ejus Libro* 16 *censetur* 141, *data* VII Idus Novembris anno XVI, *qui fuit Christi* MCCXIII. *Is autem tunc adhuc erat* Cimeliarcha Ecclesiæ, *quem, ait Pontifex,* virum providum et honestum in Pastorem vobis duximus concedendum, per Apostolica scripta mandantes, quatenus ei tamquam Pastori vestro reverentiam et obedientiam impendatis debitam et devotam. *Hic vero cum primum obierit anno* MCCXXXI, *quo etiam anno suffectum ipsi* Guilelmum *Gregorius* IX *confirmavit; quomodo potuit* Guilelmus electus *scribi anno* 1226. *In sequentibus porro decem vel tredecim, usque ad finem seculi* XIV *minus quidem enormiter exerrant numeri, ad unum alterumve annum plerique ex melius fundato Ughello corrigendi; ex quo reliqui etiam haberi possunt usque ad* Alphonsum Littam, *in Cardinalitia purpura defunctum anno* MDCLXXIX: *cui suffectus* Fredericus Vicecomes, *et secundo post anno, die* I *Septembris Cardinalis creatus, utinam diu præsit Ecclesiæ isti!*

relinquitur alius ex Ughello melius accipienda.

135 *Finieram etiam hanc Appendiculam, et impressio usque ad pag.* LXXIII *processerat; cum Parisiis affertur diligentissimi Mabilionis tomus novus, sub titulo Musei Italici, plures porro tomos impleturi.*

In

Prioris Catalogi editio nupera,

A *In istius primi tomi parte* 2. *pag.* 109 incipiunt nomina Episcoporum Mediolanensis civitatis, *ex Codice, quantum apparet eodem quo nos, licet ille signatum scribat* B. n. 245, *ubi Henschenius legerat* P. 246. *Ac primo indicatur ibi notatus* BARNABAS, *sed* manu recentissima *additus, ideoque ab Henschenio prætermissus. Tum post* Anatolonem *dicitur* GAGIUS *sedisse* annos XXII (*quod etiam habebat ecgraphum nostrum, quare omissam a Typothecis unitatem suppleri calamo jussi*) *dicitur autem idem* (*quod in ecgrapho nostro omissum erat*) *depositus* ad Concilia Sanctorum. *Quæ animadvertens et summam accurationem Mabilionis perspectam habens, operæ pretium duxi, reliqua nomina editionis nostræ porro cum ipsius editione conferre, et variantes sicubi occurrant, ipsius et Henschenii lectiones annotare : inter quas quæ veriores sint, discernendum relinquo Mediolanensibus, ipsas originales membranas, cum voluerint, consulturis.*

CASTRICIANUS ... depos. ad S. Joannem ad Conca.

quædam paulo aliter legi jubet,

B PROTASIUS sedit annos XXV...

VENERIUS sed. an. VIIII....

MAROBUS.... ad Sanctum Petrum ad S. Naz.

GLICERIUS sed an. XVIII.... ad S. Nazarium.

GERONTIUS....

BENIGNUS... dep. X. Kal. Dec.

SENATOR.... dep. IIII. Kal. Junii.

THEODORUS.... dies XVIII. dep.... ad Sanctum....

AUSTERIUS.... vixit ann. LXX.

THEODORUS.... in Monasterio Auronæ.

NATALIS.... ad S. Georgium.

THOMAS.... ad S. Laurentium.

ODELBERTUS.... sed. an. VIIII.

LANDULFUS.... diebus minus XXXVIII.

ACHO.... ob VII Idus.

WARIMBERTUS.... ad Fonti.

sed vel nullius vel levis ad Chronologiam momenti.

136 *In his nihil ferme est quod molestiam Chronologiæ facessat. Nam sive* Protasio *annos* XXII *sive* XXV *concedas, parum interest : magis tamen placet prior numerus, ne* Dionysius *Successor, eodem anno quo ordinatus, etiam in exilium ejectus dici debeat. Si* Venerio *tribuendi sint anni* VIII, *uno solum sederit senex* Simplicianus, *cui duos dedimus ; et* X *pro* I, *non pro* II, *obrepserit. Si* Glycerium *annos* XXVIII *sedisse malis, ex* annis XXX *male adscriptis decessori ejus* Martiniano, *pro quibus* tredecim *jusseram numerari, amplius etiam detrahas oportet, et* VIIII *scribas ; sic ut* D *is solum sederit usque ad annum* CCCCXXXI *inclusive, ipso anno mortuus, quo ejus epistola a Schismaticis Constantinopoli allegabatur. Plus aliquid molestiæ adferret numerus dierum, plusquam* XXXIII, *quibus minus quam triennio sedisset* Landulfus, *scilicet* XXXVIII *: sic enim oporteret eum anno* DCCCXCVII, *habente litteram Dominicalem B, fuisse ordinatum* XII *Decembris Feria* II. *Quare Henschenii lectionem præferre malim.*

Utilis exinde observatio pro Monachatu S. Gregorii,

137 *Sic exhibito Catalogo subjungit Mabilio Observationes aliquas ; quarum quæ ultima est, eum potissime movere potuit debuitque, ut eumdem vulgaret. Dum enim* Laurentio Juniori *tribuit* annos XIX, *evertit vim argumenti ejus, quo S. Gregorii Monachatum Baronius, vel nullum vel brevissimum fuisse nisus erat probare, auctoritate vulgatorum eatenus Catalogorum, qui solum* XII annos Laurentio *adscribebant. Cum enim ipse Gregorius libro tertio Epistola secunda ad Constantium Laurentii Successorem, ei revocet in memoriam, quod ipse Gregorius* Urbanam Præfecturam gerens E *cum aliis subscripserit Cautioni seu fidei professioni, quam decessor ejus Laurentius Sedi Apostolicæ misit, initio sui Episcopatus ; consequens erat, ut ille adhuc Prætor fuerit anno* DLXXX, *quo primum sedere inceperat* Laurentius *isto in calculo : constat autem aliunde, Roma emissum fuisse Gregorium ad Legationem Constantinopolitanam anno* DLXXXIII. *Si autem annis* XIX *sederit* Laurentius, *habes annos omnino decem, inter tempus Præturæ gesta et discessum Constantinopolim.*

non item pro die obitus S. Ambrosii.

Minoris apud nos momenti est, quod (*ut idem primo loco observat*) *Catalogus iste affirmet ex communiori calculo, auctoritate Martyrologiorum subnixo, obiisse* S. Ambrosium IV *Aprilis. Jam enim ostendimus, quam levis ponderis pars prima Catalogi hujus sit, et eam ipsam hoc loco fuisse interpolatam. Argumenta autem omnia quæ pro vulgatiori opinione adduci consueverunt, dissolvit Henschenius ; et longe fortiora opponit, tum aliunde, tum ex Sancto Gregorio Turonensi; cui perpetua Mediolanensis Ecclesiæ Traditio adstipulatur, de funere Sancti Martini per viventem adhuc* Ambrosium *celebrato. Istis ego hic addidi quod Ordinatio ejus, in sententia Henschenii, non ex communi, fuerit peracta in Dominica, et quidem immediate post diem suscepti Baptismi.*

MEMORABILIA

MEMORABILIA QUÆDAM

IN DUABUS HISCE EXEGESIBUS PRÆLIMINARIBUS EX OCCASIONE PERSTRICTA.

Arsatius *fingitur Mediolani successisse S. Simpliciano.* LVIII
Arvatium *Tungr. Ep. diversum a S. Servatio commentus Hadr. Valesius.* XXII
S. Bernardus Ab. *rogatus, Archiepiscopatum Mediolanensem acceptare recusat.* LXXVI
Cæresi, *seu Pagus* Caros et Caroscaw. LI
Caninefates *in Insula Batavorum.* XLIII
Caroli Magni *donatio pro Ecclesia Mediolanensi fictitia uti et barbara ejus imago.* LXVI
Cognomina Familiarum *inusitata antiquis Episcopis.* LXVI
Tale in Epitaphio Atthonis Oldradi Romæ, antiquitatis incertæ est. *Ibid.*
Chlodovæus Rex, *anno* 475, *Regni* 17 *baptizatus.* XXXIX
Conradus Rex *contra Lotharium susceptus a Mediolanensibus, et coronatus.* LXXV
S. Datii Chronicon *Mediolani nullum extitisse videtur.* LXI
Dispargum, Distemium, Dista, XLIV. *De eis Godefridi Wendelini epistola.* *Ibid.*
Episcopi Primi *Antiquarum Sedium, cur passim* Sancti *habiti.* LV
Epocha Episcopalis *Mediolani a die Ordinationis ad diem Electionis translata* XI, *seculo.* LXXII
Pharamundus Rex *Francorum antiquis et vero Prosperi Chronico ignotus.* XXXVII
Francorum Regum *primorum Chronologia.* XXXVIII
Friderici Imp. *Privilegium anno* 1232 *pro Ecclesia Trajectensi.* XXXI
Gundulphus Conf. *Gallus, non Metensis Episcopus, sed Mediolanensis ordinatus videtur pro Schismatico Anonymo.* LXII
Genapii *ad Mosam distinguendi a Menapiis.* XLIII
Græcorum Legati *Moguntino Concilio adfuisse ficti.* XX
Henrici IV. *Privilegium anno* 1087 *pro Ecclesia Trajectensi.* XXX
Indulgentiæ *anno* 1100 *ab Episcopo Mediolanensi concessæ.* LXXIII
Leoni PP. IX. *suppositum diploma contra Ecclesiam Trajectensem.* XXXII
Longævitas 5 *Primorum Episcoporum Mediolanensium, comparata cum brevi vita* 20 *Romanorum Pontificum.* LVI
Lossensis Comitatus *in Tungria et Taxandria.* LVI
Lotharii Regis *sententia an.* 1132 *pro Ecclesia Trajectensi.* XXXVI
Maximilianus Imp. *confirmat sententiam Regis Lotharii pro eadem Ecclesia.* XXXVI
SS. Magorum Trium *corpora, quando Constantinopolim et inde Mediolanum videantur fuisse translata, explosis fabulis.* LVIII
Manasses Arelaten. *variis Italiæ Ecclesiis ipsique Mediolanensi impositus a Berengario Rege.* LXXI
S. Martini Ep. Turon. *obitus, Epocha veteris apud Francos Historiæ.* XXXVIII
Masavi, Mosavi, Mosarii *ad Mosam.* XLII
Pallium *a Pontifice accipere recusent Archiepiscopi Mediolan. volentes prohibet populus.* LXXIV LXXVII
Rodulphi Imp. *Privilegium an.* 1282 *pro Ecclesia Trajectensi.* XXXII
Sabinus *nullus inter Mediolanenses Episcopos.* LXIII
Saliorum Francorum *in Taxandria sedes.* XLVI
Serpens Æneus *Mediolani cujus, sit donum.* LVIII
S. Servatius Ep. *quo auctore cœptus credi triseclis senex.* XIX
Trajectensis *Civitatis origo et situs ad caput aggeris publici.* XXXV
Treveros *male traducti primi Tungrensium Episc.* XVIII
Tungrensis *civitatis antiquitas et nomen.* XVII XLVII
Valesius Hadr. *quam injuriose et contemptim tractet Historiam Gregorii Turon.* XXIII
Wendelini Godefr. *epistola, effigies, laus.* XLV
Wiltemii Alex. *Judicium de Cæresis et Segnis.* L

INDEX

INDEX SANCTORUM TOMI SEPTIMI

A

Accidia M. in Africa, *Ex Martyrologiis*, 18
10 Acius et Acheolus. *App.* eorum Ecclesia Ambianis. 529
16 Adam Ab. Firmanus *App.* de seculo quo floruit. 765
29 Ademarus, Clericus, Avenioneti cæsus ab hæreticis. *V.* Guilielmus Arnaldi. 177
30 Adrianus Presb. Hibernus. *V.* Frechorius. 257
3 Æmilia Biccheria, Ord. S. Dominici Vercellis in Pedemontio. *COMM. PR.* De cultu, Translationibus. Vita scripta, et anno mortis. 548. *VITA* per Sor. Annam Mechtildem Fuazzam Italice edita an. 1652. *Cap.* 1. Futuræ sanctitatis ante ac post nativitatem præsagia, propositum Religionis ineundæ oppugnatum a domesticis, probatum a patre 549. *Cap.* 2. Ingressus in monasterium ab ea constructum, Priorissæ officium optimo cum exemplo et fructu exercitum. 551. *Cap.* 3. Caritas erga ægras, zelus disciplinæ, praxis colloquiorum spiritualium, et orationum efficacia. 553. *Cap.* 4. Favores Beatæ divinitus facti, pia mors, monasterii corporisque translatio et hanc comitata Miracula. 555. *Cap.* 5. Gratiæ scriptæ a R. M. Sor. Ludovica 656. *Cap.* 6. Gratiæ scriptæ ab ipsamet Sor. Anna-Mechtilde 558. *Cap.* 7. Aliæ similes impetratæ a variis. 559. *Cap.* 8. Reliqua beneficia, ejus invocationi adscripta.
1 Africanus Ep. Vabren. in Gallia *App.* vulgo *Sainte Frique*, terminatione feminina. 522
20 Albertus Ab. Bonon. *App.* de aliqua circa eum confusione. 806
19 Alcuinus Ab. *App.* de Confessione fidei ab eo vulgata, et male a Calvinistis negata. 795
3 Alexander Papa. M. *App.* circa Chronologiam. 548
3 Alexander Vinciolus, Ep. Nucerinus. *App.* 561
9 Alexander M. Cæsareæ in Cappadocia. *Ex Martyrol. Hieron.* 17
29 Alexander M. in Agro Tridentino *V.* Sisinnius. 38.
31 Alexander Conf. apud Arvernos in Gallia, *Ex Greg. Turon.* 433
31 Agapia M. Gerundæ in Hispania, *Ex Martyrologiis.* 428
10 Agapitus M. Pergulæ. 653. et 871. *App.* de Actis.
31 Amelia M. Gerundæ in Hispania. *Ex Mrll.* 428
13 Anastasius M. a Bonifacio IV. translatus, nuperque inventus. 751
30 Anastasius Ep. Papien. *Sylloge hist.* Ex Paulo Diacono, et J. B. de Gasparis. 265
1 Andeolus Subdiac. *App.* Ecclesia Parisiis. 517
29 Andreas Chius, M. CP. sub Turcis. *COM. PR.* Acta quomodo Romæ scripta, et ipse ibidem habitus Martyr. 180. *ACTA* Auct. Georgio Trapezuntio, statim post rem gestam, *Ex Laur. Surio.* 181
22 Andreas Ord. Minorum Mutinæ *Comm.* de variis, translationibus et cultu corporis. 826
28 Andreas Salus CP. *App.* ad Notas. 865
25 Antenodorus M. Romanus, in Oratorio Congregationis Marianæ Romæ. *V.* Cerealis. 866
2 Antoninus, Archiep. Florent. *App.* Vita ab Euphrosyno Lapini Italice scripta, genuina ex mortui vultu effigies. 544. *APPENDIX* Ex Vita prædicta 545. Festum ad 10. Maji translatum 670. Ubi de quibusdam scriptorum ejus monumentis, Florentiæ apud Prædicatores.
2 Athanasius Ep. Alexandr. *App.* de Symbolo *Quicumque.* 539. et 540. de Syntagmate Doctrinæ ad clericos et laicos, 537. de Actis cum S. Pachomio, etc. Vitæ scriptores Latini. 540
22 Atto Ep. Pistorien. *App.* Ex Italica vita *Per Fortiguerium.* 815. Item, de præsenti statu corporis. 538
2 Avia V. M. in Gallia, diversa a S. Aurea, neque ex Societate Ursulanarum. 533

B

Baptista de Varanis Ord. S. Claræ Abb. Camerini in Italia *Comm. Pr.* de ejus familia, titulo ac cultu Beatæ, anno ac die mortis. Vitæ autographo, et supplemento, aliisque opusculis. 416. *VITA*, *Ex Italico Impresso*, ab ipsamet ad suum Patrem Spiritualem scripta. *Prol.* indicans occasiomen et intentionem hujus scriptionis. 470. *Cap.* 1. Puerile votum de Christi Passione hebdomadatim recolenda, et hinc paulatim auctior devotio et exercitia pietatis. 471. *Cap.* 2. Vocationi ad Religionem diu resistens Baptista, tandem generose se tradit. 473. *Cap.* 3. Spirituales favores concessi Virgini, jam integre conversæ. 475. *Cap.* 4. Tirocinio Urbini peracto, professa Camerinum remigrat : utrobique divina quædam patitur, hic etiam S. Claram intuetur. 478. *Cap.* 5. Alii favores eosque secuta probatio et tribulatio. 481. *Cap.* 6. Tres Epistolæ post vitæ Historiam successive additæ. 484. *Cap.* 7. Epistola, Beatæ a Christo dictata, præmuniens illam ad futuras tentationes, et alia quædam eodem spectantia. 485. *REVELATIONES* de mentalibus doloribus Christi. *Ex edit. Ital. Dom. Passini* § 1 Dolor ex damnatorum et electorum pœnis. 488 § 2. Ex pœnis Matris, Magdalenæ, et Discipulorum. 490. § 3. Ex ingratitudine Judæ, Judaici populi, et creaturarum omnium. Dolor item particularis in horto. 491. *SUPPLEM. Ex Ital. Matthæi Pascuccii Cap.* 1 Anacephalæosis chronologica vitæ, in seculo et Religione, usque ad finem 15 seculi. 493. *Cap.* 2. Humilitas Beatæ, sincerusque erga Deum amor,

amor, fervor spiritus et recta intentio, propriis ejus verbis expressa 494. *Cap.* 3. Caritas erga proximos, etiam maledicos vel aliter injurios, in monitis Discipulo datis explicata. 496. *Cap.* 4. Virtus adversis et prosperis Varanæ domus casibus exercita : Vicariæ officium, Firmana fundatio, dignitas Abbatissæ. 499. *Cap.* 5. Familiaritas cum Joanne Fanensi : sub hoc enata Congregatio Capucinorum, beatus obitus, ac veneratio corporis et linguæ incorruptæ 501. *Cap.* 6. Gratiæ obtentæ ad invocationem defunctæ. 503

17 Barbara V. M. Calari. inventio Corporis. 785

14 Barbarus M. *App.* de ejus ac S. Pauli CP. translationibus. *Ex MS. Monast. Laurentiani Venetiis.* 758

30 Basilius Pater SS. Basilii et Gregorii. *COMM. HIST. Cap.* 1. Laus ipsius et uxoris Emmeliæ, a majorum virtute, propriis dotibus, et liberorum sancta educatione. 238. *Cap.* 2. Laus uxoris viduæ. 240. *Cap.* 3. Locus mortis ac sepulturæ utriusque : item annus. 241

29 Bassus M. Antiochiæ. *Ex Martyrol. Hier.* 18

20 Baudelius M. *App.* de Capite Parisiis ad S. Genovefæ. 805

9 Benincasa Ord. Serv. B. M. Monte-cœli in Hetruria *Comm.* de vita et cultu, *Ex variis.* 651.

20 Bernardinus Senensis. *App.* De genuina ejus effigie nonnullisque opusculis. 822. *Miraculum* undennis pueri resuscitati, postquam eum Sanctus per omnia alterius vitæ loca circumduxerat. *Ex MS. Italico.* 807

29 Bernardus de Rupeforti, Ord. Prædic. Inquis. ab hæreticis cæsus Avenioneti. 177. *V.* Guilielmus Arnaldi.

29 Bernardus, Clericus, ab hæreticis Avenioneti occisus. *V.* Guilielmus Arnaldi. 177

10 Berteragmus sive Bertramus Presb. Ord. Erem. S. Augustini, Firmi in Piceno. *Comm*, ex scriptoribus Augustinianis, præsertim Herrera. *Hymni ex eodem.* 507

1 Berta Abb. Avennaci in Gallia. *App.* 531.

1 Blandinus Conf. in Gallia. *App.* Corpus in Prioratu Celensi. 521

20 Bobo Conf. in Insubria. *App.* De locis pluribus ei dicatis. 812. *Annotata* ad Miracula. 813. *Anamnesis*, de corpore semel iterumque Papiam translato, ejusque novissima ibidem translatione et miraculis. 813

29 Bona Virgo, Pisis in Hetruria. *COMM. PR.* de anno ac die mortis et cultus, corpore nunc apud Clarissas servato, Actis fidelissime scriptis. 141. *ACTA* per supparis ævi scriptorem ex ore testium oculatorum accepta. *Ex MS. Ecclesiæ Pisanæ.* Prologus *et* vetus divisio. *Cap.* 1. Casta educatio, familiaris cum Christo conversatio, iter Hierosolymitanum. 144. *Cap.* 2. Variæ peregrinationes, et miracula in iis facta. 147 *Cap.* 3. Varia miracula Pisis patrata. 149. *Cap.* 4. Spiritu prophetico futura præscita, et arcana cordis cognita. 151. *Cap.* 5. Acta ultimo vitæ biennio, morbus, obitus sepultura. 154. *Cap* 6. Miracula post mortem patrata 156. *Cap.* 7. de translationibus et cultu hodierno sacri Corporis. 160. De Icone Salvatoris Beatæ a Christo data. 869

17 Bruno Ep. Herbipol. *App.* Commendatio Psalterii ab eo elucidati. 789

29 Buriena Virg. in Cornubia, Angliæ Prov. *Ex variis.* 37

C

Caidocus, Presb. Hibern. Centulæ. *Comm.* de ejus ætate, sepultura, cultu, translatione. 257

30 Cantianus M. Aquileiæ, *Ex Martyrol. Hier.* 235

31 Cantius, Cantianus, Cantianilla MM. Aquileiæ in Forojulio. *Comm. Pr.* de cultu et Actis, an hæc scripta a S. Ambrosio ? 420. *ACTA Ex variis MSS et Mombritio.* 421. *ANALECTA* §. 1. Sacræ Reliquiæ Aquileiæ et Mediolani in Italia, Stampis in Gallia, Hildesii in Germania. 423. §. 5. Miracula Stampis patrata, post translationem anni 1249. 425. 3. De nova translatione ibidem facta anno 1620. 426

29 Carellus N. Cæsareæ in Cappad. *Ex Martyrol. Hieron.* 17

31 Castula, M. Gerundæ in Hispania, *Ex Martyrologiis.* 428

10 Cataldus Ep. Tarent. *App.* de Reliquiis ejus Catanæ, in Monte-Regali, et Genuæ. 669

25 Cerealis M. Romanus, translatus ad Oratorium Congregationis Marianæ, in Collegio Romano. §. 1. De ortu Sodalitii Mariani primarii, et translatis eo quatuor Martyrum Reliquiis. 866 §. 2. Exercitia pia, quæ fiunt in Congregatione illa. 867. §. 3. De electione Officialium et modo alias Sodalitates aggregandi. 868

30 Charalampus cum Eusebio etc. M. Nicomediæ, *Ex Menæis.* 234

13 Christantianus M. *App.* de cultu ejus apud Ferentinos. 752

30 Christina cum Eusebio etc. M. Nicomediæ. *Ex Menæis.* 234

31 Cicilia M. Gerundæ in Hispania, *Ex Mrll.* 428.

20 Columba V. Reatina. *App.* ad Annotata. 824

29 Conon et Filius MM. Iconii. *Comm. Pr.* de loco tempore et Actis martyrii valde antiquis, aliisque recentioribus; cum Officio Acerris usurpato, propter Reliquias eo translatas. 4. *ACTA* vetusta, *Ex MSS. Græcis et Latinis.* 5. Recentiora *Ex MS. Neapolitano, et ex Officio Acerrano* 6

30 Constantia Xira de Vita paupere, Eboræ in Lusitania. *Comm. Pr.* de ejus cultu et vitæ instituto. 415. *VITA.* Ex Georg. Cardoso 408

31 Crescentianus, M. Turribus in Sardinia. *Comm. Pr.* cultus ex pluribus antiquissimis Mrlogiis. 415.

4 Crescentius Presb. Patavii. *COMM.* §. 1. de veneratione publica ei a tempore immemorabili impensa, Vitæ compendio, et cultus die. 575. §. 2. Translatio corporis a Parochiali S. Lucæ ad Monachas SS. Ceciliæ et Agatæ. 576. §. 3. De statu præsenti Reliquiarum, et cultu earum ad examen revocato. 577

29 Crispolus M. in Numidia, *Ex Martyrol. Hieron.* 16.

30 Crispulus cum Gabino M. Turribus in Sardinia. 232.

3 Crucis inventio. *App.* Officium sub Gregorio V compositum. 547

4 Cyriacus, Ep. Hierosolym. M. *App.* de cultu et reliquiis, 565. Monachi Autissiodorensis judicium de Crucis inventione ei fabulose adscripta 566

29 Cyrillus cum sociis M. Cæsareæ in Cappadocia. *Comm.* de cultu ejus et passione, deque nominibus Sociorum. *Ex Martyrol. Hieron.* 17

D

Datianus seu Datiana, M. Carthagine in Africa *Ex Martyrol. Hieron.* 429
29 Dimetius M. *Ex Martyrol. Casin.* 18
16 Domnolus Ep. Cænoman. *App.* de ejus capite et cultu in Bria. 765
31 Donatianus M. Cirthæ in Numidia. *Ex Martyrol. Hieron.* 429
31 Donatus M. Gerundæ in Hispania. *Ex Martyrologus.* 428
17 Dorothea V. M. Calari, inventio corporis. 785
19 Dunstanus Archiep. Cantuar. *App.* Vita an recte Osberto tributa; illius cum altera ab Osberno scripta collatio instituta. 795. *Translatio* Glastoniam. *Ex MS. Hist. monasterii.* 796. Alius. liber Miraculorum. *Ex MSS. auct. Osberto.* 799

E

Eleutherius Arcani in Latio. *Ex Martyrol. Rom. et Ferrario.* 63
30 Emmelia, Mater SS. Basilii et Gregorii. *Vide* Basilius. 238. Acta ejus marito viduatæ ac pius obitus 240
1 Evermarus M. in Belgio *App.* 532
27 Eugenia V. M. Calari, inventio Corporis 785
30 Euplus, M. apud Græcos. *Ex Græco MS.* 235
22 Eusebius Ep. Mutinen. *App.* Cur nulla usque ad annum 1000 Cognomina Episcoporum subscripta reperiantur. 812
30 Eusebius M. cum sociis Nicomediæ *Comm.* de ejus cultu CP. et Martyrio, forte ad fabulam ornandam adhibito. *Ex Menæis.* 234
30 Euthymius, M. Aquileiæ, *Ex Martyrol. Hieron.* 235
15 Eutitius Presb. in Italia. *App.* de ejus et Dionysii Episc. Reliquiis inventis Viterbii. 762
30 Eutychius, M. Aquileiæ *Ex Martyrol. Hieron.* 235
30 Exuperantius Ep. Ravennæ *Comm.* De cultu, ætate et Actis ejus, variisque Synonymis ab eo distinguendis. 256

F

Felix puer. Martyr Romæ, Palmam Siciliæ oppidum translatus. 697
17 Felix M. Calari, inventio Corporis. 786
18 Felix Capucinus Romæ *App.* de cultu. *Item* de Bernardino Occhino, qui semet fatetur accessisse Capucinis jam constitutis, adeoque male dicitur eorum fundator. 793
29 Felix Eremita Pinnatensis *V.* Votus. 56
30 Felix I Papa M. *Comm.* de tempore Sedis, Actis, Martyrio, Reliquiis. 233
30 Ferdinandus, Rex Castellæ et Legionis Hispali in Bætica. *COMM. PR.* §. 1. De Priori hujus Commentarii Actorumque editione, antehac seorsim curata, nunc recognita, nec parum auctiori. 276. §. 2. De vetustate nominis Ferdinandæi, ejusque deinde claritate et etymologia, ex veteri Gothica. 277. §. 3. De antiquis Actorum hic dandorum scriptoribus: deque libro qui fertur ætate Sancti sub rupe inventus. 279 § 4. Berengariæ matris primogenitura, præ Blanca S. Ludovici matre, in eaque fundatum jus potius Ferdinandi ad regnum Castellæ, auctoritate et ratiocinio Chronologico confirmatum. 281. § 5. Ordo et natales liberorum Alfonsi Castellani, ex Regiis publicisque instrumentis probati, secundum quæ Blanca, inter sorores tertia, filia per ætatem esse potuisset sororis suæ majoris Berengariæ. 284. § 6. Alfonsi Legionen. conatus irriti ad filium et sua et avi successione privandum. hujus Gloria postuma: et cur huic adjuncta Historia Crucis Caravacanæ. 286. Schema genealogicum Regum Castellæ, Legionis, et Lusitaniæ, quatenus ad Sancti Regis historiam pertinet. 288. CHRONOLOGIA Ferdinandæa, per annos Dominicæ Incarnationis expansa. 289. *Ode Emmanuelis van Outers,* ad Sanctum, cum Vitæ ejus Acta et Gloria postuma, invitante et excitante Hispali, singulari volumine vulgabantur. 292. VITÆ BREVIORIS *Pars* 1. Ex Chronico Lucæ Tudensis coævi 293. *Pars* 2. Ex libro Hispano dicto Flos-Sanctorum, anni MDXXXII. 297. ACTA PROLIXIORA. Ex lib. 8. Roderici Toletani coævi, et Chronica Hisp. anno MDLV excusa. *Epistola dedicatoria* ab Editore Hispano inscripta *Don Fernando Henriquez* 299. Vetus Chronicæ divisio. 300. Tabula Geographica Imperii Ferdinandæi. 307. *Cap.* 1. Alfonsi XI Regis Castellæ res gestæ et obitus, Sanctique ejus nepotis nativitas. 303. *Parergon* 1. Miraculosa pueri Ferdinandi curatio, apud Deiparam Oniensem, ab Alfonso X, Sancti filio, rythmo Callaico decantata. 305. *Cap.* 2. Henrici pueri breve regnum in Castella, sub sorore Berengaria primum, tum sub Comite Alvaro. 307. *Cap.* 3. Regnum, Henrico mortuo, a Berengaria proxima herede Ferdinando filio traditur, frustra obnitentibus Comite Alvaro, et Alfonso Legionensi Sancti patre. 308 *Cap.* 4. Victoria de Alvaro rebelli relata, ejusque ac fratris infelix exitus. 310. *Cap.* 5. Sancti matrimonium cum Beatrice Suevica, ex eaque liberi: repressi seditiosi, Cathedralis Toletana fundata. 312. *Parergon* 2. De Miraculosa sanatione Reginæ Beatricis per Deiparam, ab Alfonso filio rythmice descripta. 315. *Cap.* 6, Maurorum dissidentium motus: Ferdinandi in regnum Legion. successio per matrem curata. 315. *Cap.* 7. Ingens victoria de Mauris ad Xerez, relata per Alfonsum sancti Regis fratrem. 318. *Cap.* 8. Cordubense suburbium intercipitur a Christianis, urbs deinde ipsa obsidetur a sancto Rege. 320. *Cap.* 9. Ecgensis Regis succursu aliorsum verso, urbs Sancto deditur. 322. *Cap.* 10. Ferdinandi jam vidui cum Joanna Pontivensi matrimonium, cura finibus tuendis et muniendis impensa. 325. *Cap.* 11. Rebus domi compositis, Sanctus in fidem suam suscipit Regem Murciæ, et Argonam occupat. 327. *Parergon* 3 Sancti erga Apostolicam Sedem observantia, præsertim in dissidio Gregorii XI et Friderici II, atque inde vicissim repensi favores 329 *Cap.* 12 Expugnata Mula, Gennium obsidetur et deditur. 332. *Parergon* 4. De situ et munitionibus urbis Hispalensis tempore obsidionis mox narrandæ. 333. *Cap.* 13. Progressus Hispalim Rex oppida quædam per iter capit, ejus classis Mauricam vincit. 335. *Cap.* 14. Terrestres aliquot victoriolæ de Mauris. 337. *Cap.* 15. Pugnæ et velitationes terra fluvioque, eventu vario. 339 *Cap.* 16. Varia ad Trianensem pontem arcemque fortuna partium. 342. *Cap.* 17. Deditio Hispalensis urbis, ejusque descriptio. 344 *Parergon* 5. § 1. Devotio sancti Regis erga Deiparam, durante obsidione comprobata miraculo insigni. 347. § 2. De imaginibus Marianis Hispalim a Sancto inductis. 349 § 3. De ejusdem labaro ac gladio, nec non de clavibus urbem ingredienti traditis, aliisque ejusmodi monumentis. 350. § 4. Regimen

men ecclesiasticum et politicum Hispali constitutum. 352. *Cap.* 18. Ferdinandi extrema gesta ac pientissimus obitus. 355. *Corollarium.* De simili etiam morte Ferdinandi Magni, deque ejus et sancti Regis Anniversariis. 358. Gloria Postuma ex variis collecta. *Cap.* 1. Miracula post mortem, ex veteri Hispanico editionis Hispalensis. 360. *Cap.* 2. Translatio corporis incorrupti in novam capsam. 362. *Cap.* 3. Miracula recentiora, ex Summario Processuum Romæ excuso. 366. *Cap.* 4. Processus indicti pro Canonizatione, imagines cum diademate sculpi permissæ. 371. *Cap.* 5. Progressus negotii Romæ, et probatio casus excepti, quoad cultum ab immemorabili. 373. *Cap.* 6. Corporis incorrupti inspectio anno 1668, et Medicorum de eo judicium. 675. *Cap.* 7. Canonizatio inchoata a Clemente X, Hispali nuntiata, et ad novum festum factus apparatus. 379. *Cap.* 8. Festum solennissime celebratum, admiranda quædam ipsum comitata aut secuta, Officium proprium impetratum. 384. APPENDIX de Cruce Caravacana. *Præfatio Collectoris* de causa faciendæ Appendicis. 386. *Cap.* 1. Apparitio S. Crucis descripta anno 1375, eique consona relatio Doctoris Oncalæ; ex quibus verosimiliter eruitur, rem anno 1227 factam esse. 387. *Cap.* 2. Antiquiora miracula, et informatio anno 1598 de iis sumpta. 390. *Cap.* 3. Vetusta alia et probe testata miracula, ex hist. Caravac. Robsesii. 393 *Cap.* 4. Miracula sub præcedentis seculi finem et per decursum præsentis patrata, etiam mediantibus Cruculis veræ Cruci admotis, ex eodem Roblesio. 395. *Cap.* 5. Higneræ figmenta, quibus Sanctæ Crucis apparitio differtur in an. 1232. Et Historiæ veritas obscuratur. 399. *Cap.* 6. Quam nihilo meliori fide alius, repertos Caravacæ characteres fictitios, ut Arabicos explicans, notaverit annum Arabum 594, qui esset 1198 Christi. 401. Epistolæ datæ a Decano et Capitulo, occasione primæ editionis horum Actorum, ad Regem Catholicum, ad Imperatorem Romanum et Serenissimum Poloniæ Regem 404. *App.* ad Annotata. 870.

29 Finodus, M. Cæsareæ in Cappad. *ex Martyrolog. Hieron.* 17

31 Firmus, M. Gerundæ in Hispania, *ex Mrll.* 428

4 Florianus M. *App.* de Translatione alicujus et cultu in Polonia, deque inventione aliorum ejusdem nominis Vicentiæ et Æsii. 566. De alio, una cum corpore S. Victorini, Monasterium Westphaliæ translato 567

1 Florinæ V. M. *App.* Ecclesia et Monasterium. 521.

29 Fortanerius, Clericus, Avenioneti in Gallia occisus ab Hæreticis. *V.* Guilelmus Arnaldi. 177

31 Fortunata, M. Gerundæ in Hispania, *ex Mrll.* 428.

17 Framechildis, mater S. Austrebertæ Monstrolii in Gallia. *Comm.* de ejus virique Badefridi santitate et cultu 787

1 Franciscus Senensis Servita. *App.* Acta ejus transferenda a die XVI Maji ad I : quia obiit 1326, in Vigilia Ascensionis : ejus memoria Veronæ 777, et corporis incorrupti imago. 778

17 Franciscus Dyrrachinus Ord. Min. Uriæ in Calabria. *App.* De ejus antiquo cultu. *Cap.* 3. De cultu præsenti 3 Fer. Paschæ recentioribusque Miraculis 789

30 Frechorius, Presb. Hibernus Centulæ in Picardia. *Comm.* de ejus ætate, sepultura, cultu, translatione 257

11 Fremundus Rex in Anglia. *App.* Translatio in Dunstaple. *Ex Capgravio.* 672

22 Fulcus Peregrinus in Latio. *App.* De præsenti statu sacri Corporis. 815

G

Gabinus M. Turribus in Sardinia. *Comm.* De ejus cultu Romæ, variisque Synonymis ab eo distinguendis. 232

31 Galla, apud Arvernos in Gallia. *ex Greg. Turon.* 433

29 Garsias de Aurea Ord. Præd. Inquis ab hæreticis occisus Avenioneti. 177. *V.* Guilielmus Arnaldi.

31 Gaulienus, M. Gerundæ in Hispania. *Ex Mrll,* 428

13 Gemma V. in Italia. *App.* de Vita auct. Mutio Phebonio, a die XII huc transferenda. 756

29 Gentius, M. in Hispania, *Ex Martyrologio Hieronymi.* 16

29 Geraldus Ep. Matiscon in Gallia. *COMM.* de ejus sepultura, Actis, ætate 86

2 Germanus Episc. M. *App.* 549. Corporis Feram delati, et 4 ossium Ambianum translatorum Historia. 541

31 Germanus, M. Gerundæ in Hispania, *Ex Mrll.* 428

31 Germanus II. M. Gerundæ in Hispania. *Ex Martyrologiis.* 428

13 Gerardus de Villa magna in Hetruria. *App.* de anno obitus et imagine in habitu Ord. Melitensis. 755

29 Gerardesca Pisana Ord. Camaldul. Tertiaria Pisis. *COMM. PR.* Exoleta fere ejus memoria unde et quomodo hic restaurata. 161. *VITA Ex vet. MS. Monasterii S. Silvestri Pisis, sub finem mutilo,* verosimiliter collecta a Confessario. *Cap.* 1. Pium ejus conjugium, susceptio Monastici Habitus, divinarum revelationum primordia. 162. *Cap.* 2. Favores a Beata divinitus impetrati pro aliis, sanis et ægris, intermixtæque iis visiones. 164. *Cap.* 3. Inter cœlestes visiones aliorum peccata cognoscens Beata, iisdem sapienter medetur. 166. *Cap.* 4. Enarrat quæ in cœlesti Jerusalem ostensa sibi fuerant. 168. *Cap.* 5. Visitatur a Sanctis : pro caro sibi Religioso et animabus purgantibus efficaciter deprecatur. 170. *Cap.* 6. Alii favores a Christo et Sanctis ipsi impensi, aut aliis propter ipsam. 172. *App.* de familia Gerardesca. 870

0 Gertrudis Virgo M. Valduleti in Lotharingia. *Com.* Cultus postridie Ascensionis, Vita non satis certa. 505

5 Geruntius, Ep. Mediolan. *App.* De Corporis translatione. 591

8 Gibrianus Presb. Remis. *App.* De Miraculis et cultu. 608. *MIRACULA* post translationem in novam arcam anno 1145 patrata, et a Baldewino Mon. tunc vivente et vidente scripta. *Ex MS. Remigiensi.* Prologus noster. Lib. 1. Miracula a 16 Aprilis ad 11 Maji patrata. *Prologus Auctoris.* 609. *Cap.* 1. S. Gibriani Patria, virtus, sepultura, translatio duplex. 610. *Cap.* 2. Curationes, a die translationis usque ad ejus Octavam factæ. 612. *Cap.* 3. Miracula ad octavam et duodecimam a translatione diem pertinentia. 614. *Cap.* 4. Curationes miraculosæ, coram 12000 hominibus die 29 Aprilis. 616. *Cap.* 5, Curati a fine Aprilis usque ad 9 Maji. 619. *Epilogus.* 611. Lib. II, a die 11 Maji usque ad 3 Junii perductus. *Prologus.* 622. *Cap.* 1. Miraculosus Sancti Brachii motus coram plurima

rima turba, et curationes tres eumdem mox secutæ. 623. *Cap.* 2. Varii curati usque ad 17 Maji; innocens a carcere et morte liberatus. 625. *Cap.* 3. quædam a 19 Maji usque ad Vigiliam Pentecostes acta 628. Lib. iii Miracula mensibus Junio, Julio, et Augusto facta. *Cap.* 1. Curati a Vigilia usque ad Octavam Pentecostes. 630. *Cap.* 2. Captivus liberatus, ægri curati usque ad 22 Junii. 632. *Cap.* 3. In fine Junii et initio Julii facta. 635. *Cap.* 4. Reliqua mensium Julii atque Augusti. 637. *APPEND. Ex Guilielmi Marloti Hist. Rem.* De translatione anni 1325, et Confraternitatis erectione ac Privilegiis. 640

29 Gissinus. M. Cæsareæ in Cappad. *Ex Martyrologio Hieron.* 17

20 Godefridi Henschenii P. M. Auctoris *VITA*, ante Tom. 7. Maji. § 1. Prima ejus ætas et studia, in seculo et religione *Pag.* 1. § 2. Bollando socius additus, cum eodem vulgat Acta Januarii et Februarii iii. § 3. Iter Romanum, editus Martius, morbi graves, vitæ religiosæ annus quinquagesimus. v. § 4. Editio Aprilis tentata Amstelodami, perfecta Antuerpiæ sub alio Typographo. vii. § 5. dimidii Maji deproperata editio, patrocinante Ferdinando Furstenbergio Ep. Paderborn. ac Monasterien. ix. § 6. Gravi unius anni paralysi impedita, sed non prorsus deposita studia; extremus morbus, pius obitus. x. § 7. Animi et corporis dotes in Henschenio singulares. xii. § 8. Grata ejus et utilis cum summis infimisque conversatio. xv

4 Godehardus Ep. Hildeshem. in Germania *App.* de cultu Genuæ et Cracoviæ. 571. Item Mediolani. *VITA* Collata cum MSS. 2. *Variæ lectiones* 571, 871

9 Gregorius Nazianz. §. 2. *App.* Chronologia Baroniana vitæ cur videatur teneri non posse. 644. §. 3. Expensa et reprobata sententia Suidæ, de ætate Sancti nonagenaria; alia media tenenda proponitur. 646. §. 4. Baptismus Sancti et exercitatio apud S. Basilium in Ponto. 648. An ejus aut Patris corpus Venetiis?

25 Gregorius PP. VII. *App.* De ovo, Henricianæ rebellionis prognostico. 862

25 Gregorius VII Pontifex Romanus. *App.* Præfatio. Acta cur hic et unde dentur: de spiritu ejus prophetico, et familia 834. *Acta ex Chronico Hugonis Abbatis Flaviniacensis. Cap.* 1. Gregorii patria, parentes, studia, Archidiaconatus, electio in Pontificem, Synodus prima Romæ, canones. 836. *Intercalatio.* Gregorii prima Synodus Romæ. Ordinatio Hugonis episcopi Diensis et legatio in Gallium. Decretum contra Investituras laicorum 838. *Cap.* 2. Decreta Gregorii impugnata. Henricus rex pœnitens, sed non resipiscens. Otto Episcopus Constantiensis inobediens 841. *Cap.* 3. Aliæ epistolæ ad Principes contra fornicarios et simoniacos 843. *Cap.* 4 Gregorii cura de salute Henrici. Hujus Conciliabulum Wormatiæ. Berengarii correctio. Legatio in Germaniam 845. *Cap.* 5. Resiliente a promissis suis Henrico, monet Papa fideles in Germania quid facto opus sit 848. *Cap.* 6 Alios mittit legatos in Germaniam ad statuendum esse consensu utriusque partis locum, ubi secundum justitiam decidatur controversia 850. *Cap.* 7 Excommunicatio Henrici et hinc secutæ machinationes schismaticorum contra Papam et Hermannum Ep. Metensem 853. *Cap.* 8 Schismatici consternati eligunt Wibertum in Pontificem sibi Romanum 855. *Cap.* 9 Henricus Romam capit. Ejus ibi et Gregorii gesta. Ille expellitur; ille liberatur et Salernum tendit 857 *Cap.* 10 Epistola Gregorii ad omnes fideles: gesta ultima Salerni; monita suis data et obitus 800. Admonitio de die obitus Alexandri PP. II et die quo electus Gregorius 860

23 Guibertus, Gemblacen. fundator in Belgio. *App.* Ad Annotata in Vitam. 828. *Appendix* De Vita Erluini primi Ab. Gemblacensis, *Ex Chronica Monasterii.* 829

20 Guido Comes Donoratici in Hetruria. *App.* De vita et tempore ejus. 806

10 Guilielmus Presb. Pontisaræ in Gallia. *App.* De die obitus. 669

18 Guilielmus de Tolosa Ord. Erem. S. Aug. *App.* Unde dictus de Natholosa? 793

29 Guilielmus Arnaldi Ord. Prædic. Inquisitor, ab hæreticis cæsus Avenioneti in Gallia. 177. *Sylloge* ex Stephano de Salanaco, Chronico Tolosano, Petro Marsilio, aliisque coævis.

H

Helena, V. Trecen. in Gallia. *App.* De Corpore sub ecclesiæ ruina servato integro. 573

31 Helmtrudis, Reclusa in Paderborn. Westphaliæ Diœcesi. *Ex variis.* 433

5 Herine, V. M. Lupiis in Calabria. *App.* De ecclesia a Theatinis ipsi erecta, et patratis miraculis. 579. §. 4. Controversia, propter alterius S. Irenes Reliquias ad Patres Societatis Jesu advectas, mota et sopita. S. Ireniæ Corpus ad Theatinos similiter Roma allatum, et in S. Irenes nova æde collocatum. 581

31 Hermias, M. Comanis in Cappadocia. *Comm. Pr.* De cultu veteri apud Græcos, recenti apud Latinos *ACTA* G. L *ex MS. Florent.* 416

5 Hilarius Ep. Arelat. in Gallia. *App. Comm Pr.* §. 1. Ætas, veneratio, Translatio, Epitaphium et laus S. Hilarii. §. 2. Vita quando, a quo, et qua certitudine scripta? Certe non a S. Honorato Massiliensi. 585 §. 3. Crimina ei a S. Leone Papa impacta, quæ et quatenus excusari possint. 587. *VITA* collata cum MS. Arelatensi 589

31 Honorius, M. Gerundæ in Hispania, *Ex Martyrologiis.* 428

30 Hucbertus Mon. Britanniaci in Gallia. *Comm. Pr.* Ejus sub Titulo Episcopali obscurati nomen in fastis: cultus peculiaris, ætas per conjecturam elicita ex Vita serius scripta. 265. *VITA Ex MS.* Auct. Pisone Mon. licentius interpolata. *Cap* 1. Precibus impetratus a parentibus, in monasterium duodennis recipitur. 267. *Cap.* 2 Persuasi parentes tradunt Monasterio Britanniaco; quod ne impediat Veromanduorum Comes, ab Hucberto apparente prohibetur. 269. *Cap.* 3 Miracula post Sacerdotium. susceptum, ultimo vitæ biennio patrata: pius obitus. 271. *Cap.* 4. Miracula post mortem facta. 272

22 Humilitas Abbat. Ord. Vallumbr. in Hetruria. *App.* Originaria Sermonum ejus Latine scriptorum verba, *Ex Italico antehac data,* 815 *Appendix* ex ix Sermone Sanctæ eodemque i de S. Joanne Evangelista. 818. *Sermo* ii in Vigilia Natalis D. N. Jesu Christi *Ex MS.* 823

1 Hypolistus Presb. Atripaldæ in Italia. *App.* De Translatione et miraculis, *Ex Hist. Ital.* 517. Gratiæ receptæ per liquorem a sanctis emanantem, *Ex Instrumentis publicis.* 519

I

Illuminatus Septempedæ in Italia. *App.* Indulgentiæ in ejus Festo. 684

30 Isaacius Conf. Abbas Constantinopoli. *Comm. Pr.* De Sancti circa Valentem Prophetia, cultu, monasterio, Actis. 243. *VITA ex MS. Græco Vatic.* Auct. Anonymo monasterii Dalmatarum. *Cap.* 1. De hæresi Arii ejusque miserando exitu. 244. *Cap.* 2. De Valentis impietate, et trina Isaacii monitione. 246. *Cap.* 3. De Valentis interitu, et Theodosii electione. Hic suscepto Baptismo Isaacium reverenter habet, ac pulsis Arianis Ecclesias reddit Orthodoxis. 248. *Cap.* 4. De monastica Isaacii vita, discipulis, obitu, sepultura. 251. *VITA II.* Ex MS. Græco Veneto, *Latina apud Lipomanum.*

30 Isichius *sive* Sicus, M. Antiochiæ, *Ex Martyrol. Hieron.* 236

31 Isichus, M. Antiochiæ, *Ex Martyrol. Hier.* 430

15 Isidorus M. in Chio. *App.* occisus anno. 250 quomodo dicatur passus *Coss. Gallo et Ulpiano?* Translatio ejusdem Venetias. 762

15 Isidorus Agricola *App.* Sub ejus nomine institutæ Ruricolarum Sodalitates. *Ex impresso. Germ.* 763

31 Istialus, M. Gerundæ in Hispania. *Ex Mrll.* 428

20 Ivo Ep. Carnotensis in Gallia *App.* de cultu a Canonicis Regg assumpto, per indulgentiam Pii Papæ V. 820

J

Jacobus Adelphotheus. *App.* De Fratribus et Patre : deque Reliquiis Volaterris et in Gallia, Compendii, Lingonibus, Centulæ. 516

4 Jacobus M. Diac. Bergom. *App.* De translatione, *Ex Benalio.* 569

10 Jacobus Eremita Ord. S. Crucis Fontis Avellanæ in Umbria. *Comm.* De ætate et cultu. 670

31 Jacobus Venetus, Ord. Prædicat. Forolivii in Italia. *Comm. Pr.* de cultu ab Apostolica Sede sæpius probato et aucto, Vitaque a coævo scripta, et ejus varia traductione atque epitome. 450. *VITA ex MS. Vallicell. collato cum MS. Taegii.* Prologus et antiqua divisio. 453. *Cap.* 1. B. Jacobi pueritia, ingressus in Ordinem, virtutes, et pœnitentiæ. 453. *Cap.* 2. Amor pauperum et colloquiorum spiritualium, ecstases, donum lacrymarum, cultus Sanctorum. 455. *Cap.* 3. Sanctorum sepulcra ultro reserata oraturo, columba humero insidere visa; periculum ex partu, tumor, cancer, podagra dispulsa. 457. *Cap.* 4. Variæ infirmitates curatæ : equus vitæ, et puer ab eo læsus sanitati restitutus ; arcana cognita, insignis castimonia. 459. *Cap.* 5. Morbus cancri patienter a Beato toleratus et miraculis honestatus : mors præscita et pie obita. 460. *Cap.* 6 Confluxus urbis ad funus : varia miracula tunc patrata. 462. *Cap.* 7. Defuncti ad vitam revocati, plurimæ infirmitates curatæ. 464 *Compend. Vitæ seu Lectiones.*

1 Jeremias Proph. *App.* de ejus ecclesia. 516

29 Joachim Abbas, Ord. Florensis Institutor in Calabria. *Comm. Pr.* § 1. Cultus sacer, ejus sepulcro et Reliquiis delatus. 87. § 2. De scriptoribus Vitæ et Miraculorum, nec non de die et anno mortis atque nativitatis. 89. §. 3. Virtutum synopsis, per Lucam Archiep. Consentinum, Beati olim scribam, edita. 91 *VITA* auct. Jacobo Græco Syllanæo Monacho Floren. *Dedicatoria* ad Franc. Monachum Episc. Marturanen. 92. *Cap.* 1. Joachimi adolescentia, peregrinatio in Terram sanctam 93. *Cap.* 2. Labores peregre tolerati, reditus in patriam. 95. *Cap.* 3. Monachus Curatii factus; ibidem eligitur Abbas, et Privilegio Regio muniri curat Monasterium. 97. *Cap.* 4. Spiritu intelligentiæ et Prophetiæ clarus, facultatem commentandi supra Scripturam a Romanis Pontificibus accipit. 99. *Cap.* 5. Secedens scribendis libris vacat : quos Apostolicæ Sedis judicio committens ; vicissim ab ea contra detractores defenditur. 101. *Cap.* 6. Florensis Monasterii initia, et felix progressus etiam turbulentis temporibus. 103. *Cap.* 7. Joachimi apud viros principes auctoritas summa et virtutes eximiæ. 105. *Cap.* 8. Mors, translatio, examen miraculorum 108. *MIRACULA, ex MS.* auct. Jacobo Græco. *Præfatio. Cap.* 1. Patrata a vivente, 110. *Cap.* 2 Alia, ejusdem viventis meritis imputata. 112. *Cap.* 3. Ante et post translationem Corporis facta. 114. *Cap.* 4. Aut ad sepulcrum, aut per ejus invocationem impetrata. 116. *Cap.* 5. Reliqua mirabilia, etiam per rasuram sepulcri facta 119 *App.* ex Gregorio Lauro 121. *DISQUISITIO HIST.* de Florensi Ordine deque Doctrina et Prophetiis B. Joachimi. §. 1. Ordinis institutio, incrementa, desolatio 122. § 2. Rei temporalis in monasterio Floris sub Ab. Joachimo status. 124. §. 3. Quos libros, quando, et quo spiritu is scripserit 126. §. 4. Quam solide Catholiceque de mysterio Trinitatis in Psalterio. 129 §. 5. Propheticus ejusdem spiritus, veris rerum eventis comprobatus, in Henrico VI ejusque posteris. 132. §. 6. Destruuntur figmenta, quorum occasione suspectus quibusdam fuit Beatus, ac Pseudo Propheta habitus. 134. §. 7. Quid de Joachimi circa Antichristum doctrina senserit Adam Perseniæ Abbas, quid Telesphoro Eremitæ fuerit cœlitus revelatum. 136 §. 8 Oracula Florensi monasterio relicta circa Religiosos Ordines noviter nascituros. 137

12 Joanna Infanta Alfonsi V Lusitaniæ Regis Filia, Ord. S. Dominici Averii. *COMM. PR.* §. 1. Cultus ut Beatæ ab immemorabili, Vitæ antiquæ acta, Auctores recentiores. 707. §. 2. Errores recentiorum, circa conjugia Regia Infantæ proposita, notati et correcti: Actorum chronotaxis. 708. §. 3 Averiensis monasterii initia, et obitus Fundatricis. 709. *VITA* a Sor. Margarita Pineria, Sanctæ famula, Lusitanice scripta, *Ex Autographo Monasterii. Cap.* 1. Infantæ nativitas et prima ætas, animus devotioni deditus et a seculo alienus 711. *Cap.* 2 Varia exercitia pœnitentiæ et devotionis, a quindenni assumpta, cum proposito uni Deo serviendi. 713. *Cap.* 3 Deliberatio Joannæ cum Eleonora Menezia de ineundo monasterio: facultas ad id petita et impetrata a Patre. 715 *Cap.* 4. Ingressus Eleonoræ in monasterium Averiense. Cometes super illud apparens, Infantæ eodem aspirantis acta. 718. *Cap.* 5, Secessus ejus ab aula, ac demum ingressus in idem monasterium. 720. *Cap.* 6. Ejusdem ibi sancta vita. Habitus Ordinis Dominicani assumptus. 722. *Cap.* 7. Constantia Sanctæ varie tentata, ejusque morbi, et hinc sumptum Consilium manendi in monasterio citra votorum solennium Professionem. 725. *Cap.* 8. Geminum matrimonium Infantæ propositum, Principum procorum morte disturbatum. 727. *Cap.* 9. Suscepta nepotis pueri educatio, venenum Dei causam agenti præbitum, virtutes variæ. 730. *Cap.* 10. Revelationes de proxima Joannæ morte, morbi initia et progressus usque ad hebdomadam sanctam. 732 *Cap.* 11. Ultimum Pascha ab ægra celebratum et testamentum manu propria scriptum. 734 *Cap.* 12. Sacramenta deficienti administrata die v Maji : acta usque ad xi ejusdem. 736. *Cap.* 13 Piissima

sima dispositio ad mortem nocte proxima exspectatam : agonia, obitus. 738. *Cap.* 14 Funus, sepultura, exequiæ. 741. *Cap.* 15 Defunctæ beatitudo variis modis revelata. 743. *Miracula* ex Processu facto an. 1626 auctoritate Ordinaria Episcopi Conimbricensis. 746. Iterata allocutio. 872
6 Joannes Damasc. *App.* de ejus apud Sabaitas memoria. 604
7 Joannes Beverlac. Episc. in Anglia. *App. VITA* collata cum MS. Cottoniano. 605
16 Joannis Nepomucenus Canon. Pragen. *App.* de Epitomis vitæ variis. 778
25 Joannes Psichaita. CP. *App.* de loco exercitationis. 834
29 Joannes Erem. Pinnatensis in Hisp. 56. *V.* S. Votus.
10 Job Proph. *App.* de ejus vita *ex MS. Ultraject.* 654. *DISSERT.* de publico cultu S. Jobi aliorumque veteris Testamenti coram S. C. Rituum, *occasione Ecclesiæ Albani dedicandæ, quod an liceret dubitabatur an.* 1680. §. 1. Proponuntur rationes pro parte negativa, sed pro affirmativa validiores. 654. §. 2. Aliæ plures pro affirmativa instantiæ. 657. §. 3. Æquale omnium ante Christum mortuorum Sanctorum jus ad publicum cultum, non obstante eorum olim statu in Limbo. 659. §. 4. Solvuntur reliquæ objectiones. 664. §. 5. Ulterior ad quædam nova objecta responsio Frigdiani Castagnorii, obiter delibata in iis quæ proprie S. Jobum spectant. 667
29 Jocundus, M. Cæsareæ in Cappad. *Ex Martyrol. Hieron.* 17
31 Justus, M. Gerundæ in Hispania, *Ex Mrll.* 428
5 Jutta Vidua in Prussia. *Comm. Pr.* De recentioribus Auctoribus vitæ, et veteri MS. Processu qui desideratur, ad dubia de ætate aliisque adjunctis solvenda. 593. *VITA* Ex Polonico P. Friderici Schembek S. J. *Cap.* 1. Sanctæ in Thuringia natales, conjugium, viduitas, et impensa ægris ac leprosis cura. 595. *Cap.* 2. Vita in Prussia acta, obitus, sepultura, miracula. 597. *Cap.* 3. Argumenta antiqui cultus apud Pruthenos 600. *Cap.* 4. Cultus ejus et S. Dorotheæ anno 1637 instauratus. 601. Hymnus et Oratio. 603

L

Landus vel Lannus M. in Hetruria *App.* Miracula 13 versu consignata. 591
31 Lautica, M. Gerundæ in Hispania *Ex Martyrologiis.* 428
18 Lucegia V. in Gallia an Lucentia, quæ Pruvini colitur prostridie Ascensionis? 793
20 Lucifer Ep. Catalarit. in Sardinia. *App.* De qualitate Schismatis ejus; deque Epitaphiis Gentilium, aptatis sepulturæ Christianorum. 805
4 Lupinus, Conf. in Gallia. *App.* Cur a solis Canonicis gestetur ejus feretrum? 574
31 Lupus, M. Gerundæ in Hispania, *Ex Mrll.* 428

M

Madelgisilus Erem. Centulæ in Gallia. *Comm. Pr.* De cultu, translatione ac vita. 259. *VITA* Auct. Hariulfo, postea Ab. Aldemborg. *Ex Mabilione.* Præfatio ad Gervinum Ep. Ambian. *HISTORIA* 260. *Supplem.* De relatione Corporis Centulam, et translatione in novam capsam, an. 1113 263
2 Mafalda V. Regina, in Lusitania. *App.* Quo in gradu attinuerit sponsum suum Henricum R. Castellæ. 544
11 Majolus, Ab. Cluniac. in Gallia. *App. ad Comm. Pr.* De Vitis variis earumque ætate, Reliquiis, cultu. 673. *ANALECTA Ex Elogio Hist. Mabilionis.* §. 1. De Patria, Familia, Canonicatu, ac Monachatu Sancti. 676. §. 2. Supremum Monasterii regimen translatum in Majolum : possessiones auctæ, quædam aliis traditæ, Monasteria reformata, 678. §. 3. Captivitas et Romana itinera : S. Odilonis electio cum jure successionis, reliqua Majoli acta 680. *Additiuncula* de Ecclesia ejus Papiæ ad Somaschos translata : ejusdem ibi Pallio, ac Miraculis. 682
1 Marculfus Ab. in Gallia *App.* an ejus reliquiæ Meduntæ? 522. Corbiniaci patrata *MIRACULA* circa 1075. *Auct. coævo.* 523. Alia Peronæ in Picardia an. 1101. *Auct. coævo. Cap.* 1. Circumvectio sacri Corporis per Campaniam et Tardanensem agrum, atque exceptio Peronæ. 525. *Cap.* 2. Miracula subsistente hic Corpore facta 527 *Cap.* 3. Alia, et reditus Corbiniacum. 529.
30 Maria Fernandez Eboræ in Lusitania *Comm. Pr.* De ejus cultu et Regula Augustiniana suscepta. 408. *VITA* ex Cardoso. 409
25 Maria Magd. de Pazzis. *App.* De ejus genuina effigie, et novi sacelli ornamentis. 863
29 Maria V. Antiochena. *Comm. Pr.* Acta diu post rem gestam Antiochiæ scripta, unde et quomodo hic dentur. *Ex MS. Græco. Florent.* Interprete Ant. Franc. Destieu. *Cap.* 1. Mariæ educatio casta, ejus pudicitia frustra tentata ab Anthemio : vocatus in auxilium magus. 49. *Cap.* 2. Inducta per magiam ad Anthemium Maria, prudenter se ab eo expedit 51. *Cap.* 3. Anthemius, ut magus fiat, Christum ejurat ac mox pœnitentiam agit. 53
29 Maritus et Uxor MM. apud Græcos. *Ex Synaxariis* 18
29 Marquardus, Ord. Minorum, Monachii in Bavaria. *Comm.* de Miraculis ejus, sepultura, translatione. 179
29 Martyres CLIII in Africa, *Ex Martyroll.* 18
31 Martyres Timidenses, in Proconsulari Africæ Provincia, *Ex vet. Calend. Carthag.* 429
29 Martyrius, M. in Agro Trident. *Vide* Sisinnium. 37
31 Mathildis, V. Fundatrix Dyezzensis in Bavaria *Comm. Pr.* de ejus familia, vita, translatione, et cultu 434 *VITA* auct. Engelhard. Cisterciensi Mon. *Ex ant. Lect. Canisii.* Dedicatoria 1. et 2 436 *Cap.* 1. Nobilis ortus, vita monastica, Prefectura in Dyezzen. Oitilstettinensis Abbatia suscepta, clausura inducta. 437. *Cap.* 2. Illustres ejus jam Abbatissæ virtutes et miracula. 441. *Cap.* 3. Reditus in Dyezzen, adhortatio ad Sorores, obtentæ Decimæ, miracula, 444. *Cap.* 4. Ultima moribundæ gesta, obitus, sepultura, miracula. 447
16 Maxima Virgo in Gallia *App.* An Lerinensis instituti, aut Soror S. Maximini Treveren. 764
31 Maxima, M. Gerundæ in Hispania, *Ex Martyrologiis.* 428
29 Maximinus Episc. Treviren. *Comm. Pr.* de ejus ætate, cultu, Actis. 19. *ACTA Ex MS.* per Anonymum Sanmaximinianum. *Cap.* 1. Res in vita gestæ. Relatio Corporis ex Aquitania Treveros. 21. *Cap.* 2. Varia miracula Treveris patrata. 23. *HIST. MIRACULORUM. Ex MS.* auct. Sigehardo Mon. *Prologus* Ad Wickerum Ab. Miraculorum scribendorum assertorem, cum supplemento vitæ circa S. Quiriacum. 25. *Cap.* 1. Curati dæmoniaci, injurii in S. Maximinum puniti. 26. *Cap.* 2. Vindicta de aliis injuriosis sumpta : ægris invocantibus impensa curatio 29. *Cap.* 3. Inventio Corporis, ob rabiem

biem Normannorum occultati. 31. *Append.* de posteriore Corporis translatione, et dedicationibus Ecclesiæ, atque Reliquiis alibi asservatis. 33

29 Maximus M. ex Istria translatus Venetias *Comm.* De loco Passionis ac sepulturæ, Actis depravatis, translationis tempore et memoria. 14

29 Maximus M. *Ex Martyrol. Casin.* 18

29 Maximus Episc. Veron. *Ex Augustino Valerio.* 36

23 Medicus, Conf. Ostielli, in Blesensi Galliæ territorio, *Comm.* de cultu, Fer. 2. Pentecost. 827

30 Meletius, cum Eusebio, etc. M. Nicomediæ. *Ex Menæis.* 234

8 Metron, Presb. Veron. in Italia. *App.* ejus inventio et translatio anno 1658. *Ex relat. Caroli Libardi.* 641

11 Millehardi Ep. Sagien. in Gallia cultus improbatus. 672

12 Modoaldus Ep. Trevir. in Germ. *MIRACULA Ex MS.* 699. *App.* 1. Mir. ante adventum reliquiarum in Helmwardhusen patrata 700. *Cap.* 2. Alia similiter vetustiora 702. *App. antiquior* 703. *Appendix recentior.* 704

4 Monica Vidua. *App.* De vita Hisp. edita a Franc. Ribera. 569. *Parergon.* Sapientia ejus inter Filii disputationes probata. 570

17 Montanus Reclusus *App.* de cultu. 787

O

Orientius Episc. *App.* an Oscæ in Hispania aliquis? 521

P

Palatinus, M. Antiochiæ, *Ex Martyrol. Hieronym.* 236

1 Panacæa Virg. M. vita Ital. recentior. *App.* 532

12 Pancratius, M. Rom. *App.* Miracula, Lantuscæ in Comitatu Niceensi patrata. *Ex MS. Ital.* 695

31 Paschasius, Diac. Romæ, *Comm.* De ejus cultu et miraculis, etiam in Purgatorio existentis : item de scriptis, ab eoque diverso Diacono Dumiensi. 431

29 Passimonius, M. in Africa, *Ex Martyroll.* 18

31 Paulica, M. Gerundæ in Hispania, *Ex Martyrologus.* 428

31 Paulinus, M. Antiochiæ, *Ex Martyrol. Hier.* 430

31 Petronilla V. Romana *Comm. Hist.* De ejus obitu, spirituali Patre S. Petro, cultu, Reliquiis, quarum variæ sint aliarum synonymarum. 413

7 Ven. Petrus Georgius Odeschalcus, ex Alexandrino Viglebanen. Episcopus apud Insubres. *In Propylæo. VITA ex Italico.* Prologus Auctoris Jo. *Bapt. Sala, Canon. Comen.* 1. *Cap.* 1. Genus, nativitas, et vita usque ad Episcopatum. 2. *Cap.* 2. Episcopatus Alexandrinus susceptus, ordinata familia, Seminarium institutum. 4. *Cap.* 3. Cura reformando Clero et Diœcesi visitandæ impensa. 6. *Cap.* 4. Publica pietas, varie aucta erga Venerabile, Sanctam Crucem, Reliquias Sanctorum. 7. *Cap.* 5. Deiparæ cultus promotus, erectis restauratisve Ecclesiis, peregrinatione in Oream, libris editis. 11 *Cap.* 6. Viglebanensis Episcopus factus diœcesim ordinat; sacellum Deiparæ aliud fundat, aliud restaurat, utrumque insigni cum solennitate. *Cap.* 7. Rigor in urgenda disciplina, et decretis ac juribus Ecclesiæ vindicandis. 17. *Cap.* 8. Quo loco Petrus Georgius fuerit apud Prælatos Ecclesiæ et Ministros Regios 20. *Cap.* 9. Ejus Sanctitas varie declarata divinitus, ejusdem erga omnes benignitas. 21. *Cap.* 10. Singularis erga Deiparam devotio. 24. *Cap.* 11. Morbus, obitus, sepultura. 25. *App.* 1. De quibusdam mirabilibus ante et post obitum. 27. *App.* 2. De accuratiore vita edita an. 1682; sed ab Auctore, suum fœtum alteri suppositum indignante, vulgari prohibita. Tom. 7. 510

19 Petrus Cœlestinus. *App.* de proprio ejus Officio, et Reliquiis. 802

21 Petrus Parentius M. Urbevet. in Umbria *App.* de origine Præfecturæ, quam Itali Potestatem dicunt. 811

29 Petrus Arnaldi, Notarius, occisus ab hæreticis Avenioneti. *V.* Guilielmus Arnaldi. 177

29 Petrus Petronus, Carthus. Senis. 184 *Comm. pr.* De Vita a S. Joanne Columbino familiari Italice scripta, a Bartholomæo Senensi Latine ornata, deque illius cultu. *VITA.* Dedicatoria Carolo Card. Medicæo. *Prologus.* Vetus partitio. *Cap.* 1. Petri infantia et adolescentia, pietatis ac misericordiæ operibus addicta. 187. *Cap.* 2. Ingressus in ordinem : amputatio digiti ad evadendum gradum Presbyteri. 191. *Cap.* 3. Humilitas, obedientia, paupertas, abstinentia, et patientia Petri. 194. *Cap.* 4. Donum orationis contemplationisque, cum eximia in Deum ac proximos caritate. 198. *Cap.* 5. Singularis prudentia circa directionem animarum, præsertim in S. Joanne Columbino ipsiusque Petri cognata. 202. *Cap.* 6. Prophetiæ donum, illibata virginitas. 207. *Cap.* 7. Cito moriturus Joachimo pandit revelationes sibi factas, et plurium cordium secreta. 210. *Cap.* 8. Cœlitum colloquio fruitur Petrus, et occultas hominum cogitationes pervidet. 213. *Cap.* 9. Pro amici salute dira patitur horis 60. Seditionem domesticam de corpore suo absens novit. 216. *Cap.* 10. Obitus, eumque secutæ visiones et signa. 219. *Cap.* 11. Joannes Boccacius adjutus : corpus post annos 60 repertum integrum translatumque. 224.

1 Philippus Apost. *App.* Reliquiæ Tolosæ, Parisiis, et ex Cypro allatæ Neapolim. 516

12 Philippus Presb. Argyrone in Sicilia. *App.* de cultu atque miraculis Arcæ ejus. *Ex Ital. Jacobi Conzi.* 698

26 Philippus Nerius *App.* de sacellis, præsertim duobus domesticis; quorum alterum quidem ex cubiculi, quod inhabitare; alterum vero ex ædiculæ, ubi celebrare solebat, reliquiis, magna ex parte confecta sunt. 854

4 Pius PP. V. *App.* De Vita edita ab Hieron. Catena. 574

20 Plautilla *App.* an et quomodo Consularis? 805

29 Pontamius M. *Ex Martyrol. Casin.* 18

12 Posidonius Ep. *App.* De Tempore Translationis. 786

29 Primolus M. Cæsareæ in Cappad. *Ex Martyrol. Hieron.* 17

29 Primus, M. in Africa, *Ex Martyroll.* 18

26 Priscus et Cottus MM. *App.* de cultu Parisiis. 863

31 Protus M. Pædagogus Sanctorum Cantianorum. 420

19 Pudentiana et Praxedis. *App.* de anno obitus earum. 794

29 Pullienus, M. Antiochiæ. *Ex Martyrol. Hieronymiano.* 18

R

R

Ragnobertus Ep. Bajocen. in Gallia *App.* De aqua sub ejus nomine benedicenda. 765
29 Raimundus Carbonii Ord. Minor. Inquis. ab hæreticis cæsus Avenioneti 177. *V.* Guilielmus Arnaldi.
29 Raymundus Scriptoris, Archidiac. Inquis. cæsus ad hæreticis Avenioneti. 177. *V.* Guilielmus Arnaldi.
13 Rasius, M. a Bonifacio IV translatus, nuperque inventus. 751
13 Rastragena V. M. Contiaci in Gallia. 752
17 Restituta V. M. *App.* Leprosi per eam curati miraculum Panormi. 781
17 Restituta, M. Calari in Sardinia *COMM. Cap.* 1. De suburbana ejus crypta et Reliquiarum inventione. An eadem mater S. Eusebii Ep. Vercellen. ? 781. *Cap.* 2. Illarum elevatio, et miracula ad Sanctæ invocationem patrata. 783. *Cap.* 3. De corporibus aliis anno 1620 ibidem refossis. 785. *App.* de Capite. 865
29 Restitutus M. Romæ *Comm. pr.* De monumentis et actis Martyrii; sub quo toleratum hoc sit, et quibus Martyrologiis inscriptum 10. *ACTA*, *Ex veteri MS. S. Mariæ Majoris.* 10
29 Revocatus M. Genuæ in Liguria honoratus. *Ex proprio Genuensi.* 13
22 Rita Vidua Cassiæ in Umbria *App.* de cultu, Romæ et Gadibus. 827
13 Rolendis Virgo, Erpenniæ in Belgio *App.* de cultu, *Mirac.* Ex publicis instrumentis Gallicis, et ex altera Vita. 753
31 Rogata, M. Gerundæ in Hispania. *Ex Mrll.* 428
31 Rogatus, M. Gerundæ in Hispania, *Ex Martyrologiis.* 428
30 Romanus cum Eusebio etc. M. Nicomediæ. 234 *Ex Menæis.*

S

Sacerdos Ep. Sarlaten. in Gallia. *App.* Prologus ad Vitam. *Ex MS.* 584
14 Secundianus, M. in Africa, *Ex Kalendario Carthaginensi.* 263
29 Secundinus M. *Ex Martyrol. Casin.* 18
7 Serenicus *App.* De ejus nomine. 605
13 Servatius Ep. Trajecten. in Belgio *App.* De clavi ejus etc. 752
29 Seyreneus, M. Romanus, translatus Tornacum in Belgio. 19
29 Sicimodus, M. Antiochiæ, *Ex Martyrol. Hieron.* 18
30 Sicus *Sive* Isichius, M. Antiochiæ, *Ex Martyrol. Hieron.* 236
1 Sigismundus Rex Burgundiæ. *App.* Reliquiæ Vicentiæ. 531
31 Silvanus M. Gerundæ in Hispania, *ex Martyrologiis.* 428
31 Silvanus II, M. Gerundæ in Hispania, *ex Martyrologiis.* 428
31 Silvius, Ep. Tolosanus in Gallia, *ex vita S. Exuperii.* 430
16 Simon Stock Carm. *App.* Exhibetur Synopsis plenioris de eo tractatus, justas ob causas ne hic quidem editi. 777
31 Simplicianus M. Pictavis in Gallia. *Sylloge,* de cultu ejus. 430
29 Sisinnius cum Sociis M. in agro Tridentino, *Comm. Pr.* De Actis a S. Vigilio Ep. Trid. bis scriptis, loco ac tempore Martyrii, et Reliquiis, veterum testimonio celebratis. 37. Acta breviora, *ex MS.* 39. Alia prolixiora, *ex MSS. Mombritio, Surio,* Epistola S. Vigilii ad S. Simplicianum Mediolanen. Episc. *ex MS.* 40. Alia ejusdem ad Joannem C. P. Episc. *ex MS.* 42. Transl. anno 1596 facta a S. Carolo Borromæo *ex Ital. Puccinelli.* 44
10 Solongia V. M. in Gallia. *App.* de nomine, 669
10 Sophia, *et vetusto Kalend. German.* 653
3 Stanislaus Casimiritanus, Can. Regul. in Polonia, *ex Martino Baronio* Lectiones variæ ad miracula. *Appendix III.* ex MS. Latino et Polonico impresso, 560. Hymnus et Orationes. 562
29 Stephanus de Narbona, Ord. Minor. Inquis. ab hæreticis cæsus Avenioneti. 177. *Vide* Guilielmus Arnaldi
16 Syrus Episc. Theatinus, *ex Kalendario.* 764

T

Tecla M. Gerundæ in Hispania, *ex Martyrologiis.* 428
31 Telesphorus M. Gerundæ in Hispania, *ex Mroll.* 428
31 Tertula M. Gerundæ in Hispania, *ex Mroll.* 428
31 Tertula II. M. Gerundæ in Hispania, *ex Martyrologiis.* 428
31 Tertus M. Gerundæ in Hispania, *ex Mroll.* 428
1 Theodardi Archiep. corpus ubi ? *App.* 531
17 Theodora V. M. Calari, inventio corporis. 785
17 Theodoretus M. Calari, inventio corporis. 786
25 Theodorus M. Romanus in Oratorio Congregationis Marianæ, Romæ. *Vide* Cerealis. 866
5 Theodorus Ep. Bonon. in Italia *App.* An ejus Successor S. Proculus, diversus a Narniensi ? 592
29 Theodosia Sanctimonialis V. M. Constantinopoli, *Comm. Pr.* Causa et series martyrii *Ex MSS. Synaxaris.* Encomium a Constantino Logotheta scriptum : hujus ætas et dignitas, 64. Encomium Græcolat. *ex MS. Vatic.* Prologus. 67. *Cap.* I. Virginis natales, adolescentia, vita monastica, 68. *Cap.* 2. Leo Isauricus, imagines aboliturus, gymnasium publicum cum Magistris sibi adversantibus incendio perdit. 70. *Cap.* 3. Spatharium, Christi imaginem dejecturum, præcipitat Theodosia, et fidei suæ rationem tyranno reddit. 72. *Cap.* 4. Illius post Sociarum necem crudele martyrium, et gloria in cœlis. 75. *Cap.* 5. Miracula ad ejus invocationem patrata : 78. *Append. ex Pachymere Possini.* 85
1 Theodulfus Presbyt. Treveris *App.* videtur vixisse seculo VI. 531
24 Thomas Mon. apud Antiochiam *App.* de ejus sepultura et cultu. 833
17 Torpes M. Lucæ in Hetruria *App.* Cognominum usus sec. 9. cœptus apud Arabes, inde traductus ad Hispanos, tum paulatim sec. 10 et 12 diffusus. 779
29 Tredentheus M. Cæsareæ in Cappad. *ex Martyrologio Hieron.* 17

U

Ubaldus Ep. Eugub. in Umbria *App.* Collatio vitæ antiquæ cum edita a Stephano Cremonensi 766. Translatio an. 1194 facta a Bentivolio Episc. Eugubino. 768. Benedictio panis contra maleficia in ejus nomine. 769. Miracula, a Stephano Cremonensi visu proprio et auditu præsentium cognita, *factura in ante editis* Cap. 4. 5. 6. *Cap.* 4. Patrata usque ad annum 1519. *pag.* 769. *Cap.* 5 ipsius 1519 anni miracula. 771. *Cap.* 6. Alia ejusdem anni. 774
29 Uxor et Maritus MM. apud Græcos. *Ex Synaxario MS.* 18

V

Valentinus, Ep. Genuæ. *Comm. Pr.* de ejus ætate et vita, diu post inventionem corporis seculo x factam scripta, 534. Sermo in festo *ex MS.* §. 1. Encomium Vitæ. 535. §. 2. Inventio, elevatio et miracula. 536. §. 3. Exhortatio ad ejus cultum. 537

18 Venantius, M. Camerini in Italia *Append.* Antiquæ memoriæ ejusdem Rajani in Aprutio, et veterum memoriarum collectio submissa Camerino. 791

30 Venantius, frater S. Honorati Arelaten. *Comm. Pr.* de ejus translatione ex Peloponneso Lerinum, deque cultu et Actis. 236. Vita *ex MSS. Lerinensibus eruta a Vincentio Barali.* 237

29 Venustus M. Cæsareæ in Cappad. *ex Martyrologio Hieron.* 17

29 Venustus M. Antiochiæ, *ex Martyrol. Hieron.* 18

8 Victor M. *App.* de Reliquiis apud Volaterranos in Hetruria. 607,750

14 Victor et Corona MM. *Append.* de cultu et Reliquiis, Humanæ, in diœcesi Auximana. 757

29 Victor M. Romanus, Tornaci in Belgio. 19

31 Victoria M. Gerundæ in Hispania, *ex Martyrologiis.* 428

31 Victurinus M. Gerundæ in Hispania, *ex Martyrologiis.* 428

29 Victurius M. Antiochiæ. *ex Martyrol. Hieron.* 18

31 Victurus M. Gerundæ in Hispania, *ex Martyrologiis.* 428

31 Vitalis a Bastia, Tertii. Ord. S. Francisci Assisii in Umbria. *Comm.* de ejus Vita, miraculis, translatione, cultu. 467

25 Vitus M. Romanus in Oratorio Congregationis Marianæ, Romæ. *Vide* Cerealis. 866

1 Vivaldus. *App.* De vitæ Auctore Anonymo, et ejus ætate. 531

29 Votus, Erem. Pinnæ in Aragonia. *Comm. pr.* De ejus et sociorum Actis, primum ab Anonymo, deinde a Macario Monacho scriptis, deque elevatione corporum, et cultu 56. *VITA I Ex MS. Pinnatensi.* 58. *II. Ex MS. simili.* 59. *Synopsis Hist. Ex Chronico Pinnatensi* 61. Hymnus, *Ex Breviario.* 63

W

Waldebertus Ab. in Belgio *App.* non videtur fuisse Episcopus. 544

1 Wiborada V. M. in Helvetia *App.* Sangallenses Reclusæ aliæ. Variantes ex Codice Augustano lectiones Vitæ. 544

8 Wiro Ep. Ruræmondæ in Belgio. *App.* Restauratio Capellæ et Reliquiarum elatio in illam anno 1686, *a Pastore loci descripta,* 643

Y

Yvo Presb. in Gallia *App.* de Cultu. Testamentum ejus *Ex MS,* 803, 804

Z

Zacharias M. Viennæ in Gallia. *App.* an vere Episcopus fuerit ? 865

INDEX CHRONOLOGICUS

SECULO I ET II.

Sub Domitiano. Petronilla V. Romana, S. Petri filia spiritualis. 413
Sub Hadriano. Gabinus et Crispulus, MM. Turribus in Sardinia. 232
Crescentianus M. Turribus in Sardinia. 415
Sub Antonino Hermias M. Comanis in Cappadocia. 416
150 Moritur S. Pudentiana V. Romæ. 794
154 Moritur S. Praxedis V. Romæ. 794

SECULO III.

250 Anno I Decii, Consules suffecti Gallus et Ulpianus. 762
269 Papa creatur S. Felix I M. 233
270 Macrina, avia S. Basilii et Gregorii, matrimonio jungitur. 239
Post 270 S. Conon cum filio passus Iconii. 6
274 Martyrium sustinet S. Felix I Papa. 233
290 Cantius, Cantianus, et Cantianilla, cum Proto Pædagogo, martyrizantur Aquileiæ. 420

SECULO IV ET V.

Sub Dioclet. Eusebius cum Sociis M. Nicomediæ. 234
315 *Circiter* Basilius et Emmelia, Parentes SS. Basilii et Gregorii, matrimonio junguntur. 239
325 Obit S. Valentinus Ep. Genuen. 534
332 *circ.* S. Maximinus ordinatur Episc. Trevir. 19
345 Baptizatur S. Gregorius Nazianzenus. 649
347 *circ.* Obiit Naucratius, frater SS. Basilii et Gregorii. 240
352 *circ.* Claret S. Maximus Episc. Veronen. 36
372 Obit Emmelia, mater SS. Basilii et Gregorii. 242
378 Isaacius Mon. Valenti Imp. Ariano interitum prædicit, nisi Catholicis Ecclesias reddat. 246
383 Isaacius Mon. moritur CP. in monasterio, postea Dalmatarum dicto. 243
391 Obit S. Gregorius Nazianzenus 646, tunc septuaginta vel octoginta annos natus. 646
396 SS. Sisinnius, Martyrius, Alexander in agro Tridentino occiduntur a Paganis. 38
418 Obit S. Exuperantius, Episc. Ravennas. 256

SECULO VI ET VII.

520 *circ.* Paschasius Diac. Romæ, adhuc in Purgatorio, miraculis claret. 431
531 Obitus S. Agathumbri Episc. Meten. 672
580 *circ.* Scriptis claret Paschasius Diaconus Dumiensis. 432
Seculo 7 SS. Votus et Felix fratres, atque ante eos Joannes, Eremitæ Pinnæ in Aragonia. 57
620 *circ.* Veniunt ex Hibernia ad S. Richarium SS. Caidocus et Frechorius. 258
638 S. Framechildis parit S. Austrebertam. 788

SECULO VIII ET IX.

712 *circ.* Huchertus Monachus Britanniacen obit 265
726 Theodosia V. M. Constantinopoli sub Leone Isaurico. 64
817 Usus cognominum scribendorum apud Arabes cœptus, inde traductus ad Hispanos, eisque sec. 10 frequentatus, ac denique ad Francos Longobardosque traductus. 780
818 Obit Ven. Josue Abbas S. Vincentii ad Vulturnum. 565
842 SS. Voti et Felicis Eremm. Elevatio Pinnæ in Aragonia. 58
858 Excæcatus a Lobiensibus Monasterio pellitur Vener. Erluinus Ab. Gemblacensis. 831
896 Videtur facta translatio S. Possidii Episc. Mirandulam. 786
900 *circ.* Remos adfertur corpus S. Gibriani Presb. 610
Sec. 10. *aut* 11 Helmtrudis Reclusa revelat martyrium S. Cordulæ. 434

SECULO X ET XI.

916 et 942 Corpus S. Maximini Ep. Trevir. invenitur et transfertur. 31, 32
942 Obiit S. Geraldus Episc. Matisconensis in Gallia. 87
943 Majolus ex Archidiac. Matiscon. factus Monachus Cluniacen. quinto post anno eligitur Abbas Coadjutor Aimardi. 676
994 Obit S. Majolus Ab. Cluniacensis. 681
996 Episcopi et Clerici adhuc sine cognomentis subscribebant in Italia. 812
1000 *circ.* Reliquiæ SS. Cantianorum translatæ in Galliam. 424
1012 S. Dunstani corpus Lundonia Glastoniam transfertur. 796
1020 *circ.* S. Framechildis pars dimidia corporis transfertur Marconna Monstrolium. 788
1030 *circ.* Nascitur Abbas Joachim. 90
1060 *circ.* Nascitur S. Guidus Com. Donoratici. 806
1065 Moritur Ferdinandus I Rex Castellæ et Legionis. 358
1070 *circ.* S. Gervinus Ab. Centul. elevat corpora SS. Caidoci et Frechorii. 258
1075 *circ.* Corbiniaci miracula multa patrantur ope S. Marculfi. 523
1094 SS. Voti et Felicis Eremm. Pinnæ in Aragonia translatio. 57
1100 *circ.* S. Crescentius Presbyter obit Patavii. 575

SECULO XII.

1101 Peronæ miraculis claret S. Marculfus. 525
1113 Refertur corpus S. Madelgisili Centulam 263 ibique elevatur. 260. Et transfertur in novam capsam. 264
1114 Reges Francorum curandi strumas privilegium exercent 523
1140 Moritur S. Guidus ex Comite Eremita. 806
1145 Corpus S. Gibriani transfertur in novam arcam, et plurimis claret miraculis a 16 Aprilis ad 24 Augusti : de quibus libros tres scripsit testis oculatus. 609
1146 Corpora SS. Maximi et Pelagii MM. recondita in Civitate nova Istriæ. 14
1150 *circ.* Transfertur corpus S. Fremundi Regis in Anglia. 673
1156 *circ.* Nascitur Pisis S. Bona Virgo. 144
1160 *circ.* Obit S. Mathildis, Fundatrix Dyezzensis in Bavaria. 434
1194 Transfertur ab Episc. Bentivolio corpus S. Ubaldi Ep. Eugub. 768
1196 Florensis Ordo confirmatur a Cœlestino III 122 1198

1198 Nascitur S. Ferdinandus, futurus Rex Castellæ et Legionis. 290
1200 Obit Jacobus Erem. Ord. Fontis-avellanæ, Nuceriæ. 670

SECULO XIII.

Sec. 13 Corpus S. Barbari M. Methone ex Peloponneso translatum Venetias. 758
1202 Obit B. Abbas Joachim. 90
1207 Pisis moritur S. Bona Virgo. 141
1209 Floret S. Adam Abbas Firmanus in Latio. 765
1212 Transfertur Donoraticum corpus S. Guidi Eremitæ. 807
1217 Berengaria, Henrici fratris heres, regnum Castellæ cedit filio S. Ferdinando. 290, 293, 311
1225 *circ.* Corpus S. Isidori M. ex Chio Venetias transfertur. 762
1227 Videtur cœlitus allata Crux Caravacana. 390
1227 Ruit Ecclesia S. Petri Trecis, illæso corpore S. Helenæ Virg. 574
1224 *et seqq.* Transferuntur sæpius ossa S. Marculfi. 523
1230 S. Ferdinandus mortuo Patri Alfonso succedit in regnum Legionense. 294, 316
1230 *circ.* Officium Potestatis, ejusque legendi privilegium liberis in Italia civitatibus commune factum a Friderico II Imp. 811
1231 Nascitur B. Jacobus Venetus, Ordinis Prædicatorum. 450
1236 Corduba venit in potestatem S. Ferdinandi. 291, 295, 325
1240 Floret Pisis S. Gerardesca, revelationibus et miraculis clara. 161
1240 Genuæ transfertur pars corporis S. Valentini Episcopi. 535
1242 Inquisitores septem cum Sociis Avenioneti in Occitania, ab hæreticis mactantur. 177
1245 Ecclesia nova S. Maximini Ep. Trever. dedicatur. 34
1247 Hispalis a S. Rege Ferdinando occupatur, 291, 297, 300
1249 Reliquiæ SS. Cantianorum Stampis translatæ. 427
1252 Moritur S. Ferdinandus Rex Hispali. 291, 298, 356
1255 *vel* 64 Obiit S. Jutta Vidua Culmzæ in Prussia. 594
1267 Videtur obiisse S. Gerardus de Villa-magna. 756
1290 Bergomi transferuntur corpora SS. Jacobi Diaconi M. et aliorum quatuor. 569
1293 S. Ivo testamentum condit, pro capella a se fundata. 803
1294 Floret CP. Constantinus Logotheta, Scriptor Actorum S. Theodosiæ Virg. M. 66

SECULO XIV.

1314 Moritur Jacobus Venetus, Ord. Prædic. 450, 462
1325 Corpus S. Gibriani transfertur in novam capsam. 640
1326 Obit B. Franciscus Senensis Servita. 768
1327 Marquardus, Ord. Min. obit Monachii in Bavaria. 179
1360 Transfertur Vercellas corpus B. Æmiliæ. 548
1361 Petrus Petronus moritur in Carthusia Senensi. 219
1364 Transfertur corpus S. Bonæ Pisanæ. 160
1384 Scribuntur miracula S. Marculfi, Corbiniaci facta. 523
1375 Describuntur miracula Crucis Caravacanæ. 387

SECULO XV.

1408 Florebant Eboræ in Lusitania Constantia et Maria de Vita paupere. 408
1420 Corpus B. Petri Petroni integrum reperitur et transfertur. 227
1426 Obit B. Benincasa Ord. Servor. B. M. in Etruria. 651
Sec. 15. Ex Istria Venetias transfertur corpus S. Maximi M. 16
1450 S. Bernardinus resuscitando a se puero mortuo, omnia alterius vitæ loca ostendit. 808
1452 Firmum venit, Hospitali ministraturus, B. Bertramus. 507
1452 Nascitur sancta Princeps Joanna Lusitana. 711
1455 Transfertur Pisas corpus S. Guidi Erem. 806
1455 Moritur Mutinæ B. Andreas Ordinis Minorum. 826
1465 Andreas Chius pro fide crudeliter occisus Constantinopoli a Turcis. 180
1468 Elevantur ossa S. Mathildis Dyezzensis 435
1469 Reperitur Viqueriæ corpus S. Bobonis. 813
1471 Monasterium Averii ingreditur, et 4 anno post Habitum Prædic. suscipit B. Joanna. 709
1480 Moritur Beatrix Leitoa, Fundatrix Monasterii Jesu Averii. 709
1488 Transferuntur ossa S. Mathildis Dyezzen. 435
1490 Obit B. Bertramus, Erem. Augustinianus Firmi. 507
1490 Moritur Averii sancta Princeps Joanna Lusitana. 709
1491 Moritur B. Vitalis a Bastia, Tertiarius S. Franc. Assisii. 467
1491 Scribit B. Baptista de Varanis de vita sua spirituali. 469

SECULO XVI.

1501 *et seqq.* Claret novis miraculis S. Modoaldus ob reliquias in Monast. Helmwardeshusano servatas. 705
1505 Monachii elevantur ossa B. Marquardi Minoritæ 180
1509 Elevatur corpus B. Vitalis a Bastia Tertiarii. 475
1514 Moritur B. Æmilia Biccheria Vercellis. 548
1519 S. Ubaldus Ep. Eugub. multis claret miraculis, a Stephano Cremonensi tunc vivente et vidente scriptis. 771
1524 Refertur Papiam corpus S. Bobonis. 812
1526 Permittitur a Clemente VII cultus B. Jacobi Veneti. 450
1526 Joannes Fanensis, Provincialis Marchiæ, initiis Capucinorum se opponit, postea ipsemet ad eos transgressus. 501
1527 Obiisse videtur Camerini B. Baptista de Varanis. 469
1564 Datur initium Sodalitatibus Marianis in Coll. Rom. S. J. 866
1577 Transfertur corpus S. Principis Joannæ Lusitanæ. 746
1579 Congregatio Clavorum Senis instituta. 191
1579 Transfertur corpus S. Ferdinandi Regis in novam capellam. 362

1564

1584 Gregorius XIII omnes toto orbe Sodalitates adnectit uni Primariæ Romanæ, sub directione Præpositi Gener. S. J. 866

1586 Bonamici ossa inventa et translata. 516

1588 Inquiritur in cultum et miracula S. Pancratii, Lantuscæ in Comitatu Niceensi. 636

1589 Induc'i Lycium Theatini, S. Herinæ cultum instaurant, erecta sub ejus nomine ecclesia. 579

1593 Transfertur corpus B. Baptistæ de Varanis. 468, 502

1596 Reliquiæ SS. Sisinnii, Martyrii, Alexandri MM. translatæ Mediolani in novam capsam a S. Carolo Borromæo. 45

1597 *ac seqq.* S. Rolendis, V. Gerpiniæ, novis miraculis inclarescit. 753

1599 Petrus Georgius Odeschalcus fit Ep. Alexandriæ Propyl. 5

1599 Transfertur corpus B. Philippi Presb. Agyrone in Sicilia. 698

1600 Nascitur 21 Januarii P. Godefridus Henschenius, Acta Sanctorum scripturus. *Tract. Prælim. pag.* 1

SECULO XVII.

1604 Transfertur Patavii corpus S. Crescentii Presbyteri. 576

1604 Allatum ad Jesuitas Lycienses corpus S. Irenes M. Romanæ, causa controversiæ cum Theatinis, quæ moderamine prudenti componitur. 580

1607 Fit secunda translatio S. Bonæ Pisanæ. 161

1610 Petrus Georgius Odescalcus transfertur Viglebanum ab Alexandrino Episcopatu. *Propyl.* 15.

1614 In repurgata ante sexennium crypta S. Restitutæ Mart. Calarit. invenitur ejusdem corpus.

1616 Reliquiæ S. Philippi Apost. ex Cypro allatæ Neapolim. 516

1617 Transferuntur Venetiis corpora SS. Pauli Ep. CP. et Barbari M. 759

1618 Obit Ven. Sebastianus Michaelis Ord. Prædic. primus Vicarius Congregationis reformatæ in Francia. 579

1620 Petrus Georgius Odescalcus, Episc. Vigleban. obit. *Propyl.* 25, 26

1620 Reliquiæ SS. Cantianorum iterum Stampis translatæ. 426

1620 In crypta S. Restitutæ Caralitanæ effodiuntur corpora varia, quorum aliqua non videntur esse Martyrum. 785

1622 Toti Ord. Prædic. communicatur cultus B. Jacobi Veneti. 451

1626 Formatur processus de miraculis sanctæ Principis Joannæ. 746

1627 Obit Ven. Fr. Bonaventura, vulgo Eremita, prope Senas Peregrinus, 605

1635 Romæ transfertur sacellum, in quo celebrare solitus S. Philippus Nerius. 865

1637 Restauratur in Prussia cultus SS. Juttæ et Dorotheæ. 601

1638 Transfertur corpus S. Felicis pueri, Mart. Rom. Palmam Siciliæ oppidum. 697

1640 Transfertur Papiæ corpus S. Bobonis. 813

1642 Collocatur sub Altari corpus B. Andreæ Mutinen. 826

1647 Atripaldæ recognoscuntur et transferuntur ossa SS. Hypolisti et Soc. 518

1650 S. Germani Ep. M. corpus Ribodimonte Feram defertur. 542

1652 Obit Ven. Michael de Nobletz, Apostolici zeli Presbyter et Missionarius in Gallia. 579

1658 Recognoscitur et transfertur Veronæ corpus S. Metronis Presb. 641

1659 S. Germani Episc. M. Reliquia delata Ambianum. 542

1667 Reliquiæ quatuor Martyrum Romanorum transferuntur ad Oratorium Congregationis Marianæ in Collegio Romano S. J. 867

1668 Inspicitur corpus incorruptum S. Ferdinandi Regis. 375

1671 Clemens X Sanctum declarat Ferdinandum Regem. 379

1675 Inveniuntur et transferuntur Romæ corpora SS. Rasii et Anastasii, olim a S. Bonifacio Papa IV apud S. Mariam Martyrum deposita. 751

1676 Inveniuntur Viterbii corpora SS. Dionysii Ep. et Euticii Presb. 763

1677 Tertium transfertur S. Bona Pisana. 160

1680 De cultu S. Jobi aliorumque Sanctorum veteris Testamenti, controvertitur coram Congregat. Rituum. 654

1681 Moritur RP. Godefridus Henschenius XI Septembris. *Pag.* XII

1682 Moritur Augustinus Favoritus, quatuor successive Pontificum Secretarius. *post Propyl.* pag. 6.

1683 Moritur Ferdinandus Furstenbergius Ep. Paderborn. ac Monaster. operis hujus Mecænas singularis. *Tr. Prælim. pag.* x.

1683 In restauratam a Francica vastatione Ecclesiam S. Maximini reducuntur Monachi. 35

1686 Reliquiæ S. Wironis et Sociorum Ruremunda ad Montem Suburbanum referuntur. 643

1686 Reliquiæ ex Societate S. Prisci Martyris translatæ Parisios. 863

ACTA SANCTORUM

MAJI

TOMUS SEPTIMUS.

C*ontinebit hic Tomus dies* Maji *tres ultimos: qui, licet non sint enormiter prolixi, aucti tamen* Appendicibus addendorum, mutandorum, et corrigendorum *ad priores omnes hujus Mensis Tomos, per interruptæ bis impressionis inducias copiosius subnatis, facile hunc quoque librum efficient parem ceteris. Ad ipsa porro istorum trium dierum Acta solito more atque ordine illustranda, accessuro, nihil est opus Lectorem morari præfando multa. Solum hic dixero, ex prænominatis Appendicibus appariturum, ad quam perfectionem adduci opus possit; quandocumque, post absolutum* Junium, *licebit priores omnes Tomos recognoscere atque supplere. Si enim istis solis potuit tantum addi intra sexennium, quod ab editione trium primorum Tomorum ad hujus Septimi impressionem fluxit idque ab uno me Daniele Papebrochio, in alia potiora promovendæ compositionis impressionisque ac sociorum informandorum studia intento; ex iis, quæ duo dumtaxat tresve amici suggesserunt, aut non quærenti se obtulerunt ultro; quid sperari non poterit si ad paucos illos monitores adjutoresque, plures ex omni natione accesserint, amice ac fidenter suggerentes, quid addendum ipsis videatur? Tres enim simul Socii, communi labori incumbentes, suspensa tantisper alterius Semestris cura, vacabimus perficiendo Semestri priori in ordine ad alteram editionem; quam omnino futuram necessariam, prius quam pergatur ad* Julium *et reliquos ex ordine menses, credere nos facit raritas* Januarii *ac* Februarii, *passim in Bibliopoliis deficientium. Interim quidquid incommodi habuit bis interpolata editio* Maji, *poterit caveri in* Junio; *si piorum precibus, quas imploro, exoratus Deus faciat Belgio nostro fluere tempora quæ non cogant Bibliopolam, suos illi Mensi typa commodaturum, inducias poscere a continuandis in tres quatuorve aut etiam quinque Tomos expensis, quibus totus simul prodire ille, et simul pars Anni dimidia haberi completa poterit.*

VIGESIMA NONA MAJI.

SANCTI QUI QUARTO KALENDAS JUNII COLUNTUR.

Sanctus Conus et filius ejus — Martyres Iconii in Asia.
S. Restitutus, Martyr Romanus.
S. Revocatus Martyr, Genuæ honoratus.
S. Maximus Martyr, ex Civitate nova Istriæ Venetias translatus.
S. Gentius, Martyr in Hispania.
S. Crispolus, Martyr in Numidia.

S. Cyrillus,
S. Carellus,
S. Primolus,
S. Finodus,
S. Venustus,
S. Gissinus,
S. Alexander,
S. Tredentheus,
S. Jocundus,
— Martyres Cæsareæ in Cappadocia.

S. Primus,
S. Accidia,
S. Passimonius,
Sancti CLIII, — Martyres in Africa.
S. Sicimodus,
S. Bassus,
S. Venustus,
S. Victurius, — Martyres Antiochiæ.
S. Puellienus,
S. Pontamius,
S. Dimetius,
S. Secundinus,
S. Maximus, — Martyres.
Sancti Maritus, et Uxor, Martyres apud Græcos
S. Victor,
S. Scyreneus, — Mart. Romani, Tornaci in Belgio.
S. Maximinus, Episcopus Trevirensis ad Mosellam.
S. Maximus, Episcopus Veronensis in Italia.
S, Buriena Virgo, in Cornubia Angliæ Provincia.
S. Sisinnius,
S. Martyrius,
S. Alexander, — Martyres in agro Tridentino.
S. Maria, Virgo Antiochena,
S. Votus,
S. Felix,
S. Joannes de Aterris, — Eremitæ Montis Pinnatensis in Aragonia.
S. Eleutherius, Arcani in Latio.
S. Theodosia, Martyr Constantinopoli.
S. Geraldus, Episcopus Matisconensis in Gallia.
B. Joachimus, Abbas et Institutor Ordinis Florensis, in Calabria.
B. Bona Virgo, Pisis in Hetruria.
B. Gerardesca Pisana, Ordinis Camaldulensis Tertiaria.
B. Guilielmus,
B. Bernardus,
B. Garcias, — Ord. Prædicatorum.
B. Stephanus,
B. Raymundus, — Ord Minorum,
B. N. Prior Avinioneti,
B. Raymundus, Archidiaconus,
B. Bernardus, Clericus illius,
B. Petrus Arnaldi, Notarius,
B. Forranerius,
B. Ademarus, — Clerici, — Martyres Avinioneti in Occitania superiore.
B. Marquardus, Ordinis Minorum Monachi in Bavaria.
B. Petrus Petronus, Carthusianus Senis in Hetruria.
B. Andreas de Chio, Martyr Constantinopoli.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sanctæ Macræ Virginis repositio corporis Remis, *celebratur a Saussayo: Vitam illustravimus* VI Januarii.

S. Alexander, Episcopus Alexandriæ, *memoratur in MS. Synaxario et Menæis Divionensibus MSS. atque Martyrologio Arabo-Ægyptio apud nostros Romæ Maronitas. Acta ejus illustravimus* XXVI Februarii.

S. Eigilis, Senonensis Archiepiscopi, primum Prumiensis, deinde Flaviniacensis Abbatis, qui multis claruit miraculis, *obitus (ut quidem videtur) his ipsis verbis, et cum expresso titulo* Sancti, *inscribitur Necrologio Flaviniacensi; cujus auctorem Mabilio fuisse existimat Hugonem Flaviniacensem, qui initio seculi* XII *floruit; ipse tamen ejus Acta colligens, seculo* IV *Benedict p.* 2, *solo utitur titulo* Venerabilis: *alias ejusdem prætermittendi causas vide deductas inter Prætermissos, ad diem, quo a monasticis Martyrologus refertur,* I Martii.

S. Franciscæ Romanæ Canonizatio, facta a Paulo V anno 1608, *indicatur a Menardo et Bulingemio. Vitam dedimus* IX Martii.

S. Henricus, Eremita in Etruria, *indicatur in MS. Florario, et in additionibus MSS. Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Idem forte est, qui peregrinus obiit Perusii: cujus Acta dedimus* XIII Martii.

Daganus Episcopus, in Gallovidia Scotiæ provincia, *refertur a Camerario in Menologio Scotico. Videtur is esse, de quo egimus inter Prætermissos* XXII Martii.

S. Theodosia Virgo et Martyr, Cæsareæ in Palæstina sub Maximino Cæsare et Urbano Præside, post varia tormenta in mari submersa, *magna cum solennitate colitur a Græcis in Menologiis, Synaxariis et Menæis, nec non in Martyrologio Arabo-Ægyptio Romæ apud Maronitas servato. Acta ejus illustravimus* II Aprilis.

S. Vinebaudus Abbas, *in Breviario Lingonensi anni* 1604 *proponitur hodie colendus, cum Officio* IX *Lectionum, quarum tres priores sunt ex Sermone B. Maximi Episcopi, aliæ sex contractæ ex Vita, quam dedimus et illustravimus* VI Aprilis.

S. Pollio, Lector in Ciballis et Martyr, *indicatur in Martyrologio Hieronymiano, et nudum nomen* S. Pollionis, *primo loco ante alios hujus diei Martyres in Martyrologiis MSS. Aquisgranensi, Augustano, et Parisiensi Labbæi, atque Auctario Greveni ad Usuardum. Videtur idem esse, qui colitur* XXVIII Aprilis.

Sviebertus, Episcopus et Martyr in Bethlem, *indicatur a Greveno in Auctario Usuardi, atque a Canisio in Martyrologio Germanico: verum nobis ignotus. Est* S. Svibertus, Episcopus Frisonum et Boructuariorum Apostolus, Cæsaris-Werdæ ad Rhenum sepultus: *Sed non fuit Martyr. Ejus Acta ut fabulosa rejecimus* I Martii.

Alius est. S. Svibertus junior, Episcopus Verdensis: *sed neque hic Martyr fuit; hujus Acta dedimus* XXX Aprilis.

Gundibertus, *indicatur in Catalogo Sanctorum Hiberniæ Henrici Fitzimon, idemque a Dempstero in Martyrologio Scotico dicitur fuisse* Martyr Remis. *Hinc suspicari licet, indicari* S. Gumbertum Martyrem, *cujus et* S. Berthæ, *conjugis ejus ac deinde Avennacensis Abbatissæ, corpora aliquando Remis quieverunt, uti diximus ad eorum dies* XXIX Aprilis et I Maji.

S. Olbianus, Episcopus Aneorum, Martyr, *memoratur in Menæis excusis et Menologio Sirleti. Alii referunt*

ferunt ipsum IV Maji.

S. Titianus Episcopus *indicatur in scriptis Additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Dedimus hactenus tres hujus nominis* Sanctos Episcopos, Opitergiensem XVI Januarii, Brixiensem III Martii, *et* Laudensem IV Maji.

Mille quingenti et viginti quinque Martyres, in Umbria passi, *referuntur in Martyrologio Romano, et a Ferrario in Catalogo Sanctorum. Italiæ. Sunt hi relati in Actis* S. Venantii, Martyris Camerini, ob cujus miracula dicuntur conversi. *Eorum sedecim in hujus Actis nominantur, et supra eorum corpora dicuntur condita duodecim altaria. Non negamus quin potuerint multi Martyres passi fuisse Camerini : sed non audemus fidem adhibere Legendæ illi, postquam examinavimus eam* XVIII Maji.

SS. Paternus et Calocerus *indicantur in MS. Leodiensi S. Laurentii, et in MS. Florario : sunt* eunuchi *uxoris Decii Imperatoris, et coluntur* XIX Maji.

S. Revocatus Martyr, ob sacras Reliquias, colitur ritu duplici in ecclesia monasterii S. Benigni Genuæ, *uti latius infra explicamus ad Acta* S. Restituti Martyris.

S. Maximinus Episcopus *colitur Vesontione in Burgundia. Eumdem recentiores scriptores volunt proprium hujus urbis Antistitem fuisse, illuc missum a S. Caio Papa ante finem seculi* 3 *: an recte, ac proinde distinguendus a Trevirensi hujus nominis Episcopo sancto, hodie notissimo, quærimus in Appendice ad hujus Acta.*

Chono, *aliis* Chononus, Chononius, *et* Bono, Abbas Lerini insulæ, *nunc* S. Honorati, *memoratur in Martyrologiis monasticis Wionis, Dorganii, Menardi, Bucelini; eique dicitur scripta* VIII *epistola S. Gregorii Magni, libro* IX. *Vincentius Barralis monachus Lerinensis pag.* 186 *ait de eo, se,* post multos labores et vigilias impensas in evolvendis MSS. Bibliothecæ Lerinensis et aliis monumentis, nihil certi reperisse, *præter jam dictam Epistolam, et nomen* in quodam pervetusto codice membrano præfati cœnobii, *ubi inter Sanctos et Proceres insulæ etiam iste nominatur sub his verbis :* Sanctus Chononus sive Chononius seu Chonon vigesimo nono Maji, floruit anno 600. *Si hoc per zyfram ita scriptum fuit, non est pervetustus Codex iste, aut saltem scriptura recentior est. Neque de nihilo esse putem quod Barralis non audeat præponere titulum* Sancti *aut* Beati : *quare et nos ab eodem citra præjudicium abstinemus. Indicamus autem in Kalendario Spirituali anni* 1686, *pro civitate Parisina et locis circumjectis, poni hoc die nomen* S. Cononis Lerinensis, cui S. Gregorius scripsit, *nullo addito (ut passim alibi solet) loco ubi ille ut Sanctus colatur. Quare parum movemur hac auctoritate, moniti Parisiis, collectori imprimis curæ fuisse, ut personæ illustres, quibus singularia quædam ac familiaria ad baptismum nomina sunt, aliquem sui nominis Sanctum reperirent in dicto Kalendario : eo igitur prætextu quod ad Galliam Lerinus pertineat,* Cononem *istum hic posuit, in alicujus nobilis Cononis gratiam.*

Modwinus, *apud Marianum Gormanum hoc die relatus dicitur a Colgano num.* 33, *in Notis ad Vitam S. Patricii auctore Jocelino, quam et nos edidimus ad* 17 *Martii, in qua ille num.* 28 *dicitur,* S. Dunnium, discipulum suum, Abbatem in Sabhall constituisse, *quem Colganus opinatur esse* Modwinum.

Brunsecha Virgo *indicatur in MS. Hibernico Tamlachtensi. Ejus meminit Colganus* 28 *Martii in Notis ad Vitam S. Mochuæ num.* 5, *et dubitat num sit soror S. Mochuæ, an vero diversa, et filia Crimthani. Iterum ad Vitam S. Kierani num.* 18, *eamdem asserit* ferri in Mag-trea *hoc die* coli, *et memorari etiam in Martyrol-Dungallensi, Cathaldi Maguir, et Mariani Gormani. Verum ibi in Vita. S Kierani cap.* 10 Brunecha *appellatur.*

Moeltalius *refertur in eodem MS. Tamlachtensi. Colganus* 21 *Martii in Appendice ad Vitam S. Endei cap.* 7, *scribit,* Moeltulium filium Gobnan, Abbatem Araniæ Orientalis, decessisse anno 865. *Sed num is hic referatur, non additur.*

Cumania, filia Alleani in Ard-vladh, Darius, Mo-beccus, } *indicantur in eodem MS. Tamlachtensi.*

Mathildis, filia Fulconis Regis Hierosolymorum, Abbatissa Fontis-Ebraldi Ordinis Benedictini, a Scriptoribus laudata, *quos indicat Arturus du Monstier in Gyneceæ Sacro, cui hanc cum titulo* Beatæ *inscripsit.*

Ermendrudis, Abbatissa in Bonnensi civitate statim ab obitu cœlum ingressa *dicitur, apud Cæsarium lib.* 12, *cap.* 43, *ideoque adscripta est ut* Beata *Menologio Cisterciensi Henriquez, Bucelini Benedictino, et Gynæceo Sacro Arturi du Monstier. Ast ea solum* Venerabilis *appellatur in Fastis Agrippinensibus Gelenii.*

Nicolaus Abbas XII Villarii in Brabantia, anno 1240 mortuus, *cum titulo* Beati *inscriptus est Menologiis Henriquez et Bucelini. Eumdem absque hujusmodi titulo refert Chalemotus.*

Irmentrudis de Milendunck, Antistita Dietkirchii, *laudatur a Theodoro Ray in Animabus illustribus Juliæ, Cliviæ etc. sed abstinet is a titulo* Sanctæ *et* Beatæ.

Ambrosius de Jesu, *ex Ordine Minimorum, Valentiæ in Hispania defunctus an.* 1541, *hodierna die; Vitam habet, cum titulo* Beati Patris, *Barcinonæ impressam Hispanice an.* 1618, *post S. Franciscum de Paula Ordinis Institutorem, auctore Petro Jacobo Tristan : quod sufficit hoc obitus ejus die indicasse, donec major auctoritas confirmet titulum, privata (ut videtur) devotione usurpatum.*

Electus, Romæ in Ara-cœli aut Assisii | Ordinis Minorum
Ludovicus de Sandoval Hispali sec. 13. |
Petrus de Padulis in Calabria an. 1540 | *relati in*
Bartholomæus in Lusitania anno 1546 | *Martyrol*
Francisca Pacheca in Castella sec. 16 | *Francisc.*

Arturi, et Francisca *etiam in Gyneceæ. Cardosus in Hagiologio videtur ad* 1 *Junii agere de* Bartholomæo.

Petrus Ballingus Sacerdos, Harlemii a Calvinistis hæreticis anno 1598 occisus, *refertur a Raissio in Auctario Molani ad Natales Sanctorum Belgii.*

S. Hypatius in Rufinianis *cum longo elogio refertur in MSS. Menæis Divionensibus. In aliis et Martyrologio Romano* XVII Junii.

Theodosia mater S. Procopii, *ut cum aliis duodecim nobilibus Matronis passa Cæsareæ, refertur in hodierno Romano, ex Actis filii. Horum fides cum apud nos vehementer vacillet, ob causam supra* XXI *Maji relatam, aliasque plenius suo tempore exponendas; non audemus illas hic adscribere numero Sanctarum mulierum, quæ utrum revera fuerint in rerum natura dubitamus. Veremur etiam, ne ipsum nomen* Theodosiæ *mutuo sumptum sit, ab ea quam supra diximus hodie coli a Græcis, Virgine et Martyre Cæsariensi; æque ac nomen* Procopii, *a certo ejusdem nominis ibidem Martyre, de quo Eusebius. De omnibus, quos Acta illa suggerunt, simul judicabitur* VI Julii.

Septem germani Martyres via Tiburtina *referuntur in Martyrologiis S. Hieronymi, Usuardi, Adonis, Notkeri, et aliorum. Sunt hi filii S. Symphorosæ : cum qua dicti filii in Martyrologio Romano et aliis coluntur die* XVIII Julii

S. Remigii,

S. Remigii, Episcopi Remensis, translatio tertia recolitur a Saussayo, et in MS. codice Usuardi ex MS. Florario. De ea agendum erit ad ejus Vitam i Octobris.

SS. Agricii et Nicetii Episcoporum translatio, a S. Hildulpho Episcopo dicitur facta in Vita S. Agricii num. 10, data xiii Januarii. at S. Nicetius colitur i Octobris.

S. Clementinæ Virginis et Martyris et Sociarum. Translatio Reliquiarum Mutinæ, indicatur ex tabulis Ecclesiæ Mutinensis, a Ferrario in Catalogo generali, qui addit putari fuisse ex numero Sociarum S. Ursulæ, proinde spectant ad xxi Octobris.

S. Vulganii Eremitæ obitus, Monstreleti apud S. Madelgisilum notatur in hujus Vita, die sequenti danda; interim videtur ab aliis confundi cum eo qui, Atrebati defunctus, colitur Lensii ii Novembris.

S. Dubricii, Episcopi Landavensis in Wallia, translatio inscripta est Martyrologio Anglicano Wilsoni in posteriore editione, et ab Alfordo in Indice Sanctorum Angliæ. Natalis ejus refertur iv Novembris.

SS. Blasii et Demetrii Martyrum inventio in civitate Verulana indicatur in Annotatis Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. In MS. Florario legitur Inventio S. Blasii Episcopi et Martyris. Hic forsan esset S. Blasius Sebastenus, iii Februarii. ast ambo Blasius et Demetrius Verulis coluntur xxix Novembris.

S. Nicolai Episcopi Myræ translatio, Nicolaus Senior Ep. Myræ, Theodorus Episc. Myræ Martyr } referuntur a Petro de Natalibus lib. 5 cap. 65 et seqq. et a Wilfredo: de iis agi poterit ad Vitam S. Nicolai vi Decembris.

DE S. CONONE ET FILIO EJUS

MARTYRIBUS ICONII IN ASIA MINORE.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De loco, tempore, et Actis Martyrii valde antiquis aliisque recentioribus, cum Officio Acerris usurpato, propter Reliquias eo translatas

XXIX MAJI Corpora Iconio

Iconium *Urbs est antiqua Asiæ minoris, peregrinatione et prædicatione S. Pauli Apostoli celebris: cujus in Actis Apostolorum capite* xiv *tertio fit mentio, postea metropolis Archiepiscopalis Lycaoniæ et Isauriæ habita, in quarum provinciarum confinio sita est: proprie tamen et passim Lycaoniæ adscribitur in Martyrologiis, ac nominatim* xxiii *Septembris ad memoriam S. Theclæ. Hic vero, tam in Actis prætitulatorum Martyrum, quam Martyrologiis, accensetur Isauriæ. Inde illorum Reliquiæ, incertum quando, in Italiam translatæ sunt ad urbem Campaniæ Episcopalem,* Acerra *sive* Acerræ *dictam, sub Archiepiscopo Neapolitano ad Clanium amnem, a Neapoli* viii *M. P. dissita in via Beneventum ducente. Ibi extat ecclesia*

Acerram translata,

SS. Cono et Conio, *seu* Conello *filio,* Martyribus *dicata, in qua prædictæ Reliquiæ adservantur; solennemque prout decet venerationem habent die tertia Junii,*

C *verosimiliter ob translationem ac depositionem isto die ibi factam. Nomen Patris Græcum,* Κόνων, *posterior ætas in* Conum *vertit, ex eoque filii, alias anonymi, nomen formavit, supponens idem cum nomine Patris fuisse, aut diminutivum illius; sicuti ad* x *diem Maji, agentes de Reliquiis S. Job, Papiæm translatis cum corporibus utriusque Tobiæ, patris ac filii, invenimus hunc distinctionis causa dictum* Tobinum *seu* Tobiolum. *Et hunc quidem Scriptura testatur patris nomine dictum fuisse; de filio autem* S. Cononis *tale nihil habent Acta antiquiora.*

una cum Actis dandis Græco-latine ex MSS. antiquis:

2 *Nos ea Græce invenimus in pervetusto Codice Vaticano, sub numero* 866 *fol.* 326 *descripta: qualia simul cum corpore videntur allata Iconio in Campaniam, et Latine reddita seculo saltem* ix *aut etiam citius, prout illa habemus ac damus ex quatuor Codicibus MSS. videlicet antiquissimo monasterii S. Maximini prope Treviros et alio nostro etiam valde antiquo, tertioque sed contractiori ecclesiæ S. Salvatoris Ultrajecti, ac denique ex Passionali Bodecensci Canonicorum Regularium in diœcesi Paderbornensi, quod liberiori paraphrasi stylum prioris versionis corrigit, et ordinem etiam nonnihil mutat, sicut in Annotatis apparebit. Compendium eorumdem aliquod habet Petrus de Natalibus, sed loco* Iconii *ponit* Nicomediam. *Sunt illa simplici stylo, et Græce scripta, et Latine reddita: imo si duo sola excipias, videri possent ex Actis Proconsularibus sumpta; potiori proinde fide digna, quam quæ postea licentius exornata et interpolata Acerræ fuerunt, atque ad divini Officii formam aptata seculo forsan* xiii. *Non est quidem antiqua isthæc versio, ex omni parte sincera atque germana: ea tamen uti maluimus, propter vetustatis reverentiam, observationem defectuum referendo ad Notas, quam novam condere.*

3 *Fidem hisce Actis eorumque antiquitati conciliant Martyrologia Usuardi atque Adonis, utpote seculo* ix *ad medietatem vergente conscripta, dum elogia inde accepta proferunt. Et Usuardus quidem his verbis utitur,* iv Kalendas Junii, apud Iconium civitatem Isauriæ, sub Aureliano Imperatore, passio S. Cononis Martyris et filii ejus: qui primum ignito ferro superpositi, deinde craticulam prunis suppositis et oleo superinfuso constanter superaverunt. Postea

Ex his sumpta Memoria in Martyrologus 29 Maji.

vero tam frixorii, quam suspensionis in equuleo penuriam passi, malleo ad extremum ligneo manibus eorum contritis, in laudem omnipotentis Dei spiritum emiserunt. F *Ado eadem fere sic recitat:* Item passio S. Cononis Martyris et filii ejus sub Aureliano Imperatore, in Iconio civitate provinciæ Isauriæ. Judice Domitiano. Hic cum esset fide præclarus, exhibitus Judici cum filio suo annorum duodecim, Spiritum sanctum in se habitare veraci confessione manifestaverunt. Primum itaque ignito ferro superpositi, deinde craticulam, prunis suppositis et oleo superfuso, constanter superarunt, inde frixorium: inde suspensi et valido igne sub eis adhibito, malleo ad extremum ligneo manus contritæ, in laudem omnipotentis Dei spiritum emiserunt. *Similia habent Notkerus, Auctor Martyrologii sub nomine Bedæ suppositi, Bellinus, et alii passim recentiores, cum hodierno Martyrologio Romano.*

Dicuntur passi sub Aureliano Imp.

4 *Regnavit* Aurelianus Imperator *ab anno* cclxx *ad* cclxxv; *sed etiam* Aurelianus *alter sub Trajano,* Comes utriusque militiæ in Isauria, Princeps *et* Imperator *dictus sæpe invenitur. Etenim sævitia in Christianos exercenda sic probatus Trajano fuit, ut ab eo ex Asia Romam missus inveniatur,* ad interfectionem

A nem omnium Christianorum, *uti pluribus deductum est ad Catalogos antiquorum Pontificum num.* 49, *et rursum ad Ephemerides Græcorum metricas* XXVIII *Septembris, cum ageremus de Charitone Iconiensi Martyre, distinguendo ab ejusdem nominis posteriore Palæstinio Abbate. Ideo vehementer propendeo, ut hoc* quoque S. Cononis *Martyrium ad Trajani ætatem pertinere credam; et* Comitem Domitianum, *hic nominatum,* Aureliano *in Europam evocato successisse, non autem ab eo missum fuisse: licet Actorum Auctores, æque ac alii quarto quintove seculo gesta Martyrum compilantes, confuderint personas, et has confundendo etiam temporum conturbaverint characteres. Ceterum utriuscumque* Aureliani *ætate res acta est. Ob secessum* Cononis *in solitudinem, tam interpres quam interpolator Latinus* Monachum *eum vocandum* S. Cononem *crediderunt, sed excusandi sunt, velut ex seculi sui usu locuti. Nam veri nominis Monachos nemo facile inveniet ea ætate: sed tales tantum quales faciebat fugiendæ persecutionis necessitas eos, quos etiam tempore suo describit Apostolus ad Hebr.* x, 38, in solitudinibus errantes, in montibus et speluncis et in cavernis terB ræ: *horum autem aliqui, solitariæ ejusmodi quietis amore capti, cum idoneum locum invenissent, ibi cellam sibi ac mansionem constituerunt, Græce* Μονήν, *quod initium denique vero Monachatui dedit circa finem seculi* III: *hic vero seculo sequenti magis magisque invaluit, et apud Ægyptios primum, ac deinde etiam apud alios ad perfectiorem formam adductus fuit.*

fortassis in alium seniorem mutando,

et vitam solitariam coluisse.

Acta recentiora pro Officio et die 3 Junii.

5 *Porro Acta, quæ supra diximus seculo* XIII *vel serius interpolata sub nomine* S. Coni, *quo media ætas utebatur, invenimus transcripta Neapoli apud Clericos Regulares, in schedis Antonii Caraccioli, vulgandis Ecclesiæ Neapolitanæ monumentis celebre nomen adepti, quæ contulimus cum Officio ecclesiastici inde accepti, et Acerris olim soliti recitari, Lectionibus, Responsoriis atque Antiphonis: et sic collata secundo loco edimus; ut tali exemplo moneatur Lector, quantum de genuina sinceritate amittere soleant ejusmodi omnia, dum per plurium manus ac stylos transeunt, semper aliquid furfuris contrahentia, quod cribo et scopa indigeat. Ita hic in fine additur, quod mortem Sanctorum* audientes Fratres, qui erant in eorum monasterio, venerunt cum aromatibus, et tulerunt corpora nocte, et sepelierunt eos in sancta Sion in ipso monasterio, tertio nonas Junii. *Quorum nihil habent* vetera Acta: *Martyrologia autem vetusta,* IV Kalendas Junii *notant. Bodecensis Codex, nescio* C *quare, Passionem eorumdem in titulo adscribit* VII Idus Maji. *MS. Trevirense sub finem ait, quod Commemoratio celebratur* vicesima die mensis Maji, *et sub tali etiam die Passionem contractam habet Codex Ultrajectinus; sed errore librariorum utrobique potuit omissum esse,* nona. *Neque dubitem quin sic Acerris fuerit antiquitus servatum: sed post illatas Campaniæ a Sarracenis restauratasque a Normannis vastitates, videtur nova facta Corporum sanctorum translatio, cujus causa nunc die* III *Junii festum celebrari diximus, quando iidem referuntur a Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ et alio Catalogo ejus generali. Talem autem cultum confirmat Hymnus, in eo festo recitari solitus hoc tenore:*

D

quibus consonat Hymnus ejusdem Officii.

Martyr insignis Cone, quem colendum
Tertio Nonas Junii per orbem
Scimus, et læti meritis honores
  Reddemus astris.
Supplices audi populos, et aures,
Quas tui fundunt famuli per aras,
Vocibus præsta, facilis benignas
  Tempore Sacro.
Hunc diem festum pueri faventes,
Hunc diem castæ celebrent puellæ,
Hunc diem festum celebremus omnes
  Carmine læto.
Urbis hic noster Pater atque Rector,
Laudibus summis referendus astris;
Cujus ad templum veniunt catervæ
  Ordine longo.
Nam fuit clara genitus parentum
Prole, qui magnis opibus valebant:
Moribus clarus fuit, atque miris
  Clarior actis.
Cum vero Calvus laceraret orbem,
Nominis Christi gravis hostis, atrox E
Pestis humani generis et horror,
  Cæde cruentus;
Claruit sanctus Conus orbe, fesso
Jam malis tantis, coronandus inter
Milites claros Domini supremi,
  Sanguine fuso.
Filius juxta Cononus beatus,
Sanguine fuso meruit coronam.
Morte contempta super astra vecti,
  Ambo triumphant.
Supplices clare rogitamus omnes,
Sitis et nostri memores per ævum;
Et Deum cœli populo benignum
  Reddite vestro.
Ut salus illi super et salubris
Aer, et fruge gravidus sit annus,
Fertilis totus, gravidus olivis,
  Vitibus atque;
Gaudet in latis pecus omne campis:
Sic ad exactos veniamus annos,
Semper hunc sacrum celebremus hymnum
  Carmine læto.
Sit decus summo Domino polorum,
Laus sit et ingens simul et potestas, F
Qui suo nutu regit altus Orbem,
  Trinus et unus. Amen.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui dimicantes provehis ad coronam, concede nobis famulis tuis, sanctorum Martyrum tuorum, Coni et Cononi digne solennia celebrare, utque eorum gloriosos triumphos devotis mentibus personamus, ipsorum intercedentibus meritis ad superna gaudia pertingamus. Per Dominum.

ACTA

ACTA

Ex antiquis MSS. Græcis ac Latinis.

Adductus ad tribunal ex eremo,

Regnante Aureliano tyranno, directus est Domitianus ad compellendam omnem provinciam, ut vim faceret omnibus adorandi atque colendi nefandissima idola. Dum ingressus fuisset in Iconium *a* civitatem provinciæ Isauriæ, obtulerunt ei hominem, venerabili vita viventem coram Deo, amicum Dei et cohæredem Christi, confabulatorem *b* Angelorum : qui dæmonum quidem erat insecutor idolorum maledictorum, sanctorum Martyrum intercessor. Hic habuit uxorem, et discessit *c* ab ea, castusque permansit habens filium : et accipiens eum, mansit in solitudine *d*.

ubi degens, fluvii cursum stiterat ;

2 Ambulavit enim in viis Moysi, increpans fluctus, faciens mandata Dei. Erat enim ibi prope ipsum locum fluvius *e* torrens, quo nullus poterat de vicinis locis, a multitudine aquæ, transire. Appropiante vero populo rogabant S. Cononem, ut eos trans-fretaret. Increpuit S. Conon aquam, et statuit eam, et faciens viam eduxit eos. Descendente vero S. Conone in monasterium *f* suum, jubens aquis ut non currerent usque ad tempus : deinde implens eas inundavit plurimas provincias *g*. Cognoscens sanctus Conon quod factum fuisset, pergens venit apud flumen, jubens ei ut ita cursus ejus esset secundum misericordiam Dei : unde usque hactenus omnes ibi placentes Deo lætantur ab eo, et subjecta sunt ei, non solum aquæ, sed et omnis terra ipsa. Completum est enim quod scriptum est : Quoniam si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, Transi, et transiet. Non solum, aquis imperat, sed et *h* fluctibus jubet. Credidit autem Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam : credidit sanctus Conon Deo, et non solum amicus Dei vocatus est, sed coheres Christi factus. Hi placent Deo et hi militant *i*, non solum in terris, sed et in cœlis.

deque instituto vitæ rigore interrogatus,

3 Videns *k* hæc minister diaboli Domitianus Comes, dixit : Venerabilem senectutem *l* tuam in multam verecundiam perduxisti, qui non respicis Imperatorem et omnem sanctum *m* lætantem : et cur sic in ista mansione falleris? S. Conon dixit, Qui cum Deo vivunt, in hoc schemate ambulant, ut ego : oportet enim eos per multam tribulationem introire regnum cœlorum : nam qui coram hominibus vivunt, schema habent in pulchris vestibus ambulantes : ego incipio properare cruci Christi, ut quæ ad tempus sunt peccata remittat mihi, qui hæc judicabit. Domitianus Comes dixit, Judicasti vitam finire? S. Conon dixit, judicavi quantum ad homines complere, et cum Christo quidem habitare.

ac Christum confessus

4 Domitianus Comes dixit : Credo te impium esse diis : quid stas? primum religionis tuæ honorem enarra. Monachus *n* es, aut Diaconus? S. Conon dixit, vivo coram Deo, adorans Christum, exultans sancto Spiritu : ego enim indignus laicus sum, qui vero innituntur dignitati illi in Christo lætantur. Domitianus dixit, Uxorem habuisti? S. Conon dixit ; Revera : sed paucum tempus vixit mecum, et modo cum Christo est. Domitianus dixit, Volo cum *o* acribia vitam tuam cognoscere : filios habuisti? S. Conon dixit : Habeo filium, et hunc me oportet tuis præsentare aspectibus. Domitianus dixit ; Et ipse impius est diis? Sanctus Conon dixit : Qualis radix, tales et rami sunt : nunc ergo

una cum filio,

Ἔτι κρατήσαντος τὸ βασίλειον Αὐρηλιανοῦ τοῦ τυράννου, ἀπεστάλη Δομετιανὸς ὁ Κόμης κατοπτεῦσαι πάντας προσκυνεῖν καὶ σπένδειν τοῖς μιαροῖς εἰδώλοις. Εἰσελθὼν οὖν εἰς τὴν Εἰκονίων πόλιν τῆς Ἰσαυρίας, ὑπεβλήθη αὐτῷ Κόνων τὶς σεμνὸν βίον ζῶν, φίλος δὲ Θεοῦ, καὶ κληρονόμος Χριστοῦ, καὶ συνόμιλος Ἀγγέλων Θεοῦ, δαιμόνων δὲ διώκτης, εἰδώλων καθαιρέτης, βραβευτὴς δὲ τῶν Μαρτύρων. Οὗτος ἔσχηκὼς γυναῖκα, ἀνεχώρησε χηρεύσας, ἔχων καὶ υἱόν· καὶ λαβὼν αὐτὸν κατιδίαν ᾤκησεν.

Ἀνεδέξατο δὲ τὸν βίον Μωϋσέως, ἐπιτάττων τοῖς ὕδασιν· καὶ γὰρ [ὄντος αὐτοῦ] ἐν τῇ μονῇ, πλησίον ἦν ποταμὸς ῥέων, ὃς ἐπολιόρκει πάντας τοὺς γειτνιοῦντας [οἵτινες] τοῦτον ἐπὶ πλημμύρᾳ ὑδάτων ἐπελθόντων, οὐκ ἠδύναντο παρελθεῖν πόρρω. Ἐπιστάντος οὖν ὄχλους, παρεκάλουν τὸν ἅγιον Κόνωνα διενεγκαι αὐτούς. Ἐπιτιμήσας οὖν ὁ ἅγιος Κόνων τοῖς ὕδασιν, ἔστησεν αὐτά, καὶ ποιήσας ὁδὸν διῆγεν τὸν ὄχλον. Ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ Ἁγίου ἐπὶ τὸ μοναστήριον, καὶ μὴ κελεύσαντος τοῖς ὕδασιν διοδεύειν, ἀνάρροια ὥδευον, καὶ ἐγέμισαν τὰς πλησίον κώμας. Γνοὺς δὲ ὁ μακάριος Κόνων τὸ γεγονός, καὶ σύννους γενόμενος, ἀπῄει πρὸς τὸν ποταμόν, ἐπιτρέπων αὐτῷ τοῦ πορεύεσθαι. Ὅσοι οὖν κατὰ Θεὸν ζῶσιν, οὕτως πολιτεύονται, καὶ οὕτως ἀρέσκουσιν Θεῷ, καὶ τιμῶνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑποτάσσεται αὐτοῖς οὐ μόνον τὰ ὕδατα, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ κτίσις· ἐπλήρωσεν γὰρ οὗτος τὸ γεγραμμένον, Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, καὶ ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβηθι, καὶ γενήσεται. Οὐ μόνον οὖν τοῖς ὕδασιν ἐπιτάττει, ἀλλὰ καὶ τοῖς κτίσμασι κελεύει· ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· ἐπίστευσεν Κόνων τῷ Θεῷ, καὶ οὐ μόνον φίλος ἐκλήθη, ἀλλὰ καὶ συγκληρονόμος Χριστοῦ· τοιοῦτοι ἀρέσκουσιν τῷ Θεῷ, τοιοῦτοι στρατηγοῦσιν, οὐ μόνον τὰ ἐπὶ γῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τοῦτον ἰδὼν ὁ ὑπηρέτης τοῦ σατανᾶ Δομετιανὸς ὁ Κόμης, εἶπεν, Τὸ σεμνόν σου τῆς πολιᾶς, καὶ τὸ γῆρας εἰς πολλήν με αἰδῶ κατέστησεν· τοίνυν ὁρᾷς τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εὐωχουμένην· καὶ διατί αὐτὸς ἐν τοιαύτῃ πλάνῃ διάγεις; Κόνων εἶπεν· Οἱ κατὰ Θεὸν ζῶντες, οὐ δύνανται οὕτως εὐωχίᾳ διάγειν· δεῖ γὰρ αὐτοὺς διὰ πολλῶν θλίψεων εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· οἱ δὲ κατὰ ἄνθρωπον ζῶντες, ὧδε εὐωχοῦνται, καὶ ἐν μαλακοῖς ἱματίοις διάγουσιν. Τοίνυν μᾶλλον αἰτοῦμαι συγκακουχεῖσθαι τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν· ἀξιῶ δέ σε μὴ διὰ συντόνων με ἀνέλῃς, ἀλλὰ κατὰ μέρος φαιδρὰς μοι τὰς βασάνους, καὶ τὰς πληγὰς ἐπιφέρων, ἵνα κἀγὼ διὰ πολλῶν θλίψεων καταξιωθῶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Δομετιανὸς Κόμης εἶπεν· Ἔκρινας γὰρ τοῦ ζῆν ἀπαλλαγῆναι; Κόνων εἶπεν· Ἔκρινα τοῦ ζῆν κατὰ ἄνθρωπον πληρῶσαι, καὶ σὺν Χριστῷ πολιτεύεσθαι.

Δομετιανὸς Κόμης εἶπεν· Νομίζω σε ἀσεβεῖν τοῖς θεοῖς· τί δὲ ἦσθα ἐν τῇ ἀσεβεῖ θρησκείᾳ, Παππᾶς, ἢ Διάκων; Κόνων εἶπεν· Ἔζησα κατὰ Θεόν, προσκυνῶν τῷ Χριστῷ, καὶ ἀγαλλόμενος τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὢν ἁμαρτωλὸς καὶ λαϊκός· οἱ γὰρ καταξιωθέντες τοῦ ἀξιώματος ἐκείνου σὺν Χριστῷ ἀγάλλονται. Δομετιανὸς Κόμης εἶπεν, Γυναῖκα ἔσχες; Κόνων εἶπεν, Ναί, ἀλλ' ὀλίγον χρόνον συνέζησεν σὺν ἐμοί, νῦν δὲ σὺν Χριστῷ ἐστιν. Δομετιανὸς Κόμης εἶπεν· Βούλομαι κατὰ ἀκρίβειαν γνῶναί σου τὸν βίον· Τέκνα ἔσχες; Κόνων εἶπεν· Ἔχω υἱόν, καὶ τοῦτον παραστῆσαί με δεῖ τῷ βήματί σου. Δομετιανὸς Κόμης εἶπεν· Καὶ αὐτὸς ἀσεβὴς εἰς τοὺς θεούς; Κόνων εἶπεν· Οἵα ἡ ῥίζα τοῦ δένδρου, καὶ οἱ κλάδοι τοιοῦτοι· νῦν οὖν κέλευσον αὐτὸν παραστῆναι τῷ βήματί σου. Δομετιανὸς Κόμης εἶπεν· Παραστήτω αὐτοῦ καὶ ὁ υἱός. Ἡ τάξις

A τάξις εἶπεν, Πάρεστι τῷ βήματί σου. Δομετιανὸς εἶπεν· Πόσων ἐτῶν ἐστιν ὁ υἱός σου; Κωνων εἶπεν· Δώδεκα ἐτῶν ὢν γέγονεν Ἀναγνώστης, καὶ τῷ βίῳ τῷ κοσμικῷ ἀποταξάμενος, κατηξιώθει τὸν κλῆρον λαβεῖν τοῦ Διακόνου.

Δομετιανὸς εἶπεν· Τί οὖν; βούλεσθαι προσέρχεσθαι τοῖς θεοῖς, καὶ θύετε, ἢ οὔ; ἐγὼ γὰρ ἐκελεύσθην παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, τοὺς μὴ πειθομένους θύειν τοῖς θεοῖς τιμωρίαις διαφόροις αἰκίζειν. Κώνων εἶπεν· Ἀπερριμμένε, καὶ πάντων ἀνθρώπων ἀσεβέστατε, οὐκ εἶπόν σοι, Ποίει ὃ θέλεις; Δομετιανὸς Κόμης εἶπεν πρὸς τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ, Ἐκκαύσαντες τήμους, ἐπίθετε αὐτοὺς ὑπεράνω αὐτῶν. Κώνων εἶπεν· Δὸς ἐν τῷ μέσῳ τὰ βασανιστήρια, καὶ τότε γνώσῃ δύναμιν Χριστοῦ. Δομετιανὸς Κομης εἶπεν· Διὰ πυρὸς ὑμᾶς ἀναλίσκω. Κώνων εἶπεν· Ὃ βούλει ποίει. Δομετιανὸς Κόμης εἶπεν· Ἐκκαύσαντες ἐσχάρας, ἔλαιον κατὰ μέρος εἰς τοὺς ἄνθρακας ἐπιζέοντες, ἐπιρρίψατε αὐτοὺς ἐπάνω τῆς ἐσχάρας. Κώνων εἶπεν. Καὶ πρὸ τούτου σε ἠξίων, ὅτι εἴ τινας ἐπαχθῆναι τιμωρίας ἔχεις, ἐπάγαγε. Δομετιανος εἶπεν· Στρέψαντες αὐτοὺς κατὰ τῆς γαστρὸς ἐκκαύσατε. Κώνων εἶπεν· Πέποισο ὅτι οὐκ αἰσθανόμεθά σου τῆς πυρᾶς. Δομετιανὸς Κομης εἶπεν· Ἐκκαύσαντες τήγανον, B καὶ ἐμβάλοντες ἔλαιον εἰς αὐτὸ, ἐπιρρίψατε αὐτοὺς εἰς τὸ τήγανον, ὅπως καὶ νῦν ἅψηται αὐτοὺς τὸ πῦρ. Κώνων εἶπεν· Τί ἔστι τοῦτο; καταπαίζουσίν σου οἱ ὑπηρέται, καὶ οὐκ ἐθέρμαναν καλῶς τὸ τήγανον. Δομετιανὸς εἶπεν· Ἄροντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ τηγάνου, κρεμάσατε αὐτοὺς κατὰ σφυρῶν, καὶ ὑποκαπνίσατε αὐτοὺς δριμυτάτως, ὅπως ἀποπνιγῶσιν. Κώνων εἶπεν· Τὸ πῦρ σου οὐχ ἥψατο ὑμῶν· καὶ τοῦ καπνοῦ σου οὐ φροντίζομεν.

Δομετιανὸς εἶπεν· Ξυλίνῳ πρίονι τὰς χεῖρας αὐτῶν περιέλετε. Κώνων εἶπεν· Οὐκ αἰσχύνῃ ὅτι δύο ἀγροῖκοι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ πᾶσαν τὴν ὑπερηφάνειαν ὑμῶν ἔθλασαν, καὶ τὴν πανοπλίαν ὑμῶν κατέλυσαν. Καὶ ταῦτα εἰπόντος τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Κωνωνος, φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐγένετο λέγουσα αὐτοῖς· Ἀπέλθετε οἱ γενναῖοι ἀθληταὶ τοῦ Χριστοῦ, ὧν ὁ βίος ἁγνος, καὶ ὁ τρόπος τέλειος, καὶ ἡ ζωὴ ἐν οὐρανοῖς· στεφανοφοροῦντες πομπεύετε, ἐνδεικνύμενοι τὸ νῖκος κατὰ τοῦ σατανᾶ. Καὶ ταύτης τῆς φωνῆς ἐνεχθείσης, οἱ ἅγιοι Μάρτυρες ἀνατείναντες τὸ ὄμμα αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, προσηύξαντο ἐπὶ ἱκανόν· καὶ ποιήσαντες τὴν ἐν Κυρίῳ σφραγῖδα, ἀπέδωκαν τὰς ψυχὰς ἐπὶ τοῦ βήματος. Καὶ ἐπὶ τοῦ φόβου ἀνέστη ὁ Ἄρχων ἀπὸ τοῦ θρόνου· καὶ ἐλθόντες οἱ ἀδελφοὶ ἔλαβον τὰ σώματα τῶν ἁγίων Μαρτύρων, ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον τετιμημένα, καὶ ἔθαψαν αὐτὰ αἰνοῦντες τὸν Θεὸν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

venire jube eum ante conspectum tuum. Domitianus D Comes dixit : Præsentetur et filius ejus. Officium dixit : Præest luminibus tuis. Domitianus Comes dixit : Quot annorum est filius tuus ? S. Conon dixit : Duodecim *p*, et expertus in lectionibus, et *p* mundo renuntians, digne fuit sortem accipere Martyrum : sed rogamus ne compendiose nos ad sententiam perducens, finem velis dare : sed citius nos per singula tormenta transire fac et plagas, ut ego dignus sim ingredi regnum cœlorum.

5 Domitianus Comes dixit : Quid ergo ? Vultis credere diis et sacrificare eis ? an non? Mihi enim jussum est ab Imperatore, qui non consentiunt immolare diis, sententias in eos diversas pronuntiare. *nec persuasus diis immolare,* S. Conon dixit : *q* Stulte et omnium hominum impiissime, non tibi dixi, fac quod vis? *q* Domitianus Comes dixit Ministris, Incendite ferros *r*, et ponite super eos. *r varie per ignem torqueatur:* S. Conon dixit; Veniant *s* ad me diu sententiæ tuæ, et tunc videbis virtutem Christi. *s* Domitianus dixit, Per ignem vos extricabo. S. Conon dixit: Quod vis fac. Domitianus dixit: Craticulam incendite, et mittite oleum per angulos ejus, et carbones succendite, et jactate eos super craticulam. S. Conon dixit : Pridem tibi dixi, Si qua sunt tor- E menta, ostende. Domitianus dixit; Revolvite eos supra ventrem suum, ut ardeant. S. Conon dixit : Credis, quia non cogitamus de igne tuo? Domitianus dixit : Succendite frixorium, et mittite eos ibidem, forte vel nunc continget eos ignis. S. Conon dixit : Quid est istud? Illudunt ministri ; non calefecerunt frixorium bene. Domitianus Comes dixit : Tollite eos de *t* tygano, et suspendite eos *u* singillatim, et supponite illis ignem validum, *u* ut statim animam tradant. S. Conon dixit : Ignis tuus nos non tetigit : nam de tuo *x* incendio nos *x* gaudemus.

6 Domitianus dixit : Malleum ligneum afferte, et manus eorum conterite *y*. *et omnibus tormentis superiores ipse ac filius* *y* S. Conon dixit : Non erubescis, quod duo servi Dei, omnem superbiam tuam confregerunt, et victoriam diaboli vetaverunt? Et hæc dicente S. Conone, vox venit de cœlo dicens : Ite fortes Athletæ Christi, quibus seculum castum, et cursus fortior, et vita in hominibus bona fuit, et coronati rosis, et ex pugna honorati, nunc in cœlis vos habitare ostendite victo diabolo. Et istam vocem audientes sancti Dei Martyres, suspicientes oculis in cœlum, diutissime orationem *spiritum in oratione reddunt.* facientes, in Domino tradiderunt spiritum ante tribunal. Et præ timore exurrexit Comes Domitianus C de throno : et venientes Fratres sustulerunt corpora sanctorum Martyrum, super aurum et lapidem F pretiosum multum : et sepelierunt ea, laudantes Dominum *z*. Martyrizatus est Sanctus Conon cum *z* filio suo in Iconio Isauriæ provinciæ, sub Domitiano Comite : Commemoratio celebratur vigesima die mensis Maji, regnante Domino Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Passim* Myconium Hesauriæ, *vel etiam* Herausiæ *habent MSS. nostra : sed evidens sphalma correxi : non item in Græco mutavi* Εἰκόνιον *in* Ἰκόνιον. *Licet enim alii omnes sic scribant : notat tamen Stephanus de urbibus, antiquam ibi fabulam circumferri de luteis imaginibus, ad generis humani restaurationem ibidem post diluvium formatis, unde urbi nomen adhæserit ; quod proinde, inquit idem Stephanus,* debebat per dyphthongum scribi, διὰ τὰς εἰκόνας ἐκεῖ διαγραφῆναι.

b *MS. Bodecense longiori paraphrasi,* Misit apparitores suos, ut comprehenderent aliquos Christianos, quos sibi oblatos crudeli vexatione torqueri juberet : a quibus videlicet ministris suis oblatus est ei post aliquot dies . . . Conon . . . . confabularis Angelorum.

c *Idem MS. melius,* ea mortua recessit : *Græce enim ad verbum est,* Cum habuisset uxorem, viduus factus recessit, *scilicet ab urbe...* et privatim *seu* solus, habitavit.

d *Totum sequ. § in MS. Bodecensi, hic exemptum, et ad finem sic relatum, invenio :* Legitur de hoc beato viro laudabile quoddam et memoria dignum miraculum, quod per eum Dominus ostendit, cum in solitudine, sicut prædiximus, habitaret. Erat *etc. Atque hoc unum ex duobus punctis est, quod uti ex Actis Proconsularibus haberi non potuit, ita per vulgi traditionem acceptum minoris est fidei, præsertim quoad circumstantias aliquas. Similiter non magni facio vocem, quæ Martyribus in fine sui agonis infra dicitur de cœlo lapsa : quia id in primæ notæ Actis insolens, in aliis autem levioris notæ tam frequens est, ut fides haberi prudenter nequeat.*

e *Lycaoniam quam longa est percurrit, et Iconium alluit fluvius ; qui tandem una cum pluribus aliis minoribus rivis, in Ascanio lacu se perdit : ex quo deinde lacu, per subterraneos meatus, videtur Mæander procedere.*

A f Monasterium *in Vitis Patrum sæpe sumitur pro* cella eremitica, *unum aut duos dumtaxat capiente : idque secundum proprium vocis etymon : quod usus posterior deflexit ad cœnobia plurium significanda.*

g *Græca multo clarius et alio prorsus sensu sic reddentur :* Regrediens porro Sanctus in cellam suam, cum non jussisset aquas progredi, retrorsum abeuntes illæ, impleverunt vicinos : quod B. Conon, recogitans, et sciens quod factum erat, venit iterum ad fluvium, jubens ipsum procedere, *solito scilicet cursu et alveo ; contra quam interpretes intellexerunt, rati vicorum illorum commodum fuisse, quod erat damnum, nisi permissus naturali suo fluxui rivus fuisset. Si aliter alius Græcus contextus olim habuit, tunc censuerim a natura fluvii, eo lacu quem dixi absorpti, occasionem tribuendi miraculo, id quod erat a natura : et sic prioribus consentiens MS. Bodecense dicit, quod* Sanctus fluvio præcipit, ut arrepti cursus itinera de reliquo semper observaret ; ut videlicet, quod hactenus ipsi superabundaverat, divisum in partes, aliarum etiam regionum utilitatibus deserviret.... unde et usque hodie habitatores regionis illius, præ-
B dicantes beneficia tam memorabilis viri, glorificant in factis ejus largitorem et auctorem meritorum ipsius D. N. J. C. etc.

h *Idem MS.* sed et terræ, quæ se ad imperium ejus meabilem præbuit : *Græcum,* sed omni etiam creaturæ.

i *Græce est*. Hi imperant, *velut Duces militibus suis,* non solum iis quæ in terris sunt, sed etiam quæ in cœlis.

k *Græce,* Hunc videns : *et melius : quia sic apparet, antiquo textui insertum postea miraculum illud fuisse Idem cum agnosceret paraphrastes Bodecensis, maluit illud eo movere loco, ubi importune interrumpebat cœptum sermonem, et referre ad calcem.*

l *Græca rectius,* Venerabilis canities atque senectus tua in tui venerationem me adducit. Igitur vides *etc.*

m *Immo* et mundum universum, *ut est in Græco;* secundum seculum *scilicet, sicut est in MS. Ultrajectino.*

n Παππᾶς, *non* Monachum *significat, sed* Papam *idest,* Episcopum *vel* Sacerdotem, *quod magis quadrat alteri parti interrogationis : et hoc videns Bodecensis paraphrastes atque emendare volens, scripsit,* Monachus es, an laicus? *et deinde respondet,* Vocor qui-
C dem laicus, sed professione sum solitarius. *Idem omisit priores omnes responsiones, et interrogationes.*

o Ἀκρίβεια diligentia, *MS. Bodec.* Volo evidentius cognoscere vitam tuam.

p *Græce,* Cum esset annorum duodecim factus est Lector ; et seculari vitæ renuntians, dignus fuit sortem Diaconi accipere.

q *MS. Bodec. sic extendit responsionem :* Sive Imperator tuus jusserit, sive voluntatis propriæ malevolentia suggesserit, excogita quotquot pœnarum genera possis, et excrucia nos quantum volueris ; certissime sciens, quod nec minis, nec blanditiis tuis provocati poterimus negare nomen Domini Dei nostri.

r *Idem MS. et Ultraject.* laminas ferreas. *Fortasse propria Isaurorum lingua,* laminæ ferreæ *dicuntur* τῆμοι, *aliis Græcis ignota voce.*

s *Græce,* Profer in medium instrumenta tortoria.

t *Etiam in MS. Græco, ter* Τύγανον, *semel tantum scriptum erat* Τήγανον, *quod usitatum alias est, et* Sartaginem *significat, prout habetur in Bodec.*

u *Græce* κατὰ σφυρῶν, per malleolos pedum ; καὶ ποκαπνίσατε, et fumum subtus excitate.

x *Ibid.* Et fumum tuum non curamus. D

y *Græce est,* Serra lingea manus eorum amputate, *et sic habent Acta recentiora, MS. Bodecense antiquis Actis inhærens, addit :* Quod cum a ministris crudeliter fuisset impletum.

z *Hactenus Græca, nec plus habet MS. Bodecense aut Ultrajectinum : videtur autem pro* Vigesima, *legendum,* Vigesima nona.

ACTA RECENTIORA

Ex MS. Neapolitano et Officio Acerrano.

Temporibus *a* Aureliani Præfecti erat quidam vir, nomine Conus, magnus ac timens Deum in civitate Iconii, habens conjugem fidelem in Domino : qui in tantum supernæ patriæ erant accensi desideriis, ut cœlestem magis quam terrenæ dignitatis gloriam appeterent : Et quotidie in orationibus suis postulabant Deum, ut daret eis filium, quorum pia vota exaudiens omnipotens Deus, donavit eis filium, et posuerunt ei nomen, Conus. Mater, ipsa die qua peperit, migravit ad Dominum. Beatus vero Conus in vigiliis, et orationibus die noctuque insistebat *b* : et E cum factus esset filius annorum septem, omnia quæ habere potuit pauperibus erogavit, et ad monasterium cum unico filio suo perrexit, tantumque illi Deus gratiam contulit, ut *c* cæcos illuminaret, leprosos mundaret, dæmonibus imperaret, varios languores ad pristinam sanitatem perduceret.

a

S. Conus mortua uxore,

b

cum filio septenni secedit:

c

2 Erat autem eadem in civitate Iconio quoddam flumen, quod hiemali tempore *d*, proprio relicto alveo, magnam civibus inferebat incommoditatem. Illo itaque tempore, cum ex more fluvius crevisset nimium ; illuc cucurrit omnis populus ad virum Dei, eique pedibus prævolutus cum lacrymis dicebat : Succurre nobis, serve Dei, quod fluvius crevit, et demerget nos et omnia nostra : et populus noster ex alia parte est, et huc transmeare non potest. Tunc Beatissimus Conus dixit ad illos ; Ego peccator et indignus sum, et talia agere non possum. Omnis autem populus clamare cœpit, Sancte Cone, serve Dei, adjuva nos. Beatus vero Conus surgens perrexit ad ripam fluminis, et elevatis oculis in cœlum dixit : Domine Jesu Christe, sicut exaudisti Moysen famulum tuum in mari rubro, et transvexisti filios Israel per desertum ; ita Domine exaudi me, non pro meis meritis, sed propter populum istum, ut videant et glorificent nomen tuum benedictum in se- F cula seculorum. Cumque omnis populus dixisset, Amen ; statim fluvius divisus est in duas partes, et subito aqua retro concisa est. Tunc tam omnis populus, quam etiam animalia quæ in altera parte erant, ad propria sunt reversi. Omnes viri et mulieres una voce clamaverunt, collaudantes Deum, qui salvat omnes sperantes in se. Fluvius autem ille non est reversus per alveum suum unde venerat, sed *e* implevit montes et colles, ita ut neque homines transitum inde habere possent. Tunc universi populi, currentes ad virum Dei, narraverunt ei omnia. Ille vero perrexit ad ripam fluminis, faciensque signum sanctæ Crucis super eam dixit : Imple jussionem Dei omnipotentis, et perge in alveum tuum. Statim, sicut servus qui adimplevit jussionem Domini sui, ita fluvius ille adimplevit jussionem sanctissimi viri, juxta illud quod Dominus ait : Si habueritis fidem sicut granum [sinapis, et dicetis monti huic, Transfer, et transferetur.

d

precibus flumen in 2 partes dividit:

e

Signo Crucis dein eum ad alveum suum reducit:

Mat. 17 19.

3 Inter hæc sanctissimus Conus multa templa idolorum destruebat, et multos incredulos ad fidem Christi convertebat, non solum in civitate Iconio, sed in aliis provinciis : faciebatque in Christi nomine signa mirabilia. Factum est autem, dum fama sanctissimi

idola destruens multos convertit:

sanctissimi viri perveniret ad aures cujusdam Domitiani, venit ille iniquissimus in civitatem *f* Romam : tantusque pavor et hebetudo mentis facta est in civitate illa, ut nullus auderet se palam Christianum confiteri: adeo ut plurimi eligerent in montibus vitam cum bestiis ducere, quam Christianam fidem supplicio verendo negare.

Domitiano Præsidi sistitur:

4 Tandem diaboli instinctu Domitianus jussit ad se venire B. Conum : cui dixit : Gaudeas, Nobilissime Abbas. Ad quem S. Conus respondit, Gaudeo plane. Domitianus dixit : Quod audivi de te, modo cognosco in veritate : quia corpus tuum lucidum est, et oculi tui sicut stellæ radiantes sunt senectusque tua non meretur ullam detractionem. Interea modeste illum commonere cœpit, dicens : Relatum est nostræ excellentiæ, te felle pestiferæ Christianitatis non mediocriter esse refertum; ut non solummodo tibi tua non sufficiant, sed etiam plerosque impedire non verearis : quibus auditis, fidem penitus non dedimus, pro eo scilicet quod te nobiliter ortum, et nostræ militiæ devote militare scimus.

a quo interrogatus,

Ad hæc B. Conus ait : Scriptum est, quod utilibus monitis sensum accommodare debemus, et non inutilibus. Cur exhorruisti Christum Dominum nostrum, tentum et damnatum, mortuum et sepultum ? Quare prius non admiraris illum de virgine natum, virgine pariente, virgine permanente; nativitatem cujus Angeli nuntiaverunt, gaudentes et canentes, Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis? Quare non vereris illius virtutem, qui de quinque panibus et duobus piscibus satiavit quinque millia hominum? Quis utique hoc fecit ut ille, qui cæco nato lumen reddidit, et quatriduano Lazaro vitam donavit? ad ultimum sua voluntate passus est pro salute mundi. Ad ejus mortem petræ scissæ sunt, monumenta aperta sunt, et multa corpora Sanctorum surrexerunt.

Christum confitetur et ejus miracula:

in qua fide se perseveraturum contestans,

5 Ad hæc Domitianus ait. Si assertio tua veritatis munimine firma esset, totius mundi religio Christum crederet, et potestas Jovis ad nihilum redacta foret. B. Conus respondit : Favente Domino nostro Jesu Christo, qui veritatem me dicere jussit, quia in ea perseverabo usque ad illum finem, qui Christi lege finitur. Ipse enim dignatus est dicere : Ego sum via, veritas et vita, qui credit in me etiam si mortuus fuerit vivet; et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum. Unde per multas tribulationes oportet nos introire, in regnum Dei : filii autem hujus mundi ejicientur foras, et ibunt in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium.

Joan. 14, 6

Tunc Domitianus, ira repletus, jussit ipsum verberari, et variis tormentis affligi. S. Conus dixit; Ego tormenta tua non timeo : fac citius quod facturus es : deprecor autem te ut pejora mihi tormenta inferas. Domitianus dixit : Optabam ut libero consilio te nostris parere præceptis, quo nobiscum nostris gaudiis perfrui matereris. B. Conus respondit : Ego vivere volo in anima, et non in carne. Tu vero, scelerate, cruciandus es, cum patre tuo diabolo in inferno, ubi tormenta tua nullo fine concludentur.

variis tormentis affligitur·

petit adduci filium,

6 Domitianus dixit : Habes filium? S. Conus dixit : Habeo : unde deprecor te ut mittas ad monasterium, et facias illum tibi præsentari ; ut, sicut fuimus socii in hac vita, sic sociemur in illa beatitudine. Domitianus dixit : Quare non dimittis, ut puer adoret deos nostros, et fruatur nobiscum gaudiis hujus vitæ? B. Conus respondit : Ubi arbor stat, et ramus ejus cum ea. Tantum deprecor te, ut mittas ad eum, et recipiamus in unum martyrii coronam. Tunc festinanter fecit eum venire, et ante præsentiam ejus adduci. Cui ait Domitianus : Quod nomen est filii tui? Ille ait; Sicut et mihi. Domitianus dixit : Quot sunt anni vitæ illius : B. Conus respondit : Duodecim annorum erat, quando eum ad litterarum studia tradidi imbuendum : nunc decem et septem sunt anni ætatis ejus impleti, quibus Diaconis gradu sublimatus, in numero Sanctorum deputatus est. Perinde oro te ut unum pariter martyrium sumamus, ut pariter a Jesu Christo coronemur. Domitianus dixit : Non es datus delectatori, sed perditori; non gaudio, sed mœrori. Quapropter jam tibi non expedit persuasio dulcis verborum, sed supplicia, et verbera, et tenebræ carceris, nisi adoraveritis deos nostros. B. Conus respondit : Impie, scelerate, sacrilege, crudelis, et dire tyranne : nonne prius diximus tibi, quia Christiani sumus, et idola vestra non adoramus? Fac tantum, quod facturus es.

Ex MSS. Septemdecim annorum Diaconum :

ambo imponuntur lecto ignito :

7 Ad hæc Domitianus jussit venire lectum ferreum, et Sanctos Dei nudos expoliari, et super ipsum imponi. Carnifices vero urgentes ministrabant carbones supra lectum ferreum, et comprimebant eos *g* ferreis. Sancti Martyres dixerunt : Disce miser, quod carbones tui non dolorem, sed refrigerium nobis præstant. Cumque hoc a Sanctis audisset Domitianus, dixit ad carnifices ; Tollite eos de craticula, et mittite eos in cacabum æreum bullientem, et mittite plumbum, resinam, stuppam, picem, et sulphur. Qui cum fuisset accensus acerrime, beatos Martyres imponi præcepit, et dixit : Videamus si Deus illorum potest eripere eos de flamma ignis. Sancti vero Martyres, dum exurerentur, oculos ad cœlum elevantes, oraverunt ad Dominum, et dixerunt : Creator omnium Domine, exaudi nos ad te clamantes, et mitte nobis Angelum tuum sanctum, qui extinguat incendia sæva, sicut olim tribus pueris in camino ignis ardentis; ut cognoscant omnes, quia tu es filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti. Protinus misit Dominus Angelum suum, qui flammivoma instrumenta cœlesti rore extinguens, dixit ad sanctos : Pax vobis, milites optimi, agonistæ fideles : nolite timere. nolite pavere : nam Christus adest, qui vos victores faciet, et ad gaudia æterna perducet cum gratia.

g

dein cacabo bullienti·

sed Angelo protegente illæsi :

8 Tunc Domitianus dixit : Tollite eos de cacabo æreo, et suspendite in eculeo : aliis enim pœnis interficiam eos. Sancti Martyres : O mors iniquorum hominum! quid est hoc quod iterum replicare conaris, quasi nullam tibi rationem superius posuissemus? Jam semel et bis, terque, quaterque professi sumus, non creaturæ, sed Creatori Deo nos suppliciter flectere colla. Quod semel juravimus sacramentis divinis, illud non est violandum neque præmiis, neque minis. Quæ est credulitas tua? Nonne qui fidem sui Regis abnegat et occultat, projiciendus est de militia cum anathemate? Non est insudandum in talibus rebus. Dominus autem nobis adjutor est : quid ergo faciat nobis homo, non est verendum. Maledicti equidem dii vestri et omnes qui confidunt in eis. Hoc audito, Tyrannus infremuit, et ait : Dura sentiat, qui corda ferrea gestat : per ignem transeat, qui non vult molliri. Tunc præcepit fumum acerrimum fieri, et sanctos Martyres desuper in eculeo pendere. Sancti vero Martyres, irridentes pœnas atque tormenta, dicebant : O stulti et increduli ! non timemus vos nec tormenta vestra ; ignis enim vester et fumus nos non potuerunt superare : nos quippe servi Christi, gloriantes et gaudentes sumus, pro omnibus tormentorum generibus, quæ nobis intulistis.

jubentur in equuleo suspendi :

fumo acerrime torquentur:

serra dissecandi

9 Tunc Domitianus, ira repletus, præcepit ut cum serra truncarent corpora eorum. Sancti vero Martyres petierunt a carnificibus inducias orandi, et orantes ad Dominum dixerunt : Domine Deus Omnipotens, cœli terræque Creator, Jesu Christe, Rex

Ex MSS.

A vir prudentissimus certe atque elegans; et ductus, a militibus ad Hermogenem Præsidem, administrantem Romæ, et dixerunt ei: Hunc invenimus suadentem multis, et dicentem, vanam esse religionem nostrorum deorum quam colimus, et nomina ipsorum superflua et caduca, et prædicat sectam nescio quam Christianam. Tunc Præses dixit ei: Cujus esse videris, aut cujus generis es, edicito mihi. Respondit vir Dei: Civis quidem sum Romanus, et nobili genere natus: si vero carnale requiris nomen meum, Restitutus dicor; si autem secundum fidem meam, Christianus sum. Hermogenes Præfectus dixit: Non audisti jussum Dominorum nostrorum Principum? Respondit B. Restitutus. Quid tibi præceperunt? Præses dixit: Ut quicumque non sacrificaverit diis omnipotentibus, diversis ac variis suppliciis puniatur. B. Restitutus respondit: Ego cognovi præcepta Imperatoris mei Domini Jesu Christi, hunc vero qui negaverit, et cervices suas vanissimis lapidibus inclinaverit, æternis suppliciis interibit. Præses dixit: Cessent verba hæc, et accede; sacrifica diis, reverentissimis et conservatoribus Reipublicæ, et eris amicus Principum nostrorum: sin autem, multis tormentis cruciaberis. Respondit B. Restitutus: Ego jam paratus sum, ut me ipsum sacrificium Domino offeram.

se Christianum fatetur:

B

2 Tum indignatus Præses, jussit, ut eum lapidibus frangerentur ejus maxillæ, dicens: Alia pro aliis respondere noli. Cumque milites diu cæderent eum fortiter, dicit Præsidi B. Restitutus; Ab his qui me cædunt, qui sunt milites tui, nullum dolorem sentio in membris meis. Præses dixit: Cujus dignitatis esse videris? Respondit B. Restitutus: Pro amore et timore Domini mei Jesu Christi contempsi militiam tuam intra palatium: et nunc Regi cœlesti militare studeo militiam sempiternam. Præses dixit: Doleo super gratissimam juventutem tuam: accede et sacrifica invictissimis diis, ut cum gradum ... recuperes ... tuam, simul etiam illustrissimam dignitatem consequaris. Respondit B. Restitutus: Ego militiam non perdidi: nam dignitas terrena a terris tollitur, dignitas vero cœlestis perpetua æternitate subsistit. Tunc Præses iratus jussit eum expoliari, et nervis crudis latera ejus et totum corpus lacerari fecit. Cumque expoliassent eum cædentes maxime, erat B. Restitutus hilaris; ac gaudens, quasi nihil pateretur, orabat dicens: Non timeo mala, quoniam tu mecum es Domine. Et dixit Præsidi: Infelicissime et inimice Dei, ecce quanta præstat Dominus diligentibus se: ubi sunt minæ tuæ, et tormenta horribilia? Recede a secta tua nequissima, et incipe colere Deum Dominum nostrum, qui cultores suos ita liberat: derelinque deos vanissimos, qui sunt ligna, ferrum, plumbum, et lapides sculpti, qui nec sibi aliquod solatium, nec cultoribus suis possunt exhibere. Præses vero repletus furia, jussit eum plumbatis cædi. Cumque diu cæderent eum, et nihil sentiret, jussit eum levari, postea vero ei erecto dixit: Miser, ut quid vis vitam tuam cum *a* biothanatis perdere. Respondit B. Restitutus: Jam tu et Principes tui, et omnes colentes simulachra surda et muta, inter biothanatos deputati estis, quia cæci corde et oculis non cognoscitis Dominum omnium creatorem.

verberatus non sentit dolorem:

gaudet cæsus nervis

C

et plumbatis:

a

3 Tum Præses jussit eum recipi in carcerem, et ferro validissimo fecit totum corpus ejus constringi, et jussit ut nullus ingrederetur ad eum. Cumque milites duxissent eum in carcerem; fecerunt sicut præcepit eis Præses; et catenis vinxerunt totum corpus ejus. Erant ibi in ipso carcere inclusæ personæ numero plures, quæ videntes B. Restitutum, rogabant eum, dicentes: Rogamus te, vir Dei, ora

carceri inclusus,

D pro nobis Dominum tuum, ut per te aliqua bona mereamur: qui pro tanto tempore hic fame deficimus, et putrefacta est caro nostra a plagis et pondere ferri, et non est qui subveniat nobis. Audiens hæc B. Restitutus, ingemuit cum lacrymis, et dixit ad Dominum: Domine Jesu Christe, fili Dei vivi et veri, qui per B. Mariæ Virginis uterum ad terram descendere, et nos visitare dignatus es; qui dixisti, Petite et dabitur vobis; exaudi me in hac hora invocantem nomen sanctum tuum, ut appareat virtus nominis tui, ut cognoscant omnes, quia tu es vere filius Dei vivi et veri, pro quo patior hæc omnia. Disrumpe, Domine, et solve hæc omnia vincula, quibus colligati sunt. Cumque complesset orationem suam, subito terræ motus fuit in carcere, et lux ingens emicuit, et odor suavissimus nimis inspiravit, et dirupta sunt omnia vincula et comminuta, et ostium carceris patefactum est. Tunc illæ personæ omnes, videntes quia dissoluta et comminuta sunt omnia vincula eorum, venerunt cum lacrymis, et præ gaudio prostraverunt se ad pedes B. Restituti, gratias agentes Deo. Quibus ipse dixit: Ecce quanta præstat Dominus his qui diligunt eum mente et corde puro: ecce enim in servis suis consolabitur. Vadat unusquisque quo voluerit, aut si quis voluerit animam suam salvare, mecum hic remaneat, quia visitavit nos Dominus sedentes in tenebris et umbra mortis. Exeuntes vero, omnes simul e carcere abierunt, unusquisque in fugam tota nocte: et qui infirmi esse videbantur, ipsi velocissimis cursibus antecedebant, magnificantes Dominum. Mane facto levantes se custodes, nescientes quid esset factum, invenerunt carcerem totum apertum, in carcere nullum alium, nisi B. Restitutum prostratum in oratione. Currentes vero carcerarii ad dominum Præsidis, nuntiaverunt ei, dicentes: Non solum carceres aperuit Restitutus, verum etiam et vincula omnia dissolvit, et comminuta sunt; et nescimus quo abierunt personæ, quæ ... fuerunt.

oratione fusa,

Luc. 11, 9

vincula captivorum solvit,

E

eosque dimittit:

4 Præses vero conturbatus jussit eum sibi præsentari. Cumque adduxissent illum in medio, dixit Præses: Quousque prævalent maleficia tua, et nomina deorum nostrorum blasphemas, ut nihil patiaris? ita ut pœnas omnes pro nihilo computaveris, et vincula omnium dissolveris, et homicidas ac sicarios, pro suis sceleribus custodiæ mancipatos, in fugam abire feceris. Dic mihi, si quis tibi talia præcepit. B. Restitutus dixit. Noli maleficiis adscribere ea quæ Dominus, ad laudem et gloriam nominis sui, suo servo præstare dignatur. Tunc Præses dixit ad eum: Jam accede et sacrifica diis, ut evadere possis tormenta gravissima; quæ fortiter te laniabunt. S. Restitutus respondit: Qualibus diis me sacrificare compellis? His forte qui ab hominibus ferro dolati sunt, et sine sensu esse noscuntur, et qui etiam ab igne æterno simul cum colentibus eos devorantur, atque devorabuntur. Conturbatus Præses dixit: Injurias deorum, sicut meam, jam amplius sufferre non possum. Et ait militibus: Ducite eum in Capitolium ad fanum Jovis, ut sacrificet: si vero sacrificare contempserit, jubemus eum capitalem subire sententiam. Milites itaque accipientes, duxerunt eum ad fanum Jovis æternalis, ut ibi sacrificia offerret. Ubi videns B. Restitutus simulacra sine intellectu et sine sensu, dicit militibus. Interrogate deos istos miseros, ut loquantur, et dicant mihi quid faciant. Hæc et alia subjungens in deos gentium, *b* cogebant eum milites ad sacrificandum: et nolens assentiri illis, ligaverunt ei manus a tergo, et decollaverunt extra Capitolium: et extrahentes jactaverunt eum juxta arcum *c* Triumphi, ad Palmam, ut a canibus consumeretur.

a Præside objurgatus,

F

irridet idola,

b

decollatur

c

A 5 Justa vero quædam matrona, religiosa femina, venit noctu cum aliquibus viris Ecclesiasticis et paucis Christianis, propter impietatem Paganorum: et cum famulis suis collegit corpus B. Restituti; et abiit in domum suam juxta Metam-sudantem, et illic cum aromatibus sanctum corpus ejus condidit, involvitque in syndone Biblea, et imposuit ipsum noctu in *d* pavone suo, ut perduceret in prædio suo via Numentana. Et dum pergeret, misit ad Episcopum in eadem via constitutum, nomine Stephanum: ut cum Presbyteris, et Diaconibus, et aliis Clericis, una cum servis Dei et sacris Virginibus, convenirent simul cum fidelibus Christianis, ut in loco expectarent eos. Mane vero adhuc diluculo advenerunt cum sancto corpore, et cum hymnis et laudibus perduxerunt sanctum corpus in miliario decimo sexto, in prædium præfatæ matronæ Justæ venerabilis feminæ, in crypta in inferioribus: illicque dignissimæ sepulturæ funerarunt, sub die *f* Sexto Kalendas Junias, et fecerunt illic planctum per septem dies. Sumptus vero necessarios supra memorata Justa de suo proprio procuravit et ministravit. Eodem quoque tempore multi, qui tenebantur a dæmonibus variis infirmitatibus, per vicina loca et civitate *g* Numentana, quotidie venientes ad tumulum B. Restituti Martyris, sani revertebantur ad sua, cum gaudio magno laudantes et benedicentes Dominum, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Corpus a Justa matrona sepultum,

d

e

f

claret miraculis.

E

g

h

7 *h* Requievit autem ibi B. Restitutus usque ad tempora Adriani Papæ, sicque factum est, ut ipse beatus Martyr se revelaret. Tunc viri quibus hoc intimatum est, levaverunt eum exinde, et sepelierunt juxta Ecclesiam S. Andreæ in Auri aurio: Ubi præstantur beneficia Domini nostri Jesu Christi, usque in hodiernum diem.

D

EX MSS.

ANNOTATA.

a *Græcis* βιοθάνατος *dicitur*, qui violenta morte perit. βίος *vita*, θάνατος *mors*, *ut vox hinc composita videatur indicare eos, qui solum ad tormenta, id est, ad mortem longam sustinendam vivunt.*

b *Hinc incipit pars Actorum, ab Ariagho edita.*

c Arcus Septimii Severi *hodieque superest, ad Capitolini montis clivum transeundus, et hinc porro per campum Vaccinum pergentibus, per Arcum Titi itur ad ejus Amphitheatrum, prope quod est* Meta sudans, *mox infra nominanda, de qua Alexander Donatus lib. 3 Romæ Veteris cap. 6* Metam sudantem, *inquit*, ante arcum Constantini et Amphitheatrum constituunt, fontem eorum, qui ludos frequentabant, extinguendæ siti percommodum, eminente Jovis simulacro, quam in nummis expressam habemus. *Extat hodieque semiruta, absque simulacro et fonte, juxta* Colisseum *vulgo dictum, uti eam Romanarum ruinarum icones repræsentant.*

d *Aringhus*, pagone. *In glossis Isidori*, Pavo, vehiculum unius rotæ *dicitur: et sic corpora Martyrum in pavone portata leguntur in Actis SS. Marcelli, Sebastiani, et aliorum: ut videatur fuisse genus trahæ, unam anteriorum rotam habentis, multis rebus aptum, quia vehentium corpus non ita succutit, sicut bigæ vel currus.*

e *Apud Ariaghum additur:* Subdiaconibus quoque et Acolythis et Lectoribus.

f *Ferrarius edidit* quarto Kalendas Junii, *quod per inversis numeris contigisse diximus.*

g Nomentum *ibidem, urbs olim Episcopalis, cujus forsan* Stephanus Episcopus *adfuit cum suo Clero, in excipiendo sacro corpore.*

h *Hæc ex MS. Arrighi sunt adjuncta.*

DE S. REVOCATO MARTYRE

GENUÆ IN LIGURIA HONORATO.

G. H.

Ex Proprio Ecclesiæ Genuensis.

C In *Kalendario Sanctorum, quæ in particularibus Genuæ Ecclesiis celebrantur, cum Officiis propriis Ecclesiæ Genuensis excuso, indicatur hoc* XXIX *Maji celebrari festum* S. Revocati Martyris, *in Ecclesia monasterii S. Benigni; ibique haberi Reliquias ejus. Fuimus nos anno* MDCLXII *in dicto monasterio, atque hæc tunc pauca de illo annotavimus:* Corpus S. Revocati Martyris ibidem sub uno altarium requiescit, ejusque festum agitur XXIX Maji ritu duplici: de quo nihil ibidem scriptum reperitur. Si quid de eo aliquando extitit; id una cum ceteris ejusdem monasterii monumentis periit, sævientibus olim discordiis civilibus vel nuper pestilentia, ut nobis retulit dicti monasterii Reverendissimus Abbas Benedictus Cattaneo, cujus sollicitudine quædam veteris monumenti reliquiæ servatæ digestæque in ordinem sunt. *Dedimus hactenus quatuor prioribus mensibus varios* Martyres Revocatos, *Carthagine et in reliqua Africa, Catanæ in Sicilia, Smyrnæ in Asia, et alibi passos. Horum aliquem Genuam fuisse translatum, ut impossibile non est, ita sine fundamento affirmaretur. Magis etiam temerarium esset, ex die quo colitur Genuensis iste, conjecturam ducere ipsum esse* Romanum Restitutum, *mutato leviter nomine* Revocatum: *quare eum, ut invenio, sic relinquo, cum hujus diei Sanctis seorsim nominandum in præsenti opere.*

DE

D. P.

DE SANCTO MAXIMO

EX ISTRIA VENETIAS TRANSLATO.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. De loco passionis ac sepulturæ, Actis depravatis, translationis tempore et memoria.

Corpus anno 1146 cum corpore S. Pelagii reconditum

Civitas-nova *Istriæ, ad Quieti fluminis ostium, condita videtur fuisse initio seculi* IX. *Nam quoddam Caroli Magni diploma, notatum anno* DCCCIII, *nominat in istis partibus sex* Episcopatus, unum videlicet Concordiensem, alium Utinensem, tertium illum qui apud civitatem novam Istriæ constitutus esse noscitur *etc. quasi recentius constitutum innuens. Latent Episcoporum ejus loci nomina usque ad* Joannem, *qui anno* DCCCCLX, *cum titulo* Episcopi Æmonensis, *reperitur in consecratione Ecclesiæ Parentinæ. Eodem titulo usus illius successor, pariter dictus* Joannes, *obtinuit a Poppone Aquileiensi Patriarcha villam S. Laurentii in Daila, Civitati novæ propinquam, prout eam hodieque ecclesia ista sub titulo Comitatus possidet, donationem confirmante Imperatore Conrado anno* MXXXIX. *Post Joannem item tertius apud Ughellum sufficitur* Adam, *cujus in æde Cathedrali, Sanctis* Pelagio et Maximo *dicata, memoriam servat hujusmodi inscriptio, relata apud eumdem Ughellum, ut posita supra prædictorum Sanctorum tumulum.* Anno Dominicæ incarnationis MCXLVI, V Id. Octob. recondita sunt hæc Sanctorum corpora Pelagii et Maximi, tempore Adami Episcopi. *Alius nullus titulus nominibus additur, neque vero multo plus de iis tunc sciebatur:* Martyres *tamen paulatim credi cœperunt, et quidem sic ut* Maximus *Episcopus,* Pelagius *Diaconus dictus fuerit. Hujus opinionis si non auctor; promotor certe primarius fuit Nicolaus Manzolus, in Descriptione Istriæ, cum Vitis Sanctorum provinciæ illius edita Venetiis: de quibus vir eruditissimus multisque libris scriptis etiam a morte clarus, Joannes Ludovicus Schonlebius, sacræ Theologiæ Doctor et inferioris Carnioliæ Archidiaconus Labaci residens, mihi ante hac scripsit,* Vitas istas, ex vulgaribus opinationibus undecumque consarcinatas, sibique valde B suspectas esse, ne vel ex toto confictæ sint pleræque, vel plurimum saltem admixtum habeant fictionis. C

Acta eadem quæ jam edimus 30 Aprilis,

2 *Luculento exemplo id ostendimus die præcedenti, cum ageremus de S. Nicephoro, Petinensis civitatis in eadem Istria Patrono: nunc pene in prædictis duobus Sanctis simile quid se offert. Quæ tamen eis tribuuntur Acta, apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ legenda ad* IV kalendas Junii *et* Septembris *(quibus diebus sigillatim illi coluntur) vere sunt Acta Martyrum sic nominatorum, et eorumdem fortassis qui ab Adamo reconditi sunt: sed aliis locis aliisque diebus passorum, absque ullo sacri Ordinis titulo; quo eos fuisse præditos si credidissent Majores, non utique in sculpendis usurpandisque eorum nominibus Diaconum Episcopo præposuissent. Et Sancti quidem* Pelagii *Acta habemus pro* XXVIII *Augusti, in quibus dicitur* Emonæ *natus, ac sub Numeriano passus esse* Constantiæ, *pro qua* Emonam, *ipsam substituit Ferrarius, quam credidit esse nunc* Civitatem-novam. S. Maximi *Acta, quæ ipse in compendium contrahit, jam dedimus die* XXX *Aprilis, secuti Florum et alios antiquiores Martyrologos: in quibus constanter is legitur,* imperante Decio oblatus Optimo Consulari apud Asiam: *econtrario autem a Ferrario idem* Optimus *dicitur* Præses Istriæ, cum impia Diocletiani et Maximiani edicta promulgata fuissent, *et* Æmoniæ Episcopus S. Maximus *appellatur, ac die magis diverso quam* S. Pelagius *colendus proponitur.*

sed ab Istris depravata

in tempore et titulo Episcopi,

3 *Ad diem quod attinet, posset hic sumptus videri a* S. Maximo, Veronensi Episcopo et Confessore, *de quo postea. Ab eodem sumi etiam* Episcopi *titulus potuit; aliquo eo productus, quod revera aliquis* Maximus Episcopus Emonensis *interfuerit Concilio Aquileiensi, tempore S. Damasi Papæ ad annum* CCCLXXXI *celebrato. His positis, restat dispiciendum, an quorum eadem fere sunt Acta, eædem quoque credi possint personæ; ii scilicet quorum sacra ossa ad* Civitatis novæ *Patrocinium aliunde convecta, et insimul ab Adamo Episcopo fuerunt collocata; nunc autem perperam creduntur ibidem in suo quadam initio stetisse ac passi fuisse. Asserit Manzolus, eique consequenter scriptores Itali suffragantur,* Civitatem novam, *olim fuisse* Æmoniæ *nomine, ac vicino natam esse; et quoniam constat hanc* Nauporto *fluvio adsitam fuisse, hoc nomine inserunt sanctum illum quem* Quietum *nunc appellant. Tali in supposito non esset difficile captu, quomodo corpora, jam olim* Æmonæ *condita, tandem in* Civitatem novam *translata sint. Quin etiam, licet* Æmoniam *et* Nauportum *longius a* Civitate-nova *removeas, uti faciendum mox dicemus, dummodo intra eamdem Istriam Pannoniamve maneas, facile intelliges qua ratione contingere potuerit prædicta Translatio. Ne autem obturbent Acta et Actis inhærentia Martyrologia antiqua, dum* apud Asiam *passum dicunt* S. Maximum; *succurrit in sua ad nos epistola Schonlebius, monens præpositionem* apud, *non ad regionem aliquam, sed ad urbem significandam, in Actis Sanctorum Martyrologiisque adhiberi. Quamvis autem* Asia *urbs, nulla Geographis nota sit; notam tamen ait esse* Assiam, *in sua Carniolia inveniendam; in qua etiam reperiri possit* Constantia, *martyrio* S. Pelagii *nobilitata.* E F

ac loco passionis, qui fuit Asia,

4 *Tenet siquidem idem Schonlebius,* Emonam *sive* Æmonam *vel* Æmoniam, *procul ab Istria et ab Adriatico, cui Nova civitas adjacet, mari, in sua Carniolia sitam fuisse, apud* Labacum *flumen; quod* Nauportum *dixerunt Argonautæ, condita istic urbe, ubi non valentes adversis fluviorum ductibus ultra provehi a Septemtrione in Meridiem, coacti fuerant suam Argum humeris aut machinis per terram aliquamdiu provehere, donec fluvium aliquem invenirent, qui contrario quam Nauportus cursu fluens, in mare Adriaticum ipsos devolveret, sic tandem in Græciam suam revehendos. Hanc ille opinionem suam tutatus est, edito perquam erudito libro Salisburgi anno* MDCLXXIV, *sub titulo* Æmonæ vindicatæ, *illud nomen* Labaco *Metropoli Carnioliæ vetus asserens hac ratione, ut primo Capite, primam urbis* Æmonæ *originem et nomenclaturam explicet, ut veteres qui ejus meminerunt scriptores alleget, ad ejus situm definiendum prævie explicatis limitibus Norici Pannoniæque et conterminarum regionum: Capite* II *ipsam esse hodiernum* Labacum *ex antiquis Geographis, Historicis, Itinerariis, Inscriptionibus evidentia pene palpabili probet; nec minus evidenter per negativa argumenta ex iisdem Geographis, Historicis, Itinerariis Capite* III *confirmet, non posse eam appellationem convenire* Civitati-novæ *in Istria; denique Capite* IV *dissolvat oppositas sibi cujusdam Neoterici objectiones. Habeo etiam*

vicina metropoli Carnioliæ Labaco,

quod vetus Æmonam fuisse demonstratur.

illius

A *illius de hoc argumento eruditam epistolam, ubi Cluverium allegat, asserentem in antiqua Geographica mappa, vidisse se fluvium quo intersecabatur Istria, addito titulo* Quaetus (*quem esse* Quietum *vix dubitaveris*) *et juxta eum notatur Prætorium,* Silvo *inscriptum, quod facile potuit deformari ex* Alvo *Ptolomæi, Istriæ civitatibus adnumerato.* Alvi *ergo hujus rudera, non Æmonæ contendit esse, quæ inveniuntur juxta* Civitatem-novam, *sub Carolo magno conditam, cujus Episcopos numquam venerit in mentem sese nuncupare Episcopos Æmonienses, ante seculum* x; *adeoque posterioris quoque temporis videri illum, cujus in gradu uno Baptisterii, adhærentis Cathedrali Ecclesiæ* Civitatis-novæ, *hæc sculpta memoria :* Baptisterium digno marmore Mauritius Episcopus Emon

Asisia illa hodie Berbir dicta :

5 *Jam quod* Asisiam *attinet (unde scriptorum temeritas vel inadvertentia, aut etiam usus vulgi contractius loquentis fecit* Asiam) *Ptolomæus eam inter mediterraneos Liburnorum urbes locat :* Liburnos *autem Illyridi idem Ptolomæus attribuit,* et Krain *id est* Carniolam *esse censent auctores apud Ortelium (esto Ptolomaicas tabulas aliter ordinaverit Bertius) : qui Ortelius etiam ex Nigro scribit*, Asisiam *nunc solo* æquatam esse, ibidemque multa antiquitatis monu- B menta extare, et locum Berbir dici. *Schonlebius vulgo* Berdier *nominari ait, prope flumen S. Viti, et duorum dierum spatio distare Labaco, adeoque Tergesto esse quam Labaco vicinius. Sed* Labacum *suo non ita absolute vindicat nomen* Æmonæ, *quin liberum relinquat hujus situm collocare intra illud fluminis spatium, quod a superiori Labaco, nunc villa; usque ad inferius, nunc Carniorum Metropolim (quod spatium [illegible] circiter Italicorum milliarium est) liberum relinquat veteri Æmonæ constituendæ; unde facile fuit volenti ultro fidem profiteri, sicut* Maximus *fecisse legitur, excurrere* Asisiam, *ubi tunc Præses erat; postea martyrizari, et corpus referri Æmonam. Ceterum libenter Istriis concedet Schonlebius, quod occasione barbaricarum in Pannonias excursionum, quibus Æmona illa exposita etiam fuit, unum alterumve corpus ex iis quæ Æmonæ fuerant ac nominatim* S. Maximi, *deportari in Civitatem novam Istriæ potuerit.*

unde ablatum corpus S. Maximi tandem ad Istros transmitti potuit.

6 *De* Constantia, *in qua* S. Pelagius *Martyrium pertulit, non ita expressum habemus testimonium : sed occurrit Schonlebius, arbitrando, post Ptolomæum et antiquorum Itinerariorum conditores, hoc nomen loco factum a Constantio Imperatore Constantini Magni filio, qui mortuis fratribus solus rerum potitus, sæpius in* C *iis partibus moram traxit, hibernavit, militem legit; et alicui istic olim magnæ urbi, a se instauratæ amplificatæque, nomen potuit posuisse. Allegat autem Schonlebius litteras Doctoris Falckensteinii, Parochi Gurckfeldensis in Carniolia inferiore; quibus testatur, oppidi incolas ex traditione habere, urbem ibi olim amplam stetisse nomine* Constantiam; *et amplitudinis antiquitatisque argumentum præbent rudera, per integrum milliare sparsa, de sub quibus magnam copiam nummorum æreorum, argenteorum atque aureorum, etiam imperialem superantium, idem Doctor eruit, lapides etiam ingentes cum inscriptionibus, quarum exempla ipsi Schonlebio misit. Situs autem idem est, quem Ptolomæus* Neoduno, *Itinerarium Antonini* Novioduno *videntur adscribere; cui nomen Constantiæ tam facile potuit successisse, in hac provincia, quam alii in Gallia, et alteri in Germania ad Rhenum urbi idem nomen est ab eodem Imperatore inditum : unde factum est, ut etiam illæ ambæ* S. Pelagium *Martyrem sibi vindicent licet tam procul dissitæ ab Emona, adeo expresse nominata in Actis.*

et Corpus S. Pelagii ad eosdem ferri Constantia, nunc Gurckfeldio;

veterum Novioduno.

7 *Atque hæc dicta sunto, non animo definiendi certo, quod iis quos Cittanovani Patronos colunt, iidem sint quorum Acta habentur; sed ostendendi, quod hoc eis possit sine magna difficultate concedi; modo vicissim fateantur Istrii quoad locum ac tempus passionis tutius credi antiquis Actis, quam innovatis apud illos. Quia porro* Civitas-nova, *propter aeris inclementiam, tempore præsertim æstivo, suam non diu retinuit dignitatem, nec ultra annum* MCCCLXX *scitur Episcopos residentes habuisse; ac tandem eo redidit, ut hiberno tempore, quo solo habitatur, incolas vix ducentos numeret sub parochi unius cura; postquam certum mihi est ablata pridem inde esse varia Sanctorum corpora.* S. Pelagio *quid factum sit, nescitur : nam corpus, quod sub eo nomine habetur Constantiæ ad Rhenum, Roma allatum esse anno* DCCCCXVII, *per Salomonem* III *Constantiensem Episcopum, tradunt Annales Einsidlenses; estque credibile id nominis illi tunc inditum fuisse, propter Acta S. Pelagii Æmonensis, in quibus nominatam Martyrii palæstram Constantiam, suam esse eandem, Salomon iste credidit : alioqui ipsum in Civitate-nova manere persuadet titulus, ex altera parte tumuli infra memorati sic docens :* Pelagii et Innocentium Sanctorum Reliquiæ hic positæ fuerunt XII Decembris D. III Adv. MDCXXI : *quo anno littera Dominicalis* C, *tertiam Dominicam Adventus, hic notatam, concurrere fecit cum* XII *die Decembris.*

D AUCTORE G. H.

Pelagius iste alius est ab eo cujus corpus habetur Constantiæ ad Rhenum

et mansit apud Istros.

8 *De* S. Maximo *certius est, corpus ejus haberi Venetiis in ecclesia S. Cantiani, unde etiam allata sunt ad nos triplicia Acta, omnia quoad substantiam martyrii convenientia cum prædictis. Eorum novissima, ex Legendario ibidem MS. transumpta, sic finiuntur :* Sanctum hoc et laudabile suum corpus progressu temporis ab aliquibus devotis et piis Christianis, ab urbe Asia translatum fuit ad Civitatem novam : et inde per devotum quemdam Nobilem Venetum translatum Venetias, et collocatum in ecclesia S. Cantiani; ubi aliis miraculis illustre quiescit. Solemnitas autem Translationis hujus beatissimi Martyris celebratur in prædicta ecclesia S. Cantiani Dominica secunda Octobris. *Alia antiquiora Acta, sed nihilominus Venetiis composita, atque in Lectiones sex distributa, intercurrentibus Responsoriis propriis, sic inchoantur :* Sub Decio Imperatore apud Asiam civitatem, Maximus.... passus est quarto Kalendas Junii. cujus diem translationis corporis in hanc sanctam ecclesiam octavo Idus Octobris commemorare debemus; nihilominus Natalem ejus diem gloriosi Martyris, in Dominica secunda ejusdem mensis sub Duplici majori solemniter celebramus.

E *S. Maximi translatio Venetias,*

ubi festum agitur 2 Dominica Octobris.

9 *Tum sequuntur Acta*, Decius Imperator volens, *etc. fere qualia legimus* XXX *Aprilis; nisi quod, ubi in antiquis ac genuinis Actis interroganti Præsidi, quod officium gereret, Martyr respondit,* Homo sum plebeius, meo vivens negotio, *hic (ut habent eadem Acta ex Parentino Legendario transcripta Venetiis, et inde nobis quoque missa)* Homo sum plebanus, meis negotiis vacans, *quæ laico soli convenire manifestum est; ibi Acta Veneta legant,* Homo sum Pastor gregis Domini mei Jesu Christi. *ut scilicet suaderetur* Episcopus *fuisse qui loquitur. Sed qui hoc mutavit, non animadvertit, haud convenire, ut* Episcopum Christiani Gregis *se fassus; interrogetur (sicut ubique fit, an sit* Christianus; *econtra optimus ordo est, ut primo nomen, dein exercitium, tertio fidem suam jubeatur aliquis enuntiare. Interim titulus* Episcopi *aliquoties inculcatur in Actis, tam Venetis quam Parentinis, et in Responsoriis, quæ habemus ex solo MS. Veneto. Hæc vero Responsoria etiam ipsa credimus ex Civitatis novæ usu accepta; sicuti indidem acceptæ sunt Collectæ hujusmodi ad Missam :* I. Omnipotens sempiterne Deus, qui miranda, B. Maximi Martyris tui radiantibus meritis, in tuo coruscare basilica concedis; tribue quæsumus, ut sicut illi gratiam divini muneris cœlitus contulisti; ita nobis, ejus suffragantibus precibus, indulgentiam conferre digneris. II. Supplicationes servorum tuorum, Auctor omnium, miseratus

et Officium fit de Pontifice Martyre, F

qualis in aliis partibus Officii dicitur,

exaudi

A exaudi : et quibus B. Maximum, Pontificem et Martyrem, dedisti Patronum ; respectu gratiæ tuæ roborati, eum apud te sentiamus Protectorem. III. Deus, qui B. Maximum, Pontificem tuum et Martyrem, resuscitandi mortuorum corpora gratia decorasti : quæsumus, ut quod illi sub mortali carne degenti contulisti, nunc apud te melius viventi præstare digneris ; quatenus animæ supplicantium vivere mereantur. Per D. N. J. C. etc.

cum memoria suscitatorum mortuorum.

Translatio seculo 15

10 *Sciendum autem quod Cittanovanus Episcopatus, primum Parentino sub annum* MCCCXXXIV *unitus est ab Eugenio IV ; deinde a Nicolao V, sub annum* MCCCCLI, *associatus Venetæ Ecclesiæ ; sed demum anno* MCCCCLXVI, *ut habet Ughellus, proprios recepit Pastores, habuitque deinceps : qui tamen, desolato pene, ut dixi, loco, numquam ibi resident. Prior conjunctio* S. Maximi *cultum ad Parentinos propagavit, secunda occasionem et commoditatem dederit Venetis transferendi ad se corporis : quid autem causæ habuerint Aquileienses, ut eumdem tota diœcesi venerandum susciperent, non divino. Quia tamen, ubique colitur ut* Episcopus Martyr, *idque haud diu post Adami Episcopi tempora institutum* B *videtur ; quando etiam, cujus Acta requirantur, aptata fuit ultima Collecta, sola aliquid novum continens, quod Acta non attingunt, cogimur suspicari, istum, qui Aquileiensi Synodo interfuit* Maximum, *contemporaneum S. Damasi, revera etiam Sanctum fuisse, et mortuorum suscitandorum gratia decoratum, ac fortassis hoc die antiquitus cultum. Cujus cum præter hanc memoriam Acta* D *Vitæ nulla extarent, applicata ei fuerint isthæc spectantia ad* Maximum, *sub Decio Martyrem laicum,* XXX *Aprilis : quod animadvertens Episcopus Adam, prudenter caverit, ne eum, cujus recondebat corpus, vel* Episcopum *vocaret, vel* Martyrem. *Idem et nos facimus, in dubio relinquentes, utrius sit corpus, quod ex Istria Venetias translatum esse inter omnes convenit.*

cum jam diu duo Maximi confusi essent in unum.

Reliquiæ Genuæ.

11 *Hic finieram, cum ante Officia propria sanctæ Genuensis Ecclesiæ, ex Apostolica concessione et mandato Stephani Cardinalis Duratii Archiepiscopi Genuensis anno* 1640 *recusa, invenio pag.* 6 *in kalendario festorum notari Die* 29 *Maji*, Maximi et Pelagii Martyrum semiduplex. *Post ipsa autem Officia docetur, quomodo Sancti Ecclesiæ istius, licet Martyrologio non adscripti, in ejus tamen lectione per totam civitatem et diœcesim, post kalendarum et Lunæ pronuntiationem, præponi immediate debeant, et pag.* 39 *pro* XXIX *Maji sic legendum præscribitur :* Natalis SS. Martyrum Maximi Episcopi, et Pelagii Diaconi, quorum sacra ossa ex Æmonia civitate Histriæ, Urbano Sexto summo Pontifice Genuam translata, in ecclesia S. Matthæi condigno honore condita fue- E runt. *Vix dubitare possumus, quin hæc ossa ex ipsis illis corporibus sint, quæ anno* MCXLVI *in ea cujus erant Patroni Civitatis-novæ Cathedrali retecta diximus :* Urbanus *autem* Sextus, *sedit ab anno* MCCCLXXVIII *ad* LXXXIX.

DE S. GENTIO

MARTYRE IN HISPANIA.

Ex Martyrologio S. Hieronymi.

G. H.

XXIX MAJI

Antiquissimum Martyrologii Hieronymiani apographum, quod ante valde fere omnes exaratum fuisse sæpius diximus, ita hunc diem auspicatur : IV Kalendas Junii. Romæ Natalis Virginis, scilicet Petronillæ, *cujus nomen in apographo Corbeiensi Parisiis excuso hoc etiam die, sed sub finem, exprimitur. De ea cum aliis Martyrologiis et Breviario Romano acturi sumus die* XXXI *Maji. Sequitur dein in dicto antiquissimo apographo :* In Spaniis Genti. *In apographis ejusdem Martyrologii Hieronymiani Lu-* C *censi et Blumiano :* In Spaniis S. Genti. *Quæ eodem modo leguntur in vetusto codice Reginæ Succiæ, et referuntur ab Holstenio in Animadversis ad Martyrologium Romanum. Præterea in memorato apographo Corbeiensi ista explicatius habentur :* In Hispaniis natalis S. Gentii. *Et hæc in dictis optimæ notæ monumentis : quæ præponimus diligentiæ Hispanorum, apud quos, et maximæ apud Tamayum-Salazar in Martyrologio Hispanico, miraremur hujus Sancti Martyris memoriam non extare, nisi sciremus, Dextrinorum figmentorum auctoribus ignotum prorsus fuisse Hieronymianum Martyrologium, alioqui materiem fere infinitam ipsis suppeditaturum : quod felicitati magnæ imputandum non, cum satis superque habeamus fabularum, quibus longe præstet simplex ignorantia. In MS. Richenoviensi, in locum* Gentii, *alii perperam substituuntur, his verbis :* In Spaniis Sicinoli, Musti : *qui videntur esse* Sisinnius et Venustus, *etiam hoc die relati.* F

DE SANCTO CRISPOLO

MARTYRE IN NUMIDIA.

Ex eodem Hieronymiano Martyrologio.

G. H.

XXIX MAJI

Memoratum *Martyrologii Hieronymiani apographum antiquissimum, quod ab Epternacensibus modo diligenter servatur, tertio loco ista indicat :* Numidia Crispolis. *Apographa Lucense et Blumianum :* In Numidia natalis S. Crispuli. *In antiquo MS. Reginæ Sueciæ per Holstenium edito ista habentur :* Apud Nicomediam S. Crispoli, In Cæsarea Cappadociæ Cyrilli. *Quæ in apographo Corbeiensi ita mutila proferuntur : In* Nicomedia S. Cyrilli. *De hoc mox agemus. Magis placet* Numidia, *in antiquioribus monumentis assignata. Omni palæstra omissa, nomen* Crispoli *memoratur in MS. Aquisgranensi et Parisiensi Labbæi, et* Cripoli *in MS. Augustano S. Udalrici, et auctario Greveni ad Usuardum. De alio* Crispolo, *cum* Gabino in Sardinia passo, *agemus die sequenti.*

DE SS. CYRILLO, CARELLLO, PRIMOLO, FINDO, VENUSTO, GISSINO, ALEXANDRO, TREDENTHEO, JOCUNDO,

MARTYRIBUS CÆSAREÆ IN CAPPADOCIA.

NOT I TOM. VII APP. MAJI

SYLLOGE HISTORICA.

G. H.

De S. Cyrilli, seorsim noti, cultu et passione, et aliorum nominibus in Martyrologio Hieronymiano.

XXIX MAJI S. Cyrillus seorsim positus,

Cæsarea, *in Cappadocia Asiæ regione, plures nobis suppeditat Sanctos Martyres, et hoc die primo* Cyrillum; *dein aliis interpositis, alios quatuor, quos simul conjungimus. Ac primo apographum Epternacense ita habet:* In Cæsarea Cappadociæ Cyrilli; *uti etiam legitur in MS. Reginæ Sueciæ per Holstenium æstimato. Interponuntur verba,* Natalis Sancti, *in apographis Lucensi et Blumiano. In apo-* B *grapho Corbeiensi* Nicomediæ *per errorem adscriptum esse* S. Cyrillum *jam diximus. Florus in MSS. Tornacensi S. Martini, et Atrebatensi Ecclesiæ Cathedralis, ista tradit:* Apud Cæsaream passio S. Cyrilli, qui ob Christi fidem mortis detrimenta libere suscepit. *Priora etiam leguntur in MS. Lætiensi.*

dein cum Sex aliis.

2 *De aliis Martyribus ibidem passis ista leguntur in MS. Epternacensi:* Item Cappadocia Carilli, Primoli, Venodi, Venusti, Gissini, Alexandri Mart. *Quæ addito uno ita accuratius leguntur in MS. Blumiano:* In Cæsarea Cappadociæ Carelli, Primoli, Finodi, Venusti, Tredenthei. *Eadem sunt in apographo Lucensi, sed loco* Carelli, *litteris contractis et immutatis, legitur* Carchi. *In MS. Corbeiensi Parisiis excuso, adhuc uno addito, ista habentur:* In Cæsarea Cappadociæ Carelli, Primuli, Finodi, Venusti, Tredenthei, Jocundi. *In MSS. Romano Cardinalis Barberini, Trevirensi S. Maximini Leodiensi S. Laurentii, et MS. Florario, de tribus Martyribus ista traduntur:* In Cæsarea Cappadociæ natalis SS. Cyrilli, Primoli, et Venusti. *Eadem, sed omissa martyrii palæstra, indicatur in MSS. Pragensi, et Augustano S. Udalrici; sed in fine, loco* Primuli, *contracte legitur* Primi. *Ita etiam nomina* Cyrilli et Primii *proponuntur in MSS. Aquisgranensi et Parisiensi Labbæi. Qui in* C *hisce MSS. est* Cyrillus, *præbet occasionem quærendi, num is sit, qui solus initio fuerat positus, an vero loco* Carelli *sive* Carilli *sit substitutus: cujus rei penes Lectorem maneat resolutio,* Gissinus et Alexander *sunt solum in Epternacensi.*

S. Cyrilli Acta ex MS Velseri

3 *Prioris et solitarie relati* Cyrilli *Acta quædam habemus per modum epistolæ, aliis alibi Fratribus seu Fidelibus scriptæ, ex pervetusto MS. Marci Velseri, Patricii Augustani; quam utinam alicubi invenissemus Græca ac primigenia phrasi: nam et qui eam Latine vertit, incultiori stylo est usus; et qui descripsere, videntur eam multo barbariorem fecisse, dum quid describerent non satis caperent. Ipsum tamen, qualem accepimus Latinum contextum accipe, modice levigatum ex conjectura, ne prorsus stomachum tibi evertat tam hiulca balbuties, donec sincerius exemplum alicunde prodeat.*

Ætate puer, propter fidei constantiam

4 Martyrium sancti Cyrilli pueri non justum est ad vos, carissimi Fratres, silere, sed maxime enarrare: non enim sine nutu cujusdam divini spiritus; sed (si est vere dicere; et certissime expromere) cum illo Dominus concertabat, cum illo fides contra iniquissimos [Judices] Cæsareæ litigabat. Novella enim ætas beatissimi Cyrilli multum videntibus præstabat stuporem, fidei autem stabilitas miram [Christi] laudem sensatis..... Etenim omni tempore Christum nominans erat, et semetipsum inde esse motum fatebatur; et plagis confixus et verbis territus, neque verborum minam, neque afflictionis injuriam computavit: sed sustinuit hæc quidem libentissime; prompte autem et aliud aliquid majus malum exspectabat. Cum autem crescerent ei [animi] qui sunt erga bonam fidem, et æmulatores haberet multos qui similes erant ejus ætati; abdicat eum quidem pater, domum ei claudens, et quæ in ea erant prorsus abnegabat ei. Quidam autem in his laudabant patrem et valde mirabantur: [ipse vero quasi nihilum reputabat abdicari a patre,] et quod parva auferens ei, majora et utiliora ei provideret fides quæ in Domino erat, dicebat.

abdicatus a patre, E

5 Hæc agens in iram provocabat Cæsareæ Judicem: et vocans eum per ministrationem militum, et terrens simul de judiciis; videbat quidem in principio eum non terreri, [sed] omni momento ab omni trepidatione securum [adstare], modica omnia contra fidem computantem. Et, Indulgeo tibi, inquit Judex, o puer, delicta: dimittit tibi et pater offensam, in domum suscipit te; licet tibi frui bona patris, si sobrius fias, si tibimetipsi des cogitatum. Beatissimus vero Cyrillus; Gaudeo, dixit cum pro his mihi increpatur: ego enim apud Deum optime [recipiar:] delector domo mea privatus, habitabo enim majorem et meliorem: sponte fio pauper, ut fruar divitiis [æternis]: bonam mortem non metuo, [quia] vitam provideo mihi meliorem. Hæc dicens cum quadam deifica virtute, præcipitur ligari solenniter, quasi ad mortem deducendus. Usque terrorem autem et jussionem illud publicos [ministros] facere [Judex] præcipit, probationem accipiens pueri. F

frustra sollicitatur a Judice:

intentata morte non terretur:

6 Quando autem neque lacrymatus puer nuntiabatur, neque ignem metuens, in quem injicere hunc minabantur, sed paratissime ad mortem pergentem; iterum vocat hunc Judex, docere animatus, et verbo suadere secundum solitum sibi morem. Vidisti, o puer, [inquit] ignem; vidisti o juvenis, gladium: sobrius esto, ut [iterum] habeas patris domum, et fortunam... Qui respondit: Nocuisti, o Tyranne, me revocans; nocuisti, et pessime gessisti: frustra succendisti ignem, sine causa gladium acuisti: multo major [est] domus, quam habitare festino: multo divitiæ præstantiores: has accipere a Domino accelero: celerius me consumma, ut celerius fruar. Et hæc audientes adstantes lacrymabantur: puer autem lacrymas horum inculpabat: et, Debetis, inquit, ridere, debetis delectari, debetis [me] producere gaudentes ad patiendum. Nescitis quam civitatem habitabo? nescitis qualem fiduciam habeo? Concedite sic expendere vitam. Hæc dicens ibat mori. Splendidus autem et spectabilis erat, non solum ei, qui recepit hujus animam; sed et aliis, qui Cæsareæ habitabant, ipsum adjuvante, qui regnat in secula seculorum.

ab eaque revocatum se dolet,

et gaudens moritur.

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

PRIMO, ACCIDIA, PASSIMONIO,

G. H.

ET ALIIS CENTUM QUINQUAGINTA TRIBUS.

Ex Hieronymiano et aliis Martyrologis antiquis.

XXIX MAJI

Hos *Sanctos Martyres nobis repræsentant antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa: et Lucense quidem ac Blumianum, cum MSS. Romano Cardinalis Barberini, Trevirensi S. Maximini, et Lodiensi S. Laurentii, istis verbis*: In Africa natalis SS. Primi, Accidiæ, Passimoni, et aliorum centum quinquaginta trium: *Pro his tribus*, Quatuor, *ultimo loco scribuntur in MS. vetusto Reginæ Sueciæ, ab Holstenio in Animadversis ad Martyrologium Romanum edito; et solum* CXLIII *in*
B *Auctario Greveni ad Usuardum numerantur. Ast priorem numerum servat apographum Corbeiense Parisiis excusum, et habet* Aaccidiæ, *quod σφάλμα aut amanuensium aut typographorum censemus; uti forsan quod* Accidii *scribatur in MS. Florario Sanctorum. In vetustissimo Epternacensi ista habentur*: In Africa SS. Primi, Accidiæ, Bassi, Mori, et aliorum centum quinquaginta trium. *Verum, pro* Balsi *et* Mori, *unicum nomen* Passimoni *reponendum esse, suadent, cum aliis prædictis, MSS. Rhinoviense in Helvetia, et Richenoviense prope Constantiam in Suevia, in quibus ista leguntur*: In Africa Primi, Acidi *vel* Acædi, posimoni, et aliorum CLIII. *Pragense, omissa Martyrii palæstra sic habet*: Passio SS. Primi, Monii, et E
aliorum CLIII. *In Appendice Adonis, apud Mosandrum et Rosweidum, ista indicantur*: In Africa natalis Sanctorum Primi, Acidiæ *sive* Alcidiæ, Passiomoni, et aliorum CLIV. *Plura nescimus divinando addere.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS ANTIOCHENIS

G. H.

SICIMODO, BASSO, VENUSTO, VICTURIO, ET PULLIENO.

Ex eodem S. Hieronymi Martyrologio.

XXIX MAJI

Eadem *quatuor antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, numquam satis laudata hactenus, prætitulatos Martyres nobis suggerunt, his fere ubique verbis*: Antiochiæ Sicimodi, Bassi, Venusti, Victuri, Pullieni. *Primus, omissa litterula, in Epternacensi scribitur* Scimodus; *ultimus vero* Pulliemus *in codice Lucensi. Nec plura de his Martyribus alibi legimus.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

PONTAMIO, DIMETIO, SECUNDINO, ET MAXIMO.

G. H.

Ex veteri MS. Martyrologio Casinensi.

XXIX MAJI

C *Antiquum Martyrologium, quod charactere Longobardico scriptum reperimus in Archimonasterio Casinensi Sanctissimi Patriarchæ Benedicti, hos quatuor Martyres, eosque solos sic exhibet.* Quarto Kalendas Junii natalis Sanctorum Martyrum Pontamii, Dimetii, Secundini, et Maximi. *Habuimus præcedenti die inter Martyres Afros* S. Secundinum, *itemque in unico apographo Corbeiense Martyrologii Hieronymiani Parisiis excuso: sed nullus horum sociorum jungitur. Eodem die in dicto apographo legitur* S. Maximus *inter Martyres Romanos, sed ejus loco in aliis Fastis* S. Maxima *reperitur. Desunt interim* F
SS. Pontamius et Dimetius Martyres: *proinde judicavimus operæ pretium fore, ut omnes, prout eos invenimus, simul proponeremus. Erit fortasse qui plura inveniet et certiora monumenta, per quæ plenius instruamur de martyrio et cultu.*

DE SANCTIS MARITO ET UXORE

G. H.

MARTYRIBUS APUD GRÆCOS.

Ex Synaxario MS. Collegii Divionensis S. J.

XXIX MAJI.

Sæpe *a nobis laudata MSS. Menæa Divionensia Societatis Jesu, ad hunc* XXIX *Maji, ista habent.* Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ οἱ ἅγιοι Μάρτυρες, ἀνὴρ μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ξύλοις τὰ ὀστᾶ συντριβέντες, τελειοῦνται. Eadem die Sancti Martyres, Maritus cum Conjuge sua, lignis ossa contriti, vitam finiunt. *Dein isti adduntur versus, alludendo ad verba Adami de Eva. Gen.* 2. Hoc nunc os de ossibus meis.

Τοῦ ἀνδρὸς ὀστοῖς συγκατεσθλάσθη, γύναι,
Κἀγὼ σὸν ὀστοῦν πρὸς τὸν ἄνδρα φημί.
Tua conteruntur, ossibus mariti, ossa:
Et ego, Mulier, Os tuum, viro dico.

Plura neque aliunde suppetunt, neque nos divinamus.

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

VICTORE ET SCYRENEO

TORNACI IN BELGIO.

D. P.

Ex epistola R. P. Josephi Ignatii a S. Antonio Carm. Discalc.

XXIX MAJI

Tornacum, Belgii urbs Episcopalis ad Scaldim, insignem habet Carmelitanarum Discalceatarum Conventum, anno MDCXIX sub titulo S. Josephi erectum ac fundatum. Ad hujus parthenonis ecclesiam ex urbe Roma, Innocentio X Summo Pontifice annuente, anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo, die vigesima nona Maji, qui erat Dominica post Ascensionem Domini, translata sunt Sanctorum Martyrum Victoris et Scyrenei corpora, magna cum pompa, et populi concursu : cujus Translationis ac Depositionis dies singulis annis, solenniter celebratur Dominica infra Octavam Ascensionis Domini, quæ fere semper in Majum mensem incidit, sandapilis Martyrum, summo cum artificio ex ligno deaurato fabricatis, in summo altari expositis.

2 *Ita pluribus abhinc annis ad me scripsit* R. P. Fr. Joseph Ignatius a S. Antonio, Carmelita Discalceatus Gallo-Belga, *a nobilitate, eruditione, et antiquarum rerum peritia laudatus, ante Tomum 12 Spicilegii Acheriani ; nobis etiam singulariter laudandus a diligentia et zelo in adjuvando labore nostro, transcribendisque manu propria, quæ huc credebat pertinere, monumentis. Vivebat ille, cum imprimeretur pars prima Maji ; et licet hebdomadis paucis prius quam absolveretur impressio e vivis abierit, impressa tamen jam erant omnia, in quibus nominandus mihi specialius erat ; nisi ejusmodi compellatio, quantum apud æquos æstimatores laudis, tantum invidiæ habitura fuisset apud alios, pertinacius adhærentes iis, quibus minus ipse tribuebat, præjudiciis. Nunc vero, cum mors immatura pro ætate, matura pro merito, magnas spes Ordinis atque nostras succidit ; hoc saltem nobis solatii reliquit, quod palam deinceps, et citra formidinem creandæ ipsi molestiæ profiteri possim, vix quemquam esse in toto Ordine, cui plus debeam, quemque diutius vivere magis ex re communi fuisset. Quod hic gratitudinis causa additum ; boni consulant opto qui viventem noverunt.*

DE SANCTO MAXIMINO

EPISCOPO TREVIRENSI.

G. H.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

ANNO CCCXLIX.

Extat prope urbem Trevirensem illustre antiquitate ac potestate monasterium, quod traditur ab Imperatore Constantino Magno constructum, et ad honorem S. Joannis Evangelistæ a S. Agritio Episcopo consecratum, uti latius ad hujus Vitam, et diem XIII *Januarii exposuimus. Illud monasterium postmodum sub* S. Maximini *nomine celeberrimum mansit, ob sacrum hujus corpus ibidem conditum, ac miraculis divinitus patratis clarum. Successit dicto Agritio in Episcopatu Treverensi ipsemet* S. Maximinus, *electus circa annum* CCCXXXII *: et in ea dignitate vixit sub Imperio dicti Constantini Magni, ejusque filiorum, primum Constantini, tum hoc occiso Constantis; mortuus circa annum* CCCXLIX, *ut patebit ex infra observandis ad Acta. S. Hieronymus in Chronico, ad annum* VI *Imperii Constantis, Christi* CCCXLIII, *ita scribit :* Maximinus Treverorum Episcopus clarus habetur : a quo Athanasius Alexandriæ Episcopus, cum a Constantio quæreretur ad pœnam, honorifice susceptus est. *Illustravimus Acta S. Athanasii ad diem secundum hujus mensis Maji : in cujus operibus hujus* S. Maximini *mentio habetur. Ac primo in sua Apologia ad Imperatorem Constantium (sub quo a morte Constantini Magni fuerat cum reliqua Ægypto Alexandria cum ageret de rebus a se apud Constantem actis ista subjungit :* Numquam sine comitibus aut arbitris fratrem tuum vidi, sed semper cum Episcopo ejus loci ubi agebam ad colloquium intravi et recessi... Hujus rei testes sunt Fortunianus Aquileiæ Episcopus... et qui defuncti sunt, Maximinus Treveris et Protasius Mediolani Præsules... *Hæc ibi.*

Tempus Sedis.

S. Athanasius a S. Maximino susceptus:

2 *De eodem etiam* S. Maximino *ejusque scriptis videtur agere Athanasius disput.* I *contra Arianos, in qua cum horum perfidiam arguisset, addit ista :* Si igitur scripta ista ab orthodoxis proficiscerentur, qualia sunt magni illius et Confessoris Hosii, Maximini Galliæ aut ejus successoris, aut Philogonii et Eustathii Orientis Episcoporum, aut Julii et Liberii Romanorum Pontificum... nihil est quod in his scriptis suspicarere : sincera enim et simplicia Apostolicorum virorum ingenia sunt. *Hæc ibi. Successor* S. Maximini *fuit S. Paulinus, qui anno* CCCLIII, *quod nollet in Synodo Arelatensi subscribere damnationi S. Athanasii, in exilium missus est, in eoque mortuus* XXXI *Augusti, quo colitur. Dubium est, num in Apologia secunda contra Arianos sive (ut appellandam demonstravimus) in Syllogo, hic* S. Maximinus *referatur. Ibi enim in epistola Synodi Sardicensis, anno* CCCXLVII *habitæ, numerantur qui interfuerunt, aut qui suis suffragiis decreta Synodi approbarunt ; scilicet,* Hosius ab Hispania, Julius Romæ per Legatos... Galliæ Maximianus, Verissimus, Victor, *aliique, et Græce etiam* Μαξιμιανὸς *scribitur, cum alibi legatur* Μαξιμῖνος *: Si autem semel admittimus sphalma irrepsisse in nomine ; non possumus improbare Baronium, qui ejusdem S. Athanasii locum in Apologia, legatos Maxentii ad Constantium nominantis* Servatium et Maximum, *corrigi voluit, et legi* Maximinum. *Hanc sane correctionem perquam rationabilem esse credimus : cum verosimile sit duos præcipui nominis ejusdemque nationis Episcopos lectos ad ejusmodi legationem a Magnentio fuisse : hoc igitur notatum velim ad Acta*

et hic vicissim ab illo laudatis.

tum

A *tum S. Athanasii num.* 221, *tum S. Servatii num.* 5.

AUCTORE G. H.

Vita exornata a Lupo seculo 9.

3 *Vitam ab antiquioribus, nec eleganter, nec satis prudenter (ut videbatur) scriptam, elegantius graviusque scripsit quidam* Lupus, anno DCCCXXXIX, *ut ipse sub finem testatur, rogatu* Waldonis Abbatis, *qui decessit anno* DCCCLXVIII, *si possimus fidere Catalogo Abbatum, per Bucelinum edito. Extat illa Vita apud Laurentium Surium, et habemus descriptam ex illustribus MSS. codicibus Trevirensibus S. Maximini et S. Martini, et ex MSS. Ultrajectino S. Salvatoris atque Altimontensi in Hannonia. Eadem ex MSS. Pragensi, Cæsaris-insulæ, et aliis oblata nobis fuit, si egeremus.* Est in ecclesia S. Paulini, *inter S. Maximini monasterium et urbem Trevirensem,* retro post altare conditus S. Lupus Archiepiscopus, sed ubi Pontificium administraverit scitur minime : *ita libellus reliquiarum istius ecclesiæ, Auctor vero Miraculorum de quibus infra, profitetur se ea jussum scribere, quæ facta sunt* post editum a Lupo Episcopo de vita S. Maximini librum. *Certe majorem Abbate fuisse oportuit, qui sic orditur,* Lupus Valdoni amico salutem. Amicos honestis certare officiis seque invicem velle sinceris prævenire obsequiis, inter præcipua humanæ vitæ negotia haud immerito deputatur..... Hujus tantæ rei consideratione me tibi, Valdo carissime, suasit morigerari ; et quod jam inde ab initio nostræ cognitionis magnopere flagistasti, ne tibi negarem effecit ; videlicet ut Vitam B. Maximini meo stylo, et quæ res ad nos usque qualibuscumque litteris decurrerunt, accuratiori sermone, convenienti restituerem dignitati.... Verum in hoc opere illud me admodum coarctat, quod multis, quæ vir ille dum adhuc viveret egit (ut palam est) silentio suppressis, vix pauca gestorum illius monumenta extant, et in his ipsis quædam fabulosis inveniuntur similia. *Ego, eo tempore quo scripta est Vita, neminem toto Imperio invenio hujus nominis Episcopum, præter Lupum Catalaunensem, magnæ auctoritatis Præsulem, qui potuit Archiepiscopo suo Ebboni, in depositione Ludovici Pii Imperatoris, complex fuisse ; ipsoque restituto, subduxisse se procellæ, quæ illum involvit, recipiendo se Treviros ; interim dum Ebbo anno* DCCCXXXV, *in concilio Theonis-villæ habito depositionem suam scribere cogitur, ubi inter subscribentes* XLIII *Episcopos non invenies nomen istius* Lupi, *utique absentis. Summarthani quidem in Episcopis Catalaunensibus, ex Chartulario Ferrariensi pro anno 835 nominant Alderium vel Aldelmum ; sed illorum numeri cum sæpe fallant, hic eo magis suspecti sunt, quod mox allegent annum Caroli Calvi 35, quo Lupus subscripserit Privilegio Odonis Bellovacensis Episcopi, qui propter adjunctam illic Indictionem* VIII, *aliaque, solum fuit scribendus Christi* DCCCXLV, *a restitutione prædicti Ebbonis annus 5, atque adeo a reditu Lupi ad Sedem suam etiam quintus : ut hanc navatæ* S. Maximino *operæ mercedem mox recepisse videri is possit. Quomodo autem deinde Treviris Lupus obierit, leve est si ignoretur ; satis est repertam causam, qua aliquamdiu familiaris fuerit Waldoni Abbati, prius quam ejus rogatu Vitam scriberet ; inventaque* tristia, *quibus se divina gratia* parem *effectum, gloriatur in Prologo.*

B

Episcopo verosimiliter Catalaunensi,

C

fuit accepta ex antiquiori seculi 8,

4 *Hanc ergo Vitam, cum MSS. collatam, daturi eramus, nisi fons ipse, ex quo sua Lupus hausit, nobis obtigisset Parisiis in Bibliotheca S. Victoris, atque in pervetusto quodam Codice sub nota numeri 899. Est quidem stylus in eo simplex ; sed quæ illi superaddidit Lupus, nullius fere momenti sunt ; quæ autem omisit, non sunt talia, ut sola vel præcipua debuerint displicere. Nam ubi antiquior Auctor (qui Pippini Regis ætate vixisse et scripsisse videtur, cum ultra eam nihil referat, adeoque integro fere seculo senior Lupo fuerit) ubi, inquam, antiquior Auctor maxime impingit contra historiam seculi* IV, *Constantinum cum filio Constantio confundens ; et Maximinum, qui sub imperio Junioris* D *Constantini nihil formidare debebat Arianos, nec ab iis quidquam pati poterat, multas tribulationes et angustias passum scribit ; Lupus, nihilo cautior, hoc ipsum vehementius exaggeravit, commemorando quomodo S. Maximinus S. Athanasium hospitio exceperit, quod factum vivente adhuc Constantino Magno. Similiter quod de Ephratæ Agrippinensis depositione credidit, corruptis Synodi Actis deceptus antiquior ille, credidit etiam Lupus ; nec dubitavit eadem omnia referre de itinere Romano, deque corporis relatione ex Aquitania, quæ retulit ille ; licet* fabulosis *potius videantur* similia, *quam quæ resecuit ex miraculis posterioribus, etiam iis quorum alter testem se præfert oculatum. Talia expendens, atque considerans elegantiorem Vitam satis apud Surium inveniri posse ; antiquiorem alteram, ut scopo nostro utiliorem, prætulimus ; liberam lectori relinquentes potestatem discernendi, quo in gradu credibilitatis referre velit, quæcumque hic leget. Addimus similiter ineditum hactenus, et quasi librum secundum subjungimus, quam de miraculis posterioribus jussu Wikeri Abbatis, anno* XXVII *Otthonis primi, sive anno Christi* DCCCCLXII, *scripsit* Sigehardus, *San-Maximinianensis monachus,* Aquitanus homo, *ut censet Browerus lib. 9 Annalium Trevirensium num. 41 ; ut autem Schekmannus, in libello de Reliquiis monasterii ejusdem loquitur,* Summæ elegantiæ homo. *Wikerus autem Abbas, quo jubente et dictante scripsisse se Sigehardus profitetur, et libro, quem Lupus scripserat, secundum addidisse de miraculis ; dicitur Abbatiam tenuisse ab anno* DCCCCLVII *ad* DCCCCLXVI. *Utriusque tractatus, vitæ scilicet et miraculorum compendium aliquod habetur in Libello de Reliquiis et indulgentiis monasterii S. Maximini, ex quo Appendicem subjungimus de posteriore corporis translatione, duplici Ecclesiæ dedicatione, et Reliquiis in ea adservatis. Auctor est Joannes Scheckmannus Trevir, cœnobita Maximianensis ac Bibliothecarius, a quo etiam, ex Germanico Joannis Enen, Latine conscripta est et aucta Epitome seu Medulla gestorum Trevirensium anno* MDXVII, *in qua folio* LIV *meminit prioris tractatus a se editi.*

quam damus

cum libro miraculorum per Sigehardum, seculi 10 scriptorem.

E

Appendix de Reliquiis.

5 *Festum* S. Maximini *celebratur in dicto ejus monasterio apud Treviros, tum hoc* XXIX *Maji, quo corpus ex Aquitania relatum fuit, et hoc primarium est ; tum* XII *Septembris, quo traditur in Aquitania obiisse. Interim passim ad hunc* XXIX *Maji ejus* Natalis *aut* Depositio *in Fastis antiquis appellatur. Ita vetustissimum Martyrologii Hieronymiani apographum Epternacense,* Treveris Natalis S. Maximini Episcopi, *et quidem* de antiquis, *uti additur in aliis apographis ejusdem Martyrologii. Beda, in genuino Martyrologio, ista habet :* IV Kalendas Junii. In Treviris Maximini Episcopi, et Confessoris. *Addit Florus,* qui magnus advocatus populo suo magnis se virtutibus declaravit. *Rabanus sua ex Beda descripsit. Usuardus et Ado ex Chronico S. Hieronymi addunt, ab eo* honorifice S. Athanasium susceptum, *et passim sequuntur posteriores cum Martyrologio Romano. At* pridie Idus Septembris, depositio S. Maximini Episcopi Trevirensis *celebratur in MSS. Trevirensibus S. Maximini et S. Martini. Clarius autem in variis codicibus MSS. sub nomine Usuardi auctis, ista leguntur :* In Aquitania natale S. Maximini Treverorum Archiepiscopi, qui quarto Kalendas Junii Treverim translatus est. *Quibus similia habent Grevenus, et Molanus in Auctario Usuardi, Maurolycus, Galesinius, Canisius aliique. Quæ supra ex Floro attulimus, ea excerpta erant ex Gregorio Turonensi, qui de gloria Confessorum cap. 93 ista narrat.*

Cultus sacer 29 Maji

F

et 12 Septembris

6 Est apud urbem Trevericam, in suburbano, S. Maximinus, magnus cum Domino, populi illius advocatus, ad cujus tumulum sæpe cernuntur miracula gloriosa. Tempore enim Theodeberti Regis, Arboastes

Perjuri puniti.

A Arboastes quidam Presbyter, cum Franco quodam contendebat, Rege præsente. At dum hæc agerentur, Rex loca sancta, quæ sub urbis illius vicis habentur, causa visitabat orationis. Cum autem videret Rex, prosecutionem Presbyteri esse callidam; conversus ad eum ait: Si vera sunt, inquit, quæ prosequeris, hoc super tumulum Maximini Antistitis sacramento confirma. Audeo, ait, hæc, Presbyter, quæ præcipis adimplere: et statim ponens manum super sanctum sepulchrum, dixit: Hujus Sancti virtute opprimar, si aliquid falsi loquar, de his quæ prosecutione mea contra hunc Francum insisto. Frremente autem Barbaro, et quasi contra Sanctum Dei furibundo, egressi sunt de basilica. Cumque per viam pariter pergerent, subito dilapsus Presbyter solo pessumdedit, et mortuus est. Laudavit deinceps Barbarus virtutem Sancti, cui prius detraxerat. Sic et Archidiaconus urbis illius, cum a Nicetio Episcopo pro adulterii crimine pulsaretur, sacramento se ad hujus Sancti sepulcrum purificare expetiit. Ingressusque primum cryptæ limen, restitit quasi stupens; deinde descendens per gradus, ad aliud ostium devenit. Cumque ad tertium acce- B dere vellet, protinus febre correptus, gressum amplius figere non audens, crimen quod imputabatur, in discrimine mortis positus, est confessus: deprecans populum, ut pro se vel Sancti Antistitis vel Episcopi sui suffragia flagitarent. Statim namque ut confessus fuit reatum suum, et ab impulsu febris ereptus est, et in sui Antistitis est caritate receptus. *Transiit ad Superos S. Nicetius Trevirensis Episcopus, sub quo res acta est, circa annum* DLXIV, *et colitur* V *Decembris: novem autem annos prius obierat Rex Theodebertus, cujus initio fiebat mentio.*

VITA

Per Anonymum Sanmaximianensem, seculo VIII scripta.

Ex pervetusto mS. Parisiensi S. Victoris.

CAPUT I.

Res in vita gestæ, relatio corporis ex Aquitania Treverim.

PROLOGUS

C Deo, in Sanctis suis signa atque prodigia mirabiliter operanti, ab omni Christianorum populo indesinentes referri gratiæ debent; maxime istis diebus, in quibus Sanctorum aliquorum annua celebratur dies. Quapropter de virtutibus sive miraculis, quas Dominus per Beatum dignatus est operari Maximinum, Caritati vestræ, carissimi Fratres, pauca enarrare decrevimus, ut exemplo instituti ipsius felicitatem ardentius adipiscamini æternam.

In Aquitania cum 3 fratribus et sorore natus,

2 Igitur Sanctus ac Deo dilectus Maximinus, Aquitaniæ originem duxit provinciæ: Frater vero ejus Maxentius nomine, et alter Maximus, tertius vero Jovinus, et Sancta eorum soror Maxima, in ipsa Pictavensi nati fuerunt provincia. Postquam itaque ipse, cujus hodie festiva a nobis agitur dies, Sanctus videlicet Maximinus, et Maxentius frater ejus, ac Jovinus, divinis bene eruditi sunt legibus; Maxentius in Pictavensi electus est urbe *a* Pontificatus ordine. Tunc Maximinus perrexit [Treviros] in Galliam, quia audiverat opinionem *b* B. Agricii Episcopi; ut ibi Clericatus acciperet onus, in ipso jam supradicto loco, quod et factum est. Postea *c* S. Quiriacus nocturna perrexit vigilia ad S. Eucharium, vigilias custodiens noctis: ibique Angelus veniens Domini ad eum, denuntiavit ei dicens: Vade et dic Maximino; ipse erit Pontifex post obitum B. Agricii. Qui pergens, sicut præceperat ei Angelus, denuntiavit ei. Quod, ut Sancto notum est Maximino, se confitebatur fore tali indignum honore. Annuntiavit denique Angelus Domini Agricio, quod B. Maximinus ei successor fieret in Episcopatu. Tunc S. Agricius, mundi hujus relinquens onera, migravit a seculo. Postea omnis uno animo plebs arripuit eum, et in Cathedra antecessoris sui Agricii elevavit. Cathedræque beatissimi viri anno *d* XXVII Constantini Deo juvante præficitur. Eodem tempore [quo] B. Maximinus ad Episcopalem electus est dignitatem; *e* tunc Ariana hæresis per totum orbem, et maxime intra Illyricum, cœpit grassari ac pullulare, ac persequebatur Ecclesiam Dei. Tunc Maximinus, spem suam viriliter agens in Domino illi hæresi contradicebat, multasque tribulationes et angustias perpessus est sub ipso Imperatore *f* Constantio.

a Treviris Clericus factus, b c ibidem, sicut Angelus prædixerat,

D EX MS

d creatur Episcopus an. 332 e

f

interest Synodo Coloniensi: g

3 Nec hoc silendum arbitror, quod ipse venerabilis Pontifex Maximinus Synodum *g* congregavit publice in urbe Agrippinensi, cœpitque contendere contra Euphratam nefandissimum Episcopum, qui E hoc adferebat, quod Christus non esset vere filius Dei. Ipseque B. Maximinus Jesum Dominum nostrum ostendere curavit, qualiter baptizatus sit et passus, et die tertia surrexit, deinde discipulis cernentibus cœlos penetravit: et condemnans hæreticam pravitatem canonica sententia, de Sede sua eam penitus extirpavit. Post hæc, per plures annos mirabilia faciens non parva, cæcos illuminabat, paralyticos curabat, dæmones effugabat. Deinde Romam, nutu atque auxilio Domini, ipse Sanctus adiens, *h* S. Martino jungitur: ut ambo amabiles Christo una visitarent limina B. Apostoli Petri. Illisque in quodam castello venientibus, perrexit B. Martinus ad ipsum castellum ut cibos emeret, qui necessarii erant in via: ibique Sanctum reliquit Maximinum, ut custodiret eorum sarcinulas, et asellum simul cum sportellis. Cumque S. Maximinus, sopore fatigatus et itinere, somno dedisset corpus, ecce ursus de saltu egressus asellum arripuit, eumque secum deportans devoravit. Cumque reversus fuisset B. Martinus, et Sanctum excitasset Maximinum, dixit ei: Quid fecisti Frater Maximine? Sopore, ait deprehensus fui, et hic paululum caput reclinavi. Asellum, inquit, nostrum ubi habes? Et F ille respondit, Nescio. Ipse vero S. Martinus ei feram ostendit, quæ devoraverat eum. Qui dixit: Certissime injuriam sibi præparavit. Tunc venerabilis S. Maximinus vocavit ipsam feram, precepitque ei in nomine Domini Jesu Christi dicens: Veni sequere me, quare non dimisisti, et sic stulte operatus es, ut minime nostro parceres asello, causas portanti nostras? tibi jubeo, quod ipse faciebat, fac et ipse *i*. Onerat ei onera, quæ ipse asellus ferre consueverat. Ipse vero ursus, quod ei jussum fuerat, agere absque murmuratione studuit; et perrexit cum illo, obedientiam exhibens, usque dum ad limina B. Petri venissent Apostoli. Oratione autem cum mentis sinceritate peracta, Sanctorumque reliquiis venerabiliter honoratis, reversi sunt usque ad locum, cujus Urseria villa vocabulum est, et cum eis ursus deportans onera eorum. Tunc B. Maximinus dixit eidem urso: Perge quo vis, et vide nullum noceas, nullum lædas, et a nullo noceri poteris.

h abiens Romam,

i urso ob comestum asellum imponit sarcinam:

4 Post hæc ambo ad Trevirorum venerunt civitatem, ibique S. Martinus Lubentium suum spiritalem filium Maximino commendavit, rogans suppliciter, ut sacras eum doceret litteras. Postea vero S. Maximinus eum Presbyterum ordinavit, et in vico, cujus *k* Cubruno vocabulum est, Dei lege imbutum posuit.

S. Lubentium instruit: k

Ex MS in patria mortuus sepelitur.

A posuit. Denique Sanctus Dei Maximinus, Trevirorum Archiepiscopalem relinquens Sedem, ad patriam rediit, amore scilicet Fratrum, Pictavensis Antistitis Maxentii et Maximi, quos illic reliquerat quando Galliam adiit : visitatisque fratribus, illic vitam ultimam, dictis simul et actibus decoratam, finivit. Sic Præsul culmina cœli lætus ascendit; quantusque Sanctorum chorus suave canentium huic fuerit animæ comitatus, humana nequit lingua referre : mortuusque est Præsul in præfata provincia, et sepultus est in cœnobio quod situm est in Pictavensi parochia *l*, annis suæ ordinationis septemdecim transactis, diebusque triginta. *l*

A S. Paulino missi in Aquitaniam,

5 Tunc S. Maxentius ejus germanus Pictavensem regebat Sedem : eodem tempore S. Paulinus Trevirorum ordinatus est Pontifex, faciensque cum Clero suo et populo Trevirorum [consilium], omnes pariter hortati sunt, ut inde corpus transferrent S. Maximini; qui in hoc dubii maxime fuerant, dicentes se eum minime reperturum nisi eis a quoquam ostenderetur. Simul ergo collecta multitudine Clericorum et populi, perrexerunt ad Aquitaniam, inquirentes ubi Sanctus Dei requievisset; quia nemo B eorum noverat locum. Cumque ex itinere jam fatigati essent, in quodam castrametati sunt loco. Tunc unus ex Senioribus, prosternens se in orationem, Dominum, ut sibi locum ostenderet, deprecabatur. Statimque venit unus puer, oves custodiens, qui ovi uni testatus est, dicens : Si hinc abieris, per S. Maximinum, te percutere habeo. Quare ipse vocans ad se puerum, interrogavit eum, ubi ipsum corpus requiesceret sanctum. Qui respondens, dixit ei : Tu homo qualis es, qui nescis ubi Sanctus Dei requiescit? Ipse senex respondit : Ego hæc ignoro, sed a te scire desidero. Puer itaque perrexit, eique locum ostendit. Tunc senex referens suis, omnes pariter laudaverunt Dominum : surrexerunt, Sanctumque Maximinum [adiverunt], ac postraverunt se in orationem. Orantibus autem illis, ecce Angelus Domini apparens manifestus, ostendis eis dicens : Hic vir beatus requiescit Maximinus. Illi hæc audientes, gavisi sunt inenarrabili lætitia. Tunc ipsi custodes ac multitudo inenarrabilis populi Aquitanorum collegerunt se, compuleruntque eos de ipso exire loco. At illi responderunt, dicentes : Fratres vestri in Christo sumus. Nos vero non ob aliud venimus, nisi causa orationis. Quid nos compellitis exire? Hac nocte hic morabimur, et cras proficiscemur. C Tunc Aquitani suorum videntes constantiam, putabant, Trevirenses esse timore plenos; et lætitia repleti sunt magna, cunctique inebriati, adeo ut nemo eorum proximum suum agnosceret. Tunc sopore depressi tam custodes quam reliquus populus, veniens Angelus Domini Beatum excitavit Lubentium, ac dixit ei : Surge, perge in cellulam ubi custos requiescit; et clavem ecclesiæ, quæ ad caput illius est, accipe : et tolle thesaurum magnum, quem quæris. At ille cum aliis pergens Presbyteris, invenit quemadmodum Angelus ei dixerat : tulitque ipsam clavim, et perrexit cum Presbyteris ad ecclesiam, ac levaverunt corpus B Maximini, plebique detulerunt. Clauserunt ita denique ostium, et clavem ipsam ad custodis caput posuerunt, unde eam tulerant. Et inde surgentes cum magno gaudio et lætitia, susceperunt Patronum suum cum psalmis et hymnis spiritualibus, revertentes ad propria. Tunc Aquitanorum populus, tertia hora noctis expergefactus, viderunt quomodo inde Trevirorum populus abiisset : dicebantque quod fugam inirent timore eorum. Exsurgens igitur custos ipsius ecclesiæ, intusque ingressus, accendens cereos, nequaquam corpus invenit B. Maximini. Tunc omnis Aquitanorum populus vocem simul elevaverunt, gemitumque dederunt cum custodibus : et cum magno exercitu eos D prosecuti sunt trium dierum itinere. Die autem tertia, elevatis oculis viderunt illos procul castrametatos. Tum mirum in modum coruscationes, fulgura, et tonitrua super ipsos cœperunt discurrere, ita ut nullus putaret reverti. Ibi vero, ubi Trevirorum plebs morabatur cum B. Maximini corpore, nec tonitrua nec coruscationes ullæ auditæ fuerunt, nisi serenitas ac lætitia magna.

edocti a puero, accedant ad corpus, et monitu Angeli accepta clavibus illud exportant, impeditis cœlitus Aquitanis persequentibus,

in itinere varia miracula fiunt :

6 Post hæc Aquitani, timore confusi magno, reversi sunt ad propria. Gens vero Trevirorum cum magno honore et lætitia laudes deferebant Deo, qui eis Patronum, quem in vita habuerant, post mortem reddidit. Dum ergo essent in itinere, cæcus quidam veniens ad ejus feretrum, statim ut umbra eum tetigit feretri, integrum recipere visum meruit. Cumque prope terminum *n* parochiæ advenissent Trevirorum ad castellum, cujus vocabulum *o* Mossomo, quidam paralyticus delatus est ad B. Maximini feretrum, qui mox ut eum tetigit curatus est. Ubi ergo corpus beatissimi fuit positum Maximini, ibi plebs *p* basilicam in honore ipsius ædificavit. Post E denique veniens in Trevirorum parochiam, ad castellum quod dicitur *q* Ebosius; ecce quædam femina, immundum habens spiritum, exclamabat Trevirorum populo, et ait : Quid fecisti nobis sic? Numquid non sufficiebant vobis Sancti Dei Eucharius, Valerius, et Maternus, et B. Agricius, qui nos torquent indesinenter multasque inferunt angustias, quia huc adduxisti S. Maximinum? Et confestim curata est ab immundo spiritu. Ex hinc pergentes venerunt ad oppidum, cujus nomen *r* Arlonis dicitur : illucque duo venientes leprosi vocem subito dederunt, dicentes, Miserere nobis, B. Maximine, qui mox incolumes effecti sunt.

n o p q r

deponitur corpus in basilica S. Joannis.

7 Deinde civitati appropinquaverunt Trevirorum. Tunc universus populus utriusque sexus, cum thymiamatis et incensis et luminaribus et frequentia multa ornamentorum, obviam contra suum exierunt Pontificem. S. Paulinus igitur civitatis Antistes, in basilicam S Joannis, quam antecessores ejus ædificaverant, ferri eum imperavit. Videlicet SS. Eucharius, Valerius, atque Maternus alium illic præparaverunt sibi locum ad quiescendum : ibique vir beatissimus in ecclesia, cujus superius meminimus, honorifice conditus est. At Sancti Eucharius, Valerius, Maternus ex altera quiescunt parte civitatis, infra ecclesiam quam sibi procul a civitate F mirabili construxerunt opere.

ANNOTATA.

a Maxentius, *non* 14, *sed* 8 *aut* 9 *statuendus Episcopus, saltem ante S. Hilarium, cujus Acta illustravimus* 13 *Januarii. At* S. Jovinus *colitur* 1 *Junii, pro quo legebatur* Vivinus. Maxima *soror, an illa sit, quæ apud Forojulienses colitur* 16 *Maji, aliis divinandum relinquo. Lupus solius Maxentii meminit : de* Jovino *et* Maxima *forte nil credens, et* prosapiam a Majoribus Senatorii ordinis deductam, *Sanctis adscribit.*

b *Acta* S. Agricii *dedimus etiam* 13 *Januarii. Lupus* Galliam Belgicam *et* Trevirorum urbem *distinctius nominat : quam hic etiam fuisse nominatam, sed nomen librarii incuria excidisse, apparet, dum mox legitur Sanctus* in ipso jam supradicto loco *factus Clericus.*

c *De* S. Quiriaco *latius agitur in libro miraculorum, quæ poterunt addi ad ejus Acta, his non inspectis deductæ,* 6 *Martii.*

d S. Eucharius, *primus Episcopus Trevirorum, colitur* 8 *Decembris. De eo actum in Vita S. Valerii Successoris* 29 *Januarii, ubi et de* S. Materno *agitur, cui* 14 *Septembr. sacer.*

e

e *Annus* 27 *Constantini cœpit* 25 *Junii anno* 332, *quo esset consecratus Sanctus circa* 13 *Augusti. Pro an.* XXVII *legebatur annus* XXIV: *sed duo priores lineolæ quaternarium inchoantes, videntur inferius debuisse in* U *contrahi: sic enim inchoassent septenarium numerum: similem autem errorem etiam alibi sæpius deprehendimus. Non habebamus hoc scriptum cum ederemus Acta S. Agricii, cujus obitum tunc retulimus ad annum circiter* 335, *secuti Browerum. Si annus* 332 *alicui magis placeat, et rationes congruentes adferat, libenter cedemus. In apographo bis notabatur* Constantius *loco* Constantini, *seu el pro patre, et dein pro fratre Constantii, quod correximus.*

f *Post obitum Constantini Magni, anno* 337 *mortui, sub* Constantio, *ad quem spectabat Orientis Imperium, ab Illyrico ad Nisibin cum Ægypto.*

g *Hæc late deducuntur a Lupo: sed non fuerunt Treviri, quoad S. Maximinus vixit, sub Constantio hic nominato, sed sub fratre ejus* Constantino, *eoque occiso sub altero fratre* Constante. *Athanasius autem, de cujus exceptione pluribus agit Lupus, a Constantino Magno relegatus Treviros, eodem mortuo restitutus fuit in suam Sedem, evincentibus id apud Constantium fratribus, sicut moriens pater mandaverat. Porro cum* S. Maximinus *absque ullo suo periculo Athanasium exceperit, corrigendus hoc loco et hic Auctor, et Lupus, illius in hoc fortitudinem exaggerantes.*

h *Anno* 346, *uti diximus ad Vitam S. Servatii* (*qui interfuit*) 13 *Maji, num.* 2, *Agrippinensis Synodus Acta est, in qua non* Euphratam, *virum sanctum, sed decessorem ejus anonymum, damnatum fuisse, demonstravimus. Inveteratum ex corruptis Synodi Actis errorem secuti auctores, excusandi nobis sunt.*

i *Quia* S. Martinus Turonensis Episcopus *anno* 371 *creatus, tunc Catechumenus ut summum erat; vult Browerus hic intelligi* S. Martinum Episcopum Moguntinum, *qui tum vivebat: servant autem Maximiniani Monachi utriusque viatorios baculos inter Reliquias.*

k *Simile quid habetur in vita S. Humberti Maricolensis* 25 *Martii capite* 1: *quod scilicet, cum is cum S. Amando et Nicasio Elnonensi Romam proficisceretur, equum qui sarcinas vehebat, comedit ursus, et dein loco equi sarcinas portavit. Judicet Lector de rei veritate: verendum est enim ne, quod semel forte factum est, pluribus fuerit applicatum, et occasione nominis* Ursaria, *longe forsan antiquioris, invaluerit popularis fabella, quales sæpe notavimus simili ex causa cusas. Videtur autem indicari vicus* Ursel, *ad dextram Rheni ripam inter Wormatiam et Moguntiam: quod si verum est, favet sententiæ Broweri de* S. Martino Moguntino. *Est etiam* Ursaria *quædam in Istria.*

l Vicus Cubrinus, *aliis* Cuberinus, *posteris* Coverna *forsan a* Caverna, *quia in valle inter tres montes situs, ad lævam defluentis Mosellæ, prope Confluentiam, ubi* S. Lubentius *colitur* 13 *Octobris: qui sane pro eo tempore quo Treviros venit, non recte diceretur filius spiritualis fuisse juvenis adhuc Catechumeni, qualis S. Martinus Turonensis tunc erat.*

m *Ergo obiit Sanctus anno* 349, *die* 12 *Septembris, qui est proprius depositionis dies.*

n Parochia *pro diœcesi Episcopali hic et alibi sumitur.*

o Mosomus, *Lupo* Mosomagus, *ad dexteram Mosæ ripam, Sedanum inter et Satanacum, de quo egimus* 9 *Februarii ad Vitam S. Victoris Martyris. Ibidem ad muros urbis fons est, diciturque a* S. Maximino *clicitus.*

p *Est vicus modo* Ully, *vel* Oeuilly, *aut* Euelly, *in via quæ Mosomo Ivodium ducit, et vulgo* S. Maximini in Ullio *dicitur.*

q Ebosius, *Lupo* Eviovium, *sive* Ivodium, *oppidum munitissimum agri Luxemburgensis, vulgo* Yvoix.

r Arlonis oppidum, *vulgo* Arlon, *aliis* Arlunum *quarta a Luxemburgo leuca versus Occidentem.* EX MSS.

CAPUT II.

Varia miracula Treviris patrata.

Post hæc etiam cæcus quidam a nativitate, Crechto nomine, ex regione veniens Beneventana, ad limina B. Petri perrexit Apostoli, eum tota mentis intentione rogans, ut visum sibi largiri dignaretur. Cumque vehementius in oratione persisteret, B. Petrus astitit ei; hæc dicens: Perge in Galliam ad civitatem Trevirorum, et perquire ubi beatissimus requiescit Maximinus, et visum accipere mereberis. Ille audito hoc gavisus abscessit, et perveniens ad prædictam civitatem invenit ibi custodem, Gausbertum nomine, cui cuncta quæ sibi ostensa fuerant per ordinem narravit: qui statim introduxit eum ad sepulcrum beati viri. Cæcus ergo inclinans se ad tumulum, in quo præclara continebantur membra, ut solitam Deo orationem dedit, absque mora videre meruit, et inde gaudens et exultans, et S. Maximino gratias referens, recessit. *Cæcus illuminatur.*

9 Paulo post namque, antequam gloriosum de ipsa crypta translatum fuisset corpus, ipsa crypta ibi repleta est aqua, ubi hæc numquam antea nec postmodum visa fuerat: et per cryptam altior in gyro apparuit unius mensura cubiti, ipsumque sepulcrum minime tetigit, sed velut murus ex utraque stetit parte. Tunc sancti Dei, *a* Hidulphus videlicet, Clemens, et *b* Lothbertus, cognoverunt quod vir beatus de ipsa vellet egredi crypta, et se ad locum ubi nunc adoratur, transferri *c*, sicut sæpius Lothberto revelatum fuit Episcopo; quod et factum est, cum magno honore ac lætitia, hymnodiis resonantibus choris. Cooperculum vero ipsius sepulcri tres illi Episcopi deportaverunt, in unoque posuerunt angulo: quod postea trecenti viri inde minime elevare potuerunt. Tunc quadraginta addita sunt boum cum funibus, nec sic illud trahere potuerunt. Nec adhuc miraculum Domini prætereundum est, quod frequenter oculis nostris aspeximus, de lampadibus, quæ ad pedes ipsius pendent, et se divino jussu illuminant gyrantque, miro modo et perspicua virtute. Et quando Reges aut Principes de ipsa mutantur provincia. ipsæ lampades accendere se videntur et moveri divino nutu: et antequam hæ faciant ipsum Episcopi coruscare sepulcrum, ecclesia ipsa tremit, lumenque apparet ingens, quod splendorem huic defert miraculo: Crux etiam, quæ ante ejus sanctum instat tumulum, quando aliqua in ipso regno exoritur nova causa, ipsa antea gyrum facit et jussu movetur Dei. *Sepulcro ab aqua altiori intacto transfertur corpus: lampades ultro accenduntur et crux movetur:*

10 Quædam autem femina, *d* Rodarea nomine, ex Francorum procreata Senatoribus, cujus tibiæ pes aridus factus fuerat, ut parum de carne remansisset; ad sepulcrum veniens B. Maximini, diutius in oratione prostrata jacebat: cui puellæ et viri ejus dicebant: Recede hinc. Quibus ipsa respondit: Nullo modo hinc recedam, nisi S. Maximinus mihi sanitatem restituerit. Cumque sua jam eam familia compelleret ut reverteretur, ipsa dicebat: Nequaquam fieri posse: quia qui cæcis visum restituit, ac leprosis munditiam, paralyticisque curationem, mihi miseræ si voluerit impertiet salutem. Tunc ipsa nocte veniens ad sanctum ejus sepulcrum, et prosternens se in oratione, confestim sanata est. *pes aridus curatur:*

11 Nec hoc æstimo postponendum, quod ad sanctam ejus solennitatem triginta et septem una die venerunt dæmoniaci: et omnes in ipsa die curati sunt, inter vigilias noctis et diei. De cujusdam quoque mulieris ore, altero die tam immundus exivit

spiritus

A spiritus, ut omnes qui ibidem aderant ab eo ipsam basilicam succendi æstimarent; odorque cunctis fœtoribus asperior exinde processit, ita ut metum mortis incuteret cunctis. Etenim ipsa mulier quadraginta et septem annis ipsum sustinuerat dæmonium. Adveniente itaque alio anno, viginti et duo dæmoniaci, ex longinquis accedentes regionibus, absque mora curati sunt. Tertio vero anno, nihilo minus tres alii a parentibus dæmoniaci delati sunt, Frisii genere, et quartus de Aquitania, sex etiam a Germania ad Vigilias, B. Maximini, et inter ipsas curati sunt Vigilias, in nomine Domini *e*.

Ex MSS. liberantur dæmoniaci plures.

Carolus Martellus febri liberatus

12 Neque hoc silendum est, quod tempore Caroli Principis, ipse Princeps magnis constrictus febribus ad ultimum pene deducitur diem. Tunc S. Maximinus, in visu apparens, dixit illi: Quid agis, miser? At ille dixit: Ego nihil meæ ago voluntatis, quia nunc morior. Tu vero quis es, Domine? At ille respondit: Ego sum Maximinus, Trevirorum Episcopus; perge mane ad sepulcrum meum, ibique sanaberis continuo. Carolus Credendarium *f* vocans suum, dixit ei, Vidisti hunc B. Maximinum Episcopum? Qui dixit ei, Domine, modo minime vidi. B Carolus ait: Exi foras cito, si eum inveneris: verumtamen dico tibi, quia paulo antequam te vocarem, se mihi manifestare dignatus est; et præcepit, ut post se irem ad tumulum ejus, ut ibi salutem consequerer. His ergo dictis jussit sibi plaustrum *g* Rex parari, et se imbi ad sepulcrum S. Maximini deferri. Cumque ibidem delatus fuisset, sopore depressus, vidit iterum B. Maximinum in visu, dicentem sibi; Ego pro te Dominum rogavi, ut sospes efficiaris. Perge nunc, et cave ne ultra mala facias. Cumque a somno surrexisset, invenit se potentissimum virtute corporis. Dehinc ergo pergens ad *h* Secretarium, narravit cuncta quæ per B. Maximinum ei concessisset Dominus beneficia, rogavitque ipsum Custodem, ut sibi ad manducandum daret, quia famem patiebatur maximam, viginti diebus nullum sumens cibum ante salutis recuperationem: qui statim dedit ei comedere; et confortatus est. Postea quippe ipse Princeps ipsi loco dedit tres Fiscos, vocabulo Petra salis *i*, et Vidmar *k* ecclesiam, atque Comitiacum, dedit etiam Andalinam *l* villam S. Petro: plurima vero postea ibidem largitus est dona.

offert dona.

13 Nec hoc prætereundum, Fratres, opinor, quod Pipinus Rex Clericum suum, nomine *m* Brunicum, C valde immundis plenum spiritibus, per Helluarium Archidiaconum in multas miserat regiones, ut salutem acciperet, et minime consecutus est. Cumque ille dæmoniacus deductus esset ad limina B. Maximini, statim spiritus ab eo immundus egressus est. Ille autem gaudio repletus, laudes et gloriam Deo et S. Maximino retulit qui eum de tali eripuit inimico. Iterum etiam ipse Pipinus Rex unum transmisit Alemannum, cujus nomen Guerricus *n* dicebatur, ad Beati viri tumulum, et ipse valde vexatus a dæmonio fuerat: cumque ibidem adfuisset, miserunt eum in catenam, et ipsam velut vitrum continuo confregit. Postea eum fortiori constrinxerunt catena, ut penitus se movere nequiverit. Tunc Fratres pro eo multis diebus ad Deum fuderunt orationem. Cumque una die ad Missarum solennia convenirent Fratres, ecce ipse confringens catenam ad B. Maximini festinus cucurrit sepulcrum; videntesque pueri comprehenderunt eum. Ipse vero exclamans dixit: Nonne videtis adversarios meos, qui me vexabant, quemadmodum nunc in fugam versi sunt, et Sanctus persequitur eos Maximinus? Et ita meritis beatissimi viri a dæmone curatus est. Quædam etiam femina, Waltrudis *o* nomine, manibus debilis ac pedibus, postea deportatur in ipsam basilicam: cui statim B. Maximinus membrorum D dedit salutem. Iterum etiam quædam filia Pipini Regis, habuit puerum, nomine *p* Gumbertum, qui et ipse a dæmonio non minimum vexatus est. Cumque eum per nonnulla detulissent loca, nihilque proficerent; accesserunt ad locum B. Maximini. Ut vero valvas ecclesiæ introivit, confestim precibus famuli Dei salutem obtinuit. Quædam etiam femina Flictildis *q* nomine, fractas habens manus et pedes, illuc adveniens, mirabiliter a B. Maximino curata est.

Sub Pippino Rege liberantur 3 dæmoniaci,

2 feminæ sanantur.

14 Fuit præterea vir quidam ex Frisiorum genere, cujus vocabulum Ibbo dictum est: qui cum ad B. Maximinum se cum omnibus quæ habebat condonans, pro stipendiis Fratrum emendis ultra mare ire decrevisset in una navi, negotiatores alii cum sex navibus illi conjuncti sunt. Illis namque mare ingressis, procella exorta est valida: naves vero sex ante suos demersæ sunt oculos, ita ut nullus eorum evaderet. Cumque ille hoc conspiceret dixit, ad nautas, Exclamemus ad Dominum, et ad preces B. Maximini, ut nos de hoc eruat periculo. Tunc illi clamantes dixerunt; S. Maximine, libera servos tuos. E Statim ipse Ibbo virum intuitus est splendidum, veluti sol, ante navem supra mare euntem, et dixit eis: Nolite metuere. Mox ergo tranquillitas magna in mari facta est, ita ut penitus timor ab eorum pelleretur oculis. Illi quippe hoc videntes, glorificaverunt Deum ac S. Maximinum, qui eos de tanto eripuit periculo.

Tempestas maris sedatur apparente Sancto.

15 Neque hoc intermittendum existimo *r*, quia vir quidam, Rusticus nomine, cum intrasset basilicam B. Maximini, vidissetque lampadas a se ipsis moventes, dixit: O vere seductores, dicitis quia S. Maximinus hoc operatur, et vos per ingenium facitis; confestimque a dæmonio arreptus est, et ad mortem pene deductus. Post hæc ad ecclesiam sancti viri delatus est, et virorum Deo servientium orationibus atque obsecrationibus salutem meruit integram. Sufficiant igitur vobis pauca, quæ supra memoravimus, de Beati viri miraculis: quia nostræ datum possibilitati non est enarrare, quæ per B. Maximinum operari Dominus dignatus est, et quotidie operatur *s*, ipso Domino Jesu Christo adjuvante, cujus laus, honor, et imperium sine fine consistit, cum æterno Deo Patre et Spiritu, consolatore ac vivificatore omnium viventium, per æterna seculorum secula Amen.

Calumnians obsidetur et liberatur.

F

ANNOTATA.

a S. Hidulphus, *sive* Hildulfus *colitur* XI *Julii, successit Numeriano sub Childerico inter annum* 660, *et* 670. *De eo egimus in Diatriba nostra de* 3 *Dagobertis Regibus lib.* 4 *cap.* 5. *et res hic confirmatur ex ordine relationis. In Vita S. Agricii dicitur hæc translatio facta* IV Kalendas Junii. *In vita autem S. Deodati, danda* 19 *Junii num.* 11 *notatur annus* 667, *et postea aliqua Reliquia donata S. Deodato dicitur*

b Lothbertus, *Lupo apud Surium* Gosbertus, *in MSS.* Chrodbertus *et* Chodbertus, *Browero* Cudtbertus *Scheckmanno* Chotbertus; quem, et Clementem, e propinquo Episcopos, *in MSS.* Chorepiscopos, convocatos *ambo tradunt. Sunt quidem Catalogi Episcoporum valde imperfecti; placet tamen lectio quæ* Chorepiscopos *faciat: vix enim præter Coloniensem et Moguntinum viciniores ulli tunc Treviris Episcopi erant.*

c *Sequentia hujus numeri desunt apud Lupum: visa ei forsitan sunt, ut præfatur,* fabulosis similia; *quo titulo etiam nonnulla ex Capite præcedenti potuisset omittere, quæ sola habebantur traditione, cum in eo quod*

A *quod sequitur de Lampadibus, oculatum se testem auctor asserat.*

d Rodarea, *Lupo* Rodaora, *in MSS.* Rodohara, *et* Hrodara.

e *Hæc omnia, de dæmoniacis liberatio, Lupus ad ultimam calcem rejecit, et ordinem antiquum miraculorum valde mutavit.*

f *Pro* Credendario, *Lupus habet* satellitem, *qui sibi assistebat : est autem* Credendarius, Credentiarius, Creditarius, *quod Græcis* Πιστικὸς, *is cui Princeps secreta sua fidit : de quo Cangius in Glossario.*

g Lecticam *habe idem Lupus, quia hanc forte magis convenire Principi, et quidem infirmo, judicavit.*

h *Idem,* Sacrarium : *sed* Secretarium *antiquioris usus vox est.*

i *Idem,* Patriosalam.

k *Idem* Witmaris ecclesiam, *quam hodieque servare nomen, et antiquissimam esse oppidi sic dicti parochiam, scripsit nobis noster Alexander Wilthemius; addens, se in antiquis litteris etiam detexisse* Wimmariburgum, *Luxemburgense Suburbanum : locus probabiliter habitationis ejus, qui prædictum ecclesiam condidit, donatam S. Maximino ut idem habet) an.*
B 731. *Dubitabat autem ipse Wilthemius, an idem non posset credi* Waymerus Dux Campaniæ, *a nobis nominatus in Diatriba Dagobertina, innovata ante 3 Tomum Aprilis num.* 25, *cui anno* 676 *Ebroinus, Theodorici Regis Major-domus, custodiendum tradidit S. Leodegarium.*

l *Lupus ista habet,* Sancto vero Petro Andaclanam obtulit villam.

m *Lupo dicitur* Brunco.

n *Hic eidem* Ericus *est.*

o *Et hæc* Weltrudis.

p Gumbertus, *Lupo* Cunibertus *dicitur : Matris nomen hactenus latet : nam duæ Pipini filiæ Rothais et Adelais, juvenculæ obierunt; Gisla, Abbatissa fuit; S. Itisberga, virgo mansit; Berta fabulosi Rolandi mater, inter fabulas computatur.*

q *Lupo,* Elithildis.

r *Deest hæc punitio et sanatio apud Lupum : quia scilicet incredulus prænotato miraculo de motu lampadum, ut istud omisit, sic hoc quoque eodem spectans censuit omittendum.*

s *Lupus, post relatam dæmoniacorum curationem, sic concludit :* Si velimus et hac et multiplici aliorum vitutum specie quoties floruerit, usque ad hunc an-
C num quo scribimus, hoc est ab Incarnatione Domini octingentesimum tricesimum nonum, styli officio designare ; nec modum libri tenebimus, et erudito lectori minus erimus grati, dum similia frequenter narrabimus.

HISTORIA MIRACULORUM

Auctore Sigehardo, Monacho San-Maximianensi.

PROLOGUS.

Ad Wickerum Abbatem, miraculorum scribendorum assertorem, cum supplemento Vitæ circa S. Quiriacum.

Abbatis coactus obedientia

Domino Abbati Wickero Sigehardus. Rogas, Pater carissime, imo vi quadam auctoritatis extorques invito, quatenus arduum omnino, meisque viribus præminens, explicandum opus assumam. Nam præcipis propriaque potestate compellis, quo ea quæ post editum a Lupo Episcopo de vita Sancti Maximini librum, per eumdem gloriosum Christi Confessorem sunt gesta miracula, ne prorsus legentium

vel audientium utilitati depereant, stylo alligem : D ac competentis serie narrationis digestis, post illum *Ex MS.* primum, secundum super illis libellum absolvam, et certa locuturo suggerente materiam. Qua de re coarctor e duobus ; veritus scilicet ne, aut tibi renitendo, inobedientiæ crimen incurram ; aut iterum parere conando, cœpto succumbam ; cum nimirum ingenioli mei tenuitatem et eloquii stillulam exequendo, istiusmodi negotio nullatenus me sufficere videam. Igitur tanta rerum difficultate, qua nusquam illæsus evadere valeam, quasi quodam murorum ambitu inclusus et undique circumseptus ; hoc solum mihi agendum utile ratus sum, scilicet hac in parte locum evasionis eligere, qua perspicio minus ex præcipitio læsionis posse contingere. Nam cum constet, contemptum quidem seniorum ad animæ periculum, defectum vero in cœptis spectare ad ridiculum : quis sanum sapiens tolerabilius, imo longe salubrius fore non censeat, pro imperitia irrisiones hominum sustinere, quam pro superbia semetipsum condemnare ? Quapropter diu multumque desideratum opus perge securus aggredi : ego plane tibi pro viribus adero, nequaquam ausus tuæ Sanctitati diutius reluctari. E Omnia ergo quæ dixeris, vel a te ipso (ut promittis) et ab his qui adhuc vivunt tecum visa, vel ab his qui viderunt tibi probabilibus personis comperta, qualicumque prosequar stylo ; non ad hoc propriæ possibilitatis fiducia nitens, sed tam operosum mihi negotium tuæ potius cunctorumque sanctorum Fratrum meritis et orationi committens. Aderit etiam, sicut semper in omnibus, ita et in hac quoque parte, clarus noster Patronus Maximinus ; facile (ut confido) apud Christum Dominum obtenturus, ut sicut ille a Deo Patre in Spiritu sancto factus est omnibus salus et justitia, ita quoque et mihi elingui efficiatur lingua. Quod si dignabitur, haud dubium, liquidam veritatem etiam a muto luculenter expressum iri.

scribit accepta ab iis qui viderunt, aut a videntibus cognoverunt,

2 Nec reticendum est, quod cum facile confidam, Deo piisque omnibus succedentium temporum hoc opusculum gratum fore ; vereor tamen præsentium aliquos eidem derogaturos, meque insulsum, falsiloquum, nullius momenti homuncionem, omnium reprehensione dignissimum, toto orbe adjudicaturos. Nec te, fateor, Pater venerabilis etsi voluerint, excipere valebunt, quin totius hujus insectationis peste involvaris : quippe cum et me, juxta assertionem talium, falsa scribere compuleris, et scribenti F falsitatis materiam ministrasses. Qua ex re operæ pretium video præsenti præfatiuncula calumniandi viam istis obstruere, non magnæ defensionis arte refragando, sed humiliter suggerendo, quo meminerint primos ac fortissimos Christi assertores, idiotas fuisse, non sophistas : neque me expectent Mercuriali sapiditate Tulliique copia in curia declamaturum ; sed in cellula monasterii rerum gestarum veritatem, sobrio ac veridico pii Patris ore depromptam, puro simplicique sermone dicturum. Deinde vero, etsi merito illis despectui habita fuerit vilitas ista elaborantis, honori tamen quæso habeatur prærogativa jubentis, nec statim credant Patrem nostrum, virum utique sancta vita et conversatione conspicuum, falsa dicere, quam silere maluisse.

prout ea ipse Abbas dictavit:

3 His ita prælibatis, Wickere Pater, quod agendum imminet ineamus, exorta prius dignatione divina, quatenus ipsa annuente, quæ illo Sanctisque omnibus digna sint, et tu ore edicere, et ego scripto prosequi valeamus. Illo [autem] miraculo insigni [initium] statuo dedicare, quod eo tempore, quo adhuc venerandus Maximinus temporali vita ac corporali præsentia hanc urbem tuebatur et illustrabat, gestum est, licet nulla oblivio per tot se-

præmittit a Lupo omissa circa Quiriacum

A culorum volumina hoc valuit abolere, quin hodieque omnium pene admiratione memorabile ac celebre perseveret. Quoniam igitur tam præclarum factum, passimque omnibus cognitum, in illo libro, qui vitam gestaque sancti plenius continet, prætermissum miramur; hoc silentio nos quoque præterire, absonum duximus et indignum: quippe cum vel hoc solo meritum ac sanctitas, non modo Maximini, sed et Quiriaci quoque, a religiosis et credulis satis queat æstimari. Est autem hujusmodi.

EX MS.

quem noctu ecclesias circumeuntem

4 Tempore quo B. Maximinus vixit in corpore, Sanctus etiam extitit Quiriacus, vir fide ac virtutibus clarus, piisque ac probis actibus totus intentus. Cui inter alia bona, cum id quoque moris esset, omnia videlicet hujus urbis monasteria et oratoria creberrime visitare, et assidua oratione divinam sibi propitiationem conciliare; maluit tamen vir sanctus, jactantiam vitans ac laudem humanam fugitans, talia studia nocturno potius quam diurno tempore exercere. Interea aliqui ex Clericis, Sancti virtutibus invidentes, qui nomen tantum ac famam sanctitatis ejus, non etiam opera appetebant, inter se mussitare cœperunt, et opinionem viri turpitudinis B infamia occulte fœdare; paulatimque in apertiora se attollentes vitia, nocturnos illos labores, non jam virtuti, sed vitio reputare. Nec cunctati, ad ipsum Episcopum Maximinum tandem, infelici temeritate sinistris suspicionibus agitandum, prosiliunt; super crimine fornicationis innoxium Quiriacum incusant. His auditis sanctus Episcopus (utpote qui aurem criminationibus adhibuisset invitus) fidem quidem integram delatoribus fertur minime accommodasse; Quiriacum tamen, cum maxima modestia, a sua interim communione ac familiari contubernio aliquamdiu secrevisse; secumque interea egisse, ut orando tanti a Deo notitiam consequi meruisset ambigui. Erat autem Quiriacus ante hoc, ad sacras manus Antistitis, oblationes quotidianas offerre consuetus, quibus ille Sacramenta Christi conficiens, proprium æque ac Quiriaci spiritum spiritali vegetamine ad sacra et cœlestia assidue roboravit.

atque de fornicatione accusatum,

S. Maximinus a suo contubernio arcuit:

5 Quadam vero die Maximinus, Missarum solemnia celebraturus, ex more procedit: interest et Quiriacus divinis Officiis, ex gravi, ut ratus est, tanti Patris offensa trepidus et anxius, totusque mœrore confectus. Et quia ipsum sacri Antistitis conspectum pro humilitate ac verecundia vitaverat; eminus se pudibunde proripiens, propter ipsas Ec-C clesiæ fores, anguli cujusdam receptus sinu, secretius stetit. Cum ecce Angelus Domini subito affuit, blande super anxietate concepta sanctum consolatus virum, pariterque monens offerendas ex more hostiarum oblationes præparare: nihil minus Episcopum quam alicujus mali suspicionem de se cogitare: illam offensam, propemodum simulatam, totam jam demutatam fuisse in gratiam. Mirum dictu! Eadem hora eodemque momento, gloriosissimo Præsuli Maximino, jam accedenti sacro altari, nihilo minus astitit Angelus; orationes ejus a Deo susceptas annuntiat, cautam communionis abstinentiam cum criminato collaudat, Quiriacum sanctum de objectis excusat: deinde monet, ex illius manibus, ut solitas hostias Deo suscipiens sacrandas, virum innocentem ad gratiam reconciliationis et Sacramentorum participationem indubitato admitteret. Sicque Quiriacus, primo quidem pacis osculo Antistiti suo confœderatus, deinde vero Sacramentis Christi confirmatus, exterius quasi in amissam sui Pontificis visus est restitui caritatem, quam certe in amborum cordibus firmissime credendum est nunquam substinuisse ab alterutro vel modicam læsionem. Jam vero peractis solenniis secreta petentes, magnifica ac felicissima illius temporis gesta secum conferunt, in oscula ruunt, flent præ gaudio, in- D que suis profectibus Christum devote collaudant; qui superbos confundit, humilibus gratiam præstat, et machinamenta iniquorum destruit; innocentes et in se confidentes liberat, seque diligentes semper et ubique tuetur ac fovet. Hæc igitur, per omnes præteritorum temporum populos celebri fama vulgata, et ad nos usque deducta, primum in nostra editiuncula obtineant locum; quæ ita ut dicta sunt vera esse, ecclesiarum etiam picturæ confirmant: quarum nos unam, et hanc antiquissimam, ac vetustate jam pene abolitam, in prisca S. Quiriaci ecclesia, super sepulcrum ejus, in crypta editam vidimus.

revelata autem per Angelum innocentia recipit.

CAPUT I.

Curati dæmoniaci, injurii in S. Maximinum puniti.

Jam vero ad ea veniamus quæ nos in Præfatione ante posita scripturos fore promisimus; in quibus ordinem temporum, ut gesta sunt, non valemus servare; quia similibus similia placet connectere. Nec E video quid obstet ædificationi legentium, quod in relatione gestorum hujusmodi tempora varientur, dummodo quæ gesta sunt non sileantur. Quanta Sancti hujus, circa illos qui maligno spiritu vexantur, semper fuerit, et adhuc sit miseratio, cum plenius in libro memorato digestum sit, nos tantum de paucis numero energuminis, quali modo per merita Maximini a Deo sint curati, primo dicamus. Duæ quondam mulieres, hac horrenda pervasæ tyrannide, pariter ad hoc monasterium adductæ sunt; in quibus tanta feritate nequam spiritus grassabantur, ut huic furori et amentiæ nihil comparabile duceretur. Ursi efferati sæviendo tolerabiliores tibi viderentur, ita omnia laniabant, et dentibus et unguibus sævientes invehebantur in singulos. Nec vinculis ullis cessit immane robur. Cum tamen nullo edulio, transactis jam septem vel decem diebus, miseranda corpuscula refocillata, solo dæmone agitarentur. Multis Fratres exorcismis malignos spiritus objurgabant: sed cum nihil actum esset, tandem jubentur in cryptam ante Sancti sepulcrum pertrahi. Ubi cum sine mora obdormivissent, virtute Maximini dæmonibus effugatis, illico evigilantes crudeli hospite caruerunt. Tunc mirum in modum ambæ mulieres, mox conversæ ad Dominum, statim [facta] peccatorum suorum humillima confessione, et promissa satisfactione quantam valuerunt, in- F dulgentiam sibi a Deo precatæ sunt. Duarum una quidem, post concitam reconciliationem, sumpto Viatico ibidem illico obiit: altera vero vitæ reservandæ vix cum magno labore convaluit: nec immemor beneficiorum, singulis quoad vixit annis, Deo et S. Maximino vota sua devotissime obtulit.

Liberantur a dæmone 2 mulieres furibundæ,

7 Vir quoque inter suos non ignobilis erat, qui hac peste diu multumque vexabatur; antequam liberari mereretur sæpe vinculis suis abruptis elapsus, sæpe iterum captus, vinculatus, et huc reductus. Quadam autem nocte, cum alligatus esset scalæ, qua pulpitum ecclesiæ scandebatur; Custos ad reficienda luminaria surgens, sanctum illum locum, cryptam dico, protinus adiit. Erat autem hic Monachus, nomine Wenilo, vir per omnia honestæ vitæ atque laudabilis: cum interea, his qui luctuosis laborabant excubiis obdormientibus, vinctus arreptitius, nescio, Deo dicam agente, an diabolo, repente vinculis solvitur, cursuque concito contendit in cryptam. Ad cujus introitum cum nullus fugæ pateret locus, nec cum tali palæstrita suppeterent luctandi vires; Wenilo aliquandiu hærebat stupens. Jacebat forte virga de proximo: qua visa

vir item nobilis,

A visa, loquendi constantiam induit: deinde furiosum terrifico satis imperio jubet redire in locum suum. Illo vero voce stridente, multumque decertante se non reversurum, sed cum ipso mansurum; sumpta virga, si propius accederet, ictum capiti interminatus est simul et intulit: nam ille, dum hæc Wenilo locutus est, paululum movebatur. Res digna miraculo, ac laudanda pii viri simplicitas. Guttam sanguinis, attacta modicum cute, ictus elicuit: quod videns, insani caput amplectitur, suadetque blanditiis in sinum suum reclinare, ne sacrum pavimentum sanguis attaminet. Cum ille, ac si sanus, ad omnia paret. Tunc Monachus, in pavimento discumbens, caput dementis in sinu suo collocavit: ubi cito obdormiens, sub ipsa somni quiete, diri agitatoris inquietudine liberatus est.

et quidam rusticus,

8 Thiethbertus, hujus monasterii Monachus, referre solitus erat, quemdam rusticum, cum adhuc puerulus esset, arreptum fuisse a dæmone, graviterque diu vexatum. Cum quo cum necessarii sui ad auxilium B. Maximini confugerent; eodem die contigit, ut urgente cantandi ordine Thiethbertus in analogio necessario deberet *a* Alleluia cantare. B Quod cum omnino nesciret, et tamen cum inciperet omittere non auderet, æstuat præ angustia puer. Cum ecce ille perniciter accurrit, puerum ne timeat consolatur: Laudate pueri Dominum (nam hoc Alleluia fuit) puerilem imitatus vocem, strenue jucundeque decantat: sicque Thiethbertum cum cantando adjuvit, ab imminentibus flagellis absolvitur. Nec ille quasi bene gesti præmio caruit: nam finito cantu in terram protinus cecidit, sed Evangelica lectione nondum completa, incolumis surrexit.

et alius Wormatia abductus.

9 Alio quoque tempore eidem passioni obnoxius quidam adductus est: in quo cum ab exorcistis dæmon increparetur, et discedere a Dei plasmate juberetur, plangentis voce conquestus est; Wormatiæ apud memoriam *b* S. Cyriaci simili se abs qualibet violentia propulsum, hunc invasisse; secumque injuste agi, quod domicilio a Deo sibi permisso ab hominibus pelleretur. O nequitiam diabolicam! quæ numquam ita ad liquidum quiddam veri depromit, quod non falso sit semper admixtum. Est autem hic crucicula satis referta Reliquiis: quam cum capiti hominis imposuissent, ille, quasi pro expulsionis suæ injuria, dæmone se instigante, ex improviso correptam dentibus mediam mordicus secat. Nec diutius inimicus subsistere in homine valuit, sed per pudendos corporis meatus (nimirum C condigne sibi) protinus est egestus. Hæc ad declarandam in malignos spiritus Maximini potestatem pauca de pluribus dicta sufficiant, ne in similibus frequens iteratio fastidium generet: nunc cetera virtutum ejus insignia prosequamur.

Megingaudus Dux accepta Abbatia,

10 Temporibus Arnulfi *c* Imperatoris, cum jam in hoc loco, religionis, proh dolor! status haud minima ex parte laberetur, et monachicæ professionis rigor paulatim laxari ac dissolvi cœpisset; defuncto monasterii Abbate *d* Herkemberto, Monachi pro electione Abbatis palatium ex more competunt: quibus cum peccatis exigentibus electio non permitteretur, sequestratis aliquibus monasterii possessiunculis, quæ vix arctam Monachis sustentationem potuissent præbere, cuidam Megingaudo regni hujus Duci, qui tunc forte aderat, Abbatia ab Imperatore donata est. Qua suscepta, cum lætus ad propria remeasset, hilarem se ac jucundum pro accepto beneficio per totum diem omnibus exhibens; adveniente nocte cum conjuge cubiculum adiit. Cumque læti thoro pariter discubuissent, digressis omnibus, solam mulierem secreto in hæc verba alloquitur; Scisne, inquit, quantum mihi munus Dominus meus Imperator largitus sit? Illa vero cum se nescire fateretur; Servum, inquit, prædivitem in beneficium mihi indulsit: et si vis scire, ipse est Maximinus cum Abbatia sua, quem etiam tibi si volueris tradam. Quibus auditis, sanæ mentis mulier virum propemodum insanum (quantum in se fuit) pro temeraria garrulitate vehementer objurgare, seque tanti beneficii indignissimam proclamare. Cum inter hæc haud mora fuit: et ecce injuriam dilecti Dei digna vindicta subsequitur, atque os blasphemum ultio divina corripuit: nam ille fragilis et caducus terricola, qui in animi jactantia ac tumido animo se super cœli Consulem Maximinum extendisset, subito infra semetipsum totus contrahitur; et paulo ante hominis forma, in sphæram quamdam vel globum pene informem convolvitur.

D *ex MS. appellans servum suum S. Maximinum contrahitur,*

et ad sepulcrum ejus pœnitens sanatur:

11 Tunc Megingaudus, tam acriter divinitus animadversus, in se rediit, quid et cur pateretur intellexit, et ex toto corde adhortante conjuge dicti pœnituit, seque copiis præparatis magna cum celeritate Treverim deportare præcepit. Tandem itaque ad monasterium ventum est; ante sanctum altare deponitur; xeniis pretiosis ipsum altare cumulatur: et qui prius se Dominum superbe proclamavit, E tunc S. Maximini servum nutibus ac sibilis potius quam verbis humiliter assignavit. Nec fructibus suæ satisfactionis privatus est homo, postquam ad ejus clementiam, quem quasi procaciter læsit, supplex confugium fecit: nam fusa pro eo a Fratribus prece, meritis Maximini cœlestis ira sedatur, virtuteque Sancti integra sanitas in puncto temporis Megingaudo redditur. Sic homo salubri correptione a Deo castigatus, ne ulterius blasphemaret in Sanctos, Maximinum ex tunc vita sua colit ut sanctissimum, amplectitur ut patrem, veneratur ut dominum: remque gestam ad Imperatorem protinus referens, pro denegata Fratribus electione solicitavit; nec prius rogatu et obsecratione circa Regem destitit, quam Regalem fiscum, Ribiniacum *e* nomine, Fratrum usibus acquisisset *f*. Hujus ergo tanti ac talis Patroni nostri sanctitatem quis satis miretur? quis digne collaudet? Adeo in meritis ac virtute Maximini nostri omnia altiora, omnia excellentiora sunt, quam ut ne æstimari quidem, nedum etiam abs quolibet mortalium valeant explicari. Sed nos unde, hac quantulacumque Sancti laudatione, digressi sumus, ad propositum redeamus.

F *Post alios Abbatiæ usurpatores,*

12 Quamvis, ut superiore Capitulo retulimus, ordo ac districtio regularis in hoc loco anteriori tempore, negligentia et enervitate Præpositorum, aliqua claudicasset ex parte; numquam tamen, divina meritis Maximini annuente clementia, huic loco sanctos ac religiosos defuisse viros (donec iterum datis Abbatibus, neglectus regularis observantiæ, vel in pristinum vel etiam in melius Deo propitio corrigeretur) cum ex multis, quæ non est temporis explicare, tum etiam ex eo, quod in præsentiarum referam, liquido claret. Siquidem post memoratum Megingaudum, potestatibus et usibus hujus regni Ducum *g* hæc Abbatia subjacuit, his tantum exceptis, quæ Fratrum sustentationi dudum sequestrata fuerant: quæ tamen ipsa (sicut et adhuc) eorum defensioni a Regibus committebantur. Qua ex causa cum Gisilbertus, *h* admodum juvenis Dux, regno præficeretur; ut illa se ætas habet, secularibus oblectamentis et pompis ac voluptatum illecebris primo sui Principatus tempore (quamvis postea egregius vir factus sit) se potius dedens, quam commoditatibus subditorum prospiciens; Monachos hujus monasterii etiam vehementer afflixit; ea scilicet, quæ in usus eorum cesserant, adimens, suisque satellitibus dispertiens.

EX MSS.

A 13 Ea autem tempestate, vir clarissimus Henricus *i*, genitor Serenissimi Augusti Ottonis, cujus Imperii *k* anno vigesimo septimo hæc scripsimus, monarchia Regni potitus, subditos quidem justitia, pace et clementia modestissime gubernavit, Imperii vero apicem virtutibus et gloria omnique honestate singulariter decoravit. Inito ergo consilio, Fratres, ut dictum est, intolerabili afflictione, a Gisilberto depressi, Regiam clementiam adierunt, quidque incommodi a Duce paterentur conquesti sunt; nihil tamen tanto labore assumpto proficientes, indignationem magis prædicti Ducis, immeriti licet, emeruerunt. Quid aliud agerent? Defectum tandem a monasterio, necessitate ultima coacti, meditabantur. Cum subito vires denuo reparant animorum, consilium in hunc modum restaurant, scilicet ad Regem regum, Maximino patrocinante, suum orando referre negotium. Quod cum aliquamdiu haud segniter ageretur, quadam nocte venerabilis Maximinus in visione Duci quiescenti supervenit; ac primo quidem, quis sit quorumve causa venerit, pandit; deinde obnoxii culpas arguit; ad ultimum vero (mira dicturus sum, et ferme incredibilia, his tamen qui Deum B non credunt omnia posse) latera ac scapulas flagellis cædendo liventes reddit, statimque disparuit.

frustra Regem appellantibus,

a S. Maximino flagellatur

14 Mox autem Dux, somno suo simul ac somnio ita graviter excussus, familiaribus paucis, somnium quidem se vidisse, quidque in ipso perpessus sit, attestantibus plagis edixit; sed cur hæc, vel quis egerit, summo studio alicui illorum indicare dissimulavit, quamvis tamen facile ex consequentia gestorum id quoque conjici posset. Siquidem continuo Treverim versus iter acceleravit, et Maximinum sibi prece placans ac munere, Monachis non solum ablata restituit, verum etiam amissam illorum gratiam pecuniarum, quibus fraterna communio valde eguit, redemit impensis. Ex hoc jam tempore a juvenilibus actibus resipiscens, magnificum prorsus evasit in virum: locumque istum atque congregationem in tantum dilexit, ut ejus potissimum studio, venerabili Ogone *m* huic Abbate inthronizato, diu nimis obtenebrata religiosæ conversationis claritas, vitæ nostræ tandem splendidius reluxerit. Hæc ergo omnia, ita ut retulimus, de se gesta, ipse sancto viro Ogoni confessus est: in qua etiam confessione se Deo C ac S. Maximino Monachum futurum devovit, si uxori superstes conjugali vinculo mereretur absolvi *n*.

atque ablata reddit et concedit Abbatem.

15 Referam et aliud, quod huic meo judicio haud longe impar decernitur; nisi forte hoc Maximini virtutum credi debeat detrimentum, quod in illo miraculo facti socium Remigium clarum habuisse asseritur. Comes quidam, nomine Ruobertus, germanus illius, de quo supra retulimus, Megingaudi fuit, cujus prædia in pago Naachgouve *o*, Maximini ac Remigii collimitantia prædiis, adjacebant; quam ob rem servi ejus cum familia Sanctorum crebro litigio decertabant; illis antiqua confinia supergredi cupientibus, istis e contrario totis viribus renitentibus. Interea cum crudelitas servilium querelarum et rusticæ contentionis a vicinis compesci nequivisset, nostris cupidinosam injuriam proclamantibus, causa refertur ad Comitem. Ille mox placitum indicens, diemque statuens, ad conspectionem ac circumductionem terminorum, magna turba circummanentium comitatus, advenit, suosque præire jubet duces. Nec mora. Unus ex illis, qui hujus iniquitatis semper extitit caput, et se ceteris præripiens fraudulentus circumductor efficitur; præcedens et indice præmonstrans, multa de Sanctorum D prædiis, antiquos transgrediens limites, falsa demonstratione in partes sui senioris transferre conatus est. Ibat ergo, et chirotheca, quam rustici wantum vocant, manu superducta, sicut voluit demonstravit; nostris subsequentibus ac renitentibus, et auxilium Maximini atque Remigii constantissima precatione conclamantibus. Interea bonus ille ductor atque justus, chirothecam manui detrahit; sed in eadem amputatum divinitus digitum reliquit. Tunc malitiæ suæ convictus, et a seniore suo, ut dignum erat, ignominiose tractatus, gratiam ipsius amisit; sicque veritate declarata, omnis illa contentio terminum habuit.

In Contentione de finibus

index falsus,

digitum amittit.

ANNOTATA.

a *Moris est in Ordine Benedictino, ut super analogium, in medio Chori positum, cantentur* Versus Alleluiatici: *res autem acta videtur in festo Innocentium, quando ad* Alleluia *occurrens versus*, Laudate pueri Dominum, *cantatur ab aliquo puerorum: quibus eo die ex usu antiquo solent Chori officia omnia committi, sicut iidem in privatis familiis patris ac matris vice tunc imperant. Est etiam ubi Episcopum vel Abbatem agant,* E *innocentia puerili et innocua, modo salva sacrorum ministeriorum reverentia res agatur.*

b *Cultus* S. Cyriaci *prope Wormatiam celebris fuit. Hinc ecclesia quæ Neohusii a Dagoberto Rege Francorum S. Dionysio sacrata est, traditur ob ejus illuc delatas Reliquias et dicata a Samuele Episcopo,* 15 *Octobris anno* 847. *Meminerunt ejus Bruschius in Episcopis Wormatiensibus. Freherus in Originibus Palatinis par.* 2 *cap.* 13, *Merianus in Topographia Palatinatus Rheni, qui asserit hunc locum anno* 1566 *a Friderico Palatino* 3 *occupatum. Colitur* S. Cyriacus 8 *Augusti, si is intelligatur qui cum SS. Largo et Smaragdo est passus. De Hierosolymitano Episcopo Martyre, cujus Reliquiæ jam olim in Galliam allatæ creduntur, egimus* 4 *Maii, propter cultum tunc celebrem, tam in Gallicanis quam Germanicis ecclesiis.*

c Arnulphus *cœpit regnare anno* 888, *et Romæ anno* 896 *a Formoso Papa coronatus est, mortuus an.* 899.

d Herkenbertus *dicitur Bucelino* electus anno 885; *et Bruschius* præfuisse *eum ait* sub Imperatore Arnulpho Bavaro.

e *Hæc donatio in Indice Chronologico Broweri refertur ad annum* 890.

f Megingaudus, *dein in Rutila monasterio ad ripam* F *Mosellæ prope Sircium oppidum per insidias interfectus, apud S. Maximinum sepultus est: quod factum autumni tempore anno* 893 *tradit Browerus lib.* 9.

g *Hi titulo tenus* Advocati, *reipsa oppressores et depeculatores Abbatiæ S. Maximini, ita a Bucelino referuntur:* Gerardus et Malfridus, anno 897 Commendam invadentes, ejecti sunt; verum anno 900 denuo invaserunt, ac demum anno 905 proscripti; tum Conradus, ipso anno 905 mortuus; dein Eberhardus, qui vixit anno 909; et anonymus quidam Comes partium Caroli Simplicis, anno 911 et 912.

h Gisilbertus, *Raginerii primi Hannoniæ Comitis filius, a Carolo Simplice Lotharingiæ præfectus, deinde primus Lotharingiæ Superioris et Inferioris Dux fuit.*

i Henricus Auceps, *Rex Germaniæ electus est anno* 919, *mortuus* 2 *Julii anni* 936. *cui tunc* Otto I *filius successit, postea Imperator Romanus.*

k *Is est annus Christi* 962.

l *Sequentia docet Browerus peracta anno* 933.

m Ogo *præfuisse dicitur* 12 *annis: cujus Epitaphium ibi erectum habet Bruschius. Interim aliis, nominatur* Hugo, *et dicitur postea ab anno* 945 *usque ad*

an.

A *an. 947 Episcopus Leodiensis fuisse : forte hic Monachus, ab Ogone alius, ante eum ibidem fuit. Sed id alii discutiant.*

n *Gisilbertus periit anno 939, Rheno flumine absorptus.*

o Nahgovia *in Palatinatu sic dicta a fluvio* Naha, *ad Bingam Rhenum subeunte.*

CAPUT II.

Vindicta de aliis injuriosis sumpta, ægris invocantibus impensa curatio.

S. Maximini rusticos vexans,

Est villa monasterii quæ Wimari ecclesia dicitur, quam sævissimus quidam (cujus nomen memoriæ nostræ elapsum est) in beneficio habuit. Qui cum Sancti familiam gravissime afflictaret, etiam non inveniens quid eis, unde culpari possent, objiceret; uni eorum, qui agrestior ceteris videretur, accipitrem suum custodiendum commisit; sciens rusticum illius artis nullam habere peritiam, ut dum ales neglecta deperiret, intuitus culpam in rusticum retorqueret. Ille vero diu multumque reniti et excusare imperitiam artis, tamen alitem demum compulsus
B est custodiendam suscipere. Quid autem ageret? Servavit interim vivam sine esu, in domo fumifica cito morituram. Qua mortua, plumas ei detraxit, ac sale conspersam, Domino servandam suspendit. Putabat enim stulta rusticitas, se astutiam callidi hominis evasuram, si ei vel cadaver avis tempore exactionis incorruptum valuisset exhibere. Cumque jam revolutio longi temporis spatio, immitis Dominus accipitrem suum a rustico exegisset; ille protinus cadaver obtulit. Ibi nata occasione sævit homo: et fera crudelior, quasi contumeliam sibi a rustico factam sociis omnibus imputat, astruens communi consilio illum ad audaciam facti fuisse animatum; cunctosque in crastinum ad palatium vocat, omni peculio spoliandos, multisque insuper verberibus afficiendos. Territi ergo et æstuantes miseri, nocte illa convenerunt; omnique humano prorsus desperato auxilio, Maximini opem expetere statuunt; electosque ex omnibus duos juvenes impositis eulogiis, datisque mandatis concite ad monasterium mittunt, illis cum timore maximo statutum placiti attendentibus. Missi autem juvenes, cum Fratres horæ Nonæ synaxim celebrassent portam monasterii valde pulsaverunt: et quia putabatur aliqua potens
C esse persona, mox intromissi sunt. Qui currentes per medium Chorum, eulogias ante altare tacite deponunt: ac primo scopis, quas secum detulerant, altare *a* diverberant; deinde prostrati solo, ingenti ac miserabili ululatu Maximinum evigilare, et in suum auxilium adversus tyrannum exurgere deposcunt. Eadem ergo hora eodemque momento, quo isti hic miserias suas deplorant, ille efferus de loco placiti surgens secessum petiit, ibique cum enarrabili tortura viscera carnis simul et crudelitatis effudit.

et futili prætextu in judicium trahens,

a

illis Sanctum orantibus fœde moritur:

Alterius boves in pauperum agros immissi,

17 Bernacher quidam, vir nobilis et opulentus, longe postquam hoc accidit, quod hactenus retulimus, eamdem villam precario jure acquisivit: qui facibus avaritiæ succensus, agris illius villæ undique contiguos et collimitantes pauperum agellos (eo quod fertilis illa terra esset) sibi injuste usurpavit; congregatis autem arantium turbis ipsos agros jussit [coli]. Tum illi, quibus violentiam intulit, cum per Deum obsecrare et S. Maximinum, ut sua sibi sufficerent, nec se inique suis possessiunculis spoliaret. Quibus cum id responsi redderet, scilicet nec latitudinem nec longitudinem pedis se propter Maximinum de omnibus his terris aliquid concessurum, illi ad consuetum recurrunt præsidium: in ipso videlicet loco, quo aratorum multitudo jam nunc ad D
prandendum consederant, Dei sanctique Maximini subsidium, cum neminem haberent qui eis tuitioni esse posset, cum magnis fletibus et ejulationibus solo strati precantes. Mira dicturus sum. Ut affirmant qui viderunt, in nulla cœli parte ne minima quidem nubecula apparuit; cum subito, in hoc tantum loco, ubi juga boum cum aratris stabant, tanta tempestas exorta est, ut vi ventorum turbinisque vertigine elevati boves, cum aratris, in vallem quamdam profundissimam, dimidio pene milliario ab hoc sejunctam loco, rotati projicerentur; ac sine mora, sicut undique fuit, ita ibi quoque serenitas affuit. Cumque agricolæ, quaquaversum dispersi, boves suos et aratra disquisissent; venientes ad vallem, boves quidem aliquos semineces, aliquos jam mortuos, his cornibus evulsis, illis cruribus vel cervicibus fractis, aratra vero in frusta comminuta, repererunt. Tunc agricolæ, pro damnis suis admodum mœstificati, ad Bernacherum sunt reversi, et quæ acciderant, cum gravi luctu nuntiaverunt. Ille vero magno timore perculsus, et adhuc graviorem se vindictam sensurum suspicatus, virtute Maximini territus, ab insectatione pauperum cessavit E
ulterius.

Ex his illis Sanctum invocantibus

coorto turbine procul auferuntur.

18 Nec reticendum quod pro simili crudelitate Adalberto, hujus nostri *b* Adalberti genitore, Gisilberti Ducatus tempore evenerit. Ipse etenim cum inhumane prorsus familiam Sancti tractaret, et a matre juvenis Ducis, nam pater jam obierat, proinde sæpius objurgaretur, nec corrigi a nequitia valuisset; quodam tempore sexaginta viri de villa *c* Ramiche (hæc enim beneficium ejus erat) surgentes, omnes huc pariter venerunt: cunctisque pro foribus tota nocte excubantibus, licentia a custode impetrata, duodecim tantum infra ecclesiam missi sunt per tria disponunt altaria, tota nocte suffragia Maximini indefessa prece quæsituros. Nec spes de Maximini pietate præsumpta votum supplicum miserorum fefellit. Mane siquidem Domina illa (hic enim tunc morabatur) cum ad Missam, Adalberto multisque aliis satellitibus comitata, procederet; omnes viri illi, in ecclesia ejus præstolantes adventum, mox ut ingressa est, cuncti pariter in pavimentum coram sacro altari corruunt, terribilibus ac maximis clamoribus Maximinum in tanta necessitate patrocinare, seque de Adalberti tyrannide jam tandem conclamant eripi. Vix illis clamoribus, post evolutum dimidiæ ut fertur horæ spatium, silentium est imperatum. Adalbertus vero, videns F
clementem feminam haud modico dolore ex compassione miserorum attactam, dejerare per Maximini virtutem cœpit; omniaque quæ dixerant, homines illos fuisse mentitos: et ut erat ense accinctus, protinus manum extendens ad capulum, procaciter nimis per spatam *d* suam juravit, gravissimas pœnas pro tanta temeritate luituros. Necdum minorum verba finierat, cum subito videntibus cunctis (pallio enim tunc non erat amictus) soluto divinitus cingulo, gladius de ejus femore in terram cecidit; factumque hoc, quod exinde militiæ foret inutilis, evidens portentum fuit. Ita Maximinus (cum ejus virtute Adalbertus, publice confusus, mox beneficium amisit) ab ipsius feritate servos suos potenter eripuit.

b

Alius pertinax Maximinensium vexator,

c

dejerans se eis nil nocuisse.

d

miraculo redarguitur,

19 Tunc Wenilo Custos ecclesiæ, de quo superius fecimus mentionem, sumens laguunculam trium tantum capacem sextariorum vino plenam, Maximini benedictione exorata, sexaginta illos viros, vigiliis totius noctis ac fletibus fatigatos, satis abunde refecit; et ne etiam corporali suæ caritatis præmio privaretur, mox ut rediens intravit ecclesiam, eamdem laguunculam, ut erat prius, plenam invenit. Porro istis omnibus, quæ in hoc Capitulo retulimus

et miseris prælatum vinum nil imminutum.

A retulimus, Rimopertus, Presbyter et Monachus, qui interfuit et vidit, attestatur. De Wenilone [autem, *EX MS.* dum] arduam vitæ suæ conversationem, sæpe mihi ab his qui eum noverunt expositam, cum hoc confero, quod ita familiariter Maximini virtutum quantulæcumque portioni communicat; quid aliud quam sancte censeam? Et quia tantum de hoc viro diximus; libet et aliud mei similibus, scilicet corde pollutis et corpore, in exemplum se cavendi referre; quod ille quoque referebat, quotiens negligentiores vel moneret vel corriperet Fratres.

Improbus Acolytus scintilla ex thuribulo in Albam lapsa conflagrat.

20 Quidam in hoc monasterio fuit Acolythus, adolescens moribus incompositis, actione levis ac lubricus, et incorrigibilis valde; qui quotiens Fratres ad Communionem Eucharistiæ accederent, ille, nil pollutam conscientiam veritus, et pariter securus, et aliquando etiam pransus, accessit. Accidit autem quadam die, ut thuribulum cum incenso portaret ex more: cum tenuissima scintilla, ubi prunas efflavit in Albam cecidit; ex qua succensa tantas mox flammas effudit, quæ miserum penitus conflagrarent; nec multa aqua superfusa, divinitus immissum valuit extingui incendium. Mihi plane B videtur in isto satis declaratum, quam verum sit, *Rom. 7, 14* quod Apostolus ait. Quia lex spiritualis est: nam ipsa præcepit, domum pollutam igne expiari. Et quæ vera domus Domini, quod domicilium Spiritus sancti? Hoc sane, hoc sine dubio, quod Apostolus idem insinuans, Scitis, inquit, fratres, quia templum Dei estis, et Spiritus sanctus habitat in vobis. *Cor. 3· 16.* Si templum sumus Dei, si habitatio Spiritus sancti, non inerti studio divina adminiculante gratia elaborandum est, ne domus tanta criminum colluvionibus polluatur. Metuamus, miserandi hujus exemplo commoniti, expiationem ignis, quam Apostolum con- *Cor. 3, 17.* sequenter demonstrasse arbitror, cum protinus subjunxit, dicens; Si quis autem violaverit templum hoc, disperdet illum Dominus. Ecce quam terribiliter expiante igne disperditus iste est, qui in semetipso Dei templum non veritus est violare; et idcirco, ut reor, ut cum nos audimus vel legimus hominem pro suis peccatis corporaliter conflagratum, animarum attentius caveamus incendium. His per excessum dictis, ad ea quæ cœpimus explicanda redeamus.

Curatur ignis sacer

21 Wenilo quidam erat ecclesiæ famulus, in cujus mansione quidam jacens, miserabili pedis dolore torquebatur. Nam ille qui sacer ignis dicitur (nihil C autem ista lue intolerabilius sævit) pedem illius occupans, in totum miseri ac miserandi hominis corpus, extrema quæque tormentorum diffudit. Tum ille, præ dolore nimio pene insaniens, et quid aliud ageret non inveniens, infatigabili atque incessabili ululatu magis quam voce, nomen et auxilium Domini sui Maximini inclamare, illoque clamore toto non deficere biduo. Jam vero tertiæ noctis medio talis cantus modulatione transmisso, paululum sedata doloris acredine, aliquantulum respirat miser; atque in tenuissimum resolutus soporem ad modicum, mox Maximinum videt prope assistere; quid se ululatibus inquietaret, quid se vellet, inquirere. Cui ille cum suas deploraret angustias, pius Pater *admoto oleo lampadis:* Maximinus, dejectione vultus præferens miserantis affectum, Mitte, inquit ad ægrotum, [lamenta]; et de oleo, quod ante altare pendet in lampade, tolle: quo peruncto pede, vel cum sanatus fueris, mihi quietem indulge: et in hæc verba disparuit. Tunc ille somno suo excussus, Wenilonem quoque stratu suo, importunitate crebri immanisque clamoris exturbans, Sanctorum affuisse Maximinum indicat; et quid interrogaret, quidque juberet edicit. Nec mora: homo anhelus ad ecclesiam currit, et a custode oleum accipiens ægroto detulit: quo cum tertio pedem oblineret, sanus surrexit.

22 Reginerum, hujus monasterii Presbyterum et D Monachum, virum plane serium ac bene moratum, *sanantur, lippido oculorum,* sed ante hoc biennium defunctum, mecum hæc omnis regio novit. Hic aliquando tanta oculorum infirmitate depressus est, quo pene exteriorum luminum desperatione nutaret; cum tamen idem vir interiorum serena acie (ut etiam aliquando nobis patuit) Christo potissimum teste gauderet. Qui cum nocte Dominicæ, ad nocturnas vigilias surgens, ecclesiam peteret, et in illis noctis et oculorum tenebris anxius palpitaret; non sine nutu Dei in linteamina, quibus præterito jam sero ad Mandatum e pedes Fratrum *e* detergebantur, impegit. Tunc potenti fide constantique prece S. Maximini juvamen, ut ipse mihi sæpe testatus est, exposcens, omnem humoris noxii concretionem, et illam oculorum lippitudinem penitus abstersit: factoque mane, lætus vidi de recuperata sanitate lætantem, quem pridie dolui de infirmitate mœrentem.

23 Tempore piæ memoriæ Willeri f Abbatis *f* paschalis aliquando hebdomada fuit: cujus medio *subita febris* Fratri Richwino (qui nunc usque superest) publice *Presbyteri* celebratio Missæ injuncta est. Qui suscepta obe- *sacrificantis,* dientia, postquam jam processisset, et divinum Of- E ficium strenue et reverenter usque ad locum lectionis Apostolicæ peregisset; tanto subito febrium igne succensus est, ut etiam vi acutissimæ passionis, aurium et oculorum sensus, linguæ quoque mobilitas, sibi præpedirentur. Quod cum Dominus Abbas illico advertisset, celer accurrit: sumensque stolam ac pallium Sancti, cum capiti superposuisset Presbyteri, omni dolore compulso in pectus, sensus redditi sunt. Quid plura? Ita sacræ exuviæ noxiam passionem de pectore in ventrem, de ventre in coxas, inde quoque in crura, virtute divina persecutæ sunt, ut hanc demum de pedibus expulissent. Tanta itaque celeritate Richwinus sanitate recuperata, divinum gaudens ac supplex complevit Officium; ac deinceps virtute quanta valet, tam efficacem Medicum suum incessanter laudat ac prædicat.

24 Jam vero ad hoc tandem veniamus, quod de *et alia diuturna Abbatis,* se ipso venerandus Pater noster referre solitus erat. Ille enim prædicta febrium passione, ipsa die sacra Pentecostes, urgeri cœpit; nec destitit morbus, quotidie corpusculum lassum exaggerans, donec Augusti mensis pars aliqua fuisset exacta. Interea cunctis sensibus pene obstructis, omni corpusculo inedia squallido, ipsius animæ jam jamque defectus imminebat: nec tamen spes vitæ, de Maximini pietate concepta, defecit. Ardebat animus sa- F crum adire sepulcrum, sed debilitati corporis artus debitum negabant obsequium: rogabantur adstantes ferre solatium, sed desperati renuebant. Quadam autem die, cum omnes meridiano tempore post prandium pausarent, ferventiore solito spiritu baculum corripiens, gressum molitus est. Sed cum, duabus partibus tanto itinere jam emenso, viator imbecillis pedibus defecisset; manibus tamen ut genibus repens, tandem aliquando anhelus se ante altare protraxit: ibique multis gemitibus ac lacrymis commissa deplorans, et emendationem spondens, suæ quoque infirmitatis medelam flagitans, cum orationem complesset, febricitandi etiam finem fecit.

25 Sed quid præhabita recensemus miracula, cum novella habeantur in proximo? Te namque, *puer furtim abductus restituitur,* Wickere, in Abbatiali honore onereque constituto, Patroni nostri gloria refulsit. Regnerus (ut nosti) et Engela de Braubach g, liberi ex liberis parenti- *g* bus orti, se et unicum filium suum Adelmanum S. Maximino tradiderunt; ea conditione, ut ipse puer quoad viveret, posterique sui qui masculi essent, duos denarios; feminæ vero, unum denarium ad altare B. Maximini in festivitate S. Martini persolverent

A rent; post mortem vero illorum, quod melius haberent in pecoribus sive in vestibus Ecclesiæ cederet. Interim quidam Miles, hanc in patriam prædæ causa veniens, ipsum puerum prænominatum parentibus ignorantibus subtraxit: et per Treverinum pontem equitans, abducere secum cogitaverat. Quid plura? Puer reflexis oculis monasterium Divi Pontificis Maximini intuens, ut eum Sanctus Dei, de manibus erueret Militis, exclamavit. Unde iratus Miles puerum percussit: sed mox divina ultione, fracto equi collo, de ponte in aquam cecidit: puer autem super pontem incolumis et illæsus remansit. At puer, limina Sancti expetens, tibi Abbati Wickero causam innotuit: qui Deo gratias agens, puerum parentibus restituisti. Perinde etiam hoc celebre factum Regi Serenissimo, Ottoni videlicet primo, ea luce Treveris existenti aperiens, puerum suæ regali magnificentiæ præsentasti: utque testamento suo traditionem pueri prædictam confirmaret, nec non ab omnibus Advocatis ipsum puerum memoratum ejusque posteros absolveret, et ut nulli beneficiarentur, exorasti. Quam denique petitionem piis votis morem gerens fieri decrevit, et chirographum inde conscribi, sigillique sui impressione, anno regni ejus *h* [decimo] tertio, jussit communiri.

et Ottoni Imper. præsentatur.

h

B 26 Igitur ex his quæ a nobis dicta sunt, considerandum est, quam efficax sit penes hunc Patronum nostrum medela animarum, qui tam benignus ac promptus est medicus corporum. Etenim qui infirma ac caduca nostra minusve diligenda miserans, collapsa reficit, debilitata reparat, ac demolita restaurat; multo magis etiam, excellentioribus nostris ac spiritualibus spiritualium fomenta medicaminum medicus spiritualis impensius adhibebit; si tamen nos prece non torpeamus. Nec valemus miseri de integra animarum nos sanitate jactare: quamdiu enim hac vita vivimus, quamdiu mortalitatem nostram circumferimus, nostrum hoc corpus quod corrumpitur aggravat animam. Quis enim glorietur castum se habere cor? quis non offendit in multis? quia homo putredo, et filius hominis vermis: quis se mundum asserere audeat ante Deum? Unde si dolent animarum vulnera, si eorum mortem jam jamque imminere metuimus; nil aliud restat, quam ut talium Medicorum indeficiente prece juvamina perquiramus; pandamus vulnera, petamus subsidia: nec deesse poterit Deo propitio suppliciter postulata curatio. Sed jam ad ea explicanda, unde paululum evagata fuerat, revocetur oratio.

Adhortatio ad opem Sancti implorandam.

C

ANNOTATA.

a *Vide quæ de barbara ejusmodi supplicatione notavimus die præcedenti, ad Translationem S. Germani Parisiensis cap.* 3 *litt.* d.

b *Hic ille videtur* Adalbertus *esse, de quo in nostro illustri Saxonico MS. dicitur, anno* 958 Adalbertus, ex cœnobitis S. Maximini Episcopus ordinatus, et genti Rugorum honorifice destinatus, sed nihil proficere valens et inaniter se fatigatum cernens, reversus est. *Et anno* 966: Adalbertus, Rugis jam ante Episcopus ordinatus, monasterio Wizinburgensi Abbas præfectus est. *Et anno* 969, *dum Magdeburgense Archiepiscopium ab Ottone Imperatore fundaretur:* Adalbertus primus ibidem Episcopus ordinatus, qui primitus Rugis ad prædicandum directus, vix evasit. Erat tunc temporis magni nominis et meriti, dudum de cœnobio S. Maximini Monachus abstractus et Episcopus consecratus; quia Dei providentia in terra nostra populus illi committendus erat novæ acquisitionis. *Denique anno* 970: Adalbertus de Wizinburgensi Abbatia assumptus, et Romam profectus a Joanne XIII benignissime susceptus Archiepiscopus approbatur, et Pallio donatur D in festo S Lucæ Evangelistæ, jussus in Germania habere Primatum, similem Coloniensi, Mogontiensi, et Trevirensi Archiepiscopis, ut esset Metropolitanus totius ultra Salam et Albiam Sclavorum gentis, ac tandem anno 981 pie mortuus est. *Quæ aliaque plura ibidem leguntur, et nescio an uspiam tam accurate indicentur.*

ex MS

c *An* Remingen *ad sinistram Mosellæ ripam*, 8 *leucas supra Treviros?*

d Spata, *ensis, gladius, Gallice* Espée.

e *In Regula S. Benedicti cap.* 35 Mandatum *quovis Sabbato fieri jubetur.*

f Willerus, *Ogoni successit anno* 946, *obiit anno* 958 *Nonis Octobris, ita Bruschius: qui duo ejus Epitaphia addit.*

g Braubach, *Wetteraviæ oppidum.*

h *Scriptum erat solum* tertio, *qui esset Christi annus* 939: *sed quia tunc necdum Abbas erat Wickerus (ut patet ex Ottonis privilegio, quod apud Zyllesium extat, Ogoni Abbati datum anno Christi* 940, *et regni* 4) *censui legendum* decimo tertio, *ut sit annus Christi* 949.

E

CAPUT III.

Inventio corporis, ob rabiem Normannorum occultati.

Multa quidem adhuc, de miraculis, per venerabilem Patrem nostrum Maximinum gestis, dicenda restant; sed illorum cordium intuentes duritiam, quæ Veritati non credunt, dicenti; Majora horum facietis; stylum contrahimus: ne quod ædificationi fore queat devotis, scandalorum materia fomesque lacerandi mentibus fiat obcæcatis: quibus nimirum si non moderato silentio consulatur, dum fidem dictis abrogaverint, dicentisque studium vituperatione insectati fuerint, inde miserabilius peccati laqueis implicandi fuerint, unde potius evadere debuissent. Qua ex re stylum, ut diximus, contrahentes, ea tantum breviter attingendo, quæ de inventione corporis Sancti hujus comperimus, fine talis historiæ præsens opusculum concludamus. Ut autem competentius ac liquidius ordo narrændi de ipsa inventione cedere debeat, causam tam diutinæ occultationis sacratissimæ glebæ est operæ precium quo paulo altius repetamus.

Joa. 14, 12

Transitio a miraculis, ad inventionem corporis.

F 28 Ea tempestate, qua pene universam Galliam, Nortmannorum crudelitati feriendam, divinæ animadversionis censura subegerat; cum propriæ impietatis facibus Gentilium furor succensus, urbes ac vicos et universas Christi ecclesias ignibus conflagraret, contigit hanc quoque urbem *a* Trevericam, cum suburbanis ejus, eisdem casibus obnoxiam subjacuisse. Et quoniam tam miseranda civium strages urbisque subversio, improvisa ac subita evenisse asseritur; hoc monasterium inter cetera non solum concrematum est: sed tanta monachorum et ecclesiasticæ familiæ cæde completum, ut ne unus quidem superstes remaneret ex omnibus, cui notus esset locus tumuli, quo sacræ Reliquiæ claudebantur. Erat autem idem tumulus, ceu post divino patuit nutu, retro altare Orientem versus, ab ipsa altaris crepidine septem pedum distans spatio; crypta scilicet parvula, sarcophagi tantum capax, quæ breviter admodum parvisque clausa lapidibus, vix desuper strati pondus pavimenti sustineret. Ibi pretiosus sacri corporis thesaurus longo tempore hominibus, propter casum supra memoratum, latebat incognitus.

Vastato per Normannos monasterio

a

remanet Corpus in parva crypta,

29 Cumque prolixi temporis intercapedine, post reditum Paganorum, parietinæ ecclesiæ restaurari cœpissent

qua, dum restauratur monasterium,

Ex v.s.

A cœpissent; accidit interea quemdam, natione Aquitanum, conditione Maximini servum, grata sibi ac voluntaria peregrinatione suscepta, tanti Patris amore ductum huc commigrasse: quo videlicet, quem temporaliter habere dominum in re debuisset, clementem sibi apud Dominum Patronum promereri supplicatu assiduo valuisset. Is itaque, ubi peregrinationis suæ causam iis, qui tunc monasterio præerant, aperuisset, ipsique devotionem hominis approbassent; pro administranda cæmentariis sui operis materia, ceteris operariis adjungi præcipitur. Cumque quotidiano operi una cum reliquis insudaret, quodam die pondere lapidis sibi imposito sacrum sepulcrum nescius attigit: cum mox ubi locum ipsum pede tetigisset, tanta gravedine superpositæ molis repressus est, ut invito multumque renitenti prolapsus ab humero lapis in terram cecidisset; collisoque superficietenus pavimento, in cryptæ quoque camera modicum lapillum tanti ictus violentia abrupisset. Quod ille cernens admirari, tantæque cœpit disquirere causam fracturæ: cum inter agendum tanta subito suavissimi odoris fragrantia, ex ipsa concavitate foraminis effusa est: ut

lapsu lapidis detecta,

B non modo ipse, verum et omnes sui laboris socii, qui ad hoc spectaculum forte cucurrerant, ejusdem odoris dulcedine complerentur. Quo tunc gaudio devotissimus Wenilo, ex conceptione spei sacratissimi cespitis reperiendi, tripudiaverit, quis unquam verbis expediat? Jubet astantes currere concitos, et Archiclavum *b* monasterii, Waubertum nomine, in testimonium speratæ cœlitus gratiæ evocare. At ille, accepto tantæ lætitiæ nuntio, celer accurrens, postquam præfati odoris suavitatem plenius hausisset; alacer recurrit ad Fratres, eorumque quæ acciderant relatu corda omnium gaudio ingenti perfudit.

ipsum cum ingenti lætitia reperitur:

30 Ipsi vero, cum post continuata tripudia multasque Deo laudes oblatas loco secederent, primo quidem quid facto opus sit ambigentes, ac miraculi novitate stupentes, hærent: cum tamen protinus, recuperato salubri consilio, hoc quod evenerat referre ad Episcopum in commune decernunt. Tunc autem temporis Rathbodo *c* venerabilis præsedit Ecclesiæ. Qui re Fratrum relatione comperta, mox gaudens monasterium adiit; initoque cum Monachis consilio, non subito ac leviter et quasi temerarie, ad requirendum pretiosissimum B. Maximini

indicto triduano jejunio

c

C corporis thesaurum prosilire; sed tantum opus, jejuniis precibusque suppliciter præmissis, summa cum veneratione statuit inchoare. Proinde quoque, non in hac tantum urbe, sed in tota circumjacente parochia, triduano in deificæ Trinitatis nomine indicto jejunio, tertia ejusdem jejunii die, quæ sexta sabbati fuit, omnes adesse præcipiens, Clero populoque comitatus, nudis pedibus et cum letaniarum solenniis, monasterium petiit. Tanta autem tunc populi multitudo diversis ex partibus fertur huc confluxisse, certatim ac lætanter omnibus suæ salutis spectaculum adeuntibus quod eam vix tota urbs Treverica, ne dum angustus monasterii locus, capere valuisset. Nec defuit divinitus collata Maximini meritis curationum gratia: cum nullus, qui venisset ægrotus, non redisset adepta sanitate curatus.

Episcopus cum Clero et populo accedit,

31 Susceptus igitur a Fratribus summa cum honorificentia Præsul, mox ut orationem complevit, cum Monachis et Clericis ad locum supradictum, ubi spes erat sacras inveniendi Reliquias, devotus accessit, sumptoque ferramento, superficiem pavimenti confringere cœpit. Deinde Fratrum astantium frequens turba cœptum ab Antistite opus perniciter accelerat: submotoque pavimenti fragmine, cryptam memoratam, ictu lapidis (ut supra diximus) pertu-

et Crypta perfracta arcam invenit:

sam repererunt. Quam cum penitus dissolvissent, D intus marmoreum sarcophagum cernunt: quod apertum arcam præferebat cypressinam, quæ sacratissimi corporis continens, omne pretium excedentem clauserat gemmam. Quæ tunc devotio Cleri, quæ lætitia Plebis, quantæ præ gaudio Monachorum lacrymæ, quæ voces in Dei laudibus cœlum penetrantes, cum turba curatorum Sancti virtutibus acclamassent, quid memorare attinet, cum prorsus careat explicatu? Ita tunc in Sancto suo potenter ac mirabiliter Dominus noster est operatus, ac si numquam, ad declarandam meritorum ejus excellentiam, retroactis quidquam gestum sit temporibus.

32 Jam vero aperta arca (ut venerabilis Wenilo, qui gestis rebus interfuit, etiam cum juramento sæpe testatus est) ita *d* integra vestimenta, ita incorruptum totum corpus erat, ac si die eodem ibi conditum fuerint; naso tantum excepto, qui sarcophagi cooperculo modicum pressus, et in lævam deflexus steterat *e*. Sed ista forte incredibilia aliquibus videbuntur, meque in hoc culpandum censebunt, quasi divinæ sententiæ præscribentem; et contra illud quod homini dictum est, Pulvis es et in pulverem reverteris, corpus hominis incorruptibile asserentem. At vero procul absit a nobis tanta a vera fide aversio, ut vel divinis oraculis præjudicando impie reluctemur, vel Deo esse aliquid impossibile cogitare saltem audeamus; cum de eo scriptum sit, Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cœlo et terra. Quid igitur mirum, divinæ virtutis omnipotentiam, quamdiu voluit præstare potuisse caro suo, post mortem corporis, donum istud incorruptionis; quod liquido constat ad tempus valere etiam artem et ingenium humanum?

in qua corpus incorruptum cum vestibus integris

d

e

Gen. 3, 19

E

33 Porro, ut diximus, inventis vestibus et corpore integris, venerandus Episcopus Stolam et Pallium pro Reliquiis auferens, alia illico sanctis humeris circumdedit: moxque ascenso eminentiore gradu, populum qui vocem audire potuit, multis exhortationum et consolationum verbis (prout se tunc occasio temporis atque oportunitas exhibuit, allocutus est. Fidem quoque tardioribus facere volens, ne aliquo dubitationis scrupulo super inventionem Sancti moverentur; ipsam Stolam et Pallium cunctis ad videndum expandit: diemque illam deinceps solennem esse constituens, populum spiritualibus confirmatum benedictionibus, ac supercœlestibus F beneficiis alacrem tripudiantemque, dimisit. Hæ sunt sacratissimæ B. Maximini corporis exuviæ, Treveris semper venerabiles, omnique thesauro cariores: quæ hodieque in hoc monasterio intemeratæ servantur: per quas etiam plurima credentibus pieque quærentibus beneficia, meritis Maximini obtinentibus, præstantur a Domino.

in concione Stola et Pallium ostensa populo:

34 De sacro autem Corpore cum Episcopus ac Fratres, quid potissimum ageretur, pie tractarent; communi consilio tandem decretum est, devotionis et amoris gratia, contraque imminentia pericula præsidii causa, inhumatum servare. Sic illa sanctissima gleba, super ipsum tumuli locum exstructo eminenti ac decoro opere, sublevata ac decentissime est collocata. Transactis autem multis annorum curriculis, cum aliquando depositionis ejus, solennitas immineret, cuidam diu ægrotanti, omni corpusculo jam debilitato proculque admodum posito, in visu B. Maximinus apparuit: eumque an ad ipsam iturus esset solennitatem, inquisivit. Ille vero cum impossibilitatem suæ infirmitatis quereretur; Vade, inquit, ut potes, amicorum fultus subsidiis; quoniam ut legationem meam ad Præpositum retuleris, curationis gratiam protinus consequeris: deditque mandatum de tumulando corpore suo more conditionis humanæ

Corpus Sancti aliquandiu servatum supra terram,

A humanæ, moxque disparuit. Facto igitur mane nil cunctatus homo, amicos convocat, visum exponit, rebusque necessariis viantibus præparatis, iter arripit, atque in ipsa prædictæ festivitatis Vigilia ad monasterium venit. Cumque a suis in ecclesiam deportaretur, ibidem depositus Præpositi præstolatur adventum. Mox autem ut in advenientis auribus Maximini mandata deposuit, ipse quoque, omni adversa valitudine deposita, incolumis surrexit. Declarata igitur B. Maximini voluntate, tam evidentis ac præclara attestatione miraculi, accidit etiam Rotgerum f Episcopum (qui Ratbodoni in Episcopatu successerat) eadem hora supervenisse, gratia orandi ad memoriam Sancti. Cui cum per Præpositum, et ipsum qui curatus fuerat, Sancti etiam voluntas innotesceret; per modicum quieti corporis indulgens, reliquum noctis illius cum Fratribus vigiliis et orationibus peregit: primoque mane sequentis diei, hoc est in ipsa Depositionis ejus festivitate, Corpus sacratissimum, in eodem quo prius humatum fuerat loco, cum hymnis et orationibus magnifice sepulturæ mandavit g.

ipso per ægrum in visu curatum jubente,

refertur ad cryptam.

35 Hæc de gloriosissimo confessore Christi Maximino, credulis atque religiosis auribus a nobis B utcumque ingesta sufficiant: ne si forte plura referre gestiamus, ad hæc pauca aliqui prurientes, prorsus obdurentur penitusque surdescant. Ceterum obsecro omnes, qui hoc opusculum non liventibus oculis repicere dignabuntur; ut dum eos incultior offenderit sermo, facilem dent imperitiæ veniam; nec stupeant hominem rusticanum, et qui vix prima artis grammaticæ rudimenta perceperit, oratoris copia loqui nequivisse. Temeritatis vero, quasi qui viribus meis majora præsumpserim, a nemine me spero arguendum: quia præmissa præfatiuncula satis lecturis aperiet, quanta præcipientis auctoritas me, invitum multumque refragantem, ad ista tandem impulerit.

Epilogus.

ANNOTATA.

a Normanni occuparunt Trevirim Nonis Aprilis in Cœna Domini, *ita Regino: ergo anno* 882, *quo Pascha celebratum fuit* 8 *Aprilis: non sequenti* 883, *ut aliqui Reginonem perperam corrigunt.*

b Archiclavius *seu* Archiclavis, *dicitur Ecclesiæ* Thesaurarius, *Græcis* Gazophilax, *de quo plura Cangius.*

c Rathbodo *seu* Radbodus, *anno* 884, *Episcopus* C *creatus, a Browero dicitur, anno Sedis* 14, *Christi* 898, *hæc præstitisse.*

d *Notherus, in suo Martyrologio ad hunc Maji, hæc ita confirmat.* Treviris depositio S. Maximini Episcopi, cujus indumenta Sacerdotalia in urna ærea ad usque nostra, imo Normannorum tempora, in Testimonium sanctitatis ejus visebantur incorrupta.

e *Addit Scheckmannus.* Quod et hodierna die in ejus capite cernitur sanctissimo, *id est ante annum* 1517.

f *Rathbodoni* 3 *Kalendas Aprilis anno* 918 *vita functo successit* Rotgerus, *et vixit usque ad* VI *Kalendas Januarii anni* 930.

8 *Idem Scheckmannus addit:* Porro in defossa terra, humo abdita margarita, aforis crebris miraculis radiavit.

APPENDIX D. P.

De posteriore corporis Translatione, et dedicationibus Ecclesiæ, atque Reliquiis in ea et alibi asservatis,

C*orporis* S. Maximini *ad priorem cryptam relatione indicata, de qua jam actum est, Scheckmannus in opusculo priore ista subjungit:* Ingruit D paulo post non parvum dispendium. Enimvero gratiæ anno nongentesimo tricesimo septimo, monasterium istud vorax flamma prope consumpsit. Præsidebat tum venerabilis Ogo, Abbas nedum utilis, sed et necessarius: qui locum ipsum renovavit, religionem induxit strictiorem, et ecclesiam a novo instauravit ac perfecit. Quam dedicarunt, sub honore antiqui Patroni B. Joannis Apostoli et Evangelistæ, recolendi viri a Rubertus Trevirensis Archiepiscopus Rutgeri successor, et b Adalbero Metensis Episcopus, Dominicæ Incarnationis anno c nongentesimo quadragesimo secundo, regni Ottonis primi sexto anno, Indictione decima quinta, tertio Idus Octobris. Ipsa die, pretiosa corpora beatorum Archipontificum Treverorum, Maximini, Agricii, d Nicetii, Basini, Weomadi, levata sunt et translata in novam ecclesiam, repositaque sub summo altari in diversis sarcophagis, prout nunc cernitur. Tres priores conjunctim; Maximinus quidem medius, Agricius a dextris, Nicetius a sinistris: ad capita eorum, ad dextram Basinus, ad lævam Weomadus. Hæc repositio celebrata est a Reverendis Præsulibus E Ruberto et Adelberone prædictis, a Religiosis Abbatibus Ogone præfato, Agenaldo e Gorziensi, Erkenboldo f Tullensi, g Huberto S. Arnulphi Metensis, h Frederico S. Huberti, i Salachone S. Martini, præsente multo monachorum collegio, ac copiosa plebis frequentia

AUCTORE D. P. Post conflagrationem anno 937

ecclesia restaurata an. 942

corpora S. Maximini et aliorum transferuntur.

2 Accessit longe post alia quædam reparatio pariter et dedicatio, quæ et ultima, Virginei partus anno millesimo ducentesimo quinto, Venerandissimo valde viro Domino k Arnoldo ejus nominis secundo Archiantistite Trevirianam metropolim gubernante: consecrante eam Domino Conrado l Archiepiscopo Coloniensi, de consensu Domini, Arnoldi præfati, in honore SS. Joannis Evangelistæ, Maximini, Agricii, Nicetii beatorum Archiepiscoporum, sub die octavo mensis Julii, in præsentia Domini m Sifridi Maguntinensis Archiepiscopi: quam Dedicationem simul tres illi, una cum venerabilibus n Episcopis Richardo Wormatiensi, et Henrico Curoniensi, pluribus decorarunt Indulgentiis, confirmante easdem ac plures adjiciente Sanctissimo in Christo Patre, Domino o Innocentio Papa quarto....

3 Placet nunc venerandus hujus Ecclesiæ Maximinææ Reliquias nominatim describere, et primam earumdem festivam ostensionem. Annuatim semper in die Ascensionis Domini, mane circa septimam horam, fit ostensio Reliquiarum celeberrima, sed minus principalium: principalium vero, reservatur de septennio in septennium. Celebratur autem cum passagio illo nominatissimo Aquisgranensi, nec non jam noviter instituto, verum perpetue duraturo Trevirensi, die octavo mensis Julii. Jam ad Reliquias veniamus.

Reliquiarum ostensio duplex, F

4 De Domino Jesu Reliquiæ. Cultellus Domini Jesu, quo usus fuit in Cœna ultima in divisione Agni Paschalis. De Cruce sancta. De linteo, quo Christus præcinctus erat in lotione pedum. Pars satis egregia de ligno lanceæ, qua latus ejus apertum fuit in cruce. De purpureo vestimento ejus. De veste alba ejus. De spongia, qua fuit potatus, De columna, in qua fuit flagellatus. De chorda, qua fuit ligatus. De sudario, quo velata fuit facies ejus in sepulcro. De mensa ultimæ sacrosanctæ cœnæ ejus.

quæ sunt Christi Domini,

5 Reliquiæ B. Mariæ Virginis. Peplum B. Mariæ, quo erat cooperta in Annuntiatione Dominica. Pecten B. Mariæ Virginis. De capillis B. Mariæ. De lacte beatæ Virginis Mariæ.

B. Mariæ,

6 Reliquiæ de Patronis nostræ Ecclesiæ. Caput

S. Maximini

AUCTORE D. P.

S. Maximini et aliorum Patronorum,

A S. Maximini Archiepiscopi. Magna pars Pallii, B. Maximino a Roma directi. De crinibus B. Maximini. Duo baculi sanctorum Episcoporum Maximini et Martini, quorum usum habuerunt. petentes limina Apostolorum Petri et Pauli. De S. Agricio Archipræsule. De S. Nicetio Archiepiscopo, præclaræ Reliquiæ de cruribus et brachiis cum pollice. De capillis ejusdem. De S. Quiriaco Confessore, Capellano S. Maximini, plures Reliquiæ.

SS Joannis Bapt. et Apostolorum,

7 Reliquiæ Apostolorum et aliorum Majorum. De barba S. Joannis Baptistæ, De S. Petro Apostolo: item de capillis ejus. De S. Jacobo Majore: item dens ipsius. De S. Bartholomæo: item de carne et cute ejusdem. De S. Matthæo Apostolo et Evangelista. De SS. Simone et Juda. De S. Jacobo Minore. De S. Marco Evangelista. De S. Barnaba Apostolo.

Martyrum,

8 Reliquiæ Martyrum. Brachium S. Stephani Protomartyris. De S. Clemente, Papa et Martyre. De S. Cornelio, Papa et Martyre. Brachium S. Vincentii, Levitæ et Martyris. De S. Donato, Episcopo et Martyre. De S. Erasmo, Episcopo et Martyre. B De S. Valentino Martyre. Item dens ejusdem. Pollex S. Laurentii, Levitæ et Martyris. De S. Sebastiano Martyre. De S. Quirino Martyre, De S. Mauritio Martyre: item de societate ejusdem. De S. Gangulfo Martyre. De S. Christophoro Martyre. De S. Pontiano Martyre. Brachium S. Lazari, a Domino resuscitati. De S. Georgio Milite: item dens ejusdem Martyris. Pars capitis Oswaldi Regis Anglorum et Martyris. De SS. Felice et Adaucto, De S. Thyrso Duce Thebææ legionis, Martyris in ecclesia S. Paulini requiescentis.

Confessorum,

9 Reliquiæ Confessorum et Pontificum. De S. Athanasio Episcopo Alexandrino. Brachium S. Martini Episcopi. De S. Nicolao Episcopo. De S. Willibrordo primo et ultimo Archiepiscopo Trajectensi: item de casula ejusdem. De S. Huberto Episcopo. Dens S. Servatii. De S. Lutwino Archiepiscopo Trevirorum. De S. Benedicto Abbate. De S. Antonio. De S. Simeone Confessore Trevirorum: item articulus digiti ejusdem: item pars scapulæ ejus: item vitta seu birretum lineum ejusdem.

Virginum et aliarum.

10 Reliquiæ Virginum et aliarum. Pars capitis S. Apolloniæ, Virginis et Martyris. De S. Catharina: item de sudario quo ante rotas sudorem detersit: item de crinibus ejus. De S. Barbara. De S. Lucia, Virgine et Martyre. De S. Scholastica, sorore S. Benedicti. De XI millibus Virginum. De S. Margareta: C item de sudario ejusdem. De S. Walpurga Virgine. De S. Maria Magdalena: de crinibus ejusdem: item de peplo ejusdem. De S. Helena Regina: item de peplo ejusdem. Brachium S. Annæ matris Mariæ, quæ ut fuit initium salutis, sic sit et nostræ salvationis augmentum, et moderatrix, per filiam suam Dominam nostram Mariam, cum qua ipsa lætatur et filio ejus Domino nostro Jesu Christo, in conspectu divinæ Majestatis, in secula. Amen.

In postrema per Francos destructione ecclesiæ

11 *Hactenus initio seculi præcedentis Schekmannus, ex quo tempore varias belli clades experta inferior Germania, cum usque Treverica vicina diœcesis, crebras San-maximiani monasterii vexationes Monachorumque fugas vidit; nihil tamen toto illo calamitosissimo seculo, nihil sequenti æque infelici, tam triste passus est sacerrimus locus, et ante tredecim secula fidelibus venerabilis, quam cum capta a Gallis Trevirensi urbe, præpositi ei Gubernator et Superintendens, prætextu melius tuendæ contra Germanos Hispanosque civitatis, sacra profanaque ædificia omnia, intra tormenti ictum posita, subverti jusserunt, Rege (ut constat) prorsus inscio, factumque vehementer abominato. Non cessit auctoribus impune tam execrabile facinus: non enim diu post, ante eam quæ ad S. Maximinum ducit portam, una cum equo fulminatus, in fossamque præcipitatus unus, infelicem efflavit animam; alter, murali globo decerptus* D *in eo Urbis propugnaculo fuit, quod eodem respicit; ipsismet melioris mentis Francis haud obscure fatentibus, Sanctum Maximinum sociosque Divos, quorum splendidas antiquasque basilicas solo æquaverant illi, hanc ab eis pœnam exegisse. Cavit nihilominus Sanctus Antistes, ne hoc quoque tempore sepulcrum suum omnino violaretur. Crypta enim illa quæ principi aræ subjecta fuerat (quia infra terram structa, supra terram pugnaturis hostibus usui esse nulli poterat) mansit ut erat, externo dumtaxat ornatu spoliata: et reliquis Sanctorum tumbis, per omnem amplissimi templi ambitum, sacrilego ausu violatis,* perrexit S. Maximinus, *medius inter* SS. Agritium et Nicetium Episcopos *requiescere, quotidiano Missæ sacrificio etiam tunc honoratus; quemadmodum anno* MDCLXXXII *mihi scripsit novus ante biennium Abbas Alexander Henn, decessoris avunculi dignissimus successor. Idem eadem in epistola addidit, Caput Sancti, inclusum argenteæ statuæ maximi ponderis pretiique, Luxemburgi in domo Refugii Maximiniani religiose servari, quod proximo vere relaturus erat, una cum aliis Sanctorum Reliquiis, in restauratam triennali labore partem ecclesiæ.*

mansit inviolatum sepulcrum Sancti,

et caput argenteæ statuæ inclusum.

E

Post istius delationis ærumnas sexennales

12 *Sed digna est quæ hic integre legatur Relatio, ab eodem Abbate mihi per epistolam facta anno* MDCLXXXVI *exeunte*: Contigit monasterii nostri ecclesiæque excidium anno MDCLXXIV, mensibus Aprili et Majo, ea ipsum mandantium inclementia, ut ne pro uno quidem Religioso mansiuncula relinqueretur. Unde x Maji, triginta quot tunc eramus Monachi, ad domum Maximiniani refugii intra urbem Trevirensem, nos recipere cogimur; ubi uno in cubiculo terni et quaterni, imo et seni, per distinctas vetustis parietinis cellulas, stabulati potius quam hospitati, Officium tamen divinum, cum magno viciniæ totius concursu, per integri novennii exilium, ad usque restaurationem monasterii, constanter servavimus: atque etiam per singulos dies sanctæ Missæ sacrificium extra urbem celebravimus in crypta S. Maximini: quam solam et unicam, ad Sancti sui honorem, amabilis Dei providentia servaverat integram et illæsam contra irruentium ruderum et incumbentis fornicis molem, atque injurias militum, omnes aliorum Sanctorum tumbas profanantium. Cum vero, durante novennali hac desolatione, Reverendiss. D. Maximinus Gulich, Abbas noster dignissimus, senio et ærumnis fractus, obdormisset in Domino; et ego, anno MDCLXXX die x Januarii, per liberam Conventus electionem, præter omne F meum meritum et votum, in locum ejusdem fuissem subrogatus; Sanctissimus D. N. Innocentius XI, in Bulla confirmationis, quam, utpote Sedi Apostolicæ immediate subjecti, ex Curia Romana recepimus, dirutæ ecclesiæ ac cœnobii Maximiniani restaurationem mihi injunxit, gravissimis hisce formalibus verbis: Volumus autem, quod tu ecclesiæ Abbatialis reparationi pro viribus incumbas, conscientiam tuam in hoc onerantes.

novus anno 1680 Abbas Alexander,

restaurato intra triennium monasterio,

13 Ergo Apostolico istoc mandato excitatus, ac de adjutorio Dei Cœlitumque confisus, anno MDCLXXX, intra Octavam Pentecostes, cum invocatione Spiritus sancti, arduum istud opus aggressus sum; ea auxiliantis et promoventis Numinis benignitate, ut, quod vel cogitare fuisset præsumptio, intra unius non integri triennii angustias, vastum illud et quadrilaterum monasterii ædificium, una cum amplissimi templi Maximiniani appendicibus cryptis, non sine manifestissimo propitiæ Divinitatis indicio absolveremus: atque anno MDCLXXXIII, in festo S. Constantini Magni, qui anno CCCXXXIII monasterium nostrum in Augustali suo Palatio fundaverat, plaudente tota Treverorum metropoli, ad pristinos lares regrederemur. Indixerat, ad augendam reditus nostri

A nostri pompam, Eminentissimus Treverorum Princeps Elector, eum in diem, ex Metropolitana ecclesia ad S. Maximinum, solennem cum Venerabili Sacramento processionem : quam sub ingenti tympanorum, bombardarum ac tormentorum currulium fragore, et per omnes urbis basilicas concrepantium campanarum clangore, universus Clerus Trevericus suas per turmas et collegia distributus ; totaque civitas, partim festive armata, partim ad spectaculum et devotionem effusa, præcedendo sequendoque, ad usque S. Maximini comitabatur. Ubi decantato in gratiarum actionem solenni Sacro et hymno Ambrosiano, festum terminavit religiosum ducentarum et ultra personarum convivium, in Abbatia et duplici Refectorio. Majoris templi fabricam, per Dei gratiam, etiam eo usque deduximus, ut infra annum extremam manum expectet. Faxit Deus, ut ad majorem sui nominis gloriam, in sancti ejus servitio confortari et conservari mereamur. *Ita ille.*

illuc festiva cum suis reducitur 21 *Martii* 1683.

14 Ex corpore S. Maximini, insigne frustum de brachio vel de crure, et aliud minus, allata per Carolum IV Imperatorem Pragam anno MCCCLXXII, item partem de baculo ipsius *asservari Pragæ, scribit in suo Diario Pragensi Pessina ejusdem Ecclesiæ Decanus. Est ejusdem* S. Maximini *Archiepiscopi Trevirensis Ecclesia parochialis in urbe Senonensi; et in ea sacrum aliquod os non exiguum ejusdem Sancti habetur in veneratione, ac festum sub ritu trium Lectionum, quæ ex Vita recitantur, celebratur in tota diœcesi : sub quo etiam ritu invenimus* S. Maximini *cultum præscriptum in Breviariis antiquis, Virdunensi, Tullensi, Lemovicensi, Lingonensi Senonensi, et Turonensi, Ambianensi quoque et aliis nonnullis, sed sub nomine* Maximi*; denique Vesontionensi etiam in Burgundia MS. quod penes nos est : et ubique præscribuntur Lectiones tres, de Vita quidem in nonnullis, in plerisque vero de Communi Pontificis Confessoris dicendæ : quæ omnia insignem et antiquum totisque Galliis sparsum* S. Maximini *cultum probant. Quin etiam apud Senonenses sub ejus nomine parochia est, in eaque* os non exiguum hujus Sancti. *Coloniæ autem Agrippinæ, quam urbem, ut vidimus, cohonestavit, Synodo istic præsens aut etiam præsidens; ipso quo Synodus habita creditur loco, antiquissimæ originis extat ecclesia, quæ vico suo nomen* S. Maximini *dedit, saltem a seculo* XII, *quo ecclesia illa ab Ursulanis Sanctimonialibus tradita est pauperibus aliquot Sororibus. Ita Ægidius Gelenius Syntagm.* 56, *agens de initio monasterii, quod nunc sub regula S. Augustini et Canonicarum Regularium instituto habetur, non sine aliquibus* S. Maximini *Reliquiis, Hierotheca* V *asservatis : quales etiam aliquæ ibidem sunt in Hierotheca* XVIII *ecclesiæ S. Pantaleonis; nec non in Cruce quadam pervetusta ecclesiæ Walciodorensis in Belgio, uti asserit Rayssius in suo Hierogazophylacio.*

B *Reliquiæ S. Maximini Pragæ,*

Senonibus,

et Coloniæ, C

15 *Porro in præmemorata Vesontionensi diœcesi, non solum antiquitus cultus fuit* S. Maximinus : *sed etiam ædiculam habuit perquam vetustam,* sexto ab urbe milliario, juxta vicum Torpet ; ad quod sacellum die XXIX Maji adire solet quotannis frequens populus : et podagricos, qui eo deducuntur, B. Maximini opem experiri ferunt. *Ita Joannes Jacobus Chiffletius Vesontinus, parte* 2 *suæ Vesontionis : sed alium* S. Maximinum *intelligens, qui a S. Caio Papa Vesontionem directus, ædiculam, a S. Lino Petri discipulo primum ædificatam, sub nomine S. Stephani restaurarit; abdicatoque Episcopatu eremitice in loco præfato vixerit, sepultusque sit a suo successore Paulino. Et hæc quidem ille profert, tamquam accepta ex tabulis Bisontinæ ecclesiæ, tam antiquis,* ut vix alius earum auctor esse potuerit, quam qui illa ipsa, de qua scripsit, ætate vixerit : *hoc autem ideo, quia MS. vetus dicit, quod idem* Maximinus aliam Basilicam in foro civitatis juxta Capitolium consecravit : *et* Quantum, *inquit Chiffletius,* nunc ab illo mutatus civitatis status ! Ubi forum illud vel Capitolium? *Debile profecto pro tanta vetustate alicui scripturæ asserenda argumentum. Eadem quæ supra, de* S. Maximini *ædicula, cum ex Petri Francisci Chiffletii sensu dixissent Sammarthani; agnoscunt, quod dictis* repugnant Martyrologia Bisontina, in quibus die XXIX Maji mentio habetur dumtaxat Maximini Trevirensis ; nusquam autem Maximini Vesontionensis memoria celebratur.

atque in diœcesi Vesontionensi;

D *AUCTORE D. P. ubi gratis finguntur Maximinus et Paulinus Episcopi fuisse,*

16 *Idem ex Petri Francisci sententia dicunt, Catalogum Episcoporum, in quo* Linus, Maximinus, Paulinus, *Episcopi primi nominantur,* ab annis sexcentis conscriptum *esse : quæ quam exigua ætas sit, ad probandam rem seculo* III *gestam, nemo non videt. Equidem vix possum dubitare, quin sicut ex æmulatione illa, Ecclesiis plerisque Gallicanis olim communi, arrogandæ sibi quam maximæ antiquitatis, a Romanis mutuati* S. Linum *sunt Vesontionenses, nullo ex vetustate testimonio vel indicio subnixi; ita occasionem arripuerint, ex veteri apud se cultu* S. Maximini, *eumdem cum suo successore* Paulino *ad se Treviris adducendi ; et quoad sepulturam magistri, a discipulo curatam foris extra civitatem, eadem dicendi, quæ legebantur in Trevirensibus Actis. Tali autem posito fundamento, nihil pronius fuit, quam ecclesiarum a S. Helena Vesontione extructarum exordia ad eumdem* S. Maximinum *referre. Edidit prælaudatus Petrus Franciscus Dissertationem unam de Constantini conversione, in qua probare conatur, Helenam cum nepote Crispo Vesontione vixisse, urbem portis, turribus, publicis ædificiis ornasse, ac tandem* Crispolinorum *civitatem nuncupari voluisse, unde* Chrysopolim *deinde fecerit imperita posteritas. Fuit cum ista agerentur Episcopus Vesontione* S. Hilarius, *quem primum fecerim in ordine eorum, quorum ad nos pervenerunt nomina (quod poterit ad diem ejus* XXII *Julii accuratius expendi) nam, quem ei præponit Petrus Franciscus* Eusebium, *hunc ille sumpsit ex fabulosis inventæ Crucis actis : et quia constabat, qui istic nominatur Romano Pontifici, dicta non convenire; primus omnium cogitavit ut inde faceret Episcopum Vesontionensem : quod alibi satis refutavimus. Fatentur Chiffletii, nihil apud se sciri de prætensi illius* S. Maximini *corpore, ideoque supponunt istic adhuc latere, ubi tumulatum fuisse credunt. Neque plus existimo sciri Vesontione de corpore* S. Paulini; *et æque gratis asseri, eum in ecclesia S. Stephani ante altare requiescere.*

æque ac S. Linus,

E

et Eusebius. F

ANNOTATA.

a Rubertus, *seu* Rutbertus *aut* Ruotbertus, *sedit ab anno* 930, *usque ad ann.* 956, *quo Coloniæ e vita decessit.*

b Adalbero, *frater Frederici Ducis Lotharingiæ, sedisse reperitur anno* 928, *mortuus in monasterio S. Trudonis anno* 964, *Albericus notat annum* 966.

c *Refertur etiam ad hunc annum dicta* Dedicatio, *in Supplemento Reginonis.*

d *Coluntur* SS. Nicetius 1 *Octob.* Basinus 4 *Martii, et* Weomadus 7 *Novembris.*

e *De* Abbatia Gorziensi *in diœcesi Metensi egimus* 27 *Februarii, ad Vitam* B. Joannis *ibidem* Abbatis, *et Successoris* Agenaldi, *qui in Catalogo Abbatum præfixo* Eginoldus, *creditur sedisse ab anno* 940 *ad* 960, *ac* primus ex instituto B. Benedicti professus *dicitur, in Vita B. Joannis n.* 44.

f *Erat dicto anno Episcopus Tullensis* S. Gauslinus *seu* Goslinus, *qui Regulam S. Benedicti introduxit in monasterium S. Apri in Suburbio Tullensi. Forsan ibi tunc* Erkenboldus *Abbas constitutus fuit.*

g

A g Hubertus *in Vita B. Joannis citata, num.* 67 *appellatur* Heribertus ; *ast* Arbertus *dicitur in diplomate Adalberonis hoc anno* 942 *dato, a quo is e monasterio Gorziensi assumptus, primus post reformationem Abbas constitutus est.*

h Fredericus, *patruus dicti Adalberonis Episcopi, ex Præposito Gorziensi factus Abbas S. Huberti, petente Richario Episcopo Leodiensi, mortuus Treviris, dum huic Translationi interfuisset, ac primus in dicta ecclesia sepultus ; uti latius explicatur in Vita B. Joannis num.* 55.

i Salacho *seu* Salecho, Clericus S. Martini ultra fluvium Mosellam *dicitur in Vita dicti B. Joannis num.* 33 *; et num.* 43, ex Clericis S. Martini circa Mosellam monachus Gorziensis factus an. 933. *inde postea Abbas in dicto monasterio S. Martini reformato.*

k Arnoldus II, *Sedit ab anno* 1242, *usque ad* 13 D *Novembris anni* 1259, *fuit ex gente Isenburgica et Eppensteinia.*

l Conradus, *Comes Hochstedensis, sedit ab an.* 1237, *ad* 28 *Septembris anno* 1262.

m *Hic est* Sifridus *seu* Sigefridus Tertius, *aut* Junior, *creatus anno* 925, *mortuus* 9 *Martii an.* 1259.

n *Hi duo non adfuerunt dedicationi, tunc necdum Episcopi. Ex iis* Richardus, *electus anno* 1247, *sed oborto Schismate possessionem solum suscepit anno* 1253. *At* Henricus, *Comes a Monte-forti, electus fuit anno* 1251 *: qui suas etiam Indulgentias concesserunt.*

o Innocentius IV *præfuit Ecclesiæ ab anno* 1243 *ad* 9 *Decemb. anni* 1254.

DE SANCTO MAXIMO

G. H.

EPISCOPO VERONENSI IN ITALIA.

Sylloge, ex Augustino Valerio, ejusdem Urbis Episcopo.

SEC. IV

B Inter *quamplures Sanctos Episcopos Ecclesiæ Veronensis, quos continuo proferimus, hoc* XXIX *Maji Tabulis moderni Martyrologii Romani inscriptus est* S. Maximus Episcopus Veronæ : *Memoria in Martyrol. Romano,* *allegantque a Baronio in Notis* Tabulæ Ecclesiæ Veronensis, et sæpius citatus Commentarius de Episcopis Veronensibus pag. 9 et 40 : *in margine autem dicitur* claruisse circa annum CCCLII, ex monumentis Ecclesiæ Veronensis. *Porro in antiquis monumentis Sanctorum Episcoporum Veronensium, a Raphaele Bagata, Baptista Peretto, et Augustino Valerio Episcopo anno* MDLXXII *editis, citata pagina* 9 *versa, ista leguntur :* S. Maximi Episcopi Veronensis corpus, *et dicata ei ecclesia,* quidam scriptum reliquit, sepultum fuisse extra portam civitatis ; ubi et templum de ejus nomine conditum et consecratum fuit. Ubi autem nunc requiescat, nos ex antiquis monumentis invenire non potuimus. In tabula Sanctorum die XXIX Maji, Maximi Episcopi Veronensis et Confessoris, duplex minus. Ignoratur ubi sit. *vicus portæ* Extra portam urbis extat etiam nunc Ecclesia reædificata in C honorem nominis S. Maximi, in vico qui etiam S. Maximus appellatur, et porta illa appellatur porta S. Maximi. In consecratione altaris S. Helenæ, Ecclesiæ sanctorum Apostolorum, repositæ fuerunt etiam Reliquiæ S. Maximi Episcopi Veronensis, ut ex Psalmista vetusto dictæ Ecclesiæ. *Hæc ibi. Ast alia supra citata pagina* 40 *versa, ista habentur.* De S. Maximo Episcopo Veronensi. Maximus Episcopus Veronæ, ut domestica antiqua monumenta testantur, vir fuit eximiæ doctrinæ et spectatæ virtutis. *nec non monasterium Virginum:* Cum egregia morum probitate magnum usum rerum conjunxerat. Ex hac vita decessit quarto Kalendas Junii, ac de ejus nomine postea extra urbem, non longe a mœnibus, in honorem ipsius templum exstructum fuit. Similiter et monasterium sacrarum Virginum, prope ejusdem urbis portam : quæ ipsa quoque cum vico, in quo templum conditum fuit, S. Maximi appellata est. In consecratione altaris S. Helenæ, in ecclesia Sanctorum Apostolorum Veronæ, una cum ceteris multorum Sanctorum positæ fuerunt Reliquiæ, etiam Sancti hujus Episcopi. *Reliquiæ.* *Hæc ibi. Denique pagina* 77 *ista repetuntur :* In Ecclesia Sanctorum Apostolorum.... in consecratione altaris S. Helenæ repositæ fuerunt Reliquiæ de ligno Crucis, S. Pantaleonis Martyris, S. Facundini Martyris, SS. Proculi et Maximi Episcoporum Veronensium et Confessorum. *Acta S. Proculi Episcopi Veronensis dedimus* XXIII *Martii.* E

2 *Onuphrius Panvinius lib.* 4 *Antiquitatum Veronensium cap.* 7 *producit Episcopos Veronenses, incerti temporis, post S. Zenonem, quos pagina* 101 *ordine alphabetico collocat, ubi ista referuntur :* S. Maximus obiit XXIX Maji, sepultus ad S. Maximum in basilica sua. *Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ, aliquod ex jam relatis edidit elogium ad hunc* XXIX *Maji, et facit illum* XVIII *Episcopum, Veronensemque Ecclesiam administravisse dicit circa annum* CCCLII. *Ast Ferdin. Ughellus in Episcopis Veronensibus statuit eum Episcopum* XX, *successoremque Syagrii, ad quem extant epistolæ duæ S. Ambrosii, adeoque referenda est juxta ipsum Episcopalis* S. Maximi *dignitas potius ad finem seculi quarti.* *Tempus Sedis*

3 *Itaque hoc solum de eo aliisque pluribus dici potest, vixisse inter illa quinque prima Ecclesiæ felicis secula, quibus tanta fuit Episcoporum Veronensium probitas, ut ad unum omnes Sancti sint habiti. De horum inter se ordine liceret certius statuere aliquid, et (quod consequens est) etiam de ætate singulorum nonnihil conjectare, si uspiam invenirenter antiqua illius ecclesiæ Diptycha, ex quibus in Sacris suorum Decessorum nomina recitabant Episcopi.* *Series Episcopalis usque ad an. 500 incerta.* F

4 *Hoc notaverim : tali usu, pridem abolito, factum videri, ut quædam celebriores in Italia Ecclesiæ totam seriem primorum suorum per tria quatuorve secula Episcoporum, absque discrimine, Sanctis adscribant ; licet ex illo præcise usu et tali titulo Sancti, non plus fortassis habeatur, quam singulos vixisse laudabiliter, nihilque commisisse propter quod expungi nomen debuerit, tamquam inter Sacra usurpari indignum. Plus tamen habemus in favorem* S. Maximi, *quem non simpliciter dictum esse* Sanctum, *communi olim bonis omnibus Episcopis titulo ; sed religiosum quoque cultum a morte meruisse, probant illæ, quas dixi, sacrarum ædium appellationes.*

5 *Nicolaus Brautius, Episcopus Sarsinæ, hoc eum elogio in suo Martyrologio Poetico celebrat :*

Cœlestis doctrina, Deo populoque Magistrum
Fecerat acceptum ; vita probata, magis.

DE

DE SANCTA BURIENA

VIRGINE IN CORNUBIA ANGLIÆ PROVINCIA.

G. H.

Sylloge circa cultum, ex Scriptoribus Anglis recentioribus.

XXIX MAII

Inter Daumonios, antiquos Britanniæ populos, est hoc tempore provincia Cornubia *seu* Cornwallia, *in cujus promontorio, seu Penwitensi hundredo aut ditione, est vicus* S. Burienæ *dicatus : de quo Guilielmus Cambdenus in sua Britannia, de prædicta Cornubia agens, ista scribit :* Viculus nunc illi *pro-* Ecclesia ejus *montorio* insidet Saint Buriens, olim Eglis Buriens, id est Ecclesia Burienæ vel Burianæ dictus, Burienæ religiosæ mulieri Hibernæ sacer : Sanctos enim Hibernicos et indigetes suos hæc gens ut tutelares semper ita suspexit, ut omnia fere oppida illis consecraverit. Huic, ut fama perhibet, asyli jus concessit Rex Athelstanus, cum e Sylliis insulis hic B victor appulisset. Certum est illum ecclesiam hic construxisse, et sub Guilielmo Conquestore Canonicorum hic fuisse Collegium, et territorium adjacens ad eos spectasse. *Hæc Cambdenus. Meminit et Joannes Spedus, in suo Theatro imperii magnæ Britanniæ,* et Collegium Canonicorum. *loci* S. Burienæ. *Joannes Wilsonus in Martyrologio Anglicano, sub annum* MDCVIII *excuso, ad hunc* XXIX *Maji celebrat ejus memoriam his fere verbis.* In Cornubia et loco Saint Buriens, commemoratio S. Burienæ Virginis, quæ in Hibernia parentibus magnæ nobilitatis prognata, in Angliam est profecta, ubi in magna virtute et bona vita per annos plurimos degit, atque in vera sanctimonia magna, et operibus miraculorum excellens, tandem ad Sponsum Memoria 29 Maji suum migravit. Memoria ejus est in veritate celebris, tam in Hibernia quam magna Britannia, et præcipue in Cornubia, in cujus promontorio locus ab ea cognominatur Sainte Buriens, et a multo tempore ibidem illustris ecclesia, ad ejus honorem fuit erecta. *Hæc Wilsonus, allegans* antiqua monumenta Cornubiæ, et Registrum ejusdem Ecclesiæ ibidem.

2 *Wilsonum sequuntur Henricus Fitz Simon in Catalogo Sanctorum Hiberniæ, et Philippus Ferrarius, in Catalogo generali eorum qui in Romano non sunt, qui præter Martyrologium Anglicanum citat* Tabulas Ecclesiæ Exoniensis, in qua venerationem habet, Actaque asservari dicuntur : *quæ non vidimus, neque habuit Michael Alfordus, qui de ea agit in Annalibus Ecclesiæ Britannicæ ad annum* CCCCLX, *num.* VI, *ubi inquirit* unde Cornubiæ ager plenus Hiberniæ Sanctis : *idque factum ait occasione S. Benigni, qui in Hibernia discipulus S. Patricii venit Glastoniam, et* E *S. Kierani sive Pirani in Cornubia quiescentis. Hujus Vitam illustravimus ad diem* V *Martii : De S. Benigno agendum erit* III *Novembris. Iterum ad ann.* DCCCCXXXVI, *regni Ethelstani* XII, *idem Alfordus,* de jure asyli ecclesiæ S. Burienæ *concesso, agit. Dominum in Indice ait,* nomen ejus inter Sanctos in Anglicano Martyrologio aliquando positum ad XXIX Maji *fuisse, mi-* et 19 Junii. *ratus aut forte ægre ferens, quod in secunda editione anni* MDCXL *fuerit ejus memoria translata ad diem* XIX *Junii : ubi interim citatur* Catalogus Sanctorum Hiberniæ : *sed in eo est relata* S. Buriena *ad hunc* XXIX *Maji. Si tamen Acta a Ferrario citata reperiantur et nobiscum communicentur, libenter ad dictum* XIX *Junii iterum de hac Sancta agemus.*

DE SS. SISINNIO, MARTYRIO, ET ALEXANDRO,

MARTYRIBUS IN AGRO TRIDENTINO,

C

F

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D.P.

De Actis, a S. Vigilio Episcopo Tridentino ad Joannem CP. scriptis, loco ac tempore martyrii, et Reliquiis veterum testimonio celebratis.

ANNO CCCXLVII

Tridentum, *urbs antiqua inter montes Alpinos, in jucunda planitie ad Athesim fluvium sita, a Germania in Italiam progressuris prima occurrit. Ejus templum Cathedrale dicatum est S. Vigilio Episcopo doctrina, martyrio ac miraculis claro : a quo dicti tres Martyres suscepti, et ad fidem Christi promulgandam missi sunt in ditionem* vallis Anauniæ, *alus* Anagniæ, *vel* Agauniæ *dictæ; Ferrario, in Nova Topographia ad Martyrologium Romanum,* intra Alpes Rheticas, *vulgo* Val d'Anagna, ubi Locus martyrii Metho pagus, ab urbe Tridentina XXV M. P. in occasum distans : *ubi* S. Sisinnius ecclesiam fabricasse *infra in Actis dicitur. Janus Pyrrhus Pincius lib.* 1 *Historiæ Tridentinæ describit horum Sanctorum Martyrium, asseritque* apud Thajum, in ulteriori, quæ e regione est, Nauni fluminis ripa, rem actam fuisse, ubi nunc sunt, quæ vulgo Quatuor-villæ nominantur : quo in loco constans est omnium incolarum opinio, Martyres ultimo supplicio affectos. *Hæc ille.*

2 *Quid de Martyrio illo S. Vigilius mox ab obitu eorum scripserit, ita explicat Gennadius Massiliensis de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 37. Vigilius Epi- Geminum S. Vigilii de eo scriptum : scopus scripsit ad quemdam Simplicianum in laudem Martyrum libellum et epistolam, continentem gesta sui temporis apud barbaros Martyrum. *Est hic S. Simplicianus Episcopus Mediolanensis, et S. Ambrosii Successor,* XVI *Augusti anno* CCCC *vita functus. Epistola autem de prædictis Martyribus illi inscripta, est primo edita ab Aloysio Lipomano tomo* 2 *Vitarum sanctorum priscorum Patrum, et a Laurentio Surio ad hunc* XXIX *Maji recusa, atque a Cæsare Baronio Annalibus Ecclesiasticis inserta ad annum* CCCC. *Dolet tamen hic num.* 7 ejusdem auctoris libellum, eo argumento fusius scriptum, omnino periisse. *Hunc nos Romæ anno* MDCLXI *reperimus in codice MS. bibliotheca Vaticanæ num.* 5374, *sub sequenti titulo.* Incipit Epistola S. Vigilii, de laudibus beatissimorum Martyrum Sisinnii, Alexandri, et Martyrii, quorum Reliquiæ per Jacobum Virum illustrem, ad Joannem Episcopum urbis

Auctore D. P. Utrique Acta duplicia præponuntur.

A urbis Constantinopolitanæ, pervenerunt : *et ubi explicit, eadem omnia verba iterantur : sed nominatur* Joannes sanctus Episcopus Constantinopolitanus : *quem fuisse* Chrysostomum, *probat ratio temporis. Utrobique stylus inflatior et obscurior est : quare, ut historiam melius Lector capiat, illis Vigilii scriptis, præmittimus, ab aliis distinctius concinnata, Acta duplicia. Priora et valde brevia habentur in Breviario sub annum* 1490 *excuso, quæ et forte accuratiora, submisit nobis Joannes Gamansius noster, ex codice MS. Carthusiæ Gamnicensis desumpta : quibus varia similia leguntur apud memoratum Pyrrhum Pincium, Petrum de Natalibus, et alios Martyrologos. Alia Acta longiora, et forte ipsius S. Vigilii ætate scripta, ediderunt Boninus Mombritius, in suis voluminibus de Vitis Sanctorum ante ducentos circiter annos vulgatis, et Laurentius Surius ex aliis antiquis MSS. codicibus, præfatus* ea graviter, et erudite, et aliquanto explicitius conscripta. *Nos eadem habemus ex duplici pervetusto codice Trevirensi, altero Imperialis monasterii S. Maximini, altero Ecclesiæ Collegiatæ S. Simeonis, præterea ex MS. Ultrajectino Ecclesiæ S. Salvatoris :* B *quæ diligenter inter se collata damus.*

Eorum meminerunt S. Augustinus,

3 *Inter alios qui horum Martyrum meminerunt, est S. Augustinus, qui epist.* 158, *ad Marcellinum, ista interserit.* Scio in causa Clericorum Anaunensium, qui occisi a Gentilibus nunc Martyres honorantur, Imperatorem rogatum facile concessisse, ne illi, qui eos occiderant et capti jam tenebantur, pœna simili punirentur. *Hæc S. Augustinus : cui adjungatur S. Gaudentius, qui eodem tempore floruit Episcopus Brixiensis, et in tractatu excepto die Dedicationis basilicæ Sanctorum* XL *Martyrum ista scribit* : Recepimus etiam sanctos cineres Sisinnii, Martyrii, et Alexandri, quos nuper in Ara-Agatini, uni venerandæ religionis cultui attentius inhærendo, gens interfecit sacrilega, flammisque adhibitis concremavit, ut holocaustum Deo ipsi fierent; qui Christianos suos victimas dæmonis ministrare increpatione justissima vetuissent. *Tertius adjungatur Paulinus Presbyter in vita S. Ambrosii : cujus auctoritas in Martyrologiis Usuardi, Adonis, Notkeri, et hodierno Romano allegatur; sed an recte Sanctus aut Beatus habeatur, non constat. Is sub finem dictæ Vitæ hæc refert :* Sisinnii etiam et Alexandri Martyrum, qui nostris temporibus, hoc est post obitum S. Ambrosii, in Anauniæ partibus, persequentibus Gentilibus, martyrii coronam adepti sunt, cum Reliquias Mediolani C summa cum devotione susciperemus, adveniente quodam cæco et referente cognovimus, qui eodem die tacto loculo, in quo Sanctorum Reliquiæ portabantur, lumen recepit; quod per visum noctis vidisset navem appropinquare littori, in qua erat multitudo albatorum virorum : quibus ascendentibus ad terram, cum unum de turba precaretur, ut sciret qui essent ii viri, audierit, Ambrosium ejusque consortes. Quo audito nomine, cum deprecaretur ut lumen reciperet, audierit ab eo : Perge Mediolanum et occurre fratribus meis, qui illo venturi sunt, designans diem, et recipies lumen. Erat enim vir, ut ipse asserebat, de litore Dalmateno; nec sane ante venisse in civitatem asserebat, priusquam recto itinere Reliquiis Sanctorum occurrisset, nondum videns : sed tacto loculo, videre cœpisse.

S. Gaudentius, ac Paulinus in Vita S. Ambrosii, referens cæcum illuminatum.

4 *Hæc ibi Paulinus : in cujus relatione omissum est nomen* S. Martyrii : *cujus etiam Reliquias fuisse tunc Mediolanum deportatas, infra constabit. Secundo, ista verba,* nostris temporibus, id est post obitum S. Ambrosii, *non videntur* ad coronam martyrii; *sed* ad susceptionem Reliquiarum apud Mediolanenses *referenda : uti infra fit in prioribus Actis : et sic necessario intellexit Baronius, qui martyrium illorum retulit ad annum* CCCC, *quo* Consul *erat* Stilico : *nam sub eo passos esse legitur apud Mombritium in secundis Actis, uti etiam in MSS. Ultrajectino et Trevirensi S. Maximini; atque ita olim legit Rabanus, et asseverat in suo Martyrologio. Verum ista verba desunt apud Surium in eisdem Actis, juxta antiqua monumenta vulgatis : quibus assentitur MS. Trevirense S. Simeonis, tempore Caroli Magni collectum, uti ex hujus Præfatione de Vitis Sanctorum magna cum diligentia selectis scitur. Et videtur dictus character* Consulis Stiliconis *perperam ex Actis S. Vigilii Episcopi, qui isto Consule interfectus est, ad hos Martyres translatus. Alii autem characteres proferuntur in omnibus Actis, etiam utrisque ipsius S. Vigilii, dum dicitur* dies passionis Sanctorum IV Kalendas Junii, feria Sexta, luce nascente. *Quibus verbis necessario indicatur annus Christi* CCCXCVII, *quo cyclo Solis* XIV *littera Dominicali D, dictus* IV Kalendas Junii *seu* XXIX Maji *convenit in* feriam Sextam, *et quidem infra Octavam Pentecostes, quod dicto anno cyclo Lunæ* XVIII, *Pascha fuerit die* V *Aprilis celebratum.* D

Passi sunt non anno 400, sed an 397 feria 6 die 29 Maji.

5 *Tunc* S. Vigilius, *uti ejus Acta habent die* XXVI *Junii danda*, intentus piis operibus, Deo invigilans, E vidit in spiritu pretiosas animas eorum ab Angelis in cœlum deferri. Quod ardore succensus cœpit ipse in ardore martyrii efflagrare, et particeps fieri velle eorum ad coronam. Arreptoque itinere cum uno Diaconorum Anagnam petebat : quem sui retinere volebant, dicentes : Quo Pater pergis, qui oves commissas necdum omnes Christo, pio tuo verbo, adunasti? Qui fremens spiritu retineri non poterat : perveniensque ad quemdam fluvium, suo Diacono dixit : Discalceati hinc transgrediamur, ut nudam gentem nude aggrediamur, quorum incessus necdum in viam pacis est directus. Cum autem pervenisset ad locum, ubi incensa fuerant pretiosa corpora sanctorum Martyrum, collegit busta eorum in sindonibus mundis : rediensque Tridentinæ urbi honorifice condidit in ecclesia, ipsorum nomine ab ipso Domino consecrata. *Hæc ibi. Quæ fere eadem scripsit in ejus Vita Bartholomæus Tridentinus. Misit dein S. Vigilius aliquas eorum Reliquias Mediolanum, cum Actis martyrii ad S. Simplicianum Episcopum : alias particulas Constantinopolim, ad S. Joannem Chrysostomum cum majori libello : aliquos etiam sanctos cineres ad S. Gaudentium Episcopum Brixiensem, ut supra vidimus. Præterea, quia horum Martyrum occisores capti erant, actum est ne simili pœna punirentur.* F

S. Vigilius vidit eos ab Angelis in cœlum ferri : copora defert Tridentum :

6 *Mediolani prope portam Comensem, quæ vulgo Comasina appellatur, construxisse fertur S. Ambrosius ecclesiam, Deiparæ Virgini Mariæ sacram : in qua S. Simplicianus dictas* SS. Sisinnii, Martyrii, et Alexandri *Reliquias deposuit, et ipse etiam a morte sua est sepultus; unde postmodum hæc ecclesia S. Simpliciani cœpta est appellari. In hodierno autem Breviario Mediolanensi, non de aliquibus Reliquiis, sed quasi de integris corporibus, ita agitur :* Eorum corpora Tridentum translata, inde diœcesim Mediolanensem ad vicum Brivium, unde demum Mediolanum a S. Simpliciano delata, in basilica ejus recondita sunt, magna civitatis Mediolanensis veneratione, quæ eorum Martyrum intercessionibus a Deo beneficia singularia accepit. *Certe in recognitione eorumdem, a S. Carolo Borromæo facta, ante Translationem de qua infra, sic indicantur obesse Capita, Tridenti servata; ut licet reliqua ossa non nominentur distincte, pleraque tamen et præcipua Mediolani adesse vix dubitari videatur. Causam eorum tam liberaliter isti urbi donandorum Placidus Puccinellius in Vita S. Simpliciani hanc allegat, quod a Simpliciano, rogatu S. Vigilii et jussu S. Ambrosii, instructi in fide ac baptizati sint : sed hoc facilius dici reor, quam prudentius credi, in tanto antiquitatis silentio. Multo autem creditur difficilius*

quomodo ea nunc dicantur Mediolani asservari,

A *ficilius, quod additur, eorum cuique ecclesiasticum suum Ordinem esse etiam a S. Ambrosio attributum; neque enim promptum erit exempla invenire eorum, qui ad ecclesiæ alicujus particularis ministerium, ut illi ad Tridentinæ, ab alio quam Episcopo suo proprio fuerint ordinati : neque moris erat recens baptizatos, mox etiam consecrari ad Officia divina.*

et eorum auspiciis victoria de Fred. Barbarossa impetrata.

7 *Joannes Petrus Puricellus, in Monumentis Mediolanensibus Ambrosianæ basilicæ num.* 550, *describit, quomodo* Mediolanenses, auspicibus SS. Sisinnio, Martyrio, et Alexandro Martyribus, commisso prælio; Fridericum Ænobarbum Imperatorem ejusque exercitum, ingenti edita strage collectaque præda, fugarint; *quando, uti ex Sigonio tradit*, ante congressum exercituum tres columbæ ab ipsorum Martyrum altari avolavere, ac mirifico visu in malo ipsius Caroccii consedere. Quo augurio accepto, Mediolanenses victoriam haud incertis animis ominati, majore studio atque alacritate prælium inierunt, ... castris captis prædam ingentem repererunt, ac clarissimo cum triumpho in Urbem se retu- B lerunt; victoria omnibus rebus, quibus effusa significari lætitia solet, celebrata : et cum se præsenti trium Martyrum auxilio, ex propitio trium columbarum augurio, vicisse opinarentur; is dies in perpetuum civitati festus decretus. Quod porro *(addit Puricellus)* de tribus illis columbis affirmavit Sigonius, id ipsum jam ante legimus affirmatum, tamquam e Chronico Leonis, a Gualvaneo Flamma in Chronico majori cap. 295, et in Manipulo florum, cap 207, ac similiter ab auctore Chronici Flosflorum dicti. Sic etiam Donatus Bossius in Chronico, et Georgius Merula lib. 3. Antiquitatis Vicecomitum, asseveranter hoc tradiderunt ... Die autem Maji vigesima nona, Mediolanenses hanc ipsam de Frederico victoriam reportarunt. Ceterum ejusmodi trium Martyrum altare majus in hodiernum usque diem perseverat in San Simpliciana hujus urbis basilica : in qua Sanctus ipse Simplicianus Archiepiscopus ea olim collocavit, ad se Tridento allata. Eorumdem annua celebritas ab ecclesia Mediolanensi colitur ipso die Maji vigesimo nono. Verumtamen e publico politici Magistratus decreto, et in ejus itidem victoriæ memoriam, postrema semper ejusdem mensis Dominica die colitur : ejusdemque diei matutino tempore Decuriones urbis (subsequentibus, de more in ejusmodi celebritatibus usitato, Artificibus) ad eam basilicam solenni C pompa, longoque ordine procedunt, Missæque solenniis intersunt, quæ de Sanctis iisdem Martyribus decantatur.

Cultus 29 Maji

et ultima Dominica ejusdem.

8 *Hæc Puricellus. Sunt in eadem Ecclesia universim novem corpora Sanctorum, quæ cum solennissima processione fuerunt anno* MDLXXXII, *a S. Carolo Borromæo translata, uti obiter quidem dictum est* V *Maji, ad Vitam S. Gerontii Archiepiscopi Mediolanensis : sed hujus pompæ apparatum ordinemque reperiens post præcitatam Italicam Vitam S. Simpliciani, operæ pretium censui Latinitati eum donare, sæpius alias allegandum, omissa dumtaxat operosiori transcriptione Titulorum et Epigrapharum; quarum licet paucas selegerit Auctor ex infinita quodammodo multitudine, timui tamen fastidium parere hujus cultioris seculi ingeniis, non æque singula probaturis. Præterea horum trium Martyrum aliquas Reliquias asservari Romæ, in ecclesiis, S. Martini in Montibus et S. Catharinæ de Funariis, scribit Abbas Piaxxa in Sanctuario Romano. Ex quibus aliisque relatis cum cultus antiquus horum Martyrum satis constet, supersedemus verba Martyrologiorum referre. Eorum loco Acta plura damus; tantumque indicamus longo Encomio ad Kalendas Junii celebrari in Viola Sanctorum, excusa Hagenoæ anno* MDVIII.

Translatio an. 1582.

ACTA BREVIORA

Ex codice MS. Carthusiæ Gamnicensis.

In nomine Sanctæ Trinitatis, tres boni viri, Sisinnius, Martyrius, et Alexander, Græci natione, cives Cappadoces, veniunt *a* Mediolanum, et ibi cum S. Ambrosio per aliquod tempus morati sunt. Et ab inde *b* Tridentum veniunt, et a S. Vigilio, Sisinnius Archidiaconus, Martyrius Lector, Alexander Ostiarius ordinantur. Eo tempore vallis Annonia, eo forte quod satis abundet annona, tota idolis dedita fuit, et regia dicebatur. Ad hanc S. Vigilius *c* prædictos misit, ut fidem annuntiarent Sanctissimæ Trinitatis. In vico igitur, qui Medo dicitur, Ecclesiam construxerunt, populo prædicant, multos convertunt. Adest dies in qua diis suis, quasi pro frugibus habituris, Gentiles immolant, et jam conversos cogunt immolare.

Missi, ad convertendos Gentiles,

E 2 Tum Christi Athletæ pro domo Dei murum se opponunt. Unde comprehensi ad idolorum *d* culturam compelluntur; respuunt, durissime cæduntur, ut etiam vix vita supersit. Nam S. Sisinnius senior, strepitu turbæ, qua se ad ritus suos convocabant, furiose percussus, et securibus confossus, vix ad hospitium reversus, quasi exanimis lectulo decumbebat. Psallunt alii hymnum Deo, et jam exhalanti spiritum Sisinnio Martyrius calicem aquæ præbebat. Aurora rutilat, turba furens affuit, cuncta diripiunt, et in tantum sæviunt, ut et templum Dianæ Deæ suæ profanent, et stercora jaciant more suorum.

capiuntur : graviter percussi,

obeunt S. Sisinnius,

3 Inter hæc Sisinnius ad Dominum migravit; ad cujus collum, sicut pecudibus fieri solet, tintinnabulum ligatur, et per pedes trahitur. Martyrius in horto proditus capitur, vulneratur, in capite cæditur, stipitibus transfoditur, et per scopulosa tractus, ad cœlos transivit. Alexander, ad januas Ecclesiæ excubans, comprehenditur; et quia junior, reservatur, ut aliorum pœnis territus, impiis consentiat. Fit ergo hujus pœna gravior, mors exspectata, quam illata. Pedibus tandem vinctis Alexander, sociis jam in cœlo regnantibus, per scopulos tractus, apponitur, et ad fanum Saturni pertrahitur.

S. Martyrius.

4 Rogus succenditur, duo priores immittuntur, Alexander iterum flagellatus ante rogum statuitur, et ei, si libare velit, vita promittitur, et munera F multa. Quæ ille, fidei calore succensus, reprobat; et per ignem cum sociis ad cœlestia transit. Sanctus autem Vigilius tunc ædificiis ecclesiæ Tridentinæ instabat, et vidit horum animas ab Angelis in cœlum deferri.

et S. Alexander :

5 Erat autem Dominicæ passionis sexta dies, et miracula Domini non defuerunt. Nam nigra nubes totam regionem contexit, proxima terræ discurrunt fulgura, rutilus ignis emicat; ita ut impii juste se pati hæc faterentur. Demum in loco ubi cremata fuerunt corpora, decens ecclesia construitur, et sanctorum Reliquiæ per S. Vigilium Tridentum deportantur.

animæ ab Angelis delatæ in cœlum,

corpora Tridentum.

6 Interim S. Ambrosius, qui eos donaverat S. Vigilio compatriotæ suo, a labore *e* quieverat, et sanctus senex Simplicianus illi successerat. Cui Vigilius plena devotione de Sanctis Epistolam scripsit, et quasdam eorum Reliquias ex caritate misit. In visione ergo cuidam cæco S. Ambrosius, in navi plena candidatis hominibus, in Dalmatia apparuit, jubens eum Mediolanum Sanctis Fratribus ire obviam : qui dum illic Reliquiis Martyrum occurrit, visum recepit. Multa et alia Deus per eos operatus est.

Cæcus illuminatur

ANNOTATA.

A

ANNOTATA.

a *In Actis S. Vigilii dicuntur*, religione Christianissimi, natione Cappadoces, et aliquantum temporis Mediolani commorati, *scilicet (uti addit Petrus de Natalibus* a S. Ambrosio Episcopo honorifice suscepti.

b *Eadem Acta :* Ipse Vigilius, ex territoriis Veronensium vel Brixianorum regressus, ad interiora civitatis suæ territorii duxit secum quosdam, Sisinnium *etc.*

c *MS. Carthus.* Avona.

d *Breviaria*, Sacrificia coguntur,

e *Mortuum esse S. Ambrosium anno* 398 *ostendimus Exercitatione singulari ante tomum* I *Aprilis. Occasione hujus mortis, in lectionibus Breviarii, intrusa erant ad hos Martyres non spectantia nonnulla, de S.* Augustini baptismo, habitu nigro, et zona pellicea. *Quæ in rubrica ante Officium S. Augustini 28 Augusti iterum inculcantur, quando hæc erunt exponenda. Post vitam S. Gulielmi* 10 *Februarii, de habitu nigro Eremitis Augustinianis concesso seculo* 13, *nonnulla diximus.*

B

ALIA ACTA

Ex variis MSS. Mombritio et Surio.

A S. Vigilio Clerici ordinati, in Ananiam mittuntur :

In diebus illis, præsidente Cathedram Ecclesiæ urbis Tridentinæ sancto ac venerabili Vigilio Episcopo, qui postmodum ipsam Sedem gloriosa effusione sui sanguinis decoravit, dum quamdam regionem sibi vicinam, cui vocabulum Anaunia, quæ viginti quinque millibus a supradicta abest civitate, error Gentilis vetusta caligine obsæcatam detineret; tres viros in loco præfato Antistes direxit, a quibus Deus prædicaretur ignotus. Ex quibus unus, Sisinnius nomine, in quo erat et venerabilis senectus, civis Cappadociæ, Græcus genere; cui Diaconatus credidit officium, nec immerito, ut minister altaris ministerium verbi Evangelici consummaret. Qui etiam propriis sumptibus ecclesiam in supradicta regione, in vico cui nomen est *a* Methio, fabricavit : cui conjuncti sunt, Martyrius et Alexander; *a* et ipsi advenæ illis temporibus, nunc autem Domini civium et Patroni; e quibus unus Lectoris, alius Ostiarii sortiti sunt gradum : ut recipientes verbum Christi, ab uno vocarentur, et ab alio intra aulam regiam reciperentur. Igitur dum per temporis prolixa spatia facti fuissent cultores ecclesiæ, cujus structores *b*; ac paulatim semen verbi Dei spargerent; indigne ferre turma Gentilium ecclesiæ culmen erectum.

F

multos convertunt : *b*

2 Hæc causa odii prima fuit. Cumque sæpe tubarum clangoribus excitata fuisset truculenta Gentilitas, ut adversus Sanctos Dei pugnatura consurgeret; in hoc fuit Sanctis perfecta victoria, omnia patienter sustinere, et privata mansuetudine *c* plebeium furorem superare; dum quodam ritu Gentilitas phantasias suas protenderent, atque agrorum spatia circuirent, veluti prodesse sibi credentes diaboli ludum. Luctuosis igitur ornatibus et diversorum pecorum pompis erectis, nuper de sua gente conversum, victimas dare cogebant *d* operibus tenebrarum. Quod cum vidissent ministri Dei, in defensione ovium Ecclesiæ adstiterunt. Tunc vero et ipsi apprehensi operibus confusis communicare jubentur. Quibus reluctantibus, tam funesta cæde fuerunt Sanctorum membra dilaniata, *e* ut merito coronam martyrii consummarent : una interim nocte dilata, mox pervenitur ad præmium.

patientes in adversis, *c*

d

apprehenduntur : *e*

D

3 Nam S. Sisinnius in capite tuba percussus, atque securibus confossus, lectulo juxta ipsius ecclesiæ limina jam pene exanimis decumbebat : ceteris vero matutinis horis hymnum Deo canentibus, jam aurora rumpente, conspirata subito Gentilium manus colligitur, armata securibus atque præustis sudibus *f*. Quibus ingredientibus fit sæva direptio. Profanantur omnia divina et secreta mysteria : saxorum moles a sensibilibus hominibus *g* diruuntur; Sanctus igitur Martyrius, qui nominis sui natalem meritis consummavit, circa curam S. Sisinnii deprehenditur : et dum pene exhalanti spiritum aquæ calicem propinaret, videns turbam, in horti secreta, qui contiguus erat ecclesiæ, secessit; non fide infirmus, sed meritis se judicans inferiorem. Tunc vero inter rosarum fruteta residens, a virgine cujus erat ipse hortus proditur. Nam hæc virgo typum futuræ ecclesiæ præferebat : prodidit enim quem amittere nolebat, ut qui corpore jam et nomine Martyr extiterat, corona capitis non privaretur. Nam comprehensus stetit intrepidus, agens gratias vulneratus cæso capite, lotus iterum baptismate proprii cruoris. Nemo eum sequi meruit de insequentibus qui fugere putabantur : nam ideo Martyr secessit, ne ejus gloria persecutor reperiret. Transfossus igitur stipitibus ad ludibrium ducebatur, in quo itinere pretiosam animam reddidit Christo : et ante victima esse promeruit, quam ad aram diaboli perveniret.

cæditur S. Sisinnius, *f* *g*

S. Martyrius illi exspiranti assistit,

E

transfossus sudibus obit.

4 Tunc igitur studiose a multitudine quæsitus Alexander, comprehenditur. Nam zelo scilicet fidei omnibus notus, ut in tribus viris Trinitatis perfecta gratia compleretur, singularem invenit altum confessionis. *h* Qui ad non pervenit ad gradum honoris; sed magis ad januas ecclesiæ indesinenter excubans, illusis sæpe Gentilibus, Christi discipulis [adjunctus est] vivaciori pœna. Nam gravior est mors exspectata, quam illata : ut quem gradus quasi inferiorem dictabat, confessio faceret coæqualem; dum furor Gentilium, qui in ceteris tormenta non distulit, hunc per lenta tormenta cursu velociore post comites suos, comitivam gloriam *i* suscepturum, transmitteret. Tunc vero apprehenderunt corpora Sanctorum : atque ad collum S. Sisinnii tintinnabulum suspendentes, velut animal traherent, insultabant ei, dicentes : Nunc te vindicet Christus. Nam et in his non defuit mysterium, ut vox illa rauca Christi dictaret præconem. Rauca enim, non dubietate fidei, sed surdis clamando; nec non etiam ut verbi Dei indicem approbaret, quia ipse primus verbum religiosæ vocis in his locis increpuit. Inter quos etiam vivus Alexander, nec unquam moriturus, vinctis pedibus trahendus apponitur, ut per scopulosum iter palpitantium membrorum partes dimitteret, donec ad vitæ terminum perveniret. At ubi ventum est ad templum illud profanum veteris Saturni, in quo, igne copioso constructo, jacebant Sanctorum præmissa gemina corpora; flagellatus Alexander, iterum confessurus statuitur, ut si vellet evadere flammam præsentem, ceremoniis obediret. Verum ille, impiorum munera reprobans, atque calore fidei contemnens flammam, gloriosæ passionis promeruit palmam : et in tribus his impletum est mysterium Trinitatis. Nam maxima fidelium turba non defuit ei spectaculo, pro quo et a Gentibus sunt increpiti : qui etiam forte consimili pati potuissent, nisi cuncta Trino nomine censerentur.

S. Alexander comprehensus *h*

i

trahitur per loca aspera,

F

constans in fide occiditur.

5 Taliter ergo, ut diximus, Sanctorum consummata victoria est; atque iis in cœlesti sede collocatis, non fuit terror in impiis. Nam cum hæc sexta feria completa fuissent mysteria, ut pridem in Salvatore actum est, umbra quædam nigræ nubis totam texit regionem; proxima terræ fulmina *k* discurrunt, et coruscationis rutilus ignis emicuit; ut jam ipsi impii

Secuta ultio divina : *k*

A impii justam pro Sanctorum nece se sentirent suscipere vindictam. Sed Apostolica in mysteriis vox in veritate completa est, ut ubi abundabant tunc in hoc loco diversorum simulacrorum portenta, superabundent nunc Sanctorum Martyrum templa : et oves quæ in errore positæ pastorem non cognoverunt, postmodum pastoris sanguine ditarentur. In eodem enim loco in Sanctorum memoriam Basilica est constituta, ut fidelibus ad Sanctorum limina concurrentibus, quisquis capacitatem fidei detulerit, tantorum vulnerum lavacrum et medicinam conquireret. Acta sunt hæc sub die quarto Kalendas Junii, *l* regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est gloria in secula seculorum. Amen. *l*

ANNOTATA.

a *Mombritius*, Methol.

b *In MS. Ultrajectino additur*, atque Rectores.

c *In MS S. Maximini*, publico cruore : *Mombrit.* publicum furorem, *ubi sequentia ita explicantur.* Contigit autem ut secundum gentilem consuetudinem, quam habebunt per quinquennium, culturam B ruris sui diabolica pompa et semina sua circumirent, luctuosis ornatibus coronati, quasi per hunc ludum sibi æstimarent prodesse.

d *Mombr.* Saturno.

e *Idem*, ut vix extremo spiritu animarent.

f *Idem addit*, ex ara diaboli.

g *MS. Ultraject.* diriguntur : *Surius* dicuntur.

h *Surius* Non enim post venit.

i *Idem*, continua gloria suscipiendum transmisit.

k *MSS* Flumina : *sed corrigendum esse* Fulmina, *tum ex S. Vigilii libello, tum ex sequenti* coruscatione *apparet.*

l *Addebatur a Mombritio et in MSS. Ultrajectino et S. Maximini*, Stilicone Consule. *Verba autem illa absunt ab antiquissimo MS. S. Simeonis et aliis apud Surium, et rectius, ut supra docuimus.*

ETISTOLA S. VIGILII EP. TRIDENT.

Ad S. Simplicianum Ep. Mediolanen.

Domino Sancto ac Venerabili Patri, bonis omnibus præferendo Simpliciano, Vigilius Episcopus Tridentinæ Ecclesiæ, salutem. Quamvis facta Martyrum mentione, non verbis merita, sed verba meC ritis commendentur ; potiusque sit constantiæ silentio præterire, quibus est probata virtus ; tamen quia me suggerere causas, loca, pugnasque martyrii pietas impulit, admonuit debitum, coegit officium, trepidantem mœrore linguam paginæ non negavi : quia nec abscondi poterat lucerna sub modio, nec vox pii sanguinis reticeri. Post multos namque patientiæ gradus, et sedulas pugnas, recens perfidiæ accessit iniquitas ; quia *a* ministri in ecclesiis, quæ nuper fundatæ fuerant, lacessiti sunt, ac martyrii titulos comparaverunt *b* ; paratique ad omnia, libenter omnia sustinentes, nulli dantes occasionem, occasione gloriæ gloriam meruerunt. Quorum vita, ut summa rerum fastigia referam, propter scientiæ notitiam, fuit tam solicitudinis quam propositi singularis : nam omnes liberi nexu conjugii, Deo immaculatas animas, ut sanctas hostias, præstiterunt. Denique primus, vocabulo Sisinnius, novam Christiani nominis pacem intulit barbaræ nationi ; quam per annorum seriem, quod in se fuit, jugiter custodivit, nullum consortium pollutæ hospitalitatis agnoscens, velut Loth Sodomis, stupendo timore religionem servavit : sed ovis * tuta, quamvis in luporum medio constituta, ovile quæsivit, quod, impensis pusillæ fidei votis munificus, primus in illa

a *b* *Sisinnius Ethnicis Christum prædicat,*

regione fundavit : cujus minister, si mecum recensere D dignaris, per hoc velut ex debito esse promeruit, EX MSS. senex ut ævo, ita merito præcesserit.

Martyrius Lector, antea miles,

2 Lector quoque Martyrius, ejus adminiculo sociatus, jam nominis pignore commendante eum, religiosæ professionis exordia post militiam temporalem Catechumenus induit. Nam projecto a se cingulo, rejectoque parentum vel fratrum carnalium cœtu, intelligens sese veræ lucis auctore Deo gratiam consecutum, inter Lectores * officio sociatus, divinæ laudis canticum auribus primus surdæ regionis intonuit, attentus operibus jugiter spiritualibus, lassatus jejuniis continuis, lectionis suæ pædagogus, in lucrandis animabus anxius ; quare *c* brevi temporis impendio tantum fœnus ante præmisit, ut illi corona merito crederetur. Quid liberatas animas referam, in sinum Abrahæ plena luce profectas, quas perfida * superstitiosorum dierum observantia, alienato jure naturæ, crudeli morte damnabat? Verum ille, subductis maternis uberibus lacte turgentibus, peregre *d* enutritus, condecentem semper matri quærebat affectum, resurrectionem exemplis E prædicatam videntibus oculis dicaturus. Hæc sunt pauca de multis.

Alexander, frater Martyrii,

3 Alexander quoque, Martyrii consanguinitate germanus, tertius Trinitatis hostiam complens, parem *e* confessionis januam reseravit. Nam patriam, Dei causa *f* peregrinus, parentesque deseruit, comes in probationibus fidus, fide magnanimus, miseratione propensus. Et si testimonio meo utcumque creditur, non sunt, nisi ipsi sibi, altrinsecus præferendi : quos commendari non opus fuit, nisi forte quod decuit. At vero hactenus sunt allevata fastidio, si adhuc auribus libenter admittitis. Nam fumosa gentilitas contra vaporem fidei, zelo diaboli flamma furoris incaluit, exinde jam *g* lento fomite serpens, quod opibus ut dixi fidei, paupertate devota, primus id loci Diaconus ecclesiæ tabernaculum posuisset.

martyrio coronantur

4 Accessit quoque justæ ad titulos causæ, quod *h* condonari hostias diabolo de Christiana domo, Diaconi fideli ministerio prohiberet, et lustri feralis vexillo præferri vexillum vetuit *i* passionis. Nam invitata sub uno præmio manus, ad sanguinem *k* convolavit ; ac matutinis horis *l*, nimium antecedentis diei vulneribus fatigatum, nec aliter lectulo deprehensum emerita quiete sepelivit. Lector quoque haud unquam impiger, et *m* ad ministerium antelucanum serviebat, cui in sacrificio Diaconus faF mulabatur ; et medicinam vulneribus memoratus Martyrius exhibebat, quam opera qui deprehensi sunt, compleverunt. Siquidem secedens ad hortum Lector, qui ecclesiæ cohærebat, captus, vitæ suæ arborem a radice plantavit. Ostiarius etiam passioni adjunctus est, in hospitio deprehensus, animam suam ut non obtulit, [ita] non negavit. Verum omnes in unum collecti, per aliquot spatia tracti, Deo animas expirarunt. Et duorum quidem ductum est corpus exanime : tertio vero, quo tenacior vita, ita fuit pœna sensibilior. Nam vivus suas spectavit exequias *n*. Præparatus est de sacris Ecclesiæ culminibus seu trabibus rogus : hæc flamma Martyres velavit. Reverenti * autem voto, cogitamus nobiscum, ut id loci basilica construatur, ubi primum fidei gloriosæ testimonium meruerunt. Nunc me immeritum, in utroque consortem, paterno amore consolare ; et cum eodem *o* Sanctos apud ipsos exorator accede, quatenus possim die illa fimbriam aut Sacerdotum aut Martyrum, jam omnibus sepositis, peccator attingere. Salutamus speciali servitio Sanctitatem tuam : quæso, ut mœrorem meum Domino commendare digneris. *Item alia manu* Denegare non potui, quod tuum in nobis erat, gloriosius fieret suscipientis merito, non gratia largientis.

6 Dies

A. VIRGILIO TRID EX MSS

Dies autem passionis Sanctorum, quarto Kalendas Junias, sexta feria, luce nascente.

ANNOTATA.

Quamvis nulla suppeterent MSS. cum quibus collata impressa expurgarem nonnullis quæ irrepserunt sphalmatis; correctionem tamen iis credidi adhibendam esse ex conjectura, potius quam in contextu obscuritatem tantam relinquerem. In quo tamen ne nimium ipse mihi videar tribuisse, accipe sub consequentibus Notis ipsa quæ corrigenda putavi sphalmata. Legebatur ergo apud Lipomanum et Surium hoc modo.

a Quibus. b Parati. * Tota * Lectores officium.
c Quam. * Superstitio perfida.
d Peregrinus nutritus.
e Confessioni. f Deinde peregrinus.
g Et inde jam lentum fomitem.
h Quondam. i Meruit.
k Convaluit, l Horis se.
m Impigre Deo.
n Tertius vero quo tenaci vita, ita fuit pœna sensibili : nam unius suus expectavit exequias.
* Reverenti. o Iisdem.

ALIA EJUSDEM S. VIGILII

Ad Joannem Urbis Constantinopolitanæ Episcopum.

Per Jacobum Comitem

Ad sanctas aures novus caritatis hospes non aliter applicaret, aut verecundiam primi motus non provocatus impelleret, vel imbueret ignotus alloquium, nisi provocaret et præmium. Ab homine itaque Apostolico, Frater carissime, præsentis tenor atque epistolæ incipiet plenitudo, ut facili confinio intelligas quod Martyrum præconio subsequantur. Jacobus etenim, desideriorum cœlestium vir fidelis, Comitivam *a* reclinaturus in Christi comitibus dignitatem, Sanctorum recentium et vapore fumantium Reliquias postulavit. Reclinaturus dixi, quia deponi non potest, quæ apud Dominum dignitas cumulatur. Cui ego satis timidus, ne parum prudens, causæ mecum dispensatione luctatus, quo minus distributor idoneus; pene, dum vereor, denegavi; quod semper debere, ut quis feneretur, expendi feceram. Confiteor *b* multorum privato timore jacturam, nisi ad Jacobum respexissem, sancto Joanni per quædam alimenta reverentiæ tradituro, ut delegato amore per religiosa *c* vocabula Martyrum, deferretur, et iterum sanguine jungeretur, non peregrina germanitas. Hanc quoque inter cetera opinionem fidei libenter accipiens, quæ bene in meo mœrore ridebat, tantum distuli, non negavi. Distuli, ut iterum *d* lentitudo mea aperte proderetur, qui sequi meos comites minime meruissem. Confiteor, optavi : sed non est in solo desiderio corona justitiæ. Nunc autem si decens ordo [gravis] non erit auribus sitientibus, a regionis situ vel itineris inchoabo; summa rerum vestigia sine fastidio secuturus, ut proclivius confluat mundatio meritorum, si ad originem fontis capaci amore pervenias

Mittens Reliquias Martyrum S. Joann. Chrysostomo

describit locum Anagniæ,

2 Positus namque (cui inquilinum est Anagnia vocabulum, locus viginti quinque stadiis a civitate divisus, tam perfidia quam natura angustis faucibus interclusus, uno pene aditu relaxatus (iter trium Martyrum dicas) qui resupinus molli dorso, vallo ex omni latere desidente, castellis undique positis in coronam, vicinis sibi perfidia conspirantibus, spectaculi genus exhibet scena naturæ. Causa loco deerat, sed fuit causa Christus idonea, ut daret diaboli ludus pompam martyrio. Non sit auribus audientis odiosa locorum relatio : fuit enim sibi semper male socius, concavus in montibus consonus locus : ad quem cum Christi primum militia conscendisset, tubis sæpe excita truculenta Gentilitas, æmulo furore bellique clangoribus inflammatur. Verum unum genus pugnæ Sanctorum fuit perfectum, omnia sustinere, lacessitos cedere, patienter ferre, passuros privata mansuetudine furorem publicum refrænare, vincere detrectando : sed prædestinata gloria maturi exitus titulis perurgebat, quos debitus ordo pepererat. Nam prætermissis ambagibus et longis anfractibus amputatis, [solum non reticebo] quibus est virtus nutrita Martyrum, damnum laudis ablaturo compendio.

in quo prædicantes Sancti,

3 Cum adhuc esset in supradicta regione nomen Domini peregrinum, neque ullum signum esset, quod [fidei] signaculum demonstraret; fuerunt hi, tunc numero, nunc merito singulares advenæ, tam religione quam gente, a quibus non immerito Deus prædicaretur ignotus, longi temporis quieta conversatione compositi, dum nulla fidei utilitas titillaret. Verum nunc, si causa in Dominum surgentis odii requiratur, [violatæ] pacis titulus fuit; quia unus ex his nomine Sisinnius, utroque grandævior, in quo esset [vel] sola venerabilis senectus, ecclesiam propriis sumptibus elevavit. Fide ditior quam facultate, locuples spiritu, pauper censu, tradidit ovile Pastori. Factus est cujus erat conditor, excubator : sed fuit lupis ovile contrarium. Invidit ruina diaboli culmen erectum; hæc fuit sors prima martyrii, ut oves, dum agnum persequuntur, occiderent. Addita est, velut hostia, illa Deo justior causa, quod cum lustrale malum circa fines agrorum cuperent ducere scena ferali, ac sata nascentia tam protererent quam fœdarent; Christi quoque germina calcaturi, luctuosis ornatibus coronati, ululato carmine diaboli, diversarum pecorum pompis, erectis in Domini ædem vexillis, nuper de sua gente conversum, victimas dare cogebant operibus tenebrarum. Quod cum Domini ministri sine suo reatu fieri vix viderent, [quia] adsistentes ipsi quoque operibus videbantur communicare confusis : oppugnerata sunt illa die Sanctorum corpora cædi funestæ, dilata tamen palma victoriæ.

dum ad lustrica sacra cogi fideles prohibent,

Martyres sunt effecti.

4 Hic conferre, Frater, paululum volo tecum titulos rerum, ne cui pedestre videatur martyrium esse humilitate susceptum : quia vile putatur bonum omne quod præsens est; cum novum sit atque mirandum, sine invidia *e* temporis suscitatum, et ita completum, ut nec ante quid præcesserit nec sequatur, sed sit singulare quod solum data consummatione conclusum. Ovem qui a prædone custodit, puto, non mercenarius, sed Christi ostenditur esse discipulus; et [qui] fugit, conductitius; qui non deserit, pastor. Qui ponit animam, vivit; qui servat amittit. Nam quid aliud egit Magister et Dominus, nisi ut non derelinqueret desertores, aut Agnus nisi ut agnam defenderet, ut pro ovibus pia victima consummaretur? Sed ingressurus passionum portam, post editam multiplicem causam, peregrinam laudem non contraham, neque furabor, quia nec aliena velle, Martyrum est; nec fallere, Sacerdotum; nisi quia *f* impossibilem me, ut insequendo ista, confiteor referendo; et in hoc minime, quia minora dicturus.

ab armata gentilium plebe

5 Post vexillum namque diabolicorum lustrorum quod (ut retulimus) erat indicium gloriæ mox futuræ, una nocte dilatam accenditur ad coronam. Nam matutinis horis, auroræ repente cœli umbra cedente, manus inopinata sed conspirata colligitur, præustis armata sudibus atque securibus, et quod rimantibus diaboli ira telum fecisset; ibique Levitis aliquantis in ecclesia deprehensis, hymnum cantantibus matutinum, fit vasta depopulatio, sæva direptio; profanantur

A nantur omnia tam secreta quam divina mysteria; fit postremo præda religio. Ne quis hoc vulgare putet fuisse certamen, cum aut insensibilia idola a sensibilibus diruuntur, aut saxorum moles cum suis molitoribus commoventur, ut de cultore et de colendo incertum habeas, quem judices duriorem. Petra Christus in omnibus vexabatur, angularis lapis reprobabatur a Gentibus, probandus iterum; mundo sanguine ædificaturus ruinam surgentem. Habebat inter ista fides spectaculum suum. Sisinnii tunc Diaconi corpus lectulo tenebatur, confossum ac socium pristinis quoque vulneribus, cum aut ovem ad hostiam fieri juberetur nisi feralibus hostiis consensisset; tuba percussus, qua canticum diaboli personabant, non immerito, qui sonum fidei primus intulerat; securibus cæsus, qui securem ab infœcunda gentilitatis arbore defendebat. Ac ne longius protraham confirmata; emerita, ut diximus, lectuli deprehenditur quiete; confossus credo, ut privato mysterio ad crucem citius perveniret, paralyticum populum soluturus.

quæ ex vulneribus pridie acceptis decumbentem Sisinnium raptat,

6 Per lignum funibus alligatur Lector quoque B Martyrius, Confessor consimiliter et assertor nominis sui; qui canticum novum, tunc primus, et nunc solus in terra aliena cecinerat; inter strepentes et horridos jubilos pastorales, jam tunc dulcis eloquii redditis Deo laudibus, ut superius memoravi; ac Diacono Sisinnio medicinam vel fomenta contulerat sanaturus dolores, quamvis vulnera suscepturus; revocans eximiis haustibus animam fugientem non corpori, sed passioni. Verum Sanctus, jam martyrii ad Christum itinere destinato, aquæ potum, quia vinum passionis venerat, refutabat, quod vitæ verioris fluentis miscuerat calice propinato. In hac itaque cura deprehensus, qui semper de animarum sanctitate solicitus, non sibi soli natus, aut sibi soli certe victurus, in horti qui contiguus jungebatur secreta secessit, hoc est ab ecclesia non recessit. Est enim, sicut melius nosti, hortus ecclesia, sepibus mandatorum plantata viventium. Non ingessit corpus, quod negare nolebat: nec temeritatis sumpsit audaciam confidentia pietatis. Sicut in Africanis regionibus dicitur, qui in ultroneum funus armantur, quod sine timore faciunt ambiunt præ tumore. Stetit autem Martyr futurus, captus, liber; intrepidus, confessus; agens gratias, vulneratus; saucius corpore, mente securus; cæso capite, privato baptismate, lotus cruore. Nemo illum sequi meruit, qui C fugere putabatur, unde vana similisque timori est secessisse religio: sed comprehensi justa confessio [demonstravit], quod ille *g* stetit tantum, ut vinceret; ille secessit, ut et persecutor in ejus gloria deperiret. De horto, quo *h* fugerat, Martyrius adducitur. Genus est hoc secessise mysterii; ut purpureus flos, locis vernantibus inquilinus, non immerita tingeretur rosa novum præcedens Martyrem; aut inter albentes liliorum per baptismum comas, rigatis omnibus recidiva morte plantatis, voluntas vitæ tacita dictaretur. Transfixus etiam stipitibus ducebatur ad idolum: sed ante victima esse promeruit, quam ad aram diaboli perveniret.

simul cum assistente et Martyrio,

frustra ad hortum vicinum fugiente:

g

h

quibus inter raptandum extinctis

7 Tertia quoque, Alexandrum honoratura, Domini corona completur. Familiariter invenit aditum, qui ad Christi januas excubabat; quo custode velum templi tecta Gentilium corda diruperant. A multitudine studiose quæsitus, quia zelo fidei satis omnibus notus, captus, non tamen captivatur; timor, non timuit. Illusus sæpe est Christi discipulus, in hocque vivaciorem pœnam [fecit] major in tormentis martyrialibus labor: ac sic compensaturus dignitatem *i* excessu passionis, sorte promeruit, ut nihil in tribus esset inferius. Nam in ceteris furor tormenta non distulit, hunc lenta in Dominum pœna servavit; sensit se scire quod sustinebat, spectator corporis D sui: et quamvis supradictum ex Diacono Martyrem illata vulnera distulissent, hunc sibi exhibuerunt tormenta custodem. Junctis namque ac nexis corporibus, ac per publicum tractis more canum, sed non ad vomitum reversuris; vivus inter illos Alexander, innexis pedibus ducebatur, per scopulos partem membrorum palpitantium dimissurus, donec ad loci, vitæ inquam, terminum duceretur. Itum est post hæc in religiosa fastigia, hoc est alta Dei templa: post corpora, strata solo culmina: sacratis facta pyra trabibus, in conspectu Saturni, idoli veteris tempestate longæva. Præmissis in ignem geminis atque germanis ante corporibus, stetit saucius Alexander, iterum confessurus; cui præmium vitæ propositum est, ut vita careret; flammam præsentem si velit evadere, [dicat] se eorum tenebris consensisse. Verum illi, transversa tuenti et impiorum munera reprobanti, contra lucem lux ante oculos fuit; pœnam, timor pœnæ prohibuit: calor fidei, repulit flammam: gradus reverentiam ordo quoque tenuit passionis. Ultimus suscipitur: sed non inter fratres infimus coronatur. Impletum est, Fratres, in tribus ministris, nunc vero in cœlestis E lætitiæ convivio, mysterium Trinitatis; cum et alii potuissent hostia viva pati; sorte consimili, nisi cuncta trino perfecta numero censerentur. Fuimus enim inter hæc portio forte non minima: et horum causa sumus a Gentibus increpati; nec dereliquimus socios: sed electionem habet gradus.

junctus Alexander,

i

A S. VIGILIO TRID. EX MS.

constat in fide ante rogum ex trabibus ecclesiæ structum,

et in eum sociorum corporibus jactatur:

8 Multa præterea diebus propinquantibus passionis, non tam demonstrata sunt, quam veritate depicta, quæ in compendium dimittimus, ut per hæc pauca quæ gesta sunt plenius mysteria doceamus. Si tamen mecum patienter relegere relata dignaberis, ab ipsis cunabulis regionis quidem, Sisinnius fuit Cappadox gente vel Græcus, apud vos olim sanguinis primi; fide velox, spiritu magnanimus, laboris prodigus, ad omnia perseverans, metam suam palma concludens non sera, septima *k* repromissionis sorte venturus, junctus semper copula caritatis, pace concordans, divinæ fræna retinens disciplinæ, jugalis tanti populi domitor, Christi index; postremo futuri gregis aut sanguinis germani (sicut usus magister rerum loquitur) ducatum viæ tenens, periculi proculcator audax et auctor agnoscitur, ut secure pone tenus agmina subsequantur. Ita in nostro fidei indice matutino primatus fuit sanguinis et [illegible]atus; qui post demonstratam F viam duxit ad vitam, aut induxit ad gloriam, seductor salutis, cognitor veritatis, Propheta testante, et index *l* meus in matutino. Atque ut plus facta mysteria cumularent, et Indici suo non deesset indicium; cum velut animal traherent S. Sisinnii corpus exanime, collo aerei testis tinnitum concavum ligaverunt, quod vulgus tintinnabulum vocant; insultantes corpori, increpantes morti, exprobrantes non vindicem Christum; [et] irridentes Domini discipulum, impleverunt salutare mysterium. Quid enim voluit sibi ille tinnitus, aut sequacibus animalibus utilis sonus, decori quoque congruus, collo suspensus? nisi [quod] vox ructaret [nomen] Christi, rauca clamando surdis; et principem, ut gregis, ita gentis, in omnibus approbaret. Primus enim verbum religiosæ vocis increpuit, primus concavis vallibus personavit: adhuc prope brutis animalibus aut certe pecoribus dux pastus intacti, novi tinnitor auditus, florulentæ legis ruminator in Gentibus.

virtute Sisinnii, cui ut aliorum duci

k

tintinnabulum fuit alligatum collo.

9 Ordine proposito, Martyrii sibi quoque consequens nomen, prophetiam quam tenebat implevit: exposuit vocabuli parabolam verus in omnibus revelator: adrisit quod vocabatur [nomen, [et] meritis cumulavit

Locus Martyrii

A cumulavit : statuit natale vocabulum, ut origine, sic passione venturum. Quid pœne conscia horti secreta dissolvam ? quod illo se primum contulit, ad quod iterum Martyr intravit, januam paradisi, mundam voluptatem, ac venerandas sui veris delicias meditatus ; animatum florem, male hærentem adhuc spinæ seculi, locis virentibus plantaturus ; a virgine demonstratus, cujus erat hortus. Quid me iterum ad mysteria facta revolvitis ? Illa virgo prodidit, quæ suos tenere semper optavit : noluit dimittere, quem recepit : cultorem, quem probavit, elegit. Jam noti amoris affectu Deum quoque tenuit invitatum, dicente in Canticis Salomone, Descendat, frater meus in hortum suum. Descendit, et certe descendit : nam exire noluit, quem dives voluntas adamavit quoque tempore passionis, ut rem notam nostris temporibus exprimamus. In horto cum Judæis comprehendit Dominum Scariotes. Nemo de discipuli tali secessione causetur : ita Magister et Dominus invenitur. Putatus est hortolanus rigator viventium, plantator animarum. Hortus est ergo non fugientis sed confugientis *m* azylum, intelligentibus horti faciem meruisse paradisum.

exemplo Domini in hortum secedentis

m

B 10 Alexandro vero quod conferre mysterium mortis potuit, qui totum vivus implevit, nisi quod ad gentis *n* vitium nomen adrisit ; ut Alexandria putaretur Anagnia, privatis religiosa portentis, numerosa dæmonibus, biformis Anubibus, idolis multiformis semihominibus, quod est legis irrisoribus ; plena Isidis amentia, Serapis fuga ; blanda postremo inquilinorum mater criminum, quin potius noverca : viperarum alumna progenie, per sobolem venenatæ gentis, quæ nescit concipi, nisi patris orbitati lætetur ; nescit crescere, nisi morte nascatur ; nescit vivere, nisi nesciverit matrem ; at in fidei conversione malæ sobolis proles, concepta jactura Dei Patris, capite denegato nata, perfossa alvo Matris Ecclesiæ parta, per Sanctorum mortem [vitæ sumat] originem : sed jam [crescit] damno fœcundior, vivacior, lætior post mœrorem. Nam planum est et plene perspectum, quod est Scripturis dictantibus reseratum, cuncta uno peccato concussa, ut omnes misericordiam mererentur. Hi sunt centuplicati reditus passionis. [quibus] suos jam gens [illa] reatus absolvit : captivitas liberos fecit, laxavit indulgentia vinculatos. Cœlum tunc consensit in tenebras, lux inhorruit passione, mentis (credo) perfidiæ cæcitate confusa.

n

et Alexandri Anagniæ Alexandriam invenientis.

C 11 Crede, Frater, oculis fratris. Umbra quædam nigræ nubis totam texit sive contexuit regionem, proxima terræ fulmina crepuerunt, dirus sæpe fragor intonuit, coruscans rutilus plus ignis emicuit, conscium sanguinis diceres cœlum. Non est ultra post umbram peregrinæ, ut ita dixerim, noctis, manifestam celare sub nebula veritatem. Dies quoque horrorem prodidit passionis, non tantum refugus, sed privatus. Nam sextæ feriæ lux alma processerat, semper post Deum amica Martyribus : tenens reverenter partem adhuc Dominici corporis, per sanctos alumnos famulis [Dei] præstitit famulatum, æmulante tamen invidia religionis sorte ventura. Sic se asserit Dominus operibus suis, sic se socium præstat in omnibus ; ut æqualitate jungatur et tempore. Spectator, Confiteor, fui inter ista mysteria, et ad Sanctorum cineres excubator : qui particeps esse non merui, sensi ad quod pervenire non potui. Vidi, vix hodieque credulus mihi : excedunt facta reverentiam relata dictorum ; unde Dei erit, Frater, asserere quod elegit, et testanti testimonium perhibere. Suscipe nunc, Frater, trium munera puerorum, aut tres pueros de camino, anheli ignis adhuc propemodum ambulantes incendia ; et nisi invidus flammæ furor semineces suscepisset, historiæ revixisset exemplum, ita omnia se pene simili honore pinxerunt : Vox, Ros, Numerus, Caminus. Vox, fidem consonam ; Ros, pluviam ; Caminus, pyram ; Numerus, trinitatem. D

Cædes immissa tempestate punita :

cadavera a S. Vigilio sepulta.

ANNOTATA.

a Comes *videtur hic* Jacobus *fuisse.*

b *Quid si legatur?* Confiteor, multum privatam timui jacturam.

c *Respicit ad Apostolos* Jacobum et Joannem, *Germanos fratres, quibus Synonymi ii de quibus hic sermo.*

d *Ecgraphum nostrum*, lentitudo unica parte perderet ; *quod correxi per conjecturam : posset etiam legi fortassis*, in hac parte.

e *Quia scilicet in tempus publice grassantis persecutionis non potuit cædes referri, quam alia nulla præcessit aut secuta est : nisi cum ipse S. Vigilius simili modo Martyr effectus est.*

f Impossibilem, *id est* impotentem.

h *Videtur indicari* Sisinnius, *qui irruentibus Gentilibus loco se non movit.*

h *Ecgraphum nostrum*, quo futurus Martyr. E

i *MS.* Accessum.

k *Fortassis*, Optima repromissionis sorte victurus.

l *Vetustam Latinam versionem Scripturæ consulas oportet, ut hunc locum invenias.*

m *MS.* Auxilium.

n *Id est*, Ex more Gentilitatis, *vel*, more Gentilium.

HISTORIA TRANSLATIONIS

Anno MDXCVI a S. Carolo Borromæo celebratæ.

Ex Italica relatione, post Vitam S. Simpliciani, a D. Placido Puccinelli Casinensi Decano edita.

Cassinenses Monachi, in possessionem Abbatiæ S. Simpliciani venerant, mense Junio, anni MDXVII ; annis LXVII, postquam eadem, per mortem Timothei ultimi Abbatis Regularis, deciderat in Commendam Joannis Alimenti Nigri, subnixi cognatione Mariæ-Blancæ Ducissæ Mediolanensis. Eadem fortuna, quæ solet ejusmodi commendationes sequi, pristinum ei omnem splendorem abstulerat, quo fuerat integris quinque seculis posita sub regimine Monachali, et F Regula S. Benedicti ; ut alia quinque secula taceantur, quibus eodem in loco, jam inde a tempore S. Ambrosii, religiosum ibidem creditur viguisse institutum, auctore, ut fama est, ipsomet S. Simpliciano, (a quo ibidem una cum Sanctis Martyribus sepulto) appellata etiam fuit ecclesia, quæ fuerat Deiparæ Virgini antiquitus consecrata. Novis hic incolis prima cura fuit, divinis laudibus noctu diuque decantandis aptare Chorum : qui cum plus æquo angustus videretur, laxare spatium placuit, remoto, quod parieti absidis adhærebat, altari majori ; et substitutis in ejus locum sedilibus Patrum Superiorum, illud sub media tribuna ex adverso sedilium collocare, istic ubi nunc Lectoralis pluteus minor consistit. Hoc dum agitur reperta sunt intra idem altare sacra pignora SS. Simpliciani, Benigni, Geruntii, Antonini, et Ampelii, Antistitum hujus civitatis : nec non Sanctorum Martyrum, Sisinnii, Martyrii, et Alexandri, Sanctique Vigilii Episcopi Tridentini.

Inducti in locum fere desolatum Casinenses,

inventas sub altari an. 1517 sacras Reliquias,

2 Non erat eo tunc statu Monachorum conditio, ut Translationem possent debita cum solennitate curare. Quapropter, præscriptis Ecclesiastico usu Ceremoniis contenti, privatim omnia transtulerunt.

cum ipso privatim transferunt 30 Aug.

sub

A sub ipsum jam alibi locatum altare, hunc in modum. In fundo altaris posita fuit arca plumbea, cum tabella cupressina, talibus litteris exarata : CORPVS S. SIMPLICIANI ARCHIEPISCOPI, MDXVII, XXI AUGUSTI. Juxta est posita capsa alia, æque plumbea, trium scilicet Martyrum uniusque Confessoris, his notis insignita : CORPORA SS. SISINNI, MARTIRII, ALEXANDRI, ET BENIGNI ARCHIEPISCOPI MEDIOLANI, MDXVII, XX AUGVSTI. In medio denique istarum duarum tertia lignea est constituta, cum hisce characteribus : CORPORA SS. GERVNTII ET AMPELLII, ARCHIEPISCOPORVM MEDIOLANI, MDXVII, XX AVGVSTI. Supra hasce capsas composita fuit petra, altare medium dividens; et supra ipsam, spatiosæ duæ tegulæ : quarum una excepit ossa S. Vigilii Episcopi Tridentini, absque capite; quod Tridenti mansit, una cum capitibus trium Martyrum ab ipso reservatis, cum reliqua corpora Mediolanum mitteret, ubi etiam nunc venerabiliter habentur in Cathedrali ecclesia : in cujus rei testimonium solebat Madrutius, Episcopus Tridentinus, quando Mediolanensi Statui Gubernator B præerat, quotannis ad ecclesiam S. Simpliciani accedere in festo ipsius S. Vigilii XXVI Junii, et in festo Martyrum prædictorum, et ibidem Missam Pontificaliter decantare. Tegula sinistra suscepit ossa et caput S. Antonini, intra quæ compositum quoque est vas ligneum, cum nonnullis Reliquiis S. Dionysii Areopagitæ, Mauritii, S. Eustorgii, S. Gervasii, S. Antonini, atque sepulcri Dominici. Simul autem omnia cooperiebat atque claudebat mensa ipsius sacri altaris.

in iis trium Martyrum et S. Vigilii corpora sine capitibus.

3 Ita collocatis corporibus atque Reliquiis sacris, monasterii hujus regimen suscepit D. Seraphinus Fontana Mediolanensis, ejusdemque Abbatiæ professus; et applicuit mox animum instaurandæ fabricæ, præsertim sacræ : cujus pavimentum ad quinque cubitos attolli jussit, et vivis lapidibus insterni, ea cum elegantia quæ etiamnum patet : novum autem Chorum constituens, elegit altare marmoreum condere, eo quo nunc est loco. Opus hoc anno MDLXXXI absolutum, monebat adesse tempus dissolvendi altaris antiqui : itaque communicatum negotium fuit S. Carolo, Apostolico per Lombardiam Legato, ut recognitis quæ sub eo altari condebantur Reliquiis earum solennis Translatio celebraretur. Ille vero, privatim ipsas recogniturus, interim dum de die ac modo agendæ solennitatis deliberatur, VII Maji sub XXII horam, accessit ad S. C Simpliciani; ubi advenientem excepere prædictus Fontana Abbas, et Joannes Baptista Bononiensis, Professus ad S. Proculi, et Abbas monasterii SS. Petri et Pauli in Glaxiato Mediolani. Tum clausis ecclesiæ valvis, diffractum altare præfatum est, inventæque Reliquiariæ capsæ, eo quo supra diximus situ : ac premissa oratione, cum cereis et hymnis, delatæ sunt ad capellam Annuntiatæ prope portam, supra altare ejus loci, ubi præparata stabat ingens ex nuce arca, intus obducta serico, et aforis munita ferro, atque intra eam clausæ sub pluribus clavibus et sigillis.

Restaurato deinde splendidius choro et altari,

an. 1581 recognoscuntur Reliquiæ a S. Carolo.

4 Cœptum deinde agi de die faciendæ translationis; neque conveniebant in ejus delectu Abbas et Archiepiscopus : siquidem hic intendebat prius celebrare translationem S. Eusebii Vercellensis, ac deinde post Pentecosten nostrorum Sanctorum Martyrum; iste vero maluisset hos transferri XV Aprilis anni MDLXXXII : quando, assistentibus omnibus totius diœceseos Sacerdotibus, celebranda erat Synodus, et ipse Abbas completurus quintum sui regiminis annum. Movebatur his rationibus pius Cardinalis, et desiderio Abbatis haud ægre annuit : sed rursus intervenerunt impedimenta alia, ob quæ usque in Septembrem differendam solennitatem ille censebat; aliis tamen rationibus iterum prævalentibus conclusum fuit, ut ea fieret post finitam Synodum ultima Dominica Maji. Sed neque ea res carebat difficultate sua; contigerat enim in idem tempus convocari sextam illam Provincialem Synodum, Mediolani habendam, quo Capitulum Generale totius Ordinis Cassinensis Mantuæ cogendum erat. Itaque sanctus Præsul, tum Pontifici Gregorio XIII, tum Præsidenti nostro D. Celso Guilielmi Abbati Pavino scripsit, suggerens ac petens, ut Capitulum differretur ad dies octo. Præsidens vero imperavit Joanni Baptistæ Stellæ, Abbati S. Mariæ Gratiarum extra portas civitatis Placentiæ, ut Mediolanum se conferens, simul cum Abbate S. Simpliciani accederet Cardinalem Archiepiscopum; indicarentque satius videri, si Capitulum octiduo citius conveniret; sic enim fieri posse, ut quam plurimi ex Abbatibus, inde regredientes, Mediolanensi solennitati assisterent; nec cuiquam eorum incommodaretur, qui jam Patavium iter instituerant. Placuit autem Cardinali prudens electio Præsidentis, eique inhærendam decrevit.

Translationi in annum seq. dilatæ,

D *EX ITAL. PL. PUCCINELLI*

deligitur ult. Dominica Maji.

E

5 Appropinquante deinde tempore decretæ festivitatis, ipso Ascensionis Dominicæ die, tunc IV Maji, peractis Pontificaliter in Cathedrali functionibus consuetis, sub horam XXII, cum modico comitatu rediit ad nos pius Pastor, denuo sacras Reliquias et accuratius recogniturus; quod tamen non ita secretum haberi potuit, quin populus id cognosceret. Mox ergo undiquaque accurrens ille, non ecclesiam tantum, sed aream quoque et vicinas implevit vias : multi etiam intra ecclesiam, absque ulla casus alicujus formidine, subrepebant per sedilium fenestrarumque coronas, nec non per longurios, peristromatis excipiendis prætensos parietibus atque columnis; adeo ut Monachi, futuris prospecturi infortuniis, congruum duxerint, vulgare per turbas, quod Archiepiscopus sese recipiens, alias esset rediturus. Ita laxata sunt spatia, digredientibus plerisque, nonnullis tamen perseverantibus obstinatius, ut viderent finem. Interim clausæ sunt valvæ, et procedi ac actum designatum cœpit; quo intellecto, multi iterum, transcensis cœmeterii muris, per fenestras in ecclesiam irruperunt; non tamen tanto quam prius numero.

Interim 4 Maji iterum visitantur Reliquiæ,

6 Eo igitur non obstante, et recitatis Letaniis, ac brevi oratione præmissa, aperta est arca præmemorata, non sine luminibus; et extracta inde capsa S. Simpliciani; intra quam reperta sunt ossa perquam grandia, cum tabellis ex cypresso et plumbo, quibus legebatur inscriptum nomen Sancti; caput item sindoni albæ involutum apparuit, cum litteris F in pergameno vetustate corrosis. Caput seorsim servatum est, argento includendum : ossa reposita in novam sindonem albam, iterumque in ipsam arcam conclusa. Idem factum Reliquiis ceteris; nisi quod ossa S. Benigni recepta fuerint in sindonem rubeam. Visa est autem Monachis res miraculo similis, quod cum Archiepiscopus haberet in animo sacra isthæc pignora in novas sindones colligere, deque iis præparandis nihil ipsi cogitassent; inventus ibidem sit quidam mercator inter alios, tantum albæ ac rubræ sindonis penes se habens quanto opus erat; idque, recusato quod offerebatur pretio, gratis donare velle dixit. Corpora Sanctorum Geruntii et Ampelii, quia lignea erat eorum arca, in aliam plumbeam fuerunt transposita, quæ ad eum finem facta, atque per medium divisa erat; adhibitis insuper novis e sindone involucris, additisque ex ære inaurato laterculis, qui singulorum nomina habebant insculpta. Sustulit etiam caput S. Antonini, quod superne novem, inferne sex dentibus instructum adhuc erat, mandans ut argenteo capiti includeretur, ad eum modum

novisque ex sindone pannis involvuntur

et capita argento includenda auferuntur,

EX ITAL. PLA. PUCCINELLI. ut et alia ossa nonnulla.

A modum quo caput S. Simpliciani jusserat exornari, duobus grandibus dentibus instructum etiam ipsum. Recepit etiam ad se quatuor digitos ejusdem S. Simpliciani, cum osse cubitali grandi, donandum ecclesiæ Metropolitanæ: digitorum vero unum dedit Cardinali Paleotto, alterum Abbati Fontanæ, qui illud detulit ad monasterium Brixianum S. Euphemiæ, cui erat designatus Abbas: tertium obtinuit Abbas S. Petri Glaxiatensis; et quartum ipse sibi Archiepiscopus servavit: retinens etiam sibi duos digitos S. Ampellii, cum nonnullis aliorum Sanctorum fragminibus: vasculum denique ligneum, supra indicatum cum Reliquiis, attribuit Monachis, in sacristia collocandum.

Adsunt Episcopi, ad Synodum antea collecti,

7 Postea finita ac dimissa Synodo, substiterunt tantisper Mediolani, qui eidem interfuerant Episcopi, videlicet Cæsar Gambara, Dertonensis; Nicolaus Sfondratus, Cremonensis, postea Cardinalis ac denique Gregorius Papa XIV; Hieronymus Ragazzonius, Bergomensis; Joannes Delfinus, Brixiensis; Dominicus Roboreus, Astensis; Guarnerius B Guascus, Alexandrinus; Vincentius Marini, Albanus; Franciscus Galiatus, Vintemiliensis; et Alexander Andriasius, Casalis S. Evasii. Adesse simili modo debuerant, non solum Synodo, verum etiam Translationi Sanctorum, sed magno cum dolore, quem per litteras testati sunt, coacti fuerunt absentiam excusare; Ludovicus Taverna, Laudensis Episcopus, apud Hispanicam Aulam residens; Franciscus Bossi, Novariensis, Genuæ occupatus Apostolicæ visitationis officio; Vercellensis, apud Imperatorem Pontificius Nuntius; et Savonensis, Avenione; ac denique Aquensis, impeditus morbo: nam Viglebanensis et Albingaunensis vita functi erant. Aderant etiam ad solennitatem invitati, Cardinalis Paleottus; Hippolytus Rubeus, Ticinensis Episcopus, postea Cardinalis; Galeatius, Maceratensis; et Joannes Franciscus, Castrensis; Monachi item ducenti cum Abbatibus Casinensibus septemdecim; videlicet, Hieronymus Silva, Castellanus; Gaufridus, S. Salvatoris Papiæ; Celsus Guilielmi Veronensis, S. Justinæ Patavinæ; Vitalis de Castro-Leonis, S. Spiritus Papiensis; Joannes Baptista Stella, S. Mariæ Gratiarum extra muros Placentinos; Antonius Regiensis, Parmæ; Germanus Agledunensis, Lerini, Zacharias Taraschi, Mutinensis; Seraphinus Fontana, S. Euphemiæ Brixiæ; Joannes Baptista Bononiensis, SS. Petri et Pauli in Glaxiato; Syrus Papiensis, Regii; Placidus C Brixiensis, et Cæsarius Veronensis, Professi SS. Faustini et Jovitæ; Bartholomæus Mediolanensis, Professus S. Xisti Placentini; Laurentius Genuensis, Abbas Boschetti et Professus Cervariensis; Petrus Venetus, Professus S. Georgii Majoris; Gervasius Volaterranus, Abbas Senensis; et Chrysostomus Pochi-panni, Professus Mantuanus.

et alii insuper invitati,

cum 17 Abbatibus ac 200 Monachis,

coram quibus 26 Maji vesperi,

8 Denique omnibus quam magnificentissime adornatis, Sabbato Dominicam ultimam Maji præcedente, ad horam xx, licet hora præcedenti cœlum in imbres vehementissimos solutum, non sine intermicantibus crebro fulminibus, apparatum et picturas omnes haud parum deformasset; sanctus Pastor, cum omni suo Clero ad hanc basilicam venit; ubi a prænominatis Abbatibus exceptus, ingressusque ecclesiam, Pontificales amictus in Sacrario induit, supra thronum quinque gradibus elevatum. Mox etiam superveniens Cardinalis Paleottus, in eodem throno ad latus Archiepiscopi paratam sibi sedem occupavit; Episcopi vero consederunt in scamno, violaceis instrato atque ad proportionem sedilium choralium tribus gradibus elevato. Post hos ingressi Abbates duodecim per portam Chori, cum Superpelliceis ac Stolis, occuparunt contigua Episcopis

tertium visitatæ

loca: Magistratus denique eodem appulsi, ad Capel- D lam Annuntiatæ remissi sunt. Coram istis omnibus instituta est denuo solennis inspectio sanctarum Reliquiarum: quæ deinde a Prælatis sublatæ in humeros; et supra majus altare, eo fine spatio latiori distensum, fuerunt collocatæ; interim dum ex campanili atque castello et ex area ante templum personarent publicæ lætitiæ signa, explosis mortariolis, tubisque ac tympanis aerem ferientibus. Cantatæ exhinc solennes Vesperæ, circumsidentibus majus altare Abbatibus; occidente autem sole accensi tota civitate ignes triumphales sunt, et campanæ per noctem integram pulsari non desierunt.

in chorum deferuntur.

Apparatus altaris,

9 Altare instructum erat candelabris quatuordecim argenteis, et grandi ex eodem metallo cruce, vasisque diversis, auro, gemmis et crystallo fabricatis, ingeniose dispositis ad recipienda quinque sacra fercula, sic ut unum alterius conspectui non officeret. In Sanctuario erecti duo insignes throni, ex holoserico viridi sub umbellis, quinque gradibus E elevati, ita ut dexter Archiepiscopum expectaret; sinister sedes duas holoserico rubro vestitas haberet, unam pro Cardinali Paleotto, alteram pro Gubernatore, qui tamen thronus sesquiulnam remotius ab altari stabat quam thronus Archiepiscopi. Subtus vero, ad gradus tamen duos elata scamna, tapetiis cooperta, Senatum et Magistratus capiebant; sicut e converso juxta sedem Archiepiscopalem versus Chorum disposita erant scamna pro Episcopis undecim, Canonicis Monachisque sedilia Chori occupantibus. Media templi navis ornata erat pannis laneis delicatissimis, dependentibus ex ingenti coronide, supra quam duodecim grandes tabulæ dispositæ ex utroque latere, Græcis Latinisque elogiis seu titulis implebantur, opera Ludovici Quizzoli in hoc monasterio Prioris, et Titi Prosperi Martinenghi, cujus Græca in lingua peritia Pontificem summum deinde movit, ut ipso imprimis uti vellet, ad Græcorum Patrum in Vaticanis scriniis extantia monumenta puriori Latinitati reddenda. Laterales vero naves Damascenis pannis aureisque decorabantur, cum simili titulorum emblematicorumque symbolorum varietate.

dispositio consessus,

ornatus ecclesiæ,

erecti arcus ad capita platearum,

10 Ante portam frontemque ecclesiæ, erecta erat porticus lignea Dorici operis, arcubus, columnis, statuis, picturisque distincta, qua itur in plateam Comasinam. Ad Pontem S. Marci prospiciebatur insignis altitudinis arcus, cum altari repræsentante Baptismum S. Augustini, peractum a S. Ambrosio; F cui assistens S. Simplicianus, monasticum habitum neophyto candidato porrigebat. Juxta Pontem est porta, Beatricis dicta, quæ ipsa instar arcus triumphalis ornata, pulcherrimum sui præbebat aspectum; in eaque residens musicorum chorus, qui sacras reliquias illac transituras præstolabantur, cura Patrum Societatis Jesu compositi, et instructi ad easdem salutandas, brevi sed eleganti poemate, quod studiosorum adolescentium unus, Angelico schemate vestitus, recitavit. Utrumque caput plateæ Cantarinæ arcubus æque magnificis præstruebatur, et musicorum choris modulate personantibus. Ad S. Andreæ ædem præstolabatur cohors militaris, fistularum ænearum festiva explosione applausura pompæ: cui ad Cruculam Portæ Renzæ, versus Servitas, offerebat se porta ingens, columnis ornatissimis sustentata; et augustior atque excelsior alia in platea contigua ei areæ, quæ a Versario nomen habet, quam S. Carolus ibi erigi fecerat.

per quas erat ducenda processio.

11 Inde ad Metropolitanam spatiosissimæ frontis ecclesiam veniebatur: fronti autem prætendebatur excelsa quinque arcuum porticus, structuræ Doricæ,

A riete, supraque eam SS. Ambrosii atque Simpliciani statuæ, cum amplis utriusque elogiis. Medio in templo, pretiosissime circumvestito, occurrebat capax omnium simul ferculorum altare, inibi tantisper collocandorum, dum, respirantibus bajulis eorum Episcopis, sanctus Præsul Carolus orationes aliquas Sanctos invocans decantabat: quod et alibi simili modo factum locis pluribus. Aream Cathedrali prætensam claudebat alter præcellens arcus, qui plateæ ducenti ad vetus Piscarium forum pro frontispicio serviebat; in quo specialiter spectabatur Carrocium Mediolanensium triumphale, atque victoria de Frederico-Ænobarbo Sanctorum Martyrum ope relata. Sed et alterum ejusdem plateæ caput alium similem arcum habebat; et hinc procedebatur ad plateam Curtis ducalis, Cordusi vulgo appellatam, ubi tres erant arcus, omnes munificis choris instructi: quales etiam dispositi erant per alios duos arcus, ecclesiis SS. Thomæ et Marcellini præstructos; nec non supra eum qui ad Pontem-veterem conspiciebatur. Ad ingressum plateæ in Castellum ducentis stabat Hispanicus peditatus, B militariter speciosus. Singulari deinde artificio structus ornatusque Constantinianus arcus visebatur ad ingressum vici, ad Portam Comasenam pertinentis; supraque eum Sanctorum Ambrosii atque Simpliciani prævelsæ statuæ, pendentibus ex frontispicio Regis Hispani insignis, et paulo inferius insignibus Communitatis hinc et inde, cum bono bombardariorum subtus digestorum numero. Similem autem arcum fabricaverunt vicini, ad exitum vici, qua Crucula et Altare S. Rocchi prospicitur. Sed et turricula sive porta, ingressum præbens ad aream S. Simpliciani, ornatissima erat; indeque conspiciebatur altera ala prælongæ porticus, quam diximus ecclesiæ ipsi prætensam. Quorum omnium specialia ornamenta, inscriptionumque et symbolorum argumenta persequi, nimis foret operosum.

Postea Dominica iterum omnibus convenientibus,

12 Die XXVII Maji, quæ et Dominica erat, a prima luce sic implebantur populo frequenti plateæ, ut ægre per eas daretur transitus ad hanc ecclesiam: ad quam hora duodecima venit S. Carolus cum Clero. Paulo post eum venerunt eodem etiam Episcopi, ac denique Cardinalis Paleottus, cum D. Sancio Padilla hujus Status Gubernatore, Generali Syndico, Magno Cancellario, Senatu ac C Magistratibus: qui postquam iis quibus antea locis sessum sese receperant, ad horam XIII ingressi Chorum Abbates sunt, cum pluvialibus ac mitris pretiosis; dataque Prælatis et recepta salute, intra Sanctuarium consederunt circa altare Reliquiarum. Tum vero datum est processioni initium, prælato majori urbis vexillo, in quo expressus erat S. Ambrosius, sequentibus Scholis, Disciplinis, et Confraternitatibus. His succedebant Parochiæ, sub suis quæque crucibus ac labaris; Ordinum deinde Religiosorum chori; et post eos centum monachi Casinenses cum choro symphoniacorum: ac denique Presbyterorum Collegia universa, qui omnes ad tria millia numerati, vestesque Sacerdotales pretiosas induti, ceream facem gestabant, agmen claudente Capitulo Cathedralis. Tum procedebant Abbates septemdecim, et plus quam sexaginta Monachi, in habitu sacro, ad ferenda per vices sacra lipsana operam succedaneam præstituri Episcopis, quoties vacare contigisset, junctim cum mitra et baculo secuturis.

procedit ordinatissima pompa,

cum quibusque reliquiarius ferculis,

13 Umbellas autem, ferculis singulis superextensas, simili modo per vices portabant Gubernator, Syndicus, Cancellarius, Senatus Præses, ipsique Senatores, Magistratus, Titulares, aliique primæ qualitatis Nobiles, quorum magnus ad id numerus confluxerat. Primum ferculum, auro textili instratum, sustinebat arcam S. Antonini, et umbella D integebatur serici viridis, auro distincti. Secundum operiebatur tapete holoserico roseo, varie laborato; et ferebat SS. Ampellii atque Geruntii exuvias, candidi serici auroque illusi umbella obtectas. Tertium gerebat corpora Sanctorum trium Martyrum Sanctique Benigni, supra tapetium auri texti longe pretiosissimum, imminente desuper umbella aureæ telæ, rubro serico intercurrente. Quartum, in quo S. Simpliciani ossa, ex textili argento, obumbrabatur ab auro similiter texto. Quintum denique, cum capite prædicti Sancti, portabatur a duobus Cardinalibus, Hyppolytoque Rubeo Episcopo Papiensi, ac Cæsare Gambara Dertonensi, obumbrante ipsum auro texto. Porro primaria juventus Parochiæ, variegato candidæ sindonis aurisque contextu ornata venuste, et in plures distributa turmas, sub suis quinque ducibus, procedebant, armati hastis atque bipennibus, ad sacrorum pignorum custodiam, securitatemque Prælatorum ea ferentium, et totius pompæ ordinem tuendum ab irruente indiscretius turba; qui eadem etiam occasione usi, E suam liberaliter operam commodabant precatorias corollas offerentibus, easque ad sacra fercula admoveri postulantibus.

EX ITAL. [illegible]

14 Ipso momento temporis, quo ex altari suo attollebantur Reliquiæ sæpe dictæ, omnia castri Regii tormenta soluta sunt, simulque pulsatæ campanæ hujus basilicæ, ac pariter eodem ingressæ civiles turmæ bombardariorum, admiscuerunt se choris musicorum Sanctos invocantium; itaque procedere pompa cœpit sub horam XV versus Plateam-novam, ac porro per portam Beatricis versus Breram, usque ad regionem Cantaranam. Hinc flexo versus Portam novam cursu, ex grandi ibidem erecta machina salutata a bombardariis est; ac versus S. Athanasium progressa usque ad S. Andreæ, ubi cum salutatione similiter bellica fuit excepta. Tum tendens ad Cruculam Portæ-orientalis ac versus Servitas declinans, convertit se in regionem nunc Pattarorum dictam ad Episcopium, tertiam salutationem istic exceptura. Postea Metropolitanam ingressa, exiit inde in aream ejus, ac versus forum Piscarium vetus tetendit, ingrediens aream Mercatorum, et per regionem Fustanariorum ad Cortemducis; unde reflexa versus S. Thomam in F Terra amara, ferebatur ad Pontem-veterem Transito posthac Castello (ubi tormenta denuo explosa, sicut et bombardæ a militibus per viam digestis) intravit processio burgum Portæ-Comensis; atque Turriculam subiens, regressa est in ecclesiam hora XX. Tum vero sanctus Archiepiscopus, coram honoratissima illa Episcoporum, Abbatum, Procerum, Senatorumque ac Magistratuum cœtu Missam solenniter decantavit, atque circa XXII horam absolvit.

quæ variis in locis militariter salutantur.

Cantata Missa

15 Deinde et ipse et ceteri Prælatis, sacris exuti vestibus, sine mora ingressi in monasterium sunt, ad locum ubi nunc Capitulum cogitur; et ibi paratum est ibidem pauperculis duodecim epulum, quorum manibus aquam affudit Abbas Fontana, et S. Carolo Benedictionis formulam pronuntiante assidentibus illis ministraverunt Episcopi, cum duobus Cardinalibus aliisque Prælatis: accessit postmodum ab Archiepiscopo, priusquam refecti dimitterentur, eleemosyna viritim distributa. Digressis pauperibus itum ad publicum Refectorium est, et mensis benedicens Cardinalis Paleottus sancto Præsuli dexter assedit, atque ex opposito eorumdem Episcopi, Abbates, Monachique: ad quos interim dum vescuntur Julius Calinus Brixiensis Monachus elegantem habuit orationem, in commendationem ipsius festivitatis

S. Carolus cum Episcopis ministrat 12 pauperibus

et ipsi deinde prandium sumunt

Ex Ital. Pla. Puccinelli.

A tatis. Hac dictione finita sub horam XXIV, assurrexerunt Prælati, et a Monachis deducti sunt usque in plateam. Interim, ratione quadraginta horarum, quibus expositæ prostabant Reliquiæ sacræ, frequentabatur continuo ecclesia, singulis Parochiis ad horam sibi designatam comparentibus: quo etiam tempore energumeni plures manifesti facti sunt, atque a dæmonibus liberati; in quibus specialiter notata est mulier, intra Metropolitanam ecclesiam absoluta ad contactum capsæ S. Simpliciani. Die Mercurii mane Missam pontificaliter cecinit Abbas S. Euphemiæ Fontana; qui et Vesperarum Officium explevit; et fama fuit, eadem hora liberatos a dæmoniis esse energumenos tres, ac unum fere cæcum recepisse usum liberum oculorum.

Liberantur energumeni varii.

16 Ad Completorium adfuerunt ambo Cardinales, conclusuri solennitatem totam, depositis sub altari Reliquiis sacris, quod in hunc modum actum est. Pontificaliter indutus Archiepiscopus Carolus, post decantatas Letanias, et incensatas lipsanothecas, ac sindonem albam quatuor plumbeis capsis instratam; B capsas SS. Simpliciani et Antonini intra altare ad cornu Evangelii collocavit; in medio, capsam sanctorum trium Martyrum ac S. Benigni; ad cornu denique Epistolæ, tertiam SS. Ampelii et Geruntii, ac supra ipsas hujusmodi titulos ——— Corpus S. Simpliciani, Archiepiscopi Mediolani ——— Corpora beatorum Martyrum Sisinnii, Martyrii et Alexandri, ac Benigni, Archiepiscopi Mediolani ——— Corpora SS. Geruntii et Ampelii, Archiepiscoporum Mediolani ——— Corpus S. Antonini, Archiepiscopi Mediolani. Multæ Reliquiæ Sanctorum, repertæ in altari majori sine nomine ——— quod postremum ita scriptum fuit, quia intra ipsam capsam, per medium divisam, continetur corpus alterius innominati Sancti; quod Monachi aliæque personæ seniores existimabant esse S. Vigilii, Episcopi Tridentini ac Martyris. Denique clausum altare est ad cornu Epistolæ, opposito candido et quadrato marmore: ipsoque in actu inchoatis Letaniis, visum est aperiri cœlum, præ suavi musicorum instrumentorum gutturumque symphonia, cui extra ecclesiam respondebat boatus tormentorum omnium atque campanarum pulsus. Interim vero dum referuntur feretra, quibus impositæ capsæ fuerant; accensa est devotio popularis, ut ex iis unusquisque frustulum concupisceret pro Reliquiis asservandum. Jamque eorum unum inter manus divi- C sum erat, quando accurrentes Monachi cum custodibus sedaverunt tumultum; et omnibus in pace digressis, finem festivitas tota accepit.

30 Maji concluditur festivitas,

et capsæ Reliquiariæ sub altare conduntur.

17 *Hactenus Italica apud Puccinellum Relatio, desumpta ex Latinis Italicisque MSS. mediante favore Abbatis Pii Mutii nec non ex Actis Notarialibus in Sacristia ecclesiæ asservatis: ubi pag. 43, post summariam ejusdem festivitatis expositionem, adjungitur; a D. Pio Camutio Luganensi, tunc ecclesiæ Sacristano, observatum fuisse, quod sanctus Archiepiscopus hac occasione horas circiter quinquaginta in dicta basilica orando transegerit, ejusque insignem erga Sanctos religionem insigni miraculo remuneratus sit Deus.* Cum enim, *inquit,* absoluta comprecatione horarum quadraginta, ipse die Martis vesperi ab ecclesia egrederetur; obtulit ei sese juvenis quidam energumenus, annorum quindecim, a prænominato Camutio instructus; benedictioneque implorata et obtenta, velut mortuus corruit; sibique deinde redditus, apparuit liber a vexante se spiritu, Deum glorificans. In hujus rei monumentum perpetuum, ipso in loco postea Monachi erexerunt capellam, quæ est contigua baptisterio ecclesiæ, et habet statuam S. Caroli, in habitu Pontificali formatam. *Idem Monachi, memoriam universæ rei complexi brevi titulo, hunc* D *quadrato marmori insculpendum, auroque illinendum curaverunt sicuti in sacrario ipsorum est legere hoc modo:* D. O. M. Divisis Simpliciano, Geruntio, Benigno, Antonino, Ampelio, Archiepiscopis Mediolani; Vigilio, Sisinnio, Martyrio, Alexandro, Martyribus, sacer locus instauratus: quorum Reliquias ex altari veteri, in hoc, Gregorio XIII Pont. Maxim. Philippo II Hispaniarum Rege, Carolus Borromæus Mediolan. Gabriel Paleottus Bononien. Archiepiscopi Cardinales, Episcopi undecim Synodi Mediolan. Seraphinus Mediolanensis hujus cœnobii Abbas, aliique Abbates Casinenses, Pontificiis insignis ornati, Civitatis Provinciæque [Presbyteris] omnibus solenni pompa comitantibus, humeris suis transportaverunt, MDLXXXII, V kal. Junias.

Deinde S. Carolus energumenum liberat

et sculpitur titulus Translationis peractæ.

18 *Anno post ipsam Translationem nono, placuit ab Apostolica Sede postulare, ut festum, quod in die Passionis sanctorum Martyrum Tridentinorum eatenus celebrabatur, liceret pro majori populi commoditate ipsiusque festi celebriori cultu, affigere proxime alicui Dominicæ diei: quod impetratum est per hujusmodi Breve.* Gregorius PP. XIV. Ad perpetuam rei memoriam. Post insignem victoriam, quam, sicuti accepimus, Mediolanenses divinitus ex Federico Imperatore, die festo sanctorum Martyrum Sisinnii, E Martyrii, et Alexandri, videlicet XXIX Maji, reportarunt; decretum fuit in civitate Mediolanensi, ut festum eorumdem Sanctorum dicta die ab omnibus celebraretur, ac solenni Sacerdotum ac Populi supplicatione, ecclesia S. Simpliciani Mediolanensis, in qua eorumdem Sanctorum Martyrum corpora requiescunt, visitaretur. Cum autem hæc solennitas, refrigescente Fidelium caritate, aut alias, intermissa fuerit; ac dilecti Filii, Communitas et Homines Mediolanenses, pie desiderent, illam pro debito devotionis affectu, quem erga eosdem sanctos Martyres gerunt, renovari; illamque, pro majori Populi commoditate et anni tempore, ultima Dominica mensis Maji perpetuo celebrari; idque jam dudum bonæ memoriæ Carolus, tit. S. Praxedis Presb. Cardin. pius Ecclesiæ Mediolanensis Præsul et Pastor, Fidelium suorum animis infixerit: Nos, de consilio Venerab. Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, super Ritibus et Ceremoniis Ecclesiasticis deputatorum, festum SS. Sisinnii, Martyrii et Alexandri prædictorum, ad ultimum diem Dominicum mensis Maji, Apostolica auctoritate, tenore F præsentium transferimus; ita ut perpetuis futuris temporibus, solennitas horum sanctorum Martyrum, ultima Dominica Maji, in civitate prædicta, quotannis celebrari, ac solenni Sacerdotum et Populi supplicatione, in ecclesia S. Simpliciani hujusmodi, visitari debeat. Non obstantibus etc. Datum Romæ in Monte Quirinali, sub annulo Piscatoris, die XVII Maji, MDLXXXXI, Pontificatus nostri Anno primo.

An. 1591 statuit Gregorius 14,

ut festum 3 Martyrum 29 Maji solitum agi,

deinceps fiat ultima Dominica

19 *Denique quinquennio post, uti habet jam sæpe nominatus Puccinellus, in Vita eadem pag.* 41. Domini Vicarii ex duodecim Provisionum Mediolani, anno MDLXXXXVI, die Martis, XXVIII Maji, decreverunt, ut Abbates et Artes quadraginta novem, juncti processionaliter, cum Tribunali Provisionum, convenirent ad oblationem, in ecclesia S. Simpliciani faciendam, ea Dominica die, qua prædictorum Sanctorum Martyrum festivitas illic celebraretur. *Ita ille, ex registro utique Provisionum ipsarum, in quo jam alia mentio ipsorum Sanctorum Martyrum præcesserat. Idem pag.* 47, *enumerans Indulgentias, Basilicam prædictam visitantibus a variis Pontificibus Romanis, et Archiepiscopis Mediolanensibus concessas; nominat* Adrianum IV, *qui anno* MCLIX, in Translatione Sanctorum trium Martyrum, *concesserit annos*

An. 1596 decernitur Oblatio publicitus facienda,

Indulgentiæ festo eodem concessæ antiquitus,

A l, *et infra eorumdem Octavas annos* xiv; *quas Indulgentias* Lucius Papa III *confirmaverit, anno* mclxxxii; Cœlestinus *autem* III, *anno* mclxxxxiii, *jusserit* in Solennitate *eorumdem trium Martyrum esse annorum centum*, in Octava *vero annorum dumtaxat* vii. *Hinc dubium nascitur, distinctane seculo isto* xii *fuerit dies Translationis, a die Solennitatis seu* xxix *Maji. Constare nihilominus ex* Adriani *Bulla videtur, ejus tempore aliquam Corporum prædictorum Translationem factam fuisse, pro qua sint istiusmodi Indulgentiæ* D *postulatæ. Quæ tamen ipsæ Indulgentiæ, an eo seculo fuerint cum tam amplo annorum numero concessæ, an vero postea a transcribentibus is sit auctus, majori simplicitate quam fide, haud satis constat mihi, consideranti tantam alibi in gravioribus etiam causis Apostolicæ sedis parcitatem, quantam in Conatu Chronologico proposuimus Dissert.* 17 *num.* 8 *et Dissert.* 20 *num.* 9.

an genuinæ?

DE BEATA MARIA

VIRGINE ANTIOCHENA IN SYRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Acta, diu post rem gestam Antiochiæ scripta ex traditione, unde et quomodo hic dentur.

XXIX MAJI.

Acta ex MS. Florentino

B Syriæ *Metropolis* Antiochia *complures cælo dedit, et, quoad ibi res Christiana stetit, religiose venerabatur Sanctos, quorum alibi ignotus vel incertus cultus; propterea quod, quæ nunc extant Synaxaria, licet originem fere habuerint ex divinorum Officiorum libris, per Sanctos Sophronium et Damascenum in Palæstina restauratis, in usum ecclesiarum ac monasteriorum terræ Sanctæ; in Patriarchatu tamen Constantinopolitano aliter, aliter in Antiocheno transcripta auctaque sint; ad Constantinopolitanum vero spectaverint illa fere omnia, quæ vidimus hactenus vel manu descripta vel typis impressa. Unicum MS. hoc mense exeunte sæpius allegatum, Mediceæ ad S. Laurentium Bibliothecæ, repositum Pluteo* ix, *num.* xiv, *Antiocheni magis proprium fuisse videtur : sed, quod dolendum, continet solum Majum, et hunc dumtaxat dimidium. Ut interim eo quod suppetit fruamur, offertur ex eo* Βίος καὶ πολιτεία τῆς μακαρίας Μαρίας τῆς Παρθένου, Vita et conversatio Beatæ Mariæ Virginis, *in urbe Antiochia natæ (et quantum ex dicto MS. colligere licet) cultæ* Μηνὶ Μαΐῳ κθ', Mensis Maji xxix, *sic enim habet titulus. quamvis in sequenti deinde Vita nulla fiat mentio mortis, nedum diei. Hæc autem Vita, si est Antiochiæ scripta, quod nusquam indicatur, scripta est longo post rem gestam tempore, absque ulla chronotacticorum characterum vestigio, cui prudens* C *conjectura possit superstrui de ætate ipsius Sanctæ. Primam quidem in hac scena personam agit Anthemius* E *quidam,* τῶν ἐπισήμων τῆς πόλεως, ex illustrioribus civitatis : *sed temerarium foret asserere, hunc illum esse, qui in Actis S. Aphraatis,* vii *Aprilis sub Imperatore Arcadio fuit* Præfectus ac Consul *pro Oriente, Collega Stiliconis, in Occidente Consulatum gerentis anno* cccv. *Nihilo facilius est divinare, ad cujus urbis Episcopum is se contulerit pœnitentiæ et absolutionis causa, postquam Christum ejusque baptismum scripto chirographo ejuraverat. Dicitur illa urbs abfuisse Antiochia intervallo* xviii *Milliarium, sed in quam partem? Distant hoc fere intervallo, si more Syriaco milliaria sumamus horaria, ex Septemtrione, Alexandria Syriæ; indeque circumeundo, Cyrus, Chalcis, Apamea, Epiphania, Antaradus. Quod autem neque civitas neque Episcopus nominetur, justam præbet causam suspicandi, nihil horum cognitum fuisse Scriptori; adeoque rem, nullo scripto vetustiori traditum, styloque recentiori exornatam, eo habendam esse loco, quo multa in Vitis Sanctorum Patrum, utilem quidem instructionem continentia ad formandos mores, sed ad historicam certitudinem parum aut nihil. Igitur istam quoque ut talem hic damus, liberum lectori relinquentes, ut eam quo volet gradu credibilitatis collocet, dum nihil aliunde adfertur, quæ vel confirmari possit vel infirmari.* F

absque ulla nota temporis.

ACTA

Ex MS. Bibliothecæ Mediceæ ad S. Laurentium Florentiæ.

Intreprete R. P. Antonio Francisco Destieu S. J.

CAPUT I.

Mariæ educatio casta, ejus pudicitia frustra tentata ab Anthemio, vocatus in auxilium magus.

Antiochia mater paupercula

Rem Antiochiæ urbe Syriæ maxima gestam, scripto tradere, æquum esse duxi, et e divina gloria, et ex eorum, qui sive lecturi illam sunt, sive audituri, utilitate. Hunc autem in modum refertur. In urbe Antiochia degebat mulier, vitæ honestate, morumque exemplo commendabilis, opum vero mediocri copia. Huic conjuge orbatæ puella erat, Maria nomine, quam ad imitationem vitæ suæ et in divino amore educabat. Porro filiæ ætate progressæ suggessit mater, conducibile magis ipsi fore institutum vitæ cœlibis, quam conjugalis; propterea quod virginitas in præsenti vita solicitudinum expers sit, in futura vero

Τὸ γεγονὸς πρᾶγμα, κατὰ τὴν μεγάλην Ἀντιοχείαν τῆς Συρίας, δίκαιον ἡγησάμην γραφῇ παραδοῦναι, εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν τῶν τε ἀναγινωσκόντων καὶ τῶν ἀκουόντων· ἔχει δὲ ταύτης διηγήσεως ὧδε. Ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ πόλει γυνή τις κατῴκει, σεμνὴ τὸν βίον, χρηστὴ τὸν τρόπον, μετρίως δὲ τῇ τοῦ παρόντος βίου περιουσίᾳ. Αὕτη χηρευθεῖσα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἶχεν θυγάτριον καλούμενον Μαρίαν, ἥνπερ ἀνέτρεφεν κατὰ μίμησιν τοῦ θεοφιλοῦς αὐτῆς βίου. Τῆς δὲ παιδὸς προκοψάσης χρόνοις καὶ ἡλικίᾳ, ὑπετίθετο αὐτῇ ἡ μήτηρ, συμφέρειν αὐτῇ τὴν παρθενίαν ἑλέσθαι, εἴπερ τῷ γάμῳ προσομιλῆσαι· διότι ἡ παρθενία ἐν τούτῳ τῷ βίῳ ἀμεριμνίαν

EX MSS. FLORENT.

A ῥιμνίαν ἕξει, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι πολλῆς χαρᾶς καὶ τιμῆς ἀξιωθήσεται. Ἡ δὲ, ὡς ἐκ τοιαύτης μητρὸς ὑπάρχουσα καὶ τοιούτων διδασκαλιῶν ὑπακούουσα, ἀπείπατο μὲν τῷ γάμῳ, τῇ δὲ ἁγνῇ παρθενίᾳ ἑαυτὴν συνήρμοσεν. Ἦν οὖν σὺν τῇ μητρὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ψαλμῳδίαις ἀπαύστως προστρέχουσα· καὶ τοσούτῳ πόθῳ ἐκρατήθη πρὸς τὸν Θεὸν, ὥστε ἐκ τούτου κατορθῶσαι αὐτὴν καὶ τὸ ἱερὸν ψαλτήριον.

Τούτων οὕτως εὐαρέστως τῷ Θεῷ βιούντων, διαπονηθεὶς ὁ τῶν καλῶν ἐμποδιστὴς διάβολος, ἐπιφέρει αὐταῖς τινα τῶν ἐπισήμων τῆς πόλεως, ὀνόματι Ἀνθέμιον· ὅστις κατοπτεύσας διαφόρως τὴν σεμνὴν μητέρα αὐτῆς, ἅμα τῇ θυγατρὶ συχνάζουσαν τῇ ἐκκλησίᾳ, προσετέθη τῇ κόρῃ σφοδρῶς. Καὶ ἐντειλάμενος ἑνὶ τῶν παίδων αὐτοῦ καταμαθεῖν ἔνθα τὴν οἴκησιν ποιοῦνται, ἤρξατο διὰ τῶν παίδων τῇ κόρῃ ὑποσχέσεις καὶ ἐπαγγελίας διαβολικὰς ὑποτίθεσθαι. Ἡ δὲ παντελῶς οὐδεμιᾶς ἀποκρίσεως αὐτοὺς ἠξίου, ὡς λοιπὸν αὐτὸν ἐκ τοῦ διαβόλου συνωθούμενον, δι' ἑαυτοῦ ἐμφανίσαι αὐταῖς κολακείαις καὶ ὑποσχέσεσι παρασχὼν, ἐκλύειν αὐτῶν πειρώμενος πρὸς τὴν σπουδὴν καὶ τὸν πόθον. Τῆς δὲ μητρὸς προσπεσούσης αὐτῷ, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς, ἐπὶ τῷ ἐνδοῦναι αὐταῖς, καὶ μὴ παρενοχλεῖν πρός τε αὐτοῦ ὕβριν, πρός τε αὐτῶν θλῖψιν, διὰ τὸ μὴ εἶναι δυνατὸν αὐτὰς τι τοιοῦτον διαπράξασθαι· οὗτος
B οὐδ' ὅλως τῆς διαβολικῆς ἐπιθυμίας ἐπαύετο· ἀλλὰ λοιπὸν καὶ διὰ γυναικῶν, οἷς ἦν πρέπον ταῖς τοιαύταις ἀποκρίσεσιν ὑπουργεῖν, ἐμήνυσε, καὶ διαφόρως ἕξειν αὐτὴν νομίμην γυναῖκα, καὶ δωρεαῖς καὶ θεραπείαις ἀμείψασθαι τήν τε παῖδα καὶ τὴν μητέρα. Τῶν δὲ μεθ' ὅρκων ἀπομοσαμένων μὴ πρᾶξαί τι τοιοῦτόν ποτε, αὐτὸς τοῦτο μαθὼν ἀνθωμόσατο ὥσει δέοι αὐτῷ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ δαπανῆσαι, πάντως κατακυριεύσει τῆς κόρης.

Ὡς δὲ δύο ἔτη παρῆλθον μυρίαις χρωμένῳ τέχναις διαβολικαῖς, καὶ ἀνόνητος ἡ σπουδὴ αὐτοῦ ἐγίνετο, ἦν λοιπὸν συνεχόμενος τῇ διαβολικῇ θλίψει, καὶ ἀπορῶν ὃ πράξει. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν, καθεζομένου αὐτοῦ μετά τινων τῶν τῆς πόλεως, ἦλθέν τις ἄνθρωπος, αὐτῷ μὲν ἄγνωστος ὑπάρχων, τοῖς δὲ σὺν αὐτῷ καθεζομένοις γνωστός. Τοῦτον ἰδόντες οἱ ἐκεῖσε σὺν αὐτῷ καθεζόμενοι, ὑπανέστησαν αὐτῷ, καὶ πάλιν ἐκάθισαν σὺν αὐτῷ. Μετὰ οὖν μίαν ὥραν ἀνέστη ὁ ἐλθὼν, καὶ ἀνεχώρησεν. Ὁ οὖν Ἀνθέμιος ἤρξατο ἐρωτᾶν σὺν αὐτοῖς· Τίς ἐστιν οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐλθὼν, ὅτι ὑπανέστητε αὐτῷ; Εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν, ἔφη αὐτῷ· Οὗτος ὁ ἄνθρωπος, τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ Μέγας καλεῖται, σὺν τῷ ὀνόματι δὲ καὶ μέγας ὑπάρχει· γόης γάρ ἐστι δοκιμώτατος, δυνάμενος ποιεῖν πάντα ὅσα θέλει. Ἀκούσας δὲ τοῦτο ὁ Ἀνθέμιος ἐχάρη, τὴν διαβο-
C λικὴν αὐτοῦ ἐπιθυμίαν βουλόμενος δι' αὐτοῦ πληρῶσαι. Ἀλλ' ὁ μόνος παντοδύναμος Θεὸς, ὁ δυνάμενος σώζειν τὰς προσφευγούσας αὐτῷ ψυχὰς κἄν τε ἀνδρῶν κἄν τε γυναικῶν, ὁ θέλων πάντα ἄνθρωπον σώζεσθαι, ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν ζωὴν, ὁ κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν ποιῶν θαυμάσια μεγάλα μόνος, αὐτὸς καὶ νῦν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ ἔσωσεν καὶ τὴν πιστὴν μητέρα ἅμα τῷ ἐναρέτῳ αὐτῆς θυγατρίῳ· οὐ μόνον δὲ αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν ἀπωλείᾳ αὐτῶν τε καὶ ἑαυτοῦ σπεύδοντα ἄνθρωπον ἔσωσεν. Τὸν δὲ τρόπον τῆς σωτηρίας διηγήσομαι ὅπως ἐστὶν, ἵνα ἕκαστος τῶν ἀκουόντων δοξάσῃ τὸν σώζοντα τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν.

Οὗτος οὖν ὁ Ἀνθέμιος συχνάσας τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, καὶ περιτυχὼν τῷ προειρημένῳ φαρμακῷ, προσέπεσεν αὐτῷ διηγούμενος τὴν διαβολικὴν αὐτοῦ ἐπιθυμίαν, εἰπών· Ὅτε κόρης τινὸς ἐρῶ, ἥτις ἐστὶν ὀρφανὴ, πενιχρὰν μητέρα μόνον ἔχουσα· ἥντινα πλείσταις παρακλήσεσι καὶ ὑποσχέσεσι, διά τε ἑαυτοῦ διά τε ἄλλων πλειόνων παρακαλέσας, πεῖσαι οὐ δεδύνημαι, τοῦτον ἤδη δεύτερον ἔτος. Ὁ δὲ φαρμακὸς ἔφη αὐτῷ· Δεῖξόν μοι τὸν οἶκον, ἔνθα καταμένουσι τὰ γυναικάρια ἐκεῖνα, καὶ ἀμέριμνος ἔσο· σήμερον γὰρ τῇ νυκτὶ ταύτῃ ποιῶ τὴν κόρην ἐλθεῖν καὶ παραστῆναι τῇ κλίνῃ, ἐφ' ᾗ σὺ καθεύδεις. Ὁ δὲ Ἀνθέμιος προσκυνήσας καὶ ἀσπασάμενος, καὶ ὑποσχόμενος αὐτῷ θεραπείαν ἀνεχώρησεν, δοὺς αὐτῷ ἕνα παῖδα, ὀφείλοντα

D multæ lætitiæ gloriæque compos. Puella autem, ut quæ ex tali matre genita talibus pareret documentis, renuntiavit conjugio, seque ad virginitatem caste colendam composuit. Igitur noctu diuque ecclesias psalmodiasque cum matre frequentans, tanto Dei tenebatur amore, ut ex illo tempore sacrum ipsa Psalterium feliciter condisceret. *Mariæ filiæ cœlibatum persuadet:*

2 Ambabus vitam Deo gratam hoc tenore degentibus, ægre id ferens, qui pietati solet esse obstaculo diabolus, objicit eis Anthemium quemdam e Primoribus civitatis: qui aliter probam illam matrem, aliter filiam æstimans, dum curiosius observat frequenter templum una adeuntes, puellæ amore vehementi captus est; jussoque earum domicilium perquirere servo; cœpit diabolicis per famulos pollicitationibus virginem aggredi. At hos ipsa nullo omnino responso dignabatur, cum iste per se demum et blanditiis istis et promissis satis manifeste ostenderet, sese a dæmone impelli, dum sic tentat dissolvere earumdem erga Deum pietatem ejusque potiundi desiderium. Cum autem mater semel iterumque obtestata esset, se ut dimitteret, neque turbaret, ad suam ipse ignominiam earumque calamitatem, ad id solicitando, quod nefas erat eas facere; nihil ille de pessima cupiditate remittens, deinceps per mulierculas, ad ejus generis commercia aptas, significavit etiam sæpius, se illam uxorem habiturum legitimam, puellam interim cum matre donis obsequiisque pelliciendo. Utraque vero etiam cum jujejurando negante, tale quid se unquam admissuras; ipse eo intellecto contra juravit, se, quamvis facultates omnes consumere oporteret, puella omnino potiturum. *hujus amore captus e primoribus Anthemius,* *cum nihil proficeret;* E

3 Ut vero duos annos exegit, usus mille fraudibus diabolicis, et incassum illi cecidit conatus omnis: sathanico tabescebat mœrore, nesciens, quid ageret. Forte autem, ipso cum quibusdam civium considente, supervenit homo aliquis, ipsi quidem ignotus, at notus iis qui una considebant. Hi vero illum contuiti assurrexerunt, ac rursum cum eodem consederunt; isque una post hora, quam venerat, abiit. Igitur, Anthemius confestim rogare cœpit; Qualis vir is est; quod vementi illi assurrexistis? Respondit unus e numero: Vir iste vocatur Magnus, et, quod nomen indicat, magnus revera est: etenim peritissimus magiæ cum sit, quidlibet potest. Quo audito, gavisus est Anthemius, ut qui magi opera scelestam cupiditatem suam explere vellet. At omnipotens Deus, qui vivorum mulierumque ad se recurrentium animas servare potest, qui omnem hominem cupit salvari, neque mortem peccatoribus vult, sed ejus conversionem ac vitam, qui per generationem et generationem facit mirabilia magna solus, nunc etiam sua sapientia servavit matrem istam fidelem cum dilecta ejusdem filia; neque illas solum, sed virum quoque, in suum ipsarumque interitum ruentem. Quis autem fuerit salutis modus, enarrabo; ut audientium quisque laudet eum, qui salvos facit sperantes in se. *tandem indicatum sibi magum adire constituit:* F

4 Anthemius ergo itentidem ad locum illum regrediens, et in commemoratum magum incidens, diabolicam suam concupiscentiam ei exponit, multum obsecrans atque aiens: Puellam quamdam amo, patre orbam, matre sola superstite, sed paupere. Istam multis et precibus et promissis ipse per me, tum per alios plures adorsus, nihil persuadere potui, toto jam biennio. Cui magus: Domum mulercularum istarum mihi commonstrato, de cetero ne sis solicitus: cras etenim nocte ipsa, tibi sistam puellam ad lectum, in quo dormis. Anthemius hominem obtestatus cum amplexu, pollicitusque operæ mercedem, recessit, dato famulo, qui indicaret, ubi mulieres commorarentur. Consecuta igitur *hic pollicitus ipsam ante lectum ejus sistere:*

bis Anthemium fallit.

A igitur nocte expectabat Anthemius magi promissa; sed totam noctem vigilasse frustra illi fuit. Mane igitur ivit ad expostulandum cum mago: quem reperiens, ait cum reverentia: Nihil, Domine mi, eorum, quæ heri pollicebare, mihi evenit. Respondit ille: Oblitus tui sum hesterno vespere, sed hac omnino nocte at te ventura illa est. Ut rursum nox venit, insomnis ille diabolica magi promissa præstolabatur: postquam autem neque etiam tum rem a mago condictam consecutus est, indignatione et mœrore plenus, simulque vigiliarum molestia dejectus, festinavit enixius cum mago expostulatum. Quem ut invenit, Si tibi, inquit, nimis est difficile puellam mea in domo mihi sistere, fac saltem aut illas venire, aut ab illis me admitti ad colloquium. Cui magus, Sile tu, inquit, homo væcors: quia mihi obvenit negotium magis urgens, ei vacavi: tamen etiam res tua perfecta est. Ceterum abi, sine cura jubeo te esse: hac certe nocte veniet ad te puella, velit nolit. Id autem rursum credens Anthemius se recepit: nocte vero redeunte, turbatus nefaria illa cogitatione, rursum vigilabat, multumque specula-
B batur ipse secum.

ὑποδεῖξαι ἔνθα κατῴκουν τὰ γύναια. Τῆς δὲ νυκτὸς ἐπελ- D
θούσης, ἔμενεν ὁ Ἀνθέμιος προσδοκῶν τοῦ φαρμακοῦ τὴν ὑπόσχεσιν. Ὡς δὲ πᾶσαν τὴν νύκτα ἀγρυπνήσας ἐματαιώθη, προῆλθεν πρωὶ ἐγκαλέσαι τῷ μάγῳ. Καὶ εὑρὼν αὐτὸν καὶ προσκυνήσας ἔφη· Οὐδὲν, κύριέ μου, ὁ ὑπέσχου μοι χθὲς, γεγένηται πρός με. Ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ· Ἐπελήθην σου ἐν τῇ ἑσπέρᾳ, ἀλλὰ πάντως τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἔρχεται πρός σε. Ὡς δὲ πάλιν ἡ νὺξ ἔφθασεν, ἦν αὐτὸς ἀγρυπνῶν, καὶ περιμένων τὴν διαβολικὴν ὑπόσχεσιν. Ὡς δὲ οὐδὲ τότε τῆς τοῦ μάγου συντάξεως κατέτυχεν, ἀποδυσπετῶν καὶ θλιβόμενος, ἅμα τε καὶ τῷ κόπῳ τῆς ἀγρυπνίας συνεχόμενος, προῆλθεν σπουδαιοτέρως ἐγκαλέσαι τῷ μάγῳ· καὶ εὑρὼν αὐτὸν ἔφη· Εἰ δυσχερὲς ὑμῖν ὑπάρχει τὸ παραστῆναί μοι τὴν κόρην ἐν τῷ οἴκῳ μου, κἂν τὸ προσομιλεῖν αὐτὰς μετ' ἐμοῦ ποίησον, καὶ δέχεσθαί με εἰς ὁμιλίαν αὐτῶν. Ὁ δὲ φάρμακος λέγει αὐτῷ. Ἡσύχασον σὺ νεκρόψυχε, ἐπειδὴ ἄλλο ἀναγκαιότερόν μοι πρᾶγμα ἀνέκυψεν, ἐκεῖ ἠσχολούμην· ἐπεὶ ἂν καὶ τὸ σὸν πρᾶγμα ἐγεγόνει. Πλὴν ὕπαγε, ἀμερίμνει, ταύτην τὴν νύκτα ἔρχεται ἡ κόρη πρός σε κἂν μὴ θέλῃ. Ὁ δὲ Ἀνθέμιος καὶ πάλιν πιστεύσας ἀνεχώρησεν. Ὅτι οὖν ἡ ἑσπέρα κατέλαβεν, συγκοπτόμενος τῷ ἀθέσμῳ ἐκείνῳ λογισμῷ, ἦν πάλιν ὁ αὐτὸς ἀγρυπνῶν καὶ ἀδολεσχῶν.

E

CAPUT II

Inducta per magiam ad Anthemium Maria, prudenter se ab illo expedit.

De imminenti periculo per somnum monitæ mater

At magus ad ædes honestarum istarum mulierum digressus, duos dæmones inibi collocat, ita præcipiens eisdem: Habitant hic mater ac filia, filiam deperit Anthemius ille clarissimus, qui domum istam incolit: Satagite igitur omnino ut hic commoremini, puellamque eo abducatis, ubi is cubat, alioqui nequaquam vobis parcam Et duobus dæmonibus illic relictis, abit. At dæmones, ad illas dormientes ingressi, variis eas visionibus turbarunt. Mater interim expergefacta, seque signo Crucis muniens, ait puellæ. Age, nata, surgamus, adeamusque templum: nox enim tota per insomnia mihi ducta est; visusque est sceleratus ille apprehendisse te, atque a me velle abstrahere: at ego retinebam contra nitens, te complexa, illumque adjurans per Deum et Sanctos, ut a nobis recederet. Cum autem nil remitteret, Non recedam, inquiebat, nisi hanc a te abstulero. Confestim autem visa mihi sum videre
C apparentes Clericos, populique turbam, ut solet Archiepiscopo veniente. Atque hic te illico liberans desiit videri, nos vero in templum ingressæ Deo liberatori nostro gratias egimus. Veni ergo, nata mea, ac templum reipsa adeamus. Deum oraturæ, ut salvas nos velit, nostræque paupertati sua providentia occurrat.

et filia,

6 Adhæc respondit filia, ac dixit: Eamus, domina mea mater, eamus: et ego magno in certamine versata sum: ego enim visa mihi ad templum abire tecum, ampla quadam in domo, nescio qui, inveni me, ibidemque spurcum hominem istum; qui me apprehendens, argenti plurimum ostendebat, vestium item splendidarum auroque intertextarum, lectos magnificos, servos et famulas multas, hæc mihi inquiens: Horum omnium futura es domina, si mecum una esse velis. Ego vero flens dixi: Hæc nolo, ad dominam meam ire volo: atque ita flens sum expergefacta. Verum ad templum nos conferamus. Tum vestibus se induentes domo sua ad templum progressæ sunt. Summum erat mane; illæ vero insomniorum excitatæ cura, existimarunt se pro more somni tempus explevisse. Ut ergo jam per unum vicum processerant in alterum ingressuræ, duo dæmones matrem inter et filiam se locarunt medios; et alter quidem, matris specie sumpta, in

dum oratum exeunt separantur arte diabolica,

Ὁ δὲ μάγος ἀπελθὼν εἰς τὸν οἶκον, ἔνθα κατέμενον τὰ τίμια ἐκεῖνα γύναια, παρακατέστησεν ἐκεῖ δύο δαίμονας, ἐντειλάμενος αὐτοῖς, ὅτιπερ ὧδε καταμένουσιν μήτηρ καὶ θυγάτηρ, τῆς δὲ θυγατρὸς ἐρᾷ Ἀνθέμιος ὁ λαμπρότατος, ὁ εἰς τόνδε τὸν τόπον οἰκῶν· θελήσατε οὖν παντὶ τρόπῳ παραμεῖναι, καὶ ἀπαγαγεῖν τὴν κόρην ἔνθα αὐτὸς καθεύδει, ἐπεὶ οὐ φείσομαι ὑμῶν. Καὶ καταλιπὼν ἐκεῖ τοὺς δύο δαίμονας ἀνεχώρησεν. Ἐπεισελθόντες δὲ αὐταῖς κοιμωμέναις οἱ δαίμονες, διαφόροις αὐτὰς φαντασίαις ἐτάραξεν. Ἡ δὲ μήτηρ διυπνισθεῖσα καὶ κατασφραγισαμένη ἔφη τῇ θυγατρί· Δεῦρο τέκνον, ἀναστῶμεν καὶ ἀπέλθωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι ὅλη ἡ νὺξ αὕτη φαντασία μοι γέγονεν· ἐδόκουν γὰρ ὅτι ὁ κακὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἐκράτησέν σε, καὶ ἤθελεν ἀποσπᾶσαι ἀπ' ἐμοῦ· κἀγὼ ἀντεῖχον κἀντεμαχόμην αὐτῷ, κρατοῦσά σε καὶ ὁρκίζουσα αὐτῷ, κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἁγίων, ἀναχωρῆσαι ἀφ' ἡμῶν. Ὡς δὲ οὐκ ἐνεδίδου, ἀλλὰ ἀπωμνύετό μοι, μὴ συγχωρῆσαι, εἰ μὴ ἐπάρω αὐτὴν ἀπό σου. Εὐθέως φησὶν ἐδέσθη με ὅτι ἐφάνησαν κληρικοὶ καὶ ὄχλοι πολλοὶ, ὡς
ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἔρχεται· κἀκεῖνος εὐθὺς ἀπολύσας F
σε ἄφαντος ἐγένετο, καὶ ἡμεῖς εἰσήλθομεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ εὐχαριστήσαμεν τῷ Κυρίῳ, τῷ σώσαντι ἡμᾶς. Δεῦρο οὖν, τέκνον, καὶ αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ ἀπελθοῦσαι, ἱκετεύσωμεν τὸν Θεὸν, ὅπως σώσῃ ἡμᾶς, καὶ πρόνοιαν τῆς πτωχείας ἡμῶν ποιήσηται.

Ἡ δὲ θυγάτηρ ἀποκριθεῖσα λέγει αὐτῇ· Δεῦρο, κυρία μου μῆτερ, ἄγωμεν, κἀγὼ μὲν ἐν μεγάλῳ ἀγῶνι ἐγενόμην· ἐδόκουν γὰρ σύν σοι ἀπιέναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ εὑρέθην, οὐκ οἶδα πῶς, ἐν οἴκῳ τινὶ μεγάλῳ, καὶ ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος εὑρέθη ἐκεῖ, κρατῶν με καὶ δεικνύων μοι ἀργύριον πολὺν, κόσμια διάφορα, ἱμάτια χρυσόκλαβα, στρωμνὰς μεγάλας, δούλους καὶ δουλίδας πολλὰς, λέγων μοι· Τούτων πάντων κυρία ἔσῃ, ἐὰν μέλλῃς εἶναι μετ' ἐμοῦ. Ἐγὼ δὲ ἔκλαιον λέγουσα· Οὐ θέλω ταῦτα, πρὸς τὴν κυρίαν μου θέλω· καὶ οὕτως κλέουσα διύπνισα. Ἀλλὰ ἄγωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἐνδυσάμεναι ἐξῆλθον ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῶν, ἀπιέναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἦν δὲ τάχειον πολύ· αὐταὶ δὲ ἐκ τοῦ πόνου τῆς φαντασίας αὐτῶν διυπνισθεῖσαι, ἐνόμισαν τὸν κατὰ συνήθειαν αὐταῖς ὕπνον πεπληρωκέναι. Καὶ ὡς διῆλθον μίαν ῥύμην καὶ εἰς ἄλλην ἔμελλον εἰσιέναι, ἐνέβαλον ἑαυτοὺς οἱ δύο δαίμονες μέσον τῆς μητρὸς καὶ τῆς θυγατρός· καὶ ὁ μὲν εἷς ἀφωμοίωσεν ἑαυτὸν τῇ μητρὶ, καὶ ἐπὶ ἑτέραν πλατεῖαν προάξας τῇ κόρῃ, λέγει αὐτῇ· Ἔνθεν ἔρχου, τέκνον μου, ἀκολούθει

EX MS. FLORENT

A λούθει μοι. Ἡ δὲ κόρη, νομίζουσα τῇ μητρὶ ἀκολουθεῖν, ἠκολούθει τῷ δαίμονι· καὶ ὁ δαίμων ἀπήγαγεν αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀνθεμίου· καὶ ἀνοίξας τὰς θύρας, παρίστησιν αὐτὴν τῇ κλίνῃ ἔνθα ἐκάθευδεν, καὶ ἀνεχώρησεν. Ὁ δὲ ἄλλος δαίμων ἠκολούθει τῇ μητρὶ, καὶ συνελάλει αὐτῇ ἐν σχήματι τῆς θυγατρὸς αὐτῆς ἄχρι τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ νάρθηκος, καὶ ἀνεχώρησεν.

Ὁ οὖν Ἀνθέμιος θεασάμενος τὴν κόρην, ἣν πολλοῖς χρόνοις ἔσπευδεν κἂν εἰς ὁμιλίαν αὐτῆς γενέσθαι, τότε δὲ παρεστῶσαν αὐτοῦ τῇ κλίνῃ, ἔκθαμβος ἐγένετο, καὶ ἀναπηδήσας τῆς κλίνης ἐκράτησεν αὐτὴν τῆς χειρὸς, καὶ λέγει αὐτῇ· Τί εἰ, κυρία μου Μαρία; ποσάκις παρεκάλεσά σε, καὶ δι' ἄλλων καὶ δι' ἐμαυτοῦ, κἂν εἰς ὁμιλίαν μου στῆναι, καὶ οὐκ ἐβουλήθης· ἰδοὺ σὺ ἀφ' ἑαυτῆς ἦλθες εἰς τὸν οἶκόν μου, καὶ εἰς τὸν κοιτῶνά μου, καὶ εἰς τὰς χεῖράς μου εἶ. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ δούλη Μαρία, θεωρήσασα ἑαυτὴν ἐν τοιούτῳ τόπῳ καὶ τοιούτῳ σχήματι συνεχομένην, σύντρομος γενομένη ἀνέκραξεν, μετὰ δακρύων εἰποῦσα· Οὐαί μοι τῇ ἀθλίᾳ! τί ἔπαθον; Κύριε ὁ Θεὸς, πρὸς ὃν ἔσπευδον ἀπιέναι, σὺ βοήθησόν μοι ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, ὅτι οὐκ ἔστιν βοηθῶν μοι. Ὁ δὲ Ἀνθέμιος ἔφη αὐτῇ· Μὴ δειλιάσῃς, κυρία μου Μαρία, μηδὲ

B ἐκστῇς ἑαυτῆς. Δεῦρο ἴδε τὸν ἄργυρόν μου, πόσος ἐστίν. Δεῦρο θέασαι κόσμον γυναικεῖον, πόσος μοι ὑπάρχει· πόσαι καὶ διάφοροι ἐσθῆτές τε καὶ στρωμναὶ, πόσοι δοῦλοι καὶ δουλίδες μέλλουσιν ὑπηρετεῖν σοι καὶ τῇ μητρί σου· καὶ εἰ μὴ θελήσῃς οἰκείᾳ σου προαιρέσει συζευχθῆναί μοι, ὡς παλλακῇ σοι χρήσομαι, καὶ οὐ συγχωρήσω σοι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἰδεῖν, ἐν ᾧ ὅλως εἰς τὰς χεῖράς μου ἦλθες. Καὶ κρατῶν αὐτὴν τῆς χειρὸς ἐπεδείκνυεν αὐτῇ τὸν ἄργυρον, τὸν κόσμον, τὴν ἐσθῆτα.

Τῆς δὲ δούλης τοῦ Θεοῦ Μαρίας μὴ δὲ ὅλως μεταθελγομένης τῇ θεωρίᾳ τοῦ ἀργύρου ἢ τῶν ἄλλων εἰδῶν, ἀλλὰ συχνῶς ἐκ βάθους τῆς καρδίας στεναγμοὺς ἀφιούσης μετὰ δακρύων, ὁ τὰ βάθη τῶν καρδιῶν ἐρευνῶν Θεὸς, ὁ μόνος ἐκ πάσης βίας καὶ ἀνάγκης ῥύεσθαι δυνάμενος τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν, ἐξαπέστειλεν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος βοήθειαν ἐπ' αὐτήν. Καὶ δὴ ἀναλαβοῦσα ἑαυτὴν, προσπίπτει τῷ Ἀνθεμίῳ καὶ λέγει αὐτῷ, Κύριέ μου, ἐν ᾧ εἰς τὰς χεῖράς σου ἐνέπεσα, καὶ οὐκ ἔστι μοι ἐκφυγεῖν, ἐρῶ σοι πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ἡμεῖς πενιχρὰ γυναικάρια ἐγενόμεθα ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐσμέν· ἡ δὲ μήτηρ μου πάντοτε ταῦτά με ἐδίδαξεν, λέγουσα· Ὅτι τέκνον μου οὐκ ἔνι ἄλλως παρὰ Θεῷ σωθῆναι, εἰ μή που τις ἐντολὰς καὶ εὐποιΐας ἐργάσηται· ἐπεὶ οὖν ἡμεῖς ἐν πενίᾳ ὑπάρχομεν, μὴ δυνάμεναι ἐλεημοσύνην ποιῆσαί τινι, κἂν τὴν παρθενίαν καὶ ἀγρυπνίαν τῷ Θεῷ προσοίσωμεν, ἵνα εὕρωμεν ἔλεος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· ἐὰν δὲ λάβῃς ἀνδρα, ἐμὲ

C ἐγκαταλεῖψαι ἔχεις, κἀγὼ ἐν ἀνάγκῃ γενομένη μέλλω στενάζειν κατὰ σοῦ, καὶ σὺ μέλλεις περιπίπτειν θλίψεσι καὶ ἁμαρτίαις, καὶ οὕτως κατάκριτος γενομένη τῇ κρίσει τοῦ Θεοῦ παραδοθήσῃ· Ἐὰν δὲ ἀκούσῃς μου καὶ τὴν παρθενίαν φυλάξῃς, ἀπερισπάστως τῷ Θεῷ δουλεύσομεν, καὶ τὴν αἰωνίαν χαρὰν κληρονομήσομεν. Τούτου οὖν χάριν οὐκ ἠνεσχόμεθά σου στῆναι εἰς ὁμιλίαν· ἐν ᾧ δὲ συντίθη μοι ἔχειν μετ' ἐμοῦ καὶ τὴν μητέρα μου, ἑτοιμός εἰμι προαιρέσει δούλη σου γενέσθαι, μόνον δυσωπῶ μηδὲν πραχθῆναι ἐν τῷ τέως ἐν ἐμοὶ κακόν· ἐγὼ γὰρ πείσω τὴν μητέρα μου συνελθεῖν ἐν τῷ πράγματι· εἰ δὲ καὶ μὴ πεισθῇ, ἐγὼ ἑαυτὴν σοι ἐπιδίδωμι.

Τοῦ δὲ Ἀνθεμίου θεραπευθέντος ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει τῆς κόρης, πιστωθεὶς παρ' αὐτῆς ὅρκῳ, ὀπίσω ιε' ἡμερῶν τοῦτο πράξειε, ἀπέλυσεν αὐτήν. Ἡ δὲ δούλη τοῦ Θεοῦ Μαρία ἀπολυθεῖσα, ἀπῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ εὗρεν τὴν μητέρα κλαίουσαν καὶ δεομένην τῷ Θεῷ, ὑπὲρ τοῦ φανερωθῆναι αὐτῇ τὴν θυγατέρα αὐτῆς· ὅτι καὶ εἰς τὸν οἶκον ἀπῆλθεν ζητοῦσα, καὶ οὐχ εὗρεν αὐτήν. Ἰδοῦσα δὲ αὐτὴν ἡ μήτηρ αὐτῆς ἐπηρώτα αὐτὴν λέγουσα· Ποῦ ἀπῆλθες, τέκνον, ὅτι μέχρι τοῦ νάρθηκος τῆς ἐκκλησίας σὺν ἐμοὶ ἦς, καὶ ποῦ ἀνεχώρισας. Ἡ δὲ λέγει αὐτῇ. Μὴ φοβοῦ, κυρία μου· οὐδὲν γὰρ κακόν μοι γέγονεν, ταῖς εὐχαῖς σου· ἀλλὰ τὴν εὐχὴν ἡμῶν πληρώσασαι, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ γενόμεναι, ἐρῶ σοι ποῦ ἀπῆλθον. Ὡς δὲ ἐγένοντο

aliam plateam præcedens, ait puellæ : Veni hac, filia mea, sequere me. Et puella, matri comitem se ire rata, sequebatur dæmonem : et dæmon in ædes Anthemii ducebat : apertisque foribus, ad lectum, ubi is cubabat, puellam sistit, atque inde exit. Alter vero dæmon matrem comitabatur, assumpta filiæ specie, ad templum usque et narthecem, seque ibi mulieri subduxit. D *et Maria Anthemio sistitur :*

7 Anthemius igitur, conspecta, ad lectum puella, quam multo tempore ambierat vel semel alloqui posse: præ admiratione obstupescens, exilivit lecto; manuque illam prehendens, sic alloquitur : Quid hoc est, domina mea Maria? Quoties ego te, aut per me ipsum, aut per alios, ad meum saltem congressum venire invitavi, neque assensisti unquam : ecce autem sponte nunc tua in domum meam, in cubiculum meum, imo et in manus meas venisti. Hic autem Dei famula Maria, tali in loco ac statu se comprehensam videns, contremuit, exclamavitque, cum lacrymis dicens : Hei miseræ mihi! quo deveni? O Domine Deus, ad quem ire festinabam, adjuva me nunc temporis, neque enim alius est qui auxilietur mihi. Anthemius autem : Ne vereare, inquit, Domina mea Maria, neque animo linquere : age, vide quantum hic sit argenti mei, adspice mundum muliebrem quam multiplex sit, quot quamque variæ vestes et lecti, quot famuli famulæque ad tibi tuæque matri serviendum venturi sint. Quod si mihi sponte conjungi renuis, ut pellice te utar, nec te sinam lumen hoc solis conspicere, ex quo tota in manus meas venisti: Atque ita manu puellam tenens, commonstrat gazam, pulchramque vestium supellectilem. *quæ nullis promissis flexa,* E

8 Sed famula Dei Maria, argenti fulgore nequaquam inter spectandum perstricta, identidemque in profunda suspiria cum lacrymis erumpente; qui intima cordium scrutatur Deus, quique sperantes in eum ab omni vi ac necessitate defensos liberare potest solus, sancti Spiritus auxilium misit puellæ : quæ sese colligens, procidit Anthemio ad genua, et ait : Domine mi, quandoquidem in tuas manus incidi, neque effugere possum, dicam tibi omnem veritatem. Pauperes mulierculæ nos semper fuimus, ac sumus : mater autem mea sic me continuo docuit, dicens : Fieri nequit, Filia mea, ut quis aliter salutem a Deo consequatur, quam si ejus mandata exequatur cum beneficentia ; nos vero, quoniam cum paupertate conflictamur, nec habemus facultatem largiendi eleemosynam; Deo donemus virginitatem vigiliasque nostras, ut in judicii die misericordiam inveniamus. Quod si tu viro nupseris, necesse erit me deseri; ac tunc ego aliquando adversus te flebiliter gemam, tu vero in angustias delaberis ac peccata, atque ita judicio divino traderis damna. Sed si me audis, et virginitatem servas, Deo serviemus, numquam ab invicem divellendæ, æternæque lætitiæ inibimus hereditatem. Hac de causa non sustinuimus tecum convenire : quoniam autem mihi promittis matrem apud me habendam, ultro parata sum tibi esse pro famula : tantum vehementer oro, ne quid modo in me scelerate fiat : etenim matrem ego inducam, ut mihi assentiatur; quod si induci nequit, ipsam me tibi trado. *inducias petit 15 dierum ;* F *intra quos matris consensum obtineat,*

9 Anthemius porro, et puellæ promissis delinitus, et jurejurando persuasus, rem dierum quindecim spatio perfectum iri, puellam dimisit. Sic igitur dimissa Dei famula Maria, tetendit ad ecclesiam ; ubi matrem cum lacrymis orantem Deum, ut sibi filiam commonstraret, invenit : nam et domum redierat eam quæsitura, at non repererat. Illam autem contuita mater, simul interrogat : Quo abieras filia? quia una mecum ad templi usque Narthecem fuisti, et quo recessisti? Illa autem matri, Ne time, inquit *ad quam regressa,*

A inquit, domina mea; etenim mali nihil mihi contigit, propter preces tuas: sed oratione nostra peracta, domum nostram redux, quo abierim, referam tibi. Quam primum ergo domum sunt regressæ, mater filiam jussit dicere quo abivisset. Illa autem rem omnem, prout erat, exposuit: qua audita in humum se projiciens mater, magnopere lamentabatur. At filia matrem hortabatur temperaret lacrymis, quod, quæ Dei fuerat providentia, sinistri nihil perpessa foret: sed Oremus, inquit, Deum, ut hanc nobis excitatam tentationem dissipet; et qui nos hactenus servavit, idem deinceps protegat. Multum ergo plorantes orantesque continuabant dolorem, Deum precatæ, sibi ut salutis opportunitatem aliquam objiceret, intra pactum tempus dierum quindecim, quod puella etiam cum jurejurando condixerat Anthemio: atque ita evenit, rem hanc, qui solus alias omnes recte potest, dirigente Deo. Siquidem Anthemius, dimissa ab ædibus suis Dei famula et virgine, multum apud se, quod actum erat, demirabatur; quomodo mater potuisset a mago induci, ut filiam a se amandaret; aut quomodo filia, ut in suas ædes ad se veniret; atque hæc apud animum suum B dicebat: Nimirum vir iste, qui talia efficere potuit, omnibus hominibus præstat: quidni igitur facultates meas prope omnes illi offero, ut me sui similem reddat? Tali rursum cupiditate incensus, etiam alia incendebatur, apud se dicens: Si talis evado, quidquid desideravero, id totum in promptu habeo. Et hujusmodi cogitatio, quasi a divina providentia illi incidit, quo sponte ipse sua virginem dimitteret, neque hæc nefario illo juramento teneretur; et quo meretriciæ rei magister diabolus, tum propter virginem istam, tum propter virginis hostem confunderetur.

quid sibi acciderit narrat.

et ambæ Deum orant ut sibi subveniat,

quod et impetrant.

ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν, ἠρώτα ἡ μήτηρ τὴν θυγατέρα αὐτῆς D εἰπεῖν ποῦ ἀπῆλθεν· ἡ δὲ διηγήσατο αὐτῇ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ἡ δὲ μήτηρ ἀκούσασα, ῥίψασα ἑαυτὴν χαμαὶ ἐθρήνει δεινῶς· ἡ δὲ θυγάτηρ παρεκάλει ἐνδοῦναι τοῦ κλαίειν, διὰ τὸ μηδὲν κακὸν αὐτὴν ὑπομεῖναι, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας. Ἀλλὰ δεηθῶμεν, φησιν, τῷ Θεῷ, ὅπως τὸν κινηθέντα ἡμῖν τοῦτον πειρασμὸν διασκεδάσῃ ἀφ' ἡμῶν· καὶ ὁ ἕως τοῦ νῦν σώσας ἡμᾶς, αὐτὸς καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντιλήψεται ἡμῶν. Καὶ πολλὰ κλαυσάντων αὐτῶν καὶ δεηθέντων, ἔμενον ἐν λύπῃ, παρακαλοῦσαι τὸν Θεὸν πρόφασιν σωτηρίας κατασκευασθῆναι αὐταῖς ἄχρι τῆς ὁρισθείσης προθεσμίας τῶν ιε' ἡμερῶν, ὧν ἡ μεθ' ὅρκων συνθεμένη τῷ Ἀνθεμίῳ· ὅπερ καὶ γέγονεν ὑπὸ μόνου τοῦ τὰ πάντα καλῶς διοικεῖν δυναμένου Θεοῦ. Ὁ γὰρ Ἀνθέμιος, μετὰ τὸ ἀπολῦσαι τὴν τοῦ Θεοῦ δούλην καὶ παρθένον ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἦν θαυμάζων λίαν καθ' ἑαυτὸν τὸ γεγονός, ὅτι πῶς ἠδυνήθη πεῖσαι τὴν μητέρα ἀπολῦσαι τὴν θυγατέρα αὐτῆς ὁ μάγος, ἢ πῶς ἐπείσθη ἡ θυγάτηρ ἐλθεῖν πρός με ἐν τῷ οἴκῳ μου· καὶ ἔλεγεν ἐν αὐτῷ, ὅτι ὁ ὢν τοιοῦτος ἄνθρωπος καὶ τοιαῦτα ποιεῖν δυνάμενος, πάντων ἀνθρώπων κρείττων ἐστίν· διὰ τί οὖν μὴ προσαγάγω αὐτῷ σχεδὸν πάντα τὰ πράγματά μου, ἵνα καμὲ ποιήσῃ οὕτως γενέσθαι ὡς ἐστιν αὐτός; Καὶ ὑπὸ τῆς τοιαύτης λοιπὸν ἐπιθυμίας πυρούμενος, τῇ ἄλλῃ ἐπιθυμίᾳ E ἐχλιαίνετο, λογιζόμενος καθ' ἑαυτὸν, ὅτι εἰ οὕτως γένωμαι πάντα τὰ καταθύμιά μου ἔχω ἕτοιμα. Καὶ οὗτος ὁ λογισμὸς, ὡς ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ διοικήσεως, αὐτῷ ἐπῆλθεν, ὅπως καὶ τῆς παρθένου ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ἀποστῇ, κἀκείνη τῇ ἐπιορκίᾳ μὴ ὑποπέσῃ, καὶ ὁ πορνείας διδάσκαλος διάβολος ἀσχυνθῇ ἐπί τε τῇ παρθένῳ καὶ ἐπὶ τῷ ταύτης πολεμίῳ.

EX MS. FLORENT

CAPUT III.

Anthemius, ut magus fiat, Christum ejurat ac mox pœnitentiam agit.

Illucescente ergo die, exivit mature Anthemius ad magum conveniendum, agendasque ei gratias: quem inveniens salutansque, cum ampla gratiarum actione pactum aurum tradit; eique post ad pedes accidens enixe obsecrabat, simul pollicens, daturum se, quantum pecuniæ is posceret, modo se efficeret, qualis ipse esset. At ille magus respondit; fieri eum nequaquam posse magum, quod Christianus esset per susceptum baptisma. Anthemius autem C mago ait: Et baptismati renuntio, et nomini Christiano, tantum magus ut fiam. Magus vero: Neque fieri magus potes, neque magorum servare instituta, quæ tamen nisi servaveris, loco excides nunquam recuperando. Sed is pedes iterum amplexus, pollicebatur se imperata ab illo cuncta perfecturum. Ille autem perspecta ista perseverantia ait: Hic intus habito: et chartam modicam poscens, quæ lubuit, inscripsit: eamque tradens Anthemio, inquit: Accipe chartulam hanc, et nocte profunda incœnatus, civitate egredere, ac sta in ponticulo isto. Illac ingens turba cum immani tumultu circa noctem mediam pertransibit, sedente in curru Principe: at vide sis, ne timeas, neque enim molestiæ quidquam sustinebis, scriptum istud meum habens: ipsum autem tene in altum sublatum, ut conspici possit. Quod si rogatus fueris; Quid hic agis hac hora? aut quis es tu? dic: Dominus Magnus me ad Dominum meum Principem misit, cum hac charta illi deferenda. Sed caveris timere, aut te ut Christianum signare, aut invocare Christum: alioqui voto tuo frustraberis.

11 Chartula igitur accepta ivit, seroque urbe egressus stetit in ponticulo, extollens manu schedulam. Ut autem media ferme nocte advenit turba,

Magus fieri cupiens Anthemius

dæmoni se sistit semel iterumque,

Καὶ πρωίας γενομένης προσῆλθεν σπουδαίως ὁ Ἀνθέμιος εἰς τὸ συντυχεῖν τῷ φαρμακῷ καὶ εὐχαριστῆσαι αὐτῷ. Εὑρὼν οὖν αὐτὸν καὶ προσκυνήσας δίδωσιν αὐτῷ τὸ συνταχθὲν χρυσίον μετὰ πάσης εὐχαριστίας· καὶ μετὰ τοῦτο προσπεσὼν αὐτοῦ τοῖς ποσὶ, παρεκάλει, πολλὰ ἐπισχνούμενος, δώσειν αὐτῷ ὅσα ἐὰν αἰτήσηται αὐτῷ χρήματα, ἐὰν μόνον ποιήσῃ αὐτὸν ὡς αὐτὸς ἐστιν. Ὁ δὲ φαρμακὸς λέγει αὐτῷ, μὴ δύνασθαι αὐτὸν γενέσθαι μάγον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν Χριστιανὸν, καὶ ἔχειν τὸ βάπτισμα. Ὁ δὲ Ἀνθέμιος λέγει τῷ μάγῳ· Ἐγὼ ἀπαρνοῦμαι καὶ τὸ βάπτισμα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ μόνον γένωμαι μάγος. Ὁ δὲ φαρμακὸς λέγει αὐτῷ· F Οὐκ ἔχεις δύναμιν γενέσθαι μάγος, καὶ φυλάττειν τὰ φυλάγματα τῶν μάγων· καὶ ἐὰν μὴ φυλάξῃς, ἐκπεσεῖν ἔχεις, καὶ οὐκ ἔχεις παραλαβεῖν. Ὁ δὲ πάλιν τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἁπτόμενος, ἐπισχνεῖτο φυλάξαι πάντα τὰ μέλλοντα αὐτῷ παραδίδοσθαι ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ θεωρήσας τὴν ὑπομονὴν αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ· Ἔνδον ἐγὼ ποιῶ· καὶ αἰτήσας χαρτίον, ἔγραψεν εἰς αὐτὸ ἃ ἠθέλησεν, καὶ δίδωσι τῷ Ἀνθεμίῳ, καὶ λέγει αὐτῷ· Δέξαι τοῦτο τὸ χαρτίον, καὶ ἀπόδειπνος νυκτὶ βαθείᾳ ἐξελθὲ ἔξω τῆς πόλεως, καὶ στῆθι εἰς τὸ γεφύριον ἐκεῖνο, καὶ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἔχουσι παραίρεσθαι ἐκεῖθεν ὄχλος καὶ θόρυβος πολὺς, καὶ ὁ ἄρχων εἰς ὄχημα καθεζόμενος. Ἀλλὰ βλέπε, μὴ δειλιάσῃς· οὐδὲν γὰρ κακὸν δύναται ὑποστῆναι, ἔχων τοῦτο τὸ ἔγγραφόν μου· κράτει δὲ αὐτὸ εἰς ὕψος ἐν τῷ φανερῷ, καὶ ἐὰν ἐρωτηθῇς, τί ποιεῖς ὧδε τὴν ὥραν ταύτην; ἢ τίς εἶ σύ; εἰπέ· Ὅτι ὁ κύριος ὁ Μέγας ἔπεμψέν με πρὸς τὸν δεσπότην μου τὸν ἄρχοντα, ἀγαγεῖν τοῦτο τὸ χαρτίον πρὸς αὐτόν. Βλέπε δὲ μὴ δειλιάσῃς ἢ κατασφραγίσῃ ὡς Χριστιανὸς, ἢ ἐπικαλέσῃ τὸν Χριστὸν, ἐπεὶ ἀποτυχεῖν ἔχεις τοῦ σκοποῦ σου.

Ὁ δὲ λαβὼν τὸ χαρτίον ἐπορεύθη, καὶ βραδείας ὥρας ἐξελθὼν τῆς πόλεως, ἔστη εἰς τὸ γεφύριον, κρατῶν εἰς

ὕψος

Ex MS. Florent.

A ὕψος τὸ χαρτίον. Ὡς δὲ κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἔρχονται οἱ ὄχλοι καὶ καβαλλάριοι πολλοί, καὶ αὐτὸς ὁ ἄρχων εἰς ἅρμα καθεζόμενος, φθάσαντες οἱ προλαβόντες λέγουσιν, Τίς εἶ ὁ ἑστὼς ὧδε; Ὁ δὲ Ἀνθέμιος ἔφη· Ὁ κύριος ὁ Μέγας ἔπεμψέν με, ἀγαγεῖν τῷ δεσπότῃ μου τῷ Ἄρχοντι τὸ χαρτίον τοῦτο. Καὶ λαβόντες ἀπ' αὐτοῦ τὸ χαρτίον δεδώκασι τῷ Ἄρχοντι καθεζομένῳ εἰς τὸ ἅρμα. Καὶ λαβὼν καὶ ἀναγνοὺς, ἔγραψέν τινα ἐν αὐτῷ, καὶ ἐδώκεν τῷ Ἀνθεμίῳ φέρειν τῷ μάγῳ. Ἐλθὼν δὲ πρωΐας ὁ Ἀνθέμιος ἐπιδίδωσι τῷ μάγῳ τὸ χαρτίον, καὶ ἀναγνοὺς ὁ φαρμακὸς, λέγει τῷ Ἀνθεμίῳ, Θέλεις μαθεῖν τί μοι ἔγραψεν; καθὼς εἶπόν σοι τὰ αὐτά μοι ἔγραψεν. Οὐκ οἶδας ὅτι Χριστιανός ἐστιν; καὶ ἐγὼ τοῦτον οὐ δέχομαι, ἐὰν μὴ τὰ κατὰ συνήθειαν πάντα ποιήσῃ καὶ ἀπαρνήσηται καὶ ἀναθεματίσῃ. Ὁ δὲ Ἀνθέμιος τοῦτο ἀκούσας ἔφη· Ἐγώ, κύρι, καὶ τότε καὶ ἄρτι ἀρνοῦμαι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ, καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὸ βάπτισμα αὐτῶν. Τότε πάλιν γράψας ὁ μάγος τινὰ, δίδωσι τῷ Ἀνθεμίῳ λέγων· Πορεύου πάλιν, καὶ στῆθι ἐκεῖ τὴν νύκτα, καὶ ὡς ἔλθῃ δὸς αὐτῷ, καὶ βλέπε τί σοι λέγει. Ὡς δὲ ἀπελθὼν ἔστη ἐκεῖ, ἦλθον πάλιν τῇ αὐτῇ ὥρᾳ οἱ αὐτοὶ, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Τί ἦλθες πάλιν ὧδε; Ὁ δὲ Ἀνθέμιος ἔφη· Ὁ κύρις ὁ Μέγας ἔπεμψέν με δέσποτα, ἀγαγεῖν τοῦτο τὸ χαρτίον. Καὶ ὁ ἄρχων λαβὼν καὶ ἀναγνοὺς πάλιν ἔγρα-
B ψέν τινα ἐν αὐτῷ, καὶ ἔδωκεν τῷ Ἀνθεμίῳ φέρειν τῷ μάγῳ. Ἐλθὼν δὲ πρωΐας ὁ Ἀνθέμιος, ἐπιδίδωσι τῷ μάγῳ τὸ χαρτίον, καὶ ἀναγνοὺς ὁ φαρμακὸς λέγει αὐτῷ· Οἶδας, ἄνθρωπε, τί μοι πάλιν ἔγραψεν. Ἐγὼ ἔγραψα αὐτῷ, ὅτι ἀναθεμάτισεν, δέσποτα, πάντα ἐπὶ ἐμοῦ, καὶ ἐὰν κελεύῃς δέξαι αὐτόν· καὶ ἀντέγραψέν μοι, ὅτι εἰ μὴ ἐγγράφως καὶ ἰδιοχείρως ἀναθεματίσῃ πάντα, οὐ δέχομαι αὐτόν· λοιπὸν βλέπε, τί θέλεις ποιῇ σοι.

Ὁ δὲ ἄθλιος Ἀνθέμιος ἔφη· Ἕτοιμός εἰμι δέσποτα, καὶ τοῦτο πρᾶξαι· καὶ καθίσας ἔγραψεν οὕτως. Ἐγὼ Ἀνθέμιος ἀπαρνοῦμαι τὸν Χριστὸν, καὶ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν, ἀπαρνοῦμαι δὲ καὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν, καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ συντίθημι μὴ δέποτε αὐτοῖς χρήσασθαι ἢ ὀνομάσαι αὐτά. Καὶ ἐν τῷ ταῦτα αὐτὸν γράφειν, ἐξῆλθεν αὐτῷ ἱδρὼς πολὺς, ἀπὸ κορυφῆς ἕως ὀνύχων, ὥστε διάβροχον γενέσθαι ὅλον ὃ ἐφόρει ἔσωθεν ἱμάτιον, καθὼς αὐτὸς ὕστερον πολλοῖς δάκρυσι συνεχόμενος ὡμολόγησεν. Ὅμως γράψας καὶ πληρώσας ὁ Ἀνθέμιος δίδωσι τῷ φαρμακῷ ἐπισκέψασθαι, καὶ ἀναγνοὺς, ἔφη· Καλῶς ἔχει· ἀπάγαγε αὖθις καὶ δέχεταί σε πάντως, καὶ ἐπ' ἂν δέξηταί σε προσκυνήσας εἰπὲ αὐτῷ· Δέομαί σου, δέσποτα, χάρισαί μοι τοὺς ὀφείλοντάς με ὑπουργεῖν, καὶ παρέχει σοι ὅσους ἐὰν θέλῃς·
C τοῦτο δέ σοι προλέγω, Μὴ πλείω ἑνὸς ἢ δευτέρου λάβῃς ὑπουργοὺς, ἐπεὶ κόπους σοι παρέχειν ἔχουσι, καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα ὀχλοῦντές σοι, ἐπὶ τὸ παρέχειν αὐτοῖς προφάσεις ἔργων. Ὡς δὲ ἀπελθὼν ὁ Ἀντέμιος ἔστη ἐκεῖ, ἦλθον οἱ αὐτὸς, καὶ εὐθέως ὁ προάγων ἐπιγνοὺς τὸν Ἀνθέμιον, ἔκραξεν λέγων· ὁ Μέγας, δέσποτα, πάλιν ἔπεμψεν ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον μετὰ ὑπομνηστικοῦ· καὶ ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν. Καὶ ἀπελθὼν ὁ Ἀνθέμιος ἐπέδωκεν αὐτῷ τὴν παντὸς θρήνους δὲ ἀπειλῆς γέμουσαν αὐτοῦ ὁμολογίαν τῆς ἀρνήσεως. Ὁ δὲ λαβὼν αὐτὴν καὶ ἀναγνοὺς, ἀνατείνας αὐτὴν εἰς ὕψος, ἤρξατο κραυγῇ λέγειν· Χριστὲ Ἰησοῦ, ἰδοὺ Ἀνθέμιος, ὁ ποτὲ σὸς, ἐγγράφως σε ἀπηρνήσατο· ἐγὼ αἴτιος οὐκ εἰμι. Αὐτὸς πολλὰ παρακαλέσας, καὶ προαιρέσει τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀρνήσεως ποιήσας, ἐπιδέδωκέν μοι· μὴ δὲ σὺ ἔτι φροντίδα αὐτοῦ ποιήσῃς· καὶ πάλιν δὶς καὶ τρὶς τὴν αὐτὴν φωνὴν ἔκραξεν.

Ὁ δὲ Ἀνθέμιος, ἀκούσας τῆς φρικτῆς ἐκείνης φωνῆς καὶ τρομήσας ὅλῳ τῷ σώματι, ἤρξατο καὶ αὐτὸς κράζειν καὶ λέγειν· Δός μοι τὸ ἔγγραφόν μου, Χριστιανός εἰμι· δέομαί, παρακαλῶ, Χριστιανὸς θέλω εἶναι· δός μοι ἣν κακῶς ἐποίησα ὁμολογίαν. Ὡς δὲ ταῦτα ὁ ταλαίπωρος ἐπέμενεν κράζων, λέγει αὐτῷ ὁ ἄρχων· Ταύτην τὴν ὁμολογίαν σὺ ἔτι λαβεῖν οὐ δύνασαι, ἀλλὰ τὴν ὁμολογίαν σου ταύτην προκομίσαι ἔχω ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· σὺ γὰρ ἀπάρτι ἐμὸς εἶ, κἀγὼ σου ἐξουσίαν ἔχω ὡς βού-

equitesque magno numero ac Princeps ipse currui D insidens, qui præibant, accurrentes aiunt, Quis ille est, qui hic stat? Ad quod Anthemius: Dominus Magnus me misit, delatum Domino meo Principi schedulam hanc; quam de manu ejus acceptam tradunt Principi, in curru sedenti. Ille autem accepta ea perlectaque, quædam etiam ipse in eadem scripsit, reddiditque Anthemio, ut ad magum deferret. Mane vero regressus Anthemius schedulam reddit mago; qui eadem perlecta, ait Anthemio; Vis nosse, quid mihi scripserit? ea ipsa scilicet, quæ tibi ego prædixi: An nescis Christianum esse hunc? talem ego neutiquam admitto, ni de more nostro præstiterit omnia, abjuret ac detestetur. Id audiens Anthemius; Ego Domine, inquit, et alias et nunc abjuro Christianorum nomen fidemque et eorum baptismum. Ac rursus quidpiam exarans magus, dansque Anthemio addit: Vade iterum, et sta illic noctu; atque ubi venerit, da ei, et quid dicturus sit, attende. Abivit ille, ibidemque constitit. Atque ecce eadem hora iidem redeunt, aiuntque: Quamobrem huc revertisti? Quibus Anthemius: Domine, inquit, Dominus Magnus me remisit cum hac schedula. Princeps vero accipiens et legens, iterum inscripsit ei quiddam, referendum mago. Ad quem E rursus mane accedenti Anthemio, ille, accepta charta lectaque, Scisne, inquit, homo, quid mihi iterum scripserit? Illi ego scripsi: Omnia, Domine, coram me iste abjuravit; si ita placet, eumdem admitte. Rescripsit autem mihi, Nisi scripto, manuque propria abjuraverit omnia, eum non admitto. Ceterum aspice, quid velis, ut faciam tibi.

Christo et baptismo renuntians:

12 Ad hæc miser Anthemius: Paratus sum, inquit, Domine, et id ipsum facere: considensque in hunc modum scripsit. Ego Anthemius abjuro Christum, ejusque fidem: abjuro etiam ejus baptismum, ac crucem cum nomine Christiano; promittoque numquam istis me usurum, numquam ea appellaturum. Dum autem ita scriberet, fluebat ei largus sudor, a summo capite ad imos pedes, tota ut vestis interior, quam ferebat, immadesceret, uti postea continuis ipse cum lacrymis fassus fuit. Nihilominus prosecutus est scribendo, absolutumque, mago relegendum tradidit. Qui, postquam legisset; Bene, inquit, habet: abito rursum; quia omnino te admittet. Posteaquam autem admiserit, dicito cum reverentia: Oro te, Domine, da mihi qui ad obse- F quia esse debent; et tot est daturus, quot volueris. Hoc autem te præmoneo, ne plures uno aut altero famulos admittas: quandoquidem negotium tibi facessent plures, noctu diuque te assidue turbaturi, ut rerum agendarum materiem illis des. Regressus autem Anthemius ibidem stetit: regressi quoque sunt et alii, quorum is, qui præibat, agnito statim Anthemio, clamare cœpit: Hominem istum, Domine, iterum Magnus venire jussit cum mandatis: et Princeps accedere eum jubet. Accedens ergo Anthemius dat illi abjurationis professionem, plenam luctus et calamitatis. Ille vero acceptam perlectamque attollens manu, vociferari cœpit: Christe Jesu, ecce tuus aliquando Anthemius scripto te execratus est: ego facti auctor non sum: sed ipse multis precibus id postulans, professionem abjurationis sponte conscripsit, mihique tradidit: ne igitur illius curam geras imposterum: ac rursus bis terque eadem est vociferatus.

quod cum etiam scripto fecisset,

scripturamque dæmoni tradidisset,

hujus contra se protestatione audita

13 Ast Anthemius, horribili illa voce exaudita, toto tremens corpore, cœpit pariter clamare, ac dicere: Redde mihi scripturam meam: Christianus sum: oro; obsecro: Christianus esse volo; redde mihi, quam nefarie scripsi, confessionem. Cum autem eadem infelix clamare pergeret, ait illi Princeps: Tuam hanc professionem amplius recipere nequaquam

A nequaquam potes, sed eam ipsam ego in formidabili judicii die proferam: tu enim ex hoc momento meus es: ego te, ut volo, habeo in potestate, nisi vis aliqua juri inferatur. Atque his dictis præteriit, Anthemio illic relicto. Et ipse quidem pronus in faciem usque ad lucem jacuit ipso in ponte, lacrymans, lugensque casum suum. Quam primum vero diluxit, surgens revertitur domum, ubi perpetuo in luctu ac planctu, quid ageret, dubitabat; Distabat autem inde urbs alia ad octodecim millia, quæ Episcopum habere dicebatur amantem Dei servum. Ejus ergo adeundi consilium cœpit ut illo deprecatore uteretur, ab ipsoque baptizaretur, rem totam, uti evenerat, confessus: verecundabatur enim in propria civitate confiteri id quod acciderat sibi. Detonsis ergo sibi capillis, asperaque tunica indutus et sacco, discessit ad Episcopum illum; seque indicans susceptus est, ingressusque ad ejus se pedes abjecit cum precibus, dicens: Te obsecro, baptiza me. Respondit autem Episcopus; Credamne ego te hactenus baptizatum non esse? At is sevocato Episcopo rem totam enarravit, addens: Baptismum quidem suscepi puer, sed illo per scriptum a me abjurato, character ejusdem extra me abiit. Ad quod respondit Episcopus: Atqui quomodo mihi persuadebis, quem suscepisti baptismum, a te recessisse? Reponit Anthemius: Hora illa infelice, qua scribebam ejurationem Domini mei Jesu Christi, ejusque baptismi, confestim sudor copiosus mihi erupit, a summo vertice ad ungues usque pedum, adeo ut vestes corpori indutæ penitus madefierent: ex eoque tempore credidi, quod, sicuti illum ego abjuraram, ita me ille deseruisset. Nunc, si quid potes, juva me, venerande Pater, spontaneæ ruinæ meæ misertus. Atque hæc dicebat jacens humi, multisque lacrymis continuo perfusus.

pactum retractat,

et alterius urbis Episcopum adit,

B

a quo rebaptizari petit,

14 Talia cum audivisset Dei servus Episcopus, se ipse projecit in humum, et cum Anthemio plorans jacebat, Deumque orans. Post multum vero temporis surgens excitat Anthemium, cui ait: Revera, fili, non ausim ego hominem baptizatum expiare rursum baptismo, neque enim secundus est inter Christianos baptismus, nisi lacrymarum: sed ne despera de tua salute, neque de divina misericordia; quin potius trade te Deo, orans obsecransque illum suppliciter toto, quod tibi superest, vitæ tempore: et Deus, bonus cum sit ac misericors, reddita scriptæ a te abjurationis scheda, potest insuper tibi condonare istam impietatem, ut debitori Evangelico talenta decies mille condonavit; viam aliam hac meliorem ne speres, non enim est reperire. Ille autem persuasus bonaque impertitus apprecatione recessit istinc, lugens ejulansque ob perpetratum a se crimen; ac domum redux res suas omnes vendidit, utriusque sexus mancipia libertate donavit, imo etiam rebus quas vellent aliis, reliqua vero omnia templis ac pauperibus occulte distribuit servi fidi manu. Porro matri ejus puellæ, cujus amore in perniciem suam dæmonis opera exarserat, in aliquo illic templo collocatæ, auri libras tres etiam dedit, aiens: Oro vos, pro me peccatore Deum orare: neque enim amplius me aut vobis, aut alteri cuicumque molestum habebitis; sed secedo, nescio quo, ad deflendam actionum mearum malitiam. Atque id agens postea videri desiit vir ille, totum se in Dei misericordiam conjiciens, ad quam nullus eorum qui confugerunt, periit.

ab eoque cum bona spe veniæ dimissus,

C

cunctis in pauperes distributis recedit,

15 At nos, qui horribilis rei narrationem audivimus, omnipotentem Deum nostrum laudabimus, operumque ejus admirabimur magnalia, quod et sanctum puellæ Mariæ de virginitate colenda tuitus sit propositum, matremque eduxerit de afflictione, am-

unde laudatur Deus

λομαι, εἰ μή που βίαν τινὰ ὑπομένει τὸ δίκαιον. Καὶ D ταῦτα εἰπὼν παρῆλθεν, ἐάσας αὐτὸν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ. Ὁ δὲ μέχρις ὄρθρου ἔμεινεν κείμενος ἐπὶ πρόσωπον ἐν τῇ γεφύρᾳ, κλαίων καὶ θρηνῶν τὴν ἑαυτοῦ πτῶσιν. Ὡς δὲ ὄρθρος ἐγένετο, ἀναστὰς ἦλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἦν διηνεκῶς θρηνῶν καὶ κοπτόμενος, ἀπορῶν ὅτι πράξοι. Ἦν δὲ ὡς ἀπὸ δέκα ὀκτὼ μιλίων ἑτέρα πόλις, ἥτις ἠκούετο ἔχειν Ἐπίσκοπον πάνυ θεοφιλῆ καὶ δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Ἐβουλεύσατο οὖν ἀπελθεῖν πρὸς αὐτὸν, ὅπως παρακαλέσῃ αὐτὸν, καὶ ἐξομολογήσηται αὐτῷ τὸ ὅλον τοῦ πράγματος, καὶ ἵνα βαπτίσῃ αὐτόν· ὅτι εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ ᾐσχύνετο ὁμολογῆσαι τοῦτο τὸ συμβὰν αὐτῷ πρᾶγμα. Ἐκείρατο δὲ τὰς τρίχας αὐτοῦ πάσας, καὶ βαλὼν στιχάριον τραχὺ, καὶ σάκκον περιζωσάμενος, ἀπῆλθεν πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον ἐκεῖνον, καὶ μηνύσας ἐδέχθη, καὶ εἰσελθὼν, ῥίπτει ἑαυτὸν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ παρακαλεῖ λέγων· Δέομαί σου βάπτισόν με. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Καὶ πιστεύω ἐγὼ, ὅτι μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐβαπτίσθης; Ὁ δὲ λαβὼν τὸν Ἐπίσκοπον κατ᾽ ἰδίαν, ὡμολόγησεν αὐτῷ τὸ ὅλον τοῦ πράγματος, εἰπὼν, Ὅτι ἔλαβον μὲν αὐτὸ παῖς ὢν, ἐγγράφως δὲ μου αὐτὸ ἀπαρνουμένου ἐξῆλθεν ἀπ᾽ ἐμοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἐπίσκοπος· Καὶ πῶς πεῖσαί με ἔχεις, ὅτι ἐξῆλθεν ἀπό σου τὸ βάπτισμα ὃ ἔλαβες; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἀνθέμιος· Ἐν τῇ κακῇ ὥρᾳ, ὅτε ἐκαθέζετο γραφῶν τὴν ἀπάρνησιν τοῦ δεσπότου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ E καὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ, ἐπῆλθέν μοι εὐθέως ἱδρὼς πολὺς ἀπὸ κορυφῆς ἕως ὀνύχων, ὥστε γενέσθαι διάβροχα τὰ ἐν τῷ σώματί μου περικείμενα ἱμάτια· καὶ ἐκ τούτου πέπεισμαι, ὅτι ὥσπερ ἐγὼ ἐκεῖνον ἀπηρνησάμην, οὕτως κἀκεῖνος ἐγκατέλιπέν με· Ἀλλ᾽ εἴ τι δύνῃ, βοήθησόν μοι, τίμιε πάτερ, σπλαγχνισθεὶς ἐπὶ τῇ αὐτοπροαιρέτῳ μου ἀπωλείᾳ· καὶ ταῦτα ἔλεγεν κείμενος χαμαὶ πολλοῖς δάκρυσι συνεχόμενος.

Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ δοῦλος, Ἐπίσκοπος ταῦτα ἀκούσας, ῥίψας καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τὴν γῆν, ἔκειτο σὺν τῷ Ἀνθεμίῳ καὶ αὐτὸς, κλαίων καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ. Πολλῆς δὲ διαγενομένης ὥρας ἀναστὰς ὁ Ἐπίσκοπος, ἤγειρεν τὸν Ἀνθέμιον καὶ λέγει αὐτῷ· Ὄντως, τέκνον, ἐγὼ οὐ τολμῶ ἄνθρωπον βαπτισθέντα πάλιν βαπτίσαι, οὐδὲ γάρ ἐστι παρὰ Χριστιανοῖς δεύτερον βάπτισμα, εἰ μὴ τὸ τῶν δακρύων. Μὴ ἀπελπίσῃς οὖν τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, μηδὲ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀποστῇς· ἀλλὰ δὸς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, δεόμενος καὶ ἱκετεύων αὐτὸν τὰς ὑπολοίπους ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· καὶ ὁ Θεὸς, ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος ὑπάρχων, δυνατός ἐστι, προκομιζομένης τῆς ἐγγράφου σου ἀπαρνητικῆς ὁμολογίας, συγχωρῆσαί σοι τὸ τοιοῦτον ἀσέβημα, ὥσπερ τῷ τὰ μυρία τάλαντα ὀφείλοντι· ἄλλην ὁδὸν ταύτης κρείττονα μὴ προσδόκα· οὐκ F ἔστιν εὑρεῖν. Ὁ δὲ πεισθεὶς καὶ λαβὼν παρ᾽ αὐτοῦ εὐχὴν, ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, θρηνῶν καὶ ὀδυρόμενος τὸ ἐν αὐτῷ γενόμενον ἀτόπημα. Καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, διεπώλησεν πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τὰς παιδίσκας ἀπέλυσεν, ἐλευθερώσας καὶ παρασχὼν ἑκάστῳ ἃ ἠθέλησεν, τὰ λοιπὰ δὲ ἐκκλησίαις καὶ πένησιν ἀγνώστως δι᾽ ἑνὸς πιστοῦ αὐτοῦ παιδὸς διένειμεν πάντα· τὴν δὲ μητέρα τῆς κόρης ἐκείνης, εἰς ἣν ἐξεκαύθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ ἀπωλείᾳ, μετακαθεζομένης ἐν μιᾷ τῶν ἐκεῖσε ἐκκλησιῶν, δέδωκεν αὐτῇ τρεῖς λίτρας χρυσίου εἰπών· Δέομαι ὑμῶν, εὔχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ· ἐμὲ γὰρ οὐκ ἔτι ἕξετε παρενοχλοῦντα ὑμῖν ἢ ἄλλῳ τινί· ἀλλὰ ἀπέρχομαι, ὅπου οὐκ οἶδα, κλαίειν τὰς κακάς μου πράξεις. Καὶ οὕτως διαπραξάμενος ἐκ τότε ἀφανὴς ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ῥίψας ἑαυτὸν πάντως εἰς τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, εἰς οὓς οὐδεὶς προσφυγὼν ἀπώλετο.

Ἡμεῖς δὲ οἱ ἀκούοντες τῆς φρικτῆς ταύτης διηγήσεως, δοξάσωμεν τὸν παντοδύναμον Θεὸν ἡμῶν· θαυμάσωμεν δὲ καὶ τὰ μεγαλεῖα τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὅτι καὶ τὴν ἀγαθὴν πρόθεσιν τῆς παρθενίας τῆς κόρης Μαρίας διεφύλαξεν, καὶ τὴν μητέρα ἄθλιπτον διετήρησεν, καὶ τὰ πρὸς τὴν χρείαν αὐταῖς καὶ τροφὴν δαψιλῶς ἐχορήγησεν, καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐρρύσατο, καὶ τῆς παραβάσεως τοῦ γενομένου ὅρκου μεταξὺ τῆς παρθένου Μαρίας καὶ τοῦ

EX MS. FLORENT

EX MS. FLORENT.

A τοῦ ταύτης ἐχθροῦ Ἀνθεμίου ἀναμαρτήτως διέλυσεν. Πρὸ γὰρ τοῦ πληρωθῆναι τὴν σὺν ὅρκῳ τελείαν προθεσμίαν τῶν δεκαπέντε ἡμερῶν, ταῦτα ὁ Κύριος ἐργάσετο, ὥς λέγειν καὶ ἡμᾶς κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν· Καλῶς πάντα πεποίηκεν ὁ Κύριος ἡμῶν· κἀκεῖνον δὲ οὐ μὴ ἀπώλεσεν, προσπίπτοντα αὐτῷ καὶ μετανοοῦντα, διότι ἐλεήμων ὑπάρχει ἐπὶ τοῖς μετανοοῦσιν, καθὼς αὐτὸς ἔφη· Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. Ἡμεῖς δὲ διαρκοῦμεν αἰτούμενοι αὐτόν, διὰ παντὸς σκέπεσθαι ὑπὸ τῆς παντοδυνάμου δεξιᾶς αὐτοῦ, καὶ ῥυσθῆναι ἀπὸ πάσης διαβολικῆς ἐπηρείας· ὅπως καὶ ἡμεῖς ἀξιωθῶμεν ἐπιτυχεῖν εἰς τὴν ἐπουράνιον αὐτοῦ βασιλείαν καὶ ταῖς τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἱκεσίαις. Ὅτι αὐτῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

babus, quod in usum et in alimentum erat, liberaliter præbens, ac timore etiam peccati illas liberarit, D quin imo transgressionem juramenti, quod inter Mariam virginem ejusque adversarium Anthemium intercesserat, innoxie caverit, ipsum dissolvendo. Prius enim quam dies quindecim, de quibus erat conventum, elaberentur, ista fecit Deus, adeo ut nobis liceat usurpare has Evangelii voces: Omnia bene fecit Dominus noster: neque illum sibi cum pœnitudine supplicem perdidit, quoniam pœnitentium miseretur, quemadmodum ait: Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam. At nos flagitare persistamus, ut omnipotente dextera ejus protegamur, omnique liberemur diabolica machinatione; ut nos quoque simus digni, qui in regnum cœleste pertingamus, Sanctorum adjuti precibus: quoniam Deum nostrum decet gloria omnis, et honor atque adoratio, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

cuncta optime disponens.

Mat. 7, 27

et 2, 17

DE SANCTIS VOTO ET FELICE,

B

FRATRIBUS CÆSARAUGUSTANIS,

E

ET S. JOANNE DE ATARES,

EREMITIS MONTIS PINNADENSIS IN ARAGONIA.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De eorum Actis, primum ab Anonymo, deinde a Macario Monacho sariptis, elevatione corporum, et cultu.

SEC. VIII

Situs loci,

Celebre admodum est cœnobium Pinnatense, *sub loco ab antiquis* Panno *dicto, vulgo* S. Juan de la Penna *appellatum, in Septemtrionali regni Aragoniæ parte, ac diœcesi Jacensi situm, a qua urbe distat duobus circiter milliaribus Hispanicis, duodecim vero ab urbe primaria Aragoniæ Cæsaraugustana. Locus ipse aspectu jucundissimus est, utpote longa densaque arborum compositione cinctus, sed difficilem habet accessum: circumcirca fontanæ aquæ scaturiunt ex visceribus rupium, et in plures dispersæ rivulos luxuriantia prata irrigant: undique prærupti montes* C *sublimia sustollunt cacumina: convalles vero tanta fructuum ubertate ac varietate decoravit natura, ut mentes accedentium primo aspectu inculta loci pulchritudo in admirationem trahat. Ibi aliquot ante constructum cœnobium seculis, cum Aragonia et reliqua fere Hispania gemeret sub jugo Saracenorum, vixerunt sanctissimi Eremitæ* Votus et Felix (*Priorem aliqui* Otonem *nominant*) *nobiles fratres, ex urbe Cæsaraugustana prognati, imo et hisce antiquior* S. Joannes de Atares *cognominatus a sua patria, quæ medio itinere inter Pennam et Jacam interjacet.*

ubi Sancti vixerunt,

2 *Loci historiam amplo volumine Hispanice descripsit, et anno* 1620 *vulgavit Joannes Britius Martinez Abbas, dumque illi ibi viverent, ibidem vult ab accolis Christianis electum coronatumque esse primum Sobrarbiæ, et (per quamdam anticipationem tituli) Aragoniæ Regem, Garciam Ximenez, cujus ibi epitaphium tale habeatur.* Hic requiescit famulus Senior Garcia Seimeno, primus Rex Aragonum, qui ampliavit ecclesiam S. Joannis, ibique vita functus sepelitur DCCLVIII. *Sed imposturam recentis fictionis arguunt, titulus* Regis Aragonum, *ignotus usque ad* XI *seculum annusque Æræ vulgaris Christianæ, pro Æra, Hispanis usque ad* XIV *seculum usurpata; imprimis autem vicinia Maurorum Jacensium, inter Sobrarbam et Pinnatensem eremum interpositorum, qui usque post mortem Garciæ tenuerunt urbem suam, primum inde ab ejus filio Ynico pulsi. Credibile enim non est, tenentibus iis Jacam, liberum Sobrarbiis transitum Pinnam fuisse, ad istic coronandum suum qualemcumque Regem, et mortuum ibidem tumulandum, locumque vel ecclesiam ædificiis augendam. Fieri tamen potest, ut Garcia isto regnante, ab anno (ut vult Brixius)* DCCXXIV *ad* LVIII, *vel etiam paucis annis ante, istic consederint* Votus *ac* Felix, *ibidemque vitam eremiticam produxerint quamdiu ille regnum.*

tempore Garciæ Ximenii Sobrarbæ Regis.

3 *Acta illorum scripsisse traditur Macarius, Monachus illius cœnobii; eaque ibidem in schedis MSS.* F *servari testatur Joannes Tamayus Salazar: quæ ut insereret suo Martyrologio Hispanico prolixius postulaverit, interposita etiam auctoritate Pellicerii Regii Chronographi, et Andresii Historiographi regni Aragoniæ, sed penitus obtinere non valuerit. Concinnavit ergo Acta illorum,* ex fragmentis, *ut inquit,* ejusdem Macarii Monachi, a Joanne Brixio relatis, et nonnullis aliis: *postea vero addit:* Hactenus Acta, quæ ex fragmentis diversorum potuimus elicere. *Nos Romæ existentes anno* MDCLXI, *in quadem antiquorum scriptorum Collectione, quæ Cardinalis Sanseverini fuerat, describendi facultatem offerrente illius herede ac nepote D. Josepho Costa, invenimus scripturas nonnullas eodem spectantes, acceptasque ut præferebat titulus* Ex processu dissolutionis unionis Oscensis et Jacensis, et erectionis Balbastrensis, et applicationis fructuum monasteriorum, inter jura productæ pro parte monasterii S. Joannis della Penna, habeturque folio 915 et seqq. Vita Sanctorum Voti et Felicis, et Joannis primi Eremitæ dicti monasterii. *Hujus Vitæ fragmenta nonnulla, Latine allegata a Brixio producto fuerant, eademque in Romano ecgrapho submictelantur miracula quædam Auctoris alterius, ut apparebat: quæ deinde cognovimus accepta fuisse ex Vita per Macarium Monachum scripta, postquam hanc etiam*

Vitam scripsit Macarius monachus,

qua antiquiorem aliam Romæ invenimus,

A *etiam integram obtinuimus ex originali Pinnatensi, beneficio R. D. Thomæ Placidi de Saraſsa y Claves Archivistæ, mediante R. P. Paschasio Canisio p. m. Societatis nostræ ac provinciæ Flandro-belgicæ Presbytero, tunc Barcinone residente ad obsequia sacra Alexandri II Ducis ac Principis Bournonvillani Cataluniæ Proregis, totam qua istic pollet auctoritatem huic operi promovendo velle impendere dignanter gratioseque professi.*

et cognovimus neutram scriptam ante sec. 14

4 *Collatione porro utriusque vitæ instituta, apparuit Macarium istum, non modo non fuisse Sanctorum ætati (uti Brizius prætendit) vicinum; sed auctorem perquam esse recentem; qui aliud non fecerit, quam Acta, ab alio multis collecta, ex* antiquorum fama et scriptura *quadam, exordio epilogoque exornare, verbis plerumque iisdem servatis, et qui miracula duo addiderit ex majorum traditione accepta. Priora autem illa Acta cum duobus in locis numerent* annos Domini *vel* Christianæ salutis, *non videntur antiquiora esse seculo* XIV; *quo, sicut supra insinuavi, Æra Hispanica, annis* XXXVIII *vulgarem nunc Æram prævertens, abrogata fuit apud Aragonios. Sed neque scriptura, quam allegat Auctor, vide vetustior potest judicari, cum Pinnatense* B *monasterium aliquoties exustum fuisse dicatur, deplorantibus Auctoribus jacturam veterum omnium privilegiorum atque instrumentorum, inter flammas factam; adeo ut præcipuum fundamentum rerum hic narratarum traditio sit, et quidem hominum montanorum rusticorumque, penes quos ea servata utcumque fuerit, quod iterum pulsis ab Aragonia denuo invasa Mauris, loca, quæ a pauci olim Eremitæ tenuerant, cœnobitis occupata est Cluniacensibus, ac postea Monachis. Quod autem secunde Vitæ auctor fuerit nuncupatus Macarius, nescivimus, vel tertius quidam scriptor, in præfatione Processu etiam relatu, historiar Pinnatensis Synopsim collegisset et ex priori Vita et fetens aequo, ut nonnullis relicto, etc. nam. 3 ita hujus: sed nos satis mirandum, quare Dominus Macarius, qui illius* (Voti *scilicet*) Vitam scripsit, ista prætermisit. *Dimus ergo etiam hanc Synopsim, licet utraque Vita eaque, ut ostensum est, non admodum vetusta, recentiorem, neque parochronismis carentem; multum enim facit ad qualemcumque historiæ integritatem. Nec omiserim indicare, quod unaquæque pars Romani ecgraphi* fuit collationata et comprobata cum originali XXX Januarii MDLXVIII, *ubi fidem faciebat ubique subscriptus* Martinus de Iribas Notarius.

Macarii vero nomen ex alia Synopsi.

Cultus 29 Maji.

5 *Ad cultum ipsorum Sanctorum quod attinet, prælaudatus Abbas Brizius indicat cap.* 14 Festum SS. C Voti et Felicis celebrari XXIX Maji, quo creditur Votus, senior Frater, decessisse: *ubi etiam habet potiorem partem veteris Hymni, in eorumdem Officio recitari soliti, juxta antiquum Breviarium Pinnatense, quem una cum proprio Collecta inde accepimus; fuerint facientibus, cuncta illa simul cum Vita a Macario scripta* in Regio *ipsius monasterii* tabulario *asservari*, Deltanneo la Ripa, Præposito Historiographo Regni Aragoniæ; Joanne de Murite, Priore de Salvatierra ejusdem monasterii Decano, Petro Bernet, Priore de Luesia post Decanum secundo. *Cap. 27 ab eodem Brizio indicatur elevatio sacrorum Corporum. Prius autem elevatum fuit corpus* S. Joannis de Ateres, *quod sub finem priorum Actorum dicitur* collocatum inter duo altaria, scilicet S. Joannis Baptistæ et Beatorum Juliani et Basilissæ: *quorum Acta illustravimus ad diem* IX *Januarii. Addit Brizius, tunc etiam fuisse* elevata corpora SS. Voti et Felicis, *censetque eos ista ratione* Catalogo Sanctorum legitime inscriptos. *Antonius Blascus de Lanuza lib. 5 Historiarum Aragonensium cap. 8, deinde* Vitam S. Joannis Atares; *et cap.* 9 Vitam et gloriosam mortem S. Voti et S. Felicis: *atque cum Brizio sentit,* primam elevationem corporum horum trium, contigisse *anno* DCCCXLII: *postea*

Elevatio corporum.

vero, cum an. MXCIV nova ecclesia fuisset constructa, D periisse memoriam sepulturæ B. Joannis Atares, ast Reliquias SS. Voti et Felicis, in quadam arca cum magna venustate depositas, et summa in veneratione habitas, utpote quod essent corpora talium et tam illustrium Sanctorum, Patronorum ac Fundatorum istius Sanctuarii, quorum memoria hactenus permanet. *Idem auctor edidit metricum opus lingua Latina, Peristephanon sivo de Coronis Sanctorum Aragonensium, in cujus libro 2 describit Acta horum trium Sanctorum, atque pro Voto nominat* Ottum: *ubi hæc Sanctis fratribus tribuitur victoria de Mauris obtenta, quæ sub illorum auspiciis et patrociniis, hoc modo:*

AUCTORE D. P.

6 Sanctus uterque, Patrum concordi fœdere primum
Compositas, jungunt felici in pace cohortes;
Mox animant verbis, præconia laudis adire
Concupiant, suadent vindictam, bella sequantur.
Nec mora, convicti monitis, ardore triumphi
Et zelo fidei alecti et dulcedine laudis,
Instituunt leges, Regem, mox arma capessunt,
Ejiciunt Mauros victos de montibus altis
Viribus instructi, totamque deinde Pyrenem
Subjiciunt Christo. Montanam mœnibus urbem
Jaccensem capiunt, Barbastrum, Ilerda multa E
Oppida conquirunt, longum subjecta per
ævum etc.

victoria de Mauris tributa illis.

Reliqua carmina legi possunt apud ipsum Auctorem aut apud Tamayum Salazar, qui ad hunc XXIX Maji ea recudit. Hieronymus Blanca, in Commentariis Aragonensium rerum, tom. 3 Scriptorum Hispaniæ illustratæ editis, pag. 580 et sequenti dicit etiam memoriam recenti tenere... de Joanne *addit, cum eum mortuus fuit, ...* colo religiose exp..., ... crederetur in cœnobio Cœlestium consortiis. *Martinus Carrillo, in ... Abbatum S. Joannis de Penna primos proponit* Eremitas, Joannem Atares, Votum et Felicem fratres, quorum tempore et intercessione actum fuerit de restauratione Aragoniæ, ejectis Mauris: *deinde addit,* eorum festum celebrari die XXIX Maji, eorumque Reliquias in veneratione asservari. *Idem lib. 3 Annalium pluribus eorum Acta prosequitur. Franciscus Diezius de Aynsa, in Antiquitatibus Oscensis lib. 3 de Episcopis cap. 3, Acta horum Eremitarum cum translationibus describit: quæ non est opus repetere, uti nec ea quæ habet Joannes Marietta lib. 6 cap. 31 de Sanctis Hispaniæ, sub hoc titulo,* de Sanctis Joanne, Voto, et Felice Eremitis. F

7 *Similia habent Garibayus lib. 21 cap. 7, Antonius Yepes tomo 3 Chronici Benedictini ad annum* 718, *et passim alii: quibus accensendus etiam venit Reverendiss. P. M. Fr. Antonius de Heredia, quondam Generalis Vallisoletanæ Congregationis S. Benedicti, deinde vero Abbas monasterii Hyrachensis in Navarra, inter Vitas Sanctorum Benedictinorum in formam Martyrologii digestas; quales se apud ipsum Auctorem in dicto Hyrachensi monasterio nuper vidisse, manuscriptas quidem, sed prælo paratas, testatus nobis est Archivista Thomas Placidus prælaudatus. Intersit ille sententiis Yepesii, Brizii, aliorumque, Auctorum, Eremitas nostros Benedictino Ordini adscribentium: contra quos nolo equidem disputare: censeo tamen Joannem Mabillonium prudentius egisse, in Actis Sanctorum Benedictinorum, ne illos imitaretur: sed nihil hoc obesse, quo minus Monachi Pinnatenses specialiter tenerentur, ut sibi proprios, istos sui loci fundatores ac primos incolas, quorum etiam sacra Corpora ibidem deposita sunt. In Actis solum dicuntur habitum eremiticum assumpsisse, nulla facta ullius Ordinis mentione. Martinus vero Carillo supra nominatus,* primum Abbatem Benedictinum *statuit* Paternum, ad annum MXX:

Non videntur fuisse Benedictini.

A MXV : *et antea asseruerat post Eremitas, ibidem aliquos* Clericos, castitatem observantes, simul in quadam communitate sub Abbatibus vixisse.

Ex MS

VITA PRIOR

Ex veteri MS. Monasterii Pinnatensis.

Occupata a Saracenis Cæsaraugusta,

Cum magnitudo meritorum venerabilium Christi Confessorum Voti et Felicis exigat, ut eorum gesta, quantum diligentia Divina permiserit, exprimamus: quæ antiquorum tum fama, tum scriptura nostris impulsit *a* auribus (quamvis historiarum *b* sagminibus cedentes, hujus [rei] ubique terrarum *c* memineritum) brevi proloquio in mentem quotannis revocare tenemur.

S. Votus cervum persequens,

2 Arabum igitur sævitia *d* Cæsaraugustam diu interim Hispaniarum partibus prætermissis silentio subjugante, in præfata urbe duo constiterant Fratres, alter Votus, alter Felix nomine; perfectissimi Christiani, divitiis affluentes, nobilique prosapia orti. B Quorum Votus ferarum venatui deditus, quadam die dum perlustraret abdita non minima montium, cervum reperisse dicitur: quem dum canibus gladiisque persequeretur, tandem aufugientem quam persequebatur, fera montuosa ac campestria decurrit loca, quousque ad altum devenit montem. Equo namque post cervum evolante, ipsoque nihil in aliud, quam in interitum cervi, gladio extracto intendente, ad abrupta evolavit montis. Igitur ex utraque parte conclusus cervus, ex una, qua persequebatur ab hoste; ex alia, qua sub eminentissima devenerat rupe, angustiabatur undique convictus *e*; quando quidem saltum ex alto specu dedit, et sub montem ruit. Cumque sonipes in ipso montis confinio, unde cervus interierat, devenisset, ac miles acerrimus morti propinquasse se cerneret: tantum dixisse fertur, Sancte Joannes, succurre mihi. In hac voce ita omnipotens Deus equi pedes, meritis sancti sui Joannis, duro silici adhærere fecit, quod adhuc *f* appareant ibi ungulis vestigia. Qui stupefactus ex tam improviso miraculo, ad semetipsum rediit; et liberatori suo Christo, meritis sancti sui Joannis, gratias reddidit.

a præcipitio servatur,

descendens in specum,

3 Enimvero de equo desiliens, ceu avidus scrutator, invitantem habitationis locum scire cupivit. Hinc extracto gladio quo accinctus erat, præscindendo quæ illic habebantur arbusta, semitam C introeundi reperit, qua ferarum genera ad fontem, qui sub monte derivatur, descendere solita erant. Prospectis itaque concavis rupium ac internis locorum, tandem ecclesiolam reperit, in honore S. Joannis Baptistæ antiquitus fundatam, et insepultum hominem ad cornu altaris jacentem. Tunc vir Dei admiratus, et diu cogitabundus, signans se signo sanctæ Crucis, orationeque facta, accessit intrepidus; et prospiciens vidit lapidem triangulatum, ejus capiti suppositum: in quo litteras stylo ferreo sculptas in hanc sententiam perlegit: Ego Joannes, hujus ecclesiolæ conditor et primus habitator; qui ob amorem Dei spreto hoc præsenti seculo, ut potui, hanc ecclesiolam fabricavi, sanctoque Joanni Baptistæ consecravi: in qua et vixi diutius Eremita, et nunc mortuus in Domino requiesco. Amen *g*.

reperit in ecclesiola corpus S. Joannis eremitæ,

et illud sepelit,

4 Hæc cum legisset, multis perfusus lacrymis, sæpe Deo gratias agens, Eremitæ corpus, ut potuit, humo cooperuit, præfatum lapidem supponens. Non enim passus est Dominus tantæ sanctitudinis viri neque corpusculum dimitti inhumatum, neque conversationem posteros latere; sed sibi providit tumulum, nobis virtutis exemplum. Fuit ab Ateres loco natus, tam sancta tamque sincera vitæ integritate, ut ab omni fæce terrena igne divini amoris D excoctus credatur: qui, cum pius Dominus servum suum ab agri opere fatigatum requiescere vellet, cœlicas advolavit sedes, circa annum Domini septingentesimum decimum *h* quartum.

circa annum 714

Ibidem ipse cum S. Felice habitat:

5 Sancto igitur Eremita sepulto, Votus vir Christianissimus, divino admonitus consilio ad propria remeans, prædiis, vineis, patrimoniis omnibus ac supellectilibus venditis, servis et ancillis libertati donatis, nec ne omnium rerum suarum, auri et argenti pretio, in cibos pauperum et captivos redimendos distributo; cum Felice fratre Creatoris jugo collum, superioribus *i* acceptis, submittere parato, ibidem Deo pro posse et scire serviendum devovit. Memorati ergo Dei famuli, totos se ejus servitio mancipare desiderantes, ad præmissum locum pervenientes, cellulis inibi constructis, eremitico habitu assumpto, ceu milites acerrimi patientiæ armis hostibus effugatis, in oratorio S. Joannis Baptistæ, viridariis, musco, herbisque utentes, usque ad finem vitæ velut in cælo feliciter conversantes, sancte efflarunt animas, anno septingentesimo quinquagesimo septimo *k*.

qui ambo mortui circa an. 757.

clarent miraculis.

6 Quibus hoc in cœnobio *l* honorifice sepultis, E excubantes ad eorum sanctissima corpuscula divinam die semper sentiunt custodiam: et aliquando deificum lumen, a cælo delapsum, apertis perceperunt oculis. Infirmi etiam, quacumque infirmitate depressi, ad sepulcra illorum venientibus, meritis eorumdem, præstante Domino, salus omnibus modis adhibetur. At ineunte tempore, jam Christiana religione *m* vigente, Catholici ampliorem fabricantes ecclesiam in honorem Christi Præcursoris B. Joannis, Joannis Eremitæ *n* corpus transtulerunt: quod in tumba parvula, inter duo altaria, scilicet sancti Joannis Baptistæ et beatorum Juliani et Basilissæ *o*, prædicto lapide *p* desuper posito, collocaverunt, anno Christianæ salutis nongentesimo vigesimo *q*.

Ecclesia construitur anno 920.

ANNOTATA.

a Impulsit *pro* Impulit, *aliaque similia, barbaro ævo facile invenies.*

b Sagmina *sunt* onera, *unde equus vel asinus* Sagmarius.

c Memineris, *id est*, memoriam faciens, *nescio an alibi adhuc legatur: verum has minus latinas voces credimus seculo* 12 *vel* 13 *antiquiores, quando stabilitis contra Mauros Christianorum rebus, majorique provinciarum parte recuperata, cœperunt litterarum studia reflorescere apud Hispanos.*

F d *Anno* 716 *Cæsaraugustam captam esse docet Brizius: nec ante an.* 1118 *recuperata est: Huesca vero citius scilicet an.* 1098.

e *Ita etiam Macarius, mallem tamen legere* constrictus.

f *Ast ea non amplius apparere satis indicat Brizius.*

g *Simile hoc est ei, quod de S. Rosalia Virgine Sicula legitur.*

h *Vereor ne hic annus per meram conjecturam sit scriptus, quia victus tunc a Mauris Rodericus Rex est, qui tamen in Aragoniam fortasse non penetrarunt nisi triennio post. Certe post captam Cæsaraugustam diu debet obiisse Joannes, nisi velis aliquot annis post mortem ejus primum fuisse revelatum corpus. Mallem ergo hæc facta credere circa annum* 718.

i Superioribus acceptis, *id est, Auditis quæ supra relata sunt.*

k *Brizius serius obiisse vult: nam cap.* 14 *asserit, Regem sepulturæ præsentem, non fuisse Garciam Ximenium, utpote jam mortuum; sed filium ejus Garciam Ynicum: verum hæc gratis asseruntur.*

l Cœnobio, *id est, Eremitorio quod tunc erat.*

in

A m *Aynzam enim acquisiverat, et Sobrarbiensis Regni caput constituerat Garcias Ximenius; filius vero eidem Jacam adjunxerat, et sic loci istius Christianitas, circa eremitorium S. Joannis tuta satis, florentior paulatim ibidem evasit, usque ad funestam cladem Regis Sancii, acceptam a Mauris an.* 835.

n *Ecgraphum nostrum,* Hoc emittere, *sed manifesto mendo; cum sensus exigat ut legatur,* Joannis Eremitæ.

o SS. Julianus et Basilissa *coluntur* 9 *Januarii. Brizius solius* Basilissæ *meminit cap.* 27, *et ait omnium trium corpora ab ecclesia subterranea, in qua primitus humata fuerunt, elata fuisse ad novam superiorem.*

p Lapide *scilicet* triangulato, *qui sub mortui capite inventus narratur supra num.* 3. *Sed incendio anni* 1492 *omnem hujus sepulcri corporisque memoriam abolitam, dolet Brizius; solatio autem fuisse ait Reliquias* SS. Voti et Felicis, *in arca decenti conservatas; eo fortassis quod hæc ab olim portatilis esset, corpus vero* Joannis *reclusum fuerit inter prædicta altaria sepulcro marmoreo, et sic consumptum cum ecclesia sit.*

q *Idem Brizius hoc factum vult anno* 842 *die* 4 *Febr. tali enim anno et die consecratam novam ecclesiam, ait constare ex scriptura bene authentica, sed ipse eam non profert: et vereor ut hæc scriptura alia sit quam quæ allegatur in Vita* 3 *num.* 5 *sub finem, in qua solus notatur dies dedicationis, factæ annis* 30 *ante donationem, ibidem consequenter indicatam signatamque tempore Comitis Fortunii: quod tempus cum extendi possit ultra annum* 950, *Dedicatio melius referetur ad annum circiter* 920. *Ita credetur locus, post Sancii cladem desolatus per annos* 70 *aut plures, ad priorem celebritatem restitui cœpisse seculo* 10 *pridem inchoato: quando ad ejus custodiam inducti Clerici Abbatem acceperint, qui Translationem* B. Joannis, *et quidem solius, faciendam curarint; ac deinde in Monachos commutati omnia paulatim auxerint, et novam denique a fundamentis ecclesiam fecerint, anno* 1094 *consecratam: quando alterum sanctorum Corporum translationem fuisse factum idem Brizius pro certo habet. Cum autem biennio post recepta esset de Saracenis Huesca, securitas omnino Pennatensi cœnobio facta est, cœpitque in tantam amplitudinem opulentiamque, excrescere, quantam Auctores describunt.*

B

VITA RECENTIOR

Auctore Macario Monacho Pinnatensi,

C *Ex MS. ejusdem Monasterii.*

Quia Sanctorum quos colimus

I Qui Sanctorum merita religiosa caritate mirantur, quique justorum glorias frequenti laude colloquuntur, eorum mores sanctos, atque justitiam imitentur: quoniam quem delectat Sancti alicujus meritum, delectare debet par circa cultum Dei et obsequium. Quare aut imitari debet, si laudat; aut laudare non debet, si imitari detrectat; ut qui alium laudat, laudabilis reddatur; et qui Sanctorum merita admiratur, mirabilis ipse vitæ sanctitate reddatur. * Nam si propterea justos, fidelesque diligimus, quod in ipsis justitiam fidemque suspiciamus; possumus et nos esse quod sunt, si faciamus ipsi quod faciunt. Neque enim difficile nobis est, quod ab ipsis geritur imitari, cum sine præcedenti exemplo ab antiquis talia gesta conspiciamus; ut non ipsi aliorum æmuli redderentur, sed æmulandæ virtutis se ipsos nobis præberent exemplum; ut dum nos ex ipsis, et ex nobis alii proficiunt, sic Christus in suis semper in Ecclesia laudetur. Vere, inquam, est laudandus, qui corda humana sancti Spiritus afflatu dilucidat, ut terrena postponere faciat, atque ad æternum præmium anhelando, mundum cum suis actibus celerius provocent exemplendo. D

II *imitanda sunt virtutes,*

A. MACAR. EX MS.

2 * Sed quia magnitudo meritorum Venerabilium Christi Confessorum Voti et Felicis traxit nos ad hoc, ut in quantum dignatio divina permiserit, exponamus eorum gesta, vel qualiter mentes eorum illustravit ignis divinus, ut favores hujus seculi respuerent, et ad illam civitatem cælestem, quæ mater est fidelium, pervenirent: non certum ex incerto; sed sicut fama antiquorum nostris impulsit auribus, cunctis fidelibus audire cupientibus enucleabimus.

III *scribitur Vita SS. Voti et Felicis,*

3 Tempore quo sævitia Arabum, dirutas Hispaniarum partes occupaverat, atque nobilissimam ac excellentissimam omnium urbium Cæsaraugustam suo dominio subjugaverat, in prælata urbe duo constiterant fratres, perfectissimi Christiani: quorum unus vocabatur Votus, alter Felix. Hi ergo inter rabida Paganorum degentes commercia, nimis affluebant divitiis: * erantque milites strenuissimi, accessu placidi, mente sobrii, castitate gloriosi, amatores justitiæ, misericordiæ integri, humilitatis instructores: postremo tales, quorum singulas laudes lingua humana enumerare non valet. Sed quo casu ad hunc tam remotissimum devenerunt specum, subsequens enarrat eloquium.

IV *Cæsaraugusta sub Mauris*

V *nobiliter natorum:*

E

4 * Occasio tamen accidens est, ut prius de situ hujus loci parum loqui debeamus, ut deinde ad eorum acta exponenda transitum faciamus. Situ ergo loci, condensisque arborum viriditatibus, pratorum quoque amœnitate, fontium a quoque venis [per devexa] pinnarum scaturientibus, bene se convenisse, nulli, qui prospicit, dubium est. Ad hunc ut fert antiquorum fama, devenit supradictus Beatissimus Votus, tempore quodam *b*: qui, ut supra diximus, ex Cæsaraugustana urbe ortus nobili prosapia, venerabilis Votus, venatui cervorum, aprorumque atque ceterarum ferarum erat deditus. * Quadam vero die, dum perlustraret abdita non minima montium, concavaque vallium, amœna necne loca silvarum ac pratorum, cervum reperisse dicitur: cujus dum ob interitum canibus gladiisque persequeretur vitam (tamdiu aufugiente, quam persequebatur, fera) montuosa ac campestria decucurrit loca, quousque ad præfatum deveniret montem.

VI *quorum prior in Pennam*

b

VII *venando progressus,*

5 Equo namque, post cervum evolante, ipsoque nihil in aliud, quam in interitum cervi, gladio extento intendente, cervus ad altiora evolavit montis. Igitur ex utraque parte conclusus cervus, ex una, quia persequebatur ab hoste, ex alia, quia sub eminentissima devenerat rupe, angustiabatur undique convictus *c*; quando saltum ex alto specu dedit, sibique mortem intulit. * Cumque sonipes in ipso montis confinio, unde cervus interierat, devenisset, ac miles acerrimus morti propinquasse se cerneret; tantum dixisse fertur: Sancte Joannes, succurre mihi: In hac voce ita Omnipotens Deus equi pedes, meritis S. Joannis, duro silici adhærere fecit, quod adhuc apparent sonipedis vestigia. Qui stupefactus ex tam improviso miraculo, ad semetipsum rediit; et liberatori suo Christo, meritis Sancti sui Joannis, gratias reddidit.

atque servatus a præcipitio ope S. Joan. Baptistæ, F

c

VIII

6 Enimvero de equo desiliens, et ut avidus scrutator *d* tantæ habitationis [scire] cupiens locum, extento gladio, quo accingebatur, præcidendo quo illic multa habebantur arbusta, semitam introeundi reperit, qua ferarum genera solito more, ad fontem, qui sub monte derivatur, descendere solita erant *. Prospectis, itaque concavis rupium, ac intimis locorum, tandem ecclesiolam reperit parvulam, in honorem Sancti Joannis Baptistæ antiquitus fundatam: cujus delectatio, ita animam ejus pellexit, quo devoveret,

d

ejusdem ibi ecclesiolam invenit;

IX

A devoveret, se ibi Deo, pro posse et scire, serviendum; multa quoque prece deposcens, quo superna Divinitas concepta animi ejus dignaretur perficere, atque adjutrix bonorum Jesu benignitas ejus juventutis ne remeare rarctur debeta; tandem consilio reperto, ad domum propriam redire disposuit. * Redditis itaque gratiis Deo, et Sancto Jonæ suo liberatori, ad propria remeavit. Venditis namque patrimoniis, prædiis quoque ac vineis, omnibusque supellectilibus, servis et ancillis libertati donatis, totum se Dei servitio mancipare desiderat.

EX MS. et ibidem eremiticam vitam agere decernens,

X

XI 7 * Distributo ergo pretio auri atque argenti, omnium quoque rerum suarum in cibos pauperum ac in captivorum et mendicis, cum suo sibi germano ad præfatum destinaverat reverti locum. Germanus vero, Felix nomine, ejusdem voluntatis, ejusdemque actionis, non renuit, sed ejus jussis obtemperans, Creatoris jugo collum submittere parat. * Die constituto, ad eumdem locum pervenerunt, habitu Religionis assumpto; ac similiter acerrimis hostibus effugatis, armis patientiæ, castrum Dei seseque pervigiles custodiunt. Multos denique annis in certamine decursis, quot ab incentore omnium malorum bella passi sunt, nulli mortalium absque eo, qui cuncta e cœlo prospicit, patet: quas ergo pertulerunt tentationes, aut quibus modis, aperte nescimus *f*.

eodem et fratrem Felicem addicit:

XII

e

B

f

8 Miraculum vero valde mirabile, quod a plerisque religiosis viri hujus regionis narrantibus cognovi, aperire curam. Quadam die, dum vir Domini solito more, in cella, quam sibi construxerat, consedisset. Presbyter quidem, qui ex vicino venire consueverat, ad sibi *g* serviendum more solito advenit. Quem dum soror perquireret, quo ire vellet, et nullo modo indicare vellet: soror, timens discipendium fratris, pedetentim vestigia ejus subsecuta, ad montem usque pervenit. Qua attendente, per devexum montis, descendentem eminus cernit, quasi per gradus, cujusdam vultus Angelici virum: qui solito more Angelus deferret missum a Deo panem viro Dei, deferre consueverat. Cum, ut ipsa cerneret, [illegible] ad virum Dei [illegible] se, ei cum ipso [illegible] familiariter suscepisset, [illegible] quia mulierum [illegible] obstare solet [illegible] zelo elatus virum Dei redarguit, cognominas pueris, quem descenderet, ex alto superveniens misit: atque in momento indignatione superna, supradictum ejus fractum *h* reddidit. Ab inde ergo sese cœlestem, superna derogatio cibum ei negavit, nec ulterius Angelo obsequente transmisit; quo vir Dei exinde laboriosius viveret, et ne ulterius ad se introeuntes taliter reciperet, ut fama secuti illo itas mulieres (quod absit) ad se intrare permitteret: timuit enim internus arbiter, totus pietate redundans atque justitia, ne unde ipsi ad pietatem servaretur, inde ille ad casum et alii tenderent *k*.

quibus ministrantem Presbyterum secuta soror,

g

causa fit subtracti ipsis alimenti Angelici.

h

C

k

9 Alio quoque tempore, sicut religiosis narrantibus viris agnovi vir Dei, dum laboriosius viveret propter supradictorum secularium familiaritatem, et ei divinus cibus deesset; cœpit viridariis uti, atque exinde poma colligere, et sibi causa potus mulsum præparare. Cujus cor, cum parentum cura tangeret, et ad omnipotentis Dei servitium eos vellet convertere, ne æstimaretur cum cibi ac potus obiisse penuria, beatissimum germanum suum Felicem transmisit, et hæc mandare curavit. Qui superni Judicis obediunt mandatis, et ejus amore secularibus se frustrantur pompis, quamvis ab hominibus longe sint remoti, inter hujus seculi tamen deserta sustentantur alimentorum pabulis. Vos hæc cognoscentes, carissimi, ad aliam, quæ est absque laboribus vitam, totis viribus tendite: et hanc lenocinantem, ærumnis et doloribus plenam, relinquite; quæ a mœrore incipitur; et, dum est, cum laboribus

Transmisso ad consanguineos fratre,

qui ad seculi contemptum eos hortetur,

agitur; ac termino appropinquante, cum labore et luctu terminatur, nihil absque *l* peccati gravamine secum reportans. Divitiis, cum maximo sudore acquisitis, filiis ac filiabus remanentibus, ac ipsis pessimo luxu eis utentibus, nihil pro parentum liberatione ex eis tribuentibus; cura acquisitoris a vermibus corrosa, pulvisque futura, nusquam cum Angelis in æternum erit victura. Multi namque hæc audientes, seculi blanditias lenocinia tota mente respuere, ac Dei servitio sese mancipaverunt. Exemplum hic ter Beatus sanctissimi ac gloriosissimi Martini secutus, qui post tam magnæ conversationis vitam, post tot miraculorum insignia, ad patriæ solum repedavit; ac matri Baptismatis unda purificante *m*, vitæ aditum patefecit æternæ. D

l

multos convertit.

m

10 Quia sancti viri hoc quod pro se, etiam pro proximorum salute ac libertate cupiunt; illud imaginarium gestantes opere, quod docente Domino super Propitiatorium habebatur typicali mysterio Arca et in Propitiatorio posita, quæ est Ecclesia ex gentibus collecta, duarum retinens urnarum manna, scilicet duarum Legum, corporis *n* ac sanguinis Domini sacramenta; virgamque Aaron quæ fronduerat, Beatam quoque Mariam, [quæ] nullo humano semine prægnata, [credatur] peperisse humani generis Salvatorem; duorum Cherubim obumbratur aspectu: quæ etiam Cherubim versis stabant vultibus, invicem se respicientia. Cherubim autem super arcam stare, est Sanctos contemplatione supernum amoris proximos præcellere; se invicem vero respicere, caritatem proximorum, ab illo interni intuitu motus, ad infirmorum [illegible] compos tenere, verbo prædicantium, sicut scriptum est: Qui audit, dicat, Veni. Sancti etiam, hæc et plura alia sacrorum voluminum [illegible] testimonia, se corrigendo, alios admonendo; [vel] exterres forent promisso, multa in hujus seculi spatio pertulerunt tormenta. Nam etsi sunt duo Martyrum genera, unum gladio, aliud longa patientia; est tamen unum æternus arbiter, qui utrumque examinat, [illegible] Sanctos [illegible] Sanctus; sed [illegible] tentationibus [illegible] corporibus [illegible] passiones.

Sancti enim in Ecclesia quæ assimilatur Arcæ,

n

E

similes sunt Cherubinis ejus, seque invicem respiciunt;

Ap. 22, 17

nec solum dicendi Martyres, qui sanguinem fundunt,

11 Vere enim quandoque laboriosius est vitam ducere solitarium, sitis famisque interdum impendio, et inter rupes montium frigore obrigescere, et absque ullius consolatione vitam anxiam et plenam ærumnarum in longum protrahere; quam cruciatu unius temporis aut unius diei, gladio occumbere. Aliquando vero antiquus hostis, quos sibi prompte resistere prospicit, pluribus laqueis enecare tentat. Aliquoties namque suæ improbitatis calliditate incentivam eis ingerit libidinem, aliquando cibi ac potus voracitatem, aliquando impatientiam, aliquando murmurationem, aliquando perturbationem mentis. Si vero conspexerit, nihil suam prævalere calliditatem, terrere incipiet per somnium. Quod si, nec ita prævaluerit, mirificas eis ostendit visiones. Omnibus autem, quas dinumerare longum est, calliditatibus peractis, si viderit servum Dei immobilem in cunctis permanere, ad apertas se convertit inimicitias, et aliquando conspectibus se manifestabit. Servo autem Domini tot ejus evitante astutias, tritus aufugiet: et Deo suum famulum protegente, qui prius terrebat, postea territus discedet.

o

sed etiam qui solitarie vivunt,

F

cum tentationibus dæmoniacis jugiter colluctantur:

12 Has ergo tam innumerabiles calliditates antiqui serpentis Beatus Votus patienter devicit; et in longum temporis spatium [vitam] trahens, ferendo superavit. Cumque jam tempus remunerationis adesset, et pius Dominus servum suum ab agri opere fatigatum, requiescere vellet, ne denarius, vineæ [cultæ] merces, diu fatigato operario negaretur,

sicut SS. Votus et Felix,

A tur; vocationis suæ terminum imposuit. Qui percepto Viatico totius perfectionis, cum centesimo fructu, lampade præfulgente, thalamum sponsi et regis sui prudens virgo intrare meruit. Qui cum die ultimo clausisset finem, in Oratorio Beati Baptistæ Joannis honorifice sepultus est; resumpturus ultimo examine carnem, cum Angelis in æternum victurum; eadem vestigia fratre ejus sequente. Excubantes autem ad eorum sanctissima corpuscula, divinam ibi semper sentiunt custodiam; et aliquando Deificum lumen, e cælo delapsum, apertis percipiunt oculis. Infirmis vero, quacumque infirmitate depressis, ad sepulcra illorum venientibus salus omnimodis adhibetur p. Præstantur in beneficia quærentibus, meritis Beatissimorum Confessorum Voti atque Felicis, præstante eodem Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat.

tandem beato fine mortui,

et miraculis clari.

p

ANNOTATA.

a *MS. et ex eo Brizius*, fontium aquæ venis pinnorum scaturientibus, *quod corrigendum censui: sunt autem* Pinnæ, *vulgo* Peñas, *idem quod rupes excelsæ: nomen istud ab asperitate adeptæ apud Hispanos.*

B b *Ibidem*, qui. c *Et*, quandoque.

d *Priora Acta*, invitante habitationis locum scire cupivit: *ubi*, invitanti *legere malui, ut sensus commodior haberetur.*

e *Hinc efficere vult Brizius, vere* Religiosos, *non solum* Eremitas *simplices, (quod solum ex prioribus Actis intelligebatur) et quidem Benedictinos fuisse*, SS. Votum et Felicem, *eoque comminiscitur Oscensem aliquem Episcopum, qui in Montanis istis, inter Christianos profugos, suum utrumque munus exercens, eos habitu donavit, et eorum dein professionem exceperit; aliquaque in historiam II Caput Brizio insumitur.*

f *Hactenus Lectio 6, et finis eorum quæ ex anterioribus Actis habet Macarius.*

g *Verosimile est hunc Presbyterum sanctis Eremitis Sacramenta solitum ministrare, atque hanc fuisse servitutem indicatam a Macario: quem ex hoc loco frustra conaberis propinquum Sanctorum ætati facere: cum quantumcumque longi temporis intervallum patiatur traditio, per quam ipse ea quæ scripsit accepit.*

h *Vereor ne diuturnitas temporis fecit hujus circumstantias nonnihil alterari a vero, versando illas per ora* C *rudis ac montani vulgi: unde postea Monachi didicere ac tradidere posteris, et hi Macario suspicor vero, quod ex diffusione, quo deinceps Sanctus usus sit [illegible], paulatim invaluerit ut diceretur, cœlestem fructum fuisse. Causam quoque subtracti Angelici cibi, non crediderim primitus fuisse mulieris accessum; sed quod is jam non esset necessarius ei, cui ab illa aliisque ejus admonitu ad Sanctum Eremitam visendum accurrentibus, necessaria ad victum cœperunt ex devotione ministrari.*

i *Ecgraphum Romanum*, nemini ipse; *Pennatense*, Ne unde ipse, ... inde illi.

k *Romanum*; tenerent; *Pennatense*, tenerentur.

l Absque: *id est* Præter.

m *Vide Vitam S. Martini, scriptam a Severo Sulpitio apud Surium cap. 4: ubi tamen aliud non leges, quam iter hoc in patriam susceptum fuisse a Sancto, statim postquam Clericali in ordine Exorcista fuit consecratus, primis sanctioris conversationis annis, nullisdum patratis ab eo miraculis.*

n *Brizius, nescio quid non excogitans, ut suadeat sanctos Eremitas, Presbyteros quoque ordinatos, et ipsimet Regi Garciæ a Confessionibus fuisse; etiam hæc verba eo trahit: cum referenda sint ad Ecclesiam, quam auctor Arcæ comparat; sicut deinde Sanctos in ea viros comparat Cherubinis, Arcam obumbrantibus seque mutuo respicientibus.* D

o *Ita ecgraphum Romanum; in Pennatensi est* Verum.

p *Neque hæc attestatio miraculorum eam auctoris vetustatem necessario infert quam prætendit Brizius; cum etiam seculo 14 aut 15 potuerint eadem fuisse continuata.*

SYNOPSIS HISTORICA a

Ex Anonymi Pennatensis MS.

Juxta ecgraphum Romanum.

a

Cum pro detestandis facinoribus a [illegible] Hispaniæ traditi essent, cum Rege Visigotorum novissimo *b* Ruderico, in manus Saracenorum; sicuti in gestis Regum Hispaniæ continetur, Christiani, qui evadere potuerunt, quidam in servitute eorum subacti, quidam fugientes per latebras et montuosa loca conscendentes, et diversi per loca vagantes, turres et munitiora tutaque loca fabricare voluerunt. Contigit ex his quosdam, amplius quam *c* [illegible], devenire in excelso quodam monte, nomine *d* Oroli, in Aragonia provincia: qui venientes, et spatiosum et delectabilem locum perspicientes, in loco qui vocitatur Panno fabricare conati sunt muros.

b *Occupata a Saracenis Hispania*

E *Christiani confugiunt in montem Aragoniæ:*

c

d

2 Cumque opus cœptum perficere conarentur, [illegible] est hoc Regi Cordubensi nomine Abderaman Iben Mozvia. Tunc Rex [illegible] misit exercitum validum, ex omni terra Hispaniæ, cum Duce quodam nomine Abdelmelik *f* Iben Quartum, et præcepit, ut [illegible] Aragonensis usque Pyrenæos [illegible], quos inveniret Christianos, qui [illegible] et Regi Cordubensi servire [illegible], deleret usque ad [illegible]; et dirueret [illegible] et castella, vel quæ [illegible] loca posse [illegible] videbantur. Cumque hoc decretum perficere conaretur supradictus Abdelmelik, venissetque in supradicto monte, ex latere quod vocitatur Rabeo, fixere tentoria in planitie Panni, et facto impetu adversus eos, [illegible] ab ipsis fundamentis diruerunt muros, [illegible], et duxerunt uxores suas, et filios filiasque eorum in captivitatem.

e

f *a Saracenis in monte caesi capiuntur.*

3 Qui locus inhabitabilis, et mansio solis extitit hominibus, donec Deo favente, ventum est ad tempus Beatissimi Voti: qui ex Cæsaraugustana urbe genitus, ut in ejus gestis continetur, exempto mucrone vepres et arbores secans, semitam angustam invenit, et ecclesiam parvulam, in honore Sancti Joannis Baptistæ constructam, sub ipso montis vertice in spelunca quæ maxima reperitur, et insepultum hominem ad cornu altaris jacentem, et signans se signo sanctæ Crucis, orationeque facta, accessit intrepidus et prospiciens vidit lapidem triangulatum ad caput, continens ita exaratum ferro: Ego Joannes, primo in hoc loco Eremita, qui ob amorem Dei spreto hoc præsenti seculo, ut potui, hanc ecclesiolam fabricavi, in honorem sancti Joannis Baptistæ: et hic requiesco. Amen *q*. Qui gratias Deo referens, accepto corpore involvit, ac sepelivit, superponens præfatum lapidem, desuperque cooperuit terra, ut potuit; sed non satis miramur quare Dominus Macarius, qui illius Vitam scripsit, ista prætermisit. Nunc vero revertamur ad cœptum opus.

Venit eo postea S. Votus, F

et S. Joannem sepelit: g

4 Memoratus igitur Dei famulus *h* Votus cum suo fratre Felice, ut potuere, sibi cellulas construxerunt, et usque ad finem vitæ feliciter permanserunt, et superstites quosdam viros honestos dimiserunt, scilicet *i* Benedictum et Marcellum. Qui Benedictus

h *itaque cum S. Felice fratre vivens,*

i

Ex MS. Benedictum et Marcellum successores relinquit.

A Benedictus construxit ecclesiam S. Stephani Protomartyris et Martini beatissimi Præsulis et Confessoris : Marcellus vero construxit ecclesiam in honorem sancti Petri Apostolorum Principis. Qui et ipsi eremiticam vitam ducentes, post non multum temporis spatium thecam corporis relinquentes, ut credimus, collocarunt animas suas in æthereis sedibus. Ab illis temporibus cœpit crescere eorum sanctitatis fama. Cumque jam annuente Domino jam cœpisset pars Christianorum crescere et decrescere gens infidelium Saracenorum ; contigit ut prodiisset quidam Comes in Aragonensi provincia, sub regimine *l* Fortunii Garsiæ nis Pamplonensis Regis, nomine *l* Galindus filius Aznari Comitis. Qui Comes fabricavit quoddam castellum, et imposuit illi nomen *m* Athares : et populare fecit per totam Aragoniam, quantum sibi licuit, multas ac diversas villulas, quas nobis referre per singula longum est : et divisit singulis villulis, secundum suum arbitrium, proprios terminos. Illo vero in tempore a paucis quodammodo supradictus habitatur locus.

l *l* *m* *Christiani post restauratas villulas,*

B 5 Non multo vero tempore transacto, in temporibus scilicet Regis Sancii Garsiæ Pamplonensis, mortuo Comite supradicto, iterum facta est magna percussio adversus Ecclesiam Dei : quoniam superatus est Rex *o* Ordonius, et facta est magna strages Christianorum ab *p* Abdaraman Rege Cordubensi. In tempore illo Saraceni transeuntes Pyreneos montes, pervenere nullo resistente usque ad Tolosam urbem : fugientes vero pauci Christiani ex supradictis villulis pervenerunt ad supradictam speluncam, et ibi morantes fabricaverunt ampliorem ecclesiam in honorem S. Joannis Baptistæ : et transtulerant corpus præfati Joannis Eremitæ, et posuerunt in tumba parvula inter duo altaria, scilicet B. Joannis Baptistæ et SS. Juliani et Basilissæ, ponentes supradictum lapidem desuper. Instruxerunt etiam alia duo altaria, unum dedicantes in honorem B. Michaelis, alterum in honorem B. Clementis ; feceruntque domos ad habitandum : et præfecerunt Abbatem *q* Transimeum, et elegerunt Clericos, qui voluntates proprias relinquentes, habitare voluerunt ibi. Transacta vero hac tempestate, iterum est pax Ecclesiæ Dei reddita, et unusquisque regressus est ad propria, præter Clericos qui remanserunt in jam dicta spelunca. Eisdem vero temporibus dedicata est ecclesia S. Joannis ab Ennicone *r* Episcopo die Nonarum Februariarum.

denuo fugati a Saracenis, *o* *p* *in monte Panno* *constituunt Abbatem :* *q* *r*

C 6 Cumque transissent anni pene triginta, et fama illius loci per ora vulgi crebresceret, contigit pervenire ad aures comitis *s* Fortunii eximii, qui tunc in temporibus sub regimine Regis Garsiæ Sanctionis filii, toti regimini præerat in Aragonensi provincia. Qui veniens in prædictum locum, constipatus caterva Militum, factaque oratione, susceptus est ab Abbate eximio cum Collegio cœterorum Clericorum caritative : et visis officinis cunctis, ascensuque montis cum planitie, placuit sibi locus conversatioque, et vita eorum. At illi cadentes ad pedes Comitis, flagitare cœperunt, ut illis hujus montis terminos impenderet, ubi laborare, vel caulas ovium instruere, suesque pascere possent. At ille, benigne annuens petitioni eorum, dedit eis unam speluncam, quæ est sub Orolis facie, cui nomen est Spelunca Gallionis, et inde devallat contra illa serra de Trasillos, arriba de fonte frigido, qui est a facie Aragonis, et inde vadit contrario de Caulo, quemadmodum dividit illa penia S. Cypriani in Suso : et quomodo vadit via, quæ exit de Spina-alba, et vadit ad summa de Enel-sito : et ex illa via quæ venit de Borzo rubro, ad illa Crola S. Juliani, et exit ad illum collem sub Oroli. Hac vero oblatione corroborata et firmata, mox commendans se, obnoxius illis recessit glorificans Dominum ; eo quod ipse in hac patria dignatus D esset demonstrare locum talem, qui et remotus esset a secularibus perturbationibus, et ad habitandum viris religiosis delectabilis. Qui veniens ad palatium retulit cuncta Regi, quomodo in tali loco devenisset et qualiter aptus religioni existeret, qualiterve habitatoribus terminum ad laborandum impendisset.

s *a Fortunio comite* *donatur spelunca Gallionis.*

7 Audiens hæc Rex Garsias Sancionis, ad visendum locum non multo post ipsemet, cum Palatino officio et Episcopo ejusdem temporis Fortunio, properare dignatus est : qui cum cuncta ut sibi relata fuerant vidisset, et placuisset nimium sibi locus talis, obtulit sibi quingentos siclos argenti, ut pro illo et pro statu Regni Dominum deprecarentur. Qui etiam terminum suprafatum, quem Comes illis impenderat, firmari præcepit Regalibus institutis : addens quoque herbarum pastum et abscindendorum lignorum licentiam de illo monte, qui vocetur Abitiro : abstulitque Comiti de Athares omnem calumniandi atque pignorandi adversus eos potentiam. Solutis vero jam annis multis, scilicet circa discur- E rentem *t* nongentesimum nonagesimum septimum, iterum venit Rex Garsias Sancionis, causa visendi locum et Fratres. Videns vero Abbatem et fratres inermes non posse defendere terminos, quos dederat loco ; posuit tale decretum super terminum ut si non fuisset transitione unius diei vel noctis, aut si non fuisset per bonam voluntatem Abbatis vel Fratrum, nullus præsumeret in totum illum terminum intrare vel pascere neque tentorium pecorum figere : quod si aliter fecissent, haberent inibi habitantes potestatem occidendi vaccas, porcos, camelos, sine ulla dubitatione et sine ullo pleyto Regali : facta donatione, anno quem supra memoravimus videlicet nongentesimo nonagesimo septimo, regnante Domino Jesu Christo. Et ego servus illius, Garsia Sancionis, cum conjuge mea *u* Oneca, in Pampilona et in Aragona. Sub ejus ejus imperio Episcopus *x* Fortunius in Pamplone. Fortunio Ximenones Comes in Aragona. Conservantibus et augmentantibus decretum sit pax et salus victoriaque in æternum. Amen : non servantes autem spolientur in infernum, Amen.

a Rege Garcia Sancionis, *eadem donatio firmatur et augetur,* *t* *et deinde circa 997 loco decreto stabilitur.* *u* *x*

ANNOTATA.

a *Hæc Synopsis, incertum a quo scripta, minus accurata est prioribus Vitis, neque caret chronologicis mendis, uti de pluribus chartis hujus monasterii observat Sandoval in Episcopis Pampilonensibus fol.* 19 : *eo quod monasterii incendiis deperdita monumenta, satis ignoranter fuerint restaurata.*

F

b Rodericus *pugnavit cum Saracenis* 3 *Septembris Dominica, anno* 713, *Littera Dominicali A, et post octo dies inter pugnandum occubuit. Porro sequenti ac proximis tribus annis tota denique Hispania est a Saracenis subacta, exceptis Asturiæ montanis.*

c Trecentos *fuisset asserit Hieronymus Blanca ; Ecgraphum Romanum* quadringentos.

d *Brizio et aliis passim mons* Urveli *dicitur, qui etiam multa hariolantur circa etymon nominis* Panni : *quibus omissis, solum noto ex Brizio, monasterio Pinnatensi supereminere locum undique abruptum, et duabus dumtaxat viis accessibilem, usque tam angustis ut ascensus possit a paucis prohiberi, quamvis non haberent nisi lapides ad sui defensionem.*

e Abderaman, ex linea Aben-Alaveri, *a Stephano Garibajo lib.* 37 *cap.* 1 *statuitur primus Rex Cordubensis factus anno* 758, *sed absque mentione harum rerum contra Christianos actarum :*

f Abdemelik *Garibajo lib.* 36 *cap.* 15 *statuitur Rex Maurorum ab anno* 685, *usque ad annum* 707, *ergo ante accessum illorum in Hispaniam. Apud Blancam* Abdemelichus

A Abdemelichus Abencatanus speluncam in Urvelis obsidione cepit, Christianos omnes cum feminis et parvulis gladio jugulavit, ac præsidia funditus evertit. *Missus autem dicitur ab* Abdalazizo Præfecto sub Alcalifa Ulit, *primo in Hispania Rege Maurorum. Et idem dicitur* Abdalazizus Hispali a suis anno DCCXIX interfectus.

g S. Joannem cælestes advolasse sedes circa annum 714 *in Vita prima dictum num.* 4.

h SS. Votum et Felicem, *post incursionem Abdelemichi solum illuc accessisse posset dici, cum jam aliquot annos vendendis possessionibus, et in pauperes distribuendis impendissent.*

i *Briztus de iis agit lib.* 1 *cap.* 15 *et seqq. et hoc eorum quasi Epitaphium addit: haud dubie a posteris, diu post eorum mortem, compositum:* Benedictus et Marcellus Eremitæ Cæsaraugustani, viri honesti et continentes, adhuc magis ampliaverunt præsentem ecclesiam, et duo altaria construxerunt, dedicaveruntque S. Petro et S. Stephano (quorum consilio

B Judex, medius inter Regem Enecum Aristam et Regnicolas Aragoniæ, Justitia vocatus, efficitur) et etiam sepulti hic sunt. *Verum hic est* Garcias Enecus, *sive* Yaniguez, *cujus regni initium statuit Garibajus lib.* 21 *cap.* 9 *ad annum Christi* 758, *mortem ad annum* 815: *et tempora conveniunt cum ætate* Benedicti et Marcelli, *quos Martinus Carillo vixisse ait usque ad annum* 815. *Alius vero ab hoc Rege est* Eniguez Ximenes Arista, *qui apud Garibajum lib.* 22 *cap.* 1 *cœpit regnare anno* 840, *et sic in Epitaphio videtur nomen* Aristæ *perperam intrusum.*

k Rex Fortunius, *dicti Garciæ filius, et successit anno* 802, *ob Pampelonam (ut creditur) a patre Mauris ereptam,* Pampelonensis *dictus.*

l Galindo *patri suo* Asnar, *primo Comiti Aragoniæ creato anno* 780 *et anno* 795 *vita functo, successit: de quibus agit Garibajus lib.* 30 *cap.* 3 *et* 4.

m Atharas *sive* Atares, *patria S. Joannis, inter montem Pinnatensem et Jaccam urbem, jam pridem nomen istud habebat, si fides primæ Vitæ detur.*

n Sanctius Garcias *successit* Fortunio *patri anno* 815 *mortuus ex vulnere in prælio cum Mauris habito, de quo Garibajus lib.* 21 *cap.* 11.

o Ordonius *Rex Ovetanus et Legionensis, quo anno cœperit regnum, variant auctores, aliqui annum* 827 *aut sequentem, alii annum* 837, *alii* 841 *assignant, alii serius cepisse regnum ajunt.*

p Abderaman II *apud Garibajum lib.* 27 *cap.* 5.

C *legitur regnasse ab ann.* 819 *ad ann.* 839 *ubi dicitur* Ordonius *cepisse regnum Ovetanum anno* 832, *et tempore Regis Mahometi e vita decessisse anno* 841, *atque sub utroque victorias obtinuisse: proinde videtur ista hæc clades ad præcedens seculum pertinere: quam tamen* Blanca *ad hæc tempora servat.*

q Transmiricus, *alias* Transimirus, *aut* Transiricus, D *a Martino Carillo assignatur ad annum* 872. • EX MS

r Enneco, Eneco, Iñico, *Episcopus Aragoniæ habitus, inter Oscenses collocatur.*

s *Hæc iterum non videntur satis convenire. Nam* Fortunius, *infra* Fortunio Ximenones *dictus, sub initium noni seculi statuitur vixisse. At Rex* Garcias Sanctionis *filius seculo decimo circa annum* 920, *aut paulo citius, incipit Garibajus lib.* 22 *cap.* 11: *in cujus charta ad annum* 926 *subscribunt* Dux Fortunius, et Fortunius Garseonis: *et in alia charta ad annum* 944 Fortunius Semenonis: *occasione quorum videtur confusio nominum facta.*

t *Debet* Æra *intelligi* 997, *qui est annus* 959, *quando adhuc vivebat* Garcias Rex.

u *Alias conjux appellatur* Teresa, *sed plures successive habuisse uxores potuit.*

x *Sandoval inter Episcopos Pampelonenses non admittit* Fortunium: *quem alii Episcopum* Aragoniæ et Jaccensem *appellant.*

HYMNUS E

Ex veteri Breviario Pinnatensi.

O Vote, et Felix, meriti Patroni;
Ut queat nostrum resonare quisque
Gesta tantorum, date, Monachorum,
Quæsumus omnes.

Insequens cervum Votus, in suprema
Rupis advenit juga, devolando
Quo cadit cervus nimis inde lapsus,
Undique pressus.

Inscius casus equus ipse tanti;
Mox equi primæ pedes applicantur,
Cum ruens clamat, Mihi tu faveto,
Sancte Joannes.

Hinc reviviscens, vepribus putatis,
Gratias reddens Domino, tetendit
In specum, quo funus erat Joannis,
Quod sepelivit.

Parce nunc nostris, Deus alme, culpis
Et domum semper tuearis istam
Qui globum mundi regis et gubernas,
Trinus et unus. Amen.

OREMUS F

Misericordiam tuam, quæsumus Domine, intervenientibus Sanctis Confessoribus tuis, Voto et Felice, clementer impende, et nobis peccatoribus ipsorum propitiare suffragiis. etc.

DE SANCTO ELEUTHERIO

G. H.

ARCANI IN LATIO.

Ex Martyrologio Romano et Ferrario.

XXIX MAII

Arcanum *vulgo* Arce *oppidum antiqui Latii, in hodierno regno Neapolitano, summa collem prope Melsem fluvium inter Arpinum et Aquinum, ab illo quatuor, ab hoc septem millibus distantem; a Cicerone, cujus ibi prædium fuit, memoratur in epistolis ad Quintum fratrem lib.* 3 *ep.* 1 *lib.* 5 *ep.* 1 *et lib.* 16. *Verba ejus Cluverius adducit lib.* 3 *Italiæ antiquæ pag.* 1016. *Hunc locum honoravit suo obitu et cultu Ecclesiastico* S. Eleutherius, *de quo Martyrologium Romanum hoc* XXIX *Maji ita habet:* Arcani in Latio S. Eleutherii Confessoris. *De quo, addit Baronius* vetera monumenta Ecclesiæ Aquinatis. *Verum ea non potuimus hactenus obtinere, et Ferrarius in sua Annotatione ad hunc diem ait,* Acta propria S. Eleutherii se non vidisse, licet ea ab Episcopo Aquinate non semel, per alios tamen flagitaverit. Quæ autem ex incolarum relatione accepit, *hæc sunt.* Memoria in Martyrol. Rom.

A

AUCTORE G. H. *Elogium ex Ferrario,*

2 Eleutherius, natione Anglus, SS. Grimoaldi et Fulci frater, una cum illis ex Anglia in Italiam peregrinationis ergo venit. Cum autem loca sancta Romæ multa cum devotione visitasset, ac Aquinum cum fratribus pervenisset; apud Arcanum oppidum Latii subsedit; ubi clarus miraculis sancto fine quievit. Extat ibi ecclesia suo nomini dicata: ad quam plures infirmi confluunt, et sanitatum gratias referre solent. *In MS. Vaticano Ecclesiæ S. Petri indicatur* S. Eleutherius, *sed* Episcopus *appellatur: et forte est S.* Eleutherius Papa *relatus* XXVI *Maji.*

fratres Sancti.

3 *De S. Fulco egimus* XXII *Maji. Hujus corpus est in oppido, Sancti-Patris dicto, diœcesis Aquinatis, ad limitem Regni Neapolitani, quod oppidum distat Arcano paucis duntaxat passuum millibus: propius etiam eidem adjacet vicus vulgo dictus* San-Lotiero, *quod* S. *Eleutherii esse vix equidem dubitaverim. Alter frater* S. *Grimoaldus colitur* XXIX *Septembris apud Pontem-Corvum, olim Fregellas, inter Ceperanum et Minturnas in regno Neapolitano, ubi Episcopi Aquinates sæpe resederunt. Memoria porro S. Eleutherii inscripta est etiam Martyrologio Anglicano, sed ad diem tertium Junii, cujus auctor* Arcanum *sive* Arke *collocat* in Apulia, *ibique ait* S. Eleutherium ex itinere Hierosolymitano reducem sancte obiisse. *Quæ per conjecturam videntur scripta. Nicolaus Episcopus Sarsinæ in Martyrologio Poetico eum hoc disticho exornat.* D

Memoria 3 Junii.

Cum Sanctis properans, patriis peregrinus ab oris,
Fratribus, ex Latio scandit ad astra poli.

DE SANCTA THEODOSIA,

B

SANCTIMONIALI ET MARTYRE CONSTANTINOPOLITANA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

E

D. P.

Causa et series Martyrii ex MSS. Synaxariis: encomium a Constantino Logotheta scriptum: hujus ætas et dignitas.

ANNO DCCXXVI *Statuam Salvatoris, in porta Palatii collocatam a Constantino M.*

Decimum Leo Isauricus annum funestæ tyrannidis agebat, quando impietatem diu antea animo decretam meditans, effectui tandem mandavit, ejecto Sanctissimo Germano Patriarcha, et in ejus locum substituto impio Anastasio. Mox enim atque tædium istud suum supra thronum Ecclesiæ collocavit, illarum removendarum initium fecit a vestibulo Palatii, quod ab ænea Christi statua eidem collocata nomen acceperat, ut Chalce diceretur. Vestibulum istud, teste Codino libro de Originibus C. P. Magnus Constantinus fundarat, in eoque statuam prædictam erexerat, quæ diu stetit annos quadringentos et quinquaginta*, cujus virtute mulier, sanguinis profluvio laborans, sanata fuerat, et multa alia facta erant miracula: *adeoque posita illa esset anno* CCCXXV. *Sed decepit Codinum supputatio sua, vel librarii in numeris transcribendis erraverunt; constat enim quod ante annum* CCCXXVIII. *Constantinus non applicuerit animum Constantinopoli ædificandæ.*

* Gr. ...

C

cum dejici jussisset Leo Isauricus,

2 *Ad rem ipsam quod attinet, testem de ea habemus, qui tunc vivebat,* Stephanum magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ Diaconum, *in vita S. Stephani Junioris, memorabile Martyrium ea occasione passi, danda a nobis,* XXVIII *Novembris, unde hæc accipe.* In his per potestatem agens hæreseos tyrannus, tentavit continuo Dominicam Christi Dei nostri imaginem, supra regias fores positam, eo loco quæ ab ipsa dicitur Sancta Chalce demoliri et igni tradere: quod et fecit. In ipsa autem demolitione zelo corroboratæ quædam mulieres venerandæ, generose insurrexerunt, apprehensisque scalis demolitorem sacræ imaginis Spatharium devolverunt in terram, eumque discerpentes tradiderunt morti; nulla deinde interposita mora procurrentes, invaserunt Patriarchalem domum, lapidibus impetentes impium Anastasium, vociferantesque, O caput impurissimum! o inimice veritatis! Ideone Præsulatum arripuisti, ut sacrosanctas statuas everteres? Quam contumeliam non ferens profanus ille, fuga sese subduxit e conspectu religiosarum mulierum; atque ad tyrannum sese recipiens, effecit ut illæ omnes morti traderentur.

id conatum spatharium occidunt piæ mulieres.

3 *Hæc ille, quæ pene iisdem verbis legere est in ea, quam ... Metaphraste, quæ S. Stephani Junioris Vita, omnesque accedere ... Lipomanum et Surium, nec non, inter opera S. Joannis Damasceni, propter inserta ibi argumenta de sacris imaginibus, ab eodem S. Joanne egregie erat olim propugnato. Ex dictis autem facile est colligere Theophanem, de tentata Dominicæ imaginis subversione, imo et perfecta, agentem uno anno citius quam de S. Germani depositione et Anastasii intrusione. Interim et credere possumus dictarum mulierum supplicio non ita repressum esse zelum Orthodoxorum, quin et alii plures, mulierum harum stimulati exemplo, conati sint ab eadem imagine arcere raptorum, vel postea adversari; tamque accidere, quod* Constantinopolitanus populus, ob novam istam doctrinam maximo dolore percitus, cum ipsum Leonem statuit invadere, tum multos ex Imperatoris famulitio, qui ab ærea porta Domini imaginem deturbabant, neci dedit: quo factum est ut in multos, pietatis ergo, membrorum mutilatione, verberibus, exiliis, damnis illatis animadversum fuerit.

et capite plectuntur:

idem scelus impedientes postea alii varie puniuntur.

F

Illarum dux S. Theodosia

4 *Sed quantumcumque animose egerint viri, egregii tamen conatus initium feminis adscribi debet: imprimis autem earum duci* Sanctæ, *de qua agere instituimus,* Theodosiæ: *cujus nomen et vitam morte nequeunt ut non ignoraremus, effecit religiosa Constantinopolitanorum civium pietas, qui crudeli lanienæ subtractum corpus, tum quidem pie condiderunt, postea autem, reddita Ecclesiæ pace, extulerunt religiosius, fortassis in eo ipso, ubi Sanctimonialis vixerat, cœnobio. Quoniam autem, diem, quo mactata crudeliter fuerat, addubitaverat in oblivionem sacræ persecutionis diuturnitas et tarditas scriptorum, placuit assumere nunc* XXIX *diem Maji quo Orientalis omnis Ecclesia celeberrimo cultu prosequitur* S. Theodosiam, Martyrem Cæsareæ in Palæstina, *de qua nos egimus die 3 Aprilis.*

5 *Ita nomen ejus inscriptum reperitur Menæis excusis, quæ fere sequitur Maximus Cytheræus* ἐν βίοις Ἁγίων, *ubi post encomium prædictæ antiquæ* Theodosiæ *additur* *Memoria* Sanctæ Hosio Martyris Theodosiæ Constantinopolitanæ, *cum allusione ad Arietinum cornu, quo cervix ei confracta est, per hujusmodi distichon:*

colitur 29 Maji

G

A Κέρας κριοῦ κτείνάν σε, Θεοδοσία.
Ὤφθη νέον σοι τῆς Ἀμαλθείας κέρας.
Alterum Amaltheæ visum est, Theodosia, cornu
Hoc tibi, quo Christo victima pulchra cadis.

cum elogio in MSS. Synaxariis.

6 *Eadem memoria, cum simili disticho, reperitur in MS. Synaxario Chiffletiano : ubi insuper hoc de vita, martyrio, et cultu ejus Elogium additur, quod ex ipso collatum cum textu Synaxarii Claromontani ad* XVIII *Julii, sic sonat.* Αὕτη ἦν ἐν τοῖς χρόνοις Θεοδοσίου [τοῦ Ἀτραμυττηνοῦ] γονέων εὐσεβῶν θυγάτηρ, ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ γενομένης ἑπταέτους ὁ πατὴρ ἐτελεύτησεν, ἡ δὲ μήτηρ λαβοῦσα τὴν παῖδα ἀπέκειρεν ἔν τινι τῶν ἐν Βυζαντίῳ μοναστηρίων· εἶτα καὶ ἡ μήτηρ τελευτᾷ, καταλείψασα τῇ Μακαρίᾳ τὴν ὅλην περιουσίαν αὐτῆς. Ἡ δὲ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τρεῖς ἁγίας εἰκόνας κατασκευάσασα [τοῦ Χριστοῦ], τῆς Θεοτόκου, καὶ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, τὰ λοιπὰ διένειμε τοῖς πτωχοῖς [καὶ ὀρφανοῖς]. Μετὰ δὲ τινα χρόνον Λέοντος τοῦ δυσσεβοῦς τῆς βασιλείας δραξαμένου, ὡς τοῦ εὐσεβεστάτου Θεοδοσίου ὑπεχωρήσαντος, διὰ τὸ μὴ πείθεσθαι τοῖς ἀσεβέσιν αὐτοῦ δόγμασι τὸν μέγαν ἐν Πατριάρχαις Γερμανὸν [τοῦτον μετὰ ξιφῶν καὶ ξύλων τοῦ Πατριαρχείου κατέβαλε]· ἀλλὰ καὶ τὴν ἁγίαν καὶ δεσποτικὴν εἰκόνα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τὴν [ἱδρυμένην] ὑπεράνω τῶν πυλῶν, ἐν αἷσπερ [διὰ τὴν χαλκότητα] ἡ ἁγία Χαλκῆ λέγεται, ἐσπούδαζεν ὁ θηριώνυμος καθελεῖν καὶ πυρὶ παραδοῦναι. Καὶ ἐν ᾧ ταῦτα ἐτελεῖτο, καὶ ὁ σπαθάριος [illegible] τῆς κλίμακος [illegible], [illegible] εἰκόνα κατελάβετο, εὐθὺς ἡ [illegible] Θεοδοσία [illegible] τὴν σπαθάριον [illegible] καὶ κατεκλάσθησαν τὸ πατριαρχεῖον, ἐλιθοβόλουν τὸν δυσσεβῆ Ἀναστάσιον τὸν ψευδοπατριάρχην. Παραυτίκα οὖν αἱ μὲν λοιπαὶ τὰς γυναῖκας ἀπεκεφάλισαν, τὴν δὲ Ἁγίαν [illegible] τοῦ Βοὸς, [illegible] τῷ [illegible] τοῦ τραχήλου [illegible] Περὶ δὲ τῶν ἀπείρων θαυμάτων, τῶν καθ' ἑκάστην δι' αὐτῆς ἐνεργουμένων, ἔξεστι παντὶ τῷ βουλομένῳ καταμαθάνειν. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σύναξις, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Διοκράτους, ἔνθα κεῖται τὸ ἅγιον αὐτῆς λείψανον. *Hæc illi: verbis quæ [ ] inclusi e Claromontano sumptis, ubi finis etiam sic diversus reperitur.* Λαβὼν κέρας ἀπέσφαξεν αὐτήν. Οὕτως οὖν καλῶς ἀγωνισάμεναι εἰς χεῖρας Θεοῦ τὰ πνεύματα ἑαυτῶν παρέθεντο. Τελεῖται δὲ ἡ ταύτης σύναξις, ἐν τῇ ἁγίᾳ μονῇ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Εὐεργέτου

B

7 Fuit hæc in diebus Theodosii [Adramyteni] piorum parentum filia, ex urbe Constantinopoli; quæ cum septennis facta amisisset patrem, mater accepit filiam, et in uno monasteriorum Byzantiorum attondit; deinde obiit etiam ipsa, relinquens filiæ suam omnem substantiam. Hæc ex auro argentoque tres sibi imagines comparavit, [Christi scilicet], Deiparæque sanctissimæ, et S. Anastasiæ, cetera distribuit in pauperes. Post aliquod vero tempus, cum impius Leo arripuisset imperium, piissimo Theodosio sese subducente; Magnum Patriarcham Germanum, eo quod nollet impio ejus dogmati adhærere, [cum gladiis et fustibus e Patriarchio] expulit, et sanctam atque Dominicam imaginem Domini nostri, supra portam quæ, [ab ipso simulacro, sancta] Ænea dicitur, collocatam, conatus est dejicere efferus atque igni tradere. Cum autem hoc ageretur, et spatharius [cum securi] jam esset in scalis; volens sacram effigiem amoliri: continuo S. Theodosia aliæque piæ mulieres arripuere scalas, et dejectum in terras spatharium neci dederunt; incurrentesque in Patriarchium, Anastasium pseudo-Patriarcham cœperunt lapidare. Statim igitur reliquæ quidem mulieres capite plexæ sunt, Sanctam vero crudelis quidam atque inhumanus carnifex trahens ad locum Bovis dictum, et cornu arietis rapiens, illud in cervicem furibundus impegit, eique martyrii coronam attulit. De infinitis porro miraculis, quæ quotidie per ipsam fiunt, cuivis scire volenti promptum est discere : agitur autem illius festivitas in monasterio Diocratis, ubi sancta ejus lipsana requiescunt.

C

D AUCTORE D. P.

Item 18 Julii.

8 *Eadem, sed ad* XVIII *Julii, quando forte aliqua elevati translative corporis memoria agitur, habentur in MS. Synaxario Claromontano, aliisque MSS. in Bibliotheca Ambrosiana Mediolani, et Ducali Subaudica Taurini repertis : sed in Ambrosiano Codice, pro tempore* Theodosii Adramyteni, *qui Leoni Imperium cessit, notatur tempus* Constantini Copronymi, *per manifestum errorem : et monasterium, quod alibi* Diocratis, *istic* Dexiocratis *appellatur sic autem revera appellandum docet Codinus, ex quo Cangius in sua Constantinopoli Christiana asserit,* Dexiocratem *hunc Patricium fuisse, et sub Theodosio Juniore floruisse, et ecclesiam una cum Gerocomio ipsi addito de suo nomine appellasse. In Claromontano autem, omissa miraculorum aut reliquiarum mentione, hæc ponitur clausula.* Accipiens cornu mactavit eam. Sic igitur pulchre decertantes, animas in Dei manus tradiderunt. Illius vero festivitas agitur in sancto monasterio Salvatoris Christi, dicti Benefici. *Cangius in sua Constantinopoli Christiana de hoc monasterio fuse agit, docetque haud procul a Blachernis juxta littus fuisse : cum quo videtur facere quod sequitur Encomium, dum num. 34 ait, prope littus se lisse contractum quemdam, isdeque sublatum humeris esse ad tumbam Sanctæ, ubi curatus est. Fortasse sociarum multarum corpora sepulta in Dexiocratis monasterio fuerunt; et propter communem earum cum* Theodosia *passionem, hujus quoque festivitas ibidem agi eidemque corpus requiescere censetur.*

Ad sepulcrum facta olim et scripta miracula

E

intercideruut cum primis Actis

9 *Prætermittimus [illegible], et [illegible] Encomio narrata, secundo [illegible] XVI [illegible] XIV [illegible] [illegible] quæ [illegible] pridem [illegible], quæ [illegible] Synaxariis, et [illegible] aliqua ipsius Sanctæ extitisse Acta, unde accepta sunt Synaxariorum MSS. Elogia : quæ Acta modo non inveniuntur. Utrorumque jacturam utcumque supplebit,* Τοῦ σοφωτάτου μεγάλου Λογοθέτου Κυροῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Ἀκροπολίτου, λόγος εἰς τὴν ἁγίαν ὁσιομάρτυρα Θεοδοσίαν : Sapientissimi et magni Logothetæ, Domini Constantini Acropolitæ, sermo in sanctam Hosio Martyrem Theodosiam : *descriptus ex Codice Vaticano. Constantinus iste, propinquus sepulcro Sanctæ ædes habitans, magnisque ab ea, tam in sua quam in generi sui persona, affectus beneficiis, hanc illius laudationem publice recitandam composuit : qualem invenimus in MS. Vaticano, intelligimus autem Viennæ quoque in Cæsarea Bibliotheca extare, et hic primum Græco-Latinam exhibemus : sed antea quærimus, quis Constantinus iste fuerit, et quo tempore vixerit. Ad hoc indagandum ipse nobis suggerit, generum sibi fuisse filium Principis Cholcorum, eumdemque nepotem defuncti Imperatoris ex filia, regnantis sorore, quæ Constantinopolitanæ historiæ periti facile intelligunt ad* Michaelis Palæologi, *filiique ejus* Andronici *senioris tempora sic aptari, ut ad nulla alia æque possint accommodari. Cœpit autem imperare Michael anno* MCCLX; *et filium Andronicum, conjugio Annæ filiæ Regis Pannoniæ junctum, ascivit Imperii sui consortem anno* MCCLXXII, *ipse autem obiit sub finem anni* MCCLXXXI. *Ejus ac filii res gestas accuratis commentariis prosecutus est Georgius Pachymeres, nondum Latinitate donatus a nostro Petro Possino, et Græco-Latine editus Romæ magnificentissimis ac plane regiis typis Barberinis. Ex eo didicimus, quod filiæ Michaeli fuerint tres, etiam nominatæ a Christodulo in epistola præfixa ad historiam Joannis Cantacuzeni;* Irene *scilicet,* Eudocia, *et* Anna. Irene *nupsit Asano Juniori Bulgariæ Regi;* Eudocia, *Principi Lazorum collocata, marito mortuo in monasterium sese recepit;*

F

pro his dantur facta et scripta circa finem sec. 13

a Constantino Acropolita Magno Logotheta,

cujus filia circa an. 1290 nupsit nepoti Michaelis Imperat. ex filia Anna

AUCTORE D. P.

A Anna, *filio Cralis Serviæ Regis desponsa quidem, sed conjuncta numquam, anno* MCCLXXVIII Michaeli *consanguineo suo nubens, attulit ei titulum* Despotæ : *et huic potuit datus esse* Principatus Colchorum, *ut ex eo matrimonio natus filius potuerit, circa annum* MCCXCV, *ducere uxorem filiam* Constantini Logothetæ, *de quo nobis in præsentiarum est quæstio.*

Non ipse anno 1273 legatus ivit Romam,

10 *Leo Allatius, in sua de Georgiis Diatriba edita* ***post Georgii Acropolitæ historiam, inter Legatos a Michaele missos ad*** *Gregorium X. anno* MCCLXXIII, *nominatum inveniens apud Pachymerem lib.* 5 *cap.* 17, ex Senatorio ordine, *primum* Magnum Logothetam Acropolitam; *dubitat, locusne hic intelligendus sit de prædicto* Georgio, *(quem etiam* Magni Logothetæ *functum officio constat) an de* Constantino, cujus complures orationes in Sanctorum festivitates tempus non invidit : ***in Diatriba autem de Simeonum scriptis,*** *præter hanc de S. Theodosia, tres earum a se conspectas numerat,* in S. Neophytum, in S. Theodorum Tironem, et in S. Joannem Damascenum. *Sed dubium ipse suum solvere videtur Allatius, quando ex Pachymere prælaudato allegat locum, ubi dicitur Andronicus Palæologus, post obitum patris,* ante alios usus Muzalone Theodoro, quem illius pater in Magni

sed pater ejus Georgius :

B Logothetæ Acropolitæ demortui locum sublegarat : ***utique*** **Georgii** : ***nam*** **Constantinus** ***noster vixit cum*** *Andronico, uti jam supra dictum est.*

a quo Michaeli Imp. commendatus puer, sed adultior gratia;

11 *Quin imo* Georgii *illius filius fuisse* Constantinus, *plane colligitur ex lib.* 6 *cap.* 26 *ubi narratur,* ***quomodo Michael*** Constantinum Acropolitam, quem a Patre Magno Logotheta acceptum educarat apud se, informarique optimis artibus curarat, *propter pertinaciam in Schismate,* privarit loco gratiæ quem prius habuerat, et a sua familiaritate removerit : ***quod factum antepenultimo Imperii anno. Verum cito*** *apud filium Andronicum recuperavit Constantinus, quod apud Michaelem amiserat : uti et Theodorus, ob eamdem causam gradu Logothetæ motus : qui cum eumdem ab Andronico recepisset, in ipso perseveravit, Protovestiarii titulo insuper auctus, usque ad annum* MCCXCIV, *quo obiit; et in ipso Logothetæ munere successorem habuit prædictum Georgii filium Constantinum, Imperatoria mox affinitate, uti supra diximus honoratum.*

sub filio ejus Andronico an. 1294 videtur factus Logotheta,

Quamdiu hic postea vixerit non reperio : unum verosimiliter videor posse dicere, Encomium S. Theodosiæ, ab eo scriptum fuisse ante annum MCCXI, *alioqui non omisisset celeberrimum istud miraculum quod lib.* 5 *de Andronico cap.* 32 *narratum a Pachymere infra dabi-*

familiæ nomine dictus Acropolita.

C *mus, quodque eodem contigit anno. Est autem* Magni Logothetæ officium proprium, *ut ait Codinus libro de Officiis,* mandata regia et aureas bullas ad Reges, Sultanos, Satrapas expedire : *isque ab eodem Codino numeratur in ordine Officialium Palatinorum duodecimus. Nec aliud præterea notandum circa hæc occurrit,* D *quam Acropolitæ appellationem, non fuisse patriæ, sed familiæ cognomentum : cum satis certum videatur, tam Georgium quam ejus filium Constantinum Constantinopolitanos fuisse : alia autem gentilium ejusmodi cognominum, seculis illis usitatarum exempla, quæ nequaquam* ***credi possint patriam, uti alias viderentur, notare, vide apud Leonem Allatium,*** *in præcitata de* ***Georgiis*** *Diatriba, ubi de Acropolita agit.*

12 *Hactenus de auctore et tempore scripti Encomii De loco Martyrii a* S. Theodosia *tolerati verbum unum* ***hic præmittendum superest. Constantinus num.*** **29** in Macello *pertractam Sanctam ait : Synaxaria, utique ex antiquioribus Actis,* πρὸς τὸν βοῦν, ad Bovem. *Hic locus an olim, vel saltem Constantini ævo,* Macellum *sibi adjunctum habuerit, eaque occasione mactatorum* ***animalium cornus ibidem ad manum essent; an vero id Constantinus per conjectandi licentiam ita scripserit, non*** *divino :* de Bove *scio ex Joanne Tzetse inter fora publica nominatum fuisse,* βοὸς ἀγορὰν, ἤτοι βοῦν τὸν τόπον; Bovis forum, seu locum qui Bos dicitur : *ex Codino vero de originibus, eum fuisse non valde remotum a Palatio : siquidem inter quatuor porticus, quibus urbem ornavit Eubulus, duas numerat,* a Chalce per Milium et Forum usque ad Taurum et Bovem et

Martyrii locus ad bovem.

unde sic dictus ?

E Hexakyonium ductas : *postea vero de Statuis agens :* in loco, *inquit,* nuncupato Bove, Maxima erat fornax, Bovis caput habens, in qua maletici puniebantur : quare etiam Julianus multos Christianos in ea combussit. Erat vero fornix illa, in figuram bovis conformata spectaculum longe maximum... et mansit usque ad Phocam, sed Heraclius eam conflavit, follium *(æreæ monetæ genus erat)* cudendorum causa. ***Torsit hic locus Codini interpretem Joannem*** *Leunclavium, quod pro,* ἐχωνεύθη conflatus est, *in MS. legebatur,* ἐφονεύθη mactatus est : *quæ si me-* ***taphora non est bovi æneo aptata, sphalma est librariorum;*** *ille autem eo non animadverso ita vertit.* Integra autem permansit fornax illa usque ad tempora Phocæ tyranni, qui ultimus omnium ab Heraclio in eo combustus. *Hoc de Phocæ morte nemo hactenus somniavit, neque vel per umbram extundi ex hisce verbis potest,* ἦν δὲ ἡ κάμινος ἕως Φωκᾶ· αὐτὴ ὑπὸ Ἡρακλείου ἐχωνεύθη λόγῳ φολέων : *unde vides quam parum possimus interpretibus nimium in opere festinantibus fidere. Est tamen verum, quod in Chronico Constantinopolitano,* ***Alexandrino perperam dicto, pag.*** **876** ***legatur, Phocæ cujusdam et Leonis Sacellarii corpora, trunco*** F *et diu raptata, ad Bovem delata tandem et concremata fuisse. Plura de Bove apud Cangium vide in Constantinopoli Christiana lib.* I *cap.* 24; *ubi de Foris publicis num.* XI, *multa lectu et scitu dignissima invenies.*

Codinus de eo illustratus.

ENCOMIUM

ENCOMIUM

Auctore Constantino Acropolita, magno Logotheta.

Interprete R. P. Daniele Cardono S. J.

***Ex Bibliothecæ Vaticanæ Codice* 800 *fol.* 91.**

PROLOGUS.

Γυναῖκα μὲν ἀνδρείαν ποῦ τις ἂν καὶ ὅπως εὕροι, ὁ σοφὸς ἠπόρησε Σολομών. Καὶ μάλα γε εἰκότως ἠπόρησε. Πρὸ γὰρ τῆς χάριτος ἀσθενοῦς καθάπαξ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πεφηνυίας διά τε τὴν τοῦ δυσμενοῦς ἡμῖν ἐξαπάτην σατᾶν, καὶ τὴν τῆς δεσποτικῆς παράβασιν ἐντολῆς, τοσούτῳ ἦν ἀδρανέστερον, ἐξ ἀκολουθίας ἐξίτηλον. Ἀφ' οὗ δὲ Θεὸς γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ τὴν πεπτωκυῖαν ἀνώρθωσε, καὶ τὸν τέως καθ' ἡμῶν ἰσχύοντα καταβέβληκε, καὶ χά-
B
ριτι κατ' αὐτοῦ κοινῇ πάντες τὴν νικῶσαν ἐλάχομεν· οὐχ ὅτι γε ἄνδρες κρείττους ἀνεδείχθησαν φύσεως, καὶ ὑπὲρ φύσιν ἠρίστευσαν, ἀλλ' ἤδη καὶ γυναῖκες ὑπερφυεῖς τινες ἀνεφάνησαν, καὶ τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς ἡμιλλήθησαν ἀγγελικῶς ἐπὶ γῆς ταῖς ἀληθείαις πολιτευσάμεναι, καὶ τῶν τῇδε καὶ γεηρῶν ὅσα δὴ καὶ ὑπέρτεραι φύσεις ὑπεριδοῦσαι καὶ ὡς ἀσώματοι τὸ σῶμα περιφρονήσασαι. Συχναὶ μὲν οὖν γυναικῶν, μετὰ τὸ μέγα καὶ φρικτὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος μυστήριον, ἀνδρεῖον πρὸς τοὺς κατ' ἀρετὴν ἄθλους ἐνεδείξαντο φρόνημα, γενναῖόν τε ψυχῆς πρὸς τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ κατὰ Χριστὸν ἀγῶνας παράστημα· ἡ δὲ νῦν ἡμῖν ἤδη προβεβλημένη πρὸς εὐφημίας ὑπόθεσιν, τὸ φερωνύμως θεόσδοτον ἀγαθὸν, Θεοδοσία, ἡ ἐν Ὁσίαις πυρίπιστος, καὶ ἐν Μάρτυσι περιβόητος, ταῖς μὲν τῶν πρὸ αὐτῆς ἡμιλλήθη, τῶν δ' οὐ πάμπαν ἀπελείφθη, τὰς δὲ λαμπρῶς ὑπερήλασε, τῶν δὲ μεθ' ἑαυτὴν ἁπασῶν πρόβολός τις ἄτρεστος ὡς ἀληθῶς ἀνεδείχθη, καὶ ἀκαταγώνιστος πρόμαχος· τοῦτο μὲν νουθετοῦσα καὶ καλῶς καταρτίζουσα, τοῦτο δὲ ὑπαλείφουσα, καὶ πρὸς τοὺς κατὰ Θεὸν ἀγῶνας ἐπαίρουσα, καὶ τὰ εἰκότα ὑπερασπίζουσα, ἢ μᾶλλον σπινθήρ τις εὐσεβείας εὑρέθη ὡς ἐν σποδιᾷ τῇ τότε κατεχούσῃ σκοτομήνῃ τῆς Ἐκκλησίας τὸ πλήρωμα· ὃς πρὸς μὲν μικρὸν, ὅ, τι διέλαθεν, ἤρθη δ' εὐθὺς εἰς πυρσὸν καὶ τοὺς μὴ τυφλώττοντας ἑκοντὶ καθωδήγηκε πρὸς τὰ σωτήρια. Ἀλλὰ τούτων μὲν
C
ἅλις· Τὸ δ' εἰωθὸς προσφθεγξαμένῳ καὶ νῦν, ὡς εἴη μοι τοῦ προκειμένου συλλήπτωρ Θεός, ἐγχειρητέον ἄγε τοῖς τῆς Μακαρίας ἀγῶσι, καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ταύτης ἐπιβλητέον παλαίσμασιν.

Prov. 3, 11
Natura humana per dæmonem et peccatum corrupta

Mulierem fortem ubi quis terrarum et qua ratione facile posset reperire, non parum addubitabat sapientissimus Salomon. Neque id sane immerito. Ante enim quam uberiore divinæ gratiæ copia cœlitus nobis uti esset concessum, et quo tempore natura humana, tum ob numquam non infesti nobis satanæ insignes fraudes, tum ob mandatorum divinorum prævaricationem continuam, suis admodum
E
viribus erat defecta; nil profecto mirum, si in majorem semper imbecillitatem delapsa, magis etiam quotidie magisque corrumperetur. At vero postquam hominis naturam Deus assumere, eamque miserabiliter sane habitam rursum erigere, quin etiam eum, quem ut infestum, sic longe quoque nobis esse valentiorem tristi experimento sentiebamus, graviter vulnerare non dubitavit; omnesque, communi ac sufficiente adversus dæmonem gratia instructi, victoriam sperare potuimus; tum sane non viri modo, qui robustiorem sortiti sunt indolem, eamdem præclare demonstrare sunt aggressi, etiam supra naturæ limites sese efferentes; verum imbecillioris quoque sexus virgines quædam et matronæ extitere illustres, quæ adversus eos, quorum vires nostris longe sunt superiores, animo plus quam muliebri decertare non fuerunt veritæ, Angelicam, si verum dicamus, in terra vitam ducentes, et veluti ex alto despicientes quæcumque in orbe hoc non sunt, sed videntur magni facienda: animæ profecto seipsis altiores effectæ, quæ cum corpora sua ubique circumferrent, sic tamen quasi extra corpora, absque ulla eorum cura, versabantur. Earum igitur, quas modo dicebam, mulierum non paucæ, post ingens illud ac sacro quodam horrore plenissimum Dei ac Salvatoris
F
nostri, carnem nostram suscipientis, arcanum, ingentes ad virtutum quantumvis arduarum exercitationem subeundam animos, et virile quoddam mentis robur ac propositum in iis certaminibus ostenderunt, quæ pro Christo et exemplo Christi sustinuere. Verum illa quæ laudanda, hodie nobis est proposita, et velut pulcherrimum quoddam donum a Deo mortalibus concessa, non a rei veritate alienum sortita est nomen, Theodosia, interque alias Virgines sanctissimas ferventissimæ fidei prærogativa insignis, et inter Martyres celeberrima, cum iis omnibus quæ ante ipsam extiterunt pulchre contendit de victoria. Harum enim aliis nihil admodum de gloria concessisse, alias etiam non sine præclara sua laude visa est superasse; cunctis vero, quæ ipsam aut secutæ jam fuerunt aut porro sequentur, præses certaminum fortissima, et inexpugnabilis facta est propugnatrix; partim ad fortiter certandum, impellens verbis et pulchras in pugnam vires sufficiens; partim ad propius cum hoste congrediendum fortiterque pro Deo audendum, rebus instruens et sermonibus incitans, atque etiamnum certantes ipsa pro cujusque meritis auxilio suo fovens ac protegens; nisi dicere malis scintillæ cujusdam rationem habuisse Theodosiam. Quod si dicas, vivam intellige pietatis ac religionis scintillam, sub sordido illo repertam cinere, quo universa Ecclesiæ facies, veluti caliginosa quadam nocte, id temporis obtegebatur: quæ quidem paululum prius delitescens, ac dein repente excitata, in flammam erupit clarissimam, ut ea duce quotquot non omnino cæcutiebant, in rectum pulcherrimæ salutis tramitem ultro reducerentur. Sed de his modo satis: ideo autem ea præmittenda duxi, ut operis suscepti adjutor mihi Deus adsit. Nunc igitur B. Martyris in certaminibus fortitudinem, et in arena pro Deo suo gloriose depugnantis constantiam exhibeamus.

per gratiam Salvatoris restituta,

sexum etiam fragiliorem ad fortia roborat,

e quo non pauci extitere illustres;

sed præcipue Theodosia

omnibus Dei causa certantibus in exemplum

et ducem proposita.

CAPUT

A. CONST. ACROPOL. EX MS.

CAPUT I.

S. Theodosiæ natales, adolescentia, vita monastica.

Constantinopoli urbe regia,

Atque ut inde initium ducamus sermonis, unde ars dicendi (quæ et ipsa positis a natura sanctionibus religiose obsequitur) incipiendum esse præscribit, ex iis quæ in terra sunt posita, et ex quibus principium omnes ducimus; a loco, inquam, et aliis nascendi adjunctis, principium quoque faciemus dicendi. Nativitatis igitur locum nacta est Theodosia, ipsam magni Constantini urbem, decantatam adeo Ausoniorum Imperatorum sedem regiam, universi quondam orbis complexam imperium, cujus ad quatuor mundi partes extremas fama nomenque inclitum pervasit; quam innumeris abundantem bonis, nihil ita ad posteros ornavit, aut unquam est exornaturum, quam ipse qui eam condidit, et præsentia sua præsidioque fulcivit, Magnus Constantinus; pulchris in Dei causa laboribus ad finem perductis memorandus, et Regum omnium Christianorum longe primus, *nata Theodosia,* firmum religionis ac pietatis fulcrum, fidei nostræ
B sanctissimæ propugnaculum sane validum, ac post præcipuos illos Apostolos ipse quoque dicendus Apostolus. Tali itaque natali solo Virgo ista beata prodiit, tali civitatis suæ (patriæ) gavisa est Principe et inclaruit Patrono. Dicam, equidem, et quod res est dicam; eumdem illum, quem modo descripsi, ipsa habuit Progenitorem, eumdem instituendæ vitæ Præceptorem, eumdem ad veram, quæ in Deo et a Deo est, gloriam ductorem.

parentibus valde piis,

3 Est autem qui illud quoque cognoscere fortassis desiderat, quales Theodosia quantosque felici sorte nacta sit parentes? qua in Deum fide ac religione? Ita profecto habeat; supremam illos Dei majestatem præcipuo quodam cultu et amore fuisse prosecutos: tum vero summa accuratione universa ejusdem Dei mandata semper implevisse. Quid opus pluribus? Quantis circumfluxerint divitiis, quantaque gloria, silentio prætereo; breviter pronuntio, parentem utrumque habuit Theodosia, prole tam sancta tamque illustri dignissimum. Ipsa autem, cum tenera adhuc virguncula septimum ætatis suæ annum nondum esset prætergressa; cumque ad hoc ut sine reprehensione vitam hanc mortalem decurreret, et caducis insidiis facta superior, illud vivendi institutum, quod Deo potissimum esset visum, arriperet, patris etiamnum consilio et provi-
C dentia indigere videretur, eodem orbata fuit. *primum patre septennis orbatur* Sed nec ita necessariis ad instituendam recte vitam præsidiis fuit destituta. Idem quippe ille qui omnia nostra, diu etiam ante quam lucem hanc ingredimur, cognoscit; qui nobis deinde obventura, ab eo jam tum tempore quo materno adhuc utero coercemur pro sapientia sua optime disponit; et quos vult præcipua quadam cura, sive e maribus sive e feminis, fovendos eligit; hic, inquam, paternam suam providentiam erga tenellam adhuc virginem desiderari non est passus. Simul enim parens [Theodosiæ vitam hanc cum morte seu meliori potius vita commutavit *et in monasterio collocata,* simul et mater caducis mundi rebus, mundoque ipsi nuntium remittens, secretæ ac religiosæ domus septis seipsam filiamque inclusit, ubi ad vitam præclare ducendam pulcherrimis eam præceptis curavit imbui.

4 Tribus omnino annis una cum filia traductis in loco illo et exercitatione, nihil quod laude dignum aut Deo placitum cognosceret omittens, pia *tribus post annis etiam privatur matre.* Theodosiæ mater, vivendi finem fecit, et terreno relicto domicilio in cœlestem sese habitationem transtulit. Tantum vero earum quæ hic videntur Filiæ suæ reliquit divitiarum, quantum a piis in egenos elargitionibus ipsi superfuit: illas videlicet

Ἀλλ' ἵν' ἀρξώμεθα, ὅθεν ποθὲν ἡ τέχνη, τοῖς τῆς φύσεως τάχα κατακολουθοῦσα θεσμοῖς, παρέδωκεν ἄρχεσθαι, ἐκ τῶν κάτω καὶ καθ' ἡμᾶς, ὅθεν καὶ τὴν ἀρχὴν πάντες ἔχομεν, τῆς γενέσεως τὴν ἀπαρχὴν ποιησόμεθα. Ταύτῃ πατρὶς μὲν ἡ Κωνσταντίνου τὸ περιλάλητον Αὐσονίων βασίλειον, τὸ πάλαιον τῆς οἰκουμένης ἀρχεῖον, τὸ μέχρι περάτων τῆς γῆς διεξιὸν τοὔνομα, ἥν, μυρίοις καθ' αὑτὴν εὐθηνουμένην ἀγαθοῖς, οὐδὲν οὕτως ἐκόσμησε καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἔχει κοσμεῖν, ὡς ὁ ταύτης πολιστής τε καὶ πολιοῦχος, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, τοῖς κατὰ Θεὸν ἀριστεύμασιν ἡ τῶν κατὰ Χριστὸν ὡς ἀληθῶς βασιλέων βάσις, τὸ τῆς εὐσεβείας ἔρεισμα, τὸ τῆς πίστεως στήριγμα, ὁ μετὰ τοὺς Ἀποστόλους Ἀπόστολος. Τοιαύτης ἡ Μακαρία πατρίδος ἔτυχε, τοιούτῳ πολιστῇ καὶ πολιούχῳ σεμνύνεσθαι εἴληχεν· ἐρῶ δέ, καὶ τάχα γε εἰκότως ἐρῶ, τοιοῦτον ἔσχε τὸν πρόγονον, τῷ αὐτῷ διδασκάλῳ, τοιούτῳ γε ὁδηγῷ πρὸς τὴν ὀρθὴν περὶ Θεοῦ δόξαν ἐχρήσατο.

3 Ἀλλὰ πόθεν τις ἴσως μαθεῖν καὶ ὁποίων ηὐμοίρηκε E
τῶν ἀρχηγετῶν τῆς γενέσεως, καὶ ὁποῖοίπερ οὗτοι τὰ πρὸς Θεὸν ὄντες ἐτύγχανον; Εὐσεβέστατοι, καὶ φιλόθεοι, καὶ τῶν τοῦ ἐντολῶν Θεοῦ ἀκριβεῖς φύλακες. Τί δεῖ πολλὰ λέγειν; ἐῶ γὰρ ὡς ἐκόμων πλούτῳ, καὶ δόξῃ ἀπήλαξαν· ἐν βραχεῖ δὲ φημί, γεννήτορες τοιούτου τῷ ὄντι γεννήματος ἀξιόχρεῳ. Ἀλλ' οὔπω τελείας γέγονεν ἡλικίας, καὶ ἀποστερεῖται τοῦ πατρός, ἑπταέτης ἔτι τυγχάνουσα, καὶ πολλῆς ἔτι δεομένη τῆς προμηθείας, ὡς ἀμέμπτως τὸ ζῆν ἐκμετρήσειε, καὶ τῶν παγίδων ἀνωτέρα γενομένη τοῦ δυσμενοῦς, ὡς τῷ Θεῷ βουλητὸν τὸν τοῦ βίου δρόμον ἀνύσειεν· ἀλλὰ ταύτης οὐρανόθεν οὐκ ἠμέλησεν. Ὁ γὰρ εἰδὼς τὰ πάντα πρὸ τῆς τούτων γενέσεως, ὁ ἀφορίζων ἐκ καὶ ἐκ μητρικῶν ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας ὁρῶν, καὶ ἐκλογὴν ἀεὶ περιποιούμενος ἑαυτῷ καὶ τῆς Μακαρίας ταύτης, ὅσα καὶ πατήρ, προὐνοήσατο. Ἅμα τε γὰρ ὁ πατὴρ τὸν βίον μετήλλαξε, καὶ ἅμα γε ἡ μήτηρ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ χαίρειν εἰποῦσα, ἑαυτὴν καὶ τὴν ἑαυτῆς παῖδα σεμνείῳ τε περιέκλεισε, καὶ σεμνῶς βιοῦν προσέταξεν ἐκπαιδεύεσθαι.

4 Τρία τε γὰρ ὅλους ἐνιαυτοὺς κατὰ τὸ ἀσκητήριον, καὶ πᾶν ὅ τι Θεῷ [illegible] φίλον καὶ ἀρεστὸν, καταλύει τὸν βίον, καὶ τὴν γῆν [illegible] μετέστη πρὸς τὰ οὐράνια, πλοῦτον τοσοῦτον [illegible] καταλιποῦσα, ὅσος γε ὑπελείφθη καὶ [illegible] τοῖς πένησι, καὶ [illegible] κρείττονα καὶ [illegible], [illegible] F
[illegible], ἀλλὰ καὶ λίαν [illegible], καὶ τὸ μεῖζον πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν πορείαν καθοδηγεῖ, καὶ πρὸς τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον, ἀπρόσκοπτα βαδίζειν ποιεῖν. Τί γοῦν ἡ Μακαρία, πῶς τοῖς δικαίοις αὐτοῖς χρήμασιν ἐχρήσατο, πῶς, ὡς ἔδει; ναί, ὡς ἔδει· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τὸν μὲν γὰρ φθειρόμενον πλοῦτον παραυτὰ σκορπίζει τοῖς πένησι, τοσοῦτον παρ' ἑαυτῇ κατασχοῦσα, ὅπόσον εἰς θείους ἀποχρήσειν τύπους ἐνόμισε. Δι' οὗ καὶ τρεῖς εἰκόνας ἐκτήσατο, τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν τῆς πανάγνου τούτου Μητρός, καὶ πρός γε τὴν τῆς πολυάθλου Μάρτυρος Ἀναστασίας, ἣν ἐκ τῆς δοθείσης ταύτῃ περὶ αὐτὰ χάριτος, Φαρμακολυτρίαν ὁ Χριστώνυμος κατονομάζειν οἶδε λεώς.

5 Ἀλλ' οὕτω μὲν περὶ τούτου διενοήθη καὶ διεπράξατο. Περὶ δὲ τοῦ λοιποῦ πλούτου, τοῦ ὡς ἀληθῶς πλούτου, καὶ μὴ διαψευδομένου τὴν κλῆσιν, πῶς, ἄρα ζητεῖ τις, ἐσκέψατο; Λίαν συνετῶς. Καὶ ὡς οὐκ ἄλλως ἐχρῆν· Οὐ δὲ γὰρ ἠνέσχετο μὴ παραυτὰ φιλοσοφῆσαι τελεωτερόν τε καὶ ὑψηλότερον, καὶ ἀποστέρξαι μὲν τὰ τῇδε, περὶ δὲ πλείστου τὰ ἐκεῖσε ποιήσασθαι, ἀμέλειτος καὶ ὡσεὶ τελείας οὖσα τῆς ἡλικίας· καὶ ὡς εἰς ἄκρον ἐληλακυῖα φρονήσεως, τῆς κατ' ἀρετὴν συντονίας οὐ καθυφῆκεν ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρχειεδεστάτων ἀρξαμένη, τῶν ἀκροτάτων μέχρι ἀφείκετο, οὐδὲν οὐδόλως παραποδισθεῖσα. Οὐ δ' ὃ καὶ τελείους κατὰ καιροὺς ἔσφηλε περὶ τὰ μέσα· καὶ ἃ

δή

A. CONST. ACROPOL. EX MS.

A δὴ τοῖς πολλοῖς ὑπὲρ τὰ ἄκρα νενόμισται φθάσασα, μεῖζόν τι περὶ ἑαυτῆς ἐφαντάσθη· ἀλλὰ κατὰ τὴν δεσποτικὴν διὰ παντὸς πρόσταξιν, ἀχρείαν ἑαυτὴν δούλην ἐνόμιζε, καὶ ὡς οὐδὲν οὐδαμῶς τῶν ὀφειλημένων ἐκπληρώσασαν ἐταλάνιζε· Κατά τε τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου θείαν καὶ σωτήριον ὑποθήκην, ἐπιλανθανομένη τῶν ὄπισθεν, ἐπεκτείνεσθαι τοῖς ἔμπροσθεν ἔσπευδεν, νηστείᾳ τὸ σῶμα μαραίνουσα, ἀγρυπνίαις ἀδιαλείπτως ἐμμένουσα, διηνεκεῖς τὰς πρὸς Θεὸν ἱκετηρίας ποιουμένη, καὶ ὅλη καθαπὰξ γινομένη τοῦ κρείττονος.

6 Ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς τὸ θεῖον καὶ τὰ θεῖα οὕτως ἦν ἐνεργής, οὕτως ἦν σύντονος. Πρὸς δὲ τὰς συνασκουμένας αὐτῇ μοναχάς, ὅπως εἶχεν; ὅπως διέκειτο; Ἆρα γε ἐκ τοῦ ὑπερέχοντος ὡμίλει; ἆρά γε ὑπερετίθει σοφὸν ἐν τισιν ἑαυτήν; Οὐ μὲν οὖν οὐδαμῶς. Ὡς γάρ τις ἀμελής, ὡς τῶν ἐπηγγελμένων ἐκπληροῦσα μηδέν, μετ' αἰδοῦς ἁπάσαις προσῄει, ὅτε δή ποτε τῶν πρὸς Θεὸν ἐντεύξεων ἦγε σχολήν, καὶ πάσας ἑαυτῆς ὑπερφέρειν ἡγεῖτο καὶ ηὐδαιμόνιζε. Τὸ δὲ μεῖζον, οὕτω φρονοῦσα, οὕτω διαλογιζομένη περὶ τῶν ἀδελφῶν, οὐδὲ μιᾷ τούτων ἐφθόνησε, πρὸς οὐδεμίαν ἐζηλοτύπησεν· ἀλλ' ἠγάπα πάσας καὶ ἔστεργε· καὶ ὥσπερ τις ἀρτιπαγής, ὡς τῆς κατὰ Θεὸν πορείας ἀήθης, ᾔτει παρ' ἑκάστης ποδηγεῖσθαι, καὶ πρὸς ἀρετὴν παρ' ἑκάστης ἐνάγεσθαι.
B Οὕτω τε πνεῦμα τεταπεινωμένον, καὶ καρδίαν συντετριμμένην ἐκέκτητο, ἃ μὴ ἐξουθενοῦν τὸν Θεόν, φθάνει μεμαρτυρηκὼς ὁ Δαυΐδ.

7 Ἀφείλετο τῷ θυμικῷ ἔχουσα ἐφ' οὐκ τῆς ψυχῆς, ὅπερ ἂν χρήσαιτο, ὅλον κατὰ τοῦ ἀρχεκάκου τὸν θυμὸν ἐξέχεε σατανᾶ, πόρρωθεν αὐτὸν ἀπειρύκουσα, πόρρωθεν ἐκδιώκουσα, καὶ μὴ παραχωροῦσα τὸ παράπαν προσεγγίσαι, μὴ δ' ὅ φασιν ἐξ ἀγχιμάχου συμπλέκεσθαι. Οὐ γὰρ ὅτι γε πρὸς βολαῖς ἀκροβολίζειν οὐκ ἐνεδίδου τῷ πολυμηχάνῳ, οὐδ' εἰς πάλην ὅλως ᾔει χωρεῖν καὶ συμπλέκεσθαι· ἀλλ' ἐν μακρᾷ πόρρωθεν εἶργε, καὶ ὥσπερ τις ἄριστος στρατηγός, ὥσπερ τις δεξιὸς ἀνταγωνιστής, ἐκ τοῦ ἀποστάτου κατηγωνίζετο φεύγουσα. Μηδενὶ δ' ἀσχολουμένη τῶν ἐνταῦθα, μηδενὸς ἐπιστρεφομένη τῶν κοσμικῶν τερπνῶν, ὅλον τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀνέτεινε πρὸς Θεόν, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀγάπης ἐξήρτητο, ὅλη Θεῷ καὶ τοῖς θείοις προσεχομένη ψυχῇ. Οὕτως ἐκ πρώτης, ὅ φασιν, ... Μακαρία τρίχος, πᾶσαν μὲν καὶ ἐντολὴν ἐπίσης δεσποτικήν, μέχρι κεραίας καὶ ἑνὸς ἰῶτα, τὰ τοῦ θείου νόμου φυλάττειν, ὡς αὐτὸς ὑπέθετο, σπεύδουσα. Ἀλλὰ τὸ μεῖζον, ἀλλὰ τὸ μέγιστον, ἐρῶν ἔρχομαι.

D meliores ac veriores rata esse opes, quæ et hic viventibus numquam non adsunt, et hinc emigrantes possessores suos minime deserunt; quæ eos, qui ipsis potiuntur, non secundum id quod habent nominis, excæcare, sed ad acutissime videndum oculos aperire ipsis possunt et solent; quæ denique ut plurimum suos ad Deum amatores recto tramite perducunt, et, cum ipsissimam in cœlos viam absque errore demonstrent, in eosdem quoque sine impedimento ullo ut perveniatur efficiunt. Quid igitur B. Theodosia? Qua, putatis, ratione divitiis, parentum morte sibi relictis usa est? An imperfecte? An sine fructu? Minime vero, Bona quippe corruptioni et amissioni obnoxia in pauperes distribuit omnia, tantum sibi duntaxat ex eis reservans, quantum ad sacras imagines coemendas necessarium fore arbitrabatur: ex quibus tres sibi præcipue comparavit, primam Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi, purissimæ Dei Parentis alteram, unam insuper sanctæ Martyris Anastasiæ, tot Dei causa labores perpessæ, quam ob singularem divinitus acceptam gratiam populus Christianus cognominare solet Veneficorum dissolutricem a. E

tum bonis in pauperes distributis

5 Atque hæc sunt quæ de iis quas dixi divitiis Theodosia sibi facienda, et mente concepit, et reipsa executa est. Bonis vero iis quæ vere sunt, nec falsa nomenclatura dicuntur bona, quomodo animum intenderit, quisquamne interrogat? Sapienter profecto, nec aliter quam illis uti par est. Non etiam differendum sibi amplius existimavit quin, secundum altissimæ perfectissimæque sapientiæ placita, iis sese omnibus quæ ad mundum spectant non expoliaret, ut plura et meliora deinde consequeretur. Tum vero curam omnem et sollicitudinem non necessariam abjiciens, sic quasi ad perfectam jam pervenisset ætatem, et ad summum prudentiæ omnis vocata esset apicem, a continuo ad virtutem conatu ita non recessit, ut potius a pulcherrimis ejusdem initiis et ipsa sumens initium, ad summam tandem perfectionis culmen pertigerit. Nihil interim in virtutum cursu nacta impedimenti, nec circa postrema vitæ suæ tempora iis quæ ante egerat maculam ullam inferri passa, quæ multis jam tum putabatur ad summa quæque curriculo pervenisse, magnum nihil de se sibi persuasit; quin potius secundum id quod a Domino inculcari probe noverat, Luc. 17, 10. famulam se ducebat inutilem: et veluti nihil omnino quod ad profectum suum faceret peregisset, miseram se et bonorum operum inopem reputabat; nec non secundum divinam et salutarem Pauli exhortationem,
C quæ retro erant obliviscens ad anteriora se extendebat, abstinentiaque corpus suum emacerans, et Phil. 3, 14 numquam non vigiliis se exercens, atque assiduas Deo preces offerens, continenter proficiebat in melius. F

virtutis studio incumbit,

humilitatis præsertim.

et inter Monachas conversatur.

6 Ad Deum igitur et divina quod attinet dicta jam ratione erat operosa atque assidua. Cum iis autem virginibus quæ in eodem monasterio sacris cum ipsa exercitationibus vacabant, Deus immortalis! quomodo se gerebat? quomodo conversabatur? quomodo reliquas omnes de sua spiritualium donorum copia reddebat participes? Insuper illarum pluribus habebat se inferiorem; neque id solum, sed quasi rerum earum ignara, et ad omnia foret inutilis, ac divinorum mandatorum nullum non negligeret, cum ingenuo quodam pudore ultro accedebat universas, propterea quod in sanctæ cum Deo conversationis studio ab omnibus se superari arbitrabatur, miseram sese et infelicem appellans. Quodque longe est majus, cum tanta ei inesset prudentia, tamque præclara agendi ratio, inter ejusdem contubernii sodales, nulla elationis animi edebat signa, nullam suarum sodalium invidia prosequebatur, sed amore cunctas et benevolentia complectebatur singulari. Non aliter quoque quam si in divino obsequio fuisset novitia, et methodi ad Deum appropinquandi ignara aut insueta, a singulis petebat instrui, et in rectam virtutis semitam, si forte aberrare contingeret reduci. Ita spiritum ipsa habebat humiliatum, et cor contritum, quæ duo despicere Deus nequaquam solet, quemadmodum sanctus testatur David.

7 Omnem animi æstum et motum vehementiorem plane exuerat, cum nihil accideret quod Virginem sanctam ad iracundiam posset provocare; illud solum retinuerat zeli et animositatis, quod in dæmonem effundere non sine gloria posset. Longe igitur illum a se abigere, longe fugientem persequi, neque omnino appropinquandi, aut ex æquo quod aiunt, congrediendi secum occasionem permittere. Non enim adversus hostis vaferrimi impetus vel eminus suas experiri volebat vires, nec in palæstram omnino sustinebat descendere et cominus cum eo congredi; sed meliori longe consilio procul illum a se jubens facessere, egregii prorsus militis et antagonistæ partes omnes implebat, dum e longinquo et quasi fugiens inimicum suum caute impeteret. Nulli earum rerum quas hic miramur intenta, nullis mundi hujus voluptatibus irretita, omnia sua vota desideriaque in unum Deum defigere fuit solita: illius unius capiebatur amore, toto animo diu noctuque Deo ac rebus divinis intendens. Ita a primis, quod aiunt, unguiculis Virgo ista beatissima præscriptas a Deo hominibus vivendi leges implebat omnes, id solicite curans, ut ne punctum quidem unum unusve apex divinæ legis incustoditus elaberetur, quemadmodum ipsemet Dominus id faciendum constituit. Sed nunc majus quiddam, imo maximum, aggredior dicere.

ANNOTATA

A

D

ANNOTATA.

A. CONST. ACRICUL. EX MS.

a S. Anastasia cognomento φαρμακολυτρίας colitur hoc nomine a Græcis 22 Decembris, quæ an distinguenda sit a Romana istius appellationis Probi uxore, nobilissima Martyre sub Diocletiano, videbimus, sinon ante, certe ad 25 Decembris. Codinus de Originibus ait templum illi ædificatum eo in loco, ubi fuerat domus cujusdam Patricii, cognomento Pharmaci: quæ an sit prima occasio cognominis, aut ipsam contra Pharmaca id est veneficia invocandi, alius quæri poterit.

CAPUT II.

Leo Isauricus, Imagines aboliturus, Gymnasium publicum cum Magistris sibi adversantibus incendio perdit.

Dæmonis adversus justos

Hanc pulcherrimam sane vivendi rationem tenebat Theodosia, virtutis studio continenter intendens, Virginum sacrarum cœnobio clausa et mente in Deum semper erecta. Notum autem est, quomodo cum omnia nostra salva adhuc essent et incolumia, et de Deo divinisque rebus recte omnes sentiebamus, eramus populus eximius et electus, qui velut novus Israel, ipsi proprie obtigamus in funiculum hereditatis suæ. At postquam e cœlo pulsus superbiæ spiritus suam in homines invidiam in apertum cœpit proferre, multis ac variis frequenter machinis animos nostros oppugnare est aggressus. Et vero adversus illos parum valuit, et hac ex parte proficiendi quidpiam spem omnem machinasque abjecit inutiles, alia deinde ratione omnia susdeque, ut dicimus, vertere, et ipsam Dei Ecclesiam aggredi instituit. Cumque rursum nihil eorum quæ singulatim conceperat efficere valuisset, quin etiam effuso risu in eruis et excipi, ad suas sese artes totum convertit, ac novum plane consilium excogitare cœpit. Non enim unum quodpiam divinorum dogmatum suspicioni falsitatis obnoxium reddere est aggressus, sed adversus cuncta simul insurgens, in ea rabiem suam omnem conatus est effundere. Quid igitur mali molitus est? quas machinationes adhibuit pessimus genius? Venerandas Dei Divorumque imagines, sacras illas et omni honore dignissimas effigies, utpote quas pluribus non parum ad recte agendum prodesse judicabat, statuit e medio sibi esse tollendas. Et via quidem ad hoc tetendit, recta in speciem: sed recta, qualem declinandam monuit sapiens Salomon, utpote quæ talis videatur, sed non sit, verum ad sequiora ducat. Suggerit, ipsas æstimandas esse idola, et omne circa eas studium, veteris esse erroris atque antiquæ superstitionis evanidum vestigium, inter Christianos relictum. Vah audaciam pessimi dæmonis et impiam stultitiam! vah insanas molitiones! Modo scilicet hanc, modo illam perdendi homines rationem init: a dextris et a sinistris miseros impetit, ambidexter ad inferendum nocumentum.

B

et Ecclesiam universam

tandem in Imagines sacras convertitur.

Prov. 14,

C

9 Quinam autem fuere quos judicavit idoneos? aut quibus usus rei est administris, quando Dei permissu regnum sibi erat vindicaturus? Leo is fuit, ab Isauria dictus, sævissima absque dubio bellua, eademque indomita: qui contra Domini gregem continuo infremere aggressus, in eum non aliter quam carnivora quædam fera insiluit. Quemadmodum et is qui per antiphrasim vocatus fuit Anastasius; quippe post B. Germanum in Dei Ecclesiam magno ejusdem malo introductus, mortem non paucis et interitum attulit. Sed qua tandem ratione pro rei dignitate, quæcumque id temporis misera acciderunt atque acerba, verbis efferam? Episcoporum exilia, comprehensione Sacerdotum, virorum principum calamitates simul et ignominias, sanctorum hominum et virginum sacrarum e monasteriis violentas detrusiones, et publice constitutas eorumdem proscriptiones, vexationes non ferendas, vincula, cruciatus, violenter allatas mortes, et pejora

Leone Isaurico Imp. et Anastasio Patriarcha ministris usus.

Ἡ μὲν οὖν οὕτως ἡ μακαρία διάγουσα, ἀρετῆς ἐπιμελομένη, ἑαυτὴν τῇ μονῇ περικλείουσα, καὶ μόνῳ Θεῷ διὰ παντὸς προσανέχουσα. Ἀλλ' ἕως τὰ καθ' ἡμᾶς εἶχε καλῶς, καὶ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων φρονοῦντες ἦμεν ὀρθά, τὸ εἰς κληρονομίαν ἐξαιρεθὲν αὐτῷ σχοίνισμα, ὁ νέος Ἰσραήλ, ὁ περιούσιος λαὸς καὶ ἐξαίρετος. Ἐπεὶ δ' ὁ ἄνωθεν βασκαίνων ἡμῖν, πολλαῖς πολλάκις καθ' ἡμῶν ἐχρήσατο μηχαναῖς (Οὐδὲν δ' ὅτι καὶ ἤνυσε) κἀντεῦθεν ἐξαπορηθεὶς καὶ μηχανήσας, πάντα μέν, ὅ φασι, κάλων κινήσας, κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ, μηδὲν δ' ἐκπλῆσαι δυνηθεὶς τῶν πρὸς βούλησιν, ἀλλὰ καὶ πλατὺν ὀφλήσας κατάγελων, ὅλος ἑαυτῷ γίνεται καὶ καινότερόν τι τεχνάζεται. Οὐ γάρ τι τῶν θείων παραπλέσαι δογμάτων ἐπαίρει· διὰ γὰρ πάντων ἐπιχειρήσας, διὰ πάντων καὶ ἀποκέκρουσται. Τί οὖν ὁ σκαιωρεῖ; τί μηχανᾶται ὁ πολυμήχανος; Τὰς θείας εἰκόνας, τὰ ἱερὰ καὶ πάνσεπτα ἐκτυπώματα, ἐκ μέσου, ὡς ἱκανοῖς ταῦτ' ἐνεργῆσαι διέγνωκε, ποιήσασθαι ὑποτίθεται· καὶ ἡ ὑπόθεσις, τὸ δοκεῖν, δεξιά, δεξιὰ ὁποίαν ἐκκλίνειν ὡς δοκοῦσαν, ἀλλὰ μὴ οὖσαν, καὶ πάντα φέρουσαν ἐπαριστερά ὁ σοφὸς ὑπέθετο Σολομῶν. Εἴδωλα νομίζειν ὑπέβαλε καὶ τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν τῆς παλαιᾶς εἶναι πλάνης, καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης τερθρείας ἀπαδὸν πάντη περιγενέσθαι χριστιανοῖς λείψανον. Βαβαὶ τῆς τόλμης! βαβαὶ τῆς σκαιότητος! φεῦ τῶν μηχανῶν τοῦ ἀλάστορος! Νῦν μὲν οὕτως, νῦν δ' ἑτέρως ἐπιχειρεῖ, κἀκ τῶν δεξιῶν βάλλει, κἀκ τῶν ἀριστερῶν, ὁ περὶ τὸ κακουργεῖν ἀμφοτεροδέξιος.

E

Τίνας δ' οὖν καὶ νῦν ἔσχε, καὶ τίσιν ὑπουργοῖς ἐπὶ τούτοις ἐχρήσατο, ὅτε δὴ τὴν βασιλείαν Θεοῦ παραχωρήσει σφετερισάμενος; Λέων ὁ ἐξ Ἰσαύρων, ὁ χρόνῳ [illegible] θὴρ καὶ ἀτίθασσος, ὡς κατὰ τῆς ποίμνης αὐτῆς Θεοῦ δεινὸν ἐξωρμήσατο, καὶ κατὰ ταύτης καθά τις ὠμηστὴς λέων· καὶ ὁ κατ' ἀντίφρασιν Ἀναστάσιος, ὁ μετὰ τὸν μακάριον Γερμανὸν ἐπὶ κακῷ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπεισφρήσας Θεοῦ, καὶ πολλοῖς ὅτι θανάτου καὶ ἀπωλείας γινόμενος αἴτιος. Ἀλλὰ πῶς ἂν πρὸς ἀξίαν ἐκτραγῳδήσαιμι τὰ τότε δεινά; τὰς τῶν Ἀρχιερέων ὑπερορίας; τὰς τῶν Ἱερέων καθαιρέσεις; τὰς τῶν ἐν τέλει ζημίας ἅμα καὶ ἀτιμίας; τὰς τῶν ὁσίων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἔκ τε τῶν ἀσκητηρίων ἀπελάσεις καὶ ἐπὶ πλατειῶν δημεύσεις; τὰς ἀνυποίστους τούτων κολάσεις; τὰ δεσμά; τὰς στρεβλώσεις; τοὺς βιαίους θανάτους; τὰ χείρω θανάτου βασανιστήρια. Ἀλλ' ἵνα μᾶλλον τὸ τῆς μακαρίας γενναῖον καὶ ἄτρεπτον παραστήσαιμι φρόνημα, ἕν τι τῆς βασιλικῆς ἀπηνείας, τἄλλα τοῖς βουλομένοις ἔνθεν ἀφεὶς συνορᾶν, διηγήσομαι.

F

10 Πρὸς τῶν ἄνω βασιλέων, οἳ καὶ τὴν κλῆσιν ηὔξησαν, ὡς ἐν [illegible] τοῦ βίου συνέχοντές τε καὶ στηρίζοντες τὸ ὑπήκοον, καὶ τῇ φιλοκαλίᾳ τὴν ἀρχὴν κατεκόσμησαν, ὅπως ὁ ταύτης εὐκλεέστερον καθίστησι, διὰ σπουδῆς αὔξειν ποιούμενοι· πρὸς οὖν τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν, διδασκαλεῖα ἐν ταύτῃ δὴ τῇ μεγαλοπόλει δέδμηνται, διῃρημένα πως καὶ συνημμένα τυγχάνοντα· διῃρημένα μὲν τοῖς οἰκήμασι, τῇ δ' ἀλληλουχίᾳ καὶ τῷ κοινῷ περιβόλῳ εἰς ἓν δήπουθεν συναγόμενα, ὡς ἕνα γε δοκεῖν οἶκον τοῖς ἔξωθεν ποικίλον καὶ πολυόροφον· καὶ διδάσκαλοι ἐπ' αὐτοῖς, ὅσα δὴ ταῦτα δυοκαίδεκα δ' ἦν, εἰς ἀεὶ καθιδρύοντο, καὶ ἐπὶ τούτων ὁ τῶν ὅλων κατὰ πᾶν εἶδος παιδείας ὑπερφέρων, καὶ ταῖς ἐπιστήμαις ἐπιστημότερος, ὃς καὶ οἰκουμενικὸς διδάσκαλος ἤκουε, ταύτην γὰρ τὴν τιμὴν πρὸς τοῦ Βασιλέως ἐλάμβανε, καὶ τὴν ἐφορείαν μυσταγωγῶν

A μυσταγωγηθὲν ὁμοῦ καὶ μυστῶν ἐπιτέτραπτο. Ἦν μὲν οὖν οὕτω τοῦτο διακεκριμένον ἄνωθεν, καὶ ὁ λόγος ἔδοξεν ἄγειν πλέκεσθαι, καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ πρὸς τοῦ αὐτολόγου, πρὸς τῆς αὐτοσοφίας αὐτῆς, ἐξ αὐτῆς τῆς γενέσεως ἐγκατεσπαρμένον, καὶ ὃ δυνάμει πᾶσι κοινῶς ἔνεστι, πρὸς τὴν κατ' ἐπιτηδειότητα δέον ἤγετο κίνησιν, καὶ πολλοῖς εἰς ἐνέργειαν, εἰ καὶ μὴ πᾶσι προήγετο, τά τε καλῶς διοικεῖν εὔθετα φιλοσοφία, καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον τὸ καθ' ἡμᾶς μεταφέρειν καὶ ὑψηλότερον, καὶ βασιλεία πεπαιδαγώγητο, καὶ πολιτεία κατεκοσμεῖτο, καὶ τὸ δημῶδες καὶ ὡς ἐπίπαν ἀστάθμητον, ὡς ἐνὸν ἐρρυθμίζετο καὶ συνεστέλλετο.

11 Ἦν μὲν οὖν ἐν ἀρχαίοις τοῦθ' οὕτως ἔχον. Κατ' ἐκεῖνο δέ γε καιροῦ ἄνδρες διαπρεπεῖς καὶ διάσημοι τοὺς παρὰ τῆς σπουδῆς θρόνους ἐπὶ κόσμῳ σφῶν εἶχον, καὶ μάλιστα ὁ τῶν ἄλλων πρωτεύων, καὶ τὴν τιμὴν ὕπατος. Οὐ γὰρ δὴ τὰ ἐκτὸς οὗτοι καὶ θύραθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔνδον καὶ θεῖα φιλοσοφεῖν εἰώθεσαν, ἐμελέτων καὶ θεῖα κοινωνοῦ δόγματα, καὶ παραδόσεις ἐκκλησιαστικὰς ἠκριβώσαντο· ἔργον τότε τούτων καὶ περιείχοντο, καὶ πρὸς ταύτας πάντα συντείνειν ἔργον πεποίηντο, ὅθεν καὶ διὰ πάσας, διὰ πολλοῦ τε ποιούμενοι ἔργον ὅπως ἅπαντες.
B Οὐ δὴ καὶ Βασιλεὺς εἵνεκα τοὺς πρὸ πάντων ἄλλων ὁμόφρονάς τε καὶ ὁμογνώμονας σχεῖν ἐπειρᾶτο· ἐνόμισε γὰρ ὡς εἴπερ ὁμοδόξους αὐτοὺς κτήσαιτο, ἕξει σχεδὸν πάντας ὁμοφρονοῦντας. Ἀλλ' οὐκ ἴσχυσεν οὐδένα σφῶν μεταστῆσαι, οὐ πρῶτον, οὐκ ἔσχατον, οὐ μέσον· πᾶσι μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖσδε τρόποις ἐχρήσατο, οὐδὲν δ' ὅ, τι καὶ ἤνυσε. Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα μετὰ πολλῆς ὅτι πραότητος τὰ τῆς γνώμης ἐξήγγειλε, καὶ ὅτι σύμφρονας σχεῖν ἤθελεν. Ὡς δ' ἐλέγχοντας εἶδεν αὐτοῦ τὴν ἀπόνοιαν, καὶ μηδ' ἄν, εἴ τι καὶ γένοιτο, τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων διισχυριζομένους ἀθετῆσαι προσκύνησιν, πρὸς ἀπειλὰς καὶ ὕβρεις ἐχώρησεν.

12 Ὡς δ' οὐδὲ οὕτω μετέπειθε, πάντων ἀπογνοὺς ἄλλων, ὅλος τῆς ἀπιστίας αὐτοῦ γίνεται, ὅθεν καὶ ὥραν δοὺς αὐτοῖς σκέψεως, πέμπει τοὺς αὐτοῖς οἰκίαις κατακαύσοντας. Καὶ οἱ τὴν ὥραν τηρήσαντες, ὅτε καὶ οἱ πρὸς τὸν κοινὸν ἁπάντων δυνάστην ἀντιβαίνοντες ὕπνον, ἡττῶνται τούτου καὶ συγκλίνονται, ἄλλος ἀλλόθεν περιελθόντες, πῦρ ὑπανάπτουσι, καὶ τὸ τῆς σοφίας ὡς ἀληθῶς ἐνδιαίτημα, τῇ φλογὶ πανταχόθεν περιλαμβάνουσι, καὶ πᾶσαν τοῖς ἔνδον ἀποκλείουσιν ἔξοδον. Ἐν οὖν πάνυ βραχεῖ τῷ παμφάγῳ πάντες πυρί, αὐταῖς βίβλοις, αὐταῖς οἰκίαις καταναλίσκονται. Ὢ πάθους, ὢ ζημίας! ἧς ὑποστάν μὲν τὸ δοκοῦν ἡ Κωνσταντίνου, ταῖς δ' ἀληθείαις γένος ἅπαν Ῥωμαίων, καὶ οἱ τὴν σοφίαν ζητοῦντες
C ἀνέκαθεν Ἕλληνες, ὥσπερ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος διεμαρτύρατο, οὐ γὰρ ὅτι γε τοιούτων ἀνδρῶν ἐστέρηνται, ἀλλὰ καὶ σοφῶν ἀνδρῶν συγγραμμάτων πλείστων τε καὶ καλλίστων συναπεστέρηνται. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς ἔφθην, εἰπὼν ἕν τι τῶν τοῦ Βασιλέως καθ' ἡμῶν ἔργον, ἕν τι τῶν τότε δεινῶν, καὶ τῆς μελλούσης ὡς εἰπεῖν κακίας προοίμιον· τὰ λοιπὰ δ' εἰ βούλοιτό τις μαθεῖν, τῇ περὶ αὐτῶν ἱστορίᾳ περιτυχέτω.

mortibus tormenta! Verum ut sanctæ hujus Virginis illustrem prorsus ac intrepidam magnitudinem aliquanto clarius in medium adducam, unum quodpiam crudelitatis regiæ exemplum proferam, reliqua iis quibus lubitum fuerit inspicienda penitius relinquens. D

A . . ST. A . . OL.. EX MS.

10 Superiorum Regum temporibus, cum qui regnorum moderabantur habenas, eo quod gerebant nomine sese haud ostendebant indignos, subjectamque sibi ditionem ex æquo justoque administrabant fulciebantque, rerum nonnisi honestarum amore ac prosecutione exornantes Principatum suum, et quidquid eumdem ad posteros illustriorem poterat reddere magno studio promoventes ad incrementum. Horum, inquam, Regum temporibus plura tradendis disciplinis loca exædificata sunt, quæ certa quadam ratione sejuncta erant ab invicem, eademque conjuncta; sejuncta quidem locis et ædificiis, at vero mutua quadam conjunctione et communi porticu in unum velati ædificium coalescentia; ita ut, quamvis exterioris formæ varietate et numero distinguerentur, non plures tamen, sed una duntaxat domus dici posset. In his porro ædificiis, quæ duodecim omnino censebantur, numquam non collocati erant præceptores, atque inter eos unus aliquis, qui alios omnes cunctarum disciplinarum peritia superaret. Hic, ut omni scientiarum genere ceteros inter plane eminebat, universalis quoque Magister appellari solitus erat: ut autem isto nomine honoris causa vocaretur, ab ipso videlicet Rege acceperat, et tum in eos qui sacris initiandi, quam qui iis initiati jam erant, auctoritatem suam exercere poterat. Res autem sic erant dispositæ ab initio, ut ibi ratiocinandi augeretur facultas; et quod homini ex quo in mundum gignitur a natura communiter insitum est, ut intellectu discurrere atque sapere per seipsum valeat, ad congruum, prout opus foret, motum excitaretur; multisque, si non omnibus, daretur commoditas recte philosophandi; adeo ut et imperium istic erudiretur, et civilis status ordinaretur, ipsaque etiam plebs, quamvis inconsiderata et vaga, qua fieri potest ordinaretur componereturque.

Hic fundatum ab Imperatoribus gymnasium

ubi per duodecim classes distributi magistri sub uno Gymnasiarcha. E

11 Hac igitur, quam dixi, ratione res sese habebant antiquitus. Iisdem vero temporibus viri insignes prorsus atque præclari eas quæ per studia honoris causa obtinentur sedes in maximum sui accipiebant ornamentum, potissimum autem is qui reliquis omnibus et erat et habebatur præstantior, quique Consulari præfulgebat dignitate. Non enim externam solum et secularem Philosophiam illi, sed interiorem quoque religionis nostræ tractabant, seque cum otio divinis dogmatibus exercebant, et magna cum diligentia traditiones scrutabantur Ecclesiasticas. His ipsi intendebant, harum studio toti occupabantur, nullaque earum ut negligeretur suis curis suaque vigilantia efficiebant; unde et illud consequebatur, ut secundum omnes honestatis ac religionis leges vitam ducerent. Tales cum essent, nihil prius habuit Imperator quam ut eos in suam sententiam pertraheret; ita sibi scilicet fore persuadens, ut si viros illos impietati suæ haberet consentientes, aliorum quoque animos facili negotio expugnaret. At vero eorum nullum, non primum, non infimum, non medium a sana doctrina rectoque vivendi instituto deducere valuit; et quamvis modos omnes viasque tentasset, nihil tamen omnino effecit. Principio quippe cum omni mansuetudine et modestia suam illis renuntiari fecit, quod illos opinionis suæ socios ac suffragatores habere plurimum desideraret. Verum ut ab eis suam amentiam acriter incusari perspexit, neque, quacumque demum fortuna periculove proposito, adduci viros posse ut sanctarum cultum Imaginum ac venerationem rejiciendam dicerent, ad minas et contumelias conversus est.

disciplinas etiam sacras tractabant. F

frustra conatus magistros pervertere,

12 Cumque hoc etiam modo apud viros fortes nihil proficeret, et aliud nihil quo eos cogeret superesse animadverteret; suæ se ferocitati abripiendum totum tradidit; concessoque ipsis deliberandi spatio, submisit qui ædibus eorum flammas injicerent. Hi opportunum maxime observantes tempus, cum sapientissimi homines, qui ad multum noctis adversus omnium domitorem somnum fortiter pugnare soliti erant, eidem etiam succumbere essent coacti, et cubitum tantisper se contulissent; alii alias ædium partes circumeuntes, ignem spargere, verissimumque sapientiæ ipsius hospitium flammis undique involvere cœperunt; omnem intus manentibus exitum præcludentes. Modico igitur spatio temporis omnes devorantibus cunctos flammis hausti atque absumpti sunt, una cum libris atque ipsis ædibus. O cladem,

cum ipsis comburi facit.

A. CONST. ACROPOL. EX MS.

A o afflictionem! quam sustinuisse videtur urbs Constantinopolitana, revera autem natio Romana sustinuit universa, ipsique etiam gentiles, quotquot, teste Paulo, sapientiam ab initio quæsiverunt. Non enim talium virorum duntaxat facta est jactura, verum etiam plurium ac pulcherrimorum librorum, quos sapientissimi homines conscripserunt *a*. Sed huc deveni, dicere volens unum nostri Imperatoris facinus, ac veluti prooemium ejus quæ secutura esset calamitatis; cetera si quis cognoscere cupiat, ipsam quæ de illis conscripta est, historiam *b* consulat. D

ANNOTATA.

a *Theophanes ad annum Leonis* 10, animadversum in eos præcipue *ait*, qui sanctitate et doctrina clarebant, adeo ut Scholæ una cum sacra doctrina exciderint, quæ a seculo S. Constantini Magni usque ad ea tempora floruerant. *Græce* [illegible], extinguerentur. *Profecto cum scholæ istæ extra communem civium habitationem fuerint positæ, vix est credibile,* ædibus [illegible] *subjectas flammas cum viciniæ totius manifesto periculo.*

b *Nullam de hoc argumento Historiam singularem nunc novimus, nec alibi citatam reperimus: mirum autem foret eam auctoris ætate extitisse, nunc ignorari; quare ad Theophanis chronographiam aut simile aliquod opus lectorem hic remitti existimo.*

CAPUT III.

Spatharium, Christi imaginem dejecturum, præcipitat Theodosia, et fidei suæ rationem tyranno reddit.

Unus ex Spathariis *a* *Christi imaginem dejecturo aggresso,* *b* *opposituro se Theodosia,*

Cum igitur tam gravia hæc atque intolerabilia supplicia inferrentur sacras Imagines venerantibus, illæ autem abolerentur, et funditus ut sic loquar extirparentur; Spathariorum aliquis etiam contra Salvatoris Christi divinam effigiem, stantem in ea porta quæ *a* Chalcea dicitur, suum est aggressus furorem exercere, eamque in terram prosternere. B Hoc autem ut beatæ Theodosiæ est renuntiatum, illa mox divino zelo et fide incaluit. Plures deinde religiosas mulieres, quæ [illegible] a se removerant, toto animo [illegible] sociat sibi [illegible] quodam furore in hominem Virgo fertur. Ex eorum hic erat ordine, qui gladio non secum instructi Regem stipant, qui ordo est ordine satellitum, uti indicat *b* nomenclatio, posterior: Regem autem custodit, et a tergo subsequens atque ab Imperatore nusquam discedens, regium etiam conclave servat, Principemque in publicum prodeuntem cingit. Contra hujusmodi hominem, generoso plane atque intrepido animo, Virgo progreditur.

primum seipsam ad audendum excitat;

14 Quibus autem illa sermonibus audientium mentes, ut zelum Dei conciperent, excitabat? quibus Deum ipsum verbis alloquebatur, ut justam ejus adversus homines iram placaret? quam generosos comitantibus se Sororibus indebat spiritus, et ad pulchrum pro veritate certamen subeundum C quam fortiter animabat? Sic enimvero secum ipsa cogitabat, sic ratiocinabatur: Oportebat equidem eam me, quam ultro suscepi, rationem vivendi sartam tectam conservare. Hoc enim coram Deo et hominibus facturam me proposui, ad hoc sacramento me obstrinxi, cum Deo solo et mecum ut versarer, reliquorum autem hominum societatem effugere conatu omni contenderem. Postquam autem generis humani osor acerrimus, et nullo non tempore insidias nobis struens, Ecclesiam Dei cœpit perturbare, et gravem adeo contra eam excitare tempestatem, tum sane prodeundum etiam nobis, quieta tantisper vita deserenda; non vitæ parcendum, non corpori; illius potissimum gratia, qui pulchrum hac in parte exemplum nobis præbuit, quique nos et nostra non minus bene quam provide gubernat, et operum nostrorum mercedem nobis ad extremum servat repositam.

et divinam opem implorat; Ps. 34.

15 His dictis, selectas quasdam e Psalmorum libro sententias proferens, alterno cantu Deo Salvatori ita concinebat ac confitebatur: Judica Domine nocentes me, expugna impugnantes me; apprehende arma et scutum, et exurge in adjutorium hæreditatis tuæ. Ecce enim legis tuæ prævaricatores contra te evaserunt caput, profanarunt impiis tripudiis alta-

Ἀλλ' ἐν τοσούτοις δεινοῖς οὕτως συνεχῶς ἐπαγομένων, κατὰ τῶν τὰς ἱερὰς εἰκόνας προσκυνούντων τιμωριῶν, ἀφανιζομένων δὲ τῶν θείων ἐκτυπωμάτων, καὶ ὡς εἰπεῖν [illegible] τῶν τις σπαθαρίων, καὶ κατὰ τῆς θείας μορφῆς τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, τῆς ἱσταμένης [illegible] Χαλκῆς, [illegible] ἀπελθεῖν, E [illegible] Βασιλέα [illegible] Κατὰ δὴ τούτου [illegible].

14 Τί μὲν οὖν [illegible] τῶν πρὸς τὸν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ ζῆλον [illegible]; τί δὲ τῶν πρὸς δυσωπίαν [illegible] Θεῷ; τί δὲ οὐ νουθετοῦσα ταῖς σὺν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν ἀδελφαῖς, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἆθλον [illegible]; Πρὸς μὲν γὰρ ἑαυτὴν, τοιαῦτα [illegible] καὶ διεσκέπτετο· Ἔδει μὲν [illegible] πάντως· Τοῦτο γὰρ [illegible], τοῦτ' ἐπηγγειλάμην, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐπίπροσθεν, [illegible] καὶ Θεῷ, ἀλλ' [illegible] ἐπεὶ δ' ὁ [illegible] τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ [illegible], καὶ δεινὸν [illegible] F [illegible] τοῦ προαγαγόντος ἡμᾶς καὶ προνοουμένου τῶν καθ' ἡμᾶς, [illegible].

15 [illegible] Θεῷ [illegible] τῶν ψαλμῶν [illegible], [illegible] Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς σε, πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς σε. Ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ [illegible] σου. [illegible] σωτηρίῳ σου, τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου, [illegible] σου. [illegible] Κύριε [illegible] εἰκόνων ἆθλον χωρούσαις, καὶ τῆς σῆς παναγ[illegible] ἡμετέραν [illegible] δύναμιν καὶ [illegible].

A 16 Ταῖς δέ γε σὺν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν τοιαῦτα δήπουθεν προηγόρευε· Νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, νῦν ἡμέρα σωτηρίας· ἐνδυσώμεθα ὅπλα τοῦ φωτός, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας χωρήσωμεν. Θάνατος ἡμῖν πρόκειται, μὴ φιλοψυχήσωμεν· βάσανοι πρὸ θανάτου καὶ κολαστήρια, μὴ δειλιάσωμεν, μὴ δὲ φοβηθῶμεν τοὺς τὸ σῶμα μὲν ἀποκτεῖναι, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ παραβλάψαι δυναμένους, ὡς προσετάχθημεν. Ἡ γὰρ οὐ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐτύγχανον οὖσαι αἱ ἄνωθεν καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίας Θεοῦ, ὑπὲρ Θεοῦ καὶ τῶν θείων θεσμῶν διαθλήσασαι; Ἴσμεν τοὺς τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλης ἀγῶνας καὶ τὰ παλαίσματα. Οὐκ ἀγνοοῦμεν τοὺς τῆς μακαρίας ἄθλους Βαρβάρας, τοὺς τῆς γενναίας Εἰρήνης, τοὺς τῆς μεγαλόφρονος ἐκείνης Μαρίνης, ἣ καὶ τυράννοις ἀντέστη, καὶ δαίμοσι προσεπάλαισε, καὶ λαμπρὰ καθ' ἑκατέρων ἔστησε τρόπαια.

17 Μικρὸν μὲν ἴσως δοκεῖ τισι τὸ τολμώμενον· ἀλλ' ἴστε μέγα κακόν, τὸ παρὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεσμοὺς ἁπανταχῇ νῦν ἐνεργούμενον. Τὸ γάρ τοι τὰς θείας ἀπαλείφειν εἰκόνας, καὶ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς ἀχρειοῦν, ὅλην ἁπλῶς παραποιεῖ τὴν εὐσέβειαν, ὅλον ἀθετεῖ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος μυστήριον. Ἀλλ' εἰ καὶ μικρόν ἐστιν, ὁπόσον ἐστὶ, τὸ καὶ μικρόν τι νόμου παραβῆναι καὶ ἐντολῆς, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ Δεσπότης ἐν τοῖς

B Εὐαγγελίοις ἐδίδαξεν, εἰς ἓν ἰῶτα καὶ μίαν κεραίαν τὸ τέλειον περιγεγραφώς· ἡλίκην τε φέρει τὴν εὔκλειαν τὸ μὴ ἀθετῆσαι τῶν τεθεσπισμένων βραχύ. Οἱ γενναῖοί ποτε Μακκαβαῖοι, καὶ πρός γε ἡ μακαρία τούτων μήτηρ, παρέστησαν, καίπως ὑπόδειγμα τοῖς ἐσαῦθις ἀκριβοῦς φυλακῆς τῶν νομίμων καταλελοίπεσαν· ὑείου κρέως ἀπογεῦσαι μόνον ἀναγκαζόμενοι, οὐ μόνον οὐ κατένευσαν, ἀλλὰ καὶ μυρίας ὑπὲρ τοῦδε βασάνους ὑπέστησαν, καὶ πυρὶ γὰρ καὶ σιδήρῳ παραδοθέντες, καὶ πᾶν ὑπενεγκόντες δεινόν, διέμειναν ἀπερίτρεπτοι. Τούτοις δὴ ἐν νῷ βαλλόμεναι καὶ ἡμεῖς, ἄγε πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἆθλον, μετὰ θάρσους ἀποδυσώμεθα, σπεύσωμεν φθάσαι τὸν κατεπιχειρῆσαι βουλόμενον, τῆς θείας τοῦ Σωτῆρος εἰκόνος Σπαθάριον.

18 Ταῦτ' ἔφη, καὶ ἐν τάχει παρὰ τὴν Χαλκῆν γέγονεν. Ἀλλ' ὢ γενναίου ψυχῆς παραστήματος! Αὐτίκα τῷ παραγενέσθαι, μηθ' ἑνὸς ἐπιστραφεῖσα, πάντας ὁμοῦ παραβλέψασα, τῆς κλίμακος δράττεται, καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ συνεπιλαβέσθαι οἱ διακελεύεται. Καὶ γοῦν ὁ μετέωρος τολμητής, πρὶν ἔτι τῆς θείας εἰκόνος λωβήσασθαι, εἰς ᾅδου βάραθρον κατακρίνεται· πίπτει καὶ γάρ, καὶ ὁ τέως γαυριῶν, καὶ τὸ στόμα εἰς οὐρανὸν θέμενος, καὶ τὸν ὑπερουράνιον ἄντικρυς βλασφημῶν, πτῶμα δύστηνον γέγονε, μηδ' ἐκφορᾶς ἀξιούμενος· ὁ γὰρ ἀπότομος θάνατος τοὺς περὶ

C αὐτὸν διεθρόησε, καὶ ἄλλον ἀλλαχοῦ διεσκέδασε, τήν τε Μακαρίαν, καὶ τὰς σὺν αὐτῇ πάσας ἐλευθέρως ἀνῆκε τὴν ἐπ' οἴκου πορεύεσθαι.

19 Ἀλλ' ᾔσθετο τοῦ γενομένου ὁ θηριώνυμος Βασιλεύς, καὶ μέγα τι καὶ ἄγριον κατ' αὐτῶν εὐθὺς ἐβρυχήσατο. Συναγαγὼν γάρ, ἃ αὐτῷ φίλα ἦν, ἐπισκόπων· Οὐ μὰ τὴν ἐμήν, εἴρηκε, κεφαλήν, τοῦτο δὴ τὸ εἰς ὅρκον τοῖς βασιλεῦσιν ὡς ἐπὶ πολὺ προφερόμενον, οὐ τινά με φιλεῖν ὑμῶν ἡγήσομαι, εἰ τῶν τι κακοήθων τουτωνὶ γυναίων, χεῖρας τὰς ἐμὰς διαφύγοι, καὶ μὴ διὰ τάχους ἐκ τῶν σκοτίων σφῶν οἰκιῶν συναθροισθεῖσαι, δίκας τοῦ τολμήματος τίσειαν. Ταῦτ' ἔφη, καὶ οἱ παρεδροι, ἄλλος ἀλλαχοῦ, διαμερισθέντες, τὰ τῆς πόλεως σεμνεῖά τε καὶ φροντιστήρια διελθόντες, ἀνεζήτουν μὲν καὶ τὰς ἄλλας, ὅσαι γε τοῦ Σπαθαρίου κατεπιχείρησαν, πρὸ δὲ ἄλλων ἁπασῶν τὴν μακαρίαν ταύτην Θεοδοσίαν, οὐκ ὀλίγα καὶ γὰρ ἐδεδίει τὰ φίλα σφίσι περὶ αὐτῆς ἐπισκήψας ὁ Βασιλεύς, πρωτουργὸν ταύτην μεμαθηκώς καὶ τὸ παν δι' αὐτῆς γενέσθαι διεγνωκώς. Καὶ δὴ ταύτας συλλέξαντες, εἰς ἓν ἁπάσας συνήθροισαν, σὺν δὲ ταύταις τὴν ὑπὲρ ἁπάσας καὶ ἡλίου δίκην ἀστέρας τὰς ἄλλας ὑπεραυγάζουσαν, μέσον αὐτῶν ἔστησαν, ἐν τῷ δικαστηρίῳ συμπαρέστησαν.

20 Ὁ δὲ καὶ πρὸς μὲν τὰς ἄλλας, βλοσυρὸν ἔβλεψε, καί, Ἵνα τί, φησί, δύστηνα γύναια εἰς τοσοῦτον κατετολμήσατε, ὡς καὶ προστάγματα ἐμὰ ἀθετῆσαι, καὶ τὴν ἐμὴν

ria tua, et sancta tua homines impuri ac scelerati polluerunt. Sed respice nos in salutari tuo, ut videamus in bonitate electorum tuorum, ut exultemus in lætitia gentis tuæ. Lætitia porro tua in eo posita est, ut cultu et veneratione omni dignissimæ, sacræ tuæ tuorumque Sanctorum adorentur imagines, utque secundum eam quæ antiquitus erat decentiam templa iisdem exornentur. Nunc igitur mihi, et cunctis meis sodalibus, unum mecum idemque sentientibus, quæque pro sacrarum imaginum, pro matris tuæ purissimæ, pro eorum qui variis temporibus vitam tui causa et sanguinem effuderunt, pro aliorum denique qui quoquo modo grati tibi extiterunt honore, certamen mecum subire minime detrectant; nobis, inquam, universis auxilii tui dexteram ex habitaculo tuo sancto porrige; infirmitatem nostram, qui solus potes, confirma; largire vires et fortitudinem. D

A. CONST. ACROPOL. EX MS. GR

16 Exinde ad sodales suas conversa, hisce eas vocibus est allocuta: Nunc tempus, sorores, acceptabile, nunc vere dies sunt salutis. Induamur arma lucis et adversus hostes veritatis progrediamur. Mors nobis est proposita: vitæ igitur amorem nullum præferamus. Cruciatus mortem præcedent ac supplicia, sed non terreamur, neque formidemus eos qui corpori quidem mortem afferre, sed animam nostram lædere nulla ratione possunt; quemadmodum præcipitur nobis. Numquid enim naturæ nostræ consortes non fuerunt sublimes istæ animæ, quæ apud superos modo versantur, quæque ab ipso Dei in terras adventu, pro Deo divinisque legibus decertarunt? Theclæ, inter Martyres primæ, agones et certamina novimus: non beatissimæ Barbaræ, non generosæ Irenes, non magnanimæ illius Marinæ ignoramus prælia, quæ Tyrannis pariter et dæmonibus opposita, gloriosum de utrisque tropæum posuit.

2. Cor. 6. Rom. 13, 12 *tum socias animat ad contemptum mortis,* E

exemplo Martyrum

C

17 Exigui fortassis momenti quibusdam videatur ista nefariorum hominum machinatio: sed vos longe melius institutæ, illud optime scitis, non mediocre esse malum, quod contra veteres Ecclesiæ sanctiones impii ubique nunc sunt aggressi. Divinas enim Imagines, calce oblitas, ex oculis tollere, et sacra templa informia ac inutilia reddere, quid aliud est quam pietatem, quam religionem omnem evertere funditus, et universum Incarnationis divinæ mysterium inane reddere atque nullum. At faciamus parvum quod conantur. Quanti tamen illud faciendum sit, quod vel mediocre quidpiam de lege divina et mandatis infringatur. F Salvator noster ac Dominus in sacrosanctis Evangeliis docuit, viam perfectionis unius iota uniusque apicis rigore circumscribens. Jam vero quam gloriosum erit, si divinarum legum ne minimam quidem partem infringere sustineamus. Matt 5, 18 Illustres quondam Machabæi, nec non beatissima illorum mater, præsentes assistunt: quale illi exemplum observandæ legis similiter certaturis reliquerunt? Porcinas carnes solum ut gustarent, a Tyranno compulsi, non modo ei non obedierunt, sed innumeros quoque propterea cruciatus sustinuerunt; ignique ac ferro traditi, et quantumcumque gravia tolerantes tormenta, inconcussi perseverarunt. Nunc igitur et nos, illustre adeo exemplum mente animoque versantes, ad pulchrum pro religione certamen subeundum fidenter accinctæ nos conferamus, et festinemus Spatharium istum, qui impuras manus in divinam Salvatoris nostri imaginem parat injicere, cohibere a scelere.

et propositi certaminis pulchritudine,

ut zelum Machabæorum imitentur.

18 Hæc illa, et confestim ad Chalcen accedit, et, o insignem animi fiduciam! mox ut fuit in loco, a nemine mortalium prohiberi se passa, quin et fidenti vultu cunctos præsentes intuita, scalas ipsa omnium prima arripit, ac sodalibus, idem ut ipsæ

Mox Spatharium e scalis deturbat:

10 faciant,

A. CONST. ACROPOL. EX MS.

A faciant, fortiter imperat. Qui igitur in scalarum summitate jam fere consistebat impius, sacram effigiem antequam corriperet, iis excussus, in profundum inferni corruit : dejectus est enim : et qui paulo ante insolenter se jactans, os suum in cœlum aperire, et cœlis omnibus Excelsiorem impetere blasphema lingua fuerat ausus, miserandum ante oculos omnium cadaver jacuit, sepulturæ etiam honore privatus. Repentina quippe hominis nefarii punitio omnes, qui spectaculo interfuere, attonitos reddidit, atque alium alio fecit abscedere; ita B. Theodosiæ, et cunctis quæ cum ipsa erant Virginibus, domum se tutis referre licuit.

quo per lapsum extincto,

19 Verum quod factum fuerat, latere minime potuit ferocissimum Regem, qui magna mox rabie in sacras Deo Virgines concitatus, infrenduit. Quidquid igitur habebat supercilii, ut ita dicam, in unum congregans : Per caput, inquit, meum (hic scilicet Regibus pridem usitatus jurandi mox est) haud equidem credam ex vobis aliquem amare me, si vel una quæpiam e facinorosis istis mulieribus manus meas effugiat, aut non omnes continuo, ex abditis suarum B ædium in publicum protractæ, audaciæ tantæ pœnas persolvant. Hæc vix edixerat Imperator, cum e ministris ejus plurimi, per alia alii urbis loca dispersi, religiosarum Virginum domos et urbis totius monasteria perscrutari sunt aggressi ; requirentes quidem et alias omnes, quæcumque injicere in Spatharium manus fuerant ausæ, sed beatam Theodosiam comprimis comprehendere cupientes. Non enim mediocria quædam aut vulgaria adversus illam meditari suis visus fuerat Rex, quam omnium primam facinus fuisse aggressam didicerat, et rei totius extitisse causam. Comprehensas ergo omnes in publicum pariter protrahunt : sed et cum omnibus eam quoque, quæ præcellens omnibus, uti sol præ stellis, alias superabat fulgore, ipsarum in medio, coram Imperatore constituunt.

Imperator omnes comprehendi jussas objurgat,

20 Ille vero, in alias quidem omnes torvum intuens; Et quid, ait, infelices mulierculæ, eo processistis audaciæ, ut non mea modo mandata contemnere, sed meum quoque Spatharium ab eorumdem mandatorum executione prohibere; neque id solum, verum funesta etiam morte delere non sitis veritæ? Ad beatam deinde Theodosiam conversus : Non, inquiebat, latere me potuisti, facinorosa et mulierum omnium pessima, non mihi fuit ignota tua illa infrænata jactantia, non audacia insignis. Novi C profecto quidquid adversus satellitem meum, te hortatrice ac duce, gestum fuerit, et qua ratione ministrum regiis obtemperantem mandatis interimere minime dubitaveris. Mihi cum eo modo ausa es adversari, tuas contra meipsum manus a te compulsas fuisse ignorare non potes. Nunc igitur haud sane injusto adversum te furore consurgens, pro sceleris magnitudine pœnas reposcam; nec minus juste reipsa sumam supplicium simul et vindictam, ut nemo regiis sese jussis imposterum opponere, aliave ratione audeat contra Principem efferre. Potes tamen si vis mutare mentem, et suadenti, aut potius, ut Regem decet, imperanti parere, hic quidem salvari et splendidissime vivere, in altero autem seculo beata perfrui requie.

Theodosiam imprimis,

21 Qua nunc ego dicendi facultate sapientissimam Martyris ad Tyrannum responsionem in medium proferam? qua verborum ac sententiarum copia instructus, vel potius qua de cœlo inspiratione commotus? per qualem scilicet ipsa et prudenter respondit, et obmutescere fecit illum, supercilio ferocem et ore turgidum ; illum, instar dæmonis se inhabitantis, frendentem ex adverso ad deglutiendam ipsam, terramque et mare se posse abolere præsumentem ; quomodo talia mihi credam comprehensibilia esse, aut ea convenienter valebo eloqui? Ego, respondit Theodosia, jam inde a prima ætate quietioris et ab omni hominum strepitu remotioris vitæ desiderio accensa fui, o Imperator, nec minus consequendæ salutis meæ studiosa ; sed nec ex iis quidquam, quæ mundus in bonis suis gaudiisque habet, a suscepto consilio revocare me, Deo bene propitio, valuit. Nunc quoque hoc tibi est sciendum, e rebus omnibus nullam reperiri, quæ a Dei caritate possit me modo ullo abducere. Si igitur ita tibi videtur, age, nulla inteposita mora, necem affer : exhibeo corpus meum ad supplicia, verberibus illud jube discerpi, membrorum quoque omnium compagem dissolvi, confringi ossa ; capitis abscissionem impera, atque, ut breviter dicam, vitæ hujus usura privari me jube : ut citius ad immortalem melioremque vitam per te transmittar.

quam mitioribus deinde verbis pervertere studet.

Sed hac generosius respondente,

22 Hoc responso ad summam consilii inopiam adductus Tyrannus, Virgines alias hoc iterum sermone compellat : Vos certe nolite insanæ huic mulieri pertinaciter adhærere, eoque dementiæ progredi, ut vos et

σπαθάριον, οὐχ ὅτι γε τοῦ ἔργου παραποδίσαι, ἀλλὰ καὶ D βιαίῳ θανάτῳ παραπέμψαι; Πρὸς δὲ τὴν μακαρίαν ταύτην Θεοδοσίαν ἐπιστραφεὶς, Οὐκ ἔλαθές με, κακοῦργον, ἔφη, καὶ μιαρώτατον γύναιον, οὐκ ἠγνόησά σου τὸ ἀλόγιστον θράσος, οὐ τὴν παράβολον τόλμαν, οὐχ ὃ περὶ τὸν σπαθάριον ἔδρασας, καὶ ὡς ἀνεῖλες τῷ ἐμῷ προστάγματι ὑπηρετούμενον· ἐμοί γε ἀντῆρας, κατ' ἐμοῦ τὰς χεῖρας ἐκίνησας· τοιγάρτοι διαναστὰς ἔγω γε, τὰς ὑπὲρ ἐμαυτοῦ δίκας ἀπαιτήσω, καὶ δικαίως ὅτι λήψομαι, καὶ τὰ εἰκότα σε τὴν ἀλάστορα τίσομαι, ὡς μὴ τὸν βουλόμενον τῶν βασιλευόντων εἰς νέωτα κατεπαίρεσθαι, μηδ' οὕτω κατὰ τῆς ἀρχῆς αὐθαδιάζεσθαι. Ἀλλ' ἔνεστι μεταβουλευσαμένῃ καὶ πεισθείσῃ συμβουλεύοντι πλέον, ἢ ὡς βασιλεῖ σοι προστάσσοντι, περισωθῆναι μὲν τῇδε καὶ διαβιῶσαι περιφανέστατα, ἐκεῖ δὲ γενομένῃ τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως.

22 Ἀλλὰ πῶς ἂν ἀξίως παραστήσαιμι λόγῳ, τὴν μετὰ πολλῆς ὅτι συνέσεως τῆς Μάρτυρος ἀπόκρισιν πρὸς τὸν τύραννον; ποίαν λόγου πεπλουτηκὼς δύναμιν; ἢ μᾶλλον ποίαν εἰληχὼς ἐπίπνοιαν ἄνωθεν, δι' ἧς αὕτη καὶ σοφῶς ἀπεκρίνατο, καὶ νουνεχῶς ἐπεστόμισε, τὸν βλοσυρὸν τὴν ὀφρῦν, τὸν τὴν γλῶτταν πολὺν, τὸν ἄντικρυς καταπιεῖν αὐτὴν βρενθυόμενον κατὰ τὸν ἐνοικοῦντά οἱ, τὸν τὴν γῆν καὶ θάλασσαν ἐξαλείφειν ἐπαιρόμενον, ὡς ἐνόν μοι ταῦτα διενοήσομαι; καὶ ὡς ἐξ εἰκότων ἐρῶ. Ἔγω E γέ φησι, βασιλεῦ, ἐκ παιδὸς εὐθὺς τὴν ἡσυχίαν ἐπόθησα, καὶ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν ἐζήτησα, καὶ οὐδέν με τῶν τοῦ κόσμου τερπνῶν, Θεοῦ συναιρομένου, τῆς προθέσεως μεταστῆσαι κατίσχυσε· καὶ νῦν ἴσθι τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τῶν ἁπάντων οὐδὲν ἀποστήσειν. Ὁ γοῦν ἂν εἴη σοι βουλομένῳ μὴ κατοκνήσας, ἄγε δὴ πάρανον σάρκες ἰδοὺ, ξαίνειν αὐτὰς πρόσταττε ἁρμονίας μελῶν διασπᾷν, ὀστᾶ συνθλάττειν, κεφαλῇ τὴν τομὴν ἐπενεγκεῖν, ἐν βραχὺ φημι τῆς ἐνθάδε ζωῆς στέρησον, ὡς ἂν με θᾶττον τῇ αἰωνίῳ καὶ κρείττονι παραπέμψειας.

22 Τούτοις ὁ τύραννος ἐξαπορηθεὶς, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς τὸν λόγον τρεψάμενος, Ἀλλ' ὑμεῖς γέ φησι μὴ τῇ ματαιόφρονι ταύτῃ κατακολουθήσετε, μὴ δ' ἐς τοσοῦτον μανίας ἔλθητε, ὡς καὶ τῶν ἐνταῦθα ἡδέων στερηθῆναι, καὶ τῶν ἐκεῖσε οὐχ ἧττον εἰ μὴ μᾶλλον ἀμοιρῆσαι τερπνῶν, καὶ πρός γε καταδικασθῆναι θάνατον τὸν ἀθάνατον. Αἱ δὲ, ὡς καλῆς διδασκάλου καλαὶ τῷ ὄντι μαθήτριαι· Μὴ γένοιτο ἡμᾶς, φησι, τῇ θεοπνεύστῳ ἡμῶν ἐναντία φρονῆσαι μυσταγωγῷ, μὴ ταῖς σαῖς ὑπεῖξαι θωπείαις, μὴ θροηθῆναι ταῖς ἀπειλαῖς· ταύτης ἐσμὲν ὀπαδοὶ, ταύτῃ καὶ συνταφῆναι ποιούμεθα δι' εὐχῆς· ἃ γοῦν παρὰ ταύτης ἀκήκοας, ταῦτ' ἄντικρυς καὶ παρ' ἡμῶν ἀκηκοὼς γίνωσκε. Θυμοῦ πλησθεὶς ἐπὶ τούτοις ὁ τύραννος, μεταστήσατέ φησι τὰς ἀπονενοημένας ἐξ ἐμοῦ διὰ F τάχους, ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ βίου τὰ κάκιστα ποιήσατε γύναια, βιαίῳ θανάτῳ παράδοτε, ὡς ἂν αἱ τῆς αὐτῆς ἀπονοίας, μὴ τοῦ λοιποῦ κατατολμῷεν τὰ παραπλήσια.

A et iis quæ hic sunt bonis orbas esse, et quæ in altera vita reperiuntur, paribus certe, si non majoribus, D voluptatibus privari, quin etiam ad mortem condemnari æternam, patiamini. Illæ autem, quemadmodum egregiæ magistræ discipulas decebat non minus egregias : Absit, inquiunt, ut cum divinitus inspirata Matre ac Magistra nostra non eadem sentiamus, ut tuis morem geramus blanditiis, ut minis terreamur. Hujus nos instituta ac mores sequimur, ab hac ne separemur, cum obsecratione petimus. Quæcumque igitur ab ea tibi dicta sunt, eadem a nobis dicta tibi putato. Ingenti ad hæc verba furore impletus Tyrannus : Insanas, exclamat, mulieres e conspectu meo quantocius abripite, aut potius, ut merentur crudeli morte perimite, ut si quæ istius adhuc fortassis sunt dementiæ, similia perpetrare exhorrescant.

Virgines alias frustra quoque tentat,

et simul omnes morti addicit.

A. CONST. ACROPOL. EX MS.

ANNOTATA.

a *De* Chalce *jam pluribus dictum supra.*

b Securigeri *scilicet præcedebant, sequebantur* Spatharii. *Sed quomodo in ordine Stipatorum regiorum secundum locum tenuisse Spatharios indicat ἡ κλῆσις? Suspicor non tam* nomen *indicari, cui ejusmodi notio haudquaquam per se conjuncta est; quam* matriculam Palatii, *seu* nomenclaturam *Officiorum, qualis passim in manibus erat, indicabatque officii cujusque ordinem, observandum quoties in publicum progrediebatur Imperator, in iis quos προκένσους vocabant, nos* Processiones *diceremus.*

c *Coluntur*, S. Barbara 4 *Decembris*, S. Irene 5 *Maji*, S. Marina, *Latinis* Margarita, 20 *Julii : quas CP. præcipuam venerationem habuisse, alibi docuimus.*

B

CAPUT IV.

S. Theodosiæ post sociarum necem crudele martyrium et gloria in cœlis.

E

Καὶ ὁ μὲν ταῦτ' ἔφη. Οἱ δ' εὐθὺς, πῦρ ὕλης ὥσπερ δραξάμενον, τήν τε ἁγίαν μεθιστᾶσι καὶ τὰς σὺν αὐτῇ συναπάγουσι, τῶν τριχῶν ἕλκοντες, κατὰ παρειῶν τύπτοντες, διὰ πλατειῶν σύροντες. Ἀλλὰ τὰς μὲν ἄλλας εὐθὺς σφάττουσι, καὶ θύματα ταύτας τίμια τῷ ὄντι γε καὶ σεβάσμια προσήνεγκαν τῷ Θεῷ, οἱ, τῆς ἐσχάτης πρὸς τῇ ἀνυπερβλήτῳ αἰσχύνῃ καταδίκης ἐπ' ἐσχάτῳ καὶ ὑπεύθυνοι· τὴν δέ γε μακαρίαν ταύτην Θεοδοσίαν, ἧς πέρι καὶ τῷ Βασιλεῖ λόγος ὅτι πολὺς ἦν, εἰς δευτέραν ἐταμίευσαν τὴν ἐξέτασιν, καὶ εἰς λόγους αὖθις ἦλθον αὐτῇ, καὶ ὑπὲρ ὅτου τοσαύτην ποιεῖται τὴν ἔνστασιν, πυνθάνεσθαι ἤθελον.

24 Καὶ ἡ μάλα συνετῶς, μάλα γενναίως πρὸς αὐτοὺς ἔφησεν· Ἀλλ' ὑμεῖς γε ὦ λῷστοι πυνθάνομαι, τίνος με εἵνεκα καταδικάζετε θάνατον, ὅτι προσκυνεῖν ἐθέλω τὴν εἰκόνα τοῦ δι' ἐμὲ κατ' ἐμὲ γεγονότος Θεοῦ; πρὸς δέ γε τῆς ἀχράντως τοῦτον τεκούσης; τῶν κηρυξάντων αὐτὸν ἐν τοῖς πέρασι; τῶν ὑπεραθλησάντων αὐτοῦ; τῶν ἄλλως εὐηρεστησάντων αὐτῷ; Καὶ πῶς οὐκ ἔξω γενοίμην νοῦ καὶ φρενῶν, τοῖς αὐτόχρημα παραπλῆξιν ὑμῖν συμφρονήσασα, ἢ καὶ καθάπαξ πεισθεῖσα, τοιαῦτα καταναγκάζουσι. Πῶς δ' ἀνασχοίμην, τὰς θείας καὶ σεπτὰς εἰκόνας χλευαζόντων ὑμῶν, καὶ καλούντων αὐτὰς εἴδωλα; Τὰ γὰρ εἴδωλα ἀνυποστάτων καὶ ψιλῇ διατυπουμένων ἐπινοίᾳ πλάσματά τε καὶ εἰκάσματα διεγνώκαμεν, οὐδ' ἀληθῆ τὰ πρωτότυπα καὶ τίμια καθ' αὐτὰ καὶ σεβάσμια, τῆς οὐσίας καὶ αἱ εἰκόνες ἐκ τοῦ εἰκότος τιμῆς καθεστήκασιν ἄξια.

25 Ὡς οὖν ἔγνωσαν οὐ λόγοις πεῖσαι ταύτην δυνάμενοι, οὕτω τοι στεῤῥῶς ἀποκρινομένην ὁρῶντες καὶ συνετῶς αὐτὴν περιτρέπουσαν, ἀνηλεῶς μαστίζειν προήχθησαν, καὶ ὃ μὴ φθαῖεν δυνηθέντες πειθοῖ, βίᾳ κατισχῦσαι διενοήθησαν. Ἀλλ' ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ διήμαρτον τῆς ἐλπίδος· πρὸς μὲν γὰρ μικρὸν αὐτὴ θέλξασα, βροτῶν ἀφρονεστάτους, κατὰ τὸν εἰπόντα, διήλεγξεν· οἱ μὲν γὰρ τοὺς τύπτοντας ἐπέστησαν καὶ τὰς μάστιγας διηυτρέπισαν· ἡ δ' οὐδένα λόγον σφῶν ποιησαμένη, ὡς εἰς λόγους αὖθις ἔγνω χωρεῖν μέλλοντας, Ὃ βούλεσθέ, φησιν, μὴ μέλλετε διαπράττεσθαι· ἴστε τῆς, ἧς ἔχομαι γνώμης, ἐκστησομένην οὐδέποτε· οὐ γάρ μέ τις πτοήσει, τῶν ἀποκτεῖναι μὲν τὸ σῶμα δυναμένων, λυμήνασθαι δὲ μηδοπωσοῦν ἰσχυόντων μου τῇ ψυχῇ, ὡς ὁ καὶ ψυχὴν πρὸς τῷ σώματι δυνάμενος ἀπολέσαι, ἅ τε δημιουργὸς ὢν ἀμφοῖν καὶ δεσπότης ὑπέθετο.

C

26 Πῶς οἴεσθε ταῦτ' ἀκούσαντες διετέθησαν· πῶς οἱ τὴν ὀφρὺν ἐκ τοῦ βασιλείου κράτους αἴροντες, τὴν τοσαύτην σφῶν περιφρόνησιν ἤνεγκαν; βέλει κατά τινι τὴν καρδίαν ἐδονήθησαν, τοίνυν καὶ συνεχύθησαν τῷ θυμῷ, καὶ

Talia cum dixisset tyrannus, continuo ministri ejus, tamquam ignis ligna corripiens, Sanctam auferunt a conspectu ipsius; et ceteras pariter cum ea abducunt, trahunt per crines, maxillas percutiunt, per plateas raptant insolenter. Atque has quidem absque mora crudeliter trucidant, venerandasque revera victimas, religionis causa mactatas, Numini supremo sistunt homines nefarii, postremæ condemnationis in ultimo mundi tempore, non sine insigni suo pudore, futuri rei : Beatam vero Theodosiam, de qua plurimus Regi fuerat sermo, ad alteram servantes quæstionem, iterum cum ea loqui cœperunt; et quamobrem pertinaciter adeo iis quæ imperabantur contradiceret, percunctari.

Ceteris mactatis

24 At vero beata Martyr, summa sapientia summaque animi fortitudine ita eos est allocuta : Ego quoque id, o boni, ex vobis quæro, quid tandem esse possit in causa, cur ad cruciatus et mortem me designetis? An propterea quod religiose venerari studuerim ejus imaginem, qui cum Deus esset, propter me, natus est homo, similis mei? aut ejus qui Deum et hominem absque ulla virginitatis suæ labe peperit? aut eorum qui Salvatoris adventum mundo universo annuntiarunt? aut denique eorum qui suum pro Christi doctrina fuderunt sanguinem, quique alia etiam ratione divinam sibi amicitiam conciliare sunt conati? Quomodo vero non optima cum ratione stultam me dicerent et insanam, si vestra profecto deliria ego etiam delirare in animum inducerem? aut ab iis persuaderi mihi sinerem, qui ad absurda adeo pertrahere me conantur? Id autem qua tandem ratione valeam tolerare, quod sacræ et venerandæ Imagines odio vobis sint et ludibrio, et pro idolis habeantur. Idola certe novimus esse simulacra rerum non subsistentium, et solerti industria repræsentatarum figmenta : quorum prototypa cum vera non sint, neque per sese æstimationis ullius aut pretii, consequens est, ut ipsæ imagines nihilo majori veneratione sint dignæ.

iterum interrogata Theodosia pro imaginibus loquitur :

F

25 Ut igitur verbis nihil contra eam effici posse cognoverunt, quam tanta animi firmitate respondentem, tamque sapienter errores confutantem audiverant, immaniter eam cædere cœperunt; quodque oratione persuadere non valuerant, verberum atrocitate extorquere sunt aggressi. Sed quod intenderant non modo non sunt consecuti, verum etiam omni prorsus exciderunt spe, quæ paululum eos decipiens, probavit esse, ut ait ille, stultissimos virorum,

verberibus atrociter excipitur.

Prov. 30, 2

A. CONST. ACROPOL. EX MS

A rorum. Illi enim verberantes instruebant et dirigebant ictus: ipsa vero nihili eos faciens, ut vidit a verberibus ad verba rursum devenire paratos; Quod, inquit, facere vultis incunctanter peragite. Nostis me a Deo quam nunquam a Deo mente discessuram nunquam. Nec sane quisquam me terruerit e vobis, qui corpus quidem istud occidere possunt, animæ autem meæ molestiam ullam afferre non possunt, quemadmodum potest is qui animam una perdere valet cum corpore, quia tum hujus quam illius factor est et creator.

rursumque propositi firmitatem professa,

immaniter flagellatur:

26 Qua ratione affectos fuisse putatis hæc audientes? Quo modo tantum sui ipsorum contemptum excepisse eos, qui ob datam sibi a crudeli Imperatore potestatem, tollebant supercilium? Transfigebatur cor eorum velut jaculo quodam, et toti confundebantur præ furore, efficiebanturque rabidi, et per iracundiam agebant omnia. Non enim omnino in mentem sibi venire patiebantur, aut quod mulier esset, aut quod adeo religiose inculpateque vixisset; sed, veluti maleficam et feminarum omnium ultimam nequissimamque, solo afflixerunt et inclementer flagellarunt. Verberabant illi, et verberabant viribus totis, ipsa vero mente in cœlum de-

B fixa, et majora melioraque omnia cogitans (o insignem animi fortitudinem! o præclaram in Deum fiduciam! o nunquam satis laudandam generositatem!) in terram licet prostrata, hæc e Psalmis suaviter concinebat: Dominus firmamentum meum et refugium meum, et liberator meus. Deus meus, auxiliator meus, cornu salutis meæ, et susceptor meus, quem invocans salva ero. In ipso transgrediar murum; murum, inquam, perversitatis hujus, qui separat a Deo atque ab æterna ineffabilique in cœlis beatitudine.

Ps. 70, 3

Ps. 17, 3.

Ps. 17, 30.

et discerpitur;

27 Cernere igitur erat, rivos quasi sanguinis e variis virginei corpusculi partibus profluentes, solum purpuratum, carnium frusta alio alia loco sparsa, corpus prorsus lacerum, corpus dissolutum, et ante mortem quasi præmortuum; cum anima interim perturbationis expers in ipso quodammodo cœlo versari videretur. Etenim sublato aliquantisper capite; Verberate, inquiebat, quantum potestis, quin etiam cunctas in verbera afferte vires, nostis enim, a pristina mentis sententia nullo me modo dimovendam; nec vestris unquam desideriis me subjicere poteritis. Nonne ergo quod in Anaxarcho a Philosopho fuit præclarissimum insigniter tenuit? nonne melius quam ille, ob nobilitatem celebris, et ob sapientiam clarissimus, corpus suum contempsit? Si

C enim femina existens molle nihil, nihil sensit aut dixit femineum, nec reverita est quemquam: sublimius profecto quam ille philosophata est, et generosius egit. Hic videlicet exiguo solum tempore verberibus contusus, spectatoribus gestiit quemadmodum in theatro conspicuus esset; et hominum tantummodo laudem consectatus, fortiter fecit; cum scilicet præsentes obstupescerent hominem, sub ipsa contusione nequidem sese torquentem in latus, ipsique qui eum contundebant commotis animis eumdem demirarentur. Beatam vero hanc, tam qui cædebant, quam qui cæsam spectabant, non modo non miserabantur, sed intensissimo quoque prosequebantur odio; et dementiam ei objectabant, propter quam eam putabant infelicem.

a tanto quam Anaxarchus Philosophus digniori laude,

quod nemo ea dignam putabat,

28 Revera post illam Dei supra naturam omnem positi incarnationem, iis quoque qui sub natura sunt supra naturam agere multa et pati concessum fuit. Neque id immerito; quippe natura omni superior, naturæque effector Deus; et præter naturæ leges natus homo, multaque supra ejus vires efficere valens; naturæ quoque dedit nonnulla supra vires perpeti, quemadmodum in hac Beata fecit. Quo enim modo valeret femina, imbecillis sexu, pœnitentiis exhausta, corpore verberibus sic lacerato, atque ut ita dicam discerpto, talia inter medios cru-

quamvis supra naturam pateretur.

ἐνηργηκεῖς ἐγεγόνεισαν, τὸ τοῦ ἔργου, τοῦτο παρέστησαν· D
οὐ γὰρ ὅτι γυνή, οὐδ᾽ ὅτι τὸν βίον ὁσίως τε καὶ ἀμέμπτως διήνυσεν, εἰς νοῦν ὅλως ἐβάλλον, ἀλλ᾽ ὡσεί τινα λῃστήν, ὡσεί τινα κακοῦργον, ἢ καί τι τῶν ἐξωλεστάτων ἄλλως γυναίων ῥιπτοῦσι κατὰ γῆς, μαστίζουσιν ἀπηνῶς. Ἀλλ᾽ οἱ μὲν ἔτυπτον, καὶ ὅσον γε ἰσχύος ἔτυπτον, ἡ δ᾽ εἰς οὐρανὸν τὸν νοῦν ἀνατείνασα, καὶ τὰ κρείττω μελετῶσα τοῦ κρείττονος, εὖγε τοῦ θάρσους! εὖγε τῆς εἰς Θεὸν παῤῥησίας! ὑπέρευγε ταύτης τῆς γενναιότητος! ὑπέψαλλε κειμένη· Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου, καὶ ῥύστης μου· ὁ Θεός μου βοηθός μου, κέρας σωτηρίας μου, καὶ ἀντιλήπτωρ μου, ὃν ἐπικαλουμένη σωθήσομαι, καὶ τεῖχος· ἐν αὐτῷ ὑπερβήσομαι τὸ τῆς κακοδοξίας τοῦτο διάφραγμα, ὃ διατειχίζει μὲν Θεοῦ, διατειχίζει δὲ καὶ τῆς ἀφράστου ἐκείνης καὶ ἀλήκτου μακαριότητος.

27 Ἦν οὖν ἰδεῖν αἱμάτων ἐκ διαφόρων τοῦ σώματος μερῶν προχεομένους κρουνούς, ἔδαφος φοινισσόμενον, κόμματα σαρκῶν ἄλλοθεν ἄλλα διασκεδασθέντα, σῶμα καθάπαξ κατεξανθέν, σῶμα καταλυθέν, καὶ πρὸ τῆς φθορᾶς μικροῦ φάναι διαφθαρέν, ψυχὴν δ᾽ ἀπαθῆ, καὶ ὄντως οὐρανοβατοῦσαν· τὴν γάρ τοι κεφαλὴν ἡ μακαρία διάρασα, Τύπτετε ὅσ᾽ ἰσχὺς ὑμῖν ἔνι, τύπτετε, ἐμὲ γὰρ εὖ ἴστε, τῆς προθέσεως οὐδόλως ἐκστήσετε, οὐδὲ τοῖς ὑμετέροις θελήμασιν ὑποκλῖναι δυνήσεσθε. Ἆρ᾽ οὐκ ἐμφιλοσοφώτατα τὸ E
τοῦ Ἀναξάρχου διενοήσατο; ἆρ᾽ οὐ κρεῖττον ἐκείνου, τοῦ ἐπὶ γενναιότητι διαβοήτου, τοῦ τὴν σοφίαν πολυθρυλλήτου, τὸ σῶμα περιεφρόνησεν; εἰ γὰρ καὶ μὴ θῆλυ οὐδὲν ἔφησεν, ἀλλ᾽ οὔτε ἐνόησε καὶ τοῦ μηδενὸς ἐπεστράφη, κρεῖττον ὄντως ἐκείνου καὶ ἐφιλοσόφησε καὶ ἠνδρίσατο. Ὁ μὲν γὰρ ἐπ᾽ ὀλίγον ἐμαστίχθη, καὶ ὡς ἐν θεάτρῳ τοῖς παρατυχοῦσιν ἐναγωνίζεσθαι ἤθελε, καὶ τὴν παρ᾽ ἀνθρώπων δόξαν ἐκαρτέρει θηρώμενος, οἵ τε γὰρ ὁρῶντες στρεβλούμενον, καὶ ταῖς στρέβλαις οὐ κατακαμπτόμενον ἐτεθήπεσαν, καὶ οἱ μαστίζοντες παραυτὰ μεταβαλόντες ἐθαύμαζον· τὴν δέ γε μακαρίαν ταύτην οἱ τύπτοντες συνάμα καὶ οἱ τυπτομένην θεώμενοι, οὐχ ὅτι γε οὐκ ἠλέουν, ἀλλὰ καὶ ἐμίσουν ἐκ ψυχῆς, καὶ ἐλοιδοροῦντο ταύτῃ τῆς ἀπονοίας, καὶ ἐταλάνιζον.

28 Οὕτως μετὰ τὴν τοῦ ὑπερφυοῦς Θεοῦ ἐνανθρώπησιν, καρτερεῖν τὰ ὑπὲρ φύσιν τοῖς ὑπὸ φύσιν κεχάρισται, καὶ κατὰ λόγον ὄντως. Ὁ γὰρ ὑπὲρ φύσιν Θεός, καὶ τῆς φύσεως δημιουργός, ὑπὲρ φύσιν τε γεγονώς, καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐνεργήσας, φέρειν τῇ φύσει τὰ ὑπὲρ αὐτὴν ἐχαρίσατο, ὅπερ γε καὶ τῇ μακαρίᾳ ταύτῃ τετέλεσται· καὶ πῶς γὰρ ἄλλως ἴσχυσεν ἂν γύναιον ἀσθενὲς τῇ φύσει, ἐκτακὲν τῇ ἀσιτίᾳ, τὰς σάρκας οὕτω καταστιχθέν, καὶ ὡς εἰπεῖν διασπαραχθέν, τοιαῦτα φιλοσοφεῖν ἐν τοῖς πάθεσιν, ὄντως αὐτοκράτορα τῶν παθῶν τὸν λογισμὸν κατὰ τοὺς πάλαι Μακκαβαίους παρέστησεν, ὄντως ἄληπτον, F
ὄντως ἀκαταγώνιστον. Πλήν, ἀλλ᾽ ὡς εἶδον οὕτω γενναίως τὰς βασάνους, οὕτω καρτερῶς φέρουσαν, τοῦτο μὲν γυναικὸς ἡττώμενοι καὶ τὴν ἧτταν ἐπαισχυνόμενοι, τοῦτο δὲ τῆς σφῶν αὐτῶν κακοδοξίας ἀντιποιούμενοι καὶ οἷον ἐνθηριούμενοι, τέως μὲν εἶναι, φρουρᾷ παραπέμπουσι, καὶ τοῖς τῆς φρουρᾶς παραδιδοῦσι δεινοῖς, κάμψαι ταύτην οὕτω βουλόμενοι, καὶ τῷ βασιλείῳ καθυποτάξαι βουλήματι.

29 Ὡς δὲ τῶν λογισμῶν οὐκ ὀλίγοι παρεληλύθεσαν, καὶ πάντα τὰ τῆς πονηρᾶς μηχανῆς ἐπεὶ τὴν αὐτὴν οὐδὲ εὗρον, τὴν αὐτὴν πάλιν ἀνεγνώρισαν, καταδικάζουσιν αὐτῆς θάνατον. Εὐθύς τοι καὶ οἱ μὲν τῶν γε χειρῶν ταύτης λαβόμενοι, οἱ δὲ τὰς τῆς κεφαλῆς καλύπτρας δραξάμενοι, ἄλλοι δ᾽ ἄλλου μέρους τοῦ σώματος εἷλκον, καὶ ὡς βίαια φέρον πρὸς σφαγὴν τὴν ὑπέρμαχον ὡς ἀληθῶς Θεοῦ δούλην, καὶ τῆς αὐτῆς μορφῆς τε καὶ μαθήσεως ἀντεχομένην, καὶ μὴ μεταστῆναι τὸ παράπαν αὐτῆς ἀνεχομένην. Εἰσὶ δ᾽ οἳ ἔτυπτον ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἀνηλεῶς ἔτυπτον, τοὺς γὰρ νέφεσι πλύνοντας καὶ ὡς ἐξ ἀμάξης ὅ φασι διαλοιδορουμένους παρίημι. Ἀλλ᾽ ἐπείπερ ἔφθασαν ὅποι δὴ τέλος δοῦναι προὔκειτο τοῖς κατὰ σκοπὸν (ἐν μακέλλῳ δ᾽ αὐτοῖς προὔκειτο, ἵν᾽ ὡς ἀμνάδα παραδῶσι σφαγῇ, καὶ ὡς ἕν τι τῶν κτηνῶν κτείνωσιν,

ἅμα

A ἅμα μὲν εἰς χλεύην τῆς μαχαίρας, ἅμα δὲ καὶ τῶν ὁμοφρόνων ταύτῃ καταγέλων) ἀλλ᾽ ὡς ὅποι δὴ καὶ βούλοιντο παραγένοιντο, τῶν τις δημίων καινότερόν τι διενοήσατο· τὴν μὲν γὰρ διὰ τοῦ ξίφους τομὴν, πικρὰν μὲν καὶ ἄλλως ὀδυνηρὰν, ἀλλ᾽ οὖν φορητὸν δήπως ἡγήσατο, καὶ τὴν διὰ μαχαίρας ὡσαύτως. Κέρας οὖν τῶν παρερριμμένων λαβὼν, εἰς γῆν τε τὴν Ἁγίαν καταβαλὼν, καὶ τῆς κόμης πρὸς ἑαυτὸν συνελκύσας, διὰ τοῦ γαργαρεῶνος ὠθεῖ, καὶ τοὺς σπονδύλους τούτῳ διατεμὼν, πικρότατα τῆς πνοῆς αὐτὴν ἀφαιρεῖται ὁμοῦ καὶ τῆς ζωῆς.

30 Καὶ οἱ μὲν οὕτω τὸ κατὰ θυμὸν ἐπλήρωσαν, ἡ δ᾽ εὐθὺς τῶν κατ᾽ ἔφεσιν ἐπέτυχε· προπομποῖς γὰρ Ἀγγέλοις ἐχρήσατο καὶ προπομποῖς, οἳ καὶ προηγοῦντο ταύτης, καὶ μετ᾽ εὐφημίας παρέπεμπον, καὶ εἰς οὐρανὸν ἐκ γῆς μετεβίβαζον. Τάχα δ᾽ ἂν ἀνιοῦσα τοιαῦτα τὰ πρὸς τὰς Ἀρχὰς, πρὸς τὰς Ἐξουσίας μετὰ παρρησίας ἐφθέγγετο, Ὑψώθη κέρας μου ἐν Θεῷ μου. Ἐν γὰρ αὐτῷ τοῖς ἐμοῖς ἐχθροῖς ἐκεράτισα, καὶ νῦν ἰδοὺ πρὸς αὐτὸν ἄπειμι, αὐτὸν ἀμέσως τὸν δι᾽ ἐμὲ γεγονότα κατ᾽ ἐμὲ προσκυνήσασα, τὰς τῆς θεομήτορος θείας ἀπολαύσουσα, τὰς διὰ Χριστὸν ἀθλησάσας, τὰς βιωσάσας ἄλλως κατὰ Χριστὸν ἀσπασομένη, καὶ τῆς σφῶν ὁμιλίας κατατρυφήσουσα, εἴπω συνελοῦσα, τῶν τέως μοι προσκυνητῶν τύπων ὁρωμένη νῦν ἀπέρχομαι τὰ πρωτότυπα. Ἀπὸ γοῦν ἐμοῦ οἱ πονηρευόμενοι πάντες ἀπόστητε. Ἀλλ᾽ ἡ μὲν οὕτως εἶχεν, οὕτως ἀνήγετο. Οἱ δέ γε ταύτης προπορευόμενοι, παρεπόμενοί τε καὶ συνεπόμενοι τί ἂν ἐποίουν, καὶ ὅπως διέκειντο; εἰ γὰρ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ὡς ὁ Κύριος αὐτὸς εἴρηκε, χαίρουσι, πόσης ἂν ἐπὶ τῇ ἐκ παιδὸς εὐθὺς εὐαρεστησάσῃ τῶν τούτου θεσμῶν χαρᾶς τε καὶ θυμηδίας ἐπλήσθησαν;

B

31 Ἐγώ γε οἴομαι ὡς οὐχ ἧττον ἢ ὅτε τὴν τῆς πρωτομάρτυρος παρέπεμπον Θέκλης ψυχὴν, καὶ ἐκρότουν καὶ ἔχαιρον, καὶ τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ ἀνθρώπων γενόμενον ὕμνουν τε καὶ ἐδόξαζον. Ἡ μὲν γὰρ τῷ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀνελθόντι Παύλῳ, καὶ τὰ ἄρρητα μυηθέντι κατηκολούθησε, διά τε πολλῆς τῆς μυσταγωγίας πρὸς τὸ τοῦ μαρτυρίου στάδιον ἐπεδύσατο· ἡ δ᾽ οὐχ ὅπως διδασκάλῳ κατὰ Παῦλον ἐχρήσατο, ἀλλ᾽ οὐδὲ τῶν πολὺ μετ᾽ ἐκεῖνον· τὸ δέ γε μεῖζον, ὅτι καὶ συχνοῖς ἄγαν τῶν ὁμογνωμόνων ὅλως πρὸς τοὐναντίον μεθελκομένη, τοῦ ὀρθοῦ περιέσχετο, καὶ ὑπερθανεῖν αὐτοῦ εἵλετο. Καὶ ἡ μὲν ἐπὶ πράγματι τὴν ἔνστασιν ἐνεδείξατο, παρ᾽ ἅπασι ὁμολογουμένῳ, τελείοις τε ἅμα καὶ ἀτελέσι, ἡ δ᾽ ἐπ᾽ ἀμφιβαλλομένῳ συχνοῖς, ἀτελέσι λέγω, οἳ καὶ πλείους ὥς φασι καὶ πολλὰς ὅτι τὰς ἀντιλογίας εὑρίσκουσιν, ὤφθη τε ἀπερίτρεπτος, καὶ τὰ παραπλήσια ἐν τοῖς ἄλλοις τῇ πρωτομάρτυρι

C τὰ ἴσα διεκαρτέρησε. Πόσον δ᾽ ἂν ἠγάσαντο ὅτι καὶ συνάθλους πλείστας πεποίηκε, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ὑπὲρ Θεοῦ ζῆλον ἐπῆρε, καὶ τῆς ἄνω βασιλείας κληρονόμους κατέστησεν. Ἀλλ᾽ Ἄγγελοι μὲν οὕτωσί πως ἔχαιρον. Ὁσίων τε δῆμοι καὶ Μαρτύρων ἄλλοθεν ἄλλοι προσυπαντῶντες, ὡς τὸ εἰκὸς ἐδεξιοῦντο τὴν Ὁσίαν ἅμα καὶ Μάρτυρα, καὶ τῆς κρείττονος μοίρας ἐν ἑτέροις ταύτην ἐπόθουν καὶ ἠσπάσαντο. Θεὸς δ᾽ ὑπὲρ οὗ καὶ δι᾽ ὃν ἠγωνίσατο διττῆς ἀμφοῖν, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀμφοῖν συναπολαύειν ἐνδέδωκεν.

ciatus sentire et profari? Equidem sic existimo, divinam Theodosiam, Machabæorum exemplo, corporearum omnium affectionum dominam constituisse rationem, vere invictam, vere insuperabilem. Ceterum, ut tam fortiter tamque constanter cruciatus peracerbos ab ea sustineri viderunt qui eos inserebant, partim quidem quod a femina victi sepsis erubescerent, partim contra suam ipsorum pravitatem agentes, et in rabiem quodammodo acti, quod tunc unum supererat, in carcerem amandatam carceralibus tradunt ærumnis, ita eam fatigare volentes, et regiæ tandem subjicere voluntati. D

A CONST. ACROPOL EX MS.

In carcerem data,

29 Non paucis deinde elapsis diebus, cum de ea iterum periculum facerent, eamdemque sicut ante persistere invenirent, ac ejusdem cognoscerent manere sententiæ: mortem ejus decernunt. Mox alii manibus eam accipientes, alii per capitis velum trahentes, aliis alii corporis membris eam raptantes, velut pecus quoddam, ducebant ad lanienam innocentem Dei buculam, ejusdem stabuli et pascui consortem, neque ab eis divelli unquam se passam. Non deerant interim qui eam percuterent, et inclementer verberarent; nam ceteros qui eam convitiis, e pleno (ut dicitur) plaustro petitis onerabant, omitto dicere. E Postquam autem eo venerunt, ubi decreverant finem facere iis quæ intendebant; decreverant autem id facere in macello *b*, ut tamquam ovis jugularetur aut veluti jumentum mactaretur, tam ad contumeliam ipsius, quam ad aliorum idem cum ipsa sentientium irrisionem; postquam, ut dixi, pervenere quo volebant, carnificum nonnemo novum quiddam et insolitum excogitavit: illam enim quæ capitis abscissione aut machæræ impulsu peragitur, mortem acerbam quidem accidere, attamen tolerabilem arbitrabatur. Arrepto itaque quod in via publica forte offerebatur *c* cornu, Virginem sanctam prosternit solo; et crinibus eam corripiens, magna vi in jugulum *d* cornu impellit, et diffractis quæ deinde occurrunt vertebris, acerbissimo cum doloris sensu spiritum Martyri vitamque ademit.

et paulo post morti adjudicata,

b ad macellum pertrahitur et jugulatur.

c

d

30 Atque hi quidem ea qua dictum est ratione furorem suum expleverant, Theodosia vero votis ac desideriis suis omnino potita est. Cœlestium quippe geniorum præcedentium subsequentiumque comitatu stipata, non sine insigni laudum præconio, e terris in cœlum deducta fuit. Dum autem ascenderet, poterat ad Principatus et Potestates sic fidenter loqui; Exaltatum est cornu meum in Deo meo; illo quippe propitio, inimicos meos ventilavi cornu; et ecce nunc ad eum proficiscor, ipsummet qui pro me factus est homo, velamine amoto adoratura, et Matris ejus sanctissimæ fruitura conspectu, ac salutatura ceteras quæ vel pro Christo passæ sunt vel secundum ejus præcepta vixere, et ex earum conversatione non exiguum captura gaudium. Abeo, inquiebat, earum Imaginum, quas religioso semper cultu venerata sum, ipsamet conspectura prototypa. Discedite a me igitur omnes qui operamini iniquitatem. Hoc itaque modo Theodosiæ res sese habuere, hac ratione in cœlos evasit. Nunc autem, qui illam præcedebant, qui comitabantur, quique subsequebantur Angeli, quid fecisse aut quibus incessisse modis arbitramur? Etenim si super uno peccatore pœnitentiam agente, quemadmodum ipsemet Dominus testatus est, tantum ipsis sit gaudium; quanta eos lætitia, quanto gaudio dicemus fuisse repletos, ob eam quæ a primis vitæ suæ annis ei placuit per mandatorum ejus observationem? F

Quæ in cœlos gloriose evecta,

plaudentibus Angelis, Luc. 15, 7

31 At me quod attinet, non minori illam plausu lætitiaque exceptam, nec pauciores laudum ac gratiarum hymnos Deo propter hominem humanato decantatos fuisse arbitror, quam tunc cum Protomartyris Theclæ *e* animam deduxere Angeli. Illa quidem Paulo in tertium usque cœlum rapto, et arcana non revelanda edocto, discipula adhæsit, a quo cum non pauca de rebus cœlestibus didicisset, ad martyrii stadium alacriter decurrendum egregie profecto fuit instructa. Quid autem Theodosia? non Paulum, Paulive similem; aut etiam eorum unum qui diu sane post Pauli tempora vixerunt, præceptorem nacta est: sed quod pluris faciendum, cum plurimi *f* Christianorum palam in contrariam partem traherent, rectam tamen viam tenuit, et pro veritate mori elegit. Illa constantiam tenuit super re, imperfectis æque ac perfectis indubitata; Theodosia, pro ea quæ a multis vocabatur in controversiam, ab imperfectis scilicet, qui multas et magnas in contrarium rationes invenerant, ut aiebant, mansit inconcussa; in ceteris vero pari cum Protomartyre

e comparatur S. Theclæ.

f

A tomartyre perseverantia nihil quam illa minus egit fortiter. Illud porro quanti faciendum est, quod plures A ejusdem certaminis effecerit socias, quas ad similem zelum pro Deo excitavit, suoque exemplo in cœlestis regni hereditatem immisit? Hoc ergo, modo lætabantur Angeli, Sanctorum vero et Martyrum turmæ, aliæ aliunde progredientes obviam, Sanctæ simul ac Martyri occurrebant, ut par erat, et suæ quique parti cupiebant propriam vindicare. Deus autem, cujus ope et cujus causa certaverat, cum utrisque conversans, fecit ut cum utrisque præmio perfrueretur æterno.

A. CONST. ACROPOL. EX MS.

ANNOTATA.

a Anaxarchi Abderitæ, *cum jussu Nicocreontis Cypri tyranni in saxeo mortario contunderetur, ea vox laudatur, a Laertio, Cicerone, Valerio:* Tunde, tunde Anaxarchi follem, Anaxarchum enim non tundis.

b *De loco supra jam actum est.* Μάκελλον *autem, Latina licet vox sit, etiam Paulus dixit,* 1 *Cor.* 10 Μακελλεῖον *alii; hinc* λιωρμακέλλιον, Marcellum publicum *apud Cedrenum.*

c Arietinum cornu *fuisse indicat auctor distichi in Synaxariis.*

d *Melius forte Ambrosianum Synaxarium,* κατὰ τὸν αὐχένα in cervice : *quis enim nescit* vertebras *in cervice, non in gutture esse?*

e S. Thecla, *discipula S. Pauli, colitur* 23 *Septembr.*

f *Quia* τῶν ὁμογνωμόνων ejusdem sententiæ, *de fide circa Christum dumtaxat intelligi hic debet,* Christianorum *verti.*

CAPUT V.

Miracula ad S. Theodosiæ invocationem patrata. B

B Atque hujusmodi ferme fuere ea quæ Sanctæ in cœlo contigerunt, prout congrue conjectare licet; nos vero qui in terra positi sacras ejus Reliquias feliciter possidemus, quid tandem facere, aut qua ratione affectos esse oporteat, consideremus; præsertim cum tot ejus admiranda opera nullo non die experiamur; videamusque homines, corporis usu viribusque destitutos, hactenus membrorum suorum rectam consequi conformationem, surdos ac mutos, recuperato aurium et linguæ usu, ob insignia adeo miracula gaudio exultare, et Deo, qui tanta erga homines operatur, gratias exhibere; et illam propter cujus merita tantum beneficiorum accipimus, quæque tanta in cœlo gloria, tanta in terris potestate pollet, debitis honorum et laudum titulis, ut par est, prosequi. Multa sunt quidem quæ Sancta quotidie facit admiranda, sed quæ ipsis hisce oculis videre merui, non possum non enarrare.

Ad sepulcrum Theodosiæ miraculis clarum

33 Puer quidam erat ætate ad pubertatis annos jam progressus, ex eorum pagorum uno aliquo, qui in Phrygia ad fluvium *a* Rhyndacum sunt, oriundus; sed a patrio solo peregrinus. Hic, quod dictu abominabile, vagorum Agarenorum impietatem sectabatur, et Constantinopolim adveniens, hac illac per C civitatem oberrabat. Ecce autem, o rabiem dæmonis, omnium contra nos malorum auctoris! die quadam impletur tenebris et vertigine. Meridianum scilicet erat tempus, quando etiam David ait, non habitantibus in adjutorio Altissimi, et in Dei tabernaculo non commorantibus, dæmoniacas imaginationes ingruere. Cum igitur sic agitaretur, et ratio ei non parum esset conturbata, derepente etiam contortis ita repertus fuit genibus, ut tibiæ femoribus adhærerent, et abortivis illis haud dissimilis appareret, quos ad prætereuntium concitandam commiserationem plateis expositos frequenter conspicimus? quin etiam apoplecticus totus erat, nec plane intelligere poterat quid pateretur. Cum autem natura cogeret ad ea quibus assuevit, tunc satis cognoscens quid mali esset (reptilis enim factus erat, qui eatenus solebat pedibus incedere) manibus æque ac pedibus utens, supra sua se genua non promovebat, sed protrahebat, eatenus saltem rationis compos, ut victum quæreret mendicato. Sic hac illacque repentem seque volutantem nec enim aliter poterat) ad meas quoque ædes cum contigit devenire, mihique in conspectum venire, non gressu debilem, non claudicantem, sed manifeste repentem et gra-

a adolescens vagus,

Psalm. 90.

cuicum stupore mentis adveniens contractio gradiendi facultatem abstulerat,

Ἐν μὲν οὐρανῷ τοιαῦτά τοι τῇ Μακαρίᾳ τῇδε συνήντηκεν, ὅσα γε ἐκ τῶν εἰκότων ἔστι στοχάσασθαι· τοὺς δ' ἐπὶ γῆς εὑρισκομένους ἡμᾶς καὶ τὸ ἱερὸν αὐτῆς κατέχοντας λείψανον, τί ποιεῖν ἄρα χρὴ, καὶ ὅπως δεῖ διακεῖσθαι, σκοπήσωμεν, καὶ ταῦθ' ὁσημέραι τῶν θαυμάτων αὐτῆς ἀπολαύοντας, τοὺς τέως παρειμένους τὴν ὁλομέλειαν τῆς σφῶν διαρτίας ὁρῶντας αὖθις αὖ ἀπολαβόντας, κωφούς καὶ ἀλάλους, φωνοῦντάς τε καὶ ἀκούοντας ἐφηδύνησθαι, πάντως ταῖς θαυματουργίαις εὐχαριστεῖν τῷ ἐφ' ἡμῶν τοιαῦτα διενεργοῦντι Θεῷ, καὶ τὴν δι' ἧς ταῦτ' ἐνεργούμεθα τὴν δεδοξασμένην ταύτην ἐν οὐρανοῖς, καὶ οὕτω μεγάλα ἰσχύουσαν ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ εἰκότα καὶ γεραίρειν καὶ εὐφημεῖν· πλεῖστα μὲν οὖν ἡ Ἁγία ὁσημέραι τερατουργεῖ, ἀλλ' οὗπερ αὐτόπτης ἐγενόμην οὐκ ἀνήσω μὴ διηγήσασθαι.

33 Παιδίον τὴν ἡλικίαν ἤδη πρόσηβον ὄν, πατρὶς τῷδε τῶν περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν μία κωμῶν, τῆς προσενεγκούσης μετανάστην, τὸ δ' ὅπως λέγειν οὐ φορητόν, ἀσεβῶν τῷ κύκλῳ καταδραμόντων Ἀγαρηνῶν, καὶ παρὰ τὴν Κωνσταντίνου γενόμενον, τῇδε κἀκεῖσε τῆς πόλεως ἀλώμενον ἦν, ἀλλ' ὢ τῆς ἀνέκαθεν τοῦ ἀρχεκάκου πρὸς ἡμᾶς δυσμενείας! σκότου καὶ δίνης μιᾶς πληροῦται τῶν ἡμερῶν. Μεσημβρία ἦν ὁ καιρὸς, ὅτε δὴ καὶ ὁ θεῖος ἔφη Δαυῒδ, τοῖς μὴ κατοικοῦσιν ἐν βοηθείᾳ τοῦ ὑψίστου, μὴ δ' ἐν τῇ σκέπῃ τοῦ Θεοῦ αὐλιζομένοις, τὰ δαιμονιώδη συμπίπτειν φαντάσματα· παθὸν οὖν οὕτω καὶ τὸν λογισμὸν οὐκ ἐπ' ὀλίγον συνταραχθὲν, τὰς ἰγνύας συνεστραμμένας αἴφνης ηὑρέθη, τοῖς μηροῖς τὰς κνήμας συμπεφυκυίας, ὥσπερ τῶν ἐκ γενετῆς ἀμβλωμάτων συχνὰ παρὰ τὰς πλατείας τῆς πόλεως ἔρριπτε, τὸν τῶν παριόντων ἔλεον ἐκδεχομένων· ἀλλ' ἦν ὡς ἐπίπαν ἀπόπληκτον τὸ παιδάριον, καὶ μηδ' ὅτι πεπόνθει, συνεῖναι τὸ παράπαν δυνάμενον. Ἐπεὶ δ' ἡ φύσις πρὸς ἅπερ εἴωθε κατηνάγκασε, τότ' ἔγνωκεν ἀκριβῶς οὗ κακοῦ γέγονεν (ἑρπυστικὸν γὰρ κατέστη τὸ τέως βαδιστικὸν) χερσὶ μὲν ἴσα καὶ ποσὶ χρώμενον, τοῖς δὲ γόνασιν οὐχ ὅπως γε προβαῖνον, ἀλλὰ συρόμενον, νοῦν οὕτως ἔχων ἐπιπολῆ, τὰ πρὸς χρείας ἐξ αἰτήσεως ποριζόμενον. Ἕρπον τε τῇδε κἀκεῖσε καὶ κυλινδούμενον, ἡ τοιαύτη γε μὴν ἄλη τούτου, καὶ παρὰ τὴν ἐμὴν οἰκίαν γενέσθαι πεποίηκε, καί μοι πρὸς ὄψιν ἦλθεν, οὐ χωλεῦον, οὐκ ὀκλάζον, ἀλλὰ σαφῶς ἕρπον, κἀπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην κατάραν τοῦ ὄφεως πορευόμενον.

34 Ἀλλ' οὐ πάνυ γε συχναὶ παρῆλθον τῶν ἡμερῶν, καὶ βαδίζων αὖθις πρὸς ἡμᾶς ὁ παῖς γέγονε, βαίνων ἀπρόσκοπα, ἐπεί τε τοῖν ποδοῖν ἀμφοῖν σκηριπτόμενος, καὶ ἱστάμενος ὄρθιος, ὥς γε δὴ πάντες οἱ διὰ πλάσεως εὖ ἔχοντες, τέρας τοῦτο τοῖς προϊδοῦσιν ἅπασιν ἔδοξε, καὶ ἄλλος

A ἄλλος ἄλλον εὐθὺς μετεκαλεῖτο, καὶ ἕτερος ἑτέρου περὶ αὐτῷ ἐπυνθάνετο, Οὐχ οὗτος ἐκεῖνος, λέγων, ὁ πρὸ μικροῦ μεταφορητός; οὐχ οὗτος ὁ χθὲς ἔχων καὶ πρότριτα συγκεκαμμένα τὰ γόνατα; καὶ ἐπὶ πολύ πως διηποροῦμεθα, εἰ ἐπαληθεύοντά εἰσιν ἡμῖν τὰ τῆς ὄψεως, ἕως αὐτὸς ἐγώ γε ἐγγύτερον ἀγαγὼν ὅπως τε ἠρώμην, καὶ πότε ὑγιεῖς οὕτω τοὺς πόδας ἐγένετο. Καὶ ὅς, ἐξῆλθον, ἔφη, τῶν ἐνταυθοῖ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν γέγονα, ὡς τῶν παριόντων αἰτοίμην ὡς τοῦ παρ᾽ αὐτῶν ἐλέους τυγχάνοιμι· ἀλλά τις τῶν ὁδιτῶν, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως τις, οὐ γὰρ ἑώρακα πρότερον, οὐ μετὰ ταῦτα τοῦτον τεθέαμαι, καινότερον ἐπ᾽ ἐμοὶ πεποίηκεν ἔλεον, ἄρας με, καὶ γὰρ ἐπωμάδιον παρὰ τὴν Ἁγίαν φέρων κατέθετο, οὕτω γὰρ καλεῖσθαι τὴν μακαρίαν ταύτην Θεοδοσίαν ἡ τῶν θαυμάτων συνήθεια, παρά γε τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ πεποίηκεν, οἶμαι δὲ καὶ τῶν πόλεων πανταχῇ, πανταχῇ γὰρ ἐξαπλοῖ τὴν χάριν, ὅτι καὶ πανταχόθεν ξυρρέοντες οἱ κακῶς ἔχοντες, τῶν ἰάσεων ἐπαυγάσιν ἀπολαύοντες· τοίνυν καὶ ἀνωνύμως οὕτω τὸ παιδάριον ἀπεκάλεσεν.

35 Καὶ δή με ὑποθεὶς, ἔφη, τῇ ταύτης σορῷ, ἐλαίῳ τε χρίσας τῆς ἐπῃωρημένης φωταγωγοῦ ἐξιὼν ᾤχετο, ἐγὼ δ᾽ ἐναπολειφθεὶς ἐν ἀμηχάνῳ γεγένημαι· οὐ γὰρ προβαίνειν ὅλως, οὐ μεταβαίνειν ἠδυνάμην, ἀλλ᾽ ὥς τι παρερριμμένον ἄχθος καὶ τῶν πρὸς χρείαν ἐστερημένος ὁ δείλαιος. B Τρεῖς τῶν ἡμερῶν παρεῤῥύησαν, καί μοι ζάλη τις περὶ τὸν λογισμὸν γέγονεν, οὐχ οἵαπερ ἐκείνη ἡ πρὸ μικροῦ ξυμπεσοῦσα, καὶ τὰ γόνατα παραρθρώσασα, φρίκην μοι καὶ μόνης ἀπὸ μνήμης ἐκείνης ποιεῖ, γαλήνης δὲ τὴν καρδίαν πληροῦσα, καὶ πρὸς τὸ εὔθυμον μεταβάλλουσα, ὅθεν καὶ ὡς ἐν ὕπνῳ πεπεδημένος εἶναι δόξας, ὑγιὴς ἀναθορὼν εὕρημαι, ἔστην τε ἐπὶ πόδας, καὶ προέβην ἐπὶ μακρὸν, ἐν ἑαυτῷ τε γενόμενος, καὶ ὅθεν ἧκέ μοι συνιδὼν ἡ βοήθεια, τῇ τῆς Ἁγίας προσδεδραμήκειν σορῷ, καὶ τῇ ταύτης περιφανεῖ εἰκόνι, καὶ συχνὰ ταύτην περιπτυξάμενος, ἐξῆλθον ὡς ὁρᾶτε τοῦ ἐπ᾽ ἐμοὶ δοξάζων θαυματουργήματος, καὶ νῦν ἡμέραι τέτταρες ἤδη ἐξ οὗ τὴν πόλιν περινοστῶ, ἐλευθέρως ὅποι καὶ βούλομαι πορευόμενος.

36 Ἀλλὰ μὴ δὲ τὰ ἐμὰ ὥσπερ ἐμὰ παραλειπτέον ἐμοὶ, ὡς μὴ καὶ αὐτὰ λήθης παραπεμφθεῖεν βυθῷ, κἀγὼ μέμψει δικαίᾳ καθυποβληθείην ἀχαριστίας, μὴ δὲ λόγῳ ψιλῷ παραδοῦναι προθυμηθεὶς, ἅπερ ἐν τοῖς ἔργοις ἔφθην παθών· περὶ δὲ τοῦ δευτέρου τὸν λόγον ποιήσομαι πρότερον. Γαμβρὸς ἐμὸς ἐπὶ θυγατρὶ, τῶν εὐγενῶν οὗτος καὶ περιβλέπτων, ἀδελφιδοῦς γὰρ τοῦ νῦν εὐσεβῶς ἡμῶν βασιλεύοντος, παῖς δὲ τοῦ τὴν τῆς Κολχίδος ἀρχὴν ἔκ τε πατέρων, πάππων, καὶ ἐπιπάππων κληρωσαμένου, τούτῳ γὰρ ἡ τοῦ προβεβασιλευκότος θυγάτηρ γάμου νόμου συναφθεῖσα, μήτηρ τοῦδε γεγένηται· οὗτος δὴ πρὸς ἑσπέραν τῶν ἀνακτόρων ἐξῄει, καὶ τὴν ἐπ᾽ οἴκου σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐπορεύετο· C οἷα δὲ τὰ τῶν νέων ἔτι τὴν ἡλικίαν, καὶ μάλιστα τῶν ἐφήβων, ὁποῖος οὗτος ἐτύγχανεν ὤν, ἱππηλατῆσαί οἱ ἐπῆλθεν· ἐφ᾽ ᾧ γε διαχυθῆναι μικρόν. Τοὺς οὖν ἀμφ᾽ αὐτὸν συχνὰ καὶ ταῦτα κωλύοντας, καὶ τὴν ἀωρίαν προϊσχομένους περιιδὼν, ὅλως τοῦ πρὸς θέλησιν γέγονε, τοῦτο μόνον σφίσιν ἐγκελευσάμενος. Ἄπιτε, τοὺς σύας ἀπώσατε, τῆς γὰρ λεωφόρου πλησίον ἦσαν οὗτοι νεμόμενοι. Καὶ οἱ μὲν ὡς προσετάχθησαν πεποιήκεσαν, ὁ δ᾽ εὐθὺς συχνὰ μυωπάζων ἐφέρετο, ἀλλ᾽ ἐφέρετο ἕως οἱ ἀπελθέντες δίς τε συστραφέντες καὶ τρὶς, τοῖς τοῦ ἵππου ποσὶν ὤφθησαν κυλινδούμενοί τε καὶ συμποδίζοντες. Ὅ τε γὰρ ἵππος ὁσάκις οἱ σύες περιεσκέλιζον, ἔργον ὥσπερ τοῦτο ποιούμενοι, πίπτων ἅμα καὶ ἐγειρόμενος, τέλος εἰπεῖν, ἀνήγερτα πέπτωκε· καὶ ὁ ἀναβάτης ἐκτιναχθεὶς, καὶ ὥσπερ ἀποσφενδονηθεὶς, εὑρίσκεται κείμενος παρευθὺς, ἀγχιστά που τοῦ ἵππου πρηνὴς, μηδὲν ὅλως νεκροῦ διενηνοχὼς, πλὴν ὅσον σφυγμὸς ἀμυδρὸς, καὶ πνεῦμα τοῖς περιεργαζομένοις λεπτὸν, τοῖς περιοῦσιν ἔτι συγκαταλέγειν τοῦτον ὑπέβαλεν.

37 Οὐκ ἀπὸ ταῦτα τῶν ἀνακτόρων ξυμβέβηκε, τόπος γὰρ ἦν ᾧ ὁ οὑτωσί πως Γυρολίμνη καλούμενος· ἀλλ᾽ οἷα δὴ τὰ τῆς φήμης ἐν ἀκαρεῖ διαπεφήμισται πανταχῇ, ὡς τέθνηκεν ὁ δεῖνα ἱππηλατῶν, καὶ οἱ μὲν, Ὢ τοῦ συμβάματος! ὢ τῆς δεινῆς ταύτης ἔλεγον συμφορᾶς! οἱ δ᾽, Ὢ οἷον αἴφνης γέγονεν! ὢ οἷον ἀπροσδοκήτως συνέπεσε! Καί μοι

dientem supra pectus ac ventrem, secundum vetere D rem maledictionem serpentis.

34 Non multi inde effluxerant dies, cum rursus ad ædes nostras idem se adolescens contulit, absque omni impedimento omnique incommodo progrediens, utroque firmiter consistens pede, et corpore in altum erecto, quemadmodum solent ii quibus omni ex parte absoluta membrorum omnium conformatio obtigit. Prodigium hoc omnibus qui aderant non mediocre visum est : ac alii confestim alios, ut fit, advocantes, super adolescente illo multa ex invicem sciscitabantur : Nonne, inquiebant, ille hic est, qui non a multo tempore huc ad nos fuit delatus? Nonne idem ipse ab heri et nudiustertius contracta habebat genua? Multum igitur dubitabamus, num vera essent quæ videbamus oculis; donec ego ipse propius ad eum accedens, percunctari cœpi, qua tandem ratione, quove tempore pedum sanitatem consecutus esset. At ille; Non ita pridem, inquit, hinc ad littus egressus sum, ut a prætereuntibus eleemosynæ aliquid rogando consequerer; cum ecce e transeuntibus unus quisquam (nec enim quis fuerit scio, qui ante numquam hominem videram, et deinde non E conspexi amplius) insolitam mihi eleemosynam contulit; dum arreptum me atque in humeros suos sublatum, deposuit apud Sanctam : hoc quippe nomine beatam Theodosiam appellari, in hac magna civitate fecit miraculorum multitudo : existimo autem sic etiam in aliis ubique urbibus nominari; ubique enim gratiam divinitus sibi collatam explicat; quare etiam undique confluunt male habentes, et discedunt sanitatis restitutionem consecuti.

35 Itaque Sanctam quoque puer iste vocans absque proprio nomine. Super hujus, inquit, tumulum me ponens ille, et desuper appensæ lampadis oleo inungens, oravit et abiit. Ego vero derelictus, quid agerem nesciebam : nam neque progredi neque digredi inde poteram, sed inutilis instar ponderis remanebam, omnibus ad vitam necessariis rebus destitutus miser. Tres abierant dies, cum mihi quædam mentis concussio accidit, non qualis ante exiguum tempus superveniens mihi genua contraxit, et vel sola recordatione sui horrorem mihi incutit; sed animum implens tranquillitate, optimeque componens; unde, veluti si somnianti tantum oblatum fuisset pedum impedimentum, ita me sanum exiliens reperi, stetique in pedes erectus, et modicum progressus sum. Tum vero in meipsum regressus, et F unde auxilium mihi venisset intelligens, ad Sanctæ sepulcrum cucurri; et sacræ ejus imagini affusus, cum illam complexu frequenti strinxissem, exivi ut videtis, miraculum in me factum celebrans. Quartus vero nunc dies est, ex quo urbem hanc omnem sanus obambulo. et quocumque locorum fuerit libitum absque impedimento pergo.

36 Sed quæ mea sunt, tamquam si mea non essent, prætetire non debeo; ne si profundo ea silentio obruam, ingratitudinis notæ subjiciar, quod nec sermone quidem exili dignatus ea fuerim, in quibus opere benefico præventus sum cum essem infirmus. Quod autem posterius accidit, de eo prius sermonem instituam. Gener mihi per filiam est nobilis atque illustris, utpote nepos ejus qui modo pie Imperium moderatur; illius vero filius, qui ex legitima parentum, avorum, et proavorum successione Colchidis Principatum hereditate tenuit; quam enim hic Imperatoris defuncti filiam matrimonii lege sibi conjunxit, hujus quo de loquor mater extitit. Hunc, cum sub vesperam ex aula Imperatoria domum se cum suis referret, cupido subiit equo se exercendi, in eoque nonnihil se exhilarandi, quemadmodum frequenter solent ætatis istius juvenes, in prima præsertim pubertate, qualis ipse

A. CONST. ACROPOL. EX MS

quemque humi repentem auctor ipse viderat

ab homine ignoto delatus

supraque tumbam re ctus,

mentis et corporis sanitatem recipit.

Juvenis nobilis, auctoris gener,

A. CONST. ACROPOL. EX MS.

A ipse erat. Eos autem qui circa ipsum erant, et multo magnoque conatu dissuadere id conabantur, intempestivum esse suggerentes, contemnens, in sententia omnino permansit; hoc tantum illis imperans, ut sues, qui propter viam publicam pascebantur, abigerent. Fecerunt illi ut jussi erant: ipse vero multimodis equum tentans ferebatur, donec scilicet sues abactæ, ter quaterve redeuntes, sub ipsis equi pedibus volutari cœperunt, eumque impedire. Equus enim, quoties sub pedibus ejus versabantur sues, veluti de industria id agentes, cadens simul assurgensque, tandem ita concidit, ut resurgere nequiret; sessor autem, excussus tamquam e funda, statim humi jacuit pronus juxta equum, parum admodum distans a mortuo, nisi quod tenuis quidam arteriæ pulsus, a medicis deprehensus, eum adhuc in vivis esse tantum suggerebat.

equo lapso

37 Non longe a palatio hæc acciderunt, eo scilicet loco, qui Stagnum rotundum dicitur. Sed, quemadmodum ea solent quæ fama feruntur, repente ubique vulgatum fuit, hausse ex infelici equitatione juvenem. Tum vero alii, O infelicem exclamant casum! o infortunium! Alii; Quam, inquiunt, subito id accidit! quam inexpectato corruit! Ad me quoque e vestigio quidam accurrit, lacrymarum plenus, et cupiens quidem id quod acciderat renuntiare, sed voce non continuis minus singultibus quam multo anhelitu impedita, ex sola demissi in terram vultus tristitia, et commiserationis qua erga me trahebat affectu, triste mihi quidpiam videbatur significare. Atque ego non parum animo commotus, Cui, inquam, meorum et quid tandem infortunii accidit? Tuus, respondit, gener equo ferebatur, cum quo pariter in terram corruit; ac etiamnum infelix jacet absque loquela et sensu. His narratis egredior domo: neque aliud audire per viam mihi contigit, quam, O quomodo id intelliget, quomodo videbit socer ejus! Hac illac gemitus et manuum complosiones audiebantur; cum ego ad locum ubi jacebat perveniens, manumque apprehendens et brachia circumdans; Quid pateris, aiebam, quid doles? carissime fili: age indica: ipse vero nihil magis audiebat quæ dicebam quam si exanimis omnino fuisset.

pro mortuo habitus,

B

38 Jamque nox illa præterierat, nihil omittentibus medicis eorum quæ hac occasione ut fiant, ars medica præscribit: utriusque manus apertæ sunt venæ, alia tentata remedia omnia, omnia mota sus deque, ut dicunt, et nihil non adhibitum operæ, ut sensibus redderetur adolescens: qui nihilo tamen melius inde habuit, sed eadem prorsus ratione jacebat sensus omnis expers. Præteriit quoque ea quæ noctem jam dictam subsecuta erat dies, atque ille in eodem usque statu permanere visus; cum ecce sub vesperam quasdam, quasi coactas, nec distinctas satis voces, seu potius deliramenta, proferre cœpit; deinceps vero concisa quædam loquebatur, aliud quam quod interrogabatur respondens. Diurnis ut plurimum horis, maxime vero nocturnis, modo hoc, modo illud dicens, nihil certi indicare aut exprimere manifeste valebat. Clamores subinde edebat ingentes, quasi intolerabile quiddam cogeretur perferre, ac vehementer sane lamentabatur.

C

ac tandem delirare deprehensus,

39 Nos interim, qui curam ejus gerebamus, graviter, ut par erat, angebamur: metus quippe nobis incutiebatur, ne perpetuo delirus, aut tota vita impos mentis perseveraret. Sed nec boni quidquam ominabamur ex porcis: illos enim cogitabamus dæmones, qui et olim a Domino id petierunt, ut in porcos immitterentur, et a principio insidiari nobis non cessant; maxime cum audiremus, quomodo

non sine justa suspicione maleficii,

τῇ ἐξηφίστατο, δακρύων ὑπόπλεως, θέλων μὲν ἀγγεῖλαι τὸ γεγονός, τὴν δὲ φωνὴν οὐχ ἧττον τοῖς στεναγμοῖς ἢ τοῖς ἄσθμασιν ἐγκοπτόμενος, ἐκ μόνης τῆς τοῦ προσώπου κατηφείας, καὶ τῆς πρὸς με συμπαθείας, ἣν ὑπεδείκνυεν ἐμὴν γνωρίζων τὴν συμφορὰν ἔσεσθαί γε, κἀγὼ διαταραχθείς, Τίνι τῶν ἐμῶν συνέπεσέ τι δεινόν, καὶ τί περ ὁ πέπονθε; διεπυνθανόμην εὐθύς· καὶ ὅς, Ὁ σὸς ἐπιπλάτει γαμβρός, καί οἱ συμπέπτωκεν ὁ ἵππος, καὶ εἰς ἔτι κεῖται, μηδέν τι λέγων, μηδενὸς αἰσθανόμενος. Ἐξῄειν αὐτίκα τοῦ διηγουμένου, καί μοι παρὰ τὴν ὁδὸν οὐδέν, ἀλλ᾽ ἢ τοῦτο μόνον ἠκούετο, Ὢ οἷον ἀνύσεται; ὢ οἷον ὁ κηδεστὴς τοῦδε θεάσεται; στεναγμοί τε τῇδε κἀκεῖσε, καὶ χειρῶν πλαταγαί. Ἀλλ᾽ ἐπέστην ὅπερ ἐκκείμενος, καὶ λαβόμενος τῆς χειρός, καὶ περιβαλὼν αὐτὸν ταῖς ἀγκάλαις, τί πάσχεις ἔφην; τί ὀδυνᾷ; δήλωσόν μοι παῖ φίλτατε, ὁ δ᾽ οὐδέν τι κρεῖττον ἀφώνου τῶν λεγομένων ἐπῄειν. D

38 Παρῆλθεν ἡ νὺξ ἐκείνη τῶν Ἀσκληπιαδῶν οὐδὲν οὐδαμῶς παριέντων, ὅσαπερ ἐπὶ τοῖσδε πράττειν ἡ τέχνη παρήγγελ, φλέβας δ᾽ αὐτῷ τεμνόντων ἀμφοτέρων χειρῶν, καὶ βοηθούντων ἄλλο ἐπ᾽ ἄλλῳ, κάτω τὰ ἄνω κινούντων, ὃ φασιν οὗτοι, καὶ πάντα τρόπον μηχανωμένων ὡς εἰς αἴσθησιν ἀγαγεῖν, ὁ δ᾽ οὐδὲν ἄμεινον εἶχεν, ἀλλ᾽ ὁμοίως ἀναισθήτως ἦν. Παρεδρόμει καὶ τὸ τῆς διαδεξαμένης ἡμέρας διάστημα, καὶ οὗτος ὁ αὐτὸς ἦν. Ὀψὲ δὲ καὶ πρὸς ἑσπέραν ἐφθέγξατο, βίαιόν τι καὶ ἀδιάρθρωτον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παρεφθέγξατο. Καὶ τοῦ λοιποῦ, παρακεκομμένα ἐλάλει, ἄλλα μὲν ἐρωτώμενος, ἄλλα δ᾽ ἀποκρινόμενος, πλεῖστάκις τὰς ἡμέρας παραληρῶν, καὶ οὐχ ἥκιστα τὰς νύκτας, νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δ᾽ ἐκεῖνο φθεγγόμενος, μηδὲν δ᾽ ὅτι καὶ παριστάνων, μὴ δὲ δηλοποιῶν, μεταξύ τε βοὴν γεγωνὸς, καὶ ὡς πεπονθώς τι τῶν ἀνηκέστων, μέγα κράζων αἰμώζων καὶ ὀδυρόμενος. E

39 Ἠχαλλόμεν οὖν ὡς τὸ εἰκός, ἐδυσφοροῦμεν οἱ κηδεσταί, δέος γὰρ ἡμῖν ἐπῄει μὴ μείνῃ διὰ παντὸς οὕτω παραληρῶν, καὶ τὰς φρένας εἴη διὰ βίου παράκοπος. Οὐ γὰρ δήπου ἐξ αἰσίων καὶ τὸ τῶν χοίρων ἐξελαμβάνομεν, τοὺς ἐξαιτησαμένους τὸν Κύριον εἰσελθεῖν εἰς χοίρους διενθυμούμενοι, τοὺς ἡμῖν ἀρχῆθεν ἐπιβουλεύοντας δαίμονας, καὶ μάλιστα μαθόντες ὡς διωχθέντες ὑπέστρεψαν οἱ χοῖροι, καὶ ὡς οὐχ ἅπαξ εἰσιόντες τε καὶ ἐξιόντες, προσέκλινοντες ὥσπερεὶ καὶ ἡττώμενοι, τελευταῖον θρασύτερον ἐπιτεθέντες κατέβαλον. Ὅτι δ᾽ οὐ πόρρω τῆς ἀληθείας ἐστοχασάμεθα, αὐτὸς τοῦτο πάλιν, μετὰ τὴν τοῦ πάθους ἀπαλλαγήν, σαφῶς ἡμῖν διεδήλωσεν. Ἑωρακέναι γὰρ ὡς ἐδόκει ἄνδρα τινά, μέλανα τὴν χροιάν, ἄγριον τὴν ὄψιν, ὑπερμεγέθη τὸ σῶμα, σχοίνοις περιεσφιγμένους τοὺς σῦας, ἐφέλκοντα τοῖς τοῦ ἵππου ποσίν· ἐμφέρειν τε τούτους βιαζομένους, πρὸς δὲ βίαν ὑπαθρῶντας, ἕως συμποδισθέντος πεσεῖν, ὡς μέμνηται ὅτι καὶ πέπονθεν.

40 Ἐχειμάζομεν οὖν ἡμεῖς οὕτω διαπορούμενοι, ὅπως τοῦ δυσπαθεστάτου πάθους αὐτὸν ἀπαλλάξαιμεν, ὅπως ἑαυτοὺς τῆς ἐπὶ τῷδε φροντίδος τε καὶ λύπης ἐλευθερώσαιμεν· Ἀλλ᾽ εἰς νοῦν μόγις ἐβάλομεν τὰ τῆς Ἁγίας καθεκάστην τερατουργούμενα, καὶ ὡς ἐκ ζάλης εἰς λιμένα παραυτὰ καθορμισθῶμεν, καὶ πρὸς τὸ εὐθυμότερον εὐθὺς ἀπανείημεν, καὶ ὥσπερ ἑαυτῶν γενοίμεθα, οἱ πρὸ μικροῦ σχεδὸν ἐξεστηκότες, καί τινα τρόπον τῷ πάσχοντι συμπάσχοντες. Πάντων οὖν ἄλλων ἀφέμενοι προσφυγόντες πρὸς γε τῇ σορῷ τῆς Ἁγίας γεγόναμεν, καὶ ῥιπτοῦμεν ἐπ᾽ ἐδάφους αὐτὸν καὶ ὡσπερ πρὸς τὸν λίθον τὸν … τοιοῦτον, τὸν ζῶντα … οὕτως … ὃ ἐπιστρέψει τῷ σώματι, … λέγων … καὶ πρὸς … Καί, ὢ θαυμασίου Θεοῦ! ὢ δυνάμεως, … ψυχὴ μετὰ σώματος … σασα τοῦ Θεοῦ, ψυχὴ κατὰ Θεὸν τοῖς σώμασι συμβιώσασα· ὡς ὁ δὴ πεπονθώς, ὡς οὐ πρὶν τι παρακεκομμένος, εἶπε φωνῆς εὔσημον καὶ τῶν ὀρθῶν ἀπολαύων … καὶ τὸν λόγον … γενόμενος· … ὡς καὶ πρὸ … ἀπὸ τοῦδε, … τῇ … ψυχῆς τε καὶ σώματος … ἐπισκοπῆς … ἐδέξατο … ᾔδεσαν.

41 Ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτ᾽ ἔχω παραδραμεῖν τῆς Ἁγίας τεράστιον.

A τεράστιον. Ἐπλήγην πόδα τὸν δεξιὸν, πρὸ χρόνων ὅτι συχνῶν, ἡ δὲ πληγὴ, ἵππος ἐπὶ κνήμης λὰξ ἔτυψεν, ὃ πρὸς τὸ παρὸν εὐπεριφρόνητον ἔδοξεν, ἀλλά μοι μετὰ τὴν τετάρτην ὀδύναι γεγόνεισαν οὐδοπωσοῦν φορηταί, οὐκ ἐφ' ᾧ γε ἐπεπλήγην μέρει, ἀλλ' ἐπὶ σφυροῖς, ἐπὶ δακτύλοις, ἐφ' ὅλῳ τῷ ταρσῷ καὶ τῷ πέλματι· ἦν οὖν πονήρως ἔχων ἐφ' ἱκαναῖς, καὶ τοῦ πάθους λωφήσαντος, χωλεύων αὖθις ἐπὶ πολὺ, καὶ οὐκ εὖ ἐπιστηριζόμενος τῷ πεπονθότι ποδί, δύο τῶν ἐνιαυτῶν παρερρύησαν, καὶ πόδα τὸν αὐτὸν ἤλγησα, καὶ τοῦ λοιποῦ μοι κατέτος ὥς τι τῶν ἐκ περιόδου ξυναντᾷν εἰωθότων νοσημάτων, τὸ τῶν ποδῶν ἄλγος ἀνέσκηπτε, μετὰ δὲ χρόνους οὐ πάνυ πολλοὺς δὶς τοῦ ἔτους ξυνέβαινέ μοι τὸ πάθος καὶ τρίς. Καί μοι δέος ἔνδον εἰσῄει, μή πως προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ τοῦ κακοῦ· ἐκ γὰρ φιλοζωίας οἶμαι πᾶς τις ὡς κἀγὼ φαντάζεται τὸ μακρόβιον, καὶ μᾶλλον εἰ κατ' ἐμὲ προστετηκὼς εἴη τοῖς γηΐνοις τοῖσδε καὶ κηλοῦσι τὴν αἴσθησιν· φόβος οὖν μοι γεγόνει μὴ χεῖράς τε παραλυθείην καὶ πόδας, ἢ καὶ τὸ σύμπαν ἐξαρθρωθείην, καὶ καθάπαξ καταστταίην κλινοπετής· ἐπὶ δὲ μᾶλλον ἐφόβουν οἱ τῶν ἰατρῶν δοκιμώτεροι, ξυνήθεις ὄντες ἐμοὶ καὶ ἡλικιῶται, μηδέν πως ἰσχύειν πρὸς τὴν νόσον τὴν τέχνην ἰσχυριζόμενοι.

42 Τί γοῦν ἐπεπόνθειν, ὅθεν μοι δι' ἐλπίδος ἦν ἡ βοήθεια, λαβὼν ἐκεῖθεν τὴν ἀπαγόρευσιν, ἀθυμίᾳ κατεσχέθην, B καὶ ὡς τὸ εἰκὸς ἠκηδίασα· ἀλλ' ἐμνήσθην κατὰ τὴν Δαυιδικὴν εἰσήγησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ θυμηδίας ἐπλήσθην εὐθὺς, ἐν γὰρ αὐτῷ, καὶ γὰρ ἔφην, εἰ καὶ ἡ νόσος ἰσχυρὰ καὶ τὴν τέχνην νικᾷ, ἀλλ' ἡττήσεται τῆς κραταιᾶς ἰσχύος Θεοῦ· ὡς γὰρ πεπιστεύκαμεν, καὶ τὰ ἀδύνατα Θεῷ δυνατὰ, καὶ οὐδὲν ὅτι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὑπερκείσεται. Καί γε ἐνενοησάμην, ὅπως τε ἡ πάναγνος αὐτοῦ Μήτηρ κοινῇ τε καὶ καθέκαστα ἡμῶν κηδομένη, πάντων ὑπερεντυγχάνει διηνεκῶς, Ἁγίους τε καὶ Ἁγίας ἀνελογισάμην, οἷς καὶ τῆδε χάρις ὅτι μεγίστη πρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς δοξάσαντος δίδοται, ὡς καὶ θεραπεύειν ἀνήκεστα καὶ ἰᾶσθαι ἀνίατα δύνασθαι· Δημήτριόν φημι τὸν ἐν μάρτυσι διαβόητον, τὸν ἱεράρχην μέγα Νικόλαον, Εὔπλον τὸν πολύτλαν καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τῷ ὄντι διάκονον· ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ μετὰ τούτων τὴν Ὁσίαν ταύτην καὶ Μάρτυρα, ἧς ἐγγειτόνων ὢν τῇ σορῷ, τὰς ὁσημέραι τε καὶ ὁσῶραι θαυματουργίας ἐπὶ τοιοῖς δέ τισιν ἐπυνθανόμην τελουμένας καὶ χείροσι. Τοῖς οὖν ἰατροῖς αὐτίκα χαίρειν καὶ αὐτοῖς φαρμάκοις εἰπὼν, τούτους μόνους προυστησάμην τῆς νόσου θεραπευτάς.

43 Πῶς τοίνυν παραστήσω, πῶς τὸν ἔλεον, ὃν ἐνεδείξατό μοι τῷ ἀχρείῳ τούτου δούλῳ Θεὸς, διὰ τῶν εὐηρεστηκότων αὐτῷ, διὰ βραχέος ἐρῶ; Χρόνοις ἐν ὀλίγοις ἐξαρθρωθῆναι προσδόκιμος ὤν, πλείστους ἤδη παρήμειψα, καὶ διαρτίας εὖ ἔχων μελῶν, καὶ βαδίζω, ὡς ὅτε ἦν εἰκοσιέ- C της ἐβάδιζον, καί μοι ἐλευθέρως αἱ χεῖρες, ὅποι τε βούλητον ἐμοί, καὶ τὸ ψυχικὸν πνεῦμα κινεῖ, φέρονταί τε καὶ μεταφέρονται. Τοιαῦθ' ὁρῶμεν τῇ Ἁγίᾳ τελούμενα, τοιαῦθ' ὁσημέραι τερατουργούμενα. Τί γοῦν δὴ τὰ πάλαι καταλέγειν, ἢ παραδιδόναι τῇ ἐφ' ἡμῶν συγγραφῇ, μηδεμίαν σφῶν λαμβανόντων διέχειαν, κυμάτων τε δίκην ἕτερον ἑτέρου καταλαμβάνοντος· καὶ γάρ πως παραπλήσιον ἂν παθεῖν δόξειεν ὁ ταῦτα συγγράφειν πειρώμενος, τοῖς ἐπ' ἀφροσύνῃ διαβοήτοις ἐκείνοις, ὧν οἱ μὲν ἀριθμεῖν προήχθησαν κύματα, οἱ δ' ἀστέρας, οἱ δ' ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀδυνάτων ἐπιχειρήσαντες, ἐνεπαίχθησαν.

depulsi a via, in eamdem rediissent; idque non D simpliciter egrediendo rediendoque; sed tamquam assilientes cedentesque, ac denique audacius incurrentes, juvenem subvertissent. Quod vero haud longe a rei veritate conjectura nostra abesset, ipsemet qui hæc patiebatur, postquam a malo suo liberatus deinde fuit, planissime declaravit. Asseruit quippe, visum sibi fuisse virum, atro colore, severo vultu, corporis magnitudine inusitata, qui funibus constrictos porcos sub ipsos equi pedes adigebat. Porcos autem fugere primum compulsos, alia deinde vi in equum denuo immissos, donec sic impedito collapsus, pateretur ea quorum amplius non meminit.

A. CONST. ACROPOL. EX MS.

40 Nos igitur absque ratione angebamur, quomodo e tam grandi malo eximeremus adolescentem, et nos ipsos mœrore et solicitudine liberaremus. Vix autem ea quæ S. Theodosia quotidie patrat admiranda. cœperamus mente revolvere, cum ecce quasi ex tempestate delati in portum, animos continuo majores sumpsimus, et nobis veluti derepente sumus redditi, qui paulo ante consilii inopes extra nos ipsos versabamur, et iisdem quodammodo, quibus adolescens, excruciabamur doloribus. Omnia igitur alia seponentes, ad Sanctæ sepulcrum pergimus, ipsumque in templi pavimento E collocamus. Tum æditus sacrum e lipsanotheca thesaurum promere, iisque hominis, spirantis quidem, sed quem ob virium naturalium defectum intermortuum æstimasses, totum corpus signare, initium a capite ducens; oleoque e lampade accepto in modum Crucis vultum, pectus, ac dorsum jacentis oblinere. Ecce autem, (o admiranda Dei opera! o gloriæ insignis magnitudinem, qua in cœlo perfruuntur animæ, quæ Dei causa in corporibus certaverunt, animæ quæ secundum Deum vixerunt cum corporibus) quasi nihil unquam mali perpessus, neque aliquid præter rationem locutus, integris corporis ac mentis facultatibus exivit, expedite loquens, et ea quæ loquebatur intelligens. Omitto dicere, quantum ex eo tempore profecerit, non minus quam ætate, spiritus et corporis prærogativis; quod ego profecto singulari cuipiam Dei erga illum providentiæ attribuere, nec minoris miraculi loco habere mihi posse videor.

41 Sed neque aliud, quod eadem Sancta admirandum mihi beneficium præstitit, silentio duxi prætermittendum. Ante non exiguum tempus crus mihi fuit valde affectum, ex vulnere quod recalcitrans equus impegerat, nec magni sub initium esse videbatur momenti. Postquam autem quatuor omnino F elapsi erant dies, doloribus oppressus sum non ferendis, non ea solum quæ læsus eram corporis parte, sed ima etiam pedis planta, digitis, talo. Pessime igitur mihi diu erat: cumque dolor ille nonnihil leniretur, claudicabam tamen vehementer, nec sine magna molestia affecto crure niti poteram. Duos in isto cruciatu annos exegeram, nullo mali quod patiebar levamine, annisque deinceps singulis, quemadmodum certi quidem morbi certis recurrere solent temporibus, pedum quoque meorum dolor increscebat. Ac rursum haud ita multum post temporis, anni unius spatio bis terve idem me tenebat malum. Metus erat, ne crescente ætate incrementum pariter dolores acciperent. (Fit enim ex immoderato quodam vitæ amore, ut omnes passim homines, ac ego imprimis, multo hic nobis polliceamur annos, idque præsertim, si mei adinstar, vanis mundi hujus rebus, et sensus nostros nimium ad se rapientibus, addictus sit.) Metus igitur mihi erat, ne manibus pedibusque ac toto etiam corpore paralysi dissolutis, affixus omnino lecto hærerem. Ipsi insuper medicorum præstantissimi, qui moribus et ætate et consuetudine propiores mihi erant, non exiguo tenebantur metu, cum nullus artis medicæ conatus adversum mala mea quidquam valeret efficere.

Auctor ipse pedis graviter affectus,

quotannis ac sæpius recurrente malo,

42 Qualia igitur passum me credis, cum inde vetarer exspectare meliora, unde certo mihi adfuturi auxilii spes omnis fuerat? Jam animos abjeceram, et quod consequens est, inerter languebam; quando secundum Davidicam doctrinam, memor fui Dei, et repente delectatus sum; In ipso quippe, aiebam, esto validissimus sit quo laboro morbus, et omni medentium arte superior, attamen potenti illius virtute domabitur. Simul enim atque firmiter credere et sperare in ipsum statuimus, continuo quæ fieri posse

Ps. 76 4

A. CONST. ACROPOL. EX MS. *Deiparæ et Sanctorum,*

A posse non videbantur, Deo fiunt possibilia, nec est quidquam quod divinam ejus potentiam superet. In D memoriam quoque revocare cœpi, quomodo purissima Dei mater, rerum nostrarum quotidie haud parum satagens, divinam pro omnibus misericordiam implorare non cesset. Sanctos quoque illos cogitavi ac Sanctas, quibus ab altissimo in cœlis Deo tantum hic gratiæ fuit concessum, ut insanabiles curare morbos et malis immedicabilibus mederi possent: Demetrium dico, illum inter Martyres celeberrimum, nec non magnum Episcopum Nicolaum, et Euplum *d* tot tamque acerba quondam Dei causa perpessum, ac sacri Evangelii verissimum diaconum. Præter hos et cum hisce sanctam illam Martyrem, a cujus tumulo haud longe commorabar, quæque perpetuis ac admirandis non modo in dies, verum etiam in horas operibus, non mei tantum similes morbos, sed longe etiam graviores depellere potest, in auxilium vocavi. Medicorum itaque et pharmacorum ope valere jussa, hosce solum morbo curatores proponebam.

d — *Imprimis Theodosiæ ope invocata, sanatur;*

43 Nunc vero qua ratione edisseram quæ acta sunt? quo modo misericordiam, quam mihi, servo suo inutili, per Sanctos suos Deus præstitit, breviter potero explicare? Ille ego, qui paulo ante membris omnibus per paralysim videbar dissolvendus, jam plures transegi annos; et toto corpore firma compage utens, sic incedo ut incedebam cum viginti duntaxat annorum essem: manus quoque mihi feruntur libere et transferuntur, quocumque animo collibitum est, aut vitalis spiritus impellit. Tanta videmus fieri a Sancta et quotidie admirabiliter perfici. Sed quid attinet vetera commemorare, aut ea quæ in nobis nunc contingunt scripto tradere: cum nullam ipsa sibi cessationem indulgeant, sed uti fluctus fluctum, sic aliud alterum consequendo excipiat? Etenim qui illa omnia scriptione vellet complecti, is mihi non videtur futurus absimilis, quorum alii fluctus maris, stellas alii numerare, nonnulli aliud nescio quid ex iis quæ fieri nequeunt non sine stultitia perficere aggressi, omnibus se ridendos præbuerunt.

et alia infinita miracula sunt.

a Rhyndacus *fluvius* Mysiæ (*Phrygiæ majoris ea pars est*) *in Propontidem influit ad cognominem sibi urbem. Sunt qui credant Plinio* Lycum *dici.* b *Coluntur* S. Demetrius 8 *Octobris.* S. Nicolaus 11 *Novembris.* S. Euplus 12 *Augusti.*

B

EPILOGUS.

E

Auditores ad Patronam sibi adsciscendam Sanctam hortatur auctor,

Verum, quod jam ante quoque dicebam, quid nos tandem par est facere, qui tanta videmus, tanta accepimus per Sanctam beneficia? Lætitia utique maxima exultare, mediatricem adhibere apud Dominum, cum gratiarum actione excipere singula, Patronam in omnibus sine cunctatione accersere et nobis vindicare debemus: idque magna cum ratione. Nam ut optima quæque et præstantissima, quæ ab ea et per eam accepimus, omittam proferre, assiduis illa Deum supplicationibus fatigat nostra causa, nostrique eam magna capit miseratio, qui multis adeo delictis divinam majestatem ad irascendum nobis provocamus. Quod si medicam ejus solius manum in morbis gravissimis et imploremus et sentiamus, quantam illi putatis mercedem esse reddendam? quo honore dignandam? Cum antea non corporum tantum medeatur infirmitatibus, sed animorum quoque morbos tollere non cesset, eia pro suis quisque viribus debitum cum gratitudine persolvat, et ipsam adversus mala omnia morbosque invocet.

45 Quod cum ego nunquam non facere sim solitus, nunc quoque non omittam id ipsum agere: sed C pro me meisque supplicationes instituens, aliis quoque formam præscribam similiter pro se observandi, eademque flagitandi a Sancta. O quæ a primis ætatis tuæ annis corpusculum tuum Deo voluisti esse sacrum, et hoc quidem extenuavisti exercitatione diuturna; animum autem, ante etiam quam ex hac vita migraret, a rebus omnibus creatis alienissimum habuisti; ac demum tam hunc quam illud generose contempsisti ac parvi fecisti, illius videlicet causa, quem ex tota anima totaque mente desiderabas; mentem, oro, animamque nostram ab omni labe puram nunc quoque, cum in cœlo existis, conserva; cogitationem omnem perversam arcens ab animis nostris mentesque in Deum transferens, atque ut breviter omnia complectar, universam vitæ nostræ ac sermonis rationem secundum beneplacitum divinum dirige. Misericordem Deum nobis redde placatum, ut recte et absque offendiculo vitæ nostræ cursum instituamus, ab omni labis periculo remoti, cunctisque malis superiores; ex hac autem vita abeuntibus nobis patrocinare ferventer, supplica instanter, deprecare operose, ut severo exempti judicio, divinæ illius ac ineffabilis beatitatis partem aliquam capiamus: quod nobis omnibus contingat, per gratiam et benignitatem Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi, cui omnis gloria, honor, et adoratio debetur, cum eo qui principio caret Patre, et sancto ejusdem naturæ Spiritu, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

ejus invocandæ formam præscribit,

et invocat.

Ἀλλ' ὅπερ ἔφην, τί γε δέον ἡμᾶς ποιεῖν τοιαῦθ' ὁρῶντας, τοιούτων παρ' αὐτῆς ἀπολαύοντας; χαίρειν μὲν, [illegible] πρέσβειν δὲ ποιεῖσθαι πρὸς Κύριον, [illegible] Καὶ [illegible] Ἀλλ' [illegible] Ἐπεὶ δὲ [illegible]

45 Ὁ δὲ [illegible] τὸν Ἀ[illegible] Ἡ [illegible] Θεῷ [illegible] Θεὸν [illegible] Θεῷ [illegible] Θεοῦ [illegible] Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ [illegible] Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

AP-

APPENDIX

Ex Georgii Pachymeris de Andronico lib. 5 cap. 32.

Interprete Petro Possino S. J.

Ad hanc S Theodosiam spectare videtur

Andronici Imperatoris Senioris anno XXIV, *Christi* MCCCVI, *cum Athanasius abdicatum ultro Patriarchatum postliminio recepisset, in eoque pro hac secunda vice ageret annum* III, *res Constantinopoli accidit, quam suæ Historiæ inserendam Pachymeres censuit, et existimamus huc pertinere ; licet non exprimat Auctor, de* Theodosia Cæsariensi , *an* Constantinopolitana *velit intelligi. Nam ut in hanc potius propendeam, faciunt prænotata in Encomio præcedenti miracula : quæ hujus omnino temporis esse cum jam demonstravimus, consequens esse videtur , ut hæc quoque miraculosa ,* B *quam subjungimus, curatio ejusdem Divæ patrocinio impetrata credatur. Rem accipe ipsis Interpretis Possini verbis, licet aliquanto quam textus Græcus exigat prolixioribus.* Inter hæc perpetratum est prodigiosum miraculum sanctæ Martyris Theodosiæ, quod equidem horum historiam temporum tradere litteris professus, haud citra periculum reprehensionis, et inofficiosi culpam silentii, distincte hoc loco referre omitterem : utique cum Dei opera vulgari, et scriptis sermonibusque celebrari digna sint : nec fraudanda posteritas rei notitia utilissimæ cognitu, quam nisi audiret me narrante, detrimento afficeretur haud modico. Eadem porro promulgata, certo demonstrabit argumento, invigilare rebus humanis Providentiam divinam ; nosque Deo curæ esse, dræsenti quasi pignore, fidem faciet.

quod narrat Pachymeres

de adolescente surdo et muto

47 Adolescens quidam Constantinopoli surdus annis non paucis et mutus fuit : qua ipsa miseria victum aliter sibi parare prohibitus, mercede famulans victitabat, idque non apud unum permanens constanter, sed subinde mutans Dominos. Locavit is inter alios operam cuidam Pegonitæ nomine, proxime conspicuum templum Dei præconum Apostolorum habitanti. Apud hunc muto juveni diversanti, sancta Martyr et Virgo per somnum superne apparens se obtulit : eumque omnino jussit ad suam C ipsius sacram ædem cum cera et thymiamate proficisci. Experrectus ille, nutu et gestu, prout potuit, visum exposuit domesticis, ita ut satis illi perciperent. Quare ab iis acceptis quæ sancta Virgo afferri mandarat, cum his accurrit ad templum ; ibique sat longo veneratus Divam spatio, et oleo lampadis inunctus, procidens sub pedes, juxta morem, supplex Martyri fit. Inde revertenti nescio quid moleste pruriebat in auris intimo. Quare cum subinde illuc immisso indice, non parceret scalpere ; ecce inde inopinatissime decidit forma quædam insecti, vivi, ut apparebat, et alis instructi. Quod cum ille admirans contrectasset cupide, ac mox indulgens naturali odio quo ferimur in infesta, ulcisci noxiam bestiolam elidendo pararet, illud, quidquid erat, confestim ex oculis evanuit. Solatio tamen fuit, quod incommoda prurigo, qua in penitissimis auriculæ cavernis importune punctus paulo prius fuerat, vel plane resedisse, vel remissius inquietare videbatur. Qua experientia ejus animus, quodam eventus felicioris augurio, in spem plenæ curationis excitabatur.

qui viso monitus ad Sanctam accedere

muscam ex aure elicit ;

deinde loquelam recipit

48 In hoc gaudio, surdus tamen ut prius, ingressus herilem domum, admonetur, quibus solebat, signis a familiari ministerio Præfectis, ut ignem accenderet pani coquendo ; jam enim a pistore farinam afferri, mox in massam subigendam. Ille ad focum advolans, parendi studio prunis insufflabat strudule:

Sed nec flamma micat crepitans, neque fulgurat ignis.
Solus se densa glomerat caligine fumus. E

Dum labor sic in longum irritus trahitur, offensus juvenis contumacia ignis, ad tam crebro intenseque afflatos susurros persistentis surdi ; spiritum in verba mutat, erumpitque voces, penitus conceptam iram usitata declarantes indignantium formula. Maledicit enim foco, et magno ex affectus vehementia clamore ; Numquam ex te possit oriri flamma, sonore pronuntiat. Exaudita cum stupore ingenti a domesticis vociferatio est. Atque ii primo vix credentes auribus, alterum duorum admittendum necessario videbant, ut aut ab igne prolata quam audierant vox esset, aut ab eo articulata homine, quem ipsi mutum certissimo hactenus nossent. Ergo procul inclamant . Cujus hæc vox est ? quis ista loquitur ? Tunc vero qui mutus esse desierat, etiam se non amplius surdum esse declaravit. Auditis enim quæ ex intervallo inclamabantur, apte intelligibiliterque reposuit ; eumdem se, qui auditu percepisset quæ fuerant ipsi locuti, auctorem quoque vocis esse cujus ante sonum senserant ; qua nimirum, iræ impatientis æstu, ore ac lingua propriis foco maledixisset.

et auditum :

quo cognito publicam Sancti Gratiarum actionem instituit.

49 Illico igitur certatim omnes accurrentes, prodigiosum illud miraculum præsentibus subjiciunt sensibus, ac per viciniam urbemque differunt. Unde momento res vulgata, ad Imperatoris quoque notitiam pervenit. Ad hunc, sic statim fieri jubentem, præsente etiam Patriarcha, ducitur qui surdus et F mutus fuerat. Isque interrogatus, a primo principio rem totam, uti contigerat, ore proprio narravit. Tam mirabilem eventum haudquaquam Augustus æquum censens silentio premi, agit statim cum Patriarcha, ut pervigilium noctis solidæ hymnis et gratiarum actionibus, apud templum sanctæ Virginis miraculi auctori impendendæ, indiceretur. Nec inde Imperator abfuit. Quin etiam ut abundantius ostenderet, quam prolixo animo tam juste debitum mirificæ Martyri gratulandi venerandique officium persolveret, permisso aliis ut vehiculo aut equo ad ejus templum, si liberet, gestarentur, ipse sub crepusculum instantis noctis, universo Senatu et Patriarcha comitante, pedibus incedens, ad templum pervenit, sanctæque illic se stitit Martyri.

DE S. GERALDO,

D. P.

EPISCOPO MATISCONENSI IN GALLIA.

SYLLOGE HISTORICA.

De ejus sepultura, actis et ætate.

ANNO DCCCCXLII

Cultus in Breviario,

Jacobus Severtius, Parisiensis Theologus et Ecclesiastes Lugdunensis, anno MDCXVIII *edidit Chronologiam historicam successionis Hierarchicæ Antistitum Lugdunensis Archiepiscopatus : cui* ***Matisconensium Episcoporum seriem, Chronologice nihilominus explicatam, subtexuit ; vigesimum sextum numerans*** S. Geraldum, *aliis* Giraldum, Gerardum, *vel* Girardum. *Ait autem pag.* 188, ex ritualibus Breviarii Matisconensis, *quod de eo* Officium ecclesiasticum per diœcesim fit IV kalendas Junias, attamen sine peculiari Historia, quæ legatur. *Antea vero egerat de* vico et Sacello sui quondam nominis Matiscone, diruto a Calvinistis, *ut habet Nota marginalis, anno* MDLXVII. *Atque ex his duobus capitibus abunde probatur antiquus illius cultus. De vita ac sepultura ejus pauca hæc ex eodem Severtio accipe :* (B)

cum sacello.

Fundator fuit Eremi Brouensis,

2 Ipse Geraldus construxit primus eam Eremum, quæ superest apud Sebusianos in agro Bressiano Galliæ Celticæ, postea a Pedemontano Principe ditatam : et quidem in saltu seu loco, quem nuncupant Brou, aliis quoque Broz dictum, ubi reliquum dierum ex voto transegit, ibidemque demum sepultus est, ex San-Juliano : quin imo in pauperum Xenodochio collocari voluit, ex Bugnonio. Quo sane in situ Duces Sabaudi elaboratissimas suas sepulturas deinceps apposuere, constructo vel aucto eleganti monasterio Eremitarum Ordinis S. Augustini. Alii vero censent, eum Matiscone humatum, in sacello sui quondam nominis : atque ea est vulgaris fama, ex veterum traditione retenta : ob idque prudenter concludendum, ejus postea corpus vel translatum fuisse ex Eremo seu monasterio in sacellum ; vel etiam econtra (et forte verius) ex urbano hujusmodi sacello in idem rurale cœnobium. *Auctores, a Severtio citati, laudantur ab eodem in Prolegomeno partis secundæ,* Petrus a S. Juliano, *qui usus libro* de titulis antiquis Ecclesiæ Matisconensis, nusquam typis mandari solito (*Chartularium Matisconense MS. appellaret alius*) *libro suo* 2 *Gallico* de Antiquitatibus Matisconensibus *inteximit Catalogum Episcoporum ; et* Philibertus Bugnonius in Maticensi Chronico. (C)

non tamen in ea tumulatus videtur.

3 *De Brouensi ecclesia et Conventu, fundatis per Margaritam Austriacam, Philiberti Pulchri anno* MDIV *defuncti uxorem, ad eum istic tumulandum, ubi mater ejus Margarita Borbonia sepulta condebatur, fuse agitur in Chronica Sabaudiæ lib.* 3 *cap.* 96 *editionis tertiæ ; ubi Gulielmus Paradinus, illius Chronicæ primus auctor ; vel potius recognitor ejus et locupletator, Joannes Tornæsius, describit eximiam præstantissimæ fabricæ pulchritudinem et splendorem. Hujus occasione si veterem ecclesiam destruendo, et novæ fundamenta jaciendo inventum fuisset aliquid ad* S. Geraldum *pertinens, non omisissent hoc annotare diligentissimi historici Paradinus atque Severtius. Est tamen quod miremur, locum adeo celebrem a scriptoribus Augustinianis, ac nominatim ab Herrera in Alphabeto, nec nominari quidem. Interim legi potest ipsius Margaritæ Austriacæ testamentum, ex monasterii Archivo productum a Guichenono, lib.* 6 *Historiæ Genealogicæ Ducum Sabaudiæ pag.* 481 ; *ubi se in* ecclesia conventus S. Nicolai de Tolentino, prope Burgum in Bressia, *deponi mandat, a sinistris viri sui, matrem a dextris habituri. Corrigendus est autem Atlas Blavianus, primam loci fundationem, a* S. Gerardo *factam, adscribens anno* DCCCCXXXVII ; *cum usque eo Sanctus non vixerit, et Bernonis successoris notitia in publicis Tabulis inveniatur pro anno* VIII *Rodulphi. Etenim primus hujus nominis Burgundiæ Rex, anno* DCCCLXXXVIII *coronatus, filio sibi Synonymo, qui hic intelligendus est, Regnum moriens dereliquit, anno* DCCCCXX : *quemadmodum patet ex historia Regum, Ducum, Comitumque Burgundiæ, ab Andrea du Chene accuratissime deducta.* (D)

Acta ejus in variis synodis ab an. 886,

4 S. Geraldus, vir valde religiosus, dicitur in Commentariis Nantuacensibus, ***inquiunt Sammarthani, et ordinatum fuisse statuunt anno*** DCCCLXXXVI, ***id quod confirmat Mabilio, seculo*** V ***Benedictino, ex charta quadam Cluniacensi, in qua*** Geraldus, Matisconensis Antistes, *Ingelario Abbati Caroliloci confirmasse dicitur capellam S. Martini, cum cœmeterio, vicinam monasterii sui,* anno Incarnationis DCCCLXXXVII, imperante Domino Augusto Carolo, Ordinationis suæ secundo, Indict. V. *Primus igitur Ordinationis annus eidem fuit præcedens, quo* apud ecclesiam S. Marcelli in suburbio Cabilonensi XV kalendas Junii, *duo Archiepiscopi cum Episcopis septem (quorum quartus* Giraldus *consederunt, et Geyloni Lingonensi* ***Episcopo, ipsorum uni adjudicarunt res Ecclesiæ in Luco, contra Adalardum Capellæ S. Marcelli Presbyterum contendentem.*** *Et ibi quidem non exprimuntur tituli Episcopales, sed exprimuntur sub privilegio quodam Carolilocensis monasterii apud Severtium; ubi idem* Geraldus Matisconensis Ecclesiæ Episcopus subscripsit. *Similiter alteri Synodali Episcoporum trium judicio, in causa Gerfredi Flavinacensis monachi, qui Adalgarium Æduorum Episcopum veneno interfecisse infamabatur, sedit ad eum audiendum* anno DCCCXCIV Indict. XII, kalendis Maji apud Gabilonensem urbem in ecclesia beati Præcursoris Christi : *ac deinde* ***Flaviaci, facta ejusdem purgatione per corpus Domini,*** *scriptæ desuper chartæ* Geraldus, Rector et humilis Episcopus Matisconensis, subscripsit. *Eadem in Synodo subscripsisse eumdem testamento Herivæi Episcopi Æduensis, docet Mabilio. Postea anno* DCCCCVI, *una cum Lugdunensi Archiepiscopo Austerio,* Geraldus Maticensis Episcopus *judex sedit in controversia Canonicorum S. Vincentii Matisconensis, et Monachorum S. Eugendi ; ac rursum anno* DCCCCXV, cum resideret Dom. Austerius, venerabilis Archiepiscopus, in suburbio Cabilonicæ civitatis, in ecclesia B. Marcelli Martyris, Indict. III, *sententiam tulit in favorem parochiæ S. Clementis, cum aliis duobus Archiepiscopis et Episcopis quatuor, inter hos nominatus* Geraldus Matisconensis. *Denique* anno Incarnationis Dominicæ DCCCCXXVI Domnus Aucbericus, sanctæ Lugdunensis Ecclesiæ Archiepiscopus ; Domnus quoque Geraldus, Maticensis Ecclesiæ Venerabilis Pontifex ; nec non Odebardus, Maurianensis Episcopus, ad Carolilocum monasterium convenerunt. (F)

usque ad 926.

5 *Sammarthani, in Episcopis Lugdunensibus et Maurianensibus, eumdem Carolilocensem conventum allegantes pro anno* 926, *non potuerunt in Matisconensibus scripsisse*

post quem mox abdicato Episcopatu

A *sisse, 906 : sed errori typothetico imputari hujusmodi defectus debet. Posito autem quod sciverint, sicut sciverunt, verum annum ultimi Carolilocensis Conventus, non potuerunt scripsisse de* Geraldo, *quod* feliciter migravit ad Dominum, terrena despiciens, 912, Indict. 15, ut est in veteri kalendario; *sed similis typotheticus error hic quoque agnoscendus venit, ad cujus correctionem nulla verosimilior occurrit conjectura, quam si legamus* annum 942, Indict. 15. *Ita quatuordecim aut quindecim annis vixisset in prædicta anachoresi* Geraldus, *si vere* Ledbaldus *anno* 928, *ut notant Sammarthani, Episcopatum Matisconensem tenebat. Sed scrupulum hic injicit Claudius Robertus, primus Auctor Galliæ Christianæ, a Sammarthanis postea auctæ; cum ait,* Quo, *Geraldo,* obeunte, legimus in Monimentis Nantuæ, Adalrannum, ex Presbytero ordinato a S. Aureliano Lugdunensi Archiepiscopo, electum fuisse Matisconensem; indeque renuntiato Episcopatu transiisse ad Nantuacenses, Bertherio Abbate, qui non cœpit abbatizare ante annum DCCCXC. *Interim nec ipse nec Sammarthani* Adalrannum *istum Episcopis Matisconensibus adnumerant, ut*

obiit anno 942.

imitatus illum Electus Alderannus fit monachus Nantuæ,

B *videantur credidisse, quod Electus quidem, sed numquam fuerit Ordinatus. Utinam qui nobis notavit initium abbatizare incipientis Bertherii, etiam docuisset, an ultra annum* DCCCCXXVI *Abbatiam tenuerit, itaque suscipere potuerit Alderannum,* Geraldo, *non* obeunte, *sed* abeunte *electum successorem! Tunc sane consisterent bene omnia : et* Geraldi *exemplo motus videri posset* Alderannus, *ad seculi contemptum. Sed oportet ut ille vel admodum juvenis factus Episcopus sit, vel perquam senex obierit, si obiit anno* DCCCCXLII. *Quamquam enim Indictio* XV, *etiam cadat in annum* DCCCCXXVII, *non tamen verosimile est, eodem anno quo Episcopatu abiit* Geraldus, *etiam Vita excessisse.*

6 *Hugo Menardus, post eumque Bucelinus et Mabilio, ipsum* Sanctis Benedictinis *adscribunt; haud immerito præsumentes, nullius alterius Ordinis monasteria, seculo* X *condi potuisse. Non immerito etiam præsumit Menardus, hunc* S. Geraldum, fuisse familiarem S. Odoni, *Reformationis et Congregationis Cluniacensis propagatori præcipuo, circa idem tempus*

D *Abbati facto, quo iste Episcopalem Cathedram cum cella eremitica commutavit; atque* cum eo aliusque Cluniacensibus de re monastica communicasse. *Recte etiam idem Menardus Severtium confutat, judicantem verosimile esse, quod hic* Geraldus *sit ille* sanctus Aureliacensis Comes, *qui colitur* XIII *Octobris : ex ejus enim Vita, a prædicto Odone Cluniacensi scripta, liquet, hunc neque Episcopum, neque Monachum unquam fuisse.*

uterque adscribendus Benedictinis.

7 *Notabile porro est, quod ejusdem nominis atque ordinis alius, paulo post* Geraldi Matisconensis *mortem, inveniatur Cluniacensis Monachus factus; probante id Instrumento, quod in hæc verba conceptum profert Mabilio.* Ego Geraldus Archiepiscopus, memetipsum Deo offero, per seculi renuntiationem et habitus commutationem, et omnes res meas, in cœnobio Cluniacensi, ubi nunc Dominus Eymardus præest : in quo, si Deus annuerit, meipsum sub ordine regulari mancipare cupio. Res vero meæ sunt in Comitatu Uzetico, in Vicaria Cazionensi, id est ecclesia S. Saturnini. *Subscribunt autem,* Geraldus

Alius Geraldus factus anno 945 Monachus Clun.

E Episcopus, Rostagnus Episcopus : *et denique additur,* Actum apud S. Saturninum publice, mense Augusto, anno Incarnation. DCCCXLV. *Hæc Mabilio, digna sane examine nonnullo; nec enim ita facile est definire cujus Ecclesiæ* Archiepiscopus *fuerit* Geraldus *iste. Considerans tamen quod* Comitatus Uzeticus *vulgo* Uzès) *alias* Ucetica *et* Utica, *fuerit sub Archiepiscopatu Narbonensi; ubi inter* Annonem, *notum pro ann* DCCCXXIV; *et* Aimericum, *ante annum* DCCCCLV *nemini cognitum, facile potuerit intercessisse aliquis, cujus memoria nulla nunc superest, suspicor istum* Geraldum *eodem pertinere; nec enim Arelatensis Archiepiscopatus eo anno vacabat. Qui simul cum* Geraldo *subscripsit* Rostagnus Episcopus, *videtur fuisse* Archiepiscopus Viennensis, *atque adeo præponendus Alexandro, quem absque ulla probatione Claudius Robertus ac Sammarthani Rostagno postponunt. Mirum autem videri non debet, quod Archiepiscopi inter subsignandum simplici titulo* Episcopi *utantur.*

ex Archiepiscopo, an Narbonensi?

DE B. JOACHIMO ABBATE

C

ORDINIS FLORENSIS FUNDATORE,

F

IN CALABRIA ET REGNO NEAPOLITANO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D. P.

§. I. Cultus sacer Sepulcro B. Joachimi et Reliquiis delatus.

AN. MCCII XXX MAR Antiquo cultui occasionem dedere

Quemadmodum Florensis Ordinis, *quondam in Calabria celeberrimi, cœnobia pleraque malignioris temporis, edacitas absumpsit, et ex variegato Ecclesiæ ornatu gemmam non minimi splendoris sustulit; ita præjudicatæ quædam de sanctissimi instituti auctore* Joachimo *opiniones nomen illius, non modo ex Sanctorum, sed pene etiam e Catholicorum numero exemerunt. Utrique malo remedium aliquod ab Apostolica Sede allatum est : cum quæ supererant Florensia monasteria reflorescere jussit sub Ordinis Cisterciensis communi Regula observationeque, nam propriam jam aboleverat neglectus usus; et amplissimis decretis, pro integritate famæ Joachimo mortuo servanda conditis, ejus honori consuluit, neque aliquid unquam voluit immutatum circa eam reverentiam, quæ ipsi, potissimum in suo Floris monasterio, ab omni retro memoria delata est; quæque in hunc usque diem perseverans talibus continetur argumentis, qualia solemus requirere, ut* Beatus *aliquis censeri et esse dicatur, et propterea locum sibi in hoc opere vindicare. Hæc autem expositiuro mihi cum bona venia Congregationis sacræ, libris probandis improbandisve præsidentis, liceat uti proscripto leviter et donec corrigatur suspenso opere D. Gregorii de Laude alias de Lauro, Sagittariensis Abbatis Ordinis Cisterciensis; cui Neapoli edito sub annum* MDCLX *titulus est,* Magni divinique Prophetæ B. Joannis Joachim Abbatis Hergasiarum Alethia apologetica, sive Mirabilium veritas defensa. *Spero ego quod usus libri, quatenus historicus est prorsus innoxii, extra culpam habendus sit; protestatione præmissa, quod eorum nihil tenere velim, quorum causa ille censuram promeruit.*

2 *Ita præfatus, dico, quod colendi religiosius* Joachimi *occasionem et fundamentum dedere, tum egregiæ ipsius virtutes, quæ magnum de Patris sui sanctimonia optimis filiis ingenerarunt opinionem; tum prophetiæ spiritus*

virtutes et miracula,

A ritus, quo toto mundo vivus celebrabatur; tum denique ingentia miracula, quibus ipsius merita et sanctitatem Deus testatam fecit. Horum narrationem ex MS. quodam Florensis monasterii libello, usuque et vetustate pene evanido transcripsit Fr. Jacobus Græcus, et paulo post annum MDCXII, in archivium reposuit: unde acceptum ectypum nobis, ut plura alia anno MDCLXI; humanissime donavit Reverendissimus Ferdinandus Ughellus, Abbas SS. Vincentii et Anastasii ad Aquas Salvias extra muros Urbis: quod accurate examinatum, invenimus evidentia ejus quem diximus cultus religiosi indicia continere. Nam in Grangia S. Martini, ubi mortuus et primum humatus Joachimus est, ad sepulcrum coruscasse lampades, etiam postquam inde ablatum est corpus, dicitur in Miraculo 19: et in monasterio Floris simili honore cultum fuisse novum ejus sepulcrum, apparet ex gemino miraculo, quod circa easdem lampades contigisse narratur Mirac. 26 et 28.

AUCTORE D. P. ex MS. danda; in his apparet arsisse ad sepulcrum lampades,

3 Ad idem sepulcrum quavis causa, tum energumenos, tum alio quocumque morbo laborantes accedere solitos et juvari, pluribus exemplis manifestatur; et Mirac. 27 expresse dicitur, Translatio ejus solenniter celebrata, in eoque loco pie et devote recoli. Quin etiam Mirac. 28 habemus Missæ sacrificium, ante dictum
B
sepulcrum fieri solitum; et Mirac. 39 narratur vir quidam, sumpta secum sepulcri istius rasura, præsens vitæ evasisse periculum; ac deinde solutus, eadem in potione exhibita, multorum curare infirmitates; quo factum sit, ut, aliis id imitantibus, usque in hodiernum diem sepulcrum totum corrasum cernatur. Eadem rasura hoc ipso seculo Dominicani Ordinis Religiosum quemdam curaturus Florensis Prior, eam non nisi imposita sibi Stola accepit; utique ex more pridem usurpato, et uti dicitur Mirac. 40, cum Eidentiam obtulit, Collectam B. Joachim recitavit: quæ ab infra citando Gregorio Lauro tota exhibetur, qualem solent ecclesiæ de suis singulæ Patronis sub finem Officii non solemnis quotidie decantare. ANTIPH. AD VESP. B. Joachim, spiritu dotatus prophetico, decoratus intelligentia errore procul hæretico, dixit futura ut præsentia. AD LAUDES B. Joachim, primus Abbas Florensis, humilis et amabilis claruit miris, per quæ fuit mirabilis. ℣. Implevit eum Dominus spiritu sapientiæ et intellectus. ℟. Stolam gloriæ induit eum. ORATIO. Deus, qui gloriam tuam tribus Apostolis in monte Thabor manifestasti, et in eodem loco Beato Joachim veritatem Scripturarum revelasti, tribue quæsumus, ut ejus meritis et intercessione ad eum,
C
qui via, veritas, et vita est, ascendamus.

Missam dici, rasuram Sarcophagi esse in pretio, commemorationem in divinis fieri:

5 Habemus ergo venerationem sepulcri in hoc usque seculum, et quidem visitantium concursu celebrati atque miraculis clari: adde et votivis anathematis ornati, non tantum a devota fidelium plebe, sed etiam a viris in ecclesiastica dignitate constitutis, ut liquet de duobus Canonicis Consentinis Mirac. 29 et 30. Nunc videamus imagines ejus, quales et quibus Beatorum insigniis ornatæ reperiantur. Primum, præter illam, quæ cernitur in eleganti sed veterrimo ejus cœnotaphio, inquit Gregorius Laurus cap. 68, erecto secus antiquissimum ac sumptuosum altare Beatissimæ Deiparæ Florensis ecclesiæ, pastoralem baculum dextra, libellum sinistra manu retinens: extat alia similis, cum radiis et tali nominis expressione: BEATUS JOACHIM ABBAS FLORIS plurimam præferens vetustatem, et ejusdem ecclesiæ parieti appicta, ad dextram ingredientis ecclesiam, subtus aquam lustralem ... ubi successive Sanctorum Benedicti et Bernardi Abbatum, S. Joannis Evangelistæ, Deiparæ Virginis cum ejus Nato, atque sanctissimi Crucifixi species, pariter picturatæ cernuntur antiquissimo opere.

Joachimi imago cum radiis et titulo Beati in monast. Floris,

5 Cœlici autem (quod Consentinæ diœcesis est oppidum haud procul ab urbe, quodque B. Joachimi patriæ fuit) domus longitudinis palmorum triginta octo, latitudinis viginti quinque, et altitudinis triginta
D
octo, in qua eum sua mater enixa est, in ecclesiam conversa reperitur, a tempore de quo nulla extat in contrarium memoria, sub titulo S. Mariæ de fosso; cum beneficio, cujus fructus nunc tantum ad aureorum Neapolitanorum quadraginta summam ascendunt, cum prius majorem multo redderent calculum ... In hujus ecclesiæ laqueato tecto, Beatæ Virginis imago depicta est, a dextera habens B. Joachimum Florensem Abbatem, a sinistra S. Franciscum de Paula. Similiter in choro et ostio organi matricis ecclesiæ, D. Michaeli Archangelo dicatæ, ejusdem viri Dei Abbatis Joachim simulacrum in nimia veneratione et devotione recolitur, et speciales quotidie preces a Cœlicensibus ad ipsum diriguntur. Ita Laurus cap. 99: qui cap. 45 verisimilitudines aliquas allaturus, quibus suaderi posset suum Sagittariense in Calabria monasterium prius a B. Joachimo aditum fuisse, quam Casam-Marii aut Fossam-novam; unam simul ex ejusdem beati viri antiquissima effigie, diversis compacta coloribus, supra ostium archivii, cum radiis circum caput, et antiquis desuper characteribus, hoc distichon exprimentibus.
E

Hic vates nobis quam plura futura recludens,
Divino plenus spiritu, vera canit.

item Cœlici in natali domo nunc versam in templum, in æde parochiali, In Sagittariensi monasterio.

6 Ad Reliquias quod attinet; est in Squillacensi diœcesi monasterium S. Stephani de Bosco, a Rogerio Guiscardo, junioris Roberti ex fratre nepote, conditum S. Brunoni ejusque discipulis: qui locus cum anno MCLVII in Cisterciensium transisset institutum, novæ disciplinæ magistris e Fossa-nova acceptis; post tempus deinde aliquod, cum esset eodem introducta austerior Florensis disciplinæ observantia, simul etiam ablatus est B. Joachimi dens unus; qui, simul cum ceteris ejusdem loci pignoribus sacris, in Carthusianorum potestatem venit, quando iidem a Leone X obtinuerunt ut ad hoc antiquissimum sui Ordinis monasterium postliminio possidendum reducerentur, uti cap. 45 præcitato idem Laurus affirmat. In hunc modum alia Florensis instituti cœnobia aliquid de sacro corpore participarunt, quod nunc in ipsis vel desolatis vel alio traductis similem cum suis cultoribus passim sit fortunam. Potior tamen pars apud Florense monasterium semper mansisse credenda est; unde egregius ex Ordine Minimorum concionator, idemque Cœlicensis indigena, extorsit magnis et efficacibus precibus totum unum sanctissimi mentum, quod, ut Laurus cap. 99 scribit, tradidit suo ex fratre nepoti Antonio Ripoli, tum et nuper, inter alia Beneficia sua, istam, de qua supra egimus in Cœlico ecclesiam numeranti;
F
quam proinde dignissimam censuit, quæ, ad inflammandam Cœlicensium erga beatum suum civem devotionem, esset tam sacri pignoris conservatrix. Statim etiam a B. Joachimi morte, tam apud religiosos suos quam seculares ipsi devotos, venerationi fuisse particulas vestium, quibus vivens usus fuerat, plura inferius miracula declarabunt.

Inter Reliquias Sanctorum dens ejus, mentum, vestes,

7 Quibus sic deductis, verendum non est, ne adversus ecclesiasticam aliquam sanctionem Beati titulum et videamur asserere: quem et tributum videmus in quotidiana Collecta et antiquissimis picturis. Accedit autem quod, ut sua præfatione concludit Laurus, objectionem prævertens) constet easdem illius imagines cum radiis seu splendoribus positas esse in templis et oratoriis ac aliis Regularium locis; sacras quoque illius Reliquias cum aliis Sanctorum exuviis asservari; et cum Archiepiscopis, Episcopis, atque Primatibus ostenduntur, id fieri solere a Sacerdote Stolam circum collum tenente, assistentibus Religiosis omnibus, conventualiter Antiphonam Versiculumque et Collectam cantantibus, luminaribus accensis et incensatione prævia. Tali autem fundamento posito tutius possumus nominare Arnoldum Wion, Guilielmum Bucelinum, Chrysostomum Henriquez: quorum prior in

quæ reverenter monstrantur,

Ligno

Memoria in Hagiologiis Benedictinis,

A *Ligno vitæ Ramo* IX, *eos complectente* qui spiritu Dei illustrati futura prodixerunt. B. Joachim Abbatem et Prophetam *ante omnes collocat.*

Cisterciensi Menologio,

8 *Bucelinus sumptum a Wione elogium prolixum in Menologium Benedictinum retulit ad diem* XXIX *Maji, quamvis fateatur alios* XIX *ejusdem mensis* Joachimo *tribuere, intelligens Menologii Cisterciensis auctorem Henriquez; qui elogium brevius atque concinnius texens,* In Calabria, *inquit,* B. Joachim Propheta. cujus matri Angelus in magna claritate apparuit, et filium edituram promisit opinione sanctitatis illustrem: qui postmodum assumpto habitu Cisterciensi institutum nostrum egregiis virtutibus decoravit, rigidissime vixit, spiritu prophetico claruit, et multis editis miraculis migravit ad Christum. *Chalemotus, Henriquezium secutus, ad eumdem diem* XIX *Maji posuit* B. Joachim, *in Serie Sanctorum ac Beatorum Ordinis Cisterciensis, eique longissimum denuo elogium texuit, quod apud eum legi potest. Ego, cui justæ causæ fuerunt* Joachimi *prætereundi, non solum* XXX *Martii, quo mortuum demonstrabo, sed etiam* XIX *quo præfati scriptores Cistercienses illum referunt, Bucelinum se-* B *quar, licet ignarus quibus Auctoribus aut rationibus motus diem* XXIX *prætulerit; quo usque ex ipso Florensi monasterio, unde nihil unquam responsi ad litteras eo pluries datas accepi, distinctius docear, uter dies ibi teneatur festivus; nisi forte pluries translatum corpus, utrumque diem fecerit in veneratione esse. Matthæus Guerra, post probatam insigniter in Concilio Tridentino operam suam, propter egregiam qua excellebat Theologiæ Canonumque peritiam Fundanus factus Episcopus, indeque anno* MDLXXVI *ad Episcopatum S. Marci in Calabriam patriam suam translatus, in suis supra Psalterium* B. Joachimi *Notulis, quæ apud PP. Capucinos in conventu Consentino extant manu exaratæ, hæc de eo scripsit, relata a Lauro pag. 303:* Ego Matthæus Guerra scripsi. Abbas Joachim compatriota meus, Cœlici natus (locus distat a civitate Consentina quatuor milliaribus) Monachus Cisterciensis, Institutor Ordinis Florensis, in vita, in morte, et post mortem miraculis claruit. Obiit in monasterio S. Martini de Canale supra Petram fittam Consentinæ diœcesis. Post ab Abbatibus sui Ordinis ejus corpus translatum est in principalem abbatiam S. Joannis de Flore, quæ in silva Consentina posita est.

et MS. Matthæi Guerræ Ep. S. Marci.

C § II De scriptoribus Vitæ et Miraculorum B. Joachimi nec non de die et anno mortis atque nativitatis ejus.

Scripsit de B. Joachimo Lucas Archiep. Consent.

A*ntiquissimus eorum, quos nunc de* B. Joachimo *habemus, Auctorum, Lucas est, ex Sambucinæ Abbate Consentinus Archiepiscopus, verbotenus relatus ab Anonymo miraculorum Joachimi Auctore, eo, ipso, quantum ceteris indiciis colligimus, ex cujus autographo ipsa restituit Jacobus Græcus. Attento autem tenore Commissionis, proferendæ ad calcem Vitæ per eumdem Jacobum compositæ, confecto sub annum* MCCCXLVI, *probabiliter suspicamur, ea Miracula sic collecta fuisse ex indulto Clementis VI, tunc Pontificis, cum Petrus Florensis Abbas a ceteris sui Ordinis Abbatibus ablegatus ad Curiam est, ut tum alia Ordini utilia impetraret, tum* Commissarios ex Episcopis seu Prælatis Calabriæ, qui possent requirere et referre de miraculis, factis et visis in vita et post mortem, per quondam Abbatem Joachim, qui fuit principium et fundamentum totius Florensis Ordinis. *Quod si prædicto Florensium Decreto antiquior est illa Miraculorum collectio, multo etiam magis digna fuit quam optaremus ex autographo suo habere descriptam: sed postquam, multa opera data, frustra id optari intellexi-* D *mus; eo quod libellus, quo Græcus usus fuerat, non esset in archivio conservatus, gavisi sumus haberi a nobis ipsum contextum Græci, sub juramento testati, nihil se* de eorum substantia addidisse, diminuisse, aut immutasse, tantum aliis verbis retulisse.

relatus in collectione miraculorum,

circa an. 1346 aut citius factam:

AUCTORE D. P.

qui Lucas an. 1206 fuit Florensis ord. Visitator Apostolicus,

10 *Damus ergo paragrapho sequenti Synopsim virtutum, conscriptam a prædicto Consentino Archiepiscopo, prout etiam ex tom. 7 Italiæ sacræ Ferdinandi Ughelli accepimus, et loco insertam, ubi agitur de monumentis ad dictum Lucam spectantibus: qui etiam Lucas, biennio postquam factus Episcopus est, anno scilicet* MCCVI, *in suo erga Florensem Ordinem affectu perseverans,* Instante Matthæo, secundo Florensi Abbate, omnium monasteriorum Florensis Ordinis Apostolicus Visitator est destinatus, et omnia lustravit: et, una cum eodem Matthæo et Abbate sancti Spiritus, Panormi sanxivit aliqua saluberrima decreta, imposterum observanda, et ab Innocentio III XI kalend. Martii anno MCCXV confirmata. *Mortuus autem Lucas anno* MCCXXIV, *creditur ad cœlum evolasse, et Sambucinæ in templum relatus ibi quiescere; Præsul sane dignissimus, et præcipua sanctimonia vitæ clarus, Ordinis sui Cisterciensis ac Consentinæ Ecclesiæ fulgentissimum sidus, quare a Marafiotto in Calabriæ descriptione inter Beatos recensetur.* E

Item Jo. de Bonatio Floren. familiaris Beato,

11 *Alter hinc et ætate, et auctoritate, et cum* B. Joachimo *familiaritate proximus fuit Joannes de Bonatio. Hic in opusculo quod scripsit de Prophetis sui temporis, et occasione cujusdam oraculi ad instantiam Henrici Imperatoris peracti, de* Joachimo *non aliter loquitur, quam cum titulo* Beati Patris nostri; *deinde ipsum oraculum, super proposita per Henricum quæstione relaturus, præmittit elogium breve ejusdem, cujus elogii hæc est conclusio:* Mitto vos ad volumen nostrum, in quo Beati hujus vita longe lateque enarratur. *Ubi sive nostrum ad ipsum Joannem de Bonatio referas, quasi ipse fuerit ejus voluminis auctor; sive ad monasterium Florense, cujus erat Monachus; intelligi datur, tale volumen scriptum fuisse ante annum* MCCXL, *circa quem credibile est scriptum a Bonatio præcitatum opusculum: quippe qui in illo de anno præcedenti scribat, se tunc in extremo* decrepitæ ætatis relictum *fuisse. Quidni autem hoc illud sit, quod* de duplici spiritu Joachim Abbatis *scripsit, ex cujus lib. 2 num. 6 verba inferius num. 65 proferenda citat apud Gregorium Laurum pag. 70 Georgius Fotinus, in Chronicis Regni Neapolitani, ex rhapsodiis ejusdem Regni (quo loquendi modo videtur antiqua MSS. intelligere) pag. 214: qui Bonatii libri si uspiam potuissent reperiri, non effugissent Georgii diligentiam, et magnam ipsius operi materiam, nostro autem lucem attulissent indubie.* F

qui citat amplum de vita volumen:

sed illud postea non videtur.

12 *Verum et volumen istud et hi libri, sive unum omnes idemque sint, sive non, et a quocumque compositi, nunc frustra requiruntur; nec eos existimamus habuisse vel Leandrum Albertum seculi superioris scriptorem, cum B. Joachimi vitam consideret (scripsisse enim testis nobis est Arnoldus Wion) vel Paschalinum Regiselmum, cum Vaticinia sub B. Joachi*mi *nomine Latine Italiceque edendis Venetiæ anno* 1589 *præfixit compositam a se paucis ejusdem Beati Vitam. Si enim habuissent, plus novæ materiæ subministrassent aut ipsi Arnoldo, suum ex illis Elogium contexenti, aut Jacobo Græco, tam diffuse Vitam scribere aggresso, ut nobis, eam ex impresso Consentiæ anno* 1612 *hic daturis, opus fuerit parerga multa rescindere, quibus moles operis inutiliter augebatur. Isti autem operi nec* Chronologiæ *titulum, ab Auctore factum, putavimus relinquendum: quam enim diligens et fidelis scriptor, tam plerumque infelix chronologus fuit, præsertim in Siculorum Regum annis cum ortu obituque* B. Joachimi *componendis.*

nec ultimus vitæ auctor Jacobus Græcus,

13 *In obitu certe longe aberrat a vero: et licet causam*

Auctore D. P.

sam habuerit non omnino probandi, quod Aloysius Contarenus, in Viridario de viris illustribus inquit, Joachim obivisse anno Domini MCC: si tamen tam bene excussisset omnia archiviorum Florensium monumenta, quam id postea fecit Gregorius Laurus; scivisset etiam nihil causæ esse, cur viri beati mortem differret usque ad annum MCCXIV. Invenisset enim solidissimum refutandi Contareni fundamentum in archivio monasterii Fontis-Laureati, instrumentum scilicet authenticum, quo anno MCCI Mense Septembris quintæ Indictionis, Simeon de Mamistra Dominus Montis frigidi et Caytegrima ipsius uxor, proponentes ædificare domum religionis intra fines terræ suæ, ita loquuntur: Quia vero multa loca eadem intentione inchoata, pro eo quod non haberent Rectores et Ordinatores, vidimus ad desolationem venire; cupientes ipsum Deo dicatum opus perpetua stabilitate firmare, cum consilio et voluntate Domini Riccardi Tropeensis Episcopi, vocavimus vos, Domine Joachim Venerabilis Abbas Floris; rogantes vos omni devotione, quatenus tam ordinationem ipsius monasterii, quam ipsum monasterium acciperetis in manus vestras aut successorum vestrorum. Non igitur vel anno MCC vel CCI mortuus erat Joachim, XIX aut XXIX Maji, ut volunt Henriquez et Bucelinus, aliique quos ipsi secuti sunt.

recte quidem statuens non obiisse Beatum an. 1200,

cum extet ei facta donatio an 1201 in Septembri:

14 Sed nec ad annum illius seculi XIV pertingere potuisse, poterat Græco constare ex omnibus Privilegiis, quæ ab anno MCCII usque ad XIV complura extabant, vel nullius Abbatis Florensis nomen præferentia, vel habentia nomen Matthæi, ejus qui Joachimo suffectus, post laudabile multorum annorum regimen, anno demum MCCXXXIV assumptus est ad Episcopatum Geruntinensem, itaque gessit hoc quoque munus, ut inter Calabriæ Provinciæ Beatos numeretur. Hujus autem Matthæi prima mentio reperitur in prædicto Fontis-Laureati Archivio, in eo Instrumento quo prænominatus Tropæensis Episcopus Riccardus, anno MCCII, Mense Junii quintæ Indictionis, prædicto Matthæo ejusque successoribus tradit ecclesiam S. Dominicæ, juxta quam dictum Fontis-Laureati monasterium ædificabatur, una cum duabus aliis S. Petri et S. Barbaræ ecclesiis, cum justis possessionibus et tenimentis earum: volens insuper ut tenimentum quod Dominus Simeon de Mamistra.... Venerabili quondam Abbati Joachim .. concessit, libere et in perpetuum tenerent.

sed male in an. 1214 differens obitum,

cum ann. 1202 in Junio Abbas fuerit Matthæus:

15 Utrumque instrumentum integre apud Gregorium legi potest cap. 71, ubi etiam inveniuntur Auctores varii allegati, quasi anno MCLVI, LVII, LVIII, LXX vel LXXXV mortuum Joachimum judicarent: qui tamen revera tantum scribunt, ipsum tunc claruisse vel floruisse. Interim ibidem recte concluditur, inter Septembrim anni I et Junium anni II istius seculi XIII, ex hac vita Joachimum migrasse. Ceterum, inquit Gregorius, Mensis Martii diem XXX Dei famuli Joachim præfigimus obitui, non ex eo tantum moti, quia Græcus scripserat: sed quia in pervetustis quibusdam manuscriptis, nulla facta anni mentione, registratum reperimus; hæreticorum malleum, vitiorum hostem, monastici spiritus restitutorem, Florisque monasterii primum Abbatem, ex hac lacrymarum valle ad æternam felicitatem transmigrasse die XXX Martii. Quod ita in genere scriptum a viro, alias tam solicite proferre solito ipsa documentorum antiquorum verba, et locum ubi invenienda sint indicare, non prorsus nobis satisfaceret; nisi a Luca Consentino Archiepiscopo scriptum inveniremus, quod ob singularem B. Joachimi devotionem, quo erga quindenam Dominica Passionis officiebatur, forte ei datum sit, ut in Sabbato, quo SITIENTES cantatur, mortalis vitæ dolore arderet; et verum adeptus Sabbatum, ut cervus ad fontes properaret aquarum. Annus enim MCCII Pascha retulit ad diem XIV Aprilis, adeoque Sabbatum Dominicam Passionis præcedens, quando Introitus Missæ sic incipit: Sitientes venite ad aquas dicit Dominus, fuit die XXX Martii.

intra quos terminos 30 Martii mortuus Joachim

probatur ex Sabbato Sitientes.

16 Quod ad annum attinet nativitatis, quem Græcus MCXLV fuisse statuit, nihil ei foret fidei adhibendum, si admodum ætate grandævum obiisse Joachimum, et (ut Græcus ipse ait) senio confectum, constaret nobis. Verum hoc tam grande senium si non probatur, nihil est magnopere cur ipsum redarguamus, quamvis multiplices ex ipso Græco contradictiones adduci posse putet Gregorius, qui ideo primis Seculi XII annis natum probare nititur. Etenim nihil evidentis contradictionis reperimus. Certe non in commendatitia, a Guilielmo Siciliæ Rege data in favorem Joacchim, Venerabilis Abbatis S. Mariæ de Curatio; anno MCLXXVIII, anno XIII regni ejus, XII die mensis Decembris, Indictione XII. Quamvis enim ipse Græcus, memoria anni a se prænotati amissa, indicet hujus privilegii auctorem fuisse Guilielmum, cognomento Malum; qui, ut inquit, regnavit ab anno MCXLIX usque LX, (intra quod tempus si quæras Indictionem XII, delabaris necesse est ad annum regni istius primum, ac ne primum quidem, quia December Indictionis XII ad annum spectaret præcedentem, quando quadrimus tantum fuisset Joachimus) quamvis, inquam, ipse sui oblitus id dicat; aliud tamen non sequitur, quam non attendisse Græcum, ut annos Regum Siculorum, quos non recte callebat (regnavit enim Guilielmus Malus usque ad annum MCLXVI) componeret cum ipsius Joachimi annis, consideraretque non potuisse Beatum, tam ætate juvenem, magnam apud istum Guilielmum familiaritatem vel auctoritatem habere; nedum sub ipso Abbatiam regere.

Natum esse anno 1145,

ex epistola Guilielmi R. an. 1178 non refutatur,

licet alias verosimilius sit natum esse circa an. 1130

17 Hoc autem dissimulato, si eum, qui vere Commendatitiam illam dedit, Guilielmum Bonum accipimus, satis congruent omnia; et ipse Rex illud dederit anno regni sui XIII, et Joachimus acceperit vitæ suæ anno XXXIII, quæ non adeo incongrua et auctoritati habendæ esset ætas, et regendæ Abbatiæ; illius maxime, in qua anno dumtaxat MCLXXIII fundata, omnes, si non ætate, religione certe oportebat juvenes esse. Quia tamen incertum est, quod fundamentum habuerit Græcus pro anno MCLIV, et fieri potuit, ut alicubi invenerit Joachimum circa ætatis annum LXVIII excessisse e vivis, aut fere fuisse septuagenarium; quia, inquam, fieri tali aliqua ex causa potuit, ut, postquam annum mortis per errorem accepit MCCXIV, ad istum nativitatis annum determinandum adigeretur: ideo rem totam indefinitam relinquimus, et magis eo propendemus, ut circa annum MCXXX Beatum venisse in hanc lucem conjectemus. Verum non tam in hoc, quam in natali Imperatricis Constantiæ anno, omnem evincendæ contra Græcum causæ evidentiam se reperire existimat Gregorius. Citat enim Græcus Auctores eos, qui Joachimum tradunt illa nascente prædixisse, Siciliæ facem cum ipsa natam, quique eamdem jam vetulam et quinquagenaria majorem e monasterio eductam, ac dispensante Pontifice, Henrico postmodum Imperatori junctam volunt: quam fabulam Gregorius, pro re ex omnium Siculorum historicorum consensu certa, accipit. Fateor illos citari a Græco: sed ita ab eo citantur hi omnes, ut tantum intendat demonstrare, Joachimum vel ab illustribus Scriptoribus prophetam esse habitum, vel Regibus fuisse familiarem: nam alias numer. 10, ubi primum meminit Joachimi, velut ex Boccatii testimonio coram Guilielmo de Constantia prophetantis, ita inquit. Quidquid sit de Boccatii assertione, non est vertendum in dubium, Joacchim pariter Guilielmo talis nominis quinto, et in ordine Regum tertio, qui propter nimiam in religionem observantiam ab amatis et amantibus populis Bonus Guilielmus dici promeruit, non pauca fuisse familiaritate conjunctum.

nec obest vaticinium de Constantia Imperatrice,

utpote non assertum a Jac. Græco

18 Quod autem dixit Græcus de Boccatii assertione, idem censeri debet dictum voluisse de ceteris quos postea

sect.

A *sect. 17 allegat Auctoribus, quatenus et illi tradunt, de Constantia nascente prophetasse* Joachimum. *Num si illa, cum Fridericum II peperit anno* MCXCIII *non dico annorum* L, *quæ est merissima fabula sed annorum fuit (ut revera fuit* XLI *utpote patri suo Rogerio, quem sui sepulcri epitaphium anno* MCLIV *mortuum testatur, posthuma proles, prout Auctores coævi scribunt; potuit quidem Henricus Imperator, ob magnam uxoris ætatem, et expertam per annos aliquot sterilitatem conjugii, vereri ne sibi supponeretur filius, ideoque de eo consuluisse* Joachimum: *sed hic non potuit de Constantia nascente prophetasse, nisi in principio seculi natus. Verum hoc, æque ac plurima alia de Constantia, mentiti sunt Siculi: finxerunt enim, per Innocentii Pontificis ministros raptam ex monasterio, quod quinquagenaria Abbatissa regebat, et traditam esse Henrico uxorem ad ejiciendum e regno Tancredum: quam tamen ex lapide, ad perpetuam memoriam posito Reate (ubi per Procuratores matrimonium celebratum est) constat anno* MCLXXXV, *die* XVIII *Augusti, temporibus Lucii III, esse desponsatam, cum scilicet adhuc in vivis esset Siciliæ Rex Guilielmus Bonus, perperam ab aliis pater*

et ut alia plura, confictum a Siculis,

B *aut frater Constantiæ creditus: constat item, in Tancredi potestate non fuisse Constantiam, nisi quando ipsam Salernitani una cum sua urbe tradiderunt Regi: qui abductam in Siciliam collocavit in monasterio, unde ut eriperetur operam Innocentius III dedit. Sicut igitur hæc et alia plura, in odium crudelitatis ab Henrico exercitæ et desolationis regno illatæ, finxere Siculi de Constantia; sic ista Joachimi de ipsa prophetia potuit ab ipsis, non tantum quoad tempus, sed etiam quoad rei substantiam conficta fuisse, ut ei fidere nulla ratione possimus. Nam et hoc merito dubitatur, an tota illa de Constantiæ ante nuptias Monachatu opinio, aliud habeat fundamentum, quam quod captivitatis suæ tempore inter Monachas in observantia monastica vixerit, sed conjugata, adeoque religiosæ professioni inepta, nisi maritus consensisset.*

ejus cum Henrico nuptias sibi infelices execratis.

§ III Virtutum B. Joachimi synopsis, per Lucam Archiepiscopum Consentinum, ipsius Beati olim scribam familiarem.

Vir per omnia reverendus Lucas Cusentinus Archiepiscopus, ea quæ modo sequuntur primo sensu composuit, ore dictavit, pagellis exaravit: *ut loquitur apud Ferdinandum Ughellum tom. 9 Italiæ sacræ, ubi de Consentinis Archiepiscopis col.* 279 Anonymus miraculorum Joachimi Auctor. *Atque utinam hujus Anonymi contextum habuissemus potius quam Jacobi Græci paraphrasim, quantumcumque in ea ab originali textu sumenda profiteatur se rerum narrandarum substantiam prorsus immutatam tradere! Sed non omnino nobis deest, ex cujus calamo tam egregium antiquitatis monumentum ad nos pervenit: quod hic ad verbum reddere libet; non tantum ad Joachimi, sed etiam ad ipsius Lucæ cognoscendam virtutem; unde, quæ de sanctitate Magistri dicta sunt et dicenda remanent, majus fient corroborata. Sic ergo ait.*

Unde hæc synopsis accepta?

C

20 Ego Lucas Archiepiscopus Cusentinus, anno secundo Pontificatus Domini Papæ Lucii jam Monachus, primo in Casa-Marii, vidi virum nomine Joachim, tum Abbatem Curatii, filium Sambucinæ, filiæ Casæ-Marii: propterea tamquam nepos omni honore et amore habebatur in Casa-Marii, sed magis obtentu sapientiæ et intelligentiæ a Domino sibi datæ. Tunc, coram eodem Domino Papa et Consistorio ejus, cœpit revelare intelligentiam Scripturarum, et utriusque Testamenti concordiam: a quo et licentiam scribendi obtinuit, et scribere cœpit. Mirabar autem quod vir tanti nominis, tam efficax in sermone, vestes haberet vetustas et abjectissimas, et per fimbrias ex parte combustas: sed cognovi postea, quod toto vitæ suæ tempore de vilitate habitus non curavit. Mansit autem in Casa-Marii sedulo quasi anno uno et dimidio, dictans et emendans simul librum Apocalypsis et Concordiæ. Ubi in ipso tempore librum Psalterii decem chordarum incepit.

Lucas anno 1183 cognoscit Joachimum in Casa-Marii.

D

AUCTORE D. P. cui, istic ex permissu Papæ Scripturas interpretanti

21 Mox vero ut me cognovit intelligere aliquid, et notarium esse Abbatis mei, rogavit eum ut me sibi concederet scriptorem: quod et actum est: quia nil sibi Abbas Geraldus negare poterat, ita eum ferventissime diligebat. Sedens igitur ad pedes ejus, tam infra septa monasterii quam in grangia S. Angeli de Corneto, monasterio proxima, obedienter et humiliter, die noctuque scribebam in caterno, in quo ipse dictabat et emendabat in cedulis, simul cum duobus Monachis suis scriptoribus, Fr. Joanne et Fr. Nicolao, quorum alter Abbas et alter Prior Curatii postea extiterunt. Ministrabam etiam ei celebranti Missam, admirans omnes mores ipsius: quia dum celebraret, levata manu altius aliis Sacerdotibus, benedicebat Hostiam, et omnia signa vel officia propensius exhibebat: et vultum habens coloratum velut arida [folia], eum [habebat] vere Angelicum in hora sacrificii Missæ tantum, sicut tunc notavi et bene memini. Sed et lacrymantem nonnunquam eum in celebratione Missæ conspexi, et cum in Missa Passio Dominica legebatur.

datur amanuensis;

et miratur pietatem sacrificantis,

E

22 Dicentem quoque audivi, numquam se leviorem esse per totum annum, quam in diebus quindecim Passionis: ita quod semper eos finiri dolebat. Et forte propterea datum est ei, ut in Sabbato, quo SITIENTES cantatur, mortalis vitæ dolore arderet, et verum adeptus Sabbatum ut cervus ad fontes properaret aquarum. Ad commissionem quoque Abbatis mei solus ipse, cum nullum in hac parte haberet similem, sermonem tam in festis quam in feriis frequenter in Capitulo faciebat: et tunc etiam intuebamur vultum ejus, tamquam Angeli præsidentis in nobis. Nam sermonem humiliori voce incipiebat: aliquantisper [autem] procedens, non jam ut homo, sed vere ut Angelus, fortiori voce et viva quadam affectione, verbum Dei auditorum mentibus imprimebat. Nullum audivi aliquando conquerentem quod sermonem Domini protraheret, cum omnes nostri orationis ejus dulcedinis satiari non possent.

affectumque erga Passionem Christi,

nec non concionantis fervorem;

F

23 Pernoctabat assidue in scribendo et in orationibus, et tamen ad conventuales vigilias præparabat humiliter, canens et vigilans: ita quod numquam eum in choro Casæ-Marii dormire conspexi. De qualitate vel parcitate cibi aut potus numquam curabat: ita quod diebus aliquot non gustavit coctum in mensa: et cum per errorem servitoris contingeret in vasculo ejus non apponi vinum, quia putabat hoc per refectorium ferri; aqua tantum contentus [erat], quam accipiebat de servitorum manu. Retulit mihi aliquando, quod cum in Syria juvenculus, habitu jam Religionis assumpto, solus fuisset apud quamdam viduam hospitatus; illa in eum oculis impudicis intuens, lasciviis ipsum ad crimen invitare tentavit: sed servus Dei restitit sapienter et fortiter. Et quia nox erat, et congruenter exire non poterat, misera eunte dormitum, ipse totam noctem in oratione duxit insomnem; hospitantis se spreto lectulo sibi parato, lignorum fasciculis incumbens, et carnis tentationem superans; donec mane, aperto ostio domus, sine licentia tentantis exivit.

item ejus vigilias,

sobrietatem,

castitatem in occasione probatam,

24 Vere fateor, numquam vidi virum ita semper fortiter pro castitate zelantem, ita cunctos qui sibi poterat ad pudicitiam animantem, et impudicitiam in omnibus quibus poterat corrigentem. Audivi a Domino Raynerio intimo ejus, quod numquam

quam etiam alia etiam a esse testati sunt

noviſſet

AUCTORE D. P.

novisset virum sic ab hoc vitio liberum; et hoc ipsum audivisse ab Episcopis et multis Fratribus asserebat. Vidi eum nonnunquam stantem flexis genibus, ac manibus et oculis erectis in cœlum, et cum Christo, ac si videret eum facie ad faciem, vultu alacri colloquentem. Feci apud eum in Petralata Quadragesimam totam, in qua, exceptis diebus Dominicis et festivis, quotidie panem et aquam gustare potius quam comedere videbatur: cum diebus ac noctibus indesinenter aut scriberet, aut legeret, aut oraret, et Missam quotidie celebraret: acceperat enim a Domino abstinere posse a cibis et potibus, quantum volebat, et quanto magis abstinebat alacrior et fortior apparebat. Extra monasterium cum ceteris comedens, cibos opportunos cum gratiarum actione sumebat.

laudat eum ab orationis instantiam,

et jejunii rigorem:

25 Cum a Fratribus Sambucinæ, de suo et Domini Rayneri consilio, postulari me contigit in Abbatem; scripserunt mihi ambo, ut venirem et ad-[illegible] dubitarem, et quod non assumerem in excusationem quia eram impeditioris et tardioris linguæ; quorum epistolas reverenter, qua debui, custodivi. Et electus in Abbatem in festo S. Clementis, sequenti Dominica de Adventu Domini, super me habens epistolas ipsas in pectore meo, ut plus de aliorum qui illas miserunt quam de mea fide præsumerem, sermonem Fratribus in Capitulo feci, et absolutus a vinculo linguæ gratias Deo egi, et eorum, qui me confortaverant meritis miraculum applicavi.

testatur ejus meritis solutam sibi linguam,

26 Cum in Sambucina passus febrem acutissimam ad extrema venissem, visitatus ab eo sum et caritative deductus ad Florem: qui cum videret me debilem præ defectu appetitus, eo quod carnes nollem nec possem comedere; appetenti mihi caules conventuales: Comede securus in nomine Domini, ait, comede quotidie caules et bibe de musto ejus: et intra paucos dies recessi plena sanitate recepta. Sequenti mense Novembris ivi cum eo Panormum: cumque jejunans et tarde hospitans cum eo cœnarem, sitiebam et bibebam in nocte. Quadam vero mane dixit mihi, quod non esset regulare sic de nocte me bibere, sed deberem confidens de misericordia Domini abstinere. Credens [autem] Dei monitum, statim ex tunc hæc ultra non sensi.

depulsam febrim.

repressam intempestivi potus appetentiam:

27 Sexta feria in Parasceve sedebam cum eo in claustro sancti Spiritus de Panormo: et ecce vocatus ad Palatium fuit ad Imperatricem Constantiam, quæ illi confiteri volebat. Ivit, et invenit eam intra ecclesiam in sella consueta sedentem; jussus autem sedere, in sellula pro ipso posita sedit; sed cum Imperatrix aperuit ei propositum confitendi, eam quæ debuit auctoritate frenavit, et respondit dicens, Quia ego nunc locum Christi, tu vero pœnitentis Magdalenæ tenes, descende, sede in terra, et ita fideliter confitere: aliter enim non debeo te audire. Descendit et sedit Imperatrix in terra, et humiliter confessa est peccata sua; mirantibus omnibus cum ipsa, quæ retulit auctoritatem Apostolicam in Abbate fuisse.

ut jusserit Imperatricem confessionis causa se dimittere:

28 Didicerat a Christo mitis esse et humilis corde: itaque Abbas in Curatio erat frequenter et mundabat suis manibus totum infirmitorium; primo videlicet tectum, et deinde parietes usque ad pavimentum; deinde minima quæque et vix manifesta decurrebat: domo vero mundata, considerabat et componebat lectisternia: et protinus quantum opportune poterat [prospiciebat necessitati ægrorum] in coquina, ut nunquam negligeret debiles etiam inferiores. Nec solum infirmis, [sed etiam pueris suis per viam lassis erat compatiens: ita quod descendens famulum suum aliquamdiu equitare compelleret, quem prosequebatur pedes, donec famulum [vires] reparasse cognosceret, et sic iterum equitaret. Illa hieme qua decessit, fames maxima in Sicilia et Calabria tota fuit: ita quod multi pauperes præ inedia morerentur: ille vero pio studio quibuscumque poterat subveniebat, et ad subveniendum alios admonebat; vestes suas pauperibus tanta compassione distribuens, ita quod solo scapulari Cusentiæ visus sit coopertus in nocte.

ut ipse humillimus soleret purgare infirmariam,

et famulo una itineranti equum cedere:

29 Per Octavas Paschæ et Pentecostes quotidie consueverat celebrare: itaque si tunc exire monasterio cogebatur, deferebat secum vestimentum et calicem, ut in quacumque ecclesia posset celebrare. Dicebat non oportere veros et novos Judæos inferiores esse illis Hebræis, qui septem diebus azyma comedebant. Auctoritatis tantæ erat apud seculares in consiliis [rerum] temporalium, ut nobiles Cusentiæ audiverimus, cum per circuitum [urbs] fatigabatur ab hostibus, quod securiores essent illo in civitate præsente, quam si centum mille milites armati ad eorum defensionem adessent. Circa cultum divinum in sacris Officiis studiosissimus ubique ac semper erat, ita quod in Sila conspexi etiam cum Crucem figentem, et coram ea super candelabra lignea illuminantem cereos, si festivitas erat: et sic ordinatis horis, cum sociis vigilias et vesperas cum devotione cantabat. Cura quoque, ubicumque habitavit, permaxima ei fuit de munditia altaris.

quam sollicitus circa officia Divina,

quantam præsens fiduciam faceret,

30 Obedientiam, qua ipse subditus [eximius] exstiterat, a subditis mirabiliter exigebat: inobedientes tot et tam diuturnis monitis non desistens corrigere, donec eos ad humilitatem cordis et spontaneam obedientiam invitaret. Hospitibus omni loco ac tempore liberalissimus fuit, quos verbis et obsequiis, in mensa potissimum, honorabat. Solis consanguineis durus erat et inhumanus, tamquam ignotos illos respiciens, ut nihil eis unquam tribuere, plerumque a monasterii servitoribus et Fratribus rogatus, acquiesceret. In labore manuum incredibiliter fortis fuit, et cum conventu Fratrum plurimum delectabatur in eo. Robustus corpore, parum de frigore vel æstu, de fame vel siti curavit. Hæc ut jam diximus retulit vir bonæ memoriæ Dominus Lucas Cusentinus Archiepiscopus, *et verbotenus Anonymus ipse transcripsit.*

quam esset obediens,

hospitalis,

laboriosus.

VITA

Auctore Jacobo Græco Syllanæo, Monacho Florensi.

EPISTOLA DEDICATORIA

Francisco Monacho ex urbe Consentia, ex patritia familia Monacho, Pontificii et Cæsaræi Juris consulto clarissimo, et sanctæ Marturanensis Ecclesiæ Episcopo.

Quoniam in exordio monachatus mei D. Justus Florentinus, religione conspicuus, utriusque Siciliæ undequaque Cisterciensis Ordinis memorabilis Præfectus, mihi imposuerat; ut si quæ de venerabili Joachim Abbate, atque de ejus Florensi Ordine adinvenire possem, chronice in memoriam nullatenus revocare desisterem: quod profecto rerum vetustas et obscuritas perdifficillimum reddens, tenellum adhuc animum ab his fere sevocavit. Nolens tamen obedientiæ bono, cujus gratia arborem etiam aridam fructificasse compertum est, insufficientia desidiaque orbari, suscepi adhortantis ac consulentis imperium: in quibus, quæ potius memoranda et irrefragabilibus documentis comprobare potui

Ex Superiorum mandato Ven. Joachimi gesta conscripta

offert Episcopo Marturano,

A potui, omissis ceteris, in medium adduxi. Hæc autem, cum nec inter ipsa mediocria recenseri, ita nulli dedicanda fore existimavi : nam adeo humillima retinent, ut sicut nullius protectione elevari, ita despectione ad inferiora calcari non valeant. Propterea, sicut a tirocinio meo collecta nunc in manus inciderunt; ita Amplitudini tuæ, quæ non solum monastica audire, verum etiam innata pietate excolere consuevit, legenda devotissimus offero. Non enim ut dedicata præsentare præsumo : nam tanto viro, non nisi præexcelsæ inspectionis monumenta dedicanda forent. Nusquam tamen hæc continget inexpugnabili clypeo protectionis privari : nam inspecto ipsius in exordio celeberrimo nomine, unusquisque, etsi non laudare ea, saltem non nisi vereri præsumet. Quis enim non, tanti viri nomine et virtutum jubare victus, quæ sub illius saltem inspectione prodibunt, non solum non detrahere, verum etiam satis laudare compellatur? Amplitudo siquidem tua stat Consentinæ splendore nobilitatis : cum tu ex utroque parente nobili genere ortus existas : et etiam stat morum honestate, et Pontificii et Cæsarei Juris eminenti scientia, quibus eam decoravit Altissimus; ideoque solis instar, inter sidera nubes-

egregio Juris consulto,

B que, obtutibus omnium mirum in modum illuxit, seseque admirabilem et venerabilem in non modica amabilitate præbuit. Hoc autem denudat testans ipsa inexpugnabilis veritas : divina namque providentia, cujus suavi dispositione cuncta attinguntur, et ad debitum finem infallibiliter diriguntur, cordium omnium ac meritorum indagatrix, et tunc laicum, et nulla adhuc nec quidem prima Clericali tonsura insignitum, ex secularibus et forensibus negotiis, dum in urbe Consentia patria tua Advocati munere summa cum laude fungereris, magnum tunc de jure respondendi onus sustinens, ad Episcopatum non sine expectatione majori signanter vocavit : cujus munera sic comples Dei protectione munitus, ut omnes in te Deum pariter glorificare videantur. Fulgent etiam tecum Horatius et Flaminius, ambo etiam ipsi Jure-consulti, fratres tui germani. Lege ergo, quæso, quæ tanta tibi devotione offeruntur : in quibus, etsi non tam delectabilia miraberis, non satis forsan abjicienda reperies. Nam licet glossematibus non sint obtecta, ac bellorum rerumque quæ in hujusmodi tempore successerunt enarratione permista; poterunt tamen, sola earum lucubratione inspecta, votis inesse Celsitudinis tuæ. Non enim fuit propo-

et Consentino civi.

C situm nostrum historias, per tot viros longe lateque exaratas, eisdem intermiscere; ne forte illud, quod erat in his per se, fieret objectum per accidens. Proinde ex eorum inspectione, si quis in Domino benedixerit mihi, sit ille benedictus; qui vero maledixerit, etiam benedictionibus innumeris repleatur; hac solum consolationis expectatione congaudebo, quod si nulli prodesse, nec alicui obesse conspicitur : et si non benedicendi, sic maledicendi nemini objecta eveniet occasio : quod sufficiet ad obstruendum ora insipientium. Valeat Amplitudo tua colendissima, cui Deus in tua mira gubernandi vigilantia perpetuam perseverantiam concedat. Datum ex monasterio nostro Florensi, anno a Jesu Christo nato millesimo sexcentesimo duodecimo, Summi Pontificatus Sanctissimi Domini nostri Pauli Papæ quinti anno septimo, et Episcopatus tui anno vigesimo.

Cur non admisceat secularem historiam?

ANNOTATA.

Antiqua divisio libri.

Librum hunc Græcus divisit in Sectiones 56, quibus singulis Distichon unum, tituli vel argumenti instar, præfixit : quos Versus libenter hic dedissemus, si aliquam vel a vetustate, vel ab elegantia, vel saltem a perspicuitate laudem mererentur : nunc, cum nihil horum

D *eis insit, sed prorsus obscuri et insulsi videantur, non magnam us neglectis jacturam nos facere arbitramur. Satis igitur sit monuisse, Numeris singulis totidem in originali respondere Sectiones, ideoque ipsos servatos a nobis, etiam ubi totam Sectionem omittimus, ob rationes infra dandas : quæ autem post Sectionem 38 supererant, ea nihil ad B. Joachimi historiam pertinebant : quatenus autem Florense monasterium spectant, in Appendice § 1 et 2 satis plene inveniuntur, ut multiplici illa farragine rejecta nihil amissurus lector sit, quod hic requisitum vellet.*

AUCTORE JACOBO GRÆCO

CAPUT I.

Joachimi adolescentia, peregrinatio in Terram-sanctam.

Nascitur Joachim

Joacchim, seu Joacchinus, primus Abbas venerabilis monasterii Florensis, sub invocatione sancti Spiritus, beatæ semper virginis genitricis Dei Mariæ, et S. Joannis Evangelistæ, in partibus Calabriæ citerioris, ubi de Flore est nomen; in Consentina diœcesi, honestis quidem et piis parentibus, patre scilicet Tabellione, cui nomen erat *a* Maurus; et matre, cui nomen erat Gemma, circa annum a nativitate Domini millesimum centesimum quadragesi- E mum quintum, Sanctam Catholicam Ecclesiam regente *b* Eugenio tertio, regnante Conrado hujus nominis tertio, natus est in urbis Consentiæ, Brutiorum et totius Calabriæ metropolis, oppido, cui nomen est *c* Cœlicum : tamen ex Sapientum sententia. Qui ex vico est, de civitate est. Et hinc, ex eorumdem censura, oppida seu vici eisdem, quibus urbs, gaudent privilegiis : quique etiam venditi, et ab urbe alienati non desinunt esse prioris naturæ (etsi Cœlicum ceterique vici ab urbe Consentia alienati non sint quia sunt veri cives, gaudent omnibus gratiis et privilegiis sicut cives ceteri, et eo magis urbs Consentia vere Joacchin potest dicere suum. Nam cum anno Domini nongentesimo septuagesimo, secundum Blondum libro decimo tertio, tempore Joannis Papæ hujus nominis Decimi-tertii et Ottonis Imperatoris hujus nominis Primi, Consentia ab Africanis *d* Saracenis fuisset depopulata et combusta; qui Consentia evaserant, circumcirca castella seu vicos Consentinos ædificaverunt, non valde ab ipsa urbe distantes. Idcirco non sunt aliud nisi pars ejusdem civitatis, ex his quæ scribit antiquus auctor Ptolomeus *e* de Lucca, qui scripsit historias F Calabriæ, idemque testatur Bernardinus Martiranus ex eadem Consentia, ex patricia familia Martiranorum, qui fuit regiæ Neapolitanæ sub Carolo Quinto Cæsare Secretarius; et idipsum refert Joannes Paulus de Aquino Patricius Consentinus, in sua oratione funebri in obitu Bernardini Telesii philosophi peritissimi, ex patricia familia Telesiorum ejusdem Civitatis Consentiæ : qui quidem Bernardinus fuit ingressus viam universæ carnis anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo octavo, in ejus patria, ætatis suæ anno septuagesimo nono. Joachim siquidem, non nisi magnis parentum prodigiis in lucem prodiit *f* : qui ad annos usque quatuordecim grammaticæ incubuit, eamque maxima coævorum ejus admiratione faciliter assecutus fuit. Erat enim et ingenii acumine conspicuus, et memoria tenacissimus : corporis vero specie satis elegans, morumque integritate suavissimus : quæ omnia futuræ excellentiæ specimen referebant. Pater autem, sibi magis quam Domino puerum genuisse putans *g*, Regis curæ honorifice collocavit : ubi patri assentiens, ad tempus laudabiliter inservivit. Comperiens denique in adolescentia, pocula sibi a mundo propinanda parari; serpentem vitare peroptans, Domi-

Cælici prope Consentiam

Consentinis accensendus,

quia hi vicinos urbi vicos incoluerunt.

Grammaticæ imbutus,

ad aulam mittitur;

AUCTORE JACOBO GRÆCO

A num jugiter precabatur, ut eum ab ejus morsibus tutaretur *h*. Hisque animo volutatis, pietate insignis, mente manibusque erga Christi egenos pro viribus effundebatur. Ideo cœpit divini amoris æstu flagrare, aula regia abire, et sanctæ peregrinationis longo itineri se accingere.

h quam fastidiens,

in Terram sanctam peregrinus abit :

4 Maxima Dei clementia, in electis ad se revocandis, mirum in modum visa est jugiter operari : nam dum animo conceptam, remissius tamen, peregrinationem Joachim in corde volutat; ad sacra Passionis Dominicæ loca visenda illico Dei spiritu actus movetur : iterque agens, quorumdam secum peregrinantium inopiam proprio sumptu levavit. Succedente vero Paschatis festo, paratis sibi vestimentis novis, Novo Paschate, inquit, nova mihi vestimenta præparo. Quo vix prolato, sui ipsius spiritum amoris vigere percepit; eoque impulsus cœpit de temporalibus cogitare, atque illorum voluptatibus solicitari; sic ut sibi ad mundi, quas abjecerat, vanitates rediisse videretur. At, qui non deest timentibus eum, in adjutorium sibi præsto fuit : nam vim pati deprehendens, mentis elevatione ad Deum, Amorrhæos et Jebusæos cordis sui debellare promeruit. Ceterum ad Thraciæ Bosphorum Byzantium ingressus, ibidem, tangente manu Domini urbem B illam, plurimam hominum multitudinem interire conspexit : quo se cernens absolutum periculo, prorsus se mundo renuntiaturum vallavit. Depositis ergo strophiis ceterisque seculi indumentis, albo rudique panno opertus ac excalceatus, peregrinationem de cetero continuavit; et sic gaudens ibat a conspectu hominum, ut dignitatem non modicam etiam æstimaret, si daretur pro visendis locis Jesu contumeliam pati. Insuper cæsariem, naturaliter nigram, at germani artificio flavescentem, cum non posset priscæ restituere naturæ, velut vanitatis reliquias abhorrens, eam truncare maluit, quam ejus in obtutibus hominum levitate notari. Unde non parva devotione et ædificatione, religiosi instar, reliqua peregrinationis loca lustrando, Deo et hominibus se dilectum exhibuit : ea siquidem quæ Dominus cordi ejus impresserat, fideliter operibus comprobavit.

novam vestem indutus tentatur,

et vanitatis victor

etiam comam detondet

ANNOTATA.

a Ex Joachimorum familia (quæ usque huc perseverat, vulgo Jacchinorum dicta) *inquit Gregorius cap.* 1; *et cap.* 9 *exhibet insignia illius familiæ, accepta ex ara existente ad dextram majoris altaris in ecclesia PP. Carmelitarum Consentiæ; in campo scilicet* C *cæruleo tres montes aureos, quorum medio anser argenteus insistit : huic imminent tria lilia aurea, ac denique supra omnia rastrum, item aureum. Verum jure metuo, ne recentiora sint istæc tam insignia quam cognomen : nec scio quo auctore Gregorius, acceperit prænomen* Joannis, *quasi* Joachim *cognomentum sit : cum ea ætate tam Clerici quam Monachi abstinuerint cognomentis Gentilitiis si qua haberent, et soli nomini baptismali adderent nomen dignitatis vel Ordinis, dicendo v. g.* Joachim Abbas *vel* Abbas Joachim. *Cognomen certe non apparet, in eo quod ipsemet Gregorius prælaudato loco exhibet Instrumento pacificationis, inter* Notarium Maurum de Cœlico *quem vult ipse patrem Joachimi fuisse) et inter Ecclesiam Consentinam confecto sub annum* 1169.

b *Illo ipso anno* 1145, *Februarii* 14, *electus fuit* Eugenius III.

c *Matthæus Guerra* Cœlicum *distare ait a civitate Consentina quatuor milliaribus.*

d *Idem Gregorius cap.* 34 *ex Joanne Diacono narrat, quomodo anno* 901, *Abraham eorum Rex, multis Calabriæ urbibus eversis, in obsidione Consentiæ, tum* D *adhuc in septimontio sitæ, vitam amiserit; ab ipso D. Petro, in quadam D. Michaelis ecclesia dormienti apparente, percussus : hanc autem fuisse causam Sarracenis, cur irritos tunc conatus totius urbis voluerint excidio vindicatos, post annum 69 a deserta primum obsidione.*

e *Videndus Vossius de Historicis Latinis lib.* 2 *cap.* 64, *ubi geminum Ptolomæi opus indicatur; alterum Annalium, ab anno* 1060 *ad* 1303; *alterum Historiæ ecclesiasticæ, usque ad annum* 1342, *quod Historiam Pontificum Gesnerus appellat; adduque ex Volaterrano, ipsum vixisse tempore Cœlestini V : et hoc satis apparet in Actis* 19 *Maji cap.* 3, *inter vetera de Sancto isto Pontifice monumenta, ex Ptolomæo ipso sumptis.*

f *Ea sic narrat cap.* 1 *Gregorius :* Cum Joannem mater concepisset, in somnis juvenem quemdam, forma pulcherrimum lineisque valde nitentibus amictum, mirabiliter sibi apparuisse testata est, qui sic illam est allocutus : Scias puerum feliciter te concepisse, quem si supervicturum exoptas, non nisi expleto septennio baptismatis lavacro eum perfundi permittas. Orto jam et in lucem edito infantulo.... altera patri visio facta est. Videbatur enim Mauro E genitori puerum respicere suum, super aram S. Michaelis Archangeli (cujus sacellum parum ab ejus distabat domicilio) ejusque tectum attingere vertice; nec non et Angelos, candidis indutos vestibus adstantes, festive, leniter, et dulciter canentes, Puer natus est nobis. Alleluia. Et filius datus est nobis. Alleluia. Joannes ergo Joachim, non nisi magnis parentum prodigiis, in lucem prodiit. Baptisma tamen ejus ad decennium usque dilatum est : expleto siquidem septennio Gemmam matrem infirmari contigit, diuturnoque morbo gravata ad Superos evolavit. *Hæc ille, nescio unde sumpta, et merito dubito an revera Angelus jusserit pueri baptismum differri.*

g *Hunc Regem oportet tunc fuisse, si non Wilhelmum anno* 1150 *in regni consortium ascitum, saltem ejus patrem Rogerium : jam inde ab anno* 1102, *post Fratris Simonis mortem, paternarum ditionum heredem, et in Calabria fere commoratum usque ad annum Coronationis suæ, qui fuit Christi* 1129. *Interim, sive adessent sive abessent Principes, Curia eorum erat Consentiæ.*

h *Huc refert Gregorius cap.* 107 *quod* ex Cœlicensium omni exceptione majorum attestatione *accepit* : produnt enim, *inquit*, ac in verbo veritatis testimonium perhibent, quod cum Joannes Joachim, tunc impubes, latitasset in quodam loco arboribus undi- F que septo, cujusdam vineæ Mauri genitoris sui, in agro Cœlicensi positæ..... Cannavino amni conterminæ; et incubans supra magnum et durum lapidem, ibidem a natura in declivi loco positum, preces ad Deum eructare consuevisset; lapidem illum ex eodem loco, cui Joannes incubuerat, florem jugiter produxisse tantæ virtutis, ut applicatus cum devotione ac fide ad infirmitates quaslibet ac vulnera, extemplo optatam omnibus redderet sanitatem. At cum Cœlicensis quædam mulier, Pacifica Ferrara appellata, circa annum 1500 asinum haberet malo ulcere laborantem (pro cujus sospitate naturalia remedia omnia frustra fuerat experta) mirum florem applicuit ulceroso. Convaluit quidem asinus sed... flos omnino deperiit. Verum eodem ex loco, unde flos oriebatur, humor quidam ad instar gummi sive incensi nascitur, qui ad hodiernum usque diem a frequenti fidelium cœtu invisitur, et in magna etiam devotione habetur.

CAPUT

A

CAPUT II.

Labores a Joachimo peregre tolerati : reditus in patriam.

Per iter cum socio dira siti vexatus,

Etsi plurima, quæ digna effatu in tanto itinere servus Dei Joachim vidit et proprio corpore pertulit, perprobe metiri sufficiunt, qui hujuscemodi se actionibus commiserunt : perpauca tamen adducam, quibus in Deum ardens ejus desiderium pateat, dum nulla peregrinantium pericula subire formidat. Pergens namque ad iter solo comite processit, quod multorum solebat constipatione parari. Ambobus interea siti valida hærenti lingua palato, occumbere formidarunt. Joachim autem, pro certo autumans, se Domino spiritum redditurum, humavit in sabulo, jugi Deo oratione utriusque necessitatem commendans, absistente comite : et sic famulus Dei Joachim, licet non modica angustia premeretur, superna tamen meditans, *divinitus refocillatur,* B aliquali ex sopore experrectus, frigidi et humidi excandentem appetitum libentissime de cetero non curavit; Deus siquidem amborum necessitati subvenerat. Comes enim, inventione quæsiti, periculo obviavit : at Joachim, antequam soporaretur, Domini pollicitationis memor, cum ait, Qui sitit veniat ad me, et bibat, (Ap. 22. 17) sanctarum ruminatione Scripturarum in consolatione expletus remansit; *a* in quibus quantum gratia Domini illum prævenit in benedictionibus dulcedinis, patet sua scripta legenti. Convenientes iterum juxta Dei beneplacitum consolatione recepta, se ad invicem in Domino cohortantes, processerunt : at Joachim caritatis magis viscera indutus, *et rir incommoda fert patienter :* ut magis proximi quam sua quæreret; licet similia libens pateretur, commeantis necessitati jugiter compatiens, nusquam pro adhibendo remedio dissidebat : nam qui plurium inopiam gratanter levaverat, non fuit unius quavis necessitate fatigatus. Ad votum autem non succedentibus, patientiæ clypeo remedium semper adhibere studuit : præsertim Dominum, fatigatum ex itinere et puteo insidentem, memorans, animo alacri semper et ubique procedendum esse suasit.

3 Non surdis interea percipiens auribus, in seclusiore *a* Thebaidos regione, Anachoretas concinne Regis æterni laudibus insudare, Andrea quodam Religioso comite, eos in facie salutare perarsit. *ad eremum divertens* C Pro habendis vero aquis, etiam solis ardore cupitis, ab itinerantibus divertendum fuit, eosque ab invicem segregari oportuit. Defluentes inter media montium aquas Joachim sedulo invenit; easdemque captantes onagri in siti sua, adveniente servo Dei, extemplo absistentes, facultatem hauriendi visi sunt cessisse, *iterum periclitatur siti,* pro sedanda commeantis siti : sed licet elementum attulisset, *b* illum de cetero non invenit. Præterea æstuantem meridiei horam atque Sarracenorum incursus vitare peroptans, sese ad modicum recepit in antrum, ubi dissimiles *c* persensit hiatus. Unde tanta rei protinus diversitate pensata, mox secessit, et denique *d* Pentapoli ab Arabia ac Palæstina interfectæ adfuit : cujus facinora ejusdem solum cinereum, non sine servi Dei admiratione vehementi, ultro ejus luminibus obtulit. Porro eum perurentibus solis ardoribus, sulfureis se undis abluit : quæ *e* sordis instar, supra corpus, ab eis sublatum *et alia duplici corporis afflictione:* aruere per totum : atque hujusmodi velut glutine valde cruciandus fuisset, ni spiritu auræ tenus eum Dominus demulsisset. Nec ulterioris causa exacerbationis defuit : nam in regione eadem in copiosam tribulorum aculeitatem impegit, quibus oberrantis membra cruore non modico maduerunt, et adeo perduraverunt, ut in hoc quasi martyrii genere Deo D animam se redditurum cunctaretur. At in his ceterisque similibus superavit, propter eum qui dilexit illum; jugiter ex pectore promens, sibi vivere Christum esse et mori lucrum.

AUCTORE JACOBO GRÆCO.

4 Postquam devotus Christi famulus Joachim ad Anachoretas *f* ac Cœnobitas non paucos usque pervenit, eosdem acclivi devotione recolens, uti non *ab eremo rediens* modica fuerat caritate susceptus, sic non exili recessit instructione formatus : secedenti tamen enumerata ab Apostolo quædam pericula, ab itinerantibus subeunda, non defuerunt. (2. Cor. xi) In tres siquidem nequissimos Sarracenos, obscœna cum muliere degentes, incidit; qui mutuo de prospecti nece mussitantes, naturalibus tamen, imo infusis cœlitus femineis tunc precibus flexi, pepercerunt; ac dimisso juxta vicum proximum ducatum præstiterunt : ubi hospitio collectus, pariter fuit hilari fronte moratus. Qui autem fecerat misericordiam cum illo, ceto *in periculum mortis venit,* parvulorum grege premebatur : quibus egenis Joachim, Dominici non ignarus præcepti, unam ex duabus tunicam elargitus; reliquam denique, quibusdam pro se obtegendo paratis, ad Dei gloriam E nimia pietate retribuit. Cum autem Joachim ægrotare contingeret secus illos, puerulos præsertim misericordes ex Dei munere comprobavit eum siquidem fructuum atque aspectus exhibitione sedulo *a quo liber vestes pauperibus largitur,* exhilarabant. Convalescens postremo, ab humano et callido hospite, ne quavis contumelia afficeretur, de vico eductus in viam latam, inque iter rectum *et vicissim æger ab his fovetur :* intromissus, incessit; donec plurima commeante caterva, post tanta discrimina atque libata pericula rerum, exoptatam tamdiu veneratamque Hierosolymam conscendit.

5 Quasi unus ex his, qui cæsis ex arboribus ramis decerptisque floribus candidis, nec non stratis vestimentis suis, olim Domino viam constraverunt, *perlustrata Hierosolyma* ingressus est Joachim sanctam civitatem; imo pectori ejus, velut asinæ pullo, assidente Christo, ad inclitam pergebat Hierosolymam : cujus sacris ubique locis piis gressibus veneratis, adeo fuit Dominica devotione succensus, ut ad montem inde Transfigurationis advolaret. Ibi divino æstuans ardore, ad veterrimi specus se profunda conjecit : ubi supra recentium hominum suæ præcipue tempestatis morem, *in monte Thabor quadragesimam agit,* in hymnis et psalmis ceterisque spiritalibus documentis, per totius Quadragesimæ curriculum contemplationi se viriliter addixit : et dum mentis oculis specimen Domini intuetur, tabernaculum a F Petro expetitum se incolere arbitrabatur. Ideo nec inedia, nec maceratione victus, suspirabat ob expectata solamina illius beatæ noctis, quæ meruit scire tempus et horam, quando Christus ab inferis victor ascendit. Quantum autem dominica affectus est tunc illic illuminatione *g*, post ejus inde recessum claruit : nam tria opera, Concordiam nimirum duorum Testamentorum, Apocalypsis elucidationem, *et die Paschæ cælitus illustratur.* et Psalterium decem chordarum exorsus fuit, quæ omnia felici consummatione complevit : in quibus quanta de pectore ejus fluenta doctrinæ manarunt, rite ac recte opera ipsa scrutantes testimonium veritati perhibebunt.

6 Pergustata spiritus suavitate, in monte electionis et puritatis; in regionem terræ, lac olim et mel fluentis, tunc vero conversæ in salsuginem, remeavit : et partibus in illis non solum loca, ubi Christus Dominus nasci, conversari, mori, resurgere, ceteraque humanæ salutis opera explere dignatus est; verum homines ipsos, qui sanctitatis culmine præpollere censebantur, summa devotione *Redit a Terra sancta,* recoluit. Quæ autem passim in fide et moribus cauterizanda reperit, quæque ad normam veritatis ac puritatis (quantum in se fuit) revocare studuit, sunt penitus reticenda. Tandem absistere inde decrevit :

AUCTORE JACOBO GRÆCO.

A crevit : nec Dominicæ commiserationis immemor, videns civitates illarumque regiones, flevit super illas; prænoscens qualiter Dominus daturus erat pulchritudinem illarum in manus inimici *h*, eo quod

h miseratus ejus ruinam,

declinaverant a mandatis suis. Similiter declinandi eidem valida occasio non defuit, cum corruendi tentatio adfuit : secedens enim, inter tot impietates pius, in ea Asiæ parte *i* quæ Euphrate ac mediterraneo mari concluditur; secus mulierem viduam,

i et impuræ hospitæ illecebras

* forma ac pietate insignem, hospitari contigit. Porro Joachim, adhuc juvenculus, licet itineris tanta continuatione et compunctione marcesceret; naturali tamen elegantia erat conspicuus valde : unde miserrima dæmonis instigatione exarsit mulier, et noctu gestis nutibusque impudicis continentis

fuga declinat ;

animum pulsavit. Qui sicut fuerat Domini virtute roboratus, præcinctus lumbos amore castitatis, allicientis petulantiam strenue rejecit. Nec destitit impia : at putans conceptæ iniquitatis voluptate potiri, paratum pro utrisque cubiculum ingressa, Joachim prisca lacessatione monebat, ut accederet, si forte Christi miles utcumque mollitus esset. Qui B nequiens sine scandali perpetratione aufugere, lignorum strui admotus et insomnis noctem totam orationi assistens, nullique animum inclinans iniquitati, Dei cooperatione victor evasit. Inter apparentia tandem crepuscula mane, absque licentia ab hospite petita, ex acherontina habitatione recessit. Hinc factum est, ut gratiam continentiæ, a Domino receptam, de cetero a cunctis amplexendam, dulciter prædicaret : et sicut recedentes ab ea acriter ferebat, sic pro viribus ad emendationem irritabat.

atque post aliquam in Sicilia moram,

Purus enim Christi servus Domino consimiles præparare nitebatur, qui castitate dealbatus lucernas ardentes in manibus habens, spurcitias diaboli immaculato calle transivit. Non ergo ei merito flores aliquando atque lilia desunt *k*. Relictis denique et

k

jure regionibus illis, in Siciliam insularum præcipuam trajecit : quam videns omnium copia et glebæ ubere celeberrimam, ut illius errata defleret, ad radices montis Ætnæ, perpetuo incendio clarissimi, juxta cœnobium *l* Græcum secessit in antrum; in

l

quo biduanis ac triduanis orationibus et contemplationibus intentus, nullo prorsus corporali cibo refocillatus persistebat. Nec mirum : nam sic erat et meditationibus absorptus et lectione occupatus, ut in eo priscorum Patrum renovata vestigia præfulC gerent. Postremo B. Martinum, pro revisione suorum trans Alpes commeantem, imitari constituit : Dominus siquidem qui illum præordinaverat, in talenti multiplicatione illic valde profuturum, eidem ad patriam redire et trajicere inspiravit.

7 Ut terra, cui Dominus dederat omnium fructuum genere pergravari ac bona suapte natura producere, verbo Dei rigaretur, ac servi ejus Joachim fœcundaretur exemplo, atque justitiæ incrementa produceret; eumdem in Calabriam ipsam

reversus in Calabriam,

restituit. Qui vallem Chratis *m* ingressus, juxta Bisentum *n*, Alarici sepulcro aureo memorabile, gradiens : urbem Consentiam, florentem jugi populorum frequentia, ne forte agnosceretur *o*, abhorruit. Ceterum ejus comes, ficus in pomario quodam collecturus, Joachim renuente, inverecunde intravit; unde pro illo deprehenso, pro re tam modica fuit supplicare coactus. Interea a Cœlicensi prætereunte compertus agnoscitur : et an talis filius esset interrogatus, nec mentiri voluit, nec celari valuit.

m
n
o ibique a cive suo agnitus,

Rogatus vero ille, ne de agnito cuipiam verbum faceret; Inhumane, inquit, agerem, si patrem tuosque, de te velut mortuo ingemiscentes, celarem. Si aliter fieri nequit, quæso, mecum divertas, quo patrem solum ad me perducas, ait. Conveniens autem genitor ac genitum intuens, de viso quidem gaudens, de modo vero non; talia voce retulit : O terque D quaterque me miserum ! huccine, fili mi, de te devenit expectatio nostra? Quare factus es velut vir vagus? Putabamus omnes per te domum nostram sublimari genusque nobilitari : quare ergo nos a tanta expectatione confudisti? At ille humilibus denique sermonibus patris dolentis mitigavit affectum, et paucis mira devotione locutis, eum lætificare non destitit : Pater, inquiens, pro terreno, perenni Regi modo milito. An nescis qualiter contemnentes aulam regiam meruerunt habere coronas perpetuas? Hisque similibus mollitum parentem reliquit; attonitis siquidem auribus Dominicam sententiam conceperat, cum dicit : Qui vult venire post me, et non odit patrem suum, et matrem suam, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus *p*. Contulit se ergo ad cœnobium *q* Sambucinæ, tunc miræ celebritatis, modo quasi penitus destitutum : ubi in supernam Hierosolymam aciem mentis intendens, hominis in carne præter carnem vivere exoptabat; atque ad futuræ pacis signa et ad cœlestium culmina gaudiorum aspirans, ex Monachorum consortio proficiebat *r*. Licet enim in ipso monasterio adhuc Regulæ jugo colla non subdidisset; ex tali E tamen religionis deliberatione quibusdam visum est, Joachim Sambucinæ filium appellare.

patrem placat, spes suas frustrari querentem,

Luc. 14.

et in cœnobio Sambucinæ moratur.

p
q
r

ANNOTATA.

A *Addit Gregorius cap.* 4 paululum quiescenti apparuisse flumen defluentis olei, hominemque adstantem et dicentem; Joachim, bibe de flumine : visumque ei usque ad satietatem bibisse. Visioneque completa evigilanti sacram Scripturam patuisse.

a *Existimo hic et a Luca Consentino in Prolog.* §. 3. *Thebaidis nomen indefinite pro eremo accipi, quales intra et circa Palæstinam variæ in iisque non tantum per Lauras dispersi Monachi, sed etiam Anachoretæ prorsus solitariam ducentes vitam : nam Thebaidem proprie dictam, in Ægypti finibus, non crediderim Joachimo aditam fuisse.*

b *Scilicet Andream itineris comitem.*

c *Gregorius sic explicat :* Vidit duos hiatus, singuli ventos diversissimos emittentes; unus scilicet intolerabiliter frigidum, alter insolenter calidum, ideoque retraxit se ad os speluncæ, ubi oportebat contrarios flatus patentiore in aere e sua pernicie lentescere, *deinde subjungit.* Iterumque propositum F continuans iter, ad aliam maritimam regionem devenit; ubi mira quædam se vidisse testatus est; oleas scilicet, fructus diversimode proferentes miræ quantitatis. *Venienti autem per Syriam Joachimo et porro pergenti, occurrebat mare Galileæ; atque inde Jordanis ripas tenenti, Mare-mortuum, de quo mox : ut appareat non ultra loca sancta Palæstinæ peregrinando profectum Joachimum.*

d *GregoriusPentapolim in Libya hic sibi imaginatus, quinque illius urbes nominat : et deinde eas confundit cum regione, quæ olim irrigabatur sicut paradisus Dei, nunc autem post Sodomæ, Gomorrhæ, et aliarum duarum civitatum subversionem conversa est in mare mortuum seu lacum Asphaltiten, sola Segor, quæ cum quatuor aliis Pentapolim constituebat, propter Loth conservata. Hæc autem regio evidenter media est inter Arabiam et Palæstinam, uti hic dicitur : non autem Africana illa in Libya.*

e Solis *legitur apud Græcum : sed typographico, ut putamus, mendo.*

f *Puta inter rudera Lauræ S. Sabæ et alia loca, quæ a Mari-mortuo Hierosolymam eunti fuerunt transeunda in solitudine.*

g *Multo sane post, ut in Disquisitione Actis subjungenda apparebit : quamvis Gregorius loca temporaque confundens,*

A *confundens, omnia ad hanc peregrinationem referat cap. 6 operis sui.*

h *Factum id est an.* 1187, *quando capta est a Saracenis Hierosolyma.*

i *Gregorius Asiam minorem intelligit fuseque describit : non video tamen cur non magis definite Euphratesia Provincia intelligatur, dictis duobus terminis ita clausa ab Ortu et Occasu, ut media sit inter Syriam Asiamque minorem.*

k *Perstringit hic Angelum Manriquez Gregorius, quod hanc tentationem somniaverit in Sicilia obvenisse Joachimo.*

l *Rochus Pyrrhus, in Notitia Ecclesiæ Catanensis, duorum monasteriorum ad radices montis Æthnæ sitorum meminit, quorum alterum sit S. Leonis de Pannachio, in loco Forastella, ab Henrico Policastri Comite ædificatum anno* 1136, *et circa an.* 1200 *traditum Benedictinis : alterum S. Nicolai de Arenis, ad* 12 M.P. *ab urbe Catana, anno* 1156 *Benedictinis ædificatum : quid vi autem alterutro loco prius Monachi Basiliani fuerint?*

m Chrates, *vulgo* Gratti, *fluvius ipsam prope Consentiam alluens, moxque Busentum amnem excipiens.*

n *Jornandes de rebus Gothicis cap.* 30 Spoliata Roma, Campaniaque, et Lucania simili clade peracta,
B Brutios accesserunt : ibi ergo veniens Alaricus Rex Visegothorum cum opibus totius Italiæ, quas in præda diripuerat..... subito immatura morte rebus excessit humanis. Quem nimia dilectione lugentes, Bazentinum amnem juxta Consentinam civitatem de alveo suo derivant, et in medio alveo collecto agmine captivorum sepulturæ locum effodiunt : in cujus foveæ gremio Alaricum cum multis opibus obruunt rursusque aquas in suum alveum reducentes, ne a quoquam quandoque locus agnosceretur, fossores omnes interemerunt : *quæ ex historia Miscella lib.* 13 *accepit Jornandes, cujus verba apud Baronium lege ad annum* 411.

o *Gregorius ait, quod declinata urbe,* per locum qui dicitur Guarassanum (*forte in tabulis* Cirissanum, 4 P. M. *a Consentia ad occasum,*) in, *seu versus* præfatum Crathis *flumen descenderit.*

p *Admirandam hic Gregorius proponit viri Dei virtutem : qui patrem ultra annum* 1169 *in vivis habens, numquam legatur Cœlicum remeasse, nisi in sororis cujusdam suæ morte : nempe Joachimum putat initio seculi natum fuisse, quod nobis non probatur : uti nec satis constat, quod Notarius Maurus, de quo ipse, fuerit Joachimi pater.*

C q *Apud oppidum Luciorum diœcesis Bisinianensis, adeoque ad* 13 *circiter* P. M. *distans Consentia versus Boream. Angelus Manriquez anno* 1160 *illud fundatum dicit a Goffredo Comite et ejus matre Bertha : quod conatur refutare Gregorius, ne Joachimum cogatur facere juniorem quam facit. Chronologia antiqua MS. fundationum ponit hanc ad an.* 1157, *cui credere malumus, et opinari dotem pleniorem postea accessisse.*

r Sub Abbate Simeone, *inquit Gregorius*, per annum unum monasterii janitorem agens : ubi in hortum egresso et divina contemplanti apparuerit vir forma pulcherrimus, manuque amphoram tenens dixerit : Joachim, cape : bibe vinum hoc, est enim optimum. Quod audiens ille bibit ad satietatem, amphoramque reddidit, inquiens, satis se bibisse : Cui vir respondit ; O Joachim, si totum exhausisses vinum, nulla te scientia fugisset.

* *Scilicet, quoad externam speciem; nam de vera illius eatenus pietate dubitare nos facit, quod tam facile exarserit in concupiscentiam hospitis, tunc primum visi.*

CAPUT III.

Joachim Monachus Curatii factus, ibidem eligitur Abbas, et privilegio Regio muniri curat monasterium.

Joachim juxta Rendas concionari incipit, a

Joachim Dei famulus, æstuans spiritus fervore concepto, a memorato cœnobio Cisterciensium Sambucinæ secedens, contra elatum vallis Chratis terram, ubi Bucchita est nomen, juxta *a* Rendarum oppidum transvolavit, ibidemque salutis opera non deseruit. Verum lucerna super candelabrum posita, cunctis quæ in domo sunt splendens, occultari nequiverat. Ea propter qua fuerat unctione præventus, Rendensi populo devotione plurima Dei verbum audienti disseminavit, et pullulantes in eo simultates ferventi concione sedavit. Ast in agro Dominico uberiores fructus indies se producere comperiens, scrupulositate quadam turbatus fuit : metuit siquidem absque prævia Episcopi ordinatione prædicationis munus exercere ; expavescens ne in illum Apostolica communatio caderet, cum ait ; Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Propterea *b* Cathazorii civitatem proceram ad Adriaticum mare, E ob tale munus habendum, devotione maxima non imparatus adire constituit. Accidit autem ad flumen *c* Crothalum in monasterium de Curatio Cisterciensis ordinis divertere, ubi ex caritate hospitatus, Religiosorum humanitatem inspexit. Verum, qui civitas in monte posita occultari nequit, de ore suo ab erudito Religioso agnitus, ad certam religionis aciem amplexandam rationibus validis compulsus, remansit. In Curatio ergo, ut fieri mandat Cisterciensis Ordo, secundum Regulam Sanctissimi Patris nostri Benedicti, stabilitatem ac morum conversionem vovere statuit, sub Columbano Abbate, qui illum ad columbinæ habitum religionis admisit ; atque juxta propositum ordinari curavit. Qualiter autem per primordia suscepti habitus Christi athleta cucurrerit, ex effectu præcipuo evidentissime comprobatur : nam post pauca, monasterii Prior ex debita omnium electione ordinatus fuit. Mortuo denique memorabili memoratoque Abbate, cuncti pariter, nemine penitus discrepante, in eorum Priorem convenerunt ; qui, ut erat humilitate sublimis, exemplo Domini, qui in Regem eligi recusavit, edoctus, insciis Fratribus ex monasterio recessit, et in cœnobium Sanctæ Trinitatis ad oppidum *d* Acræ Ordinis prælibati, si forte latitaret, aufugit, et inde in Sambucinam repedavit : cujus Monachi a Curatio recessum ejus zelantes, quasi non receperunt ; ipsius tamen humilitate perspecta ad modicum sustinentes, quantum erat ab ambitione alienus non immerito mirabantur. F

ad quod rite ordinandus cum abit, Rom. 10. b

Curatium divertit, c

ibique Monachus factus,

in Abbatem eligitur, d

9 Perseverantibus interea Curatii Monachis in electione præposita, Joachim rediro perdifficillimum erat. Interposita vero deprecatione *e* Ruffi Archiepiscopi Consentini, Symonis Sambucinæ Abbatis, et ejusdem Prioris Hilarii, Mellis Justitiarii, nec non plurium Nobilium exhortatione pulsatus ; sciens tandem, nolle acquiescere esse quasi peccatum ariolandi, in communi exultatione Abbas in Curatium rediit. Non ergo immerito Clementina sanctione, super Cisterciensis Ordinis firmitate emanata Perusii, quinto idus Junii *g* anno primo Pontificatus sui, ad similium renuentium eruditionem cautum est in hæc verba : Electa quoque persona, si sufficiens et idonea vacanti monasterio fuerit, non recuset : qui contra fecerit, graviter puniatur. Factus ergo monasterii Pater, erat quasi fidelis servus et prudens, quem constituerat Dominus super familiam suam, ut conservis suis mensuram tritici erogaret. Ideo suscepti oneris cura pervigili solicitus erat in temporalibus,

et munus obedientia adactus suscipit. e

g

AUCTORE JACOBO GRÆCO atque ad commentandum facultatem expectat.

A libus, magis tamen ac magis in spiritualibus insudabat : et præsertim super ea, qua fuerat intelligentia elocius, commentabatur. Verum quia sancitum erat in libro Definitionum Ordinis, distinctione prima undecimo capite, hujusmodi sub tenore : Libri Juris vel canonici in armario communi minime resideant. Nec præsumat aliquis novas librorum expositiones facere nisi consensu Capituli generalis ; scheda non minima occulto retinens, a Capitulo vel ab ipso Pontifice maximo licentiam petere maluit, sub aliquali formidine ; interim privatæ ac piæ exercitationis studio intentus, in optima futuri progressus aura confortabatur, attendens illud quod scriptum est, (*Eccles. 24*) Qui elucidant me vitam æternam habebunt.

Efflorescit sub eo Curatiense cœnobium,

10 Etsi monasterium Curatii, in territorio castri *h* Sylani, quod est patria mea, ante Joachim Abbatiatum, non modicæ considerationis extiterit ; tamen tanto viro Præside, in utroque statu excellentiam mirum in modum auctum fuisse dignoscitur : et sicut servum Dei Joachim facies Principum admirabantur, ita ejus intuitu et monasterium et Fratres privilegiorum culmine cumularunt : quibus usque modo perfrui eosdem nulli prorsus ambigendum est. B Inter innumera vero, etsi minimum, unum tamen interponendum, quod in eodem monasterio legitur de verbo ad verbum depromptum, forsan non immerito duxi ; sic autem se ostendit. Redemptoris nostri, Jesu Christi anno millesimo centesimo septuagesimo octavo, *i* et tertio decimo regnante Domino Gulielmo gloriosissimo Rege Siciliæ, Ducatus Apuliæ et Principatus Capuæ, tertio decimo mensis Februarii, duodecimæ Indictionis. Nos Gualterius de Moac Regii fortunati *k* Stolii *l* Ammiratus, et Regiæ *m* Duhanæ de secretis, et Duhanæ Baronum Magister; dum essemus in *n* Baroli pro regiis agendis, Joachim venerabilis Abbas Sanctæ Mariæ de Curatio, detulit nobis sacras litteras a sacra Regia Majestate, quarum continentia talis est.

et munitur privilegio

Guillielmi Regis.

Gulielmus, Dei gratia Rex Siciliæ, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ, Gualterio de Moac fortunati Stolii Ammirato, et *o* Regiæ Duhanæ de secretis, et Duhanæ Baronum Magistro, dilecto fideli suo, salutem et dilectionem. Venerabilis Abbas Sanctæ Mariæ de Curatio, nuper Panormum veniens, ostendit in Curia nostra duo scripta de *p* divisis terrarum, quas eidem monasterio misericorditer olim concessimus, C asserens te divisas ipsas a camerariis ipsius coarctari, frangi, et terminari fecisse. Supplicavit idem venerabilis Abbas, quatenus præciperemus fieri privilegium de divisis ipsis monasterio supradicto. Sed quoniam Curia nostra nesciebat pro certo, qualiter divisæ ipsæ fuerunt factæ ; mandamus fidelitati tuæ et præcipimus, de divisis ipsis, quas tu fieri fecisti, secundum concessionem nostram, mandato et auctoritate nostra facias fieri privilegium ex parte tua eidem monasterio, ut habeat illud ad memoriam et securitatem nostræ concessionis. Datum Panorni, duodecimo die mensis Decembris, Indictionis duodecimæ. Series vero ulterior privilegii hujusmodi, ad abolendam prolixitatem, reticetur *q*.

11 . . . . *r*.

12 . . . .

13 . . . .

ANNOTATA.

a *Abest* Renda *solum 6 passuum millibus Consentia, inter Apennini juga et fluvium : hunc olim* Arantham *dictum, putat Gregorius.*

b *Vulgo* Catanzaro, *juxta Scillaceum sinum ad Flumarellam, inter Coracium et Allium amnes : quo Ughellus tom. 7 Italiæ sacræ docet Leonem Grandi anno 783 Tabernis transtulisse magnæ Græciæ Episcopatum. Hic reipsa, post susceptum Curatii habitum,* D *ordinatum fuisse Joachimum, credit Gregorius : sed cum Marturanæ diœcesis Curatium fuerit, non putamus illud absque teste liquere.*

c *Ita Plinio dicitur, qui vulgo nunc* Corace, *fortassis a mox nominando* Curatio ; *ad ejus initia sito in Marturanensi diœcesi, juxta Villam Scilliam.*

d Acra, *in tabulis* Acri *nominatum, Bissiniano, ad cujus diœcesim pertinet, versus Ortum, intervallo sex milliarium.*

e *Matricula ecclesiæ Consentinæ, asservata in arca trium clavium, hujus Rufi meminit ad annum* 1184.

f *Gregorius addit cognomentum* de Rende.

g *Christi anno* 1188, *electus enim est Clemens III* 16 *Januarii.*

h *Justus Buffolatus, in MSS. Visitationibus, appellat* Villam Scilliam. *Abest nomen a tabulis, ex situ tamen Diani quod Marturano vix distat* 5 P. M. *ad Euroborεam, et infra sect.* 14 *propinquum hujus castro fuisse intelligitur) statui de ejus situ potest.*

i *Frustra hunc annum suspectum haberi a Gregorio, ostendimus in Commentario num.* 15.

k *Id est exercitus : pro qua re est egregius locus* F *Chronici Ceccanensis, Fossæ-novæ dicti ab Ughello, an.* 1185. Hoc anno Gulielmus Rex Siciliæ fecit stolium maximum per mare et per terram. Super stolium maris ordinavit Capitaneum Comitem Tancredum, super stolium terræ fecit Capitaneos Comitem Aldoinum et Comitem Richardum de Cerra, et mandavit eos omnes in Romaniam, ad acquirendum Imperium Constantinopolitanum. Totum stolium intravit in mare III Idus Junii. *Græcis* στόλος *proprie significat* Classem *et exercitum ad expeditionem navalem, ab* ἔστολα *præterito medio verbi* στέλλειν *mittere : ab his Græcizantes etiam nunc Siculi Calabrique haud dubie* Stolium *retinuere.*

l *Vocem barbaram esse a prospiciendo sumptam : cui apud Græcos* Ephori *nomen responderet, alibi indicavimus ; hic observo, ut nunc inter Francos Marescalli plures, sic tunc inter Normannos, utriusque Siciliæ dominos, plures fuisse Ammiratos : unde apud Rochum Pyrrhum in Chronico Regum, præfixo Notitiæ Ecclesiarum Siciliensium pag.* 18 *invenies Gulielmi Mali diploma, datum* per manus Majonis, Magni Ammirati Ammiratorum, *anno* 1156.

m *Alias* Doana *et* Dohanna *scribitur, lib* 1 *Siculorum constitut. tit.* 39, 78, *et aliis : estque etiam hodie* F *apud Italos Francosque in usu pro telonio, seu loco ubi statæ pro mercibus invectis pecuniæ penduntur.*

n Strabonis Baretum, *inquit Ferrarius in Lexico Geographico,* ad Aufidi fluminis ostia, totius Italiæ clarissimum. *Tabulæ* Barlettam *notant, sed* 4 *circiter milliariis removent a dicto oppido.*

o *Ex titulis, hic ordinatius positis, sustulimus confusionem quæ superius irrepserat, ubi sic legebatur :* Magister Regiæ Duhanæ de secretis et Duhanæ Baronum.

p *Italis hodieque usitata vox,* divisa, *pro divisione et electione : ex cujus postremi sensus proprietate etiam* divisæ, *Francis* devis, *dicuntur sententiæ breves, quas scutariis tesseris subscribendas nobiles familiæ eligebant.*

q *Mirum est Græcum, qui annum dati diplomatis accurate transcripserat, tam fuisse socordem in eo rememorando, ut potuerit hoc diploma tribuere Guilielmo Malo, quem scribit ab anno* 1149 *ad* 1166 *regnasse : quo toto tempore Indictio* 12 *non cadit, nisi in primum regni ipsius annum, quando ex Græci ipsius calculo non fuisset Joachim nisi annorum* 14. *Quare et hæc et alia de Constantia Imperatrice absurda hic expunximus.*

r *Sequebatur Bulla exemptionis Curatiensis, per Michaelem Episcopum Marturanum, quam anno* 1177 *datam*

A *datam ostendimus : item ejusdem exemptionis confirmatio, per Franciscum Monachum, itidem Marturanum Episcopum anno* 1603 : *tum index Reliquiarum Curatiensium : ac denique supposititia bulla Honorii III, quam merito rejicit Gregorius, et simul innixam ei opinationem Græci, de antiquitate Curatii majori quam ipsius Ordinis Cisterciensis. Nos omnia hæc, ut nihil* ***vel parum ad Joachimum spectantia, omittimus;*** *maxime cum apud Ughellum, tom. 7 Italiæ sacræ in Episcopis Marturanensibus, ipsa legi possint.*

CAPUT IV.

Spiritu intelligentiæ et prophetiæ clarus Joachim, facultatem commentandi supra Scripturam a Romanis Pontificibus obtinet.

Crucis apparentis mysterium enodat.

Ad venerabilem porro Joachim, Curatii Abbatem, supervenientibus arduis quibusque, cum omnes pariter confluerent; Sylanæi, velut ad proprium patrem sedula devotione incurvi, pro re non modica pariter convenerunt. Crucis etenim signum, fere B omnibus visibiliter apparens in cœmeterio ecclesiæ parochialis *a* Diani, de significatione territos inquirere fecit; quibus perpaucis seorsum apparitionis mysterium enodavit, ita ut de cetero simile non appareret *b*. Quid autem edixerit, non satis clare comperitur. Cæterum si apparens signum cum rerum eventibus comprobare licebit, omni prorsus dubietate semota, quod duorum unum edixerit, est tenendum (dicente namque Apostolo, Verbum crucis pereuntibus stultitia, qui vero salvi fiunt, virtus Dei est; ac ut malis ad patibulum, sic bonis est ad salutis oraculum) civiles seditiones, quas demum perpessi sunt Sylanæi, primum comprobavit; templum vero, in eodem loco Seigliani Diani erectum, indicavit. Sic ergo utrumque verus rerum comprobavit eventus : et Dei tandem munere, civilibus sopitis ubique simultatibus, ecclesia conspicua in memorato ac signifero cœmeterio Seigliani Diani constructa remanet. Nam anno millesimo quingentesimo septuagesimo nono, die vigesima octava mensis Augusti, diruto veteri templo, sub invocatione Sanctissimæ Deiparæque Virginis Mariæ, sub invocatione eadem, Marianus Camerinensis, ex familia Perbenedicta, tunc Antistes Marturanensis amplissimus, me quoque adstante in coadunatione cleri ac populi plurima, lapidem primum Cruce signatum in C prima memoratæ ecclesiæ fundamenta jecit, ac in fastigia non modica erigendam curavit. Zelo siquidem ecclesiasticæ disciplinæ accensus, antequam ad Cardinalatus apicem sublimaretur, velut in corrigendis relaxationibus morum gregis sibi commissi, ita in ecclesiarum renovatione explenda miram in modum insudavit; nec usque modo, in supremis constitutus, insudare desistit. Vir iste zelo divini cultus, ut præfertur, armatus, quam plurimas in sua Marturanensi diœcesi corruptiones extirpavit; Cathedralem ad meliorem formam redegit; Romæ tandem Gubernatoris officio integerrime functus, ad illustrissimum Cardinalatus ordinem a Sixto quinto P. M. promotus, expectatione majori omnibus se amabilem exhibuit. Consecratio vero templi matricis Diani facta est ab amplissimo Episcopo Francisco Monacho, sub die decima septima mensis Septembris, anno a Jesu Christo nato millesimo sexcentesimo septimo, Indictione quinta, Paulo Papa hujus nominis quinto, anno Summi Pontificatus sui tertio sedente, et Episcopatus ejusdem Francisci Monachi anno decimo quinto.

Cor. 1, 18

videturque prædixisse templum Diani extruendum.

Ut intelligentiæ donum divinitus sibi concessum,

15 Adeo autem venerabilis Abbas Joachim erat intelligentiæ spiritu præclarus, ut reliquis posthabitis sese ad illius explenda munera converteret; malens ejus consolatione potiri, quam reliquis ipsius D occupationibus extolli. Et licet assertio de ejusdem intelligentiæ spiritu ex confectis inspectisque ab eo operibus evidentiam habeat, probatorum tamen testimonio virorum comprobatur. Guglielmus *c* Parisiensis in libro de virtutibus hæc asserit : Scire debes, quod donum intellectus est tantæ claritatis et acuminis in quibusdam, ut valde assimiletur spiritui prophetiæ, quem nonnulli in Abbate Joachim fuisse credunt. Et quidem liquet, plurimos testari, spiritum seu donum intellectus habuisse; an vero prophetiæ quoque spiritum habuerit, in sequentibus indicabitur. Ceterum apertissimum est, Joachim humilitatis intuitu dixisse, se donum intelligentiæ, et non prophetiæ habere. Veruntamen qui duo talenta acceperat, ut duo alia lucraretur, cœnobium Curatii (Fratribus concurrentibus) studuit commendare Sambuceræ. At illud Sambucenenses recusarunt *d* : igitur illud monasterio de *e* Casamarii (eo quod ibidem Marii, septenarii Consulatus toga illustris, villa extiterat, sic nuncupato) commendare tentavit. Cujus Monachis pariter renuentibus, Cura- E tium monasterio *f* de Fossanova, inter Cisterciensia præclarissimo et in omni sanctæ conversationis puritate conspicuo, commendavit; ut non immerito miram in eodem sepulturam Dominus sanctissimo et Angelico Doctori Thomæ Aquinati providerit, dum mandante Gregorio hujus nominis decimo, anno Incarnationis Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quarto, ad Concilium Lugdunense properavit. Porro Joachim, ut securius super habitam ad exponendum gratiam proficeret, Lucium tertium, qui fuit creatus Pontifex, a Christo nato anno millesimo centesimo octogesimo primo, vigesimo nono Augusti, anno secundo Pontificatus ejusdem, humilibus gressibus petiturus, urbem Verulanam *g* adiit. . . *h* ab eoque sacram Scripturam elucidandi facultate potitus, eidem multa vera ac ventura prædixit. Eamdem profecto auctoritatem interpretandi, in præfatione Apocalypsis talibus verbis induxit : Non ergo de meo, quod non habeo, sed de Christi benignitate confidens, Apocalypsim, quam Beatus Joannes in Patmos insula relegatus descripsit, non meæ præsumptionis audacia, sed Romani auctoritate Pontificis exponendam assumpsi. Quantum autem tum in his tum in ceteris enucleandis sacræ Scripturæ arcanis profecerit, veniat qui cupit, et videat : loquela etenim sua eumdem manifestum facit : ut infra ex sua professione fidei sole illu- F striori clarescit.

VICTORE JACOBI GRÆCO.

a cura regiminis exolutus,

interpretandis Scripturis possit impendere,

facultatem a Papa obtinet :

16 Expletum opus de utriusque Testamenti concordia, cujus absolutioni plurimum in monasterio de Casamarii invigilaverat, Lucio tertio memorato devotissimus præsentavit : quod a Papa ac Consistorio nimium fuit commendatum. Ceterum comperiens Pontifex quanta Joachim spiritus illustratione fulgeret, superadditæ scribendi facultati adjunxit pro talenti multiplicatione, ut de cetero, deposito temporalium monasterii onere, enodandis sacræ paginæ arcanis se dederet; illud eidem memorans, in thesauro et sapientia absconditis nullum adesse profectum; quemadmodum hisce Pontificis litteris comprobatur.

et sicut antea Concordiam utriusque Testamenti obtulerat Lucio 3

Clemens Episcopus, servus servorum Dei, Dilecto filio Joachim Abbati de Curatio salutem et Apostolicam benedictionem. Rationis ordo suadet et debitum exigit caritatis, ut in cunctis actibus nostris ad id plurimum intendamus, qualiter secundum veritatis Evangelicæ testimonium opera nostra luceant coram hominibus, ut ex eis proficiendi materiam capiant et exemplum. Cum ergo, jubente et exhortante te beatæ memoriæ Lucio Papa prædecessore nostro, expositionem Apocalypsis et opus Concordiæ

ita a Clemente extremam manum apponere jussus Apocalypsi,

AUCTORE JACOBO, GRÆCO.

A diæ inchoasse, et postmodum de Papæ Urbani auctoritate successoris ipsius composuisse dicaris: Caritatem tuam monemus et hortamur in Domino, per Apostolica scripta mandantes, quatenus laboribus tuis in hac parte optatum et debitum finem imponens, gratia Dei prosequente, ad utilitatem proximorum opus illud complere et diligenter studeas emendare: et veniens ad nos quam citius, si opportunitas dederit, discussioni Apostolicæ Sedis et judicio te præsentes. Si enim velis in abscondito retinere, diligenti cura prospicias, qua possis summi patrisfamilias offensam, de talento scientiæ tibi commisso, satisfactione placare. Data Laterani sexto Idus Junii, Pontificatus nostri anno primo.

Curatiensi Abbatiæ renuntiat,

Porro venerabilis Abbas, ad votum retinens consulentis ac præcipientis imperium, grates Deo reddidit; liberiori se cursu posse cetera prosequi ex concessione præcognoscens. Reversus ergo in Curatium, renuntiavit administrationi temporalium, et festinus inde recessit. Curatienses vero Monachi, recessum hujusmodi, et incolatum continentis se in loco cui Petra lata est nomen, valde ægre ferentes; cum de ejusdem regressu desperarent (vel quia tanti B Patris nequibant carere præsentia, vel quia munera Dominicæ dispensationis ignorabant) si quomodo ad redeundum compellere possent, de seniorum consilio ad Pontificis auctoritatem occurrerunt. At Romani Pontificis auctoritas, expetita saniori consilio perpendens, Joachim et ab onere Curatii absolvit, et alibi consedendi potestatem adjunxit. Unde non extera tantum quam interna libertate potitus, totus pergebat in Deum, ut unus efficeretur spiritus cum eo. Et quia cogitatio ejus erat apud Altissimum, de ventre ejus flumina jugiter fluere cœperunt: Hinc factum est, quod petram mansionis prioris, Petram olei nominavit: et hoc non immerito, unctionem etenim Domini in se non parum profecisse cognovit.

i 17 . . . . *i*

18 . . . .

Joachimus a S. Cyrillo agnoscitur, ut Propheta k,

19 Quod vero Dominus servo ejus Joachim futura noscendi non modicam gratiam contulerit, est irrefragabile testimonium desumptum ex Vita S. Cyrilli *k* Carmelitæ; ut videre est in vitis Sanctorum, quæ passim et vulgari idiomate ab Ecclesia nunc habentur. Tanti profecto testimonii causa fuit apparitio Angeli, offerentis Cyrillo, celebri prærogativa in Carmelo celebranti, duas argenteas tabulas, D divinitus eidem inscriptas atque directas: qui, Sacrificio expleto, easdem prius legendas ac demum in obsequium Domini in thuribulum conflandas fore mandavit: scripturam vero illam, undecim Capitibus distinctam, quod futurum erat in Ecclesia continere, pariter affirmatur; cujus initium lectionis erat; Tempore annorum Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo quarto etc. Etsi autem Sanctus Dei Cyrillus tabellarum sensum optime teneret Fratribusque enodaret; humilitatis tamen intuitu, ad Joachim in Calabriam et monasterium Floris dirigere procuravit, scribens illi in hæc verba. Cum Deus tibi, velut secundo Evangelistæ Joanni, miram futura noscendi gratiam contulerit, humiliter, quæso, Reverende Pater, ut brevius prophetiam

et missi cælitus oraculi interpretationem rogatur,

hanc enucleare digneris, quo dilucidius hujus divini muneris abyssum penetrare valeamus: frange nubem, densa revela, ut splendeat cunctis claritas clarissimi solis. Cui Joachim: Cyrillo Carmelitæ, speculo paupertatis et normæ sanctitatis, qui ex Carmelo mundum virtutibus exornat, in vero salutari salutem. Perlectis litteris tuis exultavit valde spiritus meus: quis enim sentiens tanta, divini muneris largitate percepta, non tibi conjubilaret? A me expetita, a te, cui a Domino exhibita, expetenda erant. Verum, sicut Dominus dederit, postulatis D parebo *l*. Hæc ibi. *l*

ANNOTATA.

a *Jam supra dixi* Dianum *abesse a Marturano ad Euroboream* 5 P. M.

b *Gregorius tamen cap.* 16, *multa de Scillano præfatus, incunctanter hanc prophetiam profert:* Hoc Crucis signum tribulationem et angustiarum afflictionem prænuntiat, nec non civilis sanguinis effusionem in certamine et domestica seditione significat: *ac deinde subjungit;* O vere plus quam propheta, quomodo vera prophetasti! Tanta enim post annos aliquot inter cives discordia est secuta, ut divisis urbis civibus tribubusque, nedum effusionem sanguinis ad invicem, sed et ruinas domorum cum igne et præparatis arietibus procurarent. Imo ita convaluere inter Syllanenses seditiones istæ, ut innumeri eorum necarentur, et vix per Regis provisionem ad concordiam devenirent. Regisque decreto non obstante, nunc usque maledictionis inter illos fomes remanet, priscis reliquias suis parvulis E relinquentibus.

c *Mortuus an.* 1249, *de quo videndus Bellarminus in libro de scriptoribus Eccles.*

d Asserentes, *inquit Gregorius,* se Monachorum inopiam pati. *Addit autem item respondisse Abbatem et Monachos sanctissimæ Trinitatis: ad quod monasterium anno* 1185 *primum deductos Cistercienses scribit Jongelinus ex Chronologia Fundationum. Suspicatur deinde Gregorius ab his Curatio vicinioribus ad suum Sagittariense monasterium eadem ex causa venisse Joachimum; eaque occasione multa profert documenta circa prima istius cœnobii exordia et Palumbum illius Abbatem: cum tamen alii exordia ejus referant ad an.* 1202.

e Casæmarii *monasterium, in confiniis urbis Verulanæ inter Baucum et Soram, inchoatum anno* 1005, *et anno* 1140 *Cisterciensi Ordini sub linea Claravallensi incorporatum. Rei gestæ historiam ex antiqua Chronica profert Ughellus tom.* 1 *Ital. sacræ col.* 290*.

f *Abest paucis a Casæmarii cœnobio milliariis* Fossanova, *monasterium antiquissimum Ordinis Benedictini, sed anno* 1135 *Cisterciensibus datum invenitur: ait autem Gregorius pag.* 21, *quod tabulæ ecclesiarum Claravallensium, Curatii Abbatiam faciant quartam Fossæ novæ filiam.*

g Velitris *principio ejus anni existentem Pontificem, ut ex Annalibus Baronii patet, orta Romæ adversus ipsum seditio, et hostiles in Pontificias terras Romanorum excursiones, facile compellere potuerunt, ut longius ab Urbe recedens, Anagniam atque inde Verulam se reciperet ad* 60 P. M. *remotam.*

h *Addiderat Græcus ad eam facultatem concedendam motum Pontificem, alias tergiversantem, prædictione de nuntio interceptæ a Sarracenis Hierosolymæ post triduum deferendo: in quo quia per errorem, vel triduum pro triennio positum est (capta enim est urbs sancta anno* 1187 IV *Kalendas Octobris), vel ad hoc tempus et ad hanc occasionem perperam relata est prophetia, alio tempore et occasione, non Lucio, sed Urbano Papæ III facta; locum ipsum expunximus: eo magis quod Lucas Consentinus* § 3 *in Commentario prævio nil simile dicat.*

i *Sequebantur collecta Auctorum testimonia de dono Prophetiæ, quod habuit Joachim, et dein quærebatur, quomodo idem vere possit Benedictini, Cisterciensis, Florensis imo et Basiliani Ordinis, quatenus nempe summam ejus sectabatur perfectionem, a variis dici: quæ satis in Appendice libanda hic transilimus.*

k S. Cyrillus Carmelita, *colitur* 6 *Martii, ubi Vitam*

A *tam dedimus ex Palæonydoro, egimusque de ea Vita quæ sub nomine Petri de Natalibus habetur; revera autem ab Antonio Verlo Vicentino an.* 1494 *ad calcem illius adjecta esse ostenditur: quam Græcus hic, multo gravius hallucinatus, haberi* sub de Voragine inscriptione *dixit: quod expungendo correximus.*

1 *Ab harum duarum Epistolarum simplici brevitate, multum abest verbositas earum, quas legimus ante et post prædictum Oraculum editas per Philippum a sanctissima Trinitate: sed nec cum ea editione respondet initium, sub quo illud citat Thelesphorus, inter Prophetas ejusdem seculi numeratus a Boccatio.*

CAPUT V.

Secedens Joachim scribendis libris vacat, quos Apostolicæ Sedis judicio committens, vicissim ab ea contra detractores defenditur.

Assumpto Raynerio socio,

Venerabilis Pater, divinorum saporem melleum, velut apis argumentosa nimia suavitate collectum, in cordis alveario recondens, ac eumdem de pectore promens, omnibus qui audierant circumquaque de- B siderabilem exhibebat. Ex plurimis ergo qui venerant, etiam de longinquo, ut audirent eum et curarentur ab insipientia sua, Raynerius *a* quidam præcipuus, a regni Neapolitani finibus, ab insula scilicet Pontiana, ad tanti ac talis viri captandam sapientiam advolavit; qui licet esset in liberalibus eruditus et sermone luculentus; tamen ad Joachim pedes deveniens, didascalum ex magistro se evasisse fatebatur. Ceterum proficientibus simul duobus viris virtutum, ut sole luna, ita Raynerius sapientiæ Joachim fulgoribus emicabat. Porro in Scripturarum conferentia sic agitabantur, ut dogma taciturnitatis, non inquam Pythagoricæ, verum Nitriæ et Carmeli conventus, priscorumque gravitatem Patrum reflorescentem omnibus præmonstrarent. Tandem ne convenientium multitudine innumera turbarentur, seclusiores eremi partes adeundas fore statuere: idque Patri venerabili nimium cordi fuit, ne forte qui a monasterio recesserat seculo implicaretur. Non enim vox illa desierat clamare in pectore suo, Ducam eam ad solitudinem, et loquar ad cor ejus. Siquidem incunctanter recensebat, quatenus expectans eum, qui salvaret illum a pusillanimitate spiritus, ne a tantæ fastigio contemplationis caderet, pariter a nimia confluentium frequentia C liberaretur. Ad eos enimvero venientes, de his quæ audierant mirabantur; et ex tantorum humili ac diserta conversatione accensi, in non modica Dei magnificatione et mentium olei devotionis perfusione redibant. Joachim interea Christi famulus in operibus lucubrandis insistens, sic pergratus petentibus vacabat, ut a lucubrationibus non deficeret.

secedit in eremum,

et libris scribendis vacat:

21 Quæ autem opera sub tanto meditationis æstu cuderit, enumeranda fore existimavi: ut qui eorumdem auditione lætatur usque modo, de non habita retentione condoleat: sunt namque utilitatis peroptimæ, profunditatis eximiæ, et delectationis non modicæ. Eorum siquidem lucubrationem, Pontificum, Regum, ac Sanctorum obtentu, mira eorum consolatione, curavit. Verumtamen unum valde notabile viros probos nullatenus latere desidero. Adeo nostræ etiam tempestatis quorumdam temeritas inolevit, ut sicut scioli sunt, mundo quædam curiosa propinent: qui audientes Joachim Abbatem prophetico spiritu claruisse, atque de rebus magnis quamplurima prophetasse, vel proprio marte aliqua cudunt et sub Joachim nomine typis tradenda procurant, vel alicui ex Joachim operibus immixta, sub signorum atque characterum involucro impressa, foras emittunt; et sic illorum dementiam sub alte-rius nomine obtutibus ceterorum opponunt. Hinc D evenit, ut quidam, hujusmodi veræ assertionis ignari, Joachim, vaticinandi arte callidum et divinum inverecunde appellent; et quod etiam majus est, aliqua ejus opera a Lateranensi Concilio examinata, nunc expurgatione digna (quod olim per generale Concilium non est factum) tam impiorum, hujusmodi vana apponentium, temeritate a viris probis esse censeantur. Verum qui talia agunt, a Domino, cui omne cor patet et quem nullum latet secretum, sentient, Væ vobis, dicentibus bonum malum et malum bonum, ponentibus tenebras lucem et lucem tenebras, amarum in dulce et dulce in amarum. Nam sicut generale Concilium opus unum (ut infra dicetur) abjecit, sic cetera etiam expurganda mandasset. Patet ergo, ex iniquorum appositione, innocentis Joachim opera quædam fœdari: scripsit autem ista.

a quibus ut secernantur suppositilii,

etiam genuinos reddituri suspectos,

AUCTORE JACOBO GRÆCO.

horum Catalogus texitur.

De concordia utriusque Testamenti libros quinque *b*, in quibus agit de quinque sigillis, mandante Lucio Papa tertio.

Psalterium decem chordarum, tribus distinctum voluminibus.

Apocalypsis expositionem, exhortantibus Clemente et Urbano summis Pontificibus. E

In Cyrilli Carmelitæ revelationem, eodem requirente *c*.

Super Erythræam et Merlinum, precibus Henrici sexti Imperatoris.

Scripsit in Evangelium Joannis.

Super Isaiam *d*, Jeremiam, Habacuc, Zachariam, Nahum, et Malachiam Prophetas.

Condidit librum de Flore, id est, de summis Pontificibus *e*.

Volumen egregium sententiarum.

Librum de consolatione.

Librum Epistolarum ad diversos.

In Bibliotheca Vaticana ad primæ ingressum aulæ VZ. 125, eidem Joachim hæc pariter adscribuntur.

Joachim de vita solitaria.

Item ejusdem de vita solitaria.

De virtutibus.

Super regula Sancti Benedicti.

De ultimis tribulationibus.

De articulis fidei *f*.

Si quæ vero alia descripserit, quæ reperire nequivi, inveniens his addere non dedignabitur *g*.

22 Quoniam quantum in nobis est nullus debet adesse defectus in iis quæ de venerabili Patre Joa- F chim cognoscenda, ad piorum mentes [volumus] revocare: eorum præsertim qui sanctionum Pontificalium et sacrorum Canonum alta scrutari nequiverunt, scrupulositas de medio est penitus removenda. Notitiam siquidem cujuscumque rei, ingerendæ mentibus hominum, non nisi claro encomio proponendam decreverunt præcepta priorum. Quia ergo œcumenicum Lateranense Concilium tractatum Joachimi, editum contra Petrum Lombardum, damnaverat; quamplurimos a retentione ac devotione ceterorum ipsius operum pedem retraxisse de facili comperiebatur: quinimo Florensibus Religiosis, non tantum a vulgo crasso, verum etiam a Clericis nequam, olim detrahebatur. Ad horum autem evidentiam sancta Sedes Apostolica, etiam cum de illius operis damnatione egit, os oppilari mandavit hujusmodi latrantibus. Ad uberiorem tamen horum declarationem, Bulla quæ extat in Bibliotheca Vaticana Honorii Bulla verbatim transcripta supponitur, ut ad Lucanensium *h* Episcopum directa conspicitur:

Ne propter libellum in Concil. Lateran. damnatum,

ipsi aut Florensi ordini detrahatur

vetat Honorius Papa, scribens Lucanensi,

Ad audientiam nostram noveritis pervenisse, quod cum Abbatem tum Monachos Ordinis Florensis de crimine hæreticæ pravitatis infamas, et a tuis permittis subditis infamari; sumens occasionem ex eo, quod

AUCTORE JACOBO GRÆCO.

A quod felicis memoriæ Innocentius Papa prædecessor noster libellum sive tractatum, quem Abbas Joachimus ejusdem Ordinis Institutor edidit contra Magistrum Petrum Lombardum de unitate seu essentia Trinitatis, generali approbante Concilio damnavit. Cum igitur prædecessor noster in sententia prædictæ damnationis expressit, quod per hoc nolebat aliquatenus monasterio Florensi derogari (quoniam et in eo regularis est institutio, et observantia singularis), ideoque Joachimus omnia scripta sua ipsi prædecessori nostro assignari mandavit, Apostolicæ Sedis approbanda judicio vel etiam corrigenda, dictans epistolam cui propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, quæ disponente Deo cunctorum est mater fidelium et magistra: Fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus Fratres Ordinis supradicti super hæreseos crimine nec ipse infamare præsumas, nec a subditis tuis permittas vel aliquatenus dissimules infamari. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, quarto Nonas Decembris, Pontificatus nostri anno primo. Non desunt quoque ejusdem Honorii litteræ,
B quæ in plumbeo sigillo in monasterio Floris hucusque asservantur, super rem eamdem, hujusmodi sub tenore.

l Cusentino, et Bisinianensi Episcopis:

Honorius Episcopus, servus servorum Dei, Venerabilibus Fratribus Cusentino Archiepiscopo *l*, et Episcopo Bisinianensi, salutem et Apostolicam benedictionem.

Ex parte filiorum dilectorum Abbatum Conventuum de Ordine Floris, tam capitis, quam membrorum, fuit propositum coram nobis, quod is qui saluti hominum invidet et quieti, occasione assumpta ex eo quod libellus, quem bonæ recordationis Abbas Joachimus contra bonæ memoriæ Magistrum Petrum Lombardum edidit, in generali fuit Concilio damnatus, contra eos, nonnullos tam clericos quam laicos, prælatos et subditos concitavit: qui, ut ipsos ab otio contemplationis avertant, et funes extendentes in laqueum pedibus eorumdem ponant, scandalum juxta iter ipsis objiciunt; exprobrando quod idem Abbas, qui Pater et Institutor fuit Ordinis eorumdem, hæreticus ab Ecclesia Dei habetur. Propter quod non solum simplices laicis participes a consortio ejusdem Ordinis avertunt; sed etiam fortes, qui uti cibo solido didicerunt, et ad discretionem boni et mali exercitatos pro consuetudine
C habent sensus, circa instituta Ordinis ejusdem incipiunt fluctuare. Licet igitur libellus iste sive tractatus damnatus fuerit in Concilio memorato, quia tamen dictus Abbas omnia scripta sua Romano mandavit Pontifici assignari, Apostolicæ Sedis judicio approbanda seu etiam corrigenda, dictans epistolam, cui propria manu subscripsit, in qua firmiter est confessus se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, quæ disponente Domino cunctorum fidelium mater est et magistra; Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus per totam Calabriam faciatis publice enuntiari, quia eum fuisse virum Catholicum reputamus, sanctæ fidei orthodoxæ sectatorem, et regularem observantiam quam instituit salutarem; eosque qui Ordini memorato ex hoc detrahere velint et insultare præsumpserint, monitione præmissa, sublato appellationis obstaculo, animadversione digna, veritate cognita, castigare. Datum Laterani, sexto Kalendas Januarii, Pontificatus nostri anno quinto.

An vero aliquid fuisset appositum in opere illo, antequam Concilio præsentaretur, Dei judicio examinandum relinquatur. Nam hoc ipsum apertissime idem Joachim prædixisse videtur in caput XI. super
k Jeremiam in verba illa, Ad viros Anathoth *k*, qui quærunt animam tuam. Professio tamen fidei Joa- D
chimi propria manu descripta, infra scriptis ac sequentibus verbis aperitur. Universis quibus litteræ istæ ostensæ fuerint, Frater Joachimus, dictus Abbas de Flore, æternam in Domino salutem. Sicut ex litteris Domini Papæ quondam Clementis, quæ apud nos sunt, percipi potest, ex mandato Domini Papæ Lucii et Domini Papæ Urbani, visus sum aliqua scriptitasse, et hucusque quod occurrit ad gloriam Dei scriptitare non desino: denique librum Concordiæ, quinque voluminibus comprehensum; expositionem Apocalypsis, octo pariter telis insignitam; Psalterium decem chordarum, tribus voluminibus incisum, prout Deus melius inspiravit et facultas ingenii adfuit, ad consummationem conduxi: præter alia quæ in parvis libellis, seu contra Judæos, seu contra Catholicæ fidei adversarios, comprehendi; et dum sum in hoc corpore præservatus, ad ædificationem fidelium Christi et maxime Monachorum dare operam non postpono. Quia vero præ angustia temporum non potui hucusque opuscula ipsa, præter librum Concordiæ, Apostolico culmini
E præsentare, ut ab eo corrigerentur, si quæ ibi, (quod non ambigo, etsi mihi conscius non sim) occurrerint corrigenda; et incertus est homini numerus dierum suorum; si me contigerit prius egredi ex hac luce, quam possim, secundum quod accepi in mandatis (siquidem ea conditione suscepi dictando) omnes libros, et cui datum est omnimode magisterium, præsentare, rogo ex parte Dei omnipotentis Coabbates meos, et Priores, et ceteros Fratres metuentes Deum, et ea qua possum videmur auctoritate præcipio acsi pro testamento, quatenus præsens scriptum aut exemplar habentes secum; opuscula, quæ hactenus confecisse videmur, et si quid me de novo usque ad diem obitus mei contigerit scriptitare, quam citius poterint collecta omnia, relictis in salva custodia exemplaribus, Apostolico examini præsentent; recipientes ab eadem Sede vice mei correptionem, et exponentes ei meam circa ipsam devotionem et fidem; et quod ei semper paratus sim quæ ipsa statuit vel statuerit observare, nullamque meam opinionem contra ejus defendere sanctam fidem; credens ad integrum quæ ipsa credit, et tam in moribus quam in doctrina suscipiens correptionem; abjiciens quod ipsa abjicit, susci-
F piens quod suscipit ipsa, credens firmiter, non posse portas inferi prævalere adversus eam; et, si ad horam turbari et procellis agitari contingat, non deficere fidem ejus usque ad consummationem seculi. Hoc scriptum feci ego Joachim Abbas, et propria manu roboravi, anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo: et sic me tenere confiteor, sicut in eo continetur.

quia Joachimus scripta sua omnia recensenda jussit Pontifici præsentari, et ita se velle scripto signavit an. 1200

ANNOTATA.

a *Nescio quo fundamento Gregorius hunc eumdem faciat cum* Raynerio Cardinali Capoccio, *ex monacho SS. Vincentii et Anastasii ad Aquas-salvias per Innocentium III assumpto, anno* 1212. *Nam quod ait, Insulam Pontiam, quæ in sinu Formiano Cajetæ objicet 20 milliarium intervallo, sub ditione prædicti monasterii fuisse, nullo probat argumento; et ut probaret, nihil evinceret. Manet interim quod, ad hujus cujuscumque* Rainerii *instantiam, Joachim susceperit Isaiam explanandum, ut ex Præfatione liquere dicitur.*

b *Excusos Venetiis per Simonem de Luere an.* 1519, *inquit in Bibliotheca Cisterciensi Carolus de Visch, ex quo cetera quoque hic damus: editionis autem istius exemplar habet Collegium nostrum Lovanii, una cum duobus sequentibus operibus ibidem impressis an.* 1527 *apud*

A *apud Bindonum et Polynum: et extant ambo MSS. in Dunensi monasterio Brugis Flandrorum.*

c *Philippus a SS. Trinitate, eamdem Revelationem sub titulo Oraculi Angelici illustrare conatus, amplo Commentario edito Lugduni, pagina 34 asserit,* duo *ejus* exemplaria, cum Interpretatione Abbatis Joachim, *conservari in Bibliotheca Vaticana. Et ipse quidem nobis dedit Responsum ad epistolam Cyrilli,* cum interpretatione compendiosa *Oraculi; sed post hanc addit, quod* Abbas Joachim postea edidit Commentarium seu interpretationem paulo fusiorem *ejusdem Oraculi.*

d *Incipit:* Si ad hoc rotarum materialium centrum: *editusque est Commentarius ille in Isaiam Venetus per Lazarum de Soardis an.* 1519; *uti et commentarii in Hieremiam, qui in dicto Dunensi et S. Gisleni monasteriis reperiuntur MSS. quosque ex editione Coloniensi anno* 1577 *habemus. Venetus similiter impressi sunt liber unus in Danielem, et alius in Ezechielem hic prætermissi, manuscripti autem apud eosdem Dunenses. Quæ porro in Prophetas quinque minores hic dicuntur scripta, similiter Venetus* 1519 *impressa habentur.*

B e *Non est hic liber ille Vaticiniorum, pro quorum veritate vindicanda satagit Gregorius de Lauro, quod plenius jam alibi probavi, et hic post Vitam probare pergam num.* 64.

f *Est forte quem,* de futuris temporibus, *indigitat præcitatus de Visch, sic ordientem:* Quia generale Mundi *etc. cujus compendium MS. apud suos Dunenses extare dicit.*

g *Addenda ergo imprimis, quæ ipsemet* in parvis libellis, seu contra Judæos seu contra Catholicæ fidei adversarios, comprehensa *a se profitetur inferius. Ait etiam dictus de Visch, in monasterio S. Fidis apud Cæsar-augustam Ordinis Cisterciensis, extare sequentes libros MSS. sub nomine Joachimi.*

De seminibus Scripturarum	lib. 1
Commentaria in Psalterium decachordon.	lib. 3
De prophetia ignota	lib. 1
Expositiones versuum extraneorum	lib. 1
De provincialibus præsagiis	lib. 1

Quæ autem contra Judæos scripsit, de septem sigillis; *apud de Visch intitulantur hoc principio,* Primum tempus Synagoga: *et libellus in Nahum etc. alibi inscribitur* de oneribus futuri temporis, *et pariter in dicto S. Fidis monasterio extat MS.*

h *Acheruntinum Metropolitam intelligo* Andream *nomine: quem hac in parte nemo mirabitur excessisse,*
C *qui leget in tom. 7 Italiæ sacræ col. 63 an. 1217 de simonia accusatum, minimeque ad judicium comparentem et aliorum publicorum scandalorum reum, depositum tandem fuisse ab officio, postquam Gregorius IX an. 1231 Barensi et Regino Archiepiscopis, et Fr. Josepho Florensi monacho, commisisset delictorum examen, ea quæ ibidem extat bulla.*

i *Consentinus ille Episcopus,* Lucas *fuit, alibi laudatus et laudandus: Bisinianenses Episcopos, olim Rossanensis Archiepiscopi Suffraganeos, non habet Ughellus; unde suspicor Episcopatum eum nunc extinctum.*

k *Ibi Auctor, per* Viros Anathot, *intelligit* quosdam Cisterciensium, *quorum* operibus et consiliis *fiet,* ut reprobetur, *idque* in Concilio forsan Generali, *ubi* (*sicut antea dixerat*) futurum *erat,* ut summus Pontifex veritatem insinuet, ut unus moriatur, id est, damnetur Doctor pro populo, ut non tota gens pereat in errore, *quem is non docuerit, sed docuisse credatur, exhibito in judicium libro manifestas hæreses continente: hoc enim dubitari non potest, licet de libro forte dubitetur fueritne ejus cujus nomen præferebat. Sed de hoc alias.*

D

AUCTORE JACOBO GRÆCO.

CAPUT VI.

Florensis monasterii initia et felix etiam turbulentis temporibus progressus.

Eremo ad Nethum inventa,

Cupientes (ut dictum est) Joachim et Raynerius, inter tam dulces Rachelis amplexus remotiora tenere vallium; a Petra-olei recedentes, superatis *a* Sylæ jugis, inter alpes frigidissimas, ad *b* Lesæ fluvii partes percunctando devenerunt: ubi inæquali loci illius asperitate dimissa, ascendit venerabilis Pater ad interiora deserti, duorum, scilicet Conversi et laici, comitatum ducens. Placuit ergo (Deo disponente) in Albanetho, ubi proprie de Flore est nomen, vestigia premere: locus siquidem Floris, amne duplici, a Meridie scilicet Albula, a Septemtrione vero Netho, alluitur, qui, velut Jor et Dan a radicibus Libani manantes Jordanem, ita *c* Albanethum efficiunt. In Flore porro duobus remanentibus (si quo modo, pastorum more, magalia ac casunculam tuguriumve parare daretur) Pater Joachim ad Raynerium, adhuc in Petra manentem, non sine venturæ calamitatis horrore, redit; et ex mutui E denique aspectus exhibitione lætantes, ubi primo in Flore constructum habitaculum sensere, illuc se conferre procurarunt. Ceterum, regnante adhuc memorato Bono Guilielmo, qui tanti viri vestigia sequi decreverant, secum in Florem devenientes, electum locum non sine jubilatione probarunt. Et quia tunc omnia nimia pace gaudebant, inventam eremum, tugurio tandem sublato, in Abbatiam construere cœperunt: et sic oviculæ Domini inter alpes Floris, floribus pastæ divinis, florere visæ fuerunt. Idcirco illarum odore suavitatis ubique diffuso, non immerito ad lactis mellisque silvestris captandam dulcedinem non pauci confluxerunt: qui tantæ ac talis floris jugi fructificatione retenti, alvearia divini obsequii mirum in modum compleverunt. Quibus cum esset cor unum et in Domino anima una, in caritate non ficta, imitatione perenni penes omnes digni divulgabantur.

monasterium Floris conditur.

Joachimus prophetico spiritu,

24 Filii hominum, gravi corde, cum datur eis in pace sua amarissima vivere, arbitrantes quod liceat eis quidquid libet, ambire, flagitiorum assiduitate ultionis divinæ jacula jamdiu retardata lacessunt jugiter: Deus autem, cujus misericordiæ non est numerus, aspera furoris sui adducturus super eos, sic arma justitiæ pietatis oleo emollire assuevit, ut F illorum feritatem sine lenitate clementiæ nusquam effundere visus fuerit. De his ergo, quæ facturus est super terram, si non cunctis passim, quibusdam saltem notitiam fieri benignus indulsit. Tempestate siquidem Boni Guilielmi, cum pacata vigerent omnia, admirabilis Joachim, ea qua fuerat prævéntus gratia noscendi futura, instantis præscius calamitatis, occulta nudavit; cum boni testimonii sanctæque conversationis Fratribus seorsum vocatis *d*, Bonatio scilicet et Peregrino ac Jacobo ejusdem germano, ut in ore duorum vel trium veritas ipsa pateret, in hæc verba prædixit: In proximo est tribulatio; nec ultra differtur quod, juxta prophetarum oracula, super filios hominum in ira furoris sui adducturus est Dominus: qui licet mihi talia noscendi gratiam contulerit, fugiendi tamen a facie arcus et ab illorum delibatione, remedium non præmonstravit. Rogate ergo quæ ad pacem sunt, si forte convertatur Dominus, et eruat nos a malis, quæ jam parantur in nobis. Nec in eventus talia processerunt inanes. Nam mortuo Guilielmo quinto *e*, et a Siciliæ populis naturali *f* Tancredo in Regem electo, Clemens tertius creatus Pontifex, sub anno Deiparæ partus millesimo centesimo octogesimo octavo, a die sexta Januarii

ventura Siciliæ bella denuntiat.

AUCTORE JACOBO GRÆCO.

A Januarii coronatus, ab invalida Tancredi coronatione dissentiens, devoluti jam Regni dominum vindicaturus, paratis copiis utriusque Siciliæ regiones invasit *g*: unde inenarrabili cæde et devastatione hostili cuncta permista ac confusa fuerunt; sic ut etiam ad eos, qui solitudinem incoluerant, calix Domini propinandus adiret.

A ministris Regiis

25 Interim non solum bellantium dissensione valida, verum etiam aliunde instigatione satanæ non defuerunt turbationes quamplurimæ; ita ut, qui pie vivere nitebantur, non modicam persecutionem paterentur. Quoniam Guilelmo, pietate in religionem insigni, jam defuncto, successor illius, Pharaonis instar Joseph contritionis ignari, servos Dei Florenses non satis benignus aspexit. Præsides siquidem ejus, cum in regiis montibus Sylæ consedisse Joachim, Christi Domini stipata caterva, non surdis auribus retinerent; velut fiscalium occupatores inquiri mandarunt. Unde ministri ad sanguinem fere sævientes, cuncta turbatione replebant; sic ut homines stipati solitudine, occlusi nemoribus, allecti cœlesti culmine, secularium immemores, secularia B iterum non expectata inviti sentire cogerentur. Satellites insuper, etsi in mansuetudine plurima pietatis ac humanitatis obsequia non deessent (quia tale genus hominum nec precibus flectitur, nec alterius contritione mollitur) quasi ad desperandæ quietis limina servos Dei compulerant: ipsi vero Deum protectorem habentes, talia velut in perpetuum duratura non formidabant. Venerabilis Joachim interea, sciens per tribulationes multas introeundum esse in regnum Dei, filios suos aliquali pusillanimitate compunctos e regione demulcens, et satellitum pariter sævitiam zelans, promptumque in perturbatione consilium habens, omnibus provida accuratione succurrit, dum ad Regis majestatem recursum habere decrevit. Tali ergo deliberatione ministri sistentes, insolenti temeritate quidquam attentare nullatenus præsumpserunt: ea vero sunt orta, ut mutante dextera Excelsi, ex malo bonum, ex labore quies, ex turbatione pax, ex pavore securitas, et tandem ex obscuritate serenitas oriretur.

Monachi Florenses conturbantur:

26 Nam quia vexatio non modica plurimum dat intellectum, ingruente tanto discrimine rerum, decretum fuit, tam assiduis ministrorum perversitatibus non esse standum; sed potius Regiam adeundam majestatem, ex qua rivulos quietis et pacis, velut a clarissimo fonte, emanaturos sperabant. Noverant C profecto Apostolicum edictum; Subjecti estote omnia creaturæ propter Deum, sive Regibus tamquam præexcellentibus, sive Ducibus tamquam ab eo missis: ne etiam potestati resistentes, Dei ordinationi resistere viderentur, consilium inierent, quæ Cæsaris, Cæsari; et quæ Dei, Deo penitus esse reddenda: quippe quæ etiam volentes retinere nequibant. Venerabilis autem Abbas Joachim, ne infirmiti animi labe notaretur, in mansuetudine pura et humili corporis exinanitione coram Rege adstitit; divinæ prorsus clementiæ innixus, qua de tributionis arrha remunerandus festinus [illegible]. Et sicut erat circumspectione providus, affabilis [illegible] venerabilis facie, cum similibus [illegible] fari sed conversari solitus, nulla propriæ [illegible] nis fiducia allectus, nec aliquatenus Regis auctoritate devictus, in hæc Regem salutavit: Jubet Regis clementia tantaque majestas, ut ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus in unum, ad Domini conjuratos militiam, in ea parte Sylæ, quam elegi, cervorum instar fatigaremur? Regis magnificentiam decet, non tantum visibiles Christi hostes stipato milite, verum etiam principes ac rectores tenebrarum in cœlestibus, invisibilis militiæ gratus munita ac undique bene prospecta religiosorum caterva, debellare. Hujusmodi verbis Regis animum alligavit: qui licet cupiditatis levitatisque nota fœdaretur, virum tamen tam rectum ac benesonantem, nequivit sibi non copulare. Ceterum Monachorum statui insidiantes, sedula piæ conversationis amabilitate, devinxit. Factum ergo fuit, ut nuper malorum turbatione lassati, eorumdem protectione foverentur, mutatione dexteræ Excelsi. Regi sane offerenti monasterium de Matina *h* in San Marcensi diœcesi, inquit; Absit mihi Rex, ut in aliorum laborem introeam: sed, sicut mandavit mihi Dominus, ducam oviculas meas ad interiora deserti. Recedendum est siquidem a seculo nequam, ne videntes filii Dei filias hominum, earum minus pia spectatione molliti, sub corruptione aliqua abominabiles fiant; et sic victores a victo prostrati, ipsi quoque succumbant. Rex tandem, tanti Patris allocutione allectus et auctoritate devictus, ne de cetero quavis molestiæ occasione turbarentur, suæ Coronæ auctoritate mandavit. Et ecce, vineam Domini Sabaoth, quam aper de silva et singularis ferus devastare contenderat, florere et palmites suos usque ad mare extendere, omnes pariter conspexerunt *i*.

quibus obedienter agentibus,

1. Petr. 2.

Joachimus causam apud Regem agit

D

h

et evincit,

E

i

atque ad suos reversus

27 Qui bonis æmulatoribus nihil defuturum spoponderat, pietate summa servorum suorum luctum convertens in gaudium, servum suum in conspectu Regum magnificans, immensam gratiam in oculis eorum invenire providit. Divina ergo bonitate, qui cum filiorum anxietate non modica ad Regis faciem accesserat, cum eorum jubilatione quam plurima in locum Floris recessit. Ubi jam ante receptam in funiculo distributionis terram, in cœnobii alia loca diviserunt; ita ut, ubi ferarum cubilia quondam, religiosorum dormitoria jacerentur. Hinc visa sunt advenientium hospitum tecta parari, hinc infirmantium hospitalia erigi, hinc fabrilium operum domus construi, hinc templum illustre Reginæ cœlorum inter cetera ad sublimia duci: unde non incongrue de cœnobio Florensi dici potuerit:

Miratur molem Joachim, magalia quondam.

Lætificans ergo familiam suam, ut servirent Domino in timore et exultarent ei cum tremore, ut apprehenderent disciplinam, ne forte irascente Domino perirent de via justa, sine intermissione instruebat; et Florensis Ordinis instituta fundavit; ut sanctorum Canonum et Pontificum diplomatis auctoritate probatur, cum fertur; Quoniam ibi et regularis est institutio, et observantia salutaris. Adeoque F Dominus super domum Floris benignus illuxit, ut etiam declinaret in eam, ut flumen pacis; et propheticum eloquium in illam adimpletum fuisse non sine admiratione roboraret, Gaudete omnes gaudio, qui lugebatis super eam; ut potemini a lacte, et satiemini ab uberibus consolationis ejus. Hoc siquidem totum factum est, cum filii sui ad eam de longe venirent, et æquanimiter de latere surgerent; cum Regum protectio et Imperialis majestas sub protectionis clypeo eamdem suscipientes, eam ab [illegible] et a ceterorum malorum invasione tutarentur, ut infra patebit. Domus ergo Domini in Flore Joachimo auctore constructa, alta fundamenta jecit, et Regum tutamine floruit, dum in refugium Christo famulantibus patuit.

cœnobium ædificat.

Virg. 1 Æn. 425.

Eo confluunt multi,

28 Adolescens quidam, cui nomen Joannes, inter innumeros ad Florensem Ordinem confluentes, ab Aquæ-augustæ *k* civitate comperitur in magna pietate devenisse; qui, etsi esset temporalium ubertate perfusus, erat tamen morum integritate conspicuus: precibus ergo indefessis Altissimum pulsans, ut pedes ejus dirigeret in viam pacis, in cordis compunctione persistebat devotus adsistens. Hinc, non sine Dei nutu, eorum quæ fecerat venerabilis Joachim

et inter hos Joannes quidam:

k

A Joachim et Florensis observantiæ fama accensus, Romam Mundi et Ecclesiæ caput, ad Bajonæ *l* Cardinalem, eidem et patriæ et sanguinis arcta necessitudine junctum, primum advenit, ut clarius de Joachim certior fieret : ubi percipiens quod erat vir propheta, in opere et sermone mirabilis, in partibus Calabriæ ; omni sublata mora, receptis papyris Cardinalis subscriptione vallatis, ab cœnobium Floris tamdiu peroptatum intravit : ubi venerabilem Abbatem non inventum, futurus Monachus, in concepta jam devotione exspectavit. A veniente denique de accessu quæsitus, obtinuit gratiam expetitam ut in Monachum reciperetur. Hic profecto Novitiis associatus, sic erat simplicitate roboratus et in conversatione discretus, ut imitandum seipsum omnibus exhiberet. Elapso tandem probationis tempore, si Regulæ jugo suavi colla submittere, et de cetero Christi miles fieri vellet, interrogatus, talia respondit : Promptus uxorem ducere, et loca conversationis dominicæ peregrinari, cum jubetis, huc ab Aquitania accessi. Conticuere omnes intentique ora tenebant, hujusm di responsionis mentem ruminantes. Dimissum ergo usque ad crastinum, si forte B præter debitum de fide sentiret ambigentes, suscipiendæ Religionis semitas an seorsi penitus constituisset, interrogarunt. At ille hilariter Abbati redixit, quod non nisi ut Monachus profiteretur, a suis recesserat. Comperto idcirco stabiliendæ firmitatis zelo, per solennem sponsionem Domino Deo vota sua redditurum dedicaverunt. Unde annos triginta novem, juxta S. Benedicti Regulam et Ordinis Florensis morem, in Dei beneplacito et Fratrum ita clara ædificatione cucurrit, ut in cœnobio Florensi Domino, cui indefesse servierat, spiritum reddere promeruerit. Fratres vero Joannem hunc velut Sanctum reputaverunt : nam devotus venit, purus vixit, fortiter dimicavit, et in sancta pace quievit *m*.

qui admissus a Joachimo

sancte ibidem vixit annis 39.

ANNOTATA.

a Sylæ montes *sunt Urbi Consentinæ ad Orientem siti, et (nisi qua flumina intercurrunt) conjuncti cum iis, qui totam Calabriam transversim secant, eamque in citeriorem et ulteriorem dividunt.* Sylvam *scripsit Matthæus Guerra, forte a Græco* [illegible] *Calabris* Syla, Sylva, *dicitur Latinis.*

b Lesam *Netho ad Cerenthiam infundi, ait Gregorius : ex cujus, ut experientioris, fide corrigenda foret* C *Geographica tabula, trium hic nominatorum fluviorum alveos minus recte ducens.*

c *Non quod esset hoc proprium loco nomen, sed quod hoc ei revipsa convenire videatur : alias* Albanetum, *ut idem Græcus num.* 39. *locus est ad* caput Cratis *fluvii, et* Non dicimus, *inquit*, ibi ædificasse monasterium, sed in loco Floris, qui ex Albula et Netho alluitur : qui duo amnes, ex diversis orientes fontibus, flumen unum efficiunt subter Florem.

d *Gregorius cap.* 11 *indicat id factum*, tertio die post festum Dominicæ Resurrectionis.

e *Anno* 1189 *obiit* Guilielmus *Bonus, a Roberto Guiscardo, Dominii Siculi conditore*, quintus, *alias nominis sui Rex solum* secundus : *et annus iste liquet ex ejus Epitaphio, apud Pyrrhum et alios passim.*

f Rogerii Ducis filium (*ejus nempe qui titulum Comitis Siciliæ, permittente Papa Honorio, in Ducis titulum mutavit anno* 1127 ; *Rex deinde ab Innocentio II dictus an.* 1139) *ipse se* Tancredus *nominat, in quodam privilegio, an.* 1196 *Panormi dato, citatoque a Pyrrho in chronol. pag.* 13.

g *Ita etiam Platina : quamvis enim* Constantia, *posthuma prædicti Rogerii filia, anno* 1185 *Henrico Friderici Imperatoris filio nupta superesset; Regnum tamen, ut Ecclesiæ feudum, deficiente stirpe mascula* D *Normannorum, sibi vindicabat Pontifex : addit tamen idem Platina, occurrentibus sibi Tancredi Ducibus, Pontificem destitisse ab incepto ; quin etiam Neubrigensis ait, investituram regni Tancredo esse a Clemente concessam.*

AUCTORE JACOBO GRÆCO.

h *Monasterium* Matinense, *ab ipsa* S. Marci *urbe, quæ Consentiæ intervallo* 18 *milliarium ad Boream est, duobus dissitum est milliaribus, inquit Gregorius pag.* 69, *a Roberto Normanno Calabriæ et Apuliæ Duce ejusque uxore Sirlegaita fundatum anno* 1066, *tunc Nigrorum, modo Cisterciensium monachorum, filiationis Casamarii.*

i *Ita tunc quidem : verum postquam Henricus magno, licet irrito conatu Tancredum tentavit ejicere; deceque, ut pacifice tandem regnaturo, prænuntiare multa Abbas Joachimus nuntiaretur Tancredo; cœpit hic in eum vehementer excandescere : primum anno* 1191, *deinde biennio post, quando idem* Joachimus *delatus est conspirare cum Imperatoris ministris : tunc enim comminatoriam scripsit Tancredus (quæ integre potest apud Gregorium legi) majorum suorum exaggerans beneficia, ac novissime Guilielmi Boni erga Ecclesiam a Friderici Ænobarbi oppressione liberan-* E *dam.* Paternitas tamen vestra, *inquit*, eumdem quoad fieri poterat fovisti ac foves, qui diabolicas partes sectatus, Ecclesiæ nuper destructionem totis viribus procuravit. Nec prioribus erga me facinoribus commissis contentaris, verum etiam nunc obstinatior revocas occultis tractationibus in Calabriam Henricum Kala Suevum, et Fridericum Lanceam Neapolitanum, ut rursus commoveant populos. Quapropter testor Deum, ut excusatum me habeas, si brevi in utraque Sicilia constructa cœnobia Ordinis tui cuncta, injusta irritatus, demoliar. *Quibus, Nonis Julii an.* 1193, *respondit Joachimus ea epistola, quam infra dabimus, acturi de Prophetiis ejus.*

k Aquæ-Augustæ, *vulgo Bajona in Aquitania, unde Bonatius, ipsius Joannis Magister, in opusculo de Prophetis*, Joannem ab Aquitania *nominat.*

l Bajonæ Cardinalem, *nullum novit Ciacconius, nec quisquam inter nominatos ab eo hoc tempore est, qui possit a patria sic cognominatus censeri : sed multorum nomina ipsi desunt* 12 *primis seculis.*

m Obiit, *inquit Bonatius*, Beatus ipse Joannes ab Aquitania anno ætatis suæ 57, Dominicæ vero Incarnationis anno 1239, Pontificatus D. N. Papæ Gregorii anno 13 : neque ipsius Patrem, in extre- F mo decrepitæ ætatis, reliquit semper dolentem, dum tantum ac talem amisi filium. *Cultum tamen aliquem, ut Beato, ipsi deferri necdum comperi, latente adhuc die obitus ; unde nec monasticis ullis Fastis adscriptus invenitur.*

CAPUT VII.

Joachimi apud viros Principes auctoritas summa et virtutes eximiæ.

Dum Christi militia in cordis compunctione corporisque jugi maceratione lætanter, pacatis intus vexationibus, in Flore sanctitatis, per incrementa virtutum floresceret, foris omnia perturbari non destiterant : nam quid mortalia pectora non cogit regni utriusque Siciliæ obtinendi fames ? Mortuo enim Clemente tertio, Cœlestinus hujus nominis tertius, successor ejus, qui fuit Pontifex sub anno a nativitate Christi millesimo centesimo nonagesimo primo *a*..... Henricum hujus nominis sextum, Friderici primi filium, Imperatorem in Urbe coronavit die decima quinta Aprilis, annorum Domini millesimi centesimi nonagesimi primi. Qui profecto Imperator stipato milite Neapolim, inter ceteras Europæ

Joachimus Henrico Imperatori

AUCTORE JACOBO GRÆCO

Europæ urbes inclitam *b* obtinuit : ceteris vero expetitis ad votum non succedentibus, cuncta cæde et exterminatione confundebantur : et quia posuerat in carne brachium suum, non parum iratus Dominus visus est graviari super eum, sic ut ex copiis suis plures languoribus quam vulneribus occumberent. At Joachim, intelligens quæ ventura erant, super eum, si quo modo tantis calamitatibus subvenire posset, in Dei adjutorio confidens, Imperatorem adivit, et de tam dira in populos Dei perpetrata iniquitate redarguit ; addens non immerito, ob stragem inflictam in alios, eam in suos recepisse ; et ni absolute inde desisterent, omnes pariter in proximo morituros. Plurimis tamen cor suum obdurantibus, servus Dei Regulo cuidam, quem inter ceteros dociliorem putaverat, adjunxit ; Futurum est, ut Tyrum et regnum ejus Rex depopulat Babylonis. Intuens denique Imperatorem ait : Postquam a tanta, quam Ezechiel prædixit, depopulatione cessaveris, in hac tua afflictione confusus secedens ; Siciliæ regno (tibi siquidem satis probatur habendum,) reversus absque discrimine potieris : quod aggregato Scripturarum testimonio Imperatorem maxima persuasibilem fecit. Henricus denique Abbatem abeuntem inter milites, nulli prorsus ætati vel ordini parcentes, usque Salernum educi in securitate mandavit. Nec barbarorum aliqui defuerunt, qui mussitantes dicerent ; Quanta mala latent sub cuculla illa ! Nam qui cuncta devastare decreverant, vix fulgura tantæ ejus correptionis sustinuerant. Imperator interea, re tacite ponderata, Joachim velut a Deo misso fidem præbens, collectis copiis se ad sua sine pugna reduxit *c*. Joachim postremo, tamquam suæ fatigationis objecto non defraudatus, Confratres, velut viscera sua, in jucunditate revisit : nam omnium saluti Dei brachio subvenerat. Hunc omnes mirabantur, videntes, quomodo utriusque factus adjutor in tribulationibus, in propria remeavit.

primum pro Sicilia coronatum hortatum,

Ezech. 28 dein, ut se cedat, pacatam ejus possessionem prædicit ;

30 Post triennii curricula annorum sermonem, quem venerabilis Abbas Imperatori prædixerat, impleri contigit. Henricus siquidem ille, qui in tanta tribulatione suorum ac regni secesserat, stipato milite innumero, cunctis in ejus aspectu silentibus, ad premium sibi regnum equitavit. In gravi ergo magnitudine in Calabriam triumphator ingrediens, venerabilem Patrem gressibus obviis occurrentem inspexit ; quem præeuntes sui, a longe cognitum et invicem indicatum, in veneratione plurima salutaverant. Imperator vero ipse, venerans atque arridens salutanti, ait : Hic est Abbas Joachim, qui prædixit, dudum sic adversantia, fore tam prospera, ut cernimus, prophetavit ? De cetero Henricus Joachim ex plurima veneratione sic coluit, ut etiam diem natalis ejus *d*, Stanzaram Teuthonice dictum, venerabilem haberet, atque cum eo perpetua fuit et familiaritate devinctus et devotione detentus. Ex quo facies Principum venerabantur eum ; et sicut Joachim magnificatus est in conspectu Regum, qui in tempore iracundiæ fuerat effectus reconciliatio ; ita locus Floris omnibus domus refugii, et in die malorum confugientibus ad eam protectio evaserat. Nam Henricus, ea qua in virum Dei necessitudine ferebatur, innumeras gratiarum facultates Ordini Florensi in illius gratiam indulsit ; ex quibus unam, in ceterarum testimonium, velut nunc cœnobium Florense illius fruitione gaudet et inspectione munitur, apponere ductum est æquum, ut hujusmodi sub forma conspicitur.

quam ille post triennium adeptus

Joachimum honorifice excipit,

Henricus sextus, divina favente gratia Romanorum Imperator semper Augustus et Rex Siciliæ. Imperialis munificentia dignitatis illis præcipue consuevit manuum semper extendere largitatem, qui divinis obsequiis insistentes sub sanctæ Religionis habitu proposuerunt Domino militare. Ea propter universis nostris fidelibus, tam præsentibus quam futuris, præsens scriptum cernentibus, innotescat, quod nos attendentes honestatem et religionem Fratris Joachim, venerabilis Abbatis Sancti Joannis de Flore, dilecti nostri ; constituimus perpetuo, pro redemptione animæ nostræ, monasterio ejus quinquaginta aureos Byzantinos de redditibus Salinæ *e* de Nethi : quæ est in territorio Sanctæ Severinæ prope monasterium Calabro-Mariæ, in festivitate S. Joannis Baptistæ annis singulis persolvendos. Statuentes ut nulla omnino persona, ecclesiastica vel secularis, alta vel humilis, hanc nostræ paginam concessionis audeat infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis tamen hoc attentare præsumpserit, iram et indignationem nostri Culminis incurrat, et in pœnam trangressionis quinquaginta auri marcas componat, medietatem fisco nostro, et reliquam injuriam passo ; nihilominus concessione et donatione nostra firma et integra permanente. Ad hujus autem nostræ donationis memoriam et stabile firmamentum, præsens scriptum scribi præcepimus, et nostri sigilli munimine roborari. Datum apud S. *f* Maurum, anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo nonagesimo quinto, pridie nonas Martii decimæ tertiæ Indictionis *g*.

et annuum reditum ejus monasterio constituit.

31 Denique quoniam Panormum, Trinacriæ urbem celeberrimam, virum Dei Joachim devenire contigit : dum se in cœnobio sancti Spiritus Cisterciensis Ordinis contineret, Constantiæ Imperatrici non ignotus, quando fama ejus totum peragraverat orbem, mandante ea feria sexta in Parasceve ad Imperiale palatium debita veneratione vocatur. Imperatrix siquidem, tanti viri cupiens præsentia teneri, et sanctæ ejus conversationis ac doctrinæ mutua allocutione lætari, in oratorium ingressa est ; et tantæ invalescentis accersionis causam expostulanti, indicavit quod eidem peccata sua confiteri decreverat. Quod audiens, et illam sublimi throno residentem sibique humiliori loco sedem adductam intuens, ut Ecclesiæ auctoritati et hujusmodi actus judicialis sententiæ prospiceret, ea qua præditus erat ligandi atque solvendi auctoritate, ait : Cum tu Magdalenæ et ego Christi Domini sim vicem gesturus, descendens ut debes Confessionem facias : alias, ut debeo, te merito non intelligam. Quæ, sicut erat ab ineunte ætate devota, tanti viri et veritatis majestate conspecta, secundum verbum Joachim in omnibus gratanter paruit. Interea mirati sunt universi, videntes qualiter Joachim, Ambrosii instar, tantæ majestatis culmen humiliavit. Ceterum Constantia servum Dei tali observatione colebat, ut audito eo multa faceret : qui autem adfuerant, benedicentes laudabant Deum, qui dedit talem potestatem hominibus, ut servi ejus, loquentes de testimoniis suis in conspectu Regum, non confunderentur.

Ejusdem videndi avida Imperatrix,

eique de peccatis confessura,

monetur ut ex throno descendat.

32 Dilectus Deo et hominibus venerabiliter, ut duarum infulis Ecclesiarum meruit de[...]ta duplici narrationis encomio, humili scilicet et illustri, exornari deberet ; quibus clarius, quæ circa illum Dominus digna effatu dederat, aperirentur : mediocri tamen eloquio, quæ de eo veritate prævia sunt comperta, lectoribus apponuntur. Erat venerabilis Joachim moderata corporis statura spectabilis, et devotus facie ; effigies siquidem ejus in Florensi ecclesia adhuc conspicitur, in celebri capella Virginis gloriosæ, post illius altare veterrimum in cœnotaphio insculpta, quæ dextera baculum, læva libellum retinere conspicitur. Visitur adhuc et alia, diversis expressa coloribus, vetustatem plurimam intuentium mentibus ingerens ; quæ Joachim magnæ abstractionis virum fuisse prædicat, sub cuculla alba.

Joachim exteriori forma venerabilis,

qualis in suis imaginibus cernitur,

A ba. Sic Sacerdos Dei altissimi in disciplina morum, non nisi in ædificatione plurima, extima corporis composite gerebat, ut animi sui moderationem de facili prædicaret. In Missæ præparatione sæpissime lacrymarum imbre perfundebatur, et in celebratione alacri Angelum sonans, præ ceteris Sacerdotibus eminentius benedicebat Hostiam. Tempore Passionis Dominicæ ergastulo Christi Domini Jesu sic erat compatiens, ut quasi de mundo alienus, in eamdem amaritudinem transformatus, et sacrosancta agonia allectus, de talium brevitate dierum lamentaretur. In Capitulo Fratribus sic evangelizabat, ut humiliori incipiens, et altiori tandem sermone orationem terminans, cunctis timorem pariter et amorem devotionis ac compunctionis incuteret. Numquam in vigiliis persolvendis obdormire apparuit. Qualitatem seu quantitatem cibi nullatenus attendens, sic erat orationi intentus; ut oculis manibusque in cœlum erectis, ecstasim fere perpetim in oratione insinuaret. Extra monasterii septa, salva Regulæ observantia, Apostoli vestigia insequens, cum alacri discumbentium ædificatione apposita sumpsit. Et quia

sacrificans et prædicans, devotionem ingerit.

B in multorum filiorum patrem constituendus erat, ei Dominus bene et pie vivendi gratiam contulit; sic ut multis in partibus verbum salutis prædicans, in omnium devotionem caderet, et mirum ac venerabilem virum appellare non desisterent.

33 Pater venerabilis, veraciter instructus in divini schola servitii, sciens spiritum Domini non requiescere nisi super humilem et quietum et trementem verba ejus, humilitate sublimis, abhorruit superbiam mente cordis sui; nec tantum in interiori homine, verum etiam in eis quæ foris sunt actionibus humillimum semper se exhibuit, in iis præsertim quæ pietatis naturam induunt. Nam et in Curatio Præpositus et Abbas propriis manibus totum pluries visus est purgare infirmitorium; languentium quoque agones, tamquam ejus pectori infixos, dulciter consolans qua poterat, sedula pietate demulsit. Sæpissime itinerantem comitem ac famulum, ad lassitudinem restaurandam, proprio equo ascendere mandans, pedester fuit ipse assidue secutus. In quopiam levamine indigentibus ferendo non meritum vel dignitatem solum, verum necessitatem et naturæ copulam intuens, omnibus se officiosum exhibuit, et pro viribus refocillatione levavit. Unum præcipuum de tanto viro non est reticendum, quod

Excellit mira humilitate,

C pietatem ejus summopere redolet. Cum tempestate quadam fames valida utrasque Siciliæ partes invasisset, ita ut inedia plurimos interire contingeret; Joachim Dei gratia tanta in pauperes misericordia effundebatur, ut post reliqua ab eodem itinerante impensa egenis, pallium et cucullam recipientibus, ipse tunica et scapulari indutus, visus sit Consentia pertransire. Nec solum operibus, verum et concione solemni, ad similia caritatis opera Christi pauperibus eroganda, ceteros inflammavit. Inter alia ab ejus ore procedentia, illud maxime audientium præcordiorum aures aperuit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis; ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula; quæ præsertim aperta sunt eis, qui dispergentes dederunt pauperibus, statuentes eorum justitiam in seculum seculi. Eos vero pauperes qui in monasterio ad eum confluebant, in mensa ejus magis quam divites ipsos, qui auctoritate sua se faciunt venerabiles, velut Christum Dominum visus est venerari: Dominicam scilicet sententiam jugiter præ oculis habens, Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ideo ex tali ac tanta caritatis exhibitione diffamatus, Deo et hominibus omnibus pergratus extitit. Tanta porro apud homines de eo existimatio creverat, ut etiam publicis in actionibus, præsente illo, nemo quidquam auderet. Nam cum esset et in consilendo providus, et in deliberatione maturus cum pietate, præ ceteris consultatione et auctoritate pollebat. D

misericordia erga pauperes,

Luc. 16, 7

Matth. 25, 40

AUCTORE JACOBO GRÆCO.

34 Admirabilis atque imitandus Pater Joachim, quamvis ex Magistri gentium sancta eruditione teneret, Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior; hujusmodi, novissima licet necessitate pressis, ad culmen pietatis profectumque virtutis illorum magis intendens, semper et ubique respexit suos, velut non habitos, ditandi extollendique gratia. Et licet a fratribus quandoque sentiret, ne tam rigidam circa illos gereret voluntatem; aiebat, Non solum Dominus comminatur ædificantibus in sanguine; sed facientes voluntatem Patris, propinquos appellavit; acsi aperte dixisset, religionis Præpositos, nullatenus meritis consanguineis dignitates, et penitus non egentibus eleemosynam, Christo deservientibus præstitam, erogare numquam debere. Eos tamen ita dilexit, ut per eum iota unum aut unus apex non præteriret a lege; ne qui in salutis exemplum ceteris præpositus fuerat, carnali affectione devictus in ruinam caderet. E Ad diluendam ergo eorum pravitatem, qui Christi servis, ecclesiis atque pauperibus debita subventione fraudatis, Religionis bona pro ditandis consanguineis inverecunde impendunt, hæc prædicare solebat: Qui ponit manum suam ad aratrum et respicit retro, non est aptus regno Dei: et jam Apostolica vestigia insequentes, peram et retia, quæ carnales occupationes designant, nullo pacto secum afferre debuisse. Sic autem domesticis et conterraneis bene prospexit, ut numquam a salutis semita aberraret. Supplicantibus autem sibi, non nisi pro necessariis ac justis, apud Proceres, sed satis opportunus ingessit, et quæ Religionis erant vivaci protectione fovit. Ergo in justitiæ tramite currens, et favoribus et gratia apud omnes extitit admirabilis.

discreta consanguineorum dilectione,

1 Tim. 5, 8

Luc. 9, 62

35 Non immemor Apostoli, sibi et qui cum eo erant necessaria ministrantis, Regulæ pariter ordinationi prospiciens, ut ceteris fieret in exemplum, manibus in plurimum propriis laboravit. Neque in hoc fuit a divina bonitate destitutus; nam licet mentis acie præpollentes, corporis viribus non roborari, sæpe conspiciantur; ipse tamen bona corporis habita valetudine, nullis diebus in otio abutens, conventuali exercitationi immiscebatur. Verum magis ac magis in enudandis scripturæ arcanis incubuit: F quæ autem a se edita per se emendare nequivit, Sanctæ matri Ecclesiæ corrigenda reliquit. Tandem numquam erat minus otiosus quam in otio. De ejus autem devotione quis enarrabit? Regem siquidem Regum, potenti ira commotum, precibus ipse mitigabat assiduis; præsertim sanctissimam altaris Hostiam pro vivorum defunctorumque salute offerens. Per Octavam Resurrectionis Dominicæ ac Pentecostes de cœnobio exiturus, ad Missæ celebrationem cuncta necessaria sibi afferri mandavit; hac utique ratione ductus et devotione accensus, quod sicut veritas a figura, ita Christiani a Judæis, diebus septem azyma comedentibus, nullatenus superari deberent. Munus pariter divini Officii persolvendi ita ante oculos semper habuit, ut extra monasterium inventus, erecta Cruce accensisque luminaribus, illud devotissime, juxta temporis et loci qualitatem, persolveret: non enim in vacuum sanctissimi Patris Benedicti locutionem audiverat, cum ait, Divinam ubique credimus adesse præsentiam, et oculos Domini speculari bonos et malos. Quid dicam tandem, quantum ei cordi fuerit, altaris et spectantium ad deificum cultum, munditia? Ipse profecto censebat, damnabilis opinionis esse nec peccatus sustinendos, qui in mundandis vasis ceterisque

operatione sedula,

devotione in rebus sacris tractandis,

Reg. c. 19,

opportunis

AUCTORE JACOBO GRÆCO. et curanda altaris munditia.

A opportunis, mundo corde Domino sacrificia munda offerre se jactant : addens Christi ministros mundiores etiam in extrinsecis, et officiosiores in Sacrificio adesse debere, quam olim Salomonis mensæ deservientes, quos beatificans Sabæorum Regina laudavit. Devote denique et munde ministrantes, et Dei timentes, et propriæ conscientiæ providos commendavit. In suis ergo cœnobiis et Sacerdotale et Leviticum munus perpolite et cum Dei tremore expleri curavit, in Fratrum auribus intonans sententiam illam comminantis, Facientes opus Dei negligenter, maledicti; et si negligentibus maledictio imminet, duplici impuritate immundi ubi parebunt? (*Jer. 48, 10*) In hujusmodi Dei ac proximi obsequio venerabilis Pater cursum vitæ perducens, jam senio confectus, multorum filiorum, quos in Domino et Religione genuerat, pater effectus præmio approximaverat.

ANNOTATA.

a *Addit Græcus*, a die vigesima nona Martii, *sed male : constat enim creatum* XII *Aprilis, consecratum ipso die Paschæ* XIV *ejusdem mensis, pridie quam coronaret Henricum. Hanc vero Coronationem nihilo* B *melius dicit idem Græcus factam*, ad incepta prælia in Tangredum propellendum : *sed quam id falsum, ideoque jure hic omissum sit, declarabit Arnoldus Lubecensis Abbas, illius ipsius temporis scriptor, lib. 4 cap. 5 apud Baronium, ad hunc annum.* Igitur Dominus Imperator profectus est in Apuliam, accepturus totam terram Wilhelmi Siculi, quæ eum cum Imperatrice uxore sua contingebat : de qua tamen profectione animum Domini Papæ non parum offenderat; quia alius Rex, Tancredus nomine, a Sede Apostolica jam ibi ordinatus fuerat. *Postea autem rerum potitus Henricus, totam Tancredi stirpem avexit aut extinxit, cum Normannica nobilitate eidem favente : quod quam inique tulerit satis declaravit Cœlestinus, lata contra Imperatorem excommunicationis sententia, prout plenius apud Baronium videre est.*

b III Kalendas Maji, *capta ab Henrico Neapolis est.*

c *Mense Augusto ejusdem anni* 1191 *reduxit copias Henricus, anno* 1194 *felicius regressurus.*

d *Fortassis* Stam-zame *vel* Stams-gare, *id est, Conventus totius Stirpis seu Familiæ : quæ quia per arboreum truncum, stam dictum, ramos suos effundentem, exprimi solet, usitata passim metaphora etiam ipsa* C stam *nuncupatur : Zame vero seu Gare, collectionem conventumque significat. In natali autem die Principum virorum, familiam omnem ad festas epulas convenire, etiam hodie usitatum est.*

e *Abest* Salina *illa a San Severinensi urbe circiter* 6 P. M. *ad Nethi fluminis Australem ripam : quæ autem proxima est Abbatia,* Serraclna, *inungitatur in tabulis. Ab utroque vero Florense monasterium solis* 16 P. M. *distat.*

f *Lucaniæ seu Basilicatæ hodiernæ castrum* S. Mauri *est, in ipso pene regionis umbilico, circa Salandrellam flumen.*

g *Cum utique victor rediens e Sicilia, ubi fuerat coronatus, Tancredi conjugem liberosque et gazam plurimam secum avcheret, Pontificis ea violentia offensi ditiones declinans.*

CAPUT VIII.

Mors Abbatis Joachimi, Translatio, Examen miraculorum ejus.

Senio gravatus infirmatur ;

Senescens interea venerabilis Joachim, famulus Dei, in consummatione bona cœlestis gratiæ præmia expectans a Domino Jesu, cui tamquam fidelis servus toto corde deservierat, in loco qui dicitur S. D Martinus de Jove, alias de Canale, prope *a* Petrafittæ oppidum (quem locum ipse Joachim ab Andrea Consentino Antistite, sub anno Domini millesimo ducentesimo primo, acceperat) infirmari cœpit. Ubi non imparatus, cœlestium fercula deliciarum prælibare exoptans, totus ferebatur in Deum, cui animam suam ab ineunte ætate, tamquam capturam salutis hereditatem, præparaverat. Etsi ægritudine corripiebatur, intuens in cœlum præstolabatur Christum, quem toto corde dilexerat: ut sic in alacritate devotionem eximiam comprobaret. Concurrentibus inde Abbatibus Curatii, Sambucinæ, et *b* sancti Spiritus ; Monachis item non paucis adstantibus, et de tanti Patris recessu languentibus, in spiritus vehementia viam salutis prædicavit, ac eisdem Ordinis exterminationem prædixit, hoc ipsum pluries repetens : Hoc vobis memorandum relinquo, ut diligatis invicem, sicut Dominus Jesus dilexit nos. Benedictis ergo prius Curacensibus, tamquam prioribus filiis, et demum Florensibus ; Sacramentorum sacra perceptione munitus, velut ad fercula invitatus, inter manus filiorum et confratrum, leni ac suavi agone, spiritum Deo reddidit Abbas Florensis, die trigesimo mensis Martii *c*.

et suos extremum adhortatus, moritur,

37 Placuit tandem filiis suis, quos magisterii sui successores reliquerat, tanti Patris ergastulum in Florem transferre ; ubi, donec tuba canat, in monumento atque parato cœnotaphio quiesceret. An modo in eodem loco resideat, mihi compertum non est : sarcophagum profecto ipsum prisci in non modica veneratione inspexerunt *d*.

atque ad monast. Florense transfertur,

38 Quia de venerabili Patri Joachim, et ejus Florensi Ordine, ea quæ lectoribus perlegenda adducuntur, non nisi probatis auctoribus et testimoniis (quoad fieri datum est) roborata, decretum est enuntiare; ne inventione nostra vel alterius fictione exculta fuisse credantur : ideo, licet actiones, quæ naturæ ordinem superant, a tanto viro factas fuisse etiam post mortem, non sine veritatis assertione reperiatur, et ipse non paucas papyris in vetustis perlegerim ; quia tamen Sanctæ Sedis Apostolicæ auctoritate roboratas fuisse mihi non constitit, interuascere eas non curavi. Hoc sane nunc procuratione authentica hujusmodi sub tenore comprobatur. In nomine Domini. Amen. Anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo sexto, *e* die vigesima quinta mensis Septembris quintæ decimæ Indictionis, apud monasterium Florense. Regnante Domina regina Joanna, Dei gratia inclita F Hierusalem et Siciliæ Regina, Ducatus Apuliæ, Principatus Capuæ, Provinciæ *f* Folcaquerii ac Pedimontis Comitissa, regnorum ejus anno quarto feliciter, amen. Nos Petrus Spinus de Petrafitta, Regalis Judex Casalis ipsius; Petromarius Judicis Guiscardi de Petrafitta, publicus per totam provinciam Vallis-Gratis et Terræ-Jordanis auctoritate regia Notarius; et subscripti testes, ad hoc specialiter vocati et rogati ; præsenti scripto publico notum facimus et testamur, quod constituti in nostra præsentia et testium subscriptorum religiosi viri, videlicet Fr. Nicolaus de Caccurio Prior, Fr. Petrus de Fontaneis Subprior, Fr. Philippus de Seminaria Cellerarius, Fr. Nicolaus de Sanctoro, Fr. Marcus de Anagnia, Fr. Angelus de Gerentya, Fr. Jacobus de Terrasonis. Fr. Joannes de Cerisano, Fr. Aloisius de Taberna, et Fr. Nicolaus de Flumine-frigido, Monachi conventuales monasterii Florensis, nec non Fr. Joannes de Taberna Abbas monasterii Calabro-Mariæ Sanctæ Severinæ diœcesis, et Frater Joseph de Pinano Abbas S. Mariæ-novæ, *g* Geruntinensis diœcesis, dicto monasterio Florensi immediate subjecti ; asseruerunt dicti Abbates et Conventus,

ubi cum miraculis claruisse patet ex instrumento procurationis, ab Ordine Florensi

Conventus, habere multa utilia impetrare a Domino summo Pontifice, quem impetrata cedent et vertent ad honorem, commodum, et statum bonum et tranquillum monasteriorum et omnium Monachorum ipsorum, totiusque Ordinis Florensis. Eapropter confisi ipsi Abbates et Conventus prædictus fideli prudentia et legalitate venerabilis in Christo Patris Fr. Petri Abbatis Florensis, qui est Caput primum totius Florensis Ordinis, ipsum Abbatem Florensem constituerunt, fecerunt, et ordinaverunt eorum Procuratorem, actorem, gestorem, œconomum, syndicum, et nuntium specialem, præsentem et onus præsentis procurationis in se sponte suscipientem, ad transferendum se ad Romanam Curiam, ad impetrandum infrascripta et omnia alia, quæ ad honorem et commodum supradictorum monasteriorum et omnium aliorum Monachorum ipsius Florensis Ordinis cadent, et verti possent. Videlicet, imprimis ad eligendum ibidem aliquem Cardinalem in Protectorem prædicti monasterii et totius Florensis Ordinis. Item ad supplicandum Domino Summo Pontifici, quod dignetur concedere et ordinare per suas Apostolicas litteras aliquos Visitatores, qui possint inquirere et referre Sedi Apostolicæ de læsionibus et finibus dicti monasterii Floris, prout melius dicto Abbati Florensi videbitur expedire. Item ad supplicandum eidem Sedi Apostolicæ, quod concedatur eidem Abbati Florensi, ut possint reformare monasteria vacantia et non vacantia, tam per reformationem generalem dicti Summi Pontificis quam qualicumque modo vacantia, eidem Abbati Florensi, tamquam capiti totius Florensis Ordinis, subjecta. Etiam dignetur Dominus Summus Pontifex committere aliquibus Episcopis seu Prælatis provinciæ Calabriæ, qui possint inquirere et referre de miraculis, factis et visis, in vita et post mortem, per quondam Abbatem Joachim, qui fuit principium et fundamentum totius Florensis Ordinis: cujus Abbatis Joachim multa miracula fuerunt visibiliter patefacta, et visa et manifesta in provincia Calabriæ supradictæ, tam tempore vitæ suæ, quam post obitum vitæ ejus. Et ad impetrandum Conservatores perpetuos privilegiorum monasterii Floris et totius Ordinis Florensis: et generaliter ad impetrandum omnia alia et singula, quæ sunt ad bonum statum et reformationem dicti Florensis monasterii et totius Ordinis supradicti: et nihilominus, quod possit substituere, constituere, et instituere unum vel plures Procuratores loco sui, prout melius sibi videbitur expedire: Et ad faciendum omnia alia et singula, quæ legitimus Procurator, actor, œconomus, et syndicus, et nuntius specialis facere potest et deberet, sicut si dictus constitutus personaliter adesset: dantes et concedentes eidem eorum Procuratori, ut supra, plenam et generalem et liberam potestatem comparendi et præsentandi se coram Summo Pontifice, ad impetrandum omnia supradicta, et quæ melius sibi videbuntur expedire; promittentes, dantes, constituentes, rata, grata, et firma habere, tenere, et inviolabiliter observare prædicta omnia et singula, circa præmissa et quodlibet præmissorum, quæ per dictum Abbatem Florensem, eorum generalem Procuratorem, vel ab eo substitutum, acta et gesta fuerint, etiam procurata sub hypotheca, omnium mentibus solenniter et legitime stipulantes. Quod actum et scriptum est, per manum mei præfati Notarii, meo solito signo et subscriptione signatum. Signo tamen nostri, qui supra, judicis idiotæ et testium subscriptorum, ac etiam subscriptorum Monachorum et Abbatum signis et subscriptionibus roboratum, scriptum, et actum, anno, die, loco, mense, et Indictione præmissis.

datæ Abbati Petro,

B

ut velut Procurator tum alia apud Papam agat,

tum pro examinandis Joachimi miraculis Commissarios impetret,

C

per se vel alium a se delegatum.

† Signum Crucis propriæ manus Petri Spini de Petrafitta, qui supra, regalis Judicis, scribere nescientis. D

AUCTORE JACOBO GRÆCO.

† Ego Syr-Goffridus Ritrandus, Canonicus Geruntinensis, prædictis interfui et me subscripsi.

† Ego Presbyter Thomas de Petra-fitta, Canonicus Geruntinus, prædictis interfui et me subscripsi.

† Ego Neapolus Nicola de Caccurio, prædictis interfui et me subscripsi.

† Ego Fr. Joannes de Taberna, qui supra Abbas, fateor, volo, et testor.

† Ego Fr. Joseph, Abbas Monasterii S. Mariæ-novæ.

† Ego Fr. Nicolaus de Caccurio, Prior Monast. Floris.

† Ego Fr. Petrus de Fontaneis, Supprior Monast. Floris.

† Ego Fr. Jacobus de Terrasonis, Monachus monast. Floris.

† Ego Fr. Aloisius de Taberna, Monachus monast. Floris. E

† Ego Fr. Philippus de Seminaria, qui supra.

† Ego F. Nicolaus de Fiume-freddo, qui supra.

† Ego prædictus Notarius publicus, qui supra, præsens scriptum publicum propria manu subscripsi, et me subscripsi ratus etc.

An autem hujusmodi informatio et relatio expetita, ut supra, vel procuratio ipsa effectum aliquem fuerit assecuta, dum nihil nisi ipsam quæ innotuit adderem, laborandum fore nullatenus existimavi.

ANNOTATA.

a Petrafitta *solum 4 milliaribus distat Consentia, cui ad Orientem jacet, Cratem fluvium ad Austrum respiciens: ab hoc autem oppido uno milliario ad urbem propius sita est* Graneia, S. Martini *dicta: quam anno* 1544 *adhuc celebrem Ordinis Benedictini locum fuisse, ostendit Breve Indulgentiarum, eidem datarum per Guidonem Ascanium Cardinalem Sfortiam, Pontificis Pauli III, avi sui, Camerarium: quod Breve extat apud Gregorium pag.* 304: *qui ait, nunc ibi non nisi immundorum animalium habitaculum conspici.*

b S. Spiritus *monasterium in Sicilia, Cisterciensis Ordinis, Sambucinæ filia, prope Panormum, fundatum an.* 1173; *ubi primus forte Abbas Alexander fuit Joachimo familiaris, ut infra Mirac.* 13; *et post eum Matthæus. de quo ad an.* 1206 *mentio invenitur.* Sambucinæ *autem Abbas Lucas erat, Joannes* Curatii, *Mirac.* 15 *nominandus.* F

c *Addiderat Græcus*, circa annum a Nativitate Domini MCCXIV: *quod in Commentario rejecimus.*

d *Sequebatur Epitaphium, versu elegiaco compositum initio hujus seculi: quod satis est apud Ughellum tom.* 7 *col.* 272 *legi.*

e Quinquagesimum *transcripserat Græcus. sed lapsus probatur, tum ex numero Indictionis, tum ex anno* 4 *Regni, conventique cum pactis conventis inter Reginam Joannam et Fridericum Aragonium Trinacriæ detentorem initis, signatisque anno Christi* 1373, *regnorum Joannæ anno* 31: *prout in annalibus Bzoviana leguntur.*

f *Ita ex eodem Bzovio correximus: apud Græcum* Forcalgrerii provincia *erat.*

g *Abest a Monasterio Florensi* Geruntia, *vulgo* Cerenza, P. M. *ad Orientem, unde de situ hujus Abbatiæ statui potest.*

A

MIRACULA

Quæ Deo cooperante Venerabilis Abbas Joachim, Ordinis Florensis Institutor, edidit; per Fratrem Jacobum Græcum Syllaneum, Sacræ Theologiæ Professorem, collecta et armario Florensis Monasterii interclusa.

Ex MS. Ferdinandi Ughelli, collato cum editione Gregorii de Lauro.

PRÆFATIO.

Post editum de Vita Joachimi libellum,

Quoniam, annis jam prope præteritis, libellus, a nobis ex vetustissimis collectus, Chronologiæ Joachim Abbatis et Ordinis Florensis inscriptione vulgatus, typis traditus fuit; ubi gesta, etsi non omnia, aliqua tamen ejusdem et Ordinis ejus, oculis multorum, quomodo gesta fuerunt, se præ- B sentarunt: actiones autem quasdam, quæ naturæ ordinem et facultatem superant, et miracula dicuntur, eo quod per sanctam Apostolicam Sedem mihi non constiterant probata, opusculo eidem intermiscere nequivi: ne hujusmodi mirabilia temporum edacitate et injuria delerentur, ea quæ adinvenire sufeci, adnotare et Monasterii Florensis armario intercludere constitui: non enim in conspectu hominum absque Sedis Apostolicæ probatione vulganda fore existimavi. Ceterum tanti viri miracula, mundo vulgata et patentia fuisse, eaque per Beatissimum Lucam Archiepiscopum Consentinum esse descripta, procuratio authentica, quæ nunc usque in armario Florensi legitur, cum traditione veterum, latissime probat et absque dubietate confirmat, quod etiam in prælibato opusculo nostro diffusius monstratum *a*. Miracula vero tanti Patris adnotare tali intentione constitui, ut talis ac tanti viri sanctitas, et Dei omnipotentis bonitas atque majestas, ab omnibus glorificetur. Et quamvis ab homine perpetrata miracula non sint de essentia ejus sanctitatis; ut perprobe docet Dominus in novissimo die, his qui in nomine ejus dæmonia ejecisse et multa fecisse miracula profitebuntur: tamen in Ecclesia sua per viros sanctos mirabilia operari, ad suæ plebis utilitatem, facientis sanctitatem, suamque glorificandam majestatem, non destitit. Insu- C per, licet aliquando, ad aliquam veritatem aperiendam, etiam per improbos, Deus miracula fieri permiserit; velut filiis Judæorum, in nomine Jesu dæmonia ejicere, etsi cum Jesu non ambularent, concesserit; ad claritatem tamen fidei semper in Ecclesia miracula haberi, donavit. Sunt enim ipsa miracula in fide, velut conditio sine qua non: nam quæ Deus de se et invisibilibus, credendis per fidem et ejus habitum, intellectui humano indidit credenda, per miracula credenti approximari et conglutinari voluit. In miraculis ergo ab hominibus perpetratis præ solo Deus ipse, qui facit mirabilia magna solus, agnoscendus et glorificandus est: ille etenim est, qui sicut homini fidem tribuit, ita ad ejus confirmationem miracula fieri, et ad eum capessendam coruscare concessit. Nec homo, quicumque sanctitate præfulgeat, ex se habet posse miracula facere. Quid enim inquit Scriptura de Moyse et Aaron? Posuit in eis verba signorum suorum. Quin imo educenti Moysi aquam de petra, nec nomen Domini glorificanti, in pœnam temeritatis, quod populum in terram Promissionis non introduceret, fuit comminatum. Tandem, si ea quæ inferentur, aliquibus perpauca esse videbuntur, et ideo parvifacienda: non erit sic. Nam sicut Dominus Deus est magnus in D magnis et innumeris, ita est magnus in parvis et in paucis. Satis igitur sit agnoscere, qualiter Dominus Deus universorum, servum ejus Joachim Abbatem, Monasterii Florensis conditorem et ejus Ordinis Institutorem, in vita, in morte, et post mortem plurimis decoravit miraculis. Quæ vero extiterint, ad dicti Joachim Abbatis præconium, Domini Dei nostri Jesu Christi laudem, et Trinitatis Deificæ laudem et gloriam, sub Ecclesiæ Catholicæ et Sedis Apostolicæ et Romanæ fidei perpetua correctione, inchoantur in nomine Domini.

scribuntur miracula,

a ad fidem sanctitatis ejus,

aliqualiter confirmandam

ANNOTATA.

a *Quæ Lucas scripsit, in Commentario de 'imus, et ideo traditioni isti non admodum fidimus: quia neque de Luca quidquam legitur in præcitato instrumento. Auctor* Admirabilia *vocat, et singula singulis numeris inscribit consequenter: ego, servato numerorum ordine,* Miracula *malui appellare. Ipsos deinde Titulos, quos singulis Admirabilibus auctor præfixerat, ad marginem invariatos pro synopsi locavi.*

CAPUT I.

Miracula a vivente Joachimo patrata.

E

Vincula impedita linguæ reserantur

Fuit vir illustris, vita lucidus, et nomine, Lucas; qui Monachus Monasterii Casæ-Marii, ab illius Abbate Gerardo in scribam Venerabilis Patris Joachim, dum ibidem se contineret, traditus fuerat; ubi Calabriam autem repedantibus ambobus, contigit tunc temporis Abbatem de Sambucina viam universæ carnis subire. In quo monasterio licet viri, vita et doctrina celeberrimi, Domino Deo universorum sanctissime militarent; de quorum numero eorum Abbas eligendus erat; omnibus tamen humilitatis intuitu ad hujusmodi subeundum onus se minus dignos ac idoneos deprehendentibus, de consilio *a* Domini Raynerii, inter eos præcipui, Lucas ille ab omnibus in Abbatem expetitur. Ceterum cum ipse Lucas tardioris et impeditioris linguæ vinculo teneretur, tale onus recipiendum penitus recusavit. Non enim immemor erat illius humilitatis propheticæ, asserentis: A a a, Domine, nescio loqui, quia puer ego sum; et alterius etiam Moyseæ assertionis, ad Pharaonem transmittendi ac pro linguæ impedimento recusantis. Verum quia ad onus illud a Domino electus erat, factum est, ut Vener. Pater et Abbas Joachim ad eumdem Lucam epistolam mitteret, qua eum ad curam suscipiendam, ad quam electus fuerat, hortabatur; affirmans, ne de tali impedimento formidaret; nam Dominus benignissimus de remedio provideret. Cum vero Lucas alibi tanti pollicita Patris multoties in veritate sanctitatis expertus esset, Joachim epistola in pectore condita, non de sua, sed de tanti Patris et Dei bonitate confisus, in monasterium de Sambucina devenit. Ubi cum balbutiens ad Fratres sermonem haberet (mirabile dictu!) illico os ejus et vincula linguæ ejus reserantur: unde recte locutus benedixit Dominum Deum Israel, qui per merita Vener. Patris Joachim visitavit et fecit sanitatem linguæ suæ. Ordinatus ergo Abbas, in Sambucina remansit; Religiosi vero, nimio terrore correpti, de pectoris imo laudaverunt Deum, qui talia in talibus viris fieri et recipi mirabilia dignatus fuerat; quin imo omnes qui audierunt circumquaque et metu et lætitia percellebantur, benedicentes et laudantes Dominum in famulis suis.

Vinculæ impeditæ linguæ reserantur:

a

Jer. 1, 6

Ex. 4, 10

F

eidem Lucæ sanitas iterum restituitur.

2 Quemadmodum humana corpora, non ex uno elemento, sed ex contrariis composita sunt; ita sæpissime ea infirmari et alterari contingit. Advenit tamen aliquando, ea infirmitatem et alterationem subire,

A subire, ut manifestentur opera Dei in illis. Nam inter alia dona credentibus a Domino concessum est, quod super ægros manus imponent, et bene habebunt: acsi diceretur, quamplurimi Dei permissione ægrotantes et corporum alterationem patientes, Apostolorum experiendo curationem, Deum benedicent et ad Dominum convertentur, magnificantes eum qui dedit talem potestatem hominibus. Lucas igitur (vel contrarietate urgente, aut Domino hujusmodi ordinante, ut novit ipse) magnis tenebatur febribus, sic ut morti pene approximari videretur; adeoque invalescendi debilitate vexabatur, ut nec carnes, quomodolibet præparate appositas, comedere posset. Joachim autem Dei famulus, viscera caritatis indutus, angustiis talibus et ægritudinibus compatiens, ægrotanti Lucæ caules præparari et apponi jussit eidem; eorumdemque benedictione peracta, inquit; Ede, in nomine Domini, et esto securus. Et quid dicam? Ita ex comestione convaluit, acsi divinum pharmacum seu poculum e cœlo demissum degustasset. Ceterum non est omittendum illud, quod evenit eisdem venerabilibus Joachim et Lucæ, in Trinacriam insulam B una pergentibus. Accidit siquidem ut mense Novembris, itineris cum lassitudine tum hospitii tarditate, mirum in modum Lucas ipse sitiens, de nocte surgendo biberet; idque Joachim pluries compatienter passus, tandem observantiæ zelo succensus, eum Regulæ contra facere illiusque observantiam demoliri, in lenitatis spiritu benigne monuit; addens, eum non debere passione superari; sed ut de bonitate Dei confidens, penitus abstinere curaret. Obtemperans ergo illius præceptis, et precibus ejusdem adjutus, de cetero non sitivit. Iste Lucas tandem, Dei donante providentia, ob præclaræ vitæ meritum, effectus Archiepiscopus Consentinus, fuit ita bonitate celeberrimus, ut si quibusdam recentioribus fides adhibetur, Beatus credatur: in hujus enim Lucæ gratiam ecclesia et basilica Consentina, Imperatore adstante, a sanctæ Sedis Apostolicæ Legato consecrata reperitur, ut in memorato libello nostro latius probatum agnoscitur *b*.

Dæmoniacus per merita sancti Patris liberatur.

3 Quemadmodum teste beato Job, de potestate dæmonis nuntiante, non est potestas in terra quæ comparetur ei; ita attendendum est, quia dæmon, cum spiritus sit, superioris est ordinis et potestatis creaturis horum inferiorum, ubi ea quæ sunt vel corporea sunt vel mixta: est ergo majoris potestatis C corporeis solum vel mixtis, cum spiritus sit, etiamsi creatura corporalis deserviat spirituali ad motum localem. Sed licet potestas ejus maxima existat, non potest tamen uti et exercere illam, nisi Domino Deo permittente. Novimus etenim Satan, ceterorum nequam spirituum et mundi hujus tenebrarum harum principem, non solum animam ipsius beati Job tangere non potuisse, sed nec oviculam ejus, nisi Domino Deo donante: et legionem dæmonum, de corpore obsessi ejectam, nec in porcos, nisi Domino nostro Jesu Christo concedente, intrare potuisse. Deo ergo donante exercet suam in istis inferioribus potestatem, præcipue ad damnum homini inferendum, velut novimus in rebus Ægyptiorum ad eorum damnificationem sævisse. Quandoque etiam in homines ipsos, propter injuriam Deo inferendam, dæmones potestatem et sævitiam operantur: nam cum nequam voluntate et rebelles obstinatione existant, non valentes Deo aliquid mali inferre, hominibus ad Dei imaginem factis nocere procurant. Dat vero Deus dæmoni hominibus insidiari ac officere posse variis de causis, vel propter peccatum ab hominibus perpetratum, et dæmon sævit in peccatorem tamquam in mancipium ejus (nam qui facit peccatum servus est peccati) vel propter augendum patientis meritum, sicut fuit D datus angelus sathanæ, qui colaphizaret Paulum; aut ad alicujus Dei servi patientiam aperiendam, quemadmodum de eodem Job Scriptura testatur: aut ad ipsius Ecclesiæ ædificationem, ut non tantum fide, sed sensibus etiam externis simplices principaliter percipiant, homines a dæmonibus vexari, cum oculis cernant et auribus percipiant dæmonia homines obsidere: tandem ad alicujus viri sanctitatem propalandam; nam cum quis dæmonem a corpore alicujus obsessi dejicit, esse magnæ virtutis et eximiæ potestatis aperitur. Et licet non sit hominis, propter eam quam diximus rationem, dæmonem ejicere posse, sicut patet in Apostolis non valentibus ejicere dæmonium; non nisi in oratione et jejunio profugandum; dat tamen ejicere posse, propter ejus gloriam et ejicientis bonitatem aperiendam. Ut ergo manifestaret Dominus, quanti meriti et sanctitatis Joachim famulus ejus extiterit, accidit in terra *c* Mydæ seu Maydæ, in Neocastrensi diœcesi, filium cujusdam Roberti *d* de Benetta male a dæmonio vexari et torqueri: qui siquidem Robertus, audiens famam viri, misit ad eum, rogans ut ad illum venire dignaretur. Vir E autem Dei Joachim, cum profundæ esset humilitatis et ingentis caritatis, properare non recusavit. Audiens vero ac cernens tandem vocationis causam, ne hujusmodi dæmonis ejectio viribus aut sanctitati ejus adscriberetur, in monasterium de Curatio, ubi tunc Pater et Abbas extabat reversus, rem Fratribus et Religiosis adaperiens, per triduum orationem ad Deum fieri pro tali necessitate omnibus imperavit. Iterum denique Maydam repetenti, ilico puer est humiliter præsentatus: et ecce confestim coram omnibus acriter a dæmone correptus est. Venerabilis autem Abbas Joachim, ad modicum orationi se donans, in nomine Domini nostri Jesu Christi immundo spiritui imperavit: quo mox dejecto et absistente, adolescentulum ab eodem liberatum reddidit patri suo. Demum cum omnium qui aderant et viderant admiratione, et gratiarum actione ad Dominum, in monasterium suum reversus, omnibus extitit admirabilis.

A. JAC. GRÆCO EX MS.

Religiosus per merita B. Joachim a tentatione liberatur.

4 Etsi tentationes variis ex causis hominibus evenire contingat; illæ tamen præcipue, quæ a dæmone, ad auferendam homini beatitudinem immittuntur, valde pertimescendæ sunt. Sicut enim quondam patribus in deserto, a cupiditate sua allectante F atque abstrahente, tentari accidit; sic ut nauseato manna, ceparum et alliorum amissionem et carnium ollas deflerent (unde in terram promissionis aditus merito denegatus fuit) ita pariter, si quando aliquibus a Domino Religionis ingressus conceditur, vigilandum nimium est, ne dæmonis tentatione recedentes ab ea, se indignos ad glorificationem constituant. Non enim adultis ad glorificationem devenire conceditur, nisi (teste Apostolo) per quosdam gradus: sicut scriptum est, quos prædestinavit, hos et vocavit. (Rom. 8, 30) Vocatio ergo ad fidem, et ingressus ad Religionem, gradus est ad glorificationem, tamquam ad finem et effectum prædestinationis. Quando autem ab aliquibus a Fide seu Religione propter tentationem dæmonis fit egressus, magnum est signum reprobationis. Propterea, contra hujusmodi tentationes, valde vigilandum et colluctandum est: sicut accidit cuidam Monacho in cœnobio de Sambucina. Hic vocabatur Maximus; et dum novitius adhuc militiæ religiosæ iter ageret et arma indueret, magnam recedendi tentationem patienti, manus Domini præsto fuit. Contigit siquidem ad dictum monasterium Ven. Abbatem Joachim devenire: quo ibidem discumbente Frater Maximus, tanti Patris sanctitatem cogitans, inquit intra se: Si

A. JAC. GRÆCO EX MS.

A Si de pulmento paropsidis, in qua manus B. Joachim intingit, haberem et comederem, a tentatione diu perpessa liberarer. Joachim autem divina illico præventus gratia, agnito Fratris desiderio, et vasculum porrexit et ferculum obtulit: quo degustato factum est, Domino cooperante, ut penitus a tentatione maxima Maximus liberaretur. Qui denique in vitæ sanctitate perseverans, dicere consueverat: Sancti escam Abbatis degustans, ab esca dæmonis liberari promerui; et talia passim cunctis in cunctorum admiratione ad Dei gloriam enuntiabat.

Adolescens ad Christi militiam vocatur,

5 In Aquitania et civitate Aquæ Augustæ, vulgo Bajonæ, quidam adolescens, cui nomen erat Joannes, spiritum sortitus est bonum, per quem erat docilis et amabilis valde: et quia rebus exuberabat temporalibus super omnes concives suos, in bonitate et caritate sua Religiosos hospitari consueverat, a quibus verbum Dei mirum in modum audire exardescebat. Ceterum, qui verbum Dei audientibus et facientibus illud beatitudinem pollicetur, eidem Joanni, sicut et hospitalitatis, ita pariter et devotionis donum contulit. Propterea quotidie, ad divina Officia exhaurienda, Cathedralem ecclesiam ingrediebatur. B Quodam vero die evenit, dum Chorus pedes ejus dirigi in viam pacis decantando expeteret, eumdem flexis retro altare genibus auscultantem, in spiritus suavitate demorari, et ibidem oculis manibusque sursum erectis ecstasim quodammodo perpeti. Nam ecce (mirabile dictu) visum est illi cœleste convexitatem aperiri, et se oculis conspicere

et sub disciplina beati viri coronatur.

Dominum in majestate apparentem. Ceterum quia anima ejus quæsitum Dilectum invenerat, in miram conversa dulcedinem, nihil aliud ultra inde curabat. Affectans interea sanctissimæ invocationem Trinitatis, audivit vocem de cœlo dicentem sibi: Si vis ad vitam ingredi, vade ad Joachim Abbatem, et quidquid præceperit facito. Cui adolescens, Abacuc imitatus, respondit; Domine, Joachim nec vidi nec novi. His autem dictis visio prægustata disparuit: verumtamen qui vocem dederat, intellectum præbuit. Relictis ergo omnibus suis, Romam festinanter adivit; et inde, Cardinalis Bajonæ ejus propinqui eruditione edoctus, ad virum Dei Joachim in Florem devenit. Quomodo autem sub disciplina tanti Patris Religionis habitum susceperit, et viam mandatorum ejus cucurrerit, et sancto fine quieverit, in libello nostro jam memorato e monstratum est.

e

C 6 Inter cetera ad humanam creata servitutem et obsequium, animalia præstant, sicut sensu hominibus proximiora: unde fit, ut possessione belluarum incolæ mundi hujus non parum glorientur, et valde de illarum perditione doleant. Novimus propterea sæpe, propter usum hominum et eorum juvamen, itidem animalibus opem et auxilium præstitum esse a Sanctis. Divus namque Bernardus animalia a peste liberavit, eo quod humana ex eis corpora infirmantia reficiebantur. Non ergo spernendum est, quod famulus Dei Joachim in animali

Animalia etiam viri Dei sanctitate curantur.

stupendum admisit. Accidit siquidem vice quadam, servum Christi Jesu Joachim Sylam Consentinam pertransire, ubi nocte superveniente divertendum ei fuit et hospitandum in villa cujusdam Jordani de f Madara, a quo fuit nimia amabilitate et caritate susceptus. Colligatis vero prope equis hospitantis et hospitis, dum se ad invicem non paterentur, et Jordani equus se alio convertere niteretur: incidit in stipitem præacutum, ita ut interiora de corpore exirent. Qua de re Venerabilis Abbas nimium tristis effectus, si aliquo remedio equo subveniri possit anxius procurabat. Quo agnito hospes, hilari vultu, ne de hujusmodi casu tristaretur, Abbatem verbis dulcibus deprecabatur. Visa tandem tanti viri anxietate, fidenter ait: Si equo compateris, signa illum, D et sanabitur. Ac quid mirum? Attenta fide et devotione hominis, in Domino confisus Joachim, Crucis signo equum signavit, et illico ex vulnere convaluit. Ideo accepit omnes timor, qui viderunt et audierunt; et gloriam Deo dederunt, qui non tantum hominibus, sed etiam propter illorum consolationem et devotionem, per servum ejus tam insolite et stupende belluis sanitatem restituit.

ANNOTATA.

a Raynerium de Pontio *vocat Gregorius cap.* 41. *Forte* de Pontia *scribere voluit, et conjectavit ipsum esse, qui ex ista insula Joachimo socius adhæsisse dicitur num.* 20.

b *Scilicet Sect.* 41, *ubi Nicolai Episcopi Tusculani Legati instrumentum integre refertur, cum aliorum novem Episcoporum subscriptionibus, anno* 1222, 3 *kalend. Febr. Indict.* 10: *quod et apud Ughellum totum legere est. Is autem qui* Lucam Beatum *scripsit, Marafiottus est in Chronicis Calabriæ lib.* 4 *cap.* 19, *ubi fere omnes hic nominati discipuli Joachim vocantur* Beati, *absque ulla probatione cultus.*

E c Mydæ, *seu* Maydæ *oppidum, olim* Melanium, *inquit Gregorius, Calabriæ ulterioris, qua illa inter sinus Scillaceum Hipponiatemque arctissima est, ad Amatum flumen: distans a monasterio Floris circiter* 30 P. M. *et ultra Neocastrum ad milliaria* 8.

d *Addit idem ipsius* Maidæ, Cortalis; Corigæ, Petrei, atque Jacorsi *Dominum fuisse hunc Robertum.*

e *Num.* 28, *et plenius in opusculo* 30. *Bonatii.*

f Mandaram *ubique scripsit Gregorius.*

CAPUT II.

Alia beneficia viventis Joachimi meritis imputata.

Sanitas claudo per virum Dei restituitur.

Tempore quo vir Dei Joachim magnæ apud homines erat sanctitatis, et plurimæ apud Dominum bonitatis, contigit sororem ejus infirmari, vocatusque est Abbas ad eam. Properans ergo ad illam, magis animæ quam corporis sospitate attenta, inter alios qui honoris et venerationis intuitu adventum ejus prævenire curabant, illumnet Jordanum præmemoratum festinanter obviam habuit. Ceterum priusquam ad invicem oretenus salutarent, Deo permittente, Jordanus ab equo cadens, pedem sibi extorquendo contregit; ita ut nec ceterorum auxiliis sese aliquo convertere posset. Interea occurrente famulo Dei, cujus sanctitatem jam expertus fuerat, instanter et humiliter ab eo signari poposcit. Servus F autem Christi, vehementi ejus dolori compatiens et in Dei pietate confidens, supplicantem sacrosancto Crucis munivit signaculo, et mox in pristinam sanitatem restituit. Sanus ergo effectus, de terra prosiliens, sanatorem suum comitabatur, præ lætitia et devotione seipsum non capiens: cetérisque conjubilans effundebatur in gratiarum actione et Dei laude, qui non tantum in brutis, verum etiam in corpore ejus, mira per servum ejus operari dignatus fuerat. Ceteri vero, attonitis auribus vultibusque immutatis, in amborum comitatu grates Deo egerunt, dicentes, Quia vidimus mirabilia hodie.

8 In territorio et pago civitatis Tabernæ, modo a Trebernæ, erat quidam, cui nomen erat Leo, natione Græcus et moribus. Hic in corde suo posuerat et ore protulerat, donante uxore, se mundo valefacere velle: erat siquidem Sacerdos, et Græcorum more uxorem de eadem generatione habebat: mulier autem illa guttæ morbo atrociter laborabat. Medio vero tempore evenit, ut illac prætereuntem virum

A virum Dei Joachim Leo obvium haberet, quem caritatis intuitu ad hospitandum domum suam introduceret. Ceterum infirmans mulier, nescio qua præventa gratia et spiritu edocta, ad Abbatis introeuntis pedes devoluta illosque amplexans, tales prorupit in voces : Domine, si vis, potes me sanare. Cui vir Dei, pietate incalescens, ait; Credis quod ex Dei munere possum te sanare? Et illa : Utique, Domine, credo. Admirans ergo servus Jesu Christi, erectis ad Deum sursum manibus, ac demum super mulieris infirmæ et deprecantis caput impositis, in eodem sanctissimæ Crucis peracto signaculo, dixit : Vade mulier, fides tua et devotio tua te salvam fecit : et sanata est mulier ex illa hora. Qui autem viderunt et audierunt, gloriam Deo protulerunt, experientes inposterum mulierem illam numquam et nusquam consueto morbo vexatam, sed perfecta sospitate potitam, in devotione et gratiarum actione dies continuasse suos.

Mulier ad beati viri deprecationem convaluit.

9 Cum servum Dei Joachim, comitantibus Petro et *b* Bonifacio Monachis, *c* Longobuccum gratia conficiendorum calicum *d* devenire contingeret effodiebatur siquidem in terra illa tunc argentea *e* minera) die qua perventum est illuc, cataractæ cœli ita apertæ sunt, ingenti aquarum inundatione subsequente, ut nulli de terra illa egredi penitus concederetur. Neque in hoc firmatum est. Per septem namque dies inundatio aquarum ita prævaluit, ut in ipsa terra tres domus diruerentur, in quarum una, veluti filii Job, septem homines demergerentur : in flumine autem, personæ decem et octo necatæ sunt. Hinc omnes, proximam atque evidentem necem expectantes, pariter ad virum Dei confugiebant; et ex pectoris imo confitentes peccata sua, dolentes misericordiam postulabant. Servus vero Dei Joachim, ut contritio eorum fructuosius ac magis augeretur, recipere eos quodammodo dissimulabat. Septimo tandem die, de inexstinguibili Dei pietate confidens, consequente eum omni populo, ad ecclesiam devenit; in qua Venerabilis Abbas, ad eumdem populum concionem habens, acriter ac dure illorum non memoranda crimina incusans, timorem et dolorem in ossibus eorum incutiebat. Promittentibus autem eis de cetero emendationem, etiam juramento vallandam, non tantum de criminibus non perpetrandis, ad quod neque ad loca facinorosa accederent, imo vitia pullulantia inter illos pro viribus extirparent; factum est, adhuc durante concione, ut aliquis ab ecclesia egrediens diem clarescentem
C aspiceret, tenebrasque pluviarum serenitate advenientе desistere : unde præ gaudio exclamare auditus est; Ecce dies clarescit, ecce dies clarescit : et ita clamans intrando, ecclesiam personare fecit. Abbas denique Dei famulus, prædicatione completa, intonuit hymnum, Veni creator Spiritus : quo subsequentibus Clericis persoluto, septem Collectas Domino Deo pro gratiarum actione decantavit. Exeuntes ergo, diem serenum sole irradiante meruerunt. Ceterum decurrentibus adhuc aquarum inundationibus, die illa Abbas et comites illinc abire non valuerunt. Pusilli interea, metuentes inundationem pluviarum forsitan reversuram, humiliter supplicabant, ut illic per dies aliquot commorari dignaretur. Abbas autem, de Dei pietate confisus, remanere spondendo securos esse prædixit : et sic die octavo, quamplurimis eum comitantibus, in gratiarum actione deventum est in Florem.

Permagna aquarum inundatio viri Dei concione sedatur.

10 Non tantum Dominus Deus, a quo bona cuncta procedunt, in elementis et hominum corporibus, per servum ejus Joachim mira operari dignatus est; verum etiam in animarum potentiis, quemadmodum factum est in Religioso, ætate grandævo, moribus et vita venerando, beatum virum pro rebus monasterii ab illo egressum comitante. Hic in itinere, et D animo et vultu, mœstus ac tristis tenebatur : cui beatus Joachim inquit; Frater, quare tristis incedis? At ille : Psalteriorum oblitus, cum Psalmos memoriter non teneam, te in Officio persolvendo et in vigiliis Matutinis adjuvare nequibo. At Pater sanctus, Esto alacri animo, et corde securus : nam Dominus providebit. Sed quid dicam? Per merita et intercessionem B. Joachim, ita Frater ille cum eodem Psalmos et Officium memoriter recitavit, ut numquam in ipso codice aliter se persolvisse recoleret. Ideo devotus et gaudens cogitabat, qualiter manus Domini erat cum beato Patre Joachim : et demum adstando tremens, tanto viro et Deo grates retulit : quia Dominus, cum sit lux indeficiens, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, lumen eidem intellectus præstitit, et memoriam ejus, ad sui laudem et gloriam, roboravit : unde de cetero intellectu illustratus, memoria roboratus, voluntate inflammatus, propensius opus Dei explens, in divinis laudibus perseveravit.

Illuminatio intellectus meritis Joachim religioso donatur

A. JAC. GRÆCO EX MS.

11 Non tantum semel Dominus, in loco uno, et unius actione rei, famulum ejus magnificare dignatus est : verum iterato consimilium operatione admirabilem reddidit: Evenit siquidem, ut Venerabilis E Pater Joachim in jam memoratam Mydæ terram deveniret : cujus cives, alias virtutem et gratiam, quibus beatum Virum decoraverat Altissimus, experti, alterum a dæmonio vexatum obtulerunt; rogantes, ut ei manum imponens, ab immundo spiritu liberaret. Ceterum, cum propter consimile opus idem Joachim ad monasterium redierit, ad jactantiam et gloriam inanem profugandam, ne illum regressum attentaret, subjungunt : Nos scimus et credimus, quod Dominus, per tuam intercessionem et preces, potest filium nostrum de manibus dæmonis liberare. Abbas ergo Venerabilis, agnita necessitate illorum et fide tantorum perspecta, nec non eorumdem precibus confossus, sese ad modicum orationi donavit. Et ecce, in nomine Domini manu imposita dæmoniaco, sanum confestim ac liberatum factum reddidit matri suæ : unde per regiones illas divulgabantur omnia facta hæc, et omnes tenuerunt, Joachim *f* Abbatem, magnum esse coram Domino. Posuerat siquidem signa sua in eo, et prodigia ejus in terra eorum : et videntes qualiter potestatem haberet super spiritus immundos, laudabant Deum in corde eorum, cernentes per illum, quomodo, quem ab eis contigerat vexari, curabatur.

Dæmoniacus item ad viri Dei precationem liberatur.

12 Quanta Dominus gratia noscendi futura ser- F vum suum Joachim prævenerit, diffusius in libello nostro demonstravimus : nunc vero memorabile dignum intermisceamus. Factum est namque, cum Joachim esset juxta Propheticum, Vir bonorum desideriorum, quod demonstrata sunt ei, quæ ventura erant. Nam dum vice quadam Ven. Pater cum Raynerio ejus Monacho, probitate et ætate venerando, quodam in loco deambularet; deventum est ab eis ad ecclesiam veterrimam, prope cujus parietem plurimis cum aliis consederunt. Cum ecce sermo Domini ad Joachim servum ejus factus est, ut confestim illinc absisterent : nam ex templo paries casurus erat. Surrexit ergo, et ait : Festinanter hinc discedamus, nunc enim paries iste diruetur. Et ecce (mirabile visu) vix recedentibus illis, paries corruit, cunctis remanentibus illæsis. Ex quo jam videntes se absolutos periculo, se præ lætitia non capientes et mirabundi, genu flexo gratias Deo et servo ejus egerunt; et de cetero sicut Prophetam, non solum corde tenuerunt, verum ore passim eum prædicaverunt.

Viro Dei nuntiante futura, plurimi a morte liberantur.

13 Magnus Dominus et laudabilis nimis, qui non solum dedit homines servi ejus sanctitatem admirari,

A rari, et in admiratione recolere, verum etiam ipsa animalia bruta obtemperare mandavit; sicut noscitur evenisse tempore quodam. Colloquente namque famulo Dei Joachim in cœnobio sancti Spiritus de Panormo, cum Alexandro illius Venerabili Abbate, de rebus valde ad rem pertinentibus; gracilla quædam, prope ac procaciter, eos vocibus infestare non desistebat. Sed vir Dei Joachim, humili impatientia gracillæ comminans, inquit : Heus, tace : tuumne tanti es venditura fimum? abscede hinc. Et ecce illico, acsi intellectum habuisset humanum, deposita cum capite voce, tantum jubentis voci nec strepentis obtemperavit imperio. Interea Alexander Abbas, admiratione plenus, laudavit Deum in corde suo; considerans qualiter intellectu carentia, quandoque hominibus dociliora, parendo servis Dei exhibentur; sicut scriptum est de eis : Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui. Israel autem me non cognovit. Verumtamen viro Dei non tantum animalia pusilla in memorata civitate Panormi, verum etiam Reges ejus cum omnium admiratione paruerunt : qualiter namque Constantiam Imperatricem B ibidem humiliaverit, diffusius in opusculo nostro videndum relinquimus. Pro nunc, ad gloriam Dei et laudem Domini nostri Jesu Christi, sciatur, velut de munere ejus, et animalia pusilla et Reges magnos humili Servo Dei Joachim obtemperasse.

A Jac. Græco ex MS. *Bruta animalia servo Dei parent.*

Isa. 16, 3

14 In castro seu terra Sylani, nunc Scigliani divulgata, in ea parte quod Dianum appellatur erat quædam mulier, luna in horoscopo existente, caduco morbo valde laborans : quæ audiens sanctitatem et famam B. Joachim, in Curacensi monasterio, constituto in territorio prædicti castri, tunc Abbatis; pro recuperanda sanitate, devotione ingenti et humilitate maxima, eidem supplicabat. Cui beatus Pater, ut ad monasterium commemoratum de Curatio curaret devenire, respondit. At totum hoc factum est, ob vitandam inanem gloriam; ne illius curationis gratiam homines beato viro adscriberent. Accessit ergo in devotione mulier, atque ad ostium monasterii se continens, promissæ benedictionis gratiam præstolabatur. Vir autem Dei, ea qua erat humilitate donatus, ad hujusmodi infirmitatem tollendam tale remedium adhibuit. Sanctorum Reliquias, numerose in dicto monasterio asservatas, qua decuit ac debuit veneratione, assumpsit; et jam dictam mulierem lunaticam, ante fores præstolantem, cum C amborum devotione ex ablutione potavit; unde, Dei Sanctorumque et servi Domini munere, factum est, ut statim sanitate percepta, quæ ægrotans accesserat, incolumis ad propria remigraret. Quatenus autem eisdem Syllanensis Crucis apparentis, non autem existentis, Abbas Vener. Joachim mysterium enodaverit, ut de cetero non appareret, in sæpius memorato jam opusculo nostro prætactum est, in nomine Domini.

Mulier de gravi morbo viri Dei auxilio convalescit.

15 Deus ultionum Dominus, Deus ultionum, qui pro famulo suo Joachim juste et condigne vindicavit in Joanne Abbate Curatii. Hic Joannes, adhuc Monachus, sub magisterio sancti Patris fuerat secundum formam Regulæ beatissimi Patris Benedicti Abbatis; et, sicut Pater unicum amat filium, ita eum diligebat. Quodam vero tempore accidit, ut jam magister a didascali instructione absisteret; unde pro condignis rebus Joachim ad Joannem epistolas mittere necessarium fuit : quas ille, admonitus ab admonito ægre ferens, in conventus necessaria communia epistolas dejecit. Dominus autem vindictarum, impatientis temerarium ausum digna ultione redarguit. Percussit siquidem Joannem eumdem in posteriora : cujus opprobrii morbo (ut ipsemet fatebatur) usque ad mortem laboravit, idque digne perpeti profitebatur : malens cum rubore suum propalare pec- D catum, quam merita tanti Patris occultare : et quia ut Patrem pium attendere recusavit, ideo verberantem magistrum fuit venerari coactus.

Contemnens monita viri Dei graviter punitur.

ANNOTATA.

a Trebornam *olim* Trischenem *dictam vult Gregorius, estque Calabriæ ulterioris, inter Coracium et Simerinam amnes, millibus passuum ab Ionio mari duodecim.*

b Bonacium *idem legit : Calabris fortassis usitata contractione.*

c Longobuccum *est oppidum ad Triontum flumen, pari 15 milliarium intervallo a Consentia urbe et prædicto mari Ionio, versus Euronotum tenendo iter.*

d *Addit Gregorius,* pro Aquavivæ sui Ordinis monasterio.

e Minera, *id est Vena metallica, sic dicta a Teutonico* Mine; *quod nunc Italis, Hispanis, Francis, Anglisque commune, ductum quemvis subterraneum significat : hinc* Mineralia, *metalla, inde eruta.*

f *Addit Gregorius* Curacii Abbatem, *ideoque hoc miraculum refert cap. 21, inter patrata antequam Florense monasterium conderetur.* E

CAPUT III.

Miracula ante et post Translationem Corporis facta.

Quam suaviter ac feliciter Venerabilis Abbas Joachim die trigesima mensis Martii, in Grancia S. Martini de Jove, nunc de Canale, juxta Petræfittæ oppidum spiritum Deo reddiderit, in præfato opusculo nostro latius commemoravimus. Ipse etenim, sicut fuerat servus Christi Domini Jesu ferventissimus, ita in ejus transitu velut invitatus ad epulas, suavi agone susceptus ab eo, de laboribus coronari promeruit. Concurrentibus itaque in ejus transitu quamplurimis cum Abbatibus tum Monachis, eos ad munera caritatis et pacis exequenda vehementi allocutione instruxit, illisque pariter in Domino benedictis, uni tantum benedicere recusavit : nec id propter amoris aut caritatis defectum renuit; sed ut ille super impietate ac scelere suo humiliter compungeretur. Scriptum namque est, Benedictio Domini super caput justi : et iterum, Prov. 10, 6
Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio Domini super vos, benediximus vobis in nomine Domini. Et iterum : Non est pax impiis. Et licet Dominus Judæ se tradenti osculum non negaverit, ei tamen a satana inhabitato non benedixit : verum scandens in cœlum, centum et viginti discipulis ejus amore flagrantibus, benedixit. Joachim tandem Reverendorum Dominorum Abbatum Curatii, Sambucinæ, et sancti Spiritus deprecatione et lacrymarum imbre pulsatus, non benedicto sub conditione benedixit : et deprecantibus causam ejus examinandam reliquit, ut animæ ejus in timore remanentis saluti forsitan provideret. Hic Frater, nulla contritione mollitus, post transitum Viri sancti in monasterium de Curatio repedavit : et factum est, ut nocturno tempore eidem in cella se continenti, exin terribili aspectu increpans, et ad emendationem provocans, facinus ejus exprobrando, Joachim Abbas appareret. Nec quidquam egit, nisi quod de mane consurgens, quod illi de nocte evenerat, senioribus retulit. Subsequente autem nocte Frater ille in dormitorio clamans, omnes pariter consurgere fecit : qui inventus denique demens ac phreneticus, fuit in infirmitorium adductus : ubi nihil aliud ore proferebat, nisi quod ingeminabat : Heu me

Extrema manduta beati viri spernens, atrociter corripitur.

Ps. 128, 8

Is. 48, 22

E

A me! quia peccavi in servum et filium Virginis. Idque Fratres intellexerunt, eumdem facinoribus suis, post Dominum, servum ejus Joachim, Virginis gloriosæ devotissimum famulum, offendisse; præcipue quia ad ejus admonitionem se corrigere recusavit. Nec mirum: nam B. Gregorio teste, Dominus quos diu ut convertantur tolerat, non conversos durius damnat. Et sic miser ille, qui placidam correptionem respuerat, duriori sub vindicta in correptione remansit.

Mulier per merita sancti viri ab ophthalmia liberatur.

17 Erat mulier quædam, neptis Jordani de Madara, de quo supra meminimus: hæc dum gravi oculorum dolore, ab aliquibus ophthalmia nuncupato, dire cruciaretur, jam de salute desperabat: adhibuerat siquidem sibi innumera cum medicorum tum muliercularum (ut earum moris est) remedia; ex quibus nullo juvamine habito, in ærumnis et doloribus moritura jacebat. Patruus tandem, qui B. Joachim viventis in se et aliis merita et sanctitatem expertus erat, ægrotam sic admonere curavit: Procura, filia, in Salvatoris gloriam et B. Joachimi laudem, Sacrificium devote offerri: et confidens juvaberis? Quid plura? Sacrificio ab ea juxta B monita in mira devotione expleto, oculorum lumen et integram sanitatem recepit: quod beneficium, Dei munere acceptum, nec silere potuit, nec celare valuit: nam sicut externa fuerat illustratione potita, ita interna devotione accensa, passim prædicabat, se per merita B. Joachimi, et lumen oculorum accepisse, et de gravi infirmitate convaluisse.

In translatione corporis B. Joachim infirmus sanatur.

18 Sicut, uti prætactum est, in Grancia S. Martini Vener. Pater Joachim spiritum debitum cælo refudit; ita sarcina corporis ejus per aliquot annos ibidem in plurima veneratione remansit. Placuit tandem Patribus Florensibus, e loco jam memorato, ergastulum tanti Viri in monasterium de Flore, id est, ad S. Joannem transferre. Ad hujusmodi ergo Translationem, cum honoris tum devotionis et dignitatis gratia, cum Religiosis quam plurimis tres sanctæ opinionis Abbates concurrerunt: accensisque luminaribus ac vestibus religiosis indutis, ad corpus detegendum atque tangendum deventum est. Dominus autem Deus, ut comprobaret, quia erat et fuerat placita ei anima illius, et qualiter etiam corpus illud templum Spiritus sancti exstiterat, miro Translationem illam spectaculo honorare dignatus C fuit. Unus siquidem dictorum Abbatum, cui nomen erat Gulielmus, quartanario morbo laborans, licet corporis viribus mirum in modum destitueretur, sedulo tamen pro devotione tanti Patris illuc se adduci curavit. Tangens ergo Gulielmus Abbas devotione non modica Beati Joachimi corpus, non tantum a quartanæ morbo, verum etiam ab ægritudine stomachi extemplo convaluit. Ad cujus rei eventum quis explicare sufficeret admirationem et lætitiam, non solum sanitati restituti, sed et cunctorum tum monachorum tum secularium, qui illuc convenerant? Cognoverunt enim Dominum, ejus famulum Joachim, in vita, in morte, et post mortem, signis et virtutibus decorasse. Peracta tandem cum divinis laudibus et exultatione corporis Translatione, illud in cœnotaphio Florensis ecclesiæ, jam ante ad ostium sacristiæ in capella beatæ Virginis parato, deposuerunt. An autem nunc usque ibidem requiescat, mihi compertum non est: vidi vero partem aliquam ossium illius, in cassula Sanctarum reliquiarum, in magna devotione asservari. Nec extra rem talia dicuntur: quoniam existente in sepulcro illo corpore sancti Patris, Dominus plurima mirabilia per illud ostendere dignatus est: de quibus, etsi non de omnibus, breviter tamen, prout ipse Dominus dederit, enuntiabimus cunctis devotis qui auscultare desiderant.

19 Antequam ad cetera pauca accedamus, præmittendum est, qualiter Dominus servis ejus, de latronum periculo liberando, subvenerit: quod utique ita evenit. In præfatam S. Martini Granciam advenerunt furandi causa prædones, ut cuncta vastando popularentur. Intrantibus ergo, et ibidem omnibus ad libitum devolutis, ad locum ubi sancti Viri corpus quieverat, et ubi propter reverentiam ejus adhuc lampades coruscabant, deventum est. Fratres ergo, in loco illo se continentes, humili cordis compunctione, beato se viro commendare cœperunt: unde ex Domini et servi sui Joachim gratia factum fuit, ut quamvis illuc aditus et janua pateret, intrare intentes minime valerent. Nec ad talis impedimenti bonum emolliti, illorum imitatores devenerunt, qui ad alligandum Dominum accedentes, quamvis verbo solo in solum prosternerentur, numquam conversi fuerunt. Nec mirum: quia tale genus hominum nec miraculis flectitur, nec minis emollitur. In sua ergo perversitate maligna remanentes, inde inanes absistendo abierunt. Quo viso Fratres magnificaverunt Deum, ab incursu et invasione malorum eos liberantem, et tam ipsi, E quam ceteri qui audierunt, aiebant: Terribilis est locus iste; qui invius malis, et pervius bonis, ad invocationem sancti Patris extiterat. Meritoque in eum de cetero non nisi magna cum devotione appropinquare audebant: ex quo magis ac magis divinus honor et servi ejus devotio augebatur. D

A JAC. GRÆCO EX MS.

Latrones viri Dei tutamine coercentur.

20 Perbrevem usque modo narrationem fecimus de aliquibus mirabilibus, quæ Dominus per servum ejus Joachim indicere dignatus est: nunc autem perpauca addemus, peracta post obitum ejus. Nam postquam corpus beati viri in monasterio Floris conditum est, Deus de bene in melius prospexit super domum illam die ac nocte. Inter alia siquidem evenit, ut Religiosus, cui nomen erat Thomas, peroptime artem callens lignariam, adeo pessime lumborum vexaretur dolore, ut non tantum super pedes non posset consistere, at penitus cubare astringebatur: nec hujusmodi cubatione contentus erat, verum lamentationibus et stridoribus cunctos compatientes infestabat. Deus vero, qui non obliviscitur clamorem pauperum, cum patientia eorum non periit in finem, opportunum patienti remedium ministravit. Inspiravit siquidem menti ejus, ut se ad sepulcrum Beati Joachim deferri confestim procuraret: quo expleto et fusis precibus, mox insperata F exoptataque sospitate potitus, in devotione maxima et Dei laude, prædicare solebat, Joachim sibi commissos nullo tempore dereliquisse; imo, sicut in sanitate, ita et infirmitate, a Domino opportuna et vera auxilia ministrasse.

Monachus ad sepulcrum viri Dei sanitati restituitur.

21 Bonum est nos hic esse: faciamus ergo transitum ad reliqua quæ Deus ad sepulcrum, imo sarcinam servi ejus, dignatus est efficere miracula. Sciendum ergo est, qualiter die quadam (more Ordinis ex statutis Regulæ) laborantibus Monachis, Novitius erat inter eos. Hic, ut demum ore proprio aiebat, cum pudore ad necessaria naturæ exire adstringebatur. Verum, cum simplex ac verecundus esset, pro necessitate hujusmodi ab adstante Magistro nec veniam petere, nec ab aliis segregari ausus est. Adstrictum ergo mirum in modum necessitate illa, interius tandem rumpi necessarium fuit: intestino propterea et lætali dolore cruciatus in cœnobium deportatur, ubi imminentem ac proximam mortem præstolabatur. Deo autem inspirante ceterisque suadentibus, factum est, ut ad sepulcrum B. Joachimi conduceretur: ubi precibus lacrymisque profusis, corpore prostrato, ab eo auxilium supplicabatur. Illius vero Deus nec dolore nec pudore despectis, illico, semotis omni periculo et dolore, novitium

Novitius quidam item ad sepulcrum beati viri convalescit.

A. JAC. GRÆCO EX MS

A vitium Fratrem convalescere dedit. Nec ignaviæ homo ille carpendus est, qui tanta gratia dignus fieri promeruit : nam priscis in Patribus tanta patientia, timor, et humilitas redundabat, ut non tantum in supervacaneis, verum nec in necessariis, citra facultatem a seniore obtentam, quidquam audere præsumerent : et ideo Dominus quasi holocausti hostiam accipiebat eos. Unde merito dicere poterant ; Transivimus per ignem tribulationis, et aquam tentationis, et eduxisti nos in refrigerium consolationis : ut patet jam in Mirabili prænarrato, et patientiam Fratris, meritum Patris, et Dei auxilium enuntiante.

a

22 Homo quidam de Castro *a* Cuccurii, cui nomen erat Basianus, dum optima et consueta gauderet valetudine, repente infirmitate corripitur, ita ut, doloribus et periculo constringentibus, de sanitate amplius habenda quodammodo desperaret. Interea (Deo dante) beati Joachim memoria reminiscitur, et qualiter præsto erat omnibus invocantibus eum, beneficia et juvamina inferendo. Sperans ergo per merita tanti viri se convalescere posse, multorum auxilio ductus in monasterium Floris, in eo ad sancti Patris sepulcrum advenit. Cum ecce (mirabile dictu!) acclivi supplicatione peracta, de tam iniqua infirmitate convaluit : et qui tantorum deportatione et constipatione devenerat in laboribus et ærumnis associatus, per se et gaudens in sanitate rediit. Accepit autem omnes timor; et magnificabant Deum, qui fecerat misericordiam suam cum illo, et congratulabantur ei cæterisque dicentibus, quomodo vir Dei factus fuerat adjutor omnibus in tempore tribulationis : unde et domus Floris confluentes pro consimilibus undique excipiebat. Videbant siquidem tam suaves et saluberrimos fructus ex fructifera et salvifica radice illa pullulare, ut non immerito properarent ad eam, videntes signa quæ fiebant super his qui infirmabantur.

Item in eodem sepulcro sanitas recipitur.

B

23 Ut ille, qui est Deus benedictus in secula, qualiter anima et corpus servi sui Joachim pergrata et lucerent, mundo et fidelibus suis aperiret ; per merita ejusdem et animis et corporibus est dignatus sanitatem restituere. Inter alios autem qui hujusmodi favoribus digni effici meruerunt, fuit quidam Roggerius nomine, qui insaniens et furiosus, omnesque in fugam convertens, omnibus timorem non modicum incutiebat. Dum vero Religiosus quidam, insanientis quoque nomine nuncupatus, et sancti Viri alumnus, Consentino in agro olivas colligeret ; ecce insano superveniente a cunctis acclamatur, ut Roggerius a Roggerio cavens se custodiret. Religiosus tamen, quia pius et religiosus erat, nec timore corripitur, nec in fugam convertitur; quin immo insanienti benignus occurrit, illumque ad hospitium ejus blande adducens, per biduum retento necessaria ministravit. Demum Frater, Christi Jesu Domini nostri misericordiam attendens, et Beati Joachim merita pernoscens, particulam veterrimæ tunicæ tanti Patris insanientis Roggerii Pileo consuit, et capiti ejus fidenter imposuit. Sed quid referam? Ad contactum vestimenti Beati Joachim Roggerius insanus resipuit, et sanus evasit. Cognoscens ergo tanti beneficii munera, ne gratiæ consecutæ immemor videretur Roggerius olim furens, apud Roggerium Monachum eodem multo tempore ministrando remanere curavit ; et diebus ac noctibus Deum benedicere non desistebat, qui per merita Beati Joachim, et discursum illi restituit et ab omni insania et insanientis improperio liberavit.

Insanus per merita beati viri recipiscit.

C

24 In monasterio S. Joannis de Flore, quidam nomine Amatus, in devotione plurima et cordis compunctione maxima, juxta Florensis Ordinis statuta habitum Religionis induens, se Domino militaturum demonstraverat. Diebus autem quibusdam transactis, illius fraude, qui saluti hominum invidet et quieti ; habitum Religionis assumptum exuit ac dimisit. Quod videns Domnus Roggerius de Apriliano, Monachus miræ devotionis et perfectionis magnæ, qui etiam sæpissime Beati Joachim sanctitatem expertus fuerat ; et non patiens oviculam Domini, angendam a lupo, et jam oberrantem, deperire, eidem Amato vinum exhauriendum et gustandum, in justitia et sanctitate Beati Joachim attendendo, misit : quo hausto, a Domino veritatis et sanctitatis auctore pœnitendi gratiam accepit. Dolens ergo et pœnitentia ductus, regularia indumenta, quæ deposuerat, in perpetua stabilitate resumpsit. Itaque tandem, toto suæ vitæ tempore in monastica stabilitate et observantia perseverans, Deo gratias agebat ; profitens, se non tantum per merita Beati Joachim resipiscentem ad Religionem remeasse, at in adjutorio ejus fideliter cucurrisse ; imo in eadem et bravium et palmam accepturum se sperans, de præteritis oblitus, ad ea quæ ante erant manum extendens, et bono fine quievit, et in Domino obdormivit.

D

Monachus meritis B. Joachim ab apostasia recedit.

E

25 In monasterio eodem S. Joannis de Flore, totius Florensis Ordinis capite, religiosus alter, Rutilius nomine, sed non mente rutilus, pessima cruciabatur phrenesi : sic ut non tantum præsentes, verum etiam absentes, ad quos clamor et rugitus ejus pervenire poterant, mirum in modum conturbaret. Infirmarius vero, cui præ ceteris onus ejus incumbebat, tantam molestiam ultra perpeti non sufficiens, cœpit in semetipso meditari, quonam remedio seu juvamine languenti, suæque et omnium quieti, subvenire posset. Deo tandem inspirante, et sanum restituit, et omnium tranquillitati consuluit hoc modo. Nam ille Roggerius Monachus, de quo supra, suasit Infirmario, ut phrenetico in vasculo, in quo Servus Dei Joachim bibere consueverat, potum in devotione exhiberet, nec non portiunculam indumenti Beati Joachim capiti infirmantis admoveret : quod utique ubi expletum fuit, phreneticus de sero obdormiens, de mane sanus et incolumis resurrexit. Facta ergo est lætitia magna in Fratrum conventu, dum, qui ad omnium perturbationem et molestiam insaniebat, ad omnium tranquillitatem et lætitiam, per merita sancti Patris, restitutus sanitati fuit *b*.

Phreneticus per merita sancti Patris convalescit.

F

ANNOTATA.

a Castrum Cuccurii *abest a monasterio Floris, trans Nethum fluvium ad Orientem, octo circiter milliariis :* Cuccaci *perperam notatum in tabulis.*

b *Additur apud Gregorium,* quem ad Dei laudem et Beati Joachim honorem usque in vitæ suæ finem retinuit.

CAPUT IV.

Miracula ad sepulcrum beati viri aut ad ejus invocationem facta.

Mirabilis Deus in Sanctis suis, terribilis in majestate sua, dedit non tantum servum ejus Joachim ab hominibus venerari, a dæmonibus timeri, a belluis cognosci, ab infirmantibus invocari : verum etiam ab insensatis demonstrari, sicut enuntiante Domno Roggerio, de quo supra, veraciter auditum est. Hic Roggerius, dum in monasterio Florensi capellam, in qua corpus beati Patris quiescebat, particularem in custodiam haberet, lampademque perpetuo ibi coruscantem curaret; consurgentibus nocte quadam Fratribus ad vigilias, Frater Roggerius,

A gerius, antequam in illis cum eisdem conjungeretur, lampadem, ante sepulcrum viri Dei splendere consuetam, jam extinctam invenit. Quod utique ægre ferens, ad illam accendendam annutu Fratrem Amatum accersivit: ille vero, defectu olei in ea penitus extincti, id explere nequivit. Ad oleum ergo capessendum properavit: verum coagulato oleo, ob aeris et temporis rigiditatem, et non nisi igne resolvendo, lampadem accendere nequibat. Ne autem Officium divinum, in Choro persolvendum, pro re tam modica omnino dimitteret: lampade in extinctione sua derelicta, Chorum intravit, et Officium persolvit: quo expleto, ad lampadem anxius accendendam cucurrit. Accedens vero ad capellæ ostium, in ea luminaria splendescere agnovit; intransque, lampadem quam accendere non potuerat, flammescentem invenit: nec sciens unde esset, admiratione correptus, qui valde tristis fuerat, lætitia perfusus et quasi ecstasim patiens in eo quod contigerat, Deo laudiferum hymnum protulit in corde suo; et eo magis, quod in eadem capella extra solitum quasi cælestis suavitatem odoris miro fragramine persentiret, et jugi consolatione gustaret. Tandem lampadem illam, sic divinitus accensam, usque post

Lampas ante sepulcrum sancti Patris divinitus accenditur.

B Nonam ita splendescere permisit; ac demum consulto propriis manibus Domnus Roggerius extinxit: quod siquidem optima consideratione peregit: in iis enim necessitatibus tantummodo quærenda sunt mirabilia, ubi humana operatio nec operari nec providere sufficit. Ex his ergo, quæ a Domino de die in diem demonstrabantur, mirabilibus, et Servi sui sanctitas crescens in mentibus hominum elucescebat, et omnium in eam devotio semper in Christi Domini laude exuperabat.

27 Misericors et miserator Dominus, cum sit lumen indeficiens, creator omnium luminum, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, nihil odiens eorum quæ fecit; per merita et invocationem famuli sui Joachim cæcutientem illustrare dignatus est, ordine scilicet tali. In prælibato monasterio Floris erat Monachus quidam sanctæ et bonæ opinionis, et habebat nomen Joannes: hic dum optima sospitate gauderet, uno vespere cum dolore magno repente lumen oculorum amisit. Permanens ergo in cubili suo, flens et ejulans indies, sicut dolore ita cæcitate cruciabatur, adeo ut die quarto dolor intolerabiliter excresceret. Visitur prop-

C terea a Fratribus et a Priore: qui pro rebus monasterii necessariis de claustro exiturus, ad patienter ferendum exemplo Tobiæ et Job infirmum Fratrem hortabatur. Absistentibus tandem eis, infirmans talem in vocem prorupit: Sanctus ac Venerabilis Pater noster Joachim, ut in Translatione sua a nobis solenniter celebrata visus est, in loco ubi pie et devote recolitur menti nunc meæ est præsentatus. Quibus vix prolatis, quia nondum viribus corporis destitutus erat, locorum bene conscius, pedetentim in devotione plurima ad capellam et sepulcrum sanctissimi Patris se contulit: quo postquam quasi cælitus conductus advenit; ibidem in terram prostratus, propter sepulcrum tangendum manibus palpabat: in quod utique inventum intrasset, si potuisset. Hærens denique ei, contritione et devotione magna præventus, et in cordis compunctione et planctu liquescens, magno lacrymarum imbre corripitur, non secus acsi glacies soli et cera igni approximaretur. Interea intra sarcophagum munitissimum commotionem percepit, velut si quis in latus de latere moveretur. Talibus ergo attentis, illico somno correptus est: et tenuem vocem, velut si amicus amicum alloqueretur, audire visus est. Experrectus denique præ nimio dolore caput super sepulcrum declinavit: nec mora,

Cæcus ad sepulcrum viri Dei lumen recipit.

et ecce ex oculis ejus ambobus aquam calidam in D multa quantitate defluere percepit (quod ipsemet lacrymans referre solebat) ubi autem defluens ab oculis humor cessavit, et cæcitas et dolor penitus cessaverunt. Pristinæ ergo sanitati restitutus, usque ad mortem talia prædicare non desinebat. Curiosis vero et qui horum repetitionem replicari curabant, in hunc modum respondere solebat: Nescio, Deus scit: unum tantum scio, quia cum dolens et cæcus essem, in effusione lacrymarum et aquæ ad sepulcrum Joachim famuli Dei modo video.

A JAC. GRÆCO EX MS.

28 Quoniam minimis in rebus aliqua evenientia, propter subjecti parvitatem, vel a quibusdam non attenduntur, vel attenta forte aspernuntur; [ideo] nullius seu parvæ esse attentionis putantur. Quod utique non est rationi consentaneum: nam res ipsa non venit in considerationem; sed quidquid circa ipsam, et per ipsam Dominus operatur. Scimus namque abstractionem bipennis ab aquis parvæ esse considerationis: facere autem bipennem ab aquis venire sursum contra suam naturam, et lignum recipere ad nutum attrahentis et imperium, magnæ et miræ considerationis extitisse. Ita pariter quidquid circa lampadem in sepulcro beati Viri alia vice

E evenit, attenta subjecti parvitate, nihil apparet; considerata vero illius qualitate, magnæ attentionis est. Celebrante siquidem ante sepulcrum Beati Joachim in capella Beatæ Virginis Mariæ divina mysteria Sacerdote, unus de duobus ministrantibus accommodaturus lampadem accessit; mox autem ad illius contactum cadens in pavimentum lampas, confracta non est; quin imo, acsi manibus deposita esset, nec ad dexteram neque ad sinistram declinavit. Nullam ergo læsionem perpessa, cum omnium admiratione adstantium, in locum suum restituta, in cernentium atque audientium mentes majorem devotionem ingessit. Exiit ergo sermo iste inter Fratres, quod lampas cadens non frangitur; ideoque magis ac magis ad magnificandum Deum, servumque ejus Joachim venerandum, inflammabantur.

Lampas ante sepulcrum Joachim cadens non frangitur.

29 Quoniam beati Viri merita magna et innumera erant apud Deum, horum facere participes, non tantum magisterii ejus alumnos, ast etiam in seculo degentes; non solum simplices, verum etiam Sacerdotes in populis præpollentes, dignatus est: quemadmodum cuidam ecclesiæ Consentinæ Canonico evenisse percipitur. Hic re et nomine Placidus, beneficium per merita B. Joachim receptum

F propriis adnotavit manibus, et posteris relegendum reliquit hoc modo: Ego Placidus, Canonicus Consentiæ, dum humero in dextero, per sex annos continuos ad manus, labore et dolore continuo fatigarer, ita ut brachium movere vel erigere, quasi mancus, sine gravi et ingenti dolore non possem; multorum sæpius quæsivi remedia medicorum; quæ nonnumquam curiose administrata, nullum juvamen intulerunt: quia id temporali medico non [erat] tribuendum, at cælesti servabatur. Cumque nullum diutius juvamen per tot medelas evenirct, imo detrimentum; desperanti mihi de salute persuasum est [ut] brachium [facerem] cauterizari, si forte ignem sustinere possem. Et quia animus et corpus ignem abhorrebat, distuli, et tali consilio minime acquievi; tum quia non erat tempus cauterizandi, tum quia ignem sustinere nequissem. Et cum pharmaceo juvamine destituerer, ad Sanctorum suffragia invocanda conversus sum; ut eorum meritis et auxiliis Dominus a tanto aculeo passionis, potentia ejus et pietate, liberare me dignaretur: et cum indignus [essem], exaudiri non potui; quia nondum illi preces meas firmaveram, cui medela mea servabatur, sicut exitus mihi adaperuit. Sero enim quodam cubaturus (sicut Domino placuit) invocare cœpi

Canonico Consentino per merita B. Joachim bis sanitas redditur.

A in devotione et fiducia nomen Sanctissimi Patris Joachim Abbatis, dicens lacrymando : Libera me, Domine, per merita sanctissimi Patris Joachim : libera me, Domine, ab hac tanta brachii passione : et ergo tenebor in signum afferre brachium cereum ad sacrosanctum sepulcrum ejus. His in spe dictis decubui, mente fixus ad merita sancti Patris. Et ecce ex tunc benedictus Deus non deseruit sperantem in se, [sed] dolorem amplius non sensi, et sanus evadens, sicut numquam fueram, voti solutionem in gratiarum actionem procuravi : factoque cereo brachio, in arca aulæ Lucæ Archiepiscopi mei posui, commodum [tempus, illud ad sepulcrum ferendi,] expectans. Quodam vero sero, deficientibus candelis in camera Archipræsulis, nec tam cito aliunde procurandis propter noctis profunditatem, et necessario habendis ; putavi brachium etsi tremens accipere, et inde candelas perficere ; opportunam ejus putans reparationem. Adaperiens ergo pavidus arcam, et tentans brachium capere, illico fui solito dolore correptus, et quod timueram, invitus sensi. Brachio igitur dimisso, ut vere ad Florem mittendo,

B recessi ; iterumque in precibus et lacrymis S. Joachim supplicavi pro recuperanda valetudine, quæ mihi iterum per gratiam tanti Patris data est. Et hæc descripsi, Dei gratiam in S. Joachim invocatione expertus, ut unusquisque mecum Domino et servo ejus sine intermissione gratias referat, quia de tanta ægritudine his ejus meritis convalui. Hæc ille : non enim aliquid dilucidius dici potest, ad cognoscenda tanti ac talis Patris merita et sanctitatem.

Item alteri Canonico Consentino per merita beati viri restituitur sanitas.

30 Dominus Jesus testem duplicem ad propalandam servi sui Joachim sanctitatem in Consentina Ecclesia, in qua et ejus diœcesi Ordo et Religio tanti Patris ortum habuerat, adhibere dignatus est. Alius siquidem Consentinæ Ecclesiæ Canonicus [fuit], cui nomen erat Petrus. Iste magister in artibus, moribus et scientia præditus erat; ideoque aliquando in eadem Ecclesia electus in Pastorem fuit : adversante autem sibi alio electo, utriusque corruit electionis effectus. Petrus ergo iste, dum valetudine ad votum potiretur, membrorum ariditatem sentiens, subito fuit dolore correptus ; et primo, Domino inspirante, in mentem ejus Joachim invocandus advenit. Humiliter ergo et devote [eum] invocare incipiens, aiebat : Adjuva me, Vir beate et sancte Pater Joachim, meritis et precibus tuis apud Dominum, ut mihi ablatam dignetur reddere sanitatem : et ego promitto musculum et manum cum brachio cereo, pro his quos doleo amisisse, in mo-

C nasterium Floris mittere, ad tuum sanctum mausoleum, pretiosissimam tui corporis margaritam includens. Quibus prolatis [accidit] res mira ac memoranda : nam facto voto et verbo prolato, voti verbique fuit consecutus effectum. Habita ergo sanitate, votum reddere non cessavit. Cum hæc igitur non tantum per Consentiæ urbem, verum [etiam] per regiones ceteras divulgarentur ; omnes qui audierunt, gloriam Deo cantaverunt, qui mirificavit Sanctum suum, donans ei potestatem, ut qui credentes invocarent auxilium ejus, curarentur ab infirmitatibus suis.

31 Cum in Grancia de Terrata prope Roccam-de-Netho duo Fratres Conversi, pro rebus ad monasterium pertinentibus actitandis, demorarentur : et sibi pro sanitate recuperanda panem, ex radicibus herbarum confectum, apponentes, manducarent ; ex illius sumptione non solum non convaluerunt, verum nova ac maligna ægritudine pergravati, in foveam quam foderant inciderunt ; sic ut illorum unus, ex hac vita discedens, sepulturæ traditus fuerit ; alter autem in dementiam conversus, ad cœ-

D nobium S. Joannis de Flore reductus sit : ubi tam dire bacchabatur, ut in omnes irruens a nemine detineri posset. Merito ergo ab omnibus expectabatur, a tali ægritudine quamcitius occidendus, sicut socius ejus : verumtamen Deus, qui mortem non fecit nec delectatur in perditione morientium, patientem Fratrem ab illius morsibus hujusmodi remedio liberavit. Acceptum est a Monachis aliquantulum de vestibus B. Joachim famuli Dei, [quod] in fide et spe recuperandæ sanitatis capiti patientis imposuerunt. Et ecce mirabile ! illico fugatur insania, et Frater Conversus in sanitatem conversus convalescit. Cognoscens tandem qualiter insanierat, omnium pedibus Confratrum devolutus humiliter supplicabat, ut si quid in verbis vel actibus dementium more in eos deliquisset, dimittere dignarentur. Et sic de cetero cautius et devotius Domino servienti numquam ab ore, nusquam a corde beneficium, meritis et intercessione sancti Patris Joachim a Domino perceptum, recedebat ; sed semper Deo gratias agebat, qui non tantum ab eo dementiam depulerat,

Religiosus demens per merita B. Joachim resipiscit.

E verum saniorem et devotiorem mentem, ad eum laudandum et servum ejus benedicendum, ei tribuerat. In omnibus ergo his et consimilibus ille semper est agnoscendus et glorificandus, qui numquam malum permitteret, nisi adeo esset potens, ut ex malo bonum elicere posset.

32 In monasterio de Aquaviva Filiationis Florensis juxta terram *b* Cropolitanam, in illo tempore magnæ observantiæ, nunc penitus Religiosorum absentia destituto, est puer quidam, ad mores religiosos induendos sub tutela Monachi avunculi sui. Hic ita dire fuit a dæmone correptus, ut non tantum ab omnibus delirans judicaretur, verum vociferaretur, clamitans se innumeros cernere dæmones, et propter eorum imagines vitandas faciem manibus operiret; nec cuiquam parcens, adstantium facinora revelabat, inquiens, Hoc egit iste : hoc ille : excessus quosdam pronuntiando. Cunctis ergo compatientibus, ac pro eodem deprecantibus, misericordia Dei non defuit. Avunculus namque suus, præ ceteris tristis, Spiritus Domini inspiratione edoctus, desumens aliquantulum ex indumento B. Joachim, a religioso Florensi præhabitum, reverentissime lavit, et ablutionem puerulo propinandam tribuit. Gustata igitur ablutione et aufugiente dæmonio, obsessus fuit pristina libertate donatus. Unde lætanter omnes benedicebant Dominum, qui fecerat misericordiam suam cum illo, suscipiens puerum

Dæmoniacus puer per merita beati viri liberatur.

F suum de manu inimicorum suorum liberatum : ita cum eodem avunculo ejus in gratiarum actione devenit in Florem. Sed quid mirum, si indumenta Joachim dæmones abhorrebant, quibus olim se induens templum fuerat Spiritus sancti, a quo bona cuncta procedunt ? Ipsi ergo uni Deo honor et gloria, cum Patre et Filio viventi in secula seculorum. Amen.

33 In tempore illo tanta priscorum in virum Dei Joachim devotio exuberabat, ut non solum a seculo, verum etiam Ecclesiæ Principes ad ejus devotionem confluerent. Inter alios illuc Illustrissimus Consentiæ Archiepiscopus *c* devotionis gratia properavit : qui ubi monasterium fuit ingressus, expleta ibidem oratione, cum mirum in modum infirmis compateretur, infirmitorium adire poposcit. Infirmarius autem, dum ad infirmantium sustentationem butyrum calefaceret, et tanti ac talis viri adventum perciperet, fervens in lagenam butyrum refudit. Vix ergo expleta infusione vas in gyrum disrumpi et aperiri visum est : fervorem siquidem liquoris sustinere non valuit. Videns propterea Infirmarius, absque remedii spe tantam fieri jacturam, et infirmantium incommoditatem evenire, quodammodo susurrans

talem

Mirabile quod infirmario Florensi ad invocationem viri Dei accidit.

A talem prorupit in vocem : Sancte Pater Joachim, succurre mihi, et ne patiaris precor tantam in tantorum languentium [incommodum] provenire jacturam. Nec mora : Ecce butyrum, quasi suæ immemor naturæ, stetit. Expavit propterea homo ille, hujusmodi defluentem liquorem ad simplicem viri Dei invocationem constitisse : in devotione igitur perfectiori roboratus, rem tam miram sæpissime, ad Dei honorem et gloriam, et ad servi ejus Joachim memorabile præconium, in veritate referebat. Qui autem perceperunt, in veritate aiebant : Vere servus Dei erat ille : nam ad invocationen ejus ex Dei munere rerum qualitates immutantur, nec deest invocantibus eum.

ANNOTATA.

a Rocca de Netho, *est media via inter urbem S. Severinæ et Nethi ostium, quasi* 5 *milliarium intervallo utrimque distans.*

b *Notatur in tabulis* Cropani *vicus, intra decimum milliarium ab urbe Tabernensi ad Euronotum. Ex quo* B *colligimus,* Aquavivæ *nomen soli proprium monasterio fuisse, non autem quæri longius debere, puta in Bariensi territorio, etsi ibi oppidum ejusdem appellationis sit, et alibi alia.*

c *Ex sequentis mox miraculi tempore datur intelligi, hunc non alium quam* Lucam *fuisse.*

CAPUT V.

Reliqua mirabilia ad invocationem B. Joachimi et per rasuram sepulcri ejus patrata.

Blasphemus ad sui ceterorumque instructionem corripitur.

In monasterio de Sambucina erat quidam homo, non re, sed nomine, Bonus. Hic existens secularis, mirum in modum in verbo aspero; quia scribendi artem callebat, pro transcribenda Apocalypsis glossatione in dicto monasterio se continebat, tempore a Domni Bernardi Abbatis, demum Geruntinensis Episcopi. Cum ergo ab eodem scriba deventum esset ad locum illum, Qui habet aures audiendi audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis; nescio qua inconsideratione abstractus, usque tertio eamdem sententiam exaravit : qua ab erratione indignatus et indignatione commotus, in Auctorem et Auctoris glossatorem blasphemiam merito reticendam protulit. Sed Deo ita disponente, ultio non nimium dilata properavit : subsequente etenim nocte delinquenti C apparuit vir canicie venerabilis, et aspectu admirabilis, qui prius interrogavit eum, cur deliquisset: nec videns delinquentem pœnitentia aut humiliatione aliqua commoveri, tradidit eum tortoribus : a quibus non parum correptus extitit. Accepta itaque in nocte de iniquitate mercede, languens de mane repertus, nullam aliam condignam emendationem exhibuit, nisi quia in eadem cella remanere noluit.

35 In civitate Consentiæ fuit quidam nomine Petrus, qui cum esset devotus homo et spectabilis valde, ex uxore ejus filium Dei munere habuit. Puerulum ergo, adhuc tenellum et infantulum, etiam ex Dei dispensatione infirmari contigit, ita ut per biduum materno ex ubere nec lac libare potuerit : unde parentes, ejus de ejus morte securi, doloribus et singultibus jugiter premebantur. Verumtamen Deus, omnium viventium auctor, pacis et totius consolationis præstator, luctum et mœrorem illorum in gaudium commutare dignatus est, modo tali. Dum Petrus nocte quadam jaceret in cubili suo, talem est passus visionem. Videbatur siquidem sibi cernere S. Joannem Evangelistam, S. Nicolaum Confessorem, et B. Joachim inter utrumque medium : quibus Petrus ait : Bene veniatis, Domine D Abbas, et unde? Cui Joachim : Cognoscis ergo me? At Petrus : Cognosce, quia tu es Dominus meus sanctus Abbas Joachim. Sed Joachim addidit : Cognoscis quoque hos viros, mecum adstantes? Petrus vero ait : Non, Domine. Joachim inquit : Hic est sanctus Evangelista Joannes, et hic S. Nicolaus Confessor : roga ergo eos, et impetrabunt unigenito tuo sanitatem. Petrus reverenter respondit : Et eos, Domine, et te humiliter obsecro, ut dignemini unico meo impetrare sanitatem. Cui Joachim : Factum est petitum tuum, jam convalescit. Ceterum credidit homo, et continuo disparentibus eis, surgens de cubili suo, uxorem adiit, et ita alloquens : Accipe infantem, et admove ubera, ut possit sugere : quia sanus est. Cui uxor sua : Vere scio quia non suget ubera mea in æternum. Tandem imperio viri paruit : et ecce fœtum est infantem tanta aviditate ubera materna suxisse, ut numquam aliquod ægritudinis signum habuisse dignosceretur. Tanto ergo parentes ejus stupentes miraculo, profusis precibus laudaverunt Dominum. Genitor tandem de mane consurgens, narraturus omnia ad Archiepiscopum Consentinum cucurrit. Narranti igitur E per ordinem universa, Archiepiscopus respondit : Qualis erat, fili mi, imago S. Joannis? Et ille : Elegans facie, et canicie venerandus. Et Archipræsul iterum : Et de S. Nicolao quid dicis? Petrus vero : Formosus erat, et vir magnæ staturæ. Ea vero quæ in tenebris et in occulto facta fuerant, prædicata sunt super tecta : ex quo omnes Deum glorificantes, Joachim vere servum ejus prædicaverunt : qui Sanctorum consortio admixtus, devotorum miserias respiciens, auxilium præstare non desistit.

A. Jac. Græco ex Ms.

Infantulus fere mortuus per merita sancti Patris ad vitam revocatur.

36 Religiosus quidam, Nicolaus nomine, in monasterio S. Joannis de Flore, propter ejus simplicitatem et meritum paupertatis, in ceterorum mentibus magni meriti habebatur. Iste ergo, pro rebus monasterii agendis egressus, ad villam quamdam appropinquarat. Prospiciens autem [vidit] in ea ignem ruptis habenis debacchari taliter, quod nil aliud quam ipsius consumptio villæ sperari potuisset : accolæ siquidem ejus, viribus omnibus destituti, consilio atque auxilio penitus orbati, in confusione permixti, huc atque illuc discurrebant. Accurrenti ergo eidem Fratri Nicolao insperate magna cum devotione se commendabant, ut oraret pro eis, et Dominus parceret peccatis eorum, nec non de F loco sancto suo populum suum misericorditer liberare dignaretur. Quod utique Deus omnipotens præstare dignatus est : nam Religiosus ille, misericordiæ et pietatis viscera indutus, et caritate accensus, in spiritu collectus, silenter quodammodo talem prorupit in vocem : Sancte Pater Joachim, ora Deum pro istis. Cum ecce vix expleta oratione, extincto igne, flamma in fumum convertitur, et cum eodem fumo evanescit. Monachus igitur viso miraculo stupore corripitur, et expavit, et ad illud mirandum perpetratum contremuit, et ægre ferens laudes et gratiarum actiones eorum, modestam fugam arripuit. Ceterum cum admirabile hujusmodi et beneficium acceptum patentissimum esset, occultari non valuit : villicolæ namque talia passim et ubique prædicabant, licet penitus non callerent ad cujus gratiam et intercessionem jam fuerant ab incendio liberati : Frater autem, qui invocationem fecerat, omnia sciens, nequaquam sibi, verum sancto ac venerabili Patri Joachim, gratiam admirabilem adscribebat.

Incendium villæ ad invocationem viri Dei extinguitur.

37 Quoniam expositio in Apocalypsim, quam B. Joachim famulus Dei ediderat, mysteria et sacramenta in ea occlusa veraciter et ad vivum enodabat, omnes

A. JAC. GRÆCO EX MS.

A omnes quotquot poterant, propter illam habendam ad describendum de civitatibus properabant. Tali igitur causa, quidam cui nomen erat Joannes, scriba de civitate *b* Neocastri ad monasterium Floris se conferebat. Conscendens igitur alpes quas proprie Sylam appellant, recti ignarus itineris, locorum asperitate oberrans, devia ire cœpit. Cumque jam, propter temporis inæqualitatem et montium et silvarum asperitatem, periclitari cœpisset (non enim in tanto discrimine nocte insequente evadendi modus patebat) melius recordatus, se ad Dominum convertens, inquit : Succurre et dirige me, Domine Deus, per pietatem tuam et merita beatissimi Patris Joachim, ad cujus divinum atque præclarissimum opus describendum festino. Diffusis ergo precibus vocibusque prolatis, cœpit abire : et quemadmodum ille nescivit, ita pariter nescitur, velut alter Abacuc, superatis montibus Sylæ, et itinere recto intromissus, securus, gaudens, et cito devenit in Florem; ubi in devotione majori majorique exultatione opus ad quod accesserat explevit : nec in aliquo tempore gratiarum tantarum immemor, laudare desistebat B nomen Domini, qui per merita B. Joachim servi ejus vitæ ejus parcens, direxerat pedes ejus in viam prosperitatis et pacis.

Homo quidam in vitæ periculo oberrans, securus ad iter perducitur.

38 Deus omnium bonorum largitor, non tantum expellendo dæmones, infirmitates curando, brutorum et inanimatorum obtemperatione in terra; verum etiam in aquis sanctitatem servi ejus ostendere dignatus est : ut, sicut aereæ potestates illum expaverunt, infirmitates aufugerunt, animalia paruerunt; ita elementa muta prædicarent : quemadmodum didicimus etiam flumina, imo homines in fluminibus, auxilium Dei per servum ejus Joachim percipiendo benedixisse. Hoc siquidem in monasterio Calabro-Mariæ *c*, nunc de Altilia, apertissimum accidens mirabile demonstravit. In tali ergo cœnobio Religiosus quidam Cellerarius, qui curam de omnibus sub imperio Abbatis sui gerebat, pro necessariis agendis de conventu egrediens, ad Nethum flumen tranaturus accessit. Ceterum cum flumen illud, ab alpibus repentino cursu descendens, multitudinem aquarum includeret, se impetrare sibile exhibebat. Religiosus tamen ille, nescio qua fiducia captus, dementia inductus, et audacia deceptus, licet periculum quodammodo cerneret, tamen evadere non curavit. Ingressus itaque flumen, paucissimis in eo passibus intromissis, illico undarum et cursus rapidi rapina devenit. Quasi ergo suffocatus, et mente magis quam voce clamare incipiens, inquit : Sancte Pater Joachim, succurre mihi : miserere mei : adjuva me. C Cui fiducialiter invocanti manus Domini subvenire non tardavit, et de tanto discrimine liberare non defuit. Extemplo namque de aquarum gurgite et fluminis rapina ad littus se incolumem restitutum invenit; ubi propter rem tam subitam et mortis repentinæ timorem conceptum, an in ripa consisteret dubitabat. Agnoscens tandem tantum tamque admirabile Dei beneficium, et genua flectens, de pectoris imo gratias omnipotenti Domino egit, qui [eum] ad invocationem servi sui, de mortis tam diræ et proximæ [periculo] liberavit. In gratiarum ergo actione in monasterium regressus, in lacrymarum effusione et cordis compunctione Fratribus hujusmodi beneficia retulit : omnes propterea pariter Dominum collaudarunt, qui Petrum mergentem, Paulum naufragantem, et Fratrem Nicolaum de flumine misericorditer liberavit.

Monachus ad invocationem sancti Patris de flumine eripitur.

39 Homo quidam, ex oppidis Consentinis, æstatis tempore Syllam transiturus, devenit in Florem : et quia proscriptorum inimicitia implicabatur, ascensurus juga et loca illa, constitit ibidem, cogitans si quomodo periculo obviare posset : non enim ei D propter necessitatem imminentem alio divertendum erat : quin imo, sicut hiemis tempore, propter nivium exuberantiam; ita æstatis, propter proscriptorum olim magis quam nunc multitudinem, Consentina Syla mirum in modum est ad transeundum periculosa. Venit ergo in hominis illius mentem, ut, pro securitate ab inimicis habenda, lapidem sepulcri B. Joachim abraderet, secumque deferret. Desumpto vero lapide, in magna devotionis securitate abiit; et veniens tandem ad interiora silvarum, in latrones, quos pertimescebat, hostiles incidit : ex quibus Deo adjuvante nil damni aut læsionis passus, illorum manibus evasit. Aucta est ergo in eodem devotio et confidentia in virum Dei Joachim : sic ut ipsemet cum rasura eadem, in potione exhibita, multorum curaret infirmitates. Vulgata igitur fama facti, quamplurimi concurrerunt ut eadem, ex rasura illa, utilitate potirentur : sic ut usque in hodiernum diem sepulcrum totum corrosum cernatur. Ubi non est segniter attendenda divinæ exuberantia dignationis, quæ] non solum ex Reliquiis famuli Dei, verum ex rasura lapidis sepulturæ ejus, infirmos curari ac periclitantibus subveniri concessit. E

Securitas a latronibus per merita viri Dei viatori donatur.

40 Cum annis non longe præteritis, ego Frater Jacobus Græcus Syllaneus, licet sufficientia et meritis imparibus, in monasterio S. Joannis de Flore Officium Prioratus administrarem; [fuit] quidam Religiosus Sacerdos Ordinis Dominicanorum adhuc vivens, nuncupatus Frater Andreas Mancusius, incola terræ dicti monasterii S. Joannis, a Petrafitta oppido oriundus, ætatis suæ annorum sexaginta circiter, itaque probatus vitæ meritis apud suos, ut jam in civitate *d* Montalti Novitiorum cura in sua Religione fungeretur. Iste Sacerdos, non tantum semel verum pluries, mihi et aliis in veritate fatebatur, in seipso et persona sua tale recepisse miraculum. Cum adhuc juvenculus esset, et Tertiarius *e* in Conventu civitatis *f* Belli castri, ad casalem tunc Floris, gratia videndi suos, devenit. Ceterum cum ipse Frater Andreas gravi morbo in brachio per annos multos laboraret, ita ut usum ejus fere penitus amisisset, adeo ut penitus desperaret ad Ordines promoveri mancus, et ultra in Religione sua ad gradum altiorem ascendere; ex pago ad monasterium S. Joannis ingressus, ad salutandum Religiosos accessit. Monachi vero amicabiliter eum exceperunt; a quibus interrogatus de valetudine, respondit eis : Patres mei reverendi, male me habeo, propter brachium jam fere deperditum, nec pro illius juvamine aliquod invenire remedium] sufficio. At Prior ejusdem monasterii S. Joannis, ætate grandævus et canitie venerandus, inquit : Cur te non F commendas B. Joachim? At ille respondens ait : Ego me illi commendo : sed quid facere debeo? Cui Prior, Veni post me. Subsequens ergo Frater Andreas Priorem, ceteris comitantibus, ad sepulcrum B. Joachim devenit. Ubi Prior, desumpta et imposita sibi Stola, genuflexo et considenti ibidem Fratri Andreæ obtulit de rasura dicti sepulcri, in haustu cum devotione propinanda, cum *g* Collecta B. Joachim. Desumpta ergo et gustata rasura illa, Deo opitulante, de ejus infirmitate convaluit; et exinde ad sacros Ordines promotus, perpetuaque brachii sui sanitate potitus, egit propterea innumeras Deo gratias, velut nunc etiam agere non desistit. Quod utique magnum et admirabile beneficium, nostro tempore perpetratum, ego per Notarium Petrum Joannem de Oliverio, accolam dictæ terræ S. Joannis, in charta *h* probante, ad Dei et Domini nostri Jesu Christi gloriam, et Beati Joachim memorabile præconium, adnotari publice feci; eodem Fratre Andrea ore proprio talia de se referente, me quoque omnibusque Monachis monasterii S. Joannis adstantibus, et

Religiosus Dominicanus moderniter per sepulcri rasuram sanatur.

A et cum eodem Fr. Andrea tale admirabile subscribentibus : et hujusmodi adnotationem, ad futuram rei memoriam, in armario monasterii, quo reliquæ Conventus scripturæ asservantur, includi manibus propriis procuravi ; ut filii, qui nascentur et exurgent, enarrent filiis suis. Nam quis erit tam impius et pertinax, qui tantis ac talibus assertionibus convictus non dicat ? Benedictus Deus in donis suis, et sanctus in omnibus operibus suis : Confitebimur ei facienti nobiscum misericordiam suam, qui respiciens de excelso cœlorum habitaculo, mirificavit servum et sanctum suum. Regi ergo seculorum immortali, invisibili, soli Deo honor et gloria, in secula seculorum. Amen.

Quare admirabilia plura non adducantur.

41 Nullo pacto putandum est, Deum omnipotentem plura beneficia fidelibus suis non concessisse, et ad ejus invocationem non alia nisi quæ novimus rata contulisse miracula, famuli sui Joachim patrocinio interveniente. Commemorata vero ita collegimus, ut ex paucorum relatione multitudo ceterorum per pios devotosque auditores attendatur. Recitata etiam non inventione aut fictione nostra retulimus : non testor Deum verum, unum et trinum, auctorem veritatis et mirabilium operatorem ; omnia quæ descripsimus (novissimo excepto, quod de B ore Fratris Andreæ accepimus) de libello manuscripto in monasterio S. Joannis de Flore [existente] a tempore monachatus mei in eodem monasterio, quod fuit sub anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo sexto, transcripsimus et adnotavimus : nec de eorum substantia aliquid addidisse, diminuisse, aut immutasse ; tantum aliis verbis retulisse, sub eodem Domini juramento confiteamur. Qui quidem libellus tum vetustate tum etiam usu cum quadam quasi difficultate legebatur, nec cujus fuerat compositione conditus insigniebatur : ne vero mirabilia veterum industria collecta deperirent, quodammodo recenti recitatione descripta sunt. Ceterum visiones et apparitiones, quæ inibi et alibi videbantur, his adjungere minime *i* curavi : ea siquidem tantummodo renovare studui, quæ Prælati, Sacerdotes ; religiosi, seculares ; homines, mulieres ; magni et parvi in seipsis experti sunt : reliqua vero et brevitatis et claritatis causa omittere studui. Et ne gratis hoc asserere videar, apparitione cuidam Judici evenientem in civitate *k* Materæ addens, finem imponam. Cum judex quidam, nomine Petrus, esset valde disertus, nocte quadam talem vidit visionem. Apparuerunt ei duo viri valde mirabiles : quorum unus ait ei, Noscis me, et qui mecum est ? Cui Petrus : Domine, neminem vestrum cognosco. C Apparens autem subjunxit : Ego sum Apostolus et Evangelista Joannes, egregie depictus : et hic est Joachim, primus Abbas Florensis : intuere diligenter in eum, et pro ut melius noveris omni conatu depinge. At Judex, ego, Domine, non sum pictor, nec talem callui artem. Apostolus tandem : Vade et prout scis depinge. His dictis disparuerunt : Judex ergo de visione tanta tremulans, nec tanti ac talis viri audens jussa despernere, cum prudentibus et sanctis hominibus hac de re consilium habuit : ex quibus uno ore percepit, ut Hymnum in ecclesia decantandum, in laudem beatissimi Abbatis Joachim, condere non cessaret. Cum devotione ergo et non modica reverentia Hymnum composuit, qui opportune et luculenter ita exordiebatur.

Hymnus cœlesti admonitu de B. Joachim compositus. k

Hic Abbas Floris, cœlestis gratia roris. etc. *l*

ANNOTATA.

a *Ergo intra annum* 1204 *quo Lucas prædecessor. Consentinus ; et* 1209, *quo Bernardus factus est Geruntiensis Episcopus, mortuus anno* 1216, *et inter Calabriæ Beatos a plerisque Calabriæ scriptoribus numeratus, inquit Ughellus tom.* 7 *col.* 703. D

A. JAC. GRÆCO EX MS.

b Neocastrum *vulgo* Nicastro, *Calabriæ ulterioris civitas, distat a Florensi monasterio* 18 *circiter* p. m.

c *Distat a Marturana civitate* Altilia *ad Boream* 4 p. m.

d Mons altus, *oppidum inter Consentinam et S. Marci civitates medium.*

e Tertiarios *inde dici puto, quod in Ordine S. Dominici, ultra annum Probationis, alios duos annos juvenes Professi habeantur secreti ab aliis : quod etiam in nostra Societate obtinet.*

f Bellum castrum *Urbs Episcopalis in Calabria Ulteriore, Tabernæ ex intervallo* 10 *milliarium vicina, et cum ea atque Catanzaro ad Austrum discedente triangulum fere æquilaterum constituens.*

g Collecta, *proprie vocaretur Oratio, quæ in Missa vel Officio divino, vel ex præscripto Ecclesiæ, vel ex pietate privata legitur, post primarium cujusque diei aut festi Orationem. Et quia in iis locis ubi peculiaris est alicujus Sancti cultus, frequens est propriam de illo Sancto Orationem hoc modo subnectere post principalem, et (ut sic) dicam conlegere ; ideo tales Orationes passim dicuntur* Collectæ, *etiam solitarie sumptæ. Est hæc ergo vera et unica nominis ratio : præter quam frustra aliam alii quærunt, quasi ea super populum collectum fiat, vel omnium preces in ea colligat Sacerdos, vel etiam eleemosynæ sub ea colligi solerent : quæ omnia lonceas quæsita sunt, et absque fundamento excogitata. Ipsam porro de B. Joachimo Collectam dedimus in Commentario Prævio num.* 3 E

h Charta probans *ea dicitur, quæ legitime coram testibus signata, in quocumque judicio locum habet irrefragabilis et publici testimonii, quo sensu etiam vocamus* instrumenta, *ad causam scilicet quam continent evidenter probandam : et sic etiam dicitur scriptum aliquid* in forma probante.

i *Optaremus id nos, si contigisset vetere illum libellum hactenus conservatum fuisse, nobisque communicatum.*

k *A* Matera, *tamquam præcipua Sede sua, nomen nunc fere habet Lucanorum Archiepiscopus, proprie et principaliter Acheruntinus dicendus : sed quia is in deserta prope-modum Acheruntia suam non poterat tueri dignitatem, anno* 1203 *statuit Innocentius Tertius ut Materana D. Petri Ecclesia erigeretur in Cathedralem, et utrobique Archiepiscopus posset Pallio uti.*

l *Eum Hymnum libenter integrum hic dedissemus, si aliquis nobis commonstrasset : sed quoniam nec diligentissimus Gregorius eum habet, vereor ne posterorum negligentia prorsus exciderit ex usu et memoria.* F

APPENDIX

Ex Gregorio de Lauro cap. 107 *et ultimo.*

Quamvis de sancto viro Joachim alia nonnulla, et quidem egregia ac admiranda, vulgus prædicet in Calabria, asserentes, traditione majorum talia ad ipsorum usque pervenisse notitiam : quia tamen humanæ fragilitatis conditio est, in rerum traditione aliquando veritatis alterare substantiam idcirco merito talia duximus reticenda.... Verum non est silentio concedendum, quod ex attestatione Reverendorum Rectorum, Sacerdotum, seculariumque Cœlicensium, authenticæ fidei juramento firmata, nuper accepimus. Produnt enim ac in verbo veritatis testimonium perhibent, quod cum Joachim, tunc impubes (mundi hujus fortassis expertus divertimenta, quæ a spiritualibus hominem abstrahere solent exercitiis latitasset in loco quodam, arboribus undique septo, cujusdam vineæ

Cœlicensium jurata attestatione constat,

Mauri

Attestat Jacobus Græcus ex eo lapide in quo puer Joachim genua flexerat orans,

Mauri genitoris sui, in agro Cœlicensi positæ, capitatis in semitæ tumulo, qua transeunt duobus, Orientem et Austrum respicientis, Jovino alias Carnavano aiunt conterminæ; et in eo lapide supra magnum ac durum lapidem, idoneum a natura in decursu loco positum, preces ad Deum non exiguas ex corde eructare consuevisset; lapidem illum, ex eodem loco, in quo impubes Joachim incubaverat, **Florem produxisse jugiter, tantæ virtutis, ut applicatus** cum devotione et fide, ad infirmitates qualibet et vulnera, extemplo operatam omnibus redderet sanitatem. At cum Cœlicensis quædam mulier, Pacifica Ferrara appellata, circa Dominicæ Nativitatis annum millesimum quingentesimum, asinum haberet malo ulcere laborantem, pro cujus sospitate naturalia omnia frustra experta erat remedia (magis illius fortasse quam suæ animæ salutem expetiscens, ut in sanationibus humanæ conditionis probat experimentum) mirum florem applicuit ulceroso. Convaluit quidem ab ulcere asinus; sed quia res sancta animanti fuit applicata bruto, nedum flos virtutem amisit (ut quod sancte de aqua S. Barnabæ, alias S. Eustorgii, refert Morigia) sed etiam omnino deperiit. Verum eodem ex loco, unde flos oriebatur, humor quidam, ad gummi sive incensi instar, nascitur; qui locus, ad hodiernum usque diem, a frequenti fidelium cœtu invisitur, et in magna veneratione habetur.

nascentem florem salutiferum desiisse, cum asino adhibitus est,

ut S. Eustorgii fons Mediolani,

42 *Pauli Morigiæ locus, a Gregorio indicatus, reperitur in ejus opusculo cui titulus, Historia originis omnium Religionum, ubi cap. 31 lib. 1 agitur de Fratribus Apostolinis, seu Apostolorum; qui fuerunt ex prima sua institutione laici usque ad annum* MCCCCLXXXIV, *quando Innocentius VIII eos, certo habitu donatos et Regulæ Augustinianæ adstrictos, etiam ad sacros Ordines ascendere permisit; et nomen istud accepisse creduntur, quia in communi vivere profitebantur, secundum Regulam Apostolicam primitivorum Christianorum; quorum nemo ut dicitur Actorum IV eorum quæ* possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. *Placuit autem Morigiæ horum originem altius eruere usque ad S. Barnabam, quem primum creditur Evangelium Mediolani prædicasse; et de curatione canis leprosi iisdem omnino verbis, sed Italicis, dixit, quæ Latinis de asini infirmi sanatione Gregorius; in hoc solum diversus, quod Cœlicensis flos renasci desiit, fons autem Eustorgianus (sic enim* vulgo vocatur, non S. Barnabæ) manat usque hodie, et religiose bibitur a fidelibus. Interim sicut Flos Cœlicensis haud dubium fuit præsagium, divinitus *datum, fundandi a Joachimo Ordinis Florensis; sic ejus interitus sub illud ipsum tempus, quo in Commendam dari ejusdem* Ordinis Archimonasterium cœpit, totalem ejus *abolitionem præsagivit, eamdem significans. Omitto considerationes alias, quas inde quisque formare poterit,* quod manantem ex flore isto gratiam, ab hominibus ad *asinum curandum transferri, visus sit Deus improbasse.*

ex simili causa dicitur virtutem amisisse.

DISQUISITIO HISTORICA

De Florensi Ordine, Prophetiis, Doctrina B. Joachimi.

§ 1. Ordinis institutio, incrementa, desolatio.

Quotquot religiosorum Ordinum instituta, in militantis Ecclesiæ ornatum subsistunque, divina induxit Providentia, iis, ut futuris eorum sanctimoniæ gymnasiis, semper cognoscitur dedisse initium per testatissimæ

Ut ceteris Ordinibus Fundatores Sanctos,

probatissimæque virtutis viros; tantisque in vita ac morte illustratos prodigiis, ut merito eos in Sanctorum numero universa collocatos habeat veneretur que Ecclesia. Itaque Joachimi *Abbatis sanctitatem, si non possemus alio probare argumento, quam quod Florensis Ordinis, per annos circiter trecentos tota Calabria florentissimi et Apostolicæ Sedis auctoritate probati, fuerit Institutor; vel hoc solum sufficeret ad persuadendum, haud adeo ab illo universali suæ providentiæ ordine Deum optimum maximum in hoc solo opere suo deflexisse; ut, quod aliqui sibi persuasere, non hominem prorsus sanctum, sed hæreticæ satorem pravitatis et confingendis prophetiis celebrem impostorem, illi ordiendo delegerit. Et nos quidem utramque calumniam, donante Deo, diluemus inferius: hic autem dicimus, præmissam thesim etiam locum habituram fuisse, licet disciplinæ non admodum severæ auctor* Joachimus *fuisset. Nunc vero, quando proprio magis exemplo quam præcepto, ad tantam vitæ religiosæ austeritatem instituit suos, ut Cisterciensis Ordo, secundum ab exortu suo seculum recens ingressus, et adhuc in vivida Regulæ observantia persistens, laxior præ Florensi videretur; nefas est dubitare, quin ejusmodi plantatio, uti necessario fuit a Deo, sic etiam habuerit cultorem, Deo et virtutis raræ merito carissimum.*

sic et Florensi Deus Joachimum dedit:

2 *Nempe a Curatiensis monasterii administratione penitus absolutus Pontificia indulgentia* Joachimus, *dum secretum idoneumque sacris contemplationibus et eruditis commentationibus locum quærit cum socio* Rainerio, *reperit eum circa Consentiam, inter montana* Sylæ *dicta: ibique cellulam sibi atque oratorium aggressus ædificare, sedem statuit, anno (ut scribit Gregorius de Lauro, et ex documentis vetustis probabile fit)* MCLXXXIX *die* XVIII *mensis Julii, Indictione* VI. *Hic vero non multo tempore sic potuit Sanctus commorari in comitatu pauculorum Fratrum, quin lucerna, sub modio abscondi nescia, etiam ex illius solitudinis horrore radios paulatim suos diffunderet; eorumque fulgore allectos identidem alios atque alios, ad idem cum ipso eremiticæ vitæ institutum tenendum, provocaret. Ita paulatim novum e in loco, qui* Floris *dicebatur, surrexit cœnobium, prima oratorium primitus dicatum titulatum* a Joachimo, *et S. Joanni Evangelistæ dicatum. Opportuna vitæ ibidem ducendæ subsidia, quibus deficientibus non poterat perpetuitas loco sperari, tum alii plurimi contulere, quorum nomina Jacobus Græcus ante præludium operis sui digessit, tum imprimis Henricus Imperator, ejus nominis Rex VI, præcipuus fautor, æstimatorque* Joachimi. *Hæc tamen non adeo cara fuit ut tam ... sua sua compendia et possessiones, quam ut sanctissimis institutis formaret cunctos, quos novæ disciplinæ sectatores Dominus illi aggregabat. Ut ergo in Apostolicæ firmitatis petra solidarentur,* Cœlestini III *gratiam quæsivit, eamque Brevis sequentis tenore expressam impetravit.*

qui in solitudine cellam sibi deligit,

ad quam aggregatis aliis natus est Ordo,

3 Cœlestinus Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Joachimo Abbati et Conventui de Flore, salutem et Apostolicam benedictionem. Cum in nostra esses, fili Abbas, præsentia constitutus, tuis nobis relationibus exposuisti, quasdam Constitutiones, de vita monachorum tuorum et in monasteriorum tuo cœnobio subjectorum, et de rebus ab ipsis Fratribus possidendis, et eorum numero, te fecisse; quas, ut in eisdem monasteriis et ab ipsis Fratribus observentur, confirmari a nobis cum instantia postulasti. Nos igitur, tuis precibus inclinati, prædictas Constitutiones, sicut a te provide factæ sunt, auctoritate Apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus; firmiter inhibentes, ne ipsarum Constitutionum forma in monasteriis supradictis temeritate cujuslibet enervetur. Nulli ergo etc. Datum Romæ, VIII Kal. Septembris, anno Pontificatus nostri sexto, *qui fuit Christi* MCXCVI.

cui scriptas constitutiones probavit Cœlestinus 3.

A MCXCVI. Tria autem eatenus monasteria fuerant ab Joachimo fundata (præter suum Florense præcipuum et reliquorum caput) quæ inferius in diplomate Constantiæ Imperatricis nominantur: sed quæ his Constitutionum forma præscripta fuerit, postremorum seculorum calamitas, infra quoque memoranda, fecit esse ignotum: adeo ut Jacobus Græcus Sect. 46 profiteatur, plurimum se laborasse in iis requirendis; et vix demum aliquod eorum specimen, circa ordinem divini Officii a communi Cisterciensium diversi, potuisse reperire, quod et Gregorius pag. 337 suo libro inseruit.

Eas nunc deperditas frustra quærimus

4 Refert hic quidem a Constantino Cajetano sibi dictum, eas in Bibliotheca Vaticana reperiri: sed si aliud ibi inveniretur, quam quæ Græcus Sect. 20 indicat, aut si ea possent pro Constitutionibus accipi; non prætermisisset Lucas Holstenius, Bibliothecæ illius dum viveret Custos primarius, idemque similium monumentorum eruderandorum studiosissimus, inserere illa parti 2 Codicis Regularum, a se collecti typisque subjecti, ac demum post mortem Collectoris evulgati. Itaque hoc unum dicere possumus, de forma vitæ a B. Joachimo instituta, quod Gregorius IX, anno MCCXXVII prohibens discedentes a Florensibus recipi a Cisterciensibus,
B religionem eorum satis arctam esse dicat. Qui idem Gregorius, describens in Bulla Canonizationis S. Dominici divinæ militiæ auctoratos exercitus, primam quadrigam Martyrum ac Confessorum inducit, secundam Monachorum sub S. Benedicti Instituto: post quos, inquit, quasi lapsum reparaturus exercitum Deus, et redditurus jubilum post lamentum, applicatis ad quadrigam tertiam equis albis, Fratribus Cisterciensis Ordinis et Florensis, velut tonsarum greges geminos, caritatis fœtibus uberes, de pœnitentiæ lavacro fecit ascendere; S. Bernardo, ariete ovium, in virtute spiritus, qui ex alto indutus extitit, et in abundantia frumenti vallium, præeunte: ut transeuntes, liberati per eum, in fortitudine clament ad Dominum, dicant hymnum, et ponant castra Dei exercituum super mare.

Florensem Ordinem laudat Gregorius 9.

5 Ex his duobus Florensis Ordo, Cisterciensi junior, imo ipsius propago quædam, tanta per Italiam ac præcipue Calabriam sumpsit incrementa; ut Gregorius de Lauro, postquam illius monasteria triginta quinque recensuisset, minimam eorum partem se investigando assecutum credat. Omnia autem velut Ordinis Generales, venerabantur monasterii Floris Abbates, quorum hæc ex eodem Gregorio pag. 349 Græcum secuto, series est. Post B. Joachimum præfuit Matthæus,
C usque ad annum Domini MCCXXXIV, quo est ad sedem Geruntiensem assumptus, exinde Simones, tum Orlandus, anno MCCLIX memoratus. Orlando, Bernardus, huic Gerardus, ac deinde Guilielmus successere; incerti temporis præter ultimum, cujus est memoria ad annum MCCXC. Post Guilielmum extant monumenta de Nicolao Abbate, ad annum MCCCXV; deque altero Guilielmo, ab officio remoto, et Marino, ad annum MCCCXXXI. Anno vero MCCCXXXVIII, Joannes; ejusdem seculi anno LVI, Petrus; anno LXXI, Joannes alter; XCII, Nicolaus item hujus nominis secundus, gessisse Prælaturam inveniuntur. Nicolao II exempto e vivis, anno MCCCCVI, immediate successisse Hieronymum (qui ad annum MCCCCLI nominatur in Regiæ cameræ libro summario executorialium 8 pag. 7, non ausim asserere: multo minus, si tam diuturnum magistratum habuit, superfuisse ipsum usque ad Calisti IV Pontificatum: a quo, ab ejusdem seculi anno LV ad LVIII præsidente, ecclesiam Florensem, ad honorem S. Spiritus, Deiparæ Virginis, et S. Joannis Evangelistæ, fuisse consecratam, auctor est Gregorius pag. 339.

Abbatum monasterii Floris successio.

6 Florebat tamen, ut vel hinc constat, tunc adhuc insigniter Florensis Ordo, et imprimis monasterium, cui tantum honorem ipse Pontifex habebat, additis magnis Indulgentiis, ecclesiam a se consecratam visitantium causa: quam etiam ecclesiam primus suus fundator Joachim ditaverat, magno thesauro Reliquiarum, ab Imperatrice Constantia impetratarum, ut constat ex illius ad eandem epistola, in hæc verba. Mitto R. D. Cherubinum, contubernalem meum, ut Majestas tua tradat sibi illas Reliquias, quas mihi spopondit: præsentaneam siquidem opem mihi ac familiæ meæ præstabit, ut orationibus nostris licet indignis commendemus incolumitatem Majestatis tuæ, quam humillime revereor. Ex monasterio Florensi, kalendis Junii. Harum Reliquiarum partem nunc possidere dicitur Illustrissimus Don Joannes Bescaræ de Diano, Dux Saracenæ, in domestico suo egregiæ structuræ sanctuario; reliquæ parti aliud magnum et amplum reconditorium erexerat Don Emmanuel Pelusius; ante annos sex, cum Gregorius scriberet, Abbas Claustralis, cui Florensis ecclesiæ restitutæ atque ornatæ laus præcipua debetur.

D

AUCTORE D. P. Reliquiæ eidem a Constantia Imp. per Joachimum obtentæ

7 Etenim, post Hieronymum prænominatum, soli quatuor sedisse leguntur electi ex ipsis Monachis Abbates, Carolus, Hippolytus, Joannes III, et Evangelista; quo circa annum MCCCCLXX exempto ex hac luce, incubuit Florensibus, atque ac ceteris per Italiam monasteriis, annus visitationis eorum, ab Joachimo prænuntiatus; et illi in Commendam dati Ludovico de S. Angelo, facti consequenter sunt in prædam eorum, per quos pene ad nihilum redactus est locus tanto jam tempore sacerrimus. Ex his Salvator Rota unus fuit, sub cujus violentia gementes Monachi, cum ferre ulterius jugum ferreum nequirent; deseruere pro parte majori stationem, duce Don Francisco de Notariojanne; inventoque prope Excelleatorum casalem idoneo loco, monasterium construxerunt, quod nunc S. Mariæ de Succursu dicitur: cujus historiam, ipsiusque Francisci sanctam Vitam, heroico versu ab illius ævi Monacho conscriptam, exhibet Gregorius pag. 340, et nos ex MS. Abbatis Ughelli possemus dare correctiorem, si, qui istic Francisco datur Beati titulus, publico cultu confirmatus esset.

Commendatores an 1470 inducti:

E

et lapsi monachi monasterium de Succursu erigunt:

8 Salvatori tamen Rotæ, postea fortassis ad saniorem mentem reverso, et illata a se suisque decessoribus damna utcumque reparare studenti, positus ejusmodi titulus legitur: Salvator Rota, Patricius Neapolitanus, Florensis Abbas, basilicam collapsam restituit, simulacris sacraque supellectile exornavit, ac census in duplum auxit, pagum ditionemque addidit, anno Domini MDXXXVI. Interim Florenses Monachi, quo sese utcumque tuerentur, ad petram unde excisi erant, Cisterciensem, inquam, Ordinem videntur accessisse; cujus in Italia potissimum reformandi et restaurandi curam suscipiens Hieronymus Cardinalis de Claravalle, sub Pio Papa V, Sanctionem edidit anno MDLXX, quæ apud Græcum extat sect. 49. Ex hac utrum aliquid remedii accesserit Florensium malis, nescimus: nam pietati insignium ecclesiæ Prælatorum Julii Sanctorii Cardinalis S. Severinæ dicti, ejusque in Archiepiscopatu S. Severinæ successoris, simulque ex sorore nepotis, Alfonsi Pisani, qui post Rotam Abbatis gessere titulum, potius tribuendum existimamus, quod locus non prorsus perierit; sed demum ad claustrales Abbates redierit, post decretum uniendorum Calabriæ atque Lucaniæ monasteriorum. Decretum hoc anno MDCV conditum est in Capitulo Generali Cistercii, sub forma apud Græcum expressa sect. 50; et executioni mandari cœptum anno sequenti, per R. D. Rogerium de Gesus, Priorem de Ferraria; expletum autem perfecte est anno MDCXXXIII, vigore litterarum Apostolicarum, in Capitulo quod celebratum ait Gregorius pag. 161 in monasterio præfato S. Mariæ de Succursu. Ex eo tempore, in die S. Joannis Baptistæ, Claustralis Abbas, post Missarum solennia, citat subjectarum sibi Abbatiarum Prælatos, eorumque recipit obedientiam titulo filiationis: quam quæ agnoscere possint, solum nunc

Salvator Rota ecclesiam instaurat:

F

Florenses Cisterciensibus uniti an 1570

an. 1633 Regulares Abbates recipiunt.

AUCTORE D. P.

A *nunc duodecim monasteria videatur superesse, quantum colligimus ex MSS. Justi Buffolati Vicarii Generalis, quæ vidit citatque Gregorius pag.* 161.

§ II. Rei temporalis in monasterio Floris sub Abbate Joachimo status.

Constantia Imp. ann. 1198

Hæc fuit Florensis cœnobii Ordinisque ab eo dependentis fortuna: cujus primam amplitudinem metiri licebat ex diplomate Constantiæ Imperatricis, quod tale extat apud Gregorium de Lauro cap. 45. In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen. Constantia, divina favente clementia, Romanorum Imperatrix semper Augusta et Regina Siciliæ. Cum cuncta humanitatis opera, quæ pietatis feruntur intuitu, stabile apud Deum habeant firmamentum; illud præcipue æterna premiatur divinitas, quod locis religiosis et Christi pauperibus impertimur. Inde est, quod attendentes sinceram devotionem, Venerabilis Abbas Joachim,

confirmat monasterio donatas ab Henrico 6 possessiones,

benignum habentes respectum, pro remedio animarum Domini patris nostri, Domini Rogerii Regis Regum divæ recordationis, et Dominæ Beatricis Illustris quondam Reginæ matris nostræ, nec non pro salute nostra, et dilectissimi filii nostri Friderici, gloriosi Siciliæ Regis: confirmamus in perpetuum, tibi et successoribus tuis atque monasterio tuo S. Joannis de Flore, omnes possessiones seu etiam libertates, quæ concessæ sunt tibi et eidem monasterio tuo, a Domino Henrico, gloriosissimo Romanorum Imperatore semper Augusto et Rege Siciliæ, carissimo quondam viro nostro. Concedimus et donamus tibi tuisque successoribus, in ante dicto monasterio tuo de Flore, terras laboratorias, aquas et silvas, adjacentes eidem monasterio, a vado fluminis Neheti, quod est subtus castellum de Sclavis, sicut vadit via ipsa versus meridiem, per Petram Caroli Magni, et per

terminos ejus definiens,

Serraricum, usque ad vadum Sabuti; et ab ipso vado versus ortum ipsius fluminis usque ad alveum Ampulini; et descendit idem fluvius usque ad eum locum, ubi miscetur flumini Neheto, et ascendit terminus per alveum ejusdem fluminis Neheti, et vadit ultra flumen per fines monasterii trium Puerorum, et monasterium Abbatis Marci, usque ad viam quæ venit a civitate Cherentiæ, et vadit per Portum: quæ videlicet via manet in confinio a parte Aquilonis, usque ad locum qui dicitur Frassinetum: et exinde revertitur terminus ad alveum fluminis Neheti, et descendit idem alveus usque ad vadum quod est subtus castellum de Sclavis, et concludit cum priori fine.

10 Concedimus præterea et confirmamus, tibi et jam dicto monasterio tuo de Flore, tenimentum Fluce, situm in maritima Calabriæ, ac libera pascua ovium mandrarum prænominati monasterii Floris, et aliorum quorumlibet animalium, quæ illuc mittere libet: prohibentes, ut nemo vobis in eodem tenimento aliquam molestiam inferat, aut ibi sua vel aliorum hominum animalia superinducat, seu aliquo modo pastoribus vel animalibus, quæ sub cura illorum ibi fuerint, damnum vel injuriam facere præsumat. Insuper concedimus tibi et sæpe dicto monasterio Floris, per totam Calabriam, libera pascua, pro animalibus ecclesiæ tuæ, absque herbatico et glandatico, permittentes ut liceat Fratribus monasterii tui libere percipere salem per salinas Calabriæ, emere quoque et vendere absque ulla exactione, et transire libere terra marique; indulto vobis ubique per terram Domanii nostri plateatico et passagio. Adhæc concedimus et confirmamus tibi et monasterio tuo quinquaginta Byzantios aureos, percipiendos annis singulis absque aliqua diminutione de salina Neheti,

D *cuique addit 50 Byzantiorum censum:*

aut ante festum S. Joannis Baptistæ aut in ipsa festivitate. Ipsumque monasterium sæpe dictum de Flore, et monasteria quæ de novo fundasti in loco qui olim dictus est Calosuber, nunc autem Bonumlignum, et in loco qui dicitur Tassitanum, et monasterium Abbatis Marci (quæ et ipsa ad tuam curam constitutis ibi a te Prælatis, pertinere cognoscuntur) et si qua te vel Fratres tuos alia in futurum largiente Domino ædificare contigerit, cum omnibus possessionibus et bonis suis, Fratres, homines, et loca vestra, sub nostra speciali protectione et defensione suscepimus: confirmantes vobis hactenus acquisita, et in ante justo titulo acquirenda, et insultum in vos, et in homines, et possessiones, et res vestras temerarium prohibentes .... Datum in civitate Messana, anno Dominicæ Incarnationis MCXCVIII, Mense Januarii, primæ Indictionis....

11 *Hæc Constantia: quibus notas Fridericus II, anno* MCCXI, *prædicta omnia confirmavit et innovavit, diplomate Panormi expresso. Quod autem pene puer fecit, iteravit adultior alio diplomate, signato Brundusii sub annum Christi* MCCXXII, *primum vero Imperii sui. Rursumque eumdem a fori secularis potestate, speciali indulto, decreto* in castris in obsidione Januensi, XVIII Augusti, XI Indictionis, *data anno* MCCXXXVII, *cum maxime victricibus armis Lombardiam et Liguriam premeret. Ut autem in eo testatur, quod* parentes sui, piæ recordationis Augusti, monasterium Floris pia et liberali devotione fundarunt, *ideoque* paternum opus singulari prærogativa gratiæ prosequi velit: *sic et in primo diplomate ait, quod* venerabile monasterium Floris tanto ardentius teneatur diligere, et condignis beneficiis ampliare, quanto benignius et devotius felicissimi quondam Augusti, Dominus Serenissimus Imperator pater suus, et Domina gloriosissima Imperatrix mater sua, ipsum monasterium divino intuitu construere, bonisque quæ possidet dotare cordi purissimo studuerunt. *Ejusdem autem Friderici uxor etiam Constantia, Regis Castellæ soror, nihil viro suo hac parte inferior, per instrumentum Messanæ conditum an.* MCCXV, *tum cetera omnia Florensi monasterio confirmavit, tum eidem concessit* granciam, quam habebat in tenimento prope castellum Verdo, in loco qui dicitur Albe, cum molendino in flumine Leporis, terris, vineis, et arboribus, quas tenebat in tenimento prælatæ civitatis, *ut apud Græcum Sect.* 40 *videre est.*

ejus filius Fridericus paternam fundationem agnoscit et fovet,

E

et uxor Friderici Constantia novum fundum addit.

12 *Verum tanta rei temporalis incrementa, statim ab ortu sui invidiam excitaverunt, vicinorum præsertim, per quorum fines Imperatoria liberalitas assignatam monasterio dotem descripserat. Ergo Isaias, monasterii Sanctorum Trium Puerorum Abbas, quod Caccurio milliari uno, et quinque milliariis a monasterii Floris dissitum, Ordinis Basiliani monachi Græci tunc tenebant, controversiam Joachimo movit de finibus coram Imperatrice, apud Rocam Nicephori agente, anno* MCXCV. *Hæc lis cum esset in favorem* Joachimi *decisa (solus quippe proferebat documenta legitimæ possessionis, adversariis nihil e contra adducentibus) cumque eadem deinde prorsus sopita videretur, quia* Abbati Isaiæ et Fratribus suis, (*sicut Lucas Consentinus postea instrumento compositionis inseruit*) concesserat Sanctus, propter bonum pacis, quod viris religiosis convenit, ad preces et consilia proborum virorum, ut haberent ovilia sua in Musocampo et Vulturno; itemque vaccas, jumenta et porcos in Fraxinitis, sub annuo quatuor solidorum aureorum censu; tantum ut dimitterent monasterio Floris in pace tenere Calo-suberum et Faroclovium, et omnes terras quas aperuerat Joachim prope ipsa tenimenta, cum omni jure plantationis et ædificationis, quod se in ipsa credebant habere: pro quibus eis Joachim commutaverat obedientiam, quæ dicitur S. Martini de Netho, cum

F *Lis ab Abbate trium Puerorum mota*

et ab Imperatrice decisa.

A cum terminis et possessionibus suis, sub censu duorum solidorum auri. *Hæc, inquam, cum sic transacta et composita essent, conditum est in Calo-sadero Florensis ordinis monasterium, et prima eo deducta colonia. Huic tantisper pax a vicinis fuit, dum in hac vita fuit Constantia; ipsa vero sublata de medio* V *kalend. Decembris anni* MCXCVIII, *Græci Monachi de non præstito trium annorum censu postulati, non modo eum non persolverunt, sed* ferentes secum arma multa, fecerunt insultum, *invaseruntque* Fratres qui custodiebant oves ecclesiæ *Florensis*; et quosdam quidem percusserunt, alios vero exspoliaverunt. Deinde per dies aliquot congregati in majori numero cum multitudine armatorum, invaserunt suffraganeum monasterium ejus quod dicitur de Bono-Ligno, trahentes inde Monachos violenter, destruentes officinas et oratorium ipsius monasterii, et diripientes bona quæ ibi inventa sunt. Cumque Abbas Joachim et Fratres ejus querimoniam deponerent, Justitiarii Cusentini scripserunt Græcis, ut venirent ad justitiam faciendam: et prohibuerunt eis, sub pœna centum unciarum auri, ne de cetero invadere præsumerent tenimenta ecclesiæ monasterii Floris. At illi nec ad

resuscitatur per violentiam adversariorum:

B justitiam faciendam venerunt, nec ab invasione cessaverunt.

13 Præterea missæ sunt eis similes litteræ a Comite Raynerio Marchi Forte, dicto tempore Calabriæ Capitaneo, et ad extremum a Domino Legato; et nihilominus contempserunt: quin potius ducentes secum multos viros armatos per tenimenta monasterii, multas violentias Fratribus et molestias irrogaverunt, freti quorumdam hominum Caccurii consilio et auxilio, qui et ipsi tenimenta ecclesiæ et terras, contra prohibitionem et Regis præceptum, invadere præsumpserant. Perseverante autem Joachimo in petendo justitiam *a Bartholomæo Archiepiscopo Panormitano, eodemque Regis Friderici familiari seu primario Status Ministro,* super invasionibus et damnis, quæ passa est ecclesia ejus; consignatæ sunt litteræ, ex parte Regis præcipientes, ne tot excessus ipse *Archiepiscopus* relinqueret impunitos, sed faceret justitiam passis, secundum quod dictaret jus et ratio postularet. *Verum accersitus Abbas monasterii trium Puerorum et jussus venire vel mittere ad Archiepiscopum præfatum apud S. Maurum, ut in præsentia ejus causa definiretur, nec mittere voluit, nec venit ipse.*

quibus non cessantibus ab invasione

nec ad causam dicendam comparentibus,

14 *Archiepiscopus itaque, litteris Coriolani datis*

C XXV *Maji, anni* MCXCIX, mandavit D. Bon-homini, Cusentino Archiepiscopo, D. Riccardo, Abbati S. Euphemiæ, D. Simeoni de Mamistra, Capitaneo et Magistro Comestabulo atque Justitiario vallis-Crathis, vallis-Signi, et vallis-Layni; D. Guilielmo de Bisiniano, D. Rogerio filio Joelis, D. Alexandro filio Guillelmi, Regiis Justitiariis; quatenus lectis litteris Capuani Archiepiscopi, Panormitano Archiepiscopo in favorem Joachimi missis (qui Capuanus Archiepiscopus noverat plenius radicem controversiæ inter monasterium Floris et monasterium trium Puerorum, quam decisam in Curia Dominæ Imperatricis Monachi Sanctorum trium Puerorum resumere præsumpserant post obitum ipsius) et inquisita de omnibus veritate, tam de contemptu mandati Regii et Archiepiscopalis, quam de illata violentia et damnis, venerabili Abbati Joachimo plenitudinem justitiæ exhibere curarent; data prius saysina rerum et possessionum, quibus vel ipsi Monachi vel homines Caccurii monasterium Floris dissagire præsumpserunt: facientes nihilominus justitiam fieri, et de his qui facientes insultum vastaverunt monasterium de Bono-ligno, et de ceteris qui invaserunt terras et tenimenta ecclesiæ, et de his qui incedentes armati per tenimenta ecclesiæ damna et contumelias Fra-

jubet Archiepiscopus Panormitanus

causam ex litteris Episcopi Capuani cognosci,

D tribus intulerunt. Si autem adhuc contumaces forent, tantum de rebus ipsorum caperent, quantum digne sufficeret ad restaurationem damni et expensarum, quas ipse Abbas Joachim, quærendo et expectando justitiam, illis differentibus fecisse comprobaretur: de cetero ipsum monasterium Floris et Fratres ejus, ab invasione præfatorum Monachorum Sanctorum trium Puerorum et hominibus Caccurii, manere facerent in pace.

AUCTORE D. P. et B. Joachimo justitiam fieri,

15 *Quibus litteris lectis, et attenta summi Pontificis commendatitia epistola, pro monasterio Floris ad Archiepiscopum Consentinum directa; nec non litteris Matthæi Capuani Archiepiscopi, exponentibus quid sub Imperatrice gestum esset et judicatum; præfati Judices, saysinam Joachimo suisque concesserunt, et Abbatem Græcum peremptorie citaverunt; lata interim velut in toties antea contumacem provisionali sententia, anno supra memorato, mense Junii secundæ Indictionis: quæ omnia integre apud Gregorium de Lauro cap.* 46 *legi possunt. Quid autem ulterius contra Græcos sit decretum, incompertum sibi esse fatetur Gregorius: Ughellus autem tomo 7 Italiæ sacræ, de Luca Archiepiscopo Consentino agens, profert illius auctoritate*

ut factum per sententiam provisionalem an. 1199.

E *confectum amicæ compositionis instrumentum, inter Mattheum Floris et Hilarium electum monasterii trium Puerorum Abbatem quod* XII *anno præfati Lucæ, Christi vero* MCCXV *signatum, Honorius III anno* MCCXVIII *Bullæ suæ confirmatoriæ inseruit. Addit autem Gregorius, prædictam Græcorum Abbatiam tandem etiam Florensi cœnobio subjectam fuisse: quippe quæ inter ejus Filias sub titulo S. Mariæ de Nova numerabatur septima, quando a Cardinali de Claravalle missus Justus Buffelatus, Cisterciensium monasteriorum per Lucaniam, Calabriam, Siciliamque Visitator, eo advenit; ut ipsemet in suis MSS. a prædicto Gregorio pag.* 161 *citatis, consignatum reliquit.*

Initur concordia;

16 *Porro Græcorum Monachorum insolentia istum in modum coercita fructum patientiæ suæ* Joachimus *retulit, fundato quarto Ordinis sui monasterio; cui quis fuerit attributus fundus, et quomodo ipsum Florense monasterium Apostolicæ Sedi esset immediate subjectum, patet ex sequenti instrumento Centii Cardinalis Legati; ejus fortasse, cujus in controversia supra notata etiam facta est mentio, quod apud Græcum Sect.* 39 *hoc tenore legitur:* Centius Dei gratia S. Laurentii in Lucina Presbyter Cardinalis, Sedis Apostolicæ Legatus, dilecto in Christo Fratri Joachim Abbati de Flore, ejusque successoribus in perpetuum. Piæ con-

F siderationis vota, quæ de cordibus [divinitus] inspiratis prodire noscuntur, eo sunt a Sancta Romana Ecclesia libentius admittenda, quo omnes, qui pro salute animarum suarum boni aliquid proponunt, ne aliquod in perficiendo patiantur obstaculum, ad eam, velut ad singulare præsidium, habere refugium didicerunt. Inde est, dilecte in Christo Frater, quod, cum in regno Siciliæ ex mandato summi Pontificis Legationis fungeremur, et euntes in Siciliam haberemus transitum per Calabriam, veniens ad præsentiam nostram dilectus filius Unfredus Culinus, obtulit in manibus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ quemdam fundum, in loco qui dicitur Albanetum; de vicino autem fonte fluminis generali nomine Caput-gratis; petens ut in eodem loco deberet de licentia nostra ædificari monasterium, a te vel a successoribus tuis, secundum statuta Ordinis tui, quod nulli, nisi Romano Pontifici debeat subjacere: et, quantum spectat ad statuta Ordinis tui, tantummodo tibi et successoribus tuis.

novo monasterio locus in Albaneto datur

17 Nos autem attendentes ad offerentis devotionem et preces illustris viri Simeonis de Mamistra, Regii Calabriæ Magistri Justitiarii, qui cupiens ejusdem pii operis particeps effici, coadjutorem et cooperatorem se esse spopondit; ipsum fundum ordinandum

et ut reliquus Ordo, immediate subesse Papæ declaratur,

AUCTORE D. P.

A dinandum in monasterium secundum statuta Ordinis tui, in ejus et Sanctæ Romanæ Ecclesiæ proprietatem gratanter suscepimus, secundum quod in ejus proprietatem monasterium Floris constat esse susceptum; dantes tibi vice summi Pontificis, cujus fungimur Legatione, liberam potestatem ædificandi in præfato loco Abbatiam ad honorem Dei, secundum statuta Ordinis, et eam formam seu libertatem, quam tibi et successoribus tuis et domui tuæ de Flore a Romano Pontifice constat esse concessam. Ita tamen, ut si competentius tibi visum fuerit in vicino loco tuo, quod dicitur Caput-album, capere locum ipsius monasterii, propter aquarum quæ ibi est abundantiam; liceat tibi et successoribus tuis in uno duorum præfatorum locorum sub eadem libertate fundare, sicut dictum est, ipsum monasterium; et constituere ibi Fratres et Abbatem secundum statuta Ordinis tui, omnium hominum contradictione et contrarietate remota. Institutus autem ibi Abbas, ab aliquo Episcopo Catholico, quem maluerit, munus benedictionis accipiat, qui munus Apostolica auctoritate, quod postulatur, impendat. Ut autem hæc nostra concessio firma in perpetuum tibi tuisque successoribus illibata permaneat, plenius Privile- B gium inde tibi fieri præcepimus, nostro sigillo et auctoritate roboratum. Anno Dominicæ incarnationis millesimo ducentesimo, mense Martii tertiæ indictionis, Pontificatus autem D. Innocentii tertii Papæ anno tertio.

aliud cœnobium in Grancia S. Martini

18 *Denique in loco,* Grancia S. Martini de Jove alias de Canali *dicto, quem passuum millibus quatuor ab urbe Consentina, unico vero milliario dissitum a castro Petræ-fittæ, ab Andrea Archiepiscopo obtinuerat* Joachim *anno* MCCI, *propriis expensis construxit monasterium: in quo, dum forte illius absolutioni intendit, diem etiam vitæ supremum obiit, et aliquamdiu sepultus requievit: eodemque anno et nono ante obitum mense, suscepit de manu prædicti Simeonis de Mamistra dotem insignem, fundando prope terram Fluminis-frigidi, quæ Tropæensis diœcesis est, monasterio, quod* Fontis-laureati *nomen postea tulit, ut patet ex Instrumento, quod in Comm. præ. n. 13 allegavimus; in quo, apud Gregorium verbatim posito, est legere sigillatim possessionum eidem fundationi attributarum terminos, ceteraque jura et privilegia quæ hic brevitatis causa prætermittimus: contenti monuisse etiam Sanctimonialium cœnobia varia sub Florensi vixisse ac floruisse Regula: quorum, quæ sciri potuit, nominatim Gregorius cap. 38, in usque nominat* monasterium S. Helenæ, C in extremitate territorii civitatis Sedarum prope Amalphiæ urbem: *quod a tempore ipsius Abbatis* Joachim *extitisse testatur patriarum antiquitatum, ex Gregorii judicio, vir peritissimus, D. Abbas Joannes Bapt. de Afflicto, Scalensis Patricius. Ad hæc omnino observatione est dignum, Cisterciensium Ordinem, post quam in interiorem se Italiam penetravit, septuaginta annorum spatio ad sexaginta fere monasteriis ibidem auctum esse (uti ex antiqua Fundationum chronologica tabula, ad annum usque* MCLXXXVIII *ducta, ejusque supplemento, facile est supputare) ex quo autem Florensis Ordo caput efferre cœpit, vix unum alterumve in toto regno Neapolitano atque utraque Calabria acquisivisse; cum alibi plurima quotannis erigerentur.*

et juxta opp. fluminis frigidi,

monasteria sanctimonialium.

Florenses ad invidiam Cisterciensium in Calabria crescunt

§. III Quos libros, quando, et quo spiritu Abbas Joachim scripserit.

Joachim Curatiensi non fundator 1173

Fuisse Joachimum *Curatiensem Abbatem, antequam Florensis Ordinis fundamenta jaceret, Luca Consentino et Jacobo Græco referentibus, jam cognovimus. Quamvis autem ignoretur, quo tempore cœperit Prælaturam istam gerere: credibile tamen est, illius initia non multum præcessisse finem anni* MCLXXVIII, *quo ad* D *supplicationem ejus Gulielmus Siciliæ Rex scripsit epistolam mense Decembris, in Vita num.* 10 *prolatam: cum ipsum Curatii monasterium (in quo credibile non est, ante exactum conversationis religiosæ triennium, Abbatem fuisse* Joachimum) *anno dumtaxat ante hunc quarto, seculi* LXXIII, *fuerit vel primo ædificatum, vel Cisterciensi Regula informatum, prout constat ex antiquissima Fundationum Cisterciensium chronologia, quam aliquoties allegavimus ad Vitam, sicut Chronologiam illam, anno* MCLXXXVIII *scribi desitam, ex monasterii Dunensis MS. pervetusto, ad Calcem Bibliothecæ Cisterciensis vulgavit Carolus de Visch, ibidem Prior. Neque sane obest Michaelis Episcopi Marturani Bulla, qua, juxta Cisterciensis Ordinis privilegia, a Romanis concessa Pontificibus, Curatiensem Abbatiam a sua suorumque successorum jurisdictione emancipat, quam Bullam Græcus num.* II, *vulgavit, ut datam* anno millesimo centesimo septuagesimo: *addi enim debet,* septimo (*quod librarii socordia excidit*) *ut cum* Indictione decima *annus conveniat. Et hoc potius facere debuerat Ughellus, tom.* 9 *Ital. sacræ col.* 361, *Bullam ex Græco, ut præfatur, transcribens; quam auctoritate sua pro* Indictione decima *substituere* tertiam. *Quia autem Abbatis nomen in ea Bulla nullum exprimitur, non audemus affirmare cum Græco, in* Joachimi *jam* E *tum Abbatis, favorem eum fuisse expeditum: atque adhuc multo minus probaremus, si magis nobis constaret, quod Græcus ait, anno* MCXLV *natum fuisse Joachimum, adeoque anno* MCLXXVII, *dumtaxat* XXXII *annum ætatis egisse. Quia tamen in eo monasterio ubi tam recens erat disciplinæ Cisterciensis professio difficile fuit habere viros vel istic vel alibi diu in Regula eadem exercitos (quis enim ubi juvencula mater est senes requirat filios? uti Carolo V Imperatori Societatem Jesu plerorumque juventutem admiranti respondit B. Franciscus Borgia, rationem ipsi reddens ingressus sui in Societatem, et ipse ita refellens ob hanc, in quam, causam nihil miraremur, si, mortuo, qui Fossa-nova coloniam deduxerat, Abbate Columbano post primum regiminis sui triennium,* Joachimus, *quantumvis ætate vel professione juvenis, Abbas electus fuerit ab iis, quibus inter istæ principia haud magnus esse potuit eorum ad gubernationem idoneorum, nedum in Ordine seniorum, delectus.*

et 1177 emancipato a jurisdict. Episcopi Martaran.

20 *Quidquid ejus sit, ad monasterii regimen communibus votis electus* Joachim, *non tantum temporalibus et spiritualibus illius necessitatibus prudenter sedulo prospexit: sed insuper tempus vel fecit vel reperit, quod sacris Scripturis diligenter meditandis non infructuose impenderet; quemadmodum subsecutæ eidem commentationes ejus, tam multæ, tam profundæ, luculenter* F *probarunt. Eodem tempore* in diebus Alexandri Papæ, *scripsisse eum aliquid* contra Magistrum Petrum Lombardum, libellum *scilicet* de unitate seu essentia Trinitatis, *affirmat Matthæus Parisius, dimidio solum seculo junior Joachimo; negat Gregorius a Lauro. Hoc constat, Libellum istum, uti nomen auctoris Joachimi præferebat, sic esse damnatum in Concilio Lateranensi. Quando autem et utrum revera editus ab illo fuerit (licet hæc pura facti quæstio sit, et forte nequaquam in Concilio agitata discutere supersedeo: unum dico, et uti spero dilucide probabo,* Joachimum, *si æstu disputationis abreptus junior, talia, qualia damnat Concilium, vel sensit vel visus merito est sensisse; omnia prorsus retractasse in Psalterio, non jam libello, sed justo trium ut (ipse appellat,* voluminum *seu librorum opere. De hoc aliisque hodiedum extantibus operibus sancti Abbatis priusquam loquar; explicandum nobis videtur, quomodo circa annum ut supra dixi* MCLXXXIX, *auctoritate Papæ solutus a regimine præfati monasterii, ex obedientia totum sese ad sacras illas lucubrationes transtulerit; et quo spiritu in iis directus fuerit.*

an sub Alexandro 3 scripserit aliquid contra Mag. Sententiarum dubitatur:

si fecit retractavit in Psalterio,

A 21 *Primum patet ex Protestatione inserta Vitæ n. 22: ubi* de mandato Domini Papæ Lucii et Domini Papæ Urbani aliqua scriptitasse *dixit quorum præcipua deinde enumerat. Eodem etiam facit Epistola, quam Joanni Kalæ direxit, ob relucentem in ea virtutem humilitatis, digna quæ tota hic transcribatur: est autem talis.* Devote sancteque vir, quem vocavit Dominus et segregavit, speciali gratuitaque desuper tradita gratia, a malignantium conventu. Accepi ex litteris tuis; quod nimium exoptas derelinquere Castrum, quod primo elegisti in die conversionis tuæ; ut ab hominum assiduo separatus consortio, sola dulcissimi animæ tuæ sponsi Jesu mellita gustares colloquia. In hoc clare respondeo tibi, Pater carissime, quod idem Dominus et Redemptor mihi oranti pro te respondit: Joannes degat, usque ad mortalis consummationem cursus, in monte, quem primo sibi elegit; quemque prædestinavimus, ad humani generis salutem et refrigerium. Hæc mihi, peccatorum omnium pessimo, dixit Omnipotens, ut voluntas ejus manifestetur tibi. Nec facessit, quod mihi sæpe objecisti: Tu, inquis, o Joachim, cum Dei donum accepisti, domum Curatii sanctam liquisti, et ad solitudinem abire gavisus es. Possem equidem respondere, vias Domini multiplices esse; quodque uni expedit, alteri non expedire. Sed hoc feci jussu Romani Pontificis, qui eligens me, peccatorem omnium indignissimum, ad onus interpretandi Scripturam sacram, expediens sane putavit, me solvere ex tot Monachorum gubernio, et ex tot facultatum administratione molesta. Tu contra, in solitudine degens, quid majorem affectas solitudinem, o Joannes? Non tibi tradidit Deus spiritum sapientiæ, intellectus, et prophetiæ, ut silvas et bruta convertas, sed homines. Mane igitur in loco in quo vocavit te Deus, ad laudem et gloriam nominis sui. Vale, vir sancte, et me peccatorem commenda Domino.

postquam a regimine absolutus

B

scribere ex mandato Pontificis cœpit in Scripturam,

22 *Ad hanc obedientiæ virtutem, quam ad scribendum sanctus Abbas attulit, accessit magna cum Deo in oratione familiaritas: cujus indicium expressum nobis reliquit in Præfatione ad Psalterium, ex qua tum priorum librorum argumentum licebit discere, tum etiam quam speciali Dei favore præventus, e rursus sit illum tractatum scribere: sic igitur inquit:* Eram aliquando ego ipse anxius ad verba Dei, et quærebam per exercitium lectionis ad veritatis notitiam pervenire. Cumque ad eam per legendi studium properare flagrarem, assumens sibi pennas velut aquilæ, longius quam erat recedebat a me. Cum autem, positus in fervore novissimo, cœpi Dei causa diligere psalmodiam; multa mihi in Scriptura divina psallenti sub silentio reserari cœperunt, quæ antea legendo vestigare nequiveram. Non solum ante, sed etiam tunc sentire incipiebam, quid sit illud quod in alio Psalmo scriptum est: Beati qui habitant in domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te. Sed cum mihi (qui, ut jam videbatur, cogitatione et aviditate supernæ illius civitatis habitator effectus, fruebar secundum interiorem hominem non modica visione pacis) accideret illud, quod sibi multi, etsi frustra, accidisse queruntur, ut rursum Ecclesiæ cura familiaris me cogeret implicari negotiis monasterii, quæ secundum cujusdam coloris sui speciem, aut vere secularia sunt, aut pene secularia judicanda; compulsus sum iterum cum cordis gemitu, non sine formidine, exclamare: Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Et illud, Præcisa est velut a texente vita mea: cum adhuc ordirer, succidit me.

C

prius egregie in ea meditanda exercitus,

Psal. 83, 5.

quamvis interpellantibus monasterii curis:

23 *Quod illud fuerit tempus, et an post cœnobii Florensis fundationem requirendum, mox videbimus: satis est modo hinc discere, quo spiritu ad orandum laudandumque Deum ageretur Joachimus; ut minime mireris, si is qui cor suum tanto affectu tradebat, ut vigilaret diluculo ad Dominum, et in conspectu Altissimi deprecaretur, os suum aperiens in oratione; vicissim ab eo meritus sit, ut spiritu intelligentiæ repleretur, atque ita tamquam imbres emitteret eloquia sapientiæ suæ: cum Dominus, cui in oratione confitebatur, consilium illius omne dirigeret, et in absconditis suis consiliaretur, quemadmodum de Sapiente loquitur Ecclesiasticus; et ut sibi reipsa evenisse testatur Joachimus, sic prosequens cœptam præfationem;* Cum ejusmodi gemitus versaretur in corde meo, accidit post annos aliquot, *scilicet internæ illius vicissitudinis de hac enim sola hic agitur, et hæc una cum Prælatura Curatiensi censeri debet habuisse exordium)* cum essem apud cœnobium Casæ-Marii, detinentibus me ibi viro venerabili Geraldo Abbate ipsius domus et Fratribus ejus, et colligantibus me sibi insolubili vinculo caritatis: Accidit, inquam, diem adesse solennem, in quo dona sancti Spiritus super Apostolos effusa sunt, et [corda eorum] oleo illo spirituali infusa, quo unctus est Unigenitus Dei præ consortibus suis. Quia vero non omnino eram expers ab intellectu dei, sed sciebam quod ad hoc ipsum pertineret sacrificium laudis; dolens quod tam diuturno tempore, *propter negotia monasterii absens a Choro,*, tanti beneficii gratia expers eram; statui apud me die illo dicere mihi aliquot Psalmos ad honorem tanti Spiritus, ob reverentiam et honorem diei; sperans donari aliquid in die ipso ab eo, qui dat omnibus affluenter et nemini improperat.

unde meritus a Deo sinulariter illustrari,

D AUCTORE D. P.

cum esset in Casa-Marii in Pentecoste:

E

24 Interea cum ingrederer oratorium, et adorarem omnipotentem Deum coram sancto altari: accidit in me velut hæsitatio quædam de fide Trinitatis, acsi difficile esset intellectu vel fide, esse unum Deum omnes Personas, et omnes Personas unum Deum. Quod cum accideret, oravi valde; et conterritus vehementer, compulsus sum invocare Spiritum sanctum, cujus sacra solennitas præsens erat, ut mihi dignaretur ostendere sacrum mysterium Trinitatis, in quo nobis promissa est a Domino omnis notitia veritatis. Hæc dicens cœpi psallere, ut ad propositum numerum pervenirem. Nec mora, occurrit animo meo forma Psalterii decachordi, et in ipsa tam lucidum et apertum sacræ mysterium Trinitatis, ut protinus compellerer clamare, Quis Deus magnus, sicut Deus noster? Tu es, Deus, qui facis mirabilia. Et illud: Magnus Dominus Deus noster, et magna virtus ejus, et sapientiæ ejus non est numerus. Igitur, donante ipso, mox subscripti operis librum primum in ipso monasterio positus inchoavi, et ex parte perfeci: secundum vero et tertium non ibi tunc, nec eodem tempore, sed quasi post duos annos. Siquidem in tribus libris distinctum est opus istud, secundum quod tres sunt Personæ Deitatis, in quibus fidei nostræ pulchritudo consistit. Et quamvis post opus Concordiæ, quod inceperimus primo; et expositionem Apocalypsis, quæ, ignorante me omnimodis exitum rei, nescio qua Dei providentia, ex eodem primo opere nascendo processit: Spiritui sancto, qui et donat quod exhibemus, hoc tertium opusculum dedicare decreverim: quia tamen nihil est in rebus creatis, quod sic attribuatur uni Personæ, ut alienum sit a regno et operatione duarum: non inconvenienter in hoc ipso mysterium rutilat Trinitatis: dum primus liber, in quo agitur de Vase musico, proprietate alti mysterii attribuitur Patri, a quo omnia: secundus, in quo agitur de numero Psalmorum, Sapientiæ divinæ, per quam omnia; tertius, in quo agitur de modo Psalmodiæ et institutione psallentium, eidem sanctæ Unctioni, in qua omnia: quæ cum sit gaudium summi Dei, eos quos sacris replet muneribus, lætos efficit et jucundos.

post molestam in fide hæsitationem,

mysterium Trinitatis divinitus edocetur;

F

de eoque scribere Psalterium incipit,

atque in tres libros ... extendit.

AUCTORE D. P.

25 *Hæc ibi, quæ ut ad chronologicos calculos reducantur, definiaturque quo tempore absoluta inchoataque sint opera illa; revocandum in memoriam est, quod scribit Lucas Consentinus Archiepiscopus,* sese anno II Domini Papæ Lucii jam Monachum, primo in Casamarii vidisse Joachimum, tunc Abbatem Curatii; qui coram eodem Domino Papa et Consistorio ejus, tunc etiam revelare cœpit intelligentiam Scripturarum, et utriusque Testamenti Concordiam, a quo et licentiam scribendi obtinuit et scribere cœpit. *Addit Græcus, eidem Pontifici oblatum fuisse librum de prædicta Concordia; adeoque probatum,* ut superindultæ scribendi facultati pro talenti multiplicatione adjunxerit, ut Joachimus de cetero, deposito temporalium monasterii onere, enudandis sacræ paginæ arcanis se dederet, illud eidem memorans, in thesauro et sapientia absconditis nullum esse profectum. *Sed hæc a principio Vitæ num. 16 expungens abstuli, quoniam ex ipsis Clementis III litteris, anno Pontificatus illius I, id est Christi* MCLXXXVIII *ad* Joachimum *datis (quas velut confirmatorias asserti sui ibidem adducit Græcus, et nos retinemus) clare habetur, sanctum virum,* jubente et exhortante beatæ memoriæ Lucio Papa, expositionem Apocalypsis et opus Concordiæ inchoasse, et postmodum de Papæ Urbani auctoritate successoris ipsius composuisse. *Itaque quietem, quam se adeptum fuisse gratulatur, et a qua se rursum revolutum queritur in ea negotia, quæ pene secularia sunt judicanda, et propter quæ diuturno tempore expers fuit ejus beneficii gratiæque solitæ ex monastica psalmodia percipi; istam, inquam quietem nolim cum Gregorio Lauro absolutionem a gubernationis onere interpretari, sed tranquillam rerum divinarum contemplationem, quam identidem interpolabant regiminis curæ, neque semel aut bis, sed etiam sæpius in Curiam eum atque ad res forenses revolvebant. Quam vicissitudinem molestiarum et consolationum cum jam inde ab initio susceptæ Prælaturæ experiretur, et experiendo ingemisceret;* accidit post annos aliquot, *nempe (quemadmodum Belloracensis lib. 29 cap. 40) anno* MCLXXXV *exeunte, vel initio sequentis, ut* Abbas Joachim de Calabriæ partibus veniret ad Urbanum Papam, morantem apud Veronam, *utique negotiorum monasterii causa; eaque occasione cum eo de Apocalypseos mysteriis a se explanari cœptis multa conferret, qualia istic fuse Belloracensis ex relata non satis certo exponit. Urbano autem operis cœpti absolutionem urgente, cum otium sibi causaretur deesse Joachimus, facile potuit impetrasse, ut monasterii cura tantisper alteri demandata, quemcumque vellet secessum eligeret. Itaque ad Casam-Marii eum arbitramur rediisse, ubi a Geraldo Abbate detentus* manserit, *ut Lucas Consentinus scribit,* quasi anno uno et dimidio, dictans et emendans simul librum Apocalypsis et Concordiæ. Ubi *etiam* in ipso tempore, *post illustrationem mentis in Pentecoste obtentam,* Psalterium decem chordarum incepit.

Dederat facultatem scribendi Lucius 3 circa an. 1183,

sub quo nihil absolutum est,

sed opus urgente Urbano III an. 1185,

eidem perficiendo vacat Joachim in Casa-Marii,

26 *Quanto autem non tam studii quam orationis fervore ista scriberet Joachimus, utpote non externo hominum sed interno Spiritus sancti magisterio, quam adeptus erat Scripturarum intelligendarum facultatem in actum opusque educens; colligere utcumque possumus ex iis, quæ super I Caput Apocalypseos textu 13 scribit, ad hæc verba,* Fui in spiritu in Dominica die; *ubi ipse de se in hunc modum narrat:* Cum decursis præcedentibus libri Capitulis, pervenirem ad locum istum; tantam, fateor, difficultatem et quasi præter solitum perpessus sum angustias intellectus: ut sentiens oppositum mihi lapidem, ab ostio monumenti hebetatus subsisterem; et dans honorem Deo, qui pro velle suo claudit et aperit, relicto loco ipso intacto, ad sequentia pertransirem, servans difficultatem eamdem universali Magistro... Cumque me occupatum in multis, circa hoc ipsum oblivio procul duceret; factum est, verso anni circulo, diem adesse Paschalem; mihique, circa horam matutinam excitato a somno, aliquid in libro isto meditanti occurrere; pro quo, confisus de dono Dei, audacior factus sum ad scribendum; quinimo in silendo et non scribendo timidior, nequando tacenti mihi diceretur a Judice: Serve male et piger etc..... Etenim cum nonnulla jam caperem, et majora adhuc sacramenta nescirem, quasi quædam pugna gerebatur in mente mea: his quidem, quæ patebant, suadentibus ausum; ceteris autem, difficultatem minantibus. Cum ergo in suprascripta nocte simile aliquid contigisset; circa medium, ut opinor, noctis silentium, et horam qua leo noster de tribu Juda surrexisse æstimatur a mortuis, subito mihi meditanti aliquid, quadam mentis oculis intelligentiæ claritate percepta, de plenitudine libri hujus, et tota veteris ac novi Testamenti concordia revelatio facta est. *Eadem fere novissima verba ex Præfatione ad librum Concordiæ profert Gregorius, sed male ipsa referens ad tempus, quo Beatus in monte Thabor pernoctabat ante initam Religionem: quæ patet prorsus spectare ad tempora, paucis annis anteriora Urbani Pontificatu, et ad initia susceptæ scriptionis sub Lucio pertinere.*

interiori spiritus magisterio usus

qui in Paschali nocte totam ipsi Concordiam et Apocalypsim explicuit:

27 *Sed nec hac quidem vice, post prædictam in Casamarii moram, incepta Concordiæ et Apocalypsis opera absolvisse* Joachimum; *verum in Curatium rediisse, circa finem anni* MCLXXXVII, *omnino existimamus. Sublato enim* XX *Octobris e vivis Urbano, nihil erat cur absolvendo incœpto operi vellet porro inhærere, cum tanto monasterii sui incommodo, quantum Prælati diuturnior absentia nata erat creare. Urbano Gregorius VIII successit, cum quo, mensium vix duorum Pontifice, nihil negotii scimus* Joachimo *fuisse. Huic autem suffectus primis anni* LXXXVIII *diebus Clemens, quem diximus, ubi se utcumque evolvit præcipuis novi Pontificatus curis, et sextum illius mensem ingressus fuit; scripsit continuo ad Joachimum,* per Apostolica scripta mandans, quatenus laboribus suis in hac parte, *scilicet jam nominata Concordiæ et Apocalypseos quas sciebatur habuisse præ manibus,* optatum et debitum finem imponens... opus illud complere et diligenter studeret emendare; et veniens quamcitius opportunitas dederit, discussioni Apostolicæ Sedis et judicio se præsentaret. *Ergo nihil moratus, mox se ad Pontificem contulit, nec expectandum duxit donec utrumque opus ex voto elimasset; sed promptæ obedientiæ studio, quod absolutum habuit, opus Concordiæ, devotus obtulit. Hinc benevolo erga se Pontifice usus, videtur impetrasse, ut Prælaturam abdicare omnino, et cum uno alterove comite posset solitariam vitam ducere. Hoc obtento, primum in Petralata vivere cœpit, socium habens Raynerium: inde vero in Florensem solitudinem se transtulit anno sequenti, sedemque fixit die* XVIII *mensis Julii. Ex dictis consequens est, neque mirum esse, si Concordiæ opus finiatur in Urbano, etsi fuerit non huic sed Clementi præsentatum; neque dici posse quod opus Psalterii,* non sibi *absolutum sit ubi fuerat inchoatum, sed alibi* quasi post duos annos, *mora Joachimi e Casa-marii recessu, fuerit perductum ad finem, ea tequam Florensis commoratio plane constituta haberetur.*

an. 1187, reversus Curatium

Clementis 3 hortatorias accipit:

eique opus Concordiæ exhibet,

28 *Scripsit post hæc omnia* Joachimus *singulares libellos, in Isaiam et Ezechielem Prophetas, atque in S. Joannis Evangelium, item de septem Sigillis contra Judæos, aliosque nonnullos; quos quoniam necdum potuimus videre, nequimus consequenter statuere quando fuerint exarati; num scilicet ante vel post fundatam Henrici Imperatoris beneficentia Florensem Abbatiam. Commentarios in Hieremiam Prophetam habemus in nostri Bruxellensis Collegii bibliotheca, ex editione Coloniensi anni 1577, et in eorum cap. 24 legimus, cum scriberentur, in cursu fuisse annum Christi*

dein Florense mon. condit,

MCXCVII

A MCXCVII. *Quia vero in eorumdem Commentariorum capite* XI. *videtur seipsum haud obscure designare, sub nomine* Doctoris, cui revelabitur sententia Danielis; *conjecturam facimus, trium subsequentium annorum aliquo primum inchoatum fuisse librum, qui super illum Prophetam legitur a Joachimo compositus. Alia quoque nonnulla, Prædicti Henrici Imperatoris rogatu ab eodem elucidata, huc referenda credimus; imprimis librum super aliqua capita Nahum, Abacuch, Zachariæ et Malachiæ Prophetarum, ad eumdem Imperatorem. Quæ omnia cum prioribus tribus præcipuis operibus in unum collecta volumen, merito optamus excusa videre, partim ex obsoletis editionibus Venetis, partim ex antiquis MSS. nec scimus unde justius id sperari possit, quam ex Dunensi Brugis in Flandria monasterio, ubi et viri docti ac curiosi rerum istiusmodi sunt, et complures ex libris prænotatis manuscripti, ex quibus puriorem lucem accipere possent, quæ nunc multis Venetorum typorum mendis obsita squalent: maxime si collata aliorum ejusdem Ordinis Romæ degentium opera, ad bibliothecæ Vaticanæ aliarumque almæ Urbis manuscripta iidem libri recenserentur. Idem posset in Arragonia fieri, ubi in monasterio S. Fidis, secundo lapide a Cæsar-augusta, similiter extare varia Abbatis* Joachim *MSS. auctor est Carolus de Visch Dunensis, in præ-* B *citata Cisterciensis Ordinis Bibliotheca.*

et inter alia

an. 1197 scribit super Hieremiam,

tum in Danielem.

Varia ejus opera MSS. Brugis.

§. IV. Quam solide catholiceque de mysterio Trinitatis Joachimus in Psalterio scripserit.

E*st sane in omnibus* Joachimi *operibus ingens et sublimis spiritus, sive cum profunda Scripturarum indagat, et sensus elicit occultissimos, sive cum vitia, quibus obsitus erat Ecclesiæ ager, imperterritus redarguit, superventuraque propterea denuntiat mala; sive cum ipsi Imperatori arguendo describit, vel prænuntiat prophetando, præterita, præsentia et futura damna, per ipsum et successores ejus Ecclesiæ juribus ac libertati violenter illata et inferenda. Verum in Psalterio decachordo immensum quantum ipse se superet, et quanta verborum exemplorumque claritate mysteriorum omnium abditissimum elucidet; quanto etiam divinorum sensuum gustu effundat sese in Scripturarum loca eodem facientia, ac velut divinus quidam Psaltes omnes creatæ cognitionis modos ad citharam suam pulsando accommodet: fortis interim et efficax adversus Sabellii atque Arii hæreses, quas validis divinorum librorum telis configit; eam etiam nonnumquam tangens, quam in Gilberto Porretano D. Bernardus confutavit, demonstrans qua-* C *ternitatem ab eo pro Trinitate induci, dum Essentiam divinam a tribus Personis discernere nititur, hoc paralogismo nixus (uti Lucius Tarrianus scribit tomo unico diversorum opusculorum, opusculo 7 disp. 1 dub. 1)* Si eadem res est Essentia et Personæ, ergo sicut persona Filii est incarnata et mortua, ita Divinitas: et sicut persona Filii est genita, et Patris generans; eadem res, scilicet Essentia, dicetur generans et genita: *quod quia apparebat dici non posse, consequens esse volebat, ut aliud esset Divinitas, aliud Deus sive tres Personæ.*

Joachimus in libro Psalterii

contra solas Arii, Sabellii et Gilberti hæreses disputans,

30 *Juvat autem hic paulo exponere fusius ipsa* Joachimi *verba, et ex principio Psalterii jam dicti colligere quædam, Catholicam veritatem solidissime clarissimeque continentia ac propugnantia. Igitur statim ac ingressus in materiam est, velut diviniori quodam incitatus afflatu, sic loquitur:* Quis est, *inquit,* Catholicorum omnium, nisi frustra sibi nomen orthodoxorum adscribat, qui hoc (*sanctorum scilicet animalium acroama*, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens) diu noctuque non clamet? qui Deum omnipotentem non unum confiteatur et trinum? Omnes hoc una voce, una confessione fatentur. Est enim Deus unus, sine confusione Personarum; trinus in Personis, sine divisione Substantiæ..... Hæc D Substantia, quæ Deus est, una est, et summe una; et, supra quam dici possit, simplex est et una Natura. Nec negamus Trinitatem in unius confessione Substantiæ; sed partium scissiones, quas carnalis sibi finxit intellectus, horremus. Verissime enim tres Personas hoc unum, et hoc unum tres Personas pie ac fideliter confitemur: Patrem a nullo, Filium a Patre, ab utroque Paraclitum: nasci solum Filium a solo Patre, Spiritum vero sanctum ab utroque procedere. Tres itaque unum sunt, et unum tres; non divisi natura, ut terra, aqua et ignis; non personarum distinctione, ut tres homines ejusdem naturæ; non situ locorum, ut stagnum et fluvius derivatus ab ipso: sed nec omnino ut omnia quæ creata sunt; quia non potest opus opifici, aut factura coæquari factori suo, nec potest figmentum in eum qui se finxit operatione sustolli.

clarissime docet

AUCTORE D. P.

unam trium Personarum substantiam,

31 Quia tamen invisibilia ejus, quæ exuperant omnem sensum, non potest infirmitas captivitatis nostræ nisi per res visibiles contemplari: studeat saltem seipsum homo, cum de illa Majestate loqui cupit, ad creaturas nobiliores contemplandas extendere: ut est, in rebus visibilibus, lux; et in invisibilibus, propria quæ hæc cogitat anima. Etsi seipsum E homo comprehendere potest, inveniet in seipso similitudinem Dei: si etiam semetipsum comprehendere, nequit, studeat incunctanter credere spiritualibus viris, quibus datus est spiritus scrutans omnia, etiam profunda Dei, et suam imprudentiam ab hac temeritate compescat. Iniquum est enim incircumscriptum lumen corruptibilibus coæquare corporibus, quibus stultum est vel animam aut Angelum comparare: et satis est infidelis et improbus, qui seipsum discutere nesciens, Deum qui supra se est, sicut verus est, comprehendere se posse rationis confidit. Non igitur Divinam substantiam, aut unum Deum, quem trinum esse audis, sic in tres Personas divisum putes, ut tria divisa arbitreris, sicut olivam, myrtum, et palmam, quæ diversæ sunt natura et genere: sed nec ut tres olivas, quæ unius sunt naturæ, sed tamen corporum proprietate disjunctæ: neque ut tres ramos, uni radici infixos, ut Substantiam radicem et tres ramos Hypostases arbitreris, juxta aliquorum perfidiam, quod est inducere quaternitatem: sed si coactis aliqua necessitate figura visibilis accipienda est, saltem, quod nobilius est in rebus ratione carentibus, ipsam lucem accipiamus, quam constat istius veræ lucis qualemcumque habere imaginem. F

camque nulla similitudine explicabilem,

et prorsus individuam Trinitatem:

32 *Hinc progrediens eosque redarguens, qui Essentiam dividere nitebantur a Personis; cum eos similibus quibusdam redarguisset, quorum aliqua inferius exponentur commodius, adversus prostratum errorem his verbis insurgit:* O humana temeritas, quam cæca semper! o inimica semper humanæ pietati præsumptio! Si sic existimasti simplicem divinam Substantiam, ut seorsim a Personis cogitaveris illam, Sabellium sub Arrio palliasti: si seorsim a Substantia tres Personas, Arrium sub Sabellii palliatione excusas. *Rursum vero cum in forma Psalterii nonnullam Trinitatis similitudinem requisivisset; ne forte putaretur eam usquequaque perfectam credere:* Diximus, *inquit,* superius, quod et sæpe dicendum est, quod simplici illi Naturæ, quæ Deus est... non potest humanis verbis, certa similitudo aptari: quia necesse est ut cedat quantitas illi magnitudini, quæ quantitatem non habet; et visibilis forma invisibili Naturæ, et comprehensibile corpus incomprehensibili Deitati... Quid igitur? censemus his omnino abstinendum, ne aliter sermo accipiatur?.. Nequaquam... sed opitulante Deo, per Sanctorum orthodoxorum Patrum gradientes itinera, in quorum explanatione plures sustinuerunt

in quam non sit essentia distincta a Personis

A Auctore D. P.

sustinuerunt labores, confiteamur Deum unum, et summe unum; confiteamur trinum et veraciter trinum: Patrem a nullo; Filium a Patre, non factum non creatum, sed genitum; Spiritum sanctum ab utroque, non factum, non creatum, non genitum, sed procedentem. Confiteamur eum sic procedere a Filio, ut tamen hoc ipsum Filius a Patre habeat, a quo est, non donatione gratiæ, sed simplicis unitate naturæ. *Post hæc ad Psalterii formam triangularem, et ipsius unius tria cornua considerandi deprehens; cum ostendisset a singularitate differre unitatem, quod hæc non nisi in personis pluribus, ipsa in una sola possit consistere, de summa fidei nostræ iterum sic concludit.* Credamus ergo hanc Substantiam, quæ una est, esse tres Personas, non unam tantum; ne singularitas, sicut accidit Sabellio, occurrat pro unitate; et tres Personas unam Substantiam, ne ipsis tribus Personis divisio inesse putetur.

sed tribus una communis, et eadem cum ipsis Deitas,

33 *Denique post multa, ad ipsarum, quibus in hoc mysterio utimur, vocum significationes descendens; cum Bernardo lib. 5 de Consideratione; ut ostendat non esse illas voces cassas, neque vacua nomina; sic concludit:* Quamvis Personæ secundum Substantiam dictæ sint, et quamvis Essentia secundum Substantiam dicta

Ideoque veritas Personarum,

B sit: hoc tamen interest, quod nomen Personæ pluralem admittit numerum, ita ut tres esse dicantur; Essentia, ut una trium modis omnibus excecetur scissionem. Non quia nomen istud habet hoc in proprietate sui: sed quod ita positum est a Patribus, ut esset quo responderemus hæreticis, quærentibus a nobis, Quæ tria, vel quod unum? (quamvis melius quæreremur; Quomodo unum tria, et tria unum?) quia non aliud est ibi unum, et aliud tria; sed ad aliud: quia ipsæ quidem tres Personæ sunt unum, et hoc unum tres Personæ: et tamen ad aliud dictæ sunt tres Personæ, ad aliud una Substantia vel Essentia. Quia illud dicitur, ut intelligantur etiam tres; istud, ut intelligatur, quod illi tres non sunt a semetipsis aliqua partium scissione divisi. Neque enim aliqua pars est ibi Pater, sicut radix arboris, quæ quodammodo a nullo est; alia Filius, ut surculus, qui a radice, in qua et manet; alia Spiritus sanctus, sicut cortex, qui pertinet ad utrumque: quia nulla corporalis imago potest summam illam exprimere unitatem, in qua non est minus aliquid in singulis quam in tribus. Quamvis si illa tria, quæ propriis exprimuntur vocabulis, non sunt tres arbores, sed una arbor: quid mirum, si tres Personæ dicantur esse Pater, Filius et Spiritus

non autem persona unius singularitas.

C sanctus, et tamen unus Deus, una Essentia, una Natura?

34 *Quibus per totam primam Distinctionem fuse deductis, et magna auctoritatum, similitudinum, rationum luce declaratis;* superest, *inquit in secunda*, quærere et investigare, quomodo totus Pater intelligatur esse in Filio, et totus Filius in Patre, et totus Spiritus sanctus in Patre et Filio. *In tertia proponit*, subtili scrutatione pensandum, quomodo in Deitate Trinitatis, quidquid est potens, quidquid eminens, quidquid gloriosum aut felix, totum esse dicatur, credatur, et intelligatur cujuscumque Personæ; ita ut plenitudo ipsa divinæ sublimitatis non minor sit in singulis quam in tribus; imo et quod trium esse dicitur, non per singulas Personas dividatur in partibus, sed totum sit integre singulorum; excepto quod proprium est Patris, esse Patrem; proprium Filii, esse Filium; proprium Spiritus sancti, esse Spiritum sanctum. *Inde ad eum articulum transiens*, ex quo pendet notitia Personarum; *trium in uno Psalterio cornuum mysteria explanat, quarta et quinta Distinctione: in sexta proponit ordinem communis orationis, qua omnes fere Ecclesiæ preces circumscribuntur, cum primam invocationem ad Patrem facimus; dein addimus,* Per

Argumentum reliquarum Psalterii distinctionum eodem facit,

Dominum nostrum Jesum Christum; *et concludimus*, In unitate Spiritus sancti. *Ac denique, Distinctione septima et ultima contemplatur numerum et ordinem decem chordarum, unde* Psalterium decachordon *nominatur. Atque ita* explicit liber primus, *qui proprie est*, de contemplatione Trinitatis. *Hæc summa doctrinæ, quam nobis, de subtilissimo Trinitatis arcano, divina irradiatus luce* Joachimus *reliquit: post quam frustra sit alia ejus scrutari opera, in quibus ex occasione dumtaxat attingit, non ex professo tractat materiam istam. Sic autem eam hic tractat, ut nihil disputet, nisi contra antiquas Arii aut Sabellii hæreses; novatores autem aliquos (qui ab alterutra ægre seipsos poterant secernere, cum Deitatem sive communem Naturam, a Personis distinctam, velut aliquid quartum, inducerent) tacitis dumtaxat nominibus arguat, eodem prorsus modo, quo tales ante ipsum arguerat S. Bernardus.*

D

35 *Quia tamen his non obstantibus venire alicui formido possit, ne locis superius productis fortassis quadret, quod de libello a se damnato dicit Concilium; et verba quidem sententiæ Catholica, sensus hæreticus sit, ind eatenus cum adjunctis aliis manifeste hæreticis; placet exhibere primum verba Concilii id in libello arguentis; deinde ostendere, eas Scripturas atque similitudines, quas in Libello ut perperam usurpatas damnat Concilium, in Psalterio neutiquam sic usurpari, ut redargui possint. Verba Concilii sunt.* Quamvis concedat, *Auctor Libelli*, quod Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, sunt una Essentia, una Substantia, et una Natura; unitatem hujusmodi, non veram et propriam, sed quasi collectivam et similitudinariam esse, fatetur; quemadmodum dicuntur, multi homines unus Populus, et multi fideles una Ecclesia, juxta illud, Multitudinis credentium erat cor unum et anima una; et Qui adhæret Deo, unus Spiritus est cum illo; item, Qui plantat, et qui rigat, unum sunt; et Omnes unum corpus sumus in Christo: rursus in libro Regum, Populus meus et populus tuus unum sunt. Ad hanc autem sententiam adstruendam, illud potissimum verbum inducit, quod Christus de fidelibus inquit in Evangelio, Volo, Pater, ut sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus: ut sint consummati in unum. Non enim, ut ait, fideles Christi sunt unum, id est una res quæ communis sit omnibus: sed hoc modo sunt unum, id est, una Ecclesia, propter Catholicæ fidei veritatem; et tandem unum Regnum, propter unionem indissolubilis caritatis; quemadmodum in Canonica Joannis Epistola legitur, Quia tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt: statimque subjungitur, et Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, et sanguis, et hi tres unum sunt, sicut in quibusdam codicibus legitur.

nec uspiam jam dictis contraria in Psalterio docet Joachim

E

licet iisdem cum Libello damnato Scripturis et similibus utens;

F

36 *Scrutatus Psalterium tria potissimum invenio loca, quæ, si solum attendas verborum sonum iisdem et scripturis et similitudinibus utuntur; sed sensu et fine perquam diversissimo. Nam quoad illud,* Volo Pater, *habetur id paulo post principium Distinctionis 2, ubi non quæritur,* quomodo unus Deus sint tres Personæ, ipsique tres in una communi Essentia subsistentes, *quod fuerat in prima distinctione tractatum; sed* quomodo totus Pater intelligatur esse in Filio, et totus Filius in Patre, *quorum essentialis beatitudo in una visione voluntatis consistens, quadamtenus hominibus communicatur, per similitudinem; imperfectissimam illam quidem, sed talem tamen, quam etiam Christus suis fidelibus optaverit commendaveritque. Locus ipse ita habet:* Si de creatura dicitur aliquid, quod sit bonum et felix; necesse est, ut dicatur verius de eo, qui sine quantitate bonus et felix est, habens essentialiter in seipso, quod communicet exterius

quia iis utitur sensu plane diverso:

electis

A Electis suis, sive per imaginem et similitudinem, sive per gratiam. Quocirca, quia ipse in unitate trinus est, quæsivit semper et quæret, quomodo plures homines et diversi populi convenirent in unum, sciens, quod nulla possit esse felicitas, ubi scissio et divisio est, omne enim regnum in seipso divisum desolabitur. Inde est quod Filius orat pro Electis suis, ut sint unum, ad suæ et Patris sui similitudinis unitatem, dicens sic; Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos. Et hæc quidem de Apostolis; deinde, post pauca quæ retulit, adjecit et ait: Non pro his rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint. Et paulo post: Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis; ut sint unum, sicut et nos unum sumus. Certe audivimus ex verbo veritatis, quomodo nos velit Filius esse unum, ad imaginem et similitudinem illius unitatis, qua ipse et Pater unum sunt. Est autem veritas illa (*secundum quam similes ipsis fieri possumus*) in spiritu, secundum illud quod scriptum est in Actibus Apostolorum, Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima

ut patet ex locis ubi Christus unitatem suis petit,

B una: et secundum hunc modum unitatis accipiendum est illud quod Apostolus ait: Qui adhæret Domino, unus spiritus est, etc.

37 *Item Distinctione prima, volens demonstrare, quod aliter dicatur* Unus, *aliter* Unitas; *eo quod* τὸ Unus *singularitatem importet;* Unitas, *id est* Unio, *pluralitatem, sic discurrit Joachim.* Et hoc, quod mirabile est, diligenter attende. Aliud sonat Unus, aliud Unitas. Unum enim absolute dici nequit, nisi de una persona: Unitas vero proprie dici non potest, nisi de duobus ad minus. Neque enim cum jubemur consistere in unitate spiritus, ad singularem personam referri posse credendum est; sed ad populum, ad conventum, ad plebem. Cum enim dicitur absolute, Unus est hic aut ille; Non est in loco illo nisi unus; personam incunctanter intelligo. Si vero dicitur, Unus est in loco, ut protinus addatur, Quasi; potest Unus accipi de collectione multorum, ut Unus populus, Una plebs. Sic igitur cum dicimus, Pater, et Filius et Spiritus sanctus: non audemus dicere, Unus sunt; nisi consequenter addatur, Deus. Si ergo dicimus, Tres Personæ unum sunt, Catholica confessio est: qui autem dicit, Pater, Filius et Spiritus sanctus unus sunt, Sabellianæ hæreseos assertor efficitur. Constat

et Joachim unitatem non nisi inter plures esse docet;

C igitur, quod neque Trinitas, neque Unitas de una Persona simpliciter dici potest: sed Trinitas dicitur, de tribus Personis; Unitas de Substantia una, non unius Personæ, sed trium Personarum. *Vides, ut hæc, integre considerata, orthodoxa sint quam quæ maxime, nec ullam habeant affinitatem ad doctrinam damnatam in Concilio, licet ex eisdem Scripturis procedant.*

38 *Idem procul dubio judicabis de tertio loco, qui sumi posset ex eadem prima Distinctione, cum dicitur:* Multum interest inter assignationem Trinitatis, et assignationem Unitatis, et non eodem pondere rationis demonstratur utrumque. Non enim invenio aliquod quartum, quod possim ostendere sciscitanti, quando ostendimus illa tria: et ideo necesse habemus reducere mentis oculos ad tres illas Personas, in quibus assignavimus Trinitatem, et dicere: tria ipsa, esse Unum, esse unam Substantiam, unum Deum. Quomodo, (ut non rem similem, sed dissimilem dicam) Tribus Juda, et Tribus Benjamin et Tribus Levi, quæ remanserunt filiis David in templo Domini, unus simul Populus dictæ sunt. Neque enim cum dico, Unus populus, quartum aliquid assigno; sed dico, quod unitas est in tribus illis, eo quod non sunt scissæ a Domo David, quemodo reliquæ Tribus. *Quo sane loco non statuitur inter divinas Personas unitas solum similitudinaria et collectiva, quod aliqua forte verba, accepta seorsim, et absque notata ab Auctore per appositam parenthesim dissimilitudine facerent videri; sed uti ex totius ratiocinii contextu apparet, hoc solum ostenditur; Unitatem, sive veram, inter tria relativa, quales sunt tres personæ divinæ sive similitudinariam, inter tria absoluta, quales sunt tres supranominatæ Tribus; posse et debere intelligi, absque eo quod quartum aliquod intelligatur; ita scilicet commune tribus in modo concipiendi et loquendi, ut tamen ab ipsis realiter distinguatur: nam de Rationis distinctione nulla hic est quæstio, ut patet in exemplis allatis; cum alius sit conceptus formalis trium Tribuum vel Personarum, alius unius Dei vel Populi.* D

aut quomodo alia sit hujus vocis significatio quam qua dicitur Trinitas.

AUCTORE D. P.

39 *Atque hic observa, eam Distinctionem, quæ a solo intellectu est, rem eamdem aliter atque aliter repræsentante, uti veri nominis Distinctio non est, sed solum sub quadam alienatione vocis, a suo primario significato abductæ; sub ea tamen alienatione aptissimæ ad enodandas multas in Logica et Metaphysica ipsaque Theologia difficultates; ita vix aut ne vix quidem existimo Patribus nominatam fuisse. Hinc factum ut Gilbertus, et qui post ipsum, utendo voce Distinctionis, visi sunt aliquam realem diversitatem inducere inter Essentiam et Personas, Deum et Divinitatem, passi sint a S. Bernardo aliisque contradictiones tantas, ac pro hæreticis fuerint explosi. Audi Bernardum lib. 5 de Consideratione ad Eugenium:* Quid? inquiunt; Negas, Deum habere Divinitatem? Non: sed quod habet, hoc est. Negas, Divinitatem Deum esse? Non: sed non aliam quam quæ ipse est. Si tu aliam inveneris, adjuvet me Trinitas Deus, adversus illam tota me contumacia erigo. Quaternitas orbem disterminat, non signat Trinitatem. Deus, Trinitas est: Deus, trium singuli Personarum: si quartam adjicere placet Divinitatem, interim ego hanc, quæ Deus non est, persuasi mihi non adorandam. *Mirum porro videri non debet, si* Distinctionis *vocem, nunc inter Scholasticos, etiam cum de Divinis loquuntur, usitatissimam, vix aut ne vix quidem tolerabilem visam dixerim antiquis, non nisi realem diversitatem eo significare solitis. Multa olim aspera et auditu dura, usus et necessitas commodius explicandi conceptus nostros lenivit, etiam in mysterio de quo agimus. Quid enim hodie usitatius quam* tres Personas, *appellare* tres Hypostases? *et* Hypostaticam *unionem, quæ naturam Humanam Verbo conjungit? Hæc tamen si tunc dicta fuissent, cum Latinis vox* Hypostasis *putabatur* Substantiam *sive* Naturam *significare, Tritheitarum, in Deitate Trinionem adstruentium; vel Eutychianorum, unam ex Divina et Humana in Christo naturam somniantium, visum esset errores. Postea autem cum Græci docerent,* Hypostasim *aliud sibi non esse, quam quod Latine diceretur* Subsistentia; *immeritoque se argui a Latinis, si quando tres* Hypostases *nominabant, et eosdem urgerent ut secum loquerentur, qui secum profitebantur sentire: S. Hieronymus tamen verbis omnibus obtestabatur S. Damasum Papam Epist. 57,* ut tres Hypostases taceretur, et una teneretur: quia tota, *inquit*, secularium litterarum schola nihil aliud Hypostasim, nisi Usiam, *id est Essentiam*, novit. *E contrario Græci diu horruerunt,* Personæ *nomen multiplicare in Deo, quantumvis Latinis eos multum conciliare conatus S. Athanasius, operose ostenderet, notionem unam eamdemque subesse utrique voci,* Hypostasis *et* Persona, *prout hanc Latini, illam ipsi multiplicabant.* E

Distinctionem rationis nomine insueti Veteres,

horruerunt eam vocem in Divinis, realem intelligendo:

sicuti olim tres Hypostases Latini,

et Græci tres Personas

40 *Ex dictis satis liquido constat, quam pura et orthodoxa fuerit Joachimi Abbatis doctrina, circa mysterium sanctissimæ et individuæ Trinitatis, saltem ultimis quindecim aut sexdecim vitæ annis, intra quos elaboratum Psalterium fuit, quæcumque demum fuerit*

Exurgentes hinc circa utilitatem Libri damnatum quæstiones, cur resecentur.

sententia

AUCTORE D. P.

A sententia junioris. Et hoc posito multiplex subnascitur quæstio circa Libellum, citra controversiam hæreticissimum meritoque damnatum in Lateranensi; ipsiusne revera, an alterius Auctoris, Joachimi, nomine et auctoritate abusi, ille fuerit: tunc etiam extremæne Patris sui voluntati Florenses satisfecerint, omnia ejus opera ac nominatim Psalterium istud, unde certius sciri ejus sententia potuisset, Sanctæ Sedi offerendo; an vero solam subjectionis Epistolam, cujus solius Decretum meminit: ac denique quomodo in ea causa Florenses se gesserint, haud dubie præsentes Concilio etiam ipsi, et inter illos ipse verosimiliter Joachimi Scriba Lucas, statim a Sancti morte factus Consentinus Archiepiscopus. Verum nulla hactenus occurrente ratione, quæ omnibus omnino faciat difficultatibus satis, tantisper supersedendum mihi censeo disquisitione, non absolute necessaria. Satis sit dixisse, frustra hanc sibi præsidium petere nostri temporis Novatores, quasi ejus pro quo depugnant Auctoris et Joachimi similis causa sit. Nec enim dubitari volunt illi, quin sui Auctoris liber sit quem Pontifices damnaverunt: hi vero definitive pronuntiarunt, sententias quinque ex eo sumptas, a se confictas secundum Au-
B ctoris ipsius mentem, expensam a se examinatamque. Quare prætermissis illis, tamquam nodum in scirpo quærentibus, et omnem Pontificiarum definitionum infallibilitatem suffodientibus etiam circa quæstionem facti; ad alia transeo.

§. V. Propheticus B. Joachimi spiritus veris rerum eventis comprobatus, in Henrico VI ejusque posteris.

Multa de eo feruntur vel incerta,

Quibus B. Joachimi doctrina vel damnata hæreseos vel suspecta fuit, nihil mirum est eos aliter de prophetico ejusdem spiritu locutos esse quam viri sanctitas merebatur: quos antequam refellamus, operæ pretium est in paucis minime ambiguæ sed clarissimæ veritatis exemplis, iisque ex ipsius scriptis, non vero ex alieno relatu acceptis, manifestum facere, quam veracem illustrationem superni luminis, præ humanæ præsagitionis incerto fulgore, fuerit vaticinando secutus: ut ex his quæ facta sunt, de illis quoque quæ nedum evenere impósterum ferri judicium possit. Non igitur utriusque Siciliæ regno inauspicatas Frederici atque Constantiæ nuptias, ut Joachimi notatas vaticiniis; non infelicem Transmarinæ expeditionis successum, prædictum Philippo Richardoque Franciæ et Angliæ Regibus, Messanæ sub annum MCXC, aut Frederico Imperatori Veronæ

vel privatis personis data vaticinia:

C ante quinquennium; non denique ipsius Henrici ex Constantia illa nati primam ad obtinendum maternum regnum expeditionem adversus Tancredum irritam, et prosperum iterandi conatus eventum, aliaque similia in medium adducemus; quia hæc aliorum dumtaxat relatu, nec satis convenientibus scriptorum testimoniis novimus. Non etiam privatorum hominum casus prævisos, aut secreta cordium manifestata attingam; quia horum vix minima pars notata est, et solius referentis fide nituntur. Sed res publice notas, et ab ipsomet Joachimo prius quam acciderent consignatas scripto, adducam in probationem prophetici spiritus, quo fuit cunctis admirabilis; et Deo, soli præscio futurorum, non minæ familiaritatis prærogativa conjunctus apparuit.

42 Primus igitur veridicæ prædictionis testis nobis erit Tancredus, Rogerii Ducis filius nothus, prætermissa Constantia, ejusdem Ducis ac deinde Regis prole posthuma, Rex electus a Siculis, et confirmatus ab Apostolica Sede; ad cujus jus videbatur devolutum Regnum, deficientibus scilicet masculis heredibus legitimis, per mortem Guilielmi Mali, qui erat Constantiæ frater, et filii ejus itidem Guilielmi, sed cognomine Boni. Huic Tancredo cum suspectus esse cœpisset Joachimus, quasi Henrici partibus contra ipsum favens, excanduit impotens iræ animus adversus virum Dei, easque minas jacere ausus est, de quibus amicus quidam Messanensis Joachi-

publica et ex ipsiusmet scriptis certa sunt.

D mum admonens, hoc responsum accepit, Nonis octobris anno MCXCI scriptum: Accepi litteras tuas, ex quibus Tancredi Regis minas contra me et contra familiam meam intellexi: sed præsidium Altissimi non modo servabit cœnobium patriamque meam, sed omnia in bonum convertet. Suscitabit ab Aquilone potentiam, et rursum infringetur cornu superbi: quod nempe, in prima Neapolitani regni occupatione per Henricum, utcumque fractum; comminutum est penitus, in ejusdem Henrici reditu feliciori, cujus favore Joachimo et Florensi Ordini ad votum ferme fluxerunt omnia.

quod prædixerit exterminandam Trancredi posteritatem,

43 Hoc autem multo clarius distinctiusque ipsimet Tancredo denuntiavit; quando comminanti, se brevi in utraque Sicilia constructa cœnobia Ordinis sui demoliturum, anno MCXCIII Nonis Julii, rescripsit in hunc modum: Perlegi minacem epistolam Majestatis tuæ, cui numquam officere volui, sed voluntatem Regis Regum Dei adimplevi. Hæc dicit Dominus: Egredietur rursus ut ignis indignatio mea, et succendetur Rex impius. Cadet qui sedet in axe, et ob de-

litteris ad ipsum Regem datis:

E sperationem tabescet. Nati ejus sterilescent ferro, et oculi eorum igne perdentur, ut pereat memoria generationis suæ. Oro tamen incessanter, ut avertat Deus iram suam a Majestate tua, quam humillime, ut par est, revereor. Extat epistola utraque, nec non comminatoria Tancredi ad Joachimum, in libro MS. Abbatiæ Florensis, indeque profertur a Gregorio de Lauro cap. 32. Quam autem verax prædictio fuerit, annus mox subsequens declaravit, quando præmortuo primogenito eodemque regni jam consorte Rogerio, Tancredus ipse contabuit Februario mense: et hanc suam occasionem ratus Henricus in Italiam rediit, quidquid in ea Siculæ ditionis erat in potestatem redegit, Panormum mense Decembri transiit, Wilhelmum Regem puerum, cum matre et sororibus, ac præcipuis Normannicæ nobilitatis capitibus, fraude ac dolo cepit, et anno MCXCV in Alemanniam avexit; ubi excæcatum Wilhelmum Baronius ait: exectum alibi necdum legimus, credibile tamen facit iste non inusitatus huic Henrico sæviendi modus, Rogerio teste exercitus in Margaritum Siciliæ Admiralem. Quin et Joannes Casinensis Monachus, in Chronico Fossæ-novæ apud Ughellum, generalibus terminis inclusisse videtur evirationem et excæcationem Wilhelmi, dum de ipso ejusque matre et sororibus, in captivitatem abductis, sic canit: ——

prout anno mox secuto factum.

F Pueri cum matre ligantur. ..... et post pauca:

Lumine turbato puero, et post multa necato,
Mater et imbelles binæ vixere puellæ.

44 Sed ista de Tancredo ex epistola privatim scripta habemus: quæ autem de Henrico Imperatore, ejusque in Imperio successoribus duobus, nec non de Henrici filio Frederico II vaticinatus est, super Hieremiam scribens, publico totius orbis judicio exposuit, et certissimo vidimus eventu probata. Ita ergo super Caput 4 commentans ait: Tolletur Imperium post Henricum, cujus est liber iste, et ad quem sermo dirigitur jussu suo, volentem scire mysteria Danielis.... Utrum autem inter Henricum hunc et heredem alius surgat, illi videbunt, qui supererunt: quia necesse est ut inter Balthassar et Nabuchodonosor detur Imperium de pauperibus terræ, Regibus in medio regnaturis. In Caput autem 20, ita scribit: Vide autem tu (Henricum alloquitur) qui Vipera diceris, ne te percunte morteque prævento, Imperii latera disrumpantur; et aliqui, quasi duæ Viperæ, ad apicem potestatis ascendant: et quasi alter Evilmerodach unus eorum obtineat, qui in brevi tempore a morsu Reguli retro cadat.

Item Henrico IV mortuo sciendum inter duos successores Imperium.

45 Annus agebatur, cum ista scriberet Joachimus MCXCVII, et mox vaticinii sui eventum vidit. Mortuus enim Henricus est anno subsequenti, die XXX Septembris;

A *ris; et scissis in partes Electoribus pariter ad Imperium erecti sunt* Ottho *Saxoniæ Dux, et demortui frater* Philippus *Dux Sueviæ, hic Moguntiæ, iste Aquisgrani coronatus. Hinc lites et bella per novem annos continua extitere, donec pax coaluit, tradita* Otthoni *in uxorem Beatrice Philippi præmortui filia, cum titulo Romanorum Regis. Decem deinde annis superstes Ottho, Imperium neque pacatum nec felix habuit.* Fredericus *enim,* Henrici *filius, quem Siciliæ Regno investiendum ab Apostolica Sede paulo ante mortem curaverat pater, contra Otthonem se sublevavit, imo et in Germaniam anno* MCCXI *venire non extimuit; obtinuitque anno sequenti, ut in publicis Imperii comitiis Rex designaretur Romanorum; itaque paulatim invaluit ejus potentia contempto* Otthone, *ut hic demum ab omnibus derelictus expiraverit, anno* MCCXVIII *die* XV *Martii. Atque hoc est quod* a morsu Reguli retro casurum *Otthonem prædixerat Vates, de quo Regulo,* Frederico *videlicet, ita fuerat eodem loco paulo ante vaticinatus :* Audi tu, Domine Imperator, et attende quod dicitur, De radice Colubri egredietur Regulus, et semen ejus absorbens Volucrem. Tu enim es Coluber in via, *ob*

quod item factum proximo a prædictione anno.

B *mala nempe Siciliæ et Italiæ illata, et ob dolos quibus Normannicam nobilitatem ipsumque Pontificem circumvenisti sed* Successor *tuus, scilicet filius Fredericus, multo potentior futurus in ecclesiæ Romanæ subversionem, erit quasi* Cerastes in via : sub quo, *apud matrem in puerilibus annis post tuam mortem in Sicilia delitescente,* ejus Imperium scindetur, *duobus simul ad Coronam electis;* et cadet Ascensor aliquis ad ipsum perveniens, *scilicet Philippus.* Tu enim, Henrice, velut Coluber tortuosus, *ultro citroque serpens ex Germania in Italiam, tandem in Sicilia moriens,* educeris e regno : Successor *autem tuus Fredericus, postquam adoleverit, de Sicilia, velut* de caverna sua, exiliet; qui *in Germaniam veniens contra Otthonem, non tam armis quam præsentia sua, quasi Regulus seu Basiliscus,* intuitu suo omnia dissipabit. Hic dicitur Cerastes, id est Cornutus : quia forsitan ad regna plura ascendet. Vel timendum est, ne ungulam equi mordeat, lacerando Ecclesiam scilicet, circa extrema tempora sua; et cadere faciat Ascensorem, summum Pontificem vel Prælatos, quasi cessare [faciens] Principem opprobrii sui, quia forsitan sibi suam malitiam improperabunt : vel forsan cultum Dei imminuet, adhibitis sibi cornibus gentium immundarum.

Postea, Philippo occiso, contra Otthonem sine socio regnantem

insurrexit Fredericus II, eoque supplantato,

etiam Pontificem conatus subvertere,

46 *Nemo tam est ecclesiasticæ incuriosus historiæ,*

C *quin, si modo primis eam gustavit labiis, noverit non tantum subrutum Imperium* Otthonis *machinationibus* Frederici, *qui primus est oraculi sensus : sed et* Fredericianum schisma *in Ecclesia suscitatum, et Crucesignatorum pios conatus elusos, primum diuturna cunctatione, deinde turpi fœdere inito cum Saracenis, Terræ sanctæ invasoribus, quos etiam ex Africa in Italiam induxit : quæ duo per disjunctivam* Vel *subnectuntur, copulative autem capi etiam possunt. Sed absque disjunctione paulo post loquitur, et illa Isaiæ verba, quibus dicitur* Leæna, et Leo, et ex eis Vipera, et Regulus volans, *secundo loco interpretans* de afflictionibus Romanæ Ecclesiæ; Videtur *inquit, Ecclesiæ scilicet,* quadripartitam ab Imperio sustinere jacturam. Et primo quidem ab Henrico primo Alemannorum Rege, quasi a Leæna; secundo a Frederico Patre tuo, quasi a Leone; tertio quasi a Vipera, a teipso, Henrice; quarto quasi a Regulo successore tuo; qui idcirco volatilis dicitur, quia majoris dignitatis erit ceteris Regibus filiæ Babylonis. Quod si ita est, imo quia sic futurum (*nota, non conjectantis, sed prophetice asseverantis fiduciam, etsi modestiæ causa alias sæpe utatur dubitativis particulis*) videtur quod in eo Imperiale fastigium deficiat, *scilicet de familia Suevorum;* et protendatur vita ejus, non quasi Imperatoris supremi, sed quasi Regis unius privati, intra sive in sexaginta annis, in quibus necesse est dolorem et laborem perpeti Ecclesiam, tam ab extraneis quam a suis : *quos annos a Frederici electione, facta anno* MCCXII, *ad Rudolphum Habspurgicum, anno* MCCLXXIII *electum, numerabit, quisquis continuas Ecclesiæ et Imperii turbationes, ad illum usque annum inter Electorum schismata protractas, considerabit.*

et majorum suorum exemplo vexans Ecclesiam,

D

AUCTORE D. P.

47 *Posthæc autem de* Frederico, *ad* Henrici *immediatos successores se reflectens* Joachimus, *subjungit de Imperii scissione prophetiam, verbis supra allegatis; et* Otthonis, *per Regulum subvertendi, exposito lapsu, sic de eo prosequitur.* Sane ipse Regulus altius volabit et latius, ut per cunctam Imperii latitudinem affligat Ecclesiam; et quasi absorpturus Volucrem, id est Ecclesiam, quæ solet designari per Columbam, in seipso vel in semine, in templo sedeat, quasi Deus. Hic tamen interim blandietur facie, in principio ortus sui (*quippe ut in caput* 51 *dicit;* Mamillis Sponsæ Agni lactandus, scilicet Ecclesiæ auxiliis, *quæ eum primum ad Siciliæ regnum adhuc infantem, virum deinde ad Imperium Romanum erexit*) sed tempore procedente, velut alter Balthassar, abutetur in fornicarum concupiscentiis, Templi, scilicet Ecclesiæ, vasis. Nam volatus ejus, etsi culpam insinuet, tamen dolose et invide ipsum innuit esse venturum : Verba, inquit, oris ejus iniquitas et dolus, quo usque veniatur ad odium Mardochæi, *manifestam contra Pontificem Romanum rebellionem;* et sit cor ejus contra testamentum sanctum, *fœdus scilicet Cruce signatorum pro recuperatione Terræ-sanctæ :* quemadmodum Aman *contra populum Judæorum.* Si enim quæris, sicut et quæris, quis sit finis ejus : Esaias edocet, qui describit : Cadet in gladio non viri, et gladius non hominis vorabit eum ; gladius scilicet non humanus, sed gladius spiritus verbi, ut scias, quod sine manibus conteratur et educatur de caverna Ecclesiæ. *Duo nempe anathemate, identidem variis de causis innovato, obstrictus Fredericus; tandem in Concilio universali Lugduni, anno* MCCXXIV, *Imperiali exutus est dignitate, tamquam sacrilegus, hæreticus, blasphemus, et Ecclesiæ rebellis; exindeque totis viribus conanti Romanum Pontificem subvertere, et propalam Ecclesiam oppugnanti, retro abiit fortuna : donec tandem a Manfredo notho suo suffocatus interiit anno* MCCL, *turbarum plenum relinquens Imperium, quæ usque ad Rodulphi Habspurgici electionem anno* MCCLXXIII *factam perduraverunt.*

a qua fuerat sublimatus,

E

tandem Imperio privatus est,

sententia Concilii Lugdunensis,

48 *Eamdem depositionem* Frederici *clarius etiam expressit Propheta, super Caput 4, ubi Suevorum Imperatorum adversus Ecclesiam sacrilegos ausus, partim præteritos, partim futuros, describit his verbis :* Prorsus futurum est, ut de Philisthæa, id est, Italia scandala surgant, quæ non tantum seipsos, sed etiam Ecclesiam Romanam exturbent : quia de radice Colubri egredietur Regulus (*scilicet Fredericus Ænobarbus, prognatus filia Henrici senioris, qui in Ecclesiam schisma per Antipapæ sublevationem induxit*) et semen ejus Henricus Junior, et ceteri qui de sua progenie vel propagatione procedent, *nempe Fredericus, Manfredus, Conradinus :* quorum cor erit ad affligendam Ecclesiam et delendum populum Christianum, et maxime Clericorum : quia secundum quod legitur, Cor ferreum dabitur ei; et cum infidelibus habitatio, id est conversatio ejus, donec crescant ungues ejus, filii et propinqui, in similitudinem aquilarum volantium altius, id est extollentium se supra omne quod dicitur Deus, et supra quam credi potest universa devastet. Nec obstat quod translatum est regnum et imperium Babylonis a Nabuchodonosor, et datum Evilmerodach : quia revera tolletur Imperium post Henricum *etc. ut supra num.* 44 : *et postquam declaravit, quomodo nihilominus*

F

prout non uno loco clarissime

AUCTORE D. P.

omnia et singula prædixit Joachimus;

A *minus regnum Nabuchodonosoris, id est Henrici restituendum esset Frederico ejus filio, addit futurum,* ut abutatur vasis ecclesiæ, libertatibus, legatis, et fidelibus aliis, *quos ad Concilium proficiscentes fraudulenter et violenter intercepit atque captivos habuit: et propter hoc aliaque gravissima scelera,* videat manum in pariete describentem, id est, sententiam contra ipsum de Imperio corruendum, et velut alter Balthassar abutatur regno contra Samuelis imperium, imo contra Domini voluntatem. *Imperatoris titulo per annos* XXV *post suam abdicationem utens, et tyrannice regnans.*

qui etiam videtur vaticinatus de Manfredo,

49 *Atque hæc hactenus manifesta omnia : de* Manfredo, *Frederici II notho et Siciliæ tyranno, post patrem adversus Ecclesiam surrecturo, non ita manifeste. Videtur tamen etiam de illo prophetasse. Nam præter superius dicta universim de tota Henrici progenie, ad ipsum videtur nominatim respexisse, quando super caput 20 Hieremiæ,* regno Siculo, tribulando atque angustiando, *adaptat quod dicitur Isaiæ 30, versu 6,* In terra tribulationis et angustiæ Leæna et Leo, ex eis Vipera et Regulus volans; *itaque ipsum Henri-*
B *cum alloquitur :* Quod si tu es Leo, Leæna Regina Siciliæ, *Constantia Henrici uxor,* ex vobis Vipera filius orietur, *Fredericus scilicet,* de qua *Vipera* est Regulus egressurus, qui sub specie pietatis, *legitimis Frederici heredibus, Conrado ac deinde Conradino, servandæ,* cultum Ecclesiasticum immutabit; *utriusque Siciliæ regna trahens in rebellionem contra Ecclesiam, ipsosque contra eam Saracenos immittens. Quæ aliaque similia, hactenus ex prælaudato super Hieremiæ Caput 20 Commentario superius prolata de Frederico, cum scripsisset* Joachimus, *nihil Henricum, quantumcumque erga se beneficum, et in cujus gratiam scribere aggressus erat, veritus, ita concludit :* Si prospera tibi annuntio vel adversa, non satis timeo neque placere contendo : quia divini verbi consilium non est hominibus alligatum.

tyrannidem in Sicilia occupaturo

§. VI. Destruuntur figmenta, quorum occasione suspectus quibusdam fuit Abbatis Joachimi Propheticus spiritus.

Ob præjudicium de sana doctrina Joachimi,

E*nimvero tam certas determinatasque futurorum eventuum prænotiones, quales superius explicavimus, quisquis attente consideraverit; cum putamus, haud facile assensuram scriptoribus, quamvis magnæ auctoritatis, qui, ob præconcepta adversus sanam Joachimi*
C *doctrinam judicia, credidere, ipsum istiusmodi prævidisse,* non prophetico spiritu, sed conjectura mentis humana, quæ aliquando ad verum pervenit, aliquando fallitur, *ut ait D. Thomas in 4 dist. 43 qu.* 1 *art.* 3 *ad* 3, *addens,* similiter videri esse de dictis Abbatis Joachim, qui per tales conjecturas de futuris aliqua vera prædixit, et in aliquibus deceptus fuit. *Salva enim sancti Doctoris reverentia, persuademus nobis, libros* Joachimi *levi dumtaxat oculo et mente præoccupata lectos ei fuisse, aut ne lectos quidem, sed incerto relatu perlata ad ipsum in quibus prædicendis deceptus fuerit; vel in genere tantum secutum esse sui seculi sensum, quo multa sub* Joachimi *nomine circumferebantur, futilia prorsus atque inania; quorum nugacitas effecerat, ut suspensi hærerent sapientissimi quique quo loco haberent* Joachimum, *vel quid de spiritu illius statuerent. Quantumcumque enim eum facerent Florenses sui, plurimi tamen ob definitionem Concilii pergebant habere suspectum de hæresi; Florensium æmulis Cisterciensibus haud segniter eam famam promoventibus, ad denigrationem eorum, quorum rigori sua collata disciplina, tantopere antea commendata, laxioris observantiæ esse videbatur.*

et falsa oracula eidem afficta,

51 *Hoc tamen futurum, simul et mala ideo Cisterciensi Ordini obventura, præcognovisse ipsum* Joachi-
D mum, *super caput* 11 *Hieremiæ scribentem, haud exigua veri similitudine asseritur ab illius defensoribus, totum autem locum quem huc extulimus, nunc exhibemus. Verba Prophetæ hæc sunt :* Ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam et dicunt, Non prophetabis in nomine Domini, et morieris in manibus nostris : propterea hæc dicit Dominus exercituum : Ecce ego visitabo super eos : juvenes morientur gladio, filii eorum et filiæ in fame, et reliquiæ non erunt ex eis : inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum. *Hunc autem locum ita exponit Joachimus.* A quibusdam Cisterciensium egredietur iniquitas hæc, ut Doctor ille (*quem antea prædixerat in judicio Ecclesiæ invidiose traducendum atque damnandum*) non prophetet in nomine Domini ; et in eorum manibus, id est operibus et consiliis, moriatur, scilicet, reprobetur : *dum nempe prophetias ejus pro imposturis irrident, et doctrinam velut hæreticam traducunt.* Sed quid inde sequitur? Juvenes eorum *etc.* Juvenes sunt Priores, filii Monachi, filiæ Monasteria (*quæ Cisterciensibus per Filiationes a quinque Matribus procedentes distinguuntur*) vel Obedientiæ eorum. Primi, morientur in
E gladio reipublicæ, *inductis super eos nempe Abbatibus Commendatariis :* secundi, in fame doctrinæ catholicæ deficient, *dum scilicet mercenarii illi, se suosque de bonis monasteriorum impinguantes, Monachis vix necessaria relinquent victui, nedum de sacrarum litterarum studiis excitandis promovendisque laborabunt :* reliquiæ ordinis, in defectum regularis observantiæ. Inducam enim malum super viros Anathoth, scilicet super Prælatos majores Cisterciensum, annum visitationis eorum, scilicet tribulationis immissæ.

Cisterciensibus æmulis ipsum deprimentibus

quos prædicit puniendos per Commendas,

52 *Quam gravis ea calamitas fuerit tota quidem Italia, sed maxime in regno Neapolitano atque Calabria; quot monasteria desolaverit, ipsumque imprimis Curatiense, unde egressus* Joachim *fuerat; norunt, qui statum monasteriorum ibidem, ante excogitatas introductasque tempore schismatis Commendas, ex libris norunt, et cum præsenti tempore conferunt; ut nihil sit opus pluribus id exaggerare, quod fecit plus quam sibi expediebat Gregorius de Lauro toto Cap. 54. Hic autem addo, falsa illa judicia, quæ pene omnem* Joachimo *detraxere auctoritatem; non tam ex libris ab eo scriptis, et oculo haud satis æquo lectis fuisse nata; quam ex plurimis figmentis, quæ sub nomine ejusdem circumferebantur, tamquam vaticinia celeberrimi Prophetæ. Talia enim cum humana curiositas late vulgaret, variaque difformaret etiam ipsa vera, quæ multis*
F *falsis permiscebantur; eveniebat, ut eorum successu temporis detecta falsitas, etiam homines cordatissimos, nihil habentes causæ cur illa putarent* Joachimo *afficta, abduceret in errorem; tanto majora indies sumpturum incrementa, quanto paulatim obscuranda magis esset* Joachimi *sanctitas, et recta in rebus fidei mens. Neque tantum ipso mortuo talia sunt conficta, sed etiam vivente adhuc atque florente. Ita apud Rogerium Hovedenum, ejusdem ævi scriptorem in Anglia, legimus, quod Anno* MCXC, Richardus Rex Angliæ, *cum Philippo Rege Franciæ Messanæ agens, donec in Terram-sanctam transmitterent,* audierit per famam et multorum relationem, quod quidam vir religiosus erat in Calabria, dictus Joachim Abbas de Curatio de Ordine Cisterciensi, habens spiritum propheticum, et ventura populo prædicabat ; misitque pro eo, et libenter audiebat verba prophetiæ ejus : eruditus enim vir erat in Scripturis divinis, et interpretabatur visiones B. Joannis Evangelistæ, quas ipse Joannes narrat in Apocalypsi, in quibus audiendis Rex Angliæ et sui multum delectabantur. *Quomodo autem explicabat? Insanus sit, qui existimet aliter explicasse, quam fecit in eo quod super Apocalypsim scripserat opere. Interim tamen aulica quædam musca, ex iis scilicet*

tempore schismatis introducendas

Inter cetera Joachim affictum est,

quod Regi Angliæ,

suspectus fit illius spiritus,

libenter audienti expositionem Apocalypseos,

A *scilicet qui videri volunt omnia scire et nosse, totius velut doctrinæ Synopsim perscripsit in Angliam, qualem post citata verba Hovedenus transcripsit; addens (quod nusquam vel per umbram in* Joachimi *operibus leges, sed contrarium potius) Saladinum, qui tunc Hierosolymam tyrannus occupabat, in proximo illam perditurum.*

dixerit recuperandam brevi Hierosolymam,

53 *Tum vero quia fama spargebatur, id quod etiam Bellevacensis atque alii referunt, consultantibus de successu expeditionis Regibus* Joachimum *respondisse,* quod nondum adesset tempus recuperandæ Hierosolymæ, adeoque Christiani non multum essent ea expeditione profecturi: *id ne delatum in Angliam exanimaret populum, finxere aulici assentatores, qui politicos tunc se maxime credunt, cum rumoribus, quos veros aut esse aut haberi prosit rebus agendis, opplent creduli vulgi aures; finxerunt, inquam* Joachimum *a Rege interrogatum quando futura essent illa de Saladino, respondisse;* quando septem anni elapsi erunt a die captivitatis Jerusalem, *adeoque circa finem anni* MCXCIII: *capta enim illa fuerat anno* MCLXXXVII IV *kalend. Octobris. Adhæc subintulisse Regem:* Ergo,

B quare venimus huc tam cito? *Cui* Joachim *responderit:* Adventus tuus valde necessarius est: quia Dominus dabit tibi victoriam de inimicis tuis, et exaltabit nomen tuum super omnes Principes terræ.

ipsique felicissimam fere expeditionem illam:

Quod purum putum esse commentum, Joachimo *affictum, ad spem bonam Anglis immittendam, nemo dubitabit; qui infelicissimam Fortunam Richardi, in ea expeditione victi captivatique, conferre volet cum indubitata sanctitate* Joachimi, *qua nollet Regem in tanti momenti negotio falsæ revelationis prætextu decipere. Apud nos certe plus fidei obtinet Joannes Bonacius Florensis Monachus, et beato Abbati perquam familiaris; qui cum dixisset, Tancredum cum duobus Regibus sacræ expeditionis socius, audito* Joachimi *responso fuisse turbatum, addidit,* interfuisse præter ipsos *colloquio illi* D. Petrum Kala, Theologum et consanguineum Regis Richardi: qui D. Petrus, nimis turgidus et elatus, ob immensam scientiam et sanguinem Regalem, iraque excandescens, ait: Numquid aliquid boni ex cucullа? Tunc sanctus Abbas procidens in faciem suam, iracundi Prælati pedes deosculatus est: Petrus vero statim Angelum videre sibi visus est, a terris Abbatem Joachim elevantem: et audivit vocem dicentem, Sibi veritatem revelat Deus. *Ita Bonacii verbis Gregorius cap.* 29.

cum plane contrarium dixerit:

54 *Nihilo majoris fidei est, quod in eadem Hovedeni*

C *narratione sequitur:* De Antichristo dicit idem Joachim, quod jam natus est in civitate Romana, et in Sede Apostolica sublimabitur: et de isto Antichristo dicit Apostolus, extollitur super omne quod dicitur Deus. Et conversus ad eum Rex ait: Putabam quod Antichristus nasceretur in Antiochia, sive in Babylonia, de progenie Dan, et regnaret in templo Domini, quod est in Hierusalem *etc. Oblitus est ineptus relator saltem congruam* Joachimo *responsionem fingere: sed quod ille neglexit in ipsius scriptis requirentes, primum nullam Romæ nati aut nascituri Antichristi invenimus mentionem: de Antichristo vero non aliud quam hoc ipsum, quod asserit Epistola* I *Joannes Evangelista:* Filioli, novissima hora est: et sicut audivistis, quia Antichristus venit: et nunc Antichristi multi facti sunt. Quod idcirco dicit, *inquit Joachim super Apocalypsim parte* I *cap.* I *textu* 3, ut quo magis appropiat dies ultimus, eo magis pseudo-christos et pseudo-prophetas crebrescere sciamus in mundo: *et parte* 3 *cap.* 9 *textu* 13. Non unum Antichristum aut unum pseudo-prophetam prædixit Christus, sed multos: *et parte 4 cap.* 13 *textu* 9. Nonnulli Doctorum Regem undecimum nominant Antichristum.... quod mihi ideo verum videtur, quod unus est draco, sed multa capita: et

item quod jam tum Romæ natus esset Antichristus,

Romæ cum nusquam meminerit,

D malitiam quam non complet in uno Antichristo, complebit in alio; et qui deterior eorum erit, ipse dicendus est maximus Antichristus. *Qui ita sentiebat, et sentiebat recte, prænoscebat autem quanta mala imminerent Ecclesiæ sub Henrici Imperatoris successoribus, ut supra demonstratum est; nil mirum profecto, si de propinquo Antichristo (qualis revera futurus Fredericus erat, intra triennium a memorato supra Regum conventu nasciturus) multa loqueretur; et de novissimo tempore, velut jam præsente, ad imitationem Apostoli, secundum sensum quem parte* 3 *cap.* 6 *textu* 11 *expresserat.*

AUCTORE D. P. nec nisi in sensu Apostoli

de Frederico 2 ut Antichristo futuro loqueretur:

55 Sane, *inquit ibi,* in verbo illo quod dixi de extremi judicii die, pium efflagito auditorem; tam scilicet in hoc loco, quam in aliis, ubicumque me contingit de eo fore locutum. Volo enim illum scire, duobus modis accipi diem ultimum, et diem judicii. Accipitur enim largo modo, pro quodam incerto tempore, ut aperte asserit Augustinus in libro de Civitate Dei: et accipitur stricto modo, de conclusione ipsius temporis; quando consummatis cunctis mysteriis, ibunt impii in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam. Si ergo largo modo accipi-

de novissimo autem die in sensu Augustini,

E tur, potest quidquid dicitur in hunc modum, ad diem novissimum incunctanter referri, id est, ad extremum ultimum et novissimum tempus. *Et ibidem cap.* 10 *textu* 3. Quis scit, inquit, quantum debeat durare tempus illud, quod dies novissimus in Scriptura vocatur?.... Quando autem sic accipimus ultimum diem, debemus ipsum ultimum diem, ultimam, hoc est septimam, æstimare ætatem. Ut enim dies septimus, hebdomadæ finis est: ita ultima ætas, quanticumque sit spatii, finis est mundi. *Hæc ibi, tantum abest a vero, ut in libello super Apocalypsim (quod ait Bellovacensis prævitatus, et præ ceteris notabile atque suspectum habet) mundi diffiniat terminum; et infra duas generationes, quæ juxta ipsum (Joachimum) annos faciunt sexaginta, arbitretur implendum. Ex eo tamen quod hæc Joachimo Bellovacensis impingat illo loco, ubi dicti operis summam quamdam exhibet: facile apparet, quam male informati de* Joachimi *scriptis illius temporis Doctores essent, interque ipsos etiam D. Thomas, Bellovacensi coævus, et paria sentiens de libris illius, vel alieno solum relatu cognitis, vel cum ejusmodi quale superius diluimus præjudicio lectis.*

prout in determinati spatii tempus sonat:

quod minime ad annos 60 restrinxit:

56 *Atqui tunc notior esse poterat doctrina contenta in opere illo, variorum manibus descripto, quam cum illam adhuc recentem ex ipsius dumtaxat ore audirent Angli Francique Prælati, Reges suos ad Telluri*

F *sacrum comitati. Ideoque facile credimus verum esse, quo suam relationem Hovedenus concludit:* Licet Abbas de Curatio, hanc sententiam de adventu Antichristi proferret, *(nempe qualem hic exhibuimus, non qualem ipse credidit mendaci relatori)* tamen Walterus Rotomagensis Archiepiscopus, et Archiepiscopus de Apamia, et Gerardus Exoniensis Archiepiscopus, et Joannes Eboracensis, et Joannes Bajonensis Episcopi, et alii viri Ecclesiastici, in divinis Scripturis bene eruditi, nitebantur probare in contrarium. Et quamvis multa verisimilia hinc et inde proferrent, tamen adhuc sub judice lis est. *Hæc Rogerius: quorum præcipua Baronius perstringens:* Auctor, *inquit ipse,* qui tunc illa scribebat, veritatem ab eventu jure fore noscendam asserens, ex eo plane longe diverso ab ipsa prædictione convicit, toto cœlo Joachim pseudoprophetam fuisse. Quando autem sententiam condemnationis acceperit et ipse et ejus scripta, sub Innocentio III, suo loco dicetur. *Quibus* B. Joachimo *usque adeo injuriis, nec satis cum scriberentur pensitatis, aliter non respondemus, quam optando ut ad Annales ecclesiasticos prosequendos ulterius vita et otium Baronio suffecissent: vix enim dubitamus, in*

in illo ipso tamen etiam habuit contradictores

et Baronium Hovedeni ineptus credulum,

AUCTORE D. P.

A *quin pro sua ingenuitate emollisset sententiæ præcipitatæ rigorem : ut enim, tum ex ipso Concilii Decreto, tum ex Pontificum consequentium Bullis cognovisset, unicum dumtaxat qui sub nomine* Joachimi *ferebatur libellum fuisse damnatum, idque citra prætitulati Auctoris notam ; ita fortassis etiam ad ipsam Apocalypseos expositionem legendam aliquando applicuisset animum, agnovissetque, quam falsis præjudiciis plerique ejus accusatores nitantur.*

§ Quid de Joachimi circa Antichristum doctrina senserit Adam Perseniæ Abbas, quid Theolosphoro Eremitæ fuerit cælitus revelatum.

Non dixit Joachimus,

sextam Visionem Apocalypsis inchoandam an. 1199,

E*x dictis porro constitui potest, quæ fides adhibenda scriptori Anonymo, cujus opus MS. Parisiis extans in Bibliotheca S. Victoris, ab Hippolyto Maraccio allegatur ante Mariale* Adæ Abbatis Perseniæ, *et cujus ab eodem hæc istic verba laudantur*. Hac tempestate extitit quidam Abbas non longe ab Urbe Roma *si hoc dici potest de intervallo plus quam centum milia-*B *rium,* Ordinis Cisterciensis, sed Cisterciensibus minime subjectus : qui quamdam Expositionem super septem Visiones Apocalypsis edidit, accepta divinitus, ut aiunt, sapientia, cum fere esset illiteratus etc. (*Joachimum Abbatem haud obscure designat, quamvis ille non supra septem visiones dumtaxat, sed supra totam Apocalypsim scripserit, nec ita illitteratus fuerit, ut dicebatur.*) Dixit autem quod anno MCXCIX inciperet sexta Visio, et sexti Sigilli apertio : sub qua Visione probat auctoritate Apocalypsis, quod complebitur omnis Antechristi persecutio, et ejusdem mors et perditio : sed ante ejus persecutionem dicit Evangelium ubique prædicandum, et Ecclesiam fidelium per omnes gentes dilatandam. *Dicit sane hoc postremum, et dicunt cum Joachimo Catholici omnes : sed annum, quem nominare dicitur nusquam nominat, illo quem supra citavimus Textu* II, *a quo usque ad finem partis 2 agitur de sexti Sigilli apertione :* Sextam autem ætatem, *vel ipso Bellovacensi teste, non ab anno illo* exorditur, *sed* a Christo nato. *Pergit porro prædictus Auctor, pari utique levitate qua scripsit priora.* Hic Romæ interrogatus a venerabili viro, et in Dei verbo facundissimo et æque religioso, Abbate Perseniæ, quonam ausu talia prædicaret ? an ex prophetia, an ex conjectura seu revelatione? respondit, se neque prophetiam neque revelationem C de his habere : Sed Deus, inquit, qui dedit olim Prophetis spiritum prophetiæ, mihi dedit spiritum intelligentiæ, ut in Dei spiritu omnia mysteria sacræ Scripturæ clarissime intelligam : sicut sancti Prophetæ olim intellexerunt, qui eam olim in Dei spiritu ediderunt. Requisitus autem ab eodem Abbate, quid sentiret de Antichristo ; respondit ipsum jam esse adolescentem : quod responsum Adam confutavit.

nec Adamo Ab. Perseniæ Antichristum jam esse adolescentem :

58 *Confutaverit Adam* Joachimi *doctrinam eo modo, quo ipsam confutavere prænominati Episcopi, dum quisque in suo sensu abundat : non tamen confutasse credemus responsum, quale hic dicitur e Joachimi ore manasse. Esto enim post natum* Fredericum *horum duorum Abbatum Romæ congressus fuerit, quem mallemus ad Ordinis Florensis initia paulo post annum* MCXC *referre :* Fredericum *quidem potuit Joachimus* Antichristum *futurum dicere, sed dicere non potuit* Adolescentem ; *qui, cum ipse anno* MCCII *moreretur, non nisi octavum annum ætatis expleverat. Adamum tamen non redarguimus, quia illum loquendi modum, de judicio ut proxime futuro, licet multis sanctorum Patrum usurpatum ; itemque de qualicumque Antichristo, quamvis in Scripturis fundatum, non probarit : nam modus iste loquendi pusillis animis et vulgo, diversos Scripturarum*

forte hic illius loquendi modum improbarit,

sensus distinguere nescio, sed consueto pro famosiori D *significato accipere voces istiusmodi, scandalum poterat generare. Sic* S. Bernardus *significat se* B. Norberto, *in simili materia haud usquequaque potuisse assentiri, sic scribens, in epistola* 56 *:* Ante hos paucos dies faciem ejus videre, et de cœlesti fistula, ore videlicet illius, plurima haurire merui ..... cumque de Antichristo inquirerem quid sentiret ; durante adhuc ea quæ nunc est generatione revelandum illum esse, certissimo se scire protestatus est. At cum eamdem certitudinem unde haberet sciscitanti mihi exponere vellet ; audito quod respondit, non me illud pro certo credere debere putavi. Ad summam tamen hoc asseruit non visurum se mortem, nisi prius videat generalem in Ecclesia persecutionem. *Et vidit : nam, ut recte Gregorius de Lauro pag.* 165, *scissis inter Cardinales studiis, anno Domini* MCXXX. *vacante per obitum Honorii II Sede, pars Gregorium Paparescum sub nomine Innocentii II, pars Petrum Leonis sub nomine Anacleti II Pontificem delegere. Hujus enim schismatis causa, ingentem Dei Ecclesia persecutionem sustinuit ; quatuor utique annis cœptam, antequam e vivis migraret* Norbertus, *anno* MCXXXIV *mortuus, et per decennium fere continuatam ; longeque acerbiora sustinuisset, nisi idem sanctissimus* Bernardus *se pro vero Pontifice medium intulisset.* E

uti non probavit Bernardus, S. Norberti dictum,

in Anacleto antipapa tamen verificatum,

59 *Ut ergo, salva* S. Norberti *reverentia, ab eo innoxie dissensit* Bernardus ; *sed postmodum, minime fallaci ductum spiritu, ex iis quæ sunt secuta haud dubie cognovit : sic et* Adamus, *Perseniæ Abbas, potuit ab Abbate* Joachimo *discedere ; donec res ipsa comprobavit, quo et quam vero in sensu prophetia illius adimpleretur ; maxime cum dissimularet Prophetiæ donum, illudque sub minus specioso nomine Spiritus intelligentiæ occultat. Nam quæ prædixit, in* Friderico *hujus nominis II impleta esse nemo negaverit, nisi aliquis Pontificio nomini parum æquus : adeo ut merito admiremur, quomodo Joanni Trithemio, Spanheimensi Abbati, in opere de Scriptoribus ecclesiasticis, exciderit hæc de* Joachimo *censura :* Ut propheta suo tempore habitus, etiam futura prædicere conatus est : sed mihi videtur (ut salva opinione sua vel suorum loquar) ex conjecturis Scripturarum illum magis locutum, quam prophetasse. Nam, ut de ceteris interim taceam, Fredericum Imperatorem hostem Ecclesiæ futurum somniavit : quem omnes novimus usque ad mortem pacificum et Romano Pontifici subjectum et fidelem perseverasse. *Fortassis ætatem* F Joachimi *ignorans Trithemius huc impegit, et neque Henricum Aucupem ab aliis quoque in numerandis Imperatoribus præteriri solitum, neque Henricum Thuringiæ et Hassiæ Lantgravium subrogatum Frederico viventi et usque ad mortem se pro Imperatore gerenti, numeravit ; itaque factum fuerit, ut Henricum Luxemburgium sextum hujus nominis faciens, eum esse crediderit, cui Joachimus librum scripserit hoc principio,* Pie petis aliquid : *atque adeo putaverit ea, quæ legebat de Henrici successore operibus* Joachimi *insparsa vaticinia, ad* Fredericum Austriacum, *ejus nominis Tertium spectare ; idque eo facilius, quod etiam post Henrici Luxemburgii mortem divisis Electorum votis Ludovicus Bavariæ Dux Aquisgrani electus et coronatus fuerit, et Bonnæ ab altera parte Fredericus jam dictus.*

sicut dictum Joachimi in Frederico,

sed 2 non 3, ut perperam Trithemius intellexit:

60 *Ut ut est, non debet contra* Joachimum *recipi tam evidenti errori innixum Trithemii de illo judicium, sed neque Abbatis Persenensis diversa ab eodem sententis auctoritas tanta est, ut non æque magnæ aut majoris sanctitatis viris probatus fuerit spiritus Joachimi. Atque ut S. Cyrillum Carmelitam taceam, cujus Vitam dedimus* VI *Martii, rursumque de eo in ipsa* Joachimi *Vita egimus ; egregium de* Joachimo *cælitus testimonium accepit* Theolosphorus *quidam, alius* Telesphorus

Joachimi spiritum S. Cyrillus Carmelita probavit :

A sphorus, *raræ virtutis Eremita, et a Consentinis scriptoribus Beati titulo honoratus; idque expressit in opere* de magnis tribulationibus et statu Ecclesiæ, *quod Angelico mandato compositum. Vincentius Bernalius typis dicitur edidisse, sed a Fr. Rusticiano abbreviatum. Illius autem apud Gregorium de Lauro pag.* 255 *hæc est attestatio, de facta sibi revelatione.* Universis et singulis fidelibus personis, ecclesiasticis et secularibus, Humilis Frater Theolosphorus de Cusentia, pauper Presbyter et Eremita prope Thebas (*Lucanas scilicet, Plinio sic dictas a Lucio conditore: cujus olim celeberrimæ urbis vestigia extare in arce, cui* Castelluccio *nomen, in Calabria superiori ad Coratium omnem, persuasio fuit inter eruditos erat*) humiliavit se sub divinæ potentia majestatis, et ipsius gratia et gloria. Cum tristis et dolens de malis instantis schismatis, Ecclesiæ occurrentibus et verosimiliter occursuris, mansuetissimum Dominum cum magna jejuniorum et lacrymarum copia sæpius humiliter exorassem, quatenus instantis schismatis causam, et quis ipso schismate durante (*duravit autem ab anno* MCCCLXXVIII *ad* MCCCCXV) asserentium se Summos Pontifices, verus Pontifex sit, et quis Pseu-

et Theolosphorum eremitam

de exitu schismatis sollicitum,

B dopontifex existeret; ipsiusque schismatis qualem finem habebit, et quomodo finito schismate Dei Ecclesia regeretur, ipse Dominus mihi servo suo ostendere dignaretur.

61 Anno a nativitate Domini MCCCLXXXVI, circa auroram Resurrectionis præfati Domini nostri, mihi dormienti levissime et quasi ex hoc stupenti, accidit videre unum Angelum Domini, virginei vultus et altitudinis cubitorum duorum, ornatum duabus alis valde nitentibus, alba, lata et talari veste amictum, mihique dulciter loquentem hæc verba: Dominus exaudivit preces tuas, dicens, quod servis suis dilectis Cyrillo Presbytero et Eremitæ in monte Carmelo, Joachim Abbati, et multis aliis servis suis instans schisma futurum, et ejus causas, et quis esset eorum verus Pontifex, finemque ipsius, et post ipsum schisma futurum Ecclesiæ regimen, per Spiritum sanctum et Angelum jam diu indicavit et aperuit. Quæras igitur prædictorum libros et scripturas, et tunc tuæ erit satisfactum voluntati: et quod in ipsis libris reperies scriptum, etiam aliis pro tua et ipsorum salute indica et revela. Quibus dictis et auditis illico Angelus disparuit. Ego autem timidus a somno surgens, vocavi socium meum carissimum

Angelus ad libros Joachimi remisit;

qui ex illis studiose quæsitis repertisque

C Eusebium Vercellensem, cui omnia supradicta patefeci: cujus consilio ipse et ego, cum maxima diligentia, in civitate Thebarum et Cusentiæ, ubi ortus est præfatus Joachim sanctus Propheta, et in aliis locis vicinis ipsis civitatibus, prædictorum virorum libros quæsivimus, et tandem invenimus Cyrilli librum, qui incipit, Domini totius etc. cujus libri verba Angelus Domini in duabus tabulis argenteis, continentia futura magna negotia, incipiendo ab anno nativitatis Domini MCC*LXIV, ipsi Cyrillo nuntiavit et dedit. Item reperimus libros omnes præfati magni Prophetæ Joachim, et maxime ipsius singulares libros, missos Henrico de Suevia Imperatori sexto, et alio singularem librum ipsius intitulatum Liber de Flore de Summis Pontificibus, ab Innocentio quarto usque ad Antichristum, qui incipit: Tempore colubri Leænæ filii, *et post pauca.* Quibus omnibus et singulis per me Fr. Telesphorum vigilantissimo studio perlectis, ac orationibus et lacrymis Domino sæpe effusis, ut veritatem prædictorum mihi ostendere dignaretur, valde gavisus fui, tamquam clarificatus de iis quæ scire desideraveram diu. Per quos libros clare cognovi instans schisma ejusque causas, prædictis viris sanctis fuisse monstrata et revelata.

** alias* LIV

ea didicit quæ cupiebat.

62 *Hæc ille: libri autem singulares ad Henricum VI scripti, quorum hic præcipue mentio fit, potissimum sunt, unus* In Danielem Prophetam, *qui manuscriptus extat Brugis in monasterio Dunensi, et alius* In nonnulla capita Nahum, Abacuch, Zachariæ et Malachiæ Prophetarum: *qui etiam* de Oneribus sexti temporis *inscribitur, et Venetiis excusus per Lazarum de Soardis Lorani extat in nostri Collegii Bibliotheca; ex quo a pag.* 11 *ad* 28 *transcripsit Gregorius Laurus et operi suo inseruit, quæ de singulis civitatibus Episcopalibus, secundum catalogos Ecclesiarum qui tunc in manibus erant, nominibus propriis admodum ritatis scriptorum meminit* Joachimus *vaticinando prædixit: sed stylo, qualis esse prophetarum solet, perquam obscuro: sic tamen, ut, post tot annorum spatium, historiarum intermedii temporis peritus lector facile deprehendat, multa jam nunc impleta esse, et iis quæ prædici videntur; unde pro ceteris, needum suo eventu probatis, judicium ferri possit. Quibus aliisque similibus, quæ passim inspersa sunt aliis ejusdem sancti Abbatis libris, super Isaiam, Hieremiam, Ezechielem etc.*; in quibus pene omnibus veluti futurorum præscius; (*ut loquitur Trithemius*) consuevit miscere prognostica, *puto subscribi posse Epilogum, quo suos de* concordia veteris ac novi Testamenti *quinque libros*

D

AUCTORE D. P.

In his fuerunt libelli ad Henricum Imp.

pleni prophetiis,

E *conclusit, in hæc verba.* Consummato vero hoc opusculo, comitante nos gratia Christi, his qui me præsumptorem et non magis necessarium judicant, per modicum respondere compellor; superna utique caritatis intuitu, non humanæ gratiæ appetitu; sciens scriptum esse in Psalmorum volumine, Dominus dissipat ossa eorum qui hominibus placent, quoniam Deus sprevit eos. Sciant ergo, et hoc oro ut sciant, non ex præsumptione superna, sed nec alicujus pietatis securitate hæc me attentare voluisse; aut meo hoc ingenio, ut ista mundo loquerer, invenisse: sed quia tempus præfinitum adest. Is qui per diversa seculorum tempora multa operatur et complet, quomodo vult et quando vult, mysteria secretorum suorum voluit in hoc opere necessarie magis quam curiose, [per] sermones diu significatos, suis fidelibus aperire: non quod digniores sumus, quia ista scimus: sed ut sciamus quanta sunt nobis pro meritis præparata flagella: ut si quis est ex domo Loth, festinet elongari a finibus Sodomorum; si quis ex familia Noe, recipiatur inter eos qui salvantur in arca.

a Joachimo non ex præsumptione,

Psal. 52.

sed divina compulsione scriptis.

§. VIII. Oracula Florensi monasterio a Beato Fundatore relicta, circa religiosos Ordines noviter nascituros.

F

Monasterii et Ordinis sui desolationem fuisse Joachimo præcognitam, et a moriente Patre filiis prænuntiatam Græcus asserit, ex eoque Laurus. Et sane omnino verosimile est, non prorsus ignaros super venturorum malorum dimisisse Florenses suos, qui de toto *Cisterciensi Ordine, atque imprimis de Ordinis Matribus, ut vocant quinque, Cistercio, Firmitate, Pontiniaco, Claravalle ac Morimundo, ita fuerat Vaticinatus lib. 4 Concordiæ cap.* 39. De Abbatiis autem, quæ creatæ sunt primæ, illud est inserendum, quod sicut quinque majores Tribus, tamquam priores ceteris et multarum matres familiarum, primæ acceperunt hereditatem; ita quinque primæ Domus Cisterciensis Ordinis, in omnibus aliis primatum tenent, et quasi patriarchatum. Sed et sicut Patriarchæ illius populi gaudebant in propagatione familiarum, ita et istæ, nec minus in possessione ovium et armentorum. Quæ tamen omnia, quia non tam pertinent ad sublimitatem liberæ, quam ad abjectionem ancillæ, in eodem diu statu, sicut sunt, manere non possunt. *Qualis autem et quomodo ea esset successura mutatio, potissimum in Italiæ et Galliæ monasteriis (ad quæ infamati*

Prædicit Cisterciensium monasteriorum incrementa,

decrementa,

A *infamati Joachimi invidiaque in Florensem Ordinem* AUCTORE D. P. *culpa spectabat propius) explicavit super caput* XI *Jeremiæ scribens, uti jam antea attigimus num.* 51; *sicuti etiam* ***supra Florensis Ordinis desolationem,*** *ubi de illius felicibus egimus incrementis, ut lætis tristia temperarentur.*

64 *Nunc ergo stylus convertatur ad ea, quæ ab eodem prædicta Joachimo, futuræ mutationis acerbitatem lenire possunt: ita ergo locum priorem prosequitur,* *et reformationem:* *in-* ***dicans reformationem egregiam Ordinis, quam postremo*** *hoc seculo fieri cœptam boni omnes laudant et gratulantur, atque ut continua sumat incrementa, ad primum instituti rigorem magis indies magisque accedens, Deum bonorum omnium largitorem precantur.* Necesse est, *inquit,* ut succedat similitudo vera Apostolicæ vitæ, in qua non acquirebatur possessio terrenæ hereditatis, sed vendebatur potius, sicut scriptum est. Quotquot enim domorum et agrorum erant possessores, *Act. 4, 14* vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant ante pedes Apostolorum: dividebatur autem singulis prout cuique opus erat: et non gaudebat aliquis in filiis, sed in fratribus. *Similia, aut etiam longe ma-*

B ***nifestiora, habuisse potuit liber*** intitulatus de Flore, *quem præmemoratus B. Telesphorus reperisse gratulatur, et quoniam agebat ille* de Pontificibus Romanis ab Innocentio IV, *annis post* Joachimi *obitum quadraginta creato,* usque ad Antichristum, *id est* Clementem Antipapam *Urbano VI oppositum anno* MCCCLXXVIII; *vel etiam ad famosum illum, tempore extremo appariturum;* ***opinari possumus, etiam istic multa fuisse, quæ prænuntiatas ibi Ecclesiæ Universalis calamitates sola-*** *similia forte habebat etiam liber de Flore intitulatus,* *rentur. Sed talis liber omnino periit, vel a Commendatariis* ***Abbatibus abolitus, vel ab ipsismet Florensibus Monachis obscuratus, metu incommodorum et molestia-*** *rum ab iis sibi provenientium, qui istic se notari dolebant, aut ibi lecta potuissent importune contra alios torquere, quibus minus bene afficiebantur. Interim ex initio et fine libri per Telesphorum indicatis, patet operam et oleum perdidisse Gregorium de Lauro, aliosque qui velut* Joachimi ***de Pontificibus Prophetias perquam anxie et laboriose tuentur, figmenta quædam ipsius Schisma-*** *tis tempore adinventa ab iis, qui* Urbanum VI *volebant Antichristum credi, ac porro ad sequentes alios quindecim Pontificatus protracta, tam dissimili a prioribus prorsus sorte, quam inter se distant præterita et futura: de quibus videtur locutus Græcus in Vita Joachimi num.* *diversissimus a peditis de Pontificum successione oraculis.* 21, ***ubi dolet quod sint,*** qui vel proprio marte aliqua cudunt, et sub Joachim nomine typis tradenda pro-

C curant, vel aliena ex Joachimi operibus immixta, sub signorum atque characterum involucro impressa foras emittunt; et sic illorum dementiam, sub alterius nomine, obtutibus ceterorum opponunt. *Hanc autem dementiam, æque ac eorum qui sub S. Malachiæ Episcopi nomine ficta vaticinia amplectuntur, quia peculiari Dissertatiuncula confutavimus, in Conatu nostro* ***Chronico historico de Pontificibus; satis fuerit hic notasse, ea quæ habentur Joachimo supposita incipere cum Nicolao III, præteritis octo prioribus, de quibus etiam Joachimus tractaverat; et pertingere usque ad Inno-*** *centium VIII anno* MCCCCXCII *defunctum, absque ulla Antichristi tunc futuri mentione, quod satis est ad genuinum Joachimi fœtum a supposititio distinguendum.*

65 *Verum si liber* de Flore *dictus periit, non perierunt alii, ex quibus magnum solatium sumere prætentis temporibus Ecclesia poterat, et secularis confirmationem de veraci spiritu Joachimi; iis præsertim,* *Idem Joachim prædicit cauturos duos novos Ordines,* *quibus continetur certa promissio præsentissimi auxilii laboranti ferendi, a duobus Religiosis Ordinibus, jam jam in Ecclesia nascituris, sub SS. Dominici et Francisci ducatu. Nam (ut alia loca, minus determinata, et plus propheticæ obscuritatis habentia, prætermittam) quid clarius, quam quod cap.* 13 *super Isaiam a Joa-* chimo *dici testatur Gregorius pag.* 170? In ducatu D isto, *scilicet Spoletino, cui Umbria et Assisium tunc suberat,* et in territorio Hispano, duo Ordines, ac si stellæ lucidæ, orientur ad prædicandum regni Evangelium. *Item super illud Zachariæ* II, Assumpsi mihi duas virgas, unam appellavi decorem, alteram funiculum, *asserit S. Antoninus tit. 23 cap.* I §. I *scripsisse Joachimum,* duas Virgas esse duos Ordines Mendi- *Prædicatorum scilicet et Minorum,* cantium, virgas rectas sanctitate, exiles et graciles auctoritate, percutientes doctrinæ auctoritate: *ubi* τὸ Mendicantium *explicationis causa a S. Antonino adjectum existima, uti et quod sequitur;* Decor est Ordo Prædicatorum, per habitum decorum quasi Prælatorum; funiculus est Ordo Minorum, quia funiculo manifeste cinguntur. ***Sub alia vero figura*** *ad cap. 7 Isaiæ sic loquitur Joachim:* Sane secundum cursum temporis hujus sexti, Vacca boum innuit Romanam Ecclesiam, Doctoribus insignitam; duæ Oves, duas Religiones futuras, in quibus tanta fiet ubertas sermonis et lactis, ut ad capiendum butyrum spiritualis intelligentiæ vasa cordium deficiant. ***Sed et super Hieremiam cap. 4.*** Isti sunt duo Ordines designati in duobus Prophetantibus in castris E Israel, ut quasi duplicato cibo in sexta feria, cujus initia jam habemus.... ad montem Oreb transeant, ad superbas et nigras mentes perfidæ gentis convertendas.

66 *Ex quibus credibile sit, quod utriusque Ordinis Scriptores dicunt, vario quique modo et ad suos magis aptato; etiam ipsum eorum habitum, et verbis expressum* ***et pictura adumbratum fuisse in Florensi monasterio,*** *antequam utriusque Professores manifestarentur mundo.* *eosque ad monasterium Floris diversuros excipi jubet religiose:* *Credibile item sit, quod habet in Vitis Fratrum Ge-* ***rardus de Fracheto, centum circiter annis Joachimo*** *posterior,* monuisse illum Fratres suos, ut cum tales Ordines exurgerent (*quod autem de suo singulariter dicit hic Auctor, etiam alii de suo dicunt*) susciperent eos devote: quod et fecerunt, recipientes Fratres cum Cruce et Processione, quando primum venerunt ad eos. ***Ceterum non admiserim, ut veram*** Joachimi ***prophetiam, quod S. Antoninus similesque Auctores*** *dicunt,* priusquam *Sancti ipsi Institutores* nascerentur in mundo, ***eorum imagines, suo in habitu, quem Fratribus quique suis daturi erant, pingi ipsum curavisse*** *Venetiis in templo S. Marci: et Dominici quidem (ut ait Antoninus,* cum lilio in manu, *atque hac epigraphe,* Agios Dominicus, *Francisci vero, ut scribit Robertus de Licio Episcopus Aquinas* cum stigmatibus. *Etenim* *non tamen Fundatorum imagines Venetiis* *primam, quoad tempus, nulla subsistit ratione: quia* F *constat S. Dominicum natum esse* MCLXX, *Franciscum vero* MCLXXXII: *et templum D. Marci, quemadmodum* ***colligitur ex historia Veneta Petri Justiniani, lib. 2,*** majori ex parte instructum instauratumque fuisse opibus Sebastiani Zani, qui Ducatum *non init ante annum* MCLXXI; *et* VII *anno regiminis, Christi* MCLXXVIII, excessit e vita, cum prius omnes fortunas opesque suas, quæ amplissimæ erant, in pias causas distribuisset. ***Quis autem dubitet quin pluribus annis fuerit*** *in ea mole laboratum, antequam ad ornatum interiorem, qui ultimus esse solet, curandum deveniretur; ut consequens sit, templum quod* S. Dominico *nascente vix* ***inchoatum erat,*** S. Francisco ***nascente necdum eo fuisse*** *perductum; ut ejus ibi imago posset a* Joachimo *collocari.*

67 *Et hoc quidem de tempore: ad rem ipsam quod attinet, omnino ambigimus, an revera in Veneta illa Basilica partem ullam habuerit* Joachimus. *Affirmat* *in templo S. Marci, aut alias figuras in eo descriptas,* *id quidem Arnoldus Wion, atque dicit, ipsum* in ejus ecclesiæ pavimento, parietibusque ac fornicibus, simulacra alia pleraque, effigiata emblemate, vermiculatoque opere futura protendentia, quæ indies exitus comprobat, formari effingique fecisse: *sed opponi merito potest dicti Petri Justiniani silentium,*

eo

A *eo loco, ubi fuse atque minutim singularem illius templi majestatem describit. Is de his ipsis rebus sic loquitur :* Multa quoque Prophetarum vaticinia intus, foris, sursum ac deorsum, toto templo conspiciuntur; omnis etiam veteris novique testamenti pulcherrimo aspectu auro effulgens figuratio apparet. Nam (*et hinc causam argumentumque prænotati ornatus disce*) quidquid in Geneseos, Exodi, Judicum, Regum, Deuteronomii, Esdræ, Josuæ, sacris Bibliorum voluminibus continetur, id totum diversis templi locis miro opere repræsentatur. In his quoque novi Testamenti res divinæ expressæ sunt, ex Evangeliis, ex Actis, ex Apocalypsi exceptæ, magna cum spectantium admiratione et augustissimi templi ornamento : cujus moles Zani Principis opibus in hanc magnitudinem erecta fuit. *Poteratne de* Joachimo *tacere Justinianus, si vel tunc creditum passim fuisset, vel ipse fidem adhibuisset credentibus, ex* Joachimi *designatione ista sic esse fabricata? Profecto cum consideramus, plerorumque* Joachimi *operum idem quod horum emblematum esse argumentum; cogimur suspicari, ob argumenti similitudinem visum esse non nemini, eumdem librorum et marmorum fuisse composi-*

credimus prophetias ipsius continere,

B *torem; idque a nonnullis absque ulteriori indicio receptum, ejusmodi quorumdam opinioni fundamentum dedisse apud vulgus hominum. Fortassis etiam admirator aliquis librorum Joachimi, ex ipsis desumpsit picturarum ejusmodi argumenta ea, quorum prædictio jam cernebatur ipso eventu completa; et sic dictæ sunt* Prophetiæ Joachim *istic esse depictæ.*

68 *Quod Gregorius de Lauro ex Bellovacensi sumit,* Joachimum *Veronam venisse ad Urbanum Papam anno* MCLXXXV *tunc electum, eaque occasione potuisse, Venetias excurrisse; haud sane tantæ rei firmandæ sufficit. Esto autem, natis pridem sanctissimis Patriarchis, Venetias adierit* Joachimus, *eoque jam tum perducta fuerit templi fabrica, ut de ejus ornatu cogitantibus ornamenta præscribere ipse potuerit, etiam prophetica, nempe ex sacris libris accepta; an continuo consequens erit, ab illo tempore fuisse imaginibus illis adjectum, vel in iis varia occasione mutatum, post quam prædicti Sancti ex hac vita sublati essent,* Dominicus *quidem anno* MCCXXI, Franciscus *autem* MCCXXVI, *et paucis post annis inter Divos relati? Et tamen diversitas illa temporis tanta non fuerit, ut post ducentos a Sanctorum excessu annos, quibus S. Antoninus floruit, non potuerint omnia illa ejusdem videri esse ætatis, et ita in aliquibus decipi vulgus. Antiquiores certe de vita*

vel ab eo Venetus præsente designatas,

sed potius aliquas post mortem Sanctorum pictas.

C *eorumdem Sanctorum scriptores non videntur tam evidentem claramque, et quæ vulgo notissima esse posset, prophetiam fuisse præterituri, si quid de ea tunc scivissent; maxime Gerardus in Vitis Fratrum, talia studiose colligens, et Chronici Prædicatorum Auctor.*

69 *Quidquid sit, non est opus, istiusmodi tam incertis argumentis, propheticum* B. Joachimi *spiritum confirmari, cum alia longe certissima habeamus. Quapropter libenter prætermimus quæcumque ex ejusdem operibus varii Religiosorum Ordines varie ad se trahunt, et ad nostram Jesu Societatem etiam nonnulli. Ut, quod super Apocalypsim parte 4. disp. 7, textu* II, *cap. 14, dicit :* Arbitramur in eo qui visus est, sedens super nubem candidam, et esse similis filio hominis, significari quemdam Ordinem justorum, cui datum sit perfecte imitari vitam filii hominis, et S. Joannis Evangelistæ : habere nihilominus linguam eruditam ad Evangelizandum Evangelium Regni, et ad colligendam in aream Domini ultimam messionem. *Et ibidem aliquammulto post :* Surget Ordo, qui videtur novus, et non est, induti nigris vestibus, ac incincti desuper zona. Hi crescent, et fama eorum divulgabitur, et prædicabunt fidem, quam etiam defendent usque ad mundi consummationem in spiritu Heliæ. Qui erit Ordo Eremitarum, imitantium vitam Angelorum. *Talia etiam sunt, quæ super cap.* I *Hieremiæ scribit,* Revelandi sunt in proximo in ecclesia Doctores prædicatoresque fideles, qui terrena carnaliaque corda omni plaga percutiant, atque erectis et tumidis magisteriis silentium studiis suis imponant. Et bene filius Helciæ Hieremias describitur : quia Ordo ille futurus, ad obedientiam summi Pontificis dirigetur. *Et iterum super cap.* 4 *ejusdem Prophetæ :* Filia Sion, Ecclesia Romana est : quam necesse est tempore partus ejus, qui nimis accelerat, in dolore et angustia parere filium, spiritualem pariter et vocalem : spiritualem, quoad vitam; vocalem, quoad doctrinam : ut quasi alter Christus, primogenitus de utero matris Ecclesiæ prodeat, et æternæ vitæ pabulum haustumque salutis adducat. D

Varia oracula reperiuntur in libris Joachimi

AUCTORE D. O. *etiam de aliis Ordinibus, magnum fructum facturis,*

70 *Hæc aliaque ejusmodi sunt, ut præter eos, qui tum in Ecclesia vigebant florebantque Ordines Monachorum, uni fere contemplationi ex instituto deditorum, alios nascituros prævideret* Joachim, *qui in gradu Clericali operosam Marthæ actionem conjungerent cum quiete Mariæ; et ex utroque mixto genere, non tantum suæ sed proximorum etiam saluti perfectionique promovendæ vacarent : de quorum ad barbaros et infideles* E *missionibus fructuosis, egregiisque contra vitia, hæreses, ipsumque Antichristum certaminibus cum multa dicat, operosum foret omnia congerere : multo autem operosius et longe invidiosissimum foret, singula velle applicare singulis, post Joachimum natis, ad exclusionem aliorum qui eadem de se pari vel majori jure æstimarent intelligi potuisse. Quid autem quod habetur super caput 3 Apocalypseos textu 9 in prima parte?* Designatur etiam in sexto mense (*quo nempe gravida erat Elisabet, Baptistæ futura mater, quando concepit Maria Angelo nuntiante Jesum*) sextum tempus Ecclesiæ, in quo oportebat concipere Ecclesiam... prolem præ ceteris spiritualem, hoc est ipsum Ordinem quem designat Jesus : qui videlicet Ordo præ multis aliis, qui præcesserunt eum, amabilis et præclarus, infra limitem quidem secundi Status initiandus, hoc est in tempore sexto (si tamen usque adhuc non est in aliquibus initiatus, quod tamen mihi adhuc non constat, quia initia semper obscura et contemptibilia sunt) multiplicandus vero et dilatandus in tertio illo Statu seculi, qui in tempore novissimo futurus est.

et potissimum de novissimo a quo

futuro in tertio mundi Statu;

71 *Ad Ordinis istius sic prædicti tempora existimamus pertinere, sacrorum studiorum resuscitationem; quorum multo tempore tractatio sterilis atque intra meras Dialecticorum argutias, et Metaphysicorum abstractiones, implicatissimorumque terminorum farraginem multiplicem, velut in sepulcro concludenda esset;* F *ac demum, post triplicem Ecclesiæ tribulationem, a* Joachimo *prævisam, in vitam quodammodo revocanda per eos, qui Divinarum rerum et Scripturarum cognitionem ita sectarentur ipsi, et aliis traderent; ut extra Scholasticæ exercitationis umbram, in solem pulveremque educti, eadem uti scirent atque docerent, ad redarguendos Catholicæ fidei adversarios, hæreticos confutandos reducendosque, convertendos idololatras, rudes ac barbaros instruendos, et Christianam plebem piis moribus informandam : de quibus Joachim hoc modo videtur vaticinatus super caput* XI *Hieremiæ.* Quia tribus diebus Christus in corde terræ jacuit mortuus, et nunc spiritus vitæ sub littera occultandus est, adhibitis militibus, id est, Doctoribus et Magistris, in custodiam litteræ occidentis, quasi sepulcri : donec transeat tribulatio reipublicæ, novæ scilicet Babylonis, tribulatio gentis infidelis, et tribulatio hæreticæ synagogæ. Quarum prima, *quam scilicet ab Imperio Ecclesia passa est, et erat passura adhuc per annos plures sub Imperatoribus Suevis, jura et libertatem ecclesiasticam indesinenter carpentibus atque infestantibus,* designata est in captione Christi : secunda, *quam intulere Mahometani, Saraceni, ac*

deque efficaci sacrarum Litterarum scientia

post tres Ecclesiæ tribulationes instauranda

Turcæ

AUCTORE D. P.

A *Turcæ, universo demum Orientali Imperio ipsaque urbe Constantinopolitana potiti, figurata est* in percussione *ejusdem Christi:* tertia *denique, ab hæreticis imminens sub Luthero aliisque hæresiarchis, et in magna Occidentalis Imperii parte, vel depressura Catholicæ ac Romanæ fidei professionem, vel prorsus etiam extinctura, maxime in regionibus Borealibus, repræsentatur* in *Christi* morte. Post quam, velit nolit mundus, septimus Angelus, id est, spiritus Dei septiformis, resuscitabit intelligentiam spiritualem, qua cæci videant et intelligant mysteria Trinitatis, *totiusque fidei Christianæ.*

72 *Illa autem tam præclara atque illustria, sive de Ordine prædicto* quem designat Jesus, *sive de Spirituali intelligentia, id est operosa efficacique doctrina Scripturarum, quæ esset Ecclesiæ restituenda, nequidquam mundo obnitente; an hoc quo vivimus seculo impleri cœperint, aliis relinquimus judicandum: et illorum arbitrio Lectoribus relicto, properamus ad alia, atque imprimis ad diluendam calumniam,* Joachimo *impactam per Guidonem quemdam de Perpiniano Carmelitam, atque a Prateolo, Trithemio, Alphonso a* B *Castro lib. 2 de hæresibus, Gualtero in Tabula chronol. seculo 12 cap. 20, nimis leviter creditam. Hoc ut fiat, necesse est hic explicare triplicem illum Statum, quem loco supracitato et variis aliis sæpius* Joachimus *attingit, itaque describit cap. 5 libri introductorii ad Apocalypsim :* Primus trium Statuum, de quibus nobis sermo, fuit sub tempore Legis, quando populus Domini adhuc pro tempore parvulus, serviens erat sub elementis hujus mundi.... Secundus Status fuit sub Evangelio, et manet usque nunc, in libertate quidem respectu præteriti, sed non in libertate respectu futuri: dicit enim Apostolus, Nunc ex parte cognoscimus, ex parte prophetamus... Tertius ergo Status erit circa finem seculi, jam non sub velamine litteræ, sed in plena spiritus libertate... Et primus quidem Status, qui claruit sub Lege et Circumcisione, initiatus est ab Adam. Secundus, qui claruit sub Evangelio, initiatus est ab Ozia. Tertius, quantum ex numero generationum datur intelligi, a tempore S. Benedicti, cujus præcellens claritas expectanda est circa finem. *Ubi per servitutem aliud non intelligit, quam esse in eo Statu, qui fuerit figura futurorum: et libertatem vocat, ipsam fruitionem atque præsentiam rerum figuratarum.*

Quomodo tres mundi Status Joachimus distinxerit?

1 Cor. 13

73 *Sic libro 4 Concordiæ cap. 3.* Scimus, *inquit,* quod in primo Statu præcesserint significantia, in secundo significantia et significata, in tertio amotis significantibus sequuntur tantummodo significata. C *Et quia figurarum conditio carnea est, rerum vero figuratarum intellectus spiritualis; hinc fit, ut eidem insistens divisioni, libro 2 Concordiæ tract. 1 cap. 5, dicat,* Aliud tempus fuisse, in quo vivebant homines secundum carnem: hoc est usque ad Christum, cujus initiatio fuit in Adam: aliud in quo vivebant inter utrumque hoc, est inter carnem et spiritum, usque ad præsens tempus: cujus initiatio facta in Elisæo Propheta sive ab Ozia Rege Judas: aliud in quo vivitur secundum spiritum, usque scilicet ad finem mundi, cujus initiatio a diebus B. Benedicti. *Singulis nempe Statibus, ut suam quamdam auroram, sic etiam velut meridiei claritatem assignat* Joachim: *quod ita intellectum, aliud profecto est, quam quod Guido somniavit* Joachimum *affirmasse :* in primo quidem Statu datam esse Legem carnalem; in secundo vero spiritualem, scilicet Evangelium, quod tamen ab Apostolis prædicatum non fuerit secundum spiritualem sensum, sed tantum secundum litteralem; in tertio vero prædicandum sit secundum sensum spiritalem, idque a Monachis S. Benedicti: *quæ esset turpis et horrenda blasphemia.*

quam nihil simile intellexit quod ipsi affingitur a Guidone;

74 *Quod autem Capite 6 ejusdem libri et tractatus,* D Joachim *primum Statum Ordinem vocet* Conjugatorum, *et dicat cœpisse fructificare in Abrahamo: secundum* Clericorum, *dicat* initiatum ab Ozia, qui cum esset de Tribu Juda obtulit incensum Domino, etsi non impune: *hunc autem* fructificasse in Christo, qui verus est Rex et Sacerdos: *tertium vero* Monachorum Ordinem, secundum quamdam propriam formam.... cœpisse a B. Benedicto.... cujus fructificatio futura sit in temporibus finis. *In ejusdem Concordiæ lib. 2 Tract. 2 cap. 4 magis illustrat, cum quadam ad tres Personas divinas analogia, inquiens:* Scimus quod primus Ordo, qui institutus est primo, vocatus est ad laborem Legalium præceptorum: secundus, qui institutus est secundo, vocatus est ad laborem Passionis: tertius, qui procedit ex utroque, electus est ad libertatem Contemplationis. *Ubi rursum nihil est quod arguat Guido, quasi Statum secundum Ecclesiæ minus perfectum finxerit, quam nunc sit tertius: quia non vult aliud significare, quam quod fideles nunc expediti a labore confitendæ in persecutionibus fidei, et ejusdem inter Gentes annuntiandæ, majori quam tunc numero ad cœnobia* E *confluant, contemplationi vacaturi: prout factum in Occidente, maxime post S. Benedicti tempora, quamvis* ante ipsum fuerint Monachi et satis clari Monachi. *Nusquam vero vel per umbram dicitur, quod fingit Guido, hunc Monachorum statum* fructuosum esse cœpisse tempore ipsius Joachim. *Ita nempe male tractantur Auctores, de quibus formato semel undecumque præjudicio, judicant alii, secundum quæ vel perfunctorie legunt, vel quæ alii in ipsis pro affectu suo somniant se legisse.*

quomodo Ordinibus conjugatorum, clericorum, monachorum eosdem attribuerit?

75 *Quod si contingat eos, qui talia sic excepta et in sensum minus bonum Catholicumque detorta usurpant, homines esse in fide suspectos aut hæreticæ pravitatis palam convictos: tum enimvero hoc quoque necessaria consecutione sequitur, ut fidei puritatem zelantibus suspecti quoque fiant ipsi auctores, quorum illi se testimoniis armant, siqualem aliis ignoti sint. Itaque cum* Fraterculos, de vita paupere nuncupatos, sic mendax spiritus dementasset, ut sub uno capite Christo quasi duas fingerent Ecclesias; unam carnalium, super quam summus Pontifex præsideret... alteram spiritualium, de qua se esse asserebant... et ad hanc dementiam fundandam tertium novum fingerent Statum, et sine Testatore Christo novi spiritus Testamentum, sub quo Status Ecclesiæ deberet novo illo tempore innovari: cumque iidem hæretici fomentum erroris sui pestiferi sumerent ex dictis Abbatis Joachim, *S. Thomas de Aquino, qui ut scri-* F *bit in ejus Vita Guilielmus de Thoco n. 21 tom. 1 Martii nostri fol.* 667, diversis in libris suis dictos errores eliserat in quodam monasterio petivit librum præfati Abbatis, et oblatum totum perlegit: et ubi aliquid erroneum reperit vel suspectum, cum linea subducta damnavit: quia totum legi et credi prohibuit, quod ipse sua docta manu cassavit. *Ita Guilielmus, animo jam præoccupato ut videtur: cum ea Sancti Doctoris recognitio et linearum subductio lenius potuerit accipi, quasi solum monere voluerit ejusmodi loca cautius esse legenda, quia ipsis perperam acceptis abuti hæretici prædicti possent.*

Fraterculis de vita paupere suos errores per similia firmantibus

D. Thomas opus Concordiæ recognoscit,

75 *Talia porro cum sint omnia toto hoc §. prolata, et plura quæ proferri possent, nunc quidem et semper, a recte sentientibus intelligenda de innovatione pietatis, per Ordines Religiosos in Ecclesiam inducenda, tunc autem a Fraterculis ad suos errores applicabilia; nemo mirari potest quod sanctus Doctor, minus cognitam habens* Joachimi *sanctitatem, et suspectum ejusdem spiritum, ob plurima figmenta de quibus Vita num. 21 et nos hic § 6 egimus; lectum a se Concordiæ opus (de hoc enim loqui Guilielmum plane nobis persuademus,) ob ea quæ scribit D. Thomas, in 4 distin. 43 quæst. 1 art.*

non absque sinistro aliquo præjudicio,

A *art. 3, adversus eos qui volebant Status veteris ac novi Testamenti inter se adæquate componere, ac denique Abbatis Joachimi prædictiones sibi velut objiciens,* qui per tales conjecturas de futuris aliqua vera prædixit, et in aliquibus deceptus fuit) *mirari, inquam, nemo poterit quod dictum opus ita lectum non valde probaverit Doctor Angelicus, spiritu non quidem minus bono quam Joachim, valde tamen diverso procedens. Sed quod minus probavit ipso eo tempore, quo propter hæreticorum pravitatem periculosius talia legebantur; id antea cum talis nulla causa subesset, probavit summus Ecclesiæ Pontifex; itaque probavit, ut tam ipse quam successores ejus instarent, quatenus simili spiritu expositionem quoque Apocalypticam idem* Joachimus *perficeret, uti supra ostensum est. Sicut autem ætate S. Thomæ, quidam abutebantur aliquibus libris* Joachimi; *sic etiam annis quinquaginta post inventa est,* quædam pestifera secta illorum, qui Beguini sunt vulgariter nuncupati, ipsi autem se Fratres pauperes de tertio Ordine S. Francisci communiter nominabant, per judicium Prælatorum et Inquisitorum hæreticæ pravitatis tamquam hæretici condemnati, *ut dicitur in Vita Joannis Papæ XXII, a nobis ex MS. Bernardi Guidonis data: hæc autem secta* sumebat originem et fomentum ex pestifera quadam Postilla, quam Fr. Petrus Joannis, olim Ordinis Fratrum Minorum, de Serviliaco diœcesis Biterrensis, fecerat super librum Apocalypsis Joannis; *quamque* anno Domini MCCCXX Dominus Papa reprobavit, et finaliter condemnavit in publico Consistorio, tamquam continentem hæreticum et pestiferum dogma, contra unitatem Ecclesiæ Catholicæ, et potestatem summi Pontificis Romani et Sedis Apostolicæ. *Vix autem dubito, quin eadem Postilla veneni aliquid, loco mellis, suxerit ex Joachimi Expositione in Joannem; fortassis etiam (si aliis Auctoris conveniat) unus ex libellis fuerit, quos D. Thomas confutavit.* D

quod Postilla Joannis Petri in Apocalypsim

AUCTORE D. P.

auxisse potuit,

B

DE S. BONA VIRGINE

ORDINI CANONICORUM REGULARIUM DEVOTA,

E G. H.

PISIS IN HETRURIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De anno ac die mortis et cultus, corpore nunc apud Clarissimas servato. Actis fidelissime scriptis.

ANNO MCCVII.

Pisæ, *urbs Hetruriæ Archiepiscopalis et Academia, olim sui juris et Respublica potens, nunc Magno Hetruriæ Duci subjecta, a Florentia Ducali Sede abest versus mare* XL *milliaribus Italicis, æque ac illa Arno alluente spectabilis. Habet hæc inter alios Patronos* S. Bonam Virginem, *quæ istic nata, educata, et post vitam ibidem sanctissime peractam mortua, sepulta, et illustribus in vita atque post obitum miraculis clara effulsit. Nata autem circa annum Christi* MCLVI, *decennis etiamnum inspiratione divina assumitur* in Devotam et Sororem a Priore et Fratribus S. Martini Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini, *atque post plurimas peregrinationes in Terram-Sanctam, et Romam ad limina Apostolorum, nec non ad S. Jacobum in Galitiam piissime* C *institutas; ad Christum Sponsum suum relicto in terris corpore, evolavit anno* MCCVIII, *uti infra in Actis num* 55, *legitur. Quia autem Pisanis mos est communis anni initium novem mensibus prævenire, ut alibi sæpe notavimus, ideo intelligendus hic est annus* MCCVII. *Ibidem etiam additur, fuisse, cum obiit,* diem tertium exeuntis Maji; *id est* diem tertium ante finem Maji, *qui est ejusdem mensis dies* XXIX. *Id confirmatur in Appendice infra addita, ubi in Translatione corporis anno Pisanis* MCCCLIV *facta, dicitur inventa tabula plumbea, cum hac inscriptione.* Anno Dominicæ Incarnationis MCCVIII, IV Kalendas Junii, venerabilis re et nomine Bona, Devota hujus Ecclesiæ et Ministra requiescit. *En* dies IV Kalendas Junii *idem est, qui supra* dies tertius exeuntis Maji, *et convenit in hunc* XXIX *Maji.*

Mortua 29 Maji,

2 *Scriptura dictæ Translationis testis, facta fuit ipso anno* MCCCLXIV, dies XIV Aprilis, *qui forte ipsiusmet Translationis dies fuit. Interim, quasi dies is mortis fuisset, et quidem non* XIV, *sed* XXIV, *de ea agendum sibi sumit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad dictum* XXIV *Aprilis, cum aliquo elogio, in quo sub finem ista habet:* Denique laboribus confecta, orans et psallens, læta migravit ad Sponsum, VIII Kalendas Maji, anno Salutis MCCVIII, multis post mortem miraculis coruscans: *quæ iterum repetit in Catalogo generali postmodum edito, allegatis monumentis Pisanis et Silvani Razzii libro de Sanctis Hetruriæ. Verum hic accurate consentit cum ipsis Actis, quæ in Italicam linguam transtulit, atque pagina* 270 *ista scribit:* l'anno del Signore mille dugento otto, il terzo giorno dopo il suo ritorno, che fu il terzo dell'uscente Maggio, la cultrice della Trinità, lasciata la soma del corpo se n andò al Signore. *Quæ infra num. 55 ita sunt expressa:* Anno Domini millesimo ducentesimo octavo, tertio die post reditum, qui fuit tertius exeuntis Maji, Trinitatis cultrix, relicta corporis Sarcina, migravit ad Dominum. *Interim errantem Ferrarium plures secuti sunt. Abrahamus Bzovius in Annalibus ad annum* 1208 *num.* 8 *ista scribit:* Octavo Kalendas Maji hujus anni ad cœlestem beatitudinem excessit S. Bona, Virgo Pisana: *ac deinde relato vitæ compendio ex Ferrario desumpto, ista in fine et eadem verba apposuit;* Ex Codice MS. Ecclesiæ Pisanæ. *Ferdinandus Ughellus tomo 3 Italiæ sacræ, relato elogio Ubaldi Archiepiscopi Pisani columna* 494, *sub finem ista addit.* Quo *Ubaldo* Præsule, VIII Kalendas Maji ad cœlum evolavit B. Bona Virgo Pisana, multis post mortem miraculis coruscans, ad annum Christi MCCVIII. Ferrarius in Catalogo Sanctorum et Pisana monumenta. F

male refertur ad 24 Aprilis a Ferrario,

Bzovio,

Ughello,

3 *Arturus a Monasterio eamdem adscripsit suo Martyrologio Franciscano, dicto* XXIV *Aprilis,* Pisis in Tuscia B. Bonæ Virginis. *et in Notis,* Florebat, *inquit,* circa nascentis Ordinis primordia ad annum 1218, seu 1228, non vero anno 1208, nisi e nomitatis litteris legatur Anno 1280. Memoratur a Ferrario in Catalogo Sanctorum hac die, et in nova Topographia ad Martyrologium Romanum verbo Pisæ, Silvano Razzio de Sanctis Hetruriæ, Brantio in Martyrologio Poetico. *Sed nonne poterat Arturus etiam legere hanc Ferrarii Annotationem?* Miror hanc

male etiam adscribitur Franciscanis

Virginem

A Virginem ab aliquibus inter Moniales Minorum censeri, cum eo tempore, quo illa vixit, Ordo Minorum non esset. *Verum mox post mortem ejus Ordo caput, et* anno MCCXI reliquit S. Franciscus Pisæ duos ex Sociis, qui oblati conventus a civibus jacerent fundamenta et structuram curarent : *uti ad dictum annum scribit Waddingus num.* 25. *Occasio sumpta ex eo videtur, quod prædicta ecclesia, diu post scriptam Vitam, venerit in potestatem Fratrum Minorum : qui destructa ecclesia veteri, novam ampliorenque condentes anno* MCCCLXIV, *ipsum* S. Bonæ *corpus ad novam quoque ejus altare transtulerunt ; ut patet ex Instrumento publico desuper confecto, quod infra dabitur in Appendice. Erant tamen quando Vita scribebatur Franciscani Pisæ, ut constat ex num.* 72, *Nec illi tantum, sed etiam Prædicatores, quorum aliqui num.* 57 *et* 58 *dicuntur a suis infirmitatibus liberati. Gerardus de Fracheto in Vitis Fratrum Ordinis Prædicatorum, jussu Humberti V Generalis conscriptus, lib. cap.* 1 *cap.* 2 *præponit titulum.* Quod istic Ordo Prædicatorum fuit a multis prævisus et prænuntiatus, *ubi tertia prævisio ita narratur.* In civitate Pisana fuit quædam femina devotissima, de qua fertur, quod integra mente et corpore a Christo Domino fuit an-

AUCTORE G. H.

postea in ecclesiam ubi corpus inductis,

quæ Ordinem Prædicatorum prophetavit venturum.

B nulo subarrhata, et annulus in quodam monasterio juxta Pisas cum devotione servatur. Hæc a Lucanis et Pisanis S. Bona vocabatur. Ipsa quidem inter multa, quæ prædicebat, hunc Ordinem Prædicatorum dixit esse venturum, sicut testati sunt qui audierunt ab ea. *Hæc ibi : quæ vererer ne intelligi deberent de cingulo ejus, cujus fit mentio in Vita num.* 10 *et* 16, *quodque deinde num.* 49 *in Crucem transformatum ipsa tradidit ecclesiæ S. Jacobi de Podio, a se extra urbem constructæ : sed scrupulum hunc eximunt Lectiones de Vita, quarum prima pluribus quidem locis legi non potuit, litteris tota una pagina corruptis, hæc tamen circa finem utcumque exhibebat,* In deserto ubi quadragenarium perfecit jejunium, [et in] Hierosolymitanis [locis] .... peragentem ..... annulo aureo.... desponsavit ; [et circulum] S. Bonæ [ferreum] quem gerebat ad carnem, ponens ubi sua crux in monte Calvariæ fuerat. ... sanctificavit. *Diversus est ergo a Circulo Annulus, solumque restat votum sciendi, an et ubi supersit : potest autem datus ei credi in caverna montis Quarantenæ, cum ibi Quadragesimam ageret ; ubi Christus, uti dicitur in Vita num.* 14,

Annulus sponsalitius ei datus a Christo.

C filiam simul et sponsam *appellans, matrem ipsam constituit multorum quos ei ostendebat spiritualium filiorum, de quibus plura ibi.*

4 *Acta ipsa, unde tota fides dictorum pendet, ex antiquis Pisanis monumentis accepimus anno Domini* MDCLXV, *curante Valerio Chimentello, in Academia Pisana Professore : in qua deinde Civilis juris Cathedram primariam tenens Franciscus Maria Ceffinius Eques S. Stephani, quædam insuper suggessit in Appendice proferenda. Acta autem illa scripta fuerunt* paulo serius, *cum* S. Bona *palam colebatur ut Sancta (nulla tamen, quod quidem sciatur, Canonizatione Papali præcedente, et habebat sibi dicatum altare in Ecclesia S. Martini, atque sub eo sacrum ejus corpus depositum ; solenni veneratione festum ejus colentibus Pisanis, cum Vigilia et cessatione a servilibus, ac proprium etiam Officium de illa recitantibus, quod nobis quoque transmissum est. Distat ab urbe Pisana decem milliaribus Italicis urbs Luca, in qua etiam ad publicam venerationem in quadam ecclesia expositam fuisse ejus imaginem Acta num.* 63 *confirmant. Mentio quoque fit in Actis num.* 74 *anni* MCCXLIX, *quo festum* S. Bonæ *celebrare negligens aliquis, fuerit punitus dolore manus, ejusque famulus simili in pedibus afflictione, qui emisso voto festum dum viveret celebrandi, obtinuit sanitatem ; septem vero annis transactis vacillans in suo proposito, ut continuaret, monitus est.*

Acta dantur ex MSS.

exarata cum haberet cultum,

Annus ergo is fuit MCCLVI, *post quem jam dicta Acta sunt conscripta. Ita etiam num.* 36 *puerulus unius anni a* S. Bona, *dum viveret osculo et signo Crucis sanatus, dicitur adhuc superfuisse vir quinquaginta circiter annorum, dum auctor Vitam scriberet. Quibus inter se collatis, videtur id factum circa annum* MCCLVII *elapsis ab obitu ejus annis fere quinquaginta.* D

circa annum 1257,

5 *Ipsa quidem adhuc vivente intenderat Donnus Paulus, Canonicus Regularis, miracula quæ patrabat scripto colligere, sed ab eadem prohibitus fuit num.* 47, *asserente id postea faciendum ab alio, cui* Deus ipse revelabit, ut faciat quod ille facere proponebat. *Non est ergo Vitæ Auctor Paulus, quod sub dubio indicat Razzius : sed alius ; qui licet nusquam indicet visam sibi vel notam Sanctam fuisse, omnia tamen videtur habuisse ex iis qui ipsam familiariter noverant. Ita num.* 8 Domnus Ciconia, et quidam pii viri, viderunt et postea retulerunt, imaginem Christi se totam inclinasse B. Bonæ, extentaque manu benedixisse eamdem. *Ita num.* 10 Bonacursius Boschettus, in peregrinatione socius, vidit oculis propriis S. Bonam cum asino et puero cecidisse in aquam fluvii impetuose currentis, at nec membris nec vestibus madidam pertransivisse, ac puerum post se attraxisse, atque ita opus illud esse divulgatum. E *Ita num.* 28 imago Christi, ab hoc S. Bonæ data, adhuc perseverabat in ecclesia S. Jacobi. *Præterea num.* 40 *et* 44 Marcus Presbyter sanctæ vitæ, familiarissimus S. Bonæ, *quæ de ea sciverat,* revelavit Gerardo Presbytero ; *item* Guardiano, qui scriptori hujus operis retulit, adhuc superstes cum scriberet. *Imo* foveas manu Christi, per S. Bonam adducta, in vertice dicti Marci impressas, aspexerunt plures, propriis oculis et manibus tractaverunt, qui adhuc supererant. *Demum. num.* 53 puer, peccata sua sibi a S. Bona revelata, nec dandam ei sepulturam ad S. Jacobum, retulit Gerardo Presbytero, et ipse viva voce scriptori. *Et num.* 71 Henricus incurabili apostemate liberatus, *cum scriberet auctor,* vivus et sanus erat. *Plura colligere non est animus, sed addimus ex Officio Orationem propriam, ut ab iis, qui ejus imploraturi sunt patrocinium, recitari possit* : Deus, qui Beatam Bonam, singulari filii tui Jesu Christi dilectione ad ipsam, sibi beneplacitam ostendisti ; concede nobis peccatoribus, ejus meritis a peccato mundari, et ad tua gaudia feliciter pervenire. Per eumdem Dominum etc. F

in quibus sæpe allegantur testes oculati.

Oratio

VITA

Per supparis ævi scriptorem, ab ore Testium oculatorum accepta.

Ex pervetusto MS. codice Ecclesiæ Pisanæ.

PROLOGUS.

Bonus Deus, bonorum omnium Conditor et Largitor, sic cuncta, hoc ipso quod ab eo essent, voluit esse bona, ut inter ipsa ampliori bonitatis participatione quædam existerent meliora. De quorum innumerabili multitudine meliorem Virginem quamdam, Bonam re et nomine, suo gratuito munere talem fecit, ut de ipsa illud Davidicum merito dici possit ; Elegit eam Deus, et præelegit a eam ex multis, in suum utique famulatum. Volens siquidem conditor ejus Deus circa ipsam, suæ naturam ostendere et expandere bonitatis, dona multiplicia gratiarum effudit ei uberrime ac infudit. Natura etenim a B Dionysio Areopagita sui esse dicitur diffusiva. Quod in ipso etiam nomine satis evidenter ostenditur, dum Bonæ nomen habuit proprium, quod satis omnibus aliis est commune. Per quod

A Deo præelecta,

a

Bona apparuit re et nomine.

A quod etiam quadam necessitatis consequentia omnibus efficitur et ostenditur gratiosa, quæ divina perfusa gratia veneranda est merito ab omnibus et amanda. Omnia namque bonum appetunt, ut quidam sapiens dicit. Quod in ista apertissime completum est Sancta, quæ non solum a videntibus eam, sed etiam a longe positis, ac de ipsa audientibus illico amabatur; Diffusa est, inquit, gratia non modo in interioribus, verum etiam in labiis tuis, o S. Bona: propterea Dominus omnibus te reddidit benedictam. Hujus sanctæ Virginis ortum, conversationem, et obitum, nec non etiam quædam miracula, sanctitatis ejus indicia, prævia et semper comite veritate, assumpsi describere: fidens, quod ipsa suis sanctissimis precibus et meritis perficiendi gratiam impetrabit.

a *Nihil tale habet vel David in Psalmis, vel filius ejus Salomon in Sapientalibus libris; sed Ecclesia istud usurpat pro Versiculo ante Lectiones tertii Nocturni in Officio de B. Maria.*

VETUS DIVISIO.

B Post *hunc Prologum*, incipit Legenda sanctæ Bonæ Virginis, de civitate Pisana, et primo de nativitate ipsius; *atque ita per brevia Capitula reliqua Vita distinguitur, quorum titulos hic placet consequenter subjungere, ut integrum nobis sit novam partitionem nobisque aptiorem inducere, juxta numeros subsequenter notandos.*

2 Quod nativitas ejus est Parisiis Joanni Presbytero revelata, et ipsa commendata eidem.

3 Similitudo nativitatis ejus ad ortum solis.

4 De profectu ejus, et præcepto ei dato a Christo, ac sanctis primordiis vitæ ipsius.

5 De revelatione secunda Joanni Presbytero facta de ipsa.

6 Quomodo ex præcepto Christi cilicium emit et induit.

7 Quod pictura imaginis Christi inclinavit se ipsi, et benedixit eamdem.

8 Quomodo apparuit ei Christus, et ex ejus insufflatione sancto Spiritu est repleta, ac eidem præsentiæ assuefacta.

9 Quomodo adhuc puella, cum voluntate Domini a Priore et Fratribus S. Martini in Sororem recepta, et ipsa in devotione profecit.

10 Quomodo Christus ipsam a matre petiit, et ultra mare duxit.

11 Quomodo pater ejus et frater ultra mare eam capere voluerunt, et quomodo ipsa aufugit et latuit.

12 Quomodo post novem menses ultra mare, direxit se sancto cuidam Eremitæ, et sacra loca visitavit.

13 Quod Quarantenam fecit ubi Jesus Christus: et de filiis ei promissis ac datis, et de tolerantia passionum ab ea.

14 Quomodo ad Eremitam rediit, a quo est ad redeundum Pisas monita; quæ ipsi contigerunt in via prædicta.

15 Quid circa cingulum ferreum, quo erat succincta, operatus sit Christus in Calvaria.

16 De adversis in via, et de patientia ejus, et quomodo Pisas est reversa.

17 Quomodo ex præcepto Christi limina B. Jacobi visitavit et in reditu ædificationem ecclesiæ Sancti Jacobi de Podio promisit, et fecit.

18 De commendatione peregrinationum ejus, et miraculis ibidem ostensis.

19 Quomodo aquam non madefecta transivit, et sibi adhærentem puerum liberavit.

20 Aliud simile, sed majus.

21 Quomodo in via S. Jacobi Peregrinum redarguendo sanavit, et latronem prædicando convertit. D EX SUPPARIS ÆVI MS.

22 Quod cogitationem Dominæ Gaitanæ, de capite ejus portando Pisas, Romæ cognovit.

23 Quomodo ad similitudinem B. Petri contractum puerum in ejus ecclesia Romæ sanavit.

24 Quomodo per Christum est ultra Arnum portata, et ab ipso ac B. Maria et S. Petro vadens Romam sociata.

25 De miraculis ab ipsa, non in via aliqua, sed in vita patratis.

26 Quomodo per ipsam Donnus Paulus ad S. Jacobum de Podio est transmissus.

27 Quomodo quibusdam Clericis cantantibus apparuit ei Christus, suavissime cantans.

28 De icona, quam Christus ei, et ipsa ecclesiæ S. Jacobi dedit.

29 Quomodo ea imago locuta est ei, et eidem forma Trinitatis ostensa.

30 De pane, B. Jacobo apud S. Jacobum de Podio, et ab eodem sanctæ Bonæ præsentato.

31 Quomodo ad S. Jacobum de Podio invisibilis ivit et volavit, ac Monachos duxit invisos.

32 De liberatione Fratris Thomæ, per vinum sanctum, a febre. E

33 De cujusdam sanatione puellæ.

34 Quomodo Christus, propter B. Bonam et cum ea, puellæ cuidam apparuit, ac finem ei vitæ prædixit.

35 De sanatione vulneris capitis in puero unius anni.

36 De gratia prophetali et cognoscendi cordium secreta, quam excellenter habuit S. Bona.

37 Quomodo periclitationem cujusdam navis, et hominum existentium in ea, prædixit; et ita evenit.

38 Quomodo adventum trium mulierum, dactylos sibi afferentium, prædixit, et mentem unius earum.

39 Quid circa lampadem accidit viro Dei Presbytero Marco.

40 Quædam laudabilia de ipso Presbytero Marco.

41 Quomodo cognovit quod propter pollutionem nocturnam Presbyter Marcus renuerit canere Missam, et ipsum inde reprehendit.

42 Quomodo adventum cujusdam mulieris Presbytero Marco prædixit, et quod de ipsa mandavit.

43 Quomodo virum Dei Presbyterum Marcum ab infirmitate capitis liberavit, et finem ei vitæ prædixit. F

44 Quomodo quamdam, S. Gregorium dicentem suum, redarguit et convicit.

45 Quomodo prædixit quemdam puerum usque ad novem dies moriturum, et ita evenit.

46 Quomodo cognovit et revelavit propositum Donni Pauli, de factis ipsius mirabilibus conscribendis.

47 De immutatione vultus ejus, et quomodo Monachos de scandalo liberavit.

48 De mirabili formatione Crucis ex cingulo ferreo, quod Sancta in vita sua deportavit ad carnem.

49 De illius virtute Crucis.

50 De his quæ circa Sanctæ transitum acciderunt: et primo de ultima ejus via ad S. Jacobum, quam in unius horæ spatio mirabiliter consummavit.

51 De equo nigro, et percussione pueri Jacobi, ejusque sanatione mirabili.

52 De revelatione, quam fecit eidem Jacobo de loco sepulturæ ipsius.

53 Quomodo apud S. Jacobum de Podio remansit, et inde Pisas mirabiliter portata fuit.

A EX SUPPARIS ÆVI MS

54 De felici transitu S. Bonæ, et de sepultura ipsius.

55 De miraculis post Sanctæ decessum ostensis.

56 Miracula circa religiosas personas facta.

De subita sanatione cujusdam Monachi, in Curia existentis.

Quomodo Fratrem Rebaldum Ordinis prædicatorum, qui ei detraxerat, a gravissima infirmitate sanavit.

57 Quomodo eumdem a dentis dolore intolerabili liberavit.

Quomodo Priorem Provincialem Fratrum Prædicatorum, per quadriennium quartanarium, liberavit.

58 De miraculis circa Personas laicas perpetratis, in quibus pro posse ordo temporis observatur.

59 De quodam ex equo dejecto, et per Sanctam tertio restituto.

Quomodo navim cum quatuor galeis ab imminente naufragio liberavit.

60 De alia navi, et duabus galeis similiter liberatis.

De quadam navi, in portu Achon, mirabiliter per

B Sanctam a confractione defensa.

Quomodo in navi super Cruce apparuit, et navem ac homines a periculo liberavit.

61 Quomodo S. Bona navigantium sit patrona.

Quomodo in specie medicæ, cujusdam nobilis feminæ confractum brachium restauravit.

62 De puero novem mensium, ab infirmitate mortali curato.

63 De puero, subito a febribus liberato, de quo medici desperabant.

64 De muliere, a validissima infirmitate sanata.

65 Quomodo puellam cadentem a morte defendit.

66 De sanatione puellæ, quæ contracta jacuit septem annis.

67 Quomodo quosdam mortales inimicos, ne se mutuo perimerent, impedivit.

68 Quod puerum, de quo medici desperabant, a vitio lapidis liberavit.

69 De sanatione pueri fracti.

70 De puella gingivarum confricatione suffocata.

71 De sanatione incurabilis apostematis.

72 Quomodo mulierem, quæ se diabolo dederat, monuit et docuit ejus evadere potestatem.

C

72 De dextrario, ab infirmitate gravissima subito liberato.

73 De sanatione manus cujusdam, et pedibus alterius, observare nolentium festum ejus.

74 De liberatione mulieris, ex abortu triduo cruciatæ.

76 Quomodo quemdam de adversariorum vinculis liberavit.

77 De urceolo, sine olei effusione versato.

78 De juvene pene exanimi, liberato.

CAPUT I.

Casta educatio, familiaris cum Christo conversatio. Iter Hierosolymitanum.

Nata Pisis, patre Bernardo, matre Berta, a

Igitur S. Bona nata est in civitate Pisana, parte quæ Chincitha dicitur, juxta Arnum fluvium, in parochia S. Martini, Ordinis S. Augustini: in cujus S. Martini ecclesia usque hodie Deo serviunt Canonici Regulares. Pater ejus Pisanus natione, Bernardus nomine fuit; mater vero *a* Corsicana, vocabatur Berta: ex quorum matrimoniali copula nata est S. Bona, velut quædam pretiosissima margarita. Hujus pater uxorem simul et filiam, cum tantum [trium] esset annorum effecta, relinquens, profectus est D ultra mare, nec ad ipsas ulterius est reversus.

3 Hujus nativitas Virginis cuidam Presbytero, Joanni nomine, *b* Musellino vero natione studenti b Parisiis, est per Angelum divinitus relevata; ut *ab Angelo commendatur Joanni Presbytero:* etiam ipsa ejus primordia, ad quorumdam instar privilegiatorum Sanctorum, obsequio Angelico non carerent. Apparuit siquidem ibi dicto Presbytero, Angelus Domini, dicens ei: Quædam puella nata est in civitate Pisana, quam tibi recommendatam esse vult Dominus: unde divinam exequens voluntatem, vade Pisas, et ibidem a Priore ac Fratribus S. Martini postulabis recipi in Canonicum Regularem: factusque Canonicus, eam quoque animam eidem facies in Devotam recipi et Sororem. Ecce quantum Sanctum istam Bonam circa ipsius primordia Christus voluit sublimare: privilegium ei de custodia simile Matri concedens: sic enim pendens in cruce Matrem virginem Joanni Apostolo virgini recommendavit: sic cœlo præsidens virginem S. Bonam, quam, ut infra dicetur, esse voluit et fecit matrem, Joanni recommendavit, Presbytero honestissimo et pudico.

4 Sic Virgo hæc quasi quidam sol cum miraculoso fulgore mundum ingreditur, suis sanctis exemplis, ac per eam divinitus ostensis miraculis, tamquam fulgidissimis radiis, civitatem illustratura Pisanam, imo vero totam Ecclesiam ornatura, ut illud Sapientis de ipsa dictum prope videatur: Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ spes in ornamentum domus suæ. E *fulget instar solis:* Ecc 26, 2

5 Nata vero puella, tamquam arbor plantata divinitus in affluentia gratiarum, ætate proficiebat et gratia: et ut etiam tenella et parvula non vacaret a fructu, apparuit ei Dominus Jesu Christus, cum septem esset annorum, et cum matre sua parvularum more jaceret; præcipiens ei, ut nulli personæ, nec etiam matri propriæ, sociaretur in lecto: quod ipsa omni vitæ suæ tempore devote obediendo complevit. Insuper culcitris, linteaminibus, et coopertoriis non est usa, quasi jam carnis delicias abhorreret: sed in lectulo de paleis aut stramine artus teneros reclinabat; Christo parvulo in hoc vicem parvula ipsa rependens, qui pro instructione omnium et salute reclinatus est in præsepio supra fœnum. Jejuniis quoque et abstinentia illo jam in tempore corpus affligebat in tantum; quod in qualibet hebdomada tribus diebus in pane jejunabat et aqua. Erubescant nostri temporis viri barbati, qui non dico tribus diebus, neque in pane et aqua, sed etiam uno die gravantur in hebdomada jejunare. Discursum etiam vitabat inutilem, domi corpore consistens et corde, ut ibidem eo purius, quo secretius Dominum precaretur. Hæc et his similia in suarum viarum initio sibi imposuit Virgo sancta, tamquam vitæ suæ fundamenta, assuescens in his parvula, a quibus nolebat discedere viva; quasi jam legisset illud Proverbium Salomonis, Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea. *jubetur a Christo sola dormire:* F *et rigide vitam instituit.* Prov. 22, 6

6 In his sanctis et Deo acceptis primordiis aliquantum Virgo transegerat tempus, et Joannes Presbyter supradictus, juxta mandatum Angelicum, jam de Parisius Pisas venerat, et apud S. Martinum factus fuerat Canonicus Regularis; ubi sub Augustini Regula militans, Deo erat acceptus, et hominibus gratiosus; et vitam ducens virtutibus plenam, continuatæ perseverantiæ merito et virtute, felicem in terris consecutus est finem, et in cœlo fructum suorum bonorum operum gloriosum. Huic quodam mane, finitis laudibus Matutinis, ex more privatis orationibus insistenti, apparuit Angelus Domini, dicens ei: Puella, quæ vilibus induta ad te *Ad Joannem jam Canonicum Regularem* *ab Angelo iterum monitum,*

A te veniet isto mane, ipsa est quam tibi recommendavi Parisius et vocatur Bona. Cum ergo puella Bona, divinitus ut creditur monita, mane uti Angelus prædixerat, ad Joannem venisset Presbyterum, dicit ei ille: Quid vis filia? Illa, cum prudentia simul et simplicitate respondens, ait: Volo esse ad Dei præcepta et vestra. Cui responsum responso conformans, ac trepidans tantæ Virgini aliquid sine condigna deliberatione mandare, dixit ad eam: Quod tibi præcipit Deus, illud fac: et ad me, cum ei placuit, reverteris. Oratione ergo facta reversa est domum.

at ipsa monita accedit:

7 Et ecce tibi, quadam die apparuit ei visibiliter Dominus Jesus Christus, præcipiens ei, quod sibi cilicium compararet. Quæ cum velut puella, se non habere ejus pretium respondisset: dicit ei Christus: Fila tantum in bombycinis, unde duos denarios merearis. Cumque rursus trepidando pensaret, quod illud pro tam parvo pretio invenire non posset; confortans eam Dominus, dixit ei: In ponte quemdam invenies mercatorem, a quo cum illud petieris, pro illis duobus denariis tibi dabit. Duos ergo filando lucrata denaris, cum quadam die ex B præcepto matris herbas emptura perrexisset ad forum, ut divinum præceptum totaliter adimpleatur, emit etiam cilicium, quod mercator quidam in ponte, sicut Dominus prædixerat, pro illis duobus denariis dedit ei. Quæ, divina instructione formata, statim in ejus medio fecit pro caputio aperturam; et, in modum caputii ante pendentis et retro, aliis vestibus supponens, domum revertebatur ad matrem. Ecce qualibus vestibus voluit Christus Sponsam suam, quibus et ipsa libenter induta est, procedere. Habeant, quæ volunt et possunt, vestes delicatas et varias, nonnunquam et pupillorum hereditate ac viduarum sudore comparatas, multa vanitate confectas, de stercore vermium adornatas, denique sua amplitudine et longitudine ponderosas: Virgo nostra Bona, præceptis salutaribus monita, et divina institutione formata, cilicio vadit induta, ut memoriale mortis ante oculos corporis habens et mentis, non peccaret.

Christo præcipiente emit cilicium,

et sub vestibus induit.

8 Quam vero cœlestis Sponsus hujus talis sponsæ suæ zelotypus, imo venerator extiterit, illico demonstravit. Nam cum domum a foro sic induta rediret, contigit ut ante fores ecclesiæ *c* sancti Sepulcri transiret, super quibus, ab Aquilonari parte ecclesiæ, picta est imago Domini Jesu Christi. Cui C cum, velut devota divinis et sacris, se signando more fidelium, caput cum reverentia inclinasset, Christum adorans in ea; imago eadem, versa vice se totam inclinans B. Bonæ, extensa manu benedixit eamdem: quod Dominus Ciconia, et quidam pii extra sedentes aperte viderunt, ac postea retulerunt. Cum autem tali supervestita caputio domum redisset ad matrem; mater hoc videns eam inde cum quibusdam aliis mulieribus devote laudavit.

Christo in imagine ab ea salutato benedicitur:

9 Alia etiam vice, cum adhuc valde juvencula ex præcepto matris ivisset ad forum, ante prædictam sancti sepulcri ecclesiam pertransibat. Extra quam quia donum jam fuerat consecuta divinum, de ampliori confidens, orandi gratia ecclesiam intravit eamdem. Et ecce ipsi devote, et instanter oranti, apparuit juxta cancellos Dominus Jesus Christus, cum Matre sua gloriosa semperque Virgine Maria, aliisque duabus Mariis *d* Sororibus ejus, nec non et cum B. Jacobo Apostolo, cujus limina in Galicia, quæ a totius mundi hominibus visitantur. Illa, visionis magnitudine ac visorum gloria stupefacta, quia nondum assueta erat talibus, fugiebat: quam B. Jacobus insecutus, confortando eam, dixit ei? Filia, noli timere, quia qui tibi dignatus est apparere est Dominus Jesus Christus, cum Matre sua benedicta, et duabus Sororibus ejus. D Quæ, ex verbis Apostoli concepta fiducia, reversa est ad cancellos. Tunc Christus manum suam sanctissimam capiti ejus imponens, dixit ad eam: Aperi os tuum. Quod cum illa fecisset, insufflans Christus tribus vicibus in os ejus, dixit ei: Accipe Spiritum sanctum; statimque S. Bona ipso Spiritu adeo est repleta, ut deinceps in vultu, verbis et gestibus ejus gratia ipsius Spiritus redundaret. Et quia B. Jacobo Apostolo mediante, tantam fuerat gratiam consecuta, specialem devotionem ex tunc concepit ad ipsum, et ininterruptam omni tempore conservavit. Qui vicem rependens eidem; comes ei frequentissime fuit, cum ea stans, vadens, et loquens, in eam effigie Peregrini. Ipse etiam Dominus Jesus Christus ex tunc adeo cœpit ei esse familiaris et notus, ut ei omni vitæ suæ tempore appareret. Cujus jam apparentiæ ac præsentiæ assuefacta, cum eo familiariter loquebatur, ambulabat, et stabat, sicut unus homo cum alio solet.

ab eodem cum Deipara et S. Jacobo apparente

d

EX SUPPARIS ÆVI MS.

et insufflante accipit Spiritum,

et sæpe ab illo visitatur:

10 Beata vero Bona facta decem annorum, in oratione dictum est ei, quod ad Presbyterum Joannem pergeret, quatenus eam a Priore et Fratribus S. Martini in Devotam recipi faceret et Sororem: E quod ab eisdem, dicto Joanne Presbytero mediante, multa est devotione complectam. Non enim poterat ætas revelationi et dono præjudicare cœlesti, ut propter ætatis defectum non admitteretur in Sororem, cui divinitus jam fuerant talia dona collata, et ut Soror fieret revelatio facta. Et quia, velut pauper, non habebat inde se Sororum more vestiret: sæpe dictus Presbyter Joannes, cui jam fuerat pluries per Angelum recommendata, dedit ei cappam suam pro chlamyde facienda; in divisione vestium Beatum imitatus Martinum, in cujus ecclesia Domino serviebat. Effecta vero Soror, quotidie fiebat Deo devotior, sibi ipsi asperior, et egenis misericordior; meritis proficiens apud Deum et apud homines crescens fama. Cingulum etiam ferreum ex eo jam tempore subtus ad carnem in suis quoque peregrinationibus continue deportavit, donec ipsum prope vitæ suæ terminum ex præcepto deposuit Christi: circa quod cingulum Dominus est plura magnalia operatus, ut ex subsequentibus apparebit. Nec jam cum matre in domo propria morabatur; sed manibus propriis laborando, quod suæ parcitati sufficeret, et unde pauperibus subveniret, in domo quadam juxta ecclesiam S. Martini degebat; F ut divinis obsequiis mancipata, orationis esset loco vicina, et ei cui divinitus fuerat commendata.

decennis assumitur in devotam,

cingulo ferreo cincta

habitat prope ædem S. Martini,

11 Cum autem annum tertium decimum *e* attigisset, et quadam die venisset ad eam mater sua; apparuit eis in peregrinorum specie Dominus Jesus Christus, cum societate prædicta; dixitque Christus matri S. Bonæ: Nos de ultramarinis partibus peregrini nuntiamus tibi, de viro tuo Bernardo, quod vivus est, et ibi prospere commoratur. Volumusque, quod hanc illius et tuam filiam tradas nobis, ut eam ad ipsum ultra mare ducamus. Quæ a loquente exterius, inclinata interius ad consensum, protinus cum liberalitate respondit: Quia boni mihi videmini peregrini, concedo vobis ipsam, ut petitis, et humiliter recommendo: tamen qui essent hi penitus ignorabat; S. Bona eos, utpote sibi familiarissimos, optime cognoscente: unde et eos proficiscentes sine ulla trepidatione illico est secuta; comitantibus eam Domina Gaitana, et quadam puella nomine Massaja: quæ totius hujus peregrinationis comites fuerunt indivisæ; tamen hos peregrinos, et quæ circa ipsam divinitus agebantur, penitus ignorabant.

e

anno 13 ætatis a Christo

adducitur peregrinatum:

12 Navigantibus ergo ipsis, de S. Bona ultra mare publica fama pervenit, quod filia scilicet Domini Bernardi, quam de uxore Corsicana genuit, veniebat

Navigat in Terram sanctam

Ex suppari ævi Ms.

A venicbat : Angelo ejus hoc ad probationem ipsius, ut traditur, divulgante. Pater vero propterea de hac fama dolebat, quia longo tempore antequam Pisis Bertam matrem S. Bonæ matrimonialiter sibi copulasset, in ultramarinis partibus quamdam Dominam valde nobilem habuerat in uxorem, de qua etiam tres genuerat filios : unus quorum tunc erat Patriarcha f Hierosolymitanus, alius fuit Magister Templi, tertius Hospitalis. Qui una cum Patre dolebant, et præcipue Patriarcha, quod hæc illuc accederet, quam audiebant a patre de matre Corsicana genitam : hoc sibi in opprobrium reputantes, quia Corsicanæ sunt ibi despectui, et plus nobilitatem carnis, quam societatem animi attendebant.

ubi ne capiatur a patre et fratribus

Navi ergo applicante, pro S. Bona capienda pater accessit ad navem, et Patriarcha per nuntios plurimum laboravit. Ast aliis cum ea loquentibus et videntibus ipsam, ab his nec videri potuit, nec audiri. Sancto quoque Spiritu revelante aufugit de nocte cum sociis, per nemorosa et aspera transeundo. Et videbatur S. Bonæ dum fugeret, quod post eam curreret hominum multitudo, Cape eam, Cape eam, B ingeminantium cum clamore. Erant autem dæmones, ejus profectibus invidentes. Fugiens itaque in quamdam se projecit foveam, ut lateret.

fugiens latet in fovea :

13 Et cum moraretur in ea, cuidam sancto Eremitæ, Ubaldo nomine, qui in vicinis partibus per triginta annos inclusus in cella servierat Deo, est cœlitus revelatum, ut pro juvencula illa mitteret, quæ in illa fovea latitabat, et quod ad se faceret eam duci. Quod per quemdam virum Dei, fratrem suum, Deo obediens Eremita complevit. Cum ergo ipsa adducta venisset ad eum, cum neuter de altero prius notitiam aliquam habuisset, propriis se invicem nominibus salutarunt, videntes se mutuo cum gaudio magno valde. Ad illius vero Eremitæ consilia et præcepta direxit se S. Bona in partibus illis mensibus novem. Quo in tempore loca sacra, in quibus Dominus salutem omnium procuravit, nec non et Jordanis fluvium, ubi fuit Dominus baptizatus, cum duabus suis comitibus devotissime visitavit ; in locis, ubi steterunt pedes Domini oscula figens, ac pro benefico sacramento, in loco quolibet gesto, cum lacrymis ibidem Domino gratias reddens pias et devotas.

adducitur ad Ubaldum Eremitam :

invisit loca sancta :

14 Cum autem sacra Quadragesima advenisset, eam in quadam caverna, in eodem loco in quo et C Christus, multa cum abstinentia observavit. Qua completa, apparuit ei ibidem Dominus Jesus Christus, cum eisdem cum quibus apparuerat ei Pisis, dixitque ei : Filia, oportet ut habeas filios ; ut quæ es filia mea simul et sponsa, propter me et pro me efficiaris etiam mater. Illa sibi conscia de proposito virginitatis perpetuo conservandæ, audito nomine filiorum et matris, Beatam imitata Mariam, cum quodam pavore respondit : Et quomodo habebo filios ? Dixit ei Christus : Noli timere, quia non de carnalibus, sed de spiritualibus tibi dixi. Educensque eam de caverna prædicta, ostendit ei super quodam excelso monte multos parvulos, candidiores nive, nitidiores lacte : et ait ad eam : Illi erunt filii tui, qui omnes ob reverentiam tui capita tibi et manus inclinant in terram : in cujus indicium rei annulum digito ejus imposuit, et prædictis filiis constituens eam sponsam simul et matrem. Filios istos merito possumus accipere, qui omni tempore subsequenti ejus sanctissimis meritis, salutaribus monitis, assiduis orationibus, gloriosis exemplis, evidentibus miraculis, sunt, aut per conversionem a malo, Domino acquisiti ; aut per conservationem in bono, nutriti ; ut per promotionem in melius, educati ; ex quorum multitudine numerosa plures apud S. Michaelem de Orticaria, et apud S. Jacobum de g Podio, filii fuerunt et sunt. D Beata vero Bona, ex his concepta fiducia, dixit Christo : Omnes g infirmitates, quæ possunt hominibus et bestiis evenire, volo pro te et talibus filiis sustinere. Respondit ei Christus : Et ego promissionem hanc recipio, ut dixisti. Quæ promissio ab ea et in ea est opere adimpleta tempore subsequenti, una infirmitate per aliquod temporis spatium in ea durante, et alia succedente. Unde etiam Martyr potest non incongrue appellari, quia nulli passioni defuit, quæ ad alia etiam toleranda parata fuit.

Quadragesimam in caverna peragit :

constituitur mater spiritualium filiorum dirigendorum :

15 Ibidem etiam præcepit ei Christus, ut ad dictum rediens Eremitam, quod sibi diceret adimpleret; assignans ei Angelum, qui eam comitaretur in via. Quæ præceptum adimplens Dominicum, ad illam reversa est Eremitam, de ipsius reditu gaudiosum, et cum eo dierum septem spatio est morata. Qui facta sibi revelatione divina, dixit ei : Voluntas est Dei, quod revertaris Pisas, multa tamen adversa tibi contingent in via : nam in Saracenorum manus devenies, et vulneraberis, ac incarceraberis ab eisdem.

monita de reditu,

16 Quæ cum, Deo etiam per servum obtemperans, E iter pro reditu cum sociis inchoasset; duce Christo, solitis comitibus sociato, Calvariam pervenerunt. Ubi dixit Dominus S. Bonæ : Da mihi cingulum, quo es cincta. Illa de occultatione cinguli ferrei sibi conscia, quasi etiam ipsum Dominum hoc lateret, cingulum ei præbebat laneum, quo superius cingebatur. Domino autem prodente ad gloriam, quod Sancta celabat ad cautelam, statim ipsum cingulum est solutum, et in terram cecidit ad pedes ejus. Quod Christus suscipiens, misit illud in illo foramine, ubi quondam lignum salutiferæ Crucis fixum fuit. Ac postea se cingens ex ipso, reddidit illud Sanctæ. Quæ ipsum de cetero pretiosius reputans, cariusque conservans, ipso iterum est succincta.

montem Calvarium visit ferro cincta :

17 Ut autem verborum servi Dei veritas, et S. Bonæ patientia probaretur; omnia ab illo prædicta circa ipsam sunt adeo veraciter adimpleta, ut a Saracenis, ad instar Christi, in latere vulnus acciperet, cujus causa sanguinem per os diversis temporibus vomuit quoad vixit. Febres quoque omni pene tempore passa fuit. Quæ omnia, virtutis femina, Dei armatura induta, pro sponsi ac filiorum amore patientissime toleravit. Unde etiam febrem, sociam, cum gaudio quasi ludendo vocabat. Porro Domina F Gaitana et socia eam etiam in carcere minime reliquerunt, sed ei indivisæ comites et administratoriæ sedulo extiterunt. Audientes vero quidam Pisani mercatores et cives S. Bonam in carcere detineri, eam a Saracenis dato pretio redemerunt, et ad navem cum sociis adduxerunt. Quæ tandem simul reversæ sunt Pisas : ipsaque dilectam sibi ingressa est domum, in qua facta Soror cœperat habitare. Ubi dum in peregrinatione non esset, multas Quadragesimas in arcta abtinentia et districto ac continuato silentio observavit, legumine in victu, et aqua in potu contenta. Ibidem etiam, quantum possibilitas permittebat, in lectione assidua, meditationi intenta, orationi dedita, contemplatione suspensa, vitam cœlestem ducebat in terra. Et cum jam, odore virtutum ejus et famæ, ad ipsam confluerct hominum multitudo diversorum sexuum, morum, statuum, conditionum, et voluntatum ; omnibus lætam faciem exhibebat : licet, ut dictum est, febres pene continuas pateretur ; omnesque largo excipiebat affectu, et tamquam cœlestis medici apotheca, mulier gratiosa, singulis competentia medicamina offerebat ; adeo ut de tanta multitudine nullum a se, absque consolationis vel ædificationis antidoto, recedere pateretur. Unde domus illa, horum et aliorum spiritualium

capta a Saracenis vulneratur :

Pisas reversa vitam cœlestem ducit :

tualium

A tualium ejus operum officina, cœli vere facta est domus et porta : in qua non modo sancti Angeli ipsam invisere descendebant, verum etiam ipse Sanctus Sanctorum frequentissime veniebat, cum Matre sua Domina Angelorum.

et multos benigne instruit.

ANNOTATA.

a *Nata est circa annum* 1156, *quando Corsica insula adhuc sub Pisanis erat.*

b Mugellum *p. m.* 14. *distat Florentia ad Boream, uti constat ex Gonzaga, de sui Ordinis ibidem conventu agente : sed in Lectionibus videtur dici* de Metello, *nobis adhuc ignotus locus.*

c *De ecclesia S. Sepulcri agimus ubi de* S. Ubaldesca 28 *Maji.*

d *Quomodo* S. Maria Cleophæ *seu* Jacobi *fuerit dicta* Soror Deiparæ Virginis, *ad illius Acta* 9 *Aprilis deduximus, ubi etiam* de Salome, *aliquibus* Maria *dicta, et confusa cum matre filiorum Zebedæi atque etiam* Soror Deiparæ *credita ; quamquam ea omnia merito videantur rejici posse.*

B e *Circa annum* 1169.

f *Hic videtur* Heraclius *esse, non quidem tunc regens, sed postea circa annum* 1180 *Patriarcha creatus, sub quo Hierosolyma amissa anno* 1187, *nam ejus decessor* Amalricus *ab anno* 1157 *Ecclesiam istam regens, erat* Francus ex diœcesi Noviomensi. *Consule tractatum de Patriarchis Hierosolymitanis ante tomum* 1 *Maji.*

g *De ecclesia et domo* S. Jacobi de Podio, *uno ab urbe milliario, quomodo exordium sumpserit a* S. Bona, *dicitur infra num.* 18. S. Michaelis de Orticaria *num.* 25 *mentio fit, intelligiturque haud procul etiam a civitate abesse trans Arnum flumen, Romam ituris : hodie autem dicitur* S. Michaelis Discalceatorum, *pertinetque ad eos qui Scopetini vocantur, inquit Razzius.*

CAPUT II.

Variæ peregrinationes ejus, et miracula in iis facta.

Peregrinatur ad S. Jacobum,

Post aliquantum tempus a reditu apparuit ei Christus, societate solita sociatus, dixitque ad eam : Volo te hujus B. Jacobi limina in Hispania visitare, qui te mecum jam pluries visitavit. Quæ cum devotione obediens, viam aggressa est, et complevit. C Cum vero rediens ad locum quemdam extra Pisas a parte Aquilonari per unius milliarii spatium circa solis occubitum pervenisset, ubi in quadam domuncula paleari quædam vetula habitabat, declinavit ad eam cum socio suo S. Jacobo, qui gratia hospitandi, et cujus rei causa ibi moraretur, inquirit. Quæ suæ dixit existere voluntatis, ecclesiam aliquam ibi construere, licet unde hoc faceret non habebat. S. Bona respondit : Si ecclesiam ipsam vis construere in B. Jacobi honorem et nomen, senex iste (manu eum demonstrans) B. Jacobum multum amat, et omnia necessaria ministrabimus tibi. Illa præbente consensum, S. Bona una cum B. Jacobo dispositionem omnem murorum ecclesiæ designavit ; dein subsequentibus temporibus manum porrigens adjutricem, donec ecclesia ipsa, quæ hodie S. Jacobi de Podio dicitur, ac domus necessariæ sunt completæ. Qui locus ex tunc, S. Bonæ dum vixit devotione et opere, ac postquam mortua est, ob ejus reverentiam, in bonis crevit et crescit. Mane vero facto Sancta reversa est domum, ibidem in afflictione carnis, in misericordiis ad egenes, in compassione ad miseros et afflictos, in psalmodia et oratione quasi continua, nec non in aliis operibus vitam ducens.

a reditu ecclesiam S. Jacobi de Podio construit:

19 Inter alia vero sancta et Deo accepta ejus opera, peregrinatio frequens fuit. Novem etenim vicibus B. Jacobi limina, et sæpe B. Petri, ac Sancti Angeli, cibo contenta modico, ferreoque semper succincta cingulo, visitavit. Quam vero Deo gratæ ejus peregrinationes existerint, dignatus est ipse Dominus, ad laudem Sanctæ suæ, et ad commonitionem fidelium declarare, tum ipsam cum B. Jacobo comitando, tum plura et varia miracula, circa eam vel per eam, in ipsis peregrinationibus ostendendo. Quæ licet diversis temporibus sint patrata, omnia tamen simul ad commendationem peregrinationum, in ipsa et in aliis fidelibus, sunt merito copulanda. D

EX SUPPARIS ÆVI MS. *inter peregrinandum claret miraculis*

20 Cum quadam vice S. Bona B. Jacobi limina in Galicia visitaret ; ad quemdam fluvium pervenit cum aliis peregrinis, quem quidem per pontem, propter ejus excrescentiam, nemo poterat pertransire. Aderant ibi cum asinis pueri, peregrinos pretio transportantes. Cum ergo B. Bona, iter volens persequi inchoatum, dato pretio unum pro transitu ascendisset, ac post se in eodem asino portans puerum, fluvium pertransiret ; asino cespitante, in aquam impetuose currentem asinus, puer, et ipsa pariter ceciderunt. Sancta vero Bona, nec membris madida nec vestibus, pertransivit ; puerum pannos ejus pertinaciter retinentem, post se attrahens super aquam. Inde homines, aqua plenum puerum existimantes, ipsum pedibus suspendere, ac aquam evomere, cogitabant. Quod puer intelligens, Nolite, ait ; quia non sum aqua plenus, ut creditis, sed indicibili gratia fruitus, et immensa sum jucunditate perfusus, quamdiu in aqua extiti cum ista Domina gloriosa. Audientes hæc homines, et eam ac sua nulla omnino perfusam humiditate videntes, ipsam cum admiratione ambiebant, eam insatiabiliter intuentes. Quæ videns multitudinem, ab se ob hoc undique confluentem, aufugit. Ecce in uno eodemque facto Virgo Christi salutare nobis præbet exemplum, de humana laude et gloria fugienda, et Christum sequitur suum in via socium et magistrum : Per Bonacursum tamen Boscettum, qui vicinus ejus erat in domo, et in peregrinatione tunc socius, quique oculis propriis ista vidit, est opus Domini, ad hominum ædificationem, sanctæ Virginis honorem, et Dei gloriam, divulgatum. Ut verum sit, quod si nos tacuerimus gloriosa de nobis, alii publicabunt, et quo ad umbræ modum gloria sequitur fugientem.

in fluvium lapsa, siccis vestibus emergit, E

et puerum secum extrahit,

testis qui adfuerat.

F

Jubente Christo pontem dissipatum transit:

21 Simile quiddam, in alia ad eumdem locum peregrinatione, operatus est Dominus circa eam. Nam ad quemdam fluvium ambulando pervenit, cujus pons erat adeo dissipatus, quod nullus peregrinorum, qui illuc convenerant quasi mille, transire per ipsum poterat vel audebat. Tunc Dominus Jesus, qui cum sociis solitis erat cum B. Bona, in effigie peregrina aliis incognitus peregrinis, dixit ad eam : Transi per pontem manibus semper elevatis in cœlum. Quæ cum transitum inchoasset, ab omnibus clamabatur in eam : Noli attentare, Domina, quia sine dubio submergeris. Illa, de præcipientis potestate secura, fiducialiter cunctis peregrinis cum apvore cernentibus pertransibat. Et statim Sanctorum innumerabilis multitudo, mitris Episcopalibus ornatorum, in ipsum fluvium corporali specie descenderunt : quos tamen peregrinorum nemo videbat, uno dumtaxat excepto, cui de privilegio speciali, ad testimonium et divulgationem miraculi, divinitus concessa est gratia hæc videndi. Cum autem S. Bona pontem et fluvium illæsa transisset ; Christus, qui cum ipsa pariter transierat invisus, dixit ad eam : Voca ad te omnes peregrinos, ex alia parte fluminis consistentes, quia nemo peribit ex eis, si donec

et oratione sua aliis transitum obtinet

Ex supra-fis ænei ms.

donec transierint manus tuas tenueris elevatas. Fecit, ut dixit, et sic omnes peregrini illæsi ejus orationibus transierunt. Peregrinus autem ille, qui miraculum noverat, post B. Bonam anhelando currebat. Dicunt ergo ei alii peregrini : Quare sic curris, frater? Quid habes? Quibus ille respondit; Numquid non modo divinum miraculum attendistis? Et illi quod? et peregrinus ad eos : Nonne vidistis quinque peregrinos, primo cum ipsa Domina mirabiliter transeuntes, et qui ad eam descenderunt in aquam? Sancti sunt illi et illa etiam Sancta. Illo peregrino hæc et his similia repetente, et post S. Bonam clamando currente, dixit S. Bonæ Dominus Jesus Christus : Latita in domuncula, ne te peregrinus, qui miraculum vidit, inveniat. Cui Sancta tam libenter, quam utiliter obedivit. Cumque nihilominus in currendo et clamando ille insisteret peregrinus, quemdam in quadam villa suentem pannos reperit juxta viam : et cogitans, quod illic S. Bona cum sociis pertransisset, interrogavit ab eo; Vidistis quamdam Dominam, cum duobus masculis peregrinis et tribus feminis transeuntem? Etiam in signum vestimenta eorum expressit, et effigies et staturas. Admiratus sutor, quod ille sic anhelando et currendo quærebat; undique cœpit attendere diligenter, si illos videret, et illam. Et ecce per data signa, maxime autem per infusam ad hoc sibi gratiam, peregrinos illos quinque et Dominam recognoscens, non tamen quod Christus et Sancti essent intelligens, vidit eos in domum cujusdam hospitis introire. Et bonos eos existimans peregrinos, cucurrit ad hospitem, dicens ei : Multum gauderes, si eos, qui sunt in domo tua agnosceres. Et conversus sutor ad unum ex illis quinque, qui erat B. Jacobus, dixit ei : Facite me ab ipsa Domina benedici : nomen enim ejus proprium ignorabat. Dicit ei Apostolus : Accipe pileum ejus, et cum exierimus recedentes, quod te benedicat postulabis ab ipsa. Fecit ut dixit. Quæ non benedictionem negans, sed Apostolo deferens, B. Jacobo dixit : Signate vos eum. Ait ille : Non ego, sed vos, Ipsum ergo humiliter obediens benedixit. Porro benedictio illa tanto eum statim spiritus ardore succendit, ut ad instar Apostolorum, relictis omnibus et insalutatis domesticis, B. Bonam sequeretur et socios, omnium terrenorum oblitus. Quem cum Jacobus de reditu pluries admonuisset, et ille nihilominus eis pertinaciter inhæreret, dicens; Quia vobiscum est Christus, non recedam a vobis; tandem ipse Dominus Jesus Christus eum similiter admonuit, ut rediret. Qui ab ipso benedictione recepta revertebatur quidem, sed cum tristitia et dolore : et in via positus redeundi domum, arreptus febribus dormivit in Christo : cujus obitum et salutem Dominus B. Bonæ illico revelavit. Ex isto miraculo Sancta ista evidenter apparet Moysi famulo Domini comparata, non solum in frequenti apparitione et familiari collocutione divina, verum etiam in elevatione manuum virtuosa. Paríterque, si tu auditor et ego lector attendimus, admonemur, de humano favore et gloria fugienda, de honore invicem impendendo, et quod Sanctis est reverentia et obedientia impendenda.

ideoque abscondere se jussa,

et nihilominus ab uno agnita,

benedictione ei sua felicem mortem obtinet.

22 Alia vice et tempore, dum eadem iterum B. Jacobi limina visitaret, quantum sua reprehensio fuerit libera, efficax, et salubris, ac ipsa secretorum cognitrix, per hoc quod accidit est ostensum. Peregrinus etenim quidam, in ipso itinere ab aliis aliquanto spatio segregatus, quemdam incidit in latronem : qui ait ad peregrinum : Extrahe pecuniam, et da mihi. Quo non dante, sed ne sibi tolleret suppliciter deprecante, dixit iterum ei latro : Da mihi quod habes, alioquin tibi faciam quod proposueram ulterius non facere alicui peregrino : nutu etenim divino correptus spoliare quidem, sed non occidere proposuerat peregrinos. Cum ergo Jacobipeta nullatenus latroni pecuniam exhiberet, latro evaginato gladio ipsum in sinistro ubere sic percussit, quod quasi mortuus cecidit super terram. Tunc B. Bona, eodem pergens itinere, facta sibi revelatione totum negotium intellexit : et festinanter approperans, clamavit a longe fugienti latroni; Noli fugere, sed me aliquantulum præstolare. Qui volens fugere, sed non valens, prope peregrinum immobilis et trepidus expectabat. Quibus appropians Sancta, jacere vidit Jacobipetam semivivum : et increpans ipsum dixit ei : Miser, qualem peregrinationem faciebas? Duo etenim peccata mortalia substicuisti scienter, quando superficialem pœnitentiam accepisti : unde, si sic fuisses mortuus, sine dubio in supplicium ivisses æternum. Porro vulnus ejus sanctis digitis suis tangens, invocato virtuoso nomine Trinitatis, salutiferæ Crucis ei signum impressit : quod statim est adeo solidatum, acsi nulla fuisset unquam ibi facta percussio, ipseque sanus surrexit et fortis. Et cum ei pecuniam suam fecisset restitui a latrone; præcipit eidem S. Bona, quod duo illa peccata confiteretur, primo quod sibi occurreret Sacerdos. Conversa vero ad latronem, ipsum de perpetrato scelere acriter increpavit, tormenta sibi dabus remanentia præparata. Quo virtutis voce correpto, Sancta increpationi monitionem adjungens; Miserere, ait, animæ tuæ, ut non pereat in æternum. Et his dictis et factis S. Bona progreditur iter suum : latro autem ille gratia divina conversus, et aspectu Sanctæ ac verborum ejus suavitate illectus, per totum iter Beatam secutus est Bonam, usque dum Bonithi-podium b pervenerunt : ubi per ipsam illi facta est latroni, in qua ipse toto ex tunc tempore vitæ suæ Domino fideliter deservivit, et vitam in pace finivit. Ecce quam evidenter apparet, quod sancta nostra Bona, divinorum verborum auditrix obliviosa non fuit, sed operum factrix; dum Samaritanum Evangelicum imitata, tam peregrino quam latroni vinum infudit et oleum, illum de vulnere putridæ mentis increpans, et a vulnere corporis misericorditer sanans : huncque similiter de perpetrati sceleris atrocitate redarguens, et ad pœnitentiam leniter admonendo convertens.

Peregrinum a latrone graviter læsum

monet de peccatis,

et signo Crucis sanat :

latronique converso extruit cellam.

23 In peregrinationibus quoque ipsius ad S. Petrum virtus ejus et gratia divina non defuit : nam in ultima quarantenarum, quas Romæ cum abstinentia multa et devotione peregit, est adeo graviter infirmata, quod Domina Gaitana, devota ejus et socia, de vita ipsius desperans, caput ejus detruncare, et Pisas proponebat afferre. Cui talia cogitanti B. Bona, quasi de gravi evigilans somno, dixit : Præparate nobis cibum, Domina, ut peregrinationem nostram perficere valeamus : quia caput meum Pisas non portabitis, quemadmodum cogitastis, sed ego ipsa portabo. Quæ de revelatione mirata, cibum ut illa dixerat, præparavit, ac simul iter aggressæ sunt redeundi.

Romæ, ægra sociæ cogitationem revelat :

24 Ante tamen quam de Roma recederent, B. Petri ecclesiam orationis gratia intraverunt; ad cujus fores ecclesiæ puer contractus causa petendi eleemosynam ponebatur. Beata ergo Bona cum sociis, oratione completa, ecclesiam exeunte, languidus ab ipsis more solito eleemosynam postulabat. S. Bona, plus ceteris affluens compassionis affectu, dixit ad eum; Ut magistrum meum B. Petrum, cujus devotione ad hanc urbem accessi, et hoc oratorium visitavi, verbo sequar et facto; argentum et aurum non habeo, sed hoc vasculum vini (barlettum c suæ peregrinationis ostendens) quod Dei possum gratia et virtute, hoc tibi eum imitando concedo. In nomine Jesu Christi surge, et bibe. Qui protinus surrexit

ad ecclesiam S. Petri puerum contractum sanat

A rexit sanus, et de vasculo illo bibit. Illa vero iter suum cum sociis prosecuta, Pisas est cum bona prosperitate reversa. Et in isto miraculo tam evidenter B. Petrum Apostolum est secuta, ut hoc non videatur illi simile judicandum, sed idem potius repetitum. Nec mirum alicui de tanta ad ipsum conformitate videatur, cum ad ejusdem pergens limina, ipsius societate frequentius sit usa.

Ituram Romam puerum socium sumit,

25 Cum enim more solito quodam tempore vellet ipsius B. Petri Apostoli limina visitare, a Priore S. Martini et Joanne Presbytero, procuratore suo pariter et custode, eundi licentiam postulavit. Qui, concessa licentia, cum quibus sit itura perquirunt. Quæ dixit, Guidonem et Guidam cum ipsa ituros, et Petrum. Porro Guidonem et Guidam, Christum Dominum nominabat et Matrem, sicut ipsa postmodum exposuit requisita. Et quidem proprie valde, cum ejus essent Rectores *d* et Duces, et ducalis ipse vulgariter appellatur Guida. Jacobum tamen juvenem, qui eam frequentissime sociaverat, petiit a Priore, ut eam usque parum ultra S. Michaelem de B Orticaria sociaret, ubi in quodam prato a prædictis *e* tribus se asseruit expectari. Quo sibi concesso, cum mane valde diluculo procederent versus Arnum fluvium; Jacobus ille dixit ad eam : Quomodo transibimus, Domina? Illa respondit : Inveniemus Guidonem, qui nos in sua navicula transportabit. Cumque ad ripam fluminis pervenissent; illa dixit Jacobo; Voca, voca, Guido. Qui cum clamasset, O ser Guido; statim ille respondit, Quis est? Et Jacobus ad eum : Quædam Domina, quæ fluvium vult transire. Et Guido subjunxit : Estne illa, quæ partim est Pisana, partim Corsicana? Beata etenim Bona, quod in principio hujus operis diximus, de patre Pisano et Matre Corsicana nata fuit : et ideo Christus familiarissimus ejus, cum ea et de ea quasi ludendo, hujusmodi de multa familiaritate dicebat. Sancta vero Bona dixit Jacobo : Responde, quod ipsa est. Quod cum ille dixisset; respondit Guido : Si ipsa est, eam transportabo libenter. Per Guidonis ergo naviculam transportati, cum ipso ortu diei pervenissent ad pratum, in quo Sancta se dixit expectari; Jacobus undique circumspiciens, neminem vidit adesse. Et reputans opportunitatem associandi eam usque Romam sibi esse concessam, solus dixit ad sanctam Bonam ; Gratias Deo, quia illi, de quibus dixeratis, non adsunt, et veniam ego vobiscum. Cui C illa respondit : Post sepem hanc aspice, quia hic debent me procul dubio expectare. Cumque diligenter aspexisset, neminemque vidisset; hilarior factus, iterum dixit ei : Ecce non sunt, et ego vobiscum veniam. Quæ rursus dixit ad eum : Volve te, et undique conspice. Cumque se volvens aspiceret, de sepe tres exire aspicit peregrinos. Et dixit : Ecce hic sunt. Et illa : Isti sunt, inquit Guido, et Guida, ac Petrus, quos mecum dixi venturos. Porro Jacobus, unum ex his, Guidonem videlicet, ætate juvenem et specie formosum attendens, et nimio quo ad Sanctam tenebatur amore sinistrum aliquid suspicatus, dixit Sanctæ : Nolo vos ire cum istis, ne forte vobis in via ab eorum aliquo violentia inferatur. Tunc illi tres et S. Bona pariter subridentes, dixerunt ad eum : Sine illam secure venire nobiscum, quia nullum ei malum aut violentiam inferemus. Et ille : Non sinam ait, nisi iste, qui pulchrior est inter vos, Guidonem demonstrans, pacem mihi tribuat, hujus vestræ promissionibus signum et pignus. Tunc Guida ad Guidonem conversa dixit ei : Licet rem magnam petierit, tamen fac ei, fili, quod petit. Guido itaque Jacobum, in signum pacis et fœderis, osculatus, duas radices gingiberis dedit ei; dicens, ut alteram Presbytero Joanni, alteram Presbytero Marco ex ejus parte portarent. Ipse autem Jacobus statim, per osculum illud, tanto est D suavitatis odore repletus, acsi in ejus corpore essent omnia mundi aromata congregata : ut ipsa suavitas inexperta, esset ipsi promissionis securitas plena. Post hæc profecti sunt illi cum Sancta, et ad S. Martinum Jacobus est reversus : ac ante fores ecclesiæ Presbyterum Joannem, cui hæc omnia jam revelata fuerant, reperit expectantem. Et videns Jacobum dixit ad eum : Bonum os fuisti hodie osculatus. Accede huc, fili mi, et præbe mihi osculum pacis, ac radicem gingiberis mihi missam. Fecit ille, ut dixit : et statim post osculum, odor ille suavitatis de ipso egressus, totaliter in ipsum Joannem Presbyterum introivit : cum radice vero gingiberis os suum tangens et oculos, ipsam pro Reliquiis reservavit. Presbyter vero Marcus suam radicem comedit.

c cum quo per Arnum,

a Christo transvecta

Ipsum cum matre et S. Petro socios invenit,

ex quibus Christus puerum osculatus,

miræ suavitatis odore eum replet :

EX SUPPARIS ÆVI MS.

quem ille transfert osculo in Joannem Presb.

ANNOTATA.

a *Id est* S. Michaelis in monte Gargano, *qui mons* E *nunc vulgo* Sancti Angeli *dicitur.*

b Bonzi-podium, *vulgo* Poggio-Bonzi, *in Ducatu Florentino versus Senensium fines, de quo pluribus ad vitam S. Luchesii 28 Aprilis; quia autem Pisa in Galiciam eunti vel redeunti non est transeundus locus iste; verosimile fit, peregrinationem de qua hic agitur, non fuisse simplicem; sed regredientem maritimo itinere Sanctam, petiisse Romam; atque ita transitum istac habere potuit, cum Roma pedes Pisam descenderet.*

c Barlettum, *Tuscis diminutivum a* Barile, *Francis* Barillet, *lagena, vini vasculum.*

d *Viæ ducem Itali, Franci, Hispani, secundum suam quisque dialectum, dicunt* Guida, Guide, Guia.

e *Scilicet Christo, Deipara, et Petro.*

CAPUT III.

Varia miracula Pisis patrata.

Sancta vero Bona, non solum in peregrinationibus posita, sed etiam domi habitans, vitæ sanctitate pollebat. Et ut vitæ ipsius sanctitas miraculorum testimonio probaretur, virtus divinæ potentiæ illi semper aderat ad sanandos infirmos, et diversa (prout expediebat) miracula perpetranda. De quorum multitudine numerosa quædam hic quasi exem- F pli gratia subjunguntur, quæ per eam adhuc in carne viventem est Dominus operatus : ex quibus quam potens fuerit apud Deum, et quam compatiens proximis, evidenter apparet.

Etiam domi miraculis claret.

27 Cum jam ecclesia S. Jacobi de Podio esset, per ipsius B. Jacobi et S. Bonæ auxilium, sicut ipsa promiserat, consummata; ut divino constructa consilio, divino Officio non careret; ac B. Jacobus, ejus designator et factor, ibidem venerationem debitam haberet; Monachi S. Michaelis de Orticaria, qui de S. Bonæ voluntate ipsam ecclesiam fuerant consecuti, cœperunt de mittendo illuc Presbytero pertractare. Et tandem in hoc prudenter et communiter consenserunt, ut ille ex Monachis, de quo S. Bona voluisset, illuc pergeret moraturús. Ad quam cum Abbas Simeon propterea accessisset, illa respondit : Vult Dominus Jesus Christus, quod eat Donnus Paulus, ibidem S. Jacobo serviturus. Et per ipsum Abbatem, ad instar mulieris fortis, mittens cingulum Cananeo, id est Donno Paulo, eum a voluntate propria per Sanctæ reverentiam commutando, dixit, ut sequenti mane iter arriperet Paulus ad ipsam, ut ei loqueretur accedens. Cum ergo Abbas omnia Monachis retulisset, respondens Donnus Paulus, ait : Domina Bona de me optime cogitavit,

Electum a se monachum

ad S. Jacobum de Podio mansurum,

EX SUPPARIS ÆVI MS.

liberat metu penuriæ ibi tolerandæ.

A quod ad S. Jacobum acetum bibiturus accedam. Verumtamen S. Bonæ consentiens voluntati, mane facto iter arripuit, vadens ad ipsam, ut mandaverat per Abbatem. Cujus manus illa ex reverentia Ordinis voluit osculari, sed eo renuente nequivit. Dixit ergo ei S. Bona, ipsius mentem cognoscens et verba; Vade, quia non bibes acetum, ut times, sed de bono vino sufficienter habebis. Beatus etenim Jacobus mihi dixit, quod vult esse tuus amicus et frater, imo te pro Domino vult habere. Qui abiit, et illi ecclesiæ deservivit.

Clericis quibusdam devote canentibus

videt in altari Christum et Apostolos suavius canentes.

28 Ad dictam ecclesiam in festo S. Jacobi septem Clerici Pisani, cantores optimi accesserunt. Cumque ibi modulatis vocibus cecinissent; finito cantu cœperunt compuncti, de transitu omnium, excepto Dei servitio, ex ipsius cantus transitu, cogitare. Et tandem, ut apud S. Michaelem de Orticaria communiter Domino deservirent, juramento se invicem adstrinxerunt. Die sequenti tres ex ipsis ad eamdem ecclesiam cum redirent, et a longe vidissent in ea Dominam Bonam, cum quadam devota femina et puella; dixerunt ad invicem : Cantemus Domino, ut Domina Bona ejus delectetur in cantu. Et dum cantando illud Responsorium, quod incipit, In conspectu Angelorum, ad fores ecclesiæ pervenissent; attentius ibi et dulcius cecinerunt. Cantantibus illis apparuit super altari S. Jacobi Dominus Jesus Chri- B stus, cum duodecim Apostolis, cum eis ibidem suavissime cantans. Quod tamen nemo videre potuit vel audire, nisi S. Bona et illa puella : quæ etiam exinde territa, clamabat ad matrem : cum puris enim et simplicibus sermocinatio ejus et cantus. Cantorum cantu finito, dixit Donnus Paulus B. Bonæ : Isti Clerici mirabiliter cantaverunt. B. Bona, bonis præferens meliora, respondit : Cantus ipsorum illius comparatione, quem interim audiebam, cantus extitit asinorum. Super quo Donnus Paulus admirans, dixit ei : Et quem cantum audistis? Cui illa respondit : Quia cantores illi ex devotione cantabant, Christo Domino placuerunt : ideoque ipse cum duodecim Apostolis suis apparuit visibiliter in altari, et ibi suavissime cantantibus cantoribus decantavit. In hoc facto in B. Bona beata nobis Cæcilia præsentatur, nisi quod majus gratiæ munus apparet, quod Dominus isti, quam quod illa Domino decantabat.

accepta ab illo imagine sua,

29 In eadem ecclesia cum quadam vice more C solito cum Christo familiariter loqueretur, dixit ei, santa Bona; Vellem unam a vobis habere iconam, quæ vestri expressam similitudinem contineret; ut per ipsam memoriale et signaculum vestri in brachiis corporis tenens et cordis, sæpius consoler in ea. Qui statim tribuit ei unam, quam ipsa postea donavit ecclesiæ S. Jacobi, in qua fuerat ei data, et in ipsa usque hodie perseverat. *a*

impallescit ad gloriam Trinitatis in ea visam.

30 Ante eamdem inconam cum quadam vice in eadem ecclesia S. Bona orationi dedita moraretur; imago illa cum S. Bona, sicut frequenter consueverat, loquebatur. Quod videns quædam spiritualis femina, cum ipsa existens ibidem, facta est pallida sicut cinis. Sed B. Bona, tamquam subtilius et attentius contemplata, pallidior satis est facta, ut ipsi tamquam sponsæ propriæ conveniat illud Sponsæ; Nigra sum, sed formosa. Qua femina ad Donnum Paulum, ut veniret videre mirabilia, proclamante; venit ille : et dum B. Bonam pallidissimam intuetur, ad imaginem illam convertens aspectum, vidit ipsam, quasi incarnatam et tumidam, ac ex ipsa quasi solis radios scintillantes. Et dum causam palloris ipsius inquirens instaret, tandem dixit ei Sancta : Apparuit mihi in forma fulgidissima Trinitatis, cujus gloriam et fulgorem non potui sustinere. Per hoc vero ei Epitalamicum istud convenit eviden- D ter; Nolite me considerare quod fusca sum, quia decoloravit me sol, qui rotunditate, splendore, et calore exprimit Trinitatem.

Cant. 1, 4

Cant. 1, 6

panem a cellario datum S. Jacobo ab eo accipit,

et illi ostendit,

sed aliis de illo dare renuit.

31 Volens etiam B. Jacobus ad dictam suam ecclesiam S. Bonæ devotionem, et ad ipsam S. Bonam hominum reverentiam augmentare, ad sæpe dictam ecclesiam venit in senis specie peregrini, et a Cellario eleemosynam postulavit. Ille dicens se non habere denarios, an panem vellet inquirebat ab eo. Et B. Jacobo respondente, quod panem gratanter acciperet, Cellarius unum tradidit ei panem. Quem illico Pisis sanctæ suæ Bonæ B. Jacobus præsentavit et dedit, dicens : Hunc mihi tui Monachi tradiderunt, qui apud ecclesiam meam et tuam de Podio commorantur. Paulo post illo Cellario ad S. Bonam, tunc sociatam pluribus, veniente; dixit ei S. Bona : Nuper ad te venit optimus peregrinus, et bene fecisti largiens ei panem. Quo de unius singularitate peregrini et laudibus admirante, cum pene innumeri inde transeant peregrini; addidit S. Bona : Peregrinus ille B. Jacobus fuit, et mihi panem detulit, quem ei dedisti. In quorum signum et fidem protulit illum panem, an illum noscat, inquirens. Qui panem certissime recognoscens, amplius mirabatur his auditis. Cum de pane illo a S. Bona, qui aderant, postularent, noluit eis dare. Dare autem ex tenacitate non renuit, cujus manus erat admodum porrecta, et quæ palmas ad pauperes semper E habebat extensas : sed de ipso pane nescio quid mysticum cogitabat. Forte etiam ibi esse aliquam personam [indignam] de illo pane edere et accipere, intellexit : unde si omnibus tunc dedisset, contra præceptum Evangelicum, sanctum daret canibus, et margaritas poneret ante porcos. Porro si dans quibusdam alicui denegaret, suspicionem sinistram de illo in mentibus aliorum necessario generasset. Ut peccatum ergo simul vitaret ac scandalum, Virgo prudentissima de pane illo dare alicui recusavit.

Monachos secum invisibiles ducit,

et ipsa elevata per viam transit :

32 Facta est aliquando contentiosa disputatio inter Monachos S. Michaelis de Orticaria, qui eorum deberent ad imminens festum S. Jacobi de Podio destinari, ita quod usque ad dicti festi Vigiliam nullus ibat. Nolens autem B. Bona eorum discordiam in scandalum populi publicari, et ecclesiam Sancti sui Jacobi, in ejus festo præcipue, ministris necessario non habere; ad S. Michaelem in ipsa Vigilia festivitatis accessit, et in ecclesia in medio F eorum stetit. Et ut illud, cujus causa venerat, adimpleret, dixit ad eos : Est aliquis vestrum, qui ad S. Jacobum velit ire? Quibus se excusantibus de eundo, ne de ipsis homines loquerentur, quia hora erat jam tarda, et quia strata multitudine illuc euntium erat plena; dixit eis iterum S. Bona : Et si a nullo videremini veniretis? Quo audito sperantes aliquod videre miraculum, illico sufficientes cum ipsa aggressi sunt iter. Et pergentes, per totam viam, a nullo ex tanta pariter euntium multitudine videbantur. Cum autem sic invisibiliter ambulantes, ad quamdam largam planiciem pervenissent; ut miraculum miraculo cresceret, et Sanctæ in omnibus obedirent, dicit eis illa : Vultis videre quomodo ad S. Jacobum ambulo, quando volo. Qui responderunt hoc se plurimum affectare. Et statim videntibus illis elevata est a terra, et per jactum arcus in aere, quasi sagitta transivit. Cumque ipsam cernerent sic euntem, currendo insequebantur eamdem, nullum impedimentum ab euntium multitudine sentientes. Ecce per Sanctam istam factum nobis repetitum Christi, dum sicut ille per exemplum parvuli elatos discipulos ad humilitatis eduxit viam; sic ista discordes Monachos per exhibitionem miraculi ad concordiam revocavit. Spiritu etiam viguit Elisæi, nisi quod majus videtur videntes alios invisibiles facere vel

A vel invisos, quam visos ab aliis efficere alios non videntes. Et ne alicujus sociorum spiritus defuisse credatur, in sancto Abachuch ejus motum per aerem contemplemus.

febrim pellit, 33 Frater Thomas apud S. Jacobum de Podio infirmatus, propter febres abstinebat a vino. Qui vinum, ex quo Sancta gustaverat ex parte bibens, ipsius meritis statim sudans evasit.

34 Sed ecce una dierum, Donno Paulo, Abbate S. Michaelis de Guanio Lucanæ diœcesis, [sedente] cum sancta Bona in domo ipsius, quædam puella portans tabulam cecidit; et illisa est adeo graviter super marmor, quod semiviva, numquam posse vivere credebatur. Per devotas ergo feminas, quæ ex aliis jam miraculis S. Bonæ sanctitatem et in talibus potentiam cognoscebant, sublata est juvencula in domum Sanctæ, et positam coram ipsa, ut puellæ succurreret in mortis articulo constitutæ. Quæ ex humilitatis abundantia ac sexus ordinisque reverentia, dixit Abbati: Signate juvenculam istam. Quo *graviter læsam tactu sanat:* B penitus renuente, B. Bona, super afflictis pia gestans viscera, juvenculam leniter tetigit, dicens; Quid habes filia? Quid habes? Illa, vocis virtute sanata, primo paululum suspiravit; et aperiens oculos, quasi esset excitata de somno, respondit: Nihil habeo mali: statimque ac si non cecidisset, est plenissime liberata.

35 Vinibaldus civis Pisanus B. Bonam vehementi diligebat affectu: qui sanctitatem ejus agnoscens cum ipsam thesaurum incomparabilem, sed a Pisanis incognitum, nominaret, et innumera de sanctitatis ejus laudibus replicaret; filia ejus annorum sexdecim videndi B. Bonam incredibili est desiderio *Puellam sibi pie addictam,* inflammata. Quam cum ad B. Bonam adduxisset; visa illa et audita, circa ipsam adeo est affecta, ut trecias sibi valde dilectas ab ipsa abscindi libentissime pateretur, et patris ac domus oblita, cum S. Bona vellet ulterius indivisibiliter remanere. Quæ cum tandem suasione Sanctæ domum cum patre rediisset, maxime quia Sancta ad ipsam promisit se esse venturam: febribus est arrepta, et nihilominus in desiderio Sanctam revidendi perstabat. Et ecce, ipsa puella sola in camera existente, apparuit ei Christus cum solita societate, et cum B. Bona. Et divina gratia illos cognoscens et illam, cœpit altis vocibus diem, qua B. Bonam noverat, dicere benedictam. Quas voces pater et familia audientes intraC verunt ad eam, et quare sic clamaret inquirunt. *cum Christo apparens visitat;* Quibus illa respondit: Hic est B. Bona, et videte ipsam; alii vero qui cum ea pariter intraverunt, non sunt ab hominibus nominandi. Cumque pater et alii circumspicientes undique neminem aspexissent, relicta puella cameram exierunt. Tunc Christus, et qui cum eo erant, ac B. Bona dixerunt puellæ: In medietate diei crastinæ ex hac valle miseriæ ad cœlestia regna transibis. Et his dictis abierunt. Puella vero erigens se in lecto, quia pedibus eos persequi non valebat, magnis post eos vocibus proclamabat: Audite me, audite, et quod mihi dignati estis promittere, adimplete. Et quia res sperata et promissa, si differatur, affligit animum præstolantis; quæ hora esset, quærere non cessavit; donec facto meridie audivit a patre, Quoniam media dies est. Cunque inde repleta gaudio Dominum collaudaret; ecce iterum Dominus Jesus Christus, cum quibus prius venerat, et cum B. Bona, apparuit ei dicens, ut cum patre et aliis domesticis de vino communio*et de hora mortis monitam iterum revisit.* nem faceret cantando. Quo facto, spiritum suum in Christi manibus recommendans, quievit in pace. In puella ista nobis apertissime demonstratur, quantam Christus Dominus reverentiam ac devotionem ad S. Bonam accepisset; cum puellæ isti, ex hoc solo laudatæ, donum suæ apparitionis concesserit vivæ, et gloriam fruitionis æternæ retribuerit jam D defunctæ.

36 Alius Pisanus similiter, nomine Bonseniorus, EX SUPPARIS ÆVI MS. ex uxore sua, Palmeria nomine, unicum filium generavit. Cumque sancto Epiphaniarum die ad cœnam læti sederent ex more, et mater filium, qui unius anni erat, in gremio retineret; accepit ipsa cultellum aliquid incisura. Quam infantulus ex improviso arripiens, in propria fronte confixit. Quod videntes pater et mater, tristissimi sunt effecti, *Absens cognoscit maledicta a pueri læsi patre in uxorem facta,* quia filium alium non habuerant, nec habebant, nec ulterius expectabant. In matrem tamen pueri pater, tristitia stimulatus, maledictionis verba ingeminando dicebat. Mane facto patrem pueri, ad ecclesiam (ut moris est) venientem Sancta videns, et advocans ipsum; primo de maledictis acriter increpavit, quæ contra uxoris meritum dixerat in eamdem; admonens ut occulte sibi puerum deportaret. Quem cum ei, sicut monuerat attulisset; illa vulnus tribus vicibus osculata, signum ipsi salutiferæ Crucis impressit: et statim vulnus est adeo solidatum, quod E in loco vulneris neque vestigium aliquod apparuit cicatricis. Puer etiam vivus usque hodie perseverat, nomine Bonajonta, annorum circiter quinquaginta. Sancta vero, virtutum veritate repleta, laudem humanam tanquam vanam et falsam despiciens, ac *et puerum osculo sanat.* despiciendam docens, præcepit patri pueri, ut hoc factum, donec ipsa viveret; nemini revelaret. Ecce quam evidenter in modo liberationis S. Bona imitata est Eliseum, et in præcepto disciplinæ Christum. NOT. 2 APP. TOM. VIII MAJI

CAPUT IV.

Spiritu prophetico futura præscita et arcana cordis cognita.

Sicut autem in B. Bona vitæ sanctitas per præcedentia miracula apertissime comprobatur, sic specialiter et appropriate mentis ejus puritas per pauca *Spiritu prophetico futura et secreta cordium cognoscens,* subsequentia demonstratur: in quibus et ex quibus apparet aperte, quantum in ea gratia viguit prophetalis, dum tot futura prædixit, et multorum cordium secreta, nec non quædam occulta Scripturarum, quantum expedivit, aperuit. Nec mirum istud aut difficile alicui videatur. Virgo etenim, corpore sancta et spiritu, spiritum habebat in modum speculi, compassione latum, lenitate planum, simplitate purum, F exercitatione tersum, ac divino Spiritui per intensum desiderium sociatum. Unde in eo sine ulla difficultate ab ipso divino Spiritu, in quo sunt omnia, clarissime tam cordium secreta, quam etiam futura et mystica, quæ divinus volebat Spiritus, resultabant.

38 Quidam civis Pisanus, navi et necessariis præparatis, proposuerat transfretare, sed morte *contractum ea clam initum de navi ducenda,* præventus non potuit. Ne ergo ex præparatione prædicti uxor damnum incurreret, quidam compatiens, de transducenda navi composuit cum eadem. Quo facto ille doluit vehementer, se absque Sanctæ suæ Bonæ consilio hoc fecisse: quia in omnibus suis negotiis, egentibus consilio, solitus erat ipsius consilium requirere. Igitur dolens et tristis ad S. Bonam accedit. Ecce autem Sanctæ oranti totum est hoc negotium revelatum, et insuper adventus ejus ad ipsam. Quæ missa foras Agnete servitiali sua, dicit ei: Vade, dic tali venienti, quod male operatus est facta sua: nec modo loquetur mihi, tamen ad me in vesperis revertatur. Fecit illa, ut sibi Domina imperaverat: et ille quoque tunc recedens, vesperi est reversus. Dixit ergo reverso Sancta: Male tua egisti negotia. Noli dicere mihi quidquam: sed vade, et cum illa Domina, cui obligatus es, sic pertracta, quod te a vinculo tuæ promissionis absolvat. Si enim iveris

A iveris, cum navi peribis et rebus. Similiter, et si ipsa navem miserit ista vice, et navis et res ac omnes existentes in ea peribunt, uno duntaxat excepto, qui rei gestæ renuntiet veritatem. Abiit ille, et ut Sancta consuluit, per sui industriam est a promissione facta ab illa Domina absolutus. Quæ irridens verba prophetica S. Bonæ, per aliam misit navim. Sed, mirum, et triste dictu! omnia, sicut Sancta prædixerat, evenerunt; unusque divinitus est salvatus, qui ad similitudinem Job rem gestam prædictæ Dominæ nuntiaret, et per consequens B. Bonam in omnibus veridicam comprobaret, pariterque Dominam illam et alios, verba Sanctæ non contemnere, edoceret.

Ex superbis ALI MS. rescindi jubet, *et ipsam si solvat perituram prædicit.*

39 Domnus Paulus, de quo superius fecimus mentionem, et alius Monachus ac Presbyter suus Joannes, quodam die cum B. Bona in domo ipsius non parvam contraxerant moram, illa eis et cum eis de spiritualibus ac cœlestibus colloquente. Quibus ab ea postulantibus licentiam recedendi, ut sermones utiles signo subsequente firmaret, dixit Sancta: Expectate paululum, quia volo vobis dare de dactylis, quos mihi tres deferunt mulieres, suos earum B qualibet afferente. Una quarum suos quasi portat invite, utpote Presbyteris tribuendos; et modo transeunt pontem. Ei vero quæ portat invita, ipsi dactyli in tabernariorum ludo cadent in via; sed lotis illis et tersis, tandem cum aliis afferet, et habebitis inde. Et ecce post modicam horam tres intravere mulieres ad eam: illa quæ portarat invita, et cui ea evenerant, quæ prædixerat Sancta, erat multæ verecundiæ rubore in vultu perfusa. Oblatos ergo dactylos placide accipiens Sancta et cum multa benignitate, prius illos illius invitæ, miscuit omnes simul. Ut Sancta illius verecundiam minueret, non discernebantur hi qui fuerant ab ipsa delati, quamvis (ut dictum est) ipsi soli paulo ante loti fuissent et tersi, deditque de ipsis dactylis Sancta, sicut promiserat, Presbyteris et Monachis prædictis. Illam tamen invitam de cogitatione ac verbis debite increpavit, dicens: quod non Presbyteris fit, sed Deo, quod eis Dei intuitu et Ordinis reverentia exhibetur, ipso Domino protestante; Qui vos audit, me audit, et quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et, ut pro omnibus mirabilibus ejus factis de hoc solo dixisse sufficiat; cum istud, et alia ejus miracula semper (si bene attenditur aliqua utilitas et spiritualis instructio comitetur; patet aperte, quod ipsa non per artem aliquam, sed Dei tantum virtute fiebant. Miracula namque per artem aliquam vel C diaboli ministerium perpetrata, qualia erunt miracula Antichristi, nulla utilitas comitatur, ut est volare per aerem, et ad horam facere mortuum aliquem commoveri vel loqui. Patet etiam quod S. Bonæ miracula Christi miraculis similia extiterunt, quia ad utrumque semper aliqua utilitas sequebatur.

Inter pia colloquia *indicat a quibus sibi et quo affectu ferantur dactyli,* *et hilarem animum donantis requirit.*

Luc. 10, 16
Matth. 25, 40

40 Habebat sancta lampadem in ecclesia S. Martini, ad cujus lumen solita erat, finitis Laudibus matutinis, legere psalmodiam: et cum quadam nocte venerandæ memoriæ Presbyter Marcus dormire non posset, ne otiosum nocturnum tempus transigeret ante horam matutinalem surgens e lecto, ut Psalmos legeret, accessit ad lampadem supradictam. Cui profectui diabolus invidens quia vir erat sanctus et bonus lampadem ipsam ad ejus faciem impellendo movebat, ut ipsam aut extingueret aut frangeret. Neutrum vero potuit efficere, S. Bona suis ipsum meritis cohibente. Mane facto dixit Sancta Presbytero Marco, alterius dormitorium ante horologii pulsationem non exeas, quia non defendam de cetero, ut hac nocte defendi. Salubris admonitio Sanctæ, dum ovis tutior est in grege quam sola, et a Salomone dicitur, Væ soli: ac ut dicit Dominus, D Non est bonum hominem esse solum.

Absens defendit lampadem suam, *in gratiam Marci,*

Eccl. 4, 10
Gen. 2, 18

41 Et quia de Presbytero Marco modo fecimus mentionem, omnia facta et dicta Sanctæ ipsum contingentia, conjunctim hic decrevimus enarrare, licet diversis sint temporibus perpetrata; de ipso Presbytero Marco pauca, ad sanctitatis ejus notitiam, præmittentes. Presbyter ille in sæpe dicta S. Martini ecclesia sub B. Augustini regula militans, per sexaginta annos et amplius usque ad vitæ suæ felicem terminum in carnis virginitate, mentis et operis puritate, Domino ac numeroso ejusdem ecclesiæ populo deservivit. Et quia simplex et purus fuit in opere, dedit ei Deus gratiam in sermone, præcipueque in his, quæ in Confessore utili requiruntur, scilicet peccatorum receptione benigna, pertractatione affabili, satisfactionum injunctione discreta; adeo ut non solum Pisanæ civitatis homines, sed etiam aliarum urbium Tusciæ pene innumerabiles ad ipsum confluerent gratia confitendi. De quorum tamen multitudine tanta, nullus ab eo unquam non consolatus abscessit, quoniam a S. Bona hoc acceperat in mandatis, ut nullum pecca- E torem sine consolatione et consilio a se recedere pateretur, sicut ipse tribus diebus ante vitæ suæ terminum revelavit cuidam ejusdem ecclesiæ Presbytero, Girardo nomine, ad instructionem scilicet ejus et aliorum in eodem populo futurorum.

Presbyteri sanctæ vitæ *et confessarii prudentis,* *cui suaserat pœnitentes sine solatio non dimittere.*

42 Ab isto Presbytero Marco quædam devotæ feminæ mane quadam, ut eis Missam caneret, postulabant. Qui dicens se [peritiam] cantandi non habere, quod illæ petebant facere recusabat, causam præcipuam, quare renuntiaret canere, subticendo. S. Bona, quæ in eadem erat ecclesia, hoc totum plene cognoscens, dixit ei secreto: Tu non vis facere, quod istæ ex devotione postulant, quia in pollutionem cecidisti hac nocte. Sed confitere hoc alicui Sacerdoti; et, dicto Pater noster, confidenter cantaturus accede, quia diabolus per hoc tuum profectum voluit impedire. Quis obsecro magistrorum quæstionem de hac materia clarius et discretius absolvisset, dum per discretionem spirituum astutias cognovit diaboli, et secundum justitiæ exigentiam rationemque peccati, attendit illud non esse imputandum homini ad peccatum, cui nullo modo liberum communicavit arbitrium: ac ad humilitatis cautelam confessionem et satisfactionem suadens, culpam in hoc docuit esse timendam, ubi culpa non erat.

Eumdem reprehendit, quod pollutionem passus nolit Missam canere.

43 Quodam iterum mane, finitis Laudibus matu- F tinis, dixit S. Bona eidem Presbytero Marco: Jam ad te pro Confessione veniet mulier, onerata peccatis: cui pro satisfactione præcipias, quod S. Jacobi in Galicia limina visitet, laneis ad carnem induta: ob quam causam remittentur ei peccata, et Pisas reversa de more, cito per mortem ad vitam transibit æternam. Simile huic multoties et pene innumeris vicibus fecit, prædicens diversarum personarum adventum, gratia Confessionis, ad ipsum. Unde ipse ab ea præmonitus et instructus, melius noverat, qualiter se circa unumquemque deberet habere. Ideoque specialem gratiam obtinebat in pœnitentiis injungendis, et peccatoribus liberandis.

Præscribit adventuræ peccatrici injungendam pœnitentiam,

44 Sæpe dictus Presbyter Marcus non parvo tempore, interpolatim tamen, patiebatur in capite gravedinem et dolorem: super quo S. Bonæ conquestus, audivit ab ea: Vis liberem te? Ille, cum desiderio simul et humilitate respondens, ait; Volo, Domina. Manibus ergo suis cœpit virtutis femina circa tempora stringere caput ejus, premereque simul super ejusdem Presbyteri verticem manum potentissimam Jesu Christi. Qui dolorem ex pressura sentiens et strictura, querimoniam extorquente natura

ipsum a dolore capitis liberat,

A tura, dixit: Heu! vultis me occidere? Miratusque de tertia manu premente, elevatis oculis vidit ibi Dominum Jesum Christum, et super verticem suam sanctissimam manum ejus. Porro differentia manus ad manum non solum in dignitate extitit, verum etiam in signo visibili demonstrata fuit. In cute namque verticis ejus, ubi manus presserat Christi, tres aut quinque foveæ ex tunc omni vitæ suæ tempore apparebant, sicut solet in cera molli vel terra, cum in eis digitus imprimitur, apparere: quas foveas in ejus vertice plures, qui adhuc supersunt, propriis oculis aspexerunt, et manibus tractaverunt. Tunc S. Bona Presbytero Marco dixit: Ulterius usque ad mortem meam, et inde usque ad triginta annos non patieris in capite. Quibus completis pro infirmitate quidem calidam aquam non habes, nec jacebis in lecto; sed cito post, quando Dominus voluerit, ad gloriam evolabis. Quæ omnia rei postmodum probavit eventus. Completis etenim triginta annis ab obitu S. Bonæ, sequenti die, qui tunc fuit Dominicus, vocavit prædictum Presbyterum Gerar-

et sibi 30 annis superventurum prædicit:

B dum: qui usque hodie in eadem ecclesia populo servit et Deo, et qui mihi scriptori hujus operis hoc et plura alia retulit, quæ a dicto Presbytero Marco acceperat familiarissimo Sanctæ. Et ad diligentiam et benignitatem circa populi regimen ipsum monens, præcipueque de benignitate ad peccatores habenda, dixit ei: Jam completi sunt triginta anni, de quibus mihi S. Bona prædixit. Parum vivam ulterius, quia hac hebdomada moriar, sed qua die non dico. Sicque factum est, ut Sancta prædixit et ipse. Nam die Mercurii subsequenti, qui a completione illorum annorum extitit dies quartus, in sero post cœnam terminus hujus miseriæ, initium ei fuit fruitionis æternæ; cum nulla in eo infirmitas præcessisset, imo eadem die per civitatem plus solito perrexisset, in diversis locis cum diversis personis caritatis communionem ultimam faciendo. Sepultus est autem in sæpe dicta S. Martini ecclesia, extra cancellos a latere eorum sinistro, juxta se in eodem cancellorum latere habens Presbyteri Joannis venerandæ memoriæ sepulturam. Porro ab alia parte alioque cancellorum latere, tumba est et tumulus S. Bonæ. Satis autem congrue in medio eorum idem Joannes Presbyter mortuus requiescit, qui vivus unius magister, alterius vero minister et custos fuit. Hic sanctus vir Dei Marcus, in vita et post mortem, fertur miraculis claruisse; de quo plura dicenda

qui et prope ipsam est sepultus

C supperunt, sed illa propter sui multitudinem et dignitatem proprium opus desiderant: et insuper tractatus iste de S. Bona ultra quam credidimus prolongatur. Ex his omnibus de S. Bona colligitur evidenter, quam potens apud Deum fuerit in opere, et quam verax apud homines in sermone.

45 Sicut autem per immediate præcedens ostenditur, quantum Deo, qui se in eodem opere dignatus est ei sociare, extiterit digna; sic per istud sequens, quantum fuit a Sanctis amata. Nam mulier quædam, Theodora nomine, S. Gregorii devota, S. Bonæ proxima habitabat; quæ in omnibus suis necessitatibus solita erat ipsum S. Gregorium invocare, dicendo suum. Cum ergo ipsum sic sæpissime invocaret, dixit ei quadam vice S. Bona: Estne B. Gregorius ita totaliter vester, quia ipsum taliter invocatis? Respondit: Est. Et illa: Laborate, inquit si potestis tenere et defendere, quod sit vester. Currente tempore festum Sancti advenit Gregorii: et quia prædicta Theodora ecclesiam jam longo tempore minime visitarat, quam juxta quoddam castrum, Fisecchum nomine, Lucanæ diœcesis instruxerat in ejus nomine et honore; illuc perrexit cum Sacerdotalibus indumentis, quæ pro illa ecclesia paraverat, in festo illo desiderans ibi esse. Cum ergo illuc juxta

Matronam S. Gregorio devotam ut proprie suo

suum desiderium accessisset, mane festivitatis facto, D videns illa, se Devotarum grata sibi societate privatam, Domino faciente, illico voluntas ei affuit redeundi. Ne vero sine Missa veniret, rogavit dictæ ecclesiæ Sacerdotem, ut legendo diceret sibi Missam. Quo vix præbente consensum, dum ad Missam necessaria præpararet, subito quidam intravit ecclesiam, qui vocata dicta Theodora dixit ei: Domina Bona et aliæ vestræ consociæ ac sorores, mittunt vobis, quod Missa, cibo, et omnibus prætermissis, Pisas ad eas absque dilatione aliqua redeatis. Admirans illa, non dolens, ait: Quare sic mittunt? Quid accidit? Ille respondit: Aliud non dico: et his dictis abscessit. Ut autem miraculum evidenter crederetur, cœpit illa dicere intra se: Quare non quæsivi a nuntio isto, quis esset. Multa etenim admiratione stupida, nec nuntium illum de comedendo invitaverat, nec inquisierat nomen ejus. Ipso ergo nuntio, qui jam abscesserat revocato, quis esset inquisivit ab ipso. Qui post multa dixit, se Gregorium nominari. Cumque vellet ipsum saltem E pro prandio retinere: ille, nullatenus acquiescens, abscessit. Illa etiam Domina eodem die Pisas circa Vesperas est reversa. Et cum S. Bona, et sæpe dictus Presbyter Joannes cum quibusdam devotis mulieribus consederent, visa dicta Theodora reversa sic velociter, subriserunt. Quæ pro suo tam accelerato reditu hunc risum factum intelligens, dixit eis: Quare ridetis? Nonne pro me nuntium destinastis? Presbyter Joannes et aliæ S. Bona duntaxat ne mentiretur excepta se nullum nuntium misisse dixerunt. Cumque illa assereret se ab eis nuntium recepisse, addens, quod nuntius ipse Gregorius vocabatur; S. Bona, totius negotii conscia, dixit ei: Vos dicebatis S. Gregorium singulariter vestrum; sed ipse plus me, quam vos exaudivit hac vice; ad petitionem meam, pro vestra correctione porrectam, sic subito faciens vos redire. Ne ergo ulterius dicatis, Meum, sed Nostrum. Religiosa mulier nos instruit in his verbis et facto, nullum spirituale donum esse ab aliquo ex præsumptione aliqua sibi appropriandum; et quod commune bonum, sit proprio præponendum, tanquam Domino magis gratum, qui omnes desiderat esse salvos.

per ipsum Sanctum ad se vocans,

docet cum aliis quoque communem esse.

46 Eidem Sanibaldo, de quo superius fecimus mentionem, amicus quidam ipsius frequentissime suadebat, ut filium suum sibi traderet in arte mercatoria instruendum. Qui de hoc, sicut et de aliis F suis negotiis, sine S. Bonæ consilio aliquid facere non volebat, quia in multis jam expertus fuerat, ejus sibi preces, merita, nec non et consilia profuisse. Et tandem ad S. Bonam ipsi tres pariter accesserunt, scilicet pater, et filius, et amicus: et Sanctæ causam pro qua venerant exponentes, audierunt ab ipsa: Modo recedite: vobis vero pro ut Christo placuerit et quando placuerit, respondebo. Ut Sancta jusserat recedebant. Porro amicum illum, qui post patrem et filium aliquantulum remanserat, Sancta revocans, dixit ei secreto, nullo penitus audiente: Noli pro hujus juvenis instructione ulterius laborare, quia hic ad novem dies sine dubio morietur: quod licet primo cum venistis agnoscerem, tamen patre aut filio audiente nolui revelare, ne ante tempus diutinam tristitiam paterentur. Tunc vero cum hoc completum videris, sicut dixi, suadeas patri juvenis, ut ipsum apud S. Jacobum de Podio faciat sepeliri. His dictis ille recessit a Sancta. Quod vero ipsa prædixerat, et quod suaserat, sunt impleta. Ecce quam discreta prædictrix, et sedula fuerit procuratrix in promotione ecclesiæ S. Jacobi de Podio, ipsius S. Jacobi sui familiarissimi intendens honorem et laudem.

mortem cujusdam prædicit in diem 9.

47 Cum jam per Sanctam suam fuisset Dominus multa

EX SUPPARIS ÆVI MS.

A multa mirabilia operatus, et ejusdem gratia faciente, nova quotidie prioribus adderentur, adeo ut eorum numerositate crescente, ipsorum multitudo pene innumerabilis redderetur; Donnus Paulus sæpe superius nominatus, S. Bonæ valde devotus, prudenter excogitans quod hæc non essent oblivioni tradenda, et jam non poterant sine scripturæ auxilio ab ipsa oblivione ingratitudinis matre defendi: pro hujusmodi conscribendis chartas proposuit comparare.

Proponentem ejus miracula scribere

Contigit autem ipsum S. Bonam, sicut ipse et alii S. Michaelis Monachi frequentissime erant soliti, visitare. Quæ propositum ejus, in armario cordis ipsius repositum, Spiritu revelante cognoscens, cum quadam inhibitione modesta dixit ei: Non sis ausus facere quod proponis, quia non placet Domino, quod modo fiat. Tempus autem adveniet, quo Deus ipse alicui, de quo voluerit ut faciat quod proponit, facere revelabit, ad sui nominis gloriam et honorem. Donnus vero Paulus, aut illius sui oblitus propositi, aut, an ipsa determinare suum nosset propositum, cupiens experiri, cum quadam quasi ignorantiæ ambiguitate respondit; Et quid proposui B facere, Domina? Quæ de propositi ejus cognitione certissima dixit; Bene scio, bene. Pro aliquibus conscribendis quæ per me ancillam suam est Dominus operatus, chartas emere cogitasti.

jubet id alteri faciendum relinquere.

Ecce Virgo nostra Domina S. Bona, vere est prudens ut serpens, et simplex sicut columba, dum ex intentionis puritate ad humilitatis cautelam, sic propter se de se prohibet mira conscribi, ut tamen ex abundanti prudentia eorumdem conscriptioni locum tempusque relinquat, eadem quandoque ad laudem divini nominis asserens conscribenda, ad instar serpentis, honorem sui capitis in omnibus et super omnia conservans.

CAPUT V.

Acta ultimo vitæ biennio. Morbus, Obitus, Sepultura.

Coram duobus Monachis

Duo digna memoria de Sancta nostra ideo hic seorsum videntur esse ponenda, quia creditur, quod hæc duo non multum ante vitæ suæ terminum acciderunt. Unum quorum est istud. Una dierum Donnus Paulus et alius Monachus cum S. Bona, a mane usque ad siderum apparentiam, consederunt: dulcedine namque verborum, quæ ex ore Sanctæ procedebant absorpti, nec de cibo, nec de tempore, C imo nec de seipsis aliquid cogitabant. Aspectus etiam ipsius et facies inter ipsa eloquia mutabatur adeo, ut cum tunc quinquaginta annos haberet et amplius, subito facies ejus sicut puellæ annorum duodecim appareret: rursusque, cum per vultum proprium manus duxisset suas, facies ejus et vultus secundum ætatis exigentiam et debitum temporis reddebatur: sicque quando et quoties hoc voluisset facillime faciebat, acsi in manibus ejus esset potentia transmutandi naturam. In hujusmodi mirabilibus totam diem, quasi unius brevissimæ horæ spatium, transegerunt: et tandem facto sero ad se reversi Monachi, dixerunt ad Sanctam: Quomodo tali jam hora recedemus, per civitatem transeuntes, et pontem? Timebant enim notam incurrere, si de nocte inter homines ambularent; quod eos, inevitabiliter facere oportebat: quia cum omnino esset ad monasterium redeundum, ne exterius pernoctarent; et inter domum Sanctæ, in qua steterant, et eorum monasterium fluvius magnus, nomine Arnus fluat; ac propter horæ tarditatem non adessent naviculæ, homines transportantes; necesse erat eos tanto spatio; scilicet fere medii milliarii, per civitatem et homines, tam descendendo ad pontem, quam a ponte versus

de spiritualibus loquens identidem mutat vultum:

monasterium ascendendo, transire, quanto ab invicem D distant ipsum monasterium et domus Sanctæ. Et licet sic faciendo viam eos contingeret duplicare, comparatione itineris quod fieret transeundo per flumen; tamen plus scandalum, quam ponderationem itineris ponderabant. Illis ergo, in hac angustia constitutis, S. Bona succurrit, dicens? Ite securi per viam compendii, quia juxta Arnum invenietis juvenem, qui vos in navicula transportabit. Porro a domo Sanctæ usque ad fluvium et brevis erat via, et homines rari Iverunt, et flumen per auxilium juvenis, sicut Sancta prædixerat, transierunt, breviantes viam, et omne scandalum evitantes. Tantoque redeundi desiderio timore scandali tenebantur, quod dum transirent nihil penitus illi juveni sunt locuti. Postea vero quando transierant, conversi sunt, quis esset ille juvenis inquirere cupientes: et undique circumspecto, neque juvenem, neque naviculam videre potuerunt. Ex quibus colligitur, quod juvenis ille ex Angelorum numero extitit vel Sanctorum, qui S. Bonæ precibus et meritis, Monachos de illo perplexitatis articulo liberavit: in tantum etenim supernis civibus erat cara, ut non tantum ipsi, sed E etiam aliis propter ipsam adessent auxilio, in omni negotio et tempore opportuno.

eosque diutius apud se moratos, fluvio transvehi per Angelum facit.

49 Aliud vero est istud. Duobus annis vel circa hoc, ante mortem Sanctæ apparuit ei Dominus suus Jesus Christus, dicens ei: Cingulum ferreum, quo succincta es, tolle: et Presbytero tuo Joanni tradens illud, dic ei, ut exinde ipsemet faciat unam Crucem. Fecit Virgo devota quod Dominus imperavit. Presbyter quoque Joannes, fabrica portatili acquisita, cum esset solus, cingulum ipsum misit in ignem; et de igne extrahens calefactum, posuit in incude. Cumque malleum, ut cingulum percuteret, elevasset; mox absque percussione aliqua in Crucem pulcherrimam ipsum cingulum mirabiliter est conversum; ipsam Crucem sine dubio fabricante, qui fabricatus est auroram et solem, et qui filius dictus est fabri. Et subito lux magna cœlitus veniens, Joannem Presbyterum circumfulsit: ex cujus lucis splendore gutta una sanguinis cecidit super Crucem, ipso Joanne Presbytero intuente: quæ gutta ex divino Christi corpore, et ex ejus pretiosissimo sanguine creditur emanasse. Unde Crux illa, ex sui formatione mirabili, est merito veneranda, et ex profusione sanctissimi sanguinis est consecrata. Quam Crucem, tam mirabilem et tam dignam, Virgo sanctissima ecclesiæ suæ sancti sui Jacobi de Podio tradidit, ibidem pro Reliquiis reservandam, ubi etiam F usque hodie in memoriam miraculi hujus ostenditur: et ut vere venerabilis adoratur. Ex isto miraculo colligitur evidenter, quantum deportatio illa cinguli Domino placita, et ex ipsa deportatione Virgo sancta Deo extitit grata; cum ipsum cingulum tam mirabili miraculo ipse Dominus sublimarit; ex cingulo, quod Sancta deportabat ad carnem, faciens ipsemet formam Crucis, cui divina caro applicata fuit, ut sic mediante cruce caro Sanctæ, carni videatur copulata et sociata divinæ. Presbyter quoque Joannes Abrahæ sanctissimo comparatur: quia sicut ille Deo, per obedientis promptitudinem voluntatis, sine operis præpositi subsecutione, ostenditur Domino placuisse; sic etiam hujus obedientia, sine percussione, per associationem divini operis, et exhibitionem sublimis miraculi, Deo probatur accepta.

Cingulum ejus formatur in Crucem, et gutta sanguinis irroratur:

50 Hujus reverentia Crucis verbis sacræ Virginis est adaucta. Cum enim quidam S. Michaelis Monachus, Magnus nomine et ut creditur re, graviter infirmatus, vitæ hujus termino, et futuræ initio propinquasset; Donnus Paulus, volens ejus exitum sanctissimæ illius Crucis virtute munire, Crucem ipsam in manibus tenuit coram eo, donec dictus

Monachus

A Monachus expiravit. Quarto vero sequenti die, cum Donnus Paulus, quasi nuntians diceret; Frater noster Donnus Magnus est mortuus; illa respondit: Non est mortuus, sed de morte sine ullius mediæ pœnæ molestia transivit ad vitam. Et Crucem, quam eum credebas tenere in manibus, non tenebat, quia ipso migrante ablata est sibi de manibus, et tunc ultra purgatorium apportata. Ex quibus Sanctæ veridicis verbis colligitur, quod Monachus ille a pœnis purgatorii, illius virtute Crucis, fuerit liberatus; cum secundum verba Sanctæ, non citra, sed ultra purgatorium sit delata.

cujus virtute monachus absque purgatorio in cœlum transit.

Instante morte sua

51 Appropinquante vero tempore, quo placebat Domino, Virginis suæ sanctissimæ merita condigno præmio compensare, ac curiæ cœlestis satisfacere voluntati, quæ hujus tantarum virtutum animæ præsentiam cupiebat (imo, ut ita dicam, quæ de ipsa vindictam aliter congrue sumere non volebat, quod Sponsum universitatis ipsorum et Dominum, cum beatissima Maria eorumdem Domina, gloria et Regina, multisque aliis ex curia illa non modicis, e cœlis ad terram suis odoriferis meritis precibusque
B validissimis toties attrahebat: ibique diu, quasi pro suæ voluntatis arbitrio, detinebat) venit S. Bona una cum familiari suo Presbytero Marco humiliter ad Priorem, ac sui animi dicens esse propositum, iterum B. Jacobi limina in Galicia visitare; hoc faciendi ab ipso, ut a Prælato, licentiam postulavit. Cui Prior, quasi admirando, respondit: Quo vultis ire, Domina, cum omnes dicant quod tempus imminet mortis vestræ (Angelo enim ejus, ut creditur; divulgante, tunc quasi communiter dicebant, quod Dominæ Bonæ de S. Martino transitus imminebat) Nolo ergo quod eatis modo, ne domum istam vobis privari contingat, et per consequens multis bonis, quæ per vestram saltem corporalem præsentiam ei perventura sperantur. Quæ horum non ignara, sed conscia, humili cum instantia dixit: Licentiam mihi eundi præbete, ac equum vestrum et puerum Jacobum usque ad pontem *a* Serchii concedatis: quia antequam ipsum transeam, sciam de meo transitu veritatem: et, si me cognovero morituram, cum puero revertar et equo, alioquin iter meum prosequar his remissis. Prior de ipsius promissione securus, quod ipsa non posset decipere vel mentiri, eam abire permisit, et postulata concessit. Cum ergo ipsa cum puero aliquantulum ultra S. Jacobum de Podio processisset, ex equo descendens, ipsi puero Jacobo
C dixit: Post sepem hanc aliquantulum requiescam, tu vero hic cum equo patienter expectans, nullo modo voces me. Illuc ergo post sepem venit ad eam familiaris suus comes et socius B. Jacobus Apostolus: et ne Sancta sua suo proposito frustraretur, spatio quasi mediæ horæ ad limina sua in Hispania duxit pariter et reduxit, utrum in corpore, an extra corpus, nescio ego, sed scit ipsa. Post hæc reversa ad puerum, ut sibi jussum ab eadem fuerat expectantem, Beato eam Jacobo comitante, in cujusdam candidi induta specie peregrini, ait ipsi puero lacrymosa: Fili, ego sum infirmata: et postquam a te discessi, ad S. Jacobum ivi, sicut proposueram et volebam, ac ut adspicis sum reversa. In cujus viæ indicium exhibuit ipsi ea, quæ solerent peregrini a S. Jacobo de Galicia reportare, quæque constabat puero ipsam prius nullatenus habuisse. Qui audita infirmitate, et visis lacrymis, illatam ei violentiam suspicatus, ait: Forsitan peregrinus iste intulit vobis injuriam. Illa respondit: Non fili, quoniam iste bonus est peregrinus, et me in eundo et redeundo portavit. Quibus dictis ille disparuit peregrinus.

petit licentiam eundi ad S. Jacobum in Galicia;

a

et illuc intra mediam horam transportata,

redit inde cum signis consuetis:

52 Sancta vero Bona, volens quod Priori promiserat adimplere, pro redeundo equum volebat ascen-
D dere, nec valebat. Dixit ergo ad puerum: Adjuva me, ut ascendam: et post me sedebis in equo, ut in eo me teneas debilem et lassatam. Quibus ab ipso humiliter adimpletis, eisque sic revertentibus Pisas, apparuit subito dextrarius *b* quidam niger, frendens et fremens, ac sine fræno circumquaque discurrens. Dicit ergo puero sancta Bona: Timesne de equo illo, qui sine dubio malus est? Qui, sanctæ Bonæ præsentia roboratus, respondit: Nihil timeo quamdiu vobiscum sum, Domina. Ecce autem subito ipsis ille dextrarius propinquavit, ac puerum Jacobum in coxia *c* calcibus sic percussit, quod eam penitus fregit, pelle ipsius coxiæ ea parte dumtaxat, quæ equo hærebat, illæsa. Quod illico beata Bona cognovit, et puero compatiens dixit: Jacobe es aliquid mali passus? Qui præ ejus amore dolorem non sentiens, dixit: Non Domina. Illa tamen quæ vi compassionis a passione esse non poterat aliena, dixit ad eum: Sta firmiter sicut es super equo, et ego sola de ipso descendam. Et compassionis merito viribus Sanctæ datis descendit, ac pueri ipsius tenuit crus et coxiam dependentem. Quam sic pendulam intuens puer ploravit, Sancta vero confortans ipsum,
E dixit: Noli timere Et partem reducens ad partem, manum suam virtuosam leniter superduxit. Mirabile dictu: protinus conjunctæ ad invicem et totaliter consolidatæ sunt partes, et puer ipse saluti et robori pristino restitutus. Cui, in testimonium plenæ sanationis et signum, jussit, ut de equo descenderet, ac sibi transcendenti *d* sedipem retineret. Qui Sanctæ in omnibus hilariter et humiliter obedivit.

EX SUPPARIS ÆVI MS.

et pueri crus a dæmone fractum,

b

c

tactu redintegrat.

d

53 Cumque Sancta equo insidens, et puer Jacobus pedibus vadens, pariter procederent versus Pisas; Beata Bona, facta sibi revelatione tristis ex compassione ad puerum, qui ei valde devotus pluries fuerat comitatus, dixit ad ipsum: Videtur in peccato coram Deo anima tua, quia in peccato mortali decedes, et ideo in cœmeterio S. Martini non poteris tumulari: nullus enim sic moriens ibi poterit sepeliri. Quod in ipso Jacobo subsequenti tempore est impletum. Nam cum usque ad senium vivendo venisset, tandem infirmatus ad mortem, apud S. Martinum voluit sepeliri: sequenti die iterum eamdem voluntatem manu publica faciens roborari. Sed invalescente morbo, factoque sero, quasi prudenter excogitans, ait intra se; Major est Deus, quam Sancti. Unde Sacerdote sancti Sepulcri vocato, ipsius
F se adjudicavit ecclesiæ, statimque defunctus est ac sepultus ibidem. Verba ista sibi dicta a Sancta, nec non et ea, quæ in hac via ultima contigerunt, Jacobus iste, tertio die ante vitæ suæ terminum, sæpe dicto Gerardo Presbytero, et ipse postea mihi scriptori retulit viva voce.

Eidem puero revelat quod ob peccatum,

non sepelietur ad S. Martinum

54 Jam verba sua progrediendo finierat Sancta, cum prope ecclesiam suam sancti sui Jacobi de Podio ipsa venisset et puer, ubi adhuc erat domuncula, de qua diximus, et vetula quæ habitabat in ea. Dixitque S. Bona puero: Non possum ulterius equitare, sed hac nocte cum ista muliere illoque sene morabor. Erat autem senex ille B. Jacobus, qui disparens eis paululum præcesserat ipsos. Tu autem vade Pisas cum equo, dicasque Priori, quod infirmata sum in infirmitate, qua moriar. Unde crastino ante lucem, Presbyterum Marcum et Presbyterum Vitalem Fratres et Canonicos mittat mihi, faciens pariter lectum mortuorum afferri, in quo volo portari, quia non valeo equitare: et cave, ne de his loquaris alteri quam Priori. Qui abiit, et sibi imperata complevit. Illi quoque Presbyteri mane, sicut Sancta petierat, advenerunt; ac in prædicto mortuorum lecto ad domum suam apud S. Martinum portaverunt eamdem, per civitatis Pisanæ medium transeuntes, nullo penitus ab ipsis quæ esset quærente,

ægra defertur Pisas:

ac

A ac (ut ideo credimus) eos aliquo non vidente.

Ex suppari ævi MS.

55 Ecce autem post deportationem ipsius, subito volavit fama, insonuit rumor, quod Bona de S. Martino (sic enim solebat ab omnibus nuncupari, infirmata est infirmitate, qua morietur. Unde ad ipsam hominum confluebat multitudo, videre cupientium ejus faciem gratiosam, ac sibi posse benedictionem ab ipsa pro maximo munere obtinere finalem. Sanctæ vero infirmitate cogente jacenti, et instanter ac devote petenti, a Priore et Fratribus S. Martini sunt fidelium more omnia exhibita Sacramenta, in fine fidelibus exhibenda. Quibus ab ipsa debita cum devotione susceptis, omnibusque rite peractis, anno Domini millesimo ducentesimo octavo, tertio die post reditum, qui fuit *e* tertius exeuntis Maji, Trinitatis cultrix, relicta corporis sarcina, migravit ad Dominum; vitæ hujus terminum natio continuans sempiterno, ut ipsum in cœlis deinceps continue sine medio in specie contemplaretur propria, qui ei in terris multoties et cum omnibus aliis Sanctis frequentius ac familiariter in specie apparuit aliena. Et sic tanto thesauro, beatæ

Munita Ecclesiæ Sacramentis

e

moritur 29 Maji,

B scilicet ipsius animæ, depauperata est terra, et cœli ditati. Corpus vero ejus virgineum, frequentibus peregrinationibus incurvatum, variis et sibi succedentibus infirmitatibus confectum, studiis spiritualibus attritum, jejuniis et abstinentia exsiccatum; et ad quod deosculandum, cum in ecclesia S. Martini jaceret exanime, fere tota Pisana civitas confluebat (quia ex spirituali gratia manus ejus non mortuæ, sed viventis, et quasi niveæ videbantur) per quemdam *f* Archiepiscopum et quosdam Episcopos, adstantibus Religiosis multis et Clericis, ac præsente virorum et mulierum innumera multitudine laicorum, cum debita reverentia, tamquam sancti Spiritus apotheca et organum, in sæpe dicta S. Martini ecclesia, extra cancellos in latere dextro, traditum est sepulturæ; ut quietis locus esset mortuæ, qui orationis extiterat vivæ. Ad cujus tumbam, sepulturæ ejus tempore, in testimonium felicissimi transitus ejus ad Patrem, sunt dæmoniaci liberati, contracti erecti, ac multa et varia miracula divinitus perpetrata, ad laudem illius et gloriam, qui S. Bonam munere suæ gratiæ talem fecit, quod mirabilis esset in vita miraculis gloriosis, et tandem post mortem in terris merito veneranda, ac in cœlis sine fine beata, in secula scilicet se-

f

et magno concursu populi honorifice sepelitur.

C culorum.

ANNOTATA.

a *De* Serchio *fluvio Pisis vicino, pluribus dictum ad Acta S. Torpetis* 17 *Maji cap.* 1 *litt.* f

b Dextrarius, *a medii ævi scriptoribus pro equo strenuo et qui bello idoneus est sumitur: idque infra num.* 59 *apparet.*

c Coxia, *pro* Coxa, *similibus medii ævi scriptoribus usurpatum.*

d Sedepem *Italico apud Razzium* Staffa, *idem quod* Stapedem *alii dicerent.*

e Tertius dies exeuntis Maji, *sive ante ejus finem, est* 29 Maji: *annus autem qui tunc Pisanis erat* 1208, *nobis est* 1207, *adeoque eadem dies* 29 Maji *erat etiam Feria* 3 *hebdomadæ* 5 *post Pascha, quod Cyclo solis* 12, *lunæ* 11 *litt. Domin. G. celebratum fuerat* 22 *Aprilis.*

f Archiepiscopus Pisanus *tunc erat* Ubaldus Lanfranchus, *creatus anno* 1174, *mortuus* 20 *Maji anno* 1209, *cui subsunt modo tres Episcopi insulæ Corsicanæ; sed verosimile est, alios aliunde Episcopos tunc Pisis adfuisse, occasione expeditionum transmarinarum, in quibus præcipuus fere usus erat Pisanarum navium: quin etiam dum sepultura curata solum dicitur, per* quemdam Archiepiscopum; *datur locus* D *dubitandi, an is fuerit* Pisanus.

CAPUT VI.

Miracula post obitum patrata.

Ex plurimis miraculis pauca seliguntur

Post transitum Sanctæ ex hoc mundo ad cœlos, divina non defuere miracula, quibus ingressus ejus in potentias Domini probaretur; nec ipsius misericordiæ defecerunt, quibus ad instar misericordis Patris sui solita erat esse parata auxilio omnibus invocantibus eam. Verum multa et pene innumerabilia precibus ejus et meritis divinitus sunt ostensa, quæ omnia si scriberentur sua numerosa multitudine lectori fastidium generarent, sicque singula multitudine celarentur; et dum volumus multa, cognosceretur nihil. Est ergo melius æstimandum, ut pauca sciantur ex multis; quam legendi pigritia vel fastidio mediante, ignorentur pauca cum multis. De innumera igitur miraculorum E multitudine, per S. Bonæ merita ad invocationem ejusdem divinitus patratorum, veritate semper præsidente, quædam quasi exempli gratia sunt conscripta, pro iis maxime qui ex paucis colligere et concludere sciunt multa. Et quoniam inter alia membra ecclesiæ Religiosi præcellunt, prius illa ponuntur miracula, quæ circa religiosas personas per Sanctam suam est Dominus operatus; ut per ipsius magnifica merita Religiosi curati, testes sint mundæ et immaculatæ religionis in ipsa.

ac primo circa Religiosos facta:

56 Monachus quidam S. Michaelis de Guamo *a* Lucanæ diœcesis, dum ex Abbatis sui præcepto in Romana Curia moraretur, infirmitatem, quæ a medicis malum *b* morica vocatur, incurrit, et nec quiescere poterat, nec dormire. Hic omnipotentem Dominum deprecatus, ut eum ab illa infirmitate Virginis sanctæ meritis liberaret; oratione finita, statim est sic plenissime liberatus, acsi in eo nulla talis infirmitas præcessisset.

a

b

Sanantur monachus S. Michaelis,

57 Frater Rebaldus, Ordinis Prædicatorum, aliquando in suis prædicationibus de S. Bona sinistre locutus fuit, dum ipsam Sanctam homines nominarent. Et quia vexatio nonnumquam intellectum tribuit, plus quam verbum; hac vel alia causa tam gravem infirmitatem incurrit, quod etiam non proderant medicinæ neque consilia medicorum. Humano ergo auxilio destitutus, ac virtutum quæ per F Sanctæ suæ merita in infirmis Dominus ostendebat, præconio excitatus, verborum quæ in Sanctam Dei dixerat, pœnituit: et coram tumba ipsius corpore prostratus et corde, his verbis deprecatus est eam: O Domina S. Bona, rogo te, ut sicut te Christus diligit et dilexit, ita pro me roges eumdem, quatenus me dignetur tuis sanctissimis meritis ab infirmitate hac maxima liberare. Mirum dictu! Unus orationis et infirmitatis extitit finis, et tamquam plenissime liberatus, in testimonium hujus miraculi postea diu vixit. In quo facto docet nos Sancta, quod non simus difficiles aut tardi nos offendentibus parcere, et si indigerent etiam subvenire. Idem Frater cum procedente tempore dentis dolore admodum torqueretur, per artificem voluit ipsum trahi. Sed dente rupto per medium, dolor dentis est auctus, licet dens fuerit diminutus. Necessitate ergo cogente, recurrit ad locum orationis et modum, quo prius virtutem et auxilium senserat Sanctæ: et statim, sine difficultate aliqua vel molestia, partem dentis quæ remanserat propia manu traxit, acsi non in carne, sed in cera molli pars illa dentis esset infixa. Edisce, o homo, exemplo Sanctæ, finem non ponere in benefaciendo etiam inimicis, sed priora novis beneficiis cumulare.

et Rebaldus Ord. Prædicatorum,

ante sinistre de ea locutus,

a gravi morbo

et dolore dentis:

58

A 58 Ejusdem Ordinis Provincialis Prior in Tuscia, quatuor annis quartanam passus est febrem. Qui tandem sanctæ Bonæ miraculis excitatus, hisque præcipue quæ circa dictum Fratrem Rebaldum fuerat Dominus operatus; exemplo sui subditi, ante tumbam Sanctæ, pro sui liberatione, Deum devote rogavit et ipsam: statimque infirmitatis illius causa succisa, febris illa recessit ab eo, ac diu postea vixit sanus.

et Provincialis Prædicatorum a quartana febri.

59 In sequentibus miraculis ordinem temporis patrationis ipsorum, prout investigare potuimus, decrevimus observare: nisi forsitan, propter identitatem loci, vel materiæ similitudinem, aliqua connectantur: quorum primum est istud. Joannes Pisanus civis, in quadam congressione populi; de suo dextrario est dejectus; et inter adversarios constitutus, memor extitit S. Bonæ. Ipsam ergo invocans adjutricem, ab ipsa est statim elevatus in equo. Cumque rursus congrediens de eodem dextrario iterum cecidisset; ipsa, quam nuper ad auxilium paratam senserat, iterum invocata, ab eadem est sub consimili celeritate restitutionis beneficium consecutus. Tertio pergens ad bellum, B gravius aliis vicibus est dejectus, ita quod jacens in terra, equorum et adversariorum pedibus erat stratus. In tali ergo necessitatis articulo constitutus, votum emisit ad Sanctam, quod si ipsum, ut prius, in equo restitueret, ac de illo periculo liberaret, ante tumbam ipsius lampadem, quoad viveret, faceret semper ardere. Qui quod petierat consecutus, votum quod voverat adimplevit. Ecce S. Bona, naturæ boni non inscia, exemplo divino non improperat, quod jam dedit; sed petita instanter, tribuit affluenter.

In pugna ter dejectus ab equo toties super eum restituitur.

60 Quadam navi, quæ Leo dicebatur, cum quatuor galeis, propter commotionem maris maximam, in tanto periculo constituta, quod homines existentes in ipsa mortem jam in januis æstimarent; subito quibusdam ex ipsis venit in memoriam S. Bona. Qua pro sui liberatione ab ipsis in auxilium invocata, illico in superiori navis parte apparuit eis ipsa Sancta, vestibus albis in testimonium integerrimæ virginitatis et lætitiæ signum induta: et tempestate sedata, facta est tranquillitas magna. In consimili necessitate, consimili modo Sancta affuit invocata navi S. Christophori, ipsam et duas cum ipsa galeas, resque, ac existentes in ipsis homines liberando. Qui tamquam de mortis periculo C liberati, nudis pedibus et laneis ad carnem induti, ad altare Sanctæ in ecclesia S. Martini cum cereis processionaliter accesserunt, gratias pro sua liberatione reddentes Deo et Sanctæ. Simile penitus circa navem Bulgarini et sociorum, in portu Acchon c rebus pretiosis onustam, Sancta auxilium præstitit invocata: et in ipsa homines constituti consimilem reverentiam Sanctæ, pro sua et navis ac rerum liberatione, fecerunt.

A naufragio liberantur navis cum 4 triremibus,

et alia cum 2 triremibus,

c

item tertia

61 Dum quadam vice adeo esset magna tempestas in mari, ut in quadam navi homines existentes, non nisi mortis exitum expectarent; quidam Pisanus, Joannes nomine, acceptam Crucem tenebat oppositam tempestati. Cumque mare suo tumore intumesceret super navem, necessitas ipsi S. Bonam ad memoriam revocavit, quæ ab ipso in auxilium invocata apparuit super Crucem, cessavitque mare ab ipsis, furorem ejus præsentia Sanctæ placatissime cohibente. Et quia longum esset nimis omnia mirabilia singulariter enarrare, quæ in marinis periculis circa ligna *d*, et homines per S. Bonam sunt divinitus perpetrata, hoc unum pro omnibus dixisse sufficiat, quod in ipsa Sancta, ex hujusmodi miraculorum multitudine, beatissimi Nicolai Episcopi et Confessoris eximii videtur Spiritus

ac quarta apparente super Crucem Sancta.

d

D suscitatus, ut jam in utroque sexu Patronum et Patronam habeant navigantes.

EX SOPPARIS ÆVI MS.

62 Quædam nobilis Domina de civitate Lucana, cum equo insidens extra civitatem ipsam aliquantulum processit; subito cecidit equus ejus, et ipsa sub equo devenit, brachiumque dextrum ipsius sic fortiter equus calcando compressit, quod enormiter est confractum. Quæ super equo cum doloribus restituta, domum et ad lectum proprium est reducta. Cumque sola existens in camera apertis oculis vigilaret; quamdam indutam albis feminam ad se adspicit venientem, et suum confractum brachium constringentem. De illius ergo adventu incognito ac brachii constrictione mirata, quæsivit; Quæ estis vos? S. Bona, ex adventu et eventu sibi nomen assumens, respondit: Medica sum. Et Domina illa dixit: Unde estis? Sancta respondit. Ego sum Bona S. Martini Pisani, quæ ut te sanem adveni: rursumque constrixit læsum brachium, superducens aliquoties manus suas. Quo facto Sancta ei disparens abscessit, et illius Dominæ brachium priori sanitati et robori restitutum est statim. Domina vero illa sentiens se plenissime liberatam, vocavit deforis existentes, præcipiens quod E aperirentur ostia et fenestræ. Super quo admirantibus illis, dixit Domina: Nolite mirari, quia liberata sum plene. Et illi ad eam: Quis vos tam subito liberavit? Illa, credens prædictam medicam transire per eos, cum quadam admiratione respondit: Nonne vidistis medicam, quæ venit ad me? Negantibus et admirantibus illis, habitum ejus dixit et formam, quod Bona S. Martini vocaretur adjungens. Pro veritate ergo miraculi requirenda Pisas nuntii destinantur, scrutaturi, an apud dictum S. Martinum Sancta aliqua vel femina talis vocabuli haberetur. Qui ut eis jussum fuerat inquirentes, de S. Bona, Deo acceptissima Virgine, laudabilia in operibus et mirabilia in virtutibus quasi innumera audiverunt. Quæ cum Lucam reversi nuntii fideliter retulissent; Domina illa nobilis a sui confractione brachii liberata, cum honorabili societate nudis pedibus ad tumbam S. Bonæ medicæ cilicio venit induta; et donec vixit, Pisas in vigilia festivitatis Sanctæ annis singulis veniebat, ac ante altare ipsius devotissime pernoctabat. Sic cœpit S. Bonæ nomen et virtutum ejus fama in locis illis circumquaque diffundi, et ei ab hominibus illarum partium reverentia exhiberi. F Sic factum est, ut occasione sanati brachii per preces et merita S. Bonæ, virtutis divinæ brachium extenderetur in illis partibus ad multa mirabilia operanda.

Curatur brachium fractum

a S. Bona ultro apparente,

63 Mornetto civi Lucano et uxori ejus Juliæ filius erat mensium novem, qui adeo gravi est infirmitate percussus, quod de ipsius liberatione medici desperantes, noctem immediate sequentem vitæ ipsi terminum, et mortis ei statuebant adventum. Mater ergo, omni humano auxilio et consilio destituta, ante quamdam imaginem S. Bonæ, quæ in quadam ejusdem civitatis ecclesia habebatur, Sanctam ipsam oravit, et sub obligatione votali promisit eidem, quod si filium suum Dominus liberaret, singulis annis comestionem sex pauperibus in festo S. Bonæ præberet. Votiva oratione finita, per S. Bonam, procuratricem pauperum et consolatricem mœstarum, liberatus est puer: ac in festo decimo mense pulchrior est inventus et major, quam essent ceteri convicini pueri, anni et dimidii vel duorum: ut hoc ipsum esset certissimum signum, quod sanaverat eum Dominus.

puer moribundus unus

votis eleemosynis,

64 Puer quidam civitatis ejusdem tanta vi febrium tenebatur, quod de vita ipsius omnes vocati medici desperabant. Cujus mater et soror cum S.

et alter:

A Bonæ in ecclesia S. Martini se daturas unum pallium convovissent, statim est puer plenissime liberatus. Amant Sancti se ab hominibus honorari, quia in hoc sui Creatoris laus et gloria procuratur.

EX SUPPARIS ÆVI MS.

item mulier.

65 Mulier in civitate eadem tanta infirmitate corporis premebatur, ut natura pene succumberet morbo. Hæc pro sua liberatione sanctam deprecata est Bonam, et bonitatis ejus efficacia liberata est statim. Duorum annorum puella, de parochia S. Christophori Pisani, stabat ad fenestram quamdam, a via publica duobus solariis elevatam. Quam cum ex incautela puerili de dicta fenestra cadentem mater econtra sedens cum aliis aspexisset; cum festina devotione clamavit; S. Bona, tibi commendo ipsam. Et ecce, cum puella cadendo devenisset in terram, quæ ab aspicientibus, propter casus altitudinem et puellæ teneritudinem, confracta et exanimis putabatur, statim propria virtute surrexit, ab ea cui commendata fuerat illæsa servata; ac esum panis, quem cadendo interruperat, reassumpsit.

Salvatur puella ex alto lapsa,

aliaque 7 annis contracta.

66 Alia septem annorum puella, de parochia sæpe dicti S. Martini Pisani in Chinzica, sic fuerat B a pueritia sua contracta, quod per se de lecto non valebat exsurgere, nec cibum ad os proprium applicare. Ad quam cum plures feminæ, in quadam Vigilia festivitatis S. Bonæ, visitationis gratia accessissent; pulsatione pro Vesperis Sanctæ ejusdem memores factæ, dixerunt ad matrem puellæ: Quare non vovetis S. Bonæ hanc filiam vestram, ut meritis ipsius et precibus liberetur ab angustia tanta? Qua vovere eam penitus renuente; prædictæ feminæ, puellæ sic jacenti compassæ, ac in devotionem Sanctæ festi ipsius occasione excitatæ, votum communiter emiserunt, quod si ipsam Dominus liberaret, imaginem ceream librarum septem, juxta numerum annorum infirmæ, offerrent ad tumulum Sanctæ. Emisso voto, statim puella brachiosa sua cœpit extendere : et de lecto consurgens, liberata est ab illa angustia, ad venerandi festi Sanctæ reverentiam augmentandam. Porro feminæ illæ, quod devote voverant, integre porsolverunt.

67 Cum quidam potentes homines armata manu ad domum adversariorum accederent, ipsique adversarii armati eis nihilominus contra starent, duo fratres scilicet contra decem; subito quædam fratrum illorum propinqua, inter ipsos jam sese ferientes projecit se extensam in terra, pro tanto periculo imminenti invocans S. Bonam. Et subito feroces C homines, et irati ad invicem, sunt sine percussione aliqua separati; Domino, per Sanctæ sibi caræ merita, effusionem sanguinis prohibente, ac illorum crudeles animos mitigante.

Invocata Sancta dirimitur pugna :

68 Bonajontæ, ejusdem S. Martini parochiæ, filius erat unius et dimidii anni, qui ex vitio lapidis doloribus stimulatus, querulosis vocibus parentes et familiam cruciabat. Cumque vocatus medicus nullum remedium malo illi adhiberi posse dixisset, incisione dumtaxat excepta; de voluntate patris pueri, sequentem diem terminum fiendæ incisioni præfixit. Porro mater, ex teneritudine dilectionis ad filium, incisionem abhorrens et timens, facto sero discincta et discalciata, et ad terram humili cum devotione prostrata, cum aliquamdiu S. Bonam pro filii sui liberatione rogasset, tandem orationem in votali obligatione complevit; promittens, quod si absque incisione contingeret puerum liberari, ad S. Bonæ tumbam discalceatis pedibus cilicio induta veniret. Mane facto cum medicus pro pueri incisione venisset, dixit ad virum et ad ipsum. Non incidatur puer, quia cum a solitis clamoribus quieverit in hac nocte, forsitan ipsum sine incisione Dominus liberabit. Cumque medicus explorans more solito membrulum pueri attrectaret: reperit lapidem ad collum virgulæ juxta foramen exisse, et leni compressione adhibita absque omni molestia lapillus exivit. Mater ergo, Dominum benedicens et Sanctam, quod voverat multa cum devotione complevit. D

puer calculo liberatur :

69 Teberto, ejusdem parochiæ, duo erant filii: minorem puerum ætate quinquennem, Hugolinus frater ipsius amoris gratia amplexatus, dum super sua genua ei blandiretur, commotione ipsa ludrica ruptus est puer : qui ex clamoribus querulosis indicans passionem, patrem et fratrem ipsum admodum contristavit. Cumque, ut propter hoc incidi deberet puerulus, esset medicorum consilium inclinatum; mater incisionem abhorrens in filio, non permisit. Sero facto se in oratione prosternens, pro liberatione filii Dominum et S. Bonam humiliter precabatur, sub voti obligatione promittens, quod laneis ad carnem induta, nudis pedibus ejus altare cum reverentia visitaret. Gratiaque Dei et meritis Sanctæ Bonæ, puer ille repertus est totaliter liberatus. Mater ergo vota persolvens, ad altare Sanctæ, sicut promiserat, præsentibus multis venit; gratias agens Deo, qui per merita Sanctæ suæ Bonæ confracto suo filio præstitit sanitatem. E

alius hernia :

70 Bartholomæa, ejusdem parochiæ, cum gingivas suæ nepotulæ novem dierum, occasione cujusdam infirmitatis cum qua nata fuerat, confricaret; anhelitu præpedito, subito est infantula suffocata. Quam cum ipsa Bartholomæa lividam aspexisset, capitis velamento dejecto, se homicidam clamitans, cœpit percutere pectus suum. Multi concurrunt et multæ : per evidentia signa puellam mortuam esse perpendunt. Ex quibus una dictam Bartholomæam, hujus ream periculi, consolando ipsam admonuit, ut percussionibus et clamoribus prætermissis, S. Bonæ, quæ tot mirabilia operatur, suam nepotulam commendaret. Quæ sano consilio acquiescens, flexis genibus cum lacrymis humiliter votum vovit, quod si S. Bona puellam, quam præter votum suffocando occiderat, redderet sibi vivam; cereum libræ unius ad ejus altare nudis pedibus, laneis ad carnem induta, portaret. Verbis voti completis, subito oculos aperuit puella, ac brachiola extendit et manus; et mamillæ ori ejus admota lac suxit, ut prius, et per annum et amplius postea supervixit; illaque voto promissa persolvit.

puella suffocata revi viscit :

71 Henricus, ejusdem parochiæ, apostema gravissimum habebat in corpore : quod cum in dici incurabile perspexissent, de salute desperantes ipsius, deseruerunt eumdem. Humano ergo consilio et auxilio destitutus, divinum humiliter imploravit, votum emittens ad Sanctam; quod si ipsa, quam tot indigentibus succurrere audiebat, sibi quoque conferret beneficium sanitatis; nudis pedibus, laneis ad carnem indutus, cum luminaribus ad ipsius venerandum altare veniret, ac ulterius semper in ejus Vigilia in pane ejunaret et aqua. Facto mane invenit se homo a dicto apostemate liberatum, votumque quod promisit exolvens, usque hodie sanus perseverat et vivus. F

apostema incurabile aufertur.

72 Benvenuta, ejusdem parochiæ, cum quadam die diu cum socera litigasset, tandem spiritu iracundiæ concitata, extensis manibus diabolum pluries invocavit, ut eam in sua reciperet potestate. Et inimico humani generis faciente, qui semper ad illaqueationem hominum est paratus, sensit stringi aliquantulum manus suas. Nocte vero sequenti apparuit ei S. Bona, dicens ipsi : In malas manus heri dedisti te ipsam. Sed tuæ miserta animæ, vade ad Presbyterum Gerardum Canonicum S. Martini; et ei confitens quod fecisti, a potestate diaboli, per ejus ministerium et virtutem Sacerdotalis ordinis,

Mulier quæ dæmoni se devoverat,

[libertatem]

A [libertatem] obtinebis. Et ut ipsam Benvenutam absolutione ostenderet indigere, pariterque pro ipsa obtinenda solicitam ipsam redderet et attentam, eadem nocte idem ei secundo præcepit et tertio. Mane facto, dicto Presbytero, propter ejusdem verecundiam, tamquam noto noluit quod fecerat confiteri : sed semiplene præceptum sibi factum adimplens, Fratri cuidam Minori in Confessione totum negotium revelavit. Qui præcepto Sanctæ suum conformans consilium, ad dictum Presbyterum remisit eamdem. Ecce Sancta nostra, ad multorum confusionem, ordini clavium reverentiam exhibet et exhibendam docet.

Sancta apparente et confiteri jubente liberatur :

73 Albertus, ejusdem parochiæ, habebat dextrarium, centum librarum pretio æstimatum : qui subito quadam die in stalla cecidit extensus in terra; ibique cum multo sudore sic jacebat immotus, ut nec pedibus tractus, aut auribus, aut cauda, ullatenus se moveret. Cumque pro tanto damno tam subito accidente dictus Albertus ac tota familia ejularent ; tandem uxor ejus, B. Bonæ virginis memorata, genua fixit in terra : statimque equus, omnibus aliis prætermissis, qui eum frequentissime per-

equus moribundus sanatur :

B tractarant, in illam solam oculos direxit et fixit; quasi ei innueret, ut illam, cujus memorata fuerat, pro sua liberatione rogaret. Quæ orationem suam inchoavit his verbis : Licet videatur indignum, vos, tam pretiosam et Deo carissimam virginem, pro irrationabilibus animalibus deprecari : tamen quia damnum istud est magnum, vos piissimam Dominam pro hujus equi liberatione instanter exoro; promittens, quod si ipse de hoc mortis articulo fuerit liberatus, laneis ad carnem induta, nudis pedibus cum condignis luminaribus, ad vestrum accedam altare. Mirum dictu! orationis fini continuata est erectio equi, ipsum S. Bonæ precibus liberante, qui salvat homines et jumenta. Domina vero illa, divinæ gratiæ, quam per S. Bonam consecuta fuerat, non ingrata, Deo et Sanctæ reddidit vota sua.

74 Magister Joannes, natione Salonitanus, de parochia S. Andreæ in Chinzicha, cum a vicinis suis festum S. Bonæ observantibus moneretur, ut ipsum festum cum aliis custodiret, respondit; Et quæ fuit hæc Sancta Bona? Cumque ei responsum fuisset, quod mulier sancta fuerit, Deo serviens et devota, et ideo ejus festum a populo celebrari; dictus Joannes adjecit : Si ipsa bene facta sua exercuit, bene fecit, ego etiam bene volo facere mea. Et rediens ad

festum ejus negligens, ideoque punitus,

C fabricam cum proposito operandi, subito sensit dolorem in manu, et eam respiciens vidit ipsam tumidam cum rubore. Cumque nihilominus sic ad fabricam pervenisset, invenit os quoddam pedem sui intrasse discipuli et læsisse, in eodem secum operandi proposito existentis. Perpendens ergo sæpe dictus Joannes, quod hæc propter indevotionem ad festum Sanctæ contigerant ; ad ejus accessit altare, rogans eam, quod ipsum suis precibus liberaret ; et vovens, quod si hoc faceret, ejus festum perpetuo dum viveret custodiret. Oratione finita, cum domum revertitur, a dolore, rubore, ac tumore manus est plenissime liberatus : os quoque pedem exivit discipuli, et vulnus ex illo factum osse, totaliter est sanatum. Hæc autem sunt facta circa annum Domini millesimum ducentesimum quadragesimum nonum. Septem vero annis ab inde transactis, cum quædam ipsi incumberet necessitas operandi ; confidens quod Crucis assumptione a voto esset quolibet absolutus, in festo S. Bonæ, quod tunc imminebat laborare, firmiter proponebat. Sero tamen diei termino præcedentis precibus pulsavit Sanctam, ut quid circa hoc sibi placeret, in visu ei ostendere dignaretur. Et ecce nocte sequenti vidit in somnio, se juxta prædictam S. Martini ecclesiam positum, contra

promissa emendatione sanatur,

et ne amplius festum violet,

D quemdam vicum, per quem poterat respicere versus Arnum fluvium ad Aquilonem; et duos viros super ripa ejusdem fluvii, ligna securibus incidentes ; quibus usque ad vultum, ipsis sic distensis *f* non modicum, lignorum particulæ veniebant. Ipsos etiam viros aspiciens, post modicum vidit, quod ligno relicto se invicem securibus feriebant. Cumque de his secum in somnio plurimum miraretur, cum dolore clamavit in somnio; Heu! unde provenit tantum malum? Et statim vocem sibi respondentem audivit; Quare homines non custodiunt Virginis festa? Expergefactus ergo de somnio, quasi divino certificatus esset oraculo, festum ipsum cum aliis fidelibus custodivit. Non ergo est mirandum, si hoc in tempore, pestilentiis, sterilitatibus, guerris, aliisque tribulationibus plenus est mundus, quo Sanctorum festa, qui hominum sunt intercessores apud Deum, pessime observantur. Sicut enim Sancti pro devotis et humilibus intercedunt, sic superbos, et Sanctorum festa contemnentes et Deum, justitia exigente, in sua duritia et ex ipsa provenientibus angustiis derelinquunt.

EX SUPPARIS ÆVI MS.

f

somnio quodam monetur :

75 Pretiosa nomine, de sæpe dicta S. Martini parochia, aborsum passa, tribus diebus in cruciatu maximo jacuit et dolore, cum creatura mortua, in matrice interius transversata, nequiret exire. Quæ talibus angustiis circumsepta, cognatam monuit, ut se B. Bonæ sua vice voveret. Cum ergo illa fecisset, subito abortivum exivit, et ipsa Pretiosa est ab angustiis et a mortis periculo liberata; ac postea tempore congruo ad altare S. Bonæ cum luminaribus venit, nudis pedibus et laneis ad carnem induta, sicut pro sua liberatione ejus cognata promiserat, sub vicaria obligatione votali.

E *liberatur ex aborsu moribunda,*

76 Bonajonta, ejusdem parochiæ, in quodam exercitu captus fuit ab adversariis et ligatus. Cumque ipsum adversarii post se traherent sic ligatum, de rebus ejus et armis, cujus ex ipsis esse deberent, invicem pertractantes; necessitas ipsi S. Bonam ad memoriam revocavit. Devoto ergo corde et humili eam deprecans, votum vovit, quod si ipsum de illorum manibus liberatum reduceret domum suam, ad altare ipsius cum cereo unius libræ veniret. Post votum emissum, qui eum trahebant, in tantum sunt spiritu iracundiæ concitati, quod se mutuo ferientes ipsum Bonajontam reliquerint ligatum. Cui sentienti quidem, sed neminem intuenti, subito sunt manus a vinculis dissolutæ. Et reversus domum, reddidit votum suum; gratias agens Deo, qui per sanctæ Virginis merita, vincula sua rupit, et vinctum de adversariorum manibus liberavit.

et alius ex vinculis adversariorum :

E

77 Quædam devota femina urceolum olei, in Vigilia S. Bonæ, hora vespertina, ante ejus altare portavit. Quem cum Clericus, circa altare ambulans, occasione cereos accendenti, inconsiderate pedibus impulsisset, pluribus videntibus est urceolus ipse versatus ad terram. Quod mulier, quæ ipsum portarat, aspiciens, urceolum ipsum S. Bonæ commendavit, dicens : Eia Domina S. Bona, ego urceolum ipsum ob vestram reverentiam apportaram. Res nova et mira! erecto urceolo, ipse sine ulla diminutione sub oculis adstantium repertus est plenus, et nec vestigium alicujus humiditatis in lapide, super quo versatus fuerat urceolus, potuit reperiri.

urceolus olei ante ejus altare evertitur absque effusione,

78 Duobus juvenibus in equis sibi currentibus ex adverso, equi ipsi capitibus invicem sic fortiter impegerunt, quod ambo equi in terram pariter ceciderunt, ac cingulis sellæ alterius eorum diruptis, sella ipsa cum sedente in ea, nomine Jacobo de parochia S. Martini, vi percussionis cecidit retro : et quod majus est, equus ille, cui prædictus Jacobus insidebat, de loco illo vivus amplius non est motus; et alter

lapsus ex equo et morti proximus sanatur.

EX SUPPARIS ÆVI MS.

A alter etiam equus, ob percussionem illam, parvo post tempore expiravit. Porro dictus Jacobus in terra sic jacebat exanimis, quod cum motus pulsalis non sentiretur in ipso, plurimi cogitabant ipsum non domum, sed immediate ad ecclesiam tamquam mortuum deferendum. Sublatus tamen de loco casus in lectum, sine locutione aliqua aut voce, usque ad medium noctis permansit immotus. Cum pater ipsius, suasione quorumdam, ipso tamquam mortuo, votum emisit ad Sanctam, quod si filium suum Dominus restitueret sibi vivum, imaginem ceream librarum decem ad ejus altare portaret. Voto completo, statim juvenis, quasi de profundissimo somno evigilans, cum motu corporis primo, quamdam vocem emisit : et postea cibo petito et sumpto, vitæ et sanitati est pristinæ restitutus. Pater etiam juvenis, quod voluntarie vovit, devote complevit.

ANNOTATA.

a Abbatia S. Michaelis de Guanio *quo loco sita fuerit, et cujus Instituti, libenter discam.*

b *Academicis della Crusca*, Morice *in plurali dicitur*, hæmorrhoidum morbus, *ex copia sanguinis ad* B *venas secretarum partium concurrentis.*

c Accon, *vulgo* Acre, *olim* Ptolomais *in Syria, post amissam Hierosolymam, Regis et Patriarchæ Sedes.*

d Ligna *Itali appellant*, naves.

e Stalla *vox Longobardica*, stabulum *significans*, *Teutonice* Stal.

f Distentus, *hic esse videtur*, Occupatus.

CAPUT VII.

De Translationibus et cultu hodierno sacri corporis.

T*ranslationis primæ in Commentario prævio num. 3 indicatæ monumentum, authentica forma scriptum hoc invenitur :* Clareat omnibus manifeste, quod corpus S. Bonæ, in renovatione ecclesiæ S. Martini, de altari, in quo quiescebat, translatum est ad novum altare novæ ecclesiæ. Tunc autem cum corpore fuit inventa una tabula plumbea, infra dictum altare cum dicto corpore, in qua tabula sculpta erant infra scripta verba, videlicet. Anno Dominicæ Incarnationis MCCVIII quarto Kalend. Junii, venerabilis re et C nomine Bona, devota hujus ecclesiæ et ministra, requiescit. Quam tabulam viderunt, et propriis oculis legerunt Fratres, Ligelius de.... tunc Guardianus dicti loci, et Joannes de Sancto Vito Lector dicti loci, et Bartholomæus de Sarzana, et Jacobus de Sardinia omnes Ordinis Fratrum Minorum, in loco prædicto commorantes. Hæc omnia et vidit, et legit, et prædicta manu propria scripsit Specialis Bettus Stephani, dictæ Capellæ S. Martini de Pisis, qui pro tunc erat actualiter [sanctorum] Corporum Visitator. Scriptum anno Domini MCCCLXIV die XIV Aprilis.

Corporis translatio facta. an. 1364.

80 *Ex hoc instrumento, in quo tam expresse nominantur*, Guardianus, *et* Lector, prædicti loci, *et alii duo* ***Fratres*** in prædicto loco, *S. Martini scilicet*, commorantes; *luce meridiana clarius esse videbatur, quod eumdem tunc obtinebant Fratres Minores, cum justo tot Religiosorum numero, ut Lectorem junioribus dari operæ pretium esset : non diu tamen istic ibi perstitisse credebam ; sed ineunte seculo* XV *translatos ad eum quem nunc quoque obtinent locum sanctæ Crucis, substituisse sibi Sorores sui Ordinis. Hanc porro opinionem ut deponam suadet quidem, sed ægre persuadet Codex antiquus, apud Sorores prædictas, asservatus* (*quem Agnesinum nominant*) *ubi Cap.* 2 *dicitur, quod* D anno MCCCXXXII, mortuo Priore Canonicorum Regularium S. Augustini, Magnificus D. Bonifacius, novellus Comes de Donoratico, ex indulto Joannis Papæ XXII ædificaverit atque dotaverit ibi monasterium S. Claræ pro quadraginta Sanctimonialibus, victuris sub regimine Fratrum Minorum, qui ad hoc eligerent quatuor e suo numero : curam autem animarum, ecclesiæ ipsi (utpote parochiali) attributarum, gererent quatuor. Capellani, ad id a Pontifice deligendi. *Utinam extaret ipsum Pontificium Breve de ea mutatione : donec enim id producatur, expressam mentionem faciens Sororum S. Claræ, istic ex tunc collocandarum, manebit semper præsumptio vehementior pro mea priori sententia, in jam dicto Instrumento fundata. Siquidem potuerit fieri, ut libri prædicti auctor duas loci mutationes in unam conflaverit; et Parochiam quidem cum suo omni jure tenuerint Fratres, cum onere tamen alendi ex reditibus loci Capellanos seculares quatuor administranda pastoralia : cumque experientia doceret seminarium hoc esse rixarum inter Clerum et Fratres, maluerint hi alibi liberius vivere, sicque locum Sanctimonialibus cesserint, eodem forte regredientes ubi primitus habitarant. Ut ut* E *est, tali vel alia occasione imminuti admodum fuerint loci ipsius reditus, sic ut pro quatuor Capellanis, ægre potuerint sustentari duo ; et totum demum onus reciderit in unum, constitutum anno* MCCCCXLIX, *tempore Nicolai Papæ V, de consensu Juliani Archiepiscopi ; sub cujus etiam regimine monasterium erat, nescitur quando exemptum jurisdictioni Fratrum, sicut hodieque manet.*

locum tenentibus Franciscanis

aut saltem Clarissis,

cum aliquot Capellanis.

81 *Idem Franciscus Maria Ceffinius, qui has notitias communicavit, etiam sequentes adjecit, quas ex Italico Latinas exhibeo.* Post Translationem prædictam requieverunt Reliquiæ supra proprium sui nominis altare, intra sacellum nobilissimæ familiæ a Colle dictæ, usque ad annum MDCVII, quando quidam Eques Philippus Capriani ædificavit dotavitque ibidem altare novum sub invocatione S. Mariæ Magdalenæ. Dum autem illud ædificabatur, manserunt Reliquiæ penes Monachas intra ipsarum claustrum; et opere finito, illuc cum magna solemnitate relatæ fuerunt, collocatæque super altari non admodum splendide. Mansit tamen intra monasterium caput, vasi inclusum argenteo, solumque in die festo Sanctæ consuetum fuit ad publicam venerationem exponi. Verum reflorescente paulatim Pisanorum erga hanc suam Patronam devotione, et eleemosynis in notabilem quantitatem accumulatis, honorificentiorem formam acceperunt omnia : et caput quidem F anno MDCLXXVII elegantissimæ ex argento novi operis thecæ impositum fuit, brachium quoque unum alteri argenteo vasi inclusum : reliqua vero sacri corporis membra reposita intra capsam, ligneam illam quidem, sed crystallis pretiosis ita cinctam, ut universum opus, una cum thecis capitis atque brachii, ad ducentos quinquaginta ducatos absumpsisse existimentur. Et caput quidem atque brachium tenentur supra altare interius Monacharum, corpus vero exterius; omniaque conspicienda præbentur die tertio Pentecostes, postquam vesperi diei secundæ instituta fuerit solennis processio, cum maximo civium accolarumque concursu.

Anno 1607 renovato altari,

caput seorsim manet :

an. 1677 transferuntur ossa in novam arcam :

82 Celebratur nihilominus festum tota civitate ac diœcesi in die XXIX Maji sub ritu Duplicis, idque jam olim etiam usitatum fuisse antiqua kalendaria probant. Dum autem hæc scribuntur, mense Augusto anni MDCLXXXII, sub prælo est libellus, complexus Exercitium cujusdam devotionis, die Jovis specialiter applicatæ; quando devoti ipsius Sanctæ multas gratias per ejus intercessionem recipere se agnoscunt, quarum tamen scribendarum ratio nulla habetur,

Exercitium diei Jovis in ejus honorem institutum :

A habetur, eo quod nobis sufficiat vivus fervor devotionis nostræ. Ipsæ sacræ Reliquiæ sæpius ab Ordinariis visitatæ, semper absque omni ambiguitate fuerunt approbatæ : iidemque non paucis vicibus venerunt ipsi, ad Sacrum coram iis Pontificaliter celebrandum. Plures quoque locis variis ad populi commoditatem S. Bonæ imagines habentur : imprimis in nostra Cathedrali, ubi unius altaris tabula repræsentat illam, suscipientem habitum S. Augustini. Ante aram vero, supra quam collocatum est corpus, continuo ardet lampas : et præter hanc diebus Jovis, tempore prænotati Exercitii, ibidem accenduntur cerei ut minimum quatuor. D

Imagines in templis.

Ex suppa-kis ævi MS.

DE B. GERARDESCA PISANA

ORDINIS CAMALDULENSIS TERTIARIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D. P.

Exoleta fere ejus memoria, unde et quomodo hic restaurata.

CIRCA MCCXL

Equestris Ordo sub nomine et invocatione S. Stephani Papæ ac Martyris, ad annum MDLXI, *a Cosmo Medicæo institutus; et a successoribus ejus, Magnis Hetruriæ Ducibus, auctus multis juribus ac fundis; favore Ducis Ferdinandi et Pii* B *Papæ IV auctoritate, possidet inter alia vetustissimam Pisis* S. Savini *ecclesiam, quæ a Carolo Longobardorum Rege originem suam repetens, ad seculum usque* VIII *videtur ascendere, quando vix alius intelligi eo nomine potest, quam qui a rebus gestis cognominatus Magnus, ante Romani Imperatoris titulum scribebat sese Regem Francorum ac Longobardorum. Invenitur autem in veteribus membranis fundatio vel dedicatio adscripta* sexto die ante Kalendas Maji Indict. III. *Huic antiquitus conjunctum monasterium, quin Nigrorum Monachorum fuerit, dubitare non possumus : quando autem illuc introducti sint Camaldulenses, sub Regula S. Benedicti, sed albo habitu militantes, institutore S. Romualdo Abbate, non est facile divinare. Florebant illi istic, et disciplina et numero, ante medium seculi* XIII, *quando* ejusdem professionis et Ordinis *habitum titulumque suscepit* S. Gerardesca; *viro, quicum annis nonnullis Christiane convixerat, persuaso ibidem Monachum agere; vivens ipsa in cella vel domo prope monasterium, non ut Reclusa, sed ut Tertiaria; quippe quæ ancillam secum habebat ad ministerium, et pro suo arbitratu nunc has nunc illas adibat ecclesias, ad quas eam festivitatum per annum occurrentium invitabat opportunitas.*

Ecclesiam S. Savini a Camaldulensibus translatam ad Equites S. Stephani,

B. Gerardescæ, juxta eam moratæ,

C 2 *Hujus corpus, in eadem sepultum ecclesia, quin etiamnum ibidem requiescat, Pisanorum dubitat nemo, licet ignotus sit locus; quia bellis inter Florentinos Pisanosque grassantibus eversi sunt omnia; et demum, mutatis Dominis, totam quoque faciem ecclesia illa mutavit, nullis ibidem relictis vestigiis veterum monumentorum ac titulorum in pavimento, parietibus, aut columnis. Reliquiæ nihilominus aliquæ ejusdem* B. Gerardescæ, *dicuntur apud Moniales quasdam in veneratione haberi de quibus distinctius doceri vellem. Unicum veteris ac publici cultus indicium superest* in tabula lignea, ad majorem aram S. Michaelis in Burgo civitatis Pisanæ, *scilicet* imago, inter alios Sanctos Camaldulensis Ordinis, *depicta. Latet interim annus ac dies obitus : latuisse etiam diu vitæ Acta, colligitur ex Razzii Ferrariique de* Gerardesca *silentio. Illa vero non nisi trunca exhibet tandem antiquus codex, de Vitis variorum Sanctorum atque Sanctarum, ante annos plures quam quadringentos exaratus in membranis, et apud Moniales S. Silvestri asservatus. Ibi non solum per ipsius Vitæ decursum desiderantur evulsæ quædam paginæ; sed abest pars ultima, et forte major, certe ad historiam magis spectans; ex qua discere potuissemus certius aliquid, de die mortis, eamque secuta populi Pisani veneratione publica, vel etiam miraculis ad invocationem illius tumulumve patratis, quibus* Sanctæ *titulum et cultum, saltem ut* Beata *meruit quemadmodum in parte superstite centies ac centies, vocatur, æque hac in titulo his verbis præfixo :* Incipit historia sive vita Sanctæ Gerardeschæ, de civitate Pisana, quæ apud monasterium S. Savini requiescit.

in eaque sepulta memoria

renovatur ex ejus alibi imagine,

ex veteri MS. cum titulo Sanctæ

3 *Hanc Vitam, qualem reperit, talem manu sua nobis descripsit idem, qui nos de fortuna ecclesiæ S. Savini supra memorata instruxit, Illustriss. D. Franciscus Maria Ceffinus Florentinus, Eques S. Stephani, et in Pisano Lyceo e prima Sede Juris civilis Professor; idem qui pro* XVII *Augusti ex eodem Codice similiter nobis transcripsit Vitam* S. Rayneri Pisani, *simili fere stylo exaratam anno* MCLXI. *Interest tamen quod Vita S. Rayneri crebris interpolatur titulis, hæc continuo decurrat filo. Ne autem idem videri Auctor possit, obstat longius intervallum temporis, lapsi inter annum prænotatum et obitum* B. Gerardeschæ. *Etenim obiit hæc post* B. Bonam, *anno* MCCVII *defunctam, uti apparet ex num. 47 : et qualem ita diu post, ut non videatur eandem eventem familiarius novisse, adeoque nec coæva eidem fuisse. Coævam autem habuit* Venerabilem Villanam, *cujus ad Gerardescam venientis mentio fit in ultimo fragmento Vitæ num. 68 : initio autem paginæ, alio charactere, sic habetur adscriptum :* Nota quod hæc D. Villana, mirarum virtutum femina, de qua hic fit mentio, fuerit avia Joannis de Cinquinis, patris Fratrum Bartholomæi, Jacobi, et Francisci Cinquinorum, Fratrum Prædicatorum. *Atqui, subjungit Ceffinus,* Invenio in quadam membranacea Chronica Fratrum Prædicatorum, compilata per Fr. Dominicum de Peccioli, qui obiit anno MCCCIX, Fr. Bartholomæum de Cinquinis floruisse anno MCCCXXXIII, *adeo ut proavia ejus ad medium seculi* XIII *vixisse potuerit, et B. Gerardesca sanctam debuerit ad annum circiter* MCCXL *pervenisse.*

E

ex Vita a Franc. Ceffino communicata.

Illa junior quam B. Bona,

et Vener. Villanæ, coæva obiit circa an. 1240:

F

4 *Circa hunc etiam annum, in ipsomet originali codice, scripsisse prædictas omnes Vitas potuit aliquis Sansavinensis Monachus, eidemque ad finem attexuisse Vitam B. Gerardescæ, ex quo mirabilia ejus exceperat et annotaverat ordine, ipsemet Scriptor idemque Confessarius Beatæ, vel alius a Codicis scriptore diversus, Pater tamen ejusdem Beatæ spiritualis, omniumque ejus arcanorum conscius ac particeps gratiarum, cuidam* Religioso *ut loquitur impetratarum; nolens scilicet seipsum nominare. Ceterum caret hæc Vita historicis illis luminibus notarum chronologicarum et personarum illustrium, nominatim expressarum, quibus aliæ accuratius scriptæ solent nitere, et quamvis ibi mentio fiat num. 22, cujusdam* Urbani, quondam Abbatis S. Savini; *et num. 27,* D. Deodati Monachi S. Jacobi de Podio; *ac num. 43* Fr. Petri; *et rursus num. 54,* Gregorii Abbatis monasterii B. Michaelis Discalceatorum, *cui paulo antequam is moreretur confessa fuit*

post quem scripta a Confessario Vita,

A *fuit Beata: dum tamen hi non habentur aliunde noti, nec invenitur illius monasterii Chronicon, nihil subsidii ex nominibus istis habere possumus.*

plena cælestibus visionibus

5 Ut autem hominibus istis caret, Vita ista, sic abundat revelationibus extaticisque visionibus, subinde talibus, ut, attento seculi hujus malignioris genio, dubitaverim an expediret plures earum efferre in lucem; eas potissimum, in quibus situs et forma cælestis Hierusalem, ejusque arces, montes, palatia, plateæ, fluvii, ornatus, festa, et gaudia exprimuntur, tam materialiter, ut delicatæ quorumdam aures offendendæ videantur potius, quam ad supernarum rerum desiderium salubriter excitandæ. Sed cum S. Joannis Evangelistæ, cujus hic frequentissima mentio, Apocalypsim considero, divinis haud dubie plenam mysteriis; simili tamen stylo ac modo explicatam; futurum existimo, ut in vera humilitate fundatæ animæ, deque Sanctorum atque Sanctarum dictis factisque sentire solitæ in bonitate ac spiritus simplicitate, ædificentur fideliter. Velim tamen in istis legendis meminisse lectorem ejus Parergi, quod Vitis S. Mariæ Magdalenæ de Pazzis interposui: quia eo satis præmuniendum credo lectorem, quantumvis criticum et fastidiosum.

haud absimilibus Apocalypsi Joannis

6 Si spem aliquam habuissem, vel illius Vitam ali- B *quando integram obtinendi, vel aliunde eliciendi certiores notitias de hac, jam fere ab hominum memoriis extincta, Beata; voluissem cuncta in aliud tempus differre. Sed intelligo alia omnia ejusdem Vitæ exempla, ex eodem Codice recentius transcripta, eisdem utique locis defectuosa inveniri; quod signum est antiquam satis esse jacturam, nec verosimiliter reparabilem. Quapropter convenientissimum est visum, post Vitam B. Bonæ, hanc Gerardeschæ proponere, propter huic revelatam illius inter Sanctos gloriam, et multam inter ambas similitudinem, locique ac temporis proximitatem; ad eum saltem finem, ut ne omnino pereat, quod jam potiori ex parte amissum est. Quis autem novit, an non, occasione hinc sumpta, unde speratur minus, eruendum sit quidpiam certioris notitiæ?*

Ea cur hoc loco detur.

NOT 3 APP. TOM. VII MAJI

VITA

Verosimiliter a Confessario collecta,

Ex Veteri MS. Monasterii S. Silvestri Pisis.

CAPUT I.

C *Pium Gerardescæ conjugium: susceptio monastici habitus, divinarum revelationum primordia.*

Monasterium ingressa septennis,

Fuit quædam his diebus in Pisanis partibus sanctimonialis femina, nomine Gerardesca, prope monasterium S. Savini, et ejusdem Professionis et Ordinis. Oppressis compatiens, afflictis erat misericors; caritate fervens, omnibus imbuta virtutibus; mitis et timens Deum. Etenim in puellaribus annis, antequam septenarii finem attingeret, docta timere Dominum, et parentum suorum oblectamenta fastidiens, ad quoddam monasterium aufugit, ibique toto tempore vitæ suæ famulari Domino disponebat. Denique dum ibidem per aliquod tempus maneret, et mater ejus pro ea vehementius tristaretur; maternis inducta doloribus, velut quæ necdum ad ætatis maturitatem pervenerat, ad vocem matris simpliciter de monasterio est egressa. Cumque per aliquod tempus maneret cum matre, in omnibus voluntati ejus subjecta; eidem, volenti ipsam maritali connubio tradere, non negavit assensum; imo tamquam ovis coram tondente se obmutescens, utpote mundi hujus ignara, periculis tantis [non sua] sponte [et conjugii] voluptatibus se immersit.

indeque educta et nuptui tradita,

2 Sed postquam cogitavit se a Jesu Christi prolongatam servitus, et curis secularibus involutam; D cœpit vehementissime contristari, quod erat suavissimo gaudio destituta. Verum, quia Justus ex fide vivit, credens etiam in maritali copula Domino complacere, cœpit jugiter corpus suum jejuniis et orationibus macerare; sicque factum est ut quotidie neque manducaret neque biberet, donec in ecclesia sexcentis genuflexionibus Dominum lacrymabiliter precaretur. Erat enim in orationibus sedula, in jejuniis fervens, et ut sacris semper posset interesse mysteriis non remissa. Quid plura? Sic in mundo manebat, mundo jam mortua, ut nec aliquantum in mundanis deliciis lætaretur. Jam enim scala paradisi effecta, bonorum operum in se omnibus perhibebat [exempla]. Docta siquidem erat a Domino non abscondere operationes [bonas] sub modio, sed eas ponere super candelabrum, ut exinde laudaretur Pater noster cœlestis qui in cœlis est. Igitur dum hæc Sancta maneret in seculo cum viro suo, facta tamquam vitula Ephraim docta diligere trituram, semper portabat in mente quæ non adhuc gerebat habitu.

etiam sic Deo servit impensius,

bono exemplo aliis.

3 Cumque non posset ex viro suo prolem suscipere, mater sua jugiter Dominum precabatur, ut E filiæ suæ daretur filius, in quo posset divina collaudari clementia, creans de nihilo omnia, et vocans ea quæ non sunt tamquam ea quæ sunt. Verum quia Dominus eam jam elegerat in suam, apparuit matri, in somniis loquens et dicens ei: Quoniam desideras filiam tuam ex viro prolem suscipere, ut tua devota petitio impleatur, in suum filium præbeo Joannem Evangelistam. Et statim eadem hora tradidit ei Dominus, salviam, et sabinam *a*, et transmarinum *b*. O quantis jam Sancta poterat gaudere tripudiis! o quanta lætitia exultare! quæ dum petitionem matris impletam ex ore Altissimi percipit, natum sumit adultum, qui potius tueretur nutricem, quam nutrix supportaret eumdem. Unde factum est, ut sicut B. Joannes Virginem in morte Domini suscepit in suam, ita isti Sanctæ ex tunc suum impenderet patronatum. Cumque mater ejus a somno surgeret stupefacta, nec se posset continere præ gaudio; ad convicinas suas foras perrexit, portans in manu sua herbas prædictas, quas ei Dominus in signum dilectionis reliquerat, ut ipsi quidem videbatur. In quo utique facto Dominus indignatus, tanta potentia dictas herbas de manibus ejus excussit, quod manu et brachio fistulis sauciatis, per duos annos (post quos eidem sanitas divina clementia F redivit) mansit infirma.

Prolem nullam suscipienti

filius datur, S. Joannes Evangel.

a
b

4 Demum, quoniam Sancta in magnis jugiter gestiebat affectibus, mundo et ejus posttergatis illecebris, in aliquo monasterio in Jesu Christi servitiis ducere vitam suam (non enim credebat in seculo vitam posse promereri æternam) ferventi studio cœpit suum monere maritum, ut una cum ea hujus mundi transitoria relinquentes, vitæ melioris frugem in monasterio sumerent, et deinde cœlestis regni participationem et gloriam obtinerent. Sicque factum est, ut, cum semper in admonitione viri persisteret, vir ejus, utpote partem meliorem accipiens, tam piæ voluntati uxoris assensum præbuit et consensum. Timens itaque sancta mulier ne mutaretur sanctum sui viri propositum, cum omnis ætas prona sit ab adolescentia sua in malum, festina iter arripuit in monasterium S. Savini, ubi eodem tempore erat Abbas vir vitæ venerabilis, ejusdem Sanctæ in gradu consanguinitatis propinquus. Quicum audisset a sancta femina, quod volebat assumere habitum ejusdem monasterii cum viro suo, quia eos semper fovebat in visceribus Jesu Christi, statim ejusdem monasterii cœtu sacro Monachorum adscito, de communi et avido

Persuaso viro ut monachus fiat ad S. Savinum,

ipsa juxta manens habitum etiam suscipit,

A avido consensu Fratrum et suo, dictis Dominæ memoratæ ac viro donavit sacræ Religionis habitum: et eos in sacris ulnis suis benigne suscipiens, deinceps cœpit eos ut spirituales filios pertractare.

5 Sancta vero femina, postquam persensit se sanctimonialibus vestibus adornatam; tamquam in omnibus abundaret deliciis, læta et hilaris cœpit Deo gratias agere, qui non derelinquit sperantes in se. Illico itaque data fuit ei extra monasterium cellula, ubi jugiter Dominum collaudando, totis viribus corporis divinis servitiis inhærebat. Miranda quidem res, et a seculo inaudita? Illa, dum in seculo mansit, numquam hilaris, numquam læta videbatur: postquam autem habitum sanctæ Religionis accepit, sumens de Religione lætitiam, tanta cœpit alacritate perfrui, tantoque gaudio exultare, quod facies ejus et oculi, velut numquam visuri mœstitiam, infinibili alacritate splendebant. Et porro, dum cœpit in oratorio suo manere, de virtute in virtutem proficiens, Spiritus sancti gratiam, quam etiam in seculo possederat, in eodem oratorio abundantius redolebat.

exinde hilaris semper et spiritu fervens.

B 6 Quadam igitur die, dum mater B. Gerardeschæ venisset ad eam, ut ejus posset visione lætari: ista, dum nollet genitricem turbare, nec etiam a solita contemplatione desistere, extra cellulam suam egrediens, exivi oratura in hortum. Cumque ibidem devote in oratione remaneret, apparuit ei quædam aquila aurea, veniens contra eam. Quæ cum appropinquasset Sanctæ, adeo Sanctam percussit in pectore, quod velut mortuam prostravit ad terram. Cumque mater ejus exiisset in hortum, ut videret quid faceret; et inveniret eam velut extinctam, cum lacrymis asportavit eam in domum. Sancta vero parum post ad memoriam rediens, cœpit Altissimum plenis exultationibus laudare......

Coram matre extasim patitur:

7 Cum quadam die B. Gerardesca tempestivius solito in oratione maneret, audivit voces canentium in cœlo et laudes Domino resonantium. Quæ cum aperuisset cellulæ suæ fenestram, si potuisset aliquid in cœlo aspicere, statim cantus ille sub silentio depressus conticuit. Cum autem præfata Domina hujusmodi silentium sua occasione crederet contigisse, protinus deflendo amare, cœpit dicere infra se; Non sum digna tam suavissimum gaudium contemplari. Hæc itaque ea dicente, tres columbæ in oratorio comparuere, alas habentes aereas, et stellas in fronte, et aureas coronas in capite, et pectora alba crystallinis lapidibus adornata. Et expandentes

audito cœlesti concentu

C alas suas altrinsecus, secrete manserunt continuis tribus diebus ac noctibus. Itaque cum quarta lux elucesceret, apparuit in eodem oratorio quædam aquila, quodam pluviali induta, habens coronam auream et in collo thuribulum aureum, et quinque stellas in fronte, ac etiam quemdam librum aureum deferebat in pectore. Cumque Sancta conspexisset stellas, quæ consistebant in aquilæ fronte, totius vitæ æternæ triumphum et gaudia testata est se vidisse. Et statim apparuit quoddam regale solium, quod et positum est supra dorsum aquilæ, et venit Dominus, et sedit: et erat cum eo B. Maria Virgo et B. Joannes Evangelista. Sancta autem Gerardesca omnia hæc attente conservabat, conferens in corde suo.

et viso Domino,

8 Cum ergo esset quidam Religiosus, quem diligebat hæc Domina, qui desiderabat divina mysteria contemplari; ad preces beatæ Virginis dictus Religiosus fuit coram Domino præsentatus. Et cum B. Joannes Baptista et B. Joannes Evangelista d. Religiosum coram divina præsentia duxerant; tulerunt pluviale de dorso aquilæ, et dederunt illud beatæ Virgini: quæ d. Religiosum eodem pallio induens, præsentavit eum coram Domini majestate. Sed et Dominus auferens coronam de capite aquilæ, posuit eam in capite Religiosi præcipitque B. Joanni Evangelistæ, ut tolleret librum de pectore aquilæ, et scriberet nomen ejus in libro vitæ. Cumque B. Joannes mandatum Dei implevisset, demonstravit scripturam S. Gerardeschæ. Quam cum Sancta vidisset, et præfatum Religiosum agnosceret, exultavit gaudio magno. Præterea mansit ibidem Dominus per tres dies, noctis omnino caligine procul pulsa. D

nomen cujusdam sibi monachi impetrat inscribi libro vitæ.

9 Post hæc ivit Sancta cum Domino in desertum, ibique mansit per septem dies et noctes. Tunc, sive in corpore, sive extra, Deus scit, plena visione conspexit; qualiter Dominus stetit ibi, jejunans quadraginta diebus et noctibus. Viditque qualiter Dominum, orantem et lacrymantem, Angeli venientes sæpius confortabant: et qualiter Dominus ivit sursum, cum carne et sine carne, ad Patrem, rogans eumdem ut calix mortis transiret ab eo. Post hæc misit ei Dominus annulum aureum, habentem in se litteras scriptas, quæ dicebant: Hunc annulum do tibi pro arrhabone, quoniam quæ vidisti et audivisti de Religioso non præteribunt donec fiant. ligavitque Sancta prælatum annulum in collo suo, ut demonstraret illum d. Religioso. His ita peractis, B. Gerardesca ivit cum Domino in vitam æternam: et ordinavit Dominus processionem, cum beata Virgine et tota cœlesti Curia, extra civitatem Jerusalem, ubi erant duo Angeli, deferentes lapides pretiosos. Cumque Sancta quæreret de opere illo, taliter responsum est ei: Hæc debet esse domus Religiosi tui. Statimque præcepit loco illius Religiosi parari Angelum. Tunc B. Joannes dixit Sanctæ: Annulus, quem habes, debet auferri a te per aliam e, quæ diligit eum plus quam tu. Sancta itaque turbata exinde ait, Quæ est illa?........ E

et Dominum per desertum cum tatu ad cœlum,

videt eidem monacho parari mansionem,

10 ...... *Desideratur mutuum visionis, le ejusdem Religiosi defuncti anima, ad judicium adducta a dæmonibus, quantum quidem ex sequentibus colligitur.* Beatus autem Joannes ait: Non habetis aliquid contra ipsam: ite ergo, et sinite liberam. Stabat autem anima illa coram eis, timore magno perculsa, et quasi ex validis periculis nondum se in castra securitatis receperat. Et sequenti die, dum adhuc omnia, quæ gesta fuerunt de anima illa, essent coram oculis Sanctæ; rogavit Sancta suppliciter, ut propulsa visione hujusmodi, dignaretur ab infestatione dæmonum liberari. Confestim raptus est spiritus ejus, et fuit in quadam domo, pulchra venustate decora, in qua quidem erat B. Michael cum anima præfati defuncti, afflictionibus maximis fatigata. F Et cum essent in domo illa cubicula plurima, ornamentis pulcherrimis adornata, et Sancta pulchritudinem hospitii miraretur hinc inde; subito B. Michael discessit a loco, accedentibus statim in via B. Joanne Evangelista, S. Saviano d. nec non B. Martino. Tunc alloquens eam B. Martinus, dixit: Quoniam defunctus iste magnam devotionem habuit plenamque fidem gessit in B. Joanne Evangelista, B. Joannes non est oblitus ejus, sed rogavit Deum pro eo, et sedulus preces effudit, et Dominus dedit ei potestatem plenissimam, usque ad diem tertium quas meruit pœnas abstergere; ac ipso in festo Annuntiationis B. Mariæ, quod erat futurum in ultimo die illorum trium, in requiem sempiternam adducere. Itaque præfato adveniente festo, defunctus ille pœnis exutus quibuslibet, locatus est coram oculis Sanctæ in uno cubiculorum illorum, quæ prius beata mulier, sicut dictum est, sic ornata conspexerat.

et animam ejus post judicium

in eadem recipi

11 Post hæc venit B. Joannes Evangelista, et locutus est ei dicens: Vis videre domum, in qua gloriosa Virgo extitit ab Angelo salutata? Sancta, inquit. Utique, sancte Pater. Et veniens cum B. Joanne

Ostenditur ... Annuntiatio B. V.

A Joanne ad domum illam, invenerunt in ea Dominam nostram, in vestibus et ætate dispositam, velut erat cum verbum salutationis accepit : qualiter quoque eadem incumbebat columnæ, manens in oratione devota. Omnia vidit per singula, quæ tunc gesta fuerunt a beato Angelo et Maria.

12 Quadam nocte, cum magnis revolutionibus animi Sancta cogitaret, quanta et qualis esset divina potentia, in momento ad ecclesiam S. Petri *e* ad gradus delata extitit, quæ quidem ecclesia distat quatuor millibus a civitate Pisana. Cumque ibi remaneret magno stupore circumventa, vidit magnam multitudinem gentium circumquaque morantium : cujus subitæ visionis contuitus vehementer ipsam exterruit. Et quidam venit ad eam dicens : Tu habebis in visione hac turbationem non modicam, et terroris acumine mens tua quodammodo conteretur. Et illico aperti sunt cœli, et ignes ex eis egressus consumere videbatur totam superficiem terræ, prout continget in mundi fine. Tunc Sancta vidit se mortuam, et anima sua tremefacta corpus intuebatur, resonante undique inaudibili strepitu populorum. Apparuit autem ei B. Petrus Apostolus dicens : Ego

B sum qui paulo ante tibi locutus fui, et vidisti prout consummari debet mundus iste. Tu autem non debes adhuc mori. Tunc Sancta quæsivit ab eo dicens : Suntne adhuc mortui homines hujus seculi? Ille autem respondit : Nequaquam. Statimque Sancta, integritati restituta corporeæ, per multos dies post timore correpta extitit, et multis tentationibus conturbata.

e

et futura mundi consummatio.

ANNOTATA.

a Sabina, *planta est de cupressorum genere, satis similis foliis, sed humilior stipite, ethnicis superstitionibus apud Poetas nota.*

b Transmarinus *hic dici videtur, quod aliis passim* Rosmarinus, *Italice* Ramerino.

c B. V. Mariam *intelligi patet ex num. 15 infra, ubi hæc jubet ablatum a* Gerardesca *annulum, servandum sibi tradi usque in diem mortis ejus.*

d *Plures S. Savini in Italia coluntur, sive* Sabini : *celebrior videtur Episcopus Martyr, qui Firmi atque Faventiæ Patronus habetur, etiam Romano Martyrologio inscriptus 7 Decembris.*

e *De hac ecclesia actum ad Passionem S. Torpetis* 17 *Maji cap.* 2 *litt.* I.

C

CAPUT II.

Favores a Beata divinitus impetrati pro aliis, sanis et ægris, intermixtæque eis visiones.

In festo B. Joannis Evangelistæ erat quædam Domina, Theodesca nomine, civis Pisana, in ecclesia S. Jacobi de Podio, quæ est extra civitatem Pisanam, cum B. Gerardesca. Et cum Sancta oraret, stabat in aere ferme decem cubitis elevata. Tunc mulier illa tremebunda surgens, cum videret Sanctam sublevatam suavi cantu Angelorum more concinere, cœpit grandi lætitia intra se dicere : Vere hodie cum Sancta ero in Paradiso, particeps regni Dei. Et cum inter hæc ad Horam pulsaretur Matutinalem, et Sancta ad locum suum reversa ab oratione se levasset; mulier illa nullatenus attentavit a Sancta inquirere de præmissis. Iterum cum præfata Theodesca haberet filium supra mare, appelleretque idem filius ejus ad portum Pisanum, et quædam filia ejus obiisset; stabat dicens, audito filii sui adventu : Domine Deus, si adhuc filia mea viveret, modo cum filia mea et ipso plenum gaudium obtinerem. O Domine, quare placuit tibi hoc? Et illico

Coram amica orans elevatur in aerem,

ejusdem de filia morte querelas absens cognoscit.

revelatum est S. Gerardeschæ, quod dicta mulier D sic fuisset conquesta, et quod filius ejus grandi suborta tempestate in mari submersionem pertimuit. Cumque illa iret ad Sanctam, ut lætaretur cum ea de adventu filii sui, ipseque filius ejus veniret cum ea; Sancta narravit eis omnia, cum stupore non modico audientium, sicut supra dictum est, ob quod ipsi vivis vocibus laudaverunt Dominum Jesum Christum.

14 Nocte quadam, in festo omnium Sanctorum, erat Sancta in ecclesia S. Savini, ut audiret ibi Matutinum; et ecce quædam aquila visibiliter apparuit ei, habens in capite coronam auream, et in ore quemdam ramusculum, in quo erant aves, quæ suavissima componebant vocum discrimina. Volabat autem dicta aquila per totam ecclesiam, repausando super capita quorumdam dignorum, ibi morantium. Et cum Evangelium diceretur, vidit Sancta cœlos apertos, et Sanctos stantes coronis depositis, propter reverentiam Evangelii. Ex tunc itaque Sancta perpendit, quod dum Evangelium in terra canitur, coronæ Sanctorum cum reverentia E deponuntur.

Videt Sanctos ad Evangelii lectionem coronas deponere,

15 Cum autem quadam nocte gravi esset infirmitate detenta, et vigilaret in lectulo; ecce quædam manus stabat sub capite suo, et audiebat quosdam colloqui lateraliter. Percepto autem colloquio revoluta in latus, vidit beatam Virginem, S. Catharinam, S. Joannem Evangelistam, et S. Paulum Apostolum : habebat autem B. Catharina in manibus ramos olivarum cum palmis. Sancti quoque Joannes et Paulus, euntes ad Sanctam, sublevaverunt eam de lectulo, quatenus reverentiam Dominæ nostræ faceret. Ait autem gloriosa Virgo Sanctis Joanni et Paulo, Ducite huc [tales] Religiosos. Et abierunt, et duxerunt secum illos, de quibus dixerat eis beata Virgo. Dixitque etiam B. Joanni Domina nostra : Sume ramos illos, et da unicuique Religiosorum ramum. Et cum hoc fieret, beata Virgo manus ejus tenebat, veluti si illa porrigeret, osculantibus illis semper manus Dominæ nostræ. Cum autem B. Paulus haberet binas coronas in manibus, ait ei : Domina, Tu videris. Mox B. Maria inquit, Auferte ei annulum, quia melius est ei ipsum non habere, propter diabolum et inanis gloriæ fumum : volo autem recondere eum pro ea, usque in diem mortis ejus. Statimque ablatus est ei annulus, et reversans se, inquit : Vere omnia, quæ audivi et vidi, vera sunt.

et Deiparam commendatos ab ea Religiosos suscipere.

16 Quadam etiam nocte, dum S. Gerardesca vo- F caretur a quodam ut iret cum eo; confestim de cubili suo surrexit, et cum eodem iter arripuit : et pergentes simul venerunt ad locum, qui erat tribus semitis tripartitus. Cum igitur cœpissent per unam semitarum illarum gradi, invenerunt duo flumina, quibus prædicta semita vallabatur hinc inde; quæ quidem flumina continebant dæmones quamplurimos et serpentes : sed et dæmones, ut canes latrando, avide perquirebant prætereuntes animas usurpare. Secunda quoque semita ex uno latere flumen habebat, et ex altero rupes erat abrupta, periculosa plurimum et profunda. Tertia vero semita habebat ex una parte flumen, et ex alia viridaria, pulchra nimis et dignitate clara, quæ nemo dinumerare posset. Igitur per semitam, quæ dirigebat ad medium, videbant animas transeuntes pergentesque ad Purgatorium. Itaque dum per viam transirent hujusmodi, ecce flabant quatuor venti, concutientes eam tam fortiter, quod vix poterat se in pedibus continere. Ductor autem prædictus, videns quod Sanctæ fragilitas nimium quassabatur a ventis, porrecto ei quodam baculo, ait : Accipe baculum istum, et oppone ipsum ventis, ut non valeant tibi

In visione ducta ad Purgatorium,

per varias formidines,

A tibi nocere. Porro cum Sancta sumpsisset baculum, illico venti cessantes nullam ei molestiam inferebant. Post hæc venientes per viam, ubi erat (ut dictum est) rupes permaxima, pervenerunt ad locum vehementer horribilem, qui dicebatur Infernus.

discit quid solatii istic impendatur animabus,

17 Dumque Sancta vix posset ibidem continere se supra pedes, propter exufflationes ventorum horribiles ac pericula infinita; per medium tamen Infernum transiens absque læsione, licet esset in pœnarum visione perterrita, vidit in capite cujusdam viæ Purgatorium. Accedens autem Sancta ad Purgatorium, et loquens cum illis qui erant ibi, quæsivit diligenter ab illis, a quo visitarentur, an a beata Virgine, an a B. Joanne Evangelista. Qui protinus respondentes dixere; Dominus nos visitat semel in mense, et tunc nullum sustinemus tormentum. Quoniam autem anima cujusdam, qui multa diversa ac fœtida peccata commiserat in seculo, nuper venit huc, magna diversaque supplicia passura, Dominus jam quasi quadraginta diebus elapsis non venit visitare nos. Cum tamen accedit, facit nobis in regressu suo misericordiam, ducens secum B animas quæ purgatæ fuerint in vitam æternam. Tunc ita dictis mox venerunt Angeli et Sancti quamplurimi [et erex]ere tria vexilla, unum quorum ha[bebat] Crucem, et aliud imaginem [.....] et tertium imaginem [.....] Angeli continebat.

et quomodo puniantur Religiosi fornicarii,

Sancti itaque stantes in [Purgatorio], Angeli quoque in tr[a]ntes], animas sanctas maximis laudibus advehebant in Paradisum. Et ille qui duxerat Sanctam, omnia quæ visa fuerant reserans et exponens, inquit : Animæ quæ gravia et horribilia in seculo commiserunt, Dominum gravissime offendentes, pœnis infernalibus damnatæ sunt : inter quas [aliquorum] Religiosorum animæ permanent, qui filios vel filias habuerunt in mundo, et ideo [dæmones] tenentes serpentes per[cutiebant] illos. Statimque Sancta vidit Religiosorum filios exeuntes, [qui], velut rixantes et ex[probrantes], pœnas quas patiebantur intolerabiles referebant in patres.

videt etiam mortuorum resurrectionem

18 Igitur his ita transactis et per ordinem visis, is qui ducebat Sanctam dixit ei : Oportet te adhuc mecum pergere, ut aures tuæ audiant et oculi videant, quæ ventura sunt. Et duxit eam in vallem non modicam, ubi erant ossa mortuorum innumerabilia, et Angeli et dæmones stantes, et separantes ossa ab ossibus, electorum ossa videlicet a damnaC tis. [Vidit] etiam qualiter electi gaudebant, et condemnati tristabantur et murmurabant ad invicem. Et illico venit Dominus cum furore magno et ira, et Angeli et Sancti cum eo, timentes atque trementes. Et ecce quidam Angelus venit, portans in manu sua faculam accensam; et percutiens terram cum ea, consumebat omnia quæ sub cœlo sunt. Videntes autem electi quod tam aquæ quam montes consumpti essent, cœperunt simul uno ore nomen Altissimi ineffabilibus laudibus collaudare.

et judicium:

Statimque surgentes, audierunt vocem Domini dicentis, Venite benedicti, et, Ite maledicti. Factumque est ita : et ibant justi, gaudentes et exultantes, a conspectu Domini in vitam æternam; damnati vero, gementes et ululantes, in supplicium sempiternum.

Hinc sibi reddita,

19 Post hæc dicta Domina, reversa in mundum, cum vidisset se a tantis divinis mysteriis, quæ prius viderat, sequestratam, cœpit vehementissime contristari; unde factum est ut præ nimio dolore velut mortua remissa maneret. Cumque ejus mater, pergens ad eam, invenisset ipsam tamquam ex uno latere aridam, cum tota domo sua amare deflebat, altisque vocibus ejulabat; ita quidem quod audientes hoc convicini, surrexerunt festinanter ad clamorem eorum. D Interea hæc Domina, tamquam de dormitione somni stupefacta consurgens, cœpit matris cuncta delicta seriatim exprimere, quæ in vita sua commiserat.

EX MS. matris peccata redarguit:

Mater vero ejus, mirata valde super his quæ audierat nimisque perterrita, confessa est, omnia, sicut Sancta dixerat, se patrasse. Dixitque iterum Sancta : Quoniam hodie ante horam tertiam debeo de hac vita transire, volo hinc festinanter discedere, ne carnis debitum in hoc loco persolvam, Fratres enim mei indignati sunt contra me, quamobrem volo apud ecclesiam S. Jacobi de Podio sepeliri : sequimini ergo me : et sequebantur mater ejus, et quæ erant cum ea. Cumque Sancta procederet paululum, nec posset propter cruciatum ulterius ambulare, cecidit sicut extincta in terram. Tunc apparuerant ei B. Joannes Evangelista et B. Jacobus Apostolus, confortantes eam.

alia visa jubetur tacere.

Et cum S. Gerardesca recubuisset in sinu B. Joannis Evangelistæ, ait ei B. Joannes : Tu cogitabas in animo tuo, omnia revelare quæ Dominus ostendit tibi : verum, quoniam adhuc non debes rebus humanis exui, ne exinde captares inanis gloriæ laudem, penitus tale propositum (a quo omnino desistas) Domino displicebat. Statimque tangentes eam confestim sanata E est, et discesserunt : et perrexit Sancta propriis pedibus ad ecclesiam B. Jacobi, laudans et glorificans Deum.

Ex filiis suis spiritualibus unum

20 Item apparuit ei quodam die beata Virgo Maria cum B. Joanne Evangelista, et habebat sancta Virgo quamdam vitem in manu sua, quæ habebat truncum non modicum margaritis ornatum, et uvas septem odoriferis floribus adornatas. Quæsivit igitur S. Gerardesca a B. Joanne, quidnam illa vitis portenderet. Beatus vero Joannes, hilari vultu respiciens Sanctam, vehementer collætabatur ei; et ducens eam ad pedes beatæ Virginis, quæsivit diligenter, quid sibi vellet illa vitis. Beata autem Virgo respondit : Hanc vitem teneo in manu mea, pro Religioso filio tuo; quam quidem quoties rogata ostendo Filio meo, toties perpendit quod appeto. Beata itaque Gerardesca cum lacrymis inquit: Domina mea, debet idem Religiosus mori ad præsens? Ad hæc beata Virgo respondit : Non debet seculari vita destitui, donec uva quæ in hac vite permanet maturescat. Dixitque etiam : Non rejiciam hanc vitem de manu mea, quousque animam ejus, in ulnis meis cubantem, repræsentavero coram conspectu Filii mei.

Deiparæ carum esse intelligit,

Quapropter dicas dicto Religioso, quod omnino suo curet obedire Prælato, cui repugnare non timuit; cum obedientia non minus Deo placeat, quam hostia salutaris. F Et cum hæc diceret, discesserunt. Sancta autem Gerardesca, super his d. Religiosum interrogans, didicit ab eo omnia, sicut ei fuerat revelatum.

21 Cum autem quadam die famula ejus in oratione maneret, vidit quemdam Religiosum ascendentem, habentem coronam in capite, et quatuor Angeli eum devotissime bajulabant. Et cum hoc diligentissime intueretur, videbat duos seniores stantes in aere, et cum eis erat reverendissima Domina, extendentes unanimiter brachia, ut sumerent d. Religiosum in cœlum. Videbat similiter quamplures viros stantes in terra, qui suspicientes in cœlum laudabant, et benedicebant Deum, dicentes : Dignus es, Domine, accipere regnum et gloriam et honorem : et gratulabantur omnes ad invicem.

eumdem ancillæ suæ visum in gloria,

His itaque visis præfata famula pergens ad S. Gerardescam, ei per ordinem sicuti viderat indicavit. Sancta autem Gerardesca hæc audiens, cœpit intimis præcordiis ineffabilem Dei clementiam collaudare, qui misericordiam suam ostenderat circa d. Religiosum.

22 Postea vero sancta mulier, cum lacrymis

A quærens diligenter a famula super his quæ viderat, cogitabat in animo suo, d. Religiosum in brevi præsenti vita destitui, ex quo plurimum turbabatur. Cumque in tali hæsitatione persisteret, mox spiritus ejus est assumptus, et erat cum Domino et cum beata Virgine : sicque factum est ut de voluntate Domini beata Virgo, S. Joannem alloquens, diceret ; Quoniam Dominus vult implere desiderium Gerardeschæ, Joannem Baptistam atque Jacobum advoca. Et cum essent coram beata Virgine, inquit eis beata Virgo : Ite et satisfacite Gerardeschæ, ostendo Religiosum, quemadmodum Joannem Evangelistam. Et cum irent simul cum Sancta, pervenerunt ad quemdam locum, ubi erat claustrum non modicum, et arbores miro decore venustæ. Cumque irent superius, viderunt ibi cubile mirabile, et juvenes ineffabili pulchritudine fulgidos, stantes circa illud : videruntque Trinitatem et totam cœlestem Curiam manentem in domo. Et erat ibi quidam Abbas, Urbanus nomine, qui olim fuerat Abbas prælati monasterii S. Savini, gaudens quam plurimum propter ornamenta Religiosi. Recordata itaque sancta mu-

Ex MS ipsa quoque sic videt

et sibi adversantes damnandos intelligit.

B lier Fratrum suorum, qui soliti erant tribulationem ei inferre, cœpit vehementissime dubitare. Sanctus autem Joannes Evangelista dixit ei : Jam sunt in inferno, qui faciebant tibi angustiam, canesque infernales rabidi linguas eorum comedunt : ego enim Dei justitiam contra illos merito, qui tibi persecutionem facere non formidant. Vere itaque hanc Sanctam gratulari decebat, quæ filium habebat adjutorem in cœlo protectoremque in terra.

23 Erat quidam Frater de sacro Ordine S. Francisci, qui jugiter patiebatur in animo tribulationem ingentem. Perrexit itaque quodam die ad S. Gerardescam, et deprecatus est eam dicens : Quidam Frater est, quem diligo sicut meipsum, sustinens jugiter tribulationes innumeras : rogo itaque sanctitatem tuam, ut roges Altissimum, quatenus dignetur tibi ostendere, unde idem Frater tam graviter conturbatur : tanto enim dolore occupatur, quod videtur quasi duci in vesaniam, et penitus in desipientiam venire. Illa vero Fratris preces, ut solita erat, grato suscipiens animo, obtulit se procuraturam, quæ ad consolationem memorati Fratris et salutem ipsius animæ redundarent. Et cum esset quadam die in ecclesia, rediit ad illius memoriam unde prælatus Frater ipsam tam suppliciter fuerat deprecatus : et ponens genua sua in terra, cœpit devotissime orare

Pro alio graviter afflicto orans,

C pro eo : et rediens ad cellulam, depositis vestibus se acriter verberabat. Cum autem sic in carnis suæ maceratione persisteret, aperte de cœlo omnia audivit, propter quæ prælatus Frater tanta tribulatione afficiebatur. Rediit autem post aliquantum temporis dictus Frater ad Sanctam : et illa recitavit ei omnia quæ contra Deum egerat, et quod in die Veneris sancta peccasset. Tunc ille confitens omnia sic esse vera, quemadmodum sancta mulier dixerat, inquit : Vere, Domina, hæc omnia mala feci, et dignus sum morte. Et reversus ad propria, gaudio magno plenus dixit cuidam collegæ suo : Congratulare mihi, demusque gloriam Deo nostro vivo et vero, quoniam dedit mihi consolationem præcipuam, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

discit ejus peccata ob quæ sic affligebatur :

24 Eodem tempore, cum filius unicus cujusdam nobilis mulieris civitatis Pisanæ ægrotasset ad mortem, mater ejus ivit ad Sanctam, deposcens humiliter, ut rogaret Deum pro filio suo. Mox autem cum Sancta, miseriis matris benigne compatiens, deprecaretur Deum pro eo, audivit vocem de cœlo dicentem : Ego restituam ei sanitatem, propter desiderium matris : sed post paucos dies auferetur ab ea. Statimque sanus effectus est qui erat infirmus : et post non multum temporis mortuus est.

ægro mox morituro brevem impetrat sanitatem

25 Quædam similiter mulier habebat filium militem, qui valde infirmabatur : misit itaque neptem suam ad Sanctam, ut rogaret eam pro filio. Tunc illa, velut pia et humilis, e vestigio ponens genua sua, cum lacrymis deprecabatur Dominum pro memorato infirmo. Et cum in oratione maneret (sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit, statim ducta est in pratum pulcherrimum nimisque amœnum. Eratque plenum rosis aliisque florum generibus, suavitate non modica redolentibus : ex fulgore autem florum ejusmodi totum cœlum videbatur roseum et jucundum. Cum autem Sancta pulchritudinem tanti prati conspiceret, vidit tres peregrinos contra se venientes. Appropinquantibus autem illis adoravit eos Sancta cum omni devotione : cumque respiceret pedes [unius] eorum, et videret fixuras clavorum in eis, statim perpendit quod erat Dominus : cœpitque uberrime lacrymari, et ex lacrymis implere loca clavorum. Dum autem desideraret Sancta lacrymas illas bibere, mox Dominus fidem ejus respiciens, submoto pede a terra, ipsum ori Sanctæ porrexit : illa autem gaudendo suscipiens, totam aquam illam potavit. Aperiens itaque Dominus os suum, inquit Sanctæ : Propter amorem Genitricis meæ et tuum et Jacobi, preces supplicantis exaudiam, quoniam magna est fides ejus ; restituamque sanitatem filio ejus, ipseque sepeliet matrem suam. Et statim qui infirmabatur sanus effectus est, et vixit post matrem suam non multis diebus.

D *pro alio ægro orans*

post osculum confixis Domini pedibus datum,

E *convaliturum intelligit.*

CAPUT III.

Inter cœlestes visiones aliorum peccata cognoscens Beata, iisdem sapienter medetur.

Eodem quoque tempore erat quidam Frater Ordinis S. Francisci, gerens magnam fidem et devotionem erga Sanctam, videndo et audiendo signa et prodigia, quæ Dominus jugiter ostendebat per eam. Cumque quodam tempore dictus Frater pergeret Romam, et inveniret ibi Ministrum Ordinis sui; cœpit ei omnia exponere, quæ Dominus operabatur illis diebus per S. Gerardescam. Minister autem stupefactus de iis quamplurimum, voluit eam tentare, dicens, Pergamus ad eam, et quidquid inter se facere proponebant. Non multum vero post, præfati Fratres appulerunt ad locum, ubi Sancta manebat : et cum essent cum ea, allocuta est eos Sancta dicens : Nolo loqui cum eis, qui venerunt me tentare. Mirati autem Fratres in iis quæ audierant a Sancta, et quoniam revelaverat secreta cordis, prociderunt in terram, quærentes osculari pedes ejus : et confitentes omnia sicut dixerat eis Sancta, discesserunt ab ea, laudantes et glorificantes Deum.

Cognoscit tentandi causa se visitari.

F

27 Similiter eodem tempore, cum quadam die in festo B. Mariæ ad ecclesiam B. Francisci pergeret, quidam Frater venit ad eam, et ait : Hodie summo diluculo, ego et quidam Frater simul stantes, magnum in Domino percepimus gaudium : et venit quædam vox de cœlo dicens, Gaudium quod vidistis ad aliam transferri debet personam, cui etiam aliud majus ostendam : præpara te itaque, Domina, quoniam tanta tibi debetur gratia. Illa autem, plena omni humilitate, devote in oratione manebat, ut consueverat. Et dum chorus Fratrum Minorum cantaret, Sanctus, Sanctus, Sanctus, tres radii solis venerunt per fenestram quæ erat juxta altare, tresque columbæ, nec non et stellæ aureæ, quarum columbarum duæ, hyacinthinum colorem habentes, cubaverunt in dextro et sinistro humero Sacerdotis, qui Missæ mysteria in altari tractabat, sustentando brachia ejus : altare vero columba, alba ut nix, sublevavit

In ecclesia Minorum Missam audiens

A blevavit Corpus Dominicum, stans in medio Sacerdotis; ita quidem quod Sacerdos credens tractare Hostiam, invisibiliter palpabat columbam, quam sancta femina videbat aperte. Mox autem, S. Gerardesca in oratione manente, Spiritus ejus extitit delatus in cœlum; et videbat, omnibus Sacerdotibus, qui illa hora Missæ mysteria celebrabant, gloriosam Virginem Mariam cum magna multitudine Angelorum adstantem: Eucharistiam quoque, quam sacrificabant, frangebant supra pectus beatæ Virginis cum dicebant: Pax vobis. Tunc audivit omnes Missas quæ jugiter celebrabantur in mundo, quibus similiter beata Virgo adstabat. Porro stetit corpus S. Gerardeschæ in prædicta ecclesia S. Francisci unius diei spatio velut exanime, ita ut mirarentur Fratres illius loci, ineffabilem Dei potentiam collaudantes. Cumque redisset spiritus ejus ad corpus, noluit sancta mulier de his quæ audierat et viderat illo die aliquid reserare: altero autem die accedentes Fratres ad eam, didicerent ab ea quidquid ipsa viderat et audiverat diligenter.

cœlesti fruitur visione,

et toto die in extasi manet.

28 Altero quoque tempore erat quædam mulier,
B commater S. Gerardeschæ, habens quemdam cognatum suum, quem plurimum diligebat. Factum est autem, cum hic vellet uxorem accipere, quod suasioni cognatæ annuens non accipere conjugem nisi de nobili genere, ab hujusmodi proposito penitus desistebat: quamobrem vir dictæ mulieris iratus, improperabat ei quotidie, dicendo: Tu non vis ut cognatus ducat uxorem. Illa autem dicebat: Hoc facio, quoniam diligo eum. Cumque præfatus cognatus mulieris prædictæ didicisset ab ea, quod vir suus talia ei diceret; indignatus juravit numquam uxorem accipere, præter suæ cognatæ licentiam et mandatum. Igitur vicini, perpendentes sacramentum hujusmodi, dicebant ad invicem: Pro malo hic fecit, quoniam fornicationis delictum participavit cum ea. Cum igitur quadam die præfata mulier iret ad Sacerdotem ut confiteretur peccata sua, cuncta sua crimina recitavit absque tanti peccati enormitate. Sed Sacerdos ille, quoniam audierat ejus infamiam, quæque referebant vicini ejus de ea, ait ei: Quid agere credis, infelix? Cuncta tua crimina pandis; scelus vero execrabile, quod cum cognato tuo egisti, non indicas: de hoc enim est publica fama, nec commode potes abscondere quod omnibus innotescit: vicini etenim tui dicunt, quod tu cum cognato tuo fornicata, fecisti eum jurare, numquam absque tua licentia accipere uxorem. Tum mulier illa furore accensa, inquit, Quomodo potest hoc esse? Et
C surgens ait Sacerdoti: Nolo quod detis mihi indulgentiam, sed præstolemini me usque ad dies quindecim, et abiens, peccatum, quod numquam cum cognato fecerat, damnabiliter egit. Cumque redisset ad Sacerdotem in termino velut promiserat, ait ei: Domine, illud quod non fuerat, factum est, et discessit: sicque Presbyter non intellexit verbum, nec illi confessa est peccatum.

Mulieri quæ de adulterio infamata falso,

ipsum præ indignatione commiserat,

29 Interea dicta mulier quodam die pergens ad ecclesiam B. Mariæ, posuit quoddam peplum super iconam beatæ Virginis, pro remissione peccatorum suorum. Tunc apparuit beata Virgo Maria S. Gerardeschæ dicens: Talis commater tua obtulit mihi quoddam peplum, quod penitus renuo, propter peccatum quod cum cognato suo commisit, donec illud per lavacrum pœnitentiæ deleatur. Dico etiam tibi quod recondas illud, donec dicta mulier de tanto crimine pœnitentiam agat. Vade itaque et dicas D. Deodato, Monacho *a* S. Jacobi de Podio [ut adeat Sacerdotem] qui est Pœnitentiarius ejus, ut sic eam monendo solicitet et solicitando moneat, quod pœnitentiam recipiat salutarem: dixitque ei omnia quæ mulier fecerat. Tunc surrexit Sancta, et abiit ad ecclesiam, et invenit peplum, sicut dixerat ei Beata D
Virgo; quod etiam recepit ab ea, et reposuit illud. EX MS.

et deind peplum B. V. obtulerat

a

30 Cum igitur una die venisset Fr. Deodatus cum uno socio ad Sanctam, vocavit ad se socium Sanctæ, et dixit ei, Habeo loqui tecum. Et cœpit ei exponere, qualiter B. Maria apparens dedit ei quoddam peplum *b*, quod obtulerat ei quædam mulier pro remissione peccatorum suorum, quod utique sancta Virgo abhorruit, quoniam cum cognato suo fuerat fornicata. Dixit etiam mihi: Vade et custodi peplum istud, et dicas D. Deodato, quod ita omni solicitudine studeat, quod mulierem ipsam de tanto crimine ad pœnitentiam revocet, et postea dictum peplum restituat. Cum autem Sancta omnia prædicto Fratri per ordinem indicasset; inquit Frater: Consulo tibi, Domina, ut omnia hæc seriatim exponas D. Deodato. Igitur Sancta, convocans ad se D. Deodatum exposuit ei omnia, ut superius dictum est. Ille autem, stupefactus de tanto mysterio, ait; Quid est ergo, Domina, faciendum? Paratus sum equidem devote omnia exequi, quæ præcipis mihi. Sancta autem ait: Vade, et quære Sacerdotem qui ei consuevit pœnitentiam exhibere: et si inveneris E
ita esse ut dixi, regredere ad me, et ego ostendam tibi peplum. Abiens ergo D. Deodatus cum socio, et inveniens Sacerdotem, interrogavit eum in omnibus quæ dicta sunt diligenter. Tunc Sacerdos respondens, dixit, omnia vera [esse] quæ dicta sunt per Sanctam. Et revertentes ad mulierem *c*, narraverunt ei omnia, sicut Sancta indicaverat eis: illa autem omnia diffitendo, dixit, se numquam peccatum hujusmodi perpetrasse. Tunc D. Deodatus dixit, Vade ad ecclesiam B. Mariæ, et vide si peplum est ibi. Illa autem pergens ad nominatam ecclesiam, nec inveniens ibi peplum, cognovit illud apud domum S. Gerardeschæ esse: statimque reversa ad cor, sumpsit de tanto peccato medelam. Tunc reversus est D. Deodatus ad Sanctam cum magno gaudio, dicens: Accepit mulier pœnitentiam, et confessa est culpam. Sancta autem, plena gaudio magno, inquit: Ite, restituite peplum beatæ Virgini: illi autem abeuntes fecerunt per omnia velut Sancta præceperat.

jussa consulere

b

per ejus Confessarium;

c

facit ei persuaderi ut pœnitentiam agat,

31 Igitur non post multum temporis dicta mulier expiravit: quadam vero nocte transivit anima ejus, cruciata plurimum, juxta cellulam Sanctæ, vehementer ejulando: et intravit ad Sanctam: et intraverunt duo dæmones, qui flagellabant eam cum ea. Sancta autem compatiens ei, oransque Deum pro F
ipsa, nesciebat quis esset. Stans igitur illa coram Sancta, dixit: Quare, o commater, mihi non loqueris? Sancta vero, aliquantulum timore concussa, eam cognovit, et ait ei: Quid vis? Et illa: Noli timere, quia ego sum talis commater tua. Rogo ergo te, obtentu divinæ misericordiæ, quatenus roges Deum pro me: Dominus enim revelat vobis quidquid complacet ei super aliqua persona. Nonne fuistis vos quæ D. Deodato revelastis, quod ego de tanto crimine nolueram pœnitentiam sumere? propter quod inæstimabilem pœnam sustineo et crucior in *d* gehenna: illæ etiam, quæ foris permanent, sunt animæ peccatrices, quæ incessabiliter flagellantur. His ita dictis mox discessit.

quæ deinde mortua ipsi apparet.

d

32 Cum autem hæc et alia miracula Dominus per Sanctam suam ostenderet, universo populo ad eam currente, accessit ad eam quidam Religiosus: qui confidens de meritis Sanctæ, rogavit eam ut pro eo Dominum precaretur: erat enim de mandato Superioris cuidam obedientiæ deditus, quam animus suus moleste ferebat. Illa vero, Religiosi precibus inclinata, oravit pro eo. Cumque in oratione persisteret devota, sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit, delata fuit in chorum ecclesiæ

Pro Religioso minus obedienti orans,

præfati

Ex MS.

A præfati monasterii S. Savini : et vehementer territa timebat ne inveniretur ibi a Monachis, propter quod dicebat : O! si venerint Monachi, et invenerint me hic stantem, quantam inferent mihi injuriam? Et *videt Deiparam in gloria,* respiciens portam, unde consueverunt venire Fratres, vidit coram altari B. Mariæ Virginis quamdam valde venustam arborem, candidissimis liliis adornatam : et quædam Domina incumbebat arbori, manibus utique junctis ad orationem. Cumque Sancta videret eam, nolens ei tædium facere, retrocessit : et vidit hinc inde in choro, et juxta altare, quare plurimos Angelos stantes. Igitur cum Angeli venirent ad Sanctam, ut salutarent eam ; interrogavit eos Sancta dicens, Quid hic statis? At illi respondentes, dixerunt : Nos sumus hic cum Domina nostra : et illa est quæ orat coram altari. Et cum hæc dicerent, confestim accesserunt ad B. Mariam, quæ jam sedebat juxta altare in throno, stantes flexis genibus coram ea. Mox præcepit eis beata Virgo, ut ducerent S. Gerardescam ad se : qui statim pergentes, statuerunt Sanctam coram beata Virgine. Beata autem Maria dixit Sanctæ : Ut quid B rogas pro Religioso? Nonne refugit obedire. Ego *culpa ipsa offensam :* volo ut sit in omnibus obediens Abbati ejus, quoniam bonum est : et revelavit ei singulas cogitationes Religiosi. Si denique inveniens se in domo sua, cœpit in Domino vehementissime gratulari.

33 Similiter quodam tempore quidam proponebat in corde suo interimere quemdam inimicum suum : *cædem ab alio destinatam revelat et impedit.* cumque insidias pararet ut suum nequam propositum adimpleret, nec posset Domino impediente perficere ; revelatum est Sanctæ per vocem dicentem sibi : Condemnatus *e* est talis, quia in tali die voluit *c* occidere talem. Illico autem Sancta, faciens vocari præfatum virum ad se, redarguit eum de tanto scelere. At ille his auditis, amare deflendo confessus est, verum esse pro ut Sancta dixerat ei : et egit exinde pœnitentiam salutarem, laudans Dominum Jesum Christum, qui non vult mortem peccantium, sed ut convertantur et vivant.

ANNOTATA.

a *Hinc intelligitur* ecclesia S. Jacobi de Podio *tunc non habitata fuisse, fortassis sub Canonicis Regularibus, quarum Devota erat* S. Bona, *ipsius fundatrix, uti dicitur in hujus Vita num.* 18.

C b *Ita ad Vitam* 1 *S. Lidwinæ* 14 *Aprilis num.* 72 *notavimus* Peplum *et* Capitegium, *etiam* Sertum *dici ; et in Actis S. Wernheri* 19 *Aprilis*, Peplum ex serico, multiplicatum, *quod deinde vocatur* Sertum de serico, *et* Vitta coccinea.

c *In apographo nostro :* revertentes ad Sanctam, narraverunt ei omnia sicut Sacerdos indicaverat eis : *sed ex sequentibus intelligetur agi de muliere, atque adeo patet necessitas correctionis nostræ.*

d Gehennæ *nomine non solemus passim intelligere nisi Infernum damnatorum; hic tamen accipitur pro Purgatorio : nisi velimus dicere, non tam loco quam damnationis æternæ sententia, illos distingui a nonnullis, quorum graviora delicta inter dæmones puniantur et expurgentur : quod satis verosimile fit ex relatis in Vita S. Lidwinæ num* III, *de Sacerdote suum purgatorium prope Infernum habente, et salutis suæ quasi adhuc dubio.*

e Condemnatus, *id est. Damnationis reus, et damnandus nisi pœnituerit, uti loquitur Christus Joan.* 3, 18 Qui non credit, jam condemnatus est.

CAPUT IV.

Enarrat Beata quæ in cœlesti Jerusalem sibi ostensa fuerant per visiones varias.

Volens igitur Sancta quadam die, ea quæ de regno Dei viderat aliis reserare ; dixit, quod dum D quadam die, ut erat solitum, anima ejus portaretur in cœlum, cum transiret planetas cœli, vidit ingentem planitiem, quæ vocabatur *a* comitatus Jerusalem *a* sanctæ civitatis : et erat ibi castrorum mirabilis *Explicat qualiter rapta in cælum* multitudo, et viridaria pulchra valde, omnesque plateæ civitatis Jerusalem erant ex auro mundissimo et lapidibus pretiosis. Erant ibi quoque arbores aureæ, ordinatim positæ, quarum similiter rami pulcherrimi fulgebant ex auro : flores etiam nitidi ac præclari in eis secundum proprietates suas manebant, multo magis his quos in viridariis mundanis conspicimus suaviores atque amœniores. In medio itaque comitatus hujus extat Jerusalem sancta, sublimis et pulchra valde, omni ornata decore : in illo etiam non habitat aliquis, nisi in civitate tantum. Et erant per gyrum arces septem, venustate decoræ, gloriosæ Virginis nomine insignitæ : quæ quidem sublimes in montibus, de lapide pretioso *viderit cælestem Jerusalem,* abscissis, scalas habent in ascensu atque descensu, gemmis variis extructas : et jugiter supra ipsas ab alto gemmis et margaritis stillantibus, omni suavitate atque deliciis replentur ascendentes per E illas atque descendentes. Arces autem inæstimabili prædita ornatu, vexilla in se victricia continent, B. Mariæ imagine communita. Et quidem intus habent pretiosa sedilia, et sacris fulgoribus relucentia, Salvatoris nostri et gloriosæ Virginis, Angelorum atque Archangelorum, Apostolorum et Prophetarum, Confessorum et Virginum, nec non et Sanctorum omnium : et erant universa disposita secundum ordinem suum. Quæ quoque arces tota cœlesti *et circum eam arces varias speciosissimas :* Curia visitatæ per annum, ineffabili replentur jubilo et inæstimabili gloria imbuuntur. Aliæ autem pulchræ valde mansiones seu castra, assignata magni meriti animabus, sedula cum devotione excubantur : at eædem animæ *b* gaudentes, cum *b* Sanctis quandoque veniunt ad civitatem : quando autem volunt ad civitatem ascendere, ascendunt per gradus argenteos, qui sunt per gyrum civitatis omni lapide pretioso ornati.

35 Similiter et civitas Jerusalem de lapidibus pretiosis constructa, muros habet altissimos cum duodecim portis : castra quoque ejus, palatia, viridaria, et plateæ civitatis sunt ex auro et argento mundissimo et lapidibus pretiosis. Chori autem Angelorum : choro Sanctorum distincto, cum Angeli servituri Sanctis a choro suo moventur, ita divina F operatur potentia, ut nequaquam chorus Angelorum *in ipsa vero Angelorum choros,* diminutus appareat : sic etiam cum animæ extra civitatem egrediuntur, semper in locis suis apparent : et muri civitatis se nullo modo opponunt, quin clare ex omni parte omnia videantur : et quæ sunt extra civitatem in castris et in plateis, similiter omnia intuentur, totam videlicet vitam æternam. Est autem magnitudo civitatis sanctæ Jerusalem inæstimabilis; et iste similiter orbis, ad comparationem cœlestis patriæ, velut area reputatur. Majestas etiam Patris ibidem manens sic eminet omnibus Angelis in Sanctis, uti aer hujus mundi eminet nobis. Filius quoque manet juxta Patrem, et beata Virgo aliquanto inferior Filio, ita quidem quod possunt se invicem tangere Mater et Filius. Et viginti quatuor Seniores permanent prope Patrem, similes aliis Sanctis. Beatus quoque Joannes Evangelista habet locum juxta beatam Virginem, ita videlicet quod se possunt ad invicem tangere. Est *ordinem thronorum cælestium,* autem B. Joannes apud Dominum tam pretiosissimo privilegio gratiosus, ut cum Sancti pro his qui sunt in seculo intercedere petunt, principaliter ad eum deferant : qui pergens ad locum juxta Virginem sibi concessum, rogat eam singularis ille fidei Christianæ patronus, ut pro nobis apud Filium intercedat.

A tercedat. Sancta autem Virgo preces ejus exaudiens, mittit manus Filii sui in manus B. Joannis Sanctus autem Joannes, ut persentit se obtinuisse petita, ad locum revertitur, quem cum Apostolis obtinet super omnes choros Sanctorum. Chori vero Sanctorum ita proportionaliter ordinantur in cælo, quod alter supereminet alteri, secundum uniuscujusque promerentis meritum.

et quomodo ibi Deipara orat pro hominibus,

36 Et cum B. Maria preces effundit pro aliquibus Filio, sublevat sibi coronam de capite, quam Angeli reverenter suscipiunt et conservant: et illico Christus assurgit ei, et omnes Sancti veniunt et assistunt eis. Necessarium est igitur quasque petitiones, Deo Patri oblatas, per Mariam obtineri. Porro in manto beatæ Virginis chori Apostolorum atque Sanctorum omnium miraculose apparent. In Dominicis autem diebus, B. Joanne Missæ mysteria celebrante, omnibus sanctis Clericis in unoquoque ordine adstantibus Officiis Missæ, B. Maria Virgo Eucharistiam Domini pro peccatoribus omnibus septem vicibus sumit: et miro modo, cum Dominus vobiscum, et, Pax semper vobiscum dicitur, reve- B reverenter, unanimiter, atque uniformiter ab omnibus respondetur. Nullusque audet ibi canere Missam, nisi B. Joannes: nec aliquis communicare est ausus, nisi beata Virgo: quod utique fit tantum in festo Natalis Domini, in Epiphania, in Resurrectione, in Ascensione, in Pentecoste, in Annuntiatione, et Assumptione B. Mariæ *c*.

c præsertim pro sibi specialiter devotis;

37 O beati oculi, qui tunc vident Dominum nostrum, Filium Dei, rejecto pallio apprehendere baculum aureum, et ire per vitam æternam, serviendo Sanctis. Et cum incedit, adoratur ab omnibus: respicientesque Sancti Deum Patrem, tota devotione immensas ei gratias referunt in tantis suavissimis donis, quæ nec oculus posset inspicere, nec auris percipere, nec cor hominis cogitare. At omnes Sancti procul dubio in cælesti patria B. Mariæ filii generaliter nuncupantur: veruntamen qui spem suam in beata Virgine locaverunt et servierunt ei, locum in cælo proprium habent, tali quidem modo quod ab omnibus reputantur filii B. Mariæ: magnum quoque est repositum eis meritum, nec non et compensatio meritorum: et quidem omnes in manto suo videntur, mira et perspicua visione. Igitur sciant omnes, quoniam qui in hujus mundi ergastulo spem suam in beata Virgine posuerint et servierint ei, non fraudabuntur ab ea: C Angeli enim diligunt eos, rogant Deum pro ipsis: nam et Angeli sunt securi per eam post aliorum occasum *d*.

d item quanta istic gratia polleat S. Jo. Evangelista

38 Iterum Sancta dicebat: Cum B. Maria ex hac vita migravit, nemo tetigit eam nisi B. Joannes Evangelista: ex qua utique gratia B. Joannes ineffabile gaudium consecutus, tanto exultavit tripudio, quanto numquam, etiam cum recubuit supra pectus Domini, fruitus est. Considerabat enim, manus Dominæ, quam tangebat, Dominum enutrisse Filium Dei vivi: ineffabili enim gratia tunc enitebat, *e* cum videbatur Apostolis in terra esse cum eis, et coram Majestate divina exultabat in cœlis. Pater autem et Filius, tamquam ipsum singulari gratia diligentes, concesserunt eidem B. Joanni potentiam tunc ordinandi totam cœlestem Curiam in honore Dominæ nostræ. Tunc venit Christus, cum Angelis et omnibus Sanctis, et corpus beatæ Virginis et animam cum magno gaudio et triumpho detulerunt in cœlum. O quam delectabilis joculator! o quam Christus tunc erat suavissimus organista! dum eo die, quo B. Maria cœlestia regna conscendit, tale dulcisonum novumque concinuit canticum, quale numquam extitit ab Angelis cogitatum in cœlis, nec ab hominibus fuerat auditum in terris.

e

et qualiter assumpta V. Maria

Et cum esset beata Virgo assumpta in cælum, D accepit eam Dominus Jesus Christus, et ipsam Deo Patri cum magna lætitia præsentavit. Quam ineffabili jubilo suscipiens Deus Pater, eam supra omnes choros Angelorum atque Sanctorum mirifice collocavit, dixitque ei: Ecce posui te supra gentes et regna, et tecum dividam regnum meum. Et cum hæc dixisset, imposuit ei nomen gloriosissimum, ut omnes scilicet eam Matrem misericordiæ nominarent, ad Filium autem dixit: Tu vero vocaberis Pater justitiæ, faciens judicium et justitiam. Hoc autem statuo, quod justitia mea deinceps vestræ cedat misericordiæ, ut quod a vobis misericorditer petitur, a me de plena justitia concedatur. Tunc sedit beata Virgo in throno misericordiæ atque benignitatis, regnans cum Deo Patre in gloria sempiterna *f*.

ex MS dicta sit Mater misericordiæ:

39 Tunc iterum aperuit os suum et dixit: In die Nativitatis B. Mariæ, omnes chori et ordines Angelorum mittunt majores suos, ut conferant Deo Patri honorem et gloriam de tanto beneficio benigne mundo concesso, de nativitate scilicet excelsæ genitricis Dei Mariæ. Tunc Angeli accedentes, beatam Virginem hinc inde omni humilitate sustentant, coronamque quam de capite suo deponit devote suscipiunt. Et quidem omnium Sanctorum coronis depositis, sancta Virgo in ulnis suscipiens Filium, offert illum Deo Patri, et Pater suscepit eum in gremio, et inenarrabiliter gratulatur. O admirabile gaudium! o inenarrabilis lætitia! Deus et homo, Dei Filius, requiescit in sinu Patris. Post hæc autem Christus redit ad matrem, plenus omni jucunditate et benignitate. E

f quale ibi festum in ejus Nativitate,

40 His itaque dictis incepit narrare ac describere quomodo animæ, a pœnis Purgatorii liberatæ, et ad sempiternæ gloriæ gaudia properantibus, et dicebat: Decet quamlibet animam, æterni polorum gaudia ingredi cupientem, tria in se habere: primo, ut omni sit purgata contagio; secundo, ut sit unguentorum pretiositate lincta; tertio, ut sit quamlibet virtutum redimiculo prædita. De primo inquit Psalmista, Transivimus per ignem et aquam. Vere se qui lemdicunt justi, se transisse per ignem et aquam; quia in igne omnis rubigo destruitur, in aqua similiter omnes sordes eluuntur. De secundo autem Ecclesiastes ait, In odorem unguentorum tuorum ad te currimus: dicunt Sancti, in odorem unguentorum se currere, illorum videlicet qui bene in hoc F seculo famam opinionis ex hortulo propriæ conscientiæ metunt, atque de se sanctæ operationis exemplum aliis largiuntur. De tertio autem inquit Isaias *g*, Omnis lapis pretiosus operimentum tuum: quid enim per lapides pretiosos designare possumus, nisi altissima ornamenta virtutum, quibus velut radii solis fulgent animæ Sanctorum in cælis. Dicebat ergo Sancta, Postquam sic ornatæ sunt animæ, in conspectu præsentantur Altissimi, cum quo regnant in secula seculorum.

quomodo animæ non nisi purgata, sanctificata

Ps. 65, 12

Cant. 1, 4

g et ornatæ eo perveniant.

41 Iterum exorsa est dicere beatitudines speciales, quas habent animæ in vita æterna cum sanctis, [Angelis]: et dicebat quatuor beatitudines principales, quas condecet animas habere in cælis; sapientiam quidem et pulchritudinem, jucunditatem atque requiem. Sapientiam namque habent cum Angelis, quia nullum venantur consilium, sed omnia noscunt; pulchritudinem habent absque aliqua labe, ut in ea delectetur Altissimus; jucunditatem habent plenariam, incessanter cum Angelis coram Deo gaudentes; requiem quoque perpetuam obtinent, qualibet dulcedine perfruentes. Et iterum dixit: Cum essem in ecclesia B. Stephani, audivi choros psallentium in ipsa ecclesia et in cœlo: et ecce Angeli ascendebant et descendebant, et miscebant de nobis coram

quatuor ex capitibus beatæ futuræ.

A in Altissimo bona et mala. Audiente autem me dulcisonos cantus, ecce filius Dei Jesus Christus gratulabatur cum Deo Patre, cum bona nova suorum fidelium audiebat. Et illico Pater benedicebat Filio, Filius vero benedicebat omnibus in terra viventibus fidelibus Christianis *h*....... Quid igitur facit B. Joannes, virgo Christi electus? quid festinus procurat, cum mala audit de nobis? Certe compatiens nobis quam plurimum, cito accelerat, cito properat. Ordinat novum canticum coram Deo, ut iratum nobis pacificet Dominum, et ejus convertat furorem in gratiam, quem nobis nostris sceleribus sæpe facimus furibundum. In festo autem natalis Dominæ nostræ, Sancti ornant Dominum nostrum quodam manto rotato, canentes omni dulcedine ac dicentes. Tu ad liberandum suscepturus hominem non horruisti Virginis uterum. Tunc Angelis et Sanctis omnibus humiliter Dominum nostrum reverentibus, S. Maria junctis brachiis respicit filium, ac si diceret: Gratias ago tibi pro his in quibus hi me honorant, non enim amplius possunt. Ah! beate Joannes, uti in terra Aquila diceris, ita ipsius of-

B ficium non recusas in cælis: etenim quandoque volas ad Patrem, et ejus pedes amplecteris, et pectus dulciter oscularis. Præterea cum Sancti dulcisonis modulationibus canunt, Patrem immensæ majestatis, coram Deo Patre omni cum reverentia inclinantur.

EX MS *Intercedit pro peccatoribus Joan. Evang.*

h

ANNOTATA.

a *Jam alias monuimus, et hic iterum monendum est,* Comitatus, *Italis dici regiones seu territoria quarumcumque urbium, unde et rusticos* Contadinos *vocant, sicut* Villanos *alii, alii* Paisanos.

b *Videtur intelligere eas animas, quæ citra ullam aliam pœnam, a beatifica visione arcentur ad tempus, defectum quemdam leviorem sic pugnantes, secundum exempla relata ante Vitam S. Mariæ Mag. de Pazzis Comm. prævii num.* 9.

c *Cum nullus quod sciam Sanctorum Patrum, vel horum doctrina innitentium Scholasticorum Theologorum, affirmet, Missæ sacrificium, vel a Christo, vel a Sacerdotibus Sanctis ejus vice fungentibus, continuari et continuandum in cælo; nolim ego existimare, quod ea quæ hic de* Joanne *sacrificante et Deipara communicante dicuntur, litteraliter sint intelligenda: puto tamen eum*

C *qui hæc opinaretur, nihil opinaturum Scripturæ sacræ vel statui beato Sanctorum repugnans. Nam Christum post resurrectionem suam, glorificato jam corpore, et comedisse cum Apostolis legimus, et in Emaus Eucharistiam præbuisse discipulis communior sententia est. Sicut autem infra num.* 37 *dicitur in ecclesia S. Savini conspectus a Sancta Missam celebrare; ita in aliorum quoque Sanctorum Vitis visum subinde idem facere invenimus. Tali vero opinione admissa, non esset difficile intelligere, quomodo in cœna Apostolis suis dixerit* Non bibam amodo de hoc genimine vitis, donec illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei; *et magis ad litteram impleretur, quod dicitur,* Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. *Quia vero Deipara creditur corpore jam glorificato esse in cælis, cur in eo nequiret Eucharistiæ participare? non quidem eodem prorsus modo quo nos, sed simili fere, et eo quo Christus post resurrectionem comedebat; quomodo etiam post resurrectionem corporum ad litteram impleri poterit promissum Christi,* ut edamus et bibamus super mensam ejus in regno ejus. *Etenim cum ceteri omnes corporei sensus in beatitudine fruituri sint deliciis sibi congruis, cur non etiam gustus, mira, sed vera, nobisque haud satis intelligibili ratione? Ad* Joannem Evangelistam *quod attinet, cum post mortem assumptum quoque cum corpore in cælum, nihil prohibet*

opinari; quandoquidem multorum est sententia, eorum D *omnium Sanctorum corpora, quæ moriente Christo surrexisse dicuntur, numquam ad suos tumulos redüsse, sed cum Christo pariter assumpta in cælos. Legimus quoque ad* 19 *Maji in Supplemento Vitæ S. Petri Cælestini n.* 17 S. Joannem Evangelistam *conspectum in visione celebrare Missam de Dedicatione, cum ecclesiam S Spiritus de Magella a Sancto constructam Christus ipse esset consecraturus. Sed quid in ea sententia tenebitur, quam ac caput* 25 *de Vita B. Andreæ Sali,* 28 *Maji diximus, multorum veterum atque omnium fere Orientalium esse, needum scilicet mortuum esse* Joannem, *sed cum Elia et Enoch secundum Christi adventum et Antichristi persecutionem præstolari? An dicetur, quod, sicut Christi corpus in transfiguratione glorificatum ad tempus, postea rediit in statum passibilitatis prioris; ita et ipse nunc quidem corpore glorificato cælesti fruatur beatitudine, postmodum ad exiguum tempus priori humanitatis communis statui restituendus sit, ac in eo demum moriturus? Nihil equidem affirmo: sed si affirmaret aliquis, puto quod idem posset de Elia et Enoch cum proportione affirmare: itaque cessaret ei multiplex quæstio, de statu illorum in Paradiso; qui sine scrupulo tunc diceretur esse, non terrestris ille in* E *quo conditus est Adam, quinque etiam nunc superesse nulla verosimili ratione creditur a nonnullis; sed cælestis, qualis et in Apocalypsi et variis in Vitis Sanctorum, præsertim S. Lidwinæ describitur, quatenus quidem humanis verbis describi potest. Multo forsitan verosimiliora hæc fuerint, quam quæ de eodem Elia miratus est orbis, in Biterrensibus quibusdam Thesibus anni* 1682 *mense Aprilis coram Episcopo loci publice per triduum propugnata, et quidem ut Theologicæ demonstrabilia, imo tamquam proxime accedentia ad fidem.*

d *Quatenus scilicet, propter prævisa Christi ex Virgine nascituri merita. Angeli fideles post dæmonum ruinam, fuerunt in gratia et gloria confirmati.*

e Christus *scilicet, non* Maria.

f *Qui volet hæc omnia ex Sanctis Patribus probata legere, adeat nostri P. Francisci Poiræi librum, scilicet* Triplicem coronam, Virgini Dei Matri ex humanis divinisque sententiis collectam; *vel* Theatrum excellentiarum Deiparæ, ex consociatione excellentiarum sui filii, *editum a nostro item P. Martino Coenvelt, iste et alibi aliunde repertorus, unde confundit novissimos Mariæmastigas, sive (ut dici subinde non erubescunt) Antimarianos.* F

g *Imo* Ezechiel *cap.* 28, *versu* 13.

h *Nullo modo credidi in contextu relinquenda, sed velut certo apocrypha eximenda, hæc verba:* Angelis autem, quorum custodiis animæ damnatorum fuerant traditæ, illis inter alios cognitis, numquam de cetero erunt animarum custodiæ assignatæ, quoniam quas sub sua protectione habuerant, damnabantur. *Non enim id ipsis culpæ verti potest, neque quidquam decedit eorum beatitudini ex impiorum damnatione, cui, toti in Dei voluntatem resignati, hilariter etiam acquiescunt. Sunt tamen qui putent non nisi semel singulos singulis clientes committi, propter eorum inæstimabilem multitudinem. Interim ad fidelitatem pertinebat ea non prorsus dissimulare, quibus quadamtenus excusandis, servire potest Parergon superius allegatum.*

CAPUT V.

Visitatur a Sanctis Beata: pro caro sibi Religioso et animabus purgantibus efficaciter deprecatur.

Cum autem quadam nocte Sancta, graviter infirmata, nullo modo in lectulo quiescere quiret, cœpit Dominum humili prece deposcere, una cum gloriosissima

Ægrotans Beata visitatur a Christo,

A sissima Dei genitrice Maria, quatenus in tanta ægritudine secum dignaretur misericorditer agere. Et statim Dominus apparens ei, velut in mundo conversatus fuerat, ostendit ei manus clavis affixas, revelavitque ei cogitationes suas, et omnia tam præterita quam præsentia et futura, quæ commissa erant ab aliis : et cum hæc dixisset discessit, et Sancta convaluit.

commendat ei sibi devotum Religiosum:

43 Quadam igitur nocte, cum anima ejus, delata in cælum, erat cum Christo atque beata Virgine; cœpit cogitare de quodam Religioso, et dicere infra se : O si potuisset ille tantum gaudium conspectare! Et respiciens Dominus fidem ejus, vocavit B. Joannem Evangelistam ad se, dicens ei : Potestatem tibi do faciendi Gerardeschæ juxta desiderium suum, quandoquidem velles satisfacere mihi. Abiens autem B. Joannes ait Sanctæ : Nullum peccatum, Religiosum devotum tuum poterit quoad viverit impedire, quin vitam æternam possideat; neque tribulatio erit ei dum vixerit, neque angustia : et Fr. Petrus, amicus noster, erit præsens in morte sua. Post hæc autem Domina nostra, regina mundi, in B his omnibus altissimo Jesu Christo gratias retulit, qui d. Religiosum suum proprium dignatus est servulum reputare. Ait autem B. Joannes; Oportet me pro servis Dominæ nostræ Dominum exorare frequentius quam pro aliis.

videt a Sanctis celebrari Natalem Domini

44 In festo Natalis Domini, media nocte, ut ait Sancta, cum esset spiritus ejus in cælo, vidit omnes Sanctos et Angelos præparantes se, ut laudes conferrent et honorem et gloriam Dei genitrici Mariæ. Et venit Christus Tunicella indutus, et B. Joannes Evangelista cum eo. Tunc Sancti venientes insimul perrexerunt ad locum ubi Dominæ nostræ pretiosissima ornamenta manebant, ad Archiepiscopatum videlicet B. Joannis Evangelistæ. Et descendens beata Virgo Maria in plateam tertiam civitatis Jerusalem, ad quam tribus gradibus descenditur a secunda, nec non et totidem ad secundam a prima, induta est per B. Joannem quodam manto rotato mirabili, Jesu ad pedes ejus inclinato manente : et dedit ei Jesus chirothecas et annulum, et osculatus est manus ejus. Sancta autem Gerardesca cogitante de Religiosa devoto suo, quod posset tanta visione gaudere, continuo beata Virgo vocavit ad se Christum et B. Joannem, dicens eis : Ite, et vocate Religiosum illum. Cumque mandatum Dominæ nostræ C implessent, reversi sunt et dixerunt S. Gerardeschæ : Devotus tuus adest, et nunc ornat Dominam nostram. Sancta autem gavisa non modicum respexit : et vidit illum trahentem fimbrias Dominæ nostræ cum omni devotione. Postea vero Virgo expandit mantum quo erat induta, recepitque Religiosum sub eo, interrogans B. Joannem et dicens : Si essem in mundo in aliquo indigens tui, numquid succurreres mihi? Sed hoc propter te non dico, sed propter adstantem, ut satisfaciam ei. Sanctus autem Joannes respondit; Si possem, pro vobis regnum Dei dimitterem. Et iterum ait Beata Virgo : Tu nosti voluntatem Dei, recommendo tibi hunc meum servulum. Beatus vero Joannes respondit : Faciam quidquid vis, Domina. Tunc beata Virgo benedixit ei. Porro Christus ait matri : Quid vis ut faciam, mater? illa vero recommendavit ei dictum Religiosum.

assistente eodem Religioso.

S. Joanni Evang. sub specie peregrini eleemosynam dat:

45 Cum S. Gerardesca quodam die in oratione maneret, et esset clausum ostium domus suæ, quidam peregrinus accedens petiit ab ea eleemosynam, obtentu B. Mariæ et B. Joannis Evangelistæ. Protinus autem Sancta, sentiens vestimentorum ipsius fragrantiam et odorem, cucurrit ad januam, dixitque peregrino : Cum non sit in hominum consuetudine sic expresse pro amore B. Joannis eleemosynam petere, cur pro amore illius eleemosynam D postulasti? Oculos quidem meos tibi pro ejus dilectione impenderem : intra itaque in domum meam, et accipe quidquid vis. Et ait ille : Nolo omnia quæ dixisti, sed tantum affer mihi de pane tuo. Sancta autem pergens detulit ei tres panes et totidem caseos : cupiebat enim talem ei eleemosynam tradere : sed ille illico ab oculis ejus evanuit, ex quo Sancta extitit non modicum stupefacta.

ex MS

qui ei deinde apparens gratias agit,

46 Eodem quoque tempore in Quadragesima, cum esset Sancta inclusa intra cubiculum domus suæ, et famula ejus ivisset ad domum cujusdam vicinæ suæ; vidit Sancta ostium cubiculi sui apertum, et tota domus ejus erat undique reserata. Cumque mox surgeret ut videret quid esset, vidit ante januam aulæ suæ stantes tres viros, veneranda canitie decoros, et erat cum eis quædam venerabilis Domina, pretiosis vestibus adornata : et quisque eorum habebat manipulum rosarum in manibus. Et cum essent oratorium Sanctæ ingressi, cœperunt aliquantulum orare. Itaque cum sederent et essent a Sancta incogniti, unus ex eis ait : O Beate Jacobe E dic. His auditis Sancta cœpit vehementer gaudere. Alter quoque inquit, Et tu S. Joannes dic. Ut autem Sancta nomen B. Joannis audivit, cecidit ad pedes ejus lacrymando præ nimio gaudio. Beatus itaque Joannes apprehendit eam per manum, et sublevavit a terra, et statuit eam juxta pedes suos, ostendens ei annulum quem habebat in digito, et ait : Agnoscis hunc annulum? Sancta vero videbat annulum, sed gemmam illius (quoniam clausa erat in vola manus) videre nequibat. Cumque B. Joannes ostendisset ei lapidem annuli, Sancta vidit in eo totam vitæ cœlestis gloriam et triumphum; et cum absconderetur lapis, nihil de his Sancta videbat.

coram S. Jacobo

et B. Bona

47 Dixit quoque S. Joannes, Hæc quam tu vides Domina, est B. Bona, quæ ideo venit nobiscum, quia cum esset in mundo, ego et B. Jacobus simili modo visitavimus eam. Sancta itaque Bona, habens in manibus fustes aureos rosis plenos, dedit unum ex eis S. Gerardeschæ Cum autem S. Gerardesca illum susciperet, dixit in corde suo, Dabo eum tali Patri meo in Christo, qui etiam et aliis demonstrabit : et gratulabatur inde. Tunc dixit ei B. Joannes, Quid cogitasti in corde tuo? Tulitque fustem de manu sua, et ait : Dic tuam culpam. Illa autem confessa F est, et non negavit, quod in corde suo conceperat. Et cum ibi manerent usque ad horam tertiam, inquit ei B. Joannes : Lapis iste, quem vidisti in annulo, oculus tuus est; quem mihi, cum a te peti eleemosynam, tradere voluisti : alium similiter oculum tenet B. Maria. Et Sancti discesserunt ab ea.

Inter cœlestes cantus

48 Cum quadam nocte Sancta vigilaret in lecto, nec posset somnum accipere, dicebat : Surgam ad orandum : hora namque est. Et quoniam adhuc brevis hora transierat, iterum cogitando dicebat : Bene possum paulisper quiescere. Cum hæc autem et his similia intra se quæreret, protinus audivit voces canentium psalmodias; et ubi consuetum est dicere, Gloria Patri, dicebant, Julitta est nomen ejus. Sancta vero cum audisset nomen Julittæ, quoniam ejus filia spiritualis erat, illico surgens de stratu in quo jacebat, exivit foras : et dum neminem videret, voces tamen cantantium incessabiliter audiebat. Tunc respiciens in cælum, magno cum gaudio vidit Dominum, venientem in quadam rota, quæ magnis refulgebat splendoribus : et Angeli stabant in circuitu ejus, habentes manipulos rosarum in manibus suis. Porro Angeli descendentes ad eam, dederunt ei duos ex his ramis, atque dixerunt; Isti rami sunt talium : et erat unus ex illis ex omni parte

scriptus ;

EX MS intelligit excellentiam Julittæ sibi caræ.

A scriptus; Non est simile velum, velo Julittæ in terra. Postquam autem discessit Dominus, dicebat Sancta in corde suo, Mittam ramos his tribus, quibus sunt assignati. Et cum esset prope ostium viri illius, per quem missura erat ramulos illos, arreptis de manu sua ramulis, nequivit eos saltem eidem ostendere. Sed vir ille tantam prout asseruit, exinde suavissimam sensit odoris suavissimi fragrantiam, quantam numquam in vita sua persenserat.

A dæmone sub specie viri apparente tentata,

49 Quadam etiam nocte, dum staret in oratione, apparuit ei dæmon, humanam fingens effigiem viri sui, nec non et prætendens habitum vestium, quem idem vir Sanctæ, dum esset in seculo, deferebat. Et cum ei spurcida verba diceret et prorsus abhorrenda; Sancta vehementi timore atque tremore quassata, cœpit Dominum humili prece deposcere, ut eam liberare de tanto periculo dignaretur : dicebatque dæmoni ; Fac omnia quæ de me tibi permittit Dominus, te namque bene agnosco : quoniam quidem si ille esses cujus tu fingis effigiem, mox eum propriis occiderem manibus, ejusque animam tuæ potentiæ traderem. Tunc apprehendit eam dæmon, et fortiter flagellavit, percutiens faciem ejus

et flagellata,

B solario lumine, ita quod sanguis ex ore ejus et naribus emanavit. Sancta autem Gerardesca, dæmonis tormentis exposita, Dominum collaudabat : qui suam permittebat ancillulam, tamquam inter incudem et malleum positam, velut aurum probari. Protinus autem apprehendit eam dæmon, et posuit ipsam in pede ad ecclesiam S. Joannis de Gaytano, quæ est versus mare in suburbio civitatis Pisanæ : et misit eam in quamdam naviculam, quæ erat in flumine Arni, volens submergere ipsam : et vehementer concutiens naviculam, mittebat in eam aquam non modicam. Sancta autem jugiter acclamante, ille numquam cessabat in omnibus et per omnia, [nolens] a talibus desistere discriminibus, quibus eam indesinenter angustiabat.

ad flumen defertur mergenda;

et a Sanctis invocatis liberatur;

50 Cumque Sancta, fessa non modicum et attrita, de cetero resistere non valeret; timens ne periclitaretur in aquis, cœpit adjutorium Domini atque B. Mariæ Virginis alta voce deposcere, ut eam dignaretur a tanto periculo defensare : eodem quoque modo auxilium B. Joannis Evangelistæ sæpius invocabat : statimque apparuerunt ei B. Maria et B. Joannes Evangelista, et multi cum iis Angeli juxta ripam fluminis, confortantes eam. Tunc adstantibus

C Angelis præcepit beata Virgo Maria ut dæmonium flagellarent. Et cum cepissent eum Angeli, frequenter sublevabant ipsum in aera, et in flumine submergebant : post hæc autem flagellaverunt eum juxta ripam fluminis. Sicque factum est, ut, dum ipsum sic immaniter flagellarent Angeli, horrenda dæmonum caterva ubique manentium, altisonis stridentes sonoribus, ejus compatiebantur doloribus, et insimul dæmones ejulabant. Porro B. Maria Virgo una cum B. Joanne Sanctam eduxerunt de flumine, et posuerunt illam in ecclesia, illico discedentes. Sancta autem Gerardesca, respiciens se in ecclesia solam, quæ numquam erat spirituali consortio destituta, cœpit, præ timore gelida, cogitare ac dicere : Quid faciam, Domine? Si aliqui venerint huc, et invenerint me sic stantem, quid dicent? Ignoro quid faciam. Certe vadam ad talem consanguineum meum, et ei omnia sicut gesta sunt indicabo. Quid si non credet? In nomine Domini mei Jesu Christi pergam.

ac dæmone per Angelos flagellato dimissa :

rogatur a defunctis ut pro se oret,

51 Et cum iter arriperet, et esset ante domum illius, audiens ibi [pulsari] matutinale Officium, cessavit a proposito volendi vocare consanguineum suum; Bene possum [inquiens] redire ad domum meam. Et cum hæc diceret et transiret per plateam civitatis, vidit homines vigilantes vigilias noctis super frumentum, et ait : Si hi venerint ad me, quid D
dicam? Ignoro quid faciam : Domine, succurre mihi. Progrediens autem pusillum versus pontem veterem civitatis illius, vidit ibi multitudinem hominum, ex quo perterrita est vehementer. Et duo ex eis in habitu mulierum, venientes obviam ei, dixerunt : O filia, nos sumus tales convicinæ tuæ, et scimus quod in nocte hac perpessa es tribulationem magnam : rogamus autem te ut intercedas pro nobis apud beatam Virginem, quatenus ad pœnas quibus affligimur nullo modo redeamus. Sancta etenim Virgo est in ecclesia S. Martini : propera ergo ad eam, et ora pro nobis. Porro cum Sancta transisset pontem, vidit totum convicinium, quod est versus ecclesiam S. Martini, splendere ac magnis fulgoribus radiare. Tunc cœpit cogitare in corde suo ac dicere; Quomodo in conspectum Dominæ nostræ pergam, cum sim undique vestibus lacerata? Sed resumptis viribus audacter pergebat. Et cum staret pedes Virginis, sancta Virgo dixit B. Mariæ Magdalenæ : Suscipe Gerardescam sub manto tuo, et cooperi eam. Hoc autem peracto S. Gerardesca ibat cum illis gaudens, et erat cum eis Dominus noster E
Jesus Christus, cum B. Joanne Evangelista, et cum magna multitudine Angelorum.

apud Deiparam ad quam ducebatur:

52 Cum autem transissent per loca, ubi erant qui rogaverant Sanctam, dixit S. Maria Magdalena S. Gerardescæ; Habes tu nobis aliquid dicere? Illa vero recordata precum illarum, inquit, Volo rogare Dominam nostram pro quarumdem animabus defunctarum, quarum preces admisi, ut a pœnis Purgatorii liberentur. Hæc ea dicente, B. Maria Magdalena, vocans ad se B. Joannem, recitavit ei omnia quæ Sancta petebat. Igitur Dominus noster, tenens zonam matris, reverebatur eam, incedendo coram ipsa tamquam infantulus. Cumque beata Virgo, precibus Sanctæ commonita, rogaret filium suum ut Sanctæ dignaretur preces admittere; inquit Christus : Mater, multi videntes misericordiam tuam rogant te : at non deberes omnes exaudire, cum non omnis qui postulat dignus sit impetrare. Beata autem Virgo respondit; Cum propter te, humanissime fili, ab omnibus Mater misericordiæ vocer, numquam misericordiæ meæ januam alicui claudam. Tunc præcepit Dominus adstantibus Angelis, ut animas illas suscipientes, dignis cœlestia regna panderent; indignas autem, usque cum dignæ invenirentur, in loco pœnalitate exempto locarent : factumque est ita. His ita peractis S. Gerardesca F
invenit se in domo sua, et Dominus noster erat cum ea; beata quoque Virgo, S. Joannes Evangelista, et S. Maria Magdalena. Tunc exuit eam vestibus suis B. Maria Magdalena, ut videret contusionum vestigia, quæ ei dæmon iniquus intulerat. Beata itaque Virgo Maria novis eam induens vestibus, dedit ei osculum pacis et dixit : Quia noluisti ore tuo tangere dæmonem, os tuum dulciter osculor : et procul eam in manibus Christo tradens, protracta aliquantulum mora, discesserunt ab ea.

quod illa facit,

et impetrat ut solvantur a pœnis.

CAPUT VI.

Alii divini favores varii, a Christo et Sanctis Beatæ impensi, aut aliis propter ipsam

Sororem ægram tactu liberat a conspectu dæmonum.

Cum quadam vice soror S. Gerardeschæ gravi ægritudine teneretur, jugiter coram se videbat dæmonium, teterrima qualitate horrendum. Cumque magis terrore concussa dæmonis, quam afflictione afflicta infirmitatis, plurimum anxiaretur in animo, semper timebat atque tremebat. Sancta autem Gerardesca, divina potius quam humana inducta dilectione, venit ad eam. Dum autem appropinquaret lectulo ægrotantis,

A ægrotantis, et imponeret manum super pectus illius; dæmon, qui ægrotæ semper manebat visibilis, discedebat: sed et statim cum ad se manum trahebat; dæmon protinus infirmæ adstabat. Vocans igitur quæ ægrotabat Sanctam, ait ei; Appone manum tuam supra pectus meum: quoniam dum sic mihi tuæ gratiæ beneficium tribuis, dæmon a meis obtutibus effugatur. Restituta igitur infirma Sanctæ meritis pristinæ sanitati, cœpit magnalia Domini, quæ jugiter monstrabantur per Sanctam, omnibus reserare.

a confessario præmortuo absolvitur:

54 Præterea cum quadam die Sancta, infirmitate præventa, sumpsisset a Domno Gregorio, Abbate monasterii S. Michaelis Discalceatorum, pœnitentiam de commissis; illeque injunxisset ei, ut convalescentia obtenta Absolutionem susceptura iret ad eum; audivit a quibusdam quod dictus Abbas obierat. Statimque recordata præcepti quod ei fecerat Abbas, cœpit amare deflere; ac præ dolore cadens in terram, velut extincta manebat. Tunc raptus est spiritus ejus in cœlum, et vidit ibi B. Bonam, Sanctumque Jacobum, sanctumque illum Abbatem: B qui et absolvit eam, sicut promiserat.

conspicit cœlestem arcem S. Mariæ:

55 Alio quoque tempore levatus fuit spiritus ejus in cœlum, et fuit in loco ubi erat quædam rocca, quæ vocabatur Rocca S. Mariæ: quæ cum sit sita supra montem qui septem milliariis in altum extenditur, quolibet milliari undique quadam platea distincto, a cœlesti Curia circumdatur processione aliquando: et est vexillis mirificis prædita Majestatis divinæ, atque beatæ Virginis, et omnium Angelorum. Hæc autem munitio, septem turres continens, habet etiam choros Angelorum, Apostolorum et omnium Sanctorum. Et erat ibi claustrum B. Bernardi: et ibi B. Joannes Evangelista Quadragesimali tempore, videlicet tribus diebus in hebdomade, celebrat Missam. Cumque in eodem loco sedes quædam ab Angelis fieret, et sciscitaretur ab eis Sancta cujus esset sedes; meruit audire, quod esset talis sui in Christo devoti filii.

pro Monachis sibi molestis

56 Similiter etiam cum quadam die summo diluculo cogitaret de quibusdam Fratribus monasterii S. Savini, qui ei jugiter petram scandali apponebant; hæc vel his similia intra claustra sui pectoris exorsa est dicere. Quare mihi tribulationem atque injuriam inferunt? Sane nullam eis molestiam infero: omnibus servio: et ipsi, cum multi in me ex C Religiosis fidem habeant, me nullo modo reverentur: cœpitque magna lacrymarum copia deprecare Altissimum, ut parceret eis. Post hæc cœpit capite discooperto sedere, et ab oratione cessare. Et protinus odorem permaximum sentiens, vidit Dominum Jesum Christum, tenentem pedes conjunctos, uti tenuit in cruce affixos, sanguine de plagis manante: timuitque valde. Ait autem Dominus ei, Noli timere: ego sum crucifixus, tam propter te quam pro multorum salute: sed doleo quod Fratres tui me iterum crucifigunt, dum tibi semper inferre scandala non desistunt: attamen sicut tunc crucifixio mea eorum fuit redemptio, sic et nunc eorum erit damnatio. Cumque Sancta genibus provoluta cogitaret proprio ore de pedibus Domini clavum extrahere, et ipsum in corpus suum immittere; inclinavit se Dominus, et apprehendit eam, fecitque ei consolationem plenissimam, lacrymando cum ea. Dixitque illi: Ego non habui tantam compassionem in Maria Magdalena unquam, quantam habeo in te modo. Sed ego vindictam faciam, et te de injuriis vindicabo. Discessitque ab ea.

Crucifixum deprecatur:

audit Missam a Christo celebratam:

57 Post hæc quadam nocte, dum esset in lectulo, tempestive tentata extitit atque solicitata, ut ad orationem surgeret: itaque in oratione posita consolationem permaximam percepit; cum statim (sive in corpore, sive extra corpus, Deus scit) ducta fuerit D apud ecclesiam S. Savini. Porro cum inveniret ibi multos Angelos verrentes ecclesiam, allocuta est eos dicens: Quid sibi vult quod facitis? At illi respondentes dixere: Pausate paulisper et requiescite, quoniam plenius solito in hac nocte gaudebitis. Hæc autem eis dicentibus, ecce adstiterunt Angeli alas habentes, qui ornaverunt ecclesiam cortinis pulcherrimis: quas secum detulerant. His ita gestis audivit tonitrua sonosque terribiles: Dominus enim cum Angelis, et Apostolis, et cum Sanctis omnibus descendebat in ecclesiam. Tunc vidit ibi Dominum Missam canentem, et quemdam Religiosum devotum suum in Episcopum consecrantem. Celebrata itaque Missa ivit Sancta cum Domino ad vitam æternam, et ita similiter Religiosus cum eis. Igitur præsentatus fuit iste Religiosus coram beata Virgine, et juxta pedes illius manebat. Cumque Religiosus ille applicaret manus suas manibus beatæ Virginis, sancta Virgo osculata est manus ejus et caput.

Ex MS.

58 Porro quadam nocte, cum S. Gerardesca gravi esset infirmitate detenta, surrexit ad orandum: et cum longo spatii tractu orasset, mox delata extitit in spiritu ad cubile. Sed nec exinde turbata neque perterrita, non cessabat precari Dominum, ut eam E dignaretur, carnis ergastulo destitutam, in requiem collocare. Tunc Dominus, apparens ei, dulciter ipsam consolabatur, dicens: Noli timere, quoniam ego [tecum] sum omni tempore vitæ tuæ, neque similiter te in morte relinquam: brevis namque est vita tua. Et cum discedere vellet Dominus, illa clamabat dicendo, Noli me derelinquere, Domine, in hac vita, ubi labor est laboriosissimus et planctus continuus. Igitur Dominus tertio rediit ad eam, et consolabatur eam non modicum, cum dicebat: Nolo te dimittere, filia, sed semper tecum morari, tibique dare consolationem omnimodam.

ægra ab eodem se non deserendam intelligit.

59 His ita gestis, quadam die venerunt ad eam mulieres quamplurimæ, ut audirent eam: inter quas erat quædam, magnum faciens ex contritione ploratum. Cumque Sancta exinde robur magnæ consolationis assumeret, sequente nocte cœpit cogitare intra se ac dicere, Domine Jesu Christe, fac me participem lacrymarum illarum. Et illico anima ejus fuit in cœlo cum B. Joanne Evangelista. Tunc dixit ei B. Joannes: Mulier, quæ heri coram te sic amare plorabat, ideo sic agebat, quia jam se sciebat magni criminis laqueo irretitam: promisit enim tali in tali loco cum eo libidinis scelus committere, et exinde nefanda stipendia jam recepit: et quoniam F tanti sceleris pœnitentia ducta est, in proximo veniet ad te: tu autem in sermone prævio prædices ei omnia quemadmodum statuerat facere. Factum est autem cum venisset mulier ad Sanctam, et criminis sui enormitatem audisset a Sancta, cum lacrymis confessa est, dicens: Verum est, Domina, omnia quæ dixisti me scelestam fecisse: et nunc vestris pedibus provoluta, parata sum, præter quamlibet ambiguitatem, peragere quidquid Sanctitas tua mihi, ad tanti delicti emundationem, voluerit imperare. Sancta vero respondens, dixit ei: Vade, et redde ei totum damnabile præmium, quod ab eo receperas. Statimque reversa est mulier, laudans et glorificans Dominum, omnia devotissime, sicut ei Sancta præceperat, exequendo.

Mulieris de consensu in peccatum pœnitentis

discrimen cognoscit et consilio propulsat.

60 Quodam tempore, cum S. Gerardesca devotionem in quodam Religioso haberet, quem bonum et devotum reputabat, sed vere malus erat; accidit ut in magnis affectibus gereret eum oculis corporeis intueri. Et dum in tanto animi fervore persisteret, apparuit quidam Monachus, dicens; Vis venire ad talem Religiosum, quem tu videre desideras? Sancta respondit: Volo venire. Et ille: Abrade prius

Errans circa Monachum quem credebat Sanctum,

EX MS.

A prius caput tuum more monastico, et indue te cucullam. Sancta autem Gerardesca statim fecit sibi radi caput, et induit se cucullam, et arripuit iter cum Monacho. Cumque aliquantulum pergerent simul, cœpit infra se Sancta cogitare ac dicere : Quare pergo cum illo ? Non agnosco eum, et pergo cum eo ? Dixitque Monacho : Tanto gaudio, Frater, imbuta extiti, audito nomine Religiosi, quod tecum, quem nunquam cognovi, ex abrupto iter arripui : ideoque nolo tecum venire amplius, quia te non agnosco. Monachus autem, his cognitis, dedit Sanctæ quemdam baculum dicens : Noli expavescere, tene baculum istum in manu tua, et nullus poterit te videre. Statimque Sancta, resumptis viribus, cœpit secure cum Monacho pergere. Porro cum pervenissent ad locum ubi Religiosus ille manebat, ait Monachus, Sanctæ : Ecce locus, et ille est Monachus, cujus vult Dominus tibi vitam ostendere, ut deinceps illum agnoscas, et nullo modo ut consueveras illum reverearis : intuere itaque et respice eum, opusque illius pravum. Statimque vocaverunt ad se Religiosum : et loquentes cum eo cognoverunt opera sua mala. Tunc autem Sancta in ecclesia illa Missam audivit, et assumpta ibi Eucharistia Domini, uno momento invenit se in domo sua. *Post hæc desiderantur fortassis non pauca.*

discit mala illius opera :

B

61 *In hoc porro, qui acephalus exhibetur, articulo explicat Sanctæ Deipara suos erga Christum, recens ex se natum, affectus ; quem, inquit, de præsepio....* sumens denuo, tidem tantamque odoris sentiebam fragrantiam, quod jugiter affectassem ipsum in pectoris mei secretario condere. Similiter volebam, materna promptitudine monita, oscula dulcedinis eidem porrigere, sed humanæ conditionis reverentia debita nullatenus attentabat. Imo sublevavi oculos meos in cœlum, et aperti sunt cœli, et Deus Pater circa osculandi affectum mihi benedictionem suæ licentiæ tribuit : et osculatis oculis gloriosissimi unigeniti mei, suavissimam illico persensi lætitiam, humanis colloquiis impossibiliter exponendam. Post hæc beata Virgo, aperiens mantum suum, recepit S. Gerardescam in eum, dicens ei : Universa et singula, quæ promisit tibi Joannes Evangelista, in filiis tuis de pleniori liberalitate confirmo asserendo nominaliter de quibusdam : et cum dies mortis eorum accesserit, ego et filius meus una cum Angelis veniemus obviam animabus eorum. Tunc S. Joannes Evangelista apprehendit Sanctam, ponens eam juxta pedes Domini nostri Jesu Christi, qui omnibus assensum pronum exhibuit, quæ beata Virgo promiserat.

de eorum quos B. Virgini commendarat

salute certificatur :

C

62 Item cum quadam nocte Sancta Matutinum in festo S. Andreæ Apostoli [audiret] ; videbat splendorem quam maximum, totam visibiliter ecclesiam illustrare : et Fratres stantes in ecclesia singillatim habebant contra manentes [Angelos] cum reverentia maxima, et psallentes cum eis. Et unus ex Angelis erat cum Sancta, dicens : Respice et vide Fratrem illum, quia sine mortali peccato mens ejus copulata est Deo, et Angelus ejus benedicit ei : et Angelus Fratris illius, qui est in peccato mortali, valde irascitur ei, dicente Propheta, Prævenerunt Principes, conjuncti psallentibus in medio juvencularum tympanistriarum. Et iterum dicebat : Licet hi Angeli frequenter descendant inferius et ascendant, gloriosi tamen et magni semper perseverant in cœlis.

videt Angelos cum Monachis psallentes:

Ps. 67, 26

CAPUT VII.

Reliqui favores Dei erga Gerardescam, quatenus ex Codice mutilato habentur.

Alio quoque tempore voluit Dominus animam Sanctæ sublevari in cœlum, et esse juxta arcem D beatæ Virginis. Tunc vidit ibi claustrum. B. Michaelis, multasque animas quæ erant cum eo, quæ quidem purgatæ erant a contagiis delictorum : inter quas erat quædam Monialis, super qua Sancta admirata est vehementer, quoniam adhuc erat vivens in seculo. Tunc interrogavit S. Michaelem de Moniali illa, cum nondum sit a seculo evocata. Ille autem respondens dixit ei : Non dicam tibi de morte vel vita ejus, sed quid de ea fieri debeat, conspectabis. Tunc jussit illam B. Michael expoliari, et corpus ejus pretiosissimo unguento inungi, ponique coronam magnam in capite suo. Et iterum inquit : Vis ascendere arcem beatæ Virginis ? Illa vero respondens, dixit : Volo, Domine. Cumque accessissent ad pedes scalarum, diffidens præ altitudine maxima de ascensu illarum, Domino volente, in ictu oculi superius se invenit. Tunc vidit ibi sanctarum Virginum multitudinem maximam, inter quas agnovit S. Catharinam, interrogans eam et dicens ; Quænam sunt istæ ? Domina mea. Illa autem respondens dixit, Ego sum Catharina, et hæ E sunt Virgines omnes sanctæ, quæ fuerunt fidelissimæ Dominæ nostræ ; et scimus quoniam ideo deputatus est nobis locus iste, ut [suscipiamus] consolationem a Domina nostra. Dico autem tibi, quod orans ego, cum sim advocata omnium famulantium ei, majorem ab ea consolationem suscipio. Ostendit etiam ei S. Catharina totam vitam æternam, et mansiones, et nomina aliquorum et aliquarum.

Videt ornatum cœlitus impensum cuidam moniali adhuc viventi,

et chorum Virginum :

64 Quadam nocte perrexit ad Matutinum, et Officio feliciter incboato, magno cœpit Sancta gaudio exultare. Et elevans Sancta oculos suos ad cœlum, vidit supra chorum ecclesiæ S. Savini, in qua ipsa manebat, quoddam cœlum de Angelis, qui habebant alas junctas inter se, nihil quoque videbatur ex eis nisi vultus eorum ; et stellæ apparebant, ex quibus exibat splendor mirabilis : et supra caput Abbatis et aliorum duorum veniebat quædam sphæra, similis sphæræ solis, et stellæ. Ascendentibus igitur et descendentibus aliquando stellis, splendor nihilominus fixus manebat in eis. Tunc cogitavit Sancta vocare Abbatem, ut videret hæc omnia, sed timuit ne aliis esset ad scandalum. Sicque factum est, ut finito primo Nocturno anima ejus portaretur ad cœlum, et erat ibi cum Domino. Tunc Dominus alloquens eam dixit : Ostendi tibi cœlum de Angelis, propter quod vocare cupiebas Abbatem ; sed timore ducta ne offenderes alios, non vocasti. Et bene qui- F dem fecisti : nam si vocasses eum, forsitan aliquid [ingratum] perspexisset. Stella quoque, quæ ascendebat et descendebat, est illa [gratia] ; quæ, cum homo conjunctus est Deo, fixa permanet super eum ; et cum aliquibus se ingerit vanitatum illecebris, separatur ab eo : cumque Monachi dicebant, Gloria Patri, Angeli illi faciebant inter se sonitum maximum. Interea dixit Dominus : Homines debent timere diem judicii, quoniam in illa die judicabit Dei Patris justitia, a qua nemo poterit appellare. In illa die Sancti contremiscent et Angeli, eumque nihilominus videre desiderant : timent propter judicii strepitum, desiderant propter resurrectionem corporum.

item stellas ascendere ac descendere

super psallentes Monachos :

65 Procedente tempore, cum vellet Dominus S. Gerardeschæ suam revelare potentiam, posuit spiritum ejus juxta solium Dei Patris. Cumque Sancta prospexisset inferius, videns Sanctos et Sanctas omnes subter se stare, vehementissime mirabatur. Ait igitur ei Pater : Volo tibi monstrare universa quæ feci. Et aperiens os suum, cœpit seriatim exprimere, qualiter ab initio creavit Angelos, et postremo mundum et hominem : quomodo quoque ultimo affectu summo conditoris erga hominem

contemplatur Dei potentiam:

A nem, morti tradidit unigenitum suum. Tunc ostendit ei, quot et qui salvi sunt et salvari debent, virtutesque eorum ab Adam usque ad finem mundi. Et post hæc ait ei : Licet memoria nequeas comprehendere omnia, quæ vidisti ; nullus tamen est in terra vel fuit adhuc, cui tanta scire permiserim.

Sub Missa certificatus

66 Alio quoque tempore erat S. Gerardesca apud S. Savinum, ut audiret Missam : et cum incepisset Officium, respexit Crucem, quæ est in illa ecclesia ; et in ea videbatur corpus Dominicum ab umbilico superius incarnatum : in pectore quoque ejus erat quædam avis, albissima et corpore parvula; quæ habebat rostrum ex auro. Tunc avis illa erga Crucem alas expandens, cecinit tribus vicibus ; et confestim volavit ad Sanctam, et ponens rostrum ejus auriculæ, tamquam alicujus humanitatis portenderet effigiem, exposuit Sanctæ omnia quæ in corde pensaverat, et qualiter rogaverat Deum pro quodam Religioso : et dicebat : Licet pro Religioso tuo rogaveris Deum, ut ipse dignaretur tibi ostendere, si Religiosus idem esset ab omnibus reatibus sui exutus : dico tamen tibi, quod sicut videbis me in pectore Domini ablui,

de bono statu Religiosi sibi cari:

B ita ille perfecte mundificatus est a peccatis. Et his dictis avis illa confestim volavit ad Crucem : et in ea pectu Sanctæ in aqua, quæ de pectore Domini abundantius emanabat, se universaliter lavit, largiente Domino nostro Jesu Christo, qui præparat omnibus indulgentiam affluenter. Discedente autem avicula, confestim et apparitio præmissa discessit.

rursumque apparenti sibi Christo

67 Sancta Gerardesca, quodam etiam tempore in oratione devota permanens, satis gaudebat in Domino, considerando lætitiam Beatorum. Cogitabat igitur in animo, dicens : Domine, quando erit anima mea tecum, qui habes super omnibus potestatem ? et cupiebat dissolvi, et esse cum Christo, nec poterat. Tunc Dominus, respiciens fidem ejus, velut unicum ostium cælis ei aperuit, ex quibus tam irradiatissimum Sancta egredi videbat splendorem, quod non poterat, præ nimio claritatis fulgore, ipsum recta fronte conspicere. Capite hinc inde deflexo, tandem sublevatis in medio splendoris oculis suis, aperte Sancta videbat Filium Dei, sopita qualibet reverberatione splendoris. Stans igitur Sancta cum magno gaudio, constanter preces fundebat pro quibusdam Religiosis. Tunc aperuit Dominus brachia, et illa hinc inde vidit illos Religiosos, stantes videlicet inter brachia Domini : et Sancta retulit pro illis Religiosis gratias immensas Deo Patri, nihilque de his

ejusdem profectum petit

C omnibus paulo post vidit. Post hæc cœpit affectanter ambire, ut alter illorum foret altero major in regno cœlorum ; et perinde Dominum et beatam Virginem sedulo orabat, ut illud ei benigne concederent. Tunc apparuit Dominus in aere, et cum eo splendor mirabilis : et appropians Sanctæ, locutus est ei dicens : Desiderio magno desideras videre filium tuum magnum in regno meo : et ego dico tibi, quod omnia quæ volueris faciam : et qui te diligit, me diligit ; et qui te audit, et me audit ; et qui te

et impetrat:

odit, et me odit. Omnem potentiam meam tibi manifestabo : proinde Joannem Evangelistam ad te misi, ut tibi ore ad os voluntatem meam exprimeret ; et qualiter Filius Dei ad te veniet, consolationis tibi plenitudinem collaturus. Cum.....

68 *Deficiente hic ut minimum pagina una, hiatum suppleo, exhibendo imaginem Beatæ, qualem supra num.* 2 *dixi adhuc spectari super aram majorem S. Michaelis in Burgo, in quadam tabula, multis sanctorum Ordinis Camaldulensis Patronum imaginibus per modum limbi circumornata, singulis singulas veluti conchas seu forulos implentibus. Harum una, ut dixi, est* S. Gerardesca *in habitu Ordinis Camaldulensis diademata more ceterorum Sanctorum; prout ipsam nobis inde delineandam curavit Fr. Gerardus Capassius, ex Ordine Servorum B. Mariæ in Academia Pisana Theologiæ Professor.*



Sequenti porro pagina continuatur visio quædam de venerabili Villana, conspecta orare ante quamdam imaginem; quærente ex Sanctis Virginibus adstantibus Gerardesca, quænam esset mulier, orans (ut dictum est) ante pedes iconæ. Responderuntque illæ dicentes : Mulier ista est D. Villana, quæ orat pro civitate Pisana. Statimque descendentibus illis de oratorio, F accessit ibi multitudo sanctorum Apostolorum, Patriarcharum, et Angelorum, habentes cereos accensos in manibus. Iterum autem quæsivit ab eis Sancta, quare haberent candelas in manibus. Et responso accepto, quod venerant causa processionis fiendæ, quoniam exaudita erat oratio præfatæ Villanæ; vidit B. Joannem Evangelistam celebrare Missam in ecclesia illa. Et post hæc iverunt omnes cum eis et Sancto, cum hymnis et luminaribus, in vitam æternam, offerentes cereos ad pedes Dominæ nostræ. Tunc Sancta vidit ibi D. Villanam, et accepit [signum] a quodam, qui dixit ei : Ecce signum do tibi, ut credas omnia quæ vidisti. Ab hodie in die tertio, D. Villana cum tribus candelis, ut ardeant in festo Annuntiationis beatæ Virginis, veniet ad domum tuam : factumque est ita.

intelligit auditas preces Ven. Villanæ,

Dei potentiam etiam in palea relucentem miratur.

69 Quodam die Sancta erat in domo sua, in Spiritu sancto fervens, nec poterat verbis exprimere, quam pensabat in animo, potentiam Dei ejus. Et respiciens paleunculam unam, dixit : O paleuncula, quam magna est potentia Dei, quæ in te manet! Eratque manens in tanto ardore spiritus, quod in cælo et in terra et ubique divinam potentiam quæreret, mirando in eis quod sic excelsa essent undique

que

EX MS.

A que et perfecta. Gloriosæ quoque Virgini laudes referebat immensas, quæ tantam a Deo promeruit gratiam, ut qui cœlum et terram gubernat et sustinet, in alvo sua mirifice gereret Dominum Jesum Christum. Et respiciens paleunculam unam, sæpius aiebat : O paleuncula, vere Dominus est in te. Tunc videns Dominus fidem ejus, ostendit ei in omnibus perfectam potentiam suam, [etiam] in paleuncula illa. Apparuit autem Sanctæ in paleuncula illa tota vita æterna cum omnipotentia Dei.

videt 9 montes Angelicorum chororum;

70 Recitavit aliquando de sanctis Angelis et civitate superna, dicens : Novem sunt montes, in quibus discrete permanent novem ordines Angelorum. Primus itaque montium nominatur Sardius, secundus Topazius, tertius Japsis, quartus Chrysolithus, quintus Onychinus, sextus Berillus, septimus Saphyrus, octavus Carbunculus, nonus Smaragdus. Hi vero montes sunt intra civitatem Jerusalem cœlestem, magnis irradiati fulgoribus ; nec alicujus alterius speciei vel generis lapides inveniuntur in illis. Et quatuor flumina transeunt per medium ci-B vitatis, habentia aquas fluidissimas, similes auro et argento purissimo : ex undis autem illorum resultat immensum gaudium, et exultant lapides pretiosi Et in ripis illorum Apostoli et Evangelistæ consistunt, et Archiepiscopatus qui majoris habentur in cœlo dignitatis, ob ornatum fluviorum illorum, ibidem mirifice locati sunt et fundati. Aquæ autem illæ per medium civitatis, ut dictum est, ex quatuor montibus effluunt : et mihi, qui majores sunt in vita æterna, gloriose morantur.

eorumque lætitiam in festo Annuntiationis:

71 Iterum dixit : In festo Annuntiationis beatæ Virginis, immensis lætantur Sancti tripudiis, et novis jubilationibus hilarantur. Tunc Dominus noster cum Sanctis Apostolis Dominam nostram pretiosissimis ornamentis decorant; et pergentes ad illum ordinem Angelorum, in quo S. Gabriel permanet, ipsum similiter ornant. Tunc ducunt illum ad locum Dominæ nostræ, ferentes super caput ejus quoddam pallium, in hastis quatuor positum, et in qualibet hasta erat vexillum. Posuerunt autem se-C dem illius juxta thronum Dominæ, totaque vita æterna faciebat reverentiam illis. In illa die Sancti honorant Angelos magnis laudibus, quoniam digniti sunt esse advocati eorum : et locant eos reverenter in sedibus, ac eis magnis subjectionibus obsequuntur. Angeli quoque B. Gabrielem magnis venerantur obsequiis, et quilibet Angelus proprio nomine nuncupatur.

72 Item similiter quadam die posuit se in oratione, habendo consolationem plenissimam. Cumque vellet aliquantulum ab oratione quiescere, erat jacens in lectulo : et respiciendo in cœlum, cogitabat in corde suo, qualiter Dominus Jesus Christus manet in cœlo, et si sedet ut Pontifex ; et dicebat ; O quam beati estis Apostoli, qui fuistis cum Deo in terra, lavitque vobis pedes humiliatus ! Et illico fuit D

item in sede Pontificia Christum,

anima ejus in cœlo, et vidit Dominum Jesum Christum, in solio excelso sedentem, Pontificalibus ornamentis ornatum. Eratque coram eo altare cum ornamentis rarissimis, et in quolibet cornu ejus erat vexillum unum, ad honorem quatuor Evangelistarum compositum. Inter hæc cupiebat Sancta intueri Apostolos, et dicebat : Ubi sunt Apostoli? Tunc Dominus, respiciens fidem ejus, apertis brachiis et sublevato manto, ostendit Sanctæ Sacratissimum pectus suum : et erat Domina nostra, cum S. Joanne Baptista et S. Joanne Evangelista cum quinque Apostolis ex uno latere, et B. Petrus Apostolus cum aliis Apostolis ex altero latere stantes.

item sanguinem ex icone S. Jo. Baptistæ,

73 Quodam tempore in Quadragesima erat ventus validus, et Sancta respiciebat iconam B. Joannis Baptistæ. Et sublevato propter ventum sendado, quod erat ad pedes iconæ, vidit pedes B. Joannis visibiliter incarnatum : et surgens, cum festinatione cucurrit ad illum. Tunc posuit oculos suos super pedem, et lacrymata est valde, et cecidit velut ex- E tincta. Et paulo post surgens, invenit sendadum illud totum sanguinolentum.

et honorem Deiparæ in Sabbato Sancto habitum :

74 Insuper quodam tempore in Sabbato sancto, cum intraret ecclesiam S. Savini ut audiret Officium, respiciendo in cœlum, vidit, permittente Deo, omnes Sanctos et Angelos gratias reddere gloriosæ Virgini, ob sinceram fidem quam habuit in filio suo, cum jam totus mundus in errore maneret. Et post hoc audivit Dominum dicentem, qualiter diligit et dilexit matrem : et quod omnes Sancti, et Angeli, et quatuor Seniores non possent honorare adeo illam, quod exinde satisfacerent Deitati : sed Divinitas quidem sibimet satisfacit.

visitatur a Christo ejusque Apostolis.

75 Nocte quadam manens in lectulo, amore Spiritus sancti inflammata dicebat : Domine, veni ad me : nec tamen exibat de lectulo. Et cœpit rogare devotissime Dominam nostram et B. Joannem Evangelistam, quatenus rogarent Filium Dei, ut dignaretur venire ad eam : et exiens de cubiculo suo, orabat attentissime pro amicis. Confestim autem F fuit in cœlo, in quodam loco in quo non poterat nisi de longe videre filium Dei. Tunc dixit : Quare non possum, Domine, cominus videre faciem tuam ? Tunc Dominus, devotioni ejus annuens, cum duodecim Apostolis, septuaginta Discipulis, et Majoribus de vita æterna, venit obviam ei : et ad pleniorem consolationem ipsius, dicebat B. Joanni Evangelistæ : O Apostole et dilecte Dei, quam carum supra omnes te habui ! tibi etenim revelavi universa secreta cœlestia : respice et vide, qualiter isti de S. Savino perforant manum meam, faciendo scandalum isti, et ostendebat Sanctam. Similiter ostendit ei maritum...

Cetera, et ad historiam potiora, desiderantur.

DE

DE BEATIS MARTYRIBUS INQUISITORIBUS

GUILIELMO ARNALDI, BERNARDO DE RUPE-FORTI, ET GARSIA DE AUREA, ORDINIS PRÆDICATORUM S. DOMINICI; STEPHANO DE NARBONA, ET RAIMUNDO CARBONII, ORDINIS MINORUM S. FRANCISCI; PRIORE AVINIONETI, MONACHO DE CLUSA; RAIMUNDO SCRIPTORIS, CANONICO ET ARCHIDIACONO; BERNARDO, CLERICO ILLIUS; PETRO ARNALDI, NOTARIO; FORTANERIO ET ADEMARO, CLERICIS NUNTIIS,

G. H.

AVINIONETI IN OCCITANIA SUPERIORE.

Sylloge ex Stephano de Salanaco, veteri Chronico Tolosano, Petro Marsilio, aliisque coævis scriptoribus.

ANNO MCCXLII

B

Contra Albigenses instituti Inquisitores fidei.

Occitania vulgo Langedocium præclara est et notissima Galliæ provincia : in qua ob exortam Albigensium hæresim, sanctissimæ Inquisitionis officium sumpsisse exordium ostendimus, V *die Martii ad Acta B. Petri a Castro-novo, ex Ordine Cisterciensi Legati Apostolici, ac primi Inquisitoris fidei, atque effuso sanguine in ea functione gloriosi Martyris : cui inter alios cooperatores adjuncti fuerunt Didacus, Episcopus Oxomensis ; et S. Dominicus, Ordinis Prædicatorum in tali functione factus Fundator. Hujus Ordinis Sacerdotes, cum aliis aliorum Ordinum viris, zelo fidei accensis, in eo ministerio sese exercuerunt, et sanguine suo quam prædicabant fidem confirmarunt; ut plures, qui eo tempore vixerunt, suis scriptis sunt testati. Inter hos est Stephanus Salanacus Ordinis Prædicatorum, vir isto tempore habitus opinione doctrinæ clarus, ac regularis vitæ observantissimus : qui in tractatu de Quatuor rebus, quibus Deus Prædicatorum Ordinem insignivit, de hisce Athletis ista narrat.*

Inter hos ex Ordine Prædicatorum circa an. 1234

2 Cum Ordo Prædicatorum a B. Dominico contra hæreses et errores specialiter fuerit institutus Tolosæ, Fratres de partibus illis annis multis in fame et siti, in frigore et nuditate, et in tribulationibus multis certaverunt contra illos et contra tyrannos, qui hæreticos defendebant. Tum a beatæ memoriæ Gregorio Papa Nono Inquisitio contra dictos hæreticos et eorum fautores Fratribus per Provinciam C est commissa circa annum Domini millesimum ducentesimum trigesimum quartum, decimo Kalendas Maji, Pontificatus sui anno octavo : propter quod Fratres multis sese periculis exposuerunt. In Tolosa namque, post multas minas Principis et suorum, prohibitum est per edictum publicum, ne aliquod commercium aliquis haberet cum Fratribus, nec aliquid eis venderet, neque daret. Secundo ad omnes portas domus Fratrum positi sunt custodes, ne aliquid victualium eis inferretur, nec etiam aquam de Garona fluvio communi aliquis intus deferret. Inquisitorem quoque Fratrem Guilielmum Arnaldi de civitate expulerunt. De quibusdam vero male gestis duco ob honorem civium satius tacere. Cumque Fratres omnes confessi, ad martyrium pro fide et obedientia Ecclesiæ Romanæ paratos se offerrent, et jam cum multo desiderio expectarent, præcepto Principis de civitate exire compulsi sunt omnes. Ibant ergo gaudentes a conspectu concilii, digni pro fide Christi contumeliam pati. Processionaliter autem bini et bini, non veriti animositatem malignantium, qui eis prohibuerant ne incederent tali modo, exeuntes alta voce, Credo in unum Deum, dehinc, Salve Regina, devotissime decantabant.

B. Guilielmus Arnaldi, cum aliis primum pulsus,

Actum est hoc anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo quinto Nonis Novembris vel sequenti die, scilicet octavo, Idus Novembris. Eadem causa fidei E in Narbona domus Fratrum fuit effracta, et libri sancti ab impiis lacerati. In multis etiam locis aliis Fratres capti et spoliati sunt, nec sine armatorum multitudine Inquisitores procedere audebant.

cum anno 1242 29 Maji occisus,

3 Anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo secundo, quarto Kalendas Junii, in nocte Ascensionis Domini, apud Avinionetum in diœcesi Tolosana, in domo et camera Raymundi Comitis Tolosani Frater Guilielmus Arnaldi, de Ordine Fratrum Prædicatorum de Monte-Pessulano, vir discretus et doctus in Jure Canonico, devotus atque mitissimus, Inquisitor hæreticorum datus, auctoritate Domini Papæ, ab iniquis hæreticorum Credentibus, pro fidei defensione, fuit crudeliter gladio interemptus. Cum eo alii duo Fratres nostri Ordinis Fratrum Prædicatorum, scilicet Frater Bernardus de Rupeforti et Frater Garsias de Aurea de diœcesi Convenarum. Item duo Fratres de Ordine Minorum, scilicet Frater Stephanus, et Frater Raymundus Carbonii ; et Prior Avenioneti ejusdem loci, Monachus de Clusa ; et Raymundus Scriptoris, Canonicus Sedis Tolosanæ et Archidiaconus Letacensis in eadem Ecclesia Tolosana ; et Petrus Arnaldi, Notarius Inquisitionis ; et Bernardus, Clericus Archidiaconi ; et duo Clerici, eorum nuntii, scilicet Fortanerius et Ademarus. Memoratus tamen Inquisitor Frater Guilielmus principaliter quærebatur. F Hos omnes interfecerunt Credentes hæreticorum, pro fide Christi et obedientia Ecclesiæ Romanæ, cantando Te Deum laudamus, de mandato Balivi Raymundi Comitis Tolosani, qui illuc eos duxerat in Cameram Comitis.

et socii duo,

dein duo Minores et alii 6 ex Clero,

idque de mandato Balivi,

4 *Hactenus Stephanus Salanacus, et ex eo Thomas Malvenda in Annalibus Prædicatorum, ad relatum annum* MCCXLIII. *Guilielmus Catellus Consiliarius Regius in Parlamento Tolosano, in Historia Comitum Tolosanorum lib. 2 pag. 361, ex MS. Chronico pervetusto Tolosæ apud Patres Prædicatores asservato eadem refert, quæ jam de horum Athletarum martyrio sunt relata : ubi Frater Stephanus ex Ordine Minorum dicitur,* Collega dicti Inquisitoris *Guilielmi, et* Raimundus Archidiaconus Lexatensis *supra,* Letacensis ; *ubi etiam dicuntur interfecti* mandato Bajuli, *et melius supra* Balivi, *qua voce indicatur Prætor aut Præpositus justitiæ. Floruit eodem tempore Gerardus de Bracheto, Ordinis Fratrum Prædicatorum et Provincialis Provinciæ ab anno* MCCLI *ad annum* MCCLIX ; *qui jussu Humberti Generalis conscripsit Vitas Fratrum Ordinis Prædicatorum, quas habemus in pervetusto*

EX MS.

A *tusto MS. codice : ubi parte quinta caput primum exorditur, a verbis num. 2 jam relatis, sed nonnullis hinc inde omissis, aliisque in hunc modum adjunctis :*

5 Tandem anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo secundo, nocte Ascensionis Dominicæ, passi sunt in castro Avinioneti in diœcesi Tolosana Fratres Ordinis Prædicatorum, a Domino Papa dati Inquisitores, scilicet Guilielmus et Bernardus de Rupeforte, et Garsias de Auria ; et de Ordine Fratrum Minorum Stephanus et Raymundus Carboni, et alii qui cum eis erant, scilicet * Raymundus Archidiaconus Tolosanus, et Prior Avinionensis Monachus * Clusinus, cum tribus aliis servientibus sibi, ab hæreticis pro fide Christi et obedientia Romanæ Ecclesiæ interfecti, cantando Te Deum laudamus. Nocte vero qua passi sunt, quædam mulier ejusdem diœcesis, sed in alio castro, in partu laborans, clamavit : Ecce video cœlos apertos, et scalam inde ad terram dimitti, et multum sanguinem in terra ista effundi. Cumque respiceret claritatem scalæ, et ascendentium per eam ruborem miraretur ; partum edidit doloris oblita. Eamdem aperturam viderunt pastores, in eadem regione vigilantes. Item illustris Rex Aragonensis Jacobus, cum eadem nocte in frontraria Saracenorum excubaret, vidit lucem magnam descendentem de cœlo, et Militibus suis ait : Scitote quod hac nocte Deus magnum aliquid operatur. *Apud Malvendam ad hunc annum* Petrus Marsilius vetustus auctor, lib. 3 Historiæ Regis Jacobi cap. 58, affirmat hanc visionem lucis ingentis, de cœlo allapsæ, oblatam Jacobo Aragonum Regi, cum obsidione cinctam teneret, a Mauris infessam urbem Setabam, *vulgo Xativa dictam*, ubi prolixe totam hanc Martyrum historiam narrat. *Sed progrediamur cum Vitis Fratrum.* Item in conventu nostro Barcinonensi multi Fratres eadem nocte cœlum aperiri, et inde lucem descendere, totum aerem perlustrantem, viderunt.

** al. Reginaldus*

** Clausiancnsis*

tum visi cœli aperti

B

etiam a Jacobo Rege Aragonum,

6 Francus quidam, Carcassone commorans, audita morte Fratrum se eis devovit : et statim a gravi morbo, quo per biennium detentus fuerat, plene convaluit. Filia Marescalli de Miropisce dictis Martyribus se devovit, et statim a gravissima infirmitate est liberata. Item Guilielmus quidam de Murello *quod est castrum prope Tolosam vulgo* Muret *dictum* gravi febre vexatus, veniens ad sepulcrum Martyrum Christi, statim sanatus est. Et hoc pluribus factum est ad illorum sepulcra.

eorum intercessione variis sanitas collata,

C 7 Item * Arvandus Rufus de Sibers, Credens hæreticorum, audita morte Raymundi Archidiaconi, quo eum causa fidei frequenter vexaverat, dixit eadem multis audientibus : Vadam Avinionetum, et videbo, si Raymundus Scriptor, loquax rusticus, potuerit mori. Qui veniens vidensque Sanctum Archidiaconum in suo sanguine volutatum, pede percussit eum dicens : Jace rustice loquax : loquere nunc si potes : statimque plaga insanabili in eadem tibia est percussus.

** al. Arnaldus*

alius blasphemus punitus.

8 Paulo ante passionem eorum, cuidam Fratri religioso in conventu Burdigalensi visum est, quod tres Fratres sub pede Crucifixi, a multis armatis occisi, videbantur depicti. Cumque miraretur, mihi tunc ibi existenti visionem narravit. Item in domo Pruliani contigit Sororem quamdam, nomine Blanchiam, in maxilla graviter infirmari, in tantum ut nec cibum sumere nec loqui valeret. In nocte autem S. Vincentii Martyris, cum Sorores quædam circa ipsam vigilarent, dixerunt eidem, si vellet habere pannos Fratris Guilielmi, apud Avinionetum pro fide Christi occisi, ad tangendum locum infirmitatis. Quibus, ut potuit, annuit, quod volebat. Quibus apportatis, cum magna reverentia et devotione accepit, et posuit super maxillam : et statim locuta est, dicens : Ego curata sum meritis Fratris D
Guilielmi, Martyris Christi.

Visi depicti sub pede Crucifixi,

maxilla attactu panni Martyris Sancta.

9 Item Frater Raymundus Carbonii prædictus, vidit in somnis coronam auream, novem gemmis micantem, supra domum, in qua passi sunt, de cœlo demitti cum immenso lumine, ante aliquot dies passionis eorum. Qui admirans dicebat : Heu ! quam miseri sunt homines illius terræ, qui videntes nos pro fide Christi qua stamus taliter coronari, non convertuntur ad Catholicam fidem. Cumque evigilasset, Priori Pruliani et aliis sociis quampluribus totum per ordinem enarravit. Quod cum dictus Frater Guilielmus audisset, dixit : Scitote quod in brevi pro fide Christi Jesu occidemur. Frater quidam de conventu Burdegalensi, positus in oratione, vidit, ut postea retulit, Dominum in cruce pendentem, sanguinemque de dextro ejus latere fluentem copiose, insuper et Beatam Virginem in calice aureo recipientem. Tres etiam Fratres videbat, quos Beata Virgo de sanguine, quem receperat, respergebat : quod cum videret, et vehementer aspergi E
affectaret, visio disparuit. Non longe autem post eosdem Fratres, quos imaginaria visione viderat aspersos, pro fide Christi audivit ab hæreticis interfectos.

B. Raymundus prævidit coronas Martyrum:

alius eos aspergi sanguine Christi :

10 Pridie quam Fratres ab impiis necarentur, scilicet in Vigilia Ascensionis, accessit ad Priorem, Fratrem scilicet Columbum, mulier quædam devota, et ait : Domine, hoc mane, cum Fratres Missam dicerent, ego paululum in ecclesia dormivi : et visum est mihi, quod Crucifixus, qui stat in medio ecclesiæ, deponebat brachium dextrum, et sanguinem stillabat. Quod cum ego stupens respicerem, vocavit me Crucifixus, et ait : Vade, et dic Priori, quod mihi Reliquias ponat in tali loco. In crastinum ergo, cum Fratrum corpora afferentur ; placuit Episcopo, Priori, et Fratribus, quod in loco a muliere ostenso, qui etiam erat competentior, qui locus erat situs in ecclesia Fratrum et ad dextram Crucifixi, sepelirentur.

locus sepulturæ cœlitus designatus :

11 Cum autem eo tempore Romana Ecclesia Pastore careret, audito hujusmodi scelere, scripserunt Priori Provinciali et Fratribus Provinciæ omnes Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales in hunc modum. Nostis, carissimi Filii, qualiter Ordo vester, ad defensionem fidei, plantationem morum, consolationem et ædificationem fidelium, ad extirpandas hæreses et ceterorum vepres et tribulos vitiorum, a F
Sanctissimo Patre Dominico in Tolosanis partibus fuerit institutus. Et ne vestræ sanctitate possent inferre aliquid maculæ infideles, possessionibus ac ceteris mundialibus renuntiantes, subdidistis colla vestra spontanee jugo voluntariæ paupertatis ; et ad legem et ad testimonium magis ac magis vestros animos convertentes, obtinuistis a Domino vobis dari linguas cœlitus eruditas. At quidam more phreneticorum, insanientium in suos medicos spirituales, quod intelleximus cum dolore, horrendam immanitatem exercuerunt in servos Dei Inquisitores, et eorum socios et ministros : quibus non potuerunt tantum officiando prodesse, quam persequando profuerunt. Nam per hoc, ut credimus, effecti sunt Martyres Jesu Christi, concurrentibus non solum mortis causa, sed etiam tempore mortis, et genere, et modo, et circumstantiis universis.

de illorum nece epistola Cardinalium Sede vacante,

a quibus Martyres dicti.

12 *Ita dicti Cardinales ad Priorem Provincialem Provinciæ, inter cujus proximos Successores fuit Gerardus de Bracheto, qui supra num. 8 intellexit visionem de instante martyrio, et illud post decem aut duodecim ab eo elapsos annos descripsit. Vacabat autem Sedes Apostolica a die* XII *Novembris anni elapsi* MCCXLI, *quo e vita decesserat Cœlestinus IV, cui successit anno* MCCXLIII *Innocentius IV, electus die* XXIV *Junii. At*

Palæstra Avinionetum.

palæstra

A *palæstra martyrii* Avinionetum, *quasi* Avinio parva *dictum, erat castrum tunc in diœcesi Tolosana, modo, post erectum anno* MCCCXVII *Episcopatum S. Papuli, hujus diœcesi attributum, truncata prima littera* Vignonet *vulgo appellatum, prope Montisferrandi castrum, nec procul a Castro S. Felicis dissitum.*

testimonia de atroci cæde

13 *Guillelmus de Podio-Laurentii, in Chronico de Albigensibus deducto usque ad annum* MCCLXX, *cap.* 45 *de hisce Martyribus ista scribit :* Anno Domini MCCXLII Frater Guillelmus Arnaldi et Frater Stephanus ejus collega, Prædicatorum et Minorum Ordinis Inquisitores, et eorum Fratres socii, et Archidiaconus Lezatensis, et Prior Avinionensis, ibidem contra hæreticos negotium fidei persequentes, in aula ipsius Comitis, in nocte Ascensionis Domini, ab inimicis Dei et fidei fuere atrociter interfecti. *Bernardus Guidonis, qui eodem* XIII *seculo floruit, factus Episcopus Ludovensis, in Commentario de rebus Ordinis Prædicatorum,* Glorificavit, *inquit*, tunc miraculis Martyres suos Dominus, et amplius glorificasset; sed incredulitas illorum, inter quos et a quibus passi sunt, sicut probabiliter creditur, impedivit.

miraculis.

B 14 *Sebastianus etiam de Olmeda in Magistro Joanne Theutonico, cujus tempore passi sunt, ista addit :* Quorum martyrium nocte eadem signis de cœlo clarificare non destitit Dominus, luminaribus crucibusque ostensis super eos in æthere. Horum corpora, bestiis etiam volatilibus exposita, conventus Tolosanus intra templi sui ambitum recondere curavit. *Horum duorum testimonia e Malvenda transcripsimus. Supra laudatus Catellus asserit,* corpora horum Religiosorum Ordinis S. Dominici hoc tempore asservari in tumba lapidea seu marmorea, inclusa muro ecclesiæ Prædicatorum supra altare sacelli ad dextrum latus, e regione sacelli in quo est depositum corpus S. Thomæ Aquinatis, in sacello nunc S. Hyacinthi dicto. *Addit Dominicus Maria Marchesius in sacro Diario Dominicano, impresso Neapoli anno* MDCLXXII, *quod* cum sacrista quidam, curiosus magis quam religiosus, aperiendi tumuli alte a terra locati causa, cæmentarium fabrum jussisset illuc ascendere admotis scalis; ad primum quem dedit mallei ictum, retusum ferrum in percutientem redit. Qui conterritus cum descendisset, veniamque præsumptionis temerariæ poposcisset, evanuit dolor ex ictu repercusso nascens. *De eisdem agunt S. Antoninus, parte 3 Historiæ, tit.* 23 *cap.* 10 § 4; *Leander Albertus, de Viris illustribus Ordinis Prædicatorum lib.* 2 *pag.* 56 ; *Abrahamus Bzovius, in Annalibus ad an.* 1242 *num.* 5, *et passim Ordinis Prædicatorum Scriptores historici.*

Sepultura

supra altare.

15 *Nec defuerant sibi Scriptores Ordinis Minorum in suis Martyribus recensendis, e quibus Bartholomæus de AlbizisPisanus, lib.* 1 *Conformitatum fructu* 8 *par.* D 2, *agens de loco Tolosæ ista scribit :* In loco Tolosæ jacet Frater Stephanus; qui cum prius esset Abbas magnus, dimissa Abbatia factus est Frater minor. Hic cum esset Inquisitor in partibus Tolosanis, ab hæreticis occisus, corona martyrii meruit coronari. Ibidem jacet Frater Raymundus ejus socius, qui etiam martyrio cum eodem coronatus, juxta est sepultus. *Secuti passim alii et cum illis Arturus in Martyrologio Franciscano et Waddingus ad hunc annum num.* 3, *ubi eadem, quæ supra retulimus, narrantur. Idem in Indice Martyrum cum Scriptoribus edito, ista ad nomen Stephani de Narbona, de utroque scribit :* Factus hic Sanctæ fidei Inquisitor una cum Raymundo Carbonerio. Ab hæreticis capti, nudati, plumbo liquato ac ferventi pice et resina perfusi, atque semiusti, martyrii palmam consecuti sunt die XXIX Maji. *Quæ porro fieri potuisse non negamus, sed facta esse ne quidem asserit ipse Waddingus in Annalibus, qui citantur, aut etiam tomo* 7 *in Additionibus ad Tomum primum, ubi ex Catello loco supra indicato eorum sepulturam describit, scilicet* in sacello infra navem ecclesiæ, posito utrique separatim tumulo, E super altare columnis marmoreis innixo. Primo hæc insculpta sunt verba litteris aureis, *hoc modo.* Hic jacet Beatus Martyr Stephanus, Albigensium gladiis pro Christo cæsus : cujus Reliquias recognovit Reverendus Pater a Messana anno MDCIX, Octobris XXIX. *At secundo ista verba.* Hic jacet Beatus Martyr Raymundus, Albigensium gladiis pro Christo cæsus anno MCCXLII, cujus Reliquias recognovit Reverendus Pater a Messana anno MDCIX, Octobris XXVI. *At* B. Raymundi Scriptoris, et Bernardi Clerici ejus, *Sepultura in Ecclesia S. Stephani hac inscriptione exornata legitur apud Catellum,* IV Kalend. Junii obiit R. Scriptor, Sacerdos et Canonicus istius loci, et Archidiaconus Villæ longæ, qui fuit interfectus cum Inquisitoribus hæreticorum apud Avignonet, anno Domini MCCXLII, et cum Bernardo ejus Clerico, qui sepelitur cum ipso.

AUCTORE G. H.

B. Stephanus ex Abbate Ordinis Minorum.

Inscriptio sepulturæ S. Stephani,

B. Raymundi socii,

B. Raymundi Archidiaconi, et B. Bernardi,

16 *Supra indicatus* Stephanus, *quia ante fuerat Abbas, refertur a Menardo lib.* 2 *Observationum ad* XV *Martii : a Saussayo in Martyrologio Gallicano ad* XIII *Martii, at postea cum reliquis Martyribus memoratur in Supplemento ad diem* XXX *Maji, loco hujus* XXIX, *qui tunc concurrebat in diem Ascensionis, quo cyclo Lunæ* VIII, *Solis* XIX, *et littera Dominicali* E, *Pascha celebratum fuerat die* XX *Aprilis. Hæc si examinasset Marchesius, non dixisset noctem Ascensionis, qua passi omnes sunt, anno* MCCXLII *incidisse in* XVIII *Maji ; neque ad istum diem eorum memoriam retulisset in suo Diario. Invenerit fortassis alicubi relatos* XXVIII. *tamquam in Vigilia Ascensionis mortuos, idque per cyfram obscurius expressam, itaque ex* 28 *fecerit* 18.

F *male referuntur* 18 *Maji.*

DE BEATO MARQUARDO,

ORDINIS MINORUM, MONACHII IN BAVARIA.

D. P.

SYLLOGE HISTORICA.

De miraculis ejus, sepultura, translatione.

ANNO MCCCXXVII

Obiit anno millesimo trecentesimo vicesimo septimo *(ut ad eum annum scribit Lucas Waddingus tom.* 3 *Annal. Minor. num.* 14) Monachi in Bavaria Fr. Marguardus Weismaler, Laicus sive Conversus, vir miræ patientiæ et devotionis, quas in diuturna infirmitate confractus membris exhibuit. Post mortem multis miraculis claruit: atque inter hæc puellam cæcam illuminavit, tres contractos sanavit : cujusdam aurifabri filium ad sepulcrum ejus orantem, dum ibi versaretur B. Joannes a Capistrano, et alium a calculi dolore sanavit. Sepultus prope altari S. Georgii,

Elogium ex Wadingo

A gii, exhumatus est anno millesimo quingentesimo quinto, post obitum centesimo septuagesimo octavo, et honorifico conditus sepulcro in profesto S. Felicis Papæ et Martyris. *Hæc Wadingus, qui ejusdem meminit tom. 2 ad an.* 1289 *num.* 49, *cum de fundatione Monachiensis conventus agit : atque ibi absolute* B. Marquardum *appellat. Franciscus Gonzaga* 3 *parte de origine Seraphicæ religionis in provinc. Argentinæ, Conv.* 1, *non* Laicum, *sed* Sacerdotem, *videtur facere, dum* Patrem *appellat : ita enim scribit :* Eadem in ecclesia, honestissimo tamen loco, corpus beati Patris Marquardi de Weismaler, qui post diuturnam gravissimamque infirmitatem, cum sanctissime obiisset, et cæcum illuminavit, et contractum hominem pristinæ rectificationi restituit, ac plurimis aliis miraculis claruit, reconditum est.

AUCTORE G. H

et Gonzaga,

2 *Facta est ejus Translatio, ut ex Wadingo diximus, pridie festi S. Felicis Papæ et Martyris, sive* XXIX *Maji, anno* MDV. *Ideo Arturus a monasterio in Martyrol. Franciscano, cum ejus Natalem ignoraret, eo die illum retulit, his verbis :* Monachii in Bavaria B. B Marquardi Confess. signis et portentis illustris. *At Ferrarius in generali Catalogo Sanctorum* XXIX *Julii eum locat :* Monachii in Bavaria, *inquit,* B. Marquardi Ordinis Minorum.

Memoria apud Arturum 29 Maji.

3 *Quod Arturus scribit, eumdem videri* Magnardam *esse, sive* Marguardum, *aut* Marcoaldum, *vel* Marcuatum, *quem Pisanus memorat Wratislaviæ sepultum, id nobis haudquaquam probatur. Extaret enim aliqua translati Monachium ejus corporis memoria, et causa proderetur tam longinquæ translationis. Hactenus de* Marquardo *jam olim commentatum nostrum Bollandum invenio, nescio qua occasione ; nullam, quod miror, facta mentione Matthæi Raderi nostri in Bavaria sua Sancta, iconibus pulcherrimis illustrata, parte* 1 *pag.* 155, *repræsentantis accursum infirmorum ad ejus sepulcrum, cujus lapis modice elevatus de terra ipsius effigiem exhibet in habitu Minorum, capite radiatam atque supinam, complicatis ante pectus manibus. Idem, in descriptione adjuncta, ipsius Conventus Monachiensis Codicem MS. allegat, ubi hæc habeantur, suntque fons eorum quæ supra legisti ex Waddingo. Ipsum accipe.*

Alius Marquardus Wratislaviæ sepultus.

4 Eodem anno MCCCXXVII, in Monacho urbe Bavariæ obiit Fr. Marquardus Weismaler, Ordinis Minorum, vir miræ patientiæ et devotionis. Hic cum D multis annis esset infirmus et contractus, pervenit ad tantam perfectionem, ut post mortem multis miraculis coruscaret. Nam puellam cæcam illuminavit, tres contractos sanavit, et filium cujusdam fabri de Monacho, ad sepulcrum ejus orantem, tempore beatæ memoriæ Joannis de Capistrano (*id est anno* MCCCCLVI) ac alium quemdam a dolore calculi totaliter sanat : devotas personas, ad ejus sepulcrum pro suis angustiis orantes et patrocinium ejus invocantes, consolatus est. Sepultus fuit juxta altare S. Georgii, in dicto conventu : cujus ossa de tumulo levata sunt anno Domini MDV, post ejus obitum CLXXVIII, in profesto, S. Felicis Papæ et Martyris. *Raderus addit, istud altare S. Georgii commutatum nunc esse* in novum altare S. Francisci : *in cippo autem seu saxo sepulcrali jam rupto hoc Epitaphium legi.*

Prima prioris notitia ex veteri MS.

Condita Marquardi penes hoc altare Beati
Ossa, peregerunt mira, favente Deo.
Ex utero cæcæ lux reddita clara puellæ,
Sæpius infirmis hic quoque parta salus. E
Qui patiens, humilis, contentus vixit et æger,
Post sua Marquardus funera, tanta potest.

Epitaphium.

Idem hoc Epitaphium refert Franciscus Haroldus, Epitomator Wadingi, ad annum 1327 *num.* 5.

5 *Pro eo quod Raderus allegat MS. invenitur hodie in conventu Chronologia monasterii, recentiori opere condita, quæ diei* XXIX *Maji eis adscribit illius mortem, forsitan exemplo Arturi; dicitque quod* sedecim annos manibus pedibusque contractus et nutritus ut infans, admirandum patientiæ exemplum præbuit : *deinde subjungitur, quod* hodie, in deaurata metallina capsa ornatus, in altari maximo, inter alias insignes Reliquias, velut domesticum decus, publicæ venerationi honorificentissime exponitur. *Inter eos vero, qui de ipso cum laude meminerunt, nominatur ibidem etiam* celeberrimus Sanctorum Bavariæ scriptor, Matthæus Raderus S. J. *qui cum anno* MDCXV *ediderit suum primum tomum, ubi de Marquardo, et obierit anno* MDCXXXIV; *credibile fit serius etiam scriptam esse prædictum Chronologiam, adeoque recentis plane memoriæ esse translationem secundam, de sepulcro in prædictam arcam.*

Translatio in novam arcam.

C F

DE B. ANDREA CHIO

D. P.

MARTYRE CONSTANTINOPOLI SUB TURCIS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Acta quomodo Romæ scripta, et ipse ibidem habitus Martyr.

ANNO MCCCCLXV

Georgius Trapezuntius, vir in Creta natus, sed qui a Trapezunte Cappadociæ civitate nomen sibi imposuerat, quia ad eam genus paternum referret, temporibus Eugenii Papæ ejus nominis IV, *circa annum* MCCCCXXX, Romam venit ; atque ibi Gymnasio præfectus, annos multos Rhetoricam ac Philosophiam docuit ; postea a Nicolao V Eugenii successore, *adeoque circa annum* MCCCCL, Scriba Pontificius factus fuit : *Gesnerus in Bibliotheca* Pontificium Secretarium *appellat.* Multa hic e Græcis vertit, nec pauca ipse Latine scripsit ; *quæ, prout partim Venetiis, partim in Germaniæ urbibus a typographia celebrioribus edita sunt, longo ordine enumerat prædictus Gesnerus. Præter illa Romæ scripsit, nescio an et imprimendum curaverit,* Martyrium beatissimi Martyris Andreæ de Chio, quod Constantinopoli obiit, anno primo Pauli II Summi Pontificis, *creati* XXX *Augusti anno* MCCCCLXIV ; *primus proinde adhuc in cursu erat, sequentis anni die* XXIX *Maji, quando* Andreas *obiit ;* cujus ipsius anni MCCCCLXV mense Novembri, Constantinopolim se venisse *ait Trapezuntius, initio prædicti Martyrii, quod excusum habetur in secunda Suriani Operis editione ; sed in ultima, post mortem Surii curata, non sine scrupulo : quia,* qui Trapezuntii opera enumerant, hanc Vitam inter illa non recensent, neque scriptores illius temporis ullam hujus mentionem faciunt.

A Georgio Trapezuntio Secretario Papæ,

scripta Acta,

2 *Verum hunc scrupulum cunctis eximere potest Gerardus Joannis Vossii, de Scriptoribus Latinis libri* 3 *Caput* 8, *orsus ab ejus encomio, quod et nos ejus verbis alio charactere expressis dedimus; ubi de Trapezuntii stylo disserens, indicansque eum ex Erasmi judicio*

etiam judicio Gerardi Vossii.

A dicio virum quidem egregie doctum, deque re litteraria optime meritum, sed absolutiorem eo fuisse Theodorum Gazam, illius æmulum; non auderet suum suffragium addendo scribere, quod est verissimum, nisi Trapezuntii characterem cognitum optime habuisset, vir in talibus discernendis non minus acutus quam sincerus; Catholicæ tamen unionis exors, adeoque minime suspectabilis in causa Sanctorum, quorum laudibus pro sectæ Calvinianæ originario vitio parum afficiebatur. Hic ergo cum Trapezuntii scriptum censeat, ac solum nominatim laudet B. Andreæ de Chio Martyrium, idoneus nobis auctor est, ad quemvis scrupulum deponendum. Nam quod alii ejusdem temporis scriptores Latini non meminerint rei Constantinopoli gestæ, haud valde mirum est. Scripsit autem Georgius, quæ recenti adhuc memoria ab oculatis testibus audiverat: et scripsit ex peculiari erga Martyrem devotione, qua se obligaverat in periculo naufragii constitutus, biennio postquam Romam rediit. Obiit idem ætate decrepita, sed aliquot annis prius, quam statuat Vossius, ex eoque Labbæus noster, annum indicantes MCCCCLXXXVI; siquidem Andreas ejus filius, teste ipsomet Vossio, in Præfatione ad paternam Ptolomaici Almagesti versionem, B Sixto IV inscripta, excusat patrem, quod morte præventus non potuerit opus perficere. Atqui ipsemet Sixtus obiit anno MCCCCLXXXIV, Pontificatus sui XIII expleto.

3 Non veremur autem ne, Beati titulum dando Andreæ, in Constitutiones Urbanianas impingamus. Siquidem illum ei, annis CLX priusquam hæ conderentur, sciente et legente Pontifice Romano, dedit Georgius. Idem fecit in suis Annalibus ecclesiasticis, Romæ post dictas Constitutiones excusis, Baroniani operis continuator Odoricus Raynaldus, rursumque in eorumdem Annalium Epitome ibidem Romæ impressa: ut nihil dicam de Andrea Saussayo, Tullensi in Gallia Episcopo, qui sub auspiciis Alexandri VII Parisiis edidit opus suum de S. Andrea. Hic auctor lib. 2 cap. 4 ostendit, Multos extitisse Sanctos, qui Andreæ sortiti nomen, illud auctius præclaris suis meritis condecorarunt: atque Articul. I Complectens Sanctos hujus nominis illustriores, et sub eo titulo recensens sanctos Martyres, decimum quidem ponit Andream a Turcis interemptum; sed subjungit ex Martyrologio Franciscano plures, quibus Beati titulum putamus dari non posse, citra novam ac specialem Sedis Apostolicæ licentiam: dissimulo quod etiam erret in anno, quem 1406 scribit pro 1465.

Ipse Andreas Romæ habitus Martyr:

C 4 Baronium ipsum quid impedierit, cur Andream non insereret recognitis a se ac multipariam auctis Romani Martyrologii tabulis haud equidem video; nisi quod non habuerit secundam Surii editionem, solum quinque annis posteriorem prima, nec multo auctiorem. Nam qui honorem illum detulit, Popponi Abbati Stabulensi ad XXV Januarii, eo tantum quia Vitam et miracula legebat in Surio, licet alioqui nec hi nec alius quisquam, nequidem Stabulenses Monachi, cultus ipsi dedissent Sancti titulum; non puto quod voluisset Andream præterire. Nisi forte existimet aliquis veritum fuisse, ne schismaticis Græcis ea res animos adderet ad pervicaciam, si hominem suarum partium invenirent Romanis fastis adscriptum. Ast necdum triginta anni erant elapsi, quod Ecclesia Græca unionem Romanam professa erat in Concilio Florentino; et licet ab eo cito resilierint multi, simplici tamen et pio vulgo, schisma vix potuit imputari ad culpam, multo minus Christiane fortiterque agentibus, atque pro fide vera usque ad sanguinem ac mortem et quidem crudelissimam ferendam decertantibus, quemadmodum fecit hic B. Andreas. Præterea si hujus ætatem, anno MCCCCLXV mortui, revocemus ad calculos; inveniemus eodem anno natum, quo dicta Unio Ecclesiarum fuit conclusa. Anno siquidem MCCCCXXXIX ad ætatem vergente id factum est; et Andreas erat viginti septem annorum juvenis, quando

cur non relatus in Martyrologium?

Constantinopoli martyrium reperit: qui anni, prioribus D additi, ad numerum anni MCCCCLXV nos perducunt: ut videri possit eum jam tunc elegisse Deus, velut primum novæ unionis fructum, qui sua morte, Græcis æque ac Latinis in exemplum proposita, ostenderet, quia non est personarum acceptor Deus; sed in omni gente qui timet eum et operatur justitiam, acceptus est illi, ut ait Petrus Act. 10, v. 34.

5 Ut tamen constaret (quod sane non constat) Andreæ parentes vel numquam renuntiasse schismati, vel in ipsum esse cum plerisque relapsos, et in eo Andream educavisse, ignorantia non solum invincibili (ut idiotis plerumque accidit) sed etiam vincibili et culpabili, potuit nihilominus Andreas et credi debet, hoc si quid erat culpæ suo sanguine diluisse; eo qui constantiam dabat qua tormenta vinceret, etiam caritatem inflammante, qua excluderet omnem veræ pietati contrarium affectum. Ita sane de istiusmodi athletis credere se monstravit tota Orientalis Ecclesia, quando in numero Martyrum colendos recepit illos quadraginta duos, sub Theophilo Imperatore Iconomacho copiarum Duces, in Amorii excidio captos a Saracenis, atque in Syriam E abductos, ibique abductos, ibique ob constantem Christiani nominis confessionem trucidatos. Nec eosdem dubitavit Baronius Romano inserere Martyrologio; et hoc, non quasi ignarus temporis et impietatis tunc in aula grassantis, atque adeo ministros Imperatoris plerosque attingentis; siquidem in suis Annalibus eorum meminit ad annum 841 num. 3 ubi cohortem quadraginta duorum Martyrum appellat quorum præcipui nominati sunt Theodorus, Theophilus, atque Baburzicus, Duces exercitus. Etenim non ignoravit Baronius, ista scribens, eum exercitum fuisse Imperatoris Theophili de cujus impietate multis ipse agit, et cujus communioni numquam illi scriuntur expresse renuntiasse; quod tamen eodem animo supponuntur facere voluisse, quo statuerunt temporalia omnia, etiam vitam, pro Christi fide contemnere, adeoque et gratiam Imperatoris, si de ea quæstio tunc fuisset.

sed ne que hoc vero obfuisset Martyrio.

ACTA

A Georgio Trapezuntio Romæ scripta statim post rem gestam: ex Laurentio Surio.

Quando jam triennio e Creta Constantinopolim navigassem, universam illam urbem cum Galata simul in admiratione atque gaudio reperi non parvo, F propter singulare et inauditum multis temporibus Andreæ de Chio pro Jesu Christi confessione a martyrium: fuit enim paulo ante mirabili constantia per gratiam Dei gestum. Nam ego quidem mense Novembri applicui, anno ab incarnatione Domini MCCCCLXV, Andreas vero martyr Christi præcipuus XXIX die mensis Maji, ejusdem anni coronam martyrii misericordia Christi consecutus, in cœlos ascendit ad eum, pro quo multos cruciatus sustinuit. Verum quod admirabilius rite consideranti videbitur illud est, quod nisi Andreæ martyrium divinitus destinatum divina gratia Christianis opem tulisset, et animos eorum firmasset, magna in eos clades ac ærumna ingens ab inimico generis humani, procellæ in morem, fuisset effusa. Quidam enim, quem honoris causa non nomino, ex Trapezuntiana ortus urbe, Peripateticorum Philosophiæ Professor, sive sua sponte ut multi aiunt sive impulsus nescio, nec si sciam dicere ausim, Crucem Domini negavit, et Mahumeto adhæsit.

Post Philosophi unius defectionem

a

2 Quare Turcarum (Rex elatus, virum quemdam, cujus nomen me fugit, ipsumque Trapezuntium, militiæ peritissimum, in carcerem conjecit; dignum ratus, ut Philosophum concivem suum volens nolensve imitaretur: cupiebat enim ejus opera uti in

c

ad eamdem frustra sollicitatur miles Trapezuntius;

A. Georg. Trapez.

A in re militari : cumque Christiano non confideret, ad Mahumetum intrudere cupiebat. At ille annuo Martyr; Philosophus, dicebat, in deliciis educatus, majore spe ipsarum Christi crucem negavit : ego autem, qui pro Imperatore meo *d* mortali tot tantosque labores, cum Scythis bella gerens, tuli vulneraque excepi dixit, et aperto pectore, cicatrices ostendebat) pro Imperatore cœlesti mortem timebo? Absit a me tanta insania. Quæ mens præterea esset mea, vel potius quæ stultitia, veritatem doloris fugiendi causa prodere, ac æterna cœlestiaque regna repudiare, Mahumetoque adhærere, ut bellorum labores subeam, pericula magna pro Imperatore mortali suscipiam, gladios in Christianos Christianus ipse natus distringam ; et denique in mortem ruam, quam fugiendam censuit Philosophus, ut in æternam ac veram mortem deferar præceps? Hæc ille.

interim CP. venit Andreas

3 Verum dum hæc Constantinopoli fierent, Andreas febribus graviter laborabat, cœlibemque se perpetuo fore reginæ misericordiæ Virgini vovit, si evaderet. Sedatis illico febribus, paulo post quasi ex morte surrexit, et albis se vestimentis induit, ut scilicet numquam oblivisci posset munditiem cor-
B poris, quam Creatoris obtulit Matri. Constantinopolim deinde petiit, non ut mercator aut vagus quidam magnarum urbium visendarum cupiditate : summa enim in juvene viginti et septem annorum gravitas atque constantia illucebat : raro quis mane verbum ab ore ipsius excidisse audivit : a joco enim penitus erat alienus. Cur igitur ivit? A gratia Dei, ut ego arbitror, ad martyrium vocabatur, ut ipse in cœlis Christo cum aliis Martyribus assisteret, et omnibus prodesset, qui Philosophi sive levitate sive terrore fuerant conturbati. Statim cum in urbem applicuit, accusatus fuit, quod cum Christianis conversaretur, ecclesiasque viseret quasi Christianus, summa cum religione ac devotione, homo qui Crucem Alexandriæ negavit, conculcavit, sputis fœdavit, et demum in stercora projecit. Hæc mercatores Ægyptii, qui tunc in urbe aderant, ad judicem detulerunt ; seque ipsos vidisse eum negantem, confitentemque quod Mahumeto adhæreret, audivisse attestabantur.

et falso accusatur fidem negasse:

4 Trahitur in judicium Andreas iniquum, accusationeque recitata, numquam se a Chio, ubi natus educatusque fuit, nisi tunc recessisse affirmabat ; idque multis testibus approbabat, universamque Chii civitatem hoc ipsum scire aiebat. Judex ini-
C quus hac in re non esse audiendos Christianos censebat. Tunc Christianorum multitudo, quæ circumfusa stabat ; Si, inquit, Christianorum testimonium in ejusmodi causa refutandum est, Mahumetistarum quoque similiter non recipiendum : nam sicut nos Christianum falso accusatum juste defendimus, sic Mahumetistæ accusationem suorum veram esse contendunt. Quare prætermissis testibus, res ipsa quærenda est. Non aliter igitur, quam Judæi secundum Mosaicam legem, circumcidi suos Propheta vester jussit : quare si genitalia hujus membra simili nota læsa sunt, morte jure plectetur : sin minime, cum ipsa re causa determinetur sua, et nil ambiguitatis hominum animis remanebit. Spoliatur interea miles Christi, nudusque a tanta multitudine aspicitur : nullum in eo indicium, nulla circumcisionis macula, nullum Mahumetistarum apparet vestigium. Exclamant ex lætitia Christiani, confunduntur adversarii, et victi penitus prosternuntur : nisi diabolico astu adjuti, exposuissent moris esse in Ægypto, minoris homines ætatis circumcidi; majoris, si ad Mahumetum Dei Prophetam convertantur, circumcidi si volunt; si vero abhorrent circumcisionem, nullo cogi modo posse : quoniam melius sit lucrari animam hominis, ex toto nobis corde adhærentem in cete-

licet inveniretur non esse circumcisus,

ris omnibus præter circumcisionem, quam rejicere D quoniam circumcisionem reformidet. His rationibus, vel magis quia sectæ favebat suæ, confusus Judex, nullam pronuntiare sententiam velle in re tanta dixit, nisi Regem consuluerit : ita enim moris est in causis ambiguis et arduis.

5 Regem igitur, in carcerem conjecto milite Christi, consultum adiit : cui omnia cum retulisset, interrogatus de ætate ipsius habituque omni corporis; Juvenis, inquit ipse, animo invictus atque magna statura est, grandibus ossibus atque nervis convallatus. Rex, tales homines habere in militia cupiens; Vade, inquit, et primum illi, si noster voluerit esse, offerimus centurionatum in militia nostra : deinde, prout in virtute ipsum valere conspexerimus, ad majora provehemus. Quod si beneficus non commovebitur, minis atque terrore ipsum concutias : et si neutra poteris prævalere via, capite plectas. Altero igitur die, producto ipso, primum Regis pollicitationes proponuntur mirabili cum amplificatione, Quod caput statim eris, Andrea, centum militum; et a privatorum tractus conditione, cum principibus connumeraberis : quod facile virtus et diligentia tua extollet te ad majora, Verum E cum Martyr Christi, nihil respondendo, contemnere oblata videretur ; qui circumfusi erant veritatis hostes, alii argentum atque aurum, alii vestes, alii supellectilem variam pollicebantur : cumque in silentio acrius perseveraret, Quid, inquiunt, ne verbis quidem tuis nos dignos putas? Digni quidem, ait, vos estis multo majoribus, quam ego dicere aut excogitare queam : sed res, quas offertis, nulla responsione sunt dignæ. Quid enim caducam hanc vitam atque mortalem putatis magni aliquid habere; quo cœlesti sit præponenda? Erras, ipsi respondent : nam nos, et ad illam tibi viam aperire studemus, et hanc insuper tibi felicem reddere conamur. Non cohærent, inquit, caduca æternis, non felicibus misera non profana beatis. Sed quid opus est verbis? Ego felicitatem hujus seculi nihili facio : ego crucem, passionem, sepulturamque Christi mei numquam, auxilio illius fretus, negabo. Statuite in me quidquid malueritis : unum rogo, ne me verbis amplius tentetis.

tamen damnatur capitis nisi fidem neget.

6 His dictis, conjectus illico in carcerem, vinculis catenatus, pedibus atque manibus alligatus, ad meridiem sequentis diei, qui fuit xx Maji, jacuit. Post meridiem statim protrahitur, et in partem urbis, quæ Orientem spectat prope mare, ducitur; ubi ad F palum nudus alligatus, flagellis atque loris cæditur, acriusque quam dici possit. Principio flagellorum et verberum contremuisse dicitur, et manibus ad pectus contractis, ac digitis in pugnum compressis, magna exclamasse voce, Virgo Maria, adjuva me. Inde pedibus altero ad alterum adductis stetit rectus in eisdem vestigiis (mirabile dictu!) usque ad solis occasum. Interea dum miles Christi his cruciatibus exercetur, Trapezuntius ille, de quo supra retuli, e fenestra turris, in qua fuerat inclusus, prominens clamabat. O felicem Christianum, o beatam, quæ te genuit, insulam! o nobilissimum atque omni laude dignum genus, unde ortus es! Utinam istic essem tecum, ut eadem paterer pro Christo! Hæc aliaque vociferabatur, martyrii coronam, ut arbitror, desiderans. Carnifices autem Andrea reducto, multis pretiosa membra, flagellis lorisque fœde dilacerata, ungunt unguentis; cibum quoque atque potum, ad fulciendam in corpore animam, de medicorum consilio, quorum multi ac peritissimi aderant, obtulerunt; ac aquam, in qua non parvum defæcati auri pondus bullierat, conducunt ad bibendum. Id faciebant, quo longior vita ejus aliquid ad negationem Crucis afferret, simul et ostenderent, quanti

Dire flagellatus

linitur unguentis a medicis:

A quanti vitam facerent ejus: forte etiam, quoniam cum Christianis enutriti sunt, et nonnulli eorum Christiani fuerint; nec ignorabant, quomodo Martyres Christi olim in die cruciabantur, et in nocte convalescebant; quare, timentes ne id divinitus eveniret, medicamentis suis occultare veritatem studebant.

idem sequenti die

7 Vigesima prima ejusdem mensis die, rursus producitur, denudatusque ferreis unguibus tergora, quæ pridie ejus diei fuerant flagellata, dilacerantur, nec quidquam aliud fecit, dixitque miles Christi; quamquam prius contremuit in principio, manusque ad se adduxit, digitos in pugnos contraxit, pedes in iisdem vestigiis tenuit, magnaque voce clamavit; Virgo Maria, juva me. Sic Trapezuntius etiam eadem, quæ pridie vociferabatur, e turri iterum atque iterum repetebat. Adveniente nocte, unguentis illinitur similiter; et medicamentis atque aquis, in quibus magna virtus auri fuerat infusa, sustentatur, quasi caram Crucis hostes salutem ejus haberent; magnam iis rebus inesse virtutem prædicantes, Spiritus sancti gratiam in medicorum peritiam, cibique ac potus commoditatem derivantes. Illucescente namque die, sanus omnino Martyr Christi apparuit,
B quæ res medicamentis fieri non potest; quæ cum naturaliter agerent, longiore indigent tempore, frequentationeque conveniente, nec nisi digesta in dubium aliquid conferunt : quod tamen minime facere possunt, si denuo corpus ac sæpius exagitetur, sive etiam atrocius crucietur : nam quæ virtus opem afferre potest præter divinam? Profecto nulla.

et tertio,

8 Vigesima secunda ejusdem mensis die, producitur similiter post meridiem; ac manus et pedes sic torquentur, ut ne digitorum quidem articuli, nec cubiti, nec genua in locis suis remanerent, sed locis suis omnia salirent : qui dolor maximus omnium est. Cetera similiter gesta dictaque, non ab ipso solum (qui tamen nihil aliud, nisi, Virgo Maria juva me, in principio dolorum, idque semel clamabat) verum etiam a Trapezuntio illo, qui martyrium sic expetebat, ut multis, etiam Mahumetistis audientibus sæpius repeteret, quæ dicta superius sunt : medicorum quoque diligentia similiter, imo etiam major fuisse dicitur. Vigesima tertia die incolumis sanusque, non medicorum arte, sed illius primi Martyris et Domini omnium Jesu Christi, productus Andreas, novo genere cruciatus vexatur : humeros carnibus per gladios denudant, studentes semper,
C ne celerior mors ipsum invaderet. Sperabant enim, si non acerbitate ac magnitudine dolorum, attamen diuturnitate se victuros; sed derisi tandem jacuerunt. Declinato die reducitur, sicuti superioribus diebus, dictis factisque, medicamentis quoque non aliter quam prius adhibitis. Die vigesima quarta ejusdem mensis, eodem modo fiunt omnia, eodemque in loco quo *c*, pridie clunes carnibus novaculis spoliantur, non subito, sed cum mora, ut doloris acerbitas magis sentiretur. Cetera omnia similiter acta, ut in superioribus diebus, dictaque eodem modo etiam a Trapezuntio, Martyre animo atque voluntate, qui illis diebus, quibus Andreas patiebatur, similiter e turri clamitabat. Die vigesima quinta, partes pedum, quæ inter genua clunesque sunt, carnibus similiter denudantur : cetera eodem modo dicta gestaque fuerunt. Vigesima sexta die, suræ, id est, carnosæ partes pedum, quæ sunt intra genua et * poplites, similiter carnibus denudantur; ceteraque facta, dicta, procurata similiter fuerunt. Vigesima septima die, femur, quæque circa ipsum sunt corporis partes excoriantur. Vigesima octava die, totum corpus a capite ad pedes verberibus cæditur, ut doloribus renovatis, tandem moveretur. Maxilla quoque una uno ictu denudata carne fuit, quam Christiani rapientes servarunt, fuitque in mo-

c

deinde quotidie excoriatur per partes,

* *imo* talos

nasterio *f* B. Francisci inusitato fragrans odore atque mirabili. D

A. GEORG. TRAPEZ.

ac denique die 8 plectitur capite,

9 Vigesima nona ejusdem mensis die, anno primo Pontificatus Papæ Pauli Secundi, ultimo producitur Andreas de Chio, martyr Christi præcipuus, in locum solitum ad Orientalem urbis partem, prope mare, sanus, vivax, vultu læto, decora facie. Mahumetistæ his rebus moti, medicamentorum virtute sic factum asserebant, et ingratitudinem illius accusantes; Non vides, clamabant, Andrea? Tuæ vitæ cura nobis habita est : nostro studio, imo Regis ipsius, incolumis es; et virtute medicamentorum, et Mahumeti gratia; qui te vult deliramenta Christianorum de cruce ac passione Jesu despicere : quæ beneficia quoniam ingratus non sentis, morte morieris. Non est mors sic mori, ait, sed vita. Quare nolite putare, me verbis vestris terreri posse : nec medicamenta profuerunt, quippe quæ vel in minimis vulneribus vix post multos dies aliquid afferre possunt. Me autem Crux Domini nostri Jesu Christi, et Virgo Maria ad hunc diem conservavit atque reservavit. His dictis securi caput supposuit, et ad cœlestia regna evolavit.

et honorifice sepelitur,

10 Tunc mortis ejus ministri, ut Judex jusserat, caput et truncum corpus trahere velociter ad mare E conantur. Exclamant Christiani, qui lacrymis effusis circumstabant, quorum magna erat multitudo, sepeliendum esse mortuum, non in mare projiciendum. Illis resistentibus, Regiam aiunt majestatem esse consulendam, sepelirine velit ipsum jam mortuum, an in mare projici? Hoc audito, ipse Judex ad Regem procurrit, nec enim licet Judicibus, quando Regem consulendum esse audiunt, quidquam facere ulterius, nisi Regi prius referant. Sed Christianorum quoque Primates, quam velociter poterant Regem adeunt. Qui cum percepisset, quibus cruciatibus et quamdiu vexatus fuit Andreas, efferbuisse ira dicitur, et verbis in Judicem sic atrocibus usus fuisse, ut exanimis ne mutiret quidem Judex iniquus. Sed ea ira et illæ ingentes minæ simul cum verbis evanuerunt. Christianis deinde jubet, ut Andream honorifice, sicuti decet virum fortem, sepeliant. Qui apposito capite corpori suo, ad Galatam deportarunt. Aderat autem universus utrarumque urbium, Galatæ atque Constantinopolis, populus, viri simul ac mulieres, pueri atque puellæ liberi et servi, nec Christianorum solum, verum etiam Mahumetistarum multi, admiratione commoti, non F pauciores quam decies decem millia : qui omnes, alii lacrymantes, alii laudes ejus prædicantes, et alii constantiam ac robur animi, alii prudentiam atque gravitatem, alii contemptum humanarum rerum, multi fidem in Jesum Christum, in crucem et passionem ejus, et in immaculatam Virginem devotionem narrantes. Tandem in Galatæ partem extremam versus Ortum, mari contiguam, devenerunt; ubi est ecclesia *g* Virgini Mariæ, si recte memini, dicata : ibi depositus jacet.

in ecclesia B. Virginis:

g

11 His ita gestis, magna Rex exarsit cupiditate Trapezuntii viri illius, de quo supra diximus, liberandi : sed quia honeste id facere, nisi rogatus, posse non judicabat; per quasdam, ut dicebatur, mulieres effecit, ut uxor illius pro marito supplicaret suo. Sic mors Andreæ atque martyrium, illum quidem palam, sed multos quoque alios a periculo liberavit, multos in fide orthodoxa confirmavit, eos, qui ante martyrium suum quavis ratione Mahumeto adhæserunt, pudore confudit, mœstitia affecit, ac mani denique pœnitentia et vexavit et vexat. His omnibus ego vehementer commotus, ardebam desiderio videndi corpus ejus : sed nive, frigore, glacieque detentus, hiemis marisque tempestate, illic fui. Vix mense Februario eam mihi oranti gratiam Deus intercessione

ubi diu post corpus incorruptum vidit auctor.

A. GEORG. TRAPEZ.

A intercessione Martyris concessit; vidique ipsum jacentem in sepulcro, nimium profundo, situ horrido, ea tamen integritate membrorum omnium, eo totius corporis colore et dignitate formæ, tali vultus splendore et habitu, ut non animum expirasse, sed dormire mihi leviter sub umbra videretur. Atqui jacebat loco ita humido, ut omnibus jam indumentis, quibus erat involutum corpus, putrefactis, nudum totum conspiceretur, præterquam quod genitales partes fragmento lini obtegebantur *h*. Exarsi cupiditate descendendi, tangendi, osculandi, pedes, manus, faciem præcipui Martyris; nec tantum loci humiditas, descendendique difficultas, quantum verba Presbyteri custodis, et spes posse id alias commodius facere, detinuerunt. Consilium deinde inivi cum Presbytero N. furto inde Romam reliquias illas deferre sanctas, resque jam ordinabatur: sed nescio quomodo ille deterritus, sententiam fidemque mutavit suam.

deinde a naufragio liberatur,

12 Ego cum inde decimo octavo Martii die solvissem, statim primo die, imo in ipsa solvendi hora, non in parvum incidi periculum. Cum nimbis contra flantibus inque saxa navem depellentibus, imploravi subito Martyris auxilium; promisique, si B ad meos Romam incolumis devenirem, martyrium ejus summatim Latina lingua me conscripturum. Evasi maris et latronum pericula, quodque miraculo est, senex *i* ægrotusque hinc recessi, junior sanusque ac multo robustior remeavi; nec maris fluctuatio, nec terrarum itinera nimium aspera, quæ a Brundusio Romam æstatis tempore perducunt, mihi obfuerunt. Huc vero delatus, Martyris quidem numquam fui oblitus, sed nocte ac die cum ipso fui. Ejus memoria fruebar; atque oculis aspicere putabam, non solum dormiens, verum etiam vigilans, jacentem ipsum in sepulcro. Promissionis autem meæ numquam mihi venit in mentem, nisi post annos duos, dum Georgii Martyris *k* memoria celebratur. Nam cum ea die recolerem Georgii dolores, quos ille pro Christo Domino nostro subiit, illico pupugit animum promissionis memoria: nec enim minora toleravit Andreas, ne dicam multo etiam majora, propter conditionem temporum, in quibus nullo *l* juvantur exemplo, qui Christum amant; adeo in tenebris caritas intrusa marcescit. Itaque statim eo ipso die calamum accepi, et promissionis debitum jam solvi. Tu vero præcipue Martyr Christi, precor intercedas ad Dominum nostrum Jesum Christum pro Ecclesia universali, ac amplificatione C

et martyrium scribit an. 1468.

ipsius; pro summo Pontifice Paulo Secundo, cujus D tempora martyrio tuo decorasti, perpetuaque fecisti: et sicut in Græcia perfidiam dejecisti, sic insurgentes in Italia Platonicos *m* intercessione tua reprime.

ANNOTATA.

a *Surius invenit*, Passione: *sed prudenter censuit legendum*, professione.

b *Nimium scrupulosi fuerunt tertiæ editionis curatores, non ausi evidens sphalma, quo annus notabatur solum* MCCCLXV, *corrigere, nisi in margine; quod nos invenimus in nostro exemplari anni* 1567, *ipsius Surii, si non manu, saltem jussu correctum in officina, cum liber emptus est.*

c Mahumetes II, *qui anno* 1453 *Constantinopolim expugnarat, et Imperii Turcici sedem fecerat.*

d Davidem Commenum *intelligo; ultimum Græcorum Imperatorem, quem idem Mahomet anno* 1461, *capta Trapezunte eique adhærentibus adhuc urbibus, abduxit occiditque cum liberis.*

e *Ita corrigo, licet impressum reperiam*, in die.

f *Conventum Constantinopoli jam inde ab anno* 1304 *habuisse Franciscanos, ex Epitaphiis nobilium Latinorum ibi sepultorum probare nititur Waddingus in Appendice ad dictum annum, eumque adhuc extare* E *ait; ex quo colligitur, agi de parte urbis quæ velut urbs altera trans sinum posita, olim* Pera, *nunc* Galata *dicitur, nec vi sed deditione venit in potestatem Turcarum, ideoque etiam servavit monasteria et ecclesias, cum libero ac publico Christianitatis exercitio, ubi et Societas nostra Collegium cum Gymnasio habet. Agit autem de* Galatino S. Francisci monasterio *etiam Cangius, lib.* 4, *cap.* 6 § 42, *in sua Constantinopoli.*

g *Etiam hujus ecclesiæ et monasterii, tanquam adhuc extantis, ex Crusio meminit Cangius, lib.* 4 *cap.* 2 § 23.

h *Operæ pretium foret intelligere, quo nunc in statu corpus istud sanctum ibi reperiatur.*

i *Scilicet natus annos* 70.

k *Colitur* S. Georgius *Martyr* 23 *Aprilis.*

l *Surius legerat*, multo: *quod contrarium est Auctoris menti.*

m *Videtur notare æmulos suos, quorum invidia denique coactus fuit Trapezuntius Roma excedere, seque Neapolim transferre; ubi comiter ab Alphonso Rege habitum, et publico cum liberis altum stipendio, filius ejus Andreas indicat, in sua ad Sixtum Papam Præfatione, de qua supra egimus ex Vossio.* F

DE B. PETRO PETRONO

G. H.

CARTHUSIANO SENENSI IN HETRURIA.

ANNO MCCCLXI

Senensem urbem illustrarunt plurimæ utriusque sexus personæ, ob eximiam virtutem Ecclesiastica veneratione dignatæ, et in hoc nostro de Sanctis opere proferendæ: ex quibus hactenus dedimus B. Ambrosium Sansedonium *et* S. Catharinam Virginem *Ordinis Prædicatorum; illum* XX *Martii, istam* XXX *Aprilis;* B. Joachimum *Ordinis Servorum B. Mariæ* XVI *Aprilis;* B. Andream de Galeranis *ob misericordiæ Sodalitatem institutam celebrem* XIX *Martii; eidemque Sodalitati in juventute adscriptos* S. Bernardinum *Ordinis Minorum* XX *Maji; et* B. Petrum Petronum, *Ordinis Carthusianorum, de quo hoc* XXIX *Maji agimus, quo die in Maggiano monasterio ex hac vita decessit anno* MCCCLXI.

Plures Senis Sancti ac Beati.

2 *Vitam illius et res præclare gestas scripsit Italice* S. Joannes Columbinus, *Fundator Ordinis Jesuatorum, adjutus a* Nicolao Vincento *socio suo. Fuerunt hi ambo intima amicitia cum* B. Petro *conjuncti, et optime omnia perscrutati: proinde infra sæpius de iis agitur, potissimum cap.* 5 *et varia annotantur. Utrique suam vel maxime operam contulit* Joachimus *quidam, cui jussu divino, diebus ante obitum suum quindecim,* B. Petrus *arcanas multas suas extases ac revelationes aperuit: eidemque mandata dedit ad varios de vita corrigenda monendos; quorum etiam secreta intima revelabat Joachimo, ad fidem ei apud ipsos conciliandam, prout late describitur in Vita. Hanc Latine ex Italico transtulit, ac copioso stylo exornavit Bartholomæus Senensis, Carthusiæ Florentinæ Monachus, in Prologo suo Lectorem de omnibus accurate instruens: ipsam autem in tres libros distinxit, ac libros in plura capita subdivisit, iisdemque suos titulos præfixit. Sed quia breviora*

B. Petri Vita a S. Joanne Columbino Italice scripta,

A *breviora sunt Capita quam nostro conveniat instituto, novam nobisque aptiorem formamus partitionem in capita prolixiora, quorum plerisque Annotata subjungimus, adjuti etiam Notis, ab auctore ad calcem appositis : quas integras quivis poterit apud ipsum legere, plures enim minus necessarias judicamus. Nobis quidem multo optabilius fuisset, præ illa sic interpolata Vita, nancisci genuinum ipsius B. Joannis Columbini contextum, eumque simpliciter Latinum facere : sed nulla hactenus aut Carthusianorum aut nostrorum Patrum diligentia profuit, ut vel apud Beringherios, unde acceperat Bartholomæus, vel alibi ille inveniretur : quandocumque tamen eum invenerit aliquis, sciat excipiendum a meis successoribus velut thesaurum ingentem, et operis Supplemento inserendum.*

Latine reddita a Bartholomæo Senensi.

3 *Petrus Dorlandus Belga, apud Diestemium Brabantiæ oppidum Carthusianus, anno* MDVII *vita functus, edidit libris septem Chronicon Cartusiense. In hoc cum quatuor prioribus libris* (*uti præfatur ad quintum*) majoris Cartusiæ Patrum sanctorum laudes attigisset, dein de diversis domibus Sanctos succincto sermone B promit, *libri vero quinti primum caput incipit*, de B. Petro Petronio Senensi, *ac mox ita exorditur* : Inter hos primus occurrit Sanctus Petrus Petronius, Senensis, Pater admodum sanctitate venerabilis, Deo et hominibus vere dilectus... Hujus Divi Petri tam sublimis ubique sanctitas ac sanctitatis serenitas promicabat, ut multa miraculorum per populos luce claresceret ; et plurimos a vitiorum tenebrosa caligine revocatos, ad verum justitiæ splendorem, qui Christus est, revocaret. *Ecce ut jam tum appellatus sit* Beatus Petrus, Sanctus Petrus, Divus Petrus. *Ita Bruno Prior Carthusiæ et Generalis Ordinis approbans* historiam Vitæ, *addit*, Beati Petri Petroni Senensis Ordinis nostri Cartusiani. *Imo primus Auctor Vitæ, Joannes Columbinus ei præfixit hunc titulum* : Vita gloriosi Sancti Petronis, Christi Confessoris, *in calce vero* : Absolvitur Legenda venerabilis Sancti Petronis, Christi Confessoris, Cartusiæ Monachi, qui vocatur Domnus Petro. *Bartholomæus, qui suam Vitam Latinam inscripsit* Cardinali Carolo Medici, optat Beatissimum Petronum ei Tutelarem exorare, et Divini Numinis cœlestem Interpretem conciliare, *hortans ut eumdem ipse* Tutelarem veneretur et colat.

Titulus Sancti, Divi, Beati,

et Tutelaris :

4 *Ob hanc venerationem*, formula professionis, in membrana suo chirographo exarata, in sacrario Maggiani templi asservatur, *hoc exordio* : Ego Petrus C promitto obedientiam, *etc. Plures quoque ejus imagines venerationi expositas esse, indicat Bartholomæus in Prologo, tum etiam in Vita num.* 11, *corporis formam describens. Postea num.* 45, *addit*, Patrem simul et Patronum, decus, præsidium et ornamentum suum, ab universa Senarum civitate Petrum haberi : quem iconicum ducentos et quinquaginta annos et eo plus veneratur in templis. *Præterea num.* 54 *et* 55 *describuntur frequentes, ad ejus sepulcrum et corpus inventum, peregrinationes, pietate maxima institutæ, et plurima eaque præclarissima patrata miracula, quæ omnia antiquam venerationem eidem delatam comprobant.*

Imagines venerationi in Ecclesiis expositæ,

et peregrinationes factæ

VITA

a S. Joanne Columbino Italice scripta.

Latine a Bartholomæo Senensi exornata.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Illustrissimo Principi ac S. R. E. Cardinali Amplissimo, Carolo Medici, Domnus Bartholomæus Carthusianus Salutem.

Quas paucis abhinc annis confeci, Carole Princeps Auguste, lucubrationes in vitam resque sanctissime gestas B. Petri Petroni, Senensis Cartusiani, coactus sum multorum rogatu absolvere, atque pro viribus, ut in lucem edantur, emendare, ne dicam expolire. Quod cum multo mihi factu facilius fuerit nunc temporis, quam antea rerum domesticarum distento curis; reliquum profecto videbatur, ut veteri more, quando Beato ipsi Petrono tutelæ ac patrocinii satis in ipso est, Patronum meis hisce lucubrationibus adlegerem, et hunc quidem virtutis laude, generis splendore, majorum gloria perbeatum, tum vero ad honestissima quæque propensa voluntate abunde pollentem. Quid enim in stadio virtutis ad utramque gloriam comparandam tam difficile, aut tam amplum, quod incitata studio voluntas non assequatur ? Hæc reputanti, tu, Cardinalis Amplissime, in mentem venisti ; quem ad Purpuratæ majestatis fastigium evectum, summas imperii dignitates tuarum virtutum splendore tuique ingenii præstantia exæquare, confiteamur necesse est ; qui te jam novimus, quique coram tuam admirabilem degustavimus humanitatem, dum sin- E gularis tuæ benevolentiæ in Florentinam nostram Cartusiam fruebamur officiis. Et cum talis tantusque sis, Princeps Præstantissime, in hoc tamen honore eam personam sustines, in quam cadunt non tantum omnes virtutes, verum etiam pondus et labor; quando, Divo Bernardo teste, numquam in honore sine dolore, in prælatione sine perturbatione aliquis esse potest : ac proinde cœlesti indiges auxilio, opeque divina fulciaris oportet. Nempe nihil ut facias, nihil cogites, in quo statim decus ac vera Christianaque pietas non eluceat, quæ omnia consilia atque præclaras actiones tuas moderetur et regat : prorsus, ut pro salute atque Ecclesiæ dignitate tuenda excubans, atimo sanguinem ipsum proeaque profundere sis paratus, cum opus esset. Id enim perampli istius punicei Galeri insignia abs te exigere, jam optime nosti; hoc ut præstes, avita tuæ Domus religio exposcit; hoc tui generis tot Heroum fama præcellens, totque tui sanguinis Summorum Pontificum nomen, vel numen potius, quorum tu heres virtutum es et obses, tibi plane, ut videmus, persuaserunt ; hoc etiam germana Serenissimi Magni Hetruriæ Ducis Cosmi exempla, exquisitæ nempe virtutis, religionis, pietatis, singularis quoque clementiæ, ac optimo digne Principe in sibi subjectos populos beneficentiæ, abs te se- F cundissime requirunt : idque naturæ vis generosa, eique probe obsecundans educatio, ad Serenissimæ Matris votum constanter approbarunt. Quæ singula operosum, ac difficile omnino aliis fuerit præstare; Carolo vero Cardinali Medici, in tam generosa excelsi animi indole, quis aditum veræ laudis non patere, quis æternæ viam gloriæ non esse facillimam existimet? Quæ ut sit omnino ut ego omnium maxime opto, Beatissimum Petronum nostrum tibi Tutelarem exorare, et divini Numinis cœlestem Interpretem conciliasse velim. Quanta enim sanctimonia insignis fuerit vir noster divinus, dum in humanis ageret, quemve apud Cœlites locum obtineat gloria præcellens, ipse per te intelligere poteris ; si quando, per plurimas easque gravissimas occupationes tuas, integrum tibi fuerit, ejus illustria facta legere. Ex capite namque decimo tertii libri plane animadverti potest, quæ præmia eum maneant, qui opem ejus poposcerit ; quæque in terris ei subsidia pacis internæ divinitus promittantur, qui veneratione ipsum fuerit prosecutus. Nec mirum profecto. Tantum cum summi Regis potestate ac bonitate, eo impertiente, sanctissimi viri conjunctionem juris habent, quin etiam vel adhuc mortales, anticipata liberalitate, non raro cœlestia dona dispertiunt. Accipe igitur, Cardinalis Amplissime, Petrum nostrum, tamquam

Card. Medicei patrocinium optans Auctor,

eidem inter labores regendæ Ecclesiæ

B. Petrum offert in Tutelarem.

A. Bart. Senensi.

A tamquam Deo carum: eum pietatis studiis amplectere, eumque Tutelarem, ut dixi, adversus hujus blandientis seculi fallacias venerare et cole, ut apud præpotentem Deum tibi perennem impetret beatitatem. Mihi vero, altius quam par erat provecto, pro tua singulari in me humanitate ignoscas velim. Sed et siqui minus prudenter me fecisse putabunt, dabunt et ipsi veniam; quando currentibus ad metam, atque etiam appropinquantibus haud molestas esse cohortantium voces, haud displicere plausum, constat. Vale Ex Cartusia Pontiniana prope Senas, quarto Idus Julii, MDCXIX.

PROLOGUS.

Auctor ob affectum erga B. Petrum

En tibi, amice Lector, vita factaque præclara B. Petri Petroni Cartusiani: quæ mihi singulari Dei munere concessa, vel ex eo non imperitus rerum æstimator fateri poterit: quod cum jam inde usque a puero nosse cuperem, quæ olim fuerit in terris tanti viri sanctitas, cujus rei gratia ejus effigies ex vero scitoque antiquitus depicta, passim B spectatur in urbe patria; neminem tamen inveniebam, qui satis tum mihi sciscitanti facere posset. Hac igitur cupiditate incensus adolescens, inde viginti quatuor annos natus, Cartusianam in Florentino cœnobio amplexus sum disciplinam. In quo cum indies magis flagrans animi mei studium erga beatum Virum exardesceret, nec quemquam apud nostros etiam tum esse cernerem, qui mihi avidius percunctanti hujus viri virtutem et sanctimoniam, aliqua saltem ex parte narraret, præter pauca quædam de admirabili ejus corporis inventione; vehementi quadam admiratione movebar, nec facile adduci poteram, ut crederem, quod quem iconicum Christianæ pietatis veneratione universa Senarum civitas suspiciebat in templis, quemque inter alia eximiæ religionis pignora gremio suo complectebatur; ejus illustria facta scriptorum prætermisisset industria. Ergo dum hæc et alia id genus multa pro loco et tempore volvebam animo, Patrum meorum concessu Maggianam Cartusiam, prope Sena constructam, incolendam adeo. In quam vix pedem intuleram, atque ad peristylii locum, ubi auditione acceperam Beatum virum fuisse humatum, semel atque iterum desideriorum plenus accesseram; cum ecce tibi ad cœnobium ipsum cum nobilitate tum C virtute præstantes viri aliquot, mihi de facie penitus ignoti, ejus invisendi gratia, ut fit, adveniunt. Quos ubi jussus ad colloquium recepissem, post mutui sermonis officia, atque alia de re monastica, deque Cartusianorum vita et muneribus colloquia, unus ex illorum numero juvenis lectissimus, cui Actilio Beringherio nomen erat, hunc maxime in medium compellare me cœpit.

ex Carthusia Florentina

ad Maggianam migrat.

2 Est mihi domi, Bartholomæe, pervetustus manuscriptus Codex, in quo capita rubricato pigmento pro seculo eleganter conspiciuntur exarata: quem codicem nuper e tenebris in lucem erutum, statim atque domum reversus fuero libentissime ad te perferendum curabo; non ut illum perlegas modo, verum etiam describendum, atque elegantius retexendum (sic enim loquebatur, suscipias; quod, ut facias, ipse tibi sum auctor. Non enim vereor, quin tibi pergratum faciam: quippe ea est illius inscriptio, isque titulus, Vita, scilicet, gloriosi Sancti Petroni Christi Confessoris ex ordine vestro, atque conterranei nostri. In calce vero. Absolvitur Legenda Venerabilis Sancti Petronis, Christi Confessoris, Cartusiæ Monachi, qui vocatur D. Petro Qui quidem libellus, quamvis admodum confuse incertoque ordine elucubratus fuerit; optima tamen fide atque integritate conscriptum, ac insuper patria

Accipit Italicum MS. de Vita,

D felicis illius seculi lingua exharatum legimus. Ipse vero, ut primum ad aures meas Petroni nomen insonuit, amplissimo exhilaratus gaudio, oculos simul ac manus in cœlum sustuli; immortales Deo gratias agens, quod in eam diem hujus cœli lucem lætus aspicerem, qua me meo voto erga Beatum virum minime frustratum viderem. Mox ad Beringherium hilari fronte conversus, omnia illi pollicebar, omniaque (etiamsi jejunitatis atque ingenii mei inopiæ praclare conscius, in me recipiebam, quæ essent ei in optatis, modo ille promissis staret; quæ, perendino transacto spatio, peregregie præstitit. Interea exoptatum codicem tanta cum voluptate legeram, vel potius avidissime devoraram; ut inter varios animi mei motus id unum sane nonnihil me momorderit interdum, nimirum quod proprii auctoris nomine in prima statim fronte careret. Ceterum totam rerum gestarum seriem paulo acutius intuitus, novis repente perfundor gaudiis, simul atque Joannem Petri Columbini, virum sanctissimum; atque Nicolaum Vincentum, Francisci Vincenti germanum, totius historiæ nostræ auctores fuisse deprehendo. Quippe qui et ge- E nere, et Christiana pietate nobiles et clari, non modo æquales illius temporis fuerunt; sed quod pluris est ad rem nostram, ipsius Petroni ad arbitrium et nutum se componentes, illum in rebus spiritualibus tractandis ducem et moderatorem consiliorum suorum sequebantur.

a Joan. Columbino et Nicolao Vincento scripta;

3 Ergo tantorum virorum suffultus auctoritate, illorumque scriptis præsertim adjutus, statim animum ad stylum converti; scilicet ut B. Petri Petroni nostri res præclare gestas Latine consuetudini traderem, plus oneris fortasse suscipiens quam ferre possem, suscepi tamen, non mei ingenii viribus, sed Divina gratia præsidio fretus; satis me honeste discessurum putans, si in Vita hujus Beati viri conscribenda, temeritas tantum mea non reprehenderetur: quando quidquid mihi laboris in hoc opere vulgando suscepi, id totum in Dei gloriam inque nostri Ordinis hominum utilitatem cedere volui. Verum ne quis ullus in te insideat scrupulus, quod nullis videlicet antiquitatis testimoniis, præter sui Auctoris, qui instar omnium tibi esse deberet, nostra fulciatur historia; ac propterea totum integrum opus vel fide minuas aliquando, vel certe in suspicionem adducas; operæ pretium me facturum putavi, si totius scriptionis meæ ratio F tibi constaret. Quod ex eo facile animadverti poterit, quo apparatu me instruxerim, antequam ad scribendum accederem, quodve studium adhibuerim, ut quæ litteris consignare decrevissem, a vero non discreparent. Quamquam hoc loco objicies fortasse, ni fallor, hunc a me frustra susceptum laborem, propterea quod Columbinus, ipse id suis præclaris virtutibus suaque eximia sanctitate consequi apud omnes meretur, ut in iis quæ vel spectasse se de beato Patre nostro Petrono, vel ab aliis fide dignis qui spectarunt se audivisse testatus est, fides illi penitus habeatur. At mihi tamen deesse nolui, quin me cupidum, ne dicam nimis religiosum, indagandæ veritatis ostenderem; quandoquidem ii sunt ut plurimum nostri seculi homines, ut nihil magis propositum habere videantur, quam ut aliorum scripta passim carpant, iisque insidias struant, sic ut transiri nusquam sine periculo possit. Hac ergo mente ad pervolvenda omnia per me primo, quæ in Cartusia Maggiana extant vetustatis monumenta, atque omnes excutiendas tabulas, ac vetera MSS. indaganda animum induxi; dein per idoneos viros, mei in primis studiosos, intra patriam sedem pervestiganda ex publicis privatisque Tabulariis curavi, quæ usui mihi et adjumento esse poterant. Nec irritus labor, studiumque

qua Latine reddita

ad eamdem confirmandam

A studiumque incassum adhibitum. Siquidem ea comperi, atque ea ad me mei detulerunt; ut, dum totus cum tineis ac blattis versarer, Numinis providentiam in me magnopere suspicerem, eamque conatibus meis adesse certo cognoscerem: quandoquidem supputata temporum ratione, recognita personarum dignitate et conditione, cuncta inter se egregie convenire, et cunctaque historiæ nostræ adstipulari, eique suffragari comperimus. Cujus studii mei fructus ut extarent, ad rerum gestarum veritatem maxime adstruendam, constitui omnino, gravissimorum hominum in id ipsum consilio usus, Animadversiones quasdam in calce operis attexere, quibus tempus, personarum nomina, atque loca cum Columbini nostri scriptis consentire, iisque fidem conciliari, haud ita difficili ratione quisque cognoscere possit.

perlustrat antiqua monumenta;

4 Hæc habui, amice Lector, quæ te scire in præsentia volui, non ut studium meum industriamve; qualis-ea cumque fuerit, jactarem et quasi ostentarem; sed ut veritatem illarum rerum assererem, quibus fides tibi est habenda: cum has illorum esse partes haud ignorem, qui historiam aggrediuntur. Reliquum est, ut has nostras in res gestas B. Petrum lucubrationes ita accipias, ut eas cum aliquando legeris, scias non parum te debere Celso Cittadino, viro et genere et virtute nobili, qui rerum antiquarum diligentissimus indagator permultum mihi contulit in conquirendis atque suppeditandis ex publicis civitatis archiviis vetustatis monumentis. Habeo præterea quod Celso, pro sua mirifica in me liberalitate, gratias et ipse agam babeamque maximas. Sed de Beringherio, qui primus omnium auctor mihi extitit, incentorque ad id opus aggrediendum, quid dicam? Is enim eleganti juvenis ingenio; et humanioribus studiis quasi quodam naturæ impetu deditissimus, paucis post elapsis diebus ex quo ad Cartusianam Maggianam adiit, meque in ea convenit, maximo cum mœrore omnium, quibus fuerat notus, hoc est plane omnium in patria, magno cum sensu pietatis, decessit. Hæc placuit appingere: cetera vero, quæ promittimus quæque ad notas faciunt, in calce ut diximus habebis. Quæ cuncta tamen accepta referas velim Clarissimo Viro Ludovico Accarisio, qui inter eximia ejus animi ornamenta, ea est in patriam urbem caritate præditus, ut studium ac operam suam lubens contulerit, quo hæc ipsa typis mandarentur. Ratus enim est exactæ prudentiæ vir, non exiguam ex hisce admirandæ sanctitatis exemplis utilitatem, ad veram pietatem excolendam, Religionis percupidos esse capturos: quod ut fiat, Deum supplex oro, cujus unius gloriam nostra, cui cuimodi fuit, in hisce edendis elucubrationibus, spectavit industria.

B *gratias agit adjutoribus.*

C

VETUS PARTITIO OPERIS.

Lib. I Cap. I Ortus Petri et educatio.
II Quid rerum quinquennis egerit, ad tertium usque decimum ætatis annum.
III Ut in Sodalitatem Intemeratæ Virginis Mariæ, in Xenodochio, quod vulgo dicitur della Scala, constitutam, nomen suum dederit.
IV Ægris atque elephantiacis ministrando in publicis Valetudinariis dat operam.
V Suum Petrus in Carthusiensium familiam dat nomen.
VI Salutarem sinistræ digitum, ne Sacerdotio initiaretur, sibi prorsus abscindit.
Lib. II Cap. I Humilitas ejusdem et obedientia.
II Ejusdem paupertas et quidnam de ea sentiret.
III De muliere ad Maggianam Cartusiam sub fœdo cadente imbre siccis vestibus proficiscens, et de signo Crucis in pane divinitus expresso.
IV Petri a cibo abstinentia; et de corporis dolorum tolerantia, per omnem vitam declarata.
V Ejusdem pietatis studia, et quo maxime modo ad orandum; contemplandumque se compararet.
VI Caritas ejus erga Deum et proximos; atque de eximia innocentia vitæ et sanctimonia.
VII Ejusdem prudentia, populi ad eum concursus, et fructus animorum per eum facti.
VIII Joannes Columbinus ad arbitrium nutumque Petri totum se componit; eoque maxime auctore Evangelicam paupertatem suscipit excolendam.
IX Petri soror amitina, hortatu ipsius et monitis, sanctimonialis vitæ cœlibatum amplectitur.
X Prophetiæ dono fulget.
XI Petri virginitas et castimonia.
Lib. III Cap. I Obitum suum prædicit; præclaras visiones sibi divinitus objectas indicat, Christus sese illi visendum ostendit; mira contemplatur; mentis recessus penetrat, et cordis penetralia referat.
II Futura item prædicit; Cœlitum fruitur colloquio, et occultas cogitationes hominum videt.
III Ut Petrus sexaginta horarum spatio supplicia ac pœnas, infernalium instar, pro cujusdam amici hominis expiatione, Dei permissu subierit.
IV Tumulus atque dissensiones in Maggiana Cartusia, pro Petri corpore post ejus obitum iisdem ædibus asservando.
V Petrus, licet absens et cubiculo clausus, omnes tamen turbas domi a Patribus excitatas divinitus novit.
VI Petri obitus gloriosus.
VII Ejus corpus sepulturæ traditur.
VIII De nubecula, quæ in aere sub mortis ejus tempus, instar columnæ eximio coruscantis fulgore, divinitus apparuit.
IX Alia signa miranda de Petri in cœlo beatitudine.
X Petrus vita functus multis sese visendum præbet.
XI Joannes Boccaccius Florentinus, Petri jussu atque præscripto, laudabiliorem vivendi disciplinam amplectitur.
XII Ut sacrum Petri corpus, sexaginta jam annis ab ejus interitu, integrum incorruptumque inventum, atque alio translatum fuerit.
XIII Cartusiensibus per causam inventi Petri corporis cœnobium Venetiis attribuitur, Divo Bernardino Senensi auctore.

D S. BART. SENENSI.

E

F

CAPUT I.

Petri infantia et adolescentia, pietatis ac misericordiæ operibus addicta.

Petrus, e gente Petronia, (quem veteres *a*, a familia videlicet, Petronium identidem appellare consuevisse legimus) apud Senas, præclaram inter Etruscos urbem, anno ab orbe redempto tercentesimo undecimo supra millesimum nascitur, patre Gulielmaccio *b*, matre vero Agnete *c* Malavolta, pro seculi ac patriæ more, Nese vocitata; ambo generis nobilitate, opibus et gloria inter primarios civitatis apprime florentes. Qui cum infantem, jam tum ab ipsis incunabulis ex se primo natum, aspicerent egregiam animi indolem præseferentem, quamdamque etiam illi divinitus insitam ad probitatem naturam; singulariter illum atque unice diligebant. Quippe ejusmodi plerumque eorum qui genuerunt ingenium esse solet, ut filiorum virtus acriores in eis

a

Natus anno 1311,

b c

A. BART. SENENSI

A eis impetus cieat benevolentiæ et caritatis : quam sane parentum erga Petrum caritatem quis dubitet auctam, ad summumque perductam non esse ejus cum educatione, tum accessione ætatis, simul et Christianæ virtutis? Etenim cum alienis uberibus nutriendus traditus esset, paterna cœlestis Numinis providentia rem moderante, factum est, ut tanto erga Deum incensam studio, tantaque vitæ sanctimonia præditam nancisceretur altricem, ut quoties ubera illi sugenda præberet, flexo in sanctam quamdam lætitiam ore, hunc in modum puerum alloqueretur : Eia, fili, suge, suge, in nomine Jesu; sicque una cum lacte nutrix suo, suam pariter virtutem Christianamque pietatem infanti paulatim instillabat : eumque tenera adhuc ætatula uni Deo jam educabat.

pieque educatus infans:

2 Ex quo in vel in primis in eo suspiciendum, oppidoque admirandum jam tum fuerit, ut divino afflatus Spiritu cœperit innocens puellus re et verbis ostendere, se ad præclara Religionis facinora a Deo electum atque inspiratum. Bimulus namque, prout exploratissimum fuit, vaticinandi dono fulgere cœpit. Mater enim ejus, cum iterum masculæ prolis B cupiditate flagraret, apud se statuit pollicitaque est (modo benigne illi Deus annueret) filio nascituro Francisci nomen se illico facturam. Nec irrita sane ad Superos vota. Etenim, divina piis ejus optatis aspirante aura, contigit ipsam, sui ipsius conceptus prorsus ignaram, concepisse. Quod ut ad cumulatam absolutamque lætitiam præstanti mulieri cederet, effecit præpotens ipse Deus, ut filiolus Petrus leni attactu quandoque parentis uterum demulceret, eique infans vix avulsus ab ubere, cujus lingua nondum sonabat eloquium, blando hoc indicaret affatu : Est tibi, Mater, ventre hic occlusus Franciscus. Quibus mox pueruli verbis femina in stuporem acta, utpote quæ nulli hactenus mortalium cogitatum suum patefecerat, ipso concepti fœtus motu eodem temporis momento intra se jam perfectum esse cognovit, quod Petrus lumine collustratus divino prævideret prædixeratque. Quocirca ingenti Agnes voluptate perfusa, exoptatum infantulum in tempus effudit, eumque Francisci nomine ad sacros Baptismi latices pro voto insigniri jussit. Qui cum postea Petro triennium dumtaxat superstes *d* extitisset, suum a germano fratre divinitus prædictum exortum libenter, quemadmodum ab ipsa parente jam inde ab adolescentia acceperat, narrare solebat.

bimulus prædicit matri alterum filium:

d

C 3 Infantili adhuc ætatula Petrus, quinque nempe annos natus, natum se, profecto eximiæ indolis infans, (uti paulo ante diximus) ad beatudinis opera exequenda re ipsa commonstrabat. Siquidem divinitus agitatus, secreta ad orandum domi investigabat loca : atque domesticorum aspectum declinans, libero solutoque animo, diu multumque sacris precationibus vacabat. In quo quidem precandi studio ita se serius gerebat puellus, ut senilis in eo jàm tum maturitas appareret. Interea prima ætatis crepundiis depositis, Præceptori octavum vix annum agens, una cum Francisco fratre sexenni, primis litterarum rudimentis traditur instruendus. Quibus ediscendis ea lege operam se daturum arbitratus est, ut nunquam pietatem a vulgaribus illi studiis sejungeret : quin etiam id illi cordi fuisse constat, ut nihil prius aut antiquius sacris precationibus haberet. Sic prorsus, ut (quemadmodum, eodem Francisco fratre referente, vulgatum est) sub vesperam cubitum cum discederet, nocte dein e cubili e lectulo vigil exiliret, atque flexo humi geniculo, divinarum rerum commentationi ante Christum Cruci suffixum totum se daret; ac lacrymarum salsugine plenus integras ferme noctes insomnis duceret. Quod si longa fatigatus vigilia, sopore quandoque depri- D meretur; in storea intra cubiculum humi strata, pronus ipse prostrata membra damnabat, parentibus provida solertique pueri circumspectione, rei factique penitus insciis. Exin cum jam decimum annum ageret, nihil eo amabilius, nihil comius : quippe qui sortitus animam bonam, eam gravitatem morum præseferebat, ut facta ejus ad divinæ legis, normam sensu plane mirabili dirigeret : atque eo fiebat, ut mens ejus indies magis magisque illustraretur, et ad pietatis officia obeunda ita ferveret, ut inter orandum lacrymarum usus ei inoleverit, rerum cœlestium dulcedine delibuto. Id ubi malus dæmon animadvertit, ejus perturbandæ quietis avidus, dolis illum petere aggreditur, torvum in eum defigens obtutum, quod tantam adhuc tantillus puellus supernarum rerum adeptus asset cognitionem. Eo itaque acerrimo orantem odio prosequebatur : ad cœlestia illius animum inhiantem terriculamentis truculentus pulsare, lacessere, metumque incutere : ac eo denique impudentiæ nocte quadam devenit, ut vitreum lychnum, e summo cubiculi tholo ad Crucifixi schema dependentem, diffregerit; multas inde ei molestias creando, quo terrore expavefactus, tandem aliquando ab incepto desisteret. E Ceterum tantum abfuit, ut hisce nequissimi impostoris technis de sententia beatus puer deduci se pateretur; ut etiam obfirmato constantique animo, in arrepto uni Deo corpore et animo vivendi proposito, in dies singulos sese iteratis studiis confirmaret, hanc vigilandi orandique normam ad septimum decimum ætatis annum secutus.

quinquennis secrete orationi vacat:

anno 8 studiis imbuitur:

in stratu dormit:

decennis insidias dæmonis patitur:

4 Interea dum in hæc religionis et pietatis studia, quam intentissima cura, Petrus incumbit; iis familiariter utebatur, qui cum provecta ætate, tum honesta morum institutione, ac rerum spiritualium peritia, ad virtutes capessendas inflammare illum poterant : speciatim autem magnus cum iis, quoad ejus fieri poterat, usus illi intercedebat, qui Christianam humilitatem et sensibus intimis colerent, et moribus exprimerent ac vita. Ultro etiam familiarius ob id ipsum sese cœtibus atque colloquiis egentium ac mendicorum quotidie inserens; ratus haud dubie hujusmodi sordidatorum hominum consuetudine suam indies animi submissionem, ad Evangelicam disciplinam induendam, cumulatius excultum iri. Quod cum Gulielmaccius pater resciret, vel in eum quandoque, ut fit, inter pauperum ac pannosorum greges confertim versantem incurreret; dici vix potest, quam iniquo id ipse ferret animo, asperrime hac eadem de causa Petrum fre- F quenter accipiens; quippe qui ardenti humanæ laudis studio, et quotidianæ nobilium virorum consuetudinis impetu abreptus, eum primarios inter ephebos comparere expetebat, qui munditiarum atque urbanitatis articulos tenentes, opibus, elegantissimo corporis vestitu, formaque præstantes, illius haud absimiles essent. At Petrus nihilominus non modo cum iisdem ipsis amicitiam instituere non induxit animum; sed si qua jam incepta conciliataque cum illis quoquomodo esset, eamdemmet dissuere, eosdemque pariter aversari non dubitabat : videlicet veritus, ne, dum interim eorum lenocinia atque in moribus mollitiem sectaretur, profanos inde paulatim hauriret spiritus. Amicitiarum etiam tunc scientissimus puer noster eximius, etiamsi vim illarum et usum necdum per ætatem esset expertus; quandoquidem inter multa secularium amicitiarum genera illud unum verum, illud solidum, firmum atque insolubile denique illud sit, quod sola virtutum similitudo devincit. Ergo sui ipsius despicientiæ amore incensus Petrus, atque veræ Christianæque humilitatis perquam studiosus, id in ore frequentissime habebat; nimirum ingenti sibi molestiæ atque adeo

pœnæ

familiaris piis et pauperibus,

cum indignatione patris:

humilitatis studiosus

A pœnæ splendida vestimenta esse; quod ea quidem pauperum ac miserorum consuetudinem sibi mutilam redderent, prorsusque labefactarent. Tantum aberat, ut de constantia graduque humilitatis ullo unquam tempore, per minas et convitia, seu per verba atque verbera, dimoveretur.

cupit inscribi congregationi nosocomii della Scala;

5 Hujuscemodi ferme cœlestibus institutionibus excultus Petrus, non sat sibi tamen fuisse putavit, nisi et alia quidem aliis religionis opera adjicienda curaret. Ergo diu noctuque illi animo versanti, quo pacto id efficere exequique posset, in mentem venit, in laudatissimam B. Mariæ Virginis sodalitatem, sub concameratis fornicibus nosocomii illius celeberrimi, quod cognomento della Scala appellant, constitutam, inscribi cooptarique. Quippe qui tot præstantissimos viros, e prima omnes fere nobilitate Senenses, ac sanctimonia vel in primis præcellentes, ex ea, veluti præclara religionis lumina, processisse sciebat: totque jam mente futuros præsagiebat heroes, qui ex hac sanctitatis palæstra prodirent armati, quo adversus teterrima vitiorum monstra, adversus truculentissimas inferni centurias, prælia Domini incliti B præliarentur. At quales? Nempe Andreas Galleranus Pater pauperum vocitatus: *f* Petrus Pettinarius, Francisci Assisinatis mundi contemptus atque instituti sectator egregius; Ambrosius Sansedonius, ille e præstantissima sanctissimaque Dominicanorum familia, cujus illustria *g* facta, omnis sanctitatis affatim plena, jussu Honorii Papæ hujus nominis Quarti olim conscripta, nostra quidem tempestate in lucem revocari, eumdemque inter Cœlites, quos universa Catholica Ecclesia in terris veneratur et colit, Clemens Octavus Pont. Max. constanti omnino voluntate adnumerari collocarique voluit. Quis exinde Bernardus *h* Tolomeus, præstantissimarum artium gloria insignis, insignior vero religione et pietate? Quis Franciscus Piccolomineus, quique Patricius, e Patricia gente, Montis Oliveti Ordinis conditores iidem ac rectores? Hisce proximus prodit strenuus bellator noster Joannes *i* Columbinus, Congregationis Jesuatorum Fratrum institutor ac parens optimus, de quo plura historiæ nostræ pro loco appingere est animus, una cum socio ac commilitone ejus Francisco Vincentio: quos eodem fere tempore secutus est, eadem in Deum pietate, hoc in Christianæ virtutis stadio *k* Stephanus Maconus: qui deinde brevi post tempore Petrum nostrum æmulatus, C egregie Cartusianæ familiæ divino plane admonitu nomen suum dedit. Et qualis quantusque demum Bernardinus *l* Albizescus, ille Assisinatis ardentissimæ in Deum caritatis eximius æmulator, universæque Franciscanæ labentis familiæ reparator et custos? Is nimirum Bernardinus dux et imperator fortissimus, ex quo jam inde ab suo tirocinio in certamen descendit, semper in acie, semper in sole ac pulvere fortiter impigreque versatus, et summi cœlestisque Imperatoris memoria fiduciaque quasi galea munitus, acutissimos quosdam cœlestis ac divinæ doctrinæ gladio vibrare, atque ut clypeum, sic fidem caritatisque constantiam hostium telis tamdiu opponere, donec post multa prælia, adversus immanissimam illam ac infernalem belluam commissa, spiritum effunderet in victoria.

gux tot alios viros Sanctos habuit sibi associatos,

S. Catharina Senensi plures ad id excitante

6 Ad hæc placet in horum fortissimorum numero bellatorum recensere strenuam bellatricem, ac Seraphicam Virginem, Catharinam Benincasam Senensem; quæ, quamquam per sexum in hac palæstra sese exercere non potuit, potuit tamen in ipsis domesticis inclusa castris, velut in acie posita, cum harum tenebrarum potestatibus gravissima gerere bella: quæ cum victa prostrataque esse videbatur, tum victrix ipsa, Christianæ vel maximæ humilitatis constantia, uti lata insignique cincta lorica, stabat D animo, et in quadam quasi precationum assiduarum vigilia perstans inconcusse, de profligatis hostibus triumphum agebat: sic ut, cum malignantium spirituum certamina vicisset, eorumque pariter superasset insidias, pulcherrimum ac jucundissimum Angelis, atque adeo ipsi Deo spectaculum præberet. Tu ipse per te intelligis, o nobilissimum Collegium (te nunc alloquor) quanto studio te bellatrix ista egregia incitaret, ut bella et tu fortiter gerenda susciperes cum harum rerum humanarum inconstantia et varietate, cum effrænatis cupiditatibus ac acerrimis hisce ducibus atque signiferis hostium generis humani; et quanto amore, quam sapientibus sententiis, veræ pietatis ac sanctitatis plenis, et qua denique animi contentione acrique studio commilitones suos hortaretur, ut se dignos tantæ virtutis et fortitudinis viris exhiberent: quando ipsemet jam inde a pueris, aliquot hujus præclaræ Virginis epistolas, suo suorumve amanuensium ad majores tuos conscriptas chirographo, apud te me legisse memini. In iis enim videre erat eamdem ipsam Virginem, non verbis tantum, sed etiam re ipsa miscere hortamenta; modo hujus sodalitatis Fratres, hujus, E inquam, religiosæ palæstræ athletas, Patres carissimos appellare, modo Fratres, modo alias dulcissimos Filios vocare; nunc ductricis pariter et militis, nunc parentis simul et natæ partes egregie sustinens. Proinde tacere non possum, ut verum fatear, quin ex animo inter tot præstantissimos viros principem locum clarissimam hanc heroinam sustinere dicam.

A. BART. SENENSI,

per epistolas,

item Matthæum Guerra auctorem Congr. Clavorum.

7 Macte igitur animo illustris Congregatio, macte virtute: age quod tui muneris est, cura ut pietas religioque in te consistat incolumis: fac, rogo, exaudiam ego de gurgustiolo hoc meo, veterem sanctimoniæ disciplinam apud te incorruptam vividamque indies magis magisque perseverare. Vix enim credas, quantum ceperim animo voluptatis, cum ad aures meas pervenit, non modo alios quondam atque deinceps alios, sanctitate et innocentia vitæ conspicuos, ex te prodiisse viros; sed nostra quidem memoria præ ceteris extitisse militem illum tuum, spiritualis athleticæ egregie peritum, Matthæum Guerram dico, quem vulgo Patrem Teum appellabant, Congregationis Clavorum *l* auctorem ac civem nostrum: cujus eximiæ in pauperes caritatis excitus fama Summus Pontifex Clemens, hoc nomine Octavus, Romam illum acciri jussit per litteras Beatissimi viri *m* Philippi Nerii Florentini, ad reintegrandam illius nosocomii disciplinam: quod F sacerrimus Catholicæ Ecclesiæ Antistes, olim Sixtus Quintus, generosa illa sui animi præstantia, ulcerosis ac mendicis *n* per compita misere quæritantibus, velut unum in locum coactis, extruxerat alendis. Non enim dubitavit Summus idem Pontifex Clemens, *o* quin Teius noster, misericordiæ operibus mire deditus, suam ad pristinam institutionem locum restitueret; ut brevi post tempore peregregie præstitit, non modo illa sua mentis alacritate studioque ingenti in eo munere obeundo, verum etiam singulari quadam vitæ sanctimonia: cujus gratia principes viri amplissimique Cardinales, tamquam virum Deo plenum impense amabant, ac magna prosequebantur veneratione. Ille tamen nunquam his mortalium honoribus elatus, utpote qui caduca omnia contemneret, jussa summi Sacerdotis exacte cum perfecisset, nihil habuit antiquius, quam Senas regredi: quo ubi pervenit, morte non dissimili, brevis progressu temporis, ab ea quam sancte egerat vita sexdecim adhuc annis evocatus, diem clausit extremum.

His similis B. Petrus

8 Atqui longius provehor: proinde, ne lacinosa mea incedat oratio, ad reliquas Alumnas tui et Patris mei

A. BART. SENENSI

A mei Petri actiones præclaras enarrandas redeo. Qui quidem Pater, adhuc puer et quartum decimum annum agens, nil puerile præseferebat: quod, cum eximiam indolem ad virtutem haberet, omnia respuebat seculi blandientis lenocinia; et carnis voluptatisque illecebras immaculati affectus pede calcans, illibatum suæ virginitatis florem ipsi virginum Sponso ac Deo consecrabat. Cernere erat adolescentulum, conversationis maturitate ac morum castitate senem, ad seria incumbere, templa venerabundum obire, sacris mysteriis pie casteque assistere, integritatem, pietatem, et animi submissionem, ut supra docuimus, sectari; parentes præcipuo quodam observantiæ studio prosequi, erga majores natu reverentiam ostendere, mansuetudinem et lenitatem æqualibus exhibere; et, quod longe difficillimum est, inter delicias ac domesticas opes paupertatem excolere: et severa quadam vitæ disciplina mediaque, virtutis amore, corpus suum innocens castigare; et, ut multa paucis complectar, in omni genere virtutis, supra ætatem, supra consuetudinem, supra vires, admirabili animi sensu ceteris per id maxime

omni genere virtutis excellens,

B tempus in urbe patria præstare. Itaque tanti jam tum ejus virtus rerumque spiritualium studia ab omnibus fiebant; tantumque venerationis castissimi ejus mores illi conciliarant, ut ex externo ipsius corporis habitu, ex vultu atque oculis, ad modestiæ religionisque significationem compositis, insitum ejus animo candorem ac mentis ornatum cuncti facile intelligerent, moxque præclare de eo existimarent. Quæ quidem eo magis in puero, nobili genere nato, suspiciebantur, quo contumacior atque elatior cunctis Guhelmaccius pater ejus habebatur. Hisce proinde de causis permoti impulsique Primores, una cum reliquo cœtu ejusdem Sodalitatis B.

in sodalitatem admittitur,

p Mariæ, non dubitarunt illum, id enixe *p* rogantem postulantemque, sibi ipsis aggregare: etiamsi non admittebantur, nisi quorum ætas viginti ut minimum esset annorum, et integra forent existimatione prædıti. Ergo candidatum excipiunt, admittunt, et gravi Præsidentis oratione animatum pacis exosculatione demulcent Confratres; et inter sacrorum hymnorum concentus in ejus amplexus incumbunt.

9 Qui pius adolescentulus suo potius desiderio, non committebat ut partes suas eo loci quis desideraret; quoniam cum prima spiritualis militiæ tirocinia apud tantos viros tenera adhuc ætate ponere

eminet in exercitiis piis,

C statuisset, ita se in officio continebat, ita se mature casteque gerebat; ut pro Sodalitii more sacras preces, corporis verberationes, atque alia id genus religionis munia dies noctesque ınıbı libenter obiret: fecitque, ut omnes una omnino voce pronuntiarent, illum decus aliquando ac lumen Sodalitatis futurum. Nec eos sane fefellit opinio. Quantus enim, et quam insignis evaserit sanctitate, apud posteros testatum reliquerunt, qui eo loco superstites illi fuerunt: quandoquidem publico omnium consensu, ne tanti viri memoriam ulla unquam ex illorum animis deleret oblivio, atque ob oculos quotidie tum sibi tum posteris versaretur, ejusdem beati Viri Petri nostri, Cartusiana tunica induti, ac bacillo imbecilla sua sustinentis membra, effigiem qua monochromate in pariete, qua in icone egregio opere colorumque varietate pingendam post ejus obitum curarunt: quam sane ad hæc usque tempora pie omnes venerantur, et colunt: quadrata videlicet corporis statura, facie ad aspectum plena dignitatis, explicata fronte, magnis oculis, inque illorum albumine nigra pupilla, naso oblongo, et a summo leviter incurvo; labris non nihil præeminentibus citra ullam tamen deformitatem, genis discreta confectis macie, colore inter cereum et album; bre-

et ibi a morte depictus cernitur.

q viter fusco capillo *q*. Vellem faceret ille omnia contuens et regens Deus, ut beati Patris nostri faciem D virtutis, et gratiam decoris interni scribendo depingere possim. Sed quid ego tanto viro muneribus aucto divinis non ingenio modo, sed vita simul et meritis impar? aut quibus meis rudis depingam coloribus cœlestis ejus affectum animi, qui uno semper mentis ardore erga Deum afficiebatur? Proinde exiguum plane esset, aut nihil omnino, quod impudens pandere ausim: quoniam quidquid divini candoris et venustatis, quidquid cœlestis pulchritudinis et dignitatis in ejus mente renituit, totum (ne quidquam scilicet humana mortalitas sibi decerperet) præpotens ipse rerum effector ac molitor Deus sibi penitus vendicavit.

cap. IV. Nec ibi tantum ministrat,

10 Per incrementa ætatis ac virtutis in dies singulos honorarius ephebus noster incedens, atque in Deum omnem curam suam; omnem affectum, actus, cogitationes, amorem denique omnem collocans, non poterat non amare et proximos, quos ipse omnium Conditor et Opifex sapientissimus vult in se diligi. Ergo tanta in Petro adversus hominum ærumnas et calamitates inerat commiseratio, ut cum in languentes, extrema vel maxime pressos inopia, vel alio E graviter affectos morbo, conjiceret oculos: ea ipsorum confestim misericordia frangeretur, nihil ut loci vel diligentiæ reliquum faceret, quo minus illos, quantum in se positum erat, adjuvaret. Hinc erat, ut nihil æque lubens, ad illorum calamitates miseriasque sublevandas, tum animo tum corpore agitaret, quam ut se totum illis ministrando traderet. Hanc unam ob rem igitur nosocomia publicaque valetudinaria adibat; sed ad illud vel in primis, nullo adjuncto comite, itare frequentissime consueverat, quod ad id tempus Divo Lazaro dicatum cernimus, quingentos supra mille amplius ab urbe Senensi passus. Id ille sibi præ ceteris diligendum duxit, in quo desiderium suum expleret; se totum nimirum in obsequium caritatis erga elephantiacos impendendi, propterea quod hisce curandis alendisque conditum fuerat. Videres itaque nobilissimum adolescentem Petrum, ut tradunt, languentes ipsos blande amiceque solantem; hos ad pietatem Christianam hortantem, illos mœrore animi confectos cœlestium spe bonorum erigentem, alios ad patientiam virtutemque excitantem, eosdem quoque lavantem, atque eorumdem lectos sternentem. Videres, inquam, eorum plagas et ulcera contrectantem, tergentem, circumligantem, et modis omnibus opem F ferentem; et, quod caput est in tanta languoris deformitate, cibum sibi potumque una simul cum illis, dum fercula linteatus ministraret, sumentem. O magnam tui, Petre, caritatem! quod non tabes, non sanies fæculenta, non morbi denique evitandi contagia obstiterint, quin temet in miserorum ministeria totum effunderes: paratus etiam omnes subire casus, quos tetra illa lues se temere ingerentibus importare potuisset: perinde quasi nihil tibi carius nec jucundius esset, quam inter eos domestice versari; cum nullus ferme dies abibat (modo Columbino habenda sit fides, cui vecors plane esset illam qui abrogaret) quin ad id Xenodochium te conferres. Nec mirum sane, non enim in tantam humilitatem, tantus juvenis se demisisset, ni prius ardentissimæ caritatis igne medullitus incaluisset. Nihil tam parvum aut tam vile est, ut eo se ducat indignum, qui perfecte diligit.

sed etiam leprosis in S. Lazari.

ANNOTATA.

a *In formula Professionis et in Necrologio Domus, solum vocatus* Petrus Guglielmacci. *Latinum autem ac simplex nomen* Petrus, *augmentativa forma vulgariter producitur in nomen* Petronis, *quo solo in Vita utitur S. Joannes Columbinus, idque ita proprium fuit Beato*

A Beato ejusque avo, et aliis ante ac postea in eadem familia pluribus, ut ipsum gentilitium quoque factum sit; et sic Petrus de Petronibus nominatur in Vita S. Bernardini, de qua mox. Hujusmodi autem cognomina familiarum, postquam in usu esse cœperunt, sumpta sunt ex proprio ejus nomine, quem ex majoribus suis primum nominarè nobilitas ejus temporis noverat: quare ad genealogias fundandas nihil obscurius incertiusque esse puto ejusmodi patronymicis cognominibus, quæ multis, toto stipite diversissimis, ex diverso capite propter homonymiam potuerunt eadem esse. Quanto porro major eorum est vanitas, qui nec illo quidem quo majores sui familiæ exordio contenti, audaci saltu in tempora seculo x anteriora, atque etiam in Romanas familias attolli volunt, novitio posterioris ætatis invento atque adulationis plenissimo?

b Guglielmaccius filius Petronis, nepos Accorideris, mortuus anno 1348 ex lue pestilentiæ, e quo tunc Senis esse mortua 70 millia hominum, in suburbiis et villis, annotat Bartholomæus. Ejus alii filii superstites fuerunt Franciscus, Andreas, Jacobus.

c Si Malavoltæ cognomento usus est B. Joannes in Vita, bene est; sin minus, probandum familiæ isti B relinquo, quomodo Beati nostri mater ad ipsam pertineat. Bartholomæus, ejus et viri imagines adhuc superesse indicat, in ædicula, quæ extra civitatem ad arborem S. Francisci dicitur, in qua ante Deiparam genuflexi pinguntur.

d Mortuus anno 1363, relictis filiis Nicolao, Angelo et Salimbene.

e Ad B. Andreæ Galerani Vitam 19 Martii explicatur institutio hujus Nosocomii.

f B. Petri Pettinarii, seu Pectinarii varia Acta nacti in Italia sumus, danda 4 Decembris.

g S. Ambrosii Sansedonii dedimus 20 Martii, sed ut postea didicimus, in iis annus Christi 1286 non currit usque ad Pascha sequens, more Gallico; sed inchoatus erat a 25 Martii præcedentis anni 1185 more Pisano, adeoque tunc recte nominabatur 1286.

h B. Bernardus Ptolemæus, cum adjuncto hic socio, fundator Ordinis Montis-Oliveti, colitur 22 Augusti.

i S. Joannes Columbinus, inscriptus Martyrologio Romano 31 Julii; vita functus anno 1367, in cujus Vita agitur de Francisco Vincento, socio hic memorato.

k B. Stephani Maconi Vitam scripsit idem Bartholomæus, qui hanc exaravit, edendam 7 Augusti. C Ex ea jam edidimus nonnulla ad Vitam S. Catharinæ Senensis.

l Congregatio Clavorum Senis instituta an. 1579, in sacello, quod a sacro Domini Clavo ibidem servato nomen habet. Ita Fasti Senenses ad 25 Septembris in elogio hujus ipsius Matthæi Guerræ, qui obiit tali die anno 1601; ipsam vero Congregationem Gregorius XIII an. 1584. et Sixtus V an. 1586 suis diplomatis confirmarunt ornaruntque.

m Vita S. Philippi Nerii, auctore Petro Baccio a nobis allegata 26 Maji, in Fastis iisdem allegatur: ubi utique Sanctus ipse eidem voluisse adscribi, una cum Cardinalibus, Sfondrato, Baronio, Borromæo.

n Anno 1587 Sixtus V edidit Bullam, quæ extat, de Hospitali mendicorum, in ædibus prope Pontem-Sixti ad ripam Tiberis erigendo.

o Clemens VIII, post Sixtum quartus in Sede Petri anno 1592. inter cujus Bullas hactenus editas nihil de cura Hospitali isti impensa invenio.

p In Vita 3 S. Bernardini ad 20 Maji edita dicitur cap. 1 hic inscriptus huic Fraternitati, post alios viros illustres, inter quos numeratur Petronius de Petronibus, qui Cartusiensis postmodum effectus, Religionem eamdem illustravit. Hic est autem B. Petrus, de quo hic agimus. Idem probari ait Bartholomæus per D vetera monumenta et Codices MSS. A. BART. SENENSI.

q Huic descriptioni cum plane similis videatur imago in fronte editæ Senis Vitæ, non gravabor illam inde exceptam hic exhibere.



Obiit in Cart. Senen. 1367, 29 Maji

CAPUT II. E

Ingressus Petri in Ordinem Carthusiensem, qui Sacerdotium declinans digitum sibi amputat.

Cum indies juvenis noster Angelicus divini amoris ardore æstuaret, secumque reputaret identidem, non posse se sua desideria suaque pariter studia pietatis ad voluntatem explere, tot inter hujus seculi nequam discrimina positum; quandoquidem nihil sibi prius aut antiquius esset, quam ut sanctiorem perfectioremque degendæ vitæ cultum sibi semel liceret, eumque ad extremum usque tenere; cœpit secum ipse serio varias excogitare vias, quibus rem ex sententia ipsemet gereret. Ob id ipsum itaque mens ejus versatur crebro in ambiguo, et quid interdum consilii capiat, aut quo se vertat nescit. Nam cum plura, eaque subinde per speciem absolutissimæ sanctitatis, ad quam unam persequendam omnes curas suas cogitationesque omnes conferebat, ejus animo obversarentur; eo plerumque adducebatur, ut summi Dei clementia fretus, difficillima quæque, ad novum vitæ genus victu cultuque in primis asperrimum instituendum, aggredi non dubitaret. Ad rursus eadem, F quæ jam generosa alacritate in se ipso excusserat, ad calculos dum per otium revocat; liquido animadvertit, nequaquam solutam expeditamque sibi rationem esse, ad eum vivendi cursum tenendum, quem propensione, quin etiam voluntate quadam abreptus conceperat, sibique facillimum proposuerat: ignarus adhuc noster adolescens earum artium, quibus ad decipiendas incautas mortalium mentes utitur dæmon, eorum potissimum, qui in rebus spiritualibus nimio plus sibi fidentes, suam voluntatem suumque dumtaxat judicium sequi decernunt. Quoniam admirabili quodam studio ad Christianam ex Evangelio paupertatem colendam concitatus, magno tenebatur desiderio longinqua terrarum petendi spatia, ubi nullius congregationis cœtusve legibus aut sacramento adstrictus, inter infimæ plebis quisquilias laceratus incederet ignotus, et a Alexii sanctissimi viri Patritiique Romani instar, sub dio vel certe in aliquo sacrarum ædium vestibulo noctes exigeret, omni humano solatio destitutus; sique sine lare familiari mundus pro domo illi esset, pro tecto cælum, pro lecto solum, ac pauperum insertus gregi ostiatim precario

cap. v

De statu vitæ amplectendo sollicitus,

a propendet ad imitandum S. Alexium,

A precario stipem colligeret; ut exin libero solutoque animo, quidquid ab hujuscemodi emendicatione superesset otii, in templis sacris, effundendis precibus id totum insumeret. Ceterum pii adolescentis consilia in tam ardenti rei expediendæ desiderio ad nihilum ut reciderent, unus ejus pater Guilelmaccius effecit, cujus videlicet insectationes maxime formidabat. Quippe cum eum jamdudum frementem ob sordidatorum in ipsa patria sede, atque adeo intra ipsos paternos lares, contractam consuetudinem puer esset expertus; tum vel maxime temporis eumdem sibi magis tetricum asperumque furentem concipiebat animo: ut qui potentiæ viribus ferox, atque ingenio contumax, nec non augendæ indies gentis Petronæ avidus, nullo pacto tanto dedecore clarissimum suæ familiæ genus, ex filii sordida atque contemptissima vitæ ratione, affici passurus esset.

sed respectu patris absterretur.

12 Hisce igitur anxio curis Petro, et ad Christi Sanctorumque vestigia sectanda optima quæque expetenti, saniora consilia a Patre luminum submissa sunt, ut iis velut efficaci salutarique remedio mentis suæ sollicitudini tandem aliquando consuleret: quod utique fuit ejusmodi. B Quartus decimus jam tunc agebatur annus, cum amplissimus pariter doctissimusque vir Riccardus Petronus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Vice-Cancellarius, tituloque S. Eustachii Diaconus Cardinalis Senensis, non minori munificentia quam pietate ac religione in rem monasticam, ex testamento quatuor cœnobia, scilicet Monachorum Cartusiensium unum, Cisterciensium alterum, tertium Monialium ex ordine Prædicatorum, postremum vero Minorum divæ Claræ dicatum, a fratris filio Joanne, quem anno hujus seculi millesimo trecentesimo decimo quarto, XVI Kalendas Februarii Genuæ heredem dixit, ubi tum decessit, e propriis sua tantummodo supellectili, atque grandi auri argentique magnifice celati pondere, intra Senarum ambitum, vel certe in ipso circumjecto territorio civitatis, extruenda legavit. Quorum Cartusianum dumtaxat, cum primogenium obtineret locum, solum in tabulis descriptum Petronius ordinis sui commodi adducendi causa, in agro Maggiano, non longe ab urbe patria quam quingentos passus, attendit, duobus *c* post annis ab interitu præstantissimi testatoris, vir florentissimus Bindus, Bindi filius Falconisque nepos, Senensis: qui, ut ejusdem Cardinalis consobrinus, ejusque supremæ voluntatis executor magnus fuit; ita opere sumptuque magnificentissimus extitit C imitator: quando et ipse Pontignanum Cartusium, edito gratoque ad aspectum tumulo situm, ad tertium ab urbe Sena lapidem, anno post Christum natum millesimo trecentesimo quadragesimo tertio, a fundamentis excitavit; ejusque Monachis alendis proventus prædiaque assignavit *d*. Ergo Maggianum id cœnobium, ab sua familia constructum atque perfectum, adire frequenter consueverat Petrus: quo enim propius aberat ab urbe, eo facilius ad id excurrere se posse putabat. In quo degentium Monachorum, cum in ecclesiæ odeo frequentando, tum in rebus divinis tractandis, admiratus erga cœleste Numen reverentiam, in eam mentem denique occulto quodam instinctu acriter se sensit impelli, ut patriis bonis locisque relictis, ad eos quam primum sese aggregaret.

Ex testamento Riccardi Petroni Card.

constructam Carthusiam Maggianam adire solitus,

c

d

13 Nec irritus plane hanc sibi divinitus instillatam mentem complexus est. Siquidem permultas preces consulto ac propitiato Domino, uti cœptis suis in tam ardenti divinæ gratiæ promerendæ studio perbenigne adesset, ad Cartusiam semel tandem profectus est, patria incunabula ultra non repetere fixum habens. Quoniam quidem per hanc plenam sanctimoniæ fugam in spem veniebat fore, ut voti compos effectus, qua parentes omnino desereret, qua se totum, pariter a publicis domesticisque actis segregatum, Deo dederet: et cum eo, qui solus purissimus est, purissima, quoad humana mortalitas fert, consuetudine vitæ conjungeretur: atque ex jugi oratione, sacrarum rerum contemplatione, sacrorum librorum familiari lectione, splendorem veritatis hauriret. D Eo proinde consilio ad Patrum cœnobii pedes, divinum tum quiddam spirans, supplex provolutus Petrus, eos, ut in suum contubernium admittant, enixe rogat. Qui Patres, primum ejus annos ad munera Ordinis subeunda nimis teneros causati, subsistunt paululum: tum egregia in Deum ejus pietate, verecundia, summaque existimatione, atque eximia quam præseferebat indole permoti, eum, annos natum septemdecim, in suum Ordinem admittendum putant; quanquam Ordinis decreta viginti ut minimum annorum ætatem in suscipiendo exquirant alumno, ut juxta Domini præceptum ad sacra possit bella procedere. Tum demum excipitur, atque detonso capillo, quem tum pro seculi more promissum impensius comere ac alere consueverant mares, regulari tunica, sacro Monachorum agmine convenienter, induitur: moxque, in nostrorum gregem adnumeratus, regularibus itidem disciplinis præceptori E traditur instruendus. Tirocinio autem uno de more circumacto, juravit Petrus, et solemnia Religionis vota, in Galgani *e* Vannis qui tum domui præerat, verba, cœnobii Maggiani nomine, castissime suscepit: plus utique splendoris sua eidem cœnobio sanctimonia allaturus, quam in eo condendo nominis attulisset Fundatoris amplissimi beneficentia.

afficitur Ordini:

ad quem annos natus 17 admittitur,

e

et profitetur.

14 Quanta vero deinde alacritate, quod Deo sanctissimo spoponderat sacramento, reddere conaretur; quanta pietate, quanta religione ad Christianæ perfectionis culmen ascendere contenderetur; ut in obedientiam, castitatem, paupertatem, ut in taciturnitatem et solitudinem incumberet; uti reliqua omnia, quæ religiosum decent ordinem, admirabili alacritate obiret, longum esset enarrare. Verum hoc tamen in præsentia missum facere sine silentio non queo, quod simul ac in Cartusianum est ingressus, usque eo patriæ opes omnes omnemque domus ac familiæ rationem abjecit, ut intra cellulæ parietes solitarius ex instituto latitans numquam vel parentum affiniumque congressum excipere voluerit: quin cum illos eos, gravi morbo correptos (quo mortalis vitam hausit) officii causa adire quandoque potuisset, Patrum nimirum concessu; numquam tamen adduci F se passus est, ut carni daret et sanguini, quod virtuti debere se confitebatur. Atque eo factum est, ut utriusque ipsorum obitum ita forti ac constanti animo tulerit, ut nullo doloris morsu perstrictum sese cunctis exhibuerit; satius arbitratus impietatis erga parentes insimulari, quam semel propter immortalem sui omniumque parentem Deum arreptum solitudinis propositum temerarie violare. Neque hisce tantum contentus, quin omnia quoque propinquitatis jura sublimium appetens aspernatus, ne contra Christi legem omnium sibi vel primam et antiquissimam, carnis assensum illis quandoque cogeretur præbere, nihil de rebus temporariis, quæ ad eosdem parentes et affines pertinerent, vel ipsis ille auribus haurire, vel sermonem eorum inferri voluit unquam. Secum enim sæpissime reputabat, nondum ex animo se Dei jussa fecisse, si, cum corpore propriam domum reliquisset, mente tamen eam incoleret, parentumque simul (etiam tum illorum cupidus) oblectaretur affatu: aut juxta Evangelii præceptum, si qui patrem, matrem, fratresque jam volens ac lubens deseruerat, uti Christi dignus haberetur discipulus, adhuc etiam se vexari induceret animum, cum seu domesticorum blandimentis delinitus, seu quadam humano generi natura insita mollitie

Declinat parentum colloquia et aspectum,

Matth. 37

A tie adductus, ultro ipsemet illos admitteret colloquentes.

15 Qua quidem Petri erga suos severitate factum est, ut parentes tantam ejus animi firmitatem ægre molesteque ferentes, se penitus contemni putarent : eo maxime quod se suaque nihili ab eo fieri ac repudiari cernerent. Contra vero dici vix potest, quanta ille perfunderetur voluptate, quam solidos quotidie, ex hujusmodi gravitatis disciplina, tranquillitatis ac internæ pacis fructus carperet : haud ignarus suique ipsius experimento apprime eruditus, non posse quemquam intra Cartusiana septa divinarum rerum delicias animis percipere, nisi præmissis omnibus instar Jacobi solus remaneat, ut facie ad faciem Deum videat, et benedictione simul et nominis in melius mutatione felix efficiatur; neque Moysis in modum frui Dei colloquiis in solitudine, ni prius hujus mundi excalceatus affectibus, eorumque nexibus expeditus, nudus ad nudum Christum accedat : quando, Divo Hieronymo teste, nudos tantummodo amat eremus. Hunc Petri affectum erga res humanas nullitatem omnino me posse clarius demonstrare diffiderem, nisi auctores gravissimi plurimis ac disertis verbis, ut cetera, quæ hactenus demonstravimus, memoriæ illam tradidissent : quorum verba

omni erga eos affectu nudatus,

B hoc loco vel præcipue referre libet, quo planius cunctis pateat, nihil Petrum rebus humanis soli[illegible] nihilque præsidii ullo unquam tempore sibi constituisse. Si quando vero [illegible] germani ejus fratres, parentibus e medio jam sublatis, aliique qui cognatione nomen ejus et genus attingebant, strenas, munuscula, atque aliud genus annonæ [illegible] xenia ad Cartusiam interdum benignitatis causa mitterent ; nunquam Vir beatus, æque in aliis ac in se ipsum graviter severus, adduci potuit, precibus etiam [illegible], sed [illegible] pertatis religiosa professio constaret, tum ut re ipsa ostenderet, nullam se cum illis rationem habere : [illegible] Deum caritate [illegible] prosequerentur. Id simul atque illis cognitum fuerat, aliorum nomine, qui sive [illegible] ei intimi essent, sive alio quovis pietatis studio erga eum afficerentur, et ipsi dona deferri curabant ; rati munerum haud aliter [illegible] acceptum iri ; [illegible] Christi nomine [illegible]. Ceterum ut primum prophetiæ spiritu manifestius clarere, futuraque simul et longinqua divinitus prospicere cœpit ; tantum abfuit, ut ei ullo unquam

nec xenia ab eis oblata acceptat.

C tempore imponere possent ; ut etiam omnia acta factaque [illegible] perinde, quasi præ oculis ei essent, longissime puro mentis intuitu prospiceret inclusus.

16 Petrum interim ad Evangelicæ perfectionis fastigium hisce gradibus, quemadmodum supra demonstratum est, ascendentem, majoresque quotidie in Christianæ humilitatis atque obedientiæ virtute efficientem processus, visum est cœnobii Præsidenti, ad Diaconatus ordinem jam promotum, ad Sacerdotii quoque apicem evehendum : quo per istiusmodi dignitatis munus magis idoneus evaderet ad cetera Ordinis ministeria exequenda. Hæc ut primum ad aures Petri perveniunt, mirum quam graviter ac dolenter ea ipse acceperit : unum tantummodo per id maxime tempus laborans, qua scilicet ratione tam honorificum munus effugere posset : indignum se prorsus existimans, cui tantum onus Angelicis humeris formidandum demandaretur ; scilicet veritus, ne, per hanc speciosam occasionem, ad aliorum regimen rerumque administrationem iter sibi aperiretur : cum et subesse perpetuo potius,

cap VI

Indignum se ratus,

quam præesse fixum illi esset : simulque constitutum, quoad per eum fieri poterat, nunquam se rerum temporalium tricis involvere ; in sermone quotidiano usurpare solitus, res temporarias illarumque curationes plurimum homini ad cœlestia anhelanti afferre detrimenti, ac majoribus pretiosioribusque muneribus eum expoliare atque nudare. Quocirca, cum id ipsum nosset præclare, facere non poterat, quin omnem quo posset conatu obsepiret viam, qua cum honoribus pro Ordinis consuetudine tum rei familiaris administrationi aditus pateret minime dubius, hoc [illegible] vitæ genere facilius se humilis magistri sui Christi vestigia persecuturum.

D

A BART. SENENSI

17 In hac itaque deliberatione obfirmato animo cum esset Petrus, Cœnobiarcham ultro convenit ; ejusque pedibus advolutus, suum illi aperit consilium ; sibique fixum in animo exponit, nunquam se velle suscipere Sacerdotii dignitatem : [illegible] suæ ipsius imperitiæ conscius, negat, se posse, salva religione, hujuscemodi subire munus : proinde eum vehementer obsecrare obtestarique per Christum Dominum, ne ad id onus sese [illegible]. Munus longe suis viribus superius, dignumque doctoribus, sanctioribus [illegible] nosse vitia; suæque licet imbecillitatis haud ignarum, paratum tamen esse pro viribus ad cetera Ordinis functionibus, quæ ad [illegible] spectant, omnia semper exequi [illegible] vero suscipiendo non esse [illegible] pro rei majestate [illegible] posset : [illegible] divinam pene virtutem, [illegible] tum corporis [illegible]. Satis superque [illegible] Diaconatus ordinem [illegible] sis indignum [illegible] Apostolus [illegible] ad Timotheum, Diaconi mores, integritatem, et virtutes exponit : denique nihil non facere, nihil non dicere, ut eousque se muneris declinare permitteret. Nec [illegible] siquidem Cœnobiarcha [illegible] Petri [illegible] animi [illegible] pariter illius [illegible] ruit amplexus (quippe nihil æque valet, ad hominum benevolentiam [illegible] moderatio [illegible] ad Ordinis consuetudinem [illegible] vel omnium primam uti et præstantissimam inter [illegible] Monachorum [illegible] Dei [illegible] facultatem. At [illegible] nis [illegible] avidior, rursus Cœnobiarcham precatur pr[illegible] [illegible] aliis [illegible] frustrandum [illegible] solicitudine de proposito sibi [illegible] præmeretur.

instat apud Priorem, ut non fiat Sacerdos,

E

nec frustra :

F

18 Interea [illegible] Præsidente, Franciscus Tursæ Montalcinus Senensis [f] sufficitur ; qui cum Petri [illegible] nullo pacto probaret, ut qui præclare intelligebat, quantum ad Dei gloriam propagandam splendoris, ad mortalium vero salutem commodi, conferant per Sacerdotium, qui una cum morum integritate conjunctam habent innocentiam vitæ atque sanctimoniam : non modo aliquid eorum, quæ ad Sacerdotii gradum detrectandum Petrus afferebat, ad animum non admittebat, sed ne ad aures quidem : quin etiam illum monet hortaturque, ut oneri supponat humeros, et Patrum consilia volenti libentique animo amplectatur. Et ecce tibi novum in Petro certamen sui deprimendi ac submittendi : ecce rursus angustiæ. Etenim quibus humilitatis studiis Cœnobiarchæ voluntatem

f

sed ab illius successore coactus,

A luntatem ad suam flectere se posse putabat, iisdem ipsis vehementius multo eum inflammabat, ut se de munere obeundo ad arbitrium ejus totum componeret. Quapropter cum omnem præreptum precibus locum, atque nullum esse reliquum perfugium ad evadendum Petrus cerneret; ac propius jam abesset ut manus daret, quam optata ex sententia consequeretur; interiori quam antea cura excubavit animo, iis studiosius observandis, quæ potissimum eum voti compotem facerent. Sed primum omnium ad Numinis voluntatem explorandam, ejusque auxilium in rebus suis afflictis vocandum, per multas preces incumbit: ut in summa voluntate Christi consilia exequendi eam sibi injiciat mentem, qua et aditum omnem huic dignitati obstrueret, et sui pariter contemptum, non verbis modo sed re ipsa, per omnem vitam persequeretur. Nec in irritum fusa obsecratio. Nactus enim spatium per eos dies medicum alloquendi familiariter, quærit ab eo, utrumnam, si unus ex altera manuum digitus cuipiam omnino amputaretur, mortis ille discrimen adiret: ex quo cum hoc tulisset responsum, nihil videlicet in ea detruncatione subesse periculi præter doloris;

A BART. SENENSI. implorato Numine,

et medico consulto,

B vix credas, lætior quam sit effectus, non desperans fore, ut ea maxime ratione, rem utique ex animi sententia ipsemet conficeret. Id quod ab ipso Physico, quem vocant, ea animi dexteritate atque adeo tortuosis quibusdam interrogatiunculis expiscatus est, ut numquam cogitatione assequi potuerit, quorsum isthæc Petri oratio tenderet.

19 Quid multa? Igne humilitatis, velut œstro quodam, percitus Petrus, rem aggredi statuit omnino: omni spe videlicet in uno Deo rei bene gerendæ reposita. Per summam itaque speciem quodam die cochlearia lignea conficiendi, salutarem sinistræ *g* digitum putatorio scirpiculo sibi prorsus abscidit; atque usque adeo constanter in se ipsum sævire ostendit ut generoso ac alto quodam sui contemptus spiritu concitatus, nihil doloris visus sit pati; quoniam nullo emisso ejulatu, nullo edito gemitu, ac si omnino doloris vim non sentiret, fortiter sectionem illam tulerit. Neque tamen id egregium humilitatis facinus suo tum caruit præmio. Tanta quippe repente divinæ dulcedinis vi perfundi se sensit: ut, sicuti sub mortis suæ tempus confessus est, nova in præsentia divinæ gratiæ luce ejus menti oblata, certum de futura in cœlesti patria felicitate et gloria

g sibi amputat digitum.

C consequenda pignus acceperit. Verum, ne quid hic deesset ad probandam Petri patientiam, factum est, ut experimento exin didicerit, valde sibi caro illam qualem qualem dulcedinem stetisse: quandoquidem (uti chirurgus, qui ei medicinam fecit, quique illi superstes fuit, satis constanter asseveravit) Petrus inter curandum ex nimio dolore in terram sæpe numero corruebat exanimis. Atque tandem hoc validissimo impedimento fecit effecitque, ut in omni vita dignitatem ullam inire potuerit numquam: itaque in sinu gaudens desiderium suum explevit, se scilicet omnium vel infimum cunctisque subjectum exhibendi pariter ac vocitandi; Franciscum Assisinatem, cujus in defugiendo Sacerdotii munere exemplum in intimis medullis sibi semper inhæserat, imitatus; dein Ammonium *h* Eremitam æmulatus eximie: in utroque vero altissimam Christi Domini humilitatem secutus, qui non ministrari sed ministrare se venisse, verbis simul et factis sane quam egregie, dum inter mortales immortalis ipse Deus ageret, ostendit.

h

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Alexius 17 *Julii, et apud Græcos etiam in veneratione est, quasi inter illos vixisset.*

b Ricciardi Card. *elogium ex Ciacconio profert* D *Bartholomæus, quod ibi videri potest, corrigendum in eo, quod mortuum Cardinalem dicat anno* 1313.

c *Anno scilicet* 1316 *evocatus est Michael, Carthusiæ Trisultanæ alumnus, ad illius fundamenta jacienda: qui adhuc anno* 1324 *idem cœnobium rexit.*

d *Bindo morienti assedisse B. Petrum, eumque ad pie religioseque moriendum adjuvisse annotat Bartholomæus: quod contigit* 17 *Maji anno* 1343: *habet etiam Epitaphium ejusdem, apud Carthusianos Pontignanenses sepulti.*

e *Idem* Galganus *præfuit anno* 1334 *Carthusiæ Parmensi, et anno* 1339 *adfuit constructioni Carthusiæ Bononiensis extra portam Pratelli.*

f *Anno* 1336 *id factum annotat Bartholomæus, eumque vixisse in requiem usque ad annum* 1369.

g *Dorlandus lib.* 5 *cap.* 1 *putavit* pollicem fuisse abscissum, *sed* digitum *fuisse probat Bartholmæus, etiam ex pictura antiqua; de qua mox.*

h Ammonium *autem sibi præcidisse ne Episcopatui idoneus officio haberetur, scribit Palladius cap.* 12, *et ad Vitam S. Thomæ Aquinatis* 7 *Martii cap.* 4 *litt.* b *meminit notasse me de* Thoma Hibernico; *qui ne ad* E *celebrandam Missam cogeretur,* pollicem sibi amputavit: *atque ex humilitate melius ille; quam ex insano amore quidam, nostro hoc ævo, Princeps in Belgio, testatum affectum suum voluit paris nobilitatis amasiæ, abscissione auricularis digiti; quo tamen merito impetravit, ut sibi nubere consentiret.* Nostris autem temporibus, *inquit Bartholomæus*, Petri factum depictum antiquitus aspeximus intra ædiculam S. Bernardini, in clivo Cathedralis ecclesiæ sitam, hoc est inter xenodochium Dom. Agnetis et oratorium Sodalitatis Mortis: in quam picturam, occasione reparandi loci vitium facientis, Primores Sodalitatis B. Virginis Mariæ, cui locus ipse annexus est, tectorium induci curavit.

CAPUT III.

Petri humilitas, obedientia, abstinentia et paupertas.

Jam vero enarratis, quæ Petrus ad vigesimum quintum ætatis annum gessit, non abs re fore existimo, immo vero operæ pretium duco, si in ceteris deinceps rebus ejus gestis prosequendis, ab humilitatis animique submissionis virtute exordium cepero: F quandoquidem hujusce præclaræ virtutis studium (ut quæ ceterarum est parens altrixque præcellens) ita in omni vita adamavit, ita complexus fuit, ita demum constanter ac perpetuo tenuit, ut in eo uno vel principatum sibi vindicasse videretur. Arduum quidem nimis ac operosum esse tradunt, singulas Petri virtutes recensere; partim quod innumerabiles propemodum essent, partim etiam, quod quæque facta sua exteriora, simul et interiora quæ a Deo acceperat dona et beneficia, omni studio celare semper contenderit. Quin etiam viri gravissimi astruunt, Petrum jam tum a puero a Domino studiose efflagitasse, ut mortalibus omnibus esset obscurus, nemoque deprehenderet illius pietatis studia atque exercitationes: id quod Beatus quoque Pater obtinuisse, sub mortem divinitus jussus, aperire non dubitavit; et hanc potissimum extitisse causam, cur pauca admodum de occultioribus ejus rebus gestis litteris mandarentur. Nihilominus tamen non potuit, ut iisdem Columbini verbis utar, tanta lux sub modio latere, tantus thesaurus abscondi, nec pretiosus tantarum virtutum liquor in vasculo ejus corporis recondi, quin aliqua ex parte efflueret exundaretque: ut mortales post

ore humilitatis

voluerit latere pia sua exercitia,

suavissimum

A suavissimum odorem factorum ejus currerent et quidquid inde sibi et animarum saluti profuturum ducerent, ipsimet carperent. Aggrediar itaque ad ea de beato Patre nostro Petro narranda, quæ nobis præ oculis proponuntur, non admiranda sed imitanda: cum alioquin non ignorem, quæ a sanctissimis Viris, divinis circumseptis præsidiis, facta conspicimus, quæque naturæ vires excedunt, ac hominum superant captum non esse imbecillitatis nostræ ponderibus examinanda: sed in ejus æternæ mentis Numen, quo præside ac duce, immo per sui ipsius afflatum imperante, ea ipsi patiantur, fide potius et silentio esse venerandum. Nos vero homunculos ad ea veræ pietatis, veræ ac solidæ humilitatis, et in Deum proximosque caritatis exempla imitanda descendere æquum est: ex quibus discamus, quo nobis itinere gradiendum sit, ad eam si velimus beatam patriam pervenire, quo ipsi pervenere qui se sancte casteque gesserunt. Horum unus vel præcipuus fuit Petrus noster Beatus, cujus eximias virtutes, non admirari, sed imitari; cujus vitæ rationem, non animo suspicere, verum etiam

ea tamen hic ad imitandum proponuntur.

B factis amplecti; et cujus denique acta et operationes, felici ac beata immortalitate dignas, quoad possumus, et aliquanto etiam amplius quam quantum possumus in nobis ipsis exprimere debemus. Quæ quo clarius pateant, ad animi primum humilitatem atque submissionem, ut dixi, veniendum arbitror, in qua plus negotii residere videtur: utpote quæ sine controversia, ad cælestem beatitudinem consequendam, summum in homine obtinet locum.

21 Petrus igitur, abscissione digiti maximum in modum lætus effectus, quod per hujusmodi mutilationem, non modo omnem sibi aditum ad honores ex sacris Pontificum Patrumque sanctionibus egregie obsepisset, verum etiam ampliorem viam ad sui contemptum ac despicientiam aperuisse videbatur; totus sibi concors, intra carissimæ suæ cellulæ fines, Deum speculaturum se liberius recipiebat; seque in ea libentius continebat, et in se tanto frequentius imbi descendebat, quanto longe omnium mortalium se infimum, atque auxilii opisque divinæ in primis egentem, ex animo putabat. Hinc fiebat, qua erat animi humilitate, quod quamquam tantis naturæ et gratiæ adjumentis mirifice apparebat instructus, numquam tamen neque sanctimoniam, neque prudentiam, qua eximie pollebat, neque scientiam pariter ostentare est visus: sed de se, suisque de re-

Omnis ostentationis expers,

C bus ita demisse ac humiliter sentire, perinde quasi unus ex infirma plebe vel maxime foret: quin potius seipsum semper abjicere, semperque dejicere studebat: cupiebatque convitia et ludibria in se ab aliis ingeri, verborumque simul contumeliis lacerari. Non dico ut nobilissimum familiæ genus jam inde a pueris contempserit, honoresque fuerit aspernatus per omnem vitam; quoniam tantæ virtutis non esse cognosco, dignitates et honores in postremis habere, quam sui ipsius despicientiam appetere: plus etenim est ut male accepta negligas, quam honorifice tractari non cupias: at vero illud summæ perfectionis, ut a gravissimis sanctissimisque viris traditum est, ut pessime affici exoptes. Id profecto beatus Pater noster expetebat, et ad hoc votis omnibus inhiabat. Sed enim probe noverat, non sat esse ad Dei gloriam illustrandam, in mentis tantummodo recessibus virtutes abstrudere, nisi ei in opus, ad aliorum vel utilitatem vel solamen, aut certe ad exemplum erumpant. Ob id ipsum igitur, ne prorsus vacuus ab onere vel potius ab honore esset, hanc dignitatem intra cœnobium est assecutus; atque reipsa sic effecit, veri honoris ac solidæ virtutis haud ignarus, ut infima quæque munia et servilia ministeria sæpe obiret, quæ relatu etiam sunt indigna:

non solum non extolli sed et despici cupiens,

infima ministeria obit:

D quæ vero splendida, quæve honorifica repudiare, et aversus manibus pedibusque refugere.

A. BART. SENENSI.

22 Neque hisce tamen contentus fuit; a Patribus enim efflagitavit ægrotantium curam sibi demandari, quam et obtinuit. Sane ex iis, quæ consecuta sunt, nemo sanus quæsivisse Petrum locum, quo magis se abjiceret, quoque plus caritatis in eo munere exequendo ægrotis Fratribus exhiberet, liquido non perspiciet. Adstabat enim ille diu noctuque pro ratione morbi ægrotantibus: ipse solus valetudinarii curator cibos porrigere, in os inserere; ipse sedulo erigere jacentes, extruere pulvinaria; ipse cubicula arrepto verriculo purgare; ipse hortari, monere, nonnumquam etiam rogare: nihil ei esse gratius, nihil carius, quam languentes Fratres Patresque suos omni qua poterat ratione juvare. Interdum item blandissime appellabat, assidebat, colloquebatur, et dolores corporis animique mœrorem, non oratione modo plena humanitatis et officii, sed etiam re ipsa atque opere multo magis mitigabat. Neque porro hic stetit res: aliud enim mira quadam animi contentione meditatus, atque factis ipsis est executus;

ægris servit:

præficitur resarciendis vestibus:

E quo per ea magis magisque semet contemneret, seque aliis in dies singulos dicto audientem præberet: nempe, ut obsoletioribus Patrum vestibus resarciendis præficeretur, extorsit potius quam impetravit. O profundam, Petre, animi tui submissionem! præclarum quippe tui ipsius exemplo Cartusiani instituti hominibus documentum statuisti, quantum videlicet externa prosint ad interna reformanda; reformanda in te non dixerim, quæ numquam per letalem noxam deformata ac labefactata. Hoc est, dicam cum Divo Basilio, ad humilitatem acquirendam plurimum exteriora humilitatis studia atque exercitationes conferre; ut in cultu externo humilitati studeatur, in vestitu, in cibatu, in domo, in lecto, in domestica supellectili, atque etiam in hominum usu atque consuetudine, ac denique in omnibus; ut in omnibus opere pariter et verbis splendor hujusce cœlestis ac divinæ virtutis eluceat, ejusque simul studium religionis cupidus perpetuo colat.

23 Nunc vero quoniam de mirifica Petri humilitate, animi scilicet et rei, dictum est; restat ut de ea quoque verba faciamus, quam sermone præ se semper tulit, cum ad animi sui sensa aperienda, tum etiam, ut alios ad virtutes generatim excitandas, sublimis non humanæ sed cœlestis gloriæ facibus, inflammaret. Eam itaque Petrus humilitatem in

laudat virtutes non suas sed aliorum,

F loquendo ostendebat, ut non secus de se prædicare atque sentiret. Et quoties cujusque de virtutis laude sermocinandi habendus esset, proximos ad eam amplectendam exstimulandi studio accensus, numquam in virtutem illam, quam tum maxime temporis ob mentis oculos sibi laudandam proponebat, orationem suam retorquebat, ne quis forsitan illam ipsi adscriberet: sed hac summa in eo extendenda moderatione animi utebatur, ut vel semper in virum aliquem, ejusmodi virtute insignitum, totum negotii pondus ac dicendi vim intenderet, quod si quando hominem, hisce virtutibus excultum, videre illi contingeret, confestim ejus de laudibus sermonem instituerit, atque de ipso verbis adornando numquam deponebat memoriam: idque ad exemplum atque spiritualem eorum ædificationem illi factum tradunt, qui disserentem auscultabant. Contra vero si quis ipsum aliqua aliquando laude, vel virtutis præmio, vel honore verborum, ornare voluisset; mirum, quam indignissime id pateretur: quippe qui animo obturbatus vehementerque permotus, videbatur sibi ea laudatione non solum non verum etiam onerari. Proinde numquam passus est se laudari, quin etiam se suaque contemni ac despici cupiebat, nullius esse numeri se dicebat, prædicabatque. Et ut hoc

se laudari non fert.

capu

A. BART. SENENS.

A caput his paucis absolvam, testati sunt, qui Petro pro Cartusiano instituto familiariter utebantur, numquam se hominem vidisse, qui ab humanis laudibus æque atque ille abhorreret, aut qui de se sentiret humilius: quod quidem ex hoc uno vel præcipue conjici potuit. Vir quidam fuit virtute præstans Petrique intimus, qui cum haud satis probaret ad infima quæque illum passim descendere, seque tanta humilitate dejicere, cum tamen aliquid facere non posset, quin ob rerum spiritualium præstantiam litterarumque peritiam dignus existeret, cui ceteri omnes præsto essent illique obtemperarent; per liberidem jocum semel ipsum perstrinxit, majorem plane in rebus ejus gerendis auctoritatem et gravitatem requirens. Cui mox Petrus; Frater, inquit, Dominus meus Jesus Christus exinanivit semetipsum factus obediens usque ad mortem: nil amplius in eam sententiam effatus. Sapienter utique his verbis declaravit Petrus noster, veram Christiani hominis nobilitatem uti in obedientia, obedientiam vero in eximia quadam animi submissione, sic prorsus, ut homo homini propter Deum se subjiciat. Quo præ-

Christum exinanitum proponit,

B claro responso, amico homini, tum vocem inclusit, et singularem apud eum quoad vixit egregiæ cujusdam sanctimoniæ opinionem reliquit; quam ille exin apud se sæpissime reputaret, et ad alios volens ac lubens narrare solebat.

cap II et amat paupertatem:

24 Etsi non imperitus rerum æstimator, qui voluntariæ paupertatis spiritus Petro fuerit, et quo illius desiderio teneretur, quod ejusmodi virtutis amore captus, inrabiliter patrio solo egredi, et remotissimas orbis partes obire, jam inde ab ineunte adolescentia experiverit, ex iis clare nosse potuit, quæ supra docuimus, tamen de ea singulatim exponere visum est, quæ litterarum monumentis tradita quondam fuisse comperimus: quandoquidem huic virtuti tantum Petrus tribuit, ut eam, Divi Ambrosii sententiam secutus, ordine primam et aliarum veluti virtutum custodem existimaverit. Cujus ita studiosum, ita cupidum ac peramantem se præstitit in omne tempus, ut omnium pauperrimum illum fuisse dixisses, modo virtutem ipsam animo potius quam re, uti æquum est, metiri velis; quin etiam in hoc omnes sui ingenii nervos contenderet, ut Christum, cujus humilitatem sequi studebat, per tolerantiam quoque paupertatis, omni ope in se ipso exprimere curaret. Quod tam insigne Petri studium

C adversus divinam hanc virtutem Deus ipse, pro sua singulari clementia, ratum gratumque sibi videtur habuisse; quando certis divinitus declaratis argumentis ostendit, quanti apud se meriti hæc Petri paupertas fuerit, quantumque in eo ad extremum usque illam ipsam adamaverit. Neque solummodo Pater noster Beatus hujusce virtutis appetentissimum se semper præbuit, verum etiam non mediocriter amabat quos in eamdem virtutem animatos nancisceretur; egregiam operam utique pro loco dando, ut in ea colenda perpetuo sibi constarent: crebris insuper ob id ipsum sermonibus singularem autreamque hujus virtutis præstantiam usurpare solitus; sæpissime autem, hominem sublimium appetentem, hanc potissimum virtutem excolere; pietatis studio deditum, et Christi amore flagrantem, hanc sequi, hanc amplecti, et plurimum omnium amare ac magnifacere debere. Quæ uti præcipuo est homini impedimento, quo minus rebus hisce infimis adhærescat, qui quidem fons omnium malorum esse solet; sic vicissim præclaro adjumento, quo mens ejus in æternitatis amore et studio contineatur. Atqui, licet ex Cartusiana disciplina probe nosset, omnem sibi ereptam facultatem precario sibi victum quæritandi; ut re ipsa liberius, quemadmodum vehementer expetebat, desiderium suum explere posset;

D tamen omni studio, quantum viribus consequi poterat, in id vel in primis incubuit, ut, quod illi proximum esset, egregie præstaret; nempe, ut, quod per sui Ordinis statuta haud sibi licere cognorat, id ipsum per se intra ipsa peristylia persequi se posse numquam diffideret, ut saltem vel ipso desiderio meritum denudatæ prorsus paupertatis apud Deum consequeretur.

supellectili vix ulla utitur,

25 Videres igitur Petrum nostrum, in ipso sui aspectu, in sermone, in incessu, atque adeo in ipsis attritis ac resarcitis vestimentis, atque domestico cubiculi instrumento, quod more nostro cellicolæ attribuitur Cartusiano, ita divinam hanc paupertatis virtutem referre, ut in eo uno eadem ipsa paupertas sedem statuisse videretur. Quoniam quidquid supellectilis haberet in cellula, adhuc in humanis agens, et quod elato jam funere in eo resederat, vix viginti ut summum sestertiis nummis supputares: nisi si forte inter ea, vilissima scruta, certo loco seposita, Patrum videlicet attritis et laceris tunicis resarciendis, adnumerare velis. Hæc non mea, sed Columbini sunt verba: quæ clarius ut pateant, hoc loco ex

E Hetrusco in Latinum conversa inserere volamus. Levis, inquies, dictu res. Levis plane, fateor et ipse: verum credas mihi velim, minime negligenda perfectionis Evangelicæ maxime studiosis. Et quidquid, ait ille, de re mobili usui illi erat ex Cartusianorum instituto, non pluris esse ducimus, quam unius tantum floreni. Cujus quidem floreni summam, si ad pecuniæ hujus temporis supputationem inire velim, sesquinummum aureum non explere certum est: modo rationibus atque alius seculi adversariis fides sit habenda, quibus utique habendam prorsus judico: quia in ea re vestiganda fateor me ratiocinatorem fuisse, curiosum eumdem ac diligentem. Quæ omnia ferme apud se habere Columbinus profitebatur: et licet despicatissima mortalibus, certe non obscuro argumento, quo loco apud beatum Patrem nostrum istæc virtus esset, quantique illam fecisset: quo ea tantam odoris fragrantiam etiamnum (ait idem Columbinus) ex se effundunt, ut nulla eis aromata vel opobalsami rivuli, si per ædes fluerent, comparari possent; cum nullus aut myropola, aut unguentarius ullus conjectare valeat, undenam ejusmodi odoris fragrantia effluere seu manare possit. Rem miram! Ceterum quid, quæso, effusi odoris suavitas; nisi corpus ejus, cui hæc in despicabilem usum adhibebantur, ab omni vesana turpitudine et corruptela dum viveret abhorruisse?

cui postea odor cœlestis inhæsit:

26 Atque hæc in præsentia de paupertatis studio dicta sint. Cetera, quæ teneo, quæque ad hanc ipsam virtutem mirum in modum faciunt, ex iis quæ deinceps consequentur animadverti poterunt. Verumtamen pauca quædam hisce subnectere operæ pretium duxi, quo aperte quisque intelligat; quemadmodum Petrus avaritiam, tamquam, ut ipse dictitabat, omnium virtutum virus pestemque teterrimam, semper fuerat detestatus; sic vicissim prodigalitatem sumptumque immoderatum numquam probare ausus, quin etiam prodigandum esse omnino perhibere: quippe quem aliud esse nihil affirmabat, quam quamdam incontinentiæ partem, turpitudinis ac sceleris interdum affinem. Quod cum homines profuse largiendo egere cœperint, alienis bonis vel manus plerumque inferre cogantur, vel sibi ipsi vesano prorsus consilio mortem consciscere meditantur, vel certe miserandum in modum extremæ suæ ipsos pudet inopiæ. Proinde cum ad Petri aures perveniret, nobiles eosque vel maxime religionis amantes patres familias, in urbe patria inconsulte effuseque rem familiarem profundere, ad id præcipue luxu quodam inductos, ut inde munificentiæ splendorem acquirerent, aut in construendis ædificiis

detestatur avaritiam, et prodigalitatem:

A ciis templisque condendis religionis famam colligerent; extemplo æger animi mittebat, qui rem illis periculi plenam demonstrarent, docerentque ea effusione quantum in discrimen adducatur omnis familia, atque idcirco viderent etiam, quid prudentia in re domestica constituenda atque moderanda requirat, aut quo loco eorum res essent, ne seipsos neve alios perderent: consulerent ergo sibi, prospicerent familiæ, et modum denique liberalitati statuerent. Quibus de causis fiebat, ut qui in iis profusis sumptibus suum vellent sequi sensum, nequaquam Petrum in consilium adhiberent: quoniam quidem jam passim vulgatum erat (quæ constans de ejus sanctitate apud omnes opinio erat atque nomen) id illum ægre ferre prorsusque abnuere.

27 Interea cum indies Petris virtus et nomen, domesticis effractis claustris, latius manaret; populi concursus ad Cartusiam fieri cœptus. Alii enim Petrum consulendi gratia adire, alii officii causa illum convenire, alii alio impulsi studio ad eum se B conferre: sæpius autem, ut ejus incensi officio et caritate precibus apud Deum juvarentur, visere: sæpe alias, ut castissimis ejus de rebus divinis sermonibus ad pietatis studium et religionem informarentur ejus subire vultum. Quocirca silentio haudquaquam involvendum arbitror, quod per hujus rei causam femina primaria, nomine Agnes, quæ uxor olim fuerat Angelo Ugolino, satis constanter affirmabat. Narravit enim, se quondam familiaritate esse conjunctam cum quadam muliere, pietati eximie dedita: quæ mulier cum magno arderet desiderio Petrum alloquendi, utpote quæ de ejus sanctimonia præclara, tum fama, tum auditione acceperat, hanc potissimum sibi rationem ineundam putavit, quo liberior expeditiorque ad Petrum illi pateret aditus. Detulerat femina hæc religiosa munuscula quædam Petro largienda, inter quæ panis erat unus justæ magnitudinis, et ad speciem concinne confectus, seque nutrice beati Viri, de qua inito mentionem fecimus, comitatam ad Maggianum cœnobium dat in viam. Quo simul atque pervenit, beatumque Virum ad fores domus convenit, pro voto ea ipsa munera illi dedit: quæ sane, mulieris ille simplicitate mirifice delectatus, simulque ejus admiratus benignitatem, venerabundus excepit; quod per hæc sibi quodammodo voti compos effici videbatur, ut ex emendicato videlicet aliqua ex parte sibi vivere liceret; et cum per institutum, uti supra demon-C stratum est, ad alienas januas sacculo onustum accedere stipem corrogandi gratia se non posse cerneret animo, ad fores sui saltem cœnobii inveniret, qui sibi, juxta ac si unus ex sordidato pauperum grege foret, eleemosynam in Christi Domini gratiam præstaret.

cap. III Pia mulier, panem eleemosynæ nomine ad Petrum ferens, semel

28 Id mulier illa conspicata, tanta repente religione erga Petrum ferri se sensit, ut mox eam incesserit cupido, eodem non iterum ac tertio, sed sæpius revertendi; uti vel optato ei liceret sancti viri frui conspectu, pariter et gratissimis ejus collocutionibus ad pie sancteque vitam traducendam incitaretur. Quæ mulier quo facilius pietati suæ satisfacere posset, rata nimirum pergratum Petro se facturam, constituit quinta quaque feria, eodem nomine et causa, unicum panem illius similem conficere, eidemque inter pinsendum signum Crucis exsculpere, uti die exin Veneris beato Viro ipsamet perferret, quo die simplicem dumtaxat panis cibatum purumque laticem, more Cartusiano, illi esui esse ac potui didicerat. Ergo dum femina desumptum jam sibi humanitatis hoc institutum tueri curat diligenter, illud accidit non indignum plane quod prorsus omittatur. Si quidem persancte asseverabat eadem nobilis Agnes, se sæpenumero hanc mulie-

ac sæpius,

rem conspexisse, ad Maggianam Cartusiam cum D decreto jam pane proficiscentem, fœdissimo e cœlo ruente imbre ac undique inundantibus vicis et compitis, cum tamen rursus cerneret in itu redituque vestibus atque crepidis adeo siccis, nulla ex parte videlicet imbre perfusam, domum remigrare. Nec sane mirum. Siquidem tunc imber feminam tangere expavescebat; quia mox ut flammam caritatis sentiret, ne injuriam faceret, gutta retorquebat sese. Ceterum neque hic tamen stetit res. Aliud namque non minus admirabile, eadem lectissima matrona referente, tradunt. Nam cum Veneris quodam die mulier illa ad panariam arcam, panem de more sumptura, perrexisset, ut illum inde ad Cartusiam deferret, ingenti perculsa stupore acutissimum clamorem edidit: quem cum Agnes exaudiret (utpote quæ, casune, an Dei nutu? apud feminam tum temporis degebat, eo confestim accurrit, ubi mulierem ipsam defectæ similem offendit: simulque (res mira) inspexit ita divinam apparuisse virtutem, ut in pane beato Viro apportando, contrarius color duas expri-E meret Cruces, et varietas distincta duplex salutis nostræ signum monstraret: alterum nempe purpureo conspersum sanguine, alterum vero fulgentissimi auri instar eleganter elaboratum affabreque distinctum. Quo præclaro viso Agnes in admirationem acta, tantisper expectandum duxit, dum mulier suæ esset mentis: quæ cum tandem ad se rediisset, palam testata est, alia se longe majori admiratione digna conspicatam, quæ in præsentia effari propalareque se posse constanter negavit.

A. BART. SENENSI. ab imbre tacta it reditque, et in pane Crucis signum expressum invenit.

29 Cum primum jam inde a teneris supra ætatem Petrus sapere visus est, Numinis providentia illum dirigente, primum omnium certamen adversus corporis illecebras sibi instituendum duxit. Hinc in ætatis illo quasi tirocinio et disciplina puerili protractæ vigiliæ, hinc summa parcitas incredibilis, hinc humi accubationes, atque cetera dein sordium amovendarum desumpta munia, uti supra demonstratum est, in lepra laborantibus curandis conspici poterant: ut iis videlicet exercitationibus valentior annis insequentibus, ad præstantissimas Christianæ vitæ virtutes comparandas illius exurgeret animus; atque uno eodemque tempore præclaros ejus mentis impetus ad rerum cœlestium contemplationem facilius ipsemet erigeret. Scilicet per vitæ degendæ duritiem, Christi nomine ac causa rite susceptam, perque corporis labores pro expiatione animi religiose casteque exantlatos, quis non cernit animo, F vel pristinum ac ingenitum mentis candorem securius retinere, vel deperditum aliquando (quæ humanæ conditionis est fragilitas) facilius redintegrari; et, veluti sale perfricatam carnem, a corruptione totum spiritualem hominem, ne turpiter lasciviens in luxuriem diffluat, asservari? Quod cum Petrus optime intelligeret, animum adjecit ad suum castigandum corpus, quo, eo mortificato atque in servitutem redacto, una simul cum Apostolo Paulo, non sibi, sed Christo, et Christus viveret in eo. Ergo in Gal. 2, 20 hanc sententiam ingressus, statuit ad superiora Christianæ animi documenta non minus præclara adjungere alia: nempe ineptam ciborumque abstinentiam amplexandam, et mordicus ad extremum usque tuendam putavit. Cujus rei perficiendæ eo majorem in spem veniebat, quo acrioribus indies stimulis ad Evangelicam perfectionem sectandam se sentiebat impelli; quam stolidus ac amens prorsus est, qui sine hujus virtutis præsidio consequi se posse putat: quandoquidem tanta in hac ipsa abstinentiæ virtute vis est, tanta dignitas et splendor, ut sine illa ceteræ nec lucere quodammodo nec cohærere queant. Cujus sane virtutis sapidissimos fructus in singulos dies tanto avidius Petrus degu-

cap. IV Variis mortificationibus assuetus a pueritia, jam Religiosus arcte jejunat,

26 stabat

A. BART. SENENSI.

stabat, quanto frequentius ad suavissimas orationis et contemplationis epulas accedebat: et eo usque illius exarsit amore, ut intra Cartusiana septa studiosissimus omnium Constitutionum numquam non fuerit, quæ Patribus Ordinis ad singularem hanc parsimoniæ virtutem colendam antiquitus sancitæ fuerunt : quæ quales sint, quam prolixæ ac diuturnæ, ipsi per se intelligunt, qui Cartusiana statuta aliqua ex parte se perhibent tenere.

certis præsertim temporibus,

30 Siquidem a die sanctissimæ Crucis Exaltationis in Cineralem usque lucem, in die semel dumtaxat exiguo victu vitam suam tolerabat : idem rursus ab eo tempore, hoc est, a capite Quadragenarii jejunii ad sacrosancta Dominicæ Resurrectionis solennia, ægrius multo asperiusque vitam transigere; idem tota hebdomada ante sanctissimi Paracleti celebritatem; idem multis aliis atque aliis deinceps diebus, quos ipse privata quadam religione propter certorum Sanctorum merita observare solebat, non pulte tantum aut lacticiniis (de esu quippe carnium capitale prorsus est in omni vita apud Cartusianos verba facere, nedum aliquid degustare) sed omni fere cibo abstinebat. Et in hoc tam aspero ac duro vivendi genere illud imitatione dignum, quod ad communem mensam, festis more nostro dumtaxat diebus, in triclinio ipsemet accumbens, iis communibus semper est usus cibis, quibus eam instructam reperiebat : nihil inter edendum, questus, nihilque singularitatis præseferre unquam visus. In cellula vero eam frugalitatis ac parsimoniæ rationem retinere, tantumque de potu et cibo sibi detrahere, quantum suum ipse corpus, tamquam lascivientem ac indomitum asellum, perdomare consueverat. Magna profecto laus Cartusiani cellicolæ, omnes hujus salutaris abstinentiæ, quam sibi suus præscribit Ordo, explere partes. At Petri pietas eximia longe progressa est. Non hisce solum finibus ejus animi religio circumscripta tenebatur : quoniam incredibili pro Christo patiendi incensus ardore, asperiora et austeriora sui ipsius arbiter crudelis commentus est. Etenim acerbissimæ necis Servatoris nostri prosequenda memoria, per totum quinquennium in somno capiundo caput ejus, sive ab læva sive a dextera, ab humeris per cervicis confinium, nullum sublevavit cervical, nullo nixus ille tabulato, nulli denique parieti unquam adhæsit : sed vel stantem vel sedentem somnus opprimeret. Quid prius mirere nescio, an stantem ac interrupte dormitantem, an secum dimicantem seque pariter vincentem, vel demum densato, in ipso stratu, modo æstu caloreque pro tempore adustum, modo frigore rigentem. Cuncta plane dura factuque difficillima : nisi quod corporis debilitatem animus Deo occupatus minus sentire potuit : etsi autem (quæ humana est imbecillitas) ea sentiebat, pro Christi tamen amore levissima ducebat. Ceterum ad illustriora merita consequenda factum est, ut præ ejusmodi sui corporis negligentia diuturnum in morbum inciderit. Nervis enim colli diu multumque distentis, ejusque laxatis connexis, per omnem dein ætatem maximo cum cruciatu obstipus incessit.

et duriter dormit :

infirmus medicinas respuit,

31 Id cum primum cœnobii Patres animadvertunt, tanto malo omni studio succurrendum rati, mittunt medicum accersitum, ut ei medicinam faciat. Quod ubi Petrus rescivit, præclaro sui ipsius odio inflammatus, neque incommodi causam neque dolorem ulli aperire constituit : veritus, ne dum remedia corpori adhiberentur, gravem utique meritorum jacturam faceret : quin etiam in semet acri verberum castigatione usus, ita secum ipse loquebatur : Poterisne, Petre, æternas flammas effugere? Poterisne supplicia cruciatusque innumerabiles in summa rerum omnium desperatione sustinere? Si poteris, accipe, et hæc humana remedia. Sin, quorsus hæc? Ad quid curationes? ad quid tanta mollities animi? Quid medentium auxilia ad æternam felicitatem comparandam? Cur potius non omnes molestias devorandas, omnes miserias expetendas, omnemque difficilem ac bene longam in teipsum dimicationem subeundam statuis? Dejice proinde ac prorsus abjice hæc corporis solatia, excute socordiam, negligentiam procul repelle, et te virum præbe dignum plane Christiano nomine, dignum pietate ac religione. Pœnarum proinde cupidus Petrus, Christum Jesum suum liberatorem precibus quam intensissimis rogat, ne pro sua clementia eo ac tanto morbo illum unquam eximi patiatur; quin potius alia aliis in singulas horas cumulet incommodis : uti vel adumbrata quadam specie, haud absimilis ipse creatura, in se sui referat Creatorem, propter illum in terris olim tanta atque immania perferentem. Nec in irritum missæ preces. Siquidem quoad vixit, cum capitis dolore, tum aliis corporis languoribus pœnisque acerrimis adeo fuit exercitus, ut quinquaginta fere annos natus cum esset, sexagenarium et eo plus duxisses. Quas pœnas quam nihilominus libenter susciperet, ferretque moderate, vel eo tum perspici potuit. Laborabat aliquando Petrus ex laterum doloribus adeo acriter et acerbe, ut, cum medicus nobilis ei admodum carus, cui Angelo Domini Colletti nomen erat, ejus invisendi gratia ad Cartusiam veniret; eique graviter ægrotanti multa ac varia medicamenta, ad pœnas propulsandas, proponeret; ipse, dum se illis indignum (qua erat humilitate) ducit, repente magno lacrymarum imbre ex ejus oculis sese effundente, exclamavit, dicens : Recordare, fili, quod recepisti bona in vita tua. Nec plura in eam sententiam locutus : sed se naturæ dumtaxat et tempori sanandum permisit, remediis quibuscumque ad morbum rejectis : tantum abfuit, ut de sententia graduque severitatis dejiceretur, in id solummodo pro viribus incumbens, ut magnam languoris molestiam majori virtutum consideratione frangeret, animo etiam fortior quam corpore debilior. Ergo miretur nemo, si Petrus noster exterioris hominis curationes respuisse dicitur, quando ad interioris cultum tantummodo animum contulerat. Cujus rei causa neque hirsutum cilicium, neque laneam interulam, et asperam intortamque restim, quam ad lumbos Cartusianum in morem præcinctam ferebat, neque demum caligas reliquumque vestitum, nisi post longum temporis intervallum sibi detraxit unquam; atque ea, cum potissimum squallore obsita ac sordida essent, exuere compelli oportuerat. Ita enim a vestimentorum deliciis nimiaque munditia semper abhorruit, ita a reliquo corporis ornatu alienum se præstitit; ut credam esse neminem, qui eam, quam per eadem appressa carnibus vestimenta, in seipsum exercuit duritiem, magnæ illi fuisse molestiæ certo neget.

plura pati expetens,

pœnas æternas considerat,

CAPUT IV.

Donum orationis contemplationisque in Petro, cum eximia in Deum ac proximos caritate ac vitæ sanctitate.

Summa animi pace

Per languores assiduos et carnis macerationes, perque maxime ipsius virtutis pulcritudinem et amorem, quo indies mirifice Petrus capiebatur, tanta mentis tranquillitate se perfrui sentiebat, ut omnia ei pacata cum essent, et in placidissimo quodam internæ pacis portu quasi securus consisteret; dictis factisque rerum suarum statum felicem atque jucundum tenere præseferret; et cum in terris esset

A esset, primitiis quibusdam frueretur cœlestis illius status, ubi ad summam et perfectissimam pacem, per æterni Numinis conspectum augustissimum, omnia rediguntur. Hinc plane erat, quod, ut Christum vocantem sequeretur; Christumque, qui eum jam duxerat in solitudinem, loquentem ad cor ejus audiret; totum quidquid habebat virium, tum animi tum corporis, divinarum rerum meditationibus cœlestiumque bonorum contemplationi impenderet. Cujus quem teneret modum in præsentia mihi scribenti, occurrit admirabilis illa precandi institutio, qua, divinitus dixerim, jam inde a puero in paternis ædibus fuerat imbutus: quam cum ipse reputo, magnam profecto rerum divinarum accessionem intra Cartusiana peristylia illa factam fuisse dicam necesse est, ubi nihil cum secularibus rebus commune est, nihilque rerum humanarum hominem cœlestibus inhiantem perturbat; quin etiam omnia facultatem præbent orationi sine ullo impedimento vacandi. Quæ, ut a vulgi consuetudine longe remota sunt, ita maxime accommoda ad mentem in supernarum rerum contemplatione continendam. In his itaque peristyliis, tamquam in stadio quodam, per B quod ad veram solidamque Christianæ virtutis perfectionem curritur, Petrus sese exercens, tantos progressus in rebus spiritualibus fecit, Christo magistro ac præceptore, tantosque in orando et meditando profectus habuit; ut id unum in eo sane admirandum fuerit, inter præclara ac singularia dona et ornamenta, quæ Deus ipse in eum plena manu congesserat, quod adeo divinarum rerum commentationi deditus fuerit; ut nulla unquam res, vel prospera vel adversa, mentem ejus interturbare aut impedire posset, quo minus Christo Domino, cui se totum dicarat, assidua meditatione frueretur, eique mira quadam spiritus dulcedine jungeretur. Quapropter satis compertum fuit (uti qui in intimis ejus amicis fuerant litterarum monumentis prodiderunt) id eum per hoc unum precandi studium assecutum, non modo ut mentem suspensam in Deum atque abstractam gereret, sive staret, sive ambularet, aut in cellula more nostro inclusus, vel una cum Patribus domus, vel cum aliis qui ad eum confluebant colloqueretur: sed eo caritatis erga Deum devenit, ut vim sibi ipsemet inferret sæpe numero, ne de rebus divinis verbum ullum faceret: propterea quod verebatur, ne spiritus vehementia atque divini C amoris ebrietate a sensibus mox abstraheretur; sicque de eo jam tum dici poterat, divina magis illum pati quam agere. Tametsi, ut sibi suæque humilitati in omnes partes constaret, summa ope nitebatur, quantum re vera solerti dexteritate studioque consequi posset, ut nemo prorsus hominum adverteret, quæ et qualia munera atque altiora lumina, tamquam divini amoris in se monumenta eximia, rerum omnium Opifex sapientissimus inter orandum illi impartiret.

cœlestia meditatur,

nulla re prospera vel adversa impeditus.

divina potius patitur quam agit:

33 Ceterum de tantis ornamentis ac beneficiis, in Petrum divinitus collatis in hoc precandi studio, fusius ut exponam, quæ sub idem orationis tempus ipse faceret, aut quo maxime modo ad divinum hoc opus quam castissime obeundum se compararet, paulo mihi altius ordienda tota res est. Joachimus Cianus fuerat juvenis, ortu Senensis, honestoque loco natus; qui Petri virtute ac fama sanctitatis excitus, ad eum, ut erat pietatis sectandæ cupidissimus, se contulit, quo illi sese totum regendum ac gubernandum in rebus spiritualibus agendis traderet. Cujus egregiam juvenis ad studium pietatis et religionis indolem gratulatus Petrus, eumdem mirificos indies progressus in virtute habentem adeo diligebat, ut dignum illum judicaverit, quem consiliorum suorum participem faceret; et eo tamquam peridoneo internuntio uteretur, ad eos præsertim homines hortandos, D rogandos, aliquando vero monendos, nonnumquam etiam objurgandos, quorum vel præcipue salus illi cordi esset; seu ad ea maxime negotia in rem Christianam gerenda, quæ per se, instituti ratione præpeditus, conficere vel explicare non poterat. Quibus de causis factum est, ut cœnobii Patres, et Petro pergratum se facturos rati, et ipsius *a* Joachimi precibus permoti, hominem in suam amicitiam et consuetudinem vocaverint; libera ei potestate facta ad Petrum suo arbitratu accedendi recedendique, nulla vel temporis seu loci habita ratione. Is igitur Joachimus, cum magno in singulos dies desiderio teneretur cognoscendi, quæ præcipua pietatis studia Petro essent inter orandum, quaque potissimum ratione in cœlestibus contemplandis se componeret, neque idipsum apud Maggianos Patres consequi se posse cerneret, illorum cellulis in ipsum cœnobii peristylium omni ex parte septis; occasionem nactus migrationis Petri ad Cartusiam *b* Belriguardi, duo ab urbe Sena millia passuum, quam anno hujus seculi a partu Virginis millesimo trecentesimo quadragesimo primo condendam testamento reliquit E Nicolaus Cinughius, prædives ac nobilis trapezita Senensis, eo beatum Patrem Joachimus secutus est: tempus videlicet advenisse ratus, quo voti compos tandem redderetur,

Joachimus Cianus familiaris Sancto,

a

b

in Carthusiam Belriguardi eum secutus,

34 Nec eum sua fefellit opinio. Siquidem domunculis, Cartusianum in morem nondum in Belriguardi xysto per id tempus, æquato ordine atque discretis intervallis, extructis, cubiculum ad habitandum Petro domi attributum fuerat haud a ceteris disjunctum; ex quo facili negotio quid in eo solus faceret, quæ suspiria quosve gemitus ederet, ab sagaci scilicet exploratore cerni et audiri poterat. Quare in re loco usus in tempore Joachimus, sub vesperam primum, deinde a matutina precatione (quo tempore Vir beatus, quidquid superaret otii ad lucem, id totum non somno et quieti tribuere, sed in rerum divinarum contemplatione insumere consueverat, in omnes actus operaque Petri excubans animo, ad quamdam ejus cubiculi januam suspenso vestigio adrepens, Petrum ipsum observabat, modo genua humiliter flectentem, modo lumina sursum tollentem, modo item toto corpore humi se prosternentem: aliquando terram illum cernebat exosculari, atque se totum Deo humiliare; aliquando pectus miserabiliter verberare, et singultibus gemitibusque cubicu- F lum implere; nonnumquam autem Evangeliorum codicem in manus sumere, atque sacræ lectioni ita studiose atque diligenter incumbere, ut lacrymarum profusione continuo oborta librum largissime inter legendum dilueret; quem, ut membraneus erat, sic ex oculis imbre fluente crispum undique (uti Columbinus testatur) videres, perinde ut aquis immersum. Exin alias beatum Patrem Joachimus se conspexisse præclara testificatione firmavit, vestigio stantem, mox in genua iterum se excipientem, et corpore et animo immotum, non secus atque a se ipso alienatum. Interdum passis brachiis divina quodammodo charismata cœlitus præstolantem: plerumque item post ejulatum ac mæstissimos fletus beatum Virum nostrum contemplabatur tanta gestire lætitia, ut oculis in cœlum defixis ac manibus sublatis, satis superque ostenderet, se non in terris mortalem inter mortales agere, sed in cœlo quasi immortalem regnare. Quis autem nunc dicendo consequi potest ejus animi ardorem, cœlestibus ignibus flagrantem? quis oratione explicare ipsius divinæ mentis tacitos reconditosque sensus, e cœlestium rerum contemplatione delibatos? quis gaudia, quis divinæ influxus auræ, quis denique cœlestis Numinis radios in eum immissos mente et cogitatione complecti potest? ad

videt in oratione varie se exercentem.

quæ

A quæ omnia recipienda non tam laborandum illi erat, quam animæ sinus laxandus atque expandendus. Quoties se ipsum, quoties suos, quoties Rempublicam Christianam universam Creatori ac Parenti omnium nostrum commendabat!

A. BART. SENENSI.

ipse a morte apparens,

35 Sed quid opus est alieno uti testimonio et opera, cum per se res ipsa loquatur? Ipsum inquam beatum Patrem nostrum audiamus, ac simul quæ jam Cœlestium inhabitans patriam, beata immortalitate cinctus, voluit indicare, in animum nostrum patulis nos auribus demittamus. Quæ plane eo majorem auctoritatem et fidem sibi conciliare, gaudioque simul lectorem afficere debebunt, quo longe præstantiora celsioraque divina sunt humanis: et ab eo nimirum ex se mortalis homo accepisse gaudebit, qui in terris olim cum esset, tota mente tamen sublime elatus, non humanam sed divinam quamdam vitæ rationem semper fuerat persecutus. Petrus itaque cum post suum obitum cuidam viro, cœlesti radians luce, apparuisset, ac multa tum de rebus divinis cum eo misceret colloquia; de his inter alia (uti Columbinus, qui hæc ipsa sacramento nar-
B ravit, atque rem adeo testificatus est, ut æquus rerum æstimator facili conjectura consequi possit, eumdem ipsum fuisse, cœlestium rerum ignarum adhuc et rudem, cui hæc ipsa contigerunt) vir ille sublimiora appetens beatum Patrem percunctari est aggressus: Dic amabo te, mi suavissime Pater, quam qui se totum jam Deo dicavit dediditque, percipiat, cum divinæ ac cœlesti contemplationi vacat, voluptatem, aut aliqua suavitate spiritus perfunditur? Cui mox Petrus; Ea, inquit, afficitur ille voluptate, et ea capitur delectatione, ut intelligi percipique non possit, nisi ab eo qui cum ingenti animi dulcedine solidos inde divinæ voluptatis fructus capiat: quin etiam tanta cœlestium gaudiorum copia, dum divinis meditationibus insistit, abundat, iisque divinis cumulatur donis, ut interdum exclamare possit, spiritu se divino ad cœlum usque hominis excitatum esse. Ita plane est. Quisque enim mortalis est vitæ, tum cœlestis hujusce divinæ immortalitatis sibi notitiam comparat.

indicat ita orantes summa affici delectatione:

36 Hujus rei gratia exemplum afferre libet de sanctissimo Christi Domini Apostolo atque Evangelista Joanne: qui cum ingentem vim aquæ divinæ contemplationis hibisset, profundissimas altissimasque rerum notiones obtinuit, ut oratione exorsus sit
C eloquii adeo sublimi, ut nullus unquam aliud eum attentare antea vel postea ausus fuerit, quando ipse Deo plenus intonuit. In principio erat Verbum, etc. Quæ sane verba, altissimis gravida sacramentis, nisi qui præcipuo Dei munere sunt ornati, et multum hujuscemodi perenni ac vera contemplationis aqua, intelligentia comprehendere nequeunt: ad cujus præcellentem eximiumque statum perpauci evehuntur, cum omni virtute ac perfectione sit refertus: nemoque ob id ipsum unquam fuit mortalium, qui cum vere de hac pellucida bibisset aqua, a Christo Domino descivisset. Huc facit sane id quod Apostolus Paulus de seipso dicit: Raptus sum, inquit, ad tertium usque cœlum, hoc est ad thronum sanctissimæ Trinitatis: ubi e largissimo ac purissimo fonte Christo Jesu bene potus redivi; ita ut, velut ebrius hac divinæ contemplationis aqua, nihil deinceps aliud præter ipsum Christum et hunc Crucifixum vellem: atque hoc loco sit exclamabat divinus Apostolus, ut semet totum in ipsum Christum transferret, immutaretque; Cupio, dicens, dissolvi, et esse cum Christo: a quo neque Angeli, neque dæmones, neque contumeliæ; non mors, non fames, non sitis, nec quidquam aliud me separare potest; usque eo me meus secum colligavit constrinxitque Christus. Magdalenam rogita, quæ quotidie statis

quod pluribus Sanctorum exemplis probat,

2 Cor. 12,

Phil. 1, 23.

horis Angelorum ministerio sublimis rapiebatur, D
Deum ipsum speculatum. Hic animo præsumas velim quantum hujusce divini ac purissimi laticis exhauriret. Percunctare Franciscum Assisinatem, cujus in res divinas contemplatio præclarum sortita fuit effectum; quando manibus ac pedibus una cum lateris stigmate Dominicæ Passionis argumenta in se admodum insigniter repræsentavit. c Jacoponum c
sciscitare Tudertem, ex ejusdem Francisci familia virum summa sanctimonia præditum; qui quo facilius spiritualibus invigilaret contemplationibus, sui in primis despicientiam atque contemptum adamavit per egregie, ut seculo atque sibi ipsi mortuus, soli Deo per tantas rerum divinarum meditationes inhæreret. Nec incassum plane. Siquidem mundana omnia, quæ cæca mortalitas præcipuo in honore habet, fastidiens ac totus in Deum absorptus, tanta plerumque divina dulcedine perfundebatur, ut per plateas et compita velut amens pererrans, in ludibrium rerum humanarum, Insaniam, clamitaret, Insaniam.

37 Mox tum iterum ab homine rogatus Petrus; Ecquemnam saporem, inquit ille, ista hæc aqua divinæ contemplationis habet? Tot mirificos, respondit Pater beatus, refert sapores, ut apud mortales ver- E
bis exprimi nequeant. Quantum, quæso te, adjunxit, dulcissime Pater, de hac aqua bibisti, dum hujusce lucis usura fruebaris? Tantum inde et mihi bibendum degustandumque traditum est, ut millies in die pro Christo mortem oppetere non dubitassem. Tantum, inquam, ut orbem terrarum universum pro palea contemnerem. Tantum præterea divinæ intelligentiæ per hanc contemplationis aquam bibi, ut aliud vellem nihil, nisi paupertatem sanctam, meique in omnibus despicientiam atque contemptum. Tantum de ea exhauriendum suscepi, ut omnium odia in me concitari, et in ipsam omnium mortalium invidiæ flammam conjici pro Christi Domini mei causa percuperem. Tantum plane hujusce aquæ perpotavi, ut per eam lacrymarum dulcedinem mihi comparaverim: ergo per eam [illegible] per eam acquisierim; per eam discretionem, per eam fidem, et per eam martyrii desiderium fuerim consecutus. Tantum hujus divinæ aquæ servis suis Deus porrigit bibendum, ut per eam singularis illibatæ virginitatis, quæ soror est Angelorum, ac alia quælibet virtus acquiratur. Dic, obsecro Pater, quosnam sermones quæve colloquia habet Vir res sublimi contemplationis fastigium elato? Eos habet sermones, usque adeo suaves atque altissimos, respondit Vir F
beatus, ut his verbis Christum Dominum fidenter compellare posset interdum: In viridarium floribus distinctum pomiferisque arboribus adeo consitum me perduxisti, ut præ ingenti suavitate odorisque fragrantia languere in eo, ac prorsus deficere me sentiam; ad fontem, perennium aquarum copia exuberantem, ut summergar omnino; ad amœnissimum quemdam secessum, in quo grata opacitate, puriorisque auræ dulcedine tanta cum voluptate fruor, ut inde pedem efferre numquam vellem. Atque hic ad omnem remissionem spiritus, laxato apertoque cordis sinu, dulcissimum otium agit: inque Christum figens oculos, cum eo sic amanter miscet sermones: Pro te emori velim, pro te paratus sum ostendere me in omnem aleam, et ad quodlibet supplicium perferendum, quo vel tandem aliquando tecum ad istum egregie cultum hortum perducar, ubi miro colorum decore odorumque suavitate rosæ, flores, ac lilia perennant. Dein secum ipse loquitur, ex imo pectore mugitus emittens compunctionis, singultus edens pietatis et animi ardoris, atque plangores eliciens satisfactionis, omnis dulcedinis sapore conspersos. Roga hominem ad cœlestia anhelantem, quidnam

et explicat quos effectus contemplationis senserit:

et quibus colloquiis usus fuerit,

A quidnam sibi principio sit in optatis; Fletus, ait, et suspiria mœroris interni, dum orationibus ac divinis meditationibus insisto: qui quidem fletus in omne gaudium dein ac suavitatem convertitur.

cum stupore talia audientis 38 Hæc et alia quam plurima in eamdem sententiam rogitatus Petrus dixit: tanta videlicet vultus tamque divina oculorum pulchritudine et splendore refulgens, tantoque oris decore ac corporis totius habitusque dignitate conspicuus: ut mirum sane non fuerit eum, qui horum postulator et auditor fortunatus extitit, extra se raptum, et ab omni sensu corporeo in terram decidisse alienatum; ibique tantisper exanimem jacuisse, donec illum beatus ipse Pater excitasset, opemque ei, ut inde surgeret, attulisset. Qui quidem Pater Beatus putandus est etiam (subdit Columbinus) non nihil jam tum de suavissima hac contemplationis aqua fideli suo servo gustandum tradidisse, de qua eximio fulgore micans verba illi fecerat: iisque peractis, Petrus, Beatorum lumine fulgens, cælos conscendit. Nunc vero ex hisce, quæ modo demonstravimus, haud absurda ratione cordato prudentique viro conjectare licebit, B qui sensus rerum divinarum Petro essent; quoque divini amoris impetus in cælestibus contemplandis, mortalitatis etiam dum mole prægravatus, sustineret; et quos demumque ex hoc divino [illegible] fructus internæ pacis et tranquillitatis [illegible] caperet. Qui quamquam [illegible] semper vultu [illegible] et inter [illegible] in [illegible] pro instituto [illegible] tempore [illegible]; tamen [illegible] sui ipsius [illegible] natis, totus scilicet divini ardoris vehementia abreptus, in Deum rapiebatur. O Virum [illegible]! O Virum [illegible]! [illegible] rerum divinarum contemplatione pro humanæ imbecillitatis [illegible] terris [illegible] cum mortalibus, [illegible] in cælo [illegible] locatum, [illegible].

cap. VI Ex amore Dei ingenti, 39 Si quis animum cogitationemque intenderit in ea, quæ paulo ante docuimus, nil dubium est, quin facilius ipse [illegible] Petrus in Deum [illegible] desiderio in morte [illegible] virtutis, oratione persequi queam. Nam quid suavissimi [illegible] in cælestibus contemplandis [illegible] tot labores, tot vigiliæ? quid, [illegible] C [illegible] ad cælestia [illegible] quid, denique vehemens illud pro Christo, ejusque gloria illustranda, patiendi [illegible] erga Deum amor, quo ille [illegible] ardebat, hæc et alia [illegible] batur. [illegible] in eo, quem [illegible] affectu amabat, [illegible] ejus [illegible] non poterat, quin divinæ bonitatis suavitatem jucundissime degustaret: [illegible]

cupit dissolvi: humana, ab omnibus hujus sæculi [illegible] illecebris, essent præ ipso Domino et præ illius amore. Quibus de causis fiebat, ut ob suavem divini amoris unionem suæ vitæ diuturnitatem assidue deploraret, et cum dolore hæc et alia id genus sæpissime repetendo vociferaretur; Quousque miser, quousque hujus corporis curis distinebor? Ecquando aderit tempus illud, quod Christi mei optatis amplexibus fruar? Cupio, mi Domine, mi Jesu, mi dulcissime amor, dissolvi: ut tandem aliquando sim tecum, tibi jungar, et tecum vitam vivam cœlestium. Quæ quidem verba tanto cum sensu pietatis, tantisque animi motibus, incredibili studio Deo fruendi elatus, beatus Vir proferebat; ut pene sui oblitum, atque adeo plane oblitum, totum in Christi amore absorptum diceres. Sane testantur auctores nostri, Columbinus nempe ac Nicolaus Vincentus, identidem se D conspexisse Petrum nostrum, totum propter cœlestis æternitatis desiderium a sensibus alienatum: *A. BART. SENENSI in Deum rapitur:* nonnumquam vero ad Deum ferventissimis aspirationibus usque eo conversum, ut præ suavissima divini amoris dulcedine prorsus liquescere, et mente et corde a seipso deficere, et in Deum mox rapi videretur: idque illi usu venire tum potissimum solebat, cum rogaretur, cuperetne mori, atque deposita terrena corporis mole ad cœlestia vellet evolare; perinde quasi in unius cœlestis patriæ recordatione securus acquiesceret. Equidem adjiciunt illi publico testimonio confirmare non dubitamus, jam dudum nos Petrum ex ejus dictis factisque videlicet *securus de æterna salute.* advertisse, minime dubia spe duci, quin et sibi certo sibi constare, in cælo post suum decessum beatorum Spirituum se fruiturum consociatione: quod nihil magis expeteret in singulos dies, quam ut ad superos quamprimum demigrare ei contingeret. Sed enim, ut id ad votum consequeretur, minime solutam sibi voluntatem adesse certo sciebat: illud propterea pro viribus semper curavit, atque in id ipsum animum viresque omnes intendit, ut ea ipse faceret, quæ gratissima carissimaque Deo essent, et in ejus voluntatem explorandam atque exequendam totus incumberet. E

40 Ea re igitur [illegible] omnes complectebatur: quippe quos pretiosissimo Christi sanguine redemptos, ac propterea [illegible] non ignorabat; ut die [illegible] pro *Ex amore in proximos, nihil non agit pro eorum profectu,* illorum salute [illegible] tem, et ultima perferre; quod ad [illegible] [illegible] ad Deum [illegible] [illegible] et [illegible] vel [illegible] ipsemet. H[illegible] quo caritatis ardore ad virtutes Christianas [illegible] conte[illegible] et in bonis [illegible]. Quos vero ex iis, [illegible] studiosissime [illegible], seu [illegible] et [illegible] descenderent, et in viam virtutis et honestatis quam primum redirent. Quos autem [illegible], F opera, studio, consiliove se adjuvare [illegible] nebat, [illegible] precibus ac [illegible] animo illis succurrebat. [illegible] *et solatio.* [illegible] [illegible] et [illegible] ciperetur. [illegible] factum est, quod suavissimis verbis et ad commiserationem compositis totum se illis mitissimum le[illegible] præberet: sed, quod est longe majus, simul atque in ejus conspectum se darent, eumque propius adspicerent, tantis ac tam novis se pertentari gaudiis mox sentiebant, ut omnis angor molestiave ex illorum mentibus prorsus abscederet. Sed hæc et alia id genus paulo fusius suis locis persequi est consilium.

41 Ad sanctimoniam ejus transeo, ex ipso caritatis fonte manantem et vim inde et virtutem accipientem, ad ea potissimum quæ vel Dei gloriæ propagandæ, vel proximorum saluti procurandæ serviunt: quoniam quidem tantum quisque habet sanctitatis, divo Augustino teste, quantum et caritatis; cum ipsa caritas, ut ait Apostolus, plenitudo sit legis. Rom. 13 Ea igitur erat Petrus noster sanctitudine præditus, atque

A atque eam vivendi normam tenebat, tamque illustria patientiæ, sobrietatis, mansuetudinis, religionis, atque omnium virtutum exempla præbebat; nihil ut in eo deprehensum fuerit unquam, quod quisque jure carpere posset. Quam sanctitatis disciplinam egregio ac publico testimonio vel inviti confessi sunt, eamque ratam probatamque habuerunt, qui immutata voluntate incesto ore illum quandoque lacerare, et per hominum ora traducere conabantur: eo maxime quod illorum perditos mores acriter, Dei zelo inflammatus, castigaret. Quo factum est, ut una omnium omnino constanti voce speculum nitidissimum purissimumque probitatis, ac perfectionis Christianæ exemplar haberetur; quem qui intueretur, omnium virtutum admirandam consummationem inspiceret. Sed illud insigne ac longe omnium maximum, mea quidem sententia, testimonium fuit, quod illius sanctimoniæ et innocentiæ reddidit Sacerdos quidam (nomen ejus Auctores nostri supprimunt, quia ipse suppressum voluit) eximiæ religionis et fidei, qui fuerat ei a Confessionibus. Is etenim illustri testificatione firmavit,

a. Bapt. Senensi. factus perfectionis Christianæ speculum nitidissimum.

B se non semel sed sæpius generales Petri Confessiones excepisse; nec non libellum quemdam, ejusdem Beati viri chirographo exaratum, vidisse; in quem totius vitæ suæ noxas, quotquot jam inde a puero ad extremum usque fere admisisse meminerat, et ordine adnotarat: nec ullum tamen vel ex ore ejus exitiale peccatum accepisse, vel conscriptum unquam reperisse. Proinde exclamat Columbinus noster, Non est, inquit, quod quisquam miretur tanta, tam magna atque mira Deum per virum hunc sanctissimum operatum, et etiam nunc operari; quod in terris cum esset, letalis omnis criminis expers, vitam traduceret cœlestem.

ANNOTATA.

a *De hujus* Joachimi *familiaritate lib. 3 plurima dicentur. Creditur Senensis ex familia Ciana fuisse, testimonio Celsi Cittadini in Annotatis relato.*

b *De hoc cœnobio plurima annotat Bartholomæus. Quod cum pene interiisset, novum anno* 1618, *sed sede alio translata, ædificari cœptum, adjuvantibus Odoardo Farnesio Cardinale et Alexandro Petruccio Archiepiscopo Senensi, qui tum 10 Junii primum lapidem jecit. Nominatur illud 30 Apr. in Vita S. Catharinæ Senensis num.* 321, *sed pro* Bel-riguardo, C *quod pulchri aspectus locum significat, invenimus* B. Riguardi, *et Sanctum aliquem nobis ignotis imaginati: quod in Notis ad litt.* c. *corrigi volumus.*

c Jacoponus, *mortuus est anno* 1306 *die 25 Decembris, et inscriptus Martyrologio Franciscano. Ejus ossa fuerunt translata anno* 1596. *Consule Waddingum aliosque Ordinis Seraphici Scriptores.*

CAPUT V.

Singulari prudentia præditus Petrus, tum sibi aliisque bene consulit, tum B. Joannem Columbinum et suam cognatam ad magnam dirigit sanctitatem.

Jam vero de Petri prudentia nunc se dat occasio loquendi, quæ ut inter morales virtutes prima et veluti ceterarum lumen esse fertur, sic in Petro eximie enituit; ut nihil aliud esse meditatus videretur in vita, quam ut in negotiis suscipiendis ac transigendis, quæ vel ad Dei gloriam amplificandam, vel homines ad virtutis et honestatis studium incitandos, et in recto vivendi cursu dirigendos, pertinerent, totus esset. Optime sane a viris sanctissimis traditum est, prudentiam non in sola ratione

cap. vii

consistere, verum etiam magnam ejus partem ex appetitu recto pendere: atque ideirco per affectus potius depravatos, quam per oblivionem labefactari atque corrumpi: ex quo illud sequatur oportet, ut in homine peccatis obnoxio perfecta non possit esse prudentia. Dicam proinde, Deum Optimum Maximum servum suum Petrum tanta exornavisse prudentia, ut ea cum eximia illius sanctitate quam optime congrueret: sic ut altera alteri ornamento præsidioque esset, utraque vero et Deo illum carum, et hominibus conspicuum pariter et augustum faceret. Etenim si in vita rebusque agendis laudatur vir prudens, quod quæ expetenda, quæque fugienda sunt cognoscit, et in hujusmodi prudentiæ actionibus humana felicitas posita est; cur hominem summa sanctimonia, summa continentia, justitia, integritate, atque innocentia vitæ, ut supra docuimus, præditum, beatissimum carissimumque Superis non appellabimus? præsertim cum omnes curas suas, cogitationes, studia, conatusque omnes in rerum divinarum contemplatione defigit: ut ea uno eodemque tempore, quæ cum singulari pietate tractat, pru- E dentiæ munera in proximorum commodis tuendis, atque illorum salute procuranda, collocet. Atqui, ne ab re longius labar, prudentiam Petri in hoc loco vel maxime teneo, qua id nimirum assecutus fuit non modo ut æquales suos in urbe patria, sed etiam natu multo majores nominis splendore superaret. Sic enim sua tempestate, et in civitate, per id maxime tempus multis referta viris sanctimonia præcellentibus, cum in consulendo tum in exhortando gloria excelluit, ut nulli eorum esset secundus.

D

Summe prudens bene consulit sibi aliisque,

43 Hujus rei atque sui ipsius exemplo locupletissimus ac gravissimus testis est Columbinus noster inter alios, uti paulo post dicemus: idipsum alii aliis de causis testati sunt, nempe ut sacrati viri atque recti studiosi. Hoc quam plures vitæ monasticæ cultores factitarunt, illustrissime testificatione, quo constanti viri sanctitatis opinione permoti, ad illum tamquam ad divinæ voluntatis interpretem adibant; et de rebus dubiis pariter gravissimisque illum consulentes, ejus sententiam, ut qua nihil esset aptius, maxime probabant. Id quoque permulti, ut passim cives privati, feminæ etiam atque exteri reipsa testabantur, cum ad Virum beatum ex longinquis partibus, virtutis nomine ac famæ percelebrem, consultandi gratia accederent. Qui Vir beatus, quamquam, ex Ordinis F sui proposito, solitudinis atque silentii appetentissimus, cupidiorque intra suæ cellulæ amicos recessus jugiter latitandi, quam ut se in cujusquam colloquium daret; tamen facere non poterat, quin stimulante maxime Patrum imperio, congressus ad se confluentium populorum exciperet, amicas illis præberet aures, simul et eis consuleret, et quacumque poterat ratione juvaret. Etsi autem honorificum doctrinæ munus, cum ingenii dexteritate conjunctum, sat eruditum, duplicato videlicet bono, idest naturæ et industriæ, illum redderet; nihilominus tamen, cum ad suum consilium quis petitum accederet, id consilii propemodum dabat, pro ea qua erat animi moderatione ornatus, ut ad alios nempe spectatæ religionis viros idipsum se petiturum conferret: quandoquidem aliorum consilia suis meliora sanioraque putabat; quod tum potissimum ab eo factum tradunt, cum ad res temporarias ejusmodi consultationes spectarent. Verumtamen ubi id oneris effugere se non posse circumspiceret, dabat manum, consultabat, decernebat; et urgente proximos adjuvandi desiderio, utilia et salutaria consilia impertiebat: nullum laborem declinans vel certamen defugiens (modo exaudiret, unum aliquem ex iis, qui ad illum adibant, vel piorum hominum studio ad

consilii causa ad eum venientibus;

[illegible]

Cartusiam

Cartusiam adducebantur, laudabiliorem vitæ rationem intituisse, aut ex suis aliquando sordibus emersisse, et ad bonam frugem, ut aiunt, se recepisse) nunc illos monendo, hos exhortando; nunc vero eos qui in luctu et mœrore jacebant consolando, atque animorum ægritudini sapientissima ratione medicinam faciendo. Quæ fugere docebat, quæ amare, quæ sequi, quæque amplecti quisque deberet; rectum consilium, rectum judicium, rectumque etiam præceptum eis accommodans, prout cujusque personæ status atque conditio exposcebat. Nec quisquam erat, qui Petri consilia jure reprehendere posset: ut quæ ad Dei gloriam spectabant, et multa discretione cum essent ornata, ab eo certe ea dimanassse lætabatur, qui Dei prorsus nutu dirigeretur.

maxime si consultatio erat de religioso statu mutando:

44 Quod si de mutandæ vitæ ratione aut instituto ejus exquireretur sententia, uti si aliquis cuipiam sacræ familiæ addicere se vellet, haud levis erat (ut verbo ipsius Columbini utar) præsertim cum hominem laudabilem vivendi cursum tenentem aspiceret: nisi si tamen certa illi constarent de divina voluntate indicia, ut ex ea res ipsa omnino penderet. At ubi hominem prospiceret, lumine ipse collustratus divino, ad habitus, morum atque institutorum mutationem faciendam impulsum, eumque ratione maxime duci ad arctiorem disciplinam subeundam, ex qua vel in primis Dei honor consequeretur; tum dici vix potest, qua sedulitate solertiaque ipsum opus promoveret, quove religionis studio ad solidas et veras Christianæ vitæ virtutes illum informaret: quo Deo in eo, uti par erat, honos vel maxime haberetur; ille vero salutarem cordis pacem ac mentis tranquillitatem perpetuo obtineret. Et quod coram id ipsum agere per se non poterat ad epistolas texendas protinus descendebat: in quo sane munere pro rei gravitate ita serius ac officiosus erat, ut boni facile intelligerent nihil sibi magis propositum esse, quam animorum saluti quoquo modo consulere: quandoquidem, ne pro summo Deo semel susceptum negotium distractum abiret neglectumve jaceret, ipsis conscriptis litteris adeo hominem urgere, atque validissimis Christi amoris argumentis et rationibus in mentem ejus influere solebat, ut salutaribus subinde institutionibus perpolitus, atque ad optima quæque intra religionis septa aggredienda sperandaque animatus, nulli prorsus negotio intra Dei castra sese reciperet. Qui Pater beatus in ejusmodi litteris mirum quam integer quamque rursus religiosus existeret; quoniam quidem, si Columbino credimus (quis autem, nisi veræ pietatis expers, tanto viro non credat, quem tanti ob eximiam illius sanctitatem facit Ecclesia?) ea illis inerat Christiana perfectio, iisque religionis et cœlestis cujusdam prudentiæ luminibus illitæ erant, ut eas semel qui legerant, omni abjecta cunctatione, sapere viderentur, et mirificam quamdam morum institutionem mox aggredi non dubitarent. Et ut in epistolis Petrus, sic et in quotidiano sermone nullis verborum calamistris uti, nullisque orationis lenociniis oblectari: sed quæ ex ore ejus fluebat oratio, lenis in primis erat et suavis: nullo videlicet clamore exasperata, et (quod pluris est) ad pietatem et veram animi devotionem mirum in modum composita: cum præsertim in quibusvis collocutionibus, ejus semper vox summum erga Deum amorem, atque summum sui ac mundi contemptum sonaret.

epistolis æque ac colloquiis efficax,

45 Tradunt præterea, numquam beatum Patrem nostrum Christiana aliqua virtute aliquem instituisse, quin eamdem ipsemet virtutem egregie calleret, eamque re factisque ostenderet; optime eruditus, quantum ad permovendos animos ad virtutem facta dictis antecellant. Ad hæc, vitam, mores, acta, gestus denique omnes ejus pro concione ad illum accedentibus semper fuisse, plusque ex ejus illos factis quam verbis sanctitatis excerpere. Semper item eos, qui ad illum adibant, ab eo prorsus lætos discessisse: non ex hoc solum, quod illum fuerint allocuti, sed aspexerint tantum. Nullum unquam ad Cartusiam se contulisse beatumque Virum convenisse, in cujus ille animo vel virtutem aliquam non defigeret, vel vitium ex eo certe non extirparet. Quod ii consecuti, dum apud eum fuerint, longe alii domum remigrabant, atque ad eum accesserant, pura in Deum pietate atque amore succensi, et ad novum quoddam rectiusque vivendi studium sectandum animati. Eos, qui ad arbitrium ductumque Petri vitam suam moderabantur, nullo unquam tempore a recto vitæ itinere deflexisse, neque per vitiorum salebras aberrasse. Quamplurimos quoque, Petro auctore ac duce, asperum et durum vivendi genus pro flagitiorum expiatione arripuisse, atque ejusdem præceptionibus vitam ad extremam usque pie casteque transegisse. Hinc accedit, quod non pauci omnino se perdidissent, quos ille magna prudentia, singularique simul rerum moderatrice discretione, qua Deus illum mire ornarat, regebat moderabaturque. Præterea mortalium, qui flagitiis obnoxii essent, tanta tradunt illum frangi misericordia, ut cum eos intuebatur, aut ad eum illorum deferebantur scelera, vix ac ne vix quidem se continere posset, quo minus multas profunderet lacrymas, internæ ipsius in proximos caritatis præclarissima testimonia: omnia ob id ipsum studia, et omnem industriam suam, quoad ejus fieri posset, ad miseros et perditos homines e peccatorum cœno extrahendos, et ad sanitatem mentis revocandos, conferre paratus. Verum enimvero, quos intelligeret, omni conscientiæ magisterio exuto, in omni scelerum genere impune volutari; et qui se omnis timoris et officii repagulis perfractis, nullam pene Dei atque Ecclesiasticarum sanctionum rationem ducere, sed pertinaciter obduratos corrigi nolle; nihil cum iis commercii habere voluit unquam: cum alioquin intimis excruciaretur sensibus, animas pretiosissimo Christi sanguine redemptas ad interitum ruere voluntarium. Qui vero, spretis aliquando Petri monitis salutaribus, ad ingenium redierant, hi sane intima postmodum animi religione, vereri quodammodo videbantur beati ipsius viri amplius subire vultum. Erat enim Petrus noster, ut bonis rectique amantibus ad virtutem incitamentum, et in officio iisdem ipsis continendis apprime diligens: ita vicissim, ubi per summam impudentiam et nequitiam quidpiam flagitii commissum resciret, idipsum apertissime detestari, et hominem proterve peccantem ardentissima orationis acrimonia castigare non dubitabat, ut verborum pondere objurgantisque constantia permotus seipsum respiceret, et a flagitioso conatu desisteret.

maxime autem exemplo.

S. BART. SENENSI.

Item pœnitentes faciles,

obstinatos abhorret:

46 Nec ad eximiam sancti viri laudem prætereunt silentio, qui hæc memoriæ prodiderunt, ejus cum in retinenda bonorum consuetudine constantiam, tum in iisdem ad virtutem erudiendis officium simul et dexteritatem, quamdam animi sanctimoniam vel præcipue redolentem. Nec quisquam illum tetricum vidit unquam, aut paulo acerbius loquentem audivit, aut vehementius commotum adspexit; nisi forte in Dei causa: pro qua si severiorem personam induere quandoque cogeretur, ita vehemens ac rigidus apparebat, ut nemo non loquentem timeret qui ei astabat. Hæc vero sublatis hominibus, hilaritatem, mansuetudinem, ac festivitatem quamdam præ se semper ferre, et ab omni indignatione se prorsus alienum præstare. Hujuscemodi igitur admirabilis prudentiæ artibus, aliisque permultis humanæ salutis studiis, quæ illi cœlestis Spiritus suggerebat

dexter in tetricis agendis ac festivus:

A. BART. SENENSI.

A gerebat, tantam sibi suorumque civium et exterorum ad se confluentium conciliavit benevolentiam, tantosque animorum motus effecit, licet (quod mirandum est magis) Cartusianis circumseptus parietibus; ut ejus cellula assiduo virorum usu tereretur, qui non ex plebe tantum sed ex prima nobilitate, atque adeo ex variis Religiosorum familiis, ut diximus, frequentissimi ad eum tamquam ad Christianæ sapientiæ magistrum confluentes, ex illius ore atque præceptis pendebant: illum communem parentem in rebus spiritualibus agendis vocabant; cum eo arcana cordis communicare, et ad Cartusiam, ceu ad securum perfugium tutissimumque tranquillitatis portum, in rebus adversis et tentationibus excurrere; atque beati viri cubiculum, gymnasium ac veræ sanctitatis scholam appellare. At in re aperta ne sim fusior, ipsius Columbini verba juvat hoc loco adnectere, qui post multa alia in idipsum commemorata, hæc ad extremum adjecit. Eos, inquit, Petrus animorum fructus lætos atque uberes tulit, ut jam per multum tempus sit, cum in proximis ad æternæ beatitudinis studium verbo et exemplo incitandis neminem superiorem vix etiam æqualem

Christianæque sapientiæ magister eximius.

B habuerit: tamen etsi complures nostra quidem ætate intra ipsam natalem sedem essent, qui ob eximiam vitæ sanctitudinem admirationem propemodum obtinerent. Hæc ille, quæ divino prorsus consilio facta fuisse, per virum maxime, non in sole et pulvere sed in umbra et in ipsis virtutis castris sese exercentem, nemo sanus negabit, modo animum ad ea diligenter intenderit, quæ jam hinc a nobis dicentur.

47 Etsi, quæ hactenus enarravimus, satis quam luculenter amicitiam consuetudinemque declarant, quæ cum Petro intercesserat Columbino, qui inter spirituales ejusdem Petri alumnos priores obtinuit partes; tamen haud absurdum fore arbitrati sumus, ea quoque historiæ nostræ intexere, quæ *a* gravissimi auctores, ejus temporis æquales, de eodem Columbino litteris consignata reliquerunt; quæque ipsemet Columbinus, qua erat animi submissione, silentio præteriit, dum egregia Petri facta una cum Nicolao Vincento conscribenda suscepit. Is igitur Columbinus, ab admirabili sui ad Deum conversione occultis virtutum facibus agitatus, gravi coquebatur cura, quod necdum sciebat in præsentia, quemnam potissimum pie sancteque vivendi cursum institueret: cum multa religionis specie vel præcipue ejus animo quotidie obversarentur, quæ sum-

cap. VIII
S. Joannes Columbinus de statu vitæ ambiguus,
a

C mam sanctimoniam summamque pietatis laudem præ se ferre videbantur. Quamobrem varie distractus, modo salutares incruenti sacrificii Hostias litandas curare, modo sacratos cujusque Ordinis viros, qui vel Christiana pietate ceteros antecellerent consulere, modo sacræ Theologiæ peritos doctrinave præstantes consultanti gratia adire, et alia id genus obire: quibus propitiato Numine mens ejus illuminaretur, simul et suam ipsemet voluntatem ad solidas virtutes Christianas adeo excitaret, ut mirificum sibi traditum divinitus suæ conversionis munus non modo perficeret indies, sed etiam amoris in Deum studiis expoliret, atque in momenta singulas magis gratus memorque tanti beneficii extaret. Ex quorum virorum responsis multa licet eximia, vel pietate conspersa, vel prudentiæ laude plena monita atque consilia eliceret: non tamen iis contentus erat. Quippe, ut generosus, nihil vulgare aut exiguum jam tum agitabat animo, sed egregia quædam et ardua, ad Dei gloriam propagandam, ab ipsis conversionis initiis, mente atque cogitatione conceperat: quæ sane ita hominem diu noctuque extimulabant, ut ei ad præclara tendenti tale, haud obscura Dei providentia, consilium peroportune oblatum sit. Jam per ea maxime tempora Petri nostri virtus et

varios consulit,

D nomen sanctitatis in sermone hominum quotidie versabatur, et ad eum, uti paulo ante docuimus, magni hominum concursus fiebant subinde, uti tamquam virum sanctimonia maxime præstantem atque Deo carum consulerent. Ad hunc itaque Columbinus, ancipiti cogitatione distractus, cum accessisset; talem primo eum consiliorum rationumque suarum moderatorem nactus est, qualem dudum optarat. Cui cum conversionis originem et seriem, atque dein sui animi sensa aperuisset; in hanc fere sententiam Pater beatus, ubi divini amoris igniculos in viri pectore insidere animadvertit, de rerum humanarum contemptu disseruisse dicitur.

ac tandem B. Petrum:

48 Non est, Joannes, cur animi pendeas, num id vel aliud vitæ degendæ institutum deligas, quo per Apostolica vestigia Apostolico insignitus spiritu liber atque expeditus incedas. Ex iis enim rebus primum tibi pie religioseque vivendi initium sumendum est, quæ tibi hactenus fuerunt impedimento, quo minus tamquam excæcatus verius, quam rerum humanarum sensibus delinitus, cœlum aspexeris, hoc est ad cœlestia anhelaveris, atque tui ipsius salutem neglexeris. Tecum ipse perpendas velim, quas solicitudines, quos labores, quas prope dicam miserias, ingentiaque pericula et mala in hanc diem

qui ei ostendit quantum impedimentum sit amor divitiarum,

E subieris, ut mundo et ejus voluptatibus deservires, ut dives efficereris divitiisque auctus; ac bene locuples, iter tu tibi ad cœlestem felicitatem ipsis divitiis obstrueres, et uno eodemque tempore multiplici te malo repleres. Nam quid, quæso te, illud Servatoris nostri oraculum sonat, Væ vobis divitibus, nisi quod hoc uno verbo Væ, omnia mala omnesque bene longæ calamitates divites manent? Nonne satis malum, et ingens quidem malum, difficultas illa, quam idem Dominus divitibus esse dixit intrandi in regnum cœlorum? Cujus nimirum difficultatis causas si scire velis, conscientiam tuam discute, tecumque parumper ad calculos voca, qui coacervandis divitiis multa et gravia expertus es adhuc. Num inficiari poteris, quæ emendo, vendendo, quæ contrahendo, negotiandove peccandi impendent pericula? quæ sane evitari ægre atque vix possunt, præsertim cum prava habendi libido humanæ menti semel insederit. Ergo constitutum vel certe aliorum exemplo tibi omnino esse volo, homines, qui cupiditate maxime duce in quæstu colendo multi sunt, multas subinde incurrere mali dæmones insidias: id quod Apostolus planissime tum videtur expressisse,

Luc 6, 24

Mat 19 21

F cum dixit, eos qui divites fieri volunt incidere in tentationem, inque laqueum diaboli, atque desideria multa et inutilia, quæ hominem mergunt in interitum simul et perditionem. Hæc sunt ergo, Joannes, pericula, quæ divitiæ afferunt. Verum tantumne? Alia quidem atque alia connumerare possem, nisi mihi verendum putarem, ne tibi nimius in dicendo viderer. Sed enim quando jam tecum familiarius loqui cœpi, silentio haudquaquam involverim, quæ peccandi quoque discrimina subeunt, qui ipsas jam coacervatas possident opes, iisque sibi utuntur quæ et qualia sint, te testem præclarissimum appello, quando ex tuis ipse verbis liquido animadverto, meam tibi sententiam in re haud ita obscura probatum iri. Dicam proinde, num expertus sis aliquando, quantopere divitiarum usus, earumque administratio atque possessio, ipsius Dei recordationem memoriamque disturbet? quomodo omne virtutis studium extinguat, omnium rerum cœlestium cogitationem desideriumque dissipet omnino atque depellat? Nonne magna et deploranda sunt hæc? Magna profecto, quæ ex cura et solicitudine custodiendi, quæ quisque possidet, effluunt atque emanant.

1 Tim. 6, 9

earumque usus et possessio:

49 Ad hæc quis recensere unquam potest, quæ jurgia, quas lites quamque incommodas suspiciones,

et

A *proinde hoc instrumentum omnium vitiorum,* et noxias simul appetitiones, odiaque, et ut semel dicam, inexplebilem illam habendi sitim, quæ omnia ex eadem divitiarum solicitudine manant, quæque per se hominem pecuniæ amplificandæ avidum distrahunt, ac multas in partes dividunt, ejusque animum indies obtusiorem ad cœlestia speculanda reddunt? Hinc præterea insolentia et fastus, hinc fastidium et luxus, atque omnium malorum vitiorumque caput superbia proficiscitur. Namque, ut optime ait Augustinus, omne pomum, omne granum, omne frumentum, omne denique lignum suum habet vermem, vermis vero divitiarum est superbia. His igitur de causis statuendum videtur, tot divinis præsertim oraculis nobis illustratis, totque quotidianis exemplis sat eruditis, divitias omnium vitiorum instrumentum dici posse; tum propter facultatem, quam præbet aurum, cui (ut est in sacris litteris) obediunt omnia; tum propter magna peccandi irritamenta, quæ secum ipsæ deferunt. Quod cum ita sit, quid restat, mi Joannes, nisi ut etiam atque etiam videas, quid lucri quæstusve ad animæ tuæ salutem ad id tempus congregandis opibus, commerciisque tractandis feceris; cum

Ecc. 10, 19

B jam adeo illas esse noxias, non solum ad veram cordis pacem acquirendam, sed (quod omnium est longe maximum) ad cœlestem felicitatem comparandam, toties expertus sis? Proinde visne, heus tu Joannes, tot mala totque peccandi illecebras effugere, et ad meliorem assurgere frugem? Eas ipsas divitias atque caduca omnia et mortalia contemne. Visne Deo optimo maximo, ejusque eximiæ caritati, qui te ex nihilo creavit, cujusque divinam lucem proxime per internum illius afflatum tibi affulsisse fateris, quam optime respondere? Inde tibi bene beateque vivendi initium capias rogo, ex quo satis locupletem habuisti materiam, quare aversum te ab eo id tempus præstares. Hoc est ex tuis ipsis fortunis, uti principio dixi, ineundam vitæ rationem esse statuo: scilicet, eas, ut in pauperes eroges, quo paulatim ab rerum humanarum consuetudine abductus, animum ad cœlestia erigas. Visne Christi sectator fieri, atque discipulus? Rebus humanis nuntium remittas, necesse est: cum ipse dixerit; Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus: et alio in loco Adolescentulo cuidam, Evangelicæ perfectionis studia exposcenti, cum responderet; Si vis, inquit, perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et sequere me.

abdicandum suadet,

Luc 14, 33

Matt. 19.

C 50 Vide quæso quam laboriosum sit ad veram Christi assectationem pervenire, ni prius opes dispertiantur in pauperes. Vis Christianam sapientiam in Christi schola edoceri? Paupertatem Evangelicam sequaris convenit, quam auream illam virtutem esse judico, quæ minus manis ac falsæ gloriæ telis sit exposita. Quin etiam in ceteris virtutibus hanc unam esse reor, quæ compendio hominem, optima voluntate præditum, ad celsum Evangelicæ perfectionis fastigium evehat: utpote quæ vulgo hominibus invisa, ab vulgique existimatione aliena, nullum nomen ac nullam prædicationem habet, vel captare vult aut potest: imo vero (quæ vis ejus est et natura) omnes suas rationes suaque simul studia et conatus ad Christi consilia exequenda accommodat: dum penitus sibi concors, uni Deo libere vacat. Hæc, inquam, illa virtus est, quæ non solum omnium scelerum ac vitiorum removet locum, sed etiam omnes fere virtutes secum defert atque inducit; nimirum temperantiam, continentiam, modestiam, mansuetudinem, et quod caput est ipsam humilitatem: quæ, uti ceterarum virtutum est fons custosque fidissima, ita huic paupertati maxime propinqua, et ejus veluti germana soror. Quo loco cave putes, Joannes, de illa paupertate me in præsentia disserere, quam

et paupertatem Evangelicam amplectendam,

aut necessitas aut vis casusve aliquis affert; propterea quod id paupertatis genus, omnino ignobile et sordidum, vulgoque odiosum habetur. Ac jure quidem optimo: cum non modo hujusmodi paupertas, utpote gravis, cupiditatem non adimat, sed potius importet augeatque vehementer; nec quietem in animo gignit, sed anxietatem, curam, et solicitudinem parit. Atqui de illa paupertate sermonem instituere primo fuit consilium, quam voluntariam Christus Dominus suo cohonestavit exemplo, nobisque verbis amplissimis amplexandam proposuit. Qui, ut ait Apostolus, cum dives esset, factus est pro nobis egenus: quando quidem ille Deus, Dei Filius, in terras de cœlo veniens, eam sibi adsciverit sic, ut ex paupere ac tenui matre, regio quamvis exorta sanguine, carnem ducere voluerit: et eum quoque nascendi locum elegerit, quo nullus in terris pauperior ac vilior est. Non enim ille, Dei verbum Deique sapientia ac majestas tanta, in magnifica quapiam aut ampla domo, vel certe in casa tuguriove aliquo; sed in pecudum stabulo, hieme etiam summa ac rigente cœlo, est natus: atque deinceps totam suam ætatem in terris sic transegit, ut cum vulpes foveas habeant et volucres cœli nidos, ipse tamen (quemadmodum de se contestatus est aliquando) nec ubi caput suum reclinaret, haberet; et quod nobis magno debet esse solatio) non eum puduerit stipem emendicare, ut aliorum eleemosynis suam suorumque vitam ægerrime toleraret.

D

A. BART. SENENSI.

voluntariam scilicet qualem Christus tenuit

2 Cor. 8.

E

Matt. 8, 20

51 Quid ergo amplius quærimus? Aut quid ad hæc dicemus? An pudebit nos Christum imitari, et eum per illud iter sequi, quo ipse pauper ambulavit? O nos miseros! quos pudet discipulos imitari magistrum, servos dominicum sequi. Quid moramur amplius? Cur in veterno nostræ ignaviæ ultra obtorpescimus? O posses intimos pectoris mei sinus et recessus oculis intueri! Utinam, inquam, occultissimos quosque meæ voluntatis motus aspiceres! Nihil enim me magis cupere faterere, quam quod me tibi socium et comitem adjungerem in tam glorioso opere: comitem, dixerim, ut sordida videlicet apud cæcos mortales emendicatione, stipem et nos una vicatim colligeremus ad victum; præclarum tum vel maxime nobis ducentes, ut nos Christus Dominus tanto munere tamque illustri gratia condecoraret. Ast ego, quid in tam ardenti voluntate efficere possim, Ordinis mei spiritu præpeditus, certe non video, nisi divini numinis mentem in me magnopere suspicere atque admirari; inque ejus consilio quam libentissime conquiescere, qui Deus præpotens eam mihi principio paupertatem sectandam proposuit, quam veteres Patres, eosque sanctissimos Monachorum Archimandritas, secutos fuisse optime constat. Tu vero interim, Joannes, ex hisce, quæ tibi bona fide dicere placuit, divino in primis suggerente Spiritu, haud ita difficili ratione colligere potes, quem tibi modum vitæ statuere oporteat, si Deo pergratum facere, si tuæ saluti consulere, si cunctis denique, qui te ex animo diligunt, solatio gaudioque esse velis. Et hæc Petrus, de rerum humanarum despicientia atque Christianæ paupertatis laude, inæstimabili spiritus dulcedine in præsentia dixit.

acres ad id stimulos ei subjiciens:

F

52 Quibus certe verbis atque adeo ardentibus sententiis, statim, ut finem dicendi fecit beatus Pater, ita affici impellique, Columbinus se sensit, ad Evangelicam paupertatem amplexandam; ut nova tum divini luminis copia illustratus, non adeo cupide atque ardenter pecuniarum lucris sicut antea inhiaret, neque postea ex animo eas ipsas contempserit. Namque detestatus, tanquam teterrimam animæ pestem, pravam illam habendi cupiditatem, qua in quæstu faciendo indies magis ac magis rapiebatur;

qui iisdem permotus

A BART. SENENSI

A tur; cœpit paulatim avocare animum ab novis contrahendis commerciis, quæ vel nobilis mercator negotiando tractabat, vel mensarius in occupanda permutandaque pecunia gerebat. Etenim ubi primum divinarum rerum epulas a Petro sibi expositas degustare cœpit, tantum abfuit ut humanas negotiationes ultro amaret, ut etiam quodammodo cuncta illi sordescerent; seipsum identidem incusans, quod in rebus gerendis atque subinde curandis negotiis, pecuniarum studio ductus, ab studio virtutis castoque Dei timore abduceretur. Quoniam quidem in repræsentanda pecunia nimia cupiditate abreptus, aliquid ex conventis solebat nonnumquam detrahere; quod piaculum ut expiaret, exinde intima religione tactus, evidenti mutatione declaravit, quantopere ipsemet cuperet, frequenti videlicet restitutione, non solum quidquid ab se subtractum fuisset in duplum rependere; sed etiam et pecunia condonata interdum debitoribus, et re domestica atque Christianæ humanitatis officiis erga egentes promptus ac lubens eluere. Quod ubi per occasionem ei liceret, re factisque abunde præstabat; frementе nequidquam B conjuge, illique sæpe numero reclamante, etiamsi viri avaritiam et cupiditatem haud ita multo antea perstringeret, utpote quæ inexorabilem miseris nimiumque tenacem olim fuerit experta. Neque hisce tamen contentus. Siquidem cum majorem indies a Sole justitiæ lucem sibi accuratis precibus imploraret, eo adducebatur plerumque, ut qua mortalibus commodis nuntium remittere, qua etiam Evangelica consilia amplecti apud se statueret. Sed incitatos tam generosi pectoris impetus unus ejus filius Petrus, haud adulta jam tum ætate, retardabat: integrum nondum sibi per eum esse ratus, ut omnibus se fortunis momento exueret. Verumtamen quod in summo desiderio rei expediendæ salvo officio se posse facere arbitratus est, per eum non stetit, quin libenti volentique animo executioni mandaret. Quod cum ingenti alacritate faceret quotidie, haud ita difficile postmodum illi fuit, se totum Petro exercendum excolendumque in rebus spiritualibus committere.

primo lucrandi studium castigat,

et quatenus per filii respectum licet se expoliat,

53 Ergo tanti viri Columbinus captus sanctimonia atque consuetudine, eam rerum divinarum intelligentiam adeptus esse videbatur, eodem Petro duce et moderatore; ut ad cetera pietatis opera atque incommoda voluntaria, quæ ipsemet ante actæ vitæ luxui expiando sponte susceperat, hæc volens C lubens adjecerit; nimirum, ut in orandi meditandique exercitationem toto pectore incumberet. Quæ sane animi studia ne in eo refrigescerent, ad Cartusiam ventitare consueverat frequenter; ubi apud Petrum, una cum aliis eximia pietate viris, non modo spirituales agitare cœtus et crebra cum eo de rebus divinis instituere colloquia; sed etiam alios atque subinde alios, quos ad Christianam pietatem propensos nanciscebatur, eodem adducere. In quibus Nicolai Vincenti (cujus mentionem sæpissime adhuc usurpavimus) nobili genere viri religio maxime emicuit: quem cum in arctiorem quam antea necessitudinem Columbinus recepisset, præclaros certe dixerim ambos in spiritu habuisse progressus: quando pia illorum inter se conspiratio atque consensus magno utrique fuit adjumento, cum ad ardentes omnium virtutum in suis animis excitandos amores, Petri nostri verbo simul et exemplo mire incensis; tum etiam ad ejusdem Petri mores atque virtutes cognoscendas penitus atque observandas, ut eas deinde ad posteritatem litteris proderent. Et hunc vivendi cursum tenuit Columbinus ad obitum usque Petri: quo rebus humanis exempto, tantum abfuit ut de inita vitæ ratione quidquam remitteret, ut etiam ad asperrima quæque Christi causa subeunda, recentem quamdam alacritatem in se momento diffundi senserit; quin deinde postea (uti supra demonstratum est, et alias multo lucidius demonstrabimus) ipsius beati Viri visis et recreabatur identidem, et ad omnem sanctitatem erudiebatur: quo per ea, ceu per monita quædam cœlestia perspicue conjiceret, Petrum in cœlo suis etiam adesse cœptis, suique patrocinium et curam gerere beata circumvestitum immortalitate. D

una cum Nicolao Vincentio:

54 Interea dum hisce divinis adjutus præsidiis, ad perfectionis culmen gradum accelerat Columbinus; Petrus ejus filius, plena nondum pubertate, haud porro ab ipsius Petri nostri decessu, excedit e vita. Cujus orbitate eam optimus parens animi firmitatem ostendit, ut doloris tristitiæve nullum præsetulerit indicium: quin etiam maximas Deo gratias egerit, quod per mortem carissimi nati illum sibi obicem sublatum aspiceret, qui sibi ad id tempus obstiterat, quo minus se totum Deo dederit, omnibus vitæ præsidiis exutum, prout fuerat ei in desiderio. Ergo simul atque Columbinus mascula se orbatum prole animadvertit, majorem Dei amorem animo concipiens, tum omnia negotiandi commercia E dirimere, ac simul trajiciendæ ac permutandæ pecuniæ deponere studia prorsusque abjicere; tum fluxa præsentis vitæ commoda penitus deserere, atque humanas quas possidebat opes in pauperes dividere statuit. Quam in sententiam ingresso, non mediocre attulit adjumentum Franciscus Vincentus, Nicolai Vincenti germanus. Qui Franciscus, dum tacita quadam admiratione Columbini vitam pariter ac mores in melius commutatos apud se reputat, in eam mentem intimo sancti Spiritus instinctu se sensit impelli, ut socium se ad eum in nova spirituali militia instituenda adjungeret: quod et peregregie præstitit, eodem Columbino ad Christianam laudem et decus illum adhortante. Tali ergo commilitone aucto Columbino nihil longius erat, quam virginem filiam, quæ tredecim annos nata reliqua illi fuerat, antiquissimo ac nobili sacrarum Virginum gynæceo SS. Abundii et Abundantii, quod inclitus Italiæ Rex Pipinus, Caroli Magni filius, divinitus extruendum curavit, vulgoque Sanctam b Bundam appellant, ipse traderet. Quod ubi ingenti cum religione fecisset, eamque in ipsum pari animi propensione Franciscus esset imitatus, extemplo egregii Christi milites, omnes quas habebant facultates, in ejusdem Christi Domini gratiam, partim in pauperes erogarunt, partim piis locis atque F xenodochiis attribuerunt, anno a partu Virginis millesimo trecentesimo sexagesimo tertio. Atque tum, ad solida Christianæ humilitatis fundamenta in se jacienda, vicatim cum stipem emendicare, tum in ea quoque, quæ ceteri velut abjecta minimeque speciosa fastidiunt, descendere occeperunt. Quorum deinde facta miranda, Columbini vel maxime, cum a pluribus fuse atque Italice perscripta sint, inculcari hoc loco necesse non est: et hæc tantum nos in medium adduximus, quæ ad historiam nostram omnino facere existimavimus.

dein filio mortuo,

negotia deserit:

filiamque in monasterio collocat,

omnes facultates erogat:

55 In iis, qui ad Maggianam Cartusiam Petri conveniendi gratia adibant, fuerat quædam nobilis mulier, Joanna Petrona nomine, Catarini Petroni filia, beatique Patris nostri soror amitina, quam thalami consortem olim habuit vir primarius Joannes Bandinellus: quæ cum præclaram ad Christianas virtutes colendas jam inde a teneris indolem haberet, non exiguum dein sibi lucrum fecisse re factisque præ se tulit, cum matrimonii necessitate soluta, liberius ac durius multo quam antea, in pietatis opera, viduitate æque ac religione venerabilis, incumbebat: cujus feminæ honestissimæ tam excellenti animi propensione adeo Petrum delectari solitum

Joanna Petrona,

A tum tradunt, ut singulari benevolentia eam prosequeretur. Non enim Petrus noster beatus affinitatis jura respiciebat, quemadmodum natura comparatum est, uti propinquos et affines amaret: sed virtutis studium, officium, et honestatem ab eis exposcere, magis quam generis propinquitatem; ut eos vel in suam reciperet amicitiam, vel si in ære illius ipsimet esse vellent; secus vero persuasissimum haberent, non alium atque exterorum locum apud eos illis obtentum iri. Ergo ut femina lectissima suam *a B. Petro exculta,* indies insitam animo virtutis præstantiam retineret, eamque pietatis studiis quotidie excoleret, nullum vir Beatus diligentiæ atque hortationi relinquebat locum. Eo itaque ipso semet ille ad cœnobii fores mulieri accedenti in colloquium dabat (cum monasticus Canon non det feminis, ut aditus illis pateat in Monachorum cœnobia) spiritualibus exercitationibus ad verum Dei cultum ac servitium eam informabat, ad orationis studium rerumque cœlestium amorem excitabat, atque rerum humanarum contemptum subinde illi inculcabat. Et quidem vano nequaquam eventu. Ex enim Beati viri consuetudine in rebus spiritua-B libus progressiones habuit, ut illius præceptionibus *et Monacha facta,* perpolita suasuque potenter adacta, et rebus humanis nuntium remittere, et gaudens ac triumphans, intra monasterium divæ Marthæ *d* ubi sub signis S. Augustini nobilis virginum ac feminarum cœtus militat, sese recipere non dubitaverit. In qua quidem femina non possum non admirari invictum vere Christiani animi robur, quod in ea tantopere potuit ipsius qua mirifice capiebatur virtutis pulchritudo (pulchritudo autem, imo vero etiam unus Christi amor ut nihil pensi habuerit, non modo opes amplissimas relinquere, paupertatem colere, in infima quæque humilitatis ministeria sese demittere, et pullam horridamque tunicam circumjicere membris suis; sed quod caput est, potuit et ipsa dulcia ac cara pignora, quæ jam tulerat, magno et excelso animo linquere. Commemorabilis plane fortitudo, et plusquam virilis animi magnitudo! *ad magnam proficit sanctitatem.* At quid non potest aut non efficit castus Dei amor in eo, qui se totum illi dedit dicavitque? Naturali ergo ac tenero illo affectu adversus carnem et sanguinem, quem divus Hieronymus arietem pietatis appellat, ab nova Christi ancilla superato; facile secundo loco illi fuit ad Crucis vexillum siccis oculis evolare, et se-cundum castimoniæ gradum, ad pedes Domini cum C Maria domi sedens, arripere; solum pietatis genus esse existimans, in hac re esse crudelem. Cujus certe crudelitatis egregius Dei beneficio fructus deinde constitit. Quippe cum Petro superstes illa fuisset, summa vitæ sanctitate, qua eximie pollebat, quam maxime clarum testatumque apud omnes esse voluit, haud sine causa simul Christi consilia, simul et beati fratris *e* monita quondam amplexatam.

ANNOTATA.

a *Hi in Notis citantur,* Christophorus Gani *Senensis S. Catharinæ Senensi carus, ejusque cum aliis amanuensis, dein Xenodochii Senensis scriba, mortuus anno* 1410, *tum* B. Joannes Tossianus, *ex Monacho Jesuato Episcopus Ferrariensis, mortuus* 14 *Julii anno* 1446; *ad eam scriptionem inductus a B. Nicolao Albergato, cujus Vitam dedimus* 9 *Maji: demum* Feus Belcarus *Florentinus, qui suam historiam dicavit Joanni Cosmi Medicis filio, post quos et hanc Vitam editam, scripsit Josephus Bonafede, uti* 31 *Julii latius dicetur.*

b *Potius* Sant-Abundin *dixisset: coluntur autem* SS. Abundius et Abundantius 16 *Septembris, in quem diem optamus nobis suggeri, quidquid de illius monasterii fundatione et Sanctorum ibi Reliquiis, quæ nominis occasionem dederint, haberi poterit.*

c Franciscus de Vicentibus, *non multis post S. Joannem Columbinum diebus mortuus, inscribitur cum insigni elogio, ex Joannis fere vita accepto, Fastis Senensibus, ad* 15 *Augusti; sed absque ullo religiosioris cultus titulo vel indicio.* D *S. BART. SENENSI*

d *Duplex Senis Eremitani Ordinis Monacharum cœnobium indicat Herrera, S. Mariæ Magdalenæ unum, S. Monicæ alterum: atque alterius quam Eremitani instituti, ac forte Canonicorum Regularium credo illud* S. Marthæ *esse: Cœnobium autem* S. Petronillæ, *de quo infra aliquoties, est sub Regula S. Francisci.*

e *Eo sensu hic* Joannæ fratrem *appellat* Petrum, *quo ipsam in titulo dixerat* Sororem amitinam, *melius* patruelem *dicturus, utpote ex patruo, non ex amita Petri natam.*

CAPUT VI.

Prophetiæ donum et illibata virginitas Petri.

Inter præclaras Christianæ vitæ virtutes ac divina charismata, peculiari Dei munere Petro impertita, E prophetiæ donum ita in eo insigniter enituit, ut nihil *Cap. x* magis proprium ei esse videretur, quam ut passim in rebus agendis, quæ vel ad ipsius Dei cultum obsequiumque propagandum, vel mortales ad cœlestis *Prophetiæ dono clarus,* beatitudinis studium incitandos facerent, ipse multo post futura nunc certissime prædiceret, nunc abdita panderet, nunc vero longe a conspectu remota monstraret. Quarum rerum, etsi multo suppetunt exempla, miraque in hoc genere a Petro gesta fuisse non ignoramus; nos tamen, habito delectu, ea tantummodo historiæ nostræ inserenda putavimus, quæ nobis utilia, et ad viri sanctitatem illustrandam in omnes partes visa sunt necessaria: cetera vero consulto relinquimus, partim ne nimis in longum nostra traheretur oratio, partim autem ne gravi tædio lector afficeretur. At vero quæ in idipsum nobis exponere visum est, suis aptata locis explicabuntur, quod cuncta hic recensere non est operæ pretium: præsertim quod alia id genus alium deinceps locum necessario requirunt. Age jam veniamus ad rem. Præ- *detegit conspirationem in necem amici:* senserat divinitus Petrus Cucullatum quemdam, notæ probitatis ac magni nominis virum, sibique in primis egregie carum, vehementer anxium esse de quadam maximi momenti offensione dirimenda. Sed enim noverat Pater beatus, divino perfusus lumine, in F amici videlicet exitium conspirari. Protinus hominem acciri jubet, accitumque sic alloquitur. Id causæ fuit; ut te accersirem, ut admonearis, ne de offensione illa tollenda solicitudinem ullam capias, nec in eam ullo te pacto interponas, quin etiam omnem ejus curam abjicias rogo, propterea quod non me latet, ultimum ob idipsum te vitæ discrimen adire, altera scilicet partium insidias tibi instruente. Re inopinata ille perculsus, quod, nulla re alia nisi divinæ gloriæ studio et salutis animorum adductus negotium hoc susceperat, hæsit stupenti similis. Cum vero ex pavore se collegisset, animum confestim adjecit, ad rem atque caute ac dissimulanter explorandam. Hoc dum agit, comperit eodem temporis momento, quo Petrus admonitum illum voluit, nefariam in se jam conflatam esse conspirationem, ut de medio tolleretur: processissetque haud dubie fraus, ni beati Viri monitis insidias mature præcavisset. Ipse vero præsentissimo periculo liberatus, vitam secundum Deum uni maxime Petro acceptam referebat, ejusque sanctitati immortales apud omnes gratias agebat: non dubius beatum Patrem rem omnem divinitus odoratum. Factum ejusmodi, addunt scriptores, consulto suppressimus, ne nova ex eo graviorque oriatur offensio; et hunc fuisse causam

A sam pro certo habeo, quamobrem viri nomen pariter et Ordinem haud quaquam prodiderint.

A. BART. SENENSI

57 Vir quidam fuit, re et nomine Bonus, Ticinensis, Religioni addictus (incertum tamen ex qua familia) qui cum ex Liguria in Hetruriam per agrum Florentinum iter faceret, comitem nactus est Blasium quemdam a S. Miniate, quod vulgo al Todesco appellant; quocum variis de rebus, ut fit, Bonus sermonem instituens, inter alia, Si mihi, ait, Blasi, nummi suppeterent, œnophorum Vernatici vini plenum (ea est in Tuscia prænobilis ac honoraria potio, quam nostri Vernacciam *a* vocant) Senas ad virum sanctitate insignem perferendum quam libentissime emerem. Cui mox Blasius effuso cachinno beatum Patrem nostrum cavillatus, Obstupesco, inquit, sane, qui fieri possit, ut Sanctus Vernacciam bibat? Ad quæ Bonus respondit: Obstupescere desinas, Blasi, oportet, quando is est vir ille, ut valetudine magna ex parte utatur adversa: atque eo id ipsum vel maxime cuperem, ratus nimirum illi pergratum fore. His Blasius auditis, illico tantum pecuniæ Bono numeravit, quod satis esset vino coe-

vinum, cujus emptione alium viderat scandalizatum, a

B mendo: inde mox Miniate castrum ascendit, apud patria incunabula mansurus. Bonus vero, lagena exoptati vini potitus, Senas iter intendit: quo statim, ut pervenit, Petrum adiit, eique vinum dono obtulit. Qui Pater beatus, divinitus jam edoctus, quæ in eo comparando acciderant, alteri ingustatum muneri remisit; indignum viro Religioni nuncupato existimans, solatii aliquid inde ad firmitatem corporis tuendam exhaurire, unde quidpiam incommodi in alterius animæ salutem emanasse cognorat. Interea duo de viginti effluxerant menses, cum idem Blasius instinctu plane divino Senas venit: atque celeberrimo Xenodochio, quod (ut supra dictum est) a Scala *b* cognomen sumpsit, sese, patriis bonis focisque relictis, religiose addixit: ac Fratrum ejusdem Hospitalis domus institutum et habitum suscepit. Ubi dum officii sui pensum accurat diligenter, subiit ejus animum, ad Petrum consultandi gratia se conferre, de cujus sanctimonia jam præclara inaudierat. Nec irritus ille Cartusiam petiit, Petrumque convenit. Siquidem, ut primum Vir beatus hominem ad se eminus venientem vidit, mox illum compellare cœpit: Salve, Blasi, salve, faustusque sit tuus adventus. Scito me non modo non bibisse, sed ne gustasse quidem Vernaticum vinum illud, cui coemendo pecuniam pependisti, sed alteri muneri dedisse; rem

bibere renuit:

b

idque postea indicat scandalizato illi.

C totam ita aperte atque diserte explicans, perinde ac si præsens adfuisset. Blasius porro in mentem sibi redigens, quæ a beato Viro audiebat, præ pudore stetit attonito similis: et humi defixis luminibus, tacitus volvebat animo, quo pacto eum Petrus nominatim inclamasset, quod neque ille beatum Virum, neque Vir beatus illum de facie noverat unquam. Re postea studiosius explorata, omnia Dei admonitu Petrum cognovisse intellexit ille, palamque enuntiavit. Qui quidem Blasius eremiticam dein vitam amplexus, Petrum tamquam Virum sanctum Deoque carum veneratus est, et eo quoad vixit magistro ac moderatore in rebus spiritualibus agendis usus, vitam pie et religiose ad extremum usque traduxit.

58 Monachus quidam fuit, qui, etsi Cartusiæ Maggianæ alumnus, aliud tamen cœnobium Ordinis incolebat, domesticæ rei Curatorem gerens: Qui Petri constanti sanctitatis fama permotus, illum adire constituit, benedictionem ab eo petiturus. Quem Pater beatus, nixum ante se genibus seque ab eo benedici efflagitantem, contracto vultu et ad severitatem tristitiamque composito intuitus, cessim ire cœpit. Dein seorsum vocato in aurem insusurrans dixit: Non e monastica Cartusianaque paupertatis norma, filii, vitam tuam colis: propterea quod in-

Procuratoris Carthusiani pravam cupiditatem inspicit,

dignis cupiditatis nexibus te misere irretitum cerno: D iisque prolatis, aversus item Petrus retulit gradum. Ille ubi hæc audivit, intima religione tactus, mœrore simul et tristitia contabescens, loco cessit. Dein brevi interjecto tempore, iterum ad Petri pedes Monachus accedens, instat, orat, rogatque infimis quidem precibus, ei ut bene precetur. At Vir beatus rursus abnuit, rursusque iterata objurgatione hominem castigat. Miser tandem contemni se ratus, lacrymis ad solum usque fluentibus, cellula Petri egreditur, ac ejulatu et plangore xystum complet. Quem tam acerbe lugentem unus ex Patribus conspicatus, hunc in modum alloquitur: Facile adducor ut credam, te voti compotem futurum, modo apud te statuas firmiterque retineas illud exequi, quod Petro noveris esse pergratum. Nec mora: manibus enim ille ad sidera sublatis, in has prorupit voces: Polliceor tibi, Domine Jesu, operam me daturum, quoad per me fieri poterit, ut isti Patri audiens dicto sim, et in officio fideque monastica ad extremum usque perstem. Hisque sane quam fidenter prolatis, tertio Monacho beati Patris cubiculum ingresso, ejusque pedibus advoluto, verbis ex Evangelio desumptis, ac Unius Trinique Dei nominibus fidenter invocatis, bene precatus est, ac caros jam pariter Petrus dedit amplexus. Is vero fausta precatione auctus, lætus inde non minus quam stupore, oppressus, quod pectoris sui latebras divinitus patefactas animadvertit, ad cœnobium suum reversus est, modum nullum faciens Petri sanctitati illustre reddendi testimonium. E

itemque ejus internam pœnitentiam:

59 Accidit aliquando, ut Petro ægrotante Crescentius, medicæ rei peritissimus, quem Columbinus patrio sermone Magistrum *c* Sensum vocat, obvium haberet primarium quemdam virum, cujus nomen idem Columbinus silentio præteriit. Cui percunctanti quomodo Petrus sese haberet, ac num aliqua in re opera sua illi usui esse posset, utique suum omnibus in rebus studium officiosissime polliceri; Bellariorum si quid haberet, ait Crescentius, ad vires deperditas refovendas, nihil iis gratius cariusque illi arbitror futurum. Quibus ille auditis, extemplo exerta crumena; Hos accipe Crescenti, ait, duos aureos florenos, et his bellaria compara, quæ Petro magis profutura, et ad voluntatem judicaveris gratiora, tuoque ipsi nomine illi amanda. Tum Crescentius, beato Patri gratificandi percupidus, exceptis aureis scitissima saccari condimenta emit, emptaque per certum nuntium ad Petrum suis verbis misit. Qui nuntius Crescentium prævertisset, cum subiissetque jam Petri vultum, sic eum ex composito compellat: Hæc tibi, Pater, Crescentius medicus mittit. Cui mox Petrus, amaritudinem fraudis sub saccari dulcedine divinitus subodoratus; Refer, ait, refer, fili, gradum; et hæc illi reporta, nolo munera, pecunia male parta coempta. Lator vero in urbem regressus, Crescentio, quæ a Petro acceperat, renuntiavit: qui stupore simul attonitus, aureos florenos nobili Patricio remittendos curavit; et exinde suo pensa pecunia partem mediam ejusdem tragematis redemptam, Petro ex integro remisit. Quam porro illustri gratia ita excepit, ut in hæc verba confestim proruperit: Compenset Dominus egregiam hanc in me Crescentii benignitatem. F

bellaria recusat pretio injuste acquisito empta: c

60 Haud absurdum visum iri arbitror hisce subnectere id quod Columbinus noster sibi accidisse litteris mandavit, scilicet eo prorsus anno et mense, quo Petrus noster Beatus rebus excessit humanis. Rem gestam brevibus enarro. Cum magno quodam die tuberum desiderio Petrus teneretur, ad Columbinum conversus; Hem, Joannes, ait, affer mihi, obsecro te, paululum tuberum; acri enim illorum cupiditate rapior. Cui mox Columbinus: Scis Pater, inquit

tubera præscit haberi posse:

A inquit, nusquam locorum, Majo præsertim mense, qui nunc agitur, tubera inveniri. Ad quæ mox Petrus, paterna cœlestis Numinis providentia fretus; Abi, inquit, in bonam rem. Insequenti vero luce iter cum capesceret Columbinus, una cum Joachimo Cartusiam versus Petri invisendi gratia, propter pannariam ejusdem Columbini tabernam ambo præteriere, ibique juvenem quemdam ejusdem tabernæ administrum, magnum chartaceum involucrum tuberum plenum manu tenentem offendunt : qui protinus idipsum dono obtulit Columbino. Tum ille miraculo attonitus, gaudioque simul perfusus, tubera ad Petrum mox perferenda accepit : seque Oduardo, Nicolai Striechæ Marescotti viri nobilis filio, comitatos, dant in viam; apud animum suum in itinere sine fine reputantes, quam videlicet pius pariter ac clemens sit Dominus erga eos, qui ex animo illi deserviunt : quamque illorum amans (quod vel ex eo tum aperte conspici poterat) ostendat illorum æque vota atque salutem sibi esse cordi. Ad Cartusiam

et prædicit interdictum tollendum.

B ubi ventum est, a salutatione variisque de rebus divinis ultro citroque habitis collocutionibus, ab Oduardo rogatus Petrus : Ecquando Pater, inquit, interdictum, quo nunc temporis notatur civitas nostra, tolletur? Intra quinque, respondit Vir beatus, dies hoc publico tristique malo cuncti eximemur. Nec abfuit dicto fides : siquidem intra prædictum tempus justitium omne atque interdictum sublatum est, *d* Azzolino Malavolta Senarum Episcopo.

61 Audivimus modo Columbinum de se scribentem, audiamus et eumdem de filio suo Petro non minus mirum, quam de seipso referentem : quando per idem fere tempus, quo Petrus noster beatus vitam cum morte commutavit, rem contigisse ex eo cognoscimus. Convenerant in Petri cubiculum simul aliquot e Patribus domus, simul et alii pietate nobiles viri, ad beatum Virum audiendum de rebus cœlestibus disserentem : cum repente orationi finem facturus ille, subintulit dicens; Expectate, quæso, paululum, Fratres : non longe enim abest, qui ad nos venit Joachimus, una cum puero Petro Joannis Columbini filio, qui munuscula quædam mihi, utputa amygdala, papavera, atque unicum cepe defert : quin etiam ædibus nostris jam jam prope adstantibus, papaverum unum puer ipse hoc articulo temporis amisit. Hæc ubi adstantes audiunt, subridere illico cœperunt. Ceterum vix hæc atque alia in eamdem rem Petrus dixit, cum extemplo defertur

Indicat ad se qui veniant quid ferant, quid egerint in via : d

C tur ad cœnobii fores Joachimum et puerum Petrum adstare. Quos ut aspiciunt Monachi, discuntque, puerum sciscitati, papaver in itinere comamisisse, uti beatus Pater paulo ante prædixerat, ingenti admiratione protinus afficiuntur. Cumque mox Petri cubiculum essent ingressi, ad puerum conversus Petrus, observantiæ ergo poplitem ante eum flectentem, ait : Concine, fili, cantiunculam illam, cui est initium, O Diva nobilis Magdalena; nam prius etiam quam absolvas, ad nos huc adventabit Sacerdos Marianus, *e* Ecclesiæ apud Marmorariam Plebanus. Nec verba beati Patris in ventum jacta : res enim ita prorsus evenit, uti prædixerat. Siquidem, jucunde valde puero canente, adfuit Sacerdos, vir eximiæ pietas; quem, qui aderant intuentes, majori quam antea stupore opprimuntur; et beati Viri eximiam sanctitatem agitantes animo, illum tamquam humano fastigio celsiorem, sibi indies magis ac magis colendum observandumque putabant.

e

62 Pene fugerat, quod hoc ipso loco principatum vel in primis sibi vendicare videtur, simul ad Petri precationum vim et efficaciam aliqua saltem ex parte in medium afferendam, simul etiam ut prudentissimus fere quisque vel ex hoc uno cognoscat, hanc prophetiæ gratiam ac donum in beato Patre nostro sic effulsisse, uti et absentia non secus atque præsentia longissime intueretur. Conflictabatur Petrus levi D principio quidem morbo, sed paulatim invalescens, extremus tamen illi fuit. Ea proinde re cum Crescentius Medicus, cujus paulo ante meminimus, quoque eo tempore Maggiana domus utebatur, ad illum officii causa adiisset, post mutui sermonis officia beato Patri, arteriarum pulsu explorato; Ad multum tempus, ait, te nobiscum fore conjicio; ita sane te bene valentem comperio. Cui illico Petrus; Nolit, inquit, Christus Dominus, te in me, Crescenti, miracula patrare. His verbis divinitus indicans, futurorum optime conscius, extremum sibi adesse tempus, nostræ mortalitatis exuvias relinquendi. Nec vana fuere prædicta. Siquidem paucis post elapsis diebus, ex corporis vinculis, lætitiæ ac jucunditatis plenus, ut suo loco dicemus, cœli regiam conscendit.

A BART. SENENSI contra Medici sensum se brevi moriturum prædicit.

63 Dein sciscitanti Petro de Fratre Bartholomæo *f* Mini, qui Senensium tunc temporis Dominicanorum apud Campum Regium Priorem agebat, ubinam gentium esset; Apud Fratres, respondit Crescentius, domus hospitalis Castellionensis moram ducere puto. Ita plane est, ait Petrus. Verum in reditu, adjunxit, magnum vitæ periculum adibit. At vero Christum Jesum enixe precor, illi ut opem ferat; laturumque, certo scio. Ab hisce dictis, Crescentius inde se recepit, et ad Senensem urbem properavit. Postridie vero idem ipse Crescentius, de Bartholomæi incolumitate mire solicitus,

f eidem indicat periculum Fratris Dominicanorum,

E recta ad Divi Dominici contendit, de eodem Bartholomæo interrogatum. Quo simul atque pervenit, ad ipsum, quem jam tum revertisse cognoverat, accessit, eumque pro amicitia humaniter in medium compellat : Ex mente te, Pater, huc accessi, solicitudine valde et de te solicitus, ut quærerem, quonam tuæ vitæ res essent statu; heri etenim Cartusiæ [illegible] a Petro accepi, magnum in reditu te vitæ discrimen subiturum. Etsi autem nihil esse arbitrabar, quod vererer; [illegible] illum in cœlum oculos tollentem, ac Deum pro te rogantem conspexi, certum [illegible] animi [illegible]; potui tamen ipse non [illegible] in me, quod de te [illegible] tuis [illegible]; sed tantum te nunc incolumem et prævalentem offendi, vix credas, qui meus in te amor, quibus efferar lætitiis. Hæc ubi de se Bartholomæuss audivit, obstupuit vehementer. Ast, ut primum se collegit, in hæc verba respondit.

quod per viam incurrerat lapsus de asino.

F Numquam, Crescenti (crederas mihi jurato velim) in tantum me vitæ discrimen conjectum adverti, præterquam heri. Iter enim Senas versus habens, via certe tetra ac confragosa, accidit, ut asellus, cui insidebam, vestigio fallente, corruerit; egoque ex eo jam tum excussus, minimum quidem abfuit, quin ad prominens quoddam ac præruptum marmoreæ formæ saxum caput allidērem, ita ut inde ad terram afflicto deinde hærere omnino necesse esset. Sed eo puncto temporis, itineris comite, qui pedes mihi præstabant officium, festinabatque, consternatus animo mei ob casum, suppetias ferre periclitanti, genu idem in saxum impingente, incolumis inde vi prorsus divina ac cœlesti evasi. Et hæc se accepisse testatur Columbinus, non modo ex eodem Bartholomæo, cujus oratio ob insignem honitatis religionem magnum pondus habebat; sed a Crescentio item, viro sane gravi et certo, et cui quantum idem Columbinus tribueret, ex eo vel in primis potest animadverti, quod in litteris, quas paucis deinde post annis ad Blasiam Cerretanam conjugem dederat, dum plenus Apostolico spiritu Hetruriam peragrabat, verbum Dei disseminans, atque e peccatorum veterno mortales excitans, hæc inter alia legimus ei in mandatis data : Matthæum Aromatharium salvere meo nomine

A nomine jubeas velim, quem meis item verbis rogabis, ut Crescentio Medico Patri meo (quem magistrum Sensum vernaculo idiomate, uti supra diximus, appellat) millies salutem dicat; aperiatque, et servum me illi et filium esse, cupereque magnopere ejus apud Deum precibus adjuvari. Et de his hoc loco conscripsisse sufficiat.

A BART. SENENSI.

64 Non ab re mihi contigisse puto, ut de virginitate Petri conscripturus, hoc loco eam collocandam susceperim. Atque rursus cogitanti mihi, qua id potissimum de causa factum sit, in mentem venit, satis apposite hunc locum præ ceteris eam obtinere debere. Namque, ut ea cum Petro suum habuit ortum, et cum eo simul accrevit; ita pariter eumdem ipsum beatum Virum, ad extremum usque spiritum, ab omni impura corporis contagione intactum illibatumque servavit, et illius vitæ cursum confecit incorruptum. Quamobrem satis mirari nequeo præclaros Petri conatus et studia, quæ jam inde a pueris tanta cum cordis munditie ac morum honestate contulit, ad Angelicam hanc virtutem excolendam; quandoquidem memoriæ proditum est. Petrum ab ipso ineuntis ætatis flore Divinam clementiam, per summum sanctitatis ac pudicitiæ studium, exorare

Virgineam castitatem tota vita servavit

B frequenter solitum precibus quam ardentissimis, ne pateretur in lubrica sui ipsius ætate, atque deinceps annis insequentibus, quotquot videlicet inter mortales vitam agere illi daretur, ulla se prorsus impudicitiæ labe aspergi; sed integrum impollutumque eum sibi castissimo Virginum Sponso custodiret: quo magis nimirum divinæ Majestati suum obsequium atque servitium gratum existeret atque jucundum. Nec fefellit pii adolescentuli fidem Divina benignitas. Namque (ut Sacerdotes egregia probitate et fide, qui pro tempore generales Petri Confessiones exceperunt, sacramento firmarunt, quique idipsum Columbino atque Nicolao Vincento asseverare consueverant) numquam non modo beatus Pater noster turpi facto, vel gestu, aut inhonesto verbo, virginalem integritatem contaminavit, sed ne impuræ quidem cogitationes ejus animum subierunt. Idipsum porro testatur Columbinus de Joachimo audivisse, cui Petrus sub mortis suæ fere tempus, ex præclara sibi data divinitus occasione, illibatum virginitatis florem ad eam usque diem se retinuisse aperuit. Ergo tam excellenti eximioque integritatis ac pudicitiæ dono a Deo exornatus Petrus, eo augustior apparebat, quod virginalem castimoniam inter

etiam in cogitationibus

C spiritualia ornamenta amplissimam ac præcipuam existimari oportet: cum in iis qui eam colunt, nescio quid non decorum tantum atque formosum, sed certe divinum majusque quam humanum eniteat: quod gravissimis verbis Basilius indicare visus est, ubi de vera virginitate disserens, ait: Magnum quiddam revera ac præclarum est virginitas, quæ ut omnia uno verbo complectar, hominem incorruptibili Deo simillimum facit.

ANNOTATA.

a *Alli vini genus esse docent Academici della Crusca: fortassis autem ita dicitur, quod ejus utpote generosioris, usus sit hiberno tempore, quod Italis* Verno *dicitur.*

b *Ibi vixisse in xenodochio anno* 1356 *ex codice loci constat.*

c *Utique ablata priori nominis syllaba, quod Tuscis familiarissimum.*

d Azzolinus Malavolta *factus Episcopus anno* 1351, *cui Jacobus Malavolta successit* 24 *Januarii, anno* 1370. *Ast* Interdicti *hic indicati quia Auctor non reperit alibi mentionem, collegit in Novis varia tempora, quibus civitas sub Interdicto, ut non videatur* D *mirum si omnium alibi non fiat mentio.* Odoardi *vero cui hic respondetur varios meminisse indicat.*

e *Ejusdem fit mentio in processu MS. de S. Catharina Senensi, quem necdum vidimus, nancisci autem cuperemus.*

f *Hujus* Bartholomæi *varia ab aliis monumenta referri annotat Auctor.*

CAPUT VII.

Cito moriturus Joachimo pandit revelationes sibi factas, et cordium plurium secreta.

Hisce atque aliis virtutum præsidiis, divinisque præditus ornamentis Petrus noster beatus, et quinquagesimum fere annum agens, uti supra demonstravimus, aliud nihil die noctuque volvebat animo, quam ut vitæ Dominum et auctorem Deum supplex oraret, quo a mortalis hujus corporis custodiis se liberaret; ut soluta terrena ac concreta mole, ad excelsum illud plenum stellarum domicilium sibi quam mox evolare contingeret. Hinc cœlesti quadam dulcedine delibutus, ac miro incensus studio Deo fruendi, videndique sacros illos beatorum cœtus, illud Apostoli dictum subinde habebat in ore; Quis me liberabit, inquiens, de corpore mortis hujus? Aliquando vero: Quando veniam mi Jesu, mi Creator, et apparebo ante conspectum tuum? et alia his similia. Quibus studiis, amore scilicet in Deum ac desiderio erga res cœlestes, ita sese effundebat atque suum animum excitabat, ut nihil ei dulcius sapperet, quam de Deo deque discessu ab hac fallaci et mortali vita assidue verba facere. Sic nimirum tantum in eo sensus et quotidianus moriendi affectus potuit, tamque vehementer in momenta singula urgebat; ut per quamdam *a* calvariam, quam in cellula ante oculos sibi semper habebat propositam, eadem se conditione recordaretur esse natum (illam animo et oculis contemplando) qua et moriturum certo sciebat. Quin etiam id ea saluturi commentatione præstantissimus disciplinæ ac perfectionis Christianæ Philosophus noster assequebatur, ut non modo quotidie mori perdisceret, quod et Paulum Apostolum sensisse legimus, ubi se quotidie mori dicebat: sed etiam rem ipsam, ut Sapiens ait, amaram quin potius ejus memoriam durissimam, consuetudine quadam, quasi cum eadem morte familiaritatem contraxisset, adeo leniret, adeoque in omnes partes sese ad eam excipiendam pararet, ut venienti mox obviam procederet intrepidus; nec ut incognitam horreret, sed jucunditatis ac lætitiæ plenus amplecteretur; quandoquidem non copias, non honores, non opes et potentiam, non generis claritatem, non regna, non insignia majestatis, aut repellere mortem aut retardare posse non ignorabat; omnia, quæ hominibus magna videntur et honorifica, esse nihil, somnia delirantium, et umbrarum effigies inanes; id tantum manere, semperque mansurum, quod recte quisque honesteque fecisset. O Virum beatum ac felicem! cui nihil aliud agere, nihil loqui, nihil cogitare libuit unquam, nisi quod in hoc supremo certamine esset præsidio futurum.

LIB. III cap. 1

Anno 50 ætatis anhelat ad cœlos,

E

Rom. 7. 24

a cuius ope discit quotidie mori,

1 Cor. 15

Eccli. 4, 1

F

66 Tandem cum sentiret, divino agitatus spiritu, tempus illud jam jam adventasse, quo tempore reddendus esset animus, a quo illum acceperat; misit quindecim ante diebus quam de statione vitæ decederet, qui Joachimum suum ad se accerseret, accersitumque et sibi proxime considere jussum, in hunc modum, sub horam post solis ortum tertiam, aliis remotis arbitris, affatus est. Noli, Joachime fili, mirari, quæ in præsens tibi duxi aperienda; et quamvis magna sint; eaque pariter supra naturæ vim audias, omnia tamen certissima firmissimaque esse, tibi omni

diebus 15 ante mortem Dei jussu amico detegit

A ni asseveratione affirmare non dubito. Ea hactenus nemini ausus sum mortalium aperire, neque posthac aperiam ultra, nec etiam in præsentia patefacere auderem, nisi æternum Divinitatis Numen ad id memet impelleret urgeretque. Ergo scire te volo, carissime fili, ab incunabulis in hanc diem, me meo deservivisse Christo, ipsumque me deduxisse, ac per omnem vitam, tum mente tum corpore, integrum impollutumque servasse, nulla videlicet vesanæ turpitudinis labe coinquinatum. Et, quemadmodum illum jam inde a prima pueritia impense rogavi, uti tantum mihi impertiret gratiæ, quo fideliter omnibus in rebus meum illi servitium carum gratumque existeret ; ita contra eumdem multa prece exorare atque obsecrare non destiti, uti quam occultissime ad extremum usque spiritum id ipsemet efficerem, prorsus ut nemo homo in terris me nosse valeret unquam : id quod pro sua erga me clementia peregregie mihi præstitit, qua meas preces, qua vota pariter, sane quam benigne exaudiendo : sic inquam, ut sexdecim jam sint anni, cum nihil unquam a Christo Domino orando postulavi, quod pro voto cumulate non impetraverim ; cumque quasi

quod mente et corpore integro

ab annis 16 omnia postulata impetrans a Deo:

B aliud interim agere simularem, ita studia mea measque pariter actiones omnes occulere sum conatus, ut e mortalibus quidem nullus me cognitum habuerit ; nunc, quando jam mihi mortem imminere sentio, hæc tibi, fili, cogor patefacere, divino prorsus nutu ad id impulsus. Proinde cum superioribus diebus deterius haberem, Christi videndi percupidus, nocte quadam a sacris nocturnis excubiis fusus in preces, Christum ipsum Dominum etiam atque etiam orabam, ut pro singulari sua in me caritate ex hac vita ærumnarum plena extrahi me pateretur, meamque animam in paterno suæ benignitatis sinu exciperet, corpus vero terræ, ejusque putridis vermibus mandaretur. Tum vero illum exorabam, ubi certos homines, mihi extreme caros, commendatos haberet, eosque per rectum vivendi cursum dirigere tuerique dignaretur.

et de ultimo petitis

67 Hæc ubi a me peracta, extemplo vocem quamdam auribus ipsemet meis sic eloquentem percepio: Exaudita est, Petre, oratio tua. Ipse vero hæc intelligens, pavens simul ac tremens, fidem illi habere nolui, haud ignarus ab Apostolo dictum, nequaquam omni spiritui esse credendum. Deinde eamdem vocem clare apertèque intellexi dicentem : In hortulum tuum, ibique signa a Deo habebis, quam bene te

triplici cœli facto signo,

C exauditum cognoveris. Quo ut me recepi, oculis ad astra repente sublatis, cœlum mirum in modum stellis illustre lucentèrque serenum aspicio : moxque illud perinde atque fœtum, ingentem vim imbrium effundere, quibus hortulum atque meipsum bene madidum deprehendi. Tum ego, Per hæc, aio, adduci tamen non possum, ut credam. Tertio reiterata vox, Tolle, inquit, sursum caput : signa quippe intueberis præter naturæ cursum. Id ubi factum, ut imperarat ; ecce Solem et Lunam inter se cohærentes video. Adhæc nihilominus in sententia persto, nec ea de mente dimoveri me patior, mali dæmonis illusionem ac præstigias veritus : quippe qui actu illo præclare instructus, ita oculorum aciem mihi perstringere potuisset, ut alia atque essent aspicerem. Quamobrem, Nec sic quidem credam, adjicio, nisi æternam Sapientiam illam loquentem mihique indicantem cernam, quæ sathan ipse nec loqui, nec quacumque alia ratione ostentare valet. Tum porro, ut cubiculum repetam, eadem quarto vox imperat. Parui simul. Ecce tibi protinus Christus Jesus clarissima in luce per speciem mihi sese augustissime b obtulit videndum : quem tremebundus intuitus, cernuus continuo ad pedes ejus ruo, ferre non sustinens eximium illius fulgorem, et ad arbitrium nu-

de quo ab ipso Christo sibi apparente, b

tumque majestatis illius me totum compono. Ille vero D ad me conversus, his verbis me jam manu prehensum, unaque secum assidere jussum, benignissime affari dignatus est. Velim scias, Petre, orationes et preces ad me tuas, jampridem mihi exauditas, teque in terris, alterius instar Moysis, apud me pro populo isto semper fuisse. Atqui scelera et immania illius flagitia abominatus, quam citissime ad me traham necesse est, ne pro eo amplius ad me fundas preces : non enim illum ultra sustinere possum, ita sane ejus protervia odio habeo, iramque faciem ab illius salute aversam retineo : quin etiam in eum animadvertere statui, ob plurima, ut dixi, infanda ejus crimina, speciatim vero propter cupiditatis et avaritiæ scelus, quod orbe toto ita debacchatur, ut nullum sit malum quod per idipsum non admittant mortales : quoniam quidem magis in Monasticæ vitæ cultores, inque viros Clericali dignitate fulgentes grassari cerno, quam in ceteros homines secularibus inservientes. Olim, Petre, homicidium detestatus sum, deinde fœdas carnis obscœnitates, atque postmodum improbas voluptates adeo stomachatus, ut dira illa totius orbis terrarum eluvione genus hu-

A. BARISENSI

intellexerit eum mundo iratum ob avaritiam

E manum deleverim ; in præsens vero pravam illam habendi cupiditatem sic detestor ut cum maxime, propterea quod per eam vel in primis Filium e perditionis fatebuntur mortales, mei ipsius nomine posthabito.

c

68 His dictis Servator Christus Dominus sermonem instituit, de sua primum conceptu atque ortu ex Virgine, mox de suis in patibulo dirissimis cruciatibus, tum de cœna una cum Apostolis transacta, uti panem in corporis sui substantiam converterit, hoc est transubstantiaverit, tum de morte pariter et resurrectione, postremo vero de ascensione in cœlum verba fecit. Post hæc autem, Accede, inquit, Petre, ut omnia hæc ipse cernas. Tum a sensibus ego mox abstrahi, meusque spiritus in Deum rapi transferrique mihi visus, ignorans an in corpore vel extra corpus id factum fuerit ; præterquam quod in Deo cum essem, meaque itidem anima ejusque simul vires et potentiæ exundantia Majestatis et gloria Divinitatis absorberentur, illud sane in præsentia sum consecutus, ut cœlesti prorsus ac suavissima beatitudine circumfundi ac repleri me senserim. Porro divina ea munera et beneficia, quibus, cum divinæ claritatis abyssum contemplabar, auctus fuit spiritus meus, sentiri quidem animo et

et in extasim raptus,

videt cœlestes spiritus,

F intelligi quoquomodo tunc poterant ; verbis autem nunc exprimi, perinde atque sentiebantur, minime possunt : cum mortalem naturam in omnes partes exuperent. Per admirabilem et divinum hunc raptum perspexi cogitataque haud in omnium cœlestium spirituum agmina, nec non beatorum animarum cognitionem perspicue dilucideque sum adeptus. In eo Divinitatis pelago natans, infernas animas vidi ; et quæ nondum ad plenum expiatæ purgatoriis excruciantur pœnis. Atque hic ego, quemadmodum Joachimus retulit, nonnullos apud inferos existentes Petrus nominatim expressit ; negans se prorsus scire num inferna loca in terræ centro collocata sint nec ne. De multis item mentionem fecit, quos torqueri cernebat : et quæ supplicia, quibusque pro meritis paterentur, aperuit. Alios quoque nomine appellavit infernis pœnis addictos, quos olim cum erant in vivis, secunda cum pietatis et religionis admurmuratione suspexerat mundus, eos propter flagitia detegens id commeritos. Id quod mirum omnino nobis cum videretur (aiunt Auctores nostri) tantos nempe talesque viros, in teterrimum illum ac putentissimum hiatum detrusos ; alta cogitatione defixi nobiscum reputabamus, qua probitate, quaque sanctimoniæ laude præstantes haberentur, dum in

inferorum supplicia,

humanis

A humanis agerent ; et animo suspenso mireque sollicito causas inquirere animum induximus, quare Petrus indicaverit ad sempiterna supplicia temeratos discessisse. Quod cum anxii nos, partim secreto, partim palam agitaremus ; plerosque nos comperisse affirmamus *d*, iisdem nominibus, iisdemque de causis atroces illas pœnas dirissime sustinere, prout beatus ipse Pater, divinitus manifestavit. Quapropter satis superque constat, alia Dei atque hominum esse judicia. Inferorum porro cruciatus indicavit Petrus adeo esse immanes, ut humanum si caderent sub aspectum, vel eos cogitatione satis complecti quis mortalium posset, omnes profecto ad officium et sanitatem redirent : quandoquidem is ignis, eaque ibi moles pœnarum est, ut verbis vix exprimi possit. Ad hæc, quemadmodum cœlestes cœlestis domicilii cives, insigne quidpiam ad suæ beatitudinis accessionem expetentes, suaque cupientes explere desideria, extemplo exoptatis potiuntur votis ; ita contra devoti ii atque maledicti in inferis subsidentes, pœnam suppliciumve aliquod cum excogitant, seu (nimirum Dei justitia id exigente) tormentum præ B alis atrocius appetunt ferali in seipsos rabie, confestim horribilem in modum voti compotes efficiuntur. Nullum præterea in illis miseriarum locis esse, qui tam exigua pœna torqueretur, quin persuasum infixumque habeat, neminem se uno vel miseriorem esse, vel acerbius discruciari. Super hæc multo plures ad ima tartara damnari, quam quot hominum fert opinio.

A. BART. SENENSI.

d

et cruciatus immanes,

69 Porro de igne purgante sermonem habuit Petrus, easdem scilicet pœnas et cruciatus eosdem esse loci atque in inferis ; præterquam quod magno afficiuntur solatio, fore non desperantes, qui ibidem moram dolenter trahunt, ut ad cœlestia regna tandem aliquando evolent Beati ; dum interim re ipsa sentiunt Deum pro sua clementia magnum eis afferre levamen atque refrigerium. Hi sane juvantur orationibus, pietatis atque misericordiæ operibus, Missæ insuper sacrificiis, Pontificiis condonationibus, ac aliis demum viventium hominum suffragiis. De Limbo item beatus Pater locutus est, quem pueri incolunt sacri baptismatis expertes : qui quamvis nulla premantur molestia, nisi quod Dei perpetuo carent aspectu ; attamen infernos stridores exaudiunt, dirasque tartari despectant acerbitates. Et quoniam hujusmodi privantur malis, præclare secum agi existimant, et grates propterea Deo sine fine C agunt. Ad hæc se vidisse, Christum videns narravit Petrus, omnia omnium mortalium opera, intimaque cordis penetralia, ac mentis recessus penetrasse. Cujus rei id Joachimo certissimum tunc fuit indicium, ut scilicet cunctas illius secretas operationes et pectoris arcana ei aperuerit, hunc in modum se cum in præsentia locutus. Eam et hujusmodi virtutem, fili, ex quo me tibi in id colloquium dedi, apud animum tuum amplecti statuisti. An non ita est ? Cui, cum proculdubio id quidem esse, stupore plane attonitus Joachimus respondisset : institutum sermonem prosequi beatus Pater perrexit : multorum hominum occultos cogitatus detegendo, plurimorum item corda penetrando, atque aliorum cogitationes patefaciendo, quas præter Deum sciebat nemo. Multa insuper singulatim Joachimo in mandatis dando, in diversas ac remotas orbis partes, variis diversisque hominibus renuntianda ; iis speciatim, quos numquam de facie noverat, neque ullam ipsorum mentionem vel nomen audierat. Ex quo factum est, ut complures nos ipsi audiverimus (addunt Auctores nostri) qui ea sibi Joachimum denuntiasse aperuisseque testantur, quæ nemini prorsus mortalium, nisi Deo, qui est cordium inspector et judex, ac sibi dumtaxat patebant. Quæ autem renuntiari in-

uti aliorum in Purgatorio:

ac pueros absque baptismo mortuos in Limbo,

secretaque cordium,

de quibus varia variis renuntiari utilitatem præbet :

dicarique Vir beatus jussit, in Dei honorem et glo- D riam redundare, inque proximorum salutem nemo est qui ambigat. nosque idipsum pro comperto habemus : diversa ille et varia, varie ac diversimode inculcanda præcipiens : nempe hunc hilari facie blandoque sermone conveniendum ; illum leniter comiterque rogandum ; reprehendendum graviter ac severe alium ; alium vero alia ratione objurgandum. Et sane operæ fructus egregius Dei beneficio constitit ; siquidem optime secum actum existimarunt, qui illi dicto audientes fuerunt. Contra vero Dei permissu pessime acceptos constat, qui salutaria Petri monita amplecti neglexere ; ut ex his satis evidenterque appareat, non unius mortalis hominis jussa ac præceptiones eos respuisse, sed Dei prorsus mandata temere contempsisse.

70 Sed quo magis magisque Joachimus de rebus hisce certior fieret, ne qua scilicet hæsitatione in re tanta ejus animus fluctuaret ; de viris moribus factisque præclaris, deque illorum vita dixit, qui per id maxime tempus Senis atque alibi pietatem cum laude sequebantur ; quibus modis quibusve rationibus Deum contemplarentur, degustarentque suavem E atque possiderent, aperiens. Quo loco ea vi ac dicendi vehementia ardoreque animi elatus, de rebus divinis disseruit Petrus, tam veris gravibusque sententiis, tam ardenti vultu oculisque, ut divini amoris ignem undique spirare videretur ; prorsus, ut res miraculi similis judicari facile potuisset. Quandoquidem nullo pacto, teste Joachimo, hoc fieri potuisse crederes, nisi per illum, qui solus perfectus est, Deum ; aut certe per hominem, cui id ipsum æterna illa Sapientia e perenni illo fonte atque altissimo Divinitatis gurgite haurire, et cum hominibus communicare dedisset. Rursus ita exorsus est Petrus : Sane Catholicæ Ecclesiæ obtemperandum est, ejusque scita sacrosancta atque decreta oppido formidanda. Summum Pontificem, adjecit, ac totius Romanæ Ecclesiæ corpus, eam auctoritatem ac potestatem a Christo sibi olim relictam habere atque exercere posse; Episcoporum autem atque Antistitum, etsi vitam et mores ad rectam vivendi normam haud quaquam dirigi exacteque traduci interdum aspicimus ; non tamen idcirco cassam esse et inanem, collatam illis auctoritatem. Perstrinxit insuper omnes pollicentes ac jurejurando sese ultro obstringentes ad voluntariam ex Evangelio paupertatem sectandam ; postea vero, omni officio atque timore posthabito, haud stare promissis. Diris maledictisque eos defixit, qui in seipsis magis ac rebus F temporariis omnia vitæ præsidia constituunt, quam in Christo Domino, quo uno tantum niti, unique adhærere omnino deberent. Væ ! væ ! dolenter admodum in divites imprecatus, egenis ac pauperibus benigne facere renuentes. Pœnitentiam exin (ne nimis longum faciam) summis laudibus ad astra tulit : super omnia vero noxiis appetitionibus frangendis, voluptatibus repudiandis, ac passionibus superandis operam dandam, atque spiritum denique mortificationis, quem vocant, plurimum adamandum. Ad hæc dæmonem, adjunxit, eos irridere, eorumque conatus parvipendere solitum, qui pœnitentiæ nomine in suum desæviunt corpus, ac dira a semetipsis supplicia exposcunt ; dum interim, nullo eorum regente studia, letalis noxæ cœno hærent; nec inde, qua una re idem ipse dæmon vehementer gaudet, extrahi patiuntur. Proinde bellum in primis cum vitiis gerendum esse ; deinde operam sane quam egregiam ponendam, cum ad excellentem virtutum supellectilem sibi comparandam, tum ad gratiam a Deo simul ineundam. Postremo vero dicendi finem facturus Petrus ; Scias, inquit, Joachime fili, hanc omnino Dei voluntatem esse : ut tridui interjecto

indicat sanctos tunc viventes :

commendat potestatem ecclesiasticam :

perstringit transgressores paupertatis,

laudat pœnitentiam.

Plura dicturus post triduum,

A jecto spatio, novum loquendi genus usurpem, quo quorumdam hominum crimina manifestem; palamque ea, uti præsentissima eorum animorum vulneribus remedia adhibeantur, faciam. Quapropter, non deerunt ex Monachis, qui dictitent, me mentis errore affici ac aliena loqui: quod, cum quæ dicam capere non possint, carpere conabuntur.

vult etiam S. Jo. Columbinum adesse,

71 Ego igitur te atque Columbinum, statim ut Senis aderit, apud me esse volo, ubi nullus quinque dierum spatio vobis erit impedimento, quo minus hic tuto commorari liceat; utrique vestrum cuncta per otium interpretaturus, quæ ex me sciscitabimini. Cui item Columbino communicari speciatim mando, quæ in præsens tibi duxi aperienda; quem, licet ad fretum cogitet, brevi tamen ad urbem patriam venturum haud ignoro: alioqui non dubito, quin si hujusmodi itineris subeat aleam, supremum expleat diem exitialis noxæ piaculo obstrictus. Verum Christum Dominum quam propensissime rogo, ne in id mali incidat; præsentioque jam haud in irritum meam (quæ Dei summa est clementia) fusam precationem. Ei igitur mox regresso, omnia ex ordine, B ut dixi, referas velim; quibus quo magis fidem habeat, cuncta ejus mentis cogitata atque sensus, prout a me accepisti, pandas item volo; deque illius uxore Blasia Certana indices quæ patefacere libuit, et mecum una, ut mandavi, ambo eritis; atque hunc in modum Petri sermo in præsentia exhaustus est. * Interea cum nihil prius aut antiquius Joachimo esset, quam Petri exhaurire mandata; traditam sibi provinciam, cœlestibus utique dignam promeritis, statim suscipiendam duxit. Atqui rem aggredi meditantem hæc una vel maxime coquebat cura quod nildum certi tunc habebat de reditu Columbini; tametsi ex verbis beati Patris in maxima expectatione esset, brevi in urbem patriam rediturum; ut quæ a Petro acceperat, cum eo mox quoque communicaret. In hanc itaque conjectus solicitudinem Joachimus, hac vel præcipua ratione ex ea liber evasit. Convenerant post condicti tridui spatium apud Petrum, una cum Joachimo ac ceteris domus Patribus, viri aliquot eximie pii, spiritualis cœtus agitandi gratia; cum repente conversus Petrus ad Plebanum ecclesiæ Marmorariæ, cujus supra meminimus; Perge, porro, perge, ait, simul mecum de rebus divinis miscere colloquia; nam antequam peroratum fuerit, præsens nobis aderit Joannes Columbinus equo insidens. Id ubi Joachimus C ceterique qui adstabant audierunt, vix credibile prorsus putarunt, secum tum ipsi reputantes Columbinum per eos maxime dies ad prædia sua prope Castrum S. Joannis ad Assum flumen, duodeviginti millia passuum ab urbe Senensi, moram agere; nec diem in præsentia adeo provectam, ut id longinquum iter commodum esset emensus. Quid plura? Ecce tibi, loquentibus illis, ut præsensioni responderet eventus, ex insperato ad cœnobii fores equo vectum, allatum est, Columbinum adesse. Quem cum ex eo digressum aspiciunt, stupore simul et gaudio illico complentur: atque ex eo percunctantibus, quonam pacto tam mature tantum itineris confecisset; Ego, inquit, satis exputare nequeo, quo id sane modo mihi factum sit, ut nulla urgente causa magnam noctis partem quam citatissimo gressu equitaverim: quod jam diu plane est cum tale numquam mihi contigit. Dimisso dein cœtu, Columbino ait Petrus: Joachimum convenias volo, auditurus quæ illi tecum communicanda mandavi.

cap. II

quem deinde prædicit mox adfuturum.

ANNOTATA.

a *Ita antiquissimæ picturæ* B. Petrum *referunt cum calvaria.*

b *Hanc Christi apparitionem refert Franciscus Petrarcha lib.* 1 *Senilium Epistolarum Epist.* 5 *eique attestatur antiquissima pictura in templo xenodochii Senensis.* D

A. BART. SENENSI.

c *Ita* Antechristum *appellat Paulus,* 2 *Thess.* 2, 3.

d *Vereor ut scriptoris Italici mentem hic bene expresserit interpres: ego certe sanum nullum sensum video: an enim vult, ipsos qui hæc ex ore Petri narrant, eadem in simili raptu vidisse? Vix possum credere.*

CAPUT VIII.

Cœlitum fruitur colloquio Petrus, et occultas cogitationes hominum videt.

Inter hæc ipsi Columbino retulere Patres, uti Petrus ejus adventum divinitus prænoverat; illum miris sancti Spiritus donis decoratum, omnique virtute ac sanctimonia eximie exornatum. Cujus rei illud sane quam præclarum tum proxime esse poterat argumentum, quod paucis ante diebus ab ostio ipsius cellulæ identidem exaudierant diu noctuque suavissimas voces atque cantiones: ubi cum aliquamdiu avidissimis auribus auscultando hæsissent, tandem (ut est mortalium cupiditas occulta quæque E cognoscere) impulsa janua in cubiculum irrumpentes, neminem uno excepto Petro invenerunt: cujus vultum tam divina circumfusum luce conspexere, ut jucundissima oris forma Angelicam quamdam majestatem præseferre videretur: sic, ut instar Moysis ex Dei consortio divinus ille splendor ex illius facie radios mitteret pergratos. Quem tot divinis circumseptum præsidiis unus ex Patribus, vir virtute præstans, conspicatus: confestim rei novitate vehementer attonitus, in has prorupit voces: Eligerem, Deus tu scis, jam jam adhuc spiritum ducens, eodem loci sepeliri, ubi Petrus jam fato perfunctus esset humatus, modo certum mihi esset eo meum quo suum evolare spiritum. O Virum cœlestes delicias jam degustantem, inter mortales adhuc versantem! O Virum, inquam, Deo plenum! qui, quamvis omni arte conatuque te tuaque occultare contenderes, irriti tui tamen conatus in id ipsum ut redderentur interdum necesse erat; quia id vel præcipue per se habet sanctitas, ut quo plus occulitur, eo latius præter mortalium ora delata elucescat. Sed cœpta prosequamur, Joachimus itaque inopinato Columbini adventu tantopere delectatus gavisusque est, ut diutius comperendinandum non duxerit, uti per occasionem Petri imperata quam mox facere aggrederetur. F Ergo ambo in patriam urbem cum se recepissent, Columbino cuncta ex ordine pandit ille, ut a Petro acceperat; nempe de cogitatione ad pelagum suscepta, serio verba illi fecit; itemque de conjuge, quæ ipse in mandatis habebat; quæque ille de prædio coemendo agitabat animo aperuit; et alia quidem aliis occulta, illi uni cognita tantum atque explorata indicavit detexitque. Cumque Columbinus omnia sui penetralia pectoris ac animi consilia sibi nudari animadverteret, stabat stupore defixus; propterea quod id hominum captum in omnes partes sibi superare videretur, ipsumque Petrum, tanquam virum humana specie augustiorem sibi magis magisque in dies singulos suspiciendum putaret; quod tantum illius sanctimoniæ tribueret, ut nihil sibi dubium esset, quin Deus per eum, uti quondam per alios suos carissimos servos, ardua quæque atque mira prorsus in genus humanum efficeret. Interim vero nos, adjunxit Columbinus, adibimus, simulque videbimus, quæ in Cartusia beatus Pater eventura prænuntiavit; dum te Joachime nihil negotii moretur, quominus reliqua Petri jussa pro loco et tempore perficias diligenter.

Narrant Patres Jo. Columbino auditos cantus in cella Petri

luce cœlesti circumfusi:

idem Joachimus indicat quæ ex Sancto audierat:

cordis ejus secreta:

73 His ita constitutis Joachimus Andream. Taurum

A. BART. SENENSI.

a et Petri nomine arguit Rectorem xenodochii,

A rum cognomento, e præcipua nobilitate virum, atque per id tempus xenodochii B. Mariæ ad Gradus, cujus jam crebro mentio habita est, Gubernatorem pariter ac *a* Rectorem adiit; eumque officio comprehensum, primo graviter in hunc modum appellat: Quæ (malum!) te, mi Domine, ratio impulit, ut aliter vitam tuam instituas, atque abs te officii ratio pietasque Christiana exigit? Hoccine est vivendi genus, quod loci gubernatio exposcit? Nescisne, hanc domum illam apud nos esse, antiquitate primam, augustissimam religione, et in egenis sublevandis beneficentia celeberrimam? Præteritne, in tutelam patrociniumque Christi Parentis receptam? Quæ cuncta si comperta tibi atque explorata sunt, uti plane omnium maxime sunt; cur præclaram occasionem tot promeritis, totque pietatis simul obsequiis atque officio Deum ejusque Genitricem intemeratam, ne dicam homines ipsos, demerendi negligis? Hæc non ego, mi Domine, sed per me tibi renuntiari Petrus Cartusianus jubet ex Dei mandato. Qualis vir, quaque sanctimonia præditus, apud omnes constat. Is te per Christum Jesum, perque tuæ salutem animæ, locique simul dignitatem ac commodum rogat, ut castigato veteri luxu, mores in-
B duere velis rectiores; præpotentique Deo te humilies atque subjicias. Id quo facilius libentiusque efficere possis, formam tibi ponit, eorum videlicet quæ tibi sunt peragenda. Quandoquidem si animum induxeris illius parere mandatis, non modo officii et religionis te laudes relaturum, verum etiam magnam a Deo gratiam initurum pollicetur; sin (quod Deus avertat) mortem tibi intra trium mensium spatium prænuntiat, misereque interminatur. At verba in ventum jacta. Andream siquidem ab tauri (unde et familiæ suæ cognomen insignia habebat) feritate atque lascivia haud abhorrentem, aspernantemque cum beati Viri monita salutaria et preces, tum truci ore immodicos gerentem spiritus, adversa valetudo intra præfinitum illi tempus ita prostravit, ut temeritatis suæ protervia pœnas ipso interitu lueret. Sed veniamus ad aliud.

ni se corrigat intra trimestre moriturum.

Rursus per Joachimum Petrus prædicit,

74 Præviderat Petrus Abbatissam, quam vocant, Divæ Marthæ cœnobii, tum sibi tum iis pariter, quæ in Dei gloriam inque animarum salutem renuntiari illi sæpissime mandarat, fidem penitus abrogaturam. Ad hanc itaque mulieris pervicaciam frangendam, Joachimo eo ipso die quo cum eo sermonem illum divinum habuit, sic ait: Licet audieris, fili, Abbatissam Divæ Marthæ Monialium fidem mihi omnibus
C in rebus habere, scito in proposito constantiam illi defuturam; cum autem de sententia graduque feminam dejectam aspexeris, prorsus ut pristinæ in me fidei ac roboris in ea animi vestigium nullum appareat; tunc eam continuo convenias volo, meisque verbis enunties, ni priori in sententia egregie sibi constet, capitis se ac laterum doloribus intra mensem quam acerrime correptum iri. Nec vana cecinit Vir beatus. Etenim cum eadem sacra femina in Petrum mirifico animi studio esset affecta, plurimumque omnium illi tribueret; accidit, ut improbis quorumdam depravata consiliis, fidem omnem exueret ac pietatem omnem abjiceret, qua erga beatum Patrem ob insignem ejus sanctimoniam affecta esse videbatur. Id cum primum ad aures Joachimi pervenit, feminæ miseratus insaniam, ad eam protinus advolat, eique mandata quæ habuit a Petro exponit; simulque adhortatur, videat etiam atque etiam quid agat, caveatque ne vesano consilio, salutaribus servorum Dei præceptionibus ac piis monitis, inanes hominum ac muliercularum sermones anteferat; secus vero persuassissimum habeat eo duplici se malo corripiendam esse. Hæc feminæ audienti ita incredibilis visa res, ut per ludibrium ca-

Abbatissæ sua monita vilipendenti,

chinnos mox tolleret; deinde nuntii dicta elevare, D atque ad extremum prorsus negare. Verum nondum abierat mensis, cum magno illi stetit cavillus. Siquidem, uti Petrus ipsi prædixerat, sævissimi capitis ac laterum dolores ita illam arripiunt atque usque adeo discruciant, ut nihil unquam se acerbius in vita perpessam meminerit; tametsi summa ope contenderet, quoad per eam fieri posset, intima vel præcipue religione icta, eos ipsos supprimere. Sed divinitus factum est, vellet nollet, ut id quam plurimis satis vulgatum compertumque esset.

dolores imminentes,

75 Senis Frater Franciscus Guastellonus ex Ordine Minorum erat, vir genere nobilis, sec longe nobilior summa probitate, vita, atque candidissimis moribus; cui cum Petrus noster, Christo Domino revelante, præsensisset perennem ac immarcessibilem coronam in cœlum, ob plurimos quos in vinea Domini excolenda exantlarat labores, esse paratam; per internuntium Joachimum renuntiari illi mandarat, ut ad pie sancteque mortem obeundam sese compararet; haud dubius Vir sanctus, e vita illum trium mensium interjecto spatio cessurum et ad cœlestia regna transiturum. Quo quidem nuntio vix credas, quanto gaudio Franciscus fuerit delibutus, E ita ut temperare sibi neutiquam potuerit, quin cœnobii Custodi ceterisque Franciscanis sodalibus rem totam, ut erat, palam aperiret; uti tot Petri nostri præsensio oculatos testes haberet, quot eodem tecto viventes, spectata religio pietasque Christiana dignos efficiebat, quibus crederetur in omnibus. Ergo Franciscus intra constitutum tempus Sacris, quæ ad expiandum animum pertinent, per otium rite procuratis; ne quid ad pie decedendum amitteretur in Fratrum corona, lætus et gaudens certa spe felicitatis æternæ, ad eam perfruendam decessit.

item Minoritæ obitum post 3 menses:

79 Inter eos, qui Petrum nostrum præcipua quadam veneratione prosequebantur, fuerat ejusdem Joachimi parens, eximie pia eadem ac honorata femina, ac jure quidem optimo: quippe præclare sibi conscia, quanti Petrum facere teneretur; quod eo, apud cœli terræque Opificem clementissimum Deum, auctore et deprecatore, magna et singularia a Deo dona acceperat et beneficia. Sed nullum majus mea quidem sententia in eam extitit beneficium, aut gratiori munere apparuit exornata, ut tradunt, quam eamdem ipsam studio Evangelicæ perfectionis sectandæ incensam aspicere, et bonis suis fortunisque omnibus dividendis, pretioque in Christi Domini gratiam erogato, ægrotantium miserorum subire ministeria, illis servitii officia præstare, quæ inter- F dum ab infima quaque famula exigi solent: et ipsam egentem postmodum ac quæstuariam, mercede laboris sui et manu (eo sibi tantum lucello ex opificiis reservato, quod satis esset ad vitam ægerrime tolerandam) inopes juvare atque orationibus dies noctesque insistere. De hujus igitur feminæ obitu beatus Pater, quem propediem affore præviderat, Joachimum, haud degenerem parentis filium, certiorem sibi faciendum ratus, hunc maxime in modum eam eo locutus est ubi de divino illo viso verba fecit: Id unum tibi postremo, fili, inculcandum, teque admonendum censeo, nimirum, ut moderate comiterque, uti par est, erga tuam te matrem geras; propterea quod ad breve utique tempus una tecum illam fore scio, cœlestem in patriam migraturam. Ceterum de illius æterna salute ipse solicitus, illi renunties velim meisque verbis præcipias, ne diutius moretur, id taleque piaculum per Confessionem eluere, quod proximis hisce diebus contraxit. Tamdiu hoc pensum Petrus ab ea exigere erat solitus, statim atque mente illa sua, divino perfusa lumine, quidpiam eam peccasse noverat, quoad ille fuit in vivis; ut videlicet, partim salutaris lapsus detestatione

item matrem ipsius Joachimi

brevi morituram.

A *monet de aliquo confitendo* tatione, partim sacra confessione ab omni peccati labe expurgata, felici tandem discessu læta potiretur cœlo. Nec in cassum plane hortatio adhibita. Matrona enim castissima, leni castigatione monita, confestim sacris religionis studiis expiare non destitit quidquid deliquerat, Petro per filium gratiis actis.

77 Sed enim de hac femina alias dicturi sumus: est hoc vel maxime loco quod Joachimum, reliqua Petri jussa persequentem, nos quoque subsequamur, idque adeo parce, ne plus tædii quam gratiæ lectori afferre videar: nam si per singula ire velim, quæ ille in beati Patris mandatis curandis fecit gessitque intra natalem sedem, multus profecto fuero; proinde modum in hac re adhibebo, dicamque, haud sine causa illum hanc de Deo deque hominibus bene merendi provinciam suscepisse acerbis illis temporibus, quibus in urbe patria exitialis illa pestis civilium discordiarum, cum ab sordida lucri cupiditate, tum ab effrænata regnanti libidine profecta, dominaretur. Quandoquidem per ea maxime tempora civium odium (quod ad mutuam perniciem præceps et ad publicæ libertatis tutelam effrænum atque in- B *a bello civili* cautum semper esse solet adeo discordes infensosque inter se cives ipsos efficiebat: ut bellum inter socios et amicos, inter affines et cognatos, luctuosum ac diuturnum excitaret; atque uno eodemque tempore portam externo aperirent hosti. Hinc passim impetus insani ac cruentæ popularium invalescebant seditiones: hinc turbulenti motus atque repentinæ Magistratuum permutationes oriebantur: hinc proditiones: hinc partium oppugnationes fœdissimæ, atque alia id genus multa, quæ sine lacrymis commemorari vix possunt, proficiscebantur. Ast ut primum Joachimus factionum ac partium capita petere aggreditur, ad quorum tela retundenda præcipua a Petro habebat in mandatis; utpote Vir beatus atroces apud inferos persolvere pœnas asseverat, qui ejusmodi fovendis dissensionibus operam dederant in vivis; extemplo nonnullos videres posita *multos reducit ad pacem :* ferocia in bonam gratiam eorum redire, quibuscum immortales gerebant inimicitias; alios fracta protervia animum ad reconciliationem inducere, et junctis dextris, pacis in omne tempus inire fœdus; complures e letali flagitiorum veterno sese excitare, et ad bonam frugem mentisque sanitatem semet recipere. Quam plurimos vero ab ipso Joachimi con- C gressu, ad Sacerdotum pedes, magna cum suorum detestatione facinorum, illico sese confitendi gratia abjicere, et meliora aggredi consilia, novamque vivendi disciplinam subire.

78 Aliis autem idem ipse Joachimus de justitia, *alios ab aliis vitiis abducit,* temperantia, et animi submissione serio præcipere: aliis male parta reddenda inculcare, condonandas esse injurias, libidines aspernendas, scorta relinquenda, simultates dirimendas aliis: aliis quidem alia, modo amice comiterque e Petri præscripto, modo graviter atque severe denuntiare. Hunc, virtutis amore captum, ut in fide officioque se contineat, amicissime adhortari; illi, in suscepto Deo serviendi proposito nutanti, ne ad ingenium redeat propter fidei imbecillitatem, animos addere et beatitudinem cœlestemque felicitatem polliceri: alios (qui quamvis ad studia Christianæ pietatis magna cum laude incumbere viderentur, tamen perverso cognatorum et affinium suasu infatuati, domesticos motus atque civiles dissensiones fovebant) Joachimus accessit, eosque officio præoccupatos rogat ex Petri verbis, hortaturque quam amicissime, uti tam periculosam curam abjiciant videantque, ne dum carni et sanguini intemperanter tribuunt quod, publicæ salutis causa, communi utilitati dandum esset, se ipsos perdant ac simul Deum sibi irritent magis quam concilient, quando grandis in suos pietas, impietas est in Deum. D *A. BART. SENENSI*

Aliis autem, qui refractarii sæpe conscientiam spernunt et Numen, ni tandem aliquando sapere constituant, ærumnas, calamitates ac divinæ demum justitiæ gladium ex ejusdem beati Patris mandato minitari non dubitabat. Cujus quidem dictis, quo majorem fidem haberent, liberius multa pectoris illorum arcana reserare, atque animi sensa patefacere, prout fuerat illi imperatum; ut rubore quodam saltem perfusi, si recenti minus animi morsu permoti, ab amentia revocarentur.

79 Neque vero Petrus in mandatis Joachimo suo *alios a veneficiis :* dandis veteratorum præstigias reliquit, sagarumque atque lamiarum veneficia fascinationesque præteriit; quin Dei zelo quo mire exedebatur incensus, inter cetera illi mandavit, ut tam pravam tamque nefandi cultus execrabilem nequitiam ac diabolicas artes, si qua ratione dissolvere ac funditus evertere non posset, at acriter certe coargueret; nunc hortando et monendo, nunc vero eas detestando, atque cœlestes iras iis potissimum intentas denuntiando, qui ejusmodi nefariis fascinationibus operam dabant, nisi ab illis abstinerent. Neque id sane frustra. Siqui- E dem ad cetera mala, quæ per id maxime tempus Senis, ut modo diximus, quotidie gliscebant, hoc omnium maxime execrandum accesserat, ut quam plurimi plus fidei sæpissime maleficis hisce ludibriis accommodarent, quam sacrosanctis divinæ legis mysteriis: sic ut apud perditos homines cum veritate mendacium et fabulæ, ac dæmonum simul et hominum artes cum recta fide propemodum ex æquo contendere viderentur. Hæc recensere placuit, quo Petri nostri merita singularia in rem carissimæ patriæ clarius aspiciamus. Sed quid dicam in patriam, quando non unius alteriusve civitatis, sed provinciarum atque regnorum salutem animo complexus fuerat? Utinam vel Joachimus scriptis mandasset, quæ ille Romæ, quæque deinde Neapoli cum *b* Joanna b Regina gessit; quæ tum cum summo totius Ecclesiæ *etiam prodest variis regnis et Principibus :* Romanæ Pontifice, Avenione per eos dies una cum sacro purpuratorum Patrum Senatu commorante, fecerat; quæ mox cum Joanne Galliæ, atque inde cum Eduardo Britanniæ Regibus, ad quos inter se atrociter dissidentes et gravissima subinde *c* bella c gerentes, Joachimum Vicarium suum Petrus legavit, uti reconciliatis voluntatibus, de pacis fœdere præpotentis Dei imperio ageret. Equidem ipsius Servatoris generis humani ac Dei, et Domini nostri F præconio illustri, atque adeo divino prorsus testimonio, una mecum diceres, Petrum nostrum alterius instar Moysis in terris apud Deum pro omnium mortalium salute extitisse; dum precationibus ac lacrymis, atque aliis id genus pietatis studiis erga viventes, Christum ipsum infensum hominibus placatum reddidit.

80 Quamobrem hic vel in primis animos mentesque adhibere velim eos, qui non minus inepte quam *unde liquet quam non inutiles reipublicæ sint Monachi solitarii.* temere obloqui non verentur, Monachos nimirum, intra sacra septa degentes, nullius esse frugis, nihilque utilitatis et commodi in rem Christianam inferre; sed potius ceu pondus inane super terram Endymionis *d* somnum dormire. Hi sane, velint d nolint se prorsus hallucinari confiteantur necesse est, modo inter alios atque alios vitæ Monasticæ studiosos viros egregios, Petrum nostrum ejusque res præclare gestas ob oculos sibi proponerent inspiciendas. Si enim ex umbris numquam emersus ille, tantos animorum motus excivit; quid, quæso te, in sole, in campo, aut in acie positus, vel in arenam si prodiisset? Ergo disce vel aliquando tu, qui ejusmodi temeritatis tabe infectus es, quantopere Reipublicæ Christianæ unius hominis Dei cari, vel in solitudine degentis, vel intra Monachorum claustra

A claustra cellulamve castum otium agentis, orationes et crebræ ad Deum pro salute mortalium impetranda lacrymæ possint. Enimvero longe uberiorem hos dixerim afferre utilitatem mundo, quam si medii inter hujus seculi nequam tricas atque perturbationes versarentur. Tunc enim illorum animus ad Deum puro mentis intuitu contemplandum purior efficitur, cum nullis rerum fluxarum curis interturbati, nullisque seculi desideriis aut improbæ cupiditatis fluctibus jactati, Deo immortali sic adhærent, ut unus cum eo spiritus efficiantur; atque cum eo ita se conjungunt, ut ardentibus orationibus ingentia mala, calamitatesque multas, atque incommoda a mundo depellant, eique tot simul beneficia et dona impetrent. Quarum rerum, etsi maxime præclara nobis suppetunt exempla, illustriaque in sacris litteris habemus testimonia, ut puta de vi et virtute precum Moysis, Eliæ, Elisæi, atque Danielis, ac ceterorum Sanctorum veterumque Patrum, ut recentiores silentio premam: hicque locus nos quodammodo admonere videtur, ut omnia omnino minime prætereamus, ad impudentiam vel maxime obtrectatorum re-

A. BART. SENENSI. salutem mortalium impetrat.

B tundendam; attamen quia non apologiam texere principio aggressi fuimus, sed Petri vitam litterarum monimentis utcumque tradere fuit consilium, ea idcirco in præsentia missa facimus, et ad Petrum ipsum, ne a proposito nos aberrare dicas, revertimur; præsertim cum Joachimum, suo fungentem munere, alio etiam prosequi sit animus.

ANNOTATA.

a Andreas Tori, filius Tori Ildibrandini, *ut dicitur in Notis, post Canum Montaninum, Rector Xenodochii fuit ab anno* 1355 *ad* 1361.

b Joanna *Roberto avo successit anno* 1343, *violenta morte misera periit anno* 1382, *cujus Acta notanda passim describunt Auctores coævi, quos Odoricus Raynaldus in suis Annalibus allegat. Varia in Vita S. Catharinæ Senensis num.* 287, 335 *et* 394, *indicantur.*

c *Bellum id cum Philippo Valesio Rege cœptum, et cum* Joanne *filio continuatum. Frossardus integro volumine descripsit, et passim alii. Finem autem habuit idem bellum* 1360, *per pacem 8 Maji, Pontifex ergo, cum quo ea pax tractata fuit Avenione, intelligi debet Innocentius VI ab anno* 1352 *Sede Petri potitus.*

d Endymionem *fingunt Poetæ, adamatum a Luna, perpetuum in Latmo Cariæ monte somnum dormire.*

C

CAPUT IX.

Pro amici salute dira patitur Petrus horis 60: *seditionem domesticam, corporis sui servandi causa motam, novit absens.*

Dum Joachimus foris pro loco et tempore Petri mandata curat diligenter, domi interim beatus ipse Vir, totus ardentissimis caritatis flammis incensus, nullum tempus a piis studiis vacuum transire patiebatur, quin pro animarum salute die noctuque cruentos lacrymarum imbres profunderet, eoque magis, quo certius horrendas damnatorum pœnas apud inferos cognoverat. Hinc erat quod de quorumdam salute Monachorum anxius, cœpit intra constitutum ab eo tempus, incompositis quibusdam sermonibus ac reconditis inter loquendum verborum anfractibus, eos nunc adhortari, nunc vero etiam objurgare. Sed ubi nihil hisce artibus omnino se proficere animadvertit, ad aliud loquendi genus mox animum adjecit: nempe ut conscientiæ noxas illis detegeret, et mentis latebras divinitus aperiret; uti a soluta videlicet disciplina, rubore quodam salutaris verecundiæ perfusi, simul ad officium redirent, simul etiam suis in melius commutatis moribus, in casto Dei

cap. iii Fratrum errata corrigens,

timore ad extremum usque persisterent. At cum D primum hæc audiunt illi (ut sunt mortalium ingenia ad temere judicandum proclivia, ubi præpostero, ut putant, consilio de re sua agi animadvertunt) Petrum e sua potestate exisse alii dicunt, alii phrenesi laborare, alii a malo dæmone illudi, alii aliter ejus verba interpretari, illum nempe divino agitatum Spiritu hæc eloqui, et hæc in eos ex Dei voluntate fieri. Verumtamen variis inter se sermonibus Monachi dissidentes, cum primum in sese descenderent (quæ vel ferrea pectora non flectit interdum patientia splendorque virtutum?) ad Petri pedes mox procumbere, atque eximia ejus mansuetudine fracti veniam petere ab eo, benedictionem efflagitare, seque pariter in officio in posterum fore polliceri; propalam vel inviti mirificam beati Viri sanctimoniam et omnibus numeris absolutam ejus vitæ rationem confessi. Attamen Vir beatus, divinæ voluntatis particeps, magis magisque se macerat, precesque restaurat, et totum quam acerrimo studio in Deo placando se occupat: quo videlicet iracundiæ divinæ manus ac tela contineat ab omnibus, quo horribiles E pœnas jam diu debitas mundi sceleribus deprecetur: sed etiam (qui est caritatis fructus multo maximus) ad omnia ferenda et perpetienda Dei ac proximorum causa eo vehementius incendebatur, quo magis jam tempus appetere cernebat, quo tamquam fortissimus bellator bonum certamen certaret, et pro Christi gloria et animarum salute cursum vitæ consummaret.

varia eorum judicia patitur:

82 Tum vel maxime recordatus, se cum in illam splendidissimam Divinæ immensitatis abyssum, in qua reconditi sunt omnes divinitatis sapientiæ ac scientiæ thesauri, absorbebatur; amicum hominem jam tum in humanis degentem, intuitum atrocissimis obnoxium suppliciis: cui cum ardentissimis precibus veniam apud Deum oraret, audivit ex ipsius Veritatis ore, constitutum omnino, satis esse Divinæ justitiæ faciendum: tot videlicet illi tormenta toleranda, quot ejus delicta exigerent diluenda. Ergo intimis plane sensibus amici statum miseratus Petrus, Jochimo suo rem omnem ex ordine refert. Hoc ille ut audivit, confestim et ipse tactus hominis misericordia, beatum Virum quam studiosissime obtestatur et obsecrat, amicum ab se commendatum habeat, ac suis apud Deum precibus tueatur et muniat. Ad hæc mox Petrus: Vult, inquit, Christus Dominus sexaginta integras horas, pro illius anima expianda, supplicia, inferorum cruciatuum ad instar, sustineri. Id si quis in se reciperet, magna utique hominem cordis contritione, suorumque criminum salutari detestatione ad Deum conversum iri, plurimumque de Deo deque sui ipsius salute habiturum cognitionis: quod pro majori sane miraculo velim abs te haberi, fili, quam si e mortalibus quemlibet jam vita functum ad vitales auras revocatum conspiceres. Tum vero quærenti ex eo Joachimo, Vellet ne in rem amici hujusmodi aleam subire? id ille magni timore ac tremore correptus loquebatur, propterea quod res ipsa non modo sibi factu, verum etiam dictu horribilis videretur omnino. Scias velim, respondit Petrus, nihil me æque libenter cupere: quin etiam hoc habeto, fili, jam eadem me supplicia perferenda suscepisse: et ex hac hora (certum tempus patiendi edicens) quid pœnarum cruciatuumve sustineam, facile animadverti poterit. Cumque jam præfixum divinitus tempus adventasset afflictissimæ illius animæ opem ferendi; non dubitavit Pater beatus pro eo acerbissimas illas pœnas ex divino condicto fortiter subire.

pro expiatione amici,

sexaginta horarum spatio, F

supplicia inferorum ferre paratus,

83 Itaque sex ante diebus, quam vitam cum morte commutaret, fide munitus, mente alacer, conscius divini promissi, contra totius tartari incursus ac

A ac petitiones, induit arma, ardentissimas scilicet preces; atque misericordia magis fretus, quam divina justitia territus, in arenam dimicaturus descendit. Corruit extemplo crudeliter conflictatus; et projecti humi cadaveris instar jacet miserabiliter. Fit repente luridus, languescunt vires, color in eo cernitur exsanguis, cavum dira macie ac deformatum caput apparet, oculi introrsum in suos orbes inclusi, et tempora altissimis depressa lacunis conspiciuntur, atque e spina fere nuda pectus aridum pendet. Non crura moveri solo, non manus in cœlum tolli poterant. Quid plura? Eo miseriarum devenit, tormentorum atque pœnarum copia, ut ne pedum quidem ungues contingere quis illi posset, quin totus atrociter intremeret, et dentibus sic acriter infrenderet, ut viderentur infringi. Sola dumtaxat vox reliqua illi fuerat, quæ non nisi truncatis ac pene intermortuis affatibus, eo ægrius anhelante, mitti poterat; etiamsi non deessent ex Monachis, qui dicerent Petrum tum temporis voce omnino defectum fuisse. Ceterum eos prorsus falli, nos oculati testes sumus, aiunt Auctores nostri, Columbinus nempe et Nicolaus, quibuscum ad extremum

6 die ante obitum illa suscipit:

B usque quæ libuit communicavit. Triste sane spectaculum ac luctuosum, innocentissimum virum aspicere, non solum mortuum ante mortem, vel ante sepulturam jam sepultum, sed etiam morientem emori non valentem. Quis tunc vel saxeum pectus habens non fleret? Quis præcisus vel de silice non doleret, beatum Virum mœrore perditum contemplando? Hunc cum cœnobii Patres incubantem sacco, Cartusianum in morem paleis inferto, intuebantur miserrime damnatum; rei novitate vehementer attoniti, utpote mysterii ignari, stabant stupore plane defixi; et dirissima illius animo atque oculis contemplantes tormenta, a dæmonibus truculentissime cædi exagitarique putabant. At vero Joachimus, Columbinus, et Nicolaus, ingenti religione rem taciti considerantes, communemque simul parentem crudeliter vexatum conspicientes, hac una vel præcipua ratione vehementer angebantur, quod nulla eis suppeterent remedia beati Viri cruciatibus leniendis. Verum etsi ejus acerbitatis causæ minime nescii, deesse sibi tamen noluerunt, quo minus beato Viro tamdiu assiderent, quoad rei exitum inspicerent. Et hæc erat in Petro rerum suarum facies horrenda.

C 84 O Virum proximorum desiderio Deique gloria æstuantissimum! O invictum, Petre, robur animi tui! Quem non magnitudo atrocitatis, non dirissimorum sævitia tormentorum, non cruciatuum horror, non metus atque animi hæsitatio, non dico continere, sed ne potuit quidem aliqua ex parte coercere; quin temet in acerbissimarum fluctus undasque pœnarum totus immergeres. Cujus ardentissimæ caritatis gloriosi facinoris, ne quis apud lectores dubitandi sit locus, cetera nobis sunt prosequenda, quæ tunc ex eo sunt consecuta. Petrus igitur cum ita totum sexaginta horarum spatium miserandum in modum discruciatus jacuisset, ad se tandem rediit. Et ecce tibi nova illius rerum facies. Siquidem interruptis vocibus respirare, redivivos velut oculos ad cœlum serenos tollere, brachia pandere, manus supplices ad sidera levare, et linguam paulatim in laudes gratesque Domini solvere; ac demum pristinam, licet natura infirmis esset viribus, incolumitatem decoremque resumere cœpit: tanta nimirum cœlesti voluptate perfusus, ut inter choros Angelorum exultare sibi videretur: sic, ut tacitus exclamaret, Trahe me post te, curram in odorem unguentorum tuorum, et alia his similia. Sane nihil mirum hoc loco videri debet, si Petrus noster beatus, pro amici expiatione Dei voluntatem executus,

dein sibi restitutus,

cœlesti gaudio fruitur

qua proximos jubemus diligere, tanta liquesceret D spiritus dulcedine, ut jam jam cœlestia ac sempiterna illa gaudia oculis animoque perciperet, ad quæ cum effuso ac suavitatis pleno ejulatu assidue inhiabat; præsertim cum nihil esset, quod non aggrederetur et efficeret, pro animarum salute procuranda.

A. BART. SENENSI.

85 Interea hominis expurgati probeque expiati animi haud obscurum id fuit argumentum, quod singularis in eo propitiati Numinis indulgentia liquido apparuit. Quippe res mira! Mox a Petri obitu, qui tribus post diebus contigit, magno acrique dolore compunctum, tanta sui suorumque criminum cœpit animi contritio, ut anteactæ vitæ suæ rationem consiliaque ex animo detestatus, per plures dies sibimet iratus, in squalore et luctu, mœrore prope exanimatus jacuerit. Exin vero salutari sui ipsius meditatione vegetatus, ita se suaviter in Deum affici sentiebat, ut verbis vix exprimi posset; palam ipsemet indicans, magna quædam atque insolita in se experiri, quæ numquam antea se fatebatur expertum; quæque item oratione se posse ullo pacto explicare negabat. Quam sane cordis contritionem tum consecuta est Dei rerumque cœlestium admirabilis quædam cognitio atque peritia. Etenim cum E præcipua divinæ gratiæ lux menti ejus per eos dies affulsisset, nova sibi pariter ac divina quædam impertita charismata animo liquidius capiebat; cujus gratiæ tam insigne donum, uni Petro secundum Deum referebat acceptum: quando tanti viri eximiæ sanctitati nullus æque certum testimonium, uti Columbinus testatur, atque ille tribuere poterat, etiamsi non nisi semel dumtaxat Petrum vidisset. Qua de re, cum in ejusmodi viro tum in aliis, satis evidenterque constitit, beatum Patrem nostrum egregie præstitisse, quod superioribus proximis diebus Joachimo indicaverat, se videlicet mortalibus magis post suum obitum profuturum, quam in terris dum vitam coleret: hoc est præpotentem Deum non modo miracula editurum, ac cœlestia simul dona et beneficia extrinsecus in eos collaturum, qui sibi fidem haberent; sed etiam intrinsecus mirifica divinæ gratiæ lumina per eum piis mentibus illaturum, modo statuerent animis vitam pie sancteque traducere. Nec fefellit fidem: siquidem eodem Columbino teste, non defuere qui ingenue faterentur, post sancti F Viri obitum multa alia præclara divinitus contigisse, quæ magis magisque ejus eximiam sanctitatem declararunt, in eos vel maxime, qui nihil vel parum fidei habebant ejus religioni, dum esset in vivis.

et ab ejus obitu amicus emendatur.

uti plures alii.

86 Sub hæc ad aures cœnobii Patrum pervenit, Petro admirabili Dei providentia iterum decumbente, et ad ultima properante, Joachimum, Columbinum, et Nicolaum Vincentium, facta subitaria civium manu, de ipsius Petri corpore, simul atque efflasset animam, intra carissimæ patriæ mœnia deportando agitare, haud dubie rati sacras tanti viri exuvias sibi, tectis, fortunis, ac toti denique civitati magno præsidio fore. Qua tristi denuntiatione perculsi Patres, studium omne cogitationemque convertunt, ad rem caute ac dissimulanter explorandam. Id ubi factum, compertumque id quod res erat; ecce tibi repente cœnobio toto arcani susurri, ecce mussitationes atque clandestina subinde colloquia, sane quam inique quisque eorum id facinus patientes. Ergo haud ignari Patres in mora subesse periculum, simulque rati sua vel dissimulatione illiberalem Joachimi conatum corroboratum iri, in monasterii atrium coeunt omnes, ut quid ea de re deliberandum sit inter se constituant, ad se primum Conversis Fratribus ac famulis domus adscitis. Conversos autem Fratres vocamus, qui haud sacris initiati

Cap. IV Intelligentes Patres, de corpore Petri auferendo agi,

in diversas sententias abeunt;

A. BART. SENENSI.

A tiati, domestico opere apud nos exercentur). Ibi perrogandis sententiis diu multumque certatum est. Patres namque magna fere parte favere quieti, cui ex Ordinis disciplina consulendum esse, affirmabant : palam dein hortari, videndum etiam atque etiam, ne dum unius alteriusve hominis odium nobis ipsi conflamus, totius clarissimæ civitatis periculosam invidiæ aleam subeamus, et in apertum discrimen rem nostram communem objiciamus. Etenim si æqua lance Joachimi consilium nobis perpendendum existimemus, luce clarius dignosci necesse est, fateamur, plenum pietatis, plenum religionis, plenum denique dignitatis Ordinis totius pariter atque cœnobii. Quid enim aliud contendunt, quam ut honorificentius pro Viri dignitate ejus corporis gleba asservetur condaturque? Quod quoniam per nos hic agi non licet, priscam nostrorum Patrum simplicitatem sectantes; quid quæso causæ est, quod ægre molesteque feramus alios alio in loco id ipsum præstandum curare? Alii consilium miscentes precibus, modo obsecrare, ne quid super tali tantaque re offensionis, aut inhonesto facto inconditoque gestu aut

aliis id permittendam censentibus,

B verbo, recti studiosis præbeatur. Nos omnes, cunctis ad exemplum et significationem solidæ virtutis et religionis intra sacra peristylia propositos. Quandoquidem, si quid mali inde per nos proficiscetur, ex quo nihil non boni ad Dei gloriam propagandam, ejusque in pios homines clementiam illustrandam foret eliciendum; quid in ceteris rebus (quæ humanæ sunt vices) quæ ad purissimum religionis decus efficiendumque retinendum spectant, sperandum putamus? Ad hæc si in Joachimum, tanquam in auctorem hujusce conspirationis, animadvertendum est, satis illi pœnarum erit, non interiori tantum usu, verum etiam omni introitu et ingressu ad Petrum, illum prohibere : id quod ea lenitate atque dexteritate agendum arbitror, ut nihil nobis prius in amantissimi Fratris nostri corpore, apud nos perpetuo conservando, esse appareat, cum ex hac vita migraverit, quam ut omnes, una cum nominis existimatione pacem nobis ac mutuum boni consensum, antiquissimum fuisse intelligant.

potius quam cum scandalo impediendum;

87 Alii contra, et cœnobii dignitate et Ordinis gloria indignum affirmare, si ad unius hominis sensum, per speciem pietatis in Petrum excitatum, tantam jacturam facere patiantur. Num memoria tenetis, adjiciunt, Patres, hominem hunc in partem olim carissimi Fratris nostri consuetudinis adscitum, atque intra tecta nostra precario admissum?

aliis quoquo modo cavendum dicentibus :

C Tantosne jam sibi sumpsit spiritus, ut ad religionis famam et gloriam, sibi apud vulgus colligendam, nostra adversum se benignitatis studia, tam iniqua commercii significatione rependat? Numquid expectamus, dum civium populariumve agmine facto, ad unum nos cœnobio pellat? et vi nobis abripi dulcissimi Fratris nostri corpus aspicientes, omni cura vacui et securi in utramque aurem dormire debemus? Orientem flammam, vel exiguo latice primum, adultam deinde et grassantem, non nisi ruina opprimi et extingui, compertissimum est. Proinde nascenti malo pro re, pro loco, pro dignitate et prudentia occurrendum reor. Quandoquidem non immerito ecquis jam id animo non præsumit? pia nos posteritas ingrati animi scelere accersere, atque in Petrum caritatis expertes appellare posset; si per summam otii assimulationem, qua Ordini nostro universo, qua cœnobio simul tam ingens dedecus inuri pateremur; cum sanguinem ipsamque vitam nos profundere potius par erat, quam metu repulsos insignem hanc notam turpissime accipere. Deficiuntne sarcophagi vel honoraria nos cenotaphia, quibus pro honestate, si per institutum liceret, ejus corpus condi queat? Desuntne nobis cœmeteria, in quibus pro sacrosanctis Pontificum sanctorumque D Patrum scitis, Monachorum humanda sunt corpora? Atqui nullum, mihi affirmanti credite, nullum, inquam, gratius pietatis munus obsequiumve Confratri nostro impertiri possimus, quam illum ad lineam agere, ejusque virtutes castissimas in nobis ipsis pro viribus effingere conemur. Hisce atque aliis in eam sententiam dictis, tandem e dignitate fideque nominis Cartusiani statuunt Patres esse, Petri corpus ad usque existimationis et vitæ periculum tuendum : indignum prorsus rati, alienis in ædibus, maxima quamlibet cum veneratione, asservari; quem triginta tres totos annos intra domesticos parietes carissime aluissent. Verum non defuerunt qui rem totam assererent ex Joachimo ipso cognosci debere, ne quid, integris etiam tum rebus, temere patrandum susciperent.

quorum sententia prævalente,

88 Tumultuario itaque consensu mittunt, qui illum accersirent, apud Petrum una cum Columbino et Nicolao tunc temporis commorantem; accersitumque coram urgere procaci interrogatione insistunt, quæruntque ex eo, cur tantum facinus attentare sit E ausus, tot officiis videlicet ab eis pro tempore auctus. Ad ea Joachimus satis constanter negare, objectaque diligenter diluere : nihil se tale moliturum unquam cogitasse; dein quotiescumque id fuisset aggressus, operæ pretium sibi factum duxisset, quod ejusmodi consilium publicæ salutis causa susceptum fuisset. Cujus hominis in dicendo projectam audaciam conspicati Patres, extemplo coitionem certissimam rati, furore iraque efferuntur; atque (ut sunt mortalium pectora ad præcipitium quandoque per speciem officii honestive propensa) huc illuc per atrium vociferantes, tumultus cient excitantque furias; et rixa cum verborum asperitate orta, in Joachimum omnes conglobati impetum faciunt. Quos, ut in se acerbe animatos vidit, in has illico præsenti animo prorupit voces : Non equidem miror, Patres; neque ex hisce, quæ adversum me tam inique facitis, quidquam doloris capio : quin etiam præclare mecum agi puto, cui communis Patris causa in tantam vestrum invidiam incidisse contigit: quoniam id ipsum in Cartusia futurum, ab ipso Patre præteritis hisce diebus me accepisse recordor; Quem item Patrem jam divinitus præsensisse, mihique enuntiasse omnia eventura, ac multo acrius quam antea inter vos dissidium excitatum iri, Columbinum testem habeo et Nicolaum. Sed hoc unum F tantum me mordet, quod per hæc, quo minus agenti animam Patri assideam, eique postrema caritatis officia præstem, quæ a me mea erga illum exigit pietas, sane quam dolenter prohibeor. Sed ite, per me non stabit, quo minus mihi in medullis perpetuo hæreat infixa illius memoria, quam sane omnis amoris officio et veneratione, quoad vivam, numquam non prosequar. Hæc ubi Patres audierunt, irarum pleni, magis ac magis furore concitantur : et quæ ut optime a Leone Magno Pontifice dictum est, erant causa illuminationis, fiunt illis repente materies cæcitatis, prorsus ut nihil propius factum sit, quam ut se ipsos atque etiam alios in absurdos præcipitarent errores. Quoniam jurgium jurgio cumulantes, una cum Conversis Fratribus et famulis, Joachimum manu pariter et impressione urgent, et ad cœnobii fores vi pertractum, tecto expulerunt, ab ipsis atriensibus inclementer, ut tradunt, acceptum. Deinde ad Nicolaum furore ebrii, conversi Patres, atque eadem verborum asperitate contra eum usi, foribus illum item depulerunt : nulla tamen injuria ipsi durius illata. Ille vero, ut vir æque nobilis genere atque varietate casuum edoctus, tumultuantium Monachorum furori et tempori cedendum ratus, tantam contumeliam dissimulatione mirabili exorbuit

interrogatur acerbe Joachimus;

et hæc sibi prædicta fassus,

Carthusia expellitur,

uti et Nicolaus,

A. BART. SENENSI

A exorbuit; perinde acsi jam tum haud dubia spe niteretur fore, ut morienti beato Patri quoquo modo officiosus adesset.

cap. V Petro cuncta divinitus sciente.

89 Joachimo atque Nicolao cœnobio exactis, et altercantibus etiam tum Patribus; Joannes Columbinus, ex re et ex tempore occasione usus, ad Petrum simul una cum cœnobii coquo, et uno e Conversis Fratribus, confestim excurrit. Quibus ad se venientibus beatus Pater, Joachimum, ait, ejecerunt: ceterum nihil refert: cuncta ex ordine scienter ac disposite explicans, perinde atque inibi præsens ipsemet adfuisset. Quæ res eo mirabilior visa, quod Petrus interiori cubiculo clausus lectuloque affixus, tantum aberat ut e cellula immanes strepitus exaudiret, ut etiam ne posset quidem, præsertim cum in ea dumtaxat ædium parte incalescerent rumores, quæ a Petro remotissima erat. Hoc ut primum Cœnobiarcha ceterique Patres, Fratribus illis referentibus, resciverunt, in admirationem mox rapiuntur; et incertas prætexentes causas, de Joachimi et Nicolai expulsione sese purgare conantur. Dein brevi interjecto tempore, ad Columbinum, apud Petrum demorantem, denuo internuntii commeare cœ-
B perunt. Patres namque, dissentienbus videlicet eorum animis, iisque suspicionibus irritatis, quo suo quisque sensu diversi distrahebantur; sic prorsus, ut totum illum diem (quod malum ingens est suspicionum, præsertim si scelerum affert reprehensionem) inquietum transigere viderentur. Denique accitus adest Columbinus: variis percunctationibus viri animum pertentant. Ille vero, ratus id quod erat, invicta quadam mentis pertinacia velut in gradu perstans, stat animo; certum fixumque habens omnes prius exorbere difficultates, omnesque repulsas vorare, quam beatum Patrem in extrema vitæ linea positum, et jam cum morte luctantem deserere. Qua Columbini animi firmitate plerique eorum vehementius irritati, ancipiti cura in deliberando agitabantur. Demum urgente metu, adeo concitato impetu in eum invadunt, ut ei manibus illatis, ad monasterii januam per vim illum attrahere niterentur.

Idem contra Columbinum tentatur,

sed seditio invalescens,

90 Et ecce tibi fœdior momento quam antea rixa: quæ plusplus que invalescens, eo usque processit, ut alii vesana contumacia perciti, per atrium concursare, alii ad arma conclamare, alii vero ad æs campanum, quasi ad classicum canendum advolare cœperint. Quod simul atque Columbinus animadvertit, populi concursum veritus, confestim Monachorum
C manus potenter eluctatus, eo rem impeditum convolat et ipse. Verum divinitus factum est, ut quemadmodum in sacris Litteris habetur, palparent sicut cæci parietem, et ambularent in meridie sicut in medio noctis: ita enim incerto vestigio huc illuc ferebantur, ut restim nolæ, etsi præter oculos illis erat, numquam tamen comperecerint. Inter hæc, altera altercantium pars, ira metuque efferata, clamorem efferunt; instant, urgent, Columbinum ædibus omnino exturbandum. At vero unus ex Monachis, fœdas contentiones conspicatus, simulque Columbini, haud sine Dei consilio, miseratus dignitatem, sequestrum honorarium se Patres inter et Columbinum posuit; partim ut ab eo esset, ne domo pelleretur; partim etiam, ut exulceratos Patrum in eum animos, qua posset lenitate, sedaret. Nec sane frustra. Siquidem eodem Monacho auctore, eodemque pariter comitatus Columbinus, in cubiculum Petri inde denuo se recepit. Ubi illud admiratione simul et memoria dignum eo temporis momento accidit, quod beatus Pater ad Monachum mox hilari conversus vultu, ita faustis precibus dicere cœpit. Est, fili, cur tibi maximas gratias agam, tibique vel in primis acceptum referam, quod Columbinus apud nos maneat. Compenset itaque Dominus Jesus pro sua clementia hoc tuum benevolum erga nos studium.
D Quæ sane ut idem Columbinus audivit, stetit attonito similis, quod nec Petrus Monachum viderat; nec, longissime remotus cum esset, exaudire illum potuerat. Nunc autem hæc mihi Patrum certamina atque contentiones apud animum meum reputanti in mentem venit, non sine quodam cœlestis Numinis nutu eos de Petri corpore tuendo tanto studio acerrimaque contentione decertasse, tum ut ejusdem Petri prænuntiationi responderet eventus, tum etiam quo liquidius longo post tempore, ut explicabimus in loco, de admirabili ejus innocentia atque corporis integritate constaret. Quæ clarius ut dein pateant, ad gloriosum beati Patris obitum enarrandum nunc calamum et orationem converto.

Isa. 59, 10

illo ad Petrum reducto utcumque pacatur

A. BART. SENENSI

CAPUT X.

Petri obitus eumque secutæ visiones et signa.

Monachorum dissidiis utcumque discussis, Petrus interim, quo magis supremum sibi tempus adesse sentiebat, quo e corporis custodia ad aliam quamdam vitam, æternis refertam et cumulatam bonis, perfruendam evolaret; eo ardentius in Deum, per
E jucundissimam ejus bonitatis contemplationem, ferebatur. Cum vero hoc ipso die, qui dies Veneris fuit, in secundam fere noctis horam, cum Columbino, Nicolao Vincento, et Eremita quodam, cui Sanctia [a] nomen erat, sermonem de rebus divinis protraxisset, incredibili plane animi ardore atque dulcedine delibutus, repente divinitus factum est, ut tali tamque insolenti alacritate gestire cœperit, tantoque gaudio efferri, quantum cujusvis mens et cogitatio vel capere umquam possit maximum, vel ratio quælibet explicare: sic nimirum, ut nihil imbecillitatis aut incommodi illi esse fatereris, quoniam, acsi deperditas vires momento recuperasset, e lectulo mira quadam spiritus exultatione surgere gestiebat venerabundus: et, ceu aliquem, sensum omnem oculorum effugientem, amplecti vellet, oculis, vultu, atque sermone divinitatem nescio quam præseferre, perinde ut lætus atque hilaris cum tacito quodam cantu et voluptate hinc esset migraturus. Hæc ut excubantes, Columbinus nempe, Nicolaus et Eremicola ille animadvertunt, contemplanturque simul beatum Patrem divino lumine circumdatum, nec non faciem ejus instar solis coruscantes emit-
F tere radios; præ ingenti dulcedine suavique spiritus voluptate mente pene emoti, vix seipsos capere continereque poterant: quin et ipsi, perinde ac si divinitus aliquam cœlestis numinis gratissimam speciem ante oculos haberent propositam, gaudio incredibili exilientes se invicem amplecterentur; et hinc inde per cubiculum exultantes, modo beatum Virum defixe intueri; modo vestigio hærentes, oculos ac mentem ad superna tollere, modo vero pansis manibus, suspensi quodamnodo atque stupore defixi stare. Diceres, angustam et humilem Petri domunculam, divinam aulam factam: diceres cubiculum illud in cœlestem Paradisum evasisse, diceres, inquam, præsentem inibi adesse Christum Jesum una cum innumerabili Spirituum cœlestium multitudine: atque eodem item purissimam atque sanctissimam illius Matrem, Angelorum stipatam agminibus, adventasse, ceterosque Sanctorum Sanctarumque cœtus illi sese tripudiantes ostendisse, et ad sempiterna Paradisi gaudia illum vocasse. Nec conjectura plane aberrares, uti postea dicemus. Quippe justum sane ac pene debitum erat, ut Christus, omnium optimus Parens ac Servator generis humani, sua Beatorumque omnium præsentia recrearet ac cohonestaret, quem semper sibi dicto audientem

cap. VI Coram 3 amicis sibi adstantibus

a subito exultans gaudio,

et luce coruscus,

velut si Christum sanctosque præsentes haberet,

A. BART. SENENSI.

A audientem fuisse intelligebat; quique semper, in vivis cum esset, integrum se castumque servavit, et in corpore hoc mortali vitam imitatus fuit cœlestium.

tandem oculos claudit :

92 Denique cum in hoc jucundissimo excessu ad tres totas horas Petrus perstitisset; mox veluti humana omnia fastidiret, cœlestibus jam animo perceptis atque adeo suavissime degustatis, oculos clausit silentiumque perpetuum tenuit. Tum qui aderant deprehendentes illum cum morte congressurum, cœnobii Patres statim vocari jubent: qui quidem vesperi nihil periculi suspicantes, in cellulam se quisque suam de more abdiderant. At cum supremam carissimo Fratri horam instare intelligerent, mœstissimi mox accurrunt; et lectulo ejus circumfusi, statas pro decedentibus precationes per vices decantant. Interea in Columbino ac sociis mœror pietatis pariter lætitiæque fervor pugnabant, propterea quod amantissimum Patrem et præceptorem sibi aspicerent avelli. Sed exin vincebat eos nunc voluptatis et jucunditatis magnitudo, nunc dulcium lacrymarum effusio: et simul mixtim ad cœlum usque ingentis gaudii tollentes laudes, ad Petrum B Christum Jesum accessisse, eumque vicissim ad eumdem Christum ovantem, ac divinarum odore virtutum fragrantem, transire non dubitabant. Inter hæc precibus illis rite ac sedulo peractis, confestim Petrus noster beatus, sine ullo horroris molestiæve signo, placidissime exhalavit animam: et, ut diu optarat, ad vitam evolavit perennem, intra horam noctis sextam, die Sabbato, quarto Kalendas Junias, anno post Christum natum millesimo trecentesimo sexagesimo primo. *b*

et inter suorum preces,

moritur 29 Maji anno 1361 :

b

cap. VII.

93 Interim Petri corpus rite curatum, atque monastico vestitu de more indutum, visum est Patribus ut quamprimum terræ mandaretur; ne Senarum per urbem ejus vulgata morte, populorum concursus, cum exequias cohonestandi, tum vero (quod proximum erat) sacras ejus Reliquias contingendi gratia, ad Cartusiam fierent: atque eo tum vel maxime loco sese rursus in apertum discrimen objicerent idipsum amittendi, pro quo tuendo atque conservando summa ope atque animorum concertatione dudum contenderant. Ergo ne per imprudentiam ejusmodi subirent aleam, id illis justa solventibus fuit curæ, nimirum ut quam occultissime ea prosequerentur, quæ ritu Catholico sua ab eis erga Petrum pietas exigebat. Quibus peractis, sacrum C Viri cadaver ad cœmeterium intra monasterii peristilium defertur, comitante ac feretrum prosequente Columbino, una cum Nicolao, et Eremicola Sanete: qui spe delusi pretioso potiundi thesauro, in eam curam incubuere, ut, dum jucundissima sancti Viri in capulo jacentis specie sese in tempus pascebant, qua omnia quæ ex eo vitam vivente acceperant, qua pariter quæ oculis ipsimet hauserant, in pectus alte demitterent. Inter hæc in decretam jam scrobem sacrata illi gleba injicitur, ac desuper humum Monachi congregantes tumulum ex more componunt. Dum Maggiam Patres omni studio et arte curant, ne Petri mortis fama, Cartusianis egressa latebris, præceps tota volitet urbe; Deus interim, in quem nulla mortalium prævalent consilia, eo magis ac magis indies Petri obitum expl[i]catissimis argumentis patefaciebat: quo ipsemet, dum ageret in humanis, ad ultimas se semper ex solida humilitate dejecerat, seque cunctis ignotum atque adeo mundo penitus esse invisum summo studio conatuque laborabat: ut in eo, quod est in sacris Litteris, expressum extare aliquando; Humilem nempe spiritu gloria susceptum iri. Et vero inter alia pervulgata signa atque illustria testimonia, quæ beatum Virum ad cœlestia regna evolasse divinitus indicarunt; illud omnium evidentissimum, quod in aere D sub illius mortem apparuit, apud complures fuisse constat, quodque hoc loco cum primis visum est appingere.

et mox silenter,

in cœmeterio sepelitur.

cap. VIII.

Prov. 29

Ipsa mortis hora Senenses Monachæ,

94 Jam auditione acceperant sacratæ Deo feminæ, e nobili divæ Marthæ cœnobio, Petri nostri ægritudinem, atque ex ea illius salutem ita in angusto positam, ut de illo jam actum esse conclamaretur. Ea de re igitur miserunt qui suorum nomine illi declararet, efficeret utique pro sua in eas benevolentia, ut in suæ mortis tempore signum aliquod haberent, quo ad cœlestem beatitudinem eum nossent ascendisse: idque potissimum ejus soror Amitina *c* quæ, uti supra diximus, in id cœnobium Petri hortatu ingressa Deo se manciparat, per certum nuntium, qui inter spirituales beati Viri alumnos præcipuus habebatur, indicavit. Cui mox Petrus per eumdem hominem hæc illi renuntiari jussit: Dic ei, fili, ut humilem se perpetuo exhibeat, humilitatisque virtuti maxime studeat: et omnia exin a Christo Domino consequetur ad votum quæ petierit. Ceterum divinitus factum est, ut eo momento quo E Petrus spiritum exhalavit, cum aliquæ Deo dicatæ Virgines in divæ Petronillæ Gynæceo, tum alii aliis in locis egregia pietate viri, tum speciatim hujus divæ Marthæ cœnobii Moniales, ingentem splendorem, longe lateque omnia circumquaque, veluti diurnam lucem, nudantem intuerentur; et ignem fortuito prope cœnobium excitatum suspicatæ, metu perculsæ opem exposcerent. Sed præter ceteras Abbatissa, flammarum contagia verita, præpropera desperatione ad contiguam cœnobio domunculam Sacerdotis, qui etserat a sacello convolat, hominem pulsu excitatura, suppetias periclitantibus ut ferret, propterea quod a posteriori parte cœnobii ignis vagari credebatur: eique mox somno experrecto, Circumspice, ait, quæso te, Pater, qua flammæ impune grassentur: e porticu namque magnum conspicimus lumen, et undenam initium ducas, nescimus. Interea Sororculæ, pavore propemodum exangues (ut est natura sexus meticulosus) aliæ fugam circumspicere, aliæ humana pariter divinaque implorare auxilia, aliæ sarcinulis jam onustæ propeque palatæ viciniam cogitare: aliæ vero, dum curiosis monasterii loca perlustrant oculis, comperto splendorem illum ex ignea nubecula, in modum columnæ sublime elata, cœlitus emicare; ad ceteras moniales Virgines perquam serena fronte conversæ, Adeste, inquiunt, animis Sorores: nostram quippe fidem haud fefellit Petrus. En in cœlum gloria circumdatus tollitur: modo defunctus est: modo animam exhalavit: atque isthuc signum est nobis illius obitus expetitum. Hæc ut audiunt illæ, oculisque jam columnam paulatim ad sidera tolli, ac undique splendere ipsæmet capiunt; vix sui præ gaudio compotes, manus supplices levant; et in genua procumbentes, Angelicum hymnum, Gloria in excelsis Deo, consono clamore decantant: profunda quadam contemplatione raptæ, dum cœlestem columnam sine fine defixis oculis, modo se aperientem, modo claudentem, et eximio gratoque candore intrinsecus refulgentem, aspiciunt.

c

ingenti primum luce velut incendio territæ,

F

vident animam in splendidæ nubis specie ad cœlum ferri.

95 Jam quando in hoc sacro gynæceo divæ Marthæ sumus, libet paulo diutius intra ejus fines immorari, cum id ipsum a beato Patre nostro, dum hujus cœli luce perfrueretur, non mediocriter amatum esse ob insignem illius sanctimoniam, haud ambiguum habeam. Hic ergo Monialis quædam fuit, pietatis laude mirifice abundans; quæ cum eadem nocte, qua Petrus mortem obiit, igneæ columnæ visione perspecta, dormitum a matutina precatione abiisset; amica subinde voce vocari se sensit: Surge, inquit, nominatim illam inclamans, Petrus etenim in

Harum uni se fore suum intercessorem, intelligit.

A in cœlum migravit : ergo a Christo Domino quidlibet jam tibi petere licet, haud dubie præclaris beati Viri meritis consecutura, quidquid ex voluntate poposceris : scias enim velim, illum alterius instar Gregorii Magni apud Deum esse. Nec in irritum ejusmodi evigilatio recidit : quippe continuo sacra femina somno soluta, quidquid gratiæ olim exoptarat, flexis humi genibus, petiit, atque id se impetrasse palam professa est. Cum in hoc eodem cœnobio eadem Monialis, de qua modo diximus, una cum alia Deo sacrata Virgine, quæ magna religione erga Petrum ferebatur ad multam noctem vigilias traheret; atque de Petri virtutibus et sanctitate, itemque de præclara testificatione illius in cœlo beatitudinis sibi divinitus facta, gratiaque mox per ejus merita impetrata, magno cum sensu pietatis colloqueretur; incredibili ejus religiosa Soror, hæc illa referente, mœrore afficiebatur; propterea quod Petrus, antequam supremum diem expleret, nihil sibi præcipue dederat in mandatis, neque de re aliqua eam docuisset : quapropter ex illius præscripto pie sancteque vitam traduceret: et lacrymarum plena conquerebatur, se neglectam ab eo despectamque fuisse, hæc et alia

Altera se præteritam ab eo dolens

B secum expostulans : Sane misit (Petrum dicit) ceteris Sororibus nostris, eisque mandavit, quid eas facere exequique placuit; mihi autem ne verbulum quidem. Quæ cum altera exaudiret, e tristissimæ consodalis Virginis animo mœrorem omnem abstergere, eamque familiari blandaque oratione alloqui nitebatur; magnam in spem illam erigens fore, modo in Petri fidem ac tutelam se recipiat, ut optata ad votum impetret. Sed ubi parum aut nihil hisce verbis se proficere animadvertit, quod illa pias has querimonias nullis rationibus mitteret, ad scribendum protinus adjecit animum; uti per epistolam certior fieret de Petri obitu, simulque aliquid certum sciret, num eo ipso temporis momento, quo divinitus se nocte præterita nomine appellari persenserat, beatus ipse Pater cœlestium in patriam abiisset. Interim rebus ita constitutis, sodalis illa Virgo, dolore prope exanimata, multaque fatigata vigilia, cubitum discessit. Vix somnus eam complexus fuerat, cum repente magnos sibi strepitus audire est visa, perinde atque ingens hominum vis juxta eam transiret : et a Petro se inclamari, atque per hunc modum ad pietatem erudiri intellexit; Scis ne quid agere te velim? Utique plantes

In somnis monetur paupertati studere.

C in cellula arborem quamdam, cui Pauperculo est nomen : ex ea enim uberes et apprime generosos capies fructus, sanctissima nempe Christi Servatoris nostri vestigia per paupertatis virtutem sectando; rata nimirum fore, ut magnam inde tum animi tum corporis pacem et tranquillitatem capias. Quare ex hisce satis superque Virgo isthæc religiosa intellexit, paupertatem vel maxime sibi excolendam esse: atque dein totam rei seriem confestim sociæ Virgini, quæ paulo ante ad scribendum se dederet, ex fide retulit lætabunda : quoniam quidem per eam solidiorem conjecturam consequebatur, præter ea quæ oculis ipsæ ante perceperant, Petrum defunctum esse, et ad cœlorum regna conscendisse beatum. Sed hinc jam abire licebit, etsi alia his prope similia, quæ in hoc ipso cœnobio divinitus contigerunt, ad cœlestem Petri felicitatem declarandam, ne longiores simus, consulto silentio involvimus.

97 Dederat Petrus noster beatus Joachimo suo inter alia, quemadmodum supra demonstratum est, singulariter in mandatis, ut ad Franciscum Pisanum, virum gravissimum, qui eo ipso tempore, quo Petrus ad superos evolavit, Senis juri dicundo præerat, sese conferret; uti nescio quid dubitationis in re maximi momenti, pro qua dies noctesque vehementer angebatur, illi mox explicaret. Quod simul

Apparens ipse dubia quædam solvit.

D atque Franciscus audivit, seque divinitus ea molestia levatum sensit, stupore simul et lætitia uno eodemque tempore afficitur; eoque magis quod satis constanter affirmabat, nullum idipsum hominum præter Deum cognitum unquam habuisse. Et ut miraculum miraculo adderetur, narravit ille, paucis ante diebus, secundum quietem sibi nocte intempesta quemdam Monachum adstitisse, niveis vestibus amictum : qui cum ad tres ferme horas secum variis de rebus ad animæ salutem facientibus esset locutus, hæc inter alia ad extremum sibi denuntiari audivit; Bonum fac habeas animum; non longe enim aberit, quin e gravissima isthac hæsitatione emergas. Quibus dictis Monachus ille sublimis abiit. Haud vanum visum fuisse, per eumdem fidelem internuntium Joachimum, res ipsa comprobavit. Porro beatum Patrem nostrum, cucullatum illum extitisse, quis ambigat? Næ idem Franciscus hoc compertissimum habuit, licet nec Petrus illum, nec ille Petrum de facie atque consuetudine unquam noverat.

A. BART. SENENSI

98 Et quoniam de ipsius Joachimi parente, spectatæ virtutis ac religionis matrona, pauca prout se

Item Joachimi matri,

E dedit occasio supra perstrinximus; non ab re opinor erit, hoc loco explicare, quæ de ea spopondimus; quandoquidem multiplex inde bonum haurire licebit, partim ad ipsius feminæ beatitudinem declarandam, partim ut et nos indicemus egregie sibi Petrum constitisse, ubi de hac probatissima femina sermonem intulit: partim etiam, ut ejusdem Petri cœlestem felicitatem patefaciamus, præclaro videlicet ac prope divino hujus mulieris testimonio. Rem paucis expedio, cum ad finem properet nostra lucubratio. Quinquaginta forte dies effluxerant a Petri obitu, cum hac religiosa matrona die quodam, qui dies *d* Saturni fuit, una cum aliis feminis in ostio domus suæ pomeridianis horis ad remittendos animos considente, puella quædam, tres circiter annos nata, quam amici cujusdam sibi ac Joachimo carissimi filiam unice dilexerat domique alebat, e superiori cubiculo descendens, puellari festinatione anxia, Quæso Domina, dicere cœpit: propere cubiculum scande : in eo enim Sanctissimam Dei Matrem ac Virginem, filiolum Jesum sinu foventem aspexi; eamque mihi denuntiantem audivi, nos una propediem repente morbo oppressas e vita cessuras; et me meos idcirco parentes misere deploraturos.

d

monitæ per Deiparam de proxima morte,

F Hæc ut auribus ipsæ percipiunt, primum subridere cœperunt, quasi unius puellulæ verba cavillatæ : tum paulisper retrusam, quod anhelanti ore importunius urgebat, neglexerunt. Verum constitit dicto fides. Secunda namque feria insequentis hebdomadis ambæ gravem in morbum inciderunt, ambæque simul vitam cum morte commutarunt. At grandis natu femina, ubi primum divinitus agnovit ex hac luce se migraturam, omnes ad eam diem contractas animi sordes, exiguas licet, per sacram Confessionem eluere curavit. Quo factum est, ut novo cœlestis gaudii rore perfusa, ex divinarum rerum singulari quadam luce, sibi Dei munere interius oblata, læta tandem in extrema pene lucta, verbis et signis, se Deiparæ Virginis augustissima in specie sibi apparentis promeruisse frui colloquio, præsetulerit. Quo viso mirifice mulier recreata, testata quoque est, adstitisse sibi clarissimo radiantem lumine Petrum nostrum, qui quidem eo ipso die sub noctem ad eam iterum, antequam spiritum exhalaret, ut illi bene precaretur, se rediturum receperat. Itaque cœlesti spe plena, cœlestia simul petivit regna, regnatura per secula.

cum eadem apparet.

99 Sed ne nimis in signis et visis enarrandis nostra in longum vagetur oratio, Columbinus veniat postremo; cui postremum locum attribuimus, cum

Joan Columbinus etiam scribit,

A. BART. SENENSI

A ob ejus auctoritatem quæ gravissima est, tum etiam quod quæ in conspectum nunc ponere est visum, ea per se sola divinis hisce Petri visis confirmandis sufficere putamus, etiamsi nihil præterea in idipsum adhuc esset allatum. Is enim, quamquam fictam personam inducit narrantem, quæ ipsimet divinitus obvenisse certo nobis persuademus, summa videlicet ope contendens qua erat humilitate ut rem quisque alii cuivis, potius quam sibi, contigisse credat; frustra tamen nititur se suumque nomen suppressum tacitumque præterire. Nam quo magis occulere contendit, eo clarius ex ejus ore erumpit, illo non sentiente, sed Domino permittente; ut illustri tanti Viri testificatione gloriam servi sui Petri palam faceret. Sic enim factum scriptis prodidit. In Christi Domini veritate (Hæc sunt ejusdem Columbini verba, licet patrio conscripta sermone) vobis affirmanter asserimus, sanctum hunc virum Petrum per visum quamplurimis occurrisse, atque de sui manifestatione perquam clara et illustria dedisse signa: quin præter alia atque subinde alia de se ipso visa miranda, sæpe sæpius sese obtulit visendum, cui Do-

sæpe eum apparuisse,

B minus hoc voluit; palam de die et de nocte se perspicue dilucideque manifestans; atque ab intimis ejus sensibus, cui apparuit, omnem hæsitationem depellens, per extrinseca scilicet et aperta symbola, quæ plane in præsens patefacere nefas omnino ducimus. Ceterum cum ea mortales noverint, noverint profecto, quem ipse Pater beatus apud Deum obtineat locum. At inter cetera, quæ in ejusmodi sui apparitione Petrus indicavit, talia fuere. Quod cum sub mortis suæ tempus insolentem eam alacritatem ostendit, atque in aere nubecula illa divino collustrata lumine instar columnæ apparuit; tunc vel maxime temporis Cœlites perspexerit, qui ad ejus animam e corpore migrantem accipiendam et in cœlum deducendam accesserant. Quin, ut scit Deus (subdit Columbinus) dum Pater hic beatus cum quodam viro multam de summa ardentique Dei caritate deque sancto ipsius adventu orationem haberet; clara subito ad aures accidit vox, hæc divinitus intonans verba: O beatam urbem, quæ tantum virum tulit! Beatam plane, si nosset munera gratiamque sibi præstitam; ac beatum pariter, qui hunc meum dilectum pietate et veneratione complexus fuerit, inque ejus patrocinium tutelamque confugerit; cum majorem indies pacem atque animi solatium sit reperturus. Hæc Columbinus.

et prædicta confirmasse.

C 100 Quæ cum ita sint, mirandum non est, tot antiquitus atque deinceps annis insequentibus, Petri nostri Cartusiani varias in locis urbis variis fuisse depictas imagines; cum illius effigiem passim sub obscuro monochromate *e* in pariete, modo in porticibus, nunc in iconibus ac vexillis eleganti colorum varietate, atque egregio pro tempore perfectam opere, et ad similitudinem effictam aspiciamus; nunc in ipsis civitatis quadriviis, ac publicis mœnium portis; nunc in Aula, quam Dominorum appellant, ob oculos positam intueamur; perinde quasi non filium tantum, sed Patrem simul et Patronum, decus, præsidium, et ornamentum suum universa Senarum civitas Petrum fateatur. Sed quid dico Senensis Civitas? quando ipsum cœlum, beatum Virum lumen suum et ornamentum prædicat: cum jam ab ipso immortali Deo beatitudinis et immortalitatis apud nos testimonium illi tributum fuerit. Ipse igitur non aliter atque in pictura Petri nostri facta præclara per commemorationem in medium adduxi, palamque ad omnium utilitatem constitui; quamquam inopiæ ac tenuitatis ingenii mei optime conscius; fretus tamen Dei clementia, cujus majestatem et numen in Sanctis veneramur, et cujus immensam amplitudinem illorum vita, mors, et gloria

e
Imagines ejus plurima Senis olim expositæ:

eodem servit Vita scripta,

maxime ostendit. Nam magnifica in bellis, inquit D
Basilius ille magnus, et oratores sæpenumero et pictores pulcherrime demonstrant: hi oratione: illi tabulis describentes atque ornantes; amboque plures ad fortitudinem imitandam inducentes. Quæ enim sermo historiæ per inductionem præbet, eadem et pictura tacens per imitationem ostendit. Habebit itaque Senarum urbs ex hac nostra lucubratione illius res gestas ad imitandum expositas, quem iconicum ducentos quinquaginta et eo plus annos veneratur in templis. Habebit et Ordo Cartusiensis noster universus, unde tanti sui filii gaudeat sanctitate: qui tamquam præclarum sidus tot divinarum radiis virtutum insigniter effulsit, magnumque illi nomen et gloriam peperit. Habebunt quoque exteræ provinciæ, Cartusianam familiam sinu suo atque complexu foventes, illustre sane testimonium, quo intelligant, Italiam minime ejusdem familiæ caruisse viris sanctimonia cum primis præcellentibus.

civitati Senensi,

et Ordini Cartusiano,

101 Namque uti Stephanum Maconum Senensem, E
sanctissimæ Virgini Catharinæ Senensi eximie carum atque ab Epistolis, tum vero Cartusiæ Pontinianæ alumnum, dein Cartusiæ Ticinensis Cœnobiarcham, virum summa sanctimonia præditum; Bartholomæum Ravennatem *f*, Cartusiæ quondam Gorgonæ Præfectum; Joannem *g*, Cartusiæ Vallisgratiosæ in agro Pisano Præsidentem, quem eadem Virgo Catharina Senensis, divino perfusa lumine, virum Deo summe carum agnovit, sanctissimeque prædicavit, et quoad vixit singulari veneratione prosecuta est. Ut alios deinceps, quorum res gestæ, nescio cujus incuria in situ et tenebris jacent adhuc, silentio ipse involvam: unum Nicolaum Albergatum Bononiensem in apertum hoc loco afferre libet; cujus laudum præconium longe est uberius, quam ut nunc carptim exprimatur. Is est Beatus Nicolaus *h* ille, cujus innocentiam ipsa primum Bononiensis Cartusia magna sui cum laude fuit experta; ut quæ jam inde ab adolescentia viri ita ad omnem virtutem et sanctimoniam illum informavit, ut eximio tum suorum factorum dictorumque splendore et Italiam illustraverit; et ad remotas Christiani Orbis partes, dissidia inter Principes viros tollendi gratia legatus, admirabilem apud Reges, Principes, et Dynastas sui caritatem pariter venerationemque excitaverit. Is, inquam, Nicolaus ille est, qui singularium suarum virtutum ornamento adeo Bononienses cives in admirationem rapuit, nihil ut divinius (ut gravissimi F
auctoris *i* ejus temporis æqualis verba usurpem) Nicolai nomine ea tempestate prædicari posset: sic prorsus, ut cum sanctissimorum operum patrator ipse atque prædicator passim existeret, nemine rogante, nullo dissentiente, sed una omnium mente atque consensu, Nicolaum e suo Cartusiano cœnobio, cui tum præerat, populi decreti prorsus ignarum per alterius rei speciem in Urbem accitum, suum Episcopum ac Pastorem, reluctantem omnino reclamantemque adhuc delegerint, summo Romano Pontifice rem maxime approbante. Hujus sanctissimi Præsulis mansuetudinis, animi moderationis, et æquitatis præclarissimi testes fuere Florentini Cartusienses mei, quorum usu atque consuetudine in omni vita magnopere vir mitissimus delectatus, ad eorum cœnobium (quod septuaginta jam ante annos Nicolaus *k* Acciaiolus, vir ob gloriosa facinora in reipublicæ disciplina cum quolibet suæ ætatis Ducum comparandus, magnifico atque sumptuoso admodum opere construendum curavit Nicolaus hic noster, tamquam ad tutissimum tranquillitatis portum in rebus duris subinde excurrere solebat; in eoque tumulum sibi eligens, in eo etiam sub mortem se condi jussit: quod et factum est quam amplissimo funere.

claro tum aliis sanctis viris,

f
g

tum B. Nicolao Albergato,

h

i

in Carthusia Florentina tumulato.

k

A 102 Hujus gravissimi senis justitiam, continentiam, frugalitatem, religionem suspexit aliquando et admirata fuit Urbs Roma; quod purpurei Galeri dignitas amplissima nihil omnino de veteri disciplina, pristinoque vitæ rigore atque humilitate, quam semel induerat intra Cartusiana claustra, imminuit in eo vel relaxavit. Sed tanti viri in egentes eximiam commiserationem et beneficentiam quibus laudibus efferam nescio: utraque enim ita in eo exstitit, ut illum Patrem pauperum, miserorumque levamen cuncti vulgo appellarent. At quod in idipsum non queo, Thomas Sarzanus vicem meam, uno tantum tanti Præsulis benignitatis facinore, expleat cumulate. Hunc etenim infimo genere natum, ac omnibus vitæ præsidiis exutum, Nicolai nostri liberalitas, quo in bonarum artium studia incumberet adeo sublevavit; ut ad magnitudinem meritorum id quoque accesserit, ut suam in familiam dein hominem adsciverit senex gravissimus; atque ita suorum consiliorum participem facere consuevit, ut nemo illo carior esset, delectatus vel in primis vivido acrique adolescentis ingenio. Cujus merita cum assidue Thomas animo retine-

laudato per Nicolaum V ex ejus nomine dictum,

B ret, tum vel maxime eorum est recordatus, cum quatuor ab amplissimi Viri decessu elapsis *l* annis, ad totius Catholicæ Ecclesiæ clavum tenendum evocatus, Nicolai nostri nomine, tamquam viri de se optime meriti, sese insignivit; Nicolaus nempe hujus nominis Quintus, in hoc celsissimo dignitatis fastigio, appellatus. Denique zelum erga Domum Dei, sapientiam et eruditionem Nicolai nostri tota Romana Ecclesia confiteatur necesse est, ex quo Ferrariæ, ubi primum indictum fuerat, prima celeberrimi Florentini Concilii, Eugenio Quarto Pontifice, fundamenta jecit. Postremo vero Nicolai animi fortitudinem et eximiam erga Deum pietatem Senenses laudent atque concelebrent: apud quos diem suum clausit extremum, magno dolore magnoque sui relicto desiderio, VII Idus Maji, anno a partu Virginis millesimo quadringentesimo quadragesimo tertio, eodem Eugenio Pontifice cum reliquo Patrum cœtu per eos dies Senis agente, atque Nicolai nostri exequias cohonestante, eumque virum sanctissimum, Patremque omni veneratione et laudatione dignum proclamante. Id quod unius Nicolai sanctitati datum fuisse nullus, qui Romani Pontificis majestatem augustissimam noverit, inficias ierit: quoniam quidem compertissimum est, numquam

l

Senis mortuo anno 1443.

C consuevisse totius Catholicæ Ecclesiæ Summum Antistitem cujuscumque vel Cardinalis vel Principum quorumcumque virorum funeri interesse. Hæc de Albergato, longius fortasse, pro rei opportunitate in explicando lapsi; sed minime ab re, ut opinor. Nam sæpe tantorum virorum usurpare memoriam aliud est nihil, quam studia, labores, et contentiones nostras nobis ante oculos proponere: quandoquidem, ni talpæ omnino simus, luce clarius aspiciemus, nos ad hos sanctissimos Viros umbram tantum esse, et effigiem quamdam virtutis persequi; solidam autem veramque virtutem, nescio quo pacto, aversari videmur. Quis enim nostrum vel Nicolai vel Petri maxime illustria facta virtutesque præstantissimas animo rationeque complectens, seipsum non excutiat, atque ad perfectionem suæ professionis excitet aliquando? Cum nulla major adhortatio acriorque nulla excitatio ad omne studium sanctitatis et virtutis adhiberi soleat, quam bonorum virorum exempla, illorumque maxime, quibus una cum Dei obsequio antiquissimum numquam non fuit primævum sui Ordinis spiritum ad extremum usque tueri? Sed hæc alii. Ipse vero, ne quis interim officium meum jure desideret, Petri nostri Vicarium, Joachimum nempe in suo versantem munere, adeundum censeo: quoniam hac potissimum ratione fidem meam, quoad ejus fieri poterit, curabo peregregie. D

A. BART. SENENSI.

ANNOTATA.

a Sancti *hujus, seu* Sanctis, *meminit Raymundus Capuanus in Vita S. Catharinæ Senensis* 30 *Aprilis, num.* 252 *et* 340: *hic autem in notis de eo additur, quod aliquot annis post mortem Petri, captus eximia religione Guilielmi Flete, natione Britannici ex Ordine Fratrum Eremitarum, in monasterio Ilicetano commorantis, huic primum, deinde cum eo S. Catharinæ adhæserit; et brevi tempore post Virginis obitum grandævus obierit etiam ipse, magna cum fama sanctitatis.*

b *Anno* 1361 *litt. Dominicali* C *dies* 29 *Maji in sabbatum convenit. In necrologio MS. sic legitur,* Quarto Calendas Majas, obiit D. Petrus Guglielmaccii, Monachus hujus Domus.

c *Hic intelligitur, de Joanna, Petri cognata patrueli, esse sermo, cui id paulo ante promitti vidimus.*

d *Ergo* 17 *Julii res accidit: qui et ipse in Sabbatum eo anno cadebat.* E

e Monochroma, *unius coloris pictura.*

f De hujus laudibus, *inquit in Notis Bartholomæus,* late patebit campus, cum de B. Stephani Macconi rebus gestis egerim: *hoc ut executus est, an ita etiam illud fecerit, nescio: si fecit,* Bartholomæi *quoque* Ravennatis *Vitam nobis mitti cupio.*

g Hic, *inquit idem Bartholomæus,* Lucensis patria, Ruberti filius, sub anno 1376 ad annum usque 1385, ab ipsis incunabulis, factus et educatus ad pietatem, divortium fecit cum seculo; ac Christum crucifixum, et nudum nudus ipse nostra in familia est secutus; qui nonnullis nostri Ordinis monasteriis præfectus, præclara omnium virtutum documenta ubique edidit, seque verum Cartusianum præstitit. Hunc virum, inquam, sanctissima illa virgo Catharina Senensis, divino perfusa lumine, Deo carum propter divinas illustrationes, quibus mirifice a Patre luminum augebatur, agnovit, prædicavit, et quoad vixit singulari quadam veneratione est prosecuta, uti cumulatius de illo memoriæ prodidit Thomas Naccius Dominicanus. Ceterum non despero fore aliquando, ut detur mihi copia tabulas atque vetera Pisanæ Domus monumenta excutiendi, F ut iis vel maxime desiderium meum expleam, indagandi videlicet expiscandique ipsius viri venerabilis Joannis facta præclara; quæ quidem adduci non possum, ut credam velariis oblivionis penitus involuta.

h B. Nicolai Albergati *Vitam duplicem dedimus* 9 *Maji.*

i *Verba sunt* Jacobi Zeni Episcopi, *in Vita num.* 2 *relata.*

k *Addit in Notis Bartholomæus Epitaphium tanti viri, quod non inconsultum fuerit hic adnectere.* Hic jacet corpus Magnifici Militis, Domini Nicolai de Acciaiolis, Regni Hierusalem et Siciliæ Seneschalli, cujus laudes in ara scriptis versibus adnotantur. Obiit autem Neapoli, et demum translatum fuit corpus suum ad hanc ecclesiam, quam vivus ædificavit pro salute animæ suæ et suorum Parentum.

Gloria militiæ, mansuraque fama suorum,
Offensis alta infundes oblivia Lethes,
Fidus consiliis, ac ferro in bella tremendus,
Eloquioque potens, Magnum quem clara Lovgi
Regna Senescallum videre hinc Trinacris, illinc
Inclita Jerusalem, Christi veneranda Sepulchro.
Quem se tulisse parens gaudet Florentia Civem,
Hoc, Acciaiolum celebri de stirpe creatus,
Sarcophago clausus, cineres Nicola reliquit,

Hujus

A. BART. SENENSI.

A Hujus et ecclesiæ fundator : liber olympum
Mente petit, Christi post annos mille trecentos
Ac sex undecies, octava luce Novembris.

1 Nicolaus V, *creatus Pontifex, an.* 1477.

CAPUT XI.

Joannes Boccacius adjutus: corpus post annos 60 repertum integrum translatumque.

Joachimus hoc interim spatio de Petri obitu, deque iis quæ in eo divinitus contigerant, a Columbino et sociis certior factus, eo magis propositum suscepti muneris prosequendi mordicus tuebatur, quod Deus mirandis visis et prodigiis testem sese illius sanctitatis apud mortales subinde præbebat. Ergo cum sibi majores indies spiritus et animos, ad ea quæ reliqua illi erant Petri mandata ex composito curanda sumeret; Senis ingenti lætitia gaudioque perfusus proficiscitur, et Florentiam versus iter arripuit. Quo simul atque pervenit, inter alios Joannem Boccacium, virum litterarum *a* sane stu- B diosum, atque tunc temporis Hetruscæ eloquentiæ facile principem, adit; eumque benevolentia comprehensum, gravi oratione remotis arbitris appellat. Primum se Joachimus dicit, viri Dei Petri Senensis jussu illum convenire; quem licet viventem de facie numquam noverit, ipse tamen beato Viro, divino id agente consilio, optime cognitus. Deinde ejusdem sancti Viri vitam, virtutibus et sanctimonia insignem, demonstrat: quæ mox ille, dum in immensæ Divinitatis illam abyssum absorbetur, in rem ipsius perspexerit, quæque Christo Domino demonstrante prævideret, exponit. Quod secum Vir beatus, illius vitæ statum per abrupta vitiorum aberrantis miseratus, dum erat in humanis, eum per se orare atque obsecrare, ut quanto in discrimine æternæ damnationis versetur, etiam atque etiam videat, et mores in melius commutet. Ad hæc luxum cæcosque simul errores in quibus misere ad eam diem jacuerat, ad amatoria studia incumbendo, detegit; indicatque pariter quas peccandi occasiones mortalibus obtulerit, suis videlicet vulgatis *b* elucubrati libris; majoresque allaturum indies, in tale consilium mentem inque adjiciat scribendi. Quoniam eo ingenii præstantia, divino illi præstita munere in Dei gloriam Sanctorumque, C abusus; eam dicendi vim et copiam, quam ejusdem ingenii præsidio adeptus erat, in proximorum perniciem adhuc retinebat, atque adeo in obsequium satanæ, hoc est, ad inanem gloriam colligendam honoresque captandos potius, quam in Dei servitium ejusque propagandam gloriam, in apertum suis proferendis vigilias impendebat: quæ quidem lucubrationes nihil aliud agunt, nisi ut bonos depravent mores, ex quibus recta castaque vivendi ratio pendet. Proinde secum intenta cura perpendat, malitne seipsum perdere, ut deploratæ vitæ hominibus arrideat, quam honestatis et virtutis studia sectando, iisdem ipsis adversari. Quin etiam vide, quæso te, Joannes, (adjecit Joachimus) quod præmium laudisve ad cælestem felicitatem comparandam apud Deum consequi te posse putes; cum te ipsum hostem pudicitiæ, laxamentum luxuriæ et libidinis palam constituis; et quæ adhuc scripta edidisti, instrumenta perinde diaboli sunt, ad instruendas et alliciendas in venerem animas. Verendum mihi interdum arbitror, ne divinæ justitiæ gladius in te sit intentus, quandoquidem tuis ipse litterarum monumentis honestati bellum indicis; dum intemperantiam et lasciviam, dum turpitudinem et flagitiosam illam tuam verborum licentiam, ad risum concitandum, vel mentes animosque, ut dicis, exhilarandos ante oculos proponis: atque uno eodemque tempore D in te moribus et verbis effingis.

a

Jussu B. Petri Joachimus adiens Joannem Boccacium,

b

arguit eum ob scriptorum impuritatem;

propter quæ sit a Deo puniendus,

104 Num te præterit, aliorum scelera vel flagitia, cum ante hominum oculos constituuntur, etiamsi non ignoremus esse peccata, validissimam tamen vim habere ad audientes etiam corrumpendos? vel quod eo minus jam malum videri incipit, quod plurimorum consuetudine jam vulgarius et quasi fit familiarius; vel quod hoc etiam sit mortalium ingenium, ut sui quisque similes summa voluntate atque adeo voluptate sequatur. Verum ut ut est in re hujusmodi, illud apud omnes constat: nullum fere acriorem stimulum ad peccandum esse, quam pravum exemplum. Te igitur, qui verbis, scriptis simul et moribus, turpitudinis et lasciviæ ceteris exemplum præbes, quæ mala sempiternaque supplicia, ni ad meliorem frugem te receperis, maneant, perpendas velim. Non parcam, Joannes, auribus tuis, nec illis unquam serviam, ut tuæ saluti consulam; idque magis, quod hæc non utique ego, sed per me Petrus, dum hanc cœli lucem aspiceret, tibi inculcari jussit. Quocirca ejusdem beati Viri verbis rogo, E hortor, denuntio, ut vitam, quam nunc agis, offensionum plenam, deponas; ut poetica studia abjicias; et exitialem poeticen illam detestatus, quæ tibi hactenus fuit impedimento, quominus (ut abs te officii ratio pietasque Christiana exigebat) veræ virtutis cultorem te cunctis exhiberes, honestiorem vel tandem aliquando tuorum studiorum morumve disciplinam ineas. Quæ omnia si persequi detrectaveris, exploratissimum habeas, ex ejusdem beati Viri prædicto, non longe abfore quin tuæ proterviæ pœnas persolvas; et propinquiori quam animo conceperis interitu, profana studia tua simul et animam finias. Valeat igitur, Joannes, apud te tanti viri præcipientis auctoritas, cujus eximiam sanctitatem Deus ipse miraculis et signis firmavit. Valeant multorum nobiliumque præsertim virorum exempla, qui Senis ipsius beati Viri monita atque præceptiones, me tradente, amplexati, uberrimos indies sui obsequii capiunt fructus; et sanctitatis religionisque studia sectantes, majores quoque officii referunt laudes. Quod secus, immo vero etiam pessime aliis evenisse, qui salutaribus sancti Viri parere mandatis neglexerant, certum habeo; perinde ut non illius pleni hominis consilia, sed ipsum cæleste Numen aspernatos fuisse, certo constaret. Valeat denique tua salutis ratio, eamque ad veritatis F oblatam tibi divinitus lucem, pietatis Christianæ facem prætuleris; non dubito quin Deus tibi omnibus in rebus sit affuturus.

tamquam exemplum nequitiæ præbens;

quare hortatur ut ista missa faciat,

105 Hæc Joachimus: quæ sane poterant per se hominem, ingenuarum artium præsidiis apprime instructum, permovere. Sed nihil æque Boccacii animum perculsum reddidit, quam quæ ab ipso Joachimo sibi audivit clam fuisse detecta: sibi videlicet omnia sui pectoris arcana mentisque latebras reseratas, quorum neminem mortalium præter Deum conscium esse, Boccacius ipse assereret. Hæc enim erant, quæ Joachimo, uti supra lectum est, quemlibet ex mandato Petri adeunti, fidem continuo et auctoritatem conciliabant. Ergo cum primum Boccacius sui animi sensa nudata animadvertit, obstupuit vehementer: et ingenti pavore metuque concussus, religione maxime perurgente, prioris vitæ peccata gemebundus agnoscere est visus: et cum apud se statueret e peccatorum cœno emergere, et ad sanctitatem utcumque redire; tum etiam omnia poeticæ studia deserere, omnemque librorum supellectilem divendere, animum induxit. In quam deliberationem ingressus, Franciscum Petrarcham, Patavii tunc temporis commorantem, quem præceptorem suum *c* venerandissimum et patrem appellare consueverat; tota

atque indicat arcana cordis:

quibus motus Boccacius Petrarcam consulit:

c

A tota de re per litteras certiorem facere voluit. Quem Virum gravissimum, alterum nempe Hertrusci sermonis lumen, quin potius reflorescentis ea maxime tempestate Latinitatis auctorem non ignobilem, in hanc sententiam illi rescripsisse scimus. Magnis me monstris implevit, frater, epistola tua, quam dum legerem, stupor ingens cum ingenti mœrore certabat : uterque abiit, dum legissem. Quibus enim oculis nisi humentibus tuarum lacrymarum tuique tam vicini obitus mentionem legere potui, rerum nescius omnino solisque inhians verbis? Ubi demum in rem ipsam internos flexi oculos defixique, mutatus illico animi status et stuporem seposuit et mœrorem. Jam primum quod erat in ipsa litterarum fronte, prætereo. Et paulo post. His omissis ad id venio, quo me adeo prima lectione concussum dixi. Scribis, nescio quem Petrum, Senensem patria, religione insigni et miraculis insuper clarum virum, nuper obeuntem, multa de multis, inter quos de utroque nostrum aliqua, prævidisse, idque tibi per quemdam, cui hoc ille commiserat, nuntiatum. Ex quo exactius dum quæreres, quemadmodum sanctus ille Vir nobis

Lib. pr. Epist. Senilium. Epist. v.

ex cujus responso scitur eum scripsisse de prædicta sibi morte,

B incognitus nos novisset, sic responsum. Fuisse illi propositum, ut intelligi datur, pium aliquod agere; quod cum implere, denuntiata sibi, ut auguror, morte, non posset ; orasse Deum efficaci et ad cœlum perventura prece, rebus idoneos vicarios designaret, quibus negatum sibi cœpti seu destinati operis exitum divinitus largiretur. Cumque familiaritate illa, quæ Deum inter justique animam est, se intelligeret exauditum ; ne quid in re dubii foret, Christum ipsum habuisse præsentem, cujus in vultu omnia cognovisset, quæ sunt, quæ fuerunt, quæ mox ventura trahantur ; non ut apud Maronem *d* Protheus, sed plenius multoque perfectius ac clarius. Nam quid, oro, non videat illum videns, per quem omnia facta sunt?

et sanctitate beati Petri :

d

106 Illum oculis vidisse mortalibus, magna res, fateor, si vera : usitatum enim et vetustum est, plerumque mendaciis fictisque sermonibus velum religionis sanctimoniæque prætendere, ut humanam fraudem tegat divinitatis opinio : de quo in præsens non pronuntio, cum ad me defuncti illius nuntius nondum pervenerit : quem ad te primum, quod esses forte vicinior ; expositisque mandatis, mox Neapoli ; inde mari in Galliam atque in Britanniam perrexisse significas ; novissime me visurum, et mihi utilem mandatorum partem ex ordine prolaturum. Tum

ad quæ nuntiata judicium suum suspendit Petrarcha :

C demum, quantum apud me sit fidei reperturus, videro. Ætas hominis, frons, oculi, mores, habitus, motus, incessus, sessio, vox ipsa et oratio, et super omnia conclusionis effectus, ac loquentis intentio, ad consilium vocabuntur. Nunc quantum ex tibi dictis elicio, nos duos aliosque nonnullos ex hac vita decedens ille Vir sanctus vidit, ad quos quædam secretiora committeret huic suæ hujusmodi ultimæ voluntatis executori, industrio ut tu existimas ac fideli. Hæc, ni fallor, historiæ summa est. Ceterum quid ex hoc alii audierint, in dubio est. Tu quod ad statum tuum attinet duo hæc (nam cetera supprimis) audisti, vitæ tuæ terminum instare, hoc primum : tibi præterea poeticæ studium interdici, hoc secundum ultimumque. Hinc illa consternatio mœrorque ille tuus, quem legendo meum feci meditandoque deposui : et tu, si mihi aurem, immo si tibi, si rationi insitæ animum præstas, abjicies ; et videbis inde te doluisse, unde potius sit gaudendum. Hactenus ex Petrarchæ litteris ; quæ quoniam extant satis prolixæ, non est cur singula in præsens consecter : in quibus totus est vir sapientissimus, non modo, ut Joannes in proposito susceptoque consilio de mutanda vitæ ratione permaneat ; sed etiam omnem lapidem movet, ut a mortis metu illum abducat : ea in re opportuna cum ethnicorum exemplorum, tum divinorum oraculorum auctoritate usus *e*. Nobis vero illarum tantum partem hic inserere visum est, quam ad rem nostram facere existimavimus.

laudat tamen consilium præparandæ mortis.

D

e A. BART. SENENSI

107 Hactenus expositis, quæ de beato Patre nostro Petro ex vetustissimis litteris probatisque auctoribus excerpsi, operæ pretium me facturum reor, si ea quoque historiæ meæ, tamquam illius condimentum, ut verbo Divi Basilii utar, intexuero, quæ a majoribus nostris nobis quasi per manus tradita sunt : quæque firmissimis etiam nunc animis retinemus; quandoquidem hæc ipsemet, ut primum ad Florentinam Cartusiam candidatus petitor accessi, atque dein cucullatus in ea sum effectus, a duobus Patribus Ordinis, ibi tum degentibus exacta ætate patriaque Senensibus, accepi. Quorum alter, cum adhuc hæc eadem me scribente superstes esset, septem et octoginta annos natus, autographis iisque recentissimis litteris ingenue asseveranterque mihi astruere non dubitat, quæ ille jam inde a prima adolescentia e priscorum Patrum firma certaque auditione didicerat, quæque vel scriptis mandata numquam se vidisse aut legisse affirmat. Nec sane mirum. Maggianum enim id cœnobium, bellorum olim

Porro ex traditione habetur,

E incendiis et agri vastationibus obnoxium cum esset, utpote urbi proximum; ejus Patres nonnumquam militi diripiendum vastandumque relinquere cogebantur, uti sese ex diris belli tumultibus hostiumque pariter decursionibus eriperent ; ne quidquam in præsens ex illis attingam, quæ superioribus annis nostrorum videlicet Patrum memoria sustulit, dum urbs obsidione cingebatur. Nam cum sedem in eo ipse Cæsarei belli *f* Imperator fixisset ; ea damna atque incommoda certum est tunc temporis cœnobium fecisse, omnibus in eo militari clamore obstrepentibus, ut, licet illius ædificiis visa sit pepercisse effrænata militum licentia, non tamen improba illorum cupiditas temperare sibi potuerit, quin temerariis manibus ecclesiasticum instrumentum ceterumque domesticam supellectilem violaret, atque insolenter admodum diriperet, sordida impellente lixarum colluvie, vilissimis inhiante lucellis. In qua direptione deperiisse pervetustos codices, commentarios, atque alia rerum gestarum monumenta, quæ tanto labore et studio lucubrari atque colligi solent, haud ambiguum habemus in tam recenti, ut dixi, Patrum memoria ; quod ex ea lacrymabili jactura tabulæ tantum aliquot ad hanc diem domi custodiuntur, studio atque opera quorumdam

nam in direptione militari scripturæ perierunt)

F in posterum longe prospicientium, e dissoluta militum consuetudine sublatæ. Ergo miretur nemo tanta de re, quam hoc loco conscribendam suscepi, nihil ad id tempus litterarum monumentis consignatum extare, quando ne ratio sacri quidem apparatus tunc habita fuerit. At vero, utcumque sese habeat res, ex hominum memoria deleri non potest, poteritque numquam sempiterni Numinis id agente consilio ; quæ, ut constans fert et fama, id habuit initium.

108 Sexagesimus jam agebatur *q* annus a Petri morte, cum Deus ejusdem Petri sanctitatem clarissimis signis et miraculis ad ejus tumulum indies magis ac magis illustrabat. Quibus quidem signis adeo Senensis populus pristinam suam erga beatum Patrem fidem et religionem retinebat, ut cum cives tum exteri Maggianam Cartusiam, studio invisendi sepulcrum sancti Viri, frequentissimi peterent, suæ inde pietatis et fidei illustria reportantes testimonia, qua ad animi, qua pariter ad corporis incolumitatem consequendam. Cumque res nullo impedimento e sententia flueret, maxime propter urbis propinquitatem, eo illorum temporum cœnobii Patres devenerunt, ut secum ipsi identidem reputantes animo, frequenti

q quod anno ... post mortem,

A. BART. SENENSI

A frequenti revera ad eos populorum accessu spiritualem suam interturbari quietem, adversum maxime sui Ordinis spiritum; cogitare cœperunt de Petri exuviis alio transferendis, cum aliam tum rationem inire se non posse animadverterent; qua, salva cœnobii existimatione, tanta hominum frequentia ab continuato tot annis instituto abduceretur. Ergo in unum convenientes statuunt, rem omnino gerendam esse. Eo proinde cum in peristylii cœmeterio sacris beati Viri exhumandis reliquiis clanculum adhibiti essent fossores, ne quid indicia foras manaret, factum est, ut dum opus urgent pertinaciter, unus ex illis inter effodiendum alterum sancti Viri crus ligone percusserit. Quo nihilominus æquali cura cœptum prosequente, paulatim demum egesta terra, totum sese sacrum cadaver in conspectum dedit, non modo omnibus (mirum dictu!) integrum membris, perinde atque sepulturæ traditum tunc primum fuisset, sed (quod longe mirabilius extitit) simul atque per subducta illius adhuc integra vestimenta, inspiciunt ex percusso crure cruoris purpurei manare rivulos, magis ac magis in admirationem rapti, Miraculum, Miraculumque inclamant, et in Dei mox præconia laudum prorumpunt: rem

quieti suæ consulturi Patres et corpus alio translaturi,

integrum effoderint,

B insignis prodigii loco habentes; corpus videlicet spiritu tot annos destitutum, incorruptum et a nativo splendore parum dissimile inveniri, quando ne telluris quidem uligo, cujus est mephitim exhalare, longa tot annorum serie, sacrum illum thesaurum ipsa obrutum humo, ulla ex parte corrumpere aut labefactare potuerit. Honorificum plane Dei munus, quis neget? quod sane defuncti beati Patris claram atque illustrem integritatem arguit.

109 Cumque tanti miraculi fama in urbem irrumperet, factum est ut turmatim cives ac populares ad Cartusiam, multo frequentiores quam antea, confestim affluerent, quo corporeis oculis eum agnoscerent exhumatum, quem sepultum ingenti cum veneratione diu fuerant prosecuti; scilicet lætissimum erga beatum Virum animi religionem divino prorsus testimonio propalam comprobari. Neque propterea tum Monachis integrum fuit confluentium multitudinem quavis ratione coercere. Ad venerabile cadaver ubi ventum est, alii illud exosculari, alii precarios globulos applicare, alii frusta vestimentorum pietatis ergo discindere, alii alia ratione illud venerabundi contingere. Hæc dum aguntur, tantæ rei excitus rumore Vir sanctissimus Bernardinus Senensis, is qui, uti initio diximus, Franciscanam labentem familiam erexit, et ad veterem sui instituti

ad quod cum aliis etiam S. Bernardinus accesserit,

C severitatem et disciplinam revocandam adduxit, ad Maggianam Cartusiam convolat continuo; ejus videndi gratia, de quo præclara jam inde sues inter sodales Societatis B. Mariæ Virginis adolescentulus inaudierat. Quo ut advenit, in defuncti corporis ruit amplexus, pia virgineis carnibus figere oscula; nec inde se prius extulit, quam dulces in lacrymas effusus, egregiam de beato Viro ad circumfusam multitudinem laudationem habuit. Inter hæc veteribus miraculis nova adduntur, quod ad sancti Viri cadaver cæcis visus restituitur, elephantiaci mundantur, capti auribus integrum recuperant auditum, claudi gressum accipiunt, quamplures insanabili morborum genere labefactati commodam valetudinem assequuntur, et alia id genus mirabilia, ad confirmandam Petri sanctitatem, vi Divina patrantur. Quibus de causis Monachi, et qui vel in primis eis tum præerat, majores quam antea in angustias conjecti, mire æstuabant animo. Denique divino præsidio opus esse rati in præsentia, ne quid hominum concursu in rem monasticam detrimenti domus acciperet, neu tumultu aliquo consulto concitato sacrum thesaurum amitterent; idem ipse cœnobii Pater, una cum re-

multique agri curati sint

liquo Monachorum cœtu ad defuncti corpus accedens, hæc verba fide plenus effatus est: Te precor atque adeo tibi, Pater beatissime, jubeo, ejus videlicet sanctæ obedientiæ virtute, cujus nexu præpotenti te Deo atque Ordini nostro in hoc cœnobio mancipasti, ab miraculis patrandis ut absistas; ne quod tantopere Cartusianæ disciplinæ adamasti propositum, apud nos perturbet hominum celebritas. D

sed mandante Priore cessasse miracula,

110 Hæc ubi Præsidens dixit, res mira! simul ipsum sacrum cadaver a miraculis edendis cessavit, simul confluentium multitudo ab concursu et impetu conquievit, omnibus qui aderant stupore plane attonitis. Ab hisce peractis Patres sanctissimo consilio optimum fore existimantes, ne amplius in defosso pretiosum illud pignus asservaretur; novo lateritio tumulo, ad radices sacræ campanariæ turris e regione cœmeterii constructo, in eum Cartusianæ simplicitatis jura nihilominus retinentes, noctu recondunt, iisdem cœnobii Patribus rei dumtaxat consciis: quos etiam præcepto cœnobii Moderator adegit, ne cuiquam externo patefacerent unquam, quo loci rursus depositum corpus conditum esset; cum eo tamen, ut unus alteri, alter vero alii in posterum, atque ille deinceps alii, eorum solummodo qui Maggianæ Cartusiæ pro tempore forent alumni, E rem secreto aperiret; quo continuata personarum successione cum aliqua ex parte posteritati consuleretur, tum vero pretiosum pignus apud se Patres tuto perpetuoque incolume custodirent. Quæ cuncta ad nostra usque tempora inviolate servata, ad extremum tum mihi superioribus annis in Florentina Cartusia degenti, ut supra dictum est; tum aliis, in locis hisque præcipue in tectis, a priore e duobus illis Patribus, quorum paulo ante mentio habita est, indicata fuere; locusque pariter sacri sepulti corporis commonstratus. Qui quidem Pater, Ignatius Burghesius Senensis nomine, vir gravis ac certus, octogesimum et amplius ætatis annum agens, in hoc Maggiano cœnobio, ubi religionem professus fuerat, viginti quatuor jam hinc annos, ex hominum vita cum Christianæ pietatis laude migravit ad superos.

et corpus denuo esse reconditum.

111 Interea Bernardinus, de quo supra memoravimus, iis minime contentus, quæ ad laudem præconiumque Petri nostri in Maggiana Cartusia gesserat; duobus etiam post annis ab invento ejusdem Petri corpore, Venetias concionandi gratia F profectus, cum in privatis nobilium virorum circulis, tum e superiori loco ad Primores clarissimæ civitatis ita de Petri laudibus et sanctimonia, itaque de Cartusiensium familia copiose ac vehementer locutus est, ut in hæc verba perorasse dicitur. Habetis, Patres amplissimi; habes, inclita Veneta urbs, in insulis, quæ circum te sunt, quam multa cœnobia, multis referta Christi militibus: quæ cœnobia, tamquam celsissimæ turres ac firmissima propugnacula, a facie Aquilonis longe majori tibi sunt præsidio, firmiorique munimento adversus hostiles incursus atque inimicorum fidei irruptiones, quam quæ ex alto stagnantes aquæ te undique crebris æstuariis circumluunt: quando horum Dei militum virtus et studia, tibi ad bene beateque vivendum, sunt incitamento pariter et documento; tibique salutaribus divinæ legis præceptis et hortamentis muniunt iter, ad cœlestem felicitatem comparandam. Atqui tum vel maxime perpetuis præsidiis perpetuum te firmam beneque munitam fore existimabo, si ad strenuos hosce propugnatores, stationarios quoque milites adjunxeris; nimirum si Cartusianos in urbem acceperis, quorum ea est virtus atque animi fortitudo, ut dum suis inclusi castris aliorum militum contemplantur pugnam, et egregiam admirantur virtutem

cap. XIII S. Bernardino apud Venetos perorante,

in laudem Carthusiani Ordinis,

A virtutem; ipsi tamen sine ferro profligent hostes atque conficiant. Hæc etenim fortium militum cohors illa est, qui cum ceteri urbici milites suis ex stativis prodeunt, ut verbi Dei gladio prælia Domini prælientur adversus vitiorum monstra, teterrimæque infernalis belluæ impetus; hi, inquam, ceu bene parati vigiles ad sacras excubias agendas, non secus atque Moyses puras in cœlum levantes manus, manus præliantium jugi oratione ac divinarum rerum contemplatione roborant, sic ut cæsis fugatisve hostibus victoriam dimicantibus obtineant. Illorum quidem est pugna, sed non ambigitur horum esse victoria: quod, ut illis detur vincere, hi merentur divinitus impetrare. Ex hac veterana cohorte atque ex hisce Cartusianis castris, alterum nempe divinum Moysem proxime præteritum seculum prodiisse vidit, qui divino certe oraculo cœlestes iras in omnes mortales intentas, præclaris suis apud Deum meritis et sanctimonia, dum esset in vivis, deprecatus est, ac numen placatum mundo assiduis precibus reddidit atque conciliavit: quem cum Senarum civitas procreasset, hisce proximis annis in eadem natali sede, hisce etiam oculis sacrum ejus corpus
B admirabili Dei munere integrum incorruptumque, licet sexaginta annis humo coopertum, aspexi. Ergo exploratissima horum militum virtus sit tibi, Urbs clarissima, præsidio et ornamento; horum preces, horum studia et exercitationes pietatis, horum, inquam, merita atque suffragia, in rebus tuis duris, tuam apud Deum causam defendendam suscipiant; te inter bellorum turbines incendiaque tueantur; tibi adsint, cum turbulentissimis fluctibus et procellis impeteris; ac tibi in omne tempus scelerum veniam impetrent; perinde, ut Moysis oratio Israelitis, Duce Josue dimicantibus, victoriam obtinuit.

et de B. Petri incorrupto corpore,

112 Hæc Divinus præco Bernardinus: quæ sane tantos in gravissimorum animis Senatorum motus fecerunt, ut communi omnium consensu Cartusianos in Urbem accersendos esse cuncti annuerent. Quod et factum est. Siquidem nostri Ordinis accitis Patribus, insula S. Andreæ ad Littus cognomento, omnium quæ Venetam civitatem ambiunt maxima, una cum cœnobio Eremitanorum Fratrum, qui tum propterea ex ea dimissi alio designati fuere, attributa fuit anno a Christo nato millesimo quadringentesimo vigesimo secundo, Francisco Foscaro Venetorum Duce. Cujus rei biennio post Pontificia
C diplomata data sunt, quorum auctoritate cœnobium ipsum totius Ordinis corpori et unitati, Martino Quinto Pontifice, fuit insertum. Et cum illud brevi deinde interjecto tempore ad institutum Cartusiani propositi Patres accommodarent, accito ad illud regendum e Cartusia Florentina Mariano Volaterrano; dici vix potest, quam pia animorum contentione nobilissimi quique Patricii laborarent, ut sibi suæque genti familiaria sepulchra in eo extruerent; quamque nostris bene cuperent, exemplo crediderim provocati non mediocriter sanctissimi Viri h Laurentii Justiniani, primi Venetiarum Patriarchæ, qui (ut tenet fama, multorumque litteris traditum est) Cartusianis nostris adeo familiariter utebatur, ut unus ex illorum numero facile censeri posset; captus mirabiliter Pater augustus consuetudine Francisci Tarvisani, ejusdem Venetæ Cartusiæ per idem tempus habenas moderantis, viri non insigni modo eruditione, sed quod pluris est ad conciliandos et inextricabili nexu virtutis conglutinandos animos, Angelica quadam puritate eximie præditi. Hæc de condita primo Veneta Cartusia adscribere placuit, scilicet illectis idonea opportunitate Petri nostri Corporis translationis; cujus quidem animam, in cœlis ovantem, confidimus beata immortalitate

Carthusiani Venetus admissi,

anno 1422.

circumvestitam in ævum perpetuum. Proinde ad te D nunc, Pater sanctissime, meam orationem meque totum converto. Te appello, te, inquam Pater beatissime, invoco; qui lætus et gaudens Auctorem tuum contemplaris, atque cœlestium simul frueris consociatione. Fac rogo experiamur omnes, qui te colimus, quantum gratia valeas apud Opificem omnium rerum, dum tui studiosi tuum imploramus auxilium, ac tuarum exposcimus precum subsidia. Nobis opitulare in hujus miseræ vitæ solitudine degentibus. Ordinem nostrum Cartusianum, imo vero tuum benigne tuere. Maggianam hanc domum, tuam altricem et custodem dum in terris agebas, et in qua tot mirabilium tuarum virtutum exempla reliquisti, protege tuo patrocinio atque conserva. Senarum præterea civitatem, communem parentem, custodi. Et me denique, pro mea salute tibi supplicantem, ne excludas oro; qui facta tua tuo sane munere atque concessu cognovi: eaque, ut tuum mihi conciliarem patrocinium, conscribenda suscepi: non meis fretus viribus, quæ in scribendo nullæ sunt: sed illius virtute, qui non solum infantium E linguas facit disertas, sed etiam bruti animantis os verba edere docuit: quo vitæ meæ confecto curriculo, ad eamdem illam vitam felicem et æternam pervenire merear, ad quam tu felix jam pervenisti.

A BART. SENENSI. Auctor implorat patrocinium B. Petri.

ANNOTATA.

a *Michael Poccianttus, in Catalogo Scriptorum Florentinorum, ex eoque Gesnerus laudat* Joannem Boccacium, *ut qui fuerit* Grammaticus, Græce non minus quam Latine peritus, Poeta, Rhetor, Historicus, Astronomus, Arithmeticus, Chronographus, Cosmographus, Philosophus, Theologus clarissimus, *mox enumerantur libri, in omni fere facultate ab eo Latine scripti: quorum potiores, his paucis versibus comprehensa loquuntur, in apotheca Judicum et Notariorum Florentinorum.*

Progeniem canit iste Deum, mirabile, nunquam
Visum opus, et Claras Matres, Casusque Virorum
Stagna, Lacus, Maria, Fontes, Juga summa, Paludes,
Et Fluvios Silvasque prosis; et Pascua metro:

id est Bucolica, *imitatus Virgilium. Sed istis omnibus fortassis careremus facilius, quam quæ historice scripsit* de Bellis Pontificum et Imperatorum, Terrarum Ecclesiæ rebellantium, Florentinorum cum F Duce Mediolani et Rege Arragoniæ, Tartarorum in Turcas, Sigismundi Imperatoris in eosdem; deque hæresibus Boemorum et Capta Constantinopoli. *Hæc inquam melius lucem viderent, quam quæ vernacula Italica lingua scripsit,* jocis et vanitatibus plena, *eoque nocentiora, quod* mellifluo verborum et sententiarum succo referta. *Nescio an ejusdem extet Vita a Betussio, Italice quidem, sed elegantissime scripta: curiosa etiam sunt, quæ de eodem habet Gerardus Joannis Vossii in libro de Historicis Latinis.*

b *Tales indicantur,* Philostratus, Corbatius, Philomena, Philocolus, de Amorosa visione, Nymphæ Florentinæ, Centum novitates: *et hæ quidem in omnium nationum linguas adaptatæ dicuntur: ita facilius mala quam bona proserpunt, ad tanto majorem talia scribentium confusionem coram supremo tribunali, quanto ab humana fatuitate laudantur leguntarque impensius.*

c *In opere de Genealogia Deorum lib.* 15 *cap.* 16, Venerandissimum Præceptorem, Patrem et Dominum suum, *appellat* Petrarcham *Boccacius, de quo videri possunt præcitati Vossius et Gesnerus. scripsit et hic multa digna Philosopho Christiano sed juvenis amatoriæ poesi indulsit plusculum.*

d *Lib. 4 Georgicorum, ultimis* 100 *versibus.*

A. BART. BENENSI

A e *Propositum tenuisse Joannem credere suadet dilata mors ad annos* 15, *videlicet usque ad annum* 1376, *quo obiit, ætatis suæ* 62, *anno uno superstes Petrarchæ, ut habet Vossius. Eodem facit Epitaphium apud Poccianlium :*

Hæc sub mole jacent cineres ac ossa Joannis :
Mens sedet ante Deum, meritis ornata laborum.
Mortalis vitæ genitor Boccaccius illi,
Patria Certaldum, studium fuit alma Poesis.

f Princeps Auriacus *anno* 1529 *urbem obsedit, eo successu, quem lib.* 30 *Hist. Florent. fuse describit Scipio Ammiratus.*

g *Ergo annus Christi* 1421, *vel potius præcedens,* D *siquidem infra dicitur* duobus post annis *Venetias accessisse Bernardinus, et quæ tunc ab eo curata fuit fundatio, adscribitur anno* 1422.

h B. Laurentii Justiniani *Vitam dedimus* 8 *Januarii, scriptam ab ejus nepote Bernardo, cum Præfatione ad Patres Carthusianos, quorum Prior* Franciscus Tarvisanus, Angelici spiritus vir, *auctor operis suscipiendi fuisse dicitur.*

DIES TRIGESIMA MAJI.

SANCTI QUI III KALENDAS JUNII COLUNTUR.

Sanctus Gabinus,
S. Crispulus, } Martyres Turribus in Sardinia.

Sanctus Felix I Romanus, Martyr.

S. Eusebius,
S. Romanus,
S. Meletius,
S. Charalampe,
S. Christiana,
Sancti Socii, } Martyres Nicomediæ.

S. Euplius, Martyr apud Græcos.

S. Cantianus,
S. Eutichius,
S. Euthymius, } Martyres Aquileiæ in Italia.

S. Sicus, sive Isichius,
S. Palatinus, } Martyres Antiochiæ.

S. Venantius, Methonæ mortuus, et Lerini honoratus.

S. Basilius,
S. Emmelia, } parentes S. Basilii Magni.

S. Isachius Anachoreta, Constantinopoli.

S. Exuperantius, Episcopus Ravennæ in Italia.

S. Caidocus,
S. Frechorius, sive Adrianus, } Sacerdotes
S. Madelgisilus Eremita, } Centulæ in Gallia.

S. Anastasius, Episc. Parmensis in Italia.

S. Huebertus, Monachus Britanniacensis in Gallia.

S. Ferdinandus, Rex Castellæ et Legionis, Hispali in Bætica.

Constantia Xira,
Maria Fernandez, } de Vita paupere, Eboræ in Lusitania.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Desponsatio Deiparæ Virginis cum Josepho *hodie indicatur ab aliquibus celebrari, in MSS. additionibus Carthusianorum Bruxellensium ad Usuardum. Nuper autem S. D. N. Innocentius XI Officium de eadem festivitate approbatum, sub ritu Duplicis, recitari concessit in omnibus ditionibus subjectis tam Romano Imperio quam Monarchiæ Hispanicæ, die* xxiii Januarii.

B. Renildis Mirgo, in Risenbeck pago, *refertur in Fastis Westphalicis Joannis Velde. Est alia* S. Renildis *seu* Reinula, *Virgo Abbatissa Masaci ad Mosam, cujus Acta dedimus* xxii Februarii.

S. Celsus, ex Episcopo Toletano Episcopus Trevirensis, *refertur a Tamayo Salazar, citatis Chronicis Maximi et Juliani Petri. Quæ late rejecimus ad diem ejus natalem* xxiii Februarii.

S. Agricola, Episcopus Nivernis, *proponitur in MSS. S. Victoris et Reginæ Sueciæ. De eo egimus* xxvi Feb.

S. Gertrudis Virginis Translatio corporis in novum feretrum Nivellæ, *celebratur in Annotatis Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Vitam ejus illustravimus* xvii Martii.

S. Galterius, Abbas S. Martini juxta Pontisaram in Gallia, *alibi* Galbertus *dictus, colitur in Abbatia S. Mariæ Bertolcurtensi, et indicatur a Claudio Roberto, Ignatio Josepho de S. Maria, et Andrea Saussayo, uti latius notamus ante varia ejus Acta, illustrata* viii Aprilis.

Thudebertus Confessor *indicatur in MS. Usuardo, in Alsatia aucto. Is nobis hactenus incognitus, maxime cum nullum addatur elogium, nec locus ubi vixerit exprimatur. Est* Trudpertus *in Brisgoia, sed Martyr, cujus Vitam dedimus* xxvi Aprilis.

S. Mariani Martyris inventio Acheruntiæ *anno* 1613, *hodie solenniter colitur: sed festum solennius et ex præcepto, tamquam Patroni agitur quando de eo agemus in Supplemento* xxx Aprilis.

Ægidius Valladarius, ex Necromanta, Conversus Ordinis Prædicatorum, *refertur in Anno sancto ejusdem Ordinis. Nos acta ejus dedimus, die quo obiit* xiv Maji.

S. Dympnæ Virginis et Martyris, Ghelæ in Brabantia, translatio corporis, *in MS. Florario, et MS. Ultrajectinæ Carthusiæ, et apud Dempsterum. Vitam ejus dedimus* xv Maji.

S. Emmanuel Martyr, *ob corpus Roma Viennam Austriæ translatum an.* 1678 *ad Theresanarum S. Josephi ecclesiam, Officio duplici colitur, sicut diximus, ubi de S. Fabio* xxi Maji.

S. Silaus, Episcopus Hibernus Lucæ, *refertur in utroque Catalogo Ferrarii, tamquam anno* 780 *Dominica post Ascensionem mortuus: sed neque tali anno obiit, neque tunc Dominica illa in* 30 *Maji, sed 7 cecidit: festum autem agitur Lucæ ipsa Dominica, et olim affixum fuit diei, quando Vitam damus* xxi Maji.

SS. Marmenia matrona, et Lucinia Virgo ejus filia, hoc die martyrio coronatæ cum aliis xxii, *leguntur in Actis S. Urbani Papæ et martyris, et eodem, quo hic, coluntur die* xxv Maji.

Stephanus, Abbas S. Petri in montibus, *ut Sanctus refertur hoc die, quo obiit, in Martyrologio Hispanico De eo aliisque Abbatibus honorificentius sepultis egimus ubi de S. Gennadio Asturicensi Episcopo, monasterii illius fundatore, et Stephani istius Epitaphium dedimus* xxv Maji.

SS. Conon et filius Martyres *proponuntur in MS. Treverensi S. Martini Acta dedimus* xxix Maji.

S. Natalius Martyr *indicatur in Menæis Divionensibus. De eo jam egimus* xxix Maji.

S. Maximinus, Episcopus Bisuntinus dicitur ab aliquibus hoc die mortuus. *De eo, utrum fuerit dubitantes, egimus ubi de S. Maximino Treverensi* xxix Maji

Guillelmus Arnaldi,
Bernardus de Rupeforti,
Garsias de Aurea,
} Ordinis Prædicatorum.

Stephanus de Narbona,
Raimundus Carbonarius,
} Ordinis Minorum.

Prior Avinioneti Monachus de Clusa,
Raimundus Scriptor, Canonicus et Archidiaconus.
Petrus Arnaldi Notarius,
Bernardus Clericus Archidiaconi,
Portanerius,
Ademarus,
} Clerici nuntii,

} Martyres Avinioneti in Occitania superiore, *relati a Saussayo in Supplemento Martyrol. Gallicani Acta dedimus* XXIX Maji.

Ermendrudis, Abbatissa in Deytkirchen, *Ordinis Cisterciensis, proponitur a Chalemoto. De ea egimus inter prætermissos* XXIX Maji.

S. Copri Martyris *Passionem pro hoc die indicavit nobis describendamque obtulit insignis Codex membraneus quidam, tali principio,* Μέγας ὁ τῆς εὐσεβείας ἀγών, ἀδελφοί. *Sed amisso, quod habebamus ecgrapho, cum quidam iterum transcripsisset, atque cum Græco contextu etiam Latinam versionem promisisset, varias fortunæ suæ jactationes causatus, nostram hactenus expectationem sustinuit frustra. Potuerant quidem et voluerant amici, per quos illi facta erat Codicis ipsius copia, ecgraphum aliud nobis curare; sed revulsa invenerunt ea quibus opus erat folia : cujus facinoris suspicio ne forte innocentem involvat aliquem; neque illos, neque bibliothecam cui facta injuria est, præsumimus nominare : optantes ut vel amicus ille etiam post hæc edita, in eo statu quo possit fidem promissi exolvere, vel alibi eadem Passio reperiatur ; aut saltem ulterior aliqua Sancti istius notitia, quem ex Orientalioribus unum esse, persuadet silentium Menæorum et Synaxariorum fere ex Græcia acceptorum.*

SS. Raborosus et Laborator Martyres *indicantur in MS. Martyrologio Carmelitano Coloniæ adservato.* Fabrosus et Laborator *in MS. Chamberiensi Fratrum Conventualium B. Mariæ. De quibus alibi nihil legimus.*

S. Novatianus aliique nongenti Septuaginta septem Martyres Romæ, *ex quodam MS. a nobis annotati, sed quoniam illo, non accurate observatum, quod tamen, sub spe plenioris notitiæ aliquando accipiendæ placuit indicare.*

S. Exuperantius Episcopus Uxamensis,
S. Esperantius Episcopus Lugensis.
} *referuntur in Martyrologio Hispanico Tamayi Salazarii, de quibus hoc die ad Acta* S. Exuperantii Episcopi Ravennatum *agitur.*

SS. Petrus et Laurentius Martyres *referuntur in Kalendariis Missalis Ambrosiani, anno* 1522 *et* 1560 *et Breviarii anno* 1539 *excusi, sed omittuntur in Kalendario Breviarii anno* 1635 *recusi. Sunt quamplurima horum Martyrum nomina a nobis relata, et referenda, quorum forsan aliquæ ibidem fuerint Reliquiæ, aut certe alia causa quæ nos latet. De quibus si major lux accesserit, eos libenter secundum exigentiam honorabimus.*

Gobanus de Ara-Dar-inis *indicatur in MS. Hibernico Tamlachtensi. Colganus* 16 *Janu. in Notis libri* 3 *de Vita S. Fursei pag.* 92, *septem adducit* SS. Gobbanos, *et in his* Gobbanum Abbatem Dairmisensem, *asserens coli* 26 *Martii atque* 30 *Maji. Plura a Colgani successoribus expectamus, quibus utinam commoditas detur prosequendi tam bene cœptum opus de Actis Sanctorum Hiberniæ.*

Faergussius de Druim-bile et Erninus *memorantur in dicto MS. Tamlachtensi, et* Silanus *in Catalogo Fitz-Simonis.*

Ostforis, Episcopi Victoriensis, *memoria cum titulo* Sancti *inscripta cuidam Catalogo Sanctorum Ordinis Benedictini, ut plurimum desumpto ex Trithemio, a quo lib.* 4 *de Viris illustribus Ordinis Benedictini cap.* 212 *laudatur* Ostphorus e Monacho Strenesbalensi Episcopus Victiorum, *non addito ullius venerationis indicio, aut die quo obiisset.*

Lambertus de Lidekerca, Ordinis Præmonstratensis cœnobii SS. Cornelii et Cypriani, juxta Ninhoven in Flandria, sanctitate vitæ clarus, et miraculis a Deo nobilitatus, *refertur a Chrysostomo vander Sterre in Natalibus Sanctorum Ordinis Præmonstratensis, et a Joanne le Paige lib.* 2 *Bibliothecæ Præmonstratensis : qui ambo eum* Beatum *appellant : sed cultum non probant, ideoque nec nominatur ab Arnoldo Raizio in Auctario ad Molanum.*

Onulphus, Canonicus Ecclesiæ Bernensis ejusdem Ordinis Præmonstratensis, visibili apparitione Virginis Matris recreatus ; et de obitu suo præmonitus, *cum titulo* beatæ memoriæ, *refertur ab eodem Chrysostomo Vander Sterre.*

Jacobus, Monachus cœnobii S. Galgani in Etruria Ordinis Cisterciensis, vir simplex et timens Deum, solitus pro incremento Ordinis Prædicatorum certas preces recitare, *memoratur cum titulo* Beati *ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino, ac novissime in Fastis Senensibus cum insigni elogio. Manrique anno* 1221 *cap.* 2 *ejus preces ex Humberto refert, sed abstinens a titulo* Beati, *fuisse* insignem opinione sanctitatis *asserit. Transiit monasterium illud a Cisterciensibus Monachis ad Monachas S. Augustini Regulam professas, penes quas nulla* Jacobi *memoria superest. Potuit sane mutatione tali exolevisse, siquis olim fuit illius publicus cultus ; hunc tamen revera fuisse aliquem, non debemus præsumere, nullo ejus apparente argumento, post diligentem inquisitionem.*

Steppo, Presbyter ac Præfectus Virginum Cisterciensium in Monte-Salvatoris, dein in Porceto, *laudatur a Cæsario lib.* 12 *cap.* 36, *et cum titulo* Beati *ab Henriquez, quem Gelenius in Fastis Agrippinensibus* Venerabilem *agnoscit*, Defuncto eo atque sepulto, *inquit Cæsarius*, Dominus merita ejus volens ostendere, miracula ad ejus tumbam dignatus est operari : infirmi, sicut audivi, super illam dormiunt, et sani surgunt. *Id sane videbatur necessarium; quia* cum in acutis laboraret, totus factus erat phreniticus, ita ut multas blasphemias evomeret. *Sed de aliquo ejus publico cultu nihildum invenimus.*

Joannes Lombardus in Aprutio an. 1447,
Christianus a S. Donato in Apulia an. 1468,
Michael a Benevento apud Mexicanos an. 1560.
Simon a Bruxellis apud Indos seculo 16,
Joanna, Lucia } de Udaldinis sorores Florentiæ sec 13.
} Ordinis Minorum *relati in Martyrologio Francisc. Arturi et sorores in ejus Gynæceo, quibus* Claudia *additur in Menologio Laherii.*

David Archiepiscopus S. Andreæ in Scotia, ab hæreticis Calvinistis interemptus, *refertur a Dempstero et Ferrario.*

Idda de Wetzikon,
Idda de Sultz,
Elisabetha Schefflin,
Margarata Willin,
Beli seu Barbara de Liebenberg,
Offinya de Munckweil,
Margareta Finck et ejusdem Agnatæ,
Anna de Klinglaw,
} ex Ordine Predicatorum *Sanctimoniales, Thosani monasterii in Helvetia, omnes cum titulo* Beatæ *et aliquo Vitæ compendio, proponuntur in Helvetia Sancta Henrici Mureri, a pag.* 358 *ad pag.* 369, *notato in margine*

Beli

Beli Blettin,
Catharina Blettin,
Margareta de Hunichon,
Anna Wansaselerin,
Adelheidis de Frawemberg,
Mechtildis de Stantz,
Lucia Schaltheissen,
Margareta de Zurich,
Idda Sultzerin,
Elisabetha de Elgaw,
Elisabetha Bechlin,
Elisabetha Steiglin,

hoc die 30 Maji †, *tamquam is esset omnium communi venerationi sacer; sed in decursu nihil tale legitur. Floruerunt omnes seculo* XIV *et circa medium seculi* XV, *simplici stylo ac lingua vulgari earumdem virtutes conscriptæ a Sororibus sunt; quas partim in monasterio Diessenhovensi, partim in alio S. Catharinæ prope Wyl in Turgovia reperisse se testatur Murerus. Poterit de omnibus simul (si operæ pretium videatur, et de cultu aliquid ulterius innotescat) fieri Appendix ad Vitam* B. Elisabethæ Hungaricæ, *in eodem Thosano cœnobio Sanctimonialis, quam dedimus et illustravimus* VI Maji.

S. Petronellæ Natalis Romæ *celebratur in MS. Corbeiensi. Verum ab aliis sequenti die* XXXI Maji.

S. Nicolaus Peregrinus in Apulia miraculis clarus, *refertur in MS. Florario, et Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso, item a Greveno, Maurolyco, Felicio, Canisio et in Viola Sanctorum. Verum is Trani, ubi vixit, colitur* II Junii.

S. Urbitii Abbatis Magduni, in territorio Aurelianensi, *festum hoc die celebrari testatur Carolus Saussayus lib.* 3 *Annalium Ecclesiæ Aurelianensis cap.* 29, *et sic intelligo referri in Breviario Aurelianensi. Refertur etiam sic a Menardo, Andrea Saussayo et Bucelino. Quia tamen omnia ejus Acta habentur in gestis* S. Liphardi, *cujus discipulus et successor fuit, ea simul dabimus* III Junii.

S. Morandi, qui est III kalendas Junii, *Vita extat sub tali titulo in nostro insigni Codice membraneo MS. Est is a quo monasterium S. Christophori in Suevia nunc appellatur* S. Morandi: *quem cum intelligamus istic solennissime coli* III Nonas Junii; *agnoscimus errorem librarii, de ipso acturi* III Junii.

S. Maximini, primi Episcopi Aquis-Sextis, ordinatio *celebratur a Ferrario et Saussayo. At natalis* VIII Junii.

SS. Ferreoli et Ferrutii Martyrum Translatio corporum anno 1063 facta, *indicatur in Breviariis Bisuntinis et a Chifletio par.* 2 *Vesontionis pag.* 217. *Alia anno* 1421 *facta est in Ecclesia S. Vincentii, de quibus agetur ad Acta illorum.* XVI Junii.

S. Ursinus, *aliis* Ursicinus, Martyr Ravennæ sub Paulino Judice passus, *et a* S. Vitale sepultus, *indicatur a Molano in prima editione, et a Canisio in Martyrologio Germanico. Ast in Martyrologio Romano* XIX Junii.

B. Mustiola et S. Beata, Virgines in territorio Senonensi, *indicatur in MS. Parisiensi S. Victoris et aliquo Reginæ Sueviæ. Ast in Martyrologio Gallicano et aliis* XXIX Junii.

SS. Processus et Martinianus, Martyres Romæ, *proponuntur in Martyrologiis Atrebatensi Ecclesiæ Cathedralis, et Tornacensi monasterii S. Martini. In Martyrol. Rom. et aliis* II Julii.

S. Totuanus, Martyr ac Socius S. Kiliani, *refertur in Menologio Scotico Camerarii. De eo agendum cum* S. Kiliano VIII Julii.

Sara Virgo, *in Scetica Ægypti solitudine, tempore Theodosii senioris fulsit, multum laudata in Vitis Patrum: nominata etiam a Triodio Græcorum, in Canone solito recitari ad Parasceven ante Dominicam Tyrophagi seu Quinquagesimæ (ubi sigillatim commemorantur Sancti et Deiferi Patres, qui in monastica exercitatione excelluerunt, Ode* 7, *quæ est de sanctis mulieribus. Eum Arturus in Gynæceo sacro hodie collocavit, pro consueta sibi licentia, nullo antiquiori exemplo: nos de ea agemus, quando nomen invenimus Chiffletiano Synaxario inscriptum* XIII Julii.

B. Stilla Virgo, miraculis clara in diœcesi Eystadiensi, *indicatur in Gynæceo Sacro Arturi du Monstier. Acta et miracula erunt danda die quo colitur* XIX Julii.

Septem germani Martyres, cum S. Felice Papa, *memorantur in MS. Casinensi pervetusto. De quibus infra agimus in Actis* S. Felicis, *et arbitramur posse esse* Septem fratres ex genere Carini Imperatoris, passos sub Diocletiano. *De quibus in Actis SS. Juliani et Basilissæ agitur* IX Januarii. *Sunt et* Septem fratres Martyres filii S. Felicitatis, *alii* filii S. Symphorosæ, *quorum celebris cultus est* X et XVIII Julii.

S. Jacobi majoris Apostoli translatio *suggeritur in MS. Florario. Festum ejus celebratur* XXV Julii.

S. Stephani, Regis Hungariæ, elevatio corporis *celebratur in Annotatis Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Natalis incidit in* XX Augusti.

S. Eutyches *sive* Eutychius, discipulus S. Joannis Evangelistæ, *indicatur in variis Menæis MSS. ast in excusis et Martyrologio Romano* XXVI Augusti.

Sanctissimi Juliani Martyris exceptio prima Reliquiarum Turonis, *indicatur in MS. Martyrologio Prioratus Daveronensis prope Carnotum. Videtur is esse* S. Julianus *Martyr Arvernensis, in cujus festo Acta martyrii in novem lectiones distributa leguntur in Ecclesia et diœcesi Turonensi die* XXVIII Augusti.

S. Joannis Baptistæ translatio cinerum *indicatur in MS. Florario. Festum Decollationis celebratur die* XXIX Augusti.

S. Hierais virgo Martyr, *hoc die nominatur in Synaxario Claromontano: sed ita ut non tam sui causa nominari videatur, quam causa Reliquiarum, in ejus Martyrio Constantinopoli prope Ecclesiam S. Laurentii in Petrio conditarum: quare non audemus ipsam distinguere ab ea de qua cum Romano Martyrologio (ubi* Irais *vocatur) agemus* XXIII Septemb.

SS. Lambertus et Berlerius, Presbyteri et Confessores, discipuli S. Gisleni, simul quiescunt in loculo portatili in parochiali ecclesia oppidi S. Gisleni in Hannonia, ubi Officium habent de Communi Confessorum, feria secunda post diem Dedicationis, quæ incidit in Dominicam Cantate. *Hæc Molanus in Indiculo Sanctorum Belgii, ex eoque Mabilio ad Vitam Magistri. Wion citato dicto Indiculo eos refert ad hunc* XXX *Maji, nescio qua phantasia abductus: quem cæco suo more sequuntur Dorganius, Menardus, Bucelinus, Ferrarius, Saussayus. At Molanus postea in Natalibus Sanctorum Belgii rejecit earum memoriam in festum S. Gisleni, et secutus est Miræus in Fastis Belgicis: cum quibus, quia Acta simul commodius examinabuntur, agi poterit die* IX Octobris.

S. Romanus, Episcopus Rotomagensis, *indicatur in Ferrarii Catalogo. In Martyrologio Romano et aliis ad diem* XXIII Octobris.

S. Hucberti, Episcopi et Confessoris, *memoria adscripta omnibus Usuardi exemplaribus, titulo fortassis* Episcopi *ab interpolatoribus addito; et sic, quod de Britanniacensi in Gallia Monacho intelligendum erat, videtur acceptum de Trajectensi ad Mosam Episcopo, qui Sedem Leodium transtulit, coliturque non hoc, sed die* III Novemb.

Heyna sive Hieu, credita prima femina quæ ex feminis in regeo Northumbriæ a S. Aidano Episcopo vitam monasticam acceperit; *ea cum titulo* Sanctæ *indicatur a Wilsono in Martyrologio Anglicano, ejusque exemplo a Ferrario in Catalogo generali, atque Arturo du Monstier in Gynæceo sacro. Alfordus ejus mortem refert ad annum* DCLVII, *arbitratus*

tratus eam sub nomine Begæ *referri a* Wilsono *in prima editione ad diem* VI Septembris, *in posteriore ad* XXII Novembris. *Quia nihil in antiquis Martyrologiis de sacra ejus veneratione reperimus, si edocti fuerimus eam illi tribui solitam, poterit de illa agi ad dictum* XXXI Octobris. *Quando* Begæ *Virginis nomen legitur in Auctario Greveni ad Usuardum : vel cum Wilsono* XXII Novemb.

S. Barlaam in Oriente, in pace quiescens; *indicatur in MSS. Divionensibus Menæis. Inscriptus est Martyrologio Romano* XXVII Novembris.

S. Timotheus, S. Quirinus, S. Sisinnius, S. Marianus, Martyres Romani, translati Ferrariam, et hoc die in Ecclesia Societatis Jesu expositi, anno 1655. *Extat de singulis encomium Italice editum, in quo recursum ad Martyrologium Romanum, quasi in eo essent indicati, et essent (quod non audemus asserere) relati,*

S. Timotheus Martyr XXIV Martii.

S. Quirinus Martyr XXV Martii.

S. Sisinnius Martyr XXIX Novemb.

S. Marianus Martyr I Decembris.

S. Nicolai Episcopi Myræ, Theodori Episcopi Myræ et Martyris, et alterius Nicolai avunculi prioris, item Episcopi Myræ, Translatio Venetias, *indicatur a Greveno, Canisio, Ferrario, post Petrum de Natalibus lib. 5 cap. 65 et duobus sequentibus. Poterit de his agi ad Natalem* S. Nicolai VI Decembris.

Radulphi, Richardi, et Nicolai, primorum Abbatum Valcellensium Ordinis Cisterciensis, elevatio corporum anno 1179 facta, *memoratur in Appendice ad Sigeberti Chronicon, item ab Henriquez et Saussayo, qui* Sanctos *appellant; at* Beatos, *Chalemotus;* Beatos Abbates, *Menardus et Bucelinus.* Beatum *etiam cognominat Nicolaum Raissius : et hujus natalem referunt Henriquez, Chalemotus et Bucelinus ad diem* VI Decembris.

S. Exuperantius, Diaconus Martyr, *teste Piazza in Sanctuario Romano, hodie Romæ colitur in ecclesia S. Bartholomæi in Insula. Pancirolius putat Spoletinum esse, cujus eo allatum sit corpus, adeoque proprium ejus diem fore* XXX Decembris.

G. H.

DE SS. GABINO ET CRISPULO

MARTYRIBUS TURRIBUS IN SARDINIA.

SYLLOGE HISTORICA.

De eorum cultu, et nominatim Romæ S. Gabini, atque ab hoc diversis synonymis aliis.

Sub Hadriano?

Turres urbs.

Turres, *qua et numero singulari* Turris Libisonis *Plinio lib. 4 cap. 7, urbs olim celebris fuit Sardiniæ insulæ, cujus Episcopi memorantur:* Felix *in Notitia Episcoporum, qui jussu Numerici Regis Carthaginem venerunt pro reddenda ratione fidei; et* Marianus *apud S. Gregorium, epistola 59 lib. 1 Indictione 9. Verum hodie ejus nihil extat præter rudera et nomen* Torre; *eique traditur successisse Sassaris, altera Sardiniæ metropolis. Aliqua hujus urbis monumenta in antiquis Martyrologiis extant, et certiora semper quam quæ apud Sardos dicuntur erui. Porro antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa quatuor, ad hunc diem ista habent :* In Turribus Sardiniæ natalis SS. Gabini et Crispoli, *seu* Crispuli. *Eadem habent Usuardus, Ado, Notkerus, et reliqui recentiores cum plurimis MSS. et hodierno Martyrologio Romano.*

Cultus sacer.

Corpus S. Gabini Romæ in ecclesia S. Petri,

2 *Paulus Aringhus lib. 2 Romæ subterraneæ cap. 7 num. 6 ista scribit :* Vaticana insuper Basilica præclari inter ceteros Martyris Gabini exuviis nobilitatur. E Sardinia enim, ubi ille gloriosum pro Christo martyrium subierat, huc olim ejus corpus translatum sub altari in ejus honorem dicato, et a Gregorio III consecrato, juxta Canonicorum Odeum æneis pariter cancellis circumsepto, repositum est. Cui jam ab antiquis temporibus celeberrimæ insularum Sardinia et Corsica annuum pendere tributum venerationis ergo consueverant. *Hæc paucis et nitide Aringhus : quæ Romanus dictæ Ecclesiæ Canonicus, ante annos quingentos et amplius sub Eugenio tertio Papa, in descriptione veteris basilicæ Vaticanæ capite seu titulo 6, ita indicavit :* In choro Canonicorum est altare, sive potius Oratorium B. Mariæ matris Domini nostri Jesu Christi : in quo oratorio beatæ recordationis Gregorius Papa tertius recondidit, in honorem Salvatoris sanctæque ejus Genitricis, reliquias Sanctorum Apostolorum et multorum Sanctorum, Martyrum ac Confessorum, perfectorum justorum, toto orbe terrarum requiescentium. Inter quas, uti a majoribus nostris accepimus, recondidit corpus S. Gabini Presbyteri, cujus altare mansit ibi usque ad nostra tempora. Nam tempore Domini Eugenii tertii Papæ, quando ejus præcepto ereximus istud altare ibi, duo altaria ibi erant : altare videlicet S. Gabini Presbyteri, ad quod Sardinia et Corsica tributum annuatim mittebant, et altare B. Mariæ semper Virginis, quod prænominatus Dominus Gregorius Papa tertius fecerat et consecraverat. Sub quibus altaribus invenimus tres sepulturas, ferro et plumbo optime ligatas : quæ etiam altaria cancellis æneis circumdedit. *Hæc ibi, quæ transcripsit Onuphrius Panvinius de* VII *Urbis Ecclesiis cap. 4 pag. 42, et* altare S. Gabinii, *et* corpus S. Gabinii Presbyteri *appellat. At* corpus esse S. Gabini Martyris, *de quo hic agitur, est antiqua traditio, et colitur in Ecclesia Vaticana S. Petri* XXX *Maji* S. Gabinus Martyr, *officio Ecclesiastico sub ritu duplici, eo quod istic sit corpus, et omnia dicuntur de Communi unius Martyris : Missa incipit his verbis :* In virtute, *et dicitur sub ea* Gloria *et* Credo. *Est ab hoc* Gabino *alius* S. Gabinius, Presbyter et Romæ, pater S. Susannæ Virginis et Martyris, et frater S. Caii Papæ et Martyris, *cujus anniversarii memoria celebratur* XIX *Februarii : hujus autem corpus asservatum fuisse Romæ in Ecclesia S. Susannæ ad ejus Acta diximus.*

ejus ibi altare.

Officium Ecclesiasticum:

alius ab eo colitur 15 Octob.

3 *Baronius in suis Notationibus asserit,* putari hanc esse diem translationis, diem vero natalem agi XV Octobris mira celebritate, unde et Sardos mensem Octobrem Gabinum appellare. *Verum is in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis* Gavinus *et sæpius* Savinus *appellatur, eique in Blumiano et Corbeiensi Parisiis excuso junguntur socii* Saturus, Asturus, Charus, *aut* Asthentarus, *loco* Asturi *et* Chari, *uti legitur in apographo Lucensi, quod minus probamus. Iste autem* S. Gavinus *vel* Savinus *memoratur in Actis Sanctorum Proti et Januarii. Turribus in Sardinia similiter passorum, et propterea quod eos a carcere*

A *cere liberavit, ab ipsis ad fidem Christi traductus, dicitur martyrium capitis abscissione consummasse sub Diocletiano, quemadmodum ad* XXV *Octobris explicabitur. Differunt ergo vehementer tempore, atque adeo etiam personæ, sub uno quamvis aut simili nomine.*

Aliqua eorum Acta.

4 *Porro* Acta SS. Gabini et Crispuli *dicuntur a Baronio in* ecclesia illorum legi: *aliqua habentur apud Faram lib.* I *de Rebus Sardois. Dymas Serpi lib.* I *Chronici Sanctorum Sardiniæ pag.* 29, *asserit, eos in* passione S. Antiochi conversos, *cum is die* XIII *Decembris martyrio coronaretur: præterea, hos esse* primos Martyres Turribus passos, *ac* summo ibidem cum veneratione coli. *Ferrarius hoc eos encomio celebrat in Catalogo Sanctorum Italiæ;* Gabinus et Crispulus, cives Turritani, post S. Antiochum sub Hadriano Imperatore passi sunt. Cum enim ad Christum conversi Turribus, aliis fidem prædicarent, D comprehensi in carcerem conjiciuntur ac excruciantur. Verum illis superatis cum in Christi Confessione constantiores evaderent, martyrio coronantur III Kalendas Junii. *Sequenti die passus est* S. Crescentianus *in eodem urbe Turritana: ad quem diem nonnulla ex Jacobo Pinto et Joanne Arca damus, cum his communia, scilicet quod præter cultum vix aliqua de eorum Actis innotuerint. Dionysius Bonfant Calaritanus horum martyrium transfert ad tempora S. Dionysii Papæ, eorumque conversionem tribuit cuidam Trajano, socio S. Luxurii in Bedæ martyrologio supposititio, quod minus probamus, et cum aliis apud eumdem Bonfant suspectis rejicimus. Colitur autem* S. Luxurius XXI *Augusti.*

DE S. FELICE PRIMO

B

PONTIFICE ROMANO MARTYRE.

E

G. H.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

De tempore Sedis, actis, martyrio, reliquiis.

ANNO CCLXXIV

Tempus Sedis S. Dionysii decessoris,

Sanctus Felix, natione Romanus, ex patre Constantio, *vigesimus Sextus Romanæ Ecclesiæ Pontifex, successit S. Dionysio: de cujus tempore Sedis in Catalogo Romanorum Pontificum omnium vetustissimo, ante Aprilem edito, accuratissime ista traduntur:* Fuit Dionysius ex die Kalendarum Augusti, Æmiliano et Basso, usque in diem septimum Kalendas Januarii, Consulibus Claudio et Paterno. *Mortuus est ergo* S. Dionysius XXVI *Decembris (quo die inscriptus est, Martyrologiis Usuardi, Bellini, Romano, et aliis) anno* CCLXIX, *quando Consules fuerunt* Imperator Aurelius Claudius II et Ovinius Paternus. *Huic ergo tunc successit S. Felix sub finem anni, et in docto Catalogo iidem Consules reperiuntur cum hoc elogio:* Felix annis quinque mensibus undecim, diebus viginti quinque. Fuit temporibus Claudii et Paterni usque in Consulatum Aureliani II et Capitolini. *Hi ultimo assignati Consules,* Aurelianus Imperator II et C. Julius Capitolinus, *fuerunt anno* CCLXXIV: *neque ultra hunc annum po-*

C *test extendi* Felicis *Pontificatus, quandoquidem admodum distinctæ et claræ sunt phrases quibus auctor Catalogi utitur,* usque in, *et* usque post. *Omnino ergo dicendum videtur, quod Collega meus Papebrochius censet, pro* annis quinque *legendos esse* annos quatuor; *et tunc quidem, ut* undecim menses dies viginti quinque, *habeantur usque ad* XXX *Maji anni jam dicti, debuerit* Felix *vivente adhuc Dionysio fuisse ejus Vicarius ordinatus, a die* VI *Junii, quæ anno* CCLXIX *Dominica fuit; et post ejus obitum vacaverit Sedes usque ad Januarium anni sequentis, sub cujus initium ordinatus est Eutychianus,* Aureliano III et Marcellino Consulibus. *Tam diuturna autem vacatio imputari potest atrocitati persecutionis, per quam ex improviso comprehensus* Felix *non potuerit viduandæ per suam mortem Ecclesiæ providere de Episcopo ordinando Vicarium; neque eo mortuo Romam convenire aliunde Episcopi, qui electum a Clero Eutychianum consecrarent. Errandi autem in numeris causa esse potuit, quod plerique Episcopatum* Felicis *quinque annis definirent, nulla habita ratione dierum quinque vel sex, ad eos complendos requisitorum. In Anastasio Reginæ Parisinæ editionis, inter varias lectiones inveniuntur ex Codice Thuano,* Felici *solum assignati* anni IV, menses III, dies XXV, *ubi solum erratur in numero mensium; reliqua optime concordant cum Papebrochii Chronologia. Atque hæc de tempore Sedis, ut certiora dicta sunto; nam confirmantur iidem Imperatores et Consules in altero Catalogo ad tempora Justiniani deducto, in libro Pontificali, in Vitis Pontificum apud Anastasium Bibliothecarium, in omnibus tam manu exaratis quam typo cusis exemplaribus, item in MSS. Gestis Pontificum ad Martinum V deductis, et in antiquis Breviariis Romanis MSS atque anno* 1479 *et* 1490 *excusis. Eusebius lib.* 7 *Hist. Eccles. cap.* 32, Felicem quinque annis Romanam gubernasse Ecclesiam *scribit.*

et S. Felicis:

Hujus doctrina de incarnatione Verbi:

2 *Extat breve fragmentum hujus Pontificis apud S. Cyrillum Archiepiscopum Alexandrinum, in Apologetico pro* XII *Capitibus adversus Orientales, anathematismo* VI, *his verbis:* Ex epistola Felicis, sanctissimi Episcopi Romæ et Martyris, ad Maximum Episcopum et Clericos Alexandriæ. De Verbi autem Incarnatione et fide, credimus in Dominum nostrum Jesum Christum ex Virgine Maria natum, quod ipse est sempiternus Dei Filius et Verbum: non autem homo a Deo assumptus, ut alius sit ab illo. Neque enim hominem assumpsit Dei filius, ut alius ab ipso existat: Sed cum perfectus Deus esset, factus est simul et homo perfectus, ex Virgine incarnatus. *Hæc ibi. Præfuit Maximus Ecclesiæ Alexandrinæ eo tempore, quo* SS. Dionysius et Felix *rexerunt Ecclesiam Romanam. De eodem* S. Felice *habetur in Catalogo supra citato et aliis antiquis auctoribus aliquod his verbis statutum.* Hic constituit super sepulcra Martyrum Missas celebrari, *scilicet secundum illud Apocalypseos capite* 6. Vidi subtus altare Dei animas interfectorum, propter verbum Dei et testimonium quod habebant *etc.* Hic fecit, *ubi ibidem additur,* ordinationes duas per mensem Decembrem, Presbyteros octo, *alii* novem, Diaconos *duos*, Episcopos per diversa loca undecim, *alii* quinque.

Missa super sepulcra Martyrum:

ordinationes.

Martyrium, sepultura, cultus sacer:

3 Martyrio coronatus est et sepultus in cœmeterio suo via Aurelia milliario secundo, III Kalendas Junii. *Verum Anastasius silet de dicto cœmeterio, et ista habet:* hic fecit basilicam in via Aurelia, ubi et sepultus est. *Quidni utrumque effecerit, scilicet cœmeterium, et supra illud* basilicam? *Ado in suo Martyrologio ista scribit,* Romæ via Aurelia in cœmeterio natalis S. Felicis Papæ, qui cum annis quinque rexisset Ecclesiam, sub Claudio Principe, martyrio coronatus

A coronatus est. *Leguntur hæc etiam apud Notkerum, et in vetusto Martyrologio Treverensi S. Maximini. Eadem, sed absque mentione cœmeterii, habent Usuardus, Bellinus, Maurolycus et alii. Annos quinque jam definimus, partim sub Claudio, partim sub Aureliano traductos, hinc autem recte ab hodierno Romano martyrium* Felicis *imputabitur, in ea quam statuit Papebrochius chronologia; secus, si contra expressam Catalogi Veteris attestationem, sedisset Felix, non* usque in, *sed* usque post Consulatum Aureliani et Capitolini, *sicut olim credidi: quia Aurelianus occisus fuit mense Martio, aut etiam Januario tertii Consulatus, anno* CCLXXV *initi, adeoque diu ante* Felicem, *si usque ad Majum is superfuisset. Huic porro noster Cornelius Hazart, in suo Pontificum Romanorum triumpho, tale, nescio ubi inventum, aptat Epitaphium.*

SECTIONE 6 II.

Epitaphium.

Sanguine Romanus Felix, primæque Cathedræ
Sessor, et insignis moribus, hic tegitur:
Ut regeret sacram felici sidere navim,
Non timuit strictas in sua fata manus.

Reliquiæ Bononiæ.

4 *Masinus in Bononia perlustrata scribit, aliquas* E *ejus Reliquias asservari in ecclesia Parochiali Patrum Carmelitarum S. Martini majoris, et in ecclesia Parochiali S. Mariæ a caritate Patrum tertii Ordinis S. Francisci in platea S. Felicis, item in ecclesia S. Luciæ in monte Guardia foris portam Saragozzam. Sed has omnes unius* S. Felicis *esse, et quidem Papæ I, quis prudenter crediderit? Certius est eumdem hunc esse, de quo ad* XXVII *Februarii agunt Martyrologia MSS. Tornacense S. Martini et Lætiense sub titulo* Episcopi et Martyris; *utpote cum addita expresse* Via Aurelia, *ubi sepultum illum esse constat. Non æque*

Idem 27 Febr.

D *certo affirmari potest, quod idem etiam sit* S. Felix Papa et Martyr, *ad* XXXI *Martii inscriptus Martyrologiis Galesinii, Maurolyci, Felicii, Molani, et Canisii: quia alia omnis nota distinctiva abest. Utrumque tamen æqualiter, ut ad hunc diem referretur, utrobique inter Prætermissos indicavimus.*

an et 31 Martii?

5 *In Martyrologio Casinensi, charactere Longobardico, aliqui junguntur Martyres his verbis,* III Kalendas Junii Natalis S. Felicis Papæ, et Sanctorum septem germanorum. *Verum potuerunt et alio loco et diversa persecutione* septem *hi* fratres *martyrium complevisse, sed hoc eodem die: uti passim in dicto Martyrologio diversi Martyres indicantur, non apposita palæstra Martyrii. Celebres sunt* septem fratres, de genere Carini Imperatoris descendentes, qui sub Diocletiano Imperatore et Marciano Præside igni traditi, martyrium suum cum gaudio et exultatione compleverunt, *uti legitur in Actis SS. Juliani et Basilissæ* IX *Januarii; et sicut S. Julianus in Ecclesia Mediolanensi colitur* XXII *Junii, quasi is esset ejus dies natalis; sic quia* septem *hi* fratres *aliquamdiu ante S. Julianum passi sunt, potuit hic dies quasi eorum natalis in aliquibus Ecclesiis celebratus fuisse. Noti* E *etiam sunt* septem germani Martyres, filii S. Symphorosæ, *quorum nomina in Martyrologio Romano ad diem* XVIII *Julii exprimuntur; et alii* septem fratres Martyres, filii S. Felicitatis, *quorum celebris cultus est* X *Julii. Sed hæc Lectori proponuntur, ut si aliunde majorem lucem possit affundere, ad honorem* Septem germanorum *hoc die relatorum, eam nobis accendat, et gratulabimur eorum martyrium illustrantibus.*

An jungendi 7 fratres Martyres?

DE SS. EUSEBIO, ROMANO, MELETIO, CHARALAMPODE, CHRISTINA, ET SOCIIS,

D. P.

MARTYRIBUS NICOMEDIÆ.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

De horum cultu Constantinopoli, deque Martyrio Nicomediæ tolerato, et forsan ad fabulam quamdam ornandam amplificato.

C

XXX MAJI

Elogium I.

M*enæa MSS. Mediolanensia Bibliothecæ Ambrosianæ, signata littera O et num. 148, et antiqua Taurinensia Ducis Sabaudiæ, consignant dictos Martyres his verbis:* Ἄθλησις τῶν ἁγίων Μαρτύρων Εὐσεβίου, Ῥωμανοῦ, Τελετίου, Χαραλάμπους καὶ Χριστίνης· καὶ τὸ πλῆθος τῶν Ἁγίων ἐν Νικομηδείᾳ καυθέντων. Ἡ σύναξις αὐτῶν ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς ἁγίας Παρθενομάρτυρος Ἡραΐδος: *ad diem* XXX *Maji.* Certamen sanctorum Martyrum Eusebii, Romani, Teletii, Charalampus, Christinæ, et multitudinis Sanctorum Nicomediæ igne combustorum. Horum solennitas celebratur in martyrio Sanctæ Virginis et Martyris Heraidis. *Aliquanto accuratius in MS. Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ eadem sic exponuntur* Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Ἄθλησις τῶν ἁγίων Μαρτύρων Εὐσεβίου, Ῥωμανοῦ, Μελετίου, Χαραλάμπους, Χριστίνης, καὶ τοῦ πλήθους τῶν Ἁγίων ἐν Νικομηδείᾳ καυθέντων. Ἡ σύναξις αὐτῶν ἐν μαρτυρείῳ τῆς ἁγίας Εὐφημίας, τῷ ὄντι πλησίον τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Λαυρεντίου ἐν τῷ Πετρίῳ, καὶ τῆς ἁγίας Μάρτυρος Ἱεραΐδος: Eadem die Certamen sanctorum Martyrum Eusebii, Romani, Meletii, Charalampus et Christinæ, et multitudinis Sanctorum Nicomediæ igne combustorum. Horum solennitas celebratur in martyrio sanctæ Martyris Euphemiæ, quod est prope ecclesiam S. Laurentii in Petrio, et Sanctæ Martyris Hieraidis.

Elogium II.

F

2 *Quatuor Constantinopoli fuisse Ecclesias S. Euphemiæ dicatas, docet Codinus de Originibus Constantinopolitanis, et videri potest, hic intelligi vel ea, cujus meminit pagina* 60 *sub finem his verbis,* Monasterium S. Euphemiæ et sepulcra quæ sunt in Petrio, Basilius Macedo condidit, et filias suas ibidem attondit: *vel altera, quam idem Codinus pagina 47 appellat* S. Euphemiam cognomine Petream, quam Anastasius Dicorus et uxor ejus Ariadna ædificarunt. *Quænam horum sit prope Ecclesiam S. Laurentii, non possumus ex Codino intelligere: sed neque diligentissimus Cangius, in sua Constantinopoli Christiana, ullam* S. Laurentii in Petrio, *ecclesiam novit. Omnibus interim expensis, existimo juxta hujusmodi ecclesiam in Petrio extitisse aliquod oratorium seu sacellum, præter Ecclesias S. Euphemiæ jam indicatas, commune duabus Sanctis Virginibus et Martyribus,* Euphemiæ *scilicet et* Heraidi *seu* Hieraidi, *quæ* XXIII *Septembris colitur a Græcis, in Romano vero Martyrologio pridie sub nomine* Iraidis. *Quod autem hujus Reliquiæ fuerint illuc ex Ægypto allatæ crediderim potius, quam diversam ab ea hic notari, cujus memoria hoc die fieri jubeatur. Tunc autem locus ille in Claromontano sic commodius legeretur:*

Cultus in oratorio SS. Euphemiæ et Heraidis.

A *legeretur* : Horum solennitas, *puta propter Reliquias eodem illatos ex Nicomedia,* celebratur in martyrio S. Martyris Euphemiæ et sanctæ Virginis ac Martyris Hieraidis, quod est prope ecclesiam S. Laurentii in Petrio.

SS. Romanus et Meletius 30 Maji,

3 *In MSS. Menæis Divionensibus, omissis* Christina et Sociis : *quatuor alii Martyres in duas classes dividuntur. Harum prima refertur ad hunc* XXX *Maji his verbis :* Οἱ ἅγιοι Μάρτυρες Ῥωμᾶνος καὶ Μελέτιος ξίφει τελειοῦνται. Sancti Martyres Romanus et Meletius gladio martyrium consummant. *Et hi adduntur versus, alludentes ad significationem vocis* Ῥώμη, *quæ proprium quidem Urbis nomen est, alias autem* Robur *et* Vires *notat.*

Ῥώμην Ῥωμᾶνος συμπνέων Μελετίῳ
Ἥκει μετ' αὐτοῦ συντελεσθῆναι ξίφει.
Robur Romanus Meletio aspirans,
Socius eidem gladio feriendus venit.

Alios duos ad sequentem diem XXXI *Maji sic celebrant eadem Menæa.* Οἱ ἅγιοι Εὐσέβιος καὶ Χαράλαμπος πυρὶ τελειοῦνται. Sancti Eusebius et Charalampus igne vitam finiunt : *deinde iisdem sic accinitur.*

et 31 Maji SS. Eusebius et Charalampus.

B
Ὅλοι πυρὶ φλεχθέντες ἀθληταὶ δύο,
Ἐλιγχθῶσιν ὡς ἀρνοὶ πρὸς πῦρ φλέγον.
Velut agni ad ignem circumvoluti ardentem,
Torrentur igne penitus athletæ duo.

Martyrologium Arabo-Ægyptium, quod Romæ in nostro Maronitico Collegio MS. servatur, Certamen S. Eusebii et sociorum, *hoc etiam die celebrat : nec dubitamus, quin illud huc spectet.*

Christiani Nicomediæ combusti,

4 *De* multitudine igne crematorum Nicomediæ *quid dicam? Jam pridem est quod Acta Sanctorum Judæ et Damnes, visa mihi sunt similia Actis SS. Alphei, Cyrini, et Philadelphi, id est, concatenata series martyriorum, licentia poetica potius quam fide historica in unam narrationem contractorum; quorum fortassis singula habeant aliquod in veritate fundamentum, simul autem coordinata omnia mera sint fabula. Hanc nostram suspicionem cœpimus in Ephemeride Græcorum Metrica ad* XXVI *Decembris palam facere, dicendo parum verosimile videri debere, quod persecutionum tempore habuerint Christiani ecclesiam Nicomediæ tam amplam, ut hominum millia* quatuordecim *caperet, quot dicuntur ad Domini Natalem celebrandum convenisse, et pariter cum eadem esse combusti. Adde quod a tantæ ædis deflagratione incendium toti urbi timeri debuisset : hoc autem quis credat a Diocletiano, Principe prudenti ac politico si quis alius, fuisse imperatum? Itaque fundamentum fictionis tam absimilis vero habemus fortassis in multitudine combustorum hic indicata, qui in suburbano aliquo tugurio Dominicum diem agere simul deprehensi, sed numero longe moderatiori, injectis in ipsum flammis nulli viciniæ formidandis perierint; ibique tumulati, post redditam Ecclesiæ pacem Nicomediam sint allati; unde aliquid postea nacta Constantinopolis sit. Istorum autem præcipui fuerint, qui nominantur in titulo; sed* Meletius et Romanus *et ipsi flammis, cum manerent in fidei professione constantes, gladio martyrium ipso loco consummarint, corporibus nihilominus in communem aliorum rogum rejectis. Si extarent, quæ extitisse videntur, Acta, certius aliquid possemus definire : interim vix dubito quin illi hoc die sint passi, non autem in nocte Natalem Domini subsequente, licet Actorum jam notatorum auctor hanc quoque circumstantiam voluit addere aliis a se excogitatis. Causa autem hoc ita firmiter opinandi est, quod Hieronymiani Martyrologii apographæ tria, Lucense, Corbeiense, et Blumianum his verbis concludantur;* In Nicomedia natalis multorum sanctorum : *quæ eadem leguntur in Appendice Adonis apud Mosandrum et Rosweidum : pro quibus verbis Notkerus habet;* In Nicomedia multorum Martyrum. *A tribus autem prædictis apographis non discedit vetustissimum Epternacense, nisi quod pro Nicomedia nominet* Numidiam; *quo tamen parum movemur, scientes ecgraphum istud, ceteris antiquius licet, ipsis tamen vitiosius esse, nec melius corrigi ejus vitia posse quam instituta cum aliis collatione.*

D *AUCTORE D. P.*

occasionem videntur dedisse fictioni 26 Decemb. examinandæ.

E

DE SANCTO EUPLIO

MARTYRE APUD GRÆCOS.

D. P.

Ex Synaxario MS. Divionensi.

C

Synaxarium MS. quod Divione in nostro Collegio invenimus apud P. Petrum Franciscum Chiffletium, indicat nobis hunc Martyrem istis verbis. Ὁ ἅγιος Μάρτυς Εὔπλιος, βύρσῃ βοὸς ἐνειχθεὶς καὶ ἐν ἡλίῳ τεθείς, τελειοῦται. Sanctus Martyr Euplius, corio bovis involutus, et soli expositus, martyrio coronatur. *Hi deinde adduntur versus*

F

Φλέγουσιν βυρσέλικτον Εὔπλιον ἡλίῳ,
Οἱ φῶς νοητοῦ μὴ βλέποντες ἡλίου.
Corio involutum sole adurunt Euplium,
Qui spiritalis non vident solis lumen.

DE SS. CANTIANO, EUTYCHIO, ET EUTHYMIO,

MARTYRIBUS AQUILEIÆ IN ITALIA.

G. H.

Ex Martyrorologio S. Hieronymi.

XXX Maji

Urbs olim amplissima, Aquileia, *plurimos habuit athletas, qui fidem Christianam sanguine suo firmarunt, et inter eos coluntur sequenti die Sancti fratres* Cantius, Cantianus, et Cantianilla, *cum SS. Petro et Chrysogono, ibidem coronati ac relati in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis : quorum vetustissimum exemplum, a mille fere annis exaratum, quo ab initio operis usi sumis, hunc quoque diem ab aliis ejusdem urbis Martyribus sic auspicatur :* III Kalendas Junii. In Aquileia natalis Cantiani, Eutici, et Eutimi. *Martyrologia MSS. Romanum Cardinalis Barberini et Tornacense monasterii S. Martini nominant* S. Euthymium, *sed adjunctum Martyribus Antiochenis. Idem fit in MSS. Richenoviensi,* et Rhinoviensi *sed* Eutimita *aut* Eutimia *scribitur. At MS. Aquisgranense, omni omissa palæstra,* natalem S. Eumitii *celebrat.*

Controverti vero potest num S. Cantianus *hic relatus sit*

A *sit censendus idem, qui cum duobus fratribus postridie colitur, maxime quod cum* Cantio, Proto et Chrysogono *etiam hoc die memoretur in MSS. Atrebatensi et Tornacensi. Verum quia huic* Cantiano *alii socii in martyrio adjunguntur, potest alius fuisse : potissimum quia Venantius Fortunatus lib. 4 Vitæ S. Martini videtur indicare, quod suo tempore plures* Cantiani *Aquileiæ celebres fuerint, dum istos versus interponit :*

Aut Aquileiensem si forte accesseris urbem,
Cantianos Domini nimium venereris amicos.

Glorientur urbes Mediolanum et Aquileia se possidere D *sacra* Cantiani *et sociorum pignora : quid si* Cantianus *alter cum Sociis Mediolanum fuerit translatus, et alter* Cantianus *Aquileiæ permanserit, sic omnis illa controversia facillimo modo sopiretur. Plura reperiet lector sequenti die : hic solum addo, illam duplicis* Cantiani *distinctionem, ex Fortunati versibus non esse tam certam, quam alicui prima fonte videri possit, cum ille* Cantianos *communi nomine vocare potuerit tres ipsos fratres, de quibus supra.*

DE SS. SICO SIVE ISICHIO ET PALATINO,

MARTYRIBUS ANTIOCHENIS.

G. H.

Ex Martyrologio S. Hieronymi

XXX Maji

Corbeiense *Martyrologii Hieronymiani apographum Parisiis excusum ita hunc diem auspicatur* : III Kalendas Junii. In Antiochia natalis B Sanctorum Sici, Palatini. *Addunt apographa Blumianum et Lucense*, qui multa tormenta passi sunt. *Rabanus hos ita celebrat.* In Antiochia sanctorum Martyrum Sicii et Palatini, qui multa tormenta propter nomen Christi passi sunt. *Notkerus cum aliqua varietate eos ita indicat* : In Antiochia SS. Isychii et Palatini, qui, ut S. Hieronymus scribit, multa tormenta propter nomen Christi sunt passi. *Ubi arbitramur præfatum S. Hieronymi Martyrologium notari. Vacat hoc die genuinum Bedæ Martyrologium, et sincera magis Usuardi exemplaria de his Sanctis non agunt : sed solum ea quæ sub nomine Usuardi a posteris aucta variis locis habentur. Citatis interim a Baronio in Notationibus Beda et Usuardo, ista in hodierno Martyrologio Romano traduntur :* Antiochiæ SS. Syci et Palatini, qui pro Christi nomine multa tormenta passi sunt. *Variat nonnihil in nominibus Petrus de Natalibus lib.* II *num.* 160, *dum* Sycum et Platinum E *eosdem nominat : magis etiam Maurolycus, penes quem* Hesichius et Phalerinus *indigitantur. Loco* Sici *legitur in MS. Reginæ Sueviæ* Sitii, *in MS. Leodiensi S. Lamberti* Isitii, *in MS. Florario* Ysichii, *in MS. Richenoviensi* Esiciæ, *in MS. Rhinoviensi* Esitiæ, *apud Bellinum* Fici, *in Martyrologio Coloniæ an.* 1490 *excuso* Sichii. *Hoc omisso*, Antiochiæ Palatinus *tribuitur in MSS. Casinensi, Altempsiano, et Vaticano S. Petri : atque in hoc additur*, qui multa tormenta passus est. *Demum in vetustissimo apographo Epternacensi ista habentur* : Antiochiæ Scipalitini, *pro* Sici Palatini.

G. H.

DE S. VENANTIO

METHONÆ MORTUO ET LERINI HONORATO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De ejus translatione, cultu, et actis.

C F

Circa an. CCCLXXIV. S. Venantius frater S. Honorati Ep. Arelat.

Duo *Consulari familia prognati fratres sanctitate eluxerunt. Unus eorum est* S. Honoratus, *monasterii in insula Lerinensi, nunc ab eo S. Honorati dicta, fundator, ac post modum Arelatensis Episcopus : cujus Vitam a S. Hilario, ejus in institutione monastica subdito, et in Episcopali dignitate successore, scriptam, illustravimus ad diem* XVI *Januarii. Alter frater est* S. Venantius, *ætate senior, sed in juventute sua, procul a patria mortuus. Mortis locus urbs* Methone *assignatur,* Modon *jam dicta, et celeberrimum etiamnum emporium Peloponnesi, in ora Australi Messeniæ, quæ proxima est Achaiæ propriæ, cui latius sumptæ attribuitur infra in Actis, sed perperam in Asia collocatur. Floruit seculo Christi nono hujus urbis Methones Episcopus S. Athanasius, cujus Vitam illustravimus ad diem* XXXI *Januarii.*

Methonæ in Peloponneso defunctus,

At veneratio S. Venantii *perdurat in monasterio Lerinensi, post hujus obitum a S. Honorato ejus fratre condito. Vincentius Barralis, in Chronologia Sanctorum insulæ Lerinensis pag.* 189 *ista disputando colligit :* Sanctissimi ac Deo acceptissimo Confessoris, juvenis Venantii, sacrata busta in monasterio insulæ Lerinensis, infra turrim et in capella sanctæ Crucis, prisca religio docet asservari, ut ex lapidis incisione præ foribus existentis ejusdem basilicæ colligitur, ubi hæc leguntur. Hæc est capella sanctæ Crucis, quæ appellatur Sancta Sanctorum, propter reconditas ibi reliquias Sanctorum, videlicet Honorati, Caprasii, Venantii, etc. Quomodo autem, quo tempore, a quibusve personis veneranda ejus ossa fuerint in præfatam sacram insulam deportata, certo aliquo antiquo monumento aut scripto non docemur : non inconveniens tamen arbitramur, a beatissimo Patre nostro Honorato, ejus unico germano, tum a moderatore ejusdem sancto sene Caprasio, cum aliis Reliquiis (ut traditur in primi libri capitulo decimo septimo vitæ S. Honorati, illius, inquam, quæ circumfertur tribus libris) etiam beatas exuvias S. Venantii a Methona Achaiæ Lerinam nostram delatas esse, cum primum inibi signifer Honoratus castra Dei, monasterium scilicet, locaret, a nato Domino jam quarti fine labente seculi, anno CCCLXXV, ut notatur in quodam membrano codice perantiquo Lerinensi MS. Tantæ enim fraternitatis excellenti humanitati, et inviolabilis fidei perpetuique vinculi compagini valde alienum videbatur, si frater unicum germanum, magister tam carum discipulum, quorum erat mens sicut et fides una in Christo, in fines tam longa intercapedine segregatos linqueret. Imo magis consonum, ut quos una in lucem protulerat

translatus Lerinum : in capella sanctæ Crucis depositus, an a fratre S. Honorato?

A protulerat mater, una regeneraverat unda baptismatis, unaque inter hujus vitæ peregrinationis cursum inseparabilis circumduxerat fides, eadem ad unum ambos germanos reduceret monasterium, ut quos Deus conjunxerat homo non separaret.

Cultus sacer, 2 Porro in vetusto MS. Psalterio sacri monasterii Lerinensis, a Reverendo Patre, Domino Joanne de Nicæa, monacho ejusdem cœnobij et Priore S. Stephani de Bargiamone et deinceps Camerario Lerinensi exarato, abhinc ducentos quadraginta quinque annos, nempe currente Redemptionis nostræ millesimo trecentesimo sexagesimo quarto, habetur Hymnus, in Natali SS. Caprasii et Venantii, ad Vesperas et Laudes tunc decantari solitus: cujus serie non obscure proditur, corpora SS. Venantii et Caprasii in Lerinensi insula haberi, cum dicitur, Hi sunt quos inclita hæc tenet insula: quem hymnum in antiquitatis gratiam hic subnectimus.

cum propris Hymno

Sanctorum merita pangamus, socii,
Caprasii, Venantii: quorum vestigia
Sequamur, humili corde et opere,
B Laudantes digne Dominum.

Primus Pastor fuit, docens discipulum
De stirpe Regia natum: sed gratia,
Qua fiunt omnia, fonte baptismatis
Renatum plene reddidit.

Hi sunt quos inclita hæc tenet insula,
Quos multi Martyres, sed plus Confessores,
Ac plures Præsules sæpe secuti sunt
Ad regna vitæ cœlestia.

Athleta juvenis, offer obsequia
Pro tuis famulis, per tua merita
Duc nos ad bravia, quibus inhabitas,
Per tuas sanctas semitas.

Te trina Deitas unaque poscimus,
Ut tu nos visites horum precatibus,
Nos quoque colloces tuis agminibus,
Finitis vitæ cursibus. Amen.

Decantantur insuper ejus insignes virtutes a S. Hilario Arelatensi Episcopo in illo sermone, quem habuit ad populum et Clerum Arelatensem in funere S. Honorati sui prædecessoris, quem habes supra sexto decimo Januarii. Supponitur et huic hymno Oratio ad S. Venantium, ex Breviario MS. sacri monasterii Lerinensis, quæ talis est. *et Oratione,* Deus sub cujus nutibus vitæ nostræ momenta decurrunt, et cui nulla instantia, præterita, præsentia et futura, non pereunt, sed præsentialiter assistunt; præsta nobis supplicibus C tuis, ut qui B. Venantium Confessorem tuum ad tuorum Sanctorum et Electorum elegisti consortium, ipso intercedente [eum sequamur]: esto nobis hujus vitæ caducæ firmum præsidium, et futuræ gloriæ perpetuum fulcimentum. Per Dominum nostrum Jesum Christum etc. Amen.

3 *Hactenus Vincentius Barralis, qui par.* 2 *pag.* 185 *asserit sacrum* S. Venantii *corpus Lerini asservari, assignatque cultui Ecclesiastico diem hunc* XXX *Maji, et annum mortis* CCCLXXIV. *Philippus Ferrarius in Notis Catalogi generalis asserit,* hac item die S. Venantium fratrem S. Honorati memorari in aliquot Kalendariis Germaniæ, ac apud Pistorium legi in Chronico. *die 30 Maji.* *Saussayus in Martyrologio Gallicano hoc eum encomio laudat*: Eodem die S. Venantii, Monachi Lerinensis, fratris S. Honorati, asceterii illius famosi fundatoris ac Arelatensis Archiepiscopi: cujus egregius imitator ac strenuus adjutor sacri propositi, cum Christi amore Græciam patriam, opesque deseruisset, in Methona Achaiæ, morte præmatura consummatus, sub S. Caprasii, quem ducem piæ institutionis sequebatur, et ipsius Honorati fratris amantissimi præsidio et conspectu, supernam migravit ad requiem: cui Angeli cum melodia occurrerunt. Reliquiæ ejus postea Lerinum allatæ, in Sancta Crucis sacello reconditæ sunt, congrua honori- D ficatione. *Hallucinationes Saussayi.* *Hæc Saussayus, verum fallitur dum* Monachum Lerinensem *fuisse asserit, cum ante mortuus tradatur, quam illud monasterium extrueretur. Nusquam etiam legitur* Græciam fuisse patriam SS. Honorati et Venantii, *quos in* Gallia *exortos arbitramur.*

4 *Vincentius Barralis edidit aliquam Vitam, in MSS. Lerinensibus repertam, ex diversis monumentis; sed potissimum ex vita S. Honorati fratris, cujus caput secundum continet peregrinationes* SS. Honorati et Venantii *fratrum, et hujus obitum: sed hæc ad* XVI *Januarii legi possunt. Nonnulla etiam in Vita S. Caprasii ad Kalendas Junii danda explicantur. Sed sufficit hic Vitam* S. Venantii *indicatam proponi.* *Vita ex MSS.*

VITA

Ex MSS. Lerinensibus a Vincentio Barrali eruta.

Cum mira Sanctorum opera recitantur, illius quoque gloria prædicatur, per cujus fidem atque potentiam ipsi, ut ait Apostolus, vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones. E Heb. 6, 33 Natura quippe humana, cujus sensus et cogitatio, prona sunt ad malum ab adolescentia, per semetipsam labitur ad vitia, sed ad salutaria virtutum merita nullatenus assurgit, nisi potentis manus Dei fuerit auxilio sublevata. Unde Apostolus, Non, inquit, volentis et currentis, sed miserentis est Domini. Rom. 9, 16 *Acta hæc ex variis collecta in festo leguntur:* Ad laudem igitur et gloriam divinæ bonitatis, aliqua de ejus operibus, quæ per beatum Confessorem suum Venantium dignata est operari, prout in diversis descripta voluminibus reperimus, huic inserere lectioni decrevimus; ut in natali ejus festo, quod hodie excolitur, habeat sancta devotio vestra, unde ad virtutum exempla provocetur.

2 Gloriosus itaque Christi Confessor Venantius, illustri prosapia ortus, sicut clarus genere, clarus apparuit et morum honestate. Ipsam namque summæ nobilitatis originem probis nobilitavit moribus, sanctis operibus adornavit. Fuit enim germanus frater illius eximii Confessoris Christi Honorati, qui primus monasterii Lerinensis Fundator et Pater, postea Arelatensis Episcopus extitit. *Volens pervertere a pietate Honoratum fratrem,* Nam cum idem probatus Christi athleta, vita et nomine Honoratus, in annis adhuc puerilibus constitutus, divina voca- F tione ad Catholicæ fidei notitiam fuisset adductus; ejus carnalis pater obviantia cœpit parare molimina blanditiisque mollibus ad oblectamenta seculi hujus pueritiam illicere nititur innocentem. Et quia per se hoc explere non poterat, hunc adolescentem. fratrem, qui tunc Germanus nomine nominatus, ludicris gestis aptus erat, adjunxit. Jungitur ergo illi frater adolescentior, melius seniore deditus ad transibilia gestaque puerilia, qui sanctum puerum Honoratum de suscepto virtutis culmine aliquantum quiret flectere; sed omnipotente Deo hujus iniqua dissipante consilia, longe aliter quam sperabatur res evenit. *ipse ad sanctam vitam, adducitur:* Nam cum ad mundi hujus illecebras frater fratrem allicere conaretur; divina illico circumfulgente claritate, hic qui ad subvertendum venerat, mutatione dexteræ Excelsi subito apparuit conversus. qui accepta conversionis gratia, ministrante sancto sene Caprasio, ad sacramentum Baptismi suscipiendum se proripuit. Qui Venantius appellatus, in tantam virtutum eminentiam excrevit, ut S. Honorati, ejus germani fratris adjutor existeret, et cum non minus virtute quam consortio comitaretur: et toto quo postea vixit tempore, comes ejus individuus fieret.

3 Erant autem inter illos certamina grata proposita; cujus scilicet mens ad pietatem mollior, cujus esset

A cibus durior, cujus vestis asperior, cujus sermo blandior; quis eorum loqueretur rarius, quis crebrius oraret; quem minus detineret lectus, quem magis lectio occuparet; quem minus moveret injuria, quis facilius misericordia moveretur. Fuit itaque pius Christi Confessor Venantius elegantis formæ decorus: fuit et venustus aspectu, sermone blandus, misericordia lenis, morum honestate compositus, ætate juvenis, sed mente canus. Et quanto magis sublimitate virtutum crescebat, tanto humilitate ac compunctione descendebat. Cibo et somno parcissimus, asperrimo cilicio pro stratu, et duro lapide pro cervicali utebatur. Erat etiam tantæ benignitatis dulcedine perfusus, ut hominibus carus, omnibus redderetur amabilis. Renitebat in juvene morum gravitas, senilis maturitas: rara erat ei feminarum visitatio, etiam propinquarum. Angelica ab eo vita in terris ducebatur in multa patientia, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in sanctimonia, in longanimitate, in Spiritu sancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei: et inter tot virtutes, quod satis est difficile, totius vanitatis B fuga.

EX MSS. Certans cum fratre studio virtutum,

et in his excellens,

4 Interea quia præcipuus Christi famulus Venantius, inter cognatos et notos, ad paupertatem et ignobilitatem, ut optabat, devenire non poterat, ad longinquas et exteras nationes transire disposuit. Pavebat ipse quoque gloriam suam: et odorem suæ sanctæ conversationis, jam longe lateque diffusum, licet ad Dei laudem referret, sibi tamen vanitatis periculum inferre metuebat. Inito itaque consilio, relicto regalium vestium splendore, omnibusque secularis pompæ spretis insigniis, B. Venantius una cum sanctissimo Honorato ejus fratre, ad mare properat, navem ascendit, patriam propriam fugit, propinquos pro Christo deserit ac parentes; sub sancti senioris Caprasii, perfectæ consummatæque gravitatis viri, magisterio vitam suam instituere, moresque componere, subtiliter eligit. Longum est percurrere, quem ab illis profectum unusquisque locus ab eis expetitus traxit, quam salubrem Ecclesiis doctrinam invexerint, quot magistris et Pontificibus fuerint in silentio magistri. Venantius vero juvenis et delicatus, contra suæ teneritudinem naturæ, moris rheuma caloremque ac sterilitatem Achaici littoris apprehensi, incredibili patientia ac virtute tolerabat. Pro non exiguo reor computan-

patriam relinquit:

S. Caprasium directorem adsciscit:

D dum miraculo, juvenem tam delicate tamque molliter educatum, contra tantas aquarum et aurarum varietates, tanta valuisse animi constantia decertare. Quod quam grave, quam intolerabile illi teneritudini fuerit, ipsius B. Venantii incurabilis ægritudo patefecit. Nam ex tunc eo brevi quo vixit tempore, debilis quidem corpore extitit, sed fortis et robustus animi devotione.

in morbum incidit:

5 Sed quia B. Venantii merita enarrare per singula difficile cernimus, ad felicem ejus transitum nostræ mentis oculos et stylum dirigamus. Venantius itaque, igne fervens divini amoris, suum tenerum corpusculum vigiliis multis ac variis abstinentiis indesinenter macerabat: divinæ etiam contemplationi deditus, contemptis transitoriis sola cœlestia cogitabat. Cumque misericors Deus sui fidelis famuli laboribus finem imponere, eique pro legitimo certamine repositam coronam justitiæ reddere decrevisset; ipso permittente invasit eum solito acerbior corporis valetudo. Invalescente itaque languore ad extrema perductus est: vultus tamen ejus angelicus, mansuetudine et hilaritate jucundus, nusquam apparuit mutatus. E Assistentibus ibidem Sanctis Dei Caprasio et Honorato, una cum non exiguo sanctorum virorum cœtu, anima illa generosa, sancta et incontaminata carnis est vinculis absoluta, in Methona Achaiæ provinciæ Asiæ. Cujus excessui occurrit Dominus Jesus Christus cum multitudine Angelorum, eique dicit: Euge Venanti, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui. Et sic cum illis concinentibus Angelorum choris ipsa sancta anima cœlorum culmina penetravit. Beati namque viri opinionis fama in tantum excreverat, ut Hebræi, Græci, pariterque Latini ejus gloriæ congaudentes, pro ejus excellentibus meritis exultarent. Judæi quoque, qui Christum respuunt, fidelem Christi servum admirabantur: ejusque vitam laudibus attollentes, dignis præconiis commendabant.

moritur Methone in Peloponneso,

occurrente Christo cum Angelis:

6 Illius ergo suffragio, Fratres carissimi, toto cordis annisu, ejus nos precibus commendemus, qui sancti Patris nostri Honorati frater fuit carne, sed religione germanior: ejus vitam atque mores sequi studeamus, ut intercedentibus ejus meritis, in æternum cum illo vivere valeamus, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

ejus suffragium poscitur.

C

DE SANCTIS CONJUGIBUS F

BASILIO ET EMMELIA

D. P.

PARENTIBUS SS. BASILII MAGNI ET GREGORII NYSSENI,

NEOCÆSAREÆ IN CAPPADOCIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

CAPUT I.

Laus utrique communis a majorum virtute, propriis dotibus, et liberorum sancta educatione.

SEC. IV. Plures Romano hodierno inscripti ex hac familia:

A*nnalium Ecclesiasticorum parenti Cæsari Baronio multum debent, cum alii plures Sancti Patres, tum specialiter* Basilius Magnus *atque* Gregorius Nyssenus, *quod eorum paternam aviam* Macrinam; *parentes* Basilium *atque* Emmeliam; ***fratrem quoque minimum natu,*** Petrum ***Sebastenum Episcopum, nullis eatenus Sanctorum Fastis apud*** *Græcos Latinosve inscriptos, Romani Martyrologii hodierni tabulis inserendos curavit, cum merito (ut ex filiorum et S. Gregorii Nazianzeni scriptis patet) sanctitatis elogio. De* Petro *atque* Macrina *ad dies* IX *et* XIV *Januarii egerunt Magistri decessoresque mei Bollandus atque Henschenius: ego hic de* Basilio et Emmelia *acturus, primum ex Magni Basilii laudibus apud Nazianzenum, in memoriam revoco quæ is habet de* atrocissima Maximini persecutione, *in qua* athletarum

A rum nostrorum alii ad mortem usque dimicarunt, alii pene usque ad mortem; ideo videlicet relicti, ut victoriæ suæ superstites, aliis ad virtutis exemplum relinquerentur. Horum *enim* numerum auxerunt, οἱ πρὸς πατρὸς αὐτοῦ πατέρες. Basilii ex parte patris majores: qui licet ita animo essent comparati, ut facile perpessuri essent ea omnia, ob quæ corona donatur martyrii, ultra tamen non proruerunt in stadium; sed divinæ se committentes providentiæ, ad quamdam Ponticorum montium silvam, cum paucis tam fugæ comitibus quam cibi ministris confugerunt, ubi ad septimum annum eoque amplius protractum eis exilium fuisse narrant, vivendi autem rationem corporibus generosis angustam et insolentem, *nisi quod feræ et volucres ultro se iis offerrent mactandas ad escam, insigni miraculo, quod ibidem fusius Nazianzenus prosequitur, ut continuatum toto illo septennio.*

quæ jam olim exilium passa ab an. 235 ad 242,

2 *Id semel relatum in Macrinæ aviæ Basilii laudem, hic non attingerem, nisi voluisset Henschenius noster retractatam correctionem, quæ loco isti ex Baro-* B *nii mente additur, quasi non* Maximinus *ibi esset intelligendus, is qui anno* CCXXXV *sævissimam Christianis persecutionem movit; sed annis sexaginta junior* Galerius Maximianus. *Nam si ista de ipsa S. Macrina ejusque marito Basilii avis essent intelligenda, uti intellexit Baronius, non conveniret ætas S. Gregorii Thaumaturgi, cujus discipulam fuisse aviam suam Basilius sæpius contestatur: sin autem de* paternis *Basilii* proavis, *ut vertit Billius, dictum id putetur, aptior multo Chronologiæ ratio instituetur. Ponamus enim ejusmodi parentibus natum Basilii avum paternum, ejusdem cum ipsis exilii, fortassis in puerili, ætate, consortem; Macrinam vero in pace profunda ecclesiæ sub Philippis Imperatoribus Christianis natam esse, circa annum* CCL; *usa hæc ante matrimonium fuerit magisterio Gregorii Thaumaturgi, cujus vita extenditur ultra Synodum Antiochenam habitam anno* CCLXV; *nupta autem circa annum* CCLXX; *potuit post octo vel decem annos peperisse* Basilium *seniorem: et hic, confirmatæ jam vir ætatis, ducta uxore* Emmelia, *sub annum* CCCXVI *genuerit ex ea primum* S. Macrinam juniorem, *deinde* S. Basilium Magnum, *ac reliquos deinde ex ordine liberos, quorum decimus atque ultimus* Petrus, simul natus et orbus fuit: quo enim tempore ipse in lucem edebatur, pater vivis excessit, *puta circa annum* CCCXXX. Mater *vero (ut in laude sororis* C *Macrinæ scripsit fratrum unus Gregorius Nyssenus)* εἰς γῆρας λιπαρὸν προελθοῦσα, in gravem provecta senectam, migravit ad Deum, *anno circiter* CCCLXXII, *adeoque si ponatur annos nata* XI *in viri manus venisse, numerabat ætatis suæ in hac nostra chronologia circiter septuagesimum quartum annum; quæ aliis, statuentibus natum Basilium post Nicænum Concilium, vix fuisset sexagenaria major. Sed prius quam in annum mortis quæramus, ejus ac mariti laudes, ex filiorum atque amici familiaris Gregorii Nazianzeni scriptis, eliciamus.*

Macrinæ seniori maritum dedit circa an. 270,

Emmeliæ vero circa an. 315,

mortuæ sub an. 372.

3 *Primus de matre sua, qualis ante matrimonium fuerit, dicat nobis filius ejus Gregorius:* Ea *inquit* virtute erat ut consilio Dei sese in omnibus regeret, puramque et integram vivendi rationem imprimis diligeret, adeo ut non sponte sed invita quodammodo nupserit. Etenim cum utroque parente orbata in ipso esset ætatis flore, famaque pulchritudinis multos, ut eam sibi uxorem cuperent, incitaret; et periculum esset, nisi volens in matrimonio cuipiam collocaretur, ne per vim et adversi aliquid contingeret (nam ejus forma capti ad rapinam spectabant) ut saluti consuleret, vitæ gravitate spectatum consummatumque virum sibi elegit. *Hunc ergo, circiter tricenario majorem; ipsam, recte ponimus annos saltem quindecim natam, cum convenerunt; de utroque autem jam conjuncto Nazianzenus, in oratione de laudi-* D *bus Basilii, sic scribit:* Quamquam conjugii illius, quod non minus virtutis quam corporum erat, multa quoque alia insignia sint; nimirum pauperum alendorum atque hospitum excipiendorum studium, animæ purgatio per continentiam, bonorum portio Deo consecrata (quæ res nondum tunc multis studio erat, ut nunc ex primis exemplis adaucta et culta est) aliaque omnia, quæ inter Pontum et Cappadociam divisa multorum auribus implendis sufficerent; mihi tamen maximum et clarissimum esse videtur felicitas in liberis.

Conjugium hoc atque sanctum

AUCTORE D. P.

ac felix fuit,

4 Nam qui simul et multos, et probos atque honestos filios habuerint, in fabulis fortasse reperias, hos autem res ipsa nobis exhibuit; ut qui tales quidem ipsi fuerint, ut, etiamsi talium liberorum parentes haudquaquam extitissent, sibi ipsis tamen ad nominis claritatem sufficere potuissent; rursus autem ejusmodi filios in lucem extulerint, ut, etiamsi ipsi non tanta virtute fuissent, omnes tamen sobolis felicitate superaturi erant. Nam cum unus aut duo cum laude vivunt, id tale est, ut naturæ adscribi queat; at undique perfecta et ad summum provecta omnium virtus, iis plane, a quibus editi et educati sunt, assignari debet. Quod quidem liquido demonstrat ille felicitatis nomine prædicandus Sacerdotum ac Virginum numerus; eorumque qui in matrimonio eam vim sibi adhibuerunt, ut matrimonium nihil ipsis nocumenti afferret, quo minus ad parem virtutis gloriam aspirarent. *Felix ille numerus, meo quidem judicio, ternarius est: quare sicut invenio tres Episcopos,* Basilium *Cæsareæ,* Gregorium *Nyssæ, et* Petrum *Sebastes; sic etiam existimo censeri debere tres virgines, licet nomen solius primogenitæ* Macrinæ *nobis cognitum sit, duabus fortasse in flore ætatis præmortuis: aliæ tres fuerint viris junctæ, sicuti et prænominatorum fratrum unus Gregorius: nam* Naucratius, *in numero filiorum secundus, juvenis et cœlebs obiit.* E

propter raram liberorum omnium sanctitatem,

5 Eccui vero, *prosequitur Nazianzenus,* Basilius, hujus nostri *Basilii magni* pater, incognitus est? vir magni apud omnes nominis, qui paterni voti factus est compos; si quis unquam alius, ne dicam solus. Cum enim reliquos omnes virtute superarit, a solo filio primas obtinere prohibetur. Eccui Emmelia? quæ id prius appellata est quod postea fuit, aut id fuit quod prius nuncupata fuerat; illa, inquam Ἐμμελείας id est Concinnitatis nomen ferens. Ut uno verbo dicam, hoc inter mulieres fuit, quod ille viros. Horum vitam, *Macrina filia ante suam mortem inter Dei beneficia expendenda commemorans*, non tam opibus claram et illustrem, quam divina benignitate auctam cumulatamque demonstrabat: et cum propter confessionem Christi, patris genitores fuissent oppugnati atque vexati, *verosimiliter sub Aureliano anno* CCLXXVI; avum autem maternum indignatio regia, *Galerii Maximiani, ut existimo,* sustulisset, omniaque illius bona aliis dominis distribuisset; attamen adeo per fidem crevisse, ut eo tempore nullus eis clarior extiterit. Rem autem familiarem, quamvis pro numero liberorum multiplici ratione fuisset divisa, tamen eum cumulum divina clementia suscepisse, ut parentum opes, *quas scilicet utrimque ad matrimonium attulerant, postea* singulorum liberorum sors hereditaria superaverit. *De patre dicit eadem Macrina quod* eatenus juvenis floruit, ut inter cives et in judiciis ejus gloria consisteret, post autem eruditio ipsius longius se extulerit; *toto scilicet Ponto (ut mox addit) vulgata.* F

et utriusque virtuti

additæ divinitus divitiæ sunt.

6 *Qualis autem mater* Emmelia *in educatione liberorum et præsertim filiarum fuerit, ex cura ipsi Macrinæ impensa intelligendum præbet Nyssenus, cum ait,* quod

Casta educatio liberorum ac sigillatim Macrinæ.

AUCTORE D. P.

A *quod unice* studebat ut filia, infantiæ ætatem egressa, erudiretur : sed non ista externa disciplinarum serie, qua plerumque ex Poetarum lectione primæ discentium ætates imbuuntur. Turpe enim et indecorum prorsus existimabat, tragicis feminarum perturbationibus (unde scribendi principia et argumenta Poetæ sumpserunt) vel comœdiarum fœditatibus, vel pudendis eorum qui tot ærumnas ad Ilium pertulerunt factis, tenerum et bene formatum animum infici, et minus gravibus de feminis narrationibus quodammodo conquinari. Proinde quæ ex Scriptura, divino Spiritu dictata, primæ illi ætati faciliora aptioraque videbantur, discenda proponebat : cum primis autem Sapientiam Salomonis, idque ex ea potissimum quod ad vitam et mores maxime conducebat. *Inter hæc ætatis annum duodecimum transierat* Macrina, *cumque ad miraculum formosa esset, ejusque nuptiæ ambirentur a plurimis*, Pater, qui sane quam prudens et in rebus honestis dijudicantis expertus erat, quemdam tum genere tum moribus honestum probatumque, adhuc inter adolescentiæ disciplinas versantem, ex præsenti protectu judicans de futuro, filiæ suæ B sponsum delegit, mox atque hæc congruam haberet ætatem.

CAPUT II.

Acta S. Emmeliæ marito viduatæ ac pius ejus obitus.

Vidua cum seniore filio sanctius vivit;

L*iberorum, ut diximus, decimus atque ultimus* Petrus, *simul atque natus etiam orbatus est patre Basilio, quem crediderim proximum sexagenario obiisse. Ex hinc autem* variis (*ut fieri assolet*) curis distringebatur mater Emmelia, cui filia *Macrina* (*quæ vivente adhuc patre per mortem destinati sibi juvenis viduam se prius intellexit quam sponsam, nec ullam nuptiarum mentionem voluit ulterius admittere*) Matri, *inquam*, *Macrina* filia in omnibus laboribus sociam se præbebat ; et sollicitudinum partem ipsa subiens, eam gravi molestiarum onere levabat. Simul autem et matris disciplina vitam ab omni reprehensione integram servavit ; et se vicissim ei magnam, ad parem Philosophiæ scopum, exemplo vitæ suæ ducem præbuit, paulatim ipsam ad puriorem perfectioremque vitam trahens. *Commune autem utrique illud fuit, quod cum aliquando Macrinæ sub collo pectus ita intumuisset, ut sectione opus esse judicaret Emmelia : illa, cui-* C *quam se nudare verita, post fusas nocte integra preces*, ad expellendum morbum satis esse respondit, si manu sua locum mater ipsa sancto Signo muniret. Cum igitur mater in sinum ejus manum intulisset, ut eam partem signaret ; Signum statim vim suam exeruit, et morbus abiit ; tenue autem et obscurum signum loco horribilis tumoris apparuit, et ad finem usque vitæ permansit.

Naucratii filii acerba morte consternata,

18 *Interea supervenit casus lamentabilis* Naucratii, *ejus qui et quatuor fratribus post Basilium natu maximus erat, puta anno* CCCXX *natus; nihil enim vetat unius alteriusve filiæ partem interjicere. Hic cum vigesimum secundum ætatis annum confecisset, spretis omnibus ad vitam solitariam se contulerat, cum uno ex domesticis Chrysaphio ; ubi senes quosdam egestate et morbo laborantes nactus, eisdem ministrabat conquisitum venatu suo victum. Et ille quidem* in his laboribus pariter domabat adolescentiam, nec ob id alacri animo maternæ voluntati parere desinebat, si quid ab ea aliquando mandabatur. *Verum* sic philosophans, et matrem sua vita beatam reddens, quintum dumtaxat annum exegerat *suæ circa Irim fluvium solitudinis ; quando* repente vitæ subripitur, non morbo aliquo aut solita ulla ratione, immatura morte sublatus ; sed cum ad venationem profectus esset, qua industria senio confectis illis victus suppeditabat necessaria, mortuus domum suam reportatus, tam ipse quam socius ejus Chrysaphius.

ab eadem erigitur :

9 Procul aberat ab iis quæ contigerant mater, tridui itinere ab illa distans calamitate (*tantum ergo distat Neocæsarea a loco dilectæ ab Naucratio solitudinis*) quæ licet in omni genere virtutis perfecta esset; tamen cum tam acerbum nuntium a quodam accepisset, natura ut par est superante, collapsa exanimataque, tantum non simul cum voce spiritum emisit. Hic magnæ Macrinæ, *inquit Nyssenus* (*cujus hactenus fere verbis utimur*) virtus apparuit, quæ non solum se invictam atque erectam servavit, verum etiam matris imbecillitatem fulsit atque sustinuit : nam animum ejus, gravissimo casu dejectum, excitans et recreans invicto robore suo; ad fortitudinem et tolerantiam instituit. Sic igitur tandem mater dolori restitit, nec indignum aut effeminatum quidquam admisit, ut vel vociferaretur, vel pallium scinderet, vel ejularet, vel luctuosis clamoribus lamentationem intenderet : sed ratione sensum impetus naturæ depulit, tum propriis tum filiæ consiliis ægritudini medicinam afferentibus.

10 *Possunt hæc ex principio jam posito ad annum* CCCXLVII, *paulo plus minusve, referri. Quamvis enim a* E *Nysseno relata sint post Basilii reditum ; fatetur tamen se narrationis filum interrumpere, ut aliquid omnino non prætereundum interserat, eorum scilicet quæ aliquot annis prius contigerant, majori filio adhuc absente ; de quo deque matre per Macrinam ad vitæ genus sublimius excitatis, sic loqui exorsus fuerat Nyssenus;* Cum reliquæ sorores honeste collocatæ essent a matre, a publicis litterarum gymnasiis, in quibus diu versatus fuerat, revertitur magnus Basilius ; *anno ut olim statui* (*nec adhuc mutandum puto*) CCCLVI, *adeoque annos tunc natus circiter* XLI, *matrem reperit sexennio septennione majorem quinquagenaria. Et illum quidem soror Macrina mox* induxit, ut mundi posthabita claritate despectaque eloquentiæ gloria, laboriosum operosumque vivendi genus per paupertatem amplexus, expeditam sibi ad virtutem viam struxerit... Matri *vero* persuasit, ut relicta pristinæ vitæ consuetudine elatiorique vivendi modo (quas tamen exercitatione accurata jam pridem subegerat et velut ancillas ad usus proprios adhibuerat) secum ejusdem sortis atque ordinis esse vellet.

circa an. 347

reverso sub an. 356 Basilio,

Emmelia cum filia ad cœnobium se recipit,

11 *Hactenus Nyssenus, qui cœptam narrationem hic intermittens, postquam de Naucratio interposuit quæ supra retulimus;* Cum igitur, *inquit*, jam et nutriendorum liberorum cura, et educationis atque collocationis solicitudine liberata *Emmelia* ; et mo- F lestiæ domesticæ majori ex parte inter ipsos filios, *Gregorium præsertim atque Petrum* divisæ forent : auctor, ut dictum est matri virgo fuit, ut ad sapientiæ studium et puram vivendi rationem se conferret. Eamque a reliquis omnibus rebus, et pristinæ vitæ consuetudine, ad propriam humilis abjectæque vitæ moderationem adduxit, ut in Virginum multitudine, eadem cum illis conditione viveret, unaque mensa, simili lectulo, pari denique et æqua rerum omnium quæ ad vitam pertinent ratione uteretur, omni ex ipsarum vita dignitatis differentia sublata. Quamobrem talis erat vitæ ordo, tantaque in sapientiæ studio præstantia, et tam gravis vivendi disciplina, ut nulla describi possit orationis facultate. Quales enim sunt animi, qui corporis vinculis soluti molestiisque liberati, ex hoc vitæ carcere avolaverunt, talis erat earum vita: quippe quæ ab omni rerum humanarum vanitate aliena, ad Angelorum vitæ similitudinem proxime accedebat.

12 Non ira, non invidia, non odium, non suspicio inter eas cernebatur : omnis honoris, gloriæ et aliarum id genus inanium rerum cupiditas, omnis fastus et superbia, et reliqua similia vitia, inde rejecta erant.

A erant. Delicias suas in temperantia collocabant: gloriam suam in eo putabant sitam, quod notæ essent nemini; divitias, quod nihil possiderent, quodque terrenas omnes copias tanquam pulverem a corporibus suis excussissent. Nullum autem non inane studium esse ducebant, quod in hac vita curanda colendaque poneretur. Sola illic rerum divinarum vigebat cura, perpetuumque precandi studium, et assidua Psalmorum decantatio, quæ nullo unquam tempore, nec die nec nocte, intermittebatur: ut in ea re et opus ipsarum pariter, et quies consisteret. Quænam igitur humana dicendi vis hanc vivendi rationem explicare queat? Erat ipsarum vita interhumanam cœlestemque naturam interjecta, utriusque particeps, utrique finitima. Etenim quatenus ab humanis perturbationibus se vindicarat, hominis conditione præstantior erat; quatenus autem in corpore cernebatur, et hominis continebatur figura, et sensuum instrumentis utebatur, angelicæ et corporis experti naturæ cedebat; ausit forsitan aliquis etiam non inferiorem esse contendere: quandoquidem cum carne viventes, ad similitudinem vacantium corpore

simulque Angelicam vitam ducit,

B potestatum onere corporis non premebantur, sed excelsa et sublimis erat earum vita: quippe quæ alto erectoque animo cum cœlestibus illis potestatibus versabantur. In hoc vivendi instituto non parvo tempore vixerant, cum assiduis inventorum bonorum accessionibus sapientiæ studium augentes, ad majorem animi munditiam appropinquarent.

13 Ad hunc autem tam præclarum scopum assequendum, magno erat adjumento... Petrus, in quo pariendi dolores finierat mater: hic enim ultimus susceptus a parentibus est filius, qui simul natus et orbus fuit..... Is studiorum externorum occupationes aspernatus, et ingenium ad omnes bonas disciplinas percipiendas aptum habens, semperque respiciens ad sororem, quam sibi tamquam totius boni scopum proposuerat; eos ad virtutem progressus fecit, ut in reliqua vita magno Basilio virtutis præstantia nihilo inferior fore judicaretur: tunc autem sorori et matri erat instar omnium, et una cum illis ad angelican illam vitam contendebat..... Interim senex admodum mater, in utriusque filii manibus moriens, migravit ad Deum. Cujus quæ benedictionis vox fuerit, qua erga liberos usa est, commemorare non erit alienum. Nam cum de absentibus singulatim amanter mentionem fecit, ut nullus esset expers benedictionis; cum præcipue præsentes

sub directione Petri filiorum minimi:

C ipsa precibus suis obtulit Deo. Etenim cum ei ex utraque parte lectuli adversi assiderent, altera manu utrumque tangens, hisce verbis postremis Deum allocuta est. Tibi, Domine, et primitias et decumam dico fructuum uteri mei. Primitiarum enim locum hæc mihi obtinet primogenita, decumæ vero extremus hic decimus filius: tibi autem ex lege utraque debentur, et tua sunt munera. In hanc igitur primogenitam meam et hunc decimum veniat sanctimonia. Ita perspicua oratio designans et filiam et filium, benedictioni simul et vitæ finem statuit, cum prius mandasset filiis, ut se in sepulcrum paternum inferrent. Id illi uti jussi fuerant cum præstitissent, in reliquum tempus ad sapientiæ fastigium semper cum anteacta vita pugnantes, et præterita benefacta posterioribus superare studentes, contendebant.

et in utriusque manibus spiritum reddit.

CAPUT III.

Locus mortis ac sepulturæ: item annus, et ratio chronologiæ quadamtenus innovatæ.

Inter secessum *S. Macrinæ, ubi ipsa anno* CCCLXXII *mortua est,* et ædem Sanctorum Martyrum XL *Sebastenorum* in qua *quia* parentum corpora quiescebant, D *condi etiam ipsa voluit*, septem octoque intercedunt stadia, *quæ, secundum Suidam collatum cum Plinio*, *Milliare unum constituunt, sive tertiam leucæ horariæ partem. Cum autem ipsa ædes intra urbem Neocæsaream fuerit, amplam satis, neque constet eamdem ædem portæ, per quam inferendum erat corpus, vicinam fuisse; fieri potest, ut vix dimidio horæ quadrante ab urbis mœnibus abfuerit monasterium, ipsis ut videtur suburbiis inhærens; et sicut Godefridus Hermant in Vita Basilii ac Nazianzeni credit, ad citimam ripam ejusdemmet Iridis illac præterfluentis, ad cujus alteram ripam monasterium virorum regebat Petrus: quod utrumque satis est verosimile. Verosimile etiam mihi videtur, quod, sicut feretrum sororis efferenti Nysseno, humeros quoque suos commodavit Episcopus Neocæsareæ Araxius, cum duobus Clericis; sic corpus* Emmeliæ *matris portaturo Petro præcipui de Clero, si non ipse jam nominatus Episcopus, auxilio venerint. Providerat autem prudenter* Emmelia, *ut viro suo valde capacem conderet loculum, in quo non solum ipsa suo posset apponi conjugi, sed etiam dilectissima sua* Macrina. *Hæc autem cum parentibus esset jungenda, vereretur que Nyssenus,* ne collapsa dissolutaque corpora ad turpem et inconditam devenissent deformitatem; prius *inquit,* quam ea nostris oculis exponerentur, pura sindone operta sunt. Nam cum operculum esset sublatum, ex utraque parte summa linteum injectum est; quo linteo contectis parentum corporibus, ego et regionis Episcopus ille, corpus e feretro tollentes, juxta matrem apposuimus, atque ita votum utriusque complevimus; uno enim consensu semper oraverant Deum; ut corporibus post mortem copularentur; ut quæ inter ipsam fuerat vitæ conjunctio, ne ipsa quidem morte dissolveretur.

AUCTORE D. P. Obit Emmelia in monasterio suburbano,

E

sepulta succollante Araxio Episc

in eodem quo ... et d inde filia Macrina tumulo

15 *Æquum est credere similem cautelam fuisse adhibitam a filio Petro, quando* Basilio *patri apponenda fuit mater* Emmelia, *nec minorem tunc fuisse quam postea in funere Macrinæ multitudinis occurrentis comitantisque turbam, Virginum planctum, Cleri officium; quæ tamen hic omitto, in Macrinæ laudibus a Nysseno descriptis integre legenda, et exponenda ad* XIX *Julii. In locum autem defunctarum matris ac filiæ, immediate successisse videntur ejusdem propositi atque instituti neptes. Nam S. Gaudentius (qui, eodem quo Episcopus Brixiensis electus est tempore, et anno secundum Baronium* CCCLXXXVI, *in Oriente versabatur) ita loquitur Serm. in dedicatione Basilicæ* XL *Martyrum.* Quid de Quadraginta Martyribus dignum loquar, qui se itineri meo, cum per urbes Cappadociæ Hierusalem pergerem, fideles comites præbere dignati sunt? In ipsa enim maxima Cappadociæ civitate, quæ appellatur Cæsarea, ubi habent idem beatissimi insigne Martyrium, reperimus quasdam Dei famulas, monasterii sanctarum Virginum dignissimas Matres, prorsus Mariæ et Marthæ consimiles, quas merito diligebat Jesus, natura, fide et studio, et castitatis integritate germanas: quibus ab avunculo suo, Confessore et Sacerdote Basilio, olim traditæ fuerunt horum Martyrum venerandæ Reliquiæ, quas desiderio nostro incunctanter ac fideliter tribuerunt.

cum simili cautela condita,

succedentibus in regimine neptibus.

F

16 *Cur autem morienti* Emmeliæ *solus ex filiis* Petrus, *non item* Basilius, *non* Gregorius *adfuerunt? Pro se causam reddit Basilius, Epist. 7 ad Eusebium Samosatensem Episcopum, cujus Epistolæ annum cum cognoverimus, etiam apparebit causa ob quod excusari debuerit Gregorius. Basilius ergo sic orditur:* Si omnes ordine causas scriberem, quibus in hunc usque diem fuerim detentus, quamvis etiam vehementer cupierim, tuam erga Deum pietatem intervisere, infinitum historiæ campum explerem. Morbos quidem alios aliis succedentes, hiemis odium, negotiorum continuitatem prætermitto dicere, ut quæ cognita tibi

Abfuit Basilius morbo et hieme detentus,

AUCTORE D. P.

et mortem matris dolenter patitur,

A tibi sint et jam pridem indicata, *per Epistolam* 6: *eadem vero, prohibuerunt etiam ad infirmam visitandam excurrere.* Nunc autem *pergit ille,* quod unicum habebam vitæ solatium matrem, etiam hanc propter mea peccata amisi. Neque me irrideas quæso; quia in hac ætate fleo orbitatem; sed ignosce mihi, non patienter ferenti discessum illius animæ, cui quod comparari possit in iis quæ reliqua sunt non video. Rursus igitur in morbum incidi, iterumque in lecto decumbo, exiguis omnino viribus fluctuans, et unaquaque propemodum hora necessarium vitæ finem expectans.

17 *Si solum Nyssenum attenderemus, in Vita Macrinæ post relatum matris obitum sic loquentem,* Interea Basilius Magnæ Cæsareæ declaratus est Antistes, et fratrem suum, *Petrum scilicet,* in Clero promovit ad Presbyterii ordinem; *diceres neque hunc Presbyterum, neque Episcopum fuisse Basilium, cum moriebatur* Emmelia. *Sed præcitata Epistola ad Eusebium, familiarius scripta quam a simplici Presbytero conveniisset ad Episcopum scribi, aliud suadet, aliud etiam suadet, quam pro excusatione allegat* negotiorum continuitas, *quæ necdum Episcopo tanta esse vix potuit. Fortius tamen ad*

jam factus Episcopus:

B *idem credendum nos urget pars altera epistolæ, in qua cum dixisset* Ecclesias, fere ut corpus suum, esse affectas, rebus in deteriora semper labentibus; *subjungit* : Nuper tamen Neocæsarea et Ancyra, in locum defunctorum *Musonii et Athanasii*, videntur accepisse successores, et hactenus conquiescunt: sed neque ii qui nobis insidiantur facere aliquid, ira et sævitia sua dignum, huc usque sunt permissi. *Atqui super illorum morte scribens Ecclesiis epistolas* 67 *et* 62, *satis indicat, se esse Episcopum: cum Neocæsarienses velit esse persuasos,* quod gloriatio sua sint, sicut ipse eorum; et quod propter Pastorem qui eis dabitur, futurum sit, ut cum eis vel amplius arctiusque uniatur, vel prorsus disjungatur; quodque, licet Musonium non habuerit propter suspiciones quasdam (ut ille asseruit) conjunctum sibi, ad conservandam pacem Ecclesiarum; numquam tamen desiit eum advocare socium certaminum, adversus hæreticos susceptorum. *Athanasii autem mortem dolens;* Cuinam deinceps, *inquit* Ecclesiarum curam imponemus? quem in rebus hisce tristibus accipiemus consortem? *plane sicut de Coepiscopo suo loquens, in quo multum fiduciæ repositum habebat. Denique persecutiones et exilia nonnisi jam Episcopo*

C *facto moliri cœperunt Ariani apud Valentem; in quo tamen successum eos non habuisse gloriatur Sanctus, in ea qua matris mortem nuntiat epistola.*

18 *Erat ergo jam tum Episcopus; et Nyssenus, sicut in narranda Naucratii morte non tenuit ordinem temporis, sic neque in commemoranda Ordinatione Basilii: sed quem de matre cœperat sermonem, continua serie pertraxit usque post mortem, ut, cum dixisset qualiter eam tulerit Macrina, deinde subjungeret qualiter tulerit mortem Basilii fratris, octavo postquam Episcopus factus erat anno defuncti. Factus autem erat Episcopus Basilius anno* CCCLXX, *et anno sequenti in festo Epiphaniorum cum Valente egit, eique satisfecisse visus est: paulo tamen post mittendus in exilium erat, nisi pluribus prodigiis coactus Imperator sententiam rescidisset.*

D *Itaque non incommode mors* Emmeliæ, *quæ exeunte hieme contigit (ut apparet) mense forsitan Februario aut Martio, confertur in annum* CCCLXXII; *quo anno etiam Gregorius Nyssenus, paucis mensibus ante factus Episcopus, persequentibus eum Arianis expulsus est ab ecclesia sua, interque istos turbines excurrere ad matrem ægrotantem non potuit. Cur autem Baronius commemorandis sanctis illorum parentibus elegerit diem hunc* XXX *Maji, non habeo unde dicam; nec certiorem alium quem substituam. Itaque hunc retineo, exemplo totius Basiliani Ordinis in nostro Occidente, tali die eos nunc colentis, quemadmodum testatur auctor Kalendarii Sanctorum, in particularibus Ecclesiis Genuæ coli solitorum, occasione monasterii quod idem Ordo ibi habet.*

abfuit et Greg. Nyssenus pulsus ab Arianis.

Basilius et Nazianzenus aliquando nobis visi venisse in lucem ante an. 309,

19 *Hæc occurrebant, quæ de* SS. Basilio *atque* Emmelia, *Sanctorum quatuor liberorum parentibus, dicerem: nunc mihi reddenda ratio est, cur discedam a Chronologia in Prolegomenis ad Acta S. Gregorii Nazianzeni constituta ex sententia Suidæ, nonagenarium obiisse asserentis, atque adeo ante annum* CCC *venisse in lucem: quod etiam de socio Basilio, tamquam coævo intelligi volui. Scilicet etiam tunc professus sum, meliorem viam explicandis difficultatibus si ostenderet*

E *aliquis, eam me amplexurum libenter. Nunc autem, quæ Sancti Basilii matrem spectabant, propius inspiciens, quodque illa videatur non ante annum* CCCLVII, *cœnobium cum filia esse ingressa; video non convenire ut illa anno* CCC *fuerit mater, alioqui futura cum cœnobium ingrederetur, plus quam septuagenaria. Hinc in eam cogitationem veni, fieri potuisse, ut numerali una littera deceptus Suidas pro* ο' 70, *scripserit* μ' 90, *et Basilius Nazianzeno fuerit senior paucis annis; quo posito cœnobium* Emmelia *intraverit annos nata* LVII, *quod non est valde absonum. Quæ tamen restabant in matrimonio collocandæ filiæ, melius dicentur ante adventum Basilii fuisse elocatæ: ne credantur trecenariæ aut etiam majores natu primum traditæ viris esse. Hoc autem facile permittet Nysseni contextus, rerum ordini potius quam tempori inhærens, ut supra vidimus. Ut autem citius natum Basilium credam, non amplius moveor Epistola* 20 *Nazianzeni, ad Eusebium Cæsariensem data anno* CCCLXVII; *non enim illa Basilium revera laudat, tamquam* canicie præstantissimum omnium *quos noverat Nazianzenus, sicut interpres Billius vertit: sed ubi hic legit* πολιᾷ canicie. *Parisiensis editio ex Basiliensi Codice habet,* πολιτείᾳ, conversatione, *quod longe aliud est, sed nihil ad ætatem facit. Nec tamen*

nunc, omnibus iterum expensis

F *hoc officit, quo minus credam Basilium amico suo Nazianzeno ætate ferme parem fuisse: licet enim id haberi non possit servata ætate illius nonagenaria, quam Suidas asseruit, nec etiam stante sententia altera, quæ eum nasci facit ex patre Episcopo, adeoque post annum* CCCXXVII: *omnia tamen versando inveni viam mediam, nec a sensu Baronii abhorrentem, qua difficultates fere omnes complanari possint, et dici Nazianzenus anno* CCCXIX *natus, triennio dumtaxat junior Basilio fuisse: quæ res quia paucis verbis explicari non potest, Lectorem rogo ut in Appendice, tomo* VII *ponenda, consulat disputationem illam priorem de Nazianzeni ætate, secundis curis innovatam.*

videntur nati circa an. 316 *et* 319

DE S. ISAACIO CONFESSORE

ABBATE CONSTANTINOPOLI.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Sancti circa Valentis prophetia, cultu, monasterio Constantinopoli, ac duplicibus Actis.

An. CCCLXXVIII Valentem Arianum generose arguens,

Quo tempore Imperator Valens, *a Valentiniano fratre ultro sibi concessum Orientem moderabatur, et continuum non minus cum Gothis, quam cum Deo et Orthodoxis bellum gerebat. Arianæ sectæ propagnator longe acerrimus; extitit in eodem Oriente* Isaacius, *vitæ solitariæ atque asceticæ præcipuos inter cultores merito numerandus. Non ita tamen quietioris vitæ is erat studiosus, ut, ubi Dei et orthodoxæ fidei causa id requirebat, in hominum* B *et multitudinis conspectum se dare homo sanctissimus recusaret. Quod apud Theodoretum Cyri Episcopum lib. 4 cap. 34 his verbis legitur.* Aiunt præterea Isaacum, Imperatori, ab bellum proficiscenti una cum exercitu, ista inclamasse: Quo pergis, Imperator, qui Deo bellum intulisti, nec eum habes adjutorem? Ille enim est qui contra te barbaros concitavit, quia tu prior multorum linguas contra ipsum ad blasphemiam excitasti, eos vero qui ipsum laudabant ab ecclesiis expulisti. Desine ergo bellum ei inferre, et ipse bellum comprimet: redde optimos Pastores gregibus suis, et incruentam victoriam de hostibus reportabis: quod si his insuper habitis prælium inieris, re ipsa experieris quam durum sit contra stimulum calcitrare; nam neque ipse reverteris, et exercitum amittes. Ad hæc Imperator, ira percitus, Revertar, inquit, teque interficiam, et falsi vaticinii pœnas a te exigam. Tum, ille, minas neutiquam reformidans, Interfice, inquit, si in verbis meis mendacium fuerit deprehensum.

mortem ei prædicit:

2 *Eadem fere, sed phrasi breviori, Sozomenus lib. 5 cap. 40. Theophanes autem his verbis utitur:* Exin Isacius, sacer Monachus, apprehenso fræno equi Valentis, aciem ex urbe educentis, et ab bellum C progredientis, quasi ultima verba præcinens, ad eum dixit: Quo properas Imperator, in Deum pugnans, eumque jam jam experturus adversarium; *addit autem, narrata morte Valentis, ab hostibus in horreo quo fugerat concremati:* Ferunt etiam divinum Isacium, custodia detentum, ustulati Valentis fœtorem, Dei nutu et animi munditia, percepisse; ac priusquam belli eventum denuntiaturi adventassent, ipsam tyranni cædem adstantibus prædixisse. *Ita ille, recte omittens, quod et omisit Sozomenus, mentionem facere Bosphori Thracii, cujus Theodoretus capite primo meminerat, sic deinde loquens quasi ἐλθὼν ibidem, cellam monasticam seu stationem vicinam habuisset* Isaacius; *quia eum* venisse ex partibus Orientalibus, *id est ex* Asia minori *vulgo* Natolia, *ibique* a puero jugum Domini tulisse, *habent omnia tam Menæa quam Synaxaria hac* XXX *Maji, usque consonant Vitæ Acta.*

eamque absens cognoscit.

Colitur 30 Maji præcipuo cultu,

3 *Hoc namque die (licet* XXVI *obierit) primario totius diei Officio eum coli Constantinopoli apparet ex Græcorum Typico, Ephemeride Metrica, et Kalendario Moscovitico Constantinopoli accepto, ubi solus ille commemoratur, æque ac in Basilii Imperatoris Menologio, ex quibus fortassis, sumptum Martyrologium Arabo-Ægyptium quod MS. habent Romæ Maronitæ, sub cura nostræ Societatis positi, hoc etiam die præscribit* Memoriam S. P. Isaac Confessoris: *præcipue autem idem patet e Menæis excusis, ubi plenus de eo Canon proponitur; Vitæ autem epitome quam alibi prolixior, brevior tamen quam quæ habetur in Synaxario Chiffletiano: cui utrobique hoc præfigitur distichon.*

Ἄγειν Θεοῦ πρὸς θεῖον νεύσαντος χωρίον,
Γῆς Ἰσαάκιος ἐκλιπὼν τὸ χωρίον.
Deo jubente evehere divinum in locum,
Locum terrestrem deserens, Isaacie.

4 *Præterea die* III *Augusti in prædictis Menæis ac Synaxariis plerisque recolitur* S. Isaacii *commemoratio, occasione* S. Dalmati *successoris sui et filii ejus* Fausti, *a quo ipsius* S. Isaacii *monasterium insigni fama auctum (erat enim ipse* Dalmatus *militia clarus seculari, antequam se, conjuge liberisque relictis, subjiceret Isaacio; et jam Hegumenus, omnium totius urbis monasteriorum Præfecturam sibi commissam gessit ab hoc, inquam* Dalmato, *dictum est monasterium* τοῦ Δαλμάτου *et* τῶν Δαλματῶν, Dalmati *et* Dalmatorum, *et ipse* S. Isaacius, *per quamdam nominis prolepsim, dicitur in sacris Græcorum libris* Dalmatorum Hegumenus. *Addunt omnes* Confessoris *titulum, propter carcerem, Valentis jussu toleratum: Synaxarium Claromontanum insuper* Presbyterum *appellat, quod cum taceatur in Vita, non videtur satis in antiquitate fundatum.*

et 3 Augusti cum successore S. Dalmato.

E

5 Βίος *autem καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν* Ἰσαακίου, Vita et conversatio sancti Patris nostri Isaacii, *scripta est post tempora Justiniani Imperatoris, quando exstructo per hunc S. Sophiæ templo, a veteri S. Irenes ecclesia translata est prærogativa Cathedræ, quam in ea Constantinus fundator locarat, uti colligitur ex num.* 18: *rursumque videtur exarata ante translationem corporis in templum omnium Sanctorum, factam ante Imperium Leonis Philosophi qui uti Codinus ait,* ædem S. Stephani, *in qua primum sepultus fuit* S. Isaacius, *Dalmatorum monasterio vicinam,* ad minorem formam redegit, et omnem ejus materiam, marmora, columnas et aureas bracteas in templum omnium Sanctorum transtulit, ubi depositæ Reliquiæ S. Isaacii. *Vixit ergo auctor seculo* VI *aut* VII, *aut saltem non diu post* VIII; *et quidem eo tempore, quo Constantinopolitani incipiebant sibi placere in pseudocanone infra commemorando, de Patriarchatus sui supra ceteros præter Romanum primatu, ut patet ex num.* 13. *Item etiam videtur in ipso* Dalmatorum monasterio *Monachus fuisse, qui perpetuo* S. Isaacium *appellat* sanctum Patrem nostrum, *et monasterii illius historiam tam accurate cognovit.*

Vita quando scripta?

F

Ipsius Isaacii ætas,

6 *Alia Vita, sed multo contractior extat in MS. Veneto Bibliothecæ S. Marci, unde eam Latinum faciendam curavit Aloysius Lipomannus, translatam inde ad Vitas Sanctorum Junii sub die* XXVII *Martii, quia ibi legitur Sanctus obiisse* VI Kalend. Aprilis: *forte per errorem librarii Græci* κζ′ Μαρτίου *legentis pro* κζ′ Μαΐου. *Quia autem ipsa in nonnullis diversa valde est ab ea quam ex Vaticano habemus, verosimiliter etiam multo prius scripta; ut de singulis per se judicare Lector possit, eam hic dare statuimus, secundo tamen loco: nam licet prior forsitan tempore, est tamen accuratione multo posterior: textum vero ejus Græcum, quem Venetus nancisci necdum potuimus, expectabimus saltem pro operis Supplemento.*

et in Vaticano

A 7 *Ipse Sanctus, ut apparet ex dictis, anno* CCCLXXX *Constantinopolim advenit, jam grandis natu; obiit enim* plenus dierum, *ut dicitur num.* 17, Merobauda II et Saturnino Consulibus; *id est anno* CCCLXXXIII: *adeo ut verosimile sit majoribus eum pluribusque miraculis mortuum ibi claruisse quam vivum: de quibus tamen nihil in particulari narrat Vita, nihil Canon Officii ipsi proprii; solum Ode* V *gratulatur ei, quod fuerit in vita sua* πνευμάτων ἀκαθάρτων διώκτης, effugator impurorum spirituum: *Synaxarium autem Claromontanum elogium ejus finit asseverando, quod,* πλεῖστα θαυματουργήσας καὶ πολλοὺς ἐκ κινδύνων ψυχοφθόρων διασώσας, ἐν εἰρήνῃ ὁσίως ἀνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ, plurima mirabilia operans, et multos e periculis animarum perniciem minantibus salvans, in pace Domini sancte requievit. D

Alia unde accepta.

VITA

Auctore Anonymo monasterii Dalmatorum,

ex MS. Græco Bibliothecæ Vaticanæ, Cod. 1671 fol. 45.

Interprete R. P. Daniele Cardono S. J.

PROLOGUS.

B

Μετὰ τὴν προσκύνησιν τοῦ παναγίου καὶ προσκυνητοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς εἰδωλολατρείας ἐκποδὼν γενομένης, πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἐφωτίσθη τοῖς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κηρύγμασιν. Ὅθεν καὶ ὁ ἀοίδιμος Κωνσταντῖνος ὁ Βασιλεὺς, ὑπὸ θείου πνεύματος τῆς οἰκουμενικῆς βασιλείας τὸ κράτος ἐγχειρισθεὶς, καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀξιωθεὶς, καὶ ἐπιγνοὺς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ ὑπάρχειν, αὐτὸς πρῶτος ἐν Βασιλεῦσι τὰ εἴδωλα ἀπεκήρυξεν. Ὁ δὲ πολυκέφαλος καὶ πολύμορφος δράκων διάβολος, ὡς ἄλλην εἰδωλολατρείαν τὴν Ἀρειανὴν βλασφημίαν ἐπενόησεν. Ἐν γὰρ ταῖς ἡμέραις τοῦ προαγορευθέντος Χριστιανικωτάτου Βασιλέως, ἦν τις Πρεσβύτερος τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, λοιμὸς τοῖς τρόποις, καὶ πάσης τῆς τοῦ διαβόλου κακοτεχνείας συγκεκροτημένον ὄργανον. Ἄρειος οὗτος ἐπεκέκλητο τοὔνομα, τῆς πονηρᾶς τοῦ διαβόλου βλασφημίας πρῶτος εὑρετής. Οὗτος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἐπισκόπου καὶ Μάρτυρος διὰ θείας ἀποκαλύψεως ἐχωρίσθη τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας· ὁ δὲ τρόπος τοῦ χωρισμοῦ τοιοῦτος γεγένηται. Τοῦ ἁγίου Πέτρου [ληφθέντος] ὑπὸ τῶν Προτικτόρων, τῶν ἀποσταλέντων ἐπ' αὐτὸν ὑπὸ Διοκλητιανοῦ τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τῷ συλληφθῆναι, καὶ καθειρχθέντος ἐν φυλακῇ, γέγονεν αὐτὸν συνήθως προσευχόμενον, ἐν τῷ μεσονυκτίῳ θεάσασθαι νεώτερον περικαλλῆ, C ἑστῶτα ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐνδεδυμένον κολόβιον λινοῦν, διεῤῥωγὸς ἐπάνωθεν ἕως κάτω, καὶ ταῖς δυσὶν χερσὶν αὐτοῦ συγκρατοῦντα τὸ ῥῆγμα τοῦ κολοβίου, πρὸς τὸ μὴ φαίνεσθαι τὴν γύμνωσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ. Καὶ ἐγένετο αἰφνίδιον ἀνοῖξαι τὸ στόμα τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ εἰπεῖν; Κύριε, τίς σου περιέσχισε τὸν χιτῶνα; Κἀκεῖνον· Ἄρειος περιέσχισέ με εἰς δύο· ἀλλὰ βλέπε μὴ συγχωρήσῃς αὐτῷ, μὴ δὲ δέξῃ αὐτὸν εἰς κοινωνίαν, μὴ δὲ λύσῃς αὐτὸν τοῦ χωρισμοῦ· διότι Ἄρειος καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἔσται κεχωρισμένος ἐκ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. μετακάλεσαι δὲ Ἀχιλλᾶν καὶ Ἀλέξανδρον τοὺς Πρεσβυτέρους, διότι τελειουμένου σου ἐν τῷ μαρτυρίῳ, αὐτοὶ ἐν διαδοχῇ τὸν θρόνον τῆς Ἐπισκοπῆς σου ἐμπιστευθήσονται· καὶ ἐντεῖλαι αὐτοῖς, ἵνα μή τε αὐτοὶ δέξωνται αὐτὸν εἰς κοινωνίαν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ νεανίσκος ἀφανὴς γέγονεν ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ· πάντα δὲ ποιήσας ὁ Ὅσιος, ἐτελειώθη ἐν καλῇ ὁμολογίᾳ.

2 Γνοὺς δὲ ὁ Ἄρειος ὅτι κατελείφθη ἐν χωρισμῷ, ἤρξατο κατὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος πανταχοῦ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ βλάσφημον στόμα προσφέρειν, καὶ τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἀντιστρόφως καπηλεύων, θανατικὰ καὶ ψυχοφθόρα ἐβλασφήμει δόγματα, λέγων τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα ἀχρόνως πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ἀλλότριον ὑπάρχειν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ ἐν τοῖς κτίσμασι κατὰ τὰ τίειν

E

Postquam sanctissima et veneranda Jesu Christi, Domini ac Salvatoris nostri, Crux adorari cœpit, et falsorum deorum cultus desiit, nulla non orbis regio Sanctorum Apostolorum doctrinis, sic quasi pulcherrimæ cujusdam novæque lucis radiis, continuo fuit illustrata. Hinc etiam factum est, ut veneratione hominum dignissimus Imperator Constantinus, cum universi orbis imperium divinitus sibi oblatum accepisset, et sacro regenerationis lavacro meruisset expiari, ac Dominum quoque Jesum Christum, Deum verum de Deo vero existere, luce palam profiteretur; cuncta per orbem deorum simulacra, Regum omnium primus, aboleri mandaverit. At vero versutus ac versipellis dæmon Arianam sectam, velut aliam quamdam idololatriam, excogitavit. Quo enim tempore memoratus jam Christianissimus Imperator orbem sibi subjectum moderabatur, sanctissimæ Alexandrinæ Ecclesiæ Presbyter quidam extitit, moribus admodum corruptis, et ad omnem pessimi dæmonis malitiam opere ipso exequendam instrumentum promptissimum. Homini nomen erat Ario, execrandæ ac prorsus diabolicæ blasphemiæ primo repertori. Hic a S. Petro *a*, Episcopo et Martyre, per divinam revelationem ad id mirabiliter excitato, ab Ecclesiæ orthodoxæ communione est prohibitus: prohibitionis autem talis F fuit ratio. Cum ab Imperatore *b* Diocletiano in sanctum Petrum immissi essent Protectores, capiendi hominis causa, ipseque jam Petrus carcere teneretur inclusus; forte contigit, ut orationi de more suo intentus noctis mediæ silentio, formosissimi juvenis speciem sibi conspiceret offerri. Ipsos ante oculos Viri sancti hic consistebat, tunicam indutus lineam, eamque a summo ad imam usque oram in duas discissam partes, quas utraque manu, ne corporis appareret nuditas, colligere ille videbatur. Confestim S. Petrus: Quis, inquit, Domine mi, tunicam tuam probrose adeo dilaceravit? Cui juvenis: Hac me ratione tractare Arius non est veritus. Hoc igitur nunc cave, ne impio illi mitiorem te unquam exhibeas, eumve recipias in communionem, aut excommunicationis vinculo omnino exsolvas. Nam, tam in hoc, quam in futuro deinde seculo, Arius a gloriæ divinæ participatione excludendus est. Achillam vero et Alexandrum Presbyteros accersi jube, quoniam hi successione legitima Episcopatus tui thronum occupabunt, ubi per martyrium e vivis ipse fueris sublatus; quibus illud accurate mandabis, ut ne et ipsi Arium in communionem suam redire ullo unquam modo ac tempore patiantur. His ad Petrum

Quo tempore sub Constantino M. fides florebat orthodoxa,

exortus repente Arius hæreticus

a

b

a S. Petro Alex Episcopo, cælitus ad hoc impulso, excommunicatur

* imo Maximino

A trum dictis, adolescens ex oculis ejus se mox eripuit. Ubi autem, quæcumque sibi audierat mandari, hanc indiligenter executus est Vir sanctus, in pulchra fidei confessione persistens, diem clausit extremum.

Quamobrem furens Arius hæresim suam palam evulgat.

2 At vero Arius, ut omnes sibi ad fidelium communionem aditus occlusos esse perspexit, adversus sanctissimæ et consubstantialis Trinitatis mysterium, per totam Alexandrinam civitatem, linguam suam blasphemam cœpit exerere, et inspiratis divinitus Scripturis in pravum sensum detortis, miseram hominum animis mortem et corruptionem allatura dogmata impie evulgare; docens, Dei Filium ac Verbum, quod ex ipso ante omnia secula genitum est absque ullo temporis principio, dissimilis cujusdam a Patre suo Deo esse substantiæ; eumque, per quem creaturæ omnes, sive quæ cœlo sive quæ terra continentur, quæque vel sub aspectum nostrum cadunt vel eumdem fugiunt, fuere productæ, in earumdem creaturarum numerum ac ordinem redigere ausus est homo nefarius atque impurus. Hæc Omnia tam perniciosa cum tandem aliquando B ad nominati jam sæpius et piæ memoriæ Constantini Imperatoris aures pervenissent, rem ille putavit minime negligendam, sed pulcherrimis *c* mox ad eum destinatis litteris, minarum partim, partim adhortationum pondere, a tam perversa tamque Deo inimica doctrina ut deinceps abstineret jussit. Postquam autem correctionis omnis expertem in sua sententia persistere cognovit impium et infelicem Arium, Alexandria in regiam hanc a se dictam civitatem *d* advocari eum confestim jussit, responsurum de blasphemiis, quibus supremum numen impetebat. Ipse deinde convocatis Nicæam Bithyniæ octodecim supra trecentos Episcopis, vitæ sanctimonia clarissimis, exortam recenter adversus Deum hæresim manifestam fecit, eosdemque ut Dominum Christum ad veræ et orthodoxæ religionis defensionem suscipiendam propitium redderent, hortari non est dedignatus.

c Qui frustra a Constantino M. per litteras monitus,

d

et a Nicæno Concilio damnatus,

3 Illustris ille Patrum conventus, divini Spiritus opera non parum adjutus, et sancta ejus inspiratione plenus, hæreseos ut a Judaismo non multum abhorrentis commentum destruxit, ipsumque ejus repertorem suis ad Deum precibus in terram prostravit. Hic enim Alexandria profectus, et ad sanctorum quos dixi Patrum cœtum se conferens, sectato- C rum suorum fretus audacia, sordidas blasphemiarum suarum novitates evomere palam non dubitavit: sanctissimi vero sapientissimique Patres fœdum errorem merita infamia cum notassent, veram et uniformem de consubstantiali Trinitate fidem universis per orbem religionis Christianæ cultoribus tradiderunt, exhibentes Constantino Imperatori, memoria æterna dignissimo, a concilio suo confectam fidei orthodoxæ regulam indubitatam. Qui mox ut illam vidit, et divinitus conceptam fidei nostræ esse traditionem credidit, tum ipsemet eam cum veneratione suscepit, tum per edicta sua passima ubique locorum regulam esse voluit eorum, quæ de Patris et Filii et Spiritus sancti consubstantialitate essent credenda. Sed nunc, ut quam plurima silentio præteream, ad rei ipsius caput deveniendum est. Idem igitur ille, qui ab omni retro æternitate visibilium omnium et invisibilium Rector est ac Dominus, quem coram hominibus impie negaverat Arius, et in rerum creatarum ordinem redegerat, in fatalem illum locum secedere compulit, in quo non tam impuri ventris sordes, quam intestina sua omnia per secessum infelix ejecit: perspicue videlicet demonstrans, usque ad postremam excrementorum ejectionem, quam non indignum vita sua exitum esset sortitus. Æquum enim erat, ut, qui ob turpes in Christum blasphemias gravem, dum viveret, fœtorem exhalarat, in locis graviter olentibus vitæ finem inveniret. F

funesta tandem morte extinguitur.

D *EX MS. VATIC.*

τειν ἐτόλμησεν ὁ ἐναγὴς καὶ βέβηλος, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα. Τούτων ὀψέ πότε εἰς ἀκοὰς ἐλθόντων τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος εὐσεβοῦς τὴν μνήμην Κωνσταντίνου τοῦ Βασιλέως, οὐ παρεῖδεν· ἀλλὰ θείοις αὐτοῦ χρησάμενος συλλαβῶν ἐπιστολαῖς, τοῦτο μὲν παραινῶν, τοῦτο δὲ ἐπιτιμῶν, ἀποσχέσθαι τοῦ λοιποῦ τῆς τοιαύτης θεομάχου βλασφημίας παρηγγύησεν· ὡς δὲ ἔγνω ἀδιόρθωτον μένειν τὸ κακόν, αὖθις τὸν μὲν δυσώνυμον Ἄρειον ἐκ τῆς Ἀλεξανδρέων εἰς ταύτην τὴν βασιλίδα Κωνσταντινούπολιν ἀπαντῆσαι τὸ τάχος προσέταξεν, ἀπολογησόμενον περὶ ὧν εἰς τὸ θεῖον βλασφημῶν ἐπεχείρισεν. Εἶτα συναγείρας τοὺς ἁπανταχόσε ἁγιωτάτους Ἐπισκόπους ἐν τῇ Νικαέων πόλει τῆς Βιθυνίας, τὸν ἀριθμὸν τριακοσίων δέκα ὀκτώ, δήλην πεποίηκεν αὐτοῖς τῆς νεωτέρας ταύτης θεομάχου αἱρέσεως τὴν εὕρεσιν, καὶ ἠξίωσεν αὐτοὺς ἐξευμενίσασθαι τὸν Δεσπότην Χριστὸν συμμαχῆσαι ὑπὲρ ἀληθοῦς ὀρθοδόξου πίστεως.

3 Οἵτινες πανεύφημοι Πατέρες σύνεργον ἔχοντες τὸ πανάγιον τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐμπνεόμενοι, τῆς μὲν Ἰουδαικῆς ἐφαμίλλου αἱρέσεως καθεῖλον τὴν εὕρεσιν, τὸν δὲ ταύτης καινουργὸν δι' εὐχῆς ἐτρέψαντο· ἐλθὼν γὰρ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως, καὶ εἰς τὸν τῶν Ἁγίων σύλλογον μολών, τῷ θράσει τῆς ἀνοίας τῶν συμπνεόντων αὐτῷ ἐπερειδόμενος, ἐξεμεῖν ἐπηγγέλλετο τὰς βεβήλους αὐτοῦ τῶν βλασφημιῶν κενότητας. Καὶ οἱ μὲν θεσπέσιοι καὶ θεηγόροι Πατέρες, τὴν πλάνην στηλιτεύσαντες, τὴν ἀληθῆ καὶ ἀδιαίρετον πίστιν τῆς ὁμοουσίου Τριάδος τοῖς ἁπανταχόσε τοῖς ὑφ' ἡλίῳ πιστοῖς οἰκήτορσι παρέδωσαν, ἐπιδεδωκότες τῷ εἰς ἀεὶ μνήμης ἀξίῳ Βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, ὡς καὶ συνέδρου αὐτοῦ ὄντος, τὸν ὅρον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ὃς δεξάμενος καὶ πιστεύσας θεόθεν ὑπάρχειν τῆς πίστεως τὴν παράδοσιν, καὶ σέβει καὶ παραδέχεται, καὶ διὰ εὐσεβῶν αὐτοῦ διατάξεων παντί τε καὶ πανταχοῦ κρατυνθῆναι τὴν ὀρθὴν καὶ ὁμοούσιον πίστιν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐθέσπισεν. Τὰ δὲ πολλὰ παρέξαντες, εἰς τὸ κεφάλαιον ἐλευσταῖον. Ὁ γὰρ τῶν ὅλων αἰώνων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων πρύτανις Θεός, ὁ ὑπὸ Ἀρείου ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἀθετηθείς, καὶ ἐν τοῖς κτίσμασι καταταγείς, ἐν ἀφεδρῶνι δρομέον τοῦτον ἤλαυνεν, ὃς ἀντὶ τοῦ φορτίου τῆς ἀκαθάρτου γαστρός, τὰ σπλάγχνα ὅλα ἐξέχεεν ἐπὶ τῶν ἀφετηρίων ὁ δυσμενής, καὶ δίκην φάνου διαφαίνων ἄχρι τῆς ἐξόδου τῶν σιτίων, ἐπάξιον τοῦ βίου τὸ τέλος εὕρατο· ἔδει γὰρ τὸν δυσωδήσαντα ἐν ταῖς κατὰ Χριστοῦ βλασφημίαις, ἐν τοῖς τῆς δυσωδίας τόποις καταστρέψαι τὸν βίον. E

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Petrus 25 *Novembris.*

b Maximinum *dicere debuit, qui innumerabiles in Oriente Martyres ea tempestate occidit, donec crudelitati modum Constantinus victor adhibuit. Illustriores fuere* Pamphilus *Cæsariensis Presbyter,* Procopius *in eadem urbe passus, et* Petrus *hic Alexandrinus Episcopus; qui cum martyrium subiit, vitam privatam, deposita purpura, ducebat* Diocletianus, *a quo cœptam persecutionem* Maximinus *in Oriente promovebat. Sicuti autem Diocletianus. Ariani Præsidis conversione ad Christum intellecta* Protectores quatuor *ad eum comprehendendum misisse legitur* 8 *Martii in Actis S. Philemonis et sociorum; ita hic quoque iisdem dicitur usus tyrannus.*

c *Eas.* litteras *contra Arium et Arianos scriptas exhibet Baronius ad an.* 319 *num.* 7, *eæque omnino esse videntur; quarum, occasione litterarum post Concilium scriptarum, meminit Socrates lib.* 1 *cap.* 6 *sub finem,*

EX MS. VATIC.

A *finem, ubi ait.* Alias etiam epistolas, contra Arium sectatoresque ejus in modum orationum scriptas, per singulas urbes proposuit, perstringens hominem et facete jocando sugillans : *Epiphanius laudat eamdem epistolam hæresi* 69, *ut respondentem eis, quas ad Imperatorem ausus fuerat dare Arius, tanta majestate* D *parum dignas parumque officiosas.*

d *Nullam hujus evocationis mentionem invenias apud antiquos scriptores alios.*

CAPUT II.

De Valentis Imp. Ariani impietate et trina Isaacii ad eum monitione ac prædictione.

Τούτων οὕτως παραδόξως ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ θαυματουργουμένων, τοῦ χρόνου προβάντος, ὁ τῆς εἰρήνης ἐχθρὸς βελίαρ προχειρίζεται σκεῦος ἴδιον ὡς δεύτερον Ἄρειον κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, τὸν Βασιλέα Οὐάλεντα· ὃς παρανομώτατος ὑπάρχων, ὡς ἄλλος Ἀχαάβ, κατὰ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν ἐξεμάνη ἀνανεοῦν προθυμούμενος πᾶσαν τὴν τοῦ δυσσεβοῦς Ἀρείου βλασφημίαν. Προσέταξεν οὖν πάσας τὰς ἁγίας τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίας ἀποκλείεσθαι, τοῦ μὴ ἐπιτελεῖσθαι ἐν αὐταῖς τὰς συνήθεις λειτουργίας, καὶ τὰς μὲν αὐτῶν χορτοβολῶνας πεποίηκεν, τὰς δὲ καθελεῖν ἐπειρᾶτο. Ἐπεκράτησεν δὲ ἡ τοιαύτη ἀπαραμύθητος θλῖψις ἐπὶ χρόνους ἱκανούς. Ἐν

B τῷ καιρῷ οὖν ἐκείνῳ ἦν τις ἀνὴρ ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἀνατολῆς, ἀγγελικὸν βίον ἐπὶ γῆς μετερχόμενος, τοὔνομα Ἰσαάκιος, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀβραὰμ ἐπώνυμος, μᾶλλον δὲ καὶ ὁμότροπος, εἴτ' οὖν ὁμόπιστος· ὃς κατὰ τὸ εἰωθὸς θείας οὐρανόθεν ἀκούει φωνῆς, παρακελευομένης κατιέναι τῆς ἐρήμου, καὶ ἐλθεῖν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ δὲ μὴ ἀπειθήσας τῷ κελεύσαντι, κάτεισιν ἐκ τῆς ἐρήμου, καὶ καταλαβὼν τὴν προλεχθεῖσαν πόλιν, εὗρεν τῆς θεομάχου αἱρέσεως τὸν κατακλυσμὸν τῶν ψυχῶν, καὶ κατὰ τὸν συμπαθέστατον Ἱερεμίαν τὸν προφήτην, πῦρ ἀνήφθη ἐν τοῖς ἐγκάτοις αὐτοῦ, καὶ παρεῖτο πάντοθεν.

5 Κατὰ δὲ συγχώρησιν Θεοῦ, τοῦ ἀεὶ πρὸς τὸ συμφέρον παιδεύοντος, ἐγένετο ἐπανάστασις τῶν βαρβάρων κραταιά· καὶ συναγαγόντες τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν, διαπορθμεύσαντες τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Δανούβιν, ἐλεηλάτουν τὴν Θρᾴκην ἐπερειδόμενοι τῷ ἀπείρῳ πλήθει· θλῖψιν δὲ καὶ ταραχήν, σὺν τῇ προϋπαρχούσῃ τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνεκα, οὐ τὴν τυχοῦσαν εἶχεν ἡ πόλις. Τότε δὴ ὁ βασιλεὺς συνήγαγε τὰ στρατόπεδα αὐτοῦ, παρασκευαζόμενος ἐξελθεῖν κατὰ τῶν ὑπεναντίων. Καὶ ἐγένετο, ἐξιόντος ἐπὶ τὸν κάμπον γυμνάσαι τὰ στρατόπεδα αὐτοῦ, ἀναζωπυρωθεὶς τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὡς ἄλλος Δανιὴλ ἐπὶ Σωσάννης, ὁ ἅγιος Πατὴρ ἡμῶν Ἰσαάκιος, πρόσεισι τῷ δυσσεβεῖ, λέγων· Βασιλεῦ, ἄνοιξον τὰς Ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων, καὶ εὐοδώσει σοι Κύριος τὴν ὁδόν σου ἔμ-

C προσθέν σου. Ὁ δὲ τὸ εὐτελὲς καὶ ξένον τοῦ σχήματος ἰδὼν, καὶ ῥακενδυτοῦντα γηραλέον, ὡς λήρου περιφρονήσας, οὔτε λόγου ἠξίωσεν αὐτόν· οὐ γὰρ ἦν τότε ἐνταῦθα ἴχνος μοναχοῦ. Εἶτα πάλιν τῇ ἑξῆς ἐξιόντι αὐτῷ, ἵστη ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Βασιλεῦ, ἄνοιξον τὰς Ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων, καὶ νικήσεις τοὺς ἐχθρούς σου, καὶ ὑποστρέψεις ἐν εἰρήνῃ. Ὁ δὲ Βασιλεὺς τοῦ λόγου τὴν δύναμιν αἰσθόμενος τὸ, Ὑποστρέψῃς ἐν εἰρήνῃ, ἀνεκοινώσατο τοῖς ἔγγιστα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἀνοῖξαι τὰς Ἐκκλησίας. Ὁ δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Πραιπόσιτος, καὶ οἱ λοιποὶ ἐκ τῆς Ἀρείου κακοπιστίας ὑπάρχοντες, ἐπὶ πλεῖον διέστρεψαν τὸν Βασιλέα, καὶ ἐλοιδόρησαν τὸν Ἅγιον, ἐκμυκτηρίσαντες τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ ταῖς φραγέλλαις ἐμάστιζον αὐτόν. Καὶ πεισθεὶς αὐτοῖς ὁ Βασιλεὺς, παραλογισάμενος αὐτὸν, ἐπορεύθη. Ὁ δὲ θεράπων τοῦ Θεοῦ Ἰσαάκιος ἀδιαλείπτως ἐδέετο τοῦ Θεοῦ, ταχεῖαν τὴν βοήθειαν ποιήσασθαι περὶ τῆς ἁγίας ὀρθοδόξου πίστεως.

6 Μετὰ δὲ δύο ἡμέρας παρατάξαμένου τοῦ Βασιλέως, καὶ ἐξιόντος εἰς τὸν πόλεμον, προσῆλθεν αὐτῷ κατὰ τὴν ὁδὸν ὁ Μακάριος, καὶ ἐπιλαβόμενος τοῦ χαλινοῦ τοῦ ἵππου αὐτοῦ, ἀνθίστατο, τὰ μὲν διελέγχων ὡς θεομάχον, τὰ δὲ παραινῶν τοῦ εἶξαι καὶ ἀνοῖξαι τὰς Ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων. Ὁ δὲ κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἀκαμπὴς διέμενεν· οἱ δὲ πλησίον παρατρέχοντες τοῦ Βασιλέως, ἐμάστιζον αὐτὸν τοῦ ἀποστῆναι, καὶ οὐκ ἴσχυον· γίνεται οὖν ἐκ τούτου συνδρομὴ πλήθους, καὶ διαφόρως ἕκαστος ἐμάστιζον αὐτὸν, οἱ μὲν βέργαις, οἱ δὲ φραγέλλαις, ἕτεροι δὲ

Hæc quæ narravi adeo admiranda cum præter omnium expectationem divina Domini Jesu Christi potentia evenissent, secutis deinde temporibus pacis omnis inimicus Belial aliud adversus fidem orthodoxam monstrum suscitat, Valentem Imperatorem, Ario haud multum dissimilem; qui cum esset impiissimus, non secus atque alter quidam Achabus, magno furore sanctas Dei ecclesias invasit, renovare studens scelerati Arii hæresim. Universas enim Orthodoxorum ecclesias jubens occludi, ne divini cultus ulla amplius ministeria in iis peragerentur; earum quidem alias in horrea convertit, alias omnino demoliri est conatus. Nec sane exiguo tempore E fœda ista procella desæviit. Ea autem durante vir quidam extitit, in solitariis Orientis locis vitam inter mortales ducens angelicam. Nomen illi cum sanctissimo Abrahami filio, nec mores minus communes : Isaacius vocabatur. Fidei quoque integritate Isaaco persimilis, vocem percepit *a* ad se delatam divinitus, qua monebatur, ut, relicta quam incolebat solitudine, Constantinopolim se transferret. Divino ille præcepto minime ratus obsistendum, solitudini valedicens, ad indicatam sibi urbem iter instituit, reperitque hæreseos Arianæ diluvio ingentem animarum multitudinem oppressam. Tum vero, quemadmodum compassionis pleno Jeremiæ accidit, ignis acensus est in interioribus ejus, et undique pervasit.

Orthodoxorum Ecclesias invadit Valens :

a quem admoniturus solitudinem suam Isaacius deserit

Thr. 1, 13

5 Divina deinde providentia, quæ numquam non in suorum utilitatem intendit, factum est, ut gravissima *b* Barbarorum coorirетur adversus Romanos rebellio; qui, collectis in unum copiis et Danubio transmisso, Thraciam misere depopulabantur, infinita militum suorum multitudine confisi. Magnis igitur in angustiis tam ob hanc, quam ob præteritam ecclesiarum calamitatem versabatur civitas Constantinopolitana Tunc Imperator, congregato undique milite, Barbaris obvium se dare constituit. Eo autem exercitus lustrandi gratia in campum F prodeunte, accidit ut eodem spiritu, quo olim in causa Susannæ impletus fuerat Daniel, impleretur et Isaacius; qui obviam progressus Valenti, Aperi, inquit, o Imperator, Orthodoxorum ecclesias, et Dominus prosperam reddet viam tuam ante te. At Valens abjectam hominis et peregrinam speciem intuitus, pannosum senecionem ita ut stultum contemptui habuit, nec verbo dignatus est : non enim Monachi vestigium erat ibidem reperire. Postero rursum die, cum denuo exiret urbe Imperator, ante eum Isaacius constitit, et dixit : Aperi, o Imperator, ecclesias Orthodoxorum, et inimicorum tuorum victori tibi dabitur in pace reverti. Tum Rex, promissionis illius, qua reditus illi addicebatur pacificus, efficaciam persentiens, cum iis qui propius ipsum comitabantur de aperiendis Catholicorum ecclesiis consultationem instituit. Sed qui ea tempestate Præpositi *c* honore erat insignis, nec non et ceteri omnes qui perversa Arii dogmata sectabantur, multis ab eo consilio Valentem sunt conati avertere. Conjectis quoque in Virum sanctum calumniis, et verbis ejus risu maligno exceptis, eumdem flagellis male mulctatum dimiserunt. Horum ergo sermonibus persuasus Imperator, despecta hominis senis commonitione, viam quam cœperat prosecutus est. Insignis

Gothi interea adversus Romanos rebellant, b

contra quos iturus Valens monetur ab Isaacio semel,

c Merum,

A Insignis interim summi Dei famulus Isaacius absque intermissione suas ad Deum fundebat preces, ut celerem fidei orthodoxæ opem adferre ne gravaretur.

tertio, de aperiendis restituendisque Orthodoxorum Ecclesiis

6 Duo abierant dies, quando, instructo ad confligendum exercitu, ad bellum progredienti Imperatori, denuo se obvium præbet Vir sanctus; qui et arrepto equi regii fræno, ante eum fidenter constitit, et partim increpando ut Deo adversantem, partim adhortando conatus est persuadere, ut sua Orthodoxis templa cedat atque aperiat. Immotus tamen ut ante persistebat Valens; cui qui propiores erant, hominem sanctum, ut de via discederet, non absque verberibus urgebant; sed frustra hi fuere. Magno igitur multitudinis reliquæ facto concursu, alii eum virgis, alii flagellis, pugnis et virgultis alii pro libitu cædere, nec nisi ægre, volente sic Deo, potuerunt efficere, ut manus ab equi fræno amoveret. Tum vero Imperator, veluti in furorem actus, ac suos in omnem partem oculos circumferens, omnem circa se locum paludis quasi concretæ imaginem exhibere conspexit, quam non aquarum confluxus, sed tetri cujusdam odoris lutum conficiebat. In palude quoque ipsa arundinum et spinarum, acuminibus suis diram perniciem minitantium, densa conspiciebatur silva, in quam quodcumque animal, ut ex errore sæpe fieri solet, gressum intulisset, certam incurrebat mortem. Hunc contemplatus locum Imperator, ita quasi laqueum mortis eum esse reputavit, et sanctum Monachum in eumdem jussit conjici, ac iter suum prosecutus est. In feralem paludem conjectus illustris Christi confessor, nihil omnino in ea mali molestiæve perpessus est. Ecce enim divina Domini Jesu Christi virtute gemini Viro sancto se obtulerunt Angeli, qui et e cœnoso lacu eum eduxerunt, et in publicam viam perduxerunt; Tum, Pax, inquiunt, tibi sit: confortare et esto robustus: atque his dictis, continuo disparuerunt. At Vir sanctus sibi redditus, in genua se sua prostravit, Deoque qui tantam pro famulis suis solicitudinem solitus est ostendere, gratias ingentes retulit.

Quamobrem verberibus exceptus,

B

et in cœnosam paludem conjectus, ac liberatus divinitus

Valenti frustra iterum admonito,

7 Finita deinde precatione consurgens, magna cum festinatione diversam ingressus semitam, compendio viæ Regem ad bellum proficiscentem prævertit, correptoque iterum equi imperatorii fræno, ita fidenter ac fortiter est locutus: Tu quidem, o Imperator, inevitabili morti traditum me existi-

C masti, cum jussu tuo in cœnum illud fui conjectus: at vero Dominus Jesus Christus, cujus tu fidem abnegasti, nova me quadam vita donavit; e lacu in quem immergi me volueras, salvum et incolumem educens, ut perversam animi tui sententiam palam arguat. Attamen etiam nunc amice te hortor, me ut benigne audias, et suas Orthodoxis ecclesias reseres atque reddas; quo facto, ita tibi persuade, fore ut e bello, ad quod nunc pergis, victor evadas, tibique in pace revertenti vera præbeatur laudum et gratulationum materia. Imperator Valens monitorem suum diligenter intuitus, et vultus in eo hilaritatem ac libertatem sermonis attendens, sic quasi extra se fuisset abreptus, ne voculam quidem ad ea quæ dicta erant reponere valuit. Interposita igitur nonnulla mora, Ecquid, ait Imperator ad virum sanctum conversus, demum est futurum, si Catholicorum ecclesias aperire ac reddere abnuero? Tunc a Spiritu sancto incitatus Dei famulus, non aliter ac olim Achabo Regi Israelis Propheta Michæas, ita

πυγμαῖς, ἄλλοι δὲ ῥωπάλοις, καὶ μόλις ποτὲ, τοῦ Θεοῦ D συγχωρήσαντος, ἠδυνήθησαν ἀποστῆσαι τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐκ τοῦ χαλινοῦ τοῦ ἵππου τοῦ Βασιλέως. Τοτε ὁ Βασιλεὺς Οὐάλης ἐμμανὴς γενόμενος, περιβλεψάμενος ὧδε καὶ ὧδε, ὁρᾷ πάντα τὸν τοπον ἐκεῖνον ὥσπερ λίμνην συνεστῶσαν, οὐχ ὕδατος, ἀλλὰ βορβόρου δυσώδους, καὶ ἐν αὐτῷ ἕλος δασὺ παλιούρων θανατικῶν, καὶ ακανθῶν λίαν δεινῶν, ἐν ᾧ τόπῳ οἷον ζῶον εισεληλύθει (οἷα γίνεται ἐξ ἀγνοίας) οὐδαμῶς ἠδύνατο ζῶν ἐξελθεῖν. Προσχὼν οὖν ὁ Βασιλεὺς τὸν τόπον, καὶ γνοὺς οτι παγὶς θανατική ἐστιν, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐν αὐτῇ ακοντισθῆναι, καὶ επορεύθη τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. Ἀκοντισθεὶς δὲ ὁ γενναῖος ὁμολογητὴς Ἰσαάκιος ἐν τῷ θανατικῷ τῆς παγίδος βορβόρῳ, αυτος μὲν ἔπασχεν οὐδὲν δεινόν· ἰδοὺ γὰρ τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιστάντες δύο Ἄγγελοι ανέσπασαν αὐτον ἐκ τοῦ βορβόρου, καὶ ἐξαγαγόντες αὐτὸν, ἔστησαν ἐν τῇ λεοφόρῳ, καὶ εἶπον αὐτῷ, Εἰρήνη σοι, ἴσχυε καὶ ανδρίζου· καὶ τοῦτο εἰπόντες, ἀπέστησαν ἀπ᾽ αὐτοῦ· εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν καὶ κλίνας τὰ γόνατα, εὐχαρίστησε τῷ Θεῷ, ὅτι πρόνοιαν ποιεῖται τῶν δούλων αὐτοῦ.

7 Ἀναστὰς δὲ ἐκ τῆς εὐχῆς, δρομαίως δι᾽ ἄλλης ὁδοῦ πορευθεὶς, καὶ προσφθάσας τὸν Βασιλέα, πάλιν ἐπιλαβόμενος τοῦ χαλινοῦ τοῦ ιππου τοῦ Βασιλέως, ἔφη μετὰ E παῤῥησίας· Σὺ μὲν θανατεῖν με ἔδοξας, ακοντίσας ἐν τῷ βορβόρῳ· ὁ δὲ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ὑπό σου ἀθετούμενος, ἐζωοποίησέν με, ἀναγαγὼν με ἐκ τῆς παγίδος ἧς ἔκρυψάς μοι, εἰς ἔλεγχον τῆς απειθοῦς σου γνώμης. Καὶ νῦν παραινῶ, ἄκουσον μου, καὶ ἄνοιξον τὰς Ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων, καὶ ἀπόδος αὐτὰς, καὶ νικήσεις τὸν πόλεμον, εἰς ὃν ἀπέρχῃ, καὶ ὑποστρέψεις ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἔσται σοι εις ἔπαινον καυχήσεως. Ὁ δὲ Βασιλεὺς θεασάμενος τὸν Μακάριον, καὶ τὴν φαιδρότητα τοῦ προσώπου αὐτοῦ, καὶ τοῦ λόγου τὴν παῤῥησίαν, ὥσπερ ἐξ ἑαυτοῦ γεγονὼς, οὐκ ἠδυνήθη αποκριθῆναι αὐτῷ λόγον. Εἶτα μετὰ μικρὸν λέγει ὁ Βασιλεὺς πρὸς τὸν Μακάριον· Ἐὰν δὲ μὴ ἀνοίξω ἢ ἀποδώσω τὰς Ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων, εν τούτου τί ἔσται; Τοτε αναζωπυρηθεὶς τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ὁ θεράπων τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν Προφήτην τοῦ Θεοῦ Μιχαίαν ἐπὶ Ἀχαὰβ Βασιλέως Ἰσραὴλ, οὕτως καὶ νῦν προεφήτευσεν τῷ Βασιλεῖ Οὐάλεντι λέγων· Ἀγαθὸν μὲν ἦν σοι Βασιλεῦ πεισθέντι μοι ἀνοῖξαι καὶ ἀποδοῦναι τὰς Ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων, καὶ απελθόντι ὑποστρέψαι μετ᾽ εἰρήνης· ἐπειδὴ δὲ ἕως τούτου ἀκαμπὴς διαμένεις, ἐὰν σὺ ἀπελθὼν ἐν τῷ πολέμῳ ὑποστρέψῃς ζῶν, γνῶθι ὅτι Κύριος οὐ λελάληκεν ἐν ἐμοί· ἀπελεύσῃ γὰρ ἐπὶ τὸν τόπον, καὶ συνάψεις ἐπὶ τὸν πόλεμον, καὶ οὐ δυνήσῃ ἀντιστῆναι κατ᾽ ἐνώπιον τῶν ἐχθρῶν σοῦ· αλλὰ κρατήσουσιν ὑπέρ σε, καὶ φεύξῃ ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, καὶ ἐπιδιώξουσί σε, καὶ καταφεύξῃ ἐν οἰκίσκῳ, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶν πυρὶ F κατακαυθήσῃ, καὶ τότε γνώσῃ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ανάγκης σου, οτι ἔστι Θεὸς ἐν οὐρανῷ, ὁ ὑπό σου ἀθετούμενος.

8 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Βασιλεὺς Οὐάλης, καὶ ἐμμανὴς γενόμενος, προσκαλεσάμενος δύο τῶν μεγιστάνων αυτοῦ, ὄνομα τῷ ἑνὶ Σατορνῖνος, καὶ ὄνομα τῷ δευτέρῳ Οὐίκτωρ, παρέδωκε τον Ὅσιον, λέγων αὐτοῖς· Μετὰ πάσης ανάγκης καὶ στρέβλης, καὶ τῶν ἐπ᾽ αυχένος ἁλύσεων ἐν φρουρᾷ κατακλείσατε, ἄχρις οὗ ὑποστρέψω ἐν εἰρήνῃ, τιμωρήσομαι αὐτον κατὰ την αναίδειαν αὐτοῦ καὶ ἄλλην προφητείαν. Τοτε ὁ μακάριος Ἰσαάκιος ὑπομειδιάσας σεμνῶς, εἶπεν τῷ Βασιλεῖ, Καὶ ἤδη σοι εἶπον, ἐὰν σὺ ὑποστρέψῃς ζῶν, οὐ λελάληκεν ἐν ἐμοι Κύριος. Ἐπορεύθη δὲ ὁ Βασιλεὺς τὴν ὁδον αὐτοῦ· καὶ οἱ προῤῥηθέντες ἄνδρες παραλαβόντες τὸν Μακάριον, απήγαγον αὐτον, καὶ καθεῖρξαν αὐτον καθὼς ἐνετάλθησαν ὑπο τοῦ Βασιλέως. Εισελθὼν δὲ ο Ὅσιος εν τῇ φυλακῇ, οὐ διέλιπεν νύκτα καὶ ἡμέραν μετὰ δακρύων δυσωπῶν τον Θεὸν, ἐπιβλέψαι επὶ τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ, καὶ ταχεῖαν αποστεῖλαι τὴν βοήθειαν αὐτοῦ.

Cladem prædicit ac mortem:

et ipse vaticinatus est Valenti Imperatori, hoc eum modo compellans: Fortunatius quidem tecum fuisset actum, Imperator, si verbis meis persuasus, ecclesias Orthodoxorum reserare ac restituere induxisses in animum, et ad bellum istud discedens in pace elegisses reverti; sed quoniam in hoc usque tempus inexorabilis persistere non dubitasti, ita tibi denuntio: si post expeditionem istam superstes Constantinopolim aliquando vivum reverti te contingat, scias quoniam mihi Dominus non est locutus. Abibis scilicet

A licet in locum istum, et commisso cum Barbaris prælio, nequaquam ipsis resistere valebis; quin ipsi D potius te superiores evadent, fugiesque a facie persequentium, donec in exiguum te abdas tugurium, in quo latitans flammis circumcirca injectis vivens cremaberis. Illud erit miseriæ et calamitatis tuæ tempus, quo cognosces regnare Deum aliquem in cœlo, qui a te modo non agnoscitur.

EX MS. VATIC.

In carcerem detruditur.

8 His auditis, magna incensus rabie fuit Imperator, ac vocatis ad se protinus duobus e proceribus, quorum alteri Saturnino, alteri nomen erat Victori, Sanctum iis hominem servandum tradidit, ita jubens: Istum vos senecionem, compedibus et catenis vinctum atque oneratum, arctæ custodiæ includite, quousque in pace domum reversus, supplicium sumam de impudente, et non minus importuna hac ejus vaticinatione. Tum B. Isaacius, cum quadam vultus majestate subridens, sic Regem iterum est affatus: Nunc equidem tibi ita prædixi. Si e bello isto vivum te in urbem referas, non est mihi locutus Dominus. Ad d hostes igitur suos debellandum perrexit Valens *d*; at prænominati duo magnates comprehensum virum sanctum, quemadmodum ipsis fuerat a Rege imperatum, carceri incluserunt. Ex quo autem tempore in eum est ingressus Vir sanctus, diu noctuque supplicationes cum lacrymis ad Deum instituebat, ut placato tandem vultu populum suum respicere, et præsenti auxilio tueri vellet.

ANNOTATA.

a *Tam distinctæ revelationis non meminit Vita altera, sed interni dumtaxat impulsus.*

b Gothi *hi fuere, quibuscum assidua fere* Valenti *fuere bella; et contra quos dimicans, sagitta confossus, et cum tugurio, in quod, ut insequentium hostium manus evaderet, se cum paucis e suis receperat, vivus* B *exustus est.*

c *Simocatta libro* 4 *cap.* 15. εὐνοῦχος εἰς τῆς βασιλικῆς δορυφορίας συντεταγμένος κορυφαιότατος, ὃν Πραιπόσιτον εἴθιστο Ῥωμαίους ἀποκαλεῖν. Eunuchus supremus et præcipuus ac Imperatoris satellitium deputatus, quem Præpositum vocare Romani consueverunt. *Munera ejus ac dignitatem explicant Codinus, Meursius alii.*

d *Fiduciam, prædictioni Isaacii contrariam, dabant Valenti scilicet* vaticinia, quæ fuisse ejus jussu con- E sulta de proposita belli expeditione, post ejus obitum libere fassi sunt, qui ejus familiaritate utebantur domestici, *uti scribit Theophanes.*

CAPUT III.

De Valentis interitu, et Theodosii in Imperatorem electione: qui, suscepto baptismo, Isaacium honorifice habet; ac, pulsis Arianis, pacem reddit Ecclesiæ.

Γενομένου τοιγαροῦν τοῦ Βασιλέως ἐν μιᾷ τῶν πόλεων τῶν πάρεγγυς τοῦ Δανουβίου, ἐπισκεψάμενος τὰ στρατόπεδα αὐτοῦ, καὶ ἀνακοινωσάμενος αὐτοῖς, ὥρισεν ἡμέραν ἐν ᾗ συνάψει τὸν πόλεμον. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς συγκρούσεως μὴ δυνηθεὶς ἀντιστῆναι τοῖς ὑπεναντίοις, νῶτα δέδωκεν ὁ ἀλιτήριος, ἤρξατο φεύγειν ἀπὸ προσώπου αὐτῶν· οἱ δὲ ἐπεδίωκον. Καταλαβὼν δὲ ἀγρὸν, εὑρὼν ἀχυρῶνα ἀνεῳγμένον, εἰσεπήδησεν ἐκεῖσε ἅμα τῷ Πραιποσίτῳ τῷ διαστρέφοντι αὐτόν. Οἱ οὖν ἐπιδιώκοντες βάρβαροι, ἰδόντες ὅτι ἐν τῷ ἀχυρῶνι εἰσεπήδησεν φεύγων, ἅψαντες πυρὰν κύκλου κατέκαυσαν αὐτὸν ἐν αὐτῷ, καὶ οὕτως τιμωρούμενος ἀπέρρηξεν ἐκεῖ τὴν ψυχὴν, κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ Ἰσαακίου. Ἡ δὲ ὑπολειφθεῖσα στρατεία ἦλθεν ἐν Σερμίῳ τῇ πόλει τοῦ Ἰλλυρίων ἔθνους, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν πρὸς τὸν Βασιλέα Γρατιανὸν, σημαίνοντες περὶ τῶν γεγενημένων C πάντων. Ὃς παραγενόμενος ἐν τῇ προλεχθείσῃ πόλει Σερμίῳ, κατὰ ψῆφον Θεοῦ ἀναδείκνυσιν αὐτοῖς Βασιλέα ὀνόματι Θεοδόσιον, ἄνδρα πιστότατον καὶ φιλόχριστον, ὀρθόδοξόν τε περὶ τὴν πίστιν ὄντα, ἀνδρεῖόν τε καὶ πολεμικώτατον. Κατὰ γνώμην δὲ τῶν δύο Βασιλέων συγκροτεῖται ὁ πόλεμος κατὰ τῶν βαρβάρων τῶν τὸν Οὐάλεντα καυσάντων· καὶ τῇ συνάρσει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοὺς μὲν ἔκτειναν, τοὺς δὲ ἐδίωξαν· οἱ δὲ πλεῖστοι αὐτῶν ἐν τῷ Ἴστρῳ ποταμῷ ἐν τῷ φεύγειν ὤλοντο· καὶ οὕτως Γρατιανὸς καὶ Θεοδόσιος οἱ Βασιλεῖς κατὰ βαρβάρων ἦραν τὰς νίκας, καὶ μετὰ τὰ τρόπαια, Γρατιανὸς μὲν ἐπὶ τὰς Γαλλίας ἐχώρει, Θεοδόσιος δὲ ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔσπευσεν. Καταλαβὼν δὲ τὴν Θεσσαλονίκην, ἐκεῖσε ἀρρωστίᾳ περιπίπτει. Μεταστειλάμενος οὖν τὸν Θεσσαλονίκης Ἐπίσκοπον τὸ οὔνομα Ἀχόλιον, ἐπυνθάνετο ποίαν πίστιν ἀσπάζεται. Τοῦ δὲ εἰπόντος, ὅτι παρῆλθεν ἡ Ἀρειανὴ βλασφημία τὰ Ἰλλυρίων ἔθνη, οὐ δὲ ἴσχυσεν συναρπάσαι ἡ παρ' ἐκείνης γενομένη ἀσεβὴς θεομαχία, ἀλλὰ τὴν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐκ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων παραδοθεῖσαν πίστιν, καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ βεβαιωθεῖσαν τὸ ἀδιαίρετον καὶ ὁμοούσιον τῆς ἁγίας Τριάδος κατέχομεν. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Βασιλεὺς Θεοδόσιος, καὶ ἀσμενέστατα ἀποδεξάμενος, ἠξίωσε λαβεῖν τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ

Interea Imperator ad quamdam prope Danubium *a* urbem pervenerat, lustratoque exercitu, et auditis suorum sententiis, conflictus cum hoste ineundi diem constituerat. Qui ut advenit, et cœptum est pugnari, hostibus suis Valens par esse non potuit; quamobrem coactus in fugam se dare impius, tamdiu insequentium inimicorum manus evasit, donec in agro quodam apertum horreum conspicatus, una cum Præposito, perversori suo, in illud sese abdidit. Hoc persequentes eum Barbari ut adverterunt, injecto ab omni parte in horreum igne, vivum cremarunt. Atque isto tandem modo supplicium persolvens meritum, juxta S. Isaaci prædictionem, animam miser exhalavit. Quæ vero pars exercitus a clade superfuit, Sermium *b* Illyrici tractus urbem petiit, ac missa inde ad Gratianum *c* legatione, eum F de omnibus quæ contigerant edocuerunt. Ille ad prædictam civitatem mox ut pervenit *d*, Imperatorem illis proposuit Theodosium, divinitus ad tantam dignitatem electum, veræ fidei Christique amantissimum, religionis orthodoxæ sectatorem, virum denique bello strenuum *e*. Redintegrato igitur e Theodosii et Gratiani mente adversus Barbaros qui Valentem incendio necarant bello, et Domino Jesu Christo bene propitio, Barbarorum alios gladio deleverunt, alios verterunt in fugam; quorum maxima etiam pars, dum Istrum trajicit, aquis hausta interiit. Ita Imperatores Gratianus et Theodosius, victoria adversus Barbaros potiti, et erectis sibi trophæis clari, Gratianus in Gallias, Theodosius Constantinopolim perrexit. Hic Thessalonicam ut attigit, corporis infirmitate subito cœpit tentari. Quare accersito ad se *f* Acholio, urbis Thessalonicensis Episcopo, quam profiteretur fidem sciscitatus est. Respondit is, *g* Illyricas quidem gentes ab Arii blasphemia afflatas, ita tamen ut impia adversus Deum rebellio, quam ille induxit, ipsas post se non traxerit: Fidem enim, inquit, tenemus jam inde a principio per sanctos Apostolos nobis consignatam; et a sanctis Patribus traditam olim doctrinam in Nicæno Concilio, de

a *Valens vincitur, et vivus crematur,*

b

c d

e *cui in Imperium succedens Theodosius,*

Barbaros feliciter superat,

f g

et baptizatur ab Acholio.

A de indivisa et consubstantiali Trinitate. Quæ verba lubenti animo suscipiens Theodosius, sacra confestim baptismatis aqua voluit expiari. Baptizatus itaque fuit ab Acholio, Thessalonicensis et metropolitanæ urbis Episcopo, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti : et sacrum deinde atque incorruptibile Domini nostri Jesu Christi corpus, et venerandum sanguinem reverenter accepit.

Constantinopolim deinde profectus h

10 Restaurata post dies plusculos corporis valetudine Constantinopolim est ingressus mense Novembri, die XXIV, Indictione quinta *h*, religiosissimis Principibus, Gratiano quintum, et ipso Theodosio primum Consulibus; quo etiam tempore Gregorius Nazianzenus Episcopus in exiguo Oratorio Orthodoxorum conventus habebat, eos undique convocans, et sana sua doctrina in recta fide confirmans. Ac idem postea Oratorium, regia magnificentia non parum auctum, ab *i* Anastasia nomen deinde suum habuit. Saturninus interea ac Victor obviam progressi Imperatori, universa quæ circa sanctum Confessorem Isaacium acta fuerant enarrarunt; vaticinium præsertim, quod Valenti in os denuntiare B non erat veritus, quodque suis omnibus numeris modo esset impletum. Auditis quæ narrabantur, Theodosium cepit magna viri tanti admiratio, eumque ad ædes Imperatorias adduci quam primum mandavit. Viri igitur, quos dixi, clarissimi, in carcerem cum festinatione ingressi, hominis sancti genua supplices apprehenderunt, ac sacras ab eo preces pro se postulaverunt, quoniam nunc ex rei ipsius eventu Prophetam illum esse cognovissent. Eductum deinde e custodia Imperatori confestim obtulerunt; qui Virum sanctum obvius excipiens et suppliciter veneratus, ut Deum sibi orando propitium redderet, enixe petiit. Imperatori fausta omnia postquam precatus est vir Apostolicus, et salutem reddidit, cuncta quæ sub infelici Valente acciderant annuntiavit.

cuncta de Isaacio edocetur, eumque habet in honore

11 Quæ omnia intelligens Theodosius, et Ecclesiarum calamitatem suam esse reputans, edictum continuo celebrioribus urbis locis proponi jussit, quo hæc præscribebantur : Theodosius Imperator, Victor et Triumphator, cunctis Arianæ impietatis Sacerdotibus. Notum vobis sit, quod, quicumque vestrum ex hac die deprehensus fuerit intra urbis muros, in quavis Othodoxorum ecclesia cœtus cogere, pœna haud levi castigandus sit. Quas vero hactenus sanctissimas ecclesias per bella et rapinas occupastis, C eas nunc in pace suis reddite possessoribus, contenti extra civitatis muros commorari. Demophilo *k* quoque, Arianæ impietatis ea tempestate Principi et Episcopo CP. eadem fuere denuntiata, ab eoque quæsitum, an admissa Nicæna et sacrosancta synodo, in populi omnis Christiani unionem et pacem Ecclesiæ consentire vellet. Qui cum omnem de pace ac unione sermonem plane refugeret, contra eum ita pronuntiavit Imperator : Pacem fugis et concordiam? jubeo igitur ut hinc quam primum alio te recipias, nec ulla amplius apud nos oratoria occupes. Denuntiatione ea accepta Demophilus, ad convocatos undique Arianæ doctrinæ asseclas ita est locutus : Fratres, Imperatorem nacti sumus perhumanum, qui fidei suæ propriæ et consubstantialitatis assertoribus ecclesias jubet restitui, sic pacifice nobis edicens : Quas bellorum atque tumultuum tempore ecclesias occupastis, eas nunc in et cum pace reddite. Scitote ergo extra urbis muros deinceps nobis esse conveniendum. Hæc elocutus, una cum omni Arianorum multitudine urbem relinquens, extra ejus muros commorationem sibi delegit. Ita quidem cum ad quadraginta *l* omnino annos Orthodoxorum ecclesias tenuissent Ariani, imperante Theodosio, non iis modo, sed ipsa etiam urbe abire sunt compulsi, eodem illo Consulatu, eodemque mense.

Edictum Theodosii adversus Arianos : qui et Demophilum urbe CP. pellit, ac pacem reddit Ecclesiæ.

Ἀχολίου τοῦ Ἐπισκόπου Θεσσαλονικέων μητροπόλεως D εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μετέλαβε τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. EX MS. VATIC.

10 Ἀναῤῥωσθεὶς οὖν μετὰ πολλὰς ἡμέρας, ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔρχεται μηνὶ Νοεμβρίῳ εἰκάδι τετάρτῃ, ἰνδικτιῶνος * πέμπτης, ἐν ὑπατίᾳ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων Γρατιανοῦ τὸ πέμπτον, καὶ αὐτοῦ Θεοδοσίου τὸ πρῶτον· ἐν ᾧ καιρῷ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζοῦ Ἐπίσκοπος, ἔνδον ἐν μικρῷ εὐκτηρίῳ τὰς συναγωγὰς ἐποιεῖτο, ἐπισυνάγων καὶ ἐπιστηρίζων τὸν λαὸν διὰ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ὅπερ εὐκτήριον μετὰ ταῦτα ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας μεγαλυνθὲν, Ἀναστασίαν ὠνόμασαν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Σατορνῖνον καὶ Οὐίκτορα, ὑπαντήσαντες τῷ Βασιλεῖ, ἐγνώρισαν αὐτῷ πάντα τὰ κατὰ τὸν ἅγιον καὶ ὁμολογητὴν Ἰσαάκιον, καὶ τὴν προφητείαν αὐτοῦ, ἣν κατὰ πρόσωπον προεῖπεν τῷ Οὐάλεντι, καὶ ὅτι οὕτως ἀπέβη αὐτῷ. Ὃς ἀκούσας, καὶ θαυμάσας τὸν ἄνδρα, εὐθέως μετὰ πάσης τιμῆς ἐπὶ τὰ βασίλεια ἄγειν προσέταξεν. Οἱ δὲ προαγορευθέντες ἐνδοξότατοι ἄνδρες, πορευθέντες μετὰ σπουδῆς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, τῶν ποδῶν τοῦ Ὁσίου ἁπτόμενοι, ἐδέοντο εὔξασθαι ὑπὲρ αὐτῶν, ἐγνωκότες διὰ τῆς ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων προφήτην αὐτὸν εἶναι. Ἐξαγαγόντες δὲ αὐτὸν ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου, ἤγαγον πρὸς τὸν Βασιλέα· ὃς ὑπαντήσας, προσεκύνησε τῷ E Ἁγίῳ, αἰτήσας εὐχήν. Ὁ δὲ ἀποστολικὸς ἀνὴρ καὶ ἐπηύξατο καὶ ἀσπασμοῦ μετέδωκεν, καὶ πάντα ἀπήγγειλεν αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν δυσώνυμον Οὐάλεντα.

* lego ἰνδικτιῶνος

11 Ὃς ἀκούσας καὶ οἰκειωσάμενος τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τὴν συμφορὰν, εὐθέως προτίθησι θεσπίσματα ἐν τοῖς ἐπισήμοις τόποις τῆς πόλεως περιέχοντα οὕτως. Βασιλεὺς Θεοδόσιος, Νικητὴς, τροπαιοῦχος, πᾶσι τοῖς τῆς Ἀρείου δυσσεβείας μύσταις. Γνωστὸν ὑμῖν ἔστω, ὅτιπερ ἐκ τῆς ἐνεστώσης ἡμέρας, ὃς ἂν φωραθείη ἐξ ὑμῶν ἔσωθεν τείχεων συναγόμενος ἐν Ἐκκλησίᾳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, τούτῳ ζημία ἔσται οὐχ ἡ τυχοῦσα· ἅσπερ ἁγιωτάτας Ἐκκλησίας μετὰ πολέμων καὶ ἁρπαγῆς εἰλήφατε, ταύτας ἐν εἰρήνῃ καταλείποντες, ἔξω τῆς πόλεως αὐλίζεσθε. Δηλοῖ δὲ καὶ τῷ κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ προεστῶτι τῆς Ἀρειανικῆς θρησκείας ὀνόματι Δημοφίλῳ τὰ αὐτὰ, καὶ εἰ βούλοιτο πεισθεὶς τῇ κατὰ Νίκαιαν ἁγίᾳ συνόδῳ, ἑνοῦν τὸν λαὸν, καὶ τὴν εἰρήνην ἀσπάζεσθαι. Τοῦ δὲ Δημοφίλου φυγόντος τὴν πρότασιν τῆς ἑνώσεως καὶ εἰρήνης, ἀντεδήλωσεν ὁ Βασιλεὺς, Εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν φεύγεις; φεύγειν σε ἐν τῷ τάχει καὶ ἐκ τῶν εὐκτηρίων κελεύω. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Δημόφιλος, συγκαλεσάμενος ἅπαντας τοὺς Ἀρειανοὺς, προσεφώνησεν αὐτοῖς τοιάδε λέγων· Ἀδελφοὶ, ὁ Βασιλεὺς φιλάνθρωπός ἐστιν, καὶ τὰ τῆς οἰκείας πίστεως τῶν τὸ ὁμοούσιον φρονούντων Ἐκκλησίας ἐπιζητεῖ, γαληνότατα δηλώσας ἡμῖν· Ἅσπερ φησὶν ἐν πολέμῳ καὶ ζάλῃ εἰλήφατε Ἐκκλησίας, ταύτας ἐν εἰρήνῃ ἀπόδοτε. Ἴστε οὖν ἀπὸ τῆς ἑξῆς συναχθησομένους ἡμᾶς ἔξω τῆς πόλεως. Ταῦτα εἰπὼν ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως ἅμα παντὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ, κἀκεῖ τὰς διατριβὰς τοῦ λοιποῦ ἐποιοῦντο. F Οὕτω μὲν οὖν οἱ Ἀρειανοὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν ὀρθοδόξων ἐκράτησαν· ἐπὶ δὲ τοῦ χριστιανικωτάτου Βασιλέως Θεοδοσίου οὐ μόνον τῶν εὐκτηρίων οἴκων, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως ἐξηλάθησαν, ἐν τῇ αὐτῇ ὑπατίᾳ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ μηνί.

12 Ἀντεποιήσαν δὲ καὶ ἀντελαμβάνοντο αὐτῆς οἱ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐπὶ τῷ κρατῦναι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, καὶ χειροτονῆσαι τῇ Κωνσταντινουπόλει Ἐπίσκοπον, καὶ δοῦναι κατάστασιν ταῖς ἁγίαις Ἐκκλησίαις, καὶ παντὶ τῷ λαῷ. Ἤλπισε γὰρ δύνασθαι ὁμονοῆσαι καὶ ἑνῶσαι τοὺς περὶ Ἄρειον καὶ Μακεδόνιον τῇ ὁμοουσίῳ πίστει, καθὼς ἦσαν πρὸ τῆς ἀποστάσεως· πάντα γὰρ τὰ κατ᾽ αὐτοὺς ἐδίδαξεν τὸν Βασιλέα Γρηγόριος ὁ Ναζιανζοῦ Ἐπίσκοπος, καὶ ὅπως Κωνστάντιος ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου, ἕνεκεν Ἀρείου καὶ Μακεδονίου, πάντα τὰ τοῦ πατρὸς πιστῶς καὶ ὀρθῶς νομοθετηθέντα ἀνατρέψας, τὴν ὀρθόδοξον ἐπόρθησε πίστιν, καὶ μετ᾽ αὐτὸν Οὐάλης ὁμοίως· καὶ ἐκέλευσε παρεῖναι ἐν τῇ συνόδῳ καὶ τοὺς προεστῶτας τούτων τῶν αἱρέσεων. Συνῆλθον οὖν τῆς μὲν ὁμοουσίου πίστεως, ἐκ μὲν τῆς Ἀλεξανδρέων Τιμόθεος, ἐκ δὲ τῶν

Ex MS. Vatic.

A τῶν Ἱεροσολύμων Κύριλλος προσθέμενος τῷ ὁμοουσίῳ πάλιν, Μελέτιος δὲ ἀπὸ Ἀντιοχείας, ἐκεῖ δὲ καὶ αὐτὸς παρὼν ὁ Ναζιανζοῦ Γρηγόριος καὶ Ἀχόλιος ὁ Θεσσαλονίκης, καὶ ἄλλοι κατ' αὐτοὺς πλεῖστοι· πάντες δὲ ἦσαν ἑκατὸν πεντήκοντα· τοῦ δὲ Ἀρείου καὶ Μακεδονίου μέρους, Ἐλεύσιος Κυζίκου, Μαρκιανὸς Λαμψάκου, Εὐέθιος Ἐφέσου, Μάρις Χαλκηδόνος, καὶ λοιποὶ ἄλλοι· πάντες δὲ ἦσαν τριάκοντα, ἐξ ὧν οἱ πλείους τῶν περὶ Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Ἀσίαν πόλεων ἦσαν. Συνελθόντων οὖν ἐν ὑπατίᾳ Εὐχερίου καὶ Συαγρίου, μηνὶ Μαΐῳ οἵ τε Ἐπίσκοποι καὶ ὁ Βασιλεὺς, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις οὗτος πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴς Ἰσαάκιος, καὶ παντοῖοι ἐγένοντο ὁμονοῆσαι αὐτοὺς τῷ ὁμοουσίῳ καὶ ὀρθοδόξῳ πίστει· οἱ δὲ μικρὰ φρονήσαντες, καὶ τὰς παραινέσεις παραλογισάμενοι, μᾶλλον ἔγνωσαν αἱρεῖσθαι τὴν Ἀρειανὴν πίστιν, ἢ τῷ ὁμοουσίῳ συντίθεσθαι. Ταῦτα εἰπόντας ἀπήλασαν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ συνεδρίου τῆς Ἐκκλησίας, ἔτι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως, τελείως ἀποσχίσαντας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· κρατύναντες δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, σύνοδα καὶ αὐτοὶ ὥρισαν περὶ τῆς πίστεως.

13 Καὶ ὁ Βασιλεὺς περὶ χειροτονίας Ἐπισκόπου ἀνακοινωσάμενος αὐτοῖς, ἀνεδείχθη ἀπὸ τότε τοῦ κλήρου καὶ τῶν ὑπὸ ψήφων Νεκτάριός τις, ὀνομαστὸς ἐν εὐσεβείᾳ, συγκλητικοῦ αἵματος, ἐπιεικὴς τὸν τρόπον, τότε B τὴν τοῦ Πραίτορος χειρίζων ἀρχήν· ἁρπαγεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ παντὸς, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίζεται ὑπὸ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων Πατέρων, παρόντος καὶ τοῦ φιλοχρίστου Βασιλέως Θεοδοσίου, πατρὸς Ἀρκαδίου καὶ Ὁνωρίου, καὶ αὐτῶν εἰς ὕστερον γεγονότων Βασιλέων, καὶ τοῦ ἀοιδίμου πατρὸς ἡμῶν Ἰσαακίου. Τότε δὲ καὶ ὅρον ἐκφέρουσιν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Ῥώμης Ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην. Τούτοις πᾶσι συμψήφου γεγονότος τοῦ Βασιλέως, ἔσχεν ἡ σύνοδος τέλος εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

12 Cum eo modo prævaluisset rursum Nicæna D fides, et suum urbs Constantinopolitana accepisset Episcopum *m*, sanctis Ecclesiis universoque populo reddita est pax; sua etiam templa et oratoria receperunt ac frequentarunt Orthodoxi: spem enim hanc conceperat Imperator, fieri posse ut in eamdem cum Catholicis fidei doctrinam et communionem convenirent tam Ariani quam Macedoniani, de Consubstantialitatis veritate persuasi, sicut fuerant antequam ab Ecclesia Catholica sese separassent: nam quæcumque ad hæreticos eos spectabant, jam ante Imperatorem edocuerat Episcopus, Nazianzenus Gregorius; qua scilicet ratione Constantius, Magni Constantini filius, in gratiam Arii et Macedonii, cuncta quæ a Patre ejus tam recte tamque religiose fuerant constituta evertens, fidem quoque orthodoxam subverterit, ejusque exemplum imitatus fuerit Valens. Post hæc Theodosius præcipuos sectæ utriusque propugnatores ad *n* Synodum Constantinopoli habendam convenire voluit. Adfuerunt illico Consubstantialitatis patroni acerrimi *o*, Alexandria profectus Timotheus, Cyrillus *p* Hierosolymitanus ad recte de Trinitate sentiendum denuo perductus, et E Meletius *q* Antiochenus. Ipse etiam aderat Gregorius Nazianzenus, et Acholius Thessalonicensis, aliique plures, centum universim et quinquaginta. Pro Arii et Macedonii tuenda causa advenerant, Eleusius *r* Cyzicensis, Marcianus Lampsacensis, Evethius Ephesinus, Mares Chalcedonius, ac reliqui omnes ad triginta usque, e quibus longe major pars Hellespontum et Asiaticas incolebant urbes. Consulatu igitur *s* Eucherii et Syagrii, mense Majo, omnes quos dixi Episcopi, atque Imperator, et sanctus Confessor ac Pater noster *t* Isaacius in unum convenere, cum reliquis omnibus, qui orthodoxam de Consubstantialitate fidem palam sunt professi: *u* ii autem quibus minus erat prudentiæ, spretis sapientiorum hortationibus, in Arianam sectam consentire potius elegerunt, quam Consubstantialitatem in divinis Personis admittere. Cumque ita de se palam profiterentur, non solum e cœtu Ecclesiæ, sed ex ipsa etiam urbe sunt ejecti, et ab orthodoxe sentientibus omnino separati: Patres autem ea quæ Nicææ quoad fidem statuta erant, firmiora esse volentes, similia Nicænis decreta ediderunt.

Constantinopolitanum I Concilium idem indicit.

Damnantur et pelluntur hæretici.

13 Imperator quoque postquam ad Concilii Patres de Episcopi Constantinopolitani electione retulisset, pluribus Cleri suffragiis designatus fuit *x* Nectarius quidam, vir pietate eximius, Senatorii sanguinis, moribus optimis, qui Prætoris tunc munere fungebatur. Hic ab universo populo ad Episcopatum postulatus, centum quoque et quinquaginta Patrum assensu dignitatem eam suscepit, præsente Imperatore Christi amantissimo Theodosio, patre Arcadii et Honorii, qui et ipsi deinde Imperio præfuerunt, una cum sanctissimo Isaacio. Tunc illud etiam statutum fuit, ut secundum a Romano Episcopo dignitatis locum obtineret Episcopus Constantinopolitanus *y*, propterea quod Constantinopolis nova Roma et sit et dicatur. His omnibus cum suum pariter assensum præbuisset Imperator, finis tandem Concilio fuit impositus, ad gloriam majorem D. N. Jesu Christi.

Nectarii in Episcopum CP electio.

C

ANNOTATA.

F

a *Imo prope* Hebrum, *videlicet* Hadrianopolim, *a quo* 12 p. m. *abest locus pugnæ*, 9 *Augusti anno* 378, *commissæ*.

b *Quam urbem* Sermium *vocat Evagrius et vitæ hujus scriptor*, Sirmium *appellant alii*, *Colonia quondam et urbs Episcopalis*. *Savum inter et Danubium sita, nunc paucis constat incolis, et in vicum est redacta.*

c *Appropinquabat* Gratianus *cum exercitu*, *pariter cum Valente adversus Gothos pugnaturus: sed Valens moræ impatiens, non expectato Gratiano, cum hoste conflixit, exercitumque et se perdidit.*

d *Gratianus quippe*, *veritus ne Gothi ob victoriam ferociores universam Thraciam cædibus et rapinis misere deformarent, cum ipse contra Alemannos, Imperatoris absentia rebellantes*, *revocaretur in Gallias*, *publicis Comitiis militaribus Imperatorem Orientis creavit* Theodosium, *cum non mediocri sua laude fortissimo duci dimidium cedens Imperium.*

e *Quamvis e* Theodosii *et* Gratiani *mente renovatum fuerit contra Gothos bellum*, *non tamen*, *quemadmodum hic scriptor innuit*, *ab utroque Imperatore gestum et feliciter confectum fuit*, *sed a solo Theodosio*, *veluti apud Historicos licet videre.*

f Ascholio *legendum notat, non probat*, *Baronius*, *ubi de Episcopo hæc* Thessalonicensi *agit*. Acholius *ille, qui et alias* Ascholius, *Episcopus fuit* Carandensis, *cujus in Concilio Chalcedonensi, anno* 451, *et in synodo Romana, anno* 503, *habemus memoriam*. Acholium *autem qui Theodosio Baptismum contulit*, *alias dici* Ascholium, *nullibi, nisi in Baronio, memini me reperire.*

g Illyricum *antiquum in Occidentale et Orientale dividitur*: *Orientale etiam Macedoniam comprehendit, in qua* Thessalonica.

h *Imo erat ea Indictio* 9, *a Septembri mense inchoata anno* 380: *facile autem fuit ut littera* 9, *alicui visa sit esse* ε, *et sic* 5 *pro* 9 *indicari.*

i *Id est* Resurrectio *propterea scilicet quod eo in loco Nicæni Concilii fides Imperatorum et Episcoporum Arianorum improbitate prope extincta, reviviscere denuo inceperit.*

k Demophilus *in locum Eudoxii substitutus ab Arianis*

A *nis, contra Evagrium a Catholicis electum, qui a Valente pulsus urbem cedere coactus est adversario, per duodecim annos tenendam.*

l *Anni hi* 40, *a morte Constantii et anno* 340 *numerantur.*

m *Scilicet* S. Gregorium Nazianzenum, *cujus Acta dedimus* 9 *hujus, abdicato* Maximo, *quem Ægyptii Episcopi, nulla ad id potestate præditi, ordinarant.*

n *Concilium intelligit Constantinopolitanum primum, Generale secundum, quod anno Christi* 381, *Eucherio et Syagrio Consulibus, habendum indixit Theodosius: non tamen sine Damasi, Romani tum Pontificis, consensu, quod asserunt et probant PP. Labbeus et Cossartius in Concilii hujus Historia.*

o Timotheus *hic Petro Alexandrino Episcopo, fratri suo, successit anno uno antequam Concilium Constantinopoli habendum indiceretur. Eum Theodosius Imperator in quodam suo rescripto, ad Optatum Præfectum Augustalem Ægypti,* virum *dicit,* omnium Sacerdotum susceptatione venerandum, et suo etiam judicio approbatum. *Obiit Episcopatus sui anno* 5.

p *De* Cyrillo *Hierosolymitano vide, si placet, Commentarium Historicum Mensis nostri Martii die* 18, *quo sancti hujus Episcopi memoriam solenni cultu Ecclesia* B *veneratur. In eo videre erit, numquam ab Orthodoxa fide descivisse, ut supponit Vitæ hujus Auctor (communi plurium fama ab hoc opinandum inductus) cum ad Homoousii Confessionem eum denuo ait reduxisse. Notatur ibidem accurate tempus, quo iniit et tenuit Episcopatum.*

q S. Meletii *Acta præposita sunt* 12 *Februarii: Vir fuit admirandæ sanctitatis, quæ multis, ab Arianorum furore, ærumnis exercita, clarius inde resplenduit. Ejus imaginem in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietibus, a multis venerationis ergo depictam scribit Chrysostomus, in Encomio quod de illo texuit.*

r *Dux ille erat* Eleusius, *triginta sex Episcoporum Macedonianorum, quos in Concilium vocari jusserat Theodosius, propterea quod sperabat, hosce Episcopos, pro ea quam cum Liberio inierant societate, Homoousii fidem facilius recepturos.*

ſ *Hoc idem celebrati Concilii tempus, id est annum* 381 *et mensem Majum, indicat Socrates lib.* 5 *cap.* 8. EX MS. VATIC.

t *Adfuit* Isaacius, *ut alii Abbates vel Monachi, tamquam Consultor, non ut Definitor, quod Episcoporum dumtaxat erat; ideoque inter Patres Concilii non numeratur.*

u *Horum in Homoousii fide rejicienda pertinaciam describit Socrates, libro* 5 *cap.* 8, *et ex eo Baronius.*

x *Pacis nempe causa cesserat* Gregorius, *habita insigni ad Patres oratione, quæ inter editas est* 32: Nectarius *autem etiam inter Sanctos colitur in Menæis* XI *Octobris: sed hanc ille laudem in Episcopatu præcipue meruit. Commotior contra eum Baronius, in ejus creatione accidisse ait,* prodigium ac plane monstrum. Etenim, cum Episcopus, Gregorio haud impar meritis atque doctrina, qui in locum ejus sufficiendus esset, quæri deberet .... contigit, loco absolutissimi Christiani, suffici hominem nondum Christianum, sed Catechumenum adhuc: et loco Theologi perfectissimi, subrogari hominem rerum Ecclesiasticarum penitus imperitum; ac denique pro consummatissimæ perfectionis Monacho, hominem petitum e curia; et loco virginis, dari qui hactenus intemperantius vixisset. E *In quibus aliqua forte sunt plus æquo exaggerata.*

y *Hujus Canonis tum Socrates et Sozomenus meminerunt, neque prorsus eum negat S. Gregorius Epist.* 123, *sed negat* a Romana Ecclesia receptum. *S. Leo quoque Epist.* 53 Frustra quorumdam Episcoporum, *inquit,* profertur consensus, cui tot annorum series negant effectus: *adeo ut nec in Oriente quidem receptum innuat. Quomodo autem recepisse eum, cum suæ Sedis præjudicio, præsens Timotheus Alexandrinus? quomodo eumdem postea pro se non allegasset Anatolius? nisi quia constabat, plerisque jam Episcopis ac nominatim Alexandrino digressis et soluto Concilio, a paucis qui remanserant esse infartum Canonibus ceteris; nisi forte et hi quoque ab illis paucis editi sunt, ideoque merito simul omnes a Romana ecclesia non recepti. Ejus rei argumentum potest esse dies* 7 Idus Julias, *iis adscriptus, cum ipsum Concilium, in iis quæ fidem spectant et propter quæ convocatum fuerat, celebratum sit Mense Majo.*

CAPUT IV.

De Monastica Isaacii Vita, Discipulis, Obitu, et Sepultura.

C At Beatissimus Isaacius ob redditam Ecclesiis pacem, et fidei veræ confirmationem, non parum animo exultans, debitas Deo laudes persolvit de universis quæ fecerat admirandis. Cum autem solitudinis amantissimus, in ea extremum vitæ spiritum emittere vehementer cuperet; perfecto jam præsertim opere, propter quod, relicta eremo, in hominum se frequentiam, Deo jubente, dederat; re cognita, duo illi, quos sæpe memoravi, viri clarissimi, Saturninus et Victor, suppliciter, ut ne ab eo desererentur, Virum sanctum rogarunt. Quos ille, tamquam Pater spiritualis monebat, æquum esse, ut cum opus, cui perficiendo quis adhibetur a Deo, ad felicem finem jam est perductum, asceticis se deinde functionibus reddat. Verumtamen adhuc instabant cum lacrymis viri fidelissimi, petitioni suæ ut Isaacius annueret. Cum ergo beatus Asceta sanctum eorum desiderium cognovisset, ita eos affatus est: Unice quidem id mihi est in votis, ut eo unde huc accessi, rursum me conferam; quando tamen, veluti insignes Christi famuli, hoc desideratis, ut exiguum quod mihi superest vitæ tempus tranquille apud vos transigam, meam ut Patris cujusdam optimi vocem excipite: Si quis e vobis cellulam mihi exstruere non detrectet, in ea me vitam polliceor acturum. Commodum accidit ut suburbanam, nec

Isaacium volentem repetere vitam solitariam,

unice retinent Saturninus et Victor.

F Τότε ὁ μακαριώτατος Ἰσαάκιος, ἀγαλλιώμενος ἐπὶ τῇ καταστάσει τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐδόξαζεν τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσι τοῖς θαυμασίοις, οἷς ἐποίησεν. Βουλομένου δὲ αὐτοῦ ἀναλῦσαι ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅθεν κατὰ θείαν ἀποκάλυψιν ἐπεδήμησεν τοῖς ἐνταῦθα εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλήρωσε, γνόντες οἱ πολλάκις μνημονευθέντες ἐνδοξότατοι ἄνδρες Σατορνῖνος καὶ ὁ Οὐίκτωρ, προσελθόντες τῷ Ὁσίῳ, μὴ ἐγκαταλειφθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ἱκέτευον. Ὁ δὲ ὡς Πατὴρ πνευματικὸς ἐπαίδευεν αὐτοὺς λέγων, Τοῦ Θεοῦ κατευοδώσαντος περαιωθῆναι τὸ ἔργον, εἰς ὃ αὐτὸς ἀπέστειλεν ἡμᾶς, δίκαιον ὑποστρέψαντας ἡμᾶς ἔχεσθαι τῆς ἀσκήσεως. Οἱ δὲ πιστότατοι ἄνδρες ἐδέοντο αὐτοῦ μετὰ δακρύων, εἶξαι τῇ παρακλήσει αὐτοῖς. Γνοὺς δὲ ὁ Μακάριος τὸν πνευματικὸν αὐτῶν περὶ αὐτοῦ πόθον, εἶπεν αὐτοῖς· Ἐμοὶ μὲν καταθύμιον ἐστι τὸ ὑποστρέψαι ὅθεν παρεγενόμην· ἐπειδὴ δὲ ὡς δοῦλοι Χριστοῦ πόθον ἔχετε ἀναπαῦσαι τὴν ἐμὴν βραχύτητα, ὃ λέγω ὡς πατρὸς ἀκούσατε· Εἴ τις ὑμῶν προφθάσει κτίσαι κελλίον, ἐν αὐτῷ κατοικήσω. Καὶ ὁ μὲν Σατορνῖνος ἦν κεκτημένος προάστειον ἔξω τῆς πόλεως, οὐ πόρρω τοῦ τείχους ὑπάρχον· ὁμοίως καὶ ὁ Οὐίκτωρ καὶ αὐτὸς ἐκέκτητο ἐν τῷ παραθαλασσίῳ μέρει τῆς πόλεως πλησίον Ἐλευσινῶν, εἰς τὴν καλουμένην Ψαμαθείαν, καὶ ἤρξαντο ἀμφότεροι κτίζειν ἐπ' ὀνόματι τοῦ μακαρίου Ἰσαακίου. Ὁ οὖν Σατορνῖνος, πολλῇ τῇ φρονήσει χρησάμενος, ἐλογίσατο ὅτι ὁ ἀνὴρ εἰρηνικῇ διαγωγῇ κεχαρμένος ἐστιν, καὶ οὐ χρήζει πρὸς τὸ παρὸν

EX MS. VATIC.

A παρὸν πολυτελείας κτισμάτων· ἐποίησεν οὖν κελλίον διστεγές, ἀπαρτήσας αὐτὸ κατὰ λόγον· καὶ ἐλθὼν πρὸς τὸν Μακάριον, λέγει αὐτῷ· Ἰδοὺ ἐποίησα τὸ κελλίον ὡς ἐκέλευσας, εἰσελθὼν κατοίκει ἐν αὐτῷ. Εἰσελθὼν δὲ ὁ ἅγιος Πατὴρ ἡμῶν ἐν τῷ κελλίῳ, καὶ ἰδὼν αὐτὸ ἀπερίεργον, ηὐφράνθη ἐπ' αὐτῷ, καὶ ᾤκησεν ἐν αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας.

15 Ὁ δὲ Οὐίκτωρ ἦν περικλείσας ἱκανὸν τόπον οἰκημάτων πλείστων καὶ μεγίστων· γνοὺς δὲ ὅτι προελήφθη ὑπὸ τοῦ Σατορνίνου, ἠθύμησεν σφόδρα, καὶ ἐλθὼν πρὸς τὸν Ὅσιον ἐν τῷ κελλίῳ, ἐγονυπέτει αὐτὸν, ὅπως καὶ τὸν κτισθέντα τόπον ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ λάβῃ. Ὁ δὲ ὅσιος ἀνὴρ, ὡς πατὴρ φιλότεκνος, ἔπειθεν αὐτὸν λέγων· Τέκνον, μὴ οὕτως βαρέως φέρε, τοῦ γὰρ Κυρίου ἐστὶν ἡ ἐντολὴ τὸ ἔσται ἐν ὑμῖν τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὒ οὔ, τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν· ἐν ᾧ οὖν τόπῳ καταξιώσει με ὁ Κύριος κατασκηνῶσαι, ἐν αὐτῷ με δεῖ ἡσυχάσαι μέχρι ζωῆς μου· καὶ ἐπευξάμενος αὐτῷ, ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ. Καὶ ἦν ὁ μακάριος Ἰσαάκιος ἐπιδεικνύμενος ἐπὶ γῆς ἀγγελικὴν πολιτείαν· οἱ δὲ προρρηθέντες ἔνδοξοι ἄνδρες οὐ πρότερον ἀνῄεσαν ἐν τῷ παλατίῳ, εἰ μὴ ὀρθρίζοντες παρεγίνοντο πρὸς τὸν Ὅσιον, εἶτα οὕτως εὐλογούμενοι, χαίροντες ἀνεχώρουν. Πολλοῖς δὲ
B καὶ ἄλλοις διηγούμενοι τὰ κατὰ τὸν Ὅσιον, εἰς ζῆλον πνευματικὸν διήγειραν· καὶ ἤρχοντο πανταχόθεν πρὸς αὐτὸν ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας, οἰκοδομούμενοι καὶ στηριζόμενοι ἐν τῇ πίστει τοῦ Κυρίου τοῖς ὁσίοις λόγοις αὐτοῦ. Οἱ δὲ πλεῖστοι αὐτῶν ἠξίουν παραγενέσθαι εὐχῆς χάριν εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν τὸν Ὅσιον· ὁ δὲ θεωρῶν τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ τὸ ἀκενόδοξον ἐπιδεικνύμενος, ἐπορεύετο. Εἰ δὲ συνέβη παρά τινι χρονίσαι αὐτὸν, ὡς εἰκὸς, ἐξερχομένου αὐτοῦ νυκτὸς, καὶ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἠσφαλισμένων, ἵστατο καὶ προσηύχετο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ποιοῦντος αὐτοῦ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς πύλης, αὐτομάτη αἱ πύλαι ἠνοίγοντο, καὶ οὕτως ἀπῄει εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ δοξάζων τὸν Θεόν. Καὶ ὁ πιστότατος Βασιλεὺς Θεοδόσιος συνεχέστερον ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, καὶ ἠξίου αὐτὸν μνείαν αὐτοῦ ποιεῖσθαι ἐπὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ προσευχῶν.

16 Καὶ ὁ Κύριος, ὁ εἰπὼν, Ὅπου δ' ἂν ὦσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν, αὐτὸς εἰς δόξαν τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ὀνόματος ηὐδόκησεν αὐξῆσαι τὴν λογικὴν ποίμνην τοῦ θεράποντος αὐτοῦ. Ὥσπερ γὰρ μεγαλόφωνος σάλπιγξ ἠχοῦσα διανίστησι πολλοὺς εἰς παράταξιν πολέμου, οὕτως ἡ οὐράνιος πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰσαακίου, παντί τε καὶ πανταχοῦ ᾀδομένη, εἰς τὴν ἀγγελικὴν ταύτην τῆς ἀσκήσεως πολιτείαν ἐχειραγώγησεν· οὐ γὰρ ἦν ἐνταῦθα ἴχνος μοναχοῦ. Τότε ἰδὼν Σατορνῖνος αὐξανομένην τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τὴν ποίμ-
C νην τῆς ἀδελφότητος, πολλὴν ἔχων στοργὴν πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ, ἐχαρίσατο αὐτῷ τὰ δικαιώματα τοῦ παντὸς τόπου, ὅπως ἐλεύθερος ὑπάρχῃ ὁ τόπος αὐτῷ τῆς μονῆς. Ἦν δὲ ὁ Μακάριος ὥσπερ φωστὴρ ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ διαλάμπων· εἰ ποτε δὲ ἐγένετο ἀπιόντι αὐτῷ εἰς τὴν πόλιν, προσκαλουμένων αὐτὸν τινῶν ἐπὶ τῷ εὐλογεῖσθαι τοὺς οἴκους αὐτῶν, εἰ προσῆλθεν αὐτῷ τις τῶν ἐνδεῶν, εἰ μὴ συνέβη βαστάζειν εἴ τι δὴ ποτ' οὖν πρὸς τὸ δοῦναι, αὖθις ἀπεδύετο τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἐδίδου τῷ πτωχῷ. Οὕτως ἐτέλει πάντα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, τῷ Κυρίῳ δουλεύων, τῇ προσευχῇ προσκαρτερῶν, τὴν φιλοξενίαν ἐκτελῶν, τὴν φιλοπτωχίαν ὑπερασπιζόμενος, ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινωνῶν, εὐπαρρησίαστος, ἄϋπνος, ἀνεξίκακος, ἀόργητος, διδακτικὸς, ἐν πρᾳότητι διδάσκων τοὺς ἀντιδιατιθεμένους τῇ ὀρθῇ πίστει, ὑποτιθέμενος καὶ μαρτυρόμενος πᾶσιν ὁμολογεῖν καὶ δοξάζειν τὴν ἀδιαίρετον καὶ ὁμοούσιον Τριάδα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἐν ταύτῃ τῇ εὐσεβεῖ ὁμολογίᾳ ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων συνέστηκεν. Καὶ ἄλλα δὲ πλεῖστα παραινῶν οὐ διέλιπεν, οὐ δὲ ἐσίγησεν πώποτε ἐξ ἀγαθοῦ.

17 Τραφεὶς δὲ λοιπὸν ἐν γήρᾳ καλῷ καὶ πλήρης ἡμερῶν, ἔφθασεν περὶ τὴν ἑσπέραν τοῦ τέλους, καὶ συγκαλεσάμενος πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ πνευματικὴν αὐτοῦ

ita procul a civitatis muris remotam domum possi- D
deret Saturninus; similiter et Victor, qua parte urbs ad mare vergit, prope Helenіana, in vico qui Psamathea *a* dicebatur, quasdam obtinebat ædes: et cœperunt ambo in nomine B. Isaacii ædificare. Sapienter autem illud cogitarat Saturninus, hominem solitudini habitandæ assuetum amplioribus ædificiis minime delectari. Duarum ergo contignationum ædiculam curavit fieri, a domiciliis aliis, ut vir sanctus expetierat, sejunctam. Tum Isaacium conveniens, En, inquit, qualem desiderabas cellulam tibi exstruxi: eam nunc, si lubet, inhabita. Ingressus in ædem Sanctus, ut minime operosam esse conspexit, non parum delectatus, commorationem istic sibi delegit.

a Victorem sibi cellulam deligens Isaacius,

15 At Victor non exiguum possessionum suarum spatium amplis multisque ædificiis complebat. Qui postquam cognovit a Saturnino spem suam esse interversam, magnum animo dolorem cepit: ac hominem sanctum in ea quam incolebat cellula invisens, positis in terra genibus, ut quem ipsi locum ad habitandum paraverat admittere ne gravaretur, ardenter flagitabat. Illum vir sanctus, quemadmodum amantissimus filiorum pater, hoc E
responso pacavit: Ne quæso, inquit, fili, quod actum est moleste adeo feras; hoc quippe a Domino habemus mandatum, ut sermo noster non alius sit quam, Est, est; Non, non; quod autem amplius est, a malo est. Quocumque igitur loco ex hac vita migrare Dominus me voluerit, in eo æquum est ut ad extremum usque persistam. Quod ut dixit, et homini bene est precatus, eum in pace a se dimisit. Isaacius porro angelicam in terris vitam degebat: præmemorati autem Viri illustres ad regium se numquam palatium conferebant, nisi prius multo mane sanctum Ascetam salutassent, cujus tum fausta apprecatione muniti, sua ad negotia alacrius multo abibant. Pluribus etiam aliis cum admirandas hominis sancti virtutes aperuissent, sacro quodam zelo omnes impleverunt: cœptusque est omni ex parte certatim fieri diebus singulis ad Isaacium concursus hominum, qui sanctis ejus sermonibus in vera fide, Christianisque moribus haud parum confirmabantur. Hinc factum ut eorum plurimi in suam illum domum invitarent, quo sanctis ejus precibus adjuta felicia omnia consequerentur; quorum insignem fidem advertens Isaacius, ab omni vanæ gloriæ captatione longe positus, domos eorum F
adire non dedignabatur. Cumque subinde contingeret, ut longiorem alicubi moram justa ex causa traheret, velletque multa nocte ad sua se recipere, clausas offendebat urbis portas. Ante has tunc consistens Vir sanctus, suas ad Deum fundebat preces; quibus finitis, et Crucis Dominicæ signo foribus civitatis impresso, sponte sua persæpe aperiri hæ sunt visæ; ac suam deinde cellulam ita repetebat Isaacius, divinam majestatem meritis prosecutus laudibus. Quin et ipse Imperator Theodosius perquam eum frequenter adire, et sui ut inter orandum memor esse vellet vehementer expetere.

superbius extructas ædes respuit.

Crescit ejus apud homines veneratio,

quam ejusdem humilitas et miracula augent.

16 Ad extremum etiam visum est supremo Domino, qui ubi duo aut tres in nomine ejus congregati essent, in medio eorum futurum se promisit, ad majorem nominis sui gloriam, non paucos famulo suo Isaacio discipulos committere et sectatores; ita ut, vulgata ubique de cœlesti S. P. N. Isaacii conversatione fama, ad angelicam illam vivendi rationem plurimi undique excitarentur, cum nullum ibi Monachi *b* vestigium esset. Saturninus autem cum virum sanctum per divinam gratiam tot fratribus et discipulis auctum videret, ingenti erga eum amore compulsus, cuncta loci ejus instrumenta et jura tradidit, ut omnino liber ipse maneret. Erat igitur

Discipulos non paucos colligit,

b

A igitur vir beatus quasi clarissimum quoddam lumen, in obscuro loco refulgens : quod siquando contingebat abeunti illi in urbem, ad eos qui plurimi ut domui ac familiæ suæ bene precaretur orabant, e mendicis quempiam fieri obvium, nec quod misero elargiretur esse ad manum ; suo se pallio exuens, egenti illud concedere erat solitus. Hoc modo universum vitæ suæ cursum consummavit, Domino suo fidelissimum obsequium exhibens, orationi assiduæ intentus, hospitalitatis amantissimus, egenos omni auxilio fovens, necessitatibus *c* Sanctorum communicans, tractatu facilis, minime contentiosus, injuriarum patiens, iracundiæ expers, utilia multa cum laude docens, ac eos suaviter benigneque erudiens qui rectæ fidei contraria opinabantur. Quibus omnibus id unice inculcabat esse confitendum et summis efferendum laudibus, quod in sanctissima Trinitate unius ejusdemque substantiæ sit Pater et Filius et Spiritus sanctus : in hac quippe piissima confessione salutem hominum sitam esse et alia multa ad bene vivendum utilia suadere minime desistebat.

claret virtutibus,

c

et sana doctrina.

17 Ceterum cum præclaræ senectutis annos jam ingressus, et plenus esset dierum, ad vitæ suæ terminum appropinquare cœpit. Convocatis igitur B cunctis quorum spirituali profectui intendebat discipulis, multa ad eos usus est admonitione, ut in Dominicæ fidei petra firmi atque immobiles persisterent, Deoque misericordiarum Patris ipsos commendavit. Electo deinde ex universis uno aliquo, cui Dalmatio *d* nomen, ferventissimæ fidei viro, et virtutum Isaacii imitatori egregio, novum suis moderatorem sufficit. Tum vota rursum ac preces eorum causa ad Deum concipiens, in pace omnes a se dimisit. Cum igitur, quo ex hac vita discederet, et in cœlos ad Dominum abiret, tempus jam advenisset ; per Angelorum manus, qui non secus ac intimi quidam ejus familiares morienti aderant, spiritum suum Deo tradidit. Tum sane ingens Fratres omnes mœror invasit. Ipse etiam Christianissimus Imperator Theodosius, audita viri tanti morte, non parum doluit. Lecticam quoque submisit, cui venerandum hominis sancti corpus impositum, ad magnam et sanctissimam ecclesiam, quæ tum *e* Irenæ cognominabatur, deportaretur. Quod ut factum est, in eadem sanctissima ecclesia cœptum est haberi pervigilium. Postero mane civitas universa cum sanctissimo suo Archiepiscopo Nectario, et omni Clero, non sine psalmis et hymnis spiritualibus, ad ipsum usque sepul- C crum extulerunt defunctum.

Plenus dierum,

d

et designato sibi successore, moritur :

e

celebratis in æde Cathedrali vigiliis;

ποίμνην, κατηχήσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, τοῦ ἑδραίους D καὶ ἀσαλεύτους διαμένειν ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως τοῦ Κυρίου, παρέθετο αὐτοὺς τῷ πανοικτίρμονι Θεῷ καὶ ἐπιλαβόμενος ἐξ αὐτῶν ἄνδρα πιστώτατον καὶ μιμητὴν εἰς πάσας τὰς κατὰ Θεὸν ἀρετὰς αὐτοῦ, Δαλμάτιον τοὔνομα, κατέστησεν αὐτὸν ἡγεῖσθαι αὐτῶν ἐν Κυρίῳ· καὶ ἐπευξάμενος αὐτοῖς, ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ. Ἐλθούσης οὖν τῆς ὥρας τοῦ ἐκδημῆσαι αὐτὸν ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν Κύριον, τοῖς παροῦσιν ἐπ᾽ αὐτὸν Ἀγγέλοις, ὥσπερ συνήθεις φίλους ἀσπαζόμενος, δι᾽ αὐτῶν παρέθετο τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ. Ἐγένετο δὲ πένθος τοῖς ἀδελφοῖς περὶ αὐτοῦ· ἤκουσεν δὲ καὶ ὁ Χριστιανικώτατος Βασιλεὺς Θεοδόσιος περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐκοιμήθη, καὶ ἠνιᾶτο δεινῶς· ἀπέστειλε δὲ λεκτίκιον ἐπὶ τῷ ἐμβληθῆναι ἐν αὐτῷ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Ὁσίου, καὶ εἰσκομισθῆναι ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τῇ τότε Εἰρήνῃ ἐπιλεγομένῃ, κἀκεῖθεν ἐκκομισθῆναι· καὶ τούτου γενομένου, παννύχιον γέγονεν ἐν τῇ προλεχθείσῃ ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ οὕτως ἕωθεν πᾶσα ἡ πόλις ἅμα τῷ ὁσιωτάτῳ Νεκταρίῳ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ παντὶ τῷ κλήρῳ αὐτοῦ, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς προεκόμισαν αὐτὸν, προπέμποντες ἄχρι τῆς ταφῆς.

EX MS. VATIC.

18 Αὐρηλιανὸς δὲ, εἷς τῶν ἐνδόξων τοῦ Βασιλέως, ἀντικρὺ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαακίου κατὰ μεσημβρίαν ἔκτισε μαρτύριον τοῦ ἁγίου Πρωτομάρτυρος E Στεφάνου. Τῷ οὖν καιρῷ τῆς ἐκδημίας τοῦ τρισμακαρίου Ἰσαακίου, ἔστησε βοήθειαν ἔμπροσθεν τῆς ὁδοῦ τοῦ μοναστηρίου πλῆθος ἀνδρῶν πολὺ, ἐπὶ τῷ ἁρπάσαι καὶ ἀπαγαγεῖν τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Ἰσαακίου ἐν τῷ προειρημένῳ μαρτυρίῳ, εὐλογίας χάριν, καὶ ἀποθέσθαι, ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Οὕτως οὖν ἐδέησεν κατατεθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἐκ δεξιῶν τῆς ἁγίας τραπέζης ἔνδον τοῦ ἱερατείου. Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀνιώμενοι, ὑπέστρεψαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, οὐ πόρρω ἀπέχοντος τοῦ προειρημένου εὐκτηρίου. Ἐτελειώθη ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴς Ἰσαάκιος μηνὶ Μαΐῳ εἰκάδι ἕκτῃ, βασιλεύοντος τοῦ φιλοχρίστου Θεοδοσίου, καὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἀρκαδίου ἀναγορευθέντος, ὑπατίᾳ Μεροβαύδου τὸ δεύτερον καὶ Σατορνίνου· εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

18 Aurelianus vero, e magnatibus *f* Imperatoris unus, in protomartyris Stephani honorem, ædificarat Confessionem versus meridiem e regione Monasterii S. Abbatis Isaacii. Cum igitur hic e vivis abiisset, F constituit ante viam monasterii præsidium multorum virorum, ut venerandas S. P. N. Isacii reliquias raperent, et in memoratum jam Confessionem benedictionis causa reponerent ; quod et factum est. Hac igitur ratione in S. Protomartyris Stephani Confessione ad sacræ mensæ latus dextrum, ipsa in Sacratiori parte, venerabile S. Isaacii corpus collocare necessum fuit. At vero ejus discipuli, magno affecti mœrore, ad monasterium suum sunt reversi, quod a prædicto Oratorio haud longe aberat. Vivere desiit S. Pater et Confessor Christi Isaacius mensis Maji die vigesima sexta, moderante imperium Theodosio, et filio ejus Arcadio Cæsare declarato, Consulibus Miarobaudo secundum *g* et Saturnino, ad gloriam D. N. Jesu Christi, cui laus et honor, in secula seculorum. Amen.

f

sepelitur in Martyrio S. Stephani.

g

ANNOTATA.

a *Codinus*, πόρτη τοῦ ψαμάθου Porta Arenaria : *est enim* ψάμαθος arena, *item* τοῦ ψαμάθου παλάτια : *aitque per illam ingressam Helenam intulisse in urbem Crucis Dominicæ portionem, ideoque ibidem extruxisse monasteria duo, propriis nominibus dicta* Bethleem *et* Gastria ; *communi autem, una cum adjunctis Palatio et Gerocomio ab eadem extructis*, Heleniana *aut* Psamathea : *quod ultimum licet non clare dicat Codinus, innuere tamen videtur, dum ea quam dixi occasione nomen loco factum asserit. Interim alibi ridiculas e vulgi fabellis etymologias adducit, quasi vel dicta* Psamathea *sit, quia Gentiles ibi idolum habuerint, quod ridentes Christiani dicebant esse* ψεῦμα figmentum : *vel* ἀπὸ τοῦ ὕψωμα θεῖον, quia ibi exaltatum sit Crucis divinum signum.

b *Idem supra num.* 5 *inculcarat. Nempe, invalescente post Constantini mortem Arianismo, desolata fuerant quæ ipse et mater ejus construxerant in urbe monasteria, Monachis fidei causa dilapsis.*

c *Græce scriptum erat* μνείαις, memoriis : *sed quia locus videbatur respuere verba Pauli ad Rom.* 12, 13, *substitui* χρείαις *quod etiam habet alia Vita : Forte tamen indicatum auctor voluit*, Memorias Sanctorum, *quæ multæ Constantinopoli erant, ab Isaaco religiosa visitatione* frequentatas.

d S. Dalmatius, *in Menæis, Synaxariis, et Codino* Dalmatus,

A Dalmatus, *colitur cum filio* Fausto 3 *Augusti*.

EX MS. VATIC.

e *De* S. Irene *et variis ejus Constantinopoli ecclesiis actum* 5 *Maji: ubi hanc a Constantino ædificatam et tunc Metropolitanam, vidimus vocari* veterem, τὴν ἁγίαν Εἰρήνην τὴν παλαιάν.

f *Hinc Codinum corrige, qui ejus templi auctorem facit Constantinum. Est autem* Aurelianus *hic indicatus idem forsitan, qui anno* 400 *Consulatum gessit cum* Stilicone. D

g *Annus hic est* 383, *quando* 16 *Januarii* Arcadius *a patre consors Imperii est declaratus, juxta Idatii et Prosperi Chronica.*

ALIA VITA

Ex Græco MS. Veneto apud Lipomannum, Interprete Francisco Zini.

Persequente Orthodoxos Valente,

Post venerandæ et immaculatæ ac pretiosæ Crucis Domini nostri Jesu Christi inventionem, post imperium Constantini Magni Imperatoris, callidus et vafer ac versipellis serpens, qui semper piorum hominum generi inimicus et invidus atque malevolus adversatur, et fidem Salvatoris nostri Jesu Christi semper impugnat, tale quiddam in Dei ecclesias machinatus est. Regnante enim impio et iniquo Imperatore Valente, magnus B adversus orthodoxam fidem impetus factus est. Nam ipse Arianorum hæresis studiosus ac defensor, jussit ut sanctæ fidelium ecclesiæ clauderentur: vetuitque, ne solita in ipsis sacrificia fierent: quin etiam alias earum diruendas, alias in stabula redigendas curavit. Atque hæc quidem superbia diu viguit: quo sane tempore magnus erat luctus et dolor servorum Dei. Precabantur autem nocte ac die, ut Dominus Deus ad misericordiam moveretur, et justitiam exerceret. Sic igitur tunc agebatur, ut olim sub Herode rege pro Apostolorum Principe actum est.

et Isaacio malorum finem a Deo poscente,

2 Deus ergo aliquot annis interjectis, cujusdam servi sui Monachi, qui Isaacius vocabatur, spiritum, ut pro Susanna quondam Danielem, excitavit: qui, ut Elias Propheta, cum angelicam vitam instituisset, ab Oriente profectus est. Ejus autem oratio lucernæ instar ardebat: divinus enim Spiritus et gratia cœlestis in ipso quiescebat. Hic cum Imperatorem inique se gerere perspiceret, vehementer dolebat et angebatur; orabatque Dominum, ut e sublimibus et sanctis sedibus suis despiceret, et misericordiam suam demonstraret. Audivit eum Deus, quemadmodum Mosem adversus Pharaonem, et contra Imperatorem hostium impetum concitavit. Eo enim tempore Barbari, apud Danubium congregati, copias suas contraxerant, et bellum adversus Imperatorem movebant, ac C totis viribus in urbem ingredi conabantur. Magnus igitur tumultus exortus est, et multa præda agebatur. Coegit et Imperator exercitum suum, et in hostem expeditionem parabat. Verum idem illi accidit, quod Sauli Davidis inimico contigerat: neque enim reversus est: nam Samuelis prophetia in ipso quoque expleta est, quod Deum ad iracundiam incitasset.

irruunt in Imperium barbari:

contra quos motorum Valentem bis frustra commonet Isaacius:

3 Cum igitur ad bellum proficisceretur Imperator, occurrit ei beatus Isaacius, et sic illum est allocutus: Imperator, Orthodoxorum ecclesias aperi, et Deus iter tuum fortunabit. At ille viro sancto ne respondere quidem dignatus est: sed eo, ut stulto, relicto, discessit. Alio die vir sanctus Imperatorem rursum assecutus: Aperi, inquit, Imperator ecclesias Orthodoxorum, et bellum prospere conficies, ac victor reverteris in pace. Imperator seipsum colligens, et cogitans quid sibi vellent ea verba, Reverteris in pace; voluit ei ecclesias liberas dimittere. Coactoque concilio, de patefaciendis Orthodoxorum ecclesiis consultabat: verum qui eo tempore Præfectus erat, cum esset ex impio Arianorum grege, persuasit Imperatori, ne B. Isaacium audiret, sed contumelia affectum afflictumque dimitteret. Quibus verbis adductus Imperator, virum pium contempsit. Sed ille justum Dei judicium exspectabat.

eumdem etiam arrepto equi ejus fræno semel iterumque,

4 Paucis autem diebus interjectis, Imperatorem proficiscentem rursum assequitur; arreptoque equi ipsius fræno, cœpit eum tum reprehendere, tum adhortari, ut sibi concederet, quod postulabat: sed ipse noluit. Erant autem prope viam spinæ cum paliuris, adeo densis et asperis, ut quodvis animal introisset, non posset sese inde vivum expedire. Hunc Imperator locum tamquam laqueum conspicatus, E jussit, ut virum sanctum illuc conjicerent, quo interiret. Verum cum in spinas conjectus esset, ita molliter jacebat, ut si in lectulo conquiesceret, nec ullo modo læsus est. Cumque Imperator cum exercitu discessisset, accesserunt tres *a* viri candidis vestimentis induti, quos vir beatus non agnoscebat, et eum incolumem extraxerunt, seque ab ejus oculis subduxerunt, ut non posset intelligere, quinam essent. Sed cum in se reversus fuisset, cognovit esse Angelos Dei: et flexis genibus, gratias egit Domino, cui curæ sunt ii qui timent eum. Cumque diu precationibus incubuisset, et Deum laudasset, surrexit: et Spiritu sancto corroboratus, per aliam viam occurrit Imperatori, et constitit in ejus conspectu. At Imperator eum aspiciens, admiratus est, et viri sancti præsentia sic obstupuit, ut loqui non posset. Ipse vero cum fiducia: Tu quidem me, inquit, interiturum in spinis existimasti, verum me Deus per Angelos suos vivum servavit. Quamobrem audi me, Imperator, et aperi ecclesias Orthodoxorum, et adversarios superabis, et cum laude et gloria reverteris. Imperator, etsi libertatem et vultum hominis admirabatur, non tamen paruit: erat enim cor ejus excæcatum et alienum a Deo: sed duobus Senatoribus, Saturnino et Victori, virum sanctum F tradidit: Hunc mihi, inquiens, custodiendum curate, donec revertar in pace: et tunc ejus arrogantiam meritis pœnis afficiam. At sanctus Isaacius, Spiritu sancto plenus, ut olim adversus Achab regem Israel Michæas Propheta, ita repondit: Si reversus in pace fueris, scito in me non locutum esse Dominum Deum. Tu quidem manum conseres, sed non poteris hostibus resistere, et ab eorum conspectu fugies: demum capieris, et vivus igne conflagrabis.

ipsi mortem comminatur nisi ecclesias restituat.

Sancto in custodiam dato,

5 Tradito igitur viro sancto custodibus, discessit Imperator, verbis ejus commotus ac perturbatus. Et cum esset bellum initurus, in oppidum quoddam *b* Danubio propinquum ingressus, exercitum lustravit, diemque prælio dixit: cumque paucis diebus quievisset, signa contulit atque conflixit. Sed quemadmodum vir sanctus prædixerat, hostium impetum sustinere non potuit: itaque se fugæ commisit, et in agrum, in quo stabulum erat palearum plenum, pervenit; ibique cum Præfecto, per quem corruptus fuerat, se abscondit. Barbari vero, qui sequebantur, cum illic eum latitare comperissent, igne circumjecto stabulum incenderunt. Atque ita miser combustus, spiritum reddidit. Totus autem ejus exercitus Thessalonicam *c* se contulit, et Gratianum

et Valente necato.

A tianum Imperatorem Romanum expectavit : qui cum ad eum, Deo favente, pervenisset, alterum eis Imperatorem, nomine Theodosium, virum fidelem gloriosumque, et orthodoxæ fidei studiosissimum constituit : atque ita Romam Gratianus reversus est : milites autem, suscepto Imperatore Theodosio, læti cum ipso Constantinopolim profecti sunt. Saturninus vero et Victor, quibus sanctus Isaacius custodiendus traditus fuerat, ad Imperatorem salutandum accesserunt : petieruntque a viro sancto, ut pro se Deum precaretur : colebant enim eum uti prophetam, quoniam quæcumque Imperatori futura prædixerat, evenissent.

Theodosius Imp. constituitur.

Isaacius a carcere solutus

6 Duxerunt autem eum in civitatem, et inter se contendebant, uter ipsorum viro sancto domum ædificaret. At ipse, cognita eorum contentione : Audite, inquit, me, servi Christi, nolite contendere : mihi gratum est studium vestrum. Sed quia vobis cordi est, ut humilitati meæ perfugium paretis, quid vobis faciendum sit, dicam. Si quis anteverterit, ut mihi domum ædificet, illic habitabo omnibus diebus vitæ meæ. Ipsi autem, audito sancto viro, certatim domum cœperunt extruere. Ac Saturninus quidem, cum locum extra portam *d*, quæ Collarida dicitur, possideret, illic ædificabat. Victor autem, in palatii loco *e*, qui Arenosus appellatur, domum construebat. Cum igitur ambo, beati viri nomine ædificium molirentur, Saturninus adhibita diligentia, ita volente Deo, domicilium ex duplici constans contignatione perfecit : et virum beatum adiens : Ecce, inquit, serve Dei, habitaculum tibi construxi : veni igitur, atque ibi habita. Accessit vir sanctus, atque illic in nomine Dei nostri permansit. Victor autem magno ambitu domicilium cum extruxisset, venit et vidit se a Saturnino fuisse superatum. Itaque magno affectus dolore, supplex ad sancti viri se pedes prostravit : Oro te, inquiens, Pater, ut meum quoque locum accipias, et in eo commoreris, quando eum in nomine tuo ædificandum curavi. Cumque multis verbis obsecrasset, respondit ei justus Isaacius : Fili, inquiens, quo in loco voluit me Deus habitare, in eo quiescam, donec vitæ meæ finis advenerit : et benedixit ei, atque dimisit. In domicilio igitur suo lætus commorabatur.

extructam sibi cellam ingreditur,

signo Crucis portas aperit.

7 Saturninus autem et Victor frequenter eum invisebant, ducebantque secum et alios amicos ; et ea, quæ sublevandis pauperibus sunt necessaria, subministrabant. Domum etiam uterque suam illum vocabant, ut eis Dominus in ejus ingressu et exitu benediceret. Quod si contingebat, ut, eo serius egrediente, portæ civitatis essent clausæ ; consistebat et orabat, factoque Crucis signo, sponte sua portæ aperiebantur, atque ita exibat, gratias agens Deo. Saturninus autem cum eum vehementer diligeret, attulit ei tabulas totius loci, ut proprius esset ipsius mansionis. Noctes igitur et dies assiduas Deo preces offerebat, nec unquam cessabat pauperibus eleemosynas distribuere. Quod si usu veniret, ut aliquis ab eo pauper in via peteret eleemosynam, statim exuebat pallium suum, et pauperi dabat. Omni autem tempore vitæ suæ gravitatem servavit, spiritu fervens, ut ait Apostolus, Domino serviens, spe gaudens, in tribulatione patiens, orationi instans, necessitatibus sanctorum communicans, omnibus benedicens, maledicens nemini, Angelorum imitans vitam, vestigia sequens Apostolica, tum zelo, tum sacrificio, tum desiderio Christi ; omnem mansuetudinem erga omnes homines præ se ferens, Dei virtutibus ornatus, minime pugnax, ab omni malevolentia et malitia alienus, pacem et quietem quærens, adversarios monens et cohortans, ut confiterentur et adorarent sanctissimam Trinitatem, in quo consistit hominum salus; utque cœlestem Angelorum ordinem et divinam vitam imitarentur. Provectus autem ad senectutem bonam, ad quam Abraham in terra promissionis, ad communem vitæ finem properavit.

Rom. 12, 13

EX LIPOMANNO. *Virtutes sancti viri,*

et pius obitus,

8 Quodam igitur die convocatis omnibus Fratribus, longo eos sermone instituit, et cohortatus est, ut stabiles ac firmi in fide permanerent, et procul ab omni reprehensione Dei mandatis obtemperarent : atque ita illos Christo clementissimo commendavit : et virum fidelem *f* atque constantem, ac disciplinæ suæ studiosum elegit, quem illis præficeret : et Deum precatus, eos dimisit. Cum autem venisset hora, ut e corpore ad Deum migraret, in pace spiritum suum sanctis Angelis tradidit. Magnus vero inter Fratres clamor et luctus exortus est, qui cum lacrymis dicebant : Pater, sis memor nostri : et curantes eum, pro dignitate extulerunt. Cives autem universi ad obitum ejus concurrerant, et ad tumulum usque sunt eum comitati, et sanctas ejus ac pretiosas Reliquias in æde S. Stephani Protomartyris, in *g* sacro altari collocarunt. Ac ceteri quidem ad sua quisque loca reversi sunt : Fratres vero ad mansionem ipsius, Deum collaudantes, redierunt. Migravit ad Dominum sanctus Pater noster Isaacius VI Kalendas Aprilis *h*, et assidue pro nobis apud Salvatorem Christum intercedit, fiducia utens apud Deum et Patrem : cui gloria et imperium et adoratio et laus debetur, cum unigenito ejus Filio, et Spiritu sancto, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

atque honorifica sepultura.

ANNOTATA.

a *Altera Vita* duos *tantum habet.*

b *Jam monui,* Hebrum, *non* Danubium *nominandum videri.*

c *Merito hoc correxit alterius Vitæ Auctor : constat enim* Sirmii *declaratum esse Imperatorem Theodosium, qui deinde exercitum duxit* Thessalonicam.

d Xerolophon *omnino scribi existimo in textu Græco quem vulgus* Ixirolaphum *appellat corruptiori vocabulo (de quo multis actum 2 Maii ad translationem S. Athanasii Constantinopoli Venetias); indeque Latine factum* portæ Collaridæ *nomen ; nam* Ξηρόλοφος Collis aridus *est, extra quem porta illa ducebat.*

e *Græce* τοῦ ψαμμάθου *vel* ψαμμαθεία : *quod Zenus* arenosum *vertit,* littoralem *interpres Codini.*

f S. Dalmatium, *qui cum non nominetur, augetur suspicio quod hæc Vita antiquior altera sit, et Dalmatio adhuc vivente scripta.*

g *Distinctius altera,* ad latus dextrum sacræ mensæ : *fortassis in Græco Veneto solum etiam nominatur* τὸ ἱερατεῖον *locus altaris, sic dictus quia ad eum Sacerdos solus cum ministris ingreditur, populo extra ipsum manente.*

h *Omnino erratum esse credo, et quidem scriptoris potius quam auctoris vitio : certe* 26 *Maji mortuum Sanctum clare dicit alterius Vitæ scriptor.*

D. P.

DE SANCTO EXUPERANTIO

EPISCOPO RAVENNATE IN ITALIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

De cultu, ætate et actis ejus: variisque Synonymis ab eo distinguendis.

ANNO CCCCXVIII

Tabulæ Martyrologii Romani, citatis Tabulis Ecclesiæ Ravennensis, hunc Sanctum XXX *Maji his verbis celebrant :* Ravennæ Sancti Exuperantii, Episcopi et Confessoris. *In Kalendario sanctæ Metropolitanæ Archiepiscopalis Ecclesiæ Ravennæ ejusque diœcesis, quod habemus pro anno* MDCLX, *quando ipsi istic fuimus, præscribitur officium Ecclesiasticum, de* S. Exuperantio Archiepiscopo et

Cultus sacer.

Confessore Ravennate sub ritu duplici. *Lectiones* 2

B *Nocturni incipiunt,* Beati Patris, 3 *Nocturni* Vigilate. *Missa* Sacerdotes tui, *de Communi Confessoris Pontificis. Ejus memoria inscripta est Martyrologio Florentino, tam MS. Senatoris Strozzii quam excuso anni* MCCCCLXXXVI. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hoc eum exornat Elogio.*

2 Exuperantius, XIX Episcopus Ravennatum, S.

Elogium ex Ferrario.

Urso successit, Honorio Imperatore. Vir fuit gravis magnaque præditus caritate, simplex tamen et sincerus, tranquillam ducens vitam, Ecclesiæque et populo Ravennati valde utilis. Hic Argentam, oppidum minime contemnendum, ædificavit ; ita dictum quod Ecclesiæ Ravennati argentum penderet (sicut et Aureolum et Ferrariam sic dicta putant, quod illud aurum, hæc ferrum eidem Ecclesiæ solverent). Nec vero eidem populo minus in spiritualibus rebus utilis fuit, cum animarum saluti semper invigilaret. Cum autem annos viginti Ecclesiæ suæ præfuisset, bonis cumulatus operibus, Cathedra S. Joanni Angeloptæ relicta, ad præmium evolavit in cælum, in æde S. Agnetis sepultus tertio Kalendas Junii, Zosimo Pontifice Maximo, anno salutis quadringentesimo decimo nono. *Hæc Ferrarius. Vitam* S. Ursi *decessoris dedimus* XIII *Aprilis,* S. Joannis, qui Angelum vidit, *successoris, Vita dabitur* XXI *Novembris.*

C 3 *Hieronymus Rubeus in Historia Ravennatum varia de S. Exuperantio habet, ac lib. 2 pag* 61. Urso, *inquit ad annum* CCCXCVI, Ravennatum Archiepiscopo subrogatum Petrum Antistitem, Agnellus, quique eum ad verbum fere descripsit Ferrettus, falso pu-

Anno 396 *creatus Episcopus,*

tant, quod rerum gestarum ordinem minus, ut videtur, animadverterint. Nam debetur Exuperantio hic locus : qui nihil dissimulanter, nihil ex occulto agens, sincerum, simplicem, et apertum animum gessit : et præsidio divino septus, vitam traduxit placide, tranquille, leniterque *Dein pag.* 70. Cum Stilico Sarum Alanorum Ducem, ad tumultum in exercitu concitandum, impulisset.... Ravennam iter intendit.... Ubi Ravennam venit, Honorii Imperatoris litteræ ad exercitum Ravennatem ab Olympio missæ sunt, quibus mandabatur Stiliconem comprehenderent, atque in custodiam darent. Re percepta, Stilico per noctem in templum salutis causa

immunitati Ecclesiæ studet an. 408,

confugit. Ceterum cum id Exuperantius Archiepiscopus rescivisset, ne violaretur militum injuria templum, accurrit : Stiliconi et militibus, ut absque tumultu res ageretur, persuadere nititur : quando nec Stiliconi tandem ad resistendum vires essent, et nihil aliud posset, quam magis Honorium perturbare, exulceratumque ejus animum exagitare : præsertim quod ædem ingressi milites, coram Exuperantio jurejurando affirmarunt, non esse sibi, ut illum perimerent, a Principe imperatum, sed tantum ut captum custodia tenerent. Hac fide egressus Stilico sese militibus dedit. Ceterum haud diu post ... ad capitale supplicium abstractus est, anno CCCCVIII.

4 *Postea Rubeus pag.* 89 *cum retulisset* Epistolam Zosimi Pontificis ad Presbyteros et Diaconos Ravennates, datam V Nonas Octobris, Honorio XII et Theodosio VIII Augustis Consulibus, *id est anno* CCCCXVIII, *subjungit,* Sub idem tempus Exuperantius Archiepiscopus Zosimi Pontificatu, tertio Kalendas Junii decessit : sepultus est in Divæ Agnetis sub porphyrite lapide ante aram maximam. Insequentibus temporibus in medio eo templo sub ara illi dicata, in monumento ex marmore cum viseretur nostra ætate ara solo æquata, sinistrorsum ingredientibus sepulcrum est collocatum. Oppidum Argenta, quod ante id tempus ultra Padum erat, eo loci ubi nunc templum vetustissimum Divo Georgio dicatum visitur, ab eo exædificatum est. Ita vocatum plerique ferunt ab argenti pensione, quam oppidi incolæ Ravennati Archiepiscopo quotannis persolvere tenebantur : quod ad hanc diem, cum ex ipsius Ecclesiæ sit juribus, servatur. Tametsi Blondus eo nomine appellatum scribat, quod Archiepiscopi Ravennates tribus sibi subjectis Ecclesiis, quas præcipuas tunc habebant, trium metallorum nomina, quæ maxime nobilia videbantur esse, imposuerunt. Quapropter Aureolum, quod oppidum est in amœnissimo Foroliviensi colle, ab auro ; Argentam, ab argento ; et Ferrariam, a ferro vocatam. *Hæc Rubeus, cum quo potius arbitramur* S. Exuperantium *vita functum esse anno* CCCCXVIII, *hoc* XXX *Maji, ac propterea in Epistola Zosimi non fieri mentionem ullius Episcopi : et ipse Zosimus e calculo nostro, quem ante tomum primum Aprilis de summis veteribus Pontificibus Romanis edidimus, e vita decessisset adhuc dicto anno* CCCCXVIII.

moritur 30 *Maji,*

E

sepultus sub ara illi dicata,

anno 418.

F

5 *Baronius in Notis, cum de hoc Exuperantio egisset, addit ista.* Est et alius ejusdem nominis Exuperantius Episcopus Dertonensis, qui interfuit una cum S. Ambrosio Concilio Aquileiensi. *Hic Ughello Tomo 4 Italiæ sacræ in Episcopis Dertonensibus scribitur* Superantius, *et dicitur* floruisse anno CCCLXXIV, et Dertonensem Ecclesiam quadraginta annos administrasse. *Sed pergit Baronius.* Fuit ejusdem nominis Exuperantius, alias Superantius, Episcopus in Lucania, sanctitate insignis, cujus meminit Uranius in transitu S. Paulini Episcopi Nolani apud Surium Tomo 3. *Porro ibi dicitur* ad S. Paulinum ingressus quidam Presbyter, de Lucaniæ partibus veniens, missus a sancto Episcopo Exuberantio, sive a viro clarissimo fratre ejus Ursatio. *Ferrarius, in Notis ad elogium* S. Exuperantii, *asserit se* intellexisse, nullum Episcopum Exuperantium aut Superantium in Lucania pro Sancto haberi. *Ughellus Tomo 7 Italiæ sacræ deducit Episcopatus et Episcopos Lucaniæ, sed, si Indici ejus fidendum, nullus reperitur* Exuperantius *aut* Superantius *in* Lucania Episcopus. *Volumus hæc indicare lectori, eo quod Tamayus Salazar, in suo Martyrologio Hispanico ad hunc* XXX *Maji,* *duos*

Alii ei Synonymi Episcopi Dertonæ et in Lucania,

perperam in Hispaniam translati,

A *duos proferat Sanctos hujus nominis, ex Italia in Hispaniam traductos. Horum alter ipsi est* S. Exuperantius Episcopus Ravennatum, *quem ait* Uxamæ *vulgo* Osma, in Hispania citeriori Episcopum, Tarraconensi et Aquileiensi Concilio interfuisse, dein Ravennatum factum Antistitem; et in Hispaniam reversum, Concilio Toletano interfuisse; et iterum Ravennam profectum, ibidem glorioso fine quievisse. *Alter est* Exuperantius in Lucania Episcopus, *qui antea etiam* fuisset Episcopus Lucensis urbis, *vulgo* Lugo, *in* Gallæcia. *Nititur Tamayus Salazarius nuda citatione nuper excogitatorum Chronicorum sub nomine Flavii Dexteri et Juliani Petri: quorum auctoritas licet modo apud viros eruditos plerosque nulla sit etiam in Hispania, exteros tamen illi quosdam minus cautos deceperunt; quibus gratum fuit istic invenire, unde defectum notitiarum desideratarum ad patriæ suæ historiam locupletandam supplerent, in quibus dolemus fuisse duos amicos nostros; videlicet D. Primum Aloysium de Tattis Annalium Comensium Auctorem, ubi de Plinio suo, quem isti finxerunt Martyrem pro fide Christi in Hispania obiisse, aliisque nonnullis locis; et D. Hieronymum Fabri, in Sacris memoriis Ravennatis Ecclesiæ: qui ambo a nobis postea admoniti de fœ-* B *ditate istorum commentorum, quam essent ex operis nostri lectione locis plurimis agnituri, doluerunt Actorum a nobis illustratorum lectionem eatenus sibi non obtigisse; nec ab aliquo se monitos ut caverent fictiones, tanto plausu cum primum prodirent exceptas commendatasque ab Hispanis.*

6 *Si Sancti alii hujus nominis Episcopi requirantur, essent afferendi,* S. Exuperantius Episcopus Cingulanus in Piceno, *a nobis relatus ad diem* XXIV *Januarii, et* S. Exuperantius Episcopus Comensis, *producendus ad diem* XXII *Junii. Abbas Piazza, in Sanctuario Romano ad hunc* XXX *Maji, asserit* celebrari festum S. Exuperantii Diaconi Martyris in ecclesia S. Bartholomæi in insula, ubi ejus corpus asservatur. *Verum Pancirolius in Thesauris absconditis urbis Romanæ, Regione 9 ecclesia* 1 *asserit, hunc cum Sabino Episcopo et aliis Martyribus coli die* XXX *Decembris: quod magis placet. Credo tamen etiam Piazzæ de die hodierno cultus, eo solum respectu assumpti, quod cum postremi dies anni satis superque occupentur Natalitiis festis, hic dies* XXX *Maji etiam haberet aliquem ejusdem nominis Sanctum in Romano Martyrologio, licet alioqui diversissimum. Atque hoc exemplum Romanorum cedere potest in excusationem aliorum, qui acceptis Roma corporibus ac nominibus Martyrum, ipsos* C *sibi colendos sumunt iis diebus, quibus talia nomina in Martyrologio inveniunt; etsi alioqui id nobis minus probetur, propter confusiones ex tali licentia provenientes.*

alius S. Exuperantius Diaconus Martyr,

cur hoc die colatur Romæ.

7 *Inter epistolas S. Hieronymi una est ordine* XXXV, *ad* Exuperantium, *hortatoria, ut una cum fratre Quintiliano seculo valefaciat, atque in Bethlehem se conferat; proinde scripta post annum* CCCLXXXIV, *quo is* D *sibi cum sua Paula stabilem ibi sedem constituit. Potuit ergo illa data esse cum adhuc secularis esset noster* S. Exuperantius, *primum anno* CCCXCVI, *aut triennio serius juxta Ferrarium factus Episcopus. Quis tamen nos certos faciet, eum non diu antea renuntiasse seculo, et prius quam rediret in Palæstinam Hieronymus? Quis, etiam hoc negato, ausit asserere, unam eamdemque personam haberi, non autem duas illius nominis? Quia tamen præfatus Fabri voluit Epistolam istam ad Ravennatem Exuperantium datam esse; atque ad laudem ejus facere putat, quod etiam sub paludamento et chlamyde militari interioris hominis ornatui studuerit, eumque sanctus Doctor, dignum putarit quem ad sublimiorem perfectionem invitaret, communionemque litterarum et exercitationis monasticæ; aliquid delibemus de Epistola illa, nihil negantes affirmantesque de eo ad quem data est, sitne idem vel non, quia nihil in alterutram partem proferri ex illa in subsidium potest; nec adsunt aliæ Hieronymi Epistolæ ad eumdem Exuperantium vel fratrem ejus (Presbyterum ut videtur vel Clericum saltem) quæ si haberentur, rem nobis forsitan explicarent.*

AUCTORE G. H.

Hieronymi Epistola ad Exuperantium militem

et si potuit, non tamen probatur, ad Ravennatem data esse.

E 8 Inter omnia, *inquit exordiens Hieronymus,* quæ mihi sancti fratris Quintiliani amicitiæ præstiterunt, hoc vel maximum est, quod te mihi ignotum corpore, mente sociavit. Quis enim non diligat eum, qui sub paludamento et habitu militari agat opera Prophetarum, et exteriorem hominem aliud promittentem vincat interiori homine, qui formatus est ad imaginem Creatoris? Unde et prior ad officium provoco litterarum; et precor ut mihi occasionem tribuas sæpius rescribendi, quo scribam audacius. *Et paulo post, exhortans ad generosam divitiarum abdicationem, subjungit:* Projice sarcinam seculi: ne quæras divitias, quæ camelorum pravitatibus comparantur: nudus et levis ad cælum evola, ne alas virtutum tuarum auri deprimant pondera. Hoc autem dico, non quod te avarum didicerim, sed quod intelligam idcirco adhuc militiæ operam dare, ut impleas sæculum, quem evacuare Dominus præcepit. Si igitur qui habent possessiones et divitias jubentur omnia vendere et dare pauperibus, et sic sequi Salvatorem; dignatio tua aut dives est, et debet facere quod præceptum est; aut adhuc tenuis, et non debet quærere quod erogatura est. *Et in fine Epistolæ eam claudit, dicendo:* Et tu igitur eroganda non quæras, sed quæsita jam tribue: ut fortissimum tirunculum suum Christus agnoscat, ut lætus tibi de longinqua regione venienti occurrat pater, ut stolam tribuat, ut donet annulum, ut immolet pro F te vitulum saginatum; et expeditum cum sancto fratre Quintiliano ad nos cito faciat navigare. Pulsavi amicitiarum fores: si aperueris, nos crebro habebis hospites.

Is illa laudans ejus adhuc secularis opera,

suadet abdicare divitias,

et sibi apud Bethleem conjungi.

DE SS. CAIDOCO ET FRECHORIO, SIVE ADRIANO,

CENTULÆ IN PICARDIA.

G. H.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

De eorum ætate, sepultura, cultu et translatione.

SEC. VII

SS. Caidocus et Frechorius, fidem promulgant in Pontivo,

Pontivum, *seu* Ponticum, *Picardiæ versus Oceanum Britannicum ditio est, ad dexteram Somonæ ripam, cum præcipua urbe Abbavilla. Hujus historiam Ecclesiasticam descripsit Ignatius Josephus de Jesu Maria, Carmelita Discalceatus; ac post indicatam ruinam, per incursiones Wandalorum atque Attilæ Regis Hunnorum factam, quando et Christiana fides ferme exstirpata fuit, secundos Christianæ religionis in dicto Pontivo fundatores cap.* 13, *inquirens, omnium primos assignat* duos Sanctos Presbyteros Hibernos, qui eo venerunt: quorum unus nominabatur S. Caidocus, alter S. Adrianus: qui ambo ibidem

A dem vitam sancte peregerunt, ac sacras suas Reliquias in monasterio Centulensi reliquerunt. *Fundator hujus monasterii fuit S. Richarius : cujus Vitam, ab Alcuino Flacco, tempore Caroli Magni, non tam scriptam quam reformatam, dedimus* XXVI *Aprilis, die ejus natali Ex ea hic decerpimus, quæ ad hos Sanctos duos spectant.*

Acta S. Richarii c. II.

2 Contigit eo tempore (*de quo infra agemus*) duos Sacerdotes, sanctitate florentes et virtutum meritis fulgentes, quorum prior Caidocus vocabatur, alter vero Frichorius, de Hiberniæ partibus in Pontivas pervenisse regiones. Sed a rusticis et popularibus illius loci, propter insolentiam morum, non sunt suscepti, nec digno eorum sanctitatis honore tractati ; sed magis injuriis afflictos et opprobriis castigatos, a finibus suis cœperunt eos expellere. Quorum violentiæ et sceleratis præsumptionibus futurus Dei famulus Richarius obviavit, Christique servos de manibus impiorum eripuit, et cum omni benignitate eos deduxit in domum suam ; Deo providente, ut illi protegerentur et ipse salvaretur. Nec lucerna gratiæ Dei accensa, diutius abscondi potuit; sed B patefacta, lumen sanctitatis et prædicationis longe lateque ad salutem multorum sparsit. Nam introductos hospites suos, cum magnæ caritatis honore, curavit : eosque sibi verbum Dei prædicantes, cum tota humilitate et intentione audivit. Nec frustra in terram bonam semen verbi Dei sparsum est : sed quod aure audiebat, hoc radicitus corde retinebat, et centenos in horrea Christi fructus germinavit. Igitur ex prædicatione famulorum Dei et aspiratione gratiæ divinæ compunctus, ad lacrymas conversus, confessionem suorum fecit peccatorum ; et in conspectu omnipotentis Dei ardenter veniam petens, lacrymis absolvit, quod ignoranter ab adolescentiæ illecebris peccavit : et qui Dominum suscepit in famulis suis hospitalitatis gratia, susceptus est a domino in misericordia et pietate.

ex Hibernia profecti, ab incolarum injuriis a S. Richario proteguntur : quem prædicatione sua convertunt

3 *Hæc ex dictis S. Richarii Actis, quibus addimus, quæ Ingelramnus Abbas de hisce Sanctis in Vita metrica ejusdem S. Richarii habet cap. 2 istis versibus:*

Eadem asseruntur in poemate Ingelramni.

Tunc et Pontivus meruit splendescere pagus,
Forte Sacerdotum radians fulgore duorum,
Nomen majoris quorum fuerat Caidocus,
Egregius meritis quos misit Hibernia nobis.
Ex ipsis populus temnens audire salutem,
Non recipit digne, digno nec tractat honore :
Sed magis a propriis cœpit depellere metis.
C Quorum crudelis Sanctum violentia movit
Richarium ; et justos rapiens a plebe feroci,
Hospitium tribuit, tenuit, fovitque benigne,
Disponente Deo, quo salvarentur utrique :
Succensusque diu divino lumine lychnus
Nec claudi valuit, radios sed in ampla tetendit.
Namque peregrinos postquam suscepit in ædem,
Ipsis corporeos sumptus largitur, ab ipsis
Solicitus vitæ capiens compendia sanctæ.
Nec tellus sterilis percepit semina verbi :
Sed menti inseruit, carnis quod sumpsit ab aure,
Quæ plura et Christi portavit ad horrea grana.

4 *Hactenus Acta antiqua S. Richarii. Extat tomo 4 Spicilegii, a Luca Acherio editi, Chronicon Abbatiæ Centulensis, ab Harulpho Monacho anno* MLXXXVIII *conscriptum : ex quo, rejectis superfluis, confecta est etiam Vita S. Richarii, quam ex MS. Centulensi et alio codice nostro habemus ; in quibus tempus* adventus et prædicationis Sanctorum Hiberniensium *ita explicatur.* Contigit autem eo tempore, quo Sigebertus Rex cum uxore Brunechilde, statuto apud Mettensium urbem regni sui solio, * Orientalem Franciam gubernabat ; duos Sacerdotes, sanctitate florentes, et virtutum meritis fulgentes, de Hiberniæ partibus Pontivas pervenisse regiones, etc. *Quæ hic de Sigiberto* D *Rege intrusa, nec tempori nec loco congrua, ex Vita S. Columbani itidem Hiberni sunt desumpta. Chlothario primo, anno* DLXI *Vita functo, successit Sigebertus cum fratribus tribus, anno* DLXXV *interemptus. Habebat eo tempore regnum Suessionense, sub quo erant Pontivæ regiones cum reliqua Francia maritima, alter fratrum Chilpericus : cui anno* DLXXXIV *successit Chlotharius II, anno* DCXIV *factus Francorum Monarcha, mortuus anno* DCXXVIII *; relicto filio Dagoberto, cujus solius meminit Alcuinus. Hujus tempore S. Richarius extruxit Centulense monasterium ; jam ante a Sacerdotibus Hibernis ad vitam sanctiorem amplectendam permotus. Potuit id contigisse sub Dagoberti parente Chlothario II, S. Columbano a vita mortali jam pridem egresso in Italia ; sub quo hosce Sacerdotes antea vixisse, omnino non constat : cum Alcuinus et alii solum dicant,* de Hiberniæ partibus in Pontivas pervenisse regiones.

Non venerunt tempore Sigeberti I Regis Austrasiorum, sed Chlotarii II aut Dagoberti :

** al. Germaniam.*

5 *De reliqua vita et obitu horum Sacerdotum ista subduntur ab Arulpho, cap. 6 Chronici Centulensis :* Jam dicti præterea viri Dei, post emensum vitæ stadium, immortalitatis adepti bravium, cœlicas sedes suo ingressu exhilarant : Centulensem ecclesiam fundatam corporibus nobilitant : jam vero E pene dirutam orationibus sustentant Veruntamen licet nos jam eorum transitum explicuerimus, noverit Lector, eos, usque dum senescerent, in divinis operibus Centulæ deguisse. *Floruit inter Abbates Centulenses S. Angilbertus, anno* DCCCXIV *vita mortali exutus* XVIII *Februarii : ad quem diem ejus Vitam dedi. Hic sepulcra horum Sanctorum exornavit aliquot versibus, quos Arulphus in Chronico pag. 473 ita edidit :* Epitaphium S. Chaidoci Confessoris.

moriuntur Centulæ senes.

6 Mole sub hac tegitur Chaidocus, jure Sacerdos :
Scotia quem genuit, Gallica terra tegit.
Hic Domini Christi gaudens præcepta secutus,
Contempsit patrias mente beatus opes.
Hinc sibi concrevit centeni copia fructus,
Et metit ætherei præmia larga soli.
Huic Angilbertus, fretus pietate magistra,
Et tumulo carmen condidit et tumulum.

Epitaphium S. Caidoci,

Item aliud de socio ejus Fricoro, seu Frichorio :

Corpore terreno qui cernitur esse sepultus,
Gaudia pro meritis cœlica lætus habet,
Iste fuit Fricorus, Chaidoco consociatus :
Quem sibi concessum Centula gaudet ovans.
Hic virtute valens despexit prospera mundi :
Et modo viventi gloria magna patet.
Quando Deo placuit, cœlorum regna petivit :
Nunc Angilberti carmine fulget. Amen. F

et S. Fricorii, Adriani dicti.

Jacobus Malebrancus, lib. 2 de Morinis cap. 55, hunc Fricoræum *appellat,* additque, cognomento Pontivensibus absono relicto, Adrianum vocatum fuisse.

7 *Habemus aliud Chronicon MS. Centulense, a Joanne Capella anno* MCCCCXCII *compilatum, ex eoque dedimus ad diem* III *Martii Vitam S. Gervini Abbatis Centulensis, anno* MLXXIII *vita functi : de quo num. 21 ista habentur :* Iste translatavit corpora SS. Caydoci et Fricorii sive Adriani Confessorum, *et deinde,* Et in instanti elevavit corpora SS. Caydoci et Adriani, et ea imposuit in capsa seu feretro argenteo, lapidibus pretiosis ornato. *Quæ Ariulfus auctor coævus, lib. 4 cap. 32 ita commemorat :* Sancti quoque Confessoris Caydoci, sociique illius corpora a terra levavit : et eorum Reliquias decentius collocans, fidelibus populis honorandas censuit. *Egerat cap. 18 Ariulfus de crypta a S. Gervino constructa, et quatuor in ea erectis altaribus : in quorum majori, inter* reliquias Sanctorum Confessorum, *ponitur nomen* Caydoci.

Corpora elevata a S. Gervino : Reliquiæ in altari :

8 *In veteri Martyrologio MS. Ecclesiæ Centulensis, cui hic potior fides debetur, utriusque cultus ad hunc*

Nomina in Fastis Centulæ 30 Maji.

A *hunc diem pertinere indicatur his verbis :* Cœnobio Centula SS. Chaidoci, Fricorii, et Maldegisi, quorum duo primi B. Richario ad initium sanctæ conversationis Doctores fuerunt. *In veteri similiter Kalendario, quod Tomo* x *Spicilegii sui Acherius inseruit, ita legitur :* Cœnobio Centula sanctorum Confessorum Caydoci, Adriani et Madegisli. *De tertio mox acturi, videmur hoc dicere posse, quod certius cognitus ejus Natalis potuerit Centulenses movisse, ut duos illos ignotæ diei Sanctos pariter commemorandos instituerint. Saussayus in Martyrologio Gallicano, et Menardus in Benedictino, in Appendice eorum quorum diem natalem ignorarunt rejectos, longo encomio celebrant. Joannes Colganus, nulla reddita sui facti ratione, retulit* S. Caidocum Morinorum Apostolum xxiv Januarii : *et iterum celebrat* xxxi Martii, SS. Adrianum et Caidocum Apostolos Morinorum, *plurima congerens ex Alcuino et Malbranco, itemque ex Saussayo et Menardo. Henricus Fitz Simon, Societatis Jesus Sacerdos Hibernus, Roma huc submisit anno* MDCXI *Catalogum Sanctorum Hiberniæ, dein Duaci anno* MDCXIX *excusum, in quo celebrantur Kalendis Aprilis*, SS. Sadoc, *alias* Caidocus, *et* Adrianus. *Præiverat Joannes Wilsonus in Martyrologio Anglicano anno* MDCVIII *excuso, ac dein anno* MDCXL *recuso : in quo elogium ex Vita S. Richarii excerptum preponitur. Secutus eosdem Thomas Dempsterus, utrumque in Menologio Scotico anno* MDCXXII *impresso commemoravit. Demum, citato Martyrologio Anglicano ac dein Scotico, eosdem celebrat Ferrarius in Catalogo generali* Reliquias in monasterio Centulensi isto die quoque coli, *observat Mabilio, in Notis ad Vitam S. Richarii.* D

AUCTORE G. H. alibi aliis diebus, potissimum I Aprilis.

DE S. MADELGISILO EREMITA,

CENTULÆ IN PICARDIA.

E

B

G. H.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu, Translatione, ac Vita ab Hariulpho Centulensi scripta.

SEC. VII. Cultus 20 Maji.

Quod in præmemoratis duobus Sanctis, jam laudavimus MS. Martyrologium Centulense, duobus illis tertium, ut vidimus, jungit* Madelgisilum. *Ejusdem nudum cum illis nomen etiam habet antiquum Kalendarium. De isto autem ipsius certo cultu, ne possimus dubitare facit Chronicon Centulense, sub finem seculi* XI *conscriptum, cujas etiam supra meminimus, et cujus liber 3 hunc exhibet Capitis 29 Titulum,* Translatio S. Madelgisili Confessoris, *ista leguntur :* Cum cœnobii Centulensis Abbas Ingelardus adhuc teneret regimina, inter cetera bona, quæ illi contulit pietas superna, Sancti quoque Madelgisili Confessoris meruit habere corporalem præsentiam. Est denique vicus in pago Pontivo, qui vocatur Monasteriolus, ubi ipse Sanctus a die sui transitus quieverat : sed cum curiositate fidelium delatum fuisset corpus ejus Centulam in monasterio sanctissimi Richarii; cœperunt quidam ex Monachis quadam stoliditate permoti dicere, quod indignum esset ejus hominis venerari ossilla, cujus ignorarent Actus vel Vitam. Cumque hac ratione, vel potius irrationabilitate, aliquoties contenderent ; erat antiquitus ecclesiola quædam in confinio Centulæ, sub ipsius Sancti nomine dicata, ad quam decreverunt ipsum ferri debere : dum et suæ ecclesiæ domicilio frueretur, et illum tali modo non cogerentur honorare. Factumque est ita. Cum ergo illic fuisset positus ille, Deus qui humilia respicit, quique olim videns Liam despectui haberi causa deformitatis, dedit ei fœcunditatem, ut prolis saltem numerositate amari posset, quæ sui vultus fœditate horrebatur, ille, inquam, Deus cum videret hunc suum servum, pro ignoratis vitæ ejus gestis non satis amari, ut, quanti penderetur meritum illius, populis demonstraret, voluit sua pietate eo loco multa patrare magnalia, quo ejus fuerant membra non sine despectu portata. Cum ergo tam evidenter claruisset, vere hunc apud Deum esse magnum; cœpit Abbas Ingelardus cum Monachis suis pœnitentia moveri, quod tam claram Dei margaritam, quasi quoddam vile abjecissent : et quem prius pro obscuritate despexerat sanctitatis, cum devota cordis humilitate et celebri honore disposuit reportare, ad quem amandum et honorandum magnifica Dei virtute invitabatur. Tunc aggregatis Fratribus, cum multo honore magnaque timoris Dei reverentia, jam dictam ecclesiam expetivit : præmissaque erroris pœnitentia atque adorato Domino, qui in Sanctis suis mirabilis est et gloriosus, corpus sanctum accepit, et ecclesiæ sanctissimi Richarii cum laudibus restituit, quod etiam huc usque ibidem servatur. Igitur hæc sunt gloriosa Sanctorum pignora, quibus Centula nobilis decoratur..... S. Richarii Abbatis et B. Vigoris Pontificis..... Deinde ille ferax divinorum mandatorum Caydocus habetur : post quem ipse, de quo modo narravimus, S. Madelgisilus decibiliter amatur. Veneratur cum istis S. Caydoci socius, quem quidam Adrianum vocitant. *Hæc ibi Arnulphus. Dictus Ingelardus Abbas floruit seculo* X, *tempore Hugonis Capeti Regis Francorum.*

Corpus delatum Centulam, inde ad ecclesiam illi dicatam amandatum,

C

et ibi miraculis clarens reportatur Centulam,

2 *In alio Chronico MS. Centulensi, a Joanne Capella compilato seculo* XV, *ista præterea dicuntur :* S. Magdelgesilus fuit socius S. Fursæi, et ambo erant transmarini : ipsoque S. Fursæo defuncto, S. Magdelgesilus intravit congregationem Fratrum, et immediate post quæsivit, impetravit, et obtinuit eremum, in quodam loco secreto non habitato super Altiliam, quod dicitur Monasteriolum, Monstreles : et duxit vitam austeram, ibidem defunctus, et corpus sepultum per distantiam temporis ibidem jacuit. Sed dictus Ingelardus Abbas, cum audisset et vidisset plura miracula fieri super tumulum Magdelgesili, consilio habito cum Fratribus, perrexit in Kalendis Junii ad dictum locum, et secum cum magna processione corpus pretiosum apportavit et detulit. Et cum Fratres vidissent ipsum coruscare miraculis, invidebant dicentes : Quod talis vir, cujus Gesta, Acta et Vita ignorabatur, non debebat præ ceteris honorari. Et ut pacifice viveret dictus Ingelardus, constituit sibi fieri capellam extra villæ ambitum, in qua poneretur et a fidelibus veneraretur. (Quod factum ita) et in qua extra modum a populo frequentabatur, ita quod duo ligna vix deportare poterant oblationes ceræ et imaginum, capitum, brachiorum, manuum, pedum, et similium : et illis de causis statuit corpus prædictum in dicto cœnobio reponi et restitui. Quod factum est, sed omni anno, die III Kalendas Junii, processionaliter reportabatur. Accidit tamen quod in regressu corporis, Abbatis,

S. Madelgisilus dicitur Socius S. Fursæi,

F

et in eremo vixisse :

AUCTORE G. H. magna devotione colitur, et annua processione 30 Maji, tis, et Fratrum decem, et in eadem die III Kalendas Junii, tempus perturbatum est et nebulosum cum ventis et pluviis, regnantibus tonitruo scintillationibus et vaporibus in infima regione aeris, quod omnes dicebant hora decima de mane, quod erat nox et non dies : tamen publice duo juvenes Religiosi ante corpus sanctissimum cum duobus candelabris argenteis secum deferebant duos cereos et duo luminaria, quæ numquam defecerunt : *non absque miraculo.* sed in eis semper fuit lumen usque regressum, et dum feretrum seu capsa reponeretur in suo loco præordinato *Hæc ibi in dicto Chronico, in quo iterum inferius ista traduntur.* Anscherus Abbas, anno XVI sui regiminis, *id est anno* MCXII, renovavit omnes capsas et feretra omnium Sanctorum, et Reliquias hic existentium.... et in una invenit schedulam sic scriptam : Corpus S. Magdelgesili Confessoris hic positum III Kalendas Junii : quod corpus reposuit in alio novo feretro V Idus Julii.

3 *Ad dictum* III *Kalendas Junii, sive hunc* XXX *Maji, celebratur* depositio S. Madelgisili Confessoris Centulæ *in Martyrologio Berlini, auctius Parisiis sub annum* MDXXI *edito, et ex eo apud Molanum et Canisium, item apud Wionem, Dorganium et Menardum, sed interponunt hic nomen* Monachi. *Saussayus longo cum encomio celebrat, in quo dicitur* alta ortus prosapia, secessisse in agellum ab Angelo demonstratum. Cui aqua deficiente, signo Crucis cespiti apposito, statim vena aquæ limpidissimæ se aperiens clarissimum fontem effudit . ex quo non solum refocillatus est Christi miles, sed et hujus fontis alveus per amœnam planitiem excurrens, et potum bibentibus jucundum, et medelam etiam ægris suo haustu impendit. *Eadem habet Bucelinus in Menologio Benedictino, et adjungit ista :* Moriturus cum esset, vocatus ab Angelo Abbas ejus cum Fratribus occurrit : quorum adventu adeo exhilaratus est, ut omnem ægritudinem oblivioni dederit. Verum paulo post mortuus *etc.* *Quæ optaremus verbis antiquiorum auctorum referri.*

Memoria ejus in Fastis 30 Maji.

Elevatio S. Madelgisili 1 Junii, *Et hæc seorsim de* S. Madelgisilo *reperimus. Cujus etiam aliqua elevatio facta est prima Junii : et ad hanc fortassis hi Versus pertinent, nescio an corporis arcæ, an feretro ejusdem inscripti :*

Ossa Madelgisili tenet hæc lectica Beati :
Quem Confessorem sibi Christus rite beavit,
Anscherusque novam sibi capsam jure paravit.

Capella 3 Sanctorum. *Rexit autem Centulense monasterium* Anscherus *ab anno* MXCVII *vel* VIII *annis* XX *circiter aut* XXX. *Dedimus ad diem* III *Martii Vitam S. Gervini Abbatis, in qua num.* 3 *is dicitur dedicari fecisse capellam BB. Madelgisili, Caidoci et Adriani Confessorum. Sed miramur ultimorum duorum mentionem apud alios auctores non reperiri, ad hunc* XXX *Maji, præterquam apud Scriptores Centulenses.*

4 *Hactenus corpore et animo firmus Decessor meus, P. Godefridus, commentarium hunc deduxerat; quando correptus paralysi anno* MDCLXXX, *accepit eodem anno editam partem alteram Seculi* IV *Benedictini, in eaque* *Vita S. Madelgisili auct. Hariulfo,* *ipsius* S. Madalgisili *vitam,* Auctore Hariulfo, Monacho Centulensi, ineunte seculo XII *scriptam; mihique recognoscendam commendavit, levioribus post id studiis, quatenus valetudo ac vita permitteret occupaturus sese. Reliquit monasterio Centulensi* Hariulfus *loci Chronicon, a se diligenter pertractum usque ad obitum S. Gervini Abbatis, anno* MLXXIV *defuncti : idque se absolvisse ait anno* MLXXXVIII. *Aliquot autem annis prius vel post, cum scilicet Abbas suus Gervinus II primum factus esset Episcopus Ambianensis, et necdum de eo palam Centulæ murmuraretur, istam* S. Madelgisili *Vitam ei inscripsit. Sicut autem Gervino II mortuo, hujus acta bona ac mala, eidem Chronico attexenda composuit, vel ipse, vel potius alius sub annum* MCIII; *ita et Vitæ S. Madelgisili, ab eodem vel alio* *qui et Chronicon Centulense scripsit,* *accessit ut minimum narratio translationis in novam capsam ab Anschero Abbate, istius Gervini post annum* MXCVI *successore, facta anno* MCXIII : *et ita tum Chronicon ipsum tom.* 4 *Spicilegii, tum Vitam prædictam Acherius et Mabilio ediderunt : cui Vitæ in MS. Centulensi, post Chronicon, præmittebatur nihilominus Abbatis Anscheri elogium metricum.*

5 *Prius autem quam Supplementa istæc fierent,* Hariulfus *ipse, ut nobis constat ex Aldemborgensium in Flandria prope Brugas Abbatum serie chronologica accurate deducta, quæ penes nos est, in insigni tomorum octo Monasterologia, ab Aquicinctini quondam monasterii Priore D. Bar sub initium hujus seculi collecta,* *et Abbas Aldemborgensis fuit,* Hariulfus, *inquam, ipse, anno* MXCVII *suffectus est secundo istius Monasterii, Abbati Verwino. Laudatur is in dicta Serie, tamquam* vir totius prudentiæ et miræ discretionis. *et additur, quod* ejus solicitudine, anno regiminis sui XVI, levatum est de terra sanctissimi Præsulis *Suessionensis* Arnulphi corpus, anno XXXIV depositionis ejusdem primi Fundatoris, *seu potius Restauratoris,* monasterii prædicti. Insuper viriliter ac legitime defendit ecclesiam sibi commissam, contra Abbatem ac Religiosos S. Medardi Suessionensis, qui eam nitebantur redigere in Prioratum. Rexit digne et laudabiliter XXXVIII annis, et obiit anno Dominicæ Incarnationis MCXLIII, XVI Augusti : cujus anima partem beatæ retributionis obtineat.

6 *Alius est ergo scriptor* Hariulfus *a duobus ejusdem nominis, in Necrologio Centulensi relatis, altero* XIII Kal. Maji, *cum titulo* Senioris; *altero relato ad* XIII Kal. Junii, *sub titulis* Levitæ et Monachi ; *contra quam existimavit eruditissimus Mabilio, post Epitaphium, quod Hariulfo Scriptori et Abbati compositum ab ipso refertur, tom.* 1 *Analect. hoc tenore.* *usque ad 1143, 16 Augusti, non 19 Maji.*

Ejus Epitaphium.

Pontivo natus, pronus studiis, Hariulfus,
Almi Richarii claustra puer subiit.
In quibus imbutus, deceat quid nosse Magistrum,
Aldemborgensis tertius Abba fuit.
Rem sibi commissam pro viribus amplificavit;
Crescere, Petre, tuis semper opes sitiens.
Fratribus exemplum prætendens compatientis :
Multa nimis, tacuit; quæque loqui, docuit,
Centula quos Fratres retinet, coluit Seniores,
Illis quod sit honor cernere semper amans.

VITA

Auctore Hariulfo Monacho Centulensi, postea Abbate Aldemborgensi in Flandria.

Ex editione Joannis Mabilionis.

PRÆFATIO.

Domino dilectissimo, Patrique spirituali amore complectendo, Gervino, sanctæ Sedis Ambianicæ Episcopo *a* nec non almifici Centulensis cœnobii Rectori, vestri gregis ovicula, utinam idonea, Hariulfus, salutem et sinceram obedientiam. *a Hariulfus audita narrat,*

Seniorum, qui de tempore venerandi Abbatis Angelranni *b* usque ad nostra tempora perstiterunt, multimodo relatu, didici quædam narratione digna, quæ ad posterorum notitiam memoriæ studiose commendavi; ea scilicet, quæ de Sanctis apud nos quiescentibus gesta ferebantur : quorum gestorum seriem, antiquorum nihilominus studiosa relatio, notitiæ posterorum tradiderat. Inter quæ omnia, Fratres, delectabat audire et nosse de beato Confessore Madelgisilo, ab antiquis temporibus apud nos quiescente ; quis fuerit, qualiter Domino omnipotenti deservierit ; et quomodo vel quando sanctum corpus ejus ad locum Centulensem delatum sit, *b*

A sit, et ibi collocatum; quot et quantis miraculorum signis a Domino sit glorificatum: quorum denique signorum non tam relatu quam aspectu notitiam certam percepimus, dum et ipsi quædam ejus miracula liquido cognovimus, et innumera per tales assertores didicimus, qui non auditu, sed ipso visu præsentialiter se percepisse testarentur *c*. Igitur carissimorum Fratrum desideriis sanctis vel ex parte volens satisfacere, ad honorem Dei et reverentiam ipsius Sancti, nec non ad utilitatem posterorum, ea quæ nobis frequens seniorum relatio de eodem Sancto contulit, scribendi officio annotamus, ne per nostram inertiam solertia futurorum tantæ rei notitia defraudari videatur.

ipse ex parte testis oculatus miraculorum. c

ANNOTATA.

a *Fuit, hic ex sorore nepos et successor* S. Gervini, *cujus aliquam Vitam, sec.* 15 *exeunte scriptam, dedimus* 3 *Martii, plenam in Supplemento daturi ex Chronico Hariulfi, quod nondum ad manus Henschenii venerat, cum istam imprimi faciebat. Quo autem anno factus sit Episcopus Ambianensis hic* Gervinus *Junior, incompertum est quidem; suspicor tamen, quod non* B *ante completum anno* 1087 *fabricam novæ Centulensis ecclesiæ. Ut autem Centulensis Abbatiæ administrationem, judicante Urbano Papa II, amisit an.* 1096; *ita sub annum* 1102, *ipso quoque Ambianensi Episcopatu expulsus fuit, ob similia demerita, ac biennio post successorem habuit S. Godefridum, cujus Acta Surius edidit, mutato stylo nonnihil contracta; genuina autem, sicut ea scripsit Nicolaus Monachus Suessionensis coævus, optamus pio 8 Novembris nancisci, frustra quæsita a P. Henschenio.*

b Angelrannus, *Mabilloni in Notis* Ingelramnus, cognomento Sapiens, *laudatus in Chronico per* 13 *prima Capita lib.* 3, *præfuit regnante Roberto seculo* XI.

c *Quis hic non expectet integrum librum miraculorum? Nihil minus reperies. Hinc mihi suspicio nascitur, progressurum ad ea Hariulfum substitisse, absoluto primo de vita libro; motum indignis facinoribus Gervini, cui opus cœperat dedicare; ipsumque imperfectum dimisisse, atque ultima capita non tantum alio tempore esse adjecta, sed etiam ab alio auctore. Nam qui Chronicon supplevit, fatetur, se ab ipso Gervino exempli haud boni Abbate,* monachizatum, et in corde tenero, quasi in molli cera, gestorum suorum imaginem, non imitandam, sed abjiciendam compressisse. *Erat ergo hic adhuc plane juvenis, quando an.* 1088 C *Chronicon suum finivit Hariulfus; quem oportet matura tunc ætate fuisse, nono post anno factum Abbatem.*

HISTORIA VITÆ.

Francorum regnum tenente Lodoveo filio Dagoberti, *a* et Austrasiis regnante Sigeberto æque filio Dagoberti, vir Domini S. Furseus, ab Hibernia ortus, et ibidem signis virtutum et notitia revelationum mirificatus, ex divina jussione natale solum reliquit: Britanniam, quæ Anglia nuncupatur, pertransiens, in partibus Germaniæ appulit, ubi videlicet præfatus Rex Sigebertus *b* eumdem sanctum virum magno cum honore et gaudio excepit: magnoque affectu eum retinere gestiens, quæque loca monasticæ vitæ congrua illi offerebat, quatenus eo modo in locis sui regni delectaretur morari. Sanctus autem Furseus, per spiritum sentiens nequaquam se in illis locis permanere debere, regiis tamen petitionibus vel ex aliquanto cupiens obedire, rura quæque sibi oblata circumiens, et divini verbi prædicationibus ubique ferventer insistens, locum tandem gratum reperit, ubi cum Dei gratia et præ-

a *Furseus ex Hibernia venit in Galliam.*

b

dicti Regis juvamine Cœnobium insigne *c* constituit, D et servorum Dei multitudine sufficienter implevit. Nam ejusdem sancti viri prædicationibus multi ex eodem regno, ad fidem et dignos pœnitentiæ fructus, propemodum accendebantur: ex quibus aliqui majori devotione subnixi, ad meliora divinæ servitutis studia certatim properabant, ut cuncta mundi impedimenta fugientes efficerentur Monachi.

c *Cœnobium condit.*

2 Inter quos fuit quidam nomine Madelgisilus, alti generis prosapia genitus, et quod majus est atque beatius, in divina præscientia electionis gratia præscriptus. Hic B. Fursei adhærens prædicamentis, et congaudens sanctitatis ejus exemplis, decrevit comes fore indissociabilis operum et viarum ejus, ut mereretur esse particeps meritorum et præmiorum illius. Itaque S. Furseus, perfecta ædificatione atque institutione prædicti cœnobii, et commisso regimine ipsius loci carissimo fratri suo B. Abbati Ultano *d*, nec non requisita et accepta Sigeberti Regis licentia, assumptis etiam secum discipulis, Occidentalem Galliam, quæ postmodum Francia dicta est, adire deliberavit; in qua jam cœlitus erat præfixum, illum terreno corpore solvi, E ipsamque Franciam exemplis et meritis illius ex divino decreto debere illustrari. Hujus itineris comes individuus vir Domini Madelgisilus fuit, et cum B. Furseo civitates et regiones pertransiit; famem, sitim, vigilias, ceterosque labores sustinuit; orationes et psalmodias cum illo, uti probus discipulus cum magistro, exercuit; prædicationis etiam et abstinentiæ patientissimus imitator inolevit.

Madelgisilus, ab eo institutus,

d

itineris comes,

3 Postquam vero vir Domini beatus Furseus, ut cœlitus fuerat præstitutum, terrena mole relicta in pago Pontivo, loco vocabulo Macerias, suum Creatori reddidit spiritum *e*, et sacrum corpus ejus ab inclitis viris, Haymone Duce et Archenoldo Præfecto, Perronam delatum est et sepultum; beatus Madelgisilus vehementi angore, pro amissione carissimi magistri, cœpit affligi: et, utpote advena atque locorum ignarus, cœpit æstuanti studio inquirere, sicubi esset locus monasticæ vitæ studiis institutus, ubi Domino adhærere posset, contemplativosque carpere fructus. Cui talia perquirenti continuo innotuit celebre nomen cœnobii Centulensis, a beato Patre Richario jam olim tota sanctitate et justitia collocati, et corporis ejus exuviis sacrosanctis hactenus mirabiliter ac divinissime exornati: in quo etiam Monachorum cœtus Deo acceptus regulari tramite strenue militabat, et divinæ jussioni F in spiritus paupertate totis nisibus parere insistebat. Ad hunc ergo locum prædictus famulus Dei tota aviditate convolavit, et sanctorum Fratrum beatæ concioni se admitti religiose expetiit, religiosius impetravit. Invenit sane ibi veros Israelitas, spiritualem Ægyptum toto animo fugientes, et cœleste manne totis votis ambientes, puræ vitæ Monachos, totius abstinentiæ et humilitatis virtute armatos. Horum beatissimæ societati se ferventer connectens servus Dei Madelgisilus, et de die in diem ad meliora se extendens in timore Dei valde proficiebat, ac de virtute in virtutem ire assidue contendebat.

eo mortuo Centulam se recipit. e

4 Florebat per id temporis Francorum respublica sub Rege Lodoveo, Dagoberti filio, et Baltilde venerabili Regina, quæ post mortem viri sui præfati Lodovei Monasterium Corbeiense construxit. Cœnobium quoque Gemmeticum, instante B. Philiberto, in territorio Rotomagensi construxit; ac per alia loca, ad construenda cœnobia, regalem munificentiam profuse adhibuit. Monasterium ergo Centulense, antiquitate et religione, ceteris sacris locis præeminebat, et miraculorum signis quotidie ad tumulum B. Richarii divinitus clarescebat: quæ dum Fratres assidue perspicerent, quasi radiis divini

Sub Chlodoveo et Balthilde,

miraculis Centulæ crebrescentibus,

 amoris

A amoris medullitus inflammabantur : sciebant enim quoniam arctam et angustam viam viriliter sectando, et contra hostem antiquum alacriter decertando, ad tantam meritorum gratiam beatus Confessor Richarius excreverat, ut ad ejus merita declaranda, tot et tanta Christus Dominus ostenderet miracula : quæ dum fierent, multiplici laude pollebant ; dum Christo Domino honorem et gloriam, Confessori ejus laudis reverentiam, cernentibus quoque imitandi desiderium, et debilibus præstarent sospitatis gaudium.

AUCT. HARIULFO.

secedit in eremum,

5 Hæc, inquam, divina miracula multum B. Madelgisilo circa Dei cultum inspiraverunt ardorem, multam in corde ejus divinæ dilectionis flammam succenderunt, multam ad contemptum mundi in ejus præcordiis efficaciam genuerunt. Qui cum aliquanto tempore in divinis exercitiis spiritualem militiam in hoc Centulensi Cœnobio peregisset, et a ceteris Fratribus pro honore sanctitatis venerabilis haberetur ; cernens sibi officere impensam a Fratribus reverentiam, et cupiens arctiorem remotamque arripere vivendi formulam ; cum magna humilitate B expetiit, ut liceret sibi remotum et quietum locum perquirere, quo divinis laudibus securius atque profusius quivisset incumbere ; orationibus quoque et lacrymis sine strepitu valeret invigilare, ac divinis obtutibus se mortificando semper purgatiorem exhibere. Quique quod devote expetiit, gratuita Fratrum benignitas ei cum magna dulcedine concessit ; quippe qui fraternis provectibus nescirent invidere, sed potius congaudere. Adeptus etenim desiderium, licentiam scilicet pergendi ad eremum, cœpit summis precibus ac lacrymis impensius flagitare, ut immensa Christi pietas ei locum talem dignaretur demonstrare, ubi in spiritu humilitatis et in animo contrito divinis obtutibus valuisset assidue laudis sacrificium immolare.

cœlitus præmonstratum :

6 Ad quod impetrandum, assumpsit laborem majoris jejunii, studium prolixæ orationis, psalmorum diuturnam decantationem, seniorum quoque spiritualium expostulavit orationes ; ut superna gratia illi pandere dignaretur, quonam in loco sortiretur dominici servitii solitariam stationem. Cui talibus insistenti apparuit per soporem Angelus Domini ; et educens eum, dixit ; Sequere me, et cautius attende quem tibi monstravero locum, in quo tu deinceps dominicum expleas servitium. His dictis ante C illum cœpit ire, et per diversa loca illum circumducere, donec pervenit ad cœlitus decretam stationem ; ubi figens gradum, ait famulo Dei, Hic requies tua in tempus præfixum, hic habitabis, et hic debitum de corpore ages transitum. Post hæc dicta disparuit, et famulus Dei ad se reversus intellexit quid vidisset : et prosternens se cum lacrymis, egit gratias Deo, pro inenarrabili dono ejus.

7 Sequenti diluculo, expletis hymnorum obsequiis, convocat majores de Fratribus, et per ordinem refert visionem. Illi, ut vere sine dolo servi Dei, exultant, et immensas Creatori grates persolvunt : ac deinde maturant opus perficere, quo nulla mora tantum divinæ bonitatis indicium potuisset intricare. Eliguntur Fratres, ex præcepto Abbatis, qui eum deducerent ; apparantur utilia, quæ Christi militi forent necessaria : quibus rite præparatis, procedit fortis athleta ad singulare certamen. Deductus autem per quæque loca, ubi ad ostensum locum pervenit, mox et intimo sapore, quod is esset sibi divinitus præelectus locus, recognovit, adamavit, apprehendit : et primo omnium procedens in orationem, lacrymis madefactus, ad quod venerat mox inchoavit. Fratres vero qui eum conduxerant, tamdiu cum illo permanserunt, quousque cellula erigeretur et oratorium, ubi Christi miles suo Regi debitum impenderet famulatum : quibus ad legem eremi rite D compositis, reversi sunt ad castra cœlestis exercitii.

ejus situs

8 Servus itaque Christi Madelgisilus, solus remanens et remotus, studuit omni fervore divinis laudibus et canticis insistere ; orationibus et vigiliis attentius incumbere, mala mundi, tamquam sua essent, assiduis fletibus expiare ; optans omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis pervenire. Est autem locus ipse in pago Pontivo circa fluvium Alteiam *f* situs, aquæ prolapsu et silvarum opacitate circumdatus, et ad Deo serviendum liber valde et quietus, vocabulo Monstroledus *g*. Aqua vero ejusdem alvei interjacente, palustri mollitie inaccessibilis erat, unde et labor importabilis ad aquam hauriendam Dei famulo accidebat. Unde totis nisibus conversus ad Dominum, orabat supernam majestatem, ut illi auferret tantam hauriendæ aquæ difficultatem : et prostratus humi lacrymas fudit cum precibus, ut aquæ subsidium conferret illi omnipotens Deus. Sentiens quoque in spiritu se a Domino velociter exaudiri, post orationem fusam surrexit, et durissimo cespiti signum Crucis apposuit. Mox etenim vena aquæ limpidissimæ ibidem E se aperiens clarum fontem evomuit : qui in devexi montis subjacente modica et pendula planitie ebulliens, ad alveum Alteiæ seu maternum sinum recurrit, sed in suo decursu copiam hauriendi omnibus attribuit. Hic idem fonticulus, cœlesti medicina refertus, diversos languores suo haustu expulit ; quod et modo nullus fieri ambigat, nisi infidelitas id petentis impediat.

f

g

et fons ibi impetratus

Centulenses Madelgisilo ægrotanti subveniunt :

9 Igitur in omni sanctitate et nimia simplicitate serviens Deo sine interpolatione, et permanens in assumpta tam ardui propositi austeritate, post aliquot annorum curricula infirmatus est corpore languore valido, non tamen impenditus a divino servitio : et putans se jam resolvi, cœpit in Dei opere esse tam ferventior, quam exspectata felicitas jam foret propinquior. Mox etenim Abbati Centulensium apparens Dei Angelus, monet et imperat ut visitetur in eremo Dei servus, et impendatur ei solatium, ne deficiat ad Christi servitium. Surgit Abbas festinanter, assumptisque de Fratribus quos elegit, incumbit et accelerat Dei servum invisere, quem compererat cœlestibus excubiis non carere. Venerunt itaque in eremum præfatam ad habitaculum viri : inveniunt ægrotum, orant, psalmos canunt : inde præmissa F benedictione salutant illum in osculo sancto, ac deinde proferunt quæ ad usum ejus detulerant ex cœlesti mandato. Præ gaudio autem de illorum adventu in tantum servus Dei exhilaratus fuit, ut totam languoris gravedinem protinus oblivioni dederit. Relinquentes ergo ei Fratrem, qui ejus solitudini ac imbecillitati solamen præberet, redierunt ad claustra, extra quæ diutius commanere nullatenus proficeret.

h

S. Vulganius eodem divinitus missus

10 Per idem ferme tempus fuit in Britannia majori vir Deo placitus, genere et scientia insignis, Vulganius *h* ; qui dum esset ad arcem Episcopatus Dorovernensium civitatis, quæ Cantuaria nuncupatur, præelectus ; et sentiret sibi obesse tanti culmen honoris, utpote qui in paupertate et extremitate Deo servire maluerat ; rogavit Dominum, ut tale ei consilium præberet, quo de vinculis tantæ prælationis absolvi, et divinæ servitutis officio quam maxime valuisset implicari. Talia deprecantem, taliaque deprecando frequentantem, respexit qui humilibus dat gratiam, de quo scriptum est : Desiderium pauperum exaudivit Dominus. Nempe cœlestis nuntius ei assistens, consilium quod quærebat, eidem intimavit dicens : Festinus transi mare versus Galliam, et applicabis in Alteiam, supra quam quidam Dei servus

Ps. 10,

ipsum sanat

A vus habitat; ad quem tu velox abibis, et ex Dei mandato a sua infirmitate illum sanabis, ac deinceps in Dei servitio cum illo socialiter permanebis. Percepto hoc oraculo, B. Vulganius continuo exivit ad urbem, et arripuit iter ducens ad mare. Invenit autem nutu Dei naviculam, in quam mox intravit, Christum invocans, et de Dei præsentia non diffidens. Statim navicula, fluctibus elevata, sine humano remigio, per maria in directum cucurrit, et angelico ductu ad portum Alteiæ velociter pervenit; indeque oram legens, usque ad habitaculum Dei servi, contra impetum fluminis navigando, pervenit.

ipsique adhæret:

11 Egressus de navicula, et intrans ad famulum Dei, æque Dei servus Vulganius, mox orationi incubuit; qua completa, manus suas ægroto imposuit; et continuo, languore depulso, sanitas redire incepit. Beatus etiam Madelgisilus, lento conamine exsurgens, in ejus complexum ruit; et sic se invicem mutua dilectione complexi sunt, acsi uterini fratres, post longa terrarum vel locorum spatia, in unum convenissent. Fuerunt ergo isti duo venerabiles viri fide et devotione conjuncti, spirituali gratia con- B firmati, ad instantiam divinæ laudis unanimiter animati, ad vitia calcanda fortes, in contemptu seculi alacres, ad quæstum virtutum avidi, ad impendia beneficia prompti. Et quoniam nec sensus excogitare, nec lingua valet eorum virtutes proferre; qualiter, auctore Deo, tanti pretii margaritæ, in hujus mundi exilio elimatæ, ad cœleste sertum transmissæ sint, jam nunc propalare aggrediamur.

dein morbo correptus,

12 Consequenti tempore, ut placuit supernæ providentiæ, jam expleto cursu fragilis hujus vitæ, accidit corporalis ægritudo famulo Dei Vulganio. Quo ægrotante, B. Madelgisilus satis ægre ferebat sodalis molestiam: et assistens ei, cum singultu querebatur, ita dicens: Ergone, Frater mi, ad hoc venisti, ut me relicto in convalle lacrymarum, tu festines ad consortium gaudentium animarum? Ego certe sperabam a te, corpore humo, spiritu Christo commendari; et nunc affectas hinc velox recedere, ut ante me, spiritu cœlum, corpore terram debeas penetrare? Cui S. Vulganius aiebat: Sustine quæso patienter, Frater beatissime, et Dei voluntati in nobis libenter acquiesce. Nam quid proderit tota vita in obedientia præceptorum Dei sudasse, si circa finem nostrum, is qui calcaneum observat, rebelles ac murmurantes valuerit invenire? Nec durum patiaris, C quod ad tempus te relinquo: quoniam mox ut faciem Dei videro, pro te, ut hinc eximaris, supplicare non cessabo. His beatus Madelgisilus ad modicum recreatus, ministrum suum, dudum sibi ab Abbate delegatum, ad idem monasterium festinanter transmisit, mandans Fratribus, ut infirmum cohabitatorem suum quantocius visitarent; et quidquid ad viaticum decedentis pertinet, eidem ministrarent. Mox audito hoc mandato, ad omnia bona efficaces et prompti Centulenses Monachi, sub omni celeritate venerunt, Oleo sacro servum Dei perunxerunt, Communionem dominicorum mysteriorum tradiderunt, et sic sanctam illam animam, IV Non. Novembris, de corpore egressam, psalmis ac lectionibus prosecuti, corpus demum condignæ sepulturæ in oratorio *i* tradiderunt. Nec longo post temporis spatio sanctus Madelgisilus superfuit: quin potius plenus dierum bonorumque operum, ad gaudia Sanctorum transmigravit; accipiens coronam de manu Domini, et reddens terræ corpusculum, juxta sepulturam sui quondam sodalis Vulganii, in eodem loculo oratorii sui. Dies autem natalitius hujus viri Dei ab antiquis traditur III Kal. Junii, ad laudem et gloriam nominis Christi. *k*

moritur 29 Maji,

i

Madelgisilus vero 30 ejusdem.

k

D

ANNOTATA.

EX MABILIONE.

a *Obiit* Dagobertus I, *istorum pater, an.* 638; *et* Chlodovæus II *usque ad ann.* 656 *regnavit in Francia, in Austrasia vero* Sigebertus *usque ad* 658.

b *Dixerat Beda a* Sigeberto *Rege exceptum* S. Furseum (*in cujus Actis ad* 16 *Januarii multa supersunt haud satis evoluta a Bollando*) *sed Sigebertum Orientalium Saxonum in Britannia, non in Germania Francorum Regem Beda intellexit. Is autem fuit* Sigebertus I, *ab anno* 623 *ad* 653 *regno isto potitus. Igitur æquivocatione nominis deceptum Hariulfum apparet; non enim ex Britannia in Germaniam, sed in Franciam appulit S. Furseus.*

c *Beda locum describit mari vicinum* in castro quod lingua Anglorum Knobberburg, id est Urbs Knobheri vocabatur.

d *De* S. Ultano, *qui et ipse postea Furseum secutus est, egimus* I *Maji.*

e *Obiit* S. Furseus *circa an.* 650.

f Althea *vulgo* l'Authie, *Papirio Massono* Altilia.

g *vulgo* Monstrelet *quod ex dicendis num.* 15 *constat paucis leucis Centula abfuisse. In Chronico lib* 3 *cap.* 29 Monasteriolus. *Sed vereor ne Chronici transcriptorem, potius quam Hariulfum ipsum, hic recte scribentem, deceperit oppidum vulgo* Monstreuil, *in vicina Cancelæ ripa situm, propter nominis æque a* Monasterio *ducti, affinitatem: interim* Monstroleti *nomen etiam hodie celebre reddit Ingeramnus Monstreletus, sec.* 15 *scriptor haud ignobilis. Mabilio t.* 2 *sec.* 3 *pag.* 2 *in Addendis sect.* 2 *ad Vitam S. Richarii, dum indicat* Argulium *sibi videri vicum vulgo* Argonne, *non longe dicit distare* Monstreletum *S. Madelgisili, sed hunc non exhibent tabulæ.* E

h *Colitur* S. Vulganius, 2 *Novemb. Vitam ejus habemus aliquam, in qua dicitur, educatus ad pedes* Quiriani *Cantorberiensis Episcopi, nusquam in serie istius Urbis Præsulum noti; et æque ignotus iisdem est, ipse* Vulganius, *qui hic dicitur ad idem culmen electus, quod tamen in alia ejus Vita MS. necdum nobis visa, legi etiam indicat Mabilio: ut utraque haud magnæ fidei esse videatur, et ipsum quod hic simili fide asseritur.*

i *Sed ille in nostro MS. nulla facta mentione* S. Madelgisili, *dicitur obiisse in monasterio S. Vedasti Atrebati: de eoque agens Baldericus in Chronico, asserit in* castro Lenensi, *vulgo* Leni *requiescere; ut omnino videantur duo diversi, propter gentis et nominis communionem, in unam personam conflati, confusa utriusque memoria.* F

k *Hic dixerim desiisse Hariulphum, cetera alterius esse.*

SUPPLEMENTUM

De translatione corporis Centulam, deinde an. 1113 *in novam capsam.*

Multis autem postea effluentibus annorum curriculis, translatum est corpus B. Madelgisili ad cœnobium Centulense, in ecclesiam B. Richarii, et ibi requiescit: ubi scilicet divinæ laudis sonus *a* non desistit, et ubi multa continentur corpora animarum quæ cœlo vivunt. Inter quæ cum tempore Abbatis Ingelardi *b* idem Christi Confessor honorifice fuisset collocatus, cœperunt quidam ex Monachis, quadam stoliditate permoti, dicere; quod indignum esset illius hominis venerari ossilla, cujus ignorabant vitam vel gesta: necdum enim lucida ejus opera Scripturæ tradita, necdum memoriæ Fidelium fuerant commendata. *c* Hac de re dum jam dicti Fratres aliquoties contenderent,

Centulam translato corpore

a

b

c

A

EX MABILIONE indeque ad vicinam ejus ecclesiolam ;

contenderent, erat antiquitus ecclesiola quædam in confinio ipsius Centulæ, ex ejusdem Sancti nomine appellata; ad quam decreverunt ipsum ferri debere dummodo et suæ ecclesiæ domicilio potiretur, et illum taliter remotum non cogerentur honorare. Cum ergo illic esset positus; ille Deus, qui humilia respicit, qui etiam Sanctos suos, quamvis occultos, exaltare non desinit; decrevit eo loco plura patrare miracula, quatenus vel sic cognoscerentur præfati Sancti merita, et eorum qui illum abjecerant, domaretur stultitia. Denique cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, mutis loquelam, ceterisque infirmitatibus tale ac tantum contulit ibidem remedium, ut nemo valuerit lingua prædicare aut memoria retinere tantorum operum copiosam numerositatem.

ob frequentia ibi miracula,

14 Cum ergo longiori tempore hæc Dei gratia ibidem claresceret, et tam evidenter omnibus pateret esse hunc apud Deum pretiosi meriti: cœpit Abbas Ingelardus cum Monachis suis grandi pœnitentia moveri, quod tanti pretii margaritam quasi quoddam vile abjecissent; et quem prius pro gestorum ignorantia, seu pro obscuritate despexerant sancti-

B

tatis, cum devota cordis humilitate et celebri honore disposuit reportare, ad quem amandum et honorandum magnifica Dei virtute trahebatur. Tunc aggregatis Fratribus et populo convocato, præmissis crucibus et cereis ac thymiamateriis et omni decore ecclesiastico, cum honore et magna timoris Dei reverentia, jam dictam ecclesiam processionaliter expetunt; præmissaque erroris venia, cum hymnis sanctum corpus acceperunt, et ad ecclesiam S. Richarii cum laudibus retulerunt, uti eum qui mentium duritiam meritorum virtute domaverat: quod etiam ibidem reconditum cum honore servatur, et cum amore veneratur.

recipitur apud S. Richarium.

15 Fuit postmodum Centulensis populi et pagensium Pontivorum devota consuetudo, ut unoquoque anno, ad diem sui natalis, qui est III Kalendas Junii, sacrum corpus ejus ad locum, ubi olim fuerat sepultus, cum gaudio et honore decenti deferrent: conveniebatque de proximis villis vel municipiis ingens turba populorum; et cum multa lætitia Sancti festum colebant. Quadam ergo vice, cum de more solenni illuc fuisset deportatum; et expletis solemniis, cum jam tempus adesset referendi; egredientibus Fratribus cum Sancti corpore de ecclesia, tantam contigit fieri pluviæ et ventorum turbulen-

Dum corpus ex more Monstreletum defertur,

C

tiam, ut illa dies nocte turpior videretur, præ nimia tempestivi aeris densitate. Ferebantur pro more ante corpus sanctum duo argentea ceroferaria: quorum lumina, licet ventis pulsarentur, et pluviis valde humectarentur; nequaquam tamen extingui potuerunt, quousque ipsam parœciam, in qua fuerat conversatus, pertransisset. Ita, quasi designans quod fuerat proprium, miraculo sacravit.

candelæ vento non extinguuntur,

16 Quidam vicinus possessor, avaritiæ jaculo stimulatus, quamdam terram, ecclesiæ B. Madelgisili olim condonatam vi rapuit, et in usus proprios redegit. Interea redeunte annua Sancti solemnitate, contigit lecticam ejus per ablatam sibi terram permeare. At ubi, qui portabant, illam terram calcare cœperunt: repente lectica ejus, nimio pondere aggravata, immobilis substitit, ac tamquam mons moveri a loco non potuit. Tunc qui noverant, ipsam terram prælato dudum Sancto injuste ablatam; conquerebantur, dicentes: Ecce S. Madelgisilus, propter suam terram commotus se aggravavit, et se hinc proferri non permittit. Conveniamus raptorem, rogemus et exhortemur, uti Sancto sua reddat. Sic temerator, nimium pavefactus, et formidans ne terra illum viventem deglutiret, tremulus accessit; et veniam humiliter petens, agrum suum S. Madelgisilo restituit, liberumque et quietum in perpetuum ac-

et ager Sancto oblatus restituitur,

ob corpus istic immobile.

D

clamavit. Hoc facto ad Sanctum reditur, lectica gestatur, ponderositas nulla sentitur.

17 Sub anno etiam divinæ per carnem apparitionis millesimo centesimo et tertio decimo, Indictione quinta, Regnum Francorum tenente Ludovico filio Philippi anno quinto, cum sanctissimi Richarii nobile quondam Monasterium detineret Abbas Anscherus annis jam *d* sedecim; placuit ipsi Abbati ac ceteris Fratribus, ut amabile corpus S. Madelgisili revolverent et inspicerent; atque in novam capsam, quia antiqua valde fragilis erat, diligenti studio reconderent. Paratis itaque quæ ad tantum opus competentia videbantur, ubi ventum est ad id quo sacra membra relocarentur; cervini corii saccellus, quo recipienda erant, invenitur brevior, minusque capacior, quam ipsorum ossium magnitudo ac proceritas posceebat: ideoque pars quædam eorumdem ossium remansit in pristino indumento, quousque tempore liberiori res in melius aptaretur: attamen in novam capsam universa reposita sunt cum psalmis et decenti honore.

Anno 1113 transfertur in novam thecam,

d

18 Non multi post hæc fluxerant dies, et Custos ecclesiæ, qui eumdem Sanctum ferventi amore prosequebatur, infirmitate præventus dormire non poterat, et tota nocte apud se tractaverat, quando et qualiter sancti corporis transmutatio perfici posset. Jam vero aurora consurgente, idem Custos, lassabundus modice obdormivit; et in ipso parvissimo somno, sensu interiori de Sancti reliquiis componendis cogitabat. Et subito adstitit coram illo vir procerus et decorus, in habitu glorioso, et ait: Hoc cautius provide, et sic perage, ut omnia ossa mea insimul recondantur. At ille, qui perexiguo sopore tenebatur, et quem ejusdem Sancti fervens amor aspirabat; mox ut audivit dicentem, Omnia ossa mea, ipsum esse B. Madelgisilum liquido intellexit; et librata in eum oculorum acie, nomen et meritum inquirere concupivit. At ille vir magnus et gloriosus, antequam interrogari potuisset, disparuit: sed odorem nimis gratum reliquit, et vestigia pedum suorum tamquam aurea dimisit. Idem autem de recessu ejus dolens, sed de odore gaudens, et hujus visionis aliquot indicium retinere satagens; ait, ut putabat, intra se: Statim hæc aurea illius vestigia apprehendam, et hæc Fratribus in testimonium deportabo. Sic evigilans exilivit, extensis brachiis: et hac motione concussus aurea vestigia, quæ se cernere putaverat, jam non vidit: sicque

E

et Sanctus apparens jubet ossa sua in unum sacculum componi.

F

visionem, et totam qua premebatur ægritudinem continuo deposuit, *e* adjuvante merito Sancti per gratiam Domini nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in secula. Amen.

e

ANNOTATA.

a Laudem perennem, *a S. Angilberto institutam, intelligit Mabilio: dubitat tamen, an ea adhuc viguerit, cum hæc scriberentur; omnia fere sumpta, quoad primam Translationem, ex Chronico Hariulfi lib.* 3 *cap.* 29, *verbis in Comm. prævio relatis ab Henschenio.*

b Ingelardus, *decessor immediatus præfati Angelranni, sec.* 10 *ad finem vergente.*

c *Non ergo mirum si jam recitata Vita, adeo parum certa sit: quod idem de Vita S. Vulganii jam notavimus.*

d *Fuerat ergo institutus Abbas anno* 1097, *vel sequenti: quod cum dictis in Chronico Hariulfi, de tergiversatione Gervini, post sententiam in favorem Centulensium ab Urbano PP. latam, optime consistit.*

e *Mirum est non addi, utrum mandatum implere curaverit Custos iste, ut videbatur exigere fides somnio habita: nec apparet quomodo aliter potuerit animo quietem capere, nisi jussa executus.*

DE

DE SANCTO ANASTASIO

EPISCOPO PAPIENSI IN ITALIA.

SYLLOGE HISTORICA.

G. H.

Ex Paulo Diacono et Joanne Baptista de Gasparis.

ANNO DCLXXX

Cultus sacer.

Memoria sacra S. Anastasii Episcopi Papiæ, *citatis* Tabulis Ecclesiæ Papiensis, *conservatur ad hunc* XXX *Maji, in hodierno Martyrologio Romano : ubi Baronius allegat nonnulla ex lib. 4 Historia Longobardorum edita a Paulo Diacono, qui cap. 15 aliis cap. 44 ista habet* : Temporibus Rotharis Regis Longobardorum, Arianæ hæreseos perfidia maculati, pene per omnes civitates regni ejus duo Episcopi erant, unus Catholicus et alter Arianus. In civitate quoque Ticinensi usque nunc ostenditur, ubi Arianus Episcopus apud basilicam S. Eusebii residens, baptisterium habuit, B cum tamen Ecclesiæ Catholicæ alius Episcopus præsideret. Qui tamen Arianus Episcopus, qui in eadem civitate fuit, Anastasius nomine, ad fidem Catholicam conversus, Christi postea Ecclesiam rexit. *Hæc Paulus Diaconus. Meminerunt ejusdem Anastasii Episcopi, ex Ariana labe ad veram fidem conversi, Bernardus Saccus lib. 9 Ticinensis historiæ cap. 12, Antonius Maria Spelta in historia Episcoporum Papiensium, aliique. Post quos Joannes Baptista de Gasparis anno* MDCLI, *tacite suo nomine, edidit Breviarium Vitæ Sanctorum Episcoporum Papiensium, qui sub ritu duplici in dicta Ecclesia coluntur, et præfatur se diuturna inquisitione ex pluribus Scriptoribus collegisse quæ profert. Sunt illa ejusmodi.*

2 Anastasius secundus, Ticini claro genere ortus, a teneris annis pietatis ac modestiæ præ se facem tulit, ita ut nihil moribus illius honestius, nihil ejusdem vitæ integritate candidius videretur. Adolescens in Arianam hæresim incidit. Presbyter factus, Rotharii Longobardorum Regis studio, Arianorum Episcopus præficitur Ticini, eodem tempore, quo Magnus, Catholicus Ticinensium Episcopus, præsidebat. At cum sua sponte tum religiosorum hominum sermone hæresim detestatus, divinarum litterarum studio incensus, tantum in omni genere virtutum profecit, ut mortuo Catholico Episcopo Magno ad Pontificii Ticinensis dignitatem evectus fuerit. Ille vero cum sacri istius muneris functionem C minime subterfugere posset, prudentissime summisque viribus laboravit, ut commissam sibi Ecclesiæ navem optato in littore collocaret. Qui cum sancte et pie plurimos verborum sententiarumque gravitate a pravitate vitæ ad honestatis studia traduceret, id multo magis excellentiusque clarissimis virtutum exemplis faciebat. In mentis oculis ad sempiternarum rerum contemplationem erigendis admirabilis fuit : nam ad eo divinarum rerum considerationi assueverat, ut nulla inquam res vel prospera vel adversa mentem ejus ab intuitu rerum cœlestium avertere potuerit. Caritate fuit illustris, quare quidquid habuit, larga manu inopibus erogavit, tantaque E vigilantia pauperum calamitati consuluit, ut cuncti, a gravi paupertatis afflictione, Antistitis sui beneficio sublevatos se læti testarentur. Interrogatus cur peccantes soleant excusationem afferre, cum prædicaret ne cujusquam cor declinaret in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis, illos belluæ marinæ comparavit, quæ apparens moxque in aquas demergens se abscondit : atque non posse quemquam se a peccatis excusare, cum scriptum sit ; Septies in die cadit justus. Synodo generali, sub Agathone Papa anno sexcentesimo septuagesimo nono celebratæ, interfuit. Demum peractis annis duodecim pastoralis solicitudinis, de obitu suo certior factus, ad contemplanda cœlestia multo studiosius se composuit : donec tertio Kalendas Junii, animum benignissimo Creatori suo redderet anno sexcentesimo octogesimo : et sepultus est in veteri Cathedrali ad dexteram aræ maximæ sub Evangelii pulpito.

magna pietate et caritate præditus,

A secta Ariana conversus

factusque Episcopus Catholicus,

obit 30 Maji anno 680

3 *Hactenus dictus Joannes Baptista de Gasparis de* S. Anastasio *ejus nominis secundo, et Episcopo trigesimo primo : cujus aliqua hic narrata (præsertim de ejus in pauperes et afflictos benignitate et excusatione peccantium) ab aliquibus attribuuntur* Anastasio I, *quem ut* Sanctum *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ retulit* XXVIII *Maji, secutus Antonium Mariam Speltam et Stephanum Breventanum, qui cum Titulo* Beati *honorant. Quod monuisse sufficit.* F

Aliqua Anastasio I contribuuntur.

DE S. HUCBERTO MONACHO

BRITANNIACI IN SUESSIONENSI GALLIÆ DIOECESI.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Ejus, sub titulo Episcopali obscurati, nomen in Fastis : cultus peculiaris, ætas per conjecturam elicita ex vita serius scripta.

CIRC. AN. DCCXII.

Memoria apud Usuardum, addito Episcopi Titulo obscurata ;

In omnibus etiam antiquissimis Usuardi exemplaribus MSS. tam eo quod Parisus in ipsius auctoris Monasterio ad S. Germani de Patris servatur, quam quod seculo XI *exaratum ceteris omnibus, si non antiquius, minus certe interpolatum censuit Bollandus,* X *Februarii ante Acta S. Austrebertæ num. 9; passim ad* III Kalendas Junii, *ultimo loco, leguntur hæc verba :* Ipso die S. Hucberti, Episcopi et Confessoris. *Veremur tamen, ne Titulus* Episcopi, *temere adjectus ab aliquo, fecerit hanc memoriam veteri Trajectensis hoc nomine Episcopi (qui S. Lamberto suffectus Trajecto Leodium Sedem transtulit, neque hoc die*

die usquam colitur) eo quod hodie colatur ejusdem nominis alius, non Episcopus, *sed* Monachus Britanniaci : *qui locus, vulgo* Bretigny *dictus, cum distet Parisiis non amplius quam septemdecim leucis, non potuit ejusmodi error obrepere Usuardo, si vere hæc de illo scripsit : uti sane non videtur eum omissurus, quem loci vicinia et professionis communio commendabant. Neque enim dubitari potest, quin recenti adhuc fama sanctitatis celebrari cœptus seculo Christi* VIII, *ut infra dicetur, nec longe Parisiis situs, Usuardo notus fuerit. Nisi forte suspicari quis velit, eum mensium nomina confudisse, quia* III Kalendas Maji, *obiisse sanctum Episcopum legerat; etsi* IX *Novembris potissimum colatur, propter tunc factam translationem.*

quod Saussayum decepit,

2 *Interim Saussayus, ad conjecturas plus æquo præceps, non dubitat scribere in suo Gallicano Martyrologio, quod hodie colatur,* Elevatio S. Huberti, celeberrimi Tungrensis Episcopi et Confessoris. *Tungrensem vocat, ex recentiorum Leodiensium sententia, Trajectenses Episcopos nominare recusantium, quorum hoc in puncto pervicaciam peculiari diatriba, ante annos triginta edita, et paulo ante mortem iterum ad incudem revocata, Henschenius castigavit. Quod autem ad elevationes istius* S. Huberti *pertinet, Bartholomæus Fisen Leodiensis omnes breviter colligit, in istius Ecclesiæ floribus ; docetque, primam factam esse sub Carolo Martello, prædicto die* IX *Novembris, alteram sub Ludovico Pio, cum Andainum, nunc S. Huberti monasterium dictum, transferendum esset corpus, quod istuc pervenit* XXX *Septembris, non multis ante diebus (ut par est credere) ablatum Leodio. Exinde portatilis loculus semper sacrum istum Thesaurum habuit : proinde non est quod posteriorem aliquam elevationem quis cogitet, quæ Usvardum movisse potuerit, ut hac die vellet* Huberti *sic enim antiquitus nomen constanter scribebatur) cum Titulo* Episcopi *meminisse. Verum igitur hujus diei* Hucbertum, *sed* Monachum, *exhibemus : de quo amicus noster Mabilio, propter quædam Stephani Papæ responsa, anno* DCCLIII *Monachis Britanniacensibus data, sub ejusdem anni nota Parte* I *Seculi* 3 *Bened. pag.* 720 *breviter acturus, sic præfatur.*

ut putaret esse Elevationem S. Huberti Tungrensis

3 Britanniacum seu Brittennacum, recentioribus Bretigniacum, Monasterium quondam agri Noviomagensis, ad Oesiam fluvium, altero milliari supra Noviomagum Galliæ Belgicæ urbem, in diœcesi tamen Suessionica situm, ignotæ est originis. Locus iste nunc redactus in vicum et Prioratum Ordinis Cluniacensis, a Lihonio dependentem, duabus maxime rebus illustratus olim fuit : nempe habitatione S. Hucberti Monachi, et Stephani Papæ II responsis ad Monachos ejusdem loci : nunc vero præter S. Hucberti reliquias, nihil servat ornamenti. Ecclesia semiruta jacet ; Monachorum ibi cœtus nullus, unus istic Thesaurarius Monachus cum Priore seculari, qui quidquid ibi annui reditus est percipit, ceditque Thesaurario partem oblationum, quas fideles voti causa illuc confluentes conferunt. Eo loci visuntur adhuc vestigia ædium monasticarum ; extatque hactenus sacellum (ut vocant) Bilancium, quod est ad partem majoris altaris B. Petro nuncupati. Ponderatos quondam existimo eos, qui, maxime ob vitandam rabiem ex morsu canum rabiosorum, istuc remedii causa se conferebant, seque conferunt indies. *Ita Mabilio, existimans* superstitione quadam observatum, ut cum homines quovis incommodo laborantes vota continuarent ratis diebus, in frequentioribus Sanctorum quorumdam sedibus, quotidie pensitarentur seu ponderarentur in libra, ad hoc suspensa ; experimentum facturi ex ponderis decremento, an morbus seu ægritudo hominis affecti decresceret. *Equidem in hujusmodi experimento superstitionem agnosco ; sed an uspiam sit vel fuerit unquam usurpatum dubito. Certe illud non probant quæ ex Historia Translationis SS. Arsacii et Quirini Mabilio adducit exempla; sed pensitationem aliam omnino religiosam, quam expressam etiam video in eo quem ipse allegat homine, qui* panibus et caseolis ibi se pensans, ea distribuebat egenis : *et sic in ipsis quæ damus S. Hucberti miraculis num.* 20, *legitur quidam liberatus,* facta oblatione ceræ instar sui corporei ponderis. *Talem pensitationem etiamnunc usurpari scio, nec aliam puto esse quam in pluribus Sanctorum Actis legisse memini, cum simpliciter vovetur aliquis appendendus in honorem alicujus Sancti. Contingit enim sæpe etiam exprimi eam speciem rei offerendæ, ad quam appendendus sit is pro quo votum concipitur : quæ deinde oblatio, æque ac prædicti panes et caseoli, vel distribuebatur egenis, vel relinquebatur ecclesiæ ; in quo nihil non religiosum apparet.*

Britanniaci situs et monasterii status hodiernus

in eo cultus S. Hucberti, et sacellum Bilancium

ad usum minime superstitiosum.

4 Ætatem S. Hucberti æque ac facta obscuram esse, *censet idem Mabilio.* Legi, *inquit,* quæ de illo quotannis recitantur in ecclesiastico ipsius Officio, legi et epistolam quamdam sat prolixam, de ejusdem Sancti gestis, Mederico Seposio Equiti et Britanniæ Admirali a Fr. Benedicto Pisone Theologo inscriptam, anno MDXXXIX, e Calmensi monasterio diœcesis Senonensis. In utraque narratione nihil fere certum aut memoria dignum. *Ita ille : tum paucis totam historiam colligit; et obiter corrigens* Martyrologium Benedictinum (*Menardi scilicet, adeoque et hunc secuti Bucelini Menologium, in quo* S. Hucberti dies natalis reponitur pridie Kalendas Junii ; Cura, *inquit cum Livio,* non deesset, si qua ad verum via inquirentem ferret. Nunc famæ rerum standum est, ubi certam derogat vetustas fidem. *Lectiones, quæ hoc seculo recitantur in Officio ecclesiastico, recentioris fabricæ esse mihi persuadeo, quam sit allegata a Mabilioni Pisonis Epistola, imo ex his desumptas ; ideoque non laboravi ut obtinerem. Epistolam etiam ipsam non vidi, saltem sub forma Epistolæ, cum nominis tam recentis inscriptione ; sed* Vitam B. Huberti Bretigniacensis, *ex MSS. Codicibus S. Eligii Noviodunensis habeo, ab annis* XL *et amplius missam Bollando nostro, a R. D. Joanne de S. Martino Fulliensi Parisiis, ubi ultimum miraculum factum dicitur* elapsis annis post Christi natalem mille ter centum : *in fine autem sic habetur :* Finiunt præclarissima Divi Huberti gesta, quæ conscripsit B. Piso, Burgundiaco loco natus.

Ætas hactenus obscura

in Vita a Pisone amplificata

5 *Utrum hæc Acta, seculo saltem* XIV *collecta, exornarit seculo* XVI *Piso Calmensis Monachus, sub Titulo Vitæ, et Britanniacensibus ac Noviomensibus primum tradiderit, deinde cum præfatione Epistolari miserit prænominato Mederico ; an vero ipsemet Piso, seculo* XIV *vixerit scripseritque, Britanniacensis forsitan Monachus, quam alius deinde in Calmensi Monasterio, sicut invenerat Auctoris nomine subnotatam, ita incluserit Epistolæ, suum ipse nomen non exprimens, non definio, nec operæ pretium videtur indagare curiosius : quando indubitatum videtur, extitisse antiquiorem contextum alium, saltem seculo* X *scriptum, et forte ex antiquiori monumento, cui consequenter accesserint miracula quædam. Nisi autem postremus scriptor, exiguam de vitæ historia materiam amplificare in longiorem contextum volens, inventis in priori Vita characteribus temporum multa addidisset de suo, præter a vi antiquioris stylum; non fuisset credo Mabilioni difficile certum aliquid de Sancti ætate inibi reperire. Sed neque sic desperandum puto, cum primigenii characteres in ea quam habemus vita videantur effulgere, sicut inter avenas ramenta auri. Etenim num.* 5 *dicitur* S. Hubertus duodennis Monachalem cucullam sumpsisse, quando Childebertus Rex rerum potiebatur in Francia. *Tum num.* II *infertur, quod,* cum vigenos jam annos exegisset, consecratus fuit Sacerdos. *Deinde num.*

seculo 14 vel 16,

videtur erui posse ex nominibus Regum ;

A *num.* 13 *legitur, quod,* postquam decem annos ac menses tres ad Bretigniacum exegisset, imminere sui obitus diem compertum habuit; *et* ne præmatura morte, juvenili ætate extinguatur, *Deum precantur Monachi. Tandem vero num.* 15 *asseritur,* tranquillo suspirio efflavisse spiritum III Kalendas Junias, regnante id temporis Dagoberto Rege Francorum. *Ut autem ex his ætas Sancti colligatur, solum opus est invenire* Childebertum *et* Dagobertum *Reges, sibi mutuo succedentes, sic ut sub uno Monachus fieri, et sub altero mori Sanctus potuerit intra undecimum annum.*

non ut expositis a Pisone,

6 *Interpolator noster (qui fortassis non nisi unicum* Childebertum *et unicum* Dagobertum *noverat) famosiores nominum istorum Reges imaginationi objecit suæ, et huic objecto ceteras aptavit circumstantias annorum Christi et Pontificatus Romani, quorum apud veteres nulla ratio habebatur. Ergo* Dagobertum *accepit, ejus nominis Primum: hic autem in Neustria, ad quam Britanniacum pertinet, solum regnare cœpit post mortem patris sui Chlotarii II anno* DCXXVIII. *Ante hunc in eadem Neustria Parisiense quidem regnum* Childebertus *Clodovæi magni filius tenuit, ad eumque potuit* B *Britanniacum pertinuisse, si regnum ejus a Suessionensi regno fratris Clotharii eo nomine primi dividebatur Oesia fluvio; sed intercedit temporis longius spatium quam* Hucberto *aptari possit: siquidem hic* Childebertus *mortuus est anno* DLVIII. *Optime vero eidem* Hucberto *conveniunt tempora* Childeberti III *anno* DC[illegible]VIII, *juxta Henschenianam Chronologiam, regnare cœpti (sed fere Titulo tenus, Pipino Majore-domus omnia moderante) et filii ejus* Dagoberti *itidem* III, *qui anno* DCCXI *patri succedens, Regis nullum nomen parvulus tenuit usque ad annum* DCCXV. *Itaque si pro* anno Christi circiter sexcentesimo (*quem imperite posuit Auctorum veterum interpolator, abreptus ambiguitate nominum regiorum*) annum circiter septingentesimum *substituas, non solum habebis inter utriusque regni confinia requisitum Monachatus* Hucberti *decennium; sed etiam tempus quo Trajectensis Hubertus, anno primum* DCCVI[illegible] *factus Episcopus, potuerit, adhuc secularis existens et in aula Francica degens, de sacro fonte suscipere, atque a suo nomine appellare hunc de quo agimus Sanctum, prout fecisse asserunt Acta num.* 2. *Videmur ergo satis secure pedem hic figere: neque morari nos debent* Pelagii Papæ Romani *tempora, præter morem veterum in Francia scriptorum ab interpolatore adjecta; neque Titulus* Longe fortissimi Regis, *a primo ad ultimum Dagobertum traductus.*

sed ut collatis cum decennio quod Hucbertus in Monasterio egit,

C 7 *Esset quidem optabile nobis primam qualemcumque Vitam, ab interpolationibus puram, accipere: non tamen omnino contemnenda hæc posterior videtur. Facile enim per se ipse discernet lector prolixas prosopopœias, quas hic inveniet, Pisonis esse; et quæ velut uno colloquio transacta proferuntur, in plures congressus cogitando dividet. Prudenter etiam poterit dubitare, utrum Britanniacensis Prior duodennem puerum induerit habitu, non præhabito parentum ejus consensu; et de Angelicis visionibus suspicabitur, quod eæ possint ad internas inspirationes reduci salva historiæ substantia. Fatendum est enim, amplificatione plusquam rhetorica, ac ferme puerili usum Pisonem; sed si propterea tota ejus compositio deberet repudiari, repudiandæ forent similes Græcorum compositiones plures, quas citra hæsitationem recipimus integras: facit enim ad judicium solidum de re ipsa ferendum, Auctoris ingenium habere ex suo stylo perspectum. Interim observo, quæ narrantur miracula per* S. Hucbertum *vivum mortuumve patrata, sinceriori longe stylo exponi.*

et ideo illa Vita hic datur ex MS.

D

VITA

A Pisone Monacho licentius amplificata,

Ex MS. Monasterii Sant-Eligiani Novioduni a R. D. Joanne de S. Martino Fulliensi communicata.

CAPUT I.

Precibus impetratus a parentibus Hucbertus, in monasterium recipitur duodennis.

Venerandæ ac piæ recordationis Confessor Divus Hubertus, excellenti quodam munere divino, tum præcipuis virtutum gratiis effulsit, tum nobili natus loco sortitus est præclaros natales. Bretigniacum in Suessionum Præsulatu, generosam hanc stirpem produxit. Ibi Hubertus cum primis illustri genere prognatis honestiorem vitam duxit, eadem sepultus humo, collucentibus longe lateque E miraculis beato in cœlis ævo potitus. Ejus pater, Bretigniaci Dominus, bellicis in armis apprime strenuus Eques præmicuit: atque huic quidem vocamen fuit Petro, matrem Joanna nominabatur. Hi conjuges, ut genere nobilissimo, ita sanctissima religione floruere, præter quod locupletis Domini futura heres diutule deerat stirps; quippe cum sterilis Joanna foret complures annos. Angebantur itaque haud parum, quod amplissimas possessiones heredi incerto legaturi essent. Demum incessit animum religio pientior, hoc tantum munus ab optimo Deo capiendum esse; votis nuncupatis divinæ Majestati supplicandum; id almam Divinitatem sua unius vi largiri posse, uti sterili alvo mulier, divino læta numine, sobolem pulchram pariat.

Bretiniaci natus illustri genere,

sterili matri impetratur

2 Ea tempestate, in prædio Bretigniaco Monachorum Prior, *a* eximia præditus sanctitudine, percelebrem famam compararat. Hunc precis faciendæ causa nobilissimi conjuges adeunt. Tum [dicitur] eos Divo Petro sacram augustius subisse templum, sacris aris opima dona tulisse, enixius orasse, uti Divos Divasque precaretur Cœnobita sacer, quo citius egregia prole superne donarentur. Is rite libato Sacrificio, lætiora omnia pollicitus, quo divino spiramine afflatus erat, primum illos ingenti solatio affecit; mox blandiloquentulo delinitos lepore, quam hilarissimos ab se dimisit. Irent alacres, beneque F imposterum sperarent; fore brevi uti desiderata stirpe potirentur. Nec fefellit spes jussa. Post inde mensibus novem elapsis, Joanna virilem stirpem edidit. Sancto lavacro tinctus infans, appellatus jucundo nomine Hubertus est. Patrini duo viri summates de more Christiano accersuntur, Hubertus, magnus Ardennæ *b* tum Dominus, is qui in Sanctos postea relatus est, atque Comes *c* Veromanduus, vir et Christiana re militari inter paucos illustris. [Quantum autem] puero Huberto divinus favor alluxerit, præclarum facinus aperte declarat, Christi Salvatoris arcanum proloquium adstipulatur. Sicuti sacrosancto Evangelio est recensum, Non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam sub modio, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant: quid enim Divum Hubertum censuerim aliud, nisi civitatem quamdam opibus et præcellentium rerum gloria florentem? Quid Hubertum dixerim potius, quam lucernam pellucidissimam? adeo rebus præclare gestis effloruit, adeo splendidissimis tum benefactis tum benedictis illuxit, ut eum jam inde ab utero genitricis plenum Deo fuisse existimares.

precibus Prioris

a

a S. Huberto suscipitur in Baptismo

b

c

Mat. 5. 14

Pie educatus,

3

A 3 Hubertus, jam tum puer adhuc, afflatus Spiritu sancto, benignam humilitatem, clarum nobilitatis insigne, præ se tulit semper, ita facilis urbanus, lepidus erga cunctos, mite et [placidum] adolevit ingenium; tum præterea ante omnes beneficentior in egenos, eos amore et ope prosequebatur (quæ sane est egregia animi probe affecti indoles) nec aliud quodvis mente volvebat, præterquam sanctissima quæque et eadem placentia summo Deo. Talibus auspicamentis Hubertus ætatem puerilem decoravit, ut eum putares non nisi cœlestia meditatione complecti. Isque duodenos natus annos, velut imitabundus Christi vestigia, egregium imprimis facinus adoritur. Cum antea parentum studio, pro consuetudine Nobilium, domi litteras didicisset, ædem Divo Petro sacram crebrius adibat, Monachosque eo loco sacris operantes familiariuscule invisebat. Erat id monasterium in Bretigniaco situm, haud procul arce paterna. Sacro tandem pellectus Monachorum instituto puerulus duodennis, domum paternam clam linquens, ad cœnobium sese per-

AUCTORE PISONE EX MS. et ecclesiam duodennis ingressus,

petit ibi lecta explicari sibi:

B duxit. Jam sacram ædem subierat cœlesti captus religione, cum insperato audiit Subdiaconum legentem Prophetarum vaticinia. Ibi præstanti indoli puer Hubertus, eloquia Vatum perspicacius intelligere studet: proinde Monachum seniorem placide quærit, atque blande sciscitatus, Mi venerabilis Pater, ait, quidnam esse censes, quod nunc in sacris legitur? Tum vero senex, ceu lætabundus, interroganti perpaucis respondit. Belle fili, quidquid lectione sacra recensum est, id omne pertinet ad animæ sustentamentum; jubetur tum deinde, quo continentior vita degatur, spiritus hujus vani seculi voluptariis illecebris [abstinere]. At enim Hubertus, majora capescere enixus, percunctari cœpit, Rogo supplex, inquit, luculenter et perspicue doceas me, Pater, quodnam esse putes sustentamentum animæ. Nec distulit senex, quin sciscitanti liquidius explicaret. Timor Dei sustentamentum animæ firmum est, timor in Deum nutrimentum vitale cordis humani est: Scripturæ sanctæ lectio simul et auditio animam humanam nutrit atque corroborat. divinum Christi Jesu dictum teneto, Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Certum quoque oppidoque elegans illud Vatis regii reputato; Initium sapientiæ timor Domini, intellectus bonus omnibus facientibus eum: laudatio ejus manet in seculum seculi.

et de timore Dei instructus,

Mat. 4, 4
Ps. 110, 10

C 4 Simulque hæc effatus, quasi demirans præcox puerili sagacis ingenium argutasque sciscitationes, ita subjunxit: Vereor admodum ne tute, fili pulcherrime, qui tam sapienter interrogas, insipientiam meam probatum ire velis. Expostulanti sena gnarissimum fandi Hubertum respondisse satis constat, eas percunctationes se posuisse, non tentandi causa, sed quo plenius caperet altiloqui senis dictum: quippe se non puerili tantum ævo, verum litterarum quoque ignoratione præpediri, quo minus altiloquentias intellectu capesceret. Tum vero bonus ille senex, eo responso molli sanoque persuasus, infit hisce verbis: Omnes homines, qui cœlestiam beatitudinem indipisci student, virtuti candidissimæ, egregiis benefactis, reliquisque bonis artibus operam sedulam navare necessum est. Ac quandoquidem, fili pulcherrime, tantopere cupis verum pronosse, meum attendito diligenter alloquium. Æternus, omnipotens, ac summe bonus Deus, animam rationis capacem ad suam ipsius imaginem e nihilo creavit; ea quidem lege, ut si præceptionibus divinis obsecundaret, felicitate perfrueretur sempiterna; quia primus humanæ gentis progenitor Adamus, in perbeata illa et oppido amœna paradisiaca sede, ab exordio vitam degere tranquillam fuerat jussus.

deque via adipiscenda beatitudinis,

D Enimvero sic in Sacris diserte recensum est; Tulit Deus hominem quem formaverat, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum. Ceterum cum minus dicto obediens aberrasset a cœlesti lege, miserrimo exilio infelix solum vertit: namque simul ut vetitum pomum per nefandum scelus inconsiderate momordit, protinus in extremas quasque miserias infausto crevit prolapsu. Inde mox partim variis morbis languere, partim tristitia pallere universum; et tantisper clausum fuit cœlum, donec Christus Jesus, compar æterni Dei patris proles et splendor, humano corpore assumpto, simul pro nostra redemptione sævam mortem appeteret, simul redivivus hoste triumphato sidereas arces adiret. Beatitudo turpi gula perdita est, ac nefario tumore: eam demum per Christianam fidem et mites et abstemii legitimo jure sibi vendicarunt. Quamobrem quisquis ob honorem Dei sese temperato jejunio obstrinxerit, qui vota rite solverit, qui preces Deo digne fuderit, qui sese in conspectu Dei hominumve modestum gesserit; ad hoc qui cu-

Gen. 2, 15

unde homo per Adami lapsum excidit,

E pido affectu neutiquam dilexerit aurum nec argentum, neque vestimenta, neque divitias, neque mundanas possessiones; tum præterea qui merito honore affecerit patrem matremque et sacerdotes, is demum feliciter amplissima cœlorum regna consequetur. Verum qui fastu superbiendo tumescunt, qui vicinis perperam obloquuntur, qui sordidiore anguntur avaritia, qui vecordi trahuntur cupiditate, insuper qui nec patrem, nec matrem, nec sacerdotes, nec seniores, nec proximos honorant; ii prorsum in tartareas obtrudentur umbras, quas maligno diabolo fertur ab initio præparasse Deus, ubi, sicuti divina perhibent oracula, fletus erit et stridor dentium. Sed per pulchra illa benefacta, ea quæ paulo ante perstrinxi, quamvis a plerisque Christicolis plena fide præstentur, in monasteriis tamen religiosis favente Deo et facilius et splendidius exercentur. Quocirca, mi carissime fili, si tuam animam alere pabulo cœlesti gliscis, tecum pensiculate consultes licet, quidnam opus sit aggresso, Christum Jesum me consultore super ea re sanctius et devotius obsecrato.

5 Postquam loquendi finem facundus senex fecit, extemplo religiosus puer Hubertus, acclivi genu senis ad pedes accidit, hocque modo fatur, O vere ab hac deinceps die Christi loquentissime senex, tu

ad monasterium recipi postulat:

F es pater meus, utpote qui sis magister operum præcellentiorum, viamque in regnum paradisi demonstres; tu nimirum animam acquisisti meam, auctore te dignatus est Deus accersere me e mundo caduco et profano ad religionem sacram. Comprecor Deum beneficentiorem complosis dextris, uti dignam pro merito mercedem tibi pendat. En ardet meus animulus, pro tuo salutari consilio, hujusce monasterii cucullam vestire, ac monastico amiciri pallio. Demiratur gravis ille senex, tanto puerum duodennem ardore erga res divinas incensum, exclamat, Euge, summa virtute puer, sic tibi gradum facies in cœlos. Antequam proinde cœnobiale consortium adeas, facturus mihi operæ pretium esse videor, si te quidem sedulo commonefaciam, quæ potissimum sint Monachis et leges et eventa. Pulcherrimum quidem facinus moliris: at in ordine monastico acerbis es molestiis affligendus. Vigilias insomnes obire habes, nocturnis psalmis occinendis incumbere, passurus adversas res, interdum objurgationes auditurus, graves ærumnas adibis. At enim victor evades, cunctisque periculis defungere. Verum enim vero, si inter hæc omnia calamitosa et magnanimiter et fideliter, ob amorem erga Deum, stabilem gradum sistas, tum demum in te quadrabit ad amussim illud profatum Christi Jesu, qui perseveraverit usque in finem

receptus habitum innuit.

A finem hic salvus erit : hocque ipsum tibi faxit Deus volenti propitius. Igitur constanti vigore Hubertus ab eo venerabili Priore, tum bono, tum probo, sub Benedictino *d* ritu Monachalem cucullam sumpsit, non sine ingenti gratulatione, anno Incarnati verbi circiter sexcentesimo *e*; quo quidem tempore Pelagius, uti memoriæ proditum est, Romano Pontificio fungebatur. Tum etiam Christiana pietate longe plurimum insignis Hildebertus Rex, potiebatur rerum in Francia. Quantum proinde monasticis disciplinis Hubertus, coaluerit auctus pollensque, incredibile est. Honestis moribus ornatior, pollebat facie venusta, sermone comi, colloquio suavi, gratiore servitio, de cunctis bene merebatur. Quantum porro enitebat pietas in Deum, observantia in seniores, benevolus amor in omnes; ita Deo placere, Fratrum gratiam demereri, omnibus carus esse. Nec vero solum præ se generosam nobilitatem olebat, verum almæ Divinitatis gratiam sapiebat odorificentius.

at. 10, 12

d

e

ANNOTATA.

a *Dubitat Mabilio, an hic fuerit* S. Gamo, *cujus* B *in monasterio effigies cum insignibus Abbatis, vulgo* S. Gam.

b *Bonam quidem* Arduennæ *partem possidet S. Huberti monasterium, sed illum, qui genere Aquitanus erat, verosimile non est amplos ibi habuisse fundos.*

c *Ambianum*, Veromanduorum *metropolis, solum* 15 *leucis distat Britanniaco.*

d *Ita ex suo sensu Piso, Monachus utique Benedictinus ipse.*

e *Imo* Septingentesimo, *ut supra dictum; male igitur huc convenit nomen* Pelagii *Papæ, sive primi, qui sedit ab anno* 519 *ad* 558, *Childeberto I coævus; sive secundi, qui sedit ab anno* 577 *ad* 579.

Ad Cap. 2 *num.* 10 *Nota, quod licet* Feudi *nomen seculo* 9 *primum audiri cœperit, antiquitus tamen* Allodia *seu hereditaria bona distinguebantur, a datis* in Beneficium : *de prioribus, cuivis licebat pro arbitrio disponere; de secundis, non nisi salvo jure supremi Domini. Tale jus si Veromanduus Comes revera habuisset, injuste hoc ei subtraxisset Petrus, tradendo ipsum Monachis : igitur tale jus Comes nullum habuit; sed alio nixus titulo, puta consanguinitatis proximæ, injuriam sibi factam per talem alienationem temere prætendit, quamvis fundus nemini esset obstrictus,* C *præterquam necessario heredi Hucberto.*

CAPUT II.

Persuasi parentes tradunt monasterio Bretigniacum: quod ne impediat Veromanduorum Comes ab Huberto apparente prohibetur.

Parentibus eum requirentibus,

Libido interim patri matrique incessit, Huberti visendi, rescire cupientibus, quidnam eum in templo tam diu demoraretur. Petunt cœnobium, super Huberto multa rogitant. Ubi rescivere illum monasticum Ordinem iniisse, primum gravi mœrore percelluntur, inde collocuti mutuo apud Priorem Bretigniacum conqueruntur, mox Hubertum accersunt. Adstanti coram mater Joanna, ut quæ filium materno affectu plus complecteretur, lacrymis obortis, dixit : Si mihi pro concione populari, seu ad potentissimos Reges, seu ad Magnates habenda foret oratio, lacrymis temperandum, querimoniis mulieribus abstinendum esse putarem. Verum, mi dulcissime gnate; cum apud te veluti dolorem meum depositura esse videar, vel plorando vel conquerendo, non est cur reformidem verba facere,

lacrymis perfusa genas. Juvenili ætate dum florerem, diutius alvo sterili sui, nupta sine liberis. D Precum supplicatione a Deo te, fili, ego paterque tuus impetravimus; Deo donante in lucis oras editus es, tali quidem spe uti nostræ prosapiæ superstes jure esses hereditario. Præclarum quidem esse duco, si nobilis adolescens Deo summo cultum honoresque ferat; summa et præcellentissima est ea demum nobilitas, quæ Deum amat, Deum colit, Deum veneratur : hoc apud nos etiam meo fecisses imperio. Quid aggrederis, care fili? quid inceptas? Pater tuus religioni Christianæ inter primos sese addicit, in precando Deo frequens, eleemosynis largus, egena de plebe bene meretur. Adde quod justitia claret, probitate candet, virtute coruscat. Quid, tenerrime fili, moliris? Si præclari animi claritudines tantopere te illiciunt, nihil refragamur, paternæ domi affatim accrescent. Amplissima Bretigniaci domus longe lateque patet : sunt nobis arces superbæ, sunt prædia locupletiora, vectigal opulentum quotannis penditur. Nos jam ætate senili a morte haud procul absumus, uni tibi omnes divitias relicturi : te dumtaxat unum heredem præstolamur. Siccine spe nostra decidimus? Age, fili E dulcissime, domum repetito : miserere matris lacrymarum, miserere paternæ senectutis.

AUCTORE PISONE EX MS.

et matri ut domum redeat hortanti,

7 Ubi nobilis matrona perorasset, indulgentiori genitrici Hubertus, indole præstans adolescens, tamquam Spiritu sancto plenus, graviter et accurate respondendum hoc duxit eloquio. Tametsi, dulciloquentula mater, luctuosa verba tua et flebiles ejulatus, tum dolorem tum lacrymas mihi ubertim cient (nec enim, uti vulgo dicitur, sanguis ementiri potest) tamen ab orsis avelli haud quivero unquam. Nempe inspiratio divina me ad hoc præclarum facinus obeundum instinxit. Nec vero me latet quid sacrosancta mandent eloquia. Honora patrem et matrem, ut sis longævus super terram, et benedicat tibi Deus. Vicissim, opinor, tenes memoria, quemadmodum luculenter in Evangelio recensum est, pientissimum Jesum, duodecim natum annos, clam matre Ierosolymis in templo remansisse, mira quæsiisse, et Scribis responsa longe argutiora dedisse, cunctis admirantibus super prudentia et responsis ingeniosioris Jesu. Triduo post inventus in templo, Mariæ matri, ploranti ac querulæ, comiter et placide tale tulit responsum : Quid est quod me quærebatis? Nescitis quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse? Quo responso flexa mater, F nullum responsum contra fecit. Age, cedo parens longe carissima, quid censes? An hoc egregium ac divinum Christi patrabulum frustra litterarum monimentis traditum est? An nobis incassum legitur? Pensiculatius animo volvito, mente sacrum eloquium complectere, quidnam est aliud nisi quoddam capescendæ pietatis exemplar? Cunctos vitæ meæ dies Deo servire, templum incolere, sacris me totum addicere, animum induxi meum : ita mihi persuasum, ita decretum est. Num mortali matri quidvis injuriæ factum itur, si Factorem sequar meum? O gloriose Pater mi cœlestis, qui Virgine sacratissima nasci voluisti, qui perenne regnum in cœlo tenes; adsis mihi quæso felix, clemens, propitius : dulciter et supplicans tuam opem imploro; acerbas parentum meorum perturbationes amolire procul, tristitiam omnem arceto, facessat mœror omnis, nec mihi deinceps obstiterint quominus tuis sacris addicar. Quid lamentaris? quid gemebunda ploras, amantissima genitrix? quid mihi terrestres opes dignitatesque polliceere? Ego vero gaudia, voluptates, pompas labentis mundi nauci pendo : terrena hereditas, occidua, lapsatilis, falsa, vanescit; cœlestis, solida æternaque habetur. Deum delegi, Deum amabo,

reponit Hubertus exemplum Christi,

petitque sibi id sequi liceat,

AUCTORE PISONE EX MS et ibi usque ad mortem manere.

A Deum colam, Deum venerabor, Deo sacer ero, Deum de vestra omnium salute poscam, nec ulla mortalium suggestio me ab hisce meis orsis avellet. Quas ob res te, bona mater, obsecro obtestorque, per Jesum reliquosque Cœlites, cum vestra venia hic Monachum profitear, hic divinis vacem, hic Christum Jesum contempler; mors instat, senium appetit, naturæ jus brevi solvendum est : quare permittite modo inchoem id, quod, ut primum humana vita excesserimus, pariter, mei quam dilectissimi pater materque, sumus in illa cœlesti beatitudine facturi Eo namque pacto longe majori atque veriori fuero vobis solatio. Spirituales animi delicias una crebro capiemus. Proinde redite domum, ac simul hilarem vitam vivitote.

Assensi parentes

8 Vix ea dicta finierat, cum derepente Petrus de Bretigniaco, armipotentissimus Eques, ceu divino afflatus Numine, in hæc verba prorupit : Siste, fili, sermonem longiorem, Deo per te loquenti consentiamus, necessum est. Nec enim tua vox hominem mortalem sonat, quin altissimum potius Deum tonat. Divinæ voluntati terrigenas homines parere B tum decet, tum par est. Angelum vivito, ut lubet, cœlibem : Monachum profitetor ; nostra omnis res communis esto ; prome, matreque tua Deum supplex orato. Hæc effatus, ipse pariter et genitrix gnatum complexum osculantur, ac simul arcem repetunt, non absque gaudio ingenti. Nec multo post, sectati Joachim Annamque, avitos parentes Christi Jesu, proventus nummarios omnes divisere : pars Divi Petri Bretigniacensis cœnobio est attributa, pars in pauperes dispertita, peregrinis, orphanis, viduis, valetudinariis erogatur; at vero tertiam ad quotidiani victus penum liberalemque beneficentiam recondidere ; tres partes eas Huberto legarunt. Rebus ad hunc modum belle confectis, Hubertus animi liber votique compos, totum sacris sese addixit. Mores illi fuere honestissimi, modo lectioni studere, modo precum meditamentis incumbere sedulo curavit. Principio Psalterium regii Vatis, inde sanctas Scripturas et memoriter et celerrime didicit. Ita religiosam ducere vitam perseverans, insignem gloriam sibi decusque parit. At quantus integerrimæ conversationis effluxerit in illo candor, edita miracula declararunt, quæ mox paulo narrabuntur. Ac ipse quidem temperans et frugi, tenerrimum corpus edomuit. Ter in septimana per omnem vitam jejunium tenebat, videlicet feria secunda, quarta, C et sexta ; hisque ternis diebus cibariam portionem, quæ sibi ministraretur, viris omnino pauperibus elargiri solebat.

bona sua trifariam partiuntur :

ipse vitam piissime instituit:

9 His optimis factis inimicus generis humani diabolus invidit. Divinæ meditationi vacantem Hubertum fraudulenter dæmon compellat, aperte fassus e cœlestibus Angelis unum se esse, ob id Dei jussu cœlo delapsum, quo manifestius quænam divina voluntas esset, aperiret juveni vacillabundo. Placere admodum Deo uti parentum votis obsecundaret, nec eos mœrore diutino contabescere pateretur, ne spe bona decideret, neu opulens patrimonium fastidiret. Rem nimis arduam imprudentium puerorum more fuisse temere aggressum, præter jus bonumque. Enimvero quid esse potest inhumanius, quam paternos mœrores habere susque deque ? Quæ (malum) amentior foret stultitia vel potius stoliditas, quam magnas opes, paterno sudore partas, insano contemptu profundere! rediret ergo velocius paternam domum, suosque perfunderet hilaritate ; ni faciat divinas iras mox experturus. Tum vero Hubertus animo titubare cœpit, et grandi tædio flaccescere ; quid ageret, quo se verteret in re dubia, anceps. Simul ac satanicas fraudes animadvertit, atque dolos opitulante divino favore præsensit ; tædium expectorat, cogitationemque pravam longistrorsus avertit ; idque non nisi prius oratione ad Deum fusa. D

dæmonis ad defectionem solicitantis tentationes vincit:

10 Accidit haud ita longe post non minor perturbatio, quæ tamen ipsa Huberti laudum titulis accessit. Rumor percrebuit ad aures Comitis Veromandui, penes quem unum summa potestas Bretigniaceni Dominii id temporis erat, Hubertum jam pridem esse initiatum sacris, hereditatem paternam omnem Monachis esse sacram, proinde nullum in his terris Comiti fore post hac laudis imperium. Tulit clarissimus Princeps id ipsum quam ægerrime, ac protinus eam injuriam de feudis repetundis tollere bello statuit. Protinus igitur in arma illico stipendiarius miles cogitur, bellum indicitur Petro Bretigniaci Domino : multi mortales ultro citroque frequentes convenere. Ubi compertum habuit Bretigniaci Princeps atroci bello se peti, veluti vir Deo devotus ad opem divinam confugit ; nec ante armis cernere putavit, quin Hubertum, de quo tanta lis movebatur, consulturus alloqueretur. Pollebat is Comes Veromanduus et corporeo robore et sublimi principatu, atque in re militari plurimum valebat, utpote sævus et strenuus in armis. Petrus igitur nobilis Eques, E carpturus iter ad duellum ferox, preces et auxilium filii sui Huberti in monasterio postulat, utque secum pariter abiret enixe deposcit. Persancte spondet Vir sanctus affore sese, præsentemque opem laturum ; vaderet quam maturrime pater ad campum prælii, excellentique fortitudine et magna animi spe fretus, haud dubie precum suffragia sacrosancta cunctipotenti Deo porrecturum sese. Vade audacter, mi pater, inquit : equidem pro te supplex orabo Deum, quem ambiguo procul tutissimum ab omni periculo defensorem habebis. Faustæ sponsioni fidem habuit pius pater, ac perquam lætus a filio discessit, ad condictumque certaminis locum velocius contendit. Postea vero quam mutuum in conspectum venere, utrimque instruunt aciem, pugnæque sanguinolentæ sese feroces accingunt : interim Hubertus, promisso stans, multa Deum cum lacrymis in tenta prece poscit. Nec diu is distulit ferre suppetias Namque in exercitu Bretigniaceno, Hubertus angelica stipatus phalange visus propalam est, atque coram agnitus ; et id non solum a Comite Veromanduo, sed universo etiam agmine. Jam vero Comitem, divina visione perterritum, gelidus invasit tremor ; confestim lanceam abjecit, equo se in terram proripuit, ac simul genuflexo Petrum Bretigniacenum manu prehendit. Subinde mutuo exosculati pacificas F junxere dexteras : ibi perpetuum amicitiæ fœdus vicissim paciscuntur : jurat persancte Comes initum fœdus sese defracturum numquam : ac subito ubi rediissent in gratiam, Divus Hubertus una cum Angelorum multitudine oculis adstantium evanuit. Pater incruenta victoria ovans, Bretigniacum reversus, in sublime divi Petri templum sese recepit, opima dona sanxit, ingentes Deo servatori filioque Huberto gratias egit. Contigisse hoc eximium factum, anno primo quam divus Hubertus monasticum institutum profiteri cœpisset, memoriæ proditum est. Ea res Huberto magnam paravit admirabilitatem. Tantum porro abeunt ob id benefactum vanam gloriam aucuparetur, ut etiam id omne Deo acceptum ferret. Crebrescebat illius quidem fama per ora populorum, at indies augebatur sanctitudo major : usque adeo Hubertus virtute clarissima mortales ceteros omnes antecellebat.

Comiti Veromanduo, feudum alienatum indignato,

restiturus pater, filii preces poscit:

qui pugnaturis apparens,

pacis auctor fit.

CAPUT

A

CAPUT III.

Miracula, post Sacerdotium susceptum, ultimo vitæ biennio patrata : pius obitus.

a Anno æt. 20 consecratus Sacerdos

Cum vigenos *a* jam annos et juste et pudice exegisset, consecratus fuit assensu omnium Sacerdos. At enim, quanto dignus honore esset, Deus palam ostendit : nam Pontifices tres, Suessionium *b*, Laudunensem *c*, Noviodunium *d*, nocturno viso per Gabrielem Archangelum monet, Bretigniacum proficiscerentur, divinum hominem Hubertum invisuri (is sacram rem, primum Sacerdotio consecratus, facturus erat) velle Deum uti terni Pontifices Huberto sacrificanti, loco singularis honoris, adessent. Igitur insperato sacerrimi Pontifices Bretigniacum appulere, divinitus instincti. Miraculo res est habita, præsertim cum nulla prorsum intercessisset evocatio. Affuere terni Pontifices Huberto Sacrum pangenti. Ceterum finita sacræ rei solennitate, mirificum quiddam obtigit. Enimvero cum ad convivium sessum esset, inter Nobiles complures ac sanctissimos Pontifices, qui tum epulis accumbebant, mendicus improvisus mensis affuit : is coram obsonanti concione stipem obsecravit. Tum demum Hubertus, quanta liberalioris animi munificentia polleret haud obscure patefecit : nam dapes omnes, quæ fuerant appositæ pro novo Sacerdote Huberto, inops sua ipsius manu sumpsit, et illico disparuit. Demirantur convivæ, tanto prodigio obstupescunt, Hubertum summis laudibus attollunt; epulo assistentibus Christum sacerrimo convivio illapsum fuisse, vulgo creditum. Quis enim discredat, immensum Deum sæpius pauperis mendici personam induisse? Is ergo pauper credi Christus esse citra dubium et potuit, et debuit. Huc accedit facinus longe plurimum memorabile, quippe quod eximiæ sanctitatis opinionem progenuit, non modo rusticæ plebi, verum Pontificibus quoque ternis. Per eamdem lucem mulier, oppido Noviomensi oriunda, cum miserrime spiritu maligno divexaretur, ante pedes offertur divo Huberto. Ibi editur miraculum ingens. Quippe simul ac dæmoniacam Crucis signaculo collustravisset, adjuncta manuum impositione; confestim nefarius dæmon aufugit, liquido etiam videntibus iis qui tum illic præsto aderant. Ita prece S. Huberti sanitati pristinæ restituta dæmoniaca mulier, sospes et incolumis ad ædes patrias remeavit. Quibus e rebus almam vitæ sanctimoniam et præclari Huberti virtutes, Pontifices terni facile cognorunt, eumque postmodum summo honoris cultu habuere : nec enim cunctati sunt, quin discedentes illius precum sacrosanctis suffragiis magnopere sese commendatos esse vellent. Ita Divum Hubertum venerati retro abiere.

b c d — *coram 3 Episcopis primitias offert.* — B — *Christum pascit in paupere,* — *dæmoniacum liberat,* — C

mutum ac paralyticum curat,

12 Matrona itidem ab agro Laudunensi pari fato unicum filium pepererat, isque puer per novem annos nec locutus fuisse nec ambulasse pedum ingressu ferebatur, donec ad Divum Hubertum advectus est. Coram jacenti puero Divus Hubertus, fidei plenus, imperat, sic effatus verbum deprecatorium. In nomine Jesu Christi, in quo prolutus sacerrimo lavacro es, confestim surge, staque rectus super pedes tuos, ac eloquere. Nec mora, mox ut audivit jubentis Huberti potentissimam vocem, bona valetudine donatus illico surrexit, et loqui disertim cœpit. Ægros innumeros, et rabido furore debacchantes, et variis affectos morbis præsentissima sospitate S. Hubertus impertiebatur; quibus omnibus sanctiora duo præcepta dare solebat : unum id longe fuit princeps : Abito, mi carissime frater, domum, daturus honorem uni dumtaxat Deo; et altissimo rerum omnium Creatori gratias agito, nec ausis cuiquam prodere mortalium, quod Hubertus te sanavit, ne deterius tibi contingat. Tum deinde legem hanc dabat longe optimam : Caveto per Dei nomen jures, quippe est immane scelus. Quam ob causam olim majorum consuetudine receptum fuit, ut Laudunenses, Novioduni, Suessiones, per S. Hubertum jurare consueverint; tantum illius viri cœlestis egregia claruit sanctitudo. Constans quoque fama ab antiquis retro seculis inolevit ad ætatem nostram usque, tantum auctoritatis ac potentiæ plusquam humanæ sibi ipsum Huberti nomen ob divinam sanctitatem adscivisee, ut ubicumque nomen hoc, sane quam venerabile et angustum, inscriptum haberetur, insuper quidquid sacratissimi corporis ejus reliquiis fuerit attactum, huic ipsi nec fulgur, nec tempestas, per terrificatio sathanæ, nec rabies, nec amentia nocere possit unquam. Porro id esse veritati consentaneum credi, par piumque est; siquidem adstipulantur quotidiana miracula ; et peregrinorum concursus, Bretigniacum turmatim ruentium, fidem irrefragabilem factitant *e*.

et alios multos ægros.

D — AUCTORE PISONE EX MS. — *unde venerationi quoque nomen ejus est.* — *e*

E — *Parentibus mortuis*

13 Adolescebat viri divini erga Deum flagrantissimus amor, jamque ad summum virtutis fastigium evaserat, jam nihil nisi Deum ferme sentiebat, jam non nisi cœlestia animi cogitatione complectebatur, jam nihil præterquam divina loquebatur, jam cœli dulcedines ardebat; cum in paucis diebus pater materque Huberti rebus humanis emigrarunt, haud dubie felicitatem æternam adepti. Nec diu postea Hubertus superstes in terris fuit. Auxere parentum mortes repentinæ divino homini tum humanarum rerum tædium, tum cœlestis gaudii desiderium ingens. Cupit ocius mori mortalique vita excedere, quo citius visione Dei perfruatur et beata et sempiterna. Percrebro cernua precum efflagitatione Deum obnixe poscit, ut corporea labe liber in cœlestem puritatem emergat, bonumque finem assecutus in societatem fidelium adscribatur. Itaque nocturnis excubiis ad sacras aras sancto Viro, precationum meditationibus incumbenti, demissus cœlo Michael apparuit; jubere Deum uti Hubertus quam citissime in cœlum terris excedat : proinde consolationem animo caperet, nec longiori tristitudine langueret; futurum paulo mox uti ærumnis terrenis ereptus felici beatitudine donaretur. Hæc ait, simulque cœlestis nuntius in sublime rediit. Tum vero Hubertus incredibili gaudio geminas manus complosit gratulabundus, ab imo pectore gratias egit, immensam laudem panxit Christo Jesu. Igitur postquam decem annos ac menses tres ad Bretigniacum in cœnobio vir Apostolicus Hubertus exegisset; virtutumque culmine præcelsus et miraculorum gloria insignis, devote ac religiose conversatus esset ; iminere sui diem obitus divina revelatione compertum habuit. Proinde cognitam mortem suis Fratribus, ne repentino timore percellerentur, amice detexit. Tum vero atroci dolore conficiuntur omnes, planctus et mœror oboritur, lacrymæ passim oculis effluunt. Inde collacrymantes Hubertum, acerba febre decumbentem lectulo, circumsistunt : ibi obnixe deprecari Deum cœpere, nec præmatura morte, juvenili ætate, vernans Hubertus occumbat. Ergone florulentæ juventutis ævo præcocem mortem obiret? Siccine nobiliori præstans indole, caros Fratres desertos esse pateretur? Itaque Deum supplices orabant, ne moreretur bonus Hubertus, tam dulcis, tam benignus, tam amabilis, tam clemens.

mori quoque optat, — *et impetrat,* — F — *11 anno vitæ monasticæ,*

14 Ubi tam luctuosus clamor obstrepit; ubi animadvertit Divus Hubertus acerbo mœrore consternatos Fratres, eos omnes consolandos habuit; et mentis alacritate et hilaritudine arridentis faciei, dicitur blande allocutus fuisse eos, quos tristes ob suum unius transitum perspexit; postremo fecit luculentam orationem hoc pacto. Optime maximeque rerum

Fratresque moriente, consolatus,

A rerum omnium conditor bone Jesu, animam meam tuæ clementiæ commendatam esse supplex velim. Et sane amorem erga me tuum permagnum esse facile perspexi, præsertim cum per cœlestem Angelum mandes hoc mundo esse mihi abeundum. Infelix nimium esset jussio, nisi quis immundum cor purgare niteretur. Attamen supremo mandamento refragari numquam licet, siquidem nobis omnibus semel est moriendum; tali itaque confessione peccatorum meorum noxas piabo. O misericors et clemens Deus, uni tibi confiteor scelerumque veniam precor supplex. Quidquid a me unquam peccatum, et seu perverso cogitatu, seu tumescenti superbia, seu invidioso livore, sive inerti socordia, sive incuria torpenti, sive bili indignabunda, adversus divinam tuam majestatem est offensum, id penitus omne propter amaram necis tuæ passionem, ob intemeratam fidem in te meam, ignoscito clemens propitiusque aboleto. Insuper, bone Deus, precor, miserere miserrimæ animæ meæ. Hanc placide et hilariter accipito, simul ac emortuum corpus exierit, tuoque solius liberali dono cœlestis regni gloriis ornetur. Postremo hoc unum abs tua beneficentia impetrandum contendo vehementer etiam atque etiam, malum, periculum omne, simul et tristitiam tuo solius gratuito munere ab hisce Fratribus Monachis arceto: Bretigniacum affinesque, malis bestiis, grandine, fulgure, diabolica illusione, liberato: tum præterea, siquis caduco morbo laboret aut insana rabie furiat, isque Bretigniacum opis assequendæ gratia sese contulerit, is morbo crudeli quam liberrimus esto; concede lubens et propitius, id quod patrino *f* meo donasti, quisquis nominis mei patrocinium implorarit, continuo ab eo rabiem vesanam avertito. Summæ trinitatis, virginisque matris Mariæ simul et Divorum omnium opem imploro, uti meam animam sereno vultu suscipiant, inque sempiternæ quietis amœno sinu locent.

postulata a Deo venia peccatorum,

B

commendat et monasterium,

15 Compluribus aliis id genus precum supplicamentis deposcebat Deum divus Hubertus, sub impendentis mortis hora sacram corporis Christi Communionem libavit, reliquaque Christianæ pietatis sacramenta de more majorum sumpsit: mox inde cum in stratu suo recubans, veluti soporem dulcicellum carperet, Monachis interim hymnos et cantica circum pangentibus, tranquillo suspirio efflavit spiritum, et continuo paradisiacam quiescem petiit; tertio Kalendas Junias, regnante id temporis Dagoberto *g*, longe fortissimo Rege Francorum. Postea vero cum Divus Hubertus animum expirasset, Bretigniaci repente tam suave olens odor defragravit, perinde acsi divina potestas universos vernæ temperiei flores in eum locum aggregavisset. Qua ex re quid existimandum aliud, præterquam quod paradisiacæ fragrantiæ dulcis amœnitas ad obsequium funeris aspiraverit sanctissimo Huberto? Mox Hubertum vita defunctum esse increbuit rumor: ac sane perquam nobilis fama sui non solum vicinas oras incessit, sed per universum etiam Belgicæ regionis ambitum sanctitas ipsius longe lateque est divulgata. Ruunt exinde catervatim, tanti suavitate odoris illecti, populorum cunei fidelium; et undiquaversum per cunctos viarum tramites accurrunt. Certant singuli tangere Divi Huberti corpus sanctum, pro sospitate salutari præsentibus assequenda: nec poscentium quisquam immunis abscessit; omnes id quod Huberti nomenclatura poposcissent haud gravatim obtinuere. Quas ob res Deus beneficentissimus palam monstravit, quanta virtutum dignitate gloriosus Hubertus, qualive superni honoris privilegio potiretur; quippe quo magis Deum, cum in terris esset, integra caritate dilexit, eo potiori donatu curandis morbis excellit. Verum quo manifestius id omne clarescat, veraci recensu exempla D splendida subtexam.

et placide expirat:

C

accurritur ad exequias.

ANNOTATA.

a *Mabilio, vigesimum vitæ monasticæ annum interpretatus, dicit Hubertum in monasterio egisse annos triginta: sed manifeste aliter sensit Piso, solum decem annos Huberto assignans in monasterio, atque adeo anno* 22 *ætatis mortuum eum credens. Neque mirum si tam præcoci sanctitati maturatum Sacerdotium ex privilegio sit. Acta autem hæc essent ex nostra sententia circa annum* 710.

b *Urbs Suessionum Britanniaco distat* 7 *leucis; ibi anno* 680 *obiit Episcopus S. Drausius juxta Sammarthanos, qui decem quidem proximos successores nominant usque ad* 814, *sed non definiunt tempora. Potest ergo hic intelligi a S. Drauso tertius* S. Gaudinus Martyr, *quem* 10 *Februarii conjectavimus circa an.* 720 *floruisse.*

c *Laudunum Britanniaco distat circiter* 9 *leucis, ibi autem sub Pipino Principe Episcopus fuit* Madalgarius, *qui hic posset signari.*

E

d *Post S. Mommolenum Noviomensem Episcopum, anno* 686 *mortuum, indefinita similiter est successorum septem Chronologia usque ad an.* 744: *eorum autem quartus, qui* 18 *annos sedit, vocatur* Munarus *vel* Numianus.

e *In margine antiquo charactere legebantur sequentia, fortassis per oblivionem scriptoris prætermissa, et hic inferenda:* Post nocturnas vigilias egrediebatur in hortum, qui ad hunc usque diem Hortus S. Huberti dicitur: ibi sub tilia arbore frondosa posito lapide, genibus flexis ad Deum preces fundebat.

f *Non hoc petiisse crediderim Sanctum; sed (quia eodem quo Magnus Hubertus vocabatur nomine) contra idem malum cœptum invocari a vulgo, fortassis non satis utrumque distinguente.*

g *Imo* pueruIo: *ex hac autem persuasione, quod tempore Dagoberti magni res hæc contigerit, addit Piso:* Tum claruere, et doctrina et sanctitate præter ceteros illustres, Audoenus Rotomagensis Archiepiscopus, et apud Atrebates Philibertus Abbas; *quæ malui expungere. Colitur* S. Audoenus 24 *Augusti, biennio post Dagoberti mortem, cujus Referendarius fuerat, ordinatus anno* 646: Philibertus *Abbas* 20 *Augusti celebratur, eidem S. Audoeno familiaris.*

F

CAPUT IV.

Miracula post mortem facta.

Paucis post diebus elapsis, ubi sanctum Corpus venerandi Huberti ad Bretigniacum honorifico sepulcro conditum est, Namaramus, vir tum nobili sanguine cretus, tum armis et robore bellico percelebris, quamquam pietate spectabilis et probitate esset, brachium tamen dextrum seminex et exangue plurimos dies circumtulit. Is valetudinem impetraturus ab Huberto Magno, Ardennam petiit: cumque novenos dies, totidemque noctes pio sacrorum ritu in æde Divi Huberti ab Ardenna, perinde ut gravissimo percussus morbo, noctu jaceret; multo maximam vocem cœlitus audivit sibi jubentem, surgeret velox, et supremum facesceret oraculum. Vade, palam inquit, ad eminens Huberti Monachi Bretigniaceni templum: habet namque divinitus collocatum donum suis meritis almis tui prorsum sanandi, penes quem unum eadem quæ mihi in ægrotos omnes altissima potestas est. Nihil cunctatus pius homo imperio cœlesti paret, subque noctis intempestæ silentio consurgens magnis itineribus Bretigniacum contendit, atque ibidem corporea sanitate donatur, suffragante

Brachii emortui sanitatem a S. Huberto Episcopo postulans,

jubetur eam Bretigniaci quærere.

A suffragante Divo Huberto Bretigniacensi. Quid hoc opere insigni esse potest evidentius? quid tanta potentia depellendis ægrimoniis eminet præstantius? Perinde igitur Hubertus Bretigniacensis advertendis morbis potis est, atque celeberrimus ille Hubertus Ardennianus; quod quidem ingenue fateamur oportet, vel compulsi rerum manifestiore argumento.

Curantur lunatica una,

16 Nihilo secius dignum enarratu censuerim, licet minus excellentiæ præ se ferre videatur. Cum variis admodum et miraculis et virtute efficiendis Beatissimus floreret Hubertus, tot signis inducta Lunatica mulier, a Vico cis Exonam *a* orta, se contulit Bretigniacum. Mulier Petronillæ nomen tulit. Ut ante sacerrimum corpus appulit, orare cum lacrymis sane uberrimis cœcepit Divum Hubertum, uti conferret oranti gaudia sanitatis. At enim ubi novemdies ob aras Divi Huberti vesano cerebro saucia decubuisset, tandem valetudinem diutius optatam patrocinante Huberti suffragio promeruit adipisci. Quapropter sana jam mulier patrios fines repetens, magnifice collaudavit Deum longe pientissimum Christum Jesum, qui ob almi Huberti preces mirabilia patraret. B Longe mirificentissimum videri cunctis par est, quod factum nunc recensere sedet animo. Tredecim homines, dæmonibus immundis arrepti, post uno exacto anno quam Divus Hubertus rebus excessisset humanis, ad ædem sacram Divo Huberto deducti fuere, feruntur originem duxisse ab Suessionicæ urbis pago (veteri nuncupamine Turris-Comitis appellatus) dies novenos ante sacratissimum Divi Huberti corpus, manicis ferreis vincti steterunt; cum interim quotidianis jejuniis et precum supplicamento sedulam operam navassent, nona demum luce inter Missæ solennia convaluere: inde lares Suessionicos gratulabundi remearunt.

et 13 energumeni.

An. 1234 mulier miraculo trans Isaram vecta,

17 Quantum sincera femininæ mentis fides valeat, oppido quam locuples testimonium dederit exemplum subnexum. Ducentesimo trigesimo quarto supra millesimum Incarnationis Dominicæ anno, tertia Kalendas Junii, die B. Huberto sacra solenniter, mirum quiddam evenit. Mulier interesse annuæ solennitati majorem in modum cum optaret, Isara flumen (sicuti usu venire solet) id temporis undosius effecit. Jam ad crepidinem fluvii exundantis appulerat; ceterum qui peregrinam trajiceret, comparebat remigum nemo: C tum vero humanis destituta præsidiis, opem Divi Huberti cum lacrymabili ejulatu inclamare cœpit, obnixe deprecata ut festis interesse digna haberetur. Quid plura memorasse coner? Mira et eadem pene incredibilia descripturus sum. Etenim navis, quæ ex altera fluminis ripa anchoris fixa stabat, ad trajiciendam eam mulierem sine ullo quovis adminiculo adremigavit. Itaque navim conscendit mulier, ac sine gubernaculo citraque discrimen ullum fluvium trajecit: sicque in ædem sacram Bretigniacenam velociore cursu ad honorandum Divum Hubertum perrexit. Ibi mirum obtigit: quippe ea mulier, cum jam dudum prægnans esset, nec diutino fœtu libineraretur, inopinato cunctis intuentibus, qui tum divino Sacrificio coram adstabant, prope majus altare puerum peperit sane formosissimum. Hujuscemodi factum non nisi ad Auxiliatorem salutiferum religiosa matrona retulit, utpote quem inter precandum de puerperio felici dulcius obsecrarat. Huc accedit multo [grandius] aliud miraculum, adeo præclaris actis facta splendidiora accumulascunt. Sub hora eadem inter sacrificandum, matrona apprime nobilis, Magnicampi *b* oppido prognata, Divum Hubertum interpellavit. Ea dextrum armum veluti præmortuum pendulum gesserat annos tres, haud exiguas opes medicis expenderat, nec idcirco bonam valetudinem fuerat consecuta. Itaque plena fidei ac D pietatis, egregium facinus adoritur. Proluit exsangue brachium eis undis, quibus ante paulo sacer Divi Huberti vertex lotus fuerat: idque fecit palam pro populari obtutu. Ibi quantum Divi Huberti posset auctoritas, opitulamento manifestario cunctis est ostensum. E vestigio imbecille brachium vivax et robustum evasit.

fœtum enititur ante altare,

alteri humerus sanatur.

b

AUCTORE PISONE EX MS

latrones 2 damnati ad mortem,

18 Age dum porro denarremus illud quoque unum, quod gentes humanæ admirentur et perenni laude sustollant. Est in Belgia longe celeberrima arx, quæ Cotianum *c* appellatur. Latrones duos, insigni furto nobiles, isthic datos in custodiam fuisse pro confesso proditum, subindeque neci damnatos ob flagitia nefanda. Quod ubi exploratum habuere, protinus ad cœlestes suppetias esse confugiendum consulto existimarunt. Quippe rerum extrema necessitudo miseros mortales ad id interdum impellit, ut humanis auxiliis destituti, tum demum divina præsidia supplices implorent. Igitur suam deplorantes ærumnam, tota mentis devotione S. Hubertum proclamarunt. Accidit continuo mirabile quiddam ac potius divinum. Enimvero dum summo nisu patrocinia Huberti deposcunt, E subito sese Bretigniaci ante valvas templi divina ope translatos fuisse cognorunt, ferrisque etiam et vinculis (uti captivis assolet) innexos. Templi limen introgressi perstitere dies novenos, Hubertinum auxilium deprecabundi. Tandem gravis Huberti intercessit auctoritas, qua citius effractis vinculis in libertatem sese vindicarunt. Pacto namque cum adversa factione inito, citra noxæ damnum invicem convenerunt: mox patrias domos regressi, felicem eventum vulgo denarravere. Quibus de rebus minime profatu est quot laudum præconiis, eisque magnificis, summum et longe celsissimum extulerint Deum de glorioso confessore suo Huberto. Neque enim tantum optimo dilargitori Deo ingentes egere gratias, verum Divum quoque Hubertum magna veneratione pro collatis beneficiis affecere: quippe nihil præ se fert egena mortalitas nec præstantius nec antiquius, quam meritos honores ferre Divis Patronis. O te perbeatum! o inenarrabilem cœlicolam, Dive Huberte! qui tam magnifica virtutum prærogativa polles. Mundi labentis inanem pompam excelso quidem animo contempsisti, sed cœlestes divitias efflagrasti. Jam licet gaudio frueris æterno, F nec tamen miseris mortalibus opitulari cessas.

carcere ac vinculis miraculose solvuntur.

Anno 1300

19 Elapsis annis post Christianum natalem mille ter centum, virgo nobili exorta progenie corporeorum membrorum prorsus erat impar. Ea nuncupabatur Agnes, ab oppido *d* Laschenio suam ducens originem. Triennium perpetuum infelici ægrotatione male affecta domi decubuit. cum de vicinis audit famam gloriosi Huberti Bretigniacensis. Mox ex intimo cordis affectu se Divo Huberto devovet, opemque Sancti magnopere deprecatur: nec diu comperendinavit, quin venerabunda Huberti sacerrimam ædem peteret. Ideoque Bretigniacum ad sacratissimum corporis Hubertini mausoleum semetipsam vehendam curavit. Cumque per dies novem continuos templaribus thoris accubuisset, oblationemque votivam quotidie faciens sacro præsens afforet; pristinam sanitatem est adepta, inque proprias arces absque bajulorum adjumento regressa est.

d

Curatur triennio clinica

festum violans,

20 Haud perinde longa deinceps ætate, die Divo Huberto festa, multo mirificentissimum factum evenit: nam solenne festum Christicolis: plerisque quidem, sed præcipue Bretigniaci colonis tum agi solet. Ceterum Bretigniacensis quispiam indigena longe secus egit: cupidior enim domus ædificandæ, vix humum effodere faciendis fundamentatis occeperat,

AUCTORE PISONO, EX MS.

A perat: cum statim ecce maligno spiritu correptus miser, infandum torquetur, inque foveam profundam cadit: terra mox prolapsa cooperitur: pueri plerique, qui tum brutos greges in campestribus pascuis secundum illius irreligiosi hominis fundos pascebant, subitum præcipitium obtuti, veloces accurrunt; statim casus infaustos vicinis ac propinquis obnuntiant. Tum vero catervatim ruunt, homini moribundo fraternam opem laturi. Protinus effodicantes permultam humum, in altissima scrobe seminecem ædicolam, ac jamjamque moribundum nanciscuntur: nigrum præterea signum in ejus fronte, veluti lividam cicatricem offendunt, tam duriter eum malus hostis percusserat. Quid facerent, quidve aggrederentur, diu hæsitavere; tandem, ceu divinitus afflati, diro vulnere saucium homuncionem in templum super mensam attulere. Exin ubertim illacrymantes pene mortuum pro sacerrimo Divi Huberti feretro sistunt. Triduum rusticus ille vir in eo statu miserando permansit: post tres autem dies convaluit quidem sospes, at enorme signum illud quadraginta dies infixum ejus fronti comparuit. At B vero, facta cerea oblatione instar sui corporei ponderis, omnino sanus evasit. Itaque ob indeptam sospitatem gratias nimirum maximas egit, tum beneficertissimo Deo, tum Divo Huberto cum paucis bono.

Ideoque punitus,

Sancti ope sanatur.

21 Quas ob res et sanctissimæ vitæ conversatio, et stupenda miraculorum immensitas propalam ostendunt, æterna cum beato Deo felicitate Divum Hubertum jam dudum fruisci. Quid enim hac evidentissima declaratione manifestius? An vero quisquam errore sacrilego tam est impius, ut iverit inficias, Hubertum Bretignianum nec prodigiosa magnalia fecisse, nec in Sanctorum albo conscribi? Sensit agricola profanus divinam pro nefaria impietate vindictam; sensit itidem opem præsentaneam pro cultu religioso: qua de re quantum honoris, quantum excellentiæ Divo Huberto tribuat æternus et summus Deus, quanti candidissimas illiusce precationes pendat, tanta prodigiorum congerie, tot miraculis dilucidum evasit. Igitur longe dignissimus Divus Hubertus optimo jure censendus est, cui sonoris modulis concinamus omnes; O Divi Huberti splendida præconia, o ineffabilis ardor caritatis, qui dum pereuntis mundi fugaces pompas disprevit, perennem æterni regni gloriam adeptus est. Supersunt innumera ferme alia miracula, quæ divino quodam ac singulari privilegio Divus Hubertus edidit: sed universa ex ordine si recensere quidem velim, opus inexhaustum moliri insano videbor ausu, queis e rebus isthæc pauxilla non meæ solum exiguitati, verum avidissimo etiam fidelium Christianorum studio satis abunde factitarint. Concedat nobis Christus Jesus, ut salutifera Divi Huberti intercessione et cunctis liberemur adversis, et æternam cœlestis patriæ requiem consequamur, perpetuo laudaturi Deum trinum et unum. Amen. D E

Atque hæc sufficiunt ad laudem Sancti,

aliis innumeris omissis.

ANNOTATA.

a Vir, *vel potius*, Vic-sur-Aysne, *Bretigniaco* 5 *leucis ad meridiem dissitum.*

b *Verosimiliter* Grand-Pré, *inter Reteliam et Virdunum in Campania.*

c *Forte legendum* Cotiacum, *ut sit* Coucy *in diœcesi Laudunensi* 4 *leucis Britanniaco distans.*

d Laschenium, *ubi positum sit libenter discam, similiter ubinam sit vel fuerit* Turris-Comitis *num.* 16 *nominata.*

REVERENDISSIMIS

REVERENDISSIMIS DOMINIS

DECANO

ET

CAPITULO

PATRIARCHALIS ECCLESIÆ

HISPALENSIS

DANIEL PAPEBROCHIUS SOCIETATIS JESU

SE SUAQUE STUDIA O. D.

Redit ad Vos Sanctus Rex FERDINANDUS, Fundator Vester, quem ante hos tres annos singulari in volumine præcedere voluistis Tomum ultimum Maji nostri, mole sua ac multitudine Sanctorum impeditum, eoque lentius quam vota vestra patiebantur properantem; quemque ad Thronum Regiæ Catholicæ Majestatis ipsimet tunc deduxistis. Redit autem secundis, imo tertiis, curis auctior et politior universa nostra de tam augusto argumento lucubratio, grandiori in opere, communibus S. D. N. INNOCENTII XI Romani Pontificis, ac potentissimi Monarchæ CAROLI II Hispaniarum Indiarumque Regis Catholici auspiciis tandem nunc absoluto; stipantibus Regem Sanctum Sanctis, in eumdem Mensem concurrentibus, plusquam mille sexcentis, nominatim expressis. Promptum meum studium erga Reverendissimi Vestri Collegii honorem haud minus spero agnoscetis ex hac secunda et potiori editione, nec parciori eam suscipietis benevolentia, quam ex priori illa probastis nostrum Vobis obsequendi conatum.

DE

D. P.

DE S. FERDINANDO III

REGE CASTELLÆ, LEGIONIS, ETC.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I De priori hujus Commentarii Actorumque editione, ante ac seorsim curata, nunc recognita nec parum auctiori.

ANNO MCCLII Nomen ætate nostra cœptum frequentari in Belgio,

Ex quo Belgio nostro hic honor obtigit, ut Gubernatorem ab Hispaniis acciperet Serenissimum Cardinalem Infantem Ferdinandum Austriacum, germanum fratrem nostri tunc Regis utroque in orbe potentissimi Philippi IV, quorum immortalis apud posteros gloria permanet; Ferdinandi nomen, rarioris alias inter Belgas usus, frequentius audiri cœpit, et felicis ominis causa ad Baptismum usurpari. Nemo dubitabat, quin magnum illud atque præclarum esset, quod tantus tamque carus omnibus Princeps ferebat; maxime cum eodem tempore Romanum in B Germania Imperium teneret Ferdinandus II; ejusque filius ac deinde successor, Ferdinandus III, titulo Hungarici Regni clareret; idem is cum quo prædictus Cardinalis Infans, anno MDCXXXIV, VIII Idus Septembris, felici ad Nordlingam pugna Suecum hostem fundens, prælusit victoriis, apud nos referendis de confœderata Francorum Hollandorumque potentia. Cum autem III Nonas Novembris Bruxellas ingressus, sequenti anno exceptus esset Antuerpiæ XV Kalendas Maji, ac deinceps in ceteris Regiarum Provinciarum urbibus, apparatu tanto, quantum ulli unquam Principi, possessionem ipsam ineunti, factum nulla hominum memoria noverat; nihil jam toto Belgio crebrius iterabatur, nihil audiebatur libentius, quam nomen Ferdinandi. Qui porro altius volebant assurgere ad præteritorum temporum lumina, recordabantur Ferdinandi, primi hoc nomine Imperatoris, qui incomparabilis famæ heroi Carolo V frater fuerat, et simul cum illo nepos Ferdinandi Catholici, cujus felici cum Isabella conjugio coalita Hispaniarum regna, in unam secum Monarchiam traxerant, quidquid Provinciarum uniebatur Coronis Arragoniæ Castellæque in Belgio, Italia, ipsisque in Indiis. Erat is inter Castellæ, Legionisque Reges sui nominis Quintus, quatuor enim ante numerabat Synonymos, quorum Primus cognomen Magni promeruerat. Verum tam C omnes illi, quam quotquot cum illis toto orbe vel nominari tunc poterant, vel olim fuerant in Historiis nominati Principes Ferdinandi, excellentem quidem isti appellationi claritatem conciliare videbantur; sed cujus fulgor inanis posset judicari, nisi et accederet veræ Christianæque Sanctitatis lux, quæ vel sola clarum facit gerentis nomen, etiam in humiliori conditione.

ut valde gloriosum,

non item ut sanctum,

2 Non deerat quidem ea lux Ferdinandæo nomini in Hispania; nam dictus apud Castellanos Legionesque Tertius, cognomine Sancti Regis secernebatur ab aliis. Sed eadem Sanctitas tam parum nota habebatur vulgo, etiam Hispanico, ut, exceptis Hispalensis urbis incolis accolisque, vix quisquam Patronis Hispaniarum Sanctis adnumerare Ferdinandum audiretur. Imo Joannes Tamayus de Salazar, (quem, si ceteri omnes tacuissent, hic oportuisset disertissimum fuisse) Gallicano Andreæ Saussayi Martyrologio tomorum duorum, suum sex tomorum Hispanicum oppositurus, cum undecumque contraheret Sanctos, quotquot vel suspicabatur conducere posse augendo numero, non cogitavit de Sancto Rege Ferdinando. Adeo ut Franci, etiam post editionem illius Martyrologii, tanto copiosioris suo, in suo S. Ludovico, ante quatuor fere secula canonizato, viderentur sibi posse Hispanos despicere, quasi nullum eatenus ostendere valentibus sanctum suæ gentis Regem (nam Hermenigildus, Princeps tantum, pro Regno Martyrium erat consecutus a patre) aut certe talem Sanctum, cui is titulus esset Apostolicæ Sedis judicio vindicatus. Habebat id ægre pios multo fideles, quibus gloriosa Ferdinandi appellatio ex sacro obtigerat fonte, optantibus Sanctum sui nominis Patronum indigetari, quem annuo cultu prosequerentur, secundum jam receptum E inter Catholicos morem, laudatissimum sane et ad multa utilissimum. Quamvis enim nonnullis in locis reperiebatur Flos-Sanctorum pervetus, ubi inter aliorum Sanctorum quas vocant Legendas, ante centum quinquaginta annos typis Hispalensibus Hispanice editas, inveniebantur Vita et miracula gloriosi Regis Don Ferdinandi, qui Hispalim recepit; non tamen nisi ab Hispanis legi liber iste poterat; quin etiam Auctor, titulo Gloriosi Regis contentus, abstinebat elogio Sancti, licet veteri usu apud Historicos suæ gentis præscripto: quin etiam exprobrabat Hispalensibus, quod novum in Ferdinando Patronum adepti, cujus sanctitatem, intra tam breve tempus, Deus ac Dominus noster per tot miracula manifestavit, necdum pro eo canonizando supplicationem misissent.

parum laborantibus olim pro eo Hispanis,

3 Hujusmodi improperium videbatur in omnes, non solum Hispalenses, sed etiam Hispanos tanto justius torqueri; quanto majoribus luculentioribusque beneficiis, si more humano res æstimentur, illos sibi obstrinxerat Ferdinandus, quam consobrinus suus Ludovicus Francos. Hic siquidem pro Christi religione contra infideles certans in Oriente, non unum terræ pedem restituit Reipublicæ Christianæ, qui non fuerit amissus intra breve tempus, ipsomet adhuc vivente et vidente: Ferdinandus vero Sanctus, sic expulit Mauros tota fere Bætica, per annos quingentos ab iis insessa, ut numquam in ejus possessionem redire potuerint. Avitum quoque ac paternum regnum ingentibus augens accessionibus, fidei F etiam Christianæ cultum longe lateque propagavit, iis in partibus non amplius eradicandum: idque dum agit, et Barbarorum vires distinet atteritque, ceteris quoque Hispanicis Regibus facultatem præbuit paria agendi, adversus sibi conterminos Saracenos. Verum qui omnia momentis temporibusque suis prudenter disponit Deus, Ludovico censuit deproperandos Cœlitum honores legitimos, pro ea quam ipsi non dederat prosperorum successuum gloria in terris; Ferdinando autem tunc primum eos voluit auctoritate Pontificia assertos, quando bellorum felicius ab eo gestorum memoria, attrita per temporum vetustatem, segnius afficiebat obliviosos meritorum præteritorum animos. Excitavit enim Catholicorum Regum atque Capituli Hispalensis studia, hujus, ut Fundatori; istorum, ut Progenitori suo eum peterent cultum in Ecclesia universali decerni, quem a tempore immemorabili recte eidem delatum in Hispalensi, tot tantisque Deus indies declarabat miraculis, quot fuerunt publicis Processibus cognita et approbata. Exhinc sanctius ac venerabilius haberi cœpit, non Hispanis solum, sed exteris quoque nationibus pluribus, Ferdinandi nomen, cujus merita quo citius latiusque pervulgarentur

licet magis ad id obligatis, quam Franci pro S. Ludovico.

Ferdinando nuper tali declarato,

A *pervulgarentur, persuaderi mihi passus fui, ut anno* MDCLXXXIV, *sinerem ultimo Tomo Maji præcurrere seorsim ejusdem Acta; eademque ratione satisfacerem curiositati multorum, quibus tot voluminibus quot opus nostrum de Sanctis complectitur complecteturque, aut legendis otium aut coemendis commoditas deest; adest tamen non parva cupiditas penitius cognoscendi, quid istud sit operis, cujus molitioni jam pene sexaginta annos impensos audiunt, nec pauciores impendendos restare, priusquam totus sacer Annus, eo quo cœpit pede, decurrat ad finem, quinquaginta aut pluribus Tomis explicatus.*

edita anticipate Acta,

4 *Etenim eadem investigandæ ac tenendæ antiquitatis cura, eadem methodo discutiendi ambigua et obscura illustrandi, eadem libertate ac sinceritate discernendi falsa a veris, dubia a certis, qua hic tractantur* Sancti Regis Ferdinandi *Acta; decessores quoque mei* RR. PP. Joannes Bollandus et Godefridus Henschenius *omnium* Sanctorum, quotquot toto orbe coluntur vel a Catholicis scriptoribus celebrantur, *res gestas atque memorias, quæ quidem ad suam notitiam pervenissent, tractandas sibi proposuerunt ipsi, mihique* B *continuandas reliquerunt. Ex lucubrationes utinam vel legantur, eo quo ipsas scribimus animo, id, est, a præjudiciis libero; vel legere omnia non valentes aut non volentes, sibi sinant persuaderi, isti quod tenent specimini similia esse cetera: quando, adversus qualiacumque demum obloquia, ea optima defensio est, quæ non insinuatur verbis, sed præstatur operibus. Porro ex tali anticipandæ singularis editionis consilio hæc quoque emersit commoditas; quod, dum omnia per manus meas alienasque transierunt sæpius, prius quam ad principalem inter ipsa Maji Acta impressionem veniretur; opus ipsum evaserit variis in locis politius ornatiusque, correctis etiam erratis nonnullis, quæ priorem diligentiam nostram effugerant; vel nunc etiam me laterent, nisi ea didicissem amica suggestione Hispanorum eruditorum, et proprii rerum, locorum, ac personarum notitia imbutorum. Talium judicio censuraque doceri sicut sincere petii, sic æstimavi in partem felicitatis; ingenue profitens, non esse me ex eorum numero, qui gloriantur; quasi primo conatu omnia dederint perfectissima; et istud Pilati videntur assumpsisse pro tessera,* Quod scripsi, scripsi. Πάντα κατορθοῦν καὶ μηδὲν ἁμαρτάνειν Θεῶν ἐστι: Omnia quam rectissime facere, et in nullo deficere, Deorum est, *inquiebat ille*, non hominum. *Et libentius illud alterius Sapientis usurpavero,*

ut specimen totius operis,

nunc recognita

Γηράσκω ἀεὶ μανθάνων
C Senesco discens nonnihil quovis die.

Si autem αἱ δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι, ut vulgata inter Græcos paræmia dicitur, ad docendum, quod secundæ *quæque* curæ sapientiores *prioribus sint: quanto magis tertiæ quartæque addunt aliquid perfectionis operi cui fuerint impensæ? Has autem etiam alibi a me impendi, impendendosque deinceps, in postea conficiendis Actorum jam editorum Supplementis; et quidquid agnovero minus recte scriptum, me in iisdem fideliter retractaturum; facilius putavi credendum, si isti etiam peculiari tractatui, in ipsa prima editione, antequam ea plane absolveretur, subjicerem* Appendicem addendorum, mutandorum, corrigendorum, *sicut feci; et istic notata suis quæque locis jam addo, muto, corrigo, longe copiosius quam istic promisi.*

prodeunt multo correctiora.

§ II. De vetustate nominis Ferdinandæi, ejusque deinde claritate et etymologia ex veteri Gothica.

Nunc *ut undiquaque notum habeas nomen, tot titulis venerabile; invenio quod primus, qui Castellam cum dignitate Comitis tenuit, beneficio Garciæ Regis Legionensis sub finem seculi* IX. *dictus fuerit* Ferdinandus: *anteriorem vero nullum reperio in Historia Hispanica dignum nominari. Nam quod ad* S. Ferdinandum, Cajacensem in Campania Episcopum, *pertinet,* XXVII *Junii a nobis recolendum; nemo facile dicet quo seculo vixerit, licet ex Hispania advenisse in Italiam satis verosimilis opinio habeat. Qui autem ex figmentis Higueræ, inter veraces Historicos numquam absque commiseratione (nolim enim dicere, indignatione) nominandi: qui, inquam ex figmentis Higueræ* Ferrandum, Diaconum Carthaginensem in Africa *sub annum* DXL, *attraxerunt Cartagenam in Hispania, ut deinde facerent Toletanum Archiepiscopum;* XXXI *Maji inter Sanctos habendum, nec refutari quidem merentur. Verum tamen est, quod tempore* S. Ferdinandi Regis, *pro uno eodemque nomine accipiebantur* Ferdinandus *et* Ferrandus; *uti patet ex subscriptionibus chartæ Regiæ, communicantis privilegia Fori Toletani Hispalensi civitati, sub quo leguntur* Ferrandus Gonsalvi *et* Munio Ferrandi; *atque ex Epistolis Honorii Papæ scriptis,* Ferrando Illustri Regi Castellæ, *quamvis hic nomen suum Latine non aliter quam* Ferdinandus *signaret; Hispanice autem* Fernando, *pro quo Italice fere scribitur* Ferrante. *His autem non obstantibus* E *censeo diversissima esse nomina* Ferrandus *et* Ferdinandus, *uti sunt* Ignatius *et* Ynecus, Theodorus *et* Theodoricus: Ignatius *scilicet a Latinis,* Theodorus *a Græcis institutum, cum* Ynecus *et* Theodoricus *sint Gothica, planeque aliam etymologiam habentia nomina. Et* Ferrandum *quidem dici censeo a Latino* Ferrare, *sicut* Amandum *ab* Amare; *licet propter similitudinem quamdam litterarum confundatur cum* Ferdinando, *pro eodemque accipiatur.* Ferdinandi *vero nomen judico, aut in Hispania primo compositum fuisse, aut illuc invectum, ab aliqua externa natione, alia quam fuerint Carthaginenses Phœnicum propago ex Africa, vel Romani ex Italia advecti; atque adeo originem suam debere vel Gothis, in Septentrione exortis atque anno* CCCCXII *Hispaniam ingressis; vel Saracenis, quos in Gothorum exterminium eodem submisit Africa, sub annum* DCCXIII.

a quo diversum plane Latinum Ferrandus,

licet vulgi acceptione confusum cum Ferdinandus.

6 *Duplex ergo ex alterutra lingua invenio duci nominis* Ferdinandæi *Etymon, utrumque auspicatissimum. Primum ex Arabica Maurorum Hispaniensium lingua suggerit Carolus Macer, in additionibus ad Hierolexicon Dominici fratris sui, docens,* Ferh din-handu, *illa in lingua idem esse, quod,* Gaudium fidei habet ipse, *vel* Gaudium fidei apud eum; *quo nescio quid aptius excogitari possit ei, qui restituto in tot regnis* Fidei *Christianæ cultu,* gaudium *percepturus erat, non solum in tempore, sed etiam in æternitate, ipsumque toti Hispaniæ facturus commune. Sane Sarraceni, quamvis nihil minus teneant quam veram* fidem *aut* Dei legem, *utraque tamen mirabiliter gloriantur, seque unos* Fidelium *appellatione censeri volunt; unde et Imperatorem suum appellant* Miramolinum, *quod integre scribendum esset* Amir-almumnin, *id est,* Imperator Fidelium. *Quin et in hujus nostri ævi historia invenio* Fekhred-dinum *quemdam (quod* Gloria legis *interpretatur) qui totius regionis Carmelum inter et Damascum jacentis Dominus, plurima Turcis damna attulit in Syria, indeque Romam venit ad* Paulum V, *ac denique Constantinopoli plexus est capite anno* MDCXXXIII. *Verum quantumlibet istæc ab Arabibus sumpta* Ferdinandæi *Nominis derivatio, feliciter adinventa, blandiatur ingenio, ad honorem Sancti Regis ex nomine suo quærendum propenso; horret tamen animus ab ea suscipienda. Vix enim induci possum ut credam, Hispanos Principes, germanam veterum Visigothorum sobolem, qui possesso per tria secula Hispaniarum imperio pulsi a Mauris, atque in montes Cantabriæ reducti, ibi antiquos mores fidemque servarant; paulatimque invalescentes, cedentibus vicissim Mauris, Callaicum, Legionense, Navarræum atque Arragonium*

Onomatopœia felix ex Arabica

verior ex Gothica majorum lingua

Nominis nullum indicium ante seculum IX.

AUCTORE D. P.

A *nium regna fundarunt, ac Maurorum odium quasi cum materno lacte hauserant: hos, inquam, Hispanos, credere non possum, adamasse nomen, aliunde sumptum quam ex Gothica majorum suorum lingua; et quidem ex lingua non simpliciter aliena, sed exosissimæ sibi gentis. Si posset ex Græca Latinave peti verosimile etymon, deberemus eo esse contenti: has enim linguas non poterant Gothi magnopere fastidire, postquam Christi fidem edocti a Græcis, ineunte seculo* IV, *ast sub Valente in Arianismum cum suis adhuc Gentilibus Regibus protracti, in veteri sua ad Danubium sede, errorem in Hispania deposuerunt, docentibus eos ibidem Latinis Episcopis, S. Isidoro et aliis. Nunc dum constat* Ferdinandi *nomen, nec Græcæ, nec Punicæ, nec etiam Latinæ originis esse; minus autem credibile videatur fluxisse a Mauris; restat ut ejus compositio et originalis significatio a Gothis accersatur.*

multum similis Suecorum linguæ,

7 *Ad hujus porro investigationis viam reperiendam, scire convenit,* Gothos *sive* Gotthos, *vel a* Divinitate, *vel a* Bonitate, *sua in lingua nomen sibi fabricatos* (Got *enim et* Bonum *et* Deum *iis significabat) processisse ex iis hodiernæ Sueciæ partibus, quæ usque in præsentem diem interjecto lacu Wettera divisæ,* Westrogothiæ *et* Ostrogothiæ, *id est* Occidentalis *atque* Orientalis-Gothiæ *nomina retinent; quæ deinde nomina postmodum resumpta apud Italos et Hispanos, his* Visegothos, *istis* Ostrogothos *dederunt; quatenus Italia Orientem, Hispania Occidentem respicere dicuntur, relatæ ad se invicem.* Gothi *ergo a Septentrione, per Balthicum mare, in eas transgressi provincias, quæ nunc censentur Pomerania, Misnia, Bohemia, et Hungaria, ad Danubium denique sedem fixerunt (ubi nunc Transilvani, Walachi et Moldavi incolunt) ibidem noti sub Constantino Magno; sub quo jam aliqua inter eos Ecclesia gentis misit Episcopum, Patribus Nicænis adnumeratum. Huic succedens aliquis ejusdem nationis nomine* Ulfilas, *sacros libros transtulit in Gothicam linguam, litteras plerasque mutuatus a Græcis. Verum cum Principes Gothorum, etiam tunc Gentiles omnes, internecino odio dissidere cœpissent armisque confligere; pars debilior, Valentis Imperatoris Ariani auxilium demeritura, Christi legem amplecti spopondit, sed qualis apud Imperatorem erat. Hæc itaque pars Cæsareis auxiliis facta validior, alteram quoque partem coegit Arianismum sequi, non sine multorum Martyrum gloriosa morte, de quibus a nobis instituitur sermo ad* XXVI *Martii et* XII *Aprilis. Sic infecta universa Gothorum natio, dimissa habitatione Danubiana in Italiam Hispaniamque effudit sese, illuc invehens Arianismum, una cum litteris, tum iis quas Ulfilas invenerat, quadamtenus Græcis; tum Runnicis, quas e Suecia primitus advexerant; cumque originaria Gothica lingua, non sic alterata, quin adhuc multam retinerent affinitatem ad eam, qua hodiedum Sueci Teutonesque loquuntur. Patet hoc ex nominibus Gothicorum in Hispania Italiaque Regum ac Principum,* Athanarici, Alarici, Sigerici, Theodorici, Amalrici, Errici, Witerici, Roderici; Ataulfi, Aistulfi, Sigulfi, Sigenulfi; Athanagildi, Leovigildi; Trasemundi, Rosemundi, Veremundi; Kindaswindi, Regiswindi; Ranemiri, Richemiri; Adalwaldi, Grimoaldi, Rodoaldi; Gundeberti, Cuniberti, Liutberti, Ragimberti; Asprandi, Luitprandi, Hildebrandi, Garibaldi, Gondemari, Recaredi, Sisenandi, *plurimumque aliorum; quibus sigillatim etymologiam aptare ex nostris Septemtrionalibus linguis haud esset difficile, itaque demonstrare, quanta cum ratione possit* Ferdinandi *nomen hac via indagari.*

B

ex quorum nunc regno olim progressi ad Danubium Gothi,

C

retinuerunt nomina Suecicis affinia

8 *Sed ne conjecturali dumtaxat ratiocinio uti videar, adducendum est aliquod veteris linguæ Gothicæ monumentum, ipsoque gentis in Hispanias ingressu antiquius. Est autem Evangeliorum traductio Gothica, per supra nominatum Episcopum Ulfilam tempore prædicti*

explicanda sicut et nomen Ferdinandi,

Valentis composita, et forsitan ab ipso Imperatore scribi curata ac dono missa Fritigerni Regi, fœderato suo, suaque opera converso, dicam? an perverso. Imperialem certe majestatem præfert purpureus membranarum color, et splendor argenteus litterarum, elegantia prorsus exquisita descriptarum: quas in scribendo prærogativas credibile est Orientis Imperatores usurpasse, sicut Sinarum Imperatores usurpant minio imprimere libros, quod ceteri faciunt atramento, et in operculis eorumdem uti colore flavo. Codicem illum, nescio quo casu illatum in Sueciam, primam veterum Gothorum patriam, Regia nunc servat Bibliotheca, sed plusquam dimidia parte mutilum; et formatis ad ejus exemplum typis Gothicis, quidquid ejus superfuit, in lucem dedit Henricus Junius, Dordraci in Hollandia anno MDCLXV, *cum accepto inde Gothicæ linguæ Glossario; utique futuro ampliori, si omnia quatuor Evangelia integra habuisset auctor, vel etiam Biblia veteris ac novi Testamenti omnia. Isto in Glossario invenio* Fair *(quod Anglo Saxonum, Teutonum, et Belgarum mollioribus aliquantum dialectis* Far, Fer, *et* Ver *effertur) idem esse quod* Longe *sive* Procul: Thein *quod iisdem Dialectis* Thin, Dein, Dyn *pronuntiatur,* Tuus, tua, tuum *redditur:* Handus *denique, aliis* Hand *vel* Hant, *significat manum: atque ita* Fair-thein-handus *ac molliori effatu* Fer-din-andus *et contractim* Fernhandus *aut* Ferhandus, *propriissime esset,* Manus tua procul, *vel is* cujus manus, *id est,* potentia, robur, virtus longe ac procul valet, tenditur, *aut* sentitur, *secundum istud Poetæ,* D

Manu procul valentem significans, E

An nescis longas Regibus esse manus?

9 *Longam certe* Ferdinandi *gemini,* Primi *scilicet ac* Tertii, *manum experti sunt in bellis Mauri; quin et fama hujus, in Africam trajecturi, longius præcucurrerat, novum ei istic Imperium spondens, nisi placuisset Deo felicem victoriarum ejus cursum morte feliciori sistere ætate media, et ad æternæ beatitudinis bene meritam coronam Sanctum suum evocare. Non eadem fuit fortuna* Ferdinandi II: *Legione enim imperitans, et nullos circa se Mauros limitaneos habens, nec tamen valens ab armis quiescere, manum suam extendit in Christianos vicinos proximeque consanguineos Principes, primum quidem in nepotem puerum* Alfonsum IX, *cujus pene totum regnum in suam redegit potestatem, ab eodem postea pubere feliciter expulsus e Castella; deinde, justiori longe titulo, contra novum ac primum Lusitaniæ Regem* Alfonsum, *socerum suum, et proavi sui* Alfonsi *scilicet* VI *nepotem, quem prælio fudit, duxitque captivum. In eo autem quem* Catholicum *appellamus* Ferdinando V, *(nam* Quartus, *Sancti Regis Pronepos, in ipso rerum contra Mauros gerendarum initio, occupatam ab iis* Alcaudetem *obsidens, mortem contraxit juvenis, anno* MCCCXII) *in Quinto, inquam* Ferdinando *Caroli V Imperatoris Avo, rursum vim suæ significationis exercuit Nomen: quando is omnes fere totius Hispaniæ provincias potentissima sua manu complexus, cum utraque Sicilia ac Balearicis insulis, eamdem trans Atlanticum Oceanum porrexit in novum illum mundum, quem auspiciis ejus Columbus invenit, ac porro demonstrare perrexit Americus, et* Americam *dixit; ibi una cum Castellanis Arragoniisque insignibus* Crucem *plantans, cui tot barbaræ nationes paulatim subjicerentur. Ita in nostro orbe grande jam olim* Ferdinandi *nomen, ultimis hisce duobus seculis grandius etiam evasit in altero: quod sub tot gloriosissimorum* Ferdinandorum *Nepote* Carolo II *gloriosius etiam reddat is, a quo et in quo omnis vera magnitudo exordium habet, et finem accipit, seu potius sine fine perennat. Idem* Leopoldo I *Imperatori, trium* Ferdinandorum *Austriacorum Filio, Nepoti, Trinepoti, et per totidem gradus, quot noster Hispanus Monarcha, Castellanos Legionensesque* Ferdinandos *attingenti, concedat; quantum ille in altero Orbe terrarum possidet, a*

F

et reapse pluries impletum,

in Regibus sic nuncupatis,

A a majoribus acquisitarum Christoque adductarum fere sine armis ac sanguine; tantum in hoc nostro eripere Turcis cultuique restituere orthodoxo, Marte felici; funditusque evertere, quod jam coram eo ruere cœpit Ottomannicum Imperium, Constantinopoli ipsisque Hierosolymis receptis.

§. III. De antiquis Actorum hic dandorum scriptoribus: deque libro, qui fertur ætate Sancti sub rupe inventus.

Rodericus Toletanus et Lucas Tudensis, coævi,

Iidem Mauri, qui nominatissimam sub Romanis Imperatoribus ac Gothicis Regibus Hispalim, anno DCCXIII cum reliqua Bætica, cujus ipsa Metropolis erat, redegerunt in potestatem; sicut sacra profanaque omnia ad suum conformarunt arbitrium, ita etiam nomen commutaverunt, et dixerunt Seviliam; quod eorum lingua Domum opulentam seu divitiis abundantem significare, discimus ex descriptione Andaluziæ inserta lib. 17 Atlantis seu Geographiæ Blavianæ. Hanc cum Mauris eripuisset anno MCCXLVIII Rex Ferdinandus, sui nominis Tertius, cognomento Sanctus, resumpta Latine B scribentibus prior appellatio est, posterior in usu vulgi mansit. Mutatis civibus, non fuit mutata etiam fortuna urbis et opulentia: præ cunctis tamen divitiis ejus æstimandus est ipse, qui post restitutam in ea Christianam Religionem, et dotatam munificentissime Ecclesiam, non solum Regni sedem ibi elegit habere quoad postea vixit, sed etiam sepulcrum, pretiosissimus ipse thesaurus urbis. Eo regnante, prius quam ista fierent, floruerunt is Hispania nobiles duo scriptores, Rodericus Ximenez, Archiepiscopus Toletanus in Castella, ab anno MCCVIII usque ad MCCXLV; et Lucas, Tudensis Diaconus, postea et Episcopus in Gallecia, usque ad annum MCCXL. Primus novem suos de Rebus Hispaniæ libros perduxit ad annum MCCXLIII; secundus, cum adhuc Diaconus esset, mundi Chronicon contexuit usque ad annum MCCXXXVII. Ex his Rodericus, eo majoris fidei censendus est, quo plurium rerum quas scribit testis certior, utpote Regia castra sæpe secutus, et omnium Regni negotiorum particeps: nec tamen contemnendus secundus, cui magis propositum fuisse videtur sancti Regis virtutes persequi. Utriusque igitur contextum hic damus: et, pro iis qui utrique deficiunt annis, suum cuique addimus supplementum, ex antiquioribus, quæ nancisci potuimus, Hispanicis monumentis. Deficienti circa finem Tudensis contextui (quem primo loco dare placet sub C titulo Vitæ brevioris) succurret Legenda vetusta, quam reperimus in libro Flos-Sanctorum dicto, editionis Hispalensis anni MDXXXII. Roderici verba invariata, ex Francofurtensi anni MDCIII editione desumpta, intexìmus Actis prolixioribus Chronicæ, in Codice MS. Hispalensis ecclesiæ Hispanice repertæ, et quatenus opus fuit Latine redditæ, secundum editionem Vallisoletanam anni MDLV, sumptam ex alia vetustiori, forsitan Hispalensi, anni MDXV, uti apparet ex Prologo.

supplentur ex Veteri legenda et vetustiori Chronica:

hæc sub Alfonso sancti Regis filio,

12 Legendam istam tempore Catholicorum Regum Ferdinandi et Isabellæ, adeoque ante finem seculi XV aut initio sequentis compositam esse, colligitur ex Miraculo XI, ibidem relato. Chronica multo antiquior est, et tantum non a coævo Auctore conscripta; quod intelligitur, non solum quia sic consequenter scriptæ fuerunt Chronicæ Regum subsequentium, Alfonsi Sapientis, Sancii IV, Ferdinandi IV, Alfonsi XI (quorum posteriores duas etiam habemus, impressas iisdem typis circa annum MDL, alios duas vehementer optamus nancisci) sed etiam, quia Alfonsus Sapiens scripsit ipse, aut nomine suo scribendam curavit, vulgari gentis lingua, Chronicam Hispaniæ generalem, quæ similiter dicitur impressa haberi anno MDLI, et a nobis æque desideratur. Etenim ex variis locis utriusque D Chronicæ, inter se collatis ab Alfonso Morgado, infra laudando, manifeste apparet, iisdem fere verbis Chronicam utramque procedere, ita ut unam ex altera sumptam esse oporteat; utra, non facile discrevero, cui altera tantum ad manum est. Christophorus Baquez de Salcedo, Particularem ex Generali atque ex Roderico Toletano compilatam, censet. Præterea cum in Chronica Ferdinandæa Cap. 74 agitur de Mezquita majori Maurorum, post captam Hispalim in ecclesiam Cathedralem, sub titulo S. Mariæ, jussu Regis Sancti conversa, et Cap. 78 de ejusdem ibidem sepultura; nulla omnino fit mentio, aut novæ ecclesiæ, augustiori qua nunc conspicitur fabrica construi cœptæ; aut corporis tali occasione translati ad aliud veteris Mezquitæ sacellum, novæ ecclesiæ contiguum. Atqui Morgadus scribit, haud multis post Sancti mortem annis ea de re cogitari cœptum; Spinosa vero expresse asserit, sub Rege Sancio, Sancti nepote, qui anno MCCXCV cessit e vivis, datum fuisse operi augustissimo initium. Quibus positis superfluum est loqui de quatuor inauratis sphæris, supra turrim ecclesiæ olim lucentibus, quæ describuntur num. 114, velut tum cum Chronica componeretur adhuc stantes; licet constet ex Morgado, quod E anno MCCCXCIV, terræmotu excussæ comminutæque fuerint, nec repositæ amplius. Addiderim tamen, quod si revera tam antiqua est hæc Chronica, oporteat eam transcribendo fuisse nonnullis locis interpolatam vitiatamque, quemadmodum in Annotatis observamus. Item observo, editionis antiquæ auctorem Sebastianum Martinez, in Proœmio ad lectorem, protestari, quod fideliter inhæserit verbis MS. Codicis; nisi quod aliqua, usu omnino obsoleta, mutanda putaverit in alia tunc usitatiora; quod in Chronicis Ferdinandi IV et Alfonsi XI factum ab eo non legimus.

AUCTORE D. P.

NOT. 4 APP. TOM. VII MAJI.

aut saltem sub ejusdem nepote Sancio scripta videtur.

13 Post Toletanum atque Tudensem, inter Scriptores Latinos de S. Ferdinando, tertius nominandus venit Alfonsus a Cartagena, ex Episcopo Zamorensi post annum MCCCCXII usque ad XXXIV Burgensis Antistes, in Rerum Hispanicarum Anacephalæosi cap. 83, ubi more suo, ut ceterorum Regum, sic etiam hujus imaginem proponens, Depingitur, inquit, Fernandus armatus in equo, prope civitatem Sevillam, quodam Arabe dante ei claves: quia civitas illa, per longam et strictam obsidionem ab eo afflicta, in deditionem ejus devenit. Tacet de diademate et titulo Sancti: sed similiter de utroque tacuit capite 26, agens de S. Hermenegildo. Quartus inter Latinos venit Rodericus Sancius, post Ovetensem et Zamorensem Episcopatus administratos, factus penultimo vitæ anno, F Christi MCCCCLXX, Palentinus Episcopus, nescio cur apud Baronium et in Summario sæpius dictus Gerundensis: qui Historiam Hispanicam partibus quatuor deduxit. Hic parte 3 cap. 40 ait, quod nullus ante annum (scilicet Ferdinandum) bellis felicior aut in pace moderatior fuit. Et hoc ipsum ex præcedenti capite egregie probari potest, ubi legitur, quod interrogatus, cur longe plus regni fines auxisset quam multi ejus progenitores, quippe qui recuperavit quod illi perdiderunt; respondisse fertur verbum, suo auctore et sempiterna commemoratione dignum: Patres, inquit, mei fortassis animo gerebant principatum terrenum exaltare potius, quam fidem plantare; augere sibi populum multum, sed non stabilire divinum cultum: quare decepti sunt in adinventionibus suis. Itaque ad cœlum oculos vertens, Tu Domine, qui scis corda et renes hominum, nosti, quia non meam, sed tuam gloriam quæro; non tam caducorum regnorum, quam fidei tuæ Christianæque religionis augmentum desidero. Ita ille, qui locus in Summario Processuum tribuitur Michaeli Manclero, veluti insertus ejus libro, de utriusque Monarchiæ sacro fœdere: sed hic Germanus scriptor recentior est, atque Palentinum transcripsit: ignota autem nobis sunt

Imago ex Alphonso Zamorensi.

Elogium ex Roderico Palentino.

AUCTORE D. P.

A *sunt* Annalia Hispanica, *allegata a prædicto Roderico Sancio; et* Martinus Cusentinus, *ex quo idem se dicit accepisse quod sequitur.*

Prophetia de eo ex Martino Cusentino,

14 Hujus gloriosi Regis tempore, quoddam mirabile, ad nostræ Catholicæ fidei exaltationem, accidisse fertur. Nam (ut Martinus Cusentinus scribit) cum apud Toletum quidam Judæus, gratia ampliandi vineam suam, rupem comminuisset; in medio saxi concavitas reperta est, ubi liber erat folia lignea habens, descriptus tribus linguis, Hebræis, Græcis, et Latinis; scriptura vero quasi unius psalterii videbatur. Hic liber de triplici mundo disserebat, ab Abraham usque ad Antichristum; Principium vero tertii libri ita incipiebat, a Christo sic exordiens: In tertio mundo filius Dei nascetur in mundo ex virgine Maria, patieturque pro salute hominum. Quod cum Judæus conspiceret, statim cum familia sua sacro fonte renatus est. In fine itaque libri dicebatur, quod tempore Fernandi Regis inveniri debebat, [proprietates hominum uniuscujusque mundi exprimendo.] *Eadem leguntur in Chronico* Nicolai Trivetti *Dominicani, sub annum* MCCCVII *scripto in Anglia, insertoque Spicilegiis Acherianis tom.* 8, *quasi acciderint anno* MCCL, *et interseruntur verba inter* [ ] *relata.*

B *Multum autem ab Hispanis recentioribus ista ponderantur, uti etiam in Summario Processuum num.* 17, *tamquam singulare opus Providentiæ divinæ, famuli sui nomen, quinque minimum seculis prius quam nasceretur, revelantis ei, qui ipsum librum ibi abscondisse præsumitur sub ingressum Maurorum in Hispaniam.*

non videtur majoris esse fidei,

Verum, ut ingenue fatear, dum considero, in illo tam mirabiliter, ut prætenditur, invento libro, velut auctoris Christo prioris, nihil repertum ob quod mereretur ad notitiam posterorum transmitti, nisi istum de Messia nascituro locum, et notam temporis quo esset reperiendus; vehementer metuo, ne S. Ferdinandi ævo liber iste fuerit primum abditus, et mox erutus a Judæo, aliud quam par est lucrum per Baptismi susceptionem captante, atque ita tota res mera fabula sit.

quam tabulæ libriqve prope Granatam reperti,

15 *Certe simili fraude defossæ, et seculo superiori exeunte refossæ fuerunt,* in cavernis cujusdam montis prope civitatem Granatensem, laminæ quædam plumbeæ atque membranæ, Arabico sermone atque charactere exaratæ, in quibus, ex Arabico in Latinum sermonem fideliter versis, repertum est contineri libros infra scriptos:

Liber fundamentorum fidei.

Liber de essentia veneranda.

C Liber ordinationis Missæ Jacobi Apostoli.

Oratio et defensivum Jacobi, filii Samechi Zebedæi, Apostoli, ad omnes adversitates.

Liber beatissimi Apostoli Jacobi, filii Samechi Zebedæi, de prædicatione Apostolorum.

Planctus Petri, Apostoli Vicarii.

Liber rerum præclare gestarum D. N. Jesu, et miraculorum ejus, et matris ejus Mariæ sanctæ Virginis.

Liber historiæ certificationis Evangelii.

Liber donorum præmii.

Liber mysteriorum magnorum.

Liber colloquii S. Mariæ Virginis.

Liber sententiarum circa fidem.

sub titulo S. Jacobi ac discipulorum ejus,

Liber historiæ sigilli Salomonis.

Liber assequibilium divinæ potentiæ.

De natura Angeli et ejus potentia.

Liber relationis doni domus pacis, et tormenti domus vindictæ.

Liber rerum præclare gestarum Jacobi Apostoli, et miraculorum ejus.

Pars secunda libri rerum præclare gestarum, Jacobi Apostoli.

Qui quidem libri, ad Apostolicæ Sedis judicium pridem delati, atque anno MDCXLI *severe prohibiti legi, explicari, aut defendi, anno denique* MDCLXXXII *absolute condemnati fuerunt; ut qui* falso tribuantur beatissimæ virgini Mariæ, et sancto Apostolo Jacobo Majori, aut ipso dictante ejus discipulis Thesiphonti et Cæcilio; imo sint pura figmenta humana, in perniciem Catholicæ fidei composita; et respective contineant hæreses atque errores, ab Ecclesia Catholica damnatos; ac adversentur litteræ sacræ Scripturæ, et expositioni sanctorum Patrum, et usui Ecclesiæ; quin etiam plura redoleant Mahometismum, nec parum inducere videantur fideles ad sectam Mahometi, e cujus Alcorano, et aliis Mahometanorum impurissimis libris, non modica illorum pars agnoscitur transcripta. D

et merito damnati;

16 *Simili etiam fraude,* Prospero *cuidam* Auguri Fæsulano, *qui temporibus Syllanis ac Tullianis vixerit, adscripta sunt* Etruscarum Antiquitatum fragmenta, quibus urbis Romæ aliarumque gentium primordia, mores et res gestæ indicantur, a Curtio Inghiramio reperta Scornelli prope Vulterram *et (sicut falso prætenditur) impressa* Francofurti anno salutis MDCXXXVII, Etrusco vero MMMMCCCCXCV. *Interim editionem constat factam esse Florentiæ; omniaque eo libro contenta esse commentitia, non dicunt, sed clamant, sermo non sat Latinus, Græcæ linguæ inscitia, autographi ipsius characteres dispares vetustis temporibus, aliaque plurima argumenta, ab eruditis viris, Paganino Gaudentio et Leone Allatio expensa abunde: qui etiam verum auctorem deprehenderunt demonstraruntque, Thomam quemdam Fædrum; ex prædicti Ingeramii familia hominem, sua ætate inter eruditissimos æstimatum; sed cui (ad majorem Etruscæ genti gloriam ac præcipue Volaterranis, conciliandum) lubuit multum operæ atque industriæ collocare, in istis ad quamdam summæ vetustatis speciem comminiscendis, et vario desuper obducto operimento sic muniendis, ut durare sub terra quantumcumque multis seculis incorrupta potuisse, verosimile videretur. Similis farinæ commentis scatere judicatur* historia Suevorum, *cum* Vita cujusdam Joannis Cala, *ut Beati edita Neapoli anno* MDCLX, *ideoque severissimo judicio reprobata. Ista autem aliaque similia monent, caute procedere circa ejusmodi subterranea inventa; ne ad probationem historicam facile recipiantur, nisi cum certius aliunde cognitis probe consentiant. Equidem Sancti Regis honori faveo vehementer; nec in eo quod nomen ipsius tot seculis antea alicui fuerit divinitus revelatum, quidquam absurditatis video; nec omnino res caret exemplo. Etenim S. Theophanes, in sua Chronographia ad* I *annum Constantini et Irenes (qui fuit Christi* DCCLXXX *ipsiusque scriptoris, sicut ad* XII *Martii ante Vitam ostendi, annus* XXXI *ætatis) narrat quomodo* sub idem tempus quidam ad longos Thraciæ muros fodiens, tumulum offendit, qua terra et pulvere mundato atque recluso, virum intus jacentem, litterasque urnæ insculptas in hanc sententiam invenerunt. Christus nascetur ex Maria virgine, et credo in eum. Sub Constantino et Irene, o sol! iterum me videbis. *Verum hoc inter istum, et alterum casum interest; quod inscriptio illa urnæ Græcanicæ, sola inventa, nulli alteri rei fidem fecit, quam quod corpus istud ibi jacuerit ante Christum natum: principium autem istud tertii, quem Judæus invenit, libri, si apud eos ad quos deferri par fuerat Episcopos, viros eruditos et prudentes, fidem invenit; fidem etiam facere debuit ipsi libro, tamquam mente divinitus illustrata scripto; quem proinde oportuisset tum studiose servari, tum a multis legi diligenter, et (quod consequens est) variis occasionibus allegari ab iis qui legissent. Dum autem nihil horum invenimus factum, cogor suspicari, quod prædicti Episcopi, lecto libro judicaverunt nihil aliud in eo contineri quam Judaicas imposturas et Rabbinicas fabulas, recentius confictas, quibus auctor suus fidem intenderit facere*

aut antiquitates Etruscæ erutæ Scornelli. E

Res quidem ista non caret exemplo: F

sed suspecta fit per libri verosimiliter mali suppressionem.

imitatione

A *imitatione illius Byzantini passim vulgati vaticinii; ideoque istic defoderit, ubi cito sciebat inveniendum: quod tamen inventori (si non ipse librum defodit) causa fuerit salutis; sicut aliquando ex falso miraculo sequi potest vera conversio: et per supposititiam Reliquiam, propter fidem credentis, fieri verum miraculum. Quare, ut de libro præfato, sic et de prætensa ejus vetustate, judicium pergo suspensum tenere: non tamen culpo eum, qui simpliciter credere rem maluerit, quam scrupulosius examinare.*

§. IV Berengariæ matris primogenitura præ Blanca S. Ludovici matre, in eaque fundatum jus potius Ferdinandi ad regnum Castellæ, auctoritate et ratiocinio Chronologico confirmatum.

Mater Berengaria an primogenita Alfonsi fuerit,

Ferdinandum *Regem divinitus concessum Hispanis fuisse, ut possimus credere, nihil opus est præsagio quod ante Christum scripsisse aliquis et defodisse prætenditur. Satis clare id demonstrant armorum ejus contra Mauros successus, quibus fidem simul et regnum amplificavit;* B *nec non vitæ sanctitas, qua cælestes honores apud posteros meruit; felicior in uno, in altero similis consobrino suo,* Ludovico IX *Franciæ Regi, qui gerendis contra Saracenos armis,* Sancti *quoque nomen et cultum promeruit. Etenim duo hi sanctissimi Reges, duarum sororum* Berengariæ et Blancæ, *ab* Adelfonso IX *Castellæ Rege progenitarum, filii fuerunt; suisque moribus simillimis demonstrarunt, similem prorsus educationem se hausisse, ex simillimæ virtutis genitricibus: quas inter earumque filios nulla scitur fuisse de regno contentio. Nata ea primum sub nepotibus est; quia partium jura sic fuerunt confusa, ut nunc etiam dubitetur, an Castella proximioris successionis jure ad* Ferdinandum, *an ad* Ludovicum, *pertinuerit, quia dubitatur, utra ex matribus prior nata sit. Quin etiam tres magni nominis scriptores Hispani, Garibayus, Mariana, et Zurita, licet successionem* Ferdinandi *ut justam tueantur, scrupulo sibi nulli ducunt* Blancam *majorem natu agnoscere. Præivit illis quidam Historiarum, seu potius Exemplorum compilator, qui Valerium Maximum sequendum proponens, Valerii nomen libro suo indidit, eumque vulgavit sub nomine Ferdinandi Perez de Gusman: putatur tamen fuisse Archipresbyter Burgensis Didacus Perez de Almella, tempore Alfonsi de* C *Cartagena Episcopi post annum* MCCCCL; *adeo parum de rei veritate instructus, ut ex prætexto* Blancæ *jure gravia bella extitisse dicat inter Sanctos Reges: quæ est Chimæra, utriusque gentis historicis prorsus ignota: cum econtrario prima* S. Ferdinandi *uxor per Franciam honorifice deducta sit, secunda petita ex ipsamet Francia. Mariana postea errorem correxit in Catalogo Comitum et Regum Castellæ: ut autem non correxisset, ipsi et cunctis idem sentientibus obstaret gravissima duorum coævorum scriptorum auctoritas, prænominatorum scilicet Lucæ Tudensis et Roderici Toletani; qui rem adeo recentis memoriæ et coram oculis suis versatam, nec ignorasse potuerunt, nec sperare quod sponte mentiendo obscuram eam ac dubitabilem posteris facerent. Spondanus quidem in Continuatione Annalium non veretur scribere ad an.* 1217 *num.* 12, *ab eis* magis ex studio partium, quam ex fide positum esse, *quod* Berengaria primogenita *fuerit. Sed quam vehementi partium studio Spondanus ipse subinde abripiatur, satis sciunt Franci. Quantumcumque tamen in hoc excesserit, numquam credam ipsi sat frontis futurum fuisse, si forte ejus ætate contra* Ludovicum XIII *Regem prævaluisset factio Procerum, Gastoni ejus fratri Reginæque Matri* Mariæ de Medices *adhærentium, ut auderet comminisci, non* Ludovicum, *sed* Gastonem, *fuisse* Henrici IV *primogenitum, mendacio ne quidem*

dubitant recentiores, etiam Hispani:

asserunt coævi,

ipsis factiosis tolerabili futuro. Quare nec velim sanctissimis duobus Hispaniæ Antistitibus tam impudentis fictionis crimen impingi; sed quando alia deessent omnia ad ipsos justificandos argumenta; mallem credere, eorum libros fuisse audacium interpolatorum manibus adulteratos, diu post mortem ipsorum: sicut necessario cogimur fateri Roderici Palentini scriptis accidisse, ne de eadem re scripsisse contradictoria arguatur. D

AUCTORE D. P.

18 Castellæ Nobiles, *inquit Tudensis,* Regnum Berengariæ Reginæ tradiderunt, eo quod erat primogenita Adelfonsi. *Toletanus vero, postquam lib.* 7 *cap.* 24 *dixisset, quod Adelfonsus Castellæ Rex* Conrado, filio Imperatoris Frederici, *quem cingulo militari accinxerat,* filiam suam primogenitam Berengariam desponsavit: *lib.* 9 *cap.* 5 *de* S. Ferdinandi *successione acturus, scribit, quod* Magnates et Milites Castellani, communi consensu, Regnum Castellæ fidelitate debita nobili Reginæ, *scilicet Berengariæ,* detulerunt; *moxque addit:* Ipsi enim, decedentibus filiis, cum esset inter filias primogenita, regni successio debebatur, et hoc ipsum patris privilegio probabatur, quod in armario Burgensis Ecclesiæ servabatur, et etiam totum Regnum, antequam Rex haberet filium, bis juramento et hominio hoc firmarat. *Possetne tanta esse impudentia cujusquam, ne dicam Antistitis forsan octogenarii, et prima in Regno auctoritate conspicui, quæ intra quatuor lineas totidem comminisceretur mendacia, omnium qui tunc in Castella vivebant manibus palpanda?* Toletano et Tudensi *manifesto inhæret* Rodericus Palentinus, *parte* 3, *cap.* 30 *sic loquens:* Ferdinandus in regno Castellæ successit, ex D. Berengaria, filia primogenita inclitissimi Regis Castellæ, sine liberis masculis decedentis (*quatenus scilicet puer* Henricus, *patris solum biennio superstes, non constat nisi sub tutela regnasse*) itaque regnum Castellæ dictæ D. Berengariæ naturali optimoque jure debebatur. *Fieri non potest ut hæc legerit Spondanus, et tam asseveranter (uti facit loco præmemorato) asseruerit, Palentinum in contraria prorsus stare sententia. Malim opinari, alienæ, nec bonæ fidei temere ipsum credidisse, quod aliud hac de re nihil apud Palentinum legeretur, quam verba quæ inveniuntur parte* 4 *capiti* 4 *addita, ad persuadendum, quod* Ludovicus *fuerit* filius D. Blancæ, primogenitæ Alfonsi; *econtra vero* Ferdinandus filius Berenguelæ, filiæ secundo natæ Alfonsi prædicti. *Unius ejusdemque auctoris esse nequeunt duæ tam ex diametro contrariæ sententiæ: oportet igitur ut locus alteruter spurius sit et adulterinus. Hoc autem de posteriori suadet nomen* Berenguelæ, *ex vulgari recentiorique usu scriptum præter morem Palentini, toto historiæ suæ decursu sæpius et constanter* Berengariam *scribentis. Adde quod prior assertio medio in contextu reperiatur, loco omnino suo, ubi non ita facile est per additiones auctorem aliquem vitiari: posterior vero extra contextum in fine capitis positus est; ac verosimiliter ab aliquo Francicarum partium studioso solum adscriptus margini, deinde per librarii socordiam textui ipsi adjunctus, vel in aliquo ejus MS. vel saltem in vulgata impressione.*

Tudensis et Toletanus;

E

item Roder Palentinus uno loco,

licet alio loco vitiatus;

F

19 *Verum quid scriptoribus Hispanis inhæreo, et excipienti contra eos Spondano, tamquam domesticis testibus, cesso os obtundere, testimonio scriptoris Franci, ejusdemque* S. Ferdinando *coævi, Alberici, inquam, Monachi Trium fontium in Catalaunensi diœcesi, qui Chronicon suum, vivente adhuc Sancto Rege utroque, finit cum anno* MCCXLII? *Extat Chronicon illud MS. in pluribus Galliæ Bibliothecis; quare, licet ipsum non habeam, nec habere facile possim, deperdito exemplari quo hic Antverpiæ plurimum usus fuit Christophorus Butkens, non dubitaverim verba ejus accipere ex Vindiciis Hispanicis Joannis Jacobi Chiffletii pag.* 176, *quando hac in parte nemo adversariorum ejus, acrium ædepol et eruditorum, atque in manibus Chronici verba habentium, præsumpserit*

ac denique Albericus Francus et coævus utrique Regi.

AUCTORE D. P.

A *præsumpserit eum hac in parte arguere textus perperam allegati. Verba Alberici de* parvo Alfonso *S. Ferdinandi avo, quia puer regnare cœpit, ita sonant :* Hic itaque Rex parvus, de sorore Regis Angliæ Richardi (quæ dicta est Alienor, et fuit etiam soror ex alia parte Comitissæ Mariæ Campaniensis), genuit HENRICUM, qui juvenis obiit, et quinque sorores illius. Prima dicta est BERENGARIA, quæ Regi Legionensi, si id est Galleciæ peperit Fernandum, successorem Regis parvi (*Henrici* in Castella et Toleto, et fratrem illius, et illam quam Rex Jerusalem Joannes in uxorem novissime accepit. Secunda fuit URRACA, Regina Portugalliæ; tertia fuit BLANCA, Regina Franciæ : ALIENOR dicta est quarta, Aragonum ; quinta CONSTANTIA, monialis. *Hoc testimonio undequaque irrefragabili aliisque præmemoratis nixus Chiffletius, fidenter sententiam pro Berengaria dicit : et Sammarthanis, Procerum Hispaniæ litteras in contrarium allegantibus, apte respondet; quod illæ* litteræ Blancam primogenitam fuisse non probant ; solumque testes sunt turbarum, quas in Berengariam natu majorem viri Principes excitabant, et quibus fovendis, obducta juris falsa specie, Francos vocabant ; qui tamen vanis scriptionibus

asserens Blancam solum tertiam filiarum fuisse.

B audientes non fuere. *Sunt autem litteræ istæ numero* novem, ejusdem tenoris omnes, ad Ludovicum VIII ejusque uxorem Blancam, et, servantur, *inquiunt iidem Sammarthani, in Historia domus Franciæ lib.* 13, *pag.* 535 in thesauro titulorum Franciæ, armario Castella inscripto, titulo 1. *Utinam etiam ipsarum tenorem nobis protulissent ! Interim Francorum fidei solo credere, quod litteris illis prædicti Proceres filium ipsorum Ludovici et Blancæ, Regem suum esse declarent ; eumque ad se mitti petant, eo quod* Alfonsus *Blancæ pater testamento suo voluisset* Henrico *filio, absque liberis masculis decedente, succedere jure hereditario filios* Blancæ.

Neque obstant epistolæ Procerum rebellium.

20 *Sed hoc, si non fuit* Alvari Comitis *et factiosorum illi adhærentium figmentum (nec enim ipsius testamenti id jubentis exemplar miserunt, sed videntur voluntatem verbis solis indicatam prætendisse) hoc, inquam si vere scriptum est, ut summum probaret* Alfonsum, *irritam fecisse voluntatem primam, publico instrumento duplicique homagio ante annos circiter triginta confirmatam, ut scribit Toletanus. Hoc autem fecisse potuit veluti jure suo utens, ne Castellæ Regnum devolveretur ad* Ferdinandum, *Legionensis regni natum designatumque successorem, adhuc sub patris arbitrio constitutum ; neve victoribus sæpius Castellanis dominarentur Legionenses, ab ipso victi alias semperque infensi : sicut*

frustra, si non et falso prætexentium ultimam voluntatem Alphonsi.

C *ex eadem causa* Alfonsus Legionensis, *adversus eumdem* Ferdinandum *filium suum, jam Castellæ Regem, filiabus ex priore thoro natis regnum legavit, nolens illud subjici Castellanis : quod æque successu caruit, sicut æque injustum fuit. Utrumque tamen utrique* Alfonso *tam potuit justum videri, quam postea utriusque ex* S. Ferdinando *nepos ac pronepos* Alfonsus X *justum esse putavit, exheredato filio suo* Sancio, *substituere ex filio* Ferdinando *præmortuo et* Blanca *S. Ludovici filia nepotes. Hæc autem dispositio* Alfonsi X *vera et unica fuisse videtur causa et origo dissidiorum, inter Franciæ Regem* Philippum *Blancæ istius fratrem et prædictum* Sancium, *non obstante ejusmodi patris voluntate receptum a Castellanis. Factum id est anno* MCCLXXXIV : *cumque de eorum juribus disceptaretur, et primogenituræ titulus in* Ferdinando, *Blancæ junioris marito, prætenderetur a Francis in favorem superstitum filiorum, tamquam patrem repræsentantium ; Castellani vero ex adverso arguerent, ab eo qui ipse numquam Rex fuerat, non potuisse jus regnandi tradi, superstite vero ac immediato Regis demortui filio ; nihil facilius fuit, quam ut posterioris ætatis scriptor quispiam exterus (qualis* Ptolomæus Lucensis *fuit, qui seculo* XIV *floruit in Italia) incerti rumoris arriperet aliquid, inter similia*

Blancarum, Ferdinandorum, et Alfonsorum *nomina* D *palpitabundus. Quod autem Ptolomæus iste Lucensis, tam in excusis Annalibus ad annum* MCCXIV, *quam in Historia Eccles. MS. lib.* 21 *cap.* 15 *et* 16, *sic errasse potuerit, nec solum* Berengaria *Seniorem facere* Blancam, *sed etiam graviori memoriæ lapsu in prædicata MS. Historia dicere, in pactis matrimonialibus additum fuisse,* quod si moreretur Rex sine herede masculo, Blanca in regno succederet : *quod, inquam sic errasse potuerit Ptolomæus, nemo mirabitur, qui intelliget quomodo* XIX *Maji, in Sylloge historica de S. Petro Cœlestino num.* 22, *viderimus eum in assignando mortis anno, ad totos novem annos potuisse decipi, tunc, cum res in Italia agebatur, viventem ac scribentem ; alibi tamen fortasse degentem primis sex vel septem annis successoris Bonifacii ; et sic deceptum vano aliquo rumore, inde nato, quod Bonifacium non esse verum Pontificem seditiosi aliqui suadere nitebantur, utpote viventi Cœlestino superinductum.*

21 *Relatis expensisque auctoritatibus, quibus nituntur quotquot primogenituræ prærogativam* Berengariæ *assertam vel ademptam nunc volunt, si porro Chronologicas rationes velis consulere, omnes invenies pro* E Berengaria *contra* Blancam *stare. De* Berengaria *leges apud Toletanum lib.* 7 *cap,* 23, *quod* in eadem Curia (Carionis *scilicet, in qua Aldefonsus Rex Legionensis, ab Aldefonso Rege Castellæ,* accinctus cingulo militari, manum ejus fuit in plana Curia osculatus, *idem* Nobilis Rex Castellæ, Conradum, filium Frederici Imperatoris Romani, accinxit similiter cingulo militari, et ei filiam suam primogenitam Berengariam desponsavit. Sed ipso Conrado in Teutoniam revertente, prædicta Domicella desponsationi continuo contradixit, et per Gondisalvum Toletanum Primatem, et Gregorium Cardinalem Apostolicæ Sedis Legatum divortio celebrato, puella Berengaria mansit innupta. *Quo præcise tempore facta hæc sint tacente Roderico, incerta divinaremus conjectura ; et quantum quidem ex illo est, dicere aliud non possemus, quam* circa principium regni *Legionensis, ab Aldefonso initi, rem contigisse : cœpit autem is mortuo patre Ferdinando, de quo Rodericus lib.* 7 *cap.* 23 *ait,* quod annis triginta uno in regno consummatis obiit, Æra millesima ducentesima [decima] octava, *ubi typographico sphalmate omissum denarium recte suppleri, ut habeatur annus Christi* MCLXXX, *tota præcedens historia loquitur. Hinc autem sequeretur* Berengariam *(quæ proximis abhinc annis eam habuisset ætatem, ut des-* F *ponsationi suæ valide potuerit contradicere) natam fuisse non diu post patris Aldefonsi Castellani matrimonium, anno* MCLXX *cum Alienora Anglica contractum :* Principium *tamen* regni, *quod Alfonsus Legionensis totis quinquaginta annis tenuit, laxius sumptum, posset etiam ad integrum decennium extendi, intra quod a* Consobrino suo Aldephonso Rege Castellæ et Sancio Rege Portugalliæ infestatus, *paulatim ab iis sese expediverit ; et rebus compositis domi forisque, utriusque demum amicitiam obtinuerit ; ab uno quidem Cingulum militare poscendo, alterius vero filiam Tarasiam uxorem accipiendo. Ne autem circa annum quo facta istæc sunt, atque adeo quo* Berengaria *fuit Conrado desponsa, ambigua nobis vacillet conjectura ; ad annum* MCLXXXVIII *manu quodammodo nos adducit, certoque in gradu figit Garibayus sui immemor, lib.* 12 *cap.*24. *allegatis duobus instrumentis, prædictarum initiationis desponsationisque memoriam facientibus, et sequenti § proferendis. Hæc autem omnia eo faciunt, ut numquam ita juvenis concipi* Berengaria *possit, quin sit inter primos Alfonsi liberos nata anno* MCLXXI, *vel paulo post. Quid ? quod ea ipsa solicitudo de* Berengaria *maritanda quam demonstravit pater totis* XV *annis prius quam cogitaretur de* Blanca *viro jungenda, indicium sane haud exiguum præbet grandioris in ea quam in* Blanca *ætatis.*

Berengaria Conrado Suevo desponsa.

anno 1198

nasci debuit sub annum 1171,

22

A *illa senior si fuisset Blanca, an. 1200 primum nupta, 1209 mater effecta, et usque ad 1225 fœcunda,*

22 *Quid autem* hæc? *Tradita est in matrimonium* Ludovico VIII, *adhuc puero et annos dumtaxat tredecim nato, ut scribunt Sammarthani, anno* MCC, *neque ante annum* MCCIX, *cœpit et liberos parere, ultimumque eorum vel penultimum Stephanum edidit anno* MCCXXV. *Si igitur eam ponas* Berengaria *seniorem, dicenda erit, annos* XXX *ferme nata venisse in manus mariti, tam imparis ut mater ejus esse potuerit; cœpisse autem parere circiter quadragenariam, et longe ultra quinquagesimum ætatis suæ annum fœcundam fuisse. Neque hæc tantum sequentur, sed etiam quod filio ejus* S. Ludovico *transfretante contra Saracenos, et matri regnum administrandum committente, fuerit ipsa septuagenaria major: hoc enim factum est anno* MCCXLVIII; *et ipsa obiit filio in Syria absente anno* MCCLII. *Hic vero, intellecta ea morte, non debuisset tali nuntio, veluti inexpectatæ plane rei, consternari: quin potius seipsum arguere potuisset arguique ab aliis, quod in ea ætate matris, qua de proximo ejus funere cogitandum erat, Regno excesserit in longinquam diuturnamque peregrinationem, gubernationi ejus tam male prospiciens. Quod si ista dictu sunt absona, absonum etiam id unde sequantur.*

B *sequerentur plurima, incredibilia ipsismet Francis,*

At vero Alberici Monachi Chronica, Blancam *inter* Alfonsi *filias tertiam numerans, expedita nobis facit omnia. Sic enim proficiscente in Syriam filio fuisset illa annorum circiter quinquaginta sex; quæ ætas consilio maxime valet, nec inepta est laboribus regiminis quantumcumque magni: et nuptiarum ejus conciliatrix* Alienor, *ipsius avia materna, eademque mater Regis Angliæ, inter hunc et* Philippum *Franciæ Regem pacem per easdem nuptias conciliatura, eoque in Castellam profecta, ex neptibus suis,* Alfonsi *et* Alienor Anglicæ *filiabus, eam elegerit, cujus forma et ætas ad futuri sponsi ætatem accederet proxime. De forma tamen dubium movet auctor Gallus recentior, Ægidius Andreas de la Reque, in tractatu de origine nominum atque cognominum, asserens ex Historia gentis suæ, nescio qua,* præ Urraca Francis seniori, sed ingratum ac difficile nomen Francis habente, electam Blancam minus formosam, propter prærogativam nominis dulcedine pleni. *Sed hoc ipsum, undecumque acceptum, pro nobis facit; dum constat,* Urracam, *postea Lusitaniæ Reginam, nec nisi anno* MCCVIII *nuptui traditam, fuisse* Berengaria *juniorem multo; eoque credibile fit, non longe dissimilem fuisse ætatem* Urracæ *et* Blancæ, *inter quas dabatur Legatis optio.*

C *asserentibus tredecenni Principi Principi nupsisse virgunculam, uti canit Ægidius Parisiensis*

23 Blancam *certe, perquam juvenem cum nupsit, nobis describit Ægidius Parisiensis, in libro qui* Carolinus *inscribitur, et prædicto juveni* Ludovico *dedicatur anno* MCC, *de adveniente ejus sponsa deque* Joanne *Rege Angliæ, mortuo* Richardo *fratre pacem compositurо cum Francis, sic canens:*

—— Qui invaluit si vera susurrat
Rumor, et *Philippo* in terræ cessurus parte Joannes
Quodam conjugio Regem placabit; et ejus
Neptis (*ex sorore*) ab Hispanis aderit, cum fœdere pacis,
Candida (*I. Blanca*) quæ nubat Juveni Virguncula nostro.

Hanc auctoritatem (qua nescio an convincentior ulla possit a quoquam desiderari) contra seipsum pro Hispanis suggerit noster P. Philippus Labbe, in Tabulis Genealogicis Domus Regiæ pag. 54. Maneat igitur, quod Virguncula Blanca: *si non impubes, ut summum tamen duodennis fuerit, cum tredecenni Principi est desponsa: adeoque totis tredecim vel quindecim annis junior quam* Berengaria, *jam ante triennium mater, et ante annos duodecim postulata ad nuptias. Ista autem utriusque sponsi junior ætas, causa fuerit tam seri ex eo matrimonio fructus, qui primum anno nono in lucem venit; anno autem decimo quinto* S. Ludovicus. *Similia fere, sed quoad ætatem definiendam minus efficacia, habet Willelmus Brito Armoricus, supparis ævi Poeta, lib. 6 Philippidos, ita canens de* Joanne *Anglo;*

D AUCTORE D. P.

et indicat Guil. Brito, tunc viventes.

Dumque videt vultu sibi fata favere benigno,
Impetrat ejusdem sub pacis tempore, neptis
Ut sua felici Ludovico fœdere nubat,
Candida, candescens candore et cordis et oris;
Nomine rem signans, intus qua pollet et extra;
Quæ Regale genus ducens utroque parente,
Nobilitate tamen animi præcellit utrisque.

Neque ad tenendam Blancæ *primogenituram suspicetur forsitan aliquis, tam imparis ætatis sponsam, uti consequens foret, juveni quamvis Principi electam fuisse, propter spem successionis in regnum Castellæ. Ut enim nihil dicam de alia longe causa eligendæ* Blancæ, *supra a Francicis historicis allegata; habebat Rex pater tunc filium* Ferdinandum, *adhuc viventem, nec desperabat alios gignere; sicuti revera post annos tres genuit* Henricum, *eumque habuit successorem; et hoc primum mortuo, successit eorumdem ex sorore* Berengaria *nepos,* Ferdinandus sanctus.

E *Ideoque Blanca merito contempsit oblatum a rebellibus regnum,*

24 *Porro tanto junior* Blanca *ut filia* Berengariæ *fuisse per ætatem potuerit, haud mirum est quod noluerit* Alvaro *ceterisque rebellibus, regnum veluti a patre legatum offerentibus, consentire; licet, vivente adhuc socero* Philippo Augusto, *needum Regina Franciæ, et jam tum duplicis filii* Philippi *ac* Ludovici *mater, quorum alterum potuisset in Castellam postulantibus mittere, si sororis potiori juri voluisset se opponere. Movere etiam eamdem potuit, ne quid ejusmodi tentaret nota* Comitis Alvari *insolentia atque perfidia, non Regem Regno, sed Regis larvam sibi impetrare volentis, sub quas exerceret firmaretque tyrannidem adhuc novam, nec uno illo anno, quo vixit puer* Henricus *frater* Blancæ, *satis confirmatam. Aliam recusandi causam comminiscitur Spondanus, genio suo dignum, videlicet;* Non eo tunc statu fuisse Regnum Castellæ, ut potentissimi juxta ac religiosissimi Regis, solis expugnandis Infidelibus ac paci inter Christianos Principes, etiam cum rerum suarum detrimento, totis pressum animi et florentissimi Regni viribus intenti, cupidinem, cum damno Christianitatis, in Hispania sollicitare deberet. *Quam florens fuerit* Castellæ *status cum moreretur puer* Henricus, *quantoque florentiorem eumdem statum Deus fecerit* Ferdinando, *addito ei, præter* Legionense *regnum; totius fere* Bæticæ *dominatu, satis apparebit ex hac historia. Non autem nisi post utriusque Reginæ matris et* S. Ferdinandi *mortem*

F *nepoti suo Ferdinando traditum deinde que.*

S. Ludovicus *fingitur a Francis, illius filio* Alfonso *movisse controversiam, nulli ejus temporis historico notam, quam ille necesse habuerit consopire, filiam* Ludovici Blancam *petendo uxorem suo filio* Ferdinando, *et hinc nascituris liberis regnum paciscendo, etiam cum injuria alterius filii* Sancii: *quorum tamen nihil vel ex tabulis matrimonialibus vel ex scriptoribus probatur. Quam autem parum decore dicitur de sancto Rege* Ludovico, *quod ejusmodi controversiam tunc demum moverit; tam est injuriosum aque Sancto Regi* Ferdinando, *quod sustineatur, alteri debitum Regnum per annos quinque et triginta absque scrupulo usurpasse. Nam quod ait non nemo,* ætatis prærogativam et Hispaniæ leges *pro Blanca quidem facere, verum,* jura regnandi, non leguleiorum tabulis contineri, sed potius studiis populi, et Principum dexteritate, virtute, festinatione, felicitate, quod in præsenti acciderit, *hoc politicam sapit non satis Christianam, quamque absit ut Sanctis vel cogitando adscribat aliquis.*

§ V.

A

AUCTORE D. P.

§ V. Ordo et Natales liberorum Alfonsi Castellani ex Regiis publicisque instrumentis probatus, secundum quæ Blanca inter Sorores tertia, natu maximæ Berengariæ filia per ætatem esse potuisset.

Castellanorum Regum in signandis annis accuratio,

Hispanis Regibus, præsertim Alfonso, sancti Regis avo, mos singularis ac proprius fuit, Donationibus suis adscribere nomina uxoris et liberorum, quotquot in loco præsentes aderant; atque regnorum suorum annos, non tam numero signare, quam re aliqua ad omnem posteritatem memorabili: unde fit ut ad explicandos Chronologicarum quæstionum nodos maximum in ejusmodi clausulis præsidium hodie reperiant eruditi Hispani. Horum unus, D. Christophorus Banjez de Salcedo, vir equestris Ordinis honoratus, et multum in Hispana historia versatus, rogatu D. Joannis de Logasa, in Metropolitana ecclesia Præbendati, vel ut ipsi appellant, Rationarii, primam editionem nostram recognoscendam sibi sumens, inter alia secundæ hujus editionis adjumenta, notitiam compendiariam mihi misit earum B chartarum, quas opportuniores esse credidit, ad argumentum in titulo propositum explicandum. Ergo pro certo ponens, de quo nemo hactenus dubitavit, matrimonium Alfonsi et Alienor parentum, contractum fuisse anno MCLXX; Berengariam, natam ait XXIV Augusti sequentis, mense forsan XI post celebratas nuptias, ut alia anterior proles omnino concipi nulla possit. Probat hoc facta Charta apud Ramagam, Æra MCCIX, idest anno 1171 Christi, IX kal. Septembris, qua Rex pro omni hereditate et omni illo jure, quod Hierosolymitanum Hospitale habebat in Mataplana, in concambium tradit Ascubillam, ita exordiens: Notum sit etc. quod ego Aldefonsus, Dei gratia Rex Castellæ et Toleti, una cum uxore mea Alienor Regina, et cum filia mea Infantissa Berengaria etc. Totam chartam habet Manrique in Annal. Cisterc. ad an. 1174 cap. 6; et in prædicti Regis Historia eamdem habere dicitur, nobis alias ignotus Don Alfonsus Nunius de Castro cap. 14 et 38. Laudatur is in Bibliotheca Hispana Nicolai Antonii, ut qui alia multa scripserit, sub annum MDCLX Philippi IV Medicus simul et Historiographus: ejusque præcitata Historia multum se fatetur adjutum is, qui similem Historiam Neapoli anno MDCLXXX Italice edidit Michael Angelus Laureti; ut mirum sit, qua ratione potuerit pag. 71 et 109, Blancam Majorem natu credere et scribere. C Simili principio, quo Charta præcedens etiam inchoantur factæ Chartæ apud Segobiam Æra MCCXVIII, id est Christi an. 1181, quarum una Episcopo et Capitulo Segobiensi confirmantur Decimæ juris regii, altera confirmatur iisdem ecclesia S. Martini de Grajal, V Idus Septembris, anno quinto, ex quo Aldefonsus Rex Serenissimus Concham fidei Christianæ viriliter mancipavit, anno primo quo idem Rex Aldefonsus Infantatum a Rege Ferdinando patruo suo acquisivit: pro utroque autem Privilegio integre legendo, allegantur Didacus de Colmenares in Historia Segoviensi, et prænominatus Alfonsus Nunjez de Castro.

per quam intelligitur anno primo Regii conjugii 1171

nota primogenita Berengaria,

deinde Ferdinandus,

26 Interim nati fuerant filii, Ferdinandus et Sancius, et aliqui forsan alii, sed prius mortui quam Blanca nasceretur. Ferdinandi meminit facta Charta in Medina Æra MCCXI, Christi anno 1173, adeo ut verosimile sit, proximum a Berengaria natum eum esse. Ea Charta extare dicitur in Archivio Calatravæ capsa XI n. 55, et allegatur a D. Antonio Suarez de Alarcon, in Appendice ad Relationes Genealogicas Comitum de Torresvedras et Marchionum de Trucifal, Scriptura 23: et per eam conceditur, Martino Petri, Ordinis Calatravæ Magistro, et universis Fratribus, ut omne Castellum, quod de Saracenis deinceps D quolibet modo acquirere potuerint, in hereditate habeant semper. Chartæ autem illius hoc est principium: Ego Aldefonsus etc. una cum uxore Alienor, et cum filio meo Fernando, patre scilicet socium Privilegii dandi volente habere filium, speratum regni successorem, licet adhuc infantem, ut is factus adultior firmius illud tueretur velut proprium. Notitia Sancii, tamquam anno MCLXXX nati, habetur primum ex donatione locorum S. Petri de Fitero, concessorum Petro Sanchez, eo quod uxor sua D. Stephania, inquit Rex, nutrivit filiam meam Reginam Berengariam. Notat autem hic D. Christophorus Banjez, eo tempore in usu non raro fuisse, ut Reges regium titulum etiam liberis suis communicarent, cujus rei ignoratione sæpe ab Historicis errari monet. Ut ut est, anno illo natum filium, quem dixi alterum, probat prædicta Charta, facta Burgis, Æra MCCXVIII, kalendis Maji, anno quarto ex quo Serenissimus Rex Aldefonsus Concham fidei Christianæ subjugavit... postquam natus est Burgis Rex Sancius, præfati Alfonsi illustris Regis Castellæ filius. Ita illa, teste Alfonso Nunjez de Castro cap. 29, authentice transcripta fol. 16 libri, E existentis in Rota Commendatorum Hospitalis Regii extra muros Burgenses. Continuatur autem ejusdem Sancii memoria, etiam pro anno sequenti, apud Colmenares præfatum cap. 18, § 3, in Charta facta apud Carrionem, Æra MCCXVIII, pridie kalendas Junii, anno primo, quo Rex Serenissimus præfatus Aldefonsus Infantatum a Rege Ferdinando patruo suo recuperavit. Per hanc Rex Episcopo Segoviensi Gonsalvo, in cambium Alcazarem, tradit Villas, Mojados et Fontis Pelagii, sic incipiens: Ego Aldefonsus etc. cum uxore mea Alienor Regina, et cum filio meo Rege Sancio: talemque oportet originaliter inveniri in archivo Episcoporum Segoviensium. Rursum autem solius Berengariæ (verosimiliter quia sola aderat) meminit donatio Villæ Vallartillanæ, in favorem Abbatis et Monasterii Dominæ nostræ de Ovarenes, facta charta apud monasterium S. Cypriani de Villa Mesquina, Æra MCCXX, id est an. 1182, septimo Idus Maji: et sic dicit eam Alfonsus Nunjez a Castro extare in archivo prænominati monasterii Dominæ nostræ de Ovarenes. Vivebat nihilominus tum adhuc frater ejus Ferdinandus, nescio an et Sancius: nam scriptura quædam anni MCLXXXIV, in favorem monasterii S. Petri de Arlanza, ubi eam dicit vidit Alfonsus Nunjez, signata dicitur, Regnante Rege Alfonso, cum uxore sua Regina Elianor et filio suo Fernando, in Toleto, et in Logronho, et in Burgis, et in tota F Castella; facta Charta, quinto Kalendas Februarii Æra MCCXXII.

tum Sancius an. 1180,

quorum prior adhuc vivebat an. 1184,

27 Secundæ filiæ Urracæ mentio prima, quæ quidem in manus meas venit, occurrit in fundatione ac dotatione Regii Burgensis monasterii sub hoc principio: Ego Aldefonsus Dei Gratia Rex Castellæ et Toleti, et uxor mea Alienor Regina, cum consensu filiarum nostrarum Berengariæ et Urracæ. Habebat ergo jam ætatem aliquam etiam Urraca aptam præstando consensui licet exiguam, quando facta est illa Charta in Burgis, Æra MCCXXV, quæ est Christi annus MCLXXXVII, Kalendas Junii. Cur autem non additur consensus filiorum? Existimo quod obierant ambo: siquidem non est verosimile Burgis Urbe regia abfuturos fuisse si vixissent. Obierant certe sequenti anno, quando Berengaria, velut nullis superstitibus masculis heres primaria, promissa est Conrado Suevo, secundum Instrumentum, quod ex Tomo 3 Privilegiorum Comitis de Mora in lucem protraxit Antonius Suarez de Alarcon, in Appendice præfata, Scriptura 99: cujus instrumenti bonam partem operæ pretium fuerit hic transcribere. In Dei nomine. Amen. Divina procurante providentia, placuit nobis Federico, Dei gratia

obierat autem uterque

nata jam pridem Urraca filiarum 2,

et anno 1188 Berengaria promissa Conrado Sueco,

A tia Romanorum Imperatori semper Augusto, et vobis Aldefonso eadem gratia Regi Castellæ et Toleti, contrahere matrimonium inter Serenissimum filium nostrum Conradum Ducem de Rosemburch, et Illustrem filiam vestram Berengariam : ad cujus rei et conjugii consummationem, ego Federicus Rom. Imp. semper Augustus, cum consensu ejusdem filii Conradi, promitto, quod mittam filium meum Conradum ad Regnum vestrum in proxima Letania; et desponsabit et ducet in uxorem legitimam prædictam filiam vestram Berengariam, et dabit ei donationes propter nuptias, quæ vulgo dicitur apud Romanos Douaire, apud Hispanos Arrhas ; videlicet totum allodium etc...... et manebit apud vos in Regno vestro interdum cum voluerit, et redibit in terram suam quando placuerit sibi. Et ego prædictus Aldefonsus, Rex Castellæ et Toleti, promitto, cum consensu filiæ meæ Berengariæ, vobis Imperatori, quod dictam filiam meam Berengariam tradam in sponsam et uxorem legitimo filio vestro Conrado, et a proximo festo Nativitatis Domini usque ad duos annos ibit filia mea Berengaria ad B terram Imperatoris, et deferet secum XCII millia aureorum ; ita quod Imperator prænominatus super hoc per spatium novem mensium ante terminum præfixum faciat, ut assignetur locus ubi ei occurrere possit. Hæc autem sunt pacta infrascripta, quæ debent servari ex utraque parte Imperatoris et filii sui Conradi. Si prædictus Aldefonsus Rex Castellæ filium habuerit masculum legitimum, filius ille succedat ei heres in regno Castellæ. Si Rex Aldefonsus sine filio masculo obierit, succedat illi in regno filia sua Berengaria, et vir ejus Conradus cum ea etc. Si Rex Aldefonsus filium masculum legitimum habuerit, et ille filius sine prole legitima mascula decesserit, prædicta Berengaria filia Regis habeat regnum Castellæ, et vir ejus Conradus cum ea etc. Item ex quo filius Imperatoris Conradus ad regnum Castellæ venerit, suscipiat benedictionem cum filia Regis Castellæ ; et quando venerit ad Castellam usque ad tres menses, vel antequam et postquam eam sic legitime duxerit, facient statim securitatem homines terræ Regis Castellæ de regno filiæ ejus Berengariæ et Conrado viro ejus etc. Facta est Charta anno Dominicæ Incarnationis MCLXXXVIII, Indictione VI, data apud Saligestad, ad manum Ruodolpho Imperialis aulæ Cancellario IX kalend. Maji, Æra MCCXXVI feliciter. C Amen.

cum jure successionis in regnum,

si Rex filios novos non gigneret,

sub initium an. 1189 celebratur desponsatio:

28 *Juxta hæc pacta venit Conradus in Hispaniam, et desponsatio eodem adhuc anno celebrata fuit, diebus paucis post* XXII *Decembris, quod probatur ex donatione quorumdam vicorum juxta Quintanillam, cessorum Ordini Calatravæ, in cujus archivo ipsum instrumentum reperit D. Antonius Suarez de Alarcon, et inseruit Appendici præfatæ sub numero Scripturæ* 52, *cum hac expressa clausula :* Facta Charta apud Toletum Æra MCCXXVI, undecimo kalendas Janu, anno illo, quo.... Dominus Rex Castellæ et Toleti Dominum Regem Legionensem cingulo militiæ accinxit, et ipse Rex Legionis osculatus est manus dicti Domini Regis Castellæ : et consequenter eo anno et his diebus, quibus supradictus Dominus Rex Castellæ et Toleti, Romani Imperatoris filium, Conradum nomine, in novum Militem accinxit, et filiam suam Berengariam tradidit in uxorem etc. *Perrexit deinde Rex, annis sequentibus duobus, uti eisdem Chronicis notis, velut suo nomini gloriosissimis : atque ita apud Yepez in Append. ad tom.* I *Chronici Benedict. Scrip.* 27, *in Donatione, quam ipse* cum uxore Alienor Regina, et cum filia Infantissa Berengaria, *fecit* Deo et S. Mariæ monasterio de Valle-venera, *reperitur* facta charta apud Burgos Æra MCCXXVII, *id est anno Christi* 1189. Septimo Idus Maji, secundo D anno postquam Serenissimus Aldefonsus Rex Castellæ et Toleti Aldefonsum Regem Legionis cingulo militiæ accinxit, et ipse Aldefonsus Rex Legionis osculatus est manum dicti Aldefonsi Regis Castellæ et Toleti ; et consequenter, paucis diebus elapsis, sæpe dictus Aldefonsus, illustris Rex Castellæ et Legionis, Romani Imperatoris filium, Conradum nomine, in novum Militem accinxit, et filiam suam Berengariam ei tradidit in uxorem. *Similis omnino tenoris clausula, eadem Æra et eodem die notata, reperitur sub donatione, ad ipsius Berengariæ instantiam facta D. Elviræ alteri Nutrici ipsius Berengariæ, quam Alfonsus Nuñez de Castro extare ait in archivio Arlanzano, capsa* 1 *num.* 944. *Ex eadem Epocha procedit Privilegium, quod sequenti anno Hispanicæ Æræ, atque adeo Christi* 1190, *civitati Segobiensi expedivit Rex,* facta Charta apud Palentiam Æra MCCXX, VIII kalend. Aprilis, anno secundo postquam etc ; *quam chartam totam ex archivo Segoviensi refert Colmenares. Similiter eadem Æra datur aliquid Abbati ac Monachis S. Dominici de Silos* 11 Idus Octobris, in villa Barlenga, *inchoato jam* anno tertio *prædicta initiationis ac desponsationis. Hanc Chartam, una cum supra indicata alia in favorem monasterii S. Mariæ de Valva-nera, cum alleget Garibayus, eodem ipso loco ubi* Blancam *facit* Berengaria *seniorem, notabilis est valde socordia hominis, non considerantis solam ex filiabus utrobique nominari* Berengariam, *et quidem ut jam sponso junctam ; nullam vero fieri mentionem* Blancæ, *quæ saltem alicubi prius fuerat nominanda, si prius nata fuisset.* E

AUCTORE D. P.

assumiturque in Epocham annorum sequentium:

29 *Sed de* Blanca *mox acturus, hic noto, in prædictis Privilegiis plus quam semel dici, quod* paucis diebus elapsis, *post militiæ cingulum Regi Legionensi datum, ipsum una cum filia datum quoque sit* Conrado, *fortassis Natalitiorum festorum uno. Eadem instrumenta certo nobis probant,* Conradum *Frederici filium (quem cum prius genito Frederico, paulo post patrem in Syria mortuo, ad annum* MCXC *perperam confudit Baronius; cum fuerit solum tertio genitus, teste Otthone a S. Blasio, Otthonis Frisingensis Continuatore, tunc vivente et scribente) probant, inquam,* Conradum, *non statim a suscepto cingulo militari rediisse in Teutoniam, sed usque ad annum* MCXCI *mansisse in Hispania, sub Rege socero accepta ab eo arma tractantem, in honoraria contra Saracenos militia ; post quos denique,* ipso in Teutoniam revertente, desponsationi F continuo contradixit *Berengaria, utique adhuc intacta viro. Quæ autem causa suadere potuit contracti jam matrimonii consummationem, seu potius ejusdem solenniter pacti, sed necdum rati et consuetis Ecclesiæ ceremoniis benedicti, celebrationem differre? Existimo nullam moram in* Conrado *fuisse, sed* Berengariam, *annos jam natam* XVII, *cum futuri matrimonii fidem patre sic volente daret, experiri prius voluisse, an mater sua, quæ non ita pridem* Blancam, *ut mox dicemus, pepererat, tandem desineret liberos parere ; si enim adhuc pareret, et pareret masculum, actum videbatur de revidenda unquam Hispania, postquam semel in Teutoniam abiisset. Nec vanus ille timor fuit aut imprudens cautela ; vix enim elapso a* Blancæ *nativitate anno, cœpit rursus uterum ferre Alienor, et anno* MCLXXXIX, XXIX *Novembris, die mercurii, filium peperit, cui, ob memoriam præmortui a quadriennio filii posuit item nomen* Ferdinandus. *Sic habetur apud Colmenares cap.* 18 *pag.* 7, *in favorem Gonsalvi Episcopi Segoviensis et Roderici Episcopi Palentini,* facta Charta apud Palentiam XVII kalend. Aprilis Æra MCCXXVIII, *id est an.* MCLXXXX, eo anno quo natus est feliciter in civitate Concha Rex Ferdinandus, filius Illustris Regis Aldefonsi, et uxoris ejus Reginæ Alienor etc. *ubi annus intelligendus est naturalis,*

quousque mortuo in Syria utroque Frederico,

et nato in Castella altero Ferdinando,

A a præcedenti Novembri ductus : quod enim anno civili

AUCTORE D. P.

præcedenti natus sit puer, constare ait Mariana lib. 11 cap. 17, utique ex simili aliquo instrumento, nec quisquam Scriptorum Hispanicorum dubitat. Per illam porro novi Infantis nativitatem jam evanescebat Conrado, vel saltem valde extenuata erat spes cessuræ sibi aliquando cum Berengaria Castellæ : necdum tamen proprium ullum magnum statum habens aut sperans alibi, merito adhuc remanebat in Hispania, qualemcumque spem Regni dotalitii fovens, aut saltem notabilis in eodem incrementi tali conjugio mediante. Verum mox justam causam accepit moram omnem abrumpendi, quando nuntiata ei fuit mors patris ac fratris primogeniti, in Syria obita anno MCLXXXX, et electio secundo geniti Henrici in locum patris; adeoque intelligebat in se, jam loco proximum, recidere Ducatum Suevıæ, quem pater fratresque duo successive possederant, quoad altius eveherentur. Nova igitur ac propiori spe affulgente ex Germania, si quid novo Imperatori Henrico humanitus accideret; et invitante acquisito jam sibi ibidem jure; merito festinavit reverti in Teutoniam, eodemque addictam sibi uxorem invitavit. Sed hæc æque merito recusavit exigere regno, redituro ad se, si

redeuntem in Germaniam sponsum sequi noluit Berengaria,

B puer citius moreretur; sicut prioribus duobus, ideo in historia vix notis, evenerat : præsertim cum non deessent in vicinia Principes, quibus nubere intra Hispaniam posset, Conrado potentiores. Fortassis etiam ipse Rex pater, futuris prospiciens, neque volens filium a se dimittere, primum de industria moras innexuit celebrando et consummando matrimonio, ac deinde eidem filiæ suæ auctor fuit contradicendi. Certe eo invito nihil crediderim Berengariam fecisse.

30 Jam quod ad Blancam attinet, notitiam anni quo illa nata est, largitur nobis D. Elvira prænominata, in donatione quam fecit monasterio Arlanzano, per instrumentum ibidem originaliter asservatum una cum authentico suo transsumpto, quod ibidem habetur sub littera V num. 124. Ipsum in sua originali veteri Castellana lingua totum recitat Alfonsus Nuniez, cap. 38 suæ Chronicæ, sic autem Latine reddi potest. In nomine Dei omnipotentis, ego D. Elvira, quæ educavi D. Infantissam Berengariam, offero monasterio SS. Petri et Pauli de Arlanza corpus meum, et do prædicto monasterio, pro refrigerio animæ meæ et parentum meorum, omnem substantiam quam possideo in Villa viridi etc. Facta charta die quarto mensis Martii, anno MCLXXXVIII, regnante Rege D. Aldefonso cum sua uxore D. Alienor Burgis et in aliis suis regnis, ipsoque anno quo nata est Palen-

cui soror altera Blanca primum nata erat an. 1188,

C tiæ D. Blanca ex Regina D. Alienor. Ubi nota, in condito per feminam vulgari lingua instrumento, et diem vulgari modo numerari a principio mensis, non autem Romano more atque retrogrado a Nonis; et annum Æræ dici, non Hispanicæ, sed Christianæ; quæ ut in Castella quoque universaliter reciperetur, tandem statuit Joannes I in Comitiis anni MCCCLXXXIII. Denique, ut finem faciam producendorum pro compertissima jam veritate instrumentorum (plurima enim alia inveniri haud dubie possent, si quis utriusque Castellæ archiva diligentius perscrutetur) extat apud D. Antonium Suarez de Alarcon, in supra citata Appendice Scriptura 54, allegaturque ab Alfonso Nuniez cap. 45, Privilegium Burgensi civitati concessum, cum his in principio formalibus verbis, Regios liberos usque ad annum MCXCIII superstites, suo et dignitatis et ætatis ordine omnes numerantibus, Ego Adelfonsus Rex Castellæ et Toleti, cum uxore mea Regina Alienor, et cum filio meo Fernando, et cum filiabus meis Infantissis Berengaria, Urraca, et Blanca etc. facta charta apud Zorril Æra MCCXXXI, sexto Idus Decembris. Quod attinet Alienor sive Eleonoram, Regi Arragoniæ Jacobo nuptam anno MCCXXI, VI Februarii, quo die Rex, Zurita teste, ingrediebatur ætatis suæ annum XIII, fuit

in ordine filiarum tertia.

ultima Alienor sub an. 1209

illa haud dubie omnium postrema, nec diu ante obitum D matris circa annum MCCVIII aut X nata : de qua nihil ex authenticis suggestum mihi fuit, neque magni refert scrupulosius quærere in ejus natales.

§. VI Alfonsi Legionensis conatus irriti, ad filium et avi et sua successione privandum : hujus Sanctitas, et Gloria postuma : et cur huic adjuncta historia Crucis Caravacanæ.

Porro non jam primum a gloriæ virtutisque Hispanæ obtrectatoribus hæc Ferdinando, pridem mortuo et inter Sanctos relato, controversia movetur, super Regni Castellani titulo. Pater ejus, Alfonsus Legionensis, illum filio invidit ereptumque voluit; prætendens, quod deficiente in Castella stirpe mascula, ex Alfonso Imperatore per Sancium primogenitum ducta, ipse, ex Ferdinando secundogenito ejusdem Imperatoris nepos, proximus esset successioni. Deinde ei arma intulit prætextu Castrorum, quæ jure belli quondam sibi eripuerat socer, filiæque Berengariæ in dotem dederat, quæque ipsa, ut suam et filii Ferdinandi possessionem, pergebat post divortium retinere. Addit Michael Ange- E lus Laureti mihi superius nominatus, pag. 211 Italicæ Vitæ voluisse Alfonsum, cum Castellam non posset, Legionem saltem Ferdinando eripere; eique substituere secundogenitum item Alfonsum, sæpe in Sancti Regis historia laudatum; qui prudenter recusaverit præripere fratri, quod nec si vellet retinere posset eo atque matre invitis. Verum hoc alibi necdum legi, neque intelligo qua juris specie palliari potuisset. Si tamen hoc cogitavit Alfonsus pater, ejusmodi consilium videtur deposuisse, filio humillimis litteris bellum deprecante, totiusque Castellani regni vires ad patris obsequium offerente : quod etiam, litigiis tandem bene compositis, fideliter exhibuit Sanctus in bello, tam contra quosdam rebellantes Proceres, quam adversus Infideles gerendo. Filii tamen et Castellani regni incrementa numquam satis æquis oculis aspicere pater potuit : ideoque sub vitæ exitum tabulas condidit, quibus heredes instituit duas ex priori contubernio filias, nescio quid novi juris, et in supremarum potestatum successionibus inauditi commentus, contra jus filiorum ex posteriori thoro natorum. Ita scilicet Princeps iste, eadem libidine animi qua sanctiones Ecclesiæ contempserat in ducendis uxoribus; etiam jura regnandi fingebat refingebatque, primum a Castellæ regno exclusas volens feminas, deficiente masculo, deinde in suo Legionensi excipi eas F volens, etiam superstitibus maribus filiis suis duobus; tantum ne Castellani, quos oderat, Legione imperarent. Quin imo Hieronymus Zurita lib. 3 cap. 10 asserit Regem, priusquam moreretur, egisse cum Jacobo Aragoniæ Rege, qui consanguinitatis prætextu divortium fecerat ab Eleonora Berengariæ Sorore, de tradenda ipsi primogenita sua Sancia, cum jure successionis in regnum Legionense; quo tamen ne porro is aspirare auderet, cita mors Alfonsi fecerit, et magna Berengariæ diligentia in asserendo filii jure, prius quam pro Sancia quidquam moveri efficaciter posset.

Pater Alfonsus regnum Castellæ filio invidit,

postea Legionensi quoque eum privare conatur.

32 Aliter profecto Ferdinandus, solius Dei (ut supra dictum) gloriæ augendæ studiosus : unde et contigit eum crescere, etiam temporali potentia. Sed non ex hoc ejus incremento volumus probare justitiam causæ. Multi siquidem Reges, raptores, injusti, adulteri, dominationis suæ terminos latissime ac felicissime propagarunt : sed Sanctis numquam adnumeratus est aliquis, qui fuerit alieni Regni usurpator injustus, in eaque usurpatione defunctus. Sanctum autem dico Ferdinandum : nam hunc ei titulum, non solum præscriptio temporis immemorabilis veteresque picturæ, et auctorum tam antiquiorum quam recentiorum consensus vindicant;

Illius causam etiam probat sanctitas.

sed

A *sed etiam, quæ summa est in terris, auctoritas Apostolicæ Sedis, expensis Processuum desuper formatorum Actis, quorum Summarium, Romæ impressum anno* MDCXXXVIII, *nacti sumus, ex eoque domus tum aliqua hujus ævi miracula (nam vetera exhibet Flos Sanctorum) tum argumenta præcipua, quibus demum inductus est Pontifex* Clemens X, *ut anno* MDCLXXI, *decerneret Officium ac Missam, per omnes Hispanicæ Monarchiæ provincias, recitari ac celebrari de eo posse, ut vere* Sancto *et tali semper habito. Ante quam definitivam sententiam videtur auctor Martyrologii Hispanici Joannes Tamayus de Salazar scrupulo sibi duxisse, illum adnumerare reliquis Sanctis Hispanis; longe prudentius facturus, si illud suum opus non implevisset figmentis innumeris, a Pseudo-dextro eique succenturiata auctorum supposititiorum turba acceptis : quibus Hispaniæ adscribuntur plures, qui non solum ad eam omnino nihil pertinent, sed nec ulla verosimili auctoritate asseruntur aliquando in rerum natura fuisse, uti sæpius in hoc opere demonstravimus, ac pluries porro demonstraturi sumus. Sed missum Tamayum facio, bona verosimiliter fide, sed exigua discretione usum in suo illo opere ; ad* Ferdinandum *revertor.*

Pontificio decreto firmata.

Nomen nescio cur prætermissum in martyrologio Hispanico.

B 33 *Hujus antiquiora recentioraque miracula, quorum jam memini, duplicis Translationis Acta, et quidquid Canonizationem ad extremum pene terminum deductam attinet, dabo Tractatu particulari, quem* Gloriam postumam *appellabo, Titulo ante hac mihi sæpius usurpato in talibus. Ad eum Tractatum conficiendum, non solum magno mihi usui fuit Summarium jam dictum, sed etiam idem qui utilia multa pro Annotatis suggessit,* D. Didacus Ortiz de Zunica, *Ordinis S. Jacobi Eques, auctor novissimus Annalium Hispalensium, anno* MDCLXXVII *editorum : unde etiam accepimus historiam inspecti Corporis incorrupti, cum judicio medicorum de eo miraculo ; nec non descriptionem brevem solennitatis geminæ, quarum prima tunc acta est, cum Hispalim allatæ sunt Remissoriales* Urbani VIII, *processus in genere ac specie pro informanda Romæ causa fieri permittentis : altera novissime celebrata, cum Missa et officio, auctoritate* Clementis X, *ut jam indicavi ; quæ descriptio ultima ut plenior esset, juvit insigne opus* D. Balthazaris de Turre-Farfan, *quo totum apparatum, eam in rem ab Ecclesia Metropolitana factum, complexus est ; quidquid* C *typographicæ arti deerat auxilio chalcographicæ, supplens, per multas figuras æri incisas, quarum etiam plerasque dabimus ; quales, ad editionis particularis cujuscumque mensuram, in majori (ut appellant) octavo, sculpendas curavimus, elegantiori haud paulo cœlo quam fuerant Hispali pleno in folio primum exaratæ ;*

Gloria postuma datur post Acta,

additis nonnullis aliunde acceptis, et plurimum ad nostrum argumentum facientibus. Denique rem totam claudet Tractatus de historia et miraculis sanctæ Crucis Caracavanæ, *per modum Appendicis adjunctus Tractatui de* S. Ferdinando. *Non quia id exigunt ejus Acta (nam in his nulla illius mentio) sed partim quia ipso regnante, Crucem eam allatam per Angelos fuisse habet communis opinio oppidanorum, et huic innixa Scriptorum veterum recentiorumque narratio : partim quia in priori editione sic examinavi eam traditionem correxique, rejectis fabulosis Higueræ commentis, ut ipsam inconsulte firmaverim pro anno nativitatem Sancti Regis prægresso, tamquam præsagium exaltandæ ab eo tota Bætica Crucis. Feceram id ego ex fide interpretationis, quam Licentiatus de Luna præsumpserat dare quibusdam Caravacensibus Inscriptionibus, tamquam Arabicis ; nunc autem re plenius examinata intelligo, nihil ipsas habere cum Arabicis affinitatis ; Runnicos quadamtenus Gothicosque characteres Latinis temere admixtos esse ; quique nihil minus possint, quam quod Licentiatus finxit, significare. Pertinet igitur ad fidem scriptoris ingenui, retexere quod male assertum fuit ; ea ratione, qua neque sanctæ illius* Crucis *æstimationi detrahatur quidpiam, neque lector ex uno errore deductus in alium, in eodem* E *confirmetur dissimulatione mea. Utrumque fieret, si rescissa tota Appendice, eligerem hoc in Tomo de isto argumento silentium tenere, aliis judicaturis, me ideo id facere, quia mutata mente ipsi historiæ nihil aut parum fidei tribuam ; aliis id soli studio brevitatis adscripturis, nec suspicaturis quidquam ibi esse quod correctum velim, sed me priori editioni simpliciter acquiescere, et libri molem auctam nolle haud plane necessaria accessione materiæ alio pertinentis. Interim nec poterit a Mense Majo, aliena videri hoc ejus ultimo Tomo illustrata* historia Crucis, *tota Hispania imo orbe Christiano tantopere celebratæ ; quando in primo ejus Tomo a fabulosis narrationibus explicuimus ipsius* Dominicæ Crucis Inventionem, III *die mensis solitam recoli : nec a* Sanctis Regis *historia omnino separari debet* Crux *illa, quæ, si ortum ejus non illustravit ; ex traditione tamen populari, ducentos quinquaginta post annos authenticis consignata scripturis, demonstrari potest inter prima expeditionum ejus contra infideles* F *susceptarum conamina, totius Hipaniæ reductionem, per ipsum et Jacobum Arragonium Sororium ipsius tantum non absolvendam, portendisse.*

AUCTORE D. P.

ac denique Historia et Miracula Crucis Caravacanæ,

ad Sancti Regis tempora referenda.

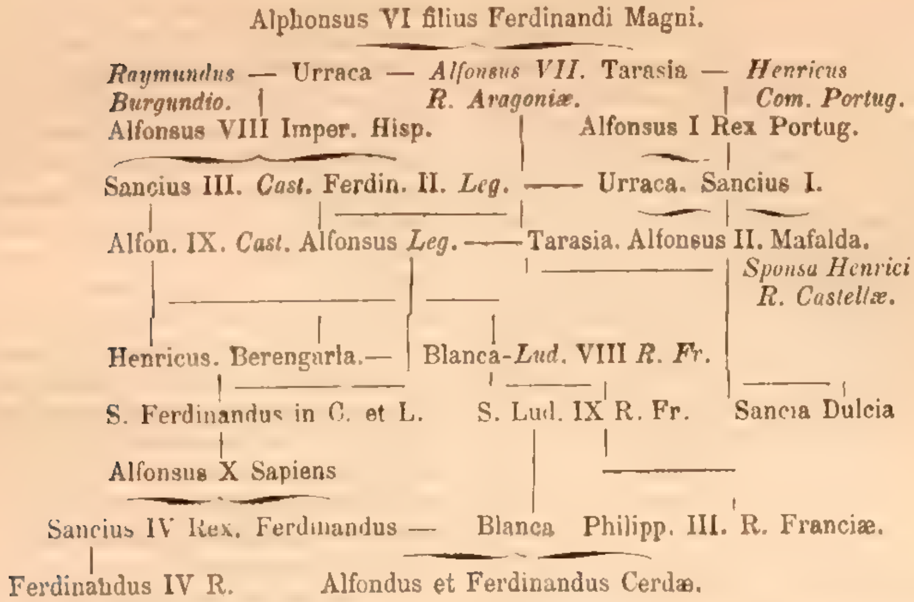
34 *Porro, ut partim dicta in hoc prævio Commentario, partim in decursu plenius dicenda capiantur facilius ; accipe duplex Schema, Genealogicum unum, Chronologicum alterum.*

SCHEMA

SCHEMA GENEALOGICUM

REGUM CASTELLÆ, LEGIONIS ET LUSITANIÆ,

Quatenus ad Sancti Regis Historiam pertinent.



Afonsus Leg. incestus declaratur

Vides hic quomodo ab Alfonso VI, filio Ferdinandi Magni, procedant, hinc quidem Reges Castellæ ac Legionis per Urracam, ex primis cum Raymundo Comite Burgundionum nuptiis (nihil enim huc faciunt secundæ nuptiæ cum Alfonso Aragonio, nisi quatenus ex tali causa is inter Castellæ Reges numeratur VII, inde vero Reges Lusitaniæ per Tarasiam, Henrico Comiti Portugalliæ conjunctam. Vides præterea, quomodo Alfonsus Legionensis, Tarasiam Lusitanam in secundo, Berengariam Castellanam in tertio gradu contingebat : Henricus vero puer, sancti Regis avunculus, Mafaldam sponsam suam solum in quinto gradu, quorum tamen matrimonium Pontificio jussu et intercedente Berengaria diremptum fuit. Atque hac ratione commodissime correctum manet, quidquid alibi erratum a me hac in parte est, confundente se memoria in tot Synonymos Reges Regumque liberos, mutuo consanguineos. Mirum autem videri non immerito possit, quod Alfonsus Legionensis, Romanorum Pontificum Clementis III et

propter conjugium contractum in 2 gradu,

C Cœlestini item III severitatem expertus, in urgenda dimissione Tarasiæ; non timuerit simili iterum difficultati se implicare, ducendo Berengariam, uno duntaxat gradu consanguinitatis remotiorem. Sed existimo credidisse, ipsis jam mortuis, mitiorem sibi futurum eorum successorem ; tum quia levius impedimentum erat, tum quia censebat ei prævaliturum publicum bonum tam grande, quantum erat duorum Regnorum pacificatio, ex istis nuptiis secutura. Sed sua eum spes fefellit : nam, uti Rogerius Hovedenus scribit, ad annum MCXCVIII, Defuncto Cœlestino, Innocentius Papa III substitutus, iterum suspendit Aldefonsum Regem de S. Jacobo, et totam terram suam, a celebratione divini Officii; propter uxorem suam, filiam Regis Castellæ ; erant enim consanguinei in tertio gradu. Et licet Rex ille de S. Jacobo obtulisset Domino Papæ et Cardinalibus viginti millia marcarum argenti, et obtulisset tenere ad stipendia ducentos milites, per unius anni spatium, ad defensionem Christianorum contra Paganos, tali conditione ut Dominus Papa permisisset eis insimul moram, donec Deus daret iis sobolem, saltem per tres annos; noluit tamen D. Papa Innocentius in hoc illis consentire.

aliud in 3 gradu contraxit,

38 Mariana in simili Alfonsi Aragonii et Urracæ Castellanæ divortio, ad annum MCX, tantæ severitatis causam videtur existimare, quia nondum moribus receptum erat, ut Pontificum Romanorum venia, lege cognationis soluta, conjugia inter cognatos coirent. Itaque passim, inquit, consideramus per hæc tempora, connubia Principum dirempta esse, cognatione inter conjuges illegitima injustaque. Rarum id fuisse fateor : sed non ideo Pontifices existimes non agnovisse suam potestatem dispensandi in ea lege. Cur ergo ea in prædictis non sunt usi? Credo : quia uterque Alfonsus prænominatus, Apostolica Sede inconsulta ac veluti contempta, contraxerant ejusmodi matrimonia ; ut non tam dispensandi parcitas, quam vindicandi severitas ostentata in prædictis casibus videatur; ne perversæ licentiæ exemplum a Principibus ad subditos promanaret. Alioqui dispensandi potestatem hoc ipso tempore in Romanis Pontificibus agnitam fuisse, et aliquando exercitam, evidenti cognoscimus exemplo apud tunc viventem Continuatorem Ottonis Frisingensis, dictum Ottonem a S. Blasio, pro anno MCCIX, quo Innocentius III, ad tollendum Imperii schisma, non solum indulsit, sed etiam præcepit Ottoni Saxoni, Regi Romanorum electo contra Philippum Suevum, ut acciperet in matrimonium ejusdem Philippi jam mortui filiam, quod alias sine Apostolicæ Sedis licentia fieri non licuit, cognatione impediente : nam pater Ottonis avunculus fuit Friderici patris Philippi. Est tamen etiam in tam evidenti utilitate Christianitatis tutius cum hac cautela processum, ut in Comitiis Imperii, coram Legatis Apostolicis ea de causa Herbipoli celebratis, surgens Abbas Morimundensis, Ordinis Cisterciensis, et omnium Abbatum aliorumque Claustralium utriusque Ordinis, Cluniacensis videlicet et Cisterciensis, personam assumens, delictum hoc connubio contra consuetudinem Ecclesiæ, quantumvis dispensatorie, committendum, monastico Ordini auctoritate Apostolica imposuerit, orationibus scilicet et pœnitentiis luendum : et nihilominus Regi propter hoc injunxerit pœnitentiam, ut monasteriorum aliarumque ecclesiarum pro posse defensor existeret, viduis et pupillis justo judicio præesset, monasteriumque Cisterciensis Ordinis in fundo proprio ædificaret, ac post hæc in propria persona Ecclesiæ

absque dispensatione Pontificia,

tunc quidem rara,

F

sed non absque exemplis

sed in quo magna cautela adhibita.

A clesiæ Hierosolymitanæ subveniret : *quæ omnia Rex humiliter et gratanter implenda suscepit. Nescio an tantam in simili casu cautelam adhibuerit* Gregorius IX *anno* MCCXXXVI, *circa Robertum Comitem Atrebatensem et Alfonsum fratres S. Ludovici Regis, quibus sanguinis propinquitas impedimento erat ; Roberto quidem ut filiam Lotharingiæ ac Brabantiæ Ducis, Alfonso ut Tolosani Comitis natam duceret : hoc scio, Bzovium ad istum annum num. 8 allegare ipsius Papæ Brevia, Interamnæ data* XIV *kalend. Februarii et* VI *kal. Junii, quibus utrique potestas fit celebrandi conjugii istiusmodi : plus forte intelligeremus ex originalibus litteris, si ipsæ prodirent in lucem. Sciendum tamen quod defectus Pontificiæ dispensationis in istiusmodi casibus impediebat quidem ne vinculum indissolubile contraheretur, non tamen censebatur officere legalitati liberorum, stante tali contubernio susceptorum, ad quoscumque effectus juris civilis, consanguineorum nuptias extra primum gradum non prohibentis : adeoque nihil obest, quo minus* S. Ferdinandus *Rex legitimus fuerit, non solum* Castellæ *per matrem, sed etiam* Legionis *per patrem : qui ipsemet non alio jure regnavit, utpote natus ex consanguineis in tertio gradu,* B *ideoque etiam separatis ; prælatus tamen liberis, ex secundo thoro* Ferdinandi *Legionensis et* Urracæ Lopez *magis canonice natis. Præterea saltem Principissæ ipsæ excusabiles erant, et bona fide matrimonium contraxerant, cui nemo Episcoporum Regni sese opposuerat : idque imprimis de* Berengaria *censeo ; vix dubitans, quin postquam certa fuit non posse conjugium suum salva Ecclesiæ pace consistere, viri thoro se abstinuerit, in pellicum copia facile id patientis, cumque demum impulerit ad divortium celebrandum, et sic reddenda Regno Sacra. Adde quod pleræque similes fuerint juniores, quam ut scrupulo sibi ducere possent conjunctionem parentibus probatam : solet autem etiam nunc tali in casu bona fides matrum suffragari proli, ne notha censeatur.*

Interim sic susceptæ proles censebatur legitima,

idque pro S. Ferdinando nominatim,

36 *De aliis porro quidquid sit,* Ferdinando, *jam Castellæ Regi, ut non tantum pacifica esset aviti regni possessio, sed etiam paterni successio incontestabilis ; providit, ad ejus et prudentissimæ matris instantiam,* Honorius Papa III ; *simulque declaravit omnia eatenus ad illam stabiliendam publice acta, rata atque inconcussa haberi se velle, etiam ex parte patris ; qui solus filio restare timendus videbatur, ex innato contra Castellanos odio. Odorico Raynaldo, Annalium Ecclesiasticorum Continuatori post Baronium, referendæ gratiæ, quod Breve, quo docentur ea omnia, ex Regesto* C *Pontificio nobis descripserit his verbis,* Ferrando, Illustri Regi Castellæ, *directis :* Regiæ dignitatis sublimitas, non solum in iis quæ meram justitiam continent, sed in iis quoque quæ gratiam sapiunt, favorem debet Apostolicum invenire. Quod attendens felicis memoriæ Innocentius Papa, Prædecessor noster, cum, sopita discordia, quæ olim inter carissimum in Christo filium nostrum Alfonsum illustrem Regem Legionensem patrem tuum, et recolendæ memoriæ avum tuum Alfonsum Regem Castellæ, occasione divortii inter parentes tuos, edita super hoc Constitutione Apostolica celebrati, periculosissime vertebatur ; pax inter eos, per concessionem Regni Legionensis ab ipso patre tuo, te secundum Regiam consuetudinem solenniter recipiente in filium, per quod voluisse videtur te suum esse legitimum successorem, priori animo et voluntate libera tibi factam ; de concessione ipsa nullo tempore revocanda præstito juramento, sicut in ejus litteris perspeximus contineri ; esset de consilio et consensu Prælatorum et Baronum ipsius Regni voluntarie reformata ; eidem paci, propter evidentem utilitatem et urgentem necessitatem, robur Apostolicæ auctoritatis impendit, illam gratam

(propter juramentum patris,

ab Innocentio 3 probatum)

habendo et ratam ; et super hoc, ad utriusque Re- D gis instantiam, suæ confirmationis litteras concedendo. Nos igitur, tuis et carissimæ in Christo filiæ Berengariæ illustris Reginæ matris tuæ precibus inclinati, factum ipsius patris tui (cum saluti ejus expediat, ut quod juravit inconcussam obtineat firmitatem) gratum habentes et ratum ; illud, sicut provide factum est, auctoritate Apostolica de speciali gratia confirmamus, et præfatæ Scripturæ paginam communimus, te ipsius successorem legitimum declarantes.... Datum Laterani VI Idus Julii, Pontificatus nostri anno secundo.

Auctore D. P. declarat Honorius 3,

37 *Simili discretione usum invenio Honorii successorem* Gregorium IX, *anno* MCCXXIX, *in favorem* Alfonsi Aragoniæ Infantis, *suscepti ex* Jacobo *Rege et Berengariæ Sorore* Alienor, *Alfonsi Imperatoris Pronepotibus, quem pater coram Sabinensi Episcopo Legato Pontificio, ad cognoscendam causam divortii misso, atque Hispanicorum Præsulum ad idem convocato cœtu, protestabatur bona fide susceptum, institutumque ac juratum heredem. Sed cur iidem illi Pontifices, qui divortium Berengariæ a Legionensi tam fervide egerunt, simili in Aragonia conjugio adeo numquam* E *sese interposuerint, ut, si concors satis illud fuisset, per Apostolicam Sedem diremptum numquam foret, fateor equidem haud satis me capere. Garibayus quidem ab Honorio imperatam secessionem scribit : sed quis credat, rem ab isto judicatam, a Gregorio multis petendam fuisse, nec nisi causa per Legatum cognita concedendam Regi, eam summopere cupienti, uti Zurita asserit, auctor longe accuratior et certior quam Garibayus ?*

uti postea Gregorius 9 pro Alfonso Arragoniæ Infante.

38 *Nunc quoniam quæstionum hactenus tractatarum atque historiæ porro deducendæ intelligentia plurimum pendet a ratione temporis ; non gravabor hic quoque, sicut in prima editione feci, ipsam studiosius digestam expandere.*

CHRONOLOGIA

FERDINANDÆA.

Per annos Dominicæ Incarnationis expansa.

ANNO DCCXII.

Hispalis, *cum reliqua Hispania Bætica, occupatur a Mauris.*

MLXV. *Moritur,* Ferdinandus I, *cognomento* Magnus, F *Rex Castellæ et Legionis, simili qua postea Rex Sanctus pietate atque humilitate,* XXVII *Decembris, cui succedit filius* Alfonsus VI.

MLXXXIX. *Rex* Alfonsus *filiam* Urracam, *adhuc impuberem, cum dote Comitatus Galeciæ despondet* Raymundo, *fratri Comitis Burgundiæ et Guidonis Episcopi Viennensis, postea* Calixti Papæ II ; *filiam vero naturalem* Tarasiam *Comiti Portugalliæ* Henrico, *unde natus* Alfonsus, *ibidem primus Rex.*

MCII. *Mortuo in pugna contra Mauros Infante* Sancio *Alfonsi unigenito,* Urraca, *marito Raymundo viduata, nubit* Alfonso *Aragoniæ infanti.*

MCVII. Alfonso VI *decedenti, succedit* Alfonsus VII, *Urracæ maritus,* tamquam privigni sui tutor, *jam antea Rex Arragoniæ, dictus exinde* Imperator Hispaniæ.

MCXXVII. *Castellani et Legionenses, abdicato Aragone, jam pridem sejuncto ab Urraca, hujus et Raymundi filium* Alfonsum VIII, *Sancti Regis tritavum, ad regnum evehunt.*

MCXXXV. Alfonsus VIII, *subjecto sibi Navarræ regno* Imperator *Hispaniæ coronatur, in publicis Regnorum Comitiis Legione, per Raimundum Archiepiscopum Toletanum Hispaniæ Primatem, annuente (ut volunt)*

A voluit) Pontifice Innocentio II : ille autem uxorem quoque suam Berengariam, Imperatricem in suis diplomatis nominat.

MCLVII. Alfonso Imperatori mortuo succedunt filii, Sancius in Castella, Ferdinandus II in regno Legionis et Galleciæ.

MCLVIII. Moritur Sancius Castellanus, relicto filio quadrimo, Alfonso IX, dicto Nobili, sancti Regis avo materno.

MCLXV. Mortuo Ferdinando Legionensi succedit filius Alfonsus, sancti Regis pater futurus, ex Urraca Lusitana natus, nequidquam contra nitente noverca, Urraca Lopez.

MCLXX. Alfonsus Castellanus, annos XV natus, uxorem ducit Alienoram, filiam Henrici II Regis Angliæ et Alienoræ, ex Guilielmo ultimo Aquitaniæ Duce natæ.

MCLXXI. Nascitur Berengaria, Sancti mater futura, liberorum utriusque sexus primogenita.

MCLXXII vel III. Venit in lucem Ferdinandus, Castellani filius, ad annum ætatis XI vel XII perventurus.

MCLXXV. Nata videtur Urraca, Sancti Regis matertera, futura Regina Lusitaniæ.

B MCLXXX. Nascitur Alf. Castellano filius secundus, dictus Sancius, mortuus intra paucos annos.

MCLXXXV. Mortuo Alfonsi filio, solæ filiæ duæ nominantur in paternis chartis quarum Senior Berengaria, in regni Comitiis heres agnoscitur.

MCLXXXVIII. Nascitur Blanca, futura S. Ludovici Franciæ Regis mater, sorore majori tanto junior, ut filia fuisse, per ætatem potuerit. Eodem anno exeunte, Alfonsus Legionensis ab Alfonso Castellano sumit cingulum militare, paulo post ducturus uxorem Tarasiam, filiam avunculi sui Sancii Lusitaniæ Regis. Eodem adhuc anno Berengaria despondetur Conrado, tertio genito Friderici Imperatoris, cum spe successionis in Regnum Castellæ, ubi jam non nisi feminæ supererant.

MCLXXXIX. Conchæ mense Novembri nascitur Alf. Castellano alius Ferdinandus, patri æque ac duo priores præmoriturus, cum ad XXI annum pervenerit.

MCLXXXX. Moriuntur in Syria Fridericus Imperator, et primogenitus ejus etiam Fridericus Dux Sueviæ : pro quibus Germaniæ Rex eligitur secundo genitus Henricus II.

MCLXXXXI. Conradus, futurus Dux Sueviæ in Germaniam remigrat, spe successionis Castellanæ dejectus: eum illuc sequi nollens Berengaria, a sponsione absol-

C vitur.

MCLXXXXV. Alf. Legionensis cogitur dimittere Tarasiam cognatam suam, post susceptum ex ea filium Ferdinandum cito mortuum, et filias duas sibi supervicturas, Sanciam et Dulciam. A Mauris circa Arcos vincitur Alfonsus Castellanus.

MCXCVII. Berengaria nubit Alf. Legionensi, annos nato circiter XXXIII, ipsa annorum XXVI.

MCXCVIII. Alf. Legionensi parit Berengaria primogenitum suum S. Ferdinandum, in monte quodam, inquit Lauretus, inter Zamorram et Salamanticam; dignum locum (si verum id est) qui certioribus monumentis illustretur, et speciali Sancti cultu. Nascitur autem hic XVII annis ante S. Ludovicum : et nativitatem istam paulum præcessisset Crucis Caravacanæ Apparitio, si figmentum Licentiati de Luna fundamentum in vera temporum ratione haberet.

MCC. Blanca Alf. Castellani tertiogenita solum duodennis despondetur tredecenni Ludovico Franciæ Principi, juveni virguncula (uti hoc ipso anno canit Ægidius Parisiensis), moxque adducta in Franciam eidem nubit proxima feria II post festum Ascensionis, pace cum Anglo reformata : sunt tamen qui matrimonii celebrationem differant in annum sequentem.

MCCIV. Alf. Castellano nascitur alius filius, dictus Henricus, patri supervicturus. Circa idem tempus Alf. Legionensis, Pontificio obstrictus mandato, divortium facit a Berengaria consanguinea, jam trium liberorum ex eo matre. D

MCCVIII. Urraca Castellana, inter sorores secundo-genita, nubit Alfonso Lusitaniæ tunc Principi et post quadriennium Regi. Sub idem tempus nascitur Alf. Castellano quarta filia Alienor, ac postea etiam quinta filia Constantia, hæc Olcarum Abbatissa, ista futura Aragonum Regina, nec diu post supervixit earum mater Regina Alienor, de cujus morte ac sepultura miror nihil legi.

MCCIX. Palentinæ Scholæ a Rege Sancio sub annum MXXX institutæ, ab Alf. Castellano in Universitatem eriguntur. S. Ferdinando puero ægrotanti sanitas apud Deiparam Oniensem redditur, ad votum matris Berengariæ, qua de re successor filius postea hymnum composuit. Blanca, annos XVII vel XVIII nata, incipit marito liberos in Francia parere.

MCCXI. Innocentius III, litteris VIII et XIII Kal. Martii datis, laudat Alf. Castellanum ejusque Filium Ferdinandum, ob susceptum contra Mauros bellum : in cujus procinctu moritur egregius adolescens, perperam a nonnullis confusus cum Sancto Rege nepote suo: E
moritur autem triennio ante patrem.

MCCXII. Inter Reges Castellanum et Legionensem fœdus instauratur, salva Berengariæ dote et filiorum jure ad successionem in Regnum, per juramentum patris et Pontificis assensum. Saraceni a Christianis, in planitie dicta las Navas de Tolosa, immani strage funduntur.

MCCXIIII. Moritur Alfonsus Castellanus, Sancti avus maternus : succedit filius undennis Henricus I, sub tutela Sororis suæ Berengariæ : sed hanc Comes Alvarus cogit tutelam dimittere, et puero Regi jungit B. Mafaldam Lusitanam, in quinto gradu consanguineam, et ætate longe majorem : quæ jussu Pontificis ab eo separata, virgo in patriam redit.

MCCXV. Nascitur S. Ludovicus, futurus Rex Franciæ.

MCCXVII. Moritur Henricus R. Castellæ, succedit Sororum ejus primogenita Berengaria : quæ coronam transfert in suum primogenitum S. Ferdinandum, annos XVIII natum, XXXI Augusti.

MCCXVIII. Honorius III confirmat Ferdinando jus in successionem Legionensem, ei a patre juratam, et approbatam a suo decessore Innocentio III. Capitur Comes Alvarus Regi rebellis XIX Decembris, et usurpatis cedens Legionem se recipit. F

MCCXIX. Idem Pontifex Sanctum Regem ac Regnum ejus suscipit in specialem suam et Sedis Apostolicæ protectionem. Ipse sub finem anni uxorem ducit Beatricem, filiam Philippi Ducis Sueviæ, cognatam Frederici II postea Imper. seque ipse baltheo militari accinxit.

MCCXX. Rodericus de Camberiis, Regi Sancto refractarius, compescitur.

MCCXXI. Gonsalvus de Molina similiter repugnat et coercetur. Alienor, Sancti Regis matertera, Jacobo Aragoniæ Regi nubit Turriazone VI Februarii.

MCCXXII. S. Ferdinandus auxiliatur patri suo Alfonso Legionensi contra rebelles quosdam : et XX Novembris Gladium ac Labarum benedictum contra Mauros de manu Mauritii Episcopi Burgensis suscipit.

CIRCA MCCXXIII. Pingitur Tabula Confraternitatis S. Matthæi, unde accepta effigies Sancti. Nascitur B. Isabella, soror S. Ludovici. Ferdinandus prima in Mauros expeditione Beatiæ et Ubetæ fines vastat, capit Caseatam : quando etiam Zeyt Abuzeyt, Valentiæ atque Murciæ Rex, Concham ad Sanctum venit, in ejusque clientelam se dedit.

MCCXXV. Idem Rex Tervelæ cum Jacobo Aragonio

paciscitu

A *paciscitur pro quinta parte redituum pendenda* : Blanca R. Franciæ, *circa ætatis suæ annum* XXXVI, *parit* Stephanum, *inter liberos undecim ultimum vel penultimum, juxta Genealogicas tabulas nostri Philippi Labbe. Secunda expeditione* Sancto *sese subjecit* Rex Mahumad Beatiæ.

MCCXXVI. *Venit in Hispaniam* Legatus Apostolicus, *ab* Honorio IV *missus, Reges contra Mauros animaturus;* Synodum *in singulis Regnis cogit.*

MCCXXVII. *Tertium in Mauros incurrens* Sanctus, *oppida quædam capit.* Zeyt Abuzeyt, *amissa Murcia* Rex Carabacæ *et* Valentiæ *videtur hoc anno miraculosa Crucis apparitione conversus.*

MCCXXVIII. S. Ferdinandus *signat chartam de conventu prædicatorum Madriti. Fines* Giennenses *expeditione quarta vastat.*

MCCXXVIIII. Zeyt Abuzeyt *ob Christianismi suspicionem ejectus a* Valentinis, Zahenum *Regem assumentibus, in fidem* Jacobi Aragonii *sese tradit, cum filio, suscepto Baptismo dictus* Ferdinandus. *Regina* Beatrix *Conchæ ægrotans, miraculo Deiparæ convalescit, præsente filio* Alfonso, *qui postea ea de re Hymnum composuit.* S. Ferdinandus, *quantum excurrens obtinet* Capellani : *novæ Cathedralis* Toleti *funda-*
B *menta ponit : patrem denuo arma moventem scripta epistola utcumque placat.* Jacobus Aragoniæ *Rex divortium facit ab* Alienora *Castellana, titulo consanguinitatis, salvo tamen jure nati ex ea* Alfonsi *filii.*

MCCXXX. *Moritur sub anni exitum* Alfonsus Legionensis, *heredibus institutis duabus ex* Tarasia *Lusitana filiabus, sed frustra ;* Berengaria Ferdinandum *inducente in Regnum.*

MCCXXXI. Navarræ *Rex* Sancius *jam decrepitus, et* Jacobus Aragoniæ *juvenis, mutuo sese adoptant in successionem regnorum, bellum illaturi Castellanis, successu nullo, ob mortem* Sancii *mox secutam.*

MCCXXXII. Berengaria, *Sancti Soror,* Joanni Briennio *Regi Hierusalem, perditis in Syria rebus auxilium ex Europa petenti, uxor traditur.*

MCCXXXIIII. S. Ferdinandus R. Castellæ et Legionis *occupat* Ubedam : *moritur ei uxor* D. Beatrix. D. Alfonsus, *Sancti frater, Mauros ad Xeres vincit. Pax cum* Aragonio *resarcitur, assignata* Alienoræ *dimissæ, Sancti materteræ, dote competenti.*

MCCXXXV. *Christiani occupant* suburbium Cordubense.

MCCXXXVI. Corduba *deditionem Sancto facit* : Cam-
C panæ *an.* MCCCCXC *ab Almansore sublatæ, Maurorum humeris referuntur Compostellam.* Hæreticos *Palentiæ deprehensos castigat* Ferdinandus. Zeyt Abuzeyt, *Christiano nomine* Ferdinandus, *Cæsaraugustæ uxorem Christianam ducit, unde nata filia,* Arenosiæ *familiæ origo.*

MCCXXXVII. S. Ferdinandus *secundam uxorem ducit,* D. Joannam, *Comitis Pontivi filiam.* Lucas Tudensis *finit suum* mundi Chronicon : *in quo habet* Vitam Sancti, *hactenus deductam.*

MCCXXXIX. *Palentina Universitas Salamanticam transfertur a Sancto : qui mortuo* Alvaro *Bæticæ Præfecto,* Cordubam *proficiscitur : inde* Burgos *regressus,* Biscayæ Dominum *compescit. Denique ipse et Regina mater per Legatum suum,* Abbatem S. Facundi, *plenas reverentiæ litteras, dirigunt ad* Gregorium Papam IX, *eique commendant secundo-genitum suum* Fridericum, *pro materna hereditate recipienda missum ad Imperatorem cognatum.*

MCCXXXX. Murciæ Rex *in potestatem Sancti Regis se tradit.*

MCCXXXXII. *Capitur* Argona ; *vastantur fines* Granatenses.

MCCXXXXIII. Rex Granatæ, *clientelæ Sancti se subjicit, eique* Gennium *cedit.* Rodericus Toletanus *Historiæ suæ finem imponit : ipse autem hic diu supervixit, mortuus in confiniis Aragoniæ et Galliæ,* D
rediens a Concilio Lugdunensi anno MCCXLV IX *Augusti ; aut alia occasione secundum alios,* XXIII *mensibus serius.*

MCCXXXXIV. S. Ferdinandus *abit in Bæticam, numquam amplius Castellam revisurus.*

MCCXXXXV. Fredericus *Imperator excommunicatus, in Concilio Lugdunensi deponitur ; et tunc saltem* Fredericus *secundo genitus Sancti, spe maternæ hæreditatis recuperandæ frustratus, ab eo ex Italia in Hispaniam revertitur. Moritur* Berengaria *Mater Sancti,* VIII *Novembris (decreta jam obsidione Hispalensi)* LXXX *annos nata.*

MCCXXXXVI. Alfonsus *Sancti primogenitus, uxorem ducit* Violantem, *filiam* Jacobi Aragonii, *Vallisoleti mense Novembri.*

MCCXXXXVII. Hispalis *die* XX *Augusti obsidetur, oppidis plerisque circumquaque jam occupatis. Moritur Rex* Valentinus ; *eique in nudum titulum succedit filius* Zeyt-Abomahomad, *necdum Christianus.*

MCCXXXXVIII. *Convenit inter* Infantem Castellæ *et* Regem Aragoniæ *de limitibus conquestuum hinc inde faciendorum.* S. Ludovicus R. Franciæ, *in Terram sanctam proficiscens, regimen matri* Blancæ *com-*
mittit, tum agenti LX *annum ætatis.* Valentia *totis quatuor annis oppugnata die* XXVIII *Septembris,* Jacobo E
Aragonii *a Zaheno traditur.* Hispalis, *mense* XVI *obsidionis captæ,* Sancto Regi *deditur,* XXIII *Novembris.*

MCCL. S. Ferdinandus *communicat Civitati Hispalensi et auget Privilegia, Toletanæ civitati ab Avo et Proavo concessa, atque a se confirmata : eodem anno dicitur inventus a Judæo* liber de triplici mundo, *cum prophetia de* S. Ferdinando, *imposturæ suspectus.*

MCCLI. Berengaria Abbatissa, *filia Sancti Regis, corpus Aviæ Burgos transferri curat.*

MCCLII. *Moritur* Hispali *et ibidem sepelitur* S. Ferdinandus. *Moritur etiam* Blanca *mater S. Ludovici, in Palæstina absentis.*

MCCLIII. Alfonsus Sapiens R. Castellæ et Legionis, *Sancti Regis primogenitus, condit tabulas de urbis et agri Hispalensis inter Christianos partitione.*

MCCLXIII. Zeyt-Abomahomad, Exrex Valentinus, *dictus in baptismo* Vincentius, *de sua filiique et nepotum duorum conversione* Urbano IV *scribit ; qui respondens, ipsos in Sedis Apostolicæ tutelam recipit.*

MCCLXX. *Moritur* S. Ludovicus R. Franciæ, *consobrinus* S. Ferdinandi. F

MCCLXXXIIII. *Moritur* Alfonsus R. Castellæ et Legionis, *Sancti filius, sub quo aut successore filio scripta* Chronica *ejusdem* Sancti Regis. Sancius, *exclusis ex præmortuo fratre* Alfonso *et* Blanca *Francica nepotibus* Alfonso *et* Ferdinando, *quibus Sapiens regnum legarat, ipsum sibi vendicat et retinet.*

MCCLXXXXV. *Moritur Toleti* Sancius, *Alfonsi X filius, S. Ferdinandi nepos, sub quo jacta fundamenta novæ* Cathedralis Hispalensis : *succedit filius decennis* Ferdinandus IV.

MCCCXII. Ferdinandus IV R. Castellæ et Legionis *moritur : succedit filius annuculus* Alfonsus XI.

MCCCLVIII. Fridericus, Magister Ordin. S. Jacobi, *Alfonsi XI filius nothus, jussu fratris interficitur : corpus cum corpore* Sancti Regis, *transfertur anno* MDLXXIX.

MCCCLXII. *Moritur* Maria Pallidia, *pellex* Petri Crudelis, *corpus ad Regia sepulcra transfertur : postea cum iisdem etiam translatum in novam Capellam.*

MCCCLXXV. Historia et Miracula S. Crucis Caravacanæ, *jubente Garcia de Cardenas Commendatore, primum authentice describuntur.*

CIRCA MCCCLXXXVI. *Accidit* Miraculum S. Ferdinandi, *primum ex iis quæ notat Flos-Sanctorum.*

MCCCXCII

A MCCCXCII. *Additur nova Appendicula ad prædicta miracula.*

MCCCXCIII. *Oppidum et* ecclesia Caravacensis, *a rebellibus Granatensibus Mauris capiuntur et incenduntur, salva S. Cruce scriptisque præfatis.*

MCCCLXXXXV. Sphæræ quatuor æneæ, *Turri Hispalensi impositæ a conditoribus Mauris, Terræ motu dejiciuntur.*

MCCCCII. *Absolvitur structura novæ* Cathedralis Hispalensis, *inchoata ante annum* MCCLXVI.

MCCCCXXXIV. *Moritur* Alfonsus a Cartagena, *ex Zamorensi Episcopo Archiepiscopus Burgensis, Auctor* Anacephalæosis rerum Hispaniæ, *in qua describitur* Rex Sanctus.

MCCCCLXX. *Moritur* Rodericus Sanctius, *Episcopus Palentinus, Auctor* Historiæ Hispanicæ, *contra ipsius mentem clare explicatam parte* 3 *cap.* 39, *turpiter interpolatæ parte* 4 *cap.* 4, *ubi iterum de* Berengaria, *Sancti matre.*

MCCCCLXXX. *Historia et miracula S. Crucis, de mandato Vicarii Episcopalis pro Cardinali Valentino, legitime transcribuntur.*

MDVIII. Ferdinandus Catholicus *Hispaniarum Rex,* Gladium S. Ferdinandi, *in processione gestat.*

B MDXV. D. Fernandus Enriquez, *portat* Gladium Sancti, *eique inscribitur ejudem* Chronica *primæ editionis ex MS. Ecclesiæ Hispalensis.*

MDXXXII. *Editur Hispanice* Flos-Sanctorum, *cui inserta* Vita Sancti, *composita ante annum* MD.

MDXXXVI. *Doctor* Antonius Oncala *imprimi facit Compluti suum Heptaplon, in cujus Tract.* 30 Apophya *dicto, pro prima vice typis cusa legitur sincera relatio de S. Cruce Caravacana; testis ipse oculatus fuit anniversarii in pluvia impetranda miraculi.*

MDXXXVIII. *Moritur* XX *Februarii* Vener. P. Ferdinandus de Contreras, *Capellanus Ecclesiæ Hispalensis, cujus canonizandi causa versatur in Rota Romana. Murcienses Inquisitores quærunt in veritatem* historiæ et miraculorum Crucis Caravacanæ, *et quomodo ea per Sacristam Toleto submissum furto allata, ac miraculose restituta sit.*

MDLI. *Imprimitur Vallisoleti* Chronica Generalis Hispaniæ *ab vel sub Alfonso Sapiente composita. In qua cum bona pars* Chronicæ Ferdinandææ *pene ad verbum descripta inveniatur, oportet alteram ex altera sumptam esse.*

MDLV. *Reuditur Vallisoti* Chronica Sancti Regis *apud Sebastianum Martinez et editur die* IV *Augusti.*

MDLVI. *Iterum, rogatu Sacristæ Caravacani,* Histo-
C ria et miracula *prænotata de papyro in pergamenum transferuntur, nulla re nova addita.*

MDLXV. *Absolvitur fabrica novæ* Capellæ Regiæ *in ecclesia Hispalensi.*

MDLXXVII. Hieronymus de Gudiel *Compluti evulgat* Compendium Historiarum Hispaniæ, *in quo plura de* Sancto Rege.

MDLXXVIII. *In Cathedrali Hispalensi transfertur imago* Dominæ nostræ de la Antigua, *quæ ante Maurorum adventum honorata, ab iis nec aboleri, nec frangi potuit; et muro obducta, atque hoc corruente detecta, præsagium dederat restaurandæ istic cito per Regem sanctum Religionis.*

MDLXXIX. Corpus Sancti, *cum aliis corporibus Regiis, solenniter transfertur* in novam Capellam.

MDLXXXVII. Alfonsus Morgadus *edit Hispali* Historiam Hispalensem, *quæ magno nobis usui fuit.*

MDLXXXX. Lectiones *pro* Dedicatione Ecclesiæ Hispalensis *approbantur a Congregatione Rituum Romæ. Fundatur Missa pro* Anniversario sancti Regis.

MDXCVIII. *Authentice transcribitur testimonium inquisitionis præmemoratæ* de Cruce Caravacana.

MDCXVI. *Joannes de Robles, Presbyter Caravacensis, Hispanice imprimit libris duobus* historiam et miracula Crucis Caravacanæ; *opus multa correctione egens, ob admixta Higueræ et Lunæ figmenta.* D

MDCXXVII. Paulus de Spinosa *publicat* Historiam, Antiquitates, et Magnalia Urbis Hispalensis, *sæpius a nobis allegunda.*

MDCXXIX. *Romæ expediuntur* Remissoriales *in ordine ad Processus pro* Canonizatione Sancti *formandos.*

MDCXXXI. *Hispali sumitur* Informatio de Miraculis *Sancti.*

MDCXXXIV. *Capitulum Hispalense* Deputationem *ex suo corpore instituit pro negotio Canonizationis optatæ, ejus directionem et sumptus omnes in se suscipiens. Inspicitur rite* corpus Sancti.

MDCXXXVIII. *Romæ imprimitur* Summarium Processuum.

MDCLV. *Ibidem declaratur antiquus* Sancti Regis cultus *excipi a Decretis* Urbani VIII.

MDCLXVIII. *Iterum inspicitur* sancti Regis *incorruptum* corpus.

MDCLXXI. Clemens X. *confirmat cultum* S. Ferdinandi, *eique decernit* Officium *et* Missam. Balthazar de Turre Farfan *describit* Festa *Hispali hac occasione, et hoc anno celebrata.* E

MDCLXXIII. Festum S. Ferdinandi, *prius ad libitum, jubetur in omnibus Regnis Hispaniarum fieri ritu Duplici.*

MDCLXXV. Lectione propriæ, *pro Officio* S. Ferdinandi, *a Congregatione Rituum approbantur.*

MDCLXXVII. Didacus Ortiz de Zuniga *edit Annales Hispalenses, in quibus Festa Translationis anni* 1671 *describit.* Cornelius Galle *insignem* S. Ferdinandi *imaginem Antuerpiæ sculpit, dedicatam Archiepiscopo Hispalensi,* D. Ambrosio Ignatio de Spinosa y Gusman.

MDCLXXIX. *Corpora Reginæ* Beatricis *et Regis* Alfonsi, *hactenus cum* S. Ferdinandi *corpore intra eamdem tumbam clausa, in proprios translata loculos, reponuntur ad latera Capellæ Regiæ.*

MDCLXXX. Michael Angelus Lauretus, *ex Ordine Clericorum Ministrantium infirmis, Neapoli edit Italicam Historiam Sancti, dicatam* D. Ferdinando Marchioni de los Veles *Proregi Neapolitano.*

MDCLXXXV. Acta sancti Regis *seorsim eduntur Antuerpiæ, impressa sumptibus* Decani et Capituli Hispalensis.

39 *Tandem, prius quam ad ipsa Divi nostri Acta illustranda accingamur, oblivioni subtrahendus est Conatus Poeticus amicissimi viri, deque Sanctorum Actis* F
in Propylæo Maji exornando optime meriti, R. P. Emmanuelis van Outers S. J. *ante hæc etiam editus in prima Collectionis Ferdinandææ editione, sub hoc titulo.*

ODE

AD S. FERDINANDUM.

Cum Vitæ Acta et Gloria postuma, invitante et excitante Hispali, singulari volumine vulgabantur.

Fernande, Regum maxime; maxime,
Fernande, Divum: quem positis Iber,
E servitute vindicatus
Barbarica, veneratur aris.
Tuo receptas consilio et manu
Tantisper Urbes respice; et atriis
Cœli relictis; quos beasti
Imperio, populos revise.
Omnes laborant Principis inclitum
Nomen sacratis tollere honoribus:

omnes

A Omnes triumphant. Te Toletum,
Corduba te decorat trophæis.
Hosti probatæ te fidei memor
Argona, te non ante domabile
Maurorum asylum, te tuorum
Denique victa animis Nepotum
Granata donis prosequitur suis :
Illa, illa Ibero cedere contumax,
Vincenda numquam, jam Granata
Læta tuos cineres adorat.
Urbs nulla parcit sumptibus : æmula
Virtus clientes et studium rapit.
Inusitato templa fastu,
Compitaque, et fora vestiuntur.
Sed vincit omnes Hispalis, Hispalis
Prælata cunctis. Illa tuas amans,
Fernande, virtutes, volensque
Per titulos memoresque fastos
Post nasciturís conspicuas dari,
Elucubrandas fert Papebrochio,
B Per Acta Sanctorum celebri, et
Nominis Austriaci clientes
Lecto tot inter; dum Tibi construit
Aram ipsa, multo lumine splendidam;
Tuasque pugnas pingit auro,
Et solidis tua bella gemmis.
Illa armat omnes artificium manus,
Parsura nulli. Nil simile aut prior
Spectarit ætas aut futura.
Cunctæ tua monumenta pompæ,
Fernande, cedunt. Ne studium piæ
Mireris Urbis; plura tibi Hispalis
Redempta debet : plura reddet,
Impatiens in amore vinci.
Nec vos amicas pœniteat, mei
Herois, Urbes, laudibus Hispali
Cessisse victas, Ferdinandum
Quæ studiis coluistis æquis.
Ut vicit, omnes vicerit Hispalis,
Auroque gemmisque atque opibus potens :
Vicisse debebat, favore
Indigetis meritisque victrix.
Illam universis prætulit urbibus,
C Regnis relictis, et Patris et suo,
Fernandus : illi se suumque
Credidit immoriens cadaver,
Decursa post tot secula vividum,
Et nec peresum, nec violabile
Parcente nulli tabe mortis.
Deposito pretiosiore
Donare cives non poterat suos.
Ditarit aras muneribus licet
Benignus æternis, perennes
Divitias superat cadaver,
Illustre centum prodigiis. Cole
Regem fidelem suppliciter; cole,
Urbs grata. Fernandus favores
Cultibus innumeros reponet.
Fernandus atram corporibus luem
Fugabit ægris : subjiciet suam
Mors pulsa falcem Ferdinando :
Exanimes nova vita rursus
Subibit artus. Sed neque tristia
Posthac timebis prælia, nec dolos :
Invicta stabis. Ferdinandus
Ipse suæ vigil, ipse muros
Defendet urbis : Præside barbarus D
Quo Maurus omni pulsus Iberia,
Ardentis extremos recessus
Deficiens Lybiæ petivit.

VITÆ BREVIORIS

PARS PRIMA.

Ex Chronico Lucæ Tudensis, Coævi.

Æra MCCLV *a* Fernandus, filius Adefonsi Regis *a Factus an. 1217 Rex Castellæ,*
Legionensis, in Castella (ei matre Berengaria tradente Regnum) felicissime regnare cœpit. Siquidem Castellæ Nobiles Regnum Berengariæ Reginæ tradiderunt, eo quod erat primogenita Adefonsi Regis Castellæ : et ipsa, ut dictum est, tradidit Regnum Filio suo. Hic autem Rex Fernandus, gravissima adolescentia venustatus, non (ut illa ætas assolet) lasciviam amplexatus est mundi; sed pius, prudens, humilis, catholicus, et benignus, senilibus se moribus decoravit. E Etenim ita obediebat prudentissimæ *virtutibus Regi congruis excellit :*
Berengariæ Reginæ matri suæ, quamvis esset regni culmine sublimatus, ac si esset puer humillimus sub ferula magistrali. Habebat secum prudentissimos viros, quibus tam ipse quam Mater totum suum consilium committebant. In tantum, regnum sibi subditum, succensus igne Catholicæ veritatis, strenue rexit; ut inimicos fidei Christianæ totis viribus persequeretur, et quoscumque reperiebat hæreticos flammis exureret, et ipse vice famulorum ignem et ligna in eis comburendis ministrabat *b*. Aderat illi *b*
in humilitate justa severitas, qua reprobos puniebat; et in severitate justa, misericors et clemens humilitas, qua prostratis inimicis * placebat. Ejus ** an parcebat?*
Regalis animus avaritia numquam potuit inflammari : siquidem visum est quod requieverit super eum spiritus sapientiæ, qui fuit in Adefonso Rege Castellæ avo suo; et spiritus fortitudinis et clementiæ, qui erat in Adefonso Rege Legionensi patre ipsius. Quid plura? quod de nullo Regum præ- *imprimis pudicitia.*
cedentium legitur, omnino irreprehensibilis fuit, quantum nobis scire datum est : et thorum conjugalem unquam minime violavit. Duxit namque uxorem ex Imperiali genere * Romanorum, Deo devo- ** an Germanorum?*
tissimam feminam, nomine *c* Beatricem : ex qua *c*
genuit Adefonsum, Federicum, Fernandum, Philippum, Henricum, Sancium, Emmanuelem, *d* Alienor, F
Berengariam, et Mariam. *d*

2 Omnibus etiam Ecclesiis ita omnia sua jura servavit, ut nullus esset qui auderet eas vel in aliquo molestare. In tanta pace regnum sibi subditum rexit, ut majores vel minores in alterum res insurgere non auderent. Sed cum regnare cœpisset, Comes Alvarus de Castella, et fratres ejus Comes Fernandus et Comes Gundisalvus, contra eum rebellare cœperunt. Et cum Rex Fernandus, una cum matre sua Berengaria, cum manu militum, juxta castrum quod dicitur *e* Ferrerola, transitum face- *e*
ret; Comes Alvarus ei bellum indixit. Fuit autem *Pace per Regnum stabilita,*
Dominus cum Rege Fernando, et cœpit ipsum Comitem Alvarum : et tam ipse Alvarus quam fratres ejus multa Castella Regi Fernando tradiderunt, in quibus rebellabant ei : et Comes Alvarus est tunc a vinculis liberatus. Rex autem Legionensis Adefonsus cum exercitu suo, quosdam regni Castellæ fines molestabat, eo quod adhuc quædam ad regnum Legionense spectantia detinebant *f* Castellani. Tunc *f*
congregati sunt contra eum omnes Nobiles de Castella, quia revera filius ejus Rex Fernandus cum patre pugnare nolebat. Inito autem certamine *g* *g*
prædicti Nobiles Castellæ fugati sunt, et omnes

in

EX LUCA TUDENSI.

intendit parando bello Maurico

A in Castelion a Rege Adefonso inclusi. Tunc mutuo colloquentes de pace, ut justum erat, firmaverunt pacem inter patrem et filium : et ad tantam concordiam Regna Hispaniæ pervenerunt, ut unanimiter convenirent ad Arabes persequendos. O quam beata tempora ista in quibus fides Catholica sublimatur, hæretica pravitas trucidatur, et Saracenorum urbes et castra fidelium gladiis devastantur! Pugnant Hispani Reges pro fide, et ubique vincunt. Episcopi, Abbates, et Clerus ecclesias et monasteria construunt : et ruricolæ absque formidine agros excolunt, animalia nutriunt, pace fruuntur, et non est qui exterreat eos.

et ecclesiis restaurandis :

3 Eo tempore reverendissimus Pater Rodericus, Archiepiscopus Toletanus, ecclesiam Toletanam mirabili opere fabricavit; prudentissimus Mauricius, Episcopus Burgensis, ecclesiam Burgensem fortiter et pulchre construxit; et sapientissimus Joannes, Regis Fernandi Cancellarius, ecclesiam Vallisoleti fundavit, et multis possessionibus gloriose dotavit. Hic tempore procedente factus Episcopus Oxomensis, ecclesiam Oxomensem opere magno construxit. Nobilis Nunius, Astoricensis Episcopus, inter alia B quæ prudenter gessit, muros Astoricensis urbis, episcopium et ecclesiæ claustrum fortiter et pulchre studuit reparare. Regula juris Laurentius, Auriensis Pontifex, ejusdem ecclesiam et episcopium quadris lapidibus fabricavit, et pontem in flumine Minio juxta eamdem civitatem fundavit. Generosus etiam Stephanus, Tudensis Episcopus, ejusdem ecclesiam magnis lapidibus consummavit, et ad consecrationem usque perduxit. Pius autem et nobilis Martinus, Zamorensis Episcopus, in ecclesiis constituendis, monasteriis restaurandis, pontibus et hospitalibus ædificandis continuo præbebat operam efficacem. His et aliis sanctis operibus nostri beati insistunt Pontifices et Abbates, isti et alii, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Adjuvant his sanctis operibus largissima manu Rex magnus Fernandus, et prudentissima mater ejus Regina Berengaria; multo auro, argento, pretiosis lapidibus, et sericis ornamentis Christi ecclesias decorantes. Eo tempore per totam Hispaniam Fratrum Prædicatorum et Fratrum Minorum *h* construuntur monasteria, et ubique verbum Dei prædicatur..... Adefonsus Rex Legionis, ubi cum filio suo pacem habuit, quosdam rebelles in regno suo perdomuit, Rege Fernando filio suo auxilium præbente... Rex autem Castellæ Fernandus, quam sapienter tunc corporis gesserit, C non est qui scriptis ostendere posset. Etenim revocavit virum potentissimum Alvarum, Petri Fernandi de Castella filium, qui erat cum Saracenis; et aggregato suorum exercitu magno, barbarorum fines invasit; et multas strages Saracenis inferens, cepit ab eis civitatem Baetiam, Porcunam, Quesadam, Andugar, Aznataraph, Garciez, Marthosiahen *i*, Capellam, et alias plures, et cum magna victoria in Castellam reversus est. Post hæc Reverendissimus Pater Joannes, Cardinalis Romanus Sabinensis Episcopus, Apostolicæ Sedis Legatus, missus est in Hispaniam a gloriosissimo Papa Gregorio. Hic, inter cetera quæ sancte gessit, Reges Hispanos contra Saracenos studuit incitare : unde Rex Legionensis Adefonsus, cum exercitu suo et parte exercitus filii sui Regis Fernandi, obsedit Caceres, oppidum fortissimum barbarorum et cepit ipsum....

Episcopos in pio opere juvat :

h itemque Patrem R. Legionis contra rebelles.

i

Eodem defuncto

4 Obiit autem Æra MCCLXVIII, VIII Kalendas Octobris [Adefonsus Rex Legionensis] Rex autem Fernandus filius ejus tunc temporis erat in expeditione in terra Maurorum : et cum audisset quod decesserat pater ejus, festinavit venire Legionem, ut obtineret regnum patrum suorum. Eo tempore facta est perturbatio magna in regno Legionensi : multi namque Milites Galleci et Astures, multas populationes, quas Rex Adefonsus fecerat absque murorum ambitu, incendio tradiderunt. Nitebantur etiam resistere Regi Fernando si possent : sed omnipotens Deus illum mirabiliter adjuvabat. Etenim Miles nobilissimus Didacus, cum esset Legione, fecit suos per palatium Regis furtive ascendere, et turrim et ecclesiam B. Isidori occupavit. Reverendus autem Pater Rodericus, Episcopus Legionensis, vir nobilis, providus, et honestus, ut hæc vidit, ecclesiam Legionensis Sedis armis, hominibus, et bellicis apparatibus munivit, ut civitas Regi Fernando servaretur; civisque turres murorum et ecclesiarum, ut potuerunt, similiter munierunt. Erat tunc in ipsa civitate die ac nocte continua vox belli, et tribulatio, et angustia magna : sed misericordia Dei non defuit; et prædictus Didacus ægritudine valida est percussus, ita ut ipse, vel in eo nescio quis, clamaret, quod B. Isidorus, ob auxilium Regis Fernandi, volebat ipsum Militem interficere, eo quod occupaverit turrim et ecclesiam ejus. Præterea a capite dicti Militis oculi videbantur avelli, et concavitate sua egrediebantur, non sine magno dolore : unde compulsus, cum se videret tam gravissime vexari, consilio Sanciæ Comitissæ venerabilis matris suæ, Abbati et Conventui ipsius monasterii turrim et ecclesiam restituit, et damna quæ illis intulerat integravit : datoque super sancta Dei Evangelia juramento, quod de cetero esset miles et vassallus B. Isidori Confessoris, illico sanitati restitutus est, et statim cum suis de civitate egressus. D E

nequidquam obsistentibus seditiosis,

uno etiam divinitus punito,

fit Rex Legionis

5 Episcopus autem Rodericus et cives, gaudentes in Domino, quod etiam Sancti pro Rege Fernando pugnabant, miserunt nuntios illi, veniret cito suam accipere civitatem. Venit itaque Rex Fernandus (qui vere creditur Rex virtutis, eo quod sit virtuosus) una cum prudentissima D. Berengaria matre sua, et Legionensem civitatem ingressus cum gloria magna, obtinuit regnum patrum suorum. Tunc confluentibus ad eum de singulis civitatibus et oppidis viris nobilissimis, concessit eis bonos mores et foros antiquos, et etiam illis multa gravamina relevavit. Supererant duæ nobilissimæ sorores suæ, filiæ Regis Adefonsi, quas genuerat ex Regina *k* Tarasia, Sancia scilicet et Dulcia, quas habuit in magna reverentia, donans illis dum viverent annuatim triginta millia aureorum. Deinde pacificato toto regno suo, omnes Milites, qui populationes patris sui incenderant, exulavit. Post hæc, congregato Legionis et Castellæ exercitu magno, ingressus terram Maurorum, obsedit Ubedam et cepit eam. Eo fere tempore inclitus Adefonsus frater ejus, et Alvarus heros potentissimus de Castella, de mandato Regis, cum Nobilium exercitu, deprædantes terram Maurorum, usque ad mare mediterraneum hostiliter pervenerunt : quibus cum exercitu innumerabili occurrit Rex barbarus, nomine Abenfuth, juxta civitatem quæ vocatur Xerez. Commisso certamine fugati sunt Mauri, multis millibus suorum prostratis, et Christiani reversi sunt in patriam, cum multis opibus et gloria magna. Iterum Rex Fernandus movit exercitum; et fines Saracenorum invadens, cepit fortissimum castrum, quod dicitur S. *l* Stephanus, et quædam alia : et acceptis a Saracenis thesauris multis, reversus est. F

k

Cæsis ad Xeres Mauris,

l

ipse relicta ad regni gubernationem matre,

6 Divulgabatur fama Regis Fernandi per universas regiones, et de fide, gloria, et victoriis ejus loquebantur omnes gentes. Siquidem magnanimitas ejus et sapientia omnes hostes ejus vehementissime deterrebat. Regina vero Berengaria mater ejus in tanto sapientiæ culmine ferebatur, ut in regni administratione cuncta sapienter et nobiliter ordinaret : quapropter secure Rex Fernandus faciebat moram

in

A in expeditione contra Saracenos, eo quod Regina Berengaria vices ejus sapienter in regno Legionis et Castellæ supplebat : et tanta securitate et pace utrumque regnum gaudebat, ut parvus vel magnus aliquis non auderet violenter res alterius occupare : tantus invaserat cunctos hæreticos terror, ut cuncti de utroque regno fugere festinarent. Mittebat Regina Berengaria abundanter filio suo Regi Fernando, dum esset in expeditione, milites, equos, aurum, argentum, cibaria, et quæcumque erant necessaria exercitibus suis. Æra MCCLXXIII Regina D. Beatrix obiit, et sepulta est Burgis in regali cœmeterio *m*, quod bonæ memoriæ fecerat Castellæ Rex Adefonsus. Ante paucos dies discesserat filia Regis Fernandi et Reginæ Beatricis Maria puellula, quæ Legione in monasterio S. Isidori *n* est sepulta. Tunc temporis devotissimus Rex Fernandus, coram corpore B. Isidori fixis genibus oravit, et votum faciens dixit viva voce : Adjuva me, Beate Confessor, contra Saracenos, et de his quæ acquisiero huic ecclesiæ tuæ conferam honorabilem portionem.

contra eosdem egreditur :

m

manubias S. Isidoro vovet

7 Eo tempore quidam Catholici, viri strenui, de frontaria Maurorum, qui Almugavares vocantur, B collecta suorum multitudine, de nocte terram Saracenorum furtive ingressi sunt. Qui cum venissent Cordubam, et custodes murorum ipsius civitatis barbari minime vigilarent; per scalas et funes civitatem magnam Cordubam *o* intraverunt, et maximam obtinuerunt partem turrium et murorum. Et cum adversus Saracenos fortiter dimicarent, et multos ex eis occiderent; festinanter miserunt nuntios ad Regem Fernandum, ut ad eorum properaret succursum. Erat tunc in partibus illis heros potentissimus, Alvarus de Castella; et veniens festinus ad succurrendum Christianis, extra Cordubam tentoria fixit. Paucissimi erant Christiani, habito respectu ad Saracenos : sed quotidie de barbaris, adjuvante Domino, triumphabant. Quantæ autem magnanimitatis fuerit Rex Fernandus, ex hoc potest adverti, quod statim Beneventanis, et Zemorensibus, et aliis sibi adstantibus dixit : Si quis est hic amicus et fidus vassallus, sequatur me. Erat tunc hiems valde pluviosa; et dum non haberet secum centum milites, ingressus est audacter per frontariam regni Legionis, et cum paucis Cordubam venit. Magnus D timor et dolor invasit amicos cunctos Regis Fernandi, cum pervenit ad eos, Regem se tanto discrimini contulisse. Accelerabant cuncti tanto Domino subvenire, sed resistebant eis flumina inundantia et pluviarum tempestas. Rex autem Fernandus stabat fortis et imperterritus, et Saracenos cum suis fortiter feriebat. Et cum ingressum civitatis et egressum non possent Christiani Saracenis prohibere, eo quod prohibente flumine magno *p* Guadalquivir ad alteram partem non poterant transire, et Saraceni egrediebantur et ingrediebantur per pontem ; Rex Fernandus fecit fieri balsas *q* et navigia de lignis et coriis, et ipse Rex cum paucis primus transivit. Tunc prohibitus est Saracenis egressus et ingressus, et cepit Rex castrum quod erat in ipso ponte.

o

Capto a Christianis Cordubæ suburbio,

eodem cum paucis proficiscitur,

EX LUCA TUDENSI.

p

q

8 Obsessa fuit civitas Cordubensis, undique properante Christianorum exercitu : et cum quotidie ab utraque parte gladiis mortiferis et jaculis fortiter certaretur, tandem laboribus multis et fame victi Saraceni, Regi glorioso Fernando Cordubam civitatem inclitam tradiderunt : et ipsi Saraceni recedentes, se aliis Agarenorum oppidis contulerunt. Ingressus est Rex Fernandus Cordubam, cum gloria et lætitia magna; et eliminata omni spurcitia E Mahometi, Pontifices sacri, in festo Apostolorum Petri et Pauli, ad honorem D. N. Jesu Christi et Genitricis ejus Reginæ cœlorum Mariæ, in eadem urbe divina mysteria peregerunt; magnum illud Saracenorum oratorium Genitricis Dei Mariæ nomine decorantes. Inventæ sunt ibi campanæ, quas ob insigne ab ecclesia S. Jacobi Apostoli Rex Cordubensis olim detulerat Almanzor *r*; et Rex Catholicus Fernandus fecit eas Saracenorum humeris ad ecclesiam S. Jacobi *s* reportari. Capta est civitas Cordubensis Æra MCCLXXIV : et reversus est inclitus Rex Fernandus Toletum cum victoria et gloria magna. O quam beatus iste Rex, qui abstulit opprobrium Hispanorum, evertens solium Barbarorum, et restituens ecclesiæ S. Jacobi Apostoli campanas suas cum magno honore, quæ multo tempore fuerant Cordubæ, ob injuriam et opprobrium nominis Christi; Accepit etiam Rex Fernandus Turgellum, Sanctam-Crucem, Alhange, et quædam alia castra.

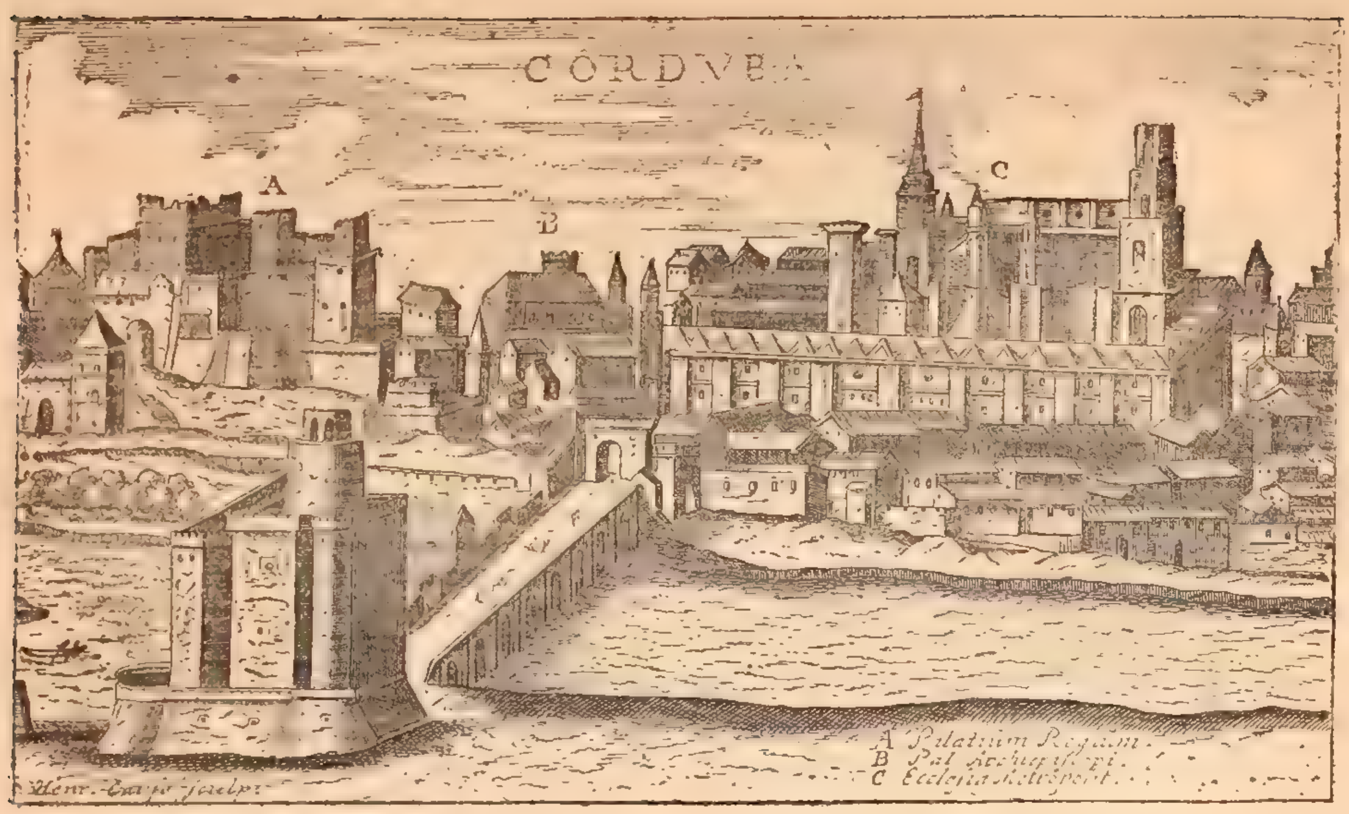
ac denique urbem obtinet,

et restituit campanas S. Jacobi.

r

s

ANNOTATA



ANNOTATA.

a *Is est annus Christi* 1217. *Flos Sanctorum alique passim notant annum Christi* 1216, *sed male; cum* Alphonsus *avus solum obierit anno* 1214, 6 *Octobris; et postea puer* Henricus Rex *vixerit in regno annos* 2 *menses* 10, *mortuus* 6 *Junii* 1217. *Porro quem Lucas* Fernandum, *Rodericus integre* Ferdinandum, *media ætas* Ferrandum, *quin et* Ferdenandum *scripsit: Castellani autem, et nunc passim Hispani,* F *initiale solito mutare in* H, *scribunt* Hernandum: *quod sequitur Flos-Sanctorum. Similiter nomen Patris diversimode scribitur,* Aldefonsus, Adefonsus, Alfonsus, *et vulgarius* Alonsus: *sunt etiam qui idem faciant cum* Hildefonso.

b *Huc spectat quod Odoricus Raynaldus ad an.* 1236 *ex Regesto Gregorii Papæ IX lib.* 10 *Ep.* 182 *notat his verbis:* Cum Palentiæ aliquos hæretica lue infectos deprehendisset Ferdinandus, candenti ferro æternis infamiæ notis in vultu inuri jussit: ii vero,
C calamitatis illius sensu ad pœnitentiam ducti, conciliari Ecclesiæ solvique anathemate demisse flagitarunt: quam Provinciam Gregorius Episcopo Palentino dedit.

c *Quia pater ejus vocabatur* Philippus, *filius Frederici Ænobarbi et Frater Henrici Imperatorum, ipse electus post fratrem Imperator; hinc auctori Legendæ veteris obrepsit, ut* Beatricem *faceret* filiam Philippi Regis Franciæ.

d *Eadem Legenda solum nominat quinque, et quidem ordine perturbato,* Alfonsum, Fredericum, Emanuelem, Philippum, et Henricum: *oportet autem ut Patri præmortui sint* Ferdinandus, Alienor, Maria, *unde postea eadem nomina indita sint liberis ex secundo thoro susceptis. Idem ipsimet Sancto accipiendi nominis occasionem dedit: nam (ut ait Zungai) Alfonso Legionensi ex priori cum Tarasia Lusitana contubernio natus filius,* Ferdinandus *dicebatur; sed infans obiit, prius certe quam noster hic nasceretur.*

e Ferrerola, *seu* Ferreola, *vulgo* Herreta: *illud forte quod inter Palentiam et Cordubam media fere notatur via.*

f *Nempe, ut ait Rodericus lib.* 7 *cap.* 31, Alfonsus *Castellanus, celebratis filiæ nuptiis,* omnia quæ *jure belli* abstulerat, nunc genero, olim hosti, dedit filiæ suæ: *et hæc utique dirempto matrimonio debebant ipsius filiorumque manere: et sic antea cap.* 24 *dixerat, quod post divortium* guerræ et vastationes vix aliquo tempore inter Reges cessaverunt, Rege tamen Castellæ in omnibus prævalente, et de regno alterius castra plurima occupante: sed tamen nec sibi, nec filio, sed nepoti Ferdinando omnia acquirebat: *quem vel ideo studiosius apud se retinebat; et primum restituit Patri per pacta anni* 1213.

g *Rodericus (cui potius hic credimus) ait, non nisi* exercitus Castellani præcursores *fuisse, qui Legionensi Regi occurrentes, absque certamine fugerint in castellum istud; ibique inclusi cœperint de concordia agere, læso qui bellum suscitabat Alvaro.*

h De Prædicatorum Conventu Madritensi *extat diploma apud Spinosam fol.* 152 *lingua vulgari antiqua, initio tamen ac fine Latino scriptum, ubi dicitur* Ferdinandus, Dei gratia Rex Castellæ et Toleti (*quod tantumdem est ac si nunc scriberetur* Castellæ Veteris F
et Novæ, *hujus enim caput erat Toletum, et nomen Maurico istic regno tribuebat) et,* Facta carta apud Medinam del campo, XXIV die Junii Æra MCCLXVI anno regni sui XI, *qui est Christi an.* 1228.

i *Vereor ne depravata sit lectio: quia tamen Lucas, Chronicon suum non perduxit usque ad obtentam* Jaen, *non audeo legere divisim* Martos, Jahen.

k Tarasia, *Sancii Regis Portugalliæ filia, prius ducta quam* Berengaria, *sed post ternam prolem susceptam, propter affinitatem in secundo gradu, ab* Alfonsi *thoro separata. Agit de hoc conjugio incesto Rodericus Toletanus lib.* 7 *cap.* 24; *ac deinde de matrimonio* Berengariæ *et divortio.*

l Castrum S. Stephani *distat Ubeda Euro-boream versus milliaribus tribus. Atque hic universim nota, Milliaria communia Hispanica a me usurpari in dimensine locorum, quorum novem constituunt Belgicas horarias leucas decem.*

m *Illud scilicet, quod juxta monasterium de las Huelgas ibidem fundaverat Rex Aldefonsus.*

n *Fuit* S. Isidorus *Episcopus Hispalensis, universæ* Hispaniæ patronus *habitus: colitur autem* 4 *Aprilis. Hujus corpus* Ferdinandus I, *a Rege Mauro impetratum an.* 1063 *Legionem transferendum curavit, erecto in*

A *in hujus honorem hic nominato monasterio Canonicorum Regularium, cujus alumnum fuisse, quem præ manibus habemus,* Lucam, *postea* Tudensem *Archidiaconum atque auctorem Chronicæ, opinatur Magister meus R. P. Henschenius, ad Acta Vitæ et Translationis, ab eodem juniore composita.*

o *Non* civitatem *acceperunt, sed ejus suburbium unum post antemurale, ut ex sequenti ipsius urbis oppugnatione apparet.*

Bætis fluvius

p Guadalquivir, *antiquis* Bætis, *unde* Hispania Bætica, *nunc* Andaluzia. *Nomen autem* Guadalquivir, *dicitur Arabice idem sonare, quod,* Magnus fluvius. *Sed quomodo hic non erat* Pons, *quandoquidem Chronica num.* 90 *tam expresse dicat, Regem castra metatum* ad Pontem Alcoleæ, *qui ubique invenitur notatus in tabulis? cum etiam num.* 50 *describatur Laurentius Suarez, Eziga veniens quasi ad exploranda Sancti Regis castra, desiluisse in pedes* ad caput pontis, *per quem erat ad eadem castra transgressurus? Placet credere, structum eo loci, ubi Rex castra fixerat, pontem fuisse, postquam ratibus transitus fluvius erat; idque ad necessariam defensionem eorum qui jam tenebant Ca-* B *strum Pontis Cordubensis, quem ex Theatro Urbium supra proposui, una cum præstructo antiquitus castro, et cum tertia circiter ac præcipua urbis parte, continente Palatium Regium* A, *atque Mesquitam* B, *nunc ecclesiam S. Mariæ, Maurorum antiqua et hactenus conservata quadamtenus opera; quæ inter situm est Archiepiscopum* C. *Quidquid porro post Regiam excurrit murorum in Occidentem, equilibus et viridariis Regiis occupatur: post Metropolitanam vero versus Ortum magis procurrit civitas, pluribus ecclesiis ac civium domibus stipata: quam credas (si solum Tudensem legas) occupatam a Christianis fuisse: sed Chronica, distinctius loquens, docet, suburbium dumtaxat obtentum, quod ultra hanc partem longius verosimiliter protendebatur, dirutis nunc quæ ipsum tunc civitati jungebant muris turribusque.*

Cordubæ ponte instrutus, et arx ad eumdem.

q Balsa *Hispanice, Latine* ratis *dicitur.*

Campanæ S. Jacobi restitutæ.

r *Circa an.* 990 *anno* 13 *et ultimo Regis* Almansor, *occupata* Compostella, *minores campanas inde ablatas scribit Rodericus lib.* 5 *cap.* 16: *quod sacrilegium Barbaro fatale fuit, etsi alioqui ab ulteriori injuria sacro loco inferenda abstinuerit, fulmine territus.*

s *Addit Legenda, quod* sicuti humeris Christianorum avectæ fuerunt campanæ, jubente Almansore; sic de mandato Ferdinandi, eas referre coacti sint C ipsimet Mauri.

PARS SECUNDA [a]

Ex libro Hispano, dicto Flos-Sanctorum anni MDXXXII.

Argonæ Regem sibi concilians Sanctus,

Statim post subactam Cordubam, abiit Rex excursionem facturus in ditionem Hispalensem: cui Argona transeunti indicatum est, quod ibi esset Rex nomine Alhamad, idemque generosus eques, qui ei magnum posset inferre damnum, posteriora exercitus cum impedimentis carpendo. Hoc intellecto, statim versus Argonam Rex tetendit, misitque ad Regem Alhamadum, causa tractandi cum eo. Qui cum egressus esset ad Regem, eique se subjecisset; promisit ei Rex, quod si Argonam tradere vellet, facturus eum esset Regem Granatæ; interim tueretur exercitus Christiani impedimenta, curaretque ne quid eorum periret. Quod cum ei Rex Maurus jurasset, abiens Fernandus incurrit in agros Hispalenses. Misit deinde Rex nuntios ad præcipuos quosdam Granatensis urbis incolas, ut exauctorato eo quem tunc habebant Rege, Alhamadum Argonensem Regem assumerent: hoc vero cum eis persuasisset, eo quod Alhamadus nomen haberet viri fortis, isque ad regnum pervenisset, continuo tradidit *b* Fernando Argonam. Fernandus vero eumdem monuit, ut recordaretur, quod per ipsum factus esset Rex Granatensis; ideoque petebat ut sibi traderet civitatem Jaen *c*, sub hac conditione, ut eam ipsi redderet quandocumque is postulasset: atque ita urbem illam obtinuit, arcemque in ea, quæ nunc est, ædificavit. Molitionem autem istam ægre ferentibus Mauris, et cur id faceret interrogantibus, respondit; hoc se facere, ut ne civibus cogeretur esse molestus, sed sibi suisque illac transituris absque incommodo eorum hospitium inveniret.

faciensque Regem Granatæ, D *EX LIB. HISPAN.* *Jaen ab eo sibi concessam munit.*

10 Toletum deinde rediturus Fernandus, Cordubæ reliquit Magistrum D. Pelagium Correa, et D. Rodericum Alvarez Asturicensem, aliosque plures, Hispalim usque excursuros. Metatus est autem Magister Pelagius in loco, qui dicitur Sant-Lucar *d* de Albayda, inter Hispalim et Tegadam; Rodericus autem, Alcalæ *e* de Guadayra: atque ex his locis adeo infestos habuerunt agros Hispalenses, ut ad magnas angustias Mauros compulerunt. Inito ergo cum Proceribus suis consilio, convenerunt de certa auri E summa, duobus istis Equitibus danda, pro pace cum iis habenda: quam illi haud difficulter concesserunt. Quia autem sciebant Mauri, Fernando Regi constitutum esse manere in Castella totis tribus annis, decreverunt quantam maximam possent sementem facere: quod ita eis successit, ut si messem colligere permitterentur, deesse iis non potuisset annona per annos viginti, adeo fœcundus fuit annus iste. Tunc Magister Pelagius et D. Alvarus significarunt Regi quidquid actum erat, et quod, nisi ipse novam messem nunc collecturus veniret, non deberet intra viginti annos de capienda Hispali cogitare. Hoc nuntio accepto Rex, statim et absque mora Burgis *f* discessit, cum Equitibus circiter centum: et evocatorias misit per regnum totum, mandans ut omnes Hispalim convenirent. Advenit autem eo Rex Fernandus medio Martio, anno Domini *g* MCCXLVIII, civitatemque tam arcte cinxit ex omni parte, ut necessaria ad victum inferri in eam non possent, nisi per *h* Axarafam: quæ non poterat præcludi, eo quod prope Trianense *i* castrum tensa erat catena perquam grandis, trans ipsum fluvium, a Turri-aurea usque ad alteram partem: quæ catena adjumento magno Mauris fuit. Quidam autem, Romanus *k* Bonifacius dictus, civis Burgensis, dixit Regi: Habeo navim valde bonam, quacum, F si bonum ventum annuerit Deus, velis expansis provectus, intendo catenam istam perfringere.

Mauros Hispalenses excursionibus fatigat, *dein urbem obsidet:*

11 Tum Rex per triduum integrum se recepit ad orandum, et nec ullius alloquium suscepit; ab oratione autem regrediens mandavit, ut nautæ navim appararent. Quæ cum velis expansis promoveretur, tam validus ea implevit ventus, ut sursum in flumen provecta, non tantum catenam illam perruperit, sed etiam pontem justo ab inde spatio dissitum. Qui successus magnam Mauris molestiam attulit, utpote jam omni ulteriori spe necessariæ annonæ obtinendæ privatis. Ergo parvo post tempore petierunt Mauri loqui cum Rege, qui eis transmisit Rodericum Alvarez Asturicensem; cui dixerunt, quod ei tradituri essent civitatem, modo sibi liceret egredi cum uxoribus, liberis, atque fortunis; manere autem volentibus, sub Regis obedientia atque ad ejus servitium, id liceret. Rex vero arbitrium conditionum ad Adefonsum filium retulit: qui respondit, faceret pater suus quod bonum videbatur. Postea vero redierunt Maurorum legati, petentes inducias sibi dari, ad demoliendam turrim et mezquitam majorem: qua de re Adefonsus interrogatus edixit, quod si vel unicam tegulam

eamque per deditionem accipit.

A tegulam in civitate moverent, omnes mactari juberet. Videntes igitur talia frustra peti, supplicarunt Regi, ut septem dies sibi concederet, intra quos civitatem traderent, ea qua Rex vellet conditione et forma. Intravit ergo Rex Fernandus in urbem Hispalensem die VIII *l* Novembris, anno Domini MCCXLVIII: mansit autem in urbe major *m* pars incolarum.

Ex lib. Hispan.

12 Post hæc tam Rex quam Magnates ejus in Castellam redeundum esse censuerunt, dimissis eorum aliquibus ad custodiam civitatis. Verum hoc ne fieret tali ratione dicitur fuisse impeditum. Parasitus *n* quidam Fernandi Regis, Paya dictus, conscendit turrim majoris ecclesiæ, numeravitque plateas a Christianis insessas; facile utique distinguendas ab aliis, quia unusquisque Magnatum vexillum suum extulerat e loco in quo hospitabatur. Hinc agnovit quanto in periculo, si Rex discederet cum exercitu, futuri essent reliqui. Ergo ad Fernandum accessit, et dixit: Domine, unam a te gratiam peto, videlicet ut cum omnibus Primoribus tuis mecum velis prandere in summa turri majoris ecclesiæ. Dumque responderet Rex, quod locus omnes non caperet: In illa, inquit, turricula, o Rex, quam superne vides, B et existimas tam parvam esse, plus quam quinquaginta viri contineri possunt. Tum Rex petitioni annuit; et abiit Paja: hora autem congrua accersivit Regem cum suis Magnatibus. Quicum ascendissent; Prandium, inquit Paya, quod vobis paratum habeo, est ut videatis hanc civitatem, quam Dominus Deus noster donavit vobis. Cui Rex, Video eam perquam bene, et benedictus sit Deus, per cujus misericordiam acquisimus eam. At ego, replicat Paya, faciam ut multo melius eam videas: et monstravit ei vexilla Magnatum et Tribunorum, qui ibi erant; et quam exiguam partem civitatis occuparent, jussit considerare. Ad quæ Rex, Vere, inquit, miseret me civitatis hujus. Tum parasitus: Si modo, cum hic sunt Castella et Legio, non habitatur Hispalis: quomodo hinc abiens credis relicturum te, qui eam faciat habitari? Equidem edico tibi, quod si semel hinc abieris, numquam in eam sis rediturus. Tum vero Rex, inquit, Etiam ex ore fatuorum prudentia quandoque consilia proficisci audivi sæpius; atque ex nunc promitto Deo, me numquam in Castellam rediturum, sed hic sepulcrum habiturum. Atque ita Fernandus Hispali mansit, eamque a frequenti populo habitari fecit, incolis ex omni Hispania accersitis: C et post captam urbem in ea vixit sanctus hic Rex tribus cum dimidio annis.

In Castellam rediturus

ne id faciat sapienter monetur a parasito,

ibique manere vovet:

13 Quando autem se vidit morti vicinum, accersito ad se filio Adefonso, post multa sancta ac salutaria monita, ei dixit: Urbem Jaen a Granatensi Rege teneo, sub ea conditione, ut eam redderem quandocumque reposceret: volo autem ut fides mea etiam post mortem meam præstetur integra, sicut eam servari cuicumque ipsam obligavi cum viverem. Itaque volo ut reddas eam Granatensi Regi, quandocumque volet; tibi autem serves arcem, quia ipsam ædificavi; et est mea. Hoc autem præstitit Rex Adefonsus post mortem patris sui. Fernandus vero, cum res ad animæ suæ statum pertinentes composuisset, magna cum devotione petivit Sacramenta: et recepturus Corpus Christi, surrexit de lecto, seque in terram prostravit, dicens, Domine, unde merui, ut venires ad me? Et prius quam ipsum susciperet, accepit restim colloque circumjecit: tum genibus ac cubitis terræ innixus, dixit: O Domine mi, amore mei passus es aliam magis crudelem restim collo tuo circumdari: ego vero miser quid feci pro te? Obsecro, Domine, ne consideres quam male possim tibi rationem reddere eorum quæ mihi commendasti, et temporis impensi: sed considera, qualis ipse sis, et miserere mei. Atque ita cum multis D lacrymis recepit Dominici Corporis Viaticum, petens ab omnibus sibi ignosci, si cui gravis fuisset, vel causam querendi de se dedisset. Mox testamentum suum condidit, filio suo Adefonso expresse mandans, ut magnam curam Reginæ gereret, fratres bene educaret, famulis suis esset munificus, et subditis omnibus æquus *o*. Denique Clerum totum ibi præsentem, post recitatas Letanias, præcepit canere, Te Deum laudamus. Sumptaque in manus candela, et Cruce ante se posita, inclinavit caput: ac magna cum devotione animam tradidit Creatori, in urbe Hispali, die XXX *p* Maji, anno Domini MCCLII, regni vero sui XXXV.

jubet Regi Granatæ Jaen restitui,

susceptisque devote Sacramentis,

pie moritur an. 1252.

ANNOTATA.

a *In hac secunda parte multa dicuntur plane aliter quam a Garibayo ac Mariano, Chronicum* Ferdinandi *antiquam secutis, cui nos quoque plus fidei inesse arbitramur: volui tamen Legendæ istius verba hic dare, judicium discriminis faciendi Lectori relinquens.*

b Argonam *scribo, quod Hispanis* Arjona *scribitur, suum* j *pronuntiantibus sicut Græci pronuntiant* χ. *Cur ergo, inquies non scribis* Archona? *Quia nempe disparatissimum sonum apud Hispanos habet* ch: *accipiam ergo et hic et alibi litteram* g, *ut genuino sono Hispanici* j *viciniorem.* Argonam *autem volunt aliqui* Albam Virgaonensem *Plinii, vel* Aurigiam *Livii fuisse, inter Jaen et Anduxar. Chronica urbem obsessam fuisse* E *scribit et deditione captam.*

c Jaen, *Latine scribentibus Roderico et aliis* Giennium *et* Gienna, *quam Chronica dicit prius obsessam et ad extrema redactam, quam Rex barbarus, se suaque fidei* Ferdinandi *committens, urbem tradi juberet; nec meminit illa adjectæ conditionis, imo Christianos incolas illuc inductos scribit, utique Mauris omnibus aut plerisque egredi jussis. Nihil etiam ibi de promotione* Alhamadi, *per* Ferdinandum *curata.*

d San Lucar de Albayda, *hodie,* San-Lucar la Major, *urbi Hispalensi ad Occidentem jacet, cis flumen Guadiamar, intervallo circiter leucarum 4; distinguendum a* San-Lucar de Barrameda, *maritimo oppido ad æstuaria Bætis, ac veluti portu urbis Hispalensis.*

e Alcala de Guadayra, *ad Orientem ejusdem urbis, vix duabus leucis inde abest.*

f *Chronica ait,* Cordubæ *fuisse* Regem, *cum obsidendæ Hispalis consilium cepit, mutato priori proposito redeundi in Castellam:* Cordubam *quoque jussisse convenire exercitum, cum quo plura oppida prius occuparit* F *quam inchoaret obsidionem.*

g *Eadem ait obsidionem* sedecim menses *tenuisse, proinde deberet cœpta fuisse anno priori 1247 mense Julio.*

h Axarafæ *vulgo dicuntur excelsæ porticus seu ambulationes: sed eo nomine hic intelligitur ingens terræ tractus trans Bætim, quia forte excelsior quam citerior ripa.*

i *Dabimus in Actis plenam urbis descriptionem, et ipsius* Catenæ, *cujus tamen nulla fit mentio in Chronica.*

k *In Chronica dictus* Raymundus: *nempe inter nomina vulgaria* Ramon *et* Roman *sola vocalium transpositio significationem variat.*

l *Certum hic mendum est, cum constet quod accepta sit in deditionem urbs, traditis portis et Alcazario, die* S. Clementis 23 *Novembris: quem diem Civitas eo nomine celebrem agit quotannis. Fortassis die 8 ejusdem signatæ fuerunt, conditiones deditionis faciendæ: et hoc Auctorem deceperit. Ipse autem Rex primum ingressus est civitatem 22 Decembris in Translatione S. Isidori, egressis qui egredi voluerunt Mauris.*

m

An omnes Mauri Hispali pulsi?

A m *Licet post mensem unum a deditione omnes exire coactos dicat Chronica : tamen ad salvandam sequentem narrationem, credatur, tantum fuisse egressorum numerum, quamvis manere volentibus id per pacta licuerit, ut hi respectu illorum quasi nulli fuerint ; respectu tamen ingredientium Christianoorum tam multi, ut eis formidabiles esse debuerint, saltem de conflanda cum egressis conspiratione, quam primum Rex cum exercitu recessisset, uti mox infra insinuatur : atque ita* pars major *apud Tudensem, intelligatur* pars magna.

n *Hispanice* Truhan, *quod etiam* Morionem *significat, quales Regibus ad delicias esse solent, sapienter fatui. Turrim vero hic indicatam infra plenius describemus, atque etiam spectandam in imagine dabimus.*

Gloriosum illi dictum in morte :

o *Rodericus Sancius Palentinus Episcopus, parte* 3 *cap* 40; Habent, *inquit*, Hispanorum Annalia, quia cum hic gloriosus Princeps in agonia mortis esset constitutus, a quodam Milite interrogatus est, quale sepulcrum aut statuam sibi jubebat apponi. Cui ille ; Immaculata, inquit, ut potui, vita mea ac gesta, sint mihi sepulcrum et statua.

Voces cœlestes an sub ea auditæ?

p *Idem eodem loco addit.* Quo die auditæ sunt vo-
B ces in cœlo, En moritur justus et nemo considerat. Cuncti fideles ob ejus obitum ineffabiliter flebant, dicentes, Utinam talis Princeps aut non nasceretur, aut non moreretur! *Hoc quidem a Gentilibus de Gentili Imperatore dictum tolerari poterat : inter Christianos autem explicationis eget, ut commode intelligatur : alioqui enim certum est, nullum regum cuipiam majus bonum posse divinitus obtingere, quam Regem Sanctum ; qui licet vel modico vivat tempore, suorum tamen Patronus perpetuus erit in cœlis. Quod autem attinet ad voces auditas in cœlo, tales occurrunt frequenter, in Martyrum passionibus iis, quæ in loco unverorum Actorum, aut numquam scriptorum aut a tyrannis abolitorum, post multa secula scriptæ ideoque suspectæ sunt ; in sincerioribus tamen et notariatiter exceptis, cum ipsi Martyres paterentur, eas numquam invenias. Quis autem citra hæsitationem credat, Palentinum habuisse idoneæ antiquitatis et fidei testem ad rem tam insolitam asserendam, quam tacuit auctor Chronicæ, satis alias proclivis ad mirabilia narranda, ut nihil de auctore Legendæ dicam?*

ACTA PROLIXIORA

C Ex Libro VIII Roderici Archiepisc. Toletani coævi, et Chronica Hispanica sancti Regis, juxta MS. Hispalense edita Vallisoleti, an. MDLV.

Roderici *textum integrum, iisdem quibus est editus verbis legendum proponens, sed nonnullis ex* Chronica *acceptis Capitibus interpolatum ; primum, quidem necessarium duxi numeros Capitum quibus distinguitur textus ille, notare in margine usque ad num.* 99, *ubi* Roderici *historia finem accipit : deinde congruum censui, hic præmittere distributionem Capitum, in ipsa* Chronicæ *editione servatam, adscribendo e regione numeros nostros, initio talis cujusque Capitis respondentes ; ut, cum aliquis incidet in libros Hispanicos, in quibus* Chronica *prædicta citatur per Capita, promptum ei sit sensum Latine expressum invenire. Quod si numero addatur *, notabis istic, ubi tale signum reperitur in contextu inchoari, quod ei respondet, Caput. Qui Chronicam hanc prælo paravit, Hispalensis fuit (ut patet ex Prologo) nam* nostram *appellat : et Hippolytus de Vergara, Discursu* 6 *de S. Ferdinando, nominatim indicat,* D. Didacum Lopez de Cortegana Archidiaconum *ipsius Metropolitanæ ecclesiæ. Misit autem is ecgraphum suum an.* 1535 *Vallisoletum, quia ibi jam impressa fuerant successorum Regum Chronica, ut habetur in titulo;* Chronica Sancti Regis D. Ferdinandi, hujus D nominis Tertii, qui Hispalim totamque Bæticam obtinuit, et fuit pater D. Alfonsi Sapientis, avus D. Sancii Generosi, proavus D. Ferdinandi Quarti, qui veneficio periit ; tritavus D. Alfonsi Undecimi, qui Algeziras vicit : quorum omnium Chronicæ similiter habentur impressæ. *Habeo postremas duas, totidem intermedias requiro : et, si quis submiserit beneficium agnoscam.*

PROLOGUS EDITORIS HISPANI.

Magnifico et Prænobili Domino, Don Fernando Enriquez.

Post quædam Summaria antea edita,

Inter alias scripturas, Magnifice ac Prænobilis Domine, quæ reperiuntur in bibliotheca hujus sanctæ Ecclesiæ Hispalensis, inveni historiam sancti Regis Don Fernandi, qui acquisivit sibi hanc insignem et prænobilem civitatem. Quamvis autem Summaria quædam hujusmodi Chronicæ fuerint impressa ; conducibile tamen mihi visum est, etiam hanc prælo subjicere : utpote copiosiorem, et quia in ea diffuse narrantur Regis illius heroica facinora, E æterna memoria digna ; ac denique ne diutius conclusa detineatur historia, tantopere expetita, præsertim in hac prænobili civitate, quam obtinuit non sine labore maximo, propriæ vitæ periculo, impendioque suorum redituum et thesaurorum ; quos præmisit in cœlum, istic sibi restituendos. Quia autem ad perfectionem historiæ opus est paulo altius repetere ejus originem ; incipit narratio a Rege Alfonso, sancti Regis avo, filio Sancii cognomento Desiderati, quo melius intelligatur ordo Regii sui stemmatis, nobiliumque et illustrium ejus operum. Longum enim et confusionis plenum opus foret, ipsum deducere per omnes illos Reges, qui Sanctum regnando præcesserunt ; nostræque intentionis duntaxat est texere illius historiam. Hæc vero emendanda fuit, aut (ut expressius loquar) renovanda, quoad pronuntiationem nonnullorum vocabulorum antiquorum, ut a modernis melius intelligantur.

ipsi Chronica integra profertur,

et tantum quoad voces aliquas innovata :

2 Quia autem ad Dominationem vestram, tamquam primum Equitem civitatis hujus, et ejusdem cum Sancto nominis consortem, pertinet præcipue favere magnis et nobilibus facinoribus ejus ; existimavi quod merito deberem ipsi inscribere hanc Chronicam, ut sub ejus auctoritate et favore publicetur F in gratiam legere cupientium : idque eo magis, quod Dominatio vestra, hoc anno millesimo quingentesimo decimo quinto, in festo S. Clementis, extulit Gladium ipsius sancti ac beatissimi Regis, quando celebratur solemnissima processio, in memoriam ejus diei quo acquisita hæc civitas fuit ; et existens in capella Regum, demonstravit desiderium videndi ipsius Chronicam. Hoc enim me permovit, ut, ad obsequendum voluntati isti tuæ, eam emendarem, sicut dixi, et nomini vestro inscriberem ; quo scilicet nomine, nec non ingenuis tuis ac nobilibus moribus, imitaris eumdem. Credo equidem non defuturos, qui me reprehendant, dicantque non debuisse mutari vocabula antiqua ; quæ plus majestatis et auctoritatis quam moderna videntur habere. Verum illis facile respondetur, quod dum historia aliqua Latina in linguam nostram vulgarem convertitur, non utamur Latinis vocibus, quantumvis magis sonoris quam sint nostra Romana ; sed idiomate secundum tempus usitato : quem usum videmus intra spatium quadraginta aut quinquaginta annorum notabiliter mutatum ab eo qui ante fuerat. Verum favente Dominatione vestra, hæc et alia maledictorum dicteria parum mihi curæ sunt, aliud non ambienti quam ut maneam, quod sum, famulus vester.

offerturque D. Fernando Enriquez

cum excusatione mutati leviter Styli :

Tali

A Tali ergo fiducia et robore nitens Historia, invocato nomine Dei, et Virginis Mariæ Dominæ nostræ matris ejus; suisque et vestris protecta armis, initium accipit, quemadmodum sequitur.

3 *Hactenus ille, cujus rationes pro exoletarum vocum mutatione, quamvis in vulgo plausibiles et acceptandæ, eruditis tamen (hoc saltem tempore) minus probabuntur. Tales enim non quærunt vetera istiusmodi scripta, ad excolendum ista lectione sermonem; sed sinceram in iis veritatem spectant, et hanc in originariis verbis certius tenere se credunt. Huc autem spectat, quod R. P.* Laurentio Surio *accidit, colligendis Sanctorum Actis alias de tota re litteraria optime merito. Is dum sui seculi fastidio consulens, phrasim eorumdem Actorum subinde leviter immutarit, tunc fortassis non inutilem diligentiam assumpsisse visus fuit, quando hæreticis scholis risui erat ecclesiasticorum scriptorum rudis simplicitas; nunc autem (eorumdem quoque judiciis in contrarium sic versis, ut vel apicem mutare ex ortographiæ Latinæ legibus scrupulo ducant, suamque fidem egregie probasse se credant, si quotiens,* Ammoneo, Conlabor, *aliaque similia sti bliginis semibarbaræ menda servaverint) nunc, inquam, Surii factum arguitur factum ab aquis iniquisque; nec desunt, qui tali occasione sensum quandoque non leviter immutatum vel obscuratum querantur. Antiquorum quippe monumentorum eadem quæ statuarum et monetarum ratio est, quibus apud peritos æstimatores pretium venit ex quadam scabritie fuscoque colore tamquam veræ antiquitatis earum characteristicis notis. Ea propter decessores ac Magistri mei,* Bollandus *atque* Henschenius, *Sanctorum Acta susceperunt edenda,* servata primigenia scriptorum, *quantumvis subbarbarorum,* phrasi. *Quo nomine licet eos initio sugillarent dicaciores quidam Franci,* Scriptores Sylvestres *eos appellando; cito tamen obmutuerunt, confusi unanimi approbatione eruditiorum apud se virorum. Hi vero non solum in Latinis medii ævi scriptis invariatum stylum servandum esse judicarunt, sed in ipsis quoque Francici idiomatis libris antiquitus compositis: quorum nonnullis, ut vulgo consulerent, hodiernæ phrasis contextum recentem addiderunt columnatim, quemodo alias Græco latina imprimuntur; alii satis habuerunt recentiora vocabula, antiquatis respondentia, ponere in margine, vel Annotationibus subjunctis obscuritatem tollere, et laborem lectoris sublevare. Idem utinam in hoc quoque Chronica factum ab editore fuisset: fecisset autem id tanto facilius, quanto pauciora mutarunt Hispani, ut in habitu,*

quod tamen præstitisset non fecisse.

B

C *moribus, religione constantiores quam ceteræ passim nationes; sic in patrio quoque sermone variando parciores cunctantioresque.*

4 *Dicta autem Chronica sicut Vallisoleti impressa habetur, dividitur in septuaginta octo Capita: quæ quia more nostro contrahuntur ad numerum minorem et reliquo operi conformem, magisque idoneum Annotationibus interponendis; ipsos veteris illius divisionis Titulos, continua serie hic præpono, sicut alibi habentur impressi ad calcem, addito ubique numero, ubi singula requirenda sunt, in nova nostra divisione. Asteriscus * vero significabit in medio talis paragraphi novum Chronicæ Caput inchoari.*

VETUS DIVISIO.

Incipit Chronica Sancti Regis Don Ferdinandi, hoc nomine Tertii, qui acquisivit Hispalim.

De nobili Rege Don Alfonso, hujus nominis nono, filio Regis Don Sancii Desiderati, ejusque grandibus facinoribus. *Num.* 5

II. De Rege Don Henrico, hujus nominis primo, qui regnavit post mortem nobilis Regis D. Alfonsi. 13 D

III. Quomodo Rex Henricus comitia celebravit Vallisoleti. 14

IV. De malis et rapinis exercitis per D. Alvarum, et quomodo conatus sit discordiam adducere inter Regem ejusque sororem ac tutricem D. Berengariam. 15

V. In quo commemoratur mors D. Henrici Regis. 16

VI. Quomodo post Henricum regnavit D. Fernandus, et quomodo D. Alfonsus ejus pater voluerit ipsi regnum auferre, ex consilio Comitis Alvari. 17

VII. Quomodo D. Berengaria et Rex Fernandus fecerunt adferri corpus Regis Henrici a castro Tarreco, et deportari Burgos. 20*

VIII. Quomodo Comes Alvarus et fratres ejus grandia damna intulerint ditionibus Regis: et quomodo Rege ac matre ejus Herrera transeuntibus, captus fuerit Comes Alvarus, per Equites qui Regem comitabantur. 22

IX. Quomodo Comes Alvarus pepigerit cum Rege de tradendis ei oppidis et arcibus, quas ipse et frater suus tenebant, pro sua liberatione: et quomodo Palentiam ambo se receperint. 23 E

X. In quo narratur mors Comitis Alvari, et fratris ejus Don Fernandi. 24

XI. Quomodo nobilis Rex Fernandus uxorem duxerit D. Beatricem, filiam D. Philippi ex Alemannia et D. Mariæ filiæ D. Coysat * Imperatoris Constantinopolitani. 25

* Isaac.

XII. Quid negotii habuerit D. Fernandus cum aliquot Equitibus, contra ipsum insurgentibus ejusque ditiones populantibus. 27

XIII. Quomodo nobilis Rex Fernandus, post pacificatum regnum suum, perrexerit contra Mauros, crudeli bello eos persequens, eisdemque multa oppida munitionesque eripiens. 28*

XIV. Quomodo nobilis Rex Fernandus nobilissime construxerit ecclesiam majorem Toleti, ex manubiis Maurorum, deque ejus aliis pluribus facinoribus. 29*

XV. De morte D. Alfonsi Regis Legionensis, patris D. Fernandi: et quomodo hic post obitum patris regnum ejus obtinuerit. 33

XVI. Quomodo nobilis Rex Fernandus iverit Legionem regni caput, fueritque receptus et agnitus Rex absque ulla contradictione. 34* F

XVII. Quomodo Rex Fernandus ex condicto accesserit ad oppidum Tabogal, acturus cum Rege Portugalliæ, et miserit fratrem suum Dominum Alfonsum ad infestandum terras Maurorum. 35

XVIII. Quid acciderit D. Alfonso Infanti et D. Alvaro Perez, ingredientibus terras hostiles. 36

XIX. Quomodo D. Alphonsus Infans conflixerit cum Rege Abenhuc, eumque vincens fuderit. 37

XX. Quomodo Christiani, postquam repulissent Mauros intra portas Xerezenses, obtenta victoria collegerant spolia: ac postea occiderint multos Mauros, abditos intra spissitudinem olivetorum. 40

XXI. Quomodo Rex Fernandus obsederit Cordubam, et post dies aliquot obsidionis eamdem obtinuerit, Mauris ei se tradentibus.

Ita habet Hispanicus titulus, sed fallit; debuisset enim sic dumtaxat legi:

Quomodo Christiani obtinuerint suburbium Cordubense. 43

XXII. Quomodo Rex Fernandus confestim discesserit Benaventa, opem laturus iis qui suburbium Cordubense interceperant. 47

XXIII.

MONITIUNCULA

AD RECTUM TABELLÆ HUJUS INTELLECTUM.

Complectitur Tabella præsens non solum Navarræ, Aragoniæ, atque Valentiæ confinia, sed totum insuper Portugalliæ Regnum; nihil quidem ad Sanctum Regem pertinens, sed ita situm, ut ab ejus Imperio non possit resecari, et simul integre exprimi Galleciæ atque Algarbiorum Regna. Habet autem ea conjunctio, etiam pro hac historia, utilitatis nonnihil, quoad nominatim expressa loca. Quin et in tota Tabella ordinanda hoc præcipue spectatum est, ut ea potissimum nominarentur, quamvis nunc exilia, quorum hic frequentior mentio incidet Plura si voles, majores Geopraphorum Tabulas consule, ac nominatim ante hos decem annos Amstelodami editam per Nicolaum Visscherum, unde hæc nostra sumpta; sed (quod imprimis monitum Te oportet) non uniformiter per utramque dimensionem. Licet enim Ferdinandæum Imperium, quod hic ferme quadratum exprimitur, reapse magis longum quam latum sit sexta sui parte, ad Hispanicas Leucas CL a Meridie in Septemtrionem procurrens, ab Ortu in Occasum non excedens spatium similium Leucarum CXXV: ut tamen, contracta longitudinis mensura, latitudini ipsam æquaremus, suasit peculiaris horum Actorum editio, ea forma cui major altitudo fuisset incommoda: hujus autem prior ratio habenda fuit, propter eos quorum impensa tum editio ipsa, tum sculpturæ eo servientes curabantur. Volenti igitur locorum distantias, secundum appositam Scalam milliarium, dimetiri; semper observetur hoc monitum, ut concipiat spatia Leucarum ab Oriente in Occidentem revera esse sexta parte minora, quam comparata ad Scalam esse videantur. Exemplo sit *Hispalis*, vulgo *Sevilia*. Ab hac, secundum Scalam prædictam distant Hispanicis leucis XV *Xeresium Fronteriense* versus Meridiem, et *Ellerena* versus Septemtrionem: pari autem Leucarum numero distare videntur in nostra Tabella *Eziga* et *Ossuna* ad Ortum, ac *Niebla* ad Occasum; revera autem solum distant Leucis XII cum dimidia.

Jam quod vulgaria locorum nomina, sicut invenit, ita expressit Sculptor; nobis invitis non fecit. Quamvis enim antiqua Romanaque vocabula, quibus Latine scribentes utuntur libentius, usurpemus etiam nos: hodierna tamen vocabula aptiora erunt ad usus ipsius Tabellæ alios, a nobis successive intentos; cum scilicet, quæ nunc Latine edimus Acta, fuerint Hispanice, Gallice, Germanice, ac Belgice reddita, prout reddenda promittuntur a cupientibus Sancti Regis notitiam venerationemque promotam. Ne qua tamen ex hoc capite nunc sit difficultas; eccum Nomenclaturum locorum plerorumque, interpretatione Latina, secundum Alphabeti ordinem, illustratam.

INTERPRETATIO NOMINUM

HISPANICORUM

Alcala de Henares, *Complutum.*
Andaluzia, *Bætica.*
Astorga, *Asturica.*
Avila, *Abula.*
Badajoz, *Pax Augusta.*
Baeza, *Beatia.*
Baza, *Basti.*
Bellorado, *Bellum foramen.*
Braga, *Bracara.*
Bragança, *Brigantium.*
Burgos, *Burgi.*
Cadix, *Gades.*
Calahorra, *Calaguris.*
Carthagena, *Carthago nova.*
Ciudad, *civitas.*
Coimbra, *Conimbrica.*
Cordova, *Corduba.*
Cuenca, *Concha.*
Duero, *Durius fluvius.*
Ebro, *Iberus fluvius.*
Estrecho de Gibraltar, *Fretum Gaditanum.*
Estremudura, *Extrema Durii.*
Evora, *Ebora.*
Eziga, *Asti.*
Gibraltar et Ceuta, *Columnæ Herculeæ.*
Guadalquivir, *Bætis fluvius.*
Guadiana, *Anas fluvius.*
Huesca, *Osca.*
Huete, *Opta.*
Jaen, *Giennium.*
Leon, *Legio.*
Lisbona, *Ulissipona,*
Medellin, *Metellinum.*
Medina, *Metymna.*
Merida, *Emerita.*
Mondonedo, *Mindon.*
Navas, *Campestria.*
Niebla, *Nebula.*
Olmedo, *Ulmetum.*
Ossuna, *Ursaona.*
Oviedo, *Ovietum.*
Pamplona, *Pompejopolis.*
Portalegre, *Portus alacris.*
Porto, *Portus.*
Ronda, *Arunda.*
Rio, *fluvius.*
Salamanca, *Salmantica.*
Santaren, *S. Irene.*
Santiago, *S. Jacobus.*
Sevilla, *Hispalis.*
Sierra, *montana.*
Siguenza, *Seguntia.*
Simancas, *Simantica.*
Sintubes, *Setubal.*
Tajo, *Tagus fluvius.*
Tanger, *Tingis.*
Toledo, *Toletum.*
Toro, *Taurus.*
Tuy, *Tude.*
Valladolid, *Vallisoletum.*
Venta, *villa.*
Villa, *oppidum.*
Visen, *Viseum.*
Xucar, *Sucaris.*
Zaragoza, *Cæsaraugusta.*

A XXIII. Quomodo Abenhuc Rex Ecigæ voluerit in auxilium Cordubensium proficisci contra Regem Fernandum ; sed ab ea mente deductus fuerit per D. Laurentium Suarez. 49
XXIV. Quomodo D. Laurentius Suarez Eciga discesserit cum tribus equitibus versus castra Regis Fernandi. 50
XXV. Quomodo D. Laurentius, post instructum de omnibus Regem Fernandum, egressus e castris redierit Ecigam. 52
XXVI. Quomodo Abenhuc, ad auxilium Regi Valentiæ ferendum profectus, a quodam subdito suo sit interfectus Almeriæ. 53
Hic porro addendum fuerat : et quomodo eo mortuo Rex Fernandus Cordubam obtinuerit tradentibus eam Mauris. 54
XXVII. Quomodo major Mezquita Cordubensis fuerit consecrata, per Episcopos qui erant cum Rege Fernando : et quomodo Rex eam restauraverit, et necessaria quædam ædificia adjunxerit, ipsamque dotaverit. 55
XXVIII. Quomodo Rex Fernandus, post mortem D. Beatricis, contraxerit secundas nuptias cum D. Joanna, consobrina Ludovici Francorum Regis,
B filia Comitis Simonis et D. Mariæ uxoris ejus. 56
Prologus historiam prosequentis. 58
XXIX. Quomodo Rex Fernandus Toleto profectus sit Cordubam, eidem aliisque confiniorum munitionibus, annonæ penuria grandi laborantibus, provisurus. 58*
XXX. Quomodo Benalhamar, Rex Granatæ, magno cum exercitu Maurorum venerit ad arcem Martanam, eamque ad extremas redegerit angustias. 59
XXXI. De morte D. Alvari Perez, deque magno dolore quem inde hausit Rex Fernandus. 60
XXXII. Quomodo nobilis Rex, hac vice qua in confiniis fuit, multa oppida et loca munita obtinuerit; ceperitque Regem quemdam Maurum, qui de trans mare venerat. 61
XXXIII. De quadam discordia inter D. Fernandum Regem et Equitem quemdam ex Biscaya, qui D. Didacus Lopez nuncupabatur. 62
XXXIV. Quomodo Rex Fernandus, Burgis ægrotans, miserit filium suum D. Alfonsum ad confinia : cui Toletum venienti occurrerunt quidam legati
C missi ad Regem patrem ab Abenhud Rege Murciæ : quos D. Alfonsus, ibidem Toleti expeditos, remisit Murciam. 63
XXXV. Quomodo Rex a morbo relevatus, Murciam miserit magnam annonæ copiam, et versus confinia discesserit ipse. 64
XXXVI. Quomodo Rex Fernandus obtinuerit Argonam, aliasque urbes et munitiones. 65
XXXVII. Quomodo Mauri, Gazulæ dicti, incurrerint in arcem Martanam, et Fratres qui intus erant erumpentes, eosdem repulerint vicerintque. 72
XXXVIII. Quomodo Infans Murciam appulerit, cum magno annonæ commeatu, et Mulam obtinuerit. 72*
XXXIX. Quomodo Rex Fernandus Corduba discesserit cum uxore sua D. Joanna, ad colloquium cum matre sua D. Berengaria in Villa regali, ac postea in campestria Granatensia incurrerit, et Jaenum obsederit. 73
XL. Quomodo Rex Granatensis tradiderit D. Fernando Jaenum urbem, eique seipsum subjecerit. 75
XLI. Quomodo nobilis Rex Fernandus cum exercitu suo discesserit Jaeno Hispalim versus, et ex itinere incurrerit vastaveritque agrum Carmonensem, atque Alcalam obtinuerit. 82
XLII. Quomodo nobilis Rex Fernandus, post occupatam Alcalam Guadayræ, reversus sit Cordubam ; indeque iverit Jaenum, ubi decreta est obsidio Hispalensis. 83 D
XLIII. Quomodo nobilis Rex Fernandus obtinuerit Loram, Cantilianam, Guilenam, et Gerenam, et Alcalam del Rio. 84
XLIV. Quomodo adveniens Raymundus Bonifacii cum classe, quam Rex adduci jusserat, pugnarit contra triginta Maurorum triremes, et victoriam obtinuerit. 86
XLV. Quomodo quidam Eques, Rodericus Alvarez nuncupatus, fuderit cohortem Maurorum, venientium adversus classem Christianorum. 86
XLVI. Quomodo D. Pelagius Correa, transierit cum suis flumen, et cis Aznalfarachem residens, magno in periculo versatus sit. 87
XLVII. Quomodo Rex Fernandus castra in Tabladam transtulerit, propter damna in loco priori accepta, et metanti exercitui supervenerint Mauri. 88
XLVIII. De eo quod contigit Garciæ Perez de Vargas cum octo Mauris, quos obviam habuit, a castris ad pabulatores vadens. 89
XLIX. Quomodo post translata in Tabladam castra, in unam eorum partem incurrentes Mauri, pecora quædam abegerint ; eademque ab erumpentibus Regiis fuerint recuperata. 91 E
L. De iis rebus quæ acciderunt Magistro D. Pelagio cum Mauris trans flumen. 92
LI. Quomodo Mauri Aznalfarachenses sæpius eruperint, pugnaturi contra Magistrum S. Jacobi D. Pelagium Corream et copias ejus, et de eo quod contigit. 92*
LII. Quomodo Mauri Hispalenses conati sint exurere classem Christianorum artificio quodam ; sed caruerint successu, fusique ac cæsi sint. 93
LIII. Quomodo civitas Carmonensis deditionem ex pacto Regi fecerit. 94
LIV. Quomodo Alxotaf, cum omnibus Mauris Hispalensibus, assultum fecerit in castra Christiano rum, dum Rex ad eam fluminis partem transisset, in qua erat Magister D. Pelagius Correa. 95
LV. Quid actum sit inter navales copias Christianorum et Mauros. 95*
LVI. Quomodo Prior S. Joannis decem Equitibus Mauris eripuerit, quam abducebant in castrorum conspectu, turbam vaccarum ; animosiusque incurrens, protractus sit in locum insidiarum, cum maximo suo periculo. 98 F
LVII. Quomodo D. Henricus et Magistri Calatravæ atque Alcantaræ, cum Priore S. Joannis, expilarint suburbia, Benalgofar et Macanæ dicta. 99
LVIII. Quomodo D. Didacus Lopez de Haro et Rodericus Gonzalez, qui stationem cum suis habebat ad portam, quæ Macarenam ducit, fuderint Mauros, quotidie in ipsos erumpere solitos. 100
LIX. Quomodo Almogavares exercitus Regii insidias posuerint Mauris, et hi eas detexerint, magnoque numero eruperint contra insidiatores. 101
LX. Quomodo D. Laurentius Suarez, et Garcias Perez de Vargas, atque alii Equites, cum exiguis copiis, fuderint aciem Maurorum ad * portam Guadayræ. 102
LXI. Quomodo Rex Fernandus fregerit pontem Maurorum ad Trianam, duobus magnis navigiis usus, quæ favens ventus in ipsum impegit. 104
LXII. Quomodo Rex Fernandus, videns confractum Pontem, transierit personaliter ad obsidendam Trianam. 106
LXIII. De eo quod contigit Garciæ Perez cum quodam Infantione, eadem quæ ipse insignia gestante. 107

* *imo Pontem*

LXIV

TABULA GEOGRAPHICA
REGNORUM
S. FERDINANDI,

Et confiniorum Portugalliæ, Navarræ, Aragoniæ, atque Valentiæ.



INSTRUCTIO BIBLIOPEGI:

Ideo tibi offertur hæc Tabula, in extrema integri folii parte excusa, ut alterius partis marginem libro assuas, et supra hanc complices istam, atque ita præbeas legenti commoditatem, projiciendi extrorsum totam Tabulam, sicut vertendis in progressu lectionis foliis numquam impediatur oculus, quo minus intendere possit in illam, sibi a sinistris jacentem extra librum, et finita lectione introrsum replicandam.

Le Relieur doit prendre garde, d'afficher tellement la Table par l'autre bout, qu'en ouvrant le livre et déploiant le feuille, la Table demeure couchée a gauche par dehors.

Il Legatore si ricordi di legar questa Figura in tal modo nell' altra estremità della carta, che essa si debba piegare, e spiegata che sarà, caschi tutta a man manca fuori del libro.

Maji Tomus VII.

A LXIV. Quomodo D. Petrus Ponce et Equites quidam alii posuerint insidias Mauris, damna multa inferentibus stationi Archiepiscopi S. Jacobi, quia male posita erat; et multos Mauros occiderint. 109

LXV. Quomodo viginti Equites Christianos, ad custodiam pabulatorum constitutos, invaserint quinquaginta equites Mauri, perituros nisi ipsis succursum fuisset. 110

LXVI. Quomodo Maurus quidam, Orias dictus, qui ex voto Hispalim venerat in auxilium suorum gentilium, fraude tentaverit occidere D. Alfonsum Infantem, sed irrito conatu 111

LXVII. Quomodo Rex Alfonsus Archiepiscopum S. Jacobi dimiserit domum, quia infirmus erat; et quomodo ad ejus stationem transierit D. Pelagius. 111*

LXVIII. Quomodo Orias aliique Mauri Hispali Trianam transierint, eisque præclusus fuerit reditus ad civitatem. 112

LXIX. Quomodo Mauri Hispalenses proposuerint conditiones Regi Fernando, eique pepigerint tradere civitatem. 112*

B LXX. Quomodo Mauri Hispalenses tradiderint claves civitatis Regi Fernando, eamque liberam dimiserint. 112*

LXXI. Quomodo nobilis Rex Fernandus, ingressus Hispalim, magna cum lætitia et solenni processione receptus sit ab Episcopis et Clero. 113

LXXII. Ubi exponuntur labores, quos Rex cum suis exantlavit in obsidione Hispalensi, et ratio castrorum ejus describitur. 113*

LXXIII. Ubi initur ratio temporis, quo Hispalim Rex Fernandus obsedit; ipsiusque urbis ac nationis Castellanæ supra alias omnes excellentiæ declarantur. 114

LXXIV. Quomodo Rex Fernandus magnis redditibus dotaverit Ecclesiam Hispalensem, et Archiepiscopum atque Canonicos instituerit. 116

LXXV. De tempore, quod Rex Fernandus impendit acquirendæ toti Andaluziæ : et quomodo mare trajicere voluerit. 149*

LXXVI. Quomodo nobilis Rex Fernandus tempore mortis suæ receperit sancta Sacramenta, cum magna humilitate et devotione : item quomodo advocatis coram se filiis extrema monita dederit. 151

LXXVII. Quomodo Rex Fernandus expiraverit, sancto C fine vitam concludens, et animam Deo creatori reddens. 153

LXXVIII. De planctu et sepultura sancti Regis. 154

Atque hic finitur Chronica Sancti Regis Don Fernandi: hoc nomine tertii, qui debellavit et obtinuit Hispalim ac totam Andaluziam, quam amiserat Rex Rodericus, Gothorum Regum ultimus. Fuit autem impressa Vallisoleti in ædibus Sebastiani Martinez juxta S. Andreæ, absolutaque impressio est die quarto mensis Augusti, anno millesimo, quingentesimo, quinquagesimo quinto.

Placet autem ad faciliorem intellectum totius sequentis historiæ expeditiones bellicas Sancti complexa, Tabellam proponere geographicam earum provinciarum, quas suo imperio ille tenuit.

CAPUT I.

Alfonsi IX Regis Castellæ, qui sancto Regi avus maternus fuit, res gestæ et obitus, Sanctique nativitas.

Ferdinandi avus maternus Alfonsus.

Rex Alfonsus, qui obtinuit victoriam dictam a las Navas de Tolosa, fuit filius Regis Sancii, cognomine Desiderati; et nepos Regis Alfonsi, appellati Imperatoris Hispaniarum. Nobilis iste Rex Alfonsus D cœpit regnare a quarto anno ætatis suæ *a*, et regnavit annis quinquaginta tribus; habuitque uxorem D. *b* Alienor, filiam Regis Angliæ, ex qua genuit D. Henricum qui post ipsum regnavit, et D. Ferdinandum *c*; et D. Berengariam, Legionensem Reginam; et D. Alienor Reginam Aragoniæ; et D. Urracam, Reginam Portugalliæ; et D. Blancam, Reginam Franciæ, quæ fuit mater S. Ludovici Regis; et D. Constantiam, quæ fuit Abbatissa monasterii de las Huelgas, quod Rex pater suus fundavit Burgis, sicut infra dicemus. Idem nobilis Rex instituit Ordinem *d* Equitum S. Jacobi, cujus Caput jussit residere in oppido Ucles : deditque hujus Ordinis Equitibus pro tessera sanguineum gladium, in memoriam victoriarum et sanguinis Maurici per eos effusi. Ut autem terra habitaretur defendereturque contra Mauros, deduxit colonias secundum ripam Tagi et per montem Ocaniæ : quem tractum, una cum montibus Oregæ et Castello Mora, aliisque locis et oppidis, dicto Ordini tradidit possidendum. Quia autem pater suus Rex Sancius Abbati Fiteriensi Ordinis Cisterciensis dedit Calatravam, confirmavit eidem ipsam possessionem, et exaltavit E Militiam istius Ordinis, dando eidem multa loca et oppida, per quæ ipsa Religio valde crevit et sublimata est, ad Dei gloriam et Coronæ Regiæ ornamentum.

EX ROD TOLET.

institutor Equitum S Jacobi,

fundator Palentinæ urbis et academiæ ac monast. Burgensis.

6 Prosequens autem bene cœpta, ædificavit civitatem Palentiam, incolis eo deductis, fecitque in ea ecclesiam Cathedralem, ornans eam mitra et Episcopo *e*. Similiter ædificavit monasterium de las Huelgas *f* Burgis, in quo posuit Monachas, nobilium filias, dotans ipsum multis fundis : et juxta illud erexit hospitale, quod similiter dotavit ad pauperum receptionem. Et quia in Hispaniæ regnis non parum defecerant scientiæ, propter Mauros qui totam fere regionem occupabant; sancto suo desiderio impulsus Rex, Palentiæ constituit Studium universale, viros eruditos ac litteratos accersens e Francia et Italia, ut subditis suis illas prælegerent : quod Studium diu *g* in Castella floruit. Postea cum bellum Mauricum continuaretur, quidam Maurorum Alarabum Rex, Miramolinus nomine, ex familia Almohadarum, venit cum maxima suorum multitudine : cui obviam processit Rex cum suis circa *h* Alarcos : sed quia Mauri erant longe plures numero, velut locustæ; profligatus est, ægreque ac violenter a suis quibusdam Equitibus extractus e F campo, in quo velut Miles generosus mori decreverat : deinde vero nullum suscepit gaudium priusquam rediret ad ultionem sumendam. Ut autem tam Equites suos quam reliquam omnem armigeram gentem exerceret ad pugnam; edixit ut dimitterent vestes pretiosas et aurifrigia aliosque superfluos ornatus, utque eorum pretium impenderent armis : quam enim displicebat Deo manus ille luxus, tam placituras expensas factas in comparando contra Mauros belli instrumento. Hunc in modum præparatis rebus exivit ad bellum et in regionem Maurorum ingressus est trans fluvium Xuecar *i*, occupavitque multas villas atque oppida, spolians et occidens plurimos Mauros. Paulo post venit Toletum; ibique copiosum militem colligens, cum exercitu suo egressus est, occupavitque *k* Calatravam atque alia oppida, donec pervenit usque ad fauces Muladarii *l* supra las Navas de Tolosa, ubi obtinuit celebrem victoriam a dicto loco nuncupatam, in qua feruntur occubuisse usque ad ducenta Maurorum millia, et dumtaxat viginti quinque Christiani; unde hodieque ibi inveniuntur plurimæ cuspides ferreæ lancearum ac sagittarum, fræna equestria, aliaque similia ingentis prælii monumenta; adeo ut manente

Circa Arcos victus a Mauris

eodem profligat ad Navas Tolosanas,

A nente ibidem Rege cum exercitu, totis duobus diebus non aliis lignis ad ignem usi sint, quam hastis sagittisque confractis, sicut scribit Archiepiscopus Toletanus Rodericus, testis oculatus. Commissum fuit hoc prælium die lunæ XVI Julii, anno Incarnationis Dominicæ MCCXIII.

EX ROD TOLET.

16 Julii 1213.

7 Inde porro Rex progrediens obtinuit Ubedam, Vilches *m*, Vannos, Tolosam, et Castrum Ferral, aliaque loca plurima, quæ usque hodie remanent sub potestate Christianorum, cum magno gloriæ suæ Regiæ ac fidei Catholicæ incremento, tempore Apostolici Romani Innocentii *o* Tertii. Post eum annum, divino id agente judicio, cessarunt pluviæ per totam Hispaniam, et vehemens regionibus fames incubuit propter siccitatem; adeo ut multi morerentur per plateas, quibus nec suppetebat quod comederent, nec ab aliis præberi poterat. Quare tam Rex quam Prælati ac Nobiles largas erogarunt eleemosynas: sed annonæ caritas tanta erat, ut non solum deficeret panis, verum etiam aves et pecora; quia propter siccitatem deerat palea et fœnum, neque in agris quidquam viroris reperiebatur. Inter hæc

et post famem publicam utcumque levatam

B nobilis iste Rex Placentiam tendens infirmari cœpit in via, venitque Arevalum, et mortuus est anno suæ ætatis quinquagesimo octavo, qui cum quinquaginta quatuor regnavit, anno autem Domini MCCXIV, die XXIII Septembris: sepultusque est Burgis in monasterio de las Huelgas, quod fundarat; tanto sui relicto desiderio apud omnes, ut numquam oblivioni danda sit gloria bonitatis suæ: inprimis autem filia ejus Berengaria eum luxit, tantopere hac morte affligens sese, ut et ipsa ad vitæ discrimen deducta fuerit *p*.

moritur 17 Sept. 1214

ANNOTATA.

a *Ita etiam habet Chronica Generalis, Toletanus vero lib. 7 cap. 15 dicit quod patri suo* trimus successit, Æra MCXCVIII, *id est anno Christi* 1160. *Ast Garibaius et post hunc Mariana, quem alii recentiores sequuntur, lib.* XI *cap.* 3 *scribit, quod* Sanctio Castellæ Regi anno 1155 tertio Idus Novembris, uti Annales Toletani aiunt, filius natus est Alfonsus nomine, *et cap.* 7 Anno 1158 Rex Toleti obiit pridie kalend. Septembris, *quando filius* Alfonsus, trimus *quidem dici poterat rotundo numero, qui præcise subducendo numeros jam vixerat annos* 2, *menses* 9, *dies*

A. Castellani ætas et obitus.

C 21: *sed conveniunt omnes quod* Alfonsus *obierit an.* 1214, 17 *Septemb. et sic dignasset ille, in istorum sententia, annos* 56 *dies* 18. *Ego, ut a Toletani testimonio securè discedam, merito requiro certiora antiquorum instrumentorum testimonia, quam sint Annales, Toletano Archiepiscopo ignoti et forsan multo posteriores, quos qui solos allegant, solos videntur habuisse auctores sententiæ suæ.*

b *Ita nomen hoc scribitur Toletano, Hispanice* Leonor, *quod multis* Eleonora *redditur.*

c *Imo* Ferdinandos *duos, et* Sancium; *sed hujus ac prioris* Ferdinandi *nulla hic habita ratio, quia impuberes obierunt: posterior autem* Ferdinandus, *quia ipse etiam ante patrem obiit annos* 21 *natus, postponitur ei qui ad regnum pervenit, licet tanto juniori: similiter in recensendis liberis ordo potius dignitatis spectatur, et omnium natu minima secundo loco ponitur; quia Aragoniæ regnum antiquius est regno Portugalliæ, et utrumque Hispanis potius est regno Franciæ, utpote extraneo.* Constantia, *videtur omnium postrema fuisse, et anno* 1209 *nata.*

ejusdem filii.

d *De tribus* Ordinibus *Militaribus*, S. Jacobi, Calatravæ, *et* Alcantaræ *insignem librum scripsit Franciscus Carus de Torres, ediditque Madriti an.* 1629.

e *Antiquior Urbis ac Sedis hujus instauratio est, et Regi* Sancio *patri* Aldefonsi *adscribenda probatur ex diplomatis Regiis Æra* 1175 *signatis, translato Pontio ab Ovetano Episcopatu ad hunc novum.* D

Palentini Episcopatus initium.

f *Ita passim, quando ex Hispanico reddendum quid erit, Hispanica nomina locorum hominumque retinebimus: posset alias* Monasterium-deliciarum *verti, scilicet spiritualium: sunt enim* Huelgæ, *viridaria et domus recreationi et quieti comparatæ. Toletanus passim et simpliciter appellat* monasterium Regale, *vel* S. Mariæ Regalis; *deque ejus et Academiæ fundatione, facta ad instantiam Reginæ Alienor sub an.* 1199, *agit lib.* 7 *cap.* 33 *et* 34: *fuit autem Ordinis Cisterciensis. Mariana Hispanam vocem Latina forma donans,* Olcas *vocat.*

Olcarum Burgis monasterium.

g Academia Palentina *multum celebratur propter* S. Dominicum, *Ordinis Prædicatorum auctorem, qui prodiit ex iis Scholis, ab anno circiter* 1030 *per Sancium Regem erectis, missus eo sub an.* 1184. *Alphonsus Garsias Matamori an.* 1553 *opusculum scripsit* de Academiis Hispaniæ, *sed conditam ait ab eo quo scribebat tempore annis circiter* 380, *ergo circa annum Christi* 1173. *Atqui tunc necdum natus* Ferdinandus *erat, multo minus ejus filius, quem ipse Academiæ conditorem facit, pronepotem scilicet loco proavi accipiens. Quemadmodum autem ille erravit in nominando Rege; sic et in eo, quod consulto talis auctorem fecerit* D. Tellium Tellii, Episcopum, *æque ac Alphonsus X juniorem institutione tali. Certe incredibile est, auctorem Chronicæ Ferdinandi, ipso hoc tempore aut proximo viventem quo fundatam Academiam vult Matamorus, errare potuisse in ejus conditore nominando, quamvis erraverit in tempore fundati Episcopatus. Fortassis autem* Alfonsus IX *ad* Episcopatum *ditandum tantum contulit, ut quasi alter ejus fundator censeri potuerit: idem suspicarer de* Alfonso X *factum in ornanda Academia, nisi Mariana lib.* 13 *cap.* 1 *assereret, quod* Ferdinandus *an* 1239 Palentinam scholam, ab Alfonso avo constitutam, Salmanticam transtulit, *ubi* Alfonsus Legionensis *pater suus novæ* scholæ fundamenta *jam ante* posuerat.

Academia Palentinæ erectio

E

h *Perperam in vulgata legebatur* Arcos: *erat autem inter Carcuel et Civitatem-reginarum, et inter ruinas adhuc superest magnæ devotionis ecclesia,* Dominæ nostræ de Alarcos. *Toletanus* Alarcurim *appellat; agensque de clade hic accepta a Christianis lib.* 7 *cap.* 29, *adscribit eam Æra* 1233, *qui nobis est annus* 1195.

i *Toletano* Sucaris *cap.* 36, *ubi de hujus belli apparatu.*

k Calatravam *Mauri recuperarant, post cladem Christianis illatam ad Alarcurim, una cum reliqua provincia usque Ibaniez sex leucis a Toleto, itaque expulsus inde fuerat Ordo, quem istic Rex Sancius collocarat, ut supra dictum est* F

l *Toletano,* Mansio in radice montis de Muradal; *Hispanice,* Puerto de Muladar; *eo scilicet sensu quo* Portus siccos *gens illa appellat, quasvis Angustias montium.*

m *Vide Toletanum lib.* 8 *cap.* 6 *et reliquam celeberrimæ pugnæ historiam ibi lege. Idem lib.* 7 *cap.* 10 *Miramolinum eam cladem passum vocat* Aben-mahomath, *alii* Mahometem Viridem *appellant. Rediit is inglorius in Africam, Hispania fratri* Abozecrit *frustra commendata: nam ipso digresso plurimi ubique surrexerunt Reges, solius tributi pensione Miramolini dominium venerantes, quæ præcipua exterminii Maurica occasio fuit.*

n *Eidem* Bilche et Balnea: Ubeta *autem cum* Beatia, *vulgo* Baeza. *licet hic prius nominatæ, posterius tamen captæ fuerunt, ut patet legenti lib.* 8 *cap.* 12.

o *In Regesto Epistolarum Innocentii III, per Baluzium edito, lib.* 13 *Epist.* 183, *anno* 1210 XVI Kalend. *Decembr. monentur Hispaniarum Episcopi, ut* Ferdinando

Innocentii 3 litteræ in favorem A. Castellani et Primogeniti ejus Ferdinandi

A Ferdinando Aldefonsi illustris Regis Castellæ primogenito, militiæ suæ primitias omnipotenti Deo dedicare desideranti, ad exterminandum inimicos nominis Christiani de finibus hereditatis ipsius, quam impie occuparunt, *cæterisque Regibus et Principibus idem acturis, adsint : et lib.* 14 *Ep* 3, VIII Kalend. Martii, *jubentur ecclesiastica censura compescere*, siquis forte Regum Hispaniæ ipsum *interim* præsumpserit violare. *Et hoc ita mandatum a se esse, ipsimet Alfonso ejusque filio, qui Legatum in Hispaniam mitti postularant, significat Pontifex per Epp.* 4 *et* 5, ne *scilicet* laudabile *utriusque* propositum valeat ab aliquibus aliqualiter impediri : *sed missionem Legati excusat. Anno autem sequenti per Epistolam* 154 *ejusdem lib.* 14 *datam* II Nonas Februarii Illustri Regi Castellæ, de infortuniis quæ nuper Serenitati Regiæ acciderunt. *quorum præcipuum fuit ipsa mors filii*) paterno condolens affectu, *respondet ; sese ad ejus petitionem et instantiam*, Archiepiscopis et Episcopis per Regnum Franciæ et Provinciam constitutis, *dare* in mandatis, ut subditos suos sedulis exhortationibus moveant et inducant, in remissionem omnium peccatorum, ut, cum ipse Saracenis in

contra Mauros ituri :

implorata a Francis auxilia:

B Octavis Pentecostes proxime affuturis campestre bellum indixerit ; in eo necessitatis articulo ipsi succurrentes, necessarium impendant auxilium, in rebus pariter et personis ; ut, per hæc et alia quæ fecerint, cœlestis regni gloriam consequantur. Pari quoque remissione gaudere concedit peregrinos, qui propria devotione undecumque processerint, ad idem opus fideliter exequendum. *Denique anno* 1211 Nonis Aprilis *scripsit* Toletano et Compostellano Archiepiscopis. . . quatenus Reges Hispaniarum moneant prudenter, et efficaciter inducant, ut pacem aut treugam servent ad invicem illibatam, præsertim hac imminenti Saracenorum guerra durante. . . quin etiam mutuum auxilium sibi præstent adversus Dominicæ Crucis inimicos . . firmiter inhibentes ne se præsumant jungere Saracenis, vel contra Christianos illis consilium vel auxilium impertiri. Quod si forte Legionensis, de quo specialiter dicitur, sive alius cum Saracenis offendere præsumpserit Christianos ; denuntient, sublato appellationis obstaculo, personam ipsius Excommunicationis vinculo innodatam, et Interdicto suppositam terram ejus ; hominibus suis, ne in hoc sequantur eumdem, sub interminatione anathematis inhibentes. *Hæc fusius exponenda fuerunt, ne quis ad Sanctum nostrum, vix duodennem cum priores Epistolæ scriberentur, aut ad ejus patrem Alfonsum Legionensem pertinere credat cum Laureto, expresse inscripta* Castellano : *cui non*

concessæ indulgentiæ,

prohibiti homines dividi et æmulari;

quæ omnia perperam attributa A. Legion. et Sancto Regi

C *scribendo solum, sed etiam orando, ad victoriam valde profuisse* Innocentium ; *par est credere. Quod autem ad implorata ad eodem Castellano externorum auxilia attinet ; idem Baluzius, qui Innocentii Registrum vulgavit, etiam præfati Regis ad Philippum Francorum Regem epistolam exhibet,* 2 *Miscellaneorum suorum pag.* 251, *qua exponens Saracenorum immane in Christianos odium, significat se cum iis* in instanti die Maji procul dubio conflicturum : *ideoque* preces porrigit cum singultu, quatenus de regno suo vernaculos expeditos et armatos milites ad coadjutorium transmittat : nihilque dubitat, quin, si sanguis suus in conflictu Christi respondet sanguini, vere poterit inter Martyres computari.

p *Hactenus historiam* Aldefonsi IX, ex Roderico Toletano, *compendio sumptam habes, ut est in* Chronica *nostra : nunc ipsamet* Roderici *verba, id est totum librum octavum consequenter accipe, capitibus nonnullis ex* Chronica *additis interpolandum ; quandoquidem* *auctor* Chronicæ, *in iis qua a* Roderico *accipere potuit, dumtaxat interpretem egit.* D

EX RAD. TOLET.

PARERGON I.

Miraculosa pueri Ferdinandi curatio apud Deiparam Oniensem, ab Alfonso X Sancti filio rythmice celebrata.

Regis Sancti filius Alfonsus

Inter alia vetera monumenta, in Scuriacensi Bibliophylacio reperienda, numeratur Codex unus, servari dignissimus, utpote continens quamplurima Cantica, ab Alfonso Sapiente, *Sancti Regis primogenito ac successore, composita. Sunt autem illa descripta Rhythmo, non Castellano, sed Callaico sive Gallæco : cujus rei ratio videtur reddi posse, quod pubertatis annos ingressus Princeps, et majorem quam pro ætate sapientiam præseferens, fuerit in partem regiarum curarum cito accitus, atque post mortem matris et secundas patris sui nuptias missus Legionem vel in Galliciam, simul et regnandi peritiam ipso exercitio acquisiturus, et extremas illas auctioris jam Imperii provincias, in oppositis plane finibus ut plurimum occupato patre, præsentia sua conservaturus in officio. Certe non ante ætatis annum* XXI. *et quidem postea non nisi bis, fuisse illum in Bæticæ, legimus priusquam Rex fieret ; unde intelligitur alibi ut plurimum degisse quod pater vixit, præsertim in sua juventute : ubi autem potius, quam in Gallicia, præcipua Legionensis regni parte, unde pater et avia longius aberant? Ibi ergo Callaicum idioma, dialecto valde diversum a Castellano, non solum didicerit, sed etiam sic adamarit, ut scribendis eo Rhythmis delectaretur. Horum autem volumen, tamquam primum sui ingenii fœtum, carum habens, etiam cum jam Rex mortuo Patre Hispali sedem haberet ; ipsum per extremæ suæ voluntatis testamentarias tabulas, una cum corpore legasse dicitur Hispalensi Ecclesiæ. Fuit namque, ut testatur Zuniga in illius archivo servatus liber, quo ad usque Philippus II, gloriosæ memoriæ Monarcha, ædificato Scuriacensi Palatio, ad erectam ibidem Bibliothecam transferri Regium istum codicem jussit.* E

inter alios rythmos lingua Gallæca scriptos,

9 *Horum Rhythmorum unus sic inscribitur* Esta e como Sancta Maria guareceu en Onna al Rey don Fernando, quando era menino, de una grand' enfermedade que avia : *quod Latine sonat :* Hæc Ode est de modo, quo Sancta Maria sanavit Regem Don Fernandum, quando erat puer, de magna quadam quam habebat infirmitate. *Ubi nota, Sancii Regis Vasconum et Castellanorum mandato factum fuisse, sub annum* MXXX *aut citius, ut Benedictini Monachi, ex Cluniacensi disciplina traducti in Hispaniam, monasterium istud Oniense tenendum acciperent, Sanctimonialibus, quæ illud antea tenebant, Bayienum oppidum ablegatis, ut scribit Mariana lib.* 8 *cap.* 14. *Hic ergo erat illa, miraculis celebris, Deiparæ imago, de qua canentem Callaica lingua Alfonsum Regem audire juvat, simulque exhibere veteris Callaicæ linguæ specimen, quod gratum futurum confido, non Hispanis dumtaxat, sed etiam exteris peregrinarum linguarum curiosis. Ut autem addita columnatim interpretatio Latina fidelior sit, neque metro neque rhythmo adstringere illam visum est.* F

composuit unum quo canit.

Ben

A

Ex Rod. Tolet. ad Deiparæ honorem,

Ben per esta a os Reies
D'amar en Santa Maria :
Ca en os muy grandes coitas
Ela os acorre guia

Videtur decens esse Regibus, ut ament S. Mariam, nam in majoribus necessitatibus adest eis dux viæ.

Na muito a amar deve,
Porque Deus nossa figura
Pillou de la, e pres carne :
Ar porque de sa natura
Veno, e porque justiça
Tenen del e dereitura.
E Rey nome de Deus este
Ca el Reyna toda via
Ben per esta a os Reyes
D'amar en Santa Maria etc.

Multum autem amari debet, quia Deus formam nostram ex ea sumpsit, et carnem accepit Quamvis vero ex sua natura et ex titulo justitiæ Deo directe conveniat nomen Regis : ipsa tamen est Regina. Videtur decens esse Regibus, ut ament S Mariam etc

E por ende un gran miragre
Direi que aveno, quando
Era moço pequenino
O muy bon Rey Don Fernando
Que sempre Deus e sa Madre
Amou, e foi de seu bando
Porque conqueron de Mauros
O mais de Andaluzia
Ben per esta a os Reyes
D'amar en Santa Maria etc.

Idcirco narrabo grande miraculum, quod evenit quando puer parvulus erat Rex optimus Don Fernandus, qui Deum et Matrem suam semper amavit ideoque eos a parte sua stantes habuit, et ita de Mauris acquisivit majorem partem Bæticæ. Videtur decens esse Regibus etc

quomodo pater suus; adhuc puer apud avum maternum,

Este Menim en Castela
Con Rey Don Alphonso era
Seu avoo, que do Reyno
De Galiza o fezera
Venir, e que o amava
A gran maravilla fera,
B
E ai era y sa madre
A que muy ende prazia
Ben per esta a os Reyes
D'amar en Santa Maria etc.

Parvulus hic erat in Castella, cum Rege Don Alfonso avo suo, qui ex regno Galiciæ eum venire fecerat, ipsumque amabat, ac multum demirabatur ejus indolem . aderat ibidem etiam Mater cui eadem ex causa perquam carus erat Videtur decens esse Regibus etc.

E sa avoa y era,
Filla del Rey d Ingraterra,
Moller del Rey Don Alfonso
Porque el passou a serra,
E foi entrar en Gascona
Por la ganar por guerra
E ou vend a mayor parte,
Ca todo ben merecia
Ben par esta a os Reyes
D'amar en Santa Maria etc.

Aderat quoque avia sua, quæ erat filia Regis Angliæ, uxor Don Alfonsi Regis. Hic autem transitis montibus intravit Vasconiam, ut eam bello lucraretur; sicut etiam majorem ejus partem devicit : nam totam bene merebatur Videtur decens esse Regibus etc

10 *Meminit expeditionis hujus Rodericus Toletanus lib. 7 cap.* 34; Et totam, *inquit*, fere Vasconiam, præter Burdegalam, Regulam, et Bayonam, suæ subdiderat ditioni. *Fugerat enim in Africam Rex* Sancius, *territus potentia adversarii, contra se venientis una cum fœderato Aragoniæ Rege : inde autem revertens absque speratis subsidiis, pacem tamen ab adversariis obtinuit, prono in eam potissimum* Alfonso, *ob bellum Mauricum quod meditabatur, ulturus acceptam ad Alarcurim cladem. Post victoriam autem de iisdem ad Navas Tolosanas relatam, recepit regnum ex parte* Sancius, *pro navata eo bello opera, exceptis locis quatuordecim controversi juris , Victoria scilicet aliisque in Biscaya oppidis ; atque ita hæc provincia annexa Regno Castellæ permansit. Porro cum Induciæ Mauricæ, quibus durantibus gestum ab* Alfonso *fuit bellum Vasconicum, expiraverint anno* MCCX ; *recte fecisse videmur, quod miraculum hoc adscripserimus anno præcedenti, utpote factum post* Alfonsi *reditum ex Vasconia, ut mox apparebit Certe jam non solum puer* Henricus, *regni successor futurus, natusque anno* MCCIIII *aliquam ætatem attigerat ; sed etiam* Alfonsus, *Sancti frater, quem simul cum eo apud avum fuisse mox apparebit. Fuisset ergo ex hoc calculo duodennis Ferdinandus, adeoque idoneus ad augendum insigniter, tali accepto beneficio, Deiparæ amorem, quem cum lacte materno hauserat. Cum eodem lacte etiam traxisse censeri potest, propensissimum ad pauperes juvandos affectum : de quo Lauretus pag.* 97 *ait, infantem adhuc inter materna brachia, solitum illis ubicumque conspectis projicere, etiam de fenestra, quidquid ex collo gerebat bullarum; quod ne faceret, implendam ei mature manum fuisse nummulis sic dispertiendis. Sed id aliaque similia mallem apud antiquos scriptores legere; nec placent nova, quamvis pia, de rebus antiquis, nullo teste allegato prolata. Tale imprimis est apud eumdem Lauretum lib 2 pag.* 99, *quod Sanctus an.* MCCXLII *secuturis post Regibus exemplum primus dederit lavandi duodecim pauperibus pedes in die Cœnæ Domini : ubi admirationi imprimis mihi est annus, post tot secula primum proditus, nec tamen nullo teste firmatus ab eo qui alibi non parce fontes citat unde aliquid hausit. His prænotatis prosequamur Poema Regium lingua utraque.* D

a subacta Vasconia regressum,

C

11 *E pois tornou en Castela*
De si en Bourgos morava,
E un Hospital fazia
El, e sa Moller lavrava
O monasteri das Olgas.
E en quant assi estava
D'os seus fillos e d'os nietos,
Muy gran prazer recebia.
Ben per esta a os Reyes etc.
D'amar en Santa Maria
Ca en as mui grandes coitas
Ela os accorre guia.

Postea rediVit in Castellam, et morabatur aliquando Burgis, ubi faciebat Hospitale ipse, et uxor ejus ædificabat monasterium Holcarum. Quando autem sic vivebat, multum capiebat voluptatis ex suis filiis (*Ferdinando scilicet et Henrico* et nepotibus (*ex filia Beregaria Ferdinando et Alfonso*). Videtur decens esse Regibus ut ament S. Mariam etc

cum matre ac fratre manens graviter ægrotavit;

Mais Deus non quer que o omo
Este sempr en un estado,
Quis que Don Fernando fesse
O seu neto tan cuitado
D una grand' enfermedade,
Que foi dal desasperado
El Rei mas enton sa madre
Tornou tal come son dia.
Ben per esta a os Reyes
D'amar en Santa Maria etc.

Sed Deus, qui non patitur ut homo semper permaneat in eodem statu, voluit ut Don Fernandus ejus nepos tam gravi corriperetur infirmitate, ut vita ejus fuerit a Rege desperata. Tunc mater ejus facta est velut amens præ dolore. Videtur decens esse etc

E

et ad Oniam a matre delatus

E oyu falar de Onna
Y avia gran vertude,
Dis ela, Levalo quero
A lo assi Deus m ayude
Ca ben creo que a Virgen
Lle de vida e saude
Et quando aquest ouve dito,
De seu padre s espedia
Ben per esta a os Reyes
D'amar en Santa Maria etc.

Audiens autem de Onia referri, quod ibi erat magna virtus, dixit, Portare ipsum illuc volo, ita me Deus adjuvet, quia bene credo quod Virgo Deipara dabit ei vitam et salutem Cumque hic dixisset, expedivit se a suo patre. Videtur decens esse Regibus etc.

Quantos la vi assi viren
Gran piadad' ende avian,
E mui mas po'o menino,
A que todos ben querian.
E ya con ela gentes
Chorando muito changian,
Ben como se fosse morto,
Ca a tal door avia.
Ben per esta a os Reyes
D'amar en Santa Maria etc.

Quotquot eam sic euntem videbant, magna commiseratione tangebantur, maxime propter puerum, cui omnes bene volebant. Ibat autem cum illa turba plurima, quæ plorans plangebat eum, velut si jam esset mortuus : tantos enim patiebatur cruciatus. Videtur etc.

Ca dormir nunca podiæ,
Nen comia nen mugalla,
E vermes del sayan
Muitos e grandes sin falla
Ca a morte ia venera
Sa vida sen bata'la
Mais chegaron loq a Onna,
E teveron sa vigia
Ben per esta a os Reyes
D'amar en Santa Maria etc.

Etenim numquam dormire poterat, nec comedebat, nec bibebat, multique ac magni vermes de ipso egrediebantur Itaque procul dubio ad mortem venerat absque pugna. Sed rogarunt locum sibi concedi Oniæ, ibique vigilem noctem duxerunt. Videtur etc. F

ac positus ante altare

Ant o altar mayor loco,
E pois ant' o de Reyna
Virgen santa gloriosa,
Rogandolle que aguna
En tan grand' enfermedade
Posse'se la meezina
Se serrizo do Menino
En algun tempo queria
Ben per esta a os Reyes
D'amar en Santa Maria etc.

Ante majus altare collocarunt eum, deinde ante altare Sanctæ Virginis gloriosæ Reginæ, rogantes ut propitia adferret medicinam tam gravi infirmitati : siquidem a puero aliquando volebat præstari sibi servitium quodcumque. Videtur decens esse etc.

A Virgen Santa Maria
Logo con sa piedade
Acorreu a o menino,
E de sa enfermedade
Ile dea saude compoda
E de dormir u vontade
E de pois que foi esperto,
Logo de comer pedia :
Ben per esta a os Reyes etc

Sancta Virgo Maria statim sua cum pietate accurrit ad puerum, et a sua infirmitate dedit ei plenam salutem. Venit ergo ei voluntas dormiendi et postquam experrectus fuit, statim petiit sibi dari quod ederet. Videtur decens etc.

statim cœpit convalescere.

E ante de quinze dias
Fui efforçad'e guarido
Tan ben que nunca mar fora
De mais deulle bon sentido.
E quando el Rey Don Alonzo
Ouv' est miragr' oido,
Logo se foi en camynno
A Onna en romaria.
Ben per esta a os Reyes
D'amar en Santa Maria etc.

Ante quindecim vero dies fuit corroboratus et sanatus, tam bene ut numquam melius habuisse se sentiret. Cum autem Don Alfonsus Rex audivisset miraculum istud, statim se in viam dedit, et peregrinationem suscepit Oniam versus. Videtur decens etc.

CAPUT

CAPUT II.

Henrici pueri breve regnum in Castella, sub sorore Berengaria primum, tum sub Comite Alvaro.

Alfonsi Regis duodennis filius Henricus,

Eo igitur jam sepulto, filius ejus Henricus, parvulus et heres, a Pontificibus et Magnatibus, universo Clero Te Deum laudamus cantante, ad regni fastigium elevatur. Undecim annorum erat cum regnare cœpisset; et duobus annis et decem mensibus regnavit. Verum post mortem Regis nobilis, viginti quinque diebus transactis, Alienor uxor ejus fuit rebus humanis exempta. Hæc erat Henrici Regis Angliæ filia, pudica, nobilis et discreta; et sepulta est in prædicto monasterio juxta virum; et custodia pueri Regis et regni gubernatio remansit penes Berengariam Reginam, sororem ejus. Cujus diligentia sic apparuit, toto tempore sui Regiminis, ut pauperes, divites, ecclesiastici, seculares, sicut tempore Regis nobilis fuerant, in suis statibus servarentur; licet Baronum varietas, zelo invidiæ circumacta, dissidia procuraret. Cum vero essent tres Comites, Ferdinandus, Alvarus, Gundisalvus, filii Comitis Nunii, cœperunt ad custodiam Regis pueri inhiare; ut concepta odia possent in his quos oderant vindicare, sicut pater eorum fecerat, tempore pueritiæ patris ejus. Aliqui etiam, quibus Regina Berengaria se credebat, eorum studiis consenserunt, mediante quodam Milite Palentino, qui Garcias Laurentii dicebatur, et de mandato Reginæ erat custodiæ Regis pueri deputatus. Hic, promissa sibi a Comite Alvaro in hereditatem villa, quæ dicitur Tobalada a, Regi suasit, ut ad Comitis Alvari custodiam se transferret. Quod cum solers Regina Berengaria percepisset, animo gratanti concessit: sed timens insolentias quæ venerunt, fecit jurare Comitem Alvarum et Magnates, ut sine ipsius Reginæ consilio, nec aliquibus terram auferrent, nec aliquibus terram darent; nec vicinis Regibus guerram moverent, nec mulctam imponerent in aliqua regni parte: et juramenta et hominium in manu Roderici Toletani Pontificis firmaverunt; ut, si contrarium facerent, proditionis infamia tenerentur. Sed quia Regina, propter importunitatem Militum et Majorum, tædio erat affecta, timebat ne regnum in sui custodia turbaretur, et ideo Comiti Alvaro dedit puerum conditionibus supradictis. Qui cum Gondisalvo Roderici et fratribus suis, tunc sibi faventibus, incontinenti Burgis egrediens, cœpit exterminia procurare, magnates humiliare, et vulgi divites exhaurire, Religiones et Ecclesias ancillare, et decimarum tertias, quæ ad ecclesiarum fabricas pertinebant, cœpit similiter confiscare. Sed excommunicatus a Roderico Toletano Decano, qui vices Archiepiscopi tunc gerebat, coactus fuit restituere, et jurare b ne de cetero attentaret) et ecclesiarum homines, qui privilegiorum regalium immunitate gaudebant, cœpit exactionibus subjugare.

sub tutela sororis Berengariæ traditur ab eodem Comiti Alvaro: accepta ejus et procerum fide: ille vero ecclesias et nobiles vexans,

14 Verum cum apud Vallem-Oleti Curiam celebrassent Magnates alii, Lupus Didacus c de Pharo, Gonsalvus Roderici et fratres, Rodericus Roderici et Alvarus Didaci de Camberis, Alfonsus Telli de Menesis, et alii Nobiles, Regni exterminio condolentes, curaverunt tantis cladibus obviare: et Reginæ Berengariæ prudentiam adeuntes, humiliter supplicarunt, ut regni miseriis condoleret. Comes autem Alvarus cœpit Reginam nobilem infestare, adeo ut ea, quæ sibi pater suus dederat, occuparet; et ei etiam ore temerario demandavit, ne in regni finibus remaneret. Tunc Regina nobilis, cum sorore sua Alienor, quæ fuit postea Regina Aragonum, et erat tunc temporis domicella, in castrum Gonsalvi Roderici, quod Aptellum dicitur, se recepit, ibique deguit usque ad mortem fratris. Sed prædicti Magnates, tamquam naturali Dominæ fideliter adhærentes, Regi parvo fidelitatis debitum in omnibus servaverunt. Ceterum prædictæ Reginæ solers industria, omnia sic provide ordinavit, cum Magnatibus illis, ut et Comitis Alvari insolentias refrænaret, et jura sua Regi parvo conservaret. Verum cum Rex tenellus intentionem Comitis sagaci indole jam sentiret, libenter volebat ad sororis custodiam se transferre. Sed Comes Alvarus per suos complices ita cavit, quod Rex puer quod volebat non potuit effectui mancipare. Nam Comes callide cogitavit uxorem ex Portugallia sibi dare, qua mediante posset puerum in suo beneplacito retinere. Sed in contrarium res evenit: nam cum Mafaldam filiam Regis Portugalliæ adduxisset, et puer non esset in ætate nubili, remansit Domina conjugali commercio defraudata; et quia se consanguinitatis linea attingebant, de mandato Innocentii Papæ fuit contubernium separatum: et post, ut fertur, inter se et Dominam voluit Comes Alvarus connubium procurare: sed ipsa, cum esset pudica d, verbum respuit indignanter.

ideoque Comitis [illegible] vexatus,

EX ROD. TOLET. contra Reginam insurgit: Regem impuberem uxori jungit:

15 Post Curiam Vallis-oleti Comes Alvarus cum suis complicibus, et cum Rege Extrema-Dorii peragravit, Majorum animos sibi concilians, ut eorum favore posset aliis imperare, et habentium divitias exhaurire, et inde se transtulit ultra Serram. Et cum venisset Maquedam, quæ est oppidum in diœcesi Toletana, Regina nobilis misit nuntium de fratris statu cum illo percunctari; erat enim sollicita, eo quod a Comite Alvaro negligentius servabatur. Et cum Comes Alvarus de nuntio comperisset, fecit sordide litteras imposturæ, et falso sigillo Reginæ nobilis intercludi, in quibus continebatur, quod Regina nobilis scribebat aliquibus, de consilio Magnatum de Campis e, ut cum toxico sibi misso fratri suo exitiale poculum propinarent, ut sic puerum ad sororis odium gravius provocarent: et hominem continuo suspenderunt. Sed cum labia malignorum sibi velut ebria mentiantur, qui Susannam a falso testimonio liberavit, Reginam nobilem et innocentem ab imposturæ mendacio liberam declaravit: et ut in suis mendaciis caperentur iniqui, communis et fidelis assertio omnium sine dubio affirmabat Reginæ nobilis veritatem; detestans maledictis et convitiis quod iniquitas adinvenit. Et licet effronti superbia Comes Alvarus uteretur, tanta tamen efferbuit subsannatio populi contra eum, ut cogeretur recedere a partibus diœcesis Toletanæ, et Optam f veniens ibi aliquamdiu fecit moram. Advenit autem Miles nobilis Rodericus g Gundesalvi de Valle-viridi, qui beneplacitum Regis pueri jam habebat, ut ad sororem suam inscio Comite Alvaro se transferret. Sed cum Ferdinandus Nunionis, Comitis Alvari fautor et nepos, comperisset; ex improviso assumptis militibus supervenit, et captum duxit ad h Alarconem.

magnam colligit factionem: conatus Reginam alienare a Sorore, repetitur a populo.

16 Tunc Comes Alvarus, ut in regno exordia excitaret, fautoribus Reginæ nobilis movit guerram; et assumptis quos habere potuit, cum Rege ad Vallem-oleti in sequenti Quadragesima pervenerunt; et Paschate Resurrectionis Dominicæ celebrato, cum Militibus Castellanis et de Extremis-Dorii i, Vallem k triticariam vastaverunt, et domos Magnatum qui Reginæ favebant hostiliter dissiparunt. Deinde in castro quod Mons-alacer l dicitur, Suerium Tellii obsederunt. Sed cum Gonsalvus Rodericii et fratres ejus et Alfonsus Tellii pluribus militibus præminerent, Regis præsentiam reverentes,

Regis translationem ad sororem impedit:

noluerunt

A noluerunt obsesso fieri in succursum: sed ipse Suerius Tellii Regi petenti protinus castrum dedit. Exinde Comes cum Rege procedens in Campos plurima devastavit, et apud Carrionem per dies aliquot fecit moram. Deinde ad Villam-albam de Alcor contra Alfonsum Tellii properavit: et quidam milites ex agmine præcurrentes, extra munitionem Alfonsum Tellii repererunt: et captis equis et armis ipsum etiam vulnerarunt, et vulneratus in municipio se recepit: ubi per aliquot dies obsessus, viriliter se defendit. Ab obsidione vero Comes recedens Palentiam festinavit. Regina autem et sui Nobiles in Aptello et castro *m* Cisinario morabantur, et nesciebant quid agerent: eo quod in exercitum Rege præsente non poterant insilire, nec illatas injurias sustinere. Unde communiter decreverunt Regi restituere terram suam, et de cælo auxilium expectare. Cum igitur terra, ut dictum est, variis incursionibus vastaretur, et Comes cum parvo Rege Palentiam advenisset; contigit eum in domo Episcopi hospitari, et res ecclesiæ ut hostem consumere et devastare. Quadam autem die, cum Rex puer B instaret ludicris cum coætaneis Domicellis, minus provide custoditus; Domicellus, quidam, e turri casu tegulam projiciens, Regem in capite vulneravit, ex quo ictu post dies paucos fuit mors lugubris subsecuta. Sed antequam rumorem loquacitas divulgasset, Regina sapiens misit Lupum Didaci et Gondisalvum Roderici Magnates pro filio suo Ferdinando, qui apud Taurum cum patre *n* tunc temporis morabatur. Qui euntes rumorem de morte Regis pueri * sumpserunt, et Regi Legionis causam aliam suadentes: cum Infante Ferdinando ad Reginam Berengariam redierunt.

arma contra ipsam movet:

m
quæ mortuo puero Rege, filium accersit.

n
* *an* suppresserunt?

ANNOTATA.

a *Juxta Chronicam* (*unde deinceps vulgaria nomina apponemus*) Talada quod est in Cerraceo: *sed forte legendum* Tablada: *quo nomine etiam planities infra Hispalim nominabitur num.* 88: *in confinus autem veteris Castellæ ac nova reperio notatos* Montes Tabladæ, *unde colligo fuisse ibi hujus nominis oppidum.*

b *In notis ad Historiam Roderici Toletani, editionis Francofurtensis pag.* 161, *proferuntur chartæ, duæ*, Henrici *scilicet Regis pueri et tutoris* Alvari, *apud Soriam* 15 *Febr. Æra* 1254, *notis* 1216 *quibus uterque, Comes vero etiam suo juramento et multo prolixius, abdicat tertias Ecclesiarum.*

C c *Vulgariter* de Haro, *quomodo* Hurtado *pro* Furtado, Herrera *pro* Ferrera, Hernando *pro* Fernando, *aliaque infinita paulatim invaluerunt, mutato* F in H, *tam in verbis quam in nominibus adjectivis substantivisque.*

d *Vitam hujus* Mafaldæ, *ut* Sanctæ, *dedimus in Appendice primi Tomi ad diem 1 Maji, ubi Virginis titulum ei vindicavimus: sed quod ibidem num* 5, *diximus de ejus consanguinitate cum* Henrico, *tam correctum hic in Schemate Genealogico fuit, tum iterum, ex professo mutatum invenietur in Appendice ad diem* 2 *post hunc ultimum Tomum Maji. Vixit autem postea* Mafalda (*tanto senior ut sponsi mater forsan esse potuisset*) *Aroucæ in Lusitania, in fundato a se Virginum Cisterciensium monasterio, ibique colitur, defuncta anno* 1252. *Lauretus nihil* de Mafalda *scivisse videtur: solumque ait, Alvarum satagisse, ut Henrico jungeretur* Sancia, *Legionensis Alphonsi ex priori conjugio filia; cujus rei nullus meminit antiquorum. Fuisset sane ejusmodi consilium opportunum Comiti ad subvertendam Berengariam, et ejus filium Ferdinandum ipsius etiam Legionensis regni successione privandum, si is in favorem matris moliretur aliquid patre invito: sed istud si facile poterat cogitare Alvarus; tanto facilius poterat Berengaria impedire, quanto propiori consanguinitate Henricum* Sancia, *quam* Mafalda *attingebat: erat autem etiam illa annis minimum tredecim senior* Henrico. D

Consanguinitas Mafaldæ et Henrici R.

An huic destinata Sancia Legionensis

e Campos Gothicos *intellige, a Salamantica usque Placentiam extensos, in quibus dotalia sua castra habebat, Berengaria: qui autem istic sua etiam bona tenebant, illique ut Dominæ adhærebant, eos censet in Observationibus MSS. Christophorus Baniez fuisse,* Lupum Dias de Haro, Gonzalvum et Rodericum Rodericios ex familia Gironum, Alvarum Diaz de Camberis, et Alfonsum Tellii de Meneses; *omnes nominatos aut nominandos in hac Chronica.*

f Opta, *vulgo* Huete *vel* Guete, *inter Toletum et Concham, huic quam isti vicinius: in tabulis* Alcazar de Guete.

g *Chronica*, Ruy Gonzalez de Valverde.

h Alarcon, *veteribus* Illerco, *ad Sucarim flumen, medium fere inter Toletum et Valentiam.*

i Extrema-Durii, *vulgo* Estremadura, *inter Castellam et Portugalliam flumine Durio intersectas: quod autem porro extenditur ad mare secundum eumdem fluvium*, Extremadura Portugallica *nuncupatur ab aliquibus.* E

k Vallis-triticaria, *vulgo*, Val de trigueros.

l Mons-alacer, *vulgo* Mont-alegre. Carrionem *vero esse credo, quod hodie adhuc dicitur* Carrion del Conde, *inter Burgos et Legionem.*

m *Male impressum* Cinisarium, *vulgo* Castro Cisneros. *Singulorum porro locorum, cum hic tum alibi nominandorum situm (nec enim omnia nominantur in tabulis, nec forte eamdem omnia appellationem nunc retinent) aliis curiosius definiendum relinquo.* Taurus, *vulgo* Toro, *civitas etiamnum nobilis est, inter Zamoram et Vallisoletum.* Aptillum, *vulgo* Aotillo, *ubi sit libenter discerem.*

n *Post restaurata cum Castellanis fœdera, hac inter alias conditione, ut* Ferdinandus *patri legitime succederet in regnum Legionense, per ejus* concessionem juramento firmatam et nullo tempore revocandam; *congruum erat ut is patri restitueretur, apud illum deinceps mansurus; quod factum anno* 1313.

CAPUT III.

Regnum Henrico mortuo, a matre Berengaria proxima hærede Ferdinando filio traditur, frustra obnitentibus Comite Alvaro, et Alfonso Legionensi Sancti patre a. F

a

Fieri potest ut circa hanc successionem lectori nascatur dubium, quod expedit prius breviter absolvi, quam porro progrediar. Dubium autem tale est. Quandoquidem D. Berengaria de jure erat heres Castellæ, mortuo fratre Henrico, quare opus habuit se reto accersere filium Ferdinandum, elevandum ad Regnum; maxime cum haberet maritum viventem, Alfonsum scilicet Regem Legionensem; ipsa autem succedente in regnum Castellæ, simul cum ea videbatur succedere maritus ejus. Præterea non absque ratione interrogabit aliquis, quare D. Berengaria manebat in Castella, et non potius apud maritum Regem? Ratio utriusque rei hæc est, quod matrimonium inter D. Berengariam et Regem Legionensem Alfonsum coaluerit causa pacis et concordiæ conciliandæ: gravia enim extiterant bella inter patrem Berengariæ et Regem Legionis; et Magnates Castellæ, præcidere volentes cursum damnorum ex ejusmodi bellis provenientium, ac Reges inter se conciliare, utrumque crediderunt per ejusmodi nuptias obtineri posse, non considerantes quam arcta consanguinitate jungerentur inter se Berengaria et *b* Alfonsus, ex quibus prognatus est D. Ferdinandus

Mater Ferdinandi Berengaria.

post susceptos ex Alfonso Rege Legion. liberos ab eo separata.

b

A dinandus, præsentis historiæ argumentum. Pontifex autem conjugium istud irritum esse declarans, sejunxit eos: ideoque Rex Alfonsus aliam *c* uxorem duxit; Regina autem Berengaria redivit in Castellam, atque post mortem patris mansit apud Regem fratrem suum D. Henricum, paterni Regni heredem. Hoc prænotato ad historiam regredior.

c

astu recipit filium ex ejus potestate,

18 Mortuo ergo, sicut dictum est, Rege Henrico, D. Berengaria cum aliqua cautela accersivit filium suum Ferdinandum: mittens ad eum finem Equites duos, Lupum Diaz et Gonsalvum Ruyz, in quibus multam habebat fiduciam. Hi profecti cum ad Regem Alfonsum venissent, nullam mentionem facientes de morte Regis Henrici, sicut præscriptum eis erat; alia omnia et quæ ipsi grata fore sciebant locuti cum Alfonso, tandem opportunam horam nacti et facilem Regis animum, supplicarunt ei, ut daret licentiam infanti D. Ferdinando eundi secum ad visendam D. Berengariam matrem suam, quæ magno illius desiderio tenebatur; promittebant autem, quod, post mutuum filii matrisque congressum, reducturi eum salvum essent. Adeo autem gratam
B habuit Rex Alfonsus supplicationem duorum istorum Equitum, ut petitam licentiam facilis concesserit. Alacres ergo cum Infante regressi Aptillum, eumdem adduxerunt ad Reginam matrem. Interim autem Comes Alvarus tulit Regem a Palentia, ut in castrum quod Tarecum dicitur celaretur^a: sed quia res non potuit occultari, soror ejus Regina, funestis rumoribus concitata, Palentiam cum Magnatibus properavit: ubi a Venerabili Tellio Episcopo civitatis cum processione solenniter sunt recepti, et inde ad castrum, quod Domæ dicitur, procedentes, continuo vi ceperunt. Tunc Magnates cum Comite Alvaro de concordia tractaverunt, sed nihil voluit Comes Alvarus acceptare, nisi Infans Ferdinandus, Rex futurus, suæ custodiæ, ut avunculus, traderetur. Cui pactioni Regina nobilis et Magnates, verentes præterita, nullatenus consenserunt; et procedentes ad Vallem oleti venerunt; et consilio habito ad Extrema-Dorii processerunt: et cum venisset ad villam quæ Cauca *d* dicitur, habitatores villæ eos recipere noluerunt, sed ad aldeam quamdam quæ S. Justus dicitur secesserunt, et ibidem nuntios receperunt, ne Secobiam vel Abulam, vel ad aliquam Extremorum Dorii accederent civitatem.

et Alvaro parere recusanti opponit:

cum eoque Vallisoletum accedit:

d

19 Nuntiatum est etiam quod Sancius Ferdinandi, frater Regis Legionensis, contra Reginam et filium ejus magna cum multitudine advenirent:
C unde et Regina nobilis et filius suus, cum his qui aderant, ad Vallem-oleti protinus redierunt. Cum autem audisset Regina potiores Extremorum-Dorii et de ultra terram Secobiæ convenire, misit nuntios, qui eis fidelitatis debitum suaderent. Cumque viri Extremorum-Dorii hoc audissent, venire ad Reginam nobilem continuo consenserunt. Et cum ad Vallem-oleti communiter convenissent, ibidem tam Extremorum-Dorii Potiores, qui pro omnibus venerant, quam etiam Magnates et Milites Castellani, communi consensu regnum Castellæ, fidelitate debita, Reginæ nobili obtulerunt. Ipsi enim decedentibus filiis, cum esset inter filias primogenita, regni successio debebatur: et hoc ipsum patris privilegio *e* probabatur, quod in armario Burgensis Ecclesiæ servabatur. Et etiam totum Regnum, antequam Rex haberet filium, bis juramento et hominio hoc firmarat. Ipsa autem, intra fines pudicitiæ et modestiæ supra omnes mundi Dominas se coarctans, regnum sibi noluit retinere; sed extra portam Vallis oleti educta multitudine Extremorum-Dorii et Castellæ, ubi forum agitur, convenerunt: eo quod tantam multitudinem domorum angustia non ferebat. Et ibidem filio regnum tradens, Infans Ferdinandus, de quo diximus, omnibus approbantibus ad ecclesiam S. Mariæ ducitur, et ibidem ad regni solium sublimatur, anno ætatis suæ decimo *f* octavo, Clero et Populo decantantibus, Te Deum laudamus, te Dominum confitemur. Et ibidem ei omnes fecerunt hominium, et fidelitatem Regi debitam juraverunt. Et sic honore regio ad regale palatium est reductus. D

hæc in Comitiis Regina declarata,

e

regnum tradit filio.

EX ROD. TOLET.

f

20 Cum autem audisset Regina nobilis, Alfonsum Regem Legionensem ad villam quæ Ayronm *g* dicitur advenisse; modestiæ suæ insistens pudori, per Mauritium Burgensem et Dominicum Abulensem Episcopum humiliter supplicavit, ut se ab inquietatione filii temperaret. Sed ipse Rex elatus superbia, quam cordi ejus Comes Alvarus instillarat, supplicationi et precibus contradixit, eo quod imperio inhiabat *h*. Imo transivit Pisoricam et venit Lacunam; ubi cum diebus aliquot permansisset, direxit faciem contra Burgos: et cum loca plurima et domos Militum devastasset, et alias incendio concremasset, ad villam quæ Arcus dicitur supervenit, sperans civitatem Burgensem se capturum. Sed cum audisset in eadem urbe Lupum Didaci et multos Milites congregatos, frustratus spe vacua et inani, E contra consiliarios indignatus, in terram suam propere remeavit. Regina autem in Regem filio sublimato, dum hæc fierent, Palentiæ morabatur: et ibi venerunt ad eam ex Secobia et Abula et aliis oppidis Extremorum-Dorii Milites Copiosi, Conciliorum suorum servitia offerentes. Et tunc Regina duos venerabiles Pontifices, Tellium Palentinum et Mauritium Burgensem misit Tarecum, ut Henrici Regis corpus reciperent, cum suis parentibus tumulandum: præsertim cum et hoc ipsum Comes Alvarus jam mandasset. Et præfati Pontifices recepto corpore Palentiam redierunt: et inde Rex novus, cum matre sua Regina nobili, ad castrum quod Munio dicitur advenerunt. Et dum Rex oppidum impugnaret, Regina nobilis fratrem Henricum Regem in sarcophago nobiliter præparato detulit ad monasterium prope Burgos, et ibidem juxta fratrem suum, Ferdinandum Infantem, cum planctu magno, exequiis celebratis, regaliter sepelivit.

g

frustra obnitente Alfonso Legionensi.

h

Recipit et sepelit corpus Henrici Regis:

21 Inde vero Regina, veniens *i* Munionem, invenit castrum a Rege Ferdinando et suis fidelibus occupatum, Militibus qui inerant captivitatis. Post hæc ad Lermam et Laram, quas Comes Alvarus detinebat, cum Burgensi *k* Concilio procedentes, invasas fortiter occuparunt, et rebellantes Milites vi ceperunt. Inde ad urbem Burgensem redeuntes, a Pontifice Clero et Populo honorifice et processionaliter sunt recepti, gaudentibus omnibus quod liberati ab hostibus in Dominæ naturalis dominio remanserunt. Verum quia, perturbatione hujusmodi obsistente, Regales reditus ad stipendia defecerunt, et Regina nobilis quidquid habuerat in largitionibus dispensarat, ad argenti et auri et gemmarum donaria misit manum: et quæque ex talibus reservarat, in auxilium filii liberaliter erogavit: et de consilio Magnatum qui secum aderat, ad partes Belli-foramins *l*, Anagari, et Nagaræ processerunt, et receptis villis, quas sibi incolæ gratissime reddiderunt, Burgis iterum sunt reversi: Munitiones enim quas Comes Gonsalus Nunii detinebat, non potuerunt propter sui fortitudinem expugnare.

i

et oppida quædam Alvaro eripit,

k

F

gaza sua ad bella sumptus destinata.

l

ANNOTATA.

a *Initium hujus Capitis, usque ad num.* 14, *accipientes ex* Chronica, *interponimus textum* Roderici.

b *Vidimus post Stemma Genealogicum consanguinitatem fuisse in tertio gradu, eaque de causa Regnum interdicto suppositum. Non tamen sic potuit persuaderi Alphonso,*

EX ROD. TOLET.

A *Alphonso, ut ductam tanta ex causa uxorem statim discedere pateretur; sed prius ex ea ternam prolem sustulit,* Ferdinandum *scilicet atque* Alfonsum, *et filiam* Berengariam, Joanni Brennio *Imperatori Constantinopolitano nuptam anno* 1231.

Tarasia Lusit. uxor 1, non 2 A. Legionensis.

c *Nihil de alia uxore alibi legimus: Scriptor autem Legendæ manifeste hallucinatus est, cum credidit,* Tarasiam *superinductam* Berengariæ *fuisse. Quod si ex eodem errore hæc quoque processum est, non possunt ea esse a primo Auctore, sed adscribenda editori forent; et sic fundaretur suspicio, quod non omnino ab interpolationibus pura hæc Chronica sit. Malim ergo opinari, Regem Legionensem, jam fultum gemina mascula prole, eaque ad successionem ex Regni totius consensu legitimata, non curasse de uxore alia nuptiis magis canonicis ducenda, ne ea occasio turbarum foret; sed aliquot inferioris generis concubinis contentum vixisse, ex eisque nonnullos adhuc liberos suscepisse. Certe moriens* Ferdinandus, *præter fratrem Principem (quem filio successori commendavit nominatim) infra num.* 144 *in genere meminisse* aliorum *adhuc* fratrum, *et plures extra matrimonium genitos numerat Catalogus Genealogicus Roderici Nendez de Silva; de quibus infra.*

B d *Lectio, in margine editionis Francofurtensis notata,* Caucam *scribi dicit, pro* Coca. *Est autem hæc, juxta tabulas, inter Vallisoletum et Segoviam, huic vicina ad 5 milliaria. Nescio quo errore hic locus in Chronica sic legatur redditus:* Ex castro Dominarum iter intendebant Vallisoletum, quando venientibus Cabezonem clausæ sunt portæ, pernoctarunt igitur in vico quodam S. Justi nuncupato; *ubi pro* Cauca, *ponitur* Cabezo, *inter Vallisoletum et Placentiam.*

e *Nihil hoc obest, quo minus verum (si tamen est verum) quod rebelles Proceres scripserunt in Franciam de ultima voluntate* Alfonsi, *in favorem liberorum* Blancæ *declarata, ut supra ostendimus.*

Quo anno A. Legionensi nupta Berengaria?

f *Existimat Zuninga, ex pluribus instrumentis constare, quod matrimonium* Berengariæ *cum* Alfonso *Legionensi contractum fuerit anno* 1197; *allegat autem diploma ab utroque conjuge in favorem Martini Episcopi Zamorensis datum,* XVI Kalend Jan. Æra 1236: *Sed Auctori, alias accurato, obrepsit ut annum* 1197 *scriberet pro* 1198, *cum jam dicta Æra concurrenti. Satis nobis est, si natus sit Sanctus in autumno vel etiam sub finem anni ejusdem* 1198, *ut nunc egerit annum* 18 *ætatis suæ. Catalogus Genealogicus supracitatus eamdem nativitatem adscribit anno* 1201: *qui manifestus error est.*

C g *Alias* Arroyum, *quod etiam habet vulgata versio; ubi et sequentia loca,* Pisuerga *et* Laguna. *Cum autem* Pisuerga *etiam rivulus sit Legionense et Castellanum regna disterminans, et prope Simancam Durio influens; apparet quod in eodem tractu requirenda sint prædicta duo oppida, alias non reperienda in tabulis.*

An post divortium sollicitata ad reditum Berengaria?

h *Lauretus asserit,* Alfonsum, *prius quam ad arma deveniret, astu usum, ac* Berengariam *sollicitasse ad repetendum contubernium suum, pollicendo dispensationem Roma haud ægre impetrandam: sed ipsam ait amore filii* Ferdinandi *certa præsentia incertis futuris prætulisse. Vellem scire unde id hauserit. interim propositam dispensationis spem, quæ secundum hodiernos mores maxime rationabilis videri posset, video tunc parum verisimilem fuisse. et ut fuisset, prudentior erat* Berengaria, *quam ut, satis superque negotii habens in excutiendo a filii cervicibus Alvaro, nulla dum juris specie subnixo; superinduci sibi pateretur Regem, jure maritali atque tutorio omnia ad se tracturum, sub quo quidquid porro contra Reginam ac filium ageret Alvarus, jure agere videretur. Ceterum quidquid sit de sollicitatione a Laureto asserta, patet vel ex ipsa Chronica verum esse, quod idem ait, noluisse* Berengariam, *ut contra patrem arma filius sumeret in campumque prodiret, sed mere defensive se haberet. Postea nihilominus prodeundum etiam in campum fuit, instigante Legionensem Alvaro seque ducem præbente. uti infra num.* 24 *dicitur. Et tunc quidem dirempta pugna, treugaque inita est, eaque ex parte Sancti tam sincera, ut patri adversus rebelles quosdam auxilio fuerit: quo beneficio obstrictus pater, cum amare filium debuisset, tertio tamen ipsum adversus eumdem ad arma prosiluisse, patet ex Epistola quadam Sancti, cujus epistolæ ex Castellano (ut apud Lauretum extat lib. 2 pag. 97 hic tenor est.* D

Epistola Sancti, bellum a patre deprecantis

Domine pater, Rex Legionis, Don Alfonse, Domine mi. Quæ istæc est iracundia tua? Cur mihi damnum et bellum infers, nihil tale de te merito? Facile intelligitur displicere tibi bonum meum, in quo multum tibi deberes complacere; habiturus filium Regem Castellæ, qui tibi semper erit honori. Nullus enim Rex aut Christianus aut Maurus, qui me timeat, nocere tibi audebit. Unde ergo tibi indignatio tanta? Sane ex Castella quamdiu vixeris numquam vel damnum vel bellum nascetur in diebus meis: e contrario, qui antea tibi inferebant molestiam, nunc te reverentur et metuunt. Quapropter scire debes, quod ipse tibi noceas. Posses E autem si velles intelligere, quod valeam magis quam Rex alius in mundo impedire te crudeliterque vexare: sed nihil ejusmodi fas mihi in te, quia pater meus es et dominus meus; neque id bene fieret. Convenit ergo mihi ut potius te patiar, usque dum ipsemet recognoscas quid agas. *Apparet hæc scripta esse postquam patri auxiliatus Sanctus fuerat contra rebelles, ut ait Tudensis; quin immo, postquam is expeditionibus Mauricis clarescere et formidabilis esse cœperat; ac verosimiliter circa ultimos Alfonsi annos: quos tamen quia præcise definire non potui, omnia hic simul posui sub unum conspectum.*

i Castrum Munionis, *nunc in tabulis reperitur, uti et alia plurima a Roderico nominata loca, videtur tamen haud procul abfuisse Burgis: hinc enim intervallo non nonnullarum leucarum absunt mox nominatæ* Lerma *ac* Lara, *ad alteram Arlanzi fluvii ripam sita oppida, primum ad Austrum, alterum ad Ortum Burgensi civitati objectum.*

k Concilium, *etiam in vulgata versione sæpe recurrens* Concejo, *ita significat Senatum seu Magistratum alicujus civitatis vel oppidi, ut hic et alibi sæpe etiam sumatur pro numero delectorum Militum, ab ejusmodi Senatu submissum Regi, ad expeditionem quampiam, absque obligatione ulterioris obsequii, redituram ad propria illa peracta: et sic Rodericus lib. 8 cap. 9 ejusmodi subsidiarios appellat* Communia civitatum. F

l Bellum-foramen, Anagarum *et* Nagara, *in versione vulgari nominantur,* Bilborado, Anajara et Navara, *forte* Najara *legendum. In tabulis invenitur* Belorado *notatum (una forsan littera male omissa) 5 milliaria Burgis versus Ortum dissitus locus; ad 9 milliaria porro gradienti occurret* Najara, *unde etiam locus datur suspicandi,* Navarram, *a Chronici auctore nominatam esse* Navarrettam, *duobus milliaribus Nagara distantem.*

CAPUT IV.

Victoria de Alvaro rebelli relata; ejusque ac fratris infelix exitus.

Dum Rex et Regina nobilis essent Burgis, Comes Alvarus, cum Fratribus et complicibus, per Aggerem-Alliorum *a* et Quintanam-Fortunii transierunt; et in Belli-foramine hostiliter irruentes, nec ætati nec sexui pepercerunt, sed cuncta cæde et incendio consumpserunt: quod cessit novo Regi et Reginæ nobili in amaritudinem et dolorem. Et hac vastatione peracta, Comites ad propria redierunt: et Rex novus

a Regi se opponens Alvarus,

A novus cum matre Regina nobili et suis Magnatibus a Burgis Palentiam cœpit ire. Et dum ad villam, quæ Palentiola *b* dicitur, pervenissent; Comes Ferdinandus in ripella vallis *c* Guiariæ aciebus dispositis subsistebat. Comes Alvarus cum suis militibus Ferrariolam se recepit. Et quarta feria *d* quatuor-Temporum mensis Septembris, cum Rex Ferdinandus et Regina nobilis ituri Palentiam juxta Ferrariolam pertransirent; collateralem aciem cum Alfonso Tellii et Suerio Tellii separavit, ne agmen exercitus transeuntis a Militibus Comitis læderetur. Et cum Comes Alvarus extra villam cum aliquibus Militibus resedisset, in villam ceteris intromissis, ut posset exercitum contemplari, remansit cum paucis, in villam colligi dedignatus. Sed cum Alfonsus Tellii et Suerius Tellii et Alvarus Roderici, et quidam alii, eum eminus agnovissent, contra eum equorum impetu processerunt: et videns multitudinem præminere, jam exanimis, quamvis superbus, recolligere sese cœpit. Sed cum prædicti Milites advenissent, Comes Alvarus de equo descendit, et jacens in terra clypeo se obtexit. Sed illi manibus eum trahentes, captum cum duobus Mi-B litibus concaptivis Regi et nobili Reginæ præsentarunt: et qui multos offenderat, qui nulli pepercerat, qui naturali Dominæ ejus dominium abnegarat, divino judicio nunc prostratus, suorum Militum et Fratrum intuentium auxilio destitutus, capitur inglorius et confusus. Tunc Regina nobilis, gaudio et lacrymis Deum laudans, diu gratiarum institit actioni, quod inimicum suum et regni et filii sibi tradidit tam facili captione.

b · *c* · *d* · *temereque ad explorandum egressus* · *vivus capitur:*

23 Videntes igitur cuncti qui aderant, quod Deus omnipotens Reginæ nobilis opera dirigebat, cum gaudio et actionibus gratiarum, Palentiam intraverunt, et inde ad Vallem-oleti iverunt: ubi fuit Comes Alvarus in captione et vinculis custoditus. Cumque ibidem de compositione aliquam diu tractaretur, ea conditione fuit pactio acceptata, ut Comes Alvarus restitueret castra omnia quæ tenebat, scilicet Cannetum et Alarconem, Anagam et Tarecum-Cæsareum et Villam-francam, Turrim Belliforaminis, Anagarum et Pandicurgum *e*: et his deditis solveretur. Castrum Xeriz *f* et Orzegonem detinebat Comes Ferdinandus frater ejus, et ad eorum captionem tenebatur Comes Alvarus cum cen-C tum Militibus Regem sequi, donec ea suæ potentiæ subjugaret. Comes autem Alvarus Gundisalvo Roderici fuit commissus, donec compleret superius prænotata. Rex autem duxit exercitum versus Castrum: et licet Comes Ferdinandus, fultus copia victualium et multitudine armatorum niteretur rebellare, ea conditione restituit Castrum et Orsegonem, ut ejus vasallus fieret, et ab eo ut vasallus proprius castra teneret. His peractis, Domino disponente, quievit perturbatio novi Regis: et sex mensium spatio fuit seditio sic sedata, quæ credebatur perpetuo duratura, quod Rex Ferdinandus susceptus ab omnibus cœpit ubique jurisdictionem Regiam exercere.

cumque se redemisset usurpatis cedendo · *e* · *f*

24 Post hæc autem Comites, videntes in regno potentiæ suæ gloriam minoratam, imo potius annullatam, in Valle-Juniperi *g* territorii Palentini, cœperunt iterum rebellare, et prædas in Campis *h* Gotthicis exercere: sed Rex Ferdinandus, cum Regina nobili matre sua et aliqua parte Magnatum, venit ad Aggerem-fumorum *i* et Medinam de Rivosicco, et sic Comitum insolentiæ pro parte maxima cessaverunt. Sed videntes Comites in Valle-Juniperi non posse resistere, Regis Legionensis dominio se dederunt; et ut moveret guerram filio, suaserunt. Cumque utrimque exercitus convenissent, et quidam Nobiles ex Castella versus partes Salmanticæ

ac Legionem fugisset, · *g* · *h* · *i*

D intravissent, videntes Regem Legionis sibi cum suo exercitu occurrentem, in aldea *k* Medinæ del Campo, quæ Castellio dicitur, intraverunt. Cumque Rex Legionensis eos inibi obsedisset, et Comes Alvarus cœpisset caligis ferreis calceari, percussus a Domino cœpit gravissime infirmari: et firmata treuga inter patrem et filium ab invicem discesserunt. Comes autem Alvarus, morbi et treugæ dolore vexatus, Taurum semianimis est delatus: ubi mortis anxietate coactus, Militiæ S. Jacobi sese dedit, et ibidem vitam finivit, et Uclesii est sepultus. Et post modicum temporis Comes Ferdinandus frater ejus, cujus non ut voluit in regno Castellæ desideria provenerunt, in Africam transfretavit, et ab Amira *l* Miramolino susceptis muneribus variis jactitavit. Et dum ibi longa mora, ut moris est *m* Arabum, traheretur, eum contigit infirmari: et fecit ad vicum prope Marrochos, qui Elbora dicitur, se transferri: vicus enim a Christianis dumtaxat incolis colebatur. Et dum percepit ex incurabili morbo interitum imminere; a Gondisalvo *n* Fratre Hospitalis, qui Innocentii Papæ III familiaris extiterat, suscepit habitum Hospitalis; et universæ carnis viam in-E gressus, cum aliis qui ibidem obierunt ad domum Hospitalis, qui Pons-Fiterii *o* dicitur, in diœcesi Palentinensi, in sarcophago est delatus: et ibidem ab uxore sua Comitissa Majore, et filiis suis Ferdinando et Alvaro, et multis aliis est sepultus.

EX ROD. TOLET. · *k* · *bellumque resuscitasset, moritur:* · *ut et frater ejus Marocci.* · *l* · *m* · *n* · *o*

ANNOTATA.

a Agger-alliorum, *et* Quintana Fortunii: *in vulgaris,* Oterdagos, Quintana, y Fortunio, *ut videantur tria loca poni.*

b Palentiola, *in eodem vulgari (per aliquem forsan errorem* Herrera: *quod nomen mox iterum ponitur pro* Ferrariola.

c *Vulgariter* Ribera de la val de Gragera

d *Annus* 1218, *quo hæc facta videntur, litteram habuit Dominicalem* G *proinde hæc quarta feria incidit in diem* 19 *Septembris.*

e *Eadem loca in vulgari sic nominantur,* Canhete, Alarcon, Tariego, Cicafeo, Villafranca di monte d'Oca, Torre di Bilborado, y Nagara: *omittitur autem* Pandicurgum.

f *Ibidem* Castro Xeriz y Moazon, *quod ultimum valde discrepat.*

g Vallis-juniperi, *vulgo,* Val de pero.

h Campos-Gothicos *ignoravit interpres, ideoque simpliciter vertit,* terras, *seu* agros. F

i Agger-fumorum et Medina de Rivo-sicco, *vulgo,* Tor de humos y Medina di Ruyseco; *horum locorum ultimus locus abest Palentia ad Occasum circiter* 6 *leucis, unde de situ aliorum locorum Camporumque Gothicorum facilis fit conjectura, cum in confiniis Regni Legionensis fuisse.*

k Aldea *Hispanis* Villion *seu* Burgum *denotat: est autem* Medina del Campo *media inter Vallisoletum et Salamanticam via.*

l Amiras *Saracenis et Mauris Dux seu Rex dicitur: hic vero, contractis in unam duabus vocibus, passim vocatur ab historicis* Miramolinus: *quod tamen non est proprium, sed appellativum nomen summi Saracenorum Principis, et Latine redditur* Imperator fidelium. *Vide Cangium in Glossario.*

m *Interpres vulgaris,* inter multas delicias

n *Chronica vocat* Hospitalarios S. Joannis Acconensis: *ita scilicet tunc nuncupabantur, a loco habitationis primario; qui antea* S. Joannis Hierosolymitani *appellabantur. Cum enim Hierosolyma amissa anno* 1187, *recepta esset anno* 1191 *Accon, huc immigrarant. Similiter iterum amissa Accone an.* 1291, *occupata autem a Christianis Rhodo, cœperunt dici*

Equites

IN RED. TOLET.

A Equites Rhodienses, *donec hanc etiam Turcis cessit anno* 1522 : *unde in Melitam recepti a Carolo V anno* 1530, Melitensium *nomen hodie tenent, insulamque contra Turcas tuentur generose.*

o *Idem*, Puente di Fitero en la ribera de Pisuerga : *qui fluvius, nunc Legionensis et Castellani regni limes, supra Castrum Melgar exoriens, a Septemtrione procurrit in Austrum, atque infra Septimancam Durio se immergit.*

CAPUT V.

Ferdinandi matrimonium cum Beatrice Suevica, ex eaque liberi. Repressi seditiosi. Cathedralis Toletanæ fundatio.

Petita a Frederico Imp. Beatrix,

Adversariis itaque sic a Domino judicatis, Rex Ferdinandus Regnum obtinuit pacifice et quiete, Regina nobili omnia disponente, quæ adeo solicite filium educavit, ut regnum et patriam, juxta morem avi sui nobilis Alfonsi, in pace et modestia gubernaret, usque ad vigesimum quintum *a* filii sui annum. Sed quia indecens erat, ut tam magnus Princeps extraordinariis petulantiis traheretur; mater sua, quæ semper voluit eum ab illicitis custodire, procuravit ei uxorem nomine Beatricem, quæ fuit filia Regis Philippi *b* in Romanorum Imperatorem electi, et Mariæ filiæ *c* Isac Constantinopolitani Imperatoris, quæ fuit optima, pulchra, sapiens, et dica. Missique pro ea nuntii, Mauritius Burgensis Episcopus, vir laudabilis et discretus; Petrus Abbas S. Petri de Aslantia, Rodericus Abbas de Rivosicco, Petrus Odoarii Prior Hospitalis, ad Fredericum *d* Romanorum Regem, sub cujus custodia erat tunc temporis Domicella, in Teutoniam accesserunt; et ab ipso Rege honorabiliter sunt recepti. Cumque legationis causam, ut injunctum fuerat, explicassent, prædicti nuntii expectarunt. Tandem Rex Fredericus, in Imperatorem electus, consobrinam suam Beatricem, Domicellam nobilem, pulchram, compositam et prudentem, Regi Ferdinando per dictos nuntios, cum apparatu nobili, destinavit. Et cum Parisios advenissent, Rex Francorum, Philippus nomine, qui tunc Gallis præsidebat, eam honorifice recepit, per terram suam honorifice dans ducem : itaque ad regnum Castellæ feliciter pervenerunt.

impetrataque,

C 26 Tum Regina nobilis Berengaria, cum comitatu nobili religiosorum et secularium Magnatum et Dominarum, ultra burgum qui Victoria *e* dicitur, occurrit nobili Domicellæ; et Burgis ex inde venientes, invenerunt Regem Ferdinandum, cum Magnatibus et Nobilibus et civitatum Primoribus, expectantem. Qui Domicellam et Nuntios honore quo decuit receptavit, et tertia die *f* ante festum S. Andreæ, in regali monasterio prope Burgis, celebrata Missa a venerabili Mauritio Burgensi Episcopo, et armis militaribus benedictis, ipse Rex suscepto gladio ab altari manu propria se accinxit cingulo militari, et mater sua, Regina nobilis, ensis cingulum deacinxit. Tertia die, in festo scilicet S. Andreæ, Beatricem dulcissimam Domicellam duxit solenniter et legitime in uxorem, Missam venerabili Mauritio in Cathedrali ecclesia celebrante, et benedictionem nubentibus largiente : et fuit ibi Curia nobilissima celebrata, assistentibus totius regni Magnatibus, Dominabus, et fere omnibus regni Militibus et Primoribus civitatum.

Ferdinando conjungitur e f festo S. Andreæ

27 Post modicum vero temporis, propter injurias quas Rodericus Didaci de *g* Cameris in terra sibi credita exercebat, licet esset Cruce-signatus in subsidium Terræ-sanctæ; Rex Ferdinandus citavit eum, ut ad Curiam veniens satisfaceret de objectis. Cumque ille ad Vallem oleti Curiam advenisset, cum naturaliter iræ inconstantia duceretur, a falsis amicis suasus, inviso et insalutato Rege recessit. Rex autem pro hujusmodi indignatus, abstulit ei terram suam. Et cum prædictus Rodericus Didaci nollet restituere munitiones, tandem restituit ex pacto, ut Rex daret ei quatuordecim millia aureorum. Et cum pecuniam suscepisset, tunc demum reddidit castra Regi. Anno postea iterum revoluto, Gonsalus Petri, Dominus Molinæ *h*, consilio Comitis Gondisalvi, cœpit contra Regem minus provide rebellare, et partem Reginæ, Molinæ vicinam, rapinis et vastationibus molestare. Cumque monitus nec desisteret nec satisfacere voluisset, Rex Ferdinandus super eum exercitum congregavit. Sed superveniente nobili Regina Berengaria matre sua, cum Rex non posset castrum Zaphare expugnare, concordiam procuraverat, et certis pactionibus Rex soluto exercitu a Molina recessit. Et diebus aliquot interpositis Comes Gundisalvus Nunii, qui ad Arabes se transtulerat; cum a Rege Castellæ beneficia non posset assequi ut optabat, iterum se restituit Agarenis : et dum in partibus Cordubæ moraretur, in villa quæ Beatia dicitur infirmitate gravissima contigit ipsum mori : et delatus a suis sepultus est in *i* Cephalis, ubi habent oratorium Fratres Templi.

[illegible] [illegible] [illegible] Calatrava,

D

h

[illegible] alium sibi rebellem:

E

i

28 Suscepit autem Rex Ferdinandus ex uxore sua gratissima Beatrice filios hic notatos, Alfonsum primogenitum, Fredericum, Ferdinandum, Henricum, Philippum *k*, qui oblatus a Domina Berengaria, Regina nobili, avia sua, Deo et Roderico Toletano Pontifici, per manus ejusdem Pontificis ad titulum Ecclesiæ Toletanæ in sortem Domini est vocatus : et in continenti idem Pontifex Præbendam et alia Beneficia in prædicta Ecclesia assignavit. Habuit alios filios, Sancium qui oblatus Roderico Toletano Pontifici, a quo cum Clericali tonsura Psalmistæ officium est adeptus, Præbendam et Beneficium in Toletana Ecclesia est consecutus ; Emanuelem, et duas filias, Alienor, quæ decessit parvula; et Berengariam, quæ in Regali monasterio degit, Virgo Domino consecrata. Verum Regina nobilis Berengaria mater Regis, volens eum a Christianorum injuriis abstinere, militiæ suæ primitias voluit Domino dedicare, et treugam cum Arabibus noluit ulterius protelari *m* : sed exercitu congregato, assistentibus sibi Roderico Toletano Pontifice et aliis Magnatibus regni sui, per Beatiam et *n* Ubetam vastationes exercens, aggressus est Caseatam et captis et interfectis multis millibus Sarracenorum, quia castrum variis impugnationibus erat dirutum, tunc noluit retinere. Rex autem, Caseata, ut diximus, occupata, per ripam Bætis magni fluminis ad partes pervenit *o* Giennii : et destructis quibusdam munitionibus et urgente instantia hiemali ad propria est reversus. Post hæc autem iterum exercitum congregavit ; et tradente eas sibi Avomahomat, qui erat Abrahum Princeps nobilis, filius *p* Avoabdellæ filii Abdelmumenis, cepit Beatiam, *q* Andugarum atque *r* Martos ; et castrum istud nobilissimum dedit Fratribus Calatravæ. Et destructis aliis castris et municipiis, ad sua feliciter est reversus.

ecto liberos ex uxore suscepit:

l

procedit contra Mauros semel,

F

iterum,

o

p

q

r

tertio,

29 Et tertio ingressus terram Arabum, cepit Seviothis, Neparum et Gartiez, et bellatoribus obtirmavit ; aliisque vastationibus peractis, ad urbem reversus est Toletanam. Eo tempore erat in Hispaniis Legatus Romanæ Ecclesiæ, Joannes *t* de Abbatis-villa, quæ est in Comitatu Pontivi, Sabinensis Episcopus Cardinalis, vir bonus, sapiens, litteratus : qui celebratis in singulis regnis Conciliis, postquam monita salutis proposuit, ad Sedem Apostolicam est reversus, tribus annis legationis expletis. Post hæc iterum Rex Ferdinandus terram Arabum est ingressus,

s

t

quarto,

A sus, et cepit Eznatoraph, *u* Turrim de Albet, S. Stephanum, et Chorlmam. Et alia vice duxit exercitum per Giennium circa festum S. Joannis, quod propter sui fortitudinem non potuit expugnari. Et inde procedens cepit *x* Pegum: et captis incolis et occisis, munitionem funditus desolavit. Et veniens ad oppidum quod *y* Alhama dicitur, captis habitatoribus et occisis, locum destructione simili dissipavit: post quod ad propria cum exercitu remeavit. In hac expeditione non interfuit Rodericus Pontifex Toletanus, qui Guadalphagare remanserat, febris acumine fatigatus, ubi finis periculum vix evasit: sed misit cum exercitu Dominum Capellanum suum, virum venerabilem Episcopum *z* Placentinensem: qui in exercitu Dei et ejus Pontificalis exerceret. Et procedens iterum contra Mauros obsedit Capellam, castrum munitissimum in diœcesi Toletana, et diutinis impugnationibus tandem cepit. Et expletis quatuordecim hebdomadibus expeditionis, ad urbem regiam est reversus. Et tunc jecerunt primum lapidem Rex et Archiepiscopus Rodericus in fundamento ecclesiæ Toletanæ, quæ in forma Mezquitæ tempore Arabum illuc stabat. Cujus fabrica opere mirabili de die in diem, non sine grandi admiratione hominum exaltatur *a* *.

u — *x* et quinto. — *y* — *z* — *Novam Toleti Cathedralem ædificat* — * *a*

B

ANNOTATA.

a *Cum Toletanus dicat* S. Ferdinandum *creatum fuisse Regem anno ætatis suæ* 18, *atque factum sit anno Christi* 1217; *oportet ut annus* 25 *illius, sit* 1223 *Christi. Corrigendum autem hic fuit evidens mendum, textui Hispanico nescio quomodo inductum, dum numeratur annus* 25 *regni, et quidem velut ex auctoritate Toletani; hic enim annus esset Christi* 1241 *quousque dici nequit regnum gubernasse matrem, quæ tamen rationabiliter credi potest, ea lege tradidisse filio suo Regnum, ut ipsa dum viveret gubernaret, quousque is annum ætatis* 25 *attingeret, licet eum prius sibi uxorem jungendam curaverit.*

Ætas Sancti, et quando incœperit,

b Philippus Dux Sueviæ, *Alfonso a Cartagena dictus* Dux Bavariæ, *Frater Imperatoris* Henrici, *eo* 1197 *defuncti, electus an.* 1198, *cui oppositus desinente electione fuit Dux Saxoniæ* Otho. *Obiit Bambergæ, occisus anno* 1208.

c Isacius Angelus, *ab anno* 1185 *Constantinopolitanus Imperator, et anno* 1195 *excæcatus depositusque a fratre* Alexio; *a Francis et Venetis, victo tyranno regno iterum potitus, restitutus fuit. Hujus secunda filia* Maria, *aliis* Irene, *nonnullis etiam Cæcilia nuncupata, primum* Rogerio *Tancredi Siciliæ Regis filio nupserat, hoc autem mortuo, et Sicilia ab* Henrico *Imperatore occupata anno* 1195, *ab eodem tradita est fratri* Philippo, *eodem quo hic anno mortua, et in Lorchensi ad Tubingam monasterio sepulta: ut accuratissime tradit, in sua de familiis Byzantinis eruditissimo opere, amicus noster Dominus du Cange pag.* 294 *Loco, Isac, in textum irrepserat, Cursae, sive ut vulgaris interpres legit)* Coysat: *quod in gratiam lectoris correxi. David Blondellus volumine* 2 *Tabula genealog.* 141 *Beatrici nostræ, quam unigenitam aliqui fuisse volunt, sorores addit (vel forsitan ex alio patre)* Mariam *Brabantiæ Ducissam, uxorem Henrici II,* Cunigundim *uxorem Wenceslai Regis Bohemiæ, et* Elisam *Ottoni IV Imperatori desponsam.*

C

Isaaci CP. Imp. filia, Sancti socrus

d Fredericus II, *Henrici Imp. filius, adeoque Beatricis patruelis, Rex Romanorum factus* 1215, *Imperator coronatus* 1220 *Romæ* 22 *Novembris. Sed quoniam ab eo tempore usque ad obitum* Philippi *Regis Franciæ (qui sponsam tran euntem excepit et mortuus est an.* 1223) *non facile est invenire menses quatuor continuos, quibus in Germania Imperator fuerit; recte is solum hic dicitur* Electus, *et intelligitur hoc matrimonium conclusum fuisse in celebribus illis comitiis Norimbergensibus, quorum ad annum* 1219 *meminerunt Annales Augustenses. Idem indubitabiliter confirmat Zuniga ad an.* 1252 *num.* 9. *allegans Privilegium Fitinensi monasterio datum die* 12 *Decembris signatumque sub hac formula.* Anno regni mei tertio, anno videlicet quo ego præfatus Rex Ferdinandus, in monasterio S. Mariæ Regalis de Burgis, manu propria cingulo militari me accinxi; et Dominam Beatricem Reginam, Philippi quondam Regis Romanorum filiam, duxi solemniter in uxorem. *Probat autem ex multis instrumentis idem Zuniga, cæpisse Ferdinandum annos sui Regni numerare a* 31 *Augusti an.* 1217.

Imperatoris genus et cum eo

D

Ex ... annus celebratum cum eo ...

e Victoria, *oppidum in Cantabris, conditum an.* 1180 *trans Iberum, distat Burgis ad leucas circiter* 20, *sed cum ejus Conditor Sancius, Vasconiæ ac Navarræ Rex et Biscayæ pro magna parte Dominus, coactus fortunæ Alfonsi Castellani cedere, turpiter in Africam profugisset, capta an.* 1200 Victoria *ipsa est, ejusque deditionem secutum est regnum fere universum, etiam trans montes. Quod cum pace initia restitutum esset, manserunt tamen in potestate Castellani quatuordecim* oppida juris controversi *ut Mariana lib.* 11 *cap.* 23) *in quibus erat ipsa* Victoria, *cum reliquis usque ad* E *montes Biscaya.*

f *Id est* 27 *Novembris, quæ anno* 1219 *incidit in Feriam* 4 *et Festum S. Andreæ in Sabbatum, cum esset littera Dominicalis* F.

g *Vulgariter* Ruy Diaz de los Cameros.

h Molina, *oppidum montanum, in finibus Castellæ versus Aragoniam, unde vicinis montibus appellatio* Sierra de Molina

i Cepinni, *in tabulata* Zasinos.

k *D.* Philippo *vide annotanda ad Caput* 18 *litt.* C.

l *Durandus lib.* 2 *cap.* 3 *docet in sacris Canonibus* Psalmistam *dici* Clericum primi Ordinis, *id est,* primæ tonsuræ, *eundemque in Conciliis etiam* Cantorem *vocari: unde S. Isidorus:* Ad Psalmistam pertinet officium canendi, dicere Benedictiones, Psalmos, Laudes, Responsoria. *Sunt qui eum hoc Sacræ uin prius Canonicum, postea Archidiaconum Toletanum fuisse dicunt: mortuo autem D. Gutierrio, aut aliis, D. Dominico Pasquali, electum Archiepiscopum fuisse constat, per Scripturas, quibus usque ad an.* 1259 *utitur titulo* Elect. et Procuratoris seu Administratoris, *deinde, cum per ætatem liceret, ordinatus ab Archiepiscopo Hispalensi Raimundo,* Archiepiscopum *se absolute scripsit, quoad obiit an.* 1261 *vel* 1266, *bene distinguendus ab alio* Sancio, *filio Jacobi Aragonum Regis qui eosdem titulos successive gessit, et obiit in prælio contra Mauros an.* 1275. *In utroque item erigendus Tamayus ad* 25 *Octobris, ubi Archiepiscoporum Catalogum texuit, et Castellanum quidem cessisse dignitate dicit, Aragonem vero obiisse an.* 1285.

Sancius Sancti filius Toleti Canonicus

F

m *Erravit ergo Auctor Chronicæ cum scripsit, quod* Berengaria, tenerius filium diligens, ab omnibus omnino armis abstinere eum voluit; eoque curavit treugam cum barbaris ita tam prolongari, et moræ innectendæ causa suaserit Regi, ut prius Deo consecraret filiam Berengariam, aviæ cognominem. *Hoc si suasit, eo suasit, ut motorus in barbaros prius, velut alter Jephte, hac gratiori sanctiorique victima, propitiaret Deum, victoriæ omnis auctorem. Laurentius nescio quo Auctore asserit lib.* 2 *pag.* 3. *Sancto Regi in monasterio Olcarum fuisse a Mauritio Burgensi Episcopo porrectum Gladium et Lalarum benedictum, die* XXX Novembris: quod ita potuit aliquis notatum invenisse: *non item annum* MCCXX; *tunc enim adhuc biennium durare debebat treuga cum Saracenis, contra quos dumtaxat sacra arma dabantur. Scripta fortassis fuerit Æra* MCCLX,

Berengaria ... filiam ad Deo Mancipat.

A MCCLX, *cum anno Christi* 1222 *conveniens, et vel typotheta ejus erraverit* 0 *pro* 2 *ponens, vel potius ipsemet male subduxerit calculos, sicuti mox annis* 35 *ab anno* 1220 *armis illis usum Sanctum scribit, qui tamen an.* 1252 *obiit.*

n Ubeta *seu* Ubeda, *Baezæ propinqua ad Orientem, qua oppidum respicit trans Bætim situm, vulgo* Punta de Ubeda. *Primus hic forsitan antiquæ urbis situs fuerit; ita ut hæc prædicto fluvio nomen suum vel dederit vel* ***debuerit: urbes enim plerasque in alio quam ubi antiqui-*** *tus fuerant situ locarunt Mauri, servato quandoque veteri nomine, etiam in longiori distantia.* Caseata, *vulgo* Quesada, *a caseis dicta, nescio an adhuc superstes infra num.* 65 *conjungitur Baezæ et Ubedæ, notis in extimæ Andalusiæ ad Ortum urbibus.*

o Giennium, *vulgo* Jaen, *distat Baeza* 6 *circiter leucis.*

Beatiæ Rex Maurus,

p *In vulgata nominantur* Aben-Mahomat *et* Aben-Abdale filius Abdel Moyn. *De quo apud Zunigam ad an.* 1252 *num.* 10 *habetur memoria, sub diplomate* ***signato per Regem 8 Januarii, anni deditionem proxime*** *secuti* 1226, *anno autem regni sui nono, quo anno* Azeiid Abu Mahomad, Rex Baetiæ, devenit Vas- B sallus Regis et osculatus est manus suas. *Quem sane modum annos regni signandi aliquo memorabili facto, jure laudat Zuniga, tamquam historiæ commodissimum. Robles in Historia Caravacana l.* 2 *cap.* 6 *patruelem facit* Regis Valentini, *ipsiusmet Miramolini* Mahomadi *cognominato Viridis ex fratre nepotem, et anno* 1225 *a suis fuisse occisum ait, quod suspicarentur clam factum Christianum; successorem vero habuisse filium* Aben Mahomad, *patri similem et fide et amore erga Sanctum: qui baptizatus dictusque* Ferdinandus, *no-* ***bilem post si reliquerit posteritatem, hodieque in Bætica florentem. Ego ut nihil cuiquam detractum volo, ita*** *optarem talia legitime probari; suspectas enim semper* ***habemus, familiares nimium huic seculo nequam, Ge-*** *nealogistarum imposturas. Et vero quis credat Mauros,* ***qui tali ex causa Regem occiderint, assumpturos ejus loco*** *fuisse filium, de quo nihilo certiores quam de patre essent? aut* Ferdinandum *inultam reliquisse amici cædem,* ***tali causa patratam, ipso quo se ei conjunxerat anno?*** *vel, si ultus est, tanti momenti rem præterini in Chronica potuisse? Anno certe* 1234 *adhuc vivebat* Mahomad, *et filium miserat in auxilium Christianorum ad Xerez. Sit ergo penes referentem fides, tum cædis illius anno ut summum* 1235 *patratæ; tum obsidionis, quam a rebellantibus civibus sustinuerit arx, Sancto ex pacto* C *tradita, et* Gonzalvo Ybañez Magistro Calatravæ ***commissa ad custodiam. Hic dicitur, cum arcem desperaret posse diutius obtineri, deficiente penitus annona,*** *ita deseruisse locum, ut calces equorum in contrariam partem ferrati, vestigia relinquerent veluti tendentium in arcem et fidem facerent hosti magni subsidii noctu inducti, qua specie conterriti Mauri obsidionem dimiserint; præsidiarii vero, per mediam progressi leucam, reflexis ad arcem desertam oculis, supra ejus portam principalem viderint fulgere Crucem Caravacanam: cujus conspectu animati repetierint locum; eumque contra regressos errore cognito hostes tenuerint, usque dum ad-* ***veniens cum quingentis equitibus*** *Didacus Lupi de Haro,* ***a S. Ferdinando submissus, festo*** *S. Andreæ cunctos exe-mit periculo, ingressus per portam quæ ex tali eventu et ex* ***obtenta sequenti die ab erumpentibus inde victoria, ap-*** *pellata fuerit* Porta Comitis. *Certius id fortassis probari posset, ipso exhibito instrumento, quod anno* 1232, 18 *Maji Rex expedierit,* ***invitans quam plurimos ad*** *inhabitandam* Beatiam: *cui interim a prædicto successu creditur pro armis obtigisse Crux Caravacensis, supra decussatos claves duas; quæ insignia utrum tam antiqua sint, aliis examinandum dimitto. In Historia trium Ordinum agitur de prænominato* Calatravæ Magistro, *nec aliud quidquam de eo dicitur, quam utilem operam Ferdinando navasse in Bætica subigenda,*

an a suis ob Christianismi suspicionem occisus?

an Valentinus Sancti clientelam expetiverit?

ac nominatim contra Maurum Beatiæ Regem. *Et* D *si verum est, inductos revera Christianos in locum Maurorum verosimile est id non esse factum nisi ob progressam aliquam eorum rebellionem, fortassis post Regis sui mortem, quando Crux visa supra portam fuerit. Mirum est interim Beaticensis Regis, in clientelam Ferdinandi redeuntis, nullam fieri a Toletano mentionem: Lauretus addit Valentium quoque Regem Zeyt Abuzeyt apparatu Sancti contra se territum, Concham venisse ad Ferdinandum eique homagium præstitisse: qua de re vellem æque certum testimonium videre. Si tamen ea vera est, non potuit facta esse anno quem ille ex Garibayo notat,* 1223, *sed necessario pertinebit ad annum* 1227. *Addunt autem illi subjectionem hanc fuisse semen discordiarum inter Castellanos et Aragones, quorum Rex* ***Jacobus Valentinum regnum subjugandum susceperat,*** *sicut et fecit: quare Castellanorum in illud irruptiones suam æstimabat injuriam.*

q Andugar, *oppidum cis Bætim, aliquando vicinius Cordubæ quam Giennio.*

r Martos, *nominatissimum in hac historia castrum,* E *hodieque superstes trans Bætim, pari fere a Corduba atque Granata leucarum* 12 *intervallo.*

s *Chronica de horum locorum acquisitione tacet, uti et de adventu Legati Apostolici.*

t *De hoc* Joanne *Ferdinandus Ughellus tom.* 1 *Italiæ sacræ in Episcopis Salinensibus:* Vix sub Gregorio IX roseo pileo fuerat donatus *anno* 1227, cum ad prædicandam Cruciatam contra Saracenos statim in Hispaniam ac Lusitaniam missus est.

u *Hodie* Iznatoraph, *et ultimum locum* Chiclanam *dici, monet Nota marginalis: sed R. P. Joannes de Gama (cui hanc et alias plures correctiones acceptas refero) ex nostro S. Hermenegildi Collegio Hispali ad me scribens, gravis erroris Notam istam arguit, cum* Chiclana *sit locus longissime distans, in hora Maris Gaditani: suspicatur autem* Chorlanam *hic dictam, fortassis esse hodiernam* Solanam, *locorum vicinia id suadente.*

x Pegium, *vulgo* Priego, *in tabulis* Priego, 6 *circiter leucis ultra Martos in Austrum.*

y Alhamra, *in vulgari* Alhambra.

z *Chronica Placentinum tunc Episcopum, tunc Archiepiscopi vice functum, nominat* Dominicum, *quem Tamayus in Catalogo ad* 16 *Oct. sedisse ait ab an.* 1221 *ad* 1233, *et adfuisse pugnæ ad Navas Tolosanas:* F ***locum autem in quo ægrotavit Archiepiscopus, Chronica*** *vocat* Guadalajar.

a* *Eadem Chronica:* Perfecta autem nobiliter ecclesia ista, novis quotidie augetur ornamentis et ædificiis. *Operæ pretium igitur foret, ad præcise noscendam ætatem Chronicæ, scire quando ecclesiæ Tole-* ***tanæ Fabrica absoluta fuerit. Primus in fundamenta*** *lapis jactus erat* 15 *Augusti, quapropter et titulo Assumptæ* ***Virginis dedicata est postea die 28 Octobris. Noster Antonius Quintanaduenhas (qui de Sanctis Festisque Toletanis librum conscripsit) pag. 14 eamdem*** *ecclesiam describit ut habentem naves quinque, quarum* ***media supra ceteras eminens alta sit pedes*** 160; ***longitudinem vero totius molis esse pedum*** 404, ***latitudinem*** *pedum* 202, *numerum autem columnarum eamdem una cum adjuncto claustro sustinentium, ad* 804 *ascendere. Quam magnificum opus istud sit, utcumque æstimare* ***poteris ab exteriori ejus forma, secundum latus unum,*** *quemadmodum anno* 1566 *ipsum delineavit Georgius* ***Housnaglius.***

Cathedralis Toletana,

ejusque Iconismus.

me



PARERGON II.

De Miraculosa sanatione Reginæ Beatricis, per Deiparam, ab Alfonso filio rhythmice descripta.

Alfonsus Sapiens hymno Gallæco,

N*arrata superiori Capite recuperatione Capellæ, nequaquam prætermittenda videtur occasio, referendi hoc loco insignis miraculi, eam secuti, in sanatione* Reginæ Beatricis, *quam Rex Sanctus eo tempore Concham advocaverat, propius intenturus ulterioribus contra Mauros progressibus. Habetur illud apud Zunigam, ex supra laudato Codice Rhythmorum Gallæcorum Alfonsi Sapientis, rem coram oculis suis, licet tum adhuc puerilibus gestam, celebrantis sub hoc titulo :* Esta es como Sancta Maria guareceu a Reyna Donna Beatrix de C grand' enfermedada porque a orou a ssa omagen con grand' asperanca : *quæ sic Latine sonant :* Hæc est, quomodo S. Maria sanavit Reginam D. Beatricem a magna infirmitate : quia cum magna fiducia adoravit sanctam ejus imaginem.

Narrat quomodo se puero mater suo.

Quen na Virgen groriosa
Esperanza muy grand a
Mo... sera mal enfermo
Ela mui ben o guaria.

Qui in Virgine gloriosa magnam habet fiduciam quamvis multum sit infirmus ipsa eum bene sanabit.

D'est un mui grand miragre
Vos quero dezir que oy
E peru era ninnyno
Mendrame que foi assi
Cam estava eu deante
Et todo oi... e oy
Que fezo Santa Maria
Que muitos fez e fara
Quen na Virgen groriosa
Esperanza muy grand a etc

Hanc in rem prægrande miraculum vobis volo dicere quod audivi Eram quidem tunc puer optime tamen memini rem ita se habuisse, quia præsens fui, omnesque audivi dicentes, quod fecerit illud Sancta Maria, quæ multa fecit et faciet Qui in Virgine gloriosa etc

Esto foi en aquel anno
Quando o mui bon Rei ganou
Don Fernando a Capela
E de Christianos poblou
E ssa moller a Reina
Donna Beatrix mandou
Que fosse morar en Concha
E quant el foi a cota
Quen da Virgen groriosa etc

Fuit hoc eo anno, quo bonus Rex D. Ferdinandus obtinuit Capellam et Christianis habitandam tradidit suæ autem uxori D. Beatrici Reginæ mandavit, ut veniret habitatum Concham, quamdiu foret in ea regione Qui in Virgine gloriosa etc.

Na oste e seu mandado
Fer ela mui volenter
E quando foi na cidade
Peor enferma moller
Non vistes, do que foi ela
Ca Pero de Monpeller.
Bonos fisicos y eran,
Dezian non vivera
Quen na Virgen groriosa
Esperanza muy gran a etc

Nihil morata illa, valde libenter implevit mandatum ejus sed mox ut venit in civitatem, magis infirmam mulierem nunquam te vidisse dixisses. Quia Petrus de Monpellerio et boni medici qui aderant, dicebant quod non erat supervictura Qui in Virgine gloriosa etc. D

Conchæ infirma ad mortem,

E porque esto dezian
Non era mui sen razon
Ca d'aver ela seu fillo
Estava en a razon
E avia tan gran fever
Que quen a viu entom
Dezia Seguramente
Desta non escapara
Quen na Virgen groriosa etc

Id autem dicebant non absque magna ratione, erat enim brevi paritura filium, et patiebatur febrem tam validam, ut quicumque expertus diceret Certo inde non evaderet Qui in Virgine gloriosa magnam habet fiduciam etc.

adorata B. V. imagine

Mais la Reina que serra
Fia en que todo val,
Virgen santa groriosa
Reyna espirital
Fez traer hunna omagen
Muy ben feyta de metal
De Santa Maria dixe
Esta cabo mi fera.
Quen na Virgen groriosa etc

Sed Regina, famula ejus quæ valet omnia, sanctæ ac gloriosæ Virginis et spiritualis Reginæ fecit adferri quamdam imaginem ipsius S. Mariæ, perpulchre elaboratam ex metallo, et dixit Hæc mihi adsit Qui in Virgine gloriosa etc.

Ca posso eu viver segura
En a tal creencia
Que de todos estes maes
Que a tan tosto guarrei
Por end a mi a chegade
E logo la beizarei
As sas manos e os pees,
Ca muy gran prol me terra
Quen na Virgen groriosa
Esperanza muy grand a etc

Quia possum ego secura vivere in tali credulitate, quod ab omnibus istis malis bene cito sanabor. Quapropter applicate eam mihi, et statim osculabor illi suas manus atque pedes quia mihi magnam adferet utilitatem Qui in Virgine gloriosa etc. E

statim convaluit.

Et tod' est assai foi feito,
E logo sen outra ren
De todos aqueles maes
Guarida a Reina tan ben
Por poder da groriosa
Que ... mal nen ren
Por en sera de mal siso.
O que a non loara
Quen na Virgen groriosa
Esperanza muy grand a etc

Statim autem totum id factum est et absque alio remedio, ab omnibus istis malis tam bene sanata fuit Regina, per potentiam gloriosæ Virginis, quod nihil postea malæ valetudinis sensit Proinde male sanus fuerit quisquis eam non laudaverit Qui in Virgine gloriosa etc.

CAPUT VI.

Maurorum dissidentium motus. Ferdinandi in regnum Legionense successio, per matrem curata.

In diebus hujus Regis Ferdinandi, surrexit quidam nomine Abenhuth, in castro Rechoe *a* in territorio Murtiensi : et cœpit contra Almohades *b* rebellare, qui cismarinos Arabes, adeo crudeli dominio opprimebant, quod de facili Abenhuthi proposito consenserunt. Et obtenta Murtia et finitimis oppidis et Castellis, omnes Almohades quos habere potuit capite detruncavit : et omnes Mezquitas præsentia Almohadum judicans inquinatas, aspersione aquæ fecit a suis Sacerdotibus expiari, et armorum suorum insignia fecit e nigra, quæ in bellis et alibi præferebat, quasi luctu præsignans excidium gentis suæ. Et in modico tempore obtinuit Vandaliam *d* Hispanorum, præter Valentiam et confinia, in quibus Zahen de genere Regio rebellant. Erat autem Abenhuth de genere Abohaget olim Regis Cæsaraugustæ : et cum fere Monarcha in cismarina Vandalia haberetur, audacia, largitate, justitia, veritate (prout gentis ejus infidelitas seu versutia tolerat) præminebat. Sed a quodam suorum, qui Abenraman dicitur, invitatus ad epulas et delicias familiares, quas gentis illius colit voluptas, factione hospitis et vasalli occiditur in conclavi, apud præsidium *e* Almariæ. Et tunc invaluit Arabs quidam, dictus Mahoma *f* Alienalaginar, qui paulo ante boves et aratri vestigia sequebatur. Hic Argonæ, et Giennii, Granatæ, Vastæ et Accii, et locis aliis adhuc hodie principatur :

a
b
F
Mauri mutuis cædibus debilitati
c
d
Christianis punt causa rei bene gerendæ.
e
f

A patur : et post interitum Abenhuthi Vandalia Cismarina in plures Regulos est divisa, et ab Almohadibus separata, quod Christianis utile invenitur. Post hæc iterum Rex obsedit Giennium, et machinis validis impugnavit : sed videns quod civitas tanta fortitudine præminebat, quod non posset humano ingenio expugnari, habito Magnatum suorum consilio, inde recessit.

EX ROD. TOLET.

g 33 Et cum *g* Abdalarfarteam pervenisset, rumor advenit patrem suum in Villa-nova de Sarrea ab hoc seculo migravisse, et in ecclesia B. Jacobi *h* traditum sepulturæ, Æra MCCLXVIII : et quod etiam regnum legaverat *i*, quas ex Regina Tarasia susceperat, filiabus. Propter quod mater ejus Regina nobilis D. Berengaria ad eum materna sollicitudine veniebat, ut ad recipiendum bonum paternum quantocius festinaret, quod ei de mandato Patris Pontifices, Magnates, et Civitatum Concilia jurarant; ne forte in mora perturbatio aliqua oriretur. Erant autem cum eo Rodericus Pontifex Toletanus, Lupus Didaci, Alvarus Petri, Gonsalvus Roderici, Garcias Ferdinandi, Alfonsus Tellii, Guillermus Gonsalvi, Didacus Martini, et alii Nobiles et Ma-

h

i

Mortuo Alfonso Legion. 1230

Berengaria filium ducit Legionem,

B gnates, et plures Milites civitatum : qui cum Rege inclito venientes, Reginam nobilem, in pago qui Orgatium *k* dicitur, invenerunt : et inde communiter urbem regiam intraverunt. A qua, mora postposita, omnes continue recesserunt, et ad oppidum quod *l* Agger-sellarum dicitur, pervenerunt; indeque ad castrum S. Cypriani de Mozoth venienti cum matre et comitatu, castrum ei ut Domino reddiderunt. Sequenti die cum similiter in Villa-Lalin *m* receperunt, ubi ad Regem, tamquam ad Dominum, ex Tauro nobilissimo oppido Milites advenerunt, qui Regem sui et oppidi naturalem Dominum cognoverunt, et ut sequenti die Taurum adiret instantissime supplicarunt, nobili Regina hæc omnia solertissime procurante.

k

l

qui per via bene exceptus,

m

34 Altera vero die Taurum intravimus, ubi omnibus annuentibus Rex Ferdinandus, facto sibi hominio, in Regem et Dominum est receptus. Indeque per castra Dominæ b. Reginæ aliquamdiu incedentes, recepimus ex aliis civitatibus Milites et nuntios venientes, qui videbantur de receptione Regis aliquantulum dubitare. Sorores enim Domini Regis, Sancia et Dulcis, de quibus diximus, rebellionem cum complicibus præparabant. Sed tamen regni Prælati,

et Tauri ab Episcopis regni,

n

C quorum interest Regnum et Sacerdotium contueri, in auditu auris Regem Ferdinandum in Regem illico receperunt, scilicet Joannes Ovetensis, Nunius Astoricensis, Rodericus Legionensis, Michael Lucensis, Martinus Salamantinus, Martinus Mindonensis, Michael Civitatensis, Sancius Cauriensis. Hi omnes cum suis civitatibus, patre mortuo, filio se dederunt, nec rebellio cogitata potuit invalere : nam quam cito venimus Majoricam et Mansillam *o*, Regi se protinus reddiderunt. Sequenti vero die intravimus Legionem, quæ in Regno illo Sedis regiæ præminet dignitate : ibique ab Episcopo et universis civibus ad regni Legionis fastigium elevatur, Clero et populo Te Deum laudamus cantantibus concorditer et jucunde : et ex tunc Rex Castellæ et Legionis *p* pariter est vocatus. Ibique nuntii advenerunt ex parte Reginæ *q* Tarasiæ, ut super compositione internuntia referentes. Et licet verbum Magnatibus displiceret, tamen Regina nobilis in tantum timuit regni et pauperum vastationem, quod procuravit, ut Rex subsisteret Legione, et ipsa iret Valentiam, de concordia cum Regina Tarasia tractatura. Cumque ambæ Reginæ Valentiæ *r* convenissent, sic solertia Reginæ nobilis Berengariæ procuravit, ut Regis sorores Regi restituerent omnia quæ tenebant, et ipsæ essent provisione contentæ, quam eis Rex et Regina

o

demum Legione Rex proclamatus,

p

q

r

assignata sororibus dote,

nobilis assignarent : et si quid juris in regno habebant simpliciter resignarent. D

35 Et pacto hujusmodi confirmato Rex advenit, et inde omnes ivimus *s* Beneventum, quod etiam Infantes filiæ Reginæ Tarasiæ advenerunt : ubi Rex Ferdinandus et Regina nobilis eis reditus triginta millium aureorum in locis competentibus assignarunt, percipiendos toto tempore vitæ suæ : et sic obtinuit omnes munitiones et omnia castra quiete et pacifice Rex Ferdinandus. Et in hoc enituit quam plurimum Reginæ nobilis solers cura : quæ non minori gratia Regi filio dedit hoc regnum, quam regnum Castellæ, quod ad eam jure hereditario pertinebat. Sic enim scivit omnia ordinare, ut, licet Regnorum unio fere omnibus displiceret, ipsa studuit taliter providere, ut sine sanguinis effusione Regnorum unio proveniret, et utrumque Regnum pace perpetua lætaretur *t*. Indeque Rex ivit Zemoram, Salmanticam, Lethesiniam, Civitatem Roderici, et Albam, et per ceteras Regni partes, in quibus honore Regio et hominio ab omnibus est susceptus. Tunc Rex Ferdinandus dedit Caseatam jure hereditario Roderico Archiepiscopo Toletano, quæ tamen aliquantulum reparata a Saracenis incolis tenebatur. Sed Rodericus Archiepi- E scopus, evolutis a donatione mensibus tribus, exercitu congregato, ivit contra Caseatam cum multitudine armatorum : et expulsis Mauris, qui ruinas oppidi reparabant, illud retinuit, et ad honorem Regis, qui illud dederat Ecclesiæ Toletanæ custodivit hactenus, et custodit cum aliis castris; scilicet Pilos, Toyam, Lacra, Agasmo, Fonte-Juliani, Turribus, Dela, cum Ficu, Alaulula, Areola, Duobus-germanis, Villa-montini, Nubila et Castorla, Concha et Chelis *u*. Post hæc iterum Rex Ferdinandus obsedit Ubetam, oppidum populosum, bellatoribus et munitione magna tutatum : et adeo fortiter impugnavit, ut conclusi salvis corporibus oppidum resignarent. Et tunc Rex oppido acquisito ad urbem regiam est reversus. Æra MCCLXXII, obiit Regina Beatrix in oppido quod Taurum dicitur, et ducta ad regale monasterium prope Burgis, juxta Regem Henricum regaliter est sepulta *x*.

pacifice regnat

s

t

u

x

ANNOTATA.

a Rechoc, *in Chronica* Ret *dictum*, Murcia *autem, olim* Murgis *ad fluvium* Seguram, *olim Setabim, modici sed fertilis regni caput, inter Granatense et Valentinum regnum, ad mare mediterraneum sinumque Vergitanum siti.* F

b *De ortu* Almohadum *agit auctor noster lib.* 7 *cap.* 10, *tamquam nomen habentibus a pseudo-propheta quodam, Alcorani interpretationem novam et catenus receptæ contrariam prædicante, sublato in Regem quodam* Abdelmumene *figuli filio; qui regno Africano potitus, etiam Hispanos Arabes subjugavit, utpote in Africam vidit : ex cujus semine tunc regnabat in Africa* Miramolinus *ille vulgo dictus, de quo supra.*

Almohades Mauri.

c *Doctor Laurentius Galindez de Carbaxal, in suis fragmentis, apud Argote de Molina allegatum in Appendice ad Annales Zunigæ, pro anno* 1248 *ait, inter libros, quos Ferdinando et Isabellæ Regibus Catholicis tradiderant Mauri Granatenses, inventa esse eadem omnia quæ referuntur de Almohadibus et Abenhucho : et addit, quod* Magus quidam, inter Mauros Propheta habitus, præsens cum tesseraria illa scuta sic tingerentur, exclamarit, nunc finem Maurici in Hispania regni adesse : et Abenhuch quidem pœnas daturum effusi Almohadum sanguinis; sed eo die quo is necaretur, lapsura scuta istæc nigra, nec amplius Regem Maurum futurum Hispali. Itaque revera accidisse : nam mortuo Abenhuc scuta prædicta,

Prophetia de eorum exterminio expleta

A dicta, in Mezquita Hispalensi appensa, delapsa esse: et Axatasium, sub quo amissa urbs fuit, Capitaneum duntaxat non Regem fuisse. Mauros autem, ex die prædicti lapsus scutorum, certam habuisse perditionem urbis.

d Vandalia Hispanorum, *vulgo* Andaluzia, *quasi* Vandaluzia.

e Almaria, *vulgo* Almeria, *nunc civitas Episcopalis in regno Granatensi.*

f *In vulgata est* Mahomat Alegrajae.

g *Alia lectio, ex MS. in margine apposita, sic habet*: Et cum ad Daralferiam pervenisset: *in vulgata scribitur*, Guadalajara.

h *Videlicet* Compostellæ *in Galæcia, regno Legionensi adnexa, unde etiam in Annalibus Rogerii de Hoveden passim vocatur*, Alfonsus Rex de S. Jacobo. *Chronica assignat mortem Alfonsi Legionensis anno* 1234: *sed* Æra 1268 *annum Christi* 1230 *notat, eumque cæpit multitudo et magnitudo negotiorum, in duorum Regnorum nova conjunctione oblatorum, per quæ non licuerit Sancto expeditionem in Mauros suscipere ipso paternæ mortis anno, sicut anno* 1234 *suscepisse eum scimus; nam eo anno recepit Ubetam, secundum ipsiusmet Chronicæ calculum. In eo quod dicitur Epitaphio, sepultus Rex dicitur juxta Ferdinandum patrem suum: locus autem in quo obiit a Sarria vero nomen habet, estque media fere inter Legionem et Compostellam via, huic quam isti propior.*

A. Legion. quando obierit

B

et ubi?

i *In quibusdam Roderici exemplaribus, juxta editionem Franco-furtensem, non tamen in MS. Toletano similiter, sed multo brevius, sic loquitur lib.* 7 *cap.* 25 *ubi de patre*: Reliquit duas filias, Sanciam atque Dulcem, quibus Regni successionem legavit. Sed quia omnes regni Nobiles, tam de civibus quam de aliis, olim filio suo Ferdinando juraverant, non potuerunt regnum filiæ obtinere: sed aliquantis dissidiis procuratis, et civitatibus et nobilibus in varia studia separatis, nobilis Berengaria Regina Castellæ interposuit partes suas, et sic omnes gratiæ solertia dulcoravit, quod, licet Infantes quam plurimos fautores haberent, et munitiones et castra quam plurima in omnibus fere regni finibus possiderent, ad hoc Infantes et matrem earum Reginam Tarasiam necessitate induxit, ut ejus gratiæ responderent: unde paternæ largitatis in omnibus imitatrix, curialitate sua, Infantibus quoad viverent magnos reditus fecit a filio assignari. *Porro jam diximus ad inveterato Castellanorum odio ad ejusmodi dispositionem adductum patrem ingratum beneficiis acceptis a filio. Franciscus Macedo in Vita Tarasiæ, cujus ut Sanctæ ratio nobis habenda erit ad* 17 *Junii, cap.* 31 *de hac* Alfonsi *dispositione agens, nescio an animadverterit, agi de* Ferdinando, *non qualicumque, sed Sancto Rege; parentum observantissimo, indole mansuetissimo, bellicis æque ac civilibus artis exercito, et jam agente ætatis annum* 31. *Si enim animadvertisset, non puto scripturum fuisse, quod* Alfonsus filio Ferdinando, propter turbulentum ejus et ferox ingenium minus initio æquus et indulgens, postea et infensus fuit: hinc primum, *inquit*, dissensiones, deinde simultates, tandem apertæ inimicitiæ extiterunt; adeo ut Alfonsus moriens regnum Legionense penes filias testamento reliquerit: tam abalienarant animum patris, filii mores. *Inter causas deinde quæ regnorum conjunctionem videbantur dissuadere potuisse, etiam hanc addit idem Macedo*: Obrutum in tanta mole rerum juvenem, minus et gratum et expertum rerum publicarum. *Ignoscendum viro, multiplici librorum scriptione de argumentis diversis aliis distractissimo, quod historicas quæstiones leviori nimium manu tractaverit, uti etiam et Appendice ad Vindicias S. Hilarii Arelatensis, ab eodem infeliciter susceptas, poterit lector agnoscere ad diem* 5 *Maji*: *fuit alioqui amicus mihi, sicut in præfatione ad Vitam S. Mafaldæ demonstravi; sed amicis cunctis magis amica veritas.*

Sancti in regnum paternum successio justa

cur eum pater invisum habuerit?

C

D

EX ROD. TOLET.

k *In Chronica dicitur* Orgaz circa Toletum, *uti notatur in tabula intervallo leucarum circiter* 4.

l Agger-sellarum, *ibidem*, Tor de sillas, *ad alteram Durii ripam, distat Vallisoleto leucis circiter* 6. *Non tamen Vallisoleto, sed Abula venisse debuit Rex, cum fines regni Legionensis est ingressus, a Giennensi obsidione revertens. Est igitur verosimile aliud* Tor de sillas *hic intelligi.*

m *Dubium de superiori loco motum, simili modo potest moveri circa* Villalalum: *licet enim similitudo nominis appareat in* Villalar, *unius diei itinere a Tordesillas, recta versus urbem Legionensem; tamen obstat eadem itineris jam descripti ratio; et quia istud* Villalar, *in Blaviana Chorographia notatum, in accuratiori tabula Visscheriana, contractiori nomine, sed cum addito, vocatur* Villar-Diego, *Tauro ad Boream situm; suspicari licet aliud* Valalar, *vel* Villar *inveniri, eidem Tauro ad meridiem situm, ipsumque hic indicari.*

n *Castrorum horum aliqua enumerat auctor lib.* 7 *cap.* 8 *dicens*, Rex Castellæ et Rex Aragonum, ex Monte-Palumbario juxta Albuaire, contra Regem Legionis processerunt, et obtinuerunt Castrum-Legionis, et Ardon, et Castrum-Gundisalvi, et Castrum terræ, et Albam de Aliste, et usque ad Asturicam cuncta cæde et incendio vastaverunt. *Nullus autem horum locorum a nobis reperitur in tabula, et forte aliquorum etiam nomen mutatum est: nam* Moral del Reyna; *id est*, Moretum Reginæ, *quod in tractu est, a Berengaria Alfonso uxore potest excultum appellatumque fuisse: siquidem, ut in ea dicitur cap.* 31, *celebratis nuptiis*, Rex Castellæ omnia quæ abstulerat nunc genero, filiæ suæ, dedit titulo suæ nuptiæ: *et rursum, cum post factum divortium super dote redenda controversiæ extitissent*; Idem Rex (*ut dicitur lib.* 8 *cap.* 13) cum Legionensi olim genero suo *anno* 1213, fœdus initum innovavit, et restituit Carpium et Montem-regalem, ita ut diruta de cetero non starent: *et sic mansit* Berengaria *in pacifica dotalium castrorum possessione quoad vixit.*

E

Dos Berengariæ A. Legionensi nubentis.

o Mansilla *in tabulis, in eodemque recto itinere Legionem versus, una solum dixta distat ab urbe.* Majorica, *in tabulis non reperitur.*

p Quemadmodum, *inquit Chronica* aliquamdiu factum fuerat præteritis temporibus, *scilicet sub Alfonso VIII, Imperatore Hispaniarum dicto.*

F

q *Receperat se* Tarasia *post divortium in Lusitaniam, et cum traductis ad Lorvanense Benedictinorum cœnobium Monialibus Cisterciensibus vitam agebat, monacham inter eas professa, ut vult Macedo in ejus vita: qui cap.* 31 *fuse tractat, quomodo ipsa* Berengariæ *litteris, ad ipsam et ad patrem ipsius* Alfonsum *datis, evocata sit, mediatrix inter* Infantes *et* Regem *futura: quas litteras, si extant alicubi, optaremus videre.*

Tarasia Lusit. ab Alfonsi thoro separata.

r Valentia, *non illa Valentina regni caput, quæ tunc Maurorum erat, longissime distans a Lusitania; sed altera (plures enim sunt minoris notæ dictæ* Valentia Alcantaræ, *quod intra hujus propinquæ urbis districtum sita sit, in Extrema-duræ Lusitanæ atque Hispanicæ confiniis, triplo fere longius dissita Legione quam ipsa Conimbrica, in cujus districtu Lorvanum est*: Tarasia *autem Legionenses fines omnino non attigit.*

s Beneventum, *vulgo* Beneventa, *medio fere inter Legionem et Zamorram itinere.*

t *Hic interserit Chronica, quod* Ferdinandus, post res compositas cum Sororibus, ivit in Sabugal, ad conferendum cum Rege Portugalliæ, quemadmodum

inter

EX HISP.

A inter eos condictum erat : peractoque colloquio circumire cœpit regnum, administrando ubique justitiam, atque ita pervenit usque Zamorram : *hæc autem civitas est ad Durium fluvium, antiquis* Zentica; *Tauro propinqua.* Sabogal *ad confinia Portugalliæ* ***situm est, duabus vel tribus leucis a Civitate-Roderici.***

u ***In Chronica sic nominantur loca***, Toyalaera, Araysmo, la fuente de Julian, Torres de Alecuz, Pegura, Aulala, Elervela, Dos Hermanas, Villamontin, Nubla, Cazorla, Cuenza, Archillas.

Beatricis R. sepultura

x *Idem corpus postea ad ecclesiam Hispalensem translatum est : idque jussu vel ipsius sancti Regis, uxorem sibi contumulatam volentis, vel filii Alfonsi, sibi ac parentibus communem tumulum fabricantis. Vereor porro ne* Roderici Toletani historia *insigni uno vel altero Capite mutilata casu aliquo sit : nam a captione* Ubedæ, *quæ contigit anno* 1234, *immediate transitur ad obtentam Cordubam, anno* 1236. *Hunc vero hiatum explebat Ferdinandæa Chronica, cum qua deinceps progrediemur. Hic vero addiderim ex Zurita, quod eodem anno* 1231, ***convenit inter Regem Navarræ Sancium, Biscainorum in suas terras incursionibus ir-***

Defectus in historia Roderici Toletani fortassis mutila,

B ***ritatum, et Regem Aragoniæ Jacobum, spe Legionensis*** *regni dejectum, ac Valentini Regis tutela per Sancium* ***suscepta irritatum, de bello Castellanis inferendo, sub conditione adoptationis mutuæ in successionem regnorum*** *: quæ tamen confœderatio, quia nullum successum habuit, Sancio decrepito sene citius vita excedente, non* ***est a Castellanis Chronologis annotata ; sicut nec matrimonium, sequenti anno*** 1232 ***primo contractum inter*** *Regem Hierusalem Joannem de Brienna et Berengariam Sancti Regis Sororem, de quo Mariana libr.* 12, ***cap.*** 16. ***Similiter nec memoratur redintegratio ami-*** *citiæ inter Sanctum Regem et Jacobum Aragonium,* ***mediante traditione Harizæ, ad Aragonium redituræ, si Regina vel aliud matrimonium vel monasterium iniret,*** *uti scribit Zurita lib.* 3 *cap.* 19 : *quæ res anno* 1234 *peracta est.*

Fœdus Navarrei et Aragonis contra Castellanum.

CAPUT VII.

Ingens victoria de Mauris ab Xerez relata, per Alfonsum sancti Regis fratrem.

Missus Alfonsus frater,

Narrat porro Historia, quod cum Rex Zamorram venisset, uti superiori Capite dictum est, inde miserit fratrem suum Alfonsum ad incursionem fa-

C ciendam in terras Maurorum, jungens ei D. Alvarum Perez de Castro, natione Castellanum, ut exiguam Infantis *a* juvenis experientiam grandi sua prudentia suppleret cum titulo Capitanei : erat enim Eques perquam strenuus et exercitus in armis : occasionem vero magnum aliquem successum sperandi contra Abenhuc Maurorum Regem offerebat subditorum ejus contra ipsum rebellio, postquam Ambalule Miramolinus Marocchos redierat trajecto mari. Infans ergo Alfonsus, secundum mandatum Regis Salamanca egrediens, cum Capitaneo suo D. Alvaro Perez et D. Ægidio Manrique, perrexit Toletum : et assumptis ibidem equitibus quadraginta, transito Muladarii portu, venit in Andugar : unde D. Alvarus in omnes partes emisit expeditos equites, qui prædam infinitam collegerunt, Cordubam usque progressi, quidquid poterant expilando destruendoque ; et sic pervenerunt Palmam *b* quam generose oppugnaverunt, eaque vi capta omnes intus repertos Mauros ad unum usque interfecerunt. Inde vero ingressi Hispalense territorium, conculcando omnia et mactando, transita Hispali procurrerunt usque *c* Xerez, miseruntque cursores et prædam multam fecerunt. Collectis autem manubiis, mandarunt Infans et D. Alvarus tentoria poni prope Xerez secundum fluvium Guadalete : ubi acqui-

dum Alvaro Perez belli duce,

D sitam prædam provide et caute contraxerunt in unum locum.

contra Maurorum copiosissimum exercitum,

37 Rex interim Abenhuc, ex quo scivit quod Infans popularetur Andaluziam, quantasque prædas ibi ac ruinas faciebat ; jussit convocari quidquid erat Maurorum ex hac parte maris, secumque proficisci Xerez, ubi erat Alfonsus : itaque collecta est undique multitudo magna, non solum imperio Regis sui, sed etiam fama Infantis excita. Considerans ergo Abenhuc Christianorum exercitum, et minime numerosum esse intelligens, certo credebat quod non posset elabi sibi de manibus : idemque credidisset, quicumque collatas utrimque vires inter se comparans, non cogitasset Deum posse in paucis æque ac multis vincere. Quare castris positis in oliveto, inter Christianos et oppidum, ante omnia peditibus suis edixit, ut præpararent multa vincula funesque ad vinciendos captivos : quod sane neutiquam frustra fuit, suum enim usum opportune habuerunt, ad ipsosmet constringendos abducendosque. Non tamen Christianos, quia pauci erant, contempsit Rex Abenhuc : sed curavit, ut aciem instrueret

E quam ordinatissimam contra eos, eamque in septem turmas distribuit ; quarum minima mille quingentos equites, quædam bis mille numerabant, aut etiam amplius : adeo ut totus equitatus Christianorum non posset cum minima Maurorum cohorte æquiparari, quamvis conjunctus eis esset filius Regis *d* Baezæ ; qui erat Regis Ferdinandi vasallus, Infantique ad expeditionem progressuro submiserat istum suum filium, cum equitibus ducentis ac trecentis peditibus. Venerant etiam ad Infantis subsidium multi Fratres militarium Ordinum S. Jacobi et Calatravæ : sed simul omnes respectu Maurorum pauci erant. Reperti quoque in eodem prælio fuerunt Tellus Alfonsus, et Ruy Gonsalez de Valverde, in eoque generosissime se gesserunt : universus autem Christianorum numerus, tam equitum quam peditum, vix censebantur mille quingenti.

[illegible]

d

38 Hi tam pauci, videntes tantam Maurorum multitudinem collectam, haud parum fuerunt conterriti ; maxime cum hostibus subsidio venit quidam Rex Arabum cum septingentis equitibus : qui post Christianorum terga se collocantes, majores etiam angustias fecerunt, neque progredi neque regredi valentibus, utpote quibus ab una parte objiciebatur fluvius valde profundus Guadalete, ab altera Maurorum exercitus. Nihilominus D. Alvarus, ut erat dux strenuus, animos addere suis conatus, tam efficaces adhibuit rationes, ut excusso metu expeterent prælium, ac si decuplo plures Mauris fuissent. Frontem aciei obtinebat Alvarus, posteriora tuebatur Alfonsus, habens apud se Mauros quingentos ea excursione captos, quos omnes ut decapitari juberet Infans, edixit Alvarus, id enim in præsenti casu convenientius videri. Inito deinde cum præcipuis militiæ suæ capitibus consilio, decreverunt peditatum ab equitatu sejungere, sicuti et Mauri fecerant ; non tamen in turmas dividere suos, sed in unam omnes phalangem componere. Mandavit etiam ut opifices quam multi possent mulas et jumenta sarcinaria conscenderent, turmamque construerent, et sese ad eam partem jungerent quæ magis urgeretur. Ingens erat Maurorum clamor fremitusque, tympanorum vero æneorum crepitus atque tubarum clangor tam horrendus, ut cœlum terraque misceri viderentur. Illo autem die, quo pugnandum erat, tunica delicata se vestiit Alvarus ; sumptaque in manus virga, veluti satis superque instructus ab armis, adhortabatur milites ut parvi facerent Maurorum potestatem, fiduciam omnem collocantes in Deum, qui eis daturus esset victoriam de sanctæ suæ fidei inimicis.

eisque novorum hostium adventu territis,

in unam phalangem colligit.

Animati ad pugnam milites et expiati,

A 39 Tum Christiani, quotquot habebant copiam Sacerdotum, confitebantur eis peccata sua; alii vero mutuas excipiebant *e* confessiones: prius autem quam congrederentur exercitus, D. Alvarus Perez Equitem ordinaverat Garziam Perez de Vargas, cujus deinde multa erit mentio in historia, et hoc principium fuit armorum ejus. Absolutis Confessionibus Christianorum, cum sibi invicem mutuas condonassent offensas, seque Deo commendassent ex animo; misit D. Alvarus nuntium ad Infantem in fine consistentem, ut (quemadmodum convenerat) in unam phalangem conjungerent sese: quo facto exorsus denuo est Alvarus omnes animare, in hanc illamque partem discurrens, easque suggerens magna cum prudentia quæ res locusque postulabant, ad excutiendum timorem et alacritatem ciendam. Itaque juncti simul omnes, inclamantes S. Jacobum et aliquando Castellam, invecti sunt in Maurorum turmas; quarum primam perrumpentes, moxque secundam ac tertiam, singulas denique unam post aliam profligarunt, disjicientes ac mactantes quoscumque obvios, cum maxima ubique clade. Adeo autem se illis permiscuerunt Christiani, ut unum Maurum cum altero non sint passi consistere. Sic disjecti confusique verterunt terga, qua maxime poterant fugientes, insequentibus eos Christianis atque B mactantibus et infinitos captivantibus, usque ad portas Xeresii: ubi ingens fuit Maurorum invicem se prementium, imo et occidentium strages facta. Pedites autem, præ numero cadaverum super campum stratorum, vix poterant progredi, et tamen multos etiam ipsi captivos fecerunt. Grande eo die miraculum in favorem Christianorum creditur operatus fuisse Deus, misso ad eos in prælio juvandos sancto Apostolo Jacobo, idque duabus de causis sustineri potest. Primum quia impossibile erat, Christianos tam paucos, de Mauris decuplo pluribus, reportare victoriam istiusmodi absque superni auxilio; deinde quia plurimi ipsorummet Maurorum dixerunt, se vidisse Equitem equo albo invectum, cum vexillo albo in manu una, gladio evaginato in altera, quem alii multi Equites albi sequebantur: vidisse etiam per aerem discurrentes Angelos: quodque Equites isti multo plus damni inferebant Mauris, quam ipsimet Christiani, quorum etiam aliqui idem se conspexisse testati sunt.

invehuntur in hostem, eumque fundunt,

a S. Jacobo apparente adjuti.

40 Sed regrediens ad historiam, dico, quod cum eo modo campum obtinuissent Christiani, Mauris partim cæsis partim captis fugatisque, inter mortuos numeratus fuerit Rex Gazularum aliique honoratissimi multi. In cæde autem prædicti Regis C præcipuam laudem retulit novus, quem diximus, Eques, Garcias Perez de Vargas: hic enim occidit eum. Ipse autem adduxerat septingentos illos equites Arabes, unde maximus terror Christianis in principio fuerat incussus. Quamquam enim Historia eos superius Arabes nominet, hic vero Gazulas, de una tamen eademque gente ac Rege intelligenda est. Hic siquidem quasi ex voto, in sui Mahometi honorem peregrinatione suscepta, cum transitum hac haberet, accepit a Rege Abenhuc civitatem dictam de los Gazules *f*, utique ab iis qui in hoc prælio adfuerunt. Porro Rex Abenhuc, cæsis ac dispersis copiis suis, non credidit satis tutum se esse Xeresii: et quam occultissime potuit se recepit, ea via qua sperabat posse evadere. Christiani vero, plena potiti victoria, redierunt in campum ad colligenda spolia, quæ plane innumerabilia erant; adeo ut fastidio denique essent colligentibus, maxime quia tentoria inveniebantur tam plena ac referta omnis generis annona, ut nihil esset aliunde conquirendum. Toto etiam tempore quo ibi substiterunt, non aliis ad focum lignis usi sunt, quam hastis lanceisque et telis confractis. Vincula et manicæ D ac funes, quæ præparari Abenhuc jusserat pro abducendis captivis Christianis, perquam necessaria fuerunt ipsismet colligandis, quorum tamen numerus copiosior fuit quam apparatus vinculorum. Post hæc effuderunt se pedites per oliveta, in quorum densitate adeo multos Mauros mactarunt et ceperunt, ut licet eos duntaxat occidissent atque cepissent, solæ hæ postremæ manubiæ abunde eos potuissent locupletare. Multi Equitum Christianorum insignia in hoc prælio patraverunt facinora: imprimis autem D. Alvarus Perez, quamvis eum sola virga armatum ad pugnam venisse *g* Historia dicat. Similiter fecerunt etiam Ægidius Manrique, Tellus Alfonsus, et Ruy Gonzales, atque alii plures, ferientes lanceis, gladiis et clavis; Equites etiam Toletani varii, quorum gesta narrantur, ei qui non viderit difficilia creditu: Fratres quoque militarium Ordinum grandem Maurorum fecerunt stragem; omnes denique, per gratiam Dei auxilium ferentis, generosissime se gesserunt.

Rex Gazularum occumbit:

Rex Abenhuc fugit.

Christiani præda ingenti potiuntur,

EX HISP.

heroica quorumdam facinora,

41 Inter ceteros celebratur quidam, Didacus Perez de Vargas dictus, ipsius D. Alvari subditus, cui contigit ingentes suas vires hac occasione monstrare. Cum enim, amissis inter præliandum hasta atque ense, aliud nihil haberet quo manum E armaret: rescidit ab olea quadam nodosum ramum, cum eoque ingressus qua maxime calebat pugna, a dexteris et a sinistris graves ictus incutiebat, patrabatque facinora justis armis vix exequenda, quibus cum delectatus plurimum Alvarus identidem acclamaret, Eia, eia, Didace: Machuca; id est, Contere, Contere *h*; mansit Equiti isti ex eo die cognomen istud, quod hodieque ex posteris ejus aliquibus adhæret. Alius ejus frater germanus, dictus Garcias Perez de Vargas, ille quem creatum Equitem ante pugnam fuisse diximus et Regem Gazularum interfecisse, plura quoque insignia opera eo die fecit, quamvis cæso tertium ejus equo, sumendus toties novus ei fuerit. Deinde autem in aliis occasionibus quibus adfuit magna effecit, quemadmodum in decursu historiæ apparebit: æquum est enim virorum fortium generosorumque Equitum commemorare heroicas actiones, non minus quam degeneres aliorum culpas.

imprimis Didaci

h

et Garciæ Perez fratrum

42 Accidit autem casus perquam notabilis de istis duobus inter se cognatis Equitibus, odio invicem prosequentibus: scilicet, quod cum sibi mutuo confitebantur milites inituri certamen, is cui magis videbatur incumbere ut alteri satisfaceret, veniam a commilitone petiit solum *i*, pro die illa. et hic erat F jam nominatus Didacus Machuca, alter vero Petrus Michael vocabatur, Toletani ambo. Sed Petrus ignoscere Didaco noluit, quantumcumque a Clericis ac viris religiosis admonebatur (quamvis etiam ipse Infans D. Alfonsus ac D. Alvarus Perez eum rogarent) nisi hac sola conditione, ut Didacus complexum ejus admitteret; id scilicet agens ut eum occideret: tantarum enim erat virium, ut quemcumque posset complexu stringere *k*, elisum suffocaret. Cum ergo Didacus conditionem abnueret, nolens tali periculo se exponere, nec aliter quam in Dei servitio mori propositum habens; ambo ad pugnam sunt progressi. Placuit autem Deo, quod, ex omnibus Equitibus Christianis ad prælium eductis, solus Petrus Michael, qui commilitoni noluerat condonare offensam, desideratus sit, neque inventus postea aut vivus aut mortuus; quamvis visus sit in ipso conflictu singularia multa patrare facinora, præ grandi virium suarum robore; et licet post receptum fuerit diligenter quæsitus. Sunt quidem qui affirment, quod nimio prosequendæ cædis ardore abreptus, inter fugientes Mauros Xeresii portam

Quidam nolens inimico ante pugnam reconciliari

i

k

in eodem solus perit.

A portam sit ingressus, ibique numero obrutus et occisus : verum nihil certi potuit de eo resciri, ad exemplum earum, qui audent prælio se committere prius quam offensam deprecanti sodali eam condonarint. Grandes fuerunt favores quos Deus in illa die Christianis, fecit, grandis honor et gloria quam hi retulerunt, nec minor confusio barbarorum, quandoquidem ex toto fidelium exercitu vix decem homines occubuerint, Maurorum vero cæsorum atque captorum numerus modum omnem excesserit. Itaque Infans Alfonsus et D. Alvarus Perez multa laude clarum et spoliis opimis onustum, exercitum reduxerunt ad propria; filius autem Regis Baezæ gloriosus et opulentus revertit in patriam. Illi vero Palentiam venientes, ubi Rex Ferdinandus erat, perquam benevole sunt excepti. Victoria porro ista, causa fuit cur Christiani postea acquisierint totam Andaluziam; tantus enim terror incussus est Mauris, ut numquam potuerint pristinos animos viresque resumere *l*.

Victores revertuntur ad Regem.

ANNOTATA.

B a *Rodericus lib. 8 cap. 13 docet*, Alfonsum *Castellæ Regem an.* 1213 *adhibuisse Protectorem*, præsentibus uxore Alienore et Henrico et filia Berengaria et nepotibus Ferdinando et Alfonso; *et quando pater* Ferdinandus *ad votum matris sanabatur sub annum* 1209 *simul cum eo apud eumdem dicebat etiam* Alfonsus *secundogenitus, tum saltem quinque aut sex annorum puer; atque adeo nunc agebat ætatis annum haud minus quam tricesimum, ut auctor Chronicæ omnino videatur errasse, tam juvenem inexpertumque describens, qui fratre suo, jam 6 annos nato, ad summum quatuor aut quinque annis junior erat.*

b Palma, *oppidum Andaluziæ, inter Cordubam et Hispalim trans Bætim.*

c Xerez de la Frontera, *juxta fluvium qui paulo post in mare influit ad sinum Gaditanum, dicitur* de la frontera, *quia respicit confinia Regni Granatensis, quod diu mansit in potestate Maurorum, sub tributo tamen ut mox videbimus; atque ita distinguitur ab altero ejusdem nominis oppido, in confiniis Andaluziæ et Alegarbiæ, dicto* Xerez de Guadiana, *quia ad Anæ flumen situm circa ejus ostium.*

d *Cum ergo supra num. 37 dicitur* Rex, *tradente Arabum Principe, cepisse* Beatiam *aliaque vicina loca;*

C *intelligo non omnia retinuisse, sed quædam restituisse amico jam ac tributario, cum titulo Regis, ad continendos facilius Mauros Granatenses:* Beatia *tamen ipsa Christianis incolis data, cum Episcopo inferius nominando, non fuit reddita.*

e *Etiam hoc tempore, in defectu Sacerdotum urgente periculo certaminis vel naufragii, aliquando tale quid usurpatum scio; vix credo tamen aut olim aut recentiori memoria fuisse adeo rudes Christianos, ut crederent ejusmodi Confessionem æque esse Sacramentalem, ac est Baptismus in casu necessitatis collatus a laico, sed solum pro actu aliqualis pœnitentiæ eamdem usurpavisse.*

Confessio mutua laicorum periclitantium

f Alcala de los Gazules *exprimitur in tabula, unius dumtaxat diei itinere distans a loco pugnæ, inter Medinam Sidoniam et Arundam.*

g *Si verum est, quod est sane probabile, hanc Ferdinandinam Chronicam extractam pro parte esse ex Chronica Generali, verosimile quoque erit hic et alibi, dum* Historia *allegatur, intelligi dictam Chronicam generalem, curante Sancti Regis filio, Alfonso Sapiente, compilatam. In Summario Processuum num.* 50. Testis primus super art. 52 dixit, quod omnes historiæ, tam impressæ quam manuscriptæ, narrent miraculosum successum conflictus ad Xerez, et quod ibi apparuerit S. Jacobus : eumdemque etiam refert

Fides conflictus memorandi ad Xerez,

D Lopez Garzia de Salazar, cujus MS. est omnium quæ sunt in Hispania MSS. Codicum auctoritate præcipuum fol. 647. *Mox autem narratur successus hic relatus inter duos milites dissidentes, et supponitur* Ferdinandi *Regis mandatum fuisse, ut milites sui ante conflictum mutuas sibi invicem condonarent offensas. Si quis prædictum MS. habeat et simul Chronicam Ferdinandæam, dijudicare poterit uter auctorum alterum transcripserit, et junior sit.*

h *Odoricus Vitalis lib. 8*, Quidam, *inquit*, ferens ingentem maxucam, Presbyterum properantem prævenit, et super caput ejus levato vecte, dixit : Sta: *unde intelligis* Maxucam *et* vectem *idem esse : sicut autem Itali a voce* Mazza *fuste faciunt* amazzare *occidere : sic a* Maxuca *formatum verbum* Maxucar, *haberet in Imperativo* Maxuca, *ut hic explicatur : videtur autem* Maxuca *augmentativum esse a Mazza, atque adeo grandem fustem significare.*

Maxuca clava.

i *Non credo* τὸ solam *ita intelligendum, ut voluerit post pugnam resumere inimicitiam is qui reconciliari petebat; sed idem hic valere, quod* saltem : *quamquam et hoc non minoris simplicitatis fuit, quam quod supra dicitur, Rex Legionensis petiisse*, ut saltem per tres annos *sibi liceret cum consanguinea matrimonio uti.*

E k *Nomen ut vi incredibile vivaturi tenori et parentum nostrorum memoria fuit in Antuerpiensi arce Hispanus miles, Ludovicus Carrera, ut vulgo dicitur, a calcibus quos effusis currentibus pretractam, retro apprehendens sisteret, vectem ferreum grandem trans fossas latissimas murosque sat altos in arcem projiceret, sicque totum lancem eras flectendo crisparet solis duobus digitis, et pomum manu comprehensum non dimitteret, quamvis quatuor alias robustissimi viri simul id niterentur extorquere.*

Hispani unius stupenda fortitudo.

l *Hic primum ponit Chronica, ex Roderico, captam* Ubedam, *et mortem Reginæ* Beatricis, *ut videatur hanc victoriam relatam ducere ipso anno* 1234 : *eoque confirmatur, errorem supra notatum ad Cap. 6 litt.* h, *non esse imputandum typographis, sed editori vel auctori ipsi. Doleo interim profecto quod tam insignis victoriæ annus nusquam expressus inveniatur. Non possumus tamen de ea dubitare, cum ejus meminerit Lucas Tudensis, num. 7 eamdem paucis verbis vehementer extollens. Quod autem eam prætermiserit Rodericus Toletanus, forte referet aliquis in ejus tunc Romæ degentis absentiam; sed qui propterea non omisit Cordubensis urbis a Christianis occupatæ historiam strictim describere, non videtur Xericanam pugnam potuisse penitus præterire, ideoque magis propendeo ut aliquid desiderari credam in ejus contextu : in quo etiam desideratur homagium Sancto Regi præstitum a Regibus Beatiæ et Valentiæ, utrumque momenti ad historiam permaximi; sicut et alia supra indicata.*

F

CAPUT VIII.

Cordubense suburbium intercipitur a Christianis, urbs deinde ipsa obsidetur a Sancto Rege.

Quinque annis a post patris sui Alfonsi mortem, jam bene stabilitus in regno suo Legionensi strenuus Rex Ferdinandus, captaque Ubeda gloriosior, anno MCCXXXV obsedit Cordubam, civitatem Regiam, unamque ex præcipuis Andaluziæ, idque hac ratione. Cum Ferdinandus Regnum Legionense visitando obiret, administrans justitiam et curans publicum commodum populorum; contigit eum venire in oppidum Benavente, eo ipso tempore, quo Christiani Mauris vicini equites ac pedites, cum Almogaravibus seu velitibus ac viarum peritis ductoribus, convenerunt in Andugar, quod Christianorum erat. Factaque in regnum Cordubense excursione, inter spolia quæ retulerunt

a An. 1235.

Mauris captivis suggerentibus,

A retulerunt, etiam adduxerunt Mauros aliquot; ex quibus intellectum est, gentem istam Cordubæ perquam securam agere, neglectis vigiliis custodiisque eo quod a Christianis nihil sibi crederent formidandum. Offerebant autem illi se ad parandam eis viam, designaruntque modum quo capi suburbium unum posset, Arabice Axarquia *b* nuncupatum: de quo facile convenit, quia credebatur per illud posse obtineri civitas, sicut et factum est. Tum deliberatum est, qua ratione disponerentur omnia, ad executioni mandandum adeo salutare consilium; quæsitaque sunt scalæ et omnis alius necessarius apparatus. Visum deinde est occupandam noctem aliquam obscuram et pluviam, qualem cito promittebat mensis, qui tum currebat, Januarius. Rebus sic compositis, omnium certiores fecerunt Petrum Ruyz Tahur, et Martinum Ruyz de Argote: miseruntque Martos, ut id de quo conventum erat indicaretur D. Petro Ruyz, et D. Alvaro Perez fratri ejus; significantes quod pro tali, quam nominabant, nocte cuncta habebant ordinata: adessent illi cum justo militum numero in succursum.

persuasi suburbium tentare Christiani,

44 Dum nuntius excurrit Martos, ipsi quantas B potuerunt copias aggregarunt, et in eam qua condictum erat noctem scalas suas expediverunt, ac minimo strepitu subierunt usque ad pedem antemuralium; maceriamque circumeuntes, auscultabant solicite an in turribus et antemuralibus vigiliæ agerentur: inveneruntque mutire neminem, sed omnes alto sopore teneri, plenumque mediæ noctis silentium servari. Cunctis autem probe exploratis, suoque consilio favere judicatis, locuti sunt cum quibusdam illic repertis Christianis, quid agendum esse putarent. Respondit autem iis Dominicus *c*, qui viam monstraverat: Domini mei, suaserim ego, ut bene facientes signum Crucis, commendemus nos Deo vero, et gloriosissimæ Virgini matri ejus benedictæ, sanctoque Apostolo Jacobo, et sic viribus omnibus conitamur hoc opus effectui dare; ideo enim huc venimus, fidentes Deo ejusque benedictæ Matri quod nos juvabit, quia agitur de ejus servitio et honore, atque de exaltatione sanctæ fidei ejus. Quod si nequeamus jacere sparteas hasce scalas, utamur ligneis, atque per eas conemur ascendere. Primi autem ascendant qui melius e nobis callent Arabicam linguam, et gentis more vestiti sunt; ut occursuri forsitan eis Mauri suos esse credant, neque agnoscant qui sint. Qui autem sic ascenderint, satagant primam turrim occupare, donec ascenderit C multitudo reliqua.

hibernæ noctis silentio accedunt;

45 Placuit omnibus Dominici consilium; ipsumque executioni mandantes, experti sunt tres ligneas scalas: cumque has nimium curtas esse viderent, alias aliis adnectentes applicuerunt ad primam turrim. Ascenderunt ergo priores Alvarus Colodro et Benedictus de Banos, qui et lingua callebant idioma Arabicum, vestitique sunt ... vestibus ac mitris Mauricis induebantur: et ceperunt turrim, quæ usque in hodiernum diem nomen habet Alvari Colodro. Hic quatuor Mauros sopitos invenerunt: quorum unus ex illis erat qui cum Christianis ad hoc negotium conspirarant, in ea quam supra dixi excursione capti, et tentandæ rei auctores primi. Cum ergo accedentes ad turrim Christianos interrogarent Mauri, quinam essent et quid quærerent; responderunt Arabice, se esse inspectores vigiliarum. Tum Maurus, quem dixi e conspiratis fuisse, Alvarum Colodrum ex voce agnoscens, apprehendit manum ejus, atque in aurem clam dixit: Ego ex eis sum quos nosti: cura ut hos qui mecum sunt occidas, et ego vos juvabo. Tunc Christiani manus in ipsos miserunt, oribusque obstructis dejecerunt ex turri, ubi mox ab aliis mactati sunt; cœperuntque

turrim unam in obscuro occupant,

ac deinde ceteras cum porta:

Christiani ceteri confestim ascendere. Cumque jam D pro parte majori ascendissent in turrim istam, progressi sunt per murum, et sigillatim occuparunt turres omnes, usque ad portam ducentem Martos, qua ipsa etiam sunt potiti.

Ex Hisp.

46 Jam illucescebat aurora, et Christiani, omnes quas dixi turres ipsamque portam habentes in potestate, aperuerunt illam, atque intromiserunt Petrum Ruyz Tahur cum suo equitatu. Mauri autem ut viderunt suburbium totum, quod Axarquia dicunt, Christianorum esse; coacti fuerunt dimissis domibus suis confugere ad civitatem, cum modico eo quod quisque auferre potuerat fortunarum suarum, quorum ingens strages facta est a Christianis, usque dum civitati sese inclusissent. Hoc facto Christiani firmiter sepierunt omnes plateas suburbii, excepta principali atque directa, per quam insequebantur fugitivos. Mauri vero, postquam in civitatem intulerunt quidquid rerum suarum salvare quiverant, eruperunt contra Christianos, cum eisque cœperunt pugnare; aliis interim ex urbis mœnibus sagittas jacientibus et petras, tanta cum rabie et contumacia, ut victores tertium coacti fuerint usque ad murum recedere. Videntes ergo tam acriter se urgeri a E Maurorum multitudine, inito consilio duos viros emiserunt, alterum ad Regem Ferdinandum Dominum suum; alterum ad D. Alvarum Perez, qui in Martos habitabat, eratque ex nobilioribus ac potentioribus regni Castellæ; et ad quemdam Equitem, Ordonium Alvarez nuncupatum; huic autem posteriori nuntio imperarunt, ut per quæcumque transiret Christianorum Mauris finitimorum loca, propalaret quod actum erat, sicut et fecit. Qui vero ad Regem fuerat missus, diu noctuque accelerans iter, venit in Benavente: offenditque Regem ipso quo ad mensam erat accubiturus tempore, ac genibus flexis epistolam tradidit.

admissisque socus potiti loco,

nuntios ad subsidium petenda expediunt.

47 Visa Rex epistola, nec unam quidem horam cunctari voluit, sed illico conscendens equum, cum Equitibus centum se dedit in viam, mandans ut subditi ceteri sequerentur (idque per omnes civitates, oppida, et loca munita) atque in confiniis convenirent. Tempestate illa vehementer abundabant aquæ, adeoque intumuerant fluvii, ut cum vado transiri nequirent, Rex non potuerit tam cito quam optabat adesse subsidio suis: clementiori tamen aura reddita, prosecutus est iter, valdeque opportune supervenit Christianis. Iter autem quod tenuit fuit hujusmodi. Benavente venit ad Civitatem Roderici *d*, et hinc Alcantaram. Alcantara digressus, transito navi F Guadiana, Metellinum venit, Metellino Magazelam *e* et Bienquerenciam. Bienquerencia Maurorum Castrum erat, cui ex ea gente Præfectus obtigerat, Eques generosus et valde prudens: qui intelligens Regem Ferdinandum tentorium tetendisse in campo prope fontem vicinum castro, exivit ad manus ei deosculandas, afferens ei dona, panes, vinum, carnes, et avenam. Excepit hominem Rex perquam humaniter et honorifice, rogavitque ut castrum sibi traderet. Qui respondit: Domine, tu modo proficisceris ad Cordubam capiendam, donec autem hoc feceris, eo casu non poterit usui tibi esse hoc castrum; postquam vero urbem ceperis, et hoc et quidquid habeo, meipsum quoque, tibi in servitium tradam. Hoc autem ficte dicebat et ironice, pro certo habens fore ut numquam Rex Cordubam caperet: quippe qui solum triginta armatos viros secum ducebat, quorum præcipui erant D. Ferdinandus Ruyz, e Caputvaccæ cognominatus; D. Didacus Lopez de Vaya, tunc adhuc Scutifer; Martinus Gonzales de Gamacos, Sancius Lopez de Alios. D. Joannes Arias de Mexia, et alii plures, nominatim ab Historia non expressi.

Rex continuo advolans,

cum solis 30 armatis eo pervenit,

Ex Hisp.

A 48 Porro a castro Bienquerenciæ transiit Rex ad Duos germanos *f* et Guadalbazar *g*; hinc vero discedens, relicta ad dextram Corduba, tetendit ad Pontem Alcoleæ *h*; ibique explicuit tabernaculum, cum paucis illis quos post se trahebat Equitibus. Quando autem illuc advenit Rex, jam a diebus aliquot suburbium Axarquiæ ingressus erat Alvarus Perez in auxilium Christianorum, et D. Petrus Ruyz frater ejus, quem Mauri Alastac nominabant, quia simus erat. Similiter ex confiniis omnibus accurrerat eodem magna multitudo tam equitum quam peditum, augebaturque quotidie numerus, mox atque mandatum Regis innotuit, ex tota Castella, Legione et Extremadura, ut Deo Regique præstarent obsequium, ad honorem nominis Christiani fratrumque auxilium. Illi vero ut intellexerunt adventum Regis Ferdinandi Domini sui, dici non potest quanto fuerint repleti gaudio; utpote jam vehementer fatigati, atque in angustiis positi; obliviscentes quidquid passi erant malorum, et novas vires resumentes, ad facinus, quod feliciter cœperant, consummandum.

quo alii ex variis locis jam prævenerant

B

ANNOTATA.

a *Obrepserat MS. Latino Roderici Toletani vitium, quod et impressa retinent; et* biennium *legebatur, pro* quinquennio, *hoc tamen revera exigunt Æra* 1268 *ab auctore notata in morte Regis Legionensis, et Æra* 1272 *notata in captione* Ubedæ; *idque non per litteras numerales, sed per verba ad longum descripta: quod mirum est non observatum fuisse ab interprete, pro annis Æræ Hispanicæ annos Christi substituente, et hic signanter obsidionem Cordubensem ad annum* 1235 *referente. Quia vero multo prolixior hic est textus Hispanicus quam Latinus Roderici, Latinum infra post cap.* 9 *seorsim exhibemus.*

Ubeda quo anno obtenta?

b Azaraquia, *Roderico (ut jam vidimus)* Exarquia, *non tam* ambitus *debet Latine dici (quamvis ita reddat Rodericus) quam* suburbium, *cui voci respondet in Chronica Hispanum* Arraval. *Et hoc ipsum innuere videtur Rodericus cum dicit Christianis promissum* ambitum unum: *possunt enim ac debent plura unius urbis ad præcipuas portas suburbia concipi, non plures circumcirca ambitus. Talia autem suburbia notare est in expressione ipsius urbis Tab.* 5, *lib.* 6 *Theatri Urbium ad utramque secundum flumen extremitatem, quarum* C *suprema, Orientem versus, Andugarium respicit, et videtur portam ac pontem habuisse Martos ducentem: ibi enim hodieque notatur cataracta cum titulo* Molendinum de Martos: *hic autem dicuntur victores occupasse* portam de Martos, *eamque subsidiis ab altera fluminis parte venientibus aperuisse.*

Suburbium Cordubense.

c *Hispanice est,* el Aldalid, *Hodegetes seu Viæ dux: ad quem locum notat Christophorus Banez, Almogaravibus supradictis (de qua voce pluribus infra ad num.* 101) *quando Reges eos in expeditionem mittebant, præfici solitos magnæ conditionis simul ac peritiæ viros:* Dominicum *enim, hic indicatum, esse* Dominicum Munhoz, *Equitem Gallæcum, progenitorem per filiam magnæ et illustris familiæ,* a Corduba *dictæ. Certe in Catalogo Nobilium, quibus Rex Alfonsus, ex præscripto patris Sancti Regis, hereditates in civitate et territorio Hispalensi assignavit, apud Zunigam numerantur* Rodericus et Martinus Munhoz germani, consobrini Dominici Munhoz Alcalidis, *ita scilicet postea cognominati ab insigni opera ad Cordubam præstita.*

Aldalidæ, viarum duces, qui?

d *Non fuit (ut apparet) Auctoris mens, distincte notare, quantum viæ unoquoque die confectum sit (est enim* Benaventa *usque* Civitatem Roderici *iter* 30 *milliarium Hispanicorum) sed loca præcipua, per quæ iter illud fuit, nominare. Fuit autem iter per illa,* D *propter commoditatem transeundorum fluviorum tunc exundantium, et talis* Alcantaræ *erat, nomen suum sortitæ a celebri ponte qui Tago insternitur: qualis pons si tunc, ut nunc est, fuisset Emeritæ, non habuisset* Rex *necesse transire Anam navibus,* Metellini, *nisi forte id factum causa rectioris itineris deinceps tenendi. Locus autem ille hodie* Medelim *vocatur: extatque liber de Sanctis ibidem passis aut natis auctore Jo. Ant. de Figueroa ibidem Archipresbytero, editus Madriti an.* 1650, *totus ex novitiis Pseudodextri ac Juliani et sequacium figmentis consarcinatus, quod ad Sanctos attinet; quod autem ad secularem medii ævi historiam, multa utilia continens.*

Metellini pons Tago instratus.

e Magazela *distat Metellino leucis circiter octo, et Magazela tantumdem fere distat* Benalcazar, *aliis* Belalcazar, *quod hic fortassis* Bienquerencia *dicitur: Nisi malimus credere castrum quoddam,* 10 *milliaribus dissitum Metellino, hic intelligi, quod olim sub Mauris istud nomen habuerit; a Christianis vero occupatum et S. Nicolao dedicatum, cœperit dici* S. Nicolaus a portu, *id est a montium istic occurrentium faucibus quibus imminet.*

f *Hispanicus textus in feminino ponit* Dos hermanas; *sed hujus nominis locus prope Hispalim est: retineo ergo masculinum genus Latini textus: suspicor autem ipsum esse locum quem mappa similiter masculine nominat* Puebla de los Infantes, *non* de las Infantas, *sex milliaribus dissitum a jam nominato castro* S. Nicolai. E

g *Licet tabula, intra prædictam Parochiam ab Infantibus dictam urbemque Cordubam, nullum rivum interponat, facile tamen credi potest aliquem esse, unde* Guadalbacar *nomen habeat.*

h Pons Alcoleæ *notatur in tabula,* 2 *vel* 3 *milliaribus supra Cordubam, in eadem citima ripa Bætis: ratio autem huc ascendendi erat, quod suburbium a Christianis occupatum, et civitati ad Orientem situm, huc spectaret: ponenda enim castra erant istic unde melius succurri obsidentibus posset. Cum autem supra dicuntur Mauri hic habuisse* portam ducentem Martos, *et ibidem in Theatro civitatum, ut dixi, nominetur* Mola Martana, *castrum autem istud sit ex altera parte fluminis, distans Corduba* 10 *milliaribus eunti Giennium; credibile fit, eo loco fuisse pontem sublicium fluvio instratum, qui etiam ipse fuerit in potestate eorumdem Christianorum; nisi forte eum fregerint Mauri, ex occupato suburbio in civitatem se recipientes, ne per eum circumdari ab obsessuris possent.* F

Pons sublicius a Sancto instratus Bæti in obsidione Cordubæ.

CAPUT IX.

Ecigensis Regis succursu aliorsum verso. Urbs Sancto deditur.

Illo tempore Ecigæ *a* morabatur Rex quidam Maurus nomine Abenhuc, multum habens militem peditem equitemque: apud quem versabatur Christianus Eques, D. Laurentius Xuarez nuncupatus, atque a Rege Ferdinando propter facinora quædam relegatus. Dum ergo ante Cordubam erat Ferdinandus et exercitus Christianorum adhuc exiguus, licet ex variis partibus identidem novus miles accederet; si voluisset Rex ille Maurus, ad cujus ditionem Corduba spectabat, contra eum progredi cum omnibus quibus poterat viribus, haud difficulter eum inde pepulisset. Sed Deus, cui suppetit remedium adversus quæcumque pericula, istiusmodi cogitationem menti ejus excussit, in gratiam Regis Ferdinandi. Siquidem Abenhuc iste vehementer formidabat alia facinora aggredi, jam sæpe in similibus castigatus, et numquam sine clade regressus ab ejus generis expeditionibus. Quare licet ei diceretur, Regem exiguas tantum copias habere, non audebat iterum

a Rex Abenhuc Cordubensibus auxilio venturus,

consilio Castellani apud se exulantis

A iterum tentare fortunam : deinde non poterat persuadere sibi, quod vir talis, qualis Ferdinandus erat atque tam potens, cum parva manu obsideret Cordubam. Deliberandum igitur sibi maturius ratus, inter alios voluit etiam audire D. Laurentium Xuarez, quia existimabat hunc sibi quod utilius foret consulturum, idque duabus de causis : quia scilicet multum fidebat ei credebatque in omnibus, et quia existimabat ipsum pessime velle Ferdinando, a quo fuerat ejectus. Talia considerans, vocavit eum, et dixit : Laurenti, quid hic mihi agendum suades? Respondit ille ; Domine, quandoquidem Celsitudo tua me interrogat, quid agendum sit, dicam. Ego, Domine mi, transferam me ad castra Christianorum, tribus Christianis equitibus comitatus ; in eaque secreto me insinuans accurate perlustrabo omnia, et quo res loco sit cognoscam, ac deinde revertens dicam, quid faciendum sit ; interim mihi promittas velim, quod nihil omnino moturus sis usque dum regrediar, nec moveri ab aliis sines. Placuit autem consilium Regi, et ut ita faceret imperavit.

b

atque ad castra Christiana exploranda emissi,

50 Tunc D. Laurentius, tribus secum pariter equitibus comitantibus, in viam se dedit : perveniensque ad illos colles qui sunt ad alterum caput *b* B pontis, desilit in pedes ; unumque ex tribus sequi etiam peditem jussit, duobus aliis commendans equos usque in reditum suum. Ingressus in castra lento passu pervenit usque ad tentorium Regis, ibique reperit unum ex Regii corporis Custodibus *c* in excubiis positum, atque ei dixit : Amice, gratiam quæso hanc mihi facito, ut aliquem ex ministris Regiis voces, dicasque hominem adesse, qui ei loqui velit : idque confestim, magni enim momenti rem esse. Introivit ergo in tentorium venator, vocavitque Martinum de Otiella, qui continuo consurgens egressus est foras. Hunc rogavit Laurentius ut vellet secum in partem secedere, ubi secreto loqui cum eo posset ; dixitque ei, Noscis me? Ego sum Laurentius Xuarez : ingredere ad Regem, et dic ei, quod hic sim, et cupio loqui ei ; rogo autem ut Celsitudo sua mihi det licentiam introeundi ad se, nec enim aliter ausim quidquam. Ingressus Martinus excitavit Regem, tum forte dormitantem ; indicavitque adesse Laurentium Xuarez, qui Celsitudini suæ loqui volebat, modo daretur ingrediendi licentia. Ingredi ergo jussum interrogavit Rex, quomodo audebat in suo conspectu apparere Respondit Laurentius, Domine, tu me ejecisti in regionem Maurorum, ad male faciendum mihi ; ego C vero credo quod hoc fuerit ad meam vestramque utilitatem. Atque inde narravit ex ordine quidquid acciderat ; jubebat autem, ut porro dispiceret Celsitudo sua, quid mandatum ac factum vellet. Placuerunt Regi verba Laurentii, quæsivitque ab eo quid ipse faciendum judicaret.

c

et cum R. Ferdinando clam locuti,

d

51 Tunc dixit ei D. Laurentius ; Domine, videtur mihi quod Celsitudo *d* vestra debeat hic manere quieta, ubi nunc castra fixit cum exercitu suo, sed majori quam nunc adhibeat vigilantia opus esse . videat autem quantum militem habeat in suburbio Axarquiæ : qui si sufficiat ad tuendum illud, id tibi satis sit ; ceteros autem omnes, ibi non necessarios, junge exercitui tuo. Ego vero revertar ad Regem Abenhuc, et meliori quo potero modo conabor eum divertere a proposito ; dicamque, quod omnia quæ ei sunt relata, sunt falsissima ; et vestram Celsitudinem hic esse cum copiis numerosis, nec ulla ratione ipsi expedire ut huc veniat ; atque ita suadebo ut dimittat militem quem legit. Duarum autem rerum alterutra continget ; ut scilicet vel ego divertam eum, ne veniat adversus Celsitudinem vestram ; vel si efficere id non potuero, promitto Celsitudini vestræ, quod continuo veniam cum omnibus qui ibi

de modo periculi imminentis avertendi,

sunt Christianis, ad serviendum tibi in propria persona, ac vitam reliquam eidem impendendam : quid D autem ibi factum sit, tertio abhinc die intelliges per epistolam meam, ab hoc quem adduxi scutifero deportandam. Tunc Rex Ferdinandus D. Laurentio gratias egit, pro tam bona voluntate ejus erga se ; eique veniam præteritorum concedens, recepit in subditum, dimisitque ; dicens, ut quemadmodum promiserat, ita ageret. Osculatus manum Regis Laurentius abiit, et abiens dixit Regi, ut per tres aut quatuor sequentes noctes juberet in castris excitari focos multos, ut si forte Abenhuc mitteret alios exploratores Mauros, numero focorum persuasi crederent vera esse quæ ipse retulisset. Respondit vero Rex, iret in pace, curandam rem ita ut consuluerat.

EX HISP.

abducitur a proposito : e

52 Dimissus a Rege Laurentius egressusque e castris, rediit eo ubi dimiserat comites et equos ; subditisque calcaribus, quam potuit celerrime iter suum relegens, primo mane pervenit Castrum *e*, atque inde Ecigam appulit sequenti nocte sub primum somnum ; moxque ad Regem Abenhuc accessit. Gavisus est eo viso Rex, et quid vidisset interrogavit. Ipse vero respondit ; Domine, haud equidem E libenter dixero, certus non habendam mihi fidem : sed mitte alios qui videant, et invenient Regem Ferdinandum bene armatum et munitum in castris suis valde copiosis : quod autem moram aliquam traxerim, eo feci ut melius cuncta circumiens explorarem, et explorata referrem certius. Quid ergo, inquit Abenhuc, suades? Cui D. Laurentius : Non convenit mihi consilium dare Celsitudini tuæ, sed ipsi omnibus viribus meis servire et mandata exequi. His auditis quievit nocte illa Abenhuc, sequenti die consilium initurus. Tunc autem advenerunt legati Regis *f* Valentiæ significantes quod Jacobus Aragoniæ Rex, cum omnibus copiis suis imminebat Valentinæ civitati, contra quem ut auxilio sibi veniret Abenhuc etiam atque etiam rogabat. Ille vero lectis litteris, in consilium advocans Satrapas Mauros, interque eos D. Laurentium, exquisivit eorum sententiam super postulatis Valentini Regis : quorum omnium mens una fuit, videlicet, quod cum Christiani jam tenerent suburbium Axarquiæ, ipsa vero civitas diu resistere eisdem posset, satius esset succurrere quantocius periclitanti Valentino Regi : quo facto satis tempori veniretur ad succursum Cordubæ, postquam interim copiæ Ferdinandi Regis (ut fieri assolet) magna ex parte diffluxissent.

et in auxilium R. Valentini progressus, f

F

53 Hoc consilium cum Regi Abenhuc placuisset, instructis mox copiis progressus est Almeriam, ubi habebat naves quasdam, ad custodiam Valentini portus servituras. *g* Almeriæ porro cum esset Rex Abenhuc, Maurus quidam ipsi perquam carus invitavit eum, ac probe potum suffocavit in piscina sua : mox autem atque innotuit militibus mors Domini sui, dissoluti sunt et singuli ad sua reversi. Laurentius vero, assumptis secum Christianis omnibus, transiit ad Regem Ferdinandum, qui eum gratanter excepit pro tam insigni servitio sibi præstito. Ex hoc vero tempore dominium Maurorum eorum qui portus obtinebant, multifariam divisum est, eo quod nollent Regem qui simul omnibus imperaret, sicut factum eatenus : et Regem Ferdinandum Deus infinita sua misericordia liberavit a discrimine tali, de medio tollens Regem barbarum, qui exaltationi fidei sanctæ ejusque restaurationi per Ferdinandum curandæ potuisset obsistere : eademque via Jacobo Aragonum Regi expeditam reddidit victoriam de Valentinis *h* Mauris, quorum civitatem intercepit, sicut narrat Historia.

g

perfide occiditur ab amico Mauro.

h

54 Interim Ferdinandi Cordubam obsidentis copiæ augebantur quotidie, multis ex utroque regno

Nobilibus,

EX HISP. *Auctus interim copiis Ferdinandus,*

A Nobilibus, et Communitatum plurium delectis eodem accedentibus. Tunc vero arctius cœpit obsideri civitas et in majores angustias cogi Mauri, audientes extinctum esse Regem Abenhuc, Principatumque multifarie divisum, et novis identidem viribus auctum Ferdinandum. Quare cum animadverterent, non destiturum eum ab incepto opere prius quam id ad finem perduxisset; se vero plurimum fatigatos fame, consumptis fere victualibus omnibus, et undique pressos: petierunt pacisci de conditionibus tradendæ urbis. Conditio autem non alia eis data est, quam ut vita personisque salvis egrederentur quo vellent, urbem cum rebus suis omnibus victori dimitterent. Ita civitas, ex præcipuis Andaluziæ una, tradita est in festo Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, atque a Mahumeticis spurcitiis evacuata. Rex autem Ferdinandus jussit continuo Crucem in summa turri collocari, unde execrabilis Mahometi nomen invocari solebat: et cœperunt Christiani magno cum gaudio laudare Deum adjutorem suum, atque exaltare sanctam ejus fidem. Sua quoque insignia juxta Crucem collocari mandavit Rex,

urbem deditione capit,

B et Episcopos cum universo Clero in exultatione vocum Te Deum laudamus decantare, sic ut ab omnibus Christianis exaudirentur; qui similiter præ devotione lacrymantes dabant laudes Deo *i*.

i

55 Et tunc venerabilis Joannes Oxomensis Episcopus, Regalis aulæ Cancellarius, cum Gundisalvo Conchensi, Dominico Beatiensi, Adamo Placentinensi, Sancio Cauriensi Episcopis, Mezquitam ingressus est Cordubensem, quæ cunctas Mezquitas Arabum ornatu et magnitudine superabat. Et quia venerabilis Joannes, de quo diximus, Roderici Toletani Primatis vices gerebat, qui tunc temporis apud Sedem Apostolicam *k* morabatur, eliminata spurcitie Mahometi et aqua lustrationis perfusa, in ecclesiam commutavit, et in honore Beatæ Virginis erexit altare, et Missam solenniter celebravit. Et sermonem exhortationis, divinæ proponens, secundum sapientiam sibi datam et gratiam suis labiis instillatam, diffudit eum in cordibus auditorum; adeo ut pœnitentiali gaudio recreati, contriti cordis sacrificia et labiorum vitulos immolarent: et Rex Ferdinandus novæ Ecclesiæ dotem obtulit competentem. Postea consecrato ibi Episcopo Magistro Lupo, Rodericus Primas et Pontifex Toletanus aliquos reditus privilegio confirmavit, et Lucenas insuper dedit ei. Et tanta est

Mezquitam expiat dedicatque,

k

C urbis illius abundantia, amœnitas et ubertas, quod audito præconio tantæ urbis, ex omnibus Hispaniæ partibus habitatores et futuri incolæ, relictis natalibus sedibus, quasi ad regales nuptias cucurrerunt: et sic incolis continuo est repleta, quod domus habitatoribus, non habitatores domibus defecerunt. Et cum in opprobrium populi Christiani, campanæ S. Jacobi, quos Almanzor detulerat in Cordubæ Mezquitam, dependerunt functæ officio lampadum; Rex Ferdinandus easdem campanas fecit ad ecclesiam B. Jacobi reportari: et ecclesiæ B. Jacobi restitutæ sunt: ubi cum ceteris cymbalis bene sonantibus, peregrinorum devotio laudat Deum in Sanctis suis *l*.

S. Jacobo ablatas campanas restituit.

l

ANNOTATA.

a Eciga, *olim* Astigis, *ad alteram Singilis fluvii ripam, inter Cordubam et Ossunam, qua limites Cordubensis et Hispalensis diœcesis terminos proxime contingunt.*

b *Quamvis ex Tudensi intelligatur nullus eo loci, ubi Rex castra locabat, tunc pons fuisse, ideoque ratibus trajiciendus Bætis fuerit, ad præcludendum Cordubensibus egressum per pontem suum: postquam tamen* D *Ferdinandi copiæ castrum, in capite illius pontis situm, occuparunt; opus et otium Rex habuit ædificandi pontis, qui hic indicatur, et quo deinceps ibi manente factum, ut* Alcoleæ *vicus cœperit vocari* Pons Alcoleæ, *sicut eum anticipate nuncupat Chronica. Hoc autem ponte jam strato et manente, necesse non fuit restaurare illum (ut supra conjectavimus) destructum pontem, ad quem ducebat porta Martana.*

c *Hispanice* Montero, *quæ vox licet significet* Venatorem: *hic sumitur pro* Milite prætoriano, *sive* Custode regii corporis. *Hæc autem Custodia apud Castellæ Reges deputata erat solis Nobilibus quibusdam, Spinosa oriundis, estque hodiedum inter Regias custodias præcipua, de quibus D. Petrus dela Escalera y Guevan etiam librum scripsit, cui titulus* delos Monteros de Espinosa.

d *In vulgari* Alteza: *et hic titulus sufficiebat quando composita est Chronica, nec eum judicavit uspiam mutandum, qui ante* 120 *annos eamdem curavit imprimendam, licet tunc* Majestas *daretur Regi: quod ideo solum noto, ut appareat quam fidelis editio hæc sit, quamque ab originali mutatum nihil, quod intelligi eo tempore poterat, licet modus loquendi tunc alius esset.* E

e *Nisi aliud inter Ecigam et Cordubam* Castrum *nominetur, quam quod vulgo dicitur* Castro del Rio *(distans a loco castrorum Regiorum versus Euro africum Milliaribus* 6, *longius ab Eciga, quo Laurentius redibat, remotum quam ipsamet Corduba) dicendum est Laurentium de industria declinasse ab itinere recto, sive quia observari metuebat, sive quia rivulus (unde Castro nomen non alibi transiri commode poterat. Hoc vero est eo verosimilius, quod* Castro *Ecigam equitans tota die opus habuerit, a primo mane in seram noctem, ut perveniret quo tendebat, confecto itinere* 13 *aut* 14 *milliarium. Nisi rursum alio* Castro *invento inter Cordubam et Ecigam causa tam lenti reditus refundatur in equos, oppido lassos, nec tota ea die pastos.*

Castrum del Rio ubi situm.

f Zachenum *appellant historici, qui pulso* Zeyt Abuzeyt, *propter suspicionem meditati ad Christianam legem transitus, Regnum istud occupavit an.* 1229 *Barbaro ad Aragonium confugiente eique se confœderante, quin et baptismum suscipiente: qui tandem etiam an.* 1236 *Cæsaraugustæ dicitur fixisse sedem, atque uxore Christiana inducta filiaque suscepta, posteritatem reliquisse de Arenosa toparchia nuncupatam.*

Rex Valentinus Christianus factus

g Almeria, *maritima civitas,* 40 *milliaribus Eciga, et Valencia distans* 50. F

h *Mariana, libro* 12 *captam* Valentiam *ab Aragonius ait* 28 *Septembris an.* 1238, *post insignem victoriam de Mauris per eosdem relatam anno præcedente mense Augusto. Utinam vero liceret videre* Historiam Jacobi Regis *hic allegatam, et intelligere quam non multo post ejus mortem scripta sit: obiit enim Jacobus anno* 1276, *annis* 8 *ante Alfonsum Regem Castellæ, auctorem Chronicæ Generalis.*

i *Hactenus* Chronica, *quod ultra nunc possumus ex Roderico habere, consequenter accipe ejus verbis.*

k *Hæc* Roderici *absentia causa fuisse potuit, cur de victoria ad* Xerez *nihil; de* Corduba *capta, brevius scripserit: cujus tamen contextum propter auctoris reverentiam hic addendum censeo: est autem Cap.*16 *hujusmodi.* Ceterum elapso * biennio a morte patris sui Regis Legionensis, obsedit Cordubam, regiam et patriciam civitatem: ad cujus obsidionem hoc modo venit Saraceni quidam, offensi Primoribus civitatis, venerunt ad quosdam Milites Christianos, spondentes se daturos unum ambitum civitatis. Hi autem Milites, qui Almogavares dicuntur Arabice, verbum gaudii audientes, licet non crederent, periculo sese dederunt, et in noctis silentio ad murum Cordubæ pervenerunt. Et cum vocem vigilum non audissent,

Corduba obsidionis historia ex Rod. Toletano

* *imo quinquennio*

A audissent, quia soporis ignavia tenebantur, appositis scalis quas secum tulerant, ad muri altitudinem adscenderunt, et turres aliquot occuparunt; in quibus vigiles occiderunt, et ambitum qui Exarquia dicitur invaserunt, multis ex Arabibus interfectis qui in hoc ambitu habitabant. Et ipsi metu postposito in turribus resederunt, licet ex alio ambitu Arabes sagittis, fundis, jaculis, et lapidibus fortiter impugnarent: et successum hujusmodi nuntiarunt Christianis qui in Frontaria morabantur. Quod cum audisset Miles quidam de familia Regis, qui Ordonius Alvari dicebatur; statim omnes, quos habere potuit, Cordubam secum duxit, et statum obsidionis Domino Regi continuo intimavit: interim autem advenit Alvarus Petri, de Regni Magnatibus, potens et nobilis, et obsidentibus se adjecit. Et Rex Ferdinandus, qui in Regno Legionis eo tempore morabatur, recepto nuntio, convocatis civibus et militibus, licet non expectatis, vix cum centum militibus cœpit continuo proficisci. Sed imbrium et fluviorum inundationibus aliquantulum impeditus, non potuit tam cito occurrere ut volebat. Advenit tamen tempore opportuno, et quotidie tam ex Castella B quam ex Legione veniebant Milites et Magnates et Communia civitatum. Cœpit Corduba gravius coarctari: tandem affecta pugnis, et inedia victa, redditur et invita; et vitæ tantummodo conservati inclusi Arabes exierunt, et in festo Apostolorum Petri et Pauli a sordibus Mahometi patricia civitas expurgatur: sed Rex in turri majori, ubi solebat nomen perfidi invocari, præcepit lignum Crucis vivificæ exaltari; et cœperunt omnes cum gaudio et lacrymis, Deus adjuva, conclamare, et subsequenter Regale vexillum juxta crucem Dominicam collocare. Et cœpit in justorum tabernaculis gaudii et lætitiæ vox audiri, Clero cum Pontificibus acclamante, Te Deum laudamus, te Dominum confitemur. *Hactenus verba ipsiusmet Roderici. Richardus a S. Germano hoc tempore Chronicon suum Casini scribens, ita habet:* Mense junio in Vigilia Apostolorum capta est Corduba, nobilissima Saracenorum civitas (qua præter Romam, Constantinopolim, et Hispalim nulla major in orbe dicitur) a Ferrando, Christianissimo Rege Toleti et Castellæ.

1 *Addit Chronica:* Jussit insuper Rex ubique promulgari, omnibus Cordubam transferre se volentibus assignandum habitationis locum; adeoque multos ex omni Hispania accurrisse, ut novis incolis C ædes suppellectiliaque præbenda deessent.

CAPUT X.

Ferdinandi jam vidui cum Joanna Pontivensi matrimonium: cura confiniis tuendis et muniendis impensa.

Rex Toletum regressus ad matrem,

Stabilita igitur incolis et bellatoribus civitate, Rex Ferdinandus Toletum ad Reginam nobilem est reversus; quæ pari victoria jucundata (utpote quæ consilio et subsidio, licet absens, omnia procurarat) gratias cum lacrymis egit Deo, quod antiqua dignitas, ignavia Principum liturata, sui solertia et studio filii fuit Hispaniæ restituta. Hæc enim Regina nobilis Berengaria sic filium in bonis operibus enutrivit, quod [numquam dimisit] bona studia, quæ Regina nobilis, nullius virtutis oblita, nullius charismatis expers, ut lac mellifluum gratiis circumfusum, cordi ejus influere non cessavit, nec unquam ab ubere pleno virtutibus ablactavit. Et licet vir factus, in ætate roboris [sit] confirmatus, mater ejus numquam cessavit nec cessat, quæ Deo et hominibus sunt accepta studio vigili suadere: quia nec unquam fœminea, sed semper magnificentiæ opera persuasit. D Hæc enim Regina nobilis, tanto studio conservavit, et adeo dilatavit recepta charismata gratiarum, ut omnia ætas, omnis sexus, omnis conditio, omnis professio, omnis natio, omnis lingua affectum sentiat cum effectu; et virtutum fasciculo non partito, omnibus misericordiæ opera compartitur; et paternorum operum provida executrix, plus invenitur regni et rerum prodiga quam virtutum. Quam merito nostra tempora admirantur, cui numquam similem nec moderna nec patrum nostorum tempora habuerunt: pro qua Dominum exoremus, ut eam dignetur diutius conservare et sibi profutura concedat, et bonis operibus abundare, donec felicem spiritum suo restituat Redemptori *a*.

EX ROD. TOLET. laudatissimam matronam;

57 Et ne Regis pudicitia alienis commerciis læderetur, Regina nobilis mater sua Domicellam nobilem, generosam, proneptem Regis Francorum Illustrissimi Ludovici, filiam Simonis Comitis de Pontino et Mariæ illustris Comitissæ ejusdem, Joannam *b* nomine, procuravit in conjugem sibi dari: [quæ] Æra MCCLXXV Burgis adveniens, more regali curia et nuptiis celebratis, ad Reginæ assumitur E dignitatem. Hæc vero Regina pulchritudine, præstantia et modestia sic floruit, ut in conspectu viri virtutibus gratiosa, coram Deo et hominibus sit accepta. Et suscepit ex ea filium, qui dicitur Ferdinandus; et filiam parvulam, quæ a proavia Alienor *c* est vocata, et alium parvulum Ludovicum. Verum Rex Ferdinandus, cum filiis suis Alfonso et Ferdinando, qui tunc in flore adolescentiæ lætabantur, Cordubam est reversus: et inde adventu suo multa castra Saracenorum, quæ Christianorum incursibus et intestinis cædibus longo tempore tabescebant, volentes colere pacifice terras suas, supradictis interpositis se Regis Dominio tradiderunt. Tunc datæ sunt ei civitates et castra, quorum præsidia Christianis ut diximus investivit: et ab Arabibus tributa suscepit; et eorum nomina notantur, Eciga, Almodovar, Luc, Luxena, Stepa, Sitefilla *d* et multa alia, quorum nomina longius esset enumerare. Atque hactenus Historiam suam perduxit Rodericus Archiepiscopus Toletanus, finem eidem ponens per hæc verba. Hoc opusculum, ut scivi et potui, consummavi [anno Incarnationis Domini MCCXLIII], Æra MCCLXXXI, anno XXVI regni Regis Ferdinandi, quinta Feria, pridie Kalendas Aprilis, anno Pontificatus mei XXXIII, Sede Apostolica adhuc vacante anno I, mensibus VIII, diebus X, Gregorio Papa IX viam universæ carnis ingresso *e*. Ut autem tam nobilis Regis facinora non hæreant imperfecta, compilationis hujusce Auctor exhinc eamdem Historiam pertexuit, ut sequitur.

anno 1237 ducit Joannam Francicam;

quædam oppida Mauris eripit.

58 Solent ii qui cœptam ab alio narrationem prosequuntur, supplere siquid ab auctore priore omissum videant, memoratu dignum. Cum igitur Archiepiscopus Rodericus, relata Regis profectione ad confinia, finiat nominando loca quæ eidem in Castellam revertenti se submisere, neque explicet illius profectionis causam, hinc resumendum argumentum censeo. *f* Dicit ergo Historia, quod Rex, post consummatum suum cum Regina Joanna matrimonium, regnum suum perlustrans, Toletum venerit; ibique intellexerit, civitatem Cordubensem aliaque recens acquisita loca in confiniis, magna annonæ penuria laborare ac premi. Quare vehementer tristatus, Cordubam misit viginti quinque millia *f* Maravedisiorum in auro, totidemque per alia loca munitiora distribuenda, cum multa annona, pro numero hominum in unoquoque loco commorantium; atque hoc facto discessit Toleto Vallisoletum, ubi diebus aliquot mansit, animum relaxans cum matre et uxore plurimum dilecta. Hic vero iterum ei nuntiatur in hebdomada

[illegible] ctor,

A

g addit quod laborantibus inopia confinitis,

hebdomada Dominicæ Palmarum *g*. Cordubam et cetera loca gravi fame laborare : statimque regressus Toletum aperuit thesauros suos, indeque quod necessarium videbatur promens Alvaro Perez tradidit, et ipsi cunctos obedire jussit, tamquam sibi. Quod is perquam bene executus, in nullo defuit personæ et potestati sibi commissæ, omniumque amorem et æstimationem sibi conciliavit. Cunctis autem recte dispositis, atque excursionibus aliquot factis, revertit ad Regem, relinquens apud Martos, cujus arcem tenebat beneficio Regio, Comitissam uxorem suam, cum nepote Tello et quadraginta quinque Equitibus sibi subditis ; invenitque Dominum suum Toleti, intentum apparando commeatui annonario ad tuitionem confiniorum.

et Martana Arce, absente Alvaro Comite

59 Interim Benalhamar Rex Argonæ, sic enim (quia inde erat oriundus) principio regni sui nominabatur, postea Rex Granatæ dictus ; contra prædictam arcem de Martos magna cum multitudine Maurorum venit, eamque obsidens oppugnare disposuit ; parumque abfuit quin eam caperet Quando enim illuc appulit, omnino vir nullus in

B

arce erat, Tello cum suis quadraginta quinque Equitibus in aliquam contra Mauros excursionem profecto, et locus needum tam bene munitus erat, atque est modo. Comitissa autem obsideri se videns, puellis et mulieribus mandavit, ut capillitio in modum virilem composito arma sumerent, cum iisque inter pinnas murorum comparerent conglomeratæ : modum etiam invenit, quo per emissum nuntium admoneret D. Tellum, de iis quæ ad Martos agebantur. Accurrit mox cum suis Tellus ; sed viso Maurorum numero, et quomodo cœpissent arcem quatere, hærebat anceps consilii ; hinc pudore confusus, quod Dominam turbamque muliebrem tanto periculo expositam videret, per suam improvidam temeritatem ; inde impossibile existimans loco succurrere. Erat in numero Equitum Tellum secutorum Didacus Perez de Vargas, is cui diximus Maxucæ cognomen, a nobili ad Xerez oppidum successu, adhæsisse. Hic succursum tentandum vel per medios Mauros suasit sociis, oratione *h* tam efficaci ut persuaserit. Quare calcaria subdentes equis invehuntur in Mauros, nonnullisque eorum generosa morte defunctis, alii pro majori parte penetraverunt ad rupem : et eo suo facto ita consternaverunt barbarum, ut existimans nequaquam id ausuros fuisse, nisi

ab ejus uxore mirabiliter servata,

h

C

certos quod locum possent tueri, inde discesserit ; atque ita soluta obsidio Martana est, et Comitissa periculo liberata.

mortuo deinde ipso Alvaro,

60 Dies aliquot post hæc transierant, et Rex Ferdinandus Ayllone erat, quando sub noctem a confiniis advenit D. Alvarus Perez; contulitque cum Rege de rebus bellicis, atque obtinuit promptum expeditumque subsidium pecuniarium et annonarium, pro urbe Cordubensi totisque confiniis, quibus utrumque, vehementer necessarium erat: deinde vero confestim rediit, tum quia mandatum Regis urgebat, tum quia res ipsa id exigebat. Licet enim, ex eo tempore quo capta est civitas, ibi pro Rege manebat Tellus Alfonsus, Alvaro tamen commissa erat summa potestas, cum titulo Vice-regis omnium Confiniorum istorum. Ceterum a Rege digressus, ubi Orgaz *i* pervenit, graviter infirmatus, ibidem defunctus est, et sepultura tam honorifica donatus, ac si Rex ipse fuisset. Interim Ferdinando Toleti existenti allatus est nuntius de obitu D. Didaci Lopez de Haro, quod sane perquam dolenter ille tulit : erat enim ex nobilioribus et fidelioribus Proceribus regni, multamque in eo fiduciam collocatam Rex habebat. Superveniente autem altero quoque nuntio de obitu Alvari Perez, geminatus est dolor, quia defectu personæ tam necessariæ ad res

i

D

bellicas, quarum scientissimus erat, periclitabatur quidquid conquisitum fuerat: ideoque oportuit ipsummet confestim proficisci Burgos atque inde Cordubam. Ita primum illuc rediit Ferdinandus ex quo capta urbs fuerat, propter prædictam D. Alvari mortem. Veniens autem Cordubam Ferdinandus, eidem communiendæ impendit tres menses, quibus ibi substitit ; nisi quod aliquoties, optimo cum successu, excurrit in Mauros, eisque loca quædam ademit. Interim multos illuc habitatores induxit, optime iis prospiciens de fundis hereditariis Regio beneficio tenendis, liberalis tamen maxime erga eos, qui causa obtinendæ civitatis fuerant, scilicet erga Dominicum Munhoz Adalidem : et socios ejus in capiendo suburbio Axarquiæ, unde initium victoria habuit.

Rex Cordubam revertit,

61 Eodem tempore Rex etiam cepit Regem quemdam Maurum, qui trans mare venerat cum spe occupandi Andaluziam. Similiter obtinuit Rex, partim vi, partim conditionibus pactis, Ecigam, Estepam, Almodavar, Siete-villam, quorum Rodericus Archiepiscopus meminit, Historiam suam finiens : alia vero loca quæ nominare prætermisit,

et plura loca capit,

E

appellantur Santelia, Moratilla, Hornachulos, Mirabel, Fuente-Romiel, Zafra, Ynegon, Rubefella, Montorum, Aguilar, Bennaexit, Zambra, Ossuna *k*, Cazalia, Marchena, Zaheros, Curet, Luque, Porcuna, Corte, Moron, præter alia ignobiliora. Causa autem cur Moron, oppidum tam frequens populo, tamque munitum, adeo cito venerit in potestatem ; fuit Nobilis quidam, nepos Laurentii Xuarez, dictus Meledon Rodriguez Gallinatus : qui non minus expertus belli quam generosus, cum turrim quamdam in vineis positam, nomine Magazamaram, non nisi quarta leucæ parte Morono distantem, occupasset ; ter quotidie excurrebat ad oppidum prædabundus : eoque tantum sui metum Mauris incussit, ut nomen plorantibus pueris matres objicerent, et ita facerent conticescere, dicentes, Tace, quia Meledon venit. Cum ergo nullum finem faceret Moronenses vexandi, nec quidquam securum eis extra muros permitteret, elegerunt ipsi tandem se Regi tradere, sicut fecerunt, se suasque facultates salvas pacti. Rex porro loca sic conquisita ut plurimum distribuit inter Ordines militares, aut eorum fructus applicavit Ecclesiis,

k

qua Christianus Eques excursionibus crebris vexarat.

ANNOTATA.

F

Berengaria ipsa filium lactavit,

a *Ita scilicet præoccupavit viventis* Berengariæ *laudes Toletanus, tam grandi jam senio vir, quod ipsam omnino crederet diutius victuram, quam ut mortuam laudare posset, sicut fecit infra num.* 136 *auctor Chronicæ. Non est autem otiose pertranseunda metaphora,* nec unquam ab ubero pleno virtutibus ablactavit : *videtur enim ea supponere, quod ipsa* Berengariæ *filium infantem propriis lactavit uberibus. Ita certe intellerit auctor Hispanicæ versionis antiquus apud Pinedam in Memoriali, cum scripsit,* con tettas llenas de virtud le dio su leche, *id est,* cum uberibus virtutum plenis lac suum ei dedit. *Historia vero Generalis, ab Alfonso Rege nepote curata, part.* 4 *cap.* 11 *ait, quod* Berengaria *filio* dedit suum lac, eumque suavissime educavit. *Idem fecisse Sororem ejus* Blancam *in Francia, erga suum* Ludovicum, *volunt recentiores aliqui : sed ex pia verique simillima præsumptione potius quam auctoritate. Est sane inter Reginas rara ea laus, et in inferioris ordinis matronis adeo frequens non est quam esse deberet : nec enim tam generoso animo omnes sunt, quam Augustissimi nunc Imperatoris* Leopoldi *mater* Eleonora Mantuana, *quæ numquam persuaderi voluit, ut quos pepererat liberos non etiam ipsamet lactaret. Porro idem Archiepiscopus*

sicut et Blanca suum S. Ludovicum.

Toletanus

A Toletanus eamdem Berengariam etiam ante laudarat lib. 7 cap. 36, agens de sepultura Ferdinandi fratris, quam curatam ait ab excellentissima sua sorore Berengaria Regina, ad quam postea regnum Castellæ successione pervenit, impendente liberaliter et decenter officia funeris et honoris, et gemitus doloris: ubi virtutum ejus plenitudo sic claruit, ut ejus prudentia devoti sexus excederet pietatem: et eleemosynarum largitio Principum largitates: et tam pudica modestia inconsolabili luctui precabatur, ut exinde famæ dulcorata suavitas, in augmentum cresceret et dulcorem. Religionum, et pauperum, et quorum titulos paupertas incrustabat, toto tempore vitæ suæ, subventrix extitit et levatrix: præter opera magnifica, quæ regnante suo filio magnifice claruerunt.

Joannæ Reginæ genus,

b Joanna, Pontivi seu Pontini (utrumque enim reperitur) et Monstrolii Comitissa, aviam maternam habuit Alisiam Sororem Philippi, adeoque magnam amitam S. Ludovici, sic ut hic et Joannæ mater Maria, parentum suorum heres unica essent subgermani. Joannæ autem pater Simon de Dommartin nominabatur, frater Reginaldi Comitis de Dommartin: et B avus maternus vocabatur Willelmus. Toletanus lib. 7 cap. 7 docet, prænominatam Alisiam (quam ipse Adeloidem vocat) filiam fuisse Elisabethæ, natæ ex Alfonso VIII, Imperatore vulgo dicto, avo utriusque Alfonsi Castellani et Legionensis; eo qui post vitrici sui mortem, subacto ejus fratre Ranimiro, cum hoc rediit in concordiam tali lege, ut Rex Aragonum loca omnia citra Iberum teneret in feudo a Rege Hispaniarum, et fieret ei in vasallum: et post hæc rediens Legionem imposuit sibi Imperii diadema, et vocatus fuit deinde Imperator. Porro Ignatius Joseph a Jesu Maria, in Historia Abbavillana lib. 1 cap. 28 graviter hallucinatus est, quando matrimonium hoc adscripsit anno 1250, et in eo vixisse Joannam annis tantum quatuor aut quinque. Nam sanctus Rex obiit anno 1252, et secundæ huic uxori junctus fuit anno 1237: potuisset ergo Ignatius, si Hispanos auctores consuluisset, scribere annos quatuordecim aut cujus nulla quindecim.

quando Sancto nupta?

c Hæc mortuo patre reversa est cum matre in Franciam, ubi nupsit Edoardo Regi Angliæ. Mater vero anno 1255, tamquam Regina Castellæ et Legionis Pontivi et Monstrolii Comitissa, fecit insignem donationem Decano et Canonicis S. Vulfranni; et mortuo anno 1278, sepulta est juxta propylæum ecclesiæ de C Valloriis Ordinis Cisterciensis. Quomodo autem puniti fuerint, qui sub spe alicujus thesauri reperiendi tumbam ejus aperuerant, narrat prædictus Ignatius loco jam citato. Matris et filiæ meminit Chronicon Triveti his verbis: Obiit anno M. CC. LXXVIII Regina Castellæ, mater Reginæ Angliæ; ad quam jure hereditario post mortem matris devolutus est Pontivi Comitatus. Hujus porro Alienoræ fratrem seniorem Ferdinandum (sic nominatum pro altero quem Beatrix pepererat, jam extincto, ut vel hinc patet) juvenem omnino obiisse ait Ignatius: idemque præsumere licet de Ludovico, memoria ulterius reperitur.

quando mortua ipsa et filia ejus?

d Ita junctim legendum, quod impressum legitur, Sed et Fila, vel, Site et Filia, docet nos interpres Hispanus: qui deinde suo marte prosequitur historiam. Est autem Lucena ad eumdem ad quem Ecija et Corduba jacent Xenilem fluvium, media fere utrimque via. Stepa ab Ecija versus meridiem procurrit in confinio Andalusiæ et Granatensis regni; hinc de situ aliorum duorum locorum conjectura fiat.

e Obierat Gregorius IX 21 Augusti 1241, post quem electus quidem fuerat Celestinus IX, sed et ipse 19 Novembris sequentis obiens Sedem vacuam reliquerat: vacavit autem usque ad 29 Junii anni hic signati 1243, quando coronatus est Innocentius IV. Brevem vero Cœlestini Pontificatum pro nullo habens Rodericus, ejus D qualecumque spatium Sedi vacanti adnumeraverit. Ceterum annos Incarnationis Domini, [ ] inclusimus. Cum enim Auctor nulla suorum operum parte utatur nota Æræ vulgaris; vehementer dubito utrum ea verba vere sint Roderici; nisi hoc forte loco ea addere voluerit propter externos, suam historiam lecturos, quibus jam ubique in usu erat vulgaris Æræ numerus; quamvis Hispani, receptorum semel verborum æque ac morum retinentissimi, omnino ultimi eum receperint ad historiam usumque civilem, saltem cum Latine scribebant: nam vulgari lingua scribentes, uti Elvira illa in Comm. prævio num 30 eam subinde neglexisse videntur; et hæc Chronica Ferdinandæa, quam Latine reddimus, annos numerat ab Incarnatione.

EX HISP.

Maravedisii aurei quid?

f Ita superius num 34 scriptum quoque erat, ubi agebatur de annua pensione Sororibus a Rege addicta, et ubi Rodericus nullam certam summam expresserat. Chronica autem designat triginta millia maravedisiorum, subintellige aureorum: hoc enim additur num. 34, ubi agitur de pretio quo Rex sanctus a Crucesignato quodam Roderico Didaci de Camberris possessiones ejus emit; et ubi Toletanus expresserat quatuordecim mil- E lia aureorum. Chronica habet Maravedisiorum aureorum. Non ergo hic intelligas Maravedisios seu Marobotinos vulgares, quorum trecenti septuaginta quinque, uno Ducato sive Aureo: triginta quatuor uno Regali continentur, in hodierno Mercatorum Hispanorum et Collybistarum calculo.

g Intelligo Hebdomadem sanctam seu majorem, quæ a Dominica Palmarum initium sumit: sic enim etiam dicimus Hebdomadem Paschæ: Pascha autem anno 1243 cadebat in 12 Aprilis.

h Non fuit visum operæ pretium ipsam orationem, satis prolixam, Latine reddere. Lauretus pag. 256 Comitissam hic laudatam, dictam ait fuisse Irenem.

i Ab Orgiz usque Martos, non nisi 30 milliarium iter superarat.

k Ossuna hodieque celebratur, tamquam nobilis iis in partibus Academia, distatque Ecija versus meridiem leucis circiter quinque: ac porro versus Xerez ituris, pari circiter intervallo, occurrit castrum Moron, de quo mox. Cetera loca quærere nihil attinet. Invenio autem in historia Caravacensi; Moratiliam, ibi dictam Morataliam, Vicario Caravacensi subjectam fuisse, tamquam loco proximam. In tabula quoque Topographica Vischeri spectare est primo hic nominatam Santeliam 3 milliaribus Corduba dissitam, Aguilar 5, versus Euro-Africum utramque; itemque 3 milliaribus ab arce Martana aliud Moron; existimo tamen hic de eo agi quod jam indicavi inter Ecijam et Xerez. F

CAPUT XI.

Rebus domi compositis Sanctus in fidem suam suscipit Regem Murciæ, et Argonam occupat.

Rex Toletum regressus,

Postquam Rex Ferdinandus munitionibus omnibus rite prospexisset, trium prædictorum mensium spatio, Corduba Toletum revertit, ubi uxor sua et mater erant; quas deinde, expeditis ibi negotiis, assumpsit et secum Burgos duxit. * Hic Regi cum Didaco Lopez, Biscayæ Domino, subnata discordia est, propter quam eum sua spoliavit ditione. Sed Didacus statim se recipiens, non modo sententiæ Regiæ se opposuit, verum etiam in ipsam Castellam incurrens, cœpit damna quanta poterat irrogare subditis Ferdinandi. Qui coerciturus audaciam hominis, inter altissimos duos montes se continentis, eduxit contra eum copias. Didaco autem non auso expectare venientem, destruxit munitiones quibus præcipue fidebat, ac nominatim a

Briones;

Ex mss. Biscayæ Dominum rebellantem semel,

A Briones; recedensque filium suum Alfonsum reliquit in confiniis Biscayæ, eadem defensurum. Mox autem ad hunc accedens Didacus, gratiam apud eum invenit: qui secum assumptum ad patrem duxit, ipsique reconciliavit. Inde simul abierunt Burgos, ac demum Vallisoletum. Paucis diebus post necesse habuit Rex Olmedum proficisci, quando Didacus Lopez iterum in Biscayam abivit: quod ubi Rex inaudiit suspectum habuit, eumque sequi instituit, ne denuo damni quidquam crearet. Postquam autem in sua se recepit Didacus, copias aliquas Rex colligens, iterum tradidit eas filio Alfonso ad tuendos Biscayæ fines, rectaque contendit Valmazedam, Infantem præmittens. Hoc intellecto, saniori consilio usus Didacus, ultro ad Regem venit, ejusque se commisit potestati, sane perquam feliciter; humaniter namque exceptum Rex Burgos deduxit, ibique, intercedentibus pro eo Reginis, non solum eidem ablata restituit, sed etiam Alcaraz condonavit.

iterumque compescit.

Murcia missi ad Regem Legati

63 Rebus sic pacatis, Ferdinandus in morbum Burgis incidit; et finitæ induciæ sunt, quas cum Granatensi Rege pactas habebat. Cum autem per B mortem D. Alvari Perez confinia essent custode destituta, missus eo est Infans Alfonsus, omni necessario apparatu instructus, una cum D. Roderico Gonzales Giron. Qui Toletum perveniens obvios ibi habuit legatos Abenhucdi Murciæ Regis, tendentes ad Regem Ferdinandum, ut ei pro Domino suo ac toto regno Murciæ fidelitatem jurarent, sub conditionibus quibusdam quas ferebant accurate descriptas. Visis iis noluit longius ire Alfonsus, sed ipsemet patris sui nomine conditiones acceptavit, Murciamque regressos subsecutus est. Venienti autem in Alcaraz *b* obviam processerunt iidem legati, attuleruntque confirmationem pactorum, et Infantem invitarunt ad ineundam regni possessionem. Comitabatur tunc Alfonsum Pelagius Correa *c*, Magister Ordinis de Ucles dicti, magnoque ei adjumento fuit, tum recte consulendo ea quæ ad negotium conducebant, tum militem annonamque sumptibus suis subministrando, ubi opus esse videbatur. Hoc ergo comitante Infans Murciam intravit, obtinuitque arcem cum toto dominio regiisque redditibus, salvo eo dumtaxat quod inde debebatur ipsi Abenhucdi, toparchisque in Crevilien, Alicante, Delche, Orihuela, Alhama, Aladeo, Ricote, Cieka *d*, aliisque dynastis, jus ad dictorum redituum partem habentibus. Atque ita D. Infans suscepit de manibus Maurorum possessionem Regni nomine patris sui, exceptis dumtaxat Lorca, Cartagena *e* et Mula: quibus parum profuit quod in pacta ab aliis sancita noluerint consentire: si quidem brevi ad ea vi compulsi sunt, D. Alfonso cum Magistro Pelagio regnum universum perlustrante, munitiones reficiente, Mauros pacificante, rebellium villas pro merito tractante, sicut postea suo ordine referetur.

b

c

Alfonso Infanti urbem suam tradunt;

d

e

quem eodem tempore ...

64 Restitutus interim ab infirmitate Ferdinandus, digressus est Burgis ad visitandum regnum suum justitiamque administrandam, quod valde necessarium fuit, præsertim Palentiæ, ubi multorum querelas audivit, et malefactores plurimos districte punivit. Ibi existenti advenerunt Corduba et Murcia nuntii, annonam postulantes, quia magna istic fame laborabatur. Auditis illis, statim Rex Toletum se contulit, ibique constituit Murciam deportandum magnum commeatum victualium, per loca noviter acquisita distribuendum. Venerat ad eum excipiendum Alfonsus, sed prius quam Murciam reverteretur, abiit cum patre suo Burgos: ubi per manus D. Joannis Cancellarii velum sacrum impositum fuit D. Berengariæ, sorori Alfonsi: qui peracta ceremonia festinavit, cum præparato sibi commeatu, unde venerat regredi, comitante eum Magistro Pelagio, et apud Regem manente D. Ruyzio Gonzalez. D Rex autem ipse, quam citissime potuit, curavit ad confinia proficisci, secum ducens D. Joannam uxorem suam, et D. Rodericum filium Comitissæ *f*, nec non quinquaginta circiter equites, peditum vero numerum haud multo majorem: atque ita non sine periculo transiverunt portum de Muladar. Etenim grandis ibi metus erat Regis Granatensis, superbi ac tumidi propter victoriam, paulo ante relatam contra Dominum Alfonsum, filium Regis Legionensis et fratrem Regis Ferdinandi: quo in prælio occubuerat D. Isidorus, Eques generosus et Commendator in castro Martos, utpote Ordini Calatravæ donato a Rege. Ibidem etiam cæsi fuerunt alii plures Fratres Ordinis prædicti, et Martinus Ruyz de Argote, rebus in conquisitione Cordubensi gestis memorabilis; captus est autem Martinus Ruyz frater ejus. Ceteri autem ex Equitibus majoribus cæsi numerantur usque viginti, multaque gregariorum turba; et hoc successu elatus Rex Granatæ, valde formidabilis erat toti isti regioni.

secutus pater Ferdinandus,

f

65 Transito eo quem diximus portu, venit Rex Ferdinandus in Andugar *g*, moxque eodem post ipsum appulit frater ejus D. Alfonsus, cum D. Nonnio Gonzales aliisque, numero quidem non admodum E multis, sed robore animoque præstantibus: qui simul omnes iverunt Argonam *h*, demetendo fruges, hortos subruendo, oliveta scindendo, magnum ubique Mauris damnum facientes. Inde proficiscentes versus Jaen, tantumdem fecerunt *i* Alcaudetæ, unde Rex Nonnium Gonzales et D. Rodericum filium Comitissæ remisit Argonam, ut eam obsiderent oppugnarentque, cum majori parte eorum quos secum ipse habebat militum. Hi mandata facientes, brevi Mauros ad magnas redegerunt angustias; sequenti autem die mane cum reliquis supervenit Rex ipse. Quo cognito rebus suis diffisi Mauri, miserunt qui cum eo agerent de facienda deditione. Factum hoc die Mercurii: die autem Veneris tradiderunt oppidum, vacuum illud dimittentes, præter eos quos ibi manere Rex voluit: qui cum ibidem biduo mansisset, cunctis bene prospiciens quæ videbantur ad loci tuitionem necessaria, victor recessit. Eadem excursione obtinuit etiam Pegalhajar, Bexixar, et Escarenam *k*: indeque fratrem suum Alfonsum Granatam direxit, quidquid posset ferro ac flamma deleturum, F jungens ei quos apud se habebat ex Ubeda, Baeza, atque Quesada delectos *l*, nec non Sancium Martinez de Xodar, cum bono, licet non valde numeroso, peditatu. Cum his Granatensem regionem, qua plana erat, ingressus Alfonsus, stragem ut fuerat jussus fecit.

g

Argonam occupat;

h

i

et alia loca non nulla.

k

66 Rex autem revertit in Andugar, sumptamque inde uxorem Reginam deduxit Cordubam; et mox festinato abiit Granatam versus, fratri præmisso se conjuncturus. Hic eo in tractu jam decimum diem agebat, nec absque periculo, quia Rex Maurus tenebat urbem cum equitibus octingentis; nec tamen ideo dimiserat cœpta Alfonsus. Postquam autem Rex advenit, nihil integrum relictum est in hortis aut turribus usque ad portas ipsius urbis, cuncta pro arbitrio conculcantibus vastantibusque Christianis, per totos viginti dies, quibus ante Granatam Rex mansit. Contigit autem una dierum istarum, ut Mauri, tanta rerum suarum jactura irritati, eruptionem subitam in Christianos facerent, magna cum vociferatione. Sed immissis in eos equitibus, ita erumpentes excepit Ferdinandus, ut cum multa clade fuerint coacti terga dare, insequentibus et cedentibus eos usque ad portas Christianis: neque posthac ausi sunt urbe egredi, tam duriter castigati.

Vastat agrum Granatensem.

ANNOTATA

A

ANNOTATA.

a Briones *castrum, Ibero adjacens in confinio, et pontem fluvio impositum habens, 7 milliaribus supra Lucronium. Mox autem nominandum numeri sequentis initio* Olmedum *sive* Ulmetum, *medium est inter Vallisoletum et Abulam, 9 milliaribus utrimque dissitum : et quæ ibidem subjungitur* Valmazeda, *licet in tabulis non expressa, insignis locus olim fuisse debuit.*

b Alcaraz, *Castellæ novæ oppidum, unde nomen vicinis montibus ex quibus Bætis oritur ; a Caravaca, in finibus Murciensibus sita, adhuc bidui itinere distans* Ucletum *autem idem quod supra, num.* 62. *Sanctus Rex adgressisse dicitur possessionibus Didaci Lopez, Biscayæ Domini.*

c *Huic* Pelagio Correæ *tribuitur in Relatione Romana* quod de ordine sancti Regis, juxta oppidum de Segura Legionensis diœcesis, persequens Saracenos, et committens cum iis prælium ; quia sol inclinabat, commendavit se gloriosissimæ Virgini ut sol B sisteret, donec victoriam consequi posset : et sol miraculose stetit per notabile spatium : et quia dicta die, sciens Rex quod prælium committendum esset, continuo Deum oravit, ut sibi concedere victoriam dignaretur contra infideles; ideo fuit successus hujusmodi miraculi orationibus sancti Regis, mediante ejus Generali, reputatus. *Allegatur numerus* 51 *Summarii, in cujus margine dicitur*, Miraculosus successus juxta oppidum de Segura Legionensis diœcesis, *ubi corrigendus error interpretis. scribendumque*, oppidum Seguræ Legionensis, *sic dictæ, non quia in Legionensi diœcesi sit, sed quia pater Sancti Rex Legionensis ipsam cum multis vicinis terris, Maurorum ereptis potestati, tradidit ecclesiæ Compostellanæ, quæ hodieque terras illas possidet, sub nomine* Prioratus Legionensis. *Æque male ibidem in contextu pro* Segura *nominatur* Hispalis, *leucis* 15 *dissita. Est autem* Segura *illa ad pedem* Montis Mariani, *vulgo* Sierra de Morena *dicti, territo a Cordubensis Rades de Andrada, in historia trium Ordinum impressa an.* 1609, *lib.* 1 *cap.* 16 *agit de dicto Magistro, creatumque ad anno* 1242. *ac sequenti anno profectum in expeditionem cum Infante* Alfonso. *Tam verbotenus fere describit omnia, quæ in hac Chronica de illo narrantur, sine ulla talis miraculi ad Hispalim facti mentione; ac denique narrat prælium, a* Pelagio *commissum ad Sierram Morenam, ubi hodieque stet ecclesia, in memoriam* C *prædicti miraculi ab eo constructa sit, vulgo dicta* S. Maria de Tudia, *quod traditio vulgi interpretatur sic abbreviate dici, pro,* S. Maria de Ten tu dia, *eo quod* Magister *solem sistens dixerit*, Ten tu dia, *id est*, Siste dies. *Eadem quæ jam ex Andrada diximus, magis confirmat Spinosa lib.* 4 *cap.* 7, *dum allegat antiquas MSS. memorias Ordinis, in quarum aliquibus id tribuatur nocturnæ Sancti Regis orationi; in aliis etiam addatur, quod* idem Magister post victoriam, lancea percutiens rupem, elicuit, velut alter Moyses, fontem exercitui fesso ac sitibundo, qui hodieque fluens mirabilia multa operatur circa infirmos inde bibentes. *Operæ pretium esset scire quam antiqua sint MSS. illa. Vixit autem* Magister Pelagius *et pugnavit cum Mauris usque ad annum* 1275.

Solem sistisse dicitur.

a S. peram de Tonnibus Legei. [marginal note, partly illegible]

unde locus dictus, Ten-tu dia.

d *Omnia fere hæc loca extra fines regni Murciensis videntur fuisse : nam* Alicante *et* Orihuela *pertinent ad regnum Valentinum ;* Alhama *procul in mediterraneis Granatensibus distat; sola ultima* Cieca *invenitur intra fines Murcienses* 8 *milliaribus a metropoli.*

e Cartagena, *urbs maritima et potens, Cartaginensium veterum opus.* Lorca *commodo incumbit fluvio ad confinia regni Granatensis.* Mula, *hodieque superest in regno Murciensi, licet in Tabulis prætermissa.*

f Comitissam *intelligo, uxorem* D. Alvari Perez D *supra laudatam.*

EX HISP.

g Andugar *supra Bætim consistit, inter Beatiam et Cordubam.*

h Argonam *in tabulis non invenio quidem, jussi tamen poni inter Anducharium et Giennium, supra eumdem fluviolum* (Rio-frio, *id est*, Frigidum *vocant ob uno loco ad alterum currentem ; neque enim vel omittere debui locum tam celebrem in hac historia et regio olim insignem titulo, neque ejus situm tunc potui certius divinare : potuisset tamen propius admoveri Anduxario, unde ipsam solis* 2 *leucis distare nunc invenio in Geographia Baudrandi, allegantis ex Morali veterem inscriptionem, ubi* Albense Vareaonense municipium *nominatur, ut proinde eadem ipsa sit quæ Plinio* Alba Virgaonensis *dicitur.*

i Alcaudete, *inter Cordubam et Jaen, obsidione Ferdinandi IV, ejusque ibi contracto letali morbo nobilitatum, cum illud Mauri occupassent.*

k *Ex his priora duo suum adhuc nomen retinere scribit etiam mihi R. P. Joannes Gamiz*

l *Hispanicus contextus* Concilia *appellat, quam vocem retinuimus num.* 21, *ubi* Conciliorum *nomine in-* E *telleximus Communitates civium : hic vero* delectos *earumdem vertimus, juxta ibidem annotata.*

PARERGON III.

Sancti Regis erga Apostolicam Sedem observantia, præsertim in dissidio Gregorii IX Papæ et Frederici II Imperatoris : et inde vicissim repensi favores.

Gravescente dissidio illo,

A*nnum Imperii sui* XIX *agebat* Fridericus *Imperator, hujus nominis II, eoque suæ contra beneficentissimam matrem Romanam Ecclesiam contumaciæ excessus provexerat, ut cum alia omnia remedia ipsi sanando frustra tentata viderentur, summus tunc Pontifex* Gregorius IX, *necessarium duxerit, non tantum anathematis fulmine eumdem ferire, verum etiam Imperium ipsi abrogare, deque alio substituendo cogitare. Hunc in finem imploranda et undequaque auxilia fuere Christianorum Principum, adversus potentissimum hostem, Romanæ Urbis cervicibus cum formidabili exercitu imminentem. Criminum enormitatem, quibus Pontificiam iram* Fredericus *meruit, paucis collecta vide apud Annalium Ecclesiasticorum continuatorem Odericum Raynaldum; apud eumdem etiam reperturus, quomodo hoc in dissidio Ecclesiæ atque Imperii alii se gesserint,* F *ad annum* MCCXXXIX *num.* 38 *et seqq. Hispaniæ autem Reges excusatos invenies, quod, licet eximie erga Romanam Ecclesiam affecti essent ; continuis tamen Saracenorum bellis implicati, studia sua non aliter explicare potuerint quam per epistolas, quibus eamdem natum testarentur dolorem, et paci componendæ operam mediationemque offerrent. Invenies etiam præcipuum in his fuisse* Ferdinandum, *affinitatis vinculo pridem* Friderico *adstrictum, ac* Matrem *ejus, quorum litteras etiam profert Raynaldus, omnibus amoris et observantiæ notis insignes; quæ licet in Regesto Pontificio anni* XIV *extent ; ipse tamen, nonnullis argumentis ductus, arbitratur eas ad annum prædictum pertinere. Argumentum certe non leve est, quod omnes inveniantur datæ mense Decembri ; quodque Richardus de S. Germano in Chronico, ad tertium dumtaxat ab hoc annum deducto, adeoque tunc scripto (sicut extat post Tomum* 3 *Italiæ sacræ Ughelli quod, inquam, Richardus iste narret, quomodo sequenti mox anno* MCCXL, *mense* Aprilis, filius Regis Castiliæ ad Imperatorem apud Foggiam venit, *Apuliæ Dauniæ oppidum, ubi is* Colloquium-generale *celebrabat. Etenim earumdem epistolarum una, iturum illuc Principem commendabat Pontifici.*

sub eodem anno 1239.

Ferdinandus filium Fridericum destinat ad Imperatorem.

Ex Hisp.

A *Pontifici, per eumdem Legatum, per quem et aliæ litteræ ferebantur: omnes autem ejusmodi sunt, quæ huic historiæ integre merentur inseri. Imprimis certe huc facit ea, quæ commendatur* Infans Fredericus, *sic utique in baptismo dictus in honorem consanguinei, simulque indicatur, quam non bona fide idem Imperator, egerit in retinendis sibi* Beatricis *Reginæ hereditariis bonis, quorum proprietatem illa moriens videtur isti suo secundogenito legasse per testamentum, quando primogenito poterant regna paterna sufficere. Sic ergo in istius filii sui favorem, cum insigni suæ erga Sedem Apostolicam observantiæ testificatione, scribit Rex pater.*

pollicitum et restituere hereditaria matris bona:

68 Sanctissimo Patri ac Domino Gregorio, divina providentia sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Ferdinandus, Dei gratia Rex Castellæ, Toleti, Legionis, Galiciæ, et Cordubæ, cum debito famulatu pedum oscula beatorum. A Sanctitatis vestræ memoria non credimus excidisse, quod cum tempore dulcis memoriæ, Reginæ Beatricis, filiolæ, vestræ, bona, quæ sibi jure successionis competebant, ab Imperatore, qui ea detinebat, pro Frederico filio nostro sæpe sæpius petissemus; quia ipse redB dere recusabat, ad Paternitatem vestram recursum habuimus, vestrum super hoc consilium et auxilium implorantes. Ad quod, sicut patrem decet justitiæ et Jesu Christi Vicarium, solitæ benignitatis clementia respondistis, quod vestrum nobis non deesset consilium: promittentes nihilominus, quod faceretis nobis exhiberi justitiæ complementum. Verum cum idem Imperator, saniori ductus consilio, postmodum nobis sæpe significandum duxerit, quod bona petita paratus erat reddere; si eumdem Fredericum, quem mater etiam sua in extremis posita sub quadam obtestatione illuc destinandum jusserat, sibi mittere curaremus, nos, attendentes quod nocuit differre paratis, tum propter maternam hereditatem obtinendam, quam ad servitium Romanæ Ecclesiæ eum habere volumus; tum propter alias causas urgentissimas, quas venerabilis Abbas et religiosus vir dilectus noster W. Abbas S. Facundi Magnificentiæ vestræ plenius exprimet; de prudentum virorum consilio eumdem duximus destinandum; viva voce firmiter præcipientes eidem, et sub pœna paternæ gratiæ injungentes, quatenus, more progenitorum suorum Regum et Imperatorum Hispaniæ, honorem et exaltationem Ecclesiæ Romanæ procuret et diligat, et ei semper sit obediens et devotus.

eumdemque Apostolicæ Sedi commendat;

C Sane si idem Imperator, quod non credimus, eamdem hereditatem sibi reddere contradicat aut differat; Paternitati vestræ affectuosas preces porrigimus, petentes humiliter et devote, quatenus eum sub defensione vestra, cui eum committimus, protegentes, vestrum eidem dignemini impertiri auxilium et favorem. Datum Burgis IV die Decembris. *Nescio quam diu cognatæ suæ filium apud se detinuerit Imperator: vix tamen crediderim, illo in excommunicatione et inimicitia Ecclesiæ perseverante, ac tandem etiam sub annum* MCCXLV, *publica Concilii Lugdunensis sententia deposito, ut hoste communibus Christianorum armis exterminando; aut patrem permisisse, aut filium voluisse ulterius hærere in execrata illius aula. Sed neque quidquam eorum quæ debebat restituisse Imperatorem dixerim; cum nusquam legatur* Infans Fredericus, *titulum aliquem ex maternis in Alemannia ditionibus usurpasse (* Ducem *v. g.* Sueviæ *se scribendo idemque inveniatur num.* 175 *obsidioni Hispalensi adfuisse cum fratribus, morientisque patris extremam benedictionem excepisse. Quod autem ad Imperatorem attinet, Pontificis contra eum querelis, eadem die per eumdemque Legatum, sic respondit Rex Sanctus.*

ac recipit saltem an. 1245, spe frustratum.

69 Novit ille qui nihil ignorat, qui scrutator est cordium et cognitor secretorum, quod sinceræ mentis desiderio, non minus devoto quam debito, cor D nostrum ad honorem vestrum æstuat, et ad exaltationem aspirat: nimirum [ejus] quem constat in terris Vicarium Jesu Christi, et vices gerere veri Dei, incrementum, progenitorum nostrorum sequendo vestigia, et gloriam Sedis Apostolicæ quantum sufficimus affectantes, quæ cunctis per orbem fidelibus sacratissimum fidei pabulum abundanter erogat et sapienter ministrat: per quam nos et universi Christi fideles, tam Reges quam alii, cœlestis spei propinari nobis et credimus et desideramus augmentum: pro qua fide pugnamus et stamus adversus inimicos ejusdem, hæreses extirpando, et nos ceterorum inimicorum, qui errores suos armis contendunt defendere, insultibus et conflictibus, non absque gravi periculo, corporaliter opponendo. Hæc igitur et quamplurima alia duriora, quæ non duximus litteris committenda, tum quia longum esset et superfluum enarrare, tum etiam ne laudem propriam quærere videamur, pro Christi nomine dignum duximus sustinenda; ut funiculus hereditatis Domini dilatetur, et honor piæ matris Sedis Apostolicæ per ministerium nostrum, etsi non optatum vel debitum, saltem aliquantulum suE scipiat incrementum. Nam si sacrosanctam Romanam Ecclesiam, quæ nos semper dilexit et fovit in visceribus caritatis; et requisita, non solum propitiam, sed promptam se exhibuit circa promotionem nostram, specialium exuberantia gratiarum, quantumcumque sincere diligimus, mercedem non credimus nos habere: imo etiam modicum reputamus, si eidem in suis necessitatibus assistamus, et pro ea et personam et regna quibuscumque discriminibus exponamus. Sane multorum relatione didicimus, quod nobis postmodum Papalis littera demonstravit, Imperatorem in sacrosanctam Romanam Ecclesiam, quæ eum curiose nutrivit et mirabiliter exaltavit, multipliciter deliquisse, et eam adeo ad iracundiam provocasse, quod opus fuit ut manu Domini tangeretur. Numquid pati potest pia mater, et non compatitur filius? Numquid dolet Sedes Apostolica, et exultare potest fidelis? Numquid turbato capite, membra vigere noscuntur? Attamen quia non obliviscitur misereri Deus, nec in ira misericordiam continebit; ex quo semel cœpimus loqui, loquemur parum ad Dominum, de dubiis negotiorum eventibus magis anxii, quam de facto Imperatoris, quem quantum cum Domino possumus multipliciter tenemur diligere; obtenta prius venia et concessa licentia, ut mansuetudo patris pœnitentem reciperet filium, et Ecclesia suo non careret athleta, partes nostras interponere curaremus. Ad hoc autem competentius exequendum, venerabilem ac dilectum W. Abbatem S. Facundi, virum circumspectæ providentiæ et honestum, de quo propter suæ prærogativam honestatis plenæ confidimus: quem, cum esset causa visitandi Romanam Ecclesiam in itinere constitutus, ad nos revocavimus; deliberatione habita, ad Vos propter hoc et alia duximus destinandum; ut securi de ejus honestate et industria, eumdem confidenter ad Imperatorem ex parte nostra, si expedire videritis, vel ad nos etiam remittatis, cum vestræ in omnibus et per omnia beneplacito voluntatis: ipse enim quod a Sanctitate vestra injunctum sibi fuerit, sicut novimus et sumus in pluribus jam experti, devote ac fideliter exequetur. Datum Burgis IV die Decembris.

Aliis litteris suam Gregorio observantiam testatus,

compatitur ejus afflictionibus,

et Legatum suum mediatorem offert,

70 *Hactenus Rex Sanctus, in priori epistolæ suæ parte haud dubie respiciens ad eam* Honorii Papæ III *gratiam, quam in Commentario prævio num.* 26 *explicuimus, per ejus Breve,* datum Laterani VI Id. Julii, Pontificatus anno secundo, *Christi* MCCXVIII, *qua declararat, parentum ejus divortium, ex mandato Sedis Apostolicæ celebratum, ipsi non debere obesse, quo minus*

cum grata acceptorum beneficiorum memoria:

A *nus rata ac firma maneat concessio patris, ipsum recipientis in filium, adeoque et in legitimum successorem. Istam autem gratiam non præcesserat (uti videtur Odoricus Rainaldus æstimare, sed secuta fuerat (ut patet ex data, non tantum quoad diem mensis, sed etiam annum Pontificatus posteriori) secuta, inquam fuerat gratia alia, hoc Brevi expressa.* Ferrando, Illustri Regi Castellæ. Ad impendendam circa Te et Regnum tuum curam et solicitudinem specialem, et ætatis tuæ consideratione inducimur, et præclaris inclitæ recordationis Alfonsi Regis Castellæ avi tui meritis provocamur. Tuæ igitur Serenitatis precibus benignum impertientes assensum, Personam tuam et Regnum ipsum sub speciali Apostolicæ Sedis et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripturæ pagina communimus, Nulli ergo etc. Datum Laterani XIV Kalend. Augusti (*non ipsis* Kalendis, *uti legisse videtur Zuniga ad an.* 1252 *num.* 8) Pontificatus nostri anno tertio. *Præter has, aliæ in eumdem sanctum Regem ac speciales gratiæ ab ipsomet Gregorio IX profectæ sunt, quarum distinctior notitia periit; confuse autem atque in genere eorumdem meminit* B *Regina Mater, in Epistola, quam eidem Legato perferendum dedit, dignam similiter hic transcribi.* Sanctissimo Patri ac Domino Gregorio, divina providentia sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Berengaria, Dei gratia Regina Castellæ et Toleti, pedum oscula beatorum, cum reverentia filiali tam debita quam devota. Pro multiplici gratia, quam ex multa vestræ exuberantia bonitatis Ego et Filius meus a Sanctitate vestra tam sæpe recepimus, nec petita multoties sed oblata, dignum ducens ad gratiarum saltem actiones assurgere, condigne nequeo; dum erga Me et Meos vestram dignationem attendo, dum penso vestræ promptitudinem pietatis; quod quidem gratius mihi foret rebus efficere, quam verbis aut litteris declarare. Sed quia ad præsens quod volo non valeo, non propter aliquem cordis defectum aut rerum indigentiam mundanarum, sed expectando potius vestræ beneplacitum voluntatis; pro tot beneficiis grates interim reddo vestræ Magnitudini quantas possum; Majestatem vestram totis mentis affectibus implorando, ut juxta devotionis affectum, quem Ego et Filius meus erga Vos semper habuimus et habemus, aliquid mihi dignetur innuere, quod vestræ voluntati sedeat, imo quidquid vestræ placuerit Sanctitati, per omnia et in omnibus exequendum. Hoc autem apud benignitatem vestram reticendum non credo, quod, quia vobis non scribo C frequentius, non ex minori devotione provenit; sed propter verecundiam quam contraxit sexus femineus a natura, et reverentiam quæ debetur Vicario Jesu Christi. Novit enim Dominus, quod dum mentis oculis Papalis claritatem intueor puritatis, mentis intuitum quasi quidam fulgor reverberat ad scribendi desiderium retardandum; et stupore comprehensa, quodammodo præsumptionem reputo attentare saltem vestri tangere fimbriam vestimenti. Verumtamen quanto frequentius vestras litteras reciperem aut mandatum, tanto gratius foret mihi, et tanto plenius meæ satisfieret voluntati. Nunc autem grates Domino refero, quia opportunitatem habeo per venerabilem ac dilectum W. Abbatem S. Facundi, virum providum et discretum, qui alias erat ad vestram præsentiam accessurus, quædam quæ litteris commendare nolui secure ac fiducialiter declarandi, qui ea licentius vobis exponere, et voluntatem nostram latius poterit aperire. Datum Burgis V die Decembris.

quam etiam testatur mater Berengaria,

optans gratitudinem reipsa monstrare,

et eodem internuntio utens.

71 *Respicere etiam* Ferdinandus *potuit in agnoscentiis Apostolicæ Sedis erga se beneficiis, ad ipsiusmet* Gregorii IX, *erga se indulgentiam, qua anno* MCCXXXVII *(teste ad istum annum Bzovio, num.* 6) *et concessit*, ut in locis, quæ manibus Saracenorum eriperet D in posterum, posset Rectores Ecclesiarum, prima dumtaxat vice, ad arbitrium suum electos, præsentare Episcopis; *idque per litteras* Viterbii *datas* XII kalendas Octobris. *Quamquam*, cum per id temporis regni illius Cancellarius Episcopus Oxomensis, ad Ecclesiam Legionensem postulatus fuisset, atque eam postulationem Ferdinandus a Sede Apostolica confirmari, eumque postulatum ad Cathedram Legionensem transferri oraret, Gregorius denegavit; quod videret Ecclesiam Oxomensem multum posse incommodari ex translatione postulati, qui vir maximi consilii et dexteritatis audiebat (*Joannes Tercerius hic fuit, supra num.* 55 *nominatus, ubi Mezquitam Cordubensem dicitur expiasse*) Excusavit autem factum Gregorius, litteris Ferdinando atque utriusque Ecclesiæ Collegio datis, Laterani II Non. Decembris. *Causa negandi præcipua videtur fuisse, ædificium novæ Cathedralis, a Joanne inchoatum; dicit enim Ægidius Davila, in Theatro illius Ecclesiæ, quod absoluta fabrica, et vacante per mortem D. Mauritii Episcopatu Burgensi anno* MCCXLVII, Innocentius IV *Regi indulserit eumdem Joannem illuc transferre; quo Cancellarius Regni ita esset personæ Regiæ propinquus, ut tamen Episcopus non elongaretur ab Ecclesia sua. Eodem anno, cum Infans Alfonsus optare se significasset,* E ut civitas Carthaginensis, quam de novo, per suum ministerium triumphante Dei dextera, eripuerat de manibus Paganorum, posset ad statum prosperitatis exurgere, si Pastorem desiderabilem providente Apostolica Sede sibi gauderet obvenisse: *tum ipsi quod petebat annuit idem Pontifex, tum Regi Reginæque ipsius Ecclesiæ dotationem commendavit. Regi sancto scriptum Breve, hujus erat tenoris.* Spiritu exultante percepimus, qualiter regnum Murciæ per divinæ virtutis auxilium dominio dilecti filii, nobilis Alfonsi Primogeniti tui, fuerit subjugatum De hac siquidem exultatione processit, quod cum dictus Primogenitus affectaret, ut civitas Carthaginensis, sita in Regno præfato, Cathedræ Pontificalis obtineret honorem; virum honorabilem, et Religionis celebris *Franciscanæ*) professorem, ac scientia et honestate conspicuum, nec non in spiritualibus et temporalibus circumspectum, scilicet Fr. Petrum, Confessorem ipsius Primogeniti, Carthaginensi Ecclesiæ, Fratrum nostrorum communicato consilio, de speciali gratia providimus in Pastorem. Quia vero claritas tui nominis exigit, ut hujusmodi novis et divinis F plantationibus occurrat; Serenitatem tuam omni qua possumus affectione rogamus, in remissionem tibi peccatorum injungentes; quatenus Ecclesiam ipsam beneficiorum tuorum largitate fœcundans, et præsidio desiderati favoris attollens, personam dicti Episcopi optatæ foveas benignitatis affectu; ita quod, ipso ad votum prosperante in commissi sibi cura regiminis, et eadem Ecclesia plenum obtinente vigorem, sub spiritualium et temporalium incrementis, tibi exinde, a clementia Conditoris omnium, compensetur gloria principum æternorum. *Epistolæ porro ad Reginam Joannam hoc erat exordium*: Regis et Reginæ cœlorum gratia te dignam constituis, si mente solicita vaces operibus caritatis: et ex hoc etiam apud homines tibi clari nominis augmentum acquiritur, et in conspectu Sedis Apostolicæ laudis et benedictionis materia impetratur. *Concluditur autem similis præcedenti exhortatio, optando,* ut exinde præsentibus ac posteris grande ac delectabile relinquatur exemplum; et *ipsi Reginæ* Dei benignitas propter hoc dona suæ benedictionis accumulet; et Nos, *inquit Pontifex*, etiam uberes gratias opportunis temporibus referamus. *Extant tres illæ Epistolæ integræ, sed impressæ absque nota anni, diei, ac loci, pro anno tamen quem signavimus, apud Ægidium Davila in*

EX HISP. Indulserat et Gregorius novarum ecclesiarum præsentationem,

tardior licet ad permutationes probandas:

et ad suggestionem Alfonsi Infantis

ordinatum Petrum Carthaginen: Episcopum,

Sancto et uxori ejus commendarat.

A *Theatro Ecclesiæ Murciensis: nam tertius post restaurationem Cathedræ prædictæ Episcopus*, D. Didacus Martinus de Morgaz, *teste Tamayo ad 24 Januarii*, transtulit Cathedralem ecclesiam ex Carthagine Murciam, propter crebram Maurorum infestantium in urbem irruptionem, qua nec divina Officia debita gerebantur solennitate, nec oppidanorum numerus ad defensionem necessarius inveniebatur.

CAPUT XII.

Expugnata Mula, Giennium obsidetur et deditur: decernitur obsidio Hispalensis.

Rex succurrit arci Martanæ,

Dum Rex ad Granatam esset, Mauri, Gazulæ dicti, excurrerant ad Martos, locumque obsederant: quo intellecto, statim missus est Alfonsus Regis frater: hic autem cum Magistro Calatravæ ejusque Fratribus illuc properans, invenit Mauros jam recessisse. Etenim qui intus fuerant Fratres, adjuti ab aliis qui auxilio venerant, erumpentes contra ipsos ita generose B pugnarant, ut multis eorum cæsis, et captis non paucis, plenam de barbaris victoriam per Dei gratiam reportarint, magna præda equorum aliarumque rerum ditati. Interim Rex Ferdinandus, satis diu circa Granatam hæsisse et Maurorum insolentiam repressisse visus, populata regione eorum ut libuit, sicut prædictum in Historia est, paulatim sese recepit Cordubam; ubi honorifice lætanterque receptus, apud uxorem suam D. Joannam, necessaria sibi suisque quiete corpus refecit, et copias refocillavit. Dictum etiam superius ab Historia est, quomodo Rex Ferdinandus Alfonsum filium suum Murciam miserit: nunc addendum, quod illuc cum credito sibi commeatu appulsus, eodem per munitiones et arces distributo, omnes perlustrarit; et ubique justitiam administrans ac bene meritos remunerans, cuncta optime disposuerit. Tum demum excurrit Mulam, Lorcam, et Cartagenam, quæ ei se noluerant tradere, ac multa singulis damna intulit per campos. Intelligens autem, quod Mulæ magna esset annonæ penuria, eamque si obsideretur fame cogi ad deditionem posse; consulto prius D. Pelagio Correa oppidum cinxit, atque ante illud tam diu perseveravit, donec fames ipsi locum tradidit: ex quo atque ex arce ejus Mauros omnes ejecit, exceptis paucis quos in suburbio permisit manere. Hunc primum locum Infans Alfonsus obsedit et obtinuit, præsente C ad omnia Magistro Pelagio, qui numquam ab ejus latere discedebat. Est autem Mula oppidum validum ac bene munitum, cum arce insigni et turribus circumsepta, opulentum præterea terris cultis ac pascuis, fructibus item et aquis commodum, atque districtu territorii sui complectens montes bene fertiles spatiumque peramplum. Sed nunc in Murciæ regno dimittentes Infantem, redeamus ad patrem ejus Ferdinandum.

et Cordubam redit,

dum interim filius Mulam fame expugnat,

73 Erat is cum Regina uxore sua Cordubæ, post reditum ex agro Granatensi; ibique a filio Alfonso accepit lætissima sibi nuntia de Mula intercepta, deque statu Maurorum necdum subjugatorum: præterea nuntiatum ibidem ei est, Regem Argonæ, cum maximo commeatu plus quam mille bestiarum oneratarum, proficisci Jaen, ut civitati illi prospiceret de annona. Statim ergo Alfonsum fratrem, cum delectis Ubeda atque Baeza adductis, misit, qui venientibus se medium interponeret, adituque ad urbem prohiberet. Mox ipse post eum ivit, iveruntque cum eo D. Rodericus de Valduerna, D. Didacus Gomez, et D. Alfonsus Loper de Vaya. Profecti sunt autem Argonam indeque Jaen, biduo toto expectantes venturum commeatum: sed frustra: nescitur tamen utrum Mauri, adventu ejus cognito, an alia ex causa venire prætermiserint. Rex vero, nolens ibi D tempus terere, post grandia damna circum urbem facta, revertit Cordubam; ubi, priusquam aliquam requiem caperet, intellexit matrem suam D. Berengariam Toleto ad se venire. Hoc cum gratissimum ei accidisset, ad excipiendam eam confestim egressus est cum Regina Joanna; transitoque Portu venerunt ad locum, tunc Pozuelo dictum, ubi filius eorum Alfonsus postea insigne oppidum condens, Villam-regalem *a* nuncupavit. Ibi inter se viderunt mater et filius, mutuoque aspectu et convictu recreati sunt totis sex hebdomadis, numquam amplius invicem revisuri; nam ipsa Toletum reversa est, Rex cum uxore ad confinia abiit, neque in Castellam amplius venit.

et frater impedit commeatum Giennensi urbi destinatum.

Rex cum matre extremum congressus, a

74 Transito autem Portu ivit in Andugar, ubi totum suum exercitum colligens, cum Regina uxore profectus est Jaen. Ac primum vastavit hortos vineasque et messem totam, nec quidquam quod reperit dimisit integrum: deinde progressus est Alcalam Abenzaidæ *b*, et similiter egit, multos Mauros abducens in servitutem. Postea transiit Illoram *c*, intravitque suburbium et expilavit; oppidum vero E incendit, occisis captivatisque Mauris toto illo districtu. Fuit autem præda copiosa quam inde avexerunt, tam in gemmis lapidibusque pretiosis, quam suppellectile ac vestimentis, copiaque magna pecorum ac jumentorum: erat enim oppidum dives valde. Inde nobilis iste Rex ad campos Granatenses populabundus excurrit, idemque fecit in montanis locis, donec veniret usque Granatam: circa quam mansit diebus aliquot, destruens ac vastans omnia quæ Maurorum erant, absque eo quod hi auderent contra eum procedere. Videns ergo frustra se ibi hæsurum, recessit Martos: ubi ad eum Murcia venit Magister D. Pelagius Correa, Regique narravit quam prospere ibi egisset D. Alfonsus filius ejus, victoria relata de resistentibus Mauris, quod Regi lætitiam non parvam attulit. Tum illius consilium exquisivit, interrogans, quid ei de Jaen civitate obsidenda videretur: qui respondit optimum id factum esse: idemque sensus fuit omnium aliorum Procerum. Convenerunt ergo Magnates hominesque opulenti et cuncta sodalitia militaria, et statuerunt qua ratione alii hoc, alii alio tempore, adessent, ad obsidionem per vices continuandam, donec urbs traderetur. Et hoc ita quidem cœptum est; sed cum vidisset Rex, post dies aliquot ibi consumptos, non procedi quemadmodum constituerat et volebat; ipsemet eodem ac- F cessit, mansitque, licet incommodissimo tempore, frigido utique et pluvio, quia media hiems tunc agebatur: unde fiebat ut tam homines quam jumenta plurimum damni paterentur, nec tamen ab obsidione recessum est.

post vastatos Maurorum agros,

b

c

Giennium obsidet;

75 Videns ergo Rex Argonæ, qui idem et Granatæ, Ferdinandum tam pertinaciter inhærere proposito, neque recessurum nisi capta urbe; quæ longa fame pressa, non videbatur diu posse resistere, fatigatis extenuatisque propugnatoribus; se vero non sufficere ad auxilium obsessis ferendum *d*, omni ex parte sic clausis, ut nec egredi quisquam nec ingredi ad eos posset; statuit ad Regem supplex accedere, seque ac sua omnia ejus fidei tradere, confidendo in ejus magna bonitate, quod clementer habiturus eum esset. Hoc suum consilium cum Mauris proposuisset Rex Barbarus, quo nullum ei occurrebat salubrius, ad consulendum ipsis suoque honori ac regno; perrexit ad Regem Ferdinandum, seque subditum ejus professus, cum osculo manuum tradidit se in illius potestatem, simulque obsessam urbem in pignus perpetuæ fidelitatis. Excepit eum sic humiliatum Rex humanissimus, cum ea clementia qua tales solebat; pactusque cum ipso est, ut maneret in regno ac

d cujus defensionem desperans Granatæ Rex

ultro se Ferdinando subjicit,

A ac dominiis suis sub tributo centum et quinquagies mille maravedisiorum annue pendendorum, et obligatione sequendi suam Curiam, fidæque societatis pace et bello; solum urbem obsessam, utpote jam propemodum subactam, dimitteret. Quod cum utrimque placuisset ac firmatum esset, tradita est Ferdinando urbs Jaen *e*. Est autem urbs hæc perquam populosa et ampla, multisque ac fortibus turribus munita, abundat vero aquis bonis intra muros, et copia rerum omnium quæ possent in nobili atque opulenta civitate optari: bellicosa etiam multumque formidata erat, antequam veniret in potestatem Christianorum; postquam vero his cessit, fuit semper propugnaculum confinium, quæ exhinc secura manserunt, atque extra periculum habitari ab eisdem potuerunt. Sed regrediamur ad Historiam.

relicta eidem urbe Jaensi,

e

76 Tradita in illum modum civitate, ingressus eam est Rex cum processione totius Cleri: rectaque procedens ad Mezquitam majorem, eam dedicari in ecclesiam fecit sub invocatione S. Mariæ, Missam cantante D. Guiterio Episcopo Cordubensi. Stabilivit etiam ibidem Cathedram *f* Episcopalem, attri-
B buens ei oppida et castella ac fundos sufficientes; misitque in omnem partem, invitans ad implendam urbem, sub pollicitatione multarum immunitatum ac privilegiorum, quæ venientibus illuc habitatum fideliter præstitit, dividens eis civitatem et agros. Mansit autem ibidem Rex mensibus octo, pacem constituens, munitionesque restaurans, quatenus opus erat. Postea convocatis in consilium Magnatibus atque ditioribus regni Magistrisque Ordinum, dixit, aliquid denuo tentandum videri, quandoquidem jam pridem otiabantur. Singulis vero sententiam dicentibus, et quibusdam excursionem versus Hispalim suadentibus, aliis castella quædam Maurorum adhuc relicta in confiniis expugnanda: Magister Pelagius et varii Equites Ordinis S. Jacobi, rerum bellicarum experientissimi, magis probaverunt ut obsideretur ipsa Hispalis, qua urbe superata prona essent futura omnia. Erant tamen quibus consultius videbatur, excursionibus iteratis prius depopulari agros circumquaque, ac tum demum defatigatos obsidere; ita minori tempore atque periculo capiendam urbem. Nihilominus Magister Pelagius aliique multi persistiterunt in sententia, asserentes, tempus illud quod ponendum esset eundo ac redeundo, et sumptus faciendos in expugnandis minoribus locis, melius impendendos metropoli capiendæ; ita uno eodemque labore omnia simul absolvi: quod consilium etiam Regi magis placuit, et stabili-
C tum fuit *g*.

quæ Christianis habitanda traditur.

f

Decernitur obsidio Hispalensis.

g

ANNOTATA.

a *Topographica Blavii tabula Andaluziam repræsentans, media inter Toletum et Corbubam via, supra Anam fluvium, exhibet oppidulum sub titulo* Villæ-regalis: *sed accuratior Vischerus* Villam-majorem *nominat, et* 6 *milliaribus altius ad idem flumen notat* Civitatem-regalem, *quam potius hic intelligi credimus.*

b *Hanc existimo esse illud oppidum, quod in Tabulis dicitur* Alcala Regalis; *et Giennio abest* 8 *milliaribus.*

c Illora, *licet non exprimatur in iisdem Tabulis, tamen usque hodie nomen suum retinet, leucis ferme* 5 *distans ab Urbe Granatensi, sicut disco ex litteris nostri P. Joannis Gamiz.*

d *Addit Mariana,* Regem Oysemelium, factione inter suos tumultuante, de vita deque imperio periclitantem, præsidium quæsivisse a Christianis.

e *Zurita lib* 3 *cap.* 42 *nos docet urbem traditam fuisse medio mense Aprilis* 1246.

f *Ægidius Davila tom.* 1 *Theatri sui Ecclesiastici pag.* 245, *primum hujus urbis Episcopum facit* Dominicum, *qui tamen Beatiæ sederit totis* 59 *annis, fuerit-*
D *que Ordinis Prædicatorum, et successorem habuerit* Petrum, *a quo* Giennium *relata sit Sedes anno* 1249, *annuente* Innocentio IV. *De* Petro *nulla occurrit dubitandi causa, de* Dominico *longe maxima. Hic enim (scilicet* Dominicus) *non potuit ante annum Christi* 1249 *fuisse annis* 59 *Episcopus, nequidem* Beatiæ; *debuisset namque anno* 1190 *ordinationem suscepisse: et tamen constat, quod quando pugnatum ad Xerez est an.* 1234, *Beatia adhuc habebat suum Mauricum Regem. Præterea* S. Dominicus, *Ordinis Patriarcha, teste Bzovio Dominicano in Annalibus, primum suos alumnos cœpit mittere in Hispaniam anno* 1219, *annis quatuor post impetratam sui Instituti approbationem. Porro cum antiquitus neque* Beatia *neque* Giennium *fuerint urbes Episcopales, facile crediderim facultatem novi Episcopatus instituendi in urbe Giennensi, cui etiam Beatia subesset, primum expeditam fuisse anno* 1249 *(neque enim istiusmodi negotia solent tam cito Romæ confici) adeoque* Petrum *primum fuisse urbis utriusque Episcopum; idque tenendum esse, donec pro* Dominico, *saltem ad paucos annos Cathedram tenente, certius nanciscar testimonium.*

Ex Hisp. Giennensis Episcopus primus an Dominicus?

E g *Hic addiderim, eodem quo hæc agebantur tempore, Regem quoque Aragoniæ felicissimos habuisse progressus in Regno Valentino contra Barbaros: quos ne impedirent veteres prætensiones Castellani in Navarram, et novarum simultatum quotidianæ occasiones; provisum est, contrahenda denuo inter ipsos Reges affinitate; dum* Alfonsus *Sancti primogenitus,* Violantem *Jacobi æque primogenitam, ex Violante Andreæ Hungariæ Regis filia anno* 1234 *ducta natam, uxorem duxit Vallisoleti mense Novembri, ut ait Zuniga: qui deinde explicat, quomodo novæ utrimque simultates ex ipsis victoriis ortæ inter Socerum Regem et Infantem generum, compositæ fuerint an.* 1248 *mense Aprilis, definitis Murciensis ac Valentini regni limitibus, quoad loca adhuc acquirenda.*

Inter Castellanum et Aragonem contracta affinitas, pacis vinculum.

PERERGON IV.

De situ et munitionibus urbis Hispalensis tempore obsidionis mox narrandæ.

F **P***rius quam porro pergam Latine reddere textum* Chronicæ Ferdinandææ, *expediet, ad eum clarius et facilius intelligendum, præ oculis ponere situm statumque urbis, qualis erat cum eam obsedit* Rex sanctus, *præeunte et prælucente accuratissimo Hispalensis historiæ et antiquitatum urbis scriptore* Alfonso Morgado, *annis ab hinc ferme centum impresso Hispali. Hic cum lib.* 1 *cap.* 14 *dixisset, quod* Mauri Hispalenses, progeniti a primis ex Africa transgressis Hispaniarum domitoribus Arabibus, eo tempore Rege destituti, numquam se voluerunt subjicere Maurorum Granatensium Regi, utpote ignobiliorum et ex Palæstina post ipsos advectorum, quamvis diu eos multumque sollicitasset; sed unius inter suos præcipui, Axataf dicti, consilio fere et auctoritate regebantur; *hæc, inquam cum dixisset* Morgadus; *quam fuerit urbs armis annonaque et omnis generis apparatu ad vitam bellumque ducendum instructa, colligi jubet ex diuturnitate obsidionis toleratæ.* Sed et hæc, *inquit,* brevis temporis fuit, respectu ingentium hujus urbis virium. Etenim ambitu præcipui sui muri complexi spatium non minus quam octies mille septingentarum ac quinquaginta virgarum, plena erat populo bellicoso ac fere innumerabili. Muri alti ac firmi, absque rima aut ruptura ulla; utpote numquam bello pulsati, instructique turribus per circuitum centum sexaginta sex et

Describitur urbs amplissima

cincta turribus ...

A et pluribus. Præcingebat eamdem antemurale, quale cuicumque magnæ civitati vel solum sufficere ad munitionem posset, cum fossa bene profunda ac larga. Portæ ejus principales duodecim (ut de posticis duobus taceam, Alcazarii et Atarazanarum dictis) cum procurrentibus oblique propugnaculis, erant densatæ clavis et ferreis laminis obductæ, supra durissima boum tergora, craticulis chalybeis substrata.

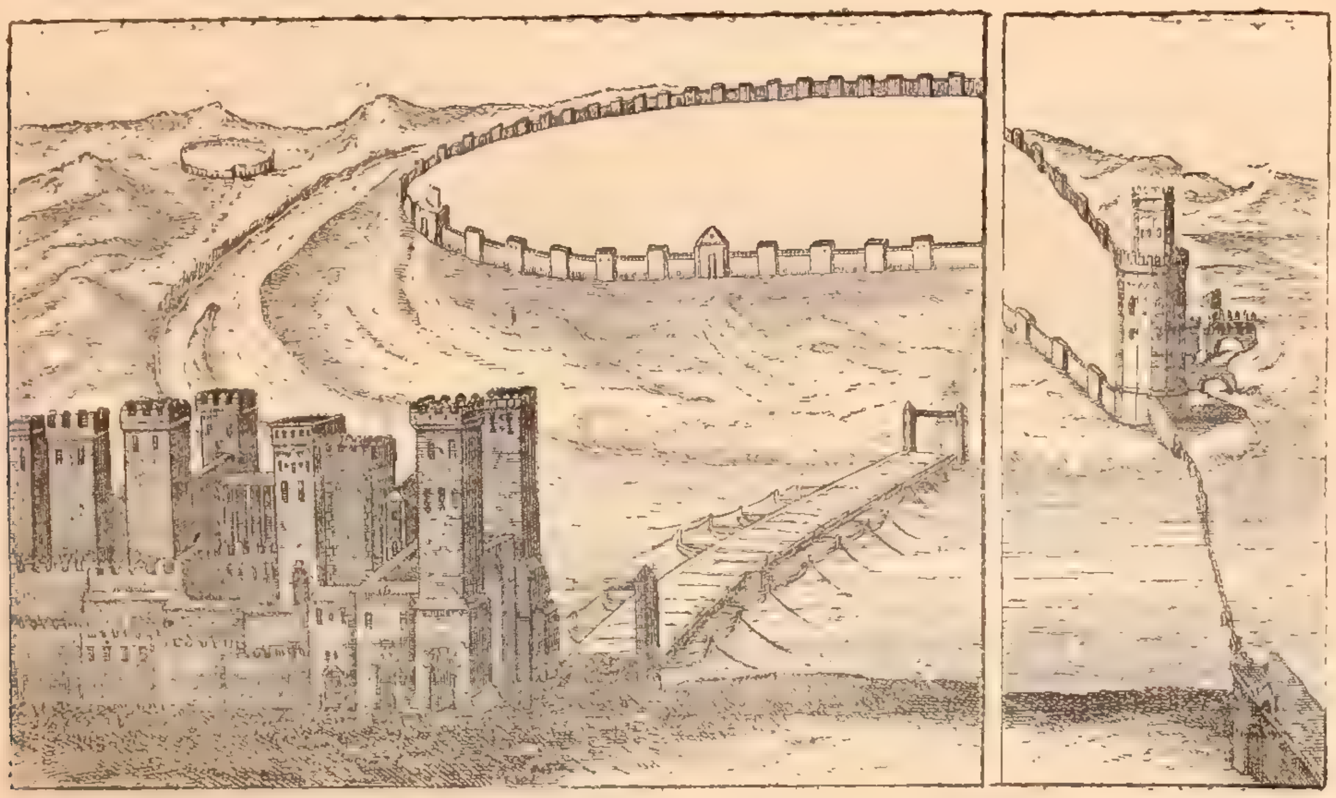
EX HISP.

paratum habens ex Axarafa subsidium

78 Quia tamen ex latere uno, atque adeo dimidia sui parte, sex portas habente, securam magis urbem faciebat fluvius Bætis, ad cujus sinistram ripam versus Occidentem jacet; ideo ex altero latere sublimiores firmioresque muros turresque cum antemuralibus fecerant de industria, fossam etiam latiorem profundioremque, sicut hodie videntur. Sed nihil æque magnam Mauris fiduciam dabat, ut sese inexpugnabiles crederent, quam commoditas subsidii tam hominum quam alimentorum, inferendorum ex famoso illo et fertilissimo Herculis horto (Axarafam ipsi appellabant) qui ex adverso urbis trans flumen incipiens, decem leucas in longitudinem et B quinque in latitudinem extenditur, triginta autem leucas suo ambitu complectitur, usque ad oliveta Nieblensia pertingens: in quo centum millia prædiorum, præter arces vicosque, numerabantur; habebatque in fronte Castellum Trianæ nuncupatum, D quod ex una parte, qua Hispalim respicit, flumen alluit: ex altera, muri cingunt, instructi turribus altis ac firmis, quales nunc quoque conspiciuntur. Hinc porro vix dimidia leucæ horariæ parte distabat perquam munita civitas Haznalpharache, quæ omnes totius Axaraphæ Mauros tuebatur, posita supra jugum montis, ad dexteram Bætis infra Trianam, turrita etiam ipsa: quæque una cum castro Trianæ clavis erat regionis istius. Castro autem, præter turres, prætensa ex hac parte erat fossa grandis, quæ nomen usque nunc retinet foveæ Trianensis; per quam derivabatur fluminis ipsius brachium, Castello ac turribus ejus circumductum. Ut autem facilior esset inter urbem castellumque istud communicatio, ligneum supra naves grandes ac robustas pontem straverant Mauri, quem ferreis catenis ipsi castello adstrinxerant. Ut vero naves cis pontem stantes, et occupantes grande illud quod ante urbem protenditur fluminis spatium, ab omni incursu securiores consisterent, ad Turrim auream affixa erat ingens catena ferrea, quam quoties visum fuerat tendere poterant trans ipsum flumen, affi- E gendam cuidam firmissimo muro, hodiedum manenti in platea quadam Trianensi, ab inde nomen Parietinæ habenti.

per castellum Trianæ,

et pontem,



Ejusdem icon in theatro urbium

79 *Hæc* Morgadus, *tam clare omnia, ut præter ichnographiam urbis atque suburbiorum, oculis ipsis subjiciendam, desiderari amplius nihil possit: hunc autem defectum curioso lectori supplere quadamtenus poterit triplex iconismus urbis Hispalensis, secundum varium ejus aspectum insertus* Theatro civitatum orbis, *per* Georgium Braun *sociosque et successores, sex libris vulgato Coloniæ, ab anno* MDXXIII *usque ad* MDCXVII, *scilicet lib.* 1 *tab.* 2, *lib.* 4 *tab.* 2, *et lib.* 5 *tab.* 7: *itemque in multo auctiori meliusque ordinato Theatro, ante non multos annos edito Amstelodami apud Janssonium. Hic siquidem redemptis Coloniensibus laminis, ante centum annos sculptis, tamquam novis est usus, nulla adhibita distinctione ab iis quas novas addidit; quod tamen monendus hic Lector videtur, ne titulo libri deceptus, ex laminis prædictis judicium formet de præsenti tempore quo urbes multæ, atque imprimis Hispalis plurimis ædificiis magnificentissimis publice privatimque auctæ, aliam prorsus faciem induerunt, etiam extra mœnia. Porro prædictarum Tabularum secunda institutio huic accommodatior est, quia ad planum aptatur, cum enumeratione ac designatione singularum portarum, præcipuorum templorum, fororum, atque suburbiorum. Interest tamen inter hic descriptam antiquam, et ibi notatam designationem recentiorem, quod ibi nulla appareant indicia antemuralium, et quod suburbium Trianæ, ex quo conspiciendus urbis situs datur, repræsentetur absque exterioribus ab aversa parte mœnibus, turribus ac fossa, fortasse solo jam æquatis; solum ex parte Meridionali videtur apparere pars aliqua veteris illius muri, cui prædicta Catena ex Turri aurea trans flumen ducta, affigebatur: ex parte vero Boreali conspiciuntur, ad caput pontis Trianensis, formidabiles carceres sacræ Inquisitionis, in modum castelli octonis turribus septi. Pons ipse navigiis innititur minime magnis, nec ullatenus comparabilis ei est, quem nostro Scaldi instratum sæpe vidimus Antuerpiæ, cum id belli necessitas postulabat. Quin etiam pro ripa, usque in fluminis alveum manu aggesta, murataque et silicibus eleganter strata (ut apud nos est) aliud non videas*

non valde ab antiquo discrepans,

A *deas quam informem arenariam, nullisque præsidiis ad commodam navium exonerationem instructam, quamvis etiam maximæ dicantur flumen huc usque subire. Hæc omnia poteris utcumque concipere ex supraposito schematismo, in quo spectanda exhibetur pars utrimque extrema civitatis, cum ponte trans Bætim strato, uti nunc est; et catena trans eumdem tensa, uti olim fuisse concipio super defixos in alveo palos, tanto ponderi sustinendo idoneos.*

atque etiam ex parte hic posita.

80 *Ultra prædictum Trianense castellum, videre est longam secundum fluminis flexum plateam utrimque habitatam, usque ad monasterium de las Cuevas seu Cavearum, Patribus Carthusianis attributum, quod originem suam primum sumpsit circa finem seculi* XIV. *Porro pergendo, secundum fluminis ejusdem flexum, eadem tabula ostendit Amphitheatri amplissimi rudera, cum monasterio S. Isidori, locisque nomen a Sanctis Brigitta et Pontio sortitis; additurque epigraphe* Sevilla la Vieja, *id est* Hispalis vetus. *Hinc aliquando mihi visum est verosimile, quod Mauri, qui vix ullam Hispaniæ civitatem aut ne vix quidem ullam diminuerunt, quam non aut aboleverint penitus, aut alio transtulerint; cum quæ sub Romanis Gothisque fuerat*
B *Hispalim, a dextero Bætis fluminis latere ad sinistrum transportarint. Verum eruditi omnes Hispani appellationem istam* Seviliæ Veteris *rident, ut insulsum rudis vulgi commentum; certisque argumentis docent veteris* Italicæ, *non* Hispalis, *reliquias esse amplissimorum, quæ istic adhuc reperiuntur, ruderum vestigia. Nam et frequentes istic effodiuntur nummi,* Italicæ *nomen inscriptum habentes in aversa facie; et quem vulgus vocat* Santiponce, *videtur esse* S. Gerontius, Italicæ in Hispania Episcopus et Martyr, XXV *Augusti inscriptus Romano Martyrologio. Itinerarium autem Antonini Imperatoris;* Ab Hispali Italicam P. M. VI *constituit, idque trans flumen Occidentem versus. Est autem ibidem adhuc locus,* Talca *dictus, in partitione territorii Hispalensis a sancto Rege decreta, qui propius nomen veteris* Italicæ *repræsentat. Ceterum ipsa Hispalis proprium ex re nomen habuerit; si (quemadmodum docuit Ortelium nostrum Arias Montanus,* Phœnicium *illud est,* ex Spila vel Spala deflexum, quod planiciem sive virentem regionem significat, *qualis est omnis ea, quæ urbi ad meridiem posita, vulgato nomine* Tablada *dicitur,* nomen, *inquit Morgadus,* ab eo habens, quod sit campus *planus ac spatiosus (Latine* Tabulatam *possemus dicere* quo loco, *inquit Braunius, in Theatro urbium præcitato,* plurima antiquitatis monumenta eruuntur, veluti tymbi, lapideæ ac vitreæ
C lampades, urnæ, numismata, et alia id genus, ex quibus Romanorum sepulturam hic quondam fuisse intelligi potest.

Quæ trans flumen vulgo Vetus Hispalis dicitur

potius Italica vetus diceretur.

Unde nomen?

CAPUT XIII.

Progressus Hispalim Rex oppida quædam per iter capit: ejus classis Mauricam vincit.

Post vastatos agros Carmonenses,

Rebus apud Jaen compositis, uti dictum est, obsidioneque Hispalensi decreta, Ferdinandus pro se reliquit Ordonium Ordonnez urbis Præfectum, qui reliquam domorum agrorumque partitionem prosequeretur, secundum mandata sibi facta; et ipse Cordubam rediit, atque post paucos dies egressus tetendit *a* Carmonam, quotquot extra portas reperit Mauros mactans aut capiens. Eorum, qui hac vice comitabantur Regem, præcipui erant hi: Alfonsus frater Regis, filius D. Henricus, Magistri Ordinum S. Jacobi et Calatravæ, Didacus Sanchez et D. Ferdinandus Xuarez. Comitabatur eumdem equitatus Cordubensis, perquam bene exercitatus; et Rex Granatensis, jam Regis vassallus, cum equitibus quingentis, apud Carmonam eumdem assecutus. D
Desolatione autem circa Carmonam quanta potuit facta, Rex cum exercitu abiit Alcalam Guadayræ *b*. Mauri vero qui Alcalæ erant, intelligentes Granatensem Regem esse in comitatu, egressi ex oppido ipsum ei tradiderunt: qui continuo illud consignavit Ferdinando in manus. Hic vero Alcalæ subsistens, fratrem suum Alfonsum cum Magistro Pelagio jussit incurrere in Axarapham Hispalensem; Regem vero Granatensem, cum Magistro Calatravæ ac filio suo Henrico, immisit contra Xerez *c*.

ex Hisp. occupatamque Alcalam Guadayræ, b

c *nuntiatur Regi mors suæ matris* d

82 Ibidem Alcalæ existenti Regi locumque munienti, nuntiatur obiisse ejus matrem D. Reginam *d* Berengariam: nec dici potest quantum ex illa morte sensum doloris hauserit atque monstrarit. Succurrit tamen ei, ne tristitiæ succumberet, innatum animi robur, invictaque constantia ad quosvis casus perferendos. Neque vero præter rationem erat, quod talem jacturam dolenter se ferre Rex tantus monstraret. Perdebat enim matrem, cui parem generositate atque virtute Rex nullus habuit: quæ utrique regno, Legionensi atque Castellano, imo Hispaniæ universæ, speculum omnis probitatis fuerat; cujus unius consilio, non unum tantum sed plura E
regna gubernabantur; quæque omnes ætatis suæ Reginas meritis exuperavit. Deplorata autem mors ejus fuit per omnes civitates, oppida, villas Castellæ ac Legionis, a magnis æque ac parvis; sed præcipue a nobilibus egentioribus, ergo quos beneficentissima erat; perfecta et consummata in virtute, Dei rerumque divinarum amans, virtutis exemplum: quam bonorum omnium remunerator, ut veram famulam et amicam dilectam, faciat cum Sanctis suis regnum æternum hereditare. Amen.

Qui dimisso ad sua Rege Granatensi,

83 Meminit Historia nostra superius, quomodo Rex Ferdinandus, Alcala Guadayræ potitus, fratrem suum in fines Hispalenses, Regem vero Granatensem jussit in Xeritanos excurrere; nunc refert, quomodo iisdem a demandata sibi expeditione regressis, Ferdinandus ratam ac gratam habens operam sibi a Rege Granatensi navatam, eumdem in regnum suum remiserit, ab ulteriori servitio absolutum. Hic magnas ei gratias agens, lætus atque hilaris ad propria rediit; ipse autem Ferdinandus Cordubam ivit, propositum habens in Castellam regredi. Sed suorum consilio desuper audito mutavit mentem: considerabat enim rebus suis perquam noxium tali tempore fore regressum in Castellam, ubi inventurus esset multa, quæ ut remedio sic F
etiam mora longiori egebant; interim vero messem facturos Mauros viresque sumpturos, quos postea difficilius multo frangeret, atque ad eam in qua nunc erant imbecillitatem reduceret. Hoc ergo consilio approbato, Corduba discedens versus Jaen rediit; ibique intendentem bello contra Mauros prosequendo convenit Burgensis quidam civis valde opulentus, nomine Raymondus Bonifacius: cujus adventus Regi gratissimus fuit, quia erat vir instruendæ regendæque classi navali idoneus, et ipse decreverat fabricandam unam, qua uteretur in mari ad subjiciendam sibi facilius Hispalim. Quare post longos cum illo sermones, remittens eum, in mandatis dedit, ut quam maximam posset classem *e* compararet navium et triremium, cum eaque veniret versus Hispalim.

jussaque parari classe.

84 Raymundo cum talibus mandatis dimisso, regressus est Cordubam Ferdinandus: ibi enim condixerat Proceribus atque Magistris Ordinum ac populorum Deputatis: mox autem atque exercitus convocatus adfuit, procedere versus Carmonam jussit, ipsemet continuo subsecuturus. Præcessit ergo ille et Rex quinto post die assecutus eum est: quo præsente, statim cœperunt vastari suburbana omnia,

Ex hinc Carmonam deditione capit,

A omnia, horti, vineæ, fruges; crescente continuo numero Christianorum, per eos qui ex regno Legionensi, Coria item, Granata, *f* Motanches, Medellino, Caceres, aliisque ex locis affluebant. Quod videntes Mauri Carmonenses, ratique se obsidendos, petierunt inducias mensium sex, quibus manerent quieti a bello sub certo tributo, interim vero tractaretur de oppido Regi tradendo. Placuit Regi propositio talis, libenterque eis postulata concessit: quippe cui minime in animo esset, obsidioni isti se suasque vires impendere *g*. Similiter etiam Mauri illi, qui Constantinam, quique Reynam incolebant, accesserunt ad Ferdinandum, postulantes conditiones, sub quibus oppida sua traderent ei; quas continuo eis definivit, et Constantinam Cordubæ, Reynam Ordini S. Jacobi concessit, manentibus ibidem Mauris, quia sic convenerat. Tum Priori S. Joannis, qui postea Commendator fuit, mandavit Rex, ut cum numero congruo militum peteret *h* Loram: cujus incolæ diffidentes sibi, mox pacti deditionem, locum Priori pro Rege tenendum tradiderunt; hic

deinde Loram,

B vero illum cum districtu suo donavit Ordini Hospitalariorum S. Joannis. Deinde Carmona discedens, transivit vado flumen Guadalquivir dictum, non sine magno suo suorumque periculo, propter spatiosas salebras ibi occurrentes, quibus operiendis superandisque contextæ fuerunt plurimæ crates ex ramis arborum, per quas solo stratas utcumque transgredi multum laborantibus contigit.

Cantilianam,

85 Transito autem flumine, itum est Cantilianam, quæ Maurorum erat; et hanc vi obtinuerunt Christiani, occisis captisque quotquot intus erant, numero septingentis. Tum porro processum Guillenam, Mauris quidem refertissimam, sed excidio Cantilianæ facto sic territis, ut elegerint pacisci quietam in loco commorationem, salvis rebus ac fortunis suis, seque Regi sic subdere: qui eis in fidem receptis, perrexit Gerenam *i*, ubi Mauri sese ad strenuam defensionem paraverunt. Hoc cognito crates ac vineas Rex fieri jussit, et resistentes validissime oppugnari. Qui ad angustias magnas redacti, pacisci quidem voluerunt; sed audire eos Rex noluisset, omnes perditos volens, nisi Magnates sui ei suasissent, ne istic se pateretur occupari. Quare indulsit iis ut liberi egredi e loco possent, nihil secum auferentes; ipse vero Guillenam rediit, ubi gravi pressus infirmitate, ne cursus victoriæ sisteretur, exercitum misit versus *k* Alcalam del Rio,

C obsiderique eam jussit, et oppugnari usque dum caperetur. Hoc dum machinis adhibitis conantur exequi duces militesque, convaluit Rex; illucque profectus, præsentia sua accendit oppugnationem: exiguo tamen cum successu, quia balistæ murales tertia quartaque vice rumpebantur. Erat autem intra oppidum Axataf Maurus, qui cum equitibus trecentis frequentes ac damnosas Christianis faciebat eruptiones. Ideo mandavit Rex omnes hortos, vineas, segetemque succidi: quo viso Maurus, non ausus ibi diutius subsistere, egressus inde sese Hispalim recepit; ceteri vero, quibus potuerunt conditionibus, fecerunt Regi deditionem.

Alcalam del Rio.

Ejusdem classis pro obsidione Hispalensi

86 Oppido huic muniendo dum intendit Ferdinandus, nuntiatum ei est Raymundum Bonifacium venire quidem cum classe, ab epibatis, militibus, annona, et omni apparatu bellico optime instructa; in magno tamen periculo positum esse, propter ingentem vim copiarum Mauricarum ex Tanger, Zeuta, atque ipsa Hispali terra marique venientium in occursum, proinde opus esse auxilio festinato. Ad hujusmodi nuntium exhilaratus Rex, ne quid damni classis pateretur ex mora, misit continuo Rodericum Flores, Alfonsum Teliez, et Ferdinandum Dianiez, cum sufficienti equitatu ac peditatu. Hi cum venis-

D sent eo ubi in anchoris stabat *l* classis, nullos conspexerunt Mauros; nec adventuros rati, rediverunt Alcalam, ubi Regem dimiserant. Verum vix abierant, quando advenerunt Mauri, cœperuntque acriter oppugnare naves Christianorum. Qui viso discrimine, nequaquam dimiserunt animos: sed generosissime præliantes, Deoque cujus causa agebatur fidentes, adjuvante eos benedicta Virgine Maria suique Regis Ferdinandi fortuna, adeo strenue rem egerunt contra fidei inimicos, ut turbatis eorum ordinibus triremes tres ceperint, unam combusserint, tres mari merserint, ceteras in fugam egerint, quæ usque triginta advenerant cum Raymundus solum tredecim numeraret. * Ita in aquis res acta: terra autem magna quoque vis Maurorum egressa erat, tam Hispali quam ex aliis partibus; quando ex castris regiis processit Eques D. Rodericus Alvarez: qui intelligens Mauros eo tendere, ut classem aditu prohiberent; quam potuit celerrime cucurrit in auxilium Christianorum, inciditque in cohortem Maurorum, cum quibus confligens dispulit in fugam, et magnam in eos stragem exercuit. E

Maurorum classem profligat

ANNOTATA.

a Carmona, *etiam Ptolomæo ac Straboni nota, urbs olim ampla, etiam hodie ad quinque millia focorum numerat, distat Hispali ad Ortum leucis sex, uti ait Morgadus cap.* 15 *ex quo plurimam huic et sequentibus capitibus lucem adferemus, utpote qui hanc ipsam Chronicam præ oculis habuerit, et accurate expenderit.*

b Alcala *hæc duobus solum milliariis distat Hispali, unde intelligas fere quo loco castra fixerit Sanctus, aliquo scilicet inter hanc et illam medio.*

c *Hæc est* Xerez de la Frontera, *seu* Limitanea, *versus Mare, cujus supra facta mentio, et unde una ex primariis urbis portis, ea scilicet quæ ducit ad mare, nomen tenet.*

d *Annus agebatur* 1246, *quare cum (sicuti dictum est) nota fuerit* Berengaria *an.* 1171, *oportet ipsam ætatis suæ annum* 75 *excessisse cum obiit, die (ut alicubi legisse scio)* 8 *Novembris. Moriens humiliter et in plano sepeliri voluit, in regio Huelgarum monasterio Burgis: sed cognominis ei ex sancto filio neptis, anno* 1251 *honorificentius transferendam curavit; et ne soli præsenti seculo pompa illa serviret, ab* Innocentio Papa IV *obtinuit Indulgentias omnibus, ipso die ac decem post secuturis pro anima ibidem oraturis: de quibus Indulgentiis vide Odericum Raynaldum in Annalibus num.* 27 *anni jam notati* 1252.

Mors B. Berengariæ

translatio corporis

F

e *Incolæ* S. Vincentii de Barquera, *istam classem apud se fabricatam fuisse gloriantur, apud Zunigam ad an.* 1247 *num.* 1.

f Motanches, *quamvis non exprimatur in tabulis, urbem tamen insignem fuisse oportet, quæ tam expresse hic nominatur. Caceres media fere est inter Coriam et Emeritam, aliquanto longius distans Metellino.*

g *Sed neque consultum erat urbem hostilem tam potentem, qualis erat Carmona, habere a tergo.* Constantina *autem et* Reyna, *Castellæ finibus propiores cis Bætim, etsi longius ab Hispali positæ (præsertim* Reyna, *quatridui itinere dissita) incommodare tamen vehementer poterant commeatibus, ad castra vel Murciam deducendis.*

h Lora, *media fere via inter Cordubam et Hispalim, ad dexteram Bætis ripam.*

i Cantiliana, Guillena, Gerena, *uno fere tractu ab Ortu in Occasum tendenti occurrunt, prior ab Hispali leucis* 5, *secunda* 3, *totidem quoque distat ultima.*

k Alcala, del Rio *dicta, quia in dextra Bætis ripa sita, duabus leucis supra urbem.*

l *Quamvis* Hispalis *decem circiter leucarum spatio ab Oceano distet, æstuario tamen amplo dilatatu pars extrema*

A *extrema fluminis, navibus copiosis aditum præbet, easque ad urbem usque transmittit: itaque Classis Christiana non nisi una alterave ab urbe leuca videtur stationem sumpsisse.*

Baetis ad Hispalim amplitudo.

CAPUT XIV.

Terrestres aliquot victoriolæ de Mauris.

Rex trajecta parte exercitus

Necdum intellexerat Ferdinandus relatam a classe sua contra Mauros victoriam: quare in illius auxilium festinans etiam ipse, nocte prima dormivit ad Vadum quod a Palis *a* nuncupatur, idque ad decimum quintum diem Augusti. Altero die pervenit ad Turrim *b* appellatam a Canali; multumque exhilaratus est, audito pugnæ navalis successu; jussitque magis sursum agi classem *c*. Pelagius autem Correa Magister Ordinis S. Jacobi, cum equitatu suo, tam Fratrum quam secularium circiter ducentorum septuaginta capitum, fluvium *d* natatu transivit subtus *e* Aznalfarache. Audax profecto consilium: ad eam enim partem posuerat sese, transitum exercitui prohibiturus, Abenamafon Rex *f* Nieblæ; tota B autem exinde terra erat Maurorum numero fere infinitorum, ipsumque Aznalfarache habebat equites peditesque, et ex toto districtu plurimi undique accurrebant. Ita Magister cum Equitibus suis quotidie pugnare debuit, modo cum unis, modo cum aliis, nullam ei requiem permittentibus: *g* et nihilominus semper remanebat victor, modo confusis ordinibus recedere eos cogens, modo grandes eorumdem strages edens. Videns autem Ferdinandus Rex, quanto in discrimine versaretur Magister: Non est æqua, inquit, partitio inter nos et eos qui sunt trans flumen: hic enim sumus ad mille equites, et illi trecentos non numerant: oportet ergo ut aliqui adhuc eis se jungant. Itaque mandavit Roderico Flores, Alfonso Tellez, et Ferdinando Diannez ut et ipsi ad alteram ripam transirent: quod feliciter factum, magno rebus adjumento fuit, sicut infra dicetur.

ulteriorem ripam obtinente,

cis flumen castra metatus incommoda

88 Interim Rex ipse, cis flumen metatus castra, quotidianis etiam Maurorum incursibus fatigabatur, nec pauca recipiebat ab iis damna, tam hominum quam jumentorum; idque hi faciebant citra periculum suum, eo quod regio tota esset plana, ubi insidias nullas timere debebant; opusque erat Christianis continuo manere in armis. Quare visum est Regi transferenda esse castra in *h* Tabladam. Huc C ergo cum procederet exercitus, latus ejus tegebat Eques quidam, Gomez Ruyz Manzanedo nuncupatus, cum cohorte Madritensi: in quem incurrentes magno cum impetu Mauri, equites duos et sex equos occiderunt. Tamen adeo generose repulsi sunt a Christianis, ut denique eos in fugam egerint fere Hispalim usque, multis Maurorum mactatis, et equis captis; atque ita probe suorum cædem ultus est Gomesius. Traductus autem in Tabladam exercitus, ut melius potuit castra munivit, pro exiguo numero quo constabat: necdum enim advenerant delecti a Communitatibus milites: quare ut ab incursibus Maurorum tutiores se redderent Christiani, circumduxerunt iisdem castris profundam fossam.

stationem mutat.

89 Contigit porro quosdam equites egredi ad custodiam pabulatorum, post quos egressi sunt, aliquantam moram in castris trahentes, Don Garcias Perez de Vargas et alius quidam Eques, videruntque obviam sibi venire septem Mauros: quibus conspectis, dixit ille alter D. Garciæ; Domine, vertamur retro, ipsi enim septem sunt, nos autem dumtaxat duo. Cui Garcias, Non ita, inquit, mi Domine, sed progrediamur; neque enim nos audebunt expectare. Visa est alteri fiducia ista plena dementiæ: quare adducto fræno retro egit equum, rediitque in castra quam occultissime potuit, seque D in tentorium recepit. Erat interim in speculis Rex, et quoniam regio plana erat, ipse vero tentorium in editiori nonnihil loco habebat, vidit omnia quæ agebantur: mandavitque ut in auxilium illius, qui solus pergere contra septem præsumebat, egrederentur aliqui. Sed Laurentius Xuarez lateri assistens, qui viderat egredientem ex castris D. Garciam Perez, certoque sciebat ipsum hunc esse; Nihil inquit, est opus, Domine mi Rex: eques enim ille est Garcias Perez, nec eget auxilio contra septem Mauros; qui, si noverint eum, cavebunt congressum; sin autem, videbit Celsitudo sua quantus ille sit. Cum ergo Mauri appropinquarent, petiit a scutifero arma sua, mandavitque a se ne abiret longius; cassidem vero alliganti excidit pileolus inobservatus, atque ita viam est prosecutus Garcias, pone subsequente scutifero. Mauri vero agnoverunt eum (erat enim inter ipsos famosus ex rebus quacumque occasione gestis) nec præsumpserunt eum aggredi, sed in utrumque latus viæ partiti comminabantur. Transivit ergo Garcias, irretorto vultu eos intuens. E

Garcias Perez septem Mauris occurrens

Ex ms.

spectante cominus Rege,

impune eos transit:

90 Tunc illi abeuntes, substiterunt in loco, ubi Garciæ pileolus de sub casside exciderat: quem deinde, galeam dissolvens, ut deesse vidit, quæsivit ex scutifero ubinam is esset. Hoc autem respondente, se nihil de eo scire; intellexit Garcias excidisse eum sibi: ideoque resumens arma, relegere iter quo venerat voluit, mandans scutifero, ut attento oculo elapsum requireret. Graviter id ferens armiger, Eia, inquit, Domine, an tu propter pileolum vilem redire in tantum discrimen cupis? nec satis gloriæ tibi esse putas, quod unus non timueris septem equitibus occurrere, eisque despectis progredi via tua? At Garcias: Tu vero, non vides, sine pileolo si sim, sine capite me esse? (erat enim calvus) et hoc dicens regressus est eo, ubi primum arma induerat. Tunc Laurentius Xuarez redeuntem videns, inquit Regi: Vide quomodo regrediatur ad Mauros, aggressurus ultro eos, qui se aggredi transeuntem timuerunt: nunc videbis quam fortiter in eos invecturus se sit, si forte eum audeant præstolari. Ast hi redeuntem versus se conspicati, receperunt sese, nec ausi sunt hominem exspectare. Tum iterum Laurentius: Eccum, ut dixeram; non audent septem Mauri expectare unum Garciam Perez, quod Celsitudini tuæ specimen sit ejus famæ, qua etiam hostibus noti sunt generosiores Equites tui. Denique perveniens ad locum Garcias ubi pileo- F lus exciderat, armigero desilire in pedes jusso ipsum recepit capitique imposuit, atque ad pabulatores perrexit *i*. Reversis autem equitibus iis, quos egressos diximus, ad illorum custodiam, cum usque Garcia; quæsivit ex eo coram Rege Laurentius, ecquis fuerit Eques iste, qui eum deseruerat. Sed Garcias negavit se novisse hominem, neque patenter tulit se in faciem laudatum. Idem vero postea sæpe interrogatus, semper excusavit se scire quis esset, quamvis hominem quotidie videret in castris; nolebat enim quidquam ejus famæ detractum, qui vulgo bonus Miles habebatur: sed et armigero inhibuerat, ne cuiquam faceret illum notum, interpositis minis si aliter fecisset.

iterumque eodem rediens ob amissum pileolum,

in fugam agit solo sui terrore.

91 Translatis, ut dictum est, in Tabladam castris, impetum in ea Mauri fecerunt, ex ea parte quam tenebant Magistri Calatravæ, Alcantaræ *k* et Alcanizæ *l*, inventosque ibidem verveces aliquot abducebant. Quod intuens Ferdinandus Ordonez Magister Calatravæ aliique Magistri, una cum suis Fratribus, celeriter insecuti sunt Mauros. Cum vero eos jam pene attigissent, inciderunt in locum ubi Mauri equites quingenti se collocaverant, porroque

Protracti ad insidias Christiani pauci

pergentes

Ex Hisp.

A pergentes venerunt in locum alium insidiarum, ubi equites trecenti subsistebant cum multo peditatu. Tum vero utrimque erumpentes in Christianos, in medio eorum deprehensos, cœperunt acriter ipsos hinc et inde urgere. Qui tali in discrimine positos se reperientes, et vel moriendum sibi vel vincendum esse, Deo commendaverunt animas suas ; tantoque cum impetu insiluerunt in barbaros, ferientes a dextris atque sinistris, ut denique in fugam utrosque compulerint, quamvis nonnumquam subsistentes ac pugnam redintegrantes. Duravit autem ab aurora usque in horam nonam certamen istud . in quo multi Mauri tam equites quam pedites occubuerunt ; Christiani vero, obtenta victoria revertentes ad castra, obviam habuerunt Ferdinandum Regem, auxilio sibi venientem, cum quo pariter regressi sunt exultantes ob successum.

victores redeunt :

92 Talia dum agerentur ex hac fluminis parte apud Regem Ferdinandum, in altera erant Magister Pelagius Correa, Rodericus Flores, Alfonsus Tellez et Ferdinandus Diamez, stationem habentes subtus Arnalfarache : qui procedentes inde irruerunt B in Gelves *m* ; atque adeo strenue oppugnarunt, ut vi locum ingressi occiderint aut ceperint Mauros omnes intus repertos, cum opulentis spoliis. Hinc vero perrexerunt Trianam, unde contra eos egressi sunt Mauri multi, pedites equitesque ; sed eos sic excepere Christiani, ut denique in fugam actos persecuti sint usque ad portas castri : atque ita, cum honore et nemine suorum amisso, redierunt ad stationem prædictam. * Ibi cum essent, Mauri Arnalfarachenses quotidie excurrebant , non sine aliqua jactura hominum nostrorum ac jumentorum : cui malo remedium posituri illi, consilio inter se habito, posuerunt insidias. Cum ergo solito more egressi essent Mauri, venissentque in præparatum sibi locum; prius quam eum omnino transissent , detexerunt insidias. Quod ipsis quidem nonnihil principio profuit : sed antequam se recipere possent, adeo acriter invecti Christiani sunt, ut occiderint ceperintque plures quam trecentos, persecutique sint usque in Arnalfarache, neque deinceps illi ausi sint amplius e sua munitione prodire. Post hæc intellexit Magister, quod Capitaneus quidam nauticus, Hispali missus, transisset Triana, venturusque esset in Arnalfarache ad subsidium suorum ibidem existentium, itaque tetendit ei insidias : quas quidem evasit Maurus exerrans a via, C assecuti tamen eum Christiani sunt ; et occisis novem e comitatu, ipsummet dejecerunt de equo ; parumque abfuit quin caperetur , nisi maximo numero erumpentes præsidiarii, periculo eum subtraxissent, quamvis non sine jactura suorum.

m aliique similiter.

Minutæ aliquot victoriæ.

ANNOTATA.

a Vadum hoc, *inquit Morgadus*, est supra Alcalam duabus leucis, sed, propter commoditatem transitus, utendum hoc circuitu fuit : *vulgo est* Vado de las Estacas. *Cur autem omissa commoditate, quam ad obsidionem formandam ex eadem parte fluminis præbere videbantur, jam occupata oppida*, Cantiliana, Guillena et Gerena, *maluit* Rex *iterum trajicere flumen, paulo ante tanto labore transitum? Causam addit Morgadus*, quia, ut ex illa parte occurreret classi , transeunda fuisset tota Axarapha, Mauris confertissima.

Vadum in Bæti quæsitum.

b *Vulgo* Torre del Canno. quæ, *ut ait idem Morgadus* hodieque permanet, sed modo nominatur Turris-pabulatorum, juncta magno Canali, qui tunc temporis Turri isti nomen dabat, distans a sinistra Bætis ripa quarta circiter leucæ parte, ab urbe autem leucis duabus, et sex a vado prænominato de las Estacas. Cannos *autem Hispani vocant , non solum* Aquæductus (*qualis est ille Hispalensibus notissimus , et Romanæ magnificentiæ æmulum opus, aquam Carmona deducens, sed etiam minorum fluminum majoribus se immergentium ostia : Turris vero ista erat ad ostium Guadayræ, in Bætim se exonerantis.* D

Turris-Canalis.

c Confusa hæc narratio est, *inquit Morgadus*, dum dicitur quod venit Rex a Turri-Canalis ad locum ubi stabat classis, eamque jussit sursum duci: ex eo tamen quod mox dicitur Pelagius transisse fluvium infra Aznalpharache, colligimus castrorum locum fuisse media circiter leuca infra Hispalim. Ibi ergo steterit classis, ubi circa annum MDLX eruta fuit anchora antiquissima, et formæ prorsus differentis ab hodierno usu , quæ potuit a tempore hujus obsidionis ibi jacuisse.

Castrorum regiorum locus.

d *Ita corrigo quod impressum erat,* a vado ; *et lego* a nado. *Vadum enim nullum concipi potest in flumine tam profundo, ut maximas etiam naves Hispalim usque transmittat : natatu autem transiri fluvios quamvis rapidissimos posse, non solum nos docuerunt Tartari ad Viennam, sed etiam sæpius videt Hispalis, quando intumescens. Bætis, obtecturus videtur majorem minoremque insulam, ubi armenta solent pascere; tunc enim hæc cum sui custodibus natatu transeunt in continentem : sed custodes non aliter fere quam in equis, uti hic Correa sociique fecerunt.* E

Vado, an natatu transitus Bætis?

e *In tertia Hispalensis civitatis tabula, notantur velut rudera magni oppidi atque turriti, uno quadrante ab urbe, cum titulo* S. Joannis del Foratche : *quia scilicet* Equitibus S. Joannis *locum sanctus Rex ac filius ejus dederunt : opinio autem communior inter eruditos est, eo loci stetisse vetus* Osset, *Plinio nominatum, (cujus nomen Mauri mutarint) et priscæ ibi Christianitatis reliquiam adhuc manere in templo parochiali, fontem scilicet baptismalem, longe antiquissimum.*

Ossetum vetus ubi?

f Niebla, *oppidum nunc, tunc ampla satis urbs, trans Rivum-tinctum sive Azecham, Hispali fere ad Occasum sita, intervallo circiter* 10 *leucarum.*

g *Iterum hic erratum videtur a librario, scribente* Embarcandolos ; *est enim* embarcar *navigio imponere; neque satis commode id explicat Morgadus de fuga Maurorum ad naves suas, vel de captivorum transmissione ad castra Regia : quare credo scribendum fuisse* Embarazandolos , *id est* impediendo confundendo illos ; *vel* Embangandolos, *quod idem est.*

h Tablada, *inquit Morgadus*, ab ipsis Hispalensibus muris patens versus meridiem ; atque adeo locus in quem translata castra dicit Chronica, magis ex fronte respiciebat civitatem, paulo amplius quam media leuca ab eadem distans, trans pontem Guadayræ, mediam Tabladam percurrentis, donec se in Bætim immergat. F *Tam igitur commode illuc subvehi omnia poterant, quam ad ipsam Bætis ripam, meliusque muniri castra quam in uliginoso fundo, qualem ad Bætim longo tractu esse scribit Morgadus. Zuniga num. 7 addit, ibi hodie visi Eremitorium S. Mariæ de Valme , atque ex traditione haberi, quod ipso loco steterit sancti Regis tentorium.*

Tablada campus Hispali suburbanus.

i *Zuniga, in Appendice ad Annales, pro an.* 1247 *num.* 8, *fatetur, non deesse, qui putent totam hanc narrationem esse apocrypham : neque ipse pro ea fidejubere audet : ad ejus tamen qualemcumque confirmationem ex Argote de Molina, in 3 parte Nobiliarii Andaluziæ, ipsam refert rhythmo vulgari expressam : qui cujus ætatis sit nescitur, scitur autem etiam typis vulgatus fuisse ante annos ducentos. Non video tamen quomodo res plane fabulosa irrepere in Chronicam hanc potuerit, nisi hæc successu temporum transcripta ex originali fuerit et transcribendo interpolata, quod probari deberet, non simpliciter præsumi; maxime cum tota eadem res legatur in Historia generali, quæ sane haud parvæ auctoritatis est. Accedit quod liber, inscriptus Lucanor, a Sancti Regis pronepote D. Joanne Emmanuelis*

Garciæ Perez audax facinus propter pileolum

veteri rythmo,

A *manuelis compositus, de eodem Garcia Perez dicat, quod una cum duobus Equitibus præsumpserit procurrere in unam Hispalensium portarum, eique hastam impingere, unde secutus sit cruentissimus conflictus cum Mauris, ad ultionem tanti contemptus egressis: qui conflictus tamen hic præteritur, sicut et alia haud dubie multa, diuturnæ obsidionis tempore gesta. Denique singulares honores, Garciæ collati longe supra ordinis sui gradum, singularia ejus facinora fuisse demonstrant; nam supra portam Xeresiam antiquitus legebatur hæc stropha;*

inscriptione

Hercules me edifico, Vn Rey Godo me perdio,
Julio Cesar me cerco Vn Rey Sancto me gano,
De muros y torres altas: Con Garci perez de Vargas

et sculptura confirmatum.

ubi recuperatio urbis æqualiter tribuitur Sancto Regi et Garciæ, aut saltem hic illi præcipuam operam navasse indicatur. Quod autem ad præmemoratam heroicam actionem propius pertinet, est, quod, cum jubente Philippo II innovanda esset Capella Regia, atque ex ejus mandato auferendæ ab ea imagines omnes, nisi quæ representarent Angelos, Sanctos, Reges, aut Virtutes; per inadvertentiam ejus qui præerat operi, integræ manserint duæ, claviculàribus lapidibus arcuum B *fornicem continentium insculptæ, quarum una pileolum manu, altera fustem tenebat; unde intellectæ sunt* Garciam *et fratrem ejus cognomento* Maxucam *repræsentare: de quibus interrogatus postea Rex quid fieri vellet, retineri omnino eas jussit; judicans non sine altiori providentia accidisse, ut, contra quam mandaverat, duæ illæ imagines intactæ remanerent. Ego, quod accepi, simpliciter retuli: alii, quod voluerint, judicent.*

k Alcantaræ Magister VI D. Petrus Yannez, *ab anno* 1234 *usque ad* 1254, *cui Rex donavit Metellinum et Bienquerenciam.* Calatravæ Magister XII D. Ferdinandus Ordonnez, *ab anno* 1243 *ad* 1254: *sub quo ordinem istum ingressus est Regis Frater* Alfonsus, *Dominus de Molina, licet uxorem filios ac filias haberet, ut dicitur in Historia trium Ordinum.*

l Alcanizium, *oppidum Aragoniæ, ad fluvium Guadalupe; qui inde ad 4 mill. Ibero se infundit, Cæsaraugusta (ad cujus diœcesim pertinet) distans mill.* 14. *Id sub an.* 1348 *nominatur a Mariana lib.* 16 *cap.* 14, *veluti alterum caput Ordinis Calatravæ, per schisma ortum, occasione Garciæ Lupi Magistri, ex Castella in Aragoniam profugi, ubi titulum* Magistri Alcanizii *duobus successoribus reliqui; interim dum Magister* Calatravæ dicebatur, *pro ipso electus Joannes Nunnius: qui demum anno* 1348, *sublato schismate, solus* C *tenuit Magisterium. Sed ista fuerit veteris schismatis resuscitatio potius quam principium: cum enim post infelicem ad Alarcos pugnam, amissa Calatrava, in summas Angustias redactus apud Castellanos Ordo,* Alcanizii *in Aragonia Commendatorem ad Magisterium extulisset; videtur is maluisse* Alcanizii *Magister appellari quam* Calatravæ, *quæ nulla ipsi erat. Unde factum sit, ut urbe postmodum recuperata et Ordini restituta, certari cœperit inter utramque Domum utra potior haberetur, et uterque Commendator appellari Magister: nam in utroque simul, ut distinctis, nominando, Chronica Generalis cum Ferdinandæa consentit, ut istam hic nequeamus interpolatam cogitare.*

Schisma inter Equites Calatravæ.

m Gelves, *oppidulum seu vicus,* Trianæ *proximus ad occasum est.*

CAPUT XV.

Pugnæ et velitationes terra fluvioque, eventu vario.

Mauri fluvium sibi aperturi,

Post tot tantasque strages, quas Mauris Christiani intulerunt, perseverante in obsidione Hispalensi Ferdinando, illi in arctum se cogi viderunt tam aqua quam terra, et undique oppugnari; magis tamen senserunt damna quæ patiebantur a classe fluvium insidente, atque adeo auxilium, quod ea parte facilius haberi poterat, præcludente. Quare, ut incommodum istud a se amolirentur, construi fecerunt ex trabibus inter se contextis ratem adeo magnam, ut totam fluminei alvei latitudinem occupans caveri nullatenus posset: hanc autem onerarunt vasis, igne Græco, pice, ac resina plenis, stuppisque et alia materia multa, ad flammam concipiendam diffundendamque idonea. Ita instructæ machinæ imposuerunt militem multum, antecedentibus aliquot navibus bellicis; magnaque cum ferocia invecti sunt in naves Christianorum, ignem omnibus si possent, injecturi. Eodem vero tempore etiam terrestres eorum copiæ se moverunt, et horrendo utrimque tubarum ac tympanorum strepitu vociferationeque terribili commissum est prælium: ad quod nec aqua nec terra imparati Christiani, sic exceperunt advenientes, ut utrimque tandem eos verterint in fugam, cœpti sui sero pœnitentes. Magna tamen diei parte duravit conflictus, potissimum navalis, prius quam vinci se fassi Mauri fugam arriperent cum clade magna, eorum præcipue qui de navibus atque de rate desilientes in fluvium, hauriebantur aquis. Neque damni quidquam passi sunt Christiani ab igne Græco, quem ipsimet succendentes reddiderunt inutilem, æque ac ceteram materiam flammiferam. Terrestres etiam Christianorum copiæ, in utraque fluminis ripa, stragem magnam ediderunt fugientium tam equitum quam peditum; donec eos compulerunt, partim intra portas Hispalenses, partim intra Trianense Castellum: atque hunc exitum habuit Maurorum machinatio tam formidabilis,

D Ex Hisp. — *conantur classem Regiam incendere, sed frustra,* — E

94 Interim explebatur tempus induciarum, cum Carmonensibus pactarum: qui considerantes Ferdinandi Regis fortunam proficere, res autem Maurorum retro ferri, pepigerunt cum Rege ut oppidum et omne ejus dominium ei cederent, ipsi vero ibidem vivere permitterentur salvis suis rebus omnibus. Hac conditione firmatâ misit Rex illuc D. Rodericum Gonzales Giron, ut suo nomine possessionem iniret: quo facto, relictoque in arce idoneo præsidio, redivit ad Ferdinandum Rodericus; actorumque reddens rationem, perquam bene receptus est. Contigit autem diebus illis castra regia pene absque milite relicta fuisse, dum aliqui egressi erant ut impedirent commeatum annonarium civitati inferendum, alii in Maurorum regionem incurrerant, alii denique pabulatores comitati aberant, Rege cum valde paucis castra custodiente. Tali rerum statu Eques quidam Maurus, exploratum egressus, recta ad tentorium Regis se contulit, meditata pridem fraude simulans, quod se et creditam sibi arcem vellet in potestatem ejus contradere. Ita benigne auditus et exceptus, castra perlustravit securus, cunctisque pro libitu exploratis, cum adeo male custodita omnia comperisset, lanceam sumpsit; cursuque versus civitatem arrepto, obvium quemdam balistarium occidit. Ubi vero civitati appropinquavit, immensum vociferari cœpit, ne tardarent erumpere in Christianos, quorum nemo posset eorum manus evadere propter eorum paucitatem. Sed frustra omnis adhortatio fuit, et nemine egredi audente, etiam hac vice discussum periculum est a capite Regio.

Castra regia pene vacua esse referenti, — F — *credere non audent.*

95 Alias accidit Regem trans fluvium abiisse ad Magistrum Pelagium, castraque cum exiguo milite tuenda reliquisse Infanti Henrico, Dominisque Laurentio Xuarez et Ariæ Gonzales Quixadæ. Hoc intelligens Axataf, cum omnibus copiis suis bene numerosis egressus Hispali, ingenti cum strepitu atque clamore prorupit contra Christianos, tamquam

egressi plurimi,

EX HISP.

A ordinatis ad prælium turmis impressionem facturus in castra; sperans vel solo sui adventus terrore agendos in fugam esse custodes. Sed Infans Henricus, cum Ducibus prædictis et exigua illa militum manu, subjicientes calcaria equis, sic procurrerunt in barbaros, ut adjuvante ipsos Deo in fugam averterint multitudinem totam; quo viso, generose eos insecuti sunt, ferientes atque necantes, donec eos in civitatem retruserunt. Prius autem quam portas tenere possent omnes qui egressi fuerant, incurrentes in cohortem equitum quinquaginta et turmam peditum plus quam quingentorum, eos compulerunt in flumen, mactandos a Christianis qui cum navibus suis occupaverant ripam: atque ita magna strages eo die est facta *. Quia tamen consueverant Mauri cum navibus suis sæpe accedere illuc, ubi classis Christianorum stabat in anchoris; visum his est ponere insidias in quadam arbustorum densitate, media inter civitatem et exercitum suum. Mauris ergo ut consueverant venientibus, progressi in eos Christiani tam diu secuti sunt fugientes, quoad necatis circiter quadraginta, ceteri in tutum se receperunt. Alio porro die triremes suas in ipsum illum

profligantur a paucis:

navali pugna concurrunt et vincunt,

B deduxerunt locum, ubi insidias tetenderant antea Christiani: qui omnium securi cum illac prætervehererentur, subito erumpentium adventu ac multitudine consternati, coacti sunt fugam retro quærere, viamque vi facere, quod absque cæde hominum circiter triginta ipsis non licuit: ita par pari redditum fuit.

96 Ceterum quia Christiani vehementer timebant navibus suis ab igne Græco, quem Mauri jaciebant; consuluerunt Ferdinandum Regem, ecqua possent ratione amoliri periculum; qui respondit, successurum illis qualecumque remedium, excogitassent. Illi ergo trabes duas crassissimas altissimasque in medium flumen defixerunt, qua Maurorum navibus transeundum erat. Quod cum fieret, ægre admodum ferentes Mauri, et transitum sibi præcludi videntes, rem impedire conati sunt: itaque fiebat, ut ad trabes istas quotidiana committerentur certamina. Cum autem die quadam minus attenderent sibi Christiani, venerunt Mauri in lembis suis, quos probe armatos habebant; et prius quam observarentur, grandibus funibus unam trabium constringentes, eamque extrahentes de fundo, abierunt magno cum plausu propter successum. Raymundus autem Bonifacius, irritatus injuria et probro suis

ad impactas fluminis alveo sudes

sæpe certatur,

C facto, assumptis triremibus suis bene instructis, accessit ad ipsam navium Mauricarum stationem, seque de iis egregie est ultus, multis barbaris occisis et captis, nec paucioribus submersis; abduxitque secum grandiorem navem unam satis pretiosam, cum minoribus quatuor, nullum ipse passus damnum suorum.

97 Hunc in modum quotidie inter Christianos ac Mauros terra et aqua res gerebantur: habebant autem Mauri quoddam balistariorum arcuum genus, quod adeo certos validosque perferebat ictus, ut excussum telum transiret equitem, quantumcumque gravibus armis munitum: cumque eo utebantur, evibratis telis in naves Christianorum, adeo celeriter recipiebant sese ut consequi eos Christiani nequirent; hoc vero sæpe facientes magnum inferebant terrorem et damnum. Suos ergo videns aliquando Ferdinandus sine fructu reverti, mandavit Raymundo Bonifacio, ut iterum venturis Mauris poneret insidias aliquas, eisque si posset illuderet. Ille ergo navigia duo bene instrui et generoso milite mandavit impleri, collocarique intra hortum quemdam Aycafæ, ex parte Axarafæ, abscondique et operiri ramis, sic ut conspici nequirent: paratas etiam esse jussit triremes, in subsidium dictorum

crebro excurrentium lembi,

navigiorum, quandocumque opus foret. His ita dispositis venerunt Mauri in lembis suis, omnino securi nec aliquid insidiarum suspicantes; ad locum tamen earum cum venerunt, ibidem substiterunt. Christiani ergo ut eos pertraherent quo volebant trans ipsum locum, suorum unum, Arabice scientissimum, immiserunt in flumen, tamquam esset Maurus qui natatu evadere cupiebat ad lembos. Hoc itaque Arabice vociferante et auxilium inclamante, festinaverunt Mauri eidem succurrere; itaque prætervecti sunt locum, ubi occultabantur Christiani. Hi autem, navigiis mox in aquam protractis, subsequi prægredientes cœperunt; et triremes ex parte altera iisdem occurrentes, medios intercepere Mauros, frustra reditum ad civitatem tentantes. Ita lemborum unus captus est, Maurique in eo venientes occisi omnes, exceptis quatuor quibus vita servata: secundus autem lembus, dum altero capiendo occupantur Christiani, evadere se posse speravit, sed frustra: nam et in hunc victores insilierunt, præcisisque remis fugam inhibuerunt, et gemina præda læti redierunt ad ceteros, nullo damno accepto. D

trahuntur ad insidias sibi positas

98 Iterum porro contigit ut militibus in varia partitis, scilicet ad tutandos pabulatores, ad impediendum commeatum inferendum in urbem, ad excursionem aliquam in Mauros, et demum ad excipiendum Infantem Alfonsum Murcia venientem, castra Regia pene desolata manerent. Tali occasione venientes Mauri equites ex Gazulis decem, audacter ingressi sunt versus tentorium Prioris S. Joannis; sed nihil repererunt quod auferrent, præter paucas vaccas ante illud oberrantes, quas continuo abigere studuerunt. Prior vero cum Fratribus nonnullis, injuriam animadvertens, sumptis mox armis progressus et insecutus est prædones; qui, dimissis inter oliveta vaccis fugam capessiverunt. Tum Prior receptas vaccas, armigero cuidam per occultam semitam reducendas commisit; ipse vero fugientes aliquousque secutus, receptum cogitabat; cum vidit peditum suorum aliquos longius progressos periclitari de vita, si dimitterentur soli. Hos ille ut recolligeret, equites suos promovens, incidit in locum, ubi centum quinquaginta equites Mauri cum multo peditatu se latenter abdiderant. Videns igitur præclusum sibi receptum ad castra, adeoque aut pugnandum aut moriendum, licet viginti solum equites apud se habens et pedites paucos, tamen generose in hostem invectus est: quorum multitudine cito obrutus fuisset, nisi eodem ardore sui omnes pariter impressionem facientes, ducem eripuissent periculo, amisso Equite uno Commendatore Sietefillæ et scutiferis septem. Tum vero recruduit pugna, tanto generosior ex parte Christianorum, quanto spes minor erat evadendi periculum; idque agebant tantum, ut ne inulti morerentur: quare ex his universim viginti, ex Mauris longe plures occubuerunt: donec denique totis castris clamatum est ad auxilium, Priori jam capto vel mortuo (ut credebatur) ferendum. Tum scilicet, egressis inter primos Episcopo Cordubensi D. Gutterio et D. Sancio Episcopo Coriæ, cum delectis Equitibus satis multis, ad festinatum eorum adventum, cœperunt Mauri receptum circumspicere, dimissis quos cinxerant Christianis; quare advenientes subsidiarii, paucos solummodo pedites in fuga tardiores assecuti, satis habuerunt Priorem non sine clade aliqua salvum recepisse. E F

Ad vacua itemum castra progressos et donec insequendo

deducti ad insidias Christiani pauci,

post acrem ac longam pugnam ju-vantur a suis.

99 Alia die D. Henricus, cum Magistris Calatravæ atque Alcantaræ, nec non D. Laurentius Xuarez et Prior Hospitalis S. Joannis, communi consilio ad spoliandum suburbium Benaljofar a dictum noctu egressi, magnum ei loco damnum intulerunt,

spoliant suburbia Hispalensia,

A *Mauros ex insidiis occupant,* lerunt, bona ejus parte incensa, abductisque pecudibus et jumentis non paucis, cum multa præda vestium rerumque aliarum : licet non sine vulneribus multis, quæ receperunt a barbaris, quorum plurimos vulnerarunt atque mactarunt, et sic tandem victores redierunt in castra. Iterum vero iidem Equites cum Infante Henrico ad suburbium alterum, Macarena *b* dictum, per nocturnas invecti tenebras, plurimos Mauros occiderunt et ferierunt : locoque ex parte combusto et spoliato, cum opulenta præda regressi, desolatum dimiserunt. Hujusmodi autem incursus multi facti sunt durante obsidione. Interim Rex Ferdinandus, recepto ad se Infante Alfonso, qui Murcia accersitus venerat, propius urbem castra admovere constituit; mandavitque Infanti ut metaretur intra olivetum civitati propinquum, ipse vero cum reliquo exercitu Tabladæ substitit : quod perquam moleste tulerunt obsessi. Igitur Alfonsus, cum loco sibi præscripto metatus esset, militibus suis et Aragoniis a Rege Jacobo submissis imperavit, ut quod e re videretur pararent : qui constituerunt erupturis mox Mauris insidias ponere, quod et fecerunt. Et Mauri quidem (ut credebatur) excurrerunt; B sed qui erant in loco insidiarum positi, citius quam par erat egressi, fortiter nihilominus rem egerunt; cumque iis se Infans Alfonsus junxisset, simul omnes secuti sunt fugitivos, mactantes et cædentes usque ad portas civitatis. Aragonii vero, propriam aliquam gloriam cupientes, separaverunt se ab Alfonso, quod eis nequaquam bene cessit.

100 Duobus post adventum Alfonsi Infantis *pauci plurimos fundunt semel,* mensibus, venit cum novis copiis etiam D. Didacus Lopez de Haro : qui optime receptus, metari jussus est circa portam Macarenæ, jussus etiam est eidem se jungere Rodericus Gonzales de Galicia. Mauri autem videntes quod milites horum duorum Equitum non erant valde numerosi, sæpius contra eos erumpebant, quotidie lacessentes, semper tamen generose excepti. Quadam ergo die equites ex Gazulis Mauris fortissimis multi, cum congruo peditatu progressi contra D. Didacum, cum eodem ad pugnam egresso aliquamdiu ancipiti marte pugnarunt; sed denique, victoriam Christianis largiente Deo, compulsi in fugam sunt; *iterumque :* et quamvis aliquoties sese converterent ad resistendum, multitudine freti et hostium paucitate, identidem tamen acti sunt retro usque ad portas civitatis. Christiani vero, multis equis obtentis, ovantes regressi sunt ad stationem suam. Alias iterum contra prædictos duos Equites C emissum e civitate est omne robur Maurorum, ordinataque bene acie progrediebantur ad pugnam : expectabant autem eos obviam egressi Christiani, nihilo minori cum fiducia. Infans vero Alfonsus, qui, promota ultra locum designatum statione, jam progressus erat trans fluvium supra Trianam, videns tantam Maurorum multitudinem, contra eos qui erant in altera ripa progredientem; confestim conscensis navibus trajicere properavit ad auxilium periclitantium : quo facto et Mauris se ultra non moventibus, quies utrimque fuit diesque elabebatur : quare priores se Christiani moverunt, sed Mauri expectare eos non ausi in civitatem se receperunt.

101 Eodem tempore et obsidione durante, Almogavares *c*, *c vario marte pugnant Almogavares,* qui erant in castris Ferdinandi, pro sua quique virili parte fatigabant Mauros, nunc incursione aperta vastando agros, nunc ex insidiis rem agentes, ea qua fieri solet in obsidionibus fortuna, dum utrimque ingenium solertiaque intenditur in mutuum damnum. Contigit ergo aliquando ad eum locum, ubi Christiani insidias posuerant, appropinquare multo copiosiores Mauros quam expectaverant. Quare videntes se latere difficulter posse, generose egressi in occursum sunt; sed Mauri tam validum impetum in eos fecerunt, ut fugere compulerint D amissis viginti. Atque ita Almogavares hæc vice *ex hisp. Templarii fortiter agunt:* victi sunt, sed aliis deinde vicibus se egregie ulti. Magister etiam Templi, in statione sua sæpius impetitus a Mauris, et toties iteratarum molestiarum pertæsus, mane quodam sub auroram exivit, seque in insidiis collocavit cum suis tam prope civitatem quam potuit. In horum manus cum incidisse se viderunt Mauri, solito more egressi, conati sunt quidem sese recipere in urbem ; sed non ita cito fugere potuerunt, quin equites e suis septem, pedites autem plures quam centum amitterent. Itaque factum est, ut sæpe repulsi barbari, multum remiserint de fiducia egrediendi, qua initio utebantur.

102 Solebant etiam iidem Mauri sæpe erumpere per portam Alcazarii *d*, quæ est propinqua vico nunc appellato Judæorum; transeuntesque per *e* pontem Guadayræ aggrediebantur castra Christianorum, *Victoriam fervidius prosequentes aliqui* ac multis illatis quotidie damnis recipiebant sese ad pontem. Quibus indignatus D. Laurentius Xuarez, inito consilio cum Garcia Perez de Vargas et Equitibus aliis, ut eos deinceps ab hujusmodi cœptis absterreret, egressus cum iisdem est ad ponendas E insidias. Dum autem irent, edixit omnibus, quod si forte ad manus veniretur cum Mauris, eosque contingeret in fugam dari, nemo procurreret ultra pontem Guadayræ; fore enim ut ibi perirent, quandoquidem ab exploratoribus didicerat, trans pontem illum, inter pontem *f* et civitatem, resedisse magnam vim Maurorum, cui resistere non possent si pontem ingrederentur. Hoc autem dicebat, experiri volens quid acturus esset Garcias Perez : itaque se collocaverunt expectaturi Mauros, solito more trans pontem venturos contra castra. Cum ergo venissent, et locum insidiarum transiissent, prodiere in hostem qui latebant, accepto signo a D. Laurentio, adeo ferociter insilientes in eos, ut Mauri coperint se recipere trans pontem, insequentibus usque eo Christianis. *dimissum inter Mauros Garciam Perez* Illis autem hic pedem figentibus, iidem Christiani eos generose pepulerunt trans pontem, multis fugientium in flumine demersis. Porro victoriæ dulcedine abreptus Laurentius, jam pervenerat usque ad medium pontem, unde rediens atque post tergum respiciens, et animadvertens Garciam Perez minime sequi ; recurrit ad pontem, viditque permixtum Mauris periclitari, quatuor eorum jam præcipitatis ab equo.

103 Tum vero Laurentius, Decepit nos, inquit, Garcias Perez, eo progressus ubi nobis opus erit F manibus strenuis uti, si eum velimus recipere salvum. Hoc vero formidans, caveram ne quis nostrum transiret pontem. Verumtamen, quoniam eo loci nunc est, progrediamur in auxilium ejus; grande enim dedecus nobis foret, si tam insignis Eques per nostram culpam hodie amitteretur. His dictis irruerunt contra Mauros pontem tenentes, feriendo, *acie recipiunt hoste cæso* mactando, et præcipitando barbaros, quorum multi de ponte in flumen dati, alii ex ripa transitum natatu tentantes, submersi omni sunt; ceteri turbatis ordinibus perquam confuse intulerunt se in portam Alcazarii, desiderantes e suis vice ista plus quam tria millia hominum. Cum vero redirent victores Christiani, dicebat eis Laurentius Xuarez, non invenisse se eatenus cui inferior haberi vellet animi et corporis robore, præter Garciam Perez, qui omnes eo die fecerat fortiter agere. Atque ex hoc tempore omnino non fuerunt amplius ausi Mauri redire ad oppugnanda castra Christianorum, sed quieti se continuerunt intra civitatem.

ANNOTATA

EX HISP.

A

ANNOTATA.

a *Liber quartus Theatri urbium, cujus Tabula* 2 Hispalim *exhibet in plano, cum nominibus portarum, platearum, ecclesiarum præcipuarum, atque etiam ædium suburbanarum, nusquam hujus nominis meminit: sed plura ex eo tempore mutata esse patet ex* porta Alcazarii *mox nominanda, ac* Vico Judæorum, *quæ hodie aliter nuncupantur. Zuniga existimat* Benaljofar suburbium, *istic fuisse, ubi nunc* S. Bernardi *dicitur; ad quem locum per portam Cordubensem exitur.*

b Macarenæ suburbium *nomen dedit ei portæ quæ est in orientali urbis latere, incipiendo a Turri aurea septima inter decem.*

Almogavares inter Hispanos qui?

c Almogavares, *inquit Mariana lib.* 10 *cap.* 10, veterani, præcipua dexteritate et multis bellis adversus Mauros exerciti: *et hujusmodi militibus adscribit Rodericus supra initium expeditionis Cordubensis. Discimus autem ex Nicephoro Gregora, una littera* l *extrita nomen corrumpente, Ronzerium, Regis Aragonum Petri genitorem, habuisse in exercitu suo* mille
B Amagabaros, quos Latini Pedites appellant. *Eadem voce usum Villanium Florentinum in Italia notat Carolus Macer, in Hierolexico fratris sui Dominici; docetque vocem Arabicam esse, ex* Mghabbar, *quod* pulverulentum *significat, et articulo* al *compositam, addita Euphoniæ causa vocali inter* m *et* g. *Sed quale genus militiæ isti haberent clarissime explicatum reperitur in Historia Catalauniæ, quam seculo* 13 *ad finem vergente scripsit Bernardus Desclot, continentem res sui temporis, eas præsertim quas gessit Petrus Aragoniæ Rex ab an.* 1276 *ad* 1285, *quamque Castellana lingua redditam Raphael Cervera imprimendam Barcinonæ curavit an.* 1616. *Ibi libro* 2 *cap.* 3 *sic illi describuntur in litteris ad me datis, nam librum ipsum non vidi:* Almugavarum professio est semper in armis vivere, extra habitationem communem, in montibus et silvis, continuo pugnando cum Mauris: in quorum terras excurrendo ad duas tresve diætas, struunt illis insidias, indeque revertuntur ad terras Christianorum, multa cum præda multisque captivis, unde illis tota victus ratio. Incredibile dictu est, quam laboriosam et asperam vitam agant, sæpe biduum triduumve impasti, aut solis campestribus herbis sese sustentantes, citra fastidium aut molestiam. Totus eorum vestitus et apparatus, sagulum
C unicum est perquam breve, hieme non minus quam æstate, cum femoralibus coriaceis valde arctis; gladius acutissimus et minime latus, ex corrigia robusta pendens; hasta seu minor lancea: jacula duo, cum ascopera in humeris, in qua ferunt bidui triduive cibum, cum fomite et silice ad ignem. Admodum expediti ad incurrendum recurrendumque sunt, et omnes fere ex montanis Aragoniæ, Cantabriæ vel Castellæ, ac plerique Nobiles, qui facultatibus ad vitam in urbibus tolerandam destituti, ad Maurorum confinia se recipiunt, rapto ut dixi, victuri, quoniam alia iis nec res nec spes est; *tales nempe quales in Hungaricis bellis identidem nominatos audimus,* Haydones, *vel* Hussaros.

eorum militandi et vivendi forma.

d Porta Alcazarii, *de quo infra num.* 112, *olim stetit inter Portam Xerestam et illam quæ a Carnibus nomen habet, cujus arcus ab annis* 50 *adhuc cernebatur. Qui autem, tunc cum scribebatur Chronica,* Vicus *erat* Judæorum, *nunc occupatur a parochiis S. Mariæ Candidæ, S. Crucis, S. Bartholomæi, et ex parte etiam S. Nicolai; protegebaturque ea parte muri, qui inter Carmonensem portam atque prædictam portam Alcazarii tenditur.*

e *Ex Chronica Generali intelligitur, tam in titulo Capitis* 60, *quam in contextu erratum a vulgatæ editionis curatore, dum* portam *pro* ponte *legit.* Guadayra *autem rivulus est Tabladam percurrens, ducto ab* D
Alcala principio, et una circiter infra Hispalim leuca in Bætim se ingerens.

f *Est autem trans pontem usque ad muros civitatis planities æqua, ad spatium mediæ circiter leucæ; in quam facillime procurrere Mauri equites et majori numero circumvenire pauciores Christianos poterant. Quæ ultima tria puncta Hispalensium nostorum litteris didici.*

CAPUT XVI.

Varia ad Trianensem pontem arcemque fortuna partium.

Trianensi ponte navali destruendo,

Habebant Mauri pontem ligneum, navigiis instratum, et catenis ferreis perquam firmiter connexum, ea parte qua transibatur ab urbe Trianam: qui pons magno commodo obsessis erat, sublatus autem ad extremam eos poterat rerum omnium penuriam deducere. Ferdinandus ergo, cui propositum erat vel urbem capere vel in ejus obsidione mori, considerans omnem annonam omneque auxilium civitati E
per pontem istum venire, itaque differri cupitam victoriam, forte etiam se numquam potiturum ea; in consilium adocavit Raymundum Bonifacium et alios maritimarum rerum expertos, eosque jussit excogitare modum quo posset pons Trianæ frangi. Post longam deliberationem, imprimis placuit accipere e tota classe navigia majora ac firmiora duo, eaque instruere omni necessario apparatu, ac denique expansis velis immittere in pontem. Intravit autem Raymundus in unum eorum cum congruo numero suorum: alterum vero conscenderunt ii quos idem Raymundus ad hoc delegerat: quando circa meridiem ventulus aliquis assurgens, rei bene agendæ spem fecit. Huic intenti Christiani, naves prædictas aliquanto spatio siverunt flumine secundo delabi, ut ex majori intervallo accipientes deinde impetum, vehementius in pontem impelli possent.

parata navigia duo,

in festo inventa Crucis,

105 Dies sanctæ Cruci sacer agebatur et mensis Majus, quando tentanda res erat. Jussit igitur Ferdinandus Rex, pro sanctæ fidei exaltatione servituris navibus aplustria imponi crucibus sericeis signata: quæ cum tensis quantum ventus aspirabat velis sursum proveherentur, subito requievit aer, et remittens se ventus mœstitiam movit Christia- F
nis. Sed brevi alius isque valentior ventus insurrexit: quo impellente provectæ sunt naves, frustra id conantibus impedire Mauris, qui per Arenariam *a* dispositi, arcubus balistisque et fundis atque omnia generis machinis jaciebant majora minoraque tela, quod idem fiebat a custodibus Turris-aureæ, et ex altera ripa a præsidiariis Trianensibus: sed exiguo utrimque cum damno. Itaque prior navis, quæ secundum latus arenariæ provehebatur, acta in pontem est; sed confracto in quod impegit navigio, ipsum pontem frangere ac perrumpere non potuit. Hoc autem fecit navis altera, qua Raymundus Bonifacius vehebatur, magno cum plausu spectantium rem eminus Christianorum; quorum Rex Ferdinandus, volens fracto jam ponte tutum navibus prædictis receptum parare, cum filio Alfonso multisque Equitibus ac numeroso milite, impetum fecit in Mauros arenariam insidentes, omnesque retrusit in civitatem. Exhinc cœperunt Mauri rebus suis omnino diffidere, præcisa cum ponte etiam spe omnis ulterioris subsidii.

a ... rem conficiunt

Triana ipsa obsessa

106 Rex autem, cum filio et Magistris Ordinum totoque exercitu, movit contra Trianam, eamque cœpit ex omni parte quatere; accesserat enim eo per flumen etiam Raymundus Bonifacius cum universa classe. Verumtamen Christiani, tam aqua quam terra,

ra,

A ra, grandia patiebantur incommoda a saxis sagittisque, ex castello in ipsos continuo denseque emissis: quod animadvertens Ferdinandus, neque id pro temporo caveri a se posse, receptui signum dedit. Cupiens nihilominus obtinere locum, moram alioqui facturum victoriæ de civitate speratæ, Infantem Alfonsum aliosque filios suos, D. Fredericum et D. Henricum, emisit ad castellum propius lustrandum: qui mandata patris executi, jusserunt fieri crates ac vineas, quibus protectus miles ad murum subiret. Comitabantur eos Magister de Ucles, D. Rodericus Gomez, et D. Rodericus Flores, Alfonsus Tellez et Petrus Ponce, qui stationem ceperunt ad Trianam juxta flumen, totusque eodem mox accessit exercitus: et pars adoriri vi aperta castellum cœpit, pars ad illud cuniculum ducere. Sed latere Trianenses conatus iste non potuit: quare cuniculo e contra acto occurrerunt fossoribus Christianorum, atque in omne periculum tam vigilanter intenderunt, ut Christiani desierint cuniculos nihil proficientes moliri. Mauri porro Trianenses, qui per pontem jam ruptum sperare auxilium nullum poterant, collatis ex omni circum regione necessario ad sustinendam obsidionem apparatu, non desponderunt hic animos: sed crebris eruptionibus fatigabant obsidentes, et balistis quas habebant fortissimis fundisque tela et saxa jaciendo, haud parvum nocumentum inferebant. Judicavit ergo Rex Ferdinandus, murariis tormentis et machinis sibi esse opus ad oppugnationem promovendam: quibus paratis et admotis, fortiter quidem quatiebatur castellum: sed Mauri, suis contra machinis usi, adversas aut impedire aut etiam frangere conabantur: sæpe etiam erumpentes et mox sese recipientes, haud infeliciter fallebant adversarios, ardorie pugnæ et hostis persequendi propius protractos ad munitiones, a quibus non facile erat absque damno reverti, quantumcumque ageretur caute. Atque in hunc modum ducebatur tempus ad castellum, aliis illud expugnare, aliis propugnare nitentibus.

frustra oppugnatur.

B

107 Interim ad castra venit nobilis quidam, ex iis quos Infanzones *b* nominant: qui ibi conspiciens Equitem, eadem qua ipse tessera militari utentem, undis scilicet albis et cæruleis, accessit ad alium Equitem, indignans quod eadem qua ipse tessera uteretur aliquis minoris conditionis, dicensque quod eam ipsum cogeret abdicare. Cui is qui inter rogabatur respondit, idemque affirmarunt alii præsentes, etiam atque etiam videret quid inceptaret. Iste enim, inquiebant, Eques, licet exteriori habitu despicabilis videatur, est Garcias Perez de Vargas, Eques honoratus et in dignitate positus, miroque generosus et fortis in armis, qui si verba tua intellexerit, haud facile manus ejus evades: tantum enim in armis valet, ut ceteri Equites libenter ei primas deferant. His ille auditis verecundatus conticuit: res autem, nescio quo deferente, ad aures Garciæ Perez pervenit, qui quidquam se scire dissimulavit. Quodam autem die, cum simul ad claustra castrorum observarent ipse et Nobilis iste, Equitesque nonnulli alii; egressi Triana Mauri, nonnullis Christianorum cæsis, accedebant versus ipsos illos Equites, uno inter ceteros præcedente atque monstrante, quod eorum aliquem ad singulare certamen deposceret. Hoc viso, Garcias Perez subdidit equo calcaria, et Maurum tam felici ictu perculit, ut eum in terram prosterneret: tum ceteri similiter in Mauros provecti, pepulerunt eos usque sub arcem. Hic enimvero pugna recruduit, animadversa paucitate Christianorum, ita ut totum fere diem duraret. Validis autem utrimque ictibus agebatur res, lanceis, gladiis atque clavis, dum interim

b Quidam indignatus Garcia Perez propter scutariam tesseram.

C

eodem contra Mauros pugnante fortiter

ex arce densissima sagittarum ac lapidum pluvia D mittebatur in Christianos, quorum sane multi læsi fuerunt, sed multo plures Maurorum cæsi: atque ita his intra arcem compulsis, isti, victores reverterunt in castra.

108 Ingentia eo die facinora Garcias Perez ediderat, ictusque tam multos et grandes clypeo suo exceperat, ut totum pene confractum referret, atque e tessera undarum eidem appictarum nihil amplius appareret. Videns ergo Infanzonem prædictum, ad claustra castrorum eodem loco consistentem, ubi eum dimiserat nec enim inde se moverat) Domine, inquit, Eques, talibus in locis depono ego tesseram undarum, quæ expungitur eo quem vides modo: si placet, altera vice, quando Mauri redibunt, simul ambo egrediamur in occursum; ibi apparebit uter nostrum magis mereatur undas istas gestare. Non fuit Equiti illi, jam pridem dictorum a se temere verborum pœnitenti, gratus sermo; jamque metuebat, ne suas ipse undas cogeretur deponere; quapropter voce modesta respondit: Domine Eques, bene tibi convenit undulata tessera, multumque decoris ipsa ex te recipit, ac majori deinceps in pretio erit: obsecro te, ut tamquam generosus, qualis es, ignoscas mihi, si quid contra te locutus sum priusquam haberem cognitum. Benigne, quod petebat ille jam bene humiliatus, indulsit Garcias: gratiasque accepit a supplice suo, multum gaviso, quod tam parvo culpam redemisset. Scivit autem rem gestam D. Laurentius Xuarez et Regi Ferdinando retulit, vehementer probanti factum, utpote cui jam pridem notus erat Garcias: mox autem totis vulgata castris, confusionem haud modicam attulit Nobili isti; passim enim explodebatur, et interrogabatur, ecquid ei cum Garcia Perez accidisset.

et tesseram in conflictu abolitam referente,

atque ad simile experimentum provocante,

E

confunditur.

109 Eodem tempore D. Arias Archiepiscopus S. Jacobi venit in castra, et stationem sibi elegit circa *c* Tagarete; moxque infirmari cœpit tum ipse tum comites sui. Mauri ergo, videntes ipsum adeo procul abjunctum ab aliis, frequentius incurrebant in eum, et magna inferebant damna Hoc cognoscentes D. Petrus Ponce, D. Rodericus Flores, et D. Alfonsus Tellez; atque inurbanum ac minime ferendum rati, quod adversus infirmum Archiepiscopum adeo insolenter agebant Mauri; conspirarunt ut eis insidias struerent. Quare accersitis viarum ductoribus, quorum unus fuit Dominicus Munnoz, illarum expertissimus, idemque vir fortis ac generosus; assumpserunt secum equitatum aliquem ex copiis Infantis D. Alfonsi, modicum illum, sed bonum; seque convenienter disposuerunt, et venturis Mauris ad se pertrahendis exposuerunt oves Archiepiscopi. Ut ergo venerunt barbari, ovesque a statione aliquantum abjunctas sunt conspicati, pertranseuntes insidiarum locum, abigere eas cœperunt: sed egredientibus qui latebant, dimissa præda fugam inierunt qua quisque poterat Insecuti autem eos Christiani, ferientes atque mactantes, sic castigarunt, ut plerique in loco occubuerint, interque illos equites Gazulæ quinquaginta ex generosioribus (ex istis enim erant qui prodierant) peditum vero ad quingentos: pluresque periissent, si non tam cito ex insidiis suis prodiissent Christiani.

c Mauri infestantes stationem Compostellani Archiepiscopi,

F

castigantur.

110 Solebant equites Ferdinandi Regis, per vices cohortesque suas egredi ad custodiam pabulatorum, secundum ordinem a Rege constitutum. Quodam ergo die, cum vices custodiæ obvenissent Didaco Sanchez et Sebastiano Gutierrez, exiverunt cum equitibus viginti: viderunt autem eos centum quinquaginta equites Mauri. Xerez egressi: contemptaque Christianorum paucitate, irruerunt super illos. Qui in orbem collecti, defendebant se quo meliori

Pabulatorum custodes ab eisdem invasi

poterant

A poterant modo, Mauris circumquaque prementibus, tantumque non obruentibus telorum ac sagittarum multitudine. Sed profuit Christianis consilium, quo jacta in se missilia frangebant omnia, non retorquebant in hostem : læsi tamen fuerunt ambo duces, ex quibus Sebastianus Gutierrez statim expiravit ; Didacus vero Sanchez nequaquam evasisset, nisi fideliter adjutus a suis fuisset. Hi autem adeo fortiter se premi sentientes, aliquoties impetum fecerunt in hostem : fuitque tam pertinax utrimque pugna, quia neutris subsidio veniebatur, ut totum fere diem tenuerit. Christiani vero omnes, nimio fessi labore, mactandi fuissent vel capiendi, nisi tandem, audita in castris Regis prælii fama, itum fuisset in auxilium ; quo viso receperunt se Mauri, et prius se muris incluserunt, quam assequi eos possent qui sequebantur. Alias accidit, ut equites ad pabulatores tuendos designati, serius egrederentur, atque prægressi illi in Mauros inciderent : qui cæsis circiter ducentis viris, jumenta multa abduxerunt, prius quam advenientes præsidiarii attingere eos possent.

... qui mortis periculum evadunt.

111 Eques Maurus *d*, ex voto peregrinus, Andaluziam intraverat, Hispalensibus Mauris adjutor futurus : qui eos videns tam arcte obsideri, modum aliquem ultionis per fraudem de Christianis sumendæ excogitavit, communicavitque cum obsessorum Prioribus. Probato eo, misit ad Alfonsum Infantem qui nuntiaret, quod ei traditurus esset duas turres quas tenebat, tantum cito veniret ad eas occupandas. Suspecta Alfonso erat fides Maurica ; ideoque non ausus ire ipse, pro se misit D. Petrum de Guzman cum aliquod equitibus; quos neci continuo destinarunt Mauri : sed D. Petrus fraude agnita, subditis equo calcaribus, velocissime se recepit aliique post eum ; insequentibus Mauris, et unum, qui minus cito ab iis se expediverat, assequentibus, quem etiam occiderunt : de reliquo votis suis insidiisque frustati sunt *. Rex porro Ferdinandus, videns Archiepiscopum S. Jacobi infirmari, ipsum, cum majori suorum parte *e* æque infirma, in propria remisit curandum; transivitque ad stationem ejus Magister D. Pelagius Correa *f* cum suis, juxta muros civitatis. usque eo enim hæc stringebatur, nec nisi natatu poterant Mauri egredi : non tamen propterea cessabant ultro citroque Hispalenses ac Trianenses inter se commeare, non valentibus Christianis claudere aquas. Ægre valde id ferebat Ferdinandus Rex, multumque angebatur, quod neque commercium istud communionemque præsidii et auxilii mutui posset præscindere, nec Trianam pugnando obtinere. Advocato igitur in concilium Raymundo Bonifacio et reliquis nauticæ rei peritis, deliberavit de transitu illo occludendo, atque ad eum finem veluit arenariam occupari, admotis illuc triremibus suis. Sed Mauri tanta mox copia se effuderunt in occursum, ad prohibendum transitum, ut tota die peragi nihil potuerit.

d Simulatus transfuga spe sua frustratur

quotidiana conflictus partium

e

f

C

ANNOTATA.

a A Turri-Aurea usque ad Portam Almeniliæ, *inquit Morgadus*. Arenaria ea extenditur, *id est secundum totum latus urbis Occidentale, reflectendo per Boreale urbis cornu ad latus Orientale, ubi secunda a dicto cornu* porta Almaniliæ *est. Latissima tamen est* Arenaria *in spatio, quod inter Turrim prædictam et pontem procurrit, ubi, inter Portam Trianensem et Postica Ataracanarum, id est Armamentarii (hodie Postica Carbonaria dicta) media est speciosissima nunc* Porta del Arenal : *Morgadus autem tam spatiosam Arenariam esse asserit,* ut capere possit plusquam quinquaginta millia bellatorum, præter suburbanas domos, quæ tunc nullæ erant.

Arenaria Hispalensis

D

b *De* Infantionibus *multa et erudita Cangius : eorum tria genera apud Aragones distinguit Vitalis Episc. Oscensis. Michael de Molina in Repertorio,* Militum filios *appellat, ita ut hi nascantur, illi creentur.*

c Tagarete *rivus initium sumit ad latus Boreale civitatis ; et hortos Archiepiscopi rigans, transit per pratum S. Justæ, cui aerem valde insalubrem reddit vaporibus suis, si quando tempore æstivo exundat : inde sub aquæductu Carmonensi decurrens, usque ad portam Xeresiam deinceps civitati pro fossa est, ad pedem Turris aureæ influens in Bætim. Metabatur ergo Archiepiscopus ad partem Urbis Borealem, e regione portæ Macarenæ, prohibens ne quid illac victualium inferretur.*

Tagarete rivus Hispalim alluens,

d *In titulo Capitis* 66 *Maurus iste proprio nomine appellatur* Orias : *quod forte e textu excidit per incuriam transcribentis ; exprimitur tamen mox infra num.* 112.

e *Quidquid hic de isto Archiepiscopo dicitur, narrat iisdem verbis Ægidius Davila, in Theatro istius Ecclesiæ pag.* 55, *tamquam ex Chronica Generali Hispaniæ acceptum ; unde iterum confirmatur, quod alibi diximus, duarum Chronicarum alteram ex altera multum transcripsisse.*

E

f *Nempe, rupto ponte Trianensi, minus necessaria erat Statio tertia trans flumen ad urbem fame cogendam ; quod Regem sperare ausum cum exercitu tam exiguo, pene fidem superaret, nisi factum doceret tam certa historia.*

CAPUT XVII.

Deditio Hispalensis urbis, ejusque descriptio.

Expectatione sua circa transitum frustratus Rex Ferdinandus, edixerat, præmia se largiturum ei, qui ipsum impedire posset. Cum ergo quadam die Hispali Trianam transissent Orias et alii quidam Mauri sine obstaculo ullo, non ita expeditum invenerunt reditum : siquidem Raymundus Bonifacius eis se objecerat, cum navibus et lembis bene armatis. Quo viso, reditum ad suos desperans Orias et qui cum erant, petierunt adduci ad colloquium Regis.* Hic vero ad audiendos eos misit Rodericum Alvarez : ac primam ab iis propositam conditionem attulit ex parte Axatasi, quod arcem Hispalensem Ferdinando traderet, pecuniam vero annue pendi solitam Miramolino, ipse et Axataf partirentur; itaque Mauri permitterentur manere in civitate. Sed Rex, qui eos tam arcte constrictos tenebat, nec audire quidem voluit conditionem ejusmodi : quare alias *a* ei obtulerunt Mauri, quas æque rejecit ; omnino volens civitatem sibi liberam ab illis relinqui. Tum denique petierunt ut regredi sibi liceret, cum liberis, uxoribus, et facultatibus suis : quod si ad Regis militiam transire vellent aliqui, in ea reciperentur : atque in hanc conditionem Rex non invitus consensit. Petierunt deinde, ut liceret sibi æquare solo Mezquitam majorem : quod Rex arbitrio filii sui Alfonsi reliquit : hic vero respondit, quod si vel unicam tegulam inde dejicerent, nec Maurum nec Mauram vivam dimitteret ex tota civitate. Tum supplicarunt ut saltem liceret sibi demoliri turrim, pro qua essent aliam fabricaturi : sed etiam ad hoc respondit Alfonsus, quod vel propter laterculum unum ablatum Mauros omnes esset interfecturus. Ergo nihil his profici videntes Mauri, promiserunt quod intra septem dies evacuatam urbem traditur essent. Atque ita obtinuit Rex civitatem in die S. Clementis XXIII *b* Novembris anno MCCXLVIII. * Firmatis deditionis

Capto Oria Mauro,

agitur de urbis deditione:

E

a

qua conclusa urbem obtinet Rex 23 Nov.

b

A ditionis faciendæ conditionibus, continuo Alcazarium *c* traditum Regi est, et Mauri ab eo petierunt unius mensis spatium, quo possent quæ collibitum foret vendere. Hoc autem obtento, distractaque qua volebant carere supellectile, ac pretio recepto, claves civitatis tradiderunt Regi, liberam eam vacuamque facturi; quibus Rex mandavit ituris mari naves atque triremes *d* consignari, terra autem discessuris jumenta et custodes præberi, qui salvos ubi optassent sisterent. *e* Egressi autem versus Xeres sunt terrestri itinere trecenta hominum millia, quos comitatus usque Xeres est Magister Calatravæ.

113 Ipse vero nobilis Rex Ferdinandus; cujus tot illustria gesta refert præsens Historia, nobilissimam civitatum Andaluziæ Hispalim ingressus est in festo Translationis *f* S. Isidori, quondam Hispalensis Episcopi XXII Decembris; solenni cum processione exceptus ab Episcopis et plurimo Clero, communique gratulatione laudantium Deum ac benedicentium, propter favores Regi impensos, tantasque victorias de fidei Christianæ inimicis concessas. Ingresso autem Rege in ecclesiam S. Mariæ, Missam celebravit nobilis quidam Prælatus D. Guiterius,

B Electus *g* Toletanus: qua finita Rex abiit ad arces suas, comitatus Magnatibus omnibus; festumque ibi diem cum iis agens, cunctis lætitiæ signis eum celebravit. * Incredibile porro est quantis laboribus vigiliisque Ferdinando steterit conquisitio civitatis prædictæ; quantis periculis rerum suisque, in tot præliis, excursionibus, velitationibus; in adducendo ad castra sua commeatu omnis annonæ, eunique hostibus præscindendo; inter plurimas suorum mortes necessariarum rerum defectus frequentes, assultus Maurorum fere quotidianos, gravesque et vulgatos per exercitum morbos, quos generabat intensissimus æstus, aerem sic inflammans, ut sudore omnium diffluerent corpora, castrensibus operibus pridem fatigata et debilitata. Habuerat autem idem Rex castra instar *h* populosæ urbis, in plateas vicosque distributa; ut cuique opificum generi sua esset specialis habitatio, in quibus et textores, et campsores, et aromatarii, et pharmacopœi, et frænarii nominabantur: fora item piscaria et macella: ut quicumque illa vidit, dicere potuerit, nihil illis castris magis ordinatum, opulentum ac nobile se conspexisse, nequidem in potentissimis civitatibus. Ita enim ibi fixus hærebat exercitus, cum mulieribus, infantibus, supellectilique domestica, ac si perpetuo habitando eo loci fuisset: sciebant enim omnes, Regem Ferdinandum habere propositum, imo

C votum, toto vitæ suæ tempore numquam discedere nisi capta urbe: certaque persuasio de constantia Regiæ in quocumque cœpto voluntatis, fecerat homines undequaque affluere, ibique tam fixe permanere *i*.

114 Sexdecim menses operi isti Rex beatus impendit: et vero operæ pretium retulit. Est enim Hispalis circuitu amplissima, conditione nobilissima civitas regionis totius: cujus muri altissimi, amplissimique ac fortes valde, ornantur turribus pulchre dispositis et eleganter elaboratis. Antemurale quoque ejusmodi est, ut quælibet civitas eo se solo perquam bene muratam crederet. In ripa fluminis ab aquis ipsis turris assurgit, Aurea nuncupata, propter venustissimam qua nitet speciem. De turri autem S. Mariæ quid dicemus, cum in ejus ornatum humana omnis industria consumpta videatur? Est autem sexaginta pedes lata, alta ducentos quadraginta. Scalæ interiores, per quas adscenditur, gradibus tam amplis planisque *k* assurgunt, ut mula vel equo conscendere eam Reges, Reginæ, ac Magnates possint. Supra hanc *l* turrim alia minor eminet, octoginta solum pedes alta, sed opere admirando fabricata: supra quam ænei *m* orbes seu

D sphæræ quatuor gradatim consistunt, ita ut minima summum locum teneat, secundum major aliquantulum; sub illis major sit etiam tertia: quæ licet omnes sint speciosissimæ, neque similes sibi fortassis usquam habeant, quarta tamen et infima, ut magnitudine ceteras, sic et elegantia superat. Distinguitur enim quasi per canales duodecim, singulos quinque palmorum amplitudinis; adeo ut cum inducenda hæc machina in urbem esset, nec ulla portarum satis ampla ad ipsam excipiendam, latior aperiendus aditus fuerit: quando autem radiis solaribus illuminatur, visendam se præbet plus quam spatio diurni itineris.

115 Alia præterea ornamenta multa et prærogativas habet hæc civitas, paucis communes: ad ipsam enim ac pene sub muros ejus, appellunt undequaque advectæ naves ex Tanger, Zeuta, Tunez, Bugia, Alexandria, Genua, Lusitania, Anglia, Pisa, Burdegala, Bajona, Catalaunia, Sicilia, Vasconia, Aragonia, Francia, aliisque regionibus transmarinis, tam Maurorum quam Christianorum, qui illi dem omnes censent aliquos nationis suæ habitatores. Oleo præterea sic abundat, ut terra marique sufficiat magnis etiam regionibus, aliasque innumerabiles opes continet: et in districtu ejus numerantur centum millia prædiorum, absque portubus, unde ingens annue reditus provenit. Denique victoria hæc ex memorabilioribus fuit, quæ umquam tam brevi tempore relatæ in mundo sunt, cui credi possunt causam dedisse, primo ac præcipue divini favoris indulgentia erga servum suum, nobilem ac beatum Regem D. Ferdinandum: deinde eximia fides optimorum subditorum erga eumdem, quia nullus Rex umquam tam bonos tamque obsequentes habuit, quam Castellanos suos Ferdinandus; cum ipsa eorum natio ex propria natura Regibus suis fidelissima sit, præ alia quacumque; cujus ut nam probitatem provehat Deus porro, evehatque ad sui honoris incrementum!

116 Nobilissima autem civitas ista obtenta fuit anno Domini MCCXLVIII *n* die S. Clementis, id est XXIII Novembris, et postea nobilis Rex Ferdinandus obtinuit alias multas civitates et regiones, suoque adjunxit imperio, subjiciendo sibi Reges et regna, quæ ei clientelari jure subdiderunt se, tamquam Domino solventes tributa et vectigalia: quidquid enim citra mare ex parte Castellæ Mauri possidebat, in ejus venit potestatem. Primum autem ejus Regis hoc fuit, restituere pridem vacantem Sedem Episcopalem, ad Dei Matrisque ejus honorem, cui ecclesia ipsa est dedicata; stabilire in ea Canonicatus ac Dignitates alias, perquam bene fundatas; dotare illam multis possessionibus prædiorum atque vicorum opulentia insignium, præter ingentem gazam, quam donavit primo ejus *o* Archiepiscopo, Raymundo. Ecclesiasticis porro rebus tam bene dispositis, etiam politicum statum optime constituit, collocans in urbe habitatores omnium ordinum atque conditionum, quibus domos fundosque distribuit liberaliter; accersens etiam cunctarum artium opificiorumque magistros, et cuique generi suos sigillatim vicos tribuens; litteratos etiam ac doctos viros *p* invitans, ea denique omnia curans, quæ civitatem aliquam ornare ac nobilitare possunt. Similiter et territorium circumjectum habitari colique præcepit: et civitatem magnis communivit instruxitque privilegiis, quibus gavisuri in posterum essent, tam qui illuc habitatum venirent, quam quos ibi ab initio collocavit, propter fidelem operam sibi navatam obsidionis tempore.

ANNOTATA

A

EX HISP.

ANNOTATA.

Dedendæ urbis conditiones, rejectæ.

a *Morgadus ait secundas conditiones fuisse*, ut Mauri Regi penderent totum quod Miramolino dabatur, et præter Alcazarium traderent partem tertiam civitatis : denique, ut traderent partem dimidiam cum eodem tributo, et suis expensis ducerent murum, qui utramque partem separaret.

Anniversarium ejusdem deditæ.

b *Hunc diem festivum quotannis agunt cives, solenni cum processione, in qua circumfertur* Gladius *de sepulcro sumptus, quem creditur in manibus habuisse* Rex Sanctus *cum urbem inveheretur; quod tamen non nisi uno post mense factum mox indicatur. Dicit autem Morgadus tunc* Regi traditas claves urbis : moxque non solum arcem, sed omnes etiam turres et Mezquitam fuisse præsidio regio occupatas, post annos quingentos triginta quatuor, quibus civitas fuerat in potestate Maurorum.

Alcazarii Hispalensis situs.

c Alcazarium *olim dicebatur quod nunc* Palatium, *istic ubi Australe cornu civitatis a Turri-aurea versus ecclesiam majorem procurrit in modum trianguli : cujus*

B

basis a dicta turri ultra portam Xeresianam se extendit, murisque ac turribus per singula latera denis aut pluribus instruitur, et versus ecclesiam suam portam habet quæ Palatii dicitur, propterea quod ducat ad palatium ibi situm : atque ita habes portam Alcazarii *supra quæsitam, eique adhærentem* Vicum Judæorum.

d Centum millia hominum *mari se commisisse scribit idem Morgadus*, quibus Rex indulserit quinque naves, per Bætim subductas usque Hispalim, cum decem triremibus et una carraca, *id est navi majori rotunda, qualem Nonius in Plautum videtur appellare* Cicerum, *quam* Navim Asianam prægrandem *interpretantur Lexicographi : hæ tamen naves debuerunt sæpius ivisse et redivisse, ut tanta turba veheretur.*

e *Addit idem Morgadus* concessum Axatafo, *quem Maurorum Architalassum appellat*, ejusque partiariis et fautoribus, ut qua possent meliori fortuna remanerent in Sanlucar, Aznalpharache, et Niebla.

f *De* S. Isidoro *ejusque translatione egimus* 4 *Aprilis : celebratur ipsa die* 22 *Decembris.*

Guiterius Archiep. Toletanus.

g Roderico *scriptori defuncto, sub an.* 1247 *succedens* Joannes *Uxamensis, supra laudatus, ac deinde Burgensis Episcopus, uno vix anno tenuit Cathedram Toletanam; suffectus autem eidem* Guiterius, *dicitur*

C

vixisse biennium in eo gradu, et obiisse anno 1250. *Verum observat Zunigæ, num.* 23 *hujus anni* 1248 *vacasse Sedem Toletanam adhuc mense Martio anni* 1249. *Cum autem ex Canonico Episcopus factus* Guiterius *sit, Electus licet, non potuit ejusmodi actione perfungi, quæ soli Episcopo consecrato competit, ideoque idem Zuniga suspicatur, erroris occasionem ex synonymia sumptam; et eum qui ecclesiam dedicavit fuisse* Guiterium, Episcopum Cordubensem. *Quia autem præcipuum domandæ urbis instrumentum fuit navalis illa machina, quæ pontem fregit; ideo credit idem Zuniga*, Capitulum Hispalense *pro Sigillo, cujus formam ex ipso infra repræsentamus, sumpsisse* navim, tensis provectam velis, residente ad puppim Deipara.

NOT. 5 APPEND. TOM. VII MAJI

h *Simile quid sub annum* 1604 *in triennali obsidione Ostendæ in Flandria contigisse audivimus.*

Sancti abstinentia a gravandis bonis ecclesiasticis.

i *Testis* II *super art.* 54 *in Summario, dicit ex historiis, quas legit et habet, quod* sanctus Rex, quantumcumque gravatum se videret in expensis ad bellum faciendis, Deo tamen et justitiæ armorum suorum confidens, numquam aggravaverit populum sibi subditum novo aliquo tributo. Quæ ejus abstinentia maxime patuerit in obsidione Hispalensi ; ubi cum hoc ei suaderetur, quin etiam suggereretur, posse eum in causa fidei etiam uti argentea suppellectili

D

ecclesiarum, quibus eamdem deinde copiose restitueret; responderit, aliud se subsidium ab ecclesiis earumque ministris non sperare quam orationes, aurum vero aut argentum nequaquam (sicuti in particulari narrat Mariana de Regis institutione) quantum autem ad regnum gravandum attinet, magis timere se maledictionem unius edentulæ vetulæ, quam totum exercitum Maurorum : posse enim Deum, qui tali loco ipsum posuerat, et regni defensionem commiserat, prospicere de mediis ad victoriam necessariis, sicut eatenus fecerat ; et hoc narrat Fr. Dominicus de Baltanas aliique. *Marianæ libellus hic citatus ad manum mihi non est : Baltanas Dominicanus post an.* 1560 *obiit, eumque Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispanica scribit edidisse* Compendium rerum Moralium in Hispania gestarum; *et curasse ut ederetur apud Joannem Truxillo* Flos Sanctorum. *In alterutro, Lector, credo, inveniet dictum, hic allegatum.*

Turris Hispalen. opus Maurorum

E

k *Similibus gradibus etiam conscenditur tectum Basilicæ Vaticanæ Romæ; sunt enim plani et leniter solum acclines, sic ut ab angulo ad angulum mediæ turris, secundum cujus latera gradus isti ducuntur longitudine* 23 *pedum, solum enitatur quis sursum pedes* 5; *qui quater secundum numerum laterum replicati, faciunt ut singulæ cujusque lateris fenestræ, quæ lumen ipsis gradibus præbent turrisque interioris cameris, una supra alteram posita videatur intervallo pedum* 20 *circiter. In theatro urbium Turris hæc sic delineata invenitur, ut ex angulo uno videnti duo latera conspicienda offerantur; itaque patet oculis ipsis illa, quam dixi, fenestrarum utrimque paulatim ascendentium differentia. Eadem repræsentatur in altero ejusdem tabulæ latere, introrsum conspicienda per effractum muri angularis hiatum; sed perquam infeliciter : quia nec turris mediæ latera prædicta conspiciuntur, neque scalarum forma vera exprimitur : notantur enim in lateribus singulis* 8 *vel* 10 *gradus, singuli tam alti quam lati, quos a quadrupede scandi, sicut ibi fingitur, impossibile sit; cum econtra non nisi gradum unicum habeant singula latera, quibus omnibus succedit in eodem latere gradus alter. Proinde tantum abest ut aliquam scalarum Hispalensium ideam formare tibi ex ea delineatione possis, ut erroneam prorsus concipere necesse sit, nisi admonitus caveris.*

Ejus dimensio,

F

l *Quamvis vox Hispanica* Brazas, *communiter* ulnas *notet, mensuram scilicet duorum et semis pedum geometricorum : apparet tamen ex omnium recentiorum consensu, pedes duntaxat hic numerari : et quidem cum aliqua varietate. Nam ubi Chronica numerat latitudinis Brazas* 60, *illi solum habent* 50; *et* 240 *Brazas altitudinis mutant in* 250. *His vero securius stabimus, credemusque numeros Chronicæ a transcribentibus vitiatos, quod mox infra certiori exemplo constabit. Operæ pretium fuerit legere Morgadum lib.* 4 *cap.* 1 *describentem quam minutissime et accuratissime totam istius molis fabricam; quam una cum adhærente Mezquita totam esse a fundamentis opus Maurorum evidenter probat, contra nonnullos, a Romanis petentes illius originem; esto, inquit;* nulla uspiam appareat Arabica inscriptio, quam Catholici dejecerint : sicuti inventus est Cordubæ similiter dejectus titulus, marmori albo insculptus, quo dicebantur Alderamen et Issen, pater ac filius, Mezquitam Cordubensem condidisse. *Ipsa quoque solicitudo Maurorum, pro impetranda facultate demoliendi turrim illam priusquam excederent, etiam cum onere ædificandi novam propriis sumptibus, ut habetur num.* 112, *confirmat proprium opus fuisse eorum, qui ad perpetuam infamiam suam suique Mahometi, ex ea turri soliti invocari, manere illam noluissent. Allegat etiam idem Morgadus auctoritatem Ludovici del Marmol Caravajal lib.* 3 *cap.* 40 *in descriptione Africæ, asserentis ex quadam Chronica*

...situdo cum Turri Mirochensi.

Africana,

A *Africana, quod* Iacob Almanzor, nepos Abdulmumeni, ædificavit ad Mezquitam majorem apud Marocchos turrim, quæ hodieque ibi visitur, eadem omnino forma ac fabrica, qua structa est Hispalensis, et Rabathana in Mauritania Tingitana: easque fecit unus idemque architectus. *Et turris quidem, ut dictum est, hactenus fere manet: Mezquitæ vero solum superest pars Atrii sive Claustri, reliquis ejus partibus dejectis ad ædificium novæ Cathedralis.*

Utrique impositi globi ænei quatuor;

m *Similiter ait Morgadus de* Marocchensi turri, *quod* supra ejus cacumen elevabantur quatuor orbes aurei per axem ferreum trajecti, quorum infimus capiebat octo Hanegas tritici. secundus quatuor, tertius duas, quartus unam. Hanega *autem Hispana hodie dicitur duodecim* Almegas *seu Romanos modios continere. Porro testatur Morgadus, quod ingenti quodam terræ motu fractus sit axis, cui vasti illi orbes inserti erant, in die S. Bartholomæi anno* 1394: *et quod hanc ruinam reparaverit Archiepiscopus* Ferdinandus de Valdes, *suis et Capituli sumptibus, ultra* 250 *pedes quos a principio turris habuerat*, elevando ipsam ad alios 100 pedes, qui post tertiam quartamque zonam novi operis desinunt in ornatissimam pyra-
B midem, cui incumbens sphæra ænea inaurata altitudinis pedum quinque, sustinet simulacrum Victoriæ, similiter ex ære fusum et inauratum, ulnarum quatuor et dimidiæ. *Qua de re ibidem insculptus lapidi legitur titulus, a Canonico Francisco Pacieco compositus in hunc sensum:*

ÆTERNITATI SACRUM.

pro quibus posita desuper Victoria,

Magnæ Matri Virgini Sospitæ; sanctis Pontificibus Isidoro et Leandro; Ermenegildo Principi, pio, felici; illibatæ castimoniæ et virilis constantiæ Virginibus, Justæ et Rufinæ, Divis Tutelaribus; hanc Turrim, Punicæ structuræ molisque admirandæ, atque in pedes CCL olim editæ, in augustiorem faciem, opere accurato et splendidiore, aucto insuper centum pedum operosissimo fastigio, auspiciis Ferdinandi Valdesii, Antistitis pientissimi, Hispalensis Ecclesiæ Patres ingenti sumptu instaurandam curarunt: cui, ob pietatis res egregie compositas, capite diminutis atque sublatis Romanæ Ecclesiæ perduellibus, victricis fidei colossum, ad universa cœli tempora captandæ tempestatis ergo versatilem, imponendum jussere: absoluto opere, anno instauratæ salutis MDLXIX, Pio V Pontifice Opt. Max. Philippo II Aug. Cath. Pio, Felice, Victore, Patre patriæ, rerum Dominis.

cum titulo teste restaurationis an. 1569,

C n *Hinc supposititia esse convincitur Charta jurium ac privilegiorum Carmonensium, cui sic subscribi fingitur, apud Carum lib.* 3 *cap.* 44. Facta charta, Rege Christo, VIII die Maji, anno quo dictus Rex Ferrandus, felix, populator, invictus cepit Hispalim nobilissimam civitatem [et populavit] de populo Christiano, Æra millesima ducentesima nonagesima. *Hæc enim respondet anno vulgaris Æræ* 1252. *Eodem anno primum etiam electus et ordinatus est, mortuo Joanne, Cancellario Ferdinandi*, Apparicius Episcopus Burgensis, confirmans *eamdem Chartam, post Reginam Joannam, Infantes Ferdinandum et Philippum, eorumque patruum Alfonsum, et Joannem Archiepiscopum Compostellanum (qui tamen æger remissus in Galliciam fuerat. et aderat Toletanus Electus* Guiterius, *cui id potius competebat, si ipso captæ urbis anno talis charta scribenda fuisset: sed tunc* Apparicius *necdum erat Episcopus Burgensis.*

Chartæ Carmonensis vitium

o *Id quidem* Raimundus *fuit, ast non statim, sed primum post Majum anni* 1253, *aut etiam serius aliquanto, cum* Infans-Ferdinandus, *ad hoc munus Electus a patre, eo mortuo renuntiasset Electioni suæ.*

p *Non ipse tamen, sed successor filius, Universitatem seu Academiam instituit.*

D

PARERGON V.

Ad quatuor præcedentia Capita.

Ex Hispanico Spinozæ, Zunigæ, et aliorum.

§ *I. Devotio sancti Regis erga Deiparam, durante obsidione comprobata miraculo insigni.*

Ex recentiori scriptore

Licentiatus Paulus de Spinosa, *Presbyter et civis Hispalensis, patriæ Historiam, antiquitates, et magnalia edere in lucem cœpit anno* MDCXXVII; *cujus parte* 1, *lib.* 4 *et ultimo agit de recuperatione urbis per sanctum Regem Ferdinandum. Narrat ibi Paulus iste non pauca, vel ignorata vel præterita auctori Chronicæ, potissimum intento successibus bellicis referendis. Et quoniam accurate satis refert fontes ex quibus hausit singula, visum est in unam omnia Appendicem, recuperationis Hispalensis narrationi subjungendam, colligere; prudentisque lectoris arbitrio relinquere, quid fidei sin-*
E *gulis dandum existimet. Ac primum fol.* 148 *ex veteri Ecclesiæ Hispalensis membrana, in sacello Regis asservata, asserit idem quod habent Lectiones, ad Matutinum in dedicatione Hispalensis Ecclesiæ* XI *die Julii recitandæ, et a Congregatione Rituum approbatæ anno* MDXC. *Quomodo scilicet* Rex Hispalim obsedit, ad eam expeditionem a S. Isidoro Hispalensi Episcopo per visionem excitatus, quod scilicet sanctissimus Præsul suam Ecclesiam, tot seculis jam ab infidelibus profanatam, Christo restituendam curaret. *Prudenti tamen cautione additur in dictis Lectionibus,* Ut fertur; *quo nempe intelligatur id non constare ex certis auctorum coævorum monumentis, sed solum* constanti traditione receptum esse: *uti etiam, quod* pius Rex, tum alias, tum in eo bello Deiparæ Virginis (cujus sacram venerandæ Majestatis imaginem quocumque iret in exercitu secum ducebat, ac mira devotione et honore prosequebatur) præsentem opem non semel sensit.

veteres membranas allegante,

probatur devotio sancti erga B. V.

118 Prædictam *autem* membranam, *inquit Paulus*, continentem miracula aliquot sancti Regis, transcripsit Licentiatus Franciscus Pachiecus, Capellanus Major Capellæ Regiæ et Canonicus ipsius sanctæ ecclesiæ, cujus exemplum ego habui, a quodam Regni hujus Magnate communicatum. *Utinam suis originariis verbis, Hispanicis vel Latinis (nec enim qua lingua scripta fuerit exprimitur) membranam istam*
F *curasset Lectori suo Paulus exhibere, vel Processuum summario inserta inveniientur notata ibi miracula, sicut notantur alia infra dicenda ex libro veteri Flos-Sanctorum. Interim ex membrana illa attulerat Paulus fol.* 134 *quod post conflagrationem ignariæ illius machinæ (de qua in exitium Christianæ classis comparata dictum est num.* 39) acturus pius Rex de tam singulari beneficio gratias Deo et Deiparæ, quibus acceptum id referebat, in suum se recepit tentorium, prostravitque ante imaginem Virginis in oratione. Postero autem mane sub ortum solis sine gladio egrediens ex castris, progressus est orabundus usque ad ambitum mœniorum urbis, et ea usque ad portam Cordubensem transiens, intravit per eamdem; eoque venit ubi est locus supplicii Martyrum, oravitque coram imagine Mariana, quam a vetustate Antiquam appellant: et tota civitate transita, nulli Maurorum conspicuus, egressus est per portam Xeritanam: veniensque in tabernaculum, et superiorem vestem quietis capiendæ causa deponens, deprehendit se absque gladio esse: unde intelligitur extaticæ orationis fervor, quo abreptus toto illo itinere fuit.

cujus imaginem Antiquam in urbe,

A 119 Doctor Hieronymus de Gudiel, *arte Medicus, qui anno* MDLXXVII *Compluti vulgari lingua edidit Compendium aliquot Historiarum Hispaniæ, in quo tum aliæ antiquitates memoria digniores traduntur, tum præcipue illustratur familia Gironum,* cap. XI dicit eumdem se causam vidisse in alio MS. antiquo de rebus et antiquitatibus Hispanicis, hoc verborum tenore expositum. Videns Rex sanctus obsidionem protrahi in longum, idque peccatis suis imputans, et ideo vehementer afflictus, continuas ad Deum Virginemque gloriosam ejus matrem preces fundebat, ante imaginem quæ hodie Regum dicitur, quamque circumducebat secum; supplicans ne sua peccata respiceret, sed zelum sanctum, quo impellente obsidionem tam arduam susceperat. Hoc tota una nocte agenti responsum fuit, animos sumeret, cito enim potiturum esse desiderato gloriosi laboris fructu. Surgens autem manu Rex, ambulavit usque ad civitatem, non visus a suis; et per unam posticum, quæ inter Turrim auream et portam Xeritanam clausa apparet, introgressus est; ubi dicunt, excidisse ei non animadvertenti gladium

eodem in ecstasi et ingressus, adorarat,

B suum: et perveniens usque ad Mezquitam majorem, veneratus est imaginem quam appellant Antiquam, quamque istic reperit, ubi etiamnunc consistit: atque per eamdem portam regressus in tentorium, invenit ibi gladium qui sibi exciderat. Eodem mane D. Petrus de Guzman et D. Petrus Pontii, non invenientes in tentorio Regem, perquisiverunt totis castris, usque dum venirent ad tabernacula DD. Roderici Gonsalez Giron et Didaci Lopez de Haro. Qui suspicati Regem ingressum esse civitatem, ingressi sunt etiam ipsi per portam Macarenæ, quærentes eum usque ad Mezquitam majorem. Quo cum plurimi Mauri accurrissent, pugna acris ibidem ipsis exorta est; in qua, protegente eos Deo progressi usque ad portam Xeritanam, per eamdem redierunt ad castra; in quibus Regem repererunt, sanum atque hilarem, et gavisi sunt. *His relatis,* Apte, *inquit Zuniga,* subjungit Gudiel: Si postremum istud facinus Roderico Giron et sociis afflictum Poetice est, apte inventionis istius auctor legit personam cui ipsum adscriberet. Scimus tamen etiam in Granatensis urbis acquisitione, occasione non absimili, quid simile patratum fuisse a Ferdinando del Pulgar. *Pergens deinde Spinosa.* Alii, *inquit,* auctores dicunt, quod tota una nocte ferventi orationi

C insistens Rex, a Deo sibi concedi petiit ingressum in urbem Hispalensem, ad introducendum illuc sanctam Christi fidem, et visitandam magnæ religionis imaginem Marianam, quam quidam a Columna nominant; quia stabat ad columnam cujusdam fontis, ad concursum platearum Genuensis et Marinæ: quidam vero asserunt fuisse miraculosam illam imaginem, quæ Antiqua nominatur, eratque intra ipsam Mezquitam Maurorum, honorata ab his, adorata a Christianis. Postea, aiunt, surrexisse Regem, velut in ecstasi, præ attentione atque fervore spiritus; et inobservatum prodiisse de tabernaculo, ac transito Tabulatæ campo quam longus erat, circuivisse murum usque ad portam Cordubensem, et campum illum in quo solebant Mauri capitis supplicium sumere de Christianis, inde appellatum Decollatorium Martyrum. Hinc inductum, vidente nemine, in civitatem ab Angelo, usque ad locum imaginis: qua adorata, Rex egressus fuerit per portam Xeritanam: ingressusque in tabernaculum, animadverterit periculum in quo fuerat, absque gladio existens.

regressusque invenerit se inermem fuisse.

120 *Triplicem hanc extaticæ illius peregrinationis narrationem, tam unam in substantia facti, quam in circumstantiis variam, ideo credo proposuisse Spinosam; ut pluralitate testium, non omnino recentium, ejusmodi de sancto Rege credulitati, faceret fidem traditionis,* D *saltem popularis; quæ, licet raro aliquid integrum invariatumque transmittat ad memoriam posteritatis, non sit tamen prorsus contemnenda, quamdiu nulla gravior ratio in contrarium obsistit. Et hujusmodi sunt quæ idem Auctor adjungit,* solitum Regem ter in hebdomade, quamdiu duravit obsidio, seipsum noctu flagellare usque ad copiosam sanguinis effusionem; cum autem pugnandum esset, cilicinam crucem, ferreis aculeis asperam, supra nudam carnem gestare, quæ pectus et brachia complectebatur: habuisse etiam in exercitu Sacerdotes, qui militibus pœnitentiam et virtutum exercitium prædicarent. *Sed minus verosimiliter hoc etiam additur, quod in istis Sacerdotibus* præcipui fuerint beatus Fr Dominicus, vir sanctissimus, discipulus et socius gloriosi Patriarchæ Dominici, Confessarius Regis, eique adjunctus socius, thaumaturgus Pater Fr. Petrus Gonsalez, quem asserit Christophorus Nunnez, Capellæ Regiæ Sacellanus, in historia quadam a se scripta de singularibus rebus urbis Hispalensis, multa prædixisse sancto Regi obsidionis hujus tempore, quæ exitus vera demonstraverit. E *Egimus* XV *Aprilis de* S. Petro Gonzalez, *ibique notavimus ad num.* 15 *Vitæ littera* d, *hunc mortuum esse septem annis citius, quam obsidio inchoaretur; nunc vero occurrit etiam alius error ejusdem Vitæ notandus, quo dicitur idem Petrus capta urbe comitatus Regem, ad urbem suam regiam regressum: neque enim amplius rediviit in Castellam Ferdinandus, aut vivus aut mortuus. De Fr. Dominico, Petri Gonzalvii socio, nihilo minus dubitaverim, an unquam fuerit in Castella, nedum in Bætica: vide interim quæ de eo notavi ad Vitam B. Petri num.* 4 *litt.* b. *Quod autem ab eodem in castris Ferdinandi factum ait Lauretus lib.* 2 *pag.* 63 *circa meretricem solicitantem ad flagitium, quam ad cubandum secum in rogo invitarit; id alii et verosimilius in Lusitani Regis Castris; Leander Albertus pag.* 180, *in* Curia Gallorum Regis *actum ait; nisi forte mendum est, legendumque sit* Portugallorum. *Idem Lauretus lib.* 1 *pag.* 347 Dominicum Mugnoz *nominat, atque fuisse* sancti Regis Confessarium, *quod certius velim probatum videre, ab eo præsertim qui mox sequ. pag.* 349, *parum sui memor, titulum Regii Confessarii, pro eodem occupatæ urbis tempore, adscribit* Don Raymundo de Lezana Episcopo Segoviensi. *Similiter certius probatam velim, assertam ab eodem Laureto* F *præsentiam* S. Petri de Nolasco *in iisdem castris. Vehementer enim vereor, ut ea aliud habeat fundamentum, quam quod Sanctus iste (sicut in Vita a nobis edita legitur* XXIX *Januarii num.* 18) *Barcinone profectus ad Castra Jacobi Aragonum Regis, eodem quo Hispalis obsidebatur anno Valentiam prementis, urbem cum eo ingressus dicitur, die scilicet* XXVIII *Septembris, qua illa, ex prædictione ejusdem Sancti, pridem in Deum precati, dedita Christianis fuit. Fama tamen fundati Valentiæ Conventus movisse Sanctum Regem potuit, ut etiam Hispalim Petrum accerseret, idem ibi facturum. Potuit etiam sanctus Fundator, comitatus ultro fuisse Aragones illos quos Valentia occupata, Regem Jacobum Ferdinando misisse ad Hispalensem obsidionem extremo ejus mense, intelligitur ex successu eorum minus felici num.* 99. *Allegatur autem Bernardus de Vargas in Ordinis sui Chronica, Sanctum Sancto sic loquentem inducens;* Cura, non solum fabricam ecclesiæ et conventus; sed etiam ut Fratres vestri pro me orent Deum, dum vivo; nec non pro anima mea, post mortem: optime enim novi, quam gratæ sint Deo sanctæ vestræ preces, æque ac opera vestra bona.

quibus pœnitentiis usus durante obsidione?

an etiam comite S. Petro Gonzalez?

et B. Dominico ejus socio,

ac S. Petro Nolasco?

§ II

A

§. II. De imaginibus Marianis, Hispalim inductis sanctis a sancto Rege.

Circumducere imaginem Deiparæ solitus,

Refert *Rodericus Toletanus lib. 8 cap.* 10, *ex eoque Lectiones* XI *Julii ad festum Triumphi S. Crucis apud Hispanos, quod in sæpe memorata Christianorum ad Navas Tolosanas contra Saracenos pugna, erat in vexillis* Regum *Christianorum, Castellæ, Aragoniæ et Navarræ,* imago B. Mariæ Virginis, quæ Toletanæ provinciæ et totius Hispaniæ semper tutrix extitit et patrona: in cujus adventu, acies illa mirabilis et turba innumerabilis, quæ hactenus satis immobilis permanebat, et rebellis nostris obstiterat, cæsa gladiis, fugata lanceis, victa ictibus, terga dedit. *Hanc majorum ac sui nominatim Avi materni religionem imitatus Rex sanctus, ejusdem Virginis imaginem, non quidem vexillo suo inseruit (hoc enim, ut infra describitur, solis Castellæ ac Legionis insignibus notatur) sed majori cum apparatu habebat,* cumque iret in exercitu secum ducebat, *præsentem opem semper expertus, tum in aliis bellis omnibus, tum maxime in* B *hoc Hispalensi, uti testantur Lectiones Dedicationis Hispalensis supra allegatæ num.* 117, *eædemque argumentum cœptum sic prosequuntur:* Capta urbe, Ferdinandus, felicem victoriam, non sibi, sed Deo ejusque sanctissimæ Matri acceptam referens; dictam imaginem, triumphantis specie ornatissimo ferculo impositam, ad templum, quod ejus nomini dicandum erat, inferri fecit. Hac celebritate triumphi eadem sacratissimæ Virginis imago, cum splendida Episcoporum et Sacerdotum processione, signis ac legionibus præcedentibus, sequente postremum Rege et Procerum comitatu, in urbem delata et in templo est collocata: quod jam a Guiterio Archiepiscopo Toletano a superstitionis sordibus fuerat expurgatum, et Christiano cultui restitutum. Tum vero idem Toletanus Præsul ecclesiam, præsentibus Episcopis et innumerabili populorum multitudine; solenni ceremonia Deo, in titulum et honorem beatissimæ Virginis Mariæ, dedicavit; cujus venerandam imaginem, cum multis Sanctorum Reliquiis ibidem Rex reponi curavit.

eamdem triumphabundus inducit in urbem:

122 *Hæc ergo illa est, quæ ut olim in Veteri Regum Capella, sic et hodie in nova, principem aram occupat, in capite Ecclesiæ Patriarchalis Hispalensis, sicut infra apparebit, ubi Capellæ istius forma proponetur. Nunc satis est ipsam imaginem in suo argenteo tabernaculo,* C *in quo et circumfertur, exhiberi conspiciendam. Eidem imagini sicut antiquitus communis cum ipso sancto Rege honor deferebatur, sic utrique communiter accepta referebantur miracula vetera, inferius proponenda in principio Gloriæ postumæ. Hoc etiam indicat Titulus, Legendæ antiquæ præfixus his verbis:* Vita et miracula gloriosi Regis D. Ferdinandi, qui Hispalim obtinuit; et cui, mediante quadam devotissima sculpta imagine, quam secum circumducebat, Dominus noster magna miracula ejus tempore et usque hodie fecit ac facit. *Talium miraculorum occasione, ipsam illam Deiparæ imaginem* Guilhelmus Gumperberg *noster retulit in suo Atlante Mariano, continente centurias duodecim miraculosarum toto orbe imaginum, ubi ex Memoriali seu* Vita S. Ferdinandi *scripta per* Joannem de Pineda, *sic habet:* Fama est duas Deiparæ statuas Hispalim esse allatas a Ferdinando Rege. Altera argentea est, et colitur in altari principe summi templi; altera, lignea et justæ staturæ, sedet, puerumque Jesum manibus tenet. Hæc a Regibus nomen habet, sive quia in Sacello Regio est, sive quia a Ferdinando Rege contra Mauros semper inter primos militum ordines collocata. refertque constans fama, in oppugnatione urbis Hispalensis, Regem, Ferdinandum a Virgine doctum esse, quibus modis Maurorum machinas everte. D

multa per eum operatus miracula,

ubi etiam nunc in honore est,

EX HISP.

123 *Hæc ille ad imaginem* CCXLI: *addit deinde:* Tanto hodie in honore est hæc sancta Statua, ut a Regiis ministris Custodes præsidiarii constituantur, quos Armorum reges vocant. Hi togati cum clava argentea quæ foribus adstant. A cubiculis Deiparæ, velut Imperatrici, nobilissima quæque virginum deligitur: quibus omnibus Regio diplomate hæc officia assignantur. Tanta porro in hac sancta Statua vestienda est religio, ut hoc officium non nisi Canonicis permittatur. *Sed ista collata cum præcedentibus, credere nos faciunt, Testem V in Processu Neapolitano super art. 26 in Summario allegatum, perquam confusa usum memoria fuisse, quando* dixit, quod cum santo Regi apparuisset imago quædam Deiparæ cum puerulo, promittens victoriam in conflictibus: ille similitudinem monstratæ sibi imaginis factam volens, plures pictores accersiverit: quorum nemo cum voto ejus posset facere satis, secundum ea quæ memoriæ habebat impressa lineamenta; demum oblati sint duo, qui opus susceperint, unumque in locum simul clausi absolverint intra dies aliquot: sed opere completo inventi amplius non sint, proinde crediti fuisse Angeli: et hanc ait devote servari sub E altari in capella Regia: atque ita et vidisse se sæpius, et ex antiqua parentum traditione accepisse. *Sane non pictam esse, sed sculptam imaginem; non subtus, sed supra altare collocatam, extra controversiam videri debet. Sed video quid fefellerit hominem, Hispaniæ advenam, et bona (quod præsumendum est) fide, visa auditaque, ut meminerat, referentem. Est in eadem Hispalensi ecclesia imago alia supra memorata, non allata, sed inventa Hispali a Sancto Rege, maximaque in veneratione habita;* Antiquam *vocant, estque Gompenbergio Imago* CCLXXXI, depicta in pariete, statura sesqui major humana, forma speciosissima, ut miraculum sit inter majores pictorem fuisse tanta arte præstantem: et quod ipso miro mirum magis est, in hanc usque diem et integra est, et vel formæ vel colorum nullum omnino passa damnum, quantumvis Mauri, quibus antiquiorem esse fama celebrat, eidem expungendæ ligones et malleos adhibuerint. Vestis tota deaurata est, cultus hodieque ingens; ardent perpetuæ in sacello, quod augustissimum, lampades; nulla diei hora sacrum locum accedas, quin tibi via sit per confertum populum facienda. Omnia pene superant litaneuticæ preces, quas Lauretanas vocamus, et quovis Sabbato, assistente toto Clero, Cathedralis templi symphoniaci, non minori pietate quam majestate, F concinunt.

non tamen ut picta ab Angelis,

quod forte de Antiqua dicebatur,

ad miraculum speciosa,

124 *Eadem omnia de prædicta imagine ante centum annos habemus apud Morgadum impressa, lib.* 4 *cap.* 10: *qui addit, quod* prius stetit ad manum dexteram capellæ, sed non ita pridem (*Zuniga, qui rem plenius describit, notat* annum 1578, 18 Novembris ab Archiepiscopo Christophoro, maximo ingenio et molimine translata est, in eum ubi nunc est locum, una cum tota illa parte firmissimi parietis, supra quem formata est. Nec tamen illa prima videtur fuisse translatio: cum enim ablata est a priori loco, apparebat clare, partem illam parietis non cum reliquo pariete fabricatam, sed aliunde acceptam, ibique insertam fuisse. *Estque hoc omnino verosimillimum; tum quia Mauri solotenus debuerunt omnia destruxisse, ut suam Mezquitam novam a fundamentis ædificarent, tum quia credibilius est Sancto Regi fuisse repertam extra ipsam Mezquitam, quam intra eamdem, quo Christianis non patuisset accessus. Addit Zuniga num.* 17, *desperantes de ipsius imaginis destructione Mauros, educto ante eam pariete, ipsam occuluisse; sed frustra, cum propterea Christiani non obliviscerentur*

et an. 1578, translata.

EX HISP.

A *tur illius, et tectam quoque pergerent in veneratione habere. Verum paucis ante hanc expeditionem annis, ille paries concidit, sub eoque apparens imago novo quodam fulgore intuentium Maurorum ita perstringere cœpit oculos, ut arcano quodam impulsu coram ea stare erecti non valentes, genua flectere cogerentur: sicuti testatur, sub annum* MDXX. Bacalaureus Peraza, *cujus MS. et hactenus anecdoton autographum extat in Bibliotheca Ducis de Alcala. Hanc ergo imaginem, quam repræsentamus æri incisam; quæque modo est in ultima capellarum ingredientibus ad latus dextrum, juxta lateralem portam dictam S. Christophori, hanc, inquam, imaginem bonus ille Neapolitanus testis, non distinxerit ab ea quæ Regum dicitur; nec animadverterit, haud esse in tabula sed in muro pictam. Ut vero ipsa statua, quæ vere est et dicitur* Regum, *credi possit Angelicis manibus fabricata, videtur opus esse plurium concordi testimonio: quod cum desit, deest quoque idoneum argumentum fidei miraculo adhibendæ.*

125 *Præter has duas nominis ac venerationis præcipuæ imagines Marianas, quarum alteram similiter etiam æri incisam hic vides; invenio adhuc alias ad* B *Sanctum spectantes. Earum una* Eburnea, *alia* Argentea *est. De Eburnea ait Spinosa, anno* MDLXXIX, *quando ex veteri in novam arcam transferendum erat sacrum corpus, inventam esse supra mortui pectus, creditumque quod ipsam solitus fuerit secum semper deferre; et quando pugnandum cum hoste erat, supra hastile vexilli Regii figere; quod etiam Testium aliquis in Processu affirmavit; alius vero Testis dixit, auditum vel lectum sibi esse, quod ipsam in tali discrimine ante se haberet positam in arcu ephippii sui. Atque hinc originem sumpsisse videtur, ut recentiores omnes* sancti Regis *imagines, pro Vellere aureo, Austriacorum postea Regum gestamine, appictam habeant ex collari torque pendulam effigiem Deiparæ. Servatur ista hodiedum in Archivio Capellæ Regalis, inter pretiosiora illius cimelia. Argéntea denique Deiparæ imago Hispali, cujus et Gumpenbergius meminit, incertum utrum ante vel post captam urbem fabricata, putatur sancti Regis donum esse, vocaturque imago Metropolitanæ ecclesiæ, et stat super altare majoris Capellæ, quæ (uti infra ex ichnographia loci apparebit) in media templi navi servit Archiepiscopo et Canonicis ad Officia sua omnia. Laurentius lib. 2 pag. 87 alias quoque Deiparæ imagines indicat, quas Sanctus Rex, ibidem dicitur fabricandas* C *curasse, et in variis ecclesiis a se successive fundatis constituisse: quarum una in Collegiata S. Salvatoris ob Aqua nomen habeat; aliæ duæ sint, in ecclesia S. Francisci sub choro et S. Clementis Monacharum Cisterciensium; præter plures eadem in urbe, de quibus similis traditio sit, et similis eo titulo cultus. Idem Laurentius allegat Fr. Alfonsum de Vargas, in relatione de Mariana Hortensi imagine, asserentem, infinitas esse ecclesias, quas Sanctus Rex Deiparæ fecerit dedicari: certe vix dubitarim, quin in civitatibus oppidisque omnibus, a se occupatis, ille curaverit extare aliquod pietatis suæ erga Deiparam monumentum.*

Bis adde Eburneam unam repertam cum corpore,

alteram argenteam a Sancto datam Ecclesiæ,

et alias alibi collocatas.

126 *Lucius Marinæus Siculus, lib. 5 de Rebus Hispanicis, Sanctum Regem laudat, quod* Dei effigiem, quam semper habebat apud se, devotissimus adorabat summaque devotione celebrabat; ab eaque, quidquid et necessario et honeste petebat, facile impetrabat. Hoc igitur numine adjuvante, *inquit*, Hispali aliisque pluribus oppidis potitus est. *Habet hodieque Giennensis ecclesia Christi Dei nostri vultum, ad earum expressum similitudinem, quæ vulgo* Veronicæ *nomine appellantur; vel quia id nominis erat piæ cuidam mulieri, quæ Christo crucem suam bajulanti cum aliis obvia, tergendo sudori sanguinique velum capitis sui præbuerit, in eoque sacræ faciei acceperit expressa lineamenta, sicut populariter circumfertur; vel quia id* D *quod primitus dicebatur* Sancta vera icon, *sicuti dicitur* Sancta vera Crux, *levi litterarum transpositione mutatum in* S. Veronicam, *occasionem dedit ea omnia comminiscendi, quæ in nostro Februario ad diem* IV *mallent eruditi viri severiori trutina expensa videre. Ut ut est, vulgo* S. Veronica *nuncupatur, non solum quæ illam acceperit matrona, quæ an ulla unquam fuerit dubitatur; sed citra dubitationem ullam multoque communius, ipsa sindon, in qua sic expressus cernitur Christi vultus; et hic est quam* Dei effigiem *Marinæus vocat, et cui* Numinis *appellationem eo modo aptat, quo modo figurate solent imaginibus aptari quæ sunt prototypi; quod facilius etiam ignoscas homini, præ studio emunctæ Latinitatis, adeo nullam vocem peregrinam in suis scriptis toleranti, ut nec proprium* Lucæ *nomen legi in iis voluerit, sed Romano vocabulo* Lucius *dici. Extat tamen Hispanica Marinæi versio, ipsis Latinis editionibus (quarum prima anno* 1533 *curata Compluti) triennio vetustior; ubi citra controversiam* Veronica *nominatur, itaque legitur,* Traia consigo la Veronica... y con el ayuda y socorro de nuestro Sennor gano muchas victorias. *Alibi autem idem Marinæus, agens de* Mentesa quam Jaenensem vocant, *dicit, quod* Christi sudario, quam alio nomine Veronicam vocant, non immerito gloriatur. *His porro duobus Marinæi locis* E *inter se comparatis, existimat Franciscus de Ruspuerta in Hist. Eccles. Giennensis urbis Sec.* 12 § 5 *aliique, Giennensium traditionem, ipsam acceptam referentium Episcopo suo D. Nicolao, qui eam ante annum* MCCCLXXVIII *attulerit, posse concordari cum Juliani Adversariis; ubi dicitur, quod ea* a temporibus antiquissimis apud Giennenses colitur et ostenditur peregrinis. *Putant enim dici posse, quod* S. Ferdinandus, *accepto in ditionem Giennio, ipsam ibi clam servatam reperit, et secum ad bellum Hispalense assumpsit; itaque retentam Hispali Nicolaus Episcopus revexerit Giennum. Sed nos Pseudo-Juliani Adversaria ut figmenta contemnentes, nullamque memoriam apud Hispalenses invenientes talis imaginis, malumus ceteris Marinæi erratis, quorum causa Joannes Vasæus* multis locis diligentiam scriptoris, pluribus fidem desiderat, *malumus inquam, Marinæi erratis etiam hoc imputare, quod fallente memoria ad Veronicam transtulerit, quæ de imagine Virginis Deiparæ audierat.*

imago Christi vulgo Veronica,

quæ Giennii colitur,

non satis probatur, a Sancto ad Hispalensem obsidionem delata,

ex solius Marinæi Siculi fide, collata cum Juliani Adversariis.

§. III *De sancti Regis Gladio et Labaro, nec non de Clavibus urbis ingredienti traditis, aliisque ejusmodi monumentis.*

F

Prudentius de Sandoval in historia trium Episcoporum, ad finem Vitæ Comitis Ferdinandi Gonsalvii (*fuit hic Castellæ Comes tempore* Ranemiri Regis, *heroicis contra Saracenos gestis clarus; quem ob insigni pietate et felicitate multum laudat Rodericus Toletanus lib.* 5 *cap.* 2 *et* 12, *et floruit sub medium seculi* X) *ad hujus, inquam, Herois vitam* addit *Prudentius de Sandoval, apud Spinosam,* quod sanctus Rex Ferdinandus, iturus ad obsidionem Hispalensem, extulerit secum os unum de illius corpore, cum ense et labaro, tamquam viri sancti, et cujus meritis speraret multum se adjuvandum. *Deinde prosequitur Spinosa:* Quod exemplum imitati successores Reges, eumdem gladium sæpe petierunt, ad maximi momenti expeditiones profecturi, ac nominatim Infans Ferdinandus, in obsidione Zaharana et Antiquerensi. Est autem gladius ulnam unam longus et acutissimus, in capuli vertice globum habens crystallinum, et pro transverso pretiosam ex lapide flavo petram, ad unius digiti crassitiem. Servatur vero in sacristia Capellæ Regiæ, indeque effertur ad processionem, die S. Clementis XXIII Novembris duci solitam, in gratiarum actionem pro liberata a Mauris urbe. Hunc

Ensis et labarum ad obsidionem delatum,

in processione annua circumferuntur,





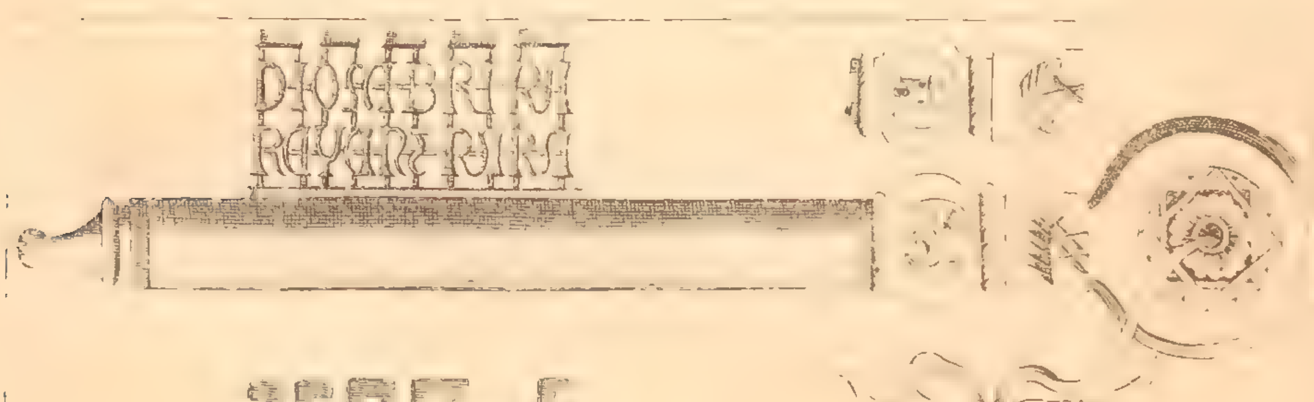




N. S. DE LOS REYES



N. S. DEL ANTIGUA





A Hunc ensem elatum portat Assistens Hispalensis, præcedente illustriori quodam viro, ex parte Civitatis delecto, qui vexillum ferat, quod Regi sancto præferebatur quando urbem obtinuit; servaturque in Sacristia majori ecclesiæ.

maxima cum reverentia.

128 Apparatus ipsius Regiæ capellæ tali die hic est. Ad latus dexterum portæ, sub diviti conopæo, collocantur figuræ Sancti Regis et Reginæ Beatricis, primæ uxoris ejus ad sinistram, dexterum latus tenente figura filii Alfonsi Sapientis, omnes vestitæ quam speciosissime: Regis autem figura prædictum gladium manu dextera tenet. Accedente ergo ad Thronum Assistente, interim dum e capella procedit pompa, Capellanus Major ibidem adstans cum Custodibus, genu flexus osculatur prædictam dexteram, ab eaque acceptum gladium tradit Assistenti in manus; quas suis ipse manibus stringit, exigitque juramentum in forma Castellanis consueta, quod eum sit restituturus finita celebritate: qua de re mox conficitur publicum instrumentum a Notario, eum in finem præsente. Habet autem Christophorus Nunnez Sacellanus in suis manuscriptis, quod anno MDVIII gladium istum in processione extulerit B ipsemet, tunc forte Hispali præsens, Rex Ferdinandus; vexillum vero gestandum tradiderit Legato Cæsaris Maximiliani, dicens, Si hic adesset Nepos meus Carolus, ipsius partes forent istud portare: nunc, quoniam abest, vices ejus sustine. Tanta in veneratione habent Reges nostri honorandas illas Reliquias. *Hactenus Spinosa: quibus ex Zuniga addiderim, non æque probari omnibus, quod resarciendo sacrum istud vexillum subditus hinc inde alius fuerit pannus, sicut facile deprehenditur a non hebete oculo, licet major pars sit materiæ antiquæ; verentur enim, ne, paulatim evanescente panni utriusque discrimine, non distinguatur a recentiori vetustior.*

Clavis argentea urbis sancto Regi fabricata,

129 *Servatur præterea, teste eodem Zuniga num.* 24, *inter ecclesiæ rariora cimelia,* Clavis argentea, *ex parte inaurata, quam creditur* Sanctus Rex, *sibi successoribusque urbem ingressuris imposterum offerendam, fabre fieri jussisse, loco alterius fer*reæ, *sibi ab* Axataf *Mauro sub introitum ante portas urbis oblatæ, quæ hodie est in potestate* D. Antonii Lopez de Mesa, *olim autem putatur in archivio civitatis custodita fuisse. Alii credere malunt, prædictam argenteam clavem, a Judæis fabricatam, et ab Archisynagogo Hispalensi oblatam Regi fuisse: idque verosimile fieri ex addita manubrio inscriptione Hebraica: notant* C *autem in more Judæis fuisse, Rege ingrediente in locum ubi Synagogam habebant, eum cum tali ceremonia excipere et simul protectionem ejus petere. Utriusque clavis formam, qualem Zuniga exhibet, non gravate repræsentari sub imaginibus Marianis, sed paulo contractiori mensura: ubi nemo est qui non facile intelligat Castellanorum verborum, secreto ipsius* Clavis *tam eleganter intextorum, sensum,* DIOS ABRIRA, REY INTRARA. *Sed notio scripturæ Hebraicæ, quæ per extimam annularis manubrii orbitam est circumducta, et cum exprimi suo loco non posset, hic ad latus notatur, minus obvia est omnibus; quare eam Latine sic reddi moneo:* Rex Regum aperiet, Rex universæ terræ introibit. *Similem ferme sensum subesse Arabicis* Mauricæ Clavis *characteribus, similiter ipsi ejus secreto intextis, ex sensu peritorum ejus linguæ ait Zuniga: quod tanti non facio, quam quod* Maurorum Hispalensium Princeps Axataf, *ad pedes Sancti Regis exprimi solitus cum similis formæ clavi in manu,* cum inde digressus pervenisset ad collem Belli-visus dictum, ubi incipit urbis aspectus evanescere et maritima ora in conspectum venire; illacrymans exclamavit, fieri non potuisse ut urbem tam generose defensam, tanto incolarum numero constipatam, cum exercitu tam exiguo vinceret alius quam Rex Sanctus: ita scilicet implenda fuisse decreta supremi Ala, qui hoc D tempore destinaverat civitatem amittendam a Mauris, multa talis eventus prognostica pridem habentibus; *quemadmodum in veteri quadam memoria legisse se scribit jam supra aliquoties nominatus Zuniga num.* 32 *et in Annotatis ad Caput G litt. c, explicatum pro parte invenitur.*

et ferrea eidem tradita a Mauris,

ex Hisp

et tertia oblata a Judæis.

130 *Idem in Appendice ex Gonzalvo Argote de Molina, tamquam teste oculato (floruit autem hic ante annos centum) meminit tertiæ cujusdam* Clavis, *superiori seculo pariter in majori sacristia ecclesiæ Metropolitanæ asservatæ, quam, non vero priorem, Regi obtulerint* Judæi, *facultatem petentes (ut deinde ad cujusque Regis ingressum facere eis in more fuit) commorandi in sibi assignato vico:* Notabilis ea est, *inquit,* raritate fabricæ ex omni metallo, sic ut unumquodque per se distincte appareat: secretum ejus, similiter ut primæ, contexitur ex litteris, eadem Castellana verba utrimque legenda exhibentibus: in circulo autem annulari Hebraicis characteribus scripta verba, sic a peritis Latine reddebantur, REX REGUM INTRABIT, TOTUS MUNDUS EUM VIDEBIT. *His ista positis, haud incongrue suspicaberis, hanc ultimam clavem solam ac propriam Judæorum fuisse, ipsam ingredienti Regi of-* E *ferre solitorum: priorem vero fabricatam etiam ab aurifabro Hebræo, sed Regio jussu et ad usum Civitatis. Fabrum quoque dices suo indulsisse ingenio, in Hebraicis illis litteris annulo manubrii circumducendis; Regem autem præcipue intendisse, ut laus Deo redderetur per verba secreti, per signa vero, quadrato clavis nodo insculpta sub annulo, designatum voluisse, quod præcipuum instrumentum victoriæ, qua urbs accessit regnis Castellæ et Legionis, fuerit gemina illa navis, catenæ pontique perfringendis adhibita. Denique idem Zuniga ad an.* 1252 *num.* 30 *addit, quod etiam in Ecclesiæ Cathedralis thesauro servetur poculum crystallinum, auro circumornatum ac munitum, in cujus aureo labro litteris antiquis hæc legitur inscripta sententia:* Dominus meus: Dominus mihi adjutor, et non timebo quid faciat mihi homo, et despiciam inimicos meos: *ex quo vase creditur sanctus Rex bibere solitus.*

Scyphus Regis crystallinus

131 *Quod autem dicitur Axataf miratus exiguitatem exercitus, cum quo Rex Sanctus urbem tantam cæpit, meretur non ita strictim præteriri. Obstupesco sane cum n.* 87 *lego hæc Regis verba:* Non est æqua partitio inter nos et eos qui sunt trans flumen: hic enim sumus ad mille Equites, et illi trecentos non numerant; *et vereor ne quis existimet, fabulam id potius redolere, quam historiam. Dubio huic occurret Petrus d'Outremannus noster, in sua Constantinopoli Belgica pag.* 270, *narrans, quomodo Balduinus Imperator Constantinopolitanus, copias educturus in hostem Murtzuphlum, Græcos omnes ad deficiendum sollicitantem,* Henricum fratrem cum centum lectissimis Equitibus præire jussit, qui oppidatim fidem et sacramentum a singulis Imperatoris nomine excepturus discurreret; *uti et reapse fecit, partim minis, partim blanditiis urbes etiam maximas, quarum una Hadrianopolis, in officio continens. Talia autem cum narrasset d'Outremannus:* Hic mihi, *inquit,* monendus lector videtur, ut cum centum hastatos equites sive cataphractos ad tam arduas expeditiones mitti, aut eos justas profligare copias, atque urbes expugnare in hac narratione audierit; non continuo sibi animo fingat, centum dumtaxat ejus modi virorum manipulum, omni prorsus nudum præsidio educi, ac millibus aliquot hostium opponi. Verum sciendum est ex antiquo Gallorum instituto *(quod idem etiam Hispanorum, Longobardorum, ac Germanorum fuisse non dubito)* singulis ejus generis Equitibus alios cum militibus, inferioris illos notæ quidem, sed tamen ex equis pugnantes *(Chronica nostra num.* 98 *Scutiferos vocat, et ejusmodi unum Garciæ Perez apponit num.* 89)

Exilitas copiarum Regiarum

F

sic tamen ut singuli Equites ex veteri instituto

unum aut plures armatos censeantur secum habuisse

EX HISP.

A 89 tum pedites adjungi solitos esse pauculos; ut cum centum equestris Ordinis viros dicimus, sexcentorum aut non multo secus capitum turma, ex consequentium ratione, intelligentia veniat.

132 *Huic autem loco illustrando mire facit quod Pausanias in Phocicis, loquens de Brenno Gallorum in Græciam Duce, habuisse eum dicit* Equites vicies mille et quadringentos, *moxque se explicans,* verior *inquit*, numerus fuere supra sexaginta Equitum millia amplius mille et ducentos: nam singulos Equites famuli sequebantur duo, in equis et ipsi et equestrium artium gnari: ii prælantibus dominis in extrema acie consistentes ei erant usui, ut si forte equus esset amissus, statim suum submitterent; si vir cecidisset, servus in ejus locum succederet: quod si utrumque belli impetus subvertisset, jam præsto erat tertius, qui pro demortuis locum teneret: jam vero si vulnera primarius ille accepisset, e secundariis alter ex acie illum subducebat, alter vero saucii vicem subibat..... Atque hanc quidem equestris militiæ institutionem voce patria Τριμαρκισίαν nominant: equum enim Μάρκαν appellant. *Ubi recte* Μάρραν *scribi jubet Camerarius, eo quod* Marca *aliud prorsus significaverit semper,* Marren *autem equi sint, unde* Marscalk *equorum curator, et* Marrie *equa. Sed nescio an propterea etiam* Μαρρισίαν *scribendum Pausaniæ fuerit, cum* Dry-mar kise, *trium equorum delectus, commode reddi possit. Interim vero apparet ex Auctore sub annum* 150 *scribente, seque vetustiores secuto (nam ista Gallorum expeditio* 278 *annis Christi nativitatem præcessit) quam recte sentiant; qui veterum Gallorum linguam sola dialecto putant diversam fuisse a Belgica seu Teutonica; et quomodo S. Hieronymus, commentaturus super epistolam Paulinam ad Galatas, in Præfatione dicat,* Galatas, *id est* Gallo-Græcos, *antiquorum istorum in Græciam cum Brenno delatorum posteros,* excepto sermone Græco, quo omnis Oriens loquitur, propriam linguam eamdem pene habere quam Treveros. *Sed in primis ex isto Pausaniæ loco apparet, Equestris disciplinæ vetusta ratio, isti quam attigimus quæstioni solvendæ idonea; apparet etiam unde fiat ut gravis armaturæ equites apud Francos, hodie* Maistres, *id est,* Domini *vocentur, respectu scilicet* Scutiferorum, *quos tales olim secum ducere solebant: qui tamen etiam quaterni ac seni, singulis* Ferdinandi *Equitibus additi, quid sunt ad grandem illam Maurorum multitudinem, quicum res fuit Sancto Hispalim oppugnanti obsidentique?* C

ut olim in Græciam irrumpente Galli,

Galatarum progenitores

§ IV. *Regimen Ecclesiasticum et Politicum, Hispali constitutum a S. Ferdinando.*

Ab Innocentio ... ...

Cum Innocentius Papa IV, *anno* MCCXLVIII *Lugduni in Gallia commorans, fama referente cognovisset, quantum incrementum res Christiana acciperet in Bætica, felicibus Sancti Regis contra Mauros progressibus; sollicitus ille ut eadem mensura, qua Regnum amplificabatur terrenum, etiam restauraretur veteris Hierarchiæ splendor;* III Kal. Aprilis, anno Pontificatus V, *usque ad Junium adhuc currente, atque adeo Christianæ Æræ anno prædicto,* Illustri Regi Castellæ et Legionis, et nobili viro Alfonso primogenito suo, *scripsit Epistolam, quæ extat apud Odoricum Raynaldum tom.* 13 *ad annum prænotatum num.* 47, *hoc tenore:* Virtutum Dominus discretionis tantæ gratiam utrique vestrum contulisse dignoscitur, ut libere devotis mentibus agnoscatis, quod suæ Majestatis oculis pro eo placiti semper debeatis existere, qui a ipse multa et grandia regna vestro dominio, cum interventu famosi nominis, noscitur subjugasse. Propter hoc itaque secura fiducia magnitudinem vestram, affectione qua possumus, rogandam duximus et monendam, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus Sedes Episcopales terrarum illarum, quas virtus Altissimi principaliter per vestra et aliorum fidelium victoriosa subsidia de manibus Paganorum eripuit, et ad lucem religionis Christianæ deduxit, de multiplici bonorum vestrorum affluentia, pro divini honore nominis, dotare magnifice studeatis; ita quod præsentibus et posteris nomen vestrum semper effulgeat, et Deo propitio vobis augmentum gloriæ triumphalis accedat, succedentibus postmodum felicibus præmiis, quæ recompensat æterni Regis benignitas pro fructuosæ operibus pietatis. D

ut recuperatis urbibus Sedes quoque Episcopales restituantur;

134 *Potuit hoc Breve aliquam multis mensibus prius quam Hispalis dederetur traditum Sancto Regi fuisse: qui ut urbem habuit in potestate, haud segniter exequi cœpit quod sibi commendabatur. Nam sicuti ei prima cura mox fuit, Mesquitam majorem convertere et consecrare in ecclesiam Christianorum: ita nec diu cunctatus videtur in ordinando ibidem Clero, cui creditur statim designasse Archiepiscopum futurum, filium suum* Philippum: *Chronica num.* 147, Electum Archiepiscopum *ideo appellat; sed in diplomate Privilegiorum, Hispalensi civitati concessorum, de quo mox infra, solum subscribitur,* Infans Philippus, Procurator Ecclesiæ Hispalensis: *Lauretus scribit pag.* 349 *eum* Parisiis in Sorbona sub Alberto Magno *fuisse omni scientia graviori instructum; sed ipsum illud collegium, a Roberto de Sorbona fundatore suo nuncupatum, non ante annum* MCCLII, *institutum se esse fatetur: et* Albertus Magnus *lectiones suas habebat procul a Sorbonæ loco, in area publica, quæ creditur ab ipso retinuisse nomen ut vulgo* Place-Maubert *dicatur quasi* Locus-Magistri Alberti. *Ego non existimo Philippum extra Hispaniam quidquam didicisse, sed studuisse Salmanticæ, instituta a patre Universitate, si tamen ullam aliquando adivit studiorum causa. Quod autem non fuerit mox consecratus Episcopus nihil miror; necdum enim attigerat annum ætatis trigesimum, ante quem Presbyterum vel Episcopum ordinari per Canones non licebat, utpote tertiogenitus ex parentibus primum matrimonio junctis anno* MCCXIX. E

Hispalensi præficit Infantem Philippum cum titulo Procuratoris,

135 *Interim dum ætas congrua Philippo accederet, Episcopalia in Urbe munera, per modum Vicarii, jussus est exercere* Raimundus Episcopus Segoviensis; *qui quia postea, renuntiante* Philippo, *factus est* Archiepiscopus Hispalensis, *in Chronica supra num.* 116, *et infra num.* 147, *sic anticipate nuncupatur. Cum autem ex postmodum secuto* Philippi *matrimonio constet, nec Diaconum quidem unquam ordinatum fuisse, qui gradus patebat annos* XXV *natis, indicio id nobis est, militaris animi adolescentem a sacris ministeriis alieniorem fuisse semper, licet id vivente patre dissimularit. Ægidius Gonzalez Davila in Theatro Ecclesiæ Segoviensis asserit, eumdem, paucis post patris sui mortem diebus (melius dixisset annis, aut saltem mensibus), ob causas in historia allegatas, mihi vero necdum lectas, renuntiasse Electioni suæ; eas causas certe non legit Tamayus de Salazar, quando ad* XI *Martii, in Catalogo Archiepiscoporum Hispalensium, cessionem istam distulit usque in annum* MCCLXI. *Sed in hoc insigniter eum erravisse probant Versus Æra* MCCLXXXXVII, *id est anno Christi* MCCLIX *Segobiæ positi, ad honorem ipsius* Raimundi, *cum bis iterato titulo* Archiepiscopi Hispalensis. *Profert eos Versus idem Davila in Theatro Ecclesiæ Segoviensis, tamquam* Epitaphium: *quo loquendi modo deceptus Tamayus, expressius affirmavit,* tanti Præsulis memoriam ea epigraphe in sarcophago conservari. *Interim tam ipse quam Ægidius asserunt Raymundum duntaxat obiisse anno* MCCLXXXVIII; *et antea in Theatro Hispalensi idem Davila dixerat, quod anno* MCCLXXXV *baptizarit Sancium, Alfonsi Sapientis secundogenitum, postea Regem, unde et* Compater F

dato Vicario Raymundo Ep. Segoviensi:

facto deinde Archiepiscopo Hispalensi,

A pater Regis *vocatur a Morgado in Hist. Hispal. fol.* 111, *col.* 1, *allegante caput* 17 *Chronicæ Alfonsinæ.*

136 *Non est autem* Raymundi Epitaphium *quod appellat Davila, ne tale quidem, quale etiam viventi poni posset; sed sunt quatuor* Tituli, *distinctim descripti, ac distributi per parietes ecclesiæ Parochialis S. Ægidii, cum ipsius adhuc viventis et parentum ibidem pridem tumulatorum memoria. Hoc intelliges, si placeat dividere versus, et correctis mendis, cum quibus eos edidit Davila, legere quomodo legi potuerunt, ac vero etiam debuerunt, ut aliquem tolerabilem sensum haberent.*

quod erat anno 1259 quando tituli quidam Segobiæ positi sunt.

I.

Gloria Raymundi, perlustrans climata mundi,
Ejusdem nomen et felix prædicat omen.
Segoviæ micuit Pastoris culmine pridem,
Hispalis Archiepiscopus factus modo floret ibidem.

II.

Templum dotavit præsens ac ædificavit
Præsul præfatus Raymundus: quo est tumulatus
B Præsulis ipsius pater Hugo, Richardaque mater,
Presbyter ipse pede quos calcat marmoris æde.

III.

Hæc loca fundavit, propriis fundata paravit,
Præsul expensis, Raymundus Segoviensis.

IV.

Hoc fundamentum sancti tenet ossa parentum
Præsulis; Hugo pater, mater Ricarda vocatur.
Claruit ex meritis ejus Segovia pridem,
Hispalis et tandem fuit Archiepiscopus idem.

ÆRA MCCLXXXXVII.

eo dirigente ordinatum Capitulum et Clerus,

137 *Eidem* Raymundo, *id est consilio et directioni ejus, adscribit etiam Davila prælaudatas erectionem Dignitatum, Canonicatuum, et Prebendarum in ipsa Metropolitana Ecclesia, ubi hodie constat* Capitulum *Præbendatis nonaginta, inter quos undecim* Dignitates, *qui Archiepiscopo Pontificaliter celebranti assissunt mitrati. Omnium autem in frequentando divino Officio commendatur assiduitas: sed imprimis* Beneficiatorum *quos appellant* Vicenæ, *eo quod viginti Presbyteri, voce et cantus peritia præstantiores, suffragiis Capitu-* C *laribus ad hoc eligantur, ut diurnis nocturnisque Horis indesinenter assistant. His accedunt plures quam quadraginta* Capellani, *suffragiis Capituli similiter delecti. Hujus tertiæ atque ultimæ classis fuit* Venerab. P. Ferdinandus de Contreras, *Apostolici plane spiritus concionator, tantoque animarum zelo æstuans, ut non solum ad Confessiones audiendas esset assiduus, sed frequenter etiam trajiceret in Africam, captivos Christianos de barbarorum servitute redempturus. Hujus tamquam viri sancti causa cum in Romana Rota versetur, et pro impetranda canonizatione magna fiat ex parte Regis et Capituli instantia, erit fortassis de eo plenius aliquando agendum in Supplemento Februarii, cujus mensis die* XX *an.* MDXLVIII *obiit, insigni tumulo conditus inter utrumque chorum, ubi nec Archiepiscopis quidem sepultura conceditur. Ad commendandam quoque* Regii *hujus* Capituli *præcellentiam facit, quod ex instituto Catholicorum Regum* Ferdinandi et Isabellæ, *quotquot in novo Orbe instituuntur Ecclesiæ, titulo Capellaniæ subjiciantur Ecclesiæ Hispalensi, jubeanturque secundum statuta et ceremonias illius ordinari. Item quod* Urbanus VIII XVIII *Novemb.* MDCXXXVII *speciali indulto cesserit provisione Præbendarum intra Pontificios menses vacantium, jure hoc in Archiepiscopum Capitulumque translato, etiamsi contingeret defunctum Præbendatum ipsius S. R. E. Cardinalem fuisse: uti et hæc et alia plura nobis Hispali perscripta fuerunt.* D

EX HIST.

pro quibus in jus Ecclesiæ Hispalensis,

138 *Dum hæc ita strictim mihi indicantur, quæ fuse ac minutim tractantur ab historiæ Hispalensis scriptoribus hispanis, nec non a Michaele Angelo Laureto Italice; prodierat Neapoli, anno scilicet* MDCLXXXI Discursus historicus, in quo per rerum gestarum seriem demonstratur, Sanctum Regem Ferdinandum III, et Alfonsum X cognomento Sapientem illius filium, eorumque prædecessores Castellæ et Legionis Reges, habuisse jus disponendi de Decimis terrarum, quas e Saracenorum manibus recuperabant: *quem Discursum* ex authenticis documentis et illustrium Scriptorum traditionibus *concinnasse se profitetur* D. Rodericus de Quintanilla, Archidiaconus de Xerez, Dignitas et Canonicus Metropolitanæ Ecclesiæ Hispalensis I. V. D. *Non est hujus loci tractatum istum, quamvis historicum, non dico inserere totum præsenti operi, sed vel strictim percurrere, prout in Paragraphos* CXVIII *distinguitur. Satis erit ex* §. 92 *docere, quomodo ea, quæ ibi vindicatur Decimarum pro arbitrio applicandarum facultate,* Rex Sanctus *usus sit in favorem Ecclesiæ Hispalen-* E *sis. Instrumentum Donationis, ex veteri Castellano Latine redditum, sic delibat Archidiaconus præfatus.* Notum sit omnibus etc. qualiter ego Don Ferdinandus Rex Castellæ etc. ad honorem Jesu Christi, qui est verus Deus, qui me direxit et auxiliatus est in meis gestis, et signanter in acquisitione civitatis Hispalensis; dono et concedo Ecclesiæ Hispalensi in perpetuum, Decimam meorum vectigalium Hispalensium, omnium rerum ibi provenientium per mare et per terram, de quibus ego debeo habere mea jura. Et similiter do Ecclesiæ Hispalensi Decimam omnium aliorum vectigalium, existentium in acquisitionibus a me factis et faciendis, favente Deo, et a post me regnantibus in Castella et Legione, ac in Archiepiscopatu Hispalensi. Et si forte Regina Donna Joanna aut Don Henricus ostenderent litteras Apostolicas, rationabiliter et juridice tales, ut valere debeant ad eos excusandos a Decima, eis valeat eorum jus. Et Archiepiscopatum intendo ego hoc modo, ut non comprehendantur ibi alii Episcopatus Provinciæ Hispalensis, nec res ad illos spectantes: sed volo, quod si aliquod oppidum Provinciæ Hispalensis fuit antiquitus Episcopatus tempore Christianorum, et aliqua alia oppida fuerunt istius Episcopatus et modo non sunt acquisita; quando illa acquisiero, F seu ille qui post me in Castella et Legione [regnabit] acquisiverit; Ecclesia Hispalensis habeat Decimam et jus, quod Ego, aut ille qui post me in Castella et Legione regnabit, habebamus in illis locis, usque quo adsit Episcopus in loco: et quando aderit Episcopus in loco, redeat Decima et jus quod ibi in illis locis, Ego aut qui post me regnabit in Castella et Legione habebimus, ad Episcopum et Ecclesiam ejusdemmet oppidi; et excludantur Archiepiscopus et Ecclesia Hispalensis. *Hæc et alia plura simul cum Decimis donata, continet Instrumentum, factum Æra* MCCLXXXVIII, *sive anno Christi* MCCL; quæ donatio, *inquit Archidiaconus,* fuit subscripta et confirmata a duobus Regis filiis, uti Procuratoribus Archiepiscopalium Ecclesiarum Toletanæ et Hispalensis, et ab uno et viginti Episcopis, aliisque Proceribus.

transcribit Rex Decimas vectigalium civitatis,

et totius Provinciæ Hispalensis

anno 1250

Idem statum urbis civilem ordinat,

139 *Atque hæc, de Ecclesiæ statu, Hispali ordinato, dicta sunto: de politico, Mariana lib.* 13 *cap.* 8. Regium, *inquit,* Senatum, cujus hoc tempore litibus dijudicandis summa in Castella est auctoritas, ab hoc Rege (S. Ferdinando) excogitatum esse memoratur, duodecim virorum Collegio creato, ad quos majores controversiæ spectant, et causæ ab aliis

dijudicatæ

EX HISP.

A dijudicatæ ex provocatione, periculo pecuniæ, si is qui provocavit sit victus. Paulatim gliscente calumnia multitudineque causarum increscente, novum constituere forum opus fuit, cum antea civitates, domesticis judiciis contentæ, aut certe ad proximos conventus juris petendi causa appellantes solummodo, turpe ducerent atque importunum, Regium auxilium implorare. Magnis præterea viris legum condendarum potestas data est, colligendarum cura injuncta earum quas Partitas vulgo vocant : quod opus ingentis laboris Alfonso demum Rege perfectum est. *Qualem porro Hispali juris dicendi rationem* Rex Sanctus *instituerit, colligere licet ex ea quam suo tempore servatam scribit Morgadus lib. 2 cap. 16, primo loco constituens* Audientiam Regiam, a qua non detur appellatio. *Non pauca eodem facientia habet etiam Zuniga, ad annum* MCCL, *postquam narrasset, quomodo Rex Sanctus, convocatis Hispali Regni Comitiis,* Forum Toletanum, *id est jura, privilegia, et immunitates Regiæ Toletanæ civitati ab avo ac tritavo suo*, Alfonso VIII *ac* IX *concessas et a se olim confirmatas, auctiores etiam in nonnullis, communicavit cum novis civitatis restitutæ incolis accolisque, eo quem ipse exhibet tenore,* B *secundum authenticum exemplar, jussu Ferdinandi atque Isabellæ Regum Catholicorum descriptum, et in Archivio publico servatum (nam originaria membrana deperiit) cujus initium ex veteri Castellano idiomate placet Latinum facere, quia spirat insignem Sancti Regis erga Deum et homines gratitudinem.*

eique communicat privilegia civitatis Toletanæ,

per diploma, cœptum a fidei professione,

140 In nomine illius Dei veri ac permanentis, qui unus est Deus cum Filio et Spiritu sancto, atque unus Dominus, in Personis trinus et in substantia unicus; illius, inquam, Dei qui ista nobis de sua gloria revelavit, de quo etiam eadem credimus ut nobis revelata sunt, de gloria ejus, et de Filio ejus, et de Spiritu sancto : itaque tenemus et recipimus Deitatem veram ac permanentem, adorantes proprietatem in Personis, et in Essentia unitatem atque æqualitatem Divinitatis. In nomine autem hujus Trinitatis, in sua essentia individuæ, incepimus et terminamus omnia quæ fecimus opera bona, ipsamque invocamus, ut etiam hujus nostræ actionis sit principium ac finis. Amen.

successus suos acceptos refert Deo et Sanctis,

140 Reminiscantur omnes, quotquot hoc scriptum legent, grandium bonorum, grandium gratiarum, grandium beneficiorum, grandium decorum et prosperorum successuum, quæ fecit et exhibuit C is, qui omnium bonorum initium et fons est Christianitati universæ, sigillatim in Castella ac Legione, in diebus ac temporibus nostris, Mei scilicet Domini Ferdinandi, per Dei gratiam Regis Castellæ, Toleti, Legionis, Galeciæ, Seviliæ et Jaeni. Intelligant autem et cognoscant, quod Deus tanta bona nobis fecerit et præstiterit, tam contra Christianos quam contra Mauros, non propter nostra merita, sed propter magnam suam bonitatem et grandem misericordiam ; atque propter deprecationes et merita S. Mariæ, cujus famulus sumus ; nec non propter auxilium quod ipsa nobis tulit cum suo benedicto Filio : item propter deprecationes et merita S. Jacobi, cujus sumus Vexillifer, signum ejus tenentes, qui nobis adjutor semper ad victoriam fuit; quique, ut faceret bene Nobis et Filiis nostris, nostrisque Divitibus hominibus et Vassallis nostris, omnibusque populis Hispaniæ, constituit, ordinavit atque peregit per Nos, qui Miles ejus sumus, perque laborem nostrum, et cum auxilio atque consilio D. Alfonsi filii nostri primogeniti, et D. Alfonsi nostri germani fratris, atque filiorum nostrorum ceterorum ; nec non cum auxilio atque consilio aliorum nostrorum Divitum-hominum, fideliumque nostrorum Vassallorum, Castellanorum ac Legionensium, ut acquireremus totam Andaluziam, ad Dei servitium augmentumque Christianitatis, amplius atque perfectius quam D ab alio ullo Rege conquisita fuit, seu viro seu femina : qui quidem multum Nos honoravit, magnamque gratiam nobis fecit in ceteris nostris per Andaluziam victoriis; credimus tamen, quod tanto abundantiorem ac pleniorem favorem nobis exhibuit in conquisitione Seviliæ, quam fecimus cum auxilio potentiæ ejus, quanto illa major et nobilior est omnibus aliis Hispaniæ civitatibus. Ideo nos Ferdinandus, famulus et miles Christi, quandoquidem tanta beneficia, tantasque gratias, atque tot modis, accepimus ab eo qui est omne bonum ; æquum et rationi congruum existimamus, bonorum illorum, quæ nobis fecit Deus, participes reddere nostros vasallos, et plebem quæ nobis venit Seviliam populatura. Et hac de causa, Nos, Rex Don Ferdinandus, simul cum Regina D. Joanna uxore nostra, et cum Infante D. Alfonso filio nostro primo herede, aliisque nostris filiis D. Frederico, et D. Henrico, damus et concedimus istis privilegium et libertates in hac charta contentas.

adjutoribus autem hominibus refert gratias,

anno 1250, *subsignantibus Episcopis*

141 Damus vobis, civibus Seviliæ, id quod communiter dicitur Forum Toletanum : et damus Equitibus omnes immunitates, quibus gaudent Equites E Toletani. *Pergit deinde Rex eadem privilegia et immunitates in nonnullis punctis ampliare ; genti etiam nauticæ proprium magistratum, jura, et privilegia constituere (quod Toleti, utique in mediterranea civitate, locum non habuerat et præcavere difficultatibus, inter nautas civesque ac eorum magistratus causa jurisdictionis emersuris. Denique finiens, omnibus istic contenta violaturis interminatur suam atque divinam iram, mulctamque indicit centum marcarum auri, sibi aut post se regnanti pendendam. His vero sic veteri Castellana lingua deductis, sequentia omnia Latine subjunguntur, pro notitia styli istius temporis, personarumque, tunc repræsentantium Status Regni universi, haud indigna hic legi.* Facta charta apud Seviliam, Regiis expensis, quindecim Junii, Æra de MCCLXXXVIII annos. Et nos prænominatus Rex Ferdinandus, regnans in Castella, Legione, Gallecia, Sevilia, Corduva, Murcia, Jaeno, Baetia, hoc Privilegium, quod fieri jussi, approbo, et manu propria roboro et confirmo.

Ecclesia Toletana vacat. Conf.
Infans Philippus Procurator Eccl. Hisp. Conf.
Ægidius Burgensis Episcop. Conf. F
Nunnius Legionensis Episcop. Conf.
Petrus Zamorensis Epicop. Conf.
Petrus Salamantinus Episcop. Conf.
Rodericus Palentinus Episcop. Conf.
Raymundus Segoviensis Episcop. Conf.
Ægidius Oxomensis Episcop. Conf.
Matthæus Conchensis Episcop. Conf.
Benedictus Abulensis Episcop. Conf.
Hozmarius Calagurritanus Episcop. Conf.
Paschasius Gienensis Episcop. Conf.
Adam Placentinus Episcop. Conf.
Ecclesia Cordubensis vacat. Conf.
Petrus Astoricensis Episcop. Conf.
Leonardus Civitatensis Episcop. Conf.
Michael Lucensis Episcop. Conf.
Joannes Auriensis Episcop. Conf.
Ægidius Tudensis Episcop. Conf.
Joannes Mindoniensis Episcop. Conf.
Santius Cauriensis Episcop. Conf.

142 *Hactenus Episcopi, ubi quod* Toletanæ *et* Cordubensis *Ecclesiarum vacantium ratio habeatur, potius quam* Compostellanæ *aliarumque, per suos Episcopos non præsentium ideoque non nominatarum, videtur indicare speciale vacantium Ecclesiarum jus, ut per Delegatum possint locum suum in Regni Statibus obtinere et acta publica confirmare ; non item aliæ Episcopum*

A *scopum habentes, ex quacumque causa interesse non valentem. Apparet interim* Segoviensi, *ratione commissæ sibi Hispalensis Ecclesiæ, nullam specialem prærogativam inter alios competere. Post illorum autem subscriptiones, sequuntur columnatim Proceres, octoni et octoni, primum Castellani, tum Legionenses et Galeci, ex iis qui supra videntur dici* Homines-divites, *et nunc fortassis* Grandes-Hispaniæ *nuncuparentur, hoc ordine :*

Alfonsus Lupi Conf.	Rodericus Gomez Conf.
Alfonsus Telli Conf.	Rodericus Frolaz Conf
Munius Gonsalvi Conf.	Gometius Ramirez Conf
Alvarus Petri Conf	Joannes Petri conf
Joannes Garciæ Conf	Ferdinandus Joannis Conf.
Gometius Roderisi Conf	Rodericus Roderici Conf.
Rodericus Gometii Conf.	Alvarus Didaci Conf
Simon Roderisi Conf.	Pelagius Petri Conf

Magnatibus,

Porro post jam dictos utriusque Nationis Proceres signant sub utraque columna, ordine unico sigillatim, primarii quidam Regis Ministri, hoc modo :

Didacus Lupi de Faro, Alferez Domini Regis Conf.
Rodericus Gonzalvi, Majordomus Curiæ Regis Conf.
B Ferrandus Gonzalvi, Majormerinus in Castiella Conf.
Petrus Guterii, Major-merinus in Legione Conf.
Munio Ferrandi, Major-merinus in Galetia Conf.

et officialibus præcipuis.

Ubi Alferez, *idem est quod* Gonfalonero *Italis, vox Arabica, significans* Equitem, *velut antonomastice, ad denotandum primum in Ordine Equestri officium.* Merinus, *ex* Majorino *contractum, denotat Præfectum juri dicundo, quacumque in villa, oppido, civitate* (Majorem *alii dicunt, Galli* Mayre) *qui autem in eo Ordine primus, totique Provinciæ aut Regno cum potestate Prætoria antistat,* Major-merinus.

Sancius Segoviensis scripsit, de mandato Magistri Raymundi, Segoviensis Episcopi et Domini Regis Notarii, anno tertio ab illo, quo idem gloriosissimus Rex Ferdinandus cœpit Hispalim, nobilissimam civitatem, et eam restituit cultui Christiano. *Notat autem Zuniga, istum morem distinguendorum, in subscriptionibus ejusmodi,* Castellanorum *a* Legionensibus *et* Galecis, *statim post factam Regnorum duorum conjunctionem reperiri, jam inde ab anno* MCCXXXI. *Qui porro ipsum textum* Fori Toletani; *ex Latino in Castellanum idioma antiquitus traducti, videre voluerit, inveniet apud jam datum Zunigam, post textum Fori seu Privilegii Hispalensis.*

143 *Cœperat etiam Rex Sanctus inter novos incolas*
C *partiri civitatem ac territorium Hispalense: sed res longioris operæ fuit, quam ut integre absolutam potuerit Rex sanctus videre. Cœptam ergo a patre distributionem perfecit, et legitimis tabulis consignavit successor* Alfonsus, *proximo anno a morte patris* MCCLIII : *quas tabulas integras exhibet Morgadus lib.* 2 *cap.* 1, *ex quo transcripsit Carus parte* 2. *Earum principium, relatu dignum, hoc est, ex Hispanico translatum.*

Partitionem civitatis et agri absolvit filius successor,

Seviliæ die Jovis primo Maji, æra millesima ducentesima nonagesima prima, ex scientia et magna voluntate quam habuit D. Alfonsus, Dei gratia Rex Castellæ, Toleti, Legionis, Galitiæ, Seviliæ, Cordubæ, Murciæ, Jaen, præstandi obsequium Deo; et ad honorem prænobilis Regis D. Ferdinandi patris sui; et ad remunerandum Infantem D. Alfonsum patruum suum, suosque Fratres et Homines-divites suos, et Ordines suos, et Nobiles suos, et omnes qui juverunt ipsum in obtinenda prænobili civitate Sevilia; propter servitium et auxilium quod fecerunt Regi D. Ferdinando patri suo et sibi in ea acquirenda, subjugandaque Andaluzia, populandaque et componenda prædicta nobili civitate Seviliæ; necesse habuit scire quot essent ibidem prædia, ficeta, oliveta, horti, vineæ, agri, et hoc scivit per D. Raymundum Episcopum Segoviensem et per Lupum de Mendoza.... qui totum Hispalense territorium circuiverunt, et sigillatim omnia cognoverunt : D
et secundum quod illi retulerunt esse in quovis loco, distributionem fecit Rex, prout describitur in hoc libro. *Extat liber ipse in Archivio Capituli Hispalensis, ex quo totum transcripsit Paulus Spinosa, posuitque in fronte lib.* 5 *Historiæ suæ Hispalensis; qui liber, si non est primum et originale scriptum, est saltem ex primo sumptum authenticum exemplum : sic enim verbis Latinis subsignatur.* Istum librum excussit Gomesius Martin de la Mota, Notarius Altissimi Regis Castellæ. Benedictus sit Dominus in secula seculorum. Amen. *Multa istic indicantur loca, quorum vetus appellatio jussu Regis dicitur in aliam commutata. Sic dicitur statim in principio, quod* D. Alfonso patruo suo dedit Rex pagum, qui tempore Maurorum dicebatur Corcolina; Rex autem posuit ei nomen Molinæ, estque in terminio San-Lucariensi. *Atque hinc apud Morgadum, vetera haud dubie monumenta secutum, prædictus Princeps semper appellatur* Dominus de Molina, *non ab alio aliquo in Castella vel Legione loco. Cum autem dubium esse vix* E
possit, quin ex eo tempore plura alia loca aut omnino desierint nominari, aut appellationem mutaverint; probabile etiam fit, horum quoque notitiam renovari posse auxilio libri prædicti; scilicet ex nominibus vicinorum locorum, adhuc quodamtenus superstitibus; ut nihil dicam de multarum illustrium familiarum progenitoribus, indidem eruendis ei, cui Genealogicum studium placeret. Addit Lauretus pag. 355. Præfectum primum Alcazarii Hispalensis a sancto Rege constitutum *fuisse* Don Nunnium Gonzalvi de Lara et Herrera, quæ dignitas hodieque conservetur in excellentissima familia Dominorum Comitum Ducum de Olivares; *quod neque negare, mihi neque asserere est animus, nescienti quam magnæ vel parvæ antiquitatis auctoritatisque testimonio id nitatur.*

EX HISP.

liber de ea originaliter inveniendus apud Spinosam.

CAPUT XVIII.

Ferdinandi Regis extrema gesta ac pientisimus obitus.

Post 8 annos in Andaluzia actos,

Postea victoriam suam ipse per se prosequens Rex præclarus, obtinuit Xerez, Medinam, Alcalam, Bejar, Sanctam-Mariam a portu, et Gades intra ipsum mare sitas; nec non Sanlucar de Alpechin, Arcos, Lebrixam, Rotam, Trebuxenam aliaque loca plurima, haud facile nominanda sigillatim, ac denique F
quidquid ad hanc partem *a* cis mare est regionum. * Totos octo annos in Andaluzia transegit Ferdinandus, neque amplius in Castellam rediit; eoque tempore ærumnas et pericula multa sustinuit; quia quemcumque locum obsidione cinxisset, non prius fere dimittebat quam obtinuisset, quantumcumque gravem ac diuturnum agonem propositum sibi videret. Vixit autem post occupatam Hispalim annis tribus et quinque mensibus; et hic finivit cum ipsa vita cursum gloriosorum suorum certaminum, quia tantus ardor ei inerat recuperandæ totius Andaluziæ, ut numquam persuaderi sibi siverit reditum in Castellam. Quia autem jam obtinuerat quidquid cis mare possident Mauri, desiderabat etiam *b* transfretare, ad ipsos in Africa debellandos. Jamque præcurrens adventus ejus fama magnum ubique terrorem sparserat, tum quia credebant non destiturum a proposito, quod fixum certumque ei esse dicebatur; tum quia diffidebant se posse resistere potentiæ, animo, atque fortunæ ejus. Unde complures istarum partium Toparchæ constitutum habuerunt, eidem, si trajiceret, subdere sese *c*; ut dubium nullum sit, quin vehementer etiam istic dilataturus imperium fuerit, si longior sibi vita obtigisset. Verum aliter visum Deo, vitæ ac mortis

an. 1253 *1 Maji.*

a

b trajecturus in Africam Sanctus moritur.

c

Domino;

A Domino; cujus dispositioni neque Rex, neque Imperator, neque alius cujuscumque conditionis homo potest resistere, et mortem ab eo decretam fugiendo declinare. Omnibus siquidem communis mors est, aliis tamen honorata illa felixque contingit, aliis infortunata atque ingloria. Nunc ergo qualem Beatus Rex Ferdinandus sortitus sit, enarret historia.

Vitam, omnibus virtutibus ornatam,

145 Mortuus est Rex inclitus Ferdinandus, post tot tamque heroica facinora, post tam insignes de Mauris victorias, post tantum cumulum laudis ac decoris conquisitum: qui præterquam quod hominibus carus fuerit, fuit etiam dilectissimus Deo; ab eodem spatium vitæ nactus, quo tanta agere pro nominis divini gloria posset in terris, et in cœlis consequi coronam tam grandibus meritis debitam. Sic autem mortuus, quomodo non dicetur habuisse mortem felicem atque honoratam, quamvis Christianitati toti, per ipsum exaltatæ atque ornatæ, luctuosam? Sed imprimis luxerunt eum subditi sui, quibus Regis sui tam excellens virtus præsidio simul erat et ornamento. Fuit enim exercitio virtutum heroicarum semper intentus, otiosus numquam; fortis in conflictibus, felix in progressibus, gloriosus in B victoriis; liberalis et munificus erga benemeritos, præsertim Viros nobiles, Ecclesias, Ordines Religiosos, Adalidas, et Almogavares; conditor legum et consuetudinum optimarum, immunitatum privilegiorumque largitor, ministrator justitiæ; multa prudentia, scientia, clementia et pietate præditus; amabilis bonis, terribilis malis; custos veritatis, fidei servantissimus: et ideo Mauri, licet eum timerent, amabant tamen, quia numquam non fidelem experiebantur. Fidei Christianæ exaltator præcipuus, infidelium persecutor acerrimus, mandatorum divinorum observantissimus fuit hic Rex; ideoque, sicut in omnibus actionibus suis Dei honorem et gloriam semper præ oculis habuit, quæ Dei sunt ante omnia curans; ita etiam Deus ipsum in omnibus juvit et prosperari fecit, dando ei victorias tot ac tantas de fidei nostræ sanctæ inimicis, civitatesque et oppida tam multa, tam nobilia eidem subjiciens per Hispaniam, quot et quanta in hac historia commemorantur. Denique tot ejus extiterunt virtutes, ut omnes enumerare et explicare humani vires ingenii superet.

concludit Ferdinandus, anno Regni 35,

146 Regnavit Rex Catholicus Ferdinandus triginta quinque annis, et obiit in nobilissima urbium Hispali, quam Mauris eripuerat. Quando autem sensit moriendum sibi esse, accersivit filium suum C D. Philippum, electum *d* Archiepiscopum Hispalensem, alioque ibidem præsentes Episcopos et Clerum universum, ac petiit præberi sibi Corpus D. N. Jesu Christi. Quod ubi inferri a Sacerdote vidit, cum humilitate profundissima volens excipere, de lecto in genua se conjecit; collumque laqueo assumpto implicans, postulatam Crucifixi imaginem ante se collocavit. Cui humillime se inclinans, ipsamque adorans, omnia sigillatim Dominicæ passionis tormenta in cruce tolerata enumeravit: et crebris eam osculis deveneranS, multaque cum contritione et lacrymis pectus percutiens, peccatorem se maximum fatebatur, ac delictorum veniam postulabat a Deo. Deinde protestatus est, se firmiter tenere ac credere omnes fidei Christianæ articulos, in eaque fide mori velle. Tum vero petiit Corpus Domini; quod sibi exhibitum adoravit devotissime, manus in cœlum elevans, oculisque in illud defixis pronuntiavit preces aliquas, magnæ fidei atque contritionis formulam continentes; atque ita demum adoratum sanctissimum Sacramentum suscepit de manu D. Raymundi Archiepiscopi Hispalensis.

d

munitus Viatico,

147 Hoc facto exui jussit atque auferri a se omnia Regiæ dignitatis indumenta, et cunctos liberos ad se vocari, videlicet hos, D. Alfonsum, primogenitum atque heredem regnorum suorum; D. Fredericum, D. Henricum, D. Philippum, D. Emmanuelem; aberant autem D. Sancius, utpote *e* Archiepiscopus; et D. Berengaria, monacha Burgis in monasterio de las Huelgas. Atque hi nati fuerant ex prima uxore D. Beatrice: ex secunda vero D. Joanna adfuerunt, D. Ferdinandus, D. Leonora, et D. Ludovicus omnium minimus. Hos autem ubi junctim adesse vidit, una cum D. Joanna *f* multum afflicta; primo appellavit D. Alfonsum, successorem futurum, eique benedictionem suam impertivit, deinde ceteris ex ordine liberis. Coram omnibus præterea Magnatibus regni sui sermonem convertit ad Alfonsum, docens atque erudiens, qua ratione status suos regere ac gubernare deberet; injungens etiam eidem curam germanorum, ad omnem virtutem educandorum, quantumque posset evehendorum ad dignitates cuique congruas in regno, atque amore fraterno complectendorum; tum ut Reginam Joannam haberet sibi commendatissimam, honoraret ut matrem, omni solatio obsequioque foveret; voluit etiam Infantem fratrem suum Alfonsum aliosque fratres *g* eidem commendatos. Denique injunxit ei, ut Regni E Proceres, Nobiles et Equites omnes haberet honorifice atque munifice, et sua cuique privilegia illibata servaret: et addidit, si omnia ista adimpleret, benedictionem suam plenam super eum descensuram: sin minus, maledictionem super eum venturam; et voluit ut ipse subjiceret, Amen. Tum dixit: Fili mi, vides, quomodo sis auctus opibus, subditis, possessionibus, præ quam alius ullus Rex Christianus: satage ut recte utaris omnibus; sisque bonus, tot bene agendi media nactus. Manes Dominus ejus omnis terræ, quam Regi *h* Roderico Mauri eripuerunt: si hoc in statu, quem tibi relinquo, regnum sciveris conservare, tam bonus Rex eris atque ego fui: non item, si amiseris aliquid.

et convocatis liberis, *e* *f* *primogenitoque Alfonso monita postrema relinquens,* *g* *h*

cum cereo in manibus

148 Cumque jam advenisset hora, qua Rex sanctus animam esset redditurus Creatori suo, conspexit Sanctorum se expectantium societatem; multumque eo visu recreatus, dedit gratias Deo: petiitque Cereum benedictum, in manibus ritu Christiano tenendum. Prius tamen quam eum apprehenderet, elevatis in cœlum oculis, dixit: Domine, dedisti mihi regnum, quod non habebam; et majorem honorem atque potentiam, quam merebar: dedisti mihi quantum fuit voluntatis tuæ sanctæ: et pro his omnibus gratias tibi reddo, et resigno in F manus tuas regnum, quantis potui incrementis auctum: animam quoque meam tibi offero. Tum veniam ab omnibus circumstantibus petiit, ignosci postulans, si quam alicui eorum dedisset querendi de se causam: et illi vicissim lacrymantes orabant, ut sibi culpas suas condonaret. Mox candelam accepit, et eam ambabus manibus in sublime efferens, Domine, inquit, Jesu Christe, Redemptor mi, nudus egressus sum de ventre matris meæ, et nudus revertor in terram: suscipe, Domine, animam meam; et per merita sanctissimæ Passionis tuæ, placeat eam collocare inter servos tuos. Deinde manus cum candela demisit, et tamquam fidelis Christianus Deum patrem adoravit, jussitque ut Clerus totus recitaret Letanias, elataque voce Te Deum laudamus decantaret. Denique inclinato capite et oculis clausis, animam Deo reddidit, quam inter fideles ac sanctos habeat cœlestis gloria. Amen.

pie defungitur,

149 Nulla lingua poterit explicare, qui planctus, quæ lamenta fuerint per omnes regni partes, propter mortem tam sancti Regis. Quis enim unquam vidit tot matronas ac virgines celsissimi generis capillitium ponere, lacerare genas, vocibus querulis lamentari? quis tot Infantes, Equites, Infanzones,

Nobiles

A Nobiles, Ricos-homines *i*, radere barbas, pilos vellere, in seipsos sævire? Profecto nemo super alicujus Regis morte luctum ejusmodi conspexit. Dies autem ille luctuosus fuit dies *k* Jovis, idemque trigesimus mensis Maji, anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo: et die tertio, videlicet sabbato, sepultum est corpus in sancta Hispalensi *l* ecclesia: ubi usque hodie habetur in maxima veneratione. Missam celebravit Archiepiscopus Hispalensis: ac deinde in laudem defuncti sermonem habuit. Rex vero Granatæ, morte ejus intellecta, jussit planctum maximum fieri per totum regnum, idque jure meritissimo, quia sub protectione atque tutela ejus securus degebat. Neque solum per Castellæ atque Legionis regna, sed per universam Hispaniam, mors Ferdinandi fuit lamentata: propter ipsum enim illa celebrabatur per universum mundum, magis adhuc exaltanda, si diutius vivere potuisset. Specialiter autem concessum ei a Deo fuit, quod eo regnante nullus annus in Hispania et præsertim in ditionibus ei subditis, fuit sterilitate aut pestilentia notatus. Benedictus sit dies, B quo Rex iste natus est: quandoquidem Deus ei fecerit gratiam, ut per suas sanctas actiones consequeretur tantum honorem in hoc mundo, et in altero gloriam permanentem; in qua ipsum habeat Deus cum Sanctis, sempiterna fruentem beatitudine. Amen. Nobis vero concedat gratiam, ut similia opera possimus facere, quibus meremur partem habere in regno suo sancto, ubi est perpetua claritas et gloria infinita, per æterna secula. Amen. Deo gratias.

30 Maji 1252,

subditis, etiam Mauris, deploratus.

ANNOTATA.

a *Scilicet cis mare Oceanum, ubi omnia loca hic nominata inveniet lector, in chorographica tabula Andalusiæ, sed cum addito ad distinctionem cognomine, puta* Medina-Sidonia, Alcala de los Gazules, San-Lucar de Barrameda. San-lucar de Alpechin, *alias* la Major *cognominatum, Trianensi suburbio ad Occidentem paucarum leucarum intervallo adjacet. Quod vero hic dicitur* Bejar, *videtur in tabulis dici* Bege *vel* Beger, *ad fretum Herculeum prope Tariffam.* Gaditanam peninsulam *vide sis accuratissime delineatam in Atlante Blaviano. In ipsum vero sinum, quem ea format, effunditur rivulus* Guadalete, *supra quem conse-* C *quenter consistunt, hic nominata loca,* Arcos, Xerez, *et* S. Maria: *sed postremum nomen credo suffectum antiquiori alteri Maurico.* Tariffa, Gibraltar, *et reliqua versus Granatense regnum loca ad fretum ac mare mediterraneum, vel tunc adhuc ad regnum Granatense pertinebant, a posteris Regibus denique ei subtracta; vel tributaria Ferdinando reddita, ejus nepoti rebellarunt; solicitis Mauris, ut, servato sibi tam commodo in Hispaniam ex Africa trajectu, spem quoque recuperandi aliquando ibidem Imperii conservarent. Ad* Algarbiorum Regnum *quod attinet, non videtur illud Sanctus victoriis suis attigisse, sed potius reliquisse Lusitanis vindicandum, velut partem veteris Lusitaniæ. Certe primus* Alfonsus X *invenitur se* Regem Algarbiorum *scripsisse, idque postquam Pelagius Correa, de quo frequens mentio in hac historia, præcipua quædam loca expugnaverat, cetera tributo subjecerat. Postquam autem idem* Alfonsus *filiam suam notham* Beatricem *matrimonio junxit* Alfonso III *Lusitaniæ Regi, dotis nomine eidem accesserunt* Algarbii, *ex eoque tempore manserunt dominationis Portugallicæ.*

Afrorum hoc tempore regiones cis mare.

Algarbii.

b *Mariana addit, quod hunc in finem,* In Cantabriæ finibus nova et numerosior classis ædificabatur, quo tempore Regem morbi vis invasit.

c *Lauretus lib.* I *pag.* 359, *allegata historia Segoviensi Colmenarii, asserit, Sanctum, mediante suo Architalasso, fœdus offensivum ac defensivum iniisse* D *cum Rege Marochensi, ut haberet exponendo militi commodum portum; in illud autem fœdus noluisse recipere Regem Bellamerinum, paratum similiter cum ipso pacisci, eo quod hostis Marochensi esset. Sed lib.* 2 *pag.* 157 *idem Lauretus, invertens nomina, Bellamerinum in fœdus receptum, rejectum Marochiensem scribit, memoria lapsus. Pro Marochiensi facit, quod sub eo Christiani, satis quiete agentes, proprium ea ætate Episcopum haberent; quem Lauretus lib.* I *pag.* 348 *inter eos numerat, qui Hispalensis urbis deditioni adfuerunt, eamdem simul cum Sancto ingressi;* Lupum *forlassis, quem Alexander IV anno* MCCLV *Legati dignitate per Africam ornavit, uti ex ejus Epist.* 230 *docet Odericus Raynaldus tomo* 14 *Annalium.*

Ex Hisp.

d *Utrum eam electionem approbare noluerit* Innocentius Papa, *aut ipse* Philippus *fuerit a sacris Ordinibus suscipiendis alienior, compertum non habeo: hoc certum, quod auctores ei dent titulum* Administratoris, *et ipse, in præfato Patris Instrumento privilegiorum Hispalensibus concessorum, confirmans sua manu, scribitur,* Infans Philippus, Procurator Ecclesiæ Hispalensis. *Certum est etiam quod numquam* E *fuerit consecratus vel ad majores Ordines promotus: siquidem postea uxorem duxit* Christianam, *Regis Norvegiæ filiam, eo consilio adductam, ut* Alphonso *uxorem sterilem repudiaturo nuberet; sed Regina interim gravida facta, mutavit Rex consilium, et fratri virginem habendam dedit, suæ apud Norvegos æstimationi sic consulens. Notabilis certe petulantia Regum istius ævi erat, quod justam divortio faciendo novisque nuptiis contrahendis causam se habere crederent, si sterilis uxor manebat. Ita etiam prædictus Lusitanus, ex Francia quo profugerat rediens, optime de se meritam* Mathildem Bononiæ Comitissam, *quam viduam et grandævam uxorem exul duxerat, dimisit; ac* Beatricem, *ut dictum est, suscepit, improbante palam Ecclesia; adeo ut postea,* Mechtilde *mortua, ægre impetrari potuerit ab Apostolica Sede, ut adulterinum cum* Beatrice *contubernium purgaretur, fieretque legitimum matrimonium.*

Philippus Sancti filius, non Episcopus, sed Administrator Hispalensis.

Sterilitas conjugis causa divortii sec. 13.

e *Si patre moriente* Archiepiscopus Toletanus erat Sancius, *saltem Electus (quod absque irrefragabili actorum publicorum testimonio non ausim in dubium revocare, contra hanc tam expressam auctoris talis auctoritatem) erravit Tamayus, quando* Guterii *successorem* Paschasium, *anno* 1250 *ordinatum, ait supervixise usque ad annum* 1262; *et rectius fecerunt, qui* F Paschalem *istum medium collocarunt inter duos* Sancios; *Castellanum de quo hic agitur, et Aragonem de quo etiam supra ad Cap.* 5 *litt.* l.

Paschalis Archiep. Toletanus quando?

f *Alfonsus Nunez de Castro, in Annalibus apud Zunigam, testatur, in monasterio Metaplanæ inveniri ac legi epitaphium, lingua Castellana sic scriptum:* Hic jacet Infans Don Alfonsus Ferdinandez, filius præcelsi Regis D. Ferdinandi, ejus qui Sevilliam obtinuit, et gloriosæ Reginæ D. Joannæ. Obiit ultima Septembris, Æra 1350, *id est anno Christi* 1312. *Hinc Zuniga colligi putat* Joannam, *moriente Sancto, gravidam fuisse. Sed quam mirum esset, hoc taceri potuisse in Actis Sancti Regis; tam videtur impossibile, ut de longævæ adeo vitæ Principe nulla uspiam mentio inveniretur in Chronicis subsequentium Regum. Quod si non animadvertit Zuniga, easdem Chronicas alias diligenter scrutatus; animadverterunt alii, haud immerito suspicati, Epitaphium istud esse figmentum Antonii Lupiani, de multis ejusmodi imposturis convicti, ut pluribus doceo in addendis post num.* 71 *in serie Chronologica Hierosolymitanorum Episcoporum. Causam fictioni præbuit cognomentum* Fernandez, *quasi id sumi solum potuerit a patre; cum exemplis variis doceri possit, etiam ab avis illud sumpsisse eos, quibus idem erat cum patre nomen. Dubium autem in hoc casu omne tollunt*

Alfonsus Ferdinandez, an sancti Regis postumus?

verius nepos,

A *tollunt instrumenta complura, ex quibus constat* Alfonsum Fernandez. *Molinæ Dominum, et Mataplanæ sepultum, fuisse filium Alfonsi Sapientis et Mariæ Morantis. Pro cunctis sit mandatum, de Decimis Ecclesiæ Hispalensi dandis, quod in ejus loci servatur archivo, signatum* XXVIII Maji Æræ MCCCXII, *qui est annus Christi* 1274, *et incipit :* Alfonsus Dei gratia Rex Castellæ, Toleti, Legionis, Galiciæ, Seviliæ, Murciæ atque Jaeni, et Algarbiarum, Vobis, Alfonso Ferdinandes filio meo, Domino Molinæ et Mesæ, omnibusque Divitibus et possessiones habentibus in Archiepiscopatu Hispalensi, salus et Gratia. Sciatis etc.

EX HISP.

filius Alfonsi X.

g *Jam diximus num.* 17, Alfonso Legionensi *plures liberos fuisse, extra matrimonium genitos ac verosimiliter post divortium geminum ab iis quas male duxerat Reginis. Enumerat eos Rodericus Mendez de Silva, in Catalogo Regio-Genealogico hoc ordine :*

A. Legionensis Naturales plures, Sancti R. fratres.

Don Fernandus, *Decanus S. Jacobi.*

Don Alfonsus, *Major Prætor Fronteræ.*

Don Petrus, *Ordinis S. Jacobi Magister* XIII, *defunctus anno* 1228.

Donna Teresa, *nupta Don Nunio Gonzales de Lara.*

B Donna Aldonza, *sponsa Comitis Petri, unde procedit familia Dominorum Ponce de Leon, Ducum de Arcos.*

Donna Urraca, *nupta Don Lupo Diaz de Haro, quorum filia Mencia nupsit Sancio II Lusitania Regi.*

Don Martinus (*ex cujus secundo matrimonio processit stirps celebrium Ghonum, Ducum Ossunæ*) *sepultus in Salmanticensi S. Spiritus monasterio.*

Donna Maria.

Donna Sancia, *nupta D. Simoni Ruiz de Haro, Domino de Camberus.*

Donna Urraca, *uxor D. Petri Nuniez de Gusman, Præfecti Castellæ.*

Don Nunius, *multæ in Castella nobilitatis pater.*

h *Infelix iste* Rodericus *regnum vitamque amisit anno* 713, *ultimus Regum Visigothorum : qui cum possederint quidquid intra Pyrenæos montes jacet, nec parvum etiam terræ tractum ultra eosdem, puta Navarram, Arragoniam, Catalauniam, Vasconiam, nec non Portugalliam; verbo, Hispanias omnes; cum etiam Mauri dominati sint iisdem fere omnibus (nam apud Astures Cantabrosque servata utcumque libertas est, locorumque asperitate defensa) patet hunc loquendi modum indulgenti acceptione opus habere, totumque sumi pro parte præcipua.*

i Ricus, *voce Teutonica* Ryk, *dives. In supra memorata distributione Alphonsi Regis* Ricos-homes *invenies nominatos, ante* Ordenes e Fijosdalgo, *id est, Nobiles : ut appareat fuisse eam appellationem non vulgaris notæ et dignitatis. Vitalis Episc. Oscensis apud Cangium, verbo* Infanciones, *horum primam ac nobiliorem speciem facit* Barones vel Ricos homines : *talisque fuit* Raymundus *ille* Bonifacii, *Archithalassus* S. Ferdinandi, *supra laudatus.*

k *Anno siquidem* 1252 *Bissextili litteræ Dominicales fuerunt* G F.

l *Nisi ante novæ ecclesiæ molitionem scripsisset auctor, non dixisset simpliciter* Ecclesiam, *sed addidisset* veterem : *sicut neque superius, ubi de Mezquita et turri, vel minimum indicium dat novæ fabricæ inchoatæ, nedum perfectæ. Addit Lauretus lib.* I *pag.* 373 *extremis verbis mandasse Sanctum ;* Ad pedes Mariæ collocate miserrimum meum cadaver : *idque pag.* 385 *ita impletum ait, ut non fuerit Sanctus ante altare sepultus, sicut intenderat, sed supra ipsum ad pedes statuæ Marianæ locatus, quod factum non credimus, nunc autem ut fiat cogitari intelligimus.*

COROLLARIUM. D

De simili etiam morte Ferdinandi Magni: deque ejus et Sancti Regis Anniversariis.

Liceat nunc mihi comparationem instituere inter Primum Tertiumque Regem Ferdinandum. *Hunc, matris Berengariæ beneficio, avitum Castellæ regnum, Henrici pueri morte vacuum, obtinuisse vidimus ; ille primus Castellæ ejusdem Rex dictus est, favore matris Elviræ, seu Nunniæ, ad quam Principatus iste, per obitum Garciæ fratris, æque pueri, fuerat devolutus.* Tertio *pater suus Alfonsus, Rex Legionensis, regnum avitum invidens, adeo nihil profecit ut suum quoque eidem reliquerit vel invitus : infestiorem etiam passus* Primus *est Veremundum, Regem Legionensem, levirum suum, eidemque defuncto similiter successit, et Castellæ ac Legionis regna juncta tenuit. Uterque, domesticis explicitus turbis, simili successu in Mauros arma vertit; quod ut de* Tertio *explicatum jam est, ita de* Primo *satis fuerit indicasse, quomodo in mediam usque Lusitaniam victricia signa promoverit, et Conimbricam atque Visetum Mauris eripiens, Mondegonem fluvium imperii sui terminum statuerit, adjuncta sibi tota fere Extremadura ; Toletanum autem et Hispalensem Reges potentissimos, ac Regulos barbaræ gentis plures, tributarios habuerit. Quod vero ad insignem religionem pertinet et obitam pientissime mortem, ut intelligas quam ambo similes fuerint accipe, quæ Toletanus habet lib* 6, *cap.* 14, Ferdinandi I *gesta concludens.* Hic, *inquit,* jam senectute confectus, vitam suam Dominis et Deo placitis operibus dedicavit. Ecclesias Regni sui, et præcipue S. Jacobi, S. Salvatoris, S. Isidori, et Cathedralem ecclesiam Legionis, possessionibus et donationibus inclitavit : monasteriorum etiam indigentiam de suis facultatibus sublevabit. Cum vero quadam die in Cathedrali ecclesia, Legionis audiret Divina, vidit ministros ecclesiæ causa familiaris inopiæ, nudis pedibus ministrare; et statim certos reditus ad calceamenta instituit ministrorum. Ceterum cum ad S. Facundi monasterium veniebat, cibis eorum contentus, pari ordine et consortio, quasi unus ex eis, et divinis officiis insistebat, et cilariis regularibus utebatur. Cumque oblatum vas vitreum de manu Abbatis ad mensam residens, suscepisset, vas decidens de manu Regis illico fractum fuit. Rex vero, pro negligentia valde pœnitens, in continenti vas aureum gemmis ornatum fecit afferri, et Abbati offerens pro vitreo satisfecit. Obtulit insuper Cluniacensi monasterio de Regio fisco mille aureos, annuatim in perpetuum solvendos...... Sed jam vitæ termino sibi imminente, apparuit ei B. Isidorus, et diem sui obitus intimavit. Et cum cœpisset post modicum infirmari, fecit se Legionem adduci, et nono Kalendas Januarii die Sabbati ingressus est civitatem, et ex more corpora Sanctorum flexis genibus adoravit; petens et supplicans, ut cum dies obitus jam instaret, anima ejus ab Angelis duceretur. In ipsa autem nocte Dominicæ Nativitatis, licet æger, ipse Rex cum Clericis interfuit Matutinis, conniens ut infirmitas tolerabat; et observabatur ibi tum temporis Officium Toletanum. Facto autem die, vocatis Episcopis, fecit sibi Missam solenniter celebrari, et percepit Corporis et Sanguinis Domini Sacramentum.

Ferdinandus M. Castellæ simul et Legionis Rex,

Maurorum domitor,

E

erga ecclesias largus,

et instar Monachi religiosus,

F

a S. Isidoro diem mortis intelligit,

144 In crastino autem, vocatis Episcopis et Abbate et viris religiosis, una cum eis fecit ad ecclesiam se deferri : et imposito capiti diademate, et indutus regalibus indumentis, coram sarcophago S. Isidori clamavit ad Dominum voce clara : Tua est potentia, tuum est regnum, Domine : tu es super omnes Reges : tuo imperio omnia sunt subjecta.

quam obiturus defertur in ecclesiam,

A cta. Quod te donante accepi, restituo tibi regnum : tantum animam meam in æterna luce jubeas collocari. Et his dictis, exutus Regalibus ornamentis, pro venia exorabat : et accepta ab Episcopis pœnitentia et gratia ultimæ Unctionis, indutus cilicio et conspersus cinere, duobus diebus in pœnitentia atque lacrymis supervixit. Tertia autem feria, hora sexta, in festo S. Joannis Evangelistæ, plenus dierum reddidit Deo Spiritum immaculatum, et juxta patrem suum in eadem ecclesia S. Isidori est sepultus. Regnaverat autem vivente patre annis XII, in Castella mortuo patre annis XII, in Castella et Legione annis XVI, in universo annis XL, mensibus VI, diebus XII. *Mariana lib. 9 cap. 6 annum fuisse ait* MLXV : *quod etiam probat concursus Dominicæ et Nativitatis, relationem vero sic concludit.* Sane Ferdinandus, dum vixit, insigni pietate fuit : quo merito Legione anniversariis sacris memoria ejus celebratur, et in Cælitum numero locum habet. *Equidem neminem alium inveni hactenus, qui eum Sanctis accenseret, inter veteres notosque scriptores ; ideoque*

ubi susceptis sacramentis exspirat 27 Decembr.

ejus Anniversarium Legione,

B *existimo Anniversarium illud non aliter quam funebri ritu actum fuisse et adhuc agi, quandoquidem* Ferdinando Tertio, *indubie* Sancto, *non aliud obtigerit usque ad nostram ætatem, sicut ex mox dicendis apparebit. Si quid amplius factum fieri ve probetur, ratione cujus debeat in nostro opere tamquam* Sanctus *referri etiam* Primus; *id velint posteri discere accurate, prius quam ad ultimum usque mensem perveniant.*

145 *His præmissis venio ad prænotatum ipsius Sancti Regis Anniversarium : de quo apud Morgadum et Spinosam lego ut sequitur :* Post mortem Sancti Regis, Granatensis Rex Maurus (Mahomadum *Morgadus, Spinosa* Alhomadum *vocat*) non contentus supradicta demonstratione doloris, jussit annue, quoad vixit, ad diem recurrentis Anniversarii, delectos ex Equestri suorum ordine viros centum ; et ad majorem testificationem luctus, pedites ire jussit, singulos cum cereo candido, quos circum cœnotaphium accensos ponerent : voluitque ad posteros transire exemplum, velut tributum. Duravit hic usus usque ad tempora Catholicorum Regum Ferdinandi et Isabellæ : sub quibus extincto penitus Granatensi Maurorum regno et urbe subacta, cessavit tributum istud, suffectusque est certus Maurorum numerus, ex ipsa urbe Hispalensi, eorum qui habitant in Regione Adarbegi (hodie Maurariam appellamus) Col-

Tertu Anniversarium honoratum a Mauris,

C lationis S. Petri. Hi assistebant exequiis Regis ad Vigilias et Missam, cum capuciis ejus quem quisque eligebat coloris, apicibusque viridibus, et media super eos luna coloris item viridis, circumsistentes tumulo facesque in manibus albas tenentes. Postea, cum obligatio hæc eis gravis accideret, petierunt a Capitulo et impetrarunt, ut eam sibi liceret redimere annua pensione ceræ, certo pondere ad diem istum ipsorum expensis consumendæ, quemadmodum scribit sacelli Regii Capellanus Christophorus Nunhes.

146 Institutor Anniversarii hujus fuit filius et successor Ferdinandi Alphonsus : eoque die et præcedenti non permittebatur, ut quisquam vel officinas aperiret vel opificium exerceret consuetum : idque servatum fuit quamdiu Alphonsus supervixit. Eumdem diem Legionenses et Castellani omnes, sed præsertim Andaluzii, consueverant etiam cum maxima demonstratione doloris agere, et præcipui quique regnorum illorum funebri isti officio conabantur interesse, singuli adferentes labara et insignia suarum urbium oppidorumque, cum multis facibus ex cera alba : quæ quidem labara disponebantur per ecclesiam majorem ; faces vero accendebantur primo mane, et ponebantur circum sepulturæ locum, ubi ardebant die toto quia erant valde

funebri ritu diu Hispali celebratum,

magnæ. Istud autem Anniversarium usque hodie D (*inquiunt Morgadus et Spinosa, prior anno* MDLXXXVII, *alter* MDCXXVII, *scribens*) cum Officio Defunctorum celebrat Capitulum sanctæ ecclesiæ majoris Hispalensis, ex particulari fundatione, cum musica et sermone ad populum, omnique honore funebri pro anima Sancti Regis D. Ferdinandi, interveniente Capitulo Civitatis cum Audientia Regia, in die sanctissimæ Trinitatis vesperi et die sequenti : in eumdemque finem construitur cœnotaphium inter duos choros ; cui imposita pulvinaria auro contexta, sustinent gladium et coronam regiam : exponitur etiam eadem occasione labarum Regium, collocaturque ad pulpitum Evangelii.

EX HISP

147 *Hactenus illi : quæ omnia nunc saltem cessare existimo, et in augustiorem lætioremque ritum mutata, postquam decrevit Apostolica Sedes Officium de* Ferdinando *ut* Sancto *recitandum, juxta Romani Breviarii formam, sicut infra dicetur. Ut tamen etiam hodie fierent, non præjudicarent certitudini acquisitæ a* Ferdinando *beatitudinis æternæ, quam solemnis iste cultus*

absque præjudicio Sanctitatis,

E *Pontificio confirmatus decreto fidelibus omnibus indubitabilem facit ; sed solum esset pia ac simplex primævæ institutionis observatio, non ad solatium, sed honorem animæ tam bene meriti Regis ; ad refrigerium vero aliarum animarum, quoquo modo ipsum attinentium. Sic* XXI *Februarii observavimus, Nivellis in Brabantia factum* SS. Pippino et Idubergæ, *parentibus S. Gertrudis : sic* XI *Maji, Malbodii in Hannonia diximus olim parentari solitum* SS. Walberto et Bertilæ, *genitoribus SS. Aldegundis et Waldetrudis. Quin et in toto Sacro Præmonstratensium Ordine scimus fuisse usitatum, nec nisi auctore Molano omissum ipsius sancti fundatoris* Norberti *Anniversarium funebre ; quod hodieque continuatur sed pro defunctis ex eadem familia progenitis. Hoc autem ideo dixerim, ne muliebri Sanctimonialium Nivellensium atque Malbodiensium simplicitati id tribuens aliquis, ignoscendum potius quam tolerandum majoribus nostris fuisse putet istiusmodi ritum ; maxime accedente hoc altero Hispalensi exemplo, quod sapientissimis Ecclesiæ istius Archiepiscopis et amplissimo gravissimorum virorum Capitulo numquam displicuit nec improbatum fuit, usque in nostram ætatem ; qua tamen prudentius talia omittuntur, ad præscindendam curiosis magisquam religiosis hominibus cavillandi materiam. Porro ratio Anniversarii, post festum Sanctissimæ Trinitatis celebrandi, fuit, quod dies* XXX *Maji, quo* Sanctus Rex *obiit, plerumque concurrat cum Octavis Ascensionis aut Pentecostes,*

post Dominicam Trinitatis

F *quarum festivam lætitiam non conveniebat lugubri officio funestari. Volentes ergo diem eligere numquam aut rarissime impedientum ; nulla habita diei mortualis ratione, elegerunt primam post Octavas prædictas Feriam, huic officio vel ideo aptiorem, quod universalis Ecclesia, Dominicam Christo resurgenti dicatam habens, soleat Feria II recolere memoriam fidelium in Christo defunctorum, quos ejus exemplo resuscitandos credit. Inchoatur autem pridie Vesperi, scilicet post absolutum Dominicæ diei officium totum : et cum anno* MDLXXIX *facienda esset sacri Corporis apparatissima Translatio, apte electa fuit eadem Feria, tamquam annuæ Sancti memoriæ ab antiquo dicata.*

148 *Ad probandum porro, quod* Ferdinandus *statim ab obitu cœperit haberi et appellari* Sanctus, *facit D. Raymundi, Segoviensis Episcopi, et pro tunc Electo Philippo Infante Hispalensi Ecclesiæ in Pontificalibus servientis, diploma de Capellanis, signatum Æra* MCCXCI, *id est anno Christi* MCCLIII, *hoc principio :* Recognoscentes multa bona et ingentia beneficia, quæ nobis contulit nobilis et sanctus Rex Ferdinandus, et quomodo nobis crediderit corpus et animam suam. *Haud absimile eidem testimonium dedit* Innocentius IV, *gemino in brevi, quorum unum, datum*

Pontificum mox a morte testimonia,

Idibus

Ex Hisp.

cum Indulgentiis pro anima defuncti

A Idibus Octobris, *quinto post Regis obitum mense.* Pontificatus anno x, *ita inchoatur :* Claræ memoriæ Ferdinandus Rex Castellæ et Legionis gressus suos in cultu mandatorum Dei direxisse creditur, cultum nominis ipsius magnifice amplificando ; *alterum expeditum fuit* anno *ejusdem* Pontificatus xii. v Idus Julii, *et incipit,* Claræ memoriæ Fernandus, Rex Castellæ et Legionis, in via mandatorum Dei sic ambulasse creditur, ut ab ipso delictorum suorum veniam consequatur. *Utroque tamen illo Brevi, tamquam necdum discussa sanctitatis causa, conceduntur Indulgentiæ, in favorem defuncti, omnibus pro ejus anima, si forte opus habeat, oraturis : primo quidem unius anni et* xl *dierum, in die sepulturæ et anniversario mortis; deinde* xx *dierum omnibus sabbatis, quibus quis ecclesiam Hispalensem visitans eodem modo animam commendaverit.* Innocentio IV *succedens* Alexander *item* IV, *voluit etiam ipse mox testatum facere*, Pontificatus *sui* anno i, *qui fuit Christi* mcclv, viii Idus Julii, *quanti faceret defunctum ; institutas ab eo in Hispalensi Cathedrali Dignitates Mitris Episcopalibus ornans, sub hujusmodi principio Bullæ* ; Pia et magnifica opera claræ memoriæ Ferdinandi Regis Castellæ ac Legionis, qui velut Prin- B ceps Catholicus expendit laudabiliter, contra Christi blasphemos, ad ampliandum cultum Divini nominis, dies suos, non admonent et inducunt ; ut ecclesiam vestram, in qua præfatum Regis corpus sepultum dignoscitur, honorantes, reddamus ipsam specialibus titulis insignitam.

et usu mitræ Dignioribus Canonicis indulto,

Tumulus Sancti Regis,

149 *Restaret describendus marmoreus tumulus, intra quem compositum Sancti corpus fuit, nisi Tractatu sequenti num.* 26, *agens de illius translatione, locum tali descriptioni aptiorem me reperisse credidissem : itaque hoc solum dixero, eum tumulum, tam amplum fuisse ab* Alfonso *successore curatum, ut capere posset etiam corpus* Beatricis Reginæ, *ante annos* xviii *vita functæ : quin et suum ipsius, uti post annos* xxxii *factum est. Horum tamen nulla fuit ipsi tumulo insculpta notitia ; solum* Ferdinandum, *ac si solus ibi contineretur, Epitaphium sonat, Latina, Arabica, Hebraica, atque Castellana lingua sculptum. Existimat Lauretus lib.* 1 *pag.* 434, *quod Sapiens successor, omnibus linguis istis parentem laudasse nequaquam contentus, etiam voluerit circum eumdem tumulum duodecim sententias legi, pro numero Consiliariorum, quos a patre decem acceperat, et duos in demortuorum locum catenus ipse subrogarat. Eæ autem ex veteri Castellana Latine redditæ sic sonant.*

huic olim apposita 12 sententiæ

C i. Melior est finis tuus, quam principium.

ii. In morte finiuntur scientiæ ; sed in hujus Regis obitu sapientia crevit.

iii. Fuisti vivens multa semper virtute ornatus, et in morte sapiens eris.

iv. Pluris erit memoria tua, quam tempus tuæ vitæ.

v. Amplius est quod tu fecisti, quam illi qui subjugarunt Orbem.

vi. Æstimasti res minime fluxas, et usque in finem durabit nomen tuum.

vii. De tuo dominio nihil remanet, præter mandatum quod reliquisti ; et sapientes ; ac bonum quod fecisti.

viii. Solum sapere magni fecisti ; et ideo te nunc laudabunt sapientes.

ix. Impendio pecuniæ modico formosam tibi domum struxisti.

x. In vita habuisti pulchritudinem corporis : in morte autem ostendisti speciositatem animæ.

xi. Magis notus eris mortuus quam vivens fuisti.

xii. Hactenus, qui norant, te laudabant ; nunc laudaturi te sunt, etiam qui non noverunt.

Possunt sane hæc omnia Sancto Regi *haud incon-* D *grue aptari : sed deficiente idoneo teste ex antiquis, qui ejus honori ea fuisse sic scripta doceat, non facile mihi evelletur suspicio, ne patri contumulatum filium* Alfonsum, *cognomento* Sapientem, *respiciant sententiæ, in quibus tam expressa continetur laudatio sapientiæ ; quare easdem ut reperi contentus retulisse, finem Chronicæ illustrandæ facio ; et ad Sancti Regis Gloriam postumam, ex monumentis certioribus colligendam, transeo.*

illumne an filium spectent, dubito.

GLORIA POSTUMA.

Ex variis Auctoribus et Monumentis collecta.

CAPUT I.

Miracula post mortem ex veteri Hispanico, Editionis Hispalensis, anni mdxxxii.

Antiquiora oblivioni data.

Nescio quid amplius dicere possim de gestis sancti hujus Regis in vita : post mortem vero, tot tanta- E que patrata miracula sunt, meritis ejus et intercessione Dominæ nostræ, ut numerari nequeant. Sed propter exiguam diligentiam majorum animique remissionem, omnia fuerunt oblivioni mandata : nisi potius ea nunc voluerit ignorari Deus, quia homines hujus ætatis indigni sunt qui istis auditis salutem consequantur, propter excessum iniquitatum, quæ hodie publice patrantur in mundo. Eorum autem quæ hoc tempore claruerunt cum sciam aliqua, facta personis hodieque viventibus, ipsa ex ordine recensita audies.

a Captivus in Lusitania mortique adductus,

i Patronus cujusdam navis Hispalensis, qui, dum bellum cum Lusitanis *a* esset, multa iis damna intulerat, vicissim ipse aliique plures ab illis capti sunt ; qui omnes quidem alios diris carceribus incluserunt, ubi nullam omnino lucem conspicerent, navis autem Patronum seorsim recluserunt. Id ubi rescivit uxor, Regi Ferdinando devotissima, in capellam ejus accessit, ad quamdam imaginem, cui prædictus Rex dum viveret ipse afficiebatur : cœpitque prolixe orare Regem Ferdinandum, vellet intercedere apud Dominam nostram, ut maritus suus a tanta calamitate liberaretur : votum addens, quo se obligabat ad curandas ante prædictam imaginem triginta Missas per totidem dies, et glorioso Regi offerendum panem et vinum ceramque accensam. Primo autem die, ipsaque hora qua cœpit F prima Missa, collataque sunt panis, vinum et cera ; maritus suus, qui tenebatur in isto tenebricoso carcere, propemodum enectus fame ac siti, vidit candelam ceream coram se accendi, panemque et vinum ab uxore oblatum, eisque refocillatus est. Dum autem orationes et oblationes continuarentur Hispali, captivus quoque Olisipone simili hora et modo illuminabatur reficiebaturque. Cumque custos carceris, octavo cœpti miraculi die, cereum accensum fuisset conspicatus, suoque captivo deesse nihil animadverteret, voluit eum torquere : quapropter ille mysterium aperuit, et quid octiduo toto sibi factum fuisset manifestavit. Hæc ubi ad aures Lusitani Regis pervenerunt, veraque probata sunt ; quamvis eum bene commeritæ morti adjudicasset, accersivit illum ; juramentumque exegit, quod reversus in patriam, nuntiaret sibi quid istic pro eo factum sit. Interim nuntiatum est Hispali, mortis sententia accepta, sublatum de medio hominem esse : sed non ideo pia mulier cœptum dimisit sacrificium ac votum. Vigesimo autem die ab eodem curato, domum mulier rediens, ibidem invenit maritum suum : quem manu apprehensum duxit ad capellam prædicti Regis,

oblationibus ab uxore Hispali factis sustentatur,

et agnito miraculo liberatur

A gi, ubi Deo et ejus gloriosæ Matri egerunt gratias ipsique glorioso Regi. Sumpta autem dierum aliquot quiete, redivit in Portugalliam, narraturus, quid absente se domi fecerit uxor.

b Item alius educendus ad mortem

II Quidam propter grave crimen addictus morti, per sagittas Confraternitatis *b* excipiendæ, captivus attinebatur in turri, manicis implicitus, cum cippo ad collum et gravi ad pedes catena. Pridie vero quam ad supplicium educeretur, commendavit se huic glorioso Regi: eademque nocte, nesciens ipse quo modo, solutum se a vinculis omnibus miratus est; et sequenti mane ad capellam Beati venit, vitamque servavit meritis istius gloriosi Regis.

Reducitur fugitivum mancipium,

III Cuidam devoto Dominæ nostræ ejusdemque Regis aufugerat mancipium, quod cum utrique commendasset, in eo requirendo nullam prætermisit diligentiam. Amissa deinde ejus recuperandi spe, octavo jam fugæ die currente, petiit sibi Missam dici ante imaginem Dominæ nostræ, de Conceptione ejus; orans gloriosum Regem, ut pro se dignaretur intercedere. Cumque prædictam Missam in capella Sancti de genibus audiret, post tergum respiciens, vidit adstantem fugitivum suum: qui rogatus, ubi B fuisset, respondit: Hac nocte quatuordecim leucis hinc abfui, asino insidens, et mane me reperi circa Hispalim.

curatur pauperi puellæ dos,

IV Cuidam virgini pauperi addicta in dotem erant decem millia maravedisiorum: sed eidem jam desponsæ, qui dotem promiserat, præstare eam non potuerunt: qua de causa accipere eam sponsus noluit. Ipsa vero, solum sexaginta quinque maravedisios habens, rogavit gloriosum Regem, ut sibi quo meliori poterat modo succurreret. Itaque paucos illos quos habebat nummos, decrevit in ejus nomine exponere sortibus, quæ Hispali duci solebant. Prima autem sors egressa est puellæ hujus et gloriosi istius Regis, quæ fuit centum duplarum Castellanarum et trium ulnarum holoserici villosi: quare qui rogabatur sponsus, necesse habuit ipse rogare: itaque celebratum matrimonium est, in quo illa Deo et Regi glorioso servivit.

redditur ablacta vacca,

V Viro cuidam vacca sua vel aberrans perdita, vel furtim abacta erat; quam multis diebus magno cum labore requirens, nec inveniens, vovit Missam cum oblatione glorioso Regi Ferdinando. Vesperi autem venit, stipem ferens pro Missa die sequenti dicenda. Eadem hora, cum laniones Hispalim inducerent animalia macello destinata, nescitur quo C modo, simul omnia intrantia in civitatem, hac illac dispersa sunt; vacca autem prædicta viam tenuit versus ecclesiam S. Mariæ, neque sisti a quoquam potuit, plateas et viculos multos percurrens, usque dum stetit post sepulcrum gloriosi Regis. Dominus autem ejus, egrediens a numeranda stipe, vidit continuo agnovitque vaccam suam, atque ob hoc miraculum valde laudavit Deum et gloriosum Regem.

liberatur addictus morti,

VI Mulieri cujusdam captivus filius, causa minis, addictus erat morti: quia autem erat paupercula, accessit lacrymans ad sepulcrum Regis gloriosi, quotidie candelam offerens. Cumque sententia esset executioni mandanda, declaratus est liber absolutusque a culpa: atque ita mulier a tristitia, filius ab ignominia exempti fuerunt.

juvatur egenus sacrista,

VII Sacristanus quidam capellæ hujus Regis, cum stipendium nimis modicum sibi præberetur quam ut eo vitam agere posset, decrevit ambire aliam majoris emolumenti sacristiam: hac autem obtenta, majori quam antea necessitate premi se sensit. Igitur in se conversus, animadvertensque exaruisse in animo suo devotionem erga gloriosum Regem; ad ejus famulatum revertit, consueto stipendio acquieturus: et mox omnes eum juvare cœperunt, sic ut necessitati suæ optime prospectum D fuisse, et etiamnunc esse, fateatur.

EX VARIIS. A. D. P.

c recuperatur amissum rosarium,

VIII Quidam ecclesiæ Hispalensis Sceptrifer, *c* dum iret accepturus gladium, quem Rex manu tenuit quando urbem intravit, ad Processionem publicam deferendum; in conferta multitudine hominum, tali die concurrentium, amisit sertum globulorum precatoriorum minime contemnendi pretii. Oratione autem ad gloriosum Regem facta, dixit, quod amissam in ejus obsequio coronam eodem intercedente recepturum se speraret. Anno autem vertente, hora eadem orans ante imaginem Beati, ipsam coronam vidit in manibus cujusdam mulieris; quæ libenter illam restituit, narrans quomodo reperisset: quod ille beneficium Deo et beato Regi acceptum retulit.

d Item jumentum:

IX Mulier paupercula ex *d* Palomares, rorismarini plantas vendales circumducere Hispali solita per plateas, jumentum quo utebatur ad illas vehendas amiserat, una cum tortulis panis, ad familiæ suæ victum coemptis: nec aliud præter ipsum jumentum habens, quo vitam sustentaret, circuibat plorans civitatem. Cujus labori compatientes aliqui, suggesserunt, ut ad Regem Ferdinandum candelam ferret, E ipsique bestiam commendaret. Fecit hoc die quodam sabbati, inter nonam ac decimam; orationeque completa rediens ad gradus capellæ, invenit præconio publico proclamari ubinam animal esset: atque ita quod amiserat reperit, et Deum Dominum nostrum cum sancta Virgine Maria et Rege glorioso laudavit.

dimittitur manu truncandus,

X Æthiops quidam, quia mulierem conjugatam alapa percusserat captus, et accusatus de crimine fuerat; periclitabaturque ut minimum de amittenda manu, pro ratione delati compertique delicti. Promittens autem Reginæ Dominæ, Regique Ferdinando Missam, cum cereo manus unius simulacro, paulo post liber dimissus est, absque punitione ulla.

e et servus furcæ adjudicatus

XI Quidam Regum *e* modernorum satelles habebat mancipium Æthiopicum, propter facinora varia morte damnatum. Cumque ad furcam duceretur, dominus suus commendavit ipsum Ferdinando Regi glorioso; dicens, non minus suum quam ipsius servum esse. Moxque reductus in carcerem fuit, et intra paucos dies solutus a periculo mortis, quam decies eoque amplius commeritus fuerat.

F

reducuntur fugitivi Mauri duo

XII Mulier Trianæ commorans duos habebat Mauros, matrem vero devotam huic Regi. Cum autem Mauri prædicti fugissent, seque in silvulam quamdam abdidissent, vincula omnia disruperunt. Verum statim ac mater mulieris istius cognovit ipsos disparuisse, curavit Missas aliquot prædictis Dominæ nostræ et glorioso Regi dicendas: cumque se ad abitum Mauri pararent, apparuit eis vir senex, canus, et venerabilis, qui eos non prius dimisit, quam compulit ad ostium Dominæ suæ se sistere; ubi agniti reductique in domum sunt, per intercessionem ipsius gloriosi Regis, qui (quantum ex imagine cognosci poterat) ipsis apparuerat, secundum confessionem ejus, cui visio talis obtigit.

recuperatur amissa pecunia

XIII Armiger quidam, Corduba veniens, amiserat peram, continentem centum nummos aureos, et scyphum argenteum, aliasque res multas: cui requirendæ cum multam frustra impendisset operam, monitus est, ut amissa glorioso Regi commendaret. Mox autem atque audita Missa progressus est ad gradus capellæ, certum de iis accepit indicium, et omnia recuperavit meritis hujus gloriosi Regis.

XIV Trianensis nauta duodecim Henricos-Alfonsæos *f* portabat in bursula; et hac, nescio quomodo, aperta, eos amisit variis in locis per quæ transiit, *f*

nunc

A nunc singulos, nunc binos, aut etiam quaternos. Quos ubi deesse sibi vidit, nec proficere adhibitam in requirendo diligentiam, amissa eorumdem reperiendorum spe, recurrit ad Regem Ferdinandum, ejusque honori certum Missarum numerum dicendum curavit. Moxque in variorum manibus divisim reperit quod amiserat.

Ex variis A. D. P.

XV Mulier conjugata, pridem nihil de viro suo inaudiens, quasdam Missas dicendas cum oblatione curavit, et mox accepto nuntio recreata fuit.

Hæc et similia alia, si essent ad longum deducenda, non possem ea cito absolvere: interim ex relatis apparet, competere huic glorioso Regi Sanctorum trium prærogativas, videlicet S. Antonii Patavini, in recuperandis amissis; S. Dominici, in solvendis captivis ac liberandis reis; S. Nicolai, in juvandis pauperibus et peregrinis *g*. Quapropter vehementer demiror Hispalensium ingratitudinem, qui novum in Ferdinando Patronum adepti talemque Advocatum, cujus sanctitatem intra tam breve tempus Deus ac Dominus noster per tot miracula manifestavit; necdum pro eo canonizando supplicationem miserunt. *Hactenus pars tertia* B *Legendæ antiquæ, excusæ in libro Flos-Sanctorum dicto, unde partem secundam Vitæ dedimus: ad recentiora transeo.*

Trium Sanctorum prærogativæ in Ferdinando. *g*

ANNOTATA.

a *Inter* Ferdinandum Lusitaniæ *et* Joannem Castellæ Reges *certatum est primo cum vastatione totius Lusitaniæ: Beatrice deinde regni herede* Joanni *nupta, cum* Ferdinandus *absque prole mascula obiisset anno* 1383, *Lusitani, fratrem ejus nothum* Joannem *maluerunt habere, quam Castellano subjici: cum autem suum atque uxoris jus prosequeretur Castellanus, infeliciter pugnavit ad Algubarrotam an.* 1386, *atque ita mansit* Joanni *Notho regnum,* Bonifacii Papæ IX *indulto confirmatum.*

Joannes Nothus Rex Lusitaniæ.

b Confraternitas, *vulgo*, la sancta Hermandad de Sevilla *Agit de ea Morgadus pag.* 63, *propriumque Magistratum, ministros, carcerem, judicium habere indicat in casus ad se pertinentes; delicta scilicet foris atque in campis commissa: institutionis enim finis primarius est contra latrones et grassatores.*

c *Ita in Summario Processuum num.* 76 *Latine redditur vox Hispana* Pertiguero.

d Palomares, *vicus trans Bætim leuca distans* C *Hispali.*

e *Mortuo Henrico IV successit anno* 1474 Isabella *soror,* Ferdinando *Aragoniæ Regi nupta. Ex hinc in plurali dicti* Reges *sunt, et* Reges Catholici; *eo quod per se haberet* Isabella *ut Regina diceretur, non autem acceperat a marito: qui tamen et ipse per se Rex erat. Regnarunt hi simul usque ad annum* 1504, *quo prior Regina obiit, superstite Rege usque ad annum* 1516: *utrique successit, ex unigenita* Joanna *et* Philippo Austriaco *nepos* Carolus, *postea Imperator eo nomine* Quintus.

Reges, Catholici dicti.

f *Interpres Latinus in Summario,* Scuta aurea *vertit.*

g *Coluntur* S. Antonius Patavinus, 13 *Junii,* S. Nicolaus Myræ Episcopus, 6 *Decembris, et notæ sunt utriusque in eo genere prærogativæ: qui autem hic a liberandis captivis laudatur* S. Dominicus, *intelligendus est* Silensis, *de quo agemus ad* 20 *Decembris. Hic anno* 1073 *defunctus, eo in genere Patronus habetur: quamquam notus etiam sit* S. Dominicus Calceatensis, *priori paulo junior, in cujus Actis quæ dedimus* 12 *Maji, etiam liberatorum captivorum miracula varia occurrunt: estque hic etiam Castellanis notissimus ac proprius.*

S. Dominicus Silensis, Patronus Captivorum.

D

CAPUT II.

Translatio Corporis incorrupti in novam Capellam anno MDLXXIX.

O*ctavo post prænotatam in titulo* Translationem *anno, Hispalensis urbis Historiam, ibidem Hispali et Hispanica lingua, vulgavit* Alfonsus Morgadus *Sacerdos, Alcantaræ natus, in Annotatis jam sæpe nominatus: ubi lib.* 4 *cap.* 7 *argumentum nobis propositum tractat, testis fortassis omnium oculatus; sed qui multa prætermisit explicare, minutim invenienda apud* Paulum Spinosa; *annis quidem quinquaginta circiter post rem actam scribentem, sed ex relatione, ut videtur, olim facta. Ergo ex utroque contextam narrationem sic accipe, ut initium ex Morgado, cetera ex Spinosa potissimum accepta fuisse intelligas.* Jusserat, *inquit Morgadus,* Ferdinandus Rex sanctus corpus suum sepeliri in ecclesia majori Hispalensi, quam Deo et Deiparæ curaverat consecrandam: similiterque ibidem sepulti fuerant filius ejus Alfonsus Sapiens, Reginæ nonnullæ, pluresque Infantes: quorum corpora simul cum Reliquiis S. Leandri, duabusque statuis E Dominæ nostræ, et Gladio atque Vexillo, quibus usus Ferdinandus erat civitatem acquirens, deposita erant in Mezquita olim, deinde majori et Cathedrali ecclesia: ibique sic longo tempore manserunt, primo in una navium dictæ Mezquitæ, ubi nunc est Capella, Domicellarum dicta, in corpore novæ ecclesiæ: indeque translata sunt ad aliam recentiorem ejusdem Mezquitæ navem; quæ modo pro bibliotheca est, vicina scalis. Istæ naves seu capellæ secunda ac tertia, sunt eæ quæ ex veteris Mezquitæ claustro remanserunt: ad easque translata fuerunt prædicta Corpora, Reliquiæ et Imagines, interim dum absolveretur fabrica novæ Capellæ regalis, in capite ipsius majoris ecclesiæ.

In veteri capella sepultis Regis corporibus *...que in alia aliquandiu deposititis,*

17 *Scribit autem Zuniga, absolutam fuisse fabricam anno* MDLXXV. *Qua de re cum monitus* Rex Philippus *esset, non dubitaret quispiam quin illi mox fieri* Translationem *juberet; mandatum prævenientes Capellani Regii, plumbo, cui imponi tumbæ corporum Regiorum debebant, quales in veteri capella steterant, insculpi titulum hunc jusserunt, qui hodieque imperfectus fallaxque perseverat:* Ferdinando III, cum clarissima F Beatrice ejus conjuge, et Alfonso Rege eorum filio, ex humiliori sacello translatis, anno a b æternæ salutis principio MDLXXV, curantibus Divæ Virginis Sodalibus. *Verum cunctantius agente Rege, et multa interim eodem facientia ordinante per quadriennium, tandem* anno MDLXXIX, die sabbato ante Dominicam sanctissimæ Trinitatis, XIII Junii, de mandato ipsius Regis, ad horam septimam vespertinam convenerunt in capellam, ubi regalia corpora collocata erant, Archiepiscopus hujus urbis, D. Christophorus de Rojas *a* sanctæ memoriæ, Regens Audientiæ Regiæ Hispalensis, et Assistens Civitatis, ad horam septimam vespertinam; præsentibus ibidem pariter Auditoribus Regiis, multisque ex Viginti-quatuor-viris et juratis, ac nonnullis Commendatoribus Militiæ S. Jacobi, nec non variis Dominis titulatis tunc in urbe existentibus, scilicet Marchionibus Tarifæ, Alcalæ, Villæ Manrique, Algavæ, et Del-valle, Comitibus item de Gelves et Castellani; Dux autem Alcalæ, quo minus interesset, fecit ingens qua detinebatur infirmitas. Aderant etiam ipsius sanctæ ecclesiæ Decanus, cum aliquibus Canonicis ac Rationariis, Præsidens denique et Capellani atque Custodes Regiæ Capellæ prædictæ. Coram quibus discoopertum fuit corpus S. Leandri, et duæ imagines valde antiquæ ac devotæ Dominæ nostræ:

a

an. 1579 in novam transferendis,

A nostræ : corpus item sancti Regis D. Ferdinandi, et Sereniſsimæ Reginæ D. Beatrix uxoris ejus, et Regis D. Alfonsi Sapientis filii eorum, et D. Mariæ *b* de Padilla; nec non corpora Infantium D. Alfonsi *c*, D. Petri, et D. Frederici *d* Magistri Ordinis S. Jacobi. Inspectis etiam Gladio et Vexillo regio, aliisque ceremoniis requisitis diligenter expletis, coram Notario Regio portaverunt prædicta corpora, ad magnificum tumulum, inter duos *e* choros ecclesiæ eo fine fabricatum, ubi illa reliquerunt nocte ista, cum quanta potuit fieri decentia et majestate. Imagines autem gloriosissimæ Virginis Dominæ nostræ, unam quidem, quæ Regum dicitur, collocarunt super ferculum suum intra capellam Regiam : alteram, quæ tota est eburnea, posuerunt super altari majori, cum corpore gloriosi Antistitis Leandri.

b c d dum apparantur omnia, e

18 Inventus est Rex Sanctus cum annulo, cujus palæ insertus erat lapis cæruleus, in uno digitorum manus dexteræ; accinctus gladio, et indutus calcaribus. Regina Beatrix ad unum pugnorum habebat armillam, contextus nigri, gemmis in orbem conspersam. Rex Alfonsus, gladio accinctus, habebat sceptrum atque coronam, cum nonnullis insignibus Imperatoriis: in pedibus quoque habebat calceos formæ vetustæ cum fibulis argenteis : notatumque fuit, frontem ejus et caput normam communem magnitudine excedere, barbam vero aliquanto prolixiorem esse quam sit Clericalis. Sed sarcophagi omnes, præterquam unius Reginæ Beatricis, adeo cariosi reperti sunt, ut ceteris corporibus omnibus fuerint faciendæ novæ capsæ : quarum quæ Sancti Regis ejusque filii Alfonsi corpora exceptura erant, concinea interius bysso, exterius vero panno aureo fuerunt obductæ, et clavis inauratis consertæ, desuper autem extendebatur crux panni argentei. Magistri sarcophagum placuit holoserico cæruleo convestire exterius, ejusdemque coloris bysso interius, et in simili, qua duæ priores arcæ ornabantur, aurea clavaturæ limborumque ex auro et serico contextorum splendore : qui etiam ceteris sarcophagis est additus, exterius holosorico coccineo, interius bysso obductis. Tribus prioribus injecta deinde sunt pallia, ex tela auro coccinea, cum fimbriis ex auro sericoque concolori textis, similisque texturæ floccis. Ceteras capsas tegebant ejusdem formæ pallia coccinea : et in medio cujusque pallii acu picta erant insignia regia, præterquam in eo quod Magistri capsam operiebat, coloris cærulei, quod Cruce Ordinis S. Jacobi cum suis conchis insigniebatur. Ordo, quo ferebantur, hic erat. Præcedebat sarcophagus continens corpus Magistri; deinde cum corporibus duorum Infantium gestabatur corpus D. Mariæ Padiliæ : postea corpora singula ex ordine sequebantur, Alphonsi, Beatricis, et Ferdinandi; et hoc ultimum portabatur sub umbella speciosissima panni argentei, decem ulnas lata, cujus hastilia tenebant Beneficiati ecclesiæ Metropolitanæ, ensem præferente Comite de Villar Civitatis Assistente; postremo autem ferebatur Corpus S. Leandri, pone sequente Archiepiscopo et ceteris, die, ut dictum est, XIII Junii.

ipsa cariosis exempta sarcophagis,

B

imponuntur novis arcis singulæ,

et decore velantur

C

Eadem solenniter circumferenda,

19 Tumulus cum in finem positus inter ambos choros, illud vastissimum spatium sua implebat circumferentia, in formam pyramidis assurgens, desinensque in globum, qui ipsum fornicem fere attingebat. Tota autem moles ornata erat picturis, victorias gloriosorum istorum Regum et illustria gesta repræsentantibus, artificio et decore mirabili. In his eminebant proceritatis eximiæ figuræ quatuor, eum in modum compositæ, ut licet nomina abfuissent, Sapientiam, Munificentiam, Sanctitatem, et Victoriam iis referri intelligeres; et sua singulis subjecta erant hieroglyphica, cum epigrammatis cuique virtuti aptatis, et alludentibus ad eas historias, per quas demonstrabatur, sanctum Regem in omnibus illis quatuor eximium fuisse. Sapientiæ ad pedes in throno assidebat Rex Alphonsus, velut in tribunali causas dijudicans; ad aliarum vero trium pedes cernebatur Rex sanctus, hic quidem larga manu thesauros effundens; ibi comitatus Pontifice summo multisque Sanctis ac Martyribus, quibus afficiebatur devotius; alibi denique in curru triumphali, coronatus lauro, cum palma in manu : atque hæc omnia explicabantur Latinis versibus. Res autem tota in formam historiæ descripta fuit, Regiæque Majestati oblata; sed nescio per quam socordiam periit relatio illa, æque ac instructio totius pompæ adornandæ ducendæque, quam propria manu Rex ipse conscripserat. Sic autem ordinata erant omnia, ut in pegmate primum locum teneret Magister, post ipsum consisterent tres sarcophagi Infantium atque Mariæ Padiliæ; eminentiori vero loco supra ceteras elevata conspiceretur arca sancti Regis; utrimque, sed gradu paululum humiliori, habens uxoris et filii corpora, hujus a sinistris, illius a dexteris collocata. Supra has tres arcas posita erant pulvinaria quatuor ex aureo panno : duo scilicet supra arcam sancti Regis, sustinentes coronam auream; alia duo super singulas collaterales, totidem coronis similiter aureis sustinendis. Circum pegma vero disposita lucebat ingens copia grandium ex candida cera tædarum.

in unum pegma componuntur 13 Junii,

D

EX VARIIS A. D. P.

pulchro ordine.

E

20 Excubituris nocte ista ad funebre pegma Capellanis duodecim mandaverat Archiepiscopus, ut Psalterio recitando occuparent sese : custodiam vero commiserat delecto ad id D. Hieronymo de Montalvo, supremo satellitii urbani Præfecto, qui cum pluribus Præfectis minoribus ejusdem satellitii, aliisque ad id deputatis personis, intra ecclesiam pervigilans, portas usque mane clausas tenuit ad horam quartam matutinam : quando primus in ecclesiam ingressus est Archiepiscopus, tum omnes qui debebant interesse processioni, seque sessum contulerunt ad loca, unicuique ordini præscripta a sua Majestate, in hunc modum. Audientia Regia, in capella majori ad latus Epistolæ, locum cepit; Tribunal sacri Officii, ad cornu Evangelii; Magistratus Civitatis cum Equitibus suis, tenuerunt utrumque latus tumuli; post eumdem tumulum, Universitatis Doctores et Magistri consederunt. Titulares Domini qui erant de Capitulo Civitatis, cum aliis Rectoribus ejusdem etsi de Capitulo non essent, recepti sunt ad sedilia chori inter Digniores e Clero; Equites et Fratres Militarium Ordinum, ad inferiora subsellia ejus chori, qui ad Archidiaconum Hispalensem pertinet; et ex adverso in choro altero, Judices Commercii Indici : omnibus autem una erat regula, ne cui vel sella particularis, vel cussinum præberetur, sed nudis scamnis æqualiter insiderent; ne durante Officio quisquam caput tegeret; ne luctum aliquis præferret in habitu.

Ad hoc pegma postridie conveniunt,

Magistratus omnes et uterque Clerus,

F

21 Religiosi Ordines et Clerus universus distributi sunt per capellas ecclesiæ, singulis autem in manibus luxit cereus candidus libræ unius : Confraternitates vero occuparunt Studium S. Michaelis, ibique sese composuerunt, ut secundum cujusque ætatem ordinate prodirent. Intravit autem D. Hieronymus Montalvo cum suis centum bipenniferis, et tumulum pulcherrimo ordine circumsepsit. Ne cera deesset providerat Civitas, tam copiose, ut cum omnibus personis dignitatis alicujus tributum esset pro suo cuique gradu, plurima superabundaret. Quare designati sunt homines duo, qui in canistris deauratis paratos haberent cereos, erogandos cujuscumque conditionis hominibus, cœptæ pompæ superventuris; præsertim Equitibus, qui cum Regiis corporibus aliquandiu

suo singuli cereo instructi.

EX VARIIS A D. P.

A aliquamdiu succollassent, vices suas tradituri essent aliis identidem commutandis. Providerat etiam Civitas satellites quadraginta, ultra viginti ordinarios, et eos quos sancta Fraternitas adjunctura erat; qui turbam popularem compescerent, ne quid tumultus causaret immoderato spectandi et propius assistendi studio; itemque bipenniferos centum jam dictos, omnes sutores atque sartores: qui id muneris sibi specialiter depoposcerant, tamquam inscripti Confraternitati S. Mathæi, quam ipse Rex sanctus creditur instituisse.

22 *Quomodo nunc porro tota pompa processerit, iidem qui supra auctores nobis declarant his fere verbis.* Sic comparatis, uti dictum est, omnibus, processit D. Archiepiscopus, vestitus Pontificaliter, ad inchoandum Missam: quæ quoniam congruere debebat celebritati, potissimum spectanti Imaginem Dominæ nostræ et Reliquias gloriosi Pontificis Leandri, placuit de Dominica potius quam de Requiem Officium fieri. Mox ac datum initium Missæ est, cœperunt progredi ex S. Michaelis Collegio Confraternitates successive omnes, pulcherrimo ordine, cum labaris facibusque, quæ supra quindecim millia numeratæ

Optimo ordine procedere cœperunt,

B fuerunt; tanta reverentia et decentia, ut nec minima quidem (quod alias contingere solet) fuerit inter ipsas contentio Proxime successerunt, secundum ætatem institutionis suæ, quotquot intra et extra civitatem sunt religiosorum Ordinum cœtus, nullo prorsus excepto; adeo ut, præter eos qui ad generales Processiones convenire solent, adfuerint etiam Carthusiani et Hieronymiani, tam qui in Domo Pulchriaspectus, quam qui ad S. Isidori in campis degunt; Monachi item gloriosi Patriarchæ Benedicti, Religiosi sanctissimæ Trinitatis, et sanctissimus Ordo Societatis Jesu; omnes numero mille quingenti. Tertio loco sequebantur Religiosi et Fratres S. Jacobi, medium ferentes corpus sui Magistri, cui succollabant Equites ejusdem habitus cum suis palliis et insigniis. Tum Parochiales Cruces viginti quinque, agmen ducente Cruce Metropolitanæ ecclesiæ, quam sequebatur et comitabatur Canonicus D. Ludovicus Pontius, in habitu Subdiaconi, cum Clero et Capellanis plus quam sexcentis, secum habentibus feretra ornatissima septem, in quibus gestabantur spectabiliores ejusdem ecclesiæ Reliquiæ, grandibus argenteis lipsanothecis inclusæ, cum candelabris ad singulos angulos argenteis cereisque ardentibus, succollantibus ad singula feretra Capellanis quatuor, Dalmaticas pretiosas indutis.

cum ferculis Reliquiarum,

C 23 His proximi gradiebantur primum Capellani et Vicenarii ipsius ecclesiæ, tum Universitas Beneficiatorum Parochialium cum suo Abbate, deinde Canonici S. Salvatoris, ac denique Capitulares ipsi, omnes induti cappas chorales albas: inter quos portabatur ornatissimum feretrum, cum arca in modum tumbæ composita, pallioque pretioso instrata, continente corpus S. Leandri: et desuper grandem ejusdem ex argento statuam, ad humanæ mensuræ modum, cui caput Sancti includebatur: quod quidem feretrum sub umbella speciosa deportabatur a Beneficiatis. Post hanc arcam ferebatur Deiparæ parva imago eburnea, quæ fuerat in capsa Sancti Regis inventa: ferebatur autem perquam devote et reverenter inter manus Rationarii. Ab hac, intervallo modico gestabatur in grandi feretro imago ejusdem Deiparæ, a Regibus cognominata, induta vestem conspersam monilibus pretiosissimis, et habens in capite coronam auream, quæ ipsiusmet Sancti Regis fuerat; sub umbella argenteis hastilibus quatuor sustentata, tota holoserici rubei, opere phrygionico acupicti, cum insignibus ecclesiæ: ipsam vero imaginem gestabant humeris Regii Capellani capellæ ipsius. Tum succedebant Dignitates

et corpore S. Leandri,

D ecclesiæ, cappas et mitras induti, interque eos Crux Archiepiscopalis, pone sequente Archiepiscopo in Pontificalibus, cum suo Clero atque Capitulo Post hos ibat sanctæ Inquisitionis Tribunal, ipsi scilicet Inquisitores, eorumque Advocatus Fiscalis et Satellitii summus Præfectus, Secretarii ac Judices Fisci cum ceteris Officialibus; Universitas Doctorum ac Magistrorum, in forma consueta, cum Bedellis argenteas clavas gestantibus: tum Prior et Consules Domus Contractuum, Judicesque et ministri eodem spectantes; ac postremo omnium, Capitulum ejusdem civitatis cum Nobilioribus atque Equitibus, omnes cum facibus ardentibus, præcedentibus eosdem Sceptrigeris suis, atque post eos Juratis; simulque procedebant symphoniaci publici, sub directione Vexilli-feri Majoris: atque inter hos portabantur corpora duorum Infantium et Mariæ Padiliæ, deinde corpus Alfonsi Regis, ac denique matris ejus Reginæ Beatricis, succollantibus viginti quatuor ex Equestri ordine nobilibus viris

item Marianis imaginibus duabus: has sequitur Archiepiscopus, Inquisitio, Universitas, Magistratus,

24 Vexillum postea Regium, cum quo hæc civitas recepta a Mauris est, efferebat D. Joannes de Sandoval, frater Marchionis Deniæ et Archiepiscopi E consobrinus, vestitus habitu ex acupictura argentea, et stipatus Clavigeris quatuor, sagum rubeum argenteis laminis ad humeros tectum gestantibus. Mox succedebat prænominatus Civitatis Assistens D. Comes Villariensis, efferens sancti Regis Gladium, inter quatuor Feciales seu Reges-armorum, suæ professionis habitum indutos. Postremo omnium ferebatur a Titularibus Dominis corpus sancti Regis, umbellam gestantibus eorumdem filiis fratribusve, et subsequente Audientia regia, sic ut agmen clauderet illius Regens: de post cujus tergum usque ad corpus Magistri, longo utrimque ordine, tegebant pompam et arcebant turbam satellites Justitiæ ac Fraternitatis; nec deerant certis locis admixti tubicines musicaque omnis generis instrumenta, cum cantoribus et symphoniacis. Hunc in modum ducta est pompa per omnes illas plateas, per quas solet in festo Corporis Christi sanctissimum Sacramentum circumgestari; fueruntque illæ die isto quam opulentissime exornatæ, dispositis etiam per opportuna loca triumphalibus arcubus novæ ac curiosæ inventionis Cumque ad ecclesiam majorem, eo quo exierat ordine, rediisset processio; rursus in suo pegmate collocata sunt corpora, eodem quo nocte præcedenti steterant situ; imagines vero in capella; Reliquiæ autem ceteræ relatæ sunt ad conditoria F sua. Ab eodem die et ab hora vesperarum, usque in diem Lunæ sequentem, pulsatæ sunt viginti quatuor turris majoris campanæ, ad oblectamentum aurium singulare, propter harmonicam earum inter se consonantiam: atque ita finita est diei istius festivitas.

cum Vexillo, Gladio, et corpore S. Ferdinandi, per plateas speciose ornatas

25 Postero mane die XV Junii, redierunt ad ecclesiam Tribunal Inquisitionis, Magistratus Civitatis, Audientia Regia, Contractationis Curia, Titulares Domini, omnes lugubribus induti: quos mox secuta Universitas est, Equitesque ac Fratres S. Jacobi, ingressi per Portam ecclesiæ quæ Pieta cognominatur, per quam etiam egressa ingressaque pridie processio fuerat. Venerunt autem ad eam præcise horam, qua expectabantur ab Archiepiscopo et Capitulo, et eadem quæ pridie loca occuparunt. Ingressus etiam cum suis centum bipenniferis Præfectus major Satellitii, eosdem circum pegma disposuit. Tum apertæ valvæ omnes sunt, et populo concurrenti permissus accessus ad ecclesiam. Adfuerunt etiam, sicut antea, religiosi Ordines, seque partiti sunt per assignatas cuique capellas, ubi singuli recitarunt Officium defunctorum cum Missa, ceram sicut antea præbente Civitate: in choro autem symphoniaci omnes exorsi quam solennissime sunt

Coram iisdem, 15 Junii eodem reversis, Officia funebria instaurantur.

A sunt idem Officium, Missam de Requiem Pontificaliter canente Archiepiscopo: secutaque est oratio, quam pronuntiavit insignis concionator ex Ordine S. Dominici P. Mag. Joannes de Spinosa. Tum processionaliter egrediens Capitulum, cum cereis ardentibus circuivit per templum, secum ferens imagines Deiparæ et corpus gloriosi Præsulis Isidori, subsequente eos Archiepiscopo; cui successerunt Inquisitionis sacræ, Universitatis, Contractationis, et Civitatis Officiales primarii, superius expressi. Post Juratos autem ferebatur vexillum Civitatis a D. Ferdinando de Solis: deinde Equites S. Jacobi sustulerunt corpus sui Magistri, Viginti-quatuorviris aliisque Nobilibus alia Regalia corpora similiter accipientibus. Sequebatur Assistens Hispalensis cum Gladio, et D. Joannes de Sandoval cum Vexillo Regio, et Proceres titulares cum Corpore sancti Regis, pompam claudente Audientia Regia. Ita deventum est ad capellam Regiam, super cujus principem aram collocatæ sunt imagines Beatissimæ Virginis cum corpore S. Leandri, atque ad ejus 'em aræ utrumque latus, quatuor corpora, Infantium scilicet, Mariæ Padiliæ, et Magistri, infra duos arcus,

et corpora inferuntur in novam Capellam;

B ad eum finem fabricatos, et divite panno convestitos. Ad gradus altaris stabat marmoreus tumulus, panno aureo instratus: intra quem collocata sunt corpora sancti Regis, Reginæ Beatricis, et filii eorum Alfonsi; apertis tamen prius capsis, ut ea sub cautione publicæ fidei, manu Notariali mox signata, Comes Assistens traderet Capellano Majori: cui etiam, sub similis fidei testimonio authentico, sanctus Gladius traditus est. Quibus peractis symphoniaci extulerunt Responsorium, et Archiepiscopus subjecit orationem pro Defunctis.

26 *Hactenus breviori relatione* Morgadus *lib.* 4, *cap.* 7, *prolixiori* Spinosa *lib.* 7 *cap.* 6, *itemque* Zuniga *ad annum prænotatum, ipsa etiam publica Instrumenta super his confecta producens; tumulus autem ille marmoreus, in quo, una cum sancti Regis corpore, usque dum propriæ tumbæ conficerentur, posita sunt* Beatricis *atque* Alfonsi *corpora, venerabilia illa quidem, haud tamen religioso Sanctorum cultu prosequenda, non erat novus; sed idem ille antiquus, in quo ante jacuerat* Sancti Regis *corpus. Formam Lauretus hanc nobis pingit lib.* 1 *pag.* 430, Quadrilaterum est opus, novem pedes profundum, latum septem cum dimidio, tres

corpus autem S. Ferdinandi in marmoreum tumulum, pariter translatum:

C autem ac semis altum, in modum veterum Romanarum tumbarum, ex petra quam Martelliam Bætica nuncupat, quam jaspis candidus, studiose incastratus satis eleganti limbo exornat. Trium autem facierum prima, quæ occurrit in oculos bifariam distincta, in medio habet figuram muliebrem operis anaglyphi, qua Caritatem designari adjuncta loquuntur, sicut in aliis lateribus simili anaglypho expressæ visuntur virtutes sancti Regis aliæ, eædem scilicet quæ laudantur in Epitaphio, cujus tenor insculptus circumcurrenti jaspidi, vetustæ formæ litteris auro illitis, quatuor diversis linguis (Alfonso successore curante) legi etiamnum potest, Latina scilicet, Arabica, Hebraica et Castellana: *nobis satis erit, Latine ipsum hic ex Zuniga apparere,* Hic jacet Illustrissimus Rex Ferrandus, Castellæ, Toleti, Legionis, Galleciæ, Seviliæ, Cordubæ, Jaeni, constantissimus, justissimus, strenuissimus, decentissimus, liberalissimus; in timore et servitio Dei efficacissimus: qui contrivit et exterminavit penitus hostium suorum proterviam, qui sublimavit et exaltavit omnes amicos suos, qui civitatem Hispalensem (quæ caput est et metropolis totius Hispaniæ, de manibus eripuit Paganorum, et cultui restituit Christiano: ubi solvens naturæ debitum transmigravit, penultima die Maji, anno ab Incarnatione Domini CIƆ.CC.LII. *Capellæ novæ, fabricatæ in capite totius ecclesiæ, inter Sanctorum Petri et Pauli collateralia sacella, descriptionem architectonicam legere qui volet, Zunigam adeat; minutim singula explicantem ad an.* 1575, *quo cœptum est hujus* Translationis *negotium tractari, et adeo certo absolvendum sperabatur, ut jam tum fuerit sculptus hic titulus:* Ferdinando III cum clarissima Beatrice ejus conjuge, et Alfonso Regi eorum filio, ex humiliori sacello translatis, anno ab æternæ salutis exordio MDLXXV, curantibus Divæ Virginis Sodalibus. *Sed variis intervenientibus causis differenda* Translatio *fuit, nec ante prænotatum annum* MDCLXXIX *res peragi potuit; conclusa autem illa est per authenticum Actum restitutionis factæ per Comitem Assistentem, de Corporibus et aliis omnibus sibi ab ecclesia concreditis: quod instrumentum totum describit Zuniga pag.* 557 *et sequentibus.*

ejus epitaphium,

et titulus jam inde ab an. 1575 paratus.

D

EX VARIIS A D. P.

27 *Postmodum, sed non exprimitur quando, corpora* Beatricis *et* Alfonsi, *collocata sunt intra proprias arcas ad utrumque* Regis Sancti *latus; et supra marmoream ac tribus arcis communem tumbam, superius descriptam, composita tria cœnotaphia, funebri pallio pretioso instrata singula, et regium in modum coronata: sic tamen ut eorum medium Sancto positum collateralibus duobus emineret; pallii etiam colore flavo distingueretur; pro quo, Laureto teste, impositum est candidum, postquam veterem cultum (ut infra dicetur) Romanus Pontifex approbavit. Tunc etiam curatum est, ut ante frontem medii cœnotaphii erigeretur statua ipsius Sancti, inter duos ceroferarios Angelos justæ proceritatis: quorum tamen moles nihil impedit prospectum in imaginem Marianam, altius positam in altari ad plures gradus elevato, sicut videre est in Regiæ capellæ schemate, inferius ad Caput* VII *proponendo. Atque ita manserunt omnia, usque dum anno* MDCLXXIX, *de mandato suæ Majestatis,* Beatricis *et* Alfonsi *ossa translata fuerunt in suos loculos, ad latus capellæ regiæ excavatos: ubi nova eis Epitaphia, litteris ex ære fusis, super marmoream tabulam posita sunt, cum propriis super unoquoque coronis, Imperiali super* Alfonsi, *Regia supra* Beatricis *tumulo. Reliqua corpora, quorum supra ut pariter translatorum meminimus (uti mihi responsum a Deputatis Capitularibus est) jam inde a principio fuerunt, suntque etiam nunc, a sacro* S. Ferdinandi *tumulo remota notabili intervallo, intra Pantheon, quod appellant regale, ad quod per porticus quasdam intratur; ita ut nec minima quidem apparentia sit, quod aliis iis habitus honor sit quam pure civilis et regiis personis conveniens. Postquam autem duo, quæ supra dixi, Regia corpora longius remota fuerunt ab eo, cui soli religiosior honor debebatur; supra ipsam hujus tumbam erectum est conopæum panni aurei, cum imagine sculpta; per quam intelligeretur, ejus quem ipsa repræsentabat ibi corpus esse: insistitque ei imago posito ad pedem tumbæ altari, ad quod dicuntur Missæ votivæ de Sancto. Jamque ex mandato suæ Majestatis per varios Commissarios pluries tractatum est, de modo collocandi ipsum sanctum corpus multo propius ad Imaginem* Deiparæ, *quam vocant* Regum: *resque eo hodie adducta est (quemadmodum huc scribebatur ex parte Capituli mense Novembri anni* MDCLXXXI) *ut propediem discernenda videatur constructio argenteæ capsæ, ponendæ supra altare* Dominæ nostræ Regum *dictæ, ad cujus pedes semper optavit Sanctus consistere. Novissime autem negotium istud commissum fuit Regenti Audientiæ Regiæ civitatis Hispalensis, ut quam primum executioni mandaretur: et hunc in finem Majestas sua Regia designavit quædam jura civitatis prædictæ, ut quam decentissime transigantur omnia; remanente nihilominus juxta ipsum sepulcrum altari, quod diximus, cum Statua Sancti. Cum vero hæc parata fuerint, occasio dabitur novæ solennitati, post eam quæ curata fuit, cum primum anno* MDCLXXI sancti Regis *festum, tot seculorum usu probatum, præhabita Sedis Apostolicæ sententia, instauratum fuit, sicut infra pluribus dicendum veniet.*

Separatim postea positis Alfonso filio et Beatrice uxore,

E

novus cultus tumbæ sancti Regis additur:

F

nunc paratur eidem capsa argentea.

ANNOTATA.

A

EX VARIIS A. D. P.

ANNOTATA.

a Christophorus de Rojas, *Archiepiscopus Hispalensis, obiit mox anno sequenti* 1580.

M. Padilia, numquam nisi pellex Petri Crudelis,

b Mariæ Padiliæ *infamem totis Hispaniis cum* Petro Crudeli *pellicatum, justis post* Blancæ *mortem nuptiis purgatum fuisse, benignior erga ejus memoriam Hispalensium opinio tenet. Sed hanc opinionem tanti non fecit Mariana, lib.* 17 *c.* 15, *ut vel refutandi causa attingendam sibi putaret; quippe quæ nullo cujusquam antiqui scriptoris testimonio fulciatur: ideoque solum dixit,* Mariæ funus per urbes et oppida magnifice, quasi justæ Reginæ, celebratum *esse; nomine scilicet audente se huic probro opponere. Zuniga ad annum* 1362, *quo ipsa obiit, num.* 3, *diligentissime scrutatus omnia notum narrat, quomodo Rex magis scilicet de successore instituendo, quam de propria vel aliena salute curanda solicitus, convocatis Hispalim Regni comitiis, juravit, quod numquam habuerit D. Blancam pro uxore legitima, eo quod antea occulte contraxisset cum Maria, coram quatuor testibus, quorum unus obierat, tres idem* B *jurare parati erant: ideoque petiit natos ex hac liberos haberi legitimos, corpus autem defunctæ ex Stuaılli monasterio Hispalim ad Sepulcra Regia transferri jussit. Et ipse quidem utrumque obtinuit, si non quia vera dicere videbatur, saltem ne contradicentibus irasceretur. Sed decretum ejus, quoad Padiliæ liberos, effectu caruit, præmortuo (quem sibi successorem Petrus designaverat) Alfonso, et Castellanis ad Henricum Petri fratrem nothum jus Regni transferentibus. Huic autem, amore potius quam violentia Regnum firmare satagenti, visum non fuit circa mortuam immutare quidpiam: atque ita mansit inter Regios tumulos corpus Mariæ. Dicitur etiam Rex Philippus II, eidem in aliquo suo rescripto attribuisse titulum* Reginæ. *Sed nihil ista prosunt, ut rationabilis præsumptio aut spes formari possit de æterna salute ejus, quæ ut summum excusata mundo fuit titulo matrimonii clandestine contracti, adeoque peccaminosi, nec ulla quod sciatur pœnitentia expurgati. Obierat autem Maria mense Julio, paucis diebus postquam in carcere expirasset Blanca, vel ærumnis succumbens vel violentiori etiam modo extincta, in gratiam, et fortassis etiam opera, ipsius Mariæ: cujus subita mors, effectus haud dubius fuit ultionis divinæ in ipsam Petrumque. Interim non videtur sancto Regi placuisse, quod eodem honore secum fuerit translata mulier pessima, et totius Hispaniæ (quatenus liberas* C *voces non reprimebat metus) execratio. Siquidem pro felicitate publica, ex actu alias tam religioso speranda, omnibus Hispanicorum Regnorum provinciis supervenit pestilentia biennalis, qua ipsemet Archiepiscopus interiit: cum tamen in sancti Regis Chronica num.* 220 *dicatur, quod* eo regnante nullus annus in Hispania, et præsertim in ditionibus ei subditis, fuit sterilitate aut pestilentia notatus.

ut Regina tamen sepulta fuit.

Infantes in Regia Capella tumulati.

c *Quærenti quinam hi essent, responsum est,* Alfonso XI *prognatos ambos fuisse. Sed quis credat,* Petro Crudeli, *istius* Alfonsi *filio adhuc viventi, fratrem alterum* Petrum *fuisse? Fuerit ergo hic* Sancti Regis *ex* Alfonso X *nepos, patri præmortuus: sicut hic nominatus* Alfonsus Infans, *fuit filius* Mariæ Padiliæ, *cui pater successionem regni frustra destinaverat, teste Mariana; quemque matri contumulatum fuisse docet ex testamento, quo* Rex medium se inter Padiliam Reginam filiumque Alfonsum, in sacello quod sua impensa extruendum curabat, sepeliri mandat: *quod tamen successu caruit.*

d Fredericus *ejusdem* Alfonsi XI *ex* Leonora Guzmanna *filius nothus, anno* 1342 *adhuc decennis, dispensante in natalibus Pontifice, factus Magister Ordinis,* a Petro Crudeli *Alfonsi filio et successore, crudelissime interemptus est an.* 1358. *De quo vide Historiam trium Ordinum lib.* 1 *cap.* 27. D

Metropolitanæ Hispalen. descriptio

e Metropolitana Ecclesia, *intra muros et lateralia sacella lata pedes* 110 *geometricos, longa* 379, *opere Gothico extenditur sub quintuplici fornice, grandibus columnis nixo; habetque in latitudine, præter navim medium atque præcipuam pedum* 59, *alias naves quatuor, utrimque scilicet minores duas, pedum* 40 *singulas, qui pedes* 40 *octies circumvoluti seu replicati, procurrunt per totidem intercolumnia, quinque ante et tria post transversam mediæ navis crucem; post quæ denique sequitur in capite ecclesiæ recentiori opere addita Capella Regia, cum sacellis ac portis lateralibus, in quibus lateralium navium prospectus terminatur. Duos ergo Choros in media navi sic positos concipe, ut totum transversæ navis spatium inter utrumque chorum mediet: occupat autem uterque Chorus intercolumniæ duo, ita ut primus (in quo altare majus, et post altare sacristia) soli Officianti ejusque ministris servire videatur gradibus aliquot altior: secundus, qui ecclesiam ingredienti post tria intercolumnia primus occurrit, subsellia habeat Canonicorum et Cleri, ad divinum officium concinendum. Atque hæc notare juvabit, quia sæpius infra* E *mentio fit spatii inter duos Choros, quod est sub umbilico fornicis principalis, istic ubi olim assurgebat augustus in quadrum tholus, qui postea corruit, nec unquam restitutus fuit, sed continuatus est fornix, per ruinam talem hians: quo fit ut constratum supra ipsum fornicem textum, æqualiter planum sit totum, quam late extenditur media ecclesiæ navis. Ipsam augustissimæ fabricæ ichnographiam vide infra ad Cap.* VII, *æri incisam, ut singula hic dicta et ibi dicenda intelligas distinctius.*

CAPUT III.

Miracula recentiora ex Summario Processuum Romæ impresso.

Ad causam canonizationis, hac ætate agi cœptam,

S*criptorem antiquum miraculorum, Capite primo relatorum, audivimus expostulantem de Hispalensium ingratitudine,* quod novum in Ferdinando Patronum nacti talemque Advocatum, necdum pro eo canonizando supplicationem misissent. *Hæc cum vulgari lingua in libro Flos-Sanctorum dicto passim ab omnibus legerentur, non potuerunt non acriter pungere devotos ac generosos animos; effectu tamen suo caruit diu stimulus iste, et primo negotium hoc ætate nostra* F *curari cœpit, regnante* Philippo IV *Hispaniarum Rege,* et Urbano VIII *Apostolicam Sedem obtinente; sub quo* Alexander Mansonius Advocatus, *anno* MDCXXXVIII *Romæ curavit imprimendum supplicem libellum, oblatum Eminentissimis ac Reverendissimis DD. Cardinalibus sacræ Congregationis Rituum* Proponente Antonio Card. Barberino, instante Serenissimo Rege Catholico, *in causa* Canonizationis servi Dei, gloriosissimi, invictissimi ac sancti Regis Ferdinandi III, Regis Castellæ et Legionis, *eadem plane forma, qua solent confici Relationes Auditorum sacræ Rotæ, quales sæpe in aliis similibus causis allegavimus, cum* Summario Processus. *Hoc libello plene continetur quidquid eatenus actum fuit: allegatis autem, quæ supra retulimus ex Legenda, miraculis antiquioribus, additur, quod* omnipotens Deus de recenti operari dignatus fuit alia quinque miracula, quæ probantur ex Processu Apostolico, facto in civitate Hispalensi: *et, quod* multa alia miracula constant ex Processu ordinario, quæ pro adminiculo dantur in præcitato Summario LXXVII. *Hæc autem verbotenus accipe, ipsis (qua licebit) Summarii verbis Latinis, aut (ubi ea deerunt) ex Italico Latine redditis (Italice enim placuit Romæ exhibenda legere,*

A *legere, quæ Hispanice excepta fuerant) ac primum quatuor potiora.*

Judices Apostolici, an 1631 delegati,

29 Hispali die XXV mensis Februarii MDCXXXI. coram judicibus Apostolicis, existentibus in loco et hora audientiæ. D. Juratus Felix Escudero de Spinosa, nomine suorum principalium, pro informatione præsentavit in testem Gabrielem Perez, incolam dictæ civitatis : *qui* I, monitus fuit de gravitate perjurii, præcipue in similibus causis canonizationum, velut est ista circa quam examinari debet. II, interrogatus de nomine, cognomine, patria, ætate, parentibus et officio quod habet : et an sit dives vel pauper, et cujus sumptibus vivat. III, an fuerit confessus et communicatus, et a quo tempore, a quo Sacerdote, et in qua ecclesia. IV, an accusatus fuerit de aliquo crimine, qua de causa et coram quo judice, et an fuerit condemnatus vel liberatus, vel hactenus causa pendeat. V, an aliquo tempore fuerit nominatus publice seu denuntiatus pro excommunicato, et pro qua causa, et an talis adhuc existat. VI, an fuerit instructus ab aliqua persona; B quomodo et circa quæ; et quis eum instruxerit; et an fuerit ei datum, promissum, seu condonatum aliquid, vel speret sibi dari, vel aliquam commoditatem consequi pro hujusmodi examine. VII, quomodo venit ad testificandum ; an fuerit vocatus et requisitus, et quæ causa eum movit venire ad hunc locum. *Ad hæc omnia cum ille congrue respondisset, et per Dominos judices ab eo receptum fuisset juramentum,* per Deum Dominum nostrum, et per signum Crucis, quod fecit digitis suæ manus dexteræ super libro Missali : *deinde requisitus*, quid possit declarare de vita et miraculis servi Dei Regis Ferdinandi; respondit, quod recordatur, anno MDCXXVII fecisse se quamdam declarationem unius miraculi, quam legi petebat. Et statim mandatum fuit in summariis informationibus, quæ fuerunt compulsatæ, perquirere dictam declarationem : et perquisita fuit, et inventa tenoris sequentis.

post interrogationes pravias

admisso ad testandum Gabriele Perez

audiunt legi ejus declarationem;

30 Hispali die XXIII mensis Maji MDCXXVII, cum ego infrascriptus Notarius dederim extremam Unctionem in mea parochia S. Marinæ, cuidam viro qui dixit vocari Gabriel Perez Coramarius, die Sabbathi octava præsentis mensis; eique consilium dederim ut se commendaret sancto Regi D. Ferdinando, qui sanitatem pro eo obtineret : et cum scirem ipsum jam sanum esse, me contuli ad domum suam, C ac ab eo recepi juramentum juxta formam juris, ut declararet quidquid evenerat sub onere, de quo promisit dicere veritatem. Et interrogatus quomodo sanatus esset a sua infirmitate, dixit, quod die quodam mensis Aprilis proxime præteriti, ascendens quemdam lectum ligneum, posuerit pedem super tabulam unam : qua rupta, cum formidaret sibi crus lædere, quanta potuit adhibita vi foras ejecit corpus, longe extra lectum, tam gravi casu, ut alienatus a sensibus habuerit pessime affectum brachium, et corpus totum quasi contritum. Idcirco collocatus in lecto, sequenti die surrexit ab eo, et diebus aliquot consequenter ambulavit; donec putrefacto, qui per corpus erat diffusus, sanguine, cœpit veluti suffocari; ac denique in gravem decidit infirmitatem : a qua ut curaretur vocari jussit Sebastianum de la Torre, Magistrum in parochia S. Romani, eo quod ipsum nosset hominem, non ætatis minus quam experientiæ magnæ, ac famæ in morbis curandis optimæ. Hic autem, cum multa infirmo applicasset remedia, jussit ut quam citissime ei darentur Sacramenta, prout factum est die Sabbathi, die VIII mensis præsentis.

quomodo ex casu periclitans,

31 Recepta autem extrema Unctione, cum monitus esset ut se commendaret sancto Regi D. Ferdinando, ingressus est ad eum Eques quidam, quem audivit appellari Juratum Felicem Escudero. Hic D autem dixit ei, quod, si ex toto corde se commendaret sancto Regi, promittebat ei, liberum ipsum futurum proximo die Mercurii; addens, ut juberet etiam Missam aliquam dici. Tum ipse Deponens commendavit se statim Sancto itemque ipsa nocte, propter graves dolores : ubi autem illuxit, primo mane generum suum misit, ad curandam Missam in capella Regia, atque ex ea hora evidenter cognovit melius se habere. Cum autem ad illum visitandum venisset D. Sebastianus de la Torre, admiratus est, videns in eo tantam mutationem, et depulsum omne vitæ periculum : quæsivitque, ecqua diligentia usus ad id esset. Narravit infirmus quod contigerat, et quomodo se commendarat Sancto Regi, qui sibi a Deo sanitatem impetraret. Et ego, inquit medicus, ita futurum credo. Processit ergo valetudo in melius, usque ad diem XXII mensis, qui Mercurii erat; quando ita confirmatum se sensit Gabriel, ut (si uxor liberique permisissent) egressurus fuerit ad atrium domus suæ : ipsisque id deprecantibus propter debilitatem, surrexit nihilominus de lecto, atque intra cubiculum, ubi infirmus E jacuerat, sedit in sella; itaque perrexit quotidie surgere usque hodie, quo præsentem declarationem facit, estque validus ac robustus, quantum sua grandis ætas patitur, et morbi quem sustinuit magnitudo. Quod autem dixit, tenuit tenetque pro miraculo, sibi concesso propter devotionem quam monstravit erga sanctum Regem; idemque senserunt quotquot factum sciverunt. Et hoc dixit esse verum per juramentum præstitum, et esse ætatis plusquam sexaginta sex annorum; et non subscripsit, quia dixit, nescire. Fuit sibi lecta ejus depositio, et eam ratificavit Joannes de Pineda, coram me Baccalaureo de Robles Notario Apostolico.

seque Sancto commendans,

EX VARIIS A. D. P.

postero die sanari cœpit :

32 Et cum ei lecta fuisset atque ostensa dicta declaratio, dixit quod recognoscebat et recognovit per suum dictum et declarationem eam quæ sibi ostensa fuit; et illam dixit et declaravit, prout et quemadmodum in illa scriptum est.... Et quod ulterius, cum esset gravida quædam ipsius Declarantis filia, conjuncta Didaco d'Avila, auri-ductori et argenti-fabro hujus civitatis, suasit præd. genero suo, ut, quod paritura erat uxor sua, sancto Regi commendaret : quod fecit, dicens, si masculus ederetur, ponendum ei nomen Ferdinandi. Peperit autem paulo post mulier perquam feliciter ac facile, nominatusque est infans Ferdinandus, sicut voverat pater. Puer vero cum esset unus ac dimidii F mensis, cœpit adeo graviter infirmari, ut per novemdecim continuos dies lac nullum suxerit, sed gravissimos dolores pateretur, quantum quidem exterius cognosci poterat : capite enim manibusque ac pedibus et corpore toto eos faciebat motus, qui sunt ejusmodi cruciatuum indices, videbaturque velut a maligno aliquo spiritu insessus. Quod ipse testis infantisque parentes conspicati, magna cum devotione cœperunt invocare sanctum Regem, rogantes ut sanitatem puero impetraret a Deo. Res mira! Qui totis novemdecim diebus abstinuerat a lacte, subito mamillam arripuit ac sanus fuit. Atque ob hoc tam certum miraculum omnis ea familia pientissime afficitur erga sanctum Regem. Et hoc verum est per juramentum præstitum, et non se subscripsit, quia dixit nescire : et Judices Apostolici subscripserunt, in quorum præsentia declaravit. Fuit sibi lecta illius depositio, et illam ratificavit.

quod iterum declarat;

affirmans etiam filiam puerperam

et nepotem in simili articulo adjutos.

Licentiatus Don Franciscus de Monsalve.
Licentiatus Don Didacus de Guzman.
Doctor Don Franciscus de Cassaus.
Matthæus Vasquez de Leca.
Coram me Gundisalvo della Cueva Notario.

Similiter

EX VALLIS A. D. P. eidem attestatur gener suus

A *Similiter præsentatus, interrogatus, et juratus prædictus* Didacus d'Avila, *gener Gabrielis, prædicta omnia confirmavit, addens,* soceri corpus ipsa infirmitate fuisse inflatum instar utris; *et quod* medicis chirurgisque de ejus sanitate desperantibus, asserentibusque non supervicturum usque in mane, sub vesperam ad Ave Maria, ministratum ei Viaticum fuerit, ac deinde sacrum Oleum: se vero ipsum Dominica mane ivisse ad curandum Missam : *de filio autem autem suo nihil habuit quod adderet.*

Hispalensis Sutor in itinere,

33 *Prædicto miraculo, sane evidentissimo, duo alia ex eodem Summario succedant.* Die..... mensis Martii MDCXXX, *præsentatus* Christophorus Marquez, Magister calceolarius, incola civitatis Hispalensis, parochiæ S. Salvatoris in via Gallegorum; *interrogatusque et juratus ut supra,* dixit scire, quod a mensibus quatuor præteritis, ipse et Franciscus de Enzinas, magister calceolarius ejusdem civitatis, pariter iverunt ad civitatem Jaen, empturi corium Cordubense. Tertio autem itineris die substiterunt, noctem acturi in hospitio quod dicitur Dominæ Mariæ, inter hanc et civitatem prædictam via recta in Campo. Qua quidem nocte tota sani atque hilares fuerunt : die

correptus paralysi,

B autem sequenti, qui erat Jovis, cum sub auroram egressuri hospitio essent, ipse Testis sensit se male dispositum; itaque conscendit mulam, in qua et mansit usque ad exitum Villæ Turris-campi dictæ, diœcesis Jaensis : ubi longe pejus sibi esse sensit et absque viribus. Mula autem qua vehebatur ingressa est in domum quamdam, cujus portam apertam reperit; nec poterat Testis manu sinistra, qua frænum tenebat, vim ullam facere ad mulam inde educendam, quia totum brachium ac latus illud cum sinistro crure attracta erant, omnique vigore destituta. Cum ergo se vellet manu dextra juvare, supervenit præd. Franciscus de Enzinas, paulo post subsequens; quæsivitque quid ipsi accidisset : sed non potuit ei respondere distincte, solumque confusa voce dixit, Eamus. Tunc Franciscus, tali in statu socium conspicatus, dixit aliquibus ibidem præsentibus, ut hominem retinerent, ne caderet de mula, interim dum ipse descendit; et sic omnes

desperante medico,

eum deposuerunt, atque inter brachia deduxerunt in domum; ibique supra pulvinaria collocarunt. Qui toto latere sinistro impeditus et attractus, nec pedem nec brachium movere poterat, vultum insuper distortum habebat, credebatque sibi vitæ finem adesse : nec minus dolens eo casu Franciscus, mul-

C tis demonstrabat mœrorem suum; sicut notabat ipse testis, qui non omnino amiserat usum sensuum; quamvis ex quo tempore cœpit ratione uti, non meminerit se unquam in tantis fuisse angustiis, adeoque dejectum animo, quam cum se procul a domo cerneret, ita contractum distortumque.

sanctum invocat,

34 Interim Franciscus medicos, ad visendum ægrum; Curatum, ad Confessionem audiendam, accersiri jussit : statimque ex prioribus unus adfuit, medicus vel chirurgus : qui, explorato pulsu, malignæ cujusdam auræ afflatum hunc esse dixit, cui idoneum nullum remedium ad manum esset, proinde videbatur salutem infirmi desperare. Tum appropinquans ei Franciscus; Eia, inquit, Sodalis, ex animo invoca Sanctum Regem D. Ferdinandum, eique te commenda, Missam et novenam vovens, quia ipse impetrabit tibi sanitatem a Deo, atque ab omni molestia liberabit. Cui Deponens, utcumque

et statim sanatus

potuit, confuso linguæ sono respondit, Ita : commendo me : idque ipsum interius fecit prolixiori affectu. Dum autem pauca illa verba conatur exprimere, magna cum violentia, cœpit in eo ubi positus erat loco corpus convertere, brachiumque et crus sinistrum movere, quod antea facere omnino non poterat; deinde in pedes surrexit, dicens, Eamus.

D Magna porro animi consolatione repletus, sensit totum malum continuo dissipari, vultu etiam in pristinum statum converso; majorisque securitatis causa confessus est ei qui advenerat Curato : qui etiam una cum D. Francisco aliisque præsentibus clamabat, Miraculum, miraculum, quod Deus operatus est per intercessionem sancti Regis Ferdinandi. Absoluta autem Confessione, dixit ipse Testis Francisco socio, quia sanctus Rex et Virgo Maria dederunt sibi sanitatem viresque magnas. Cumque Franciscus curasset afferri sedem, in qua portaretur Testis ad civitatem Jaen, una solum leuca distantem a Turri-Campi; noluit ipse ea uti, sed iterum ascendit in mulam suam : resque pro miraculo habita est, quia tanta mutatio, quantam diximus, non poterat naturaliter accidere, uti accidit, intra unius horæ spatium, quæ ab initio mali usque ad ejus curationem fluxit. Suum ergo iter prosecutus, confectoque negotio reversus Hispalim, visitavit capellam, in qua corpus sanctum requiescit, exindeque eidem devotissimus vivit. Quæ omnia sunt certa et vera, et ita se habuerunt modo et forma declaratis : et non subscripsit, quia dixit nescire, sed subscripserunt Domini Judices : *qui similiter etiam in-* E *terrogarunt et audierunt* D. Franciscum de Enzinas, magistrum Sutorem in collatione S. Mariæ-majoris in platea Francorum. *Hic de se ipso fassus, quod* prius quam urbe egrederetur successum itineris commendavit Sancto, cui multum afficitur, *eadem omnia quamvis aliis verbis explicavit; addiditque,* Curatum audita Confessione scripsisse miraculum et nomen Sancti : Christophorum autem fuisse pleno atque obeso corpore, cujus generis hominibus obveniens apoplexia, soleat eos per omnem vitam contractos iacere. Denique dixit, in eodem itinere alia multa evenisse sibi, quibus cognoverit, quam efficax apud Deum sit Sancti Regis intercessio.

cœptum iter prosequitur

cum socio sibi attestante.

Locustæ innumerabiles,

35 Hispali die X mensis Martii MDCXXXI *præsentatus in Testem* Don Joannes Panduro, incola d. civitatis in parochia Sanctæ Crucis..... interrogatusque an aliquid sciret..... dixit, sex circiter menses transisse, quod cum domi suæ esset ipse Testis, venerit Michael Sanchez, præfectus operarum, quas ipse habet in suo quodam prædio, sito intra territorium hujus civitatis in Vineto Tarrazanæ, duabus ab urbe leucis; nuntians eodem die in vineam, olivetum, et hortum ejus irruisse infinitam multitudinem locustarum : videret num quod ei malo remedium nosset : nam vicinorum agros fundosque, in F quibus illæ substiterunt, prorsus esse consumptos. Tum sero se, pro magna qua erga Sanctum Regem fertur devotione, nullum certius præsidium scientem, accurrisse ad capellam, ubi corpus ejus in æde Cathedrali sepultum jacet, eique commendasse facultates suas, et Missas aliquot dicendas curasse; deinde revertisse ad sumendum prandium, moxque in villam misisse mancipium quoddam suum, ut videret quo res loco esset. Hunc vero ante vesperam revertisse atque dixisse; Domine, operæ pretium tulisti Missas illas curando : quæ enim in prædium irruerant locustæ, subvolantes deciderunt omnes in piscinam, et suffocatæ sunt. His auditis, proximo die mane abiit ipse Testis, ut rem prodigiosam videret; itaque reperit ut ille dixerat. Quia autem tanta erat locustarum demersarum copia, ne ab earum putrefactione corrumperetur aer, necessarium duxit foveas facere, in quibus collectæ terra obruerentur : atque in hoc laboratum est quatriduo toto; admirantibus omnibus pestem illam in ictu oculi totam fuisse sublatam, nulliusque noxæ ab iis illatæ vestigium apparere. Atque ita non solum hic Testis, sed omnis circum vicinia liberata est ab ejusmodi plaga...... Quæ omnia dixit scire, quia ita vidi

dicta ad Sancti sepulcrum Missa,

A vidit esse et fieri, seque subscripsit una cum Dominis Judicibus : in quorum præsentia *eadem omnia* declaravit. *Similiter fecit præsentatus, juratus, interrogatus*, Don Petrus de los Rios, incola d. civitatis in parochia Sanctæ Crucis, *præsens in domo Joannis, quando Michael Sanchez triste nuntium attulit : qui se deinde ad prædium prædictum conferens, ipsas locustas, ut dictum est, submersas conspexit. Eadem confirmavit præfatus* Michael Sanchez, qui servit in exercitio Caporalis D. Joannis de Panduro, in possessione quam habet supradictus in Terrazana, *expresse notans*, mensem Augustum anni MDCXXX, *quo res facta sit : Piscinamque illam dicens fuisse in horto ipsius prædii, bene amplam ac spatiosam ; seque mox ut illuc rediit, ibidem suffocatas locustas vidisse.*

simul omnes suffocantur.

36 *Ex Miraculis quinquaginta post mortem, recentioribus et modernis dantur infrascripta decem tantum brevitatis causa, cum Testibus deponentibus super articulo* LXVI *in Processu Ordinario* : P. Fr. Petrus de Pinna, Ex-provincialis Ordinis S. Francisci in hac provincia, hodieque Guardianus in majori Conventu S. Francisci hujus civitatis Testis XXII, dixit, quod

Guardianus Minorum angina laborans

B ante sex menses, anginam passus sit adeo gravem, ut sex qui ipsum curabant Doctores medici urbis totius præcipui, Mexsa, Biscardus, Ancona Valverde, Figueroa, Munhoz, de vita infirmi desperantes, jusserint extrema ipsi ministrari Sacramenta. Atque ita in die S. Jacobi mane suscepit sanctissimum Sacramentum per modum Viatici, sequenti autem festo S. Annæ Oleum sacrum. Cum vero illi de ejus mox futura morte, tamquam de re certissima, omnibus quo statu is esset quærentibus, loquerentur tam Religiosis intra Conventum, quam pluribus secularibus per civitatem ; ipsius Provinciæ Minister, qui tunc Hispali erat, commendavit funebrem orationem, apparatumque exequiarum P. Fr. Alfonso Venegas, Lectori primæ Theologicæ ; ipseque Testis, a prædictis medicis monitus de extremo periculo, mandavit Fratribus sibi in eo morbo assistentibus, ne quemquam vel religiosum vel secularem amplius ingredi ad se permitterent, eo quod modicum istud vitæ reliquum, volebat, totum cum Deo transigere. Ita constitutus cum jaceret in festo S. Annæ mane, ingressus sociorum unus, nuntiavit adesse Consulem civitatis, Felicem Escudero, qui unicum solum verbum loqui ipsi volebat. Cumque ipse excusaret dicens ; Numquid non

et jam morti proximus

C edixi, ne quis admitteretur, quia non est tempus loquendi cum hominibus, sed cum Deo? atque hoc responsum præstolanti detulisset Frater ; perstitit ille instare, quod unum solum verbum dicendum habebat, idque momenti maximi. Credens ergo infirmus aliquid dicturum quod conscientiæ foret, permisit eum recipi : qui ingressus, monuit ut se commendaret Sancto Regi Ferdinando, qui iis ipsis diebus sanitatem dedisset aliis æque ac ipse desperatis, Missamque in illius honorem dicendam curaret. Annuit salubria monenti infirmus cum gratiarum actione ; moxque accersito ad se P. Fr. Francisco a Cruce, Vice-commissario Hierosolymitano, interrogavit eum utrum Missam celebrasset: quo annuente, quia provectior jam erat dies ; injunxit eidem, ut die sequenti iret celebratum ad capellam S. Mariæ-Regum, in altari ubi est corpus sive sepulcrum d. Sancti Regis, petens a Deo per merita ipsius sanitatem et vitam sibi Testi. Quod cum iste fecisset, medici pos prandium revertentes, adeo notabiliter melius habentem infirmum repererunt, ut vehementer obstupuerint.

invocatus de ... Sancto,

37 Exinde proficiente quotidie in melius sanitate perfectam paulatim eam obtinuit ipse Testis : qui nihil prius habuit, statim atque egredi e Conventu licuit, quam visitare sepulcrum Sancti Regis, cujus miraculo servatum se credebat ipse aliique, attenta ratione morbi, eo adducti, ut, cum extrema

post votum et Missam convaluit,

D Unctione muniretur, careret usu sensuum ; et brevitate temporis, quo discussum extremum periculum est. Quæ autem interea acciderint notatu digna, nulli melius potuerunt observasse, quam præd. P. Vice-Commissarius Hierosolymitanus, et P. Fr. Joannes Garciaz pharmacopœus ejusdem Conventus: qui dixit ipsi Deponenti, quod per multos annos, quibus functus ibidem est officio pharmacopœi et infirmarii, nullum Religiosum, qui fuerat sacro Oleo munctus, viderit convaluisse, ipsum autem eo adductum fuisse quinto morbi die. *His consona dixit* Testis XXIV, *idem cui Missa ad sepulcrum dicenda fuit commendata, particularius exprimens, quomodo* quinto morbi die, post præceptatam Sacramentorum administrationem, ipse Testis arteriam infirmi tactu exploravit, judicavitque eum mori ; pro majori autem certitudine advocavit præd. Fr. Joannem Garciam, hominem expertissimum et nulli medicorum sex prænominatorum inferiorem, cujus idem sensus fuerit : advenientes autem mane medicos, a se interrogatos an spes aliqua superesset, pariter omnes dixisse, quod nulla. Cumque nihilominus eorum aliqui in deliberationem adduxissent, an aperienda esset vena sub lingua, Doctorem Ancinam respondisse, non absque injuria artis adhiberi remedia corpori jam mortuo. *Huic accessit* Testis XLVII, *unus ex prænominatis sex Medicis, ipse scilicet* Doctor Ancina, *qui de sanguinis per linguam missione dixerat*, id aliud non fore, quam æstimationem detrahere remedio tam singulariter efficaci, ipsum applicando corpori jam mortuo, qualis erat iste P. Guardianus. *Addidit etiam*, ideo tantum se rediisse ad Conventum post meridiem, ut sciret utrum exspirasset.

IN VARIIS A. D. P.

V. d... ad ... de...

E 38 Petrus de Chavarria, Testis LXXII, dixit de nepotulo sibi cognomine, annorum octo puerulo, quod ante sedecim aut septemdecim dies, decimum quartum diem conflictatus cum pestilentiali ac maculosa febri, quam Petecenas Itali, Tabardillos autem vocant Hispani, curantibus eum Doctoribus medicis Sola et Silva, et multis remediis frustra applicatis, fuerit ab eisdem derelictus pro mortuo ; sedumque mandarint ut sustinendæ utcumque vitæ præberent ei confortantia quædam, ac pro extremo remedio applicarent capiti ejus columbinum pullum quem vivum aperuerant. Quo viso et cognito, Testis ipse se contulit ad capellam S. Mariæ-Regum, commendans Sancto Regi nepotulum suum. Vesperi autem revertentes medici, in eodem quo dimiserant statu eum repererunt: sequenti, vero mane invenerunt adeo melius habentem, ut obstupuerint: audientesque ab ipso Teste quid fecisset, miraculosam esse mutationem illam judicaverunt. Atque ita proficiens semper puer, ultimo morbi termino, qui dies vigesimus primus censetur, fuit liber ab omni febri, remanente solum debilitate, a qua citra aliud remedium ullum paulatim convaluit. *Idem affirmavit* Testis LXXVI ; pater ipsius pueri *et filius Testis prioris, addiditque, quod* de sententia dictorum medicorum, *ipso die, quo invocatus pro eo sanctus Rex fuit ab avo suo*, exhibita ei fuerit extrema Unctio : *quodque* postridie rediens Doctor Sola seipsum abdicaverit ab ejus cura, dicens non alia re quam bono regimine opus porro esse. *Eadem dixit* Doctor Silva, qui perrexit puerum visitare. Testis LXXVII, *distinctius explicans progressum morbi, quo scilicet* puer, usque ad diem septimum inquietissimus et perparum dormiens, humore noxio ad caput ascendente, dormire cœpit ac delirare ; undecima autem die spes quidem aliqua data fuerit ab urina, utcumque melius cocta ; sed eadem brevi iterum conturbata, evanuerit,

Simili voto curatur puer moribundus, F

EX VARIIS A. D. P.

A evanuerit, crescente semper periculo usque decimum quartum diem, *quo et post quem facta sunt omnia supradicta.*

invenitur amissa armilla adamantina.

39 D. Martinus de Zuniga, Testis xxxv dixit, quod ante duodecim aut quindecim dies, uxor sua D. Catharina de Arellano, accedens ad Conventum S. Elisabethæ hujus urbis, ut interesset velationi cujusdam Sanctimonialis; perdidit in ipso ecclesiæ ingressu armillam auream, adamantibus quadraginta instructam; quam ingressa comperit sibi deesse, fecitque præconio publico proclamari: Cum autem totis sex diebus nullum ejus indicium adferretur, ipseque Testis esset in oratorio suo domestico; incidit ei cogitatio ut rem amissam commendaret intercessioni sancti Regis quod fecit, idemque ut faceret mandavit uxori, ac die sequenti in capella Regia curavit dicendam Missam. Primo autem alterove post die, mulier quædam, ut videbatur paupercula, armillam prædictam attulit ad D. Josepham de Zuniga, sororem ipsius Testis, dicens quod ipsam invenerat in porta ecclesiæ, quodque eam ostenderit aurificibus; quibus pro ipsa offerentibus nongentos Julios, scrupulo sibi duxerit eam vendere, ideoque B accesserit ad Sacristanam prædicti Conventus, quæ conscia jacturæ factæ, ipsam ad ædes D. Josephæ direxerit et ei dari jusserit, prout fecit; omnibus pro miraculo rem habentibus, attentis circumstantiis loci, populo confertissimo, ubi armilla exciderat; conditionis ejus, quæ ipsam retulit; et diei, quo est relata, ejusdem quo fuit Missa curata. *Pariter asserunt* D. Catharina, Testis xxxviii, *dicens* ad istam ecclesiam se ivisse in comitatu prædictæ D. Josephæ suumque maritum, intra eos quibus armilla perdita mansit dies, curavisse dicendi plura Sacra de S. Antonio Patavino, de Defunctis, et de S. Carolo Borromæo: septimo autem die, quo maritus curavit dicendum Sacrum in honorem sancti Regis, nuntium se accepisse a D. Josepha, de ejus restitutione sibi facta, sic ut ei omnino nihil deesset.

Sanatur dolor dentium attactu imaginis.

40 *His prioribus relatis in Summario, apte subjunguntur reliqua succinctius ibidem narrata his fere verbis:* D. Testis cxxi, domestica et famulandi munere Felicis Escudero et D. Annæ de Spinosa, dixit optime se recordari quasi hodie res ageretur, quod prædictæ D. Annæ advenerit gravissimus dolor dentium, qui nullam ei requiem vel somnum concedebat, diu noctuque per hebdomades tres, nihil proficientibus quibuscumque remediis. Imo meminit, quod, cum suggestum C aliquando illi fuisset, ut talem foliculum dolorifico denti applicaret, eo incruduerit malum, ut sensuum usum amittens, crederetur proxima esse morti. Anna autem, videns sibi nihil prodesse, nocte quadam sumpsit imaginem Ferdinandi Regis, quam habebat in charta, et applicuit maxillæ ea qua dolebat parte. Statimque somno correpta dormivit usque mane, et expergiscens libera ab omni cruciatu, nihil ejusmodi postea sensit: quod ipsa Testis miraculo tribuit, propterea quod liberatio secuta sit immediate applicationem imaginis, post recitatum semel Pater et Ave. *Idem dixit alia* Testis cxxxi *similiter* apud D. Annam *prædictam* tunc manens.

Curata Missa invenitur crux aurea perdita:

41 *Quinto loco ponitur miraculosa sanatio Gabrielis Perez, inter quinque principaliora miracula supra memorata; insinuantur autem loquentes, ipse* Gabriel Perez Testis cxx, uxor ejus Testis cxlvi, et Mag. Sebastianus de la Torre chirurgus Testis cxlvii: *quorum verba ex Processu ordinario huc translata nihil attinet repetere, cum ea jam habeantur ex posteriori Processu Apostolica auctoritate facto. Pergo igitur ad sextum de quo* Hippolytus de Vergara Testis cxlii, dixit, quod habens cruculam quamdam auream, non majorem pollice suo, sed valde sibi pretiosam, D eo quod contineret particulam de ligno veræ Crucis; et die quodam anni mdcxxi existens cum uxore in prædio suo, media leuca distante Hispali amiserit eamdem: quam ubi deesse sibi sensit vehementer doluerit, totoque triduo quæri diligentissime jusserit, per octo quas ibi habebat personas domesticas. Cum autem omnis labor, domi ac foris pæne impensus, frustra esset; curavit Sacrum unum dici in honorem sancti Regis Ferdinandi: ipsoque die puella quædam servilis conditionis, intravit aream, in qua cuniculi discurrebant, et in qua tertio requisita crucula prædicta fuerat; vidensque inde sub uno animali uno istorum tollere tegulam, mox atque illud inde desiliit, invenit cruculam quæ perierat, omnibus successum talem admirantibus. *Inter hos fuerunt ipsius* Hippolyti uxor, Testis cxliii; et ancilla Testis cxliv, *eadem quæ ipsam reperit*, tota una nocte et duobus diebus sequentibus quæsitam diligentissime, eo quod Dominus suus reperienti promiserat liberalem mercedem.

liberatur puerpera moribunda

42. D. Leonora Romero, Testis ci, dixit, quod ante mensem ac dimidium circiter habuerit adeo difficile puerperium, ut fœtus sibi in utero mortuus fuerit, eoque adducta ipsa intra triduum sit, ut Doctor Ibañez medicus et Gregoria de Casanova E obstetrix, pro mortua eam habuerint. Quo in articulo cum se variis Sanctis commendasset, quædam consanguineæ ibidem præsentes suggesserunt, ut invocaret sanctum Regem Ferdinandum: quod simul ac fecit, fuerunt etiam sicut postea intellexit curatæ aliquot Missæ in Capella Regia. Subitoque ejecit mortuum fœtum ac placentam jam tumefactum; et quæ antea gravem febrim patiebatur, fuit ab eadem omnino libera, atque intra decimum quintum a partu diem surrexit de lecto, cum omnium communi lætitia ac sensu, quod miraculo id esset adscribendum. *Sicut fecerunt ipsius Deponentis* mater Testis cii, quæ consilium sancti Regis invocandi suggesserat, et Missas dicendas curaverat; et Soror Deponentis Testis ciii.

navis amisso gubernaculo periclitans,

43 Felix Escudero de Spinosa, officio quod dicitur Contadoris fungens, Testis cxxiv, dixit, quod cum anno proxime præterito mdcxxvi advenissent Galeones Indicæ, ipse cum aliis pluribus, ac nominatim cum Capitaneo Joanne Nunhez de Jeroci, et Capitaneo Eugenio Delgado, et Isidoro de Aguilar Hispalensi, die xxviii Novembris feria quarta, conscenderint lembum Averiæ, ad excipiendos prædictos Galeones. Cum autem admirantia, ad Capitaneum Eugenium Delgadum pertinens, in qua pro Admirantio erat Generalis Ferdinandus de Losa, intrare F vellet per Ostium S. Lucari, principio noctis supervenit tempestas adeo sæva, ut ingredi non potuerit; ejectisque in mare anchoris quatuor cum totidem rudentibus, tribus earum disruptis, mansit navis cum una sola eaque non valde robusta; unde in maximum devenit periculum, præcipue quando defecit etiam gubernaculum. Ipsi ergo credentes navim perditam, volebant ex ea auferri argentum, quod plusquam quatuor millionum erat, sed propter sævitiam maris jungi ad galeonem naves nullæ potuerunt, quamvis tormentis pluries explosis subsidium postulassent ii qui intus erant. Ita tota illa nox acta est, multum anxio præd. Capitaneo Eugenio Delgado, et omnibus qui discrimen intuebantur desperantibus de salute ipsius navigii. Tum vero Testis ipse, pro singulari qua fertur erga sanctum Regem Ferdinandum devotione, et experientia favorum quos præstat invocantibus se, suasit prædicto Capitaneo, ut ei invocato Missas aliquot polliceretur. Quod cum fecisset, cœpit ponere continuo ventus, potuitque navis usque mane subsistere; quando magno quidem cum labore, sed tamen sine ullo

sedata tempestate in portum adducitur

A ullo damno, absque gubernaculo tamdiu periclitata, inducta in portum est; omnesque agnoverunt beneficium sancti Regis. *Eidem beneficio fidem quoque fecerunt, qui simul adfuerunt, concordes per omnia*, Testis CXXV, CXXVI et CXXVII.

pestilens carbunculus cum febri sanatur.

44 Licentiatus Thomas de Velasco, Portionarius sanctæ Hispalensis ecclesiæ, Testis LXXXVI, dixit, quod ante octo vel novem menses fronti suæ increverit carbunculus; quem minime malitiosum esse credens, contempsit; uti et febrim, inde sibi advenientem. Utrique autem medicinam aliquam faciens, cum carbunculum sanatum crederet, sensit febrim vehementer exarsisse, adeo ut amisso judicio ne quidem potuerit Sacramenta suscipere. Cum ergo eum visitarent Doctor Nunhez et Licentiatus Ludovicus, de Herrera medici Hispalenses, quibus potissimum utebatur, dixerunt eum mori: et quod altero paroxysmo simili, qualem tunc patiebatur, adveniente, certo esset eripiendus e vita: quare jubebant, ut, quam primum ad suos sensus rediret infirmus, extrema ei ministrarentur. His ita stantibus, dixit ipsi Testi Antonius de Merlo, Portionarius Metropolitanæ Hispalensis, ut se commendaret sancto Re- B gi Ferdinando; quod in se reversus fecit, vovens quod primam, quam dicere posset, Missam dicturus esset in Capella Regia, et pro viribus adlaboraturus ad illius Canonizationem. Placuit autem Deo, ut eadem die multo melius se haberet; et redeuntes medici invenerunt eum fere absque febri; sequenti vero die omnino liberum: unde quarto vel quinto die post de lecto surrexit; crediditque, sanitatem, tam cito recuperatam, miraculo adscribendam esse. *Suum vero testimonium eidem curationi, ut miraculosæ, adhiderunt Thomæ frater*, Testis LXXXVII, *dicens rem accidisse* in festo Corporis Domini; *et amicus alius, qui aderat cum votum fieret*. Testis centesimus.

Sterili filius impetratur.

45 Hippolytus de Vergara, Testis CXLII, dixit, quod cum totis duodecim annis matrimonii sui cum D. Joanna de la Puente, unicum dumtaxat filium genuisset, isque mortuus esset; ipsa vero uxor sua judicio medicorum et obstetricum præferret signa sterilitatis perpetuæ, ambo fuerint vehementer contristati, præ desiderio heredis obtinendi. Quia autem Testis ipse pridem erat sancto Regi Ferdinando devotus, suggessit uxori suæ votum communiter faciendum, quod, si per illius intercessionem alium sibi filium daret Deus, Ferdinandum nuncuparent, C et ad promovendam Canonizationem conferrent quidquid poterant: statimque curarunt Missam dicendam in capella Regia. Nec mora, gravida est mulier, et nono post hæc mense filium peperit, qui Ferdinandus nuncupatus etiamnum vivit. *Idem dixit* D. Joanna, Testis CXLIII, *addens quod* post prioris filii mortem, quinque et amplius annis sine liberis manserit. Testis *etiam* CXLIV, eadem in domo tunc habitans, *subjungit*, quod in puero particularia multa signa notentur, quibus appareat ipsum fuisse obtentum intercessione sancti Regis.

CAPUT IV.

Processus indicti pro Canonizatione: imagines cum diademate sculpi Romæ permissæ.

Remissorialibus Romæ expeditis an. 1629,

P*rocessus illi, ex quibus prædicta miracula collecta fuerunt, confici cœperunt, postquam* sub die XV mensis Octobris anni MDCXXIX, proponente Eminentiss. et Reverendiss. D. Antonio Barberino, vigore specialis commissionis, manu Sanctissimi D. N. Urbani Papæ VIII signatæ, fuerunt a sacra Congregatione Rituum expeditæ litteræ Remissoriales et Compulsoriales, ad effectum faciendi Processus auctoritate Apostolica in genere et in specie, super D virtutibus et sanctitate servi Dei ac sancti Regis Ferdinandi, nec non super miraculis a Deo ejus intercessione operatis, *uti legitur in præmemorato summario. Quid porro actum in Hispania sit, sic prosequitur Zuniga ad an.* 1630. Ejusmodi litteris Roma allatis, instituta desuper in Regis aula consultatio est, ex qua XXIII sequentis Januarii emanavit Responsum Regi ferendum. In hoc deputati Consultores, exposita summa litterarum Apostolicarum, merito appendunt, quod tam Cardinalis proponens quam alii Cardinales Congregationis Rituum, culpantes incuriam præteritorum temporum, per quam prius causa non est cœpta tractari, quæ ante ducentos annos debuerat confici; adeo certam habuerint illius evidentiam, ut informationes ad ejus probationem allatas permiserint Latine atque Italice imprimi, signanter prætitulando eas esse de sancto Rege Domino Ferdinando: id quod in tali causa numquam visum fuerat, ut scilicet id ipsum in Processu assereretur, quod erat probandum. Deinde iidem E Consultores censent, prædictas Remissoriales, quoniam ad Archiepiscopum diriguntur, licet etiam dirigantur ad sex Ecclesiæ Hispalensis Dignitates (ut vocant) ea conditione ut duo ex omnibus possint in causa procedere, differendas tamen esse usque dum Hispalim reverteretur, tunc absens, Archiepiscopus; interim vero committendas P. Joanni Pinedæ Societatis Jesu, a quo confectum Memoriale causam promoverat Romæ, eique injungendum ut in illius adventum præpararet omnia: idem etiam juberetur providere atque disponere, ut ejusmodi litteræ non absque solennitate aliqua et publicæ lætitiæ testificatione proferrentur.

et in Curia Regis consideratis,

ad eas Hispali præsentandas,

47 Probavit consilium sibi oblatum Rex: sed moram non ferentibus Hispalensibus ac Regi supplicantibus, ut, quoniam eorum ad quos litteræ dirigebantur satis multi aderant, pateretur eas aperiri, postulationi quoque ipsorum annuit, per epistolam XV Julii expeditam: qua, die XXIV ejusdem mensis, Capitulo recitata, per delectos ad eam Consultores, designatus solenni isti lætissimæque actioni est dies XXII Septembris, in Dominicam incidens. Hac vero appellente, inter festivos campanarum sonos ac bombardarum strepitus, Marchio de Villa-Manrique D. Melchior de Guzman, splendido cum comitatu processit versus ecclesiam, consueto ritu F ac ceremonia accepturus sacrum sancti Regis Vexillum, quod post noctem si tamen nox illa fuit, cui tenebras nullas indulsere luminaria, tota urbe accensa apparuit ante ædes Assistentis in podio explicatum, inter expansa octodecim vexilla militarium cohortium, pulchro et longo per fenestras ordine. Interim Ordinum omnium collecta nobilissima comitiva procedere cœpit: in qua P. Joannem Pinedam, tam bene de causa meritum, medium ducebant Don Stephanus Hurtadus de Mendoza, primogenitus Assistentis; et D. Ludovicus Ortizii de Zuniga Ponce de Leon et Sandoval: Assistentem vero, qui portabat suspensam intra pretiosam operis phrygionii bursam Apostolicas Remissoriales, præcedebant Jurati et Rectores urbis.

solenniter progressus Assistens urbis

per sex triumphales arcus.

48 Ducta est pompa per plateam Serpentis, ad cujus ingressum stabat arcus triumphalis, a natione Lusitana magnifico apparatu erectus prope carceres regios; nec quidquam huic cedebat secundus, a Flandris Germanisque curatus, qua Serularius vicus se pandit; uti nec tertius in area S. Salvatoris, sumptibus vicinorum extructus; sicut etiam ab incolentibus plateam Francorum ædificatus quartus in sua platea visebatur: huic porro quintus, ipsiusmet Franciæ nationis, succedebat in platea dicta Placentinorum; ac denique sextus nationis Italicæ, juxta

Ex variis A. D. P. inductusque in ecclesiam ad Judices,

A plateam Genuensem. Ita perventum est ad unam præcipuarum Basilicæ Cathedralis portarum, in fronte illius Occidentem versus, nuncupatum a S. Michaele. Ibi adventantes præstolabantur Capitulum et Clerus; et ab his medius sumptus Assistens, processit ad capellam Regiam; atque ad sedentes in ea Apostolicas Commissarios, D. Franciscum de Monsalio Decanum, D. Didacum de Gusman Archidiaconum, D. Franciscum de Casaos Thesaurarium, et D. Matthæum Vasquez de Leca Archidiaconum Carmonensem. Cumque Marchio de Villa-Manrique Vexillum deposuisset juxta altare, Assistens in hunc modum locutus est.

eosdem alloquitur,

49 Post singularia beneficia, quæ insignis hæc civitas divinæ Majestati accepta refert; magis specialia atque infinita sunt illa, quibus obstringitur sancto Regi Ferdinando, Domino nostro; impensa non tam ut vasallis, quam ut filiis: quia Dominus suus, paterno magis quam herili affectu complexus eamdem, superavit laudem ab Homero datam cuidam Græcorum Regi, his verbis; Bonus Rex, qui bene se rexit, et illis quibus imperavit felicitatis causa fuit. Etenim noster, fuit Rex simul et pater: felicitas autem, quam comparavit suis, non sistitur B in terra, dum ipse eam nobis præparat in cœlis, quemadmodum certos nos faciunt principia suæ Canonizationis: felicitas, quam S. Ambrosius agnoscens, dixit: Optandum nobis ut Regem gloriosum, perfectum, atque beatum habere possimus. Hoc votum causa est hodiernæ lætitiæ, in eo positæ, quod

et causam commendat.

vestræ justitiæ curæque offeramus Apostolica rescripta; cum de zelo atque diligentia vestra secura Civitas, credat nusquam vos communibus Ordinum omnium desideriis defuturos. Concurrunt in hac causa obligationes filiorum, vasallorum, et judicum; quas uti cognoscunt omnes, ita sperant brevem felicemque expeditionem; supplicantes, ut agatis, sicut vos agere convenit, titulo justitiæ et æstimationis, ex eo accedentis, quod estis constituti Judices in ea causa, in qua gloriosissimum foret ministros esse; idque ex vi commissionis, a beatissimo Patre nostro Pontifice sancto ad vos directæ, quam Hispalis vobis tradit in manus.

50 His dictis accessit Joannes Guittierez Tello, Dux Urbanæ militiæ (Magistrum campi vocant) cum titulo Procuratoris ex parte Capituli functioni huic assistens; acceptamque de collo Assistentis bursam explicans, litteras Judicibus tradidit. Has omnium

Litteras accipiat Decanus,

C nomine cum suscepisset Decanus, seque cum Collegis imposito muneri responsuros pro viribus, gravi oratione promisisset, cantari cœpit concentu plenissimo, Te Deum laudamus. Collectam de Spiritu sancto subjecit D. Ferdinandus de Quesada Nieblensis Archidiaconus; et Vexillum Regali capellæ restituit Marchio de Villa-Manrique. Ita cum die

Missaque de S. Spiritu cantatur.

illa discessum esset, eodem quo ventum erat ordine, simili modo omnes convenerunt iterum postridie in ecclesiam, ad solennem Missam, pro implorando divino auxilio celebrandam. Sub hac gravem et eruditum sermonem habuit D. Manuel Sarmiento de Mendoza, Canonicus Magistralis, assumpto themate, *Justus prior accusator est sui, veniet amicus et investigabit eum.* Proverb. XVIII, V. XVII.

51 Interim Romæ non torpebat P. Bernardus de Toro, a sua Regia Majestate Agens in Curia ad hanc causam constitutus: sed licentiam obtinuit a sacra

Imagines cum diademate permittuntur.

Rituum Congregatione ipsoque Pontifice curandæ imaginis, cum diademate radiisque ut Sancti, subjecto hoc lemmate: *Ferdinandus III Hispaniæ Rex, cognomento Sanctus, Saracenorum terror ac Religionis Catholicæ propugnator.* Hujus imaginis exemplaria multa Hispalim ad varios idem Pater misit, sub data XXIV Decembris, sibi urbique gratulatus hoc optimi

D ominis præjudicium. *Hæc fere amplissime deduxit Zuniga, nos in pauca contraximus: addimus autem quod hæc imago, ad mensuram dimidii exigui folii, inveniatur præfixa Summario impresso, de quo supra, in qua cataphractus* Sanctus *adstat, amictus paludamento Leonibus Castellisque distincto, dextra gladium, læva globum sustinens, et cælum versus quasi pronuntians appicta sursum verba,* Dominus mihi adjutor. *Cum autem elegantiorem majoremque aliam, regali in folio exprimendam, ex mea directione delineasset sculpsissetque anno* MDCLXXVII, *qui tunc Antuerpiæ florebat utraque in arte peritissimus Cornelius Galle, ubi etiam in recessu eminus prospicitur* sanctus Rex, *in conspectu Hispalensis civitatis equestri prælio Mauros profligans, dedicatoriam epigraphen hanc subjecit;* S. Ferdinandum, Regem hujus nominis tertium, barbarorum terrorem, Christianorum præsidium, patriæ propugnatorem, Illustrissimo Domino Don Ambrosio Ignatio de Spinola y Gusman, Hispalensis Metropolis (quam ille a Saracenis liberavit) Archiepiscopo, Catholicæ Majestati a consiliis status etc. Cornelius Galle in hac imagine præsentem, ad patrocinium; seipsum, ad obsequium dicit, consecrat E

52 *Ast ut istæ laudem mereantur ab arte ingeniique sculptoris, venerationem tamen semper majorem merebatur quam initio ante prolegomena exhibuimus, acceptam ex libro festorum, cujus initio etiam præponitur, ut* vera effigies *cum hujusmodi epigrammate:*

Magni Fernandi veros in imagine vultus
Aspicis, expressit quos tibi docta manus.

pro quibus dedimus veram effigiem,

Hujus Alexandri faciem qui pinxit, Apellem
Fors dedit: ast animum pingere nemo potest.

Prototypon, ubi et quale sit, lubet ex libro Festorum jam dicto pag. 325 *explicare.* Tabula est cedrina, repræsentans Regem, coram Deiparæ imagine genuflexum, in eodem quo hic exprimitur habitu, nisi quod coronam manibus teneat. *Hanc coronam in ectypo vides impositam capiti, alias istic nudo, et pro qua manibus ensem globumque imperialem inseruit Bartholomæus Morellus, qui prototypon studuit quoad cetera imitari, ac diadema beatitudinis signum, hodie illi conveniens, addidit.* Regem in eadem tabula utrimque assistentes stipant personæ duæ; quarum muliebris una, videtur Reginam Beatricem ejus sponsam; altera pueri lis, tenellum tum adhuc Alfonsum filium, eidem Deiparæ adgeniculantem, sistere. Huic tabulæ antiquitatis et auctoritatis prærogativam ideo judicium

paucis mutatis acceptam ex originali,

commune cedit: quia creditur ab ipsomet sancto Rege donata Confraternitati S. Matthæi, cui vivens adscribi voluit, sub cura Magistrorum Sartorum, qui hodie eamdem tabulam conservant in insigni F Conventu S.Francisci, cum tali traditione et scripturis authenticis. Quamvis enim etiam aliæ quædam credantur veram similitudinem continere, ac nominatim illa, quæ est in S. Clementis, omnibus tamen illis fidem adimit ætatis recentioris species, et diadema seu splendores circumducti capiti, quod non fuisset viventi factum, *Porro cum supradicta* Beatrix *obierit anno* MCCXXXIV, *quando primogenitus ejus jam attigerat annum ætatis* XV, *non videtur aberratura conjectura, quæ tabulam priorem pictam esse suaderet circa annum Domini* MCCXXV, *Sancto necdum* XXX *ætatis ingresso. Placuit autem Capitulo mandare, ut eadem hic a nobis sculpta effigies, ampliori limbo ornaretur, simulque operi nostro huic majori aptaretur, ipsi inserenda, et privato usui subservitura sigillatim distributa. In hoc limbo, supremum locum obtinet avium regina* Aquila, *fulmen unguibus premens, symbolum potentiæ quæcumque opposita pervadentis ac conterentis; rostro serpentem in se retortum, Æternitatis imaginem prætendens. Lateribus assistunt, hinc* Christianæ Religionis *firmitas, inde* Majestatis Regiæ *auctoritas; sic ut Majestati,* Fortitudo; *Religioni,*

pictam sub an. 1225

Oratio

A Oratio *fervens sublimisque* Contemplatio *socientur : subtus autem spectetur Christianus Orbis, justo* Imperio, Fideique *orthodoxæ* sacer.

CAPUT V.

Progressus negotii Romæ: et probatio casus excepti quoad cultum Sancti ab immemorabili.

Fabricatis Processibus Hispali ac Neapoli, *Quomodo progressum deinceps in Negotio Romæ sit, melius nos docebit impressa istic Relatio, qua asseritur, quod vigore dictarum Remissorialium* facti sunt Processus, in civitate Hispalensi, et in civitate Neapolis : qui fuerunt in hac sacra Rituum congregatione præsentati, ex decreto ejusdem per Illustriss. D. Protonotarium aperti, et successive recogniti et interpretati. Omnia autem facta fuerunt servatis decretis ejusdem sacræ Congregationis, et in omnibus citato Illustriss. D. Antonio Cerro Fidei Promotore, ita ut plene constet de forma probante dictorum Processuum. Cumque eorum examen fue-
B rit commissum Illustrissimis Dominis tribus sacræ Rotæ Auditoribus antiquioribus, Capitulum Metropolitanæ Ecclesiæ Hispalensis, in cujus ecclesia et Regia capella S. Mariæ-Regum corpus d. Servi Dei et sancti Regis requiescit; nec non etiam d. Regiæ Capellæ [Capellani] ac Conventus omnes, omnesque Religiones, cunctaque Collegia ipsius civitatis, ipsaquemet civitas Hispalensis; præcipue autem Serenissimus Rex Catholicus Philippus IV, ex d. san-
nomine Regis petitur, cto Rege Ferdinando in decimo tertio gradu descendens; maximopere cupientes deveniri ad formalem Canonizationem ejusdem sancti Regis, iteratis pluries instantiis instituerunt et instant pro expeditione, ut apparet ex dd. instantiis et Regiis litteris ab Illustriss. et Excellentiss. D. Emanuele de Moura et Cortereal, Marchione Castri Roderici, Magno Commendatore Ordinis Christi, Duce et Gubernatore perpetuo insularum Tertiæ, S. Georgii, Fayal, et Pico, ejusdemque Catholici Regis Cubiculario, in Lusitaniæ Regno Regiorum redditum Præfecto, et apud Sanctissimum Dominum nostrum d. Catholicæ Majestatis Oratore præsentatis; una cum Perill. D. Doctore Bernardo de Thoro, ab eodem Rege Catholico specialiter ad prosequendam causam d. Canonizationis deputato; et Perill. D. Didaco Lopez de Zuniga, ab eodem Capitulo Metropolitanæ Ecclesiæ
C Hispalensis, cum d. D. Bernardo de Thoro, Agente pariter deputato.

56 Verum quia ob novam formam procedendi,
ut declaretur, in similibus causis præscriptam ab eadem sacra Congregatione, Remissoriæ amplius non conceduntur unico contextu in genere et in specie; sed prius in genere tantum et successive, examinato Processu in genere, capitur resolutio, an ex eo sit concedenda in specie; propterea fuit ex parte d. D. Fideipromotoris oppositum, recenti Decreto ejusdem sacræ Congregationis sancitum esse, in causis in quibus relaxatæ fuerunt Remissoriæ unico contextu in genere et in specie, antequam d. nova forma procedendi prius in genere deinde in specie esset præscripta, remittendum esse arbitrio d. Sacræ Congregationis, an sit ad ulteriora procedendum, et pendente arbitrio nihil innovandum : ideo propo-
sine novo Processu nente Eminentiss. et Reverendiss. D. Cardinali Antonio Barberino, in proximâ Congregatione ex parte ejusdem Serenissimi Regis instatur deveniri ad favorabilem declarationem arbitrii pro Processu, nedum ad ulteriora in d. causa, verum etiam ad effectualem Canonizationem d. Sancti Regis : quod videtur concedendum ex sequentibus. Primo. Quia cum versemur in Dei servo et Sancto Rege antiquissimo, qui obiit anno Domini MCCLII, et sic ab D
annis tercentum octoginta et ultra; et in causa an- *Ex variis A. D. P. deveniri ad canonizationem posse :*
tiquissima, Testes de fama deponentes plene probent, ex conclusione in jure receptissima, quam etiam secuta fuit sacra Rituum Congregatio in pluribus causis Canonizationum, præcipue vero S. Hyacinthi, S. Raymundi, et aliis ... et in causa de qua agitur plures Testes deponentes, de fama sanctitatis d. Sancti Regis deponentes, plenissime de causa scientiæ interrogati, etiam plenissimam rationem reddiderint...... sine dubio sumus extra omnem controversiam.

57 Secundo. In hujusmodi causa concurrunt hi- *quia constat ab immemorabili de titulo Sancti ex fama et libris :*
storici omnium fere nationum, qui de fama Sanctitatis ejusdem servi Dei testantur, inter ceteros autem præcipui sunt sequentes videlicet : Gilbertus Genebrardus Episcopus Gallus, in sua Chronica anno MCCXLIV, dicit infrascripta, S. Ferdinandus ab omnibus fere Hispaniæ finibus Mauros expellit : et anno MCCXLV, Magnificentia S. Ferdinandi et S. Ludovici Regum, Theologia et bonæ Artes, quæ valde elanguerant ab annis centum, vires receperunt. *In hunc modum porro numerantur, allegatis sin-* E
gulorum locis ubi Sanctum Ferdinandum *appellant, Auctores plures quam octoginta; et additur quod idem faciant* plures alii historici, Galli, Germani, Itali, Scoti, Poloni, Catalani, tam Latini quam vulgares, quorum nomina omnia recensentur per Joannem de Pineda Societatis Jesu, in suo Memoriali Vitæ d. Sancti Regis. *Inter nominatos autem in hac Relatione est* liber originalis in Archivio civitatis Hispalensis, qui incipit ab annis fere tercentum, in quo registrata sunt privilegia illi concessa per d. Sanctum Regem, in quo Sancti titulo nominatus est. *Item* Supplementum Historiæ Don Roderici Toletani Archiepiscopi MS. cap. 103 : *sed non additur quousque hoc Supplementum sese extendat, unde nec de ætate ejus quidquam dicere possumus, apparet tamen supponi MS. vetus esse.*

58 Tertio. Concurrunt picturæ et sculpturæ ejus- *item ex picturis vetustis,*
dem Servi Dei et Sancti Regis antiquissimæ, cum titulo et inscriptione Beati et Sancti : quibus inscriptionibus in antiquissimis plurimum defertur... quæ veneratio et cultus publicus supra dictus per inspirationem vox Dei appellari potest, cum sit populi Catholici Sanctos venerantis, soloque pietatis et divini honoris ductu, non alio mundano affectu et interesse moti, ut fuit consideratum in Relationibus S. Philippi Nerii, S. Isidori, et aliis. Et de dictis F
picturis et sculpturis cum diademate et inscriptione Sancti antiquis, ultra depositiones Testium, constat plenissime ex oculari inspectione, facta per Illustriss. DD. Indices Remissoriales et Compulsoriales Apostolicos, præcipue autem de sequentibus. In capella antiqua S. Mariæ de las Quevas depicti sunt octo Sancti, ex pictura antiqua, cum diadematibus et splendoribus Sanctorum, inter quos est sanctus Rex Ferdinandus. In ecclesia et monasterio S. Cle- *earumque epitaphiis*
mentis et majori illius capella, e conspectu Regii sepulcri, adest pictura ejusdem Sancti Regis, cum diademate tamquam Sanctus. In altera ex principalibus foribus civitatis Hispalensis, nuncupata de Xerez, in medio Sanctorum Isidori et Leandri, depictus est Sanctus Rex Ferdinandus, cum diademate Sancti; et hæ omnes picturæ in pariete sunt valde antiquæ. *Atque hoc modo indicantur picturæ, Sanctum Regem, modo cum aliis, modo solum repræsentantes, veteres omnes, numero undecim : authentici autem singularum inspectionum acta, a die* VIII *mensis Aprilis* MDCXXXI *usque ad* VII *Maji ejusdem anni, deducuntur in Summario num. 4 per duodecim paginas. Quæ autem ipsum repræsentant cum* SS. Isidoro et Leandro, *ut habet* *rite inspectis.*
tertia jam indicata, exprimunt eum in throno ad modum

Ex variis A. D. P.

A dum tabernaculi, cum diademate seu splendore et corona regali, et in læva manu globum mundi (*quædam* in dextera ensem *addunt*) *et simul omnes elatiori cum loco ponunt, quam prædictos e lateribus consistentes Sanctos : sub plerisque autem scribitur*, Sanctus Rex Don Ferdinandus.

Idem probatur ex usu Missarum votivarum,

59 Quarto. Concurrunt innumerabiles Missæ Sancti Regis, quæ celebratæ fuerunt et celebrantur, cum publico cultu et veneratione, ab annis fere quadringentis continuatæ usque ad præsens.... Prout etiam ab antiquissimo tempore Ensis Sancti Regis magna veneratione defertur in publicis processionibus... videntibus et consentientibus Archiepiscopo et aliis ministris ecclesiasticis et secularibus.... Corpus etiam d. Sancti Regis, honorifice supra terram elevatum, veneratur; quod concedi non solet nisi Beatis et Sanctis... Quæ omnes juris conclusiones sine dubio procedunt in hujusmodi causa, in qua non solum concurrit licentia Sedis Apostolicæ illiusque consensus præsumptive, sed etiam expresse, ut liquet ex attestationibus summorum Pontificum; videlicet Innocentii IV, qui testatur Sanctum Regem in via mandatorum Domini ambulasse; Gregorii
B XIII, qui confirmavit Officium quod recitatur in Ecclesia Toletana, in cujus Lectionibus dicitur; quod d. Sanctus Rex Ferdinandus, ob virtutum præstantiam, Sancti cognomen fuerit adeptus : et idem habetur in Officio, quod recitatur in Metropolitana ecclesia Hispalensi, a Sixto V confirmato.

et testamento fundatarum,

60 *Porro præter Testes relatos in Summario circa usum Missarum Sancti Regis faciendarum, a tempore quod ipsorum memoriam excedit, allegatur num.* 4 liber protocollus memoriarum et possessionum Confraternitatis benedictarum animarum Purgatorii, in Conventu S. Francisci Hispalensis, in quo existit capitulum dotationis factæ d. Confraternitati, cujus est tenor prout sequitur. Catharina Diaz de Castellijo, olim uxor Francisci de Avila, et sui filii, dederunt huic Confraternitati centum quadraginta Ducatos de contantis in Regalibus, cum onere ut singulis annis in perpetuum dicatur pro animabus supradictorum in Conventu S. Francisci, in die omnium Sanctorum Vesperæ et Missa cantata cum Diaconis...... item dicantur aliæ undecim Missæ sanctorum Festivitatum sequentium, Sancti Regis Don Ferdinandi, S. Rochi, S. Petri..... prout totum constat per scripturam coram Joanne Bernal de Heredia, Scriba publico Hispalensi, sub die IX Februarii MDX :. *Scribit autem mihi Christophorus Bann , postea, nova*
C *adhibita diligentia, compertum esse exemplum vetustius, in archivo ipsius Capellæ unde primum istud acceptum erat; extare etiam ibidem Scripturam ejusdem Notarii, factam* IV Augusti anno MDXXXVI, *qua* Hippolyta Munhoz, Vidua Joannis Gomez de Aguirre, eidem Capellæ et Confraternitati legavit Ducatos centum, sub obligatione celebrandi tria festa Beatæ Virginis, et curandi duodecim Missas, quarum sex sint de Requiem, aliæ vero sex de SS. Francisco. Antonio, Josepho, Onuphrio, Michaele, et Sancto Rege D. Ferdinando. *Accedit* legatum quingentorum Ducatorum, coram Hieronymo de Lara, IV Novemb. MDCVII, factum a Petro Ximenez Aillon et Catharina Aguirre ejus uxore, pro certo Missarum cantandarum et recitandarum numero, inter recitandas autem sex definiuntur in honorem SS. Blasii, Laureani, Isidori, Hyacinthi, Justæ et Rufinæ, atque sancti Regis D. Ferdinandi. *Nec dubitat idem Christophorus, quin, examinatis plurium Confraternitatum registris, plures similium Missarum fundationes antiquæ sint reperiendæ.*

ex veneratione Ensis et Sepulcri,

61 *De* Ense, *in eodem Summario num.* 6 *asserunt Testes, quod* omni anno in festo S. Clementis e sepulcro et manibus Sancti Regis sumitur, deferendus in processione, idque cum ceremonia et attesta- D tione publica fidei de eo restituendo. Fit autem hoc in memoriam victoriæ, quam Sanctus cum eo Gladio tali die retulit de Mauris, obtenta ab iis civitate Hispalensi; et simili cum ceremonia denuo reponitur d. Ensis inter manus Sancti, id est imaginis Sanctum repræsentantis ad vivum, atque ad eum finem Regio habitu thronoque collocatæ, ut dictum num. 9. *Denique de* Sepulcri *veneratione allegantur testes in Summario num.* 7, *quorum unus affirmat expressius, quod* ad dictum Sepulcrum et altare offeruntur cerei, candelæ, imagines, vestes mortuales, et tabellæ, quibus continentur vota plurium personarum, quæ per intercessionem Sancti Regis obtinuerunt gratias et favores innumeros. Quinto. Concurrit etiam fama miraculorum, non solum in genere, sed etiam in specie expressorum in libro intitulato Flos-Sanctorum..... qui liber..... fuit semper ab omnibus habitus, tentus et reputatus pro veridico, ut latissime deponunt Testes, de quibus in Summario num. X. *Sed ibi nemo allegat editionem antiquiorem Hispalensi anni* MDLXVIII, *cum nostra sit anni* MDXXXII. Sexto. Quia Status Sanctitatis d. Servi Dei et Sancti Regis est etiam plene probatus,
E cum omnibus requisitis immemorabilis..... ita ut non videatur amplius esse locus disputandi...... Nec est quærendum de probatione virtutum in genere vel in specie, cum tendat hujusmodi probatio ad videndum, an fuerit Sanctus; et debemus illius sanctitatem in genere et in specie supponere, ex eo quod tamquam Sanctus fuit palam et publice ab omnibus veneratus ut supra : consequens enim supponit suum necessarium antecedens.....

ex fama miraculorum,

et virtutum,

(ad canonizationem sufficienti,

62 Ex sola consuetudine immemorabili in causa S. Petri de Nolasco, præcedente Decreto sacræ Congregationis, fuit per Sanctissimum Dominum nostrum S. Petrus Nolascus descriptus in Catalogo Sanctorum, ut constat ex litteris in forma Brevis expeditis. Constat etiam Leonem Papam X canonizasse S. Guibertum, cum solo libro vitæ ejusdem; et Alexandrum Papam III in numero Sanctorum retulisse Eduardum Angliæ Regem, inspecto dumtaxat libro miraculorum ipsius, et litteris Innocentii II, ut apparet ex Bulla ejusdem Alexandri III. Unde videtur tanto magis annuendum iteratis instantiis supplicantium, et præsertim Serenissimi Regis Catholici, pro Canonizatione d. Sancti Regis, pro quo tot tantaque superius adducta concurrunt, quæ probata sunt ex
F processu Ordinario et Apostolico...... In quo processu Apostolico plures etiam Testes deponunt plenissime de omnibus virtutibus in specie, etiam in excellentissimo gradu, scilicet fide, meditatione, contemplatione, contemptu seculi, puritate cordis, spe, fiducia, caritate erga Deum et proximum, zelo honoris Dei et salutis animarum, gaudio, pace, misericordia, beneficentia, prudentia, discretione, docilitate, solicitudine, circumspectione, justitia, religione, oratione vocali et mentali, pœnitentia, pietate, observantia, obedientia, paupertate, gratitudine, veritate, simplicitate, amicitia, liberalitate, fortitudine, magnanimitate, securitate, magnificentia, patientia, longanimitate, perseverantia, sobrietate, pudicitia, maceratione, constantia, temperantia, abstinentia, mansuetudine, clementia, humilitate, studiositate, taciturnitate, et modestia : et in Deum referebat omnium virtutem operationes.... Et licet præmissa satis esse videantur, absque alia discussione virtutum et sanctitatis, cum in antiquissimis non sit necessarium causas et rationes exprimere; nihilominus, ut clarius ex omni parte sanctitas d. Sancti Regis innotescat, operæ pretium existimavi (*inquit Auctor*) etiam particulares actus, ad dictas virtutes

in genere

A virtutes pertinentes, recensere, quæ perfectam sanctamque vitam instituunt, et in animo ejusdem plenissime fuerunt. *Tum vero progreditur sigillatim per* triplex genus virtutum, videlicet Theologicarum, Intellectualium, et Moralium.

et in specie :

63 *His autem late deductis probatisque, allegando Testes in Summario deductos, qui sua fere habuerint ex lectione veterum recentiumque auctorum, vel majorum relatu ; expendit Relatio quod ad præsentem causam* concurrit incorruptio corporis supra omnem naturæ potentiam, spatio annorum fere quadringentorum ; de qua deponunt testes Medici physici, adhibiti per Illustriss. Dominos Judices Remissoriales in visitatione corporis d. Sancti Regis, et non solum nullum signum fœtoris seu pravi odoris ex eo oritur, sicut juxta naturæ consuetum contingit in corporibus mortuorum ; sed potius bonus odor et suavis fragrantia, quæ similiter sanctitatis est signum. *Nescio cur hoc loco omiserit Auctor Summarii producere ipsum ocularis inspectionis Actum : nam quorum allegat num.* LXXXIV *testimonia, solum procedunt* B *ex auditu in genere a parentibus et fama, præterquam Testis* VI, *qui simpliciter dixit* Ego vidi corpus Sancti Regis ; *et Testis* III, *qui allegat nominatim* assertionem Don Pauli, qui ipsum viderit et expertus sit tertio : *quæ ut sufficerent ad credendam corporis pro tunc integritatem, non probant eam esse miraculosam. Verum quod ex illius temporis actis habere non possumus, suggeret nobis sequenti Capite Zuniga ex actis anni* MDCLXVIII : *tamdiu enim et ultra causa tenuit. Post ea quæ hoc et superiori Capite relata fuerunt, Romæ acta et exhibita, tardius ibidem progressum in negotio est. Etenim (sicut prosequitur Zuniga)* anno MDCXLIII, ibidem obiit P. Bernardus de Toro, Agens ex parte suæ Majestatis, tam in ista causa quam in alia Immaculatæ Conceptionis ; vicesque illius, cum omnibus quæ penes ipsum erant documentis et instrumentis suscepit P. Joannes de Lugo, ex Societate Jesu, is qui postea Cardinalis obiit anno MDCLX. Interim formati processus erant : qui cum anno MDCLII Romam essent remissi, et difficultatem movisset Congregatio super articulo de non cultu, eodem Joanne Lugo jam Cardinali agente, sacra Congregatio, conveniens in Quirinali die XXIX Maji anno MDCLV, censuit constare de casu excepto, ex cultu adhibito per immemorialem temporis cursum, metam centum annorum excedentem ante decreta, cum scientia et tolerantia Ordinariorum, ideoque posse ad ulteriora procedi. C

denique ex corporis incorruptione et suavi odore.

Quibus legitime compertis,

anno 1655 declaratur casus exceptus a decretis Urbani.

CAPUT VI.

Corporis incorrupti inspectio anno MDCLXVIII, et Medicorum de ea judicium.

An. 1668 Archiepiscopus Hisp.

Q*uanta diligentia inspectio hæc peracta fuerit, amplissime patet ex Relatione, quam Archiepiscopus Hispalensis D. Antonius Paino misit Alexandro Papæ VII : ubi cum post alia narrasset, quomodo processurus ad ipsiusmet sancti Corporis inspectionem, elegerit* XVII *Martii anni* MDCLXVIII, *ita scribit* : Constitutus personaliter in capella regia hujus sanctæ ecclesiæ, a peritis ad cognoscendum de corporis incorruptione, atque a deponentibus de notitia et antiquitate sepulcri, iteratum exegi juramentum : iisdemque et Promotore fiscali Testibusque præsentibus, apertum fuit sepulcrum, in quo reperta est capsa lignea nigra. Quia autem locus obscurior erat, ad eorumdem peritorum instantiam, extracta de sepulcro capsa illa est in plenam lucem : eaque reserata exhibuit alteram capsam, ornatiorem et panno pretioso obductam, intra quam erat corpus venerabilis servi Dei. Cum ergo vidissemus ; et propriis manibus illud reverenter contrectantes, reperissemus omnibus suis membris continuum integrumque : accedentes similiter periti, simul omnes et seorsim singuli, inspexerunt tetigeruntque illud in variis suis partibus : qui cum declarationes suas fecissent signassentque, clausa rursus omnia sunt, et eodem quo fuerant ante reposita modo ac loco ; deque re tota conditum a præsenti Notario instrumentum, et simul cum reliquo Processu ipsisque declarationibus Romam missum. *Inspectionem istam prævenerant Capellani occasione præparandi omnia ad ipsam necessaria : quid autem tunc actum sit, accuratissime descripsit, qui præsens adfuit et curiosissime notavit singula, D. Christophorus Baniez : cujus hæc relatio apud Zunigam extat, sic Latine reddenda.* D

EX VARIIS. A. D. P. de incorruptione corporis consulit peritos

Huic actioni dum cuncta parant Capellani,

65 Die XVII Martii anno MDCLXVIII, facta est visitatio corporis sancti Regis D. Ferdinandi, per D. Antonium Paino Archiepiscopum Hispalensem, ejusque Provisorem, et duos ex Dignitatibus sanctæ ecclesiæ, Judices Remissoriales ad processus de sua Canonizatione. Ista die vidi prædictum corpus sanctum, manens sub meridie in sua regia capella : quia audiveram, quod regii Capellani tali hora disponere deberent omnia necessaria ad visitationem ; et quia mihi videbatur, quod tali occasione, majori cum otio, possem satisfacere desiderio, quod semper habui videndi miraculum istius sancti et tam incorrupti corporis. Satisfeci autem sicut speravi. Cum enim experimentum esset sumptum duarum clavium ipsius tumbæ, tantopere institerunt Capellani ibidem præsentes et duo qui aderant seculares, videlicet Didacus de Gongora et ego ; ut persuasus Capellæ Præses vincere se siverit a sua devotione et nostra, nobisque ostenderit venerabilem istam Reliquiam. Aperta est ergo prima capsa, quæ tribus clauditur clavibus, estque nucea vel quercina. Continet hæc aliam secundam, quæ duabus valvis clauditur, estque operta holoserico cæruleo cum limbo rubeo, utroque perquam vetusto. Intra hanc rursus est tertia capsa, ad pedes magis arcta quam sarcophagus, cujus operculum convexum erat in modum tumbæ, et operiebatur panno perquam pretioso coloris rubei, ornato cruce ex argento cusa insignis artificii, quæ a capite ad pedes descendit, lata in suo hastili et in brachiis palmos duos. Hac reserata sublatus est tapes coloris carmesini, et patuit oculis intuentium corpus sanctum : magnumque nobis ingessit stuporem ac gaudium, tam rara atque mirabili incorruptione sua, post annos quadringentos et sedecim. E F

per curiositatem reserant

triplicem capsam,

et corpus inspiciunt,

66 Corpus est statura plena, induiturque tunica talari ex ignotæ nobis texturæ panno, quæ tota distinguitur insigniis regiis, Castellis videlicet et Leonibus, cum maniciis proportionatis. Ad caput habet eumdem pannum circa verticem unde capilli emergunt : nec potuimus distinguere, an eo tanquam corona redimeretur, an vero haberet formam caputii, ut solet videri in epomide Episcopali ; an denique esset calantica auriculata : distinctionem enim intercipiebat cervical, cui suo ipsomet pondere immersum caput Sancti, illud ad utrumque tempus sursum attolli fecerat. Jacet autem supra culcitram et pulvinar rubri serici, perquam male a temporis vetustate habiti, indutus calceos corii viridis auro illusi ; quibus loco auricularum erant uncini ad eos adstringendos. Erat qui diceret esse calcaria : verum uncini hærebant ipsis calceis affixi, nec apparet ejusmodi calcarium indicium aliquod. Iidem calcei nudos contegebant pedes absque caligis ullis, eratque digitis fere tribus latiores quam pro mensura pedum, desinentes in cuspidem triangulariter acutam : reliqua pars in lora secabatur, præbebatque per intervalla aspiciendam carnem pedum

ut erat indutum suis vestibus.

A dum eorumque digitos. Supra pectus tendebatur gladius, simplici cruce præstructus ad manubrium, eadem forma qua est ille, qui in processione circumfertur die S. Clementis : verum hujus manubrium, id est crux, pugnus, et pomum, argentea sunt et granulis quibusdam distincta, operiturque vagina coriacea coloris electrini, vinculis argenteis interpolata. Cum autem impetrassemus a Præsidente, ut dictum gladium accuratius considerandum nobis daret; conati simul ambo sumus eum educere e vagina, hinc inde, per manubrium unus, alter per vaginam trahentes, nisu magno, sed irrito. Aderat annulus ex auro, qualitatis inferioris ut videbatur, sed spissus absque ulla cælatura vel encausto : cui pro pala inerat lapis cæruleus instar zaphyri, magnitudine mediocris fabæ et figuræ ovalis. Denique manu dextra supra sinistram, cum brachiis supra pectus decussatis, tenet virgam seu sceptrum ex ligno granato, vel simili materia, tunc temporis pretiosa, ad mensuram unius ulnæ, utrimque ebore præmunitum.

Ex Actis A. D. P.

apposito gladio

annullo et sceptro,

67 Mox atque prima tumba reserata fuit, diffundi cœpit et sentiri suavis quidam odor, velut aromaticæ cujusdam, sed ignotæ speciei. Est autem B corpus totum solida compage unitum; quod que ipsum non sit conditum balsamo, cognovi, quia vidi linguam incumbentem maxillæ et inferioribus dentibus; neque sectionem habet vel signum aliud ullum in fronte; neque ligatum fuit ut solent corpora balsamo condienda; nec denique in intestinis quidquam invenerunt medici, unde non certo colligerent nullam unctionem adhibitam esse. Facies est integra, non consumpta, sed turgida, ejus coloris qui solet remanere post mortem homini naturaliter rufo, sed quasi leviter conspersa pulvere. Oculi non profunde introacti, sed intra modicam cavitatem decenter depressi; ubi etiam obscurior color est, veluti in loco magis apto pulverem retinere. Barba nulla, os apertum est, sic ut videre liceat in superiori parte omnes dentes molares : in parte vero inferiori extremitates dentium unius lateris : quos inter media conspicitur lingua, cetera labium tegit. Ossa temporum grandia per cutem se demonstrant, tamquam viri robusti. collum visui patet, quatenus tunica non abscondilur, estque plane integrum cum sua cute, ejusdem coloris cujus et vultus. Quidquid ex brachiis manibusque nudum videri potest, usque initium digitorum, cute sua vestitur, C eademque nativi coloris : digitis solis cutis deest. Defectus autem causa esse videtur, quod multis annulis ornati fuerint, ex quibus solus relictus est is quem supra dixi; detrahendo autem sæpius inserendoque ipsos annulos detrita cutis illa esse videtur : quod autem conspici potest in digitis, non sunt articularia ossa, sed fibræ seu nervi coloris fusci, nonnihil tendentis ad argenteum, tanquam carnis siccæ.

absque ullo indicio balsami,

integra facie,

et cute

in utroque in digitis

68 Tibiæ a genibus usque ad collum pedis ossa nuda monstrant, sed coloris multo vivacioris quam sint ossa corporum per corruptionem dissolutorum. Pedes, quatenus conspici per calceos possunt, cum sua cute albi apparent, bene formati, sed pro statura satis exigui, ac velut hominis adhuc viventis. Judico autem ideo a tibiis defecisse cutem; quia dum sanctum corpus stabat inter tumbas Reginæ Beatricis et Regis Alfonsi Sapientis, contingere eas potuerunt, et paulatim aliquid inde auferre ii, qui per tot secula illuc accesserunt, cupidi reliquiarum; quod non ita commode potuerunt facere pedibus, per calceos melius defensis ab injuria ejusmodi. Atque hoc testari satis certo possum : quia vidi quam multum isto die raptum sit de vestibus, deque tapete super instrato, quorum etiam ad me pertiones notabiles pervenerunt, uti et de calceis : jam- D que etiam pes sinister, a collo usque ad initium digitorum, rasus erat. Est porro sanctum corpus flexile et plicabile per omnes suos artus, cum maxima facilitate : quemadmodum experti sunt chirurgi movendo tibias, brachia, caput, et reliquas partes optime compaginatas; quod fieri non posset, si aliquid esset corruptionis in eis. Ipse ego notavi, quod cum Assistens acciperet gladium, quia simul apprehenderat et manicam, elevarit brachium dexterum : quod ille animadvertens laxavit manicam, et brachium rediit in locum suum.

et tibiis,

contactu reliquiarum

Corpus totum flexile

69 Hæc sunt quæ tunc cognoscere potui : postea autem ex medicis didici, quod omnia sic invenerint, et insuper viderint totum pectus, humeros et brachia, cum sua cute, salvo quod circa stomachum apertura esset, et cutis retroacta in latus; sed ex altera parte adeo grossa, ut cognosceretur nihil ejus deesse. Suspicio autem fuit quod apertura ista ex eo sit, quia juxta usum istius temporis fieri potest, ut statim a morte sanctum ejus corpus apertum fuerit ad viscera eximenda : quemadmodum factum est D. Alfonso Sapienti, qui jussit corpus suum sepeliri Hispali aut Murciæ, cor autem in E monte Calvariæ Hierosolymis : et asserit Garibayus, ætate illa consuevisse Principes corpora sua in uno, intestina in alio, viscera seu cor tertio loco condenda mandare. Verum hoc solum per conjecturam dicitur. Dixit enim mihi Doctor Olibera, quod cum misisset manum intra sanctum corpus, ut experiretur an non esset conditum balsamo (si enim fuisset debuisset in longitudinem cavum esse) non potuerit illam promovere versus pectus, quia nempe adhuc viscera inerant. Fortassis extraxerint stomachum et illa : vel etiam non extracta, fuerint exiccata per se, utpote humidiora; exiccata autem attraxerint cutem in unam vel alteram partem, unde sit facta sub stomacho fissura ista; vel denique, cum quasi vacuus esset stomachi ac ventris locus, ictu vel impulsu aliquo disrupta cutis sit.

cum fissura circa stomachum

Lib. 3 c. 16

cujus causa latet.

70 Hæc, inquam, sunt quæ vidi et scire potui, tum proprio visu, tum relatu eorum qui astiterant visitationi, cui designata erat hora quarta vespertina. Et quamvis curatum fuerit ut res quam secretissime ageretur, fervens tamen devotorum cupiditas videndi corpus Regis sancti evulgavit secretum : adeo ut bene multi in ecclesiam convenerint, jam inde ab uno horæ quadrante. Cumque uni viderent F alios Regiæ capellæ clathris assistentes, et quid ibi morarentur interrogati illi, causam redderent; diffusa ad plures paulatim notitia est, et increvit numerus. Denique ad horam prænotatam intravit D. Archiepiscopus in capellam, ubi jam aderant ii qui nominatim convocati ac necessarii erant; clausaque est porta, sic ut ex tota illa turba pauci admodum ingressi sint. Tum vero fideles, qui tanto numero suæque expectationi tam propinqui adstabant, videntes ea se frustratos, tantum egerunt, ut sublata quæ seram tegebat lamina, pessulum portæ reduxerint; eaque cum festinatione ac resolutione irrumpentes, qualem tali occasione a conspirato vulgo possis expectare, impleverunt capellam. Ego, qui sanctam Reliquiam jam videram, ad compressionem evitandam, subii in tribunam ad manum sinistram, ut inde contemplarer ceremonias, in actu tam extraordinario adhibendas : quæ hujusmodi fuerunt.

Re vulgata concurrit multitudo,

et post Archiepiscopum

in capellam irrumpit.

71 Ascenderunt Judices in gradum marmoreum, in quo stat tumba sanctum corpus continens; in eumque finem sublatæ fuerunt inde tumbæ Alfonsi Sapientis et Beatricis matris suæ. Apertæ deinde sunt tumbæ seu capsæ interiores sancti Regis, verum intra illas non potuerunt ipsum videre tam multi, quot illud examinare debebant : ideoque mandavit

Extractæ de tumba capsæ,


Vera Effigies
S.FERDINANDI
Regis Caſtellæ & Legionis
Huius Alexandri vultum sic forsan Apelles
Pinxerit: ast animum ut noveris acta lege.
IMPERII FIDEIQ
SACER
Gallia
Germania
Hispania

A mandavit D. Archiepiscopus, ut e tumba extraherentur aliæ capsæ, et supra marmoream planitiem locarentur. Factum id est magno cum labore : quia tumba et capsæ valde erant arctatæ, una intra alias : opus itaque fuit magna violentia multisque impulsibus, nec nisi laxatis seu fractis trochleis, tumbæ marmoreæ latera inter se constringentibus, extractæ sunt capsæ : quas deinde, in illa constipatione tantæ multitudinis, opus fuit varie convertere, modo ad pedes, modo ad caput ; adeo ut difficile fuisset etiam vivum corpus manere illæsum. Verumtamen Deus, dominus utique vivorum ac mortuorum, non permisit quidquam violari vel a sua compage resolvi. Fecerunt deinde Judices sigillatim examen sibi injunctum : ac deinde etiam sigillatim medici atque chirurgi, qui corpus inspexerunt moveruntque sicut dixi. Interim, quamvis id impedire Archiepiscopus conaretur, non cessabant fideles unde unde accedere, viamque tentare qua sancto corpori sua admoverent rostria, vel etiam aliquid reliquiarum decerperent. Visitatione completa clausæ sunt capsæ, repositæque in tumbam ; et ego regressus sum ut manerem in capella : et noctu

mirabiliter illæsum corpus exhibent :

B denuo apertæ fuerunt capsæ, ad componendam sancti corporis tunicam ; itaque altera vice ipsum cum otio vidi, notavique deficere calceos, ac frusta tunicæ, rasumque esse pedem unum, sicut dixi. *Hactenus curiosæ observationes D. Christophori Bannez*, quas, *inquit Zuniga*, habui a D. Didaco de Gongora, in cujus potestate nunc sunt.

quod noctu rursum inspectum a Capellanis.

72 *Judicium medicorum de supernaturalitate incorruptionis prænotatæ, legitime descriptum, etiam exhibet Zuniga, quod similiter ex Hispanico Latinum fecimus : ita autem sonat.* Doctor Gaspar Caldera de Heredia, medicus civitatis Hispalensis, unus ex senioribus, tamquam nominatus ac deputatus simul cum Dominis, Doctore Don Petro de Heredia medico, et Licentiato Didaco de Olivera, atque Licentiato Ferdinando Soriano chirurgis, bene approbatis et qualificatis personis, ad inspectionem, visitationem, et recognitionem ejus status, in quo hodie reperitur corpus venerabilis servi Dei D. Ferdinandi III, Regis Castellæ et Legionis, appellati communiter et generaliter Sancti, per Illustrissimum Dominum Antonium Painum Archiepiscopum Hispalensem, et Dominos D. Didacum Tribinum, Consultorem sancti Officii, Provisorem ejus et Vicarium generalem ; D. Franciscum Ponce de Leon, Archidiaconum

Medicorum unus cum sociis

iterato juratus de veritate dicenda

C Nieblensem ; Doctorem D. Petrum Franciscum Lebanto, Archidiaconum Reynensem, Dignitates sanctæ ecclesiæ Metropolitanæ Hispalensis, Judices Apostolicos Remissoriales in causa et processu pro Canonizatione et Beatificatione prædicti venerabilis servi Dei D. Ferdinandi III : quam denominationem et deputationem acceptavi ac denuo accepto ; præstitumque sacramentum, quatenus necesse est, ratifico ; ac promitto declarare cum omni veritate et justitia, secundum captum scientiæ et ingenii mei, quidquid videro vel cognovero in dicto corpore esse naturale vel supernaturale, et utrum fuerit vel non fuerit divino miraculo conservatum.

73 Hunc in finem præsenti sabbato XVII die Martii, currentis anni MDCLXVIII, comparui in capella Regia in sancta ecclesia Hispalensi, ubi publice ac notorie constat haberi in sepulcro et jacere prædictum corpus ; in præsentia et assistentia Dominorum quatuor Judicum, et adm. Reverendorum DD. Promotorum Fiscalium, atque nonnullorum Testium, circa horam quartam vespertinam paulo plus minusve, in comitatu dictorum Dominorum medici et chirurgorum. Cumque de mandato DD. Judicum aperta esset quædam capsa lignea, judicio meo querna vel nucea, quæ stabat in suppedaneo

17 Martii

marmoreo, quod est ad pedem altaris ante sanctam D imaginem Dominæ nostræ a Regibus nuncupatæ ; inventa est intra illam capsa alia, ex quodam ut videbatur ligno nigro, clausaque. De mandato autem prædictorum Dominorum Judicum, ut clariori in luce agerentur omnia, educta est etiam hæc secunda capsa de priori : apertaque ostendit capsam tertiam, tela aurea coopertam, tam splendida ac lucida, velut si paulo ante istic posita fuisset. In hac autem, etiam aperta, est et jacet dictum corpus istius sancti Regis. Cumque prædicti Domini illud attente vidissent et inspexissent, mandarunt dictis DD. Medico et Chirurgis, mihique cum ipsis, ut videremus et palparemus cum speciali attentione prædictum corpus ejusque partes : atque secundum artem et scientiam nostram exponeremus clare atque distincte statum, in quo hodie invenitur prædictum corpus, conformiter nostræ legalitati et cognitioni de obligatione jurisjurandi quod præstitimus.

Ex variis apertis sancti corporis arcis

illud jussus explorare,

74 Et ego Gaspar Caldera de Heredia, cum religiosa veneratione et singulari sollicitudine, post quam Deum ac Dominum nostrum orassem, ut mihi divinam suam lucem concederet, ad dicendum et de- E clarandum id quod esset ex suo majori honore et gloria, et ad complendum mandatum dictorum DD. Judicum ; pro eo quod me attinet, tamquam unus ex peritis, dico et declaro sub juramento ; quod cum ostensum esset dictum corpus in luce clara atque distincta, invenerim ipsum esse integrum, et in eo a capite usque ad pedes continuari cutem veram ut eam vocant medici, in omnibus suis membris, præterquam in radio unius tibiæ, quæ est discooperta a genu usque cavillam pedis : os tamen quod patet est candidum, et sine ulla corruptione : pedes autem cooperiuntur cute-vera, instructi naturalibus unguibus suis in debita proportione. Caput est velut hominis mortui, et in fronte et in vertice cute sua coopertum, cum nonnullis capillis, et palpebris oculorum integris. Os apertum cum suis labiis, quamvis siccis et aridis, multaque pars dentium intra ipsum. Caput autem, non omnino, sed aliquatenus adjungitur a collo : quod potuit contigisse, ex motu facto ad extrahendam de sepulcro primam, ut dixi, capsam. Facies ejus neque formosa est, neque deformis ; sed pallore quodam mortuali obducta. Pectus et humeri operiuntur cute-vera, sicut et ceteræ partes, quæ inde continuantur una cum brachiis, eadem cute proportionaliter contectis. Cumque elevassem ambo brachia dexterum et sinistrum, invêni firmiter unita et cohærentia suo unumquodque humero, cum debita textura nervorum tendonumque.

declarat ipsum esse integrum,

et solide connexum sub sua cute,

75 Ventrem reperi vacuum et tractabilem, cutemque ex omni parte firmam, absque ullo indicio suturæ vel balsami olim adhibiti : costas vero continuatas cum cute, a parte ventris inferiori usque ad genua, et utramque attollens agnovi cohærere ossi sacro, per nervos et tendones suos, eadem proportione quæ esse debet inter corpus et membra, sicut dixi, deficiente dumtaxat carne, quæ solet ista membra ornare. Sane oportuit eam imminui et consumi spatio quadringentorum annorum a tempore mortis suæ, magis per resolutionem quam corruptionem : quæ si alicui parti advenisset, aliarum partium corruptio secuta successive fuisset. Reliquit ergo caro inter deficiendum corpus ut erat, id est, non velut sceletum, sed tamquam corpus hominis mortui : quia cutis-vera est absque corruptione : et venter integer (quantumvis ea pars tam humida sit) nullum ostendit in cute signum alicujus putrefactionis. Et hoc eo mirabilius est, quo constantius ex antiqua et generali traditione creditur, sanctum Regem

sed exuccum,

carne consumpta,

A Regem hydropisi obiisse : qui autem sic moriuntur, solent statim corrumpi cum fœtore intolerabili. Quantum vero ad odorem, mox atque sepulcrum apertum est, perceptus is fuit ex ipsomet corpore sancto tam suavis procedere, ut nequeat explicari. Non enim erat sicut odores artificiales et naturales succini, musci, aut cedri, vel aliarum similium specierum, sed fragrantia plane singularis cor oblectantis : et adeo ut hæc vel sola testis sufficiens incorruptionis sit. Declaro igitur, et sic mihi videtur, quod omnia jam dicta non potuerint in isto statu tot annis conservari, nisi operante divino miraculo: atque hæc mea est sententia sub onere juramenti : itaque confirmo, approbo, et ratifico.

Ex variis A. D. P. non putrefacta, atque suaviter olente.

76 Nunc porro officii mei est sententiam, ex Philosophiæ et Medicinæ principiis stabilire, ac definire utrum corpus istud potuerit tot seculis conservari virtute naturali, an vero ejusmodi conservatio miraculosa censeri debeat. Primo igitur suppono, velut principium infallibile, quod miraculum dumtaxat dicitur, effectus excedens ordinem communem naturæ et artis, sic ut nequeat ullo artificio vel medicamine obtineri, sed solum haberi queat a superiori ac divina potentia. Tale autem esse quod corpus istud venerabile incorruptum servetur, primum probo ex eo, quod sanctus Rex plusquam duobus ultimis vitæ annis habitaverit Hispali, ibique obierit : qui est locus tabidus et humidus, magis quam alius ullus totius Bæticæ, tam propter naturalem suum situm, quam propter stellarum ei respondentium influxum, magisque obnoxius corruptioni : et tamen absque hac illud ibi duravit tot seculis. Idem secundo probo ex situ et modo depositionis, a prima hujus die usque in horam præsentem, intra tumbam marmoream, in solo frigido et per excessum humido, præsertim ad præsens in capella Regum dicta, ubi tumba solum contingit immediate : adeo ut secundum naturæ ordinem debuerit corpus illud in pulverem redigi, nisi esset miraculose servatum, maxime cum præcedentibus annis plures obvenerant urbi inundationes aquæ propemodum infinitæ, superfundentis se Hispalensi civitati, unde naturaliter corrumpi illud debuit. Quod autem servatum fuerit incorruptum, manifeste convincitur opus esse miraculosum causæ superioris ac divinæ : adeoque, licet Deus non fecisset alia miracula per hunc suum servum, judico quod ipsum sit primæ classis, inter ea quæ divina Majestas solet operari :

quæ esse miraculosa probat, ex natura loci, conditione tumuli, inundationum frequentia,

C accedente ad istam incorruptionem circumstantia suavis atque cœlestis fragrantiæ : adeoque non nititur sola incorruptione, sed concursu omnium simul signorum ad compositionem istius miraculi. Moveor præterea ad confirmandam miraculosam istam integritatem concursu omnium reliquorum signorum, tam humanorum quam divinorum ; acclamatione omnium fidelium Christianorum ; continua ab immemorabili opinione sanctæ suæ vitæ et heroicarum virtutum ; affectu et devotione tantarum ac tam innumerabilium personarum, quæ per ejus intercessionem agnoscunt singulares favores atque omnino miraculosos, sibi præstitos a Deo fuisse. Sed hæc ratiocinatio aliud et sublimius tribunal spectat.

opinione vulgi miraculis nixa,

77 Quod si quis sustinere velit, sanctum Regem aliquam pati corruptionem in cute vel in membris aut harmonia corporis ; erroris convincetur manifeste, per suavem odorem et fragrantiam ex dicto corpore manantem, perque ejus integritatem. Sicut enim horribilis fœtor et graveolentia sequitur corruptionem et putrefactionem ; ita bonus ac suavis odor conservationem, unionem, et perfectam conformationem partium : odoris quoque illius temperamentum, non naturale sed supernaturale, publicat et confirmat effectum esse omnino miraculosum.

odoris suavitate:

D Sin porro instet aliquis, ex eo quod in hoc corpore caro naturalis desit, sustineri posse quod passum sit aliquam corruptionem, alias enim illam quoque integram mansuram fuisse, sicut ea dicitur integra permanere in aliis quibusdam Sanctis, Francisco, Didaco, Isidoro Agricola : respondetur quod istud peculiare beneficium Dei non debeat æqualiter ad omnes Sanctos extendi, sed partialiter etiam a Deo soleat communicari : quandoquidem audiamus sic dici conservatum esse indicem S. Joannis Baptistæ, in fronte S. Mariæ Magdalenæ partem carnis, linguam S. Antonii, cor S. Theresiæ : et ita in hoc sancto Rege integre conservatur tota cutis vera per omne corpus a capite usque ad pedes. Neque hic penetrandum curiosius in Dei providentiam, quærendaque ratio, cur Deus favorem istum universalis integritatis, etiam quoad carnem, unis Sanctis potius quam aliis concedat ; multo minus ex carnis defluxu, non obstante reliqua corporis integritate, arguendum, non subesse hic verum miraculum, sed supremum effectum naturalis virtutis. Ad comprobationem porro confirmationemque sententiæ meæ sufficere potest, quod dixit et judicavit Doctor

nec obesse quod caro siccata et consumpta fuerit,

E Franciscus de Figueroa anno MDCXXXIV, quando simili de causa vidit et inspexit hoc venerabile corpus, gravibus verbis declarans, quod ipsum invenerit cum eodem cœlesti ac divino odore, et cum eadem incorruptione atque integritate, perfectissimaque compositione et harmonia, cum qua hodie spectatur. Neque minus id confirmatur inde, quod ipsum sic fuit conservatum per plures quam quadringentos annos. Debemus itaque indubitanter statuere, quod odor, integritas, color, unio, et compago membrorum, aliæque omnes a me relatæ circumstantiæ hujus sancti corporis, excedant in sui conservatione præsenti omnem ordinem naturæ vel artis, per Dei operationem miraculosam ad suos altos et secretos fines.

sicut antea etiam judicatum fuit in visitatione anni 1634.

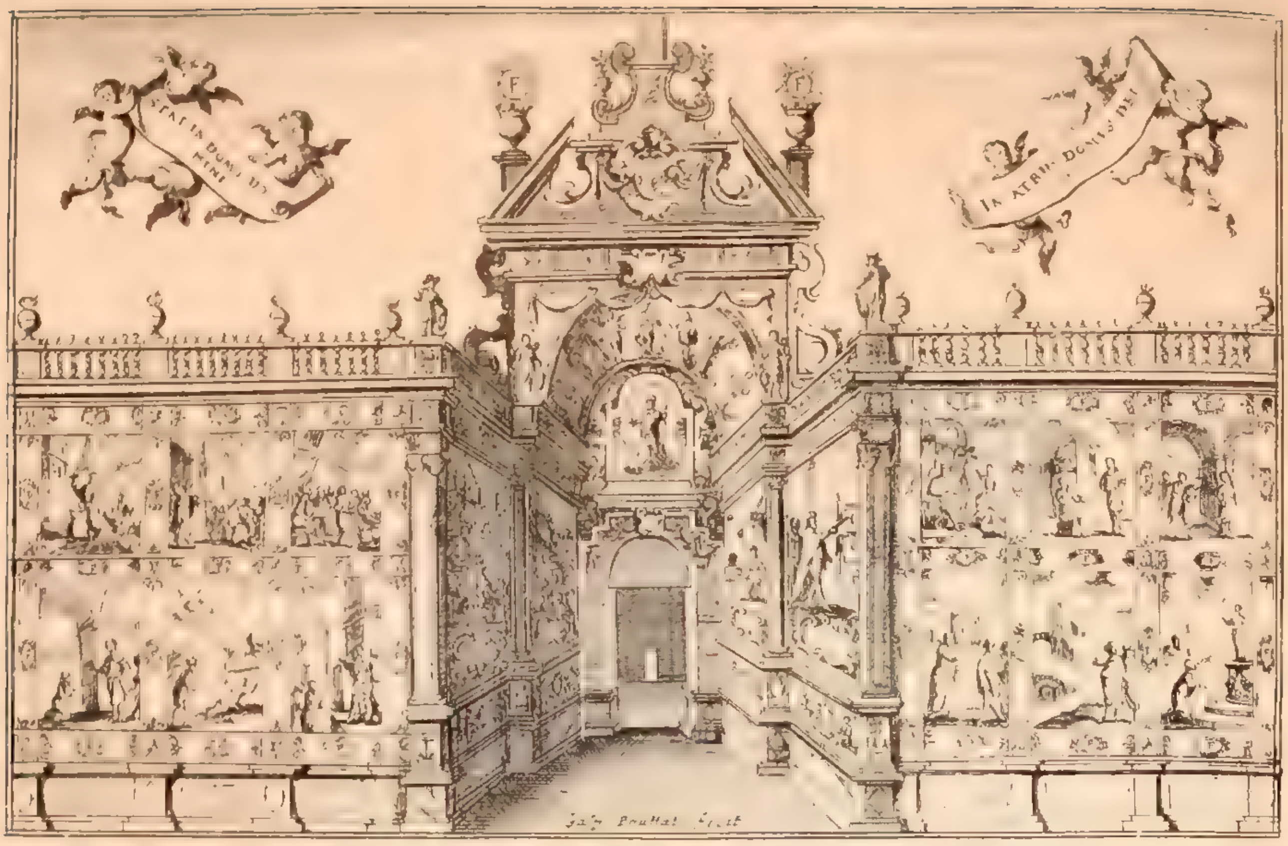
78 Liceat autem pro veritate, non solum affectus mei, sed ipsissimæ essentiæ, hoc etiam addere discurrendo, quod si justa Dei permissione hodie fieret resurrectio corporum, suis animabus informandorum qualis fiet in ultimo die judicii: venerabile istud corpus, quemadmodum ipsum invenimus integrum, omnibusque partibus suis secundum legitimam harmoniam dispositum, ut modo est ; solum exigeret, ut anima sua ipsum informaret lucido illo splendore,

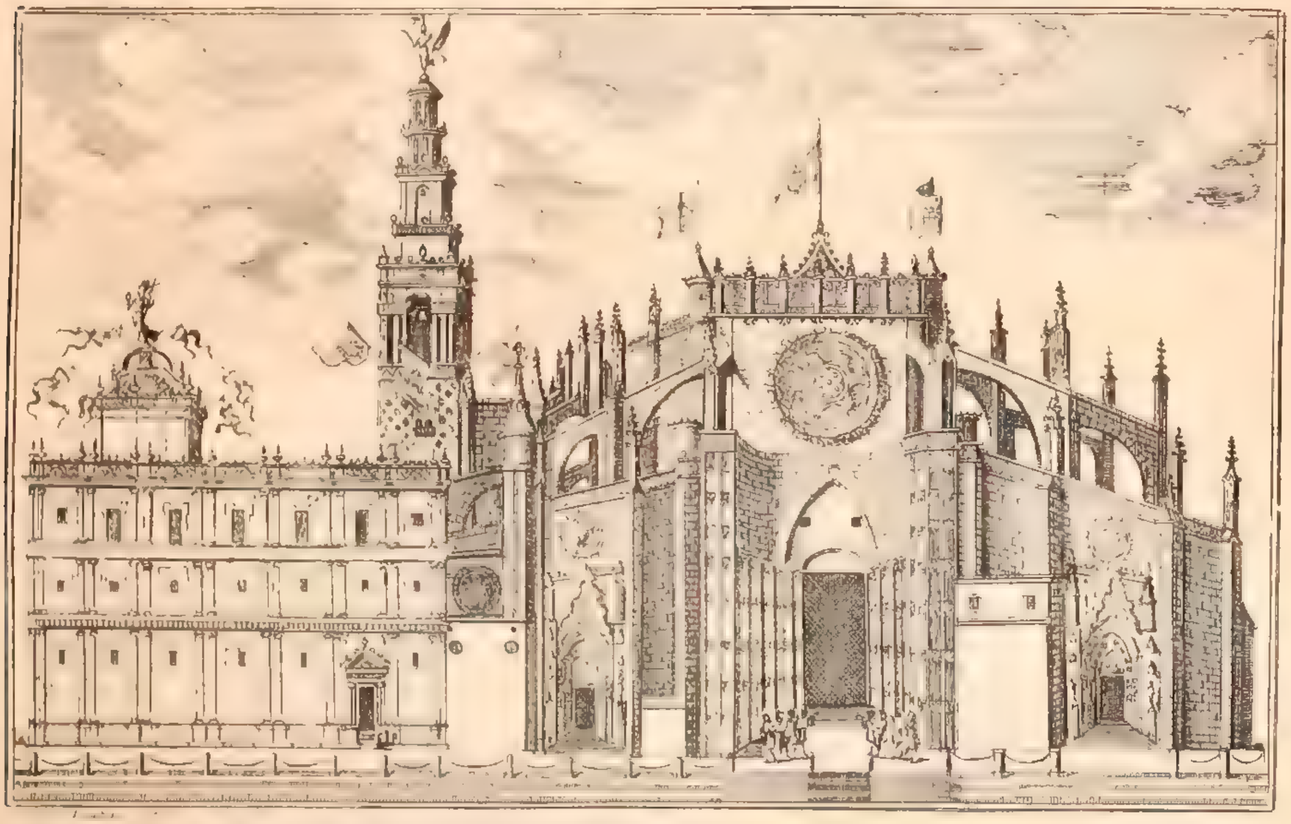
Ita communi opinione sanctitatis,

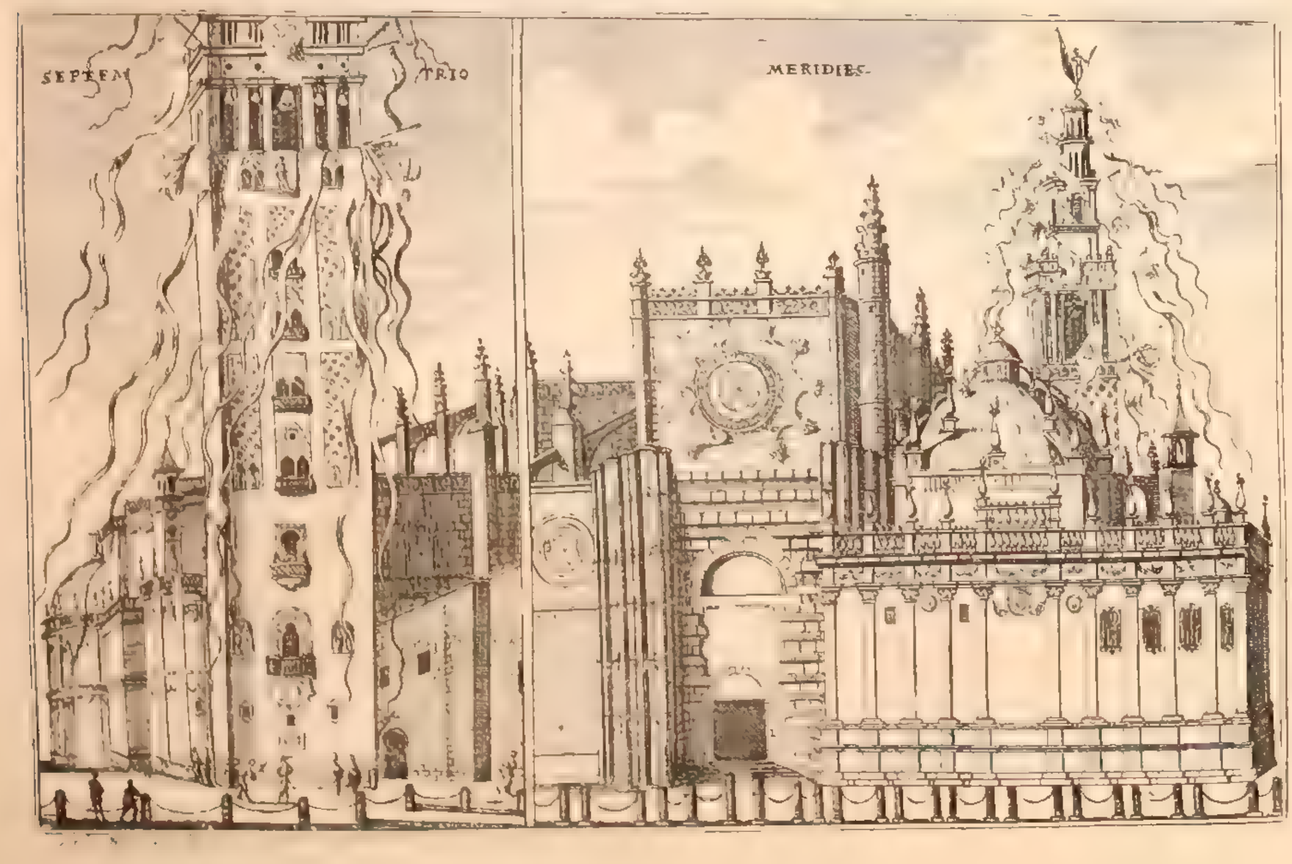
F quo justorum animæ informaturæ sunt corpora sua, communicantes ipsis lumen gloriæ, quod Majestas divina illismet communicavit, in præmium satisfactionis, quam hac in vita dederunt divinæ justitiæ per opera sua heroica, elevata meritis passionis et mortis D. N. Jesu Christi. In nostro autem casu evidens est, quod opera istius sancti Regis fuerint radicata in vera sanctitate : quandoquidem sciamus, quod vixerit et mortuus sit cum opinione sanctitatis, juxta sensum communem et venerationem omnium fidelium: quæ hodieque perseverat, continuata plus quam quadringentis annis, continuaturque cum majori semper devotione et fervore, quod ipsum arguit superiorem aliquam causam tam continuæ perseverantiæ.

79 Et sane videtur mihi nullum formari posse ratiocinium humanum, quo evincatur contrarium : quin potius in hoc comprobatur ipsa sanctitas, cum respectu ad humanæ naturæ potentiam, si mihi permittitur, hanc veritatem comprobare effato Gentilis Aristotelis, dicentis, Id quod omnibus videtur, impossibile est omnino esse falsum. Quod duo, aut quatuor, vel pauci quidam, fallantur, possibile est communi judicio : ut autem omnes in communi unius veritatis comprobatione fallantur, est impossibile. Consideretur quæso tempus et numerus seculorum

tot seculis continuatam.


IN ATRIIS DOMUS DEI




SEPTEM
TRIO
MERIDIES

A lorum, quibus duravit æstimatio, cultus, veneratio, et fervens devotio erga istum venerabilem Dei servum, in omnibus populis et regnis, tam Catholico quam externo Principatui subjectis; et patentissima in luce apparebit veritas, quam meo tenui judicio assequi videor. Denique accedit, quod novissime appellatus sit Sanctus, et honoratus tamquam alii Sancti, atque ut talis permissus et toleratus honorari, non solum a Prælatis et Superioribus ordinariis, sed etiam a Sede Apostolica, quam regit et gubernat Spiritus sanctus, per cujus auxilium speramus Canonizationem ipsius, ad honorem et gloriam Dei ac Domini nostri. Hæc est mea in hoc judicio sententia, quam ratam probatamque habeo, tamquam de visu et inspectione ipsius corporis venerabilis servi Dei, secundum scientiam et experientiam quam consequi potui spatio annorum quinquaginta, quibus medicinam profiteor. Si errem in aliquo, quod non bene intellexerim; nullo modo intendo discedere a sensu et doctrina sanctæ Ecclesiæ Catholicæ: quia in tali casu omnimodis me resigno et subjicio, tamquam fidelis et Catholicus filius Ecclesiæ; neque tantum ipsius luci et mandato, cedo, sed etiam cuicumque meliori ac saniori judicio. B

infallibilis testimonii locum tenere censet,

et declarationem concludit.

81 *In eamdem sententiam ac formam arbitrati sunt, tum alter Medicus, tum Chirurgi duo: et eisdem ante hac consonæ fuerunt resolutiones eorum, qui anterioribus visitationibus interfuerunt, conservationem sancti corporis approbantes pro stupendo et continuo miraculo.* Porro jam inde a principio hujus tractatus, et specialiter ab anno MDCXXXIV, *inquit Zuniga*, quo Decanus et Capitulum Metropolitanæ Ecclesiæ in se sumpserunt totam curam et impendium, huic sancto negotio necessarium, habuerunt semper formatam Deputationem, quæ singula agenda particulariter dirigeret, mutatis identidem pro temporum varietate personis; quibus liberali manu Decanus et Capitulum, sicuti Philippo IV Regis Catholico promiserunt, contribuunt quidquid eis est necessarium ad finem consequendum. *Quæ sane in re insignem animi sui generositatem declarant, tamquam digni successores antiqui illius Hispalensis Cleri, qui ad fabricam ædificandæ ecclesiæ novæ Cathedralis, cui similem Hispania tota habitura vix esset, generose cessit suis omnibus proventibus annue percipiendis, modico eo quod ad necessariam sustentationem sufficeret contentus, quoad absolutum opus esset, quod sub* Sancio IV *Rege, atque adeo ante annum* C MCCXCV *cœptum, sub* Joanne II, *id est non diu ante annum* MCCCCXVII *primo finitum fuisse, ait Rodericus Carus lib. 2 cap. 4 ipsius descriptionem daturus, qualem antea etiam Morgadus dederat lib. 4 c. 2. Similiter in instructionibus mihi missis lego*, quod Capella S. Clementis *qua ad commodiorem sanctissimi Sacramenti administrationem in veteris ecclesiæ claustro constructa steterat jam inde ab anno* MCCXLVIII, *novo opere longeque pulcherrimo juxta novam ecclesiam fuerit parentum nostrorum memoria condita, conferentibus Beneficiariis omnibus certas suorum redituum portiones, præter eam quam Fabricæ Præfecti ex ærario suo poterant erogare summam. Et hoc est quod* Sanctuarium *appellant, novæ architectonicæ specimen pulcherrimum intus ac foris, visuque jucundissimum.*

Deputatio Canonicorum pro causæ directione.

CAPUT VII.

Canonizatio sancti Regis, inchoata a Clemente Papa X, Hispali nuntiata, et ad novum festum factus insignis apparatus.

Præmissis motus Clemens X decernit,

A*nno tandem* MDCLXXI *adfuit* tempus, quod, *ut ait Zuniga*, destinaverat Deus in maximam Hispanicorum regnorum et civitatis Hispalensis gloriam, *per* S. D. N. Clementem Papam X, *qui die* IV *Februarii* D *declaravit*, Regem Ferdinandum, *ut* Sanctum *coli posse, festumque concessit in die ejus Natali celebrandum, sub ritu Duplicis, per omnes ditiones Hispanicæ Monarchiæ subjectas, expeditis die* VII *ejusdem Februarii Pontificatus sui anno primo in hanc formam litteris*: Gloriosissimos cœlestis Jerusalem Cives, illos præsertim, qui in diebus peregrinationis suæ, tametsi in rerum humanarum sublimitate positi essent, non sperarunt in lubrico divitiarum, nec in Regiæ potentiæ dignitatis; sed magna illa virtute humilitatis (qua fit, ut omnia terrena cacumina, temporali mobilitate nutantia, non humano usurpata fastu, sed divina gratia donata celsitudo transcendat) solidati bellarunt bella Domini; et unico illi fundamento, quod est Christus Jesus, innixi, superædificarunt aurum, argentum, lapides pretiosos, manentisque operis mercedem in æternæ salutis stabilitate accipere meruerunt, congruis honorum laudumque præconiis in terris celebrandos esse, merito censemus. Ac proinde flagitantia id ipsum Regum orthodoxorum, non minus pietatis aliarumque Christianarum virtutum, quam Regii fastigii splendore fulgentium vota, paterno affectu exaudimus; sicut ad Ecclesiæ Catholicæ decus, spiritualemque fidelium populorum E ædificationem atque devotionem fovendam et promovendam, conducibile in Domino fore arbitramur.

EX VARIIS A. D. P.

83 Cum itaque alias, videlicet die XXIX Maji MDCLV, Congregatio tunc existentium S. R. E. Cardinalium, sacris Ritibus Præpositorum, ex deductis in processu auctoritate Apostolica confecto, super casu excepto, declaraverit, de illo constare ex cultu exhibito servo Dei Ferdinando III, Regi Castellæ et Legionis, cognomento Sancto, per immemorabilem temporis cursum, excedentem metam centum annorum, ante Decreta fel. rec. Urbani Papæ VIII prædecessoris nostri, cum scientia vel tolerantia Ordinariorum, et emanatum desuper dictæ Congregationis Decretum, recol. mem. Alexander Papa VII, etiam prædecessor noster, die XXXI ejusdem mensis approbaverit: et inter alia plenissime constiterit, de celebratione Missarum in honorem prædicti servi Dei, prout de Sanctis celebrari solent, tam in Sacrario veteri, quam in Capella Beatæ Mariæ Regum nuncupata Metropolitanæ ecclesiæ Hispalensis, ubi extat illius sepulchrum. Hinc est quod Nos, piis enixisque carissimi in Christo filii nostri Caroli, Hispaniarum Regis Catholici, ac carissimæ in Christo filiæ nostræ Marianæ, earumdem Hispaniarum F Reginæ Catholicæ, Viduæ ejus Genitricis precibus, nobis per dilectum filium nobilem virum Petrum de Aragonia, Ducem Segorbiæ et Cardonæ, Regni Neapolitani Proregem, ac ejusdem Caroli Regis apud Nos et Sedem Apostolicam Oratorem, ad præstandam Nobis ipsius Caroli Regis nomine obedientiam missum, super hoc humiliter porrectis, favorabilem assensum, quantum cum Domino possumus, præbere cupientes; ut in omnibus Regnis Hispaniarum, et Ditionibus eidem Carolo Regi subjectis, et in ecclesia SS. Jacobi et Ildephonsi de Urbe nationis Hispanorum, de memorato servo Dei Ferdinando Tertio Rege, Missa et Officium de Communi Confessorum non Pontificum, sub ritu duplici, juxta Rubricas Breviarii et Missalis Romani, quotannis in perpetuum die XXX Maji, qua idem Servus Dei obdormivit in Domino, celebrari, et ab omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, qui ad Horas Canonicas tenentur, recitari libere et licite possint et valeant respective, auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus et indulgemus. Non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis etc.

quod antiquitate cultus sufficienter probata,

recitandum Officium et Missa sit de S. Ferdinando,

Ex varus A. D. P. et permittit votivum festum.

A 84 Hanc gratiam, *inquit Zuniga*, idem Pontifex ampliorem mox fecit, die XI mensis præfati, permittens ut pro una sola vice celebrari posset festum unum votivum per omnia regna, præter illud quod in die Natali occurrit XXX Maji celebrandum. Cum autem adeo lætus nuntius pervenisset Hispalim die III Martii, ubi propter immediate antea acceptas Roma litteras, felix quidem, sed non ita promptus successus expectabatur, etiam obduratissima corda soluta in lacrymas gaudii sunt. Advenerat nuntius ipsamet hora matutina, qua ad majoris momenti negotia convocari Capitulum solet. Nulla igitur mora fuit, quin reseratis tabellis res publica fieret, expeditis continuo Deputatis qui novum gaudium Prælatis et Magistratibus indicarent: et pulsatis confestim Metropolitanæ ecclesiæ signis, quæ reliquarum tota urbe campanarum concentus exciperet, et tantæ lætitiæ cunctos faceret participes. Aderam ego in ecclesia, *inquit Zuniga (unde deinceps sequentia accipimus)* fuique tam felix, ut inter primos rem intelligerem. Testari autem possum, inexplicabilem fuisse animorum motum in omnibus qui aderant; cum mutato repente stylo, qui dicere solebant,

Quo nuntio festive excepto Hispali,

B Ferdinandus Sanctus, cœperunt pleno gutture exclamare, Sanctus Ferdinandus: plerique vero properabant ad ejusdem corpus adorandum in capella Regia, quæ numquam intra se constipari vidit magis devotum affectuosiumque concursum. Mox sacra Sancti effigies collocata fuit super altari, quod in medio capellæ applicitum est Regalibus tumbis: quo eadem vespera venerabunde et processionaliter accesserunt ambo Capitula, in gratiarum actionem Archiepiscopo decantante orationem, Deus qui Beatum Ferdinandum; *eamdem verosimiliter, quam Ecclesia de S. Philippo Nerio sic prosequitur;* Deus qui Beatum N. Confessorem tuum Sanctorum tuorum gloria sublimasti, concede propitius ut cujus solennitate lætatur, ejus virtutum proficiamus exemplo. *Porro* noctem breviorem fecerunt lumina, per omnes vicos domosque accensa: et sequenti die Jovis V Martii Audientia Regia Missam de sancto Rege canendam curavit in Collegio Angeli Custodis, quæ fuit omnium Hispali prima: secutum mox est Officium Contractationis in conventu S. Pauli; neque cessassent ex ordine alii aliique, nisi judicatum fuisset sisti debere illum præproperæ devotionis cursum, donec Metropolitana ecclesia suo jure esset usa.

4 Martii aguntur Deo gratiæ,

C 85 Ex hinc ergo Decanus et Capitulum magnificentiam adornandæ festivitatis cœperunt metiri generositate et obligatione sua: maturandum autem et properandum erat, ut festum extraordinarium præcederet annuæ commemorationis recursum. Primum ergo ex corpore Capituli missus est, qui Regi successum gratularetur, D. Joannes de Texada et Alverete Canonicus: deinde decretum, ante omnia esse curandum, ut corpus sancti Regis, separatum ab aliis sepulcris Regiis, eminentiori loco poneretur; nunc quidem ex temporali opere pro festo, postea vero durabili alio, secundum descriptiones, quas esset facturus Capitaneus Franciscus de Ruesta, mathematicus et architectus præcipuus. Consultabatur etiam, unde, si esset habenda processio (quod erat ambiguum) haberetur urna tam sancto deposito circumferendo idonea; ac denique de formalitatibus et assistentiis Ministrorum Regiorum determinandis ab Aula. Tempus breve supererat pro tanto, quantum Decanus optabat, apparatu: cumque incipiendum esset opus ab altari majori ipsius Metropolitanæ, erant qui volebant ei præstruere machinam, occasioni præsenti accommodatam. Verum quid concipi potuisset, quod ejus magnificentia non excederet, etiam absque ornatu extraneo? Reprobata ergo

consulitur super festo faciendo Rex,

D istiusmodi cogitatione, obtinuit sublimis idea Joannis de Baldez, pictoris sculptorisque incomparabilis: qui suggessit, in eadem longissimæ Basilicæ navi, inter chorum portamque principalem, ubi in festo Corporis Christi solet exponi Sanctissimum, erigendam machinam triumphalem, ad earum imitationem: quas Heroibus suis erigebat antiquitas. Quod tam feliciter magnificeque successit, ut qui festivos solennitatis hujus apparatus integro volumine describendos sibi sumpserat Don Ferdinandus de la Torre-Farfan, quamvis omne ingenii acumen, styli proprietatem, doctrinæ studiis acquisitæ excellentiam in hoc contulerit; imparem se fassus, auxilium a sculptura petierit; ut quod non satis poterat verbis, utcumque exprimeret lineamentis.

decernitur erigenda machina triumphalis:

86 *Porro exemplo Zunigæ, lectorem suum ad præcitatum superiori Capite festorum librum ablegantis, potuissem hic calamum sistere et ad ulteriora transire: sed pati noluit Capituli magnanimitas. Intelligens enim quanto omnia elegantius sculptores Belgæ eadem possent expressa dare, in minori et congrua primæ horum Actorum editioni forma, maluerunt me scriptorem priorem, quam posteriorem imitari. Itaque sic sculpenda curavi tunc omnia, ut singulæ lamellæ paginulas singulas implerent, ternæ autem vel quaternæ in unam*

cujus aliarumque rerum huc spectantium forma

E *contractæ majore in pagina, qualis Actorum nostrorum est forma, simul possent imprimi; quas hoc ordine nunc exhibeo, ut tribus earum, ornatum interiorem majoris Portæ, Capellæ Regiæ, atque Sacrarii offerentibus aspectui, præponatur tota vastissimæ basilicæ ichnographia, servitura etiam ad intellectum descriptionis propositæ Annot. c ad cap. 2, deinde ut post formam machinæ principalis, media in navi ecclesiæ erectæ, contemplari tertia in tabula liceat faciem omnem exteriorem ejusdem ecclesiæ, insignibus multis operibus cinctæ, quæ in prædicta ichnographia signare non licuit. In qua etiam ichnographia præcipuas omnes vastæ istius fabricæ partes placuit signare zyfris, earumque explicationem hic seorsim dare. Est ergo*

æri incisæ hic dantur,

1 Porta principalis, ducens a gradibus in ecclesiam.

cum ichnographia ecclesiæ

2 Locus machinæ triumphalis ejusque vestigium.

3 Chorus major ecclesiæ.

4 Capella major, intra quam et chorum conspectus et commeatus mutuus columnaribus cancellis præmunitur, ad arcendum vulgi ingressum transituque.

F 5 Sacristia Capellæ majoris.

6 Capella Regia, in qua corpus Sancti.

7 Porta Capituli.

8 Porta Ærarii.

9 Porta Anticapituli.

10 Porta Sacristiæ majoris.

11 Porta meridionalis ad Longiam.

12 Capella Dominæ nostræ de Antiqua dictæ.

13 Porta S. Michaelis, ad latus Meridionale.

14 Porta Baptismi, ad latus Septemtrionale.

15 Porta Sacrarii.

16 Baptisterium.

17 Porta ad atrium Aurantiorum.

18 Porta Lacertæ, inter turrim et atrium.

19 Porta ad turrim et cœmeterium.

20 Turris vetustissimi operis, cujus hic solum media pars notatur.

87 *Hoc præhabito situs totius conceptu, ecclesiam ipsam ingrediatur cogitatio per præcipuam Occidentali in facie portam, ubi ante omnia tibi occurret, media in navi post primas columnas, ingens ac triumphalis machina quatuor facierum, quarum unam intuens et paucis explicatam legens, intellige tabularum pictarum atque emblematum eodem spectantium argumenta, quæ tacitus transeo, similiter ut in prima facie, ex heroicis sancti Regis actionibus virtutibusque desumpta fuisse,*

quam ingressis prima se offert machina, cujus



A *fuisse, quibus sua quæque lemmata epigrammataque Latina et Castellana lingua respondeant. Centrum totius machinæ inferioris* Ecclesia *obtinet*, Ferdinandum *ad pedes sibi inclinatum excipiens, et monstrantem per quatuor ejusdem machinæ latera suis in basibus genuflexa* Hispalis, Cordubæ, Murciæ, *atque* Giennii *regna, cum hac ad basim primariam, in qua consistit ipse, scriptura ;* Leva in circuitu oculos tuos et vide : omnes isti congregati sunt venerunt tibi. *Hanc Scripturam, sumptam ab Isaiæ cap.* LX, *explicant Latini Castellanique versus : et Ecclesia, sibi ipsique in scuto quod sinistra tenet gratulans, pari poeseos utriusque elegantia, reponere ei videtur istud ex Psalmo* XV, Tu es qui restitues hereditatem meam mihi. *In tribus reliquis basis prædictæ lateribus, simili modo geminæ linguæ paraphrasis metrica, Ecclesiæ ejusdem nomine, applicabat* Regi Ferdinando *hæc Scripturæ loca* : Ad alligandos Reges eorum in compedibus, *Psal.* CXLVIII : Deducet te mirabiliter dextera tua, *Psal.* XLIV : *et*, Ego primogenitum ponam illum, excelsum præ Regibus terræ, *Psal.* LXXXVIII. *Sic etiam Hispalense regnum clavem porrigens fingebatur dicere*, Non erit qui claudat, *ex Isaiæ* XXII, *Cordubense*, Qui vicerit possidebit hæc, *Apocal.* XXI : *Murcinense*, Quia contrivit portas æreas, *Psal* CVI : *Giennense*, Possidebit semen tuum portas inimicorum, *Gen.* XXII. *Quibus etiam omnibus subjecta legebantur in eumdem sensum concepta epigrammata Latine atque Hispanice.*

in qua repræsentatur Sanctus Ecclesiæ exhibens subjecta sibi Maurorum regna,

B

88 *Ast illa prætermittens, solum hic notabo quatuor principales titulos, totidem faciebus assurgentis paulatim machinæ sic inscriptos.* I. Ferdinando Regi, pio, felici, triumphatorique perpetuo, inter Duces auspicatissimo, Indigetes inter felicissimo, ob rem Christianam optime gestam, pietate potius quam armis assertam in regnum religionemque Bæticam, Maurorumque gentem attritam, sacris Hispanorum fastis quondam adscripto, recens cultui exposito. II. Clementis X, nomine ipso felicitatem Divo Ferdinando præsagientis, æterno seculorum plausu vicariam Dei potestatem agentis, universo Christiani orbis consensu sacros honores etiam decernentis, munificentiæ integerrimæ. III. Caroli II Hispaniarum Regis, vel ab infantia et monstris formidandi, nomine magno Thraciam concutientis, spe lætissima Ecclesiam afficientis, progenitorum Divum ideam sibi præscribentis, ejusque sacra a summa Sede impetrantis, catholicissimis auspiciis. IV. Marianæ C Austriacæ, augustæ, magnæ in cunis, magnæ in thoro, magnæ in prole, Ferdinandi quartæ decimæ sobolis, orbique Reges diva posteritate tradituræ, piissimis officiis, gratitudinis ergo Patriarchalis Hispalensis ecclesia. *Convexo fornici machinæ inferioris, in modum templi conformatæ, impositus cubus, ex quatuor lateribus partem aliquam continebat historiæ, affabre pictam in tabula; sicut anterior triumphantem pro* Ferdinando *Virginem Hispalim induceret, sub hoc versu Psalmi* CXIII, Non nobis, Domina, non nobis; sed nomini tuo da gloriam *: qua verba hoc deinde carmine explicabantur :*

sub titulis ipsi Sancto,

Clementi Papæ,

Carolo Regi,

Reginæ matri positis

Superne pingitur Sanctus inducens Hispalim Deiparæ effigiem,

Cœlorum augusto vehitur Regina curuli.
Quam pedes insequitur Rex, præit agmen [ovans.
Vincentis Mauros Fernandi est dextera : at illa
Pugnantis Regis duxit in arma manum.
Ergo triumphanti Mauros sit gloria Divæ,
Auspiciis cujus castra inimica ruunt.

89 *Porro ex uno laterum* Sanctus Rex *conspicitur, Hispalense templum dedicans; ex altero, idem Rex coram sacro Viatico de lecto in terram ægrum corpus provolvens; a tergo denique idem cernebatur, animam Creatori feliciter reddens, cum datis sibi ab eo coronis, vicissimque æternæ gloriæ coronam accipiens ; sub hisce Epigraphis :* Sedes tua Deus in seculum seculi, D *Psal.* XLIV : Scidisti vestimenta tua et flevisti coram me, ego quoque exaudivi te, II *Paralip.* XXXIV ; Annuntiaverunt cœli justitiam ejus, *Ps.* XCVI : *quæ omnia, æque ac alia, epigrammate Latino pariter et Castellano illustrabantur, super splendidis ductilis argenti scutis. Angulos hujus cubi circumsistebant statuæ, quarum in imagine solum duæ cernuntur ; et hæ, ex habitu subscriptoque nomine, cognoscebantur esse*, Seculum felix, *et* Oratio efficax : *quæ vero in recessu latent, induuntur fuisse*, Mars indefessus, *et* Victoria perpetua. *Singulis breve lemma, ex antiquis scriptoribus sumptum, aptabatur in scutulis, positis ad initium volutæ, supra zophorum sursum nitentis; puta sub ea cui* Seculum Felix *imminet, hoc Plinii secundi in Panegyrico ad Trajanum*, Est enim vera felicitas, felicitate dignum videri : *aliaque aliis tribus personis proportionata. Super quatuor portas, ex angulis majoris machinæ lateraliter procurrentes, totidem ascendebant palmæ, galea superne laureata onustæ, et ad pedem victricibus* Regis Sancti *armis circumornatæ, sub hisce lemmatis.* I. Indutus est justitia ut lorica. II. Galea salutis in capite ejus. III. Indutus vestimentis ultionis. IV. Et opertus est quasi pallio zeli. *Extimis vero earum portarum pilis superstabant ramosæ* E *quercus, dependentibus undique barbarorum devictorum spoliis onustæ, sub circumvolitante lemnisco, cui inscriptum*, Fernandus Deo hæc de perduellibus arma, *metro quidem non usquequaque ad leges poeticas exacto; sed satis apte expresso ad Virgiliani hujus imitationem.*

EX VARIIS. A. D. P.

cum parergis statuarum :

Æneas hæc de Danais victoribus arma.

90 *Supra quadrilateram vero, quam dixi, basim ejusque coronidem, in tanto arctius spatium paulatim assurgens machina quanto ferebatur sublimius, habebat in angulis palmiferos Genios, inscriptam lemniscis, quos tenebant manibus, litteris cubitalibus exhibentes quadripartitam sententiam ex Isaiæ* LXII. — *ERIS CORONA GLORIÆ — — IN MANV DOMINI — — ET DIADEMA REGNI —— IN MANV DEI TVI —— Et hæc omnia claudebat splendido nubium globo insistens statua* S. Ferdinandi, *regaliter induti armatique, pro ratione altitudinis suæ aucta ad mensuram pedum decem cum dimidio, altera gladium tenens, coronam altera ; hanc velut acceptam cælitus, istum pro Deo exertum. Et quoniam Basilicæ fornix non exiguo adhuc omnia transcendebat intervallo, spatium fuit componendo desuper insigni cælo, in quo tremendum* Jehovæ *nomen circumdabant Seraphini ; præter Angelos, qui velut ex aere lapsi novo Cælitii vide-* F *bantur in occursum advolare, tanto artificio compositis omnibus, ut non suspensa de fornice, sed librata in aere per se consistere viderentur, totamque machinam desuper operire. Alia plura, quæ verbis describere modo non vacat, ejusdem machinæ ornamenta, facile docebit sculpta hic tabula, minori mole, elegantia majori, opus ipsum sicut stetit exprimens; nisi quod sculptori licere volui, ut corrigeret defectum passim notatum a peritis, cum res staret, judicantibus altius a pavimento ecclesiæ attolli debuisse machinam : quod hic factum, excitato graduum aliquot suggestu, per quem ascendatur ad illud quasi templum : cujus etiam structura, quoad primum ordinem porticuum justo humilior visa, hic cernitur aliquanto elatior : atque ita moles reliqua ad decem pedes nostra in tabula assurgit altius . quia cum eadem moles iterum erigenda erit (quod fiet fortassis cito) curandum intelligo, ut spectantium oculis ea quam periti requirunt satisfactio detur, sitque opus omni ex parte absolutum.*

ipse vero in vertice eminet,

velut in cælum tendens

91 *Istis circumcirca ex omni latere diligenter consideratis, si spectator, rursus ante præmemoratam in media navi machinam constitutus, sese convertebat, et ad principem templi portam, qua fuerat ingressus, reflectebat oculos; objiciebatur ex adverso theatralis apparatus*

ornatus interior portæ principalis,

EX VARIIS A. D. P.

A paratus in hic apposita num. 2 imagine expressus, et capitella majorum columnarum altitudine excedens, ea forma, ut alte supra portam eminerent. Vexillum regium, Gladius, et Scutum sub magnifica umbella, supravolitante lemnisco, cui inscripta legebantur ista Psalmorum Davidicorum verba, Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo: ego despiciam inimicos meos. Hanc Sancto Regi fuisse familiarem tesseram haud temere divinavit P. Joannes de Pineda in suo Memoriali; argumento sumpto ex litteris, perquam barbarice ac vitiose, pro seculi illius ruditate, sculptis circum labrum scyphi aurei, qui ab illo Hispalensi ecclesiæ donatus inter Reliquias conservatur; prædictaque verba sic notata exhibet: DOMYNVS. DOMYNVS. MYCHI. AIVTOR. ET NON. TYMEV. KID. FACIAD. MYCHI. OMV. ECHV. DESPICIAM. ENEMICOS. MEOS. Utriusque lateris argumenta licebat partim ex pictura colligere, partim intelligere ex adjunctis lemmatis. Spectabatur enim hinc quidem Rex Sanctus, filium suum Philippum instituens Archiepiscopum Hispalensem; inde Fama, buccinans magnalia Metropolitanæ Ecclesiæ, ab eodem fundatæ; dum hic legebatur ex Martiale Poeta hemistichium tale, Unum

ac laterum ejus.

B præ cunctis fama loquatur opus; inde ex c. 48 Geneseos, Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio. Superne vero totum utrimque opus absolvebant emblematicæ expressiones elegantes duæ; sic ut in earum una ostentarent se gemina brachia, Christianum Mauricumque vexillum protendentia, quorum hoc ex inimicis relatum carebat litteris tesserariis S. P. Q. R quas ex barbarorum mente legere oportuisset, SARACENORVM POPVLO QVIS RESISTET? translatæ autem in vexillum Christianum, respondere videntur, SANCTVS PIVSQVE REX. Ex adverso autem repræsentantur geminæ dexteræ, armata una, altera oculum in palma gerens, alata utraque: quibus docetur Rex, velut ambidexter, suis in actionibus fortitudini prudentiam, et utrique exequendi operis celeritatem junxisse.

92 Placeat nunc mente sequi circumitu nunc lateralia amplissimi templi Sacella; in quibus adornandis, serica veste et supellectile argentea, sic laboravit patronorum custodumque zelus, ut non sit permissus evagari ad nova in iis opera fabricanda; ne scilicet unus alteri impedimento foret, ipsisque principalioribus operibus, in tanta angustia temporis, subtraheretur numerus neces-

C sarius fabrorum. Unum novum et omnibus commune fuit ac satis mirum quod prætensæ singulis sacellis crates potuerunt simul omnes novo auro obduci: alterum æque gratum oculis spectaculum faciebant parietes, peristromatis sericeis vario colore varioque ingenio convestiti ubique. Sacellorum autem singulorum propria et particularia decora strictim percurrit liber Festorum: sed ea, cum sint perpetua, et videri quotidie possint, nihil attinet prosequi cum eodem: nec enim intendimus describere minutim omnes augustissimæ Basilicæ partes. Ego silentio præteritis viginti duobus lateralibus versus Austrum altaribus, intra non multo pauciora Sacella; præterita etiam commemoratione insignium ædificiorum, ejusdem meridionalis lateris cornu extrinsecus circumeuntium, ad quæ ab ecclesia patent portæ, opere tam eleganti elaboratæ, ut nihil iis debuerit potueritve ad ornatum addi; ut sunt Ærarium, vulgo Contaduria major; Anticapitulum; Capitulum, centum triginta quinque pedes circumferentia sua ovali complexum (quæ omnia eleganter describit liber Festorum) præteritis, inquam, istis universis, lectori æstimandum relinquo tantorum operum interiorem venustatem, ab exteriori forma, quam sic exhibeo in tabella, ut eidem ex parte adjunctum voluerim conspectum lateris Borealis; quatenus post turrim videri potest hemicyclus dimidius capellæ Regiæ, et initium Atrii sive Claustri, cui adhæret latus Orientale ipsius turris, extimum ecclesiæ ad Euro-boream angulum angulo suo contrario attingentis. D

Delibato strictim ornatu Sacellorum lateralium,

et ædificiorum ecclesiæ adhærentium,

93 Tali modo compendium faciens temporis, recta te sisto ante ipsam capellam Regiam, quæ mediæ navi pro capite seu parte suprema crucis est. Etenim in hoc sacello, ad initium graduum versus altare ducentium, consistit Sancti Regis monumentum, cum altari ejusdem; et in ara majori imago Deiparæ, quæ sibi a Regibus nomen vindicat. Hujus primarii Sacelli parietes, quamvis eos tantopere ars excoluerit opere architectonico et sculptorio vario, ut dubitatum diu fuerit, essetne futurum satis ex decore, si peristromatis, quantumcumque auro et serico pretiosis, convestirentur; quia tamen nova festivitas novum videbatur apparatum exigere, placuit custodiæ illius præfectis Presbyteris, tam pilas quibus epistylium sustinetur, altas triginta pedes, latas quatuor, quam interceptum pilis spatium, contegere insigni unius formæ peripetasmate, ad hunc finem confecto ex panno rubro; partim damasceno, partim holoserico villoso, perpendiculariter atque alternis ducto a summo deorsum, castellisque et Leonibus effigiato, quemadmodum tabula inter quatuor conjunctas tertia spe-

exhibetur Sacellum Regium,

novo peripetasmate vestitum,

E ctandum dat. Porro ne ignorares, quorum studio sumptuque curata fuerit res tota, solum opus erat legere dedicatorium titulum, sesquipedalibus aurei fulgoris litteris, epistylii circumeuntis fundo inscriptum, in hanc sententiam: Castellæ et Legionis Divo Ferdinando Regi, nomine Tertio, pietate Primo, virtute bellica nulli secundo; Majorem gloriam. Maurorum copias, fama, potentia superanti; justitia dum vixit, corpore post mortem, integerrimo; sacri corporis in Regio sacello Presbyteri Custodes, nuper inter Cœlites accenso, bene merenti Patrono; ex clientelæ munere, ex gratitudinis debito, hanc pompam gestientes erexerunt. Ingredientibus autem utroque ex latere spectandus exhibebatur Rex Sanctus, sub papilione suo; hinc quidem genibus flexis et junctis manibus orans, interim dum in aere offertur sibi spectanda civitas, et Angelus eo tendere jubens, quod inferius scripta verba sic explicabant: Ecce Dominus misit Angelum suum, et præparavit viam ante faciem meam, Malach. 3. Inde vero dormiens intuensque Deiparam, exhortantem ad opus tam gloriosum, cum hoc lemmate: Mitte illam de cœlis sanctis tuis, et a sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit et mecum

a Custodiæ ejus præfectis Presbyteris.

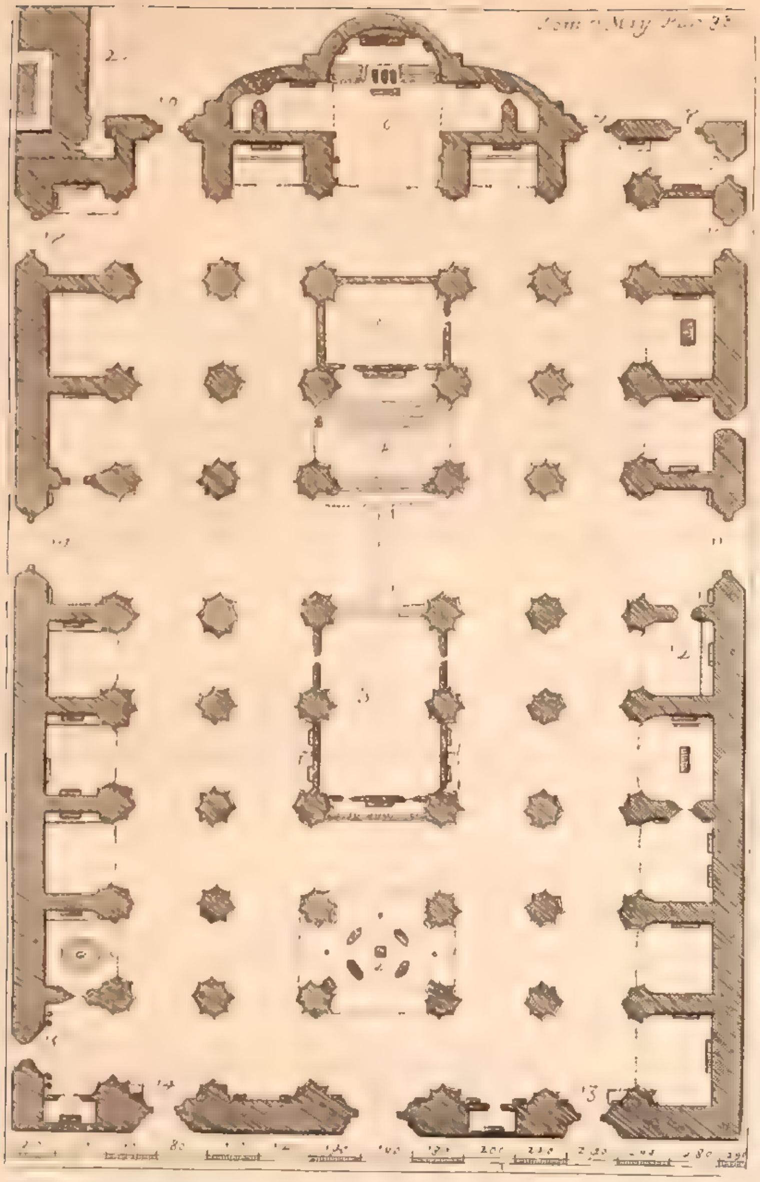
et spectacula lateralia.

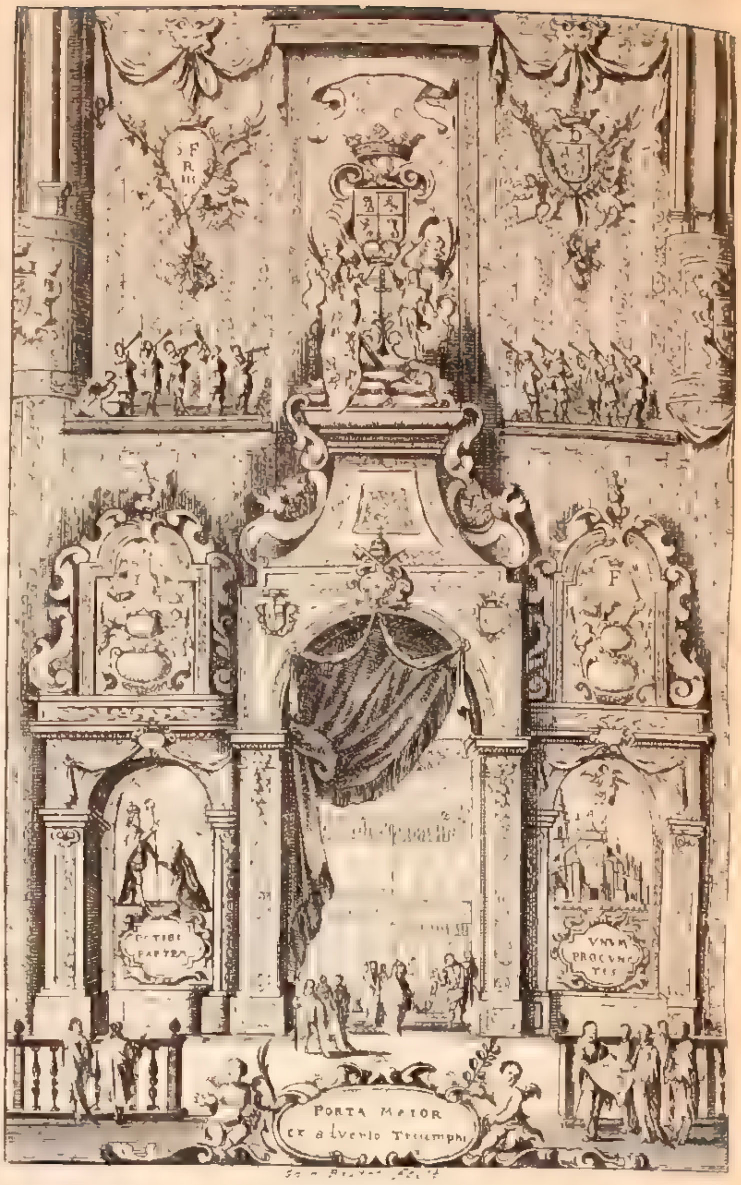
F laboret, Sap. 9. Ulterius vero, repræsentabantur Regis Caroli atque Reginæ Matris ad vivum expressæ imagines genuflexæ, sub Regio utrimque baldachino: ut qui personaliter adesse festivitati non poterant, eidem perpetuo assisterent in effigie sua.

94 Hinc per navim ecclesiæ Borealem, ubi totidem quot supra sacella similiterque apparata erant, progredi licebat usque ad sacellum Baptisterii, cujus labro ex jaspide octogono circumducta erat nova totidem laterum atque columnarum machina, quæ sursum in modum pyramidis assurgens, tanta arborum florumque et fructuum omnigenorum distinguebatur varietate, ut forma quædam extemporalis Paradisi in ea exprimi videretur; præter argumentum quidem præsentis festi, sed non præter exigentiam loci, in quo recuperatur per sanctum lavacrum gratia amissa in Paradiso terrestri. Secundum hoc sacellum, per elegantissimam ex marmore portam, ingressus dabatur in Sacrarium, in eadem cum templi frontispicio linea lateraliter procurrens, sicut utrumque exhibet infraposita tabula. Ejus interiorem fabricam ac formam multis describit liber Festorum: quo lectorem remittens, et quatuor utroque ex latere ipsius posita altaria pertransiens, sisto eum ante primarium ipsius Sanctissimi Sacramenti sacellum, sub eleganti tholo pedes omnino triginta tres latum, profundum viginti quatuor. Hujus latera veluti stipatores hinc inde prætexebant

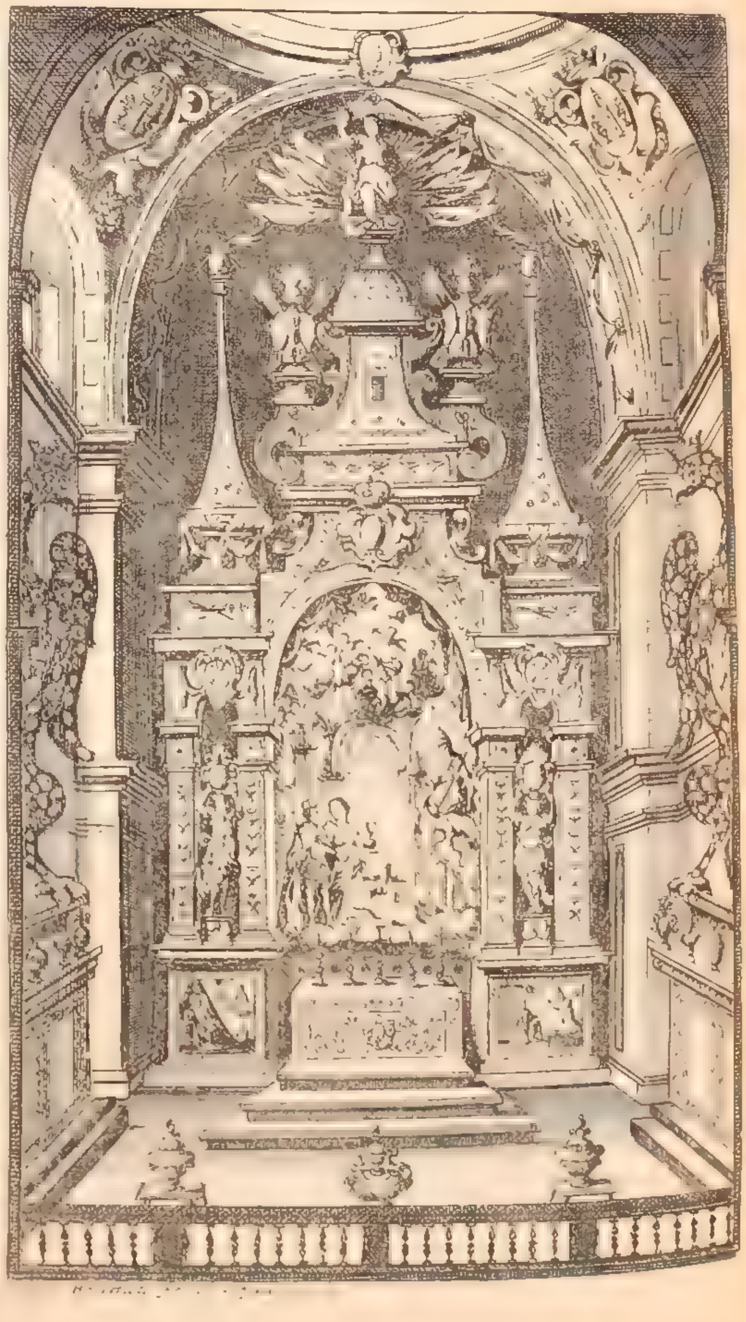
ornatus fontis Baptismalis,

atque Sacrarii,




PORTA MAIOR
ex adverso Triumphi





A *xebant bicipites Aquilæ, usque ad pedes sexaginta elevatæ cum suis basibus; plumas habentes argenteis varii operis scutulis justa cum proportione contextas, capita coronis aureis insignia, ungues quoque et rostra inaurata.*

95 *Altare, præstructum altari ordinario S. Clementis, licet speciosissimo (in quo ipsum Sanctissimum, ad ægros efferendum aut communicantibus distribuendum, servatur) quale in quarta imagine cernis, altum pedes centum, sic erat conformatum, ut mediæ tabulæ locum teneat duorum utrimque arcuum porticus, ad modum perspectivæ; quam inter solo tenus demissæ nubes, hinc* S. Clementem *in sublimi consistentem habent, manuque monstrantem viam Hispalim versus, cujus mœnia ac turres, post longa camporum spatia eminus videbantur repræsentari; inde* Ferdinandum, *Fide Sacramenti sanctissimi comitatum, per nubes easdem in terras, delapsum et viriliter Hispalim versus incedentem, applaudentibus desuper sceptrumque ac coronam ferentibus de cælo Angelis; cui repræsentationi subjectus limbus ex Apostolo Jacobo sic loquebatur:* Vides quoniam Fides cooperabatur operibus illius, et ex operibus Fides, consummata est. *Columnarum utrimque fundamentum ample patens, hinc dormientem sub pa-*

noto altari instructi,

ubi repræsentatur Sanctus Hispalim tendens.

B *pilione* Regem *habebat, apparente eidem* Deipara, *ac velut dicente id quod interpilaris Angelus alte efferebat supra caput scriptum, ex libro Geneseos,* Terram in qua dormis tibi dabo et semini tuo; *inde coram apparente* S. Isidoro *exhibebat genuflexum eumdem* Regem, *et alius superstans interpilaris Angelus, simul ex scuto faciebat hunc illum dicere istud Psalmi* XXXIV, Restitue animam meam a malignitate eorum, *intelligendo Hispalensem civitatem, a Mahometica spurcitia expurgandam et Catholicæ fidei reddendam. Desuper sub coronide prominebat, et late legebatur hic titulus:* Clementis aspirantis auspicio, ob sanctam, acto de barbaris triumpho, reducem a cœlo Fidem, claris quæ inieceerat Arabs primævæ gloriæ subsellhis, almæ Hispalensi Sedi in potenti brachio reddutam, cultus benemerenti, acerrimo Christi athletæ, Ferdinando tertio, Castellæ ac Legionis Regi sanctissimo, fortissimo, felicissimo, Patrono Bæticæ, sacer splendidus ordo Hispalensium, quem in augustissima Eucharistia sibi pro colendo fidei mysterio Deus-homo delegit, curam sumptus addixit. *Opus porro totum desuper coronabat* Victoria, *ex armis vexillisque barbaricis confecto throno insidens, et supremum fornicis arcum suo pene capite contingens, cum hoc lemmate ex Epistola* I *Joannis.* Hæc est victoria, quæ vincit

Deiparæ et S. Clementis promissis fretus:

C mundum, Fides nostra: *cujus totius operis elegantiam ut ipsis oculis metiri posses, speciem etiam ejus curavi æri incidendam.*

96 *Sacrarium hoc communiter obtinent prænobiles Confraternitates duæ, altera ad sanctissimi Sacramenti honorem promovendum, altera ad procurandum purgandis post obitum animabus auxilium instituta; unde partitam etiam inter se habent lateralium, quæ dixi, sacellorum custodiam. Hac tamen vice Sodalitas secunda, totam totius Sacrarii ornandi curam priori relinquens, velut ipsi ex titulo suo magis propriam; excolendum sibi sumpsit Atrium sive Claustrum: quod quia lateri ipsius Sacrarii inhæret,* Claustrum Sacrarii *appellant aliqui; sed magis ordinarie vocatur* Claustrum Naranjorum, *id est arborum mala aurea ferentium, ab earumdem media in area consitarum insigni annosaque proceritate; Maurorum opus, et nunc quidem longius multo quam latius, utpote secundum latitudinem Sacrarii tanta procurrens longitudine, quantum habet boreale latus templi usque ad turrim, ad cujus (ut dixi) occidentale latus pertingit. Videtur olim ipsa turris tenuisse medium lateris Orientalis locum; donec laxandis novi templi spatiis dejectum est totum latus Meridionale, cum parte fortassis tertia laterum Orientem atque Occidentem spectantium. Ex quibus rursus sublata est pars reliquus*

Claustrum seu Atrium vetus adhærens lateraliter templo:

Occidentalis, ille quod dixi Sacrario struendo locum D *factura: superest ergo ex veteri fabrica lateris Orientalis pars una arcuum septem, et totum fere latus Boreale, quod cum integrum staret scribente Morgado arcuum fuerat quindecim, nunc uno alterove brevius invenitur, quadamtenus aptatum in Vestiarium aliosque usus adhærentis sibi Sacrarii. Hoc Atrium, quocumque ex latere ingredi velles, ingrediebaris per arcuatam insigniter operis triumphalis portam, cujus utrimque procurrentes alæ, prætendebantur porticibus illis vetustis, quodque utrimque a media porta restabat spatium, erat pro longitudinis suæ ratione divisum pluribus pauciorib usve pilis, peribolum saptemam sustinentibus, et continuabatur usque ad communem reflexionis angulum; sic ut unum latus intuens, omnia te videre posses credere, modo velis concipere alterius atque alterius argumenti, unum tamen scopum spectantis, fuisse picturas figurasque, quibus portarum singularum machinæ decorabantur. Singula interpilaria (quæ debuissent impleri duplici serie circumcurrentium picturarum, si tempus tam multis faciendis fuisset) historiatis multiplicis argumenti tapetis prætexebantur, quemadmodum vides ea in tabella, quæ infima est trium, una in pagina mea exhibendarum.*

97 *Ejusdem etiam quam dixi Sodalitatis Animarum alterum fuit inventum, supra prægrandem fontem, qui centrum Atrii totius occupat ad omnem ecclesiæ usum opportunus, erigere ex truncis arborum caudicibus montem sublimem, ad cujus summitatem ducere videbatur semita, spiraliter per clivum illum ascendens; sumpto initio ab ejusdem operis porta, cui insidebat venustissima vernantis speciei Nympha, Naturam exprimens; et quem tenebat recens natum Sanctum tradens alteri splendidissimæ matronæ, Gratiam divinam repræsentanti, ad summum scilicet virtutum culmen per omnes ætatum gradus provehendum. Succedebant enim, quæ ex ea linea illum susciperent, primum Virtutes Theologicæ tres, tum Morales quatuor, insigni vestium et symbolorum cuique propriorum ornatu conspicuæ, donec tandem perveniebatur ad fastigium montis, ubi inter nubes erectus super quatuor columnas thronus, supremam Dei Majestatem, Angelorum choris cinctam, sustinebat, atque ante eam genuflexum Sanctum, eo in habitu, quem prædictæ Virtutes texuisse videbantur ex colore cuique proprio. Hac machina præterita, veniebatur ad portam in templum ducentem: cui præstructum arcum placet explicare paulo diffusius, ut inde de tribus aliis ceterorum laterum portis similibus conjectura formetur. Supra ipsam ergo portam templi, stabat, subvectus Angelicis humeris inter nubes, Sanctus, altera*

E *Fons in ejus centro supra fontem eleganter erectus,*

F *gladium, altera crucem ferens, cum hoc lemmate:* Domuit orbem et ferro et ligno. *Ab hoc principio, desuper sese explicans atque paulatim latior arcus trifariam dividebatur, pendente ex ipsa ejus clavi columba, Spiritu scilicet sancto, Doni septemplicis auctore: quæ quidem Dona repræsentabantur figuris muliebribus septem, in ipsius curvaturæ fundo spatioso depictis.*

et portæ sibi invicem in quadrum oppositæ,

98 *Utrimque sub epistylio explicata latera totius operis, bifariam dividebantur singula; intraque columnas vel pilas angulares, picturis quatuor ornabantur; quarum in dextro latere extima Berengariam faciebat, regio insidentem throno, detractam capiti suo coronam imponere filio, ad genuflexo, cum lemmate subjecto;* Videte Regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua. *Interior pictura habebat Sanctum Regem, cum suo exercitu explicato per campum, Angelumque velut obambulantem omnia, quibus subscriptum erat,* Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum. *A sinistris interior portæque ipsi vicinior tabula, ostendebat gentem Mauricam muliebri schemate, ad genua Sancti in throno sedentis, accipientem de manibus ejus librum Christianæ legis, ad quod declarandum subdebatur.* Ego autem constitutus sum Rex ab eo, prædicans præceptum ejus. *Ultimo denique*

quarum explicatur una, per quam erat ingressus in templum,

In variis A. D. P. ejusque ex latere utroque picturæ

A *neque exprimebatur idem Sanctus, Maurorum Hispalensem basilicam Deo atque Deiparæ consecrari faciens; quapropter etiam subscribebatur.* Ecce plus quam Salomon hic. *Singulis autem picturis suppositi Hispana lingua rhythmi, singulas sententias explicabant diffusius: et quod subtus erat spatii, inter columnarum bases, occupabant quatuor paria virguncularum insignium, per adjuncta sibi symbola lemmataque Beatitudines octo Evangelicas repræsentare a pictore jussæ. Quin etiam ipsarum basium lateribus singulis emblemata varia inscribebantur, quæ minutim possunt digesta videri in libro Festorum. Ibidem legere etiam poteris, quibus in locis transituræ pompæ processionali erecti fuerint arcus triumphales, quove argumento; quæ et quam sumptuosa per plateas altaria; quot theatra choreis festivis exercendis; quanta opulentia expositorum ubique peristromatum et picturarum. Opus enim est ut librum ipsum festorum adeas, quando hæc nostra summaria delibatio capitum præcipuorum modum jam excessit historici commentarii: cui propositum antiqua potius revocare in lucem, quam recentioris memoriæ acta exornare scribendo.*

Alibi legenda varia per urbem theatra et arcus

B

CAPUT VIII.

Festum solennissime celebratum: admiranda quædam ipsum comitata aut secuta. Officium Proprium impetratum.

His aliisque præparatis

Ipsum festum quod attinet, narrat porro de eo Zuniga, qualiter sabbato Dominicam Trinitatis præcedente, quæ tum cadebat in XXIV *Maji, et fuerat novæ festivitati, semel dumtaxat agendæ, destinata: inter utrumque Chorum, id est, in ipso templi mediæ navis utrimque cruciformiter excurrentis umbilico, steterit* Sancti Regis *statua, sculpta opere accelerato eleganterque inaurata, qualis erat sequenti die in processione deferenda. Deinde exponit causam, cur non nisi decimo ante illam die decreta supplicatio fuerit, metuentibus aliquibus, ut id per leges Romanas liceret; asserit nihilominus tam copiosum splendidumque fuisse domorum, platearum, vicorum ornatum: ac si neque potiorem partem artificum occupatam habuisset Metropolitana ecclesia, et a longo tempore præparare omnia per otium licuisset. Tandem vero, prætermissis solennibus novæ festivitatis officiis, quæ totam Dominicam Trinitatis occupatam habuerunt, perduxeruntque longe ultra meridiem; aggreditur vespertinæ processionis, diem claudentis, modum ordinemque describere; in multis similem ei, qui*

instituitur Dominica Trinitatis Processio,

C *fuit servatus in translatione anni* MDLXXIX, *et qualem quotannis videre est in festo corporis Christi; nisi quod hujus loco gestabantur Vexillum et Gladius Sancti Regis.*

cum Vexillo et Gladio Sancti,

100 Vexillum inter Præbendatos Capituli portabatur, a D. Lupo de Mendoza, Locumtenente Prætoris majoris Ducis de Alcala, Equite habitus de Calatrava, stipantibus eum filio ejus D. Joanne de Mendoza et genero D. Josepho de Grena. Inter ipsos Capitulares, Hispalensis Assistens D. Comes de Lences, Petrus de Villela, ferebat Gladium ejusdem Regis, non tamen ab aliquo Sacerdotum digniorum deductus, quod ei tamquam Reliquiæ nunc debebatur, sed secundum antiquum morem in die S. Clementis solitum usurpari. Assistentem sequebatur secundus ordo musicorum, ambulans ante tabernaculum portatile perquam illustre, sub quo deferebatur venerabilis omnibus S. Ferdinandi imago, stipata specioso satellitio Fratrum Societatis S. Matthæi atque Sartorum. Succedebat Regia umbella (Pallium vocant) decem argenteis hastilibus elata a totidem Rectoribus civitatis, ex Viginti-quatuor-virum numero sumptis. Tum procedebat reliqua pars Capituli, et prælucentibus Isidoriani seminarii Collegialibus, Regina Regum, in suo feretro argenteo, sub D umbella, circum sonante tertio musicorum choro; atque post illam Archiepiscopus, assistentibus sibi ex Capitulo Diaconis quatuor, cum suis domesticis: agmen autem claudebat Tribunal S. Inquisitionis, cum suis Familiaribus et Ministris; et Capitulum Rectorum Urbis, etiam cum suis. Atque ita ducta processio, cum esset egressa per portam S. Michaelis, quæ est in frontispicio ad latus dexterum portæ majoris; ingressa est per portam turris, quæ consistit in latere etiam dextro capellæ Regiæ, totamque illius Vesperæ periodum occupans clausit diem XXIV Maji, quo nullum lætiorem unquam habuit Hispalis, ab annis CCCCXII, mensibus V, et diebus III, quando primum, XXIII Decembris anni MCCXLVIII, victor urbem ingressus est Ferdinandus.

optimo ordine ducta per urbem,

101 Sequenti die sic est continuata festivitas, ut ne indultæ facultatis pro una solum die limites transirentur, cantatum fuerit Sacrum de sanctissima Trinitate, cum consueta ad gratias agendas Oratione. Feria IV factum decurrenti tunc festo S. Joannis Papæ et Martyris, cum Collectis in gratiarum actionem. Feria V, die XXVIII Maji, ad festum E Corporis Christi agendum subservivit quidquid plateas ornaverat Dominica præcedenti; ipsumque Sanctissimum positum fuit intra suum tabernaculum, collocatum in illa triumphalis machinæ centrali basi, supra quam antea visus fuerat ante Ecclesiam genuflexus Ferdinandus. Cum vero in proximam ab ipso festo diem etiam caderent solennes Vesperæ S. Ferdinandi, natalem ejus diem inchoantes cum Indulgentia plenaria, quam usque ad secundas Vesperas duraturam concesserat Pontifex, per Breve expeditum XXVIII Februarii: et tota deinceps Octava permanerent iidem qui antea apparatus; videbatur divina Majestas rem ita ordinasse, ut honoribus suis adnisterentur hujus sui servi honores, qui semper illi mysterio cultum præcipuum detulerat. Denique ipsa octava die et V Junii, Venerabilis Sacramenti Confraternitas in Sacrario, sic ut vidimus apparato, festum Sancti proprio nomine instauravit, quod deinde per omnes urbis conventus atque ecclesias singulariter factitatum, cum quanto maximo singulæ potuerunt splendore.

et continuatur festivitas,

cum Octava Corporis Christi.

102 *Hactenus Annales Zunigæ nos deducunt, quibus una cum sæpius nominato libro Festorum uti quod potuerim, debeo diligentiæ admodum R. P. Balthasaris Eguez, tunc cum hæc primum moliri cœpissem Præpositi Domus Professæ Hispalensis, deinde Provincialis Bæticæ, nunc vero vita functi: cujus deinde suggestione factum est, ut Reverendissimum Capitulum, accepta notitia operis nostri meæque solicitudinis, ut Tractatus hic, ad sancti sui Fundatoris honorem, evaderet undequaque instructissimus, moræ longioris impatiens quo exspectandus cum ultimo Maji Tomo credebatur, peteret urgeretque anticipatam editionem, quæ secuturo ac porro ulterius perficiendo operi majori præluderet. Habet Capitulum istud, uti supra num.* 81 *dixisse memini, delectos e suo corpore viros, quibus peculiariter commendata est cura omnium, ad cultum venerationemque sancti Regis pertinentium, sub appellatione Deputationis. Cum ergo desiderio prædicto prompte annuissem, et in promissi executionem intento nonnulla haud levis momenti dubia occurrissent, quorum solutionem vix aut ne vix quidem sperare a propria industria poteram; Deputatio prædicta, conatus meos accurationemque pro veritate indaganda vehementer commendans, et quidquid ad eos promovendos a se conferri posset liberaliter pollicens; magna cum promptitudine misit Festorum librum: deinde retuli ab iisdem congruum ad singula quæsita responsum, studiose digestum a* D. Francisco Ponce de Leon, *Canonico et Archidiacono Hispalensi, ipsiusque*

Deputati Capitulares pro cultu S. Ferdinandi, F

de novissimis miraculis interrogati,

A *ipsiusque Deputationis nunc Præside. Punctum responsi illius ultimum ad quæstionem hanc meam,* num quæ miracula comitata secutave essent festivitatem, *placet Latinum facere.*

103 Si miracula requirantur, quodnam haberi potest majus admirabili illa incorruptione corporis, a visitatione anni MDCXXXIV, usque ad eam cui ipsi præsentes interfuimus, ne hilum quidem alterati; prout ex eorum, qui utrique adfuerunt, medicorum collatis inter se depositionibus liquet? Quid mirabilius, quam quod concurrentibus ad hæc festa plus quam quinquaginta millibus hominum, in civitatem adeo populosam, ali omnes simul potuerint, absque eo quod annonæ pretium saltem uno teruncio augeretur, vel inter cives externosque minima oriretur discordia, vel furta, rapinæ, factiones, in urbe audirentur: sed inter omnes pax et quies vigeret, condita gustu suavissimæ et immutatæ devotionis? Quid humanitus poterat minus sperari, quam factum videmus, ut inter plures quam sexcentos tum fabros tum fabrorum magistros, divisis inter se operis in capellis in sacrario, in turri, in claustro, in ipsoque ecclesiæ vastissimæ corpore laborantes, nemo aliquid sibi B deesse quereretur, nemo alterum interturbaret, nemini molestiæ quidquam infortuniive obveniret, quamvis contingeret plus quam semel nunc scalas, nunc alias res varias de summo labi inter subtus operantes, cum admiratione eorum omnium, quos casus opprimere aut graviter saltem potuisset offendere? Quid quod ex mensa Capitulari præbita sint in istarum festivitatum apparatum plusquam quinquaginta millia ducatorum de redditibus anni currentis; et tamen in subsidiis incendis tantum..., id quod Præbendatis superavit, in duplum ex ... summis annorum præcedentium, admirantibus Capitularibus, idque adscribentibus indubitabili sancti Regis miraculo? Pauco tamen alterius generis accipe.

pro multis alia admiranda

ipsam festivitatem comitata.

104 Michaela Maria, in sua declaratione dixit, quod cum anno MDCLXX laboraret catarrho, quando solum erat decem vel undecim annorum, suique parentes animadverterent ipsam plane deficere; advocarunt quemdam sui vici chirurgum, qui ea visa quater aperiendam brachiorum venam censuit et sanguinem minuendum: ultima autem vice contracta fuit: brachiisque ac manibus velut arthritide occupatis, mansit paralytica. Mater ergo accersivit C Doctorem Petrum Perez, medicum et chirurgum Hispalensem; sed hic ea visa pronuntiavit, nullum nisi a cælo sperandum remedium, jussitque ut extremis Sacramentis muniretur. Paulo post repere cœpit puella in latus, manibus ac pedibus inutilis: ut autem ad solarium ascendere vel ex eo descendere posset, auxilio patris matrisque egebat, quæ ex hoc labore aliquando etiam abortivit. Accidit autem ut anno illo appelleret Breve suæ Sanctitatis de novo cultu S. Ferdinandi; quod intelligens mater, et audiens quanta cum festivitate ageretur in ecclesia Metropolitana festum, eo se contulit, ut filiam paralyticam Deo Sanctoque commendaret; eodemque tempore pater suus eam in solarium tulit, ut videret turrim vexillis aplustribusque festive ornatam, et audiret lusum campanarium. Ad primum autem illius auditum tanta lætitia perfusa fuit, ut exclamaret dicens: Sancte mi, volo saltare in tua hac celebritate: obsecro ut ad hoc mihi salutem largiaris. Eodem vero momento erexit sese quæ inclinata repebat, cœpitque ambulare et saltare, magna voce collaudans Sanctum: et pater qui præsens aderat, tanto obstupefactus prodigio, non poterat lacrymas continere. Ex eo tempore numquam necesse habuit reptare: sed, licet cum aliqua difficultate ambularet, pedes nonnihil distortos ducens

de paralytica desperata

ad primum festivi campanarum pulsum sanatur.

D propter nimiam corporis debilitatem, de die tamen in diem proficiebat: semperque robustior cœpit domesticis laboribus manum, quæcumque se dabat occasio, admovere absque ullo impedimento: tertioque aut quarto post anno nuptui tradita tres filios peperit: estque successus iste toto illo vico notissimus inter vicinos, qui eam contractam paralyticamque viderunt, et modo non alio appellant nomine, quam Miraculum Sancti. Hodie vero, id est anno MDCLXXXI, agit annum circiter vigesimum primum ætatis, estque res publica et notoria.

Ex variis a D. P.

105 D. Luiza Raphaela nunc conjugata, dicit quod cum puella esset annorum sedecim circiter aut septemdecim, in domo patris sui Joannis Baldez pictoris insignis, adducta fuit statua S. Ferdinandi collocanda in ecclesia Metropolitana, atque inde processionaliter circumferenda, eo fine ut inauraretur; et, quod carnis colorem in vultu ac manibus referre debebat, pingeretur. Illa autem, sciens quod pater suus huic rei vacare non poterat, multimodis impeditus circa opera in ecclesia et circum ecclesiam facienda; et suppetere neminem qui opus faceret; licet magnis febribus tertianis teneretur, obtulit E tamen manus suas ad utrumque laborem, si sanitatem sibi largiretur Sanctus, et addidit, quod curaret Missam unam dicendam ante suum corpus. Nec mora; cœpit commendatum sibi incarnationis atque inaurationis opus quam optime poterat executioni mandare; et numquam ei febris rediit. Fuitque miraculi instar, quod, propter brevitatem temporis in suo opere usque in mediam noctem pervigilans, antea infirma puella, nihil in commodi senserit, sed evaserit semper exinde robustior: quod item confirmant testimonio suo tam ejus parentes quam domestici.

deque puella, quæ statuam Sancti inauravit,

a febribus curata.

106 *Istis aliisque divinæ beneficentiæ effectibus, dum Hispalenses nostri qui festum tunc concepta exspectabant ...; Romæ* Clemens Papa X, *idem qui festum sub ritu Duplici* in omnibus regnis Hispaniarum et ditionibus Regi Catholico subjectis *celebrari permiserat anno* MDCLXXI, *sicut vidimus; iterum* sub die XXI Augusti MDCLXXIII, de consilio Eminentissimorum ac Reverendissimorum DD. Cardinalium, sacrorum Rituum Congregationi præpositorum, habitæ die XII ejusdem mensis et anni, concessit et per litteras in forma Brevis expediri mandavit, ut in posterum de præcepto sub ritu Duplicis servari et celebrari deberet festum prædicti Regis, cum Lectionibus pro- F priis, ab eadem Congregatione Rituum approbandis. *Denique* ad reiteratas preces Majestatis Catholicæ, per Eminentiss. et Reverendiss. D. Cardinalem Nithardum, suum Oratorem ordinarium, porrectas eidem Sanctissimo, et per eumdem ad sacrorum Rituum Congregationem remissas, eadem *Congregatio* suprascriptas Lectiones pro secundo Nocturno cum Oratione, ut jacent, diligenter revisas et relatas ab Eminentiss. et Reverendiss. D. Card. Porto-carrero, Comprotectore Hispaniæ, approbavit ac recitari et imprimi posse concessit, die XVIII Maji MDCLXXV. *Ea ut aliis quoque extra Hispanicas ditiones regnis provinciisque innotescant placet hic subjungere.* Oratio *autem talis est.* Deus qui beato Confessori tuo Ferdinando præliari prælia tua, et fidei inimicos superare dedisti, concede, ut ejus nos intercessione muniti ab hostibus mentis et corporis liberemur.

ac festum deinceps sub præcepto celebratum,

et Lectiones propriæ approbantur.

107 *Propriæ Lectiones hic præscribuntur,* IV. Ferdinandus Tertius, Castellæ et Legionis Rex, cui Sancti cognomentum jam inde a quatuor seculis Ecclesiarum et seculorum consensus dedere, tantum prudentiæ adolescens adhuc specimen præbuit, ut Berengaria mater, Castellæ Regina, a qua persancte educatus fuerat, abdicatum a se regnum in filium transtulerit. In eo, adjunctis regni curis,

regiæ

Ex variis a D. P.

A regiæ virtutes emicuere, magnanimitas, clementia, justitia, et præ ceteris Catholicæ Fidei zelus, ejusque religiosi cultus tuendi ac propagandi ardens studium. Id præstitit in primis hæreticos insectando, quos nullibi regnorum suorum consistere passus, propriis ipse manibus ligna comburendis damnatis ad rogum advehebat. Præstitit insuper in erigendis, dotandis, et consecrandis Christiano ritu Cordubensi, Giennensi, Hispalensi, et aliarum urbium Ecclesiis, Maurico ereptarum jugo, simulque in instaurandis primariis templis, Toletano, Burgensi, et aliis, pia et regia munificentia.

Lect. v. Inter hæc, per Castellæ et Legionis Regnum, in quo patri Alfonso successerat, collectis magnis exercitibus, annuas expeditiones contra Saracenos, Christiani nominis hostes, suscepit. In queis, ut semper vinceret, præcipui exercitus fuere preces piissimi Regis ad Deum fusæ; et quod ante pugnam, ut sibi Deum propitiaret, flagris in se sæviebat, atque aspero cilicio muniebat corpus : sicque insignes contra ingentes Maurorum acies victorias reportavit, et plures urbes Christiano cultui imperioque restituit : conquisitisque Giennii, Cordubæ, et Murtiæ Regnis, ac Granatensi vectigali facto, ad
B expugnandam Hispalim, primariam Bæticæ urbem, hortante in visione (ut traditum est) beato Isidoro, olim illius urbis Episcopo, victricia signa transtulit. In ea obsidione ut fertur præsentem divinam operam habuit : nam ferream catenam, quæ super Bætim transversim extensa, Mahometanis pro repagulo erat, coorto validiori vento, una ex navibus regiis, Regis jussu eo delata, tanto impetu fregit, ut longius prætervecta, pontem quoque ligneum, et simul spes Maurorum abruperit, et ad deditionem coegerit.

Lect. vi. Tot victorias beatæ Virginis Mariæ patrocinio ferebat acceptas; cujus imaginem secum in castris habens, peculiari cultu prosequebatur. Capta Hispali, prima Religionis cura fuit. Nam templum Maurorum expiatum, et Christianorum dedicatum sacris, insigni Archiepiscopatu et honestissimo Canonicorum et Dignitatum Collegio, regia et religiosa liberalitate, exornavit : alia deinde in urbe templa et cœnobia erexit. Inter quæ pietatis officia, dum trajicere in Africam parat, Mahometanum in ea imperium eversurus, ad cœlestem regiam vocatur. In extremo vitæ agone sacram Eucharistiam pro
C Viatico allatam, fune ad collum alligato, et humi stratus, cum lacrymis ubertim fusis adorans; eaque dignis reverentiæ, humilitatis, et Catholicæ Fidei obtestationibus accepta, obdormivit in Domino. Jacet ejus corpus, incorruptum adhuc post quatuor secula, in templo maximo Hispalensi, honorificentissimo inclusum sepulcro.

APPENDIX

DE S. CRUCE CARAVACANA,

credita tempore sancti Regis allata.

PRÆFATIO COLLECTORIS D. P.

Occasione Sancti Regis,

Cum primum applicui animum ad Sancti Regis gesta colligenda illustrandaque, non solum Annotationibus, ut aliorum Sanctorum Acta, sed etiam Parergis nonnullis Historicis eodem spectantibus; primum hunc in finem mihi se obtulit illud Hispania tota celeberrimum miraculum, quo allata fuisse creditur Crux Caravacana; et omnino operæ pretium censui studiosius quærere, An et quomodo ad hujus, de quo agebam, temporis ac Regis historiam pertineat revelatio illius sanctæ Crucis. Pertinere siquidem eo volebant omnes; et in manibus erat anno MDCXV impressa Madriti, D Historia apparitionis et miraculorum sanctæ Crucis Caravacanæ, divisa in libros duos, et dedicata D. Christophoro de Roxas y Sandoval, Duci Uzetensi, Regiæ Majestati Philippi III a cubiculis et Commendatori Carabacensi, per Licentiatum Joannem de Robles Corvalan, Clericum Presbyterum Carabacensem, cum approbatione auctorum gravium, cyfrarum, characterum, testimoniorum, epistolarum, et traditionum antiquarum. Hanc Historiam volvens et revolvens, de substantia quidem ipsius miracula censui satis certo constare, per Constantem Caravacensium civium traditionem, jam inde ab anno MCCLXXV, id est, a proximo post sancti Regis ætatem seculo, publicis consignatam instrumentis, et continuis deinde prodigiis ad nostram usque ætatem hodiedum confirmatam.

cum legissem Historiam Caravacanam Roblesii,

Sed istis nihil docentibus de anno, fuisse eum MCCXXXII, non poteram credere relationibus ab Hieronymo Higuera de Roman acceptis; quia eum esse noveram inventorem fabularum infinitarum; quibus ecclesiasticam Hispaniæ historiam integro jam seculo inquinari sæpius dolere cogor. Ergo alio me converti, et veterem Caravacæ inscriptionem allegari videns, qua annus Arabum DXCIV indicabatur ex interpretatione Licentiati Michaelis de Luna, peregrinarum linguarum E (ut ferebatur) scientissimi; eumdem annum reperi initium sumere XII Novembris anni nostri MCXCVII, finiri vero die ultimo sequentis Octobris, intra quod tempus conceptum ac forte etiam natum Ferdinandum constabat, qui sanctæ Crucis honorem ac fidem tantopere erat propagaturus. Id tunc tanto facilius sivi in animum descendere, quanto plura occurrebant firmandæ opinioni isti monumenta, absque ulla repugnantia cum certoris notitiæ factis; cum e converso multiplex illa inveniretur in figmentis Higueræ.

et de anno 1232 nihil fiderem Higueræ,

potiremque ei adscripta Hegira 594 tempus posse certius definiri :

Quia porro verebar, ne ea de tempore disputatio lectorum alicui, pio magis quam curioso, præberet offendiculum si sola proponeretur, uti tunc factum in Parergo I fuerat; decrevi in fine libri argumentum istud prolixius extendere, traductis in linguam Latinam miraculis, quibus Crucem istam sanctam, non Hispanis dumtaxat, sed omnibus toto orbe Catholicis voluit commendatam Deus.

2 Ita liber prodiit, atque ob hoc ipsum non vulgari plausu fuit exceptus a devotis sancti Regis, neque fraudem suspicantibus eo loci, ubi tam feliciter inventus concursus Arabicæ et Christianæ Æræ, mulcebat grata novitate animum pie affectum. Verum ut fautores multos habuerit ista definitio anni, quo Crux apparuisset, F mihi tamen eorum gratulatio numquam potuit eximere scrupulum, inde natum, quod inscriptionum Caravacanarum characteres viderem more nostro a sinistris ad dextram duci, contra quam Arabes consueverunt, quibus a dextra ad sinistram scriptura retrocedit; deinde quod eorumdem characterum figura, non solum a passim notis Arabum litteris immane quantum discreparet, sed etiam ab artificiosius elaboratis majusculis, quales conspiciuntur in illa Clavi, quam Ferdinando victori Hispalenses Mauri tradiderunt.

haud animadverti, quam non Arabica esset scriptura :

Dubio autem semel moto, aliæ aliæque supervenerunt rationes magis dubitandi de fide interpretationis ejus, quæ paucas litteras, partim notas, partim peregrinas, in tam multa extenderat verba, ut, si ad longum quacumque lingua scriberentur, deberent lineas plures implere.

et quam infidus interpres Luna,

Denique discere volui, quid hominis Michael de Luna fuisset, non minus fidenter quam mirabiliter interpretatus mysterium, cujus clavis hactenus nequiisset in ullo notorum Alphabetorum ordine reperiri. Poteram hoc ex Roblesio didicisse, pag. 47 benedicente Deum, qui sibi interpretem obtulisset, jam ante probatum in explicatione librorum ac laminarum Granatensium : harum enim impostura, fulmine Vaticano notata, non permisisset me, si animum advertissem, diu ignorare, quam nihil fidei dandum explicationi isti esset. Sed (quod ingenue fateor) explicatio,

nihil Higuera melior.

A *explicatio, intento meo tam commoda, sic me affecit, celeri oculo præcipua Roblesianæ historiæ puncta dumtaxat percurrentem, ut non indulserim mihi spatium considerandi attentius præcedentes lineas, ubi figmentorum Granatensium fit mentio. Prius autem quam relegerem in Roblesio, pridem non satis bene lecta; occurrit animo laudanda inferius Nicolai Antonii Hispanorum scriptorum Bibliotheca, in usque* Michaelem *fore suspicatus sum. Nec vana cogitatio ea fuit, sic enim ibi legi :* Michael de Luna, Granatensis, ex Arabibus conversis oriundus, hujus linguæ interpres Regius, ex Arabico Abucacini, transtulisse in linguam vernaculam videri voluit Historiam Regis Roderici et Perditionem Hispaniæ, tum alibi tum Cæsaraugustæ 1603; posteaque secundum partem Perditionis Hispanicæ, seu vitam Regis Jacobi Almanzoris, ex eodem Abucacino Granatæ 1610. *Exhorrui, fateor, ubi hæc legi; magis autem cum cognovi, quantam ille Michael partem habuisset in Granatensibus fictionibus; nec dubius induens agnoscens Higueræ symmysten, vel ex ipsis librorum sub Abucacini nomine editorum titulis, sero sensi, quod*

B In Scyllam cecidi, cupiens vitare Charibdim.

Eo nunc agnito

3 *Sed bene habet, quod allisum semel infeliciter navigium retrahere etiam unde liceat, et cursum remetiri per hanc secundam ejusdem Tractatus editionem; ostendere etiam ipsos illos characteres, quam falso reputatos Arabicos, tam certo esse posteriores Maurorum ætate, et ex nullius noti alphabeti idæa sumptus; sed formatos ex phantasia celebri, vel stolide delirantis, vel studiose fallentis, per Latinas ut plurimum litteras, sed ad aliquam barbariei speciem distortas nihilque significantes. Deinde cum consideravi, quod incendium anni* MCCCCXLVIII, *teste ipsomet Robles, tantum fuerit,* ardente ecclesia et turri sanctæ Veræ-Crucis, ut effluens per portam cera, liquefacta et ardens, æquaret altitudinem dimidiæ tibiæ, flammæ autem pertingerent usque ad supremum culmen ipsius turris, *facile credidi me persuasurum, quod omnino necesse fuerit, veterem omnem, si qua antea erat, sculpturam aboleri, destillantibus maxime saxis ambientibus fenestram flammas vomentem; nec non quidquid in parietibus fuit veterum picturarum tectorio gypseo inductum: pro quibus substitutæ ex incolarum memoria sculpturæ picturæve novæ, ut veræ fuerint, quoad substantiam facti ipsis repræsentati; non potuerint tamen veræ esse quoad figuram characterum. Nam hos si qui viderant rudi illo*

ipsaque scripturæ post an. 1448 factæ novitate,

C *seculo, nescierant legere, multo autem minus ex vero reformare. Placet igitur contrario quam antea ordine retractare propositum argumentum; et primo Caravacensium traditionem, nullisdum fabulis inquinatam, ex sincera veterum fide proponere; tum subsecuta per seculorum successiones miracula, fidelium religionem semper eamdem servantia; ac denique, refutatis Higueræ Lunæque figmentis, investigare veterum Chronicorum memorias circa ipsum Regem, qui in relatione Zeyt Abuzeyt nominatur : sic enim haud erit difficile, venire in aliquam notitiam temporis, quo tantus favor Hispaniæ divinitus obtigit; eumque, haud paulo securius quam antea, adscribere ætati sancti Regis, quamvis anno non tam præcise ut prius determinato.*

cogor tractatum istum hic retractatum dare.

CAPUT I.

Apparitio miraculosa sanctæ Crucis, descripta Caravacæ anno 1375; eique consona relatio Doctoris Oncala: ex quibus verosimiliter dicetur, sub annum 1227 res accidisse.

Anno 1556 transcribitur vetus Historia,

Historia hæc invenitur apud *Robles pag.* 41, *Hispanice scripta, et legitime transcripta anno* MDLVI, *ante fabularum prænotatarum fictionem; idque ex antiquiori ecgrapho anni* MCCCCLXXX, *cujus originale vetustius fuisse anno* MCCCC, *infra docebo. Sed duorum Notariorum, consequenter id agentium, præliminaria verba prius accipe.*

D

AUCTORE D. P.

In oppido Carevacensi, die secunda mensis Januarii anno MDLVI. Hodie coram admodum Magnifico Domino, Francisco Muso Munhoz, Prætore ordinario hujusce loci, comparuit præsens Franciscus de la Torre, Sacrista S. Veræ-Crucis : et dixit, quod prænominata Reliquia fecerit multa miracula, descripta in papyro quam exhibet : quorum ut memoria perpetua conservetur, petit in hac pergamena charta fieri transsumptum authenticum, in forma probanti, idque sibi tradi. Testes Genesius Botia, et Henricus de Moya, et Licentiatus Munhoz. Dominus autem Prætor demandavit mihi, Petro Diaz scribæ, ut faciam transcribi prædicta miracula S. Veræ-Crucis in pergameno, tradamque ut petitur : et dixit quod interponebat, sicut interposuit, auctoritatem suam et decretum judiciale, ac nominis sui subscriptione firmavit, Franciscus Musus Munhos : ex mandato vero Dominationis suæ. Petrus Dias Scriba. Transumptum autem tale est. In Dei nomine. Amen. Notum sit omnibus, præsens et publicum instrumentum transumpti visuris, audituris, aut lecturis, quod in oppido Caravacensi decimo die mensis Septembris, anno a nativitate Salvatoris nostri Jesu Christi MCCCCLXXX, coram venerabili et honorato Domino Chacon, Capellano Regis et Reginæ Dominorum nostrorum, Vicario Carabacæ et in territorio ejus pro Reverendissimo in Christo Patre, Domino Roderico de Borgia, Miseratione divina Episcopo Portuensi, Cardinale Valentino vulgo dicto, Vicecancellario Sedis Apostolicæ, et Administratore Episcopatus Cartagenæ, coram me Notario ac Scriba, et testibus infrascriptis, præsentes comparuerunt honorati viri. Petrus Fernandi Botia Prætor-major, et Joannes de Chinchilla et Alfonsus de Robles, Prætores ordinarii oppidi prænominati : obtuleruntque et per me legi fecerunt quamdam scripturam, exaratam in papyro, tenoris sequentis. Omnibus quaternum hunc testimonii visuris, quos Deus honoret et servet a malo. Ego Garcias Lupi de Cardenas, Commendator Carabacæ, Concilium, Equites, Scutiferi, Rectores, Officiales, et Bonihomines prædictæ villæ, inclinamus et commendamus nos vestræ Gratiæ et Nobilitati, tamquam iis quibus optamus ut Deus multum honorem multamque felicitatem impertiatur. Sciatis, quod ad notificandum et demonstrandum fidelibus omnibus Christianis statum veræ Crucis Caravacensis, et miracula quæ per illam sunt facta ac fiunt quotidie, ut visibiliter conspexerunt majores nostri, et nos conspicimus, quotquot hodie sumus habitatores hujus villæ; mittamus, Gratiæ vestræ Procuratorem nostrum, Fr. Petrum, Concionatorem Ordinis Prædicatorum : quem etiam rogamus ut velitis habere custodiæ ac gratiæ vestræ commendatum, juvetisque eleemosynis vestris, ad exornandam reparandamque sanctam ecclesiam et turres sanctæ ac Veræ Crucis, quæ in hunc modum reperta est.

ex transsumpto anni 1480,

E

secundum originale factum sub Commendatore Garcia de Cardenas,

F

5 Cum Rex Zeyt Abuzeyt, suo tempore potens Rex Carabacæ, haberet captivum Clericum quemdam Presbyterum; accidit sciscitari ex eo Regem, quare Missam celebraret. Qui respondit, Scito, Rex, quod omnis Clericus ordinatus ad Missam, postquam sacris vestibus indutus est, et protulit sancta illa verba, quæ Christus dixit feria quinta in cœna, hostia illa quam elevat fiat caro, et vinum in calice merus sanguis : et sic conficit Clericus corpus Dei puri ac veri. Dixit Rex, quod hoc non crederet, nisi seipsum faceret id videre. Respondit Clericus, Domine, si mihi facis afferri omnem apparatum neces-

narrante, quod deficiente ad Missam Cruce,

sarium

AUCTORE D. P.

A sarium ad faciendam Missam, faciam te videre quod cupis. Tum Rex mandavit, idquid necessarium erat referret in syllabum ad memoriam : et hoc fecit Clericus, nisi quod oblitus fuerit Crucis. Deinde misit Rex nuntium suum; quo reverso, die mane sequenti surrexit Clericus, et recitavit Horas suas; unaque cum Rege ingressus turrim castri, ubi vera Crux est, vestivit sese, fecit confessionem devote, et accedens ad altare veneraturus Crucem, nullam reperit : quapropter animo consternatus conversusque ad Regem, dixit, Deficit una ex rebus maxime necessariis ad Missam dicendam. Quærenti vero, Quæ? respondit, Crux, Domine. Tum Rex, aspiciens versus altare, visa ibi sancta ac vera Cruce, dixit : Estne ista, quæ stat supra altare? Acceptque illam Clericus cum magna devotione, et cœpit Missam dicere. Et quando elevabat Hostiam, animadvertit Rex inter manus Clerici puerum candidum et formosum : ille autem Missam absolvit. Eadem hora cognovit Rex Zeyt Abuzeyt, quod lex Christianorum erat res sancta : et liberavit Clericum, factusque est Christianus ipse, et subditi ejus quotquot voluerunt : et

eaque per Angelos allata,

est conversus Rex barbarus,

B dedit terram suam Christianis : qui vicissim ei dederunt turrim circa Concham, quæ vocatur turris Abuzeyt, ut illic vitam duceret : et ibi sepultum jacet ejus corpus... Atque hæc est primigenia historia S. Veræ-crucis (quamvis tam admirabilis, ut verbis ne queat scriptove comprehendi) nec non multorum ejus miraculorum, quæ fecit facitque quotidie etc. *Hactenus Traditio popularis, quæ satis videtur similis vero, modo baptismum a Rege vel clam susceptum censeamus, subditis vero palam permissam religionis mutationem; vel adhuc dilatum ad annos aliquot celebratumque in Aragonia, quod facile potuit ex memoria Caravacensium excidisse. Sed quod ad turrim attinet; eam citius crediderim ædificatam ab* Abuzeyt, *quam ipsum in ea sepultum haberi; siquidem is extremam fere vitam omnem Cæsaraugustæ in Aragonia duxit, ut infra videbimus : neque convenire potuit Christiano talis in loco profano sepultura.*

6 *Ut ut est, apparet ex dictis, nomen miraculo conversi Regis in ore vulgi fuisse* Abuzeyt, *vel* Zeyt Abuzeyt : *quod si verum nomen fuit, idemque is ille sit, in veteribus æque ac recentioribus Hispanorum Historiis celebratissimus Valentiæ Rex, qui primum* Christianorum maximus persecutor *sicut eum describit S. Antoninus pag.* 3 *tit.* 24, § 24 Azotum *appellans) haud difficili ratiocinio intelligeretur, res acta intra*

Zeyt Abuzeyt nomine,

C *annum* MCCXXV *et* XXIX. *Etenim, teste Roblesio pag.* 45, constat ex historia Generali Alfonsi Sapientis, quod anno VI Ferdinandi Regis patris ejus, *id est anno Christi* MCCXXIIII, Abuzeyt Rex erat Murciæ et Valentiæ, atque ut talis Concham venit, clientelæque ejus se subjecit, ne suæ ditiones ab eo infestarentur bello inferendo Constat etiam per Historiam, quam Rex Aragoniæ Jacobus composuit, talem fuisse anno MCCXXV (quando prædictus Jacobus obsedit Paniscolam) ipsique obtulisse partem redituum regnorum suorum, qua delinitus in Aragoniam reverteretur. *Utinam ipsa utriusque Chronicæ verba nobis exhiberet Robles! Nihilominus* Regem Valentiæ Murciæque *tunc illum fuisse, omnino credo Hieronymo Zuritæ; quippe qui priores* X *suorum Annalium Aragonicorum libros edidit anno* MDLX, *utique longe prius quam Higuera cogitaret de Historia Hispanica suppositius suis antiquitatibus interpolanda; quique* anno MDXLVII in comitiis Aragonensibus, conscribendæ publico sumptu Gentis Historiæ Chronographus creatus *(teste in Bibliotheca Hispana Nicolao Antonio,* eam curam impendit ipsi, ex solennibus atque irrefragabilibus documentis undique conquisitis formandæ, quam peregrinatio ejus per Italiam Siciliamque, atque per omnia Aragonensis ditionis regna, satis superque

post annum 1225 amissa Murcia adhuc Rex Valentiæ,

(de quo Zurita fidelis historicus)

prodit. *Omitto gravissima pro eodem Zurita Joannis* D *Paez de Castro et Ambrosii Morales testimonia, laudem ipsi tribuentia diligentiæ incredibilis, et fidei nequaquam suspectabilis, apud prælaudatum Nicolaum Antonium legenda; satis sit dicere, inhærentem Historiæ Jacobi Regis (qua certius nihil hoc loco optari possit) scribere de* Zeyt Abuzeyt, Valentiæ Rege, *quod* anno MCCXXV inducias Tervelæ composuerit cum Jacobo Rege, tributum paciscendo, eique consignando quintam partem redituum, ex civitatibus Valentiæ et Murciæ percipiendorum. *Ea re exacerbatis contra eum Mauris, Murcienses quidem* Abenhudum *Regem susceperunt, eum qui se quoque Sancto Regi subjecit anno* MCCXL; *Valentini vero anno* MCCXXIX *Dianæ gubernatorem* Zahenum, *qui regnum male occupatum Jacobo cedere coactus fuit, eodem anno* MCCXLVIII, *quo Sanctus Hispalim deditione recepit. Primi defecisse Murcienses videntur : pro quibus ad suam obedientiam reducendis cum nihil egisse Rex ignavus videatur, de retinendis in officio Valentinis unice solicitus, cumque, post horum quoque defectionem,* Valentini Regis *titulo sic uti perrexerit, ut titulum* Murciensis, *nusquam ei inveniatur junxisse; præsumi verosimiliter posset, cum* E Abenhudo *transegisse de jure suo in regnum istud, reservato sibi Caravacensi territorio, unde ex supradicta traditione istic simpliciter* Rex Caravacæ *vocari cœperit. Pro Regno Valentino recuperando multa molitus* Zeyt Abuzeyt *est, Aragoni confœderatus, datis utrimque pignoribus, sub conditione cedendæ tertiam omnium locorum partem quæ illo adjuvante ibidem reciperet.*

anno autem 1229 etiam Valentia exclusus a suis,

7 *Notat autem Zurita, Valentinos ideo potissimum defecisse, quia* deprehensus *Rex fuit,* per secretos internuntios cum Romano Pontifice et Aragonum Rege agere, de Christiana lege suscipienda; *dixerim ego, publice profitenda; si ex supra deductis satis verosimile sit, viso Caravacensi miraculo clam esse baptizatum. Ceterum,* cum is, baptizatus licet, parum Christiane inter Christianos Aragones viveret, vagæ indulgens libidini; tandem, ad persuasionem Sancii Cæsaraugustani, circa annum MCCXXXVI Cæsaraugustanam puellam D. Dominicam Lopez matrimonio sibi copulavit, ex eaque filiam procreavit D. Aldam Fernandez, quæ deinde D. Blasco Ximenez Arenosii Toparchæ conjuncta, plures fundos sibi a patre Rege relictos posteritati suæ hereditarios transmisit. *Ita ad annum istum Zurita, ex filiæ cognomine, secundum Hispanorum morem patronymico, occasionem nobis præbens suspicandi, quod baptismale Zeyt nomen* Ferdinandus *fuerit, fortassis ex memoria primæ cum* F *Sancto Castellano consociationis, licet postea ad Aragonem sese converterit, utpote opportuniorem recuperando Valentino regno, quod Castellani, in Bætica satis alias occupati, ipsius partitioni reliquerant. Si tamen non ante annum* MCCXXIX *baptizatus est Barbarus, uti verosimilius est, tunc eum suscepisse de sacro fonte potuit Jacobi Regis patruus* Ferdinandus *alius, suumque nomen ipsi imposuisse. Diag. lib. 7 Annalium Valentinorum cap. 2 asserit, quod in propriis ejus quas viderit scripturis vocetur* Miramamolini nepos, *itaque dici voluisse putat respectu* Josephi, *famosioris illius Maurorum in Africa Imperatoris, qui anno* MCXV *Hispaniam cum exercitu sexcentorum millium ingressus, Christianis, sub Alfonso Sancti patre occurrere ausis, memorabilem illam cladem intulit. Atque hoc certius ei crediderim, quam quod idem fuerit* Zeyt Abuzeyt Miramamolini *istius frater, qui proprio nomine* Mahomad *dictus, cognomine* Viridis, XVIII *post annos passus est grandem illam ad Navas Tolosanas cladem, et cujus frater ab eo relictus in Hispania a Ruderico Toletano* Zeyt Abocecrit *dicitur : nepotis enim titulus salvari potest in filio fratris. Si tamen corruptum est a librariis nomen, quod apud Rodericum legitur (ut est verosimile) potuit sese* Miramolini, *non solum nepotem, sed et*

propter suspicionem Christianismi :

dictus in baptismo Ferdinandus,

Miramamolini nepos,

A *et filium et fratrem scribere; recteque dicetur, in partitione Maurici per Hispaniam Imperii, post cladem prædictam, Murciæ atque Valentiæ contermina regna sibi reservasse, atque adeo regnare cœpisse anno* MCCXIII. *Quamquam porro non explicet Diagus, quo fundamento asserat Modernus quidam (sic enim semper nominat) in Historia regni Valentini Dec. 1, lib. 3 cap. 3 num.* 13, Zeytum *obiisse anno* MCCXLVIII, *atque adeo immediate post deditam Regi Jacobo Valentiam; facile tamen inducar ut credam, vel tunc, vel etiam citius, et ante dictam deditionem, mortuum: neque ut usque ad* MCCLXIII *et ultra vitam ejus protraham, movet me productum ab Diago Urbani IV breve, suum filiique et nepotum baptismum gratulantis*, Vincentio illustri quondam Regi Valentiæ. *Absit enim ut dicam, aut tam sero baptizatum* Zeyt Abuzeyt, *aut de sua conversione tunc primum scripsisse Romano Pontifici, aut filiam supra dictam Aldam aliunde cognomen* Fernandez *sortitam esse quam a nomine baptismali sui patris.*

mortuus ante deditam Jacobo R. Valentiam:

8 *Censeo igitur* Vincentium *istum esse primogenitum Abuzeyti*, Zeyt-Abomahomad *in paterno cum Aragone contractu nominatum, qui mortuo patre paulo post susceptam ex Christiana conjuge prolem unicam, nata circa annum* MCCXLV, *cœperit* Valentini Regis B *titulum gerere gesseritque, quoad usque Metropoli illa sub Aragonis potestatem redacta, etiam titulum illi cesserit, contentus possessionibus sibi a victore assignatis. Res fiet ipsius Urbaniani Brevis exhibitione clarior: sic enim sonat.*

cujus filio, sub annum 1236 etiam baptizato, et dicto Vincentio,

Urbanus Episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio, Vincentio, illustri Regi quondam Valentiæ, salutem et Apostolicam benedictionem. Litteras, quas nuper tua devotio nobis misit, libenter inspeximus et legimus diligenter: et de tua et filii ac duorum nepotum tuorum conversione fidelem, quam ibidem scriptam invenimus, Nos et Fratres nostri plenam lætitiam habuimus, et exinde concepimus gaudium magnum valde; exolventes protinus devotos exultationis jubilos et gratiarum supplices actiones, unigenito Dei filio, Domino Jesu Christo, ac patri luminum et errantium propensi directori; super eo quod dignatus est afflare spiraculo vitæ cor vestrum, et retrahere vos ab invio reprobi circuli, et in viam rectam dirigere gressus vestros, ac parare vobis lucernam ad quam in nocte præsentis vitæ indeflexis gressibus ambuletis, C fidem videlicet orthodoxam, quæ est sacratissimæ religionis solidum fundamentum, vera cœli porta et ostium, per quod intrat ad cor hominis omnium Conditor et humanæ salutis Amator. Agnosce itaque, carissime Fili, vocationem tuam, ut fides tua semper sit certa, ne spiritu decipiatur erroris; sit [illegible], ne per carnis mollitiem evanescat; sit fortis, ne quibuslibet adversitatibus superetur; sciens quod quicumque intimo cordis amore fidem Christi percipit, quidquid extra ingruit non solum tolerat, sed et vincit. Imiteris in fide constantiam Chananeæ, ut, quod a Domino Deo tuo digne petieris, impetrare per constantem perseverantiam merearis; et aspiciens in remunerationem, majores æstimes esse divitias omnium Ægyptiorum thesauro improperium Jesu Christi: qui compensabit tibi pro terreno regnum cœleste, et pro transitorio sempiternum. Prædictum autem filium et nepotes, adhuc in fide (ut intelleximus) parvulos, Catholicis instruas disciplinis; confortans eos in adeptione virtutum, in expugnatione tentationum, in sustinentia tribulationum, et conflictu quorumlibet vitiorum; ut eos reddas moribus placidos, et orthodoxis traditionibus informatos; et inde vere probentur esse pietatis tuæ heredes, qui, ordinabiliter succedentibus rebus, futuri sunt tuorum bonorum temporalium successores.

Urbanus 4 suam filiique et nepotum conversionem gratulatus,

favorem [illegible] promisit

Favorem deinde iis suum, ad quæcumque digne postulaverint, appromittit Pontifex; multaque eis bona apprecatus, patrocinium quoque suum addicit, apud Urbem veterem, quarto Idus Aprilis, Pontificatus anno tertio. *Istæc autem* D. Vincentii *filii, a patre* D. Ferdinando, *distinctio, haud incommoda* Belvisius *accidet, suam ad Valentinum Regem Maurum originem referentibus, et quoad patrem merito rejectis a Diago. Si tamen illi possint verosimile reddere, quod nepotum D. Vincentii aliquis in Catalauniam migraverit, indeque sub nomine* D. Bernardi Belvis, *anno* MCCLXXXVII, *redierit contra rebellantes Mauros in Valentinum regnum cum Infante Don Petro, virtutis ergo donatus ab Alfonso III Aragoniæ Rege castellis quibusdam circa Xativam, quorum uni nunc nomen Belgidæ est, quæque ipsi volunt ad prædicti Erregis possessiones pertinuisse. Hæc autem quousque probentur, certum alii habent, Bernardum istum familiæ caput esse.* D

AUCTORE D. P.

9 *Ceterum, ut ad* Abuzeytum *redeam, visumque ab eo Crucis allatæ miraculum; manet hactenus verosimile, factum id esse post fœdus cum Castellano et inducias cum Aragone initas, antequam et Zahenus rebellaret occupata Valentia, id est circa annum* MCCXXVII, E *cum jam aliquoties in alios vicinos Mauros Rex sanctus incurrisset. Ad majorem porro confirmationem præmissorum, atque ut clarius intelligatur iis de rebus nihil distinctius scitum fuisse aut creditum, quoad usque Higuera et Luna procuderent sua somnia, lubet hic etiam referre originalia verba* Doctoris Oncalæ, Canonici Abulensis, *relata per Robles pag.* 36; *dicitur enim is primus fuisse, qui de historia Caravacana aliquid prælo dedit: floruit autem, sicut noster Joannes Gamiz mihi scribit ab anno* MDXXX *usque ad* LVIII, *ut mirum sit illius memoriam non invenire in Theatro Ecclesiastico Mag. Ægidii Gonzales Davila parte* 2, *edita sub annum* 1647, *ubi de Ecclesia Abulensi acturus, præponit Catalogum virorum in urbe ista illustrium, qui tum aliis titulis tum etiam ac specialiter scriptis claruerunt. Sed neque mentionem fecit* Antonii Oncalæ *(hoc enim prænomen fuit) Nicolaus Antonii in sæpedicta Bibliotheca: pare alterum de Oncala silentium coepit me dicere, quod ei dedit (sicut accepi a jam nominato P. Gamiz)* I, Commentaria in Genesim, II Opusculorum *tomum unum, an.* 1555 *Salmanticæ apud Andream de Portonariis.* III, Pentaplon, *anno* 1546 *Compluti, apud Joannem Brocarium, sicut in nostro Collegio Granatensi extat, et Philippo II Hispaniarum tunc solum Principi dedicatur. Hujus autem Tomi Opusculum* XXIX, Staurion *dictum, agit de arcanis* Dominicæ Crucis, *et mox sequens* XXX, *appellatur* Apophya, *estque Appendix Miraculorum Auctoris, ut mihi habet quod* [illegible] F

Ex Apophya Doctoris Oncala,

Istis positis allata fuisset Crux circa an. 1227.

[illegible] *signa* ***

10 Inest et Carabacæ celebris [illegible] memoria, de vetusto miraculo Crucis, quam oppidum Veram vocant; apparuit enim Christiano Sacerdoti, cum sola deesset sacrificaturo, historiamque referunt. Regnantibus per [illegible] Hispanias Mauris, eoque [illegible] tenentibus quæ sunt ad Castulonenses et Oretanos, quæque hodie Murtiense [illegible] appellitant, ob plurimorum Martyrum exultationem, bella cum eos Hispani Christiani gerebant, et finibus expellebant suis, tumultuantibus animosi. Per id tempus religiosus quidam Sacerdos noster ad eos commeat, Christi Evangelium prædicaturus, et sacra persuasurus, sive neci sive vitæ paratus; sed antique fretus [illegible] auxilio Dei, duo operam dabat, quo multas (si [illegible] posset) fidelium animas Christo [illegible] lucrifaceret;

AUCTORE D. P.

A ret : in primis sacrum Missæ officium apud illius loci Regem interrogatus laudat audacter, docet, suadet. At Rex audiens, quasi per opprobrium, jubet rem divinam ut faceret more patrio, visurus quid esset, quod tantopere Christiani magnificarent. Sed quoniam apparatus [ad] Sacrum celebrandum defuit, misit e vestigio * pius Sacerdos urbem Concham, quam Christiani tenebant, famulos, ut per eos sibi remitterent ornamenta, quæcumque ad Missæ Sacrificium, magno * Rege visuro, necessaria forent. Remissa sunt omnia præter Crucem. Incipit * Mystes celebrare. Cumque advertissent Crucem deesse, sacrificio Missæ necessariam, constitit turbatus [et], multa volvens. Est enim summo Christianorum omnium consensu receptum valdeque consentaneum, non nisi præsente Cruce ad aram celebrare. Conspexit Rex Maurus cessantem, in pallorem faciem vertere : rogat, num quidquam accidisset. At ille; * Deficit Crux, respondet. Continuo Rex : * Num illud est? ait : videbat enim Angelos Crucem * obviis manibus afferentes altaris fastigio, quos digito demonstrabat. At Sacerdos Deo speque certa plenus, elevatis oculis gratiis actis, Crucem cœlestem ab Angelis suscepit, Sacrumque lætabundus B absolvit. Rex vero et plurimi qui cum eo aderant, conspecto miraculo, confestim [in] Christum crediderunt; verumque lumen * accipientes, religiosum Mystem, munere illius effectuque, secuti sunt * haud gravate. *Hactenus Oncala, qui quod rei gestæ tempus illud notet, quo dissidentibus inter se Mauris, fidentius eis insultabant Christiani, non repugnat fœderi et induciis seorsim ab aliis cum Abuzeyt constitutis; uti neque captivitas Christiani Sacerdotis : non enim in jure belli captus dicitur, sed ideo comprehensus, quod prædicare Mauris fidem præsumeret, rem apud omnes Mahometanos semper capitalem ausus.*

prius — *Regi* — *Destitit* — *Nan* — *obiit* — *accipiens* — *adhuc*

CAPUT II.

Antiquiora Crucis Caravacanæ miracula, et informatio sumpta an. 1598.

Ex authentico anni 1375,

V*idimus Capite Superiori Roblesium, Crucis sanctæ historiam ex veteri instrumento acceptam sic concludere :* Atque hæc est primigenia historia sanctæ Veræ-Crucis..... nec non multorum ejus miraculorum, quæ fecit facitque quotidie etc. *Atqui nulladum miracula ille retulerat. Consequens ergo esse videtur, ut ea* C *quidem immediate post Historiam scripta fuerint in eodem authentico, et ista denique conclusione terminatum instrumentum totum : sed a Roblesio suo loco avulsa, ut ab iis ordiretur librum secundum, qui erat futurus de Miraculis; nam hæc accepta fatetur,* ex memoria auctorizata per Alfonsum Ruiz Notarium publicum, et multos testes : qui Alfonsus dicit se fuisse tempore Garciæ Sanchez Mesiæ Commendatoris Carabacensis, consanguinei Don Gomez Mesiæ Magistri S. Jacobi. *Hoc autem posito, scilicet quod inter relationem historiæ et Conclusiunculam prænotatam locata erant miracula mox describenda, habetur annus, quo illa sic authentice transcripta sunt : subjungitur enim num. 13 hæc clausula terminativa.* Quidquid hic scriptum est contigit ab anno MCCCLX usque ad MCCCLXXV, eo tempore quo Rex Castellæ erat D. Henricus, ejus nominis secundus. *Fuit autem ab anno* MCCCLXVII, *quando juxta Carum in Histor. 3 Ordinum lib. 1 cap. 28, exauctorato Garcia Alvarez, in Magistrum Ordinis S. Jacobi assumptus est, non* Gomez, *sed* Gonzalez de Mexia, *et regnum cum vita terminavit anno* MCCCLXXIX. *Proinde tota tam historiæ quam miraculorum eatenus expositorum scriptura, credi potest ad jam dictum annum* MCCCLXXV *pertinere; quando ab eo quo* Crucem *apparuisse arbitramur tempore, solum effluxerant duo secula cum dimidio. Non* D *longa sane temporis intercapedo in materia traditionum, quarum credibilitas etiam ad multo majora annorum spatia sese solet extendere, tanto tamen semper minor, quanto a sua origine longius recedit. Et hoc quidem dictum sit cum respectu ad historiam apparitionis miraculosæ, capite superiori relatam : nam miracula (ut apparet) fidem accipiunt a præsentibus, et cum ipsa scriberentur viventibus pro parte majori testibus, hoc tenore.*

et fide certissimorum testium,

12 Tempore Garciæ Sancii Mesia Commendatoris Caravacensis anno MCCCXLVIII, grande incendium exarsit in ecclesia et turri S. Veræ-Crucis, adeo ut effluens per portam cera liquefacta et ardens æquaret altitudinem dimidiæ tibiæ; flammæ autem pertingerent usque ad supremum culmen ipsius turris. Nihilominus armiger quidam ipsius Commendatoris, magna cum devotione dixit, quod paratus erat mori in obsequio S. Veræ-crucis; adeoque vel ipsam in sua capsa eripere igni, vel in eo conatu vitam ponere. Irrupit ergo per medias flammas, capsamque S. Veræ-crucis ab iis extraxit, prorsus illæsus egrediens. *Hic porro merito dolet Robles, nomen viri, æterna memoria dignum, non fuisse scripto consignatum : deinde, ut ad secundum* E *Miraculum transeat commodius, notat eo ipso tempore magnam illam atque universalem mortalitatem extitisse, cujus calamitates versibus suis Petrarcha interuit; putatque ejus prænuntium fuisse incendium istud : deinde interruptum contextum sic prosequitur :* Postea anno secundæ mortalitatis, qui fuit MCCCL, Commendam Caravacensem administrante Petro Alvarez, tam ipse Commendator quam armigeri sui, ac multi boni viri, istic forte præsentes, viderunt efferri in cœlum magnum splendorem ardentium cereorum ex capella S. Veræ-crucis : quod magni prodigii loco habitum : statimque secuta est altera ingens mortalitas. *Addit vero iterum Robles, eadem pestilentia extinctum fuisse Regem* Alfonsum XI. *in obsidione arcis de* Gibraltar. *Ita scribere Joannem Nonii de Villasia in prædicti Regis Chronica cap.* 341. Alias etiam, tempore ejusdem Commendatoris, excurrerunt Mauri Moratalham usque, et magna præda collecta Velezium abduxerunt uxorem Didaci Gil : quæ ibidem detenta commendavit se S. Veræ cruci. Mox autem aperta ei ultro est porta quædam, et ipsa trans lecticam, intra quam dominus suus dormiebat, desiliens, pervenit usque ad portam domus : quam aperiens, abiit ad domum alterius Mauri, ubi F captivus tenebatur Christianus quidam cognatus suus, cui nomen Gonsalvo Ferrerio. Aperiens ergo etiam istius domus portam, intravit solvitque cognatum a cippo cui adstringebatur. Tunc pariter demittentes sese per murum quemdam, quarto post die appulerunt Caravacam : ibique noctem pervigilem egerunt in ecclesia S. Veræ-crucis, relictisque ferreis quæ Gonzalvus attulerat vinculis, abierunt.

scitur de Cruce citra noxam flammis erepta an. 1348, — *et mortalitate anno 1350 prænuntiata,* — *deque muliere et juvene apud Mauros captivis et solutis*

13 Commendam gerente Ægidio Rodriguez Nogerolio, quodam die, cum turba multa S. Veram crucem in processione deduceret, ipsam intra brachia ferente Joanne de Parega, nunc Loreæ commorante, tunc autem annorum circiter quatuordecim puero; et hunc sustentantibus hinc quidem Petro Garcia, tunc scriba oppidi Caravacensis, inde vero Joanne Pereton; accidit circa ecclesiam S. Bartholomæi, quæ procedentibus transeunda erat, quod Vera-crux quasi tonitru dedit intra arculam suam, nulla ejusmodi sonitus causa apparente. Obstupefecit omnes miraculum tam grande, judicaruntque alteri portitori tradendam Crucem, qui fuit Ferdinandus filius Joannis Pereton, puer parvulus; itaque perrexerunt cœptam pompam deducere.

Narratur ibidem quod S. Crux intra capsam sonum ingentem dedit,

Postquam

A **Postquam vero ad ecclesiam redierunt, aperta** capsa invenerunt argentum, cui S. Vera-crux inclusa erat, crepuisse, incertum qua de causa; in ipso autem loco, ubi miraculosus sonitus exauditus fuit, fundata est postea Parochialis ecclesia, quæ hodiedum manet. Rursus tempore ejusdem Ægidii Rodriguez, degebat Caravacæ vir quidam, non solum alearum lusui perdite addictus, sed etiam solitus inter ludendum abnegare S. Veram crucem, adeo ut vice quadam tantum non raptus a diabolo fuerit. Haud tamen propterea execrationes consuetas dimisit. Cum ergo Commendator prænominatus, **aliis bonis viris comitatus progrederetur versus** ecclesiam S. Mariæ, et aleatorem prædictum audiret more solito dejerantem; cannam quidem quam manu ferebat quasi percussurus extulit, sed irruens in eum alter ipsam de manibus violenter extorsit, cœpitque fugam versus turrim S. Veræ-crucis. Currebant ergo post eum alii, videruntque impingentem in valvas ipsius turris, nullo ferreo repagulo clau-

quod in eam blasphemus punitus sit,

B **sas, sed simpliciter conniventes; nec tamen eas, quocumque adhibito nisu, aperire valentem**: quare exinde prosiliens inter duas murales pinnas, eisdem cum ipso ruentibus decidit, malaque morte periit, qualem execrando tam pretiosam Reliquiam commeritus erat. Postea juvenes duo, Oscæ captivi in domo Ali Alcizarii, commendarunt se S. Veræ-cruci; et liberati dimiserunt compedes suos; atque egressi de loco per nocturnas tenebras, neque scientes quo vel qua irent, postero die invenerunt se in hoc oppido. Erant autem, unus quidem eorum Argonensis, alter Mesensis. Porro quidquid hic scriptum est contigit ab anno MCCCLX usque ad MCCCLXXV, eo tempore quo Rex Castellæ erat D. Henricus, ejus nominis secundus. *Et hic ego primam scripturam,* ***coram Garcia de Cardenas factam, terminari reor:*** *postea vero eidem chartæ successive adscripta miracula* ***sequentia.***

et duo captivi liberati.

et hæc intra 1360 atque 1375,

14 Post ista, anno Æræ MCCCCXIV, qui est annus **1376** venit Caravacam Alfonsus Martin, cribrator, civis Hispalensis ex Collatione S. Ægidii, cæcus, ducente ad manum filio, obtulitque S. Veræ-cruci casulam sericeam calicemque argenteum: et noctem totam ibidem pervigilavit. Sub horam vero matutinam soporato sanguis erupit ex oculis, quos deinde experrectus sibi persanatos sensit, tam bonis iis utens quam ullus ex nobis, sanusque remansit. Actum hoc coram Commendatore prædicto, et aliis

item anno 1376 cæcus illuminatus,

C viris bonis hujus loci. Anno 1387* erat Commendator Caravacæ, decimus tertius ex Ordine, D. Gometius de Soto-mayor, cum esset Magister S. Jacobi D. Gometius Suarii de Figueroa. Tempore istius Commendatoris annis jam circiter quatuordecim prætermissis, misit Paganus Rodriguez, incola prænobilis civitatis Murciensis, lampadem argenteam, involutam sindoni mortuariæ filii sui, qui **mortuus eique involutus fuerat, sed commendatus** huic Veræ-cruci revixit. Coram omnibus autem elevata est lampas, quæ hic prius erat, atque ex oleo quod continebat transfudit in novam, et utrique **simul ardenti abundavit oleum. Anni jam circiter** sex transierunt numeramus autem 1382* quod ingens tempestas locustarum pervasit oppidum territoriumque Lorcense, spem totam futuræ messis depascens, ac ne in arboribus quidem viroris aliquid reliquum faciens. Missi huc ea de causa fuerunt Petrus Dias de Corduba, Petrus Joannes de Palentia, et Joannes de Corvalan: qui instituta processione, S. Veram-crucem intinxerunt aquæ, et aquam inde defluentem tulerunt Lorcam, eaque consperserunt agros: quo facto intra tertium diem cessavit calamitas, nec quidquam ulterius facere animalcula noxia potuerunt.

* imo 1378

puer mortuus suscitatus,

* imo 1392

locustæ an 1386 abactæ,

15 ***Hactenus Appendicula illa, ut est apud Robles,*** *annorum cyfris (meo quidem judicio) mendose transcriptis vel impressis: quas si juxta marginales correctiones mutare liceat, rectus omnino ordo erit, neque postremum censeri debebit factum scriptumque citius, quam fierent et post annos quatuordecim scriberentur penultima duo. Etenim sicut post annum* MCCCLXXV *(in quo finit Relatio, curante D. Garcia de Cardenas scripta) recte sequitur primum Appendiculæ hujus miraculum de anno* MCCCLXXVI; *sic huic succedent etiam recte secundum ac tertium de anno* MCCCLXXVIII; *et ultimum factum fuerit anno* MCCCLXXXVI; *annis utique* VI *prius quam ultimum, et* XIV *annis prius quam penultima scriberentur, siquidem scripta omnia fuerint anno* MCCCXCII. *Incuria autem magna visus Roblesii typothetas in cyfris ejusmodi, videmus etiam pag.* 104 *ubi eadem locustarum depulsio memoratur, et pro* 1382 *hic expressis, invenitur* 1384. *Sic infra num.* 21 *die Veneris sancto,* XIV, *pro* IV *Aprilis cogor scribere, ita exigente Paschali calculo anni* MCCCCXXX, *qui Pascha retulit, non* VI *Aprilis (uti perperam ibi dicitur sed* XVI, *uti reposui: erat enim littera Dominicalis* A, *cyclus Lunæ* 6, *ultimum autem Pascha actum* VI *Aprilis fuerat anno* MCCCXCIII, *neque ipsum tali die rediit nisi anno* MCCCCLV. *Deprehenso autem tam evidenter ejusmodi vitio, consultum censui num.* 24, *tres annos adscribere intervallo unius miraculi ab altero, pro duobus; et pro anno* MCCCCLXXIX *notare* LXXVI; *ac rursum num.* 25 *et num.* 28 *pro* MCCCCLXXII, LXXVII; *et in num.* 32 MDXCVII, *pro* XCII, *ut suo ordine vel ita habeantur omnia, et culpa confusorum numerorum penes solos typothetas resedisse credatur. Ex tali correctione illud etiam commodum sequitur, quod scriptio quæ alias deberet dilata credi usque ad annum* MCCCCII *vel* III, *præcesserit immediate annum vastationis et incendii, oppido et ecclesiæ Caravacensi a Mauris Granatensibus* *illati anno* MCCCXCIII; *possitque pro singulari Dei sanctæque Crucis beneficio numerari, quod scriptura hæc (in arca ipsius sanctæ Crucis olim servata) flammas evaserit, quibus alia publica omnia oppidi monumenta conflagrasse probat Robles pag.* 81, *allegato Instrumento authentico, penes civem quemdam Caravacensem etiamnum existente, per quod filius Martini de Pareja testimonium, de bona et antiqua sui Patris nobilitate, ex archivio loci petentibus, respondetur, quod* tempore **rebellionum sub Commenda Petri Lopez Faxardi,** Mauri combusserunt omnia quæ requirebant scripta, **quando toti villæ flammas subjecerunt.** ***Existimat*** *Robles, hac occasione periisse quidquid antiquarum scripturarum de* historia et miraculis S. Crucis *Caravacæ inveniebatur tempore* Joannis Ægidii de Zamora, *ad* S. Ferdinandum *scribentis, et quidquid deinde scripto fuerat consignatum. Sed prætereaquam quod illum, ex* ***solo Higuera notum scriptorem, fictitium eruditi censent;*** *ut in hac opinione confirmer iis, quæ dixi de isto memoriali anni* MCCCLXXV; *cogor quoque credere, nihil tunc aliud invenire potuisse, quam quæ retulimus; alias enim talium scripturarum mentio facienda fuisset ab eis, qui (ut apparet) intendebant historiæ et miraculis prænominatis fidem omnibus quam certissimam facere.*

D

AUCTORE D. P.

et hæc ultima addita an 1392,

E

ante incendium anni 1393,

F

16 *Plurimis merito faciendum est, quod laudatus prior Capitis* Doctor Oneal, *post relationem utcumque* ***miraculosæ apparitionis historiam refert, partim ex*** *traditione Caravacensium, nec dum figmentis novitiis inquinata; partim uti testis de visu, his verbis:* Est ea Crux ad hodiernum usque diem, non incolis tantum, sed Hispanis omnibus, maximis honoribus venerationeque semper habita: quam summo studio summaque vigilantia, in edita fortissimaque arce positam, asservant [inclusam]* arculæ, ut et perpetuo lumine illuminetur, et non nisi tribus clavibus clausam venerentur* religiose, vicini provinciales. Tradunt

Prædictis addit Oneal

* arcula

* religiosæ

[illegible] *quod S. Crux furem suum disrupit.* * vis * etiam

dunt etiam a pastore subreptam, et nimio quasi pondere furem disruptum, et [ad] arcem divinitus reversam : usque adeo divina numina delicta latrociniaque [non] patiuntur, nec sine pœna facinora praviora relinquunt : tanti est * jus suum cuique tribuere. Narrant et alia quam plura certissimaque miracula, non aspernanda, sed quæ ob brevitatem non vacat in præsentia [rum] recensere : iniquis * enim spatiis exclusi, alio stylum intendimus properantius : sed illud non desinam interim [monere.] Celebrant Carabacenses Veræ-crucis festum solenne ad * v Nonas Maji, conventumque celeberrimum ibi peragunt mercimoniorum, quo mirum est quanta advenarum præsentia, quanta confinium populorum copia, adja [cen] tiumque provinciarum turba avidissime confluat.

* ad * video * arce *et 3 Maji processio aliter delata ad quas sanctificatas [illegible] sereno cœlo pluvias* * celebritate * luxuriosis * mundant * quæ sunt rerum. * Tunc alii. * [illegible] * [illegible]

17 Aliud [quoque] sanctius frequentiusque miraculum * ac solennius non * videtur prætermittendum. Etenim multi religiosi [Sacerdotes] urbis ac provinciæ, cum tota plebe, incensis funalibus, magna pompa magnaque veneratione, non sine choreis et saltatoribus, inter maximas peregrinorum constipantium catervas, apertam Crucem ex * arca depromptam, inauratæque lecticæ impositam, quotannis usque ad proximum lacum efferunt Acequiam vocant, in quo ter urbanus Archipres [by] ter eam lymphis mersam (extremam ejus nempe partem intingens) [extollit : terque eadem] coram frequenti populo aspicienda adorandaque circumfertur. [Tunc] quasi aquis [inferioribus] sanctificatis et vocatis supernis, (mirabile visu) contestim pluviæ, apertis nubibus de cœlo descendentes, ingruunt sæpe vesperato festo, et per ternos quaternosque dies * celebritatis sæpius per Octavas effluunt : quibus desiccata arva fœcundiores fruges, et * luxuriosius crescentia pabula innumeris gregibus et animalibus * inundant. quod ut * verum, admoniti hisce oculis, præsen [tes] inspeximus, fidem scriptis facturi : oppidanique seniores affirmant, numquam se sine opportunis optatisque pluviis id festum celebratum meminisse, qua una re fructus colligunt uberiores. Hinc * urbs illa præ vicinis plus abundat opibus. Sed et naturæ loci [illegible] Deus optimus maximus hoc muneris miseratus [illegible] : est enim ea Hispaniæ pars et ob siccitatem posita [illegible] atque ob loca sitibunda : nisi * aquis per rivulos agris [illegible] in terræ [illegible], agri juvantur : ut [illegible] regio, quæ vix de cœlo pluvias [illegible] pro tempore, nisi [his] Veræ-crucis beneficio [illegible], [illegible]. [Quia autem in eadem Vera-cruce remedium] tempestatum præsentaneum juvamen [et] admirandum experti, cernimus ; id omne a Deo bonorum omnium fonte summam [ei] virtutem attributam facili fide cognoscimus, cui per infinita secula laus, honor et gloria. Amen.

[illegible]

18 *Quo ritu quibusque ceremoniis fiat prædicta aquarum sanctificatio, prolixe describit Robles lib.* 2 *cap.* 11 ; *putatque eam suum habuisse principium a beneficio Lorchensibus impenso contra locustas, anno (ut nobis visum)* MCCCLXXXVI, *cum aquam Caravaca petiissent, attactu Veræ-crucis sanctificatam. Ibidem etiam ait, præter primarium et omnibus notissimum festum S. Crucis* III *Maji, celebrari* XVI *Julii, sed paulo minori solemnitate,* Triumphum S. Crucis, *jam olim ab anno* MCCX *institutum festum et tota Hispania agi jussum, in memoriam clarissimæ illius victoriæ, a sancti Regis avo Alphonso ad Navas Tolosanas tali die relatæ anno prænotato. Hic cultus, lapsu seculorum quatuor, multum refrixerat ; ut autem Caravacæ denuo resumeretur, auctor fuit noster P. Aguayo : qui anno* MDCVI *ad populum verba faciens, suasit persuasitque debitæ gratitudinis demonstrationem illam renovandam. Similiter etiam mense Septembri celebratur* Crucis Exaltatæ *festum, die* XIV, *circa quem diem divinando conjectamus natum fuisse* S. Ferdinandum. *Narrat porro idem Robles cap.* 16, Michaelem Reyna, civem quondam et Consulem Caravacensem, *pœnitudine magna peccatorum præteritorum tactum, eoque deliberantem quo satisfactionis genere melius elueret noxas contractas ; induxisse in animum, quod nihil divinæ majestati facere acceptius posset, quam si honorem* S. Crucis *promovendum modis efficacissimis curaret ; efficaciorem autem excogitare nullum poterat, quam fundationem Collegii* Societatis Jesu. *Ad illum enim usque diem nullum Religiosorum Mendicantium cœtum habebat Caravaca ; postea vero, introducta Societate nostra, accesserunt alia monasteria quinque, Hieronymianum scilicet unum pro viris ; duo Franciscani, et duo Teresiani instituti, virorum virginumque. Facta ergo fundatio est, et Fundator, in alium plane virum exinde conversus, Christianæque humilitatis et aliarum virtutum factus omnibus exemplar, diem suum postremum obiit anno* MDCXXI, XVII *Januarii, atque in temporario oratorio, quod aptaveramus dedicandumque curaveramus, est sepultus. Postea vero cum anno* MDCXCII *ad novam instructioremque ibidem ecclesiam nostram transferendum esset optime meriti Fundatoris cadaver, inventum est prorsus integrum ac suaveolens ; quamvis neque balsamo neque alia re ulla fuisset adversus putrefactionem munitum. Hoc autem per transennam indicatum oportuit, ut intelligatur unde processerit nostrorum Patrum erga* S. Crucem Caravacanam *devotio, zelusque eamdem quaquaversus propagandi, distributione Crucularum illius attactu consecratarum ; simul etiam ut appareat, quam non immerito mihi sumpserim (licet id aliquantum videatur ultra assumpti operis argumentum esse) historiam illius vindicandam a fabellis recentioribus.*

et instituitur collegium Societatis Jesu

in cujus oratorio postea inventum corpus Fundatoris per ann. [illegible] incorruptum.

Anno [illegible] scribitur,

19 *Restat hoc loco producendum aliud publicum Instrumentum, repertum apud sæpe citatum Robles pag.* 85. In oppido Caravacensi anno MDXCVIII, coram me Joanne Abril, Notario publico intra diœcesim Cartagenensem, et testibus infrascriptis, personaliter comparuit Ferdinandus Lopez, Clericus Presbyter, natus et habitans Caravacæ ; dixitque venire ad instantiam Joannis de Robles Corvalan Clerici, rogatum, ut velit jam nonagenarius declarare ad memoriam posterorum quædam, circa S. Veram-crucem ejusque originem. Dixit ergo, quod cum anno MDXLVIII relatum fuisset civitatis Murciensis Inquisitoribus de S. Cruce, quæ servatur in castro et arce oppidi Caravacensis, in ordine ut [illegible] de miraculis, quæ ea mediante consecuti sunt indiesque consequuntur fideles, iisdem sine approbatione [illegible] certitudinem adderent. Cumque Inquisitores eum in fidem huc misissent prænominatum Ferdinandum Lopez Clericum, tunc ipsius sacri Officii ministrum ; ipse informationem faciens, et verificationem [illegible] atque miraculi, examinavit Genesium de Robles seniorem, D. [illegible] de Mesa, Petrum Munhoz, et Ferdinandum etiam seniorem, aliosque. Hi dixerant, scire se per traditionem majorum suorum, esseque publicum et notorium, quod sanctissima Crux quæ est in castello, illata sit ab Angelis in turrim, eo loco ubi nunc est, quemadmodum ipsius miraculi relatione circumfertur.

[illegible] facta

20 Dixit etiam prænominatus Ferdinandus Lopez, quod examinavit Alfonsum Sanchez, simul cum aliis testibus, adjuratum super altari cedrino quod est in ara, quod altare consistit ad manum sinistram majoris altaris in ecclesia veteri hujus oppidi, et vulgo nuncupatur altare Solitudinis Dominæ nostræ. Hic vero deposuit, moris fuisse, eo quod oppidum erat finitimum Mauris Granatensibus, vigiles constituere ad altare in quo servatur S. Vera-crux, cui alia

[illegible] solitarii [illegible]

A alia nulla sera aut custodia erat. Cum autem contingebat Mauros versus oppidum aut agrum circumjectum incurrere, ipsa S. Crux strepitum quemdam ciebat : quo audito prædicti vigiles pulsabant campanam, quæ hodiedum est in turri : quibus sæpius respondebant excubitores in turribus, Nova ac Veteri atque Patibularia, quæ singulæ quasi una leuca hinc distant; respondebant autem excitando fumum. Sicut ergo non nisi notæ probitatis hominibus, et in quibus magna habebatur fiducia, committebantur vices ejusmodi vigiliarum, unde tantum omnibus in commune proveniebat emolumentum; ita ceciderat aliquando sors in ipsum Alfonsum Sanchez.

cui ideo apponebantur nocturni vigiles.

21 Eodem tempore ibidem Sacristæ officio fungebatur ab annis aliquot Sacerdos quidam, hic fraudulenter missus a Capitulo Toletano, cupiente ad ecclesiam suam transferre S. Crucem : qui cum suam integritatem probitatemque toti civitati abunde probasse videretur, nemini suspectus erat. Huic ergo ad S. Crucis custodiam socius una noctium datus Alfonsus, cum quadam necessitate urgente foras exire compelleretur, commoditatem inscius præbuit Sacristano ipsam subripiendi ex capsula, in qua

Hi cum unus testatur ablatam a Sacrista,

B etiam servabantur testimonia apparitionis miraculosæ. Ibat Toletum versus prædo sacri depositi, eademque die vir honestus hinc veniens Moratalia, supra locum qui dicitur S. Francisci, nunc a Crucibus nominatum, passum notum omnibus et leucæ quadrante distantem Caravaca, luminaria quædam conspexit, interque ea sanctissimam Crucem. Nuntiavit ergo Caravacæ quæ viderat. Venerant mox Parochus et Clericus quidam peregrinus, tum forte præsens, cum civibus omnibus processionem devotam constituentibus, et S. Crucem in turrim suam ad proprium altare retulerunt : in ipso autem loco, ubi reperta Crux fuerat, apparuit fons novus, qui istic hodieque manat. Porro cum loci Commendam gereret D, Petrus Faxardus, primus Marchio Velezinus, facta sunt, tabula picta altaris, sacrarium, et reliquiarium, quæ nunc habentur, ut melius fidelius que servari possint omnia.

... aculose ... ipsam,

22 Dixit insuper prænominatus Clericus Ferdinandus Lopez, quod de mandato Inquisitorum ab anno prædicto MDXLVIII usque ad L, biennium manserit in Curia Vallisoletana, sollicitando restitutionem instrumentorum et chartarum testimonialium, a Toletano Clerico sublatarum; eoque rem adduC xerit, ut nisi mortuus fuisset Concilii Præses D. Ferdinandus Ninno, ipsas fuerit per sententiam recuperaturus relaturusque etc. *Hactenus Instrumentum illud quod profert Robles ad confirmandam factum, initio Capitis 3 a se relatum, ubi notat, consilium rapienda S. Crucis sumptum Toleti fuisse sub Archiepiscopatu* Fr. Francisci Ximenii de Cisneros Cardinalis, *qui Cathedram tenuit ab anno* MCCCCXCV *ad* MDXVII; *suoque Primatis jure usus, atque persuasus ex majori S. Crucis honore futurum, si in Primatiali ecclesia honoraretur, maluerit permittere ut clam auferretur, quam cum seditionis periculo palam transferendam mandare. Ait etiam Robles, Clerico ad id delecto prius quidem sacristiam Parochialis ecclesiæ, deinde multum probato custodiam* S. Crucis *commissam esse, quam is sexennio tenuerit; propositi autem exequendi occasionem nactus sit tempore* Cardinalis Taveræ, *adeoque post annum* MDXXXIV. *Denique a casu eumdem Clericum quod requisita instrumenta occultarit, ne publice confunderetur, pertinaciterque negaverit ea penes se esse. Sed vereor ne id judicium temerarium prorsus sit; malimque, ad ipsius Clerici totiusque Capituli Toletani excusationem, præsumere, quod Toletum perveniens Clericus; neque Crucem inveniens, quam se adferre credebat, sed solas chartas (ipsas scilicet, quas supra dedimus, scriptas tempore*

[illegible]

quas Toleti abditas et clam restitutas fuisse opinamur

D *Garciæ de Cardenas), eas quidem ostenderit Canonicis a quibus missus erat, in testimonium impleti quantum in se fuerat mandati; sed ipsas, vel eorum jussu vel propria sponte, clam vel palam, referendas curaverit istuc, ubi postea sunt repertæ, et anno* MDLVI *ad authenticandum oblatæ, ab ignorantibus easdem esse, quæ tantopere requirebantur, superstite dumtaxat memoria ablationis, restitutionis non item.*

CAPUT III.

Vetusta alia et probe testata miracula, ex Historia Caravacana Roblesii.

Ab *historia Caravacanæ probatione transeo ad Miracula, documentis hactenus adductis non comprehensa, et proxime sæculo secundo XV patrata, qualia ex monumentis Caravacensibus Robles promit Hispanice.* Anno MCCCCXXX convenerat civi cuidam Caravacano, cujus nomini parcitur causa familiæ, cum Granatensibus Mauris, ut pro constituto pretio eis traderet oppidum. Verum in ipso exequendi facinoris articulo audita est Crux Sancta, intra arculam majores solito ictus dare; et statim post visi sunt excubantes in turribus signum edere Maurorum advenientium.

In 1430 puer letaliter vulneratus a Mauro,

E Accesserant hi ad oppidum ipsa nocte feriæ VI majoris, XIV Aprilis; cumque adventum suum innotuisse cognovissent, deflexerunt Ciezam et pervenerunt ad vicum quemdam Campoley dictum. Hic quidam pastor Didaci de Fuensalida, proavi mei, in altam evadens quercum, ut transeuntes evaderet falleretque; commissum sibi ejusdem Didaci filium parvulum, proavunculum meum, sub vepreto quodam absconderat : secundum quod transiens Maurus eques, et circumspiciens causam quæ consternatum ex improviso equum ferocire fecisset, puerum advertit, in eumque septies hastam suam contorsit : quapropter reversus postea ad locum pastor, puerum reperit tantum non mortuum : sustulit eum tamen, atque in domum patris detulit. Hic eum qui aderant S. Veræ cruci commendarant, promittentes, quod servatum in vivis Ecclesiæ ministerio consecrarent. Sanatus est per Dei gratiam puer; studiisque peractis effectus Clericus, etiam receptus fuit Uclesii inter Fratres Ordinis S. Jacobi, ubi habebat patruum ejusdem habitus, Alfonsum de Fuensanda.

miraculose sanatur.

et vivit ultra annum 1540

F Ipse vero Genesius de Fuensalida, factus in oppido Moratalæ Parochus, ad tantam pervenit senectutem, ut annum CXV ætatis transcenderit : siquidem anno MDXL adhuc in vivis versabatur, et quando læsus fuit censebatur esse tredecennis : multique adhuc supersunt, tam hic quam Moratalia, qui eum sibi visum notumque meminerunt.

24 Eodem anno, ipso die Paschatis XVI Aprilis, iidem Mauri Ciezam advenerunt, captoque et expilato oppido multos Christianos abduxerunt captivos : ac supposito deinde igne revertebantur ad propria onusti manubiis. Id cum Caravacani intellexissent, Lorcanos admonuerunt, unanimiterque egressi obviam, invenerunt hostes in campo quodam exiguo, quem ab hoc eventu Equitum campum dixerunt. Ibi acerrimum utrisque certamen incubuit, eo quod Mauri numero maximo essent, animo nostri; dumque Maurorum pars pugnabat, progrediebatur altera, pergebatque in tutum subducere prædam. Hoc ergo prævertere cupientes nostri, mutuo se cohortati conglobatique, invocato nomine S. Crucis, quæ ipsis eo loci apparuisse dicitur, tanto impetu se intulerunt in barbaros; ut multis eorum cæsis, reliquos in fugam egerint, omnemque prædam ex iis receperint. Nihil autem dubitabant hujusmodi successum divino isti vexillo referre acceptum. Anno MCCCCXXXII Caravacam venit Religiosus quidam ex Ordine

reportatur insignis victoria de prædonibus

Auctore p. sanatur surdus ac mutus:

A Ordine S. Francisci, post gravem quam passus fuerat infirmitatem, linguæ atque aurium usu privatus. Hunc pia mater sua ad Capellam Veræ-crucis adduxerat, per eamque Dominum deprecans loquelam auditumque recuperavit filio, citra moram ullam. Anno MCCCCLXXII, Joanne de Haro Commendam Caravacanam administrante, ipsemet declaravit, coram ordinario Prætore loci Petro Fernandez Botia, quod in oratione consistens coram altari S. Crucis, animadvertit extinctam, quæ ibi erat, lampadem lumen amplius nullum dare; ideoque pedissequis suis ephebis mandavit, ut eam reaccenderent. Verum priusquam aliquis eo perveniret, ultro illuminatam ardere iterum conspicit, idque pro magno ac certo miraculo habuerunt, tam ipse, quam qui aderant alii.

lampas ultro accenditur.

25 Anno MCCCCLXXIII, die x Octobris eademque Dominica, summo mane venit huc quidam, dicens se Alfonsum de Morote nuncupari, ipsiusmet loci Moratensis inquilinum. Hic socium secum ducebat Æthiopem, nomine Benalique, nullis vinctum catenis, cum ipse compedes traheret pondere librarum circiter sexaginta. Medio autem juramento declaravit, coram Fr. Antonio de Poza, Locum-tenente B Vicarii hujus Commendæ, honorabilis viri D. Didaci Chacon, quod Bazæ captivus apud Mauros, sub potestate Sal m Abenlegue, audiitus est die quodam a præsente Benalique suspirare; et gemitus causam interrogatus respondent, quia se videret in captivitate positum, optabatque reverti in patriam. Cui Æthiops: Vide ut secretum mihi serves, Alfonse, et ex veritate tibi affirmabo, per legem veri Dei, me, postquam inaudivi de Cruce Caravacensi et magnis quæ operatur miraculis, æstuasse vehementi desiderio Christianismi amplectendi. Cum ergo dominus noster mihi crediderit, ut vides, curam Christianorum custodiendorum; si placet, et viam nosti qua Caravacam itur, commendemus nos Deo et S. Veræ-cruci, eamusque Caravacam, et ego fiam Christianus. Conscendemus autem mulam sub vesperam, et si quis abeuntes interroget, Quo? respondebimus, In vineam, ad colligenda sarmenta. Factum est autem uti proposuerant feria quadam sexta circa vesperam, et cœperunt profectionem usque in noctem; quando exerrantes a via audiebant tympanum Bazæ pulsari, ob animadversam fugam suam; neque multum fuit cum egressi plures post eos sunt, intercepturi abeuntes. Quid agerent, medio deprehensi in campo extra publicam viam? Genua flexe-C runt versus ortum solis, Deumque et S. Mariam de Guadalupe nec non S. Veram-crucem rogarunt, ut auxilium sibi salutemque præstarent, neque sinerent relabi in manus hostium Fidei sanctæ. Ecce autem apparuit eis in aere sculptura lignea, veluti castelli, plane similis oppido arcique Caravacensi, quantum balistarius arcus jacere potest. Ad illud cum gressus intenderent, disparuit quidem visio tota, ipsi vero se invenerunt in via regia, quam prosequentes usque mane sabbati, toto quidem die delituerunt in agro, sub noctem vero resumentes iter, altero die mane, id est Dominica, huc intrarunt. Hos ut prædictus D. Commendator vidit, jussit Alfonso vincula demi, quorum par unum appensum est in ecclesia S. Crucis, alterum in Guadalupe missum, sicut is se vovisse affirmabat; Æthiops autem effectus Christianus, nomen sumpsit Joannis a Vera cruce. Testes prædictæ depositioni et adjurationi fuerunt Bacalaureus Alvarus de Pratada, Alvarus de Mula, et Garcias de Aguilar, famuli et armigeri prædicti D. Joannis de Haro.

Servus Æthiops, ex fama S. Crucis cupidus Christianismi,

cum captivo Christiano fugam init,

et mirabiliter pervenit Caravacam.

26 Annis post in tribus aliud miraculum contigit, cujus testimonium habetur sequentis tenoris. Cum esset hujus loci Caravacensis Commendator fortunatus Eques D. Joannes de Haro, in festo S. Crucis D III Maji, Feria quoque III, in anno Salvatoris nostri Jesu Christi MCCCCLXXVI, coram honorabili Petro Fernandez Botia, Prætore ordinario dicti oppidi Caravacensis, atque Francisco de Salas, scriba Domini Regis nostri, ac testibus infrascriptis, personaliter vir quidam comparuit, dicens, sibi nomen esse Laurentius de Barrio-novo, domicilium autem Beatiæ; et asseruit quod XV Martii anni præsentis cum noctu vigilaret in castello S. Crucis, audiverit ab ea quosdam pulsus: ideoque se redivisse aliis quoque noctibus, et idem semper expertum; usque dum alii etiam testes, cum et absque illo, eosdem audirent. Iterati sunt autem pulsus illi noctibus singulis, usque dum huc advenit nuntius, missus a D. Lupo Vasquez de Acunha, Præfecto Cazorlensi, cum litteris, quibus significabatur D. Joanni de Haro, quosdam proditores in hoc oppido jam pepigisse cum Mauris de tradendo eo. Ipsa autem nocte, qua talis epistola allata fuit, cessarunt prædicti pulsus. Super quorum veritate cum dictus Bartholomæus juramentum præstaret in forma juris, testes adfuerunt Sancius de Parega, Joannes de Ubiedo, E et Martinus Montego, famuli et armigeri prænominati D. Joannis de Haro. Rursum, sub eodem Commendatore, aliud miraculum consignatum fuit publico instrumento hunc in modum.

Proditio pulsu S. Crucis indicatur,

27 In oppido Caravacæ, XVIII die mensis Maji, anno a nativitate D. N. Jesu Christi MCCCCLXXVII, in præsentia mei Francisci de Salas Scribæ Regii, coram honorabili Didaco Chacon, Vicario in hoc oppido Caravacensi ejusque Commendaria atque oppido Moratallæ, præsens comparuit honorabilis Eques Petrus Alarcon, Commendator oppidi dicti Membrilla del Tocon, Ordinis S. Jacobi, et dixit: quod cum in oppido quodam regni Granatensis, Velez Album nominato, captivus teneretur a Mauris, nostræ sanctæ fidei inimicis, intra arctum carcerem; et quidem laminis quibusdam ferreis, libras minimum quinquaginta appendentibus, gravatus; ibidem manserit mensibus plus quam tribus. Aderant istic etiam captivi Christiani alii, quos inter convenit carcerem suffodere, quamvis adeo altum validumque, ut mirum fuerit tale quid illos potuisse vel cogitare. Ut ergo ad propositi istius executionem divinum sibi favorem conciliarent, tum alias instituerunt devotiones, tum imprimis se commendarunt Domino Deo nostro, sanctæque Matri ejus Mariæ, F et huic S. Veræ-cruci; promittentes quod ab oppido Xiquena, per novem leucas deserta regionis Maurorumque insidiis exposita, pedibus ac tibiis nudis venirent, ac novemdium agerent coram S. Veracruce, addita quadam eleemosyna. Cœperunt autem cuniculum moliri intra carcerem, unico usi quem habebant pugione, absque aliis ullis ferramentis, ut mirum fuerit tantillo tempore tantum operis perfici potuisse; cum Mauri nocte diuque ad custodiam carceris intenti starent. Et tamen solo illo pugione intra octiduum actus cuniculus est, hiatu tam amplo quam esse solet fenestra; cujus aditum cum non aliter quam egesto rudere possent obtegere, visitantibus tamen eos identidem Mauris inobservata molitio mansit, virtute Crucis, quam desuper formabant malleolis, quibus ad saxa cavanda utebantur, licet rem adeo patentem notare vel cæcutiens potuisset: sed videbantur oculi Maurorum mentesque teneri, ne coram se posita cernerent, aut quidquam agi suspicarentur.

Commendator quidam cum aliis captivis,

voto ad S. Crucem nuncupato,

perfodit carcerem solo pugione,

28 Post octiduum laboris istius cœpit Commendator, cœperunt et alii Christiani captivi, vincula quisque sua scindere, mediantibus quibusdam instrumentis eo idoneis: quod cum agerent, jamque compedes suos media ex parte scissos haberet Commendator

et in vicinam ferrariam penetrat:

A mendator, bis die uno evocatus e carcere ad colloquium est, occasione lytri de quo tractabatur; et tamen ne tunc quidem suspicati quidquam barbari sunt. Regressus autem in carcerem ille, ipsa hora tantum acceleravit opus, æque ac alii, ut vinculis soluti omnes a prima noctis hora usque ad auroram paulatim inde egressi sint, præeunte Commendatore, ac Crucem quam istic habebat præferente, discalceati universi, hymnumque Te Deum laudamus recitantes, ordine quasi processionali. Per cuniculum autem suum evaserunt in officinam ferrariam, imminentem plateæ publicæ et a foris clausam: cujus seram cum ab intus perfregissent, duasque ex ipsa porta tabulas abstulissent, eruperunt in prædictam plateam; præcedente, ut dictum, Commendatore cum Cruce, ceteris ordine ac nudo pede subsequentibus. In ipsa porro platea occurrerunt mulieribus quibusdam Mauricis, a balneos cum lumine domos suas redeuntibus: quæ viso euntium agmine clamorem tollentes, excitarunt maritos suos et vicinos ibidem commanentes. Ast illi nihilominus cœpta gradiebantur via versus portam Velesiam: quo pervenientes,

eaque effracta evadens in plateam,

B animadversi sunt a vigilibus supra portam eamdem excubantibus: qui sublato clamore saxa jacientes nihil profecerunt, Christianis eo non obstante ausis per portam istam transire. Venerunt deinde ad antemurale sepimentum, quod etiam ipsum clausum ostio erat: unusque Christianorum, quamvis compedes disruptos adhuc ferret, transilivit sepimentum, quatuor vel quinque cubitos altum; atque post eum Commendator, aliique. et cœperunt per terram cultam descendere, ab edito oppidi loco, in viam quæ Xiquenam ducit, quamvis eorum nemo sciret qua gradiendum foret, neque quo duceret iter. Quatuor tamen ex illis, admodum onusti ferro, a Mauris post eorum terga egressis reducti in captivitatem sunt: ceteri cum Commendatore Xiquenam pervenerunt, nequidquam insequentibus barbaris, ac sæpe eos transeuntibus, nec tamen videntibus et quasi cæcitate percussis, per virtutem Dei, sanctissimæ Matris ejus, et S. Veræ-crucis interventum. Digressi Xiquena appulerunt salvi Caravacam, præmemorataque omnia affirmarunt coram testibus ad id vocatis, Genesio de Robles, Roderico Nogueros, et Joanne Begar, civibus Caravacanis. Et ego supradictus Scriba hic me subscribo.

transilit cum iisdem socius sepimentum portæ,

et salvus pervenit Caravacam

Franciscus de Salas.

29 Sub eodem D. Joanne de Hora Commenda-
C tore, in oppido Caravacæ, XV Octobris, anno a nativitate D. N. Jesu Christi MCCCCLXXVII, erat in ecclesia S. Veræ-crucis vir quidam, Martinum de Beatia vocari se dicens, civemque Argonensem esse: qui finita novendiali devotione affirmavit, quod mense Majo nuper præterito, Bazæ in regno Granatensi captivus, penes Maurum illius urbis civem, nomine Cad Alvarez, vinctus tenebatur compedibus, ut minimum quinquaginta libras ferri habentibus. Hoc in statu cogitanti qua ratione posset liber evadere, succurrit ut se commendaret Deo Domino nostro, et S. Mariæ de Guadalupe, ac S. Veræ-cruci Caravacanæ, quatenus inde adjutus pervenire posset ad locum aliquem Christianorum; erat enim itinerum regionis ignarus. Tum cœpit lima ferramenta atterere, eo successu, ut intra duos dies illis se evolverit inobservatus; Bazaque sub noctem egressus est in conspectu Maurorum plurium, quia non poterat aliter. Illi ergo currere cœperunt post eum, qui solus et impedes ambulabat. ast ipse proximos venire sibi sentiens, conversus inclinavit sese, ut dextera arriperet saxum in eos jaciendum, cum aliud quo se tueretur haberet nihil. Dum vero se convertit, missurus lapidem in pone sequentes, neminem omnino vidit, neque tunc neque postea;

Alius, Mauris inspectantibus fugiens,

eorumdem manibus eripitur.

sed cum ipsa petra in manu venit Xiquenam: estque D ea nunc in Capella S. Veræ-crucis: quamvis enim illam abjicere per viam conaretur, numquam potuit. Testes Lazarus et Joannes de Viamonte, atque Alfonsus de Ubeda.

30 Eodem tempore Fr. Antonius de Poza, Vicarius Caravacensis affirmavit, jurans per Ordines quos suscepit, venisse puerum, filium Bartholomæi Sanchez et Catharinæ de Truxillio, angina gravissime laborantem ac suffocationi proximum; venit autem cum eo mater ad Capellam S. Veræ-crucis, oratura pro eo, et scutellam olei oblatura pro lampade. Hanc ergo conspiciens prædictus Vicarius, qui stabat cum Fr. Gonzalvo, Capellano D. Commendatoris Joannis de Haro, S. Veramcrucem prætendens adversus nubilosam procellam. quæ supra civitatem ventura timebatur; mandavit præfato Fr. Gonzalvo, ut guttur pueri ungeret, oleo lampadis ante altare ardentis. Paruit iste, et mox unctus puer per os ejecit grandem atque bicipitem lumbricum, ac loqui cœpit. Reduxit igitur mater filium, deferens secum oleum ad ulteriores unctiones; vix autem tertio iis usa fuerat, cum detumuit puero guttur, quinque lumbricis ejectis expurgatum.

Curatur puer angina præfocandus:

E Deinde anno MCCCCLXXVIII, cum hujus oppidi Commendator esset Petrus Faxardus, Præfectus Regni Murciensis et civitatis Cartagenæ Dominus, fabrorum lignariorum quidam, Capared nomine, Decembris die IX, ligna quædam aptans in capella S. Veræ-crucis, cecidit ab altitudine elevationum undecim in rupes quasdam; sed cadens commendavit se S. Veræ-cruci, inventusque est disruptis thorace, subucula, indusio, braccis; atque calceis, illæsus ipse omni ex parte. Anno MCCCCLXXXIII Ferdinandus et Isabella Catholici Reges obsederunt Bazam, multumque laborem exhauserunt ut obtinerent urbem: voverunt autem ire Caravacam ad visitandam S. Veram-crucem, et anno prædicto ac die S. Barbaræ IV Decembris ingressi urbem sunt. Cumque res omnes ibidem ordinassent, transierunt in reditu Caravaca, et S. Crucem visitantes obtulerunt lampadem argenteam, ibi hodie quoque conspiciendam.

faber periculose labitur sine noxa.

CAPUT IV.

Miracula sub præcedentis seculi finem et per decursum præsentis patrata, etiam mediantibus Cruculis, veræ S. Cruci admotis, ex eodem Roblesio.

F

In partibus istis, quæ plerumque aliud non sunt quam vastæ planities, quam sæpe, cum minime expectet aliquis, excitantur procellæ tantæ ventorum atque imbrium, ut sata, etiam pondere [illegible], florentes, ut desolatos agros hortosque relinquant, ac si diluvio aquarum perditi fuissent. Proinde totum oppidum Caravacanum cum suo territorio penitus funditus periisset, nisi ipse Deus prospexisset de miraculoso sanctæ Crucis ligno, faciens ipsum quotidie triumphare de aeris potestatibus, per elementa saltem res hominum familiares lædere satagentibus, quando nequeunt eorumdem animabus nocere. Pluribus exemplis id confirmat Robles, exordiens ab hujusmodi. Ego Genesius Salmeron, Scriba Regis ac Domini nostri et civis Caravacanus, certifico, fidemque do ac facio, in verum testimonium eorum qui præsentes viderint, quod in prænominato oppido, die VIII mensis Novembris præteriti anno MDXCI, coram Licentiato Petro de las Cuevas, Gubernatore et Justitiario Majori hujus oppidi, comparuerunt, Alfonsus de Robles, tam proprio suo quam publico oppidi ac reipublicæ hujus nomine: et Gutierius Robles, ejusdem oppidi et sanctissimæ Crucis Scriba publicus,

Districtus Caravacanus, obnoxius tempestatibus

A publicus, nomine Confraternitatis et ceterorum, ut Sacrista illius; dixeruntque notorium esse, quod in castello ipsius oppidi habeatur sanctissima quædam Reliquia, sub appellatione et invocatione Veræ-crucis Caravacanæ; quæ, cum hæc civitas olim esset Maurorum, descendit de cœlo associata duobus Angelis, ad conversionem infidelium hic dominantium, et depulsionem tempestatum adeo frequenter insurgentium, quæ ad ejus præsentiam cessarunt et cessant; aliaque plura miracula fiunt, quorum fides authentica manet in archivio hujus loci

AUCTORE D. P. servari creditur per S. Crucem:

quæ anno 1591, 7 Novembris simili in casu,

32 His ita se habentibus, contigit, quod nocte ante diem VII prædicti Novembris, tempestas oriretur tonitruorum ac fulminum, cum procella turbinum imbriumque tanta, ut cives formidarent exterminium ultimum; cum præter densissimas tenebras, quas causabat aquarum e cœlo defluentium copia, aures animosque perstringeret ruentium pluribus locis ædificiorum fragor, sic ut nemini possibile esset incedere per plateas: quare etiam nec Joannes Martinez, S. Veræ-crucis Capellanus, nec alius quispiam præsumebat versus castellum ascendere, sicut alias
B consueverant, ad efferendam et exponendam prædictam S. Veram-crucem. Multi nihilominus cives viderunt supra culmen tectumque turris, intra quam illa servatur, sæviente quam maxime tempestate illa, multa luminaria accensa, interque ea aliam majorem lucem magisque splendentem. Existimabant ergo, et sic dicebatur, Capellanum prænominatum aliasque personas ibi esse cum sanctissima Reliquia: sed compertum est postea, neque illum, neque alium quemquam in turri fuisse, vel S. Crucem extulisse. Quapropter judicatum fuit, ipsam sanctissimam Reliquiam per se, movente nemine, adscendisse ad fastigium turris, in auxilium incolarum accolarumque, sicut alias sæpe ipsos juverat contra ingruentes ejusmodi tempestates. Ut autem hujus miraculi perpetua extet memoria, petebatur ut sumeretur informatio authentica, Gubernatore prædicto suam auctoritatem interponente: prout idem mandavit fieri etc. Oblati autem in testes fuerunt, Ferdinandus Melgares Scriba, Damiana Robles uxor ejus, eorumque filius Ferdinandus Melgares, qui commorabantur in arce. Hi dixerunt omnia supra contenta in relatione; quodque tunc accesserint ad portam præfatæ turris, sed clausam invenerint.
C Simul etiam examinati fuerunt alii quinque testes; et Capellanus ipse in sua depositione juravit, se nocte illa non potuisse propter nimiam tempestatem accedere ad capellam. Omnes autem declarant, splendores istos supra turrim durasse per sesqui horam. Scriptum vero est Instrumentum Moratalliæ, XXVIII Julii MDXCII.

visa est supra turrim multo in lumine,

quo tamen nemo potuerat ascendisse.

Sanatur mulier manu manca

33 Anno MDXCIV, cum processio S. Veræ-crucis, sub vesperam festi, die II Maji, descendisset de capella ad ecclesiam oppidi Parochialem, ad Officium isto et sequenti die ibidem ex more peragendum; cumque perlata esset Reliquia ad altare, eo fine erectum in media navi; mulier quædam manu manca vocem extulit, instantissime supplicans, ut ipsa S. Cruce manus sibi brachiumque tangeretur (id quod tali occasione ac loco facillime fieri poterat) contacta autem, iisdem membris cœpit uti tam libere, acsi nullam in iis passa infirmitatem fuisset. Dum ergo exultabunda recederet, magnis vocibus glorificans Deum et opera ejus mirabilia prædicans: cæcus, cui a sex mensibus defecerat visus, idem beneficium oculis suis impendi postulavit: sed cum præ circumstrepente et premente turba exaudire non posset, simili rogavit instantia jam sanatam mulierem, ut se pertraheret propius ad altare prædictum. Hoc dum illa conatur effectum dare, interro-

eaque tactus cæcus illuminatur,

gavit eam cæcus, utrum brachiorum attigisset Crux D
sancta: illa vero respondente, quod dextrum; rursus ille accedens magis institit, ut eo sibi perfricaret oculos: et fidem petentis secuta est gratia expectata, restituto statim et integre visu. Erat cæcus iste ex diœcesis Conchensis loco, Vers de Tovar de Beteta dicto.

34 Anno MDXCVII nulla in hac regione facta erat sementis, eo quod ab Octobri usque ad sequentem Martium defecerant pluviæ, proinde præ inopia pabuli peribant greges. Ergo Clerus et Concilium oppidi decreverunt in vigilia Incarnationis Dominicæ, quando serenissimum cœlum æque ac unquam in Ægypto nullam spem aquæ faciebat, processionem totius populi ducere ad capellam S. Veræ crucis: quo facto cum ab ea reverterentur, tam copiosa decidit pluvia, ut domum quisque suam ingrederetur, non minus ab imbre madidus, quam lætus pro impetrato beneficio. Eodem anno, tam densæ nebulæ tantaque obscuritas aeris incubuit agris toto vere, ut messis faciendæ spes omnis elanguesceret: instituta autem processione altera, pro impetranda sanitate, impetrata illa continuo est; et messis fuit non prorsus contemnenda. Anno MDXCVIII ex Lorcensis et Velezii oppidorum finibus tanta supervenit copia locustarum, ut remedium eis nullum sperarent Caravacani: jam enim cœperat eorum agros vineasque et hortos depasci calamitas, atque intra domos ipsas penetrare. Rursum igitur indicta supplicatio est: et sine mora videri desiit omnis locusta, etiam per totam circum regionem, velut si nulla ibi unquam fuisset.

impetratur pluvia,

et serenitas:

35 Anno MDCI, Judex quidam ex certa commissione huc advenit, emensque ab argentario Cruces aliquot argenteas æreasque; præter scientiam illius aliquot alias surripuit, quarum pretium non solverat: omnes autem simul, insertas filo sæpius intorto ac nodato, detulit admovendas S. Veræ-cruci. Cumque easdem recepisset sic junctas, et filum digito circumvolvisset; composuit se ad orandum coram altari, ipsas Cruces intra manum colligens. Verum absoluta oratione, ad easdem reflectens animum, non invenit nisi filum digito sinistræ circumplicitum. Hoc eventu confusus narravit ipsum quibusdam Religiosis, rogans ut se digresso, nec nominato, publicarent casum: prout fecerunt. Anno MDCV, ab Augusto usque ad Martium anni sequentis, non pluit: et modica quæ facta erat sementis, messem nullam datura timebatur; cum educta est in processionem S. Vera- F
crux: quo peracto quatriduum continuum indesinenter pluit. Tunc autem promisit Civitas, viso tam evidenter miraculoso auxilio, divinitus sibi dato, observare festum Triumphi S. Crucis XVI Julii, sicut XIV Septembris observatur festum exaltatæ Crucis: quod servari antea non solebat.

furtim ablatæ Crucula amittuntur,

pluvia iterum impetratur,

36 Anno MDCVII, ad festum agendum III Maji, huc venerunt Petrus Garcias et Antonia Serrana, cum filiolo annos novem nato, cui brachium ex lapsu confractum adeo male curatum erat, ut movere ipsum omnino non posset. Cum ergo S. Crucem tali die immisissent aquæ, in acceptam inde aspersionis situlam brachium pueri immerserunt parentes, statimque movere illud cœpit. Vesperi autem delatum ad capellam iidem parentes unxerunt oleo lampadis, magisque corroboratum se puer sensit. Cum vero iterum immersissent aquæ prædictum brachium, adeo sanum extraxerunt ab ea, ac si numquam ruptum fuisset, quemadmodum ipsi hæc scribentes vidimus. Eodem die ex oppido Cehegin adduxit mater sua puellam mutam: et ambæ vigiliam nocturnam peregerunt in ecclesia, ubi tunc Crux sancta prostabat. Cum autem Clerus assumeret illam efferendam ad locum, instanter ac devote

brachium immobile sanatur,

mutæ loquela redditur,

A devote rogavit mater, ut os filiæ suæ ea contingeretur. Hoc facto cœpit puella balbutiendo dicere, Cru, Cru; iterumque contacta perfecte loqui, laudando Deum in operibus suis. Multos jam annos mos obtinuit, ut singulis feriis sextis cantetur solenni ritu Missa, cum Diacono et Subdiacono, in capella S. Veræ Crucis ad ejus altare, ipsum incensando secundum præscriptos ritus. Quadam ergo ejusmodi feria, oblitus Sacrista thus acerræ imponere, et sciens nullum superesse, domum abiit illud quæsiturus. Interim eo perveniens Officians, ubi thurificatione opus erat, mandavit ut denuo inspiceretur acerra; inventaque est illa prorsus plena, sic ut etiam supereffluerit: qua re attoniti præsentes ministri, casum ut miraculosum prædicarunt.

thus in vacuo vasculo invenitur.

37 *Ex quo cœptum est usurpari, ut Crucis Caravacanæ attactu sacratæ Cruces aliæ, ex omni metallo materiaque, per orbem Christianum distribuerentur; comperta earumdem ad multos mirabiles effectus virtute, ingens quotannis talium numerus posci, ac proinde etiam fabricari incepit; adeo ut varii generis opifices, argentarii, ærarii, scriniarii etc. simulacra omnigena* Caravacanæ Crucis *efformare instituerint: quæstumque exinde non modicum facientes, conati sint etiam ejus formam et modum per omnem dimensionem assimilare quam proxime.* Miraculo autem simile est, *inquit Robles*, quod, sumpta sæpius ejusdem mensura, hactenus tamen potuit nemo sic eam repræsentare perfecte, quin deficeret aliquid in latitudine, longitudine vel spissitudine. *Hoc tamen nihil detrahit earumdem, quam supra indicavi, virtuti: quapropter placet eam exemplis nonnullis clarioribus, ex eodem Roblesio acceptis, comprobare.*

B

Licet numquam potuerit perfecte assimilari Crux ipsa,

aliæ tamen ei admotæ sunt valde efficaces.

38 P. Alfonsus Sanchez, ex Societate Jesu, toti innotuit Hispaniæ, propter virtutem et singularia talenta sua; nec non propter serta precatoria, quæ Philippinarum dicuntur, benedicta per suam Sanctitatem cum applicatione Indulgentiarum, facultateque ipsi concessa easdem etiam aliis applicandi, nomine ac vice Sanctitatis suæ. Hic antea resederat in hujus oppidi Caravacensis Collegio (quod ex antiquioribus sui Ordinis unum est, annos aliquam multos: quibus transactis, pro singulari quo æstuabat animarum Deo lucrandarum zelo, petiit obtinuitque missionem Indicam, et Mexico transiit in Philippinas: postea vero ex mandato Gregorii Papæ XIII revertit in hæc regna, et Romam adiit. Unde C huc iter relegens, favoribus et gratiis excellentibus in aliorum utilitatem cumulatus a Sixto Papa V, narravit mihi, quod ex Nova-Hispania et portu Acapulcensi solventi, per mare Pacificum versus Philippinas, in comitatu aliarum duarum navium, post multam in navigando difficultatem et laborem, supervenerit tempestas turbinosorum ventorum adeo furiosa, ut quotquot in navi sua erant perditos se cum ipsa crederent: jam enim aliæ duæ perierant. In tali discrimine recordatus Crucis Caravacanæ, quam secum gestabat, funiculum longiorem petiit: cui ipsam alligans epibatæ cuidam tradidit, projiciendam in mare, quando atrociores fluctus ingruere conspiceret. Tanta autem fuit ejus virtus, ut quoties alicui undæ objiciebatur, numquam ad Crucem illa pertingeret, sed refringeretur in semetipsam conversa, omnibus quotquot erant in navi inspectantibus et admirantibus. Sic illa, multum licet concussa, salva tamen pervenit ad portum Maniliæ: superest autem hodiedum in Collegio Madritensi Fr. Bartholomæus Alfonsus, Societatis ejusdem, socius prædicti P. Alfonsi in tempestate,, qui veluti gestorum testis eadem omnia confirmat.

Talem habens P. Alfonsus Sanchez S. J.

præservat navim a naufragio.

39 Cum P. Didacus de Soto, ex eadem Societate, anno MDLXXXI hujus Collegii Minister, ad quædam sua negotia Granatam ivisset, secum ferens unam ex Crucibus Caravacanis; ibique visitationis causa D accessisset D. Isabellam de Mansilia, affinem Patris Fuensalidæ ex eadem Societate; inveniens illam perquam metuentem fulgurum ac tonitruorum, persuasusque adversus ea nullum se illi præsentius dare subsidium posse ipsa quam ferebat Cruce, hanc illi dedit. Paucos abinde dies transactos excepit horrenda fulminibus tonitribusque tempestas: quapropter recordata Crucis suæ, acceptam extendit ad eam cœli partem quæ præcipua caligine obnubebatur: statimque et in ictu oculi cessavit tempestas. Credens ergo quod tam venerabile pignus, melius in aliqua ecclesia publice quam sua in domo privatim honoraretur, tradidit eam quibusdam religiosis ac devotis personis: quæ, instituta sub ejus nomine Confraternitate, ipsam quotannis die III Maji solenniter efferunt, nec minori prosequuntur honore, quam ipsi Caravacenses suam.

AUCTORE D. P. *Matrona Granatensis simili exposita sedat tempestatem:*

40 Ex Conventu Carmelitarum Discalceatorum hujus oppidi, anno MDXCII, una cum aliis Fratribus, quos sua Majestas Regia in novam Hispaniam destinabat, egressi sunt duo, Hispali conscensuri navigium. Horum alter Fr. Julianus de S. Hilarione, annos aliquot in istis partibus commoratus, revertit E ad hæc Regna; mihique et aliis multis narravit, quod cum veherentur una navium, constituentium classem anno illo transeuntem ad novam Hispaniam; puer dispensatoris panis nautici, in imam partem descendens cum candela accensa, ad quærendam epibatis annonam; eamdem candelam tractavit tam incuriose, ut flammantis lychni particula delapsa supra vasculum pyrii pulveris, ipsum mox crepare fecerit et simul navim; nemine, quod quidem scire poterat, mortem evadente, præter se, ex navi demersa. Habebat ille jam a multis diebus appensam collo Crucem Caravacanæ admotam, cui se in tanto discrimine commendabat. Nesciens autem quomodo, videbatur sibi sub pedibus positum habere sustentaculum alicujus rei durioris, eoque impediri ne fluctibus iratis immergeretur. Ita ferebatur capite eminente supra undas, suo ut erat vestitus habitu: quin etiam Crucem suam videbat, supernatare aquis et fluctuare ex funiculo, unde appensa gestabatur. Tamdiu autem sic permansit, donec concomitantium navium proximior una, viso supra mare Fratre, otium habuit ejiciendi in mare cymbam, ipsumque ad se recipiendi: agnoscentibus cunctis evidentiam miraculi, citra quod necesse erat demergi dictum F Fratrem, cum ea qua vehebatur navi. Unde postea publicabat, quod vitam suam acceptam referebat Deo, per S. Crucem Caravacanam, et eam quæ ipsam attigerat pendentem de collo, quam etiam mihi monstrabat, ante non longum tempus defunctus in oppido Bezeril de Campis.

Discalceatus naufragus servatur a submersione.

41 Transiverat in Indias prænominatus P. Didacus de Soto, ad Populationem Angelorum, quæ caput est provinciæ Tascalensis in Nova-Hispania, inde vero scripsit ad suos Patres Caravacanos in collegio quod ibi Societas habet residere P. Magistrum Morales, magnæ eruditionis ac sanctitatis virum: cui habenti ex Crucibus Caravacanis unam, eo anno (qui erat MDXCV) acciderit, ut videns fulmineum radium perquam terribilem de cœlo erumpere, æstimaret recta in suum cubiculum ferri: quapropter exiliens, prædictam Crucem collocavit in fenestra. Nec absque fundamento timor fuit: mox enim flammam proximam sensit, credebatque extremam eam sibi horam esse. Sed fulmen, statim ut fenestram attigit, quasi retortum, deflexit quam celerrime in parietem fenestræ lateralem; per eumque descendens, fœdum transitus sui vestigium reliquit; eo ipso demonstrans, quanto gravius damnum secutum fuisset, nisi S. Crucis virtus impetum illum repressisset.

P. Didacus de Soto S. J. custoditur a fulmine

A repressisset. Non videtur autem absque præcedenti Patris illius merito hæc ei gratia divinitus concessa; sed merces fuisse beneficii, anno præcedenti per eum concessi ecclesiæ ipsius S. Crucis, applicando eidem Indulgentias, quas Sixtus Papa V ei concesserat ad conversionem Philippinarum, quo ibat, magna cum potestate similes distribuendi ubicumque idoneum judicaret, non minus intra quam extra hæc regna. Itaque eas contulit Capellæ S. Crucis, aut ubicumque illa esset, die XXIV Junii, MDXCIV; sicut constat ex ejus patentibus litteris, in archivio S. Crucis asservatis, cum inserto eis exemplo Pontificii Brevis: alioque earumdem litterarum exemplari, relicto in secretaria Communitatis. Quas etiam Indulgentias, die IV Septembris ejusdem anni, confirmavit Cardinalis Don Franciscus Davila, tamquam Commissarius generalis Cruciatæ.

AUCTORE D. P.

42 Anno MDXCV Petrus Portillus, Scriba Regius, hujus oppidi civis, vir fide dignissimus, ex commissione Regis hinc in Novam-Hispaniam navigavit urgentium negotiorum causa, usus navi cui a Rosario nomen. Hæc cum insulam Garnosam pertransisset in Provincia Hondurarum, die V Septembris, B turbine tam vehementi involuta fuit, ut nautis colligendi vela spatium deesset, sed cogerentur ipsa seque committere misericordiæ divinæ: nihil enim præ oculis habebant quam præsentem mortem, eique tantisper differendæ satagebant ut navim exonerarent, imprimis ejiciendo lembum, qui tamen bis emissus, bis rejectus intra navim a fluctibus est. Ejecerunt etiam tormenta ænea, quæ erant in suprema contabulatione, cum mercimoniis multis, ne navim everterent pondere suo, in unam simul partem convoluta. Sed nihil istæc proderant, cum magis magisque intumesceret mare, et quovis momento minaretur navigium cum vectoribus absorbere. Recordatus ergo Petrus Caravacanarum quas habebat Crucularum, et miraculorum similibus in casibus per ejusmodi patratorum; parvulam unam ex ære dedit Hieronymo de Gamarra Riogensi, qui crassiori alligatam filo projecit in mare ex parte puppis. Inter hæc supervenit eis nox; et tempestas, quamvis mitior non nihil, duravit usque mane; (quando tota conquievit, et Crucula uti asseruit Petrus) inventa est cum filo suo jacere supra unum inferiorum rudentium, quibus vela tenduntur instar stellæ refulgens. Admirati omnes casum sunt; Deumque collaudantes, salvi pervenerunt in portum et civitatem Tonsillanam Provinciæ Hondurarum, die VII prædicti C mensis in vigilia Nativitatis Dominæ nostræ.

Civis Caravacanus,

una in mare jacta tempestatem sedat semel,

iterumque,

43 Cum vero prædictus Petrus, in die S. Martini, ex Campeciensi provinciæ Usucatanensis portu versus Novam-Hispaniam solvisset, in ea quam Commercii appellant navi, simul cum minoribus navigiis tribus; et tempestuosus Boreas omnes simul in præsens discrimen adduxisset; recordatus ille supra memorati eventus, aliam Cruculam æneam dedit navarcho, qui similiter annexam funiculo dimisit in mare: et post dies viginti duos difficillimæ navigationis, cui alias quatuor aut quinque sufficere poterant, tenuerunt portum S. Joannis de Ulva, amissis sociis navigiis duobus: tertium vero eumdem portum post tres dies subiit, facta omnium rerum quas vehebat jactura. Rogavit ergo Petrum navarchus, ut ipsam Cruculam sibi condonaret, oblata nihilominus grandi summa pecuniæ: sed is, nullam aliam reliquam habens, privari noluit tam efficaci præsidio, pro iis quæ sibi adhuc restabant per mare itineribus. Reversus denique idem Petrus in Hispaniam, sicut ipse testatur, mense Octobris anni MDCVIII visitavit ecclesiam Dominæ nostræ de Guadalupe: eodem istuc intrans tempore, quo eo attraxerant energumenam mulierem, adeo horrendos motus cientem, ut cunctis esset formidini. Ad hanc D sacris exorcismis compescendam accitus Presbyter, quem Rubium nominabant, virtutis exploratæ vir, quæsivit a circumstantibus, num quas penes se haberent Reliquias. Protulit Crucem Petrus, Caravacanæ olim admotam, ipsam qua mediante prius miraculum factum erat, quam habebat Rosario suo affixam, deditque Sacerdoti: dæmoniaca vero, quamvis depresso in terram capite videre non posset quid ageretur, clamavit tamen, Caravaca, Caravaca: quanticumque eam facias, abjicito tamen, quia cruciat me. Stuporem ea res omnibus intulit: multæ enim aliæ Reliquiæ exhibitæ absque effectu fuerant: et Petrus suam exinde habuit cariorem, quod eam tantopere dæmon abhorreret.

et dæmonem compescit in energumeno.

44 In Germaniam quoque penetravit Crucularum talium æstimatio, in cujus testimonium placet huc adferre, quod P. Petrus de Buyza Societatis Jesu, in præsentiarum Madriti in sui Ordinis Collegio commorans, affirmat per memoriale suo nomine subscriptum, in quo dicit, quod anno MDC ex obedientia suorum Prælatorum in Alemanniam migrans, secum abstulit Cruculas aliquot, Caravacanæ contactu sanctificatas, ut eas istic partiretur inter E personas devotas. Harum ergo unam dedit D. Mariæ Manrique, quondam Camerariæ majori Augustissimæ Imperatricis D. Mariæ, aviæ Regis ac Domini nostri uxorisque Imperatoris Maximiliani: quæ Domina Manrique, propter excellentem virtutem suam multamque prudentiam, maximo apud Majestatem illam in pretio habita, matrimonialiter conjuncta fuerat Baroni Pernistenio, uni ex primariis et ditioribus Proceribus Bohemiæ, a quo moriente retinuit dotis nomine, secundum illius regni mores, Laytomizliensem civitatem, ubi ipsa tunc temporis commorabatur. Hæc redeunti illac Patri narravit, quod in prædicta civitate paulo ante maximum fuerit excitatum incendium, quo brevi spatio plures quam octoginta domus conflagrarunt, quamquam Agnus Dei aliæque Reliquiæ flammis compescendis injectæ essent. Ipsa igitur, ut aiebat, recordata Cruculæ quam acceperat a Patre, et quam efficax remedium inde sperari soleret ejusmodi in casibus; arripuit precatorium sertum cui ipsam alligarat, baculoque implicitum per fenestram palatii sui extendit, ad eam partem ubi gliscebat ignis: qui continuo subsedit, eo ipso articulo temporis, quo de universa civitate actum esse omnes existimabant. F Tantam ea res civibus omnibus admirationem attulit, ut, cum causa sopiti tam subito incendii lateret, nonnullis persuaderetur Angeli cœlitus demissi opera id factum fuisse. Ast Deus voluit, distinctius sciri causam protectionis tam admirandæ, permittendo ut quindecim diebus post aliud incendium oriretur in altera civitatis parte, nihilo mitius priori. Domina enim, jam semel experta promptitudinem misericordiæ divinæ, mediante S. Cruce eliciendæ, longe etiam confidentius quam prius, Cruculam suam extulit: et rursum ita consedit in se ignis, ac si nullus fuisset. Unde omnes evidenter cognoverunt effectum S. Crucis fuisse, postquam eis Domina sua narrari fecisset quod egerat: excitataque in universis est ingens erga sacrum istud pignus devotio, quod Baronissa ipsa deinde etiam carius habuit, tantoque in pretio, ut omnibus thesauris suis illud præferret.

In Bohemia vehemens incendium sopitur, semel,

iterumque.

CAPUT

A

CAPUT V.

Higueræ figmenta, quibus sanctæ Crucis apparitio differtur in annum 1232, et historiæ veritas obscuratur.

Utcumque verosimilis ratiocinatio ea sit, secundum quam, certioris auctoritatis luce nulla affulgente, definio num. 9 hujus Appendicis, ad annum circiter MCCXXVII *pertinere apparitionem* Sanctæ Crucis *Caravacanæ, coram Maurorum Rege Carabacensi* Zeyt Abuzeyt; *intra illud scilicet tempus, quo is in toto Murciensi regno solam possidebat* Caravacam, *Valentinum autem adhuc absque æmulo obtinebat: si tamen aliunde offerretur aliquod satis certæ antiquitatis monumentum, unde confici posset, rem istam contigisse aliquantis annis post* Zaheni *evectionem, ejectionemque* Zeyti *ex regno Valentino prænominato; haud difficulter illi me darem, inveniremque modum prioris qua-*
B *liscumque ratiocinii dissolvendi. Verum talia non sunt quæ, pro anno* MCCXXXII, *Roblesio obtulit* Hieronymus Roman de Higuera; ab omnibus fere quibuscum vixit antiquariæ rei curiosis commendatus *quidem* non perfunctorie, *uti in Bibliotheca scribit Nicolaus Antonii, sed non a suo Toleti plus quam per annos triginta collega,* Joanne Mariana; *qui in tota sua Hispaniensi Historia, ita invenitur abstinuisse manum ab iis omnibus quæ Higueram haud illiberaliter communicare non ignorabat, ac si eum omnino nusquam novisset: quod vel solum satis sit, Marianæ eruditionem ingeniumque cognitum habentibus, ad ea vitanda, quorum ille, licet vel maxime viderentur facere ad rem suam posse et cupidissime passim exciperentur, nec vestigium quidem voluit in libris suis apparere.*

Auctor iste, suo per annos 20 Collegæ Jo Marianæ suspectus;

46 *Prælaudatus Nicolaus Antonii, emunctæ vir naris et eruditionis solidæ, quem Regiorum in Curia Romana negotiorum Procuratorem generalem per annos viginti probavit Italia Hispaniaque;* Industriam, *inquit.* Hieronymi et diligentiam summis in cœlum usque laudibus efferunt vulgo nostri homines, qui cum fallere nesciant, falli se ab aliis posse haud facile credunt: quia ditasse nos ille dicitur quibusdam veteribus Chronicis, atque aliis nusquam antea visis antiquitatum Hispanarum monumentis; quibus mirum valde est, quam obnoxii ac venerabundi hujus seculi homines, atque in iis non pauci ex nostratibus, nec non ex exteris, docti sagacesque as-
C surrexerint: quæ tamen alii (exterorum nempe eruditissimus quisque, nostrorumque hi qui ratione magis quam præjudicatis ducuntur opinionibus) fuisse conficta, atque iis quorum nomina præseferunt supposita, luculentioribus indies argumentis convicti, liquido ipsi credunt; nec minus facile persuadere sperant se posse aliis, ad rem qui adduxerint mentem doceri cupidam. *Ejusmodi fictionum evictiones toto nostro opere adeo multas inveniet lector, ut facile agnoscere possit nihil nobis opus fuisse alieno indicio ad cavendas hominis illius imposturas, qui quotidie ipsas propius palpamus manibus. Prius tamen quam retegere inciperem, quæ Higuera de* Cruce Caravacana *vel confinxit ipse, vel ab aliis conficta commodavit Roblesio; placuit hujus nimium facilis Hispani credulitati, hominis item Hispani judicium opponere. Nunc venio ad exhibendum ex Roblesii pag.* 26, *figmentum, quod ille tanta cum fiducia profert, acsi rei gestæ documentum nullum certius explicatiusque, non haberi solum, sed nec sperari posset, hisce originariis verbis Latine conscriptum.*

et Nicolao Antonii aliisque eruditioribus Hispanis et exteris,

47 Anno MCCXXXI (ut ex relatione Conchensi et Carbacensi constat) profectus est ex urbe Conchensi, cum salvo conductu Regis Mulei Azebuteii, Carabis et Valentiæ, Dominus Genesius Petri Chirinus, Persona Conchensis Ecclesiæ, nepos Chirini Populatoris Conchæ, Carabacam ad prædicandum Evangelium Christi, Christianis captivis et Mauris. Cumque iste sanctus vir, Magister Genesius Petri Chirinus, semel plus quam alias inveheretur in sectam Mahometi, ipso die Sanctæ Crucis, jussus est a Rege Azebuteo inter captivos conjici in vincula. Postmodum anno sequenti mense Januario in fine, cum Rex jussisset captivos duci ad se, visus est et ipse sanctus vir: qui conquestus est, quod in vincula conjectus esset, sub fide publica et salvo conductu. Rex dixit, Nisi hujus rei rationem habuissent, plane te interfecissent, et jussus est recludi. Donec sub finem Martii, cum Rex inquireret singulos de suis officiis, Magister Chirinus dixit, se Sacerdotem esse Christi. Et cum juberet, ut sacrificaret; dixit id fieri non posse sine sacris vestibus. Missus est qui Concha illas illuc afferret: quibus allatis, et frontali et ara, calice et aliis necessariis ad divinam celebrationem; indutus vestibus cum substitisset tristis, dixit Rex, quid subsisteret? Respondit Chirinus, Crucem deesse. Rex vero attollens oculos vidit duos Angelos, afferentes Crucem Patriarchalem, quam abstulerant ex collo sancti Roberti, tunc Patriarchæ Hierosolymitani, idque Angelis nuntiantibus scitum, et Carabacensibus misso nuntio est compertum.

D

AUCTORE D. P.

fingit quod an. 1231 Genesius Chirinus conjectus in vincula,

et an. 1232 jussus coram Rege Missam facere,

E

48 Hæc Crux erat ex sacro ligno Crucis ubi Christus pependit. Perfecit Sacrum Chirinus; et sunt qui dicant, Regem in H stia vidisse puerum formosissimum. Qui tantorum miraculorum magnitudine (ut, quod Hierosolymis vulgo jactaretur, ante hanc Crucem disparuisse post annum MCCXXXIII invenit autem Patriarcha Dositheus stupefactus, proposuit se Christianum fieri. Vocatusque est Rex iste Dominus Vincentius, idque sub Rege Jacobo Aragonum Bellatore. Hoc miraculum accidit ipso die Inventionis sanctæ Crucis mense Majo, qui semper in Ecclesia dies illuxit faustissimus, et toti terrarum orbi celeberrimus. Crux etiam ex illo ad hunc diem cœpit multis clarere signis et miraculis, et per Hispaniam illustris haberi. *Hujus relationis auctor a Roblesio fuisse dicitur.* Fr. Joannes Ægidius Zamora, in Additionibus seu Adversariis, quas contra aliqua puncta Chronici, a Juliano Toletano Archipresbytero compilati, scripsit de mandato sancti Regis Ferdinandi, quemadmodum reperiuntur in quaterno P. Mag. Hieronymi Roman de Higuera, fama miraculorum quæ fiebant Caravacæ moti, ut dicebat, ad visitandum sanctam Crucem. *Dixerat autem antea pag.* 11, *totam hanc suam historiam, ipsius Higueræ fœtum quodammodo esse censendum,* cujus ordinariis vigiliis doctisque studiis acceptum referri debeat, siquid boni habet, ex varia lectione antiquorum modernorumque Auctorum collectum: cum ea ipsi communicarit, profitens, se multum S. Crucis Caravacanæ causa velle, quia per applicitam sibi a matre Cruculam illius tactu sacratam, sanitatem recuperasset, immodico studio deperditam, puer annorum septemdecim. *Prædictis autem ut firmior adhiberetur fides, pag.* 66 *rursus quædam verba Latina proferuntur, velut a prætenso illo* Joanne Zamora *sic scripta:* Ego dum hæc scriberem, aliquoties allocutus sum, scilicet Azebuteum, vel Dominum Vincentium Belvisium. Erat homo comis, humanus, prudens, justus, procero corpore, jure regis, oculis pulcherrimis, facie decora, plena majestate capillis demissis in tegumento capitis serico, veste purpurea, semper multis famulis comitatus; filii eum sequuntur.

accepit Crucem sumptam a collo Patriarchæ Hierosolymitani,

F

velut ex relatu auctoris coævi

49 *Dedit etiam Roblesio Romanus de Higuera, aliud quoddam documentum transsumptum ut aiebat ex veteri pergameno codice MS. Hispanico. quem assere-* *bat*

A bat in Conchensis Ecclesiæ archivio servari; ille vero, de ejus fide certissimum se esse credens, accepit etiam Concha, a quodam ejus urbis cive, ecgraphum simile in hunc sensum, ex Hispanico (quod habetur pag. 14) Latine sic reddendum: Moyses Genesius Petri Chirinus, filius Alfonsi Petri Chirini, unius ex primis Populatoribus Conchæ, qui Toleto originem ducunt, ad oppidum Carabacense transivit, prædicaturus fidem Mauris, cum salvo conductu Regis Ferdinandi cognomento Sancti, qui pater fuit Regis Alfonsi, Imperatoribus comparandi. Cum autem Azebuteus, Rex Carabacæ, Murciæ, et Valentiæ, ibi eum interrogaret, quod opificii exerceret; respondit se esse Clericum Missalem. Idem autem quæsivit ex ceteris captivis omnibus, jussitque ut suum quisque opus exerceret: Clericus vero dixit, quod non poterat cantare Missam absque paramentis ecclesiasticis. Sciens porro Rex ea Conchæ invenienda, misit qui requireret: allataque induit Clericus, et fecit altare. Mandavit ei Rex ut opus suum ageret. Cumque nihilominus hæsitaret Clericus, Quare, inquit, non operaris? Respondit ille, Quia deficit pars potissima, videlicet Crux. Sustollens porro B oculos Rex, vidit quod Angeli duo Crucem cum magna claritate demitterent; unde animatus Clericus Deo gratias egit, Missamque dixit: postea autem intellectum fuit, quod Angeli ipsam acceperint de pectore Patriarchæ Hierosolymitani. Baptizatus fuit Rex per manus Chirini: patrini vero ejus fuerunt D. Petrus de Monteforti et Bello-viso, et D. Joannes de Concha: ex quibus et ex D. Moyse Genesio rescita fuerunt hæc omnia; cum Rex Zeyt Azebuteus liberos eos dimisisset. Prædictus Moyses Genesius vitam suam sancte terminavit, et jacet sepultus Conchæ in ecclesia S. Mariæ. Æra MCCLIV.

ipsique firmando allegat MS. Conchense,

50 *Quis non crederet hic se manu tenere omni fide dignissima testimonia duo, alterum ætate* S. Ferdinandi, *alterum sub filio ejus* Alphonso *conscriptum? Utrumque tamen sublestæ fidei esse suspicabitur mecum, quisquis novit istum* Romanum de Higuera, *ex cujus fide cuncta hæc edidit Robles, auctorem esse omnium earum fabularum, quibus tam cæcam fidem a plerisque recentioribus habitam merito queruntur cordatiores in Hispania, cum aliud nihil sint quam cerebri post multas litteras delirantis somnia, imprimis prænominati* Juliani Chronicon, *atque alia hujus generis plura, sub nominibus* Dexteri, Maximi, Luitprandi, *et similium antiquorum edita: adversus quæ tum alii* C *eruditi Hispani nonnulli fidenter decertarunt, tum omnium operosissime ac solidissime* Don Gaspar Ibannez de Segovia y Peralta *in suis Dissertationibus Ecclesiasticis, quarum priorem partem edidit anno* 1671 *tunc præcipuo titulo solum* Agropolitanus Marchio; *nunc vero, dum secundum sub prælo habet, duplici ex capite Magnas Hispaniæ, utpote hereditario uxoris jure transgressus in familiam* Mendozæ, *factusque etiam* Marchio de Mondegar y Valhermoso, Comes *item* Tendiliæ; *ut taceam alias ejus prærogativas, ex Equestri Ordinis Calatravæ habitu, Prætura Alhambræ, et Capitaneatu urbis Granatensis. In eadem ergo officina, eademque fallendi lubentia, censeri procusa possunt præfata monumenta duo, ex Roblesio jam relata.* Romanus *enim iste, machinam talem moliens, nihil egit solertius, quam ut quaquaversum spargeret suorum commentorum fragmina, quibus postea in confirmationem adornatæ a se fabulæ concursuris, tamquam testimoniis omni certitudine subnixis, uteretur. Verum nolo uti hoc prejudicio, licet apud Eruditiores Hispanos jam receptissimo; venio ad evictionem immediatam imposturarum, quibus scatent tum prætensa illa* Fr. Ægidii Zamorensis Adversaria, *tum* Conchensia scripta.

ejusdem farinæ cujus et Juliani pseudo chronicon, aliaque similia.

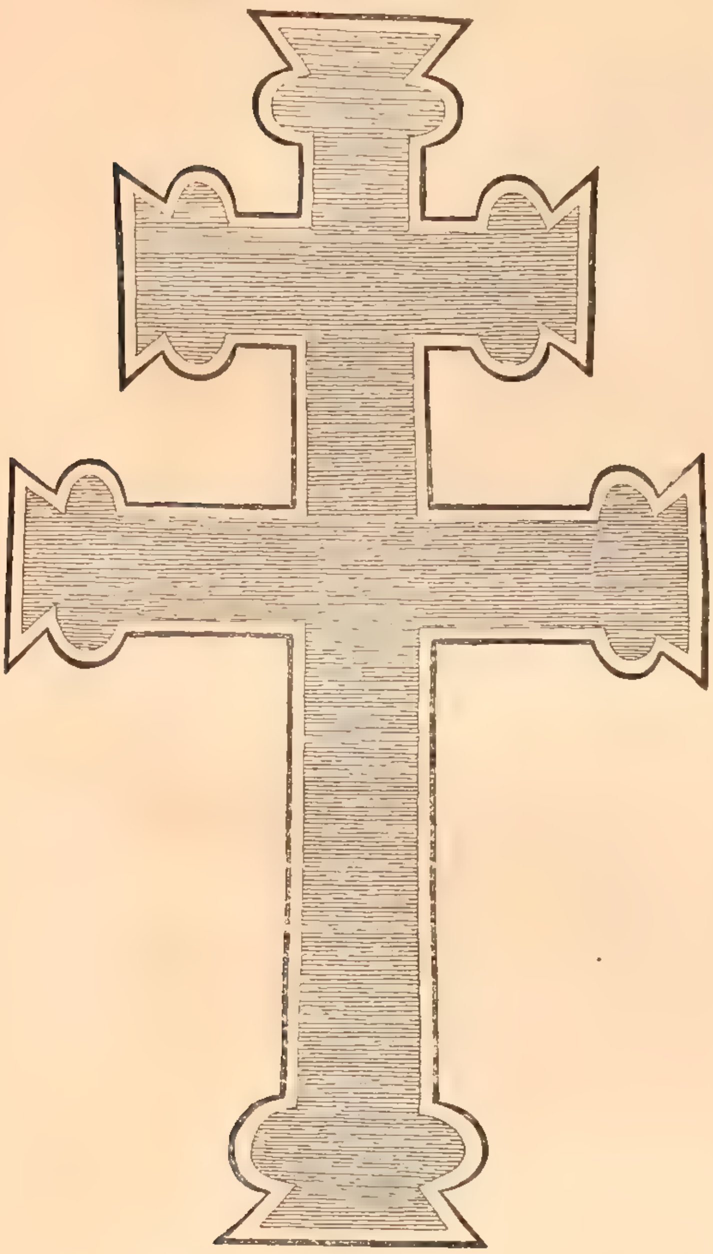
51 *Quod ad primum præcipuumque attinet, Latina conscriptum lingua, difficile esset speciem aliquam vetustatis in eo agnoscere, facillimum suspicari novitatem,* D *ex vocibus recentioris plane usus, ut sunt* Salvus conductus, Persona, Magister, Populator, Frontale, Sacrum, Ara *isto* XIII *seculo non sic solita nominari. Sed nolo hoc argumento uti. Nolo etiam quærere, quomodo, præter usum ejusdem seculi, in eodem Latino testimonio notentur anni secundum Æram Christianam vulgatam. Cavere tamen non possum quin notem, annum Christi* MCCXXXI, *quo Caravacam profectus primum* Genesius *præmemoratus sit, male convenire cum Æra* MCCLIV, *qua in Conchensi MS. videtur ille sepultus dici: esset enim hic annus Christi* MCCXVI. *Denique non requiro, quæ sint illæ* Relationes Conchensis et Carbacensis, *ad quas* Joannes Zamorensis *fingitur provocare; voce tenus, an scripto traditæ? licet ea quæ anno* MCCLXXV *scripta habetur Caravacæ Relatio, aliam nullam priorem supponat scripto traditam, et longe aliter narret ea quæ velut ex Majorum memoria accepta refert. Prius tamen quam porro pergam examinare, iterum iterumque protestor, de veritate allatæ Caravacam* S. Crucis, *et miraculi quo allata sit, nullatenus me dubitare; solumque Historiam ejus expurgatam me cupere a novitiis additamentis circumstantiarum fabulosarum, sine quibus nisi res inveniretur* E *antiquius sinceriusque testata, ipsam etiam miraculi substantiam merito quis haberet de fictione suspectam. Nec enim perniciosior ulla sacris historiis afferri labes potest, quam cum sic implicantur falsis circumstantiis rerum, temporum, ac personarum, ut his deprehensis statuere lector auditorve nequeat, quid demum eis veri subsit, nisi per conjecturam. Sub ista ergo protestatione dico, Relationes præcitatas, neutiquam recipi posse pro veris seculi* XIII *scriptis, quia cum indubitabili, tam Hierosolymitanorum Patriarcharum, quam Regum Hispanorum Chronologia pugnant, ut ejusmodi errores committere et sic exorbitare Auctor eo tempore scribens non potuerit.*

In istis (ut taceatur styli novitas, inconcinnitas utriusque Æræ etc.) expenditur evidens repugnantia cum certiori historia

52 Conchensis civitas, *unde Sacerdos iste (cujus nomen ignorare malo, quam discere a fabulatore) civitas, inquam, unde ivisse Caravacam dicitur Christianus Sacerdos, anno* M LXXVII *Christianæ Religioni asserta ab* Alfonso, *non* Aragoniæ *(uti forsitan Higuera credidit, ista fingens) sed Castellæ Rege, anno* MCCXXXI *suberat* Sancto Regi Ferdinando. *Quomodo ergo fieri potuit, ut Auctor ejus jussu correcturus defectus* Juliani Archidiaconi, *quod prætenditur; Regemque, sub quo res acta erat, nominaturus; eo, ad quem, et in cujus gratiam scribebat, prætermisso, scriberet rem actam* sub Rege Aragonum Jacobo, *cui neque Conchæ neque* F *Caravacæ quidquam juris erat? Hoc autem eo modo fit, dum additur,* Bellatore; *acsi ageretur de Rege pridem mortuo, et gloriosum istud cognomentum crebris pugnis victoriisque commerito.* Jacobus *tamen iste primum natus fuit anno* MCCIX, *adeoque junior* Ferdinando Sancto *fuit annis* XI, *et eidem totis* XXIV *annis supervixit, mortuus sub annum* MCCLXXV. *Nihilo levius impingit supposititius* Joannes Zamorensis *contra Chronologiam Patriarcharum Hierosolymitanorum, ex coævis oculatisque testibus deductam ante Tomum 3 Maji: ubi invenietur, quod* Robertus *de cujus, tunc,* Hierosolymitani Patriarchæ *collo, dicuntur Angeli* Crucem Caravacensem *accepisse, primum promotus fuerit anno* MCCXL; *ante quem electi alii duo sint, videlicet* Jacobus de Vitriaco, *et* Gerondus *vel* Geraldus *Valentinus in Gallia Episcopus, mortuus anno* MCCXXXVI. *Absonum præterea est, quod* Crux, *quæ dicitur amissa fuisse anno* MCLXXXIV, *adeoque sub* Heraclio, *Latinorum Hierosolymis residentium ultimo, et a* Dositheo *(urbe jam capta a Turcis) schismatico ejusdem successore, reperta; non etiam dicatur ab hujus vel successoris æque indigni collo rapta, sed a collo orthodoxi Latini Patriarchæ, non* Hierosolymis *sed* Accone *residentis; et tamen veritatem facti, non* Accone, *sed* Hierosolymis

Regum Hispanorum, et Patriarcharum Hierosolymitanorum,

mis *didicisse finguntur Caravacenses Legati. Proinde facillimum est judicare, quod fabulator sic exorbitans in designandis locis personisque, tam fuerit ignarus rerum, quam qui sub nomine Enochi Patriarchæ Hierosolymitani fingens vitam S. Angeli Martyris, eum, Sacerdotem ordinandum anno* MCCXIII, *non misit Acconem, ubi inventurus erat Patriarcham orthodoxum, eumdem a quo suus Ordo recens acceperat Regulam; sed in Hierusalem insessam a Turcis, et ubi Christianus nemo nisi schismaticus manebat. Utique arbitrabantur scriptores ambo, penes orthodoxos adhuc Urbem sanctam fuisse eo pro quo scribebant tempore; sed hoc opinando suam prodebant imperitiam, suæque temeritati confutanda præstabant argumentum.*



53 *Cur autem vocatur* Crux Patriarchalis, *et de* collo sumpta *dicitur ea, cujus hic figura exprimitur, ipsa qua Caravacensis Crux est longitudine ac forma? An quia Patriarcha Venetus, et quidam alii in Occidente nostro Patriarchæ, duplici nunc Cruce utuntur? Ast institutum hoc nostrum admodum recens est; in Oriente autem omnes, tam Episcopi quam Patriarchæ, tam Clerici quam Laici, tam viri quam feminæ, simplici vel duplici Cruce utuntur indifferenter, uti videre est in Sanctorum Sanctarumque omnis generis imaginibus, quas nostræ Ephemerides Græco-moschæ ante I Tomum Maji exhibent. Si porro eas Cruces attendimus, quæ* Caravaca *adferri solent, habent illæ omnes superne vel ansam perforatam vel annulum, ut ad collum vel aliter suspendi possint: talem autem, si Crux primaria etiam haberet, nihil obesset, quo minus Græcanicum* Encolpion *illa fuerit,* Episcopale *vel* Patriarchale. *Ast si ejusmodi ansa desit, nec aliud in parte superiori foramen, per quod trajici funiculus vel catenula possit (sicut suam Robles in imagine exhibet, nosque ex eo) profecto, sicut ille negat ipsam ex eorum esse genere quæ Patriarchis præferebantur in hastili, quia inferne nec foramen habet, quo cuspidem hastilis recipiat; neque cuspidem, quæ hastili ipsi superne forato immittatur; sic etiam negari debebit eadem* Crux *usum Encolpii præstare potuisse, ob ansulæ vel annuli, aut saltem foraminis defectum in parte superiori. Tali autem casu dicerem (estque jam valde consonum præsenti historiæ)* Crucem *esse* Liturgicam, *quali passim ut ipse vidi) utuntur Græci ad Sacrificium, habentes eam ante se positam in altari, absque ullo cui, sicut apud nos fit, infigatur pedamento. Unde vero* Crux Caravacam *allata sit, definire præsumat nemo: nemo etiam cum fundamento asseveraverit, formatam esse ex ligno ejus Crucis, ex qua pependit Dominus; quando, ante jam refutata commenta, nemini in mentem venit illud asseverare; nisi forte eo trahatur quod, in antiquis miraculis hodiernoque usu, identidem appellatur* Sancta vera Crux, *unde ad summum haberi potest vulgaris præsumptionis argumentum. Talis vero præsumptio, quam difficulter convinceretur erroris, tam facile credetur esse incerta ac dubia, ab iis qui norunt, quam multis passim alicujus sacri ligni vel miraculosæ Crucis frustulis traditio popularis prærogativam eam tribuat, quod sint de ipsa* Christi Cruce *accepta.* Caravacanam *quod attinet, ad eam specialius venerandam abunde sufficit, quod Angelorum manibus credatur allata, sitque divinorum beneficiorum erga homines instrumentum præsentissimum.*

ipsaque Crucis forma, quæ falso dicitur Encolpion Patriarchale fuisse,

D

AUCTORE P. D.

cum potius habeat speciem Crucis Liturg cæ.

E

CAPUT VI

Quam nihilo meliori fide alius, repertos Caravacæ Characteres fictitios ut Arabicos explicans, notaverit annum Arabum 594, qui esset Christi 1198.

E*st Caravacæ, e Regione altaris in quo S. Crux servatur, orbicularis fenestra, per quam ipsi altari totique sacello lux infertur; in cujus limbro exarati legebantur, cum scriberet Robles, nescio an etiam modo, characteres quidam, scripturæ ac linguæ, vulgo eruditorum ignotæ, hac, quam pag. 47 exhibet forma.*

Characteres circum fenestram repertos,



Hos characteres, *inquit Robles,* cum fideliter et accurate per singulos eorum apices, ut hic repræsentantur, curavissem excipiendos, præteritis nuper annis *(scilicet ante annum* 1610, *quo librum suum edidit)* misi Valentiam atque in Aragoniam, in Lusitaniam quoque et Salamanticam, aliaque Hispaniæ loca, ubi sciebam plures eruditos homines haberi, quos inter sperabam reperiendum interpretem ipsorum rum

interpretari præsumpsit Michael de Luna,

A rum Characterum; quin usque in ipsam Barbariam mea se extendit diligentia. Sed frustra omnia: nemo enim uspiam inventus est, qui explicationem polliceri auderet: quousque Deo ac Domino nostro revelante thesauros suos divinos, qui in monte sancto prope Granatam absconditi, etiam seculis præteritis latuerant; illuc venit, ad explicationem repertarum laminarum librorumque, talium peritissimus Licentiatus Michael de Luna, Medicus, linguarum interpres: qui sensum Characterum istorum declaravit per duas epistolas, quas originales habeo, et archivo sanctæ Crucis inferre servandas cogito; unam scriptam XXIX Septembris anni MDCIII, alteram VIII Martii sequentis: docuitque me, esse zyfras Arabicas.

AUCTORE D. P.

quomodo explicuerat laminas Granatenses,

55 *Hac legens recurre, obsecro, ad Commentarium Actis Regis sancti prævium, est num. 15 vide quales sint isti libri laminæque Granatenses, et quomodo* illorum pars non modica, *juxta gravissimum Apostolicæ Sedis de iis judicium*, ex Alcorano aliisque Mahometanorum impurissimis libris, transcripta *fuerit* in perniciem Catholicæ fidei. *Sunt plerique, aut in pergameno subtili descripti Arabica hodierna et lingua et littera, cum aliqua tamen affectatione vetustatis; aut in plumbeis lamellis punctim insculpti latinis verbis, litteris tamen non Romanis, sed affectate barbaris: quorum specimen sit tibi titulus unius eorum, ordinariis Latinis litteris sic legendus*; LIBER FUNDAMENTI ECLESIE, SALOMONIS CHARACTERIBUS CONSCRIPTUS, *quales scilicet hic vides.*

Characteris ut prætenditur, Salomonici:



56 *Verum quid Arabici characteres, cuicumque linguam scienti sat prompte legibiles, et nullam omnino cum Caravacanis affinitatem habentes? quid alii, si Superis placet, Salomonici, ad formam Teutonicarum litterarum atque typorum paulo ante hoc seculum in Hispania usitatorum facile referibiles, quantumvis studiosius deformati? quid, inquam, utrique potuerunt conferre Michaeli de Luna, ad explicandum sensum inscriptionis prædictæ; in qua plures litteræ, puta* A. E. I. O. V. *vel* Y. M. N. R. S T. *clarissime dignoscuntur quales sint; ceteræ pleræque in Gothicis Runnicisve scriptis reperiuntur quidem, aut ad eas facile reducuntur, nullam tamen speciem articulatæ vocis integrare valent! Qui autem, ipsam inscriptionem interpretandam assumens, aperte convincitur fuisse mentitus, in eo cujus contrarium optime scire poterat; quando in Arabicis scripturis sat bene versatus, diversissimas ab eorum usu litteras, finxit esse Arabicas; quomodo fidem inveniet, non solum dicens, singulas aut plerasque supponere pro integris verbis, quod gratis asseritur; sed et significationem genuinam earumdem assecutum se?*

eosque Arabicos esse imaginatus sibi,

cum ex unis eisdemque initialibus litteris, sic acceptis D *et pro cujusque arbitrio extensis, aptari sententiæ disparatissimæ ac fere infinitæ possint, ut patet in hisce S. P. Q. R. et I. N. R. I. Age tamen videamus, quam sententiam Caravacanis (ut appellat) zyfris subesse credi voluerit Arabs noster, Regii interpretis titulo stipendioque auctus, pro opera in libris Granatensibus navatæ solusque idoneus inventus Œdipus Sphyngi isti extricandæ. Ait ipse hunc sensum facere.* Anno quingentesimo nonagesimo quarto Arabum, tempore Mahomad. Abuzeyt Rex potentissimus, et triginta homines, in hoc habitaculo conversi fuerunt ad salvamenti veram legem (et hoc, Dei gratia, Cruce duplicata mediante, quam Angeli Dei attulerunt) et alii multi eos comitantes et adjuvantes ad celebrationem: ad quorum memoriam hæ litteræ fuerunt cælatæ.

gratis excogitavit annum 594 Hegyræ,

57 *Hic prius quam nimiam meam accusem excusemque credulitatem, natam ex affectu erga* Sanctum Regem, *et ex abominatione Higuerianæ fictionis, necesse est explicem Arabicorum annorum rationem, di-* E *versissimam a nostris. Scito igitur, omnes eos populos qui Mahometanam sectantur impietatem, atque imprimis* Arabes, *unde* Saraceni Maurici *genus ducunt, annorum suorum epocham, quam* Hegiram *vocant, ducere a fuga* Mahometis, *quæ (ex consensu omnium in ejusmodi nunc versatorum) cecidit in* XV Julii, *anni secundum communem Christianis Æram* DCXXII. *Cumque illorum anni lunares sint, adeoque ordinarie solum numerent duodecim lunationes, constituentes summam dierum* CCCLIII; *contingit necessario, ut* Hegiræ annus I, *a* XV *Julii ductus, finiatur die* III *Julii sequentis; et* annus II *ejusdem* Hegiræ *inchoetur a die* IV *mensis prænominati; etsic consequenter per dies* XII *retrogradiendo, anticipatur semper anni cujusque Arabici initium; ac tandem eo pervenitur, ut nostri Januarii Kalendis inchoatus talis annus Arabicus, in Decembri ejusdem nostri anni finiatur; sicut accidit anno* DCXL, *quando* annum XIX Hegiræ, I *Januarii cæptum, excepit, eodem anno nostro et* XX *Decembris*, annus XX *ipsius* Hegiræ. *Ita fit, ut eodem circulo singulis triginta duobus annis recurrente, supra annorum nostrorum numerum excrescat anno uno numerus annorum Arabicorum, utque eorum* annus DXCIV *sub isto inæquali progressu initium sumat* XII Novembris *anni nostri* MCXCVII *(alias, si æqualiter progressum fuisset, inchoandus in Julio anni nostri* MCCXV*) finiaturque die* I *Novembris anni nostri* MCXCVIII, *secundum accuratissimam eorumdem annorum tabulam, in Glossario Cangii (quod omnigenæ eruditionis promptuarium rectius nominaveris) accuratissime explicatam, ad verbum* Annus.

qui cadit in an Christi 1198,

58 *Ita doctus, et inveniens* Mahomadum, *cujus tempore res acta dicebatur, eo præcise anno regnasse: quippe qui, paulo post illatam Christianis anno* MCXCV *ad Alarcurim cladem, patri successit, et vixit usque post majorem ab illis ad Navas Tolosanas receptam anno* MCCXIII: *inveniens, inquam, prænotatum annum Æræ Arabicæ recte convenire cum tempore regnantis* Mahomadi; *convenire autem in eum præcise annum, quo vel conceptum vel natum* sanctum Regem *constabat; quasi clausis ad alias omnes considerationes oculis, primum ipsi* Sancto *gratulatus sum, tam illustri miraculo fuisse præmonstratum, eum fore Crucis salutiferæ propugnatorem; deinde compassus Roblesio sum, qui Higuerianis figmentis obcæcatus, conatus sit Arabicorum annorum circulum, contra quam passim doceri agnoscebat, torquere ad annum Christi* MCCXXXII, *ex nescio cujus Pinedæ calculatione imaginaria; nec saltem animadverterit, quam multum annus iste excederet tempus imperantis Mahomadi, quod tamen omnino retinendum erat, si qua esset fides interpretantis Lunæ. Tum vero cœpi cogitare, quam apte posset concipere aliquis, quod* Abuzeyt, *etsi tunc, cum res ageretur, solum Rex seu Regulus Caravacanus, antea tamen etiam*

meque decepit ista cum anno natali Sancti convenientia,

Conchensis

A *Conchensis fuerit: qui amissa ipsa Concha totaque circum regione, anno* MCLXXVII, *vitam ac libertatem pactus a victore Castellano, permissus sit suo arbitrio suaque lege vivere Caravacæ; quod idem sub annum* MCXCIV, *erectis præsentia Almohadi novi Imperatoris animis Maurorum, propter innumeras quas is ex Africa traduxerat copias, eidem se junxerit, spe magna plenus recuperandi regni, quod pugnæ et victoriæ ad Alarcurim particeps, eoque ferocior erga Christianos, complures Caravacam captivos abduxerit, interque eos Sacerdotem unum; quod denique, hoc Sacerdote Missam celebrare jusso, factum sit miraculum, quo motus* Abuzeyt *ad fidem Christianam accesserit; ejusque liberius exercendæ causa Caravacam cesserit* Alfonso, *accepta invicem possessione quadam apud Concham, cujus hodieque superstes turris a tali incola nomen retineat. Denique, sic invento, ut rebar, vero anno allatæ* Crucis, *judicavi ultro corruere omnia quæcumque Castellani Aragoniique scriptores nonnulli, ab eodem Higuera suffarcinati, aut propriis porro conjecturis subnixi, addiderunt cœptæ semel fabulæ; ut quod* Abuzeyt *pacis petendæ causa* Concham *advectus,*

et aptiori ad reliquam historiam connexione,

quam figmenta Higueræ habebant

B *et* Genesii Presbyteri *hospitio usus, facultatem ei fecerit* Caravacam *excurrendi; quod post miraculum, regno expulsus a rebellibus subditis ad* S. Ferdinandum *confugerit cum uxore et filiis,* Alfonso et Ferdinando *supra fontem dictis; multisque donatus possessionibus, post rem fideliter contra Mauros gestam in obsidionibus Cordubensi atque Hispalensi, apud* Concham *consenuerit, et vixerit usque ad annum* MCCLXX *octogenario major; quod denique prædictis filiis relinquens quidquid possidebat, dono* Jacobi Regis, *in regno Valentino jam Christiano; alias in Murciensi Regno possessiones dimiserit* Hospitali S. Jacobi Conchensis.

ut non notarem omnia esse recentiora seculo 14.

59 *Error alius meus fuit, ex eodemque affectus nimii fonte scaturiens, fenestralem illam qualemcumque inscriptionem, una cum picturis per parietes Sacelli Caravacani ductis, recepisse velut indubitata monumenta illius ipsius temporis, quo res gesta fuit; nec animum advertisse ad horribile illud et num.* 11 *relatum anni* MCCCXLVIII *incendium, quo necesse fuit aut, aboleri si quid tale ibi antea exstitit; aut miraculo nihilo minus memorabili quam fuit ipsius Crucis præservatio, illæsum mansisse a flammis, quod tamen nusquam dicitur. Hac enim si animadvertissem, satis fuisset concedere, istæc omnia, post annos aliquot fuisse, vel pri-*

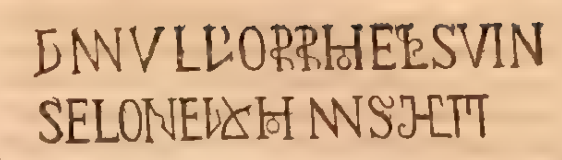
C *mum sic posita, vel ex aliquali eorum quæ antea exstiterant memoria per artificem reposita. Sed hoc quoque nimium videri debuerat, si notassem, in authentica illa anni* MCCCLXXV *relatione nullam fieri picturarum mentionem, historiam* Sanctæ-Crucis *repræsentantium. Istis vero tandem ad mentem revocatis, cum plane jam persuasum haberem, nihil in parietibus prædictis spectari quod esset seculo XV antiquius; volebam rogare pictorem mihi amicum, ferendo de illis judicio idoneum, tunc Gadibus commorantem, ut Caravacam causa devotionis excurreret. Sed intellexi, frustra id futurum: illas enim omnes qualescumque picturas et inscriptiones, annis paucis post editam a Roblesio historiam, causa innovandi dealbandique sacelli, recenti calce fuisse obductas, iis qui id curarunt nihil solicitis, ut earum saltem ectypa fierent, in archivo servanda potiori jure, quam istic servari Roblesius voluit impostrices epistolas Lunæ. Operæ pretium tamen fuerit earumdem argumenta, verbis saltem Roblesii cognoscere. Ergo, ut ait ille, primo* in pariete, collaterali altaris quod est in capella sanctæ Crucis, ad latus Evangelii, cernebatur pictura Regis, equo insidentis, et toga cærulea induti: juxta quam stare videbatur multus populus, Clericum captivum adducens; in ora autem togæ extima, velut acupictæ, cernebantur hæ notæ:

Sunt illa nunc abolita quidem,

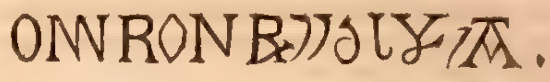
NOT. 6 APP. TOM. VII MAJI.

sed quæ vidit ea descripsit Roblesius,

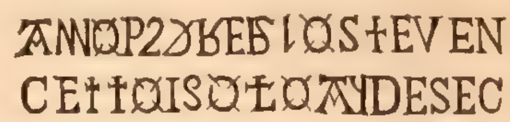
D AUCTORE D. P.



In arcu etiam sellæ equestris, cui Rex videbatur insidere, similiter notati legebantur characteres hi:



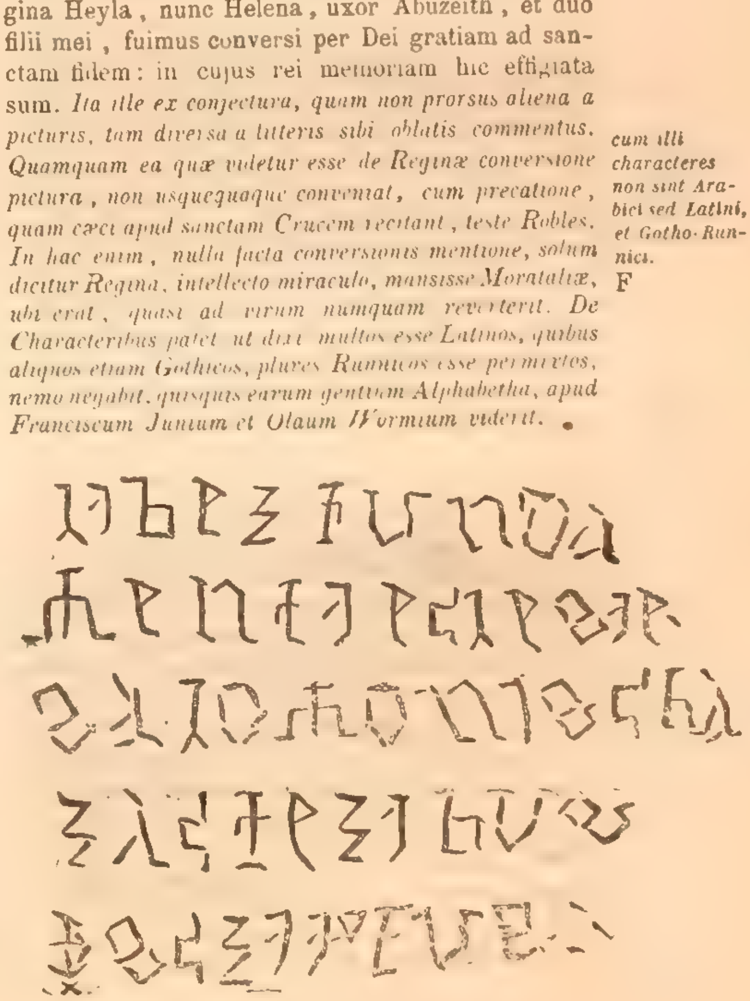
In altero parietis latere ad cornu Epistolæ, exprimebatur disputatio Regis et Sacerdotum ejus cum Clerico, Rex autem sedebat in sedili; Clericus vero stabat, atque incipiebat Missam; interim dum Angeli dimittebant Crucem, ea qua supra expressimus magnitudine ac forma. *Denique* in pariete qui est e regione altaris, ubi est fenestra rotunda, de qua supra, conspiciebantur duo Sacerdotes Mauri, cum aliis magnæ gravitatis personis, assistentes baptismo Regis; qui baptizabatur a quodam nostro Sacerdote, eodem, quantum ex faciei lineamentis apparebat, qui captus fuerat et Missam dixerat. Rex vero ad pedem Fontis sacri apparebat genuflexus, E
manibus junctis hilari vultu cum magna devotione: juxta autem assistebat Regina togata magnæ majestatis, et circa oram togæ videbantur hæ notæ:



60 *Hæc Roblesius: quibus lectis ac visis, non difficile fuit Lunæ comminisci quidquam, non omnino abludens ab ipso picturarum argumento: itaque primis characteribus hanc interpretationem adaptavit.* In memoriam meæ conversionis, et ad gloriam Dei, obtuli hanc Regiam vestem, ad induendam eam in die sanctæ Crucis, propter solennitatem festi. *Alios finxit significare:* Cum hoc equo exaltavi Legem Dei, et vici inimicos ejus in prælio multis vicibus. *Tertiis denique litteris talem sensum subjecit:* Ego Regina Heyla, nunc Helena, uxor Abuzeith, et duo filii mei, fuimus conversi per Dei gratiam ad sanctam fidem: in cujus rei memoriam hic effigiata sum. *Ita ille ex conjectura, quam non prorsus aliena a picturis, tam diversa a litteris sibi oblatis commentus. Quamquam ea quæ videtur esse de Reginæ conversione pictura, non usquequaque conveniat, cum precatione, quam cæci apud sanctam Crucem recitant, teste Robles. In hac enim, nulla facta conversionis mentione, solum dicitur Regina, intellecto miraculo, mansisse Moratallæ,* F
ubi erat, quasi ad virum numquam reverterit. De Characteribus patet ut dixi multos esse Latinos, quibus aliquos etiam Gothicos, plures Runicos esse permixtos, nemo negabit, quisquis earum gentium Alphabetha, apud Franciscum Junium et Olaum Wormium viderit.

et explicationem gratis commentus est Luna,

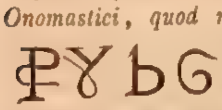
cum illi characteres non sunt Arabici sed Latini, et Gotho-Runnici.



A *Ne tamen horum quoque specimen desideret lector, Auctores illos in promptu non habens, en tibi, ex Christianissimi Franciæ Regis gazophylacio, Gothicorum nummorum ibidem asservatorum aliquos, ichtyocolla, exceptos mihique ab eruditissimo Cangio transmissos, dimissa ulteriori eorumdem examinatione peritis Septemtrionalium antiquitatum. Animadvertit etiam eruditus quidam Danus inter Caravacanas illas litteras nonnullas misceri quas solum invenire sit in sex alphabethis secretis atque magicis apud Thurneisserum, in calce partis* 2 *sui Onomastici, quod necdum vidimus: et tales esse ait*

AUCTORE D. P.

aut potius ad libitum ficti.



quarum prima in Alphabeto Nortmannico respondeat nostro R, *secunda in Magico Honorii Thebani sit* E, *tertia in Vastualdiano sit* G, *quarta in Trithemiano sit* D. *Ex quibus interim simul omnibus negat vir iste eruditus, et negant alii omnes, sensum aliquem elici posse, proinde vehementer suspicantur rem totam esse fictitiam. Certe siquis tempore* S. Ferdinandi *scribere aut sculpere aliquid Caravacæ voluisset ad illustrationem historiæ, in parietibus sacelli pingendæ; usus is esset ejusdem temporis litteris, vel Arabicis vel Gotho-Romanis;* B *quas qui legere sciret numquam defuisset, tot hodieque extantibus seculi* XIII *utraque in lingua monumentis scripturarum privatarum ac publicarum.*

61 *Atque hæc dicta sint de imposturis, ipsiusmet primæ* Veræ-Crucis *historiam nunc obnubilantibus, ideoque necessario retectis. Quod autem attinet Cruculas secundarias, quas Cap. 4 vidimus, primariæ illius attactu tantum virtutis adipisci, ut ad earum præsentiam nihilo minora quam apud ipsam patrentur miracula; monendus etiam Lector est, ne cum illis credat pariter distribui facultatem lucrandi Indulgentias, quales obtinent Fideles tenentes numismata aliaque id genus, cum in finem a Romanis Pontificibus vel ex eorum speciali commissione benedicta. Fuerit hic aliquando error, in vulgus proseminatus ab hominibus, minime malis, sed nimium credulis, quorum circumferuntur Relationes, vario idiomate variisque locis et annis impressæ, cum addito ad calcem syllabo maximarum Indulgentiarum, quas ejusmodi Cruculas pie gestantibus* Pius V *concessisset, confirmassent autem* Gregorius XV, *et* Urbanus VIII. *Nunc vero postquam Decretum sacræ Inquisitionis Romanæ prodiit anno* MDCLVII, XVIII *Maji, ubi inter alias plures supposititias, penultimo loco recensentur* Indulgentiæ concessæ Crucibus de Caravaca, *par est, neminem inveniri amplius, qui* C *(nisi Decreti talis ignarus) vendere aut donare præsumat Caravacanas Cruculas, velut ejusmodi Indulgentiis præditas. Videatur noster P. Georgius Gobat in Quinario, Tract. de Indulgentiis num.* 678. *Decretum ipsum exhibens: quod legisse satis est, ut ab ejusmodi imposturis quis caveat sibi aliisque. Difficilius fortasse cavebuntur, qui Caravacanarum formam imitati, similes iis venditant, tamquam allatas ex loco, ubi numquam fuerunt; et participantes virtutem sacri Ligni, quod numquam attigerunt. Et væ quidem illis qui quæstum sibi faciunt ex pia fidelium credulitate: sed tanta est benignitas clementissimi Servatoris, ut sic deceptorum bonam fidem numquam sit rejecturus, quin vel optatum speratumque fructum, vel meliorem alium eis ea referant. Interim, ut revertar unde digressus sum, maneat sanctum istud lignum,* Sancti Regis *amatoribus cultoribusque Hispanis eo etiam titulo venerabilius posthac, quod fuerit illo regnante allatum:* per virtutem *vero ipsius* sanctissimæ Crucis, *quam Caravacana repræsentat, si non et pars ejus aliqua est,* liberet nos Deus noster ab omnibus inimicis nostris. Amen.

Caravacanæ Cruci admotæ aliæ,

nullas impertiuntur indulgentias,

et pro veris alii quando obtruduntur falsæ.

D

EPISTOLÆ

datæ a Decano et Capitulo,

occasione primæ editionis horum Actorum, ad Regem Catholicum, ad Imperat. Romanorum, et Serenissimum Poloniæ Regem.

R*ecuso, quod antehac singulari editione prodierat opere, atque in hunc proprium suum locum relato; injurius posteritati, et erga* Reverendissimum Decanum atque Capitulum Hispalense, *editionis istius curatores, ingratissimus videbor; si lectorum oculis subtraxero Epistolam eam, cum qua ipsum gloriosissimo* Monarchæ nostro *dedicatum oblatumque fuit; alias item illas, cum quibus* Cæsari Regique Poloniæ *missa sunt exemplaria; ut qui in exterminium Turcicæ barbariei auspicatissima arma et consilia tanto conferebant cum successu; præ oculis habentes eximium hac in laude* Ferdinandum, *ejusdem et animarentur exemplis, et juvari mererentur suffragiis.* E

CAROLO II
HISPANIARUM
ET
INDIARUM
REGI CATHOLICO.

Sub sacrum Majestatis Tuæ aspectum rursus venit Tuus Nosterque Ferdinandus, Rex Castellæ ac Legionis, nominis ordine Tertius, sanctimoniæ prærogativa Primus. Noster, beneficio fundatæ dotatæque nobis post Mauros ejectos Metropolitanæ Hispalensis Ecclesiæ: Tuus, nexu continuatæ per tot gloriosissimos Reges prosapiæ. Utrisque tamen venerabilior eo titulo, quo ante hoc decennium dignata eum Apostolica Sedes, Sanctorum Hispaniæ Patronorum Catalogo adscripsit. Tunc apparatum ordinemque festorum, tali occasione in Tua Hispa- F lensi Urbe instructorum, non solum legendum per litteras, sed et in imaginibus spectandum exhibuimus Sacræ Majestati Tuæ; annos quidem ætatis primæ dumtaxat egredienti, sed jam tum magnifice demonstranti, quantum Catholicæ pietatis ab Avo tam Sancto hausisset. Postquam vero, passu eodem quo gradiebaris ad virilem ætatem, factus quoque es ad talis Progenitoris augendam venerationem æque ac ad vestigia illius sequenda concitatior; exoravisti Pontificium Breve, quo Tui utroque in orbe subditi, quotquot ad Horarum Canonicarum pensum rite persolvendum tenentur, ejusdem Sancti Regis festum solennitate præcipua sub Ritu Duplicis celebrare juberentur. Hinc accensis magis magisque studiis tot populorum, quot vastissimo Tuo complecteris Imperio, cupientium nosse distinctius Patroni novi, tantaque cum prærogativa honoris sibi commendati, merita ac laudes; nihil videbamur facere opportunius posse, quam si curaremus Acta vitæ, non minus Christianæ quam Heroicæ, inter Annalium veterum codices voluminosos sparsa, colligi in corpus unum, atque cum tota Postumæ Gloriæ historia fieri juris publici impressione Latina, quo possent per omnia Regna Tua legi, inter tot diversissimarum alias linguarum nationes. Sic cogitantibus,

A cogitantibus, Tuo ex Belgio, Tuaque Urbe Antuerpia, obtulit se nobis Daniel Papebrochius, e Societate Jesu Scriptor minime obscurus, et post ejusdem Societatis Patres Joannem Bollandum atque Godefridum Henschenium, illustrandis quotquot orbe toto noscuntur coluntur que Sanctorum Actis cum laude immortuos, Continuator laboris, Ecclesiæ Triumphanti perhonorifici, Militanti vero non mediocriter utilis. Videramus nempe initia Maji, tribus grandibus Tomis ante triennium edita; et proximum esse sperabamus, ut in reliquorum Tomorum ultimo inveniremus Divi nostri gesta, simili accuratione, fide, et eruditione pertractata, qua tot aliorum illustrium Sanctorum jam habebamus exposita Acta. Sed longa videbatur expectatio tam operosæ molitionis, forsitan adhuc in unum alterumve annum protrahendæ. Optavimus ergo ea (siquidem prælo parata jam haberentur) præmitti in lucem singulari Tractatu; et qui magna cum promptitudine sustinueramus ingentia pecuniarum impendia, curandæ apud Romanam Sedem Canonizationi primæque festivitati hic apud nos celebrandæ necessaria; nihilo minori alacritate obtulimus modicum
B illud quod desiderari videbatur, ut talis liber evaderet Tuo non indignus sisti fastigio, nec infra argumenti tam sancti majestatem. Ille vero, pro ea qua Belgæ omnes erga Hispanum nomen sunt reverentia, tanto libentius desideria nostra pro imperiis habere se respondit, quo ardentius cupiebat quam citissime ab omni dubietate absolvere Reginæ Berengariæ (ejus quæ Sancto Regi mater fuit) primogenituram, præ Blanca, sorore ejus, S. Ludovici Francorum Regis genitrice. Hæc enim, licet nulli coævorum dubitata, sed a Ruderico Archiepiscopo Toletano et Luca Tudensi Præsule, quantis viris! tunc viventibus omniaque coram intuentibus, incunctanter asserta; superiori tamen seculo, etiam ab Hispanis duobus scriptoribus (ut Gallos non miremur) Garibayo et Mariana inconsiderate inconsulteque negata fuit; cum manifesta gentis nostræ injuria, Tuæque etiam Majestatis præjudicio non dissimulando, dum successionis in Castellæ regnum naturalis jus sententia illa tradere Francis videtur. Econtrario promittebat Papebrochius, in Commentario ad Acta prævio (prout in hoc libro facit) demonstratione chronologica evicturum se manifeste, adeo non fuisse juniorem Blanca Berengariam, ut mater ejus esse per ætatem potuerit; quæ, prius quam illa nasceretur, Cæsareo juveni desponsa,
C ipsum deinde sequi in Teutoniam recusavit; eoque expedita nexu, atque post annos abinde sex nupta Alfonso Legionensi, Ferdinandum Filium ipsi pepererat, cum vixdum novennis esset soror, tertio post anno (qui fuit Christi MCC) nuptura Ludovico Franciæ Principi, tredecenni tunc Juveni Virguncula ipsa, sicut eodem anno in sua Carolina cecinit nobilis et antiquus apud Gallos Poeta (ne fidem Hispanorum suspectam quis habeat) Ægidius Parisiensis. Digna sane, quæ homines, nostris in rebus imo nostras in res tam eruditos profert alitque Belgica, cui tantum Hispani sanguinis, non minus quam auri, impensum bene credat generositas Castellana: cuique se totam impendere et superimpendere cupiat, ut provinciarum fidelissima, et ea solum causa nunc miserrima, Tuo, Rex Potentissime, nutu relevetur; et Abavum Carolum, inter Imperatores Quintum, inter Castellæ Reges Primum, redivivum in Secundo Rege suo experiatur. Interim idem ipsum Clementiam Regiam orantes nos quoque, jure Patronatus specialiter Tui; cum Belgarum votis pungimus et nostra; ut qui, cum Serenissima Uxore Maria-Ludovica, sanctissimos pariter et felicissimos Conjuges, Ferdinandum et Beatricem, repræsentare satagis, justitia, clementia, religione; ceteris quoque adjiciendarum divinitus gratiarum titulis par D efficiaris eisdem, numero videlicet gloriosæ Sobolis, dilatandæ inter barbaros Fidei successu, aviti Imperii redintegrandi celeritate. Verum quæ Sanctis istis Regibus fuerunt per annos sedecim dumtaxat communia (nam post eos immaturo fato extincta Beatrix locum fecit Joannæ, in ejusdem felicitatis consortium per annos fere totidem successuræ) Tibi ac Sponsæ Tuæ sint duplo ac triplo diutius indivisa: nec nisi sero a tantorum bonorum usu-fructu separetur etiam Serenissima Marianna mater. Etenim ut Berengaria suum Ferdinandum, Castellæ ac Legionis regnis; sic illa Hispanicarum quam late per orbem utrumque patent ditionum Imperio filium, ipsumque Imperium filio conservavit, similia inter discrimina, sine viri solatio. Vivat igitur, æque ac illa, longævos dies: exultet vestros intuendo successus, victorias, incrementa. Vivat cum Uxore ac Matre Majestas Tua in senectam uberem, concordi cum ipsis animo pluribus imperans Provinciis, quam Sancti quos laudamus Reges dominati sunt Urbibus. Da perpetuam orbi Christiano pacem, ut subditi populi firma gaudeant tranquillitate, Religio sancta E crescat ac floreat, Romana Ecclesia exaltetur sublimius, Carolo II, Hispaniarum atque Indiarum Regi Catholico, æternum obstricta. Ita vovemus, Hispali MDCLXXXIV, VI Idus Februarii.

Signat, Pro Decano et Capitulo
Almæ Patriarchalis Ecclesiæ Hispalensis
Paulus Franciscus Eustachius
Secretarius.

Antuerpiensis Librorum Censor Ordinarius, Eruditissimus D. Antonius Hoefslach *S. T. L. et Ecclesiæ apud nos Cathedralis* Canonicus Graduatus, *Approbationem suam eidem Libro hoc tenore subtexuit.*

Tum demum felices fore Respublicas, cum vel Philosophi regnarent, vel philosopharentur Reges, dictum unius ex Antiquis fuit; verissimum, si Christiane intellectum; ita scilicet ut Philosophiæ nomine accipiatur amor studiumque Virtutis, secundum Christi Dei nostri disciplinam consummatæ, quæ unica et sola vere Sapientia est. Hanc quomodo semper sectatus fuerit Ferdinandus III, re et nomine Sanctus Rex, etiam in illo supremæ potestatis culmine, luculenter demonstrant ejus Acta, F hoc in libro ex Coævorum fere scriptis collecta. In quibus atque in adjunctis *R. P. Danielis Papebrochii S. J. Theologi* Historicis Annotationibus et Commentariis, non modo nihil reperi aut sanæ fidei aut bonis moribus contrarium; sed multum etiam sanctæ ædificationis et eruditionis curiosæ. Proinde censeo expedire, ut præsens opusculum, sumptum ex Actis Sanctorum Maji posterioribus, quæ post tres jam editos in quatuor alios divisa sub prælo sudant, præmittatur; velut specimen allatum ex vernantissimo omnigenæ varietatis horto, quem speramus brevi totum aspicere omnium visibus et usibus reseratum. In hujus itaque pulcherrimi floris contemplatione tantisper fixi, laudemus Deum, et gratulemur inclitis Hispaniarum Regnis, quæ Ferdinandum sibi Regem, Ecclesiæ Militanti Propugnatorem, Triumphanti Sanctum, Principibus Exemplar, omnibus Patronum protulerunt. Dabam Antuerpiæ MDCLXXXIV; VII Id. Martii.

Hactenus ipsomet in Libro edita omnia, hic vero non tam ad commendationem ejus subjuncta, nedum ad laudem Collectoris (cui plus satis mercedis fuit eritque de commissis hic et alibi erroribus admoneri) quam ut ii qui Sanctum tali occasione honoratum suis elogiis voluerunt,

A *voluerunt, aliquem pietatis suæ fructum ad posteros referant. Ut autem fructus iste ad plures sese extenderet, placuit prælaudatis Decano et Capitulo editi jam in lucem libri ad quingenta exemplaria liberali mox animo per Italiam, Germaniam, Belgium ac Galliam, potissimum vero per Hispaniam distribuenda mandare; ut quantum in se erat ubique legenda præberetur Actorum ejus historia, cujus omnis hactenus fere notitia continebatur in Lectionibus Officii proprii, necdum ultra Hispanicæ Monarchiæ terminos recitari permissis. Id autem ut cunctis ubique terrarum Clericis, aliisque ad Horarum Canonicarum pensum obligatis liceret, vel etiam mandaretur ab Apostolica Sede; libri prædicti exemplar in Urbem missum est et per unum Canonicorum delatum ad Pedes Sanctissimi Domini nostri, cum multa gratulatione felicium successuum ex Christianorum Principum fœdere contra Turcas per ipsum conciliato. Addebatur Epistola* suæ Sanctitati *inscripta, sed ea ad manus meas non pervenit: pervenerunt tamen eadem occasione datæ aliæ, quas supra memoravi duæ, quasque cum Responsoriis hic attexo.*

B

CELSISSIMO ET POTENTISSIMO

ROMANORUM IMPERATORI,

LEOPOLDO IGNATIO.

Sacra Cæsarea Majestas,

Historiam sacram S. Ferdinandi, Castellæ et Legionis Regis, almæ nostræ Ecclesiæ munificentissimi Erectoris, olim ab Hispanis Scriptoribus, nunc vero extero etiam calamo exaratam, et Belgicis typis, nobis procurantibus, cusam, Cæsareæ tuæ Majestati reverenter sistimus: gratumque futurum obsequium nostrum ex ipsius operis argumento nobis pollicemur. Erit quippe Cæsareæ tuæ Majestati non injucundum Sanctissimi progenitoris, cujus decimus tertius Nepos numeraris, præclara facta, rerumque ab eo gestarum seriem evolvere; cum in ea, si magnanimitatem spectare velis; egregia facinora et animi vere Regii inclitæ dotes passim occurrant, si pietatem; justitiæ, religionis, omnium denique virtutum domestica exempla valeas contemplari. Hoc etiam, inter plurima, Augustissimæ Domus Principibus Deus indulsit, ut tam ad fortiter et gloriose,
C quam ad pie sancteque operandum gentilitiis acuantur, nec alienis egeant incitamentis. Emicuit inter ceteras Sancti Regis virtutes ardentissimus Fidei propagandæ zelus; atque inde etiam constans illud et ininterruptum in Austriacis Principibus tuendæ Catholicæ Religionis studium, pluribus abhinc seculis hereditarium, et veluti innatum, etiam invidis licebit agnoscere. Hujus rei iterata documenta præstitit Cæsarea tua Majestas; sed illud in paucis illustre, dum pro ea asserenda subditorum defectiones, et cum rebellibus Hungaris decennale jam bellum maluisti sustinere. Hoc fidei ardore inflammatus sanctissimus Rex, debellandis Mahometanis, juratis Christiani nominis hostibus, totus incubuit; et gravissimis licet, semper tamen periculis major, bello ex victoria insurgente, nobiliorem eis Hispaniæ nostræ partem eripuit. Omittimus, quæ Cæsarea tua Majestas, inclitique tui Majores, cum eisdem hostibus bella gesserint; nec vacat triumphos recensere, dum nos rapit, quod totius Europæ oculos rapuit, præsens hoc et periculosissimum cum Orientis Tyranno bellum: in quo Cæsarea tua Majestas exhibuit se, prudentia, magnanimitate, fortitudineque incomparabilem; et (ut maxima quæque verbo complectamur) dignissimum et gloriosissimum Sanctissimi ac Triumphatoris Ferdinandi Nepotem. D Cohorruit sane Christianus Orbis ad Barbaricæ multitudinis irruptionem, et ad Viennæ obsessæ periculum fere contremuit: stetit tamen et infracta stetit Cæsareæ tuæ Majestatis invicta constantia. Hanc conjurata Rebellium et totius Ottomannici Imperii vires, non modo non evertere, sed nec commovere potuerunt; quin erecto supra discrimen animo, fortunæ tunc Barbaris blandientis iniquitatem sustinuit; auctisque copiis, subsidiis contractis, cunctisque sapientissime constitutis, duabus illis ad Possonium et prope Marchiam fluvium victoriis, ad maximam illam et seculis imprimis memorandam prolusit, qua innumeris Turcarum et Tartarorum copiis justo prælio cæsis ac fugatis, Viennæ libertatem, Religioni præsidium, Christianis provinciis securitatem, Sibi vero lætantium populorum plausus, et apud seram posteritatem immortalem gloriam comparavit. Exultat gaudio Orbis Christianus, et Cæsareæ tuæ Majestati æterno beneficio se devinctum fatetur; dum Tuis periculis, suam stabilitatem; curis et vigiliis, suam quietem et tranquillitatem, refert acceptam: sed et ipsum E seculum, tali victoria nobilitatum, gestit quodammodo et superbit. Jactet elapsa ætas Viennam, a Solimanno viginti dierum obsidione nequidquam tentatam, profligatamque ad Naupactum felicissimo prælio Selimi classem, Melitamque servatam; præsens enim eamdem Urbem, bimestri spatio propugnatam acerrime, Viennensis pugnæ et Parcanensis stragis laureas, captumque Strigonium gloriosissime reponit, aliisque indies triumphis condecorari expectat. In id vero utrumque seculum conspirat, et fremente licet invidia testatur, immanem illam Ottomannici Imperii potentiam, sub Austriacorum Principum auspiciis, qua terra, qua mari, fortiter et feliciter debilitatam ac repressam. Sed novis adhuc cladibus infringendam a Cæsarea tua Majestate speramus, Augustissime Imperator. Aderit auxilio Sanctissimus Rex, qui præivit exemplo; nec deerit suis, qui implorantibus favet alienis; et qui toties pro Religione pugnavit, pro Religione pugnanti præsto erit; Christianasque legiones ea virtute cœlitus roborabit, ut Cæsarea tua Majestas, Turcarum viribus penitus accisis, intima hostium penetrare, Crucisque trophæum inibi stabilire, et nobilissimas olim provincias in pristinam libertatem, et Orthodoxam Religionem valeat asserere. Ita vovemus: et Cæsareæ tuæ Majestati, ut Christianæ Reipublicæ salus exigit, diutinam incolumitatem et felicitatem precamur. F Hispali, ex nostra Capitulari aula, Die II mensis Martii, anno Domini MDCLXXXIV.

Infra scriptum signatumque erat, ut supra.

Corruptus Viennæ aer morbique grassantes, et ruinarum reparandarum necessitas, adhuc prohibuerant, ne mox a soluta obsidione Viennam repeteret Imperator, et Lintzii subsistere totam Aulam coegerat; ibidemque hærebat adhuc, quando illuc allatus et traditus est Liber ineunte æstate. Hinc dum indies paratur remigratio in repurgatam tandem Regiam; et Cancellaria Cæsarea, magno molimine relata, in pristinum ordinatur statum; dilata usque in Septembrim fuit expeditio Responsi, quod inscribebatur, Honorabilibus, Devotis, Nobis Dilectis, N. Decano et Capitulo Patriarchalis Ecclesiæ Hispalensis, *hoc tenore.*

LEOPOLDUS

LEOPOLDUS D.G.

Romanorum Imperator semper Augustus, Serviæ, Hungariæ Bohemiæ, Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Comes Tyrolis etc.

Accepimus ante aliquot menses vitam S. Ferdinandi III Regis Castellæ et Legionis, erudite conscriptam, ac deinde typo datam, Nobis vero a vobis destinatam et dedicatam. Eam sicut ob viri Sanctitatem venerabundo animo recepimus; ita propensam vestram erga Nos observantiam, et quam obsequioso animi affectu utramque Nostram Domum prosequamini, ex litteris vestris abunde perspeximus. Fuit sane hujus libri munus Nobis gratissimum, et dignum, quod Cæsarea benignitate, dum se opportunitates ferent, compensemus; harum utpote nullas prætermittemus, quibus honorabili Capitulo Hispalensi universim, vobisque singulis Cæsareæ nostræ gratiæ promptitudinem benigne testatam facere possimus. Datum Viennæ v Septem-
B bris MDCLXXXIV.

Celsissimo ac Potentissimo Principi

JOANNI REGI POLONIÆ.

Potentissime et Invictissime Rex.

Eximiæ virtutes illustriaque facinora S. Ferdinandi, Castellæ et Legionis Regis, ab Hispanis scriptoribus vernacula lingua litterarum monumentis commendata, prodeunt nunc in Europæ theatrum, nobis procurantibus, Latino sermone conscripta: neque veriti sumus Piissimo et Invictissimo Regi opus sistere, materiæ argumento non minus Sacrum, quam Regium. Impellimur sane, Majestatem tuam, quam Orbis Christianus suspicit et summis laudibus celebrat, aliqua devinctissimæ nostræ observantiæ significatione revereri, simulque declarare studium propagandæ pietatis, erga almæ nostræ Ecclesiæ sanctitate et munificentia præclarissimum Erectorem. Si enim Majestas Tua sacræ ejus historiæ favebit favebit autem humanissime, et in ea clementiæ justitiam, re-
C gio splendori humilitatem, mansuetudini bellicam in fidei hostes fortitudinem, majestatem humanitati, conjunctamque cilicio purpuram contempletur; haud dubium est, quin in Sanctissimum Regem singulari quodam et speciali religione afficiatur. Accessit his, piissimi Principis exemplar, et tot in Mahometanos pro gloria Crucis susceptis expeditionibus incliti, Majestati tuæ peculiari quodam jure deberi: quam in hoc ferreo seculo, quo impotens dominandi ambitio deploranda inter Christianos Principes dissidia excitavit et fovet, Pater ille misericordiarum, qui Christianam rempublicam periclitari aliquando sinit, perire numquam, ad eam tuendam et infidelium vires conterendas speciali suæ providentiæ beneficio destinavit, erexit, roboravit. Testatur id (ut alia de tua Majestate, quamvis nobilissima, omittamus) recens hæc et terribilis belli Turcici in Cæsarem commota tempestas; quæ primi impetus turbine ruptis Hungariæ aggeribus, Austria que cædibus etincendiis vastata, Viennæ incubuit; atque inde grandines, fulgura, sanguineosque imbres ceteris Christianis Provinciis minabatur. In hac sævissima procella, horridoque periculi impendentis imagine, omnia mœsta, turbida, caliginosa omnia: ubi vero Majestas Tua sacro fœderi subscripsit, prima quædam serenitatis lux albescere D
cœpit, quæ consternatos omnes populos, quibus Religionis cura cordi est, nonnihil recreavit. Sed postquam nuntiatum est, Majestatem tuam collectis copiis profectionem parare, in procinctu esse, jamque in Cæsareis ad Danubium castris expectari; tunc quidem, velut aperiente se die, e timore in fiduciam traducti erectique animi, nec jam de eventu, sed de opportuno adventu soliciti, Majestati Tuæ facile et expeditum iter conceptis votis precabantur. Optatam tandem serenitatem Majestas Tua reddidit, nec ullus Christianæ Reipublicæ purior et hilarior dies effulsit, quam ille, quo Majestas Tua integris Ottomannici Imperii viribus et Tartarorum copiis acerrima pugna profligatis, Viennam perituram ab excidio, fortissimos propugnatores ab interitu, finitimas Regiones a tyrannide, populorum Nationes integras a servitute, Christiani nominis honorem a dedecore, sacrataque Deo templa a nefariis ritibus eripuit ac servavit. Nec stetit hic invicti animi virtus, quamquam susceptæ provinciæ ac totius Europæ expectationi cumulatissime suffecerat. Ereptos noctis beneficio Barbaros insecuta, E
novo ad Parkanum prælio, ad internecionem delevit quidquid roboris ex hostilibus copiis victrici Majestatis Tuæ dexteræ fuga subduxerat. Et vero nobilissima hac et in primis illustri victoria servatus Christianus Orbis Majestati tuæ immortales grates agit, et in ejus venerationem atque amorem religiose conspirat, celeritatem, præsentissimumque in periculis animum, et invictam fortitudinem, debitis laudum titulis celebrat et extollit: at Majestatem tuam, non pro focis, sed pro aris; non sibi, sed Deo, sed Ecclesiæ pugnantem; Regiamque Personam et Serenissimi Principis Jacobi præliorum discrimini inter promptissimos objectam, miratur ac stupet, stupebitque ac mirabitur sera posteritas. Nec est jam, quod de seculi iniquitate valde queramur: huic enim religiosissimæ magnanimitatis exemplo invidere potuissent etiam aurea illa surgentis Ecclesiæ tempora. Atque utinam ceteri Principes modo inviderent, et Majestatis tuæ non solum factis; sed etiam litteris excitati, aliquid suo nomine dignum in communem hostem moliri vellent; vel saltem puderet, quæsitis coloribus omnia miscere, et oblatam debellandi superbi tyranni opportunitatem, honoris sui numquam delenda nota, corrumpere. Sed hæc forsan, sinente Deo ita eveniunt, ut dum flu- F
xam, et ne optandam quidem gloriam captant illi; veræ et solidæ copiosissimam segetem Majestati tuæ amplius demetendam relinquant. Pergit autem Majestas tua, uti instituit iteratis cladibus fractos hostes urgere; et Deo auspice, partis victoriis novos superaddet triumphos, Christiani nominis gloriam victricibus armis late protendens. Non possunt enim Majestati tuæ non esse prospera omnia, quæ se Serenissimumque Principem, in spem nobilissimi Imperii educatum, tam pie generoseque pro Religione devovit. Quod dum ex corde vovemus, Majestati tuæ fausta omnia, et post longissimum et fortunatissimum vitæ cursum æternam felicitatem precamur. Hispali ex nostra Capitulari aula. Die xx Mensis Martii. Anno Domini MDCLXXXIV.

Subscriptum erat et signatum ut supra: sed Rege in Castris tantum non hiemante, longisque terrarum intervallis remoto Cracovia, sero valde perlatus Liber cum Epistola est, serius etiam oblatus Majestati suæ; mortuo inter castrenses in Hungaria labores Confessario Regio, cui res fuerat commendata; ac nemine porro existente qui sui officii esse putaret responsum Regiæ Humanitatis expediendum curare. Ita unus alterque transiit annus, nusquam fere stabiliter agente Rege; quoad R. P. Carolus Mauritius Vota e Societate Jesu, Regi

A *Regi ob Historicarum Mathematicarumque rerum scientiam carissimus, et Librum et Epistolam Regiis in Scriniis requisivit ac reperit; annuenteque sibi Rege, quod hic pridem factum voluerat, citra moram conscriptum est responsum, cujus tenor fuit inscriptus* Venerabilibus et Clarissimis Prælatis, Decano, Canonicis, totique almæ Patriarchalis Ecclesiæ Hispalensis Capitulo, sincere Nobis dilectis.

JOANNES TERTIUS

Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazoviæ, Samogitiæ, Kioviæ, Plodachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, Czernikoviæque.

Venerabiles, Clarissimi, sincere nobis dilecti. Quemadmodum eximiæ Pietatis Vestræ documentum est, quod Divus Ferdinandus, Almæ Vestræ Patriarchalis Ecclesiæ Fundator, ceu alter Phœnix sacris excitatus ex cineribus, tam modo e prælio gloriosus, quam olim e prælio victoriosus, iterum in orbem prodeat Christianum; ita insignis Urbanitatis vestræ est argumentum, quod ad nos tantis B terrarum spatiis dissitos, hoc Regalis fortitudinis ac pietatis dirigere voluistis archetypon. Nobis equidem, qui hactenus heroica Catholicorum Re- D gum, et inclitæ Gentis Hispanicæ toto orbe celeberrima, contra Christiani nominis hostes facinora, admirabundi suspeximus, semper in animo fuit invictissimi pro gloria Crucis athletæ Ferdinandi colere memoriam, et qua possumus factorum ejus imitari celsitudinem. Nunc vero, cum et seriem sanctissimæ illius vitæ veris adumbratam coloribus, vestro munere, Nobis relegere licet, enixius conabimur, pro re Christiana et fide orthodoxa, actiones nostras ad hancce ideam, tam sancti Deoque cari Regis ope ac patrocinio efformare. Id vero, inter optime de vobis meriti Principis exempla, non postremum apud nos erit, ut Venerabile Capitulum vestrum, quod a tam sancto Monarcha fundatum se gloriatur, Regalis nostræ benevolentiæ æstimationisque specimina, quoties se tulerit occasio, experiatur. Interea omnis boni et felicitatis incrementa Venerabili Capitulo vestro cœlitus exoptamus, ac nos, Regiam Domum, Regnumque nostrum, Sanctæ Vestræ Hispalensis Ecclesiæ precibus impense commendamus. Dabantur Leopoli, die XII Martii, anno Domini millesimo sexcentesimo octogesimo septimo, Regni vero nostri decimo quarto. E

JOANNES REX.

DE B. CONSTANTIA XIRA ET B. MARIA FERNANDEZ,

DE VITA PAUPERE, EBORÆ IN LUSITANIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De earum cultu, vitæ instituto, Augustiniana Regula, saltem post Constantiæ mortem suscepta.

SEC. XV

Earum vita institutum,

Quas *Castellani vulgo* Beatas, *Lusitani seculis Superioribus* Pauperes, *vel* de Vita paupere *nuncupabant; mulieres erant, caritatis et devotionis operibus sic deditæ, ut distractis pro Dei amore possessionibus, manuum suarum labore ac piorum eleemosynis vivere eligerent, nullius religiosi instituti Regulæ sese adstringentes, solaque Confessarii directione contentæ. Tales fuerunt, quas in titulo proposui,* Constantia et Maria; *Viduæ, an Virgines, non habeo dicere; talisque vitæ exemplo plures ad sui* C *imitationem provocando, Collegium quoddam Reclusarum, in domibus ad hoc emptis, instituerunt. Ibi denique assumpta S. Augustini Regula, et cœnobitica vivendi forma introducta est, sub titulo S. Monicæ et regimine Fratrum Eremitarum; sub quibus multiplicatæ Sanctimoniales, anno* MDXXVII *Coloniam emiserunt in Villam-vitiosam; et aliam, cum essent ab Ordinis jurisdictione ad Episcopi curam traductæ, anno* MDLXXXVI *Ulisipponem, fundandis istic Sanctæ Crucis Sanctæque Monicæ conventibus. Hinc factum ut ipsas quoque sui Ordinis* Beatis *adscribant Eremitæ Augustiniani, quorum Alphabetum texens Herrera, parte* I *pag.* 136, *nonnullas nobis de illis notitias dignas memoratu suggerit, quas in Hagiologio Lusitano Georgius Cardosus partim auxit, et partim elimavit.*

postea inducta Regula Augustiniana commutatum.

2 *Ac primo ad cultum quod attinet;* earum Reliquiæ sub altari capellæ majoris veneranter asservantur, ubi antiquitus pluribus miraculis coruscarunt: earumque dies natalitius solemnis fuit in hoc monasterio, prima die post Pentecosten, usque ad initia regni Philippi I, *Hispani* Secundum *recant) id est usque ad annum* MDLXXX, *quo ultimus Lusitaniæ Rex Henricus obiit. Intermittendi cultus causam vix aliam possis excogitare, quam languentem ea ætate ut quam maxime pietatem. Illius testis allegatur Antonius a Purificatione, Theatri triumphalis Choro 3, qui hunc suum librum, Lusitanæ Eremitarum provinciæ laudes complexum, edidit anno* 1632, *deinde vulgari lingua redditum publicavit, sub titulo Chronicæ antiquissimæ Provinciæ Portugalensis; similia denique imprimi fecit in opere, quod Cardosus allegat, sub titulo Chronologiæ monasticæ. Quid porro Cardosum moverit, ut festum, intra annum mobile, affigeret huic* XXX *Maji, difficile est divinare; nisi forte invenit aliquid (quod tamen si invenisset non videtur taciturus fuisse) circa ipsas vel earum alterutram tali gestum anno, quo dies ejusmodi conveniebat cum Feria* II *Pentecostali; quod toto seculo* F XV, *de quo solo quæstio esse potest, tantum bis contigit, videlicet anno* MCCCCXXXI *et* MCCCCLXII, *nec totis octoginta annis post, aut quadraginta antea acciderat ut Pascha celebraretur die* X *Aprilis, unde iste concursus exurgere debet.*

Corpora sub altari

Cultus feria 2 Pentecostali.

3 *Porro tam Antonius prædictus, quam quos secutus est, paulo dumtaxat antiquiores, Ludovicus de Angelis, in Viridario Lusitanico, aliique;* Sorores *eas faciunt. Sed spiritu, non carne, sorores fuisse convincit Cardosus, ex legato testamentario Joannis Gomez et Violantis Rodriguez, scripto sub Æra* MCCCXLVI, *id est anno Christi* MCCCVIII, *quo domus quædam legantur* Constantiæ Xiræ et Mariæ Fernandez * contubernali ejus, quia sunt bonæ mulieres, pauperes et famulæ Dei; *ubi vel sola cognominum diversitas sufficit ad excludendam germanitatem. Iidem Augustiniani auctores de illis sic loquuntur, quasi Augustinianam Regulam tandem professæ ambæ sint: sed et hoc, saltem de* Constantia, *dici non posse, probat sepultura in æde Cathedrali; cui duplex Anniversarium in eadem Cathedrali constitutum, sub hisce terminis Latine redditis, invenitur.* Die XXIII Martii facimus anniversarium Constantiæ Pauperis, propter domos quas legavit Capitulo, quæ sunt in Murofracto, datæque legavit

Non faciunt Sorores, nisi in spiritu

* Pareiera

nec saltem Constantia professa est Regulam August.

A legavit Capitulo, quæ sunt in Murofracto dataque pro domibus illis sunt libræ antiquæ novem. Facimus autem pro ea duo Anniversaria; unum hoc die, quo vitam finivit; et alterum vi Maji, suntque pro iis assignatæ libræ antiquæ quinque. Jacet juxta fontem baptismalem per duos gradus, et petræ supra eam stratæ signantur crucibus. *Similia in eodem Anniversariorum libro iisdem Lusitanicis terminis leguntur die* vi *Maji. Ex quibus verbis primum scimus, obiisse Constantiam die* XXIII *Martii; deinde colligimus ex iisdem,* Pauperes Sorores, *quas vivens collegerat, propriam tunc nullam habuisse ecclesiam, in qua mortuos suos sepelirent. Incerti vero manemus, utrum per testamentum ejusmodi ipsa vivens se abdicaverit proprietate domorum istarum; an vero ita, ut post suam testatricis mortem ex primum devenerint in possessionem Capituli: placet tamen magis, ut omnem stabilis fundi proprietatem vivens ipsa deposuerit.*

prius mortua 23 Martii,

fecisse id Maria potuit,

4 *De* Maria *difficilius est definire, utrum, mortua Sodali, ipsa cum aliis secum Reclusis Augustiniano Ordini se subjecerit. Credibile tamen id facit sepultura quam in propria ecclesia accepisse videtur; si hæc primum (ut est verosimile) condita fuit post Regulæ susceptionem. In hac vero cum fortasse mox inciperet*

B *clarere miraculis, et coleretur ut Sancta; judicatum fuerit a Superioribus, dignius collocandum corpus; non tantum ipsius, sed etiam* Constantiæ, *nihilo minori cum opinione sanctitatis defunctæ, quamvis alibi jam sepultæ. Hujusmodi autem a prioribus sepulturis translatio ad altare, utique non nisi consulto et probante Archiepiscopo facta, species quædam Canonizationis fuit, superioribus seculis usurpatæ, et ei saltem quam nunc vocamus Beatificationi respondens; quapropter* Beatas *sine scrupulo diximus.* Circa annum MCCCXC, *ut ait Ludovicus, jam* stabat in urbe Eborensi *istud* devotarum valde mulierum reclusorium: *et* anno MCCCCXXI, *ut scribit Cardosus;* Regula Augustiniana illuc inducta est; recipiente illarum obedientiam Fr. Joanne Fanono Provinciali Lusitaniæ, *sub cujus et successorum regimine locus mansit usque ad annum* MDXXVI, *ut Ludovicus; vel, ut Cardosus, usque ad* MDXLI, *quando Joannes tertius earum regimen ad Ordinarium transtulit, nequidquam diu frustra obnitentibus Sanctimonialibus. Tali vel alia occasione paulatim a veteris disciplinæ fervore dilapsæ illæ, etiam refrixerunt in cultu primarum suarum Matrum, eo fortassis præ exlu quod non essent solenniter canonizatæ; quemadmodum aliorum plurium, diuturni cultus possessione Beatorum, venerationem antiquitus receptam,*

si vixit ultra annum 1421

C *post Tridentinum Concilium abolitam scimus, a nimis rigidis decretorum Concilii interpretibus. Sed nos, omissa ejusmodi querela elogium quod illis texuit Cardosus, Latine redditum exhibeamus.*

ACTA

Ex Hagiologio Lusitano Georgii Cardosi.

Seculo renuntiantes,

Die XXX Maji. Eboræ solennis commemoratio duarum prudentium virginum ac sponsarum Christi, Constantiæ et Mariæ de vita paupere, eo loci natarum, et fundatricum (ut creditur) Conventus S. Monicæ, quem istic habet Ordo Eremitanus. Cum enim essent divitum ac nobilium parentum filiæ, mundanam omnem pompam generoso animo conculcantes, et virginalem puritatem consecrantes Deo, mundum suum muliebrem, haud sane exiguum, in manus pauperum reposuerunt; matronis ac virginibus Eborensibus (sicut olim Romanis Paula atque Eustochium) ad imitationem positæ in exemplar perfectionis. Cum ergo suavis tam sanctæ conversationis odor longe lateque se diffunderet per regionem illam, complures eis allexit socias; unde brevi extitit insigne ac bene ordinatum Beatarum collegium, quæ succedentibus annis amplexæ sunt

D Regulam S. Augustini, sub obedientia Ordinis Eremitani. Illis Constantia senior locum Priorissæ, junior Maria Vicariæ tenebant, quoad vixerunt; mira cum suavitate regentes ambæ novellum gregem; nec deerat, ubi erat opus, disciplinæ rigor; qui tamen subditarum animos neutiquam alienaret exasperaretque, sed æstimationem ipsis inter eas venerationemque conciliaret. Erant autem ambæ, tantum deditæ operibus caritatis, ut solum id animo propositum habere viderentur, quo bene mererentur de singulis, tamquam si suæ germanæ sorores forent: manus vero earum, virtute quadam divina præditæ, præsens remedium ferebant infirmis, quibuscumque admovebantur.

collegium Beatarum instituunt:

2 Porro ex suæ reclusionis loco, quotidie procedebant ambæ, subsequentibus gemino ordine sociabus, pro usurpandis Sacramentis, ad viciniorem sibi S. Mametis ecclesiam; diciturque de iis, quod cum Mater Constantia, sive ætatis vitio, sive præ copia lacrymarum devotarum, facta fuisset cæca; hiberno tempore foras progrediens, ad manum ducebatur ab Angelo suo Custode, in forma et habitu juvenili, ne caderet vel luto inficeretur, prout ipsa sæpe testabatur. Pœnitentiarum, quas exercebant, rigor erat magnus; et in memoriam sacræ columnæ,

ecclesiam S. Mametis frequentant:

E ad quam in Prætorio fuit flagellatus Dominus noster, habebant in secretiori ædium parte columnam, ad quam etiam ipsæ se ambas alligari faciebant crudeliterque flagellari, idque potissimum feriis sextis; pium ejusmodi exercitium applicantes animabus Purgatorii, quarum intima tangebantur compassione: et tali occasione sæpe videbant coram se ascendentes scintillas ignitas, quasi indicia auxilii animabus impensi, quæ eo modo se sublevatas a tormentis monstrabant. Quia autem cunctis notissima virtus illarum erat, numquam temporalis subsidii patiebantur inopiam; sed Dominus quibusdam fidelibus inspirabat, ut ad ostium domus noctu afferrent, quod ducendæ diei satis erat; sic tamen ut numquam resciri potuerit, cujus benignitate id fieret.

ad columnam se faciunt flagellari.

eleemosynis occultis victitant.

3 Multis annis in hunc modum traductis, ad finem desideriorum suorum tandem pervenerunt, meritis bonorum operum cumulatæ. Et prior quidem obiit, quæ ætate senior, oculis cæca erat, Mater Constantia: cujus corpus in ædem Cathedralem delatum (necdum enim ecclesia istic ubi morabantur erat ædificata) depositum fuit magno cum accursu populi juxta pilam baptismalem. Quando vero Maria obiit, ad justam altitudinem surrexerat

Constantiæ in Cathedrali sepultæ,

F propriæ ecclesiæ fabrica; intra quam ipsi data sepultura fuit, singulari cum veneratione, subtus altare majus. Credibile est, haud diu postea illuc quoque translatum fuisse corpus fidelis sociæ: nec enim conveniebat post mortem separari ab invicem eas, quæ tam conjunctæ in vita sua fuerant; cum utraque æqualem de sua sanctitate opinionem in omnium animis reliquisset. Hac inducti fideles, diu in usu habuerunt de terra primæ illarum sepulturæ devote accipere ad usum febricitantium: quod cum plerisque felicissime cederet, magnam iisdem tota provincia venerationem conciliabat, et hoc præcipue apparebat, prima post Pentecosten die, quam illis singulariter festivam habere populus Eborensis consueverat. Sed tempus, quod immutat omnia, et festivitatem et venerationem antiquam abolevit, haud sine culpa Eborensium civium, prout hodie cernimus. *Ita ille, cujus tertium bimestre primum prodiit anno* MDCLXVI. *Altera pars sacri illius anni ne perficiatur, importuna mors auctoris efficit; cui utinam pari diligentia succedat alius, sed qui audeat Dextrina figmenta contemnere; quod si Cardosus facere potuisset, suæ suæque gentis æstimationi haud dubie melius consuluisset apud eruditos viros, quibus ista comtemptui sunt.*

postea Maria sub Altari jungitur,

coluntur ambæ die Pentec.

TRIGESIMA

DIES TRIGESIMA PRIMA MAJI.

SANCTI QUI PRIDIE KALENDAS JUNII COLUNTUR.

Sancta Petronilla, Virgo Romana.
S. Crescentianus Martyr Turribus in Sardinia.
S. Hermias miles, apud Comanos in Ponto Martyr.
S. Cantius, S. Cantianus, S. Cantianilla, — Martyres Aquileiæ.
S. Protus, S. Gaulienus, S. Germanus, S. Victurus, S. Silvanus, S. Telesphorus, S. Victurinus, S. Donatus, S. Istialus, S. Tertus, S. Rogatus, S. Germanus, S. Silvanus II, S. Honorius, S. Cicilia, S. Tertula, S. Lautica, S. Victoria, S. Fortunata, S. Rogata, S. Paulica, S. Agapia, S. Castula, S. Amelia, S. Tertula II, S. Lupus, — Martyres Gerundæ.
S. Justus, S. Tecla, S. Firmus, S. Paulinus, S. Hesychius, — in citeriori Hispania.
S. Donatianus Martyr, Cirthæ in Numidia.
Sancti Timidenses, in Proconsulari Africæ Provincia.
S. Datiana seu Datianus Martyr Carthagine.
S. Paulinus, S. Isicus, — Martyres Antiochiæ.
S. Simplicianus, Martyr Pictavii in Gallia.
S. Silvius, Episc. Tolosanus in Gallia.
S. Paschasius, Diaconus Romæ.
SS. Alexander, et Galla apud Arvernos in Gallia.
S. Helmtrudis, Reclusa in Paderbonensi Westphaliæ diœcesi
B. Mathillis, Abbatissa Ordinis Canon. Regularium S. Augustini, Dyezzæ in Bavaria.
B. Jacobus Venetus, Ordinis Prædicatorum, Forolivii in Romandiola.
B. Vitalis, Eremita tertii Ordinis S. Francisci, Assisii in Italia.
B. Baptista Verana, Ordinis pauperum Sororum S. Claræ, Camerini in Umbria.

COROLLARIUM.

S. Gertrudis, Virgo Martyr, Valduleti in Lotharingia : colitur postridie Ascensionis Dominicæ.
S. Berteragmus Presb. Ord. Eremitarum S. Augustini, Firmi in Piceno : colitur feria tertia Pentecostali.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Beatus Gislemarus Monachus, Daniæ Apostolus, *memoratur in Menologio Bucelini, ex Actis S. Anscharii Archiepiscopi Hamburgensis, in quibus ejus mentio fit pag.* 412, *num.* 16 III Februarii.

Blanda, a S. Eleutherio Episcopo Tornacensi ad vitam resuscitata, sancte obiisse *traditur in Vita illius* XX Februarii.

Luitpurga Sanctimonialis in Saxonia, virtutibus et miraculis clara, *a Wione propter ignorantiam diei in Appendicem relata, ab Arturo in Gynecæo sacro ponitur hac die, citato Wione, et quem hic allegat Cratepolio : ipsa est quam Greveni ad Usuardum Additiones et ex his Canisius habent ea die, qua Vitam, nunc demum obtentam, dabimus* XXVIII Februarii.

S. Kinesdrida Virgo, Pendæ Regis filia, *memoratur a Bucelino. Est hæc* S. Kineburga *relata* VI Martii.

Miraculorum S. Benedicti festum celebrari *indicat idem Bucelinus. Nos ea deduximus ad Vitam* XXI Martii.

S. Frontonius Abbas *suggeritur in Annotatis Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Videtur esse* S. Fronto Abbas in Scethi, *cujus Vitam dedimus* XIV Aprilis.

S. Antonini, Archiepiscopi Florentini, Canonisatio anno 1523 facta, *indicatur in Kalendario Balinghemii. Vitam ejus cum Actis Canonizationis dedimus* II Maji.

S. Mundana, Vidua et Martyr, *celebratur sub ritu duplici in Ecclesia Sarlatensi, dicata S. Sacerdoti Episcopo Lemovicensi filio ejus. In hujus Vita omnia, quæ hic dici possent, continentur* V Maji.

Certamen Martyris Jeremiæ *refertur in Martyrologio Arabo-Ægyptio, quod nobis Latinum fecit cum Romæ ageret Gratia Simonius Maronita, nunc Tripolitanus in Syria Archiepiscopus. Putamus scribendum fuisse* Hermiam, *de quo hoc die agimus ; nisi forte est Patriarcha Hierosol. alias* Orestes, *de cujus martyrio sub annum* 1006 *tolerato egimus in Historia Chronologica istorum Patriarcharum ante tomum* III *Maji, invenimus autem nomen in aliquibus fastis Latinis* XV et XVII Maji.

Ferdachricus, *inscriptus Tamlachtensi, et iterum, quando*

quando inter Prætermissos de eo egimus XVIII Maji.

Silanus, cognomento Peregrinus et Episcopus, refertur a Dempstero in Menologio Scotico. Aliquot Silani Hiberni hoc Mense a nobis sunt ad ordinem Prætermissorum rejecti. Interim quia scimus Ferrarium a Demsptero inductum in plures errores, suspicamur hunc esse Silaum, quem ipse ad XXX Maji retulit, nos autem XXI Maji.

S. Lupicinus, Episcopus Veronensis, refertur in hodierno Martyrologio Romano, de quo cum ecclesia Veronensi et aliis egimus XXII Maji.

SS. Flavianus et Crescentius Martyres Romani, ob corpora de mandato Innocentii PP. X ab Alexandro Victricio Episcopo Aletrino extracta e Cœmeterio Calepodii atque in Austriam translata, Officio ecclesiastico Duplici colantur; hic, a Carmelitis Discalceatis monasterii eremitici S. Annæ, quo solent ipsius S. S. Annæ die quotannis Imperatores accedere, in confiniis Austriæ et Hungariæ siti, atque ab Eleonora Augusta Ferdinandi II conjuge fundati; iste, a Sanctimonialibus Carmelitanis itidem Discalceatis Græcii in Styria. Ita nobis adm. R. P. Paulus ab Omnibus Sanctis, qui et alia plura similia suggessit, monasteriorum sui Ordinis ornamenta simul et munimenta, etiam ad alios menses pertinentia: cujus diligentiam et pium zelum utinam imitentur plures; quatenus ejusmodi Sanctis, de quibus alias consultum non est longam ac specialem texere narrationem, suus saltem locus detur in capite Prætermissorum, cum prærogativa majusculi characteris.

Ferrandus, Cartaginiensis Ecclesiæ Diaconus, ob doctrinam celebris est. Ejus opera omnia, et aliorum de eo elogia edidit Divione anno MDCXLIX Petrus Franciscus Chiffletius Soc. Jesu. eique dicitur Fulgentius Ferrandus. At Hector Ferrandus Tamayo Salazar in Martyrol. Hispanico, qui, auctoritate Juliani Petri et Auli Hali, adstruit ei Episcopatum Carthaginis Spartariæ, ac dein Toletanum; et, quod maxime huc spectat, ut Sanctum autumat coli. Verum hujus venerationis non reperimus ullum vestigium: abest nomen ejus a Toletanis Missalibus, Breviariis, Officiis propriis, quæ varia habemus excusa. Silet de eo Antonius de Quintanaduenias; in libro de Sanctis Ecclesiæ Toletanæ. Nulla etiam mentio ejus est in Officiis divinis Ecclesiæ Carthaginensis: neque Hispanica istæc figmenta momentum ullum apud nos habent, ut faciant dubitare, quin Ferrandus intra Diaconi gradum, quem Carthagine in Africa gessit, semper substiterit, solius Synonomiæ occasione a fabulatoribus ad Carthaginem Spartariam in Hispania tractus, indeque ad Sedem Toletanam traductus, pari mentiendi licentia: nihil enim Julianus Petri vel Aulus Hali apud nos sunt quam veterum auctorum ac nominum larvæ recentes.

Eugenius Episcopus et Sapiens de Magh-Creamh-Chaill, Moeldranus Slanensis, inscripti ut Sancti Hiberni, Martyrologio Tamlachtensi, de quibus et aliis Hibernis hoc mense relatis, certiora libenter addiscemus.

Hildebertus Archiepiscopus Magontiacensis, mortuus hoc die anno 931, cum titulo Venerabilis dumtaxat, locum habet in seculo 5 Benedictino, ubi Acta ejus a Mabilione collecta legi poterunt.

Hermannus, ex Canonico Bonnensi Monachus Hemmenrodensis, dein Abbas Heisterbacensis in Valle S. Petri, indicatur in Kalendario Cisterciensi et cum titulo Beati profertur ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino. At solum Venerabilis appellatur a Gelenio in Fastis Coloniensibus, et Theodoro Rhay in Animabus illustribus Juliæ Cliviæ etc. Absque omni titulo eum habet Jongelinus in Serie Abbatum.

Hermanus Conversus Heisterbaci, Ordinis Cisterciensis, ut Beatus refertur ab iisdem Henriquez, Chalemoto, Bucelino: absque omni titulo ab iisdem Gelenio et Theodoro Rhay.

Fulco, ex Dunensi Abbate, tunc Savigniacensis Ordinis, Institutum Cisterciense amplexus, in Clara-valle mortuus, cum titulo Beati refertur ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino et Raissio. Piis solum adscribitur a Saussayo.

Rolandus, Comes Cenomanensis aliique primæ nobilitatis Equites Galliæ, traduntur tempore Caroli Magni in Pyrenæis saltibus a Saracenis occisi, quos inter Pios recenset Saussayus. Eginhardus in Annalibus ad an. 778 narrat, quomodo a debellatis Mauris, et Pampelona, ne rebellare posset, muris exuta, reverterit Carolus; et Vascones, extremum agmen adorti ex insidiis, magno illud tumultu perturbarint; et in hoc certamine, inquit, plerique Aulicorum, quos Rex copiis præfecerat, interfecti sunt. Atque hæc est illa Poetarum fabulis celebratissima pugna Roncivallensis seu Roscidævallis, de qua idem Eginhardus in Vita Karoli Magni agens, inter tres primarios nominat Rollandum, Britannici limitis Præfectum. Plura idoneus nullus auctor habet, nedum aliquid de Rollandi cultu sacro.

Sigewinus Pius, Archiepiscopus Coloniensis, indicatur in Fastis Agrippinensibus Gelenii, quem consule.

Joannes Ketel, relicta mercatura adjunxit se Fratribus seu Clericis in communi Daventriæ viventibus, et ab iis coquinæ officio deputatus, pie anno 1398 mortuus, refertur ab Arnoldo Raissio in Auctario Molani ad Natales Sanctorum Belgii, nullo apposito titulo; sed indicat se illud encomium dare, ex Vita ejus a Thoma Kempensi edita.

B. Andreas, Archiepiscopus Trevirensis, Confessor, indicatur in Notis MSS. Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Habetur XII Episcopus, et vixisse creditur circa an. CCXXVII. Sed nihil alibi de aliquo illi tributo cultu legimus.

Pilegrinus, Episcopus Passaviensis in Germania, cum titulo Sancti profertur a Ferrario in Catalogo generali. Abstinet ab omni titulo Wiguleus Hundius in Metropoli Salisburgensi, ubi ejus Acta describit, ac mortuum tradit hoc die anno DCCCCXCI: recenset autem eum inter illos, qui in quodam Chronico dicuntur claruisse miraculis. Habemus Passaviense Breviarium anno MDV excusum, sed absque mentione hujus Pilegrini.

Paulus, Abbas Castaliensis, in territorio Lemovicensi, cum toto conventu suo a Normannis occisus, memoratur a Bernardo Guidonis in MS. Chronico, absque ulla cultus mentione, nullo etiam anno, mense aut die indicato. Hos tamen sanctos Martyres appellant ad hunc diem Menardus et Saussayus; qui Paulo tribuat, quæ Bernardus asserit facta a Gaufredo, postmodum istic Abbate. Bucelinus novo encomio eumdem exornat.

Erutherus, Episcopus Merciorum et Abbas monasterii Ingothugum in Anglia, cum titulo Sancti memoratur in Kalendario MS. Ordinis Benedictini, ut plurimum desumpto ex Trithemio. Quantum conjectura assequimur, videtur designari Trumherus, ex Abbate Gethlingum creatus Episcopus Merciorum anno 659. De eo agit Trithemius lib. 4 de Viris illustribus Ordinis Benedictini cap. 18, sed absque indicio ullius venerationis, neque diem obitus indicat.

Hubertus, Abbas in Picardia, ut sanctus indicatur a Bucelino, citante Menardum, asserentem fuisse magnæ sanctitatis virum. Omittitur a Saussayo, licet alias Menardum sequi solito.

Findocha, Virgo in Scotia, refertur a Camerario, citato Breviario, quæ non est in Aberdonensi.

Simeon in Frisia, gentis illius Apostolus, indicatur

in Menologio Scotico Dempsteri, qui lib. 17 *Hist. Eccl. gentis Scotorum, asserit socium S. Bonifacii fuisse, et num Sanctis sit adscriptus, non audet temere asseverare.*

Nos in Actis S. Bonifacii dandis v *Junii* Simeonem, *istum non invenimus; Dempsterum autem, tam multa scimus in suæ gentis gratiam temere confinxisse, ut nobis hic videatur ridiculus, dum dubitat Sanctis adscribere, quem in rerum natura fuisse sua unius fide numquam probabit.*

Apollinaris, *Arimæ in Japonia occisus pro fide, anno* 1617.

Justinus Guardianus, | *Cracoviæ, circa annum*
Joannes Slonka, | 1483.

Joannes Gomesius, *laicus Cæsaraugustæ, an.* 1447

Petrus de Montibus, *in Canaria, anno* 1560

Felix a Perusio, Philippina *Abbatissa Romæ anno,* 1425 *inscripti Martyrologio Franciscano Arturi, et* Felix *etiam ejus Gynecæo, cui* Philippina *additur in Menologio Laherii.*

Joannes Baptista Podius Genuensis, Congregationis S. Mariæ de consolatione institutor, in Ordine Eremitarum S. Augustini, obiisse hoc die anno 1479 *refertur, cum titulo* Beati Fratris et radiis Beatorum insignitus, *inter Schedas Angeli de Rocca, citatas a Thoma de Herrera tomo* 1 *Alphabeti Augustiniani pag.* 390 *et sequenti : qui post plurima relata dolet,* ubi et quando efflaverit animam, incertum esse, ejusque ossa tumulo ignoto tegi.

Antonius Pasqualinus, Sacerdos exemplaris vitæ, mortuus anno 1590 hoc die, *memoratur a Masino in Bononia perlustrata; sed solum* Venerandus *appellatur.*

Antonius Augustinus, Archiepiscopus Terraconensis, *anno* 1586, *hac die, pientissime obiit : vir, apud omnes sui temporis Eruditos æstimatissimus, nec minus virtutibus quam litteris excultus. Istæ, licet non fuerint adeo celebratæ post mortem, neque iis divinitus testimoniis roboratæ, quibus moveri Sedes Apostolica potuisset, ad eum religiosiori honore dignandum; atque adeo licet* Antonius, *ad opus hoc nequaquam pertineat; nomen tamen hic ponere volui, ut indicarem extare in Musæo nostro prolixum* de vita ac scriptis ejus virtutibusque *tractatum, Latine conscriptum et ex Hispania huc delatum ab Andrea Schotto : qui illius olim domesticus mortuum funebri oratione laudaverat; atque in nostram Societatem transgressus, Latine vertit edidique Antuerpiæ, anno* 1617 *ipsius Archiepiscopi Dialogos, de Romanis Hispanisque Antiquitatibus per nummos illustrandis. Erit fortassis qui eruditissimum opus aliquando curabit recudendum, accepto a nobis, si volet, exemplari, Schotti manu correcto, et variorum Elogiis Græcis Latinisque aucto : in cujus novæ editionis limine apte poneretur Tractatus iste, a me aut successoribus meis haud illibenter communicandus; aut eo longe prolixior alius, sed Hispanicus, et æque ineditus, quem idem Andreas Schottus servavit, compositum a Doctore Don Martino Joanne Augustino, Archiepiscopi nepote et Metropolitanæ Cæsaraugustanæ Canonico, dedicandum D. Galcerano Albanell, liberorum Philippi III instructori : cujus Martini frater, patruo cognominis Antonius, Societatis nostræ Sacerdos, legitur in Bibliotheca Hispanica Nicolai Antonii, scripsisse Hispanice,* Summam Chronologicam Actionum magis illustrium Archiepiscopi, ex Tractatu justo in compendium redacto; *qui* justus Tractatus, *eorum quos dixi Tractatuum alteruter procul dubio est, an autem alterutrius fratris Latinus etiam sit, non facile dixerim. Non esse Schotti, persuadent mihi additamenta marginalia, a diversa longe quam istius sit manu, quæ etiam a nota nobis ex suis ad Schottum epistolis Martini manu non videntur esse; sed potius ab Antonio poterunt adjecta præsumi, donec certius aliquid ex iis constiterit, qui forte ex ea supersunt familia, et plura Patrui ac Nepotum autographa servant.*

Wilstanus, aliis Wostanus puer, nepos Regum Merciorum, a Wertefredo cognato suo innocenter occisus anno 849 in vigilia Pentecostes, *ut* Sanctus Martyr, *relatus a Wilsono in priore editione Martyrologii Anglicani, et Ferrario eum secuto. Verum in secunda editione, calculo melius inito, relatus ad diem, quæ tunc erat Pentecostes vigilia.* I Junii NOT. 7* APP. TOM. VII MAJI.

S. Bennonis Episcopi Misnensis in Saxonia Canonizatio anno 1523, *refertur a Wione, Dorganio, Menardo, Bucelino, Ferrario. Natalis ejus celebratur.* XVI Junii.

S. Joannes Episcopus Gotthiæ, *hodie cum longo elogio inscribitur Synaxario nostri collegii Divionensis; Typicon et Menæa eum habent, quando et nos de illo,* XXVI Junii.

SS. Processus et Martinianus, *seu* Marcianus, Martyres Romæ, *inscripti sunt apographis Martyrologii S. Hieronymi, et in Corbeiensi additur* Firminus, *de quo cum aliis duobus poterit agi natali horum die* II Julii.

Sanctorum Machabæorum Martyrum Translatio Coloniam, anno 1164 facta, *celebratur apud Grevenum, Gelenium, et Canisium, item in MS. Florario, et Martyrologio Coloniæ an.* 1490 *excuso. At coluntur potissimum* I Augusti.

S. Joannis Baptistæ Translatio cinerum Genuam, *indicatur in Catalogo generali Ferrarii. Celebratur illud festum Dominica infra Octavam Ascensionis sub ritu duplici secundæ classis. Poterit de ea Translatione agi ad festum Decollationis ejusdem,* XXIX Augusti.

S. Rosa, Virgo apud Viterbium, *indicatur in MS. Florario : ab aliis* IV Septembris.

S. Wulfhildis, Virgo et Abbatissa in Anglia, *indicatur in secunda editione Martyrologii Anglicani. Habemus Vitam in codice MS. relatam* ad diem V Idus Septembris, *ad quem ante referebatur in priore editione dicti Martyrologii et a Ferrario. Proinde differimus ad dictum diem* IX Septembris.

Mablina a Simana, et Bertranda Carmara, Matronæ beatæ apud Phocensem Galliæ provinciam, *laudantur in Gynecæo Arturi, depromptis encomiis ex Vita S. Elzearii Comitis Ariani : in quibus non exprimitur dies obitus. Si intelligamus eis tribui aliquem cultum Ecclesiasticum, referemus eas cum S. Elzeario* XXVII Septemb.

Frudocha Virgo *inscripta est Menologio Scotico Camerarii, citantis Breviarium Scoticum, Dempsterus lib.* 6 *Hist. Eccl. gentis Scotorum pag.* 276 *de ea agit, et citato Kalendario Adami Regii, asserit sacram ejus memoriam recoli* XIII Octobris.

Helmtruth, Ancilla Dei et Reclusa, *post memoriam SS. Cantii, Cantiani, et Cantianillæ Martyrum, et Petronillæ Virg. inscribitur verbis jam allegatis perantiquo membraneo kalendario, servato in Bibliotheca Cathedralis Paderbornensis : ideoque non dubitavit Gamansius noster Sanctam vocare, addens in MSS. esse eruditos Paderbornæ viros, qui* existimant inclusam fuisse in Herdehausen, ubi adhuc reclusorium extat prope chorum, quod origo et causa fuerit monasterii ibidem fundandi. *Nihilominus mavult ipse eamdem facere cum* Helindrude Reclusa Herisiensi, *cujus est ampla laudatio in historia de S. Cordula, Ursulana. Favet Martyrologium Paderbornense auctum a B. Imado seculo* XI, *ubi præscribitur* Commemoratio Hiltrudæ, Dei ancillæ et in Herisia Reclusæ, cui revelata fuit S. Cordula. *De hac autem agendum nobis erit* XXII Octobris.

S. Chrysogonus,

S. Chrysogonus, Martyr Aquileiæ, *adjungitur hoc die* SS. Cantio, Cantiano et Cantianillæ, *ibidem passis, in MSS. Martyrologiis S. Hieronymi, item Aquisgranensi et alio Reginæ Sueciæ. At dies ejus natalis est* xxiv Novembris.

SS. Marcellus et Exuperantius, Diaconi S. Sabini Episcopi, *referuntur ab Hermanno Greveno et Henrico Canisio : quia hoc die, haud diu post Martyrium suum, sepulti fuerunt : sed alii eos referunt cum suo Episcopo* S. Sabino *die* xxx Decembris.

DE SANCTA PETRONILLA

VIRGINE ROMANA.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

De ejus obitu, spirituali Patre S. Petro, cultu, Reliquiis, quarum variæ aliarum synonymarum sint. G. H.

sub Domitiano

Acta martyrii SS. Nerei et Achillei Eunuchorum, et S. Flaviæ Domitillæ Virginis, ex plurimis pervetustis MSS. codicibus illustravimus ad diem xii *hujus mensis Maji. In his Marcellus, Marci Præfecti Urbis filius, rogatus litteris SS. Nerei et Achillei, ex insula Pontiana scriptis, respondet hoc exordio :* Marcellus, servus Christi, sanctis Confessoribus Nereo et Achilleo. Lectis litteris vestris, gaudio sum repletus. Cognovi enim vos constantes esse et fide et corpore, et solicite pro veritate pugnare. Et quoniam memorastis objectum vobis hoc, quod Simon (*Magus intelligitur,* innocens fuerit, retexam ex parte aliqua vitam ejus, ut ex paucis cuncta noscantur. *Qua relatione facta, subjungit ista* : Quo autem ordine se viderunt *SS. Petrus et Paulus Apostoli*, et post septem menses conflictum habuerunt cum Simone, quoniam hic fuistis et vidistis oculis vestris, superfluum habui vos docere quod nostis... De Petronilla vero filia Domini mei Petri Apostoli, quis ejus exitus fuerit, quia interrogastis solicite, breviter intimabo : *ac dein ita vitam ejus exponit.*

Marcellus a SS. Nereo et Achilleo rogatus, exponit Vitam S. Petronillæ

2 Petronillam itaque bene nostis, voluntate Petri Apostoli clinicam factam. Nam recolo, interfuisse vos, cum apud ipsum plurimi discipuli ejus reficeremus, contigit ut Titus diceret Apostolo : Cum universi a te salventur infirmi, quare Petronillam paralyticam jacere permittis? Apostolus ait : Sic expedit ei. Sed ne existimetur impossibilitas ejus
C incolumitatis meis sermonibus excusari, ait ad eam : Surge, Petronilla, et ministra nobis. Et statim surrexit sana. Ministerio autem expleto, jussit eam redire ad grabatum. At ubi jam timore Dei cœpit esse perfecta, non solum ipsa salvata est, verum etiam plurimis recuperavit in melius suis orationibus sanitatem. Et quoniam nimis speciosa erat, venit ad eam Flaccus Comes cum militibus, ut eam sibi sponsam assumeret. Cui Petronilla ait : Ad puellam inermem cum militibus armatis venisti. Si uxorem me habere vis, fac matronas virgines honestas ad me post tres dies venire, ut cum ipsis veniam ad domum tuam. Factum est autem, ut trium dierum acceptum spatium Virgo sanctis jejuniis et orationibus occuparet, habens secum sanctam Virginem Feliculam, collectaneam suam, in Dei timore perfectam. Tertio itaque die veniens ad eam S. Nicomedes Presbyter, celebravit mysteria Christi. Virgo autem sacratissima, mox ut Christi Sacramentum accepit, reclinans se in lectum, emisit spiritum. Factumque est, ut omnis turba matronarum et virginum, quæ fuerant a Flacco conductæ, exequias funeris sanctæ Virginis celebrarent.

Clinica sanatur, a S. Petro: a Flacco Comite in sponsam petitur, post sumptam Eucharistiam moritur

3 *Hæc sunt Acta* S. Petronillæ Virginis, *a Marcello ad SS. Nereum et Achilleum Eunuchos S. Flaviæ Domitillæ Virginis scripta, cum hi exules in Pontia insula degerent, imo martyrio essent coronati, antequam responsum cum hisce Actis ad eos ferretur. Ablegati autem in exilium fuerant cum S. Flavia Domitilla, missa in dictam insulam anno Imperii Domitiani decimo quinto, æræ Christianæ nonagesimo quinto aut sequente, annis post martyrium S. Petri exactis triginta. Verum videntur petiisse,* quis exitus fuerit E
S. Petronillæ, *quam ante noverant Romæ a S. Petro paralysi liberatam ad petitionem S. Titi, cujus Acta dedimus quarta Januarii ; diximusque ex Actis tam Græcis quam Latinis hunc Romæ fuisse, cum S. Paulus, imo et S. Petrus, a Nerone interficerentur. In Passione vero S. Pauli, quæ circumfertur sub nomine Lini, dicuntur* Romam venisse, Lucas a Galatia, et Titus a Dalmatia, et expectavisse Paulum in Urbe. *At quo tempore obierit* S. Petronilla *non indicatur in Actis jam relatis, neque in martyrio S. Feliculæ collactaneæ aut S. Nicomedis Presbyteri ; quorum illa passa traditur* xiii *Junii, iste* xv *Septembris, eodem quo decesserat anno* S. Petronilla. *Usuardus asserit* Nicomedem Presbyterum migrasse ad Dominum sub Domitiano Imperatore, *qui successit fratri suo Tito,* xiii *Septembris anni* lxxxi *defuncto, elapsis post martyrium S. Petri annis sedecim. Idem alii habent recentiores cum Breviario Romano.*

Quærilur quo tempore?

4 *Alia et magis intricata controversia inde exorta est, quod* S. Petronilla *a Marcello dicatur* filia Domini Petri Apostoli, *et eadem verba referantur in Martyrologiis Rabani, Usuardi, Adonis, Notkeri, et hodierno Romano ad hunc* xxxi *Maji, et iterum in prædictis Actis dicantur num.* 16 SS. Nereus et Achilleus F
sepulti juxta sepulcrum, in quo sepulta fuerat Petronilla, Apostoli Petri filia. *Hinc aliqui cum vulgo credunt, eam ab illo progenitam, antequam a Christo ad Apostolatum vocaretur : itaque videtur etiam sensisse Wandelbertus Prumiensis seculo Christi nono, dum hos versus in Martyrologio suo edidit :*

appellatur filia S. Petri,

Tum pridie Petronilla, Petri de germine sancto,
Fulgida Virgo micat, Christi trabeata decore.

Aliud argumentum desumitur ex Chronico Sigeberti Gemblacensis usque ad annum mcxii *deducto, in quo ad annum* dcclviii *ista leguntur :* Corpus S. Petronillæ, Petri Apostoli filiæ, a Paulo Papa transponitur, in cujus marmoreo sarcophago ipsius Apostoli Petri manu sculptum legebatur : Aureæ Petronillæ, dilectissimæ filiæ. *Quæ eadem habent Platina et Ciacconius in Vita dicti Pauli Pontificis, et ab hoc citatur Baronius ad annum 758, qui itidem ait,* fuisse vetus cœmeterium, S. Petronillæ dictum, ex quo idem Pontifex sacrum corpus ejusdem Sanctæ sublatum transtulit apud basilicam Vaticanam, *ac dein verbis Anastasii Bibliothecarii ista refert :* Intra ecclesiam B. Petri Apostoli, foras muros hujus civitatis Romanæ (*scilicet in Vaticano*) noviter oraculum in honorem sanctæ Dei Genitricis construxit,

juxta

AUCTORE G. H.

A

juxta oratorium S. Leonis Papæ, secus fores introitus S. Petronillæ, *absque ulla mentione supra indicatæ inscriptionis: cujus etiam non meminerunt Luitprandus, aut qui sub ejus nomine Vitas Pontificum, edidit, nec qui eorundem Gesta MSS. ad Martinum V deduxit. Verum ea inscriptio neque patris nomen exprimit, neque forsan Christianorum ejus temporis simplicitatem, sed potius antiquam Romanorum sapit elegantiam.*

an potius filia spirituali adoptione.

5 *Alii ergo, consideratis temporum ac nobilitatis circumstantiis,* S. Petronillam *non agnoscunt a S. Petro Apostolo procreatam; sed ab eo in fide Christiana instructam, baptizatam, aut potius ex baptismali fonte susceptam, et sic spirituali adoptione ejus filiam fuisse vocatam. Addit Florentinius* ex præcipua in Petrum Apostolorum Principem devotione, et aliqua ad ejus sepulcrum vel oratorium præstita jugi veneratione, filiam Petri nuncupatam fuisse. *Quod ad temporis rationem spectat, vixisse S. Petrum post Christi Salvatoris in cælos ascensionem annis omnino triginta et septem, ostendimus in tractatu de Antiquis Pontificibus Romanis ante tomum primum Aprilis: cui si addantur tres anni, quibus S. Petrus in Apostolatum*

B

assumptus cum Christo vixit, anni sunt quadraginta, ut jam tum fuisset pridem adulta. Quod si dicantur cum Usuardo et Breviario Romano S. Nicomedes, et consequenter SS. Petronilla et Felicula sub Domitiano ex hac vita decessisse, et forsan cum SS. Nereus, Achilleus et Domitilla degerent exules in Pontiana insula, jam tum debuissent SS. Petronilla et Felicula decrepitæ matronæ censeri. Dein nomen Petronilla, *ut advertit Baronius ad annum* 69 *num.* 32 magis proprie a Petronio quam a Petro deductum videri posset: nam a Petro Petrilla, ut a Prisco Priscilla, a Druso Drusilla, dicenda potius videretur. *Addit præterea, S. Petrum cum illam generasset, necdum* nomen Petri, sed solum Simonis habuisse, postea a Christo Cepham *sive* Petrum appellatum. *Dein* Felicula, ejus collactanea, *in ejus demortuæ locum a Flacco Comite in sponsam expetita, ejusdem fuisset grandævitatis, et ambæ in Palæstina exortæ; cum interim utrumque nomen Latinæ originis sit, et* Petronii *Romæ ea ætate nominatissimi fuerint, quos inter* Petronius Arbiter, *non tam amicitia Neronis et Consulatu gesto, quam intolerabili scriptorum impuritate famosus: a* Petroniis *autem processerunt Mamertini, Septimiani, Turpiliani, Volusiani, omnes nobilissimæ apud Romanos familiæ; et sub Caligula* Petronius *quidam Syriæ Præfecturam gessit.*

C

Demum quomodo Flaccus Comes mulieres Galilæas, Romanis incognitas et invisas, tanto ardore amasset, et non potius nobilissimam earum Romæ prosapiam ceuscbitur cognovisse? Proinde, quemadmodum S. Petrus suum discipulum Marcum, in epistola sua prima cap. 5 filium *nuncupavit, et Apostoli fideles passim* fratres *appellarunt; ita* S. Petronilla filia S. Petri, *fuerit cognominata.*

S. Petronillæ cœmeterium

6 *Paulus Aringhus lib.* 3 *Romæ subterraneæ cap.* 18, *describit cœmeterium* S. Petronillæ, *sanctorumque Martyrum Nerei Achillei ac Flaviæ Domitillæ: ac fundamentum jacit ex Actis dictorum* Martyrum Nerei et Achillei, quorum corpora Auspicius discipulus eorum rapuit, et in prædio Domitillæ in crypta arenaria sepelivit via Ardeatina, a muro Urbis milliario uno et semis, juxta sepulcrum, in quo sepulta fuerat Petronilla Apostoli Petri filia. *Addit Aringhus,* extructam fuisse supra hoc cœmeterium ecclesiam in ejusdem Virginis Petronillæ honorem;

et ecclesia.

et apud Franciscum Albertinum, qui sub Julii secundi Pontificatu floruit, in libro de Rebus urbis Romæ mirabilibus, legi ista verba: Cœmeterium Domitillæ via Ardeatina, apud ecclesiam S. Petronillæ. *At* S. Gregorius Papa Tertius, *apud Anastasium Bibliothecarium in Vita ejus,* in cœmeterio S. Petronillæ stationem annuam dare instituit: ubi obtulit coronam auream, calicem et patenam argenteam, seu alia diversa ad ornamentum ecclesiæ pertinentia.

D

cum statione annua:

7 *Post S. Gregorium III, interpositis Zacharia et Stephano II successit Paulus I, a quo passim dicitur, ut supra attigimus, corpus* S. Petronillæ, *ad basilicam Vaticanam translatum: et post hunc interpositis iterum Stephano et Hadriano I successit Leo III, qui magnam erga* S. Petronillam, *venerationem noscitur habuisse. Nam teste eodem Anastasio,* in altari S. Petronillæ posuit vestem de stauracin unam, habentem periclysin de blattis seu chrysoclavo. Item in altari B. Petronillæ, fecit vestem albam holosericam, cum tabulis de Chrysoclavo et cruce; et ibidem presbyterium ex marmoribus sculptis decoravit: fecit et columnas argenteas sex, et regulares duos, pensantes simul libras octoginta:.. Nec non et super altare B. Petronillæ, ubi supra fecit regnum aureum cum gemmis pretiosissimis, pensans libras duas et uncias tres. *Item* fecit venerabilis et præclarus Pontifex super altare B. Petronillæ ciborium, cum columnis porphyreticis ex auro purissimo, miræ magnitudinis decoratum, pensans libras trecentas quadraginta et octo; atque imaginem argenteam sub arcu de ipso ciborio, pensantem libras decem et semis. *Præterea* investivit altare B. Petronillæ ex argento purissimo deaurato, diversis ornatum picturis undique, pensante libras centum sexaginta et duas, et uncias octo... Et in Musileo B. Petronillæ, quod ponitur ad B. Petrum Apostolum, fecit coronam ex argento pensantem libras viginti... Sed et in Musileo B. Petronillæ, quod ponitur ad B. Petrum Apostolum, fecit vela alba majora tria, minora octo, ornata undique de fundato. *Denique* in basilica B. Petri Apostoli... deorsum ubi sacratissimum corpus ipsius Principis Apostolorum requiescit, renovavit imaginem auream, habentem vultum salvatoris Domini nostri Jesu Christi, ac sanctæ Dei Genitricis Mariæ Dominæ nostræ, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli atque Andreæ, nec non et B. Petronillæ Martyris, ubi et addidit auri obrizi libras viginti et unam et uncias tres. *Hæc omnia præstitit Leo III, mortuus anno* DCCCXVI. *Post Leonem sedit Stephanus IV non integris septem mensibus, dein S. Paschalis I, in cujus Vita,* XIV *Maji edita ex Anastasio eodem, fit mentio* S. Petronillæ, *sed neque unquam in horum et Gregorii III relatione appellatur* filia S. Petri Apostoli, *uti neque in genuino Martyrologio Bedæ, duplici MS. Vaticano S. Petri, duplici Casinensi, Altempsiano, Richenoviensi, aliquo Reginæ Sueciæ ab Holstenio plurimum æstimato, et variis aliis, cum apographo Martyrologii Hieronymiani ante mille fere annos exarato. In MSS. fastis monasterii S. Cyriaci ista leguntur:* II Kalendas Junii. Romæ S. Petronillæ Virginis, quam cum quidam Romanorum in conjugium accipere vellet, ipsa acceptis tridui induciis, orando impollutum Domino reddidit spiritum.

Ecclesia Vaticana corpus et altare a Leone 3 variis donis honoratum:

E

F

Corpus Romæ,

8 *Corpus ejus sacrum hactenus adservari in sacrosancta basilica Vaticana, constans ibidem traditio est: et propterea festum ejus ibidem Officio Ecclesiastico sub ritu duplici celebratur, præscribiturque in Missa* Gloria *et* Credo. *Traditionis illius testem se præbet Canonicus Romanus, qui sub Eugenio III Basilicam Vaticanam descripsit, his verbis;* Infra Palatium vero Neronis est templum Apollinis, quod nunc vocatur S. Petronillæ, in quo est reconditum corpus ejusdem Virginis; ante quod est basilica S. Angeli, quæ vocatur Vaticanum, quia Vates ibi canebant sua officia ante templum Apollinis. *Interim Saussayus, in Martyrologio Gallicano ad hunc* XXXI *Maji ista scribit:* Natalis S. Petronillæ Virginis et Martyris

aliud S. Petronillæ Virginis et Martyris in Gallia,

A tyris, cujus Romæ hodie coronatæ sacrum corpus in Galliam delatum a Joanna Regina Francorum, uxore Philippi cognomento Speciosi, in sacrario virginalis cœnobii S. Mariæ de Barra, prope Theodorici-castrum Suessionensis diœcesis, congruo decore collocatum est. Corpus quidem thecæ deauratæ inclusum: venerabile vero caput in loculo conditum argenteo, auro illito, effigieque sanctissimæ Christi sponsæ et athletæ decorato. *Factum est id superiori seculo per Focaldum Episcopum Suessionense* XVIII *Martii, uti inter Prætermissos ejus diei diximus. Memoratus Philippus Speciosus sive Pulcher regnavit ab anno* MCCLXXXV *usque ad annum* MCCCXIV; *cui Joanna filia Henrici I Regis Navarræ nupta anno* MCCLXXXIV, *mortua est anno* MCCCIV, *cum ei peperisset Ludovicum Hutinum, Philippum Longum, et Carolum Pulchrum successive Reges. At cum* S. Petronilla, *cujus sacrum corpus dicta Joanna habuerat, appelletur* Virgo et Martyr, *potuit alia fuisse a* S. Petronilla, *de qua hic agimus, licet et ipsa supra* Martyr *semel dicatur; eique colendæ electus hic dies esse*, S. Petronillæ *venerationi celebris. Sicuti factum est etiam Suessionibus, ubi similiter colitur* S. Petronilla, S. Petri Apostoli

B filia, cujus corporis magna pars ad ecclesiam S. Petri-vivi pertinet, *ut habet indiculus Reliquiarum Suessionensium nobis descriptus. Sed et Silvanecti, sicut scribit Arturus in Gynecæo sacro ad* XVIII *Martii*, habetur in ecclesia S. Reguli capsa argentea S. Petronillæ Virginis, cujus attactu et intercessione curantur febricantes, teste Jaulnæo in Vita et miraculis ipsius S. Reguli Silvanectensis Episcopi pag. 169 et 170, *quem librum utinam habuissemus pro die* XXX *Martii, quando de illo Sancto egimus! utinam adhuc accipiamus! Intelligo etiam Parisiis haberi extra muros civitatis ad Septemtrionem Abbatiam Canonicarum Regularium sub nomine* S. Petronillæ, *vulgo* sainte Perrine; *fortassis occasione similis alicujus Reliquiæ; quæ Abbatia longius ad eamdem partem dissita ab Urbe, non ita pridem translata in propriorem istum locum fuit. Intra ipsam vero civitatem via S. Honorati, eadem sancta Virgo colitur in æde* S. Remigii de Quindecim-viginti, *seu* Quindecies viginti, *id est trecentorum cæcorum, istic a S. Ludovico fundatorum, vulgo* les Quinzevints, *uti notatur in Kalendario Spirituali Parisiensi anni* 1686.

D 9 *Inter Ursulanas Virgines et Martyres indicantur ab Hermanno Crumbach pag.* 754 tres Petronillæ *dictæ, quarum Reliquiæ, quæ quidem in Germania inferiori sunt, videri possent antiquiori* Petronillæ *attributæ: ut cum dicitur a Gelenio, quod* Coloniæ in ecclesia Patrum Prædicatorum asservatur pars magna capitis; *et inter Reliquias nostri Collegii Monasteriensis in Westphalia, quatuor diversæ particulæ nominantur in variis lipsanothecis asservatæ. Ecclesiæ quoque Cathedrali urbis Namurcensis est in veneratione* caput S. Petronillæ Virginis, excepta mandibula inferiore integrum, argenteo capite affabre facto condecoratum, *idque creditur ejus esse quæ* Principis Apostolorum filia *habetur, de quo Consule Rayssii Hierogazophylacium. Præterea Philippus Sconville, Societatis Jesu missionarius in Luxemburgensi ditione, indicavit nobis anno* MDCLXX, partem capitis S. Petronillæ, quod est cranium, velo serico rubro involutam, servari in capsula ecclesiæ S. Maximini in Urenkingen, nunc Bettingen dicto. *Rursum Coloniæ in Ecclesia collegiata S. Gereonis, hierotheca decima continet solas reliquias* S. Petronillæ, *cujus ibidem reliquiarum particulæ sunt in hierotheca decima quinta,* E *et bona pars capitis in hierotheca vigesima tertia. Omitto recensere reliquias ejus Bononiæ in tribus ecclesiis, item Neapoli, Oveti quoque in Hispania, et alibi adservatas.*

AUCTORE G. H. *Petronillæ 3 inter Ursulanas:*

Reliquiæ variis in locis.

10 *Aliquis circa prædictam historiam scrupulus objicitur, ex eo quod S. Augustinus, libro contra Adimantum Manichæi discipulum cap.* 17, *asserat, quod* in apocryphis legant ipsius Petri filiam sanam factam precibus patris, et hortulani filiam ad precem ipsius Petri esse mortuam; et responderit, quod hoc expediebat eis, ut et illa solveretur paralysi, et ista moreretur. *Hæc ille. Verum hujus historiæ contextus plane diversus est, cum in prædictis Actis nihil reperiatur de filia hortulani mortua; imo inde videatur colligi hanc* Petronillam *non fuisse filiam a S. Petro prognatam, si qua tamen filia ab eo prognata est: quia hoc videtur esse, quod S. Augustinus inter apocrypha recenset: quale etiam dicendum erit esse illud Epitaphium, quod in sepulcro repertum dicitur quasi a S. Petro, patre saltem, spirituali positum;* Aureæ Petronillæ, filiæ dulcissimæ.

Non obest prædictis S. Augustinus.

F

C

DE SANCTO CRESCENTIANO

MARTYRE TURRIBUS IN SARDINIA.

G. H.

Cultus ex antiquissimis Martyrologiis pluribus.

SUB HADRIANO

Jacobus Pinto, e Societate Jesu vir eruditus, natione Sardus, et in universitate Turritana divinarum Scripturarum Professor, lib. 3 de Christo Crucifixo titulo 4 loco 12, *interserit* Digressiunculam de Martyribus Sardiniæ, et præcipue Turritanis: *cumque egisset de Sanctis, qui primo Christi seculo floruerunt in Sardinia aut eam effuso sanguine decorarunt, ista subjungit num.* 21. Sardoa Ecclesia, sub his et supparibus Trajani et Hadriani temporibus, Martyres suos celebrat, insignesque Confessores: in quibus celebriores Gabinus et Crispulus XXX Maji, et XXXI Crescentianus, Turritani Martyres, Turribus passi honorificeque sepulti. *De duobus prioribus jam assignato die* XXX *Maji egimus, et urbem Turritanam descripsimus, imo et Acta ibi relata sunt cum gestis S. Crescentiani communia.* Joannes Arca de Sanctis Sardiniæ in fine libri, hos Sanctos inter eos refert, quorum vitæ et martyrii series non nisi brevissimo compendio innotescat ex Beda, Adone et Usardo. *uti hæc scribit Franciscus Maria Florentinius, inter suas ad hunc diem Annotationes, super Martyrologium Hieronymianum, in cujus antiquissimo apographo Epternacensi ista solum leguntur:* Sardinia Criscentiani. *In apographis Lucensi et Blumiano hæc referuntur:* Turribus Sardiniæ Criscentiani. *At* Crescentiani *legitur in apographo Corbeiensi, additurque* Memmii: *de quo quia a Scriptoribus Sardiniæ non reperitur facta mentio, aliunde per errorem intrusum fuisse suspicamur: et dum major lux affulserit, omittimus nomen in titulo præscribere. In Adonis Martyrologio eadem his verbis leguntur:* Turribus Sardiniæ S. Crescentiani: *quæ ipsissima plane leguntur apud Notherum et Auctorem Martyrologii Bedæ suppositi. Apud Usardum additur* Martyris. *Sequuntur Bellinus, Grevenus, Maurolycus, Molanus, aliique cum hodierno Martyrologio Romano, in quo ita legitur:*

Cultus sacer,

in Martyrol. S. Hieronymi,

Adonis Usardi et aliorum.

A AUCTORE G. H.

Elogium ex Ferrario

Turribus in Sardinia S. Crescentiani Martyris. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hoc cum exornat encomio.* Crescentianus, una cum Gabino et Crispulo, Christianam amplexatus religionem, cum Turribus sanctitate et miraculis resplendesceret, apud fidei persecutores accusatus, et comprehensus, et ipse paulo post prædictorum sanctorum Martyrum certamen, pridie Kalendas Junii, Martyr occubuit: isque in Ecclesia Turritana summo in honore habetur. *Ita Ferrarius citato libro 1 Furæ de Rebus Sardois: quibus similia habet Dimas Serpi lib. 1 Chronici Sanctorum Sardiniæ. Quod Dionysius Bonfant hujus martyrium transferat ad tempora Diocletiani, supra ad Acta SS. Gabini et Crispuli rejecimus. Ejusdem* S. Crescentiani Martyris Turribus Sardiniæ *memoria inscripta est MS. Martyrologio, Romæ in bibliotheca Ducis Altempsii asservato, itidem in Martyrologio Bellini de Padua, sed auctius edito Parisiis anno* MDXXI, *in quo* Crestianus *scribitur.* D

Memoria 19 Maji.

DE S. HERMIA MARTYRE,

COMANIS IN CAPPADOCIA.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu veteri apud Græcos, recenti apud Latinos, et Actis ex MS. Græco dandis.

B SUB ANTONINO.

Cultus apud Græcos cum elogio ex Actis,

Præcipuo totius diei Officio, ultima Maji, apud Græcos colitur* S. Hermias Martyr; *et in omnibus tam manu quam typo expressis Synaxariis seu Menæis elogium ipsius invenitur, quale jam Græce dedimus ex Menologio Basilii Imperatoris, Latine autem sic redditur:* Hic fuit sub Antonino Imperatore, in urbe Comanarum, vitam militarem agens; jamque ætate provectus et canitie venerandus erat, quando propter confessionem Christi comprehensus est; et Sebastiano Duci præsentatus, primum maxillas contunditur, deinde detracta vultus totius cute, dentes eidem evelluntur; postea in medium ardentis fornacis injectus, indeque sine noxa egressus, jubetur venenatis cibis vesci. Sed cum hos quoque citra damnum comedisset, ad finem convertit qui illos præparaverat magum, et capite plexum ad coronam præmisit: ipse autem, succisis totius corporis nervis, immittitur ardenti lebeti. Denique effossis oculis per triduum suspensus e capite, tandem jubetur cervicem gladio præbere, et sic ad Dominum emigravit. *Eadem omnia plurimum laudantur in Canone toto per Odas singulas: quem Canonem ex antiquioribus unum esse credimus. Elogio in Menæis excusis hoc distichon præmittitur.*

Βάπτεις σεαυτὸν κογχύλῃ τῶν αἱμάτων,
Ἑρμεία, τμηθείς. Ὦ βαφῆς ἀνεκπλύτου!
C Caput resectus ipse te, Hermia, tuo
Tingis cruore, o! purpuram indelebilem!

Græcorum Typicon, Ephemeris metrica exindeque sumptum figuratum, Græco-Moscorum Kalendarium, unicum hunc Sanctum laudant ac nominant: nusquam vero legitur aliquid, unde suspicio formari possit, quod corpus alibi quiescat quam Comanis. Cum ergo in Synaxario Claromontano, ubi ad hanc diem legitur, prænotatum elogium, etiam ad XXIX *Aprilis invenitur memoria* τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Ἑρμαίου τοῦ ἐν Σιρμίῳ, sancti Martyris Hermæi in Sirmio; *cogimur quidem inter* Hermiam *et* Hermæum *distinguere: sed laboramus ut distingui ab hoc credamus* S. Hermem, *Dalmatiæ Apostolum, de quo egimus ad diem* VIII *Aprilis, propter commune festum cum aliis quinque Coapostolis; Dalmatiæ enim proximum adjacet in confiniis Pannoniæ Sirmium; et nomen* Hermæ *in nomen* Hermæi *facillime convertitur.*

ab hoc diversus S. Hermæus M. in Sirmio

2 *Ex Latinis primus in suum Martyrologium* S. Hermiam *recepit Molanus, in secunda Usuardi a se aucti editione, anno* MDLXXXIII *curata, velut accepta a Græcis notitia, his verbis*. Die trigesima prima sancti Apostoli Hermii, et Sacrosancti Martyris Hermæi: *quod idem fere, nescio ubi, reperiens Genebrardus, ante Psalterium Parisiis excusum anno* MDXCII, *in Kalendario Græcorum legi fecit,* Hermiam Apostolum et Hermæum Martyrem. *Utrumque in tertia editione anni* MDLXXXIII *Molanus omiserat, utique haud satis prioribus documentis fidens. Et merito quidem* Apostolum *omittere poterat, utpote hac die nusquam apud Græcos reperiendum: sed* Martyrem *debuerat retinuisse. Fecit hoc anno* MDLXXVIII *Galesinius hac phrasi:* In Græcia S. Hermei Martyris, qui Antonino Imperatore, fidei incredibili ardore accensus, nullis vel exquisitissimis suppliciis, quæ Martyri inuri Sebastianus Præses jusserat, perterrefactus, demum capite suspenso spiritum Deo reddidit. *In Annotationibus fatetur hæc fusius Græce scripta, paucis a se collecta esse; sed ibi legisse poterat, cum abscissione capitis martyrium consummasse* Hermiamque *non* Hermeum *dici. Itaque ex Sirleti Menologio in hodiernum Romanum Baronius ipsum sic transtulit:* Apud Comanos in Ponto S. Hermiæ Militis, qui sub Antonino Imperatore, ab innumeris et sævissimis tormentis ope divina liberatus, carnificem ad Christum convertit, et ejusdem coronæ participem fecit, quam tamen ipse primus gladio obtruncatus accepit. *Sed nec in hoc elogio desunt menda, quæ corrigas. Neque enim carnificem, a quo capite minutus est, præcessit ad coronam; sed secutus ad eamdem est magum, qui sibi venenum miscuerat: distingui etiam debet* Comana Pontica, a Comana Cappadociæ, *cui hunc Sanctum Acta adscribunt, quemadmodum eas bene distinguit Ptolomæus: sed novum Baronio non est* Pontum *confundere cum* Cappadocia, *ut vidimus in Vita S. Gregorii Nazianzeni.* E F

Memoria apud Latinos recentior, nec sine mendis

3 *Acta quæ dixi, Bibliotheca Laurentiana Magni Ducis suggessit, ex sæpe nobis laudato codice* XIV *Pluteï* IX, *sub hoc titulo,* Μαρτύριον τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου Μάρτυρος Ἑρμείου. Μηνὶ Μαΐῳ λα'. Martyrium sancti et gloriosi Martyris Hermiæ. Mense Majo XXXI. *Latine ea reddidit meus olim discipulus, et fervens quoad licuit adjutor, R. P. Hugo Bollius Carthusianus, cujus opera in Martio nobis multum profuit, cum primum statuisset consilium de Græcis, quæ numquam alterutra in lingua lucem viderant, ad calcem cujusque tomi subjiciendis. Postea cœperat pro aliis mensibus quædam Latine reddere, sed præter hæc* S. Hermiæ *Acta vix aliquid perfecte absolvit, morbis ac denique morte præpeditus. Et hæc ipsa nostræ memoriæ ferme exciderant, quando ante 1 Tomum Maji, ad Metricas Græcorum Ephemerides, in ejus nomen ad hunc diem ultimum Maji incidimus; quia fuerant loco non suo posita sub alio mense. Quod attinet ad Codicem, in quo ea continebantur, hunc quidem subinde censuimus ad aliquam Antiochemi Patriarchatus ecclesiam pertinuisse,*

Acta dantur ex Græco MS. Florentino,

A *propter* S. Siram *similesque Orientales Sanctos ibidem repertos : nunc autem id mihi valde ambiguum fit, dum cogito in eodem codice non solum illos contineri, sed et alios quosdam ex partibus Romano Patriarchatui subjectis, ut olim fuerunt Illyricum, et Insulæ mediterranei maris, atque Achaia cum Macedonia. Undecumque tamen est ista collectio, egregia sane est, et magnam huic operi lucem adferent menses alii, sicubi inveniatur totus Annus; utpote ab ea collectione, quæ Metaphrasti ex vulgi errore imputatur, et passim in Constantinopolitano Patriarchatu descripta invenitur, diversissimus.* D

EX MS. FLOREN.

ACTA MARTYRII

Ex MS. Græco Bibliothecæ Laurentianæ Florentiæ.

Interprete R. P. Hugone Bollio Carthusiano.

Ab Antonino Imp. missus in Cappadociam Sebastianus,

Temporibus illis magnam Christiani sustinuere persecutionem, sub Romanorum Imperatore gentili Antonino, qui hac de causa quemdam Ducem Sebastianum cum mandatis misit. Hic e Cilicia in Cappadociam profectus ; in Comanis reperit quemdam militem, Hermiam nomine, Christianum, colentem Deum et justitiam facientem, cui ipse dixit : B Litteræ ab Romanorum Rege Antonino mihi missæ afferunt, ut omnes Christiani diis sacrificent ; si vero haud sacrificaverint, ut magnis et acerbis excrucientur pœnis. Age ergo, Hermia ; immola diis, et amicus eris Cæsaris Antonini, una et magnis adaugeberis honoribus : igitur mihi obsequere, ut ne et animam et corpus tuum discruciem.

Hermiam militem ad sacrificandum invitat :

2 Respondens autem Athleta Christi Hermias, dixit Sebastiano : Ego miles sum cœlestis et immortalis regis Christi, cujus regni non erit finis : ideo non obtempero mortali et impiissimo Regi, cujus regnum non perdurabit ; manebit autem regnum stabile Domini nostri Jesu Christi in æternum ; et qui credit in ipsum, hereditabit vitam æternam. Hisce auditis Sebastianus Dux S. Hermiæ dixit : Immola diis, et vita æterna perfrueris in gaudio. Dixit illi Sanctus : Quando apud Imperatorem tuum Antoninum merebam, quæ illius erant, non sapiebam ; sed in occulto Dominum Deum meum colebam, quam ob rem dæmon non vincet me. Corporis quidem mei habes potestatem, et hoc Domino meo permittente ; sed animæ meæ potestatem non habet nisi solus Deus, qui potens est dare mihi patientiam, et conservare me in seculum seculi.

quod hic generose recusans,

C 3 Quibus auditis Sebastianus Dux ait S. Hermiæ : Video te multa esse præditum sapientia. Respondit S. Hermias dicens : Ego, ut ne sacrificem, cum voluptate patiar tormenta et moriar ; insuper corroboror et annitor pro veritate Domini mei Jesu Christi tormentis affici. Dicit illi Dux : Contemplor cautiem et prudentiam tuam, et parco tibi. Dicit vero S. Hermias : Non egemus hujusmodi gratia, sed gratia Dei ; hæc me deducet ad illum : ipse enim est, qui præbet talem prudentiam mihi et rectis corde lætitiam, et iis qui servant mandata ejus sapientiam ; sapientiam enim et intelligentiam donat per spiritum suum sanctum. Uti enim agricola, si terram suam excolat, præparat illam ut fructus edat uberes ; eodem modo Dei sapientia custodit seipsam in iis, qui sequuntur illam, nullam adversario concedens potestatem invadendi illos, sed facit ipsos fructificare Deo. Dixit Sebastianus Dux : Eligis ne magis mori, quam vivere vitam ? Respondens S. Hermias dixit : Hæc mors, non est mors ; sed vita æterna, si patienter tulero tuos cruciatus et pœnas. Ait Dux Sebastianus : Retinesne hanc mentem, et vis perire ? Cui S. Hermias : Dixi tibi, quoniam non pereo ; tu facito modo, quod vis.

et a Deo esse suam sapientiam,

fortit. divinam agnoscens

4 Tunc Dux maxillas ejus et dentes contundi jussit, et cutem vultus ejus dilaniari. S. Hermias di-

Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐδιώκοντο οἱ Χριστιανοί, ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῶν Ῥωμαίων Ἀντωνίνου, ἐθνικοῦ τυγχάνοντος. Ὃς ἐξαπέστειλεν ἐπὶ τούτῳ Σεβαστιανόν τινα Δοῦκα. Αὐτὸς ἀπελθὼν ἀπὸ Κιλικίας ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ἐν Κωμάνοις εὗρέν τινα στρατιώτην Χριστιανόν, εὐλαβούμενον τὸν Θεὸν καὶ ἐργαζόμενον δικαιοσύνην, ὀνόματι Ἑρμείαν, πρὸς ὃν εἶπεν· Γράμματα ἠνέχθησαν πεμφθέντα ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῶν Ῥωμαίων Ἀντωνίνου, ὥστε πάντας τοὺς Χριστιανοὺς θύειν τοῖς θεοῖς· εἰ δὲ μὴ E θύσωσιν, ἐν μεγάλαις καὶ πικραῖς τιμωρίαις βασανίζεσθαι αὐτούς. Δεῦρο οὖν ἄκουσόν μου Ἑρμεία, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ ἔσῃ φίλος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου, ἅμα δὲ καὶ τιμῆς μεγάλης ἀξιωθήσῃ· πείσθητι οὖν μοι, μήπως καὶ τὴν ψυχήν σου καὶ τὸ σῶμα σου τιμωρήσωμαι.

2 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Ἑρμείας εἶπεν τῷ Σεβαστιανῷ· Ἐγὼ στρατιώτης εἰμὶ τοῦ ἐπουρανίου καὶ ἀθανάτου Βασιλέως Χριστοῦ, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ὑπακούω θνητοῦ Βασιλέως καὶ ἀσεβεστάτου· τούτου γὰρ οὐ διαμένει ἡ βασιλεία, διαμένει δὲ ἡ βασιλεία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας· καὶ ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν, κληρονομήσει ζωὴν αἰώνιον. Ταῦτα ἀκούσας Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ, λέγει τῷ ἁγίῳ Ἑρμείᾳ· Θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ ζωῆς αἰωνίου κατατρυφήσεις. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἅγιος Ἑρμείας· Καὶ ὅτε ἐστρατευόμην παρὰ τῷ Βασιλεῖ σου Ἀντωνίνῳ, τὰ αὐτοῦ οὐκ ἐφρόνουν, ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου ἐλάτρευον· διὰ τοῦτο οὖν οὐ περιγίνεταί μου ὁ διάβολος· τοῦ οὖν σώματός μου ἐξουσίαν ἔχεις, καὶ τοῦτο τοῦ Κυρίου μου συγχωροῦντος, τῆς δὲ ψυχῆς μου ἐξουσίαν οὐκ ἔχεις, εἰ μὴ μόνον ὁ Θεός, ὁ δυνάμενος μοι τὴν ὑπομονὴν δοῦναι, καὶ σῶσαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

3 Ταῦτα ἀκούσας Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ λέγει τῷ ἁγίῳ F Ἑρμείᾳ· Ὁρῶ σε πολλὴν σοφίαν ἔχοντα. Ἀπεκρίθη ὁ ἅγιος Ἑρμείας καὶ εἶπεν· Ἐγὼ ὑπὲρ τοῦ μὴ θῦσαι, ἡδέως χαλάζομαι ἀποθνήσκω, καὶ καταγωνίζομαι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ κολασθῆναι. Λέγει αὐτῷ ὁ Δούξ· Ὁρῶ σου τὴν [illegible] καὶ τὸ φρόνιμον, καὶ φείδομαί σου. Ὁ ἅγιος Ἑρμείας εἶπεν· Οὐκ εἰμὶ ἄξιος τῆς τοιαύτης χάριτος· ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ αὕτη με ἄγει εἰς τοῦτο· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ παρέχων μοι τὴν τοιαύτην φρόνησιν, καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνην, καὶ τοῖς φυλάσσουσι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ σοφίαν· σοφίαν γὰρ καὶ σύνεσιν ἀγαθὴν δωρεῖται διὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος. Ὥσπερ γὰρ ὁ γεωργός, ἐὰν καλλιεργήσῃ τὴν γῆν αὐτοῦ, ἑτοιμάζει αὐτὴν πρὸς καρποφορίαν· οὕτως καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία, ἐν τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν, φυλάττει ἑαυτήν, οὐ συγχωροῦσα τῷ ἐχθρῷ ἐπιβῆναι αὐτοῖς, ἀλλὰ ποιεῖ αὐτοὺς καρποφορεῖν τῷ Θεῷ. Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ εἶπεν· Ἡρέτισω μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ ζῆν; Ἀπεκρίθη ὁ ἅγιος Ἑρμείας καὶ εἶπεν· Οὗτος ὁ θάνατος οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ αἰώνιος, ἐὰν ὑπομείνω τὰς βασάνους σου. Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ εἶπεν· Ταύτην τὴν γνώμην ἐκράτησας, καὶ θέλεις ἀπολέσθαι; Ὁ ἅγιος Ἑρμείας εἶπεν· Εἶπόν σοι, ὅτι οὐκ ἀπόλλυμαι· ποίει ὃ θέλεις.

4 Τότε ὁ Δοὺξ ἐκέλευσεν [illegible] τὰς σιαγόνας αὐτοῦ καὶ τοὺς ὀδόντας, καὶ τὸ δέρμα τῆς [illegible] τῆς ὄψεως αὐτοῦ. Ὁ ἅγιος Ἑρμείας εἶπεν· Εὐχαριστῶ τῷ

INTERP. H. BOLLIO.

A τῷ Θεῷ, ὅτι ἤγγισεν ἐπ' ἐμὲ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ εἶπεν· Διὰ τί τὴν ἀννῶναν σου οὐ λαμβάνεις; Ὁ ἅγιος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Ἑρμείας εἶπεν· Ὅτι ἀδίκως καὶ βιαίως ἀποστερεῖτε ἄλλους πτωχούς, διὰ τοῦτο οὔτε λαμβάνω οὔτε ἐσθίω ἀπ' αὐτῆς· ἐγὼ γὰρ ἔχω πνευματικὴν τροφὴν ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ οὐ μὴ πεινάσω εἰς τὸν αἰῶνα. Ταῦτα ἀκούσας Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ, ἐκέλευσεν βληθῆναι αὐτὸν εἰς κάμινον καιομένην δεινῶς. Ἐμβληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἐκέλευσεν ἐπὶ πλέον ἐκκαῆναι ταύτην. Καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐκέλευσεν ἀνοιχθῆναι τὴν κάμινον· καὶ εὑρέθη ὁ ἅγιος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Ἑρμείας, ψάλλων καὶ εὐχόμενος τῷ Θεῷ, ὅτι οὐχ ἥψατο αὐτοῦ τὸ πῦρ.

5 Τότε θυμωθεὶς ὁ Δοὺξ ἐκέλευσεν φάρμακα ἀναιρετικὰ γενέσθαι, καὶ δοθῆναι αὐτῷ. Ἐπιδοθέντων δὲ αὐτῷ τῶν φαρμάκων διὰ τοῦ μάγου, εἶπεν ὁ ἅγιος Ἑρμείας· Οὐκ ἤθελον μὲν ἀπογεύσασθαι, ἀλλ' ἵνα σοι δείξω ὅτι δύναται ὁ Θεός μου τὰς μαγείας σου πάσας καταλῦσαι, λαμβάνω τῶν μεμαγευμένων κρεῶν, καὶ προσευξάμενος ἐσθίω· καὶ λαβὼν ἐγεύσατο, καὶ οὐδὲν ἠδικήθη οὔτε βλάβην ὑπέμεινεν. Ὁ δὲ Μάγος δεινότερα παραγαγὼν αὐτῷ φάρμακα ἕτερα, εἶπεν· Νῦν δέξαι, καὶ ἐὰν οὐδὲν πάθῃς,
B καταλείψω κἀγὼ τὰς μαγείας μου, καὶ πιστεύσω τῷ ἐσταυρωμένῳ Θεῷ, ᾧ σὺ λατρεύεις. Λαβόντος δὲ αὐτοῦ, καὶ μηδὲν παθόντος, εἶπεν ὁ Μάγος· Ἐνίκησας καὶ ἐνεδυναμώθης, διότι ἔσωσας ἐξ ᾅδου τὴν ψυχήν μου ἀπολλυμένην, ἵνα Θεῷ ζήσω· ὥσπερ γὰρ ἀνδριὰς ἀναχαλκευθεὶς, παλαιὸς ὢν ἀνακαινίζεται, οὕτως κἀγὼ παλαιωθεὶς τοῖς κακοῖς, οἷς ἔπραξα, καὶ ἐν ἀπωλείᾳ γενόμενος, τὴν ψυχήν μου ἀνεκαινίσθην, ἐπιστρέψας ἐπὶ Θεὸν ζῶντα καὶ διαμένοντα ἀεὶ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ πάλιν ἔλεγεν· Ὁ Θεὸς ἔσωσάς με ἀπὸ τῆς πλάνης τῶν δαιμόνων, καὶ τῶν φαρμακων βδελυγμάτων διὰ τοῦ δούλου σου Ἑρμείου, δι' οὗ ἐπίστευσα εἰς σέ. Τότε Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ ἐκέλευσε τοῦ Μάγου ἀποτμηθῆναι τὴν κεφαλὴν, καὶ οὕτως ἐτελειώθη ἡ αὐτοῦ μαρτυρία ἐν καλῇ ὁμολογίᾳ.

6 Εἶτα λέγει ὁ Δοὺξ τῷ ἁγίῳ Ἑρμείᾳ· Θῦσον τοῖς θεοῖς, καὶ γενοῦ φρόνιμος. Ὁ δὲ Ἅγιος εἶπεν αὐτῷ· Πάντοτε φρόνιμός εἰμι, τοῦ Θεοῦ μου δύναμίν μοι παρέχοντος. Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ εἶπεν· Ἀλλὰ νῦν μωρὸς ἐγένου· θῦσον τοῖς θεοῖς. Λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος Ἑρμείας· Ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς, ἵνα καταισχύνῃ τοὺς σοφούς, καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεὸς, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ, ὡς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁ ῥήτωρ ἐδίδαξεν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ· ἐλθὼν γὰρ ἐν τῇ κλήσει τῇ ἁγίᾳ, καὶ λαβὼν σοφίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ τὸ πλήρωμα τῶν γραφῶν, καὶ ὁδὸν ἔδειξε σωτηρίας τοῖς βουλομένοις σωθῆναι. Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ
C εἶπεν· Ἑρμεία, παῦσαι τῶν μωρῶν τούτων ῥημάτων, οὐ γάρ σε ὠφελήσουσιν. Ὁ ἅγιος Ἑρμείας εἶπεν· Οὐκ εἰμὶ μωρὸς, ἀλλὰ τὸ εὐφρονεῖν ζητῶ· μωροὶ δὲ εἰσιν οἱ ἀκούοντές σου, καὶ θύοντες ἀψύχοις εἰδώλοις, καὶ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινὸν ἀθετοῦντες, καὶ τοῖς θεοῖς ψευδέσι πιστεύοντες· γέγραπται γάρ. Θεοὶ οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν, μετ' αὐτῶν οὖν καὶ οἱ πιστεύοντες αὐτοῖς, καὶ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθινῆς πίστεως ἀθετοῦντες ἀπολοῦνται.

7 Τότε ὁ Δοὺξ θυμωθεὶς ἐκέλευσεν ἀποσπασθῆναι αὐτοῦ τὰ νεῦρα ἀπὸ παντὸς τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἅγιος Ἑρμείας εἶπεν· Ταῦτα πάντα πάσχων οὐκ αἰσθάνομαι· ὥσπερ γὰρ κέντρον νύσσον τραῦμα κενοῖ τὸ ὑγρὸν, καὶ ἐκφέρει τὴν κακουχίαν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἀνάπαυσιν παρέχει· οὕτως κἀγὼ τῶν νεύρων ἀποσπωμένων σφόδρα ἀνεπαυσάμην, διὰ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ, ἐκέλευσεν ἔλαιον σφοδρῶς ἑψηθῆναι καὶ ἐμβληθῆναι τὸν Ἅγιον εἰς αὐτό· Τούτων δὲ οὕτως γενομένων εἶπεν ὁ ἅγιος Ἑρμείας· Τοῦτο τὸ ἔλαιον τὸ ἐκπυρωθὲν, ὡς δρόσος ἐξ οὐρανοῦ μοί ἐστιν, ἢ ὥσπερ ὕδωρ δοθὲν ἀνθρώπῳ ψυχρὸν κατὰ τοῦ σώματός μου· ἐγὼ γὰρ τῶν τοιούτων κολάσεων, οὐκ αἰσθάνομαι, οὐδὲ ποιῶ τὸ θέλημά σου, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς, καὶ ἐμαυτὸν προσάγω θυσίαν ἁγνὴν τῷ Θεῷ τῷ πλάσαντί με,

xit: Gratias Deo ago, quoniam gratia Domini mei D
maxillas contunditur:
Jesu Christi mihi adfuit. Sebastianus dixit; Ut quid annonam tuam non accipis? Sanctus Christi Athleta Hermias ait; Quia injuste et violenter defraudatis alios pauperes: ideo ego neque accipio, neque comedo de illa: habeo quippe spiritualem escam, quæ de Spiritu sancto est, et non esuriam in secula. Quibus auditis, Sebastianus Dux præcepit illum in caminum vehementer accensum immitti; et illo immisso, longe amplius inflammari caminum. Tribus autem evolutis diebus caminum jussit aperiri,
et illæsus a fornace egressus,
et repertus est S. Hermias Christi Athleta psallens et Deum orans, quoniam non tetigit illum ignis omnino quidquam.

5 Tum Dux, furore percitus jussit, pharmaca letifera apparari, et dari illi. Quibus sibi a Mago porrectis, dixit S. Hermias; Haud vellem quidem
cum sine noxa venenum bibisset,
degustare, sed ut ostendam tibi, quoniam potens est Deus omnes tuas dissolvere præstigias; ideo carnes incantamentis infectas capio, et, fusis ad Deum precibus, manduco. Cumque eas accepisset, gustavit, E
et in nullo læsus est, neque quidquam sustinuit nocumenti. Tunc Magus cum alia perniciosiora protulisset medicamenta, dixit: Nunc accipe, et si nihil passus fueris, relinquam et ego magias meas, credamque in Deum Crucifixum, cui et tu famularis, Quæ cum accepisset Hermias, et nihil omnino esset passus, dixit Magus: Vicisti, et invaluisti, quia
convertit magum,
servasti ab inferno animam meam jam pereuntem, ut Deo vivam. Veluti enim statua, antiquitate prope confecta, renovatur recusa; ita et ego malis, quæ commisi, inveteratus et periculo pereundi proximus, secundum animam renovatus sum, reversus ad Deum viventem, et permanentem semper et in ævum. O! Deus, qui liberasti me ab dæmoniorum errore atque execrandis medicamentis per servum
mox capite plexum.
tuum Hermiam, per quem et credidi in te. Tunc Sebastianus Dux Magum jussit capite truncari, et hoc modo in bona confessione est martyrio consummatus.

6 Dein ait Dux S. Hermiæ: Sacrifica diis, et esto prudens. Cui Sanctus: Omnino sum prudens,
Sanctus ostendit se non decipere: 1. Cor. 1
Deo vires mihi suppeditante. Sebastianus Dux ait: Jam vero stultus factus es; immola diis. Ad quem S. Hermias: Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut destruat sapientes; et infirma mundi, et F
contemptibilia elegit Deus, ut confundat fortia; et ea quæ non sunt, ut ea, quæ sunt, destrueret, uti Apostolus Paulus, facundus orator, Dei Ecclesiam edocuit. Veniens enim in sancta vocatione, accepta a Deo sapientia, habuit in seipso Scripturarum plenitudinem, et viam monstravit salutis iis, qui salvari volunt. Dixit Dux Sebastianus: Hermia, abstine ab his stultis verbis, quæ tibi non proderunt. S. Hermias ait: haud sum stultus, sed sapere studeo. Stulti sunt, qui audientes te inanimatis idolis sacra faciunt, et falsis diis credunt, contempto Deo vero. Scriptum est: Dii, qui non fecerunt cœlum et terram, pereant; Et cum ipsis peribunt omnes, qui confidunt in iis, veræ cognitionem fidei non recipientes.

7 Tum Dux excandescens, præcepit omnes totius corporis ejus, nervos extendi. Cui S. Hermias: Hæc omnia sustinens, minime sentio: nam, quem-
nervisque sectis,
admodum lanceola medici pungendo evacuat recens vulnus ab omni humore, et corpore educit omnem parvum habitum, et præbet refocillationem; sic et ergo, nervis vehementius distentis, refocillatus sum per fidem quam in Christo habeo. His auditis Sebastianus Dux, præcepit Sanctum projici in oleum, fervens supra modum. Quo facto, ait S.
ferventi oleo immissus,
Hermias: Hoc oleum, adeo inflammatum, veluti ros cœli factum est mihi; aut veluti aqua homini

admodum

A superfusa, sic corpori meo præbet refrigerium. Ego quippe hujusmodi non sentio cruciatus, neque exequor tuam voluntatem; sed voluntatem cœlestis Patris, meque offero sacrificium immaculatum Deo, qui me plasmavit, quoniam ipse est corporum et animarum Dominus. His auditis Dux præcepit acetum et lixivium in guttur ipsius infundi: ad quem S. Hermias: Acetum et lixivium mihi veluti favus mellis sunt, propter Deum, cujus amore hæc tolero.

acero et lixivio potatus,

8 Tum jussit Dux illum orbari luminibus. Hæc audiens S. Hermias ait: Et quoniam corporalem mihi visum aufers, potest animæ meæ oculus mihi præbere, ut plus videam; et clamat ad illum, cujus amore hæc sustineo: attamen, si tibi opus sint; accipe hos meos corporis oculos, qui vana mundi conspiciunt; cordis vero oculi lumen verum intuentur. Sebastianus Dux ait: Cogis me, ut multa et grandia tibi tormenta infligam. Sanctus Hermias dixit: Deo me confortanti ago gratias: igitur pro voluntate et libitu tuo excrucia me, et ne parcas mihi, uti sanxisti: paratus sum omnem sufferre cruciatum, Deo mihi auxiliante. Tunc Dux præcepit capite suspendi eum per triduum, donec naribus ipsius efflueret copiosus sanguis. Per tres vero dies B cum pependisset, venerunt quidam videre illum, rati jam obiisse. Et venientes reperere illum viventem et laudantem Deum: et præ timore excæcati sunt. Quos ut vidit S. Hermias, ait: In nomine Domini mei Jesu Christi visum recipite: et impositis super illos manibus, eorum aperuit oculos. Et reversi nuntiavere Duci omnia, quæ contigerant. Hisce intellectis Dux offensus, jussit illum totius corporis pelle nudari. Ad quem S. Hermias: Quamvis corpori meo detrahas cutem, secundum voluntatem tuam ego non sacrifico: fac, quod vis. Quippe paratus sum certare adversus patrem tuum diabolum.

contemnit minus inferendæ cæcitatis,

triduo suspenditur in caput,

nec timet excoriari:

9 His auditis, Sebastianus Dux, more leonis rugiens, mandavit illum decollari. Audita sententia S. Hermias supplicans ait: Gratias tibi ago, Deus, qui hanc mihi contulisti victoriæ gratiam. Jam vero consummandus S. Hermias, rursum dixit: Domine Jesu Christe, glorifico te, et oro, ut quicumque mei certaminis peragent memoriam, per C interventum Deiparæ Mariæ et Sanctorum, fiant participes sanctorum Martyrum, qui tibi optime placuerunt. His dictis, spiculator decollavit eum, et exivit sanguis et aqua; adeo ut omnes videntes, qui illic aderant, raperentur in admirationem, propter omnia quæ facta fuerant. Igitur plurimi fidei Christianæ adjuncti sunt, conspicati miracula ab ipso patrata. Et venientes viri Christiani venerandum ejus corpus collegerunt, et justis expletis reposuerunt illud in Cappadocia, in loco, Comana dicto; magna autem multitudo per Sancti reliquias credidit Christo, Sanctus vero Hermias, quarto kalendas Aprilis fidem, primum confessus est, sed consummatus mense Majo completo, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in secula seculorum. Amen.

tandem capite plexus,

sepelitur Comanis.

D ὅτι αὐτός ἐστιν ψυχῶν καὶ σωμάτων ἐξουσιαστής. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Δοὺξ ἐκέλευσεν ὄξος καὶ κονίαν εἰς τὸν λάρυγγα αὐτοῦ ἐμβληθῆναι. Εἶπεν δὲ ὁ ἅγιος Ἑρμείας· Τὸ ὄξος καὶ ἡ κονία ἐμοὶ ὥσπερ μέλι κήρινόν ἐστι διὰ τὸν Θεόν μου, δι' ὃν πάσχω ταῦτα. Τότε ἐκέλευσεν ὁ Δοὺξ τὴν ὅρασιν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ σβεσθῆναι.

INTERP. H. BOLLIO

8 Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἅγιος Ἑρμείας εἶπεν· Καὶ ὅτ' ἂν τὴν τοῦ σώματός μου ὅρασιν ἐκβάλῃς, δύναται ὁ τῆς ψυχῆς μου ὀφθαλμὸς πλέον παρέχειν μοι ὁρᾷν· καὶ βοᾷ πρὸς τὸν, δι' ὃν ταῦτα πάσχω. Ὅμως εἰ χρείαν ἔχεις καὶ τῶν σωματικῶν μου ὀφθαλμῶν, λαβὲ αὐτούς· καὶ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος τὰ μάταια κόσμου ὁρῶσιν, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας βλέπουσι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ εἶπεν. Ἀναγκάζεις με πολλὰς καὶ μεγάλας βασάνους ἐπενεγκεῖν σοι. Ὁ ἅγιος Ἑρμείας εἶπεν· Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, τῷ ἐνδυναμοῦντί με· ὡς θέλεις οὖν κόλαζέ με, καὶ μή μου φείδου, ὡς συνορίζεις· ἕτοιμος γάρ εἰμι ὑπομεῖναι πᾶσαν βάσανον, τοῦ Θεοῦ δύναμιν παρέχοντος μοι· τότε ὁ Δοὺξ ἐκέλευσεν κατακέφαλα κρεμασθῆναι αὐτὸν ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς, ἕως ἂν ἐκ τῆς ῥινὸς αὐτοῦ ῥεύσῃ αἷμα. Κρεμασθέντος δὲ αὐτοῦ ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς, ἀπῆλθον ἰδεῖν αὐτὸν, νομίζοντες αὐτὸν τεθνηκέναι· καὶ ἐλθόντες εὗρον αὐτὸν ζῶντα καὶ ὑμνοῦντα τὸν Θεόν. καὶ ἐκ τοῦ φόβου ἐτυφλώθησαν. Καὶ ἰδὼν αὐτοὺς ὁ ἅγιος Ἑρμείας εἶπεν, Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναβλέψατε, καὶ ἐπιθεὶς αὐτοῖς τὰς χεῖρας ἀνέῳξεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ ἀπελθόντες εἶπον Σεβαστιανῷ τῷ Δουκὶ ἅπαντα τὰ γενόμενα. Ταῦτα ἀκούσας E ὁ Δοὺξ, ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἑρμείου, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐκδερματισθῆναι. Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ ἅγιος Ἑρμείας· Κἂν τὴν τοῦ σώματός μου ἀφέλῃς δορὰν, κατὰ τὸ θέλημά σου ἐγὼ οὐ ποιῶ. Ποίει οὖν ὃ θέλεις· ἕτοιμος γάρ εἰμι ἀνταγωνίζεσθαι τῷ πατρί σου τῷ διαβόλῳ.

9 Ταῦτα ἀκούσας Σεβαστιανὸς ὁ Δοὺξ, καὶ βρύξας ὡς λέων, ἐκέλευσεν τραχηλοκοπηθῆναι αὐτόν. Ἀκούσας οὖν τὴν ἀπόφασιν ὁ ἅγιος Ἑρμείας, εὐχόμενος ἔλεγεν· Εὐχαριστῶ σοι ὁ Θεὸς, ὁ χαρισάμενός μοι τὴν χάριν τῆς νίκης. Μέλλων δὲ τελειοῦσθαι ὁ ἅγιος Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἑρμείας, εἶπε· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ δοξάζω σε καὶ δέομαί σου, ἵνα, ὅσοι ἐπιτελοῦσι τὴν μνήμην τῆς ἀθλήσεώς μου, τύχωσι τῆς μερίδος τῶν Ἁγίων διὰ τῆς Θεοτόκου Μαρίας, καὶ τῶν ἁγίων Μαρτύρων τῶν εὐαρεστησάντων σοι. Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἔκρουσεν αὐτὸν ὁ σπεκουλάτωρ, καὶ ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ, ὥστε πάντας τοὺς εὑρεθέντας καὶ ἰδόντας θαυμάσαι ἐπὶ πᾶσι τοῖς γενομένοις. Πολλοὶ οὖν προσετέθησαν ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Ἑρμείου, θεωρήσαντες θαύματα γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ἐλθόντες ἄνδρες Χρι- F στιανοὶ, συνεκόμισαν αὐτοῦ τὸ τίμιον λείψανον, καὶ ἐκήδευσαν αὐτὸ, καὶ ἀπέθεντο ἐν Καππαδοκίᾳ ἐν τόπῳ λεγομένῳ Κωμάνοις, ὥστε πολὺ πλῆθος πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ λειψάνου. Ἐμαρτύρησεν δὲ ὁ ἅγιος Ἑρμείας τῇ πρὸ τριῶν Καλανδῶν Ἀπριλλίων, ἐτελειώθη δὲ ἐν τῇ συμπληρώσει τοῦ Μαΐου μηνὸς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

DE SS. CANTIO, CANTIANO, ET CANTIANILLA, ET PROTO EORUM PÆDAGOGO IN FIDE,

MARTYRIBUS AQUILEIÆ IN FORO-JULII.

G. H.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Cultu et Actis: hæc an scripta a S. Ambrosio?

AN. CCXC. *Aquileiæ inter alios Sanctos coluntur*

Aquileia *hodierno agro Foro-Juliensi inserta, olim urbs Carnorum, ac teste Strabone Illyricarum gentium emporium, et ob incolarum frequentiam ac divitiarum rerumque omnium affluentiam, Cæsarum aliquando Sedes, et quasi altera Roma habita fuit. Ad hanc a S. Petro missus* S. Marcus Evangelista, *fidem Christi plantavit; atque inde abiturus Alexandriam, successorem ordinavit* S. Hermagoram Episcopum; *uti ad Vitam S. Marci diximus* XXV *Aprilis, atque iterum dicendum erit ad* B *diem* XII *Julii, quo* S. Hermagoras, *cum* Fortunato Diacono *suo, est martyrium passus. Inter alios Sanctos ibidem martyrii palma fuerunt coronati*, S. Hilarius Episcopus, Tatianus Diaconus, Felix, Largus, et Dionysius, *sub* Numeriano Imperatore, *quorum Acta illustravimus die* XVI *Martii. Hujus* Numeriani *et* Carini *fratrum ac* Cari *patris consanguinei fuerunt*, SS. Cantius et Cantianus fratres, *et* Cantianilla *eorumdem* Soror, *qui a* S. Proto pædagogo *in Catholica fide præclare instructi, cum illoque sub Diocletiano et Maximiano in agro Aquileiensi capite plexi, hoc* XXXI *Maji solenni cum veneratione coluntur. Plexi autem fuerunt anno Christi* CCXC, *quemadmodum sequitur ex Chronologia, a nobis stabilita* III *Aprilis ad Acta Sanctarum Agapes Chioniæ et Irenes, Aquileia pariter abductarum Thessalonicam, una cum Judicibus suis Dulcidio et Sisinnio: qui deinde remissi Aquileiam uno post mense novam hanc tragœdiam concitarunt.*

Acta martyrii apud Mombritium tributa S. Ambrosio Mediol.

2 *Boninus Mombritius, tomo primo Legendarii ante ducentos annos excusi, inseruit* passionem Sanctorum Martyrum Cantianorum, *quam asserit* editam a S. Ambrosio Mediolanensi Episcopo, *cum hoc exordio*: Servus Christi Ambrosius Episcopus, Christum verum Deum colentibus Fratribus per omnem Italiam, C in Domino omnem salutem. *Ex hisce aliquod compendium extat inter Sermones S. Ambrosii, a Georgio Wicelio in Historia de Sanctis Dei, et a Laurentio Surio ad hunc* XXXI *Maji recusum, cum hoc exordio.* Hodie beatissimorum Cantii, Cantiani, et Cantianillæ natalis est: *et mox addita particula*, Quam, *reliqua ex Actis apud Mombritium desumuntur, hoc modo*: Quam bene et jucunde tres Martyres uno pene vocabulo nuncupantur. Nec mirum, si similes sint nomine, qui sunt similes passione. Si una est illis apud homines appellatio, quibus apud Deum est una vocatio. Uniter enim vocati sunt a Domino, non interposito tempore aliter et aliter passi, sed omnes eodem ictu pariter martyrium pertulerunt. Quod quidem illis parentina quadam a Christo affectione concessum est, ut congruerent meritis, qui vocabulis concordabant; [et] qui erant consanguinitate fratres, fierent sanctitate germani; et quorum membra unius corporis substantia vegetabat, eorum animas ejusdem fidei confessio coronaret. *Hæc ita, vel ideo a nobis prolata, quod eadem in Actis infra dandis non habeantur: cujus ultima verba de* consanguinitate *erant omissa apud Mombritium: apud quem de* Dulcidio Præside et Sisinnio Comite, *atque horum Martyrum apud eos delatione multa proferuntur, quorum loco in dicto Compendio ista habentur*: Refert autem de Beatis supra dictis historia, quod tempore passionis, cum eos persecutor inquireret: *ac tum reliqua habentur apud Mombritium*, Ascenso vehiculo *usque ad ultima hæc verba*: Præcedere nos profitemur ad gloriam. *Dein narratur quomodo deprehensi sunt, et quia nolebant Jovi thus offerre, morti adjudicati; quales dein preces fuderint et quomodo tandem fuerint capite plexi, ac sepulti, in dicto Compendio alto silentio involvitur. Nos, relicta aliis aliter sentiendi libertate, judicamus dictum Compendium ex* E *aliquibus Lectionibus, ad Matutinum solitis recitari, fuisse desumptum. Similes* Lectiones, ex quodam Breviario antiquo, secundum ritum sanctæ Ecclesiæ Aquileiensis, *edidit* Illustrissimus Senator Joannes Chauvin, *in elogiis horum trium Martyrum, anno* MDCLXX *apud Parisios editis, et sub finem earumdem adduxit subscriptionem* Joannis Josephi Capodalei, Juris utriusque Doctoris et Capituli Aquileiensis Secretarii, cum sigillo ipsius Capituli. *Fidem pro* Capodaleo *faciente* Cossino, Notario curiæ Patriarchalis Aquileiensis, cum sigillo Patriarchæ Aquileiensis. *Interim hæ Lectiones inveniuntur totæ desumptæ ex Mombritio, sed solum incipiunt a supra indicato*, ascenso vehiculo, *ac dein ad finem martyrii et sepulturæ deducuntur. Adjunxit dictus Chauvin in posteriori editione Acta, prout sunt olim a Mombritio in lucem prolata.*

ex lectionibus desumptum:

Alia Acta ex MSS.

3 *Alia nos monumenta hactenus inedita nacti sumus; ac primo ex triplici codice MS. scilicet Audomarensi monasterii S. Bertini, Trevirensi monasterii S. Maximini, et Ultrajectino Ecclesiæ S. Salvatoris. Alia Joannes Gamansius nobis submisit, a se descripta ex Passionali MS. cœnobii Bodecensis Ordinis Canonicorum Regularium in diœcesi Paderbornensi: sed hæc sola phrasi hinc inde ab aliis differunt, et multis in lo-* F *cis sunt contracta. Denique Acta quædam uberiora reperimus anno* MDCLXI *in urbe Florentina, in Codice MS. Illustrissimi Senatoris Florentini Caroli Strozzi, signato num. 5, ubi folio 177 habentur, quæ nos cum aliis MSS. et Mombritio collata damus. In illis omnibus nulla præponitur mentio S. Ambrosii, quæ invenitur apud Mombritium; nec, licet præponeretur, continuo auderemus asserere, revera ipsum talia Acta vel alia scripsisse. Mallet Baronius illa adscribere S. Maximo Episcopo Taurinensi. Ast Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis, quia varios Sermones S. Ambrosio adscriptos reperit inter Sermones S. Maximi, fatetur* plane judicari non posse, utrum Ambrosio vel Maximo tribui debeant; sed cujuscumque sint, antiqui et sancti Auctoris esse. *Idem et nos de Actis prænotatis dicimus, etiamsi neutrius horum forent, plane antiqui Auctoris esse. Compendia eorumdem, prout in dictis MSS. habentur, reperiuntur apud Petrum de Natalibus lib. 5, cap. 70, et in variis Breviariis, de quibus infra agemus.*

Veneratio in Fastis

4 *Sacra memoria horum Martyrum passim omnibus Martyrologiis Latinis inscripta est, et apographo S. Hieronymi, ex vetusto MS. Corbeiensi Parisiis excuso, his verbis*: Pridie Kalendas Junii,

A Junii, in Aquileia Natalis SS. Canti, Cantiani, Proti, Chrysogoni, et Cantianillæ. *In MS. Epternacensi deest vitio amanuensis nomen* Canti, *uti palæstra in MS. Lucensi. In MS. Reginæ Sueciæ per Holstenium edito deest nomen* Proti, *ideo forsan, quod in Ecclesia Aquileiensi seorsim colatur* XIV *Junii: uti* S. Chrysogonus, *illustris etiam ipse Martyr Aquileiensis,* XXIV *Novembris Rabanus in suo Martyrologio ista notavit:* Eodem die martyrizati sunt beatissimi Martyres, Cantius, Cantianus, et Cantianilla, imperante Diocletiano. *Usuardus ista habet:* Apud urbem Aquileiam natalis sanctorum Martyrum, Cantii, Cantiani, et Cantianillæ fratrum, qui cum ducerent prosapiam ex genere Aniciorum, ob Christianæ fidei constantiam, una cum pædagogo suo Proto, capite plexi sunt. *Similia habent Ado, Notkerus. Bellinus, aliique recentiores cum hodierno Martyrologio Romano: ubi in Notis late agit Baronius* de familia Aniciorum, illustrata non tantum Consulibus et Imperatoribus, sed et nobilitate Martyribus et Confessoribus, *uti in decursu nostri operis sæpe apparebit. Antonius Gallonius Romanus Congregationis Oratorii edidit Romæ anno* MDXCI *Historiam Sanctarum Virginum Romanarum, cum Cæsar Baronius ibidem scriberet Annales* B *Ecclesiasticos, et inter illas censet* S. Cantianillam, Virginem et Martyrem, *cujus et fratrum Acta ibidem describit. Eamdem inter Virgines venerantur Franciscus Lahierius in earum Menologio, et Arturus du Monstier in Gynecæo sacro. Ceterum, ne alicui forte suspecta sint trium Germanorum germanissima nomina, in dubium revocanti, an tale quid fuerit iis temporibus usitatum; exemplum is sumat a tribus filiis Constantini Magni, qui* Constantinus, Constans *et* Constantius *fuerunt appellati.*

et Cantianilla inter Virgines

ACTA MARTYRII.

Ex variis MSS. et Mombritio.

Omnia, quæ a Sanctis gesta sunt vel geruntur, si quis voluerit studiose perquirere, et sibi et plurimis ædificationis exhibet fructum: sicut arbor fructifera non sine causa probatur terram occupare dum vivit, cum et ipsa suis pomis ornatur, et omnis qui ex fructu perceperit saginatur *a*. Scribimus, ut in gestis invenimus, quid egerint, quid locuti sint, C quid passi sunt Sancti. Ostenditis vos esse Catholicos, qui victorias Christi libenter legitis, libenterque auditis. Interrogo vos, qui ista inter apocryphas litteras abdenda censetis: per quos constat Canon Scripturarum divinarum? Numquid non per eos, qui pro ipso Canone occidi magis voluerunt, quam vinci? Quid ergo? Tenuerunt Martyres fidem rectam, quæ sacris voluminibus certo librorum numero continetur. Agunt illis gratias apices sacratissimi, quia per illorum perseverantiam perseverant; et ideo volunt eorum gesta conscribi, ut in conspectu Dei et hominum semper Sancti laudentur, qui in conspectu incredulorum pro eorum defensione tormenta immania pertulerunt. Nihil præter Scripturas Canonicas recipientes, ista studiose conscripsimus, ostendentes dogma Catholicum per Catholicos Martyres custoditum: exemplum posteris damus, ædificationem credentibus tradimus, artem belli Christi militibus demonstramus. Constat eos nolle, si necesse sit, pugnare, qui legere nolunt pugnatores. Imperent silentium infidelibus; spectent pugiles diabolicos, qui athletas Domini spectare contemnunt. Nos divinas virtutes loquimur, scribimus, prædicamus. Prohibeant æmuli, imperent silentium timidi, verberent contemnentes, lugentes increpent, libenter hæc audientes accusent. Gloriosos faciunt milites vulnera, pro Imperatoris D laude suscepta; pro cujus amore etiam animas perdere libenter optamus. Triumphorum Christi ac victoriarum labores exercitibus de occultis foras proferimus. Scimus pugnas, quas illi visibiliter passi sunt, invisibiliter nobis excitari quotidie, et negligenter repugnantes acrius vulnerari: ergo ut arma pertractes, attende bellantes; da mentem studiis, ut hostis incipiat te timere.

Gesta Sanctorum utilia lectoribus:

a

et contra non a Scripturis, pro quibus servandis illi passi sunt

2 Beatissimos igitur Martyres Christi, Cantium, Cantianum, et Cantianillam legimus, a pædagogo suo Proto valde Catholica fide fuisse edoctos, qui de genere Aniciorum, hoc est divæ memoriæ Carini Imperatoris, noscuntur progeniti, et intra urbem Romam in quarta decima regione generati atque educati probantur, Diocletiano Romæ imperante, Maximiano partibus Illyricis, Carino quoque intra Gallias *b* bene agente erga Christianos, qui non post multum tempus *c* defunctus est. Post cujus obitum sceleratissimi Imperatores Diocletianus et Maximianus *d*, per omnes Provincias decreta posuerunt, ut ubicumque Christiani invenirentur, si sacrificare contemnerent, diversis pœnis affligerentur. Cumque hæc edicta audissent Beatissimi E Christi Martyres Cantius, et Cantianus, atque Cantianilla, cum in urbe Roma fuissent positi, consilio habito cum B. Proto, ut iniquam vitarent sententiam, omnes res suas et domos, quas intra muros urbis Romæ habebant, venundantes distribuerunt pauperibus: et servos ancillasque, quas habebant circiter in annalibus septuaginta tribus, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, ingenuos eos fecerunt. Tum prædia sua in suburbano posita sub specie visitationis circuire decreverunt, et apposita hac occasione de urbe Roma exierunt, et apud Aquilegiensem civitatem, pro amore Christianissimi Chrysogoni Martyris, eodem tempore repedaverunt; in qua civitate tunc temporis non parva rura possidebant. Sed quia lumen latere non poterat in tenebris, necesse erat ut eos Dominus ad gloriam sui nominis coronaret.

Aniciorum stirpe prognati fratres,

b

c

d

omnia in pauperes distribuunt.

3 Cumque in Aquilegiensem urbem sancti Martyres Cantius, Cantianus, et Cantianilla cum Proto pædagogo suo fuissent ingressi, duriorem sævitiam erga Christianos repererunt, quam reliquerant Romæ. Ita etenim omnis sanctorum Martyrum vel Confessorum pro Christi nomine multitudo in vinculis carcerum custodia tenebantur, ut numerari non potuissent. Cumque sancti Dei Martyres in F urbem Aquilegiensem ingressi fuissent; intempestæ noctis silentio venerunt ad carcerem, et interrogaverunt viros Christianos, qui in carcere erant retrusi, si cum eis esset sanctissimus Christi Martyr Chrysogonus. Tunc dixerunt ad eos sancti Martyres qui in carcere erant: Jam sunt dies triginta et sex, quod per martyrii palmam ab iniquissimis Principibus capite plexus est *e* S. Chrysogonus, non longe ab hac civitate, loco ubi dicitur, Ad aquas gradatas, et ibi sepultus est a sanctissimo Zoilo Presbytero. Hæc audientes Christi Martyres Cantius, et Cantianus, atque Protus, et Cantianilla, cœperunt præ gaudio flere cum iis qui in carcere erant: et data pecunia carcerariis, per totam noctem ibi morati sunt. Mane vero exeuntes de carcere, prædicantes Dominum nostrum Jesum Christum, et in nomine ejus multa signa facientes, cæcos illuminabant, leprosos mundabant, dæmones effugabant, et his qui in grabatis erant imponentes manus salvos eos faciebant.

Aquileiam abeuntes,

Christianos in carcere confortant.

e

clarent miraculis

4 Eodem tempore in eadem civitate Aquilegiensi *f* Præsidatus officium Dulcidius impiissimus habebat cum Sisinnio Comite suo. Audientes itaque iniquissimi Judices, quod sancti Dei Cantius, Cantianus, et Protus,

f

A Protus, atque Cantianilla de Roma advenissent, statim conveniri ab apparitoribus præcipiuntur, ut diis thura imponerent. Tunc beatissimi Martyres Cantius et Cantianus, Protus et Cantianilla, aspicientes in cœlum, responderunt: Nos dæmoniis non sacrificamus; quia scriptum est, Omnes dii gentium dæmonia. Dominus autem cœlos fecit. Et iterum; Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis. Ite ergo, nuntiate iniquo Præsidi vestro, nos pro Christi nomine optare potius mori, quam ab ejus mandatis recedere: quia ab ipsis cunabulis Dominum Jesum Christum confitemur. At illi redeuntes Præsidi retulerunt omnia quæ gesta fuerant.

EX MS. diis thura offerre renuunt:

Tunc Dulcidius Præses, una cum Sisinnio Comite, valde commoti talem dederunt impio *g* Diocletiano et Maximiano suggestionem: Piissimi Imperatores, subvenite Romanis legibus, pro quibus victrix dextera vestra hostium cervices inclinat; et diis omnipotentibus, qui a Christianis contemnuntur, juvamina præbete. Advenerunt enim tres germani ex urbe Roma, qui de genere Carini Imperatoris esse noscuntur, cum Proto pædagogo eorum, uno animo fortiter reluctantes et confitentes Christum, illum, quem Judæi sub Pontio Pilato Præside in Judæa crucifixerunt: et in nomine ejus virtutes multas operantur: unde quid jussio vestra decreverit, decernite. His auditis sceleratissimi Diocletianus et Maximianus vehementer ira commoti sunt, et hanc auctoritatem dederunt, ut si sacrificare noluissent, capitali sententia plecterentur.

g

et jussione Imperatorum,

B

damnantur capitis:

5 Cumque iniqua sententia pervenisset ad beatissimos Martyres Cantium, et Cantianum, et Cantianillam, ascenso vehiculo una cum pædagogo suo Proto ex urbe Aquilegiensi egressi sunt, festinantes ire ad corpus sancti Martyris Christi Chrysogoni, divinam Scripturam habentes præ oculis, quæ dicit: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Nam ipsos beatissimos Martyres in ipsa nocte Dominus *h* visitare dignatus est, dicens eis: Pax vobis. Festinate ire ad dilectum meum Chrysogonum, quia ibi vobis coronas præparatas habeo: et ibi debetis coronari, et in regno Patris mei cum Chrysogono sine fine gaudere; et nolite contristari, quia si vos persecuti fuerint in unam civitatem, fugite in aliam: et, Qui vos persecuti fuerint, et me persequuntur. Mane vero facto nuntiatur iniquissimis Judicibus, Sanctos Dei properasse. Tunc Sisinnius Comes una cum C spiculatoribus, ex præcepto impiissimorum Imperatorum Diocletiani et Maximiani, subsequuntur eos *i*.

h

a Christo animantur:

6 Beatissimi vero Martyres Cantius, et Cantianus, et Cantianilla, una cum Pædagogo suo Proto, ascenso vehiculo junctis mulabus secedere festinabant. Et cum irent, et non longe ab urbis mœnibus iter agerent, unum animal de subjunctis, subito corruit, in loco qui appellatur Ad aquas gradatas, *k* ubi passus est B. Chrysogonus; ut Dominus hæc adimpleret, quæ David propheta per Spiritum sanctum dixit: Ecce, quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum; et, Præceptum posuit Dominus et non præteribit. Cum essent ibi sancti Martyres, ubi S. Chrysogonus passus fuerat, ponentes genua sua oraverunt, dicentes: Domine Jesu Christe, Deus omnipotens, dirige sanctum Angelum tuum ad auxilium nostrum, ut confundantur omnes qui adorant sculptilia. Deprecamur ergo, Domine, ut digneris nos in hac vocatione perseverantes esse, ad laudem et gloriam nominis tui, et ad confirmandum corda in te credentium; ut cognoscant omnes qui idolis serviunt, quia non est alius nisi tu solus Deus, cui Angeli serviunt.

k

ad Aquas gradatas,

Ps 132, 1 et 118, 6.

preces fundunt:

7 Hæc autem eis orantibus supervenit Sisinnius Comes cum spiculatoribus suis: ita illi sunt a persecutoribus comprehensi. D Quod factum quam gloriosum sit, et a divinitate dispositum, debemus advertere. Semper enim Deus, quos elegit, eos victores cum subvectione sublimi in aulam regni cœlestis inducit. Nam sicut Elias curru applicito ascendit in cœlum, ita et isti vehiculo admoto ad martyrium pervenerunt: et quadriga, sicut illum evexit ad requiem, ita illos portavit ad gloriam. Et quamvis illa ignea quadriga fuerit, hæc tamen non inferior habenda est: quia illa unum gestavit Prophetam, hæc tres Martyres sustentavit. Sed dicet aliquis, Gloriosius gestavit ignea quadriga, quam terrena. Nec hoc plane defuit sanctis viris: nam sicut Eliam ignea quadriga portavit, ita sanctos Martyres fides ignea jam ferebat. Ferebat illos, inquam, Christus, qui lumen est, qui ignis est, de quo scriptum est, Deus noster ignis consumens est. Ergo cum Beatis, de quibus loquimur, persecutor ingrueret, vehiculum conscenderunt. *l* Qua causa? Ut fugerent? Absit: sed ut ad martyrium citius pervenirent. Non ut latitarent, sed ut se Christianos cunctis transeuntibus demonstrarent. Certe occultius inter plures in civitate manere poterant: sed hoc fecerunt, ut totius populi corda, dum per diversa fugiunt, Christi amore flammarent. At vero, ubi quis vehiculo apparato ac disposito per aggerem publicum egreditur, illa non fuga dicenda est, sed profectus. Sancti enim viri hoc facto, velut in triumphali curru positi, contestabantur dicentes: Ecce persecutor, ecce proficiscimur, ecce præcedimus. Quid resides? quid moraris? Subsequere nostra vestigia, nolumus enim videri inviti duci ad pœnam, qui præcedere nos profitemur ad gloriam *m*.

comparantur Eliæ Prophetæ

Deut. 4, 24.

l

E

quia iverunt ultro in curru ad palestram,

m

8 Tunc Sisinnius Comes *n* hæc audiens, jussit beatos Martyres comprehendi, dein Judex hortatur eos, ut Jovi thura incendant. Beatissimi vero famuli Dei execrando dixerunt, se numquam dæmoniis immolaturos, sed omnipotenti Deo, qui fecit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt: nam omnia idola simul, et qui ea colunt, cum eisdem ibunt in ignem æternum. Tunc impius Sisinnius Comes hoc audito, valde iratus est, et jussit spiculatoribus, ut, si Jovi thura non darent, capite plecterentur. Beatissimi vero Martyres Cantius, Cantianus, et Cantianilla, una cum Proto pædagogo, gaudentes et psallentes ducebantur a spiculatoribus. Tunc beatissimi famuli Dei, expansis manibus ad cœlum, orationem ad Dominum fuderunt, dicentes: F Domine Jesu Christe, qui perseverantibus in tuo nomine te patrem et matrem esse dixisti, et pro temporalibus futura, et pro perituris perpetua, et pro divitiis terrenis incorruptam vitam cum æterna felicitate dare promisisti; te obsecramus, amator puræ conscientiæ, ut adspicias de summitate cœlorum ad hanc horam, ut suscipias animas nostras in pace, et inter sanctos et electos tuos nos collocari præcipias, cum quibus congaudent gloriosi Martyres tui, quia tu es Deus solus et benedictus in secula seculorum. Et cum complessent orationem, dixerunt: Amen. Porrigentes sibi invicem osculum pacis, ponentes genua, susceperunt gladium, acceperunt coronas sempiternas: et ecce sanguis eorum tamquam lac videntibus apparuit, et apparet super petram quæ est juxta Aquas-gradatas, usque in hodiernum diem. Quo tempore Venerabilis *o* Zenus Presbyter colligens beatissimorum Martyrum corpora, condivit ea aromatibus pretiosis, et in locello marmoreo collocavit eos, juxta Chrysogonum. Passi sunt autem beatissimi Martyres Christi Cantius, Cantianus et Cantianilla cum pædagogo eorum *p* pridie Kal. Junias, duodecimo milliario ab urbe Aquilegia, trans flumen *q* Hysontio, loco qui vocatur Aquas-gradatas.

n

constantes in fide,

precibus fusis,

capite plectuntur,

o

31 *Maji.*

p

q

ANNOTATA.

A

ANNOTATA.

a *Hucusque eadem leguntur apud Mombritium, totus autem Prologus deest in aliis MSS. Hic idem reperitur ante Acta quædam S. Anastasiæ 25 Decembris, cujus exordium citat in Notis ad dictum diem Baronius: forsan vero est generalis, præfixus toti uni collectioni plurium Actorum.*

b *In Actis martyrii S. Sebastiani, illustratis ad* 20 *Januarii, auctore S. Ambrosio, ista num.* 64 *leguntur :* Carinus erat cum omni exercitu in partibus Galliarum positus, et ejus intuitu lenta persecutio circa Christianos esse cœperat ; quia Carinus habebat aliquos amicos, quos hujus tituli professio decorabat.

c *MS. Bodec.* Bene agendo erga Christianos occubuerat. Occisus *dicitur in citatis Actis,* in civitate Moguntiaco, *aliis* apud Margum, *seu* Murgum in Mœsia, contra Diocletianum confligens, *quod contigit anno* 285.

d *In Actis S. Sebastiani num.* 65. Occiso Carino, facta est persecutio talis, ut nullus emeret vel venderet aliquid, nisi qui thuris exhibuisset incensum. *Quæ nos* 3 *Aprilis, ante Acta SS. Agapes, Chioniæ et Irenes, ostendimus contigisse anno* 289.

e *Anno* 289 *erat Aquileiæ Diocletianus, et mandavit capite plecti S. Chrysogonum, quod factum est* 24 *Novembris. Addebatur S. Anastasia, postea martyrizata in insula Palmaria* 25 *Decembris. Nulla alterutrius mentio fit in aliis MSS. et nomen* Anastasiæ *videtur a sciolo perperam adjunctum, quod ubique expunximus.*

f *Hinc potissimum incipiunt Acta apud Mombritium.*

g *Diocletianus discesserat Aquileia Thessalonicam, et eo etiam abductæ Agape, Chionia et Irene ibidem martyrium compleverunt, sub Dulcidio seu Dulcicio Præside et Sisinnio Comite Imperatorem secutis ; ut hi videantur statim Aquileiam remissi, ad prosequendam in Illyrico persecutionem.*

h *Hæc visio deest apud Mombritium et in aliis MSS.*

i *Hinc incipiunt citatæ supra lectiones antiqui Breviarii Aquileiensis, sed ex Actis, prout sunt apud Mombritium, desumptæ.*

k *Iterum hæc desunt in MSS. et apud Mombritium.*

l *Mombrit. et MS. S. Maxim.* manifestius approbarent. *MSS. S. Bertini et Ultraject.* manifesta-
C rent.

m *Hic finit compendium seu sermo, inter opera S. Ambrosii et apud Surium.*

n *Tam hic, quam mox iterum adjungitur apud Mombritium, et* Dulcicius Præses, *sed in aliis MSS. etiam soli* Sisinnio *hæc executio tribuitur : et forte rectius : quia Dulcicius in passione Sanctarum sororum correptus amentia, potius reductus quam regressus Aquileiam, in eadem amentia verosimiliter adhuc perseverabat.*

o *Ita Mombritius, Petrus de Natalibus, aliique : sed idem qui nomini Chrysogoni ubique addidit nomen Anastasiæ, pro Zeno quoque substituit Zoilum, quem sciebat curavisse sepulturam S. Chrysogoni. Interim de Zoilo expresse dicitur, quod cum* sub die quinto Kalendarum ab eo conditus *esset* S. Chrysogonus..... et ipse S. Zoilus trigesima die susceptionis ejus perrexit ad Dominum, *adeoque* XXVII *Decembris, cum biduo antea martyrium absolvisset S. Anastasia. Deleo itaque ex his Actis jam dicta verba, ut hic perperam intrusa, nisi quod pro* trigesima die, *hic scriptum erat* post aliquantum tempus susceptionis suæ ; *et loco* Zoili, *scribo* Zenum. *Aliqua Acta hic interserunt omnia quæ alibi habentur de visione S. Chrysogoni Zoilo facta, et his martyribus ea attribuunt.*

p *Eidem, sub* die octavo decimo Kalendarum Juliarum, *qui dies aliis dicitur ejus translationi sacer.* D EX MS.

q *Antiquis* Sontius, *in Mappis Geographicis* Lisonio, *ubi parochia* S. Cantiani *collocatur, uti et alia inferius versus sinum Tergestinum.*

ANALECTA.

§. I. Sacræ Reliquiæ Aquileiæ et Mediolani in Italia, Stampis in Gallia, Hildesii in Germania.

In *Actis jam datis* Zenus Presbyter, colligens beatissimorum Martyrum corpora, condivit ea aromatibus pretiosis, et in locello marmoreo collocavit, *In MS. codice S. Maximini,* et in optimo loco sepelivit. *In MS. Bodecensi,* condigna veneratione sepelivit. *Petrus de Natalibus,* a Zeno prope ipsam civitatem tumulata sunt. *Quamdiu ibi permanserint non liquet. Adhuc seculo Christi sexto Aquileiæ Sanctorum venerationem viguisse, intelligitur ex poemate Fortunati de Vita S. Martini : qui sub finem libri quarti, in Prosopopœa ad suum libellum, istos versus habet.* *Corpora primum Aquileiæ deposita,*

Hinc Venetum saltus campestria perge per arva, E
Sub montana quidem castella per ardua tendens.
Aut Aquileiensem si fortasse accesseris urbem,
Cantianos Domini nimium venereris amicos.
Ac Fortunati benedictam marmoris urnam.

S. Fortunatus *cum* Felice, *passus Aquileiæ etiam sub Diocletiano, inscriptus est Martyrologio Romano ad diem* XI *Junii. Sed utrum eodem modo voluerit auctor poematis Fortunatus, etiam ibidem servari* Cantianorum *Martyrum corpora, an solum sacram memoriam celebrari, non satis distingui potest ex ejus verbis. Palladius de Olivis lib.* 8 *Rerum Foro-Juliensium, de nostro hoc tempore, ita loquitur.* Corpora a Zenone Sacerdote Aquileiam deportata, usque ad præsentem ætatem, magnifice coluntur : imo testari incolas ea adhuc ibidem esse, infra apparebit. *Interim ipsa esse alio translata volunt alii.*

2 *Ac primo Paulus Morigia Mediolanensis, lib.* 1 *de Nobilitate Mediolanensi cap.* 14, *in Sanctuario urbis et diœcesis Mediolanensis pag.* 5, *et in Historia Domus seu Cathedralis Ecclesiæ Mediolanensis cap.* 11, *asserit in hac asservari* corpora Sanctorum Cantii, Cantiani, et Cantianillæ, fratrum et Martyrum. *Josephus Ripamontius, decade prima Historiarum Ecclesiæ Mediolanensis lib.* 2, *describit pag.* 115 Martyrium SS. Cantii, Cantiani, et Cantianillæ: *et dein pag.* 116, *ista addit.* Corpora translata Mediolanum, et in Basilica Dionysiana collocata, posterior ætas transtulit inde in templum maximum, ubi anniversario precum officio recoluntur pridie Kalendas Julii (*imo* Junii : totaque pietas Ambrosiana sacris Reliquiis hunc honorem impendit. *Hæc ibi. Habemus Missale Mediolanense, secundum institutionem S. Ambrosii anno* 1522 *excusum, in quo ad diem* XIV *Junii præscribitur* Missa Sanctorum Cantianorum Martyrum, *fol* 175 ; *et præfigitur effigies quatuor personarum, scilicet trium fratrum et S. Proti pædagogi, atque hæc* Oratio super Populum *præscribitur,* Populum tuum, Domine, perpetua munitione defende ; nec difficulter, quod pie et juste postulat, consequatur : cui Sanctorum tuorum Cantianorum merita suffragantur. *Altera* super Syndonem *hæc recitatur* : Deus, qui Sanctorum tuorum Cantianorum gloriosi fecisti palmam florere certaminis ; da nobis, quæsumus, hostis nostri fortia superare tentamina : et quod nostris non præsumimus meritis ; ipsorum, quorum natalitia celebramus, assequi precibus adjuvemur. *Tertia* super Oblata *est ista* : Plebis tuæ, Domine, munera benignus in- *Mediolani dicuntur esse,* F *cultus ibidem Ecclesiasticus;*

AUCTORE G. H.

A tende: quæ Majestati tuæ in Sanctorum tuorum Cantianorum solennitatibus sunt dicata. *Ultima post Communionem hæc legitur:* Invocantes nomen tuum, Domine, deprecamur, ut qui patres nostros, virtute tui nominis præeunte, Angelicis pastibus refecisti; nos quoque, intercessione beatorum Martyrum tuorum Cantianorum, mysticis dapibus foveas et reformes. *Hæc ibi, quibus conformia sunt, quæ in antiquis Breviariis Mediolanensibus præscribuntur, ut sunt primæ duæ Orationes jam indicatæ; quibus adjungitur Actorum martyrii compendium in tres Lectiones distributum: et iisdem relatis in Breviario, jussu S. Caroli Borromæi edito, ad* XXXI *Maji, ista pauca subjunguntur:* Eorum Reliquiæ, Mediolanum translatæ, in Basilica Metropolitana reconditæ sunt.

quem tamen dubium faciunt Aquileienses,

3 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, relatis Actis martyrii, ista sic exprimit:* Quorum corpora a Christianis condita, postea Mediolanum translata sunt. *Ac deinde annotat:* Hic sane mirandum, quod Mediolanenses tam asseveranter corpora horum Sanctorum Martyrum se habere affirment, cum tabulæ Ecclesiæ Aquileiensis ea Aquileiæ asservari dicant, in eaque Ecclesia Translatio ipsorum celebratur. Forte Mediolanum non integra corpora sed B reliquiæ aliquot insignes, quæ per synedochem corpora appellentur, advectæ sunt. *Hæc Ferrarius, qui idem dubium movet in Catalogo generali ad diem* XIV *Junii, quo asserit*, Translationem *horum* Martyrum celebrari Mediolani: *eorumque addit* Inventionem Aquileiæ, *die* XXIV *Aprilis, memorari. Motum a Ferrario dubium magis auget Ughellus, tomo 4 Italiæ sacræ, asserens de Ludovico Donato Episcopo Bergomensi, quod ejus tempore*, anno MCCCCLXVII die ultima Maji, inventa sunt corpora Sanctorum Martyrum Cantii, Cantiani, et Cantianillæ fratrum, in Seriate pago (*est is civitati ad Euro-Africum proximus*) in æde S. Chrysogoni: ab ipsoque Episcopo, præsenti clero populoque Bergomensi, in altari eorum nomini dicato reposita fuere. *Ante Ferrarium vero et Ughellum, Augustinus Valerius Episcopus Veronensis scripserat*, ecclesiam S. Mariæ in Organis Veronæ, in medio altaris sanctissimi corporis Christi, *ostentare lapidem hoc titulo inscriptum:* Conditorium marmore interciso et auro insperso, ubi sanctissimi Cantii, Cantiani, Cantianillæque, Chrysogoni, Proti et Anastasii ossa jacent, Antistites templi adorantibus apposuere MCCCCXCVII. *Hisce controversiis accedit alia æque difficilis. Sunt Stampæ urbs Galliarum in Senonibus, et hodiernæ Belsiæ insertæ, Insulæ Francicæ vicinæ ac Parisiis* C *duodecim circiter leucis dissitæ, qua versus Aurelianos iter instituitur, atque a Gregorio Turonensi, Fredegario, aliisque antiquis memoratæ: et sic* Robertum Regem Francorum monasterium S. Mariæ in Stampensi castro, et ecclesiam in Palatio ædificavisse, *scribit Helgaldus Monachus Floriacensis, in dicti Roberti Vita apud Chesnæum tomo 4 Historiæ Scriptorum Francorum pag. 77. Addunt alii, eumdem Regem Robertum impetravisse sacra* corpora SS. Cantii, Cantiani, et Cantianillæ, *et in dicta S. Mariæ ecclesia Stampensi deposuisse. Regnavit autem Robertus iste ab anno* DCCCCLXXXXII *ad* MXXXII. *Descripsit ipsorum Martyrum Vitam, passionem, translationem et miracula carmine heroico ac libris quatuor comprehendit Petrus Gandræus, apud Stampas Causarum Patronus, atque curavit Parisiis anno* MDCXIII *typis Juliotæis vulgari. Alius Martyrum horum ecomiastes est Joannes Chauvin, Consiliarius Regius in Curia monetaria, qui edidit Elogia horum Martyrum, et denuo typis Vitræis curavit anno* MDCLXX, *recudi, itaque recusis, rursum addidit novas Observationes, cum altera classe sex novarum Epistolarum, quarum tertia mihi inscribitur, et Magistri mei Joannis Bollandi tum vita functi laudes prosequitur, Atlantem eum spi-*

Bergomenses ac Veronenses.

Stampis etiam in Gallia

Rex Robertus dicitur deposuisse dicta corpora,

ritualem appellans. Ex his auctoribus duobus nonnulla subjungimus, quæ iidem asserunt ex ipsis archiviis Stampensibus accepisse. D

4 *Virtutes autem miraculorum apud hæc sacra corpora adeo eminuerunt et eluxerunt, ut eorum venerationem assumpserint omnes circumquaque positæ civitates. Ex his Metropolitana Ecclesia Senonensi ejusdem diœcesi* festum SS. Cantii, Cantiani, et Cantianillæ, *celebratur cum officio novem Lectionum, quarum tres in secundo Nocturno recitari solitæ ex Vita et Martyrologio desumuntur; ultima vero, ex impressione anni* MDCXXV, *concluditur his verbis:* Nunc vero pretiosæ eorum glebæ venerabiliter coluntur in fano Virginis Mariæ Stampensis oppidi, partimque in nostra Metropolitana Ecclesia Senonensi: quibus in locis, eorum meritis indies Dei pietas operatur magnalia. *Et sic Nicolaus Cardinalis de Pelleve Archiepiscopus Senonensis, in Processu verbali de Reliquiis suæ Cathedralis ecclesiæ, qui apud nos est, sub nota anni* MDLXXI: Puoniam, *inquit*, multorum, tum Principum tum Archiepiscoporum, opere et pio labore, corporum piorum Reliquiæ huc asportabantur, quæ coacervatæ invicem et mixtæ piis Christianorum votis E non respondebant; venerabilis Antistes Galterus, anno Domini MCCXLVIII, gloriosa pignora Sanctorum Cantii, Cantiani, et Cantianillæ, S. Macarii Abbatis, et SS. Felicis et Felicissimi, singulis thecis reponenda curavit. *Deinde narrans, quomodo easdem et alias ibidem Reliquias visitaverit, duodecim distinctas thecis, et quid singulis contineatur explicans;* In septima, *inquit*, et octava repertæ sunt reliquiæ corporum SS. Cantii, Cantiani, et Cantianillæ, cum Reliquiis Heraclii et Pauli Confessorum et Pontificum Senonensis Ecclesiæ: et quia in utraque theca iidem tituli reperti sunt, ne quis in distinguendo subrepat error, eosdem retinendos esse duximus. *Omnis autem istæ duodecim capsæ stant super altari majori, sicut habet indiculus ad nos missus: qui etiam citra ambiguitatem asserit*, SS. Cantii, Cantiani, et Cantianillæ corpora, fere integra, in sua capsula *contineri: quod nimium esse puto: nam novum quod Chauvinus pag. 92, allegat Breviarium, solum dicit:* Ex quibus corporibus extracta sunt postea quædam ossa insignia, quæ servat et honorat ecclesia Senonensis, in theca retro majus altare elevata: *distinctane a duabus predictis ac nova, an una ex duabus præmemoratis, haud facile dixerim.*

et coluntur in Ecclesia Senonensi

ubi creditur pars magna eorum esse:

item in Parisiensi,

5 *In Ecclesia Parisiensi ejusque diœcesi ita sub finem* F *Lectionis tertiæ dicitur:* Quorum corpora Zoilus Presbyter Aquileiæ sepelivit, pridie Kalendas Junii, et eadem Christianissimus Rex Francorum Robertus Stampas ad ecclesiam B. Mariæ dicitur transtulisse. *In Meldensi Ecclesia legitur:* ad Ecclesiam B. Mariæ transtulit. *Similia habentur in Breviariis Aurelianensi, Bellovacensi, Carnotensi, et aliis: et ista præscribitur Oratio.* Deus invisibilis fortitudo certantium, adesto quæsumus nobis supplicantibus, ut qui hodierna die sanctorum Martyrum tuorum Cantii, Cantiani, et Cantianillæ gloriosum triumphum recolimus, eorum meritis et precibus, festis Angelorum perpetuis interesse mereamur. *Andreas Saussayus præter illa, quæ de his Martyribus ad hunc diem* XXXI *Maji in suo Martyrologio Gallicano habet, conatur in hujus Supplemento, ad diem* XIV *Junii, omnium sententias conciliare hoc modo:* Eodem die translatio corporum Sanctorum Martyrum Cantii, Cantiani, et Cantianillæ, cum ex Aquileia (ubi, postquam cæsi sunt pro fide ad Aquas-Gradatas, a Zoilo Presbytero sepulti fuerant) Mediolanum sacra eorum pignora transvecta, inde piis votis Roberti Francorum Regis Christianissimi in Gallias delata, Stampis ab eo in ecclesia S. Mariæ religioso cultu reposita sunt. Colit Ecclesia Aquileiensis eorum inventionem die

et alibi in Galliis.

An Mediolano illuc translata?

XXIV

A xxiv Aprilis : eorumque pignoribus nonnullis etiamnum gloriatur, de quibus pia æmulatione cum ea dimicat ipsa Ecclesia Mediolanensis.

Hildesii insignes Reliquiæ ante annum 1045 nescio quamdiu,

6 *Huic controversiæ accedit Ecclesia Hildesiensis, in Saxonia inferiore: cujus Canonicus, Christianus Theodorus de Plettenberg, Celsiss. Paderbornensis ac Monasteriensis Episcopi Ferdinandi Furstenbergii Patroni nostri ex sorore nepos, ita ad nos scripsit:* Quando et per quem horum Sanctorum Reliquiæ huc translatæ sint, prorsus mihi ignotum est; nec puto hic facile inveniendum qui id doceat : varia enim tempestas, qua plus quam annis centum, usque ad pacem Monasterii constitutam, quassata fuit hæc Diœcesis, pleraque vetustatis monumenta aut omnino delevit aut alio transtulit. Interim ex Vita S. Godehardi, a vobis data iv Maji * clare patet, jam Azelini Præsulis ætate, qui anno MXLIV, septimo a S. Godehardi morte, adeptus Episcopatum, eumdem tenuit annis decem, Sanctorum istorum Reliquias in Cathedrali nostra servatas fuisse. Quin etiam Hezelonis Episcopi, qui Azelino successit, Constitutio, qua is numerum Canonicorum eatenus incertum ad quinquaginta duos redegit, annuosque Præbendarum reditus insigni munificentia auxit, inter cetera præ-

* num. 58

B cipua festa Ecclesiæ, diserte meminit Vigiliæ Sanctorum Cantianorum, item Festivitatis eorumdem : quibus diebus, durante tum adhuc communis refectorii usu, largiorem mensam Canonicis voluit exhiberi : hodieque in talulario nostro superest Constitutionis istius autographum. Ceterum uti Vita S. Godehardi, loco jam citato, Adventum Reliquiarum prædictarum refert ad Kalendas Aprilis, quibus miraculum contigit ibi commemoratum, ad Sancti illius tumulum; ita et Breviarium nostrum, anno 1516 Lipsiæ impressum, Adventum eumdem eodem die notat, quamvis ipsum Festum XXXI Maji sub ritu Duplicis apud nos celebratur. Iidem quoque sancti Martyres, in festo Patronorum Ecclesiæ nostræ, quod sub ritu Duplicis primæ classis annue peragitur Dominica iii post Pascha, Lectione vi inter Compatronos adnumerantur.

cum triplici festo.

Sunt ea in variis capsis,

7 Reliquiæ ispæ per diversa scrinia dispersæ nunc sunt. Nam cum anno MDCLVII, XXIX Maji, Serenissimus Maximilianus Henricus, Elector Coloniensis atque Episcopus noster, ecclesiam Cathedralem pro sui officii ratione visitaret, tumbam argenteam aperiens, in qua S. Epiphanii corpus et SS. Cantianorum sacra lipsana deposita sunt, partem duntaxat eorumdem reperit : quæ ne similiter distrahi

C posset, arctius ipsam tumbam claudi voluit : quod ita factum est, ut sine summa difficultate ipsiusque vasis fractione aperiri amplius nequeat. In turri autem, laminis argenteis obducta, quam veteres Turrim Patronorum appellarunt, quod eorumdem insignes Reliquiæ ibi conditæ essent; notabiles partes de Sanctis Cantianis Martyribus, ac nominatim de S Cantianilla reperiuntur : et in Reliquiario, quod in Processionibus portatur a Subdiacono, cernuntur insignes etiam Reliquiæ S. Cantii Martyris, uti et in aliis hierothecis minores aliæ eodem titulo. Caput autem S. Cantii, argenteæ lipsanothecæ inclusum, servatur in nostro Hildesiensi sacrario, certisque festivitatibus exponitur publicæ fidelium devotioni. Ego quoque superioribus annis aliud caput reperi, inscriptum, Caput de sanctis Cantianis, cum jussu Reverendissimi Capituli mei sacros istos thesauros pervestigarem, redigeremque in Catalogum. *Hactenus Reverendissimus ille Canonicus nostrique operis amantissimus; quibus nihil addi posse speres, modo intelligas* S. Epiphanii, *intra eumdem tumbam reclusi corpus, esse Episcopi Ticinensis, a nobis relati* XXI *Januarii, ubi vide Historiam translationis factæ anno* DCCCCLXIII. *Porro, tot tamque variis Ecclesiis de*

uti et capita duo eorumdem Sanctorum.

possessione Sanctorum istorum Corporum contendentibus, nihil mirum est, si aliæ quoque plurimæ in Italia, Gallia, Germania Ecclesiæ, eorumdem Sanctorum cultum receperunt, majori minorive festivitate agendum, quarum omnium Breviaria ac Kalendaria enumerare longum sit. Quin et in Poloniam usque penetravit religio illa, ubi festum SS. Cantii, Cantiani, et Cantianillæ Martyrum *sub ritu duplicis majoris celebratur in diœcesi Wratislaviensi, et in Ordine Crucigerorum cum rubra stella, et propria Oratio assignatur : at quæ causa hujus sit venerationis, non additur. Facilius est dicere, cur Venetiis quoque celebris eorumdem sit cultus; cum ibi habeatur ecclesia propria sub nomine* S. Cantiani.

D AUCTORE G. H.

§ II. Miracula Stampis patrata post Translationem anni 1249.

Post pluviam impetratam,

A*d Stampensem ecclesiam revertamur : ubi sacra ossa, arcæ inclusa, erant in veneratione, Sacerdotibus, Senatui, populoque Stampensi, et bis quotannis in processione publica deferebantur, scilicet Feria tertia Paschali et hoc* XXXI *Maji, die eorum natali. Contigit interim, ut pluviis e cœlo negatis magna siccitas circa ditiones Stampenses esset exorta, atque inde miseranda fames timeretur. Recursum est ad misericordiam Divinæ bonitatis : adhibita intercessio Sanctorum Martyrum : instituta Supplicatio cum Reliquiis horum Martyrum ex oppido ad ecclesiam haud procul dissitam sive capellam S. Lazaro dicatam. Dum hæc pia devotio exercebatur, nubes cum lætitia supplicantium colligebantur in aere, copiosas suo tempore daturæ pluvias. Sed ecce cum, peractis jam in dicta æde litaneuticis precibus, reducenda esset pia supplicatio ad primariam Deiparæ Virginis ecclesiam itidem hierotheca Martyrum* — de sede moveri

E

immobilis manet capsa lignea,

Convellique nequit : manet arca immobile pondus,
Densa velut rupes defixa in viscera terræ.

Stupent omnes, et humiles ad Deum fundunt preces. Inter hos Sacerdos, ob singularem doctrinam et sanctitatem notus, inter plura monita istud effatur : Offeramus Sanctis loco vilis ligneæ arcæ aliam ex argento faciendam, ut post hac honestiori modo repræsententur oculis omnium in ecclesia nostra; ac videbimus si velint ad illam reportari.

Dixit, et extemplo genibus pia concio pronis
Consilium Mystæ crebro probat utile plausu;
Hoc simul ac votum flammanti corde sacratur.
Sarcina fit, sicut ante, levis; positoque dolore
Stampenses læti Superis nova cantica promunt.
Sancta reportantes Divorum pignora Fratrum,
Ut Tutelares retulere in Virginis ædem.

F

donec voveatur et fiat argentea

9 *Mox collatæ piæ eleemosynæ, unde nobilissima arca confecta ex argento fuit, et circumquaque figuratis fimbriis ornata. Ut translatio fieret, indictus dies* IV *Augusti, anni* MCCXLIX, *et invitatus Archiepiscopus Senonensis Gilo seu Ægidius Cornatus, a quo* Sanctorum Martyrum Cantii, Cantiani, et Cantianillæ apud Stampas corpora translata *fuisse, indicant in Archiepiscopis Senonensibus Claudius Robertus et Sammarthani. Addunt alii, Gilonem ob quamdam de veritate Reliquiarum hallucinationem, fuisse quadam aorasia punitum, ut ne quidem in aperta arca potuerit ulla ossa videre; sed totius rei gestæ historiam edoctus, reatum ipse suum arguit.*

in quam an. 1249 sacra ossa,

Mox prece præmissa, lacrymis perfusus obortis,
Explicat inscriptos Divorum nomina Fratrum
Fasciculos, sacrosque viris astantibus artus
Ostensat, structamque recens transmittit in arcam;
Quam prius antiquo trinis de more dicarat
Fratribus Antistes. Canti tamen ille lacertum
Excipit, et castæ mentum sanctæque Sororis.

non sine miraculo transferuntur.

Ita

A *Ita Stampenses, cum interim Senonenses credant, potiorem partem sacrorum corporum apud se esse, haud magna, ut supra vidimus certitudine.*

AUCTORE G. H.

Curantur gravis læsura pedis,

10 *Post istam sacrorum ossium translationem, aucta est erga hos Martyres devotio, et a Deo variis honorata miraculis. Duabus ab oppido Stampensi versus Parisios leucis est* Strichiacum, *vulgo* Estrechy *pagus, in cujus vicinia erat hisce Martyribus erectum oratorium sive ædicula: quibus illic aliquam exhiberi reverentiam non ferens rusticus, redeunti ex silva cum asino lignis cæsis onusto, ante dictam ædiculam securis de manibus lapsa pedem gravi vulnere diffidit: unde collapsus exanimis, paulatim recepto spiritu reatum deplorat, Sanctos invocat, somno corripitur, et plane sanus Sanctorum patrocinio surgit, solis vulneris accepti vestigiis relictis. Cognito a vicinis miraculo, aguntur Deo et Sanctis debitæ gratiæ, eædemque quotannis innovantur. Degebat. Stampis in platea S. Jacobi, alias dicta Majori, quædam pia femina, Maria Aupie nuncupata, qua extemplo domum regressura, incidit in puerum pauperem, et misere contractum, ac sua membra testudinis instar humi trahentem. Curat ergo eum ad suas transferri ædes, atque ita languentem spatio septem annorum fovet. Quadam vero die Dominica* B *egredientem ad templum subsequitur, more suo humi reptans, miser contractus; et ex nimia erga Sanctos Martyres fiducia, matronam, ne contereretur metuentem, consolatus, per ecclesiæ gradus descendere incipiens, inter manus ipsum sub axillis tenentium.*

Indurata a nativitate contractio.

Extemplo sacras diris clamoribus ædes
Implet: quippe toti nervique illius inertes
Tenduntur, mirisque modis laxata repente
Ossa reponuntur, propriaque in sede locantur.
Ac juvenis subito medium progressus in agmen,
Abstrusas tanti causas clamoris, et in se
Quod factum est paucis narrat mirabile verbis
Prodigium, et grato pia carmina concinit ore.

Apparent Sancti cum Deipara:

11 *Aliud mirandum contigit Sulpitiæ matronæ Stampensi piissimæ, quæ aut lampadibus fovendis in templo, aut orationi operam dabat, aut ægris qui sub tegmine templi jacebant solerter serviebat. Quadam nocte huic ibidem oranti adstitit Deipara Virgo, cum hisce Cantianis fratribus, atque una ægros invisit, quorum uni prædixit felicem ad cælos post triduum accessum, aliis contulit sanitatem. Quæ ita evenerunt. Adolescens, quidam totus oppletus pustulis, fuit a matre Sanctis Cantianis non sine piis lacrymis commendatus, et mox pristinam obtinuit sanitatem, solam tanti mali memo-* C *riam retinens. In pago Alliaco territorii Carnotensis, quædam mulier peperit filiam mortuam, ac curavit sepeliri. Verum divinitus inspirata, sequenti die filiam ex sepulcro receptam, Stampas detulit ad arcam Sanctorum Martyrum, ubi illa vitam recepit, et sacro baptismate etiam fuit regenerata, anno* MDXIII *in conspectu plurimorum hominum, qui suis testimoniis confirmarunt factum. Aliud tempore Henrici secundi est patratum miraculum, cum feria tertia Paschali in publica processione deferretur capsa SS. Cantii, Cantiani et Cantianillæ. Interfuit et juvenis, ab ipsa nativitate surdus et mutus, et annos tunc natus viginti: cui circa ædem S. Michaelis.*

suscitatur mortua ad baptismum,

scabies mundatur,

Extemplo mutæ solvuntur vincula linguæ,
Dantur et elingui vocalia munera muto.

et an 1638 paralytica.

12 *Atque hæc ex Petri Gandræi prolixiori poemate decerpsisse sit satis; interim dum eorumdem miraculorum contextum veterem, quod vehementer optamus, nobis transmittat aliquis. Nunc ex Elogiis, a Consiliario Chauvino editis, addo recentius unum; cui fidem facturus Auctor, in speciali quadam ad nos instructione, allegat relationem Parisiis impressam ipso vel sequenti anno; et plures dignos testes, qui illud sibi retulerint, atque inter alios Dominum de Lescomay, in Parlamento Advocatum, magnique judicii ac studii virum. Res ita se habuit.* Puella quædam ex S. Memmii vico, nondum ætatis annum sextum attigerat, Jacquetta Chapé dicta, et jam vergebat ad vitæ finem, tota debilis ac paralytica, pene ab ipsa nativitate. Frustra eam curandam susceperat chirurgus quidam ex oppido S. Arnoldi: quin et Parisienses medici super ea consulti, remedium a se inveniendum tanto malo desperaverant. Ergo ad superhumanam opem convertitur Cornelia mater puellæ, et anno MDCXXXVIII die VI Aprilis Stampas cum filia perveniens, ipsam albis vestibus indutam, in ea quæ ducebatur processione pariter circumgestari fecit. Quo facto melius habere misella cœpit, domumque relata, tota alia mox apparuit, suis ipsa pedibus citra impedimentum ambulans: deinde vero indies magis magisque corroborata, intra unius mensis spatium, integerrime valuit ad omnes humanæ vitæ, suæque ætati congruas functiones. D

§. III. De nova inspectione et translatione sacrarum Reliquiarum Stampis facta anno 1620 et 21.

E

Capsam argenteam reparaturi Stampenses

In *ea capsa, quam anno* MCCXLIX *factam argenteam vidimus, manserunt immotæ Sanctorum Reliquiæ annis* CCCLXXI, *quibus exactis quid factum sit prælaudatus Chauvinus accurate prosequitur, in novis ad historiam Observationibus, post Elogia excusis; cujus verba non pigebit ex Gallico Latina sic facere:* Anno MDCXX decretum fuit reparare argenteam Sanctorum capsam; eumque in finem recursum est ad Illustriss. et Reverendiss. Joannem David, Archiepiscopum Senonensem; qui ut ea aperiri posset, publicæ indulsit pietati; id faciendum committens Guidoni de Verambrois, Magistro in Artibus creato Parisiis; et Decano Christianitatis, atque Curato S. Martini Stampensis. Commissionem, signatam 1 Julii, secutum est decretum Capituli datum XVI ejusdem. Ergo die XXX dicti mensis Julii, instituta est totius Cleri generalis processio, comitantibus Officialibus oppidi civibusque et accolis magno numero, ad quos panegyricam de Martyribus pronuntiavit P. Drupianus Capucinus. Regressa in ecclesiam pompa, Mag. Guilielmus Chasse cuillier, Cantor et Canonicus D. Virginis, Missam celebravit; assistentibus sibi, pro Diacono et Subdiacono, Mag. Stephano Beauvoix Primicerio Curato ejusdem ecclesiæ, et Petro Godin Sacellano.

30 Junii indicunt generalem processionem

F

deinde coram multis testibus,

14 Coram iisdem, finita Missa, Mag. Andreas Gilles et Gedeon Pans, Canonici D. Virginis, simul cum Mag. de Verambrois, ascenderunt ad locum ubi consistunt Reliquiæ supra quatuor columnas elevatæ, ubi etiam præsentes aderant Magistri, Nicolaus Thirouin, Joannes Veron Cantor et Canonicus Sanctæ Crucis, Damianus Doucet Curatus S. Ægidii, et Petrus le Roy Curatus S. Petri; Domnus Michael Gaguin, Prior claustralis Abbatiæ Moriniacensis; Patres, Seraphinus le Bourgeois, Minister Ordinis Sanctiss. Trinitatis de Redemptione captivorum; Desiderius Parisot, S.T.D. Guardianus Franciscanorum; Petrus Audiger, S.T.B. ejusdem Ordinis; Raphael de Rouate, Guardianus Capucinorum, ejusdem Ordinis concionator. Ibidem etiam inventi sunt adesse Officiales Balivatus et Præpositurae cui ab Electione est nomen, Major et Schabini Stampenses, Provisores et Æditui D. Virginis, aliique innumeri, eodem zelo adducti. Postquam igitur sericea vela alba et rubra, recipiendis sacris Reliquiis destinata, consueto ritu sacrata fuerunt incensataque, una cum parva capsula quernea, in quam reconderentur; aperta fuit argentea capsa, nec non quæ intus claudebatur lignea pervetusta

A vetusta, atque intra hanc repertæ Reliquiæ, cum Latinis inscriptionibus, quarum una sic sonat: Hic continentur Reliquiæ sanctorum Martyrum, Cantii, Cantiani, et Cantianillæ etc. Aliud: Hic requiescunt Reliquiæ de ossibus Sanctorum Martyrum, Cantii, Cantiani, et Cantianillæ, Fratrum, In eadem etiam veteri lignea capsa, inventa est bursa ex diversi coloris serico, intraque eam tria ferri fragmina, ex eò forsan quo mors Martyribus sanctis illata fuit. Quin etiam apparuerunt panni, rubro colore tincti, vestigia forsitan fusi sanguinis: ac denique quadam in parte notata cernebatur similitudo Episcopi pedum tenentis, cum his verbis, Gillo Dei gratia Archiepiscopus Senonensis; et juxta S. Stephanus Protomartyr, Senonensis Metropolitanæ Titularis.

eadem aperta eximuntur Reliquiæ,

15 *Post hæc, artificum industria, reparatæ, ubi opus erat, argenteæ capsæ splendor novus additus est: opere autem intra novem menses absoluto, quid actum sit, dicet Relatio, ut appellant, verbalis, ab eo qui Translationem peregit, hunc in modum authentice consignata.* Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo primo, pridie Idus Aprilis, feria Paschali secunda, sedente Gregorio decimo quinto summo Pontifice, Joanne David Archiepiscopo Senonensi, Ludovico B decimo tertio Rege Francorum et Navarræ; Nos, Henricus Clausse, Episcopus Aurensis, nec non Coadjutor Cathalaunensis, successorque designatus, indicimus, attestamurque, data facultate ab eodem Reverendissimo Senonensi Archiepiscopo, perantiquas et reverendas divorum Martyrum Cantii, Cantiani, et Cantianillæ Reliquias, in feretrum, cujus longa vetustate aureus fulgor obsoleverat, magnis sumptibus nitori suo redditum, incoctum, et plurimis laminis argenteis auctum, et in capsam recentem (quod altera carie pene exesa deperiret) assuetis ritibus, ac celebritate, prius habita ad frequentem populum concione a Fratre Gabriele San-Laudensi, Prædicatore Capucino, nostra manu, magna spectante frequentia, repositas in æde Beatæ Mariæ, ubi pie coli atque asservari solent. Postero autem die in stata et solenni supplicatione promulgatis quadraginta dierum Indulgentiis, quas idem Dominus Archiepiscopus concessit, et æternum vim habere jussit, magno apparatu circumlatas per urbem easdem sanctas prosecuti sumus Reliquias, ingenti civium Stampensium, et populi undique ad celebritatem affluentis multitudine. Quibus omnibus ut fides major sit, ad perpetuam rei memoriam, hisce C litteris propria manu subscripsimus, præsentibus viris insignibus, tum Clericis tum secularibus, Rever. Patr. ac Dom. Andrea Berzeau, Abbate Morigniacensi ac in supremo Senatu Consiliario: Venerabilibus viris Magistris Guilielmo Chassecuilier Cantore et Canonico, Andrea Gilles, Ludovico Bastard, Nicolao Throvyn, Ægidio Barrault, prædictæ ecclesiæ Canonicis, Stephano Beauvoix Capicerio Curato, multisque aliis ejusdem ecclesiæ Capellanis: Rever. FF. PP. Joanne Pave Doctore Theologo Franciscano; Raphaele Rothomagensi Guardiano Capucinorum Stampensium: Nobilibus ac præclaris viris Jacobo Petau Stampanæ provinciæ Præside, Nicolao Couste Propræside, Guidone David Assessore, Michaele Egal Prætore, Claudio Prevost Proprætore, Simone Chauvin, et Isaaco Blanchard, Advocato et Procuratore Regiis, Petro le Gendre Majore, Petro de Jambon, Isaaco Guysenet, Joanne Aleaume, et Michaele Gillet, Scabinis; Petro Baron, Doctore medico; Joanne Albert Juris utriusque Licentiato, Collegii Stampani Moderatore; Clemente Poisson, Electo Regio; Jacobo Guysenet, Claudio Guetard, Renato le Sueur, Natale Maugin,

sequenti an. 1621 12 Aprilis

in eamdem novo ornatu splendentem repositæ,

et 13 Apr. circumlatæ

condito ea de re instrumento publico.

D et Stephano Rivet, dictæ ecclesiæ Beatæ Mariæ Æditui, permultisque aliis ad rem admissis testibus. Datum Stampis in dicta ecclesia Beatæ Mariæ, sub sigillis nostro et Capituli, anno et die supradictis

Signat

Henricus Episcopus Aurensis, nec non Coadjutor Ecclesiæ Cathalaunensis.

AUCTORE G. H.

16 *Ex prædictis et exilitate capsæ ad recipiendas Reliquias prædictas destinatæ, satis apparet non nisi exiguam singulorum trium corporum partem Stampis haberi: quod certius etiam discere potuissemus, si placuisset auctoribus dictæ Translationis sigillatim enumerare ossa intus reposita. Ad augendam deinde in populo venerationem prædictorum Sanctorum Martyrum instituta etiam Archiepiscopali auctoritate Sodalitas est utriusque sexus Fidelium: quorum ut accenderetur zelus in exercendis sibi propriis religionis et caritatis officiis,* Urbanus Papa VIII, *per Breve datum anno* MDCXLIV *die* VII *Junii, eidem a se approbatæ Confraternitati concessit Indulgentias varias; ac plenarias quidem iis, qui confessi ac sacra Communione refecti, nomina in illam sua dabunt, ipsa qua id facient die; tum annis singulis, post sacramenta suscepta, primario Sodalitatis festo, visitantibus oratorium ejus, ibique orantibus ad consuetas Pontifici* E *intentiones: nec non aliis diebus quatuor, pro devotione communiter eligendis atque ab Ordinario approbandis: dierum vero sexaginta indulgentiæ conceduntur omnibus, ad quæcumque pietatis et caritatis opera ipsis præscripta convenientibus etc. Cunctis istis anno* MDCXLV, XIV *Februarii robur ordinariæ suæ potestatis addens* Octavius, Archiepiscopus Senonensis; *approbavit electos a Confratribus quatuor dies,* Festum Circumcisionis Domini nostri; Feriam III Paschalem, IV Augusti, translatione sanctorum Martyrum memorabilem; et primam Dominicam Octobris, Dedicatione ecclesiæ D. Virginis festivam.

An. 1644, institutæ Sodalitati concessæ Indulgentiæ.

15 *Porro Feria* III *Paschalis a Stampensibus præcipua religione transigitur, quia tali ad se allatas credunt fuisse sæpe nominatorum Sanctorum Reliquias.* Instituitur siquidem generalis Processio, *inquit Chauvinus,* quam ordiuntur ambo Ordines S. Francisci, exemplari cum modestia; hos subsequuntur Parochiæ ex locis diversis collectæ, atque Capituli utriusque D. Virginis et S. Crucis Canonici, hi sinistrum, isti dextrum latus tenentes; capsam vero circumdat ingens facularum ardentium numerus. F Post hanc defertur etiam alia hierotheca, S. Matthæi appellata, et alia, S. Joannis Chrysostomi: Officians autem Crucem argenteam gestat, egregio opere laboratam. Pompam auget Deiparæ imago sculptilis, cui est inclusa particula de ejus vestimentis, Ludovici Ebroicensis Comitis Stampensis memorabile donum; qui etiam nobili fundatione testatum suum Stampensibus affectum reliquit; nec desunt qui humili amictu ac pedibus nudis capsam comitando circumdent. Die Natali Sanctorum, XXXI Martii, alia processio ducitur, in qua dumtaxat circumgestatur capsa, quam Minorem vocant, continentem vestes ipsorum Martyrum; *eos, credo, pannos, qui in Translatione nupera reperti fuerunt sanguinolenti;* et cantatur Missa, ex fundatione Rochi Colleau, Stampis nati, sed Aurelianis, ad S. Anianum Canonici, pridem defuncti. Nec tacendus nobis est annus MDCXVI, quando Stampas advenientibus præcipuæ nobilitatis feminis duabus, Domina Ducissa Vindocinensi, matre Cardinalis sic nominati: et Domicella Aumalia, postea Lusitaniæ Regina; utraque capsa deposita in mediam ecclesiam fuit, ipsarumque et innumeri, qui affluxerat populi, conspectui præsentata.

Festum præcipuum Fer. III Paschæ

aliud minus 31 Martii.

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS

G II.

GAULIENO, GERMANO, VICTURO, SILVANO, TELESPHORO, VICTURINO, DONATO, ISTIALO, TERTO, ROGATO, ITEM GERMANO, ITEM SILVANO, HONORIO, CICILIA, TERTULA, LAUTICA, VICTORIA, FORTUNATA, MAXIMA, ROGATA, PAULICA, AGAPIA, CASTULA, AMELIA, ITEM TERTULA, LUPO, JUSTO, TECLA, FIRMO.

GERUNDÆ IN CITERIORI HISPANIA.

Ex antiquis Martyrologiis, præsertim S. Hieronymi.

XXXI MAII.

Memoria trium in variis fastis,

B *Vetusta MSS. Martyrologia, Romanum Cardinalis Barberini, Trevirense S. Maximini. Leodiense monasterii S. Laurentii sub nomine Adonis, item MS. Florarium Sanctorum, et Auctarium Greveni ad Usuardum anno* 1515 *et* 1521 *excusum, aliquos ex hisce Martyribus ita referunt :* In civitate Gerunda natalis SS. Germani, Victuri, Silvani. *Eadem habet Petrus Canisius in Martyrologio Germanice edito, additque* Gerundam in Hispania, *ut palæstram, non* Emporiam, *quod perperam ei imponitur a Ferrario in Catalogo generali, ubi eosdem* Martyres Gerundæ *adscribit : qui etiam sed.palæstra omissa, referuntur in MS. Pragensi. Plures socios adjungit in suo Martyrologio S. Notkerus his verbis :* In Hispania civitate Gerunda, Germani, Victuri, Sylvani, Telesphori, Victorini, et aliorum multorum. *Notkerum describit Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico, et hoc eos elogio celebrat :* Gerundæ in Hispania citeriori, SS. Germani, Victuri, Sylvani, Telesphori, Victorini et aliorum multorum Martyrum : qui pro fide Christi per varios agonum cruciatus ad felicem coronæ triumphum pervenere.

aut etiam quinque, cum aliis multis,

2 *Qui hic citantur* multi alii Martyres, *indicantur in quatuor antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis, sed per socordiam amanuensium loco* Gerundæ *scriptum est*, Earumdem *sive* Eorumdem, *ut ita in MS. Blumiano legitur*. In civitate Earumdem (*unc* Gerunda) *natalis* SS. Gaulieni, Germani, Victuri, Silvani, Telesphori, Victorini, Donati Stialiterti, Rogati, item Germani, item Silvani, Honori, Ciciliæ, Tertulæ, Lauticæ, Victoriæ, Fortunati, Maximæ, Rogatæ, Paulicæ, Agapiæ, Castulæ, Amellæ item Tertulæ, Lupi, Justi, Teclæ. *Hæc ibi. In apographo Lucensi, dicitur sub initium,* In civitate Eorumdem, *quæ verba desunt in aliis apographis : et Corbeiense Parisiis excusum incipit ab his verbis;* Natalis Sanctorum. *Sed et hæc desunt in Epternacensi, in quo primus appellatur* Gallienus, *qui aliis est* Gaulienus : *ita etiam loco* Victuri, Telesphori, *et* Victorini, *scribitur* Victoris, Telsfori *seu* Thalisfori, *et* Victurini. *At* Stialiterti *dividitur ab Epternacensi in duo nomina ubi scribitur* Istali, Terti. *In Corbeiensi est* Istiali, Terti, *quod magis probamus. Dein loco* Ciciliæ, Lauticæ, Victoriæ *et* Fortunati, *est etiam* Ciliciæ, Leuticæ *seu* Laudæ, Victuriæ *et* Fortunatæ : *sic pro* Paulicæ *et* Agapiæ, *legitur etiam* Pauliciæ *et* Appiæ. *In Epternacensi quoque deest nomen* Amellæ, *et unico vocabulo scribitur* Justidiæ, *aliis* Justi *et* Teclæ, *quibus additur in Corbeiensi nomen* Firmi. *En Sancti Martyres novem supra viginti, quos Hispaniæ offerimus, quod utinam sæpius possemus cum sciamus, gentem sacro Martyrum cultui addictissimam esse. Nudum nomen* Germani *inter alios Martyres refertur in MS. Parisiensi Labbæi, uti nomen* Justi *in MSS. Atrebatensi Ecclesiæ Cathedralis, et Tornacensi monasterii S. Martini. De urbe* Gerunda *egimus* XVIII *Martii, ad Vitam SS. Narcissi Episcopi Gerundensis et Felicis ejus Diaconi, in persecutione Diocletiani martyrio coronatorum; acturi iterum de eadem* VIII *Junii, quo die coluntur* SS. Germanus, Paulinus, Justus et Scicius, *in eademmet Diocletiani persecutione Gerundæ martyrium passi. Ad quos aliosque Martyres videtur Prudentius allusisse in libro* περὶ στεφάνων, *Hymno* IV *de Martyribus Cæsaraugustanis, quem dedimus* XVI *Aprilis : in quo Gerundam, sacris pignoribus divitem appellat, hoc versu :* E

relatis in Martyrologio S. Hieronymi C

Artubus sacris locuples Gerunda.

3 *Antonius Vincentius Domeneccus, in Historia generali Sanctorum Catalaniæ, ad confinium Maji et Junii ponit Acta quatuor supranominatorum Sanctorum, quorum festum agi dicit feria* II *post Dominicam Trinitatis. Equidem vehementer suspicor,* Germanum *et* Justum *ex iis esse qui hodie referuntur : sed quia duos alios socios sibi habent adjunctos, horum causa differimus de iis agere usque in Junium, pro quo die servamus ipsa originalia Acta : nam quæ Tamayus de Salazar profert, etsi ea dicat se ex veteri Gerundensi MS. sumpsisse, patet tamen legenti recentem esse ac proprium stylum ipsius Tamayi, iterum Latine reddentis, quæ Domeneccus ex Latino Hispanica dederat. Ceterum non dissimulaverim, quod ea Acta plane commentitia videantur esse, nec fide digna, nisi quatenus agunt de Translatione facta a Gerundensi Canonico ac postmodum Episcopo, Arnaldo de Monrodon, ante finem seculi* XII; *adeo ut nihil repugnet, duos hoc die passos aliis duobus, alia die passis, conjungi. Fortassis etiam ex* Paulino *et* Scicio, *in unum feminæ nomen perperam conflatis, facta est* Paulicia.

Ex his duo fortassis coluntur Feria 2 post Dominicam Trinitatis. F

DE

DE S. DONATIANO

MARTYRE CIRTHÆ IN NUMIDIA.

C.H.

Ex Martyrologio Hieronymiano.

XXXI MAJI

Cirtha *seu* Cirta, *metropolis Numidiæ, plures olim Martyres habuit, a nobis ad diem* XXX *Aprilis recensitos; quibus arbitramur annumerandum* S. Donatianum Martyrem *licet urbs* Sirtha, Sytha, Sista *scribatur : quia nomen est apud Afros usurpatum, et litteræ S et C, uti in pronuntiatione ante vocales* i *aut* y *apud plurimos non differunt, ita sæpe in nominibus propriis non satis distinguuntur. De hoc ergo* Sancto Donatiano, in civitate Sirtha seu Cirtha Martyre, *agunt antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, et cum iis alia antiqua MSS. Romanum Cardinalis Barberini, Trevirense S. Maximini, atque Leodiense S. Laurentii sub nomine Adonis. Idem vero sed palæstra nulla indutus, nominatur in MS. Florario Sanctorum, et MSS. Parisiensi Labbæi, Augustano S. Udalrici, et alio Ecclesiæ Pragensis. Per errorem quoque, ut facile fit, bis* Donatianæ *scribitur, et semel* Daciani; *sed forte propter S.* Dacianam, *Carthagine hoc die passam, uti jam dicetur.*

B

DE SS. TIMIDENSIBUS

IN PROCONSULARI AFRICÆ PROVINCIA.

E

D. P.

Ex veteri Kalendario Carthaginensi.

XXXI MAJI

Ex unico sed indubitabili testimonio noti,

Kalendarium istud, a nobis ex ejus eruderatore Joanne Mabilione pluribus laudatum, descriptumque ad XXV hujus mensis ubi de* S. Flaviano: *pro hoc die* II Kal. Junii Sanctorum Timidensium *Natalitium suggerit, alio quidem nullo testimonio confirmabilem nobis, sed nec alterius confirmationis egentem; quando de Natalitiis domesticorum Sanctorum certissimo præ ceteris testari potest ipsa Carthaginensis Ecclesia, cujus hoc Kalendarium fuit, minime copiosum nominibus, nec plures quam octoginta per annum dies, sui alicujus Episcopi depositione, vel alterius valde memorabilis Sancti, aut omnino patrii nomine inscriptos habens. Est autem ex S. Augustini lib. 7 contra Donatistas cap. 22 notus* Faustus, Episcopus a Timida Regia; *et ex Catalogo eorum qui anno* VI *Hunerici Regis, Christi* CCCCXC. *Carthaginem convenerunt* in Provincia Proconsulari, *cujus ipsa*

C

in Proconsulari provincia,

Carthago caput est, Benenatus Timidensis, in Corsica *exulare jussus pro fide.* Regia *cognominari videtur* Timida *illa, ad distinctionem alterius Synonymæ, unde fortassis in eodem Catalogo, inter Episcopos Mauritaniæ Cæsariensis, habetur* Securus Timidanensis. *Porro cum prædictum Kalendarium sic turmatim* Sanctorum *meminit*, Martyrum *memoriam agere colligitur ex simili deinceps phrasi, qua ibidem indicantur Natalitii dies, puta* XV Kal. Augustas, Sanctorum Scilitanorum; XI Kal. Aug. Sanctorum Maxulitanorum, III Kal. Aug. Sanctorum Tuburbitanorum; XVI Kal. Nov. Sanctorum Volitanorum, *quorum locus nativitatis vel certaminis intra Provinciæ Proconsularis terminos est notus et pro Scillitanis quidem de Martyrii titulo constat ex Actis, ad dictum eorum diem proferendis. Neque alia phrasi utitur Kalendarium, quando inter parces et ternos meminit.* Kal. Aug. Sanctorum Machabæorum, *et..* . Kal. Sept. Sanctorum Massæ candidæ. *Utinam hoc indicio habito, aliunde eruatur distinctior notitia, non solum istorum* Timidensium *aliorumque jam nominatorum locorum; sed etiam eorum quos idem Kalendarium habet ad Mauritaniam Cæsariensem pertinentium* III Kal. Nov. Vagensium.... Id. Nov. Sanctorum Capitanorum (*ita, ut reor, dictorum a civitate sua* Caput cillanum *dicta*, *et* IIII Non. Febr. Sanctorum Carteriensium, *ubi legendum censeo* Cartennensium. *Quod si de his incertum est quærere, multo difficilius venietur in notitiam eorum, quorum Natales appellantur,* III Id. Dec. sanctorum Martyrum Eronensium, XVI Kal. Febr. Sanctorum Rubrensium, XIIII Kal. Febr. Sanctorum Tertullensium et Ficariensium, *ac denique ad* XIII Kal. Martii Sanctorum Petrensium. *Nam nec loca quidem nota habentur, unde nomenclaturam hi acceperint : quare sic omnes conjunctim proponere hic placuit quos equidem opinor sub Imperatoribus Gentilibus passos universos, nullos ad Vandalicam persecutionem spectare, ad quos Galesinius eas more suo amandasset, si notitiam eorum nactus fuisset.*

sicut alii similiter indicati Martyres,

in Mauritania,

F

et alibi in Africa

DE S. DATIANO SEU DATIANA

MARTYRE CARTHAGINE IN AFRICA.

D. P.

Ex S. Hieronymi Martyrologio.

XXXI MAJI

Datianum *sive* Datianam Carthagine *celebrant eadem antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, Lucense, Blumianum, et Corbeiense Parisiis excusum. At vetus MS. Reginæ Sueciæ, laudatum ab Holstenio in Animadversis ad Martyrologium Romanum, ista habet :* Carthagine natalis S. Datiani. *Palæstra autem omissa, nomen* Datianæ *legitur in MS. Parisiensi Labbæi; et* Datiani, *in MS. Augustano S. Udalrici. Nec plura nisi sex codicum testimonia reperimus. Oportet tamen fateamur, non*

admodum

A *admodum celebre fuisse Ecclesiæ Carthaginensi hoc martyrium, quando in præfato ejus Kalendario illius nulla mentio invenitur : nisi suspicari quis velit, jam jam memoratos* Sanctos Timidenses, *Carthaginem deductos, ad causam fidei coram Proconsule dicendam, ibique martyrium consummasse ; quorum antesignanus fuerit* Datianus, *solus in Martyrologio nominatus.* D

DE SS. PAULINO ET ISICHO

MARTYRIBUS ANTIOCHIÆ.

D. P.

Ex eodem Hieronymiano Martyrologio.

XXXI MAJI

Prædicta Martyrologii Hieronymiani apographa concludunt hunc diem et mensem his verbis : In Antiochia Paulini et Isici. *Pro hoc in Epternacensi exaratur* Istici. *Sed cum priore lectione consentiunt Martyrologia MSS. Romanum Cardinalis Barberini, Atrebatense Ecclesiæ Cathedralis, Tornacense monasterii S. Martini ; et in his duobus appellatur eorum* natalis, *et additur* Justus. *Sed hic pertinet ad Sanctos Hispanos, Gerundæ passos. At* B *non apposita palæstra memorantur ambo in MSS. Pragensi Ecclesiæ primariæ, et alio nobis Parisiis a Philippo Labbe submisso, solus autem* Isicus *in MS. Richenoviensi in Suevia. Plura si quis de his Martyribus cognoverit, libenter addiscam : nec enim diffitebor, non ausurum me fuisse a Gerundensibus Martyribus eos separare, illosque differre ad Junium, nisi tam concorditer in omnibus Hieronymiani Martyrologii exemplaribus invenirentur adscripti* Antiochiæ, *interjectis etiam Martyribus duobus Cirthensi uno,* E *Carthaginensi altero, paulo superius nominatis.*

DE S. SIMPLICIANO MARTYRE

PICTAVIS IN GALLIA.

G. H.

Sylloge de sacro illius cultu.

XXXI MAJI

Cultus.

Extant Litaniæ Pictonicæ Sanctorum, qui ortu vel incolatu Pictonum oram nobilitarunt, ab Henrico Ludovico Castanæo de la Rochepozay Pictavorum Episcopo concinnatæ et dispositæ, notisque illustratæ : *in quibus invocatur* S. Simplicianus Martyr, *et de eo ista annotantur* : Simplicianus, viro Consulari et Pictonicæ provinciæ Recto natus, quod idolorum cultum sperneret, patris jussu juxta Pictavorum urbem gladio obtruncatus est, in prato Ponti S. Cypriani contermino, ubi Crux memoriæ causa antiquitus posita est. Ipsius nomini parochialis ecclesia intra muros

Ecclesia parochialis.

ejusdem urbis consecrata est : *additurque in margine, coli hoc* XXXI Maji : *ad quem diem cum hoc elo-* C *gio celebratur a Saussayo,* Pictavis S. Simpliciani Martyris, qui adolescentulus a Justo patre, injusto et impio, quod Christi fidem coleret, gladio obtruncatus, incliti martyrii lauream gloriose emeruit.

2 *In Pictaviensi, ut vocant, Pullario, id est, Registro beneficiorum urbis inter parochiales ecclesias numeratur supra citata,* S. Simpliciano *dicata : cujus Parochum constituendum Abbas S. Cypriani præsentat Decano Ecclesiæ Cathedralis, ad quem spectat, illud Beneficium conferre. In Officiis propriis Ecclesiæ Pictaviensis præscribitur solennitas* S. Simpliciani Martyris, *celebranda hoc* XXXI *Maji sub ritu duplici, et hæc Oratio :* Deus qui Beatum Simplicianum Martyrem, in adolescentia constitutum, in agone certaminis roborasti : præsta quæsumus, ut ejus meritis et precibus æternam consequi mereamur. *Item hæc* : Deus qui Ecclesiam tuam meritis et precibus beatissimi Martyris tui Simpliciani mirifico splendore clarificas ; concede propitius, ut qui memoriam illius veneramur in terris, intercessorum eum apud te habere mereamur in cœlis. *Pro secundo Nocturno hæc ponitur Lectio :* Simplicianus, viro Consulari et Pictonicæ provinciæ Rectore natus, adolescens piorum virorum monitis in Christum religione fretus F et confirmatus est. Quod cum rescivisset pater, et idolorum venerationem a filio haberi contemptui ; in eum capitis obtruncatione juxta Pictavensem urbem animadverti jussit, eaque ratione Simplicianus Christianæ fidei illustre perhibuit testimonium. *De sancti corporis Reliquiis, quas verosimile est in proprii nominis ecclesia aliquando fuisse, mirum est nihil dici a quoquam.*

[Or]ationes propriæ

[e]t Lectio.

DE SANCTO SILVIO

EPISCOPO TOLOSANO IN GALLIA.

G.H.

Ex Vita S. Exuperii successoris.

SECULO IV

Philippus Ferrarius in Catalogo generali ad hunc diem XXXI *Maji ista habet :* Tolosæ S. Silvii Episcopi ejusdem civitatis. *Annotatque ea se tradere* ex tabulis Episcoporum Urbis Tolosæ, et libello Officiorum propriorum Ecclesiæ Tolosanæ. *Habemus nos dicta Officia, jussu Caroli de Montchal Archiepiscopi Tolosani recognita, et anno* MDCXLVII *recusa, in quibus præscribuntur propriæ Lectiones in secundo Nocturno ad Matutinum recitandæ, eaque fere ex Vita S. Exuperii Episcopi successoris, ad diem* XXVIII *Septembris illustranda, desumptæ, quas hic damus.*

Cultus sacer 31 Maji.

Ecclesia ad honorem S. Saturnini ab eo strui cœpta:

A 2 Silvius, Episcopus Tolosanus, B. Hilarii antecessoris sui præclaris vestigiis insistens, suum populique studium erga sanctum Pontificem Saturninum fovit plurimum ac promovit. Cum enim animadverteret, frequentia fidelium sepulcra juxta S. Saturnini sepulcrum extrui, veritus ne post tempus aliquod, præ sepulcrorum multitudine, dubii aliquid suboriri posset de ipsius S. Saturnini sepulcro; secum serio, de exportandis atque alibi honorificentius collocandis tanti Martyris Reliquiis, cogitare cœpit. Quapropter coacervatis et collectis undique multis pecuniis, magnis sumptibus et impensis templi Tolosani, non quale nunc est (nam posterioribus seculis in hanc magnitudinem, in qua cernitur, extructum est) sed qualiscumque fundamenta jecisse dicitur, et ex parte ædificasse. Ad fastigium tamen perduceret non potuit morte interceptus : quare illud inchoatum suo successori perficiendum reliquit. Is fuit S. Exuperius, qui templum illud non modo absolvit, sed in illud etiam S. Saturnini beata pignora, magna cum veneratione, deportanda curavit. Ipsius Silvii tumulus in prænominato templo non paucis post seculis repertus est, anno scilicet millesimo ducentesimo sexagesimo quinto, Nonis Octobris. Inventa quoque sunt in eodem loco sepulcra S. Papuli Martyris, et SS. Honorati et Hilarii Tolosanorum Antistitum. Ex illis tunc educta

sepulcrum S. Silvii repertum.

B

sunt horum quatuor Sanctorum corpora, et in monumentis aliis, extra humum effossam superius excitatis composita, in ea templi parte, quæ S. Saturnini monumento seu sacello subest. *Hæc ibi, quæ Nicolaus Bertrandi, in Gestis Tolosanorum, editis anno* MDXV, *sic breviter perstringit :* Sanctus quoque Silvius fuit Episcopus Tolosanus. Hic inchoavit ecclesiam S. Saturnini, quam S. Exuperius consummavit, sicuti scribitur in gestis S. Exuperii. Corpus S. Silvii in eadem ecclesia requiescit, in proprio tumulo lapideo, infra eamdem cryptam super terram. Ejus natalis recolitur pridie Kalend. Junii. *Reliqua de Inventione et Elevatione dicta sunt* XXI *Maji ad Acta S. Hilarii Episcopi Tolosani. S. Saturninus colitur* XXIX *Novembris. Saussayus in Martyrologio Gallicano ad hunc* XXXI *Maji scribit :* Tolosæ repositio S. Silvii Episcopi et Confessoris, cujus depositioni sacra est dies XVII Februarii. *Verum multum fallitur* S. Silvinus *Episcopus alicujus incertæ Sedis, ab hoc* S. Silvio *plane alius est, et ejus Acta dedimus dicto* XVII *Februarii, atque diximus obiisse circiter annum* DCCXX. *At* S. Silvius *Tolosanus floruit seculo Christi quarto. Hujus proximum successorem statuunt Sammarthani Rodanium, quem alii præponunt, asseruntque immediate successisse S. Exuperium, qui S. Hieronymo valde familiaris usque ad annum* CCCCVII *vixit.*

D AUCTORE G. H.

Tempus Sedis.

E

DE SANCTO PASCHASIO

DIACONO ROMÆ.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

G. H.

De ejus cultu et miraculis, etiam in Purgatorio existentis : item de scriptis, ab eoque diverso Diacono Dumiensi.

CIRCA DXX.

Memoria in Fastis recentioribus,

J*oannes Molanus in prima editione Auctarii sui ad Usuardum, ad* XXXI *Maji, minore charactere, et prænotata littera* Q, *ad significandum sequentia haberi* ex quodam alio Martyrologio, *subjungit ista verba :* Romæ S. Paschasii Archidiaconi et Confessoris, de quo Gregorius in Dialogis lib. 4 cap. 40. Arvernis Sanctorum Confessorum Alexandri et C Gallæ de quo Gregorius Turonensis in libro de Confessoribus cap. 36. *Petrus Canisius eadem transtulit in suum Martyrologium Germanicum. De duobus ultimis mox agemus. De priore in hodierno Martyrologio Romano ista leguntur :* Romæ S. Paschasii, Diaconi et Confessoris, cujus meminit B. Gregorius Papa. *Hic autem de dicto Paschasio, lib. 4 cap. 40 sub hoc titulo.* De anima Paschasii Diaconi, *cum ante egisset de igne purgatorio, ista subjungit.*

elogium ex Dialog. S. Gregorii,

2 Nam dum adhuc essem juvenculus, atque in laico habitu constitutus, narrari a majoribus atque scientibus audivi, quod Paschasius, hujus Apostolicæ Sedis Diaconus, cujus apud nos rectissimi atque luculenti de sancto Spiritu libri extant, miræ sanctitatis vir fuerit, eleemosynarum maxime operibus vacans, cultor pauperum et contemptor sui. Sed hic in ea contentione, quæ inardescente zelo fidelium inter Symmachum atque Laurentium facta est, ad Pontificatus ordinem Laurentium elegit, et omnium post unanimitate superatus, in sua tamen sententia usque ad diem sui exitus perstitit, illum amando atque præferendo, quem Episcoporum judicio præesse sibi Ecclesia refutavit. Hic itaque cum temporibus Symmachi Apostolicæ Sedis Præsidis esset defunctus, ejus Dalmaticam feretro superpositam dæmoniacus tetigit, statimque sanatus est. Post

ejusdem in penali schismate mortui

multum vero temporis Germano Capuano Episcopo cujus superius memoriam feci, medici pro corporis salute dictaverant, ut in Angulanis thermis lavari debuisset. Qui ingressus easdem thermas, prædictum Paschasium Diaconum, stantem et obsequentem in caloribus, invenit. Quo viso vehementer extimuit; et, quid illic tantus vir faceret, inquisivit. Cui ille respondit : Pro nulla alia causa in hoc F pœnali loco deputatus sum, nisi quia in parte Laurentii contra Symmachum sensi. Sed quæso te, pro me Dominum deprecare. Atque in hoc cognosces, quod exauditus sis, si huc rediens me non inveneris. Qua de re vir Domini Germanus se in precibus strinxit, et post paucos dies rediit, sed jam dictum Paschasium in loco eodem minime invenit. Quia enim non malitiæ, sed ignorantiæ errore peccaverat, purgari post mortem a peccato potuit. Quod tamen credendum est, quia ex eleemosynarum suarum largitate hoc obtinuit, ut nunc posset promereri veniam, cum jam nihil posset operari.

lib. 2 cap. 35,

Ex purgatorio liberatio,

3 *Hæc ibi, at Capite sequenti ad hæc Petrus ista addit :* Placet quod dicis : sed in tanto viro Paschasio hoc animum ad inquisitionem movet, quod post mortem ad pœnalem locum ductus est, cujus feretri vestis tangi potuit, et malignus spiritus ab obsesso homine fugari. *Ad quæ ita respondet S. Gregorius :* Hac in re magna debet omnipotentis Dei dispensatio, et quam sit multiplex agnosci. Cujus judicio actum est, ut idem vir Paschasius, et ipse intus ad aliquantum temporis reciperet quod peccasset, et tamen ante humanos oculos mira per corpus suum faceret, qui ante mortem eis quoque cognoscentibus pia opera fecisset : ut neque hi qui bona

licet antea fuerit miraculis declaratus Sanctus.

A ejus viderant, de eleemosynarum illius æstimatione fallerentur; neque ipsi sine ultione laxaretur culpa, quam nec esse culpam credidit, et idcirco hanc fletibus non exstinxit.

AUCTORE G. H.

4 *Hæc S. Gregorius, cui sententiæ confirmandæ servire potest exemplum simile de* S. Vitalina XXI *Februarii, ex S. Gregorio Turonensi. Ex eo porro Paschasii excusatione, qua utitur Gregorius Magnus, infert in Notis Baronius,* ea verba, quod in sententia sua usque ad diem exitus sui perstiterit, vel esse exclusive intelligenda, quasi sic perstiterit in sententia, ut tandem die obitus sui pœnituerit; vel dicere necesse est, Paschasium, vertente adhuc illa de electione Symmachi controversia, ex hac vita migrasse.... Prædictorum itaque alterum præcessisse necesse est, cum ejus sanctitati adstipulari virtute egregii miraculi visus sit Deus; imo et honestam sepulturam tegumento Dalmaticæ adeptus fuerit. *Ubi Baronius plurima de usu Dalmaticæ habet, quæ ibi videri possunt.*

eum quomodo excuset Baronius.

5 *De dicta Laurentii cum S. Symmacho contentione latius agendum erit ad Vitam* S. Symmachi, *qui creatus est anno* CCCCXCVIII, *mortuus anno* DXIV, *sepultus die quo colitur* XIX *Julii, quando Acta erunt illustranda.* B *Interim videri potest elogium de eo in veteribus Catalogis Summorum Pontificum, a nobis editum ante tomum primum Aprilis pagina* XXXV. *At* S. Germanus, *Episcopus Capuanus, cujus animam S. Benedictus in cælum ab Angelis ferri vidit, colitur* XXX *Octobris. Unum hic miror, quomodo Ferrarius ejus non meminerit, in Catalogo Sanctorum Italiæ, ubi nullum ejus elogium profert; neque ibidem in Indice Topographico nomen allegat : ast in Indice Alphabetico ista leguntur:* Paschasius Diaconus Romæ 3 Maji. *Interim neque eo die neque in Appendice ejus mentionem facit, et fortassis* 31 Maji *voluit imprimi; nam et alios aliquos similes defectus sic videas in Indice illo suppletos. Nicolaus Brautius Episcopus Sarsinæ, in Martyrologio Poetico, illos versus edidit de eodem Sancto.*

Ætas S. Symmachi et S. Germani

silentium apud Ferrarium.

Paschasium Præsul laudat quia maximus, omni
Eloquio laudis dignus habendus erit.

Constantinus Ghinius, in Natalibus Sanctorum Canonicorum, aliquod ejus elogium ex S. Gregorio depromptum habet, et Masinus in Bononia perlustrata asserit in Ecclesia S. Jacobi Majoris aliquas S. Paschasii *Reliquias asservari : sed num hujus, quis ausit certo asseverare, quando nec Romæ quidem notæ ejus Reliquiæ sunt?*

C 6 *Georgius Cardosus in Hagiologio Lusitano suis adscribit ad hunc diem* S. Paschasium; *et ante istum Antonius a Purificatione in Chronologia monastica Lusitana, quasi in Lusitania natus, fuisset monachus et discipulus S. Martini, primo Abbatis, dein Episcopi Dumiensis ac postea Braccarensis, ejusque jussu de Græco in Latinum transtulisset aliquot Concilia Orientalia, atque sententias antiquorum Patrum Ægyptiorum. Imo libri septimi de Vitis Patrum apud Rosweidum iste est titulus Prologi :* Domino venerabili Patri Martino Presbytero et Abbati, Paschasius, *qui in priore titulo appellatur* S. R. E. Diaconus. *Verum de eo titulo Rosweidus Prologomeno* 14 *dubitat : sed quia ante impressum repererat, noluit mutare. Acta S. Martini Dumiensis illustravimus ad diem* XX *Martii, ubi ostendimus eum anno* DLXXX *mortuum esse, cum circiter annos viginti vixisset in Galicia; et* S. Paschasius, *de quo hic agimus, pridem ante diem obierat ultimum. Nam S. Germanus videtur ex hac vita decessisse anno* DXL *die* XXX *Octobris, cujus successorem S. Victorem ordinatum fuisse anno* DXLI *scribit Ughellus in Episcopis Capuanis, prout latius dicendum die* XVII *Octobris quo colitur. Jam quot annis ante suam mortem S. Germanus viderit* S. Paschasium *in* Angulanis thermis, *sive* balneis Neapolitanis, *quæ dein* Sudatorium S. Germani *dicta fuerunt, non constat. Imo ex conjectura Baronii esset mortuus forte ante Romanam Synodum, in quæ* ab Episcopis centum et viginti quinque redintegratus est Sedi Apostolicæ B. Hormisdas, et damnati Petrus Altinas et Laurentius Nucerinus : *atque ita obiisset* S. Paschasius *sub finem seculi quinti aut initium sequentis : testimonio autem S. Gregorii saltem temporibus Symmachi Papæ defunctus est, adeoque toto dimidio seculo prius, quam Martinus ordinaretur Dumiensis Episcopus.* D

Alius ab eo Paschasius Diaconus S. Martini Dumiensis.

7 *Baronius ad annum* 496 *num* 50 *censet hunc eumdem esse* Paschasium Diaconum, *cui Eugippius Presbyter inscripsit Vitam S. Severini Noricorum Apostoli, quam cum utriusque epistola dedimus* VIII *Januarii, ubi Eugippius asserit se scribere biennio elapso post Consulatum Importuni, aliis Opportuni, proinde anno* DXI, *ac sic obitus* S. Paschasii, *posset referri in annum* DXII, *quo adhuc præerat Ecclesiæ universæ Symmachus, et Capuanæ S. Germanus. Conveniunt ergo nomen, tempus, et ordinis Ecclesiastici gradus, quæ rem satis probabilem faciunt, non omnino certam; cum plures ejusdem nominis potuerint esse Diaconi, illique eruditi. Libri ipsius de* Spiritu sancto, rectissimi et luculenti *a S. Gregorio appellati, primo editi fuerunt Coloniæ anno* MDXXIX; *dein translati ad Veterum Patrum Bibliothecam, sæpius sunt recusi, sub hac Præfatione, quæ ad aliquod doctrinæ et styli specimen hoc loco meretur, correctis typographicis mendis nonnullis, delibari.* E Fides Catholica in universum mundum per Patriarchas et Prophetas, gratiæ dispensatores, Spiritu sancto insinuante diffusa est. Hanc Apostolica solicitudo atque perfectio, sicut per sanctas Paginas dilataverat, ita per Symboli salutare mira brevitate collegit, et tamquam per diversas remediorum species disposuit in corpus unum, ac veluti ex innumeris aromatibus pretiosum confecit unguentum, cujus odor omnes fines terræ potentia fragrantiæ spiritualis implevit, ut in ipso universitatis * assensu virtus appareat. Et quia oportet ut errantibus, quasi parvulis et ignaris *, F prima Christianæ traditionis elementa repetamus, in hac Symboli perfectione et unitas evidenter aperitur et trinitas; dum ter repetita confessio, Patri et Filio et Spiritui sancto, unum credulitatis reddit obsequium..... In hoc ergo numero atque mysterio, in quo et sanctus Abraham de innumeris gentibus triumphavit, Seniorum (*in Synodo Nicæna*) hostem fidei *Arium*, sub una Patris et Filii et Spiritus sancti prædicatione confundo. Unde etiam intelligendum est eos (*Macedonianos*) qui in Spiritum sanctum, sub æterna damnatione blasphemant, aut sine * professione Symboli baptizatos, aut in ipso * fidei Symbolo * ad Fontem mentitos, ante quem omnis homo diabolo renuntians confitetur, Credo et in Spiritum sanctum.... hoc est dicere, Confiteor illum, Colo illum, Adoro illum, Totum me in jus ejus ac dominium trado atque transfundo. In professionis hujus reverentia universa divino nomini debita continentur obsequia.

forte ei inscripsit Eugippius Vitam S Severini

Librorum de Spiritu Sancto exordium

* al. Ascensu
* primæ.

* professione
* sibi
* ac fronte

DE

DE SS. ALEXANDRO ET GALLA

G. H.

APUD AVERNOS IN GALLIA

Ex S. Gregorio Turonensi et recentioribus Fastis.

XXXI MAJI. *Memoria in Fastis,*

Joannes *Molanus, uti jam in* S. Paschasio *monuimus, in prima editione Auctarii sui ad Usuardum, minore charactere et prænotata littera* Q, *ad denotandum ea se* ex quibuscumque recentiorum collectaneis *accepisse, hoc die* XXXI *Maji refert primo* S. Paschasium, *ac dein subdit* : Arvernis Sanctorum Confessorum Alexandri et Gallæ, de quo Gregorius Turonensis in libro de Confessoribus cap. 36. *Petrus Canisius utriusque memoriam transtulit in Martyrologium Germanicum. Baronius* S. Paschasium, *quia* Diaconus Romanus, *inseruit Martyrologio Romano : de hisce siluit. At Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, retulit illos his verbis :* Arvernis Sanctorum Confessorum Alexandri et Gallæ. *Andreas Saussayus in* B *Martyrologio Gallicano, ad diem* IX *Martii, ista habet:* Item ibidem, *Arvernis*, S. Alexandri Confessoris, de cujus tumulo infirmorum necessitas eraso pulvere consequitur sospitatem. *Idem iterum in suo Supplemento ad hunc* XXXI *Maji ista scribit* : Claromonte Arvernorum, Sanctorum Confessorum Alexandri et Gallæ : quorum miræ sanctitatis encomia S. Gregorius suo in libro de Gloria Confessorum enarravit.

2 *Cum dictus Gregorius Turonensis capite* 35, *egisset* de sepulcro, effracto in basilica S. Venerandi, *dein cap.* 36, *ista scribit* : Sunt autem isto in loco multa sepulcra, quæ, ut diximus, fidelium esse probantur. Habetur enim ibi tumulus, huic a læva contiguus, longitudine, latitudine, altitudine, omnique positione consimilis. In hujus fronte superiore habetur scriptum, Sanctæ memoriæ Gallæ. Est et illud nihilominus sepulcrum multis meritis gloriosum, inter egressum basilicæ S. Illidii, et ingressum templi B. Venerandi, in edito positum : in quo ferunt Alexandrum quemdam religiosum fuisse sepultum : de quo frequens infirmorum necessitas, eraso pulvere hausta potione, extemplo consequitur sospitatem. Unde tam frequens consequitur medicamentum, ut pro assiduis beneficiorum commodis transforatum ab aspicientibus cernatur. *Hæc Turonensis.*

et apud Greg Turonensem.

3 *Baronius, cum ad diem* V *Octobris retulisset* S. Gallam, Romanam viduam, filiam Symmachi Consulis, *in Notis addit :* Floruit in Gallis alia item Galla, quæ fuit uxor Eucherii, de qua Ado XVI Novembris, cujus sepulcri, meminit Gregorius Turonensis de Gloria Confessorum capite XXXVI. *Ado dicto* XVI *Novembris profert longum encomium S. Eucherii Episcopi Lugdunensis, in quo sub finem ista habet :* Hujus uxor Galla, in sancto habitu Deo serviens, speluncam ejus ingressa, omne illic vitæ suæ tempus in studio religionis exegit. *De ea ejusque filiabus, ad dictum diem latius agetur. Quantum enim colligere possumus, ab hac S. Galla facile distinguitur ea, qua procul ab Arvernis in Delphinatu vixit et obiit : ubi fuisse filii speluncam indicat idem Ado, cum scribit, latuisse Eucherium* super fluvium Druentiam, retrusum in specu. *Jacobus Branche, in Vitis Sanctorum et Sanctarum Arverniæ atque Velaunii, editis anno* 1652, *verba S. Gregorii Gallice reddens, allegat librum ecclesiarum Claromontanarum, in quo saltem mentio fiat ecclesiæ,* S. Alexandro *constructæ. De præsenti cultu nihil habet, vir alias in talibus diligens ; unde suspicamur eum plane intercidisse, nec ullam Reliquiarum extare memoriam. Miramur autem, quod cum dictus Auctor citet etiam Molanum, et hic SS.* Alexandrum et Gallam *ponat die* 31, *ipse illos collocet die* 3 ; *et veremur ne in ordinandis chartis, quibus continebantur vitæ ab eo scriptæ, oculos fugerit posterior zyfra, et sic ad diem* 3 *sint relati.*

Non videtur fuisse uxor S. Eucherii: E

alibi notantur die 3

C

DE S. HELMTRUDE RECLUSA

D. P.

IN PADERBORNENSI WESTPHALIÆ DIOECESI.

SYLLOGE HISTORICA.

SÆC. X VEL XI. *Herisiæ nata Sancta*

Herisia, *vulgo* Herse, *perantiquo Virginum Canonicarum Collegio, post annum* DCCCLXXV, *fundato, insignis locus, et multis Sanctorum Reliquiis olim exornatus, pluribus describitur* XX *Maji, ubi de* S. Saturnina Virgine ac Martyre, *veteri ibidem Patrona, agitur. De eadem, in vetusta quadam Actorum Ursulanorum Appendice apud Crombachium, ita legitur, ut simul nobis videatur notitia dari ejusdem Sanctæ, de qua in titulo agere proposuimus :* Est locus in Saxonia (*Inferiori scilicet, Westphaliam totam complexa*) Herse, ibique usque hodie gloriosa Sanctimonialium congregatio, ubi Inclusa quædam, incomparabilis vitæ et specialis meriti, Helendruda, nata et nutrita, peracto sanctissimæ vitæ cursu, nunc corporaliter in pace quiescit ; quamvis ultimi temporis sui aliquantum in monte, quo civitas Iburg, *Osnabrugensis diœcesis*, sita est, in eadem sanctitate exegerit. Hujus vitæ et sanctitatis tot sunt testes, quot vel hodie Hersæ Sanctimoniales sunt, vel abinde fuerunt : et verissime ; utpote Deo verbis hominum adstipulante. Usque hodie enim, ad tumulum ejus, frequenter redditur lumen cæcis, gressus claudis, infirmi ad usum vitæ reparantur, et obsessi ab immundis spiritibus emundantur.

ibidemque sepulta claret miraculis:

2 *Ita ille, non quidem antiquissimus scriptor, et qui ante secula non multa vixit, ex judicio Crombachii in Vindiciis Ursulanis pag.* 14 ; *idoneus tamen testis cultus* S. Helendrudæ (*ut vocat ipse*) *apud Herisienses notissimi suo tempore. Quapropter nequeo dubitare, quin ipsa sit, cujus hoc die nomen cum nominibus* SS. Cantii, Cantiani, Cantianillæ, et Petronillæ, *reperit noster Joannes Gamansius eadem vetusta manu*, in perantiquo, *ut loquitur*, et insigni pergameno kalendario Bibliothecæ Cathedralis Paderbornæ, *sic scriptum*, Helmtruth,

inscripta kalendario Paderborn.

A AUCTORE D. P. Helmtruth, Ancilla Dei et Reclusa; *eodem scilicet modo, quo alibi in eodem Kalendario, concurrentibus propriis diœcesis Patronis, horum nomina nominibus veterum Sanctorum ceterisque communium adscribuntur, ut ait ille: quare nec dubitat ipsam absolute* Sanctam, *scribere in suis ad prædictum kalendarium Notis. Nunc quod ejus nulla apud Herisienses veneratio, fortassis nec memoria supersit, factum videtur* bello Christiani, Ducis Brunswicensis hæretici, *quo* Reliquiæ templi, eversis tumbis, per totum pavimentum dispersæ fuerunt, nec sine confusione a sacris Virginibus iterum collectæ; *nisi forte anteriori aliqua vastatione monasterii contigerit sepulcrum* Helmtrudis *violari, et alio auferri corpus vel dissipari.*

ossa videntur ab hæreticis dissipata.

3 *Huic, ut habet eadem Ursulana Appendix,* longa serie temporum, *post Sanctarum Virginum Martyrium,* evoluta, apparuit per visum S. Cordula; eamque, quasi contubernalem suam, an se agnosceret, requisivit. Illa autem, quamvis sancta et mente jam Deo proxima, tamen adhuc corruptibilis, et quasi corruptio incorruptelam non sustinens, divinæ venustatis et gravitatis personam abhorruit: erat enim Virgo Dei ultra omne artificium hominis vestita B mirifice, coronam liliis rosisque alternantibus intextam gestans in capite. Famula ergo Dei, ex pavore respirans, indignam se Majestatis agnitione esse respondit: Cum ego, inquiens, carnalis peccati sim legibus obnoxia; tu autem, jam in ordinem Cœlicorum assumpta, totius sis corruptionis aliena. Tum illa, Noveris, inquit, me unam ex sacro Coloniensium Virginum numero fuisse; quæ, illis in agone Christi triumphantibus, una nocte supervixi; sequentique die, mortis cupida, ultro me carnificibus obtuli; sicque in Christo moriens, nec Sorores meas deserui, nec socialem Martyrii coronam amisi. Itaque cum illarum gloriosissimi transitus diem debita jam devotione tota Colonia veneretur, mei nominis nec brevis adhuc recordatio agitur. Proinde nunc D veniens id tibi injungo obedientiæ, quo Sanctimonialibus, ad corpora nostra devote excubantibus, denunties ex me; ut, cum Sororum mearum triumphalem gloriam celebrant, proxima die, et mihi aliquid venerationis impendant: quia minime eis expedit, ut inter omnes quæ illic pausant, mei tantum nominis reverentia nulla sit. Cumque illa de nomine ejus requireret, jussa est a Virgine frontem ejus intueri, ut hoc sibi nomen fuisse indubitanter sciret, quod illic exaratum inveniret. Paruit illa, vidit, et legit; distinctisque syllabis, Cordula, distincte scriptum invenit. Famula igitur Dei ad Sanctimoniales divinum oraculum retulit; creditumque est ac deinde statutum, ut cum Sanctarum Virginum solennitas agitur, sequens dies S. Cordulæ laudibus impendatur.

Apparens et S. Cordula Ursulana,

proprium Coloniæ festum petit et impetrat:

4 B. Imadus, *post annum* MLII *Paderbornensis Episcopus, reliquit Ecclesiæ suæ proprio studio auctum Martyrologium, ubi, ad hunc ultimum Maji, præscribitur faciendo* Commemoratio Hildrudæ, Dei ancillæ et in Herisia Reclusæ, cui revelata fuit S. Cordula. *Ita unum idemque nomen varie scribitur, et cultus ejus aliquis magis magisque confirmatur: etsi neque Sanctæ* E *neque Beatæ titulus adscribatur. Colitur ipsa* S. Cordula XXII *Octobris, ad quem diem pluribus erit de ea agendum: interim ex Crombachio pag.* 498 *noto, quod* Bruno II, Archiepiscopus Coloniensis, aliquod S. Cordulæ altare consecravit, anno MCXXXV, et festivitatis, ut jam eo tempore, a pridiana diversæ, meminit. *Hoc si ita est, videtur omnino* Helmtrudis, *sive (ut alii scribunt,* Helintrudis *vel* Helendrudis, *seculo* X *aut* XI *vixisse; de qua utinam plura scripta sint, et aliquando efferri in lucem possint. Ipsa interim hic collocata, expungi possunt, quæ in ordine Prætermissorum de ea scripsimus, velut plenius de ea tractaturi ad diem* S. Cordulæ *mense Octobri.*

ipsa inscribitur Martyrologio,

videturque vixisse seculo 10 aut 11.

DE B. MATHILDE VIRGINE

EX DYEZZENSI PRÆPOSITA, ABBATISSA OETHILSTETINENSI.

ORDINIS CANONICORUM REGULARIUM S. AUGUSTINI.

G. H.

DYEZZÆ IN BAVARIA.

C F

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De ejus Familia, Vita, Translatione et Cultu.

CIRCA MCLX.

Ex nobilissima familia Andecensi,

W*iguleius Hundius, præter Metropolim Salisburgensem, quam Additionibus pluribus auctam atque in tres tomos distinctam vulgavit Christophorus Gewoldus, indiscriminatim sub nomine Hundii solitus allegari; scripsit etiam Stemma genealogicum nobilitatis Bavaricæ, anno* MDXCIII *Germanice excusum: in quo a pagina* 20 *late deducit* familiam antiquorum Comitum Andecensium, Dyezzensium, Hohenwartensium, Wolfradthausiorum, Thauriorum, Ducum Dalmatiæ, Meraniæ, Voitlandiæ, Marchionum Isteraviæ, et Palatinorum Burgundiæ: *et dein pag.* 26 *describit ex hac familia* Bertholdum, Comitem Andecensem et Dyezzensem, patrem B. Mathildis Virginis: *quæ seculo Christi* XII *in monasterio* Dyezzensi, *in Bavaria superiore ad lacum Ambræ sito, antiquis* Damasia *dicto, sancte vixit, et mortua multis miraculis claruit. Idem Hundius tomo 2 Metropolis pag.* 259 *de variis fundationibus hujus monasterii agit: et dein,* Tertia fundatio, *inquit,* facta anno MCXXXII per illustres Principes Bertholdum Comitem de Andechs et Ottonem Comitem de Wolfradzhausen, una cum uxoribus Sophia et Laurita et liberis earum; qui arcem suam Damasiam verterunt in monasterium, construentes ibi ecclesiam in honorem B. Mariæ Virginis, dotantes eam monilibus et prædiis nec non pluribus privilegiis, ratione advocatiæ et quarumcumque exactionum offerentes eam tutelæ B. Petri et Sedis Apostolicæ. *Et pag.* 261 *subjungitur* Diploma Innocentii II Papæ, datum dicto anno MCXXXII. *En tibi parentes B. Mathildis, qui infra in Vita nominantur* Bertholdus Comes, *et ejus uxor* Sophia, Comitissa Amertalia *aliis dicta. Fratres fuerunt* Bertholdus II Comes Andecensis, *qui ducta uxore propagavit stirpem; et* Otto Dux Meraniæ et Comes Andecensis, *factus anno* MCLXXVII *Episcopus Bambergensis, qui anno* MCLXXXII *dedicavit Ecclesiam Dyezzensem ad honorem B. Mariæ Virginis, præsente Hartwico Augustæ Episcopo, et prædiis compluribus donavit, anno* MCXCVI *vita functus, adeoque distinguendus a S. Ottone I Bambergensi Episcopo, anno* MCII *consecrato,*

Bertholdus pater B. Mathildis,

fundat ecclesiam Dyezzensem sub an. 1132,

fratres Virginis Bertholdus 2 Comes et Otto 12 Ep. Bamberg.

A *crato, et anno* MCXXXIX *mortuo die secunda Julii, cujus tunc Vita danda erit. Sorores* Mathildi *fuerunt* B. Euphemia, *monasterii S. Altonis Abbatissa, anno* MCLXXX *defuncta, et apud sororem in ecclesia Dyezzensi sepulta, cui dicitur dies* XVII *Junii sacer esse : et* Gisala, *nupta Deipoldo Comiti Bergensi in Suevia, ex quibus geniti* Udalricus *secundus, Episcopus Passaviensis, aliquibus* Diepoldus *dictus; ejusque frater* Magnoaldus, *itidem Passaviensis Episcopus, cum* Otto *secundus, Episcopus Frisingensis, et* Henricus *itidem secundus, Episcopus Herbipolensis; ac denique* Ulricus, *loco patris Comes Bergensis, aliique ab Hundio indicati.*

Sorores B Euphemia et Gisala mater 4 Episcoporum

2 *Inter alia quam plurima monasteria, ab hac familia constructa et fundata, apud Hundium pag.* 20 *primo loco nominatur* Lanckenheimum, in montanis Voitlandiæ, tribus a Culimbachio milliaribus versus Bambergam, *in cujus est diœcesi situm;* magnificentissimum, *inquit Jongelinus*, et munificentissimum Cisterciensis instituti cœnobium, anno MCXXXII fundatum ab Othone Comite de Orlemund, Principe Meraniæ, ejusque uxore Domina Beatrice, et utriusque filio Othone Domino in Mistelfeldt in proximo pago, cujus templum arx fuit Meraniæ Ducum. *Hujus cœnobii Monachus* Engelhardus, *ex Abbate forsan alterius innominati monasterii,* Vitam B. Mathildis graviter conscripsit : quam solidis plenam virtutibus, non immerito thesaurum quis dixerit, *ut præfatur Henricus Canisius, qui illam libro quinto Antiquarum suarum Lectionum inseruit, extra quam alii nonnulla minus solida affirmant, ut infra notabimus. Non indicatur ibi annus aut dies obitus : Andreas tamen Brunnerus par.* 3 *Annalium Bojorum a pag.* 421 *epitomen vitæ tradens, ipsam ad annum* MCLX *asserit obiisse. Aliam epitomen edidit Matthæus Raderus tomo* I *Bavariæ Sanctæ, ubi scripsit,* IV Kal. Martii sepultam, *ut tunc inter Prætermissos diximus, rejecimusque in hunc* XXXI Maji ; *quo eam obiisse anno* MCLX *certius edocti sumus scripto Domini Simonis Præpositi Dyezzensis, et DD. Innocentii Keferhoheri atque Thomæ Durri successive Decanorum. Horum posterior pro die anniversario præsignato allegat Breviarium Dyezzense antiquum, itemque Kalendarium vetus, et monasterii Chronicon anno* MDXX *scriptum (quæ omnia etiam definiunt annum mortis* DCLX) *ac denique Martyrologium scriptum ab anno* MCCCCLXXII, *ex quo annis singulis ad talem diem leguntur,* Monasterio Diezzensi depositio B. Machtildis, Virginis et Abbatissæ, filiæ Fundatoris ejusdem cœnobii. *In Kalendario tamen præcitato notatur (eodem teste* obitus Machtildis III Kal. Junii. *Cujus diversitatis ratio videtur esse, quod* XXX *Maji obierit Beata, sed* XXXI *deposita fuerit solenni exequiarum officio. Idem Thomas Durr misit ad nos in forma probante, sub attestatione Notarii Cæsarei Joannis Georgii Horrmanni, anno* MDCLXXXII, XIX *Octobris, fidem suam obligantis, ex veteri monasterii Dyezzensis codice uberius Vitæ compendium descriptum circa annum* MDXXXV; *et vetustius aliud ex loci ejusdem Chronico, per Fr. Sebastianum Mecheloher, ejusdem Dyezzensis cœnobii alumnum, compilato circa annum Domini* MCCCLXV.

A Lanckenheimensi monacho Engelhardo scripta Vita Beatæ.

B

C

Annus et dies obitus ex antiquis scripturis.

3 *In hoc (nam utrumque nihil continet quod Acta prænotata non habeant) altera manu invenitur postmodum adnexa hujusmodi appendicula;* Anno virginei partus MCCCCLXVIII, in die Sanctorum Martyrum Gordiani et Epimachi, *id est* X *Maji*, procurante venerando Præposito in Dyezzen Mag. Joanne Schon, extumulata sunt ossa B. Machtildis, filiæ Fundatoris nostri, Comitis Berchtoldi, de licentia D. Georgii de Godtzveld, Vicarii Reverendiss. D. D. Petri Card. Presbyteri tit. S. Vitalis Romæ et Episcopi Augustanæ diœcesis. Inventaque sunt ossa ipsius Machtildis incorrupta, in sarcophago lapideo, in profundo terræ, decentissime inclusa, carnibus et vestibus tantum consumptis, excepto velo capitis ejus, quod capiti innixum inventum est, quo se Christo sponsam sacravit. Jacuit autem ibidem in terræ pulvere trecentis et octo annis. Præfatus autem venerabilis Præpositus, ad instar hominis Evangelici, qui thesaurum in agro absconditum invenit, sed tamen abscondere noluit; B. Machtildis reliquias quas invenit, idcirco in loco quo supra, Pario sepulcro a terra elevato, easdem honorifice reposuit; ut quilibet visitans chorum: devotionis objectum habere possit Anno autem Domini MCCCCLXXXVIII, Venerabilis Pater D. Joannes Zallinger, præfati D. Præpositi Schon successor Præpositus, considerans populi devotionem et concursum ad B. Mechtildis sepulcrum, voluit pretiosam margaritam inventam, videlicet Reliquias ejus, non abscondere, sed liberum cuique visitandi aditum præbere : quia priorem locum adire non semper conveniebat, eo quod Conventus frequenter ibidem in choro divinis laudibus insistebat. Quare dictus D. Præpositus Zallinger sepulcrum cum Reliquiis devote transtulit ad capellam S. Sebastiani, quæ pervia utrique sexui existit.

Ossa an. 1468 elevata,

D AUCTORE G. H.

an 1488 transferuntur.

4 Considerandum insuper censeo, lapidem repertum in sepulcro B. Machtildis capiti suppositum, quem prænominati Domini Prælati, ad augendam Christi fidelium devotionem, in abside Aquilonari nostræ majoris ecclesiæ Dyezzensis, circa extremum beatissimæ Virginis Mariæ altare, infigere fecerunt artis cæmentariæ gnaros. Ibidemque tantus devotionis ardor in cordibus fidelium excrevit, ut se, qui osculatus lapidem fuerit, feliciorem in suis operibus successum habere præsumat. Nec illud devotionis portentum eis sufficit, quin etiam communi Christi fidelium contributione magnam cereum candelam efficiant; quam isti, quorum interest, tempore tempestatis accendere debent, ne tempestas et grandines nobis noceant. Et cum bonis antecessorum vestigiis insistere laudabile sit; Reverendus in Christo Pater D. Hieronymus, Præpositus, successor eorumdem, volens augmentandi cultus divini posteris occasionem præbere (nam exempla movent) parvam imaginem pectoralem B. Machtildis argenteam, veteri schemate comptam, renovavit; et majorem, integrali hominis effigie, ex argento puro effecit. *Præfatus vero Decanus Thomas, in datis* XXX *Octobris anno* MDCLXXXII, *cum affirmasset, quod* crescit indies, cum ipsius Sanctæ gloria, rusticanæ præsertim plebis devotio, quæ singularem prorsus contra tempestates aereas ac segetum grandinationes Patronam illam veneratur, magnoque fructu et gaudio experitur; *subjungit, quod* Festum illius, ex recenti indulto Reverendissimi Ordinarii Augustani, celebrabitur in posterum annuatim, cum Officio et Missa ex communi Virginum, feria II post Dominicam Trinitatis, estque in parochia Dyezzensi dies iste in foro quoque festivus cum antehac dies illius Natalis sic ageretur feria IV Quatuor-temporum Pentecostes a Dyezzensibus tantum. *Quo id fundamento, equidem ignoro: nam anno* MCLX, *quo Sancta ista obiisse dicitur, dies* XXX *Maji aut* XXXI *cum dicta Feria non concurrit, nec aliquo eorum annorum quibus facta ossium translatio est : eoque liberius mutatum diem credo, quod ejus causa nulla certa appareret.*

E *Lapis repertus sub capite in honore est,*

ipsa invocatur contra tempestates et grandines

argentea ejus statua renovatur, F

festum transfertur in fer. 2 post Trinitatis.

5 *In MS. Florario Sanctorum, ad diem* XXX *Januarii, refertur Memoria* Mathildis Comitissæ, *quam* Virginem *hanc* Mathildem, *arbitrati sumus, lectore ad hanc* XXXI *Maji remisso. Hugo Menardus et Gabriel Bucelinus, eamdem ad diem* VI *Julii Martyrologio Benedictino inscripserunt, et hos secutus dicitur novissimus kalendarii Benedictini in quatuor tomos extensi auctor, Ægidius Rhambeeck, Scyrensis in Bavaria Monachus;*

Non fuit Ordinis Benedictini sed Augustiniani

AUCTORE G. H.

chus; allegatque auctorem Vitæ Engelhardum, quasi is Regulæ Benedictinæ, Mechtildi servatæ asserte meminisset. *Sed neque ibi neque alibi, ullum talis asserti vestigium apparet aut fundamentum. Econtra Innocentius II Papa in citato supra diplomate,* statuit ut Ordo Canonicus, secundum B. Augustini regulam, in eadem ecclesia futuris temporibus conservetur: *et ita* B. Mathildis *in Vita num.* 22, *cum petiisset ex redditibus dotis suæ donari vicinis ecclesiis panem in altari consecrandum, addit:* Id quod petii vestra, Pater pie Hartwice Præposite, mihi præstet gratia, et confirmetur consensu omnium Confratrum et Dominorum meorum hujus Ecclesiæ Canonicorum. *Et in elogio ipsius Præpositi Hartwici apud Hundium, dicitur,* præter Canonicorum sodalitium, et Sanctimoniales rexisse, separato clausas cœnobio: idque, ea moderatione et prudentia, quam B. Mathildis earum Præpositæ perspecta sanctitas commendat. *Præfuit Hartwicus Præpositus ab anno* MCXXXII *usque ad annum* MCLXXIII, *et sic usque in nostram ætatem ibidem perseverant Præpositi, eorum qui Canonicam Regulam sub Hartwico susceperunt successores, ut citra controversiam vindicatur eisdem adscribenda* B. Mathildis. *Monasterium quoque Oetilstetinense ejusdem cum Dyezzensi instituti fuisse, vel ex eo colligas, quod ex hoc ad illius regimen postulata* Mathildis *fuerit. Si quis nihilominus dubitare vellet, huic opponetur Bulla Sixti IV* anno MCCCCLXXXI, XIII kalendas Novembris, Pontificatus anno XI, *data* Dilectis in Christo filiabus, Abbatissæ et Conventui Monasterii de Edelsteton, Ordinis S. Augustini, Augustanæ diœcesis. *Hujus Bullæ exemplum authenticum accepimus, sub attestatione et sigillo Augustini Grath, Doctoris et Notarii Apostolici.*

Officium proprium.

6 *Suggerit sub finem Vitæ auctor, se* in MS. codice præterea reperisse Hymnum de S. Mathilde, et Officium Missæ de eadem: *et constat ex Appendice post Vitam adjecta, ad tumulum elevatum, et insculpta Beatæ imagine venerabilem, votiva etiamnunc Sacra fieri, atque defectuosos multos sanari. Missa nihil proprium habet præter hanc Collectam.* Deus qui nos annua B. Mechtildis Virginis tuæ solennitate lætificas: da ut quam veneramur officio, etiam piæ conversationis sequamur exemplo. *Ex Officio accepimus Hymnum, unum, cum Lectionibus secundi Nocturni.* Hymnus, *ad Sapphici metri similitudinem aliquam male tornatus, sic incipit;* Meritis celsam, præmio beatam etc. *Lectiones, elegantem Vitæ epitomen continent, dignam hic legi.* IV. Mechtildis Virgo floruit in Germania, per illud tempus, quo maxime in ea et alibi, religiosorum utriusque sexus Principum et reliquæ nobilitatis pietate ac munificentia, pene in immensum crevit numerus monasteriorum. Quare etiam parentes ejus, non minus liberalitate in Deum, quam summo genere illustres, duo Cœnobia fundarunt Dyezzæ in superiore Bavaria, ad latus Occidentale, ubi flumen Ambra lacum efficit; in quorum uno Canonicos in altero Canonicas posuere sub Regula S. Augustini. In hoc Berchtoldus fundator quinquennem filiam, in illo seipsum Deo consecravit. Mechtildis ætate et sapientia proficiens, florem virginitatis, obedientiæ ac humilitatis ceterarumque virtutum ornamentis ita cumulavit, ut a morte Magistræ una digna videretur, quæ reliquis præesset, sed una reclamaret. V. Ad gubernaculum admota, exemplo magis quam verbo subjectas erudiit. Nulli durior quam sibi ipsi, tenui victu, vili vestitu utebatur. Balnearum semper abstinens, carnibus vesci aut vinum bibere ausa non est, nisi semel aut iterum superiori potestate ac jussu coacta: nec plumis unquam, sed paleis incubuit. Verba otiosa adeo studiose cavit, ut unum aliquando sibi elapsum multis lacrymis et longa pœnitentia expiaret. Qua virtutum exercitatione et regendi prudentia effecit, ut ad nobilium Canonicarum Abbatiam in Suevia gubernandam ab Episcopo Augustano accerseretur; quas in sanctam ac sponsas Christi decentem disciplinam, suaviter juxta et fortiter, reformavit. VI. Gratia sanitatum prædita, multorum infirmitates, curavit. Ab energumena malum dæmonem orando expulit, eamdemque mutam loqui fecit. Sanctimoniali oculum, subula trajectum, tactu restituit. Morituram se præsentiens, Dyezzam referri voluit, ut ubi se Christo donaverat, ibi ab eo reciperetur. Ergo ad iter æternitatis rite se comparans, habito ad Virgines Christi de caritate et animorum concordia luculento sermone, placide obdormivit in Domino, anno salutis millesimo centesimo sexagesimo. Corpus ejus, cum velo capitis, post annos trecentos et octo, ex terra elevatum, et tumba marmorea conditum, frequenti fidelium devotione colitur, ac rite petentibus hodieque impertit diversa beneficia.

Nomen varie scriptum.

7 *Quod ad nominis orthographiam spectat, indicat Simon Præpositus,* nomen ejus antiquissime scribi Mathildis, in Kalendariis mortuorum monasterii: sed posteriores sensim variasse, scribendo Mathildis, Methildis, Mahtildis, Mehthildis, Machtildis, Mechthildis, Mæhtildis, ac demum Mechtildis, *uti scribunt Raderus et Brunnerus. Nos* Mathildem *cum Simone appellamus, uti scripsimus cum Martyrologio Romano ad* XIV *Martii B. Mathildem Reginam, conjugem Henrici Aucupis Regis Germaniæ, nec dubitamus, quin inde nomen celebre factum sit apud posteros.*

VITA

Auctore Engelhardo, Ordinis Cisterciensis.

Ex antiquis Lectionibus Henrici Canisii.

EPISTOLA DEDICATORIA I.

Domino Præposito et Fratribus universis in Dyezzen, Engelhardus, pauper et modicus, non modice in Domino valere. Servitium servivi vobis nescientibus, nescio an et nolentibus, utinam et patienter ferentibus. Thesaurum vestrum prodidi ego: quæso, ignoscite; hoc cogitantes, quia secretum Regis celare bonum est, Dei autem gloriam revelare honorificum est. In hoc scrupulus, quod mea non interest, prodidisset; vestrum fuit hoc, et forte causamini cum Esau, quod ego præripui benedictionem vestram. Si facerem hoc secundo, recte causaremini: Supplantavit enim, inquit, me altera vice. Semel operatus sum pro vobis in scribendo Vitam B. Mathildis, utinam benedictionem patris in ea meruerim, et ipsa sit Rebecca pro me, ne inducat super me maledictionem pro benedictione. Utinam Deus alteram Mathildim mihi det, in qua secundam benedictionem promerear, scribendo verum, laudando Deum, proponendo exemplum, extollendo miraculum. Hæc facta sunt in Mathilde vestra, imo nostra, de qua multum rogatus, sed parum eruditus, scripsi quod scripsi; et plus fecissem, si plus vel melius scissem. Vellem apud nos jam et alter Apollo inter vos fieri, fiducialiter agens pro Sancta, essetis et vos mihi Priscilla et Aquila, docentes me quæ nescio, ad hæc forte scribenda. Est tamen locus vobis benedictionis promerendæ, ut omissa mea suppleatis, errata mea corrigatis, falsa mea deleatis, et laborum meorum in caritate vestra gloriam faciatis. Christus est Dei virtus et Dei sapientia, virtus infirmis, sapientia stultis; utrisque corrigendis ipsius vobis officium in me sumite, infirmum supportando, stultum emendando: et hoc cogitate, quia panis est, Qui edunt me, inquiens,

A inquiens, adhuc esurient: sed et fons, Qui bibunt me, adhuc sitient: postremo quia sapientia, Qui elucidant me, vitam æternam habebunt: et ut, quod prius est, ultimum ponam, lapis est, Qui operantur in me, ait non peccabunt.

EPISTOLA DEDICATORIA II.

a Dominæ Illustræ *a* Comitissæ N. Frater E. quondam dictus Abbas, nunc autem pauper Christi in Lanchaim, orationes peccatoris et servitium pauperis. Rogatus a vobis Vitam scribere B. Mathildis Abbatissæ, vix audeo acquiescere, cum sciam difficile doctis indocti verba placere. Qui ad pondus et mensuram et rationem more Dei volunt cuncta constituere, et constituta ostendere, mallem illos arripuisse opus, et mihi calumniandi occasionem vel causam abstulisse. Sed ipsis dedignantibus, et circa Leges vel Decreta occupatis, ego rusticandi studiosus, vitam aggrediar feminæ beatæ, sanctitatis ejus auctorem sanctum invocans Spiritum, ut bona, quæ illi contulit facere, mihi largiatur edicere. At omnia illius non attingo, quia nescio. Nam
B ut scitis, vix hora una vobis assedi, qua capitula nobis recitanda collegi. Sed nec ipsa cum viveret, sua vel aliqua sciri voluit; cum exemplo Domino jubens de se taceri, virtutes latere non possent, sed virtus ipsa clamaret. Adsit mihi pietas Sanctæ, juvet immeritum meritis suis, ut si magistris et sapientibus mundi scribendo displiceo, placeam ei cui se Sancta probavit; quæ in vita laudari noluit, quia timuit; post mortem, quia non timet pia, laudem
b pietatis admittit. *b*

a *Simon Præpositus Dyezzensis interpretatur,* Comitissan de Orlamund, *in cujus fratre Ottone, anno* 1248 *mortuo, defecit prosapia Dyezzensis.*

b *Interserebantur Capitula, quorum verba hic conjungimus, et in numeros convertimus, more nostro distinctos. Sunt autem hæc Capitula.*

Quo fuit genere nata.
2 Adulta, carne et vino abstinuit.
3 Quod medicinam carnalem non adhibuit.
4 Quod obediens ultra hominis mensuram fuit.
5 Quod patiens in infirmitatibus fuit.
6 Quod mendacium fugerit,
7 Quam districta sibi, aliis pia et clemens fuerit.
C 8 Quod in Magistram eligitur.
9 Quod in Abbatissam eligitur in Oetilstetin.
10 Qualiter vixerit in regimine.
11 Quod apertum claustrum ipsa reclusit.
12 Quam frequens in ecclesia fuerit.
13 Quod in stramine sine plumis jacuerit.
14 Quod honorem fugiens non effugit.
15 Quantæ compunctionis fuerit.
16 Quantum fleverit pro uno verbo otioso, et quod non riserit.
17 Curiam adiens, ex aqua ter vinum bibit.
18 De dæmoniaca curata.
19 Quod obitum præscivit suum, et in Dyezzen rediit.
20 Quod ad caritatis donum Sorores admonuit.
21 Quod decima substantiæ patris ejus in Diengen, data est ecclesiæ S. Mariæ Virginis in Dyezzen.
22 Quod eventu mirabili semel carnes comederit, vinum biberit, et semel riserit.
23 Quod oculum, excussum subula, restauravit.
24 De exhortatione Præpositi Hartwici super ægram.
25 Quomodo exitum ejus Angeli vel dæmones observabant.
26 Quod in morte gavisa est ad visionem S. Mariæ. D
A Engelhardo
27 Quomodo Chunrado gratias egit.
28 Quod invisibiliter communicavit.
29 Quod in transitu ejus pius fuit fletus, sed magis pium gaudium omnium.
30 De Chunrado quodam, qui a gravi capitis dolore ibidem curatus.
31 De gloria exequiarum ejus.
32 Defunctæ crines abscissi contra tonitruum valent.

CAPUT I.

Nobilis ortus: monastica vita. Præfectura in Dyezzen: Oetilstetinensis Abbatia suscepta. Clausura procurata.

Igitur Mathildis, nobilis carne, sed mente nobilior, de sanguine *a* Imperiali duxit originem: sed *a*
genus esse Dei, pluris habuit per pietatem. Ad hanc *Genere illustri nata,*
se totam converterat, hanc æmulabatur, huic studebat; ut alium patrem suum nesciret, quam Deum; E
nec aliam matrem, quam illam, in qua oblata fuit, Dyezzensem ecclesiam, videlicet illius tunc magistram. Equidem de *b* Dyezzen sanguinem, unde traxit
et sanctitatem, Principis terræ filia, et filio Dei *b*
cœli in eodem monasterio solenni oblatione desponsata, Sponso suo placere contendit in tantum, ut terrena despiceret et amaret cœlestia; sciens duobus dominis non posse serviri, nec virginem sequentem amatores ignobiles a nobilissimo posse amari. Audierat a David. Audi filia, et vide, et inclina aurem Ps. 44, 11
tuam, et concupiscet Rex decorem tuum: et factum *quinquennis oblata*
est ita. Audivit in tremore, nunc videt in exultatione; *monasterio,*
inclinavit aurem suam, humilem et hilarem exhibens obedientiam, et hoc in eam Regis excitavit concupiscentiam. Quinquennis intravit monasterium; non pedem posuit foras, non linguam, non animum, sed nec de ore ejus auditum est unquam seculare verbum. Dulcis infantula infantilia sua tam mature gessit, ut maturas ætate, non verbo, sed exemplo corriperet.

2 Crevit corpore, crevit et mente, crevit et virtute, amplius etiam quam ætate. Audebat in fortitu- *carne et vino abstinet.*
dine sæpe mittere manum suam ad fortia, domare carnem suam carnis abstinentia: non ut creaturam Dei quæ bona est rejiceret, sed ne carnem edens F
carnis vitia nutriret. Abstinuit et a vino, in quo est luxuria, ut vinum illud lætificans cor hominis in crapula sæpe biberet, et diceret in lætitia cordis sui, Botrus Cypri dilectus meus mihi. Denique carnem illam Agni Paschalis, Agni peccata mundi tol- Cant. 1, 13
lentis, in remissionem peccatorum suorum frequen- *sæpe sacram*
ter accepit, edens illum potius mente quam dente, *Eucharistiam*
et parans se illi templum mundum, tam corde quam *sumit:*
corpore. Parum fuit hoc in oculis ejus, adjecit majora præsumere, spiritu infirmitatem sexus adjuvante. Contempsit et balnea, cum Petro audiens; Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet: quos
etiam ipsam lavisse non negaverim, ne audiret illud Joa. 13, 10
tonitruum, Si non lavero te, non habebis partem mecum.

3 Sæpius infirmata cum Paulo, dixit; Cum enim infirmor, tum fortior sum et potens; libenter glo- 2 Cor. 12
rians in infirmitatibus suis, ut inhabitaret in ea vir- *ægra medi-*
tus Christi; certa et experta, quod virtus in infir- *cinam non*
mitate perficitur. Unde et medicinam carnalem *admittit:*
corpori suo numquam exhibuit, Agathæ *c* jam so- *c*
dalis et similis. Nam quod huic gladius in morte defuit; gladio tamen verbi Dei quotidie vulnerabatur, totum ad se trahens, quod in sermone, quod in lectione

A. ENGELHARDO

A lectione legeret vel audiret; carnem suam crucifigens cum vitiis et concupiscentiis, timens gehennæ supplicia, et ambiens promissa cœlestia.

prompte obediens literam imperfectam relinquit:

4 Nihil tamen suo fecit arbitrio. Ab ore Magistræ tota pendebat, ut quod illa prohiberet, ista numquam præsumeret; quod juberet, numquam negligeret, numquam differret. Sic obediens fuit, ut antiquum obediendi miraculum sibi traxisset in usum, et quodlibet opus imperfectum relinqueret, mox ut vocantis vocem vel jubentis audiret. Scribere solita et docta, apices inchoatos sæpius inventa est ad sonum vocantis Magistræ vel campanæ non implesse, ut audiret de se præconium Domini, In auditu auris
2 Reg. 22, 45. Prov. 21, 28. obedivit mihi. Sed et viro forti se comparans, de quo Salomon; Vir, inquit, obediens loquetur victorias; victorias loquebatur Mathildis nostra, vincendo cor suum, vincendo sexum, vincendo diabolum. Et in spiritu Dei facta cum Deo spiritus unus et cor
1 Cor. 6, 17. unum (Siquidem teste Paulo, Qui adhæret Domino, unus est spiritus) jam mente quasi in monte mundo supereminens erat: aspexit et despexit sub se omnia, cantans et psallens in corde suo canticum illud castitatis, canticum caritatis; Regnum mundi et
B omnem ornatum seculi contempsi, propter amorem Domini mei Jesu Christi: quem vidi fide recta, quæsivi spe firma, dilexi caritate perfecta. Sic Mathildis nostra in medio juvencularum tympanistriarum cantavit in viis Domini, Quoniam magna est gloria Domini.

fortis in adversitatibus ferendis,

5 Virtutem virtuti conjunxit, obedientiam patientiæ præferens; [et suscipiens] omne flagellum infirmitatis a Deo, adversitatis a proximo, tentationis a diabolo; ad nullum horum murmurans, indignans, vel repugnans. Nam cum tentaretur a diabolo, huic se tota virtute opposuit, respuit et contempsit: neminem etiam, præter eum, numquam inimicum habuit. Omni major invidia, invidas, si quæ fuerunt, caritate superavit, virtute confudit, auctoritate obruit, humilitate prostravit, ut sibimet fecisset, si qua moliretur aliquid contra illam. Nam nobilissima omnium omnibus se fecit ancillam, nulli se præferens, nulli comparans; facta ipsa vas sibi perditum, sed utile et in honorem omnibus qui erant in domo Dei. Si qua tamen, ut fieri solet, aliquando loqueretur, quod posset offendere, surdis auribus studuit præterire; obturans aures suas secundum
Esai. 33, 17 Prophetam, ne audiret sanguinem; et oculos suos avertens, ne videret vanitates. Silentium tantum
C indixerat sibi, ut mutam crederes; si vero loqueretur, cum Angelo te conferre putares.

6 Mendacium sic cavit, sic abhorruit, ut non argueret eam omnis caro: sed et talis esse studuit in
Job. 27, 6 conscientia, ut secundum Job non reprehenderet

conscientiam puram servat:

eam cor suum in omni vita sua. Hinc dilecta Deo et hominibus, cum multorum peteretur affectu, multorum munusculis tentaretur, turturi suo turturem se custodiens, contempsit munera, respuit blandimenta, fugit colloquia. Inde et *d* Fratres suos Principes vix videre concessit, et tam breviter, ut puncto eis assedisse suffecerit: hinc eis carior, quo eorum colloquia renuit. Sciebat in multiloquio non deesse peccatum, quia vix ad interrogata respondens, linguam placabilem lignum vitæ in se ostendit. Ex hoc non Sororem, sed Dominam suam eam nominaverunt, coluerunt, et honoraverunt.

omnibus comis et humilis,

7 Tam nihil habebat proprium, ut nihil diceret suum; tam communia faciens sua singulis, ut singulare nihil pateretur habere præ ceteris; tam pia, tam clemens erat omnibus, tam patiens, tam compatiens universis, ut cujuscumque dolorem, suum
Rom. 12, 15. crederet; gauderet denique Pauli exemplo cum gaudentibus, fleret cum flentibus, cum infirmis infirmaretur, et aliorum scandalis ureretur. His cana
D sensibus, his affectibus anus juvencula, ætatem senectutis, vitam immaculatam gessit, majori placens et minori. Omnibus debita reddidit, Prælatis subjectionem, senioribus honorem, junioribus amorem: sed et ipsis ancillis rogans imperavit, ne se Dominam dicerent, sed Sororem. Et sic dum fugeret, non effugit honorem; dum exhibet omnibus, omnium habet vel invita favorem.

in Magistram electa,

8 Tecta sub modio, lucerna lucens et ardens, latere voluit: sed quod voluit, non potuit: posita est super candelabrum, ut luceat intrantibus in domum. Domus illa Dyezzensis viduata est Magistra sua: mœror fit et luctus omnium: sed præ omnibus Mathildis, quæ sese orphanam tunc primum sentiret, cum, ut prædictum est, aliam se matrem habere nesciret, aliam contemneret. Versata sunt consilia de alia substituenda: sed omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci. Quid utilius quæque diceret, quid dulcius audiret, quam Mathildis nos regat, nos gubernet, nobis imperet! Verbum abbreviatum fecit Dominus; vocem sequitur effectus, effectum lætitia, lætitiam perseverantia. Mathildis fit Magistra, dolet, renuit, reclamat, quæ nihil injunctum, nihil rogatum ante renuerat. Cogitur in E
virtute obedientiæ, obediens opus facit Evangelistæ, Act 19, 8
monens et suadens de regno Dei, cum fide, cum fervore, cum dulcedine. Salvandæ uni animæ suæ prius intenderat; intendit pluribus nunc salvandis, castigans corpus suum et in servitutem redigens, ne forte aliis prædicans ipsa reproba inveniretur, et dicerent ei quasi in occulto, Medice cura teipsum. Multum jejunaverat ante, vigilaverat plus, oraverat plurimum; nihil putat se egisse. Accingitur, primum nunc arripiens arma militiæ Dei, arma spiritalia, arma potentiæ Dei: fit altera Judith, pugnatura cum Holoferne; fit Esther, Aman hostem pessimum deletura; fit denique Maria, cum tympanis et choris populum Dei præcessura. Exhortatur subditas suas, Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est, laudans ipsa nomen Domini cum cantico, et magnificans eum in laude; incipiens cum Jesu

bono exemplo præit:

facere et docere. Prima omnium Chorum intravit, ad opus consedit, et disciplinæ tenax omnia pietate 1 Tim. 4, 8
permiscuit, sciens secundum Apostolum; Quia corporalis exercitatio ad modicum utilis est. Nulla in victu, nulla in vestitu differentia fuit, nisi quod ipsa vilioribus utebatur, nec posset inter alias aliunde dignosci quam veste, non immunda quidem, sed omnium viliori. Signum cognitionis ejus humilitas F
et hilaritas vultus, tam nobilis, tam insignis, ut in eo Angelum exhiberet; tam gravis, tam matura, ut nihil petulantia, nihil levitas coram ea præsumeret. Sic denique se, sic suas egit, ut schola Christi esset domus illa, tam Deo conjuncta per amorem, ut secundum Prophetam nullius os loqueretur opera hominum, et quisque adveniens, audiens, et recedens, vere testaretur; Quia Deus est vobiscum: hodieque Mathildis, quasi vivens in corpore, est eis sanctitatis exemplum.

9 Aurum fuit Mathildis nostra, quod per ignem transierat: purum visum est omnibus, etiam in coronam summi Regis gloriose transferendum, malleis productum, sed adhuc melius producendum. Non suffecit Deo, quod laboraverat; ad laborem denuo vocat eam, acquirere sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, et vocare non plebem Dei, plebem Dei. Erat *e* domus una de antiquis ecclesiis; nobilis in personis, dives in substantia, cujus obierat *f* Abbatissa, et religio simul decesserat, vel ante ipsam, vel cum ipsa: est enim solitum et justum Dei judicium, ut negligentia disciplinæ certissimum sit rerum et facultatis excidium. In illis diebus non erat Rex in Israel; et unusquisque

e

f

ut collapsa disciplina in vetustate in restauretur,

A que quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Fuerat domus dilapsa, dilapidata substantia, sublata disciplina. De restauratione cogitabant, quibus id curæ vel cordi fuit, ut in loco Dei Deus haberet gloriam, reflouresceret disciplina, desinerent vitia, virtutes denuo plantarentur. Quæsitum est, per quem istud fieret; et nemo inventus est dignus, qui aperiret librum, nisi leo de tribu Juda, et Mathildis ejus ancilla Dyezzensis Magistra. Hanc eligant, aiunt Principes, in hanc suadet Antistes. Huic obedimus, inquiunt Sorores *g*. Hanc eligimus, hanc petimus, dicunt omnes. Fit electio, fit exultatio. Acclamatur, Deo laus et gloria, imprecantur electæ fausta, domui pacem, rebus abundantiam, moribus disciplinam. Affuit his Deus agendis, movendis, et promovendis, et beato fine complendis. Mittitur pro ea electionis titulus, Pontificalis commendat auctoritas, junguntur Principum preces, Sororum humilis et devota petitio, totius familiæ supplicatio, sed et provinciæ serviendi larga promissio. Omnia hæc, in comitatu nuntiorum, commendata litteris, firmata testimoniis, approbata personis. Veniunt ad locum, aperiunt numtium, dant nuntiis litteræ testi-

g eligitur Abbatissa:

B monium, quorum nobilitas pluris potuit esse quam scriptum. Domum fama pervolavit et invadit omnes mœror, quod thesaurum vix inventum et optimam margaritam essent amissuræ, cujus amore amor Dei coaluerat eis, ut alios amores nescirent, nisi Dei tantum et Mathildis. Petitio venit ad ipsam, erubuit, renuit, reclamavit, Posuerunt me, inquiens, custodem in vineis, vineam meam non custodivi: satis est mihi in judicium unam non custodisse, quam post hanc illam quoque negligere. Prævaluit autem Episcopalis auctoritas *h*, quam juvit nuntiorum et auctorum facundia, ut cederet, et fieret voluntas Dei major quam sua. Sorores tamen et familia persliterunt in tristitia, damnum intelligentes maximum profectus sui, quem unaquæque habuit in ejus præsentia. Acquiescit altera Rebecca, vadit cum pueris Abrahæ, venit ad Isaac filias ei paritura non paucas, qui et occurrit ei ad puteum viventis et videntis. Illic invenit eum, possidens in patientia animam suam: siquidem et Rebeccæ patientia ducens ad risum, qui est Isaac, deambulans ad puteum viventis et videntis Scripturæ: nam alius risus non est viventis, nisi quid de promissione sermonis Dei; sed nec videns, nisi cujus revelat oculos

h Heroidibus antiquæ Legis comparanda:

C Deus, ut consideret mirabilia de lege Dei. Sic proficiscitur Rachel altera, oves patris sui adaquare: nam gregem ipsa pascebat, illa pecorum, ista hominum: et ecce Jacob hauriens ei aquam de puteo, et adaquans oves cum ea, faciensque reduci ad pascua. Numquid non et Sephora fuit, quam Moses a pastoribus violentis defendit, ut gregem cum ea pariter adaquaret, postremo et pasceret? Hæc in figura illis contigerunt Mathildis pro tribus illis, Isaac dico, et Jacob, atque Mose. Christum habuit, gregem secum pascentem pane illo, qui descendit de cœlo, et dat vitam mundo: adaquantem illo etiam de fonte, qui de Paradiso egreditur, et deinceps in quatuor capita dividitur, quia in quatuor principales virtutes sese partitur. Ad hunc proficiscitur Domina Mathildis cum Regina Saba audire sapientiam Salomonis, ostensura se amicam, columbam, formosam, non suis meritis, sed dono gratiæ Salomonis. Proficiscitur, inquam, lætantibus et exultantibus, qui eam deducerent; flentibus et lugentibus, qui eam dimitterent. Quis perdat auri massam, et non doleat? quis margaritam fulgentem, et gemmam carbunculi pretiosam, et æquanimiter ferat? Id tibi cogita de Mathilde. Sed quod gravius est illis, illam amisisse. Sed quid viam prolongem longam satis, et non hanc in sua deducam? suis

excipitur cum lætitia:

D exhibeam? Venit expectata, et benedictio Domini cum ea. Excipitur cantu lætitiæ, osculis exultationis, in amplexus novæ matrisfamilias irruunt filiæ, sed et tota clientela inclinatur ante faciem dominæ. Defertur ad requiem: sed non est requies, ubi videt laborandum, nec sine labore gravibus damnis consulendum. Induit animum viri mulier fortis, cujus pretium non prope, sed procul et de ultimis finibus invenitur. Laborat acsi nihil egerit prius, et laborem lætitiæ secutus est fructus.

A. ENGELHARDO.

10 Causam cum hominibus pugnandi non habuit prius, nec agere terrena cogebatur: nunc ad nutum ejus cuncta pendebant, et de Maria Martha effecta fuisset, nisi ad pedes Domini optimam sibi partem elegisset. Unde et respondit Dominus pro ea, providens illi suæ solicitudinis solatia, viros foris, sorores intus collaborantes, et fideles et prudentes in rebus agendis, supponentes se totos in parte solicitudinis, et Dominæ deferentes plenitudinem potestatis. Soror Mathildis contendit appellari, sine Dominæ adjectione, altum omne contempsit in nomine; sed usus exegit Domus et Monasterii regula, ut Domina vocaretur et Abbatissa. Ad hoc nomen habuit ordinari, et ab Episcopo solenniter benedici; E ad quod utique non consensisset, nisi et domum suo jure minucre, et donum Dei in se respuere timuisset. Consensit ergo: benedicta est, et benedictione aucta. Aucta dico per gratiam, sublimata ad gloriam, non tam nominis, quam consummatæ virtutis. Videres in ea pleno plenius adjici, perfecto perfectius, ut delicias præteriti temporis nova carnis castigatione redimere putaretur ab eo, qui nesciret, in quanto prius rigore vixisset. Ceterum ita domuerat carnem, ut jam non contra spiritum concupisceret, sed tamquam domino ancilla serviret; non nolens, aut coacta, sed volens et spontanea, et virtutis suavitate delectata. Cantabat ergo in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini; dicens Deo in orationibus suis, In via testimoniorum tuorum delectata sum, sicut in omnibus divitiis. Hoc fecit, hoc docuit, et eodem affectu post se gregem suum traxit: similis ipsa mulieri Evangelicæ, quæ in sata tria misit fermentum, donec fermentaretur totum. Non tamen facile inchoanti: nam durum assueta relinquere, et licentias illas illicitas illicitis magis velle prohibere: sed prohibitæ sunt, Domino Abbatissæ cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis. Quæris quibus? Primum signum F quod sancta dedit, ipsa fuit. Juvencula nobilis, forma herilis, visu amabilis, talis erat in moribus, talis erat in motibus, talis eloquio, talis contubernio, ut non argueret eam omnis caro; sed nec mentiri auderet fama de illa, quod maximum est decus, testante S. Ambrosio, quo commendatur virgo. Talis fuit mater Dei Maria, talis et Mathildis pedissequa ejus, imitans eam in omni disciplina; imitans eam, dico, usque ad partum illum divinum, qui Mariæ fuit singulare privilegium, et ei præ consortibus suis plenitudine gratiæ sequestratum. Ceterum qui Mariæ filius, hic Mathildis est sponsus; tam dulcis ei, ut nihil non dulce crederet, non suave reputaret, in quo illi placere potuisset. Ad suadendum tam efficax fuit, ut durissima corda molliret, et sermone verbi salutaris leves quasque ad maturitatem corrigeret, et diceret correcta illud B. Job; Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. Sic fecerat timoratas, sic vitæ præteritæ pœnitentes, ut audirent ab Apostolo. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est. At ipsa timoris Dei forma erat illis, in mandatis ejus servandis; in tantum, ut cum S. Job dicere possent, Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus

malens Soror appellari,

in Abbatissam benedicitur:

reddit subditas maturas et timoratas:

Job. 6, 7.

Rom. 6. 21

Job. 31. 33

ejus

A ENGELHARDO.

A ejus ferre non potui. Hinc faciles erant flecti, et quidquid esset retortum vel recurvum, redegit ad lineam, ad normam revocavit; in pondere, mensura, et ratione cuncta constituens, et poeticum illud apud se dicens,

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

discreta in opere exigendo,

Recto sic intendit Mathildis, ut misericordiam et judicium cantaret Domino, sed cum Domino misericordiam superexaltaret judicio. Sic moderatur omnia, sic singula separat, ut et fortes plus laboris pro Deo appeterent, et infirmæ non refugerent. Dicebat in spiritu discretionis illud Jacob, Si greges meos in ambulando plus fecero laborare, morientur cuncti uno die. Fortiter illud Salomonis exhortans ait: Quodcumque potest manus tua facere, tu instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas. Et consolans adjecit; Non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Item: Momentaneum et leve tribulationis nostræ supra modum in sublime æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Sed et illud admi- B rans, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se; Quæ, inquit, talia sunt et tanta, ut pro his leve sit ferre vigilias, jejunia, vel quælibet aspera. Hoc vita probavit et lingua, apponens manum linguæ, opus verbo; imo digitum superponens ori suo, ut dictis facta præeminerent, nec alias doceret, quod plus et prius ipsa non fecisset. Tanta pietatis clementia præerat, ut non verbo vel officii nomine mater haberetur, sed opere et veritate; tantum cuique apud se præbens fiduciæ, ut nihil eam celarent conscientiæ suæ, sed instar Adam et Evæ sibi nudæ essent: nudæ, dico, corde, non corpore; puritate, non temeritate; non impudentia, sed innocentia.

Gen. 33, 10
Eccl. 9, 10
benignitate corda emollit:

11 Adjecit adhuc fructum facere majorem, in gloriam Sponsi accessus prohibere virorum, ut veritas castitatis haberet et ab his testimonium, qui foris sunt; nec haberet adversarius aliquid loqui de eis obtrectandi gratia. Loquitur super hoc Sororibus, contradicentes aliquas audit, sed non exaudit. Instat eis loqui de proposito castitatis, votum grande professione firmatum, fragilem sexum, multiformem inimicum, nec cum eo in campo congredi feminis tutum; sed juxta Martini sententiam, satis esse ad laudem, si se intra castra C contineant; fœdissimum autem, si vel illi illas, vel illæ illos frequenter adeant. Flores quoque Scripturarum ad castitatem suadendam decerpsit multos. Odoratæ sunt plurimæ odorem vitæ ex eis, adeo ut sui clausuram expeterent; quædam odorem mortis acciperent, ut claudi omnino renuerunt. Venit foras verbum, acceptatum est tamquam a Deo missum, et Deo oratione commissum. Advocatur Episcopus, panditur verbum prius absconditum; quæruntur voluntates; inveniuntur diversæ: sed postremo, præter paucas, omnes post Abbatissam conversæ. Laudes Deo et gratiæ referuntur, clauduntur volentes remanere, claudi nolentes dimittuntur voluntati suæ. Tum demum floruit hortus Domini, et emissiones ejus tamquam paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Illa prius cum Militibus usitata colloquia versabantur ad Angelos; et in foraminibus petræ, in cavernis maceriæ versabantur columbæ, in vulneribus Christi et Angelorum frequentia felices, a se fuerunt occupatæ. Percurrebant desiderio paradisum, et per jubileas amœnitates cordibus ferebantur, et Sponsum fletibus invitabant ad hortum, ut pascatur inter lilia, quo singulis virtutibus sibi quæque diceret, Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum D ori meo, loqui autem de seculo, amarius esset absynthio. Ita floruit hortus Domini, quem conseverat ei Mathildis, adjutorio Spiritus sancti, pulcher ad videndum, dulcis ad gustandum, suavis ad odorandum, sed tener ad tractandum. Nova enim plantaverat, et ne incaute moverentur lingua seculari, diligenter cavebat. Porro spiritales viros litteratos gaudebat admittere rigatores, rogans singulos effundere phialas suas, et verbo Dei refrigerare plantas suas, fovere areolas, areolas aromatibus consitas. Sic faciebat Mathildis, dies per singulos offerens holocausta per singulas, dicens Deo: Perfice vineam quam plantavit dextera tua, et singularis ille ferus longe sit ab ea: spiritus tuus bonus bonum operetur in ea. Igitur filiæ Dei a filiis hominum semotæ, supra homines esse nitebantur, cum Maria sedentes ad pedes Domini, et audientes verbum illius; matre super eas lætante, quod laudarentur voce Dei, quia partem optimam elegissent sibi.

contra accessus virorum clausuram inducit.

ANNOTATA.

E

a Fredericus I *Barbarossa sive Ænobarbus infra num.* 17 B. Mathildem suam cognatam *appellat.*

b *Infra num.* 21 *dicitur* Dyezzen a patre et prosapia Virginis fundata: *et num.* 22 *pater sæpius appellatur* Comes Bertholdus.

c *Acta S.* Agathæ *Virginis et Martyris illustrata sunt ad diem* 5 *Februarii.*

d *Inter fratres fuit* Bertholdus 2 Comes, *et* Otho Episcopus 12 Bambergensis.

e Oetilstetin, *in titulo dicta, alius* Edelstetin *et* Oetlinstetin, *inter Augustam et Ulmam medio itinere.*

f *Bruschio* Gisila, et prima Abbatissa *dicitur, et* secunda B. Mathildis, *sed sic non fuisset* domus de antiquis ecclesiis, *ut hic dicitur.*

g *Eidem Bruschio dicuntur fuisse* Canonissæ liberæ, et ab omni professione ac regula immunes, quibus liberum erat egredi ac nubere.

h *Tempus hujus electionis innotescit ex Additionibus Gewoldi tom.* 2 *pag.* 262, *ubi Anastasii Papæ IV Breve recitat, Datum Laterani* x *Kalend. Decembris, atque adeo anno* MCLIII *vel* IV, *nam annum tantum* I, *menses* 4, *dies* 23 *Anastasius sedit, defunctus* 2 *Decembris, uti in Conatu Chronico-historico docetur. Brevis istius hic est tenor.* Anastasius Episcopus Servus Servorum Dei, Dilectæ in Christo filiæ M. F Electæ monasterii de N (*malim scriptum fuisse* O) salutem et Apostolicam benedictionem. Sicut obedientes ad æternæ vitæ præmia per obedientiæ virtutem perveniunt, ita inobedientes per inobedientiam damnationem æternam utique promerentur. Pervenit quidem ad nos, quod cum canonice ad onus sis Abbatiæ vocata, onus ipsum non velis suscipere, et recusas aliis ministrare; cum Christus non ministrari, sed ministrare venisse legatur. Quia ergo melius est obedire quam sacrificare, et auscultare magis quam offerre adipem arietum; devotioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus jugum Christi, administrationem videlicet Abbatiæ, ad quam vocata es, nullatenus recuses accipere, et mandatis venerabilis Fratris nostri Augustensis Episcopi, nequaquam audeas repugnare; sciens quia eidem Fratri nostro dedimus in mandatis, ut, si obedire nolueris, canonicam in te censuram exerceat. *Erat autem tunc Augustensis Episcopus* Conradus a Lutzelnstein, *teste Bruschio, electus* 1152.

CAPUT

A

CAPUT II.

Illustres Mathildis jam Abbatissæ virtutes et miracula.

Quid ipsa studii, quid fervoris habuerit, non tacui ante; sed jam quasi de novo incipiens, et velut aquila juventutem suam in Dei servitio renovans, cœpit ardua petere, et quasi non ambulare super terram, sed dicere cum Paulo, Nostra conversatio in cœlis est. Frequens in ecclesia fuit, verissime cohærens mente Deo, conversatione Angelis, cohabitatione Sanctis, quorum se gaudebat adesse Reliquiis. Si quis eam alibi quæreret, non inveniret; sed illic inventam, pulsare non auderet, stante super eam Sponso, prohibente et dicente; Adjuro vos filiæ Jerusalem, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Talem se hora orationis exhibuit, ut Deo videretur injuriam facere, qui ab eo voluisset eam abstrahere, et ipsum dicere Mathildi; Qui tangit te, tangit pupillam oculi mei. Hinc ipsa Deo adhærens, et unus cum eo spiritus existens gloriabatur; Læva, inquiens,

Phil. 3, 20

Frequens in ecclesia,

B

ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me : et sic in pace in idipsum dormiam et requiescam. Quam suaviter dormivit, abscondita in abscondito vultus Dei a conversatione hominum, protecta in tabernaculo Dei a contradictione linguarum! O felix anima, quoties tibi datum est ascensiones in corde tuo disponere in valle lacrymarum, et ire de virtute in virtutem, postremo videre Deum deorum in Sion, et dicere cum Paulo; Nos omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tamquam Domini spiritu. Quoties tibi contigit ad instar Moysi velare faciem tuam, ob genas tuas madentes lacrymis, accipienti et patre tuo cum Axa irriguum superius et inferius: et quasi sciscitantibus dicere; Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem. Talis existi de conspectu Domini, plena gratiarum, splendens et sapiens, de consortio Dominici sermonis; proficiens contemplando et orando magis in Christo, Dei virtute et Dei sapientia, quam legendo in pagina, vel audiendo magistros in schola. Quoties in lectulo tuo per noctes quæsisti quem diligit, imo quem dilexit anima tua? caritas enim num-

Christo per contemplationem adhæret:

2 Cor. 3, 18

C

quam excidit. Etsi ædicula caritatis caro tua in morte deciderit, verum anima tua, inter carnem et caritatem media, caritatis adjutorio et veritatis testimonio numquam non vivit. Gaude et lætare nunc, filia Sion, cum per speculum et in ænigmate vides Regem gloriæ; sed quantum in carne ambulanti, et non secundum carnem militanti licuit videre. Sustulisti tamen te super te, dicens in corde tuo: O quis dabit pennas mihi sicut columbæ, et volabo, et requiescam. Tendebas ad illas cavernas maceriæ, maceriæ ex parte destructæ, ruentibus ex ea lapidibus ignitis, in quorum medio Lucifer ille, teste Ezechiele, ambulavit felix, donec igne Dei flagravit infelix, cum ignem alienum, hoc est, invidiam, accendit: unde et ruit, et tertiam partem stellarum secundum Joannem post se traxit, et facti sunt de principibus lucis principes tenebrarum, contra quos nobis certamen est, non contra carnem et sanguinem. Hæc meditans Mathildis nostra, immo Dei, quia si cognovimus *a* eam secundum carnem, sed nunc jam non novimus, et ipsa secundum carnem neminem agnovit; Mihi, inquiens, adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Quæ retro sunt oblita est, in anteriora se extendens, superiora sitiens, æterna mente complectens. In maceria *b* illa Angelica oculum suum frequenter exacuit, purgans eum a pulvere terreni desiderii, inungens stibio cœlestis sapientiæ, ut sapientiam ipsam videret, componentem omnia, et singulos ordines cœlestium virtutum compositos in sapientia, dispositos in ipsa maceria. O quam illi desiderabile, cogitare sapientiam, attingentem a fine usque ad finem fortiter, et disponentem omnia suaviter, ædificantem Jurusalem illam de vivis lapidibus, quæ ex parte regnat, ex parte adhuc exultat, et de exilio reversos quotidie recipit, et cavernas illas muri Jerusalem in animabus sanctis reædificat! Attendit mansiones illas multas in domo patris, datas pro meritis, sufficientes singulis, abundantes deliciis, perpetuis gaudiis, permixtas cum Angelis, distinctas gloriis, sed unitas vinculo et glutine caritatis. Ire jucundum illi de virtute in virtutem; ire, inquam, animo, circuire desiderio templum illud, quod est in cœlo; offerre laudis incensum Deo, singulis quoque ordinibus Angelorum dare gloriam de cordis sui sacrificio. Detulit illis animabus beatis unicuique laudem, petens intercessionem, et parans sibi cum illis

Ezech. 28

Apoc. 12

a

Ephes. 6

Psalm. 72

ardet desiderio cælestis patriæ

D

A ENGELHARDO ... *b*

E

beatitudinis sortem. Qui putas fuit illi cum Maria, virginum domina, virginum regina? O quoties illi suspiravit, loquens illi, et relevans se in stratu suo cum illa, a malitia seculi, a laqueis diaboli, ab angustiis incolatus sui. Hanc habuit singulare solatium, hanc contemplationis principem, hanc vitæ suæ formam et ordinem; per hanc accessit ad spiritum, sui spiritus ducem. Sed et Scripturam sanctam adhibuit magistram, ut hanc potius sequeretur, quam sensum suum ad contemplationem Dei. His præviis secura incedere, intrans in sancta sanctorum, corde sancto contemplans tabernaculum illud admirabile, exemplar illius quod ostensum est Moysi, et dictum est; Vide, fac omnia diligenter, secundum exemplar quod tibi ostensum est. Mirata est altare aureum, quod est ante oculos Domini, et sub altari animas occisorum; thronum etiam Dei, cui viginti quatuor illi seniores in suis sedibus assederunt: sed et quatuor animalia, senas alas habentia, et oculis undique plena; tum etiam illa centum quadraginta quatuor millia, canticum novum cantantia; sed et sinum Abrahæ, animarum sanctarum susceptorem; et postremo, turbam illam magnam, quam dinumerare nemo potest, ex omnibus populis, tribubus, et linguis, stantes ante thronum, et palmæ in manibus eorum. Hæc et his similia contemplari solebat Mathildis nostra, doctior ipsa in videndo, quam ego in dicendo; sed et beatior in experientia, quam inexpertus in scientia. Adhuc libet sequi Abbatissam nostram, intro in atrium Regis ingressam: sed fulgorem, quo ipsa pascitur, ferre non sustinens, reverberatis oculis ceu cæcutio, et clamo post tergum ejus; Intra in gaudium Domini tui: sic enim digna es: et memento mei, cum bene tibi fuerit, ut suggeras Sponso, ut mei meminerit.

contemplando singula ejus magnalia:

Exod. 25,

Apoc. 4,

Luc. 16,

F

13 Hoc opus ejus, immo otium non otiosum in ecclesia: hoc illi actitare per diem dulcissimum, sed et noctis in hoc plurimum consumpsit, vel potius totum. Unde ne lectus ei blandiretur, et segnior esset ad surgendum; non in plumis, sed in stramine jacuit. Sed et stramenta respuisset, nisi fugisset laudem, libentissime quievisset et super humum nudam, aut super lapidem. Sororibus tamen clementior ubique quam sibi, providit lectisternia, pulvillos et lintea stratorum, et indumentorum munditias, dicens nihil hoc animabus nocere, si modo non haberentur superbæ vel superfluæ. Modum modis omnibus commendabat, quem tamen sibi negabat in beneficiis corporis, corpori non parcendo; servavit tamen in ceteris, a nulla plus quam posset exigendo. Munditias, ut prædictum est, amavit

de commodis filiarum sollicita in stramine dormit:

A. ENGELHARDO.

A amavit cum paupertate; atque ut honesto satisfaceret, noluit videri pauper, sed esse. Saccum ergo palearum pro plumis sub se habuit, qui tectus linteamine pompam ostenderet, et pretium non haberet. Sed quæ cura? Curavit magna præparatione cor suum Domino, quærens in lectulo suo, quem dilexit anima ejus; sed non inveniens, surrexit et circuivit civitatem, quærens dilectum; civitatem dico illam, quæ sursum est; Jerusalem, quæ est mater nostra. O quoties invenerunt eam vigiles, qui custodiunt civitatem, quos sciscitata est, Num quem diligit anima mea vidistis? Pertransivit et illos, et invenit, quem diligit anima sua. Ipsum habuit socium, sociam se paravit illi, et adhærens illi unus spiritus fuit. Quid dico fuit? Est potius amans, tunc in spe, sed nunc in re; tunc in desiderio animæ, nunc saturitate, non quæ fastidium generet, sed quam dilectio diligendi perpetuet. Dixit autem cum Isaia Domino, immo sponso; Anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritus meus in præcordiis meis: de mane vigilabo ad te. Ita dormivit, ut diceret; Ego dormio, et cor meum vigilat. Sic illa cum Sponso suo vigilavit, ut in palea dormiens platium cœli somniaret; sed et somnium crederet, et paleam B reputaret omne, quod mundus iste suspiceret; unde et fletibus lavabat lectum suum, et lacrymis stratum suum rigabat. Vigilias communes antevenire consuevit, ut principes illos, Angelos dico, qui conjungi psallentibus solent, si non præveniret, invenire-tur tamen ipsa prima in medio juvencularum tympanistriarum.

et sacris vigiliis intendit : — Esa. 26. 9. — Psalm. 67

14 Opera hæc lucis in lucem venerunt, tegi non poterant, sicut nec civitas super montem posita. Habuerunt amatores, omnes rectos corde; et laudatores omnes, transeuntes per viam; ut et fama virtutis ejus pervolaret terram, et perveniret ad Curiam. Mirum visum de persona, quia nobilis, quia pulchra, quia juvencula; et eo fama gratior, quo junior, quo acceptior femina: solet enim carnis nobilitas ignobilitatem mentis plerisque generare, et eo licentius peccant, quo se reprehendi vel redargui tardius putant. Ceterum hoc non in publico, sed in angulis, quis non vituperet, quis non judicet, quis non condemnet? Ubi duo vel tres congregati fuerint, in medio eorum est, cum duobus tertia, cum tribus quarta: hæc est pars nobilium ignobiliter agentium. Sed aliter Mathildis, quæ hominum laudes cum fugeret, non effugit, juxta illud Hieronymi: Gloria C virtutes quasi umbra sequitur, et appetitores sui deserens, appetit contemnentes. Hæc sancti viri sententia probata in Mathilde nostra, quæ quanto plus sprevit honorari, tanto magis honorata est; et eo celsior apud Dominum, quo humilior in oculis suis, et despecta penes judicium suum. Veram probavit Dominicam et Evangelicam vocem; Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. Exaltationem humiliter experiendo didicit in se, humiliationem se exaltantis in aliis vidit, videndo perfecit, et manus suas lavit in sanguine peccatoris; lavit et peccantem fletu compassionis, lacrymis compunctionis, suspiriis pii doloris.

fugiens honorem, — *magis honoratur :*

15 Tantæ quippe compunctionis fuit ut nullius dolorem præteriret, nullius casum vel infortunium dissimularet; sed mox, ut comperisset, prorupit in lacrymas, ad orationem confugit, et quod factum est, Dei clementiæ flendo commisit. Hinc multis subventum est, ipsa orante, ut cederent dolores, minuerentur angustiæ, rediret salus, sive corporis, sive animæ. Inde nomen illi sanctitatis amplificatum est, ut colerent illam, non ut exulantem adhuc in terris, sed ut regnantem jam in cœlis. Hoc illi: sed illa de laude suspicata judicium, de favore arbitrata supplicium, volvebat apud se illud Propheticum: D Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et semitam gressuum tuorum dissipant. Ecce elongavit fugiens, et mansit in solitudine, persistens in fletibus, et exitus aquarum David, divisionesque aquarum Jeremiæ deduxerunt oculi ejus. Si afflictam videret Ecclesiam, exitus aquarum diffudit in lacrymas, omnium miseriis miserando compatiens; si tangeret afflictio singulos, divisiones aquarum fecit lacrymando per singulos si peccasset quis, flebat pro eo; si tentaretur Frater aut Soror, flere non destitit, donec cessaret stimulus, et anima eriperetur a laqueo. Cibavit se pane lacrymarum, et potum accepit in lacrymis in mensura; unguentum faciens sibi de angustiis pauperum, de inopiis egenorum, de orbitate viduarum, de oppressorum suspiriis, de orphanorum atque pupillorum miseriis, de captivorum exiliis aut catenis, de peregrinantium vel navigantium periculis vel naufragiis; ad ultimum, de omnibus in omni tribulatione constitutis. Hoc, inquam, unguento venit cum illis mulieribus Evangelicis ungere Jesum; sed illo non invento, qui resurrexerat jam in gloria, ista unguentum non perdidit; sed expendit in corpus ejus, quod est Ecclesia. Unxit omnes, ut dictum est, afflictos unctione misericordiæ, compassionis adipe, oleo benignitatis, unguento clementiæ. Ad hoc lacrymas fudit, ut in iis subveniret, et ipsa laudaretur non ab homine, sed ab eo qui intuetur cor. Suscepit enim auris sua venas susurri ejus, et quasi vocem auræ lenis audivit susurros Sponsi, ad se loquentis in Canticis; Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Et alia ejusmodi unguenta parare consueverat, unum quod Domino Maria Magdalena super pedes funderet lacrymando pro peccatis, aliud quod super caput gratias agendo pro beneficiis: sed melius priore istud, nec illud despicitur, quia sacrificium est spiritus contribulatus; hoc tamen placet et placat magis, cum sit sacrificium laudis. Tertium quod est optimum, compassionem proximi, beneficium indigentis, utrique præponderans, ab utroque non discrepans, Mathildis nostra tam actu quam affectu prætulit; sciens illa facere, et istud non omittere. Unde placens Deo facta, dilecta dilecto, exaudita est pro sua reverentia, quæ nihil asperum ulli exhibuit, cum esset gravis quidem et matura, sed omni dulcedine et suavitate permixta.

omnium necessitatibus compatiens, — Esa. 5. 11, Ps. 54, 8 Ps. 118, 36 Thr. 3, 48 — *omnibus subvenire satagit.* Mar. 16, 1 — E — Cant. 1. 3

16 Dicere me cogit historia, quod utique per me non dicerem, nisi dicti testem et dicendi instigatricem, matronam nobilem tam genere quam veritate, habuissem. Sed quid dubito? Quid impossibile Deo? Numquam visa est ridere, nec audita verbum inutile dicere. Finis tamen vitæ cum risu fuit illi, quod in sequentibus dicam, dum illo pervenero. Ceterum de verbo inutili redarguit seipsam; redarguit se præter morem conscientia: quod ita gestum est. Una Sororum stetit coram illa, portans quiddam in manibus. Cecidit quod portavit in terram, et Abbatissa subjunxit verbum vulgo tritum: Calca desuper. Quod ut dixit, prorupit in lacrymas, flens et ejulans, acsi Romanas effregisset ecclesias. Multis diebus super hoc afflixit se jejuniis et vigiliis, adjiciens dies pœnitentiæ. Quid ad hæc nos dicimus loquentes contra interdictum? lacerantes colloquio proximum? sagittantes in occultis immaculatum? exacuentes linguas nostras ut gladium? Audierat illa in Evangelio, Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii. Audierat, et prævenit diem judicii, citius et felicius ipsa judex sui. Audierat a Sapiente, Melior est ira risu; quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis. Irata est sibi, ceterum aliis numquam visa est irasci. At quomodo, inquies, emandavit

F *numquam visa ridere* — *ob verbum inutile flet amare.* Mat 12, 36 — Eccl. 7, 4

A emendavit excessus? An nemo ibi peccavit, sed erant omnes quasi Angeli Dei in cœlo? Peccantes non arguere peccatum est, et maximum: dicente Domino ad Heli, quia noverat indigne agere filios suos, et non arguit eos, idcirco, inquit; Juravi Heli, ut non expietur iniquitas domus ejus victimis et muneribus usque in æternum. Cavit hoc Mathildis corripiens, sed in misericordia increpans, et cum modestia; ut ipsa quæ peccaverat, non iram deputaret, cum puniretur, sed justitiam; ceterum resistere illi nemo auderet, nemo tentaret. Tanta fuit gravitas judicantis, ut lux vultus ejus non cederet super terram, sed quasi tonantis de cœlo audiret sententiam, siquidem cum Ecclesiaste risum deputavit errorem, et gaudio dixit; Quid frustra deciperis? Quæ cum Job dum sederet circumsepta Sororum exercitu, erat tamen mœrentium consolatrix, in judicando justa, in consolando benigna, in actu severa, et cum Apostolo omnia omnibus. In multis erat secundum Salomonem quasi inscia, nihil tamen negligens, quia timorata; sciens mutare quodlibet, sed ipsa non mutari; et cum Anna vultus ejus non sunt amplius in diversa mutati. Habes o lector in hac femina multa virtutis in-
B signia, quæ si retexas, invenis ab infantia sanctitatis exempla, et a prima hora diei laborantem in vinea, non causantem de pretio, sed pretium sibi non aliud delegisse, quam Domini gratiam. Habes sanctitatem, probatam factis, sanctificatam meritis, quæsitam laboribus; sed necdum manifestam virtutum signis. Nec ista viventi defuerunt, multo magis defunctæ non desunt.

17 Causa extitit ut evocata Palatium adiret: utilitas monasterii sic exegit, et damnum maximum si non isset. Per alios voluit agi negotium, Fridericus *c* tunc Imperator quæsivit Abbatissam, jus ipsum id poscere ut veniret, et finiretur res per ipsam. Veniat, inquit, cognata mea Ratisbonam: solennis res est, nec aliter, quam solenniter agenda coram Principibus et Curia. Ivit licet invita, comitatum habens nomini suo congruentem, et majorem quam vellet; cui solitudo amabilior, quam palatium. Videres alteram Judith, post tot jejunia, non pallorem vultus ostendere, sed omnium oculis apparere gratiosam: et, nisi probata virtus corriperet insipientem, insipiens non deesset, qui putaret eam vacasse deliciis potius, quam laborasse jejuniis. Probatum est ibi, quid egerit domi, quod vere
C habuerit jejunia pro deliciis: et hinc vultus ejus, præ crapula spiritus, similior speciei rosarum, quam cineris; respuens cum Daniele et sociis ejus, cibos regios, et esu contenta leguminis. Talis astitit Imperatori videnti pulchritudinem, nec ignoranti virtutem, et deferenti Sanctæ plus ob sanctitatem, quam propter genus et sanguinem. Lætabatur quam maxime, talem se habere consortem generis; mirabatur sanctissimam de non sanctis, et quasi rosam processisse de spinis. Hoc prædicavit de ea, et visa gavisus est ea: fed et libentius ea audita, causas, pro quibus venerat, fecit et perfecit omnes pro ea. Ventum est ad mensam; cœna familiæ; prandium Abbatissæ vesperi parabatur: carnes ceteris; Abbatissæ positus est cibus Danielis. Ipsa cum ceteris indifferenter visu et olfactu percepit omnia: sed ab omnibus gustu divisa, non habuit in gustu nisi legumina. Pincerna ejus Miles erat, maturus ipse, sciens quid Deo, quid seculo deberet: nec præteriens, quod Dominæ voluntatem esse agnosceret. Præmonitus, fontem clam haustum, solenniter cum sociis procedens, detulit Abbatissæ: nam aliis omnibus ad omnem copiam vinum propinabatur. Sed illa gustans, se deceptam, vel contemptam præter solitum, mirabatur: fons enim, non fontem, sed vinum optimum sapiebat. Quo protinus

c | *Evocata ad Fridericum Imperat.* | *agit causam monasterii:*

D abstinens, pincernæ modestius innuebat, inobedientiam arguebat, auferre vinum, et afferre fontem, clanculo faciebat. Misit ille pedissequum suum, hausit fontem, tulit in domum. Propinat denuo, bibit Abbatissa vinum ex fonte; pincernam increpat de obstinatione. Jurat ille, servum aquam haurientem se vidisse, nec præter quam hauserat se obtulisse. Tunc illa, Bibe, inquit, et teipsum redargue. Bibit alter architriclinus; factus est laudator vini hujus. Nihil, inquiens, huic Bavaria simile genuit, nihil Austria protulit, nihil Francia vel Alsatia misit, nihil Cyprus aut Græcia huic comparandum dedit. Laudantem compescuit Abbatissa, fontem *d* tertio poscit. Currit ille, hausit per se, et affert. Asserit se hausisse, gustatum noluit aliud esse quam vinum: quod Abbatissa voluisset occultum esse, sed rei magnitudo latere non valens venit in publicum. Vides quam dilectam habuit Dominus, quam omnibus suis abundantibus vino, solam noluit aquam bibere: sed de botro Cypri, quod ipse fuit, vinum ministravit ei; ut dilecta dilecti tali gratuletur convivio, et coram Principibus, quos latere non poterat, glorificaretur miraculo. At
E ipsa, honoris impatiens, suppressit et supprimi optavit verbum; sed exemplo Domini, quo magis tegitur, est detectum. Fugit ergo de Curia, nolens gravari rumusculo; sed odorem reliquit post se dignum Deo, quasi contemptum deliciis faciens, amorem jejunio, honorem Deo, adspernationem seculo. Hoc initium signorum habuit cum Domino Jesu Domina Mathildis, utrobique, ut credo, commanente et monente Maria, Vinum non habent: idemque fecit hic vinum ex aqua, pro una quam dilexit, qui pro multis ibi, quos diligentes et credentes effecit. Ipsa nihil sibi super hoc laudis vel honoris occulte vel publice vendicans, manus suas excussit, immunem se dicens facti hujus; Dominum esse factorem omnium, nihil propter se vel a se, sed propter alios, si quid novi accidit, factum. Sic remisit virtutem ad Dominum virtutum, sicut ad mare fontes et flumina recurrunt, ubi origo est omnium: siquidem omnia flumina intrant mare, et mare non redundat: et Mathildis, ad locum unde exierat, miraculum reverti fecit, ut iterum fluat; fluat, inquam, et non deficiat iteratum.

18 Adjecit adhuc Dominus facere cum ea, et facti sunt lætantes habitantes sub ea. Filia cujusdam carnalis erat, dæmonium habens, cui locum pater impetraverat in monasterio præbendariæ, non F
Sororis, sed a Sororibus sequestratum; et hoc prece, non pretio factum. Genus hoc dæmonis pessimum, et simile illi de Evangelio, quod in nullo exiret nisi in oratione et jejunio. Unde nec illud Discipuli, nec istud Sorores potuerunt ejicere, cum frequenter orassent pro ea, sed adhuc nihilominus dæmon erat cum ea. Erat in ea videre miseriam, nudam discurrere, implere clamoribus omnia, spiritu exagitante discerpere seipsam, quærere locum præcipitandi se; vel igne vel aqua, horrenda visu et auditu committere dæmon, ut eam perderet. Gravis omnibus, omnium vicerat gravitatem, ut ne dicam servire infirmæ, sed nec videre aut audire illam jam esset facile. Sensit hic Mathildis operandum; et revelante sibi spiritu, animata spe atque fiducia, aggreditur dæmonem; oratione præmissa, jubet ut exeat: reclamanti ac si flagris cæderetur, ne ultra ibi sit, imperat. Fremit dæmon, dentibus stridet, et multum discerpens eam, Domino Jesu adjuvante sponsam suam, * exivit; ostendens discerptione ipsa, qualis et quantus fuerit in malitia. Sanata est puella, testis ipsa virtutis Abbatissæ, serviensque dum viveret Deo vita sanctitatis et justitiæ. Volebat et hoc Abbatissa esse celatum, sed clamavit miraculum:

A. ENGELHARDO. *ad cœnam bibitura, aquam reperit in vinum mutatam:* | *d* | Joan 2 | Eccl. 1. | Mat 17 *Sanat dæmoniacam,*

A culum : ipsa hoc dicente, quia idem est Jesus Dominus in cœlis, qui fuerat in terris ad operandum ; et idem invisibilis facit, quod visus exhibuit. Hinc factum est ut frequentaretur a multis, et frequentata signa faceret multa ; quæ sic obumbravit, ut benedictionibus verborum adscriberet, sibique de virtute virtutis nihil arrogaret. Sed non latuit meritum operantis in opere, et de fructibus suis non cognoverunt eam, referentes ab ea salutem et auxilium de tribulatione, reddentes Deo pro ea honorem cum gratiarum actione. Illa quæ curata fuerat (quod pene omiseram) etiam muta erat : sed Domino curante et Mathilde orante, dæmonem perdidit et loquelam recepit ; conterens de cetero sathanam sub pedibus suis, et ore facundo pronuntians laudem Domini Salvatoris, imitansque et magnificans vitam S. Mathildis. Viderunt Sorores se non deceptas, sed habere fructum suum in sanctificationem, finem vero vitam æternam, cujus jam spiritus [partem] maximam prægustassent in centuplo, quod eis dederat Deus pro contemptu seculi, et imitatione Jesu Christi. Totis ergo viribus anhelabant ad superna, cupientes dissolvi et esse cum Christo : hoc enim multo melius. Et currebant omnes desi-

a Engelhardo. — *et mutum :* — Rom. 6, — *desiderio æternæ vitæ accendit Sorores*

B derio, fervebant studio, nitebantur affectu. Currebant omnes : sed Mathildis præcucurrit citius ceteris, sed non introivit præ ceteris ; multas ipsa præmittens ad thalamum Sponsi, a quibus maluisset inveniri, quam prævenire ; præventa in benedictionibus dulcedinis, ut gestiret exire de corpore, et Christo presens esse. Mundum vidit in maligno positum ; vidit, inquam, non tantum in locutione, sed magis in actione ; vidit vanitatem cunctam sub sole, et contendit animo supra solem. O, inquit, quando veniam et apparebo ante faciem Dei mei? Quando absorbebitur hoc quod mortale est a vita, et corruptibile hoc induet incorruptelam ? Quis me liberabit de corpore mortis hujus ? Et responsum accepit a spiritu, responsum Apostolicum lætum et jucundum : Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Voces istæ cordis ejus auditæ et exauditæ sunt in cœlo, introierunt in sancta, et missum est ei auxilium de sancto.

ANNOTATA.

a *Annotat hinc Canisius, notam fuisse B. Mathildem scriptori Vitæ.*

b Maneries, *modus, ratio, prout pluribus exemplis probat in Glossario Cangius:* Macerie *Canisius legit et impressit, unde nullus sensus conficitur, ideo illud correxi et supposui* Manerie : *sicut infra pro* Macerie *correxi*, Maceria.

C c *Hic est Fridericus I Ænobarbus, creatus Rex Germaniæ an.* 1152, *Imperatoris nomen adeptus ab Adriano IV an.* 1155, *Tarsi in Cilicia mortuus an.* 1190.

NOT. 8, APP. TOM. VII MAJI

d *Hujus triplicis miraculi meminit Brunner : at Simon Præpositus ægre credit, quod sic probaretur abstinentia Virginis.*

CAPUT III.

Reditus in Dyezzen : Adhortatio ad Sorores. Decima procurata. Miracula.

Sciens ergo se in brevi morituram, simile quid Patriarchæ Joseph faciens, qui filiis mandavit de ossibus suis transferendis, Dyezzen se oblatam et desponsatam Christo memoravit, et illic cum Sororibus suis sepulcrum optavit. Convocatisque Sororibus suis, indicat dissolutionem sui corporis imminere, Dyezzen se oportere redire, valde infirmam

Vult ibi sepeliri.

D esse dicens ; ibi aut cito mori, aut in brevi convalescere. Assenserunt, vitam ejus exinde sperantes, simul etiam nulla in ea mortis signa videntes. Ivit, non dubia se morituram, vel potius transituram de morte ad vitam ; quæ vitæ sunt mandans servare Sororibus, maxime quæ didicissent et vidissent verbo et exemplo ipsius. Munda, inquit, sum a sanguine omnium vestrum : non enim subterfugi, quo minus annuntiaverim vobis omne consilium Dei. Vado a vobis ; utrum revertar, incertum ; certum autem, quod reddat Dominus unicuique secundum laborem suum. Et exosculans omnes, Deoque commendans, abiit Dyezzen. Triste suscepta est, quia infirma ; sed omni cura et humanitate procurata, non ut hospita, sed ut mater carissima, et ut loci Domina. Dolor crevit, sed die et nocte non aliud corde versabat et ore sponsa Dei, nisi laudem Dei. Sic vitula, ut in bonam partem interpreter, docta diligere trituram, aliud facere nesciens in tempore infirmitatis, ostendit commiserationem suam. In vigiliis, in jejuniis usum tenuit suum, nisi tantum, quantum potuit exorari, ut reficeret paululum. Convocat Sorores, et carni vim faciens, spiritus virtute salutat omnes dulci alloquio ; deinde affatur hoc sermonis exordio : Desi-

revertitur in Dyezzen:

E derio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum ; vere Pascha mihi, quia lætum, quia jucundum, quia semper optatum ; Pascha inquam, id est, transitum. En ego, dulcissimæ, viam universæ carnis ingredior : jam ad Patres meos colligor ego, et cum Adam cinis in cinerem redeo. Hoc indeclinabile, hoc fugiunt omnes, et nemo effugere valet. Nihil mihi conscia sum : sed, qui judicat me, Dominus est ; miserator idem et misericors et justus : qui si decreverit salvare me, continuo liberabor ; si laborem aspiciat, nihil subterfugi, quo non studuerim placere illi. In omnibus laboravi, non autem ego, sed gratia Dei mecum. Illius adjutorio bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi ; nec dubito quin mihi superest corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus, qui corona, qui finis, et merces pugnæ. Considerate, Dominæ, momentaneum et leve hoc tribulationis nostræ, quod supra modum in sublime æternum gloriæ pondus operatur in nobis, contemplantibus nobis non ea quæ videntur, sed quæ non videntur ; quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna. Et temporalia quidem blanda contempsi, adversa non timui, et finem utrorumque

F nunc habeo in redditione jucunditatis, in plenitudine gloriæ, in æternitate lætitiæ. Potueram illam viam latam et spatiosam, ducentem ad mortem, cum mortalibus ambulasse ; nunc esset finis voluptatum, sed tormentorum initium, de quibus non evaderem, sed caderem de pœna in pœnam per seculorum secula. Nunc anima mea liberata est de laqueo venantium, spirituum dico malignantium in nos, et trahentium ad peccatum ; sed laqueus contritus est, et, Deo gratias, ego liberata sum. Ecce venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam ; quia mundo me numquam præbui sociam, familiarem, vel amicam. Abrahæ sinus me recipit, thalamus me Christi exspectat ; et Maria mater Domini mei, cum sanctis Virginibus, in occursum mihi properat : Patriarcharum et Prophetarum chorus, Apostolorum senatus, Martyrum gloriosus exercitus, sed et omnium Electorum innumerabilis exercitus adventui meo congaudet et tripudiat ; cœlum lætatur, Paradisus exultat ; et ipse Christus Dominus ad epulas et ad convivium suum me invitat. Ecce venio, gratias ago. Cum his ero, qui redempti sunt a Domino, qui venient in Sion laudantes, et lætitia sempiterna erit super capita eorum,

Sorores alloquens magnam animi fiduciam præfert,

eorum, gaudium et lætitiam obtinebunt, fugiet dolor et gemitus. O me felicem quæ evaserim judicium Dei, supplicium æternum, gehennæ pœnam, ignem inextinguibilem, vermem immortalem, vincula manuum ac pedum, tormenta parata peccatoribus, et malleos jugiter percutientes impiorum corpora. Evasi per Dei gratiam os leonis, manum canis, facies diras tortorum, mortem ipsam, sathan et diabolum. Procul a me erit Behemoth ille Leviathan, serpens antiquus, draco tortuosus, aspis et basiliscus, aper de silva, et singularis feras; idem ipse multis et diversis nominibus appellatus, quibus magna et mille artifex significatur malitia ejus. Hunc mihi vicisse in Christo, quantæ sit gratiæ, quam immensæ gloriæ, de hostis magnitudine vos pensate. Et ecce apertus est mihi paradisus, janua cœli patet, et Jerusalem illa cœlestis, quæ fundata est in saphyris, cujus propugnacula jaspis, gemmis ædificantur turres ejus, et omnis lapis pretiosus structura murorum ejus. Plateæ Jerusalem sternentur auro mundo, et per omnes vicos ejus Alleluja cantatur, et Virginum chorus illic canticum novum cantans, Agnum quocumque ierit sequitur. His ego conjungor, inter lætantium et cantantium in plenitudine gaudii, in saturitate convivii, cujus micas et minutias cum canibus sub mensa dominorum colligere solebam et edere: siquidem plenitudo gaudiorum est in cœlis, et inde sententiæ illæ Scripturarum, quibus consolamur in terris: inde vox illa, vox plena gaudii: Ecce ego creo cœlos

Isa. 65, 17

novos, et terram novam, et non erunt in memoria priora, neque ascendent super cor, et gaudebitis et exultabitis in his quæ ego creo: quia ego creo Jerusalem in exultationem, et populum ejus in gaudium, et exultabo in Jerusalem, et gaudebo in populo meo, et non erit in eo ultra vox fletus et vox clamoris. Eia, dilectissimæ, festinate ingredi in civitatem illam: et o me beatam, si fuerint reliquiæ seminis mei in ea! vos dico, semen, non carnis, sed cordis mei quia per Evangelium ego vos genui.

inculcat mutuam caritatem

20 Ire illuc, diligere est: nam nisi per caritatem non intratur in eam, nec aliud gaudium quam caritas est in ea. Hoc mihi dicere non pigrum, vobis autem necessarium; quia necesse est in hac parte vos emendare, ut majorem operam detis caritati servandæ. Pulsatis vos, et fatigatis invicem injuriis, iras diu tenetis, pro nihilo litigatis, et de festuca trabem, de ira odium vobis facitis. Laudo vos? in hoc non laudo. Laudo vos, quod estis alacres ad divinum Officium, quod promptæ ad jejunandum, quod veloces ad vigilias, quod paratæ ad obedientiam, castæ ad continentiam, vigiles ad omne bonum; non laudo, quod contentiones inter vos habetis et zelum. Quid est Deum laudare, et vituperare proximum? Fons ex eodem foramine non

Jac. 3, 11

emanat dulcem et amaram aquam, ut ait Jacobus, nec Deus accipit laudem sui cum vituperio proximi. Quid valet jejunium cibi, quem Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus; et comedere carnem Sororis aut Fratris calumniis aut detractionibus? Quid vigiliæ prosunt, in quibus ore cantatur Deo, et corde cogitatur malum Sorori, vel mali tacito? Quid utile habet obedientia hominis cum contemptu Conditoris? Quid confert continere carnem a luxuria, et non continere cor ab invidia, linguam a contumelia? Et de his quidem, quæ bona sunt, laudo vos: sed non laudo, quod invidiæ et contentiones inter vos sunt. Virgines estis; non valde gloriemini: fuerant et illæ, quæ reprobatæ sunt, quæ oleum caritatis in vasis suis non habuerunt, quibus pulsantibus dictum est, Nescio vos. Sed absit, ut hoc dicatur ad vos. Avertite a vobis, carissimæ, illam scilicet Hieronymi sententiam, Pessimum virus invidiæ vipereo semini comparatur, nempe interficit matrem suam. Hoc est solum, quod timeo vobis; hoc ultimum moneo emendare, et spero certissime vos salvari; nec foris cum fatuis virginibus remanere, sed cum prudentibus intus ad Sponsum intrare. Cum gratiarum actione admonitio suscepta est, emendatio promissa; et in omnibus, quæ habuerunt adversum se aliquid, confestim exhibita. Vocat ad se omnes, sigillatim exosculatur, Deoque commendans, requiescit exiguum.

V. ENGELHARDO.

21 Dolor crevit in dies. Non aliud corde versabat et ore sponsa Dei, nisi laudem Dei. Et ut Dei famulos et famulas, Fratres et Sorores ejus in Dyezzen Deo famulantes, sicut viva sic et mortua, sicut verbo sic et exemplo, sic et aliquo reficeret stipendio; convertens se ad parentes B. Mathildis patrem suum Bertholdum a, et matrem suam Sophiam, coram omnibus leni voce sic alloquitur: O pater, memor esto, quod me juvenculam destinasti in hanc Ecclesiam, in qua, sancti Spiritus me gubernante gratia, ita profeci, quod, quamvis indigna, tamen magisterii nomen effugere non potui: Deinde in Oetilinstetem, sicut ipse nosti, nomine Abbatissæ usque nunc florui. Constat ergo paternitati tuæ, quod in seculari habitu vitam honestam duxisse potuissem tecum, si Deo hæc mea vita contemplativa plus quam activa non placuisset. Patet sane omnibus intelligentibus, in Oetilinstetten magis delicate quam in seculo vixissem si voluissem; quia quam plures libertatis socias ibidem habuissem. Nunc ergo quia in Dyezzen fui juvencula et magistra, dignum æstimo, ut ego ancilla et filia tua tecum hic merear sepeliri. Nunc, pater mi, si me desponsasses viro mortali, nonne illi partem substantiæ tuæ nomine dotis mecum tribuisses, et idem deinceps non solum pro genero, imo pro herede totius tuæ substantiæ se gessisset? Verum quia Rex Regum et Dominus Dominantium Jesus Christus me filiam tuam sibi elegit sponsam, tu numquam tam dulci Sponso meo, Creatori, Redemptori, ac Salvatori tuo, pro me, et pro anima tua, aliqua sponsalia dare deliberasti. Cognosce igitur, pater pie, quod ecclesia Dyezzen, a te et prosapia mea fundata, in qua thalamus materialis mihi est a Deo præordinatus, sita est in loco nemoroso, aquoso, et infructuoso. Da ergo, pater carissime, Sponso meo immortali, non de tuis, sed de suis, quæ sibi in prima totius mundi elegit constitutione; da, inquam, quæso, mihi, et tam juste congrueque petenti Sponso, nomine sponsalium, decimam substantiæ tuæ, quam habere dignosceris circa Isaram, in confinio Diengen. Pater vero ejusdem sponsæ Christi præcordialis filiæ suæ intellecta petitione, communicato parentum suorum consilio, gaudenter et affectuose ipsi adimplens petitionem, dixit: O filia, mihi præ omni cognatione tua dilectissima, decimam totius substantiæ meæ circa Isaram in confinio Diengen, ob amorem tui, huic ecclesiæ sanctæ Mariæ in Dyezzen confero, et sub testimonio omnium circumstantium, super hoc altare sanctæ Mariæ Matris et Virginis Jesu Christi delego. Ad quod sponsa Christi B. Mathildis dixit voce gratulabunda: O pater mi, jam congaudeo tibi, quia meæ per omnia satisfecisti petitioni. Convertens ergo se B. Mathildis ad Præpositum Hartwicum, et ad conventum Fratrum et Sororum, flexis in terra genibus erectisque manibus, cum lacrymis rogabat Deum, dicens: Domine Jesu Christe, suscipe jam tibi collatum munus et conserva famulis et famulabus tuis, hic tibi devote famulantibus, ad usum profuturum. Post hæc subjunxit pater ejus, dicens: O dulcis Deoque dilecta filia, mecum, precor, ora Deum, si quisquam, quod absit, meorum posterorum donum jam per me datum

a petit a parentibus dotis nomine,

decimas quasdam monasterio Dyezzensi

A datum impedire attentaverit, ut isdem hic condigna pœna puniatur, et in extremo judicio cum Cain perpetuo crucietur. Hac finita prece, audita est vox in aere sanctorum spirituum respondentium, et cum dulcissima voce clamantium, Amen.

A. ENGELHARDO. easque impetrat, Angelis subjicientibus Amen:

22 Cum B. Mathildis cognovit tempus et horam adductionis decimæ de confinio Diengen, quæ nomine ejus ecclesiæ S. Mariæ Virgini in Dyezzen est collata, ad Præpositum Hartwicum, coram omnibus Fratribus et Sororibus, tali usa est sermone, dicens : O in Christo Pater et Domine, jam gaudeo, quod dotem pro meæ desponsationis testimonio adduci video : quia sicut præsentis vitæ refectionem sentio, sic et æternaliter in futuro in cœlesti patria refici confidenter spero. Post hæc, cum Fratres et Sorores more solito, cymbalo sonante, ad refectorium convocarentur ; Præpositus Hartwicus, relicto ordine Fratrum ad refectorium Sororum properavit, et B. Mathildem his alloquens verbis, dixit : O in Christo filia, Deo et hominibus dilecta, quia parata sunt jam cibaria, quæ dulcissimo tuo interventu nobis et successoribus ad refectionem corporum sunt collata. Decet itaque tuam piissimam devotionem

ex iisdem carnes et vinum per obedientiam sumit,

B hodie in caritate carne cibari et vino potari. Auctoritate ejus, qui visibiliter coram te positam aquam in vinum mutavit, moneo, peto, et in virtute sanctæ obedientiæ tibi præcipio, ut de omni cibo, quo hodie et deinceps nos et nostra successio reficimur, eodem, in instanti hora, gaudenter reficiaris. Ad hujus præcepti verba ingemuit B. Mathildis, et tacite arridens, dixit : O ! Pater et Domine, risus dolore miscetur, et extrema gaudii luctus occupat. Nunc ergo, quid faciam, ignoro ; nisi hoc solum scio, quod numquam inobediens volo inveniri. Ad hanc vocem omnes Sorores, ad pedes ejus prostratæ, gratias immensas ei referebant, non tantum pro stipendii, quo fruebantur, collatione ; quantum de ejus solemni refectione, cui omnes congratulabantur. Porro Magistra ordinis, dante signo, ut Sorores de mensa surgerent, et cum Psalmo, more solito, ecclesiam peterent ; B. Mathildis tremebunda cum Sororibus concinens, vocem audivit in aere dicentem : O B. Mathildis, scias te hodie non cum Esau reprobato, sed cum Elia in aera levato esse cibatam. Huic voci auditum præbens, tacite Deo gratias referebat. Quod non audientes, sed intelligentes Sorores ; sciscitabantur, quid esset, quod intra se animadverteret, et cum aliis non psalleret. Ad hoc B. Mathildis cum Propheta respondit : Secretum meum

Joan. 1.

Prov. 14,

cælo approbante:

Esa. 24, 16

C mihi, secretum meum mihi. Super tali ejus responsione universæ admirantes Sorores, quid facere possent, cogitabant. Cumque mutuo inter se, ut dictum est, disceptarent, Magistra conventus piarum Sororum, dixit : Si est ad placitum vestrum, ne diu sic inter nos disceptemus, Dominum Præpositum vocemus. Hoc audito omnes dicebant : O Domina Magistra, placet nobis, quod Dominum Præpositum vocetis, ut per ejus auxilium, quid Beatæ Mathildis fuerit secretum cognoscamus. Ad hæc verba est vocatus Præpositus Hartwicus, qui veniens inquirere cœpit, quare vocatus esset. Cui Magistra pro omnibus, sicut decuit, Sororibus respondit, dicens : O Pater et Domine in Christo venerande, cum hodie more solito de mensa surgeremus, et ecclesiam peteremus, Domina et Soror nostra B. Mathildis, quasdam habuit, sicut intellexeramus, cum sanctis spiritibus collocutiones ; et dum pie inquireremus apud eam, quid esset, quod locuta fuisset, respondit : Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Super tali ejus responsione, Pater et Domine in Christo, vos noveritis esse vocatum. His auditis, Præpositus Hartwicus vocari ad se jussit B. Mathildem. Quæ cum vocata esset,

quod ipsum cum jussa esset revelare,

D dixit ad eam Præpositus Hartwicus : O filia, Deo et hominibus dilecta, si me vereris, ut Dominum, et ut Patrem veneraris, dico tibi cum Malachia Propheta : Si sum tibi Pater, ubi est amor meus ? si Dominus, ubi timor meus ? Sub obtentu ergo paterni amoris, et magisterii timore, dic mihi, cur dilectis Consororibus dixerit, cum a te, quid ageres, sciscitarentur, et tu respondisti, Secretum meum mihi, secretum meum mihi ? Ad hæc Mathildis respondit : Anima mea liquefacta est, ex quo tu, Pater amande et Domine mihi semper timende, sic locutus es. Et statim ad pedes Præpositi Hartwici prosternere se disponens, Præpositus Hartwicus, recepta manu ejus, pie eam elevans, parumper seorsum eam ducens, didicit ab ea quod spiritus Angelici dixerunt ei ; O B. Mathildis, scias te hodie non cum Esau reprobato, sed cum Elia in aera levato esse cibatam. Vix finito tali sermone, cum lacrymis, inquit Præpositus Hartwicus : O B. Mathildis, Deo et hominibus dilecta, tu sis nunc et in æternum benedicta. Et sine mora præcepit, ut ambo conventus Fratrum et Sororum cum devotione psallerent ad laudem Dei, qui hodie mirabilia declaravit in B. E

Malach. 1

Mathilde, hunc Psalmum : Benedicite omnia opera Domini Domino. En mirum ; cum jam cantatus esset ultimus versus hujus Psalmi, pater beatæ Mathildis Comes Bertoldus astans foribus ecclesiæ, iterato incepit eumdem ultimum versum cum lacrymis aiens ; Benedictus es in firmamento cœli, et laudabilis, et gloriosus, et superexaltatus in secula, qui in filia mea tanta facis virtutum mirabilia. Quo dicto, a Præposito Hartwico, et a B. Mathilde, et ab omnibus honorifice est receptus : super qua salutatione omnibus regratians, subjunxit, dicens : Audite precor, et intelligite, et quomodo venerim huc, mecum perpendite. Hac nocte circa pullorum cantus, dum de filia mea ego et mater ejus colloqueremur, quædam vox insonuit auribus meis, dicens : O Comes Bertholde, surge, et ad filiam tuam propera. Et cum festinatione surgens, sicut cernitis, adveni. Nunc ergo, o Præposite Hartwice, quid sit gestum, mihi narrate. Ad hæc Præpositus Hartwicus respondit, dicens : Audio et intelligo, quod Deus noluit vos ignorare mirabilia, quæ nuper in Domina mea, filia vestra et Dei sponsa B. Mathilde sunt, ut ex parte cognovistis et plenius cognoscetis, peracta : et consedentes, narravit ei singula. Quibus auditis Comes Bertoldus, respondit, dicens : Deus qui huc venire me fecit ad tantam solennitatem, illi sit mea devotio nunc et in ævum

Dan. 3,

aguntur Deo gratiæ,

quibus divinitus monitus pater intervenit.

F oblata, sitque ei laus perpes nunc et in perpetuum. Vix Comes Bertholdus sermonem suum finierat, et B. Mathildis subinferens, dixit : Ego dormio, et cor meum vigilat. O quam dulcisona voce, Christi sponsa, sui cordis protulit arcana : quia sicut omnium juris est sponsarum, curam suorum gerere sponsorum ; sic multo decentius est, veram Christi sponsam, corde vigili recolere sponsi sui Jesu Christi amorem, quem in ea habuit, dum propter eam carnem induit ; cum in cruce pendens, somnum cepit ; et in somno mortis corporalis, per apertionem sui lateris, de fonte sui cordis sanguinem et aquam nobis propinavit. Illius amoris memor B. Mathildis, inquit : O in Christo Pater et Domine, venerande Præposite Hartwice, ego misella precor, provida vestra dispensatione mihi detur, ut de Decima, per præsentem patrem meum huic Ecclesiæ Dyezzen nomine meo collata, pars tantæ quantitatis ad Oblatas *b* instituatur, ut etiam omnibus adjacentibus Ecclesiis large et perpetim tribuantur. Gaudium etenim mihi generat et salutem omnibus, residuis ejusdem Decimæ partibus fruentibus, si [de ea fiat] panis ille mysticus, qui de cœlo descendens in uterum Virginis,

Ipsa petit Decimæ partem in Oblatas erogari vicinis Ecclesiis:

b

A nis, et in cruce pendens, teste Osee Propheta, coctus est in clibano, ut nobis fieret esibilis. Ut ergo nos eodem pane pariter reficiamur in regno cœlorum, id quod petii vestra, Pater pie Hartwice Præposite, mihi præstet gratia, et confirmetur consensu omnium Confratrum et Dominorum meorum hujus ecclesiæ Canonicorum. Completa hac petitione, omnes pari voce dicebant : O B. Mathildis, quod jam petisti, hoc omnes consulimus, et fieri postulamus. Ad hæc pius caritativus Præpositus Hartwicus, manu Fratribus silentium imponens, dixit : O B. Mathildis, Deo et hominibus dilecta, gratum eructasti verbum ; quia omnium corda nostrorum excitasti ad tuum complendum desiderium. Ut igitur tui affectum desiderii ad optatum ducam effectum, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti constituo, et omnibus Officialibus præcipio, ut singulis annis in tam superabundanti quantitate medulla frumenti de Decima in Diengen et de confinio ibidem, specialiter ad Oblatas, sicut B. Mathildis petiit, perenniter tribuatur; et sicut salutaris illa Eucharistia, in eadem panis forma figurata, nulli pœnitentis simul et postulantis affectui est neganda, ita etiam ipsa panis substantia numquam cuiquam denegetur.

Ose. 7, 7

et impetrat:

B Constat sane omnibus Christianissimæ fidei cultoribus per hanc saluberrimam constitutionem, dotem desponsationis B. Mathildis, in ecclesia Dyezzen, apud Deum et homines esse celeberrime confirmatam.

23 Cum Soror una, cui usus erat scribendi membranum, dum ad lineas c punctaret, subulam incaute trahens, oculum transfigit, pupillam perforat, et continuo exivit sanguis et aqua. Dolor elicit clamorem, concurrunt omnes ad Sororem : geminatur molestia de languore desperabili Matris, et de excæcatione Sororis ; siquidem utilis erat, et dilecta omnibus : et hinc magis doletur dolor ejus. Excitat Matrem tumultus ille, vocatur et adducitur illa : cum aqua pupilla defluxerat, et adhuc sanguis rivatim fluebat. Nulla spes oculi rehabendi, nulla de cetero videndi; solus dolor ut quiesceret, optatur dolenti. Jubetur accedere, attractat oculum manu [Mater] : et manu Domini affuit, fugans dolorem, dens sanitatem, et luminis claritatem. Stetit sanguis, et sanitas perstitit, adeo ut numquam clarius viderit, nec suavius habuerit. Hoc fecit in morte Mathildis nostra, contestans se non mori, sed de morte transire ad vitam, et viventibus consulens ad meliorem C vitam.

c

oculum subula excussum restaurat.

ANNOTATA.

a *Simon Præpositus hic σφάλμα aliquod Scriptoris arguit, arbitratus* patrem novennio ante filiam mortuum esse, *scilicet* anno **1151**, *sed quid si legatur* mortuum esse anno **1161** ? *tum omnia salvantur, et potuit hic error facilius contigisse. Alias quæ hoc et sequenti numero referuntur, referenda essent ante ejus discessum ad cœnobium Oetilstetinen.*

b Oblatæ *dicuntur, orbiculi sacrificales, vulgo* Hostiæ, *et hinc* ***Francis*** Oblies *dulciaria quædam eodem modo confecta quo illæ.*

c *Ita videmus et habemus plures codices ad æqua utrimque intervalla singulis in foliis acu transfixa, et ductas ad utriusque lateris correspondentia sibi puncta subtiles lineas diluti aut etiam nullius coloris, supra et intra quas scriptura postea inducta decurrit.*

CAPUT IV

Ultima moribundæ gesta. Obitus, sepultura, miracula.

Interim auditur foris, Abbatissam infirmam formari jam ad mortem. Præpositus Hartwicus accurrit exanimis, irruunt Fratres cum fletu maximo et lamentis, fit super eam mugitus et gemitus, proprius cuique, et planctus in commune solennis. Sciebant quod per eam Dominus salutem dedisset domui, et sequentia præcedentibus raro similia. Tunc Præpositus Hartwicus exorsus est fari, Abbatissam consolans, et Conventum exhortans : Te quidem, o Mater, video in defectu corporis maximo, non tamen adhuc de vita tua despero : potens est Dominus te reddere nobis in salutem domus, quæ tota pendet in te, quam plangimus, quam lugemus. Scimus te Christum desiderare, quem diligis ; salva sunt tibi præmia meritorum, nec dilata minuentur. Nostri potius miserere, quos deseris. En quos in duobus locis Christo lucrata es tuæ sanctitatis exemplo : en Fratres et Sorores, quos per te Christus acquisivit, omnes ad coronam tuam pertinentes, et gemmarum instar in decore tuo fulgentes. En omnes vivunt, odorantes de te odorem suavitatis in operibus tuis, quæ compererunt in verbis, quæ de te audierunt ; sed et in disciplina morum tuorum, quam viderunt : in his omnibus gloriam Christo acquisisti, nec est quod neget tibi oranti. Oramus ergo, ut petas vitam : adjiciet tibi, necessariam nobis magis quam tibi. Quis ultra, te subtracta, proteget nos orationibus, fovebit suasionibus, muniet consiliis, relevabit auxiliis? Principes genus tuum sunt, omnes tui gratia gratum habuerunt locum, impenderunt beneficium, averterunt omne contrarium, inclinaverunt ad nomen tuum. Te vivente pacem habuerunt nostri ; omnes tui fuerunt ex te honorati ; nihil audebant maligni; ipsi, qui oderunt pacem, tuis fuere pacifici. Optamus vitam tuam ; sed si Christo magis placet, ut migres, vade secura, certa de corona, gloriosa de victoria. Et vos, inquit, o Sorores, ecce via, quam currimus ad finem : hinc tendimus, ut vitam hanc morte terminemus. Atque utinam morte hac terminaremur, nos qui male vivimus ; et non alia mors sequeretur immortalis, qua peccatrix anima in æternum moritur, et numquam F permoritur. Vivit enim semper recens ad supplicium, nec defertur ad terminum ; consumitur, et non consummatur ; habens in æternum, quod doleat desperans, et desperata quod evadat. Eia nunc, Sorores, beatas vos dixeram, quas Dominus assumpsit sibi, quas non ancillas, sed sponsas suas vult vocari ; quia non a nobis vult timeri, sed diligi ; vel si timetur, timore delectatur filiali, immo sponsali, non servili. Cernitis ante vos Ducem vestram currentem, et cursum jam consummantem, et pulsantem ad januam cœli ; et ecce jam aperietur ei. Felix ipsa, quam deduxit Dominus per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei, et dedit illi scientiam Sanctorum ; honestavit illam in laboribus, et complevit labores illius ; deducens eam auxilio, ostendens regnum consilio, dans illi scientiam sapientia, honestans in laboribus constantia, complens labores perseverantia. Et vos, filiæ, eadem virtute armamini, vestigia Matris vestræ sectamini, ut cum ipsa currentes perveniatis ad bravium, et ipsius meritis perveniatis ad regna cœlorum, Sponso ipsius et vestro parante, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Hartwicus Præpositus rogat,

E

ut sibi petat produci vitam,

et ad eam imitandam Sorores hortatur.

25 Exitum Sanctæ sancti Angeli observabant, et dæmones

A ENGELHARDO *illa cum ter flevisset totiesque risisset,*

A dæmones et Sorores. Tum subito illa fiere cœpit amarissime; post fletum, quod ante numquam visa est fecisse, risit cum lætitia magna: et sic tertio fletum iteravit, et risum, non impos mentis, ut sæpe fit, sed optime habens sensum. Nulli tamen indicavit, quare id esset factum. Super hoc conjectandi quisque licentiam habeat. Mihi, non ut sapienti, videtur, causam fletus sui dæmones fuisse, quos Sancta vidit, mala ejus numerantes et pensantes; Angelos autem sanctos bona, opera e contra numerando superantes; et ex hoc recte ridens exultavit, sicut fleverat, dum malignos fore victores extimuit. Ter vero ideo factum; quia tribus modis bonum vel malum committitur; cogitatione, locutione, et opere; quæ singula inimici dæmones trutinant. Primum [prava] opera in trutina ponunt; quæ si bonis præponderent, animam male operantem vendicant sibi; minora si sint bonis, fugiunt victi. Adhuc tamen de verbis causantur, quæ et ipsa deducunt ad libram; et his victi, secundam exhibent fugam. Postremo, nec ultimam cogitationem prætereunt indiscussam, ubi si vincantur, ultra nihil juris habent in animam. Sicut autem spiritus mali student rapere, ita boni conantur eripere animas; B ut nihil malorum patiantur deduci ad medium, quod fuerit satisfactione deletum: tantumque exaggerant boni bona, quantum mali mala. Credo, huic Sanctæ de se vidisse istud datum, sed dicere non fuisse datum; ut ipsa lætior, quo securior, de corpore exiret; et alium minus sanctum fletu suo sollicitum redderet, risu quoque fiduciam non negaret.

creditur a Deipara apparente exhilarata.

26 Quod et ipsa perseverantia gaudii probavit: nam ita læta jacuit postea, tamquam ad epulas invitata, et cum Angelis convivata. Vidit enim S. Mariam Dominam nostram, vidit et salutavit. Ave, inquiens, Maria, gratia plena, Dominus tecum; et, in Benedicta tu, defecit, et risit, et magno tripudio exultavit. Obtulerunt ei Sorores imaginem S. Mariæ: manu avertit illam, convertens oculos ad visionem, quam vidit in spiritu; quasi diceret, Ego saluto S. Mariam, non in imagine, sed in veritate. Et sicut extrema gaudii stultorum luctus occupat, ita expectatio justorum lætitia; et sicut mors peccatorum pessima, ita pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum, in hac Sancta probatur.

Eccl. 1

Probavit de se dictum: Usque ad tempus sustinebit patiens, et postea redditio jucunditatis. Vidisses eam ad præceptum Jesu obmutuisse, nec verbum de

Jos. 7.

C ore ejus exisse; circuisse muros septem dies, et tunc clamasse, et clamore muros disjecisse, et morti

Job 1,

mortem insultasse, nec mortis amara præ dulcedine vitæ sensisse. Risit tunc, ante non ridens, et videns impletam illam Baldad Suitis sententiam: Deus non projicit simplicem, nec porrigit manum malignis, donec impleatur os tuum risu, et labia tua jubilo. Evaserat omnem angustiam, vidit ad vitam se transferri; perfecta merito, certa de præmio, vocatione Christi, et Angelorum conductu. Hæc illi causa risus, hæc materia jubili; quæ potuissent in occulto fieri, nisi parasset illi Deus apud homines in benedictione memoriam, sicut apud se gloriam, ut et nos traheret ad similem vivendi formam.

Chunradum ministrum suum

27 Necdum tamen penitus defecerat; respiravit, et locuta est in gaudio, mirantibus cunctis; singulas quasque consolando exhortans, et confortans manus earum in Deo, et gratias singulis agens pro impenso servitio. Vidit Chunradum nomine, fidelem et devotum sibi, qui de Milite Conversus ex familia parentum ejus, omne monasterii fecit opus; quem alloquens, multa consolatione replevit, instruens verbis salutaribus. Tu, inquit, mihi adjutor et minister

2 Tim 4,

fidelis in Domino, bene servisti mecum in officio domus Dei. En ego cucurri ad terminum, et hodie percipio bravium: superest mihi corona justitiæ, et D requies æternæ vitæ. Confide et tibi superesse, nec diu differri, quia tu mihi coronam magna ex parte præparasti. Si quid oratione, meditatione, vel lectione profeci, tu me reddidisti expeditam; ut tui laboris instantia, fuit requies mea; ita nunc erit merces tua cum mercede mea. Sta ergo nunc, et persta quasi miles bonus, certa ut fidelis athleta. Labor quidem est, sed brevis et modicus, ad futuram gloriam, quæ nec modum habet, nec finem; quam ego nunc video, non tantum per fidem, sed certe per speciem. Video coronas nostras pro labore nostro reddendas, tantæ jucunditatis, tantæ gloriæ, ut nullius sensus, nullius lingua tibi possit edicere. *adhortatur ad perseverantiam:* Persevera benefaciens, adjice quotidie divitias tibi et gloriam in cœlo; sicut ille qui thesaurizat, nihil contemnit in lucro. Hæc locuta est; et reincipiens, a Dei laude non cessavit, quamdiu linguam movere prævaluit.

Extremum inuncta, visa est quasi Communionem accipere ab invisibili manu

28 Sana frequentius communicavit, agnum comedens cum lactucis agrestibus; quia numquam sine lacrymis et amarissimis fletibus communicavit, et poculum Sanguinis Christi cum fletu temperavit. Communicaverat in lecto doloris, accipiens, de consilio S. Jacobi Apostoli, et Sacramentum Unctionis sanctæ, atque in ea indulgentiam peccatorum. Jac. 5, 14 E Illud ab hominibus inter homines vivens: sed jam cum Angelis victura, manibus communicavit Angelicis. Ad finem deducta vocem ultra non habuit, gestu corporis præsentiam Majestatis ostendit, inclinans reverenter, hians ore competenter, glutiens gutture decenter, sed et gestum bibentis imitans, et inclinans frequenter. Hoc viso miratæ sunt Sorores, et qui aderant; sed miraculum exhibens, animam mox solvit, communicans communicatoribus Sanctis in gaudio, et abiens cum eis ad rem sacramenti de sacramento, et de re fidei ad vultum speciei. Erat illic videre miraculum, signa non mortis in mortua; splendorem, sed vitæ. Viventi similior vultu roseo, rosis Martyrum admixtum ostendit spiritum suum; sed lilii candorem imitans corpus reliquum, Virginibus sociam testabatur animam, tam spiritu quam carne incorruptam. Gaude nunc et lætare Mathildis, filia Sion, et non captiva Babylonis; canta cum David canticum Domino in terra Psal 115, tua, quod plene non poteras in aliena. Dic, Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis; eo quod effugeris de fornace ferrea Babylonis, et habites in luce cum filiis lucis.

F *Dum celebrantur exequiæ,*

29 Celebrantur exequiæ; ploratum ibi non est multum: nam lacrymas absorbuerat gloria: magis gaudebant de virtute manifesta; fletus si qui erant, erant pro se cuique ad ipsam, non pro ipsa. Corpus olim jejuniis attenuatum, accessu infirmitatis prorsus absumptum, nihil reliquit vermibus devorandum; Job. 19, 20 sed super ossa cutis extensa hanc ab ea vocem Job elicuit; Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum, et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos: Nonne et dissimilis erat illi, qui cucurrit adversus Deum erecto collo, et pingui cervice armatus est? Operuit faciem ejus crassitudo, et de renibus ejus arvina dependet. Nihil horum in Mathilde. *cerei vento extincti divinitus reaccenduntur,* Spiritus ejus rexerat artus, ad ferendum faciles, quo ipse vellet, nec velle ipsius aliud, quam ut de morte ad vitam transiret. Et factum est ita. Nihil exequiis defuit gloriæ spiritualis: Psalmis, Hymnis, et canticis spiritualibus celebratæ sunt: accensa luminaria plurima, sed vento vehementi et frequenti extincta. Fecit autem Deus miraculum, ut cum præ flatu ventorum homines stare non possent, candelæ incessanter arderent; et cum jam extinctæ viderentur, arderent denuo invisibiliter Matth. 8, reaccensæ; et qui imperavit ventis et mari, voluit sponsam

A sponsam suam luce, quam semper dilexit, nec in morte privare.

capitis dolor curatur:

30 Voluit Deus ostendere, quod viveret, post mortem signum dans in Fratre, qui mortuus fuisset, nisi mortua subvenisset. Nomen illi Chunradus; non ipse, quem proxime [diximus], sed homo liber, spiritali amore Conversus, ita infirmus capite, ut responsum mortis haberet quotidie, sed præcipue post fletus in morte Abbatissæ. Quid ageret? Uno tantum gradu ipse morsque dividebantur. Cœpit concepta fide audaciam, accedit ad mortuam, cogitans Evangelicæ mulieris exemplo, Quod si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salvus ero. Tetigit ipse caput Sanctæ, et suo capiti salutem acquisivit; quod ad mortem ultra usque non doluit, et se de cetero virtutis Abbatissæ testem et præconem dedit.

Marc 6,

multi se a vivente sanatos fatentur, sed silere jussos.

31 Affuit de provincia plebis multitudo exequias celebrantis: offertur pro ea salutaris oblatio, offerunt singuli ob sui memoriam, commendantes Sanctam Deo, et se Sanctæ commendantes coram Deo. Vicini aderant fletu ejulantes, viduæ et orphani damna sua plorantes, ac si Dorcas jaceret præsens, et ostenderent Petro, quas ulli tunicas fecisset et vestes. Affuerunt et infirmi sanati ab ea; confitentes, illas et illas infirmitates se evasisse per B eam; sed semper hoc celasse, ne Sancta gravaretur: si quidem fuerat comminata, si proderent, quod in eadem mala reciderent. Hæ minæ finem acceperunt in morte ipsius; illuc usque pactum fuit; postea quod vellent, dicere licuit. Processerunt plurimi tunc, qui dicerent; ille, se cæcum fuisse, et vidisse; ille surdum, et audisse; ille, paralyticum, et convaluisse; et alii atque alii, diversas et innumeras infirmitates per eam evasisse. Venerunt etiam infirmi ad exequias: plurimi sanati sunt, quorum numerum ideo non scribo, quia præsentium negligentia non annotavit. Invidia quoque si adfuisset, pro evidenti miraculo celari non potuisset. Sepulta est cum honore, posita in Dyezzen, ante altare S. Joannis Baptistæ, spiritu ejus exultante in Domino, et corpore ejus in testimonium illic posito, contra eos qui agunt vitæ illius contraria. Age nunc, Sancta Dei, cognosce figmentum nostrum, cognosce et tuum; et te nihil potuisse, præter auxilium divinum: idemque nobis impetra ad faciendum bonum: et si tuum non possumus attingere meritum, ad gloriam eminentem, vel pœnam possimus evitare per te, Deo C conjunctam, in Omnipotente nihil non potentem. Regnas cum Deo, da ut non regnet peccatum in mortali corpore nostro: et qui tibi contulit fructum centesimum cum Virginibus, conferat nobis sexagesimum cum continentibus; imo vel tricesimum, cum conjugatis sibi placentibus. Ornet te lilium, in corona gloriæ et serto exultationis, nobis fiat vel viola, testis pœnitentiæ et humiliationis. Tu sedeas cum Sponso Sponsa in throno regni, dormias in sinu ejus, consors quietis et socia thalami; nobis sufficiat evasisse supplicium, et in regno cœlorum vel ultimos fieri. Tu cum Virginibus Virgo sequaris Agnum, quocumque ierit, et cantes canticum novum; nos vero, per lamentationes propheticas, declinemus illud Væ tormentorum. Tu postremo sedeas cum Christo judex vivorum et mortuorum; nos cum dextris assistamus in numero benedictorum, percepturi regnum tuis precibus, quod non possumus justitia meritorum: ipso præstante, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.

Invocatur a Scriptore vitæ.

Capillis mortuæ rescissis morbi curantur,

1. Cor. 11

32 Ad finem nimium festino. Superest unum dicere, quod historia prohibet reticere. Consilio Pauli comam nutrierat, dicentis: Mulier si comam nutriat, gloria est illi. Quod audiens et obediens, nequid mandatorum præterisse videretur, cogitavit observare, acquiescens verbo doctoris, non speciei corporis. Nam capillos ita velatos habuit, ut numquam viderentur; et laboris plus, quam decoris fuit, eos non tonderi; cum lasciviæ ejus nihil servierint, totum oneri corporis, totum militiæ spiritus, et oculos ejus simplex esset in omnibus. Defunctæ absciderunt eos, servantes pro Reliquiis: nec fallit pietas fidei, nam tactu eorum sæpe sanantur infirmi. Certissimo autem sunt remedio contra tempestates et fulgura; et surgentibus ventis atque minitantibus, capillos Sanctæ suspendunt in aera; sicque tempestates conquiescunt, conticescunt tonitrua, ac si Dominus Jesus imperet eis, sicut in mari quondam, ita nunc in terra. Hoc tam solitum in monasterio, tam notum in provincia, ut capillorum S. Mathildis ostensio, sit tempestatum depulsio; nec post mortem ejus illic noxiæ fuerint, cum prius sæpe nocuerint. Oremus et nos Sanctam, ut sanctitatis suæ meritis nos defendat a tentationum tempestate, protegat precibus suis a diaboli laqueis ignitis; accendat potius spiritu judicii et spiritu ardoris, ut zelum habeamus Dei per dilectionem, et animum contemperatum proximo per discretionem. Impetret nobis S. Mathildis sancti Spiritus gratiam; depellat iram, sedet invidiam, extinguat odia, premat superbiam, sanet conscientiam, occidat luxuriam, tribuat castitatem, adaugeat fidem, cumulet spem, adjiciat caritatem; ut ipsum, qui caritas est, videamus Deum, in illa bonitate electorum viventem et regnantem in secula seculorum. Amen.

D *A. HENGELHARDO,*

et tempestates sedantur.

E

APPENDIX.

Miraculum anno MDCXVII *patratum, a Simone Præposito Dyezzensi transmissum.*

Puella asthmate et gibbo laborans sanatur.

Quamquam semper fuit estque fidelium magnus in B. Mathildem nostram fervor atque devotio; divina tamen bonitas recenti miraculo dignata est seu illum fervorem magis in nobis accendere, seu B. Mathildem amplius illustrare. Circa annum XVII hujus seculi miraculum illud accidit. Virgo quædam nobilissima, duodennis ferme, duplici ex morbo, asthmate scilicet et fœdo gibbo laborabat, qui omnem medicorum industriam et artem pridem eluserant. Erat illa illustrium Comitum de Furstenberg, Wisenstaig et Helfenstain filia, cujus malis parentes mire discruciabantur, naturæ vitium, convitium suæ, ut assolet, prosapiæ interpretati. Dominus Rudolfus Comes parens, tunc temporis, auctoritate Serenissimi Ducis Bavariæ Maximiliani, Præfecturam administrabat Landspergæ, quæ superioris Bavariæ civitas est, quo paulo ante ex sede sua Wisenstaig commigrarat. Istic loci forte celebris fama Comitum aures ferit de B. Mathildis nostra sanctitate, apud Deum meritis ac miraculis, in primis quæ patrasset in curandis defectuosis. Accenduntur Dynastæ ambo et eriguntur in spem, fore ut parem Beata suæ quoque filiæ gratiam conferat. Spem porro ut firment suam, vovent ad sepulcrum B. Mathildis legendum Sacrum; et, si sanaretur filia, etiam alia donaria. Eapropter Comitissa, causa tam voti solvendi, quam experiundi B. Mathildis opem, venit cum filia ad nostrum monasterium: curat legi Sacrum votivum. Interea ambæ aliquantisper et tumulum flexæ; fundunt ad beatam Abbatissam preces, quas ardens desiderium exoptati auxilii suggesserat, utique fervidas. Surgunt. Mater primo filiæ palliolum sepulcro (id super humum, lateritio opere, et marmore desuper imposito, S. Mathildis referente imaginem incisam, elevatum est) mox ipsam filiam imponit; cui dein eamdem, qua gibbus prominebat, circumcirca strictim admovet, pallioloque F

rursus

A rursus amicit. Res mira! Dei potentia, et B. Mathildis merita et supplicum fidem respiciens, imo tamquam clarissimas cœlo voces exaudiens, liberat virginem utroque malo, matre et filia stupentibus et gaudentibus; atque Deo Deique Sponsæ castissimæ, Patronæ suæ B. Mathildi, animitus gratias quas poterant maximas agentibus. Illustris Matrona tam in animi pro tanto beneficio grati significationem, quam in patrati testificationem miraculi, sanctæ sospitatrici suæ dono misit duo scite facta capita, inclusis Sanctorum reliquiis venerabilia: quæ deinceps beneficium B. Mathildi acceptum referre ac prædicare, quoad vixit, numquam destitit. Hujus testes miraculi, qui partim coram spectarunt, partim ex spectantibus audierunt, aliqui etiamnum supersunt: et in iis duo celebres Prælati, qui nominari possunt: et quorum alter nuper etiam propria syngrapha rem testatam fecit, XXVI Aug. anno MDCXXXVII. D

DE B. JACOBO VENETO

ORDINIS FRATRUM PRÆDICATORUM,

D. P.

FOROLIVII IN ROMANDIOLA ITALIÆ PROVINCIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu ab Apostolica Sede sæpius probato et aucto, Vitaque a coævo scripta, E
B et ejus varia traductione atque epitome.

ANNO MCCCXIV

Beatum Jacobum, *illustrem in Italia Ordinis Dominicani Confessorem, alii* Venetum *cognomine, alii* Salomonium *dicunt: Venetum a Venetiis natali urbe; a paterno vero nobili ibidem genere Salomoniorum,* Salomonium. *Chronotaxis vitæ, ut ea vel in limine ipso, quod Actis præstruimus, sub Lectoris simul aspectum cadat, hujusmodi est.* *Chronotaxis vitæ B. Jacobi.* *Natus fuit Venetiis anno a Nativitate Christi* MCCXXXI, *ibidemque anno decimo septimo post, hoc est* MCCXLVIII *in Religiosam S. Dominici familiam adscitus, annos exegit octodecim. Post quos, anno videlicet* MCCLXIX, *vitaturus molestam propinquorum consuetudinem, mutata sede, in Conventum Forolivianum commigravit: ubi reliquis exactis ætatis annis si sex excipias, quibus ex intervallo Præfecturam inter suos Ravennatem, Faventinam atque San-Severinatem, sed vicariam gessit, annos omnino sexaginta sex in Regulari disciplina consumpsit, decessitque ætatis octogesimo tertio, Christi* MCCCXIV. *Humato, et ante ac post mortem patratis miraculis claro, laboratum ex optimo marmore mausolæum Forolivii, cum hujusmodi inscriptione Veneti posuere:*

Hoc Jacobum tumulus conservat marmore Fratrem,
Epitaphium. Virtutum cumulus quem dat tibi Livia Patrem.
C Gloria qui Venetis, cuiatibus est oriundus:
Virgineis meritis meruit cœlestia mundus.
Hujus Dominicus, Petrus, Thomas Ordinis almi
Gaudent, quod socio cantantur in æthere psalmi.
Cancros, arteticas, febres, capitisque dolores
Propulit, atque alios morbos mentisque furores.
Forolivium gaude pro te nunc Præside tanto.
Qui Patrem Natumque rogat cum Pneumate sancto.

2 *Publicum ejus cultum, non multis ab obitu annis, tacito assensu probavit primo Joannes XXII; continuatisque per duo interea secula illustribus miraculis, iisque ad examen oblatis Clementi VII, impetratum ab* *Cultus Foroliviensibus concessus pro 31 Maji,* *eo fuit anno* MDXXVI *vivæ vocis Oraculum, quo potestatem faciebat, annuum intra Foroliviensia mœnia festum ei agendi. Oraculi istius testis idem qui et orator apud prædictum Pontificem.* Christophorus Numaius, Miseratione divina Tituli S. Mariæ Aracæli S. R. E. Presbyter Cardinalis, Foroliviensis vulgariter nuncupatus, *fidem ejus manu propria sub attestatione Secretarii sui* Bartholomæi Bentivoli, *hoc modo fecit.* Universis et singulis Christi fidelibus, has præsentes inspecturis, lecturis, pariter et audituris, salutem in Domino sempiternam. Fidem indubiam facimus et attestamur, qualiter; cum sit quod divina clementia varia et diversa sanitatum et gratiarum munera, meritis B. Jacobi de Venetiis, Ordinis Fratrum Prædicatorum S. Dominici, in sacro Conventu S. Jacobi intra Civitatem Foroliviensem consistente, *per vivæ vocis oraculum,* multis eum pie invocantibus indeficienter conferre non desinat; propterea dictæ civitatis et conventus tam populus quam fratres ejusdem Ordinis S. Dominici, Congregationis Lombardiæ, hujusmodi B. Jacobi pia devotione inflammati, ad Sedem Apostolicam et ad sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri D. Clementis Papæ VII clementiam recurrentes, eidem suæ Sanctitati per nos eorum nomine humiliter supplicari curarunt, quatenus, tam pro ipsius B. Jacobi gloria, quam pro ipsorum populi et fratrum plurima devotione augenda, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Apostolorum Petri et Pauli auctoritate et sua, annis singulis perpetuis futuris temporibus, concedere et indulgere dignaretur, ut dicti B. Jacobi festum in die obitus sui, videlicet ultima mensis Maji, nec non divinum Officium et Missarum solennia, pro ipsius B. Jacobi gloria edita et facta, sub Officio festi duplicis solenniter celebrare valeant; infra annum vero, tam pro *cum Missa et Officio proprio, etiam infra annum recitandis,* dictorum fratrum pro tempore ibidem degentium, quam pro aliorum sæcularium devotione, prout ipsorum devotio exegerit, toties quoties opus fuerit, in ecclesia ipsorum seu etiam in monasterio monia- F lium ejusdem Ordinis, in dicta civitate et sub eorumdem fratrum regimine consistente, Missam dicere aut cantare, seu dici aut cantari facere, per fratres dicti Ordinis Prædicatorum dumtaxat, valeant; similiter præfati Jacobi commemorationem, quandocumque ipsorum fratrum ibidem degentium seu aliorum advenientium devotio induxerit, ibidem in ecclesia et in monasterio supradicto, tam in Missis quam in divino Officio facere possint; et insuper quod dictæ ecclesiæ S. Jacobi consecrationem, quæ ultima Maji celebrari consuevit, ad sextam mensis Septembris transferre, et tali die illam celebrare possint. Et quoniam sua Sanctitas fidelium piis votis libenter annuere consuevit, vivæ vocis oraculo nobis desuper facto, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto, die vero XXV mensis Junii, et Pontificatus sui anno III, tam pro ipsorum populorum et fratrum devotione, quam pro ipsius B. Jacobi gloria augendis, de Omnipotentis Dei misericordia

cordia ac Beatorum Apostolorum Petri et Pauli auctoritate et sua, nobis, pro parte et nomine supradictorum communitatis et fratrum humiliter ac pie supplicantibus, omnia et singula supradicta liberaliter et benigne concessit pariter et indulsit : ita quod supradicti fratres, ibidem pro tempore degentes, hujusmodi Festum, nec non divini Officii ac Missarum solennia, tam in die obitus sui quam infra annum, ut præmittitur, celebrare, nec non Consecrationis festum transferre, et alia omnia et singula supradicta facere et explere libere et licite, et absque alicujus conscientiæ remorsu, possint et valeant, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium, has præsentes nostras litteras exinde fieri, et nostra ac nostri Secretarii infrascripti manibus subscribi voluimus; nec non nostri majoris oblongi sigilli appensione communiri jussimus et mandavimus. Datum Romæ in ædibus nostris, sub anno Domini a nativitate ejusdem MDXXVI, Indictione XIIII, die vero XXVI mensis Junii, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris et D. N. D. Clementis, divina providentia Papæ VII, anno ejus Tertio, etc.

translata in 16 Septemb. Dedicatione ecclesiæ:

3 *Quod in prædictis litteris editum indicatur, et usurpari permittitur Officium, id Ferrarius ait recitari solitum fuisse, usque ad Breviarii emendationem, a Dominicanis Foro-Liviensibus : et ex ejus ecgrapho, quod penes nos est, infra quidem Lectiones proprias et Hymnum damus; hic vero lubet hanc Orationem apponere :* Deus, qui per B. Jacobum Confessorem tuum fecisti Ecclesiam tuam novis gaudiis exultare : præsta quæsumus, ut ipse pro nobis pius existat intercessor, qui tui nominis pro nobis devotus semper exstitit prædicator. Per Dominum etc. *Ut autem dictum festum, ex societate cujuspiam diei, a populo feriato agendæ, festivius Foro-Liviensibus esset. Julius Papa III anno* MDLIV, XI *Aprilis,* Joanni Morono, Tituli S. Laurentii in Lucina Presbytero Cardinali, Ordinis Prædicatorum Protectori, ad instantiam Rev. P. Fr. Stephani Ususmaris, totius Ordinis Generalis, Magistri, ac dicti Conventus Fratrum, *simili* vivæ vocis Oraculo, *concessit et decrevit* ut Festum prædictum, quod ultima Maji celebrari consuevit, de cetero perpetuis futuris temporibus, in locis et a personis prædictis, in Dominica quæ post festum Ascensionis D. N. J. C. immediate sequitur, sub Duplici majori et proprio Officio, cum solenni processione et oblationum pompa, prout antea consueverat, celebretur. *Refert hæc omnia Lucas Castellinus in tractatu de certitudine gloriæ Canonizatorum pag.* 140 : *antea autem, videlicet pag.* 85, *succincte egerat de eisdem, addens,* in *ipsa* processione ejusdem Beati Reliquias decenter ornatas circumferri, et ad sepulcrum appendi tabellas, donaria, et vota. *Veneti quoque, nihilo Foroliviensibus pro cultu sui civis segniores, per Oratorem suum in sacra Congregatione Rituum instituerunt, et annuente Paulo Papa V impetrarerunt,* XXIII *Octobris anni* MDCXVII, *ut idem sibi liceret quod Foroliviensibus.*

deinde pro Domin. post Ascensionem,

et sic communicatur Venetis,

4 *Anno tandem* MDCXXII, *sub Gregorio XV, universus S. Dominici Ordo Decretum sacræ Rituum Congregationis, de communi aliarum locorum B. Jacobi festo instituendo, hujusmodi elicuit :* Proposita, in sacra Rituum Congregatione, Serenissimæ Reip. Venetæ unaque totius Ordinis Fratrum Prædicatorum petitione, qua B. Jacobi Salomonii festivitatem quæ felicis recordationis Clementis VII primum, ac deinde Julii III concessione in civitate Foroliviensi; nuper vero, ex indulto Pauli Papæ V, ac voto ejusdem Congregationis, Venetiis quoque celebratur : in omnibus eorumdem Fratrum ecclesiis ac provinciis celebrari posse supplicabant : eadem Congregatio, votum Illustrissimorum Cardinalium et Secretarii Referentis amplexata, petitum indultum, si sanctissimo Domino nostro placuerit, censuit concedendum. Decere scilicet arbitrati sunt Illustrissimi Patres, iis qui vitæ sanctitatem longa temporis diuturnitate comprobarunt, non in solo naturali, vel iis in locis dumtaxat ubi corpora eorum asservantur; sed etiam ubique ab omnibus, qui idem cum iis profitentur institutum, venerationem haberi. Idem vero sanctissimus, audita sacræ Congregationis in Beatum virum propensione, præsens indultum Apostolico beneplacito roboravit, die XXII Septembris, anno MDCXXII. *Quæ omnia, cum ad instar Indulti Foroliviensibus a Julio III facti procedant, intelligenda sunt pro eadem post Ascensionem Dominica : quæ cum sit mobilis, neque sic commode Sanctorum Fastis inseri nomen posset, placuit Philippo Ferrario in utroque Catalogo, et Joanni Pauli Masini in Bononia perlustrata, retinere diem* XXXI *Maji; nam Bononiæ peculiari etiam jure festum idem agitur, propter ipsius Sancti Reliquias in ecclesia S. Dominici asservatas.*

ac denique toti Ordini

auctore D. P.

5 *Ad cultum B. Jacobi in primordiis suis propagandum, non multo post ejus obitum, piorum hominum Sodalitatem institutam fuisse, ex litteris Berengarii Salomedii, Ordinis Dominicani Generalis, constat. Iis ipse, Sodales omnes universi Ordinis meritorum, ad promovendum B. Jacobi cultum, participes facit per hujusmodi verba :* Devotis in Christo dilectis, universis utriusque sexus, in Congregatione seu Societate ob felicis ac beati Jacobi Ordinis nostri gloriam et reverentiam congregatis vel imposterum congregandis, Frater Berengarius, Fratrum Ordinis Prædicatorum Magister licet indignus, salutem, et congregationi conjungi Civium supernorum. Dona charismatum fraternæ participationis communione proficiunt, et eo copiosius inter possidentium mentes exuberant, quo largius in proximorum subsidia derivatione quadam traduces caritatis emanant; quæ licet sint universis communicanda fidelibus, ad illos tamen debent largiori emanatione profluere, quos meritorum attollit probitas, et singularis prærogativa dilectionis merito reddit acceptos. Vestræ itaque devotionis merita, et dilectionem quam ad nostrum geritis Ordinem, speciali et attenta consideratione recogitans; vobis omnium Missarum, orationum, jejuniorum, abstinentiarum, vigiliarum, laborum, prædicationum, universorumque bonorum, quæ per Fratres totius Ordinis nostri fieri divina gratia operante contigerit, participationem concedo tenore præsentium specialem. Volo insuper et ordino, ut post decessum vestrum animæ vestræ in Generali Capitulo devote et spiritualiter commendentur, et injungantur pro ipsis Missarum et spiritualium orationum suffragia, sicuti pro Fratribus et Familiaribus Ordinis nostri defunctis fieri consuevit; ut multiplici suffragiorum præsidio, et hic a malis protegi, et in futuro mereamini in æterna tabernacula feliciter introduci. In hujus autem concessionis testimonium, sigillum nostrum duxi præsentibus apponendum. Datum Forlivii. Anno Domini MCCCXV, pridie Nonas Julii.

Sodalitas sub illius patrocinio instituta.

6 *Primigeniam illius et antiquissimam Vitam reperimus apud Patres Oratorii S. Mariæ in Vallicella Romæ, in codice II. fol.* 185, *transcriptam sub hac clausula,* Explicit Legenda B. Jacobi de Venetiis, Ordinis Prædicatorum : quæ cum antiqua esset, et ex characteribus caducis et pravis constaret, innovata est fideliter per Fr. Vincentium de Faventia ejusdem Ordinis, addito ultimo miraculo Fr. Sebastiani, MDXXIIII, die XXII Maji. *Miraculum istud ultimum contigerat anno* MCCCLXXIII. *Cetera ergo omnia, quæ ad viginti septem post mortem* B. Jacobi *facta narrantur, sunt ex illis* trecentis triginta octo, de quibus, infra viginti octo mensium terminum a transitu ejus repertis,

Datur Vita Romam missa ad Clementem 7

AUCTORE D. P.

A pertis, est diligens facta inquisitio per manum publicam cum attestatione solenni, *ut dicitur num.* 73. *Quæ autem ad Vitæ gesta et virtutes attinent, videntur accepta ex Processu, sub idem tempus instituto, idque intra tres aut quatuor primos annos; accepta autem ab aliquo ejusdem Conventus alumno, propositum habente,* incerta seu dubia, quæ de B. Jacobi virtutibus et miraculis a multis relata fuerant, prætermittere, *et* ea solummodo de vita et virtutibus ejus præsenti Legenda conscribere, quæ diligenti indagine probata sunt, vel fide dignorum attestatione comperta. *Auctor suam ut præsentis et videntis fidem nusquam allegat, eadem fortassis humilitate, qua nomen suum subticuit. Novum autem exemplar ut scriberetur Romamque mitteretur, factum crediderim auctoritate publica Senatus Populique, pro annui festi impetratione Clementi VII supplicaturi, ut dictum est.*

eadem fuerat transcripta a Bursello,

7 *Hanc Vitam Hieronymus Albertutius Bursellus, anno* MCCCCXC *florens, verbotenus inseruit libro suo, quem de Generalibus Ordinis Magistris conscripsit. Idem uno post seculo Mediolani fecit Ambrosius Taegius, in vastissimo trium voluminum opere, quod in Bibliotheca Conventus S. Mariæ gratiarum servatur MS. nobisque* B *benigne communicatum fuit : sed loco vetustioris Prologi novum suoque instituto magis proprium hisce verbis præteruit.* Provincia S. Dominici appellatur ea, in qua corpus ipsius sancti Patris, *Bononiæ mortui et sepulti,* requiescit. Hæc quam plures produxit illustres viros, qui prædicationis gratia, vitæ sanctimonia, ac morum honestate in Ecclesia Dei floruerunt : quorum tamen memoria pro majori parte, ex priorum Fratrum incuria, vel forte rerum nimia occupatione, deleta est. Quorumdam nihilominus actus et nomina, prout colligere potui, hic apponenda statui, ad Dei gloriam, et Ordinis honorem, ac Studentium spiritualem profectum. In primis præmittere libet Vitam Fr. Jacobi Veneti (qui Forolivii jacet, quem Fr. Galvaneus, in Chronica sua, patrem habuisse sanguine Mediolanensem, affirmat non quia tempore prior fuerit; sed quia mirabilior, prout inspicienti patere potest, comprobatur. *Hæc Taegius. Opus prælaudatum perducens usque ad annum* MDXIII, *quando creditur obiisse Ast Joannes Antonius Flaminius Forocorneliensis, anno* MDXVI *novo stylo eamdem retexuit ; et Fr Matthæo Bandelli, amoris ac venerationis ergo, inscripsit, inserendum libro Leandri Alberti de viris illustribus Ordinis, uti sequenti mox anno Bononiæ prodiit. Alterutram porro Vitam secuti deinde sunt, qui aliis linguis scripsere. Italica quidem Silvanus Razzius.* C *Joannes Thiepolus S. Marci Primicerius, Franciscus Merenda Foroliviensis Dominicanus ; omniumque novissimus Dominicus Maria Marchesius in sacro Diario ; Hispanica vero Ferdinandus Castellius, et Gallica Joannes de Rechac ; ut eos taceam qui compendiosius vitam tradiderunt idiomate vario.*

et invenitur in MS. Taegii.

VITA

Ex MS. Vallicellano Patrum Oratorii Romæ, collata cum MS. Ambrosii Taegii Mediolani reperto.

PROLOGUS.

Fides et diligentia auctoris in conscribendis B. Jacobi gestis.

Splendor gloriæ Dei Patris et salutis auctor humanæ, Dominus Jesus Christus, qui emittere suæ admirabilis claritatis radios, ad illuminandum corda fidelium et peccatorum tenebras effugandas, cunctis præsentis vitæ curriculis, solita pietate non destitit; novissime diebus istis sidus novum exhibuit, suæ gratiæ luce præfulgidum, suum videlicet B. Jacobum de Venetiis, de Ordine Fratrum Prædicatorum : qui fulgore sanctæ conversationis et vitæ, ac D miraculis quibus in vita et in morte claruit, evidenter semivivam in multorum cordibus devotionem et fidem superna gratia suscitavit. Ut igitur sanctitatis et virtutum ejus notitia spiritualium æmulatoribus exemplorum fructum sacræ imitationis pariat, et noxiæ propulset negligentiæ detrimenta, ipsius vitam, virtutibus plenam, ad Dei gloriam et devotorum consolationem, subscripto fideli commendare decrevimus : incerta seu dubia, quæ de ipsius virtutibus et miraculis a multis relata fuerant, prætermittentes, summa præcaventes diligentia, ne Deum veritatis falsis videamur attollere laudibus : hoc enim magis esset ipsius iram accendere, quam misericordiam provocare. Cum ipse, qui major est omni laude, nostro mendacio non indigeat, ut pro ipso loquamur dolos. Ideoque ea solummodo de vita et virtutibus ejus præsenti Legenda conscribimus, quæ diligenti indagine probata sunt, vel fide pignorum attestatione comperta. Quæ autem rudi quidem stylo, sed veraci, conscribimus; illius laudi et gloriæ deputamus, qui Sanctos suos ita glorificat, et per humilium merita facit mirabilia magna E solus.

ANTIQUA DIVISIO CAPITUM.

I. De ipsius infantia et primordiis vitæ ejus.
II. De profectu vitæ ejus in seculo.
III. De introitu ejus in Ordine Fratrum Prædicatorum.
IV. De conversatione ejus sancta et mirabili perfectione ipsius.
V. Qualiter ad Foroliviensem Conventum se transtulit.
VI. De abstinentia et parcitate ejus.
VII. Qualiter vinum sibi missum, tempore caristiæ, occulte pauperibus erogavit.
VIII. De austeritate ipsius.
IX. De custodia et continentia linguæ ejus.
X. De pia compassione ejus ad pauperes et afflictos.
XI. De juvene tristi, quem suis precibus a superabundanti tristitia liberavit.
XII. De fervendi devotione ejus.
XIII. De abundantia et gratia lacrymarum ejus.
XIV. De devotione, quam habebat ad Sanctos.
XV. De rosa, quam miraculose invenit in hieme in Ravenna.
XVI. Qualiter ivit Romam, et intravit miraculose in F Catacumbas.
XVII. Qualiter celebravit Romæ in Sancta sanctorum.
XVIII. De columba, quæ super humerum ejus visa fuit.
XIX. De gratia sanitatum, quam ægrotis contulit : et primo de puella quadam, a scrofulis liberata.
XX. De muliere, liberata a periculo partus.
XXI. De puella, cujus pedem mirabiliter curavit.
XXII. De Moniali, quæ ad invocationem ejus fuit dolore arteticæ liberata.
XXIII. De muliere, a qua tristitiam maximam suis precibus propulsavit.
XXIV. De muliere, curata a quadam passione nasi cum saliva ejus.
XXV. De muliere, quam a viri cujusdam tædio liberavit .
XXVI. De muliere, quæ in deosculatione manus ejus fuit a dolore capitis liberata.
XXVII. De alia, quæ a simili dolore remedium accepit ab ipso.
XXVIII. De equo, quem precibus suis suscitavit : et de curatione pueri semivivi.

A XXIX. De illo qui in ejus præsentia dolorem arteticæ non sentiebat.

XXX. De simili miraculo in eodem.

XXXI. De muliere surda, quæ in ejus præsentia subtiliter audiebat.

XXXII. De Religioso quodam, quem a discedendi proposito revocavit, propter revelationem divinitus sibi factam.

XXXIII. Generalis quædam et brevis descriptio morum ejus, et virginitatis et eximiæ sanctitatis ipsius.

XXXIV. De infirmitate ejus gravi et patientia ejus.

XXXV. De mirabili odoris fragrantia, quæ sentiebatur.

XXXVI. Qualiter tempore suæ ægritudinis ad gradus altarium faciliter conscendebat.

XXXVII. De oleo augmentato pro cibo ejus.

XXXVIII. *Deest.*

XXXIX. De miraculo, ipsius meritis facto in ultima Missa ejus.

XL. De ultima ægritudine ejus.

XLI. De ampulla vitrea, concussa et non effusa, neque confracta.

B XLII. De felici obitu ejus apud Forolivium.

XLIII. De conventu populi Foroliviensis ad exequias ejus.

XLIV. De muliere, cujus brachii curationem prædixerat, quæ ad tactum corporis ejus curata est.

XLV. *Deest.*

XLVI. De muliere cujus brachium manu propria diu tenuit, dum jaceret in feretro mortuus.

XLVII. De curatione artetici.

XLVIII. De curatione cujusdam gibbosi, et miraculosa campanarum pulsatione.

XLIX. De sepultura ejus.

L. De muliere, liberata a periculo squinantiæ.

LI. De apertione tumuli, facta post novem menses, et mira odoris fragrantia.

LII. De pœna et curatione illius, qui B. Jacobi miraculis detrahebat.

LIII. De puella curata, et lacte divinitus imperito.

LIV. De leprosa curata.

LV. De puero contracto curato.

LVI. De puero semivivo curato.

LVII. De suscitatione cujusdam pueri defuncti.

LVIII. De alio puero resuscitato.

LIX. De liberatione mulieris claudæ.

C LX. De curatione alterius mulieris.

LXI. De illuminatione cujusdam cæci.

LXII. De surdo, qui ad invocationem ejus recuperavit auditum.

LXIII. De auditu cuidam alteri restituto.

LXIV. De Sacerdote paralytico et artetico liberato.

LXV. De liberatione alterius paralytici.

LXVI. De muliere epileptica liberata.

LXVII. De curatione cujusdam muti.

LXVIII. De tranquillitate maris, ejus meritis impetrata.

LXIX. De equo, suscitato ad invocationem ejus.

LXX. De loquela, restituta cuidam mulieri.

LXXI. De quodam Ferrariensi, a gutturis periculo liberato.

LXXII. De quodam Fr. Sebastiano Faventino, ab incurabili morbo sanato.

LXXIII. Generalis clausula de multitudine miraculorum ejus.

Hic est numerus et Ordo Capitum in Romano ecgrapho, quemquia duobus locis inveni interruptum, volui servare invariatum, quo facilius suppleri possit, si quando alibi reperietur magis integrum exemplar: alioqui quorumdam capitum mensura, plusculum excedens aut deficiens, facile suasisset ipsos quoque paragraphorum numeros aliter dividere, quædam Capita bifariam dividendo, quandoque etiam tria in unum numerum D *colligendo, præsertim in miraculis.*

CAPUT I.

B. Jacobi pueritia ingressus in Ordinem S. Dominici; virtutes illius pœnitentiæ et abstinentiæ rigor.

Beatus Pater Jacobus, ex honorabili civitate Venetiarum, patre Adam, matre vero Marchisina nomine, de domo Salomonis, oriundus fuit. Dum adhuc autem parvulus esset, pater suus ex hac vita decessit: mater vero ipsa, cœlesti Sponso adhærere cupiens, cum adhuc juvenis esset, commisso puero curæ et fidei socrus suæ, spretaque seculari vita, ad monasterium Monialium de Cœlestibus *a* Cisterciensis Ordinis, convolavit: ubi diu devote Domino serviens, dies suos laudabiliter duxit, et feliciter consummavit. Erat autem præfato puero avia Joanna nomine, mulier devota, fidelis et providens. Hæc in sanctæ viduitatis proposito Christo diu fuerat famulata: quæ pueri curam suscipiens, ipsum in omni puritate Deo non seculo nutriens, in devotione Christi et matris ejus gloriosæ Virginis totis conatibus informabat; summam diligentiam adhibens, ne puer ex comitiva malorum posset a via puritatis et devotionis averti: fecitque eum litteris imbui, et Officium Beatæ Virginis cordetenus discere. Ut autem assuesceret ipsum quotidie dicere, promisit puero certam pecuniæ summam, si centum diebus continuis ipsum Officium pro ipsa promitteret se dicturum. Cum autem partim ex amore pecuniæ quam sperabat ut moris est innocentiæ puerilis, omnia scilicet pretio facere, aut intuitu præmii temporalis centum diebus continuis, quod promiserat implevisset, suique laboris mercedem promissam exigeret; avia ejus pretium, quod promiserat ridendo, negavit. Quod nutu Dei factum est, ut disceret puer devotus, pro cœlesti, et non pro temporali mercede, liberum Christo ministerium exhibere. Agnoscens igitur se pia deceptione delusum, statim intra se firmavit propositum in omni vita sua quotidie ipsum Officium dicere, non pro transitorio præmio, sed pro honore Virginis gloriosæ: et ex tunc devotam inchoavit consuetudinem, quam usque ad ultimum vitæ suæ diem nulla oblivione, infirmitate, vel occupatione dimisit. Licet autem puerilis esset ætatis, erat tamen in mente ejus veneranda senectus, quam in sermonis et operis puritate monstrabat, maturis moribus, puerorum abdicans vanitates. Dissolutorum namque puerorum consortia deserens cum melioribus et honestis conversabatur, ludos dissolutos in sua abhorrens infantia. In uno solo ludo erat solitus delectari, ut puerilem scilicet Missam sicut noverat cum pueris decantaret, prout in ecclesia conspiciebat fieri; Christi Sacerdotem futurum in puerili ludo, ut alter *b* Athanasius, præfigurans. Pueriles vero transcendens annos, puerilem innocentiam conservavit.

Natus Venetiis,

a

E

litteras et Officium B. V. in pueritia discit,

quod tota dein Vita quotidie recitat:

F

ludis sacris delectatur,

b

2 Factus igitur adolescens, a quodam religioso Monacho Cisterciensis Ordinis, qui in monasterio matris Capellanus erat, in cantu ecclesiastico et divino Officio eruditus est. Sic enim nutriebatur in seculo, ut litteris et divinis officiis informatus, ad Religionem suo tempore facilius convolaret: ipse vero in forma Religionis et devotionis sibi tradita sic profecit, quod sub seculari habitu religionis affectum celare non poterat. Nam continue ecclesiastica frequentans limina, et audiens divina Officia, reverenter post communem Ecclesiæ devotionem ad secretum altariolum, quod in suo cubiculo ex

et precandi studio.

Ex MSS.

A ex institutione aviæ ornatum habebat, recurrebat quotidie, et ferventer ac diu orationi vacabat. Sæpe etiam se in ipso oratorio concludebat; et sodalium ac suorum consortia vitans, cum Christo latitans, Patri, qui videt in abscondito, devotionis obsequium exhibebat.

distracto patrimonio

3 Interea crevit juvenis talibus moribus informatus: et ætate crescente crevit et gratia. Cumque in eo jam sensus cognoscendæ veritatis plenius inesse cœpisset, cœpit mundi hujus voluptates spernere, atque ad æternæ dulcedinis gloriam totis desideriis anhelare. Volensque perfectius Christi se deputare servitio, Prædicatorum Ordinem intrare disposuit: et cum a Fratribus, ejus instans et devota petitio fuisset admissa, distracta omni substantia, quæ ad eum jure hereditatis pertinebat, sic ipsam in diebus paucis amore Dei dispensare studuit, ut temporalem substantiam in hereditatem perpetuam commutaret. Invenit autem juvenem quemdam secularem illitteratum, qui in eodem Ordine Christo servire cupiens pro Converso recipi cupiebat; sed tristabatur vehementer, quia a Fratribus pauperibus indui non poterat, et ipse pecuniam pro vestibus non habebat. Beatus vero Jacobus, ejus congaudens proposito et compatiens paupertati, pecuniæ partem, pro omnibus illis vestibus necessariam, quam in libris sibi necessariis proponebat expendere, illi

B

ejusque parte in pauperis candidati vestem impensa,

tradidit, ne spiritualem profectum amitteret pro defectu pecuniæ temporalis. Cum igitur Religionis vestes pro ambobus præparatæ fuissent, et ipse B. Jacobus a cunctis seculi solicitudinibus esset expeditus; cum esset annorum circiter decem et septem, simul cum illo præfatum Ordinem est ingressus. Ubi sexaginta sex annis in tanta perfectione et devotione admirabilem vitam duxit: quod non est nostræ facultatis exprimere, præ multitudine et admiratione virtutum: pauca tamen de multis narrari poterunt, quæ de ipso visa sunt et fideliter approbata.

cum eo institutum S. Dominici amplectitur.

4 Ipse siquidem Christi servus, [ut] in observantia sanctæ religionis instrueretur, sanctorum exemplorum imitatus vestigia, ad tantam humilitatis et perfectionis gratiam in brevi tempore provectus est, quod cunctis ejus vitam cernentibus factus est devotionis norma, juventutis speculum, et religionis exemplum. Tantum erat religionis ejus solicitudo continua, ut nec unius horæ spatio bene agendi studium prætermitteret. Otium enim inimicum virtutis tanta diligentia fugiebat, quod aut sacræ

profectum sine intermissione urgens,

C

lectionis studio, aut caritatis vel humilitatis obsequio, aut devotæ orationis vel meditationis solatio, aut utilis collationis exercitio, suum tempus et animum integraliter occupabat; numquam etiam in omni vita sua visus est otiosus. Tanta fuit in ejus animo bene agendi constantia, quod virtutis regulam, quam semel in juventute arripuit, usque ad ætatem decrepitam non dimisit. Crescebat quotidie in eo virtus gratiæ spiritualis, et de virtute in virtutem quotidianis studiis procedebat: præfulgebat enim in ipso infatigabiliter totius perfectio sanctitatis. Aderat quidem ei in jejunio continuitas, in cibo parcitas, in lecto asperitas, in lectisterniis vilitas, et in veste humilitas. Erat et in oratione assiduus, in contemplatione fervidus, in fide fortissimus, castitate purissimus, locutione utilis, conversatione dulcis, compassione pius, consilio post sacræ lectionis studia solidus, sermone rectus, in opere bono solicitus, obsequio promptus, in incessu maturus, in tribulationibus indefessus, in conventu pacificus, actione ædificativus, exteriori habitu despectus, mente compositus, caritate provectus, et cunctis virtutibus adornatus.

variis virtutibus præfulget.

5 Postquam vero vir Dei fuit annis pluribus in conventu Veneto in sacræ doctrinæ exercitio instructus; in obedientia vera, puritate perfecta, humilitate profunda, Christi gratia solidatus; sciens consanguineos ac patriam sæpe impedimento esse volentibus iter perfectionis prosequi; metuens ne mens ejus, quæ jam mortua mundo erat, ex illorum præsentia et requisitione frequenti posset aliquando a spiritualibus profectibus retardari; honorabilem Venetiarum patriam, Conventum c solemnem, ac consanguineorum et notorum præsentiam deserens, ad Foroliviensem Conventum se transtulit: considerans se posse liberius Christi vacare servitio, si a patria et consanguineis foret corporali præsentia segregatus. In quo quidem loco, pro eo quod potuit suas libere devotiones prosequi, tantam invenit requiem cordi suo, quod spatio annorum quadraginta quinque mansit in ipso, parvo excepto tempore quo fuit [ad] Conventus aliquos, licet invitus, pro Supprioratus officio deputatus. Fuit enim Supprior in Conventibus Faventino, S. Severini, Foro-Liviensi et Ravennate. Hac igitur obedientia in præfatis locis completa, humiliter semper postulabat Foro-Liviensi Conventui assignari, eligens ibi dies suos cum Christi beneplacito terminare. Cunctis autem diebus, quibus ibi vixit, Fratrum et secularium cum quibus conversabatur, tam pium sibi vendicavit affectum, quod omnes diligens ab omnibus amabatur.

D

fugiens propinquos Forumlivii migrat.

c

Præfecturas aliquot obit,

E

6 Jejunia Ordinis sui et communem refectorii vitam cunctis diebus vitæ suæ sic sedulo observavit, quod in ipsis jejuniis dispensationem numquam recipere volebat; nec a communi refectione divertere voluit, nec per alios trahi unquam potuit, nisi ultimis vitæ suæ diebus; quando ipsum gravis infirmitas, senectus decrepita, et Prælati sui obedientia coegit. Extraordinariis horis ita semper a potu abstinuit, quod circa finem vitæ suæ, dum semel ei potus offerretur, dixit; quod quinquaginta annis elapsis, extra communis refectionis horam, numquam nisi quinque vicibus biberat. Quando autem d pitantia aliqua quantumcumque modica Fratribus dabatur, semper partem suæ portionis inter pulmenta ponebat absconditε; ut pauperes quos pro semper dilexit affectu, portionis suæ socios faceret: soli vero Domino placere desiderans, ab humanis oculis quantum poterat in hujusmodi se actionibus occultabat.

Jejuniis con[illegible] se macerat,

d

et a potu extraordinario abstinet:

7 Tempore quodam erat in civitate Foro-Livii magnus vini e defectus, propter quod Fratres maximam de eo patiebantur penuriam. Matrona vero quædam dives, quæ ipsum habebat Confessorem et Patrem, paupertati Fratrum et ipsius debilitati compatiens, obtulit, se Beato Patri, toto tempore defectus prædicti, quotidie duos vini urceos devotione spontanea transmissurum. Ipse autem, pro se singularitatem illam nolens recipere, sed duorum pauperum sibi notorum et valde indigentium compassione commotus, oblationem illam eorum intuitu gratanter suscepit: ac quotidie per fidelem nuntium sui secreti conscium recipiebat vinum, et præfatis indigentibus accepta licentia transmittebat. Post multos vero dies requisitus ab ipsa, si vinum illud ei gratum extiterat; ipse, qui super modum erat bonorum operum suorum mirabilis occultator, metuens eorum fructus perdere, si sinistra ejus sciret, quod ejus dextera faciebat; ita respondit: Vinum vestrum optimum est: ego autem vestræ caritati gratias ago, quia necessitati meæ gratum subsidium contulistis. Sicque responso prudenti indicare noluit, quia non bibisset de eo, aut quod pauperibus erogasset.

F

e

vinum in annonæ caritate sibi missum in pauperes erogat,

8 Cum beatus Pater Jacobus semper fuerit divinæ subditus voluntati, merito dignus fuit corpus

varia afflictione corpus exercet.

A pus proprium spiritui subjectum habere: qua potestate et gratia sic solicite uti studuit, ut semper in juventute et senectute, sanus et infirmus existens, corporales delicias abhorreret; metuens ne caro menti fieret contumax, si non etiam a licitis consolationibus frænaretur. Unde in lecto suo semper omnem mollitiem renuit, solum super paleas unicum et vile coopertorium laneum habens. Paleas lecti sui aliquando per annos decem et octo nec moveri nec mutari permisit. In lecto dum quiesceret, scapulari et tunica semper indutus fuit, coopertorio vili et aspero cooperiebatur. In lectulo, in vestibus, cilicio, et omnibus lectisterniis, asperitatem vilitatemque dilexit. In librorum suorum ornamentis et coopertoris, in corrigiis, cultellis, calceamentis, et aliis utensilibus quibuscumque semper curiositatem abjecit: sic humilis corde erat, sic humilitatem in suis actionibus exhibebat. Vigilias graves et continuas omni vitæ suæ tempore observavit: nam sero diu lectioni et orationi vacabat: ad Matutinas primus omnium consurgebat, quibus finitis Fratrum plurimorum et maxime juvenum Confessiones in ecclesia audiebat, quos pio studio ad devotionem et puritatem B exemplis et monitis provocabat; post hæc diu in orationibus vigilabat. Ante auroram vero ad cellam rediens, caput aliquantulum reclinabat; nihil plus de somno capiens, nisi quantum lassitudo cogebat: ad auroram semper mane primo surgebat. Divini autem amoris igne succensus, materialis ignis consolationem cunctis vitæ suæ diebus, in juventute et senectute, quantumcumque frigus esset intensum, penitus refugiebat. Oblatum sibi in hyeme ignem ad manus, dum celebraret, pœnam frigoris pro Christi amore forti animo sustinens, omnino renuebat. Numquam ad ignem sedere visus est: numquam ad ignem pedes vel manus calefaciebat, nisi ultimis vitæ suæ diebus, quibus cum ad refectionem sederet, quandoque ad oblatum sibi ignem in vasculo manum porrexit. Cum locus Foroliviensis Conventus spatiosum haberet viridarium; ita rarissime visitavit ipsum, ut pro miraculo quodam a Fratribus haberetur cum in viridario videbatur: sed aliis post cœnam ipsum æstivo tempore intuentibus, ipse ad ecclesiam orationis gratia se conferebat. Hoc autem, inter hæc omnia et alia quamplura multæ austeritatis indicia, fuit viro C Domini mirabiliter singulare; quod, cum sibi admodum esset austerus, aliis tamen pius erat et dulcis, aliorumque consolationibus congruis affectu mirabili congaudebat.

molesto cubatu

vigiliis,

abstinentia ab igne.

ANNOTATA.

a *Hodie*, S. Maria Cœleste, *vel* S. Maria della Cœlestia, *situm in Sextario ut vocant, seu regione urbis a Castello nuncupata.*

b *Vide S. Athanasii Vitam*, 2 *Maji a nobis collectam, num.* 18.

c Solennis *etiam nunc multis, idem quod* Magnificus, eximius.

d Pitantia; *aliquibus putatur, quasi* Pietantia *dici; eo quod pietatis seu misericordiæ intuitu supra communem portionem erogetur; alias etiam pro quotidiano dimenso accepta nihilominus potest sic dicta videri, ut Religiosi eam accipientes meminerint, eam velut Christi pauperibus eleemosynæ nomine obvenire.*

e *In titulo vocatur* Caristia, *et in vulgo dicitur cujuscumque annonæ caritas.*

D

Ex MSS.

CAPUT II.

Amor pauperum et colloquiorum spiritualium: studium precandi, ecstases, donum lacrymarum, cultus Sanctorum.

Non solum gloriosus Pater bona operari studuit, sed etiam bona loqui. Et quoniam, ut ait Salvator: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, sicut legem Dei sui in corde suo infixam habebat, sic lingua ejus judicium virtutis et rectitudinis loquebatur. Semper enim cum Deo aut de Deo loqui volebat, et ad hæc loquenda alios hortabatur. Nam inter cetera dona virtutum, quibus a Christi gratia dotatus fuit, hoc habuit specialissimum et insigne, quod sermo malus de ejus ore non procedebat. Quia enim labia sua orationibus sacris et divinis laudibus sic sedule dedicavit, dignum profecto fuit ut ejus labiis talis gratia sit diffusa. Testantur omnes, cum quibus conversationem habebat, numquam se audivisse ab ejus ore verbum adulationis, detractionis, irrisionis, duplicitatis, levitatis, aut vanitatis: posuerat enim ori suo custodiam et ostium E circumstantiæ labiis suis; sicque custodivit vias suas, ut non delinqueret in lingua sua. Si quis cum eo loquens ad inutilia vel vana aut secularia sermonem trahere voluisset, statim beatus Pater verbum B. Hieronymi ad medium adducebat dicens: Felix lingua quæ non novit nisi de divinis tenere sermonem. Quod verbum sæpissime allegabat: et introducens in medium verba utilia, inutilem sermonem pia locutione dissolvebat: quod si obtinere non poterat, confestim a loquentibus discedebat. Detractionis vero verba penitus sustinere non poterat, sed ea loquentibus dicere solitus erat: si defectus nostros recogitare vellemus, numquam loqui præsumeremus de defectibus aliorum. Aspectu enim et auditu justus erat, idcirco super hujusmodi verbis semper displicentiam ostendebat. Si quando coram ipso de divisionibus patriæ vel de bellis mentio facta est, numquam visus vel auditus est verbo, nutu, vel affectu in partem alteram declinare, sed omnes diligens afflictis omnibus miro compatiebatur affectu.

Matth. 12, 35.

Sermones spirituales miscet et amat,

omnia linguæ vitia devitans:

10 Sicut Venerandus Pater, in suis infirmitatibus et gravaminibus quibuscumque, fuit dono speciali gratiæ mirabiliter patiens, sic aliorum tribulationi- F bus et infirmitatibus fuit miro modo compatiens. In suis quidem adversitatibus gloriabatur, sed in proximorum calamitatibus turbabatur: nam potentium et divitum consortia vitans, nisi ad eos pro animæ auxilio peteretur; pauperum, infirmorum, cæcorum et abjectarum personarum admodum familiaritatem avebat, considerans se in talibus suscipere Christum: unde eis subsidia quæ poterat et salutaria consilia in frequenti collocutione præbebat: adeo ut vix ad ipsum hujusmodi veniret afflictus, qui non recederet consolatus. Dicere autem solebat afflictis, quando ei tribulationes proprias exponebant: Si sciretis qualem fructum de suis tribulationibus recipient patientes, rogaretis Dominum, ut paucis tribulationibus vestris cum sui gratia superadderet ampliores. Hoc autem non solum verbo, sed facto in suis infirmitatibus docuit, quas hilari facie et jucundo animo toleravit. Juvenis quidam pauper ex morbo quodam cæcitatem incurrit: cumque cœpisset eleemosynas quærere, orationes et prædicationes et ecclesias frequentare, quæ omnia negligere erat solitus dum videret; interrogatus a beato Patre qualiter sibi esset, respondit, pro cæcitate sua se admodum esse tristem. Cui pius Pater ait: Fili carissime, numquid tempore quo videbas prædicatoribus

pauperum ambiens consortia, et alia iisdem impendit,

EX MSS.

cæcum ad tolerantiam efficaciter animat,

A dicatoribus et divinis officiis intendebas? Ait ille : Domine, lucro intentus et operi, iis vacare parum poteram parumque curabam. Ergo ait Sanctus : Fili, consolare in Domino, et de ejus judicio non tristeris : quod tibi Dominus dedit, pro gratia, et non pro pœna, suscipias ; quoniam Dominus de statu cæcitatis te deduxit ad lucem : ille enim veraciter cæcus est, qui veræ lucis opera negligit : qui autem imitatur opera sanctitatis, horrendæ cæcitatis tenebris non tenetur. His aliisque multis persuasionibus Sanctus ad tantum ejus cordis tristitiam relevavit, ut cæcitatis pœnam deinceps pro gratia reputaret. Insuper etiam benignus Pater tanta ad illum motus est caritate, qui penitus illiteratus erat, et præter orationem Dominicam nullam aliam sciebat orationem; quod ad miseriæ illius relevationem majorem et devotionis augmentum, septem pœnitentiales Psalmos, Evangelia multa de iis quæ leguntur in ecclesia, Officium totum gloriosæ Virginis et Letanias ipsum docuit continuatis diebus. Quod non in brevi tempore fieri potuit, ut illitteratus et mendicus vir tanta disceret et corde retineret. Multos et alios cæcos et claudos, pauperrimos et B abjectos, jucunda et pia familiaritate recolligens, in eorum tribulationibus quotidianis monitis plurimisque subsidiis studuit consolari; in tantum ut a multis, Frater Jacobus amicus pauperum vocaretur. Vocatus ad pauperes et abjectos, confestim ad ipsos hilariter accedebat; sæpissime vero non requisitus ad eis, ipsos per ecclesiam caritate spontanea requirebat, et verbis sacris eos instruere satagebat. Neque autem mirandum est, si ad homines pius erat, qui studium misericordiæ adeo verterat in affectum naturæ, quod et ad aviculas et ad animalia cetera miro movebatur compassionis affectu : sæpe enim a pueris aviculas, quas filo ligatas tenebant, emit; et ipsas dissolvens evolare permisit, dicens, se compati aviculis Domini, quas videbat ligatas in angustia detineri. Non autem vir Domini hoc ideo faciebat, cum esset litteratus et prudens, ut irrationabilium animalium captionem et mortem homini illicitam esse putaret, cui Dominus animantia cuncta subjecit : sed cum esset excellentis pietatis gratia præditus, ad minima quaque animalia ejus mira pietas redundabat, omnemque crudelitatis actum ejus benigna caritas abhorrebat.

mœsto fusa prece hilaritatem reddit,

11 Quodam mane, dum pro celebratione Missæ C ingredi vellet ecclesiam, obvium habuit juvenem quemdam, gravi cordis mœstitia perturbatum : quem cum benignus Pater tristem cerneret, ipsum monitis sacris conatus est consolari. Cumque ille propter injuriam, quam a quodam ejus vicino receperat, nimia motus indignatione, mitigari non posset nec a comminationibus refrænari; Beatus Jacobus, ad altare Missam celebraturus accedens, totum pro illo se contulit ad orandum, Missa vero ex more devotissime celebrata, ad illum rediit, quem sic desolatum dimiserat; et ait; Fili, confide in Domino, quia cito te ab hac tristitia liberavit : ego enim pro te hanc celebravi Missam. Statim ut verbum finivit, fuit ille subito immutatus, et omni recedente tristitia consolatus.

orationi deditissimus,

12 Inter cunctos animi sui actus, quibus B. Jacobus Deo placere studuit, hic illi videtur fuisse præcipuus, ut in divini amoris fervore et honore, cunctis vitæ suæ temporibus, intellectum et affectum et linguam totis viribus occuparet : et licet sæpe cum Martha in actionibus caritatis proximi Christo sedulum exhiberet obsequium; cum Maria tamen frequentius ac libentius secus pedes Domini sedens, ipsius contemplationi et dulcedini totis desideriis inhiabat, corporeque in terris posito anima in cœlestibus pascebatur. Tantam solicitudinem in D divinis laudibus adhibebat, quod Chorum numquam diurnis vel nocturnis officiis dimittebat : et quia in juventute sua cantum ecclesiasticum et divinum officium plene didicerat, numquam error in aliqua difficultate officii vel defectus in ejus præsentia esse poterat; quoniam ipse onus officii indefectis viribus sustinebat. Nemo illum fatigatum, nemo alienatum in divinis laudibus et ecclesiastico officio vidit. In suis infirmitatibus vim sibi mirabilem inferebat, et chorum et ecclesiam quasi infirmus non esset hora officii cum admiratione omnium frequentabat. Finitis matutinis et Fratrum aliquorum auditis Confessionibus, cuncta ecclesiæ altaria cum genuflexionibus et orationibus visitabat, et diu ibi in cœlesti consolatione manebat.

in ecstasi sæpe reperitur:

Ante diem per horam modicam somnum necessitate cogente capiebat, et statim mane primo consurgens Missam devotissime celebrabat. Sæpe dum quæreretur, a Fratribus inventus est in ecclesia, ante altare stans, facie elevata : et vocatus a Fratribus, non respondebat : tractus autem per manum vel cappam, non sentiebat. Scilicet hilari vultu fixus et immobilis in suo raptu manebat; itaque re- E quirentes ipsum expectare oportebat, donec qui super se elevatus erat, reverteretur ad se. Postea ad se rediens, vocatus a Fratribus, hilariter et humiliter respondebat.

dono piarum lacrymarum præditus,

13 Nomen Domini Salvatoris, sicut jubilus in corde ejus erat, sic in ore ejus ut mel dulcescebat : propter quod in omni locutione sua nomen Domini frequentissime dominabat. Cum autem hæc dignissima nomina, sive Jesus, sive Christus, ore pronuntiabat; præ dulcedine vivæ devotionis, lacrymas ut plurimum continere non poterat : quas et largiter effundebat, quando de veneranda Christi passione aut de passionibus Beatorum Martyrum loquebatur, vel si coram ipso alius de hac materia loqueretur. Sermones quosdam devotos et utiles de quibusdam Sanctorum festivitatibus in juventute sua mente didicerat, quos pro Dei et Sanctorum reverentia frequentissime ruminabat : propter quod eos semper cordetenus retinebat. Cum autem a junioribus Fratribus rogaretur, ut aliquorum ex ipsis copiam illis daret, respondebat : Ego eos scriptos non habeo : si vultis vobis eos scribere, ego ipsos vobis scribentibus recitabo : quod dum faceret, in tanta copia lacrymas emittebat, quod pro lacrymarum abundantia nimia faciem ad partem F aliam, ne Frater lacrymas videret, eum vertere oportebat. Missas cum multis lacrymis celebrabat. Extraordinariis horis de die et de nocte se in aliquo secretiori loco ecclesiæ recolligebat, et devotissimis lacrymis habenas diutissime relaxabat. Sæpe autem inventus est ad altare B. Ursulæ, ubi est ipsius et Beatorum ejus sodalium depictum martyrium, in illas picturas inspicere; et sic uberrime flere, acsi beatas illas Virgines coram se veraciter videret occidi. Hunc autem devotionis et lacrymarum fervorem, quem in juventute inchoaverat, cunctis vitæ suæ diebus imprætermisse servavit.

mire cultui Sanctorum addictus,

14 Devotionem autem, quam vir Dei habebat ad Sanctos, nullius hominis lingua sufficeret enarrare. A juventute enim sua cor suum summa solicitudine apposuit ad Martyrologium Usuardi, quo Fratrum Prædicatorum Ordo continue utitur : habet enim liber ille pro singulis anni diebus singulas Lectiones, in quibus multæ sanctorum Martyrum passiones, plurimorumque Confessorum ac multarum beatarum Virginum et Ancillarum Christi felices actus et obitus recitantur. Multorum etiam aliorum Sanctorum passiones et vitam in antiquis ecclesiarum libris fuerat perscrutatus :

ex

A ex quibus omnibus pro diebus singulis totius anni ordinaverat, sibi solum, pro Sanctorum honore secreta solennia. Nam præter quotidianum Officium ecclesiasticum, ad quod erat ex professione sui Ordinis obligatus, faciebat diebus singulis de sanctis Martyribus, ad quos speciali afficiebatur fervore, festum Duplex aut totum Duplex, dicendo per se Officium totum integraliter pro Sanctorum illorum honore; omnes scilicet horas, diurnas pariter et nocturnas, cum officio Missæ, semper ad Tertiam hujus officii dicens hymnum, Veni creator Spiritus : et præter omnia supradicta dicebat quotidie cum novem lectionibus Vigilias defunctorum. Post gratiarum autem actiones, quæ post cibi sumptionem dicuntur, devotam Antiphonam illam, Salve Regina, semper superaddebat. De multis insuper Patriarchis, Prophetis, Confessoribus, et Virginibus frequentissime solennitatem sicut et de Martyribus faciebat : ita quod, pro majori totius anni tempore, faciebat quotidie trium festivitatum specialium Officium integrum, diurnum, ut prædiximus, et nocturnum. In cella sua altariolum unum in arca quadam secretum habebat, quod decentibus paramentis secundum festivitatum diversitatem cum

variis eos pietatis exercitiis colit,

B multa reverentia præparabat : et candelas quatuor ante ipsum in Matutinis et Vesperis accendebat : et juxta ecclesiastici morem Officii thus ad altariolum offerens : salvatori Domino et Sanctis ejus devoti cordis odoriferum sacrificium offerebat. Hæc autem omnia in juventute inchoans, toto vitæ suæ tempore conservavit. Bonum enim faciens non deficiebat, sciens quoniam in gloria recepturus erat cum exultatione manipulos, quos cum devotionis lacrymis et bonorum operum solicitudine seminasset. Hæc autem omnia dum viveret scita de eo sunt, et post felicem ejus transitum per schedulas multas ipsius manu conscriptas plenarie patuerunt. Prædictis vero solennitatibus tanta replebatur devotionis lætitia, quod spirituale gaudium quod habebat non ita poterat interius continere, quin devotis et familiaribus suis Sanctorum suorum solennia panderet : quod et in suis prædicationibus ad populum sæpissime faciebat, Sanctorum illorum festivitates populo recitans, qui infra illam hebdomadam concurrebant.

15 Dum beatus Pater in Conventu Ravennate Superior esset, et die quinta decima Kalendarum C Decembris, infra octavam scilicet B. Martini (qua in Martyrologio supradicto Beatorum martyrum Acisci et Victoriæ passio recitatur, qui apud Cordubam fuerant Martyrio coronati *a*, ubi ad commendationem pretiosæ mortis eorum eodem die rosæ nasci et colligi divinitus referuntur) solus per hortum Fratrum deambularet, in honore Sanctorum illorum solita Officia persolvendo, et delectaretur mente in ipsius consideratione miraculi; jucundo illo miraculo, quod fit in Corduba, lætificari meruit in Ravenna. Nam dum ante rosarium, floribus ac foliis pro illo tempore destitutum, transitum faceret; vidit in ipso rosario subito rosam pulcherrimam. Quam cum lætitia colligens, sensit ex ea suavissimi odoris fragrantiam : et ipsam ad Fratres detulit, in memoriam et reverentiam miraculi supradicti : mirantibus omnibus, quod rosa, tam suavis et pulchra, tali tempore sit inventa.

rosam extra tempus miraculose in horto invenit.
b

ANNOTATA.

a *Verba Usuardi hæc sunt.* Civitate Cordubæ, passio sanctorum martyrum Acisci et Victoriæ; ubi ob commendationem mortis eorum, eodem die ortæ rosæ divinitus colliguntur : *quæ in hodierno Romano Baronius omisit, aliis substitutis, absque Rosarum* D *mentione; dubitans forte de facti veritate, quæ vel hinc videtur confirmari. Licebit hoc plenius ad* 17 *Novembris examinare.*

EX MSS.

CAPUT III.

Sanctorum sepulcra B. Jacobo ultro reserata, columba humeris insidere visa: periculum ex partu, tumor, cancer, podagra ab eo dispulsa.

Dum gloriosos Apostolos Christi Petrum et Paulum vir Dei summo veneraretur affectu, sicut in suis devotionibus eorum honorabat merita, sic voluit eorum pretiosa corpora visitare : unde obtenta licentia perrexit Romam; ubi etiam cuncta sanctuaria visitavit. Cum autem Fratres tres in devota peregrinatione comites haberet per Urbem; contigit cum eisdem, in vigilia Ascensionis Domini, post Missarum solennia ad B. Sebastiani ecclesiam pervenire : introeuntes autem in ecclesiam neminem repererunt. Facta vero ibidem oratione devota, voluerunt in capellam illi ecclesiæ contiguam ingredi, quæ Catacumbas dicitur, ubi antiquitus beatorum Apostolo- E rum Petri et Pauli fuerunt recondita corpora; accedentesque ad ostium invenerunt ipsum diligenter vecte ferreo clausum et clave firmatum. Cumque nullum invenire possent, ad *a* quem pro apertura ejus recursum haberent, singuli adhuc scrutati sunt diligenter, si modo vel ingenio aliquo possent ostium aperire. Frustra autem laborantes, et rem velut impossibilem dimittentes, inde cœperunt discedere. Sed et cum ad portam principalem ecclesiæ B. Sebastiani pervenirent ut discederent; B. Jacobus, Domini fiducia roboratus, conversus ad socios, dixit : Non discedamus, Fratres, sed propter Dominum retrocedite mecum : quia spero in Domino, quia ipse nobis dignabitur aperire. Paululum vero intra se orans, cum Fratribus retrocessit ad januam, quam invenerant clave et vecte firmatam; cujus vectem cum manu leviter tetigisset sua, confestim aperta est janua, ac si clavi nullatenus firmata fuisset. Tunc ingressi sunt omnes in Catacumbas, et visitatione illa interiori ad libitum facta, et devotione completa, Domino gratias agentes, ad propria remearunt. Cum autem Frater Alexander Faventinus, qui inter socios principalior erat, diceret ei in via : F Pater, propter merita vestra Deus fecit nobis miraculum; respondit humilitatis amator : Rogo vos, Fratres carissimi, propter Dominum, ut de hac re nulli aliquid referatis.

Romæ Sanctorum Catacumbas visitans,

a

sola prece ad Deum fusa obseratum ostium reserat:

17 Audiens Romæ beatus Pater, quod Beatorum Apostolorum Petri et Pauli capita, cum multis Reliquiis pretiosis, in veneranda illa Basilica, quæ dicitur Sancta Sanctorum, recondita servabantur; desideravit in altari ejus venerabili celebrare : et cum audisset hoc esse insolitum et difficile, ut in loco illo permittantur extranei celebrare; oravit Dominum, ut ei illam gratiam dignaretur conferre. Unde de Christi benignitate confisus, quodam mane dum illuc accederet, Missam in domo Fratrum celebrare noluit, sperans habiturum se a Domino gratiam quam petebat. Cumque capellam intraret, Sacrista loci illius, statim viso eo, antequam beatus Pater aliquid loqueretur, ipsum prævenit. Ad quem reverenter accedens, percunctari cœpit, si Sacerdos esset, et si ipsa die celebrasset Missam. Cumque vir Domini respondisset, et Sacerdotem se esse, et ipsa die non celebrasse; ait ille : Rogo vos, Frater carissime, ut in hoc altari venerabili celebretis : quoniam casus contigit, propter quem impedimentum patitur qui hodie debuit celebrare. Qui gratias agens

b
ad SS. Petri et Pauli capita celebrare gestiens subito voti compos fit.

A agens Domino, cum multa mentis consolatione, quod desideraverat adimplevit.

Ex mss.

18 Devota quædam matrona de Forolivio, nomine Florentina, retulit, quod dum die quodam ad pedes beati viri Jacobi in ecclesia Fratrum de Forolivio pro Confessione sederet; vidit subito super humerum ejus dextrum columbam albam et pulcherrimam: cumque visa ea diceret: Pater, videtis vos columbam, quam super humerum habetis? Ille respondit: Præcipio tibi, filia, in nomine Domini Jesu Christi, ut quamdiu vixero nemini manifestes hanc te vidisse columbam. Quo dicto columba ad fenestram volavit ecclesiæ, quæ super caput ejus erat, et inde exiens ab illius aspectu subtracta est.

humeris confessiones excipientis columba insidere visa.

19 Vir quidam de Forolivio, Peppus Zelonis nomine, filium habebat annorum circiter quindecim, cujus guttur, diu ac turpiter, a scrofularum passione fuerat corrosum: et cum medicorum remedia penitus defecissent, ad Regem Franciæ, secundum consilia sibi data, desiderabat puellam ducere: sed deficiente sibi pecunia pro expensis suis, corde pariter deficiens, mirabiliter, tristabatur. Sciens autem quoniam beatus Pater Jacobus miro modo compatiens erat ad pauperes et afflictos, adducens secum puellam ad ipsum, propriam paupertatem B exposuit ei, et puellæ infirmitatem ostendit. Venerandus autem vir, mira compassione commotus, et de Domini pietate confisus, manum super guttur apposuit: et consignans ipsam Christi signaculo, ait: Confide in Domino, filia, quia cito te liberabit: nec oportebat pro curatione tua te iter tanti laboris assumere. Illis discedentibus totum se contulit ad orandum; Christo vero gratia ejus precibus annuente, antequam illi ad domum propriam pervenirent, fuit puella integraliter liberata. Confestim igitur pater cum puella rediens, et pro curatione gratias egit, et liberatum guttur ostendit. Quibus ille mandavit, ut a solo Domino recognoscerent gratiam, et quod per eum Dominus hoc fecisset nulli hominum intimarent.

Ipse scrofulas desperatas curat:

20 Mulier quædam de Forolivio, diebus pluribus partus doloribus cruciata, omni humano deficiente remedio, nullam habens pariendi virtutem, mori credebatur in brevi: quæ advocans virum suum ait: Cum omnia mihi desint remedia, hoc solum residui habeo, ut sanctissimus ille servus Dei Frater Jacobus de Venetiis requiratur, ut dignetur pro me Dominum deprecari. Festinus ille pervenit ad C ipsum, et uxoris suæ periculum et devotionem exposuit: cumque pius Pater respondisset, se Dominum precaturum; ait ille: Rogo etiam, Pater, ut aliquid mittatis ei quod tetigeritis manu vestra. Beatus vero Jacobus ad cellam vadens, attulit illi quamdam scedulam, quam propria manu scripserat, et ait: Ex parte mea hanc schedulam trade uxori tuæ, et dic ut forti animo sit, quia in proximo liberabitur. Cum igitur mulier, quæ adhuc prædictis detinebatur angustiis, schedulam cum devotione suscepisset, et in sinu proprio posuisset; statim duos filios peperit, quorum unus erat mortuus, alter vivus. Hoc etiam mirabile fuit, quod dum inciperet parere, vicina quædam ut ipsi parienti assisteret fuit celeriter advocata: quæ festinanter currens, invenit illam jam ab omni partus impedimento totaliter expeditam.

partum expedit diutius laboranti.

21 Fuit in Forolivio juvencula quædam, nomine Christiana, cujus pedis dextri cavillam cancer horribilis, dum esset annorum decem et octo, terribiliter corrodebat: mater vero ipsius vidua, cum illam haberet unicam, tristitia plena, totis conatibus medicorum remedia quærens, non parcebat laboribus nec expensis. Humano tamen deficiente auxilio, puellæ periculum semper in deterius procedebat. Tandem pedis et cruris deficiente virtute, sex mensibus in lecto decubuit, nullatenus valens propriis viribus surgere: nam pes totus cum crure usque ad genu graviter intumuerat, et cancer pedem augmentis continuis sedula corrosione vorabat. Cumque per medicos deliberatione habita consuleretur matri, ut filiæ pedem amputari permitteret; mater admodum tristis effecta, sed de Domini Jesu Christi pietate confisa, ait ad filiam: Filia mea, ex quo nobis desunt humana remedia, recurramus ad Christum. Patrem nostrum, Fratrem Jacobum de Venetiis, advocemus: peccata nostra ambæ confiteamur, et rogemus ipsum, ut pro nobis Dominum deprecetur: spero enim, quia verus servus Christi est, quia Deus per ejus merita nos juvabit. Accersentes igitur Patrem præfatum, omnia peccata sua ei generaliter sunt, confessæ. Absolutione facta, dum Sanctus discedere vellet, puellæ mater ejus pedibus provoluta, ait: Obsecro, Pater, ut orationem pro filia mea fundatis ad Dominum, quia spero ei per vestras orationes sanitatem restitui. Cui cum responderet, Ego pro ipsa libenter orabo, ait: Volo, Pater, ut ante recessum vestrum hoc faciatis: scio enim quod potestis liberare eam. Cui vir Dei ait: Non est hoc meum, filia, facere: non est hoc meum: quoniam non suppetunt merita: sed cum fide vera recurratis ad Christum. Illa autem, cum devota violentia ejus apprehendens cappam, dixit: Et ego vos deprecor, ut in Christi nomine hanc mihi gratiam conferatis. Tunc servus Christi, fide magnificus et compassione commotus, flexis genibus et elevatis manibus, devotam orationem direxit ad Dominum; deinde surgens, et puellæ decumbenti approximans, signo Crucis pedem ejus in Christi nomine consignavit, et ait: Confidite in Domino Jesu Christo, quia cito vos consolabitur. Quo dicto statim discessit, et plaga illa putrida et horrenda sic fuit statim perfecte curata, quod nec cicatrix quidem, nec signum aliquod infirmitatis vel vulneris in pede illo potuit ulterius apparere, operante Domino, qui facit mirabilia magna solus. Rursum vero ipsum accersentes, et ei gratias agentes, factum ejus meritis miraculum ostenderunt. Beatus autem vir, verus humilitatis amator, nolens humanæ linguæ attestatione laudari; eas sacramentis mirabilibus adjuravit, ut quamdiu viveret nulli penitus revelarent.

signo Crucis cancro laborantem sanat,

D

E

ex humilitate id facere primo detrectans:

22 Quædam Monialis monasterii B. Dominici de Forolivio, nomine Ormandia, ad præfatum Patrem dum viveret magnam devotionem habebat. Quodam autem tempore per sex septimanas sic fuit dolore artetricæ gravata, et totius corporis viribus destituta, quod infra præfatum dierum numerum numquam potuit de lecto surgere per se ipsam, nec aliqualiter ambulare. Cum vero die quadam, suam et Sororum propter ipsam pœnam considerans, mente pariter non modicum graveretur, B. Jacobum Patrem, absentem quidem, sed adhuc viventem, intus se devote et fiducialiter invocavit, dicens: Mi Pater carissime, serve Dei altissimi, Frater Jacobe, scio te salvatori Domino sic acceptum, quod si pro me orare volueris, mihi sanitatem protinus impetrabis. Mira res! Statim ut hæc verba finivit, a gravamine præfato se allevatam sentiens, surrexit: et quæ primitus sine Sororum auxilio se movere non poterat, propriis viribus per totam domum libere sicut voluit ambulavit.

F

a moniali arthritim depellit,

23 Mulier quædam, Clara nomine, propter filii sui mortem tanta fuit absorpta tristitia per menses plurimos, quod nec ad ecclesiam ire valebat, nec aliquid operari; rei autem familiaris curam omnino dimiserat; filium, qui residuus erat, quasi videre non poterat; cuncta ei in fastidium versa erant, et in nullo nisi in lacrymis et gemitu poterat delectari: verba

et periculosum ex filii morte mœrorem

A verba consolatoria a nullo audire sustinebat, propter quod timebatur a multis, ne in furorem præ angustia verteretur. Cum autem quadam die, quasi per violentiam, ad domum Fratrum Prædicatorum fuisset adducta, et ad eam post Missas fuisset beatus Pater vocatus; videns eam tam gravi et desperata mentis perturbatione detentam, ipsam caritative corripiens, ait: Præcipio tibi, ex parte Domini Jesu Christi, ut deponas tristitiam, et ut fideliter Christiana ecclesiam devote frequentes. Cui respondenti, se hoc facere nullatenus posse, ait: Vade secura, quia ego pro te orabo ad Dominum. Illa igitur discedente, sic fuit subito et totaliter a corde ejus abrasa tristitia, ut in ipsa nullæ amaritudinis reliquiæ remanerent.

tumor incurabilis sanatus ejus saliva,

24 Vicina quædam Fratrum in Forolivio, nomine Tomasina, tumorem quamdam habuit super nasum, qui post dies aliquot resolutus, dimisit ibidem vesicam cum pruritu. Post aliquos autem dies renovatus est tumor, et post dies paucos modo simili resolutus, quamdam vesicam laceratam dimisit. Iterum autem atque iterum secundum præfatum modum excrescebat tumor, et rursum modo simili solvebatur. Hoc autem tædium, cum dolore non B modico, duobus fere annis perpessa est; multis vero medicinis adhibitis, in nullo profecit. Quadam igitur die, dum pro suorum Confessione peccatorum ad pedes B. Jacobi sederet in ecclesia, beatus Pater casu in terram expuit. Venit illa clam, eo non advertente: et ob sanctitatis ejus reverentiam, de ipsius sputo collegit cum digito, et præfatum infirmitatis locum cum saliva ac devotione linivit. Recepta igitur absolutione ac benedictione ab ipso, invenit se a pœna prædicta totaliter liberatam, ita quod eam ulterius non est passa.

amor insanus coercitus

25 Vir quidam in civitate Foro-Livii in Uxorem alterius sic inordinate affectus oculum fixerat, quod ante illius domum quotidie transiens, et alia simulata causa eam sæpissime domum ingrediens, verbis et aspectibus mulieri grave tædium inferebat. Cum autem Deum timens ipsum rogari fecisset, ut ab hujusmodi frequentatione desisteret; ille semper deterius faciebat. Illa vero metuens ne ex hoc scandalum et periculum aliquod sequeretur, si ad viri sui notitiam deveniret; ad B. Jacobum fideli mente recurrit, obsecrans ut rogaret ad Dominum, ut huic tædio remedium apponere dignaretur. Cumque pro ipsa orationem fecisset, vanus ille vir sic fuit C a sua stultitia immutatus, nullo hominum cooperante ulterius, quod de cetero viam illam facere, aut præfatæ mulieri inferre tædium aliquod non est visus.

ANNOTATA.

a *Est* S. Sebastiani ecclesia *extra Urbis mœnia mediæ horæ spatio, quo fit ut post divini Officii horas, æstivo præsertim tempore, quale tunc erat, nemo ibi inveniatur.*

b *De his Clemens IV, Isabellæ Francorum Reginæ scribens;* Scias *inquit,* filia, Apostolorum capita Romæ indubitanter haberi, quæ fel. recordationis Gregorius Papa IX de Sanctis-Sanctorum suis manibus extrahens, Romano populo patenter exhibuit, et in locum suum restituit, præsentibus et visentibus universis, *utique ante annum* 1241, *quo is obiit. Dicuntur autem* Sancta-Sanctorum *sacellum illud, quod olim S. Laurentio sacrum, extra basilicam Lateranensem est, sublimi loco; aditurque nunc per eas quas passim* Scalas-sanctas *vocant, e Pilati Prætorio (ut creditur) advectas, semper fere clausum; dictum etiam* Sacellum Pontificium, *quod soli Pontifici istic liceat celebrare. Ast Urbanus Papa V, ante annum* 1370, *cum sacra Capita ibi haud satis digne haberi existimaret, ea in* EX MSS. D *Lateranensem Basilicam transtulit, et super aram maximam in marmoreo, quod hodieque visitur, ciborio (sic enim appellant) collocavit. De quibus vide Cæsarem Rasponum de Basilica Lateranensi lib. 4. cap.* 19.

CAPUT IV.

Variæ infirmitates curatæ: equus vitæ, et puer ab eo læsus sanitati restitutus: arcana cognita, insignis castimonia.

Dolores capitis sanat Beatus, uni,

Dum Foroliviensis populus, propter B. Jacobi eximiam quam in eo viderat sanctitatem, ipsum mira veneraretur devotione; et post celebrationem Missæ ipsius, ad deosculationem manuum ejus, confluerat catervatim; contigit quodam die inter ceteros quamdam mulierem adesse, Bertam nomine, quæ mensibus tribus gravi ac continuo fuerat capitis dolore vexata: multa autem experta remedia fuerat, sed nullo, juvari a medicis poterat. Quæ cum videret ad oscula manuum viri Dei confluere populum, accessit et ipsa: et cum manum ejus osculata fuisset, fuit continuo a dolore capitis totaliter liberata.

alterique:

27 Alia quædam matrona, nomine Beatrix, sæpe E dolorem capitis consueverat pati. veniens autem die quadam ad beatum Patrem ut confiteretur cum eo, dum ipse ei Absolutionem conferret, et manum super illius caput poneret, simul cum Absolutione contulit sanitatem. Post paucos dies redeunte dolore, rediit et ipsa ad Patrem; et modo simili, dum in Absolutione manum imponeret capiti, subito dolor evanuit. Rursus dum post aliquot dies, innovaretur dolor, redibat ipsa ad remedium consuetum; et sic pluribus vicibus, ad tactum manus sacræ evanescente dolore, recepit continuo beneficia sanitatis.

equum fuste mactatum vitæ,

28 Cujusdam medici, vicini Fratrum, equus indomitus in domo Fratrum Prædicatorum de Forolivio pascebatur in claustro; super quem puer quidam, circiter annorum decem, puerili levitate ductus, ascendere voluit; et pede in laqueo funis posito quem equus ad collum habebat, perterrito equo et saltum præ pavore dante, sic fuit puer funis laqueo per pedem adstrictus, quod equo currente ipse pariter trahebatur. Equus autem ex hoc magis ac magis terrore perterritus, nunc anterioribus nunc posterioribus pedibus percutiebat puerum et trahebat, quem et crebris ictibus percussit in capite. Fratribus autem F pluribus ad tam triste spectaculum concurrentibus, et puerum a morte cupientibus liberare; unus ex ipsis, cum remedium aliquod non videret; arrepto fuste grandi et forti, equum multis ictibus percussit in capite, volens ipsum si expediebat occidere, ut per mortem ejus puer liberaretur a morte: equus vero in terram mortuus corruit, puer autem cecidit semivivus. Tristes Fratres vehementer effecti pro morte equi, sed magis pro periculo pueri quem mori timebant; elevantes eum, qui per se surgere vel moveri omnino non poterat, ipsum portaverunt interius, ut eum remediis quibus poterant adjuvarent. Interim Frater alius, memor sanctitatis B. Jacobi, cucurrit ad ipsum, qui in cella erat: et cunctis quæ acciderant enarratis, rogavit ut pro puero et Fratrum tristitia Dominum precaretur. Audiens Christi servus tristitiæ casum, compassione commotus et de Salvatoris pietate concitus, ait: Nullus dubitet, nemo tristetur: quia Deus misericors nos juvabit. Confestimque surgens ecclesiam introivit, factaque ibi oratione brevi revixit equus, nullum penitus habens percussionis vulnus vel tumoris signum: et puer, qui prius jacebat immobilis, plenæ confestim restitutus est sanitati. Qui statim, puer

puerum ab eo læsum sanitati restituit.

scilicet

A scilicet et equus, propriis pedibus sani et incolumes ad domos proprias redierunt.

Ex MSS.

dolorem arthriticum,

29 Erat servo Domini consuetudo humilis et devota, pauperes quosque libenter suscipere, et cum eis de cœlesti gloria benigne conferre. Inter ceteros autem pauperem unum cæcum, Hieronymum nomine, valde familiarem habuit, cui propter Christum consolationem maximam exhibebat ; propter quod ille, ejus benigna paternitate allectus, ad ipsum sæpissime veniebat. Hujus autem attestatione fideli compertum est, quod dum multo tempore arteticæ doloribus in manibus et pedibus, et in omnibus juncturis sui corporis, diutissime gravaretur ; nilominus ad eum sæpissime veniebat, cupiens ejus doctrina et sacris consiliis recreari. Hoc autem mirabile multo tempore est expertus, quod dum loqueretur cum ipso, dolorem illum in ejus præsentia nullatenus sentiebat ; cum vero discedebat ab ipso, dolor, qui in Sancti præsentia exul fuerat, ipsum more solito cruciabat. Semper igitur hoc in ejus præsentia habuit, ut dolorem arteticæ non sentiret ; mortuo vero beato Patre, ad sepulcrum ejus a doloribus illis totaliter est curatus.

et oculorum, sua præsentia levat :

30 Idem quoque devotus vir simile sibi accidisse B asseruit : nam cum in uno oculo diu gravem dolorem haberet, qui eum continuo affligebat ; semper quando cum beato Patre loquebatur, dolor ille, quasi sancti viri præsentiam metuens, illum affligere non audebat : quando vero discedebat ab ipso, dolorem maximum sentiebat, propter quod ipsum sæpius visitabat.

surda auditum reddit,

31 Narravit matrona quædam Foroliviensis, devota et prudens, nomine Druda, quod dum ex infirmitate quadam surda fuisset effecta, ita ut per annum nihil nisi clamore magno audire potuisset ; multis vicibus infra annum illum, prout solita erat, B. Jacobo confessa fuit. Hoc autem certitudinaliter semper experta est, quod, non obstante surditatis pœna, ipsum submisse valde loquentem ita absque omni impedimento et difficultate audiebat et clare intelligebat, sicut facere erat solita quando perfectissime audiebat : quando vero discedebat ab eo, statim ut prius surda erat. Hoc semper cum eo loquens manifeste probavit ; cum vero servum Dei instanter precaretur, ut pro integra et continua auditus ejus recuperatione Dominum exoraret, beatus Pater, quasi futurorum præscius, respondebat, Patientiam habe, quia brevi liberaberis. Mortuo igitur viro Dei, prælata matrona venit ad ecclesiam, ubi corpus ipsius tumulatum, et cum multa miracula fieri videret, oravit beatum Patrem, ut eam ab illa miseria liberaret. Oratione devote completa, domum rediit : et post mediam horam sensit intra caput suum fragorem quemdam, quasi multæ arundines frangerentur : quo facto, fuit autem ab omni surditate curata.

arcana scientia in statu religioso vacillantem confirmat,

32 Frater quidam juvenis de Burgo Sancti sepulcri, Franciscus nomine, Ordinis Servorum B. Mariæ, qui conventualis erat in Forovolio, maligni persuasione deceptus, deliberaverat in brevi a suæ professionis voto et habitu resilire. Cumque deliberatum illud malum nemini manifestare præsumeret, sed diem sibi captaret et horam, qua posset absque impedimento quod conceperat adimplere ; gloriosus Pater B. Jacobus, Fratris illius, quem numquam viderat, nomen, cognomen, et propositum didicit Spiritu revelante divino : acceptaque licentia statim ad locum ubi Frater erat accessit, petivitque a Fratribus Fratrem illum juvenem ad se vocari. Requisitus Frater, admirans quid sibi vellet, venit ad ipsum. Quem vir discretus et caritate plenus ad partem trahens, inter se et ipsum solum cum caritate corripuit, et salutaribus monitis cœpit a suo proposito revocare. Cum autem ille mentis suæ conceptum D secretum fateri nollet præ verecundia et timore, Sanctus ait : Fili, ille qui cogitationem novit hominum, hæc mihi revelavit ; de me autem nihil dubites, quia correctionem tuam, non confusionem quæro. Videns ille quod cogitatio cordis ejus beato Patri fuerat divinitus revelata, et audiens beati Patris salutifera monita, et culpam protinus confessus fuit, et propositum mutans in Ordine consolatus permansit : post mortem vero servi Dei B. Jacobi, ad Dei gloriam, hæc quæ retulimus per ordinem enarravit.

omni virtutum genere ornatus,

33 Omnipotens Deus, a quo bona cuncta procedunt, servum suum Jacobum tanta virtutum honestate decoravit, ut mores ipsius et actus cunctis conversationem ejus inspicientibus ædificationem præberent : tam lucide siquidem profulsit in ipso dilectio puritatis, quod non solum a malo, sed et ab omni specie mali sic se conservavit immunem, ut nullus unquam de eo præsumpserit aliquid mali judicii vel mali testimonii proferre secundum morem ; quia vita simplici et recta in cunctis suis actionibus gradiens, verba et actus simulationis et duplicitatis horrebat. Ad Fratres et Socios in omni sua vita E benevolus, obsequiosus, gratus, et humilis semper fuit. In Conventu cum omnibus sic dulcis et pacificus erat, quod verbum injuriæ, turbationis, et amaritudinis ad fratrem vel secularem, in omni vita sua, non est auditus proferre. Prælatis obedientiam, antiquioribus reverentiam, infirmis compassionem, desolatis consolationem, junioribus eruditionem, et cunctis ædificationem exhibebat. Hospites undecumque advenientes hilari et pio suscipiebat affectu. Si qua pietatis intuitu ei data vel missa fuissent, interioribus et exterioribus indigentibus libenter condi videbat. In prosperis non elevabatur, in adversis non frangebatur. Constitutiones Ordinis sui, Capitulorum et Prælatorum monita, toto studio et libenti animo integraliter observabat. In observantiis regularibus, Fratrum omnium speculum erat et forma. Silentii amator et observator præcipuus semper fuit. Et quoniam amicitia Dei, delectatio bona, et cor gaudens exhilarat faciem ; jucunditatem faciei in cunctis suis successibus ostendebat : mundi vero laudem gloriamque contemnens, ad cœlestem gloriam totis desideriis anhelabat. Vitam in cunctis irreprehensibilem duxit. Ita semper vivebat quasi quotidie moriturus. Duorum etiam Confessorum suo- F rum, qui ejus generalem Confessionem pluries audierunt, firma assertione repertum est, quod illibatum nitorem virginalis munditiæ perpetuo custodivit, et cor mortalis peccati contagio numquam extitit maculatum : idem etiam asseruit Frater, qui tertia die ante ipsius mortem Confessionem ejus generalem audivit.

virginitatem et animum ab omni graviori noxa illibatum servat.

CAPUT V.

Morbus cancri patienter a B. Jacobo toleratus et miraculis honestatus : mors præscita et pie obita.

Morbum cancri patienter celat

Cum omnipotens Deus servum suum Jacobum, operarium fidelem, ad mercedem æternam perducere decrevisset ; gravi prius cancri ulcere pectus ejus percussit ; ut tanto gloriosior esset in cœlis, quanto pro amore ejus graviores pœnas cum patientia tolerasset in terris. Qui morbus annorum fere quatuor spatio pectus sacrum continua voratione corrosit. Sed qui exteriori pectori irrogavit pœnam, interiori cordi contulit patientiæ gratiam ; ut pœna corporis semper virtutem

A virtutem augeret mentis. Nam fere per annum pœnam illam sic cunctis occultavit, ut nemo percipere posset quod passione aliqua gravaretur: cum autem in lotione tunicæ ejus, post annum fere elapsum, fuisset in signo cruoris de sua infirmitate deprehensus; ostendere compulsus est plagam pectoris, quam pro Christi amore patienter et humiliter occultabat; et cum adhiberentur ei aliqua auxilia medicinæ, nihil liberationis habere corporaliter potuit, quin potius noluit: qui tamen aliis in infirmitate simili et aliis pluribus sanitatis gratiam dum viveret impertivit: divina hæc providente clementia, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, et virtus in infirmitate perficitur. Plaga igitur illa adeo ampliata est, ut gallinæ ovum libere receptare potuisset: et cum horribilis esset ac putrida, et quando pro medicina aperiebatur fœtorem emitteret, et vermes sæpe scaturirent ex ea; numquam conquestus est, numquam gemitum præ dolore emisit, numquam tristis apparuit; sed Deo semper gratias referens hilariter, ac patientissime sustinens, Missas devotionis solitas et Sanctorum suorum officia, nec non et cetera sacræ Religionis exercitia, devotus atque solicitus persolvebat. Remedia autem medicinalia cum tædio videbatur suscipere, qui sibi pro amore Christi in suis infirmitatibus complacebat.

et sustinet,

B Quodam tempore, cum per dies plures plagam illam a servitore suo videri et mutari non permisisset; metuens Frater ne nimis plaga putresceret, tali eum arte coegit. Agnum parvulum coram illo adduxit dum decumberet, et arrepto gladio ipsum prætendebat se velle in ejus præsentia jugulare: beatus vero Pater Fratrem lacrymabiliter precabatur, ne illud Dei animal læderet. Cui cum diceret Frater, Nisi permittas plagam vestram mutare ut voluero, istum agnum occidam; statim pro liberatione agni, ipse Christi Domini agnus, ejus se tradidit manibus, pro ejus libito contrectandum.

ac nihilominus suavem de se odorem subinde spirat

35 Fuit autem hoc viro Domini mirabile, quod cum plaga pectoris ejus quando aperiebatur sæpe fœtorem emitteret, mira tamen fragrantia odoris frequentissime procedebat ex eo. Testatur enim plurima devotorum fidelium multitudo, sensisse ex eo prodire inusitatam suavissimi odoris fragrantiam, nulli rei aromaticæ similem. Alii namque ad tactum vestium ipsius, quæ tamen erant humiles et despectæ; et alii in deosculatione manuum ejus, maxime quando Missam celebraverat; alii vero de ore ipsius, C dum loqueretur, odorem suavissimum exire senserunt; ut exteriori tanti odoris signo claresceret, quod mens ejus virtutibus refecta, tota erat odorifera coram Domino.

Gal. 2 20
Orationis in decrepita ætate et morbo singulariter confirmatur

36 Cum propter ætatem decrepitam et ægritudinem gravem corpus pene haberet emortuum, sola Christi devotio vivebat in ipso: ut posset merito cum Apostolo dicere: Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus. Devotionis ejus fervorem, quem in juventute inchoaverat, sic fortiter et delectabiliter in senectute servavit, quod nec ad horam ab ipso desistere potuit; quin imo ad devotionem ampliorem augmentis continuis procedebat. Cum autem, præ nimia senectute et corporis debilitate, amplius per scalas vel gradus ascendere non valeret, imo vix pedes a terra elevare poterat; ad gradus tamen altarium ad orandum vel celebrandum, quoties voluisset, libere absque difficultate aliqua conscedebat. Interrogatus a Fratribus, quomodo ad gradus illos sic ascenderet libere, cum ad gradus alios penitus impotens videretur; ait: Si deberem multum auri lucrari, vel ad Papatum etiam promoveri, pro hac causa adscendere rectus horum altarium gradus non possem; sed si debeo ibi orare aut celebrare, hanc a Domino gratiam habeo, quod sine difficultate illuc adscendo velociter: quod quotidiana experientia evidentissime comprobavit. D

EX MSS.

cibum ægro parantibus oleum divinitus augetur,

37 Tempore quo beatus Pater cancri prædicti ulcere gravabatur, matrona quædam, quæ magnam reverentiam habebat ad ipsum, per nuntium requisivit, ut crespellas ex herbis et farina commixtas, quas vulgo *a* fritellas vocant, pro ejus prandio cum oleo præpararet: quæ tunc in urgenti rei familiaris exercitio occupata, vicinam suam quamdam pauperem advocavit; et vasculum ei cum oleo tradens, rogavit, ut pro beato Patre perficeret, quod ipsa occupata nimium facere non valebat. Illa recepto vasculo abiit, et libenti animo cibum parare disposuit: sed cum totum oleum quod in vasculo erat in sartaginem effudisset, tantæ quantitatis non fuit, ut pro cibi illius præparatione sufficeret. Cum vero mulier tristaretur, quia olei sufficientiam non habebat, et erubesceret ad matronam redire pro oleo; subito oleum illud, quod modicum erat, ita excrevit et replevit sartaginem, quod propter superabundantiam nimiam oportuit plus olei de sartagine removeri quam prius fuisset appositum. Frixura vero completa, oleum, quod in decoctione hujusmodi consumi consuevit et minui, ita superabundavit, ac si in eo nulla fuisset facta decoctio, et ad ignem po- E situm non fuisset: propter quod pauper illa mulier plus adhuc de ipso reposuit, quam in vasculo a principio reperisset. Cum autem B. Jacobo, quod acciderat miraculum, retulisset; ille respondit: Filia mea, oleum illud cum gratiarum actione conserva, quod tibi misit Dominus Jesus Christus. Simile etiam contigit duabus aliis matronis, et pluries, pro ipso cibum parantibus; quia oleum non solum consumi non potuit, sed fuit insuper ejus meritis augmentatum.

tumorem ab ægra depellit,

38 *Hic caput unum transcribenti excidit vel in numeris Capitum signandis erravit librarius: quod infra iterum notabimus.* Corporis sancti viri deficiente virtute, crescebat quotidie devotio mentis ejus: nam licet cum difficultate nimia ambularet per domum, cum multa tamen devotione Missam quotidie celebrabat. Cum autem die quo Missam ultimam celebravit, ad B. Andreæ altare accederet; affuit statim ante Missæ inchoationem religiosa quædam mulier et honesta, vicina Fratrum, Helena nomine, tumorem magnum in dextra parte gutturis habens, quem fere per annum perpessa fuerat, nec potuerat ab eo medicorum arte curari. Sed quia præcedenti nocte doloribus maximis fuerat cruciata, adeo ut præ dolorum vehe- F mentia requiem invenire non posset; speravit se posse a cruciatu liberari prædicto, si manum beati Patris Jacobi tangere forsitan meruisset. Cui hoc devote petenti Sanctus respondit: Præstolare, filia, donec complevero Missam, et tunc quod postulas adimplebo. Missa devote completa, manu sancta locum tumoris et doloris tetigit, et Christi signaculo consignavit: quo facto ab altari discessit uterque; et illa statim versus domum absque dilatione iter arripiens, antequam de Fratrum exiret ecclesia, evanescente tumore ac dolore fugato, fuit continuo integraliter liberata.

paulo ante mortem nullum ex cancro fœtorem reddit.

40 Omnipotentis Dei gratia disponente cunctis servi sui laboribus finem imponere, et mercedem æternæ gloriæ ejus retribuere meritis; Sancti viri corpusculum, longa ægritudine tabefactum, sic fuit fortitudine destitutum, ut quatuor extremis vitæ suæ diebus, viribus propriis e lecto surgere non valeret. Nam usque ad dies illos, quamvis supra modum gravis corpore esset et debilis, cum devotione maxima Missam quotidie celebrabat, tanto in Christi amore ferventior, quanto celerius vitæ suæ terminum appropinquare sentiebat. Infra dies vero illos Sacramenta Ecclesiæ cum maxima devotione recepit.

Plagæ

A Plagæ autem ejus fœtor, qui sæpe sentiri consueverat, infra memoratos dies quatuor totaliter exstinctus fuit.

EX MSS.

vas vitreum contactu ejus in terram lapsum nihil aquæ effundit:

41 Quodam sero, dum in ipsa infirmitate decumberet, propter sitis anxietatem, quam ob febres patiebatur, aliquando servus ipsius ampullam vitream plenam aqua ad caput lectuli super asserem posuit, ut remedium nocte in promptu haberet, si sitis pateretur ardorem. Cumque nocte vasculum illud vitreum manu propria vellet accipere, manum taliter impegit in ipsum, quod de alto inferius cecidit: et os vasculi, nullo clausum operculo, versum fuit inferius, et sic inversum per magnæ noctis horam usque mane permansit. Mane autem servitor vas colligens, valde obstupuit, quod vitreum vasculum fragile, ex casu illo frangi minime potuit; et quod æstatis tempore, ex eversione vasis, nequivit de aqua minui aliquid vel effundi.

mortem præsciens,

42 Adveniente igitur desiderata die, qua gloriosus Pater deposito carnis onere ascensurus erat ad Christum; diem ipsam integraliter in divinis laudibus occupavit, Horas suas et Sanctorum suorum Officia per se dicens in lectulo. Multis autem frequentantibus cellam ejus, et qualiter sibi esset re- B quirentibus, bene sibi esse omnibus respondebat humiliter; sed ut spiritus ejus in illa beata expectatione liberius dirigi posset ad Dominum, ipsos statim licentiabat benigne. Ex verbis autem ipsius cognosci potuit manifeste, quod hora transitus ejus ei fuerit a Domino revelata. Nam dum hora *b* sexta moriturus a Fratribus crederetur, et ob hoc facto signo Fratres cum festinantia ad ejus transitum pro commendatione animæ convenirent, Fratribus dixit: Nimis cito vocati estis, cum nondum venerit hora mea. Discedente Conventu, post nonam horam cœpit a servitoribus de vespertina hora diligenter inquirere: et responso accepto, quod hora illa nondum adesset; rogavit ut discederent cuncti, et solum cum Domino vacare permitterent. Cumque Fratres crebro redirent, a cunctis supervenientibus de vespertina hora desiderabili requirebat. Facto igitur ad Vesperas signo et terminatis in ecclesia Vesperis, putans unus ex servitoribus quod ideo sic fuisset de vespertina hora sollicitus, ut hora debita Vesperas diceret, ait ad eum: Pater, adest hora, de qua hodie sic sollicite quæsivisti: si vultis, vocabo ad vos Fratres, qui dicant Vesperas vobis, quoniam vos nimis debilis estis. Cui ait: Non expedit, fili, omnes enim horas meas C integraliter dixi, et jam de Vesperis expeditus sum: ex tunc autem neminem licentiari voluit. Confestim autem cœpit corporis virtute destitui: et dum pro Fratrum convocatione signum fieret, Frater quamdam crucem illi offerens ait: Confidite, Pater, in adjutorio Crucifixi, et nullum periculum metuetis. Ipse vero, elevatis sursum oculis, dixit: Non timeo, fili: non timeo, fili. Fratribus vero Officium commendationis animæ prosequentibus, ipse cum eis pariter dicebat Officium. Et dum cum ipsis diceret Letaniam, elevatis in cœlum oculis, et exhilaratus in facie, Redemptori Christo spiritum reddidit. Statim autem ut migravit ad Dominum, plaga pectoris ejus, quæ tantæ magnitudinis erat ut dictum est, ita fuit consolidata, ut vix ex ea cicatricis tenuis vestigium appareret. Migravit autem ad Christum gloriosus servus ejus B. Jacobus, anno gratiæ millesimo trecentesimo decimo quarto, die ultima Maji, feria *c* sexta, in festo sanctæ gloriosæ Virginis Petronillæ, anno autem ætatis suæ octogesimo tertio, completo vero in servitio Christi in Ordine Fratrum Prædicatorum anno sexagesimo sexto.

pie illam obit,

plaga cancri subito coeunte.

c

D

ANNOTATA.

a *Huc videtur facere, quod ex Consuetudinibus Cluniacensibus allegat Cangius,* Pro signo Crispellarum, vel (ut alii dicunt) Frigdolarum, cum pugno accipe crines, quasi cupias eos facere crispos. *Academici della Crusca masculine usurpant, et aiunt esse cibum ex solidiori farinæ purioris massa crispatum, quales in Belgio simili etymo vocamus* Kerspelinge; *et ab iis distinguunt* Frittellas, *quasi hæ fiant et farinacea pulte potius quam missa;* Lagana, *Latine ac Græce dicuntur; Francis* Gaufres, *Belgis* Wafels.

b *Horæ hic intelliguntur ecclesiasticæ, secundum cursum divini Officii; et sic consequenter hic numeratur* Hora nona, *et* Hora Vesperarum: *quas ex initio Capitis sequentis, ubi dicitur* multum adhuc diei superfuisse, *intelligimus recitari solitas circa tertiam vel quartam post meridianam.*

c *Recte: nam anno* 1314 *littera Dominicalis erat* F.

CAPUT VI.

E

Confluxus urbis ad B. Jacobi funus, variæ miracula tunc curata.

Quamquam Fratres omnes, qui beati viri vitam virtutibus plenam noverant, ipsum non ambigerent ad cœlestem gloriam evolasse; nihil tamen novitatis insolitæ facere præsumentes, et quia multum adhuc diei supererat, et calor tunc temporis erat intensus; volebat ipsum, nullo populo convocato, cum honore humili in Fratrum cœmeterio sepelire. Deo tamen melius disponente, qui clarificat honorantes se; licet per Fratres ejus obitus non fuisset extraneis nuntiatus, subito per totam civitatem Forolivii et ejus suburbia insonuit vox de transitu ejus. Confestim autem universa populi multitudo, utriusque ætatis et sexus, operibus officiis, exercitiis, et quibuscumque occupationibus prætermissis, ad locum Fratrum tam subita celeritate cucurrit, quod beatum se quisque putabat, qui ad tactum sacri corporis poterat alium prævenire. Interea Fratres, statim post transitum ejus, involventes corpus et in feretro ad ecclesiam deferre volentes, obviaverunt turbis innumerabilibus irruentibus intra claustrum. Turbæ autem violentia devota irruentes in eos, corpus cum feretro deponentes, et cum devotione maxima contingentes, vestes, quibus corpus fuerat involutum, minutatim pro Reliquiis dilaniaverunt: ita quod in brevi tempore oportuit ipsum tribus vicibus ex integro indui. Odor autem mirabilis inauditæ et incognitæ fragrantiæ, de sacro corpore prodiens, contingentes ipsum mira devotione lætificabat. Delatum vero ad ecclesiam corpus, fuit super altare a populo positum, deinde propter supervenientem multitudinem ad diversa loca delatum est: præ multitudine autem nimia confluente, infra tres dies non potuit sepeliri. Statim vero ut in ecclesiam delatum est corpus, multa miracula propter ipsius merita divinitus ostensa sunt.

Confluente ad funus urbe,

corpus veste spoliatum pro reliquiis odorem spirat,

F

44 Quædam mulier de Valdopso diœcesis Foroliviensis, Agnes nomine, habitans Forolivii, lapsu subito, dum beatus Pater viveret, cecidit: et dum super manum sinistram in ipso casu firmare se vellet, os brachii ejus juxta pugnum in partes plurimas confractum et divisum fuit. Adhibitis autem multis medicorum remediis, per menses plures nec solidari potuit nec curari, nec de manu vel brachio potuit se juvare. Ad Beatum igitur Jacobum, dum ejus beata mors in vicino esset, accedens, pluries rogavit ipsum, ut pro se Deum precaretur: cui semper

ad quod confractum brachium restituitur,

A per Christi servus aiebat : Sustine filia patienter, quia Dominus cito te ab hac infirmitate curabit. Mortuo igitur viro Domini, cum ipsa hora transitus ejus ad contingendum eum tota concurreret civitas, mulier ipsa cum primis cucurrit ; et ad feretrum accedens ait : Ubi est, Pater, promissio vestra, qua mihi in brevi affuturam sanitatem promittebatis ? obsecro, ut nunc pro me oretis ad Dominum. Et tacto corpore ejus, cum brachio et manu ubi fractura erat : confestim os brachii perfecte et integraliter consolidatum est, et (ut servus Christi promiserat, recepit integram sanitatem.

45 *Deest.*

et ægra quædam manu ejus arcte stringitur:

46 Mulier quædam, Brunetta nomine, de civitate Forolivii, brachium habens per longa tempora tumefactum, manum ejus in feretro quiescentis aperiens, brachium suum in illius posuit manu. sic enim fuit tribus diebus tenera et tractabilis caro ejus, quod in ipsa nulla durities, nulla rigiditas fuit : brachia enim ipsius et crura plicari poterant et extendi ; manus vero et digiti claudi et aperiri, plicari, retrahi, et extendi poterant, sicuti quando vivebat. Cum autem præfata mulier manum suam intus manum ejus B poneret, ipse manum illius sic fortiter strinxit et tenuit, quod vidente multitudine populi diu ab eo non potuit separari ; vestigium etiam impositionis pollicis viri sancti in brachio illius ulterius deleri non potuit. Sed quid sibi voluerit ille tactus, cum mulier a tumore manus et brachii curata non fuerit, penitus nobis hucusque mansit incognitum. Hoc tamen non modice apparet mirabile, quod manus mortui sic fortiter strinxerit viventis manum. hujus autem rei judicium illi soli relinquimus, cui nihil incognitum est, qui novit omnia antequam fiant.

arthriticus,

47 Vir quidam, Nicolaus nomine, de natione Foroliviensi, artetica passione dire gravatus, corpus sancti viri amplectens in feretro, statim liberatus est,

et gibbosus sanantur,

48 Gibbosus quidam, Picinus nomine, qui magnum gibbum habuerat per annos circiter viginti sex, et cum aure sinistra audire non poterat, accedens ad feretrum ejus, brevi facta oratione ab utraque passione curatus est. In cujus curatione, ut servi Domini virtus innotesceret cunctis, facta est in campanili Fratrum campanarum pulsatio per se ipsas, nullo hominum penitus operam dante.

C 49 Die tertio a beati Patris transitu, intra ecclesiam ante altare gloriosæ Virginis in monumento humili, cæmento forti et lateribus circumcluso, pretiosus thesaurus cum mira populi devotione reconditus est : cui superposita fuit craticula lignea, quousque lapis pro coopertura tumuli pararetur. Tribus vero diebus aliis nullo alio tectum operculo mansit corpus ejus, ita ut libere ab omnibus videretur, a civibus tamen sollicitudine et devotione sedula custoditum fuit, et ab innumerabili populorum frequentia visitatum. Infra quos dies cum esset æstus permaximus et pressura continua populi, die noctuque ipsum cernere et contingere satagentis ; nihil corruptionis vel fœtoris de sacro corpore exhalavit, sed odorem suavissimum sensit ex ipso maxima populi multitudo. Infra triduum vero prædictum, infirmi alii plures viginti, a diversis languoribus sunt miraculose sanati.

multique ægri ad humatum corpus, etiam tunc suaveolens.

Curatur quædam angina afflictata,

50 Cum Beati viri sepulcrum fuisset lapide coopertum, antequam cæmento undique clausum esset, mulier quædam Blanca nomine, habens in gutture squinantiam, ex qua liberari non poterat auxilio medicorum ; vicinæ mortis periculum metuens, ad Beati viri tumulum accessit, multis comitata consanguineis et amicis. Cernens autem ex parte ima sepulcri parvam quamdam aperturam sub lapide, D filiæ suæ parvulæ corrigiam per foramen illud intromisit in tumulum, ut tangeret locum infirmitatis suæ cum corrigia, quæ sancti viri corpus vel reliquias tetigisset. Deposita vero intus sepulcrum corrigia, viderunt et senserunt omnes qui aderant; quod trahi inferius videbatur : et cum plures simul sursum ipsam trahere conarentur, manifeste senserunt quod cum violentia quadam inferius trahebatur. Cumque mulieri patienti suaderetur a pluribus, ut beato Jacobo corrigiam dimitteret quam trahebat ; ait illa: Corrigia hæc ad nihilum valet ei, mihi vero pernecessaria est, ex quo tetigit corpus ejus. Iterata igitur violentia ipsam retrahit, quam illico sibi ad collum applicans, dolore confestim cessante, antequam perveniret ad domum suam, fracto tumore fuit perfecta curata.

EX MSS.

corpore post 9 menses suaviter etiam redolente,

51 Tempore quo beati Patris corpus extitit tumulatum, tanta fuit circa ipsum populi multitudo, ut involvi et aptari non potuerit ut decebat. Post novem vero menses a transitu ejus, subito quod omissum fuerat perfecerunt. Fidelium igitur civium testimonio secum adhibito aperuerunt arcam ; et corpus, ut decreverant, pannis sericis involverunt. E Senserunt autem de corpore sacro odorem prodire mirabilem : pulvis etiam qui in sepulcro juxta corpus ejus inventus est, mirabiliter redolebat ; quo devote collecto, ad contactum ipsius pulveris, infirmi plures receperunt beneficia sanitatis.

obtrectanti B. Jacobi miraculis brachium contrahitur et sanatur,

52 Juvenis quidam, Miciolus nomine, audiens a multis sancti viri miracula recitari, non solum incredulus extitit; sed et ipsis miraculis detrahere cœpit. Nutu vero Dei statim motu et usu sinistri brachii privatus est, qui de sancti viri virtutibus loqui verba sinistra præsumpserat. Vexatione igitur præbente intellectum auditui, ad cor suum rediit ; et B. Jacobum lacrymans miserabiliter invocavit. Facto autem voto, quod si liberaret ipsum, linguam de cetero contra ipsius miracula non laxaret, confestim recepit beneficia sanitatis.

meritis ejus infans a pustulis liberatur

53 Maturus quidem et devotus vir de Bononia, habitum habens Pœnitentiæ, nomine Frater Guido, pro susceptione pauperum in valle S. Victoris Cæsenatis diœcesis, cum uxore sua in hospitali se pauperculo deputavit. Quadam autem mane domo egredi volens, puellam parvulam, a vili matre projectam, ante hospitalis ostium reperit. qui uxorem advocans, mandavit ut puellam abjectam pro Christi F amore susciperet, et ei matris obsequium pro ipsius reverentia exhiberet. Quæ dissolvens puellæ panniculos, quibus involuta fuerat, reperit ipsam turgentibus vesicis et pustulis toto corpore coopertam. Audita autem fama miraculorum B. Jacobi, ipsum oraverunt fideliter, ut sanitatem puellæ pauperculæ suis meritis impetraret. nocte vero sequenti puella fuit Beati viri meritis integraliter liberata. Cum vero uxor præfati devoti viri filios a multo tempore parere destitisset, et jam spatio annorum tredecim lacte penitus caruisset, lactare per se puellam non poterat, quæ omnino lacte carebat. Quærentes igitur in contrata prædicta si mulierem aliquam invenire possent, quæ pro Christi amore lactare vellet puellam ; cum ipsi, eo quod pauperes erant, pro solutione nutricis pretium non haberent ; et nullam sub hac conditione reperirent; omnino ad B. Jacobum fidelis ille vir cum fide et devotione magna se contulit, orans ut uxori suæ lac a Domino impetraret, ne puellæ nutrimentum deficeret. Facto igitur voto ad eum, nocte sequenti uxor ejus in mamillis pruritum sensit : quas dum scalperet et comprimeret, subito Dei virtute lac erupit : quo augmentis quotidianis multiplicato, infantulam nutrire sufficienter potuit toto tempore quo lactanda fuit ; cum

ac nutrici miraculose lac ministratur.

Ex Mss.

tamen præfata mulier nec prægnans esset, nec a multo tempore extitisset.

Leprosa mundatur,

54 Mulier quædam, Francisca nomine, septem annis leprosa fuit, ex quibus annis quatuor in leprosorum hospitali fuerat separata. Accedens ad sepulcrum B. Jacobi, voto emisso plene liberata est. Quæ videns sic se perfecte curatam, facta oblatione statim recessit, nec Fratribus et populo, ad Domini gloriam, ut debuerat, publicavit. Post dies paucos subito gravi passione correpta cecidit, et penitus loquelam amisit. Quæ rursus intra se facto voto ad B. Jacobum, quod si liberaret eam a prædictis passionibus, visitaret iterum sepulcrum ejus, et miraculum quod occultaverat publicaret, ad plenum liberata est; et accedens ad tumulum viri Dei cuncta per ordinem enarravit. De prima autem infirmitate ejus testis extitit maxima populi multitudo, quæ postea ipsam vidit perfecte curatam.

contractus sanatur,

55 Andriolus quidam nomine, parvulum filium habens, in manu et pede, brachio et crure, ex dextra parte contractum, ita quod ex parte illa nullo modo poterat se juvare; ipsum ad B. Jacobi sepulcrum addixit: ubi puer statim sic plene curatus est, ut infirmitatis præcedentis nullum vestigium remaneret.

et infans semivivus.

56 Mulier quædam de Fighino Ravennatis diœcesis, nomine Julia, filium peperit semivivum, motu sensuque carentem, nisi quod tantum illius labia movebantur: qui cum crederetur illico moriturus, statim baptizatus est. Cum autem per dies quatuor sic immobilis permansisset, et nec lac quidem sumeret nec ploraret; mater ejus ad beatum Jacobum se reduxit. Emisso autem voto ad eum, absque dilatione vel mora, fuit puer vitæ et sanitati protinus restitutus.

CAPUT VII.

Defuncti, meritis B. Jacobi ad vitam revocacati, plurimæ infirmitates curatæ.

Resuscitatur puer in dolio aquæ,

Cum civis quidam Foroliviensis, Guilielmus nomine, faceret in domo propria parietem construi, ob quam causam in medio domus suæ dolium cum aqua posuerat; accidit parvulum filium suum, Sanctum nomine, super ipsum dolium incaute ludere. Cumque inclinare se vellet ad aquam, in ipsam cecidit et suffocatus est. Cum venissent autem ad aquam operarii, et invenissent puerum totum in aqua submersum; exclamantes, ipsum mortuum extraxerunt: mater vero pueri, cum vicinis pluribus accurrens, et videns eum penitus mortuum, B. Jacobum devote et fideliter invocavit. Mira res, sed ab eo facta qui vitæ et mortis habet imperium. Matris oratione finita, et voto emisso ad B. Jacobum, puer, qui mortuus erat, confestim a mortuis resurrexit.

et alter in fluvio suffocatus:

58 Alius quidam puer duorum fere annorum, Jacobus nomine, juxta fluvii *a* cujusdam ripam dimissus a matre apud Forolivium, quæ in vicino horto colligebat herbas; manibus reptans et pedibus ad flumen accessit, et in ipsum cecidit. Cumque capite demerso deorsum, et pedibus elevatis sursum, per longum spatium fuisset tractus ab aqua; a quibusdam super ripam fluvii iter agentibus elevatus de aqua fuit. Clamantibus illis concurrit populi multitudo, quæ ad festum quoddam vadens inde transitum faciebat. Et dum per pedes elevatus fuisset ut aquam evomeret, ipsa emovita mortuus est inventus, nullum habens penitus signum vitæ. Faciem namque habebat nigerriman: et calefacto ad ignem corpusculo ejus, nec motus nec sensus in ipso apparuit, sed in eo fuerunt omnia signa mortis. Cumque pater ipsius et mater omnesque adstantes vidissent, eum esse veraciter mortuum, ipsum B. Jacobo cum multis lacrymis et magna fiducia devoverunt. Ante Matutinas autem, per B. Jacobi merita, omnipotens Deus ipsum vitæ et sanitati restituit: pristinoque recuperato colore, nullius gravaminis vel delibitatis vestigium remansit in ipso.

claudæ duæ gressu donantur,

59 Mulier quædam Foroliviensis, nomine Avenante, quæ triginta duobus annis ex utraque parte clauda fuerat, accedens ad Beati Patris tumulum, oratione facta, adepta est plenæ beneficium sanitatis, ita ut recte sicut ceteri ambularet.

60 Alia mulier Foropopiliensis, nomine Ymoldina, quindecim annis fuit adeo viribus destituta membrorum, quod de loco ubi sedit vel jacuit, sine sustentaculo baculi vel alterius personæ auxilio, surgere non valebat: delata vero in vehiculo ad sepulcrum ejus, in multorum præsentia fuit statim perfecte curata

cæcus visu,

61 Cremonensis quidam, nomine Zaninus, qui per annos sex oculorum lumine totaliter privatus fuerat, dum esset Ravennæ, et audisset famam miraculorum B. Jacobi; cum fide et devotione statim versus Forolivium iter arripuit, oculos cereos et candelas promittens se ad ejus tumulum oblaturum, si visum recipere mereretur. Cumque Forolivium pervenisset, antequam ad beati Patris tumbam accederet, omnia peccata sua confessus est Sacerdoti. Confessione facta statim aliquantulum videre cœpit; accedens vero ad arcam et offerens vota tua, statim illuminatus est integraliter et perfecte.

surdi duo auditu:

62 Gulielmus de Ponte-Ronchi, Foroliviensis diœcesis, qui quatuor annis surdus fuerat, facto voto ad B. Jacobum, liberum ejus meritis recepit auditum.

63 Bonaguirus quidam de Mantua, qui per annos sex auditum perdiderat, visitato beati Patris sepulcro continuo recuperavit auditum.

duo a paralysi liberantur,

64 Sacerdos quidam apud Ravennam, Joannes nomine, paralyticus effectus et toto corpore languidus, in visu et voce adeo debilitatus erat, quod nec legere nec cantare valebat; insuper et arteticæ doloribus gravabatur. Cumque ad sepulcrum B. Jacobi nocte una cum devotione et reverentia pernoctasset, liberatus est plene a cunctis gravaminibus supradictis

65 Quidam de *b* Valle-Amonis Faventinæ diœcesis, Servatus nomine, decem annis paralyticus fuit, intra quos diebus et noctibus caput vehementer et continue agitabat. Hic accedens ad B. Jacobi venerabilem sepulturam, perfecte curatus est.

alia ab epilepsia,

66 Apud Castrocarium mulier quædam, Æmilia nomine, epilepsiam sic horribilem passa est annis septemdecim, quod infra prætaxatum annorum numerum regulariter in omni die ter cadebat ad minus, et passione illa terribiliter concutiebatur: quæ veniens ad beati Patris sepulcrum, oratione facta, ejus meritis fuit perfecte sanata.

quidam a surditate.

67 Florentinus quidam, Sentinus nomine, Faventiæ habitans, quadam die dum solus esset, sensit se subito a quadam manu tangi; et dum se undique verteret, et neminem adesse conspiceret, tanto fuit stupefactus horrore, quod statim usum loquelæ perdidit. Cumque nil ei prodessent auxilia medicorum, ad B. Jacobum se devovit. Post quinquaginta autem dies ab horrore prædicto, ad sepulcrum ejus accessit: et facta ibi brevi oratione, solutum est integraliter vinculum linguæ ejus.

68 Navis quædam in mari Adriatico, dum a *c* Portu

B. Jacobi meritis tempestas sedatur.

A Portu Volanæ per milliaria circiter viginti quinque distaret, tanta fuit tempestate quassata, quod propter procellas maximas et ventum fortissimum, qui in ipsa erant non valentes conatu proprio se juvare, de rebus et vita pariter desperabant. Erat autem inter ipsos Foroliviensis quidam, Nicolatius nomine, qui induxit socios, ut omnes devote B. Jacobum de Venetiis invocarent: cujus ceteri acquiescentes consilio, Beatum cœperunt vocare Jacobum, voventes se ejus sepulcrum visitaturos, si eos a periculo liberaret. Oratione completa et emisso voto, statim illa tempestas B. Jacobi meritis est sedata.

equo vita restituitur,

69 Duo juvenes de Forolivio, qui fratres erant et communiter habitabant, equum habebant admodum sibi gratum, quem quodam mane in stabulo mortuum invenerunt: super quo vehementissime constristati, diligenter scrutati sunt si vitæ signum reperire possent in ipso. Cumque omnes advenientes absque dubio ipsum vere mortuum judicarent, cum motu penitus privatus esset et sensu, et esset horribiliter tumefactus; nuntius pro illo directus est, qui ferramenta de pedibus removeret, et ad excoriandum ipsum faceret asportari. Interim unus ex prædictis fratribus, Conus nomine, dixit fratri suo: B Credo, frater, si devote invocaremus B. Jacobum de Venetiis, per quem Dominus tot et tanta mirabilia operatur, quia Deus ejus meritis nobis vivum et sanum restitueret equum istum. Quo fideliter annuente, votum ambo pariter emiserunt, quod ejus venerabile sepulcrum discalceatis pedibus visitarent, et equum cereum offerrent, si equum eis restitueret vivum. Tunc frater alius, Manfredus nomine, mortuum equuum apprehendens per aures, fideli voce clamavit dicens. Surge in nomine B. Jacobi. Statim autem, servi Christi invocato nomine, omni evanescente tumore, qui mortuus fuerat restitutus est vitæ, nullum penitus habens infirmitatis vel debilitatis indicium.

mutæ loquela redditur,

70 Apud Solarolum Faventinæ diœcesis, quædam mulier, Alberta nomine, superveniente in ipsam subita passione, usum linguæ sic totaliter perdidit, quod nec minimum verbum exprimere poterat. Cum vero sic diebus pluribus perdurasset, et nec subveniri ei in aliquo posset auxilio medicinæ; ad beati Patris Jacobi suffragium se reduxit, et nutibus innuens suis ut potuit, petivit duci ad venerabile sepulcrum ejus. Et cum ad Fratrum ecclesiam pervenisset apud Forolivium, antequam ad sanctam C sepulturam accederet, signo quo potuit Confessorem petiit: Quod vocato, ad ejus pedes humiliter se prosternens, ostendit se habere magnum desiderium confitendi: cumque a Fratre ei data benedictio fuisset, ad sepulcrum B. Jacobi ducta est: factaque ibi brevi oratione surgens, et accensas candelas ad ejus imaginem offerens, statim ruptura et sonitu quodam intra guttur ejus facto, nomen B. Jacobi, audiente populo, invocare cœpit, loquelæ usu et officio ei plenarie restituto.

lapso cervix confracta sanatur:

71 Dum Ferrariensis quidam, Bartholomæus nomine, ex quodam casu collum confractum haberet, propter quod caput super collum denodatum stare non poterat, sed super pectus cadebat; in lecto positus, audivit a pluribus de miraculis magnis et multis, quæ divina virtus per merita B. Jacobi de Venetiis in Forolivo faciebat. Ipse autem, qui vicinam sibi mortem esse putabat, accepta fiducia de virtute ejus, eidem Patri humiliter se devovit, promittens se ejus sepulcrum discalceatis pedibus visitaturum, si eum pristinæ restitueret sanitati. Statim autem facto voto obdormivit paululum; confestimque excitatus a somno, vidit virum quemdam venerandi aspectus, albis indutum, qui ab eo recedere videbatur, invenitque se plenarie liberatum.

Ex MSS. quidam incurabili morbo laborans,

72 Anno insuper millesimo quadringentesimo D septuagesimo tertio, die duodecima mensis Augusti, cum terræ motus magni fieri cœpissent, et per dies plurimos increscentes perdurassent; Cæsenatenses (major enim inter Civitates Romandiolæ ex hujusmodi terræ motibus Cæsenam timor invaserat) relictis domibus die noctuque loca sub divo incolebant: Fratres etiam Conventus Cæsenæ, eodem perterriti timore, hortum sibi delegerant in dormitorium. Quo factum est, ut Frater quidam, Sebastianus nomine, Faventinus, Vicarius Conventus, cum et ipse per dies multos cum aliis in horto dormisset, infirmitatem quamdam ex aere et soli humiditate contraxerit: adeoque hujusmodi infirmitas invaluit, ut latus ac femur et crus alterum sibi totaliter invalidum ac emortuum redderetur. Quare cum multum temporis pro sananda qua tenebatur ægritudine expendisset, et defecissent medicorum remedia, nullaque posset sibi arte subveniri; ad D. Jacobum se convertit, ejus auxilium imploraturus. Senserat quidem ejus virtutem antea per multos annos, in alia quam passus fuerat infirmitate: a qua cum ejus meritis meruisset liberari, in devotæ et gratæ mentis signum singulis diebus septem Psalmos pœnitentiales cum Letaniis dicebat. Fecit igitur in mense De- E cembris a consanguineis suis equo se Forolivium portari. Cum autem ibi ad altare B. Jacobi in Missa confessus sacram Communionem accepisset; sub ejusdem B. Jacobi sepulcro marmoreo, quod quinque columnis fulcitur, se locari a Fratribus fecit.

ad B. Jacobi sepulcrum ductus curatur.

Non poterat solus incedere, nisi quibusdam ligneis fulcimentis, quas *d* ferlas vocant, fultus. Cumque a summo mane usque ad horam ferme vespertinam ibi permansisset, suavi quodam detentus sopore, vidit quemdam Fratrem sui Ordinis (is erat B. Jacobus) leniter manu loca infirmitatis demulcentem, ac inquientem sibi: Confide, fili, quia sanaberis. Nec mora, a somno expergefactus, se sanum et incolumem, sicut audierat, invenit. Tunc protinus ex se ipso a loco in quo jacuerat exiliens, in adeptæ sanitatis perfectæ signum sic gradiebatur, ac si numquam fuisset passus infirmitatem: contestabatur autem magnis vocibus, se B. Jacobi munere donatum sanitate. Ad hujus vocem et miraculi magnitudinem, excita est universa civitatis in laudem beati Patris: noverant enim quamplurimi, ipsum tali detentum infirmitate. Cœperunt autem Forolivienses propensius ejus suffragia non incassum implorare: inter quos et filia Domini Juliani Custodis F arcis Illustrissimi Comitis *e* Hieronymi, quæ gravi languore et ferme incurabili detenta, cum voto se vovisset B. Jacobo, sanata est. In horum autem testimonium extat Civitas Foroliviensis, et litteræ Domini Vicarii Reverendissimi Episcopi *f* Cesenatensis.

Miraculorum, ejus meritis patratorum, numerus et probatio.

73 Alia autem miracula, ad ipsius beatissimi Patris Jacobi sepulcrum vel ad ejus invocationem divinitus facta, quæ fideliter sunt probata, pro vitanda prolixitate nimia, ne legentis gravetur animus, in libello hoc judicavimus non scribenda. Nam præter omnia miracula supra dicta, infra viginti et octo mensium terminum, a transitu ejus, reperta sunt miracula numero trecenta triginta octo: de quibus est diligens facta inquisitio, et quæ per manum publicam cum attestatione solenni in scriptis seriatim et expresse redacta sunt. Multa vero alia, quæ scripto commendata non sunt, in diversis mundi partibus cooperata fuerunt, quæ a personis fidelibus sunt relata: in quibus repertum est, quod omnipotens Deus ipsius Patris meritis plures alios mortuos suscitavit, cæcos multos illuminavit, surdis auditum restituit, confractos consolidavit, contractos erexit, paralyticos, epilepticos, febricitantes, et hydropicos curavit;

A curavit: multis loquelam reddidit, vulneratos sanavit, in carceribus compeditos et in hostium manibus constitutos miro favore eripuit, afflictis et desolatis multis veram consolationem exhibuit. In testimonium enim ipsius eximiæ sanctitatis, Christi pietas et potestas continuare et multiplicare miracula non desistit, ad sui nominis gloriam et honorem, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in secula seculorum. Amen *g*.

XX MSS.

g

ANNOTATA.

a *Fluvius, qui Forolivium proxime ad Occiduum latus alluit, a capite quidem suo* Flumana *dicitur; ubi autem civitatem attingit, et infra eam,* Canalis della Socolia: *ac denique accessu aliorum auctior,* Ronci *nomen obtinet; unde infra num.* 62. Pons Ronci *dicitur.*

b Vallis-Amonis *dicitur longus secundum hunc fluvium tractus, ab Apennino usque Faventiam. Sunt autem in eodem viæ Flaminiæ tractu, pari* 12 *aut* 13 *milliarium intervallo,* Faventia, Forolivium, Cæsena, *de qua infra.*

B c Portus Volanæ, *ad ostium Padi Ferraria transeuntis.*

d Ferlæ, *id est,* Ferulæ, *non a feriendo, sed ferendo, apte dictæ.*

e *An* Hieronymi Riarii, *qui Pontificis Sixti IV nepos superintendebat exercitui Ecclesiæ, sub imperio Pini Ordelaffi, Domini Foroliviensis, contra Venetos et Mediolanenses adversus Papam colligatos?*

f *Cæsena Episcopatum tunc obtinebat* Antonius Ventorellus, *ab anno* 1463 *ad* 1475.

g *Hic* Incipit tabella hujus Legendæ suprascriptæ, *seu Syllabus Capitum, quem cum describi non curaverimus, utpote quibus satis videbatur ipsos titulos in decursu descriptos habere, non possumus nunc discernere, an et quid desit duobus supra notatis locis post numeros* 37 *et* 44.

COMPENDIUM VITÆ

in Lectiones, Apostolica auctoritate editas distributum.

Jacobus Salomonius Venetus, nobilissima familia natus, in ipso meuntis ætatis flore parentibus orbatus, sub aviæ disciplina, mirificos in litteris ac C
pietate progressus fecit; Evangelico accepto consilio, ut nudus nudum Christum sequeretur, patrimonio in pauperes distributo, Prædicatorum Ordinem elegit, in quo sexaginta sex annis sanctissime vixit, sola contemplatione voluptatis et contentione virtutis, ad S. P. Dominici exemplar totum in sese exprimendum aspirans.

II. Humilitatem adeo servavit, ut virtutes omnes ac miracula, quæ ex divina liberalitate indies patrabat, diligentissime absconderet. Caritate in Deum et proximos, præcipue pauperes, ita ardebat, ut Pater pauperum communi elogio diceretur. In assidua divinarum rerum meditatione, tanta animi voluptate perfundebatur, ut sæpe in extasim raptus, omnino immobilis subsisteret. In ejus ore non nisi Deus ac divina versabantur; hinc sæpius illud Hieronymi usurpabat, Felix lingua, quæ non nisi de divinis novit texere sermonem.

III. In nomine Jesu proferendo uberrime flebat, quod etiam cum de Christi passione, Sanctorumque Martyrum, et præsertim S. Ursulæ Sociarumque ejus sermo erat, præstabat. Secreta cordium ei divinitus revelata: prophetico quoque spiritu donatus fuit. In sacramento Pœnitentiæ administrando, sæpe illius humeris insidens columba, rostro in ejus aures immisso, sensibiliter apparuit: et in propriis miseriis, ceterarum hominum culpis deflendis, ex ipsius oculis lacrymarum fontes scatebant. Animarum salutis negotium numquam Dei operoso ministro fuit otiosum.

IV. Virginitatem perpetuo illæsam custodivit, totamque vitam ab omni letalis peccati labe immunem duxit. In malorum tolerantia invictissimus: ulcus enim gravissimum, ipsius pectus assidue corrodens, ita quatuor annis occultavit, ut ne minimo quidam gemitu aut suspirio acerbissimum dolorem proderet: nec propterea quidquam de consueta sui corporis maceratione remitteret: jamque in ipso, ob decrepitam ætatem assiduamque ægritudinem E
semimortuo, solus Christus vivebat.

V. Sui obitus diem divina revelatione prædixit; qua adveniente, ill co ex pristino ulcere ita convaluit, ut ne exiguum quidem ejus vestigium in eo amplius appareret. Ecclesiasticis deinde Sacramentis munitus, dum una cum ceteris Fratribus alternis vicibus Deo psalleret, defixis in cœlum luminibus, ex corporeis vinculis lætissimus animus ad Superos evolavit, anno salutis millesimo trecentesimo quarto decimo, ætatis suæ octuagesimo tertio. Triduo corpus ejus, ob advenientis populi concursum, inhumatum, mirificum odorem spiravit, piis fidelium manibus vestium particulas decerpentibus.

VI. Miraculorum gloria illustris, et qui vivus multos juvit, mortuus indigentibus prodesse non destitit. Leprosos mundavit, surdis auditum, mutis loquelam, gressum claudis reddidit; parturientibus dolores eripuit, narium ulcera sanavit, semivivam ad vegetam valetudinem reduxit, mortuos ad vitam revocavit, omnibus omnia factus profusissimæ beneficentiæ præbuit exempla. Romæ S. Sebastiani templum clausis janui penetravit. Quamobrem in Beatorum numerum relato, festum ejus ac officium Clementis VII primum, ac deinde Julii III jussu apud Forolivienses, postmodum Pauli V etiam Venetiis institutum. Gregorius quintus decimus in universo Prædicatorum Ordine celebrari voluit. F

HYMNUS.

Summe felix Ecclesia, lætare novo gaudio,
Per quam cœlestis Curia novo relucet radio.
Jordanis transit fluvium Jacob cum turma duplici;
Fert Augustini radium, et lilium Dominici.
Fulget Prædicatoribus sidus, per orbis cardinem,
Refulgens in virtutibus, quorum decorat Ordinem.
Ad Jacobi corpusculum columbam Sancti Spiritus,
Et gratiarum vasculum Salvator misit cœlitus.
Novum sentitur gaudium, nova prodeunt miracula:
Dant ægris ossa præmium, exultant omnes in secula.
Sit laus Patri cum Filio, Sancto simul Paraclito,
Cui Jacobi confessio nos jungat parcens debito.
Amen.

DE

DE B. VITALE A BASTIA

EREMITA TERTII ORDINIS S. FRANCISCI

IN ASSISIENSI UMBRIÆ DIOECESI.

G. H.

SYLLOGE HISTORICA

De vita, miraculis, translatione, et cultu ejus.

ANNO MCCCCXCI.

Patria.

Bastia, *locus in agro et diœcesi Assisiensi, versus urbem Perusinam, patria fuit* B. Vitalis, *qui hinc cognomen traxit. Ast apud Assisienses assumpto habitu et regula tertii Ordinis S. Francisci, relictis omnibus quæ possidebat, anno millesimo quadringentesimo septuagesimo secessit ad eremitorium, mille passibus ab Assisio dissitum, ubi prope Ecclesiam B. Mariæ, de Viola dictam, in quodam sacello vitam solitariam ultra annos viginti duxit, in aspera pœnitentia et summa perfectione. Erat con-* B *versatio illius cum Deo in oratione et contemplatione: erant exercitia in jejuniis, corporis castigationibus, et sensuum suorum mortificationibus. Porro ex quo Eremita ad dictum locum migravit, numquam ignem aut lumen accendisse fertur. Paupertatis rigidus sectator, tunicam et habitum gestabat segmentitium ex panno vili et rudi, ac nudis semper pedibus incedebat. Vinum aut obsonium aut quidquam sale conditum non gustabat. Ne vinceretur a somno, solebat cassatiem prominentem suprapositio ligno incerere, aliisque modis soporem repellere. Ita meritis virtutibusque repletus, mortuus est die* XXXI *Maji anni* MCCCCXCI; *ac populo venerandus, miraculis clarus, lapideoque recenter fabricato sepulcro impositus, atque in suo sacello sepultus: ubi postmodum ad ejus honorem Ecclesia fuit constructa, cum a Deo multis ac variis miraculis ejus sanctitas esset declarata.*

Vita sancte peracta: pius Obitus anno 1491

Miracula.

2 *Quæ pauca ex plurimis ad notitiam posterorum pervenerunt, sunt ista: Scholasticus quidam memoriam et loquelam amiserat, qui cum sacras ejus Reliquias visitasset, utramque recuperavit. Puer defunctus, a parentibus ad ejus sepulcrum delatus, ejusque intercessionibus commendatus, ad vitam est revocatus. Quidam Tudertinus, morti adjudicatus, cum B. Vitalis implorasset patrocinium, carcere vinculisque divinitus rese-* C *ratis aufugit. Demum per plurimos annos obsessi a dæmonibus, et disrupti, ad tumulum ejus curabantur. Quare tanta miraculorum operatione excitati cives, corpus ejus elevarunt, quod ex ecclesia in solitario loco constructa, cum solenni pompa ad ecclesiam Cathedralem translatum est, die* XXII *Septembris, anno supra millesimum et quingentesimum nono, et depositum in sacello in ipsius servi Dei honorem dicato, quod* Capella S. Vitalis *appellatur. Imago ipsius, tam in priori ecclesia, quam in Cathedrali venerationi publicæ exposita visitur. Dies autem natalis ejus in urbe et diœcesi Assisiensi sub ritu duplici celebratur* XXXI *Maji, et festum translati corporis* XXII *Septembris. In ipso autem festo ad ejus honorem instituitur per urbem solemnis processio, ubi præterea est nobilis et numerosa Confraternitas,* S. Vitalis *nuncupata.*

Translatio corporis facta an. 1509.

Officium Ecclesiasticum E

3 *Arturus du Monstier in Martyrologio Franciscano retulit eum ad diem* XXV *Novembris. Nos in hac relatione secuti sumus potissimum Ludovicum Jacobillum, qui Fulginii loco plane vicino Vitas Sanctorum ac Beatorum Umbriæ conscripsit. Ad eumdem diem* XXXI *Maji, retulit eum Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, et alio Catalogo generali. Waddingus eumdem celebrat in suis Annalibus ad annum* 1491 *num.* 42, *qui corpus in ædem translatum asserit anno* 1599. *Verum cum Jacobillus eam translationem retulisset in primo tomo ad annum* 1510, *in Additionibus et Correctionibus tertio tomo adjunctis, ubi etiam meminit* Waddingi, *adscribit ad annum* 1509: *facilis autem error potuit contigisse in cifra apud Waddingum, ut scriberetur annus* 1599. *Præterea addit Jacobillus, ex Indice castrorum et villarum Comitatus Assisiensis, esse ibidem pagum sub titulo* S. Vitalis *cum ecclesia illi dicata, in quo numerantur centum et quindecim familiæ. Alii auctores, qui de* B. Vitale *agunt, citantur plurimi a dictis Jacobillo et Arturo, ad quos lectorem remittimus.*

Scriptores

ecclesia parochialis illi dicata

DE B. BAPTISTA DE VARANIS

ORDINIS PAUPERUM SORORUM S. CLARÆ.

CAMERINI IN UMBRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D. P.

De ejus familia, titulo ac cultu Beatæ, anno ac die mortis, Vitæ autographis et Supplemento, aliisque Opusculis.

ANNO MDXXVII. Ex dominatrice pridem Camerini familia,

Leander Albertus *in descriptione Italiæ pag.* 425, *inter nobiliores Umbriæ civitates* Camerinum *numerans, illic, inquit, in ea* Principatum tenuit Varanorum illustris familia, ex qua vir armis strenuus, et consiliis prudentiaque multum pollens fuit, Gentilis (XVIII *Maji in Annotatis ad Translationem S. Venantii littera* c *laudatus*) cui Rodulphus filius successit: qui Gentilem Pandulphum et Gerardum (*scriptores Camerinenses* Berardum *appellant*) ex prima conjuge; Petrum Gentilem et Joannem, ex altera suscepit. Secundi per conjurationem primorum germanorum perierunt... quo scelere per urbem evulgato, concursu populi Gentilis-Pandulphus et Gerardi liberi quinque (nam ipse Gerardus paulo ante Tolentini cæsus erat) trucidati sunt, anno post Christum natum MCCCCXXXIII. *Ita in libertatem sese asseruit civitas, sed annis solum decem eam tenuit. Etenim relictos ex Joanne Varano liberos Rudolfum et Julium-Cæsarem miserata, eisdem honorifice revocatis se subdidit. Horum*

patre Julio-Cæsare Varano

AUCTORE D. P.

rum Junior, cum sub Nicolao V et Sixto IV Pontificiarum copiarum summum imperium tenuisset, Venetis primum, deinde Matthiæ Corvino Hungariæ Regi eodem in munere egregiam navavit operam, tam primo virilis ætatis vigore utilis extraneis, quam postea mortuo fratre seniore civibus; laudatus a Sansovino, quod urbem ædificiis multis exornavit ac munivit, templum D. Mariæ in suburbio construxit, Cives optimis institutis, gratiis, ac beneficiis benevolus restituit; castra Serra-vallis, Ploraci, Lanciani, Beldilecti, S. Anatoliæ, Agelli, ac alia loca instauravit; vivarium in planitie spatiosissimum secus flumen Potentiæ stravit, murisque undique cinxit.

et Joanna Malatesta,

2 Hic tantus talisque, ex Joanna Malatesta, Sigismundi Ariminensis Principis filia, quam vixdum octennem sibi desponderat (sive firmandæ propriæ potentiæ causa id fecit, sive inductus in spem illius quoque civitatis dominium jure uxorio, si masculi deficerent, aliquando obtinendi) processu temporis genuit filios quatuor, filiamque Camillam, natam anno MCCCCLVIII die IX Aprilis, cujus causa ista attigimus; nuncupatam vero anno MCCCCLXXXI in Religione Baptistam, cui scriptores plerique hoc seculo titulum Beatæ absque scrupulo tribuunt. Cultum certe huic nomini convenientem probant ea, quæ anno MDCXXX edidit novissimus Vitæ scriptor Matthæus Pascuccius, Presbyter Congregationis Hospitii Camerinensis, agens de Corporis translatione et honore lib. 3 cap. 13. Narrat enim quomodo trigesimo anno a morte, repertum integrum, ac denuo terra conditum; anno deinde MDXCIII refossum iterum sit, in ossa quidem resolutum, sed suavissimum odorem spirans; linguam autem (quæ citissime diffluere in cadaveribus solet) integram, succulentam, ac rubicundam. Et ossa quidem novæ arcæ decenter imposita; linguam seorsim in proprio reliquiario ad venerationem collocatam ait; accedente procuddubio consensu Ordinarii Hieronymi de Bobus, aut saltem ejus tunc Romæ degentis Vicariorum.

nata Camilla, post Baptista

Beata passim dicta post corporis translationem an. 1593,

exornatasque Reliquias,

3 Neque est quod vereamur, Beatam vocando, et locum ipsi hic tribuendo, impingere in decreta Urbani VIII, circa venerationem nondum Canonizatorum, anno MDCXXV irritum facientia quidquid citra expressam Sedis Apostolicæ licentiam, aut temporis immemorabilis privilegium, fuerat recentiori cujuscumque auctoritatis indulgentia receptum usuque introductum. Siquidem iis non obstantibus, ipsius Pontificis quondam Secretarius primus, quem appellant Status, D. Scipio Savini, Archidiaconus Camerinensis, tam Reliquiarium quam Sepulcrum et Arcam renovari curavit, sic ut conspici per crystallos obductas possint singula. Ita fuisse eadem anno MDCXXXIX religiose visitata a Pontificiæ familiæ Matronis primariis narrat idem Pascuccius. Post has, eodem similis religionis causa accedentem D. Annam Colomnam, D. Taddæo ipsius Papæ nepoti nuptam, honoris et venerationis ergo comitatus est Illustrissimus Æmilius Alterius Episcopus Camerinensis: qui postea Pontifex Clemens X et prædictorum conscius, nihil tamen circa ea mutari jussit; ut merito dici debeant procedere omnia ex Apostolicæ Sedis indulgentia, saltem tacita; citra quam non licuisset publicare gratias et favores ad invocationem aut reliquias B. Baptistæ patratas, idque cum expresso ubique titulo Beatæ, sicut etiam Eminentissimus et Reverendissimus D. Jacobus, tituli S. Mariæ in Aracœli S. R. E. Presbyter Cardinalis Franzonus, Episcopus Camerinensis annuit, ut, servatis servandis, typis mandetur liber cui titulus, Vita della Beata Battista Varani, Principessa di Camerino, e Fundatrice del monastero di S. Chiara. Camerini in Palatio Episcopali X Aprilis MDCLXXX. Firmo autem, ejusdem cujus et Camerinum Piceni civitate, recenter admodum mihi scribitur, Reliquiariam Baptistæ arcam nunc haberi intra altare, ardere ante ipsam lampades; frequentesque eo accurrere, non Camerinenses dumtaxat, sed etiam extraneos: quæ suspicari me faciunt eumdem Clementem X, qui pro singulari suo erga Camerinenses affectu eorumdem Patronum S. Venantium universali Ecclesiæ colendum præcepit, istius quoque Beatæ cultum probasse auxisseque, etsi ea de re nihildum certi intellexerim.

et a matronis Principibus religiose visitatas,

atque impressa miracula,

Cultus sub Clemente X auctus,

licet titulo Beatæ antiquiores abstinuerint,

4 Paulo fusius hæc dicenda fuerunt, quia pro Beatæ titulo tribuendo Baptistæ, non solum non facit temporis memoriam hominum antecedentis præscriptio, quippe vix centum annis ante Urbani decreta mortuæ; sed neque temporis præsentis paulum antiquioris usus apud scriptores Franciscanos, imo nec apud Camerinenses. Nam prima quæ Vitam ejus, quam ipsamet scripserat, in meliorem (ut Pascuccius loquitur) formam redegit, Sor. Euphrosyna della Cornia, anno MDLVII hunc ei præfixit titulum: In nomine sanctissimæ Trinitatis. Incipit vita fel. mem. Illustris Dominæ Baptistæ de Verano, Ordinis S. Claræ, quæ fuit filia Illustris Domini Julii de Verano, olim Domini Camerini in Umbria: quæ suam virginitatem consecravit Domino Jesu Christo benedicto, vero sponso suo: quæque sua sancta vita et operibus bonis meruit multa familiaritate sponsi sui Jesu Christi frui, ab eoque accipere multas consolationes spirituales et revelationes, præsertim de octo doloribus mentalibus, quos pertulit Jesus Christus vivens in carne mortali; et inter alia mirabilia epistolam unam circa modum suum vivendi in adversitatibus suis, dictatam a Domino Jesu Christo, ab ipsaque, Christo dictante, manu propria scriptam. Eumdem pene titulum, pauculis verbis mutatum vel auctum legere est ante Vitam, anno MDCXXIV Maceratæ impressam ubi solum dicitur Veneranda Mater, Soror Baptista Varani. Eadem cautela, qua Sor. Euphrosyna utitur Gonzaga Generalis Ord. Franciscani anno MDLXXXVII in opere de Origine Seraphicæ Religionis, parte 2 in Prov. Marchiæ monasterio 8 pag. 217, satisque habet primo Nobilissimam, deinde Pientissimam Sororem appellare. Nec plura Waddingus: nam in Annalibus ad an. 1492 Gonzagæ verba describit: ad annum vero 1509 elegans vitæ summarium collocans, solum nobilem et piam Clarissam vocat. Eadem Waddingi abbreviatori Haroldo simpliciter dicitur, sancta, nobilis, et erudita Virgo; nusquam absolute Sancta vel Beata Baptista, ut passim ejus generis aliæ. Mirabilius porro est, quod Arturus a Monasterio, neque in Martyrologio Franciscano, neque in Gynecæo sacro, Baptistæ meminerit; alias minime parcus in multiplicandis Ordinis sui Sanctis ac Beatis, ut illi ignorata potius quam prætermissa videri debeat.

ipseque Waddingus,

et absit a Martyrol. Francisc.

Cœpit ea sic appellari hoc seculo,

5 Primus, qui Beatæ titulo usus sit, videtur fuisse Bartholomæus Cimarella: cui Chronicis Minorum, a Marco Ulisipponensi compositis et a se Italice versis, addidit partem 4 impressam Venetiis an. MDCXXI cujus lib 7 præfigitur Vita spiritualis et inflammatæ Jesu Christi sponsæ, B. Baptistæ Varanæ, Principis Camerini, Monachæ Ordinis S. Claræ: et hoc exemplo factum videtur, ut in exemplo Camerinensis editionis, quod apud nos est, in prima libri pagina veteri atramento adscriptum inveniatur, B. hoc modo Veneranda Madre B. Suora Battista. Post Cimarellam eadem licentia usus invenitur in sua Historia Camerini MS. Angelus Benigni, Canonicus Collegiatæ ecclesiæ S. Venantii, I. V. D. Camers, allegatus a Ludovico Jacobillo, circa titulum Beatæ utrumque secuto, Tomo I de Vitis Sanctorum ac Beatorum Umbriæ, impresso sub annum MDCXLVII ad VII Aprilis; et rursum anno MDCLXI in Tomo III, ubi supplentur defectus priorum tomorum pag. 476. Angeli istius hæc verba legantur apud Pascuccium: Nec tacere debeo, quæ Deus per sexum fragilem operari dignatus est, atque imprimis

a variis scriptoribus.

per

A per B. Baptistam de Varanis, quæ ad vitæ austeritatem excellentiamque Christianam, quam Ordo S. Claræ profitetur, varias observantiæ regularis perfectionisque religiosæ institutiones adjunxit. *Sequuntur deinde alii aliique recentiores, relati a Pascuccio lib. 3 Vitæ cap. ult. ac nominatim Fr. Cletus Calcagna, seu quis alius, qui compilavit Catalogum Sanctorum ac Beatorum Religionis Franciscanæ in Marchia Anconitana; P. Carolus Casalicchius Societatis Jesu, in libro cui titulus,* Utile cum dulci mixtum, *impresso Neapoli sub annum* MDCLXXI *Decade* 5 *Argutia* 2; *P. Antonius Gulielmus, in libro Reflexionum supra mysterium sanctissimæ Trinitatis, Discursu* 29; *aliique minus noti nobis, et quorum non allegantur expressa verba, sicuti priorum; ut minus certum nobis sit, utrum æque ac illi* Beatæ *titulo* Baptistam *afficiant.*

Dies et annus mortis diu incerti,

6 *Præter eam quam exposui superius venerationem religiosam sacrorum ossium ac linguæ, etiamnum incorruptæ, nulli certo tempori affixam; non invenitur ullius particularis diei observantia apud Camertes, quo illi publico cultu quotannis recolant* B. Baptistæ *memoriam: imo incertum diu ipsis fuit, quo die mortem* B *obiisset illa. Præcitatus Jacobillus, primus diem aggressus determinare, notaverat* VII *Aprilis, uti dixi: quod deinde ex aliena sententia in Supplemento retractandum duxit. Æque incertus passim erat ejusdem mortis annus: quem cum idem Jacobillus nescio quo auctore numerasset* MD, *qui Christianis Jubilæus fuit, ab Alexandro nempe Papa VI reseratus; sequacem mox habuit Lucam Waddingum in libro de scriptoribus sui Ordinis, sub annum* MDCL *edito. Neque postea, octavum Annalium suorum tomum contexens ipse, eumdemque in epitomen contrahens Franciscus Haroldus, quidquam exploratius habuerunt;* cum neque ex traditione, neque scripturis monasterii, *aliquid suggereretur ad tollendam incertitudinem; ambo tamen epitomen Vitæ ad annum* MDIX *retulerunt, etsi necdum vidissent Breve Julii II, Firmanis civibus anno* MDV *potestatem facientis, pro novi monasterii fundatione Camerino assumendi* Baptistam de Varanis, et Angelam de Ottonibus. *Quod si iidem videre potuissent epistolam ejusdem Beatæ, Camerinensi monasterio jam cum summa Abbatissæ potestate præfectæ, datam Fr. Joanni Fanensi anno* MDXXI, *indubie vitam ejus longius protraxissent.*

et Aprili ac seculo 16 male attributi,

7 *Prodiit tandem Camillus Lilii Camers, postea* C *Parisiis mortuus cum titulo Historiographi Regis Franciæ, qui parte* 2 *Historiæ Camerinensis lib.* 9, *apud Jacobillum in Supplemento prædicto, sic loquitur:* Ultimo die Maji MDXXIV, cum magna sanctitatis fama obiit Soror Baptista de Varanis, cui Dux Joannes-Maria de Varanis, frater suus, fecit solennes exequias, lugubribus una cum tota sua aula vestitus: verumque apparuit, quod de ea prædictum fuerat, neminem alium ex familia Varana ita æternam acquisivisse famam, sicut acquisivit hæc religiosa Princeps, morum vitæque sanctimonia immortalem memoriam in mentibus Camerinensium adepta. *Credibile videbatur, quod inter scripturas monasterii frustra requisiverunt alii, inter ipsius domus Varanæ ephemerides repertum fuisse a Camillo. Hunc ergo annum, jam ei adscribebam; motus insuper auctoritate Angeli Benigni, a Pascuccio allegati sub eadem zyfra anni* 1524; *quamvis idem Pascuccius, in allegandis Camilli præfati verbis, scripsisset* 1525, *typographico, ut existimabam, errore; quando ex eodem auctore Vitæ colligens Supplementum, ea de initiis Cappucinorum referri a Beata vidi, quæ ad certiorem notitiam Joannis de Terra-nova Annalesque tam Franciscanorum quam Capucinorum collata, necessario evincunt serius etiam Beatam obivisse et ultra annum* MDXXVI *prorogasse Vitam. Itaque proximum annum sumpsi, ut prius illa defuncta sit, quam frater ejus* D *Joannes Maria, primus et ultimus Dux Camerinensis, peste mortuus anno* MDXXVIII. *Diem tamen ultimum Maji retinui, ne nihil Camillo tribuerem; quem existimo in assignando anno ideo solum errasse, quia non certo exploratum habuerit initium Capucinorum, cui haud diu supervixisse Beata probabatur aliunde.*

videbantur innotuisse ex Camillo Lilio:

sed etiam hic erravit in anno

AUCTORE D. P.

8 *Ceterum eadem* Baptistæ *humilitas, quæ fecit ut cælestes favores, ipsi per extremos* XXIII *annos mortalis hujus vitæ impensi, nos lateant; æterno etiam silentio pressisset eos, quibus antea fuit cumulata divinitus, jam inde ab anno ætatis suæ decimo, nata (ut scribit ipsa) anno* MCCCCLVIII *die* IX *Aprilis; nisi anno* MCCCCLXXXVIII *adeo vehemens in eam incubuisset tentationum diabolicarum tempestas, ut post horrendam trium fere annorum luctam, tandem coacta fuerit totam anteactæ suæ vitæ historiam Patri suo spirituali perscribere; eidem, a cujus fructuosis concionibus initium primæ erga Passionem Dominicam devotionis habuerat; quique postea Vicarius Provincialis, ipsam in Camerinense monasterium adduxerat; ac demum mortuo Fr. Petro de Moliano ipsius Confessario, pro Patre spirituali esse eidem cœperat a sex circiter mensibus, quando ipsa illi omnia cordis sui arcana aperuit, prolixo quod ex Italico Latinum dabimus scripto, mense Martio anni* MCCCCXCI. *In hoc cum prædictus Fr. Petrus de Moliano multum laudetur, et quidem velut ante semestre mortuus n.* 35 *et* 48, *mirum est quomodo non solum Waddingus, ad plura distractus; sed etiam Pascuccius, uni huic rei intentus, sic potuerint errare; ut dicerent, prædicatorem illum, de quo supra, fuisse ipsummet Petrum de Moliano, eodemque præcipiente scriptam a Beata esse eam de qua agimus Vitam.*

Latent posteriora vitæ gesta,

E

priora ipsamet divinitus scribere coacta fuit

9 Hanc *porro describendam, ut ait Pascuccius* ex eo quod Camerini invenitur autographo (*Protocollon vocabimus*) curavit P. Sebastianus Grandi, S. Philippi Neri dilectus discipulus, et Congregationis Oratorii Camerinensis, quod Hospitii vocant, fundator laudatissimus, rogatu P. Juvenalis Ancina, Oratorii Romani Presbyteri, postea Episcopi Salutiensis; Patrum item Congregationis Neapolitanæ, exemplar nancisci desiderantium. Tali autem occasione usus P. Dominicus Passinus Camers, prædicti P. Sebastiani discipulus, eamdem in capitula novemdecim divisit, ac Maceratensibus typis subjiciendam curavit anno MDCXXIV, *qui erat ab ipsius morte ferme centesimus; idque sub auspiciis ejus qui tunc erat Camerinensis Episcopus, Joannes Baptista* F *Alterius, Germanus frater sui postea successoris Æmilii, ac denique Pontificis summi, ut diximus. Et hæc editio verbotenus etiam convenit, cum MS. quod habemus ecgrapho Sororis Euphrosinæ supra laudatæ; eo solum excepto, quod huic, sub nota diei* III *Martii finito, desunt ea quæ postea scripsit, et habentur edita sub nota diei* XIII. *Hoc autem mihi occasionem dedit suspicandi, duplex Camerini autographum inveniri, sub duplici data; quorum unum quidem transcripserit Euphrosyna, aliud ab ipsamet Beata (cum mittendum Patri spirituali, sua denuo manu id forte rescripsisset) nonnullis ad finem additis auctum, Passinus ediderit. Itaque quod habebam ecgraphum MS. secutus, Latinum ipsum feci, ultimo loco addens illa quæ insuper apud Passinum inveneram. Cur autem deinde consilium mutaverim, aliamque aliunde acceptam versionem prætulerim propriæ, causam accipe.*

Ea Maceratæ pridem, e Vita ex Camerinensi protocollo,

et a nobis ex MS Latine reddita

10 *Bartholomæus Cimarella, tribus, ut initio dixi, annis ante Passinum (quod ipsum fortasse latuit, mihi certe diu ignotum fuit) Venetiis ediderat Partem quartam Chronicarum Ordinis Italica lingua, atque in libri* 7 *fronte collocaverat* Vitam B. Baptistæ Varanæ, scriptam ab ipsamet ad suum Confessarium, *ut habet titulus. Hanc meus pridem adjutor Conradus Janningus, tunc Theologiæ operam dans in Romano Collegio*

Venetiis etiam ex autographo alio inserta Chronicis,

legio, reperiens ibidem in Bibliotheca, et suavissimi a devotissimi argumenti captus dulcedine, simul etiam sui in Italica lingua profectus experimentum facturus, Latine vertit transmisitque Antuerpiam; cum librum ipsum mittere commode non posset, neque cito speraret inveniendum venale exemplar aliud. Illam ergo versionem contuli cum mea, ipsoque Italico contextu quem hic habebam: invenique Cimarellæ contextum pluribus locis auctiorem altero, phrasi etiam non raro diversum, signari die non III, sed XX Martii: nec potui aliud judicare, quam primam quidem scriptionem ab ipsamet Camerini fuisse servatam inter alia sua opuscula; sicut illam transcripsit Soror Euphrosina (nam quod dicitur in meliorem ordinem ipsam redegisse, nusquam appareret) secundum vero, quod erat Patri spirituali mittendum, interque transcribendum sic fuerat auctum mutatumque, in eo mansisse Conventu, ubi Pater ille postea obiit, et ubi ipsum deinde Cimarella reperit. Idcirco censui potiorem debere haberi contextum, quem Beata secundis curis recognoverat, et cujus a priori discrepantia posset vel in Annotatis indicari vel hisce signis [ ] contextui appositis, ut significetur sic inclusa abesse a prima scriptione.

Ex MSS. et Latina facta a C. Janningo hic dantur.

11 *Utinam vero alicui Sororum vel Confessariorum monasterii, post mortem Beatæ, mentem injecisset Deus perferendi reliquam historiam vitæ, post dissipatas tentationum prætactarum nubes procul dubio haud minus sancte, imo sanctius traducta, proficiente per adversa virtute! Cum autem id factum non sit, superest solum ut Pascuccii novissimo labore fruamur, ad conficiendum qualecumque Supplementum, omissis parergis, quibus argumentum ille suum in tres libros dilatavit. Idem Pascuccius huic suæ lucubrationi tria ipsius Beatæ subjunxit opuscula, videlicet, Dolores mentales D. N. Jesu Christi, Considerationes devotas supra Passionem ejusdem, et Novenam beatissimæ Virginis Dominæ nostræ faciendam. Quæ omnia, licet devotissima sint, solum tamen primum, quia acceptum divinitus est, ipsumque jam habeo Latine a me redditum, Vitæ addam. De secundo dubitat ipse Pascuccius, ab illane fuerit ex B. Henrici Susonis operibus compilatum, an vero id sit quod initio exercitationis suæ spiritualis accepisse se dicit a Confessario, quodque inter sua semper servaverit, memor percepti exinde fructus.*

Additur supplementum ex Pascuccio,

et tractatus de internis Christi doloribus;

12 *In editione Veneta Cimarellæ, post Vitam prænotatam sequuntur alii duo tractatus; quorum (sicut Janningus indicat) brevior alter, monita quædam complectitur, Baptistæ adhuc seculari data, quæ primum* scripsisse *dicit* in chartis (quod dolet) minus decentibus et abjectitus, Urbini, quinque mensibus ante Professionem suam, et transcripsisse anno MCCCCXCI ultimo Januarii, sex mensibus post mortem gloriosi Patris sui Petri Moliani: *additque:* et modo novem sunt anni cum habitu S. Claræ me indui. *Alter Tractatus, qui longior et ultimus est, continet instructionem ad consequendam perfectionem, missam ad Sacerdotem Religiosum, filium suum spiritualem, cui varia intermiscet de vita sua suoque ad progressum spiritualem conatu, nulla adjecta rebus quas narrat nota temporis. et huic Tractatui subscribitur Italice, sicut antea.* Ego Soror Euphrosyna della Cagna.... rescripsi hanc vitam spiritalem Beatæ Sororis Baptistæ Varanæ, ad instantiam cujusdam devotæ Religiosæ et in Christo Sororis carissimæ anno Domini MDLVIII. *Multa ad historiam Vitæ spectantia ex ultimo isto tractatu decerpsit Pascuccius, quæ inde collecta et in Capita aliquot digesta, Latine dabimus* in Supplemento Vitæ: *atque ita totam de Baptista commentationem absolvemus. Ceterum prædictis ejus operibus annumerasse Cimarella potuerat,* Carmina pleraque Latina et Vulgaria (*utraque enim lingua exculta Beata erat*) *nec non plures* Epistolas spirituales ad devotas personas, *quæ ipse hinc inde delibat in Vita, et Waddingus laudat in libro de Scriptoribus. Nobis ista indicasse satis est, simulque significasse lectori, quod quæ verba originaliter Latine scripta inveniuntur in historia Vitæ, ea a ceteris ex Italico traductis invenies ipso charactere distingui. Placet etiam in margine notare diversam geminæ editionis Capitum divisionem, sub litteris* B *et* D, *utriusque Auctores* Bartholomæum *et* Dominicum *significaturis.*

alia opuscula indicantur.

VITA

Ab ipsamet ad Patrem Spiritualem scripta,

ex impresso Italico Bartolomæi Cimarellæ,

Interprete Conrado Janningo S. J.

PROLOGUS.

Indicans occasionem et intentionem hujus scriptionis.

Admodum Reverende Pater, in Christo Jesu dilectissime, hisce tibi significo, quo pacto versata sim tota hoc mense Februario in summis angustiis, et pugna spirituali. Causa fuit vehemens imprimis fervensque inspiratio, cui pro viribus restiti, dubia, essetne an non diaboli a tentatio superbi tumidique spiritus, cribrare me volentis, accepta ad hoc a Deo potestate, propter delicta et iniquitates a me commissas. Hinc omni destituta auxilio solatioque humano, mœrens ad consueta orationis arma me converti, precando dulcissimam Dei Matrem, quanto potui affectu et amore, ut in tantis tenebris mentisque caligine, in quibus ob peccata mea me deprehendebam: id saltem luminis mihi impertiretur, quo cognoscere liceret, essetne ista voluntas divina, an secus. Et ut verum fatear, Pater mi in Christo Jesu, salva conscientia possum dicere, me toto hoc mense, quasi mentis impotem fuisse, orto malo ex assiduo clamore, quo onerare cœlum non destiti, ut in tali lucta mihi succurreretur. Hac de causa, ut tam in somnis quam vigiliis, tam in oratione quam Officii divini recitatione, pacem aliquam reperiam; hodie secunda Quadragesimæ Dominica *a*, penultima Februarii, postquam sacram altaris Synaxin communicavi, decrevi omnino obedire et obsequi dictæ inspirationi: alioquin enim frustra quietem desidero et quæro. Faxit Deus, ut elegerim id quod ipse vult! et confido pro sua bonitate et gratia, id me elegisse potius quam oppositum. Nihilominus seu ita sit, uti dico, seu secus; nihil mihi inde tum in tuo, tum in divino conspectu manet, præter verecundiam et confusionem: et hæc ratio ad obsequendum inspirationi potius me instigat, quam quælibet alia, quamvis multæ, et utiles, et necessariæ mihi propositæ fuerint.

Profitetur quod vehementi inspiratione coacta,

ad animum suum utcumque pacandum,

cum maxima sua confusione,

2 Inspiratio porro, Pater mi *b* in Domino, hæc est quæ me sollicitam reddit ad consequendam salutem. Utque melius et quæ dictura sum capias; et quanti ponderis sint quæ dixi judices; narrabo manifestaboque Reverentiæ vestræ, quæ nulli unquam homini patefeci, nimirum vitam meam spiritualem; quodnam illius exordium, quis progressus ad hodiernum usque diem fuerit. Ita volo. O mi Pater, in hanc usque horam balbutivi cum vestra Paternitate, quando sive scripto sive verbo indicium quoddam dedi illius, qui me angit doloris: nunc vero tempus poscit, ut, invita licet, proferam quæ in imis præcordiis latent; et occultum vulnus, quod jam inde a tribus *c* annis afflictam hanc et peccatricem animam exedit, aperiam. Hic ille et fuit et est præacutus pungensque cultellus, qui cor meum transfixit; hæc

explicatura vitæ suæ spiritualis cursum,

A hæc fuit estque *d lancea* illa *potentis militis Jesu, quæ usque ad penetralia cordis mei pertransivit.* O mi Pater in Domino, ne tibi ægre sit vel tædiosum aures mihi præbere. Quippe ut altera Magdalena, ad pedes boni Jesu prostrata, ita ego benignis tuis et paternis pedibus advoluta, humi procumbo, perfusa faciem lacrymis, pudore ac verecundia; humiliter expositura historiam infelicissimæ meæ felicitatis. Et vero recte mihi videor illam appellare posse infelicissimam felicitatem; quia peccatorum, infidelitatis, et ingratitudinis meæ ergo, in tale fel, venenum, et amaritudinem mihi conversa est. Verum, dilecte careque mi in Christo Jesu Pater, cum obtestatione te precor, ut oculo illuminatæ mentis tuæ paterno atque commiserante respicias, consideres, ac perpendas, *si est dolor sicut dolor meus.*

simul et præsentem suam afflictionem,

3 Quoniam loquendum mihi est de materia tanta tamque sublimi, id est de Deo, deque rebus divinis, clam a sola ipsius bonitate atque gratia patratis in anima mea; vere mihi videor omnem sensum amittere, cumque magno metu narrare ac scribere aggredior: et quia probe novi, totam me, quanta sum et in me nihil esse aliud quam falsitatem ac mendacium; B cum lamentabili atque intimo cordis affectu invoco benignum benedicti Domini Jesu Christi Spiritum, ut dignetur assistere et adesse huic meæ narrationi; quia ipse, scio, verum ac summum bonum, ipse Spiritus verax et simplicissimus, sine ulla mixtura, *atque veritatis puritatisque amator est;* ut mihi det gratiam, qua possim sine fuco simpliciter narrare tibi, mi Pater, divina beneficiaque particularia, quæ ab ipso clementissimo Deo, Patre misericordiarum, indigna recepi. Atque ita fert animus facere; fert, inquam, ut potius det minuere multum, quam addere vel minimum. Volo autem dicere *sub titulo et sigillo confessionis e,* ac propterea dico: *Confiteor Deo omnipotenti et tibi Pater.*

idque sub sigillo Confessionis.

ANNOTATA.

a *Anno* 1491 *littera Dominicali B. Cyclo lunæ* 10, *solis* 16, *celebratum fuit Pascha* 3 *Aprilis; atque adeo dies Cinerum incidit in* 16 *Februarii.*

b *Hujusmodi tenerioris ac devotioris affectus expressiones plerumque absunt a Protocollo, ubi fere aliud non legitur quam* Pater mi.

c *Id est ab Octobri anni* 1487: *tunc enim hæc tribulatio cœpit, die mensis* 11, *ut infra habetur num.* 47.

C d *MS. Camerin.* Acuta lancea et potentissima.

e *Hæc clausula primum fecisse debuit, ut sub ejusmodi præfatione scripta nemini, quoad vixit Beata, ausus sit communicare qui acceperat; postea vero etiam eis, in quorum manus illa venerunt, movisse potuerunt religionem, ne perlegere præsumerent tali sigillo designata; quoad sanctitatis fama latius diffundi cœpit, miraculo incorruptæ post annos* 69 *linguæ. Idem accidit tum Camerinensi Protocollo tum Sororis Euphrosynæ ecgrapho: et sic ignota manserunt toto fere seculo* 15 *magnalia, quæ Deus fuerat in sua famula operatus, et scribi voluerat, definito a se tempore in publicam lucem efferenda, ad solatium devotorum animarum, ambulantium per viam divini amoris, sanguineis Redemptoris nostri vestigiis signatam.*

CAPUT I.

Puerile votum de Christi Passione hebdomatim recolenda, et hinc paulatim auctior devotio exercitiaque pietatis.

Fere decennis concionem de Passione audit.

Scito, suavis et dilectissime in Jesu Pater mi, totam vitam meam spiritualem, secundum gratiam Dei, a te solo exordium principiumque duxisse. Certum mihi est, hunc sermonem tibi moturum admi- D rationem, videndumque fortassis incredibilem: scio namque, hæc te latere omnia; neque vero credidi unquam aut in animum induxi meum, fore ut isthæc seu tibi seu cuivis alteri manifestare cogerer. Sed ausculta modum, et omnia Deo possibilia esse deprehendes.] *a* Persuadeas tibi velim, Pater, quod te ultimum Camerini prædicante verbum Dei, ego, ut mea quidem fert sententia, annis amplius octo vel decem nata non eram; sed tu id recte supputabis, si memor sis, a quanto tempore, hic prædicaveris. Ego, nona Aprilis die, Unio annum Domini nostri *b* Jesu Christi; quia vero nata sum *c* anno MCCCCLVIII, subtrahe ab annis XXXIII numerum illorum, qui ab ultima hic facta prædicatione tua effluxere; quod reliquum est, ætatem tum temporis meam indicabit. Die Veneris sancta, volui sponte mea sanctæ et proficuæ mihi concioni tuæ interesse; ac interfui, non modo (quæ Spiritus sancti gratia est) attenta, sed omnino abstracta a sensibus, instar hominis audientis quæ numquam ante audierit; videbanturque tunc mihi res istæ, quas dicebas, non jam peractæ, sed mox peragendæ. Unde probe intelligis, cujus ætatis cujusque puritatis ac simplicitatis erim quæ, cum tu dixeras, Dominum nostrum Jesum Christum adductum esse ad Herodem, ab eoque, si loqueretur, liberandum; tanta ipsius commiseratione me motam E sensi, ut precibus a Deo postularem concedi, ut Jesus ille meus loqueretur, ac Herodi responderet, quo mortis supplicium evaderet. Verum ut, noluisse responsum dare, inaudii; supervenit mihi dolor ingens, qui deinde ut animum tantisper levarem, dicebam in corde meo, Cur respondere renuit? Indicium id est sponte sua velle mortem oppetere. Sic est, Benignissime Jesu, sic est, sed ego non comprehendebam. Et hæc dicta volui, ut quot annos nata fuerim intelligas, quando dulcis hic Dominus cœpit possessionem sedemque in hac anima mea ingrata sibi vendicare.

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

5 Ad extremum sacræ concionis tuæ perorasti cum multo affectu, ut auditorum animos ad planctum piamque patientis Christi memoriam induceres, precando unumquemque, ut omni saltem die Veneris sacrosanctæ Passionis recordarentur, et vel unam unicam lacrymulam istius amore elicerent; affirmans efficaciter, hanc solam multo acceptiorem Deo atque utiliorem animæ futuram quolibet altero, quantumvis bono, opere. Hæc porro Sancta peroratio, quemadmodum, virtute Spiritus sancti operante, efficaciter a te dicta fuit; ita eadem F virtute agente, in tenerum ac puerile cor meum tam tenaciter impressa est inhæsitque, ut numquam illius memoriam deinceps deposuerim: atque ita aliquanto grandior ætate facta, volvens revolvensque animo sancta illa verba tua, Deo me obstrinxi voto fundendi quolibet Veneris die lacrymam unam amore Passionis Christi: hincque spiritualis vita mea secuta est, quemadmodum infra ordine intelligitur, cujus hac de causa dixi modo exordium principiumque a te esse, ut ne mireris, *sed mecum laudes Deum, et gratias agamus Creatori nostro, a quo hæc atque cuncta bona procedunt.*

et quam sit meritorium omni feria 6 unam lacrymam dare:

ad quod jam grandiuscula se voto adstringit,

6 Redeamus ad rem. Emisso quod dixi voto, totis viribus incubui in illius observationem, quamvis multa cum difficultate. Sub vesperam diei Veneris tempore opus erat non modico, priusquam lacrymulam istam possem elicere, eo quod modum eliciendi nullum reperirem; usque adeo aversata res spirituales, ut non modo illas non legere, sed ne legentes quidem audire sustinerem; ideoque angebar plurimum, antequam prodiret lacrymula ista benedicta. Quando autem per specialem Dei gratiam oculis meis emicabat una, ne putes, expectasse

idque constantissime observat,

EX AUTOGRAPHO ITALICO. licet magno cum labore, c

A classe me (pro exigua mea prudentia) secundam; sed festina erigens me in pedes, fugiebam. *c* Aliquando pro vivacitate mea tantum ridebam aliasque exercebam nugas, ut quando ad illam exprimendam me conferebam, morari tamdiu nequirem donec eliceretur: tum vero septimana sequenti tota ægre me habebant omnia, ratam sinistri quidpiam propterea mihi eventurum. Inter hæc Quadragesimæ tempore conveniebam Fr. Pacificum de Urbino, expiandorum peccatorum gratia; expiatisque interroganti, num quo voto tenerer, [respondi, non teneri: at paululum in me reflexa recordataque hujus voti, dixi, teneri et subinde observare non posse; stante tamen fixa voluntate observandi semper. Interroganti porro illi, quodnam votum vovissem; principio inducere in animum nulla de causa potui, ut edicerem, propterea quod res bona esset, quam me pudebat manifestare: nihilominus] manifestavi tandem, cum ipse instare non desineret. Tum ille: Filia mea, hoc te voto neutiquam absolvero; quin imo volo ut illud observes: hac tamen conditione, ut quoties observare non poteris, dummodo quod in te est præstiteris, nullo peccato obligeris.

postea addit legenda 15 mysteria Passionis,

B 7 Ita voto adstricta, multo tempore, multoque, ut dixi, cum labore perseverans, volente Deo, incidi in meditationem quamdam de Passione, partibus quindecim distinctam, factamque, ut quidem apparebat, in usum cujusdam, rudis ad meditandum de tali argumento. Ubi vero unum e quindecim articulis perlegeram, jubebar recitare Salutationem Angelicam: deinde aggrediebar alterum, dicendo: Gratias tibi ago, Domine mi Jesu Christe, quod hæc et illa fecisti pro me: ceteraque admodum in longum protracta. Tuli mihi retinuique librum eo animo, ut totum genibus flexa coram Crucifixo feria sexta devote evolverem; quod et feci annis pluribus, operam dans, ut inter recitandum illas quindecim Angelicas Salutationes suis locis assignatas, ad singulas lacrymulam unam elicerem: et, quæ gratia Dei est, ut plurimum abundantiores expectatione mea fundebam. Quadam die Veneris usque ad octavam *d* noctis horam occupata fueram, cum facultatem mihi dedit Dominus parens concedendi cubitum: fuique, tum quod alta nox et longa meditatio erat, tum quod reliqui omnes domestici quieti sese dederant, gravissime tentata ad supersedendum solita illa devotione: deliberavi autem multum, quater et amplius, modo in hanc, modo in illam partem inclinans;

d quocunque impedimento posthabito:

C Deo tandem largiente victoriam, ad persolvendum pensum solitum. Si scires, mi Pater in Christo Jesu, quanto periculo per illam noctem defuncta sim, una circiter hora postquam cubitum concessi, obstupesceres: quod si quæsieris, quale sit, dicam postea: modo, ne in scribendo fusior sim, prætermitto. Verum o beatam creaturam illam, quæ qualicumque tentatione pulsata, non desistit a bene cœptis! quod experientia docta pronuntio: sed brevitatis causa *e* redeamus unde discessimus.

e

eadem deinde quotidie meditatur,

8 Ex continuata Passionis lectione talem tantamque animi voluptatem cepi, ut decernerem non modo legere illam deinceps, sed meditari etiam; nec solum Veneris, sed omnibus diebus; idque per temporis spatium satis longum, prout Deus meditanti inspiraret, non prout charta suggereret. Tantum autem erat devotarum lacrymarum donum, a Deo mihi concessum, ut sæpe sæpius recitare Coronam sine lacrymis cupiens [cum ratione circumstantium, tum loci ad orandum apti defectu] absolvere illam non possem. Et hoc tenuit annis tribus continuis, prius quam Deo me consecrare totam decernerem, nihil non agente astutia diaboli, ut quocumque modo ab hoc lacrymarum usu abstraheret me, suggerendo illis, quorum conspectum atque commercium subterfugere nequibam, quia simul habitabamus, ut fletum meum modo rerum mundanarum, modo aliarum insano affectui tribuerent. Quæ dicteria atque exprobrationes gravi quidem dolore cor meum urebant, sed per gratiam Dei omnium evasi victrix, nihil ab instituto recedens, obvertendoque calumniantibus tergum, et animum convertendo ad Deum, in devotione mea perseverans, dicebam: [Interpretemini licet seu bene seu male factum meum], non flocci facio. Atque ita tribus istis annis feci semper, propter devotionem Passionis dulcis Christi mei, [qua mihi cor redundabat.] D

addit jejunia, flagella et vigilias:

9 Diem Veneris jejuna semper in pane et aqua transigebam: eadem die quibusdam meis defectibus ac peccatis abstinere, voveram; licet votum subinde per malitiam meam violaverim. Adhæc eadem die sæpissime in totum corpus meum verberibus sæviebam: præterea singulis noctibus e lecto surgebam, ut Coronam dicerem; si quando autem ex negligentia mea non surrexeram, pro una Corona recitabam duas. Nunc vero, cum Monacham induta sum, non [surgo, nec] quidquam boni ago. Accedebat, quod prædictis tribus annis, omnibus Domini Dominæque nostræ festis diebus, solo pane et aqua viverem: occurritque subinde septimana, qua aut tres aut duos continuos jejunii dies in pane et aqua transigerem: [at modo numquam jejuno]. Sed omnia hæc bona opera exercebam, non solum ut in altera vita, sed multo magis ut in hac felix essem. Verum quidem est, quod quando finem illius longæ, devotæ, et lacrymosæ orationis attigeram, meque separare a Deo et recipere ad alia volebam, anima mea sæpe rapta singulari tranquillitate ac pace fruebatur, quam nec ipsa possim dicere, qualis esset. Id scio, quod exiguo illo spatio quo durabat (erat illum aliquando plusculum, aliquando minusculum, quam quo recitari Salutatio Angelica bis posset) corpus spiritu omnino carebat, non aliter atque cadaver; anima vero in loco multum tranquillo deliciosoque versabatur. Propterea non raro dixi Deo ex toto corde: Domine mi, si cognoscis mundi causa vel ad latum unguem separandam me a te, immitte mihi prius mille calamitates *f* et miserias: idque intelligebam hoc modo: Si cognoscis, perdituram me hunc pauculum, quo fruor modo, suavitatis gustum. Neque enim alium ad Deum habebam accessum; quippe dempto modico illo, quod supra dictum est, tempore, omne reliquum, tripudiis, cantui, ambulationi, vanitatibus, aliisque juvenilibus ac mundanis oblectamentis *g* insumebatur. [Tanto mihi fastidio erant res devotæ, ut risum moverent vix legi cœptæ: tantumque aversabar Religiosos utriusque sexus, ut ægre eos videre sustinerem: tota eram in ornatu meo et lectione rerum vanarum] Fluentibus istis tribus annis semper animum circumtuli incarceratum, nec, multum licet precata, obtinere orationibus meis potui, ut in plenam libertatem vendicaretur. Sed audi sis, quo pacto tandem liberata sim. O Deus, quam benignus es, qui mille modis semper adjuvare nosti animam, serio sese ad virtutem applicantem. ! *h*

E

sub finem orationis rapi in Deum solita.

f

F

g

h

ANNOTATA.

a *Hic primum incipit cap.* 3 *editionis Maceratensis; alterius vero editionis quam sequimur originali, inter rescribendum, adjectæ sunt præcedentes lineæ, uti et cetera deinceps* [ ] *includenda.*

b *Id est* 33 *annum, tamdiu enim Christus vixit, et tribus insuper mensibus, ut alibi docuimus.*

c *Manifesto typothetæ errore in margine apud Cimarellam legitur, quod nata sit an.* 1425.

d *Quamvis difficile sit definire, quo præcise tempore hoc*

A *hoc acciderit (cum Itali nullum habeant fixum horarum numerandarum initium, sicuti ceteræ, quas vocant Transmontanas, nationes omnes, quæ horis utuntur astronomicis, fixum in meridie ac media nocte initium habentibus) facile tamen concipi potest hoc spectare ad eam anni partem, qua noctes Camerini, sub 41 Elevationis polaris gradu sita urbe, longiores erant. Longissima autem ibi nox die 22 Decembris, in hiemali solstitio, est horarum 15: proinde hæc ibi tunc inchoatur ad medium 5 postmeridianæ: atque ita hora 8 nocturna Camerini, inciperet ad medium nostræ 12. Rursum, quia iidem Itali diurnas actiones suas auspicantur cum respectu ad ortum solis, easque finiunt post horas ab eodem ortu 16; contingit ut tempore ejusdem solstitii hiberni, quo sol ipsis oritur hora 15, decumbendi tempus eisdem sit hora 7 nocturna. Quanto autem et dies longiores et noctes breviores fiunt, magis ultra mediam noctem hora 8 procurrit, tandemque circa solstitium æstivum pene concurrit cum ortu solis. Ut ergo ad unam horam ultra mediam noctem vigilasse dicatur Beata, antequam dimitteretur a patre; fuerit id circa initium Februarii, vel post 9 Novembris, quando hora 7 Italica incidit in mediam noctem. Plura de his qui volet, videat Theodosii Rabei Horologium universale perpetuum, editum* B *Romæ an.* 1660.

e *Hæc verba in Protocollo habebantur Latine :* Regrediamur unde digressi sumus.

f *Ibidem est,* Da mihi inguinariam, *scilicet pestem, imprecatione perquam familiari Italis.*

g *Ibidem additur,* Ornando corpori et libris vanis legendis : *et, quæ hic sequuntur, absunt omnia.*

h *Hic interserit Pascuccius quatuordecim documenta circa Dei amorem, quæ Fr. Petrus de Moliano huic suæ filiæ spirituali misit per epistolam, excerpta ex tractatu B. Vincentii Ferrerii de Vitæ Spirituali; quasi jam tunc illa se ipsius directioni commisisset, quod non existimo.*

CAPUT II.

Vocationi ad Religionem diu resistens, tandem generose se tradit Baptista.

B. 3 D. 6

Concionante Francisco de Urbino,

Disponente Deo pro misericordia sua, ut ego ex C mundi tenebris ad lucem veram perrumperem, venit Camerinum anima illa benedicta, tuba illa Spiritus sancti, Fr. Franciscus de Urbino, *qui nunc in pace quiescit,* prædicandi Evangelii causa; cujus verba et doctrina mihi videbantur esse tonitrua ac fulmina, quæ assidue contra animam meam vibrabat: tota namque ista Quadragesima proposuit verba hæc, timoris plena, *Timete Deum, Timete Deum:* quibus identidem repetitis, tantus animum meum invasit Dei timor; tam clara offensæ injuriæque, ipsi a me irrogatæ, cognitio; tantus infernalis flammæ pavor; ut, si alias docta non fuissem, præ ceteris peccatis displicere Deo desperationem, vere, vere, Pater mi in Christo Jesu, desperassem misericordiam. Sola illa, quam modo dixi, vox, erat tota spes et fiducia mea in tanta angustia: quoniam nihil unquam illa de re cum quopiam contuli; sed die nocteque amaris planctibus atque lacrymis me dabam, præ magna, quam sentiebam, contritione: ideoque valentius incubui in orationem meditationemque Passionis Christi. Nimirum ubi primum eamdem recolebam semel de die, tum bis contemplari cœpi, videlicet mane ac vespere: die Veneris autem tres quatuorve buccellas panis manducabam cum aqua modica, aut prorsus nihil refectionis sumebam: nocte vero ob reverentiam Passionis Christi, ne quidem in lecto recumbens, parum admodum dormiebam, poteramque vere dicere, *Ego dormio, cor meum vigilat.*

ingentem Dei timorem concipit,

et pietatis exercitia duplicat :

11 Interea devotum frequensque orandi studium D continuans propter timorem, cujus supra memini, identidem *a* mihi insusurrari sentiebam, ut si pœnas inferni, cujus adeo vehemens timor pavorque me incesserat, vellem evadere, Religioni me manciparem, nuntio remisso rebus mundanis; *b* sin vero, uti hactenus, iis vana adhærerem, fore ut propter illas condemnarer. Videbantur mihi voces illæ amariores felle; quia contraria dispositio naturæ meæ, propter malitiam suam volutabrum cœnumque mundi unice desiderantis, fortiter repugnabat. Allegabam quidem ego rationes, quæ id mihi persuadere potuissent, plurimas; sed frustra: neque enim ulli assensum præstare potui, propter affectus inordinatos, quibus liberum esse oportet quicumque ad serviendum Deo vult accedere.

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

a

sentit se ad Religionem vocari :

Z

cui inspirationi dum resistit,

12 Placuit tandem omnipotenti Deo, vero atque unico amatori ac redemptori animarum, mihi ut veniret in mentem, scribere ad Patrem prædicatorem epistolam, quasi ex zelo promovendi salutem alienam, non meam (quamvis non aliis, sed mihi soli id salutare fuerit) idque clam omnibus, adeoque sine spe recipiendi responsum: nec vero memini illi vel litterulam commisisse unicam, quæ bonam malamve E de me opinionem posset injicere, excepto hoc quod ad calcem subjunxi, *Memento mei in tranquilla sublatione mentis tuæ.* Idque ideo subjeci, quod crederem, quemlibet Dei famulam illam animi tranquillitatem sub finem orationis suæ experiri, quam ego superius sensisse me dixi; quod de eo suspicabar tanto magis, quanto similior angelo quam homini apparebat. Porro ille, [inspirante Deo,] responsum ad me dedit via modoque satis secreto, uti expediebat ad declinandum scandalum. Erat autem istiusmodi, sibi curæ futurum *publice et private* negotium istud, de quo scripseram, quantum quidem ad officium suum pertineret: deinde sancta hæc subjunxit verba: Quæso te, filia mea, ut coneris cor et corpus tuum conservare immaculatum, exemplo S. Cæciliæ Virginis, dum Deus de te disponat; neque succumbas carnali sensualique affectui, crebro animum tuum invadenti; sed in omnibus generose te ipsam vince. Vale. Lectis hisce, præ afflictione, fere in deliquium animi medii; neque enim verba mihi videbantur, sed acutæ sagittæ, a Deo vibratæ ut cor mihi trajicerent. Probe noram, nec allocutam me, nec vidisse unquam ipsum; nihilominus videbatur captivitatem cordis mei non ignorare; dixique Deo, ubi ad me redii: Tu Domine, per F os hujusce famuli tui mihi loqueris: scio enim, latere ipsum secreta cordis mei; et nihilominus mihi dicit, Vince te ipsam, si vis esse perfecte libera: ita, Domine, ita decerno facere. Crede mihi, mi Pater; vix ter quaterve a placitis atque oblectamentis sensuum abstinui oculos; et subito, affectu illo libera fui. Quam ob rem tantum erga Fr. Franciscum concepi amorem, ut nimius videri possit; attamen necessarius, quia mundanus fallaxque amor ita in sanctum et spiritualem conversus est; eoque me obligabat summum beneficium, per sanctum ipsius sermonem acceptum.

alia ex causa Francisco scribit ;

quo inopinato respondente ut se vincat,

generose id facere incipit :

13 Posteaquam Pharaonis servitute liberata fui, instituit magis Deus, ut populus suus in solitudinem sacrificatum secederet; ut anima inquam, mea ad sanctam Religionem sese reciperet. Verum moras trahente perversa mea natura, divinæ voci obsecuta non sum; imo magis magisque contumax, alias ex aliis inveniebam afferebamque excusationes, sic ut nullus me posset ex potentibus patris manibus eripere, adeo caram constrictamque tenentibus, ut tametsi voluissem, proripere me inde posse desperarem. O mi Deus! o mi Deus! Quid tibi cum hac anima fallaci et peccatrice? quid me tibi opus erat, dulcis Jesu, quod tam instanter me requireres? Quem fructum

vocationi tamen suæ reluctatur,

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

A fructum tibi reddidi, Domine mi? Sed modo taceo, quot quantaque mihi promissa proponeret, quo e potentibus patris manibus me eriperet; nimia enim cor meum, mi Pater, tristitia obruunt, ideoque referri a me non possunt.

donec cupiens sentire aliquid ejus amoris quo B. V. arsit,

14 Perspecta igitur duritia atque pertinacia cordis mei, constituit patientissimus sapientissimusque Deus alia via illud aggredi et emollire: eumque in finem curavit per dictum prædicatorem, pridie festi Virginis Annuntiatæ, concionem fieri de amore divino, quo Virgo Maria exarsit, Angelo ipsam salutante. Et vero, ex fervore quo concionabatur, judicasses Seraphinum loqui. Inter alia autem affirmabat, in unica illius amoris, quo Virgo redundabat, scintilla, majorem inesse suavitatem, quam in omnibus carnis voluptatibus simul. Finita concione, ante altare quoddam positis humi genibus votum Virgini Mariæ feci, sensus meos meos omnes immaculatos servaturam, donec aliter de me Deus disponeret; hac tamen conditione, ut me participem faceret unius scintillulæ istius amoris, quem ipsa Annuntiationis die experta fuerat; et perseverabam diu noctuque talia ex toto corde ac desiderio precando. Quoniam B vero minus conveniebat, thesaurum adeo pretiosum divini amoris reponi in vase immundo, quale erat anima mea, ita illam mundare Deus voluit.

c et extraordinaria prædicatione mota,

15 Sabbato c sancto concionator, contra consuetudinem et placitum Sacerdotum ecclesiæ præpositorum, id nolentium ratione ceremoniarum, quæ illo die in ecclesia Cathedrali fiunt admodum prolixæ; prædicare instituit, præsentibus auditoribus paucis, quoniam id usus non obtinebat; aderat tamen illa, cujus gratia concionem fieri volebat Deus. Petiit autem ab unoquoque veniam, quod tali die concionaretur; causatus inspirationem Dei, jubentis ex merito conscientiam ratione diei sequentis, quo Pascha celebraretur. Unde dicere instituit de impedimentis, quæ facerent illicitam Communionem; disseruitque multa; sed ad me sequentia. Quisquis, inquiebat, ad Confessionem accedit sine proposito relinquendi illa, quæ sunt aut subministrant materiam peccati mortalis, communicare prohibetur. Tum ego tacito in sinu: Heu me! quæ quasi semper tali modo Eucharistiam suscepi, nulla concepta voluntate aut adhibita dispositione renuntiandi mundo, vanitati d et stultitiæ meæ, nisi forte in præsentia! Hac vespera, cum noxas Confessione expiabo, de illo peccato me præsertim accusabo. Atque ita feci. Fr. Oliverius, cui confitebar, percunctabatur, a quo tempore istum in modum Pœnitentiæ atque Eucharistiæ C Sacramenta suscepissem. Cui ego: Quasi semper. Et ille: Filia, neutiquam permittam, ut die crastina Domini corpore te reficias e: sed vide, serio sedulo-que perpensura delicta tua, ac redi septimana sequenti, tum Confessionem tuam excipiam generalem.

ad renuntiandum omni vanitati,

e dilata tantisper Communione Paschali,

Ut jussit ille, sic feci, multum licet confusa et pudore affecta *coram adstantibus*, quod festa Paschalis luce cum aliis ad sacram mensam non accumberem. Sed verissimum est illud: Qui non dat quod potest, non accipit quod vult: idque mihi tunc evenit. Facta autem Confessione illa (vera dico) sinceram, ut oportet, contritionem [quasi tota f hac Quadragesima] per Dei gratiam habui: [nec tamen diffiteor, quod, pro laxa conscientia mea, exiguo lumine instructa, non quamlibet minimam rem conscientiæ mihi duxi, uti ducerem modo. Quod autem tunc non feci, fieri postea debuit, uti porro intelliges: sed sufficiat, me fecisse, quantum cognovi faciendum.] Octava erat Sabbathi sancti, quando [Fr. Oliverius in g S. Petri Confessionem meam excepit, sacramque Synaxim porrexit. Unde digressa contuli cum pio Patre meo Fr. Francisco de Urbino, numquam antea mecum collocuto. Qui me interrogavit, numquid Re-

et facta generali Confessione,

D ligionem meditarer? et respondi, Non: videbaturque propterea ex vultu dolore affici, et dixit: *Jam facta es sana, noli amplius peccare, vade in pace.*] Atque ita solatio affluens domum redii.

post diuturnam luctam,

16 Cum anima mea, eo quo narravi modo, expurgata mundataque esset, cœpit divina bonitas fortius pulsare ostium cordis mei: vocesque ejus jam non eminus allabebantur, sed cominus insonabant tam claræ distinctæque, ut non raro manibus obturaverim aures, quo minus eas persentiscerem: sed frustra, quia non corpori loquebantur, sed animæ. Hinc quando ad orandum accedebam, veluti ad prælium me accingere videbar. Nec injuria; certamen quippe difficilius illo nullum reperitur: non tamen propterea oratione consueta supersedi unquam. Accidit aliquando, cum vehementius me urgeret benignus Dei spiritus, atque ego non minus fortiter urgenti resisterem, ut mihi minitaretur his verbis: [Ego ille sum, quem tu desideras]: abi sis ad mundum; numquam istic desiderata consequeris. Considera, mi care Pater, quam mens mea istis non acquieverit: volvebam ac revolvebam animo dicta, nec requiem inveniebant ullam, nec ad Religionem applicare mentem poteram. Nihilominus orationem E repetii, erat autem dies Veneris, visusque est mihi (neque enim certo affirmo) alius quidam juxta assistere: cumtam vehementem animæ conflictum, modo volentis modo nolentis sensi, ut præ angustia per totum corpus sudor erumperet: tum vero arbitrium liberum, quod semper sui compos firmumque perstiterat, sponte sua non coacte, agens quasi judicem, in cathedra sedentem spectantemque crudele certamen, contra me sententiam pronuntiavit statuique cum totius animi affectu servire Deo, adeo ut, si illius rei causa martyrium mihi subeundum esset, prius hoc et quidem promptissime adivissem, quam a proposita sententia discessissem. Eodem tempore cupido infusa est mihi proficiscendi Urbinum, alio in loco pacem animi non habituræ. Quemadmodum igitur defatigato ac debilitato corpori maximæ requieti est mollis [floribus rosisque] lectulus, ita exagitatæ menti meæ consolationi summæ fuit, tandem assentiendo victas manus dare; ac deinceps pace, tranquillitate, et gaudio spirituali perpetuo gavisa sum.

tandem decernit vocanti obedire.

ANNOTATA.

a *Expressius MS. Camerin.* Cœpi audire intra animam meam voces quasdam, velut a longe: non adeo tamen longe, quin eas bene intelligerem. F

b *Itidem:* Dabaturque mihi interius lumen, quo distincte cognoscebam, quod si pergerem in seculo vivere, omnino damnanda eram.

c *Commode hæc potuerunt accidisse anno* 1477, *quando annum* 19 *ætatis explebat Virgo, nata* 9 *Aprilis, an.* 1458, *et Pascha celebratum fuit* 6 *Aprilis, atque adeo præcedens festum Annuntiationis inciderat in feriam* 3 *post Dominicam Passionis. Id quo confirmatur ex* 13 *annis, quibus infra num.* 24 *dicit se obtrasse quamdam infirmitatem, sibi jam conversæ datam pro ardenti multa patiendi desiderio: a Februario enim anni* 1491 *retrocedendo per annos* 13, *venitur ad Februarium anni* 1478, *proxime secutum dictam conversionem.*

d *Cum ex infra dicendis num.* 51 *satis appareat mentis et corporis puritas, quam omni vita servavit Baptista, non est credibile eam levitatem, cujus diutius continuatæ sibi conscia hic reddebatur, ad mortalis peccati gravitatem aut accessisse ipsam, aut proximam occasionem præbuisse. Sed neque credibile est in eadem Confessioni subjicienda eliciendoque emendationis proposito sic negligentem fuisse Virginem, ut invalidas fecerit Confessiones. Quid ergo?* Piarum mentium est, *inquit*

A *inquit Gregorius*, ibi culpam apprehendere, ubi culpa est; *et quæ magnis peccatoribus movendis intendant quandoque concionatores, applicare sibi, propter internum lumen, quo æstimare norunt etiam illa quæ aliis videntur levissima.*

e *Non etiam credo, quod prudens Confessarius existimaverit omnino obligari Virginem ad iterandas Confessiones suas; ex præsenti tamen dispositione illius bona debuit judicasse, moram Communioni injectam, et postea faciendam Confessionem generalem, plurimum conducturam ad ejus profectum spiritualem.*

f *Non potest hic intelligi* Quadragesima major: *quæ præterita erat; sed* Quadragesima Spiritus sancti, *quam multi in Ordine Franciscano observant, a Feria 2 post Dominicam in Albis usque ad Pentecosten, de qua mentio fit inter alios in Vita B. Felicis Cappucini, per Mathiam Salodiensem 18 Maji, num. 63.*

g Ea erat ubi nunc est arx, *inquit Pascuccius.*

CAPUT III.

Spirituales favores concessi Virgini, jam integre conversæ.

B

Postquam ita se tradidit,

O Deus meus, modo te precor, ut mihi præsens adsis, non alia posthac quam Angelica Divinaque relaturæ; desque gratiam, ut [fœtenti hoc ore et venenosa lingua] explicem beneficia mirabilia tua, mihi miseræ concessa ad confusionem et pudorem meum: quo scilicet Pater mi, non semel, sed millies possis dicere: Bene merita es, filia, et illud et omne malum tuum; *quid ultra potuit facere Deus, et non fecit?* Atque ita revera se res habet. Cum enim sic tota in divinam voluntatem concessissem; omnes cœli cataractæ patuerunt mihi, et misericordiæ divinæ abyssus peccatricem hanc animam meam absorbuit. Tum benignus Deus obviam venit filio prodigo: tum paternis brachiis ipsum amplectens, suaviter ac amabiliter strinxit; tum sanctæ pacis osculum ore suo non semel iterumque, sed pluries ipsi dedit.

Deus animam ejus amplecti cœpit,

O cor meum saxo durius! cur non rumperis? quid agis? cur moras trahis? Et videbatur summa Bonitas, stringendo sanctissimis divinisque ulnis suis meam [adulteram et peccatricem] animam, satiari non posse. Sanctissime assevero, sæpe sæpius me sanctæ humilitatis studio fugisse, Deoque supplicasse, ut medullitus constrictam brachiis suis teneret animam meam; alias aborati me desistebam: sed nequidquam fuga, nequidquam precatio adhibebatur: nullæ

C

enim ab amplexu eius meo humiliter facerent, priusquam divinæ Majestati suæ placeret eis indulgere. Accidit autem non raro ut fiant orationes non modico temporis spatio oberrarem, antequam anima mea sibi restitueretur. Dulcissimæ erant suavissimæque ejus ad me voces, manna et melle plenæ, plenæ exultatione jucunditate et lætitia, aptæ ut liquescerent et reciproco amore exardescere facerent, cor saxeum: sed nequeo totum scribere, quia Propheta dicit, *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Sed vere poteram uti istis Canticorum verbis: *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est,* atque illis Prophetæ: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. [Et ignitum eloquium tuum vehementer, et anima mea peccatrix dilexit illud]* a. Et clarissime intellexi, in me vere completa esse illa

et internus suavissime alloqui

a

Prophetæ: *In quacumque die conversus fuerit peccator, non recordabor amplius iniquitatum ejus.* Atque ideo totam me in amoris oceanum ingerebam, et submergebam. * Sicque periculo meo didici: *Quod initium sapientiæ, id est principium Saporis divinæ dulcedinis, est timor Domini.* Et quoniam pro magnitudine timoris, major est amoris divini sensus, qui consequitur; hic

* b

immensus maximusque in me extitit, quia ille summus, Deo donante, fuit. D

EX AUTOGRAPHO ITALICO

19 Tum vero habenas cordi meo ad amandum laxavi, quod annis pluribus ob timorem honoris mundani fræno discretionis non sine labore constrinxeram; sivique impetum suum b sequi, et reposui totum in suavissimo sponso meo Christo Jesu benedicto; qui sic me vocabat, quia sic in anima se exhibebat totumque dabat, et quidem aliquando sub forma benignissimi patris: aliquando tanta cum familiaritate ut carus amicus solatiisque appareret: sed ut plurimum instar suavissimi sponsi. Cum vero Deus, uti sponsus, ingreditur animam peregrinam, credo ego, pro modica quam habeo experientia, illum amoris divini sensum esse talem, ut in hoc vitæ statu dulcior suaviorque dari non possit. Quod si mihi sensus ille duras et porro, numquam in mortali hoc corpore liberari voluissem; quoniam vita æterna et paradiso cœlesti in hoc mundo frui videbar. Neque crediderim, aliud inter paradisum et dulcedinem istam interesse, [nisi quantum inter arrhabonis et totius stipendii solutionem; et] quod alterum certum est perpetuumque duraturum; alterum incertum et in momento amissibile. Sed heu me! non exigua hæc est differentia; imo maxima infinita.

velut dilectissimam,

b

unde gaudio fere cœlesti delibuta,

E

20 Quare hinc videns, tam tenere me amari; inde cognoscens, nihil in me reperire præter iniquitatem et peccatum, eo quod in illo, ubi sol justitiæ Christus Jesus diversatur hospitio, luce omnia illustrantur clarissima; præ admiratione obstupescens vehementer, atque quando ex profunda humilitate ita ipsam allocuta sum: O Domine mi, si audeant dæmones blasphemare te, certum mihi est, quod audenter appellabunt te amatorem iniquitatis: oro quapropter te, mi Jesu, ut ne amore meo isto te nomine appellari sinas. [Ego aliud non sum, quam mera iniquitas; et tu tanto me amore dignaris? Quod igitur aliud tibi nomen impingent, nisi illud, Amator iniquitatis?] Ad hæc suavis Deus meus, benignissime respondens, dixit: Scito, filia mea, procul abesse, ut sim amator iniquitatis: non iniquitate, sed innocentia, in qua et nata es et vivis in illo, delector. Rudis ego vocabulorum spiritualium, ignorabam penitus, quid huic voci, Innocentia, notionis subesset: verumtamen ad extremum c reperiens istiusmodi vocabulum d, et simile beneficium animæ cuidam a Deo collatum, interrogavi quid hæc sibi vellent. Ego primum tibi restituam innocentiam. Et famulæ quædam Deo devotæ declararunt isthunc sensum subesse. Ego peccata tibi tua remitto, tum quoad omnem culpam, tum quoad omnem pœnam. Atque ita intellexi, me illo tempore temporis gratiam eo pacto obtinuisse peccatorum mihi factam. Opinabar ad hæc, innocentiam istam procedere animæ meæ innatam esse: at non capiebam, quæ supradictis subjunxit Christus. Sicut ego me ipso delector, et non te; innocentiam quippe istam animæ tuæ ego indidi, meaque est, ac propterea non te, sed me ipsum amo, me ipso delector et gaudeo. Atque hisce declaravit mihi copiose, quo pacto nullius rei desiderio aut amore, præterquam sui ipsius teneretur, tam in cœlo quam in terra: tantum scilicet creata diligit, quantum sui in iis posuit: nulla namque res extra ipsum et sine ipso quidquam amabile aut delectabile habet, seu cœlum sive terram perscruteris. Et hoc modo me instructam relinquens, ne superbia vanave gloria extollerer, cavit. Sed hæc materia, mi Pater, talis est, ut quanto plus de illa dicam, tanto plus dicendum restet: et postquam dixissem, quæ possum omnia respectu illorum quæ reipsa contigerunt, nihil dixisse putarer. Sufficiant quæ dicta sunt, ut manifeste cognoscas, quanta in pace

ad primitivam innocentiam se reductam intelligit

F

c

d

in eaque delectari Christum, quia ab ipso est.

et

A et tranquillitate, quanta in dulcedine et dilectione, quanta in fiducia et familiaritate, sancto spiritualis istius jubilæi tempore, viverem; deprehendens me sæpius in colloquio divino, inter cara brachia Sponsi cœlestis, in conversatione benigni æternique Patris, in gratia et consolatione Spiritus sancti.

a quo felici statu se dejectam lamentatur,

21 O tempus gratissimum, serenissimum, et jucundissimum, quomodo in tempestuosum, obscurum, et tenebrosum mihi conversum es! O pax incomprehensibilis, *quæ superasti omnem sensum*, quam exitiale mihi bellum facta es! O dulcedo ineffabilis, quo pacto in amarissimum mihi fel mutata es! O amor, [qui me mori pene cogebas], quam crudele odium post te relinquis! O amicitia, o familiaritas *e*, quantam in discordiam et inimicitiam versæ estis! O brachia dulcissima, quomodo e loco tam sublimi in profundum orci me cadere permisistis! Hei mihi, quam gravis iste lapsus est! Nihil modo miri, anima mea ærumnosa, si omnia ossa tua dirupta sint. Modo lamenteris, modo suspires, modo exclames licet: *Sedet in tristitia domina gentium, et lacrymæ ejus in maxillis ejus, et non est qui consoletur eam. Omnes noti mei abierunt simul et dereliquerunt me desolatam, tota die mœrore confectam. Quis ergo dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrymarum? et plorabo desolationem meam [viduitatem meam, et infelicitatem meam]. Eheu mihi! cecidit corona capitis mei, et rivus aquarum deducunt oculi mei, quia non custodivi immaculatum divinum amorem cœlestis Sponsi mei.* Ploret super me cœlum et terra: plorent super me rationales creaturæ omnes: plora tu, dilectissime mi Pater, (si modo cor saxeum tibi non sit) super filiam tuam desolatam; et vide, *ut dixi*, [*si est dolor sicut dolor meus, et*] *si est dolor similis dolori meo.* Hæc illa fuit atque est occulta plaga, quæ jam pridem cor mihi meum disrupit: modo illam tibi detego, modo monstro; quia celare, quia tegere amplius nequeo: medicinam adhibe, si potes; si non potes, exhibe commiserationem, pro levamine erit. Desidero patientiam, desidero tolerantiam; præ dolore deficio, [percussa timore gravi et amaritudine amara; sum sensus expers, ignorans quid dicam faciamve: quare si quo in verbo peccem, ignosce; hæc namque mihi stat sententia] *Quantum fuit in deliciis et gloria, tantum date in tormentum et luctum.* Verum nunc narrationem cœptam prosequamur: dicam, ut promisi, vitæ meæ spiritualis seriem, quomodo nempe peracta sit, ad tempus usque ærumnæ ac desolationis meæ; et dicam summa cum veritate ac simplicitate, uti hactenus dixi, per gratiam Dei.

e — *coram Deo* — B — *et suo Patre spirituali.* — C

Relinquit in corde ejus Christus tria lilia,

22 *Ille, qui est flos campi, lilium convallium, et inter lilia pascitur*, manifesta præsentiæ in anima mea vestigia volens relinquere, tribus illam vernantibus atque odoriferis liliis adornavit. Primum fuit mundi odium tam grave, ut si quis potestatem mihi dedisset eligendi quod vellem, aut perstare in mundo Imperatricem cum certitudine consequendi salutem; aut secedere ad Religionem cum periculo incurrendi damnationem: velim mihi credas, Pater [mi in Christo Jesu], cum promptitudine summa spiritus elegissem potius Religionem, salutis dubia; quam mundum cum omni pompa et gloria sua, ejusdem secura: idque elegissem propter odium capitale, quo hunc prosequebar; neque enim mihi amplius videbatur mundus, sed id quod erat, temporalis infernus et arrha infernalium pœnarum: atque ita est, ad confusionem ejus, qui id fateri non vult.

id est magnum odium mundi,

humilitatem intimam,

23 Alterum lilium fuit animi demissio interna, qua sincere ex toto corde confitebar credebamque, majorem et iniquiorem peccatricem non sustinere terram quam me, non aliter, quam summa Dei misericordia, salvandam; damnandam vero, si justitiæ ejus ratio haberetur: sicque eo me viliorem usque reputabam, quo ille majoribus me beneficiis D cumulabat. Et hæc gratia id effecit, ut semper omnia illius dona tamquam credito commodata tenerem, non ut data in sortem: itaque verum est, veritatem esse amabilem, quæ me sic instruxit docuitque.

ardens desiderium patiendi.

24 Tertium denique lilium fuit, ardens patiendi desiderium, sic ut, si ipse evocare me in suum paradisum voluisset, nulla passam incommoda et ærumnas, venire renuissem: orabam vero et precabar identidem cum suavi affectu, si tanta benignitas, quantam mihi usque exhibuerat exhibebatque re ipsa, e corde sincero proficisceretur, ut isthoc mihi signum poneret, nimirum ut vestirer eadem veste, quam dilectissimus ejus filius indutus fuit; id est, ut adversa pati in hoc mundo concederetur. Ecce autem tam liberalis eorum promissio mihi facta est, ut quater et amplius iis ad satietatem expleta sim. Tum temporis continuo in morbum incidi, hunc ipsum, quo labentibus jam annis tredecim numquam curata sum; eumque tanta cum voluptate tuli, ut credere vix possis: excepto dumtaxat anno hoc ultimo, quo visa mihi sum sustinendo diutius non esse; tametsi primum cum resignatione plena libenter E ægrotaverim: verum hæc non in me, sed in Domino gloriatio est, *quoniam ab ipso patientia mea.* Cumque, uti alter Job, gravissima et mortali infirmitate corporis affligerer, psalmos canendo gratias agebam Deo ex toto corde.

Docta meditari vitam Christi, — *f*

25 Finitis porro septem mensibus, quibus in momenta animam exhalatura videbar, e lecto surrexi; ac Fr. Gregorius *f*, *qui nunc triumphat gloriosus in cœlis si verum est, quod dicitur*, instituit me docuitque modum meditandi vitam Christi, inter recitandum coronam Beatæ Virginis, explendis tribus horis sufficientem. Interea tanto abundabam solatio ac dulcedine, ut finem facere vix aut ne vix quidem possem, omnibus mihi in mel et saccharum et manna suavissimum conversis *g*. Verum enimvero inter contemplandum Christi Salvatoris nostri Transfigurationem, tam sublimia cœlestiaque mihi promissa sunt, ut numquam vel nominari Transfigurationem audiam, quin suavissima animi voluptate tota perfundar; exsequens ita, quod præscribit Propheta his verbis: *Gustate et videte.* Nam ut gustavi, tanto ipsum videndi desiderio accensa sum, ut omnis oratio mea aliud non esset, quam languor perpetuus amantis cupientisque intueri serenissimum et gloriosissimum ejus vultum: seu herbas, flores, rosas in terris aspicerem, ad pulchritudinem Domini contemplandam me provocabant; seu rursum oculos F attollerem in cœlum, stellis distinctum, tota languore deficiebam, dicens: *Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum.* O dulcis Jesu mi, si tanta nitent elegantia opera manuum tuarum, quantum resplendebit radiata facies tua? Ostende mihi te, [ostende mihi te, ostende mihi te,] benignissime Domine: cur me ita languere sinis? Tu solus vita et spes mea, solus amor cordis animique mei; [cur me celas, cur a me abscondis faciem tuam sanctissimam]? Hoc illud erat tempus, quo non fugiebam ipsum, ut pridem; sed avide sequebar, *in odorem unguentorum suorum*; dicens illi: *Meliora sunt ubera tua vino, et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata; utinam osculeris me osculo oris tui* h!

g — *et Transfigurationem cogitans.* — *accenditur ejus videndi desiderio:* — *h* — *i*

26 Cum tali desiderio multum agitata passaque *i* essem, ita compotem me votorum reddidit, ut petenti gloriosam videre faciem ejus, ipse mihi tergum obverteret. Nihilominus aliquando mecum ipsa dictitans; Hic Jesus meus omnia mihi oblique præstat: vere tum oblique exaudita sum et intellecta; sed directe votorum particeps reddita: persititi quippe

A Quippe ex eo omnimode pacata et desiderio potita. Nunc audi sis, quo pacto ipse pro infinita bonitate ac misericordia sua se mihi videndum exhibuerit. Orationi vacans aliquando, ex signis percepi non dubiis, præsentem ipsum animæ adesse meæ; cumque inde abitum pararet, mihi dixit: Si me videre cupis, respice. Respexi: et velut homo, qui ab altero discedens, ei terga vertit suumque iter prosequitur, ab anima mea fugiebat. Ubi primum videre ipsum cœpi, aberat a me sex amplius passus: ambulabatque protinus per aulam satis longam, in cujus extremo ostiolum erat, quale cubiculis proprium: vidique ipsum tamdiu, donec propter proceram corporis staturam inclinato capite, per ostiolum prædictum evaderet; [nec postea aut ipse, aut aula, aut ostiolum oculis meis apparuerunt usquam: et sic vidi tergum, non faciem ipsius.] Vestem erat indutus candidissimam, et talarem, quæ quidquid candoris hic mundus habet superabat; ac limbo, aureis litteris crassi digiti unius magnitudine adornato, terram verrebat. Litteras tamen legere nequivi, tum quia procul aberant, tum quia ipse, licet modeste incedens, nusquam subsistebat. Circa lumbos erat tenuissimus, circumdatus zona ex auro so-

tandem mirabili modo consequitur,

B lido, duobus digitis lata. Capite colloque super homines eminebat omnes: capilli videbantur inaurati, ad zonam usque promissi, leniter crispi: verticem vero capitis tam accurate videre non licuit, ut rescire possem, coronamne an diadema, aut circulum e rosis floribusque contextum gestaret. Noluit ipse, ut hæc mihi innotescerent: credoque tam concinno ornatu comptum ei caput fuisse, ut oculis illum meis usurpare digna non fuerim. Aurea vero copiosaque cæsaries, per latos ac bene proportionatos humeros promissa, candidissima pulcherrimaque veste decorem augente, [tantopere ipsum commendabat, ut intuens in admirationem atque stuporem raperer.]

27 Duobus istis et dimidio annis, quibus meliora meditans in mundo perstiti, multis a Deo gratiis ac donis præventa sum; quorum hic mentionem non facio, satius esse judicans de multis pauca, quam de paucis multa dicere; quia id ad pacem meam expedit majorem. Scito tamen certissime, Pater mi in Domino, tranquillissimo illo tempore innotuisse mihi omnes, quas passa sum, angustias atque ærumnas, quemadmodum manifeste patebit infra, quo eas prudenter ac patienter tolerarem. Sed heu me mi-

multosque favores alios toto biennio.

C seram et infelicem, quæ neque unum, neque aliud reipsa complevi! quia non secus, quam ovis, me rexi: ideoque non possum non lamentari socordiam meam, dicens: *O vos omnes, qui transitis per viam divini amoris, attendite et videte, si est dolor similis dolori meo. Illa anima infelix, quæ erat sponsa et secretaria summi Dei, et in croceis jacebat, amplexata est stercora fœtentissimi diaboli.*

28 Cum adveniret itaque plenitudo temporis (*quia omnia tempus habent*) quo afflicta probataque fui, aurumne an plumbum forem; probata infirmitate, probata tentationibus, minis, [carcere], rebus omnibus, *Deo auxiliante*, rependi suam ipsi monetam, id est blanditias contempsi, et ægritudinem minasque cum desiderio complexata sum *k*. Voluit tandem omnino liberare me, quemadmodum pollicitus fuerat, Ægyptiaca mundi servitute, et potentis manibus Pharaonis, qui duobus cum dimidio annis cor induratum habuit, *quique proprio ore dixit, quod si non timerem flagella Dei, numquam permitteret me ad Religionem ingredi*. Itaque spoliata Ægypto, thesauris, inquam, et gratiis spiritualibus onusta, *siccis pedibus*, id est sine labore vel minimo et passione, transivi mare rubrum, inflatam, dico, tumidamque mundi pompam et principatum: quæ rubra quidem

B 6, D 11 Ad multam tolerantiam præparata

k

et obtento denique patris assensu,

D apparent, hoc est oculos oblectant, uti rubeus color solet; re autem vera pulchra non sunt, qui præter fumum et ignem e stramine excitatum, qui cito perit, nihil habent. Cumque me invertens post tergum respicerem, vidi submersum in ipso mari cum toto exercitu suo Pharaonem; puta dæmonium cum omnibus laqueis, vitiis et peccatis. Et hoc modo translata sum in desertum sanctæ Religionis, in sacrum monasterium *l* Urbini, *te teste, te præsente* ubi in veritate, Pater mi in Domino, tanto repleta fui gaudio, quando me ex mundo ejusque laqueis evasisse vidi, ut cum Maria Prophetissa merito potuerim dicere: *Cantemus Domino gloriose, quia honorificatus est, equum et ascensorem projecit in mare.* Et fieri quidem possit, ut alius quispiam tanta cum lubentia voluptate que mundum deserat, quanta ego: ut vero cum majori, credere non possum. Nec mirare, quod in comparationem adduxerim dignitatem et figuram populi Judaici, tot Dei donis ac beneficiis cumulati: non enim occurrit, cui me potius comparem; tum propter infinita, quæ a Deo accepi, beneficia; tum præcipue propter infinitam duritiem atque ingratitudinem meam.

EX AUTOGRAPHO ITALICO

l Urbini ingreditur monasterium.

ANNOTATA.

E

a *In Protocollo additur:* Tunc nec recordabar, nec sentiebam timorem, quo antea torquebar; multo minus recordabar ullius eorum quæ ante feci.

b *Ibidem.* Pene dixeram, furorem.

d *Item* Quando eram Urbini.

d In quodam libro.

e Quæ cogitari non potes nec explicari, propter tui magnitudinem.

f *Ibidem* Fr. Gregorius.

g *Additur ibidem.* Et quidquid cogitabam non se offerebat velut præteritum, sed tamquam si corporaliter præsens interessem omnibus verbis et obsequiis gloriosæ Virginis et pueri Jesu, quos mihi videbar comitari in suis laboriosis itineribus.

h *Item hæc quoque Latinis verbis subjunguntur:* Ostende mihi te ipsum: nam dum expecto te, Domine, sufficit mihi.

i *Ibidem additur*, Totis sex mensibus.

k *Rem explicans Pascuccius dicit, patrem Beatæ, per mortem Nicolai, nepotis ex fratre majori, factum totius Domus Varanæ caput ac dominum, item Venetarum copiarum ducem, nec aliud quam incrementa status sui spectantem, modis omnibus filiam cogere voluisse ad nuptias, quibus res suas augeret potenti affinitate aliqua.* F

l *De monasterio S. Claræ Urbini ita scribit Pascuccius:* Electum hoc monasterium fuit, quia ibi aliquanto tempore ante Monacham induerat Baptista Malatesta, uxor quondam Guidonis de Monte-feltrio, postea nuncupata Soror Hieronyma, doctrinæ nomine istius seculi scriptoribus celebratissima: et ibidem etiam vixerat Elisabetha, quondam uxor Petri-Gentilis Varani, quæ post mariti cædem apud Recinetenses patratam, Fulginii facta religiosa, atque apud Nicolaum Papam V in suspicionem adducta, quod prætextu vitæ monasticæ Fulginii ducendæ intenderet urbem reducere ad dominatum Trinciorum, consanguineorum sui quondam mariti; ideoque jussa emigrare; interventu quorumdam Principum Italorum obtinuerat monasterium Montis-Luci, cum viginti et una Religiosis eam Fulginio secutis: septennio autem ibi exacto, mandante Callixto III, ad preces Ducis Urbinatis transierat Urbinum, ibique monasterium prædictum erexerat a fundamentis, magnaque cum probitate gubernarat. Tunc autem ibi vivebant Francisca Varana, ipsius Elisabethæ filia, cognata item Euphrasia Chiavelli de

A de Fabriano, Emerentiana Columna, Clara Cappelli, Bernardina Baglioni, aliæque nobilissimæ Virgines. *Jacobillus iis additam Camillam scribit anno* 1481, 14 *Novembris, quod ex Urbinatis monasterii registro habuisse potuit.*

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

CAPUT IV.

Tirocinio Urbini peracto, professa Baptista Camerinum remigrat; utrobique divina quædam patitur, hic etiam S. Claram intuetur.

Habitum induta D. 12

Et hactenus quidem de vita mea spirituali in seculo ducta, ubi per intercessionem et merita gloriosissimæ Virginis Mariæ, id a me rogatæ, persensi scintillam unicam amoris divini. Et vere unica erat solummodo, collata ad ignem illum amoris essentialem, in æternum æstuantem; [attamen quæ tantum ac taliter exarsit, ut sinu meo aut portare aut capere plus nec possem nec vellem, et sæpius sæpiusque exclamarem: Nihil amplius, Domine, nihil amplius.]
B Nunc porro prosequar, quæ sacro S. Francisci habitu vestitæ acciderunt. *Sicut in materiali deserto invenitur cantus avium, florum pulchritudo, secreta cubilia animalium, ut dicit Ubertinus; sic in sacro monasterio Urbinensi inveni suavissimum cantum devotarum creaturarum, harum pulchritudinem exemplorum, secreta cubilia divinarum gratiarum et cælestium donorum.* Motaque a Spiritu sancto et provocata, exarsi desiderio vehementi penetrandi *ad interiora deserti* id est, ad sacratissimas intimi cordis Jesu mei suavissimi pœnas. Tunc temporis *ex corde* nuntium remisi omni cœlestis mannæ dulcedini: non quod id fastidirem, uti electus ille et ingratus pariter Judaicus populus; sed quod præ sancta humilitate indignam eo me putarem, verebarque ne id debito meo potius quam capitali accenseretur. Precabar autem ex corde puro sinceroque Deum, ut amarissimis et venenatis sanctissimæ ac myrrhatæ Passionis suæ cibis me nutriret, satiaret ac impleret; illos namque solos desiderabat sitiebatque anima mea, illos solos concupiscebat ardebatque; ac poterat cum dilecta Sponsa in Canticis dicere: *Fasciculus myrrhæ Dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.*

renuntiat omni spirituali gustui,

29 Tunc constitui, quidquid orationi temporis impendebatur, ad Passionis Christi meditationem
C transferre; nolensque ad aliud cogitationem adjicere, cum totius mentis vigore et impetu in mare amarissimum pœnarum, quibus cor Jesu Christi abundavit, solvi, cupida eisdem immergere me si possem. Nec mirum videri debet, quod me cupido incessit ingrediendi cor tuum, dulcissime Jesu: quoniam istic jam pridem nomen meum aureis *a* descriptum notis monstraveras. [O quam belle apparebant in rubenti corde tuo litteræ aureæ, capitales antiquæ, isthæc exprimentes:] *Ego te diligo, Camilla!* *b* Et hæc ideo exhibuisti mihi, bone Jesu, quia plurimum stupebam, quod tu tanto me amore prosequereris, quodque excusando te diceres, aliter facere non posse, quia in corde me scriptam gerebas: et sublato in altum brachio suo glorioso, legere me supra recitatas voces jubebas. O anima mea, cur non conforteris aliquantulum, memor tanti boni, amorisque erga te dilectissimi Jesu tui? At inquies, scio. Non possum; quoniam illorum memoria tantum abest ut me corroboret, ut pro sagittis acutissimis sit, quæ mihi trajiciunt cor; atque adeo satiari nequeo lamentando: *O vos omnes, qui transitis per viam divini amoris, attendite et videte, si est dolor sicut meus.*

volens intrare in cor patientis Jesu,

a

b

in quo se olim scriptam legerat:

30 Nunc vero ut ad institutum regrediamur; D
cum tali desiderio in oratione ac meditatione perseverans duobus illis annis, quibus antequam Camerinum redirem Urbini substiti, per admirabilem Spiritus sancti gratiam introducta fui in sacerrimum thalamum myrrhati cordis Jesu Christi, veri solique maris amarissimi, omni tam angelico quam humano intellectui innavigabilis; in eoque mari sæpe sæpius submersa fuissem, si potens Dei manus me non juvisset. Nam multo ægrius ferre poteram asperitatem dolorum meorum, quam amoris ipsius dulcedinem; dicens: Non amplius, non amplius, Domine Jesu Christe, non possum amplius; submergor, quia mare hoc termino et fundo caret. Tum mihi Deus, non paradisus apparebat, uti primum; sed crudelis infernus: et vero ex sancta simplicitate] frequenter ipsum non alio appellabam nomine quam Inferni, quia aliud convenire ipsi non putabam. Sed in præsentia hac de re nihil dico amplius, dicetur alibi: illud tamen non prætermisero, quod tametsi mihi fuerint participatæ tantæ ipsius mentales pœnæ, quantas tolerare atque capere [per Spiritus sancti donum] anima mea potuit; nihilominus respectu ipsarum, quæ fuerunt, intellexi meas E
taliter se habere, qualiter granulum arenæ, et siquid illo minutius cogitari potest, respectu cœli et terræ universæ.

idque tandem invenit amarum supra modum,

31 Tempore illo, quo Urbini in sacro monasterio vixi, anima mea, sole divinæ justitiæ cœlestem influxum sibi communicante, mirabilem in modum florebat diversis floribus gratisque Deo desideriis, ut vere posset dicere: *Flores apparuerunt in terra nostra*: omnibus tamen germinabat lætius florebatque vernans istud lilium, quod jam inde a principio conversionis meæ plantatum fuit in [sterili] animæ meæ terra; desiderium, inquam, illud inflammatum patiendi adversa. Illud præ ceteris omnibus sacerrimo isto tempore a regia manu veri Assueri Christi Jesu benedicti fuit cultum, et aqua pœnarum ejus mentalium irrigatum, largeque perfusum, ut quamvis sæpissime prope abfuerim a morte, tamen orarem frequenter Deum hoc modo: O Domine mi, quando me conduces in pascua ista pinguia hortosque pœnarum amœnos, ubi electæ et dilectæ oves tuæ pinguescunt? O Domine mi, multum differs, quæ promisisti, conferre! age, brevi, subito: Domine mi, patientia ulterior me deficit: propter multa peccata mea non te pœniteat promissa solvere; non me priva, Domine, tanto bono.

c
ipsa per desiderium patiendi bene ad id parata

32 Post hæc secuta est Professionis meæ calamitas, turbans et concutiens universam Religionem F
d [hoc est Fratres et Sorores, et seculares etiam Dominos]; quæ quem eventum habuerit scribere certa de causa omitto: sed nolo aliud cogitetur, quam quod scribere nolui.] Illud tacere non volo. Nimirum turbatam quidem ratione Professionis meæ terram; in cœlis vero gaudentibus Angelis diem festum summa cum lætitia celebratum esse; idque pro certissimo tene, [dilectissime] mi [in Christo Jesu] Pater: neque enim ex relatione hoc assero, sed ex clara notitia; atque utinam tam certo peccatores omnes consequerentur cœlum, quam illud est verum! Nec tamen in animum induco credere, ita cœlum gestisse mea causa; sed potius hujusce monasterii gratia, multum deinceps utilitatis percepturi, tum propter professionem meam, tum propter gloriosam et angelicam prædam, quæ mundo erepta, in eodem sacro loco morari debebat. Atque adeo æquum fuit, ut dæmonium in terris seminaret turbarum zizania, quo in cœlis Angeli exultarent. Hæc notata velim, scilicet quod illo tribulationis meæ anno electus sis Vicarius *e*, quod munus diu ante non gesseras, neque postea obiisti amplius; ita

d
Capit ergo sub tempus Professionis tribulari,

propter turbationem sua causa motam,

A ita volente Deo, ut, quemadmodum per bonitatem ejus et gratiam fueras caussa et principium salutis meæ, sic ad medium et finem quoque allaborares : ad medium, inquam, ubi desolatione et ægritudine animi affecta sum ; ad finem vero eorum, quæ a Septembri in hoc usque tempus et egi et ago. [Et vero conveniebat te præ ceteris tum esse Vicarium, ut qui tanti boni causa fueras, particeps quoque fores tantarum molestiarum turbarumque, quantæ per Provinciam universam Fratres Sororesque inter, et inter seculares tum interioris tum primæ notæ, exstiterunt. Hinc certo ac evidenter scio, quod uti a molestiis non abfuisti, ita Deus tibi voluit partem cedere bonorum omnium, quæ fiunt facciendaque sunt in sacro monasterio hoc. Et vero licet impense egeris, ut tui Vicariatus tempore non acciperetur locus, volente Deo deinde sententiam mutasti :] et fuit similiter necessarium, ut tu fores is, et non alius, qui auctoritate tua et præsentia nos hic includeres, ac principium sacro huic monasterio dares. [O! fuge licet Camerinum, fuge ut libet ; id constat, nulla in orbis parte tantum fructus bonique a te factum, quantum Camerini. Hinc diabolus,

cum is cui scribit esset Vicarius,

a quo receptus Camerini locus,

B nequaquam ignarus, quantopere ipsi istic obfueris, facit ut locum illum oderis fugiasque. Et hæc pauca cum filiali fiducia dixi.]

B. 8.

et ipsa istic inclusa fuit.

33 Posteaquam ego per obedientiam Reverentiæ vestræ, ex auctoritate Apostolica tibi concessa, una cum aliis venerandis Matribus in istud monasterium *f* translata sum ; non ignara, imo optime conscia, divinæ Majestati placere, ut huc reverterer : aliud a Deo signum pro certitudine et consolatione mea obtinui, magis nobile ac manifestum, nempe hoc. Secunda ab ingressu nostro in hoc monasterium Veneris die *g* Soror Constantia, tibi probe nota, ad focum nebat forte, audiente me ; cum illa canere hymnum, cujus hoc exordium : *Anima benedetta dall' alto Creatore* etc. et ego canenti respondere atque alternis inter nos prosequi, donec ad illa perventum est verba, *Risguarda quelle mani, risguarda quelli piedi, risguarda quel costato.* Tum vero non potui amplius : præ cordis angustia me rejeci in sinum Sororis, latus meum claudentis, opinantisque non esse aliud, quam solitum alias sæpius accidere mihi malum corporale, cum vere tum esset spirituale : anima quippe mea in illud mysterium afflictæ matris, mortuum filium suum materno amplexu stringentis, rapta fuit. Percipie-

f

g

Rapta in extasim,

D bam præsens sonoras, raucas, flebilesque ipsius sanctissimæ Matris voces : audiebam amantissimam mœstissimamque discipulam Magdalenam, clara voce exclamantem, Magister mi ! Verberabat aures meas dilecti discipuli Joannis amarus planctus, stridulo submissoque sono dicentis ; Pater mi, frater et magister mi : ac pari modo reliquæ dilectæ Mariæ lamentabantur. Tenuit status ille meus ad horam usque primam noctis et amplius, inchoatus paulo ante Completorium ; ac tenuisset nocte tota, nisi ipsa mihi vim intulissem, quo animum revocarem, ac Sororibus levarem doloris sensum. Nam quamdiu ita affecta fui, aliquando audiebam Sorores clarissime, aliquando minus clare ; cum vero intendebantur voces gloriosæ Virginis Mariæ, nihil prorsus percipiebam mundi hujus, quasi exulante a corpore anima : et subinde lacrymæ prorumpebant ex oculis, quando sentiebam, quæ circa me fiebant dicebanturque. Reversa denique in memet ipsa, tam fatigatum afflictumque comperi, tam facie mutatum transfiguratumque corpus, ut quindecim diebus subsecutis e sepulchro prodiisse videretur.

interest mysterio depositionis Christi de Cruce,

34 Porro prius quam id accideret, aut exigua aut nulla mihi memoria erat mysterii illius, scilicet Virginis Mariæ, cadaver dilectissimi filii sui brachiis constrictum tenentis ; sed tota mens tendebat vel in cruci affixum, vel in orantem in horto Dominum ; et hoc inter omnia mysteria primas tenebat. Verum ab illo tempore semper isti mysterio devotissima fui, relinquenti in me hoc verum sui signum, ut duobus amplius annis scalas, malleos, clavos, forcipes intueri non possem ; licet raptus mei tempore, quod quidem memini, istiusmodi instrumenta non viderim. Et hoc illud est signum, quod dico, mihi datum fuisse, ut cognoscerem, placuisse Deo reditum meum in locum hunc ; atque ideo, *O vos omnes, qui transitis per viam divini amoris, attendite et videte, si est dolor sicut dolor meus.* * Quemadmodum dicit Apostolus, quod Populus Hebræus baptizatus fuit in aqua et igne *i* : sic anima mea baptizari primum voluit aqua lacrymarum contritionis ac devotionis, deinde divino et seraphico igne. Nunc intelliges, quo pacto Deus illam igne voluerit baptizare et purgare a culpis, [tribulationis tempore contractis], ut, quæ gratia divinæ Majestatis est,] novis ipsam donis ac beneficiis deinde cumularet.

eoque intelligit suam migrationem Deo placuisse.

D

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

B. 9.

i

35 Expiraverat annus tribulationis meæ, quo amaris doloribus afflicta fui, Deo ita disponente, propter meum copiosius meritum et coronam (neque enim propter aliud delictum, ut nosti, id evenit, quam quod invitam dari huic monasterio vellem sub titulo et Regula pauperum Sororum S. Claræ ; quemadmodum per Dei gratiam in præsentia obtinet) cum Pastor et Vicarius noster electus fuit anima illa gloriosa, anima illa sancta, vereque beata, propter miracula, quæ tum in vita patravit, tum patrat post mortem ; Frater, inquam, Petrus *h* a Molano : qui ad monasterium nostrum accedens aliquando, post multa alia mihi dixit, præsentibus frequenter Sororibus : Tune es Soror Baptista Varana ? Parate, Filia, ad Confessionem, quia excipere eam prius volo, quam viæ me di cessurus committam. Cui ego continuo : Nihil mihi opus est, Pater, Confessione. Et ille : Filia, ita mihi inspiratum est ; ac propterea velim delicta expies, gnarus, ita ex re tua esse. Ego autem reposui, Non esse. Tum ille rursus : Dimitte Sorores, et gradum huc admove : quia sic oportere, ex inspiratione cognovi. *l* Cumque ego nollem, interrogavit : Cur Confessionem subterfugis ? Et respondi, Quoniam nihil illa opus. Quæ responsio cum non parum ei displicere visa esset, dixit sibilando : Apage cum tali responso ; fac melius rem consideres. O mi Pater ! admodum benignus eras erga hanc inhumanam.

D. 13.

E

A Petro Moliano Vicario jussa generaliter confiteri,

h

id primum excusat,

l

E

36 Interjecta deinde a discessu ejus die una, totum cor meum rodi cœpit, atque ipsa mihi exprobrare inhumanitatem meam, dicens : Valde contumeliose *m* respondi Patri Vicario ; vere apud ipsum conscientiam per Confessionem deponam, ubi redierit : idque ei scripsi, rogans, ut obstinationis meæ mihi gratiam faceret et paucis diebus adeo desiderium illud confitendi crevit, ut copioso lumine detegente multa, quæ ex neglectu conscientiæ numquam Confessione ablueram, locum requiei nullum reperirem ; ideoque non poteram non per litteras instare, ut reditum acceleraret. At ille, ut medicus expertus, nectebat moras, quo excitaret in me desiderium vehementius, uti postea mihi testatus est. Moræ autem istæ tenuerunt a Capitulo ad usque festam lucem sacrorum Stigmatum *n* S. Francisci Patris nostri : donante interim divina gratia tantum mihi dolorem peccatorum ad deplorandum amaris lacrymis tam remissa, quam nondum remissa ortum ex eo, quod infinitam Dei bonitatem offendissem, et conjunctum cum tanto mei odio, ut ex toto corde desiderarem Patri Vicario post Confessionem summe abominabilis ac detestabilis esse.

deinde novo lumine instructa,

m

n

facit magno cum fructu.

Verum

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

A Verumenimvero cupienti mihi, ut ille me detestare-
tur, promisit Deus fore ut inde amorem conciperet
majorem. Et vero expiatis ad pedes illius per Con-
fessionem generalem peccatis, cum multa divina
illustratione atque odio mei, tantum consolationem
ac voluptatem cœpit, ut exinde sancto me amore
prosequeretur tenerius, quam ullam aliam in hoc
mundo filiam spiritualem. [Atque hæc certo scio.]
Ego vero post Confessionem majori etiam, quam
ipse, solatio gaudioque perfusa, tranquillo deinceps
animo semper fui.

D. 14. *Postea ei visendam se sistit,*

37 Paucis diebus interjectis, videndam se mihi
exhibuit, non modo orationis tempore, sed fere om-
ni etiam alio, Soror quædam Ordinis nostri, coo-
perta caput velo nigro, quasi una e nobis formosis-
sima plane ; eamque tam clare conspexi, ut num-
quam oculis corporeis viderim rem ullam clarius
lubentiusque, suavitatem conciliante liquidiorem
oculo quo videbatur animæ, quam corporeus aspe-
ctus posset. Ipsa autem singularem mihi comitatem
atque amorem vultu lætissimo ac renidente exhibe-
bat . unde plurimum ego voluptatis capiens, ad tale
spectaculum hæsi, præ stupore ac admiratione a
B sensibus fere aliena ; nec poteram imaginari, quæ
foret : et hac ipsa de causa videbatur illa sibi plau-
dere ac lætari, et quasi dicere ; Non me cognoscis ?
Quotiescumque animum meum subibat, subito ex
instinctu particulari curvabam genua coram ipsa,
gloriosa, quædam et amabilis Soror :
quantumvis ad mensam, ad focum, ac crates sede-
rem ; et illi pro benignitate sua sublevare me vo-
lenti humo, neutiquam assentiebar ; existimans ve-
nerationis causa convenire, me genu flexam adesse.
Oculi ejus præ pulchritudine, ut tota pulcherrima
erat, radios vibrare videbantur : exultabat lætaba-
turque mecum, nesciente qua de causa vel propter
quam, tota gratiosa, tota benigna. Et hæc sæpius
sæpiusque contingentia durabant diutius ; quinde-
cim puta, ut quid certi dicam, diebus. Ætatem ha-
bere dixisses quadraginta annorum : cumque post
hæc disparuisset, numquam deinceps, uti nec antea,
oculis meis visa est.

38 Interea ego ne per umbram quidem unquam
suspicata sum, illam esse S. Claram, Matrem no-
stram gloriosam et vexilliferam, quia numquam me
incessit cupido videnti illam in hoc mundo, sed so-
quam intelligit S. Claram fuisse.
lum in altero. [Verum audi, Pater mi, quid cogita-
ret hæc filia, an ovis tua, dicam ? Semper obstiti,
quo minus aliunde adducta Soror quæpiam recipe-
C retur hic ; idque ex zelo bono :] credebam ergo
illam esse ejusmodi, et volente Deo collocandam hic,
ac propterea monstratam mihi, ut ei non contraria,
sed propitia et benigna forem ; et dicebam in corde
meo : Ecqua aut desidiosa aut minus contenta vi-
vet, quando ista in monasterium nostrum recepta
erit ? Solo oculorum nutu nos consolabitur. Deni-
que ubi omnino e mente mea evanuit, tanto amore
ac devotione erga gloriosam Matrem nostram S.
Claram continenter inflammata fui, ut dubitandi
locus non relinquatur, quin ipsa fuerit : et si un-
quam per sanguinis Christi merita paradisum con-
sequar, ipsam inter mille millia cognoscam, ample-
ctar, et dicam ; Mater mea suavissima, tu illa fui-
sti, quæ in mundo me visitasti. Heu me ! quæ fui,
et quæ sum ! atque ideo, *O vos omnes, qui transitis
per divini amoris, attendite et videte si est dolor sicut
dolor meus.*

ANNOTATA.

a *Protocollon Camerin.* Aureis et antiquis.

b *Ibidem* Ego diligo Camillam : *hoc enim nomen
Beatæ in baptismo positum erat, sed in Religione mu-
tatum.*

c *Ibidem,* Duobus illis annis. D

d *Pascuccius causam fuisse existimat, quod pater
voluerit filiam e monasterio extractam nuptui collocare,
sicut reipsa factum est cognatæ Genevræ, filiæ Rodulphi
Varani et viduæ Mutii Columnensis, cum Beata illuc
ingressæ. Potius dixerim voluisse patrem, auctoritate
Pontificia subnixum, ut filia sua ad aliquod Cameri-
nense cœnobium, laxioris licet instituti, et alterius for-
san Ordinis, traduceretur ; idque ex post secutis intelli-
gere mihi videor. Non enim prius acquievit, quam filiam
Camerini videret in condito ad hoc non enim volebat
ipsa dimittere dilectam sibi paupertatem) novo veteris
observantiæ monasterio. Cum autem infra num.* 35
dicat, istius suæ tribulationis annum *sibi primum ex-
pirasse, quando anno* 1484 *jam Camerini constituta,
in pacifica erat possessione institutæ istic observantiæ ;
videtur ea tribulatio cœpisse in Januario vel Februario
anni* 1483 ; *ut autem cœpisse dicatur ante Professionem,
oportet hanc fuisse dilatam ad* 15 *aut plures menses a
suscepto habitu.*

e B. Petrum Molianensem *hic intelligit Pascuc
cius, aliique : sed errant, ut supra diximus : expectamus
igitur ut hujus temporis Vicarium aliunde nos doceat
aliquis in monumentis Provinciæ versatior.* E

f *Jacobillus tom.* 3 *in Supplemento ad* 7 *Aprilis
scribit, anno* 1484 *die* 4 *Januarii inductas illuc Sancti-
moniales, ubi antea Tertiarias fuisse ait Gonzaga, qua-
rum aliquæ ibidem manserint suscepta Regula, aliis
alibi prospectum fuerit. Pascuccius* monasterium Bel-
maneriorum *appellat, sub Congregatione Olivetana,
cujus reliquiæ inde ad extremitatem Burgi translatæ
sint. Waddingus ad annum* 1483 *sic scribit :* Julius
Cæsar de Varano, civesque Camerinenses, hoc anno
6 Kalend. Septembris rogarunt Pontificem, ut sup-
presso Ordine S. Benedicti in vetusto et pene di-
ruto monasterio S. Constantiæ, in quo tantum una
Monialis decrepita permanserat ; liceret ex pretio
et ruderibus ejusdem aliud monasterium Ordinis
S. Claræ, juxta primæva instituta ejusdem Ordinis,
sub invocatione S. Mariæ-novæ, et regimine Fra-
trum Minorum de observantia, alio commodiori et
honestiori loco construere. Annuit Pontifex, ea
lege, ne S. Constantiæ ecclesia profanaretur, sed in
ea quandoque Missæ celebrarentur, et decrepitæ
Moniali de opportuna sustentatione provideretur.
Hinc illæ Reliquiæ S. Constantiæ Virg. ac Martyris,
*quas ibi haberi ait Gonzaga. Universim autem octo
fuisse primum ibi inclusas, ait in Supplemento Jaco-
billus.* F

g *Ergo* 16 *Januarii, non anno* 1484 *Bissextili
litteris Dominicalibus DC,* 4 *Januarii, quo ingressas
diximus, erat Dominica. MS. Camerin.* Prima, imo
secunda, (si recte memini) die Veneris.

h *Hymnum integrum Pascuccius recitat pag.* 96.

i *Protocollon :* Duplicem modum baptismi scri-
ptura allegat, aquæ scilicet et ignis. Matthæi 3.

k B. Petrus Molianensis *refertur ab Arturo in
Martyrol. Franciscano ad* 25 *Julii, et merito ; testa-
tur enim de eo Jacobillus tom.* 2 *ad dictum diem, quod
corpus anno post mortem duodecimo repertum integrum,
translatumque ad novum conventum intra civitatem,
requiescat sub altari majori. Obiit autem in festo
S. Jacobi, dum in choro* Te Deum *cantaretur. In
ejus morte ad annum* 1489 *collocanda errant omnes :
et errorem agnovit ac retractavit Waddingus tomo ul-
timo, inventa epistola in qua dicit Beata, se* multa ex
iis quæ prius scripserat et Urbini inchoaverat,
transcripsisse die ultimo Januarii anni 1491, sex
mensibus ab obitu Molianensis decursis : *obierat
ergo anno* 1490. *Miraculorum porro ejus aliqua refert
Waddingus ad an.* 1489 *num.* 34.

l *Protocollon.* Et ideo rursum dico, Volo audire
Confessionem tuam. Scio quod non egeas.

m

A m *Ibidem.* Enimvero plane asina fui et rustica, quæ sic P. Vicario respondi.

n Festum Stigmaticum S. Francisci *recolitur* 17 *Septembris.*

CAPUT V.

Alii divini erga Baptistam favores, eosque secuta probatio et tribulatio.

B. 10.
D. 15.

A duobus Angelis in spiritu locata ad pedes Crucifixi,

Mirabilia testimonia tua, Domine, et animæ quærenti te credibilia nimis. [Sub firmamento cœli clariora et veriora testimonia non sunt, quam Dei; et tibi, Pater Reverende, qui ipsum in veritate quæris, sunt *credibilia nimis.* Propterea non celabo, Domine, laudes tuas Patrem meum devotum;] sed narrabo illas, ad magnificentiam tuam et confusionem meam; [non tamen incredulis et insensatis; sed tibi, Pater mi, quia scio, quod qui probat, credit.] Vos autem, Angelici spiritus, quorum nonnulla mihi memoranda veniunt, supplex oro, ut adsitis mihi; quo veraciter in lucem proferam comitatem ac benevolentiam B vestram, ingratæ animæ meæ exhibitam. Pauci erant dies elapsi, a quo sancta Mater Clara sese animæ meæ visui subduxerat; cum apparuerunt Angeli duo, candidissima induti vestimenta (qualia jam pridem gestare Christum Dominum videram) et alis inauratis decori: quorum alter animam meam e dextera, alter e sinistra prehensam sustulerunt in sublime, posueruntque ad cruci affixos filii Dei incarnati pedes; eoque pacto mensibus plus duobus continuis tenuerunt: ego interim ambulare, loqui, et agere quidquid vellem, mihi videbar sine anima, istic fixa, ubi ab Angelis, numquam inde recedentibus, tenebatur. Neque tamen memini, me unquam antea desiderium sentire standi semper ad pedes Christi. Elapso hoc tempore restituerunt animam corpori suo, tanto exinde amore ac devotione erga Seraphinos mihi remanente, ut aliud loqui nollem, quam de ipsis; ardenti semper postulans affectu et oratione, ut unus illorum ad me, uti quondam ad Isaiam Prophetam, advolaret.

duosque ibi menses detenta,

40 Cumque sæpius per dies plurimos precata, votorum compos non fierem; converti aliquando orationem tempore matutino ante Primam ad dulcem Dei Matrem, et cum sancta quadam impatientia dixi: O dulcissima Mater, o benignissima Regina, scio Imperatricem te esse Angelorum, cunctosque C tibi ut Dominæ suæ obsequi; oro te, suavissima Domina mea, mandes alicui Seraphino, ad me ut advolet, quemadmodum advolavit ad *a* Prophetam Isaiam: tu nosti, Mater mea sanctissima, quantopere id desidero. Et illa, non passa in longum protrahi orationem meam, subito promisit ultro, missuram se quod petebatur: unde plurimum læta toto corde exultabam. Post dies aliquot noctu, absoluto Matutino, orationi me dedi, et lubido subiit meditandi attentius magnitudinem amoris divini erga creaturas. Erat ille orandi modus parum mihi usitatus, se permittebam sequi mentem, quo trahebatur a Deo; ac principium cogitationum fuit de rebus infimis et abjectis; sed mox modo ineffabili translata sum ad sublimia divinaque, [et ingressa sum mare tam altum ac profundum, ut bis terve optarem viam relegere, si potuissem]. Neque illud ratiocinium aut visio fuit, sed lumen quoddam, verbis omnino inexplicabile *b*. [Dicam tamen ad consolationem tuam nonnulla, videlicet tria; nam reliqua dici non possunt, sed per solam Dei gratiam considerari. Primum est, quod contemplantes, qualia quantaque sint benignissimi et clementissimi Dei præstita nobis ex amore nostri beneficia, comperiemus, duorum nos debitores manere, quæ solvendo D numquam erimus: amoris scilicet, quo prius ipse nos, quam nos ipsum, dilexit; et passionis, quam pro nobis vilissimis vermiculis, plenis fœtore et graveolentia, subivit: et hæc duo debitum sunt insolubile. Secundum erat, quod omnis noster in Deum amor sit quasi odium pessimum, omnis laus quasi maledictio, omnis gratiarum actio quasi blasphemia; si consideretur quam sublimi in gradu illa debeantur tanto Deo. Tertium denique, quod vidi perspicue ac manifestissime, est, quod gloriosa Dei Mater, una cum omni angelica humanaque natura, non sufficiat ad gratias divinæ bonitati persolvendas, pro creatione unius vilissimi flosculi terræ hujus, utilitatis nostræ causa producti, propter infinitam Creatoris excellentiam et magnitudinem, nostramque vilitatem et abjectionem.

petit ad se unum e Seraphinis mitti:

a

et viso Dei amore erga creaturas,

b

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

atque intimius cognito quantus is sit,

41 Nunc vero, Pater mi, velim cogites, in quanta me abysso deprehenderim, considerans tanta ejus collata mihi beneficia, non esse aliud quam flores et herbas. Tum scilicet vere desperavi de me ipsa, deque omni opere meo bono: tum repudiavi ex toto corde omnes delicias spirituales, quo minus debitum debito et ingratitudinem ingratitudini adderem; E sic ut, si Christus apparuisset mihi, clausissem oculos, quo minus viderem. Tum prono in terra capite postulabam a Deo gratiam, ut me continenter ad finem usque vitæ sine intermissione poneret ad pedes clementissimos crucifixi filii ejus; utque omne tempus, quod illic peragerem, imputaretur mihi, quasi blasphemando Deum et fornicando transactum (certa quippe eram, quod et illud et omne aliud malum perpetrassem, si misericordi manu sua non me tenuisset, denique ut post mortem me mitteret, quo ei ad honorem suum majorem collibitum esset, etiam in inferno commoraturam libentissime, quia sola ejus voluntas, in me et per me adimplenda, in votis mihi erat; illa mihi erat pro beatitudine, illa pro mercede, illa pro gloria.] Vidi tam immensum nullisque terminis circumscriptum, quo Deus creaturas complectitur, amorem, ut in me reversa non possem non exclamare: O stultitia, o stultitia! neque enim ullum vocabulum inveniri posse putabam magis conveniens amori tanto. Tum concessi mihi fuere gratiosissimi illi pedes, quorum possessione annis quinque gavisa sum cum continua illorum memoria et pace tanta, quantam si dicerem, incredibilia loqui putarer. Nunc pedibus istis orba, nunc veste tam divite spoliata, nunc thesauro cordis mei tam opulento privata sum. O pedes, o sola et unica spes animæ meæ, qui fieri potest, ut vivam ego sine vobis, qui eratis vita, cor et thesaurus animæ meæ? O Jesu mi, saltem unius horæ spatio illos concede mihi, [et detrudas me ad inferos postea, habens eos sic adhuc]. Tantam lacrymarum copiam, scio, funderem, tantum amplecterer atque oscularer vulnera illa sanctissima, ut mihi cor creparet, sicque miserum hoc fœtensque corpus destrueretur. O pedes sacerrimi, vestri amore mihi volupe est omnium pedes videre, tractare, osculari, amplecti! O pedes dulcissimi, quantum in amaritudinem mihi versa sunt convivia, super vobis mihi celebrata, [qualia fuere planctus devoti, amore ac pietate referti!] O pedes amabiles, numquam credideram, isthunc locum mihi interdicendum auferendumque, ubi adulteræ et meretrices repererunt asylum! Heu me, et millies milliesque heu me! quanto calamitosior et infelicior sum ego omnibus aliis peccatricibus! [O pedes clementissimi, nisi parcerem tædio illius, cui hæc scribuntur, totum hunc quantum quantum est Veneris diem istiusmodi suspiriis planctibusque darem! Neque isthæc mireris, mi Pater, quia sicuti aurum reliqua metalla omnia splendore superat, sic dolor hic

discit nil esse nostra ad eum collata.

Præsentes sibi habet Christi pedes quinquennio toto

F

eosque sibi postea subtractos plangit.

A hic reliquis omnibus cruciatibus pœnosior mihi est; credo, quia diutius hac gratia aliis fruita sum. *Et ideo versa est in luctum cithara fiduciæ meæ.* Amœnissimi ac suavissimi pedes isti aberrare me a proposito fecerunt; sed cum gratia Dei prosequar modo et pertexam, quam per solam ipsius gratiam atque inspirationem exorsa sum telam.

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

B. 11. D. 16. Tota divino amore incensa

42 Evanescente, de modo quo, lumine, tantus animam meam insedit ignis, ut cum summa veritate ausim dicere, illam vere inflammatam arsisse immateriali hac flamma, quemadmodum res materiales materiali solent. Perduravit autem hic ignis, si recte memini, menses facile tres *d*; eratque desiderium exeundi ex carcere hujus corporis et fruendi Christo, desiderium excedens modum, desiderium tantum tamque intensum, ut, si dicam, timere possim, ne fidem apud audientes non inveniam. [Sed Deus scit, quod vera eloquor]. Desiderium erat tam æstuans atque inflammatum, ut per æstatem in corpore meo circumferre pœnas infernales mihi viderer; imo has refrigerium putabam, collatas cum meis. numquam deinceps mihi expetendis, præterquam in hora mortis: quia tali cum desiderio B moriens, non mori, sed ad nuptias me conferre *pulsantibus organis* viderer. Tunc dicere cum Apostolo poteram: *Cupio dissolvi et esse cum Christo.* Et cum Propheta: *Educ de carne animam meam ad confitendum nomini tuo; me expectant justi donec retribuas mihi.* Tunc perspicue cognovi, e Seraphinis aliquem advolasse ad animam meam, quemadmodum pollicita erat, illorum et mea pariter dulcissima Imperatrix, sanctissima Dei mater.

mori optat et esse cum Christo:

qui eam dulciter super dilatione solatur

43 Interim ego *vehementer* afflicta et cruciata, tum in anima, tum in corpore, ab hoc ardenti desiderio, amarissime plangebam et singultiebam, orans instanter Deum, ut e miseria corporis hujus mundique me eriperet. Unde die quodam orationis tempore, idipsum instantius a Deo postulanti mihi, visus est Christus benedictus multam commiserationem monstrare, ac circumdatam brachio altero animam meam pectori suo applicare, dicens identidem. Ne tantopere plores: altera vero manu oculos animæ meæ abstergebat; erat quippe planctus iste animæ, non corporis, licet etiam corporaliter largissime plorarem. At vero tantum abest, ut dulcissima illa Christi verba dolorem mihi minuerent, ut potius in lacrymas totam solverent, precantem ardentius, ut ex hac custodia educeret animam meam. C Ad quam petitionem ille tandem respondit; Nondum possum; simulque potentissimas manus mihi suas monstrabat, variis modis ligatas et constrictas, dicens: Hæ sunt orationes tuarum Sororum Monacharum et Fratrum Observantiæ, quas pro te fundunt, ut ne moriaris: esto patiens.

quia pro ejus vita orabant alii,

Intelligit cum cruciatu eo desiderio, unde lætantur Seraphini

44 Quod nunc relatura sum, nescio sane priusne an posterius fuerit modo dicto. Sentiens aliquando tantum ignem spiritualem ut ferendo non essem, converti me, quasi destituta sensibus, ad Seraphinos, lamentando et quasi pœnitendo, quod præsentiam illorum precibus Deum postulassem, dicens: O spiritus dulcissimi, ego tam ferventer accessum ad me vestrum expetii, rata, quod qui vestra præsentia, idem et paradiso gauderet, quia vos Deo estis propinquissimi; quo igitur fato post adventum vestrum pœnas ego inferni sustineo? Ignoro sane, quid vos vobiscum afferatis. Tum illi mecum familiarissime, quemadmodum cum nota et amica colloquentes, dicebant; Quod tibi pœnæ, nobis voluptatis causa est: flamma quidem vehementis desiderii æstuas tu, sed quamdiu corpore teneris, cares præsentia illius qui nobis adest: ideoque tam grave tormentum tibi, quem ardens desiderium est. At nobis, intensum desiderium semper cum præsentia dilecti habentibus, intenditur voluptas pro intensione desiderii incomprehensibilis. D Post hæc declararunt mihi, intimam sui cum Deo præsentiam istiusmodi esse, ut Deus sine ipsis, aut ipsi sine Deo numquam vel essent vel esse possent. Declararunt præterea, tam arctam inter Seraphinos atque Cherubinos intercedere conjunctionem, ut neutri umquam sine alteris in anima versari possent, subjungentes: Verum quidem est, in una anima primas obtinere Cherubinos, in altera Seraphinos; sed in tua, nobis Seraphinis principatus obtigit; ideoque in te ignis prævalet lumini. Atque ita revera res se habebat. Nam tametsi lumen, ut supra memini, esset præ intentione sua incomprehensibile; nihilominus illud tribus *e* partibus superabat ignis. Et hinc clarissime intelligo, duos istos Angelos, qui me tamdiu pedibus Crucifixi admotam tenuerunt, fuisse Cherubinum alterum, alterum Seraphinum. Hic ille ignis est, per quem me baptizatam et expurgatam dixi, accedente pura et generali Confessione, glorioso et beato Patri meo Petro de Moliano facta.

seque plus ignis habere quam lucis.

B. 12 D. 17 Magnam Eucharistiæ famem

45 *Vere Sacramentum Eucharistiæ est panis Angelorum.* Ita loquor, quia post Angelicam visitationem tantus mihi remansit appetitus famesque sanctissimi E Sacramenti, ut explere illam nullo modo possem; et hinc per annos fere duos continuos ad sacram mensam singulis Dominicis diebus accedebam, desiderans quotidie eamdem frequentare: cogitanti vero in octavum usque diem illa abstinendum, præ dolore animus deficiebat. Sic tribus ante annis *f*, quam inchoabatur tribulatio mea, requiem inveniebam et lætabar in mentali et Angelica pace mea. Tunc omnes viæ Sion, id est Paradisi sancti, mihi patebant liberæ, planæ, expeditæ; currebamque per illas velociter, desiderio et pia oratione quodvis impedimentum amovente. Tunc vere, Pater mi, aut habebam, aut habere mihi visa sum angelicum et cœleste potius, quam humanum terrenumque cor: nec aliam in eo superbiam sensi præter hanc; quod si quis tum dixisset, perventuram me ad illum statum, ad quem pervenisse tu nosti, numquam induxissem in animum credere, id fieri posse. Hanc, inquam, in corde meo superbiam sensi, nullius prætereà mihi conscia. Tunc sanctam illam institui per singulare Spiritus sancti donum meditationem, qua optabam, uti opto modo, ut omnes vitæ meæ dies in diem Veneris sanctum converterentur; accensa cupiditate plangendi semper amarissimam Passionem dulcis mei Jesu, ut in hora mortis meæ mihi appareat resuscitatus et gloriosus. F Ab illo tempore, nec Paschatis, nec Natalis, nec alterius cujuslibet festæ lucis, ab Ecclesia celebrari solitæ, discrimen apud me fuit; imo nec die Veneris sancto aliud potui quam intendere exercitium solitum. Verum quidem est, quod cogitatio mea me rapiebat quasi invitam ad recolenda mysteria, quæ Ecclesia militans in festis repræsentat; cum tamen fixum firmumque mihi esset perseverare in meditatione Passionis, illa quam institueram, cum optavi, vitam meam universam in diem Veneris sanctum converti. *Et sic respondent ultima primis*, id est, sicut die Veneris sancto sum orsa per tuam sanctam concionem *g* operari salutem meam: ita pariter in die Veneris sancto meditationis meæ, finem relaturam vitæ spiritualis, tibi, qui principium fuisti, faciendam.

conjungit cum jugi meditatione Passionis.

46 Transieram hoc modo per desertum mundi hujus, *deliciis affluens, innixa supra dilectum meum passionatum, ab ipso separata corpore, sed non mente.* Jamque appropinquabat tempus infelicitatis et ruinæ meæ spiritualis, quam mihi (*quia omnia præterita et futura nota sunt oculis ejus*) prædixit hoc pacto; sed ego rudis et ignorans non intellexi. Die quodam vix me dederam orationi, cum subito mihi dictum fuit; Abi

Jubetur scribere dolores mentales Christi,

A Abi sis, commissura chartæ dolores illos mentales Passionis, quos nosti. Et ego me excusans, respondi : Domine mi, ne quidem novi, quo pacto exordiar ; neque enim est animus narrare, res illas accidisse mihi. Tum jussa sum exordium ponere hoc modo : Anima quædam fuit cupidissima pascendi se : fuitque sic porro dictatum, donec duo unius paginæ explerentur versus : cum subito me in pedes erigens obedivi præcepto, tanta verborum copia affluente, ut, quid scribendum foret, numquam animo recolere oportuerit. Similiter et modo mihi accidit, ut quoties ad scribendum me accingo, molestiam patiar non levem ; sed deinceps porro etiam non cogitanti abundet oratio : O quantum mihi res illa adversa fuit ! Videbatur enim velle dicere : Video ego et prævideo, animæ tuæ vas inficiendum non parum, imo tantum, ut ejectura sis balsamum dolorum meorum mentalium, illudque in alios effusura, quoniam ob infectionem tuam prodesse tibi amplius non poterit. Et hæc vera sunt. Id autem quod modo præ manibus habeo, ne aut similem eventum aut pejorem etiam obtineat, vehementer timeo. *Quasi dicat Deus; Evome ex ore tuo omnia bona mea, quia evomere volo te ex ore meo.* O Deus meus, libera me ab B amara ista sententia !

seque intelligit denuo affligendam,

D. 18. 47 Augustus agebatur mensis, quo cœptum erat crudele meum certamen ; verum ego astutias sathanæ ignorans, altaque animæ pace gaudens, belli secura agebam, adeoque omnem inimici machinationem existimabam pacificam et periculi expertem. Dehinc ad Octavam S. Francisci *h* perventum erat, cum tam crudeliter ab ipsis inimicis excepta percussaque fui, ut persuadere mihi non potuerim amplius aut ipsos amicos aut ipsorum machinationes bonas esse *i* : imo cognovi manifeste, et re ipsa experta sum, esse inimicos capitales animæ meæ. Tunc Deus aperuit mihi ad modicum oculos, vidique me in medio campo, ubi vitæ hujus mortalis pugnæ pugnantur, circumdatam a potentibus inimicis ; e quorum manibus eripere me sola poterat potentia divina, quæsituram frustra alias evadendi vias. Tunc irremediabili dolore obruta sum, et quid aliud consilii caperem ignorans, Octavam S. Francisci solo pane et aqua vescendo transegi, Dei dictique Sancti opem continenter implorans. Tunc noctu in somnis repræsentatus mihi fuit labor omnis et afflictio, quæ me manebant. *Hic suspendimus organa nostra.* Hic finis bonorum meorum, hic principium malorum fuit. Tunc puteus abyssi diabolicæ pravitatis, qui annos decem *k* occlusus fuerat, patefactus est : prodiitque C draco ille venenatus, faucibus apertis rugiens adversum me, cum tanto impetu ac furore, ut me vivam, vivam inquam, deglutire velle videretur : adeoque quantum ad malignam ejus voluntatem attinet, deglutivit ac devoravit. Verum potens Dei manus, quæ numquam dereliquit *sperantem in se l*, extraxit me integram illæsamque e rugientibus illius faucibus, ut notum tibi, idque sua solius bonitate, neutiquam vero mea virtute aut prudentia. Tunc exuta spoliataque fui omni divite ac pretiosa veste. Tunc eruti mihi oculi ; tunc tonsi capilli spiritualis meæ fortitudinis : *insuper percusserunt, vulneraverunt, et semiviva relicta abierunt.*

sicut ei accidit in octava S. Francisci:

quando vidit se dæmoni tradi vexandam:

48 Duobus hisce annis, quibus tam miserum in modum afflictata fui, nullam omnino spem aut consolationem humanam sensi, nisi ter, cum sancto et glorioso Patre meo Fratre Petro de Moliano collocuta. Plurimum namque gavisa, ubi Vicarium eum rescivi electum esse, dicebam : [Si modo cum ipso agendi copia mihi fiat,] numquam dæmonium effectum dabit, quod intendit ; sed continuo opem experiar. O Pater mi sancte, venisti quidem [etiam postea] *m* in has partes ; sed dilecta Filia tua non potuit alloqui te, ne paucis quidem, utpote prius morte ereptum. Hæc mors me nimium afflixit, hæc me meipsa quasi destituit, et quodammodo desperatam coegit firmiter decernere, in nullo deinceps homine quoad hanc necessitatem meam, fiduciam ponere, nisi Deus illum mihi per gratiam suam commonstraret. O Pater mi, derelinquere voluisti me orphanam, quia sic expedire saluti meæ cognoscebas. Primum subito a morte tua meos hostes omni potentia privasti, meque *in viam veritatis* reduxisti. Deinde inspiravit mihi per ejus *n* intercessionem Deus, ut quemadmodum in ipso, ita in te quoque [Pater mi senecio] fiduciam meam collocarem, et ordine declararem tibi omnem tribulationem meam, uti peracta erat ; atque illuminando docuit, ita oportere ad salutem meam : nec vero id a veritate dissonabat, uti scis. Accedit autem mihi dicta inspiratio, tam amara voluntatique meæ contraria, ut omnem humanam cogitationem excedens, a solo Deo comprehendi amaritudo possit. At posteaquam, ut facta erant, narravi omnia (non adulans loquor, sed verax) tam quieta consolataque fui, ut nollem cuilibet alteri mundi hujus, quam vestræ reverendæ Paternitati fisa fuisse. E

et Petro Molianensi, qui eam solatus erat mortuo,

D EX AUTOGRAPHO ITALICO.

tota refusa in eum a quo initium suum habuerat,

subiisse se sentit.

ANNOTATA.

a *Protocollon,* Sicut venit Gabriel ad Danielem Prophetam.

b *Totus hic locus de præstantia divini amoris, aberat a MS. sororis Euphrosynæ, adest tamen in editione Maceratensi.*

c *Cum hoc additum sit in transcriptione Protocolli, facta (ut infra dicetur) intra* 13 *et* 20 *Martii, non potuit hic dies Veneris alius fuisse quam* 18 *Martii, quia anno* 1491 *littera Dominicalis erat* B.

d *Januarius scripserat triginta, quod ex Protocollo mutandum censui; cum tum prolixum duorum et semis annorum tempus non soleat a Beata numerari per menses; neque post 5 annos ad pedes Crucifixi, inchoandos ab anno* 1484, *plus quam trimestre spatium supersit, usque ad initium novæ tentationis; qua per duos et semis annos durante, compulsa fuit talia scribere.*

e *In Protocollo solum dicitur,* plus ignis quam lucis.

f *Id est ab anno* 1484 : *cœpta est enim tribulatio* 11 *Octobris an.* 1487, *adeo ut omnes prædictæ visiones prægressæ sint anni istius autumnum.*

F g *Ita Protocollon : nec potest aliter habuisse MS. quod secutus est Cimarella, siquidem autographum fuit: sed imperitus quispiam potuit vel in margine adnotasse, vel textui addidisse nomen* B. Fr. Petri de Moliano, *quod habet editio Veneta ex eaque Pisciaccius ; quodque et hunc et alios in errorem traxit, ut hanc relationem illi scriptam crederent, puta scriptam ad eum, cujus concioni attribuebat Beata suæ conversionis initium, supra num.* 4.

h *Id est* 11 *Octobris, quia festum S. Francisci agitur* 4 *ejusdem.*

i *Hinc intelligitur permisisse Deum, ut ministri sathanæ, transformantes se in Angelos lucis, Beatæ nostræ diabolicas illusiones mentibus consolationis illuderent, quarum consolationes apparitionesque fallaces tunc primum agnovit, cum earum acerbissimos effectus sentire cœpit, videlicet ingentem desolationem, ariditatem, et obscuritatem mentis. Huc enim facit illud quod dicit num.* 27. *quod* anima sua, quæ jacebat in croceis, amplexata est stercora fœtentissimi diaboli, *deducta in errorem, quem in ista perturbatione nequiverit discernere a peccato formali, cum urgens tentatio impelleret ad judicandum, id quod patiebatur invita, a Deo sibi ad peccatum imputari, ideoque se hostiliter ab eodem tractari, quæ est extrema animæ piæ afflictio.*

k *Decem isti anni videntur numerandi ab anno* 1477, *quo*

A *quo Beata se integre tradidit vocanti ad Religionem Deo, mensibus fortassis aliquantis, post factam in Paschate Confessionem, adhuc luctata. Cur autem non dicit* ab annis sex, *ut indicetur tribulatio quam passa est ante suam Professionem? Existimo, quia illa tota fuit externa, neque tunc diabolo data potestas fuit animam interius affligendi.*

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

l *Proinde numquam in formale peccatum protracta fuit, saltem grave ac mortale.*

m *Hæc verba nusquam inventa, ad sensum clariorem reddendum, ipse addidi.*

n *Ita Protocollon : Cimarella vero, dum pro* suæ, *legit* tuæ, *fecit ut sequentia omnia ad* Petrum, *licet jam mortuum, a Waddingo, Pascuccio, aliisque referrentur. nec alia de causa idem Waddingus appellasse scriptum hoc videtur,* obscurum atque perturbati ordinis opusculum : *cum alibi hactenus nulla appareat perturbatio; imo neque obscuritas ulla notabilis, nisi quod non exprimatur nomen ejus cui scribitur. Desunt etiam apud Cimarellam verba illa,* Pater mi, *quæ sunt in editione Maceratensi; et Euphrosyna addit,* Vecchiarello, *quod significat* Seniculum.

B

CAPUT VI.

Tres epistolæ, post vitæ historiam successive additæ.

Scriptis 3 Martii addit dolores mentales Christi.

A*utographum Camerinense, sicut illud Soror Euphrosyna transcripsit, quod Protocollon appellamus* (*quia id ipsam Beatam sibi reservasse existimamus, postquam scripsisset alterum nonnihil nitidius auctiusque,* ***primum, inquam, autographum finitur adscripta*** die III Martii, MCCCCXCI, *deinde consequenter subjungitur* : Postquam exposui cursum spiritualis vitæ meæ, tantum ut obediam inspirationi divinæ, hic finem facio ad laudem Jesu Christi gloriosi. Deinde sequuntur dolores mentales Christi benedicti, quos dixi mandavit ut scriberem. In quibus observa, me dicere, quod una ex Sororibus Urbinatibus talia mecum contulerit, ut non cogitetur quod sint ex mea farina : et ideo loquor in tertia persona : quandoque etiam dico, Anima ista sancta et benedicta sic mihi dixit, ad melius obtinendam a lectoribus fidem, atque ut non cogitent quod ego fuerim. FINIS. *Hunc ergo tractatum, seorsim in alio quaterno scriptum, Beata servabit, pariter ostendendum suo spirituali Patri cum advenisset Camerinum : nec enim res tam arcanas adhuc*

sed postea interponit epistolas duas in novo exemplo.

C *statuerat committere tabellario. Ipsum vero dum expectat,* ***duas successive scripsit Epistolas: unam sine datæ,*** *quæ quidem invenitur ; alteram sub data diei* XIII, *sicut illæ auctographæ habentur in editione Maceratensi, una cum gratiarum actione ad Deum pro sui manifestatione, candide et integre scripta. Interim vero non adveniente Camericum Patre, stimulari sese Beata sensit, ut quæ communicata optabat, per internuntium saltem illi mitteret ; cumque in finem scripsit secundum autographum, quo usus est Cimarella. Inter rescribendum vero (ut fieri assolet) mutavit et addidit quædam, superius his signis [ ] indicata ; Clausulam autem de doloribus mentalibus ad finem novæ scriptionis reservans, expunxit etiam notam diei* III Martii. *Tum consequenter adscribens primam secundamque epistolam, omisit similiter notam diei* XIII, *quoniam jam illa atque effluxerat ac dies* III, *agebatur pro dies* XX *mensis, quando tertiam epistolam scripsit, vel seorsim, vel ad calcem ipsius quem erat missura quaterni. Descripsit etiam novum exemplar prædicti tractatus de mentalibus doloribus, mutata nonnihil formula transitionis, ab uno ad aliud argumentum faciendæ, sicut infra videbimus. His autem ita distinctis, spero nihil perturbationis obscuritatisque superfuturum. Sit ergo prima epistola.*

a, subinde et in tertia.

50 Mi reverende ac dilectissime Pater. Multis de causis sperabam quietis et induciarum aliquantulum a capitali duorum annorum pugna : sed heu me, mi Pater, vana fuit hæc spes mea! imo post discessum tuum *a* crudelius quam antea afflicta percussaque sum, maxime insurgendo contra Deum, imputando ipsi quidquid defectus, peccati, et erroris admittebam ; expostulando subinde cum ipso, adscribendo propter varia, tum ipsi, tum sacræ Scripturæ mendacium, ***quæ est iniquitas pessima b;*** denique alia agendo, quæ hic cum silentio prætereo. Et credo, devotissime Pater, quando hæc audies, opinaberis pauperem hanc animam meam post tuum discessum, a quo sex menses modo elapsi sunt, in temporali inferno extitisse ; utque vere dicam, visa mihi est tota infernalis et diabolica. Verum quod, omnem dolorem superans, cor mihi comminuit, est, quod cum nemine conferre sermonem quantumvis brevem, aut solatium minimum in tanta mea necessitate ac cruciatu recipere, ut nosti, datum sit. O mi Pater, ubi locorum fuisti! O mi Pater, fui multum cruciata illo tempore, et alloqui te mihi non licuit, nec me tibi! O infelicitas, o infortunium meum, cujus inter principium et finem grande interfuit intervallum! ideoque in tota hac dolorosa narratione ingemui identidem flebiles istas voces : ***O vos omnes qui transitis per viam divini amoris, attendite et videte, si est dolor similis dolori meo!*** O mi Pater, te unum alloquor, considera et vide, num dolor sit æqualis meo! O utinam mihi Deus daret vocem tam potentem, ut a mundo universo possem intelligi! vociferarer ac dicerem : O vos omnes famuli et famulæ Dei, qui viam amoris divini teritis, discite exemplo meo et humiliate vos, quia etiamnum fieri potest, ut quis colloquatur cum Deo, cum beata Virgine Maria, cum Angelis Sanctisque ; ac deinde miserabili lapsu corruat in multa mortifera delicta ; ut corrui *c* ego : exemplo vobis sit infortunata et infelicissima hæc anima, *quæ pervenit in altitudinem maris divini amoris et spiritualis dulcedinis;* ***nunc autem tempestas valida demersit eam in*** *profundum abyssi et inferni.*

D

a Prima præsentem suam calamitatem explicat,

Patris absentia agravatam,

E

seque aliis in exemplum statuit :

c

Vale Pater etc. *fortassis ut infra, addita verosimiliter etiam diei nota, quam nolumus per conjecturam appingere.*

51 *Secunda epistola, per modum testamenti exarata, talis erat.* Sententiose dictum est ab Ecclesiastico, quod omnes aquæ, quæ e mari exeunt, eodem revertuntur : ita æquum et conveniens est, ut cum per gratiam Dei debeam Reverentiæ vestræ principium salutis meæ, ejusdem salutares aquæ per circulum temporis fluentes, disponente Deo, ad te revertantur; *et iterum fluant : tu plantasti, alii sancti Patres rigaverunt, Deus autem usque nunc incrementum dedit. Astutia sathanæ deradicavit eam, sed* ***adhuc in ea est aliquid viriditatis, hoc est intimitas et*** *promptitudo et amor voluntatis ad bonum, quam Deus ita et taliter custodivit, quod illæsam, intactam, et immaculatam corporaliter me custodivit : et immaculata, Dei gratia, non mea virtute permaneo, et vere cum Dei Matre dicere possum : Ego virum non cognosco. Refer* ***itaque mecum, Pater dilectissime, gratias Creatori*** *meo, qui dignatus est me ut amicam et sponsam custodire.*

Eccli 40

F

Secunda eidem se totam committit,

52 Nulla dubito, mi Pater in cruxifixo Jesu, quin hæc res, animæ meæ nova (numquam enim quidquam ejusmodi feci) paritura sit aut grande malum, aut grande bonum : sed ego ex toto corde Deum obsecro ejusque gloriosam Matrem, quo significare dignentur, hunc esse ultimum meum finem, ultimumque testamentum. Quod si ita, uti vere opto, foret ; condo testamentum rerum mearum, id est animæ corporisque, quia præter illa nec amore, nec desiderio, nec affectu vere quidquam possideo ni

quasi testamento cito moritura,

A in hoc mundo. Corpus relinquo terræ; concedatque Deus, ut in fœtorem ac pulverem, prout convenit vili ejus materiæ, brevi resolvatur. Animam in ulnas tuas caritate plenas resigno, Pater mi dilectissime, qui secundum Deum es unica et sola spes salutis meæ : et certa sum fore, ut per pretiosum Christi sanguinem et per preces tuas reperiam locum pacis ac misericordiæ : nec tui unquam me oblivia capient. *Vale Pater optime in Domino Jesu meo, quem pro filia tua exorare memento. In monasterio S. Mariæ novæ Camerini* XIII *Martii. Anno Domini* MCCCCXCI.

Soror Baptista.

Deoque pro re confecta agit gratias,

Ita editio Maceratensis, in qua mox seorsim et charactere grandiori sequitur hæc Oratio. Gratias infinitas tibi ago, Domine mi, quod te donante, summa cum veritate ac simplicitate narravi veritatem tuam : et precor pariter ut gratiam tuam largiaris, qua simpliciter ea credatur ad laudem gloriamque tuam, et temporalem meam confusionem ac puderem.

53 *Tertia denique epistola (cujus Camerini nullum remansit exemplum, quamque reperit Cimarella, solam* B *ex omnibus instructam nota diei, initialique salutatione ac finali commendatione) hujusmodi est tenoris :* Reverende mi Pater in Jesu crucifixo. Quæ dicta hactenus sunt de vita spirituali mea, quoniam cognoscere visa sum divinam inspirationem esse, ex obedientia narrare constitui : ac cogitavi quidem primo coram tibi illa referre viva voce ; sed ad scribendum adacta sum : deinde statui propria manu tibi scripta tradere ; sed necesse est ut mittam : nec scio quam ob rem aut finem. Utinam recte me intelligas ! *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.*

et omnia mittit Patri prædicto,

sicut et dolores mentales Christi sibi revelatos,

54 Quæ sequuntur, sunt illi dolores mentales Christi benedicti, quos dixi mandatum mihi esse ut scriberem : sed observa, quod quando redivi Camerinum, aliquid de iis subinde Sororibus meis dicebam, ad ipsarum meamque consolationem ; addebamque, quod Urbinatium Sororum una de talibus rebus mecum contulerat, ut non suspicarentur esse meam farinam. Soror autem Pacifica sæpe ac sæpius me oravit, ut illa scriberem : sed respondebam, quod numquam id facerem quam diu viveret Soror illa. Quia vero, quando mihi imperatum fuit ut e scriberem, plus quam duo anni transierant, ex quo de ipsis mihi amplius locuta non erat ; jam scribere coacta, ad ipsam Sororem Pacificam stylum direxi, quia ipsa tunc erat mea Reverenda Abbatissa, et ego illius C indigna Vicaria; fingens tamen semper, prout ei dixeram, quod Soror quædam Urbinatis monasterii talia tamque devota mecum contulerit : et ideo aliquando dico, Ista anima sancta , Ista anima beata sic mihi dixit : idque bona fide, ut non cogitent lectores me esse. Illa autem ad utilitatem animarum, Christi Passionem amantium refero, ut sequitur. *Tum incipit uti supra indicavit num.* 46. Fuit anima quædam : *quem tractatulum placet infra Latinum facere : nunc pergo referre quædam post eumdem descripta, simulque cum præmissis omnibus Maceratæ impresa, in quibus præcipua est epistola, ipsi Baptistæ a Christo dictata, pro tempore suæ futuræ et tantopere concupitæ tribulationis.*

e

in tempore sua tribulationis

ANNOTATA.

a *Intelligitur Pater ille, cui post obitum Molianensis se tanto cum solatio suo aperuerat Beata (uti in fine Relationis præmissæ explicaverat) haud diu post Camerino abisse ; et hinc etiam facit, quod supra num.* 32 *queratur de eo, quasi locum oderit fugiatque.*

b *Simili modo S. Maria Magdalena de Pazzis, perpessa horribiles illius integri quinquennii tentationes,* D *in lacu, ut appellabat, leonum, relatas in Vita per Puccinum; easdem humiliandi sui causa enarrans cuidam Novitiæ, in Vita per Ceparium num.* 183, *se accusat quasi gravissime in omnibus illis peccaverit.*

c *Scilicet quantum ad sensum, qui faciebat hæc omnia ut mortalia apprehendi; non quantum ad consensum voluntatis superioris, Deo semper adhærentis , sic tamen ut ægre id ipsa perciperet , propter tentationum vehementiam ; quod probat sequens mox epistola.*

d *Ut scilicet scripto mandaret omnem interiorem animæ statum.*

e *Scripsit autem an.* 1487, *adeoque sermones isti habiti fuerunt primo anno commorationis Camerinensis: videtur porro hæc Sor. Pacifica, fuisse una ex provectioribus Urbino adductis.*

CAPUT VII.

Epistola, Beatæ a Christo dictata, præmuniente illam ad futuras tentationes, et alia quædam eodem spectantia.

Soror mea, quandoquidem sæpius mihi dixeris, E quod Deus in principio tuæ vocationis, tibi promiserit magnam aliquam tribulationem ; et quod formides, ne quando eris in istis pœnis, obliviscaris promissionis tibi datæ, ideoque fias quasi desperata; decrevi tibi dictare hanc epistolam, velut memoriale : nec dubito quin vel sola tibi sit allatura magnum refrigerium in tua angustia. Recordare ergo primo, quod vocatio tua non sit facta per verba humana, sed per vocem Dei contra tuam voluntatem : quodque post conceptum desiderium faciendi bona, subito successerit alterum tolerandi mala, et statim cœpisti ægrotare. Recordare etiam quod a pueritia semper te traxerim ad meditandam Passionem meam, in cujus similitudine volo ut transigas vitam hanc, quantum mortalis fragilitas ferre poterit. Incipe autem tibi ipsi annuntiare tuas pœnas, quando es in oratione ; idque oro et obsecro ut facias, quia non potes aliquid mihi gratius agere. Sicut enim homines mundani magis amant videre dilectam suam in uno habitu quam in alio ; ita scias, quod mihi magis placeat te aspicere in isto habitu virtuoso. Considera autem quod quando ego in oratione versabar, placuit Patri meo monstrare mihi omnes pœnas, quas pati et tolerare debebam; et tunc ego omni propria voluntate me expolians, dixi, *Fiat voluntas tua.* Tantumque incensus fui caritate in ista F mea quam dixi oratione, quod volui in tali cruciatu mori, non propter meam utilitatem, sed solum propter honorem Patris mei et propter salutem animarum. Redivi vero tertio ad orationem, ut darem intelligere tibi et cuicumque mihi placere cupienti in veritate, quod non sufficit semel orare, sed quod perseverantia orandi me delectet, superet, et vincat.

Præcipit ei Christus, ut tempore suæ tribulationis,

recordetur vocationis,

seque ejus exemplo ad tolerantiam paret,

56 Recordare, quod licet ego Deus venerim ut paterer ; tamen appropinquante Passione, quia eram etiam homo, coactus fui orare ac dicere, *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste.* Itaque tibi etiam dico, filia, quod licet sæpius me rogaveris ut concedam tibi pati; quando tamen propter pœnarum multitudinem me oraveris dicendo, *Transeat a me calix iste si possibile est* ; quia concludes addendo, *Fiat voluntas tua* ; non putes te desperare aut mihi displicere : ideo enim idem feci in quantum homo, ut tibi et aliis præirem exemplo. Quod si benignitas Patris tanta fuerit, ut cum inter ipsas pœnas perseverabis in oratione, ipse tibi dignetur monstrare omnes quæ te adhuc manent, sicut monstravit mihi; et

licet naturæ repugnet,

quæ inter excipiendo paratas sibi pœnas,

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

A et tu sic inflammeris ut velis eas pati, non propter utilitatem tuam, sed solum propter amorem Dei et salutem proximorum, sicut ego feci; propter hanc mei similitudinem quam assumes, cogetur Pater meus in altissimo veræ caritatis gradu te amare. Agas ergo cordialiter Deo gratias propter pœnas, quas tibi præparavit ex sua benignitate; et doleas amare de illis quas tibi non præparavit propter tuam ingratitudinem et defectum spiritus: sciasque tantam esse illius caritatem, ut vellet tibi immittere omne malum, ut occasionem haberet dandi tibi omne bonum. Agnosce cum gratiarum actione, quod non merearis tantum bonum, quantum est conformem fieri dilecto ejus filio per viam passionis: hæc est enim vestis nuptialis, qua ego verus sponsus tuus semper fui amictus. Revera autem pretiosissima gemma, post bonam voluntatem, quam Deus tibi possit dare, est tolerare a malis. Quod quidem malum sicut ego effugere potuissem, sic etiam poteris tu evitare: sed scito, quod si fugias, fugies omne bonum: quia sicut electio patiendi, quam feci ego ex mero amore et caritate, placuit Patri meo; sic etiam opus est ut tu facias, si velis te similem mihi B reddere ut Patri meo fias grata. Quando vero sic inflammatus caritate descessi ab oratione, obviam processi inimicis: itaque tu etiam obviato illis absque timore. Ego traditus fui per osculum a discipulo, sic et tu decipieris et affligeris ab eis, quos amas et quibus bene cupis.

ut rem pretiosissimam.

57 Recordare quod hic te doceam puncta quinque. Primum, quod quando tu offenderis, plus doleas de offensa Dei, quam pœna tua. Secundum, ora me cordialiter, ut offendentibus te ignoscam, eosque a commerita pœna liberem; sicut velles liberari oculum aut aliud quodvis membrum tuum a cruciatu, quia revera proximus tuus est oculus tuus et membrum tuum. Tertium, ut cognoscas, quod magis obligeris ei qui tibi male facit, quam qui bene; tales enim purgant animam tuam, eamque faciunt pulchram, gratiosam, et acceptabilem in conspectu meo. Quartum, considera quanta sit mea caritas, quod licet esses mea mortalis inimica propter culpas commissas, nihilominus omnem injuriam tibi factam reputarem factam esse mihi: et ideo volo ut doleas offensam in eam. Tali autem odio vellem odisses inimicos tuos, id est, ut omne malum quod ipsis accidit, putes accidere tibi. Quintum, ut cogites te recipere tantum C partem eorum quæ mereris, et omnia me permittente fieri pro bono tuo, nec illis peccato imputes quidquid faciunt.

Idem eam docet quomodo excipiendæ injuriæ,

58 Considera, quod accepto osculo, Judam et turbam interrogaverim, Quem quæritis? Et quando ipsis dixi, *Ego sum*, tanta fuit potentia verbi, ut in terram ceciderint: sed eodem verbo data ipsis est potestas, ut me comprehenderent. Id est, sicut ego in quantum homo univi voluntatem meam divinæ, dicens, *Fiat voluntas tua*, et ideo non potuerunt inimici mihi nocere; indeque cognoscere debuerunt, potentiam illam non esse humanam, sed divinam; divinitus tamen eis concessum fuit, ut quæ vellent agerent contra me: sic si tuam voluntatem in re quacumque tradideris Deo, dicens ex animo, *Fiat voluntas tua*, taliter mihi assimilaberis per unionem tuæ voluntatis cum divina, ut dæmones nocere tibi in nullo poterunt, prius quam illis data facultas fuerit, sed cadent neque prævalebunt contra te. Non tamen a dæmonibus aut aliis creaturis, quæ a Deo acceperint potestatem, cruciaberis tantum, quantum ego, unicus Dei filius, ab omnibus desertus et derelictus: tu vero quanto magis te derelictam inveneris, tanto læteris impensius, mihique agas gratias. Fui præsentatus diversis Principibus, cum variis tormentis et illusionibus, idque ab eo populo quem amabam: tu ergo si a variis personis injurias, contumelias, D reprehensiones sustineas, exulta et gratias mihi age. Mansi nudus in cruce: et volo ut maneas nuda etiam tu in cruce Religionis, id est exuta omni amore. Fui confixus tribus clavis: et tu etiam totidem cruci figeris, videlicet paupertate, obedientia, et castitate. Multa alia tibi dixi, quorum nolo nunc meminisse.

in iisque voluntas sit unienda divinæ,

volenti ipsam assimilare suæ passioni.

59 Recordare, quod majus signum amoris tibi ostenderim, quando te afflixi: quam dum adstrictam inter brachia mea dulcissima tenebam. Cum vero senties magnam aliquam pœnam, recordare quoties etiam fueris appellata Filia, Sponsa, Soror, idque tam dulciter, ut inde langueres. Recordare, anima misella, quod Deus tantum tibi de se dixerit, ut impar dulcedini tantæ ferendæ exclamares, Non amplius, Domine; non amplius; et præ humilitate fugiebas. Recordare, Deum ad domandam tuam magnam superbiam, declaravisse tibi, quod signa amoris quæ tibi monstrabat, non erant propter bonum quod feceris, sed propter meram caritatem qua erga te ferebatur: idque explicuit hujusmodi simili. Quando medicus videt morbum esse periculosum et letalem, non circumducit ægrum per multa reme- E dia, sed assumit ultimum et potentissimum: sic etiam Deus, velut medicus perfectus, egit tecum: non quia id merueris, sed ut per meram caritatem suam liberaret te a tua gravi et periculosa infirmitate.

Jubet ut meminerit favorum

plane gratis acceptorum

60 Recordare, quod, ut te facerem humiliorem, clare tibi demonstraverim, gustus istos dulces et suaves non posse obtineri per humanam facultatem; sed Deus per suam solam et infinitam caritatem ex eis communicabat, quantum et cui placeret, secundum arbitrium sapientiæ suæ, et prout expedire novit animæ, illos recepturæ. Tibi autem, quia superba es, voluit eos dare prius quam aliquod bonum faceres: ne, si tibi, in tuo capitali habenti multa mala et peccata, et postea facienti aliquod bonum aut malum patienti, illos concessisset, caderes in laqueum superbiæ et tuis meritis quidpiam imputares. Scito igitur, quod, quando caveris multa peccata et multa bona feceris, multasque tribulationes sustinueris, multo magis quam prius, futura sis obligata Deo: magnum enim est beneficium, non peccare; majus, bene facere; maximum in gradu superlativo, mala pati propter Deum aut propter amorem justitiæ. Nihil horum potuisti facere abs- C que gratia, *quia sine me nihil potestis facere*. Tu scis, quomodo experientia probaveris, quod omne malum fecisses, nisi Deus te retinuisset; nullum bonum fecisses, nisi sua dulci manu te sublevasset; nullam pœnam sustinuisses absque peccato, nisi per suam caritatem dedisset tibi robur et voluntatem ut posses. Quia autem hoc lumen tibi dedit Deus, ideo ei infinite obligaris.

et ante omne meritum:

61 Denique recordare, quod Deus per suam bonitatem clare te fecit videre, quod licet numquam peccavisses; et plus pœnitentiæ fecisses sola, quam unquam fecerint omnes Beati; tantum etiam fudisses lacrymarum, quantum alteri mari (si esset possibile) faciendo sufficeret; tantum denique pœnarum tolerasses, quantum capere natura potest; haud tamen sufficeres agendis mihi gratiis pro minimo quod tibi contuli beneficio. Cogita nunc, quomodo posses satisfacere pro infinitis et infinitis tuis culpis; et dicito, Domine mi, vita, dulcedo cordis mei, quandoquidem non possim, neque faciendo bona, neque mala tolerando, gratias tibi referre pro tot beneficiis, aut satisfactionem pro tam gravibus meis culpis pudendisque peccatis, contra te nequiter commissis; saltem hanc mihi gratiam facito, Jesu mi, ut me reputes quasi fecissem omne malum,

item ut recordetur obligationis suæ infinitæ pro illis,

nec

nec ullum unquam bonum : et concede mihi, ut modicum quod mihi restat vitæ, expendam secundum tuam sanctam voluntatem ; post mortem autem eo me mitte, ubi magis ero ex tuo honore : quamvis enim ad infernum me relegaveris, ibi ero contentissima, quia volo ut honor tuus, Domine mi, sit mea beatitudo et gloria.

et ultroneæ oblationis ad multa toleranda,

62 Recordare promissorum, tibi a me factorum : quomodo autem ea fecerim, non scribo, quia ipsa nosti. Recordare modi, quo tibi tribulationem promisi, et nihil tibi apparebit difficile ; omnia enim cito transeunt : post dolorem lætitia sequitur, et serenitas post tempestatem : illa autem tempestas tibi ex parte erit tempus acceptabile et dies salutis. Recordare, quam generoso animo me oraveris, dicens, Statim, cito, et fortiter, Domine mi, non possum ulterius expectare ; nimium differs mihi dare promissas pœnas? quando me deduces ad illa pascua pinguia tolerantiæ, ubi saginantur electæ oviculæ tuæ? Memento, cum fueris in supplicio ejus crucis quam Deus tibi destinat, ne dicas unquam, O Deus, quare me dereliquisti? Causam nosti, quia id tibi inhibui. Recordare autem, me tibi dixisse, quod quanto magis tibi placuerit, teipsam a me derelictam videre, tanto tibi ero propinquior. Volo enim eumdem tecum modum tenere, quem Pater mecum : id est volo permittere, ut tantum pœnarum toleres, quantum fragilitas tua poterit perferre.

Deoque gratis serviendum.

63 Memento, quod tibi dixerit Deus, fore ut incidas in grandem errorem, aut deceptionem, aut tentationem, aut proditionem : sed noli propterea desperare, quia nihil tam graviter ei displicet quam desperatio. Sta igitur in timore et humilitate, sicuti usque hodie stetisti cum fiducia in Deo : oportet enim vertere folium : quia numquam tantum tibi visa fuisti esse in ejus amore et gratia, quantum videberis ei odio esse et displicentiæ. Sed persta fortiter et constanter, vincentibus enim datur corona. Recordare regiæ oblationis, quam fecisti Deo, quod ei velles servire, non ad evadendum infernum, vel paradisum obtinendum ; sed quia ipse est summum, infinitum, et singulare bonum, quod ab omni creatura meretur omne obsequium, amorem, et laudem : adeoque famulare illi pure et ferventer usque ad mortem, etiamsi certa esses, te damnandam. Recordare, quod Deus hæc tibi non revelaverit, propter tuam bonam et sanctam vitam. Memento hujus, et confundere, cogitando, hinc magnam Dei bonitatem, inde tuam miseriam et pravitatem.

Interim solatur eam Christus compatiendo

64 Doleo enimvero et compatior tibi, o anima misella, quod post tot dulces amplexus, tam suavia verba, quibus te sponsam et filiam sæpius appellavi, sicut nosti ; post tot testimonia maximi amoris, quem non solum verbis, sed rebus probasti ; postquam sensisti et gustasti Deum esse super omnia amabilem, delectabilem, concupiscibilem, gratiosum, dulcem et suavem, permittere debeam ut in tam lamentabilem desolationem incidas. Sta igitur in timore, neque dicas amplius, De hoc me servet Deus, de isto alio ego me ipsa servabo. Propter hoc enim Deus te fecit magno cum impendio intelligere, quod unica formica sufficeret ad frangendum tibi collum, nisi ille te retineret : et numquam amplius tibi ipsi fide, quamvis ad tantam gratiam adducereris, ut quotidie patrares miracula. Recordare docuisse me, quod quando in magno luctu cum devotione versaris, exsolvas partem aliquam tui debiti. Recordare quod exhortatio hæc non procedat ex odio, sed

et præmunit instruendo.

amore : quia nolo tibi in hoc mundo præmium pro meritis reddere, sicut sæpius declaratum tibi est. Recordare, quod Deus te velit solam et nudam super lecto crucis, in quo sacratissimo lecto vult tecum consummare sanctum hoc et spirituale matrimonium, mediantibus amore et pœna, ut possis cum dilecta sponsa in Canticis dicere, *Dilectus meus mihi et ego illi, qui pascitur inter lilia* ; inter lilia, inquam, multarum pœnarum.

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

65 Hæc omnia scivi quando eram secularis, post firmum atque irrevocabile propositum serviendi, Deo sub perpetua clausura, in Ordine gloriosæ S. Claræ : scripsi autem eadem, dictante Christo, quando eram Urbini, quinque mensibus antequam facerem Professionem meam. *Laus perpetua illi.*

Error, cujus se accusat ut ream mortalis peccati videtur et permissus a Deo,

66 *Hactenus Soror Baptista, quæ si Theologus discretus rerumque spiritualium peritus expendat, omnino credo judicaturum*, errorem seu deceptionem, *in quam labi ipsam permisit Deus, in solo hæsisse intellectu, nihil vero habuisse conjunctum ex parte voluntatis, quod esset imputabile ad peccatum ; nec enim alias donum Dei fuisset, datum ei, quæ ex summo amore summam sibi ipsi tribulationem optaverat petieratque, et voti se futuram compotem pollicente Deo intellexerat. Quin imo existimo, quod dolor natus ex apprehensione, licet falsa, gravium et mortalium peccatorum, a se durante illa deceptione commissorum, propter quæ Deo esse facta odibilis aut etiam reprobata ; maxime ipsam eidem conjunxerit, perseverantem nihilominus in ejus amore, simillimamque reddiderit Christo. Hic enim, licet non potuerit peccata hominum errando apprehendere ut vere sua, quia tamen ea in se susceperat persolvenda, sic de eis doluit confususque est coram Patre suo, quantum potuisset si vere ea ipse commisisset, factusque esset ipse immediatum objectum odii indignationisque divinæ, cum interim numquam magis quam tunc in eo sibi complacuerit Pater. In hujus veritatis confirmationem puto voluisse Deum, ut lingua illa, qua ipsa credebat se blasphemasse, maneret post mortem incorrupta, quasi idem diceret de illa, sicuti de Justo Job scriptum legimus* ; In omnibus his non peccavit Soror Baptista labiis suis, neque stultum quid contra Dominum locuta est ; *sed est* locuta coram me rectum, sicut servus meus Job ; *etiam in illis, in quibus visa fuit a Deo redargui, sicut ille videtur redargui toto cap.* 40 *et* 41, *qui tamen tamquam de stultiloquio correptus, dixit, quod et dicere visa est Soror Baptista*, Idcirco me reprehendo, et ago pœnitentiam in favilla et cinere.

ad magis ipsam conformandam Christo:

in quo tamen cum Jobo

67 *In hujus rei confirmationem placeat legere orationem, quam composuit et scripsit sub finem acerbi illius triennii, sic Deum alloquens* ; O dulcissime et benignissime Deus, misericordiarum infinitarum Pater, ecce me centesimam oviculam tuam, quæ pene tribus annis oberravi, mente dispersa et vagabunda *per vepres et campestria*, pasta amarissimis herbis et siliquis venenosis. Nunc autem, dulcis et clemens Deus, ex toto corde redire desidero ad te, fontem veræ pacis. Recipe me et suscipe in humeros tuos misericordes, o bone et fidelis Pastor, qui posuisti animam tuam pro ovibus tuis. Reporta me ad ovile tuæ infinitæ miserationis, *et ne avertas faciem tuam a me.* O dulcis Jesu mi, noli permittere ut demergar intra securissimum portum Religionis ; qui tantum laborasti mihique tam prope fuisti, ut eriperes me ex tempestuoso mari hujus fallacis seculi. Recordare, Jesu mi, quam caro tibi steterim. Recordare, pientissime Deus, quale pretium pro me numeraveris ad mensam amarissimæ crucis. Recordare, Redemptor mi, non quid fecerim, sed quid voluerim facere pro tuo honore. Jesu mi, ego sum ille publicanus, qui propter verecundiam suam non audet, sicut nec ego audeo, oculos attollere ad cœlum ; sed adsto facie demissa in terram, percutiens pectus atque dicens, Deus propitius esto mihi peccatrici.

ipsa se accusabat

humiliabatque

A

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

68 O clementissime Domine, recipe inter aperta brachia tua hunc filium prodigum, qui de longinquo redit, tuis, non suis bonis dissipatis, non vivendo in veritate et rectitudine. Domine mi, non sum digna quæ appeller famula aut mancipium tuum, quia persecuta sum animas sanguine tuo pretioso redemptas. Occurre mihi, Domine, obviam cum gratia tua; stringe afflictam animam meam dulcissimis tuis brachiis, quemadmodum solebas in diebus antiquis, et visita desolatam. O Pater benignissime, da mihi tantopere desideratum osculum tuæ sanctæ pacis. Pone finem, Domine, huic letifero bello, quod jam ferme tribus annis duravit : quod si non merear ut id alia fiat ratione, fiat vel per mortem. O dulcissime Jesu, educ me ab hac periculosa vita tenebrarum hujus mundi : educ me ex fœtenti carcere hujus miseri corporis. Trahe me ad te, pie Deus, trahe me ad te : nec me facias permanere diutius in hoc calamitoso exilio. Non possum diutius manere patienter : omnia me pellunt : infirmitas, dæmones, creaturæ aliæ, tribulationesque mentales, et dicunt, Fuge, fuge : non licet tibi hic manere amplius. Recipe me ad te et in te, dulcis

et finem ejus vel per mortem optabat.

B Jesu mi; sicut enim nosti, veniam tam libenter, ut nullis id verbis queam explicare. Relega me, quo magis ex tuo honore fuerit, usque ad diem judicii, modo me non separes æternum a te, sicut merui, o verum et summum bonum! idque pro magna misericordia æstimabo. *Gloria tibi, Domine. Amen.*

REVELATIONES

de mentalibus doloribus Christi.

Ex editione Dominici Passini Latine redditæ.

§. I. Dolor ex damnatorum et electorum pœnis.

Fuit anima quædam devota, multumque cupiens pasci et satiari cibis Passionis amorosi Domini et dulcissimi Jesu : quæ post annos multos, admirabili illius favore, introducta ad mentales dolores afflictissimi cordis ejus, mihi dixit, quod multo tempore oraverit Deum, ut illam induceret et submergeret in mari suorum mentalium dolorum. Itaque ipse dulcissimus Jesus, singulari quadam pietate, misericordia et gratia, dignatus est, non una solum

Fingit se audivisse ab alia,

C vice, sed sæpius sæpiusque ipsam in amplissimum istum oceanum introducere, tali ratione ac modo, ut fuerit coacta exclamare, Non amplius, Domine, non amplius, quia pœnarum vehementiam non possum sustinere : idque facile credo, quia scio quod largus et benignus sit erga eos, qui talia ab ipso sciunt humiliter et perseveranter flagitare. Dicebat autem mihi anima ista benedicta, quod in oratione posita cum anxietate cordis dicebat Deo; O Domine, oro te, ut introducas me in sacratissimum thalamum tuorum dolorum mentalium : immerge me in amarissimum istud mare : opto enim illi immori, dulcis vita mea. Dic mihi, Jesu spes mea, quam magnus fuit dolor angustiati cordis tui. Et benedictus ille Jesus respondebat ei : Scis quam magnus fuit dolor meus? tantus fuit, quantus amor, quo Deum et creaturam prosequebar. Porro benedicta illa anima mihi dixit, quod jam antea alio tempore Deus fecisset ipsam intelligere, quantum sibi placeret in amore quo creaturam prosequitur : et super hoc puncto mihi dixit cogitationes pulchras et devotas tam multas, ut si eas quoque vellem scribere, res perquam prolixa fieret : tacebo igitur eas, quia nunc solum intendo narrare dolores mentales Domini. Ut autem redeam ad propositum, dico, quod quando Christus ei dicebat,

quod Jesus ei revelavit,

tantum fuisse dolorem quantus fuit amor erga creaturam, ex cognitione quam jam habebat de magnitudine et immensitate istius amoris, metienti dolorem, sensus omnes defecerunt; ita ut necesse fuerit ipsam, audito hoc verbo, reclinare caput ad locum aliquem, propter angustias cordis sui et debilitatem totius corporis. Postquam vero nonnihil virium receperat, dicebat : O Deus mi, quandoquidem jam dixeris quantus fuerit dolor, dic etiam, Domine, quantæ fuerint pœnæ quas portasti in corde tuo. Cui ipse dulciter sic respondit. D

dolores suos pares fuisse amori erga creaturas:

2 Scito, filia mea, pœnas, quas portavi in corde meo, fuisse innumerabiles et infinitas : innumerabiles enim et infinitæ sunt animæ, membra mea, quæ a me seipsas peccando separabant : toties autem unaquæque anima separabat se a me vero capite suo, unde vitam recipit, quoties peccabat mortaliter. Hæc autem fuit una ex crudelioribus pœnis, quam in anima mea portavi et sensi, scilicet talis disjunctio membrorum meorum. Etenim cogita, quantam pœnam sentiat qui torquetur per funem, dum quædam sua membra moventur a situ naturali; indeque collige quale fuerit martyrium meum, cui tot membra fuerunt avulsa, quot animæ unquam damnabuntur; et quidem singula membra toties, quoties mortaliter peccarint. Tanto autem magis dolorifica est E abjunctio membri spiritualis quam corporalis, quanto anima est pretiosior corpore; quanto porro hoc illa sit pretiosius, neque tu neque homo vivens potest intelligere : quia ego solus, qui feci utrumque, novi quanta sit nobilitas animæ et vilitas corporis : proinde nec tu nec alia creatura potest intelligere atrocitatem et amaritudinem pœnarum mearum; ago tamen nunc tantum de animabus damnatis. Sicut autem unus peccandi modus est gravior altero, et unum peccatum altero; ita plus minusve pœnæ dabat mihi disjunctio unius quam alterius : atque hinc oritur qualitas quantitasque pœnarum. Et quia videbam illorum perversam voluntatem æternum duraturam, ideo eis destinatur supplicium æternum : quia vero plura gravioraque peccata commisit unus quam alius, ideo in inferno plus minusque cruciatur unus quam alius.

eosque maximos ex pœnis damnatorum,

dum illi tamquam membra divellebantur ab ejus mystico corpore,

3 Sed crudelis pœna, quæ me cruciabat, erat, quod videbam prædicta mea infinita membra, id est animas damnatorum, numquam, numquam reunienda mihi vero capiti suo : atque istud, Numquam, cruciat cruciabitque æternum infelices istas animas, plus quam omnia alia tormenta quæ tolerant vel possunt tolerare. Me vero tantum afflixit, F istud, Numquam, Numquam, ut prompte elegissem de novo pati omnes istas disjunctiones, omnesque earum modos qui fuerunt, sunt, vel erunt; non tantum semel, sed multis et infinitis vicibus; ut possem videre quod, non dico omnes, sed vel una sola animarum illarum esset reunienda integritati aliorum meorum vitalium membrorum, id est electorum, æternum victurorum in Spiritu sancto, per vitam ex me procedentem; quia ego sum vita vitalis, id est sum vita rerum omnium vita utentium. Atque hic nota, quam cara mihi sit anima hominis, quandoquidem tibi dixi, quod pro una sola voluissem pati toties replicatas totiesque multiplicatas pœnas, et quidem infinitis vicibus, tantum ut eam mihi reunirem faceremque meum membrum, qui sum verum illius caput. Similiter scito, quod per meam justitiam sic affligat animas illas istud, Numquam, Numquam, ut singulæ etiam vellent per seipsas millies et infinities sustinere varias et infinitas pœnas, modo sperare possent aliquando se mecum reuniendas, quantumlibet sero : sed quod numquam poterunt, hoc eas supreme cruciat et affligit. Atque ita ratiocinandum de omnibus peccatis, quod,

et quidem numquam reunienda,

quod ipsos etiam gravissime cruciat:

A quod, quantum pœnarum animæ illæ mihi per singula dederunt, separando se a me, secundum cujusque peccati qualitatem et quantitatem; sic etiam ex vera justitia mea correspondebit eis quantitas ac qualitas pœnarum suarum. Istud, Numquam, Numquam, cruciat et affligit ipsas supra omnes pœnas quas patiuntur et æternum patientur. Atque hic considera et nota, quantam pœnam sustinuerim mentaliter in corde meo pro omnibus damnatis simul, et quidem usque ad mortem.

horum tamen jam damnatorum pœnas

4 Dixit mihi anima ista, suggestum sibi fuisse sanctum desiderium, quod credebat infusum a Deo, proponendi quoddam dubium; verumtamen cum magno metu et reverentia, ne videretur velle speculari res divinas nimiumque profundas; itaque cum summa simplicitate, puritate, et confidentia ei dicebat: O dulcis et afflicte Jesu, audivi sæpius dici, quod sustinueris pœnas omnium damnatorum: vellem, Domine mi, si tibi placet, scire, an verum sit, quod senseris diversitatem istam pœnarum infernalium, puta frigoris, caloris, adustionis, stridoris dentium, uti patiuntur omnes isti spiritus infernales. Dic obsecro, Domine, Sensistin' ista, Jesu mi?

B Sane dum solum hæc refero scribens, videtur mihi cor liquefieri, cogitanti tuam benignitatem, qui tam dulciter tamque prolixe loqueris quærenti te in veritate, teque volenti. Tunc ille benedictus Jesus, gratiose respondens, videbatur ostendere acceptam sibi accidisse ejusmodi interrogationem, dixitque: Ego, filia, non sensi istam diversitatem pœnarum, quam sentiunt damnati, eo modo quo tu intelligis et quæris: erant enim membra mortua et rescissa a me, suo capite et corpore. Hoc autem per exemplum sic explico. Si tu habeas manum vel pedem aut aliud quodcumque membrum male affectum, donec pes ille vel manus separetur a te, sentis in ea magnum cruciatum et dolorem: postquam autem illa manus esset rescissa, si quis illam in ignem projiceret, vel canibus aut lupis objiceret devorandam, nullum in ea dolorem aut cruciatum sentires, quia est membrum putridum ac mortuum, penitusque sejunctum a capite. Sed scis quam pœnam sentires? Quia fuit membrum tuum, affligereris, videns illud conjici in ignem, aut lupis canibusve vorandum objici. Simili plane modo, infinita illa membra, animæ inquam damnatæ, mihi dolori fuerunt, quamdiu durabat ipsa disjunctio, et adhuc supererat spes aliqua vitæ vitalis; sensique ineffabiles et infinitas pœnas, et omnes earum angustias quas sustinuerunt in hac vita: quia

non aliter sensisse se docet Christus.

quam quis sentiat ustionem abscissi jam membri.

C usque ad mortem spes supererat, quod possent, si vellent, mihi capiti suo reuniri. Verum post mortem eorum nullam amplius pœnam sensi, quia velut membra mortua, putrida et divisa a me, penitusque rescissa et separata sunt, nec unquam ultra mihi veræ vitæ reunientur. Erat tamen mihi pœna incomprehensibilis et ineffabilis, considerant quod fuissent mea vera ac propria membra, videntique ea in faucibus æternorum ignium, id est in potestate spirituum infernalium, aliisque diversissimis et innumerabilibus pœnis æternum constituta.

5 Alius dolor, qui mihi cor transfixit, fuit ex parte omnium electorum: et scito quod omnibus illis modis quibus dixi afflictum et cruciatum me fuisse in membris damnatis, similiter me afflixerunt et cruciaverunt membra electa, quæ poterant mortaliter peccare, per suam a me separationem disjunctionemque. Quam enim magnus erat amor, quem erga ipsos eram habiturus æternum, et ipsi erga me; et quam magna vilitas, cui se uniebant peccando mortaliter; tam grandis fuit dolor, quem in istis omnibus meis membris sensi. In hoc tamen discrepabat ab eo quem mihi faciebant damnati, quod eorum,

2 Dolor Christi ex omnibus electis mortaliter peccaturis,

D tamquam membrorum mortuorum, non sentiebam amplius pœnam, utpote a me separatorum per mortem; sed sensi omnem electorum amaritudinem ac pœnam in vita atque post mortem: videlicet in vita, martyria omnium martyrum, pœnitentias omnium pœnitentium, tentationes omnium tentatorum, infirmitates omnium infirmorum; persecutiones, infamias, peregrinationes, afflictiones denique omnes parvas ac magnas omnium electorum viatorum, tam distincte vivaciterque expertus sensi, atque tu viveus experireris et sentires, si quis tibi modo percuteret oculum, manum, aut aliud membrum tuum. Nunc cogita quam multi extiterint Martyres, et singuli quam varios cruciatus sustinuerint patiendo. Adde pœnas omnium electorum membrorum, quotquot fuerunt, earumque diversitatem: et sic ratiocinare. Si haberes mille oculos, mille manus, mille pedes, et sic ex aliis omnibus membris mille, et in singulis mille diversas pœnas; omnia autem illa membra uno eodemque momento temporis sic cruciarentur, quam exquisitum id tibi videretur supplicium? Membra autem mea, o filia, non computantur millibus aut millionibus, sed infinita fuerunt, et absque numero etiam sunt pœnæ Martyrum,

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

et afflictionibus per eos in vita tolerandis,

E Confessorum, Virginum, aliorumque omnium electorum. Hinc ergo conclude, quod sicuti sciri nequit, quantæ in paradiso sint beatitudines, gloriæ, et præmia præparata justis electis; ita intelligi nequit, quales et quantæ fuerint pœnæ mentales, quas propter electa mea membra sustinui, quibus per meam justitiam suum proportionatur præmium.

6 Post mortem vero omnem diversitatem cruciatuum, quos pro suis peccatis debebant sustinere in purgatorio, secundum cujusque qualitatem et quantitatem, prout quisque plus minusve commeruit, sensi ac pertuli; quia erant membra mea viva, mihique spiritualiter unita, non autem putrida et rescissa sicut damnati. Itaque omnes eas pœnas, de quibus me interrogasti an eas senserim, non sensi propter damnatos, ob rationem jam dictam, sed bene propter electos: et omnes pœnas purgatorii, quas sustinere pro suis debebunt delictis, ego sensi atque expertus probavi, quemadmodum hoc exemplo intelliges. Si manus tua sinistro aliquo casu rupta aut aliter facta esset inutilis, eamque chirurgus judicasset urendam, conterendam, vel canibus in os mittendam; multum tibi doleret, quia est membrum adhuc vivum, sperasque illud perfecte sanum reuniendum corpori tuo: ita omnes Purgatorii pœnas,

itemque in Purgatorio:

F quas omnia mea electa membra debebant ferre, ego tuli et sensi in meipso, quia erant membra mihi unita et viva, ipsoque illo supplicio debebant perfecte reuniri mihi capiti suo. Nulla est autem differentia pœnarum inferni et purgatorii, nisi quod inferni pœnæ numquam, numquam habituræ sint finem; habituræ autem eum sint pœnæ purgatorii, ideoque purgantes animæ in suis pœnis manent volentes et contentæ (quamvis doleant) quia purgantur: et patiuntur in pace, gratias agentes supremæ justitiæ. Atque hæc dicta sint de pœnis mentalibus quas pro electis sustinui.

7 Utinam nunc possem recordari devotorum verborum quæ anima ista cum viscerali planctu protulit, intelligens quantum displicuerit Deo gravitas peccatorum suorum, et quantam pœnam attulerit suo dilectissimo Jesu, separando se a summo bono, ut adhæreret rebus tam vilibus quam sunt res hujus mundi, præbentes occasionem peccandi. Recordor tamen quod illa mihi dixerit, ita se locutam esse Deo: O Deus meus, sive salvanda sive damnanda sim, magnas tibi pœnas attuli. O Domine mi, numquam comprehenderam quod tantum te offendebant peccata; quod si scivissem tam facile non peccassem.

unde intelligitur peccati gravitas

A *Ex autographo italico.* sem. Verum nec in hoc ad verba mea attende, Domine; scio enim quod facerem pejus quam unquam antea, nisi pientissima manus tua me retineret. O dulcis et benigne Jesu, amator mi! dulces et benignæ sunt omnes istæ pœnæ, quas mihi dicis.

§. II. Christi dolores ex pœnis Matris, Magdalenæ, et Discipulorum.

Ex doloribus matris suæ sic passus est Jesus,

Tunc amorosus et benedictus Jesus subjunxit : Ausculta, ausculta, filia mea, necdum ita loquaris : restant enim adhuc pœnæ amarissimæ dicendæ; imprimis acutus ille gladius, qui transfixit et pertransivit animam meam; dolor, inquam, puræ et innocentis matris meæ, quæ propter meam mortem ac passionem tantopere erat affligenda, quantum nulla unquam persona alia. Merito itaque in paradiso exaltavimus eam et sublimavimus supra omnes angelicas et humanas creaturas; quantum enim magis creatura aliqua in hoc mundo, propter amorem meum, in se ipsa affligitur, deprimitur, et annihilatur; tanto magis in regno cœlorum, ex justitiæ divinæ regula, exaltatur, glorificatur, et præmiatur. Quia autem nulla mater aut alia persona tantum B fuit angustiata, quantum mea dulcissima et afflictissima mater; ideo numquam in paradiso sursum persona aliqua erit ei similis : et sicut ipsa in terra fuit alter ego per pœnam et passionem, sic est in cœlo alter ego per potentiam et gloriam; excepta scilicet Divinitate, cujus ipsa non est particeps, sed tantum nos tres, Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Scito autem quod omni illo respectu et ratione, quibus ego Deus incarnatus dolui et passus sum, etiam doluerit et passa sit mea sanctissima mater; nisi quod passus sum in perfectiori et altiori gradu, quia eram Homo-Deus, ipsa vero pura ac simplex creatura. Ejus autem dolor tantum me afflixit, ut, si placuisset æterno Patri, magnum solatium mihi futurum fuisset, si omnibus ejus doloribus in me translatis, ipsa potuisset manere absque dolore; id enim habuissem pro summo refrigerio. Sed quia incomprehensibile martyrium meum debebat esse absque ulla consolatione, ideo talis gratia mihi non fuit concessa, licet ipsam sæpius ex reverentia filiali multis cum lacrymis postulaverim. Tunc dixit anima illa, cujus cor videbatur deficere præ compassione erga gloriosam Virginem matrem, quod in quadam mentis perplexitate posita, aliud proferre non potuerit quam hæc verba : O Mater Dei, non amplius C deberes appellari Mater Dei, sed mater dolorum, mater pœnarum, mater afflictionum, quæ nec numerari nec comprehendi cogitatione possunt. Ipse est quidam infernus, et tu es alter ipse : quid igitur aliud nominare te possum quam matrem dolorum, et dicere etiam te esse alterum infernum? Non amplius, non amplius, non amplius; Domine mi, noli amplius mihi dicere de doloribus tuæ benedictæ Matris, quia non possum ultra ferre : sufficiunt mihi isti pro vita omni reliqua, etsi ea adhuc mille annorum foret.

ut optaverit eos in se totos suscipere.

Idem compassus est Mariæ Magdalenæ

9 Ipse ergo tacens de tali materia, quia videbat illam esse incapacem, cœpit ei dicere : Quantum autem credis passum esse me ex afflictione dilectæ meæ ac benedictæ discipulæ, Mariæ Magdalenæ? Numquam id capere tu poteris, nec persona ulla : quia ex ipsa et ex me principium habuerunt et fundamentum omnes sancti ac spirituales amores, qui fuerunt unquam vel erunt. Quia autem perfectio mei amantis Magistri, et dilectio ac bonitas ipsius amatæ Discipulæ, non potuerunt comprehendi nisi a me; aliquid quidem capere posset quispiam, habens experientiam sancti ac spiritualis amoris, activam æque ac passivam : sed ad ejus D æqualitatem pertingere nemo potest : numquam enim inventi sunt talis Magister et talis Discipula : nec Magdalena alia unquam fuit aut erit præter ipsam solam. Dicat unusquisque quod volet; post Matrem meam nemo magis mortem ac passionem meam doluit quam ipsa : quod si alia magis doluisset quam ipsa, huic post resurrectionem meam prius apparuissem quam ipsi : sed quia post benedictam Matrem meam fuit afflicta supra omnes, ideo post dulcissimam Matrem prima meruit consolari.

præ omnibus aliis amanti et dolenti,

10 Feci ut Joannes dilectissimus meus, in illa dulci soporatione, in illa amara et desiderata cœna, supra pectus meum sacratissimum, clare videret meam resurrectionem, et amplissimum fructum animarum secuturum ex mea passione et morte : licet tamen exinde ceperit plus doloris ac pœnæ, quam alius ullus discipulorum, ne credas quod superaverit meam amantem Magdalenam, quæ non erat capax altarum et sublimium rerum sicut Joannes. Hic enim, licet potuisset, non tamen voluisset impedire meam passionem ac mortem, propter cognitionem tanti boni quod per illam et ex illa secuturum erat : mea vero dilecta Magdalena non ita, quæ cum me vidit expirasse in cruce, credidit cœlum et terram E sibi defecisse, quia in me erat omnis ejus spes, omnis amor, pax, et consolatio : et ideo sine mensura erat ejus dolor. Quod intelligens ego, cordialiter ipsam portabam intra animam meam : et ex ejus parte sum expertus omnem illam teneritudinem, quæ ex sancto et spirituali amore potest percipi, quia ex intimis præcordiis me amabat.

etiam præ Joanne

11 Si cupis prædicta melius intelligere, observa, quod Discipuli, veluti nondum alienati ab omni re alia, sicut illa peccatrix, post meam mortem redierint ad retia derelicta : ipsa vero non redivit ad fastuosam et incompositam vitam; et ardens tota, sanctoque desiderio inflammata, quem vivum non sperabat se visuram, requirebat mortuum; sciens nihil sibi amplius delectationi esse posse præter carum suum Magistrum, seu vivum seu mortuum. Quam autem hoc verum fuerit intellige, considerans quod, ut me mortuum inveniret, contempsit et dimisit societatem et præsentiam meæ dulcissimæ Matris, qua nihil post me cogitari poterat magis amabile, desiderabile, et delectabile; dulcia Angelorum alloquia pro nihilo habuit; nec in ullius alterius aspectu vel præsentia conquiescere potuit, nisi in me solo, dilecto Deo suo. Denique tantus fuit dolor istius meæ benedictæ et caræ Discipulæ, ut sæpe casura fuerit mortua, nisi ego per meam supremam potentiam sustentassem illam : iste autem F dolor continuo versabatur in corde meo. Multum propter illam anxiatus et afflictus fui : sed non permisi eam sic deficere, quia facere illam volebam quod postea feci, Apostolam scilicet Apostolorum, ut evangelizaret veritatem triumphalis resurrectionis meæ, sicut ipsi postea evangelizarunt toti mundo : volebam illam facere et feci speculum, exemplum, ac normam omnis vitæ beatæ atque contemplativæ, in illa triginta trium annorum solitudine, quibus mundo incognita vixit; ubi gustavit et sensit ultimos effectus amoris, qui in hac mortali vita gustari possunt et sentiri. Atque hæc de doloribus quos propter dilectam meam Discipulam sustinui.

aliisque discipulis.

adeo ut moritura fuerit, nisi ipse eam servasset,

12 Alter mentalis dolor, qui configebat animam meam, erat fixa et continua memoria sacri illius collegii meorum Apostolorum, columnarum cœli, fundamentorum Ecclesiæ meæ militantis, ovium sine pastore, quas volebam et sciebam dispergendas : videbamque omnes cruciatus et martyria, quæ mea causa et amore pati debebant. Scito autem quod nullus unquam pater filios, frater germanos, magister

Discipulorum quoque desolationem eo gravius sensit,

A ster discipulos tam tenere et cordialiter amavit, sicut ego dilectissimos meos fratres et discipulos, benedictos Apostolos. Quamvis enim creaturas omnes semper amaverim amore infinito; nihilominus concipere facile ipsa potes, quod amor iste magis particularis et singularis fuit erga eos quibuscum corporaliter conversatus sum. Itaque cum eorum causa particularem quoque et singularem dolorem sentirem, ipsorum causa potius quam mea dixi, amarum istud et mœstum verbum, Tristis est anima mea usque ad mortem, propter teneritudinem affectus quem sentiebam relinquens illos sine me, suo capite, patre, magistro fideli : tantaque mihi exinde nascebatur angustia, ut ejusmodi corporalis separatio mihi mors altera videretur. Quare qui bene consideraret verba illius ultimi sermonis quem habui ad ipsos, quantumvis durus, non contineret lacrymas : quia singulæ voces, compassionis plenæ, eructabantur e fundo cordis, quod mihi videbatur præ amore illorum ipso in pectore crepare.

quo magis eos diligebat,

13 Videbam insuper, quomodo propter amorem meum alter debebat crucifigi, alter capite minui, alius excoriari, omnes denique per varia martyria vitam finire. Hinc intellige quanta mihi pœna fuerit. B Cogita enim, si haberes personam quæ sancte te amaret, cui causa sua dicerentur verba injuriosa aut alia injuria fieret, quantum et quam vehementer tibi doleret, quod ei qui tantopere te amaret, esses causa talis doloris; cum ei contra velles semper obvenire tui respectu omne bonum, honorem et consolationem. Ego vero, filia, ipsis eram causa, non dico verborum injuriosorum, sed etiam mortis; neque uni eorum tantum, sed universis. Quapropter dolorem, quem propter ipsos pertuli, non possum alio tibi exemplo explicare : sufficiunt dicta, ut mihi compatiaris.

et plura pro se passuros sciebat.

§. III. Dolores Christi ex ingratitudine Judæ, Judaici populi, et creaturarum omnium. Dolor item particularis in horto.

His accessit notitia multiplicis ingratitudinis,

Alius visceralis dolor, qui me continuo affligebat; eratque instar cultri, tribus venenatis acutissimisque cuspidibus instructi, ad cor meum feriendum assidue transfigendumque, fuit impietas et ingratitudo dilecti mei discipuli Judæ, ejusdemque iniqui et pessimi mei proditoris; durities, perversi- C tas et ingratitudo Judaici populi a me electi; maligna cæcitas et ingratitudo omnium quotquot fuerunt, sunt vel erunt creaturarum. Primum ergo cogita quanta fuerit ingratitudo Judæ, quem elegi in numerum Apostolorum, cui peccata sua omnia condonavi, quem feci operatorem miraculorum, et dispensatorem omnium mihi oblatorum : cui denique semper ostendi signa amoris singularis, ut eum a concepta iniquitate removerem; sed quanto ampliorem erga eum indicabam affectum, tanto pejus cogitabat contra me. Nunc autem considera, cum quanta amaritudine ista et plura alia in corde meo volvebantur. Verum quando accessi ad lacrymabilem illum et humilem actum lavandorum ipsi et aliis simul omnibus pedum, tunc cor meum effusum est in visceralem planctum, et ab oculis meis fons lacrymarum prorupit supra inquinatos ejus pedes, quia dicebam in corde meo : O Juda, quid feci tibi, quod me tam crudeliter tradas? O infortunate discipule! numquid non hoc est ultimum amoris signum, quod tibi exhibere possum? O fili perditionis, ex qua causa sic discedis a patre et magistro tuo? O Juda, si cupis triginta denarios, quare non vadis ad matrem tuam ac meam, quæ libenter seipsam vendet, ut te meque liberet a periculo et morte? Ah Juda, ingrate discipule, ego cum tanto amore tibi D lavo et osculor pedes, tu vero cum proditionis executione mihi meam faciem osculaberis. O quam malam vicem mihi reddes, care et dilecte fili, plangenti tuam perditionem, potius quam propriam passionem et mortem, quia propter hanc dumtaxat veni.

primum Judæ,

dum ejus pedes Christus lavaret,

EX AUTOGRAPHO ITALICO.

15 Hæc et similia verba dicebat ei cor meum, interim dum lacrymis copiosis ejus pedes rigabam : sed ipse nihil horum animadvertebat, quia ante ipsum genuflexus eram inclinato capite, ut in ejusmodi lotionis actu solent alii; et quia, dum sic inclinabar, multitudo longorum capillorum meorum faciem mœstam lacrymosamque operiebat. Sed dilectus meus Joannes, cui omnia passionis meæ mysteria in illa dolorosa cœna revelaveram, notabat et observabat omnem actum meum, ac sigillatim planctum meum supra pedes Judæ; sciebatque et intelligebat, quod ex amoris teneritudine procedebant istæ meæ lacrymæ. Sicut cum pater quispiam, habens unicum filium, eidem jamjam morienti aliquod obsequium præstat, et dicit in corde suo : Vale, fili, hoc est ultimum quod tibi unquam serviam; sic ego omnino feci Judæ, quando ei osculabar et lavabam pedes. Cum autem eos blandius contingerem et ori meo benedicto apprimerem, singulos meos gestus et actus notans E oculatissima illa Aquila, præ stupore et admiratione erat mortuo quam viventi similior.

fluentibus interim lacrymis;

quas observans Joannes,

16 Et quia humillima illa anima novissimo recubuerat loco, ita ut ad eum postremum pervenirem, cum ego jam me ipsi ad pedes lavandos inclinarem, amplius se continere non potuit : sedensque ipse, mihi humi flexo collum ambobus brachiis strinxit, et me sic aliquantum tenens, velut si deliquium pateretur, et fundens copiosissimas lacrymas, cordis sui voce, lingua tacente mihi loquebatur atque dicebat : O care Magister, Frater, Deus et Domine mi, quomodo tibi sufficit animus ad lavandos et osculandos ore tuo sacratissimo maledictos pedes istius canis proditoris? O Jesu mi, Magister care, valde perfectum nobis relinquis exemplum; sed nos miseri, quid faciemus absque te, qui es omne bonum nostrum? quid faciet infelix mater tua, quando ei hanc tuam humilitatem narrabo? Et nunc, ut mihi cor facias findi, vis mihi lavare fœtidos pedes eosque dissuaviari ore tuo dulci atque mellifluo. O Deus meus nova signa amoris tui mihi sunt causa majoris doloris. Atque hæc et alia similia multa cum teneritudine dicens, quæ saxeum F quoque cor emollissent, discalceatos pedes maxima cum verecundia mihi lavandos porrexit. Atque hæc dixi, ut aliquam notitiam tibi ingererem cordialis mei doloris, quem pertuli propter ingratitudinem et impietatem proditoris Judæ, cui quanto majorem gerebam amorem pluraque dilectionis signa ostendebam, tanto me gravius affligebat pessima ejus ingratitudo.

intime compatiebatur magistro suo.

17 Quid dicam de ingrato et obstinato populo Judæorum, quantum me compunxerit et angustiarit ineffabilis eorum ingratitudo? Feceram eos populum sanctum, populum Sacerdotalem; elegeram eos mihi in partem et hereditatem præ omnibus populis terræ, traduxeram siccis pedibus per mare rubrum, liberando ab Egyptiaca servitute et manibus Pharaonis, obrumbraveram in columna per diem, et lux eis fueram noctu; dederam eis legem in monte Sinai et Evangelicam legem ore proprio annuntiaveram; tot victorias de inimicis concesseram; et humanam carnem ex illis sumens, toto vitæ tempore cum ipsis fueram conversatus; commonstravi ipsam viam cœli, et eodem tempore multa contuli beneficia, illuminando cæcos, dando surdis auditum, gressum contractis, ipsis denique mortuis

Tandem ingratitudine Judæorum expensa,

natoque hinc dolore Christi.

EX AUTOGRAPHO ITALICO

A mortuis vitam : cum ergo intellexi quod tanto cum furore clamabant postulabantque, ut Barabbas dimitteretur, et ego cruci ac morti traderer, videbatur mihi dissilire cor. Nescit, filia, nisi qui expertus est, quid sit dolorem et omne malum accipere ab eo cui quis fecerit omne bonum. Quam etiam durum est, quod contra justum et innocentem conclametur ab omnibus, Moriatur, moriatur : contra vero de eo qui scitur mille mortes commeritus, vociferetur totus populus, Servetur, servetur. Hæc sane sunt ejusmodi ut cogitari potius debeant quam dici.

seipsum comparans Baptista cum Juda,

18 Tunc dicebat anima illa sancta, quod sentiebat in corde suo tantam humilitatem, ut vere confiteretur Deo et toti Curiæ ejus cœlesti, quod receperit a Deo plura beneficia et dona quam Judas, plura quam totus ille ingratus populus simul, et interim (quod est pejus) majori cum ingratitudine ipsum prodiderit quam Judas ; magis proterve eum crucifixerit et occiderit quam ille ingratus populus : atque in hac sancta confessione et consideratione, velut magna peccatrix, mentaliter subjiciebat animam suam pedibus animæ damnati Judæ ; et considerans se esse in ipso ejus abyssali loco, ex illo, B velut revera inibi posita, dabat voces, clamores et planctus ad suum dilectum, sed a se offensum Deum, dicens illi : O benignissime Domine mi! quomodo potero dignas tibi gratias agere, quod me sustineas, quæ feci millies pejus quam Judas? Tu fecisti ipsum discipulum tuum, me vero fecisti filiam et sponsam ; Illi condonasti peccata sua, mihi quoque mea per tuam pietatem et gratiam remisisti. Dedisti ei dispensationem rerum temporalium, mihi ingratæ ex thesauris tuis spiritualibus tot favores, tot dona contulisti. Dedisti ei potestatem faciendi miracula, me autem fecisti plusquam miraculum facere, sponte me deducendo ad locum ubi nunc sum. O Jesu mi, vendidi et tradidi te, non illa vice, sicut ille ; sed pluribus sine numero. O Deus meus, scio quod pejus te tradiderim quam osculo Judas, quando sub specie spiritualitatis te dimisi meque adstrinxi ligaturis mortis.

et Judæis,

19 Quod si istius populi ingratitudo tam gravis tamque molesta tibi fuit, quomodo te debuit affecisse mea, quæ pejus tibi feci, quam ille : et tamen plura de te beneficia accepi quam ille. O dulcissime Domine mi! ex toto corde gratias tibi ago, quod eduxeris me de servitute Ægyptiaca dæmonis et C peccatorum, de manibus illius crudelis Pharaonis, qui ad libitum suum dominabatur misellæ animæ meæ. Duxisti me per medium aquarum mundanæ vanitatis siccis pedibus, transivique, per gratiam tuam ad solitudinem in deserto Religionis, ubi sæpe sæpius pavisti me dulcissimo et sapido manna, quod mihi, quantum ad omnem saporem desiderabilem, visum est quantumlibet delectabilitatem continere, quia delectationes omnes mundanæ mihi visæ sunt insipidæ præ minima tua consolatione spirituali. Gratias ago tibi, Domine mi, quia mihi sæpius dedisti legem, tuo ipsius dulcissimo et sancto ore, in monte Sinai sanctæ orationis, scriptam digito misericordiæ tuæ in tabulis lapideis durissimi et rebellis cordis mei. Gratias tibi ago, Redemptor benignissime, de omnibus victoriis, quas mihi dedisti contra hostes, id est capitalia vitia. Quoties eos superavi, a te et per te, Domine, mihi venit victoria : quoties victa fui aut vincor, id ex mea malitia provenit exiguoque amore, quem habeo erga te, Deus meus. Tu Domine mi, per gratiam natus es in anima mea ; mihique monstrasti viam et lucem veritatis, qua venirem ad te verum paradisum. Inter tenebras et caliginem mundi dedisti mihi videre, loqui, audire, ambulare ; quia vere ad omnes res spirituales eram cæca, surda, muta, paralytica. Et D quid amplius, o Deus, potuisti facere mihi quod non feceris? Eram omnino mortua, et in te vera vita resuscitata fui, qui das vitam omni creaturæ viventi ex te. Quis autem te crucifixit? Ego. Quis ad columnam flagellavit? Ego. Quis spinis coronavit? Ego. Quis felle et aceto potavit? Ego.

Christo gratias agit pro beneficiis

et intelligit plangitque ingratitudinem omnium creaturarum.

20 Itaque discurrens per singula mysteria patientis Jesu, sentiensque gratiam sibi dari a Deo, concludebat his verbis : O Domine mi, scis quare tibi dicam, quod omnia ista fecerim? quia vidi lumen in lumine tuo, et cognovi quod plus te afflixerunt peccata mortalia quæ commisi, quam te tunc afflixerunt isti qui tales pœnas tibi corporaliter inflixerunt. Quapropter, Deus meus, non est necesse ut posthac mihi dicas, quam pœnam tibi attulerit ingratitudo omnium humanarum creaturarum, quia dedisti mei gratiam intelligendi meam ingratitudinem ex aliqua saltem parte. Nunc considero per gratiam tui luminis, quanto grandior sit ingratitudo omnium creaturarum, et in hac consideratione deficit spiritus meus, atque obstupesco tantam caritatem atque patientiam, qua usus es erga nos ingratissimas creaturas, quibus numquam, numquam destitisti prospicere in omnibus necessitatibus spiritualibus et corporalibus. Sicut autem non possunt E intelligi, nedum explicari res innumeræ, quas fecisti in cœlo, et in terra, in aqua et in omnibus elementis, pro istis ingratis creaturis ; sic non possunt intelligi aut explicari magnæ ingratitudines meæ. Itaque, Deus meus, confiteor et credo, quo tu solus possis eas intelligere et comprehendere, possisque cognoscere quanta et qualis fuerit amarissima illa sagitta ingratitudinis nostræ, quæ toties tibi cor transfixit, quoties humana aliqua creatura fuit, est, aut erit, quæ illa fuerit contra te usa. Hanc enim veritatem meo et omnium creaturam nomine agnosco atque confiteor, quod sicut momentum nullum, hora, dies aut mensis transit, quo non utamur beneficiis tuis ; sic nec transeat absque multiplici, imo infinita, ingratitudine nostra : quam ego credo et sentio esse ex atrocioribus doloribus, quibus afflicta fuit anima tua, mi Jesu. *Expleta sunt hæc pauca verba dolorum mentalium Jesu Christi, ad laudem ipsius, die Veneris* XII *Septembris, anno Domini* MCCCCLXXXVIII.

Notat quod hi dolores fuerint intensiores in horto,

21 Quod hic infra adscribo, revelatum mihi fuit, cogitanti mysterium Jesu Christi orantis in horto, ubi sanguinem sudavit : videlicet quod sicut sol, quando est in Leone, quia est in domo propria, magis exerit vires suas, quam toto reliquo anno ; sic F etiam Christus benedictus in ea oratione, quam fecit in horto, vehementius sensit suos dolores mentales, quam toto cursu vitæ suæ triginta tribus annis : tunc enim sol dolorum ejus erat in leone, id est domo propria sive in summo. Dico autem mihi fuisse revelatum, quod tanta sit differentia inter eum qui exercetur mentalibus Christi doloribus recolendis, et alterum qui sistit in sola humanitate cruciata, quanta est inter mel aut balsamum, quod est in vase, et modicum illum liquorem, quo exterius idem vas humectatur. Itaque qui desiderat Christi Passionem degustare, non debet semper occupari lingendo oram externam vasis, id est plagas et sanguinem, isti sacratissimo vasi humanitatis Christi adhærentem ; numquam enim tali modo satiabitur is qui talem cibum esurit : sed si cupit eo satiari, intret in vas ipsum, id est in cor seu mare Christi benedicti, et ibi plus quam volet satiabitur. Hoc autem mihi revelatum fuit, sed nolui ponere istic ubi scripsi mentales dolores Christi, ne tollerem devotionem ei qui in sola humanitate contemplanda delectatur : quia non omnis intellectus aptus est

A est ad navigandum in tali mari, maxime nos mulieres, quarum exigua capacitas est, et quibus prædictos dolores direxi. Verum tamen est, quod Deus eum capacem reddat, qui ipsum in veritate desiderat et quærit. O Pater mi, quantum doloris mihi accessisse credis hæc scribenti! Vere sicut mare est contritio mea. *Hactenus illa, ex cujus ultimis verbis intelligimus, postremum articulum esse additum anno* MCCCCXCI, *triennio postquam priora essent scripta, eadem transcripsit Baptista, Patri suo spirituali mittenda, una cum historia suæ vitæ.*

SUPPLEMENTUM

Ex Italico Matthæi Pascuccii.

CAPUT I.

Anacephalæosis Chronologica Vitæ in seculo et religione usque ad finem seculi XV.

Ordo vitæ in seculo ducta,

Anno MCCCCLVIII, *die* IX *Aprilis, nata* Camilla de Varanis, *ut ait num.* 4, *decennis circiter erat, quando* B *primos suscepit devotionis tenerioris igniculos erga Dominicam Passionem. Anno deinde* MCCCCLXXVII, *facta Paschali tempore Confessione generali, cum vehementius stimularetur ad statum religiosum capessendum, diu secum atque cum Deo luctata, manus tandem dedisse vocanti videtur in æstate anni prædicti; abhinc enim numerari possunt anni illi decem, quibus n.* 47 *dicit occlusum fuisse puteum abyssi, qui erat patefactus in Octobri anni* MCCCCLXXXVII. *Interim post illam de se victoriam, et ineundæ Religionis propositum patri significatum circa Pascha anni* MCCCCLXXVIII, *obluctantem illum passa est annis duobus cum dimidio, ut ait num.* 27 *et* 28; *hi enim finem acceperunt in Novembri anni* MCCCCLXXXI. *Post eamdem victoriam multiplicibus gratiis a Deo cumulata, magnoque accensa desiderio multa patiendi pro dilecto, incidit in gravissimum morbum, unde relictam sibi infirmitatem annis fere tredecim tenuisse se ait num.* 24, *scribens anno* MCCCCXCI *ineunte. Fuit autem morbus hic letalis habitus primis septem mensibus, indicatis num.* 25: *et hi finem habent ante Augustum prædicti anni* MCCCCLXXVIII, *quando circa festum Transfigurationis cupida videndi Christum suum, gratiam hanc petere cœpit num.* 26 *et post sex menses ardentis precationis obtinuit, puta mense Februario anni* MCCCCLXXIX.

C 2 *Anno* MCCCCLXXXI *die* XIV *Novembris, Jacobillo teste, habitum S. Claræ induta Urbini, mutato nomine vocari cœpit* Baptista; *et quinque mensibus ante suam Professionem scribit epistolam sibi dictatam a Christo, ut habes num.* 65. *Ipsam vero Professionem fecit anno* MCCCCLXXXII *vel potius* LXXXIII. *Videtur enim quod propter subnatas difficultates, ultra annum protracta probatio fuerit; cumque Pater Julius de monasterio Camerini fundando consultaret eodem anno* LXXXIII; *ut illud sub observantia regulari institueretur, adeo multum laborandum fuit Baptistæ anno eodem, ut ipsum num.* 35 *vocet* annum tribulationis *suæ, quem dicit finem accepisse Camerini, post factam ibidem novam Confessionem generalem B. Petro Molianensi, tum Provinciæ Vicario. Venerat autem Camerinum cum sodalibus et ibidem reclusa fuit anno* MCCCCLXXXIV *die* IV *Januarii. Exinde novis a Deo favoribus recreari cœpta, primo conspicuam sibi habuit S. Claram, num.* 37; *tum duobus mensibus teneri se vidit ad pedes Crucifixi, num.* 39; *Seraphico igne arsit mensibus tribus, num.* 40; *et juxta num.* 45 *communicat fere Dominicis singulis per biennium, id est usque ad æstatem anni* MCCCCLXXXVII, *quando jussa est scribere tractatum de Mentalibus Christi doloribus; sive ut ait ipsa num.* 54)

et in Religione usque ad an. 1487

plus quam duobus annis post suum in patriam reditum. D

3 *Tractatu isto absoluto, cum alta pace frueretur, ad majorem ejus probationem permisit Deus, ut mense Augusto ejusdem anni* MCCCCLXXXVII *deciperetur a dæmonibus, quemadmodum fatetur num.* 47: *die autem* XI *Octobris cœperunt iidem gravissimis tentationibus ipsam affligere, quas occultas tulit fere tribus annis, ut ait num.* 2; *donec post obitum B. Petri Molianensis, defuncti* XXV *Julii anni* MCCCCXC, *totam se mox commisit ei cui postea Vitam suam scripsit mense Martio sequenti, sex mensibus postquam is Camerino discesserat, ut ait, num.* 50: *speraverat autem quando illi se* *credidit (ut ibidem ait) aliquid induciarum* a capitali duorum annorum pugna; *nempe ad explendum tertium ejusdem pugnæ annum bimestre fere spatium adhuc deerat. Interim dum consolatorem requirit nec invenit, cœpit multa ex iis quæ Urbini inchoaverat describere uti fatetur in epistola Waddingo visa, et data sex mensibus post mortem Moliani mense Januario, anno* MCCCCXCI; *quod idem nos invenimus scriptum post spiritualia illa monita, de quibus in Præfatione num.* 12 *ex Cimarella egimus. Cœpit etiam eodem anno circa initium Februarii vehementius impelli ad scribendam prædictam vitæ suæ historiam; cujus protocollum absolvit die* III *Martii; et secundam additarum eidem epistolarum, datam* XIII *ejusdem mensis. Verum longiorem expectationem ferre non valens animus, presso* E *diu secreto gravis, quæ scripserat præsenti tradenda in manus, decrevit absenti mittere per Epistolam, signatam die* XX *Martii. Ceterum hæc ipsa inquietudo, quam prædictæ testantur epistolæ, etiam post exoneratum quadamtenus animum illa suorum secretorum scriptione, satis indicat, consolationem ea completa perceptam (uti asserit num.* 48) *non fuisse diuturnam; sed dierum duntaxat paucorum; imo (si recte intelligo ejus alibi verba) tempestas diabolici maris, cui immersa fuit continuum duravit quinquennium; atque adeo primum cessavit post medium Octobrem anni* MCCCCXCII.

P. Matth. Pascuccii et rursus usque ad an 1491,

quando de Vita sua scripsit:

postea adhuc tentata usque Octobrem an 1492,

4 Eadem volens, *ut inquit Pascuccius pag.* 125, filio quidam suo spirituali explicare, quomodo Deus quandoque probandos suscipiat eos, quos ad æternam gloriam præordinavit, exemplum in seipsa proposuit, velut de tertia persona loquens, referendo tribulationes quas passa est quinque annis continuis. *Hactenus ille verbis suis, utique quoad numerum annorum sumptis ex prolixiori epistola; ex qua deinde verbis ipsiusmet Beatæ partem adducit, indicantem nobis quod intendimus, ipsam scilicet agere de tempestate, non qualicumque, sed diabolica: ea autem sic sonant Latine reddita.* Propterea persona illa cogebatur identidem ad Dominum clamare, nocte dieque auxilium postulando atque dicendo, *Deus in adjutorium meum intende; Domine ad adjuvandum me festina. Ad te levavi oculos meos, unde veniet auxilium mihi? Auxilium meum a Domino.* Istas autem voces, angustiarum suarum internarum testes, eructabat anima illa athleta, semper iterans: O Deus, juva me. O Deus, noli derelinquere me in hoc extremo articulo. O Deus, robur suggere, quia deficiunt me vires: nequeo amplius sustinere: porrige adjutricem manum tuam. O Deus, consopitus jaces intra navim animæ meæ, et tempestas diabolici maris me submergit. Verumtamen, *Domine Jesu, sine te* nulla potest obvenire tranquillitas. Atque ita toto tam periculosi temporis spatio immobilem reddidit mentem suam, frequenter cogitando de Deo, *qui in tempore belli non recedit ab ea.* Cura igitur et tu, devote fili Jesu, ut in tua benedicta anima ejusmodi habitus bonus radicetur, et experieris mirabilia Dei intra tempus brevissimum. *Dic ergo cum Propheta: Providebam Dominum in conspectu meo semper. Et iterum: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* Alia ejusmodi loca sacræ Scripturæ plura invenies.

sicut indicavit, scribens discipulo

F

quomodo inter istas angustias se gesserit

A invenies, in quibus Prophetæ alii viri sancti profitentur, fixam se memoriam habuisse in Deo.

EX ITAL. PASCUCCII Scripsit autem anno 1499.

5 Cum talia scriberet Beata nostra illi, filio suo spirituali quem nonnumquam etiam Patrem *nominat, et Sacerdotem fuisse indicat annos in Religione transegerat omnino octodecim, qua privata quæ prælata, sicut ipsamet in fine instructionis suæ prolixioris testatur: proinde jam labebatur seculi XV annus penultimus: ante quem annum quoniam nihil suggeritur quod ad actiones externas attinet; lubet ex Pascuccio colligere* ***fragmenta præcipua instructionis istius, in qua ipsamet*** *de se veluti de tertia persona declarat vitæ suæ spiritualis excellentiam, sicut ea per varia virtutum capita auctor partitur. Indicabo autem ad marginem numeros paginæ, ubi singula loca poterunt in suo originali Italico inveniri, quando totum instructionis illius contextum necdum videre nobis contigit, et totum huic operi inserere fortasse minus expediret. Ordiar ab humilitate, quæ cæterarum virtutum omnium fundamentum est.*

CAPUT II.

Humilitas Beatæ sincerusque erga Deum amor: fervor spiritus, et recta intentio propriis ejus verbis expressæ.

B

pag. 110 Indignam se Dei donis reputans,

Anima ista benedicta tam zelotypa fuit honoris divini, tantumque cavit ne quid illius sibi sufferaretur, et adeo profunda humilitate dotata divinitus exstitit; ut cum existimaret, gratias Domini sui loco minus vili repositas haberi, qualem scilicet credebat se, ingratissimam et peccatricem, cum etiam crederet ad maximam verecundiam atque insigne Sponsi sui dedecus verti posse, quod tantum virtutum cumulum et donorum spiritualium in ipsam contulerit; ea occultabat quoad poterat, solicito omnia obvelans silentio. Sæpius sub alio quopiam prætextu subducebat se a pia quæ in commune fiebat lectione, metuens ne sibi interim contingeret aliquid, unde Sorores aut Fratres cognoscerent gratiam aliquam sibi divinitus factam. Eadem etiam ex causa quandoque lectricem monebat, ne lectionem de Passione Domini prosequeretur, interim dum manducabant Sorores; nec enim, inquiebat, satis commode possunt deglutire cibum, dum animum attendunt amorosæ isti historiæ. Hoc autem monebat, metuens ne qua modum suum comedendi sub ejusmodi lectione, aut aliquem affectus interni effectum interea observaret in ipsa. et propter

conatur ea tenere occulta:

C eamdem causam rarius ad commune refectorium venit, duplici quidem ex capite (quod palam patebat) excusata, magis tamen ex illo quam alio ullo respectu.

7 Hoc tibi dico, Pater et Fili mi in Christo Jesu, ut ab illa discas occultare spiritum et gratias tibi concessas, quoad Deus aliter ordinaverit. O beatam eam animam, quæ omnium operationum suarum nullum vult inspectorem præter suum Creatorem! O quot fossas propterea transilivit hæc Mater tua! quot contumelias injustas, quot judicia falsa, temeraria et præsumptuosa sustinuit! quoties pro eo quod erat laude dignum *apud Deum et homines*, convitia et reprehensiones pertulit *ante Deum et homines, Sorores et Fratres*. Sed ad istiusmodi ictus perstitit semper firma, constans atque immobilis, velut turris solidissima in suo proposito, cum indubitata fiducia, quod fidelissimus sponsus suus Jesus Christus *in tempore opportuno* pro ipsa gladium acutum manu acciperet; et post divinos suos humeros rejiciet scutum, quo animam illam cooperuit annis multis, ad probandam illius patientiam ac fidem: quæ vicissim variis modis ac viis manifestavit rectitudinem cordis sui, quærens unice placere Deo,

quod ei causa fuit multa tolerandi

D spretis humanis quibuscumque judiciis, et pro illius honore servando flocci faciens qualemcumque propriam confusionem. Quare, Fili mi reverende, cave ne quid fureris Deo: nolo enim te habere cor cuicumque rei terrenæ affixum: quia id Matri tuæ magno dedecori, tibi vero esset damno majori. Ostende te igitur semper fidelissimum, time, ama, honora Deum tuum; *quia quæcumque voluit fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis.*

nihil præter Deum spectanti.

8 Vixit etiam benedicta illa anima in tanta humilitate et timore, ut toto corde oraverit Deum, quo dignaretur omnes gratias et favores quos in se conferre volebat transferre in aliam quamcumque creaturam, melius ipsi placentem, unde plus honoris in ipsum quam ex se redundaret. Non enim persuadere sibi poterat reperiri in mundo creaturam aliquam, quæ magis inutiliter beneficia divina possideret quam ipsa. Quod si fuisset circa id a Deo exaudita, maximum inde percepisset solatium; quia Dei honorem, non autem utilitatem suam quærebat. Tali animæ credo ego dicendum istud Evangelicum, *Euge serve bone, quia in pauca fuisti fidelis,* ***super multa te constituam; intra in gaudium Domini*** *tui*: talem spectare puto istud Apocalypseos, *Esto fidelis usque ad mortem*; quasi dicere vellet, Non sufficit esse fidelem per annos decem aut viginti; sed oportet fidelem esse *usque ad mortem*: sequitur enim, *Et dabo tibi coronam vitæ*. Fidelis est ille servus, qui non tantum vitæ suæ tempore, verum etiam in fine ejus reddit Domino, quod sibi ex ejus benignitate datum fuerat custodiendum. Cave igitur, Fili mi reverende, ne fias latro. Deus enim faceret te suspendi per collum, neque curaret quod fueris Sacerdos aut Doctor, nihilo inferior aliis constitutis in dignitate. Hujusmodi enim dictum est: *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore.*

pag. 168 Petit eadem dona in digniorem se transferri,

E

et fidelitatem erga Deum commendat,

9 Mater tua, ne Deo amorem sufferaretur, quamdiu in Religione vixit usque in horam præsentem, hoc semper curavit, ne cui se traderet, neu ulla persona se traderet ipsi: sed rationem quamdam tenuit generalem, qua caveret, ne per excessum amaretur. Quia autem ipsa est multum amabilis, ideo declinavit omnem occasionem amandi quemquam, vel amorem cujuspiam erga se provocandi: cumque subinde animadverteret se ab una quapiam plus quam alias diligi; gravissimum inde dolorem hauriens, orabat Deum ferventibus cum lacrymis, ut in illa persona ejusmodi affectum temperaret vel extingueret. quandoque conabatur eidem aliam invenire personam meliorem se, ut amori isti importuno se subtraheret. Totum autem istud agebat, ne Deo sufferaretur amorem illius, quæ crederet ipsam mereri præ aliis diligi. Denique in veritate affirmo tibi, quod numquam creatura ulla tantum voluptatis, gaudii, et solatii hausit cum amaretur; quantum ipsa recipiat doloris, displicentiæ, atque fastidii ex amore cujusquam erga se, non regulato secundum Deum, multum et acerbe idcirco plangere solita. *Hactenus prædicta instructio apud Pascuccium: apud quem de eodem argumento etiam sic* ***invenitur scripsisse.***

nolens ab aliis amari

F

ne quid Deo subtraheretur.

10 Mirabilis revelatio, quam volo ut a Deo postules, est, ut cognoscere te faciat, quid sis, quantum possis, quantum scias, quantum merearis: nam sine hac revelatione nemo unquam perfectionem attingit. Secretum hoc non discitur ab alio, sed reservatur in sacratissimo pectore Christi Jesu: neque multis illud manifestat, sed paucis; neque his omnibus æqualiter, sed alii plus, alteri minus, secundum perfectionem ad quam quisque eorum pervenire debet. Credo autem quod secretum istud non possit plene comprehendi in hac tenebricosa vita, sed in altera; ubi plene atque ex vero cognoscemus

pag. 169 Jubet unico peti cognitionem sui ipsius,

A cemus vilitatem, fragilitatem, et stultitiam nostram. Atque hinc nascitur humilitas cordis, non quidem oculis humanis apparens, sed grata et acceptabilis divino conspectui. Illa tua spiritualis Mater numquam optavit aliam revelationem, quam Deum atque seipsam cognoscere. Dispensator autem gratiarum largus, comis, ac benignus, et multas alias ipsi indulsit, et istam omnino non negavit.

qualem ipsa divinitus accepit,

11 Anni complures sunt, quod ipsa, in sua oratione mentali coram imagine Crucifixi, hujus veritatis lumen divinitus percepit, quod numquam perventura esset ad perfectionem, nisi præter divinam Trinitatem aliam cognosceret trinitatem. Sicut enim, Christiana ut esset, debebat credere et confiteri unam sanctissimam Trinitatem Patrem, Filium, et Spiritum sanctum; ita, ut perfecta evaderet, oportere ipsam confiteri et credere hanc triplicem veritatem, videlicet quod aliud non sit quam nihil, tota stulta, et tota odibilis Deo. O beatissima Trinitas, neque cognita, neque æstimata, neque credita ab ignorantibus spiritualibus. O Deus meus! dicebat illa, potius me prives corporali vita, quam mihi auferas cognitionem tam amabilis veritatis; et ossa mea

plane necessariam ad perfectionem tendenti:

B potius in minutissimum pulverem redincas, quam ista æternæ Sapientiæ doctrina umquam recedat ab anima mea. Non possum vane gloriari de potentia, quia posse meum nullum est; non efferre me valeo propter sapientiam, quia nihil in me reperitur præter stultitiam: non denique debeo præsumere mereri me quidpiam in conspectu Dei, cum sim creatura vilis atque odibilis, imo odibilior ipsomet odio. Qui enim facit peccatum servus est peccati: cumque peccatum sit nihil, et ego illud commiserim, eo deveni ut sim tanto minor nihilo, quanto minor est servus domino. Quod autem peccatum sit nihilum, colligi potest ex hac ejus proprietate, quod annihilet imaginem Dei in nobis, de quo dicit S. Joannes, *Omnia per ipsum facta sunt.*

12 Hinc fit, quod dum anima sentit se posse operari bene, cognoscat quod persona Patris æterni vires tribuat nullitati potentiæ ejus, quando videt se posse loqui et alios instruere in vita spirituali, mox etiam comprehendat quod persona Filii sapientem effecerit stultitiam ejus: quando capit quod ipsa, quæ tota odibilis est, amet ac vicissim ametur, intelligat quod persona Spiritus sancti amore suo suavissimo amaverit et amabilem reddiderit

quia aliter nemo potest omnia refundere in Deum.

C suam odibilitatem: itaque in Deum refundens omne bonum suum, manet anima ejus libera a vana gloria, ab elatione tumida, et a fœtido fumo superbiæ, quam Angelus expulit de Paradiso: unde cum Propheta potest cantare et dicere, *Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei etc.* Eadem pro irrefragabili habet hanc veritatem, quod si anima quæcumque spiritualis non procuret in seipsa habere istud lumen, istam cognitionem, istam necessariam revelationem; numquam se poterit vere atque ex animo humiliare Deo aut creaturis.

13 Scito quod in actionibus exterioribus sit admodum reverens et capitalis inimica putidæ hypocrisis: nihilominus non solum clam, sed sæpe etiam palam osculatur limen ecclesiæ, quod Sorores pedibus suis calcant; reputans se indignissimam esse, quæ suum peccaminosum os ibi ponat, ubi illæ ponunt virgineos suos sanctosque pedes: sanctos inquam, quia licet fortassis tales non sint, ipsi tamen tales videntur. Atque hæc scribo tibi lacrymantibus oculis; quia experior me devotione et oratione tua cogi ad pauperculæ istius secreta tibi revelanda, quæ multis annis fuerunt occultata. Nunc autem, o anima benedicta, cogita quod istud faciens, multo libentius omnibus faceret reverentiam, nisi respectu dignitatis vel officii sui impediretur: ideoque dum

Hinc Sorores etiam Novitias reveretur ut Angelos,

alia quæcumque ipsi exhibet reverentiam, vicissim eidem se reverenter inclinat; nec umquam vel cogitando illi incidit ut diceret, Pluris sum quam ista. Sæpius etiam Sororum minimis reverentiam prior facit, exterius quidem velut ludibunda et vultu ridente, sed interius toto ex corde, considerando eas esse sponsas Christi. D

EX ITAL. PASCUCII

14 Cura igitur, anima cara, omni studio esse humilis ex animo, benignus, pius, et mansuetus, respiciens velut in speculum in cor purissimum dulcis Jesu; conformansque te ipsi, si ejus dulcissimam familiaritatem et honorificam amicitiam concupiscis. Ex illo corde, ex illo sacratissimo pectore Mater tua hausit omnem, quem habet, tam exteriorem quam interiorem ornatum. Mansuetum istius amantis Jesu pectus schola ejus fuit: in hac duntaxat erudita est, quia ibi studuit. Ibi non aliud legitur quam veritas, mansuetudo, commiseratio, dulcedo, jucunditas cordis, et jubilum conscientiæ: nihil aliud ibi invenitur quam amor et caritas, amor erga Deum et caritas erga proximum. O cor divinum! non possum omittere quin te nominem, quia ipsa se vidit intus scriptam litteris aureis, conspicuis, et pulchris. Huc ingredere, o anima, si cupis cito esse perfecta. Hæc est via brevis, occulta, secura, et infallibilis, per quam ambulat et ambulavit Mater tua: sequere eam igitur, quia conformatio generat et conservat amorem. Convertere ad Deum, et dic ei: Hanc revelationem a te peto, mi Domine, quia absque illa nequeo esse perfectus; cum tamen dignitati meæ et excellentiæ Sacerdotali necessaria perfectio sit. Ora illum ex animo, Reverende, quia certo ipsam tibi dabit: cum sit adeo bonus, adeo liberalis, adeo plenus omni gratia et dono, ut etiam non rogatus semper largiatur, de plenitudine sua justis et peccatoribus. *Misericordias Domini in æternum cantabit anima illa, quam tu amas.*

ex corde Jesu hanc et alias virtutes hauriens

E

15 Volo, anima benedicta, ut sequaris hoc meum monitum, videlicet ut servias Deo, non tamquam mancipium, propter timorem pœnæ temporalis suppliciive æternorum; non tamquam peccatrix, propter qualecumque præmium; sed tamquam filia, reddas Deo amorem pro amore, sanguinem pro sanguine, mortem pro morte. Hæ sunt breves viæ, occultæ, et securæ; non apparentes humanis oculis, sed notæ et admirabiles obtutibus Dei, cui aperta et nuda sunt omnia. Quod autem dico consistit in affectu (qui si purus est), prius quam anima nostra incipit progredi, et priusquam progressa pulset ad ostium divinæ misericordiæ, aperitur ei immensus sapientiæ illius thesaurus, et antequam petierit, accipit etiam plus quam velit, imo plus quam sciat ipsamet petere, ex eo quod sibi ab incomprehensibili Dei bonitate offertur. Largus liberalissimusque est noster misericors et amantissimus Jesus crucifixus, cui multum placent illi qui se ipsi conformant, et aperiunt cor liberale, magnanimum atque munificum, ut illud perfecte possideat Rex vitæ æternæ. In corde autem angusto, vili, et rustico, numquam habitat neque habitabit Deus, *quia magnus et excelsus est super omnes Deos.* Dimitte, dimitte, dilectissima anima, hunc fallacem et deceptorem mundum, non propter infernum tamquam mancipium, nec propter spem præmii tamquam peccatrix; sed tamquam filia et sponsa amabilis, propter amorem tui crucifixi Jesu, eumque brachiis, id est affectu cordis tui magnaque dilectione stringe. Ita fecit dilecta Mater tua, quæ doluit de eo quod non habebat, deque eo quod non erat, ut tanto plus posset dimittere propter amorem sui crucifixi Jesu, quem diligebat puro atque ardenti corde et intentione perfecta.

docet serviendum Deo ex puro amore.

F

A 16 Cum autem debeat anima, quæ istuc desiderat pervenire, tenere mentem in Deo fixam, quantum ei per suam fragilitatem gratiamque divinam concessum fuerat; nihil est quod magis utiliter possit, aut magis necessario debeat facere servus Dei omnipotentis. Hæc cogitatio, qua quis mentem affixam tenet Deo, ipsam sanctificat, accendit affectum, et illuminat intellectum, estque pro fræno quo præservetur a venialibus peccatis. Ipsa est vitiorum scopa et præparatio ad orationem, ad quam alioqui multi accedunt tota die, et numquam cogitant de Deo. Sentiunt illi se indevotos, aridos, indispositos, et mentalis fastidii plenos; ideoque dicunt; Non habeo donum orationis: quod tamen non est ita; sed totum hoc eis evenit, quia non dixerunt cogitatum suum ad Deum, quo sedem præparent orationi mentali. Qui autem cogitant, quomodo id quam optime faciant, absque mora perveniunt ad optatum finem. talis enim anima *præparavit locum Domino*, accipitque gratiam lacrymarum, compunctionis, gustus, et devotionis. Hac methodo utuntur spirituales ac sapientes Religiosi in hoc mundo, et æternum prosequentur in cælesti gloria. Hoc signum est B præ aliis omnibus infallibile, ad cognoscendum utrum quis scriptus sit *in libro vitæ*: frequens enim de Deo cogitatio cogit ejus supremam bonitatem ut sæpe recordetur nostri. Pro certo autem habe, quod quanto frequentius memoraberis illius, tanto etiam sæpius tui memoriam renovabit. Hoc [Matri tuæ] demonstratum fuit a Spiritu sancto, ut anima ejus magis accenderetur ad istud Angelicum exercitium: et scito quod habeat gratiam sæpe invocandi in corde suo Redemptorem, ejusque interius recordandi.

Ex Ital. Paschii pag. 153 In eoque jugiter figendam mentem, quia hæc est optima dispositio ad orationem.

17 Multi nituntur pervenire ad cordis munditiem via perquam longa et laboriosa, vigilando, jejunando, flagellando se, humi cubando, frigus æstumve tolerando, et corpus affligendo; quia sciunt per interiorem puritatem possideri consummatam perfectionem. Sed hæc tua Mater pro exploratissima veritate habet, quod frequens de Deo cogitatio faciat tantum bonum acquiri citius meliusque, et minus laboriose. Stultus foret qui Romam valens pervenire die uno, idque plana ac facillima via; itineri illi vellet impendere dies quatuor, idque per semitas longe asperrimas. Elige, elige viam istam brevem, dulcem, suavem, securam, et occultam, quæ te deducat ad paradisum, nemine observante. Am- C plectere Christum, et certus esto te locupletandum, nullo sciente ubinam negotieris. Finio et dico, quod qui sæpe de Deo cogitat, *Deus manet in eo*: et qui eum per gratiam possidet, quid deesse ei posset? Cura igitur ut objectum tuarum cogitationum intentionumque sit Deus, neque affige te creaturæ. Exempli causa, si vis caritatem exercere erga proximum, bonum quidem est, ipsum habere menti objectum ut proximum; sed multo melius, repræsentatum ut membrum Christi: quantumque unum altero nobilius et excellentius est, tanto est etiam magis meritorium unum altero.

pag. 154 et via brevissima ad munditiam cordis.

18 *Ne unquam obdormias in somno pigritiæ et negligentiæ*: sed scito quod *Regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*. Mater illa tua dicit, quod hoc Evangelicum verbum a Spiritu sancto impressum cordi suo sit tam signanter, ut dormientem ac vigilantem habeat semper solicitam. Volo dicere, ut numquam in sancta Religione occupari te sinas ab eo somno, quo tenentur multi: qui illuc ingressi obliviscuntur primi sui fervoris; et quidquid boni operantur, faciunt absque ulla consideratione mentali. Sequuntur ordines, ceremonias, instituta sanctæ Religionis omnino sicut capræ, quæ saltante una saliunt etiam ipsæ, nec sciunt quare. Sic Religiosus spiritualiter consopitus, sequitur D susceptam semel consuetudinem; nec considerat quæ ratio ad id impellat. Accidit talibus idem quod asino, qui vinum portat et bibit aquam: nam et isti extremum laborem sustinent, cum modico, modico, modico fructu. Quia sicut materia absque forma non est pulchra neque utilis, sic opus factum absque certa intentione non placet Deo, nec quidquam utilitatis tibi adferet. Licet enim opus bonum in seipso sit laudabile, nihilominus, instar materiæ cui non adest forma, id est bona intentio, est absque fructu; et stultus est qui illud sic exercet. Age ad modum prudentis ac sapientis, neque inhære stultorum vestigiis: sed in omni opere, seu magno seu parvo, dum spiritus vitæ in te fuerit, leva oculos mentis ad Deum, sanctificans istic tuam intentionem, et pro Dei amore omnem tolerans adversitatem. Propter eumdem Domini amorem fac orationem, lege pium librum, canta officium, lava ollas, everre domum, exerce caritatis opera erga sanos et infirmos: et crede mihi, quod si teipsum assuefeceris ad mente dicendum interim dum ista agis, Domine Deus facio hoc propter tuum amorem, E id dicturus sis etiam cum non cogitabis.

pag. 155 Commendat vigilantiam spiritualem et sanctam in omnibus intentionem.

19 Sic fecit tua dilecta Mater; quamvis enim similibus exercitiis parum admodum vacare potuerit, propter longam suam infirmitatem et debilitatem corporis; tamen (quod ad ædificationem tuam dictum sit) sic egit, ut de ea dici cum veritate queat, quod plus fecerit quam poterat; prout Deus et ejus conscientia norunt. Consilium ergo hoc tibi do, ut cures habere semper fervens desiderium faciendi pœnitentiam: sed quoad exteriorem agendi rationem noli arbitrio tuo ferri, verum *serva mandata Patrum tuorum*, quia sic non parum mereberis coram sanctissima Trinitate, quæ solum considerat et pensat cor. Proinde satage ut ipsum continuo habeas inflammatum caritate: quia ollæ bullienti non appropinquant muscæ, sed tepidæ advolant in eaque merguntur. Ab anima æstuante ab igne amoris divini dæmon et omnes cogitationes immundæ procul fugiunt: in animam vero tepefactam quoad amorem et in caritate refrigeratam, sese immergunt merguntur que muscæ vanitatum et inutilium cogitationum; unde progignitur lethifer ille somnus animæ negligentis. Hinc evenit ut multi dormiant in sancta Religione, et dormientes somnient se perfectionem acquirere: sed in hora mortis agnoscent falsitatem somniorum suorum chimericorum; manus enim F plenas diabolicarum illusionum habere se invenient. Itaque, Reverende mi Fili in Christo, aperi oculos, et hoc age ut ne jlocaliter impendas paucos qui tibi restant vitæ dies: esto vigilans et fervens, *juxta gratiam a Deo tibi concessam, dicens cum Apostolo, Gratia ejus in me vacua non fuit, quia ad te de luce vigilo*: et hac methodo utens, esto certus, quod brevi magnum es facturus progressum.

quia non considerat Deus quantum quis agat, sed quo affectu.

CAPUT III.

Caritas Baptistæ erga proximos, etiam maledicos vel aliter injurios, in monitis Discipulo datis explicata.

Volo ut idem simul liberalissimus et avarissimus sis, id est, liberalissimus erga proximum, et avarissimus circa teipsum tuamque personam: contra quam solet mundus. Mundani enim homines sunt liberalissimi erga seipsos, sibique de omnibus necessariis solicite prospiciunt; erga proximum vero sunt tenacissimi, quem si viderent centum rebus egere, vix unam ei largirentur. O cæcitas infinita! o calamitas deplorabilis! Dominus omnium comis est, liberalis, munificus, absque mensura, et ab ipso

pag. 156 Jubet religiosum erga se parcum, proximo liberalissimum esse.

A ipso sunt omnia; *Quia Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo*: servus contra et dispensator, cui nihil proprii juris est in hanc machinam mundialem, qui in eam ingressus est nudus et nudus in terram cito revertetur, exhibet se avarum, arctum, immisericordem, et crudelem proximo ac fratri suo. O suprema Trinitas! o Trinitas sanctissima! infinitas gratias tibi reddo. O potentia impotentiæ meæ! o sapientia meæ stultitiæ! o amor clementissime odibilitatis meæ! quantum potest impotentia, quantum sapit stultitia, quam amabilis est odibilitas quæ inveniuntur in me; tantas gratias tibi ago propter me et propter meam naturam; quod tu per tuam potentiam, sapientiam, et clementiam infinitam modum viamque repereris, qua arrogantia nostra superbiaque humana in id quod est reducatur, id est in nihilum, quia nihil sumus et in nihilum revertimur. Magnam lætitiam sentit cor meum, quia in eo contemplor potentiam ac sapientiam tuam; et video quod solus sis atque æternum eris is qui semper fuisti; et ex converso cognosco quod peccatores qui in sua vanitate, superbia et avaritia maledicta volunt hereditare terram resque transitorias, neque misericordiam erga proximum exercere, cito sint redituri in fumum et in nihilum; quodque effræni equo desideriorum semper amplius ampliusque habendi, qui celeritate cursus sui certat cum ventis, a potenti manu Dei succidendi sint poplites; unde supinus corruet, non quidem in terram, sed in profundum inferni, propter eorum maledictam avaritiam.

intuitu Dei in ipso per ipsum agentis;

B

21 Heu! quod pessimum istud vitium jam caudam immiserit in sanctas Religiones; unde sæpe evenit, ut qui multa in seculo dimiserunt propter amorem Christi, usque adeo tententur in hac parte a dæmone, ut grave eis sit si videant modicum lactucæ vel panem unum pauperi dari pro Dei amore, vel scyphum vini sitibundo. O rem turpem et nefandam, conspicere hujusmodi machinam vitiorum inter servos Dei! O quantam hic inde displicentiam haurit! quantum cor ejus affligitur! Quomodo enim posset liberalissimus Dominus sustinere avarissimos famulos? Volo igitur ut tu, Pater reverende et Fili in Christo Jesu carissime, prorsus oppositum facias ei quod faciunt seculares: id est, ut si pro tua persona quatuor rebus tibi opus fuerit, avarissimus sis, et una sola contentus acquiescas, relinquens Deo curam corporis tui: qui, si firmam habueris fidem, inspirabit alicui ut tibi prospiciat, nec quidquam tibi deerit. Ita fecit Mater tua: fueruntque tam multi divinitus inspirati ut providerent, non solum internis, sed etiam externis ejus necessitatibus, et quidem absque damno suo, ut non posset amplius desiderare. Non credo autem quod pro sua persona unquam petierit aliquid a Prælatis suis: quin potius oblata sæpius recusavit accipere, dicens; Mater, non indigeo re ista; da obsecro magis quam ego egenti.

pag. 157 detestatur avaritiam,

C

ac nimiam sui ipsius curam

22 Volo contra ut erga proximos largissimus, quoties unum quid rogatus fueris, quadruplum dones. Mater tua intravit, aut (ut melius dicam) Deus ipsam traxit per suam misericordiam in contemplationem liberalissimæ caritatis Dei. Videbat illa in cœlo quantas res fecerit liberalissimus Dominus, cœli stellati nobisque visibilis pulchritudinem, tam multis fulgentibus sideribus distinctam, planetarum scintillatione, solis claritate, lunæ varietate admirabilem; considerabat quanta in terris nasceretur suavitas fructuum varietasque florum, quot rosæ et lilia, quam magna odoriferarum herbarum diversitas et utilitas eorumdem hominum sanitati, quanta multiplicitas piscium in mari, quanta dissimilitudo avium in aere, quot quadrupedes in silvis, quot ad domesticos hominum usus creata animantia sint, et D hæc omnia atque alia multo plura fecisse Deum pro fœtidis nostris corporibus rogatum a nemine; ultro etiam providisse de frumento, vino, oleo, aliisque rebus ex sua liberalissima caritate, idque pro iis quæ brevi in nihilum redigenda sunt. Quid ergo credis, Fili mi reverende, fecisse eum et præparasse pro anima nostra, æterna et perpetua, condita ad imaginem et similitudinem suam? quantam varietatem gloriæ, quantam diversitatem beatitudinis, quam incomprehensibilia gaudia, quam inæstimabiles delicias, inveniendas in ista superna civitate Jerusalem triumphantis? *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei. Portæ nitent margaritis, adytis patentibus; et virtute meritorum illuc introducitur, omnis qui ob Christi nomen hic in mundo premitur: et plateæ et muri ejus omnes ex auro purissimo. O Jerusalem beata*, tu es visio pacis, habitatio contentorum, fruitio æternæ gloriæ. Cur autem tot tamque magna bona condidit Deus in cœlo et in terra, in mari et in omnibus elementis, nisi ut nobis mortalibus demonstraret suam liberalissimam caritatem et infinitam misericordiam? quia totus largus est, benignus, facilis et gratiosus; E neque solum ex plenitudine caritatis suæ communicat aliquid, sed etiam seipsum largitur in sanctissimo Sacramento. O liberalissime Deus! tu nobis te ipsum et tua omnia donas: peccator contra pessimus negat proximo res quantumcumque minimas.

Explicat Dei liberalitatem erga corpora.

Ex Ital. Pasch.

et hinc intelligit quid paraverit animabus,

23 Ex hoc loco hausit Mater tua liberalitatem suam, quamquam in tenera etiam ætate manifestissime declarabat eadem virtute se esse dotatam. Nunc autem magis gaudet dare quam accipere, et nihilominus magis magisque sentit in hac gratia se proficere ac crescere. Sis igitur perquam liberalis, si vis Deo conformari: nihil enim aliud amat Deus quam seipsum, suamque imaginem et similitudinem in nobis. Hanc doctrinam ista Dei famula didicit in schola divinæ sapientiæ. Si eam non intelligis, interroga: et invenies Deum esse in omni re amabilem, et omnia extra ipsum esse odibilia. Intellige me: *quia nemo bonus, nisi solus Deus; qui est liberalissimus, pius, et misericors; cujus misericordiæ non est numerus, cui laus et gloria per infinita secula. Amen.*

et quomodo nos sibi velit liberalitate assimilari.

24 Omitto dicere quam teneræ viscera caritatis eadem Dei famula habuerit ad compatiendum imperfectionibus et infirmitatibus proximi sui: quia non semper expedit oculos cæcorum recludere: solum affirmo tibi, quod Mater tua fuerit super hac materia divinitus instructa, [adhuc existens in seculo]. F Quia autem ignorans tunc erat omnium spiritualium rerum, non intellexit quanti momenti ea doctrina esset, quamque profundæ significationis: at postquam fuit in Religione, tam bene eam comprehendit, Spiritu sancto mentem ipsius illuminante, ut annis circiter octodecim quibus in ea vixit, neque subdita neque prælata unquam aliquid mali dixerit de quacumque creatura. Quod si forte, permittente id Deo ad augendam tibi coronam, et dæmone instigante, unusquisque de te male loqueretur; cura ut vindictam non relinquas filiis tuis, sed ipse eam facito, laudando Visitatoribus sanctam conversationem Fratrum, tamquam si omnes essent Angeli incarnati; neque in hoc eos quis de te locutus sit male, ne odium vel indignatio in corde tuo suboriatur, quibus duobus vitiis abominabilia Deo fiunt spiritualia obsequia: sed nota bene, quod hoc fieri nequeat, nisi anima cor habeat occupatum circa Deum et plenum cogitatione sui ipsius. Tunc enim cæca effecta ad intuendos defectus proximorum, non cognoscendo errores et delicta aliena, potest dicere cum veritate, Omnes mihi videntur Angeli incarnati. Hinc mihi videtur

pag. 161 Docetur neminem dijudicare,

[illegible]

EX ITAL. PASCUCCI

A videtur Matri tuæ advenisse hæc gratia, quod non haberet quid diceret Visitatoribus : quin etiam affirmo tibi in veritate, quod sæpe Novitiæ plura ejusmodi scirent referre, quam ipsa quæ fuit in Religione tot annis : quod si nonnumquam aliquid aliis referentibus audiebat, tamquam si peregre abfuisset, dicebat intra se, Fierine potest ut hoc ignoraverim? *Ergo recipe.*

Murmuratio-nis vitium comparat lepræ,

25 Dico præterea quod ipsa per Dei gratiam in hac doctrina comprehenderit diabolicam quamdam subtilitatem, qua multi etiam perfecti decipiuntur : quapropter, quia ex toto corde te diligo, ipsam tibi volo manifestare. Scito, Fili mi, quod murmurationes et judicia quæ fiunt in Religione, a dæmone tegantur et fieri procurentur sub specie alicujus boni : unde contingit ut laqueus, per quam subtilis et fere invisibilis, fugiat etiam oculos mentales contemplativorum. Hæc est pessima sanguisuga, quæ exugit, rapit, et tollit omnes labores et sudores Religiosorum ac Religiosarum. Hæc est pessima illa lepra, qua contaminata fuit Maria Prophetissa, soror Moysis : neque profuit illi propheticus suus spiritus, quo minus castigaretur : imo quia murmuraverat percussa fuit lepra magis pestilenti ac B dolorifica : et nisi Moyses, contra quem murmuraverat, pro ipsa orasset, intra paucos dies, sicut ait Scriptura, consumpta omnino fuisset. O nobile figuram et speculum exemplare, a Spiritu sancto propositum in veteri Testamento, ad cujus vel solum conspectum tremere deberent spirituales murmuratores!

quia etiam audientem inficit,

26 Verum hæc doctrina parum consideratur et minus intelligitur, quæ nobis certum præbet argumentum quod quæ in sancta Religione munda est ab ejusmodi lepra, anima sua secura possidet Paradisum. Hinc erat quod Mater tua tantum compateretur murmuratori, et invideret illi de quo murmurabatur : *Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Specialis lepræ proprietas est, non solum ab omnere carne miseri patientis, sed etiam contactu inquinare socium : ideo mandavit Dominus ut Maria ejiceretur extra castra, ne alios inficeret : hoc autem significat id quod vulgo dicitur, Tantum agit qui tenet, quantum qui excoriat : nec enim magis peccat qui murmurat, quam qui aures murmuratori præbet, imo secundus magis quam primus. Si enim non esset qui auscultaret, non esset etiam qui murmuraret. Dæmon unus in lingua murmurantis C residet, et alius in aure auscultantis : ambo invicem annuunt corridentque, irridentes stultum Religiosum qui murmurat, et stolidum atque amentem qui auscultat. Volo ergo ut tu sapiens sis, et neque murmures, neque murmurationibus aurem præbeas. Scias autem, quod si faciem turbatam obscuramque monstraveris volenti tecum murmurare, duo bona uno eodemque tempore facies : quia fugabis dæmonium quod insidebat ipsius linguæ; et procul abiges etiam alterum, quod erat paratum ut aurem tuam occuparet. Verum animadverto quod fecerim longam digressionem, et credo quod assiduæ preces tuæ, pro tua majori utilitate, ejus causa fuerint. Concludam ergo dicens, quod volo ut non murmures de re aut persona quacumque, neque de bono neque de malo, neque propter bonum neque propter malum. Quapropter recordare hujus præcepti et ipsum opere comple : non enim loquor sine causa. Tene, Fili, frænum manu, quia secundum S. Jacobum in sua Canonica, *Religiosus non refrænans linguam suam hujus vana est religio.*

et jubet murmuranti faciem tristem exhiberi.

27 Subtilis ille laqueus, quem promiseram tibi monstrare, latet sub hac Visitatione. Quia enim novit dæmon, bonam omnem nostram operationem, nisi fundetur in caritate, esse odibilem Deo, nobisque infructuosam et vanam ; ideo malignus ille spiritus omnem industriam eo intendit, ut nos faciat D [Patri Visitatori] dicere multos multasque res, quibus relatis nihil opus est, quæque maturius considerata aliud non sunt quam opiniones et suspiciones ; pro talibus tamen non apprehenduntur ab imperfectis, oculum semper intentum habentibus in Quid, non in Quando. Hinc tepescit fraterna caritas, et inter Religiosos rumpitur pacis vinculum : multiplicatis autem suspicionibus sequitur totalis refrigeratio atque extinctio ejusdem caritatis. Id cum maligni spiritus sciant, existimant se esse, et revera sunt, elatos supra equum ; nec amplius curant nostram obedientiam, parvi faciunt honestatem, explodunt paupertatem, lacrymas, disciplinas, jejunia, et alia quæcumque opera virtuosa : sola enim caritas nos Deo gratos efficit, et donat Paradisum. Quapropter dæmon habet arcum et sagittas suas venenatas semper directas contra radicem fraternæ dilectionis, et in ejus destructionem toto nisu intendit. Ideo facit nos temere judicare, ideo facit murmurare, ideo durante Visitatione replet animos suspicionibus ; ac denique spargit zizania in cordibus aliorum, et exterminat zelum pro honore Religionis, ut linguæ præbeat opportunitatem dicendi et referendi quæ non E conveniunt.

Ostendit laqueum tempore Visitationis positum a dæmone,

ad caritatem delationibus violandam,

cum ingenti damno spirituali

28 Heu me! heu me! Quanta bona propterea perdunt animæ, sua malitia excæcatæ! quanti labores redduntur infructuosi! quanta hinc nascitur inquies conscientiarum! Ne quidem cognoscere possunt quid bonum sit, quia sunt perturbati. Si faciunt orationem, nullum ex ea gustum capiunt, aut in ea non confidunt Deo, quia non sunt capaces ullius gaudii spiritualis : et hæc omnia mala procedunt a lingua. Tace, tace de rebus alienis : dicit enim Propheta, *Silui a bonis.* Tibi, tibi loquor, Fili mi. Volo ut hunc conversandi modum in sancta Religione teneas quia per Dei gratiam ita egit cordatissima Mater tua, indeque ex Dei speciali dono tantam pacem hausit, ut dicenti credere non possis : et eamdem prærogativam desidero etiam benedictæ tuæ animæ.

pag. 116 Præ omnibus gratiis desiderat inimicorum dilectionem,

29 Scito etiam quod Religiosa illa [cujus secreta tibi revelo] quamvis dotata divinitus multis gratiis ac donis spiritualibus, singularemque Dei erga se amoris ac benevolentiam experientiis plane extraordinariis experta, nihilominus semper sitivit eam, qua posset omnes modo de se male merentes sincero corde F diligere, et magis quam eos qui sibi facerent bene. Quæ etiam Dei famula, in suis sanctis ac devotis orationibus, consueverat sæpe exclamando dicere, O Deus meus! o clementissime Domine! si mihi revelares cuncta cordis tui secretissimi arcana, et quotidie ostenderes omnes Angelicas hierarchias, mihique conferres potestatem quotidie mortuos resuscitandi, nollem propterea credere, certam me fore, quod ames me amore indefectibili et infallibili ; nisi quando sentiam gratiam sinceri cordis, ad bene loquendum de quocumque mihi malefaciente, et absque mentis contradictione benedicendum quemcumque male loquentem de me, meque infestantium. Tunc, æterne et clementissime Pater, tamquam infallibili signo, credam, quod vere sim filia tua, confortando meipsam exemplo dilectissimi filii tui Jesu Christi crucifixi, qui est bonum unicum animæ meæ, et in cruce pendens pro crucifixoribus suis exoravit. Deo autem sint gratiæ, quia muneris istius bonam partem consecuta jam sibi videtur anima illa ; dum quacumque sibi dicta aut facta injuria, nullam omnino sentit aversionem in corde ab ejus auctoribus, quantumvis valde atroces pertulerit, quas tibi non scribo : Deus et ipsa eas norunt. Quinimo maxima voluptate afficitur, dicendo aut faciendo aliquid quod gratum esse possit injuriatoribus suis :

et certum signum amoris divini.

A suis : solum male eam habet damnum, quod animæ istæ infelices faciunt ; et ex corde toto pro iis Deum orat, ne illis statuat hoc peccatum: quandoque etiam in hoc ludo amoris, ad perfectionem summam tendentis, indulget iisdem prærogativam unius vel alterius Pater et Ave. Volo, o anima benedicta, ut etiam idem tu facias : id est ut insistas securis vestigiis illius tuæ Matris, quæ tantopere te diligit, ut pro ædificatione tua scribat talia. Confido autem in Deo tuaque prudentia, quod tempus huic scriptioni impensum, non erit infructuosum, sed cordi tuo immensam afferet utilitatem. Quidquid anno uno potes efficere, noli partiri in duos. Ambula, curre, vola in via Dei. Ambulant probi, currunt sapientes, amantes volant ad fruitionem majestatis divinæ. Si potes currere, noli ambulare ; si potes volare, noli currere : quia tempus breve est. In via Dei semper progredi debes, retrogradi numquam. Si igni non adduntur ligna, per seipsum extinguitur : ita si animæ non addatur virtus, in se deficit ; et incipiens a *Credo in Deum*, desinet in *carnis resurrectionem*, id est in negotiis et curis secularibus. Verum te omnemque animum Christianum de via tali auferat Dominus. Interim si multum cupis proficere, time Deum, et ama eos qui te calumniantur. Attende tibi, aperi oculos, et domui tuæ mentem contine, quia pauci sunt qui ardenter desiderant pervenire ad Evangelicam istam perfectionem, quam dulcissimo ore suo docuit me benignissimus Jesus : pauci sunt, inquam, qui pertingunt ad veram perfectionem, in eo sitam ut ament inimicos suos.

et monet discipulum ut semper conetur progredi.

30 Conclusi cum Dei gratia, et finivi has salutares admonitiones, Reverende Pater et Fili mi dilectissime, quas volo ut serves et custodias cum ea caritate, [illegible]. Volui etiam consolari te narrando tibi spiritualem vitam tuæ dilectæ Matris, [illegible] neque grave mihi fuit tantillum laborem tui causa suscipere, spero enim in meo crucifixo Jesu, quod multa inde utilitas et mentalis consolatio tibi sit proventura. De rebus tuis principalibus, quales sunt obedientia, paupertas, et honestas, speciale monitum nullum tibi hic dedi, idque duabus de causis. Primo, quia qui observabit hæc præcepta, impossibile erit ut non sit obediens, pauper, castus : secundo quia mihi videris tam bene dispositus ad subjiciendum voluntarie collum jugo sanctæ obedientiæ, ut C inutilem judicem futuram extraque propositum quamcumque super ea re adhortationem. Ad corroborandam nihilominus voluntatem tuam, dico hæc pauca verba : quod nullum sacrificium possis offerre Deo magis acceptabile, quam si offeras ei voluntatem tuam tuumque arbitrium, mediante sancta obedientia : *quia scriptum est, Obedientiam volo plus quam sacrificium.*

pag. 71
Concludendo, causam reddit,
cur nihil dicat de obedientia,

31 De sancta etiam paupertate tibi non loquor, ejus enim a Christo obtinendæ adeo cupidum te esse scio, ut pro ea dimitteres mille mundos. unum dico, quod vere perquam beatus sit, qui margaritam hanc orientalem cognoscit. Hoc inæstimabilis pretii monile a Matre tua per Dei gratiam agnitum fuit, ipsumque sibi et aliis comparavit : sed ipsi soli incubuit onus persolvendi pretii, multarum scilicet ærumnarum, fatigationum, et lacrymarum coram Deo, nec paucarum tribulationum sustinendarum a Fratribus et Sororibus, Principibus, Presbyteris, et Regularibus : adeo ut possit cum veritate affirmare, quod paupertas pluris sibi steterit, quam opulentis soleant constare divitiæ : magisque eam requisivit ac desideravit habere, quam soleat avarus pecuniarium lucrum prosequi. Fili mi, paupertas tua hæc sit, nolle quoad vives aliud quam Jesum D crucifixum, in quo reperies veras supremasque divitias. O quam pauper est, qui aliud vult quam Deum! quam dives, qui aliud nihil habet quam Deum! Quod ad castitatem attinet, nihilo magis de ea tecum sermocinari volo: scio enim quod hujus virtutis coronam gestare præ omnibus sodalibus tuis merearis, et ideo hæc tua Mater specialissimo amore te prosequitur. Videtur autem mihi esse conveniens ut circa hoc punctum acquiescas huic meæ narrationi : cum enim fragile vas corporis tui ornatum sit hac pretiosa gemma, et illustratum hoc Angelico splendore, non potui omittere quin tecum communicarem secreta Ancillæ tuæ, ut in te reponantur et conserventur. * De sancta oratione aliud etiam tibi non scribo, cum oretenus satis de ea tecum locuta sim : quam unum hoc, quod vide ut intelligas, Quando non potes meditari, ora vehementer ; id est, cum non poteris mente, ore saltem precare.

pag. 92
paupertate,
IN VITA PASCUCCII.
castitate,
et oratione.

CAPUT IV

Virtutes Baptistæ adversis et prosperis Varanæ Domus casibus exercita. Vicariæ officium, Fundana fundatio, dignitas Abbatissæ. E

Ab his præceptis caro Discipulo scriptis vix effluxit triennium, quin materiam exercendæ erga inimicos heroicæ istius caritatis, qualem supra explicavit Baptista, obtulit et furiosa tempestas quæ Varanam familiam pene funditus evertit. Siquidem, uti narrat Leander Albertus in descriptione Italiæ pag. 425, Pater ejus Julius, cum Principatum diu ac feliciter [illegible] fuisset, *[illegible] per quadriennium vel quinquennium [illegible], si Camerinum natus fuit Baptista, [illegible]* Principatus [illegible] *Alexandri Papæ VI potestatem tradidit [illegible]*, cum Venantio, Annibale, Petroque filiis carceri inclusus, Cæsar Borgia Dux Valentinus in arce Pergulæ [illegible] necavit, ut unus plane ex ea domo restaret Joannes Maria, fratrum omnium minimus ; quem pater initio belli Venetias cum thesauris, ut Polydorum filium in Thraciam Priamus, amandavit : *sed successu feliciori, quem meritis et precibus Baptistæ possis tribuere. Cito enim converso fortuna, mortuo sub annum exitum Alexandro VI, unicam Varanæ domus scintillam denuo extulit et crescere fecit in lucem maximam.* F

[illegible] occiduntur pater et Fratres Baptistæ,
excepto minimo Joanne-Maria :

33 *Etenim* Joannes Maria de Varanis, qui cum patre Julio, Ferdinandi Regis locum tenente, Neapoli primum fuerat, ac deinde in Aragonensium exercitu cum fratre suo Venantio militiæ posuerat tirocinium, transierat Venetias, in eaque prudentiæ schola exercebatur ad artes magno Principe dignas ; quando patrem fratresque Valentini Ducis potentia obruit extinxitque, una cum libertate Camerinensium. Sed Alexandro mortuo et totis in fastidium versis Cæsaris Borgiæ ; prompte licuit Joanni Mariæ, Venetorum subnixo auxiliis, recipere civitatem, in pristinam suam possessionem ; quo cum Mutio Columna, Matelicæ Toparcha, adveniens, ab omni populo festive summe est exceptus. Dominium urbis eidem Pius III Alexandri successor confirmavit, brevi illo quem tenuit mensis non integri Pontificatu ; factumque ratum etiam habuit Julius II, eodem adhuc anno in Petri Cathedram suffectus. *Ita Pascuccius, pag* 128 : *qui deinde pag.* 136 *lætis tristia miscet, ex auctore istius seculi transcribens mortem et exequias D. Joannæ, a quibus* Baptistæ *abesse non licuerit, ut extremum officium optimæ matri persolveret. Utriusque verba hic adnumero.* Moritur Illustrissima Joanna, filia Gismundi Domini Ariminensis : quam omnes confidunt, pro sua bonitate, justitia

qui anno 1503 honorifice exceptus Camerini,
matri mortuæ.

A justitia, et misericordia, receptam in locum salutis æternæ, implevisse tradem Ferrariam domus suæ animarum, Ruperti, in primam, et Margaretæ, quæ monasterium unum Ferrariæ condidit, opulentisque dotavit redditibus; ubi et Monacha facta obiit, sicut etiam Illustrissima Joanna, Ordinis de Observantia S. Francisci, cujus anima ut speramus, *gaudet in cœlis in æternum.*

EX ITAL. PASCUCII

34 Exequiæ fuerunt supra modum solennes; tota enim Curia Statusque publicus intervenit, nec non triginta sex Deputati a civibus, ex unaquaque Regione urbis duodeni. Omnia luctum mœstitiamque spirabant sed plenam majestate. Etenim in aula majori expositum cadaver, speciem adhuc viventis præferebat, in monastico habitu tertii Ordinis quem fuerat professa, circumstantibus illud Matronis innumeris mœrore confusis. Aderat etiam cum suis Sanctimonialibus Soror Baptista, facultatem ad hoc faciente eo, cujus erat tali in casu solvere obligationem clausuræ. Et hæ quidem dum funebris pompa cieretur latus unum tenebant, aliud occupabant aulici Camerarii Ephebique honorarii, omnes pullis vestiti, subsequentibus Collateralibus, Doctoribus, Civibusque; Clerus vero sequebatur suum Generalem Vicarium, quem Religiosi Ordines et Confraternitates præcesserunt, agmine tam longo, ut quando cadaver efferebatur e porta Palatii, prima octodecim Crucium jam attigisset limen ecclesiæ Cathedralis. Feretrum bajulabant Potestas et Castellanus, Artiumque Capitanei, mutuo sibi succedentes. Ad ingressum ecclesiæ, quæ pullata tota facibus accensis splendebat, confusus magnusque planctus extitit populi, Matrem, Dominam, Patronam amissam quiritantis. Joannes Maria, præ sinceri doloris excessu, ter deliquium passus fuit: Baptista, cum non minori omnium ædificatione, lacrymas habuit in potestate. Corpus defunctæ in capsa plumbea aliquamdiu stetit supra arcum antiquæ tribunæ: sed alio postea translatum fuit, Pontifice prohibente, ne deposita mortuorum altiori quam sunt altaria loco haberentur. *Factum est autem id sub annum* MDLXX, *quando Pius V cura in rem Visitatores Apostolicos per ditiones omnes Papales misit, de quibus actum XIII Martii ubi de cultu B. Eutic Peregrini apud Persones num. 7.* Visitur porro hodieque Joannæ effigies, vivis expressa coloribus in ecclesia S. Francisci, in tabula repræsentante fugam in Ægyptum, juxtaque ipsam in habitu Tertiariæ cum filio Joanne Maria, ita ut ex matris ore ad Virginem Deiparam prodire videantur litteris auratis hæc verba: *Ut te et filium servisti, ita me et filium servare dignata es.* Eratque subscriptum JOANNA MALATESTA VARANA, UXOR PIA CAMERINI PRINCIPIS.

exequias magnificas facit,

B

interveniente etiam Baptista.

C

35 *Annum et diem illius mortis minime est a nemine esse expressum. Pascuccius prædicta videtur ponere circa annum* MDV, *cujus principio ad Firmani Conventus* [illegible] *postulata Soror Baptista fuit, sed huic conjecturæ nequeo assentiri. Cum enim jam inde ab anno* M[illegible]CLXXXII *patria suæ Episcopatum teneret Fabricius de Varanis, Herculis filius, Petri-Gentilis* [illegible], *neque obierit Fabricius nisi ante annum* MDVI, [illegible] *fuerit sub Duce Valentino,* [illegible] *repetisse in urbem* [illegible] *Maria; sic* [illegible] *satis credibile videtur,* [illegible] *deficiente,* [illegible] *et Camerini* [illegible], *non* [illegible] *partem et nomen in* [illegible] *S.* [illegible] *per Vi-* [illegible] *Quapropter magis* [illegible] *ut ista facta* [illegible] *S.* [illegible], [illegible] VII *Martii* [illegible] *Fabricius, et* [illegible] MDVII *quo eidem suffectus est Franciscus Roverius, Julii Papæ II ex fratre nepos.*

Non videtur id accidisse ante annum MDV,

sed post mortem [illegible].

36 *Vicariæ munere fungebatur* Baptista, *uti supra vidimus, quando imperatum ei fuit scribere de mentalibus doloribus Christi, anno* MCCCCLXXXVIII, *agenti ætatis suæ annum* XXXIII: *subsecutum deinde est tempus probationis admirandæ, annis quinque continuatæ, quam ab ipsa strictim indicatam, non vero historice descriptam vidimus. Exhinc nihil de vitæ actis per annos triginta invenire Pascuccius potuit, præter unicum Julii Papæ II breve, quo Firmanis civibus potestas fit, ipsam ad se traducendi, hoc tenore.* Julius secundus Pontifex, dilectis Filiis nostræ civitatis Firmi.

D

cum antea esset Baptista evocata Firmum,

Dilecti Filii, salutem et* amplificatam benedictionem. Exponi nobis fecistis, quomodo in civitate nostra Firmana nuper amplum et honestum monasterium Monialium, Congregationis S. Claræ Ordinis S. Francisci, in divini cultus augmentum, de Sedis Apostolicæ et superiorum licentia et assensu, seu alias legitime et juxta juris ordinem servatis servandis, noviter constructum et ædificatum existit; et vos Moniales d. Ordinis et Congregationis in eodem monasterio congregari desideratis; sitque necessarium et opportunum, ad instruendum monasterium ipsum ac novitias Moniales ad id confluentes, ex aliquo alio monasterio ejusdem Ordinis, aliquas Moniales sanctæ vitæ, probitatis et morum, et Regulæ ac institutionum et ordinationum Ordinis prædicti instructas, advocare; et pro parte vestra Nobis fuit humiliter supplicatum, ut desuper opportune providere dignaremur. Nos hujusmodi supplicationibus inclinati, dilectis in Christo filiabus, Baptistæ de Varanis et Angelæ de Octonibus, Monialibus monasterii Camerinensis ejusdem Ordinis et Congregationis, cum una, duabus, vel pluribus Monialibus ejusdem monasterii, sicut eis videbitur, de consensu tamen Superiorum, pro uno vel duobus annis, prout eisdem Superioribus videbitur, ut ad d. monasterium civitatis Firmi se transferant, et illud cum Monialibus ad illud confluentibus ordinent, juxta Constitutiones Ordinis et Congregationis prædictarum et Superiorum eorumdem (super quo earum conscientiam oneramus, sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ) auctoritate Apostolica, tenore præsentium mandamus: non obstantibus etc. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die XXVIII Januarii MDV, Pontificatus nostri anno II.

* an Apostolicam?

E

ad ordiendum ibi monasterium,

37 *Ecce ut Firmanæ civitati*, pro uno *dumtaxat* vel duobus annis, *concedatur* Baptista: *proinde nihil obest quo minus post obitum Episcopi Fabricii, et ante institutionem successoris Francisci, Camerinum illa reverterit, antequam mater sua extremam incurreret ægritudinem. Agebat autem illa, cum Firmum destinabatur, ac fere compleverat ætatis annum* XLVII, *ex quo usque ad annum ejusdem ætatis* LXIV *Christi* MDXXI *nihil reperit Pascuccius, quod historiæ insereret, præter Varanæ Domus felicitatem, ad supremum pene culmen honoris evectam, per præfati Joannis Mariæ nuptias cum D. Catharina Cibo, Leonis Papæ X ex sorore Magdalena nepte. Is enim anno* MDXV *in Consistorio Cardinalium collaudata modestia, justitia, ac magnanimitate ipsius, de consensu Collegii, Ducis titulo eumdem ornavit; misso qui Ducalia ornamenta cum investitura Camerinensis dominii eidem conferret Innocentio Cardinali Cibo, suo itidem ex prædicta sorore nepote; ac denique eidem Romanæ urbis Præfecturam contulit, præter alia beneficia multa. Horum memoriam* [illegible] *Duce Præfectus voluit; atque in Palatio publico Camerinensi, hunc sibi poni titulum fecit:* Joannes Maria, Julii-Cæsaris filius, vigesimum primum annum agens, Dominium assumpsit, arcem Camerini ædificavit, Vissum et S. Genesium obtinuit, Camerinum Ducatus dignitatem, Saxum ferratum, Civitatem-novam, Præfecturam Urbis, et

indeque reversa Camerinum

F

ubi vidit an. [illegible] *fratrem creatum Ducem,*

Senogalliæ

A Senogalliæ Comitatum. *Hinc præter alia in rem nostram discimus fuisse Baptistam hoc suo natu minori fratre, nato sub annum* MCCCCLXXXII, *totis* XXIV *annis seniorem, atque inter omnes Julii liberos fortassis primogenitam, ut eam frater hic suus potuerit matris loco habere.*

eoque favente insigniter monasterium stabilit

38 *Mirum proinde nihil est, quod, magna ejus apud Ducem fratrem auctoritate et gratia, monasterium Camerinense* eo dignitatis atque magnitudinis pervenit, ut locus hic inter præcipuos Provinciæ connumerandus venerit, atque quadraginta sex Moniales optime capiat, *uti testatur Gonzaga, sub annum* MDLXXX *scribere exorsus de Origine Seraphicæ Franciscanæ Religionis. Maxime autem in publicum monasterii sui bonum debuit incubuisse* Baptista, *postquam Firmo reversa, mortuaque supranominata Abbatissa Sorore Pacifica, communibus votis postulata ad eamdem dignitatem ipsa fuit : neque putamus eidem ullam fuisse prælatam, quæ inter Pacificam ipsamque* Baptistam *munere isto fuerit annis aliquot functa. Nescimus tamen discernere annum quo facta Abbatissa sit, neque factam esse possemus docere, omisit enim notare Pascuccius, nisi proferretur illius Epistola, scripta* Reverendo in Christo Jesu, Patri colendissimo Fr. Joanni

facta Abbatissa

B Fanensi, Ordinis Minorum de Observantia, divini verbi Præconi dignissimo : *cui Epistolæ in hunc modum subscripsit :* Filia tua indigna, Soror Baptista de Varano, Abbatissa, in monasterio Christi Jesu ancilla inutilis. *Dum autem sub finem Epistolæ filium quoque suum videtur* Joannem *appellare ; suspicionem mihi ingerit, quod ipse sit ille dilectus* Discipulus, *ad quem extant monita supraposita.*

CAPUT V.

Baptistæ familiaritas cum Joanne Fanensi ; sub hoc enata Congregatio Capucinorum : Beatæ obitus et veneratio corporis ac linguæ incorruptæ.

Gratulatur Joanni, obloquiis multa passo,

E*x variis quas sancto isti viro* Baptista *scripsit epistolis, unam illam totam Latine scriptam producit Pascuccius, quam integram hic attexere placet ; tum quia nonnihil ad historiam confert, tum ut Latini ejus styli specimen habeatur. Est ergo talis.* JESUS. Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus cum recordaremur tui Sion. Verba sunt Cantoris Spiritus sancti, ad consolationem afflictorum prolata, Do-

C mine reverende atque amantissime, Pater optime, et statui tribulationis et persecutionis Reverentiæ tuæ conveniunt, vili judicio meo. Nam electi sedent et quiescunt super flumina Babylonis : impii vero, reprobi, et peccatores submerguntur in fluminibus Babylonis. Tu ergo, anima amabilis et inclita, quæ es ex consortio et numero electorum, sedisti et quievisti super flumina Babylonis, id est super aquas tribulationis, in spe resurrectionis tuæ innocentiæ et virtutis. Sedisti et quievisti in Deo salutari tuo, qui est defensor et custos innocentiæ electorum suorum. Infamatores et detractores Reverentiæ tuæ submersi sunt in barathro confusionis et loquacitatis eorum. Semper, Pater amabilis, ante auroram et solem tenebræ antecedunt. Sic etiam post montes, pulchras, amœnas floridasque planicies invenire solemus. Physicus ille cœlestis, qui pro humani generis salute in cruce pependit, electis suis, post flumina persecutionis et angustiæ, jucunditatem dispensat et lætitiam ; atque post lacrymas, risum Angelicum addiscunt electi in schola crucifixæ humanitatis Christi ; et quamvis medicinam materialem rugosa fronte bibat ægrotus, non modicum post gaudet recuperata corporis salute. Permittit multoties amabilis ipse et piissimus, ut omnia

gloriosum exitum

nobis amarescant, ut solus ipse dulcis et amabilis appareat. O dulcissime Jesu, o amor ineffabilis, quam dulcia et delectabilia sunt opera tua animæ quærenti te, animæ diligenti te sine fraude et simulatione, animæ quæ ex toto affectu affectualiter requiescit in pectore tuæ crucifixæ humanitatis, ubi plenitudo divinitatis corporaliter inhabitat. D

EX ITAL. PASCUCII

40 Gaude et lætare, filia Sion, o anima diligens Deum et a Deo dilecta nimis, quia lapidatores et persecutores ignorantes posuerunt in capite tuo coronam de lapide pretioso : et credentes reverentiam Paternitatis tuæ spoliare honore, dignitate, et gloria, texuerunt tibi tunicam immortalem in hac vita honoris et gloriosæ famæ : nam aurum, in igne probatum et examinatum, clarius suum valorem et pretium demonstrat. Tu, Pater reverende, eras pretiosum lilium clausum : modo expandisti folia tuæ patientiæ et virtutis, et dedisti odorem pretiosum toti Religioni et Provinciæ Marchiæ, quam per tres annos pulcherrime atque virtuosissime rexisti, et Angelico tuo prudentissimo regimine Fratres et Sorores gubernasti in sanctimonia et pace. Flevimus nos omnes filiæ tuæ, dum tu Pater cordialis sedebas super flumina Babylonis, dum recordabamur beni-

sicut et antea fuerat multum compassa

E gnitatis et dulcedinis tuæ, o Sion ! o anima divina caritate plena ! Nunc autem exultamus, et jubilamus, et gratias immortales agimus omnipotenti Deo, qui dedit imperium puero suo B. et salvum fecit filium ancillæ suæ, scilicet Joannem. Fecit mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt te et confundantur, quoniam tu Domine adjuvisti eum et consolatus es me. Hæc supra notata inepta verba, stylo feminineo currenti, exaravi : ut habeat reverenda Paternitas tua in suis orationibus memoriam mei, cui humiliter et devote me commendo, et benedictionem tuam cordialiter peto. Vale in eo, qui est omnium in se sperantium vera et consummata salus, quem pro filia et famula tua exorare memento. In monasterio S. Mariæ-novæ Camerini, die XX Aprilis MDXXI.

41 *Hic est ille Joannes Fanensis, qui sub annum* MDXXV *iterum factus Vicarius Provincialis Marchiæ, Fr. Matthæum a Bassio, ex Camerario Julii-Cæsaris patris* Baptistæ, *factum inter Observantes eximii spiritus ac zeli concionatorem, caputii formam mutare aggressum, eaque de causa Romam euntem atque ex itinere retractum, in Capitulo Provinciali Matelicæ celebrato graviter reprehendit, velut apostatæ reum, carcerique inclusit. Ea res nuntiata Ducissæ Camerinensi, Fratri Matthæo perquam devotæ, adeo ipsam commovit, ut minacibus litteris primo Joannem aggressa, deinde et verbis coram Guardiano Camerinensi expostulans, coegerit dimittere vinctum, uti asserit Pascuccius. Matthæus autem Romam se contulit ad*

Hic anno 1525 primum Capucinum durius tractat,

F *Pontificem Clementem VII, facultatem petiturus, quam et impetravit, in assumpto habitu ubi collibitum esset vitam eremiticam tenendi. Anno deinde sequenti* MDXXVI *Fr. Ludovicus et Fr. Raphael, ambo de Foro-Sempronii et fratres germani, eodem quo Matthæus spiritu ducti, nec tamen in ejus societatem recepti, per seipsos quoque eumdem habitum capuciatum assumpserunt ; et faventibus Duce ac Ducissa eamdem quam ipse a Pontifice facultatem obtinuerunt, die* XVIII *Maji ; itaque regressi Camerinum, intra quædam palatii Ducalis conclavia, donec proprius eorum instituto locus pararetur, tantisper se continuerunt, una cum aliis subinde adjunctis, quos nominat Fr. Joannes de Terranova in Tractatulo de origine Capucinorum, inveniendo ad* XVIII *Maji post Acta B. Felicis.*

ejusque sociis anno 1526 se opponens,

42 Non placuit, *inquit Pascuccius,* F. Joanni quod tantæ prudentiæ Princeps adeo alliceretur novæ huic Religioni, et pusillo isti gregi tam potenter patrocinaretur. Scripsit ergo ei epistolam vehementem

sed a Ducibus Camerinensibus,

Ex litt. Pascuccii ipsique Baptistæ.

A tem, rogans ut palatio suo expelleret illos, quos appellabat contumaces; cogeretque reverti ad obedientiam. Unde alias esse etiam scripsit et aliam ad Fucussimorum eumdem sensum, eodemque tertiam ad Baptistam, exhortans eam ut quanta posset efficacia idem Ducibus germanis suis suaderet: sed ex horum responso satis intellexit frustra id fuisse. Ipse ergo Camerinum se contulit, et tempore opportune captato, conatus est [illegible] ad persuasionem [illegible] efficere, quod nequiverat per litteras. Sed **non est sapientia, non est consilium contra Dominum**, utique eventu patuit illa Gamalielis sententia. Si est ab hominibus consilium hoc, opus dissolvetur; si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud: quibus omnino his verbis Baptista Joanni respondet, [illegible]. Etenim [illegible] dubia erat ipsa, probaretne an improbaret novitatem hanc, et Fr. Matthæi [illegible] illorum prætextum: sed denique tam illa [illegible] Deum [illegible] Camerinum [illegible] Capucinos [illegible] Vicarius [illegible] applicuit ad idem institutum amplectendum: quæ [illegible] cum Baptista [illegible] B communicare solebat [illegible] gratia, [illegible] ab ea novis receptum ad cœlestem impulsum **executioni mandandum.**

quæ ei sapienter respondet.

43 *Fr. Pascuccius, qui [illegible] Joannem et Baptistam [illegible], allegat multis hujus ad illam epistolas, et [illegible] quam [illegible] decimum, sed [illegible]; cum potius optavisset eam admovere, si qui erit unde probaretur illam postremi consilii particeps revera fuisse* Baptista; *sicut supra allegaverat [illegible] responsum, quod illi circa Capucinos dederat. Sane, cum ex Waddingo certissime constet, Joannem a [illegible] Observantes exiisse anno* MDXXXII *nec nisi biennio post eum ad Capucinos accessisse tenet Boverius, Ducam autem Camerinensis teste eodem Boverio obiisse ex pestilentia anno* MDXXVIII; *impossibile fit ut Baptista, ante fratrem suum defuncta, partem habuerit in prædicta mutatione: quia etiam verosimile est, ipsam, etsi Capucinis adversari noluerit; pro ea tamen qua Joannem prosequebatur reverentia et eo quo Ordinis [illegible] studio nulla in re ipsis positive favisse contra illius expressam voluntatem. Etenim, hic, ut Joannes de Terra nova scribit,* cum esset Minister Provinciæ Marchiæ, tantus persecu-C tor Capucinorum fuit, ut nec nomen quidem eorum posset audire absque indignatione et commotione: quod si aliquis subditorum ejus bona spiritus, monstrabat inclinationem voluntatis accedendi ad eos, excipiebat eum male, non solum verbis, sed etiam carceribus. *Dicamus ergo* Baptistam, *pro suo neminem judicandi instituto, explicato superius num. 25, inter* ***illas Ordinis sui turbas sibi soli suisque Sororibus intentam dumtaxat, commisisse Deo cetera, quorum curatio nihil ipsam spectabat.***

Male putatur auctor ei fuisse transeundi ad Capucinos,

quippe mortuo ante an. 1528

44 *Utinam epistolis ea in causa ultro citroque sub* ***initium datis, quarum meminit Pascuccius, quasque a se visas indicare videtur, adscriptæ fuissent notæ anni et diei. Sed hoc videtur prætermissum fuisse in illa rerum præcipitatarum festinatione: alioquin enim agnovisset Pascuccius, eam quæ adhuc vivebat cum istæc agerentur, non obiisse anno*** 1524, *ut habet pag.* 183; *vel* 1525, *ut habet pag.* 146; *hic Lilii Camilli, istic Angeli Benigni verba allegans. Ex dictis siquidem manifeste apparet, quod Baptista debuerit saltem usque ad annum* MDXXVI *vitam protrahere: quando si obiisset die ultima Maji, paucis dumtaxat diebus vixisset post reditum FFr. Ludovici et Raphaelis Foro-Semproniensium, si tamen illi ante Maji finem Roma redierunt. Vix autem est credibile, illam, extremo cum morbo luctantem mortique propinquam, aut interpellatam pro*

non tamen ante annum 1526,

tam scabro negotio fuisse a Joanne, aut interpellanti D *responsum scripto daturam fuisse. Proinde, quando non licet stare numeris scriptorum Camerinensium supra notatis, absque injuria eorum Capucinorum, annum emortuis suæ procul dubio certius notantium; inclinat animus ut absque formidine judicem, anno* MDXXVII, *ætatis suæ* LXIX *inchoato, mortuam fuisse* Baptistam, *quando Pascha celebratum fuit* XXI *Aprilis, adeoque dies* XXXI *Maji cum festo Corporis Christi concurrit, erga quod mysterium quam fuerit devota explicat ipsa num.* 45 *Vitæ suæ. De morte eum nihil inveniat in Camerinensibus monumentis Pascuccius, præter initio allegata verba Lilii Camilli, asserentis exequias a tota Ducali aula magnifice celebratas fuisse; neque nos de ea dicere aliud possumus, quam piissime obiisse.*

sed potius 1527,

in festo Corporis Christi.

45 Corpus, *inquit Pascuccius, lib.* 3 *cap.* 13, a Sanctimonialibus conditum loco decenti fuit in choro **earum, ut præsentiorem semper haberent suæ Fun**datricis memoriam, et protectionis e cœlo sperandæ [illegible]. Post annos autem triginta quibus illud sic sepultum jacuit, non ferentes Religiosæ diutius eam sub terra condi, summa cum reverentia illud de tumulo suo extraxerunt. Nec dici potest E quale gaudium earum pectora inundaverit, quantum la[illegible] ab oculis expresserit teneri[illegible] devotionis, quando viderunt illud adhuc **undequaque illæsum incontaminatumque, facie ma**gis læta quam pallida, quasi omnes salutaret, et oculis plane vivis. Hac illud decentius quam antea [illegible], majori in veneratione habendum. Sed earum voluntati opposuit se illius temporis Confessarius; et nescio quo zelo motus, voluit ipsum denuo sub terra recondi: nec sane aliqua (ut **videtur) indiscretione fecit sacrum istud pignus in**tra duas tabulas compingi, et multam desuper humum ingeri; quin etiam aquam copiosam affundi mandavit, itaque commadefactam terram a socio suo premi atque calcari.

Corpus in choro sepultum,

post annos 30 levatus integrum,

Verumque reconditur.

46 Obedientia, quam in loco illo exactissimam profitentur Monachæ, effecit ne qua earum verbum opponeret zelo Religiosi istius viri: itaque sepultum denuo corpus, secundum Dei beneplacitum, mansit ibi occultum usque ad annum MDXCIII; **quando oportuit nova condendis mortuarum corporibus sepulcra fieri. Tum vero seniores Virgines,** ex quarum memoria numquam excesserat locus, in quo jacebat condita Mater sua; commendaverunt **operariis, ut quam maxima cautela uterentur in** F auferenda humo. Hoc vero agentibus ex improviso apparuit tabula, qua sublata cum suavissimus odor **exinde funderetur, agnitum fuit ipsam esse quæ** corpori Beatæ imposita fuerat. Ergo ad rei nuntium **accurrerunt omnes, manantibus præ gaudio lacry**mis perfusæ; et exultaverunt, videntes post annos tam multos absistere tantæ suavitatis fragrantiam ab eo corpore; ut dubitari nequiret quin anima pridem esset in thalamum cœlestis Sponsi recepta, post quem vivens adeo strenue cucurrerat in odorem unguentorum ejus. Admirati nemo auxit, quod sola **lingua, etiam tum humida et sanguineo colore ru**bens, prorsus permanserat omnis corruptionis expers. Aderant retectioni sacrorum ossium (nam caro **reliqua in cineres resoluta abierat, ut votum illius** impleretur *supra num.* 65 optantis, ut corpus suum, quod terræ commendat, in pulverem, prout convenit vili ejus materiæ, brevi resolvatur) aderant, inquam, **sacrorum ossium retectioni, non solum omnes San**ctimoniales loci, sed etiam earum Confessarius Fr. Evangelista Fabrianensis, vulgo nuncupatus Pharao; qui attentius considerans linguam recentem, mollem ac rubicundam, inter pias lacrymas admirabundus prorupit in hæc verba S. Bonaventuræ, S. Antonii

Ossa an. 1593 reperta,

cum lingua adhuc incorrupta,

A S. Antonii Patavini linguam similiter integram aspicientis : O lingua benedicta, quæ semper Deum benedixisti, et alios benedicere docuisti! nunc manifeste apparet, tua quanta fuerint erga Deum obsequia.

thecis pretiosis conduntur,

47 Inventum, ut dixi, sacrum beatæ Matris corpus, cum quanta licuit solennitate depositum fuit intra novam marmoream arcam, in choro ipsius monasterii, ea qua hodieque spectatur forma. Lingua seorsim reservata, atque intra reliquiariam thecam clausa est : quam thecam, uti etiam arcam ipsam, pretiosius exornandam anno MDCXXVI curavit egregia pietas D. Scipionis Savini Archidiaconi Camerinensis. Hic postquam pluribus successive Pontificibus operam navasset in officio Secretarii Status, ut appelant, animi sui magnitudinem munificamque liberalitatem testatam fecit in ecclesiis patriæ suæ splendidius excolendis : et tunc appositis crystallis fecit, ut tam arca quam reliquiarium prædictum oculis intuentium perspicua essent, accurrentibus ad ea intuenda omnis conditionis hominibus et personis, etiam primariis atque eminentissimis.

et religiose visitantur a primariis matronis,

B 48 Sic anno MDCXXXIX mense Octobri, Camerino transiens excellentissima D. Constantia Magalotti Barbarini, cognata felicis recordationis Urbani Papæ VIII, cum illustrissimis Dominabus Lucretia Vaini et Maria Machiavelli, sororibus suis carnalibus, venerunt ad monasterium S. Claræ, visitatum corpus B. Baptistæ de Varanis : auditaque ad illud Missa et deveneratis Reliquiis, ac lingua intra pyxidem argenteam asservata, ingressa etiam cum prædictis sororibus monasterium est : quo perlustrato, intra arcam Beatæ reliquit numisma aureum novum, cognati sui Pontificis imagine impressum aliasque eleemosynas. Simili modo locum visitavit D. Anna Columna Barbarini, uxor Excellentiss. D. Thadæi, æque nepotis prædicti Papæ Urbani mense Majo anni...... ingressaque monasterium etiam ipsa, dicebat, sibi cum familia Varana consanguinitatem intercedere. Huic autem visitationi

expetunturque Reliquiæ.

aderat honoris causa Illustriss. D. Æmilius Alterius Episcopus Camerinensis, qui fuit postea summus Pontifex et universalis Ecclesiæ Pastor dictus Clemens X. Denique aliæ plures qualificatæ personæ, pro fama continuatæ hactenus devotionis, visitarunt et honorarunt sacrum istud depositum : et viri religiosi non pauci magnæ æstimationis desiderarunt obtinueruntque aliquid bombacii, intra C arcam repositi, quod pro Reliquiis sibi haberent.

CAPUT VI.

Gratiæ obtentæ ad invocationem B. Baptistæ.

Deo per Sanctos suos miracula operante,

Patriarchæ Josepho, sicuti sacræ litteræ referunt, concreditus fuit Regius Pharaonis annulus, quo ad signandas gratias pro suo uteretur arbitrio : et licet is illum tamquam minister Regis ejusque vice fungens tractaret, semper tamen apparebat impressa ceræ figura ipsius Regis, censebaturque esse signatura, non Josephi, sed Pharaonis. Haud aliter agit cum suis amicis Deus, concedens eis sæpe numero gratiam miraculorum, quæ sunt velut annulus omnipotentiæ ejus; et ipsi tamquam ministri eo sic utuntur, ut velint ea cognosci profecta a Deo. Hinc fit ut crebro ad solam invocationem nominis, contactumve sepulcri vel corporis, aut etiam vestium, admirabiles omnino sequantur effectus. Prærogativa autem hæc etiam B. Baptistæ concessa fuit, inter alias gratias gratis datas. Ad hujus asserti confirmationem placet colligere aliquam multa exempla curationum, nostris hisce temporibus (ut tacitiora taceam) impetratarum per intercessionem D ejus, unde divina erga nos benignitas magis magisque elucescat. Prius tamen quam ad infirmitates morbosque accedam, præmittere debeo quamdam quasi perpetuam gratiam, quam dilectis filiabus suis Beata impertitur. Videlicet, quod quoties earum aliqua commune humanitatis debitum solutura est, diebus aliquot ejus mortem prægredientibus audiatur intra sepulcrum ejus motus ac strepitus quidam; ut eo signo admoneantur singulæ, ad extremum exitum se præparare : unde si quam tunc contingit gravius infirmari, solent illæ curiosius arcam sanctam observare, num forte ex eo morbo obitura indicetur.

EX ITAL. PASCUCII

Baptista filias suas solet de morte præmonere.

Eadem invocata sanantur, arthritica,

50 Nunc veniam ad morborum curationes, et ex multis paucas referam, præsertim in suarum filiarum morbis ostensas, ut illæ assuescerent in suis quibuscumque necessitatibus ad ipsam recurrere. Soror Martha Nemcei arthriticis doloribus multis jam annis divexata, sic ut duorum baculorum adminiculo ægre promovere gressum posset; invocata B. Baptista naturalem vigorem movendique pedes facultatem recepit, atque inventa est sana; sicut et E alias sæpe a capitis et oculorum infirmitatibus. Mensibus pluribus lecto decubuerat Paula Mazzutelli, sic ut nullum membrorum suorum posset per se movere. Hæc doloribus aggravata cum votum B. Baptistæ fecisset, non solum sublevari se sensit, sed etiam in suavem soporem lapsæ apparuit liberatrix sua, tactuque sanam reddidit, acsi nihil incommodi unquam passa fuisset. Toto corpore cruciabatur Fr. Thomas de Matalica, cum recordatus invocandæ Baptistæ, subito sanum se vidit et a cruciatibus liberum.

et paralytica;

fulmine perstrictæ incolumes surgunt;

51 Anno MDCXXXVI D. Anna Cucchiaroni cum duabus filiabus suis accesserat ad monasterium S. Claræ in die S. Jacobi Apostoli; cum obscurato derepente cælo, furiosa loco incubuit grando, permixta tonitribus fulminibusque, quorum unum haud procul ubi constiterant decidit. Hinc attonitæ tam seculares quam religiosæ, omnes velut emortuæ corruerunt in terram : sed mox atque in colloquii locum allatæ Reliquiæ Baptistæ sunt, redierunt ad sensus suos quæ fuerant consternatæ : et prædicta Domina in grati animi signum reliquit eleemosynam, unde postea curata imago Beatæ est, quæ hodiedum servatur in parte chori interiori. Eadem D. Anna, intensissimis colicæ passionis doloribus invasa, morti vicinissima judicabatur a medicis : sed præservata fuit, cœleste auxilium per intercessionem Beatæ implorans : cui deinde anathema argenteum obtulit in memoriam discussi periculi. F

voto facto curatur Confessarius loci,

52 Fr. Antonius Massucci de Recineto, Confessarius monasterii S. Claræ, nullum remedium inveniens gravibus qui corpus ejus totum lancinabant doloribus, nec requiem eidem indulgebant vel modicam; post alia frustra tentata, vovit anathema affigendum tumbæ sacræ, et sanus sine mora fuit. Nobilis quædam Camerinensis matrona, cui nomen Magdalena Ugolini, enormi cruciabatur cephalalgia: cujus quia origo ignorabatur etiam non inveniebatur remedium. Ivit ergo ad monasterium S. Claræ, ubi sororem habebat : persuasaque commendare se B. Baptistæ et imaginem votivam offerre, voto facto liberatam se dixit, votumque persolvit. Simili in causa eodem recurrit D. Gentileva Ugolini, imaginem cum argenteo capite vovens : et cito compos voti facta, ipsum exacte implere curavit. Ex eadem causa nullam quietis partem noctu diuque capiebat Soror Maria-Olympia Aquini : deficientibus autem remediis aliis, votivam tabellam si sanaretur sepulcro Beatæ appendendam promisit, et sana fuit.

item plures a capitis dolore,

A

EX ITAL. FASCICUL.

facies musto bulliente perfusa,

53 Occupabatur in monasterii utilitatem Sor. Laura Rossetti, quando effuso improvide super faciem ac brachium bulliente musto, non solum sibi pellem adussit, sed genas etiam sic inflatas habuit, ut clausis cum maximo cruciatu oculis jam nihil quam informes duæ massæ carnis excorticatæ cernerentur, haud absque periculo perpetuæ cæcitatis. Ut ergo de gratia Beatæ participaret, ad ejus patrocinium humilis ac devota accurrit. Cumque delata ante sepulcrum ferventer ibi preces fudisset, brevi tempore recuperavit integram sanitatem. Soror etiam Columba Piselli, propter brachii male affecti tormenta, ad omne monasterii servitium inutilis erat : sed Beatam invocans, cum pollicitatione argentei anathematis, meruit exaudita sanari. Sorori Mariæ Angelicæ Cucchiaroni sic erant luxati dentes, ut ad quemcumque levissimum contactum excidere viderentur : vovit ergo dentium argenteorum seriem Beatæ sepulcro affigendam, et suos mox consolidari sensit, neque distulit obligationi contractæ quantocius facere satis. Simili modo consolatam se sensit Sor. Flavia Voglia, idem incommodum patiens.

brachium inutile,

dentes luxati,

B

oculi obscurati

54 Sor. Venantia Rossetti, catharro super oculos defluente pene visum amiserat : sed facto de offerendis duobus oculis argenteis voto, suos sibi servavit. Simul ter oculis infirma fuit Soror Michaela Maggi, qui ei instar massarum duarum carnearum intumuerant : sed detumuere, post votum Beatæ nuncupatum. Infirmitatem in gutture patiebatur Sor. Venantia Savini, cui remedium facere non poterant medici : quare Beatæ se devovit, et mox habere melius cœpit, nec multo post ex integro sana fuit. Sor. Benedicta Bonapasta epileptico malo sic agitabatur, ut quovis die sæpius ad terram allideretur. Hæc ad sepulcrum Beatæ accessit, ibidemque recurrente malo collapsa ac semimortua, vidit illam coram se assistentem in habitu religioso : neque multo post erecta in pedes, deinceps tale nil passa est, ideoque argenteum anathema voti rea obtulit. Idem malum patiens Bartholomæus Nerucci, tantum non etiam excidisse usu mentis videbatur ; itaque perseverans absque spe remedii invocavit Beatam ; promittens si sanaretur visitare sepulcrum ejus in gratiarum actionem, moxque exauditus ad sanam mentem ex integro rediit ; et sanus etiam corpore votum implevit.

angina,

epilepsia,

amentia

C

hydrops,

55 D. Franciscus Candella pene ad amentiam redactus vi morbi erat : sed a Sanctimonialibus Beatæ commendatus, in se rediit et sanus fuit. Homo quidam, cujus nomen intercidit, aqua intercute eo usque intumuerat, quo potest hydrops corpus inflare : qui desperantibus medicis commendatus Beatæ, ad communem stuporem omnium detumuit et convaluit. Nesciebant iidem medici cognoscere malum, quo Sororis Hyacinthæ Cameræ torquebantur intestina : dimissis ergo remediis humanis ad divina recursum est, et intercedente beata Fundatrice sanitas afflictæ rediit. Picenati cuidam in aures positus est floccus bombacinus ex arca Beatæ, et auditum receperunt quæ surdæ erant. Filia quædam D. Francisci Piselli adeo debilis cruribus erat, ut erigere sese in pedes nequiret aut quopiam progredi. Pro hac pater suus tibiam argenteam Beatæ vovit, et puellam expedite ambulantem cito vidit. Simile incommodum cum defectu loquelæ filio suo metuebat Joanna-Andrea Bona, qui jam triennis nec vocem formare neque consistere pedibus poterat : sed ubi eidem Reliquias Beatæ fecit admoveri, cura illa soluta mox fuit, puero et loqui et gradi incipiente.

surditas,

crurum debilitas,

56 Filiolus quidam D. Venantii Savini lac sugere non poterat : delatus autem ad monasterium, per invocationem Beatæ Reliquiarumque contactum, sugendi nactus facultatem, necessario sibi alimento deinceps usus est. Manus Sororis Raphaelæ Maggi tam ancipiti malo affecta erat, ut de medicorum judicio putaretur eadem numquam usura amplius. Sed Beatam rogans ut pro se intercederet, brevi tempore obtinuit quam petierat sanitatem. Vocem omnino perdiderat Sor. Cæcilia Ugolini, propter vehementem stomachi passionem : sed Beatam invocans, eamdem recuperavit. Sævissima febri tenebatur D. Primavera Monaldi, cui cum arthritici dolores et sanguinis fluxus accessissent, pro desperata habebatur a medicis. Itaque ad Beatam se convertit, et exaudita statim convaluit. Simili febre afflictus D. Octavius Strada devote se commendavit intercessioni Beatæ, intendens si sanaretur offerre imaginem : et subito restingui cœperunt febriles æstus, atque indies melius habere se sentiens, tandem plenam se adeptum sanitatem gratus agnovit. Nihilo minus gravatam febri filiolam D. Gaspar Forti commendavit Beatæ, et eodem die sanam habuit.

D

restituitur facultas sugendi,

manus emortua,

loquela :

sanantur febres,

E

coxa incurabilis,

57 D. Sulpitia Nari Romana habebat in suo obsequio domicellam, malo incurabili in una coxarum laborantem : quod cum denique nihil proficiente medicorum arte versum esset in gangrænam, invocans devote Beatam ægra, promisit ad sepulcrum ejus mittendam a se imaginem argenteam si curari per ipsam meruisset, et evidenti miraculo sana facta votum implevit. Sor. Christiana Manarda sic impeditum pedem ex morbo retinuit, ut paralytica per tres menses lecto decubuerit, cum magno cruciatu suo : cumque applicita malo remedia non prodessent, recursum ad Beatam habuit innixa baculo : quem mox atque ad tumbam pervenit, ibidem deposuit, tota jam valida, et in gratitudinis monumentum appendit etiam crus argenteum. Sor. Columba Piselli in uno genuum apostema patiebatur curabaturque a medicis ; tantos interim ex eo dolores sustinens, ut diebus ac noctibus non posset quiescere. Ergo decernens humanis remediis abdicatis divinum deinceps experiri, ad sepulcrum Beatæ portari se fecit, ibique continuo sanata fuit. D. Venantia Voglia, Pisellis innupta, longo tempore partus dolores sustinuerat, a quibus post partum nil relevata, jamjam expiratura credebatur : sed voto Beatæ nuncupato, spem vitæ recepit, ac brevi etiam sanitatem, votumque solvit.

mulier paralytica,

apostema in genu,

moribunda puerpera

F

et puer ;

58 Filiolo cujusdam Catharinæ, graviter vulnerato, ad protrahendam saltem vitam consuta intestina erant : sed bombacium ex arca sumptum, applicitum vulneri, certiorem ei medicinam fecit, vitamque servavit subito melius habere incipienti. D. Franciscus Battibocca percussus in capite, tam graviter læsus erat, ut necesse fuerit ad ejus curationem plura ossium fragmina inde extrahere, unde etiam in maniam incidit, nihil amplius aut legere aut scribere valens. Ea res cum gravis accideret quibusdam consanguineis ejus, Monialibus S. Claræ, convenerunt ut illum suæ sanctæ Fundatrici commendarent : et voto potitæ, in gratiarum actionem caput argenteum appenderunt. Ex illis quas dixi Monialibus una, Sor. Maria Battibocca, manum sibi acu transfixerat tam infeliciter, ut nullo apparente sanguine spasmum pateretur, nec intensissimo exinde dolori inveniret medicinam ; donec invocata Beata dolores depulit, ipsamque sanam fecit.

graviter læsum caput

et manus

59 Sed neque intra unius monasterii terminos patriamve urbem stetit gloria defunctæ Baptistæ : solet enim dilectorum suorum cognitionem Deus propagare longius, mediantibus Reliquiarum particulis,

Arimini, ubi Reliquiæ,

A ticulis, tamquam benedictionis seminibus. Cum ergo Matres monasterii Angelorum Arimini ossiculum quoddam Baptistæ obtinuissent, ipsum in privato oratorio suo religiose collocarunt, pignus impetrandarum a Deo gratiarum. Et sane congruum plane fuit, ut partem sui Beata communicaret illi civitati, unde per matrem Joannam genus traxerat.

curatur moribunda Monacha,

Hujus erga Arimineuses benevolentiæ effectus fuit gratia collata Sorori Angelæ-Catharinæ Ceccoli, ibidem Monachæ, quæ gravi et maligna febri laborans requiem capiebat nullam: augente morbum tumore, qui in latere, ejus sinistro apparebat ad magnitudinem panis unius. Quare desperatam judicantes medici, suaserunt extremis Sacramentis procurandam. In eum ergo reducta statum, in quo neque moveri ipsa per se in lecto poterat, nutibus magis quam vocibus oravit Sor. Mariam-Seraphinam de Malatestis, ibidem tunc temporis Abbatissam, ut Reliquiam B. Baptistæ ad se ferret. Paruit illa infirmæ desiderio. Nec mora: statim atque in cellam illata pretiosa Reliquia est, magno gaudio perfusa ægra, Beatæ ex animo commendavit se: et inflatio cum eadem Reliquia rite signata evanuit, B abiit dolor, et somnus nocte sequenti adfuit, cum stupore medicorum et Religiosarum omnium. In cujus rei monumentum condita relatio authentica, et Camerinum missa est, ad monasterium S. Claræ. D

EX ITAL. PASCUCII item ex calculo,

60 Sor. Antonia Fabbri Conversa, graves patiens cruciatus, qui ex calculo judicabantur provenire, iisdemque ad extremum vitæ terminum adducta, jam muniebatur Sacramentis ad exitum; quando in auxilium vocavit Beatam, ejusque Reliquiis consignata, dolorem omnem abstergi sibi sensit, nec eum deinceps visa est sustinere. Sor. Innocentia-Felix Alberini, oppressa erat improviso catarrho, qui continuo stillans respirationem impeditam et loquelam reddiderat impossibilem: jamque vultu deformatæ, ac mortis prænuntia signa ferenti, pauca admodum momenta temporis reliqua esse credebantur: quando Sor. Florida Marchetti, cognitum habens, quam tenera devotione afficeretur ægra erga B. Baptistam: applicuit ei bombacium, ex Reliquiario sumptum, formans signum Crucis; moxque illa et respirare et loqui expedite cœpit, sanitatem tam subitam insperatamque Beatæ acceptam referens.

præfocante catarrho,

D. Camillus Luizani, correptus febri gravissima et stomachi cruciatu, non citra suspicionem veneni, accipiens modicum prædicti bombacii, ad se missi a Sor. Maria-Seraphina de Malatestis, mox atque illud malo applicuit, liber a febri et omni alio dolore fuit, medicis admirantibus.

aut venenosa febri periclitantes. E

COROLLARIUM

NOT 9 APP. TOM. VII MAJI

AD UNIVERSUM MENSEM MAJUM.

POSTRIDIE ASCENSIONIS DOMINICÆ.

DE S. GERTRUDE VIRG. MART.

VALDULETI IN LOTHARINGIA.

De cultu, et Vita non satis certa, Sylloge historica.

Colitur postridie Adscensionis,

Ascensionis Dominicæ festivitas, quomodocumque se habeant Cycli Paschales, citius non potest celebrari quam die XXX *Aprilis, nec serius quam die* III *Junii; quo fit, ut dies festum istud subsequens semper sit aliqua dies Maji, nisi* C *Pascha celebretur die* XXII *Aprilis, aut aliquo trium sequentium; quod cum non ita contingat frequenter, merito hanc Sanctam, quæ postridie festi prædicti colitur, referimus ad mensem Majum, nulla assignata mensis die, ut sciatur, juxta festorum mobilium rationem, per totum eum mensem et primos tres dies mensis sequentis vagari ejus veneratio, ideoque hanc toti mensi, sub titulo Corollarii subnectimus in fine postremæ diei.*

Valduletii S. Gertrudis

Prima ejus notitia ad nos pervenit, a R. D. Petro de Waghenaer Præmonstratensi, piæ mem. quondam Priore Abbatiæ S. Nicolai Furnis in Flandria: qui ab Amplissimo qu. D. Nicolao Lede, ejusdem Ordinis Præmonstratensis, Abbate S. Andreæ in nemore prope Hesdinum, acceperat Vitam ex Historia monasterii Bellæ-vallis, per quemdam ejus loci Religiosum recentius conscriptam. Valduletum *autem, ubi Sancta colitur, vulgo* Vauxdivellet, *prædictæ Belle-vallensi Abbatiæ in spiritualibus æque ac temporalibus subest. Ea notitia sic habet.*

2 Virgo illa et Martyr Gertrudis, a quibusdam putatur fuisse neptis sanctæ Virginis Gertrudis, Nivellensis Abbatissæ, Pipini senioris filiæ: sed vulgaris fama inter parochianos Valduletensis ecclesiæ habet, ipsam S. Gertrudem, Virginem et Martyrem, fuisse filiam cujusdam Regis seu Ducis Brabantiæ Ethnici, fuisseque Christianam inscio patre, velut alteram S. Barbaram; suscepisseque baptismum, et virginitatem suam Sponso cœlesti mente devotissima consecrasse; ideoque connubium, sibi F a patre cum magno Principe terreno oblatum, constanter respuisse. Quod ut vidit, rationemque scivit pater impius et ethnicus; voluit, ira furoreque percitus, eam occidere; sed sanctam puellam sibi fuga consuluisse: quam diu conquisitam a duobus ejus Ducis seu Regis filiis, paterni furoris et iracundiæ æmulis, et inventam in quodam Argonæ loco qui Dioletum dicitur; primum illi eam durioribus verbis objurgatam, deinde blandioribus delinitam, et ibidem juxta quemdam fontem (quem ipsa a Deo paulo ante impetraverat ad sitis ardorem extinguendum, cum ex itinere defatigata esset, qui fons adhuc hodie miraculis clarus, fons S. Gertrudis dicitur) sedere jussam, rursum qua minis qua blanditiis tentarunt, ut tandem patri acquiesceret, et Christi fidem desereret, ac oblatum iniret connubium. Sed illa tenuit, et fratrum suorum ethnicorum conatus impios superavit: amor enim Christi intus in pectore ejus vehementer ardebat, unde nullis minis nullisve blanditiis vel promissis concuti poterat. Præsentiens igitur beata puella sibi martyrium imminere, petit et impetrat a Deo aliquantum temporis, quo se per orationem disponat ad mortem. Tum subito sopore fratribus ejus vehementer correptis,

quæ oblatum a patre matrimonium fugiens,

ab insecutis fratribus confixa telis fit.

EX ITAL. PASCUCII.

A ptis, Gertrudis in montem vicinum ascendit, ubi aliquamdiu vacat orationi; cœlestique Sponso, cujus nuptias præstolabatur, animam suam sacrificat; eique oleo gratiæ, et caritatis igne, lampade cordis accensa, occurrit. Interim vero fratres ejus expergefacti, ut sororem suam non vident apud se, indignabundi montem conscendunt, et eam juxta arborem quamdam orantem sagittis transfigunt; in loco ubi adhuc hodie Crux lapidea visitur: ibique, duplici virginitatis et martyrii corona nobilem animam, Gertrudis Sponso suo Christo reddidit.

Ad ejus sepulcrum illuminato cæco,

3 Non longe ab illa Cruce est lapis quidam, habens formam sepulcri, duobus ferme pedibus a terra elevatus: sub quo ferunt repertum fuisse corpus sanctum hujus Virginis, per quemdam cæcum ex urbe Sathanacensi, quatuor circiter milliaribus a Valleduleto dissita. Qui divina revelatione sepulcri istius locum ut didicit, eo se duci fecit; et coram populi multitudine copiosa, terram sepulcri illius effodere cœpit. Et cum particula quædam terræ istius in ejus oculos insiluisset, subito visum recepit, et Deo Beatæque Gertrudi gratias humiliter et devote reddidit; populo acclamante, mirabilem B Deum esse in Sanctis suis; quo miraculo cœperunt sacras illas Virginis reliquias in honore et veneratione habere. Cum autem corpus illud sanctum in ecclesiam Valleduletensem transferrent, et illud magno honore et gaudio prosequerentur, in declivio montis ita hæsit, ut inde nulla vi dimoveri potuerit ulterius; quapropter eo loco capella in honorem ipsius sanctæ Gertrudis Virginis et Martyris ædificata est, ubi nunc est parochialis ecclesia: in qua sacrum corpus illud colitur, in antiqua capsa ænea reclusum, variis picturis decorata, et caput separatum in loculo æneo, in quo scriptum est:

transfertur corpus:

Stat caput hic sanctæ Gertrudis clarius auro.

historia pingitur:

In hoc Valduletensi templo visuntur adhuc variæ picturæ, historiam martyrii S. Gertrudis repræsentantes: quarum præcipua et antiquior est in fenestra retro altare, in cujus pede picturæ scriptum legitur Gallico idiomate: Quomodo S. Gertrudis per suos fratres morti tradita est. In eadem ecclesia, in dextro latere summi altaris, est capella S. Gertrudi sacra: in qua sunt etiam variæ picturæ, historiam hujus Sanctæ repræsentantes. Propter multiplicia autem et propemodum continua, quæ fiunt ad hujus sanctæ Virginis et Martyris corpus, miracula, C magnus habetur undequaque populi concursus ad sacras ejus exuvias colendas: quorum plerique, postquam orationes suas ad Deum per hujus sanctæ Virginis et merita et intercessiones fuderunt, et ex ejus fonte biberunt, sani et ab ægritudinibus suis liberati domum redeunt. Solennitas ejus quotannis celebratur postridie festi Ascensionis ex more antiquo, ad quam hominum millia devotionis causa confluunt. In processione Caput ejus circumfertur a Parocho hujus ecclesiæ; reliquæ vero Reliquiæ D ejus portantur a duabus puellis virginibus. Officium ejus tam in Missa, quam in Matutinis, et Horis, ac Vesperis, fit de communi unius Virginis et Martyris. Ecclesia monasterii Bellevallensis habet mediam circiter partem costæ unius hujus sacri corporis, quam Fr. Petrus Gauchér, Parochus Valleduleti, ei dedit anno MDCXXXII die XIX Martii: qui attestatur etiam, nullam omnino partem deesse sacro huic corpori, præter hanc partem costæ, et juncturam unius digiti: quam ejus crudeles fratres, in testimonium sororis occisæ, præcisam, ad patrem impium Nivigellæ degentem, cum ejusdem Virginis annulo retulerunt.

festum annuum instituitur.

Circumstantiæ quadam videntur sumptæ a S. Gertrude Nivellensi

4 *Hæc inde. Constat sibi locorum situs: nam quatuor a* Sathanaco *sive Stenayo leucis versus Reteliam in Occidentem, in topographica Retelesii mappa, notantur* Valdulay *et* Belval *Abbatia, mediæ dumtaxat leucæ intervallo sejuncta: sed quomodo ea regio superius vocetur* Argona *necdum didici. Quod ad sanctæ Virginis genus attinet; nihil dubitamus, quin Passionis istius figulus,* Pippini *et* Nivigellæ *ac* Brabantiæ *nomina acceperit ex Legendis celebris Gertrudis Nivel-* E *lensis; de qua egimus* XVII *Martii: et, post ejus Acta explicata, quæsivimus, an alia ejusdem nominis Virgo, in Franconia nota (cui similiter, Pippinus, pater; causa fugæ, detrectatio matrimonii fuisse dicitur) credi possit Caroli-Magni soror, adeoque neptis Magnæ quam dixi* Gertrudis, *sicut de Valduletensi opinantur aliqui; nec fuimus ausi pro affirmativa ferre sententiam. Sed sive fuga illa vera historia in Franconica Gertrude fuerit, atque fabulose ad Nivellensem sit traducta; sive (quod verius crediderim) Nivellensi primitus sit afficta ab illis, qui causam inventam cupiebant tam celebris ejus in Franconia cultus; credibile plane est, ab alterutra illam tractam* Valduletum *eo facilius esse, quod Valduletensis crederetur propter castitatis amorem, a fratribus, ad patrem ipsam retrahere cupientibus fuisse occisa: quæ traditio si vera est, et illa vere habuerit patrem fratresque gentiles, dixerim ex Francorum Saliorum, necdum Christianorum genere eos fuisse. Sed quam sunt hæc obscura, tam certus est cultus; quo contenti ab ulteriori conjectura abstinemus. Solum addimus, diem, cultui assignatum, videri a tempore elevationis aut translationis potius acceptum esse, quam quod tali die ejus seu martyrium seu mors obtigerit. Si quis tamen* F *putet probabile videri posse, quod eadem quæ in Franconia habitarit, per Lotharingiam fugiens trans Mosellam ac Mosam Valduletum advenerit, ibique obierit; non poterit falsitatis convinci ex præsentia Corporis apud Francones. Hi enim ut summum prætendunt modicam ejus particulam habere, et hanc ipsam potuerunt accepisse Nivellis, quo credebant suam* Gertrudem *denique redivisse, unde eam quoque* XVII *Martii colunt.*

confusa cum S. Gertrude Franconica.

NOT. 10 APPEND. TOM. VII MAJI

TERTIA

TERTIA FERIA PENTECOSTALI

DE B. BERTERAGMO SIVE BERTRAMO

PRESBYTERO ORD. EREMITARUM S. AUGUSTINI,

FIRMI IN PICENO ITALIÆ PROVINCIA.

Sylloge ex Auctoribus Augustinianis, præsertim ex Thoma de Herrera.

ANNO MCCCCXC *Cur hic relatus,*

Eodem *jure, quo ad finem totius mensis Maji retulimus* S. Gertrudem *præfatam, referre huc etiam possumus* B. Berteragmum, *ex prima nominis formatione dicendum forte* Bertegramum : *quod molliori dialecto Hispanis nunc* Beltramus, *Italis* Bertramus *pronuntiatur. Etenim colitur Feria* III *Pentecostali, pluries cadere in Majum solita, quamvis etiam non infrequenter in Junium ; cujus illa primum diem occupabat ipso quo Beatus mortuus dicitur anno* MCCCCXC, *qui Pascha tunc fuit celebratum* XI
B *Aprilis. Verum talis Feria potius electa videtur, quia vel tunc sepulturæ datum corpus sit, vel (quod magis crediderim) elevatum de terra, quamquam modo ignoretur ubi illud sit ; vel denique pro majori commodo plebis devotæ, abolito quod proprium primitus habuisse videtur Natalis aut Elevationis festo. Tamayus, in suo Martyrologio Hispanico, Hispanum nullum Sanctum inveniens, quo ornaret diem* XIX *Maji, hunc* Bertramo *elegit arbitrio suo : nihil autem potuit addere dictis a Thoma Herrera, qui antiquum ejus Cultum probat insignibus ac propriis Hymnis, olim solitis in festo ejus recitari ; qui nobis pro vitæ historia esse poterunt, dum latet ea, quam scriptam fuisse testatur, sed hactenus non inveniri queritur Henricus.*

qui in Hisp. Martyrol. ponitur 14 Maji?

Primus ejus Crusenius meminit ;

2 *Crusenius in Monastico Augustiniano p. 3 c. 31, primus illius sic meminit :* Adhuc currente anno MCCCCXC, Firmi in Piceno, ex hac miseriarum valle, multis divinæ majestatis signis, evocatus fuit B. Bertramus, ex generosa familia in Hispania oriundus ; postquam multis annis eremiticam vitam egisset, sub obedientia Prioris Firmani : quo tempore numquam aut genus aut familiam detexerat ; detexit autem virtutes, sub eremitico palliolo latitantes, Deus : cum enim corpus sepulturæ mandaretur, Angelicus concentus auditus fuit. *Crusenii verba Annalibus suis*
C *ecclesiasticis inseruit Abrahamus Bzovius, ad annum prænotatum num. 30. Phrasim leviter mutavit, Joannes Nævius, in Augustiniana Eremo pag. 309 : quas omnes allegat novissimus Encomiastici Augustiniani collector Philippus Elssius, ex Herrera addens pag. 128, quod Beatus* cæcos illuminavit, allisos a dæmonio sanavit, ægrotis sanitatem, surdis auditum restituit, paralysim ac morbum lupum nomine abstulit. *Singula probationem suam accipiunt ex Hymnis prælaudatis, quos prius quam transcribamus, præstat ampliorem Herreræ narrationem, p. 1 pag. 98 expressam, hic dare.*

Herrera addit an. 1452 Firmum venisse et ministrasse Hospitali,

3 B. Bertramus, natione Hispanus, genere nobis incognitus, meritis cœlo notus, cum ex Hispania, metallis auri et argenti divite, sed tot Sanctorum inæstimabilibus margaritis ditiore, in Italiam Presbyter secularis venisset, et pluribus annis in Hospitali Firmano devotissime et sanctissime ministrasset, ab anno MCCCCLII ; ut Deo arctius et fortunatius inhæreret, in conventu Augustinianorum ejusdem urbis, militiæ Augustinianæ nomen dedit. Ibi post multos annos pœnitentiæ et perfectissimæ vitæ, cum magna opinione sanctitatis, de deserto hujus mundi ad Jerusalem cœlestem, anno MCCCCXC clarus miraculis transmigravit. Ejus vitam scripsit auctor coætaneus Thomas de Firmo, sacræ Theologiæ Lector : sed tempus, rerum et codicum edax et tenax, vel consumpsit tractatulum vel occultat. Manet tamen beati viri celebris memoria : ejusque meritis Deus plura opem implorantibus confert beneficia. Feria III in Pentecoste ejus corpus devotis populis quotannis solenniter ostenditur : et adhuc extant Hymni ecclesiastici in ejus honorem : qui non leviter indicant, Bertramum, ante reformationem Breviarii, cultu publico divini Officii a Fratribus honoratum. *Addo ego et* E
proprio festo ; *sed nescio pro quo anni die; certe non Feria aliqua Pentecostali, quando non fuisset locus propriæ Vigiliæ de Sancto aut Beato : et tamen primus Hymnus inscribitur,* In Vigilia B. Bertegramni ad Vesperas. *Hymnos istos etiam Ludovicus Torelli retulit in Tomum 7 seculorum Augustinianorum : ultra quos nihil dicere potuit nisi quæ scripsit Herrera. Istius ergo contenti, eosdem exhibeamus.*

Vitam a coætaneo scriptam ;

et proprios hymnos pro festo ejus exhibet.

HYMNI.

IN VIGILIA AD VESPERAS.

Firmana tellus jubila,
Hispaniæ quæ munere
Ditaris ; pellens nubila,
Jam lucis orto sidere.
Sidus micans sacra reddit
Berteragmus compendia :
Vita, verbo clarus, pandit
Beata nobis gaudia.
Hic gaude, turba pauperum,
Sub Augustini notula :
Tota pellentur scelerum
Nox, et tenebræ, et nubila.
Nam nubilosa prodigus F
Hujus illustrat radius :
Pressis adest suffragiis
Ales diei nuntius.
Hunc nuntium in latice
Antro professum Numinis,
Psallentem alit mystice
Splendor Paterni luminis.
Lumen relucens Ordini
Patris Doctoris providi,
Extollitur jam agmine
Ad cœnam Agni providi.
Per te Pater cum Filio,
Consolatorque Spiritus,
A criminis contagio
Nos hic emundet funditus.
Amen.

AD NOCTURNUM.

Pangat Regi Cœlestium
Chorus melos lætitiæ,
Qui Berteragmo præmium
Supernæ dat militiæ.

Dum

Dum iste Christo militat,
Vincendo se non vincitur :
Sic contra hostes dimicat,
Qui bello non concutitur.
Novus colonus ponitur
In Augustini vinea :
Quæ culta, dum recolitur,
Surgit ubertas dulcior.
Oppressis a languoribus
Sacra impendit studia :
Cæcis effusis precibus
Pius donat suffragia,
Allisos a dæmoniis
Voto salutis excutit :
Sic, facto, voto, studiis
Confert, cum virtus suppetit.
Patri, Nato, Paraclito,
Decus, honor, et gloria,
Sint Berteragmi merito
Nobis æterna gaudia.
Amen.

AD LAUDES.

Athleta Christi colitur
Berteragmus Ecclesiis :
Qui multis jam provehitur
Miraculorum radiis.
Artus revirent aridi,
Usus naturæ redditur :
Voti attentu avidi
Virus mortale pellitur.
Nam morbum Lupum nomine
A collo roso abjicit;
Ac phrenesim, in Flamine
Sacro, pro voto dejicit.
Addamus ergo precibus
Preces : qui nunc fastigio
Polorum gaudet sedibus.
Nos juvet in exilio.
Patri, Nato etc.

APPENDIX

APPENDIX

Addendorum, Mutandorum, Corrigendorum

AD OMNES SEPTEM TOMOS

DE ACTIS SANCTORUM

MAJI.

Eædem rationes, quæ suaserunt, dimidiatum, hunc mensem anno currentis seculi LXXX *præmittere in lucem; et sub annum postea quintum, alteram deinde partem bifariam dividere, quamquam illa ferme tota haberetur parata prælo; persuaserunt etiam, ut in priori illa notabilia aliqua Acta omitteremus, quæ vel tunc nondum ad manus erant, vel longiorem quam expediebat moram allatura prælis fuissent. Factum est autem illa ratione, ut qui sex tantum Tomi fuerant initio designati, facti sint septem; ad eum numerum numquam venturi, nisi alio quam quod pluribus postea placuit consilio, Conatum Chronico-historicum ad Catalogos Romanorum Pontificum sic imprimi jussissemus, ut ante quartum quintumque Tomum divisus eosdem posset facere prioribus pares, qui uno in volumine melius conjunctim legeretur. Alioqui potuerat res sic ordinari, ut Tomo III adderteur dies* XVII; *Tomus IV, in fronte habens Henschenianum de Episcopis Tungrensibus ac Trajectensibus Tractatum, cum die* XXI *finiretur; Tomus V haberet dies proximos quinque; et quinque ultimos Tomus VI, Archiepiscoporum Mediolanensium Chronologia prætextus. Si porro contingat aliquando, ut, absoluto primo sacri Anni Semestri ac secundis curis recognito, ipsum secunda editione judicetur dignum (quod omnino sperare facit primorum mensium raritas tanta, ut intra paucos annos nulla in bibliopoliis invenienda sint exemplaria venalia) tum vero ejusmodi editionis Curatores id rogatos velim, quod in Supplemento generali priorum sex mensium, post Junium faciendo, rogabo impensius; ut suis ubique Tomis ac locis inserere velint, quas dedimus, atque hic damus, et porro daturi sumus, Appendices: ne nostris Sanctorum Actis recudendis accidat, quod Annalibus Ecclesiasticis Cæsaris Cardinalis Baronii, semel iterumque accidisse queror in Conatu, ad Pontificatum Innocentii III num. 4, sive secundum noviter designandam Partitionem in Dissertatione* XLII *ejusdem meliori forma donati Conatus. Quamquam autem hæ nostræ Additiones spectent Henschenianas lucubrationes, æque ac alias meo Danielis Papebrochii nomine notatas, non tamen Curatori ejusmodi secundæ editionis præscribendum censeo, ut quid addiderim vel in ipsis mutaverim ego, nota aliqua secernat. Etenim, sicut, vivente adhuc illo meo venerando Magistro, citra discrimen ullum sub ejus nomine prodierunt quæcumque ad ipsius Commentationes adjeci; ita factum etiam est ipso mortuo, non tantum in iis quæ vivens legerat probaveratque, sed etiam in non paucis, quæ post illius obitum mihi se obtulerunt, idonea perficiendis ornandisque ejus cœptis, qualia manifeste sunt omnia quæ hac postrema Appendice dantur. Satis fuerit semel Lectorem docuisse, quod eæ partes Maji, quibus* G. H. *præfigitur, majori ex parte ipsius sint, licet aliqua addiderim mutaverimve, juxta potestatem ab Auctore mihi factam.*

AD PROPYLÆUM.

AD PROPYLÆUM.

E*o consilio factum est* Propylæum, *ut ante primum Tomum collocaretur, ab iis, quibus id integrum esset; quique* Conatum Chronico-historicum *prædictum bipartitim vellent præfigere quarto ac quinto Tomo. Hoc cum paucis admodum placuisse videam, manente sua singulis libertate tenendi id quod sibi commodius judicaverint; restat ut titulus* Propylæi Majalis *extendatur ad totum illum de Pontificibus Romanis Tractatum : qui alioqui in secunda editione, auctus Paralipomenis suis, cuique loco insertis, melius seorsim procederet, sub proprio atque ab Actis ipsis sejuncto titulo; caput facturus eorum Tractatuum, quos, sub titulo* Prævii Apparatus, *ex plurium Tomorum Præliminaribus hactenus editis collectos, una cum* Præfatione Generali *Bollandi, atque Indiculus etiam Generalibus ad totum Semestre, duorum triumve tomorum mensuram impleturos, jubebo censeri in ordine operis, ante Tomos Januarii, tunc, etiam absque illis, quatuor aut quinque futuros. Tantum æqua studiis et negotio librario commoda tempora indulgeat Deus, per quæ nobis ac bibliopolis liceat cogitata perficere, et primum semestre quam fieri potest absolutissimum dare; posteris, alterum semestre facturis, serviturum pro norma totius operis absolvendi. Interim in* Propylæo Maji, *proprie dicto, ut potest a Pontificia Chronologia separari, pauca hæc observata velim.*

NOT. UNIC. PROP. MAJI.

Ad Vitam Venerab. Petri Georgii Odescalchi, *pag. 2 sub finem Prologi hæc adde.*

Effigiem dedi, quam mihi perita satis manu pictam misit prælaudatus de Tattis, licet non obscura indicia viderem prototypi, ex defuncti vultu potius quam viventis forma accepti. Fortassis nesciebat D. Aloysius aliam Viglebani sculptam haberi, ante eam Vitam, quam anno MDCLXXXII *exquisitissima diligentia elaboratam, noster P. Octavius Invitiatus, ibidem ad prælum promovendam, et S. D. N. Innocentio XI didicandam, commiserat Joanni Mariæ Ferrariæ, Viglebanensis Ecclesiæ Canonico, ut appellant, Cantori, quartæ post Episcopum dignitatis ea in Ecclesia personæ. Verum quia vir iste, non satis intellecta Auctoris intentione, suum ipsius nomen substituerat operi alieno, nonnulla pro suo arbitratu addens aut mutans; Auctore quod suum erat reposcente, suppressa eatenus manserant omnia, neque in hunc usque diem potui Vitam istam nancisci, quamvis nostri sub idem tempus Collegii Comensis Rector R. P. Joannes Baptista Crassus, anno* MDCLXXXV *omnem operam dederit ut exemplar indipisceretur mecum communicandum. Faxit Deus, ut Præsule meritissimo in Sanctorum relato Catalogum, posterior istæc et accuratior Vita, cum ampla postumæ Gloriæ miraculorumque Appendice, edi possit in universali totius primi Semestris Supplemento, quod post Junium nos moliri jam præfatus sum.*

AD TOMUM PRIMUM MAJI

IN TRACTATU PRÆLIMINARI.

NOT. 1. *N.* 11 *lin.* 36 post — *memorabilis* — adde *Quod autem fides Christiana apud Russos tunc revera initium habuerit, confirmatur ex Historiæ Saracenicæ auctore Elmaceno, sub finem seculi* XII *sic sribente, ad annum Arabum* CCCLXXVII, *qui fuit Christi* DCCCCLXXXVII. Cum Orientis Duci Bardæ Phocæ, Imperium sibi arroganti, feliciter negotia succederunt; timere sibi vehementer ab eo cœpit Imperator Basilius, quem et pecunia jam deficiebat; unde coactus fuit mittere ad Regem Russorum, qui inimici ejus erant, auxilium ab eo implorans. Is autem id ei promisit, petita ab eo affinitate. Duxitque Rex Russorum sororem Basilii, Imperatoris Romanorum, postquam hic ab eo obtinuit, ut religionem Christianam amplecteretur. Misitque ad eum Basilius Episcopos, qui religione Christiana imbuerent, tum ipsum tum omnem populum ejus. Atque ante illud tempus nulla eis fuerat religio, nec professi erant quidquam. Sunt autem populus magnus, et ab illo ad hoc usque tempus omnes sunt Christiani. *Prædictus autem* Michael *etc.*

NOT. 2. *In* Januario *Græcorum ad diem* ς' *col.* 2 *post medium, post verba S. Maximi*, Noverit ipse qui fecit — *expunctis lineis* 14, *retineatur solum quod sequitur lin.* 15 *a fine, jungaturque prænotatis verbis — Manet interim quod dies* VI *Jan. etc.*

NOT. 3. *Pag.* X λ', *ubi de* S. Hyppolito, *adde — Habemus sinceriora* S. Aureæ, *pariter passæ, Acta, in quibus res tota adscribitur tempori* Alexandri Imperatoris, *ipso anno* CCXXII *die* X *Martii regnare exorsi, quo prædictus* Hippolyti Canon *terminatur: et* Portuensis *pro eodem tempore* Episcopus, *istic appellatur* Cyriacus; Hippolytus *vero appellatur* Arabum Metropolitanus. *Idem secutus est Gelasius, Papa, multo majoris, ut vetustatis, sic auctoritatis, quam Nicephorus Callistus et Joannes Zonaras, qui* Hippolytum Episcopum Portuensem *credidisse inveniuntur. An autem inter Romanorum Pontificum Vicarios, de quibus sæpius ad tria prima secula in nostro Conatu Chronico-historico, locus esse possit alicui* Hippolyto, *qui Martyrium fecerit sub Claudio II Imperatore et Dionysio Papa, unde Græcis occasio sit data ipsum quoque nominandi* Papam Romanum, *et Hippolyti scriptoris Chronologiam turbandi, haud facile definiverim.*

NOT. 4. *Pag.* XXXVI *Col.* 1 Julii κα' *de* Simeone *lin. ult.* pro his verbis — *quod etiam nunc ut fiat optamus* — substitue sequentia — *Postquam autem Parisiis discesseramus, et acceperamus ipsius Combeficii opera Leonis Allatii Diatribam de Simeonum scriptis, invenimus pag.* 148 *ex Orat.* 13 *ipsiusmet Xerocercensis Symeonis, verosimilius reddi, vixisse eum anno Christi* 1092, *quando omnis fere Græcia Catholicam Latinorum communionem abjecerat, et nascebatur inter Monachos nova de Thaboritico lumine hæresis, cujus propugnator præcipuus Gregorius Palamas*, Symeonis *istius auctoritate plurimum usus fuit, quemadmodum explicat idem Allatius pag.* 173 *et sequentibus; ac demum pag.* 177 *ex prædictis scriptis probat Omphalopsychorum et Massilianorum dogma, ipso* Symeone *auctore, inter Hesychastas conceptum et propagatum fuisse.*

Pag. XXXVI *col.* 2 *de* S. Anna *ante* κς' adde — *Scribit*
NOT. 5. *autem mihi Claudius Castellanus Canonicus Parisiensis, quod cum ante hos annos non multos, puta circa* 1680, *in S. Mederici ecclesia Lutetiæ, Concionator quidam in festo S. Annæ sermonem intulisset de prædictis* Emerentiana Ismeriaque; *plerique auditorum subito quodam fremitu testati sint, scandalizari se istiusmodi novitate: quodque fuerit ipsi cathedra interdicenda, nisi promisisset deinceps ab ejusmodi nugis ad concionem proferendis abstinere.*

Pag. XXXIX Augusti ς' *post versus de* Transfiguratione *adde — Eodem die mysterium hoc recolit Roma-* NOT. 6.
na Ecclesia: monuit me tamen Claudius Castellanus, in plerisque Ecclesiis Occidentis ejusmodi festum agi solitum fuisset XXVII *Julii, quod in istum diem pluribus exemplis veterum Breviariorum fulciendum, hic juverit adnotasse.*

Ibid. ι' *post versus de* S. Laurentio — *Habentur* NOT. 7.
sancti hujus Martyris Acta notissima, sed propter male intrusum Decii *nomen non usquequaque sincera. De corpore Roma etc.*

Pag. XLVI *Septembris col.* 1 *de* Philotheo Archiep.
lin. 8 *et* 4 *seqq.* sic lege — *qui anno* MCCCLXVII *ad* NOT. 8.
Catholicam unionem propensum se ostendit, et cujus Orationes plures de Sanctis laudantur ab Allatio, sed neque prædicta unio plenum successum habuit, neque solum schismaticus sed etiam hæreticus Philotheus *iste fuit, qui teste eodem Allatio Diss.* 2 *de libris Eccles. Græcorum pag.* 115 Palamæarum sectator partium, multis contra Latinos invectus est; multum etiam laboravit pro Palama; illiusque hæreses, a plerisque Græcis oppugnatas, damnatis defendit scriptis et operibus; tandemque ipsum Palamam inter Sanctos retulit, et Officium in ejus laudem composuit; *nec unquam scitur ab errore isto resipuisse. Hunc ergo si a Græcis Moschi acceperunt honorandum ut Sanctum, decepti sunt ut in aliis circa fidem multis. Interim quærendum restat an non fuerit etc.*

Pag. XLVII, Octobris ε' *de* S. Mamelchta *adde — In-* NOT. 9.
scribitur ea Romano Martyrologio XVII *hujus mensis.*

Pag. XLVIII ιδ' *de* S. Cosma *lin.* 5 *sic lege — Est* NOT. 10.
autem ipse secundum Allatium Episcopus etc.

Pag. LIV *col.* 2 Novemb. λ' *post medium — secun-* NOT. 11.
dum explicationem Eustathii — adde — *et apud Hesiodum* ἔργων καὶ ἡμερῶν α' καδδύναμιν, *pro* κατὰ δύναμιν.

Pag. LIX *col.* 2 κε' Decembris post verba — *Ma-* NOT. 12.
gos excipientis in domo — sublatam jam alibi posita imagine et expunctis aliis, hæc substitue, — *unde aliquando nobis persuasimus, credidisse Græcos, utrumque mysterium eodem die* XXV *Decembris, sed non eodem anno gestum. Postquam vero edocti sumus, eosdem Græcos primitus solitos* Christi Nativitatem *atque ac* Baptismum *celebrasse* VI *Januarii; agnovimus, ideo tantum ab iis* Nativitati *jungi* Adorationem Magorum, *quia eodem in oppido Bethleem res utraque acta, eodem quoque die commodius recolebatur ab excurrentibus eo Hierosolymitis, postquam cœperunt, docente Julio Papa,* Nativitatem *distinctim a* Baptismo *celebrare; et liberum habere diurnum Officium, quod antea impediebatur excursione longiori ad Jordanem: uti docebo in Paralipomenis ad Apparatum Chronologicum Epist. Consultatoria 2.*

Pag. LIX, *col.* 2 *lin.* 4 *a fine* post — *die præce-* NOT. 13.
denti — dele cetera: *quia hæc eadem fusius distinctiusque deduximus in Apparatu prævio ad Conatum Chronico-historicum de Romanis Pontificibus pag* 25: *et nihilominus, in Paralipomenis ad eumdem Apparatum alteram damus Consultatoriam, mutata opinione verosimilius nunc esse æstimantes, quod Stella cœperit apparere Magis, cum Zachariæ thus adolenti apparuit Angelus, ortum nuntians Præcursoris; et, quod secundo abhinc anno ad finem vergente, nate jam ab octo vel novem*

A *mensibus Christo, venerint in Bethleem Magi; atque adeo Infantum cædem, intra dies paucos secutam, ad mensem Julium vel Augustum pertinere.*

NOT. 14. *Pag.* LXIX *lin.*7 *a fine,* lege — *quæ sufficerent ut et diem tertium Decembris.*

NOT. 15. *Pag.* LXX *col.* 1 *lin.* 15 *sic legatur:*

Francisci exuviæ, Goa quas opulenta decenter
Compositas, *etc.*

Ibid. Col. 2, *post Carmen,* adde: *Hæc cum vel dictavi primum, vel postea dedi imprimenda, uti nihil minus cogitabam, quam gratiam, a Sancto (ut mihi pie persuadebam) acceptam, miraculo adscribere; sic minime suspicabar futurum aliquem, qui sequius id acciperet, meque de Tridentinorum decretorum transgressione accusaret, tamquam privata auctoritate definientem, id quod Ordinariorum judicio subjectum Ecclesia voluit. Atque utinam mea unius insectatione contentus, non etiam in Sanctum Sanctique cultorem eximium Principem, virulentum calamum infixisset effrons Camus! Nunc quis ego sum, qui mihi factam injuriam querar? Satis illi, quicumque fuit is, ejusque fautoribus pœnæ est, quod me, quem optabant audire mortuum, vivere intelligant, ad veritatem historiæ sacræ a fabulis secernendam optime animatum, nullisque vel minis vel probris a cœpto* D *opere deducendum, quamdiu Deo visum fuerit vitam, ex eo periculo servatam, mihi prorogare.*

Pag. LXXVI *In Indice Sanctorum litt.* P *primo loco* NOT. 16. *et sub nota diei* I *ponatur, per oblivionem prætermissa.*

S. Panacæa V. M. Agamii in diœcesi Novariensi. Acta *dantur ex Carolo a Basilica Petri pag.* 165.

Hæc et alia plura hujusmodi typographica menda per se corrigat benignus Lector: præcipua, quæ Sociis occurrerunt inter componendos Indices, relata sunt ad calcem cujusque Tomi. Omnia vero et singula a capite ad calcem relegere per meipsum, sicut relegi totum Conatum Chronico-historicum de Pontificibus, nunc mihi non sumpsi: fiet id absoluto Junio, *quando in ordine ad* Supplementum generale, *et consequenter ad novam quæ fieri forte poterit editionem, totum semestre quam diligentissime recognoscetur. Hic solum accipies* Additamenta *et* Correctiones, *quæ aliud agentibus mihi ac Sociis ultro occurrerunt, dum interpolatam bis impressionem Maji prosequebamur, et ad finem usque perducebamus; quod ab hac cura vacuum erat temporis, impendentes* Junio *præparando.*

SANCTI,

quorum Acta vel Supplementa referuntur

IN APPENDICIBUS MAJI

secundum ordinem Kalendarii.

*Cum tres primi Tomi proprias singuli habeant Appendices, quarum ratio non fuit habita, in texenda ad unumquemque diem Sanctorum sub eo recurrentium serie; placet, tam eorum qui istic olim relati sunt, quam qui de novo huc referentur sic miscere nomina; ut quibus nullum postponetur signum, intelligantur in novis dumtaxat Appendicibus haberi; quibus † sufficitur, ad priores spectare; utrobique autem de iis dici aliquid cum iis postponetur *. Similiter cum nomini præponetur †, intelliges in corpore ipsorum Actorum isto die nihil omnino haberi de tali Sancto, sed in solis Appendicibus de iis agi; cum vero præponetur *, eorum quidem Acta proprio suo loco haberi, in Appendicibus tamen proferri partem Actorum valde notabilem, quæ ibi non habeatur: ubi autem nullum signum adhibebitur, noveris correctionem dumtaxat aliquam, vel minoris molis additiunculam tibi offerri: qui vero cursivo (ut vocant) charactere repræsentantur Sancti, eos intellige ad* Prætermissos *pertinere.*

DIE

DIE PRIMA.

S. Hieremias Propheta.
S. Philippus Apostolus. *
S. Jacobus Alphæi Apostolus. *
S. Jacobus Frater Domini Episc. Hier. *
S. Andeolus Subdiaconus Martyr. *
* S. Hypolistus Presb. Martyr.
† S. Crescentius et Socii x M. cum S. Hypol.
SS. Acius et Aciolus Martyres.
S. Florina Virgo Martyr. *
S. Blandinus Confessor.
S. Africanus Episcopus.
* S. Marculfus Abbas.
S. Orientius Episcopus.
S. Sigismundus Rex.
S. Briocus Episcopus.
S. Theodulfus Presbyter. *
S. Bertha Abbatissa.
S. Evermarus Martyr. †
† Ven. Geraldus Canon. Regularis.
S. Theodardus Archiepiscopus.
B. Panacæa Virgo Martyr.
B. Vivaldus Tertii Ord. S. Francisci.
B. Franciscus Ord. Servorum B. M.
† *Garcias Martinez Ord. Melitensis.*
† *Blasius Episc. Soanensis.*
† *Bonamicus Tertii Ord. S. Francisci.*
* *B. Peregrinus Ord. Serv. B. M.* xxx Aprilis.
† *S. Simpertus Episcop. August.* xiii Octob.

DIE SECUNDA.

SS. Germanus et Cœlestinus MM.
† S. Avia Virgo Martyr.
† S. Valentinus Episcopus.
* S. Athanasius Episcopus. *
* S. Germanus Episc. Martyr.
* S. Waldebertus Abbas.
S. Wiborada Virgo Martyr.
† B. Mafalda Regina. *
* S. Antoninus Archiepiscopus. *
* *S. Lucifer Episc. Calaritanus.* xx Maji.
† *BB. Sostenius et Uguccio Servitæ* xxiii Aug.

DIE TERTIA.

Inventio sanctæ Crucis.
S. Alexander Papa.
* S. Philippus Presbyter. *
† B. Æmilia Ord. Prædicatorum.
† B Zacharias Ord. Minorum.
† B. Alexander Episc. Nucerinus.
† B. Stanislaus Canon. Regul.
Stanislaus Episc. M. Forojulis xxvi Januarii.

DIE QUARTA.

S. Cyriacus Episc. Hierosol. *
S. Herculius et Socii Mart. †
* SS. Floriani Martyres, Cracoviæ in Polonia, Vicentiæque et Æsii in Italia.
† SS. Florianus et Victorinus MM.
S. Silvanus Episc. Martyr. †
S. Jacobus Diaconus Martyr.
* S. Monica Vidua. *
S. Godehardus Episcopus. *
* S. Helena Virgo. *
S. Lupinus Conf.
† B. Crescentius Presb. Patavii.
† *S. Clarus Conf.* i Januarii:
† *S. Licinianus Episcopus.*
† *S. Lupinus Confessor.*
* *Apparitio S. Crucis Caravacæ* xxx Maji.
† *S. Paulinus Martyr Levita.* viii Julii.

DIE QUINTA.

S. Pius papa V.
S. Irena Virgo Martyr CP. *
† S. Hirena sive Irene Lupiis. *
S. Nectarius Episcopus.
* S. Sacerdos Episcopus. *
S. Gerontius Archiepiscopus.
* S. Landus seu Lannus Martyr. *
* S. Theodorus Episcopus
S. Joannes Confessor. *
S. Angelus Carmelita Martyr. *
† S. Jutta Vidua.
† *SS. Marcellus et Laurentius MM.*
† *Gratus Episc. Carthaginensis.*
† *Ven. Michael de Noblets Presb.*
† *Ven. Sebastianis Michaelis Ord. Prædicatorum.*

DIE SEXTA.

S. Theodotus Martyr. †
* S. Joannes Damascenus.
S. Prudentia Virgo. †
† *Christophorus Ord. Prædicatorum.*

DIE SEPTIMA.

S. Serenicus Diaconus.
* S. Joannes Archiepiscopus. *
S. Stanislaus Episc. Martyr.
Genethlius Episcopus Carthagin.
S. Gerlacus Abbas. *
† *Bonaventura Solitarius.*
† *S. Benedicta Virgo Rom.* v Octob.
† *Sisintrudis Virgo* vii Decemb.

DIE OCTAVA.

S. Victor Martyr.
* S. Gibrianus Presbyter.
S. Desideratus Episcopus.
* S. Metron Presbyter.
* S. Wiro Episcopus.
† *SS. Quirillus, Quinidius, Zeno, Aphrodisius, Benedictus Anxiopoli.*
† *Scherus Abbas.*
† *S. Clodoaldus Presbyter* vii Septemb.

DIE NONA.

* S. Gregorius Nazianzenus.
† B. Benincasa Ord. Servorum.
S. Gerontius Episcopus. †
B. Nicolaus Albergatus Episcopus.
† *S. Beatus Archiepiscopus.*

DIE

A

DIE DECIMA.

* S. Job Propheta.
S. Palmatius Martyr. †
SS. Gordianus et Epimachus MM. †
SS. Tertullinus et Chrysanthus MM. †
S. Cataldus Episcopus.
S. Guilielmus Presbyter.
† B. Guilielmus Nucerinus Monachus.
* *S. Antoninus Archiepiscopus.* ii Maji.
† *S. Casaria Virgo Martyr.*
† *SS. Secundus et Socius MM.*
† *S. Gordianus Martyr.*
† *S. Agapitus Martyr.*
† *S. Sophia.*
† *S. Æmilianus Martyr.* xviii Julii.
† *S. Faræ Virg. Translatio* vii Decemb.

DIE XI.

S. Liceria Virgo Martyr.
B S. Mamertus Episcopus.
S. Agatumber Episcopus.
S. Fremundus Rex Martyr.
* S. Majolus Abbas.
S Illuminatus Confessor.
† *Mile-seu-Malchardus Episc. Sagiensis.*
* *S. Evellius Martyr* xvii Maji.

DIE XII.

SS. Nereus, Achilleus, Domitilla. *
* S. Pancratius Martyr. *
† Felix puer Martyr.
* S. Philippus Presbyter.
S. Epiphanius Episcopus.
* S. Modoaldus Episcopus.
S. Rictrudis Abbatissa.
* S. Germanus Patriarcha.
B. Imelda Virgo. †
† S. Joanna Princeps Lusitaniæ.
† *B. Gemma Virgo* xiii Maji.

C

DIE XIII.

S. Victor et Socii Martyres.
† SS. Rassius et Anastasius MM.
SS. Christantianus Martyr.
S. Onesimus Episcopus.
S. Joannes Silentiarius. †
† S. Rastragena Virgo.
* S. Rolendis Virgo.
* B. Gerardus de Villa-magna.
B. Gemma Virgo.
* *B. Petrus Regalatus Ord. Min.* xxx Martii.
† *S. Secundianus Martyr* xiv Maji.

DIE XIV.

SS. Victor et Corona Martyres.
S. Henedina Martyr.
* S. Pontius Martyr. †
S. Bonifacius Martyr.
* S. Barbarus Martyr.
* S. Pachomius Abbas. *
S. Apruneulus Episcopus. †

D

S. Bonifacius Episcopus.
S. Pomponius Episcopus.
* S. Paschalis Papa I.
B. Ægidius Ord. Prædicatorum.
† *Polybius socius S. Ephiphanii.*

DIE XV.

S. Isidorus Martyr.
S. Euticius Presb. Martyr.
S. Isidorus Agricola.
* *Adelgarius Abbas.*
† *S. Wigberti Translatio* xiii Augusti.

DIE XVI.

SS. Valentinus et Damianus MM.
S. Fortis Episc. Martyr.
S. Maxima Virgo.
S. Germerius Episcopus.
S. Domnolus Episcopus.
S. Ragnobertus Episcopus.
* S. Adamus Abbas. E
* S. Ubaldus Episcopus.
S. Simon Stock Carmelita.
B. Joannes Nepomuc. Canonicus M.
* *S. Meginbodus Monachus.* xvi Martii.
* *S. Victorinus Martyr* xxix April.
† *S. Syrus Episcopus.*

DIE XVII.

S. Torpes Martyr.
S. Restituta Virgo Martyr.
† S. Restituta Calaritana M.
S. Montanus Reclusus.
† S. Framehildis Vidua.
S. Bruno Episcopus.
* B. Franciscus Ord. Minorum.
* *S. Gothardus Episcopus* iv Maji.
† *S. Agrippinæ V. M. Translatio* viii Julii.
† *S. Ottonis Episc. Commem.* x Julii.
† *S. Ludovici R. Translatio* xxv Augusti.
† *B. Gandolfi Ord. Min. Transl.* xvii Septemb.

F

DIE XVIII.

* S. Venantius Martyr.
S. Lucegia Martyr.
B. Guilielmus Erem. August.
B. Felix Cappucinus.
† *B. Ratho seu Razzo Comes.* xvii Junii.
† *Arsacii Episc. Translatio* xii Novemb.

DIE XIX.

SS. Pudentiana et Praxedis VV.
B. Alcuinus Abbas.
S. Dunstanus Archiepiscopus.
S. Petrus Cœlestinus Papa.
S. Yvo Presbyter.
S. Augustinus Ord. Eremitarum.
† *B. Berteragmus Presbyter* xxx Maji.
† *S. Pavacius Episcopus* xxiv Julii.

DIE

A

DIE XX.

S. Plautilla Matrona.
S. Thalalæus Martyr.
S. Hilarius Episc. Tolosanus.
S. Baudelius Martyr.
S. Lucifer Episcopus.
S. Austregisilus Episcopus.
S. Ivo Carnot. Episcopus.
B. Albertus Abbas.
S. Guidus Comes Donoratici.
* S. Bernardinus Senensis.
B. Columba Reatina.
† *Arnaldus Erem. Augustin.*

DIE XXI.

S. Constantinus Imperator.
S. Mantius Martyr.
S. Silaus Episcopus.
S. Petrus Parentius Martyr.
B *SS. Synesius et Theopompus MM.*
† *S. Yvo Presbyter.* XIX Maji.
† *S. Hilarius Episc. Tolos.* XX Maji.
† *BB. Joannis Plebani et Leonis Episcopi Translatio Venetiis* IX Augusti.
† *S. Candidæ V. M. ibidem translatio.* I Decemb.

DIE XXII.

S. Romanus Monachus.
S. Eusebius Episcopus.
S. Aigulfus Episcopus.
* S. Bobo Miles.
S. Fulcus Peregrinus.
S. Atto Episcopus.
* S. Humilitas Abbatissa.
† B. Andreas Ord. Minorum.
B. Rita de Cassia.

† *S. Yolendis Ord. Prædicat.* XVII Januarii. D
† *S. Barterius Martyr.*

DIE XXIII.

† S. Medicus Confessor.
* S. Guilbertus Gemblacensis
† *SS. Lucius et Montanus MM.* XXIV Febr.

DIE XXIV.

S. Symeon Stylita.
S. Martha mater ejus.
† *Joannes Prado, Ord. Minorum.*

DIE XXV.

S. Maria Magd. de Pazzis.

DIE XXVI.

SS. Priscus et Cottus MM.
S. Augustinus Episc. Cantuariensis. E
S. Philippus Nerius Presbyter.

DIE XXVII.

S. Zacharias Episc. M. Viennæ.
S. Restituta V. M. Soræ.

DIE XXIX.

† SS. Cerealis, Theodorus Antenodorus, Vitus, Martyres Romani.

Accedunt variæ correctiones ad VII *ultimos Maji dies, quos Lector ex ordine sub finem inveniet ; fortassis et Additamenta quædam hic non annotata, quia post cœptam Appendicis impressionem oblata.*

APPENDIX

C AD TOMUM ET DIEM PRIMUM. F

NOT. 17 P*ag.* 2 *col.* 2 *post nomen* B. Panaceæ—*addatur* — Ven. Geraldus, Canonicus Regularis, Ansedæ in Lusitania.

Ibid. Col. I *ante alios Prætermissos ponatur* — B. Dom. Garciæ Martinez Translatio *ex App. pag.* 7 *

Pag. 2 *col.* 2 post *Actum* — adde — *et Hagiologio Lusitano Cardosi, tamquam in vicina Lusitaniæ Castella natus. Verum etc.*

Ibid. de B. Peregrino, *expunctis ibi impressis, hæc substitue.* — S. Peregrini Ordinis Servorum B Mariæ, *memoria facienda præscribitur in hodierno Romano Martyrologio, secundum novissimam ejus recognitionem editionemque anni* 1674. *Itaque si aliquando primum operis hujus semestre recudatur, secundum præscriptum Appendicum et Supplementi post Junium faciendi, etiam illius Acta transferenda huc erunt a die, ubi ipsa dedimus et quando antea a suo Ordine colebatur,* XXX Aprilis.

Ibid. col. 2 *sub finem, ponatur* — B. Blasius Episcopus Soanensis *etc. ut in App. pag.* 1 * — *deinde addatur* — Bonamicus de Bonamicis, Tertii Ordinis S. Francisci Volaterris in Hetruria, *cum titulo* Beati *refertur a Silvano Razzio, nullo assignato mortis die. In Commentario Volaterranensium (plenius laudando ad* VI *diem Junii et alibi jam sæpe laudato, præsertim ad* III *Februar. ubi de S. Candido) dicitur floruisse anno* 1424, et in ecclesia S. Francisci kalendis Maji tumulatus. *Allegat idem Razzius librum, nescio quem, ubi de eo sic legerit.* In ecclesia S. Francisci Volaterris, subter pulpitum, jacent ossa Beati Bonamici, qui in vita et in morte miraculis claruit. *Addit autem Razzius, quod cum anno* 1586, *aliquid operis faciendum esset circa ipsum pulpitum; invenerint fabri atque incaute fregerint pulcherrimam quamdam arcam, intra quam ita fractam reperta sint ossa prædicta, cum lamella consona prænotatæ narrationi, suavissimum odorem spirantia, quare mæsti Fratres collecta ossa incluserunt sacculo laneo, atque in Sacristiam detulerunt. Dicunt autem Volaterranenses, publica auctoritate deputati, in sua Relatione, quod anno* 1647 *die* XIV *Decembris, a Guardiano loci inducti in Sacristiam, inspexerint arcam, in qua servabantur reliquiæ* S. Florentii Epis. et Mart. et in eadem, *inquit Notarius,* arca

corpus

A corpus B. Bonamici de Bonamicis, civis Volaterrani, repositum vidimus : sed nec lamina supradicta, nec alia inscriptio notata fuit. *Existimo, Fratres istos, ideo conjunxisse prædictum corpus ossibus* S. Florentii, *ut caverent, hunc quidem ne inhonorus omnino maneret suus* Bonamicus, *inde ne proprium ei cultum tribuendo, citra debitam licentiam, delinquerent contra Canones. Quare nobis etiam satis sit hæc obiter retulisse. Maxime cum neque appareat unde constet de die, neque plura, ut vellemus, possimus de ipso dicere.*

Pag. 3 *col.* 2 *ante* S. Sabam — *ponatur* — Elisabeth Evangelista *ex Pag. App.* 7 * — *paulo post de* B. Mafalda sic lege. *Ejus Vitam dabimus in Anniversario depositionis* II Maji.

Pag. 5 S. Simpertus Episcopus Augustanus, *nescio qua de causa hisce Kalendis adscribitur a Mabillone sec.* 4 *Benedict. parte* 2. *Colitur ipse, quando de ea agendum nobis erit.* XIII Octobris.

DE S. JEREMIA PROPHETA.

NOT. 18

P*ag.* 6 *num.* 5 *lin.* 10 post verba — *credunt incolæ*
B — *expunge sequentes septem lineas, et has substitue* —

Joannes Cotovicus, I. V. D. Ultrajectinus, anno MDXCVII *in Orientem profectus, in suo post annos viginti edito Antuerpiæ Itinerario, figuram loci ænea tabella expressam exhibet pag.* 146, *iisdemque fere verbis, quibus Quaresmius, eum describit : de Minoritarum vero Conventu addit, ingentem eum fuisse, uti ex ruinis apparet, quas appingit; Arabes autem annis abinde octoginta, puta sub annum* MDXX, *ipsum invasisse, et Monachos omnes trucidasse ; juxta autem adesse fonticulum aquæ optimæ; qui tamen incuria barbarorum neglectus, nullius fere usus iter facientibus sit. Ast Sanctus Hieronymus, cujus nobis in talibus potior est auctoritas, non isto loco, sed tertio supra Urbem sanctam milliario* Anathot *locat. Neque vero opus est, ut qui* Anathotites *dicitur, ibi omnino natus fuerit; vel si fuit, ut hoc ei templum erectum sit in loco suæ nativitatis; potuit enim sic dictus fuisse a diuturna in* Anathot *commoratione, et quia parentes habuerit inde oriundos; unde etiam istic agrum possedit, a patrueli emptum, ut legitur in ejus Prophetia cap.* XXXII. *Potuit etiam locus hic, spectans ad sortem tribus Ephraim; non autem ad Benjamin, sicut* Anathot, *alia aliqua*
C *ex causa sancto Prophetæ consecratus fuisse, quam quod in eo natus sit. Altera ejusdem Prophetæ memoria etc.*

Ecclesia in loco (ut creditur) natali,

diverso ab Anathot.

DE S. PHILIPPO APOST.

NOT. 19

Reliquiæ Tolosæ,

P*ag.* 11 *num.* 23 *lin.* 4 *adde post verbum* quiescentium — *Nicolaus Bertrandi, in Gestis Tolosanorum, scriptis sub finem seculi* XV, *fol.* 5 ℣. *recitat* litteras, *jam olim scriptas*, complectentes singula Sanctorum nomina in præfata ecclesia quiescentium, quorum maxime sacra ossa sunt relevata, et cuilibet intueri volenti monstrantur : *secundo autem loco nominantur*, corpora Beatorum Apostolorum Philippi et Jacobi Minoris, filii Alphæi. *Sed quando aut quomodo ea Tholosam allata sint, nusquam indicat Nicolaus : litteræ autem prædictæ mox addunt, quod* Caput Jacobi inde translatum fuit in Compostellam, civitatem Galiciæ, pro solatio et devotione peregrinorum illic affluentium. *tacent autem de* Capite S. Philippi; *de quo tamen præfatus Saussayus addit, quod ipsum etiam* a corpore divulsum *etc.* — *atque post verba Saussay et — Hæc tibi — iterum adde — Fuit Joannes iste tertio genitus Joannis II Regis Franciæ, qui primus Bituriges erexit in titulum Ducalem, et suo isti filio donavit cum amplissima circum ditione. Anno autem* MCCCLXIX, *ut docent Sammarthani lib.* 18 *historiæ Domus Regiæ, creavit Joannes Rex prædictus eumdem*

et hinc delatum caput Parisios,

suum filium Viceregem per totam Aquitaniam et Occitaniam, vulgo Guyenne et Languedoc. Sed postremum titulum vindicante sibi Gastone Comite Fuxensi, Joannes, licet bello superior, æmulo tamen suo eumdem titulum pacis causa cessit ; unde intelligitur prænotatum Indiculum Reliquiarum, ubi nulla talis Translationis fit mentio, conditum esse ante Joannis Ducis promotionem. Vasconcellus in descriptione etc. D

Aliud in Lusitania.

Ibid. num. 24 adde — *Deinde per litteras significavit etc. uti in Append. priori pag.* 1 *

nunc argento inclusum.

Pag. 12 *post. num.* 25, adde — 26 *Tot locis de Capite* S. Philippi Apostoli *gloriantibus, accedit nihilominus adhuc Cyprus insula, cujus novæque in ea Justinianæ Archiepiscopus Christodulus, anno* MDCXVI *Indictione* XIV, *signavit litteras attestantes veritati tibiæ unius, ex Reliquiis* S. Philippi *acceptæ, eo fine ut in Italiam deportata, excitaret liberalitatem Prælatorum Italicorum, in favorem monasterii celeberrimi, quod eidem Sancto Apostolo consecratum* S. Philippi in Arzo *nuncupatur. De illa, deque tunc pariter Neapolim allatis Reliquiis S. Barnabæ Apostoli, pluribus agemus,* XI Junii : *quia hæ illatæ in ecclesiam nostræ ibi Domus Professæ, occasionem ista cognoscendi dederunt : illæ, ubi nam depositæ fuerint, necdum comperi. Ex Processu super utrarumque legalitate formato, et apud nostros Notarialiter transcripto, sicut noster Conradus Janningus superiori anno illum ibi legit, satis sit docuisse; quod unus ex tribus testibus, coram Vicario Archiepiscopali D. Alexandro Rossio examinatis,* XXIII Januarii MDCXVIII, D. Demetrius Zamperlanus, Archipresbyter civitatis Arzi regni Cypri, Sacerdos Græcus annorum XLVIII vel circa, *respondit :* In ecclesia monasterii in Arzo est caput S. Philippi, et duo crura, et os sacrum : hasque ego Reliquias vidi festo ejusdem Sancti die, qui incidit in XIV Novembris ; exponi tunc solitas in patina argentea supra altare. *Cumque in particulari interrogaretur signum aliquod distinctivum indicare, quo sciebat eam de qua requirebatur tibiam, ipsam esse quam viderat in Cypro; dixit,* quod in medio esset aliquantum ambusta ; *sicut reapse videbatur.*

In Cypro Caput et alia quædam ossa,

E

unde tibia allata Neapolim an. 1616.

DE S. JACOBO ADELPHOTEO.

P*ag.* 21 *num.* 8 dele ultimas 9 lineas — *Quis autem hic* Joseph. *Num.* 9 *lin.* 17 dele — *saltem uterinus* — deinde lin. 17 sic prosequere, expunctis aliis. — *Non existimo, quod ideo tantum ; quia tunc illa, juxta modum loquendi istius ævi, potius* Cognata, *id est, fratris uxor, quam* Soror *Deiparæ, diceretur. An quia ipsamet* Maria, Cleophæ *uxor, nata fuerit ex sorore aut fratre SS. Joachim vel Annæ, atque ita sicut matres* Jacobi *et* Jesu *inter se vocabantur* Sorores, *ita filii dicebantur* Fratres? *Id mihi videtur congruentius.* Simonem *vero et* Judam, *una cum* Jacobo et Joseph *Matthæi* XIII *nominatos a Nazarethanis, ejusdem* Cleophæ *filios etiam dixerim ; sed ex alia uxore, nihil ad Deiparam pertinente, atque ita ex una solum parte Christi Fratres. Horum alter procul dubio fuit Epistolæ Canonicæ Auctor, ipso in titulo scribens se* Fratrem Jacobi, *utique velut dignioris vel senioris : quod autem idem etiam sit unus ex duodecim, cognomento* Thaddæus, *mihi non videtur simile vero, etsi id passim credatur. De* Simone Cananæo *(qui eodem die colitur, et nomen a Cana Galilææ putatur traxisse, ibidemque a Nuptiis, quibus accitus Christus ut consanguineus aquas in vinum vertit, ad Domini sequelam assumptus fuisse) difficilius dixerim, sitne is quem Nazarethani Christo objiciunt apud Matthæum; an vero* Simeon, *dictus etiam ipse* Cleophæ *filius, secundus post Jacobum Ierosolymorum Apostolus. Verum is de verbis distinctius agitur* §. 7. *Dissertationis Theogenealogicæ* F

NOT. 20

An alii Jacobi fratres, eodem patre Cleopha, alia matre

A *nealogicæ ante Conatum Chronico-historicum super Catalogo Romanorum Pontificum.*

10 *Atque hæc eo dicta, etc. pag.* 21 *col.* 2.

Pag. 25 *col.* 1 *ad finem* § 3 *addantur sequentia — Atque hæc si placet ex Cardoso etc. — uti pag.* 1* *App. in Margine vero* scribe — *Item ad Insulas Materiæ — et Capitis-Viridis.*

Dicta ab eo Hierosolymit. Sedes Theadelphica.

Pag. 25 *num.* 24 adde — *Scio esse qui sibi persuadeant, aut* Alphæi *et* Cleophæ *nomen unum esse, solaque pronuntiatione diversum; aut uni personæ geminum nomen fuisse, uti certum est eumdem* Levi *dictum qui et* Matthæus; *atque iisdem videri, quod ex imaginaria dumtaxat distinctione personarum, finxerint Græci Acta quædam* Jacobi Alphæi, *diversa ab Actis ejus qui dicitur* Cleophæ. *Primum quam nulla verosimilitudine nitatur, ostendam* ad XXVI Maji, *quando* Alphæus, *Apostolorum* Matthæi et Jacobi pater, *ut Sanctus proponitur colendus a Græcis, nullam* Cleophæ *memoriam agentibus; ut hunc propterea existimem obiisse ante Christum; istum autem, in Evangelio post Ascensionem prædicando, partem habuisse, unde meruerit, cum primis Apostolorum consortibus,* Apostolus *dici etiam ipse. Posterius de gemino unius viri nomine, quam* B *gratis dicitur, tam gratis negatur, donec evidens necessitas aliqua (et hæc nusquam apparet) cogat totius Orientis consensum in hac materia, veluti in meris fabulis fundatum, rejicere.*

25 *Deinde* S. Jacobus Alphæi *etc.*

Tolosa ubi corpus erat,

Pag. 26 *post num.* 30 adde — *Qua inter Petavium nostrum et Salmasium etc. ut in App. pag.* 2*, *in margine autem* scribe — *non quasi ipsis fuerit auctoritate inferior.*

Pag. 28 *col.* 1 *lin.* 8 lege — *patrem potius aut maritum intelligi: atque adeo seculo* XI *allatum Caput prædictum in Hispaniam fuisse. Ideo Litteræ, de Reliquiis Tolosanæ ecclesiæ, apud Nicolaum Bertrandi seculo* XIII *aut* XIV, *ita dicunt apud se haberi* corpus Beati Apostoli Jacobi Minoris, *ut addant,* præter caput ejusdem, quod inde translatum fuit in Compostellam civitatem Galiciæ, pro solatio vel devotione peregrinorum illic affluentium. *Neque hoc impedit quo minus aliquamdiu Carreone hæserit sacrum istud pignus; fueritque tempore Alfonsi filii Urracæ, eo adhuc puero, sed jam tum Galeciæ Rege dicto, a matre Regina, concessum Archiepiscopo Compostellano, Regio instructori. Nec refert quod Tolosates ex communi errore* Jacobum Minorem, *appellent* filium Alphæi: *Sed vellem docere posse, quomodo et quando corpus et Caput prædictum, ab Hierosolymis (ut dixi)* C *translatum Constantinopolim sub Imperatore Justino, in Galliam pervenerit. Interim deficientibus veteribus ea de re documentis, possumus credere vetustæ possessioni, eique innixæ traditioni, vere id factum esse. Nec amplius putem pro se posse adducere Compendienses pro suo SS. Cornelii et Cypriani monasterio,* in cujus Sacrario, *inquit Saussayus, ad Supplementum kalendarum Maji, celebris est* veneratio Capitis S. Jacobi Minoris Apostoli, in quo magnifice condito ictus adhuc apparet, quo a Fullone percussus est. *Maneat sua Hispanis Gallisque possessio, quando non est facile definire utri jure certiori nitantur.*

Caput Compendii esse dicitur.

40 *Honoratus Bouche etc. usque ad lin.* 5 *a fine numeri, ante hæc verba — Habet etiam civitas Anconæ —* pone — *Brouwerus in Annalibus etc. uti pag.* 2*, *col.* 1 *in App.* — in margine — *Treveris manus.*

Num. 44 sic lege — *Saussajus in Martyrol. Gallicano, cum ad hasce kalendas egisset de corporibus* beatissimorum Apostolorum Philippi et Jacobi, in basilica S. Saturnini Tolosæ quiescentium; *subdit.* Porro S. Jacobi Brachium unum Lingonis, in majori templo ante septingentos annos repositum, ibidem ea qua decet veneratione recolitur. *Volaterranensium commentarius de suis Sanctis et Reliquiis,*

Reliquiæ Lingonis,

inter eas quibus Cathedralis sua gloriatur, undecim omnino Apostolos nominat; in quibus etiam Jacobus et Philippus: *similiter etiam Monasterii in Westphalia Patres nostræ Societatis, diversas eorumdem particulas recensent, una cum aliis collocatas in variis lipsanothecis, supra aut circa majorem aram. Abbatiæ Centulensis* etc. *lin.* 5 *a fine expunctis* 10 *inter medius.* D

Volaterræ et Centulæ.

Pag. 35 *Annot.* — b *Scilicet antonomastice: nam constat alios saltem tres,* Josephum *scilicet, Jacobi fratrem germanum;* Judam item et Simonem, *Fratres Domini nuncupatos fuisse: sed posteriores duos, solum per patrem, non autem etiam per matrem, ut* Jacobus *et frater suus* Joseph; *et hic videtur ante Christi in cælos ascensum obiisse, ideoque nullum nomen habere potuisse inter primos Evangelicæ legis Præcones.*

DE S. ANDEOLO SUBDIAC.

Pag. 36 *num.* 4 *lin.* 6 *post* clarere miraculis — adde — *Idem Auctor pag.* 207 *ex instrumento, etc. uti in App. pag.* 2* — *et in marg.* scribe — *an.* 1108, *commendatur Abbati S. Rufi.* NOT 21

Ecclesia Parisiis,

Ibid. num. 5 adde — *De* S. Andeolo *suggerit Claudius Castellanus, Canonicus Parisiensis, fuisse olim Parisiis ecclesiam sub ejus nomine, inter Pontem S. Michaelis vicosque dictos* de Latrondel *et* Gilcœur, *atque vetus palatium* de Luines: *cujus videtur meminisse Childebertus Rex, apud Brolium in Parisinis Antiquitatibus, pag.* 297 *nominans* Oratorium S. Andeoli Martyris. E

6 *Post Vitam seu Passionem, additam voluissemus historiam miraculorum, vel,* etc. *uti in App. pag.* 2*, *marg.* scribe — *Desiderantur Miracula.*

DE S. HYPOLISTO PRESB. M.

Pag. 42 *Titulus sic scribatur* — De sanctis Martyribus, Hypolisto Presbytero, Crescentio et Sociis decem; Martyribus Atripaldæ in Regno Neapolitano. NOT 22

Pag. 44 *col.* 1 *Annot.* h — adde — *quæ Bollandus noster in Februario num.* 8 *et* 9 *a Regio sumpta existimans, totam Vitam eo recentiorem esse credidit, quod in solam fortassis ultimam Appendiculam quadrat.*

Ibid. Annot. i *lin.* 3 — *num.* 1 — l. *num.* 3.

Ibid. Col. 2 *in fine* adde — 6 *Hactenus Acta producta* IX *Februarii, quibus confirmandis supplendisque edita est anno* MDCXLVIII, *Italica lingua,* Brevis relatio de gloriosis ac miraculosis corporibus Sanctorum, quæ sunt Atripaldæ, *auctorem præferens* Andream Falconem; *qui, in Præfatione ad Lectorem, sibi gratulatur, præsentem se fuisse Inventioni initio memoratæ, ut qui tunc temporis Rector erat cryptæ, in qua thesaurus iste latebat; exindeque sæpius idem munus gessisse profitetur, ac multam operam contulisse, tum eleemosynis conquirendis ad instaurationem ornatumque ipsius sacelli, et curandas picturas, pavimentum, fenestras; tum celebrandis, quanto potuit splendore, eorumdem Sanctorum festivitatibus; tum denique conscribendis nonnullis miraculosis curationibus, impetratis per usum liquoris, ex monumentis scaturientis. Hic, pag.* 11, *specialiter de* S. Hypolisto *narrat, quod authentice scriptum inveniatur, qualiter,* anno MDC, cum Rector istius sancti loci esset Notarius Alexander Manentis, vir non nullius auctoritatis et qualitatis dum viveret, I die Maji Atripaldam venit venerandus quidam Presbyter: qui præfato occurrens Notario, cum requisisset ubinam esset ecclesia S. Hypolysti Martyris; illuc ab eodem officiose deductus, magna cum devotione nec sine lacrymis, gratias reddidit Sancto, publiceque narravit; quod ante menses aliquot, per mare veniens ex regionibus longinquis, F

Ex novæ Translationis historia.

habetur gratia facta periclitanti in mari per S. Hypolistum.

longinquis, et grandi tempestate nocte quadam agitatus, fuerit arreptus per brachium, in terramque depositus, ab apparente sibi Sancto atque dicente : Ego sum Hypolistus Antiochenus ; vade igitur Atripaldam, juxta patriam tuam ; ibi enim invenies ecclesiam, in qua requiescit corpus meum, cum aliis Martyribus discipulis meis. Visita ipsam die 1 Maji; quando festivitas mea agitur. Hæc Notarius audiens, continuo appellavit plures, testes narrati miraculi futuros. Presbyter autem ibidem reliquit anathema argenteum, sic inscriptum. Don Pompilius Vitalis Neapolitanus. Anno Domini MDC V. F. G. A. *Id est (ut ego quidem interpretor)* Voto facto gratias agit.

Et Processus anno 1647 institutus,

7 *Occasio scribendi libelli prædicti fuit Translatio* S. Hypolisti *et Sociorum in novas arcas : cujus Translationis causa, institutus in Curia Episcopali Processus est, variaque tum condita, tum producta instrumenta, partim Latine partim Italice. Ac primum* die quinta mensis Maji MDCXLVII, ex parte Antonii Faresii Syndici, Francisci Paschæ, Notarii Dominici de Matthæis, Marci Antonii Pepini, et Simonis Alvini, Electorum : nec non Andreæ Falconis et Agnelli Coci, Magistrorum Œconomorum, Capellæ Sanctorum Corporum in ecclesia Collegiata S. Hypolisti, Atrepaldensis oppidi, *narrata elevatione sacrorum ossium et depositione in capsellas ligneas præmemoratas, facta anno* MDCXXXIV ; *propositum Curiæ Episcopali fuit,* quod *præfatus Syndicus ceterique comparentes* optarent ipsa transponere in capsas plumbeas decentiores.

quo petitur facultas transponendi Corpora sancta,

8 *His auditis,* Illustrissimus D. Justinianus (*uti narrat instrumentum post rem factam conditum* XVI Septembris *ejusdem anni* MDCXLVII, *sed* I Indictionis *noviter inchoata*) D. Justinianus, *inquam,* ad augendum divinum cultum et populi devotionem, et præcipue ad preces Magnif. Michaelis Guarracini, olim regentis officium Regii Perceptoris hujus Provinciæ, in hac Terra degentis (qui ex voto et ex speciali gratia recepta ab ipsis Sanctis, ut declaravit, eumdem Illustriss. Dominum pluries atque pluries suppliciter rogavit, ut ipsa Corpora in loco decentiori ponerentur ; et audita intentione ipsius Illustrissimi, deponendi ipsa Corpora in capsis plumbeis, aliquam summam pro emendo d. plumbo obtulit, ac etiam ad preces iteratas Populi et Cleri d. Universitatis, mandavit Reverendissimo Vicario et Reverendis Theologo suo et Procuratori Fiscali, ac etiam Actuario suo, ut personaliter accederent ad præd. Terram Atripaldi, et proprie intus d. ecclesiam et capellam seu conservatorium ; et, prævia diligenti informatione testium fide dignorum, recognoscerent, si vere et realiter eadem Corpora Sanctorum, sublata ex loco cryptæ S. Hypolisti, ubi jacebant in monumentis lateritiis ex altera parte musaici, essent ipsamet quæ reposita fuerant in capsulis ligneis, depictis cum palmis et coronis, quæ capsulæ fuerant collocatæ super altari novo S. Hypolisti, ex parte dextera capellæ prædictæ, in repositorio similiter ligneo, in fronte apposita icona, cum pictura S. Hypolisti et sociorum Martyrum : prout apparebat mediante publico Instrumento, rogatu manu Notarii Julii Duardo Terræ Manicalceati.

ex ligneis capsulis in plumbeas novas,

quorum veritate coram Vicario probata,

9 *Accedente ergo Atripaldum Vicario, cum adjunctis sibi sociis, ad eorumdem instructionem, primo productum fuit autenticum exemplum instrumenti facti* die XVI mensis Septembris decimæ Indictionis (*quam fuisse annum* MDCXI *patet ex tempore mox nominandi Episcopi, clauso intra annos* MDCIX *et* XXVI *ubi comparens D. Mutius Cinquinus Episcopus, attestatur veritati translationis S. Sabini, factæ anno* MDLXXXVIII. *Productum deinde est simile exemplum instrumenti alterius, conditi* die XI mensis Januarii MDCXXXIX, XII Indictionis, *quo continentur ea fere omnia quæ habet relatio Canonicorum, edita in nostro Februario. Tum vero, die* III *mensis Junii* MDCXLVII, Perillustri et Reverendiss. D. Fabritio Gavotti, V. I. D. Canonico et Generali Vicario et Frequenti, cum assistentia R. P. Fr. Hyacinthi Hispani, S. T. Magistri Ordinis Prædicatorum, Curiæ Episcopalis Theologi, ordinatione Illustriss. et Reverendiss. D. Episcopi, accersitis in Subcorpore SS. Hypolisti ac Sociorum Martyrum in Collegiali ecclesiæ terræ Atripaldi, ad finem exequendi petita et supplicata per Magnificos de Regimine terræ prædictæ, ut in eorum supplicatione seu petitione, præsentata sub die V Maji proxime præteriti.

ex ante conditis instrumentis,

inspectisque ipso in loco capsulis ligneis undecim,

10 In quo Subcorpore, cum assistentia et interventu Revendorum, Archipresbyteri *D. Simonis de Ciutiis,* Primicerii *D. Franscisci Antonii de Roggerus,* et Canonicorum, nec non ipsorum de Regimine et Œconomorum Capellæ dictorum Sanctorum Martyrum ; fuit de ordine d. Reverendiss. D. Generalis Vicarii [ablata] icona cum imaginibus sanctorum Martyrum Hypolisti et sociorum, in tela depictis, manens supra altare sub invocatione S. Hypolisti, prope gradum a cornu Evangelii d. ecclesiæ : et supra d. altare fuerunt repertæ decem capsulæ, ex ligno confectæ ; novem quidem eodem modo confectæ, longitudinis palmorum trium una vero longitudinis palmorum sex. In quibus capsulis adsunt inscriptiones in qualibet ipsarum, scilicet in septem ex eis, Corpus S. Martyris Socii S. Hypolisti ; in alia, Corpus S. Crescentii Socii S. Hypolisti ; in alia, Corpus S. Hypolisti Martyris, caput cujus servatur in theca argentea ; in alia vero palmorum sex, Duo Corpora SS. Martyrum Sociorum S. Hypolisti. Quæ Corpora Sanctorum Martyrum, ut supra, unanimiter Reverendi, Archipresbyter, Primicerius, et Canonici, Magnifici de Regimine, Œconomi, et alii ex Universitate, [asseruerunt] esse eadem quæ annis elapsis fuerunt per Illustriss. et Reverendiss. D. Bartholomæum Justinianum.... reposita in dictis capsulis ligneis, intus foderatis ex armisino colorato, supra dictum altare pro majori decentia et veneratione ; et sic relicta et denuo reposita. Fuit autem de omnibus capta informatio, ut sequitur.....

et auditis desuper tribus juratis,

11 Magnificus V. I. D. Joannes Antonius de Roggerus, terræ Atripaldi ætatis annorum LXXIV in circa, I Testis, summarie productus, et ejus medio juramento interrogatus, et examinatus super præsenti informatione..... ad opportunas interrogationes sibi factas, respondit *de inventione, translatione et repositione prædictis,* quia scit, quia vidit, audivit, et interfuit : *atque insuper addidit :* prædicta Nomina Sanctorum Martyrum sic fuisse ipsis Capsellis ligneis inscripta, quemadmodum antea legebantur scripta supra gradus prædicti Subcorporis, sed corrupta sunt, dum ipse ascensus dictorum graduum innovabatur. Et quia, *inquit,* idem Testis, prædictæ capsulæ ligneæ quotidie consumuntur ; Magnificus D. Perceptor Provinciæ, Michael Guaracinus, in hac Terra commorans ; propter multas gratias, quas confitetur recepisse per intercessionem dd. Sanctorum ; decrevit propriis sumptibus faciendas curare arculas plumbeas, in quibus eorum Reliquiæ collocentur (id quod faciet ad majorem venerationem ipsorum gloriosorum Martyrum) ac deinde reponantur in loco decentiori, quam sit Subcorpus ecclesiæ. Id quod etiam ego probo et laudo ; quia sic multo melius sacra istæc pignora servabuntur. *Testis* II Magnif. Constantinus Gifonellus, Terræ Atripaldi, annorum LIV in circa..... *et Testis* III Magnif. Joseph Cinnamus, Atripaldi, annorum LXIV in circa..... *Eadem omnia affirmarunt, eodemque modo*

ac

A *ac fere iisdem verbis; subscriptione nominis sui firmando depositiones, quas ex ipsorum oro acceptas scripserat, ac deinde subsignaverat* Maxentius de Rogeriis Actuarius.....

12 *Causa sic verificata*, et facta de ipso actu relatione eidem Illustrissimo D. Justiniano, fuit demum ordinatum eisdem Vicario, Theologo, Procuratori Fiscali, et Actuario; ut denuo accederent ad locum prædictum; et cum effectu prædicta corpora Sanctorum Hypolisti, Crescentii, et aliorum novem in capsis plumbeis reponerent; et in loco quam possent decentiori, intus dictam capellam et conservatorium, collocarent. Quæ intervenientibus supradictis Reverendis de Collegio, et Magnificis de Regimine, ac Magistris et Œconomis præd. venerabilis Capellæ, cum Magnifico V. I. D. Julio Cæsare de Aponte Neapolitano, ad præsens Gubernatore d. Terræ, et multis aliis personis dignioribus et spectabilibus, fuerunt collocata in decem capsulis plumbeis; in singulis capsulis corpus unum; incipiendo a corpore S. Hypolisti, quod sine Capite collocatum est in capsula una; in alia corpus S. Crescentii; in singulis singula corpora sanctorum Martyrum ignoti

de mandato Episcopi Avellinen.

idem Vicarius ipsa corpora transponit:

B nominis. Et in eorumdem præsentia capsulæ singulæ fuerunt clausæ et sigillatæ, per Josephum Russo, magistrum hujus operis.

13 Quibus omnibus sic completis, idem Reverendiss. D. Vicarius, concertatis de loco decentiori cum iisdem Reverendis Theologo, Procuratore fiscali, Actuario de Collegio, et cunctis omnibus, judicavit, et mandavit, et cum effectu collocari fecit super monumentum marmoreum, in quo servatur corpus S. Sabini: quod monumentum situm est in capite cryptæ antiquæ, ad directum dicti operis musaici, ubi manebant ex altera parte, ut supra dictum est, Corpora; et ut præsens est, ex altera parte conservatur corpus S. Romuli Levitæ, similiter in monumento marmoreo; et subtus dictum monumentum sunt alia corpora Sanctorum. In quo capite cryptæ, ubi situm est monumentum S. Sabini, scilicet ex parte superiori, connexa adhuc apparet imago Salvatoris depicta. Quæ quidem capsulæ plumbeæ collocatæ sunt: videlicet, in primo ordine inferiori capsulæ quatuor; supra quas in secundo, capsulæ tres, in quarum prima ex parte Evangelii sunt illa duo corpora, et in medio corpus S. Crescentii; et super easdem in tertio ordine, capsulæ duæ; et demum in supremo loco, capsula una, cum

et transposita collocat supra monumentum S. Sabini,

C corpore S. Hypolisti, cum insignibus hinc inde coronarum et palmarum in laminis plumbeis pictis, et super capsulam S. Hypolisti collocata Cruce.

14 Et absolutis omnibus collocare fecit cancellatam ferream ante ipsas capsulas, ad conservationem et majorem devotionem dd. Sanctorum, mandans quam diligentius et decentius conservari et venerari, ad majorem Dei gloriam, ipsorum Sanctorum honorem, et Populi devotionem. In quo actu collocationis, ex Cleri et Populi devotione, cum luminibus accensis, fuit cantatum Te Deum laudamus, et fuerunt pulsatæ campanæ ipsius Collegiatæ ecclesiæ et aliarum ecclesiarum; cum magna solennitate, Deo gratias agendo, et cum omnibus aliis solennitatibus requisitis, in similibus servari consuetis. De quibus omnibus sic peractis, prænarratis, et declaratis, dicti Reverendi præfati Collegii, nec non de Regimine d. Universitatis ac prænominati Œconomi sive Gubernatores d. Conservatorii statim requisierunt nos etc. ut de prædictis omnibus publicum conficere deberemus Instrumentum etc. Unde ad futuram rei memoriam etc. præsentibus opportunis etc.

conditurque de re tota instrumentum.

15 *Hactenus Instrumentum, factum.* In Dei nomine, die XVI Septembris primæ Indictionis, *ut supra dictum* MDCXLVII, Atripaldi ad preces et requisi-

16 Sept. 1647,

D tionis instantiam, Judici Notario et Testibus factas pro parte Reverendiss. Archipresbyteri D. Simonis de Ciutiis S. T. D. R. Primicerii D. Francisci Antonii de Roggeriis; R. D. Alexandri de Alvino, S. T. D. R. D. Scipionis de Sanctis, R. D. Francisci Pepino, R. D. Antonii Partiale S. T. D. R. D. Joseph Ciccone, R. D. Dominici Gifonello, R. D. Marci Matthæi Mennati, R. D. Joannis Angeli Giffonello, Canonicorum Rever. Collegii d. Terræ; nec non Magnificorum, Francisci qu. Felicis de Masi Syndici, Thomæ de Roggeriis qu. Doctoris Pomponii, Joannis Angeli Fremante, Hieronymi Botteghiero, et Joseph Mascia, Electorum d. Universitatis; ac etiam Andreæ Falcone, Simonis de Alvino et Agnelli Coci, Magistrorum et Gubernatorum venerabilis Capellæ seu Conservatorii sanctorum Corporum subtus Collegiatam ecclesiam S. Hypolisti præfatæ Terræ, *sicut in capite ipsius Instrumenti omnes notantur. Accedit ipsius Vicarii Episcopalis de prædictis omnibus authenticum testimonium*, Datum in Episcopali Palatio Avellini, die XX Septembris *anni prænotati; cum fide publica de qualitate Archipresbyteri, Primicerii, et Canonicorum prænominatorum: cui*

qui ipse Vicarius attestatur 20 Sept.

E *post præfatum Vicarium nomina sua subscribunt*, Ferdinandus Saccardus Procurator Fiscalis, Fr. Hyacinthus Hispanus S. T. Magister Ordinis Prædicatorum Theologus Episcopalis, *et* Maxentius de Rogeriis Actuarius.

16 *Porro cum* S. Crescentio ac Sociis *ejus* decem *nullus peculiaris honor habeatur per annum, distinctus a cultu* S. Hypolisti; *neque dies proprius hactenus ipsis inveniatur assignatus, recte eos videmur sub unius diei nota composuisse in titulo. Quod attinet ad miraculum scaturientis in crypta jam dicta liquoris; id licet ex dictis* IX *Februarii ad* SS. Sabinum et Romulum *proprie pertinere videatur; tamen in describendis gratiis, isto liquore mediante relatis, pluries indifferenter attribuitur omnibus: quapropter haud incongrue etiam hoc loco illæ referentur ex Andrea Falcone, aptius alias collocandæ ad dictum diem* IX *Februarii.*

Socii S. Hypolisti cur eidem hic juncti?

GRATIÆ RECEPTÆ

per liquorem a Sanctis emanantem

Ex Instrumentis Atripaldensibus.

Fidem facimus plenam et indubitatam, etiam cum juramento more Religiosorum, nos D. Marcus de Ciutiis, Presbyter Sacerdos Atripaldi, cuicumque præsentes lecturo; quomodo accedens ad visitandum Agnellum Perillo, id d. Terra infirmum, depositum a medicis, et omni mundani remedii spe destitutum, atque ægre respirantem, quæsivi ecquid mali sentiret? Respondit ille, voce submissa: Sentio tamquam glaciem supra stomachum, quo suffocor, nec retineo cibum. Subjunxi, ut vera cum fide se commendaret gloriosis corporibus Sanctorum: quodque volebam impendere ipsi aliquid ex manna, ab ipsis scaturiente. Ad quod ille: Libenter id accepto. Quæsivi ergo illud, et affectum male locum modice inungens, vidi subito relevari ægrum, atque clamare: Bonum mihi: pone, pone satis: quia sanus sum, ad honorem meorum gloriosorum Sanctorum. Itaque fuit: nam in momento recessit a stomacho illa quasi glacies et sanus mansit. Quapropter in futuram ac perpetuam memoriam, præsentes mea manu firmavi Atripaldi XX Novembris MDCXXXVII. Ego D. Marcus de Ciutiis confirmo ut supra. Ego D. Sabinus de Matthæis testis sum. Ego D. Franciscus Mascia testis sum.

F

Liquore illo inunctus moribundus subito convalescit,

2 Fit plena et indubitata fides, etiam cum juramento,

A mento, cuicumque opus habituro hasce videre, quomodocumque sibi præsentatas, per me Doctorem Joannem Jacobum Cerqua, Terræ Atripaldæ; qualiter infirmum habens Franciscum Cerqua, unicum filium meum septennem, per spatium dierum quadraginta septem, ex febri maligna morboque contagioso in gutture, ita ut octodecim diebus jacuerit elinguis, inflammatam habens gulam, et os plenum malo atque emarcidum; devote recurri ad gloriosa corpora Sanctorum, scilicet SS. Sabini, Hypolisti et Romuli, et alia corpora sanctorum Martyrum Terræ præd. quæ servantur intra Collegiatam ecclesiam S. Hypolisti Terræ præd. rogavique Rev. D. Leonardum Tinum Sacerdotem, ut suas apud ipsos preces pro filio interponeret. Hic autem in meam domum veniens, et cum devotione ac fide pro illo orans, dedit eidem guttulam mannæ e sanctis Corporibus scaturientis: statimque ut eo unxit guttur infirmi, miraculose sanatus est, mediante gratia ipsorum Sanctorum, coram multis præsentibus. In quorum fidem, ad futuram rei memoriam, præsentes propria manu scripsi, Atripaldæ x Decembris MDCXXXVII. Idem qui supra Jo. Jacobus Cerqua manu propria. B *Testes autem se subscribunt*, Vincentius Partiale, Cæsar Menati, Lucas de Sanctis.

eodem gustato statim sanatur puer depositus a medicis,

item Custos Crypta, admoto sibi frusto lateris sumpti ex veteri monumento Sanctorum:

3 Facimus plenam et indubitatam fidem, etiam cum juramento more Religiosorum, nos D. Savinus de Angionis, Canonicus et Sacrista major Collegiatæ ecclesiæ S. Hypolisti Atripaldæ, cuicumque interesse habenti; qualiter multis annis oppressus gravissima infirmitate oppilati gravatique lienis, nihil juvantibus syrupis, medicinis, pillulis, unctionibus, et remediis quibuscumque, tandem recurri ad devotionem erga gloriosa corpora Sanctorum Terræ præd. sumpsique frustulum cocti lateris unius, ex iis qui ex eorum tumulis sunt extracti, applicando ipsum cum fide lieni: ipsoque instanti sanatus sum, non obstante frigore ipsius lateris, quod potius nocere mihi debuisset: qua propter etiam miraculosam eam gratiam fuisse censui, atque ad futuram et perpetuam rei memoriam et gloriam prædd. gloriosorum Sanctorum, præsentes mea manu firmavi. Atripaldæ IV Januarii MDCXXXVIII. Ego D. Sabinus de Angionis, Canonicus et Sacrista major, fidem facio, atque dico, quod prædictus later, tinctus fuerit manna, quando ipsum applicavi malo, et subito convalui: *Testes pariter subscripti* Petrus Barzellona, C Carolus Torelli, Cl. Carolus Falcone.

puero restituitur pes mancus simili unctione,

4 Fit plena et indubitata fides, etiam cum juramento, per me Sabinum Farese de Atripalda, ei ad quem præsentes spectabunt, quomodo cum essem pede mancus, cujus pars anterior retrorsum flexa sic erat ut alterum pedem contingeret; cum eum unxisset mater mea liquore, manante ex corpore S. Sabini Episcopi, cum efficaci devotione; rediit ad suam rectitudinem pes, sanusque et similis alteri est redditus, qualem etiam nunc habeo. Et in fidem atque ad gloriam ipsorum Sanctorum, nec non ad perpetuam memoriam, firmavi præsentes propria mea manu. Atripaldæ x Januarii MDCXXXVIII. *Attestantibus et nomina subscribentibus*, Bartholomæo de Luc, Cl. Francisco Antonio Torelli, Francisco Antonio de Acomando.

alterius quoque cæcutientes oculi,

5 Fit plena et indubitata fides, etiam cum juramento, ei quemcumque hæc spectabunt, per me Natalem de Alvino de Atripalda, quod cum maximus catarrhus descendisset in oculos filii mei Hypolisti; dimissis remediis aliis, quæ parum aut nihil profuerant; recurri ad gloriosa corpora Sanctorum cum fide vera, ne filius iste meus cæcus maneret; ipsumque inungi feci manna, scaturiente de glorioso corpore S. Sabini Episcopi: et subito fuit miraculose sanatus. Itaque ad laudem et gloriam Dei ac prædd. Sanctorum, atque ad futuram et perpetuam memoriam scribi feci præsentes: et, quia litteras ignoro, D signavi formato manu propria Crucis signo. Atripaldæ II Januarii MDCXXXVIII. Signum † propriæ manus mei prædicti Natalis scribere nescientis. *Subtus vero*, Ego Franciscus Pasca, Vincentius Partiale, Jordanis Mariconda, *Testes*.

et moribundo servatur vita:

6 Facimus plenam et indubitatam fidem, etiam cum juramento, nos D. Salvator Julianus Presbyter Sacerdos de Atripalda, ei quem præsentes attinebunt, quod intelligens in domo Joannis Petri de Castello, aurifabri d. Terræ magnum esse luctum, propter filium ejus nomine Antonium moribundum, depositum a medicis et extra spem humani remedii constitutum; illuc me contuli, patrem ac matrem consolaturus; eosque interrogavi, an gratum haberent, si eis portarem manna scaturiens ex corpore S. Sabini Episcopi; futurum pollicens, ut ipsis fidem adhibentibus, puer convalesceret. Cum vero annuissent: ivi ego: et d. manna inuncto pueri gutture, cum etiam pauxillum ori ejus instillassem, subito et miraculose sanari vidimus. In gratiarum vero actionem parentes eum appenderunt ad panem et oleum, in Capella sive Subcorpore sanctorum Corporum, ad honorem ipsorum gloriosorum Sanctorum, E atque ad futuram et perpetuam memoriam præsentes propria mea manu signavi. Atripaldæ die I Februarii MDCXXXVIII: *pariterque signarunt*, Thomas Roggerii, Franciscus Pasca, Andreas Falcone.

item jam suffocando per catarrhum.

7 Fit plena et indubitata fides per me subscriptum Rinaldum Gentilem de Caserta, musicum, conjugatum Atripaldæ, etiam cum juramento, quomodo nocte quadam dormienti unico filio meo Horatio Gentili supervenit occultum rheuma, sic ut lividus totus atque ore spumans, parum abesset quin spiritum exhalaret. Ad clamores autem Catharinæ Julianæ uxoris meæ, matris ipsius pueri, accurrit D. Salvator Julianus, multaque cum devotione ipsi dedit manna S. Sabini Episcopi: subitoque convaluit tam perfecte, ac si numquam malo tam fœdo laborasset. In quorum fidem ad honorem prædicti Sancti præsentes propria manu scripsi. Atripaldæ XX Februarii MDCXXXVIII. *Cumquo etiam nomina sua subscribunt*, Marcus Matthæus Mennati, *et* Andreas Falcone. *Ipsis autem septem autographis, tamquam veris, fidem singillatim faciens* Notarius Vincentius Pepino de Atripalda, *inquit*, hic me subscripsi et signavi sic rogatus, *nullo expresso anno vel die*. F

Letaliter febricitans vovet Sanctis 200 ducatos,

8 Fit plena et indubitata fides, per me subscriptum Joannem Donatum Cafarum, de civitate Cavensi, commorantem Atripaldæ, cum officina pannorum, laneorum, sericorum, ac lineorum, cuicumque hæc attinebunt vel quomodocumque exhibebuntur; quod infirmatus, ideoque purgatus, delatus fui ad domum meam in prænominata civitate; ubi adeo increvit malum, ut experti valde medici, post varias medicinas mihi applicatas, omnino depositam haberent salutem meam. Tali in statu me invenions, nocte quadam recordatus sum devotionis sanctorum Corporum in præd. terra Atripaldæ: magnoque cum affectu me commendans, solumque cogitans de donandis illic ducatis bis centum, (dictu mirabile) eodem in actu correptus fui modico somno; unde experrectus mane sequenti, deprehendi consecutum me gratiam optatam: quandoquidem depulsa febri videbar nullum morbum passus, magna cum admiratione medicorum, qui mei, per gratiam cœlestem ita sanati, curam ulteriorem abdicarunt. Quapropter veniens ad visitandum præd. gloriosa corpora Sanctorum, indignus licet, implevi votum, et quos promiseram ducatos ducentos, absque ullo onere, ibidem deposui: quos accipientes Magistri capellæ ipsorum sanctorum Corporum ad censum exposuerunt.

A exposuerunt. Ante autem quam sic infirmarer, pro singulari mea erga ipsos Sanctos devotione, filio cuidam meo baptizando dedi nomen Savini. Nunc vero in honorem et gloriam prædd. gloriosorum Sanctorum, atque ad futuram et perpetuam memoriam, de prædictis signavi præsens instrumentum manu mea propria, Atripaldæ, XXVIII Junii MDCXLVI. *Subscripserunt etiam* Andreas Falcone, Carolus Torelli, *et* Thomas de Accommando; *post quorum signaturas additur*, Fidem facio ego Not. Franciscus Antonius de Aitoro Turris Montis-fusculi, incola in Terra Candidæ, præsentem fidem fuisse subscriptam in præsentia mei, propria manu præd. Joannis Donati Cafaro, et subscriptorum testium subscriptionibus roboratam, et fidem requisitus signavi. *Ita ille verbis Latinis, sub instrumento Italice scripto, qua lingua etiam habentur instrumenta septem prænotata. Idem autem Notarius similiter Latine signavit fidem Instrumentorum, Translationem præmemoratam spectantium, ut qui*, facta collocatione cum suo proprio originali protocollo, *concordare copias invenerit*. meliori semper salva. *Sequens vero instrumentum originaliter Latinum sic exhibetur.*

eosque impetrata gratia solvit.

B 9 Cunctis, universis, et singulis, has nostras testimoniales litteras inspecturis, visuris, lecturis pariter et audituris, notum facimus, ac etiam cum juramento Religiorum more testamur, qualiter Nos D. Ludovicus Terra-lavore, Terræ Tripaldi Avellinæ diœcesis, sacra et Apostolica auctoritate Notarius, annis elapsis et proprie in anno MDCXXXIV, tempore quo ab Illustriss. Dominis D. Bartholomæo Justiniano, nostræ diœcesis Ordinario; ac D. Thoma Caracciolo, tunc Cirenensi Episcopo, nunc vero Taranti Archiepiscopo, a suis lateritiis monumentis, corpora Divi Hypolisti et Sociorum ejus sublata fuerunt, causa reponendi illa in loco devotiori et venerationi, ut ipsemet Illustriss. D. Tarentinus Archiepiscopus suis expensis fecit; dum ipsa sacra corpora sublata fuerunt, inventum fuit corpus d. Divi Hypolisti, magistri illorum omnium, totum creta involutum, quæ in majori parte erat ipsius Martyris sanguine conspersa. Nam, ut auctores illius Martyrii aiunt, ipse Martyr fuit raptus et trucidatus in loco, ut patet, cretaceo: quam cretam omnes adstantes devotionis studio singulari acceperunt, præsertim ego: qui accepta aliqua parte illius, illam impertiens cum devotione et oratione prævia eidem Martyri, vino et alio pulmento infusam, quartana vel tertiana vel quatriduana febre

Creta adhærens ossibus S. Hypolisti,

et anno 1634 separata,

C laborantibus, continuo ipsi curabantur; et hoc multoties evenit. In quorum fidem, et ad futuram rei memoriam, me subscripsi et signavi. D. Ludovicus Terra-lavore confirmo, ut supra. *Idem deinde similiter Latine fidem facit*, qualiter honorabiles Notarii Julius Duardus, Dominicus de Matthæis, Franciscus Antonius de Aitoro, Vincentius Pepinus, de superscriptis instrumentis rogati fuerunt, *eisque ut talibus habenda sit et habeatur fides. Italice vero, personis aliis superius nominatis fidem faciunt* XX *Septembris* MDCXLII, Doctor Fabritius de Matthæis Syndicus, Doctor Decius Lorenzanus, Franciscus Pasca, Jordanus Mariconda, Elect.; Notarius Dominicus de Matthæis Cancellarius; *et sic toti libello Andreæ Falconis fides authenticæ finisque imponitur, sub sigillo Universitatis Atripaldensis.*

plures a febribus liberat

DE SS. ACIO ET ACHEOLO.

Not. 23 **P***ag.* 45 *col.* 2 *lin.* 10 post hæc verba — *anno* MLXXXV, *ibi constituit* — *adde* — Charta *fundationis istius* in Capitulo Ambianensi recitata, voto et assensu omnium Senatorum *istius* diœcesis, *proponitur tom.* 2 *Spicilegii Acheriani pag.* 601, *ubi Episcopus*, ecclesiam quandam, quam B. Firminus Confessor, dum primitus urbem a cultu dæmoniacæ servitutis erueret..... in honore sanctæ et perpetuæ Virginis fundavit; postea vero a sanctis Martyribus Aceo et Acheolo, antiquitatis tempore, sibi nomen aptavit... ab omni reditu Episcopi ministrorumque ejus liberam esse decernit, et in ea Clericos, qui Canonice et regulariter Deo serviant, deputat: altaris bona, atrii et ecclesiæ totius reditus universos et fidelium devotio quidquid eis contulerit, victui eorum integre et illibate adscribit: concedit etiam totam villam Huy, et universa ad hanc villam pertinentia. *Alia deinde beneficia addit, et* Canonicis S. Acheoli, *ea concedere se ait. Tum etiam* Ingilramus Comes Ambianensis et Advocatus Bothuensis... de molendinis Bothuensibus singulis mensibus sextarios quatuor de tritico, mense illius ecclesiæ SS. Mariæ et sanctorum Martyrum Acii et Acheoli in perpetuum tradit; *uti etiam* Eustachius Vicedominus Ambianensis, de redditu sextarii sui in Ambianica civitate sextarios duos, omni mense. *Porro nomen* Acheoli, *vulgo* Acheul *redditur, teste Peyroneto in Onomastico Sancto Gallico-Latino.* D

Ecclesia Canon. Regul. Ambianis.

E

DE S. FLORINA V.

P*ag.* 48 *num.* 5 *lin.* 4, *potuisset*: adde — *nisi punctum unum ex Onomastico Sancto Peyroneti, scilicet quod* S. Florina habet ecclesiam et monasterium Ordinis Fontis Ebraldi in Arvernia inferiori, quod ab ejus nomine vocatur Sainte Florine. Not. 24

Ecclesia apud Arvernos,

Ibid. post num. 5 adde — 6 *P. Joannes Columbi etc.* ex Append. *pag.* 755 *et lin.* 18 *post* S. Cannati — *adde* — S. Xenati, *forte Renati;* S. Cleri, *forte Clari*, S. Foræ, *forte Faræ seu Burgundophoræ;* S. Tutaelis: *de quibus cum optarem aliunde discere, suggessit Claudius Castellanus*, S. Theofredum, *esse eum, qui vulgo* Saint Chafre, *dicitur*, Abbatem Calmiacensem, et Martyrem XVIII *Novembris commemorandum; et* S. Cannatum *esse* Episcopum Massiliensem, *qui a suis colitur* XV *Octobris. Cujus autem causa etc.*

Ad tempus etc.

DE S. BLANDINO.

P*ag.* 50 *col.* 2 adde — *Sed D. Claudius Castellanus, Metropolitanæ Parisiis ecclesiæ Canonicus, et minutissimarum etiam rerum quæ Sanctos spectant solertissimus indagator, scripsit mihi sub finem anni* MDCLXXXIII, *quod per istius anni menses autumnales, per Meldensem transiens diœcesim, et* Cellam *veniens prope Faræ monasterium, Benedictinorum Anglorum Prioratum, invenerit post altare elevatam capsam* S. Blandini, *ejus cujus hodie festum. Sed et in ipsum Faræ monasterium veniens post biennium Octobri mense idem Canonicus, inter Sanctorum ejus loci Reliquias, sibi ad spectandum oblatas ab Abbatissa, quasdam etiam* S. Blandini *notavit.* Not. 25 F

Pag. 60 *De* S. Amatore Episc. *Annot.* a Alisa, *vulgo* Allize, *vel potius* Alise (*sic enim nunc pronuntiari me monet Claudius Castellanus, licet prius habeat topographica Atlantis Blaviani tabula*) *oppidum etiamnum etc.*

DE S. ORIENTIO EP.

P*ag.* 61 *num.* 1 *lin* 3 adde, *vulgo* Auch *vel* Aux, *est Metropolis etc.* *num.* 2 *lin.* 3 lege — *Oratorio vel potius ecclesia (justæ enim magnitudinis esse testatur, qui anno* MDCLXIX, *ipsam ingressus est Claudius Castellanus) quæ postmodum tradita fuit monachis Crucigeris, etc.* Not. 2

S. Orientes ejusdem nominis

Pag. 62 *num.* 6 adde — *Vereor profecto ego, ne*

sola

A *sola affinitas nominum inter* Oscam *et* Auscium, *toti isti commento occasionem Hispanis dederit; et Oscanos, cum nullas alicujus* S. Orientii, *neque patris neque filii Reliquias invenirent, suspicatos esse, istum Ausciorum Episcopum, apud se natum fuisse; itaque ex Gallia postulavisse, quod optabant tenere.*

aut omnino aliquis Oscæ vixisse.

DE S. AFRICANO EPISC.

NOT. 27 *Nomen vulgo Sainte Frique.*

Pag. 71 *col.* 2 *adde* — 36 *Post hæc omnia monet me Claudius Castellanus,* Africani *nomen a Francis* Afrique *pronuntiari; imo a pluribus terminatione femina scribi,* Sainte Frique; *quemadmodum populus vulgo etiam solet, eodem feminino* Sainte *proposito, efferre nomina alias virilia,* Cornille, Melaine, Souleine, *id est,* Cornelii, Melanii, Solennis, etc. *Quod idem apud Belgas Teutonizantes valere novimus, qui quoties ex vicinia Francorum isto Latino Francico adjectivo utuntur, si nomen Sancti inchoatur a consonante, adhibent terminationem femininam,* Sinte Peeter, Sinte Pauwels. *Neque hoc adeo mirum videri debet, inquit Castellanus, cum Romæ etiam ipsi masculino nomini terminationem femininam quandoque adjungat vulgus; ut cum dicit,* B Sancta Sitronina *pro* San-Saturnino; Sant-Apazara *pro* Santo Abba-Cyro. *Quin etiam numerum singularem quandoque idem vulgus, supponit pro plurali; ut cum ecclesia* SS. Innocentium *Parisiis, nominatur* Saint Innocent; S. Geminorum *Lingonibus,* Saint-Geome; SS. Angelorum, et SS. Apostolorum *Romæ,* Sant-Angelo, Sant-Apostolo. *Est etiam in Francia nobilis quædam familia cui* Sainte-Frique *nomen est.*

DE S. MARCULFO AB.

NOT. 28 *Meduntæ an.* 1451 *inspectum ab Episcopo Caput et ossa quædam,*

Pag. 72 *num.* 2 *lin.* 4 — *proficisci solent,* adde — *itinere leucarum quinque, quibus distat locus, tantumdem fere Lauduno etiam dissitus.*

Pag. 72 *post num.* 4 adde — 5 *Eodem quo hæc edebamus anno* MDCLXXX, *edita etiam Parisiis fuit Pars* 2 *Seculi* IV *Benedictini, ex qua didicimus, quod de veritate Translationis* Corbiniacum *seu* Corbinacum, *non obstantibus ea de re litteris Caroli Simplicis, aliisque monumentis, post Vitam datis et Guilhelmi Marloti Remensi Historia, certatum ante annos quinquaginta fuerit inter Meduntenses et Corbiniacenses; quando Simon Farulfus Decanus et Officialis Meduntensis, libello de vita S. Marculfi Parisiis edito, sub annum* 1633, *protulit litteras, primum Petri Carnu-* C *tensis Episcopi, anno* MCCCCLI *datas: quibus testatur Antistes, se* Reliquias et ossa gloriosi S. Marculfi, existentes in veteri et antiqua capsa, in unam argento circumdatam et noviter fabricatam transtulisse; *atque Sanctorum discipulorum ejus* Domardi et Cariulfi (*quorum cultui proprium aliquem diem assignatum necdum comperi*) *ex alia item in aliam. Deinde idem Auctor alias litteras recitat Philippi Haraldi Carnotensis Episcopi, a quo earumdem Reliquiarum visitatio facta est anno Domini* MDCXIII; quas quidem Reliquias, cum præfatus Reverendus Pater pannis lineis involutas, apte et decenter compositas invenisset, eas intactas reliquit *etc.* contestatus, *ait Farulfus,* Meduntenses posse gloriari, possessione Capitis et multorum Ossium S. Marculfi.

creduntur S. Marculfi esse;

econtra Mabilio putat,

6 Hæc *si* tota (*ut Mabilio loquitur*) argumentorum Farulfi vis est, longa verborum ambage involuta: *non magno libro opus fuit Oudardo Bourgeois, pro Corbiniacensibus Apologiam reponenti, anno abinde quinto, ut doceret non posse prævalere eam octingentorum annorum continuatæ possessioni, incontestabilibus documentis subnixæ. Quis enim non, facilius quam hæc omnia arguat fictionis, persuadebit sibi, voluisse Meduntenses, cessante a Normannis metu et repertis* D SS. Domardi et Cariulfi *Corporibus, restaurare pristinum apud se* S. Marculfi *cultum; et composita in ejus nomen capsa tertia, istic recondidisse unius illorum Caput et quædam utriusque ossa, ad faciendam speciem trium corporum? Equidem nolim cuiquam præjudicare, maxime cum Farulfi libellum non viderim; Mabilionis tamen fidei, omnibus notissima tantum tribuo, ut ausim asseverare, neutrum ex prænominatis Carnutensibus duobus Episcopis, post plura secula ab incursione Normannica capsas jam vetustate marcidas scrutatis, solicitum fuisse, ut adhibitis chirurgis ac medicis anatomices peritis dijudicaret, uniusne et ejusdem corporis istæc omnia ossa essent, quæ in capsa* S. Marculfi *dicta detinebantur; utque exploratis duabus aliis capsis disceret, an his non deessent pleraque eorum quæ in prima repererant ossium. Si mediæ ætatis mores consideravimus, et quam non magno sibi scrupulo multi tunc ducerent alias pro aliis Reliquias substituere (nolo enim deterius aliquid de Meduntensibus suspicari) dicemus, debuisse eos, qui scire poterant, quanta sub auctoritate et possessionis antiquæ certitudine corpus* S. Marculfi *honoraretur Corbiniaci, ut minimum dubitare de nomenclatura earum quas reperiebant Meduntæ, nisi vel in ipsa antiquiori capsa, vel saltem in mo-* E *nasticis longissimæ ætatis tabulis notatum invenerint,* Caput et ossa multa S. Marculfi, *inibi fuisse collocata, anno aliquo ante Normannicas incursiones, aut post eas revecta Corbiniaco, certo auctore certaque fide. Tale autem quidpiam repertum fuisse, non tacuisset, si vere asserere potuisset Farulfus: tacuisse tamen credimus Mabilioni, summam argumentorum ejus colligere se dicenti.*

videri ea esse ex corporibus discipulorum sumpta,

7 *Quibus e contrario documentis veritatem suæ possessionis Corbiniacenses firment, videbimus post prænotata sancti viri Acta, ubi ex editione Mabilionis dabimus* Miracula B. Marculfi Confessoris, modernis temporibus facta, seu Delationem corporis ejus per varia loca in subventionem ejus ecclesiæ, *prout ab Auctore seculi* XII *conscripta sunt, præmisso sermone encomiastico, erutaque ex codice MS. qui olim fuit monasterii Laudunensis, ad cujus calcem sic scriptum legebatur:* Anno Domini MCCCLXXXIV, Domina Egila de Berteree, quondam nata in villa S. Hilarii, ante fores istius ecclesiæ situata, dedit librum istum cum quadam Agenda (*id est Missa anniversaria mortuali, ut videre est in Glossario Cangii*) Conventui ecclesiæ B. Vincentii Laudunensis. *Idem autem Miraculorum libellus extat, Mabilione teste, in Codice Victorino, continente Vitam ipsius Sancti (eam scilicet quam primo loco damus) estque is Codex annorum quadringentorum:* Ex quo intelligitur, *inquit idem Mabilio,* F eam tum fuisse persuasionem, sacrum corpus Corbiniaci servatum, esse S. Marculfi Abbatis Nantensis, non alterius.

Corbiniacensibus longe antiquiorem possessionem præferentibus,

cum libello miraculorum an. 1384 *scriptorum.*

Pag. 73 Annot. b *sic lege* — Nantus, *vulgo* Nant, *pluribus locis commune nomen, quippe quod Britannica lingua significat* Rivum: *Constantiam autem urbem præterfluit amnis,* Senle *dictus in tabulis, et sesquileuca ab inde* Heronem *recipit, atque post alteram sesquileucam miscetur Oceano. An autem ad horum alterutrum, et ubi situs hic locus sit, docebunt incolæ: nec enim ejusmodi nomen nunc exprimunt tabulæ. Castellanus indicat a* Nunc *esse nobilem familiam in Francia, quæ ab isto vel alio* Nanto *nomen ferat.*

Pag. 81 *n.* 3 *lin.* 4, *a fine,* Indictione XI — *l.* — VIII *et n.* 4. *lin.* 1 — DCCCCVI — l. — DCCCCV — atque in Margine — *anno* 905.

Pag. 81 *n.* 4 adde — *Mabilio ejusdem diplomatis contextum expendens, perquam rationabiliter ex eo concludit, aliquot annis prius quam istud conderetur, puta sub annum* DCCCXCVIII, *factam fuisse prædictam Translationem.*

N. 6

A *N.* 6 adde — *Eamdem porro Donationem confirmavit Lotharius Rex, Caroli nepos; cujus diploma autographum, uti et Superius Caroli, hactenus in Archivo Remigiano servari, testatur Mabilio.*

et jam inde ab an. 1114, *Post num.* 10 adde — II *Istius porro Regiæ prærogativæ curandarum strumarum locupletissimum testem, allegat Mabilio Guilielmum Novigenti Abbatem, anno* MCXIV *vita functum, lib.* 1 *de Pignoribus Sanctorum cap.* I *sic loquentem.* Quid? quod Dominum nostrum Ludovicum Regem (*Crassum scilicet, anno* MCVIII *regnare exorsum*) consuetudinario uti videmus prodigio? Hos plane, qui scrophas circa jugulum aut uspiam in corpore patiuntur, ad tactum illius, superaddito Crucis signo catervatim, me ei cohærente et etiam prohibente, concurrere : quos tamen ille, ingenita liberalitate, serena ad se manu obuncans, humillime consignabat. Cujus gloriam miraculi cum pater ejus Philippus, eo nomine primus, alacriter exerceret, nescio quibus incidentibus culpis amisit.

consueto ritu exercere, 12 *Quo autem ritu Francorum Reges, seculo* XV, *ad ejusmodi curationes se accingerent, docet apud prælaudatum diligentissimum Mabilionem Stephanus de Contio, Corbeiensis Monachus, in libello qui tunc scriptus extat de Regibus Francorum, ita loquens :* Postquam Rex audivit Missam, affertur ante eum vas aquæ plenum. Statim tunc facit orationem suam ante altare, et postea manu dextera tangit infirmitatem, et lavat in dicta aqua. Infirmi vero, accipientes de dicta aqua, et potantes per novem dies jejuni cum devotione, sine alia medicina omnino sanantur. Et est rei veritas, quod innumerabiles sic de dicta infirmitate fuerunt sanati per plures Reges Franciæ. *Addit Mabilio* : Nunc id, solo Regiæ dexteræ contactu, adhibitis solennibus verbis (*Rex te tangit, Deus te sanet*) post Communionem sacram præstari solet a Francorum Regibus : qui ejus rei causa, statim a sua quisque inauguratione, Corbiniacum adire solent ad corpus S. Marculfi, quem hujus gratiæ sequestrum habent ac suscipiunt. Rem describit Oudardus in suo libello, ubi hunc morem, a S. Ludovico ad Ludovicum Justum, continua fere serie deducit. Testis sum ego in multis, *inquit Mabilio*, anno MDCLIV, Christianissimum Regem nostrum Ludovicum Magnum, postridie sacræ Unctionis suæ, accessisse ad templum S. Remigii; in quo tunc, ob bellorum tempestates, corpus S. Marculfi repositum erat : ibidemque audita Missa, quæ per novenos dies continuata est, et Eucharistia percepta, morbo scrophularum affectos contigisse.

usque hodie.

C

Translata in aliam capsam ossa an. 1229, 13 *Idem Mabilio vidisse se ait Privilegium*, Leonis Papæ IX *autographum, Herimaro Abbati S. Remigii concessum, in gratiam* Monasterii *Corbiniacensis*, quod corpore B. Marculfi nobilitatur; datum III Nonas Octobris, anno Leonis IX Papæ primo, Indict. III, *utique a Septembri inchoata, hoc est anno Christi* MXLIX, *quando ipse fuit* XII *Februarii consecratus, non autem anno* ML. *Deinde ut taceam de circumgestatione corporis anno* MCI, *ad relevandum afflictum monasterii statum, de qua agit præmemoratus et mox infra dandus libellus* anno MCCXXIX Dominica ante Ascensionem Domini, *id est* XX *Maji*, translatum fuit corpus sancti Confessoris Marculfi Abbatis, a venerabili patre Anselmo Laudunensi Episcopo, et repositum in capsa argentea, præsentibus, Petro S. Remigii Remensis, Guilielmo S. Michaelis in Tarascha, Adam S. Basoli Abbatibus, Thoma existente Priore Corbiniaci, *ut ex veteri ipsius monasterii charta scribit Mabilio; qui deinde addit :* Caput sacrum scrinio peculiari tum inclusum est. Tres autem alias invenio, *inquit idem*, ejusdem Corporis in alias thecas translationes : unam a Roberto Laudunensi Antistite factam anno

1295, MCCXCV, Dominica post festum S. Remigii in mense Octobri, *id est die* II; alteram anno MCCCLII, Feria D tertia post festum Ascensionis, *id est* XXII *Maji*; 1352 *et* 1479. tertiam anno MCCCCLXXVIII more Gallicano, die Dominica, mensis Januarii die XVII, *id est anno nostro* MCCCCLXXIX, per Dominicum Tussanum Dionysiensem, *Archiepiscopi Remensis Petri de la Val, tunc forte ob regiam indignationem absentis, Vicarium, ut existimo.* Alia prætereo ejusdem possessionis monumenta, *inquit Mabilio*, quæ apud Oudardum legere licet. *Ac denique concludens, subjungit*; S. Marculfi corpus hactenus possident Corbiniacenses nostri, præter caput, quod furto sublatum est Patrum nostrorum memoria. *Quis scit, an non relatum Meduntam, ut ipsum sit, de quo pro anno* MDCXIII *testem allegat Farulfus Philippum Huraldum Carnutensem Episcopum.*

MIRACULA.

Circa annum MLXXV Corbiniaci patrata,

Auctore coævo, ex sec. 4 Benedict. parte 2.

Venerandi Patres ac dilecti Fratres, quos in do- E mo sua Deus habitare facit unanimes, exhortationis nostræ alloquia, imo divinæ virtutis insignia, beati Marculfi meritis ostensa, vestræ benigne percipiant aures. Salomone testante, imo Spiritu sancto Salomonis ore loquente, didicimus, quia gloria Regum, celare verbum, gloria vero Dei, investigare sermonem *a*. Quapropter, dilectissimi, vestra dilectio noverit, nos investigasse quædam operum Salvatoris nostri Dei, quæ Pater ejus per naturam, noster vero per gratiam, usque modo operatur, et idem Filius operari cum Patre non desinit. Igitur fidelis ac boni testimonio viri relatu comperimus, quod ad gloriam Dei Sanctorumque ejus honorem litteris tradere studuimus.

Lampas extincta, 2 Nocte sequente diem Annuntiationis Dominicæ, in ecclesia, in qua B. Marculfus requiescit corpore, talem virtutem Deum credimus operatum esse. Eadem namque nocte jam mediante, extincto in ecclesia lucernæ lumine, solitæ noctis redierunt tenebræ. Æditiuus denique a somno excitatus, ut circumspexit ac sensit luce visibili basilicam carere; relicto stratu, dormitorium et coquinam Fratrum non timuit adire; quatenus ibi candela succensa, lucem redderet domui sanctæ. Sed et in dormitorio lucernam, et in ipsa etiam coquina prunas reperit extinctas; non fortuitu, sed (ut reor) ut manifestarentur Dei opera. Quid ergo idem æditus ageret ignorabat. Tandem nimia tristitia attonitus, in oratorium rediit, ibique prostratus coram altari diutinæ orationi incubuit; supplicans divinæ majestati,

F *ad preces æditui, ea causa mœsti, divinitus reaccenditur,* ut meritis Sancti sui ibidem quiescentis, in hac opportunitate succurreret ei, ne scilicet lumen deesset Fratribus, Matutinalem synaxim proxime cantaturis. Nec distulit Omnipotens exaudire et auribus percipere lacrymas pauperis, ad se in afflictione clamantis. Nam affectus tristitia, fessus etiam oratione ipsa, dum Elbertus (sic enim vocatur præfatus æditus) dum, inquam, stratus sui repetisset spatia, tunc quoque lacrymatur : et sibi omnino reputans, quasi sui negligentia luce careret ecclesia; Dei nutu respectus circumspexit, totamque basilicam cœlesti luce clarescere vidit. Repente gaudio gavisus magno, lucernam paulo ante extinctam adiit, eamque clarissime ardentem reperit. Mox etiam lacrymis tristitiæ gaudii lacrymas superfundens, Deo et B. Marculfo præconiorum jubilos retulit, sicque securior dormitum ivit. Mane autem discusso noctis peplo, dieque radiante sereno, Fratres

A tres loci, Monachos videlicet beatissimi Remigii, accersivit; eisque (me præsente *b* qui hæc scripsi) rem gestam pandit, contestans Dei virtutem Sanctorumque ejus auctoritatem, omnia, quæ aiebat, quæque huic pitaciolo decrevimus inserenda, sic haberi.

b

3 Adhuc autem, sub hac nostra ærumnosa ætate, non dispar omnipotens Deus miraculum in eadem ecclesia ostendit: ut quoniam Electum suum ineffabiliter glorificatum habebat in cœlis, non minus ad capacitatem mortalium mirificare dignaretur in terris. Nam illius infirmitatis sanandæ (quam regium morbum *c* vocant) tanta ei gratia cœlesti dono accessit, ut non minus ex remotis ac barbaris quam ex vicinis nationibus, ad eum ægrotantium catervæ perpetuo confluant. Quodam itaque die hujusce gratia quidam homo ad ecclesiam devenit, suæ devotionis munus obtulit; eique, cujus id erat officii, sui adventus causam patefecit. Is autem qui super sacra ecclesiæ ministeria custodiam habebat, vir magnæ in Christo reverentiæ erat, qui ex seculi fluctibus ad monasterii portum convolaverat, ibique per aliquot annos ministraverat. Cumque ab eodem Domno

c *Regio morbo affectus et ad Sanctum confugiens peregrinus,*

B Roberto (sic enim vocabatur) omnia quæ ei ad salutem provenirent ex more percepisset, ægrotus adjecit: Ego, quidem, mi Pater, quoniam de longinquo sum, in præsenti repatriare dispono: sed hoc ob devotionem peto, ut hæc quam obtuli candela, ante hoc sacratissimum sepulcrum quamdiu durare poterit, usque ad consummationem ardeat: quoniam cum in patria mea essem, si non ex actione, certe ex desiderio eam B. Marculfo sæpissime offerebam. Erat autem non modicæ quantitatis, ut infinite per tres dies dare lumen in ecclesia sufficeret; jamque ante altare, quod est in honore ejusdem Christi Confessoris, revoluta super pavimentum ardebat. Acceptaque sponsione a Monacho, quod quæ petiverat adimpleret, peregrinus recedebat; cum Elbertus, de quo superius meminimus, quasi aliud quid agere vellet pede superposito candelam extinxit: juxta arcam seorsum extinctam deposuit, post peregrinum, valvas ecclesiæ obseraturus, abiit. Nec mora, firmatis ostiis, antequam ille rediret, candela divinitus accensa est, tantusque ex ea ignis exilivit, ut et arcam et vestes arcæ superpositas subito in favillam redegerit; ipsaque candela (sicut pauper Sancti petierat) illico consummata est. Res mirabilis! quod quasi duobus momentis et flamma multiplex excreverit, et quæ arripuerat omnino consumpserit. Sed si consideramus unius devotionem, et alterius negligentiam; liquet profecto, pro irrogata fraude juste divinitus vindictam subsecutam esse.

candelam offert, coram eo jugiter arsuram:

quæ contra fidem extincta ab ædituo,

C Vidisses, fateor, miraculum de rebus insensibilibus, ad redarguendam rerum sensibilium, id est hominum, avaritiam. Accurrere Fratres qui in vicino aderant; nam crepitum ignis audierant custodemque succlamantem. Quid dicerent, agerentve non habebant: quoniam nihil jam remanserat quod igni subtraherent. Ille autem se reum, se hujus discriminis obnoxium, lacrymis singultibus fatebatur; acceptaque pœnitentia a Fratribus, in commune statutum atque anathematis vinculo confirmatum est, ut oblata a Fidelibus luminaria nunquam hactenus *d* alias, nisi in usibus ejusdem ecclesiæ Fratrumque ibi servientium, expenderetur.

sed divinitus reaccensa, incendium excitat.

d

4 Necessarium est, carissimi Fratres, in laude hujus sanctissimi patroni ac protectoris nostri Marculfi, quod Deo donante nostris oculis præsentatum est, memoriæ tradere, quem omnipotens Deus apud se dignatus est specialem dare pro nobis intercessorem: ipse est enim qui assidue orat pro populo suo, et pro habitatoribus hujus sancti monasterii sui. Tempore igitur quo eumdem beatum virum apud castrum Peronam miraculis coruscare [cœpisse, D sciunt] hi qui interfuerunt et viderunt, et manibus tractaverunt; nobis, qui in ejus gloriosa sede remansimus, quanti eam haberet, mirabili operatione patefecit. Erat enim ante altare, ubi ipse pretioso requiescit corpore, lampas ardens, quæ nullo modo die noctuque extinguebatur; quia quamvis modicum abesset corporaliter, non tamen deerat spiritualiter. Is itaque qui ecclesiæ officio præerat, cœpit secum cogitando dicere, quoniam idem luminare in vanum ardebat, eo quod corpus B. Marculfi in præsenti non esset: non considerans ibidem Dominicum corpus *e* (quod majus et præcipuum erat) cum Angelorum adesse custodia. Quod cum prave et inaniter cogitasset, extincta lucerna abiit: sed post transactum horæ spatium, causa cogente aliqua reversus, dictu mirabile illico oculis ejus apparuit. Vidit namque eamdem lampadem, angelica claritate fulgentem, ita ineffabili modo pendere, ut nec fune desuper teneretur, nec terræ deorsum incumberet. Erat autem magnæ visionis miraculum, quod inter funem et lampadem habebat cubiti spatium, et inter lampadem et terram cubiti similiter spatium; et (ut dixi) lumine cœlesti accensa mirabiliter ardebat. E

Dum Corpus Peronæ esset,

e *extincta Corbiniaci ad aram lampas, reaccenditur,*

Non tibi forsitan ad credendum animus suffecisset, nisi Fratrum populique concursus testimonium effecisset. Nam ille timore pariter et admiratione correptus, ex toto vico, rem videre mirabilem, maximam concionem plebis evocavit. Multi denique exuberavere lacrymis, dicentes; quoniam pussimus Christi Confessor Malcufus, ipsorum post Deum custos vigilantissimus, et apud Deum multiplex advocatus; quamvis modico tempore esset aliorsum, suos tamen filios per ostensionem miraculi consolari ac visitare est dignatus. Actum est Corbiniaci millesimo octogesimo quinto anno incarnati Verbi.

5 Igitur dilectissimi, qui hoc audire, et (ut reor) credere non renuistis, scitote quia hoc tam evidens miraculum, ad honorem Sancti sui, ad utilitatem quoque nostri, Deus dignatus sit operari. Nec immerito. Quia enim B. Marculfus, dum in convalle lacrymarum carne moraretur, opera tenebrarum abjecit, et indutus armis lucis viriliter ejusdem lucis principi militavit; merito carnis onere leviatus, et ad superna polorum (ut credimus) vectus, auctori claritatis inhærere promeruit. Ergo non dubitandum est quin extinctam lucem reparaverit, qui tenebras noctis in basilica sua esse abhorruit. Verumtamen quoniam nihil fit in terra F sine causa, et B. Gregorio dictante comperimus, quia Deus et Dominus noster ad bene agendum aliquando verbis, aliquando nos admonet ipsis miraculorum exemplis; curemus hujus sancti ac beati patroni nostri Marculfi, ante cujus sacros cineres excubamus, cujus etiam memoriam hodie solenniter celebramus; curemus, inquam, hujus patrocinium quærere: obsecrantes, ut suis piis precibus fuget tenebras cæcitatis et ignorantiæ nostræ, et impetret nobis lucem cœlestis gratiæ, qua illuminati opera tenebrarum abjiciamus, ipsisque intenti actibus armis lucis induamur; his quoque muniti, principem tenebrarum proteramus; sic etiam victoria potiti, conditori lucis adhærere mereamur, qui vivit et regnat trinus et unus Deus.

ut absens corpore spiritu præsens intelligatur.

Hom. 17 in Evang.

ANNOTATA.

a *Imo e contrario legitur in illo textu, Prov.* 25, 2 Gloria Dei est celare verbum, et gloria Regum investigare sermonem.

b *Socium verosimiliter auctorem assumpserat Æditus, Corbiniaco Remos ambulans.*

c *Quia scilicet a Rege curantur scrofulæ, ipsarum morbus*

A *morbus usque nunc ita appellatur etiam Teutonice,* 't Koninxzeer; *olim alioqui* Regius morbus, *teste Isidoro lib. 4 cap. 8, is erat,* quem Icterum Græci appellant, *quemque* Auriginem Varro appellari ait a colore auri, *flavescere enim hominem fieri totum :* Regium autem morbum ideo existimant dictum, quod vino bono et regalibus cibis curetur; *ego potius dixerim, quia color aureus sive flavus,* Regius *apud multas nationes habetur. Mabilio vult antiquis eo nomine significatam* Lepram *fuisse, quod equidem necdum reperi, neque causam video*

d Hactenus *pro* deinceps, *haud facile alibi invenies.*

e *Non omittenda hic insignis Annotatio Mabilionis, quæ sic habet :* In archivo Cœnobii Remigiani legi litteras Simonis Abbatis, attestantis, Odonem de Sarceio Monachum, de conniventia sua, redditus acquisivisse ; et de ipsis redditibus in ecclesia S. Remigii, *ante majus altare, super quod corpus Domini reponitur, cereum perpetuo ardere instituisse.* Id factum Willelmo Archiepiscopo Remensi, sub annum MCLXV. Præiverat uno seculo Paulus Abbas S. Albani in Anglia, qui, referente Matthæo Parisio, *pelvem argenti dedit, constituendo, ut cereum contineret jugiter ardentem ante majus altare.* Lege Aimoinum (*lib.* 2 *Miraculorum S. Benedicti cap.* 13) ubi
B observat, Floriaci *morem fuisse a priscis institutum patribus, ut tam diebus quam noctibus, trium lucernarum lumine memorata illustraretur ecclesia.* Lucernæ ergo communiter adhibebantur olim, rarius cerei, ad continuum in basilicis lumen.

MIRACULA.

Anno MCI facta Peronæ in Picardia,

Auctore coævo ex Sec. 4 Benedict. parte 2.

CAPUT I.

Circumvectio sacri Corporis per Campaniam et Tardanensem agrum, atque exceptio Peronæ.

Sicut aqua frigida animæ sitienti, ita nuntius
Prov. 25, bonus de regione longinqua. De regione ergo longinqua ; in quam abiit omnipotens Dei et hominum Mediator, accipere sibi regnum et reverti ad judicium, gloriosum Confessorem suum Marculfum, nuntium salutis et gaudii, ad nos transmisit ; cum
C per ejus venerabile corpus signa et prodigia, quæ oculis nostris vidimus, ad annuntiandam virtutem operum suorum, populo suo paternæ pietatis respectu exhibuit.

2 Est cella Monachorum in villa Corbiniaco, constituta in Laudunensi territorio, beatissimi Remigii Francorum Apostoli subjacens Archimonasterio, in qua videlicet villa habetur basilica, præfati
Auctor Peronensibus petentibus scribit, Confessoris Christi Marculfi sacratissimo corpore insignita : ubi, ad commendanda sanctitatis ejus præconia, multa sanitatum comprobantur fieri opera, quæ nobis, tamquam convicaneis *a* et alumnis suis, ostendere dignatur sæpenumero. Sed nos in hac schedula ea solummodo, quæ apud Peronam nuperrime gesta sunt (quia Fratrum ejusdem loci ita expetit dilectio) amore tanti Patroni devicti non patiemur premi sub silentio. Et quia Christianis omnibus fraternæ dilectionis debitores existimus, plurima ex his, quæ nobis certissime comperta sunt, subtrahentes æmulis et incredulis, ne propter multiplicitatem in blasphemias erumpant, caritative parcimus ; devotis et benevolis, ad laudem et gloriam et honorem nominis Christi, carmen exultationis et gratiarum actionum materiam contextimus.

a

b

Tunc enim fructuose et utiliter magnalia Sanctorum D suscipimus, si ea quæ ægrotis impenduntur ad sanitatem corporum, in medelam nobis vertamus animarum : ut Deum in electis suis mirabilem humiliter glorificemus, et ad imitanda eorum vestigia, quorum miramur opera, socordiam nostram viriliter excitemus.

3 Anno igitur incarnati Verbi millesimo centesimoprimo, eadem quam prædiximus, villa, promerente incolarum malitia, multis est cladibus crudeliter devastata ; et tam peste animalium varia, quam prædonum direptione assidua a pristino decore miserabiliter immutata : insuper a quodam nefandæ iniquitatis tyranno, nomine Thoma *c*, Montis-acuti oppidaneo, qui consobrinam suam in matrimonium duxerat, post diversas hominum cædes et rapinas, maxima ex parte concremata. Unde Fratres ibidem degentes, mente consternati, utpote pecudum suarum ceterarumque rerum possessione privati, pene ad extremæ inopiæ sunt indigentiam redacti ; nonnulli etiam crebrescentibus malis ad monasterium *d* redire coacti. Demum ipse Præpositus Cellæ, in Domni Abbatis S. Remigii veniens præsentiam, sua conqueri cœpit infortunia, et in Capitulo Fratrum libenti animo ab eadem se absolvit obedientia. Quam omissionem cum nullus ei dissuaderet, Andreas, qui et Sigebertus, eligitur *e* : et statim communi consilio Fratrum, Deo (ut credimus) disponente, Corbiniacum dirigitur. Qui et ipse quamvis sagaciter et irreprehensibiliter studia sua instituerit, et magno dilectionis fervore erga B. Marculfum semper æstuaverit ; tamen non multo post, tot inquietudinum procellis elisus, tot persecutionum pressuris affectus, tam dira familiæ suæ vexatione fatigatus (præsertim cum locum ipsum in magna egestate invenisset, nullumque auxilii levamen a quocumque hominum percepisset) tanti pondus oneris non sustinens ; licet inops substantiæ, tamen compos, quam mente conceperat, sanæ sententiæ ; post tres ferme menses ad Monasterium regressus, quanta se perurgeret calamitas, coram omnibus exposuit : dicens, se et sibi commissos permanere non posse, ubi quotidiani victus defecissent necessaria ; multos sibi imminere creditores, qui instantissime sua exigerent debita ; se omnino carere unde eorum extingueretur querimonia ; tecta etiam monasterii et aliarum officinarum attrita esse vetustate nimia, quæ cujusquam prædecessorum suorum numquam resarcisset incuria ; expedire utique ut alimenta Fratribus ibi ser- F vituris tribuerent, aut corpus B. Marculfi inde efferri præciperent, aut certe negotium, quod sibi intolerabile erat, alteri potius injungerent.

quod, cum an. 1101 Corbiniacum peste et furtis devastaretur,

c

d

loci Præpositus Andreas,

E

e

Inopia pressus,

4 Ad hæc cunctis reticentibus et competentem definire hæsitantibus sententiam, quoniam et ipsa beati Remigii ecclesia multimoda tunc temporis patiebatur impedimenta, nec ex facili constabat competens tantis adversitatibus adhibere remedium; præfatus Præpositus, animadvertens aliunde sibi non patere levaminis aditum, statim sui cordis aperuit consilium ; dicens, sæpius accidisse sua ætate in regno Francorum, ut quoties tam sævissima tribulatione aliqua prægravabatur ecclesia, ibidem commorantes suarum circumferrent lipsana Reliquiarum ; quatenus ex donariis et oblationibus fidelium suæ repararent necessitatis incommodum. Nam eodem tempore nobiles Clericos S. Quintini Martyris *f* id actitare constabat ; et ante sex annos, conflagrata gloriosi Martini Turonensis basilica, corpus B. Bricții *g* sicut ipsi perspexerant procul a suis finibus pro hoc ipso negotio delatum exstiterat. Quapropter nihil sibi competentius videri adstruebat, quam ut similiter de corpore S. Marculfi fieret,

S. Marculfi corpus oppidatim deferri suaserit

f

g

A fieret, si Dominus Abbas et ceteri non obsisterent : confidere se per Dei misericordiam, non defuturos, qui tam pretiosi thesauri portantibus gemmam officiosa liberalitate manum auxilii porrigerent.

Ipsum ergo in Pentecoste, h

5 His auditis, qui sanioris erant consilii, causa fraternæ compassionis petitioni ejus acquieverunt, et ut in proxima solennitate sanctæ Pentecostes *h* cum pignoribus Sanctorum, quæ ex antiqua consuetudine remiserant deferenda, ipse quoque cum corpore S. Marculfi adesset, sicut optabat, annuerunt. Qui accepta hac licentia, in crastinum Corbiniacum celeriter redequitavit ; et quæcumque huic expeditioni convenire est arbitratus, executor idoneus solerti cura præparavit.

Remos delatum

6 Instante denique præfatæ celebritatis die, cum timore et reverentia, de loco, in quo jacebat, a Fratribus expositum ; in gestatorio, manu artificis his usibus eleganter aptatum sacri corporis feretrum componitur ; atque prosequente utriusque sexus numerosa populi multitudine, ad Remensium urbem devehitur ; ubi eos Canonici sanctæ Dei genitricis Mariæ, processione diligenter ordinata, in Metropolitanæ Sedis ecclesia cum gaudio suscepe- *in majori ecclesia excipitur,*
B runt : sicque cum psalmis et hymnis et canticis spiritualibus excubantes ibidem pernoctaverunt. Altera die, decurrente hora prima, accepto nuntio Monachi S. Remigii ferventissimis studiis dilectissimo sibi Patrono occurrerunt, satis dolenti animo peccatis suis imputantes, quod cum honore condigno et lætitiæ apparatu, ut desiderabant, eum suscipere non meruerunt : nam quia dies pluvialis erat, cum pretiosis cappis egredi non valuerunt. Cum crucibus tamen aureis ac thuribulis, *i* ceroferariis præeuntibus arcam benedictam, pene usque ad urbis mœnia *k* procedentes, debitæ venerationis obsequium suppliciter exolverunt ; nec minus devotis animis quam vocibus consonis, Sancte Marculfe, Confessor Christi, audi rogantes servulos, ex integro concinentes, sic deducendo suis eum sedibus intulerunt. Deinde, ut magis confluentium turbarum pateret spectaculo, in medio Oratorio, ante altare sanctæ Crucis eum deposuerunt. *tum in ecclesia S. Remigii*

Inde portatur Catalaunos,

7 Jam quia longum est, et forte aliquibus tædiosum, iter eorum per singulas diætas retexere ; nos qui ad potiora tendimus, quæ supersunt, donec Peronam perventum est, compendiosa prosequemur relatione. Post biduum sæpedictus Andreas Præpositus, a B. Remigio humi prostratus petita
C benedictione, ut intentionem suam paterna dirigeret consolatione ; qui præstantiores erant, summissis humeris sacrum efferentes feretrum, egressi sunt, prosequente diligenter instructa processione ; postque responsorium B. Marculfo decantatum, in quadam planitie aliquantisper subsistentes, habito ad populum ejus, cujus id officii erat, exhortationis sermone, dimissi a Fratribus in nomine Domini per Cœnobium Sancti Basoli *l* accessere Catalaunis : ubi sibi obviam exeunte Clero cum civibus, honorifice suscepti sunt in templo victoriosissimi Stephani Protomartyris. Illucescente vero crastino inde digressi ad villam, quæ quondam B. Remigii propria fuisse dignoscitur, *m* Sparnacum nomine, devenerunt : quorum adventu comperto, Canonici S. Martini cum plebis cohorte occurrentes, Summe Dei Confessor Marculfe, te venerantes protege, fide promptissima cecinerunt. Transeuntes autem per Castellionem *n* et Brainam, Suessionis metatum acceperunt : et, ex non inutili consilio Fratris Joannis, qui usque Sparnacum in commeatu eorum fuerat, in veneratione Spiritus sancti, ut ejus omnipotentiæ benedictionem et auxilium obtinerent, quotidie Missam reverentissime celebraverunt. At ubi Suessionica urbe relicta, Noviomo *o* sui præsentiam *Noviomum.* exhibuere ; per confinium quod est inter Ham *p* et D Nigellam divertentes, Peronam appropinquavere ; oppidum, situ quidem loci munitissimum, incolarum numerositate populosum, præeminenti ædificiorum magnitudine celeberrimum, opulentia variæ supellectilis et antiquæ dignitatis gloria ceteris Viromandensis provinciæ castris præcellens, habens in se non modicæ quantitatis et operosæ compositionis templum, meritis et corpore B. Fursei *q* amplissime decoratum, et ad suæ magnificentiæ cumulum honestissimi Cleri *r* ibi servientis, quasi cujusdam egregii Senatus, nobilitate venustum. *Peronam,*

ubi susceptum in ecclesia S. Fursei,

8 Præcedente ergo qui adventum Confessoris Christi Marculfi ipsis Clericis nuntiaret ; absque dilatione cum proceribus et oppidaneorum plurimis exeuntes, quantacumque potuerunt reverentia, eis obsequelæ suæ ministerium impenderunt ; ac feretro honorabili in medio ecclesiæ locato, secus ecclesiam ipsa nocte eos manere fecerunt. Et quia eo loci multus occurrerat populi conventus, facto ad eos sermone qui ad hoc ipsum fuerat electus, tandem tragœdiam, quæ eos perurgebat, calamitatis exposuit ; desolationem Cellæ S. Marculfi aperuit ; adjiciens quod nullum ex circumstantibus credebat ignorare, ad hoc electi Dei corpus illuc advectum, ut a fidelibus Dei loco suo impetraret auxilium. Ad hæc E primus ejusdem castri Dominus, vir admodum fidelis et strenuus, et post eum plures, prout cuique visum est, largiri cœpere. Nonnulli vero juvenum, filii Behal, levitatis turbine et vecordiæ scurrilitate agitati, garrulis vocibus insultando, ac rugosis naribus alterutrum irridendo subsannabant ; quisnam fuerit iste Marculfus, ludibrio inquirentes ; non audisse se hactenus quemlibet hominum hujus nominis extitisse, non sine ridiculo et insania perhibentes. Quorum detestanda irrisio non multo post apparuit, quantum fuerit reprobata in oculis Majestatis divinæ, cum subsequentibus prodigiis, qualis esset Marculfus, nullus poterat nescire. Quapropter, quia horrendum est incidere in manus Dei viventis, (sicut ipse electis suis ait, Qui vos spernit, me spernit) Luc. 10, 16 caveat omnis Christianus, alicujus Sancti meritum, vel ex elegantia, vel ex deformitate nominis ponderare aut vituperare ; cum extremæ sit dementiæ, qualecumque nomen, quod in libro vitæ scriptum esse constat, non amplecti semper et honorare. *a quibusdam irreverenter habetur,*

et transfertur in ecclesiam S. Joannis Baptistæ.

9 Ceterum cum B. Marculfi vectores voto haberent a Perona proficisci, mane facto egressi sunt ab ecclesia B. Fursei, deducente se Clero cum maxima multitudine populi. Ut autem more suo F Responsorium, Sancte Marculfe Confessor Christi, concinentes in foro venere ; plerique ex circumstantibus, quod maturius æquo abirent, cœperunt succensere ; asserentes magno eis fore dispendio, quod tam celeriter discederent ; cum multus in eodem castro hominum superesset numerus, qui eos ibi adhuc esse nescirent. Quod cum reciproca voce alii atque alii adstipularentur, retractantes in cordibus suis interdum utilius esse alieno parere consilio, quam suo semper uti arbitrio ; ex voluntate Canonicorum, a quibus jam acceperant licentiam, diverterunt in proximam ecclesiolam Præcursoris Domini, usque in diem alteram ibidem demoraturi. At Præpositus, cujus erat omnia illa disponere, recordatus, ante quindecim annos, pro reparatione suæ ecclesiæ feretrum B. Vedasti *s* cum reliquiis Remis usque delatum, ac in B. Remigii Archimonasterio sedula liberalitate susceptum ; civitatem Atrebatensium adiit, Episcopum *t* convenit ; quia cum ejus favore corpus B. Marculfi post biduum *u* illuc afferre cuperet, intimavit. Cui ipse Antistes et quidquid petierat annuit, et apud se (quia jam solis occasus imminebat) eadem nocte detinuit.

ANNOTATA.

A

ANNOTATA.

a *Hinc colligitur, Corbiniacensem quoque Auctorem fuisse, ac verosimiliter Monachum, ex iis qui corpus sunt comitati.*

b *Ex infra dicendis num.* 9 *intelliguntur omnia facta in ecclesia S. Joannis Baptistæ : et num.* 20 *indicantur monasterii valvæ ; ut cœnobiticum locum fuisse appareat, sive Præposituram ejusdem Ordinis, cujus Fratres hic intelliguntur.*

c Mons-acutus, *vulgo* Mont-aigu, *diœcesis Laudunensis, sesquileuca dissitus Corbiniaco versus Boream.*

d *Remense, scilicet* S. Remigii, *cui tunc Abbas præerat nomine* Azenarius, *vocaturque etiam* Archimonasterium, *tum a Leone IX sec.* 10, *tum ab Adelberto Archiepiscopo Moguntino in litteris anni* 1124.

e *Mabilio observandum hic monet, Præpositorum, in locis a monasterio aliquo principali dependentibus, electionem spectavisse ad Capitulum, non vero ad Abbatem.*

f *Ab hoc Sancto, qui* 31 *Novembris colitur ipsa Veromanduorum Augusta nomen suum nunc habet, ut* S. Quintini *dicatur.*

B

g S. Brictius, *ipsius S. Martini successor, colitur* 13 *Novembris.*

h *Recursura dies Pentecostes erat, eo anno* 1101, *qui Pascha habuerat* 21 *Aprilis, die* 9 *Junii.*

i *Ita corrigendum sensum credidi, quem Mabilio in suo originali turbatum repererat hoc modo,* thuribulis præeuntibus aquam benedictam ceroferariis.

k Nempe eo tempore, *inquit Mabilio,* extra muros urbis erat S. Remigii ecclesia ; postea, auctis urbis ædificiis, mœniorum ambitu inclusa.

l S. Basoli, *qui colitur* 26 *Novembr. monasterium Ordinis Benedictini, vulgo* Saint-Bale, *leucis fere* 4 *Remis distat, unde Catalaunos, vulgo* Chalons sur Marne *restabat iter* 6 *leucarum.*

m Sparnacum, *vulgo* Espernay, *ad sinistram Matronæ ripam, secundo flumine descendentibus occurrit, post iter leucarum* 7.

n *Vulgo* Chastillon sur Marne, Braine, Soissons, *hoc ordine succedunt :* Sparnaco Castellionem, *situm ad dextram fluminis ripam, iter est leucarum* 4. *Hinc, directo inter Septemtrionem, et Occidentem itinere, venitur* Brainam, *post leucas* 8; *Braina autem* Suessiones, *distant leucis fere tribus.*

C

o Noviomum, *vulgo* Noyon, *distat Suessionibus circiter* 9 *leucis;* Perona *vero, quo iter erat, tantumdem aut amplius.*

p *Vulgo* Han *et* Neelle, *distant inter se leucis tribus, estque per medium earum iter Noviomo Peronam, pari fere utrimque intervallo.*

q S. Fursei *acta illustravit, Bollandus* 16 *Januarii.*

r *Manet etiamnum Collegium Canonicorum, ut infra nominantur, Apostolicæ Sedi immediate subjectum, ibique sepultus jacet* Carolus Simplex *Rex Francorum, defunctus an.* 929, *post aliquot annorum captivitatem Peronæ toleratam.*

s S. Vedasti, *Acta et miracula illustravit Henschenius* 6 *Febr. sed hujus deportationis usque Remos, factæ circa an.* 1086, *notitiam non habuit.*

t Lambertus *hic fuit, quem Urbanus II, an.* 1093, *(divisis quæ diu conjunctæ fuerant Atrebatensi et Cameracensi Ecclesiis) proprium Artesiis Episcopum dederat, vixitque ad annum usque* 1115.

u *Distat enim Perona* Atrebatum, *vulgo* Aras, *dumtaxat leucis* 11.

D

CAPUT II.

Miracula facta, subsistente Peronæ corpore.

Apud Peronam vero in ecclesia S. Baptistæ Joannis, in qua feretrum gloriosi Marculfi depositum fuerat, plurimæ cæcorum, claudorum, vel quibuscumque infirmitatum debilitatibus oppressorum catervæ confluxerant : Fratres quoque, qui discedente Præposito remanserant, post refectionem cibi feretrum circumstabant. Cum unus ex languentibus, qui omni vitæ suæ tempore curvus, et numquam sine duobus baculis se sustentantibus ire consueverat, hac et illac deambulans, repente S. Marculfi auxilium se sentire perhibuit : abjectisque baculis quibus utebatur, sanus ex integro coram cunctis sine ulla difficultate pergere cœpit. Nostrates quidem, qui nihil tale tunc suspicabantur, non temere credere voluerunt ejus sermonibus : sed ab his, quibus ab infantia notissimus erat, re diligenter inquisita, cum veritatem agnovissent, laudes Deo et gratias devotissimis rependerunt vocibus. Cumque clamore ingenti plebs universa perstreperet, ac velut seditione oberta in tam populosa villa utriusque sexus concursus fieret; qui in superiori E parte oppidi erant, quod evenerat nescientes, tantis vocibus attoniti, senes cum junioribus, proceres cum rusticis, matronæ cum puellis, per spatiosa loca platearum properantes, quidnam novi accidisset, alii ab aliis requisierunt; et ab his qui pro foribus ecclesiæ stabant, nec præ turba ingredi valebant, id responsi acceperunt : Balduinus, Balduinus impos, ille infirmus, qui retortus atque recurvus (ut vos scitis, et nos scimus, habitabat hic mendicus, ope B. Marculfi modo est sanitati restitutus. Nec erat omnino qui contradiceret; cum, ad omnem ambiguitatem excludendam, oculis omnium se ille ultro ingereret. Eadem ergo hora diei per hunc Patronum nostrum iste incolumis est effectus *a*, qua *a* ad speciosam portam templi, qui ex utero matris claudus erat, per cœli Clavigerum extitit erectus. Ex hoc cuncti Peronenses magis ac magis in ejus amore sunt succensi, ac majori devotione quam pridie fecerant, cereis et luminaribus frequentes affluerunt nocte subsequenti.

Erigitur curvus;

12 Pervigilabat etiam multiplex energumenorum aut debilium numerus : inter quos aderat quædam puella, cui prima dies exordia vitæ dederat, absque linguæ atque aurium usibus : nec non in eleemosyna F nobilissimæ matronæ, uxoris scilicet Principis ipsius castri, per multa annorum curricula fuerat educata ; et ex ejus imperio, comite quadam pedissequa quam custodem habuerat, ad confugium S. Marculfi ut ei subveniret deducta, sub feretro illius nocte jacuit tota. Verum illucescente crepusculo, cum dormire putaretur, subito vocem emisit : dehinc loqui enixa, primo verbo quod protulit, Domina Adelidis, inclamavit. Ad hæc, quæ ei ad custodiam deputata fuerat, concite surrexit ; et quam numquam audientem vel loquentem viderat, quid pateretur, quid sibi vellet interrogavit. Ita duplici miraculo verba ejus audivit, et interroganti respondit, se S. Marculfi auxilium sentire ; dominamque suam, quam prius nominaverat, velle videre se dixit. Nuntius tanti gaudii ad Dominam Adelidem in arcem currit : quæ de stratu suo exiliens, magis virili animo quam incessu femineo, ad locum, in quo cuncti adventum ejus opperiebantur, festinavit. Tunc accersita illa, quondam muta sua præbendaria, cum probasset factum, eadem congrue respondente per singula, præ magnitudine exultationis compuncta in lacrymas, oblationem suam S. Marculfo plena

curatur a nativitate surda et muta,

 quidem

A quidem contulit manu, sed preces et gratias pleniori effudit affectu. Ea res in brevi universis circumquaque innotuit, neque deinceps quisquam Viromandensium, quis esset Marculfus, ignorare potuit.

13 Post triduum quippe quidam ex Monachis sancti Remigii Laudunum clavatum *b* a domino Abbate directus adiit : qui in claustro *c* S. Vincentii, quia per S. Marculfum multa signa Peronæ fierent, gratulabundus audivit. Non multo post id, hora diei prima, revertenti a Præsule Atrebatensi suo Præposito, Fratres seriatim retulere concessa sibi divinæ pietatis opera : qui quoniam absens hæc videre non meruerat, ingenti perturbatus est mœstitia. Solus nimirum haberi indignus tantis interesse virtutibus vehementer expavit : sed exaudibilis Marculfus sine mora fideles ejus lacrymas perfecto gaudio exhilaravit. Cumque nomen ejus, quæ primo diluculo ante ejus reditum sanata fuerat, inquireret ; nullo eam hactenus nomine nuncupatam, utpote quæ nihil unquam intellexisset, accepit ; populoque suggerente, ut ei nomen darent hi qui causa salutis extitissent ; quidam ex nostris Sacerdos Maria nomen illi imposuit ; recordatione B utique illius Mariæ illectus, quæ huic mundo generale gaudium protulit. Instante autem meridie causa reficiendi recesserunt : sed lotis manibus priusquam panem frangerent, omnia campanarum signa in ecclesia sancti Joannis insonuerunt. Percunctantibus, cur id fieri videretur, quidam ex suis cursu velocissimo affuit, quamdam venisse ad feretrum genibus et manibus reptando, quæ præ languore diutino officium pedum amiserat, nuntiavit : et quia post orationem B. Marculfo effusam, sospitati ad unguem reddita, cunctis apparuit. Sic exultantibus animis ad ecclesiam regressi, hymnum Te Deum laudamus præcordialiter, ut decebat, concinebant : et quia notissima erat universis mulier cui sanitas impensa erat, irruente multitudine, omnium bonorum datori Deo æquipollentibus studiis omnes affatim gratiarum actiones rependebant.

b

quæ Maria vocatur:

c

pedum usus recipitur,

15 Præ tumultu vero ac pressura turbarum, longa mora interveniente, egredi nequiverunt ; donec hora nona vix adepti facultatem ad hospitium eundi, cum ad mensam residere cœpissent, nondum apposito cibo, rursus campanas in ecclesia subito fragore concrepantes audierunt. Unde non ignari virtutem illic exhibitam divinitus, relictis quæ præ manibus erant, impigris ante S. Marculfum accessere C gressibus. Profecto reverentissima matrona ejusdem castri domina, quam præmisimus, multis sibi cohærentibus aderat : sed et multitudo languentium e contiguis villis, fama vulgante res gestas, tamquam ad opimatissimi medici subsidia obtinenda concurrerat : ex numero quorum contracti duo sanitatem fuerant consecuti, quos revera longo tempore contractos fuisse constiterat attestatione totius præsentis populi. Cumque Deo laudes pro tam evidentissimis pietatis ejus operibus omnium referret vox consona, necdum finitis laudibus duo similiter ex debilibus receperunt optatæ sanitatis remedia : una videlicet anus visum, quæ, quamdiu vixerat, utrisque fuerat luminibus orbata : altera paralytica, dum omnium membrorum resoluta compagibus, in vimineo vanno ante S. Marculfum portaretur ; priusquam limina ecclesiæ attingeret, aliquid intra se muneris divini sentiens, ad terram se deponi præcepit : sicque conamine non lento, acsi nihil unquam mali perpessa fuisset, ambulare cœpit. Quis fuerit sensus populi tam magna videntis, quis stupor et clamor, quæ sanæ gaudia mentis, nullius exprimere valet ingenium sapientis. Habuit ea die Perona novæ glorificationis lætitiam, cum Christo faciente memoriam mirabilium suorum, primitivæ Ecclesiæ experiretur gratiam in se ; illiusque temporis felicitatem maxima ex parte tunc meruit accipere, quo per manus Apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe. D

sanantur contracti duo,

cæca item et paralytica,

16 His auditis Domnus Montis sancti Quintini Abbas Henricus, vir magnæ in Christo reverentiæ, quod Cœnobium a Perona duobus circiter distare videtur milliariis, fraternis congratulans provectibus, utpote societatis eorum *d* particeps, et ecclesiæ B. Remigii justis de causis amicissimus ; ante hujus pretiosi et dilecti sibi Confessoris veniens præsentiam ; quia impediente turba humi prosterni non poterat, quod potuit fecit, stans quidem corpore, sed flexis cordis genibus oravit : statimque, eo præsente duobus curatis languidis, quod auditu acceperat, se intueri exultavit : et tam admirabilis amici Dei suffragiis enixius se commendans, inclinato capite benedictione petita, paulo post cum omni conventu Fratrum sibi commissorum in idipsum reversurus abscessit. Sancti quoque Fursei principalis Clerus, licet non perfunctorie circa affectum B. Marculfi suæ dedisset bonitatis experientiam ; post ea tamen quæ præmisimus, potiori caritatis fervore instigatus, cum corpore ejusdem Patroni sui S. Fursei multitudine comitante affuit ; ac in introitu ecclesiæ, non sine religiosissimæ deliberationis consilio, psallentes, E Veni creator spiritus, eo finito subjunxerunt hymnum, Te Deum laudamus. Deinde a Præposito et sibi cohærentibus humillima supplicatione, quatenus ad ecclesiam S. Fursei, ubi primo fuerant, S. Marculfum referrent, cœperunt deposcere ; perhibentes non expedire, eos in arcto positos loci difficultate prægravari ; imo debere compati imbecillibus, quos quotidie videbant constipatæ multitudinis impressione periclitari. Magnæ capacitatis ecclesiam talibus causis congruere ; S. Marculfi vicinitate et eorum coessentia se plurimum delectari, quorum studiis et utilitatibus videbant Dei pietatem tanta signorum prærogatione cooperari. Econtra nostri, benevolentiæ quidem eorum maximas gratias agere, sed quod postulabant responderunt nullatenus se posse perficere : locum, quem Deus B. Marculfo elegerat ad operanda tanta signorum magnalia, se relinquere non præsumere ; ne contra Dei nutum aliquid tentantes, incurrerent pœnas temeritatis illicitæ. Ita fraudati a desiderio suo Canonici, reversi sunt ad propria, inefficacis petitionis suæ repulsam, ut eruditi viri, disciplinatæ mentis perferentes modestia. Credo ego in conspectu Dei, qui pia vota F semper dignatur intueri, devotionem illorum suffragante S. Furseo locum invenisse : quia quod illa die consequi nequiverunt, non multo post meruerunt impetrare.

et coram Abbate Montis-Quintini infirmi duo,

d

Clerus S. Fursei processionaliter Sanctum visitat,

17 Pari modo Monachi Montis S. Quintini, relatione Pastoris sui incitati, eodem nihilo minus comitante, nudis pedibus cum obsecratione letaniæ venientes, prostrati solo coram S. Marculfi feretro orationem fuderunt : ac plurimum lætati in Domino, xenia nostris, ex caritatis debito et intimæ dilectionis munificentia, obtulerunt ; dehinc S. Marculfi gratiam, fructum laboris sui sibi fieri deprecantes, abscesserunt.

uti et Monachi Montis S. Quintini.

ANNOTATA.

a Ad horam orationis nonam, *inquit S. Lucas Act.* 3 1.

b Laudunum clavatum, *vulgo* Laon, *distat Remis Peronam transeuntibus, leucis circiter* 10; *Perona vero,* 14.

c *Est et hoc Ordinis Benedictini cœnobium Lauduni.*

d *Item hoc, Peronæ ad Boream situm.*

CAPUT

CAPUT III.

Alia miracula, et reditus Corbiniacum.

Sanatur puer surdus,

Iisdem diebus puer quidam, cui auditus officium natura negaverat, diu inibi ante S. Marculfi feretrum in orationibus et vigiliis pernoctaverat: qui cum, lassitudine ac fragilitate carnis compellente, quarta vix demum nocte pro foribus ecclesiæ paullulum membra sopori dedisset; et cum jam elapso quietis silentio, varios usus laborum optatis opertum studiis lux alma reduceret; subito (mirabile dictu!) idem qui suæ adhuc surditatis gemens incommoda, prope limen ecclesiæ, imperfectæ soliditatis corpus salutiferæ quieti commiserat, expergefactus assurgit; et incolumem se repente miratus, ubinam se inveniat, defixis obtutibus inhiando circumspicit; et quod stupori ejus vehementius accedebat, qui extra ecclesiam calceatus obdormierat, nudum se pedibus intra ecclesiam ante S. Marculfi feretrum somno solutum videbat. Cujus rei seriem, cum non sine ingenti gaudio et admiratione, circumstantium multitudini, redintegratis et sæpe repetitis vocibus, præconatur; subito tanta divinæ largitatis fama per totum oppidum divulgatur, et quanta per servum suum Dominus sit dignatus operari miracula, crebris affluentium populorum præconiis celebratur. Mira res! sotulares, quibus calceatus, videntibus qui aderant, sopore gravis abscesserat, nec sibi detractos ab aliquo omnimoda assertione obnixe et viriliter adstruebat; ubi somno sepultus jacuerat, inveniuntur; et ad tam plenariæ congratulationis augmentum, eidem inter tantam constipatæ multitudinis affluentiam referuntur.

miraculose delatus in ecclesiam,

item puer contractus.

19 Illud etiam nullatenus pigro taciturnæ oblivionis silentio occultandum censuimus, quod ante ejusdem beatissimi Marculfi feretrum matrem et filium, pristinæ jam sanitati restitutum, gratulabunda sententia promulgantes audivimus. Cum enim hujus tam inæstimabilis gemma thesauri, et siderei instar luminis diversorum odorem aromatum longe lateque diffunderet, et miraculorum ejus celebris et magnifica gloria circumquaque crebresceret; quia, sicut Salvator ait, Nemo lucernam, accendit, neque sub modio ponit, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant; non solum contigua et collateralis hominum affinitas, verum etiam remota aliquorum et solers universitas, ad tam inopinata salutiferæ restaurationis fluenta, infirmorum atque debilium protrahebat catervulas. Inter quas muliercula quædam, in silva quæ vulgo Arcuvasia *a* nuncupatur, filium suum miræ ægritudinis debilitate ..... multatum, *b* tædiosam humeris sarcinulam subvehebat; et ut B. Marculfi subsidia sine intermissione efflagitaret, improbis admonitionibus stimulabat: cujus sano puer parens consilio, alta voce sanctum Dei Confessorem Marculfum, ut sui misereretur orabat, et circum se catervatim ruentium populorum aures tædiosis clamoribus obtundebat. Sed divina miseratio, diu imperfectam sui juris fabricam esse non patiens, laboranti misero solitam misericordiæ manum porrexit, et solidum perfecti decoris supplementum proprio operi reparavit. Cum ergo præfatus puer divinæ sibi miserationis auxilia jam adesse sentiret; se deponi celeriter exoravit, et qui hærentibus ad nates pedibus et pectori manibus, necdum etiam reptanti gressu terram pulsaverat: subito per divinam gratiam sospes et hilaris ambulabat. Quanta vero comitantium populorum fuerit exultatio, quam magnifica et specialis laudatio, magis sane videtur prætereundum silentio, quam imbecillis ingenii committendum naufragio.

Matt. 5, 15

Inimici reconciliantur:

20 Dæmoniacus unus, ante S. Marculfi feretrum adductus, in crastino est sanatus. In illo autem tantæ admirationis concursu, multi qui diversis de causis invicem inimicabantur, advenerant: qui quamquam partim merita doloris ira perstreperent, partim majoris facultatis subnixi potentia omnimodo sequestræ paci resisterent; tamen præsentiam S. Marculfi reverentes, vinci gaudebant, alterutrum condonantes. Ex quorum numero unus, arrogantiæ et fastus sui felle suffusus, et imminenti jamque contiguo mortis exitio destinatus, in hanc diabolicæ tenacitatis prorupit insaniam; ut facilius possent saxa molliri, et adamantinæ soliditatis duritia in plumbi solubilitatem converti, quam ejus pertinax animus ab illicitæ temeritatis ausibus immutari. Cum enim, ut cuidam inimico suo, quod erga eum commiserat, condonaret, ab omni Clero et affluenti populo rogaretur; et cum idem sanctus Dei Confessor contra eum, quasi itidem rogaturus, elevaretur; nullatenus acquiescens abscessit. Verum divina subsequente vindicta, dum monasterii valvas exire contendit, subito inenarrabili et acerbo interaneorum dolore concussus, resupinus infra ecclesiam corruit, et tantis anxietatum austeritatibus cœpit urgeri, ut vix in eo halitus remaneret. Ad manus autem illum trahentes, ante sancti viri feretrum statuerunt; et, ut postea rei exitus approbavit, quod rogabatur, non sponte concessit. Eductus autem ab ecclesia, et moribundus et gemens in lectulo reclinatus, divino subsequente flagello, viam est universæ carnis ingressus.

pervicax unus morte multatur.

Reliquiæ S. Quintini deferuntur Peronam,

21 Per idem tempus cum Canonici S. Quintini in Atrebatensium partibus, ad reparanda intolerabilis suæ combustionis incommoda, Fidelium munificentiam cum Reliquiis et feretro solicitarent; accepta tanti fama Patroni et miraculorum ejus opinione gavisi, non multo post cum eodem feretro et sanctarum Reliquiarum insignibus, ad præfatam ecclesiam, in qua sanctum servabatur corpus, venerunt: et feretrum suum juxta B. Marculfi feretrum deponentes, facta oratione votisque solutis, consono cordis et oris officio, Dominum, qui in Sanctis suis semper est mirabilis, venerantes, ad propria rediere gaudentes.

et S. Marculfi corpus in basilicam S. Fursei,

22 In Vigilia autem beati Joannis Baptistæ, cum innumerabilis utriusque sexus multitudo conflueret, et tum propter solitam et vulgarem Præcursoris Christi solennitatem *c*, tum propter tam famosissimi et egregii hospitis venerationem, plebs copiosa concurreret; præfatus Clerus S. Fursei, diu desideratæ petitionis tempus idoneum nacti, advenerunt; et ut Corpus sanctum ad principalem deportaretur ecclesiam, suaserunt: manifestis et probabilibus indiciis asserentes, locum vix unius huc usque venerationi hospitis aptum, nunc apparatui geminæ exultationis arctissimum. Et quia hujus suggestionis sanum visum est esse consilium, quod non ex cujuslibet ambitus vel elationis zelo, sed ex opimo puri cordis thesauro, iterata petitione quæsierant, invenerunt. Sic ergo hujus sacratissimi reliquiæ Corporis, cum crucibus et candelabris, cum incenso et suavi odore thymiamatis, magno præcedentium subsequentiumque populorum tripudio, ad præfatam ecclesiam deportantur, et in medio ecclesiæ cum ingenti honore atque lætitia collocantur. Post triduum autem, ad cumulandam tam fidelis et honestissimi Cleri lætitiam, mulier quædam, videntibus qui aderant, coram sancti viri feretro se contracta projecit; nec mora, cœlesti præeunte clementia, pristinæ sanitati restituta surrexit. Dæmoniacus quidam, qui nuper adductus fuerat, sed necdum sanitatis

Curatur contracta,

et dæmoniacus.

A nitatis dona receperat, ad evidentioris miraculi præconia reservatus, antiquæ est sospitatis usui restauratus.

Corbiniacum redditur,

23 His ita peractis cum ad propriæ mansionis oppidum redire disponerent, nec jam amplius peregrinandi tempus idoneum *d* judicarent; præfatus Præpositus et qui cum eo erant, ad Principem oppidi et ad universum Clerum accedentes, Patrono suo et sibi revertendi licentiam petierunt; magnas illis gratias referentes, quod Prophetam in Prophetæ nomine recepissent, ipsisque totius benevolentiæ et humanitatis obsequio nullatenus defuissent. Honestissimi autem Clerici, et totius incolæ et proceres oppidi, miro admodum dolore concussi, quipppe qui tam amantissimi hospitis numquam cupiebant præsentia defraudari; quod justum erat petere, non sunt ausi negare. Per totum ergo oppidum, jussu Principis et Canonicorum, magna voce præconis edicitur, ut plebs universa ad deducendum Patroni tam liberalis in crastino reditum accingatur; et eum a quo tot gratuita pietatis dona susceperat, devotissimæ servitutis obsequio comitetur. Facto autem mane adeo nubium densitas et turbida ventorum austeritas cœpit ingruere, ut nequaquam futuræ serenitatis signum mutata cœli facies daret; et plebs universa perstreperet, ad nutum amici Dei has aeris densitates contingere, evidentibus indiciis edocentes, nulla eum penitus in præsens velle ratione discedere. Præpositus autem, convocatis itineris sui comitibus, et apparatis hujus tam gratissimi oneris subvectoribus, dispositum iter arripuit. Tunc ipsius Primores ecclesiæ colla sancto ponderi supponentes, magna (ut dignum fuerat) populorum stipante caterva egredientes, Sanctum Dei deducebant, divinæ laudis et hymnorum carmina concinentes.

cum festivo apparatu,

B

juxta Peronam designatur locus erigendæ Cruci in honorem Sancti.

24 Cum ergo oppidum egressi ad quamdam planitiem devenissent, religiosi et honestissimi Clerici, omnes etiam sanctum corpus sequentes, unanimiter petierunt, ut feretrum humi paulisper deponeretur; quatenus ad ejus venerationis memoriam Crux affigeretur, quo diversarum infirmitatum languoribus pressi confluerent, et opitulatione B. Marculfi pristinæ se sanitati reddendos non dubitarent: ubi etiam, usque in hodiernum diem, ardore diversarum febrium et varia peste languentibus innumera præstantur beneficia Redemptoris, interventu sui dilectissimi Confessoris. Accepta ergo benedictione, et S. Marculfi se patrocinio commendantes, pro tanti viri absentia gemebundi et lugubres, discesserunt. Mulier autem quædam surda, quæ per omne tempus sancti Dei viri præsentiæ cum luminaribus suis ante ipsius feretrum vigilaverat, ad discessum sanctissimi Confessoris cœpit mœstis ululare clamoribus; et nequaquam eum se dimissuram, nisi sibi subveniret, contestans, sanctum sequebatur corpus. Ecce autem ex improviso repentino auditus usui restituta; gloriosum et admirabile nomen Domini collaudavit: et accepta licentia, incolumis et lætabunda, sanctum deosculans feretrum, cum ceteris repedavit.

Surdæ auditus redditur,

C

claudus sanatur.

25 Inde ergo discedentes, ad villam quæ Vermandis *e* vocatur, venerunt; ubi quidam servus sancti Marculfi, Robertus nomine, eis occurrit; qui audita miraculorum opinione, baculo sustentante, laborioso reptatu eo usque vix venerat: quippe qui per duodecim jam annorum curricula, nullo prorsus nisi uno pede terram attigerat. Cum ergo ante sancti viri feretrum lacrymosis ululatibus inclamaret, ut quam alienis munificentiam exhibuerat, eamdem sibi, suo naturali servo et diu languenti, impertiret; quasi ira turbatus, immo spe pietatis ejus animatus, ducem itineris baculum procul abjecit; et sic deinceps sine sustentaculo, omni tempore vitæ, redintegratis pedibus ambulavit. D

Corpus mandante Abbate S. Remigii

26 Interea dum in claustro S. Remigii de mora tanti Patroni hæsitaret Fratrum curiosa devotio, et de reditu ipsius multa fieret desperatio; præfatus Frater Joannes, qui Corbiniacensi ecclesiæ pro absentia Patroni sui maxime condolebat (quippe qui instinctu suo et suggestione in illas partes delatum sibi conscius erat Deo sibi providente, acceptis a Domno Abbate et ceteris Fratribus litteris, equum ascendit; et cum Peronam versus iter dirigeret, voti compos effectus, in Abbatia quæ Humolarias *f* dicitur, quod cupiebat invenit. Tunc Deo gratias agens, qui desiderium suum prosperavisset; apertis sigillo et litteris, quas a Domno Abbate et Fratribus acceperat, se ideo missum ad eos, ne diutius morarentur, edocuit. Inde ergo in crastino egressi, per *g* Ribodimontem et munitionem, quæ Francorum-curtis *h* dicitur, in suburbium Laudunense, in villam quæ Vallis *i* vocatur, venerunt, et ibidem ea nocte manserunt. Mane autem facto, et comperto quod prænominatus tyrannus Thomas eis insidiaretur; quippe quos, tanta populorum munificentia, innumerabili nummorum copia redundantes arbitrabatur; pernicibus plantis iter aggressi festinare cœperunt, miro affectu occultari gestientes. Sed quia urbs in monte sedens numquam latere potest, multi eos populi sequebantur gaudentes. Præco autem et tanti nuntius gaudia præcucurrit Præpositus; et ut desiderato diu Patri, de regione longinqua redeunti, obviam irent, Corbiniacenses et finitimos admonebat. Sed quia cupienti animo nihil satis festinatur, non erat opus admonitione, quos jam videbat adventu sancti Confessoris excitos affluere. Ut autem, quod opinione didicerant, oculis inspexerunt; et convicaneum suum Robertum, utroque pede sine sustentaculo sanctum corpus præcedentem, viderunt; tunc vero ingens lætitiæ fervor exoritur, gaudium gaudio cumulatur, et ad laudem et gloriam Redemptoris subsequentium corda populorum ferventius animantur. Appropinquante autem sancti viri corpore, et invicem ejus feretro succedentes, cum ingenti congratulationis tripudio, usque ad propriæ habitationis locum detulere gaudentes. Stantes ergo præ foribus, et sanctum corpus humeris attollentes, omnes sub eo transire fecerunt, et sic in ecclesiam eum cum processione et cantibus intulerunt, anno incarnati Verbi millesimo centesimo secundo: ubi præstantur innumera beneficia Redemptoris, cui est honor et gloria, cum Patre et Spiritu sancto, per omnia secula seculorum. Amen. Cinctoria *k* autem, quibus religiosissimæ feminæ in eundo et redeundo sanctum cinxerant feretrum, probabiliter computata, inventa sunt plusquam ducenta.

Lauduno Corbiniacum refertur.

E

F

ANNOTATA.

a D'Aroise, *nunc dici notat Mabilio : est autem forsitan ea silva, quæ ad fines Cambresii sita, inter Castelletum et Capellam, invenitur in tabula appellari* le forest de Roize, *Perona distans* 10 *circiter leucis.*

b *Apud Mabilionem sic legitur,* debilitate in gutture tenens infirmitas multatum: *unde cum nullus elici sanus sensus posset, malui redundantia quædam verba expungere.*

c *Quod integrum et amplius annum tenuerit hæc sacri corporis circumvectatio, intelligitur ex num. ult. Nihil igitur impedit, imo suadent omnia, ut hic intelligatur præcipua Baptistæ nati festivitas,* 24 *Junii.*

d *Utpote populis jam totis in messe occupatis, ac deinde in futura vindemia occupandis, quando in ipsis etiam festis nonnumquam dispensatur.*

e

A e *Vulgo* Vermand, *media inter Peronam et San-Quintinum via.*

f Homblieres *Ordinis S. Benedicti, una ab S. Quintini oppido leuca.*

g Ribemont, *Tardanensis tractus insigne oppidum, leucis fere* 3 *a prædicto oppido S. Quintini.*

h *Licet plura loca inter* Ribomont *et* Laon, *nomen* Court *ferant; hujus tamen munitionis nullum vestigium in tabula reperio; forte mutato jam nomine in* Riche-court, *vel* Membre-court, *quæ ambo via illa occurrunt.*

i Le Van *vulgo dicta villa*, *Laudunensi urbi ad Orientem sita*, *et a Ribemont distans itinere leucarum* 6.

k Cinctoria *scilicet* cerea, *ad mensuram capsæ vel ejus personæ facta, pro quo supplicabatur : sic legisse memini in Chronica Gaufridi Vosiensis, quod Lemovicensi castro ab Anglis obsesso an.* 1183, mulieres intra muros castrum stupæ filo cinxerunt, ex quo candelas multas fecerunt, quas S. Martiali aliisque ecclesiis diviserunt.

DE S. SIGISMUNDO REGE.

B NOT. 29 Pag. 93 *num.* 15 *lin.* 7 *post*, Regis et Martyris— adde — *Probatio tamen videri possit, quod suggerit Claudius Castellanus, quia Claustralis ecclesia Canonicorum S. Ambrosii nomen habet a* S. Sigismundo : *habent autem isti eam ecclesiam ex sua parte, sicut Cistercienses eamdem S. Ambrosii Basilicam cum ipsis habentes, ex sua parte habent ecclesiam S. Remigii — tum lin.* 10 *post* filiorum *adde — Ita Franciscus Barbaranus in Historia Vincentina pag.* 78, *Aquileiæ* [*Vincentiæ,*] *ecclesiam esse dicit, ubi ad manum dexteram altaris conspiciatur arca saxea, his insculpta notis :* MCCCXXV Ind. octava, die secundo Maji, corpora Sanctorum Felicis et Fortunati (*fuerunt hi Aquileiæ passi et referuntur in Romano Martyrologio* XI *Julii*) Sigismundi Regis et Menæ, in hac arca de tumulo inferiori fuerunt translati. *Prætera etc.*

DE S. BRIOCO EPISC.

NOT. 30 Pag. 93 *num.* 1 *hæc* adde — *Quæ omnia, cum Officio S. Guilielmi Episcopi Briocensis, pro* XXIX *Julii recusa sunt, anno circiter* MDCLX; *ac rursum, editione nova anni* MDCLXXXIII *prodierunt, sub felicem ingressum ad istam diœcesim Ludovici-Marcelli de Coetlogon, Episcopi et Domini Briocensis.*

C DE S. THEODULFO PRESB.

NOT. 31 Pag. 102 *col.* 2 *post lin.* 1 *dele lineas* 4 *sequentes et ex App. pag.* 1* *hæc substitue — quos* ex priori conjuge genitos *etc.*

Pag. 102 *num.* 8 *in fine* adde—*Totam autem manam conjecturarum præmissarum evertere videretur Mabilio, in Prætermissis ad sec.* 4 *p.* 2, *allegata cujusdam Gogi ad Nicetium Trevirensem epistola apud du Chesne tom.* 1, *ubi is ait*, Saluto Theodulfum, sacri Domitiani Abbatis similem, de cujus sepulcro rosarum virgulta prodierunt, moribus insignem et vitæ conversatione sublimem. *Nescio an hic nominetur* S. Domitianus, *qui colitur* 1 *Julii :* Nicetium *scio seculo* VI *floruisse*, [*Sed obest quod videatur vixisse sec.* 6,] *atque adeo* Theodulphum, *quem is salutare jubetur, longius recedere ab ætate Honorii et Ataulphi.*

DE S. BERTHA AB.

NOT. 32 Pag. 116 *num.* 2 *post verba* — Sicut S Benedictus præcipit — *lineam expunge, et* lege — *Sed quis securos nos reddet, non esse hoc Interpolatoris glossema, ejusdem farinæ cujus tot alia hic adnotanda? Multo* D *efficacius intentum probaret etc.*

Pag. 117 *num.* 6 *sic lege* — Omnia autem ædificia sanctissima Mater, sicut S. Benedictus præcipit, circa ædes..... construxit, excepto molendino.

Pag. 118 *Annot.* o *expunge, et hanc substitue.*

o *Sitne hoc ex veteri textu an ab interpolatione, novitia, non definio. Reg.* 66 de Ostiario monasterii, *sic habet :* Monasterium autem, si fieri potest, ita debet construi ut omnia necessaria, id est, aqua, molendinum, hortus, pristinum, vel artes diversæ, intra monasterium exerceantur. *Fateor ingenue Rubricas Regularum percurrenti mihi numquam venisse in mentem, ut de* Officinis *aut* Molendino monasterii *quærens, quid S. Benedictus præscripserit, Regulam* de Ostiario *perlegerem, aut alias nihil magis eo spectantes. Debuerat sane pro articulo omnino novo atque diverso a præcedenti, nova et propria Rubrica fuisse posita. Sed hoc alii curent : ego, quod tali occasione erravi, libenter retracto. Parum interim ad rem facere puto, utrum ex tali errore expuncta a me verba legantur vel non legantur in Actis, tam parum sinceris, tamque licenter interpolatis.* E

Pag. 123 *de* S. Evermaro *num.* 5 adde — *Joannes Merssæus etc. ut in App. pag.* 3*

Pag. 133. *Annot.* c *lege* — Hoyum, *rectius* Hojum, *vel* Hogium, *vulgo* Huy.

Pag. 139 *col.* 2 *in Annot. litt.* e — *ad dextram Mosæ ripam* — lege — *ad lævam.*

Pag. 142 *Annot.* f *adde — remque ab oro examinabimus : sunt enim qui etiam nunc putent, distinctionem istam mere imaginariam esse ; ejusque necessitatem apparentem discuti posse, conciliando Acta Concilii* VII *cum S. Gregorio Turonensi.*

DE S. THEODARDO ARCHIEP.

Pag. 143 *n.* 1 *lin.* 15 dele hæc — *Hujus ecclesia* NOT. 33 *etc.* atque substitue : *Jacet vero hodie sacrum* S. Theodardi *corpus in vico de* Ville-Brumé, *diœcesis Montalbanensis; quo fuisse e civitate Montalbanensi propter hæreticos deportatum, docuit nos Simon de Peyronet, in Notis ad Onomasticum suum Sanctum Gallicolatinum, Tolosæ excusum, ubi etiam testatur nomen ejus vulgo* Saint Audard *efferri. Ejus memoria etc. lin.* 17.

Pag. 152 *Annot.* e — Blitterræ — *l* — Biterræ.

Annot. f — Helena — *l* — Elena.

Annot. g — *alius melius* Frodoinus. F

Annot. h — Lutena — *l.* Luteva.

Pag. 160 *n.* 1 *lin.* 3 — Fossembrone. *l.* Fossombrone.

Pag. 162 *Adde quæ habentur in Append. pag.* 3*, *de* Venerabili Geraldo *sed num.* 1 *lin.* 17 — *Paruensem* — l. — *Portuensem, et lin.* 19 *anno* MCLIX — *scribe* — MDLIX.

Placeat autem hic animadvertere, protervam hominum nonnullorum insolentiam ; qui Majum nostrum necdum sibi lectum esse simulant, ut non cogantur aut suas convictiones, aut meas ubi opus fuit retractationes agnoscere; dumque actum agi identidem postulant, cohibere ipsi se non possunt, quin typographica quoque errata cavillentur, etiam iis in locis quæ legere nihil ipsorum intererat; eoque satis palam faciant, quam minime incurioso, sed maligno oculo excusserint omnes librorum meorum angulos; non ut viderent quid sibi quamque rationabiliter responderim, sed ut ausam quærerent obtrectandi.

DE B. VIVALDO.

Pag. 16 *num.* 5 *lin.* 11 sic lege — *Auctorem tamen* NOT. 34

A *men putavi me posse aliunde cognoscere* — et in marg. — *descripta, non a Dionysio Polinari.*

Pag. 164 *n.* 6 *lin. penult.* sic lege — *eo firmius credebam esse ab eodem auctore. Verum id credendo deceptum me fuisse, per litteras docuit R. P. Antonius de Terrinca, cujus opera de Sanctis sui Ordinis deque scriptoribus Florentinis mihi modo adferuntur ex Italia.*

Sed ab Anonymo seniore Ord. ejusdem,

7 Etenim Dionysius (*uti scribit Antonius, et patere ait ex ipsa ejus Chronica, quæ MS. Italice servatur in Conventu Sanctorum omnium Florentiæ*) Dionysius, *inquam*, Minoribus observantibus nomen dedit in Conventu S. Francisci Fæsularum, anno MDXXXIV; atque eodem anno in Conventu S. Bernardini Capreolæ; prope Senas in Tuscia, Sacerdos initiatus, primam Missam decantavit; demum anno MDLXXX Chronicam suam absolvit, defunctus MDLXXXII, Auctor vero MS. Codicis, a Silvano Razzio citati et a Francisco Maria Novello exemplati, anno MDX in sacro Alverniæ conventu vivebat, ubi anno jam dicto scripsit miraculum unum S. Bernardini, relatum in Vita ejusdem Sancti, Lucæ impressa, auctore Fr. Antonio de Terrinca, atque anno MDXLI vivendi finem fecit. Manet ergo MS. illius Auctor
B Anonymus, Florentinus tamen: quia in eodem MS. sub finem describens quædam de gestis B. Margaritæ Faventinæ, Florentiæ defunctæ, fatetur cum ea familiaritatem habuisse ab infantia in civitate Florentiæ.

junlore tamen quam is qui de B. Margarita Faventina scripsit,

8 *Hactenus Terrinca, verumtamen, æque ac ego antea in Dionysio Pulinari, deceptus in componenda Anonymi nostri ætate cum* B. Margarita. *Hæc siquidem cum S. Humilitate Abbatissa sua, cujus Vitam illustravi* XXII *Maji, ad fundandum Florentiæ monasterium venit circa annum* MCCLXXXII; *quando etiam invenitur signata a Vallumbrosano Abbate fundandi licentia, in qua supplicantium Sororum prima nominatur* Margarita; *quæ S. Humilitati anno* MCCCX *defunctæ succedens, quamquam ultra centum annos ipsa vixerit, multo tamen prius obiisse debuit, quam noster Anonymus nasceretur, videlicet circa annum* MCCCL. *Quisquis igitur ista* B. Margaritæ *gesta subtexuit codici MS. de quo agimus, apparet eum transcripsisse, non quæ ipse, sed quæ alius de illa scripsit, quæque nos habemus danda ad* XXVI *Augusti*, recollecta per Fr. Petrum de Florentia, Ordinis Minorum; *profitentem, quod* propter intimam familiaritatem, quam *cum Margarita* habuerat, rogatus ab Abbatissa et Monialibus,
C *præsumpsit eam de suis secretis interrogare; et fide data de non revelandis iis quoad viveret, ipso quo obiit anno oretenus excepit, quæ deinde scripsit; Religiosus utique tunc minime juvenis: ut etiam ipse prius obiisse credi possit, quam Anonymus noster in lucem veniret.*

Ibid. titulum Vitæ corrige — Auctore Anonymo Ord. Observ.

DE B. PANACÆA VIRG.

NOT. 35

Vita Italica recentior,

P*ag.* 167 *n.* 7 *post — Operæ pretium* — expunge ultimas 7 lineas, atque substitue — ***Hæc jam impressa cum legisset nostri operis studiosissimus, et tum Collegii Genuensis Rector R. P. Joannes Stephanus Fliscus, significavit, auditam sibi de corporis translatione curiosam narrationem, quam mirabatur a Carolo Episcopo fuisse præteritam. Ego vero ne ultra hanc desiderem, vel ipsum præmemorati Rochi scriptum inveniri posse sperem, facit accepta nuper, quæ anno*** **1671** ***Mediolani iterato impressa fuerat, Italica ejusdem Sanctæ Vita, auctore Æmiliano Castilionæo Congregationis Somaschæ Presoytero Regulari, atque dedicata Illustriss. Marchionissæ Corneliæ Visconti Borromeæ Litæ. In hac enim Vita collectum legitur, quidquid voce, pictura, scriptura traditum haberi nunc potest:*** D
scriptura autem alia nulla allegatur pag. **54** ***quam Vita, jussu prælaudati Episcopi a Basilica Petri exarata, asservatuque inter chartas ecclesiæ Parochialis Quaronensis, nulla facta mentione antiquioris alicujus quæ uspiam reperiatur.***

qua distinctius explicatur geminum patris matrimonium

8 *Ista autem recentior, post præambula quædam, assumptum argumentum sic aggreditur.* Quarona Terra est diœcesis Novariensis, a sua metropoli distans passuum millibus circiter XXII, ad pedem cujusdam collis, quem præterlabens. Sesia non minus salubrem quam amœnum reddit. Huc habitationis suæ sedem transtulerat, Laurentius de Mutiis, Cadarafanii natus, sed a Celiis cognominatus, quia matrem habuerat Celio oriundam, indeque Celiam nuncupatam. Ibidem etiam Mariam Agamiensem sibi copulavit uxorem, et sutoriam exercuit, ac filiam genuit, nuncupatam Panacæam, haud sine præsagio ejus gratiæ, qua ad morborum quorumcumque curationem esset post mortem divinitus illustranda. Desiderio deinde ejusdem suæ uxoris obsequens, ad patrium illius solum Agamium, passuum millibus undecim Quarona dissitum, habitationem transtulit, post tertium felicis sui conjugii annum. Sed ea fe- E
licitas diuturna non fuit: paucos enim intra dies novæ in patria commorationis, febri contacta Maria, viduum maritum reliquit. Hic ad alteras nuptias cito transiens, adscivit in conjugem Margaritam de Gallogis Locarnensibus, ex parochia Paronis, modice remota a valle Sesiæ: itaque ad priores lares Quaronam remigravit. Ex eo matrimonio nata filia altera, pariter quidem adolescebat cum Panacæa; sed tantum ab ejus discrepabat moribus, quanto magis assimilabatur matri, nimium dissimilis ingenii mulieri: quæ ut impotentius proprium amabat fœtum, ita furiosius oderat alienum; suæque filiæ dissimulans vitia, ipsas privignæ virtuosas actiones ut crimina gravissima detestabatur. Imprimis tamen orationis frequentioris studium intolerabile videbatur nihil nisi terrena cogitanti, totumque tempus quod ei impederetur familiæ necessitatibus decedere existimanti. Quare cum in stabulo Panacæam aliquando orantem deprehendisset ferox noverca, tanto furore percita fuit, ut fuste caput ei contundens, non cessavit prius innocentem affligere, quam, sanguine ex vulneribus atque potissimum ex naribus fluente coopertam, extenderet in palea: ubi pene exanimem sequenti nocte reperit pater, casu illuc cum lucerna ingressus: adhibitisque fomentis, per F
se perque accurrentes in auxilium vicinos, ægre ad usum sensuum revocavit.

novercæ sævitia,

divinitus castigata,

9 ***Hactenus scriptor iste recentior: cetera quoad modum patratæ postea cædis nihil discrepant a præmissis, sed oratoria dumtaxat eloquentia exaggerantur singula; ac denique additur impiæ novercæ funesta mors, quam ipsa sibi conciverat, de alta rupe corpus præcipitans. E converso corpus Sanctæ privignæ, ait Auctor, non solum ardentis fascis præmemorato miraculo indicatum fuisse accolis, sed etiam ultroneo pulsu Quaronensium campanarum. Cum vero admirationem augeret rigidi corporis immobilitas, ad eumdem ubi jacebat locum (ipsum scilicet montem, in quo ædificata erat Parochialis ædes Quaronensium, sancto Baptistæ dicata) eodem, inquam, accurrisse dicitur vicinorum oppidorum populus omnis cum suo Prætore, qui tunc fuerit Ambrosius de Pantaleonibus; atque Novariensi Episcopo, qui erat Oldradus Oldradius Mediolanensis.*** Hujus manibus, *inquit Æmilianus*, moveri se permisit cadaverque carroque imponi; non tamen prius avehi alio, quam loco robustorum boum jugum subirent vitulæ duæ, etiamnum lactentes. Jamque a monte ad planitiem Quaronensem adductæ Sanctæ, ubi erat fundus cujusdam Laurentii Juliani de Celio, designabatur

et Translatio corporis,

A batur ædificanda ecclesia ; eo quod vitulæ istic carrum stitissent, idque non frustra esse crederetur : sed cum ille neque ad vendendum neque ad permutandum fundum suum induci posset, audita est vox de cœlo dicens : Tam longe ego hinc recedam, ut cum volueritis ad me venire, integer vobis dies impendendus sit in itu redituque.

Quarona,

Agamium :

10 Tum vero Agamium versus carrum trahere cœperunt vitulæ ; sequentibus turbis, neque credentibus longe a Quarona substitura animalia, ubi autem subsisterent, locum ecclesiæ struendæ capturis. Sed vitulæ porro gradientes, et Agamio propinquantes, venerunt in campum Banchelorum dictum, ubi mater Panacææ olim cœperat infirmari : ibique ad horæ quadrantem moratæ, transierunt in locum, ubi eadem est sepulta atque immobiles hæserunt, sonantibus mox ultro Agamensium campanis, sicut antea Quaronæ factum erat. His mirabilibus aliud accessit : qua enim ultima vice transiverunt vitulæ versus sepulcrum matris, siccata est palus quæ locum minus salubrem reddebat. Ibi ergo filiam juxta matrem sepelivit Episcopus, peculiari tamen in monumento, crate ferrea cincto, non sine encomio panegyrico, tunc pariter pronuntiato. In ipso quoque monte S. Joannis, ubi vitam finivit Sancta, colitur omni secunda cujusque mensis Dominica, habeturque os unum ipsius, cum carbonibus ex fasce combusto reservatis. Supra saxum, in quo cæsa fuit, dedicatum altare est, cui hæc verba inscripta leguntur: In loco hujus sancti altaris migravit ad Dominum beata virgo Panacæa, Virgo et Martyr. D

illius nihilominus altare Quaronæ in loco cædis.

APPENDIX

AD DIEM SECUNDAM MAJI.

B

NOT. 36

P*ag.* 169 *col.* 2 *post* S. Flaminam *ponatur.*

S. Avia Virgo Martyr circa Parisios in Gallia.

Ibid. col. 2 *ponatur,* S. Valentinus Episcopus Genuæ in Liguria : *ponatur scilicet ante S. Athanasium, et deleatur ut est post ante S. Waldebertum.*

Ibid. post B. Conradum, *ponatur.*

B. Mafalda, Lusitaniæ Regis filia, Ord. Cisterciensi Aroquæ.

Pag. 160 *col.* 1 *dele quæ sunt de* S. Avia.

Ibidem col. 2 *dele ibi dicta de Mafalda.*

Pag. 172 *col.* 2 *sub finem addatur* S. Lucifer *Episcopus etc. uti in App. pag.* 4 *.

NOT. 37

Pag. 171 *col.* 2 *in medio post* S. Cassianum *ponantur,* BB. Sostenius et Uguccio, *ex primis septem Fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ, hodie an.* 1281 *mortui dicuntur : de omnibus simul agetur ubi de S. Philippo Benitio* XXXIII Augusti.

DE SS. GERMANO ET CŒLESTINO MM.

NOT. 37

P*ag.* 182 *n.* 2 *lin.* 13 *Bononiæ* — adde — *Idem dixerim de* SS. Germano et Cœlestino, *quorum Reliquiæ aliquæ habentur in ecclesia Societatis nostræ Monasterii in Westphalia; atque in earum indiculo ad nos misso laudantur, tamquam* Romæ multa in carcere passi, *ex fide hodierni Romani Martyrologii, in hoc (ut mox apparebit) nequaquam recipienda. Similiter a præmemorato* Cœlestino *diversum putamus etc*

Ibid. lin. 10 a fine — *Romano Martyrologio* — I. — *Romanis Martyribus.*

NOT. 38

Pag. 186 *post Commentarium de* S. Flamina, *adde alium de* S. Avia.

DE S. AVIA VIRGINE MARTYRE

D. P.

CIRCA PARISIOS IN GALLIA.

Cultus Veneti,

P*ost* SS. Elenaram, Sponsariam, *et* Flamianam, *in Gallia passas sub Diocletiano, damus hic alteram Virginem Martyrem in eadem Gallia, sed tempore nobis ignoto coronatam, atque antehac inter Prætermissos relatam, quod nihil tum de ipsa sciebamus. Nunc istic dicta expungi jussi : invenitur enim nomen inscriptum Proprio Venetensis diœcesis, et plures ejusdem per Galliam ecclesias esse, doceor a talium rerum observatore curiosissimo, Claudio Castellano ; atque imprimis Parisiis antiquissimam unam, unde appellationem habet platea inter celebriores urbis numeranda, dicta de* Sainte Avoie. *Ut enim* Via, *Gallice* Voie ; *sic* Avia, Avoie *redditur. Erraverunt enim nostri Patres, Labbe et Bonnefons, confundentes illam cum* S. Aurea, *vulgo* Sante Aure *dicta ; hæc namque* S. Aurea, *in Parochia S. Pauli (intra cujus districtum Patres illi habitarunt in nostra ibi Professa domo) festum de præcepto habet* IV Octobris, *quod ab aliquot annis in Dominicam primam mensis transfertur : ac etiam in ecclesia sancti Eligii Barnabitarum, ubi est corpus ejus. Ista vero* S. Aviæ *ecclesia, olim a Beguinis possessa, nunc obtinetur et colitur a Religiosis Ursulanis, quæ suæ istius Patronæ festum agunt prima Dominica Maji, cum officio de Communi Virginis ac Martyris et Plenaria Indulgentia. Sed neque hæ, neque istæ quidquam sciunt aut sciverunt de ejus Actis ; solum in pariete exteriori ecclesiæ monstratur Sanctæ istius imago anaglypha, tamquam prospicientis per fenestram. Porro cum ecclesia ista ab annis pluribus quam quadringentis suum istud nomen habuerit ; et dum istic Ursulinæ collocabantur, nemo cogitaverit de ulla convenientia ejusdem Sanctæ cum S. Ursula ; apparet Arturum a monasterio, quando ipsam confudit cum* S. Avina, *Ursulanæ Societatis una juxta Crombachium, in istum conjecturam deductum ex eo solummodo, quod* S. Aviam *nunc videret ab Ursulanis coli. Est et alia similis nuncupationis ecclesia in diœcesi Parisina, teste prælaudato Castellano. Plures si indicentur, libenter eas his attexam, nec non quidquid ulterioris notitiæ fortassis aliquando erueretur in lucem.*

ecclesiæ alibi et Parisiis,

perperam tributæ S. Aureæ,

pejus etiam credita Societatis Ursulanæ una

NOT. 39

Pag. 187 de S. Sichario M. *num.* 3 *lin.* 4 — *nomen imposuerant* — adde — *in honorem* S. Sicharii *Episcopi Lugdun. seculo* V *celebris, qui colitur* XXVI *Martii;*

A *Martii; ejusmodi, inquam, puerum aliquem cogitare possem, hac secunda Maji etc. lin. 5.*

NOT. 40 *Pag. 190, ante Commentarium de* S. Athanasio, *ponatur sequens de* S. Valentino Genuensi *novus; et qui nunc invenitur pag. 273 deleatur; totus enim mutandus fuit, accepta quæ desiderabatur Vita, et ætate verosimilius definita.* D

DE SANCTO VALENTINO

EPISCOPO GENUÆ IN LIGURIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De ejus ætate et Vita, diu post Inventionem Corporis, seculo x factam, scripta.

ANNO CCCXXV VEL XL.

Non ita accurata Genuensium monumenta sunt, ut de S. Valentini *ætate ex iis possit aliquid certo pronuntiari. Passim opinantur Scriptores, teste Ughello tom. 4 Italiæ sacræ, ipsum Ecclesiam suam gubernasse, quintum in ordine Episcoporum, quorum tamen nullum nominant, præter Salomonem, qui* Valentinum *antecesserit, vixeritque* B *seculo Christi* II *vel* III. *Primus, cujus nobis certo innotuit ætas,* Diogenes *est, anno* CCCLXXXI *præsens Concilio Aquileiensi. Ab hoc si sursum adscendas, per* Sanctos Romulum, Syrum, Felicem, *sextum (ut aiunt) Genuensium Episcopum; non poterit quinti ante illos* Valentini *Cathedra, quam annis fere tredecim dicitur tenuisse, longe removeri ab ætate S. Silvestri Papæ. Nam et successor ejus post S. Felicem S. Syrus, sedisse dicitur annis viginti; ut autem prædictis Felici et Romulo, Diogenis immediatis decessoribus, quorum Sedi nulla certa definitur duratio, non amplius quam quinquennium vel decennium junctim tribuas; ipsumque Diogenem non nisi sub tempus Concilii Aquileiensis Episcopum factum concipias; necessario tamen incurres in Pontificatum Silvestri, qui annis ferme* XXII *Ecclesiam rexit, anno* CCCXIV *ordinatus.*

Ex certo cognita ætate Diogenis Ep. 8. pro an. 381,

sequitur Valentinum floruisse sub S. Silvestro

2 *Certe qui in* ecclesia Apostolorum *sepultus dicitur, non potest neque sedisse neque obiisse diu ante annum* CCCXIV, *quo Constantinus edixit*, ut, quod Romæ cœperat, ecclesiæ toto orbe Romano amplioribus spatiis ædificarentur, *sicut ex Eusebio docet Baronius. quas ecclesias uti primus Sylvester sub nominibus Sanctorum dedicandas instituit, ita exemplum ejus primus Genuæ potuit secutus esse* Valentinus, *et mox obiisse anno* CCCXXV. *Hunc annum mortis ut de-* C *finiam, facit quod in Epitaphio, cum quo repertum post novem secula corpus fuit, notetur* Indictio tertia decima. *Etenim Constantinus, numerandarum Indictionum, et singulis quindenniis innovandarum, initium fecit anno* CCCXIII; *a quo anno primum numerata Indictio* XIII, *signavit annum* CCCXXV, *supra indicatum; unde si detrahas annos* XII, *menses* XI *(hos enim et Epitaphium definit) fuerit ordinatus* S. Valentinus *anno* CCCXII, *ipsis Kalendis Julii in Dominica. Ita porro successor* Felix, *usque ad annum* CCCXLV *Ecclesiam rexerit: ita* Syrus, *cujus toto Pontificatu gravissimis Arianæ tempestatis procellis agitata Ecclesia fuit, anno* CCCLIX *Arimini vel etiam* CCCLXV *Mediolani vexatus ab hæreticis, meruisse potuit, ut* Martyr *diceretur; quo titulo eum S. Gregorius lib. 4 Dialog. cap. 53 cohonestat. Sed idem S. Gregorius, jam deprehensus in Sanctis Episcopis Zenone, Juvenale, atque Herculano, tali titulo liberalius quam par sit uti, haud satis firmæ auctoritatis nobis est pro vero* S. Syri *martyrio, de quo agi poterit die* XXIX *Junii. Tantumdem fere erit, si recurrentem* XIII *Indictionem expectare malis, et anno* CCCXL *mortuum* S. Valentinum *tenere. Sic enim decessor ejus* Salomon, *post tres Episcopos, quorum memoriam abolevit persecutionum turbo, ecclesiastica in pace Nicænorum Patrum anno* CCCXXV *unus fuerit; pro eoque non diu superstite ordinatus* Valentinus *anno* CCCXXVII *pridie Nonas Junii seu die* IV, *undecim fere mensem supra* XII *annos expleverit;* Felix *usque ad annum* CCCXL, *cum plerisque aliis in Ariminensi concilio deceptus, paulo post forsan præ dolore obierit;* Syrus, *post exilium SS. Dionysio, Lucifero et Eusebio indictum vexatus fuerit;* Romulus *circa* CCCLXVII *successerit, et ante* CCCLXXX Diogenes. E

et ex Indict. 13 colligitur obiisse 325,

ejus Vita ex MS. Cathedralis Genuæ,

3 *Prælaudatus Ughellus Vitam* S. Valentini *aliquam habuit, indeque transcripsit corporis, anno (ut ait)* DCCCCLXXXV *inventi translatique, Historiam. Habuit eamdem etiam Ferrarius, et ex ipsa retulit Miracula quædam, diu post inventionem prædictam patrata, cum ecclesia S. Syri (sic enim dicta fuit, quæ primitus a Sanctis Apostolis nuncupabatur) ad Monachorum usus translata Abbatem haberet, Episcopali Sede ad ecclesiam S. Laurentii traducta. Vitam illam ut quæreret rogatus R. P. Joannes Stephanus Fliscus, nulli quidem pepercit operæ, sed frustra ei cessit conatus omnis. Quapropter cum primum de* S. Valentino *egimus, nihil reperimus quod adderemus paucis quæ Ughellus Ferrariusque suppeditabant, præter elogium virtutum ex Proprio Sanctorum Genuensium transcriptum: in quo quia notabamus, non legi nisi genericas et cuivis Sancto Episcopo aptabiles laudes, suspicatus sum, in eo qui requirebatur textu nihil singulare circa viventis acta contineri. Quam id jure merito, postea docuit Romæ inventum a Janningo nostro instrumentum authenticum, quo ipsam originalem Vitam contineri, ex eo descriptam codice qui Genuensi Cathedrali ecclesiæ in usu fuerat, hoc præambulo constabat.*

4 In nomine Domini. Amen. Noverint universi et singuli, qualiter Magnificus D. Antonius Maria Montebrunus qu. Magn. Francisci, Patritius Genuensis, constitutus coram Illustri et admodum Rev. D. Papiniano Denalio, Regiensi I. V. D. Protonotario Apostolico, Canonico ecclesiæ S. Mariæ. In via lata almæ Urbis, Illustriss. et Reverendiss. Domini, D. Horatii Cardinalis Spinulæ Archiepiscopi Genuensis Vicario Generali, exposuit, in libro magno chartæ pergamenæ manuscripto, assulis cooperto, et in sacristia ecclesiæ majoris Genuæ, una cum aliis libris et suppellectilibus ejusdem ecclesiæ asservari solito, inter cetera reperiri scriptam Vitam Sancti Valentini Januensis Episcopi, cujus tenor de verbo ad verbum sequitur infra, et est talis. Incipit Vita S. Valentini Januensis Episcopi. S. Valentinus bonæ indolis puer etc. *Relato Vitæ textu quæ potius* Sermo *appellandus esset quam* Vita *sequitur Notarialis attestatio de ipsius antiquo in ecclesia usu, et fide transsumpto habenda, hoc tenore.*

Notarialiter transcripta,

5 Qui quidem Magnif. D. Antonius Maria Montebrunus, debita cum instantia requisivit de præmissis publicum transumptum fieri, et in publicam transumpti formam redigi, et de hujusmodi publico transumpto ipsi copiam tradi, ac alias in præmissis opportune

A opportune provideri omni meliori modo etc. Qui quidem Illustris et Admodum Rev. D. Papinianus Vicarius generalis, visis et auditis attestationibus cum juramento factis, per Reverendos D. Franciscum de Ferrariis et D. Seguranum Morandum, Capellanos Massæ prædictæ ecclesiæ majoris Genuæ, attestantibus recordari, quod alias (jam sunt plures atque plures anni) Vita prædicti S. Valentini legebatur et recitabatur in choro d. ecclesiæ in recitatione Officii; librumque præd. in quo illa descripta est, fuisse et esse librum antiquitus asservari solitum in Sacristia ejusdem ecclesiæ; quia ipsi interfuerunt, et viderunt, et audiverunt, prædictam Vitam S. Valentini ut supra legi, et librum ipsum ut supra asservari, et pro tali ab aliis Capellanis et Presbyteris d. ecclesiæ, antiquioribus et modernis haberi, teneri, et reputari: et demum, cum plena et sufficienti causæ scientiæ redditione, mandavit et mandat præd. Vitam S. Valentini, per me Notarium et Cancellarium infrascriptum transumi, transcribi, et exemplari, et in publicam transumpti formam redigi; et successive pronuntiavit et declaravit, hujusmodi transumpto adhibendam esse et adhiberi debere illam eamdem fidem, ac habere illam vim et robur, quæ et qualis adhiberetur, ac quam et quod haberet originale illius, in eodem libro scriptum, ubi, quoties, et quando liber ipse et originale prædictum produceretur et exhiberetur; præmissisque omnibus et singulis (causa prius plene cognita) suam et officii sui, et Curiæ Archiepiscopalis Genuæ, qua fungitur auctoritatem interposuit et interponit, pariter et decretum laudans. De quibus omnibus per me Marcum Antonium Multinum, Notarium et Cancellarium etc. Actum Genuæ in palatio Archiepiscopali, anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo octavo, Indictione quinta, secundum Genuensem cursum, die lunæ vigesima quarta Martii in vesperis; præsentibus D. Antonio Maria Montebruno filio Stephani, et Hieronymo Odono qu. Augustini, testibus ad præmissa vocatis et rogatis.

et probata in usu Ecclesiæ antiquo fuisse

an. 1608 *Genuensium* 24 *Martii,*

B

6 *Concursus feriæ* II *cum die* XXIV *Martii, exigens litteram Dominicalem* G, *simul cum numero Indictionis* V, *annum nobis notat* MDCVII. *Qui cum* secundum Genuensium cursum *scribitur* MDCVIII, *patet quod secundum istum etiam hoc tempore numerentur anni Genuensibus, itidem ut Pisanis, ab Incarnatione, novem omnino mensibus ante Nativitatem Christi, et quidem præveniendo ipsum diem* XXV *Martii, atque a Vigilia dicti festi annum novum auspicando. Sic transumptum a Notario Muffino ecgraphum, ex ejusdem protocollis anno* MDCXII *die* XI *Maji transcribi fecit, transcriptumque (quod habere nos diximus) in formam publicam probantemque redegit*, Jacobus Cuneus qu. Lazari, publicus Imperiali et Genuensium auctoritatibus Notarius. *Huic vero fidem amplam fecit, eodem die et anno, idem qui supra* Papinianus Denalius; *subsignavitque* Silvester Merellus, Notarius, et Curiæ Archiepiscopalis Genuæ Cancellarius. *Atque hæc sunt quæ Romæ Janningus noster reperit, forsitan ad probandum veterem cultum illuc allata, et unde impressa dantur sequentia, sub titulo* Sermonis.

nobis 1607,

C

iterumque 1612 *hic datur;*

7 *Fuit is compositus ante annum* MCCXL, *quando, teste Ughello,* translatum fuit venerabilis Præsulis *Valentini* corpus, ab æde S. Syri, ad novam Cathedralem S. Laurentii: quod Joannes Archiepiscopus hujus nominis tertius, *cognominatus de Cutuno,* reperit ibidem, atque honorificentiori loco excepit. *Sed quomodo* novam *ille* Cathedralem *ait? cum ipsemet de Joanne II scribat, quod circa idem tempus, quo is* corpus S. Valentini prædecessoris repertum, juxta altare majus in ecclesia S. Syri collocandum curavit, *id est circa annum* DCCCCLXXXV, Sedem Episcopalem transtulit, ex eadem S. Syri ecclesia ad ædem S. Laurentii, intra urbis mœnia. *Rursum quod ait Ughellus,* translatum fuisse idem corpus S. Valentini, *intelligendum est de notabili ejus parte: siquidem prælaudatus P. Fliscus* traditione *haberi scribit*, partem sacri corporis relictam fuisse in ecclesia S. Syri, ubi in ara maxima, in arca marmorea nigri coloris, affabre elaborata atque ornata signis æreis deauratisque, servatur, publice venerationi exposita: reliquam partem in ecclesia S. Laurentii reconditam sub ara majori.

composita ante an. 1240,

D

AUCTORE D. P. *quo pars corporis fuit translata ad S. Laurentii.*

SERMO IN FESTO

ex Veteri MS. Cathedralis Genuensis.

§. *I. Encomium Vitæ.*

Beatus Valentinus, bonæ indolis puer, a pueritia Christum studuit diligere, valenter carnis delicias, et voluptates seculi calcans potenter, Dei præcepta in ipsa ætatula subsequens diligenter: neque enim, ut illa fert ætas, puerili lascivia relaxabatur; sed totus circa ecclesias et loca sancta erat intentus. Fidem, quam Christo in baptismo promiserat, fidenter conservans, ab omnibus pompis diabolicis sese custodiebat refrænans. Hic talis ac tantus, decedente Januensis Ecclesiæ qui tunc erat *a* Præsule, a Clero populoque unanimiter electus, in Sede Pontificali violenter inthronizatur: qui qualis quantusque fuerit sequens opusculum obsequendo monstrabit: idem namque perseverabat qui prius fuerat. Beatus namque Valentinus salubriter Pastoralem curam ita gessit, ut vita cum meritis concordaret. Propter culmen honoris, a recto tramite non deviavit intentionis pedem: sed vera semper viriliter permansit in fide. Iste talis ac tam laudabilis viduarum nutritor fuit, orphanorum et peregrinorum pater exstitit; dicens Beati Job verba, Quia ab infantia crevit mecum miseratio, et de ventre matris Job. 31, 18
meæ egressa est mecum: et, sicut in libro Sapientiæ legitur, In diebus suis misericordiam fecit. In Eccl. 46, 6
sulcis *b* agrestium hominum, [id est in eorum] cordibus, divini verbi semina serebat; eradicans omnia nequitiæ germina, suadens ut Christo munda præpararent corda, et Domino lucrifaciebat, quos diabolo abstrahebat.

Ab adolescentia probatus Sanctus,

E

a

factusque Episcopus,

b

2 Fidelis namque ac prudens dispensator, in magni patrisfamilias domo constitutus erat, ut cum servis suis in tempore suo mensuram tritici erogaret. Quid dicemus, quam severus in corripiendo, quam alacer in prædicando, quam benevolus fuerit circa subditos? Oppressores pauperum et viduarum libera et aperta voce corripiebat, secundum Apostolicum præceptum arguendo, obsecrando, increpando: Tim. 4, 2
tam Domino quam hominibus complacebat in hoc seculo: pernox semper in orationibus ac vigiliis; ut frugi homo parcus in cibis. Bonum namque qui solitus erat consuescere, pudebat desuescere: in adversis et prosperis perstabat fortis: in agone positus speciali, infatigabiliter scutum tenuit fidei; totusque vitæ ejus excursus, cum Principe mundi fuit conflictus. In viis justitiæ rectus, in consiliis providus, in donationibus largus; Christum in ore, Christum in mente semper commemorabat attentus; omni enim dignitate extitit præclarus, omni bonitate comptus; statura decens, vultu honorabilis, facie venustus, corde lætus, consilio sapiens, ore jucundus, moribus compositus, atque in omni opere Dei strenuus. Vigili namque custodia mentem custodiens, non ut Isbozeth quondam ad ostium ancillam posuerat, sed Christum habebat custodem; qui est januæ *c* pro pessulo, per quem transeunt fideles, et

F

virtutibus suo gradu dignis excellit,

c

EX MS.

A et ingrediuntur et regrediuntur oves; qui ad januam nostri cordis pulsat, ut cum Patre Spirituque sancto veniens in nobis requiescat. . . . *d* Beati inquit misericordes, beati pacifici, beati pauperes spiritu, beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, beati lugentes et patientes, et beati mundo corde; quoniam ipsi Deum videbunt, ipsorumque erit regnum cælorum: non eorum, qui extolluntur in honoribus et divitiis, et qui gloriantur in signis et prodigiis.

moritur 2 Maji.

3 His, et talibus beatus Valentinus florens virtutum charismatibus, tamquam miles emeritus, post longa hujus vitæ certamina, hominem exuens, ad siderea transiit regna, die secunda post prænominatas kalendas *e* Majas; dans terris membra, spiritumque cœlo. Sepultus est in ecclesiæ *f* Apostolorum antro, in sarcofago plumbeo, quod positum est in tophea tumba, ubi florent orationum ejus merita, quamdiu mundi hujus versatur orbita. Et, sicut reperimus scriptum in tabula marmorea, antiquitus super memoriam B. Valentini posita, deguit in hoc seculo septuaginta quinque annos, in Pontificatus culmine præfuit annis duodecim, mensibus undecim, Indictione *g* tertia decima, regnante Domino nostro B omnipotente, sereno, atque sacratissimo; qui numquam non fuit, numquam aliter fuit, numquam aliter erit; qui difficile invenitur ubi sit, difficilius ubi non sit; cum quo non omnes possumus, sine quo nullus nostrum esse potest; ipso adjuvante, qui in trinitate perfecta vivit et regnat, per cuncta secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Hunc fuisse* S. Salomonem *seu* Salonem, *qui* 28 *Septembris colitur, potest prudenti aliqua conjectura suaderi.*

b *Forte legendum.* Insulsis, *et tunc nil supplendum esset.*

c *Ecgraphum nostrum,* Propes, *quod sensum non faciebat.*

d *Ibid. additur* Ecce omnia hæc: *sed sequitur,* Hic omittuntur tres lineæ parvæ, quæ legi non possunt perfecte, cum charta in parte sit lacerata, et sequitur in principio sequentis chartæ: sacra. Beati etc. *Parva hæc sane jactura est, cum parum admodum ad historiam faciat generale encomium.*

e *Distinctius Proprium Genuense,* VI nonas Maji, *id est,* 2 *die Maji.*

C f *Ibidem,* duodecim Apostolorum: *quæ postea dicta ecclesia* S. Syri.

g *Anno, ut dictum* 325 *vel* 340.

§. II. *Inventio, elevatio, et miracula.*

Corpus occultum usque ad tempus Joannis Episcopi:

Hujus talis ac tanti Valentini Præsulis, unde superius epilogum fecimus, latuit mortalibus corpus, humatum intra S. Syri ecclesiæ sinum. Sed sicut ab antiquioribus nostris didicimus, dum in eodem locello ignoto euntium et redeuntium pedes deambularent, quasi quidam concavitatis sentiebatur sonus, terraque tremere: unde quam plurimi magnæ vitæ virum, sicuti et erat, quiescere [ibi] opinabantur. Qui causa devotionis, quadrificæ compositionis incastraturam ligneam superius extruentes, ab injuria Sancti omnium remoti sunt pedes. Quæ ita permansit nostris usque temporibus, donec curam Pastoralem obtinuit Joannes, hujus Januensis civitatis Episcopus. Cum igitur Domino omnium bonorum inventori placuisset, ut egregii viri tam vita quam corpusculum panderetur, dum memoratus Episcopus ecclesiam S. Syri in monasticæ institutionis ordine ordinare cuperet, et populus dirutam ecclesiam jam in melius restauraret ac fundamenta D jaceret; repererunt corpus sanctissimi Valentini, in loco de quo jam diximus, integrum vestibus et corpore.

in restauratione ecclesiæ repertum

5 Quod citis gressibus illico Episcopo nuntiatum est: qui celerius Diaconum suum misit, scire cupiens utrum ita sese res haberet; indicens in mandatis, ut diligentius inquireret, an Sanctus annulum in manu haberet, quem jussit ut sibi detulisset. Qui veniens adhuc in eodem loco corpus sanctum reperit: et causa cupiditatis ut jussus fuerat annulum abstulit, partemque aliquam carnis cum veste rapuit; sed eam illico super altare posuit, annulum autem Episcopo detulit; et partem, quam de corpore Sancti tulerat, et super altare reposuerat, per ordinem pandit; eumque idem Episcopus invexit *a*, quod stulte fecerit; atque præcepit in mandatis, ut quantocius carnem cum veste in sepulcro juxta corpus reponeret, unde abstulerat; quod et fecit. Domnus autem Episcopus, cum sacro ordine Clericorum et multitudine populorum, exinde glebam Sancti auferens, cum omni reverentia juxta altare majus posuit, quoad usque locus, ubi inde reconderetur, aptissime perficeretur. Quod Deo annuente completum est, et ab omni plebe donatione larga tantum E largitum est, unde camera totius ecclesiæ pene ad finem perfecta est. De loco autem, ubi Sanctus jam pridem jacuerat, tabula inventa est marmorea; in qua ejus nomen et vita decenter est scripta, quæ permanet *b* usque hodie ad multorum notitiam.

a juxta altare locatur.

b

c Sancto invocato buccella faucibus inhærens ejicitur,

6 Alio namque tempore quidam vir de *c* Vintimiliensi castro, cum Domino suo videlicet Comite, in Januensem convenerat urbem; qui a quodam suo amico ad domum propriam invitatus, dum hora prandii pranderet, subito quædam offa carnis in ejus hæsit gutture, ut nulla agitatione vel impressione ejicere eam posset vel glutire. Qui nimia anxietate attritus, et mortis timore percussus, ad ecclesiam S. Syri confugit, ubi venerandi Patris Valentini jacet corpus, pro anima rogaturus, vel ultimum Viaticum sumpturus. Quem sic pavitantem et semimortuum Abbas videns, causamque dignoscens; monuit ut quantocius ecclesiam intraret, et Sanctorum patrocinia imploraret. Cujus monitis obtemperans, ingressus ecclesiam, dum ternas ad unumquodque altare venias lacrymans flecteret, atque ante S. Valentini aram ternam genuflexionem complesset; ab ejus ore illico buccella carnis, cum F sanguine prosiliens, ante altare corruit; sanusque et incolumis restitutus, Deo ac S. Valentino gratiarum actiones referens, ad propria est reversus.

d contracta curatur.

7 Puella quædam alio in tempore de Astensi *d* urbe, a parentibus suis in Genuensem delata est civitatem, quæ ita erat indebilitata corpore, ut vix quoquam deambulare posset: nam calcanea pedum ejus, præ nimia infirmitate ita cruribus inhæserant, ut nisi reptans manibus, positis substentaculis, alicubi non procederet. Quæ dum die quadam Dominica ita clinica jaceret; ecce adsunt mane duo Infulati ante Januam domus, dicentes ei, Surge, et ad ecclesiam procede. Quæ cum surgere trepidaret, ac deliramenta esse crederet; et iterum iterumque moneretur ut surgeret; inquirere cœpit, qui essent, qui eam tam mature de lecto levare præciperent. Fatetur unus se esse Syrum, et alium Valentinum, qui in ipsa eadem ecclesia *e* requiescunt; atque ut imperata perficiat cohortantur. Et dum tremebunda surgens, eos ad ecclesiam præcedentes subsequi, genibus et manibus repetans, conaretur; ecce Dei gratia ante ejusdem ecclesiæ valvas extenditur, cruribus erigitur, pedibus suis et baculis sustentata sanitati pristinæ restituitur. Tibiæ namque, quæ præ nimia ægritudine graciles et subtiles effectæ fuerant,

e

A fuerant, iterum in priorem statum æqualitate reformantur : et ita in brevi tempore convaluit, ut nulla eam postea in aliquo officio anticipare posset. Hæc tua sunt Christe opera, tua miracula : qui dum mirabilis efficeris in Sanctis tuis, mirabilior præmonstraris in restituendis et renovandis creaturis.

deformitas vultus corrigitur

8 Sub eodem fere tempore in civitate Janua fuit quædam matrona : quæ dum larvam ceræ, ad sui vultus similitudinem factam, ad sepulcrum D. Valentini detulisset : confessa est seniori loci, se olim in suo vultu sic fuisse tumidam et fuscam factam, ut pene ad mortis devenire exitum crederetur. Quæ dum Sancti nomen Valentini invocasset, ejusque auxilium implorasset ; subito se in crastino sanam fuisse effectam, et vultum in priorem coloris effigiem reversum, ideoque, pro sua liberatione et gratiarum actione, dixit, [larvam illam] se detulisse, ut cunctis claresceret, a quo morbo eam Sanctus liberasset. Hujus Beatissimi Valentini miracula dignoscens humana creatura, efflagitet ejus suffragia ; ut suis precibus fulta, mereatur possidere regna cœ-
B lestia.

§ *III. Conclusio exhortatoria ad Sanctum colendum.*

Ps. 138, 17
Colendus ut Patronus Urbis,

Licet autem, carissimi Fratres, omnium Sanctorum solenniter ac miro opere celebranda sit festivitas juxta Propheticum vaticinium, Nimis, inquiens, honorati sunt amici tui, Deus ; præcipue tamen illorum solennia largius venerari, piaque mentis devotione celebrare vobis convenit ; quorum corpora vel pignora in urbe nostra, vel in propinquis locis Deo favente quiescere, quosque Patronos nostros jugi intercessu, signis et miraculis coruscantibus, pro certo fore cognoscimus. Unde etiam cum olim Deus, universitatis auctor ac mirabilis rerum cunctarum dispositor, clementiæ suæ bonitatem et misericordiam mortalibus luce clarius innotescere vellet ; ipsosque de sede florigera in hujus vitæ exilium mirabiliter propulsos, gratuito munere sibi filios facere decrevisset ; ineffabili miroque modo unicum Filium, ex se ante Luciferum genitum, ad reformandum videlicet humani generis lapsum, sancto cooperante Spiritu de Virgine natum, visibili specie in mundum direxit. Ut autem, juxta Evangelii fidem, Deus homo factus, plasma, quod ipse formaverat, diaboli veneno infectum atque in utriusque
C mortis damna perductum, ad vitam reformaret pristinamque libertatem ; ipse quidem, nulla peccati lege cogente, sed propria voluntate, pro nobis mortem subire dignatus est. Ob id quidem, dilectissimi, Christus Jesus mortis attrocitatem corporaliter perferre voluit, quatenus mortis auctorem, carnis infirmitate superaret : per quam et Crucis vexillum, in electis suis, ipsam mortem funditus destrueret ; sibique homines gratia sua, per fidei copulam operumque exhibitionem, gratissimos faceret amicos. Unde ipsa Veritas in Evangelio ; Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.

Christi amicus,

Joa 15, 14

et communicata ab eo virtute

10 Igitur quia homines, peccati conditione mortales, Apostoli scilicet ac reliqui eorumdem successores, amici Domini nostri Jesu Christi veracissime comprobantur ; summo opere necessarium fore credimus, quo eos ad continuæ intercessionis nostræque salutis suffragium sedula prece implorare studeamus ; quatenus apud Deum ipsos patronos et amicos, Christi opitulante gratia, jugiter habere mereamur. Cetera, quæ tamen nec modica, nec pauca esse comperimus, in laude B Valentini breviandi gratia dimittimus ; quia eos inter quos facta sunt, nullo modo de his silere putamus. Nam sicut sacramentum Regis abscondere bonum est, ita opera Dei revelare et confiteri honorificum est. Ipse enim in D
Sanctis et per Sanctos virtutes quaslibet operatur, qui electis suis discipulis dicit : sine me nihil potestis facere : de quo Paulus dicit, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam : cui nos quoque, Fratres carissimi, pro modulo nostro, laudes et gratiarum actiones, in his gloriosissimi sui Valentini Confessoris solenniis deferamus : ut qui illum in Sanctis suis mirabilem prædicamus, eisdem opitulantibus nobis eum propitium sentiamus, ad cujus beatissima funera sepulcri Christi vigilet gratia, dum diversa infirmantium genera ejus expetunt merita, et reformati sanitate remeant prospero successu ad propria sani. Denique sæva dæmonum perit ibi rapina, pervicax monstrum pavet et refugit, figmentum diabolicum obsessa corpora ejulans laxat, febris livida ossa vexata relinquit, umbra diurna lucis extinctæ in solem vertitur, nervorum contracta genua tramite recto et incessu solvuntur, omnisque infirmitatum catena frangitur, speque felici desolati in vivida iterum reformantur gratia sani.

Joa. 15, 5
1 Cor. 1

curationum miraculis clarus :

11 O dies veneranda, dies colenda, dies prædi- E
canda ! quæ talem florem in hujus mundi protulit lucem, ad hominum salutem omnium. Felix tellus Januensis, talis gemmæ adornata pignore, talisque lucernæ quæ resplendet indicibili lumine. Plaude et gaude Januensis civitas cuncta, tali lumine, quod fulget super æthera quasi sol, qui lucet inter sidera. O magnum meritum, et admirabile donum, et ineffabilis gratia, præstita sancto Confessori ! Cujus virtutes nec calamo notari, nec etiam lingua humana jam expediri poterunt. Non enim ibi tantummodo ubi corpore requiescit miraculis pollet ; sed etiam (sicut ab his, qui quotidianis ejus intersunt virtutibus, expertum est) in terra, in pelago, in carcere, in infirmitatibus, in periculis multis, et ut ego ipse jam ex parte probavi in necessitatibus variis, si quis eum recto corde interpellaverit, præsentem sentiret. Hoc quoque, ad laudem et gloriam Christi omnipotentis, qui omnipotentiæ suæ habens cuncta cohibens, cum Patre et spiritu Sancto coæterna unitate regnat, per æternaliter manentia secula seculorum. Amen.

quo titulo auctor Genuensibus gratulatur

ANNOTATA

a Invehere *active, pro* increpare, *etiam alibi legisse memini.* F

b *Id est usque ad seculum* 13, *quo scriptum hunc Sermonem putamus. Nec miramur sub terra defossum marmor per septem integra secula servasse legibilem inscriptionem, qui longe antiquiora Romanæ antiquitatis marmora hodiedum legimus.*

c Vintimilium, *antiquis* Intimilium *et* Albintimilium, *vulgo et in tabulis* Vintimiglia, *in confinio Liguriæ et Provinciæ celebre oppidum, distat Genua milliaribus* 90, *Nicæa* 20, *quæ forsitan occasio fuerit detorquendi istuc nominis.*

d Asti, *civitas Pedemontii, distat Genua fere* 50 *passuum millibus.*

e *Hinc colligimus hæc scripta ante Translationem S. Valentini in ædem S. Laurentii, sed multo magis (nam pars nihilominus ad S. Syrum mansit, ex silentio de actis posterioribus in retectione et divisione sacri corporis.*

DE S. ATHANASIO EPISC. MAI. II

Pag. 195 *post num.* 36 adde — *Anonymus auctor Orationis de rebus in Nicæna Synodo gestis etc. — ut pag.* 4 * *sub finem et sequ.* 5 * — in Margine vero hæc ponatur Synopsis — *ante quod gratis fingitur de Sancto vaticinatus S. Metrophanes CP.*

Ipse id si scripsit, Latine scripsit.

Pag.

A *Pag.* 207 *num.* 110 *lin.* 8 post hæc verba — *prænarratæ fabulæ* — adde *Placuit deinde consulere Annales etc. Ibid. in App.*

Ibid. num. III *post* 3 *primas lin.* sic prosequere — *ideoque considerantes, quod apud antiquos Græcos nullum extet vestigium Typi cujusquam, seu fidei formulæ ab* Athanasio *editæ; nihil dubitamus, quin Symbolum prædictum, si vere ab Athanasio scriptum aliquando fuit, Latine primitus scriptum ab eo fuerit, sed ab alio diu postea Græce redditum, quale nunc inter opera reperitur. Ipse quidem in omnibus suis ad Orientales scriptis hoc potissimum agit, ut præter editam Nicænæ fidei formulam nullam aliam requirant vel suscipiant: sed cum Latinis videri posset aliter agendum censuisse; imo convenisse ut iis distincte ac clare ipsorummet lingua explicaret, doctrinam suam prorsus eamdem esse. Ita ego olim, non audens ob solam illam, quam dixi, causam recedere a communi sensu, tribuente Symbolum istud* S. Athanasio *ipsi, etc. ex* Append. *pag.* 4* — *usque ad lin. antepenult. columnæ* I, *quam* sic prose-
B quere — *Idem argumentum, post Quenellium, postea ex professo tractavit Natalis Alexander, inter selecta Capita historiæ Ecclesiasticæ seculi* 4 *p.* I, *cap.* 6 *art* 8, *agens de* S. Athanasio *ejusque scriptis; et num.* 9 *negavit esse Symbolum istud* S. Athanasii, *postquam accurate deduxisset omnia, quorum favore videbatur ipsum ei asseri posse. Actum igitur egero, si utriusque argumenta resumere hic velim, et convitia, a nescio quo* Camo *ea causa in me contorta, retundere.*

112 *Libellus* de observationibus Monachorum etc. *pag.* 207 *usque ad lin.* 14 *non nisi Latine scriptus videtur* — et sic prosequere — *quapropter idem Natalis Alexander, loco jam citato num.* 6 *judicat,* Magno Athanasio perperam adscriptum, *nulla ulteriori suæ sententiæ ratione allata, nec vero ex intrinsecis causam ullam ego eruere potui, diligentius scriptum istud scrutatus. Supposito enim semel verum esse, quod dixi, Athanasium Latine etiam doctum fuisse (hoc autem cur teneri nequeat, hactenus non video) haud difficulter excogitari ratio potest, quæ sanctum exulem eo loco ac tempore moverit, ad libellum istum conscribendum. Quoniam enim monastica professio etc. usque ad finem cap.* 10 *ubi post num.* 117 adde.

Syntagma doctrinæ ad Clericos et Laicos,

Præter ista jam olim nota, prodiit nuper Parisinis typis, sub magno S. Athanasii Episcopi Alexandrini *nomine, opusculum, publica sane luce dignissimum, ex Vossiano annorum quadringentorum aut quingentorum codice, etiam Palladii Lausiacam et libellos aliquot ve-*
C *tustiores continente; Scilicet* Syntagma doctrinæ ad Clericos et Laicos *interprete et commentatore Andrea Arnoldo C. F. Norimbergensi, quod vir clarissimus pro sua humanitate ad me misit, dijudicandum an verax credi titulus posset. Sed præverterunt alii, et Novellis litterariis Gallicis Amstelodami per menses singulos edi solitis, inferendas curaverunt rationes, ob quas illud Pseudepigraphum indicant. Harum prima, quæ velut* certum ponit, Athanasii temporibus neque Communionem inter Monachos, neque Regulam fuisse, quarum tamen mentio in hoc libro occurrit, *confutationem evidentem habet ex Actis S. Pachomii, utique coævi SS. Athanasio et Antonio, ad quæ Acta, illustrata* XIV *Maji, in Commentario prævio* §. 3, *fuse ostendi* Cœnobialis vitæ sive Monasticæ perfectioris initium et exemplum a Pachomio ejusque Regula fluxisse, *contra eos qui ipsam longe antiquio-*

non probatur Athanasii non esse,

rem credi volunt. Quod autem simplex Monachatus, id est, a cœnobiali societate liber, adeo non adimeret Monachis aliis jus bona quædam proprio nomine possidendi, ut etiam Theodosianus Codex lib. 3 *tit.* 3 *liberam testandi facultatem eis concedat, nihil nos moratur. Non etiam moratur nos objectio tertia, exinde petita quod Auctor jubeat,* Quadragesimam Sanctæ Ecclesiæ, et septimanam Sancti Paschatis cum cura agi, *nec enim dubita-*

mus, quin Quadragesimalis jejunii observantia sit ab Apo- D
stolica traditione; et hebdomadæ Paschalis specialis solennitas, ex ipsomet Athanasio, *videtur probari posse.*

est tamen aliquid difficultatis in Decimis ibi nominatis:

Magis me movet secunda difficultas: neque enim satis video, quomodo Athanasius *potuerit præcipere,* Simul ac fructus juste et sine fraude legisti, primum Sacerdotibus offer decimas, *nisi illæ jam tum lege præscriptæ fuerint; non videntur autem fuisse ætate illa, etsi ad exemplum Legis Mosaicæ fideles pii ipsi sibi legem fecisse potuerint, proventuum suorum decimas divino cultui vel pauperum usibus reservandi. Quod* Clericos conjugio prohibeat *Auctor, non obstante Nicæni Concilii indulgentia, quam non potuit* Athanasius *ignorasse (et hæc objectio quarta est) non invenio in libello isto: sed quod moneat,* μὴ ἔχειν γυναῖκα συνείσακτον, καθάπερ τινὲς ἀγαπητὰς ἐπιθέντες αὐταῖς ὀνόματα· τάχα δὲ ἐναντίως μισηταὶ αὐτοῖς εὑρεθήσονται, Non habere mulierem contubernalem, sicut quidam, nomen eis ponentes Amicarum, quæ forte inimicæ potius ipsis esse invenientur. *Non enim hic prohibentur uxores legitimæ, sed quales a Nicæna Synodo*

non in prohibitione γυναικῶν συνεισάκτων:

E *etiam prohibitas esse Can.* III, *notat eruditissimus Commentator,* γυναῖκας συνεισάκτους *similiter appellans, nisi sint matres, sorores aut amitæ vel materteræ: quas describens Concilium Ancyranum Can* XIX, Virgines, *inquit,* quæ tanquam sorores cum quibusdam habitant, συνερχομένας παρθένους τισίν, prohibuimus; *eas denique de quibus Hieronymus ad Eustochium,* Unde in Ecclesias Agapitarum pestis introiit? Unde sine nuptiis aliud nomen uxorum? Imo unde novum concubinarum genus? *Nempe ut egregie notat prælaudatus Commentator,* Malæ rei, *aut certe periculosæ admodum ideoque prohibendæ,* optimum nomen ingeniose dabatur, *quo Appiam S. Paulus appellaverat,* Ἀγαπητὴν *nominans in epistola ad Philemonem. Fatetur ingenue Arnoldus, hactenus nihil antiquius reperisse se, quo libellum istum,* Alexandrino Athanasio, *asserere posset, quam Interrogationes et Responsa cujusdam Constantinopolitanæ Synodi, seculo (ut opinatur) nono celebratæ; novit autem etiam ipse, quam fuerunt facile isto seculo scripta quædam antiqua sub alienis nominibus recepta; qua propter aliud nihil affirmat, quam non perspicere se,* quid sit, quare Syntagma *suum* S. Athanasii esse nequeat. *Auctoris certe est eo propemodum tempore viventis, quippe qui supponat adeo tunc adhuc gentilismum viguisse, ut necessarium duxerit Christianos monere, ne festis Gentium communicent,* ἑορταῖς ἐθνῶν μὴ συγκοινωνεῖν. *Suppo-*

est autem scriptio alicujus Athanasio coævi,

nens etiam publicas omnes aut plerasque cauponas ab F
ethnicis teneri, docet quid iter agentibus sit faciendum, si forte eo venerint, ubi nec ecclesia fuerit, neque domus ulla orthodoxorum. *Quæ omnia omnino quartum seculum sapiunt.*

Pag. 209 *ad finem Cap.* XI adde — *Post hæc cum subjectas etc. uti in App. pag.* 7* *col.* 1 *sub finem, atque in margine* scribe — *et Thebaidem visitans Pachomium miratur.*

Pag. 220 *Caput* XVII *sic Ordieris* 118 *Quo tempore* Athanasii *causa Sardicæ agebatur etc. ibid. in App. In Margine autem* scribe — *Secundum S. Pachomii prædictionem.*

Pag. 222 *num.* 202 *lin.* 5 *a fine,* sic lege parenthesim *de Gregorio Nazianzeno Constantinopoli fidem Catholicam resuscitante* — *(erat enim tunc saltem septuagenario major, quemadmodum docebo in Appendicibus ad* IX *Maji, retractaturus quod scripseram, etiam octogenario majorem fuisse) vel prout ipsius Athanasii etc.* —

ut non esse, longe est verosimilius.

Pag. 223 *in fine Cap.* 18 adde — *Interim mortuus erat S. Pachiomius etc. ibid in App. et in margine* scribe — *Mortuo, Pachomio commendat Tabennesiotas Orsiesio.*

Ibid. num. 214 adde — *multoque rectius Petrus de*

A de Marca Archiepiscopus Parisiensis, in Synopsi chronologica ad suam postumam Diatribam de tempore Synodi Syrmiensis plenariæ, Valentisque et Ursatii venia statuit, Romanam istam Synodum anno CCCXLIX fuisse celebratam, uno alterove post anno quam Mediolani congregati Episcopi Catholici de causa Photini præjudicaverant, ipsum condemnantes; eosdemque Valentem et Ursacium, se Catholice professos sentire, in communionem receperant; uti ex Hilarii Fragmentis et Epistola Synodica Ariminensis Concilii, prælaudatus Archiepiscopus loco citato conficit.

Pag. 225 num. 221 lin. 6 a fine — Servatium et Maximum — adde — seu potius (ut recte Baronius notet) Maximinum, hunc Trevirensem, istum Tongrensem Episcopos.

[et de Photini depositione Sirmii agunt :] Pag. 226 num. 226 adde — Prædicta Episcoporum cum Athanasio consensio, quæ istos ita simulate reconciliatos urebat, magis etiam patuit in Sirmiensi Synodo illa, inter eruditos controversia; de qua, post narratam Valentis et Ursacii receptionem a Julio factam ita scribit Hilarius. Verum inter hæc (dum silicet relatio de prædictis Roma ad Orientales Occidentalesque lentius mittitur, et Orientales vicissim id sub- B dole litteris suis agunt, ut res Sardicæ judicatas convellere incipiant, prætextu damnati Photini et communionis Marcello negatæ ab Athanasio) iterum Sirmium convenitur, ubi Photinus hæreticus comprehensus, olim reus pronuntiatus, et a communione jam pridem unitatis abscissus, scilicet in Concilio Mediolanensi anni CCCXLVIII, et postea in Romano anni CCCXLIX, ne tunc quidem, per factionem populi, potuit amoveri, a suo scilicet Episcopatu. Etenim eum Sirmiensem Conventum ad CCCLI spectare, utpote Romana Julii Synodo biennio posteriorem, recte censuit de Marca.

Pag. 227 num. 231 lin. 9 post — Hilarium — adde — Sed occurrit Baronius Tom. 8 Annalium in addendis ad Tom. 3, prolixe ventilans hanc quæstionem: notatque prædictæ sub Liberii nomine Epistolæ mox subjici, Quid in his litteris non sanctitatis, quid non ex metu Dei eveniens est? quæ approbatio epistolæ, Athanasium damnantis, non potuit ipsius Hilarii esse. Sed neque satis verosimilis conjectura fuerit, scriptam quidem etc. — et in fine adde — Fuit ergo epistola illa omnino subreptitie impetrata, si tamen impetrata est unquam vel sic: quod sane putem ægre dici posse per conjecturam verisimilem, cum id Liberio, Athana- C sium damnare constantissime postea recusanti, nemo unquam objecerit; objecisset autem proculdubio aliquis, si talis ejus epistola, quantumvis supprimi jussa, fuisset in manibus Arianorum, uti fuisse debuisset, si potuerit ab Hilario aut alio quocumque ex vero descripta dari. Quid quod ipsemet Liberius videatur asserere, se post obitum Julii inhæsisse communioni Athanasii usque ad ultimum sui exilii annum, dum epistolam de Athanasii damnatione, tunc a se vere scriptam, sic ad Orientales orditur: Ego Athanasium non defendo, sed quia susceperat eum bonæ memoriæ Julius decessor meus, verebar ne forte in aliquo prævaricator judicarer, eum scilicet abjiciendo quem is susceperat.

232 Verum ut epistola non subreptitia solum, sed prorsus supposititia fuerit; non tamen Orientalium ad se legationem sic contempsit Liberius, ut non saltem rescripserit. Cum enim postea accusaretur etc. — et lin. 8 dele parenthesim, ac lin 13, sic lege — responsum fuisse Orientalibus, sed per aliam prorsus quam quæ supra allegabatur epistolam. Utinam porro extarent etc.

[eum defendit etc.] Pag. 230 n. 251 adde — Agens de Hosii lapsu Hilarius, Formulam cui consensit non olim, tunc cum Photinus Episcopatu dejectus est, conscriptam esse ait, id est in Synodo generali jam dicta anni CCCLI: sed in particulari Illyricorum Episcoporum, quibus Ursacius, Valens, Germinius præsidebant anno CCCLVII, D uti recte notavit de Marca.

Pag. 235 in fine col. 2 post num 284 adde — Interim etiam contigit etc. ex App. pag. 8 *, ubi marginalem Synopsim hanc scribe — Digresso ad visitanda monasteria S. Theodoro, — Artemius Dux Athanasium quærit apud Tabennesiotas: — quibus de eo aliquid fateri recusantibus, — Dux divinitus correptus recedit.

Pag. 244 num. 345 lin. 18 post — surgens comedat — adde — Fugerat paulo ante Alexandria Athanasius etc., ex App. — in margine vero sic scribe — Interim Theodorus fugienti etiam Theophilo — indicat tyranni mortem, divinitus sibi ostensam, et redire jubet Alexandriam: — quo etiam regressus Athanasius, — recipiendi ecclesiam etc.

Pag. 246 ad finem Cap. 30 adde. Ex hinc caput Athanasius, etc. ex App. pag. 8 * e et 2, ubi hanc marginalem Synopsim scribe — Thebaidis monasteria visitat, — excipitur gratanter a S. Theodoro, — eumque deinde per epistolam Orsiesio laudat, — et solatur Fratres ejus obitu mæstos, — monetque ejus loco Orsiesium habere.

Pag. 248 num. 370 lin. 1 — exeunte Septem — E 1 — Septembri.

Pag. 254 num. 409 lin. 6 iisdem plane verbis, — adde — atque pro rerum ab Athanasio gestarum et toleratarum amplitudine nimis profecto arcta. Recentioris autem compositionis est primum, quam ut considerari mereatur. Casinense in tres Lectiones sic dividebatur, ut tota Vita simul legi ad secundum Nocturnum posset; neque ultra prædictum Cœnobium extendisse se usus illarum Lectionum videtur, certe non transiisse Alpes, ad nobilissima alias Benedictinæ Professionis cœnobia. Ergo Adelbertus, Prior cœnobii SS. Udalrici et Afræ, Augustæ Vindelicorum in Suevia, primum se credidit Vitam S. Athanasii Alexandrini Episcopi, fidei defensoris, qui Symbolum Quicumque vult salvus esse composuit, singulari opusculo colligendam ex diversis antiquis historiis suscepisse, hæc inter alia præfatus, Anno exacto, cum operam dedissem ordinandi et scribendi ad vigilias Matutinales in festis, Sanctorum Legendas, Tomum libri Confessorum respiciens, et S. Athanasii Vitam inter alias non reperiens annotatam, repente obstupui; et suspirando cœpi mirari, et intra me protestari, quod vir tantus, toti orbi notus, tanta pro fide Ca- F tholica passus, in partibus nostris de Actibus suis saltem libellum manualem non haberet specialem. Nil ergo moratus, Historias, Ecclesiasticam videlicet Eusebii Cæsareensis, et Tripartitam Theodoreti, Sozomeni et Socratis, Græcorum disertissimorum, ac Librum Illustrium virorum, nec non librum Chronicalem pertractans. (hi duo quinam sint nec divinare lubet, nec vacat operosius indagare) et capita in distinctionibus librorum diligenter examinans, legi in quodam Capitulo de Rufino, qui vitam illius suo nobilitavit eloquio: reperi etiam abunde in eisdem libris ad desiderium meum. Narrat deinde, quomodo expleto Legendarum volumine, desideratum opusculum de S. Athanasio scribere exorsus, varias difficultates in eo recte ordinando objectas superaverit, atque concludit: Si qua ergo in hoc opusculo reprehendenda reperiuntur, non inscitiæ meæ aut ignaviæ reputentur, sed illorum qui antiquitus illa scripserunt: quia in nullo verba ipsorum permutavi, nisi quod locorum et civitatum nomina, non bene cognita, aliquo additamento explanavi.

[Ampliorem scripserunt Adelbertus, Prior S. Udalrici Augustæ,]

[post scriptas aliarum Sanctorum Legendas.]

409 Quandonam Adelbertus iste vixerit, mihi non constat; nec puto scient dicere Udalriciani Monachi, quorum cœnobium totum conflagrasse anno MCCCXXXIII, scribit Bernardus Hertfelder, in brevi ipsius loci Chronico, post luculenter descriptam SS. Udalrici et Afræ [seculo ut videtur 13]

A *Afræ Basilicam, ante hos* IX *annos ibidem Prior. Isto autem incendio etiam prædictum de* S. Athanasio *opusculum, fortassis haud diu ante conscriptum, periisse hoc verosimili indicio credo, quod anno* MDCLX *Bibliothecam celeberrimi monasterii et MSS. Codices omnes diligenter scrutatus (erant autem in iis aliquid ab annis circiter trecentis scripti) nihil tale invenerim. Sed quod in loco suo natali non inveniebatur, invenerat ante eitus Gamansius noster* **in Blaburensi prope Ulmam** *Ordinis Benedictini Abbatia, insertum Parti* I *Passionalis, ibidem a Fr. Bartholomæo Krafft circa annum* MCCCLXXX *exaratı. Idem Gamansius suum Blaburensis MS. apographum curiose contulerat anno* MDCXLIX, *cum alio vetustiori quam prius Passionali, vicini Wiblingensis monasterii; unde conjectura nostra de Adelberto Priore, quod seculo* XIII *vixerit, utcumque confirmatur. Incipit ille ab enumeratione sex omnino civitatum, quæ idem* Alexandriæ *nomen antiquitus tulerunt, ac deinde opus cœptum pluribus interstinguit titulis, in propositum argumentum sic inquiens :* Regnante Constantino Imperatore, egregii Confessores et Catholicæ fidei fideles defensores, Alexander apud Alexandriam, Maximus Hierosolymis, Alexander æque Constantinopoli Sacerdotio fungebantur.

B *Minus operose, et contextu absque titulorum interpositione et absque præloquiis ullis continuato, eamdem rem tractari cœpisse, nescio an Adelberti exemplo, alius in S. Maximini prope Treviros Abbatia, unde similem collectionem habemus tali principio;* Cum apud Alexandriam post Achillam, qui Petro Episcopo et Martyri successerat, Alexander Sacerdotium suscepisset *etc verbis pene Ruffini, ac deinde aliis aliorum. Eodem fere stylo et initio habemus ipsam* Athanasii *Vitam, in præclaro grandium sex tomorum Passionali, quod ecclesiæ S. Mariæ de Valcellis aliquando fuit, et primo Tomo excepto venditum Clar. V. Balthasari Moreto, ne ad usum Typographiæ laceraretur, ab eodem redemimus; ac deinde Vitam illam contulimus cum Codice* 696 *Reginæ Sueciæ, in quo ipsa aliquanto contractior habebatur; multo etiam magis contracta in Passionali Bodecensi, unde sua manu eamdem nobis descripsit prælaudatus Gamansius, in duos quasi libros divisam.*

tum Anonymi tres San-Maximinianus,

Valcellensis,

et Bodecensis.

Item Joannes Aretinus,

410 *Sed hæc omnia, et si quæ alia, ut nomine* ***Auctoris carent, ita non merentur operosius distingui :*** *laudandus vero nominatim est* Joannes Aretinus, Romanæ Ecclesiæ Subdiaconus, *qui sub Eugenio Papa IV, etc. continuando hunc numerum usque* **411** *pag.*
C 254.

Pag. 262 *num.* 453 *lin.* 6 — San-Blancé — l — Samblansé — *et lin.* 8 sic prosequere — *Topographicæ tabulæ, tertia ab urbe Turonensi leuca ad Forum, notant oppidum* Samblançay (*antiquis* Simulantiacum *fuisse, notat Claudius Castellanus, quod prædictus Pater, natione Hibernus judicium aurium suarum secutus, potius quam orthographiam,* Samblansé *scripsit; mihique occasionem dedit suspicandi alium locum, paulo remotius ad urbis meridiem situm, et in tabulis notatam* S. Branché; *Tabulæ, inquam, Geographicæ tertia ab urbe leuca notant oppidum* Samblançay, *eique ad Occidentem vicinum* le Serrain, *in quo jam dictus Pater etc.*

Pag. 263 *num.* 455 *lin.* 6 *a fine — sic judicaret—* adde — *ne* Brachio *quod nos anno* MDCLXI, XVII *Martii, vidimus in Sacrario monasterii Cassinensis, et de* Costa *etc.*

Ibidem ad num. 455 *hanc marginalem Synopsim* scribe — *Utrimque ambigua omnia sunt. - deinde post finem numeri hæc subjunge. —*

Occasio sequentis Appendicis

456 *Hic poterat finis nobis esse agendi de S. Athanasio; quia tamen superius num.* III *indicavi, Symbolum* Quicumque, *non videri huic erudito seculo ejus esse cujus nomen præfert, idque argumentis pene in-* ***luctabilibus evincitur; placet huic loco attexere digres-*** D *siunculam haud importunam, ad instruendum minus eruditum lectorem; cui forte, ut mihi olim, durum videatur dubitare de Auctore, quem tot jam seculis nominatim appellavit Ecclesia, sub Dominicali ad Primam Officio. Utar autem verbis ipsius Quesnellii potius quam meis, ne alieni studii fructus videar ad me licentius traduxisse.*

APPENDIX

De Symbolo, quod vulgo S. Athanasii dicitur, cujus auctoris et ætatis sit.

P*ost undecim formulas etc. ut pag.* 4[*] *etc. usque ad pag.* 7[*], *ubi post textum Quenellii ad mea verba sic scribatur in margine — Quanti faciendum in talibus silentium Antiquorum — et in fine columnæ* ad verba — *qui voluissent, et debuissent, nec potuissent, non sæpius talium meminisse* — adde — *Ast* Symboli Athanasiani *meminisse dicuntur, Augustinus in tractatu super Psalmum* CXX, *et Gregorius Nazianzenus in Oratione de laudibus Athanasii. De Augustino quidem apud Possevinum, et ex hoc apud Bellarminum lego, quasi explicans illud,* Per diem sol non uret te, *sic loquatur.* De hoc sole Pater Athanasius Alexandrinus Episcopus, ita pulchre locutus est : Filius Dei a Patre solo est, non factus, non creatus, sed genitus. *Verum ipsummet Augustinum consulens, nihil aliud reperio, quam hæc verba;* Ergo alium solem fecit Deus, qui oritur super bonos et malos, istum quem vident boni et mali (*puto Augustinum scripsisse* præter istum) Alius est autem ille sol, non factus, sed genitus, per quem facta sunt omnia. *Posserinum credo memoria lapsum, pro alio quopiam Augustinum citasse, libenterque excuso; excuso etiam libenter Bellarminum, bona fide recipientem quod in Possevino repererat;* ***sed qui me arguit non legisse Bellarminum,*** *aut lectum dissimulasse ; numquid poterit excusari, quod ipse saltem non curaverit Augustinum inspicere? Nazianzenus porro nihil minus dicit quam scriptum ab* Athanasio ***Symbolum; sed solum laudat eum, quod*** cum ceteri omnes, qui doctrinam nostram (*Christianam scilicet*, profitebantur, tritariam divisi essent, ac multi circa Filium, plures etiam circa Spiritum sanctum ægram fidem haberent ; pauci autem utrimque sani et incolumes essent; primus ille et solus, aut cum admodum paucis, veritatem palam apertisque F verbis promulgare non dubitavit, unam trium personarum divinitatem scripto confessus; et quod multis illis Patribus (*in Nicæno Concilio*) circa Filium prius concessum fuerat; idem ipse postea, in asserenda Spiritus sancti divinitate, superno afflatu consecutus : atque Imperatori donum vere Regium et magnificum offert, scriptam nimirum fidei confessionem, adversus novum dogma, nusquam in Scriptura expressum ; ut sic Imperatorem Imperator, et doctrinam doctrina, et libellum libellus frangeret atque opprimeret. *Quis autem Libellus iste? Utique* ***Græco Imperatori Joviniano Græce scriptus (quod de*** Symbolo *nemo hactenus cogitare potuit) nec aliusquam* Synodica Epistola, ab Athanasio ad Jovinianum data, nomine omnium Episcoporum Ægypti, Thebaidos atque Libyarum ; quæ et Nicænum Symbolum complectitur, et quædam ad jugulandum Pneumatomachorum recentem hæresim, *uti recte animadvertit Natalis Alexander. Hic vero cum etiam sibimet objecisset S. Thomam,* 2, 2 *qu.* 1 *art.* 10 *in resp. ad* 3, *tamquam* non levis hac in causa momenti, expresse dicentem ; **Athanasius non composuit manifestationem fidei per modum Symboli, sed magis per modum** cujusdam doctrinæ : sed, quia integram fidei veritatem

et quam falso allegentur pro Symbolo S. Augustinus E

et S Gregorius Nazianzenus,

quam male etiam S. Thomas.

A veritatem ejus doctrina breviter continebat, auctoritate summi Pontificis est recepta, ut quasi fidei regula habeatur; *cum, inquam, hæc sibi objecisset Alexander, superfluum duxit respondere ad quod per se patebat, D. Thomam, definiendo quod erat in quæstione*, utrum ad summum Pontificem pertineat fidei Symbolum ordinare; *atque ex opinione vulgari* Athanasium *sibimet objiciendo; non examinasse quid facti erat, quod Historici, est non Theologi; sed quid juris in isto quod prætenditur facto esse potuerit, sive id factum, sive non: qui est modus ordinarius D. Thomæ, numquam proinde allegandi in rebus, de quibus disputandis vel examinandis ille nec cogitavit quidem*.

DE S. GERMANO EP. M.

NOT. 42 **P**ag. 265 *num.* 11 *lin.* 3 post — *coronatus* — adde — *vulgo* S. Germain sur Bresle, *a rivulo isto in Augiam influente; locus olim* Bretteisel *dicebatur. Is vero Prioratus Ordinis Benedicti, cui* Joannes Miles Dominus de Bretteisel, *dona tum aliquas invenitur fecisse anno* MCCXXIV *et* IX; *Guarinus autem Episcopus Ambianensis anno* MCXXXVIII, *confirmans vicinæ S. Fusciani in nemore Abbatiæ possessiones quasdam, in iis*
B *numerat* altare de S. Germano super ripam Augiæ: *et Theobaldus, item Episcopus Ambianensis, ejusdem seculi* XI *anno* XC, *ipsammet* Ecclesiam S. Germani de Bretteisel cum appendiciis *etc. eidem Abbatiæ commendavit. Non tamen ipse Prior, sed etc.*

Ibid col. 2 *lin.* 13 post — *queat* — adde — *Superius vero paris mensuræ saxum, opere anaglypho Sancti statuam habet insculptam, jacentis in habitu Pontificali, cum mitra et baculo atque dracone sub pedibus. Juxta eamdem aram etc.*

Ibid. lin. 6 — *Reliquiæ* — adde, *de quibus ad calcem Vitæ impressæ, sic legitur.* In uno brachio argenteo cum bordura, infra concavum clausum, sive firmatum aranea argentea, fuit repertus sacculus quidam antiquus purpureus, cum scriptura, declarante ibidem esse ossa cum pulveribus B. Germani Episcopi et Martyris. *Præmittitur autem Breve Urbani VIII, ipsi ecclesiæ pro festo Sancti jam dicti concedentis Indulgentiam plenariam, ad septennium duraturam ab anno* MDCXXXIX.

Ibid lin. 8 a fine — *sive Aumales* — l — *vulgo Aumale* — *et lin. ult. Mon daiid* — l *Medavy*.

Pag. 266 *num.* 12 *in marg.* scribe — *Historia*
C *translationis geminæ* 1650 *et* 1660 — *et in fine numeri ejusdem* adde. — *Erat hæc Latina Historia, epitome alterius longioris, quam idem Auctor prius Gallice Bollando simul miserat; sed serius reperi, quam ut ante impressionem conferre cum Latino possem: nunc autem recognoscens, deprehendo varias circumstantias minutiores habere, quas operæ pretium sit in Annotatis legere.*

Pag. 269 *col.* 2 *annot. b* — *Flammavilla juxta Dieppam* — l. — *Flammantivilla, juxta vicum Deppam*.

Pag. 273 *Annotat.* e, dele — Bellocasses, *vel* — *et solum retine* Bajocasses, *nam* Bellocasses, *seu potius* Veliocasses, *regionem tenuerunt, quæ Parisinæ urbi ad Occidentem sita, le* Pais Vexin *dicitur*.

Pag. 274 *Annotat.* c *lin.* 3 lege — Albamarna *seu* Albamarnula, *vulgo* Aumale, *quibusdam etiam* Albamala *dicta*.

Ibid. Annotat. d — Viel-Rouen, *ut est in tabulis, seu potius* Vieu-Rovan, *ut hodie communius vocatur ac scribitur, vicus est etc.*

Pag. 275 *auge Annotata: et consequenter in ipso textu novas adde litteras, huc referendas.*

a Ribodimons, *etc. et* adde — *ipsum vero suburbium vulgo* de Susemont *nuncupatur*.

b *Ad num.* 2 *lin.* 4 — *Excipe paucas Reliquias quæ alibi in ecclesiis reverenter servantur.* D

c *ad lin.* 6. *Est ea circa tres et dimidium pedes longa, alta duos, larga sesquipedem.*

d *ad lin.* 12 — *Monasterium S. Nicolai de Prato etc* b — adde — *Huic autem monasterio Godefridus Comes de Ribemont istam ecclesiam donavit anno* 1104, *fundatam ab ejus patre anno* 1083. *Monachi tamen eodem introducti non sunt, nisi post mortem Canonicorum an.* 1153.

e *ad lin.* 18. *Translatio recolitur* 13 *Novembris.*

f *ad num.* 3 *lin.* 2 — *Annus* 1650 *etc.*

g *Ibid. ad lin.* 14 — *Thesaurario isti nomen fuit* Gilbertus Carlier Ribodimontensis.

h *et i etc., quæ post dicta etc.*

His annotatis, placet Latine reddere ipsos authenticos Actus, quibus nota, initio consignatæ sunt, quæcumque num. 3 *prænotatæ Historiæ succincte referuntur.*

4 Anno MDCL, die VII mensis Junii Feria III Pentecostali, turmæ quædam hostiles, ab exercitu sejunctæ, ex mandato Vice-Comitis de Turenne et Comitis de Fuensaldaigne, cum Ribodi-montem occupassent expilassentque, nec ab ipsa quidem parochiali S. Petri ecclesia abstinendo rapaces manus, *Effracta anno* 1650, *a milite hostili capsa,*
E in eadem repererunt arcam sancti Martyris et Pontificis Germani, cognominati vulgariter Scoti, ipsamque effregerunt; nec enim propter vetustatem suam potuerat auferri ad oppidum S. Quintini, quo oblatum fuerat caput et brachium, depositumque apud Dominum D'Origny, Regium istic Advocatum. Relicta nihilominus in fundo arcæ fuerunt ossa, quæ Mag. Gilbertus Carlier, non ita pridem Thesaurarius prædictæ ecclesiæ, adjutus a piis aliquot diœcesanis suis, detulit in oppidum Feram, commisitque fidei et custodiæ Mag. Nicolai Viti, Presbyteri Curati prædictæ ecclesiæ S. Petri, qui et ipse istuc se fuga receperat: omniaque clausit in arcam, continentem ornamenta ecclesiæ, cum præsenti scriptura; et deposuit in ædibus D. Josephi Doctoris medici istic commorantis, præsente et suadente D. Mag. Antonio Bougier, Consiliario Regio et Locumtenente Ribodi-monte; Francisco Forestier, Notario Regio, Gilberto Carlier prænominato; et Dionysio Baillet, tunc Graphiario, nunc Scabino Ribodimontensi, qui simul omnes Feræ tunc erant. Acta sunt autem hæc I Augusti, et a singulis subsignata nomina fuerunt in protocollo, quod asservatus Ribodimonte in archivo publico. *Corpus a Thesaurario Feram defertur,*

F 5 Hodie vero, coram Notariis Regiis subsignatis, comparentes venerabilis et discretus Joannes Heduin, Presbyter, Doctor Theologalis, Consiliarius et Eleemosynarius Regius, Concionator item ordinarius, Parisiis commorans in Collegio Remensi Parochiæ S. Stephani de monte; Ludovicus Buhot, Armarius, commorans in claustro S. Joannis Lateranensis; et Mag. Antonius Gra, jam dicti Remensis Collegii etiam inquilinus, omnes Ribodi-monte nati, certificarunt et testati sunt, quod corpus S. Germani Scoti, Episcopi et Martyris, fuerit in sua capsa (sicut per traditionem audiverunt) ab annis circiter octingentis; a die XIII Novembris depositum intra ecclesiam S. Petri Ribodimontensis, ubi habetur Patronus oppidi: et quod anno MDCL, durante obsidione et oppidi castri Guisiæ, mense Junio, prædones aliqui ab exercitu inimicorum immissi, violenterque ingressi Ribodi-montem, istuc residuos aliquot incolas repererunt, ac nominatim prænominatum Comparentem Buhot: qui dixit et declaravit, quod vidit frangi grandibus malleis prædictam arcam, interim dum alii prædonum socii ipsum et alios plures tenebant firmiter religatos, ut captivos jure belli. Effracta autem capsa, cum intra eam vidissent *quod annis 800 Ribodimonte fuisse, nec sacrilegio prædicto violatum, testatur qui vidit.*

A dissent ossa, mediantibus adhuc nervis et carnositate quadam exucca inter se quadamtenus cohærentia; tanto terrore fuerunt omnes divinitus perculsi, ut simul omnes fugam arripuerint, reliquerintque intactum argentum, et lapides gemmasque argento infixas. Ita remanserunt inviolata ossa sancta, quo ad usque præd. Gilbertus Carlier Thesaurarius ea excepit, collegitque intra mappam benedictam, et adjuvantibus nonnullis Feram detulit, quo Mag. Nicolaus Vains, tunc Ribodi-montis Curatus, cum Majori incolarum parte confugerat. Ibi de consilio Domini Boggier Locumtenentis civilis et Mag. Francisci Blondel Advocati Regii ac Majoris Ribodimontensis, prædicta ossa fuerunt deposita apud D. Josephum, Doctorem medicum Ferensis oppidi. Post hujus mortem arca, continens prædicta ossa cum ornamentis ecclesiæ Ribodimontensis, de mandato prædicti D. Hedumi, tunc Curati Ribodimontensis, translata fuit in ædes Theodori Violette mercatoris pileolarii, Feræ commorantis; ubi etiamnum est, continens adhuc ossa prædicta; nisi quod inde sumptum aliquid, traditum sit Fr. Joanni Cauchie, Priori Curato ecclesiæ S. Germani Scoti, ad ejus-

atque exinde mansisse Feræ depositum.

B dem suæ ecclesiæ ornatum. De quibus omnibus prædicti Comparentes petierunt fieri instrumentum authenticum, prout coram nobis in nostro musæolo factum est XIV Octobris MDCLIX, ac rite signatum ab omnibus.

Addit Curatus S. Germani Ambianens.

6 *Præter hæc autem communicationis hoc speciale est testimonium.* Anno MDCLIX, XXV Septembris, coram nobis Leonorio de Tupigny, Presbytero Magistro in Artibus Universitatis Parisiensis, Curato Parochiæ S. Petri Ribodimontensis, diœcesis Laudunensis, et Gilberto Carlier ejusdem loci cive ac Thesaurario actuali dictæ Parochiæ, simul cum R. P. Victore Ambianensi Capucino et Superiore Capucinorum Conventus Ferensis, atque R. P. Hippolyto de Ault, stitit se Fr. Joannes Cauchie, Presbyter Religiosus Professus Abbatiæ S. Joannis Baptistæ Ambianensis, Ordinis Præmonstratensis et Curatus ecclesiæ Parochialis S. Germani Ambianensis: qui nobis declaravit, quod motus devotione erga præd. S. Germanum Scotum Pontificem et Martyrem, atque Patronum jam nominatæ Parochiæ suæ, in ejusdem honorem requisiverit, et publicaverit anno MDCXLVI, Vitam ejus et Officium, sub approbatione qu. Illustriss. et Reverendiss. Patris ac Domini Francisci le Fevre de Caumartin, bonæ mem. Episcopi Ambia-

C nensis; visitaverit etiam locum martyrii ac sepulturæ, in oppido nomen ejus ferente in diœcesi Ambianensi Decanatus Oisemontani. Quodque prosequens prædictam devotionem, prosecutus etiam sit curam quærendi loci, ubi corpus ejus quiesceret; intendens obsequi zelo quo ferebatur, ad promovendum illius Sancti honorem, non solum in dicta Parochia sua, sed etiam in tota civitate Ambianensi, ubi populus pientissime erga eumdem Sanctum afficitur.

se post editam Vitam ac miracula

7 Hoc agens didicerit, ipsum de loco primæ sepulturæ translatum fuisse, ab annis circiter octingentis quinquaginta, in oppidum Ribodimontense diœcesis Laudunensis: sed non fuerit ausus illuc se transferre propter bella; verum scripserit plures epistolas venerabili et scientifico Domino Joanni Hedum, Presbytero Doctori in Theologia etc; cupiens ab eo certior fieri de Reliquiis S. Germani prædicti. Ille vero ipsi miserit Officium divinum, quod canitur in loco præd. in die Martyrii ejus II Maji, et in die Translationis Reliquiarum ejus die XXX Novembris: quo in Officio continentur miracula, iisdem fere verbis quibus reperiuntur in Vita edita per d. Fratrem Cauchie; ultroque obtulerit donare eidem notabilem aliquam partem Reliquiarum ipsius

cognito quod corpus Ribodimonti fuisset,

D S. Germani. Hac spe illectus ipse Fr. Joannes, quam primum sibi tempus favere, cessante bello, vidit; discesserit Ambiano XVIII Julii nuper præteriti, famulo suo Nicolao Archelin comitatus, et Ribodimontem advenerit XXII die ejusdem mensis; ubi non invenerit præfatum D. Harduinum, quippe qui Parisios se receperat, Cura oppidi in Petrum de Ribodi-monte translata. Itaque prænominatus Frater nos accedens, declaravit devotionis suæ et itineris causam: instanterque rogavit gratiam sibi fieri, per quam posset ipsius Germani arcam inspicere, secumque referre partem aliquam, sua in ecclesia Ambiani reverenter exponendam. Tum vero narravimus ei præcedentis temporis acta: quomodo scilicet effracta a prædonibus arca Feram translata fuerit.... ibique nunc asservetur.... Volentes insuper piæ ejus curiositati facere satis, deduximus illum ad ecclesiam S. Petri, ostendimusque locum ubi posita capsa erat: deinde vero consilium sumpsimus una cum ipso Feram adeundi, quod tamen differendum nobis fuit, eo quod prænominatus Carlier Ribodimonte abiisset, propter argentia quædam negotia: proinde Frater sæpe dictus Ambianum rediit.

et accepta spe portis obtinendæ,

illuc accessisse anno 1659.

E 8 Die autem X Septembris sequentis scripsimus Fratri illi, ut omnino curaret adesse Feræ die XXV ejusdem mensis: quemadmodum et fecit, Ambiano egressus die XXII, et postridie Feram appulsus, ubi non usque ad XXIV exspectavit, quando nos etiam isuc adfuimus cum præd. Domino Carlier: Sequenti vero die una cum eodem Domino adivimus R. P. Victorem Ambianensem, Prædicatorem Cappucinum et Superiorem domus et conventus Ferensis, atque R. P. Hippolytum d'Ault item Prædicatorem; rogavimusque dignarentur nos comitari, ituros ad Theodorum Violette, Magistrum Pileolarium, in cujus domo deposita servatur arca, continens Reliquias S. Germani, et argenteam ecclesiæ Ribodimontanæ suppellectilem, atque alia pretiosiora paramenta. Huc cum etiam advenisset, ut præmonitus erat, dictus Fr. Cauchie, ut interesset ipsius arcæ reserationi, Reliquias spectaret, suæque devotioni, faceret satis; oravimus præd. Dominum Carlier, penes quem claves arcæ erant, ut ipsam nobis aperiret. Quo facto, cum omni qua potuimus reverentia exemimus inde sacculos duos, quorum unus continebat sudarium S. Germani, in altero erant pene omnia illius ossa, exceptis capite atque brachio, quæ seorsim habentur inclusa argenteis thecis.

Deinde Feram evocato,

coram duobus Capucinis,

F 9 Porro cum idem D. Carlier, præstitisset juramentum, quod illa essent ipsamet S. Germani ossa, quæ ante violationem capsæ, factam per milites intus reposita jacuerant (utpote qui ea ipsemet collegit postridie violationis prædictæ; quod etiam attestabatur Processus verbalis, ex eadem arca productus) cumque omnes ipsas Reliquias profunde essemus venerati; ad instantem supplicationem prædicti Fr. Cauchie, accepimus inde os coxendicis unius, costæ unius, et unius vertebræ, cum parte maxillæ, cui etiamnum dens unus adhæret, ipsoque illo tempore donavimus præd. Fr. Cauchie, Curato Parochiæ S. Germani Ambianensis, per ipsum modo infra exprimendo istuc deportanda, et conservanda in choro jam dictæ parochiæ; ita scilicet, ut solus ipse directionem ejus rei habeat, quamdiu Curam ibidem obtinebit, ac postea ejus successores; hos et illum instanter rogantes, ut quantam poterunt adhibeant diligentiam, pro tantarum Reliquiarum condigna veneratione. Denique, postquam prædictas Reliquias, candido Corporali involutas, inclusimus pyxidi ex albo ligno, cum gossypio et filo albo, ad eum finem nobis per Fratrem Cauchie oblatis; eidem pyxidi etiam imposuimus duplicatam hujusce Processus verbalis, a nobis omnibus rite signatam, obsignatamque

reserata per Thesaurarium a eo,

tradidit Curatus Ribodimontensis ossa,

A que sigillo locali Conventus Cappucinorum Ferensium; quos rogaveramus ipsum sigillum nobis commodare, pro comprobanda dictarum Reliquiarum certitudine et omnium suprascriptorum: de quibus ipse Fr. Cauchie, petiit a nobis publicum instrumentum: quod cum ei annuissemus, atque geminæ sindoni albæ delicatissimæ involvissemus tam Reliquias quam Sudarium S. Germani; et utrumque fasciculum inclusissemus arculæ ligneæ albæ, una cum prædicta gemina sindone oblatæ nobis a dicto Fratre; addito etiam authentico hujus Actus exemplo; ipsam arculam octo clavis operculum transeuntibus confiximus, funibus cannabinis circumligavimus, et per quatuor partes obsignavimus sigillo antedicto; quo exprimitur S. Ludovicus Franciæ, cum circumscripto, SIGIL. CAPVC. CONVEN. FERE. Præsens autem instrumentum traditum fuit prædicto Fr Cauchie, hoc modo signatum. Fr. Victor Ambianensis Prædicator Capucinus, Superior Conventus Ferensis. Fr. Hippolytus d'Ault, Presbyter Prædicator Capucinus, Cauchie, Carner et de Tupigny, cum attestatione et signatura legali.

sub fide publici instrumenti;

et cetera novæ capsæ inclusit

10 Sabbato XXVII Septembris anni jam dicti B MDCLIX, prænominatus Fr. Joannes Cauchie, Curatus S. Germani prædicti, Ambianum appulit, in domum Presbyteralem ejusdem S. Germani, cum famulo suo, qui eum fuerat semper comitatus, Nicolao Archelin, afferens pyxidem albam prænotatam, cum Reliquiis, expresse numeratis in Processu verbali Domini de Tupigny, Curati Ribodimontensis. *Qui Frater, cum de omnibus antedictis accurate retulisset ad Illustriss. ac Reverendiss. D. Franciscum le Fevre, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopum Ambianensem, petiit assignari sibi horam, qua ipsi prædictas Reliquias reserandas et recognoscendas offerret. Assignata autem sibi die III Aprilis anni MDCLX, comparuit hora post ortum diei tertia, in capella Domus Episcopalis; et simul cum prædicta pyxide capsam querneam attulit, benedicendam ab Episcopo. Hic convenienter ad ejusmodi actum indutus, coram discretis ac spectabilibus Magistris Renato Robeville, Presbytero, Doctore Theologo in Universitate Parisiensi, Archidiacono et Canonico Theologali ecclesiæ Cathedralis Ambianensis; Carolo Picard, Presbytero, Juris Canonici Baccalaureo, Scholastico et Canonico atque Officiali Curiæ spiritualis; Carolo Houlon, Presbytero Licen-* C *tiato in Legibus, Clerico Consiliario Baliviatus et Sedis Præsidialis Ambianensis, ipsiusque Officialis tunc Vices-gerente; omnibus ejusdem Episcopi Vicariis generalibus: Secretario item, Promotore, ac Thesaurario Episcopalibus, pyxidem aperuit, omnia ut supradicta sunt reperit, ipsas Reliquias oblatæ sibi sindoni albæ ac serico rubro involvit, et separatim tribus pulvillis telæ albæ imposuit, eisque serico rubro filo assui fecit: itaque, simul cum Processu verbali desuper confecto (cujus hic summam dedimus) inclusit benedictæ a se querneæ arculæ, ac ligneis clavis clausam, et funiculo serico rubro obligatam, sigillique sui impressione munitam, reddidit prænominato Fr. Cauchie. Qui hanc narrationem concludens addit,* Intelligo quod, publicata inter ambas Coronas pace, Reliquiæ S. Germani, tam quæ apud S. Quintinum, quam quæ fuerant in deposito Feræ, Ribodi montem honorifice sint relatæ ad ecclesiam S. Petri, ubi in eodem quo prius honore habentur.

Ille Ambianum regressus,

ipsas Reliquias an. 1660 exhibet Episcopo Ambian

ab eoque recognitas recepit, in sua Parochiali exponendas.

DE S. WALDEBERTO AB.

NOT. 53

Pag. 279 num. 1 adde — *Sic etiam in nobili S. Faræ-monasterio diœcesis Meldensis* Reliquias S. Waldeberti Abbatis Luxoviensis *haberi (quem Sanctimoniales* S. Gaubert *vocant, et* Walburgim, Gauburge, *quasi* Gualbertum, Gualburgim) *scribit mihi Claudius* D *Castellanus Canonicus Parisiensis, postquam omnes ipsius loci lipsanothecas, monstrante Abbatissa, vidisset anno* 1685. *Verum metuo, ne hæc sit confusio infra notanda: ubi Abbatem Luxoviensem, ab ejusdem nominis Episcopo Meldensi, SS. Faronis et Faræ fratre, distinguere conabor.*

Ibid. col. 2 an. 24 post verba — Walberti Episcopi — adde — *Mabilio, in Appendice ad part. 2 seculi 3, daturus librum Miraculorum, de quo infra, notat in veterrimo Kalendario Corbeiensi, ante annos nongentos exarato, non aliter eorumi ejus memoriam quam hisce verbis;* VI Nonas Madias depositio S. Waldeberti Abbatis, *nec majorem titulum in ipso libro miraculorum uspiam ei dari. Idem post Part. 1 sec. 3 in addendis ad sec. 2 in Vita S. Salabergæ danda XXII Septembris, quæ Vita non longe post Waldeberti obitum scripta est; et in libro de miraculis ejusdem Sancti, nusquam* Episcopum, *sed jugiter* Abbatem *appellari notat. Similiter post sec. 4 in addendis ad 2 notat, in Vita S. Bathildis, num. 7 secundum nostram divisionem,* XXVI *Januarii, dici, Theofredum Corbeiam Missum* a Reverentissimo viro Domno Gualberto, quondam Abbate, *ubi sine dubio putat, si unquam fuisset* Episcopus, *sic etiam appellandum fuisse.*

E *Pag.* 282 *col.* 1 adde — *Mihi videtur, ad rem tantam decidendam nullum momentum adferre posse scriptor seculi* XI, *licet Benedictinus: quantumvis in camdem cum ipso sententiam eat Albericus trium fontium Monachus, ad annum* DCCCXXX *dicens, quod* ad hæc tempora Regula B. Columbani, tam in Francia quam in Burgundia, observabatur a nigris Monachis, sed S. Odo Abbas Cluniacensis Regulam S. Benedicti in Cluniaco, et in S. Benedicto supra Ligerim fecit observari, et exinde procedente tempore ubique recipi. *Quidquid enim isti dicant aut sentiant, certum est Benedictinæ Regulæ propagationem trans Alpes longe anteriorem esse seculo* X; *ipsæque Floriacensis Abbatiæ secundus Abbas S. Mummolus, adeo solicitus ut corpus sanctissimi Patriarchæ ad suum transferri faceret monasterium, satis certos nos reddit de Regula quam ille professus sit; et cujus dumtaxat observationem restituisse Floriaci potuerit S. Odo, non primum induxisse, utcumque actum sit cum Luxovio aliisve nonnullis, Burgundiæ ac Franciæ Orientalis seu Franconiæ monasteriis, quæ forte solam S. Columbani Regulam usque ad seculum* X *tenuerunt, licet Benedictinam nec ignorarent nec contemnerent, sed cum aliis aliorum Sanctorum Patrum Regulis haberent ac legerent pro spirituali instructione.* F

quamquam ea diu antea nota fuerit in Gallia.

Pag. 284 *Annot.* f *lin.* 6 *inchoetur Annot.* g Nant.. *et in fine addatur. — Ast idem in Addendis se corrigens, vult intelligi locum* Vinant, *quasi* Vicus-Nanti, *qui una aut altera leuca distat a Matrona infra Meldas.*

DE S. WIBORADA V. M.

NOT. 53

P*ag.* 287 *num.* 2 *lin.* 4 adde — *: eamdemque bis transcriptam nobis misit Gamansius, ex papyraceo Codice Augustano SS. Udalrici et Afræ, exarato (ut in fine hujus Legendæ additur)* anno Domini MCCCCXIIII, feria IV quatuor temporum in Adventu Domini: *cum quibus duobus ecgraphis editionem hanc conferens, paucula quædam aut diversa aut meliora reperi, et ad calcem apponenda censui Vita ipsa ab Ekkehardo etc.*

Pag. 288, *post num.* 5 adde — 6 *R. P. Joannes Mabilio, suo* V *seculo Benedictino inserturus Vitam a nobis acceptam, inter alia præfatur. Reclusorum Reclusarumque institutum celebre olim in Ordine Benedictino fuisse; idque probat exemplis* S. Hospitii *ac* B. Coletæ, *de quibus nos egimus* XXI *Maji et* VI *Martii. Ad rem nostram propius hic facit, quod narrata* S. Rachildæ *reclusione et morte, ex prælaudatis Hepidanni Annalibus idem addat, quomodo sexto post obitum Rachildæ*

Quam in Reclusione sequuntur.

 anno,

A *anno, Christi* DCCCCLII, Kerhilt VI Kal. Junii. in die Ascensionis Domini, sacro velamine induta est, et in Natali S. Mariæ inclusa, *primum quidem ad S. Georgium, deinde* circa Wiboradæ clausulam apud S. Magnum; *fuit autem ipsa* neptis S. Notkeri Balbuli, *uti asserit Ekkehardus Junior Cap.* 9, *mox subjungens, quod* Perchterat quædam vidua sancta, cum et ipsa includi optasset, et in clausula ejus (*Rachildæ scilicet*) sibi oblata pene annum in probatione laudabilis appareret; vulgi visitationes crebras et inanes devitans, in cella Salomonis circa parietem tituli S. Georgii includi rogaverat, magnarumque virtutum operatrix plures mihi annos exegerat. *De hujus morte, ad annum* MCCCCLXXXVI, *scribit Hepidannus:*

Kerhildis,

Pertherada,

Pertherat in claustro defuncta, petit loca cælo:

Hatker mox antrum, postquam, se damnat in ipsum.

Hatherus,

De Hatkero *vero*, octava Christi (*videlicet* Nati) *adeoque Kalendis Januarii defuncto, ita porro canit ad annum* MXXVIII

Hatker in melius mutatur (ut opto) Reclusus;

Dexter in Octava fit, bone Christe, tua.

Gerhiltha et Kothelindis.

Eodem etiam tempore similem reclusionem coluerunt apud Sangallenses, Gerhiltha *et* Kothelindis (*Virgines* B *an Viduæ incertum, grandævæ ambæ; id enim testatur idem Hepidannus ad earum mortuales annos*, MXIV *et* MXX, *hisce versibus:*

Cruda virens Deo Gerhilth, seniore sub ævo

Fungitur in claustris, reserans ergastula carnis, *Et.*

Flendo peractorum Kothelin veterum dierum,

Sponsi celsa subit, cui se vivam sepelivit.

Pag. 298 *post Annotata ponantur.*

VARIANTES LECTIONES.

Ex MS. Codice Augustano.

N*um.* 4 *lin.* 16 Quam dissimulata pro tempore causa.

5 *lin.* 17 Cumque ille.

6 *lin.* 1 Rem roboraturus sum.

7 *lin.* 12, immoramur.

8 *lin. penult.* in seculum seculi mansuræ.

10 *lin.* 15 coegisset *l.* coegit.

Lin. 20 et 21 una Kelim, altera Bertheda: *quæ minus placent,*

Lin. 31 *l.* contenta (esset) *et dele* [cetera]

13 *lin.* 11 eum: *l.* cum.

14 *lin.* 15 videretur, *l.* videret.

C 15 *lin.* 1 prædictum est.

16 *lin.* 16 in Potamico lacu *vulgo* Boden zee, *seu potius* Bodmen-zee *ab adjacente castro: alias posset dictus ab auctore videri* Potamicus, *id est* fluvialis, *quippe quem Rhenus fluvius efficit: antiqui* Venetum *dixere.*

20 *lin.* 2 qua. *l.* quæ.

36 *lin.* 7. Qui *l.* Quibus.

NOT. 45 *Pag.* 34 *ante vitam* S. Antonini *ponatur ex Appendice pag* 13*. *Commentarius sequens.*

DE B. MAFALDA REGINA.

Pag. 314. *num.* 5 *sic inchoetur*—5 *Ita Rodericus, ex cujus lib.* 6 *cap.* 21 *scimus*, Alfonso VI, *quem Imperatorem cognominant, filias duas fuisse;* Urracam, *unde natus nepos* Alfonsus VIII, *Henrici pueri proavus; et* Sanciam, *nuptam Henrico Comiti Portugalliæ, unde natus est Alfonsus, ejusdem Portugalliæ primus Rex, avus Mafaldæ: sic ut sponsi se mutuo contingerent in quinto gradu, in quo nuptias contrahi tunc adhuc vetabatur Canonico jure: quæ omnia distinctius patebunt ex nostris ad Acta S. Ferdinandi Regis Commentariis die* XXX *Maji. Sciens ergo* Mafalda, *quale ipsam inter se et Henricum Castellanum consanguinitatis* D *impedimentum esset, et præ oculis habens Tarasiæ sororis suæ exemplum, quæ ab Alfonso Rege Legionensi amitino suo, post annorum plurium contubernium liberosque susceptos, fuerat coacta recedere, ut Regnum Interdicto solveretur; supponi debet, ut erat non minus prudens quam pudica, et annos tum forte nata viginti quatuor, diligenter cavisse, ne quid Rex puer circa se aut vellet aut posset agere decori contrarium, quemadmodum recte animadvertit Cardosus, ex cujus Hagiologio etc.*

DE S. ANTONINO ARCHIEP. FLORENT. NOT. 46

P*ag.* 316 *n.* 2 *lin.* 13 post —*accuratissime ederetur* adde —*Idem deinde nobis significavit etc. ut in App. pag.* 13. *

Pag. 317 *col.* 2 *post. lin.* 10 adde—

13 *Absolveram autem non solum compositionem prædictorum omnium, sed etiam impressionem, tresque priores Maji tomos in lucem emiseram; quando prælaudatus Illustrissimus Patronus meus D. Antonius Magliabechius misit Italicum Vitæ compendium, statim a peracto Concilio et me ei Castilionæo et Leonardo* E *descriptum, a Fr. Joanne Maria Tolosano de Colle Vallis-Elsæ Conventus S. Marci Professor, cui testimonium eruditionis minime vulgaris perhibent ejus opera complura, in Bibliotheca Conventus istius asservata, uti lectorem docet Præfatiuncula, eidem post plures anteriores editiones nuper recusæ præfixa. Recordatus etiam Magliabechius, in Museo suo, non tam copia quam vetustate et delectu librorum æstimando, haberi aliam pleniorem Italicam Vitam Sancti sui tutelaris ac synonymi, anno* MDLXIX *Florentinis typis Italice editam, auctore Euphrosyno Lapini, ipsam mihi misit. Laudat eum Catalogus scriptorum Florentinorum Pocciantii a tersa Latinitate, Græcæque linguæ ac liberalium omnium Artium peritia singulari, qua nobilissimos quosque patriæ suæ juvenes non modica cum eorum voluptate perdocuit: sed mirum est, complura ejus utroque idiomate Latino Tuscoque opera recensenti, hunc de S.* Antonini *vita libellum innominatum præteriri, duobus dumtaxat annis editum ante Auctoris mortem, quam obiit eo ante anno* MDLXXI, *ut hoc ejus quasi testamentum dici possit. Inscribitur opusculum Fr. Angelo Diacetto, Fæsulano Episcopo, ex Ordine S. Dominici ad eas Infulas assumpto: qui etiam in eodem Ordine, post abdicatam Prælaturam pientissime obiit, triennium* F *non integrum Lapinio superstes; vir etiam ipse, dum viveret, doctrina et sanctitate clarissimus. Profitetur Lapinius secutum se Auctores duos, quorum primus* Sancto familiarissimus *haud dubium quin Franciscus Castilionensis*) statim post mortem ejus Vitam scripsit Latine, affectando strictam ac brevem sermonis elegantiam; copiosius alter, quamvis stylo minus venusto, eamdem composuit, tempore Clementis VII, rogatus a quodam P. Procuratore Ordinis S. Dominici, *scilicet Fr. Vincentio Mainardo prænominato,* ipsique Pontifici misit. Ego vero, *inquit,* ex directione duorum istorum, et propriarum observationum quarumdam adminiculo, conformium ei relationi, quam a puero accepisse memini; ab iis qui ejusmodi mirabilia audiverant recitari a senioribus suis, quorum patres ipsi Archiepiscopo sancto coævi familiaresque fuerant; accinxi me ad conscribendum præsentem tractatum vulgari nostra lingua; ut communis omnibus esse possit memoria gloriosissimi sui Pastoris. Hoc autem eo magis necessarium mihi visum est, quod licet prædictæ Vitæ, ipso quo sunt compositæ tempore, typis mandatæ sint; exemplaria tamen earum usque adeo rara nunc inveniantur, ut nec apud ipsos quidem Sancti Fratres, nisi perquam difficulter, ea sit reperire. *Ita ille,*

Vita Italica ab Euphrosyno Lapini,

et Castilionensi et Mainardo propriisque notitiis,

: literis

unde hic datur accepta Appendix.

A *litteris Florentiæ datis x Septembris. Quod si jam tunc tanta erat exemplarium prædictorum raritas, nil mirum si rariora ea nunc sint, magnæque felicitati sibi Magliabechius ducat, Vitæ a Castilionensi curatæ impressum exemplar in sua habere bibliotheca; nec minus nos nobis gratulemur, accepisse ex Hispania iterum, quem Florentiæ nusquam invenimus. Interim operæ pretium fuerit, facilitata collatione jam impressarum a nobis Latinarum Vitarum cum ista posteriori Italica, referre in Appendicem, Gloriæ postumæ præmittendam post Acta, quidquid a Lapinio singulariter commemoratum notaverimus.*



Sancti effigies genuina.

14 *Præter hæc, nihil ultra habens quod addam, animadverti in Actis Translationis fieri mentionem tabulæ, positæ super altare, sub quo conditum sanctum corpus credebatur;* In qua *tabula* depicta existebat imago sanctissimi Crucifixi, ad cujus pedes flexis genibus depicta est etiam imago S. Antonini, dictum Crucifixum adorantis. *Sed et* in facie *ipsius depositi, sub eodem altari collocati,* reperta *dicitur* imago dicti C S. Antonini, modo quasi jacentis et mortui, cum quibusdam Versibus. *Hæ autem imagines cum fuerint æstimatæ* a tempore depositionis ejus *sic extitisse; cupido me subiit eas exquirendi, et ectypa si possem obtinendi: sed responsum accepi eas quidem non extare amplius, haberi tamen in civitate vetustas alias, non solum pictas, quibus diffidere vir prudens merito possit; sed etiam fusiles, ex ea forma, quæ fuit ab ipsomet mortui vultu accepta, quo nihil optari potest ad genuina lineamenta certius. Talem igitur hic accipe, qualem D. Carolus Marcellinus, eximius Florentiæ statuarius, hunc in finem delineavit.*

Pag. 354 *Annot. e lin.* 4 sic lege—*Sed audaci unius ex Electis, Petri scilicet Capponii dicto factoque cohibitus—Deinde ponatur.*

APPENDIX

Ex Vita Italice scripta ab Euphrosyno Lapini.

Mortuo D. Bartholomæo Archiepiscopo Florentino, contigit totis novem mensibus Sedem vacantem manere, eo quod Eugenius Papa IV, Florentinæ Ecclesiæ optime affectus, utpote qui Florentiæ natus D fuerat, hæreret ambiguus, quem potissimum illi præficeret. In hac tam longa deliberatione, divina id ordinante providentia, animum nonnihil laxaturus, die quodam venit ad capellam palatii, ubi Fr. Joannes ex Ordine Prædicatorum, Professus Conventus S. Dominici Fæsulani, idemque celeberrimus pictor, de mandato et ad petitionem ipsius Pontificis, Christi a cruce depositionem pingebat, aliasque historias, quas ibi etiamnum videre est. Erat Joannes vir bonus ac simplicissimus, ideoque perquam carus Pontifici ac familiaris. Hic ingredientem salutans, cum solito tristiorem incedere animadvertisset (consueverat enim frequenter, et hilari semper facie, ad opus inspiciendum venire) interrogavit, ecqua tandem causa sic perplexum haberet. Non levis, inquit Pontifex: cogitamus enim, quomodo, elapsis jam novem mensibus, quibus nullam potuimus quietem capere, tandem idoneum Præsulem præficiamus patriæ tuæ: necdum enim, quamvis multi oblati sint, occurrit animo, cujus denominationi possim acquiescere. Ad hæc Joannes; Ne Tua, inquit, Sanctitas hac de ista se cura liberaverit, cui tanta suppetit copia proborum atque litteratorum virorum, ut plurimi numeros omnis istud reclamari possit. Inter hos non ultimus mihi nominandus occurrit Frater Antoninus, de quo E Sanctitas sua toties magnificum tulit judicium, admirans eum ac præferens omnibus, ingenii ac virtutis laude præstantibus, qui non solum in nostra civitate Florentia, sed etiam ubicumque florent hac ætate, tam quoad experientiam regiminis, quam quoad scientiæ Theologicæ profunditatem: ille vero opportune vicinus nobis est, Conventus per Regnum Neapolitanum visitando circumiens. Hic vel alii similes quorum ideo ratio nulla habetur, quia sese per ambitionem non ingerunt, uti alii, hac ipsa de causa indigni, et interim omni hora molestia sollicitudinem vestram leniunt; quorum ex meritis facta electio; non solum quietem Sanctitati Tuæ conciliabit, sed etiam laudem pariet.

Post 9 mensium deliberationem anxius pro creando Archiepiscopo Pontifex,

suggestum sibi a Religioso Pictore Antoninum,

2 Non tu, subjunxit Pontifex, sed Spiritus sanctus per os tuum mihi locutus est, ostendens mihi quod medio in mari aquam requiram, et virum nominans procul dubio dignissimum. Gratias deinde Joanni egit, et de iis quæ dicta erant silentium ipsi imposuit; ac porro ad alios sermones digressus, in sua conclavia rediit, firmiter decretum habens Antonium Archiepiscopum nominare; quemadmo- F dum, præter omnium expectationem, convocato postridie consistorio, fecit. Ita omnino actam rem certissimo mihi constat: nec satis demirari possum, quod nostri temporis scriptor aliquis, ex occasione mentionem inducens Fr. Joannis Pictoris, asseruerit, quod huic ipsi Archiepiscopatum obtulerit Pontifex; sed ab eodem, suæ incapacitatis conscio, propositus Papæ Antoninus fuerit. Verum quid mirer in eo casu narrando sic exorbitasse scriptorem istum, quando eidem etiam accidit, Nicolaum V pro Eugenio IV nominare? Antonius interim, intellecta sui nominatione, decrevit fuga sese in Sardiniam subducere. Sed hoc cogitanti, et nihilominus moras aliquas in Regno trahenti, ne suæ Religionis cœpta negotia confusa et imperfecta relinqueret; supervenit improviso suus ex sorore nepos Petrus, celeris equis ideo advectus Florentia, quia avunculi ingenium cognitum habens, haud frustra metuebat ne is electioni suæ repugnaret, et repugnando irritam faceret. Tum Nepotis et Patrum multorum precibus victus, consensit quidem redire in Tusciam, sed convocatis in Fæsulanum Conventum diœceseos Florentinæ Prælatis, conatus est excusare sese.

ad id munus eligit.

Ipse ægre regressus in Tusciam Prælatis se excusat,

3 Quanto autem excusabat magis, magis illi eum optabant habere, cumque videretur precibus eorum

A eorum concordibus nihil moveri, decreverunt pariter omnes scribendum esse Romam, ad Communitatis totius tunc in Curia Legatum, Paulum Zenobii qu. Pauli de Diacetto, significantes ei quantopere ille repugnaret oblatæ Prælaturæ, ipsique econtrario Pastorem non alium velle consensissent; injungentes eidem, quacumque ratione id ageret, ut vel sponte vel coactus admitteret Antoninus oblatam dignitatem: id quod inter alia dictus Orator Dominio Florentino significat, se apud Pontificem tandem effecisse. Vidi ego talium litterarum exemplar in fragmento cujusdam libri, ubi per modum Ephemeridum adnotabantur Legationis istius acta, quod fragmentum hodiedum servatur apud D. Franciscum Diacettum Canonicum Florentinum, dignum heredem, non solum nobilitatis avitæ, sed etiam virtutum majorum suorum. Placet autem ex illa Epistola, scripta die XIX Februarii MCDXLV, ad confirmationem prædictorum, transcribere articulum huc spectantem, est vero hujusmodi. Quantum ad Archiepiscopum, mihi dicit (scilicet Pontifex) expertum se omnia, tam per litteras, quam per certos homines, ac porro libenter idem facturum: hortatur autem Dominationes vestras, ut Fratri Antoninum faciatis,
B eique persuadeatis acceptare munus: quod si porro persistat negare consensum, Dominationes vestræ omnino intelligant quare neget, eumque exorent atque constringant. Quibus ex verbis liquet, qua in æstimatione bonus ille Religiosus apud Pontificem esset; qui repugnantiam tantum intelligens, nec absque ratione eam esse persuasus, omnino voluerit causam quæri; quam ubi denique non aliam animadvertit esse, quam profundum Christianamque viri humilitatem, absoluto eum præcepto constrinxit.

Hi vero per Legatum suum Romæ instant,

ut cogatur acquiescere

4 Archiepiscopus factus, voluntariam paupertatem nihilo minus quam antea sectabatur: quod si homines largi et caritate præditi, ut sæpe fiebat, mitterent ei aliquid ad usus suos, continuo jubebat vendi, acceptumque pretium in pauperes distribui. Contigit autem virum nobilem donare ei lectisternium sericum acu laboratum, eo quod judicasset non satis congruum ipsius dignitati esse vile illud, quod Archiepiscopi lecto instratum viderat: quippe quo vix patienter mediastinorum quispiam uti voluisset. Verum ille venum misit oblatum, et pretium in eleemosynam erogari jussit. Venditum in veterarii cujusdam apotheca agnovit Nobilis qui donarat; ratusque defectu pecuniæ id fecisse, quem sciebat
C sæpe etiam de necessariis sibi tulisse, eleemosynæ faciendæ causa; stragulum idem redemit, Præsulique remisit, idque tertium. Quæ res vulgo cognita adeo non restrinxit caritatem civium, ut potius plurimi, ex nobilioribus et opulentioribus, de substantia sua ad eum conferrent, eo fere modo, quo temporibus Apostolorum primi fideles deferebant bona sua ad pedes S. Petri.

Paupertatis amans,

pretiosius stragulum ter vendi facit in eleemosynam.

5 Nulla non nocte surgebat ad Matutinum Officium, nec erat domesticorum ejus aliquis, qui, ejus hoc in genere constantiam aliquando expertus, quantumcumque intempesta esset aura; sequi eum detrectaret: quare aliquando etiam contigit ostendere Deum quam id sibi gratum esset. Cum enim hiemali ac pluvia nocte, per densissimum imbrem, sic progresso in Cathedralem occurrerent domestici, humorem a vestibus excussuri, quas perplutas invenire credebant, nec filum quidem madere mirati sunt. Habebat sororem Sanctus, conjugio copulatam. Ea cum aliquando de rei familiaris angustiis quereretur, solari eam volens frater, bono ut animo esset, jussit; futurum aliquando asseverans, ut grave tunc onus, levissimum experiretur; tantum filiis, quos tres habebat, bene educandis incumberet sedula. Nec irrita talis prædictio fuit: unum enim eorum vidit mater ad eum ipsum gradum dignitatis evectum, in quo tunc Sanctus erat: et alii duo insignes Legum Doctores fuerunt. D

Quot noctibus surgens ad Matutinas,

non tangitur a pluvia.

6 In publicis vitiis reprehendendis, si verba non sufficiebant, violentioribus etiam remediis utebatur. Ita cum sub tempus Vesperarum, quibus ipse intererat, nobilissima quædam sponsa ecclesiam ingressura esset, singularis omnino formæ, et quæ ista vice primum procedebat in publicum; ac sparsa rei fama, juventus quasi infinita accurrisset ad spectaculum, viam qua transitura erat obsidens; mox atque eam portæ templi appropinquare auditum est, facto in Chorum concursu, omnia sedilia et scamna occupavit, et utrimque veluti in septem reducta, non nisi angustissimum transitum relinquebat. Hinc ingens toto Choro strepitus confususque tumultus, cum posteriores alii urgerent anteriores. Tantam eorum protervitam ferre non valens Archiepiscopus, surrexit de throno suo; ingressusque in sacristiam, manipulum funium arripuit; et facto exinde flagello, plenus zelo ad tumultuantes accessit; quantumque valebant brachia percutere incipiens; Ite, inquit, abite, scelerati et satanæ filii, Dei templum domus orationis est, et vos eam facitis speluncam latronum. Ad Evangelicas hasce voces E tantus terror invasit multitudinem totam, ut quasi iram Dei in vultu sui Pastoris legisset unusquisque, certatim ad aliquam portarum procurrerent omnes, exitum quæsituri, ita ut pene invicem conculcarent. Fuitque res admiratione dignissima, quod tali in casu, quo etiam vilissimus quisque solet audacissimus esse, in tanta turba Nobilium, et juvenum, et pro hujus seculi corruptela insolentissimorum, nec unus quidem repertus sit, qui hiscere contra auderet.

Tumultuosos in templo ad sponsam nobilem videndam concursus

flagello dissipat

7 Mortuo sepultura fuit data, ad latus communis sepulturæ Fratrum, quæ est ante portam Chori: ibidemque postea facta est capella, ac supra depositum Antonini altare, craticulatum a fronte, ut videri possit monumentum: ante quod tenetur jugiter accensa lampas, et sic ad nostra usque tempora perseverat. Quamvis autem Pius Papa V, cupiens vel unicum sancti viri digitum obtinere, suum hoc desiderium Priori Conventus S. Marci indicasset; missus tamen ea de causa Romam fuit R. P. Fr. Sanctez Cini, qui suæ Sanctitati significaret, sepulcrum istud ad eum usque diem numquam apertum fuisse: rogaret proinde, ne, si omnino id fieri Pontifex vellet, absque apparatu aliquo extraordinario F id ageretur. Quod ille intelligens, neque tunc satis idoneum tempus esse cognoscens, maluit rem differri.

Mortui digitum optat habere Pius V. Pont

Pag. 358 *num.* 16 adde — *Blasius Ortizius, Canonicus Toletanus, Adriani Papæ ex Hispania in Italiam comes, et quamdiu is fuit in vivis domesticus,* Itinerarium *ejus* ab Hispania Romam usque ac ipsius Pontificatus eventus, summa fide collectos *reliquit tribus libris, dignissimis plane quos tertio suo Miscellaneorum tomo insereret eruditissimus Baluzius. Libri istic* III *Caput* XXX *totum est* de Canonizatione Beatorum Antonini et Bennonis. *Colitur autem S. Benno, Misnensis in Saxonia Episcopus,* XVI *Junii, de cujus Canonizatione cum nulla habeatur promulgata Bulla, commode istud Caput ibidem proponetur ad supplendum defectum. Satis sit ad laudem Adriani cum Ortizio notare, quod* quamvis summa pecuniarum non exigua in ejusmodi *Canonizationis* actu, tum in Pontificia familia toganda, tum in aliis impendiis soleat consumi; circumspectissimus tamen Papa tales sumptus, quasi alienos a sanctimonia et puritate Canonizationis, fieri vetuit.

Adrianus omnia, gratis fieri jusserat.

Pag. 359 *num.* 19 adde — *Cœptum id mox executioni mandari, tam Florentiæ quam in toto Prædicatorum Ordine. Et in hujus quidem Breviariis, secundum*

A *dum exemplar quod habemus excusum Parisiis anno* MDXLIX, *insertum reperitur Officium, quoad Hymnos,* ***Antiphonas, Lectiones, ac Responsoria totum proprium:*** *quali autem usus sit reliquus Florentiæ Clerus non comperi: nam Lectiones et Orationem proprias, de quibus infra, primum anno* MDCLXV, *sub Pontificatu Alexandri VII, invenimus fuisse approbatas.*

2 *Quod ad omnes per universam Ecclesiam Seculares et Regulares attinet, a quibus etiam voluit Pontifex Officium cum Missa præfata secundum morem* ***suarum Ecclesiarum recitari, an unquam et alibi quam Florentiæ adductum in praxim mandatum illud sit,*** *vehementer ambigo etc.* — Tum in fine ejusdem numeri adde — *Ut ut est, cuicumque difficultati, in celebrando* S. Antonini *festo cate(?)us oblatæ, occurrit anno* MDCLXXXIII S. D. N. Innocentius Papa XI, *die* XVII ***Augusti publicato Brevi, quo declarat, qualiter*** de consilio Eminentiss. et Reverendiss. DD. Cardinalium, sacræ Congregationi Rituum præpositorum, habitæ die XXIV currentis anni, ad pias preces Serenissimi Magni Ducis Etruriæ, benigne indulsit, ut imposterum in Ecclesia universali quotannis die X Maji possit recitari Officium, et celebrari Missa
B S. Antonini, olim Archiepiscopi Florentini, Ordinis Prædicatorum, de Communi Confessoris Pontificis ad libitum, juxta Rubricas Breviarii et Missalis Romani, ab omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, tam Secularibus quam Regularibus, qui ad Horas Canonicas tenentur. *Anno deinde sequenti eadem* sacra Congregatio, ad reiteratas preces Serenissimi Magni Ducis Etruriæ, Lectiones proprias pro secundo Nocturno et Orationem de prædicto S. Antonino, alias sub die XXI Novembris MDCLXV revisas, et relatas per Eminentiss. D. Card. Azzolinum, et ab ipsa sacra Congregatione pro Clero Florentinæ diœcesis approbatas, et relationem ejusdem Eminentiss. Azzolini, permisit recitari ac respective celebrari posse, etiam in universali Ecclesia, *ut supra,* die XI Martii MDCLXXXIV.

Pag. 360 *col.* 2 *post num.* 27 *hæc subjunge* — *Non erat nobis satis etc. ex App. pag.* 13 * *et seqq. in margine autem* hæc Synopsis scribatur. — *Ex inventario de*

Festum nuper ad 10 Maji translatum.

translatione Processu plenius habetur, quomodo ea decreta, — accesserit Archiepiscopus ad ecclesiam S. Marci, — *ubi recognovit monumentum Hartelius tabulatum — quod etiam alii plures putarunt — uti et altare supra illud constructum: — quibus effractis apparuit capsa, in eaque sanctum corpus — habitu Ordinis* ***et Pallio indutum — exemptisque intestinis incorrup-***
C ***tum — quod Pontificalibus deinde indutum, defertur ad*** *sacrarium.*

Pag. 362 adde — 39 *Hujus* ***Translationis*** *occa-* D
sione, reservatas fuisse nonnullas sacri corporis particulas, variisque principibus impertitas, vix equidem dubitaverim: nostrum certe Monasteriense in Westphalia Collegium habet aliquas in Reliquiario aræ S. Crucis, et in Reliquiario parvo Sodalitatis minoris: de aliis alibi necdum cognovi: plures paterent, censeo, si haberemus Lipsanographiam Dominicanorum Conventuum, quibus par est credere plures fuisse communicatas. Sufficere poterat hæc gestæ rei fidelis relatio, ex Italico contracta et Latine reddita: placet nihilominus publicum totius actionis instrumentum, quomodo Latine impressum habetur, totum hic addere. Est autem hujusmodi.

Dei nomine invocato *etc. ut in App. pag.* 15 * *col.* 2 *et seqq.* — *Ut de vitiis fuerit post num.* 16 *sic inserere* ***jam indicata ac porro indicanda additamenta, ut communitati proportionaliter numeri augeantur hoc modo:***

17 *Blasius Ortizius etc.*

§. *III.* 18 *Secundo post Canonizationis publicationem anno etc.*

19 Quapropter Vitam et gesta.

20 Et quoniam cupimus.

21 *Quod ad omnes per universam ecclesiam Seculares.* E

§ *IV.* 22 *Testatur in Bulla Canonizationis* — *et* ***sic consequenter usque ad*** 27, ***nunc*** 28 ***num. post quem ex App. habetur***

29 *Non erat nobis satis etc. usque ad* 36 *inclusive: ut qui numerus est* 28 *fiat* 37.

37 *Post hoc laborari cœptum etc.*

§ *V.* 38 Omnibus in diem octavum Maji *etc. usque ad finem; ita ut ultimus numerus, qui nunc* 38 *est, fiat* 46.

47 *Sufficere poterat hæc etc.*

48 Cum Sanctum corpus *etc. ut in App. pag.* 16 *, *continuatis successive numeris usque ad finem. Ultimæ autem huic additioni jungatur marginalis Synopsis hujusmodi* — *Cum anno* 1589 — 15 *Aprilis* ***recognitum corpus, — et in novam capellam transferendum,*** — *expositum* 8 *Maji fuisset* — *congregatis* 9 *Maji qui processuri erant* — *panegyrim recitat Episcopus Glandaten.* — *post quam illud humeris Episcoporum exceptum,* — *et per urbis Florentinæ præcipuas quasque vias circumlatum fuit,* — *comitantibus* 5 *Cardinalibus et* 19 *Episcopis,* — *Deinde Archiepiscopus exhibet Breve Sixti V* — *secundum quod omnia egerit:* — *testatusque ipsum esse corpus S. Antonini* — *novo* ***illud altari includit — condito de re tota publica instrumento.*** —

F

APPENDIX

AD DIEM TERTIAM MAJI.

Not. 47

P*ost* B. Alexandrum Cisterciensem *pag.* 363 *col.* 2 *ponantur hæc nomina.*

B. Zacharias, Ordinis Minorum Alanquerii in Lusitania.

B. Æmilia Biccheria, Ord. S. Dominici Vercellis in Pedemontio.

B. Alexander Vinciolus, Episcopus Nucerinus in Umbria.

B. Stanislaus Canon. Regularis, Casimiriæ in Polonia.

Ibid. inter Prætermissos col. 1 *post* S. Messalinam *ponatur* — S. Auxilii Episcopi et Martyris Translatio Forojulii *instituta celebrari anno* 1642, *post inventas ejus Reliquias: qua de re insignem tractatum nuper edidit, nobisque misit alibi laudatus Joannes Antelmius Forojuliensis Canonicus, conatus persuadere ipsum eumdem esse cum* Antiolio Episcopo, in Lerinensi cœnobio Luporum Concellita Maximorumque, Memphiticis et Palæstinis Archimandritis comparato *apud Sidonium Apollinarem ejus familiarem,* ***lib.*** 8 ***Epist.*** 14 ***quod plenius licebit examinare ad diem ipsius*** S. Auxilii ***natalem,*** *quando etiam de hujus inventione miraculisque agemus, scilicet* XXVI Januarii.

DE

A

DE INVENTIONE S. CRUCIS.

NOT. 48 *exemplo ad plures propagato per Urbanum VIII*

Pag. 365 num. 23 lin. 8 sic lege — *coeptam recoli memoriam inventæ Crucis? si non ipso quo inventa est die (hæc enim nimis incerta est conjectura, quam secutus est auctor epistolæ, Eusebio Papæ suppositæ supra, num. 13) eo saltem qui primus immobilis occurrere potest, habita ratione festorum cum Paschate mobilium, quorum ejus numquam serius refert Dominicam Quasimodo, quam 11 Maji. Sic tamen id credere velim Romæ institutum fuisse, ut etiam existimem etc.*

[illegible] lin. penult. [illegible] inter festa a populo [illegible] numeratum [illegible] partibus Italiæ Germaniæque [illegible]. Et Galliæ [illegible]

illis vero officium compositum sub Gregorio V.

in diœcesibus aliis plerisque, si Aurelianensem excipias, obligationem [illegible] fuisse, [illegible] primum [illegible] Urbanum VIII, [illegible] fuit ante annum MDCXXXIV, *quando Bartholomæus Gavantus [illegible] recudendum dedit; [illegible]* 2 *[illegible]* 7 *[illegible]* 7, *[illegible]*

B

[illegible] Maji, [illegible] (1522) *[illegible]* Petrum [illegible] Episcopatu, [illegible] Gregorio XI, *[illegible]* XXXVIII *[illegible]* VIII [illegible] *[illegible]* numeravit, *[illegible]*; mutavitque Antiphonas ad Laudes, ut essent eadem quæ in Exaltatione, quia priores historiam continebant dubiam, *imo fabulosam, æque ac Lectiones quæ eadem de causa mutatæ fuerunt. Ut ut est, nec in nostro quidem Belgio, quatenus ad Archidiœcesim Cameracensem spectat, feriatus in populo est dies* Inventionis, *sed dies* Exaltationis *mense Septembri, uti et per omnem Galliam.*

2 *Erit forte etc.*

NOT. 49

DE S. ALEXANDRO PP.

Pag. 373. *Num.* 8, *a lin.* 31 *reliqua istius paragraphi usque ad lin.* 55, *sic mutabis.* — Trebonius Gallus et M. Atilius Metilius Bradua Consules extiterunt *anno* CVIII, *Trajani* XI, *ultra quem annum superfuisse* Evaristum, *ad aliquot saltem hebdomadas, olim censuimus, ut post non longum intervallum succedere potuisset* Alexander, *circa initium Martii. Postea deprehendimus, eos dies, quibus primi* XVIII *Pontifices dicuntur sepulti, veros eorum natales esse, adeoque revera mortuum esse* Evaristum, XXVI *Octobris; neque quidquam tunc adhuc circa* Alexandrum *mutantes, censuimus recipi posse Vacationem integrorum quatuor mensium, post quos hic sederit* annos VIII, menses II, diem I, *juxta priorem Catalogum. Verum secundis curis [illegible] tractatum, quem circa Chronologiam Pontificum [illegible], [illegible] Catalogo [illegible] pro mensibus duobus,* menses septem; *itaque* Alexandrum *[illegible]* Evaristi, *primo Vicarium, a die* I *[illegible]; deinde Successorem, a die* V *Novembris, [illegible] Pontifex, Ecclesiam rexerit [illegible]* VII, *[illegible]* II. *Similiter* Alexandri *successor* S. Sixtus, *[illegible] ordinatus ante [illegible]* 8 *a fine.*

Pag. 375. *num.* 17 *lin. antepen.* [illegible] — adde [illegible]

E

Ossium [illegible]; *[illegible] etc.*

Pag 397 [illegible] 1. — [illegible]

DE S. PHILIPPO PRESB.

Pag. 427. *col.* 1, *lin.* 12 *a fine* — *Gamans as noster* — sic perge — *deinde eadem studiose transmisit,* NOT. 50 *[illegible] post Vitam subtitulo* Appendicis. *Fuerat Heidelbergensis Academia etc.—uti lin.* 9 *a fine, pag.* 431, *post Acta ponatur APPENDIX* de Ecclesia et Fraternitate S. Philippi, *uti habetur pag.* 18*.

Pag. 431 *de* S. Ursio *num.* 6 *col.* 2 *lin. antepen.* NOT. 51 post — *Apta* — adde — *nec non a Canonico Claudio Castellano Parisiis transmissas etc.*

Pag. 433, *de* B. Aufrido, *adde in margine litteras,* NOT. 52 G. H. *ut* P. Godefridii Henschenii *sciatur esse Commentarius iste.*

Post Pag. 439. *ponatur Commentarius de* B. Zacharia, ex Ord. Minorum, *ut habetur in Appendice* NOT. 53 *pag.* 22 *: deinde sequens omnino novus, quod nunc primum innotescat nobis veritas alicujus cultus.*

C — F

DE B. ÆMILIA BICCHERIA

EX ORDINE DE POENITENTIA S. DOMINICI

VERCELLIS IN PEDEMONTIO.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu, translationibus, Vita scripta, et anno mortis.

ANNO MCCCXIV. *A Ferrario Ep. Beatis Vercellensibus adscripta,*

Joannes Stephanus Ferrerius, *hujus nominis et cognominis Secundus Episcopus Vercellensis, ortus autem ex eadem Ferreriorum Bugellæ oriundorum familia, anno Domini* MDCII, *sui Pontificatus* III, *Vitam et res gestas S. Eusebii Vercellensium Episcopi et Patroni, ejusque in Episcopatu successorum, edidit et Clementi Papæ VIII dedicavit, ad calcem vero eorumdem subjecit Catalogum Sanctorum ac Beatorum, qui cives aut Episcopi Vercellenses fuerunt. In his ultima inter tres* Beatas, *utpote ætate junior, nominatur* Beata Æmilia Biccheria, Ordinis S. Dominici, *Gualæ Biccherii, Episcopi item Vercellensis et S. R. E. Cardinalis, proneptis. Hæc, fundato juxta urbis mœnia S. Margaritæ monasterio, ipsum aliquammultis annis Priorissa rexit, in eoque piissime obiit die* III *Maji; habita quidem in magna opinione sanctitatis, non tamen statim cœpta coli ut* Beata. *Colligitur hoc ex eo, quod fundatæ ab ea Sanctimoniales, ex suburbana sua habitatione in urbem commigrantes, circa annum* MCCCLX, *nihil solicitæ fuerint de transferendo pariter corpore. Cum autem cœlestibus supra sepulturam jam desertam luminibus noctu lucentibus, Episcopus ac cives Vercellenses exciti, venerabile corpus solenni processione instituta traduxerunt, die* VII *Augusti; videtur cogitatum fuisse de eo die, quotannis* B. Æmiliæ *sacro habendo; nam cum annue celebrare*

vovit

A vovit quæ num. 36 dicitur, eo die fuisse a maleficio liberata: sed nihil habeo unde affirmem, quod ea cogitatio habuerit consequentiam aliquam.

ut talis transfertur circa an. 1360,

2 Utebantur Sanctimoniales illæ, tunc cum facta prima Translatio est, adeoque paucis post migrationem annis, aut etiam solum mensibus, loco Capitulari pro ecclesia, donec ea ædificaretur a fundamentis: hac autem perfecta, suo potius affectui quam publicæ pietati consulentes, dudum penes se retinuerunt depositum istud sacrum. Non tamen hoc obfuit, quo minus etiam apud cives, eamdem urgente aliqua infirmitate invocantes, perseveraret veneratio Æmiliæ, tamquam Beatæ, etiam in picturis. Quapropter supra laudatus Episcopus, cognita cultus antiqui possessione, et veritate tam veterum quam recentium ejus miraculorum, Sanctimonialibus id petentibus, anno MDCIX, die XVII Augusti, cum duobus Canonicis, illuc accessit, et sanctæ Fundatricis corpus a loco Capitulari transtulit, ad ecclesiam interiorem sive chorum Sanctimonialium, in urnam lapideam, cubitis aliquot alte elevatam a terra; juxta quam ad ægrotantium votum sæpe accenditur lampas, ut illi ejus oleo peruncti sanitatem recipiant, quemadmodum recepisse plures, plurima circum anathemata testantur. Quin

iterumque an. 1609.

B etiam num. 49 Vitæ intelligitur, anno MDCXXXIV adhuc in usu Monacharum fuisse, ut memoriam ultimæ Translationis XVII Augusti festivius quotannis iterarent. Præcipuum tamen festum nunc agitur die III Maji; sed ita, ut nec Officium de ea, nec Missa fiat, nec imago ponatur in altari; cum omnia hæc sibi vindicet Crux sancta. Quid ergo? Totum templum, ornatu extraordinario excultum, et uti num. 57 dicitur, expositum venerabile Sacramentum, omnibus tunc specialiter illuc accedentibus indicat, aliquam ibi memoriam agi, quæ non sit aliis Ecclesiis Dominicisque festivitatibus communis. Hæc sub annum MDCLXXXIII examinanti Joanni Petro Faretto, nostri Collegii Vercellensis tunc Rectori, dixerunt Sanctimoniales, Bullam etiam Pontificiam aliquam se habere, ubi Beata Æmilia appelletur; sed diu quæsitam reperire non potuerunt, significaveruntque, putare se, quod ipsa, una cum fraudulentioribus multis de Beata scripturis, ablata Mediolanum sit ad monasterium S. Eustorgii, ab ultimo ex Prædicatoribus Confessario, quando ipsius monasterii gubernationem, Fratribus domum remissis, ad suam curam Episcopus traxit. De ea re interrogati Eustorgiani Patres, cum nihil scire dicant, oportet quæ latent tempori eruderanda relinquere, eorumque diligentiæ, quos hæc forte admonitio excitabit, ut studiosius requirant, siqua sint antiquiora monumenta quæ huc facere possint.

C

Vitam prior Michael Pio

3 Vitam compendio primus scripserat Michael Pio, de quo infra, anno MDCXIII, prout eam partim inter schedas monasterii, partim ex traditione Sanctimonialium habere potuit; hanc latius extendendam et miraculis posterioribus augendam sibi sumpsit Adm. Rev. Mater (fortassis Priorissa monasterii) Soror Anna Maria Æmilia Mechtildis Fuazza; sive, ut ipsa se brevius nominat in decursu, Sor. Anna Mechtildis, eamque Vercellis cum licentia Superiorum bis imprimendam curavit anno MDCLII et LXII. Accepi eam primum anno MDCLXXXIII, sub prælo habens alteram Maji partem. Accepi autem, unde illius notitiam hauseram, ab auctore scilicet Sacri Diarii Dominicani, Tomis sex Neapoli editi ante decennium; ab admodum, inquam, R. P. M. Dominico Maria Marchesio, qui eadem usus fuerat tomo suo tertio ad diem III Maji. Allegat hic etiam Michaelem Pio, agentem de ea, parte 2 de hominibus illustribus Ordinis lib. 1 pag 140, unde ea quæ ad primam translationem veterisque cultus indicia pertinent verbotenus fere accepit Sor. Anna Mechtildis, et pariter cum illo natam fuisse statuit Æmiliam anno Christi MCCXXXVIII, habitu autem monastico indutam anno MCCLVI.

deinde Anna Mechtildis, et ex hac Marchesius ediderunt:

4 Sed cum ille factam Priorissam dicat anno MCCLXXIII, obiisse anno MCCCXIV; ista anno MCCLVII, mortuam MCCLXXVIII; tantæ diversitatis aliam nullam verosimilem causam invenio, quam confusam memoriam annorum quadraginta, quibus Æmiliam, vel vixisse, vel monasterio præfuisse obscura et incerta ferebat traditio, in solo annorum numero sibi constans. Interim quam est difficile creditu, annorum viginti dumtaxat puellam, et, licet fundatricem, fere tamen adhuc Novitiam, quæque per leges nondum ætatem pupillarem excesserat, factam esse novi monasterii supremam Magistram: tam merito præsumi potest, quod Michael annum electionis a se notatum non acceperit ex cerebro suo, sed ex instrumentis monasterii, illo primum anno ab Æmilia ut Priorissa notatis, vel ex Provincialium Priorum Actis in Archivo Provinciæ servatis: quod ut ipse sine dubio totum scrutatus est libros suos scribens, ita Annæ Mechtildi inaccessum, juvare ipsam non potuit. Hujus ergo apud me minor, quam illius auctoritas est: ut taceam, quod ipsam deprehendam in supputandis temporum calculis infelicem nonnihil fuisse, quæ anno MCCLVI ingressam monasterium, quindecim solum licet annorum fuisse, cum nata MCCXXXVIII, debuerit annum decimum octavum egisse. Eadem utrumque ejus natalem diem, in terris et in cælis, Dominicæ Crucis inventioni dicatam, dicit etiam fuisse Dominicam; qui tamen dies, annis ab ipsa notatis, et habentibus litteras Dominicales C et B, debuerunt fuisse feria II et III.

D *omnes an. 1238 natam dicunt,*

sed primus verosimiliorem annum electionis ad Prioratum et mortis docere videtur

E

VITA

Per Rev. M. Sor. Annam Mechtildem Fuazam, Italice edita anno MDCLII.

CAPUT I.

Futuræ sanctitatis ante ac post nativitatem præsagia, propositum Religionis ineundæ oppugnatum a domesticis, probatum a patre.

Beata Æmilia Biccheria, cujus vitam et conversationem narrandam suscepimus, filia fuit Illustriss. D. Petri Biccherii et D. Aliciæ Borromææ, conjugum Vercellensium, stirpe nobilissimorum et opibus præpotentium. Etenim Excellentissimus Cardinalis Guala Biccherius, ex cujus nepote processit Æmilia, anno MCCXIX ædificari fecit sumptuosissimum illud templum et conventum S. Andreæ, quod nunc a RR. adm. PP. Canonicis Regularibus Lateranensibus possidetur, expensis in eam rem centum circiter scutorum millibus; itemque Nosocomium hujus civitatis, assignato eidem annuo sexies mille scutorum reditu. Parentes, plurium castellorum atque feudorum Domini, amplam in iis exercebant jurisdictionem: prole insuper multa fœcundi erant, sed feminina dumtaxat, quæ natæ fuere censebantur hoc ordine: D. Agnes, D. Alisia, D. Otta, D. Æmilia (hæc de qua sermo est) D. Beatrix, D. Margarita, et D. Martina: quarum aliæ nobilissimis familiis innupserunt, aliæ Domino consecrarunt virginitatem suam: ipsi autem sua illa sorte contenti, divinoque beneplacito acquiescentes, exercitiis devotionis intendebant, quantum eis per negotia domestica licuit; præsertim Alisia, nullum patiens sibi diem effluere, quo non aliquid pii operis peregisset. Etenim conversatio ejus omnis erat cum matronis piis ac spiritualibus, nec non cum adm. RR. PP. Dominicanis, quibuscum solebat de interiori animæ statu conferre: frequens autem in visitandis nosocomiis, eadem largis, sed secretis eleemosynis adjuvabat.

CAP. I Nata parentibus nobilibus et opulentis ac piis,

F

2 Egerat aliquando cum uno ex prædictis Patribus,

A bus, gravidam se esse nesciens; ab eoque reversa, una cum concepto fetu (Æmilia hæc futura erat, filiarum quarta) sensit insolitam sibi antea a cibo sumendo aversionem, iis omnibus diebus, quos postea filia jejuniis dicatos habuit, scilicet Veneris et Sabbati. Quia autem prædictus Pater eidem dixerat, fore ut filiam pulcherrimam pareret, per quam decus et splendor familiæ augeretur vehementer, divinoque obsequium promoveretur; maxima fuit perfusa lætitia, ejusmodi prædictionem conferens cum visione, qua paulo ante conspexerat matrem se factam puellæ, candidissimo velo coopertæ et cinctæ turma puellarum nubilium, quæ eodem velo contegi satagebant. Sane tam visionem quam prædictionem a cælo fuisse, patuit eventu, quandoquidem Æmilia postea facta est fundatrix monasterii nostri, in quod ingressa sancte vixit et obiit.

non sine præsagiis futuræ sanctitatis,

3 Nata fuit autem anno Domini MCCXXXVIII die III Maji in Dominica, eademque festiva propter commemorationem inventæ Crucis, sub horam XV, sedente in Apostolica Sede Gregorio IX illo, qui Sanctissimum Patriarcham nostrum Dominicum nomen Sanctorum Catalogo solemni Canonizatione adscripsit; Imperium vero Romanum obtinente Frederico II, Vercellis, civitate antiquissima simul et celeberrima, tam ratione divitiarum quibus olim abundabat, quam illustrium insigni sanctimonia heroum qui in ipsa aliquando floruerunt. Nativitas illa, non solum familiæ toti, sed et viciniæ gaudium simul stuporemque attulit, cum præsagiis futuræ sanctitatis; quandoquidem carni infantuli, e regione cordis, impressum signum Crucis est conspectum. Verum o! quanto longe major admiratio fuit inter solemnia baptismi, eidem a Reverendiss. D. Vicario conferendi, quando ab omnibus circumstantibus visa est columba candidissima, pernici volatu ad infantulæ caput se sistere, neque prius abscedere quam positum ei esset nomen Æmiliæ, quo pronuntiato, in altum sese tam celeriter sustulit, ut comprehendi nequiret ubi substiterit; meritoque præsumatur cœlitus dimissa, ad denotandum candorem illius sancti habitus, quo esset postea induenda ad regimen animarum illarum, quas suo pallio nunc complectitur et obumbrat in cælo.

an. 1238 3 Maji, Vercellis,

advolante ad caput columba baptizatur.

4 Quanta cum sollicitudine et diligentia fuerit educata Æmilia, facile quilibet comprehendere poterit vel ex hoc argumento, quod parentes, ne tam formosæ et gratiosæ filiæ quotidiano privarentur aspectu, decreverint eam domi suæ retinendam; committentes ipsam sagaci nutrici, istum in finem curiose lectæ. Affirmari porro cum veritate potest, quod a ventre matris secum tulerit indicium ejus amoris, in quo solidius postea exercenda erat et promovenda, dum etiam in ipsis cunis oculos fere in cælum defixos teneret, vel in honestas devotasque picturas circum cubiculum appensas. Nec minus dabat signum peculiaris quam erat usurpatura abstinentiæ, dum ubera bis tantum sugebat in die, mane scilicet atque vesperi. Utrumque fortassis præfigurabat futuros raptus ejus, amorosaque colloquia, olim per illam instituenda cum Domino universorum. Explicari certe verbis non potest, quomodo in ætate tam tenera ostenderet parvula capacem boni omnis indolem: unde et parentes, in exigua hac radice præsagientes abundantiam fructuum spiritualium, solebant sæpius inter se iterare prædictionem venerandi istius Patris. Neque vero quidquam decepti sunt, quando vel ex iis quæ ipsi in pueritia contigerunt, apparebat residere in ea spiritum illum fortem ac principalem, quo adjuta, esset executioni mandatura, quidquid cognosceret Dei honorem Ecclesiæque utilitatem de se requiri.

Infans alia quoque dedit indicia pietatis, C

5 Erat non solum speciei venustate, sed etiam D modestia singulari prædita, et moribus omnino placidis atque suavibus: adeo ut omnis ejus conversatio, haud minus quam sermonis, ex ratione temperatam præseferret; vultusque et oculi, velut fenestræ cordis, manifestarent viscera caritatis erga pauperes Christi. Simul etiam cum illa videbatur esse nata devoti animi inclinatio erga res spirituales: et jam inde a quarto suæ ætatis anno dixisses Religioni atque Choro factam, si audisses, nunc tracta voce submurmurantem, nunc elatiori tono cantantem per domum, Inclina Domine aurem tuam ad preces meas et exaudi me: totaque incensa desiderio claustralis vitæ, non cessavit illud identidem eructare, donec sui voti divinitus cognovit se futuram compotem. * Interim dum maxime egere videbatur maternæ auxilio solicitudinis, quadrima dumtaxat eodem privatur per illius mortem, cujus æque ac patris nutus solita observare, fuerat semper eidem obedientissima. Tum vero magna cum humilitate et affectus teneritudine supplex accidit cælorum Reginæ, ut sibi pro matre esse dignaretur, acceptando in filiam: quod pie credi potest obtinuisse, tum propter ea quæ postmodum ipsi in vita acciderunt, tum quia illo ipso tempore cœpit, cum extraordinaria dulcedine spiritus, degustare primitias sanctæ virtutis, subito sese abstrahens ab omni levitate puerili; annis quidem juvencula, sed sensu matura. E

caritatis erga pauperes

CAP. III et propensionis ad Chorum:

quadrima, matre orba, Deiparæ se commendat,

6 Repudiabat ergo ex tunc superfluum omnem ornatum corporis, simplici frugalique forma vestium contenta; et aversata delicias atque divitias, paupertatem asperitatemque vestitus sectabatur; quanto autem magis proficiebat ætate, tanto etiam magis crescebat virtute. Conabatur etiam voluntati propriæ contradicere; cumque occurreret aliquid genio suo accommodum, eodem, causa mortificationis, abstinere. Verba ejus pauca ac bene meditata erant; cum id unum spectaret attente, ut ne cui illa obessent, sed proximo semper prodesse possent: ideoque cum famulabus domus paternæ non conversabatur, nisi ut eas erudiret in spiritu: sed in suam sæpissime cameram recipiebat se, conversari cum solo Deo cupiens, cujus manibus omnem suam vitam commiserat. Orationibus adjungebat jejunia, jejuniis pauperum subventionem, quantam facultas præsens sinebat; detractis non raro de collo proprio elegantis quibusdam aureis, quas famulæ suæ ipsi circumposuerant. Recurrebat autem quam poterat frequentissime ad Matrem gratiarum, velut ad suam specialem protectricem et advocatam: nec prætermittebat alios quoque Sanctos invocare, ut iis mediantibus certius cognosceret effectuique manciparet divinam circa se voluntatem. Quæ omnia considerans pater suus, magna implebatur expectatione bonorum, familiæ suæ ex prosperis illius successibus profectibusque obventurorum. F

mortificationi et silentio,

orationi et jejuniis dedita,

7 Talibus cogitationibus intentus pater, quemadmodum admirabatur in filia tantam ingenii morumque gravitatem, ita delectabatur præconcipiendo felicitatem ejus domus, in cujus regimen aliquando esset per matrimonium inducenda. * Sed alia omnia meditabatur Æmilia, et altioris perfectionis cogitationes volvebat animo: quarum etiam die quadam conscium facere universam familiam non dubitavit, solo patre excepto, fortassis ne eum in tali ætate affligeret. Exposuit ergo eis innocens virguncula, quam ardenter desideraret dedicare sese divino famulatui in aliqua Religione, utique certo persuasa eorum consiliis adjuvandam sese ad executionem tam sancti propositi. Verum aliter longe accidit. Ex eo enim die cœperunt singuli studiose id agere, ut ipsam quacumque ratione diverterent, ab ejusmodi cogitatione, quam credere non poterant satis

cum indicasset desiderium Religionis,

CAP. IV

matura

A matura deliberatione niti. Alii suadebant remanere in seculo, ut suis possessionibus melius frueretur; alii exaggerabant Religiosi status asperitatem, mortificationes, disciplinas, jejunia, quorum nihil esset teneræ ejus complexioni proportionatum: omnes denique, vel consanguinitatis intuitu, vel specialis erga ipsam benevolentiæ, facessebant ei negotium; quorum sermonibus insultibusque, quam improvisis, tam parum gratis, succincta respondebat brevitate: non videre se, quomodo aut majoribus frui deliciis, aut teneræ suæ complexioni melius posset consulere, quam vitam inter Religiosas ducendo.

domesticos adversantes patitur,

8 Verum benignissimus Dominus eam, quam sibi delegerat in Sponsam futuramque Matrem tot filiarum in domo sua sancta, non deseruit in hujusmodi certamine: sed ei ingerens prudentem formidinem, ne consilium suum aliunde patri innotesceret, addidit animos, ut prior ipsa indicium ei faceret; ita forsitan citius voti compos efficienda, efficaciterque inhibitura quemcumque alium ab ipso sibi imminentem intultum: quod etiam haud longa interposita mora, magistro ut credere licet Spiritu sancto usa, sic est aggressa *. Annum attigerat illa decimumquintum, quando in paternum conclave sola se intulit, desideratam diu licentiam petitura. Quantum improvisus hic solitariæ et verecundioris alias filiæ ingressus patri attulerit admirationis, facile concipere quilibet animo potest; crevit autem illa magis cum ante pedes suos prostratam vidit, audivitque exponentem conceptum mente propositum de statu monastico amplectendo. Suffuderat quidem virgineum ejus vultum rubor aliquis; solito tamen alacrior, ex fiducia bonæ quam proponebat causæ, tam libero expeditoque eamdem explicavit eloquio, ut satis appareret non quieturam, nisi paterna benedictione obtenta. Quamvis ergo homini ut alioqui sanctulo, verba filiæ non modice contristarent; eo quod perfectam morum ejus maturitatem excellentioremque virtutem ejus sæpe probaret, ut tamen non facile pateretur suis se ex ea deliciis privari tam cito; tanta tamen efficacia illorum fuit, ut coactum se viderit divinæ acquiescere voluntati, et piis Æmiliæ desideriis præbere assensum.

sed prior patrem ea de re allocuta,

CAP. V

B

jam quindennis,

consensum extorquet,

9 Ita consecuta quod concupierat illa, non poterat continere internum gaudium, quin se effunderet ad omnes quotquot domum intrabant. Quia autem necdum determinatum habebat locum, Ordinemque religiosum quem amplecteretur; cœpit exercitiis spiritualibus vacare attentius, quatenus divina Majestas ei significare dignaretur, ubinam ipsam sibi vellet deservire. Majori ergo quam hactenus fervore jejunia servans, quibus quasi ab ipsis assueverat incunabulis, ad abstinentiam Veneris ac Sabbathi, alios plures dies addebat, prout vel occasio vel sanus ferebat ardor; solitudinem etiam sectabatur impensius, mundanumque omnem rejiciebat ornatum; quibus in rebus licet progrederetur ultra quam domestici desiderassent, ea tamen utebatur discretione, ut nemo illam unquam præsumeret interpellare quærendo, cur hoc vel istud faceret, sed eam permittebant arbitrio suo *. Interea pater, non tam præsagus futurorum, quam divino impulsus afflatu, cogitare cœpit de fundis ac possessionibus suis inter filias partiendis septifariam, pro numero earum: talisque partitionis formulam sua ipse manu scripsit anno MCCLIV, ex qua ad Æmiliam pervenerunt Ropolum et Caballiacensis fundus, cum parte bonorum in Cassinis de Strata, aliisque possessionibus in Olcenengo confiniisque Vercellensibus, puta Vercellina, Cantarana, Sapientia, Trapoligneum, S. Bartholomæus, et Volpera, et cetera, unde quotannis ampli reditus proveniunt, aliaque commoda quibus hodieque fruimur.

intendit exercitio virtutis,

C

CAP. VI *hæreditatis definitam obtinet portionem.*

D

A. SOR. MATHILDE EX ITAL.

CAPUT II.

Ingressus in monasterium ab ea constructum. Priorissæ officium optimo cum exemplo et fructu exercitum a Beata.

Maximopere desiderans nobilis Virgo sanctum suum propositum mancipare effectui; post invocatum solicitius divinum lumen, quatenus in tanti momenti negotio id eligere valeret, quod magis ex Dei gloria foret: animum tandem applicuit ad institutum S. Dominici, mota insigni sanctitatis fama, quæ de eo tunc percrebuerat. Tali autem decreto firmato, ejusdemque propositi socias aliquot virgines nacta, cum iisdem se contulit ad conventum RR. Patrum S. Pauli; et re cum illis communicata, emit ab eisdem locum et ædes extra muros civitatis ad portam S. Andreæ; ibique ædificavit sumptuosum monasterium cum ecclesia, sub titulo S. Margaretæ Virginis Martyrisque. Anno deinde MCCLVI, cum jam decimum quintum * ætatis complevisset, et fabrica staret quadamtenus absoluta, statuit illuc ingredi et assumere Habitum. Deinde ad pedes Crucifixi prostrata, sensit sibi animos addi ad conveniendum D. Petrum patrem suum, cui in hunc modum locuta est: Pater carissime, ecce me tuæ prostratam dilectioni, ut quando mihi deliberatum est Sancti Patriarchæ Dominici institutum amplecti, eoque finem erectum monasterium habeo, prævia delictorum meorum contra te venia, benedictionem etiam tuam obtineam, sine qua nolim unquam a te discedere.

CAP. VII Electo Ordine Prædicatorum,

E

CAP. VIII

* *imo* decimum octavum,

11 Perculit hujusmodi supplicatio generosi Equitis animum, neque se potuit continere, quin erumperet in planctum lacrymasque, interim dum illi, sic genuflexæ, vix leniter humectarentur oculi, ex compassione lacrymarum paternarum. Ipse vero, suppresso tantisper singultu; Equidem, inquit, filia, quia præ ceteris te diligo, ut mereris, sentio graviter tua privari præsentia: quia tamen eam esse dicis voluntatem Dei, et ego credo; vade quo libuerit cum mea benedictione, quam tibi de cœlo indulgeat Deus, sicut ipsam tibi in terris annuo. et his dictis iterum prorupit in lacrymas, et tota domo audita est vox, credita descendisse de cœlo, dicens, Confirmabitur, simulque tam patrem quam domesticos consolata nonnihil est. Nec mora, gratiis breviter actis et reddito extremo osculo, egressa est domo paterna Æmilia, comitantibus ipsam prædictis virginibus populique multitudine copiosa, tam generosam mundi fugam admirantis: veniensque in locum præmemoratum, cum iisdem sociabus, quæ omnes erant nobiles Vercellenses, accepit sacrum Habitum, cantans illud Psalmi, Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo quoniam elegi eam. Tum venia a circumstantibus sumpta, recipientes se intro, pariter prostraverunt se genua, agentes Deo gratias, qui ex Ægypto se traduxerat in terram promissionis, lacte ac melle manantem; nec dubitaverim quin diem illum, Dedicationi S. Michaelis sacrum, exinde festivum anniversarie habuerint, ipsumque Archangelum sibi delegerint in Patronum.

et prahabita patris benedictione,

F

illum cum sociabus ingreditur.

29 *Sept.* 1256:

12 Ex hinc porro aggredimur describere Beatæ nostræ vitam, atque virtutes in sancta Religione cultas: quarum in ea tanto majus est pretium, apud eos qui mentem habent divinitus illustratam, quantum obedientia illas elevat supra gradum quem potuerant habuisse in seculo. Hæc ergo condiebat perficiebatque omnes actiones illius, quarum nec minimam quidem citra ejus directionem aggredi præsumebat, propriam omnem abdicans voluntatem, et

Post tirocinii annum professa,

A et in majorem Dei gloriam habens intentos semper oculos. Toto autem sui Novitiatus anno solida jacens perfectionis summæ fundamenta, sic erat a seculi affectu abstracta; ut mundanorum nulli, præterquam patri, conspiciendam se præberet, etsi sæpe ab illustribus matronis rogata: patri autem obsequebatur, non sua libera voluntate, sed Priorissæ atque Magistræ imperiis adacta. * Anno sic expleto Professionis religiosæ consueta vota nuncupavit, multum gaudens quod Deo se arctius obligatam videret. *Hactenus Anna-Mechtildis: et mox subjungit electionem ad Prioratum, velut factam anno* MCCLVIII, *quam ego multo melius differri a Michaele puto ad annum* MCCLXXIII, *quando Beata attigerat ætatis annum* XXXVI, *tantæ molis capacem. Omissa igitur parte reliqua Capitis* X, *pergo et prosequor interruptum contextum ad Caput* XI *transiens.*

A SOR. MATHILDE EX ITAL.

CAP. X

13 Religiosis adstricta votis, orationis continuæ studium magis magisque intendit, pro omnium hominum suarumque imprimis sororum salute Deum deprecans, nec oblita patris, per cujus indulgentiam facultas sibi contigisset monasterium fundandi, in quo felicem vitam duceret. Id cum aliquando ferventius ageret, monita ab Angelo fuit, fore ut intra

CAP. XI
mortem patris prænoscit,

B octiduum naturali morte defungeretur pater. Illa nuntio haud leviter conturbata, ac veluti in quamdam agoniam reducta, cito tamen se recollegit; et divinam circa patrem adoravit voluntatem, toto animo eidem se subjiciens. Postquam vero præstituto tempore et modo mortuum intellexit, adeo nihil commota est, ac si ad ipsam non pertinuisset; quin potius auditis facti circumstantiis exhilarata, et coram Crucifixo prostrata, cœpit defuncti animam cum omni tranquillitate commendare Deo. Et ecce apparens ipsi Christus, certam reddidit, quod is cui purgando alias fuerant tres dies necessarii, ipsius intuitu tres tantum horas egerit in purgatorio. Disparente autem Christo, mox etiam defunctus parens apparuit, gratias agens filiæ pro tam opportuno subsidio precum.

animam ejus in gloria videt:

13 His officiis perfuncta, de consilio Ottæ sororis suæ, Comitem Robertum de Caballiaca Lomellum, de feudo Caballiacensi, quod ad ipsam devolutum constabat, rite investivit; locum autem Ropolensem, ex paterna partitione sibi relictum, exornare cœpit, et monasterii usibus aptare: ubi etiamnum monstrantur ipsius et aliarum Sororum cellæ, pro tempore quo istic morabantur.

partem sibi ex bonis competentem distribuit.

C 14 *Communibus omnium votis electa Priorissa, munus impositum, quam invita susceperit, ut quam se reputans, tam recte gessit;* vitam instituens iis omnibus virtutibus instructissimam, quas in Superiore Religiosa posset aliquis requirere, de quibus sigillatim aliquid dicendum mihi censeo, quando illæ excellentius reluxere sub illo quod gerebat munere. * Erat ipsa quidem caritate erga Sorores abundanti, suoque tam placido quam suavi alloquio ita consolabatur omnes, ut ei proximæ semper esse studerent; admirantes in ejus conversatione, licet gravi ac majestatis plena, singularem quamdam humilitatem, monasticæ omnis sanctitatis ut fundamentum sic et munimentum. Et vero tam erat in hac virtute radicata Æmilia, ut licet tantis a Deo cumularetur favoribus gratiisque, nihil tamen propterea elevaretur cor ejus, sed verbis factisque demonstraret quam de seipsa sentiret demisse. Nihil unquam dicebat faciebatque quod ad laudem propriam captandam tenderet: quin potius omni studio occultabat quidquid illam ipsi posset acquirere, ad minimam quoque humanæ laudis mentionem virgineo rubore perfundi solita: utpote tam inimica omnis jactantiæ ac vanæ gloriæ, quam studiosa abjiciendi sui. Ergo quantum per sui officii occupationes licebat, ministrare culinæ, servire mensis, lances extergere,

CAP. XII
Affabilitate et humilitate excellens,

D ciborum reliquias erogare pauperibus, deliciæ ipsius erant: volebatque in iis sibi suum cum ceteris diem habere. Nec minus libenter occupabatur vilioribus etiam quibuscumque exercitiis communitatis: nunc cellas et ambulacra everriens, nunc aranearum telas decutiens, nunc lampades mundans concinnansque, tam solicite hilariterque, ut omnes ad sui imitationem traheret, appareretque speculum absolutissimi contemptus et abnegationis sui ipsius.

infimis quibusque ministeriis participat.

15 Humilitati adjunxerat exactissimam obedientiam, non quidem erga Superiorem quam nullam tunc habebat, sed erga Regulas sui instituti et consilia Patris sui spiritualis, hominis raræ doctrinæ ac vitæ exemplaris, admodum inquam Rev. Patris Petri Mariæ de Beccaria, Ordinis Prædicatorum. Quidquid enim præscriberet vel suaderet ille, aspiciebat velut mandata transmissa divinitus, excipiebat magna cum promptitudine animi, atque ad Sorores referebat: animansque eas verbis Psalmitæ dicentis, Inclina cor meum Deus in testimonia tua, et non in avaritiam; Averte oculos meos ne videant vanitatem; in via tua vivifica me; expeditas et alacres esse monebat ad quemcumque nutum obedientiæ. Ex tali porro persuasione nascebatur reverentia, qua prosequebatur Confessarium suum, et E quoscumque Ecclesiasticos Superiores; considerans eos velut Dei officiales et interpretes voluntatis ipsius: unde etiam mandata eorum erant illi valde sapida, conabaturque efficere ut Sorores suæ eamdem virtutem nossent æstimarentque.

CAP. XIII
Regularum et Confessarii observantissima,

16 Itaque cum monasterii nostri Constitutiones præcipiant, jejunii tempore nec bibere quidem extra consuetæ refectionis horam absque licentia Priorissæ; eamdem petentibus (ut erat in rebus spiritus exercitatissima) aliquando concedebat, negabat aliquando; affirmans abstinentiam, ex mera obedientia factam, maximo subsidio esse in alteram vitam; docens etiam illam offerre Jesu crucifixo, in memoriam ejus sitis quam pertulit in Calvario monte; ac denique supplicans, ut ejusmodi refocillationem conservatam vellent in vitam æternam, vel per manus Custodis Angeli offerendam animæ suæ inter flammas purgatorii. Hujus autem salutaris exercitii effectus claruit in Sor. Cæcilia Margarita Avogadra de Quinto, sicut revelavit ipsamet, tertio post mortem die B. Æmiliæ conspiciendam se præbens. Negaverat ei aliquando Beata potum istiusmodi: quod illa licet vehementer sentiret, tamen (ut edocta erat) obtulerat Jesu Crucifixo. Ut autem obiit, F apparens eidem inter purgatorias flammas Angelus, illo quo abstinuerat potu desuper infuso plane omnes extinxit; et quæ ad triduum istic retinenda erat, propter nimium erga matrem carnalem affectum, istius mortificationis merito statim educta est inde: orantique pro se Priorissæ, gratias egit de instructione tam fructuosa.

suas exercet ad sitim subinde tolerandam ex obedientia,

quod uni earum mortuæ purgatorium extinxit:

17 Ut vero magis magisque ad formalem obedientiam subditas exerceret, mandans quidpiam vel officium quodcumque mutans, dicere solebat, Judico ex Dei obsequio, vel ad majorem ejus gloriam futurum, ut istuc eas, vel hoc aut istud agas; vade ergo cum Dei benedictione: itaque dimittebat eam, præseferens quod de obedientia ejus esset secura, eoque majoris meriti occasionem præbens, quanto minus humani motivi interveniebat imperio, cui formaliter ut tali parere docebat. Id se expertam fateretur, si viveret, Soror nostra Maria-Isabella, quam gravi tentatione impellente stimulatam ut ante alias egrederetur de Choro, cum interrogasset ut quid ita festinaret; illaque ingenue confitens, victam se tædio tam diuturnæ in ecclesia moræ, expectaret insignem aliquam coram plusquam quadraginta Sororibus

docet omnia agere ex motivo divinæ gloriæ,

A roribus mortificationem vel pœnitentiam gravem; nihil aliud dixit Æmilia, quam judicare se ex Dei majori gloria futurum, si semper ultima istic maneret. Hac vero tam amanter tamque discrete prolata sententia, sic Sororem ægram animo confirmavit, ut in exequendo dato sibi consilio pene ad excessum religiosa aliquibus videretur: etenim horis sæpe integris post alias remanebat in Choro, orationi mentali absque defatigatione intenta.

quod cuidam profuit ad vincendam acediam,

18 Porro nescio qua ratione possim explicare distinctius exactitudinem Regularis observantiæ, qua præluxit aliis, quam dicendo, quod quamdiu in hac mortali vita superfuit Mater nostra Æmilia, sive Superior sive aliis subdita, a nemine unquam notata sit transgredi vel minimam Regulam: et Priorissa existens post suam Professionem, faciebat omnes ad unguem observari, suavitate tamen ad id potius quam rigore utens. Apparebat autem illa spiritus ejus suavitas ex eo, quod sæpius per annum, tam Sororibus professis quam Novitiis, procurabat et indulgebat honestissimas recreationes, novasque excogitabat praxes, ad conservandas omnes lætas et hilares in Domino. Ad pacem quoque et amorem mutuum conservandum instituit, ut circa B præcipua quæque festa, mutuo genuflexæ darent sibi invicem osculum pacis, petita prius venia malorum exemplorum aut molestiarum invicem creatarum: et prior ipsa id faciebat, subsequentibus ex ordine ceteris.

mira suavitate disciplinæ observantiam impetrat:

19 De paupertatis virtute solum dicam, quod ei nihilo secius afficiebatur Æmilia quam divitiis avari, etiam cum adhuc esset in seculo. Testari autem potuisset ejus temporis Portaria, qualis erga ipsos pauperes fuerit: quandoquidem habuerit in mandatis, neminem eorum absque eleemosyna dimittere; omni vero sabbato distribuere, in honorem quindecim mysteriorum Rosarii, totidem panes. Præterea omnem proprietatis speciem quam longissime fugiens, si quando privatim accipiebat aliquid, a devotis sibi personis oblatum, id continuo faciebat ad usus publicos in commune exhiberi. De virginali quoque illius puritate, quam semper custodivit illibatam, frustra dixero qualis fuerit: corpusculum tamen suum tractabat rigidissime, ad pœnitentias et jejunia usque adeo prona, ut nisi fervorem ejus discretus Confessarius refrænasset, cito fuerit exhaustis viribus succubitura. Jejunabat in pane et aqua omni feria sexta et sabbato, nec non præscriptis ab Ecclesia vel ab Instituto diebus: C cilicio aspero ad nudam carnem utebatur semper; et hebdomadatim ut minimum tertio flagellabat ipsa se, licet passiones haberet usque adeo mortificatas, ut iis carere videretur.

erga pauperes larga

et in corpus suum pie severa.

CAPUT III.

Caritas erga ægras, zelus disciplinæ, praxis colloquiorum spiritualium, et orationum Beatæ efficacia.

Amabat summopere Deum; ideoque instituens de eo colloquium colliquescebat quodammodo, et ex ipsius vultu splendor quidam inter ejusmodi sermones relucebat, significans quam grati illi sibi essent. In caritate autem erga Sorores singulariter excelluit, studens succurrere iis omnibus, quæ illius ope videbantur egere. Infirmis jugiter assistebat, quasi hoc officii sui fuisset; earumdem simul infirmaria et coqua, nec non consolatrix industria, sternendo lectos, condiendo cibos, morti propinquas ad extrema Sacramenta religiose suscipienda hortando: adeo ut quandoque pro ejusmodi opere cogeretur aliud aliquod pietatis exercitium intermittere, D quamvis non absque molestia spiritus, ei æqua solatio quod ex tali obsequio percipiebat. Ordinaverat illa, ut festo quoque die sacra Communio susciperetur ab omnibus. Cum ergo accidisset eam Missæ tempore circa quamdam infirmam occupari, nec potuisset communicare cum ceteris: defunctaque officio venisset in ecclesiam, et ibi coram Crucifixo prostrata, hinc doleret eo die privatam se sacro istoc epulo, inde gauderet id tali ex causa evenisse; descendit de cœlo Angelus, et sacram ei Communionem cunctis videntibus admirantibusque porrexit. Quæ tam singulari favore præventa, non solum per se gratias egit virginum Sponso, sed etiam præsentibus omnibus Sororibus mandavit concinere Hymnum Ambrosianum: quod et facere solebat, quotiescumque cœlitus perceperat aliquod speciale donum.

CAP. XV. Propter caritatis opus Communione privata,

A SOR. MATHILDE EX ITAL. C. XIV eamdem postea ab Angelo suscipit:

21 Alias præ ferventi sacræ mensæ desiderio propere dimittebat infirmas, statimque ad easdem recurrebat; quæ deinde, accepta illius benedictione, sæpius sanitati restituebantur. Accidit id signanter anno MCCCIX, quando in Natali Domini, tres quæ lecto decumbebant Sorores, benedictione ejus percepta, sanæ surrexerunt. Idemque sæpius et sæpius usu venit, cum omni Dominica festisque diebus, E nec non feria qualibet quinta et sexta, communicare soleret; totis illis diebus sacris cum Sponso colloquiis meditationibusque intenta. Cum vero aliquando eam formido subiisset, ne præ amoris vehementia extingueretur; seque ut temerariam redargueret coram Domino, quæ toties ad Eucharistiam præsumebat accedere: hunc ei errorem eximere volens Christus, apparuit dixitque: O dilectissima mea sponsa Æmilia, quam delector manere tecum sub speciebus istis sacramentalibus! Scito gratiores mihi esse qui eo ex amore accedunt, quam qui inde se abstinent ex timore; ideoque dixisse me Apostolis meis, Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo. Atque hoc dicto disparuit, relinquens Dilectam suam solatio spirituali cumulatissimam.

ægras benedictione sanat:

ad frequenter communicandum a Christo animatur.

22 Nec solum corporibus infirmarum Sororum succurrebat Æmilia, sed multo magis studebat prodesse animabus, omnes tamquam filias præsentes sibi habens in suis ad Deum orationibus; et orandi studium ipsis quoque commendans, sæpius dicendo, quod Religiosa in monasterio manens absque meditatione, est veluti peregrina, quæ mercandi causa in civitatem ingreditur, nec tamen novit quomodo tractare merces vel æstimare debeat. Insigniter autem demonstravit suam caritatem erga puellam F quamdam, cujus familia reticetur, non quia ignobilis fuerit, vel quia puella commiserit crimen æterno ipsam probro affecturum, sed solum ut liberius exprimi possit, quod vanitati seculari plus nimio dedita fuerit. Hæc in monasterio educabatur, et quamvis non nihil discola moribus, volebat tamen fieri Monacha, eoque sæpius supplicaverat in Capitulo; semper tamen ob causam prædictam passa repulsam, monebatur identidem, facile voti futuram compotem, si morum mutasset levitatem. Non desinebat Beata admonere illam, nunc exempla meliora proponens, nunc pœnas divinitus sæpe inflictas pro talibus, frequenter etiam orabat pro illa: cum tandem apparuit Angelus, dixitque futurum, ut octavo post Habitum assumptum die mutaretur in aliam, et in asperitatem levitates, duritiam ingenii converteret in obedientiam, denique ex imperfecta valde perfecta evaderet.

Filiarum profectum precibus adjuvat,

et uni earum, nonnihil discolæ,

23 Admittitur ergo, pleno totius Capituli consensu, haud multo post: sed quæ priores mores una cum seculari veste posuisse credebatur, haud paulo quam ante deterior apparuit, exprimens pœnitentiæ seræ

tamen sub spe emendationis ad Hab. admitti r,

A. SOR. MATHILDE EX ITAL.

A seræ signa et voces ab iis, quæ putabant se in illius receptione nimia facilitate peccasse, ad suum ipsiusque damnum haud leve. Sola Æmilia, futurorum conscia, nec lamentabatur nec lassabatur: sed transactis diebus octo, sibi in visione præfinitis, mandavit ut jam vestita Novitia sequeretur in oratorium, nec inde discederet quoad ipsa jussisset. Ea ergo intus recepta, se prostravit humi; cœpitque suarum levitatum veniam a Deo petere, emendationemque polliceri. Precibus ejus suas quoque preces jungebat Beata. Interim vero rapta illa in ecstasi ad tribunal Christi, a supremo Judice vocem audivit hujusmodi: Soror Dominica-Catharina id enim nomen ei erat ignosco tibi præterita omnia: scito autem reprobandam te fuisse, nisi caritas Matris Æmiliæ intercessisset, propter levitates tuas nimiamque ambitionem: sed illa numquam destitit deprecari pro salute tua. Emendare igitur, et gratia mea fruere. Sub hæc ad se reversa Novitia, monita insuper a Beata, narravit ei visionem: qua audita, institit porro Æmilia, ut ne ulterius cunctaretur Deo se totam tradere, satis superque instructa. Sponsa vero Christi exivit ab ecclesia, cum dilectissima directrice sua, tantopere compuncta, B adeoque firmiter propositum habens ab omni deinceps petulantia abstinere, ut fuerit omnibus admirationi: cum viderent antea effusam in risus, amare plangere suos defectus; eodemque planctu confusæ ipsæ et excitatæ concurrerunt ad ecclesiam; Hymnumque Te Deum intonantes, Deo egerunt gratias. Ipsa vero eo sanctitatis pervenit, ut post multa quæ vivens patrarat miracula, et gratias pluribus personis impetratas, magnam de se opinionem apud omnes moriens reliquerit, quæ brevitatis causa prætereo.

subitam impetrat correctionem.

Colloquia ut sint spiritualia curat.

24 Quia autem non poterat Æmilia sese procurandæ saluti proximorum, quantum optasset impendere, cum id Religiosis viris potius quam feminis competat; studebat spirituali suarum filiarum profectui, varia media industrie excogitans ad eumdem incitandum magis, pro ea quæ sibi divinitus data erat prudentia. Neque solo curabat prodesse exemplo, quod semper optimum de se dabat: sed insuper id efficiebat, ut in recreatione, tam matutina quam serotina, sermones semper haberentur de rebus spiritualibus, eliminarenturque colloquia, non dico otiosa et inutilia (talia enim omnino non fuissent tolerata) sed etiam indifferentia: eumque in finem C legebat sæpe libros asceticos aut Vitas Sanctorum. Si animadvertebat in turba aliquam auxilii spiritualis egentem, conabatur ejus sibi conciliare affectum, mane ac vesperi ipsi se in recreatione adjungens; donec videretur ad eum gradum perfectionis adducta, quo putabat posse pervenire: deinde ab ejus conversatione familiariori paulatim sequestrabat sese, præseferens quod ad communem ædificationem conduceret, magis indifferenter cum omnibus agere; nominabat nihilominus in particulari aliquas, ex quarum consortio plus esset profectura: atque hoc modo transibat ad alteram, inter Novitias præsertim, aut recens a novitiatu egressas; solicita conservare in his spiritum, quem de Novitiatu extulerant.

nunc uni nunc alteri se jungens,

tempore recreationis.

25 Per ejusmodi religiosas industrias, intra hebdomadas paucas, subveniebat multis, accendendo etiam in frigidioribus animis devotionis ignem: eratque videre monasterium totum accensum fervore. Cumque plures tunc essent quam quadraginta Sanctimoniales; erat tamen eas videre binas ternasve recreationum tempore per hortos pergulasve, nec aliud quam divina loquentes audire. Erat ergo relaxationis istiusmodi hora; velut collatio quædam spiritualis: et quia ejus omnis rei institutrix atque D promotrix sciebatur esse Æmilia, laus omnis in eam conferebatur, unde et æstimabatur et diligebatur ab omnibus plurimum. Amabiliorem vero etiam illam reddebat, quod magna cum discretione atque prudentia aptabat se locis, temporibus, atque personis; et licet in omni actione esset seria, nihil tamen morosum aut tetricum in conversatione præseferebat; sed potius gratiosam et affabilem cunctis se exhibens, quandoque etiam admiscebat verbum ingeniose argutum, aut brevem aliquam historiolam erudite narrabat, ad seipsam et alias oblectandas, intra fines religiosæ modestiæ.

sed absque ingrata morositate.

C XVI

Ardente monasterio,

26 Quam esset dedita orationi, quantamque in Deum haberet illa mediante collocatam fiduciam, ex sequentibus casibus poterit utcumque comprehendi. Ignis nocturnus, nescio quo casu, monasterium forte corripuerat; et vicinia tota concurrebat ad portam, opem latura. Ipsa certior facta, una cum ceteris omnibus intravit oratorium, auxilium postulatura; neque rationem habuit ejus qui foris perstrepebat clamoris aperiri jubentium: sed jussit ut pariter universæ laudem dicerent Deo, una voce cantantes, Gloria Patri etc., postquam ipsa recitasset Versiculum, Domine non secundum peccata nostra facias E nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis. Hoc tertio ac trigesies voluit repeti, in honorem annorum, quibus Christus inter peccatores versari dignatus est; ut quemadmodum omni illo tempore dignatus est pro nobis semper pati aliquid, sic ad majorem gloriam suam ignem istum restingueret. Deinde vero, cum flamma nihilominus incrementum caperet, mandavit ut processionaliter iretur ad locum incendii, ibique cœpit signare ignem. Ecce autem, rem miram! Subito resedit in seipsum ignis, nec ullum inventus est fecisse damnum, plane ac si phantasticus fuisset. Unde exhilaratæ omnes et stupefactæ recurrerunt ad ecclesiam, Te Deum laudamus pro more cantaturæ.

solas preces adhiberi patitur.

Deficiente oleo,

27 Magis etiam demonstravit quantum confideret Deo, quando Mater Procuratrix, feria quadam sexta, quæ solet apud nos quadragesimaliter peragi, progressa ad hauriendum oleum pro cibis condiendis, neque tantum inveniens quanto opus erat, sed neque ad manum habens quem ad illud quærendum mitteret, ancillis et famulis omnibus circa messem occupatis per agros, defectum retulit ad Beatam. F Etenim nihil inde turbata, quia divinitus providendum præsenti necessitati sperabat, fecit ad oratorium convocari Sorores, et jussit recitari Psalmum, Benedic anima mea Domino, et omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus, atque ad singulos versus iterari ejusdem Psalmi versiculum penultimum, Benedictie Domino omnes virtutes ejus, ministri ejus qui facitis voluntates ejus. Quo sic completo, abiit Procuratrix, præparatura ollas quibus deinde imponeret oleum: omnes autem supereffluere comperit. Facile ex his quivis sibi imaginabitur, quo jubilo excepta Procuratrix fuit, quando omnibus adhuc in oratione adunatis renuntiavit miraculum quod acciderat; et quomodo pariter in terram prostratæ, consuetum Deo hymnum, gratulabundæ persolverint. Ipsa vero Priorissa, quia sæpe impediebatur officii sui munere prolixiori vacare orationi, jaculatoriis ut plurimum utebatur versiculis, inter quæ hunc sibi habebat familiarissimum, Benedicam Domino in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.

post fusas communiter preces,

abundare illud facit.

CAPUT

A

CAPUT IV.

Favores Beatæ divinitus facti, pia mors; monasterii corporisque translatio, et hanc comitata miracula.

C. XVII Ad sedandas tempestates docetur a Deipara,

Abundabat tanto gustu spirituali in orationibus suis, talesque patiebatur elevationes mentis, ut in eis manere semper voluisset, nisi ex officio fuisset abstracta ad opera alia. Noctu igitur supplens, quod minus per diem licebat, integram sæpe transigebat inter visitationes cœlestes extatica: cujus gratiæ specimina hic adducam quatuor, pluribus ejusmodi favoribus fidem factura. Diebus continuis plurimis abundantia imbrium laboraverat terra, iisque avertendis variæ novenæ supplicationesque fuerant frustra institutæ: orabat etiam eo fine Æmilia, cum sibi Deum ipsum videre visa est sereno in aere; Mariamque Virginem se consolantem blande, dicentemque audivit, Filia mea, dilecta Æmilia, ne dubites quin exaudiendæ sint orationes et lacrymæ tuæ: volo autem docere te brevem orationem, qua tali occasione posthac uteris. Accipies ergo cereum Paschalem, cum Cruce et Aqua benedicta, et comitantibus te processionaliter Sororibus, signabis deinde sola aerem ad quatuor mundi partes, ad singulas Cruces dicendo Credo, et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Per signum Crucis de inimicis nostris libera nos Deus noster (ad hæc autem verba Crucem formabis) in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Denique regressa in locum opportunum recitabis Letanias honori meo compositas, cum Hymno, Maria mater gratiæ, mater misericordiæ: tu nos ab hoste protege, et hora mortis suscipe. Hæc si in tempestatibus observaveris, videbis in momento redire serenitatem; imo ob tui amorem similiter exaudientur quicumque eadem usurpaverint.

certam precandi formam et ritum:

B

alias intelligit qua Deo gratior oratio sit futura,

29 Alias eidem pari modo apparuit Regina Angelorum, illo ipso tempore, quo reducta in cellam magno cum desiderio illam orabat, ut modum suggereret discendi aliquam precationem, quæ divinæ majestati magis grata foret, dixitque; Dilectissima mea, dulcedo sermonum tuorum invitavit me ut venirem ad te: quandoquidem autem id facere desideras, quod filio meo gratius esse possit; scito ei maxime placiturum, si commemorans illas tres longas orationes quas fecit in horto Getsemani, recitaveris tertio Pater et Ave, gratiasque egeris pro iis quæ sustinuit, propter agoniam et sudorem sanguineum, eumque pro animam agentibus deprecaberis. Ex quo novo orandi modo tantam illa consolationem sensit, ut eum postea quamdiu vixit omiserit numquam. Fuit etiam cum a Christo sponso suo cupivit intelligere, quis dolorum, tempore passionis ab eo tolleratorum, major fuisset; ille vero ipsi asseruit, eum sibi accidisse, cum per tres horas mansit affixus cruci: et promisit meritum trium virtutum theologicarum ei, qui ad horam diei decimamquintam ter Pater et Ave diceret in istius cruciatus memoriam. Iterum meditanti mysterium Coronæ spineæ, accidit petere, ut hujus quoque tormenti participem se faceret; Christus autem id oranti per os Crucifixi respondit, quod erat exaudienda. Tum vero ab oratione surgens, tam intensum subito sensit capitis dolorem, ut triduo toto nequiverit de lecto surgere: et postmodum eo relevata, plurimum se reperit consolatam; eoque magis quod etiam conspicuas habuisset sanctas Mariam Magdalenam et Catharinam, a quibus præbita est ei aqua, auferens acerbam sitim, ex prædicto capitis dolore relictam.

C

item quis gravior Christi patientis dolor,

et spineæ ejus coronæ participat.

D

C. XVIII Matronam podagricam, et sterilem juvat

30 Concurrebant ad monasterium, dum viveret Æmilia, omnis conditionis et sexus personæ, commendantes se ejus orationibus, eo quod sperarent iis mediantibus consequi divinitus quas optabant gratias. Inter has præcipua quædam urbis hujus matrona se fecit in lectica adferri, quia impediente podagra gradi nequiebat. Statim autem atque Æmilia, oratura pro ipsa, humi fixit genua; exiens de lectica matrona, cœpit multa cum facilitate ambulare per locum, ac si numquam passa morbum talem fuisset. Accessit miraculo : hau minus expectata gratia, quando ante finem anni, ea quæ semper habita sterilis fuerat, filiam peperit, quam Æmiliam voluit nuncupari.

C. XIX Extremum ægra, cum magno exemplo patientiæ,

31 Illa porro, multiplicato jam satis monasterio, atque ad perfectam Regularum observantiam adducto, graviter infirmata, lecto decubuit: ubi quomodo se præparavit ad transitum de terra in cœlos faciendum, docere utcumque poterit insignis ejus in morbo tolerando patientia, cujus nec minimum quidem defectum ullo umquam signo aut verbo ostendit; sed in omnem Infirmariæ voluntatem resignatissima, ipsique et medico obedientissima, exemplo monstrabat, qua ratione debeant Religiosæ sustinere infirmitates corporales, quantumcumque graves. Manebat in continua fere divinarum rerum contemplatione defixa, subinde visitantibus sese verbum aliquod spirituale dicens, aut jaculatoria precatione silentium interpolans, eademque declarans quantum cuperet servire Deo. Actus etiam fidei et adorationis magna cum devotione exercebat. Denique aggravari infirmitatem videns, petiit instanter sacro muniri Viatico, quamvis pro more suo imperasset communicasset, id quod facile obtinuit ferente ipsum R. P. Antonio Becaria Confessario suo. Ipsa vero illud accepit maxima cum hilaritate, firmiter confidens, quod Sponsum suum facie ad faciem cito esset intuitura in cœlis.

E

Viaticum pie suscipit,

et singulis ante valedicit,

32 Credibile est præsentes omnes, videndo actum illum et audiendo consueta verba, Accipe, Soror, Viaticum etc. prorupisse in planctum lacrymasque: maxime quando Viatico sumpto sigillatim voluit universas complecti, uniuscujusque precibus animam suam post mortem commendans. Illæ vero vicissim se commendabant ejus apud Deum intercessionibus: cumque in communione petiissent, monitum aliquod testamenti vice relinqui sibi: Aliud, inquit, nihil vobis habeo commendandum, quam Regularum et Constitutionum observantiam: sic enim videbitis adimpleri in vobis, quod Dominus in Evangelio suo dixit. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Postquam autem extremam quoque Unctionem petierat acceperatque, cœpit sensibiliter deficere, et tum, conjunctis manibus oculisque in cœlum sublatis, quasi venientem Sponsum intueretur, assumpsit hæc verba; Et in carne mea videbo Deum Salvatorem meum. Parata sum, et non sum turbata, ut custodiam mandata tua. Deinde hæc: Et veniat super me misericordia tua, Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum. Nihil autem sæpius majorique cum sensu iterabat, quam: Fiat misericordia tua ut consoletur me, secundum eloquium tuum. Denique, magno animo dixit: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. Maria mater gratiæ: ac subjungens, Jesus, Maria, Dominice, benedictam animam suam suo reddidit Creatori.

F

ac devotissime moritur,

3 Maji ut nata olim erat:

33 Dies tunc erat (*nam de anno vitiose notato tacere hic præstat*) dies, *inquam* erat III Maji, idem quo nata mundo fuerat; viderique poterat a Deo designatus, ut secundus meliorque natalis in cœlis primo perfectius assimilaretur. Mox autem cum magna omnium circumstantium admiratione, audita est

A est vox dicentis quasi Sponsi, Veni electa mea Gloriæ quoque ad quam ingrediebatur signum festivo sonitu dedere campanæ monasterii, nullo eas trahente: unde factum, ut ad spectandum beatum corpus undique accurreretur. Repositum autem illud fuit in loco condecenti per dies octo, et (quemadmodum ex traditione habetur) infirmi multi illuc conducti recuperarunt sanitatem. Quin et ipsi cerei ad corpus ardentes, totoque octiduo nihil consumpti, beatitudinem Æmiliæ loquebantur omnibus. Postea vero eidem data est honorabilis sepultura, cum simili miraculosarum curationum frequentia, inter præsentes ægros, quales etiam multi hodieque sanitatem obtinent. Denique communi æstimatione habita, et voce solita dici Beata; utroque honore frui cœpit statim a morte. Extant enim apud nos imago, in picturæ, haud diu post facta, radiato capite genuflexæ ante Crucifixum cum hac epigraphe, Beata Emiglia de Bicchieris, de Pœnitentia S. Dominici, fundatrix monasterii S. Margaritæ extra muros. Et supra portam Capituli, etiam reperitur ejus antiqua imago, æque radiata cum subscripto, Beata Emiglia de Bicchieris, de Pœnitentia S. Dominici, Ordinis Prædicatorum, ex civitate Vercellarum. B Denique D. Doctor Joannes Franciscus Ranzus, in Vita D. Candidi Ranzi impressa anno MDC. ejusdem facit mentionem cap. 5 sub hoc titulo. De B. Emiglia Bicchiera, Dominicana.

A SOR MATHILDE EX ITAL. — fit concursus ad corpus: — ejus mox imagines cum titulo Beatæ.

34 Post mortem Beatæ, majores nostræ multis annis manserunt in primo illo extra civitatem monasterio: sed deinde considerantes, Italiam totam perniciosis Guelforum et Ghibellinorum factionibus concuti, a loco, etiamnum retinente nomen S. Margaritæ, transierunt anno circiter MCCCLXXIX in præsentem domum, et in monasterium, quod nunc inhabitamus; quem situm sibi non absque multis litibus et difficultatibus compararant, uti apparet ex instrumentis emptionis, factis anno MCCCLXXIII et LXXV.

C. XX Monasterio sub an. 1379 in urbem translato,

35 Cur simul non fuerit tunc etiam translatum corpus Beatæ, haud facile dixero; credi potest, Dei ordinatione id factum, ad declarandam magis famulæ suæ excellentiam. Etenim militiæ Teutonicæ vigiles, noctu circumeuntes civitatem, eo in quo sepulta jacebat loco, nescio quos radios splendoresque luminarium accensorum conspicere, et Angelicæ cujusdam melodiæ voces audire sibi visi sunt. Horum indicium cum detulissent ad Matres jam C translatas et Patres S. Pauli, indeque certiores redditi essent Superiores Ecclesiastici et Seculares, et lumina atque cantus continuari constaret per multas consequenter noctes, decretum est tam sacrum pignus inde auferendum. Itaque instituta processio est, cui non solum Clerus totus, sed omnis etiam miles præsidiarius intervenit; translatumque est corpus in locum S. Margaritæ urbanum, et alto in suggestu collocatum conspicuum omnibus, quos multas ibi retulisse gratias, fidem faciunt appensa anathemata cereorum, facularum, lampadumque: novenæ etiam istic institutæ, aliaque publicæ venerationis argumenta. Præterea dum Monachæ omnes ad portam monasterii consisterent, sacrum pignus excepturæ, rursus trahente nemine sonuerunt campanæ monasterii. Lubet autem ex post secutis miraculis aliqua hoc loco recensere.

ob conspecta in loco sepulturæ lumina, — transfertur eo etiam corpus:

36 D. Maria Lancy, nullum diu inveniens remedium maleficio quo fuerat incantata, Beatæ vovit annue celebrare diem Translationis ejus, recursurum VII Augusti, offerendo ad sepulturam intortitia sex; cumque ad ecclesiam se conferens secutura etiam esset processionem, mox atque illuc intravit optatam liberationem se sensit consecutam. Joannes Franciscus Stopinus, vir opulentus sed cæcus, ad eamdem processionem perduci se jussit, promi- D sitque pro visu accipiendo medietatem bonorum suorum, impendendam dotationi alicujus puellæ, quæ Monacha fieri vellet: statimque compos voti nullo ad processionem duce egiut, clare omnia videns.

C. XXI liberatur maleficio infecta,

37 Eodem die obierat Joannes Baptista Novella, mortuumque eo tulerant uxor et filiæ, qua transiturum per eorum ædes erat corpus sanctum; ante quod prostratæ, voto perpetuæ virginitatis se obstrinxerunt puellæ, si patrem sibi, matri virum Deus reddidisset. Ecce autem ipso momento suspiravit, qui jacuerat diu mortuus; et suaviter pronuntians Jesus Maria, veluti si expergisceretur de somno, exiliit de sandapila in conspectu omnis populi, clamantis, Miraculum! miraculum! Maximo id gaudio fuit uxori ac filiabus, quæ votum nuncupatum exacte compleverunt, paulo post receptæ in monasterium nostrum, ubi suscepto habitu sancte vixerunt: ipse vero progressus in ecclesiam nostram tota istic die mansit, agendis gratiis intentus; vovit insuper quotannis celebrandas curare Missas triginta pro animabus purgatorii. Ad horum autem omnium confirmationem, optarem habere tabulam illam, in qua Primores nonnulli ex consanguineis E B. Æmiliæ exprimendum curarunt Processionis ordinem, cum istis et aliis quæ sub ea acciderunt miraculis. Sed quatumcumque laboraverim, numquam tam felix fui, ut eam ab ipsis obtinerem: quia translata Birolum, ubi isti habitabant, destructa omnino fuit a Francis, istic sua castra metatis, tempore obsidionis Eporediensis anno MDCXL.

et mortuus suscitatur.

38 Ab ecclesia, propter fabricam ejus tunc necdum absolutam, deportatum est sanctum corpus ad locum Capituli, ubi tunc Missæ et cetera divina Officia celebrabantur: ibique reverenter contrectabatur, tam a Matribus monasterii, quam a personis aliis, quibus illuc patebat accessus: itaque requievit ibi usque ad XVII Augusti anni MDCIX, sicuti ad translationem secundam videbitur. Quamvis autem istic semper haberetur cum magna veneratione, refrixerat nihilominus etiam post tot obtentas gratias aliquantulum devotio: quando placuit Deo eam resuscitare, exhibitione miraculosarum curationum quarumdam, tam in Matres nostras, quam in omnis status conditionisque personas alias operatarum.

C. XXII Corpus in loco Capituli manet usque ad an. 1609.

F

CAPUT V.

Gratiæ scriptæ a Rev. Matre Sor. Ludovica.

Educabatur in monasterio nostro quædam formosissima puella, ex nobilissima Lanciorum familia, nomine Catharina. Hanc lætaliter ægram sua quædam amita, ejusdem loci Monacha, salvam cupiens, postquam ad Beatæ sepulcrum tenuisset cereum novem diebus ardentem, suasit ut ejus imploraret auxilium. Illa vero nihilo minus cupida longioris vitæ, virginitatem perpetuam Deo vovit, intendens ipso in loco Sanctimonialis fieri, si concupitam gratiam obtineret, quemadmodum etiam paulo post obtinuit. Verum frater quidam ejus, corporis quam animæ sororis amantior, tali proposito fortiter sese opposuit, econtrario promittens quod eam desponsaturus esset paris conditionis Comiti. Jamque captato tempore ad monasterium accesserat, educturus inde Catharinam; et hæc, quasi oblita voti jam egrediebatur; cum sibi ad latus vidit adstantem Æmiliam, quæ humerum leniter pulsans, dicebat: Memento Catharina voti mihi facti. Ipsa vero attonita respondit trementi voce, Frater meus in causa est: moxque asperrima febri corripitur

C. XXIII Puella miraculo sanata, — dum votum implere dubitat, corripitur et moritur.

A tur, tertia die moritur, et (sicut præsumere licet) sponsalitia sua consummat in cœlo.

Sor. Ludovica, multis gravata morbis,

40 Anno MDCVII, die VIII Maji, immisit Dominus nostræ Matri Sor. Ludovicæ Avogadræ tam graves dolores puncturæ, febris, catarrhi, constrictionisque cardiacæ, cum aliis accidentibus talibus, ut medici, Amedeus Crucius, Christophorus Lilius, et Franciscus Viglionus de ejus vita desperatum esse concluserint. Suscepto ergo sacro Viatico, cum extrema quoque Unctio pararetur, monita fuit ad votum aliquod faciendum. Tum velut a gravi letargo excitata, commendavit se Beatissimæ Virgini atque B. Æmiliæ, petens non tam liberari a doloribus corporis quam ab angustiis animi, quæ tali in articulo solent obvenire: cumque aliud offerendum nihil haberet, sese ipsam obtulit, si salutem corporis et animi consequeretur, ad scribendum cum facultate Superiorum eas omnes gratias, quas quotidie videbat, videretque in posterum accidere, per intercessionem illius. Vix verba pronuntiaverat, cum circumstantes omnes animadverterunt eam notabiliter melius habere: et concessam ei sanitatem omnino miraculosam esse attestati sunt medici. Hæc ergo B fidelis observatrix voti sui, hactenus relata scripsit, et mox referenda, quæ ipsius porro verbis exponam.

voto facto de scribendis miraculis, convalescit:

ejus mater moribunda servatur,

41 Mater mea, inquit, Bartholomæa Hodoti, extra spem vitæ derelicta a medicis, dum funeri jam pararentur necessaria, fuit a me commendata Beatæ die Jovis XXVIII Octobris (*usque adeo anno* MDCIV, *neque enim abhinc, usque ad* MDCX, *concursus hic fuit,*) statimque cœpit habere melius; adeo ut Dominica immediate sequenti processerit ad Missam audiendam. Infirmæ cuidam (*ipsimet Ludovicæ hæc scribenti*) aperta in uno pedum vena fuit, quod adeo nihil illam juvit, ut confluentibus eo humoribus pustulasque gignentibus, novem tandem plagis hiaret tibia, cum maximo (ut Franciscus Gattinara chirurgus affirmabat) gangrænæ periculo. Cum ergo ad desperatum malum humeros contraherent medici, nullum ei remedium invenientes; vovit illa novemdiale obsequium Beatæ peragendum, et intra viginti quatuor horas perfectissimam obtinuit sanitatem. Verum negligens statim implere votum, rursum correpta fuit infirmitate lætali, quam evasit renovato dumtaxat voti exequendi proposito.

et ipsa a gangrænæ periculo liberatur:

expeditur negata diu dos,

42 D. Margarita Avogadra de Asiliano, Prætendens nostra, ut nominare solemus, id est, admitti C ad habitum postulans, septem annis apud nos fuit titulo educationis, nec unquam potuit impetrare a consanguineis dotem suam. Tandem aliis mediis omnibus frustra tentatis, cœpit novenam facere in honorem Beatæ: Octavo autem die, quando jam aliud non expectabat quam ut domum remitteretur, adfuit nobis ille ad quem spectabat dotem deponere, eaque coram Reverendiss. D. Vicario deposita, sacrum habitum Margarita suscepit. Nec minor fuit gratia, quam obtinuit tempore suæ Professionis. Etenim transacto probationis anno et mensibus pluribus, haud levior alia subnata est difficultas, ratione census constituendi. Turbata igitur afflictaque Novitia, iterum se commendavit Beatæ. Et ecce die XX Decembris adfuit Reverendiss. D. Vicarius; et postpositis quas examen Ordinandorum tunc objiciebat occupationibus, dedit se tam pio negotio finiendo: quod illa non dubitavit beneficio singulari beatæ Matris adscribere.

et census processui necessarius:

impetratur gratia vocationis ad religionem:

43 Anno MDCV ingressa in monasterium est educationis causa D. Victoria Bellina Vercellensis; quæ licet nullam haberet propensionem erga religiosum statum, pro advocata tamen sua assumpsit B. Æmiliam, ab eaque obtinuit gratiam inspirationis efficacis. Itaque cum, expleto quod educationi concederetur spatio, venissent parentes, ut ipsam reducerent domum; noluit omnino e monasterio abire; quin potius æternæ virginitatis voto se obstrinxit, exitura numquam. Soror quædam capitis dolorem patiens, ut primum se Beatæ commendavit, extemplo liberata fuit, nec deinceps eumdem dolorem passa. Anno MDCVI Mater Sor. Martha Besa, paralytica effecta, totis duobus mensibus non potuerat de lecto surgere: quæ tamen sanitatem recuperavit vovendo novenam instituere, sub qua aleret perpetuo ardentem lampadem, prout fecit. Ostiaria, Vercellensi in urbe paupercula, ad extremam redacta inopiam, nec habens unde filiæ infirmæ succurreret, ad monasterium venit, Matrum preces exposcens, ut Deus misellam filiam vel sanitati redderet, vel ad sese in cœlum assumeret: et ultimum intra paucos dies obtinuit. Anno MDXCVII D. Joannes Baptista Borsanus, habens filium Franciscum infirmum, nec sciens quo remedio ipsi succurreret; misit aliquid olei ac ceræ, ut arderent ante sepulcrum Beatæ; statimque melius æger habuit: imo ipsa Beata ei noctu apparuit, eique promisit sanitatem, intuitu oblationis per matrem ejus factæ, quemadmodum ipsa postea magno cum gaudio enarravit. Pamfilica nostra, hydropica existens, vovit celebrandam Missam curare in honorem Beatæ, cum oblatione facis unius ad sepulcrum: et intra viginti quatuor horas sana adstitit.

D A Sor. Mathil. ex Ital. sanantur, dolor capitis

et paralysis

[illegible] cita mors

sanatur extreme æger, E

et hydropica

44 Hæc omnia oblata fuerunt Illustriss. ac Reverendiss. Domino, Stephano Ferrerio, Episcopo Vercellensi, a Matribus, rogantibus ut juberet corpus B. Æmiliæ referri ad ecclesiam, et collocari loco eminentiori. Is autem, re communicata cum adm. Reverendiss. P. Joanne Ambrosio, Inquisitore Generali Vercellis, Eporediæ atque Augustæ, ad ecclesiam nostram benigne se transtulit, XVII Augusti MDCIX, in comitatu adm. RR. DD. Joannis Baptistæ Corosanæ Canonici et Vicarii Monialium, atque Hieronymi Lorii Canonici et Theologi: et sub insigni musica sacrum corpus transposuit, coram iisdem DD. Canonicis et Sanctimonialibus infrascriptis, videlicet RR. Matribus ac Sororibus, Augustina Vialarda, Archangela Centoria, Cassandra Avogadra Scarianensi, Francisca Bazzana Casalensi, Antonina de Senioribus Buronzana, Lazara de Marchesiis Cevensi, Angelica Trora Rozascensi, Angelica Barbavara Mediolanensi, Ægidia Catina Veneriensi, Hieronyma Gubernatis Hispana, Petronilla Bava Fossanensi, Veronica Guiscarda Fossanensi, Clara Hyacintha Bazzetta Buronzana, Joanna a Porta Vercellensi, Barbara Abbiamina Vercellensi, Margarita Mirgolia Montestinensi, Beatrice Ristis Vercellensi, Ardisia Conradi Lignana Vercellensi, Benedicta Ranutina Rivolensi, Tecla Augustina Sangeorgii Folizzana, Catharina Gubertati, Digna-merita Pane Vercellensi, Flavia Constantia Lilii Santiana, Dominica a Porta Vercellensi, Dominica Heumonia Taurinensi, Alba Dominica Avogadra Sillianensi, Victoria Bellina Vercellensi, Angela Margarita Ristis Vercellensi, Daria Ruggerina Vercellensi, Diana Maria Avogadra Vercellensi, Anna Maria Valperga Mazzeana. Aderant et Sorores laicæ, Hieronyma de Stroppiana, Apollonia Castella, Martha Chiesa, Lucia Bassa, Paula Malagigi, Helena Barbaris. Aderant denique et Prætendentes, quæ titulo educationis inter nos morabantur, Illustriss. DD. Laura, Benedicta, et Leonora de Folizzo, D. Margarita a Porta, Joanna Vialarda, Clara Oggeria, Lucretia et Ludovica Boncatia: quas ideo libentius nominavi sigillatim, quia testes etiam fuerunt prædictarum et infra dicendarum gratiarum.

Quibus cognitis Episcopus 1609,

corpus ad ecclesiam refert,

coram omnibus Religiosis, F

aliisque ipsarum domesticis

45 Istis omnibus volo annumerare Mag. Simonem

A nem Canutum, fabrum cœmentarium, non quia præsens adfuit, sed quia varias gratias et favores a Beata se accepisse profitetur, dum graviter infirmaretur, et quidem, ut putabatur, ad mortem. Imo cum aliquando in porticu nostra extruenda laboraret, digressis sociis cecidit de sublimi contabulatione, quæ istic erat fabricæ causa excitata: et respirare vix valens, mox atque recordatus Æmiliæ vovit anathema aliquod, sepulcro ejus appendendum; tantum resumpsit virium, ut arrepto latere sibi adjacente, strepitum ciere potuerit, quo moniti socii ad ipsum recurrerent; quibus auxiliantibus surrexit, nihil omnino damni sentiens.

A. SOR. MATHILDE EX ITAL. *Faber ex alto lapsus juvatur.*

CAPUT VI.

Gratiæ scriptæ ab ipsamet Sorore Anna-Mechtilde.

CAP. XXIV Anna-Mechtildis ex voto scribit:

Non fuerat intentionis meæ in hoc opusculo colligere miraculosas gratias, a Beata Æmilia impetratas, sed solas virtutes ejus exponere: ast votum, ut jam dicam, etiam de illis scribendis factum, postquam liberata fui ab incurabili infirmitate quam patiebar, huc me coegit non invitam, ad ostendendum B quantæ efficaciæ sit ejus intercessio. Ex eo autem tempore plures favores ab eadem recepi, tunc præsertim, quando gravi oppressa spasmo et febre annum unum integrum, istud, quod dixi, votum concepi. Intendens enim colligere quæcumque nobis accidisse, ab ea hora qua sacrum Habitum hic suscepi, quæque deinceps acciderent; mox et spasmo et febri solutam me reperi, unde Deo gratiæ referantur. Scripsi ergo sequentia.

invocata Beata curatos ægros,

47 Omnes Matres simul novenam Beatæ instituimus, accensa jugiter ad sepulcrum lampade, pro juvene quodam, cujus vitæ cuncti formidabant, et per intercessionem Beatæ servatus in vivis est creditus. Sor. Paula Maria, Monacha in monasterio Annuntiatæ, ex rheumate quodam ad maxillam confluente gravem patiebatur cruciatum: frustra autem adhibitis quæcumque suggerebantur remediis, unxit se oleo Beatæ, curavitque lampadem ejus ad sepulchrum per dies novem ardere, et sanitatem miraculose obtinuit. Ego quoque anno MDCXLI tam gravi cerebri infirmitate detenta, ut nescirem ubi locorum consisterem, sumpta in Beatam fiducia, C fui liberata. Ipso quoque ejus festo hæmorrhoides patiens, cum decrevissem, quidquid ceræ possem a Matribus obtinere, eleemosynæ nomine, id omne in illius obsequium impendere, sanam me reperi.

et se ipsam bis;

48 D. Franciscæ Bedæ advenit maligna et dolorifica valde febris, cui nullum remedium invenientes medici, habebant eam pro mortua; sed decernens lampadem Beatæ per novem dies ardentem fovere, statim quidem doloribus absoluta est, brevi autem etiam febri. Continuam hanc patiebatur puer quidam Vercellensis: sed cum parentes ejus proposuissent emere octo unciarum candelam, adeo celeriter convaluit, ut ipsemet sequenti die illam candelam apportarit. D. Clara Paredo de Burgis malum in tibia patiebatur incurabile, cum intolerabili cruciatu: sed cœtus argenteum duorum ducatorum Beatæ offerendum vovens, sanata est illico. Verum dum cunctatur votum exolvere, recruduit intra paucos dies plaga; unde suam agnoscens puniri negligentiam, misit quod erat pollicita et sanata fuit. Anno MDCXX, ego Anna-Mechtildis Fuazza, cum adhuc essem secularis, febri maligna laboravi: facta autem per RR. Matres novena, convalui. Post multos autem in Religione annos, attractionem quamdam crurum sentiens, a medio sursum, unxi ea oleo Beatæ, et sanavi.

curatam letalem febrem,

exulceratam tibiam,

49 Cum transferretur corpus sanctum a Capitulo D ad ecclesiam, continuo capitis dolore, quem annis viginti octo tulerat, liberata fuit Mater Sor. Petronilla Bava, licet nulla ei antea remedia profuissent. Soror quædam nostra infirmabatur ad mortem; et deposita a medicis, solum id rogabat Beatam, ut suorum sibi peccatorum veniam obtineret pro tali articulo. Vidit autem sibi adstantem in somnis venerandam quamdam Monacham, quæ quia radiis cincta erat caput, et visionem consecuta est sanitas, credebatur fuisse B. Æmilia. Nobilis matrona Vercellensis, anno MDCXXI, tantum infirma ut de vita conservanda desperaret, misit eam quantitatem olei, quæ sufficeret ad fovendam diebus novem lampadem: statimque convaluit, mox atque illa accensa fuit. Anno MDCXXXIV, Claudia Victoria, Prætendens nostra, acutos capitis dolores patiens, neque cibum ullum stomacho retinere valens, frustra multis curata fuerat. Vovit ergo ceream imaginem offerre, et omni anno in ejus festo, quod celebratur XVII Augusti, recitare semel Pater et Ave in ejus honorem, et sanata fuit. Alia quoque Prætendens nostra, nomine Veronica, nescio quo modo offensa in brachio, sic ut illud absque magno cruciatu nequiret commovere, eo quod nullum in principio re- E medium adhibuerat; cum crederetur eo manca remansura, cereum brachium obtulit, et expedito brachio postmodum usa est. D. Ludovicæ, similiter Prætendenti nostræ, fractum brachium fuerat, et simili oblatione facta consolidatum: præmissa tamen oblationi Novena, ad cujus initium cessarunt intensissimi, quos ruptura causabat, cruciatus.

diuturnam cephalalgiam,

moribundas duas,

Prætendentes a variis malis tres,

50 Sorori nostræ Æmiliæ advenit anginæ morbus, quem Scaranziam vulgo nuncupant, cui inspectæ medicus negavit ullum finem sperandum nisi a morte: sed cum illa interiori voto se obligasset ad offerendam facem ceream, post triduum sana apparuit. Anno MDCXXXV mulier quædam habens filium maleficiatum indeque emarcescentem, et consilii tam inops quam plena doloris ex nati sui labore gravi; venit ad monasterium, oblatura B. Æmiliæ imaginem ceream; nosque oravit, ut intercederemus precando, quatenus puero vel vita sana vel mors cita contingeret, modo finis esset angustiarum. Facta autem novena, ea parte se exauditam intellexit, qua vitæ in perpetuo cruciatu agendæ mortem quietam prætulerat. Anno MDCXXXVIII, puellæ cuidam octo- F decim mensium, facies tota ejusmodi crustis operta fuit, ut parentes ejus certo existimarent excæcandam: sed emundata est, mox atque datum pro ea initium novemdiali devotioni. Hippolyta-Mechtildis, adhuc infantula, os adeo male affectum habebat, ut totis quinque diebus trajicere nihil potuerit præter vitellum unius ovi; affirmabatque chirurgus, fore ut in gangrænam deflecteret morbus. Verum hoc periculum cum ipso morbo cessavit, mox atque Beatæ oleo uncta parvula fuit.

anginam,

maleficium,

crustas faciem operientes,

et male affectum,

51 Equites decem, ad prælium ituri, venerunt ut se nostris orationibus commendarent, offerentes oleum ad usum lampadis pro novena: fassi autem deinde sunt, non alteri se vitam ex prælio salvam in acceptis referre, quam speciali gratiæ ipsius Beatæ. Paupercula quædam, nomine Maria, ruri obambulans, ab equo fuerat impulsa in foveam, et tibiam fregerat jam grandæva: nihilominus redintegrata illa ipsi est, nullo relicto fracturæ indicio, ad simplex votum imaginis cereæ offerendæ. Grandæva similiter erat Mater Sor. Hieronyma, imo inter mortuas reputabatur a medico: quæ tamen B. Æmiliæ interius recordata, ad omnium stuporem sana surrexit. Soror quoque Thecla Augustina Priorissa, febri maligna laborans, desperata habebatur a medicis; et intercedente Beata vitam servavit. Mater Sor.

tibiam fractam,

graviter ægras,

A Sor. Beatrix, nescio quo accidenti in terram corruit, et cum facie impegit ad pedem lecticæ : cumque ex casu læsa esset venarum una, modus nullus inveniebatur sistendo sanguini. Illa vero proposuit animo Missam dicendam curare in honorem Beatæ : et stetit sanguis, detumuitque facies, quæ pariter ex lapsu inflata enormiter fuerat. Cancrum patiens infirmus quidam, tertium jam annum lecto jacebat, dum carnes ipsi exedebantur qui tamen sanatus fuit, Beata intercedente.

ruptam venam,

gangrænam,

52 Tempore obsidionis, cum grandior bombus, in nostram cadens ecclesiam, ibidem diffringeretur, fragmina ejus omnia, velut Beatam honoratura, ad capsam ejus convolarunt : sed neque illam, neque ullam præsentium Sororum attigerunt. Alio die, cum similis pila supra stragulum, quo capsa tegitur, cecidisset ; non modo nihil Sororibus nocuit, sed nec stragulum quidem prædictum penetravit. Adeo male dispositus erat cuidam nostræ Sorori stomachus, ut nihil lacticiniorum retineret : aliis autem remediis nequidquam tentatis, solum profuit Beatam invocasse. Alia similiter, immedicabilem dolorem capitis sustinens, vovit Pater et Ave recitandum, dum B cercam imaginem Beatæ deferret : et voti rea, illud complevit. Sor. Claudia Mariana, tam graviter infirmabatur, ut omnia secuturæ mortis indicia præberet medicis : sed ubi pro eadem inchoata novena fuit, mox incepit habere melius, et brevi tempore persanata surrexit. Peregrina quædam et malefic̣iata mulier, misit ad nostrum conventum, qui ipsam Sororum orationibus commendaret. Cum ergo unaquæque nostrum id ageret quod ex devotione susceperat, intellectum est illam cito liberatam fuisse. Ludovica, Prætendens nostra, tamquam moritura derelicta a medico, votum Beatæ faciens, melius mox habere se sensit : inchoata autem a nobis omnibus Novena, convaluit.

discussa pericula,

plures infirmas sanatas,

53 Soror nostra Catharina, confluentibus ad genu inflatum humoribus, lecto decumbebat : cui cum incisionem pararet chirurgus, ipsa cruciatum reformidans, vovit, si absque ea sanaretur, jejunare in vigilia Beatæ, festum vero singulariter celebrare : statimque subsidere tumor cœpit et cito evanuit. Sor. Angela Margarita, clavos quosdam infixura parieti, in altum conscenderat; cadenti autem, supra coxam cecidit capsa quædam; itaque afflixit, ut negaret chirurgus sanari posse, nisi contusa caro excinderetur. Illa vero vovit, potius quam id sustiC neret, omnibus diebus vitæ suæ Pater et Ave recitare in honorem Beatæ. Et ecce citra incisionem cœpit caro mundior et integrior apparere ; cumque inchoaretur pro ipsa a Matribus novena, ipso instanti surrexit sana. Nobilis quidam Vercellensis, dum res suas conservare nititur, vulnus in capite letale tulit : quo in periculo versari se videns, vovit septem Missas in nostra Ecclesia dicendas, mittens ad eumdem finem candelas novem : et ad initium novenæ, ab omnibus Matribus assumptæ, cœpit convalescere, et cito sanus fuit. Reverendus quidam Canonicus, arthritico morbo obnoxius, nobis sæpe confessus est, quod initia mali recurrentis sentiens, soleat ad Beatam recurrere, proponendo ad ejus honorem Missam dicere in ecclesia nostra; itaque dispelli sibi atque evanescere cruciatum.

et quasdam citra sectionem a medicis decretam,

vulnus capitis,

arthritim.

CAPUT VII.

Aliæ similes gratiæ, a variis impetratæ.

Quædam nostra benefactrix, Anna nomine, ab indiscreto ac barbaro marito suo, seu verius tyranno, percussa in capite, cum de vita periclitaretur ; cupientes nos tot ejus beneficiis referre gratiam, singulæ instituimus pro ea novenam : qua terminata D coaluit vulnus, et illa sana mansit. Nobilis quidam civitatis hujus fassus aliquando est, quod totis duobus mensibus febrim continuam patiens, nec remedium inveniens, mox ac mane quodam proposuit dicendas curare Missas duas in ecclesia nostra easque audire, et oleum offerre pro lampade Beatæ, liberatus statim febri fuerit, neque multis postea annis eam passus. Lucia Mellia, pridem incurabiliter infirma, et tamen cupida recipiendæ sanitatis, novenam vovit in honorem Beatæ instituendam, et oleum lampadi interim præbendum, eoque sanata est. Similiter ad votivæ novenæ principium sanatus convaluit Franciscus Mellius, quem grave rheuma urgebat ad mortem. Quædam etiam nostra Prætendens, nescio unde afflicta, solamen retulit, statim atque annulum suum Beatæ obtulit. Quartana duplici laborans Sororum nostrorum una, nec remedium a medicis referens, suo impendio vovit arsuram novem diebus lampadem : et ipso instanti dimisit eam febris.

Sanantur, vulnus capitis,

A: SOR. VATHII. EX ITAL. febris continua,

aliique graves morbi,

55 Dominus quidam, ob morbum, quem hic vulgo Prædam appellamus, inter mortuos jam reputatus, coram sepulcro accendi candelas duas jussit, eodemque momento sanus fuit. Alius, conditione par illi, malignis febribus detentus, ad certam tendere mortem credebatur ; jam enim biduum totum effluxerat, quod nihil alimoniæ potuerat sumere. Hic missis ad sepulcrum cereis quatuor, cibum cœpit cum sapore sumere et convalescere. D. Isabella Caresana, Prætendens nostra, scabie laborabat, nec adhiberi consuetæ proderant medicinæ : vovit ergo, quod sanata B. Æmiliam semper haberet pro Matre, et in præsentiarum faceret Missam unam celebrari : exindeque mundari caput ei cœpit, donec ex integro sanum apparuit. Julia Maria de Montanaro, atque nostra Prætendens, malo cuidam incurabili adhibuerat remedia quæcumque potuerat : his autem nihil proficientibus, vovit servare jejunium septem continuis sabbatis ad honorem Beatæ, et sic convaluit.

et moribundi duo, E

purgatur scabies,

56 Anno MDCXL parturiens quædam, nec eniti fœtum valens, facto voto invocavit Beatam, mittens aliquid olei pro ejus lampade : qua accensa mox peperit, citoque surrexit sana. Puer quidam acuta febri sensus jam amiserat : sed servavit eum mater sua, facto ad B. Æmiliam voto. Gravis infirmitas reliquerat cuidam Domino tantum capitis dolorem, ut periclitaretur de visu inde perdendo : sed cum F voto facto novenam religiose inchoasset, et nos pro eo etiam deprecaremur (erat enim extraneus) eodem tempore liberatus fuit, neque deinceps cum eo dolore conflictatus. Angelæ Catharinæ, Prætendenti nostræ, faciem totam deformaverat erysipelas, cum febri et capitis dolore conjunctus : sed sanata est eodem die quo Beatæ se commendavit. Reverenda quædam Mater, oculis sic laborabat, ut eos in rem aliquam fixe intendere non valeret : sed eo incommodo soluta fuit, statim ut Pater et Ave recitare proposuit in honorem Beatæ. Reverendus quidam Pater Benedictinus, nequiens doloribus colicis, quos intensissimos tolerabat, invenire solatium, venit ad nos, Missam celebraturus, eademque hora melius habuit. Similis gratia facta fuit Sor. Franciscæ-Mariæ, quando rupta ei ex lapsu tibiarum una, cœpta est pro ipsa haberi novena : mox enim cum quiete somni, sanitatis desideratæ obtinuit beneficium.

juvatur parturiens.

Curantur dolor capitis,

erysipelas,

ophthalmia,

colica,

rupta tibia,

57 Ego Sor. Anna-Mechtildis Fuazza, odontalgia gravi laborans, neque requiescere valens, accendi curavi lampadem Beatæ, statimque mirabiliter sum liberata. Alias cum caderem, metueremque exinde remanere clauda, ipso in lapsu invocavi Beatam ; nec uspiam offendi nisi leviter in genu ; licet casus ex alto fuerit. Sororem Helenam, ad mortem infirmam,

odontalgia,

A mam, Sacramentis muniri jusserat medicus. Erat ipsamet Beatæ dies, et in honorem ejus stabat expositum Sanctissimum: sed infirma præ morbi vehementia nihil istorum reminiscens, quæsivit quis dies iste foret. Intelligens autem diem agi B. Æmiliæ, vovit quod si ex morbo assurgeret, Missam in honorem ejus celebrari faceret. Nec mora: notaverunt adstantes, infirmam illico habere melius, nec diu post perfecte convaluit. D. Hippolytæ-Annæ-Mechtildi Fuazzæ, Prætendenti nostræ, caput sic erat affectum, ut plane appareret deformis. Videns autem nil proficere applicata remedia, vovit quotannis celebrare festum Beatæ, et oleum lampadi eo die sufficere suis impensis: postea vesperi concedens cubitum, oleo tali se unxit, et mane tota sana surrexit. Alias plagam in pede ferens, et simili oleo ipsam inungens, cito sanitatem pedis recuperavit.

A. SOR. MATHIL. EX ITAL.

infirma ad mortem,

aliter ægræ.

58 Biroli sentiebatur terræ motus, quo locus videbatur absorbendus dehiscente terra; quando D. Petrus Ludovicus Bicchieri bis recitavit ad honorem Beatæ Pater et Ave: quæ subito comparens ei, visa est aerem manu signare, eumque in ictu oculi serenare. Fures quidam confessi sunt, quod prædam facturi in monasterio nostro, et illuc clam ingressi, cum venissent ad refectorium et culinam, viderunt
B reverendam quamdam Monacham, capite radiantem, quæ silenter ipsos sequebatur quocumque irent. Qua re obstupefacti, nec dubitantes quin esset B. Æmilia ipsa, coacti demum sunt, nulla re ablata, exire vacui e monasterio.

Terræ motus sedatur,

fures cohibentur,

59 Anno MDCXLII D. Diana Bonetta, pleuritide laborans ad desperationem medicorum, misit oleum quod in lampade Beatæ arderet ad novem dies, tertia autem die surrexit sana. Reverendus Canonicus Vercellonus, cancrum in uno oculorum ferens, cui absque præsenti periculo vitæ nullum se facere posse remedium fatebantur chirurgi, aliquot candelas misit ad ecclesiam nostram: quibus ante sepulcrum accensis, habuit melius, et brevi recuperavit valetudinem amissam. D. Joannes Bonettus, tactus paralysi, videns quia nullum humanitus suppeteret malo remedium, et saltem citius finire illud optans, misit similiter candelas, oleumque arsurum ad tumbam: quibus accensis cum lampade, continuo expiravit. Fassa est etiam D. Diana prædicta, quod aliquando malignam febrem et secretum abscessum patiens, quem nemini volebat manifestare, circum-
C stantibus jam lectum velut morituræ domesticis, recordata miraculorum B. Æmiliæ, proposuit imaginem sui argenteam mittere; et immediate post crepuit apostema, reversaque ad se adimplevit propositum. D. Comitissa Avogadra de Siliano, pleuritide afflicta, misit oleum pro novem diebus: quo ardere incipiente, cœpit etiam ipsa habere melius.

sanatur pleuritis,

gangræna in facie,

paralysis,

apostema,

pleuritis,

60 D. Joannes Vercellonus, quartana afflictus febri, non prius recuperavit sanitatem, quam patrui sui ipsum Beatæ devoverunt. D. Angelæ-Franciscæ Geller Stropianensi in una tibiarum advenit dolor intensus, ut nullam quietis partem posset capere. Invocavit tamen Beatam, intendens, si dolor iste cessaret, Missam in ejus honorem celebrandam curare, eodemque die accensam tenere lampadem; et ille evanuit. Uxori Mag. Joannis Baptistæ Caresanæ accidit, ut toto triduo maneret omni facultate loquendi privata, cumque maritus suus pro novem diebus oleum misisset, respiravit illa et loqui cœpit. Isabella Lazzara Vercellensis, vicina partui, in eam venit debilitatem, ut cibum nullum retinere valeret. Vovit ergo ad honorem S. Margaritæ Missam dicendam curare, et lampadi ardenti ante sepulcrum Beatæ prospicere de oleo ad novemdium. Illa autem accensa cessavit affectio periculosa, et initio Missæ votivæ sana ac valens peperit filium. Similiter, eodem
D instanti quo accensa fuit lampas pro nuru Francisci Morettæ, sanata est illa ab infirmitate sua, quæ novem continuis mensibus eam lecto affixerat. Eodem modo sanata est filiola Tullii Arbonensis febri prohibita lac sugere, statim ut accensum est oleum, quod nutrix miserat lampadi infundendum. Idem pro novemdio mittens Maria Canuta, simili modo dimissa est a phrenetica febri. Et ego Anna-Mechtildis Fuazza, ab ejusdem generis febri fui liberata, statim atque indui camisiam, oleo B. Æmiliæ tinctam.

quartana,

dolor tibiæ.

Oblato ad lampadem Beatæ oleo

plures juvantur,

61 Dominus Colonellus Rosignolus, iturus ad prælium, commendavit sese eidem Beatæ, vovens faces duas cereas si victor reverteretur; discedens autem misit oleum, diebus novem arsurum. Cum autem reversus offerret faces, confessus est nulli alteri se salutem suam, quam intercessioni nostræ Beatæ debere. D. Henricus Bonus-Joannes, audivit moribundus illam nominari, atque in corde suo proposuit, si convalesceret, celebrare festum ejus, nutrienda istius diei lampade: statimque respirans recepit sanitatem. Rursum ego prænominata discussi catarrhum, collo humerisque illapsum, ungens me oleo prælaudato. Sor. Æmilia Paravicina, terribili oppressa rheumate, eoque multum debilitata, nullum inveniebat remedium. Cumque
E festum Beatæ appropinquaret, proposuit illius diei actiones omnes facere ad ipsius honorem. Et ecce statim ac festum illuxit, pariter sanitas optata advenit. D. Blanca Alda, diu infirma, cum festum celebrare vovisset, eodem adveniente similiter curata fuit. D. Artemisia Blamina, in gravem prolapsa morbum, ungi voluit oleo Beatæ, et subito melius habuit: accenso autem quod ad lampadem submiserat oleo, perfecte convaluit. D. Maria, Gubernatrix arcis, jam jam moritura, recuperavit amissam pene vitam, accensa in nomen suum lampade.

et vitam servant.

Juvatur verum ipsa scribens,

et aliæ quædam

CAPUT VIII.

Reliqua beneficia adscripta invocationi Beatæ.

Anno MDCXLVIII sanata fuit mulier quædam a dolore brachii, statim ut uncta est oleo Beatæ. Idem accidit Angelæ Magliolæ, fluxum super oculos patienti; et viro cuidam crus plagatum habenti. Anno sequenti MDCXLIX Biellanus quidam, lapsus ex arbore, graviter caput afflixerat, et eodem adhibito re-
F medio sanatus cito fuit. Idem simili ex casu totum corpus luxato cuidam Fosalensi evenit: et mulieri Biellensi, partum edere non valenti, cui inunctus venter suus fuit. Unctum similiter indusiolum infantulæ, lac trahere non valentis propter continuam febrim, salutem ei attulit. et trimestris filiolus Angelæ Toppæ, nihil alimenti valens retinere febri prohibente, sanatus est ac cibum retinuit, frontem, pectus et ventrem inunctus. Similis unctio sanavit Joannem Succiam et tres filios ejus, continua febri laborantes, nec non D. Helenam Molentam.

Prodest multis oleum lampadis.

63 Anno MDCL Quidam villicus noster, ischiade tortus, et vir quidam febri acuta laborans, ad primam buccellam offæ, cui erat additum de pane admoto ad Beatæ corpus, cum eadem sanitatem sumpsit. D. Catharina Boni-Joannis ad continuam febrim grave patiebatur symptoma, coram Parocho aliquod contritionis signum expectante, quo nixus absolutionem moribundæ impertiretur; quando maritus uxorem commendavit Beatæ, et illa respirare incepit, ac cito convaluit. Sor. Catharinæ-Margaritæ dolores nephritici abscesserunt, adhibito sæpe dicto oleo: et Sor. Anna-Mechtildis Æmilia, eodem oculum ungens unde plurimum patiebatur, propter frustillum vitreum quod insilierat, dolorem abstersit. Alias quoque gravi stomachi dolore correpta, fidenter accessit

Invocata Beata [illegible] vitæ,

A accessit ad ecclesiam, et corpori sancto applicans buccellam panis, eam deglutivit et liberata fuit. Henricus-Bonus-Joannes, toto corpore maximum patiens cruciatum, misit oleum alendæ per dies novem lampadi, cum indusio quod sancto corpori admoveremus: quo facto, simul ipsum induit, simul sanitatem acquisivit. Illustri D. Annæ Canozzolæ octo mensibus fuerat continuata febris, sed hæc compulsa fuit cedere oleo Beatæ: quo etiam frontem uncta uxor cujusdam rustici, per missum lampadi nutrimentum, sana mox extitit. Alius quidam rusticus podagricus, idem beneficium in se expertus, vovit deinceps anno quolibet vel candelam vel oleum Beatæ offerre: quod cum aliquando per oblivionem facere omisisset, redeuntibus doloribus suæ obligationis admonetur, eamque implens sanatur. Sed et hydropicus quidam simili unctione est sanatus.

quorum plures oleo prædicto usi:

64 D. Carolus Hieronymus Foazza, angina laborans, efficaciam talis unctionis est expertus; sicut etiam mulier Mediolanensis hydropica; et filius D. Magdalenæ Vercellinæ, indutus camisiam sic inunctam, excussit continuam febrim. Similiter unxisse poplites profuit D. Antonio Arbinæ podagrico; et caput, scabioso puero rusticano. Hieronymus autem
B
Gotius paralyticus, sibi est restitutus, cum vovisset, quod die ipsius Beatæ toto maneret in ecclesia, nec nisi de eleemosyna tunc viveret. Victor Mina, tertium et amplius mensem lecto affixus, propter geminam in uno crurium plagam, nullis eatenus pharmacis curabilem; medelam plagis credidit allaturum oleum Beatæ, et mane sanus de lecto surrexit.

aliquæ festum agendum vovent,

Puella quædam, nomine Teresia de Sidrianis, de fenestra cecidit, lumbosque et juncturas coxarum haud leviter sibi quassavit: sed vovente pro ea matre, quod festis Beatæ diebus totis mansura esset in ecclesia, convaluit intra diem octavum. In nostro autem conventu podagram sustinens Sor. Catharina Gattinara, neque pedibus consistere valens, annum integrum decubuerat: cum autem proposuisset, vigiliam Beatæ jejunio, diem festum Communione sacra suscipienda quotannis colere, sed et novenam instituere, mox atque esset liberata; nocte quadam visa est sibi a Beata appellari, quin et videre ipsam, et audire promittentem quod sanaretur. Ad quæ tam fausta lætaque expergiscens, opem ejus devote requisivit, et mane se reperit perfecte sanam, totaque hilaris de lecto exilivit.

65 Acutissimum quoddam febrium genus Matrem Sor. Annam-Mariam Ajazzam totis tribus annis
C
afflixerat, nec spem consequendæ sanitatis ulla medicorum inventa attulerant; quando proposuit omni reliqua vita per dies singulos recitare septies Pater et Ave, in honorem sancti nominis Æmiliæ. Id autem ut facere certius meminisset, voluit ipsius Beatæ imaginem poni in cella sua: antequam dum incipit orare, vidit et stupuit ipsam sibi capite inclinato annuere, subitoque miraculo sanitatem recepit.

aliæ alia vovendo juvantur.

D. Isabella Testa, Prætendens nostra, lippientibus ac semper lacrymosis oculis utebatur ex morbo variolorum, sic ut nihil obtutu fixo posset intueri: corroborati autem iidem sunt, oblato quod illa voverat Beatæ tapetio. D. Laura Avogradra de Quinta morbum caducum patiebatur, nec proderant remedia applicita diligenter. Vovit igitur, quod si liberaretur tam importuno malo, Sanctimonialem indueret in nostro conventu. Festum tunc agebatur ipsius Beatæ, quare etiam decrevit prædicta Domina die isto de ecclesia non egredi. Neque frustra profecto, cum fine enim diei finem accepit infirmitas, nec unquam rediit: ideoque grata, nequaquam distulit implere quod promiserat, sed accepto Habitu in hoc monasterio sancte vixit.

66 Anno [illegible] Reverendæ Matres religiosissimi monasterii S. Catharinæ Senensis Regii, testantur, D
quod Sor. Barbara-Maria Irica crus habebat totum exesum, nec ei insistere unquam poterat absque fulcro aliquo, quamvis diligenter illud chirurgi curassent. Ad hujus notitiam venerunt gratiæ, quæ per B. Æmiliam Vercellis obtinentur in nostro S. Margaritæ monasterio. Nuntium ergo misit, rogans ut aliquam pro se orationem facientes, sibi mitteremus de oleo Beatæ. Quo uncta, quia miraculose sanata apparuit, Reverendæ illæ Matres facto subscripserunt: et insuper addunt, quod etiam ad se accurrant variis morbis infirmi, eodemque oleo uncti sanentur. Curant autem ne ipsum unquam sibi ad talem effectum desit. Prædicta vero nobis scribentes, miserunt etiam ex parte Sanctimonialis sanatæ eleemosynam, pro curanda Missa in honorem Beatæ et in gratiarum actionem. Eædem reverendæ Matres insuper testantur, quod civis quidam Regiensis, Petrus Pavus dictus, ex arbore quam conscenderat infeliciter cadens, tibiam fregerat; quæ tibia vesperi oleo Beatæ uncta, recitando interim quinque Pater et Ave, sequenti mane apparuit persanata, citra ullum læsionis vestigium, ad grandem omnium admirationem. E

A SOR. MATHILDE EX ITAL. Regii eodem oleo variæ infirmitates curantur:

67 Nobilis quidam Trinensis, in continua quatuor mensium febri frustra curatus a medicis, misit indusium e suis unum quod oleo Beatæ tingeremus, cum oblatione cerei unius et eleemosyna ad Missam in laudem Beatæ curandam: moxque ut linteum illud induit, induisse visus est sanitatem, et libera febri hilariter surrexit.

etiam febris continua,

D. Petrus Biccherius, articulari morbo sic impeditus fuit, ut nihil membrorum posset movere, inter continuos quos dolor exprimebat ejulatus. Itaque Beatæ vovit, quotannis solemnem Missam in ejus festo curandam. Vix autem votum nuncupaverat, cum sanum se miratus est, nullo præteriti morbi vestigio intra juncturas remanente aut aforis apparente.

arthritis,

Reverenda Soror Anna-Æmilia Biccheria, acutissima febri et intensissimo laborans dolore, cum auxilium Beatæ invocaret, ipsam se vidisse testata est audivisse, quod sanitatem promitteret. Nec vanam fuisse promissionem apparuit, quando sequenti mane sana surrexit de lecto: quare etiam in signum gratitudinis erga Beatam sategit atque obtinuit, ut in die ejus festo posset impendio suo curare exponendum Sanctissimum.

et acuta febris,

68 O flos amœne virginitatis, fertilis planta sanctorum morum, quæ a teneris annis instar cœ-
F
lestis lilii cœpisti nitere in horto divino; et plantatum in terra truncum corporis habens, spiritu semper versabaris in cœlis. Tibi, o Æmilia, mundani fastus contemptrici, capitalis inimicæ otii, exemplaris veri virtutum omnium ac virtuosarum actionum, consacro meipsam totam in perpetuam famulam; et exiguum hoc meæ servitutis obsequium. Precor autem, ut impetres mihi a Deo gratiam insistendi sanctis tuis vestigiis, ut cum imitata fuero virtutes tuas in hac mortali vita, merear earumdem præmio frui in altera. Amen. Ad majorem Dei laudem et gloriam, beatissimæ etiam Virginis Mariæ, omnium Sanctarum Dei, qui sit benedictus in secula,

Invocatur Beata.

*Sequatur porro ex Append. pag. 24 * Commentarius.*

DE B. ALEXANDRO EP. NUCER.

Sed *Pag.* 24 * *n.* 6 lineas 4 ult. sic muta. - *Nos Cæsaris istius Elogia non habemus sed in Athenæo Augusto O domi nostri, Perusinos Scriptores complexo, tale invenio:* Alexander Vinciolus, Perusinus, Ordinis Minorum, ac Pœnitentiarius Joannis Romani Pontificis hujus nominis XXII; a quo ordinatus Episcopus Nucerinus in Umbria, Ecclesiam illam singulari

NOT. I

A singulari sanctitatis exemplo, pluribus coruscans miraculis, administravit, sanctisque legibus munivit. E vivis exemptus est die III, alias XXII Maji, anno MCCCLXIII; sepultusque in Saxo-ferrato, in choro Fratrum Minorum, ubi pia credulitas Fidelium eum veneratur ut Sanctum. *Interim nullum ejus Scriptum indicatur, cujus causa mereatur recenseri inter Scriptores illos.*

Denique diem hunc claudat Commentarius ex eadem Appendice petendus pag. 26 *

DE B. STANISLAO CAN. REG.

NOT. 55 P*ag.* 26 * *num.* I adde — *Aliam deinde prolixiorem Vitam sermone Polonico Cracoviæ edidit, anno* MDCLX, *Stephanus Ranothowiczius Canonicus Regularis; ex qua quæ addi huc possent, frustra hactenus Cracovia petii; interprete autem præsenti destitutus, ne nunc quidem aliud præstare possum, quam indicare, quod per me non stet, quominus defectus qualiscumque suppleatur.*

N. 2 adde — *quibus accedere posset ex Stephano Rathonowiczio Appendix tertia, usque ad annum* B MDCLIX *perducta, si non deesset interpres; defectum tamen utcumque Supplebo ex scheda nobis missa, et cum impresso Polonico (quatenus per ignorationem linguæ licuit) collata.*

Pag. 38 *. *Post Annotata* adde —

Bonam horum Miraculorum partem edidit Martinus Baronius post Vitam, ut præfatus sum, videlicet usque ad illud quod hic censetur sexagesimum; omisit tamen 7, 9, 13, 14, 16, 20, 23, 33, 46. *In iis autem quæ retulit, variat quorumdam nominum lectio, et subinde adduntur aliqua hoc modo:*

2 *Dicitur Frater iste Conversus fuisse* in Civitate Casimiriensi, in monasterio Canonicorum Regularium Ordinis S. Augustini.

3, *est Baronio* 4, *et* Stanislaus *iste vocatur* filius Stanislai Cransz. *ejusdem de quo in MSS. perturbato ordine est mirac.* 3.

5 Wenceslaus Wyka, *appellatur* Lanio; *quod abest a MS. ubi deinceps* Carnifices *dicuntur, ii qui Baronio constanter sunt* Laniones, *quod semel notasse sufficit.*

6 Agnetis *hujus maritus, Baronio est,* Michael Galhor, lanio.

11 *Locus nominatur* Podbrzezie, *et dicitur esse* extra muros Casimirienses; *ægra autem narratur* tam C magna infirmitate et oppilatione *impedita*, ut jam spirare non posset: *et additur, quod* eam devoverunt bonæ quædam matronæ.

12 *Pro* Paczeska, *scribitur* Paczoska.

17 *Locus* Lagiewniki *est.*

18 Joannis Krava *uxor.*

19 Cognomento Cumeniz.

26 Miklasz Wlozatii.

27 Joannis Frelich.

28 Petri Bargielt.

30 Catharina de Biezanow.

36 Dorothea Begnie.

37 Joannes Nykiel.

38 Stanislaus Kunszych.

40 Catharina de Klepardia.

43 Stanislaus Schordiel.

44 Agnes, uxor Bialhor.

47 Nicolai Kesochleba.

49 Raphael Smigmator.

50 *Addit Baronius tamquam aliud*, Catharina, vidua de Cracovia, dolore dentium graviter per triduum vexata, per votum ad sepulcrum ipsius, mox liberata est.

54 Margareta, mater Stanislai Fard. Fratris Domus nostræ.

57 Dominus Jacobus Prior, dum adhuc esset Procurator monasterii nostri. D

Pag. 39 * *addatur.*

APPENDIX TERTIA

EX MS. Latino et impresso Polonico.

V*itæ Polonicæ subjiciuntur Miracula* CLXVIII, *omnia fere (quantum per interlucentia hinc inde nomina propria datur intelligi) a nobis ex vetustiori MS. relata. Interpositis deinde alio charactere lineis quatuor, quibus videtur indicari unde tum ista accepta sint, tum alia mox sequentia, pertexitur numerus Miraculorum usque ad* CXCVIII. *Primum videtur continere sanitatem collatam*, Fr. Thomæ Canonico Regulari, paralytico; *In secundo, quidam* Stanislaus Konwiersz *nominatur, curatus a morbo, quem* Takze *Poloni appellant.*

Alia quædam miracula ex Polonico cursim indicata,

Tum sequi dicas Appendicis secundæ Miraculum I, *anni* MDXXXIII, *et alia duo in persona cujusdam* Catharinæ Clepardiensis *et* Agnetis Casimiriensis, *absque nota anni: qua etiam caret miraculum sequens* CLXXIV, *cujus testi tabellæ subscriptum legitur*, D. O. M. in signum beneficii triplicis. *Nihil simile habent sequentia quatuor: et his succedit unum anni* MDCV, *diversum ab eo quod retulimus supra num,* 4. *Rursum, mediante Miraculo* CLXXXI, *comparet oblatio facta pro puero, de quo agitur num.* 4, *id attestante hac Epigraphe Latina;* Thomas, infans Stanislai Klos et conjugis ejus Zaborska, deploratus sanatur, *sed absque titulo anni, quo etiam carent* CLXXXIV, V, VII, VIII *et* IX, *nisi quod huic adscribatur* XIII Novembris. E

9 *Miracula* CLXXXIII *et* LXXXVI, *adscribuntur anno* MDCXIX: *prioris interpretationem requiro, posterioris hanc habeo in MS.* Sacerdos quidam ex Prussia, paralysi tactus, ita ut pedibus incedere non posset, venit Cracoviam: lectoque libello de vita B. Stanislai Casimiritani, et quanta Deus per servum suum operari dignatur beneficia, in sella allatus est ad ecclesiam sanctissimi corporis Christi: ibique divino implorato auxilio ad sepulcrum pii Patris, per intercessionem ipsius, e vestigio sanus factus est; et relicta sella, domum incolumis pedibus suis reversus. In cujus beneficii memoriam, tabellam argenteam ad tumbam Beati reliquit, cum tali inscriptione. Anno Domini MDCXIX Presbyter paralyticus ex Prussia, beneficii memor, votum obtulit.

Sanatur Sacerdos paralyticus 1609.

10 Anno MDCXXII (*ut est in Polonico*) *appensum fuit anathema cum tali epigraphe:* Ego Albertus, Ordinis S. Benedicti, ad hanc tumbam B. Stanislai, votum reddo. *Addit MS. Latinum*: Anno Domini MDCXXIII Feria II Paschæ, atrox in civitate Judæorum, Casimiriæ manentium, excitatum est incendium; adeo ut, vix tertia parte domorum relicta, totam ignis absumeret. Quo casu perterriti Fratres religiosi, in vicinio civitatis Judæorum manentes, et ædificia monasterii sub id tempus majori ex parte lignea habentes, cuncti accesserunt ad sepulcrum B. Stanislai, divinum implorantes auxilium per intercessionem pii Patris: et ita factum est, ut et monasterium illæsum ab igne, et nulla domus Christianorum, ex opposito Judæorum manentium, conflagraret.

F

1622 *coercetur incendium.*

11 Anno MDCXXV *suggerit Vita Polonica* Paulum Pikal, Canonicum Regul. S. T. D. *oblato anathemati sic subscribentem.* D. O. M. et B. Stanislao Casimiritano, cujus meritis ex gravi morbo, in itinere contracto, præsentissimum expertus sum auxilium. *Sequitur item alterum, quod ex MS. Latino dare plenius possum.* Anno Domini MDCXXX Magnificus D. Petrus Komorowski, Comes in Liptow et Orava, Capitaneus Oswiecinensis, acri dolore unius oculi continuo vexabatur. Hic venit Cracoviam, ut aliquod

1625 curatur gravis morbus

an 1630 dolor oculi

A quod a medicis contra hunc atrocissimum dolorem caperet consilium. Sed cum medicina nihil proficeret, quadam nocte vidit in somnis Religiosum, Canonicorum Regularium habitu indutum, sibi apparentem. Evigilans e somno, quæsivit ex familia, quisnam esset talis Religiosus. Illisque respondentibus, esse tales Religiosos ad ecclesiam Corporis Christi Casimiriæ; audivit etiam ab illis, quomodo per intercessionem B. Stanislai Casimiritani, multi hominum a variis languoribus curentur. Jussit ergo se deferri in sella ad sepulcrum pii Patris; et ibi voto facto præsentissimum expertus est auxilium, nam a dolore illo liberatus est. Cujus beneficii accepti non ingratus, adiit Præpositum ecclesiæ sanctissimi Corporis Christi; et in villa sua hereditaria, Sucha dicta, ecclesia et monasterio ac muro non modicis sumptibus ædificato, Canonicos Regulares Conventus Cracoviensis in eo fundavit et dotavit. Ita in erectione hujus ecclesiæ.

Aliæ gratiæ an. 1631,

12 *Rursum in Polonica, pro miraculo* CXCIV *et quatuor sequentibus atque ultimis, notatur, quod* anno MDCXXXI Magnificus D. Adamus Wierzchowski, *gratiam relatam professus est: itemque persona alia (cujus nomen non satis discerno) anathema posuit cum*

B *hoc lemmate.* Anno Domini MDCXXXI. D. O. M. ad majorem gloriam, et B. Stanislao Casimirensi, offero humillime votum pro sanitate obtenta. *Similiter alia subscripsisse reperitur.* Anno Domini MDCXL D. O. M. ad sepulcrum B. Stanislai Casimiritani Canonici Regularis, in templo sanctissimi Corporis Christi, votum humillime offero, in gratiarum actionem pro recuperata sanitate. *Ac denique concluditur tota illa Polonica miraculorum collectio, cum duabus gratiis anno* MDCL *et* LIX *receptis. MS. vero Latinum nobis missum hæc insuper addit.*

an. 1640, 50, 59,

13 Anno Domini MDCLXV, die I Septembris, Generosus D. Alexander Strzyzowski, aliquot milliaribus manens a Cracovia, venit ad ecclesiam Sanctiss. Corporis Christi; et testatus est, liberos suos infirmos, quotiescumque ad sepulcrum B. Stanislai eos offerebat, semper ad pristinam restitutos sanitatem; ideoque obtulit duas candelas grandes cum Missa.

et 1665

14 Anno Domini MDCLXVI die XIX Septembris, ipsa die Dominica, A. R. P. Petrus Grocholicki, Parochus Scurovicensis, Decanus Woyvicensis, venit ad sacristiam ecclesiæ Sanctis. Corporis Christi, et pene coram toto Conventu Fratrum, qui tum convenerant ad processionem, fassus est; se per

An. 1666 *sanatur quartana,*

C longum tempus febri quartana fuisse afflictum; quodque, hoc malum superare non valens, jam ad limina fati properare videbatur. In qua infirmitate, a quodam illius loci Vice-Capitaneo, accepit missum libellum de vita B. Stanislai Casimiritani, in quo legens, quomodo Deus præpotens, per merita beati Patris Stanislai, multos hominum sanat, votum fecit ad sepulcrum illius, et statim cœpit convalescere; febrisque, quæ die quarta advenire solebat, evanuit. Pro beneficio hoc accepto, ad sepulcrum B. Stanislai, Missam de sanctissima Trinitate celebravit.

15 Anno Domini MDCLXVII sub tempus belli cum Turca, Andreas Frebicht Episcopus Cracoviensis, in tali publico negotio publicas supplicationes indixit; cumque ad alios Regni Poloniæ Patronos, quorum corpora Cracoviæ requiescunt, certos dies ordinasset, tum ad sepulcrum B. Stanislai Casimiritani Dominicam Passionis assignavit. Cujus testimonium, sigillo Reverendiss. Nicolai Obouski, Suffraganei et Officialis generalis Cracoviensis munitum, et surrogati Judicis Joannis Chrysostomi Bolzenta I. V. D. Canonici Cracoviensis manu subscriptum, in archivo ecclesiæ Sanctiss. Corporis Christi servatur.

an. 1667 *invocatur Beatus contra Turcas,*

16 Anno MDCLXXVII Excellens Lucas Goslawski, D Academiæ Cracoviensis Artium et Philosophiæ Doctor, tempore pestis, in magno et evidenti periculo existens, votum fecit ad sepulcrum B. Stanislai, illius tutelæ se commendans; multisque in illa domo peste sublatis, incolumis evasit. Cujus beneficii memor, sequenti anno, in anniversaria die obitus hujus Beati Patris, juxta laudabilem illius loci consuetudinem, in præsentia multorum virorum doctorum et religiosorum, nec non studiosorum, publice in ecclesia sanctiss. Corporis Christi, oratione de laudibus B. Stanislai habita, mentionem hujus beneficii fecerat; et ad perpetuam rei memoriam, tabellam ad sepulcrum ejus affigi curavit.

et pestis evaditur:

17 Illustrissimus D. Joannes Stanislaus Jablonowski, supremus exercitus Poloniæ Dux, iturus ad bellum cum Serenissimo Joanne III Rege Poloniæ contra Turcam, sub tempus obsidionis Viennensis in Austria, anno Domini MDCLXXXIII die XIII Augusti, descendit ad ecclesiam sanctiss. Corporis Christi, ibique ad sepulcrum Beati Patris Stanislai preces suas devote obtulit, felices in bello progressus a Deo per hujus Beati intercessionem implorando. *Quam id non frustra fecerit, obsidionis, die* XII *Septembris solutæ, gloriosissimus eventus docuit, et victoria se-* E *culis omnibus memorabilis, quæ Polonæ gentis exercitum præcipuis opulentissimorum castrorum spoliis ditavit.*

1683 *invocatur ab illuris ad obsessam Viennam*

18 *His accedunt veteres recentioresque* Orationes, *et receptissimum cultum demonstrant. Antiquiores, excusæ habentur a Martino Baronio, sub hujusmodi* Antiphona.

Antiphonæ ex Mart. Baronii,

Ave lux vitæ monasticæ, Dei confessor mirifice
Beate Pater Stanislae, stella refulgens Casimiriæ.
Gloria tu Polonorum, tu decus Canonicorum,
Quos regula sancta fovet, atque summo Deo vovet:
Cujus Divus Augustinus post Deum auctor est primus.
Vir omni lingua laudande, toto orbe prædicande:
Qui das lapsis relevamen, qui das infirmis juvamen;
Tu pro nobis intercede, ut cœlesti nos mercede,
Ditet Deus cum Beatis regno suæ sanctitatis. Amen.

℣ Ora pro nobis B. P. Stanislae, ℟. Ut digni etc.

ORATIO. Omnipotens sempiterne Deus, qui B. Stanislaum Confessorem tuum innumeris virtutum miraculis in terra decorasti; tribue, quæsumus, ut ejus meritis ac precibus, infernalis terrenæque flammæ incendio, contagione pestis, ac noxia inundatione aquarum, te miserante liberemur. Per etc.

cum orationibus

ALIA. Deus qui sacrum Ordinem Canonicorum Regularium S. Augustini, urbemque Cracoviensem, F B. Stanislai Casimiritani Confessoris tui meritis gloriosis illustrare voluisti in terris; concede propitius, ut pro nobis apud tuam clementiam, nunc et in hora mortis nostræ, ipse intercedat in cœlis; quem Dominus noster Jesus Christus filius tuus, cum beatissima Virgine Maria matre sua, et S. Stanislao Pontifice et Martyre tuo, in hora mortis est dignatus cum gaudio visitare in terris. Qui tecum etc.

19 *Post Vitam Polonicam, Latine habentur aliæ prolixioris ac recentioris compositionis Orationes tres, præludente hoc Hymno.*

HYMNUS.

Contemplator Trinitatis,
Recens rosa castitatis,
Flos obedientiæ,
Stanislae, lacrymanti
Adsis, et te imploranti,
Jubar sanctum [illegible]
Funde preces, flecte Deum:
Ut illustres pectus meum,
Ad te mentem erigo.
Ut sim salvus tuo dono,

Meam

A Meam in te spem repono,
Te patronum eligo.
Verbi Dei prædicator,
Fervens virtutum amator,
Gemma pudicitiæ;
Vagos stringe cogitatus,
Per te in me firmus status
Regnet conscientiæ.
Sensus firma fluctuantes,
Hostes fuga conturbantes,
Comprime dæmonia;
Firma mentem, iram fræna,
Confer pacem, cor serena,
Aufer adversantia.
Præelecte, tu dignare,
Peccatori impetrare
Mihi Christi veniam:
Ut sic possim respirare,
Et excessus emendare,
Consecutus gratiam.
Confer vitæ sanctitatem,
Corporisque sanitatem,
Da quieta tempora:
B Auge meram caritatem,
Cordis tolle pravitatem,
Me languentem robora.
O lucerna, flos virtutum,
Nobis præbens iter tutum,
Stella lucens seculo;
Jubar tuæ claritatis,
Me defendat a peccatis,
Tollat ab ergastulo.
Vitæ meæ rege cursum,
Ac post mortem trahe sursum,
Confer cœli gaudia:
Ubi Deum contemplari,
Justisque associari,
Merear in gloria, Amen.

℣. Benedictus Deus in Sanctis suis.
℟. Et Sanctus in omnibus operibus suis.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.

ORATIO AD DEUM.

Omnipotens sempiterne Deus, cujus bonitatis non est numerus, et misericordiæ infinitus est thesaurus, C pro donis nobis collatis gratias agimus. Non in justificationibus nostris, sed in multitudine miserationum tuarum, prosternimus preces nostras, ante faciem tuam, suppliciter Majestatem tuam implorantes, ut per merita et intercessionem hujus electi tui famuli Stanislai Casimiritani, respicias fragilitatem nostram semper ad vitia pronam, ut ejus exemplo, toto conatu nitatur tibi placere. Inspira nobis gratiam contritionis et humilitatis: fac, ut ab omnibus peccatorum maculis expurgati, inveniamur apud te semper, et castitate nitidi, et caritate ferventes. Famem, pestem, et gladium, devorantem plebem tuam, et calamitates instar diluvii nos obruentes, adverte: ab omnium inimicorum nostrorum impetu defende: in omni afflictione et necessitate succurre: manum tuam, ut a morbis et cunctis malis erigamur, suppone: et tandem post mortem, ad locum ad te præparatum, ubi æternæ incolumitatis præmium referamus, introducere digneris, Amen. D

AD B. STANISLAUM CASIMIRITANUM.

℣. Ora pro nobis B. Pater Stanislae.
℟. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

ORATIO.

Lucerna inter flammas exæstuantis amoris Dei ardens, Beate Stanislae Casimiritane, lux clara virtutum tuarum feriat oculos nostros, somnolento adhuc torpore depressos: tuis precibus pelle e cordibus nostris caliginosam nubem peccatorum: fac ut exuamus opera tenebrarum, et induamus arma lucis: sit lumen fidei in mente, ardor caritatis in corde. Notas nobis fac vias vitæ, ut succenso ad æterna desiderio despiciamus terrena, accendamur ad cœlestia; et ut post hanc caducam et fluctuantem vitam, tuti et incolumes, ad portum salutis æternæ pervenire valeamus. Lilium castitatis, indue nos lorica pudoris, refræna impetum libidinis; ut nec carnis rebellio, nec sathanæ suggestio, nec concu- E piscentiæ stimulus, in nobis prævaleat. Sectator profundæ humilitatis, fac nos alta non sapere, et quæ mundus sublimia reputat conculcare. Repelle a nobis omnem fastum et arrogantiam, omnem propriam et interiorem complacentiam, omnem ostentationem et inanis gloriæ appetitum: discamus veram cordis humilitatem; et excusso spiritu præsumptionis et superbiæ, in Deo solo gloriemur. Infirmitatis nostræ singularis præsidium, tibi nostras angustias, morbos, et necessitates omnes, humili cum fiducia commendamus; ut cunctos languores tuis precibus et potentibus meritis, juvare et sanare digneris; ut in extremis habeamus lumbos præcinctos, et lucernas ardentes in manibus nostris; ut cum venerit Dominus, et pulsaverit, paratos nos inveniat. Tuque in ultima periodo vitæ nostræ succurre, ut evadamus meritos dolores damnatorum, et intremus gaudia beatorum. Amen.

ORATIO ALIA.

Ardens Crucis Jesu Christi amator, Beate Stanislae, quis nobis tribuat, ut oculi nostri sint in fontem lacrymarum conversi, super tanta miseri- F cordia et bonitate Redemptoris nostri, quibus per recordationem amarissimæ passionis ejus, omnes turpitudines nostras, omnia falsa mundi gaudia, omnia delectabilia carnis defleamus? Eia, zelator gloriose, tuo exemplo excita nostrum torporem, eumque in ferventissimum Christi crucifixi commuta amorem: imple nos hac suavitate, ut ex toto affectu omnes hujus mundi illecebras despiciamus, nihilque adversi pro Christo formidemus. Insta precibus tuis, ut mereamur hanc crucem ardentissime amplecti, firmiter tenere, devote osculari, et sub umbra illius tuti quiescere. Et cum venerit novissima hora, et tempus resolutionis nostræ, non sit nobis crux ista reatus ad pœnam, sed propitiatio salutaris ad veniam, sit spes nostra, meritum, et refugium nostrum, salus, vita, et resurrectio nostra. Amen.

APPENDIX

A | D

APPENDIX

AD DIEM QUARTAM MAJI.

P*ag.* 440 *col.* 1, *lin.* 5 *a fine ponatur*

S. Florianus Martyr Romanus, Cracoviæ in Polonia.

SS. Floriani duo Martyres, Vincentiæ et Æsii in Italia.

SS. Florianus et Victorinus Martyres, Monasterium Westphaliæ translati.

Ibid. col. 2 *post S. Lupinum addatur*

B Crescentius, Presbyter Patavii in Italia.

Ibid. 441 *col.* 1 *primo loco ponatur.*

S. Clarus, *ut* Episcopus Confessor, *notatur hoc die colendus in ecclesia S. Mariæ Vallis-Regiæ, vulgo* Vairé, *haud longe ad Urbe Genua, juxta Kalendarium Sanctorum qui in particularibus Genuæ ecclesiis celebrantur, jussu Archiepiscopali post Officia propria Genuensia editum anno* 1640. *Requisitus loci Rector respondit, Missam de Communi non Pontificum, sed Abbatum fieri, aliud nihil; nec scire unde, a quo, vel quando delatum eo fuerit corpus, quod in arca marmorea clausum servatur: agere de eo Trithemium in Chronico Hirsaugiensi ad an.* 1043. *Atqui hic, etiam a Wione aliisque dictus* Abbas, *a Trithemio solum appellatur Monachus, et coli dicitur, quando de eo egimus,* 1 Januarii.

Pag. 441 *col.* 2 *post* Vener. Alvarum *adde*

Licinianus Carthaginis Spartariæ Episcopus *etc. Ex Appendice pag.* 39 *.

Pag 442 *adde* —

Ven. Josue, Abbas monasterii S. Vincentii ad Vulturnum in Italia, *relatus parte* 2 *Sec.* 4 *Benedictini,* sumptus in gloria migravit a seculo iv Nonas Maji, anno D. Incarn. DCCCXVIII, ultra humanum modum secundum merita sua: cujus sanctum corpus, ante ecclesiam in dextera parte sepultum est in pace: sed longo post tempore, cum fama celebri didicissemus (*inquit auctor Chronici, ipsius monasterii verosimiliter Abbas, seculo* XI) aliquos ad ejus corpus divina sæpe sensisse beneficia; illius ossa et venerabilis Autberti (*Cujus ut Sancti Vita traditur seculo* C 3, *parte* 2, *pro die* XIX *Julii*) et aliorum Patrum antiquorum (*scilicet SS. Paldonis, Tazonis, et Tatonis, primorum Abbatum, quorum commune festum fit* XI *Octobris*) hoc in loco attulimus, atque in sarcophago grandi posuimus, cum Domni Hilarii *proximi successoris* corpore. *Quæ cum nullum absolutum cultum ut Sancti indicent, etiam nos eo titulo cum Mabillone abstinemus, apud quem legi Acta* Josue Abbatis *poterunt.*

Pag. 443 *col.* 1 *ante* S. Plechelmum, *adde*

Inventio seu Apparitio sanctæ Crucis Caravacensis *solennissime celebratur Caravacæ: ejus historiam antiquis monumentis confirmatam, et a fabulosis circumstantiis hoc seculo additis repurgatam, subjungimus Actis S. Ferdinandi Regis* XXX Maji.

Paulinus Martyr Levita, *Coloniæ Agrippinæ in ecclesia S. Cæciliæ, ubi corpus ejus requiescit, speciali festo colitur, quod alias tamen præcipuum agitur* VIII Julii.

DE S. CYRIACO EP. M.

Pag. 443 *cap.* 1 *Titulus sic augeatur.* De cultu hujus Sancti in Ecclesiis, olim et nunc vario, deque Reliquiis ejus in Gallia.

Pag. 444 *num.* 7 *in marg.* lege, non — 13 *aut* 15. — sed — 9 *Aprilis.*

Ibid. lin. 22 post verba — *primi nominis festum* — expunge 4 lineas, et præmissis hæc subnecte — *quod rursum in Indice Martyrologii confirmat pro dicta* 13 *Aprilis. Sed major fides adhibenda est ei, qui certius omnia explorasse potuit et debuit, Francisco le Maire. Hic in tractatu de Antiquitatibus et Historia illius Urbis et diœcesis p.* 2 *pag.* 36, *inter Reliquias, anno* MDLXII *die* 11 *Maji ab ecclesia sanctæ-Crucis in Turrim novam translatas, recensens* capsam argenteam inauratam capitis S. Quiriaci Martyris, *expresse addit,* cujus translationem ecclesia Aurelianensis celebrat die nona Aprilis. *Ipsa Inventarii verba apud Jacobum Saussayum in Annalibus Aurelianiensibus hæc sunt.* Caput S. Quiriaci Episcopi et Martyris argenteum, auro obrizo deauratum, cum E tribus imaginibus, cardinibus duobus, et suppedaneo ejusdem metalli: *quæ omnia cum ceteris anno* MDLXIII *a Calvinistis incensa sunt, ut videatur divinitus curata ejusmodi descriptio, uno anno prius quam clades ista accideret; quatenus discerent posteri, quantos thesauros olim possederint majores sui, et per hæreticorum vesaniam amiserint.*

8 *Saussayo in notanda die* 13 Aprilis, *suspicor errorem ex eo obrepsisse, quod alibi legerit, aliquam S. Cyriaci memoriam notari in Martyrologiis variis* XV Aprilis; *et in suis memoriis cyfra vulgari utens, scripserit* 13 *pro* 15 *Etenim sicut ad istum* XV *diem, etc.* — Atque in fine numeri adde. — *Sed quid dico Aurelianensibus etc. ex pag.* 39 * *col.* 2. — ac denique sic conclude. — *Scripsit etiam mihi Fr. Arnoldus Hertsworm, Ordinis S. Crucis Masaci in Brabantia Prior, anno* MDCLXXXI, *in hæc verba*; Costam integram S. Quiriaci, valde antiquo charactere connotatam, meo tempore, et me socio ac teste traditionis, accepit Domus nostra Coloniensis, ex Sacrario Hollandicarum Reliquiarum Coloniam translatarum (*ad Collegium scilicet quod ea natio tunc in ea Universitate habebat*) pro Majori cultu dicti Sancti Crucigerorum Patroni; ab Episcopo Ultrajectino; *id est, Illustrissimo Castoriensi, Vicario per Statuum* F *fœderatorum Provincias Apostolico Joanne, sub annum* MDCLXXIII *dicto Ultrajectensi, quia Civitate ista a Gallis occupata, una cum aliis multis Hollandiæ locis, istic ut plurimum residens, sua ibidem Episcopalia munia exercebat. quod cum non nisi biennium duraverit, ultra recedentibus Gallis, omniaque in eo quem reperant statu relinquentibus, apparet quo anno facta fuerit donatio ista. Est autem credibile,* Costam *istam* S. Cyriaci *Senonibus acceptam fuisse.*

[*Margin notes:* alibi tamen notatur aliquid pro 15 die — Corpus sibi vindicat diœcesis Senonensis. — unde costa Masaci]

9 *Ad Græcos quod attinet etc.*

Pag. 445 *col.* 1 *lin.* 2 Parenthesim sic lege. — (*Nam, ut in festo simplici, Prima et Secunda de Scriptura præscribuntur, Tertia de S. Monica est.*)

Pag. 453 *post Annot. o* hæc adde —

Hasce in primam partem censuras apte concludet, eumdem quem nos lapidem XIII *seculo ineunte versans Monachus Autissiodorensis, qui de Crucis inventione acturus, sic loquitur:* Non satis mirari possumus, quomodo illa Scriptura, in qua plenius describitur hujus inventionis fictitiæ historia, ad legendum sit in Ecclesiam introducta: nam nullatenus stare potest, si temporum series discutiatur et veritas inquiratur. Ibi enim traditur quod [cum] Constantinus, anno sexto Regni sui dimicaturus [esset] contra barbaros super

A super Danubium, tunc ei signum Crucis cœlitus sit ostensum : cum teste Eusebio, temporum descriptore verissimo, hac visione tunc sit lætificatus, cum circa pontem Milvium esset cum Maxentio conflicturus.... Refertur ibi, quod Jerusalem deserta tunc esset : cum innumeræ testentur historiæ, quod eam Ælius Adrianus extruxerit, et ex suo nomine Æliam nuncupaverit. Refertur ibi, quod tria millia Judæorum tunc ibi inventa sunt, cum a prædicti Imperatoris tempore, usque in præsens [Constantini], prorsus Judæi a Judææ finibus sint exclusi ; proinde Episcopis ex Circumcisione cessantibus, illis constitui ex tunc Episcopi cœperunt ex Gentibus. Porro refertur ibi Constantinum ab Eusebio Papa suscepisse baptismum, cum in hoc reclament actus B. Silvestri : qui si videantur apocryphi, tripartitam relegamus Historiam, in qua nobis aliud de baptismo Constantini innuitur. Quod autem Constantinum nequaquam baptizaverit Eusebius, facil convincitur, si tempus perpendatur, siquidem Eusebio præsulante, et post ipsum aliquanto tempore, persecutionis adhuc rabies grassabatur.... Denique refert illa pseudo-scriptura, quod Quiriacus Hierosolymorum præfuerit Ecclesiæ, Constantino regnante ;

Inventionem Crucis sub Eusebio,

B cum in Catalogo Patriarcharum qui Hierosolymis præfuerunt, nomen ejus nullatenus reperiatur adscriptum ; præsertim cum luce clarius constet, Macarium sub Constantino Hierosolymorum fuisse Episcopum : qui et Nicæno Concilio affuit, et inter ceteros Confessores mirabili sanctitate præfulsit, sub quo et Regina Helena Hierosolymam venit inve- nitque Crucem Dominicam. De isto vero Quiriaco nusquam fit mentio, utpote qui non fuerit, sed fuisse confictus sit, aut, si fuit, plane tempora ista non habuit. Absurdum vero est credere, ceteris Hierosolymorum Patriarchis in ordine digestis, istum fuisse Quiriacum aut oblivione aut negligentia prætermissum. Confutandum est igitur, quod sic et auctoritas refellit et ratio : arbitrandumque est figmentum esse, cum ibi nullum eluceat vestigium veritatis. Quod si quis asserat, hoc ideo esse tenendum, quia recitari in Ecclesia ex longa consuetudine sit inductum ; sciat, quia ubi ratio repugnat usui, necesse est usum cedere rationi. *Aurea enimvero sententia, et centies inculcanda iis, quibus impium et intolerabile videtur, si quid eorum quæ in usu Ecclesiæ fuerunt, aut forte etiam nunc sunt, per verioris*

et Cyriaci Episcopatum explodit ut fabulas,

non obstante quarumdam ecclesiarum usu.

C *historiæ ignorantiam introducta, fabulositatis arguatur ; modo id non fiat temere, sed præhabita demonstratione historica, qualis hic habetur, et communiter ab eruditis suscipitur, non obstante pertinacia rudioris vulgi, eorumve qui sua interesse putant vulgares istos errores fovere.*

DE S. FLORIANO.

Not 58

Pag. 471 *sub finem, expuncta breviori Titulo, ampliorem alium substitue, ipsumque Commentariolum illum, additis quibusdam novis punctis, auge ut sequitur.*

DE TRANSLATIONE

ALICUJUS S. FLORIANI MART.

ET CULTU IN POLONIA :

Deque inventione et cultu aliorum ejusdem nominis, Vicentiæ et Æsii, in Italia.

D*uæ ejus de quo supra egimus* Floriani, *supponuntur factæ Translationes : altera a Norico Ripensi sive Austria Superiore etc. ut pag.* 467 *— Et ibid. lin.* 5 *ante finem* post — *inveniri* — dele sequentia D (*ubi indicatæ ab Henschenio* Scopulæ, *quid sint, fateor me ignorare, et vereor ne error aliquis nominis sit*) et ipsis deletis hæc substitue — *Quemadmodum autem omnes illas Reliquias unius esse* S. Floriani, *citra ullam verosimilitudinem crederetur ; ita metuo ne sola nominis in Norico celebritas, usque in vicinam Poloniam diffamata, Polonos credere fecerit, eum quem Roma adferebant sub isto nomine, non fuisse istic passum, uti plerique alii Romanis in Cryptis sepulti, sed ex Norico post passionem advectum.*

sed verosimiliter alterius Floriani;

8 *Nemini certe dubium esse potest, quin* Floriani *nomen pluribus commune fuerit ; sed cum unius dumtaxat,* IV *Maji passi, martyrium vulgo celebraretur, factum est ut quicumque ejus nominis aliquem reperiebant apud se, ipsum quoque a se possideri præsumerent. Sic Benedictini Monachi, in quorum ecclesia, S. Felici dicata, jam inde a Nicolai Papæ IV temporibus, requiescere asserebatur corpus* S. Floriani Martyris (*ut constat ex Bulla ejus, apud Vincentium Barbaranum lib.* I *Hist. Vicentinæ cap.* 45, *data anno tertio Pontificatus, Christi* MCCXCI *non dubitaverunt, cultu ejus diem* IV Maji *dicatum habere. Quod autem vere alicujus* Floriani *id esset, persuadebat tabella plumbea, sacris ossibus apposita, et his litteris celata,* ✝ C. S FLORIANI. M. *Cui etiam tabellæ testimonium perhibet*

uti alius est cujus corpus Vicentiæ ab an 1290

E *tabula grandior, ad illius altare sic descripta :* YHESUS. Istud est corpus gloriosissimi Martyris S. Floriani, quod inventum fuit in altari, sub suo nomine intitulato die XIV Martii MCCCCXXV : quod certificatur per tabellam suprascriptam, repertam in fundo cassæ, in qua corpus reconditum erat, in præsentia Venerabilis viri Archipresbyteri et Sacristæ Domus (*Ecclesiam Cathedralem sic appellant Itali*) et D. Abbatis, et omnium Monachorum ; et per Indulgentiam concessam per Papam Nicolaum, visitantibus ecclesiam hujus cœnobii in festo ipsius præfati S. Floriani, quod celebratur quarta die Madii, videlicet anni unius et quadraginta dierum in pœnitentiis sibi injunctis, et quia dictum corpus in hac nostra ecclesia requiesceret.

translatum est an. 1425

9 *Simili ratione Æsii in Piceno repertus fuit alius* S. Florianus, et in ecclesia ejus nominis apud Minores sub ara majori repositus, *teste Ughello tomo* I. *Ital. sacræ col.* 324, *cum hac ibidem legenda inscriptione.* Tempore Malatestæ de Malatestis Domini Æsii, et Domini Jacobi de Bonriposiis de Perusio Episcopi, et Domini Ardingi de Paja Potestatis, penes

et alius Æsii,

F ripam fluminis Æsii, inventum est corpus S. Floriani, et hic reconditum mense Decembri MCCCCXI. Qui præcipitatus de ponte in flumen prædictum, martyrio coronatur tempore Maximiani et Diocletiani Imperatorum. Et procurante Magistro Matthæo hoc opus decoratum, sibi Æsio dedicatum fuit, anno MCCCCXI. *Patronum ab Æsinis haberi, et hac die coli, testatur Ferrarius ; et eadem allegat quæ dedimus Acta : sed (ut merito censet) in multis depravata, dum* inter alia Æsium fluvium appellant eum in quem Martyr præcipitatus est : qui error ex quadam nominis similitudine cum Aniso, qui apud Laureacum in Danubium influit, processisse videtur. *Favebat errori locus ipse, in quo corpus repertum, simili fortassis quo alii plures Martyres ratione, post capitis abscissionem, in aquas jactatum, ac deinde in ripa fluvii tumulatum a Christianis.*

inventus ac reconditus an. 1411

10 *Manifestiori etiam errori implicuerunt se Bononienses, quando in sua S. Stephani ecclesia habere se crediderunt corpora* S. Floriani et XL sociorum ejus, *ad hunc diem spectantium ; ipsorum autem festum, ideo solum agi* XVI *Decembris, quia tali die S. Petronius Bononiensis Episcopus, ecclesiæ conditor, ea istic recondiderit. Quisquis enim ea Corpora istuc attulit ex Palæstina, ubi omnes passi dicuntur, adeoque a passis*

Bononiæ vero quæ sunt reliquiæ,

in

A *in Norico sunt diversissimi, et tali die colendos instituit, patet eum intellixisse Martyres Eleutheropolitanos, tali die aut sequenti passos, quemadmodum tunc plenius explicabitur; simul etiam ostendetur, Indulgentiam quadringentorum annorum, corpora ipsorum visitantibus (ut prætenditur) concessam a* Cœlestino *Pontifice; non esse Primi, qui anno* CCCCXXXIII *creatus, et S. Petronio fuit coævus; sed ut summum Quarti, an.* MCCXLI *promoti, vel potius Quinti; etenim ab hoc institutos Monachos, dictos Cœlestinos, locum illum tenere, retulit mihi Claudius Castellanus; qui ipsummet in suo Italico itinere adiens, invenit, monasterium istud ecclesias septem, partim infra partim supra terram, suo ambitu complecti; in quarum una, sanstissimæ Trinitati dicata, sint illæ, quas supra dixi, Reliquiæ.*

potius ad Eleutheropolitanum Martyrem pertinent:

11 *Franciscus Sansovinus, nobilissimam Venetorum civitatem libris quatuordecim Italice describens, et lib. 2 agens de Parochiali S. Juliani ecclesia, sub annum* MDLIII *: a Thomas Philologo et Medico Ravennate restaurata, dici* ibi in veneratione haberi corpora Sanctorum Floriani et Pauli primi Eremitæ, *utique ex Oriente advecta, ut alia pleraque. Interim Janningus noster, eamdem Ecclesiam visitans anno superiori, invenit festum illius* S. Floriani, *similiter ut Norici,* B *agi hoc* IV Maji, *cum Officio de communi unius Martyris non Pontificis. Ibidem etiam intellexit, ex traditione credi, quod corpus ejusdem* S. Floriani *requiescat sub pila, inter altare majus et altare sanctissimi Sacramenti, potissimam ecclesiæ partem sustinente. In pictura autem altaris majoris, satis antiqua notavit, tres Sanctos ita pingi, ut S. Julianus, Patronus primarius a dextris habeat S. Florianum, Romano more militariter vestitum, qui altera manu palmam effert, sinistra vero innititur capulo nudi gladii, terram cuspide tangentis; ex altero vero latere stantem S. Paulum in sua palmea tunica.*

ubi etiam is qui Venetus colitur.

DE ALIO S. FLORIANO M.

Una cum Corpore S. Victorini Martyris Monasterium Westphaliæ translato.

S*icut Poloni, Æsini, Vicentini, indicant sibi* S. Florianum Laureacensem, *sic etiam Monasterienses in Westphalia ejus corpus se habuisse credunt, una cum corpore* S. Victorini Martyris; *quem ob solam Synonymiam, ut credo, æstimaverunt esse Amiterninum Episcopum, de quo nobis agendum magis ex professo* C *erit die* V *Septembris. Placet autem rem totam proponere, exhibendo epistolam Nobilissimi D. Bernardi a Malinkrodt, Monasteriensis Decani, perque varia eruditionis specimina luci publicæ data ante annos* XL *clari, et respondentis ad quadam de iisdem quæsita P. Hermanni Crombachii nostri, apud Coloniam Agrippinam scribentis duos illos magnos de S. Ursula Sanctisque Regibus tribus Tomos. Tenor Epistolæ, quam Crombachius ad nostrum Bollandum misit, hujusmodi est, et gemina ipsius P. Hermanni observatione, his signis [ ] distincta interpolatur.*

Bernardus a Malinkrodt,

respondens Hermanno Crombach,

1 Quæsita de SS. Victoriano et Floriano in sequentibus, si recte assequor, mihi consistere videntur. I. Quinam e pluribus homonymis sint, quorum aliquando Monasterii Reliquiæ extiterunt. II. Per quem et unde ad hanc Ecclesiam advectæ sint. III. Quo cultu, quoque fructu et eventu illic tum Sancti, tum lipsana eorum culti fuerint IV Quo in loco sacra corpora fuerint asservata. V. Qualiter illa per hæreticos profanata et exusta fuerint.

ad varia de illis quæsita

2 Primum quod attinet, licet neque in Breviario neque in Lectionario apud nos, de utroque vel alterutro, propriæ et peculiares reperiantur Lectiones, ex Antiphonis tamen et Responsoriis satis patet, Reliquias Monasterienses, quas, proh dolor! Anabaptistici furores pessumdederunt, fuisse de S. Victorino Amiternino Episcopo et Martyre, sub Imperatore Trajano ad Aquas Cutilias interempto; et de S. Floriano Milite et Martyre, qui Laureaci ad Danubium in Norico Ripensi passus est sub Diocletiano. Utriusque enim festum, sub ritu solenniori Officii duplicis, iisdem diebus etiam nunc Monasterii in Majori Ecclesia celebratur, quibus in Martyrologio Romano inserti et adscripti sunt, V nimirum Septembris, et IV Maji. Responsorium de S. Victorino hoc habet: Sanctus Victorinus, dum super putentes atque sulphureis aquis suspenderetur, non pœnæ metu territus est, sed constanter per triduum sustinuit, et in confessione Christi spiritum emisit, etc. Ac ne scrupulum nobis facias de S. Victorino Pictavionensi, itidem Episcopo et Martyre, quod II Novembris festum Translationis SS. Victorini et Floriani apud nos celebratur, quo eodem die prædicti S. Victorini Pictavionensis memoria extat in Romano Martyrologio, idem quod modo retuli Responsorium, illo quoque die usurpamus. Committitur tamen in confundendis duobus Victorinis, Amiternino et Septempedano, in Breviario nostro Adonis aliorumque error, quem in suis ad Martyrologium notis Baronius indicat.

D *putat Reliquias esse S. Victorini Ep. Amitern. et Floriani Laureac.*

5 Septemb. et 4 Maji

Translatio 2 Novemb.

E

3 De S. Floriano, tam in Natalitio quam Translationis Festis, hæc usurpamus Responsoria: Vir inclitus Florianus dixit Aquilino: Jussioni tuæ, o Præses, quantum decet militamus; nemo tamen nobis hoc suadebit, ut dæmonibus sacrificemus etc. Resp. II. S. Floriano in flumine projecto, unda corpus viri sancti super saxum posuit, quod et aquila alis suis protexit etc. Denique hoc tertium: Jussit Præses ministris, ut ligarent ad collum Floriani saxum grande, atque militem Christi in flumen præcipitarent. Sic Martyr, dilectus Deo et hominibus, cursum vitæ consummavit. Hæc probe conveniunt cum illis quæ Surius tomo 3, Petrus de Natalibus in Catalogo, Ado in Martyrologio, Cuspinianus in Austria sua, et Raderus in Bavaria sancta parte I de S. Floriano Norico præter ceteros referunt. Auctor Catalogi Episcoporum Laureacensium et Pataviensium, hunc S. Florianum, uti apud Hundium in Metropoli Salisburgensi videre est, crasso errore inter Laureacenses Præsules recenset.

Sed contra horum possessionem, a Monasteriensibus prætensam, facit primo, quod de S. Victorini Episcopi Amiternensis (saltem juxta Baronii sententiam) et Sociorum Maronis et Eutichetis Translatione Metas, anno DCCCCLXIX facta, constet ex Sigeberto. Secundo quod eumdem sibi vendicent Magdeburgenses. Nam in MS. ejus Ecclesiæ Reliquiarum Catalogo, anno MDI a Doctore Sebastiano Weyman conscripto, et a Pomario Paralipomenis Chronici Saxonici ad annum MCCXX inserto, in prima classe sexto loco ponitur *tumba, in qua corpus Victorini, qui fuit Frater Severini Episcopi Neapolitani.* Tertio contra S. Florianum facit testata ejus in Poloniam translatio. Quarto quod hodiedum Æsini et Vicentini de eodem sibi asserendo certent, ut testatur Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad IV Maji. E diverso pro his sanctis a Monasteriensibus possessis facit, primo quod de nullis aliis Reliquiis apud Monasterienses constet, quibus locus præscriptus ex Catalogo convenire possit. Secundo, quod probabile sit, S. Victorinum Episcopum, non tantum olim perperam fuisse confusum cum S. Victorino Confessore, sed etiam hodiedum a Baronio et aliis male confundi cum Victorino M. de quo Martyrologium ad XX Aprilis, ut insinuat Ferrarius in Catalogo ibidem, et ad V Sept. Tertio quod Raderus in ad-

F *Ex adverso Crombachius opponit Magdeburgenses et Vicentinas Reliquias.*

A dendis ad Tom. I Bavariæ sanctæ dicat, Vicentinum Florianum a Laureacensi esse diversum : proindeque videntur sui Monasteriensibus Victorinus et Florianus, a Polonico et Magdeburgensi diversi, posse constare, sive illi ab expeditione Mediolanensi, sive alias aliunde a Frederico Monasterium translati sint].

Idem Malinkrot ostendit festum Translationis agi 2 Novemb.

4 Ad secundum. Historia Translationis reliquiarum SS. Victorini et Floriani, satis obscura hoc tempore, quod doleo, apud nos est. Nam licet de re ipsa nequaquam ambigi debeat, de circumstantiis tamen quas novimus, tenuia admodum vestigia sunt. Officium Ecclesiasticum sive Breviarium II Novembris non nisi anniversariæ diei meminit, in Antiphona super Psalmos secundarum Vesperarum, Beata nobis gaudia, anni reduxit orbita : nam Victorini et Floriani corpora, ad nostra hodie venerunt limina. Ista Antiphona dubitare nos vetat de Translationis festo, licet in Kalendario non nisi in genere mentio fiat diei festi istorum Sanctorum, quo etiam modo in Martyrologio Canisii ad dictam diem eorum apud Monasterienses festivitas annotatur. Idem committitur similiter in festo Translationis trium sanctorum Regum. quod XXVI Julii apud nos B celebratur, sub hoc in Kalendario titulo, Trium Magorum : correctum id tamen est in editione Missalis Antuerpiensis MDCXXXI, quæ Translationis expresse meminit, quod obiter indicatum esto. De anno hactenus nil potui eruere.

eamque suspicatur referri posse ad tempus Friderici II Episc. Monaster.

5 Nec constat etiam de Episcopo, auctore et promotore hujus Translationis, nisi quod suspicari possimus, Frederico secundo, quem nonnulli perperam Henricum vocant, hoc pietatis opus adscribi oportere, ob locum e Catalogo Præsulum nostrorum, qui sic legitur : Hic multum laboravit pro nova ecclesia facienda : hic etiam dedit magnam Crucem argenteam supra chorum, in quam corpus Dominicum recondidit, et quam plurimas alias Reliquias pretiosas, per quas Deus multas virtutes longo tempore fecit. [Cum autem certo constet, hunc Fredericum Episcopum obsidioni Mediolanensi cum aliis Episcopis et Principibus interfuisse ; et præterea complures auctores testentur, captæ urbis sacras Reliquias ab Imperatore inter præsentes Episcopos esse distributas ; non improbabiliter quis conjectabit, memoratas in præscripto Catalogi loco reliquias per Fredericum ex Italia, ex ipso forte Mediolano aliave tunc capta urbe, acceptas et asporC tatas esse. Porro Auctores, qui dictam Reliquiarum inter Episcopos distributionem memoriæ posterorum transcripserunt, sunt, Otto a S. Blasio, Felix Faber lib. I Historiæ Suevicæ cap. 12, Nauclerus, Joannes Adolphus Medicinæ Doctor Argentinæ, cujus in Vita Barbarossæ anno MDXX Basileæ edita hæc sunt verba : Hæc cum fierent (capto Mediolano) Imperator Reliquias et templorum Cimelia divisit Episcopis et Principibus, ut satisfaceret eorum petitioni ; ut manifestum hinc evadat, et sua Sanctorum pignora cessisse Frederico Episcopo Monasteriensi, non uno nomine carissimo Imperatori ; sed quænam illa fuerint, aut unde accepta, æque obscurum prope manet.] Si tamen constaret pretiosum istum Reliquiarum thesaurum ad nos pervenisse Mediolano ; forte posset amplius inquirendum videri, an non sit credibilius, S. Floriani Reliquias, ad alterum ejus nominis Sanctum, itidem Militem et Martyrem, qui sub Heraclio Eleutheropoli in Palæstina palmam martyrii adeptus est, pertinere. Annales nostri et Historici, sive impressi sive manuscripti, prorsus tacent de hac memorari sane dignissima Translatione : satis enim curiose plerosque, et præcipue quibus hactenus publicum aspicere negatum est, perlustravi ; nec vel Wittius, vel

quo posito propendet in Florianum Eleutheropolitanum.

Kleinsorgius, vel Hovelius in Wesphalico speculo D suo, expectationi ac desiderio meo vel in minimo satisfacere reperti sunt. Unus Rolevinchius, in Westphalia sua lib. 3 cap. 8, quod est de Sanctis et illustribus personis ac Reliquiis Westphaliæ, satis jejune de subjecto nostro hæc prodit : In monasterio, Sancti Martyres Victorianus et Florianus. Liber memoriarum majoris ædis sequentia de S. Floriano memorat, tacens de S. Victorino : S. Floriani, cujus venerabiles Reliquiæ hic requiescunt.

Idem profert antiqui cultus argumenta varia,

6 Ad tertium. Utriusque Sancti festus dies, uti olim, ita hodieque in Cathedrali Ecclesia, duplici Officio colitur (ita notatur in kalendario) quod idem de Translationis festo obtinet : aliæ Ecclesiæ utriusque Sancti festum simplici ritu peragunt. Reliquias eorumdem antiquitus, ad Anabaptistica usque tempora, in magna veneratione habitas fuisse, diversa adhuc supersunt documenta. In feriis Rogationum per Canonicos fuerunt in Litaniarum processionalibus prolatæ, uti adnotat Ordinarius, ut vocatur, Cathedralis Ecclesiæ. Idem puto factum in Litaniis majoribus diei festi S. Marci, licet Ordinarius sileat. Habito enim et finito in Ecclesia S. Mariæ Virginis Transaquensi Sacro, et Litaniis Sanctorum inceptis, processio Cleri non prius se movet et pro- E greditur, quam ad utrumque illum Sanctum perventum sit, eorumque suffragia implorata fuerint. In festo Translationis ad primas Vesperas, utraque Reliquiarum capsa (hinc apparet singulas separatim repositas et asservatas fuisse) habita anniversaria in navi templi statione, una per duos Canonicos, altera per totidem Sacerdotes e Vicariis, e Choro portatæ leguntur; eademque statione peracta, per illos referri consueverunt. De miraculis factis ad horum Sanctorum reliquias, locus prætactus e Catalogo Episcoporum fidem facit : nec enim ad aliquas alias, quam has ipsas, aptius referri potest.

et qualiter in Litaniis gestari consueverint cap. æ,

reliquo anno stare juxta aram majorem,

7 Quarta erat de loco asservationis quæstio, qui fuit in ipso Choro, haud procul a primaria ac summa ara. Illic etiam nunc, certis diebus festis, quatuor candelæ cereæ accenduntur, quarum duæ ante horologium, totidem e regione juxta venerabilis Sacramenti sive Dominici corporis repositorium, in Chori lateribus ponuntur. Has ministrant Primi, ut vocatur, altaris (id e tribus ante Chorum, medium est) Rectores : qui antiquitus ex oblationum, ad prædictorum Sanctorum reliquias factarum, emolumentis, istarum candelarum impensas fuisse desumptas asserunt. Cessantibus igitur dudum oblationi- F bus, ante annos aliquot meo tempore, dicti Rectores institerunt, ut ea de causa, ob mediorum defectum, onere isto levarentur. Sed non fuit visum de veteri more quidquam demere. Hactenus tamen non capio, quid Rectoribus istis cum dictis sacris Reliquiis, non in ipsarum altari, sed alibi conservatis, commune fuerit. Suspicari forte quis velit, statis anni diebus in memorato altari expositas, ac inibi factas fuisse, quas dixi, oblationes. Verum ejus rei, præter nudam conjecturam, hactenus vestigia alia et indicia non comperi. Idem de peregrinationibus (nam et hoc inter quæsita fuerat) dicere habeo. Nec constat aliquid de Sodalitatibus : nec habuerunt hi Sancti nostri habentve altare aliquod, peculiariter honori suo dicatum.

nisi forte aliquando fuerint ante chorum locatæ causa oblationum

Reliquiæ ab Anabaptistis dissipatæ.

8 Denique de profanatione et abolitione sacrarum reliquiarum SS. Victorini et Floriani hactenus nil aliud rescire potui, quam quæ ex Kersenbrochii Historia Anabaptistica inedita, et carminibus olim Coloniæ excusis excerpta, quamvis non nisi in genere loquentia, haberi possent. Referri tamen audio a fide dignis, quondam R. Patrem Balthasarem Hofflinger, Presbyterum Societatis Jesu, et ab anno XCII superioris seculi usque ad XXX currentis, id

A id est per XXXIX annos Ecclesiastem Cathedralis templi, identidem pro concione repetiisse et inculcasse, SS. Victorini et Floriani ossa sacra ab Anabaptistis exusta, ac cineres in Alpham fluvium conjectos fuisse.

Putamus, quod earum cultus melius fuisset restrictus ad diem Translationis.

9 *Hactenus Malinkrotius atque Crombachius: quorum dictis hoc solum addiderim, judicio meo longe consultius facturos Monasterienses jam olim fuisse, si omissa cura instituendi proprii cuique festi, contenti fuissent communi illo die* II *Novembris, nullam confusionem ipsis parituro. Poterant illi ad eum diem differri a nobis; nisi hic eos jungere aliis placuisset, ut multiplicatis exemplis pateat evidentius incertitudo et incongruentia similium conjecturarum, quibus passim nititur plurium Synonymorum uno die cultus; dum singuli pro famosiori certant, subnixi sola traditione majorum, quos credere possumus, ex plurium ignorantia in unum diem eos compegisse. Idem de eo dixerim quem Magdeburgenses olim habuerunt (nunc enim, obtinentibus omnia ibi Lutheranis, neglectas dissipatasque Reliquias credo) et cujus aliunde notitiam nullam habeo, nisi ex Crombachii Annotatione.*

B

DE S. JACOBO DIAC. M.

NOT. 59

P*ag.* 477 *num.* 5 *in margine* 1219 —— 1 —— 1290 —— *Tum lin.* 6 *a fine post verba* —— quatuor corpora deposuit —— *adde.*

Cum aliis tribus,

5 *Plenius ipsa Translationis Acta, et quidem, ut ex Benalio accepta, post Vitam S. Joannis Episcopi, sub die* XI *Julii commemorandi, refert Marius Mutius: quæ a Guernerio prætermissa, dum originaria Latina non suppetunt, sic ex ipsius Italico reddimus.* Horum quatuor, (*videlicet, Hesteriæ, Projectitii, Jacobi, et Joannis*) quemadmodum fuit miraculosa inventio, sic et miraculis glorificata translatio. Cum enim eorum corpora, in prædicta ecclesia diutius abscondita, caruissent debito sibi honore, placuit Deo eorum merita mortalibus in hunc modum revelare. Consueverant pii quidam cives ad Cathedralem S. Alexandri ecclesiam devote accedere, causa nocturnorum diurnorumque Officiorum. Cum ergo Matutinæ, ut vocant, psalmodiæ solito more intendunt; vident media in ecclesia splendorem clarissimum, velut accensarum facularum; et personas quatuor toto corpore radiantes, velut e pavimento emergere; quorum duæ Clericali in habitu, altera in Pontificali nitebat, una vero Matronali specie candidis induebatur vestimentis, palmam omnes præferentes manibus; quæ cum tribus quatuorve vicibus ecclesiam C obambulassent, eo unde emerserant revertentes, apparere desinebant. Hac visione sæpius iterata commoti fideles illi, rem Præposito ecclesiæ manifestandam censuerunt: qui, habita diligenti in eorum vitam ac mores quæstione, ad Robertum Longum, tunc Bergomensem Episcopum, refert omnia. Is vero Clerum convocans, post Missam de sancto Spiritu celebratam, coram omni populo cavari locum jussit; exhaustaque terra, quatuor corpora reperit integra, ordineque collocata, et suavissimum odorem spirantia. Tum eadem sublata in humeros, processionaliter deportata fuerunt, atque ad latus dextrum summi altaris locata, anno MCCXC die XXVI Aprilis; eodemque mox loco, in ipsorum honorem, fabricatum insigne sacellum est, ubi similis visio sæpius ostensa fuit bonæ cuidam matronæ, et ipsorum sanctitas crebris a Deo prodigiis manifestata.

quæ simul præcedenti inventione inventa,

et in proprium sacellum condita sunt,

quando etiam leprosus,

6 Legitur siquidem quod devotus quidam, Braccæ commorans, post incurabilem lepram multis annis patienter toleratam, audita fama Translationis Bergomi faciendæ, illuc advenerit, Sanctorum opem fiducialiter imploraturus; moxque eorum meritis fuerit sanatus, ab omni etiam minima labe. Insuper D matrona quædam nobilis, Clara nomine, liberata fuit a letali febre aliisque gravibus infirmitatibus, et altera ex sterili reddita fœcunda. Frater etiam Ambrosius, Ordinis Servorum, ob senium grande multis ab annis cæcus, eodem Translationis die eorumdem invocavit auxilium: paucis autem post diebus in oppido Spino, ubi morabatur, oranti in ecclesia S. Georgii adstitit quidam, et ab oculis ejus quasdam veluti pelliculas abstulit disparuitque: et ipse visum mox recuperatum non dubitavit uni Sanctis prænominatis acceptum referre. Alia longe plura in bonum civitatis hujus sæpe operatus est Dominus, potissimum tempore nimiarum pluviarum, aut siccitatis, vel publicæ alterius necessitatis: quorum gratam memoriam posteris renovatam cupiens pia civitas, publico decreto sanxit, ut eorum festivitas annue observetur: et in capella, Sanctorum corporum dicta, non solum ipsa quatuor requiescunt, sed etiam corpora SS. Alexandri, Narni, atque Viatoris, Patronorum nostrorum, intra septem nobilissimas arcas, ex ebeno argenteis bracteis ornato elaboratas anno MDCXVII, de mandato admodum Reverendi Capituli S. Alexandri, atque intra E vetustiora eorumdem conditoria reclusas. *Hæc Marius: ad priorem Translationem videtur respexisse Galesinius..... colitur* XVII *Augusti,* Hesteria *vero die* X *ejusdem mensis.*

felicitans,

et cæcus curati sunt:

anno autem 1617 propriæ singulis arcæ fabricatæ:

fuerant ea alias translata an. 1561,

7 *Ea S. Alexandri Ecclesia destructa fuerat anno* MDLXI*; et tunc Clerus....*

DE S. MONICA VIDUA.

P*ag.* 478 *post num.* 4 adde —— 3 *Excuderat mihi Franciscus de Ribera Augustinianus. Justum hic de Vita* S. Monicæ *librum Castellano sermone conscripsit, et edidit Hispali anno* MDCXXI, *dedicatum Excellentissimæ D. Joannæ Enriquez de Ribera, Marchionissæ de Priego. Auctor hic argumentum assumptum eloquenter sane, et ad virtutum exempla sumenda utiliter, deducit. Insuper non contentus collegisse, quæ habet Sanctus de Matre sua in libro Confessionum, cetera etiam ejus opera scrutatus, quidquid potest eodem adducit, etiam ubi nulla Matris fit mentio. Sed imprimis notavit sæpe insignes illas duas disputationes de Ordine, deque Beata Vita, quibus de industria Matrem Augustinus facit intervenire. Hinc ergo sumpta occasione, placuit inter secundum ac tertium Caput Vitæ, acceptum ex dictis Disputationibus Parergon ponere. Aliud quod ex Ribera discam, ad Historiam pertinens, nihil est; nam quod Cap.* 33 *asserit, Africanam illam Augustini amicam, ex qua is Adeodatum filium susce-* F *perat, secutam usque Mediolanum fuisse; Monicæ autem industria zeloque conversam ad pœnitentiam, dimisisse contubernium duplici titulo carissimum, revertisseque in patriam, amantis amplexus et filii dilectionem postponendo æternæ quam illa promittebat felicitati: hæc ut pie cogitata fateor, ita puto nusquam in Augustino legi; uti nec quod Romæ oblatas a Potitiano filiæ nuptias exhorrescens Augustinus, eo insalutato Mediolanum se proripuerit, quod idem Ribera ait Cap.* 36. *Non etiam placet, quod idem asserit, sollicitam de sponsa filio quærenda* Monicam, *elegisse puellam, cui ad ætatem nubilem adhuc biennium deerat; quam scilicet interim posset formare ad ingenium suum. Si enim ad hoc festinabat mater filio invenire uxorem, ut ejus consuleret infirmitati, antea nimis quam propensi in amorem mulierum; profecto credibile non est cogitavisse de aliqua, cujus maturitas tamdiu expectanda foret.*

NOT. 60

Extra quos quidquid additur gratis confictum creditur.

Pag. 483 *inter Caput* 2 *et* 3, *ponatur.*

PARERGON

A

PARERGON D. P.

Monicæ sapientia, inter filii disputationes probata.

Disputaturus de Ordine Augustinus etiam matrem adhibet,

D*isputatio S. Augustini* de Ordine, *duos libros complectitur: quorum primum Sanctus Doctor cum finivisset, Matrem alloquens; secundum exorditur, rationem reddendo, cur ita agere instituisset, ut illa colloquio isti suo rursum interesset, ea scilicet, cujus* ingenium atque in res divinas inflammatum animum cum antea convictu diuturno et diligenti consideratione perspexerat, tum vero in quadam disputatione non parvæ rei, quam die natali cum convivis habuit, tanta sibi mens ejus apparuerat, ut nihil aptius veræ Philosophiæ videretur. *Est illa Disputatio, ut ipse ibidem ait, in eum collata libellum, qui* de Beata Vita, *inscribitur, habita* Idibus Novembris, qui dies *Augustino* natalis erat, *quando* post tam tenue prandium, ut ab eo nihil ingeniorum impediretur, omnes, *inquit,* qui simul non modo die

B

die suo natali cum aliis sex,

illa, sed quotidie convivabantur, in balneas ad consedendum vocavi... Erant autem... imprimis Mater nostra, cujus meriti credo esse omne quod vivo; Navigius, frater meus; Trigetius et Licentius, cives et discipuli mei; nec Lastidianum et Rusticum, consobrinos meos, deesse volui... erat etiam nobiscum, ætate minimus omnium, sed cujus ingenium, si amore non fallor, magnum quiddam pollicetur, Adeodatus filius meus.

Censet illa animum meditatione pasci,

Inter hos ergo cum quæsivisset Augustinus, an sicut corpori cibus, sic animæ esca videatur scientia; Plane, inquit Mater: nulla re alia credo ali animum, quam intellectu rerum atque scientia. De qua sententia cum Trigetius dubium se ostenderet. Hodie, inquit illa, tu ipse nonne docuisti, unde aut ubi anima pascatur? Nam post aliquantam prandii partem, te dixisti non advertisse, quo vasculo uteremur, quod alia nescio quæ cogitasses; nec tamen ab ipsa ciborum parte abstinueras manus atque morsus. Ubi igitur erat animus tuus, quo tempore illud te vescente non attendebat? Inde mihi crede, et talibus epulis animus pascitur, id est theoriis et cogitationibus suis, si super eas aliquid percipere possit.

nec beatum esse nisi qui bona et vult et habet:

Deinde, quærente Augustino, Videturne vobis beatus esse, qui quod vult non habet? Negaverunt. *Ille*

C

rursus, Quid? omnis, qui quod vult habet, beatus est? Tum Mater, Si bona, inquit, velit et habeat, beatus est: si autem mala velit, quamvis habeat, miser est. Cui ego, *subjicit Augustinus,* arridens atque gestiens; Ipsam, inquam prorsus, Mater, arcem Philosophiæ tenuisti: nam tibi procul dubio verba defuerunt, ut non sicut Tullius te modo panderes, cujus de hac sententia verba sunt ista..... Omnes aiunt esse beatos, qui vivunt ut ipsi velint. Falsum id quidem: velle enim quod non deceat, idem ipsum miserrimum: nec tam miserum est, non adipisci quod velis, quam adipisci velle quod non oporteat: plus enim mali pravitas voluntatis affert, quam fortuna cuiquam boni. In quibus verbis illa sic exclamabat, ut obliti penitus sexus ejus, magnum aliquem virum considere nobiscum crederemus; me interim, quantum poteram, intelligente, ex quo illa et quam divino fonte manarent.

bona autem fortunæ beatum non facere:

Porro cum Trigetio demonstrasset Augustinus, Bonis fortunæ fieri neminem beatum posse, quia amitti possunt; quisque autem quod amitti potest, si amat, non potest non timere ne amittat; Etiamsi securus sit, *inquit Mater,* ea se omnia non amissurum, tamen talibus satiari non potest: ergo et eo miser, quo semper est indigus. Cui *Augustinus,* Quid? his omnibus abundans atque circumfluens, si cupiendi modum statuat, eisque contentus decenter jucundeque perfruatur, nonne tibi videtur esse beatus? Non ergo, inquit illa, istis rebus, sed animi sui moderatione beatus est. *Ventum tandem eo est ut statueretur, beatum esse qui Deum habet; quæreretur que, quis Deum habeat: ad quod* Licentius, Deum habet, qui bene vivit: Trigetius; Deum habet, qui facit quæ Deus vult fieri. Puer autem ille omnium minimus, Is habet Deum, ait, qui spiritum immundum non habet: Mater vero omnia, sed hoc maxime approbavit. *Postridie resumpta disputatio est, in qua prioris diei dicta colligens Augustinus, rursum inquit,* Si qui Deum quærit, id facit quod Deus vult, et bene vivit, et spiritum immundum non habet; qui autem Deum quærit, nondum habet Deum; non quisquis aut bene vivit, aut quod vult Deus facit, aut spiritum immundum non habet, continuo Deum habere dicendus est.

D

Deumque ab eo haberi qui spiritum mundum habet,

Hic cum se ceteri concessionibus suis deceptos viderent; postulavit Mater, cum diu stupida fuisset, ut ei hoc ipsum, quod conclusionis necessitate intorte dixeram (*inquit filius*) explicando relaxarem atque solverem. Quod cum factum esset: Sed nemo, inquit, potest pervenire ad Deum, nisi Deum quæsierit. Optime, *inquit Augustinus:* tamen qui adhuc quærit, nondum ad Deum pervenit, etiamsi bene vivit: non igitur quisquis bene vivit Deum habet. Mihi, inquit *Mater*, videtur Deum nemo non habere; sed eum, qui bene vivit, habet propitium; qui male, infestum. Male igitur, *inquit Augustinus,* hesterno die concessimus, eum beatum esse qui Deum habet. Addes ergo, inquit *Mater*, Propitium. *Subinde cum dixisset Trigetius,* non continuo Deum adversari, cui non sit propitius; *atque de tali medio homine quæsiisset Augustinus, an* Deum quoquo modo habere *concederet, atque ille cunctaretur;* Aliud est, inquit Mater Deum habere, aliud non esse sine Deo. Quid ergo, *inquit Augustinus,* melius est? utrum habere Deum, an non esse sine Deo? Quantum, inquit *Mater*, possum intelligere, ista est sententia mea: qui bene vivit, habet Deum, sed propitium; qui male, habet Deum, sed adversum; qui autem adhuc quærit, nondumque invenit, neque propitium, neque adversum; sed non est sine Deo.

et haberi ab eo propitium;

E

qualem qua nondum habet sed adhuc quærit, etsi non sine Deo, non tamen cum eo est.

Alteri de Ordine disputationi cum inchoaretur (fuerunt autem cum Augustino Alypius, Navigius, Licentius atque Trigetius) non intervenerat Monica; sed filius soluto cœtu illacrymatum se ait, utique præ dulcedine rerum de Deo antea tractatarum: multaque orans, *inquit,* audio Licentium, succinentem illud Propheticum læte atque garrule, Deus virtutum converte nos, et ostende faciem tuam et salvi erimus. Quod pridie post cœnam, cum ad requisita naturæ foras exisset, paulo altius cecinerat, quam ut Mater nostra ferre posset, quod illo loco talia continuo repetita canerentur; *adeo scilicet modestiæ amans et verborum sacrorum reverens erat.* Objurgabat *ergo* eum religiosissima femina, ob hoc ipsum quod inconveniens loco canticum esset. Tum ille dixerat, jocans, Quasi vero, si quis me inimicus inclusisset, non erat Deus auditurus vocem meam. *Istud autem ideo hic memoro, quia hinc sumpta postridie occasio est quærendi,* quid vere sit converti in Deum. *Disputatione autem ista ad finem decurrente,* Mater ingressa est, quæsivitque quid promovissent: nam et ei nota quæstio erat. Cujus et ingressum et rogationem cum scribi nostro more jussissem, *inquit Augustinus;* Quid agitis? inquit Mater, Numquidnam in illis quos legitis libris etiam feminas unquam audivi in hoc genus disputationis inductas? *Cui filius, post alia, etiam hoc respondit:* Doctissimorum hominum litteræ etiam sutores philosophicos, et multo viliora fortunarum genera

Præ magna erga sacra verba reverentia,

F

non probat canticum in secessu.

A genera continent... Nec deerit, mihi crede tale hominum genus, cui plus placeat hoc ipsum, quia mecum philosopharis, quam si quid hic aliud aut jucunditatis aut gravitatis invenerit : nam et feminæ sunt apud veteres philosophatæ, et philosophia tua mihi plurimum placet. Nam, nequid, Mater, ignores, hoc verbum Græcum, quod Philosophia nominatur, Latine, Amor sapientiæ dicitur..... Contemnerem te, si sapientiam non amares; non autem contemnerem, si mediocriter amares; multum minus, si tantum quantum ego amares sapientiam : nunc autem cum eam multo plus quam meipsum diligas, et noverim quantum me diligas; cumque in ea tantum profeceris, ut jam nec cujusvis incommodi fortuiti, nec ipsius mortis (quod viris doctissimis difficillimum est) horrore deterrearis, quam summam philosophiæ arcem omnes esse confitentur, egone me non libenter tibi etiam discipulum darem?

aut suum nomen filii disputationibus inseri,

Hic illa cum blande ac religiose, numquam tantum mentitum esse *filium*, dixisset... placuit quæstionem *reliquam de Ordine* in aliud tempus differri; *quando scilicet (ut supra dixi) rem ita instituit filius, ut et Mater adesset. Verum illa nihil interfata legitur,* B *cavens scilicet, ne, quod antea factum viderat minusque probabat, sua quoque dicta scripto committerentur. Non tamen vel sic neglexit, hoc quoque in libro, Matrem laudare sapientissimus filius. Cum enim agere incepisset de disciplinis et artibus liberalibus, et quæ intellectum ad divina etiam ipsæ efferunt, conversus ad Matrem,* Quod, *inquit*, et illis ad id quod quærimus opus est, ne te quæso, Mater, hæc velut rerum immensa quædam silva deterreat : etenim quædam de omnibus eligentur, numero paucissima, id est potissima; cognitione autem multis quidem ardua, tibi tamen (cujus ingenium quotidie mihi novum est, et cujus animum vel ætate vel admirabili temperantia remotissimum ab omnibus nugis, et a magna labe corporis emergentem, in se multum exurrexisse cognosco) tam erunt facilia, quam difficilia tardissimis miserrimeque viventibus. Si tamen dicam te facile ad eum sermonem perventuram, qui locutionis et linguæ vitio careat, profecto mentiar : me enim ipsum, cui magna necessitas fuit ista perdiscere, adhuc in multis verborum sonis Itali exagitant; et a me vicissim, quod ad ipsum attinet, reprehenduntur..... Sed tu contemptis istis, vel puerilibus rebus, vel ad te non pertinentibus, ita Grammaticæ pene divinam vim naturamque cognoscis, ut ejus C animam tenuisse, corpus reliquisse disertis, videaris. Hoc etiam de ceteris hujusmodi artibus dixerim : quas si penitus fortasse contemnis, admoneo te, quantum filius audeo quantumque permittis, ut fidem istam tuam, quam venerandis mysteriis percepisti, firme cauteque custodias; deinde ut in hac vita atque moribus constanter vigilanterque permaneas.

ideoque desinit interfari,

ipsam tamen filius laudat,

ut sexui suo congrue philosophantem.

Pag. 486 *Ann.* a, adde — *Ribera etiam alteram sororem nominat* Felicitatem. *Fuerunt sane in Africa celeberrimæ* SS. Perpetua et Felicitas, *in earumque festo sermonem habuit Augustinus, ad 7 Martii ab Henschenio editum; sed verendum ne vel hinc sumpta occasio sit, ea nomina adscribendi ipsius Sancti Sororibus, alias apud ipsum non inveniendis.*

Annot. e adde — *Ribera* Facundam *scribit, qui et patri Monicæ nomen facit* Aurelii, *hac fortassis conjectura, quod hoc prænomen Augustino fuerit. Sed ut hæc conjectura aliquod probabilitatis habeat, oporteret Navigium, alterum Monicæ filium, majorem natu concipere, et ab avo paterno nominatum : sic enim congrue diceretur junior Augustinus sortitus nomen avi materni : antiquis enim perquam familiare fuit liberis primo nascentibus dare nomina avorum, ac deinde paterna in post-genitis continuare; quasi boni filii officium sit,* D *prius de parentum memoria quam propria propaganda, in nuncupatione liberorum, cogitare.*

Pag. 483 *Annot.* h — *prope Sinum Suessanum* — l. — *Spetianum.*

Pag. 491 *Annot.* d adde — *Habent etiam Patres nostræ Societatis Monasterii Westphaliæ particulam aliquam, in Reliquiario altaris sanctæ Crucis servatam, sed unde eam acceperint ignorare ipsosmet puto.*

Pag. 496 *ad num.* 14 *hæc subjunge.* —

Ughellus Tom 1 *Italiæ sacræ col.* 231*, *annum prænotatæ translationis insigni confirmat documento, Epitaphio scilicet unius ex Episcopis, qui sacro corpori ferendo humeros commodavit; quique ante ipsum voluit sepeliri, sicuti testatur effigies leviter pavimento insculpta, cum hisce verbis propemodum vetustate abolitis,* Hic jacet corpus R. D. Rodulfi, Episcopi civitatis Castelli, et quatuor summorum Pontificum, scilicet Eugenii IV, Nicolai V, Calixti III, et Pii II Confessoris et Sacristæ et Bibliothecarii, qui (*ante istorum electionem et suam promotionem ab Eugenio factam*) suis humeris portavit sacrum corpus S. Monicæ, ab Hostia Tiberina translatum, anno Domini E MCCCCXXX. *Aliam ejusdem rei memoriam vide mox infra post addenda de Godehardo pag.* 580 *hic.*

Ibid. num. 15 *lin.* 4 *a fine,* — *Estrato-villeus* — l. *Estouteville.*

Pag. 496 *col.* 2 *ad finem* appone — *Ab iis porro, quæ Romæ servantur,* costam unam *haberi præcipua in veneratione Papiæ ad Cœlum-aureum, ubi ipsum sanctissimi Doctoris corpus requiescit, testatur Jacobus Gualla, Sanctuarii Papiensis lib.* 4 *cap.* 15 : *ubi etiam inveniet lector sanctæ Matris invocationem devotam, a prælaudato Mapheo Vegio elegiace compositam.*

Costa Papiam delata.

18 *Hactenus scripseram quando etc. in App. pag.* 39*.

DE S. GODEHARDO EP.

Not. 61

P*ag.* 506 *post Commentariolum de* S. Nicephoro Mediciensi, *ponatur is qui pag.* 537 *habetur de S. Lupino Carcassonensi, utpote qui, sicut infra dicetur, notandus in margine est floruisse* SEC. V.

Pag. 507 *num.* 2 *lin* 6 post — *diligenter contulit.* — adde — *Simili diligentia jam olim usus Joannes Gamansius, eamdem editionem contulerat cum insigni et perantiquo pergameno Montis S. Michaelis Bambergæ Ordinis S. Benedicti, et Passionali Bodecensi sæpe* F *nobis allegato. Priori præponebatur pulchre picta effigies santi, in habitu Episcopali cum pedo et mitra; eratque circum caput scriptam SCS GOTEHARDVS EPS. Hinc intelligatur non nisi post Canonizationem descriptus Codex : in quo tamen ipse Sanctus perpetuo vocatur* Godehardus, *ast in Bodecensi* Gotehardus. *Verum utpote in ea diligentia usus Gamansius sit, annotatam tamen ab eo lectionum veritatem non nisi post* [illegible] *tomos accepimus,* [illegible] *lectionem nostram* [illegible] *Bambergensi MS.* Wolferius *dicitur Auctor, in Gotwicensi appellatus* Wolfherrus, *quem cum Brouwero etc.*

Pag. 507 *num.* 3 adde — *Kalendarium etiam festorum sacræ Gemmeticensis ecclesiæ, jussu S*[illegible] *Cardinalis Duratii an.* 1640 *editum* [illegible] *propria, eodem iv Maji, festum sub nomine D*[illegible] *dum præcepit, et in Martyrologio addi jubet :* Natalis S. Gothardi, Episcopi et Confessoris, qui tempore S. Henrici Imperatoris, ex Monachorum regimine ad gubernandam Ecclesiam Hildesemensem vocatus, multis virtutibus enituit, et beato fine quievit. *Causam*

Cultus specialis Gemmet[illegible],

A *sam tam specialis Genuæ cultus quærenti, responsum est, fieri id ex antiqua consuetudine, cujus nunc origo ignoretur: habere Sanctum in ecclesia Cathedrali capellam, cum utriusque sexus fidelium Confraternitate, quam omnium istius urbis antiquissimam censent Domini Canonici. Pro die autem* V *Maji reperit Gamansius noster, in Missali Cracoviensi antiquitus impresso, propriam de* S. Gothardo *Prosam, ut vocant, sive Sequentiam; eamque descriptam nobis misit, hoc principio,*

et Cracoviæ

Hæc est sancta Solennitas,
Laudetur summa Trinitas,
Pro Gotehardo Præsule.

4 *Anno proximo post Translationem etc.*

In Archidiœcesi Mediolanensi, cui Genua aliquando subfuit, nunc quidem de S. Godehardo *solum fit Commemoratio, sub officio solenni de S. Venerio Mediolanensi Episcopo; olim vero, cum de S. Venerio fieret* VI *Maji; uti habent vetera Kalendaria, fiebat hoc die de solo* S. Godehardo; *et quidem ita, ut in Missali anni* MDXXII *inveniatur Missa tota propria antiquo ritu, id est cum propria Præfatione, qualis non additur Sanctis recentius ab Ecclesia Mediolanensi assumptis, ut est S. Petrus Cœlestinus, et alii similes. Præ-* B *fatio autem de* S. Godehardo, *post*, ✝ Æterne Deus, *sic procedit* Qui dum mirabiliter cuncta disponis, quoscumque fideliter in modicis exercitari prænoscis, gradu festinato provehis ad majora. Inter quos beatus Confessor tuus ac Pontifex Godehardus, ecclesiasticis deditus disciplinis, de virtute profecit in virtutem. Nam quia, variis coruscans miraculis et doctrinis, seipsum tibi præbuit acceptum et hominibus gratiosum, Pontificalem meruit assequi dignitatem. Hic enim diversis religionum studiis ecclesias condidit, et conditas reparavit; dæmonum phantasticas illusiones expulit; loca, a dæmonibus occupata, divinæ religioni et cultui ecclesiastico dedicavit: Majoribus formidini et honori, minoribus amabilis, cunctis affabilis extitit et benignus. Pauperibus subsidia non negavit; occupatam a dæmonio mulierem, infantulum quoque, miserrimo infirmitatis genere laborantem, suis benignis precibus liberavit: tandem, post tanta pietatis exempla, cœleste meruit conscendere regnum, per Christum Dominum nostrum, per quem etc. *Quæ sane nec priorem solennitatem indicant, cujus tamen originem hactenus nec divinando confido assequi me posse. Pro die autem* V *Maji etc.*

Hildeshemii monasterium etc.

C *Pag.* 508 *Annot.* g *Græcien. et Bamb* Runoldi.

Annot. h adde — *Totus vero aberat a MS. Bodecensi.*

Ibid n. 4 *lin.* 8 *ex Bodec. et Bamberg. sic corrige:* - et in religione monasticæ institutionis feliciter est perfectum, ante distributionem Episcoporum, quæ decimo postea anno in Bajoaria a S. Bonifacio facta est.

Ibid lin. 16, *sic legitur,* Willibaldo Eihstat, Joanni Salzburg, Emberto Frisinghe, Godebaldo Ratispona committitur; *sed Bodecen.* Gaibaldo.

Pag 509 *n.* 6 *lin.* 10 notitiæ Pontificis — *MS. Bamb.* Pataviensi Episcopo, qui tunc idem monasterium beneficii causa gubernavit, eum commendando notificaverunt.

Ibid. col. 2 *lin.* 19 *lege ex Bodec.* ejusdem cœnobii Fratribus.

Pag. 510 *n.* 9 *lin* 6 *a fine* ad usum utilitatis — *adde ex Bamb.* - nibi Deo servientium.

N. 10 *lin.* 4 in pace *MS. Bamberg.* Salva pace.

Pag. 511 *n.* 13 *lin.* 10 *a fine* — ingemuit, *adde ex Bodec.* Sed et hanc causam pio Imperatori Henrico per ordinem Abbas totam secretius intimavit, ipsumque adjutorem ad corrigendum talem hominem corrogavit. Quem confestim Princeps ad suæ colloquium clementiæ evocans, per semetipsum convenit: et ex Evangelicis, Apostolicis ac Regularibus præceptis instruere cœpit, nullum posse duobus dominis servire, nec Monachum ad seculum, ut canem ad vomitum, reverti debere. His et aliis, hujusmodi præcantationibus, tandem in Christo vere compunctus vir memoratus, omni prædicta pactione etc. D

N. 11 *lin.* 4 *Bod. et Bamberg.* — ferme triginta, sex annis.

Ibid. lin. 6 erat varia — *Bodec. et Bamb.*— erat simplex et modica, agili studio a Rege Ungarico, et de Bohemia et Polonia, nec non et de ceteris.

Lin. 12 *MS. Bamberg.* — Nam litteras omnino Frater ille, nisi Psalmos.

Pag. 512 *Idem MS.* ut nonnumquam obscuriora quæque.

N. 15 *lin. penul. Bamb.* — propter quod se de hoc mundo transiturum certissima visione putavit.

Num 16 *lin.* 7 *a fine Bamb.* — quia secundum illud somnium, se inde discessurum citius existimavit.

Annot. g adde — *Bodec.* Berinherius.

l *Adde* — Cremiphanense *vocant alii, et sub hoc titulo Annales habemus an.* 1677 *editos, multa rerum Noricarum notitia refertos, ubi lib.* 2 *cap.* 8 *agitur de restauratione hujus monasterii per S. Henricum curata, et administratione S. Gothardo commissa, sed ex hac solum Vita.* E

o *Adde — nam etiam sic habet MS. Bamberg.*

p *Adde — Bolecense* Burchardo.

r *Adde — MSS. Bamb. et Bodec. hinc auspicantur librum* 2.

Pag. 513 *n.* 20 *lin.* 6 *MS. Bamb.* Gandersheimensi, *et sic consequenter*

Lin. 12 *a fine MS. Bodec*: Luitolfus, *Bamberg.* Luttolfus.

Lin. 8 *a fine ex Bamb.* — impetratas domum deportavit.

Lin. 2 *a fine Bamb. et Bodec.* — Hademutam.

Pag. 514 *col.* 1 *Bod* Gerburc, *Bamb.* Gerbirga.

N. 22 *lin* 4 *MS. Bodec.* Padelbrunnæ.

Lin. 11 *idem MS.* Phalidi.

Lin. 14 *post* Gandersheimensis *ex MS. Bamb. adde* — collectis nonnullis Episcopis. — *et lin.* 19 ubi, *adde ex eodem,* — Cum Moguntinus Metropolitanus una cum aliis Episcopis advenisset, et Dedicationis Officium statuto die consummasset, Domnus Archiepiscopus Willigisus etc. F

Lin. 21 ejusdem loci, *adde ex Bamb.* — præsente Rege et multis Primatibus suis.

Lin. 26 ultra. *Bamb.* quoad vixit.— *lin.* 31 *Bodec.* Erchinboldus.

Lin. antepen. ex Bamberg. compendiose adnotatur.

Ann. b *Bamb. MS.* Grunaha, *et infra n.* 24. Gruna.

Ann. m *adde — MS. Bamb.* Brumestehusen *scribit.*

o *Adde — in MS. tamen Bamberg. legitur,* ab Adalgero tantum Episcopo.

Pag. 515 *n.* 23 *lin. antepenult ex Bamb.* —quam abundanti sufficientia, imposterum conquisitis prædiorum copiis, pavit.

N. 24 *lin.* 2 primo anno — *adde ex Bamb.*—Ordinationis suæ.

Lin. 12 *Bodec.* Irmigardam, *Bamb.* Irmengardam.

Lin. 4 *a fine:* quibus tamen. *Bamb.* Et tam parentibus puellæ, quam et his qui secum erant.

Pag. 516 obtestans, *etc. Bamb.* ut ita diligenter in pauperum cura desudaret, sicut pro hac ipsa dispensatione Deo rationem reddere deberet; in quo

loco

A loco cunctis quærentibus prodesse voluit, maxime tamen his quos non discursores et illusores esse cognovit.

N. 26 *lin.* 21 Hos nimirum *etc. Bamb.* Hos omni affectu fovens, publice ac privatim secum habuit.

Lin. 11 *a fine,* inciderent, *adde ex Bamb.* — prudenti concilio correxerit, etc.

N. 27 *lin.* 15 *Bod.* Frankoniamque — *et lin.* 25 — *Bamb.* regni sui anno

N. 28 *lin.* 1 Aribo, *hic et alibi sæpe in MS. Bamb.* Erbo.

Lin. 4 *a fine Bodec.* Eberhardus Babenbergensis, M. Padilbrunensis.

N. 3 *lin.* 7 *Bodec.* Branthoho....Wickero.... Hazichone — *et lin.* 10 Pilgrinus. *Lin.* 15 Dietherico Misenense. *Lin.* 17 Hildolfus. *Lin.* 18 Reinoldus.

Pag. 517 *n.* 31 *lin.* 14 reconciliati sunt *adde ex Bamb.* Cujus dilationis termino tandem adveniente, Erbo Archiepiscopus Dei (ut vere credimus) præmonitus nutu, Seniorem nostrum Beatum Gotehardum secreto convenit, seque supra prædicta errasse confitendo nuntiavit, et ita coram Episcopis omnem fra-

B ternam etc.

Annot. o *adde — et* Werneherus.

Num. 33 *lin.* 4 adiit, *adde ex Bamb.* ut ibi pernoctaret. — *lin.* 15, quem ille — *Bamb.* Hunc, inquam, puerum, Werinum nuncupatum, sanctus Episcopus et vultu etc.

Pag. 518 *n.* 35 *lin.* 14 — de Arbore quæ fusarius, lingua Belg. etc. *Bodec.*

Num. 37 *lin.* 1 de talibus. *Bamb.* de dolis atque fallaciis præfati Presbyteri aliquantulum certificatus.

Num. 38 *lin.* 6 — Hildewin, inquit, Hildewin, *etc.*

Pag. 519 *num.* 40 *lin.* 10—Erat enim etc. *Bamb.* Et quia idem venerabilis Clericus grandævus erat et emeritus, omnis Ecclesia nostra eum, pro virtutis probitate, et morum honestate, quasi Patrem venerabatur et amabat. Huic beatus Pontifex; sicut ex Spiritu sancto cognoverat, diem exitus sui sæpe prædixerat; scilicet, quod ipse, ante annum et sex menses, transitum beati Patris nostri Godehardi esset præcessurus.

Lin. 13, *a fine, ex Bodec.*|post biduum vere felix. — *lin.* 13 *a fine* — Congregationem nostram — *adde ex Bamberg.* — imo totam nostram Ecclesiam. —

C *lin. penult.* — qui eum ante se, anno et sex mensibus.

Num. 41 *lin.* 12 *a fine* — pervenerat *Bamb.* præcipue tamen supremo præsentis vitæ anno, per totam Quadragesimam se castigans, vix collecto robore, peregit debito Episcopali officio Dominicam Palmarum etc.

Lin. 5 *a fine. Bamb.* jocundari, quoniam oporteret eum ad alium locum in Ascensione Domini proficisci.

Pag. 520 *num.* 42 *lin.* 2 Adenstat. *Bamb.* Eystat — *lin.* 6 *Bodec.* prædictus Adelbertus Abbas.

Num. 43 *lin.* 6 *Bamberg.* sæpe prædixerat. — *lin. penult.* proficisci. Ex ea die Præsul noster, decrescentibus diætim viribus, ad extrema præparatur; et a præfata villa ad Holthusen etc.

Num. 44 *lin.* 9 convenit, *Bamb. addit,* pro quibusdam causis Ecclesiæ suæ eum interpellavit, omnemque de reliquo subjectionem, et de præterito errore satisfactionem promittere cœpit. Ad cujus verba partim morbo etc.

Num. 45 *lin.* 6 ad eum fratres, *adde ex Bamb.* cum innumerabili alia multitudine fidelium.

Pag. 521 *col.* 1 *lin.* 7 pernoctabat. *Bamb.* animam suam attentius Deo commendavit.

Pag. 577 *in Annot. post* d *adde — Concilium Basileense etc. ut pag.* 40* *in App.* D

Ibidem post e *adde — In MS. Bamberg. sequebatur hic titulus:* De miraculis quæ post mortem ejus contigerunt.

Ibid. num. 52 *Bodec.* Ludegerus.

Pag. 523 *n.* 55 *lin.* 1 *Bodec.* Mireswint. — *lin.* 7 Holthaon.

Num. 56 *lin.* 2 *Bodec.* Siwe, *Bamb.* Swine. — *lin.* 5 *a fine,* quam amita — *adde ex Bamb.* ipsius.

Num. 57 *lin.* 2 *Bamb.* Folchardus. *Bodec.* Volcwardus. — *lin* 8 *Bodec,* Askerhusen.

Num. 58 *lin.* 8 *Bamb* Reverendi Pontificis nostri Wecelini. — *lin. antepenul.* momento. *Bamberg.* die.

Num. 59 *lin. ult. adde ex Bamb.* per eum qui omnia operatur in omnibus, Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen

Pag. 524 *in Annot. post* a *adde — MS. Bamberg. sic orditur:* Primo namque depositionis beati Gotehardi Pontificis anno, in speciali nostra festivitate.

b *MS. Graciense* — adde — *et Bodecense.*

g *Adde — nec non in MSS. Bodec. ac Bambergensi.* E
In Bodec. autem sic habetur. Explicit vita, incipit de Translatione ejusdem Patroni. Gloria summo, *ut infra pag.* 526.

Pag. 526 *num.* 2 *lin.* 11 et de populi, *Bodec.* et de universali utilitate. *lin.* 15 iterumque atque iterum.

Pag. 527 *n.* 5 *lin. penult.* perfectæ sanitati redditus, *ita Bodec.*

Pag. 528 *col.* 1 *Bodec.* discretissime.

Num. 12 *lin.* 13 *Bodec.* et sic tumba, in qua..., aperiatur.

Annot. d *adde — MS. Bodec.* Maideburgensem *nominat.*

Annot. f *adde — Notat Gamansius, quod* a translatione S. Gothardi Hildesio redux Udo, Episcopus Naumburgensis, filius Ludovici Saltatoris, et in Walckenrodensi cœnobio benigne exceptus, ac loci religione delectatus; Coloniam Monachorum inde impetravit, et deduxit ad Smolnensem seu post Portensem ecclesiam; *jubetque adire Portense Chronicon pag.* 14 *an.* 1140, *quod non habemus.*

Pag. 529 *n.* 18 *lin.* 8 Hassia. *Bodec.* Hessia.

Num. 19 *lin* 18 *Bodec.* alter ilico expiravit.

Pag. 530 *num.* 21 *lin.* 6 *a fine* Hezelinus. *Bodec.* Becelinus. F

Num. 22 *lin.* 7 *Bodec.* Disrumpitur, et ad terram dilabitur. — *lin.* 10 Wunnerstorp.

Num. 23 *lin* 2 *Bodec.* Lannesperc. — *et lin.* 10 Runnesperc

Pag. 534 *in Annot. post* a *adde — Audio esse qui non solum duas etc. ut pag.* 40* *in App.*

In App. de S. Monica *supra pag.* 40* *supple, quod hactenus progressa impressione suggeritur, aliud ejusdem rei monumentum, ad prædictæ ecclesiæ subsellia litteris antiquis sic sculptum.*

Hæc quicumque vides; Lector, Subsellia, Fratris
Rodulphi impensis facta fuisse, tene:
Qui Præsul patriæ fuit, ac Sacrista beatum
Pontificum: major gloria quæ sequitur.
Hostia cum Monicam secreta in sede teneret,
Translata est Romam hoc duce Sancta parens.

DE S. HELENA VIRG.

P*ag.* 536 *col.* 1 *n.* 4 *lin.* 6 *a fine* sic lege — *et huic comprobando damus ex Gallico Desguerrois miracula Latine reddita, quando scriptis Trecas litteris originaria Latina verba impetrare nequivimus. Acceperunt quidem Trecenses Canonici litteras nostras, nihilque*

Vol. 62
Coll ipsa anno 123 ecclesia,

A *hilque fecissent libentius quam continuo submittere quæ postulabamus, negotium vero commiserunt Domino Macé Thesaurario suo : sed is ingenue fassus, chartarum veterum tantam in thesauro esse confusionem, ut miraculo propius sit aliquid ibi cum voles inveniendum, post multam ibi frustra positam operam despondit animum, alterique se feliciori futuro eisdem scripturis inveniendis nobisque transmittendis locum reliquit.*

5 *Miraculis adnumerare Des Guerrois videtur etc. — et post 4 lineas* adde — *Camuzatus in Promptuario pag. 27 §. ex veteri MS. notat quod* Anno MCCXXVII flavit ventus vehemens ; tuncque ecclesia B. Petri Trecensis corruit, ubi miraculum contigit : quia Iconium Salvatoris inter trabes longissimas integrum remansit. *Quid autem factum sit capsæ B. Helenæ intelligitur ex Decreto quod* M (*Milo de S. Albino*) Decanus Capitulumque *signarunt* an. MCCXXIX (*omnino enim corrigendus typothetæ error, quo* 1209 *obrepsit pro* 1229) die lunæ post Quasimodo, *id est* XXIII *Aprilis, ita statuentes :* Cum ad Corpora Sanctorum, in nostra ecclesia quiescentium, veneranda teneamur specialiter ; attendentes, quod nuper, ex subita Trecensis ecclesiæ ruina, capsa B. Virginis Helenæ, in qua ipsius corpus tunc temporis requie-

et confracta capsa illæso corpore,

B vit, penitus fuerat diruta et confracta; nec ipsius corpus passum est, sicut patet, in aliquo læsionem : nos ad ipsius capsam de novo inceptam, ex communi consensu ordinamus, ut ad reparationem dictæ capsæ, de qualibet Præbenda, unum sextarium frumenti, caritatis intuitu, conferatur. *Consequenter autem ad reparationem prædictam, facta sacri corporis translatione, non sine festivo (ut verosimile est) apparatu et supplicationum pompa, accidisse putamus miracula complura; quorum tamen describendorum nemini cura fuit ante annum* MCCLVII, *quando patratum est illud, quod inter relata a Desguerrois primum locum tenet; nisi malimus opinari, huic datum esse locum istum, quia notam anni adscriptam habebat, cum potius ultimo referri debuisset.*

separatur capsa et fit translatio.

Hic subjiciantur Miracula *posita in Append. pag.* 41 * — *et num.* 7 *lin.* 3 *pro* Tonneretre, *l.* Tonnerre — *et Annot.* c *adde — Latine* Tornodorus, — *et Annot.* e *scribe* — Saint-Desier.

Ead. pag. 536 *col.* 2 *num.* 3 *lin. antep. post* — Helyni *Anachoretæ* — adde — *Claudius Castellanus, ita omnino sibi videri rescripsit, cum adeo facile vulgus soleat virilia nomina efferre terminatione feminina (sicut*

C 1 *Maji, ad* S. Africani *nomen, vulgo* Sainte-Frique, *est observatum) præsertim cum illa inchoantur a vocali, et cum ejusdem nominis Sancta notior est quam Sanctus, ipso nomine nuncupatus.*

DE S. LUPINO CONFESS.

NOT. 63.

P*ag.* 537 *de* S. Lupino *ad finem* adde. — *cui interim magis credimus*, Feriam II; *quam Saussayo,* D Feriam III. *annuo* S. Lupini *cultu signanti, et in talibus sæpe fallere deprehenso. Nescio etiam cur idem Saussayus hunc diem elegerit, cum audiam Carcassonenses in suis Fastis præferre* XXX *diem* Aprilis : *quo etiam jubebo Sanctum posthac referri, si, Supplementum Aprilis facturus, plura quæ opto accepero. Interim ex Claudii Castellani suggestione noto, sanctum Corpus ideo gestari a Canonicis, quia ipse* Canonicus Carcassonensis *fuerit : quod sane notatum velim a nonnullis, optantibus* Sanctum *aliquem* Canonicum *nosse, qui vel Regularis vel Martyr non fuerit, atque adeo sub simplici Canonici titulo honorari meruerit. Quod ad tempus quo vixit attinet, videtur ei* seculum IX *assignandum : nec enim multo citius floruisse potuit, neque etiam serius; quando supponere licet, haud multis post mortem annis factam esse corporis elevationem, cujus memoria servetur in Scheda prædicta.*

NOT. 64.

Pag. 565 *de* B. Ladislao *num.* 1 *lin.* 12 — *Majoris Poloniæ* — l — *Minoris Poloniæ — Toti autem huic Commentario præponatur novus de* B. Crescentio, *mox proferendus.*

DE B. PIO PAPA V.

NOT. 65.

P*ag.* 620 *Comment. prævium sic ordiaris* — E *Triplex extat vita hujus Pontificis; prima Italice edita ab Hieronymo Catena, Romæ anno* MDLXXXVI; *altera Hispanice composita per D. Antonium de Fonte-majori, et Madriti excusa anno* MDXCV; *decimo denique anno post, edita item Romæ est tertia Latina auctore Joanne Antonio Gabutio. Quanti prima et ultima sit æstimanda (secundam ipse Gabutius loco non uno commendat) colligimus ex Relatione etc.*

Pag. 621 *col.* 1 *adde* — 6 *His ita digestis, omnino factum officio satis existimavit Henschenius; cum tamen Romæ comparuit liber noster, vir quidam auctoritatis inter eruditos primariæ, significari nobis jussit operæ pretium haud exiguum facturum, qui Italicam Vitam annis* XXVIII *prius vulgatam quam Gabutius Latinam ederet, cum hac ipsa conferret. Dedi igitur operam, ut aliud Roma exemplar nanciscerer (nam prius exemplum, commodato acceptum restitutumque suo domino, eo mortuo non invenitur amplius) volebam autem collationem instituere, non cum ipsa tantum, sed etiam cum altera Hispanica, quia utraque usum Gabutium videbam. Sed frustra mihi fuit voluntas illa, necdum reperto, quod mihi mitti posset, exemplari; sicut etiam frustra fuit* F *iterum solicitasse Patres Dominicanos in Urbe, ut ea miracula, quæ nec in Relatione Auditorum habentur, neque narrantur a Gabutio, secundum ordinem quo referuntur in Synopsi vel aliter, curarent ex Processibus colligenda. Quapropter utrumque dimitto posteris, in totius operis Supplemento quandoque laboraturis.*

DE B. CRESCENTIO PRESBYTERO

PATAVII IN ITALIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

C. J.

§. I. De veneratione publica, ei a tempore immemorabili impensa, Vitæ compendio, et cultus die.

POST AN. MLXXXX. *Exoleta fere illius memoria*

Anno Domini MDCLXXXVI, *Roma in Belgium rediens, veni Patavium* XXVIII *Julii; consideransque sacrum istius urbis thesaurum, sane copiosum, ad illorum præsertim Lipsana Actaque examinanda me accinxi, quorum memoria nunc quidem in benedictione ac veneratione istic est; si tamen illa paulo altius repetatur, non æque constat, an titulus aut cultus aliquis Sanctorum illis ab immemorabili tempore ante Constitutiones Urbani VIII impensus fuerit; sine quo locus illis in hoc Opere nullus compe-* B *teret. Ex illorum numero mihi visus est esse* B. Crescentius de Campo S. Petri, *vulgo,* Campo-San-Piero *dictus; de quo tacent Martyrologia, etiam recentiores impressi; cum interea Reliquiæ ejus venerationi publicæ expositæ conspiciantur super altare, in templo religiosarum Virginum monasterii SS. Agathæ atque Cæciliæ.*

eruitur ex Martyrologio veteri MS. ipsius loci,

2 *Quamobrem operæ pretium duxi coram inquirere, si qua vetustiora de Beato illo monumenta in archivo dicti monasterii laterent. Protulerunt animo lubenti Sanctimoniales omnia, quæ ad institutum meum facere putabant posse; sed illis non omnino expleverunt desiderium meum. Igitur inquiro an Missalia, Breviaria, Martyrologia vetusta, si qua forte penes ipsas forent. Tum una, nescio quid Martyrologii in angulo quopiam jacere, ait: sed supervacaneum fore illud apportare, cum nulli amplius esset usui. Ego vero, usui id mihi quam maxime futurum ratus, illico adferri jussi, et in eo quod præcipue quærebam, inveni. Codex erat pervetustus, in membrana, eleganti satis charactere scriptus; in eoque subinde alia manu pauca adjuncta sunt certis locis, puta de S. Francisco Assisinate, de S. Nicolao Tolentino, de S. Antonio Patavino, de Translatione S. Justinæ,* de B. Crescentio nostro. *Et de hoc quidem duobus in locis memoria recolitur, videlicet* XIII Kalendas Majas *et* III Kalendas Decembres. *Priori* C *loco sic paucis legitur :* Civitate Padua, B. Crescentii Presbyteri et Confessoris : *posteriori vero pluribus sic :* Civitate Padua B. Crescentii, Presbyteri et Confessoris : qui non solum ex oppido Campi S. Petri, agri Patavini, originem traxit, verum etiam nobilissimis parentibus ortus, ab ipsisque, quod divinum est, moribus, virtutibus, et divinis actionibus suffultus; tandem divina favente gratia, substantiam, quam sibi delegavit pater, [impendit] in duabus ecclesiis, quas ipse vivens, in honorem Dei et SS. Cæciliæ et Agathæ, ædificari curiose fecit, et pro alimonio Monialium ibidem residentium instituit. Aliam vero [fecit] in honorem S. Lucæ Evangelistæ : in qua ecclesia nunc sanctissima ejus ossa, corpus et Reliquiæ sub altari, nomini suo erecto, honorifice requiescunt.

ubi is adscriptus Sanctis invenitur 19 April. et 29 Novembris:

elogio inde eruto consonat Scardeonius,

3 *Hactenus Martyrologium illud. Ubi noto, posterius hoc et prolixius elogium antiquioris aliquanto scripturæ videri quam primum: nec dubito affirmare, tempus immemorabile longe excedere. Id quod etiam iis quibus copia videndi Martyrologium prædictum non est, reddetur verisimile, si posterioris illius elogii pars conferatur cum alio ejusdem* B. Crescentii *elogio, quod habet Bernardinus Scardeonius,* de antiquitate urbis Patavii, *libro* II *Classe* VI; *impressus anno* MDLX *Basileæ, et biennio ante Venetiis. Si enim* Sanctissima ossa B. Crescentii honorifice quiescebant, *atque adeo in veneratione erant, cum elogium illud exaratum fuit; exaratum fuisse oportet non modico temporis spatio antequam suum conscriberet Scardeonius, utpote qui dolet suo tempore vix ullum honorem beato Viro impendi, his verbis :* Nunc vero *(egerat antea de veneratione et miraculis ejus pristinis)* vel præsidentium dudum Sacerdotum negligentia, vel, quod hominum refrixit caritas, parum is nunc fit, a paucis E debito honore salutatur. *Fac igitur* LX *aut* LXX *annorum spatium, ultro citroque, effluxisse, quo* B. Crescentii *cultus in desuetudinem, et nomen ipsum fere in oblivionem abiret; ad confinia seculi* XV *et* XVI, *ut minimum, referri debebit scriptio elogii supra producti. Cultum vero publicum ejusdem longe antiquiorem etiam fuisse, apertissime probatur ex eo, quod* altare nomini ejus erectum *pridem extitisse debet; quandoquidem* tunc, *cum elogium scriptum est, sub illo* honorifice requiesceret.

neglectum veteris cultus dolens,

4 *Huc accedit, quod legi in charta antiqua ejusdem monasterii SS. Agathæ atque Cæciliæ, scripta a Sanctimoniali quadam, ad Monachos S. Justinæ sub initium hujus seculi,* B. Crescentii *sacra Lipsana ad suum monasterium translata fuerunt. Petit autem per dictam chartam nova quædam discere* de B. Crescentio *ex antiquis S. Justinæ tabulariis, non quidem quod dubitaret, an festum ejus agi quotannis licite posset; quandoquidem ibi expresse dicat,* jam ab antiquo usum obtinere, *antequam Corpus ad se translatum esset,* ut a monasterio suo celebretur B. Crescentii festus dies, ac recitetur Officium XIX Aprilis; *sed ut celebrior memoria ac veneratio beati Viri redderetur in vulgus, ex publicatione gestorum ejus, quæ apud Monachos S. Justinæ invenienda putabat, hactenus mundo ignota.*

qui ante translationem solennis erat 19 Apr.

F

5 *Sed audiamus hic etiam contextum integrum, cujus partem addiximus paulo ante ex Scardeonio. Is ita loquitur loco citato, vitam Crescentianam compendio describens :* Hic jam deinceps juxta diversorum temporum ordinem de B. Crescentio, viro sanctissimo, dicendum videtur : qui cum ortus esset ex nobili familia Comitum Campi S. Petri, nihil de mundi honoribus, nihil de sanguinis nobilitate sollicitus, ad veram Christianæ fidei religionem animum applicuit suum; et in Dei honorem ad Sacerdotalem Ordinem promotus est; non, sicut nostræ tempestatis permulti solent, ob inanem quamdam ac brevi perituram gloriam, sed ut ad serviendum Domino gratior redderetur. Is siquidem ex propriis redditibus, partim Christo, partim sibi, pro tenui victu et vili amictu, reservatis; de reliquo extrui jussit in ædibus suis monasterium S. Cæciliæ, velatis Virginibus deputatum : quod postmodum ob nimiam arcis vicinitatem dirutum fuit, et ad monasterium S. Agathæ a Principibus Carrariensibus subinde translatum, anno Domini MCCCLXXIX. Ædificavit etiam sacram ædem S. Lucæ, ubi nunc conditus jacet. Is sane fuit vir eximia vitæ sanctitate insignis,

in æde S. Lucæ ab ipso Beato constructa,

ubi et monasterium S. Agathæ,

A insignis, qui tum in vita tum etiam post mortem aliquamdiu miraculis claruit: nunc vero, vel præsidentium ibidem Sacerdotum negligentia, vel quod hominum refriguit caritas; paucis notus est, et a paucis debito honore salutatur. Ædificavit autem utrasque ædes sacras anno Domini MXC: nec multo postea, pro recipienda sui laboris mercede, felix migravit ad Superos,

AUCTORE C. J.

Obierat is circa an. 1100,

6 *Hæc Scardeonius. Quibus plura et certiora de vita gestisque* B. Crescentii, *non reperio. Constat interim ex dictis, mortem ejus incidisse in finem seculi* XI; *cum obierit* non multo post *ædificationem ecclesiarum, quam anno* MXC *signat Scardeonius; quamque confirmat alia quædam charta, apud memoratas Moniales inventa, in qua ex Ungarello Italice notantur, quæ sic Latine sonant:* Inter scripturas Antonii Ungarelli, civis Patavini, qui res patriæ suæ antiquiores conscripsit circiter annum salutis MCCCXXX, ita lego: Item, vidi instrumentum scriptum anno MXC, quomodo Dominus Crescentius, Nobilis de Campo S. Petri, factus sit Sacerdos secularis; ædificataque sit Patavii ecclesia S. Lucæ, in qua ipse sepultus est, et ecclesia cum monasterio S. Cæciliæ. *Atque his instructi subsidiis, certum mortis ejus annum, intra decennii* B *terminos constituimus accidisse; non tam prope certum ejus diem determinaturi, nisi dicere velimus, ejus obitum in* XIII Kalendas Majas, *aut* III Kalendas Decembres *incidisse, nixi Annotationibus Martyrologii antiqui MS. de quo supra: quod, etsi de obitu ejus neutro loco faciat mentionem, illum tamen alterutro tacite designare, dici posset ex communi Martyrologiorum usu, ut plurimum quemlibet Sanctum die sui obitus referentium, nisi expresse alia addatur causa.*

incertum quo die:

7 *Sentiat quivis illa super re quod lubet: ego interim affirmare non dubitabo, neutro illo loco obitum beati viri fuisse notatum,* die XIII Kalendas Majas. *Illius quippe electio arbitraria, aut potius erronea, vulgi fuit: nam virtute miraculorum ejus excitati homines proprium que ignorantes diem, quo coli deberet, prædictum* XIII Kalendas Majas *potissimum assumpserint, eam ob causam, quod tunc istius nominis Sanctum aliquem sciverint alicubi coli, cum eoque suum, saltem quo ad diem annui cultus, confuderint. Observatus deinde error fuit, quod nempe* Crescentius *ille, qui* XIII Kalendas Majas *venerationem habet, atque in Martyrologio Romano refertur, non Patavinus, sed Florentinus sit, S. Zenobii olim discipulus; ideoque satius putarunt, relicto* C die XIII Kalendas Maji, *ad* IV *ejusdem Nonas, solitum cultum transferre; Obitus diei, velut temere assumpto substituentes certum diem Translationis, et hactenus observantes. Ex quo consequi etiam videtur, dici vix posse,* B. Crescentium *vita functum esse* III Kalendas Decembris. *Nam si id olim constitisset, is utique dies pro annuo cultu electus fuisset. Alia igitur causa fuerit, cur die illo adscripserint Beatum Moniales Martyrologio suo, quæ modo nos ipsasque latet. Quapropter prætermissis diebus, et quo coli olim solebat* B. Crescentius *noster, et quibus in dicto Martyrologio memoria ejus recolitur, agendum de ipso putavimus hoc die* IV Maji, *seu* IV Nonas, *quo translatus olim fuit, et nunc annua celebritate colitur, uti jam docere aggredior.*

nam dies 19 April. ob S. Crescentium Flor. videtur electus fuisse

nunc 4 Maji colitur, quo translatus ad ædem S. Agathæ.

§. II. Translatio Corporis a Parochiali ecclesia S. Lucæ ad Monachas SS. Cæciliæ et Agathæ.

Cum sacrosanctæ B. Crescentii *Reliquiæ in ecclesia S. Lucæ, ab ipso non multo antequam diem obiret ultimum ædificata, jacerent, circa medium seculi* XVI; *ut ex Scardeonio supra vidimus,* paucis notæ, et a paucis debito honore salutatæ; *excitavit Deus spiritum Sanctimonialium Sanctarum Agathæ atque Cæciliæ, quæ* B. Crescentium *Fundatorem suum agnoscunt, ut ejus sacra ossa ad se transferri curarent; uti anno tandem* MDCIV *obtentum factumque est, superatis difficultatibus, quæ spem ipsarum videntur in longum protraxisse. Nam inde ab anno* MDXCII, *id ipsum in votis habuisse et petiisse debent, a Cardinali Simone Talliavia de Aragonia, Apostolicæ Sedis Legato: quandoquidem is, Clementis Papæ VIII anno primo, id est Christi* MDXCII, *rescripserit ac potestatem fecerit transferendi Corpus* B. Crescentii *ad Sanctimoniales prædictas, uti constat ex instrumento ab ipsis conservato, quod est tale.*

Pro suo fundatore honore solicitæ Monachæ,

D

anno 1592 a D. Legato

9 Simon, miseratione divina titulo S. Martini Presbyter Cardinalis, Apostolicæ Sedis Legatus, discreto viro Joanni Abbati, Canonico Paduano, Capellano nostro, salutem in Domino. Dedicatarum divino cultui personarum vota, libenter salutis excitamus ad præmium. Profecto tunc agi cum Justorum memoria digne, comperimus, cum ad laudem Dominici nominis ipsos dignis occupamus honoribus, et in veneratione viventium ipsorum extollimus actiones. Cum igitur sanctæ memoriæ, quondam Crescentii Presbyteri, Capellani ecclesiæ S. Lucæ de Padua, inhonesto tumulo clausum Corpus obdormiat, dum caret orationum vocibus, qui pro salute E populi in orationis carmina devotis labiis superstes hactenus organa suspendebat: Discretioni tuæ, de qua fiduciam habemus in Domino, faciendi Corpus ipsum de loco, quo sepultum noscitur, exhumari, et ad monasterium Monialium S. Cæciliæ de Padua, cum ea qua convenit devotione, transferri, liberam damus, auctoritate qua fungimur, et committimus, facultatem; volentes ut contradictores omnes atque rebelles per censuram ecclesiasticam prohibere valeas et etiam coercere. Datum Fabriani III Kalend. Julii, Pontificatus Domini Clementis anno primo.

impetrarant mandatum faciendæ Translationis:

10 *Expedita hac Cardinalis Legati facultate, nescio quid ejus executionem moratum fuerit. Constat certe, alium deinde libellum supplicem porrectum fuisse, super eadem Translatione, Illustriss. ac Reverendiss. Episcopo Patavino Marco Cornelio, anno* MDXCIV *ad sedem illam assumpto. Libellus sic habet:* Ad præsentiam Illustriss. ac Reverendiss. Domini D. Marci Cornelii Episcopi Patavini comparentes, perillustres ac magnifici Domini, DD. Joannes Bapt. Zaccus, Rinaldus Papafava, Gaspar Boromæus, et Hieronymus Leonius Comes Sanguinetti, Decuriones magnificæ civitatis et civitatem ipsam repræsentantes; nec non magnifici et illustres Domini, Nicolaus Juris-consultus, F et Tiso, et Balthassar, omnes nati de antiqua et nobili familia de Campo sancto-Petro; et præterea magnifici et illustres Domini, Ludovicus de Doctoribus, Marcellus Barisonus, Protectores; Marcus Antonius Peregrinus, Juris-consultus et Eques, Advocatus et Defensor Reverendarum Dominarum Abbatissæ et Monialium sanctarum Agathæ et Cæciliæ; omnes simul collecti decenter exposuerunt suæ Illustriss. ac Reverendiss. Dominationi; quemadmodum ad præsens reperitur Corpus B. Crescentii, progeniti ex dicta nobili familia de Campo sancto Petro, tumulatum in ecclesia parochiali S. Lucæ. Qui quidem cum admiratione civium per annos ætatis suæ pie, devote, cum Dei timore, et religiose vixit, et inimitabile miræ sanctitatis exemplum posteris reliquit; adeo ut sanctitatis vitæ suæ memoria per monimenta majorum propagata hactenus sit: sic ut communi civium hujus magnificæ civitatis consensu creditum sit, ejus animam inter Beatos, Deo Optimo Maximo sic concedente, assumptam fuisse, et inter Beatos ac in Beatorum ordine gloriosum tenere locum.

non secuto effectu:

quare iterum supplicarunt,

una cum familia de Campo S. Petri,

11 Verum quia Reliquiæ corporis hujus beati viri,

A viri, ob tenuitatem et paupertatem illius plebis et Plebani, non in eo honore et veneratione tenentur, prout par esset, et prout cupiunt ac desiderant memorati illustres Domini, nec minus præfata multum Reverenda Abbatissa et Moniales SS. Agathæ et Cæciliæ (siquidem jam dictus B. Crescentius fuerit Fundator dictæ ecclesiæ et monasterii S. Cæciliæ) quæ quidem summopere cupientes et affectantes, in gremio suæ ecclesiæ habere Reliquias dicti Beati, Benefactoris sui ac uti Patris; idcirco devote et reverenter petierunt et requisierunt eumdem Illustriss. Dominum Episcopum, quatenus dignanter vellet concedere, ut Reliquiæ Corporis dicti B. Crescentii leventur de præfata ecclesia S. Lucæ, et solenniter, ut fieri decet et convenit, deportentur ad ecclesiam præfatam SS. Agathæ et Cæciliæ; ubi præfatæ multum Reverendæ Abbatissa et Moniales ad altare, sub invocatione.... pararunt honorificum locum et receptaculum, in quo reponantur et jaceant Reliquiæ Corporis supradicti B. Crescentii cum veneratione et honore: idque et magnifica civitas Patavina, et nobilis universa familia de Campo Sancto-Petro, nec non et dictæ Reverendæ Dominæ B Abbatissa et Moniales gratissimum et favorabile admodum habebunt et existimabunt; amplius præcaturæ eædem Reverendæ Moniales Majestatem divinam, in suis devotis orationibus, pro salute animæ et corporis Illustriss. ac Reverendiss. Dominationis vestræ ac præfatorum Dominorum Intercessorum.

præparato jam condigno altari.

12 *Quo anno libellus iste oblatus Episcopo Marco Cornelio sit, aut quale responsum hic dederit, non reperio: dedisse tamen favorabile, colligitur ex ipsa Reliquiarum subsecuta Translatione, quæ facta est anno* MDCIV *die* IV *Maji, uti ex monumentis, quæ penes Moniales sunt, erui. In illis enim sub hoc titulo,* Memoria Translationis S. Crescentii Conf. *Sic lego:* Notatur, quomodo anno MDCIV die IV Maji, cum consensu civitatis, id est Deputatorum, in præsentia Illustriss. D. Episcopi, supplicante toto Conventu Monialium SS. Agathæ et Cæciliæ Paduæ, translatum sit Corpus S. Crescentii ex nobili familia Campo S. Petri, ab ecclesia S. Lucæ, ædificata ab eodem S. Crescentio, portatumque ad ecclesiam SS. Agathæ et Cæciliæ ab eodem fundatam. *Scilicet, quatenus Moniales monasterii S. Cæciliæ, quod ab ipso fundatum quidem, sed postea dirutum ob nimiam arcis propinquitatem vidimus ex Scardeonio, migraverunt ad Monasterium S. Agathæ, a nescio quo funda-* C *tum; cui exinde alterum* S. Cæciliæ *nomen, una cum antiquo* S. Agathæ, *a novis incolis adhæsit. Quali porro cum celebritate aut pompa instituta sit dicta Translatio, æque ac multa alia in obscuro est. De statu tamen, in quo Reliquiæ fuerunt, cum inspectæ atque examinatæ sunt antequam transferrentur, aliqua me legere memini, et hæc præcipua ex instrumento excerpsi; videlicet,* quod in arca cypressina simul cum sacris Reliquiis inventa sit pyxis plumbea, sed vacua; prope arcam vero stabat vas amplum Majoricense, in quo pars habitus Sacerdotalis et sacrorum cinerum Beati viri conservabantur. Vasi inscriptum erat: Divo Crescentio, ex Proceribus Campo S. Petri, dicatum.

et acceperunt Sanctum corpus.

4 Maji 1604.

§. III. De statu præsenti Reliquiarum, et cultu earum ad examen revocato.

Restat modo de præsenti Reliquiarum statu, deque relatis Translationem consecutis pauca dicere. Recepta intra muros monasterii cum summo Religiosarum Virginum gaudio desiderata sacrarum Reliquiarum arca, menses omnino novem servata fuit, priusquam illo, quo nunc est, loco et modo reponeretur: ut nimirum D *illo tempore pararentur omnia, quæ et decorem loci augere, et venerationem eo accedentibus ingerere debitam possent. Quamobrem curatum imprimis est, pro Reliquiis urnam fieri marmoream coloris nigelli, et tabulam altaris depingi, quæ repræsentat ipsum* B. Crescentium, *Sacerdotali veste amictum, sinistra manu tenentem librum, altera sui parte lateri ejus applicatum. Ad pedes duo videntur ædificia, ea scilicet quæ ab ipso fundata diximus. Altare ligneum est, et ipsius* B. Crescentii *nomine appellatur. In hujus medio eminet prædicta marmorea urna, et apice suo bifariam dividit inferiorem tabulæ laciniam, cui utrimque inscripti modo leguntur tituli sequentes: dextrorsum quidem sic:* Divi Crescentii, Presbyteri Patavini, e nobili familia Comitum Campi S. Petri oriundi, ossa honorifice ab ecclesia S. Lucæ, Illustriss. ac Reverendiss. Antistitis Marci Cornelii jussu, Beati hujus honoris ergo, atque sacrarum Virginum SS. Cæciliæ ac Agathæ piis precibus, translatæ MDCIV, VI *(imo* IV*)* Nonas Majas, Monasterium ære proprio hic c. c. anno salutis MDCV pridie Non. Febr. *Sinistrorsum vero sic:* Migravit ad Superos sub anno ab orbe E redempto MXC, miraculis clarus, cum in vita, quam sanctissimam duxit in terris; tum post mortem, quam felicissima vita subsecuta est in cælis.

Apparato congrue altari,

AUCTORE C. J.

collocatur in eo Corpus 4 Febr. 1605

14 *Sed non diu licuit Sanctimonialibus frui pacifica possessione novi thesauri, consuetaque jam pridem religione et cultu illum prosequi. Nam paulo post elevationem Reliquiarum modo dictam, cum in Vigilia* B. Crescentii, XVIII *Aprilis, uti fieri consueverat in ecclesia S. Lucæ, pulsarent campanas suas Moniales, de proximo festo beati Viri populum præmonituræ; intercessum est a Vicario Episcopi, mandante a campanarum pulsatione temperari. Stupet ac novum nec opinatum mandatum cum Religiosis suis Abbatissa: nec ullam interponens moram, illa ipsa die libellum supplicem confici curat, per Procuratorem suum offerendum Episcopo, his conceptum verbis:* Die XVIII Aprilis MDCV. Coram Illustriss. ac Reverendiss. in Christo Patre et Domino Marco Cornelio, Episcopo Paduano Comiteque Sacensi, comparuit Dominus Joannes Buzacareno, uti Procurator admodum Reverendarum Abbatissæ et Monialium monasterii Sanctarum Agathæ et Cæciliæ civitatis Paduæ, nomine ipsarum humiliter instans ac suppliciter petens, apud Amplitudinem ipsius Illustrissimam, sublevari ac liberari ab infrascripta prohibitione, per adm. Reverendum Vicarium ipsius Amplitudinis Illustrissimæ hodie sibi facta. Nam cum adveniente die solemni F natalis B. Crescentii Sacerdotis, cujus ossa superiore proximo anno per ipsius Amplitudinem Illustrissimam translata fuerant, ab ecclesia parochiali S. Lucæ, in ecclesiam sui monasterii; cuperent hodie in honorem prædictæ solemnitatis campanas pulsare, ut moris esse solet in talibus diebus solennibus; suprascriptus adm. Rev. Dominus Vicarius misit nuntium Curiæ Episcopalis cum gravi prohibitione, ne campanæ, ut dictum est, pulsarentur. Quæ res cum ipsis Reverendis Monialibus videatur admodum nova, et per Amplitudinem ipsius Illustrissimam, de facti et rei veritate certiorem factam, minime toleranda; eidem humiliter supplicandum duxerunt ac supplicant; quatenus, stante Decreto sacri Tridentini Concilii, de Reliquiis et veneratione Sanctorum statuentis, quatenus quoad admodum Reliquias illorum Beatorum, qui non fuerunt canonizati, non est permittendum ut in honore celebrari; ita etiam nihil destinetur de consueta et immemorabili devotione ac venerabilitate, qua consueverunt fideles in ecclesiis privatim et publice eas honorare.

eumque Monachæ festum 18 Apr. celebraturæ,

prohibitæ essent a Vicario Episcopi pulsare campanas,

offerunt se legitime probaturas,

15 Quocirca vigore talis Decreti humiliter instant,

A stant, ac petunt ab Amplitudine ipsius Illustrissima,
AUCTORE C. J. ut prohibitio jam dicta omnino auferatur, sicque sibi liceat solennitatem proximam consueto prosequi honore. Quod si grave forte videretur tam justam petitionem admittere, eo quod de facti hujus veritate dubitetur, ipsiusque Amplitudini expositio jam

antiquitatem cultus Beato in æde S. Lucæ delati,

facta minime veritati consentire: humiliter instant ac petunt sibi infrascripta Capitula, quæ probare intendunt, admitti. Videlicet: I, quod appropinquante solenni festo hujus B. Crescentii, in ecclesia S. Lucæ, in qua tunc ossa ejus quiescebant, biduo triduove ante festum, ab immemorabili tempore semper ære campano sonari solebat, in honorem dicti Beati dictæque Solennitatis. II, quod semper fuit consuetudo portandi ad dictam ecclesiam anathemata et eleemosynas, in honorem similiter præfati Beati, nec non ad celebrandas de eo Missas: quodque memorata anathemata eleemosynæ acceptatæ sunt. III, quod semper usus obtinuit jam inde a tempore, cujus non extat memoria hominis in

per Missas anathemataque,

contrarium, (exceptis ultimis illis rumoribus, ortis a morte R. P. Francisci Montagnanæ, cui succes-
B serunt in Cura S. Lucæ homines, dictæ devotionis et instituti ignorantes) celebrari in dicta ecclesia Missas, tum solennes tum privatas, cum Oratione seu Collecta, in qua fiebat expressa mentio nominis dicti Beati. IV, quod temporibus retroactis, cum dicta venerabilia ossa nondum inclusa erant in altari prædictæ ecclesiæ S. Lucæ, consueverunt eadem ossa solenni B. Crescentii festo aliisque diebus exponi publicæ populi venerationi, a quo et bacilli sertaque precatoria iisdem admovebantur devotionis causa. Quibus Capitulis per benignitatem Amplitu-

et Corporis expositionem :

dinis ipsius Illustrissimæ admissis, ac per se sufficienter probatis; humiliter petunt, quatenus, conformiter ad dicta Capitula ac tenorem probationis, sublata omni alia prohibitione, Beata ossa tanti viri, de suo monasterio optime meriti, sibi liceat convenienti permissoque honore celebrare; diemque solennem ipsius, secundum antiquum morem, solenniter agere.

16 *Exauditæ fuerunt ab Illustrissimo Episcopo supplices Monialium preces, jubente, statim desiderato examini initium dari, uti eadem ipsa die* XVIII *Aprilis datum est*, in camera adm. Rev. Domini Marci Antonii Zamboni in Episcopali palatio, citato per Joannem Grottum, Nuntium juratum Curiæ Episco-
C palis, Reverendo Domino Marco Antonio Berthalino, Capellano ecclesiæ Patavinæ, annos L nato, *qui*, præstito corporali juramento de veritate dicenda, fuit interrogatus ac respondit (*ut breviter præcipua quæque excerpam ex multis*) super Capitulis præ-

productis ad singula testibus;

missis; *se familiariter usum quondam fuisse Rev. D. Francisco Montagnana, Rectore ecclesiæ S. Lucæ; illumque in more positum habuisse, quotannis pro solennitate* B. Crescentii *sonare campanas et templum adornare; idque specialiter in dicti Beati honorem factum esse, ex eo se scire, quod ipse rogatu prædicti Domini Montagnanæ conquirere soleret Sacerdotes, qui in illa festivitate ibidem Missas celebrarent: in*

trium depositiones hic perstringuntur,

iisque, uti etiam in solenni cantata, recitari ab aliis solitam et a se recitatam sæpius fuisse orationem cum expresso nomine B. Crescentii. *Quæ in quarto Capitulo proposita sunt, affirmabat se propriis oculis non raro vidisse. Alter Testis productus, ut supra*, Rev. D. Angelus Qualea, Capellanus ecclesiæ Patavinæ, *deposuit, se rogatu alicujus feminæ Sacrum obtulisse votivum unius Confessoris non Pontificis, nominando in Collectis* B. Crescentium; uti, *inquit*, D. Gregorius Justachinus, tunc ibi Rector, dubitanti mihi quam Missam legerem, faciendum dixit. *Iisdem fere omnibus adstipulatur* Rev. D. Augustinus Vergarius, Capellanus in ecclesia Cathedrali Patavina; *puta de*

papensis anathematis, de sono campanarum, de Missis D
celebrari de Beato solitis, de capsa Reliquiarum, et venerationi illi a populo exhibita.

17 *Sed omnium instar sit ac valeat* Dom. Jacobus Gallina, filius quondam Dom. Dominici, habitator Paduæ in vicinia S. Lucæ, Testis ut supra productus et juratus. *Is ita deposuit :* Ego annos natus sum LXIV, semperque habitavi in parochia S. Lucæ: affirmo autem vobis, quantum memoria mea recordari sinit, vera esse quæ primo Capitulo afferuntur; videlicet, quod dum ossa B. Crescentii quiescebant in ecclesia supra dicta S. Lucæ, sub toto Rectoratu Rev. P. Francisci Montagnanæ, quem tenuit annos circiter viginti et unum, instante festa luce prædicti beati Viri, audivi ipse sonare et crepitare Campanas in honorem ejusdem: non tamen memini modo quot dies pulsatio illa festum præcederet. Scio etiam ante tempora dicti P. Montagnanæ, ejusdem B. Crescentii festum solenniter celebratum fuisse, utrum tamen tunc etiam pulsatione campanarum prævia indictum fuerit, non suggerit memoria. Post mortem porro D. Montagnanæ, quæ quatuor ab hinc annis accidit, prætermissa fuit dicta pulsatio; quot successerunt Parochi exteri, talisque instituti E
verosimiliter ignari, quia sacræ Reliquiæ claudebantur muro supra altare. Quantum autem de pulsatione campanarum dixi, certissime mihi constat. Nam accidit subinde, quod nihil cogitans de festivitate prædicta, audito crepitu campanarum in parochia, quæsierim quid ille sibi vellet; responsoque accepto, festum B. Crescentii illo prænuntiari, contuli non semel me in ecclesiam. Indulgentias lucraturus, vidique illam festivo apparatu præparari. *Super secundo dixit ;* Aliud non scio, nisi quod ancilla dicti quondam Rev. P. Francisci Montagnanæ, domi meæ cum aliis colloquens, narraverit, Dominam de Campo S. Petri, quæ nunc mortua est, solitam fuisse frequentare ecclesiam S. Lucæ in festo B. Crescentii, ibique curare celebrandas Missas, et appendere anathemata, nescio cujus generis. Videor tamen mihi vidisse in eadem ecclesia anathemata argentea parva, appensa aut ad capsam, in qua veneranda servabantur ossa; aut ad altare, cum in eo inclusa erant. *Super tertio confirmat aliorum dicta de Missa, tam solenni, quam privata, et invocatione nominis* B. Crescentii *in ejus festo die. Super quarto denique respondit in hunc modum :* Est similiter verum, quod priusquam dicta venerabilia ossa altari inclusa essent, F
recurrente festo exponebantur publice in capsa sua, ferro reticulato superimposito; atque ita, quantum memoria recordari sinit, collocabantur in mensa, tapetibus decore ornata; et populus, devotionis ergo, admovebat iisdem rosaria et bacillos, qui istic in promptu aderant eum in finem, cum panno rubeo, ubi obtinet consuetudo. Et hæc scio: quia cum crebro illic Missam audirem, oculis meis usurpavi omnia, quæ supra deposui.

quarti, annos 64 nati attestatio,

integra fere producitur.

18 *Num quid decretum ab Illustriss. Antistite post illud Examen sit, rescire nullas potui. Id scio ex attestatione Reverendiss. D. Abbatissæ istius monasterii, ubi Reliquiæ sunt, et ex litteris Patris Joannis Bapt. Romagnoli Societatis nostræ, hoc ipso anno* MDCLXXXVII *die* IX *Augusti Patavii datis, quod nunc annis singulis festus* B. Crescentii *dies istic celebretur sonitu campanarum, ornatu altaris, celebratione Missæ solennis et votivarum. Campanæ quidem pridie festi pulsantur in monasterio omnes per spatium dimidiæ horæ; repetitur eadem pulsatio sequenti diluculo; ac tertio demum iteratur sub tempus Missæ solennis, ut ejus admoneatur populus advoceturque. Altaris vero ornatus in expositione pretiosioris ejus apparatus plurimumque solito cereorum consistit. Missa denique cantatur solenniter, non quidem de* B Crescentio (*id enim propter*

Qualis nunc Beato cultus adhibeatur

Decreta

A *Decreta Pontificia non licet modo, sine speciali indulto) sed de Omnibus Sanctis; de quibus similiter celebrantur, quæ ibidem privatim ex voto, in honorem Beati facto, fieri non raro dicuntur: Officium quoque Ecclesiasticum commune Confessoris non Pontificis de ipso recitari* D *a se olim solitum fuisse, eædem asserunt Moniales; usum tamen illum intermissum, ex quo per Constitutiones Apostolicas desivit licitus esse.*

APPENDIX

AD TOMUM SECUNDUM MAJI

Et Præliminarem duorum Hodœporicorum comparationem.

NOT. 1* *Pag.* II *In tabula scribi jussi* M. (*id est*, Mons) Quarantanæ, *non quia sic Latine appellandus sit, sed quia sic vulgo nuncupetur, et eamdem nomenclaturam ante me in describendis Terræ-Sanctæ tabulis usi sunt alii: quod si displicet, scribe* Quadragenæ *vel* Quadragintanæ, *quod mallet aliquis, non quia sit antiquis usurpatum; sed quia sicut pro* Quadraginta *dicitur vulgari Italico* Quaranta; *sic* Quarantana *censeri potest dici pro* Quadragintana, *quamvis non satis puræ Latinitatis vocabulo.*

B NOT. 2* *Pag.* IX *col.* 2 *lineas* 18 *et* 19 *dele atque sic lege — Dum primus ipse post tot secula meminit inventorum ibi a se Eremitarum, et quæ eos causa illuc adduxerit indicat.*

Erit fortassis cum ipsum Græcum textum nova Latina versione donatum dabimus; cum responsione ad posteriores quasdam objectiunculas; sed hæ, cum potius meam, quam hic laudati Auctoris fidem attingant; placueritque hac vice abstinere ab omni, quantumcumque justæ defensionis apparentia; nullam porro necessariam judicantibus iis qui primam Maji partem et Pontificiam Chronologiam animo non præoccupato legerunt; visum est etiam reproductione illa in præsentiarum supersedere. E

AD DIEM QUINTAM MAJI.

Pag. 2 *col.* 2 *ultimo loco ponatur.*

NOT. 3* S. Jutta, vidua solitaria, Culmzæ in Prussia.

Et pag. 2 *col.* 2 *deleantur quæ de ipsa ibi sunt.*

NOT. 4* *Pag.* 3 *inter Prætermissos col.* 1 *ad nomen* Justi *lin.* 2 lege — *Eusebius in Chronico — et post* Justum — *adde —*

SS. Marcelli et Laurentii Martyrum Exceptio *ex Romanis Cœmeteriis, apud Patres Minimos Parisiis ad Aream Regiam, hodie commemoratur. Item,* Plurium Reliquiarum *apud Patres Societatis Jesu ad S. Ludovici ibidem, soliti celebrari quotannis Dominica* III *post Pascha, anno quo hæc scribimus* 1686 *quoque Pascha celebratum fuit* XIV *Aprilis, in præsentem diem cecidit, quod semel indicasse sufficit.*

Grati Episcopi depositio, *notatur in vetustissimo Carthaginensis Ecclesiæ Kalendario tom.* 3 *Analect. Mabillonii: sedit Carthagine post Rufum, præsens* C *Concilio Sardicensi an.* 347: *et sequenti anno præsidens Carthaginensi primo, meminit illius quod in Sardicensi statuerat, uti notavit Illustriss. Schelstratius in suo de Ecclesia Africana opere Dissert.* 1 *cap.* 1, *sed uti in Kalendario illo non appellatur Sanctus, sic nec alibi invenitur Sanctis adscriptus.*

NOT. 5* *Pag.* 4 *col.* 2 *ante Barbaram ponatur.*

Ven. Sebastianus Michaelis, Massiliensis, Ord. Prædicatorum, S. Theologiæ Magister, Sanctæ fidei apud Avenionenses Inquisitor, Congregationis reformatæ ejusdem Ordinis primus Vicarius Generalis, *Parisiis sanctissime obiit hodie anno* 1618, *insertus Anno sancto Prædicatorum Dominici de Herre, prætcritus sacro Diario Dominicano Marchesii. Non viderat hic brevem de vita et obitu Narrationem, quam* Fr Petrus Collard Stampensis *Prædicator Parisiis vulgavit anno* 1621; *eoque magis mentionem ejus hic inserendam duxi, ut saltem inter viros cum opinione sanctitatis minime vulgari mortuos reponendus intelligatur ab ejusdem Ordinis consortibus aliis. Jacet is apud suos Reformatos Parisiis,* ad sinistrum majoris latus *honorifice conditus.*

Ven. P. Michael de Nobletz, Presbyter Missionarius *per Britanniam Minorem, Sanctissime obiit hoc die anno* 1652. *Eximias plane virtutes Apostolici viri, et mirabilia mortem secuta, ac popularem erga defunctum venerationem libris decem descripsit Gallica lingua Antonius a S. Andrea Presbyter, et anno,* 1666 *Parisiis publicavit: quod hic placuit indicare, si forte eum Sancti titulo cohonestari aliquando contingat.*

Pag. 5 *col.* 2 *de* Sisintrude *lin* 10 adde — *Lipsanotheca ejus apud Faræ-monasterium, nomen* S. Sissetrudis *præfert.* NOT. 6*

DE S. IRENE MART.

Pag. 5 *col.* 2 *n.* 3 *dele ultimas* 17 *lineas, et substitue quæ habentur ibidem in Appendice, cum toto num.* 4 *post quem rursus* adde — NOT. 7*

5 *Idem Beatillus prædictus addit aliam conjecturam, ac sustinet: ipsam, quæ tam solennem cultum Constantinopoli, adeoque per omnem Græcam Ecclesiam habet, eamdem esse, quam veteres, quos citare potuit, Martyrologi infra referunt, ut* Thessalonicæ igne combustam, F *una cum Sanctis* Irenæo ac Peregrino: *quos ipsos ex vetustissimo Hieronymiano Martyrologio sic a[illegible]pios apparebit;* In Thessalonica Herenæi, Peregrini, et Hirenes. *Dies martyrii hic signatus, concurrens cum diei cultus apud Constantinopolitanos, mihi et perquam verosimile facit. Quod autem sociorum non meminerunt Acta, ideo factum arbitror, quod composita fuerint Constantinopoli, ratione solius* S. Irenes, *ab Auctore nihil de reliquis sciente; qui per hoc solum fortasse certo noverat, Thessalonicæ passam, indeque advectum corpus fuisse; Pa[illegible] discipulatam, ac patris nomen conditionemque, finxerit, ut alia multa, de suo: quæ ego totum prudentis lectoris judicio relinquens, solam hic pono, quam solam in Menæis reperio; et quidem ut capite plexam, non ut igne consumptam.*

Fortassis passi Thessalonicæ cum sociis infra nominandis

Post hæc ponatur Commentarius proprius qui habetur in Append. pag. 1* *ad* 6*, *eique etiam hæc sequentia interserantur.*

DE S. HERINA ARETINA.

Pag. 3* *num.* 8 *adde ad finem Columnæ* 1. NOT. 8*

9 *Hactenus antiqua monumenta: in quibus quia* Herina,

Inductis Lyciensium Theatinis,

A Herina, *non* Irene *scribitur; idem ego nomen, ut Lyciensium Patronæ specialiter proprium, malui in titulo usurpare. Recentius est, nec tamen prætereundum silentio, quod cum civitas Aletina, etiam Lyciensis dicta, ex sacro Patrum Theatinorum Ordine deducendam ad se coloniam postulasset, et impetrasset anno* MDLXXXV; *hi primum ad D. Mariæ-novæ ædem excepti hospitio, et (sicut ejus Ordinis Historicus Josephus Silos narrat lib. 15)* anno *mox* sequenti in frequentiorem locum ac pene civitatis meditullium translati, excitandum sibi a fundamentis cœnobium ac templum designarunt: adfuitque substructioni publico ære ac nomine Magistratus, qui D. Irenæ, quæ publica hujus Urbis Patrona est ac Tutela Princeps, exurgere ac dedicari ædem illam voluere. *Idem deinde Historicus, Parte operis sui secunda lib. 1 narrat, quanto studio anno* MDLXXXIX, *datum sit fabricæ sacræ initium, quando* Scipio Spina, *tunc urbis* Antistes, instructo e Canonicorum Ordine ac reliquo Clero agmine, delucente Magistratu ac cetera Nobilitate, innumeraque confluentium vi mortalium, eo loci, solenni cultu ac Pontificiis infulis spectandus, accessit; ubi excitandæ moli inscriptum de more lapidem, una cum aureis argenteisque numismatis, jecit.

anno 1589 fundatur sub nomine S. Irenes ecclesia.

B Consequuta exinde statim civium pietas ac munificentia est, cum quidem præter publicum aurum, quo juvandæ substructioni dederant Patres communi nomine ab Antonio Prato Syndico fuere, collato privatim ære, plura aureorum millia ultronea liberalitate in promptu fuerint: et visus eo subinde Nobilium ardor processisse, ut ex iis nonnulli atque præcipui, contestandæ in D. Irenem observantiæ, immixti fabris ipsis ac operis, commodare manus ac labores suos surgenti exædificationi interdum voluerint. *Opus ad omnem magnificentiam absolutum, adeo postea probavit celeberrimus sui ævi Architectus* Fontana, Romanus Eques, *cujus alma in Urbe tot extant præclara monumenta, ut sit fassus,* nihil a se neque in idea operis, neque ad artis elegantiam splendoremque desiderari: *ipsa autem est illa ecclesia Clericorum Regularium (sic enim a sua institutione nominantur, quos vulgus, ab auctore Episcopo Theatino, appellat Theatinos) ipsa est inquam ecclesia illa, cujus supra num. 1 ex Ferrario meminit.*

10 *Non explicat nobis porro Auctor Historiæ, quo anno absoluta fabrica et dedicata solenniter sit, ipsa tamen ratio operis facit nos credere, aliquantos annos fuisse insumptos: ad tempus autem, proxime secutum dedicationem istam, spectare putamus, quæ refert Beatillus lib. 2 de S. Irene c. 10.*

Id hujus [illegible]

C Cœperat per hos ultimos annos insigniter augeri Lupiensium pietas erga Sanctam suam Patronam: et hæc nihilo minus crebris beneficiis ipsam sibi gratam ostendere. Ut autem prolixitatis vitandæ causa ea omnia omittam, quæ in ecclesia Patrum Theatinorum votivis ex argento ceraque anathematis ac pictis tabellis testata habentur plurima, atque aliis in locis ipsi dedicatis, pauca duntaxat referam, peracta in personis mihi optime notis, ex quorum ore proprio audivi. Primum accidit anno MDCIII in quodam cæmentario fabro, cui nomen Nicolaus Perulli. Hunc pleuritis invaserat adeo sæva, ut octavo morbi die moriturum medici pronuntiarent. Id cum ipso eo die primum fuisset infirmo relatum, petiit ut ad se P. Bernardinus Realinus Societatis Jesu Sacerdos accerseretur, cui scilicet consueverat pridem confiteri peccata, ut animæ suæ negotium præcipuum rite disponeret. Is dum ad ægrotantem ambulat, factus domui ejus vicinior, occurrit Clero, cujusdam defunctæ mulieris cadaver ad sepulturam ferenti, intellexitque eodem morbi genere extinctam fuisse. Tum vero pœnitentis sui commiseratione pressentiori motus, mentem elevavit ad S. Irenem, cujus imaginem infirmo exhibendam habebat in manibus; atque ad

an. 1603 pleuriticus [illegible]

D socium suum et alterum qui comitabatur infirmi amicum se convertens; Nihil, inquit, dubitetis, quin Nicolaus periculum evasurus, ac brevi tempore sanandus sit. Paulo post ingressi domum, mitigatos ei vehementer dolores cognoverunt, atque intra horas paucas viderunt surgentem de lecto, cognoveruntque eo præcise momento melius habere cœpisse, quo S. Irene invocabatur a Patre.

orante pro eodem P. Bernardino Realino,

subito convalescit,

11 Eodem anno grassabatur per civitatem febris quædam, in specie quidem minus violenta, reipsa vero tantam debilitatem adducens iis quos invadebat, ut plerique deficientibus viribus morerentur. Inter illos Nobilis Lupiensis ac Doctor celebris, Ludovicus Balivus fuit: dum autem ad alteram vitam se comparat in extremis positus, recogitare cœpit ea quæ de S. Irene multa audiverat per Quadragesimam; siquidem ecclesiastes nostræ Societatis, qui in Collegii templo dicebat ad populum, sumpserat sibi illius laudes omni sabbato explicandas. Ad illam igitur toto animo conversus Ludovicus, oravit ut auxilium tali tempore porrigeret sibi. Nec mora: occupatur somno, et dormienti (quemadmodum ipsemet cum lacrymis referebat) adstitit gloriosa Lupiensium Patrona, atque dixit: Bono sis animo,

item medicus æger,

E Ludovice, ego Irene sum, quam paulo ante invocasti: perge porro devotius me colere, quia ego præsenti malo te nunc liberabo. His dictis ipsa quidem disparuit; experrectus vero qui jacuerat infirmus, non potuit præ cordis teneritudine reprimere lacrymas ubertim fluentes; quemadmodum neque postea, quoties narrare eum oportebat, quomodo Sanctam vidisset, et certior ab ea redditus de sanitate recuperanda, intra paucos omnino dies assurrexerit validus.

ab ipsamet a, parente [illegible] gratia redditus,

12 Tertia quam narrandam mihi sumpsi gratia, tanto habetur exploratior, quanto diligentius fuit, certa quadam ex causa, a Domino Vicario Episcopali examinata, die XXV Septembris anno MDCIV. Festo corporis Christi solemni istiusmet anni, id est XVII Junii, in domo viri nobilis ac doctoris famosi, D. Francisci Tafuri, contigit ex loco, ad multas canna elevato, cadere puellam, vix majorem bimula, Cæciliam nomine. Hanc cum ipso in lapsu oporteret impingere in portæ subtus stantis procurrentem angulum, atque inde toto impetu supra ingens quoddam vas lapideum, pilam vulgo vocant, aliaque saxa; admirantibus omnibus delata transversum fuit in cumulum quemdam terræ, nonnihil distantem a loco in quem debuisset perpendiculariter labi.

et bimula ex alto lapsa,

a [illegible] saxis in quæ decidebat [illegible],

F Mansit aliquantis horis post lapsum attonita parvula, adeo ut nonnulli de familia, quæ mœsta circumstabat, expirasse crederent. In se regressa nihilominus, dixit, nihil incommodi pati se. Nec vero ullum cujuscumque læsionis signum apparebat in ea, præter stricturam exiguam in uno temporum. Interrogata autem a matre aliisque, cujusnam auxilio se crederet liberatam, Virginisne Deiparæ, aut Custodis Angeli, vel Sancti alicujus, semper unum idemque respondit; Neminem Sanctorum subsidium sibi tulisse præter S. Irenem, quæ (quemadmodum ipsa se vidisse aiebat) a capite ad pedes habitum candidissimum induta, ipso in principio lapsus, suis eam brachiis strinxerat, itaque defenderat a tam gravi periculo.

et [illegible] sustulit illæsa.

*Pag. 3 * num.* 13 *Anno* MDLXXIV *etc. mutato ordine numerorum. Ibidem lin. 5 in anni numero deficientem denarium supple, et scribe,* MDCXVI: *siquidem isto primum anno obiit Realinus, de quo etiam infra dicitur, quod adhuc anno* MDCIX *fuerit nostri Collegii Rector.*

Not. [illegible]

Similiter lin. 10 pro MDXIV, *scribe (sicut in margine per cyfram scribitur)* MDCIV: *quod etiam totus reliquus contextus exigit.*

Pag. 4

*Pag. 4 * numeri* **12**, *nunc* **16**, *initium sic muta.*

Priores minus prudenter credita esse Irenes Lyciensis,

16 *Quod ad priorem Reliquiam attinet, eam ipsiusmet esse S. Irenes, quam Patronam venerantur Lupienses, persuasit Patribus nostris, suus potius erga hanc affectus, quam certa aliqua ratio; quamquam fiterentur ne hoc quidem sibi constare, eane Lupiis Romam, an aliunde allata fuisset; cum potius cogitare debuissent, commune multis nomen non posse ad unam aliquam certam trahi absque erroris pene certo periculo: quod a nobis sæpe jam dictum, dici numquam satis poterit; et hoc casu fuisse imprimis necessarium, apparebit § IV. Cujuscumque tamen et ubicumque passæ* Irenes *ea Reliquia sit, omni veneratione dignissimam esse, crebris miraculosarum curationum signis demonstravit Deus, quorum præcipua placeat accipere ex prædicta P. Bernardini Vita etc.*

miraculosum odorem communicant ad modo sibi gossypio.

*Pag. 8 * col. 1 interjiciatur sequens §.*

§. IV. Controversia propter prædictas Reliquias mota et sopita. S. Ireniæ corpus ad Patres ibibem Theatinos Roma item allatum, et in S. Irenes nova æde collocatum.

Jesuitis Reliquiam Patronæ Lyciensis habere se putantibus,

Quod initio numeri **16** *monui, haud facile committendum hoc tempore, ut ad notiores cujusque nominis Sanctos conferentur Reliquiæ, incerta sub uno eodemque nomine, pluribus olim communi; quamque consultum sit distinguere cultu, quas nolis in occasionem contentionis verti, placet Paragrapho hoc declarare; simulque occurrere querelæ, ex eo forsitan exstituræ, quod ignarus controversiæ hac in causa motæ, nonnihil videar detulisse credulitati, nostrorum Lupiensium Patrum de sua Reliquia, quam anno* MDCIV *Roma acceperant non magnopere fundatæ, et saniori Præpositi nostri Generalis judicio mox correctæ, sicut ex sequentibus apparebit. Romanorum ex prælaudatis Patrum Theatinorum historiis referam, fide eadem qua supra ex nostris sumpta protuli: libenter autem ignoscam Auctori, quod communi obsecundans credulitati, et nescio quibus novis conjecturis, putet, ipsam Lyciensium* Irenem, Pauli Apostoli nutu ac Numine aurigante, Thessalonica ad Salentinos applicuisse, ubi omnium prima haustam ab Apostolo Christi fidem Lycii disseminaverit *Eamdem esse, quæ Constantinopoli colitur ut Pauli discipula, equidem libenter crediderim: sed hanc ad Salentinos aut vivam transiisse, aut allatam esse mortuam, non crediderim; nisi vel primum probent vetustiora testimonia, vel secundum servatæ ibidem ab antiquo Reliquiæ: quamquam hoc etiam casu indigenam potius suspicarer, quam sola vulgi imperitia confuderit cum Megalo-martyre Constantinopoli celebrata. Sed hæc libenter ignoscens, ut dixi, profero cetera, quæ in dictarum Historiarum parte 2 lib. 4 sic leguntur.*

opponunt se Theatini,

4 Lyciensis nostri Ordinis ecclesia, D. Irenæ excitata,.... sacri ejus cineres nusquam reperti sunt, ut fuerit aliquando qui diceret, ut olim Athenis exædificatum delubrum fuit Ignoto Deo, ita Lycii templum extare Ignotæ Virgini, nempe cujus adhuc corpus lateret. Accidit vero sub id tempus, ut Societatis Jesu Patres quædam communi venerationi Lipsana exponerent, quæ libata ex Lyciensis Patronæ corpore dicerent; excitandæque populorum in Patronam suam observantiæ, publicam solenni ritu supplicationem cogitabant. Dum petitur ab Antistite facultas, atque is recognoscere pretiosum pignus de more instituit; advertit, ex litteris fidei testibus, haud abunde constare, Patronæ Reliquias eas esse, atque adeo suspendi rem placuit. Interim conflata est ex argento sumptuosi operis statua, ibique collocatæ ad Divæ cultum Reliquiæ; tum ejus impressa effigies, extendentis supra civitatem, in tutelæ argumentum ac specimen, dexteram, apposita insuper epigraphe, quæ Lyciensis Patronæ Reliquias testabatur. Hæc enimvero, quæ avocare a nostra D. Irenes ecclesia populorum studia videbantur, haud probare nostrates poterant: et, siquidem omnino comperta tabulis ac explorata ea fuissent, quid optabilius unquam contingere potuisset, quam prostare Lycii sacris e pulvinaribus lectissimæ Patronæ exuvias, quas populares venerentur? At quando persuasum haberent omnes, non eas Thessalonicensis Divæ, sed alterius cujusdam Irenes esse, optimum facto existimarunt dedoceri erroris gentem. *Hanc porro relationem non existimabis contrariam esse isti, quam dedi num. 9, nunc futuro 13, si concipias, prædictam quidem S. Irenes Reliquiam Lycium esse additam anno (ut ibi dicitur)* MDCIV, *captumque mox fieri apparatum ad solennem ejus translationem, constructionemque statuæ; sed utramque superveniente controversia dilatam fuisse, ac peractam primum anno sequenti, cum illa esset composita; sicut prosequitur eadem Historiæ Theatinæ relatio, postquam explicuit, quomodo prædicta causa translata Romam sit, et agente Entio Nardino Theatinorum Præposito Generali, commissa Camillo Cardinali Burghesio, altero incidente nodo jam perplexior. Is autem talis fuit.*

et illius expositionem impediunt:

Inde accipiunt ipsi corpus S. Ireniæ,

32 Horatius Oricellarius Florentinus, vir genere ac opibus Romæ clarus, et Theatinæ familiæ studiosissimus, ut sacellum, quod in Romano D. Andreæ a valle templo, cultu marmorum splendidissimo, adornaverat, ab Divorum etiam cinere exsplendesceret, quædam e Callisti Cœmeterio Martyrum corpora impetraverat. In his Divæ Ireniæ Virginis ac Martyris ossa fuere, reperta cum hac inscriptione, SANTE IRENIE IN PACE. quæ visa plane ditando ornandoque Lyciensi templo opportunissima, præsertim quod quædam cum Tutelari Diva nominis cognatio similitudo id posceret. Votis annuit Oricellarius: sed obortus statim rumor est, velle nostros homines, pro Irene Hireniam obtrudere, atque ea vocabuli affinitate Lyciensi pietati imponere, idque evincere conabantur, ut vitandæ fraudi Lycium Hirenia minime mitteretur. Agitabatur hæc Romæ controversia, expendebatque imprimis illam Burghesius, cui negotium demandatum; cum defunctis brevi inter sese intervallo Clemente et Leone summis Pontificibus, evectus ipse ad supremam Infulam est; atque inter primas ferme curas id egit, ut componeretur quam primum altercatio. Igitur disceptationis arbitrum suo loco dixit Cardinalem Gallum: deinde Præpositum Generalem Societatis Jesu, Claudium Aquavivam, et Nostrum monuit, ut una simul coram eo Cardinali convenirent, inirentque viam, qua rem belle ac bona fide dirimerent. percupere quippe se, ut quos externus habitus atque officiorum similitudo necteret, conjungeret etiam caritas: præsertim quod, etiamsi disceptari inter ipsos peramice contigeret, non deessent exteri quos scinderet benevolentia ac in partes abirent, proindeque verendum, ne studia amicorum in aperta demum odia contentionesque degenerarent. Quod cum ipsimet Generales Præpositi maxime optarent, nihil cunctati, finem inter se perhumaniter honestisque conditionibus velitationi imposuerunt.....

et litem cum Jesuitis componunt,

conditionibus commodis.

33 Primum, uti die quinta Maji mensis, ac per octo consequentes dies, qui sacri sunt Patronæ Lyciensi, fas nulli sit, neque Patribus Societatis D. Irenes cineres (quos in suo Lyciensi Collegio habere dicunt) neque Clericis Regularibus S. Hireniæ corpus publicæ pietati exponere. Deinde, ut per id tempus concinnare iisdem Patribus Societatis solenniorem in modum liceat D. Irenes sacellum, quod in ipsorum templo extat. Tum ut extra id tempus, sicuti de aliis Divorum lipsanis fit, licet pro libito sacra

A sacra ea pignora utrimque prostare; ita tamen ut eorum solennia, certo quidem, sed diverso inter se tempore celebrentur; et Jesuitæ quidem die Aprilis sexta, aut qua transferri Reliquias contigisset; Clerici vero Regulares die Dominica, quæ in assumptæ in cœlum Deiparæ ferias incidit, diem festum agant. Sancitum hisce conditionibus fœdus, delatum ad Paulum Pontificem, probatumque ab eo vehementer est, commendata prolixius Patrum Generalium prudentia ac mente.

relicta ipsis die 6 Aprilis sacra Irenæ juniori,

34 *Illustravimus die* III *Aprilis genuina et certissima Acta SS.* Agapes, Chioniæ, atque Irenes, *Sororum ac Martyrum, Thessalonicæ sub Diocletiano passarum. Ultima* ipsis Nonis occubuit, *ideoque ad diem* VI Aprilis, *seorsim refertur a variis Martyrologiis: qua de causa credo Jesuitis Lyciensibus permissum, ut diem istum sumerent suæ Reliquiæ exponendæ; in quo sane plus opinionis fuit, quam rationis fundatæ in aliqua certitudine facti. Curæ scilicet arbitris Generalibus fuit subnatam componere controversiam; non autem definire, cujus Irenes essent Reliquiæ Jesuitarum: hæ vero, quocumque casu aut tempore Romam perlatæ, Thessalonica vel aliunde, ut absolute potuerunt esse supra memoratæ* B *Virginis, ita nullo argumento ejus fuisse probantur; sicut nec illæ, quibus Constantinopolim advectis templorumque erectione honoratis, dies* V *Maji obtigit. Sicut tamen probabile videatur, hanc ultimo nominatam, Thessalonica Constantinopolim fuisse translatam: eidem multo etiam probabilius videatur necesse est, quod cum tota Calabria adeoque Lupienses, Græcis ut plurimum ritibus usa sit, quoad Græcorum Imperio paruit, Constantinopoli quoque acceptam veneratio ejusdem* Irenes; *nec ullas propterea Reliquias ejus requiret Lupiis, non magis quam requirimus Reliquias S. Nicolai Episcopi aut S. Jacobi Apostoli in iis omnibus locis, quibus Patroni illi nunc sunt, ex alia nulla nunc nota causa, quam ob celebritatem Reliquiarum, Barii et Compostellæ frequentatarum. Tali certe conjecturæ magnum fundamentum præbent dies, idem Lupiensibus qui Constantinopolitanis festivus, et communia utrisque de eadem asserta, quod Liciniii filia; quod Pauli Apostoli discipula fuerit: neque ad diversas constituendas satis efficax erit diversa ratio scribendi antiquitus nominis* Irenes et Hermæ, *a sola verosimiliter dialecti diversitate procedens. Quod porro ad* Irenem *alteram Jesuitarum, de qua num.* 13, *et* Ireniam *Theatinorum attinet, harum corpora uti constat esse ex Romanis cœmeteriis* C *recentius eruta, ita nemo dubitabit, quin ibi fuerint primum tumulata; solumque optabit certiora Virginitatis Martyriique iisdem adscripti indicia, quam quæ passim apparent in documentis pariter allatis. Ac de* Irene *quidem Jesuitica nihil habeo quod dicam, quia nihil de ea nobis profertur;* Ireniæ *vero Theatinorum adscriptum IN PACE, potius innocentem mortem mihi designaret, nisi Virginem ac Martyrem obiisse se monuisset ipsa, ut infra mox dicetur. Similiter eidem nomini præfixus titulus SANCTÆ, facit me, non illud quidem cogitare, quod nunc passim ea voce intelligitur; sed quod antiquis ipsa significabat, cum appellatio ea, quæ fuerat Apostolorum ætate communis fidelibus omnibus, restringi cœpit ad personas, peculiari ritu divinis ministeriis consecratas. Suspicor igitur talem unam fuisse* Ireniam *istam, cujus historia hujusmodi est in prædictis Theatinorum Annalibus.*

ut diversæ ab ea quæ (P. et Lupiis colitur) 5 Maji,

verosimiliter eadem.

Virginem et Martyrem se declarat,

35 De pretiosis D. Hireniæ Reliquiis, Lyciensi ecclesiæ ab Oricellario donatis, est adhuc quod, ad ejus venerationem cultumque, annotemus. Enimvero Lycium cum anno MDCV pervenissent, nihil habuit prius Thomas Aquinas, ejus tum Cœnobii Præpositus, quam illas clam omnibus habere, quoad certior factus Scipio Spina Episcopus, cuncta, ad Romanæ Regulæ ac nuperæ concordiæ normam, perageret. Verum quæ beandæ suis cineribus civitati advenerat, haud passa est, nomen atque ossa diutius tegi. D Proxima quippe nocte Ludovico Perrono, viro nobili, qui rem communem eo anno administrabat (Syndicum vocant) objecit sese Virgo inclita, liberali plane vultu ac fronte, atque hæc illi conceptissimis verbis: Ego sum Hirenia, Virgo et Martyr: apportatæ jam sunt in vestram hanc urbem mei corporis Reliquiæ: Deum in me colite: evanuitque his dictis. Excitatur Perronus, plenusque recenti ea imagine ac pulcherrima Virginis specie, summo mane ad D. Irenes adire; ut Hireniam in somnis viderit, quid illa diserte pronuntiaverit, narrare; atque id etiam atque etiam jurejurando cum affirmaret, rogare impense Patres, ut thesaurum absconditum evulgarent. His precibus ac sacramenti religione coactus Aquinas Præpositus, gavisusque vehementer renuntiari cœlo præcone pignora illa, et ipse ea publicavit; ac manante subinde fama, incredibilis statim ardor ac pietas visa intendi, ut usurpare quisque oculis præclarum munus ac venerari percuperet.

36 Ergo recognovit de more ossa Episcopus, tam ornandæ nobilissimæ hospiti, ejusque cineri, quam magnificentissime excipiendo decrevit honores publicos, ac solennis per urbem supplicatio: quam quidem pompam, communi ære sumptuque Magistratus civitatis faciendam statuit: curavitque imprimis Perronus, cui se inspiciendam permiserat Virgo, ut regio omnino cultu atque apparatu triumphus ageretur. Et vero supra communem magnificentiam peracta res est, tum que octiduum celebritas, templi ornatu, concentu vocum, concionum splendore, populorum frequentia, festis ignibus, tormentorum explosione, longe superbissima: sacroque imprimis cineri elaborata tum quoque solido ex argento arca, pulcherrimi sumptuosique operis. Neque vero sistere hic Civitas ac Magistratus voluit: concepta siquidem per ea solennia insigni in D. Hireniam pietate, alterum adoptare patrocinium publicæ rei Lyciensium decrevere: et qui Irenem, Præsidem Urbis ac Dominam venerabantur, Hireniam etiam in præsidium tutelamque asciscere; fore nempe ut cognomines Virgines ac Martyres, veluti armatæ ac citra omnem fabulam sanctiores Pallades, civitatem, pulcherrima sive æmulatione sive fœdere, propugnarent. Ergo, collatis una votis, acclamata Hirenia est, suffragatione ac plausu incredibili. Nostris præcipue novum hoc patrocinium optatissimum contigit, F quod ipsorum ecclesia, uni quidem dicata, alterius vero locupletata exuviis, arx quædam ac munimentum urbis videri posset.

solennique cultu excipitur, E

et in alteram Urbis Patronam optatur.

37 At enim, ut eo nomine coli rite posset Hirenia, peti Romani Pontificis nutum oportuit. Allegatus proinde Romam est, qui civitatis studia ac consilia exponeret; commendatumque imprimis negotium fuit Francisco a Castro, Catholici Regis Oratori; qui auctoritate ac gratia, qua apud Paulum Pontificem Amplissimosque Patres valebat, id statim obtinuit, ut rata esset Patronæ electio; obsignatisque Pontificiis litteris id permissum, ut instauratis lætitiæ argumentis, patrocinium nova supplicatione publice celebraretur: additumque ut in iis solennis, qui primo die pompam deducerent, amplissimam delictorum veniam consequerentur; duobus vero insequentibus, qui templum inviserent, septenni delictorum indulgentia fruerentur. Actus alter hic triumphus fuit, calente adhuc priori gratulatione, instructisque magnificentiori ornatu viis, foris, compitis. Labarum præsertim ingenti lacinia, ut pulchrius atque augustius fluctuaret, excitatum. In eo utraque Lycii Patrona, excellenti penicillo delineata, forma, cultu, atque oris faustitate pares, extensis supra urbem dexteris, securitatem felicitatemque

Annuit pro voto Pontifex,

et festivitas innovatur.

A tatemque appromittere videbantur. Porro ea vi luminum, intendentibus se tenebris, accensa extime Ireniana basilica est, ut extincto diei successisse nox videretur : et fuere qui, extra urbem cum essent, ab spissiore ea luce ac splendore ardere templum putarent.

Eadem Sancta ægro deposito apparens,

38 Visa autem Martyr Hirenia, collatis identidem beneficiis ostendisse, quam grata sibi hæc civium studia fuerint : neque enim fundi ad surdas aures preces passa est, impertivitque non pauca suam fidem implorantibus. Unum referam, quod satis compertum ac celebre Lycii fuit. Ægrotabat Angelus Surgentius, Marci Antonii filius ; eoque tandem devenit morbus, ut desperarint saluti medici ; aderantque, gravissima valetudinis appendix, dolores peracerbi. Consternatis mœrore domesticis, non se infirmus ipse destituit ; sed qui D. Hireniam præcipuo studio coleret, collocare in ea spem, atque id summa ope inclamare, ut Martyris lipsana eo a nostris afferrentur, quæ religionis ergo tangeret ac veneraretur. Factum : ac vix exosculatus ea est, cum tranquillari molestiæ ac vicinioris fati tempestas cœpit : tum recitatis quibusdam preci-B bus, visus ipse vehementer exhilarari, auditusque dicere, Proh ! quam pulchra ! quam elegans ! Nec mora, accersita ad se matre, diserte innuit, audivisse tum quidem se, de ipso D. Hireniæ ore, fore ut convalesceret, ac sacra Constantinopolitanæ Dei Matris die (Sabbati dies tunc erat) a lecto surgeret. Igitur remisit momento mali vis, defixis nimirum stupore medicis : qui cum perfectissime illum subinde convaluisse, ac restitutas corpori vires advertissent ; id decrevere, ut defunctus penitus morbo, surgeret die Martis, non tam incolumis quam redivivus. *Hæc Josephus Silos, in cujus verbis haud inconsideratam prætermiserim mentionem* Constantinopolitanæ Dei Matris, *ut indidem credatur Lupiensis civitas accepisse colendæ* Irenes *suæ exemplum, unde et imaginem istam accepit, cujus causa festivum diem agit; nescio tamen quem; uti nec quem diem* Hireniæ *suæ annuatim recolendæ Patres Theatini delegerint, neque utrum diem* VI *Aprilis suæ priori Reliquiæ exponendæ retinuerint Patres Societatis, vel quem posteriori Corpori proferendo optarint.*

sanitatem citam promittit

Jesuitas Generalis suos monet ut caveant quidquam agere,

39 *Finem huic Paragrapho faciat Patris nostri Claudii Generalis epistola ad Lupienses Socios, quibus* anno MDC Christi, die XVIII mensis Julii *datis, et do-* C *cemur de tempore compositæ controversiæ, et ejusdem resuscitandæ occasiones efficaciter proscribuntur : est enim talis, a Josepho Silos Latine reddita ex Italico sermone.* Elapsis mensibus ubi allatum mihi fuit, excitatam inter vos ac Theatinos Patres, de sacris Divæ Irenes Reliquiis altercationem ; officii duxi monere vos, etiam per P. Provincialem, ut hac vos in re prudenter modesteque ac benevole, uti Religiosos viros decet, gereretis. Nunc vero, quando jam composita lis est, atque obsignata utrimque conciliationis capita, quæ mittuntur ; statui paterna vos iterum efficacique epistola, quod et Præpositus Generalis Clericorum Regularium cum suis facit, admonere, ut præcidere radicitus placeat, quod humanæ potius æmulationis zelique speciem, quam Dei gloriam præseferat. Id enim vehementer cupio, ut inter nostram ac reliquas religiosas familias, maxime Theatinorum, tantæ videlicet sanctitatis exemplique ac fructus in ecclesia Dei, pax intercedat ac caritas, quæ perinde propria est Spiritus sancti, ut Paulus Apostolus vel in profanos ipsos homines severiter pronuntiaverit, inter quos arderent dissidia. Itaque ut omnis posthac simultas aut utrimque molestia eradatur, diserte jubeo, sicut et Theatinis suus Generalis jubet, ut neque publicis concionibus, neque privatis sermonibus, aut alia quavis ratione, quæ penes vos sunt, ea esse Lyciensis Patro- D næ lipsana pronuntiare quis audeat, aut ceu talia populis deveneranda tacite proponat; sed veluti sacri cineres Divæ Irenes Virginis et Martyris adorentur, nihil super ea re temere affirmando. Ad hæc, cum dici nequeat, eas esse Lyciensis Patronæ reliquias, in hanc itum sententiam, ut si forte in argenteæ ejus statuæ basi incisa inscriptio fuerit, aut insculpta civitas, aut quidvis aliud appositum, quod illam Lycii Patronam esse indicet ; tunc dedicata alteri cuidam Divæ Virgini imagine, tollantur ab ea sacræ ejus Reliquiæ, atque alibi reponantur, sub suo titulo Irenes Virginis et Martyris. Nam si in ea statua servarentur, eas esse Lyciensis Patronæ Reliquias ostenderent sculpturæ ac litteræ, quas imus amolitum : atque hoc executioni omnino mandetur.

quo possit resuscitari dissidium,

40 Illud porro prolixe commendo, ut si forte dissidium utrimque excitetur, quod minime fore mihi persuadeo, lateat id seculares, nec facile spargi in querimonias sensus animi vestri sinatis ; sed conveniat statim Rector Clericorum Regularium Præpositum, exponatque candide quæ ad suas aures affluxerint, ut afferat ipse opportunum remedium. Quod si minus hoc consilium successerit ; compo- E sitis ad me litteris rem mihi totam aperiat, ut Patris eorum Generalis auctoritate, de cujus singulari virtute atque integritate ipse mihi plurimum polliceor, communi caritati consulam, atque interim prudenter modesteque se nostri gerant. Jam, quod apud exteros ingenerari facile potuit libatæ caritatis opinio ; omnino curandum, ut eximatur hic a vulgi mente error, atque intelligant plerique omnes, quanti nos sanctam istam Congregationem facimus ; et ut cor unum animamque unam utrique Ordini esse cupimus, mutua nos benevolentia ac laude honoreque complectentes, quo sane et amplificari maxime Dei gloriam, et curari proximorum fructum continget..... Hæc ad suos Aquaviva, ac simili omnino ad nostros sententia Nardinus, qui mortuo animorum fœderi efficacius conciliando illud addidit; fuisse nempe inter primævos utriusque Ordinis Patres eximiam invicem benevolentiam, quam tueri mutua deinde officiorum testificatione eos qui successerunt par erat ; tum severius mulctam interminatas, si ab ea majorum caritate desciscant.

atque in futurum eidem rei prospicit.

Idem facit Generalis Theatinorum,

41 *Utrimque religiosissime obeditum fuisse plane mihi persuadeo, tum quia nullius amplius querelæ vestigium in prælaudatis Annalibus apparet (nam nostri finem seculi superioris non excedunt) tum quia ipsiusmet controversiæ mentio nec minima quidem fit vel in Historia Patronæ Lupiensis anno* 1609 *vulgata a P. Beatillo (ubi prorsus tacens de ea quæ apud nos erat Reliquia, solum meminit speciosissimi sacelli apud nos Patronæ communi erecti, ejusque ibi colendæ usu a sacra Congregatione Rituum approbato) vel in variis P. Bernardini Vitis, qui tamen præcipuus fuit in promovenda prædicta Reliquiæ veneratione. Quemadmodum autem nulli impedimento Theatinis Patribus nostri fuere, quominus Sanctam suam* Hireniam *eodem cum primaria Urbis Patrona venerationis gradu ponendam curarent; ita nec hi vicissim istis inviderunt, alteram suo in templo* Irenem, *anno jam dicto* MDCIX *exceptam. Quin etiam credibile mihi est, alteros alteris magno fuisse adjumento in mutua festivitate cohonestanda, eaque ratione palam fecisse omnibus, quam concordibus animis etiam antea fuerint, qui sententiis nonnihil discrepabant, non æmulatione prava ducti, sed solo studio honorandi communem Patronam; ex quo etiam processit prædictus P. Beatilli labor, dignus qui certiori argumento impenderetur, quam sit deductio genealogica Virginis ex Regio Thracum sanguine, ac veteri illo Coty, bis apud Aristotelem nominato.*

et utraque familia exinde concorditer rem suam agit.

A

DE S. NECTARIO EP.

Not. 12* Pag. 10 n. 1 adde — *Atque hæc causa nobis est ipsos et præcedentes ac sequentes duos Sanctos, atque alios similiter plures, hoc in opere ad unum eumdemque diem referendi : neque tamen arbitramur quemquam fore, qui id sic intelligat, quasi eodem quoque die obiisse existimemus; quando satis apparet, in delectu dierum, non considerari a nobis quando quis obierit, sed quando colatur. Quin etiam hac de causa, ad annum aut seculum quo quisque obiit, desivimus annotare diem mensis : sicut in primo Trimestri factum fuit.*

Num. 2 lin. penult. — primo Augusti — adde — *Vereor autem, ut illi aliam causam habuerint dicendi* Not. 13* *quod tali die obierit, quam quia tunc colendum statuerunt Breviarii Viennensis novissimi (sicut intelligo) curatores, quos sola Suppositii Bedæ auctoritas movisse videtur. Itaque istis non obstantibus.*

DE S. SACERDOTE EP.

Not. 14* *Pag.* 13 *n.* 4 sic incipe. — *Hactenus Hugo Floriacensis, iisdem fere verbis hic usus, quibus inchoavit* B *ipsius Vitæ Prologum, quo nos caruimus, ex Codice* 3683 *Bibliothecæ Colbertinæ Parisiis eruto per Stephanum Baluzium missoque sub an.* 1683 *ad infra sæpius cum laude commemorandum Armandum Gerard, Canonicum Sarlatensem : qui nobis ipsum remisit hic publicandum. Dum autem Hugo ait, antiquum Actuum Sancti Confessoris librum fuisse etc.*

Not. 15* *Pag.* 14 *n.* 7 *lin.* 13 *a fine — Gallice* Saint Prèstre *dici* — adde. — *Sed hæc Renati marginalis nota, perquam ridicula accidit intelligentibus,* S. Sacerdotem Episcopum, *non aliter quam* Saint-Serdot *vulgo nuncupari; et ad hunc prorsus impertinens esse, quod appellative sumpta vox* Sacerdos, *quatenus Ordini Presbyterali tribuitur, vulgari lingua reddatur* Pretre. *Apage ejusmodi interpretamenta, quæ nostrum hunc Sanctum confundere possent cum aliquo (si quis esset)* S. Presbytero; *sicut ex tali causa factum diximus, ut* S. Monica *Augustini Mater, cum* S. Prima *Ostiensi Martyre confunderetur. Sed ad diem quod attinet, malumus nos cum antiquis Actis etc.*

Not. 16* *Ibid. n.* 10 *lin.* 16 sic lege — *Sunt tamen quibus id dici nulla cum verisimilitudine videatur, et omnino judicant retinendum* Agericum, *a* Ruriciis *distinctum : quibus sane nihil est quod prohibeat ipsum interponere.*

C Not. 17* *Pag.* 15 *Post titulum Vitæ ponatur ante Cap.* 1.

PROLOGUS

Ex MS. Biblibthecæ Colbertinæ Parisiis.

Rationem reddit Hugo

Antiquam seriem vitæ gloriosi Præsulis Sacerdotis relegens, et in ea quædam superflua, quædam autem scriptorum vitio depravata conspiciens, moderno tempore corrigere statui; ejusdemque historiæ textum, compendiosa brevitate transformatum et melioratum, lucidius honestiusque depingere : ad quem poliendum et elimandum composui mihi multas historias, quasi limas, ut nihil habeat nisi splendidum et honestum; et undecumque textum, undecim distinguendo Capitulis, adornavi. Quædam quoque diversis historiis, ubi opportunum duxi, ex latere in marginibus *a* subnotavi, ut ex his Lector lineam temporum cognosceret, et ex brevi multa colligeret. Adjeci etiam de Translatione ejusdem beatissimi Præsulis *b* Capitulum unum. Verum non studeo verbum pro verbo transcribere, nec tamen omnino nova pro veteribus cudere; sed sensum ex sensu, secundum ingenioli mei paupertatem, meliorando depromere; sicut poterit Lectoris

b ordinis et styli in translatione servati,

solertia, utramque seriem perscrutando, facile comprobare. D Quod ut facerem Domnus *c* Arnaldus Abbas me monuit, ipsius S. Sacerdotis Abbatiæ Provisor; cujus imperium contemnere, multa illius devictus obsecratione, non valui. Compulit me etiam meritum tanti Confessoris, et virtutes quæ apud ejus sacratissima ossa crebrius fiunt. Et cum cernerem antiquorum Tyrannorum historias oratoris facundia excellenter evehi, et hujus sancti atque clarissimi Sideris, Sancti scilicet Sacerdotis, vitæ seriem scriptorum negligentia deprimi; et ita veritatis rationem in eadem serie quasi quibusdam ambagibus occultari, quemadmodum solet aliquando sol nubibus obscurari; indignum visum est mihi, nec potui ullo modo pati, quin splendidum honestumque aliquid de eo conscriberem; maxime cum et materia non deesset, et antiquarum historiarum ordo huic nostro operi sufficienter suffragari valeret. Denique exigit et meæ fidei probatio, ut in Dei laude et Sanctorum ejus aliquod opusculum devotus faciam, ad laudem et gloriam ipsorum; quatenus ipsi Sancti impetrent mihi, apud judicem et redemptorem meum, veniam delictorum.

tum quibus ex causis scribere sit aggressus:

E Ceterum, de facultate sermonis, in eo spem posui, qui dixit : Aperi os tuum, et ego adimplebo illud. Meus igitur pauper affectus illius poterit ditari facultate, ad laudem hujus Confessoris, ad cujus vitæ seriem aliquid apponere non est laude dignum, sed nefarium : vera enim sanctitas et pura religio non indiget hominum mendacio, sed tunc obscuratur potius cum commento falsitatis involvitur. Potest tamen quorumdam verborum pondere meritum cujuslibet apud homines commendari, et ejus laus oratoris peritia venustari : verum ab omnipotenti Deo uniuscujusque meritorum qualitas, sine orationis interpretatione, dignoscitur.

Deum invocat,

Hæc præmittens, nunc ad invidos verba converto, qui vetera fastidiunt, et nova prosequuntur : et eos moneo, ne meum opusculum, quia novum non est, forte contemnendum existiment : nam omnia vetera, nova fuisse, nulli dubium est. Meminerint etiam, quæso, quia Moyses natus quarta ætate, ab origine mundi historiæ suæ cœpit exordium, et Josephus, historiæ Antiquitatum scriptor, libros Moysi diversa verborum retractavit specie : beatus etiam Hieronymus transferre non distulit, quod jam a veteribus translatum fuerat; adjecit etiam in sua translatione plurima, quæ fuerant prætermissa. Possem, si vellem, hic plures commemorare viros, F et de modernis exemplum ponere : sed hos tantum inseruisse sufficit. Licet igitur sapienti, sicuti existimo, de antiqua re veridicam historiam texere, et pro incultis sermonibus honestiores ponere : valetque quis aliquando, de una eademque re, duplici modo disserere, et in utroque verum exprimere : alterum etiam oratorem sæpe videmus, orationem alterius quadam verborum affluentia subornare, et eamdem rem dissimili modo dicere. At scio mihi non licere, quod viris sanctissimis et disertissimis licuisse probatur : quia oratorum facundiam non habeo, neque calleo artem per quam hæc fiunt; nisi quia, sicut jam dixi, in virtute sancti Spiritus anchoram fidei collocavi. Nam et in præsenti tempore idem sanctus Spiritus luculentam et castigatam sermonis efficaciam, ad multorum ædificationem, quibus vult suggerit : qui olim Ecclesiæ suæ sanctæ de Persecutore Doctorem, et de Publicano sua gratia Evangelistam exhibuit. Quo Spiritu fretus, quamvis indignus, tamen hoc onus devotus subire non metuo.

et cœpti operis æstimationi consulit,

exemplo aliorum qui veteres historias novo cultu ornarunt,

ANNOTATA.

a *Hæc notata marginalia, primo Hugonis manuscripto*

A *scripto adjuncta transcribere nemini postea curæ fuit, nec Sarlati quidem.*

q *Illud infra incipit num.* 21.

c *Extat quidem apud Sammarthanos aliqua Abbatum Sarlatensium series, sed perquam conturbata, nec uno loco mutila. Placet igitur, ex instructione prælaudati Armandi Gerard, aliam ab hoc accuratius deductam proponere; juxta quam* Arnaldus *hic nominatus, præfuisset ab anno* 1122 *ad* 1134; *quando adhuc vixisse et floruisse potuit Hugo Floriacensis, licet is Chronicon suum dicaverit Yvoni Carnotensi, sub annum* 1115 *defuncto. Serici tamen Abbatiali præmittitur series Comitum Petragoricensium hoc modo:*

Anno DCCCLXVII *mortuo* Emenone *etc. in App. pag.* 7* *col.* 1 c — *sed col.* 2 *post medium sic lege* — x Arnaldus, *is ipse cui Hugo Floriacensis hæc S. Sacerdotis Acta exornavit: omnino autem corrigendi sunt Sammarthani etc.*

NOT. 18* *Pag.* 19 *num.* 24 Funes *b* lignorum — *l* — funes *b* signorum — *et consequenter muta pag.* 20 *Annot.* b, *atque hanc substitue:*

b *Ita legendum, non* funes signorum, *apposite monuit Claudius Castellanus: signa autem intelliguntur* B campanæ; *unde etiam nunc in pluribus ad Ligerim ecclesiis* Sonner le seing, *est,* pulsare campanam. *Atque hinc pulsus ille qui ab excubitoribus fieri solet in quacumque re subita aut periculo,* le Tocsin *dicitur, quasi* Tactus signi; *ipsaque campana, ei usui destinata, sic etiam appellatur.*

NOT. 19* *Pag.* 20 *Annot.* e *lin.* 11 *post — credere — dele* 9 *lineas usque — Ex hoc porro.*

NOT. 20* *Pag.* 24 *adde ex pag* 9 * *de nova capsa, atque hæc subjunge — Eodem anno absoluta Parisiis est impressio propriorum Officiorum diœcesis Sarlatensis, jussu Illustriss. ac Reverendiss. D. Francisci de Salignac de la Mothe-Fenelon, ac venerabilis ejusdem Ecclesiæ Capituli, curata a prælaudato Canonico Gerard. In his S. Sacerdos suum habet per integram Octavam, cum Antiphonis, Responsoriis, Hymnis, atque Capitulis propriis. Similiter et ad* XXXI *Maji Proprium de S.* Mundana *exhibetur, ubi Lectio VI hoc fine clauditur;* Ejus corpus juxta filii sepulcrum diligenter collocatum est, ubi divina opitulante gratia multa miracula sunt patrata. Ad ejus memoriam, in adversa fluminis ripa, prope Toparchiam de Fenelone diœcesis Cadurcensis, constructa visitur ecclesia, et prope eamdem specus ostenditur, in qua B. Mundana, pœnitentiam agebat: sed et fons specui adjacens, cujus aqua, ad hæc usque tempora, capite laborantibus est remedio et saluti. C *Quæ eadem etiam indicantur in Hymnis ad Vesperas et Laudes, cum hac propria Oratione:* Sanctæ Mundanæ, Martyris tuæ, Domine, supplicationibus tribue nos foveri; ut cujus venerabilem festivitatem annuo frequentamus obsequio, ejus intercessionibus sublevemur et meritis.

et publicatum Officium proprium, tum ipsius Sancti, tum matris Mundanæ pro 31 Maji.

DE S. HILARIO EPISC.

NOT. 21* **P***ag.* 24 *Miratis ac pene indignatis nonnullis, quod in Commentario, ad Acta* S. Hilarii *prævio, nihil dixerit Henschenius de S. Leonis Papæ contra ipsum judicus et querelis, facere volens satis; et supplere defectum in ea parte, non ipsius tantum, sed etiam meum, nihil in Scriptione Henscheniana mutabo, sed additis duobus novis Paragraphis, extendam hoc Prologomenon, trifariam dividendum, sic ut pars* 1 *Henschenio tota, ut est, maneat; cetera meo nomini adscripta censeantur. Sit ergo post titulum*

D

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I Ætas, Veneratio, Translatio, Epitaphium et laus S. Hilarii.

Arelas *sive* Arelate *etc. pag.* 24: — *num.* 4 *lin.* 3, *pro num.* — 23, scribe — 30.

Pag. 25 *lin.* 6 vitam. — *in margine* scribe — *alias* mutans, *et ante num.* 6 adde — *Ipsius autem tumuli inscriptio talis a Quenellio infra citando proponitur*, SACROSANCTÆ LEGIS ANTISTES HILARIUS HIC QUIESCIT.

§ II. Vita S. Hilarii, quando et a quo scripta, et qua certitudine? certe non a S. Honorato Massiliensi.

C*um in ipso Vitæ hujus Prologo aperiat Auctor, se non tam ad scribendum, quam ad dicendum de laudibus* S. Hilarii *processisse, victum merito* Dominorum præsentiumque Pontificum; *et quidem non absque timore, ne sua* obedientis temeritas imminuat judicium tam E sublimium Sacerdotum: *cumque in fine num.* 30 *clarius etiam caveat*, ut amplius quam in prædicatione sufficit, non dicat; *haud ægre colligitur, id factum esse in aliqua Arelatensium Synodorum, quam oporteat esse habitam post mortem, non solum Leonis Papæ, qui duodecimo post* S. Hilarium *anno obiit; sed etiam successoris in Arelatensi Cathedra, ut minimum unius. Nam et num.* 22 *meminit* Leonis, *ut jam* ad supernam gratiam vocati; *et num.* 32, renasci in Successoribus *Sanctum, ait; unum saltem jam obiisse indicans, puta Ravennium, anno* CCCCLXII. *Apparet etiam ex eodem Prologo, eum qui in tali Episcoporum consessu cavet*, ne vocetur in culpam, si nequeat excolere sterili sermone propositum materiæ, ubertate loquendi indocta rusticitate depressus; *nec ætate, nec ordine auditorum plerisque superiorem fuisse; sed juvenili solicitudine phrases et verba exquisivisse ad excolendum sermonem; quod etiam ex decursu satis apparet. Proinde, si Episcopus fuit (quod fuisse suadet peroratio petentis, ut Sanctus eum* faciat suis patrociniis, in illa examinatione tremenda, meritum Sacerdotis invenire; *fuerit ad dicendum invitatus ab aliis Coepiscopis, tamquam junior a senioribus: quem tamen quia oportet non omnino fuisse puerum, quando exequiis Sancti interfuit anno* CCCCXLIX, *concipere possumus ista dixisse in ætate circiter qua-* F *dragenaria aut quinquagenaria, puta in Synodo anni* CCCCLXIV, *in qua fuit tractata causa Mamerti Episcopi; vel in ea, quæ anno post illam decimo convenit contra Prædestinatianos; vel in alia, nobis ignota quidem, sed quæ tamen fuerit tempore vicina.*

Ex Prologo intelligitur Vita recitata in Synodo

et auctor Episcopus, sed ex junioribus unus fuisse.

9 *His positis, facile erit dijudicare, quam exigua verisimilitudine dicatur* S. Honoratus Massiliensis, *vitæ de qua agitur auctor fuisse; crevisandusque nobis erit Henschenius, quod homo senex, textum in Baralı nactus vix intelligibilem, et festinans ante mortem absolvere Majum, non indulserit sibi ipsi moram, expendendi singula scrupulosius. Ego vero postea eundem relegens, uniceque intentus in collationem primi illius textus, cum altero haud paulo meliori per Possinum submisso, quid mirum, si non cogitaverim, quam parum ista conveniant cum ætate* S. Honorati? *Maxime præoccupatus auctoritate prætensa Gennadii; qui cum ipse quoque Presbyter Massiliensis fuerit, optime videbatur scire potuisse, quid scripserit Ecclesiæ ejusdem Episcopus, tum cum scriberet ipse recenter ad eam Cathedram promotus? Neque sane ab hujus ætate abludit, ut* S. Hilarium *sicut prætensus Gennadius dicit habuerit* nutritorem, *ejusque exequiis junior interfuerit. Sed considerandum fuerat, quod primum factus Episcopus*

ideoque non S. Honoratus Episcop. Massilien

AUCTORE D. P. tunc ut minimum sexagenarius,

scopus sit Honoratus *sub annum* CCCCXC, *adeoque fuisset sexagenario major, quando istam de* Hilarii *laudibus orationem habuisset; quod cum præmissis omnino non congruit: neque cum hujusmodi Præfatione quæ incipit,* Conscius imperitiæ meæ et non ignarus ignaviæ, dum teneram verecundiæ frontem silentii latebris volui cunctabundus operire, eamque sub velamine taciturnitatis abscondere, jussionibus venerabilibus diutissime repugnavi.

sed Reverentius,

10 *Paschasius Quenellius, infelix* S. Hilarii *vindex, qui hanc ejus Vitam secundo suo de operibus S. Leonis Papæ tomo subtexuit, nobisque hic novæ collationis instituendæ necessitatem imposuit, præfatur ipsam habuisse ex MS. Codice Arelatensi, ubi* illius auctor dicitur Reverentius, Hilarii successor: sed nullus est, *inquit,* hujus nominis successor Hilarii, qui vero in ejus locum proxime suffectus, Ravennius est, quem Vitæ hujus auctorem non esse Vita ipsa clamat... Crediderim ego Reverentium illum, cui Vitæ scriptum tribuit Codex Arelatensis, alium non esse ab Honorato, qui, servata nominis sui significatione, sub Reverentii nomine voluerit latitare: Honos quippe et Reverentia idem sonat. Favet conjecturæ plurium scriptorum ejusdem ævi exemplum, qui vel tacito nomine proprio, vel etiam sub alieno, tractatus varios emiserunt. *Faverem et ego, si scriptam solum fuisse Vitam constaret, non autem et dictum, et quidem ab Episcopo, in consessu Episcoporum, ipso dicente tanto digniorum et seniorum, ut quasi imperare eidem potuerint. Ast nullus invenitur* Reverentius Arelatensis Episcopus, *nullus etiam eadem in provincia cui isto tempore tale nomen fuerit. An ergo nullus fuit? Nemo credo dixerit, intelligens quam multa nos eo tempore lateant Episcoporum nomina. Certe* Leontii *secundi post Hilarium successoris, nulla ultra annum circiter* CCCCLXXIV, *invenitur memoria; et Æonium constat primum cœpisse anno* CCCCXCII *vel* IV. *Quin igitur dici possit inter utrumque medius sedisse* Reverentius; *in ipsaque sua Ordinationis recenti lætitia coactus fuisse ab Ordinatoribus suis, ut recurrente* S. Hilarii *anniversario, eumdem coram ipsis per se laudaret. Præterea Sidonius Apollinaris libro 7 Epistola* 6, ad Basilium, *infra laudandum Aquensem Episcopum, queritur quod Evarige Gotthorum Rege, Provinciam totam Aquitaniamque occupante et percurrente, sub annum* CCCCLXXII Burdegala, Petragorii, Ruteni, Lemovices, Gabalitani, Helusani, Vasates, Convenæ, Auscenses, multoque major numerus civitatum (summis Sacerdotibus ipsorum morte truncatis, nec ullis deinceps Episcopis in defunctorum officia suffectis...) latum spiritualis ruinæ limitem traxit. *Suberant isti omnes populi Arelatensi Primatui, et nullius istorum, præterquam Burdegalensis, Lemovicensis, et Gabalitanæ Ecclesiæ nominatur Episcopus, a tempore* S. Hilarii *usque ad finem seculi istius* V; *ut facile inter istos, totque alios nusquam adhuc repertos, latere possit* Reverentius, *qui istam panegyrim dixerit, eo quod congruum judicamus tempore, ante vel post S. Leontii mortem, si hic post annum* CCCCLXXIV, *cito desiit esse in vivis.*

si non Arelatensis, quod esse potuit,

alterius certe Sedis Episcopus.

Gennadii de Honorato locus,

11 *Quod porro ad* Gennadii *auctoritatem attinet, hujus librum editurus simul et notis illustraturus Myræus, Antuerpiensis Decanus, nostri Petri Francisci Chiffletii litteras, datas Vesuntione an.* 1638, *hujusmodi accepit:* Gennadii Massiliensis de Scriptoribus ecclesiasticis habeo exemplar unum, edito non amplius, imo contractius in fine: Pomerium enim nonagesimo primo eoque ultimo capite recenset, Honoratum Massiliensem præterit. Sane Vitam S. Hilarii Arelatensis, quam Auctor Chronologiæ Lirinensis huic Honorato inscribit, Petrus Saxius in Pontificio Arelatensi ex MS. Codice vindicat Reverentio ... Hilarii successori: et sunt alia, quæ mihi suspectam faciunt illam apud Gennadium Honorati Massiliensis mentionem. *Tale etiam esse potest quod* Gennadius, *suos quoque libros recensens, ultimum eorum misisse se scribit ad* B. Gelasium, urbis Romæ Episcopum, *quasi tunc adhuc viventem (qui tamen obiit anno* CCCCXCVI) *adeoque haud multo post Ordinationem* Honorati. *Labbæus quoque noster, in sua de Scriptoribus Ecclesiasticis Dissertatione, agens de S. Cæsario Arelatensi, hujus elogium ait* multis de causis *sibi videri* assutum Gennadio, a posteriori aliquo Scriptore, qui post Caput 85, in quo de Fausti Regiensis libris agitur, tamquam antidotum voluit adhibere, subjungens multa de Cæsario. Fausti hoste acerrimo (qui *Cæsarius,* Gennadio Catalogo suo scribente, nondum erat Episcopus) et de Felice Papa (*scilicet* IV, *sub annum* DXXVI *primum ordinato*) collecta ab eo, *id est, Cæsario Episcopo,* testimonia Scripturarum et sanctorum Patrum de gratia et libero arbitrio per suam Epistolam confirmante ac roborante: quæ omnia manifeste innuunt Concilii Arausicani II tempora, *et annum Christi circiter* DXXIX. *Rursum autem de ipsomet Gennadio agens idem Labbæus,* Dum veterem, *inquit,* editionem, Basileæ anno 1529. apud Andream Catandrum vulgatam, evolverem, conjecturam meam deprehendi indiciis quibusdam stabiliri: deest enim Gelasius inter Joannem et Honoratum; inter Theodulum et Joannem Sidonius; inter Faustum et Servum-Dei Cæsarius. Ad hæc in MSS. Codicibus magnam reperiri varietatem audio, quam alibi diligentius excutiemus. *Quod licet nondum factum sit, satis tamen jam habere videmur, ut neque* Gennadium *credamus adscripsisse* Honorato *Massiliensi Vitam* Hilarii, *neque ex coævis aliquem; sed alterum, multis fortasse seculis posteriorem; quod erit æstimandum ex eorum codicum ætate, in quibus id scriptum primitus fuisse reperietur.*

suppositionis suspectus est,

uti et alii libro ejus assuti.

Quiscumque autem fuerit Vitæ auctor,

12 *Franciscus Marchesius, Romani Oratorii piissimus nobisque amicissimus Presbyter, qui Honorii Papæ vindicias contra Combefisium scripsit, sanctum quoque Leonem defensurus contra Quenellium, multum præsidii collocantem in ista* S. Hilarii *Vita, perquam solicite me rogavit, ut Henschenii nostri remissius hic agentis defectum supplerem; quasi multum ad rem faceret S. Leoni, in iis quæ cum* Hilario *acta sibi scribit, non inveniri contrarium* S. Honoratum. *Sed Exim. Christianus Lupus, Henschenii quondam discipulus, in suo de Appellationibus libro, istum Marchesii conatum prævertens, nihil magnopere interesse censuit, quis fuerit* S. Hilarii, *ut ipse vocat,* Encomiastes; quem prætendunt, *inquit,* S. Honoratum esse Massiliensem Episcopum: *in eaque auctoritate refutanda haud multum solicitus, cum retulisset mox infra dicenda de Gennadio interpolato,* Quidquit sit, *inquit,* nec Ravennius *de quo infra,* nec Honoratus, nec Angelus de cœlo, possit evacuare fidem Magni Leonis. *Vidit scilicet scriptor sagax, in ea auctoritate vel antiquitatem scriptoris vel sanctitatem prætendi; earum vero neutram quidquam facere in causa, ubi auctoritati quicumque apponebatur auctoritas* Leonis *Pontificis; tam Sancti, ut mentiri nollet; tam antiqui, ut nemo propinquior haberi possit testis ejus rei cui interfuit, quamque ipse ut judex gessit. Fortassis etiam hoc agnovit, si de antiquitate questio esset, auctorem Vitæ dici posse ipso qui prætenditur* S. Honorato *in ordinatione Episcopali priorem, licet ætate multo juniorem; cui tamen injuria non magna fieret, si diceretur in iis quæ Romæ gesta erant anno* CCCCXLV, *ex auditu et relatu Arelatensis Cleri, post annos viginti aut triginta narrandis, scripsisse minus vera: magna autem fieret* S. Leoni, *si vera scripsisse dubitaretur, in Epistola vulgo* 89, *ad Episcopos Viennensis provinciæ. Cum enim istum possit excusare bona fides, audita referentis,* Leo *non posset non*

in controversia tamen Hilarii cum Leone,

hujus potior auctoritas est,

A *non damnari impudentissimæ calumniæ, falsa scribens; quis obsecro, intelligens quam sanctus vir* Leo *fuerit, huic dubitabit dare fidem; illi, quamvis sancto, contraria scribenti, derogare?*

quem gravius sit calumniatum credere;

13 *Etenim quin eam derogemus alterutri, cavere neutiquam possumus : quia nimis quam diversa sunt, quæ de eodem facto uterque narrat. Scribit Leo,* nihil Hilarium habuisse rationabile, quod in sanctorum Concilio Sacerdotum posset respondere : *eumdem laudat Encomiastes,* Quod solus tantos sustinuit, quod requirentes edocuit, quod altercantes vicit. *Queritur Leo,* ad ea se occulta cordis istius transtulisse, quæ nullus laicorum dicere, nullus Sacerdotum posset audire. *Nihil tale Encomiastes, sed potius miratur,* quod nequaquam minantes expavit, quod potentibus non cessit, quod in discrimine vitæ positus communioni ejus (*Celidonii videlicet*) quem cum tantis viris damnaverat, conjungi nullatenus acquievit. *Ille* tumorem mentis ejus, superbiæ spiritu inflatæ, et nimis impiam præsumptionem *arguit, talemque asserit extitisse,* ut B. Petro nollet esse subjectus, et frequentius temerariis et insolentibus verbis sententiam damnationis expeteret : *hic vero scribit, Hilarium* B. Leoni se illico præsentasse, cum reverentia impendisse obsequium, et cum humilitate poposcisse, ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret. *Denique Leo graviter expostulat, quod Hilarius,* meriti sui conscius, cum quæreretur ad causam, turpi fuga se credidit subtrahendum; *Auctor vero ille, et sapientiæ et fortitudini imputat, quod* custodibus appositis, hieme sæviente, quos ratione non flexerat, credidit relinquendos.

quam alterum incertas relationes secutum

B

§. III. Crimina S. Hilario a S. Leone Papa impacta, quæ et quatenus excusari possint.

Indiscreto sui juris tuendi zelo ductus Hilarius,

Si Leoni, *quæ coram oculis suis erant gesta mox scribenti in Gallias, major est habenda fides, quam Encomiastæ ad laudandum adducto, deque rebus præteritis ex minus certa scientia locuto; non poterit non reus haberi* Hilarius, *humano saltem judicio, licet divino forsitan minus peccavèrit, certum se putans, quod in deponendo Celidonio tanta testimoniorum evidentia usus esset et ipse et Coepiscopi sui, ut crederet, ne quidem Romanum Pontificem melius posse judicare de causa : itaque acciderit, ut in ipso detrectandæ recognitionis fervore siverit sibi elabi aliqua, jus ipsum appellationum Romanarum tangentia. Hoc in puncto utinam* Hilarium C *non sic defendendum suscepisset Quenellius, ut et ipse jus illud ab Ecclesia Gallicana, ante istam controversiam, unquam agnitum fuisse negaret! non periisset illi credo gratia, ex illustratis insigniter S. Leonis operibus debita; nec Pontificia censura notati essent libri, alias plurima eruditione referti, neque tam latum de se triumphandi campum aperuisset Patri Lupo, in illo præclaro volumine, quo hoc* divinum ac immobile S. Petri Apostolorum Principis, circa omnium sub cœlo fidelium ad Romanam ejus Cathedram Appellationes privilegium, adversus profanas hodie vocum novitates, *asseruit. Harum contemptu in* Hilario *a* S. Leone *fuisse potissimum justissimeque redargutum, videtur non animadvertisse Baronius, cum ad an.* 445, *illa culpa prætermissa, damnatum* Hilarium, *ait, quod* in provincia Viennensi ordinatum præsumpsisset deponere Episcopum Celidonium. *Nec enim ut recte probat Quenellius) Viennensis provincia tunc erat ab Arelatensis Primatus dispositione extranea : sed injuste depositum se querebatur Celedonius appellato Pontifice, a quo ipsum non temere neque injuste in sua appellatione susceptum credimus, ideoque nolumus huc trahi ejusdem Baronii verba ad an.* 464 *de* SS. Mamerto et Hilario *sic conjunctim loquentis :* Non mireris, lector, Romanum Pontificem adversus Mamertum adeo vehementer insurgere, virum (ut declararunt eventa) sanctitate insignem : in his enim quæ contentiosi fori sunt perfacile est quemquam decipi : persimile enim et S. Leoni accidit, qui in S. Hilarium eadem ferme ex causa acerrime invectus est. Quis nesciat sæpe accidere, ut falsis accusationibus et subreptionibus aures Pontificum repleantur; ut cum putant agere quod justum apparet, exagitent innocentem. *Valeat hæc pro* Hilario *excusatio in criminibus, eidem, post suum ab urbe parum gratiosum secessum, coram Pontifice jam irritato objectis, de quibus agitur in Epistola, quinto ab inde mense scripta : valeat etiam, si quis id velit, contra Celidonium, quasi subornatis, emptisque testimoniis minus veracibus Pontificiam absolutionem subripuerit : sed non valeat in Appellationis rejectione, cujus rejectionis, non tamquam judex ex alieno relatu, sed tamquam testis et proprio auditu supra comparuit* S. Leo : *quam culpam nisi crederemus ab* Hilario *submissiori denique responso detersam fuisse, sicut ipsemet tandem Encomiastes ait, sancti viri et Episcopi Catholici officio defuisse eum æstimaremus.*

non quasi in aliena provincia Celidonium deposuerit,

arguitur a Leone,

D AUCTORE D. P.

sed quia ejus ad Pontificem appellationi non satis detulerit.

15 *His in genere præmissis, meminisse Lectorem velim eorum, quæ num.* 7 *præmisit Henschenius, de* S. Germani *Autissiodorensis ad* S. Hilarium *Arelatensem excursu; eaque conferre cum legendis in hujus Vita num.* 21, *de communi utriusque opera in ordinandis iis Galliarum Provinciis, quæ Arelatensis Archiepiscopi cognitioni quadamtenus suberant. Causa autem expetendi societatem* S. Germani *in excursibus istis Archiepiscopalibus,* Hilario *fuisse videtur, non solum illius viri eximia sanctitas et prudentia, sed* etiam (*ut recte notavit Quenellius*) quia plures tunc erant Viennensis Provinciæ civitates, quæ non essent Romanæ ditionis, sed parerent Burgundionibus : quibus, videlicet ab Aetio relictis, Sabaudia concessa erat, cum indigenis ita porro dividenda, ut finibus deinde vi armorum per vicina propagatis, in Prima Lugdunensi, Maxima Sequanorum, Viennensi, et aliis sedem fixerint. Potuit igitur S. Germani opem eam ob rem Hilarius poscere, ut apud alienæ ditionis populos, quibus acceptissimus erat eorum ille contribulis, plus valeret Episcopalis auctoritas : *nam Autissiodori, non tantum Episcopus, sed et natus erat* S. Germanus, *et uno dumtaxat ante* Hilarium *anno obiit. Ista autem eorum conjunctio vehementer elevat illorum omnium excessuum fidem, qui,* S. Hilario *apud* S. Leonem *impacti, nimis facile fidem invenerunt, in ipso contentionis jurisdictionalis fervore. Ordior ab eo quod primo præcipueque delatum susceptumque, latam veluti portam aperuit in animo* S. Leonis, *ad plures gravissimasque criminationes contra* Hilarium *intromittendas. In Vita S. Romani Abbatis Jurensis,* 28 *Febr. per Henschenium illustrata, dicitur is ab Hilario ordinatus* Sacerdos (*Presbyterum quinti ævi scriptor dixisset*) *qui* venerabilem Celidonium, Metropolis Vesontionensis, Patriarcham, Patricio Præfectorioque fultus favore, indebitam sibi per Gallias vindicans Monarchiam, a sede Episcopali, nulla existente ratione, dejecerat. *Ea Vita, quia supparis ætatis Auctorem præferebat, passim viris eruditis persuasit, revera Vesontionensem Archiepiscopum Celidonium istum fuisse : sed propius eam examinans Quenellius, non solum in ista jam allegata plagula, pene tot indicia novitatis ac suppositionis reperit quot verba; sed etiam in reliqua ejusdem auctoris scriptione, de SS. Romano, Lupicino et Eugendo, tam multa annotavit huic ætati neutiquam adscribenda, ut tractatui tam licenter interpolato, nedum supposititio, nihil magnopere credi posse, unde sequela aliqua historica ducatur, evidentissime appareat. Rectius omnino videtur Quenellius* Celedonium, *facere, unum ex Viennensis Provinciæ, tum adhuc* Hilario *subjectæ, Episcopum*

E

Videtur Hilarius S. Germanum habuisse socium,

ut ejus apud Burgundiones gratia juvaretur.

F

Celidonius quem deposuit Episcopum, non Vesontionensem,

ut habet interpolata Vita S. Romani) sed ipsi subjectus.

AUCTORE D. P.

A *pum; et quidem alicujus civitatis etiamnum ad Romanos pertinentis: atque hoc ipsum confirmat zelus Valentiniani Imperatoris pro manutenendo Celidonio; cui quis credat illum ita faviturum fuisse contra Romanæ ditionis Archiepiscopum, si is alienus a sua fuisset: aut quomodo præsumi potest* Hilarium, *jus sibi arrogaturum fuisse in alienæ inimicæque ditionis Metropolitam, visitando ejus provinciam, Synodum cogendo, ipsummet deponendo?*

cujus causa fuit ambigui verosimiliter juris, non facti;

16 *Quod autem ad causas depositionis attinet, tales proferuntur, quæ non video quomodo aut falso allegari potuerint, quod necessario supponit* Leonis *sententia; aut veræ si fuerint, subornatis quomodocumque testibus obscurari; quod tamen videtur admitti ab eo debere, qui vellet* Hilarium *ejusque Synodum excusare. Quid enim facilius fuit quam scire, fueritne, vel non fuerit aliqua legitimis nuptiis viro juncta? judex quis in causa capitali sederit, an non sederit? sunt enim hæc ejusmodi, quæ debent et possunt publice constare, neque possunt clam geri. Hæc consideratio prope me cogit suspicari, in hac causa aliquid ambigui, non tam facti, quam juris fuisse. Fuerit autem, si nupta quidem, sed matrimonio numquam consummato virgo vidua, ad Celidonii thorum transierit de qua agebatur, si lata ab eodem*
B *capitalis sententia, sed intercedente Principis clementia aut alia ex causa, non sit executioni mandata. Neutro casu irregularitatem contractam, sustinere potuit* Celidonius *et judicasse* Leo *cum suis: contrarium potuit judicasse* Hilarius *cum Episcopis suis, et utrimque auditi testes verum dixisse. Non vacaverit tamen culpa* Hilarius *si Gallicanum judicium Romano subjicere noluerit, sed neque caruerit excusatione, apud Deum valente; ne ei imputaretur ad noxam letalem; etiam posito quod (sicut hic dici videtur) communionem suam Celedonio non relaxaverit* positus in discrimine vitæ; *sicut similis noxa* S. Paschasio Diacono, *schismati Laurentiano contra Symmachum Papam immortuo, ut dicitur* XXXI *Maji, non obfuit quo minus, adhuc existens in Purgatorio, Sanctus esse divinis probaretur miraculis. Alia enim judicia Dei sunt, interna noscentis; alia hominum, sola externa conspicientium. Ceterum quod de* Patricio Prætoriique favore *ait Auctor Vitæ S. Romani; quodque truculentiori etiam specie propositum* S. Leoni *fuit, quasi* militaris manus *sequi soleret* Hilarium *per Provincias, eidem famulatura* ad invadendas per tumultum Ecclesias, quæ proprios amiserant Sacerdotes; *id, inquam, aliud non videtur habuisse fundamentum, quam quod per insessas infestasque barbaris vias, ut belli tempore quandoque solet,*
C *Nobiles quidam sequebantur Episcopum, causa tutelæ contra grassatores.*

in qua aliter Hilarius cum suis, aliter Leo judicarint,

illius vero pertinacia culpa letali caruerit

17 *De* Projecto Episcopo, *cui irrogatam injuriam adeo pathetice exaggerat* Leo, *ea culpa tam enormis est, ut non potuerit in hominem, qualis erat* Hilarius, *cadere, nec fidem ullatenus habitura fuerit, nisi in animo ad quidlibet credendum per præjudicium apparato, aut evidentia facti testiumve multitudine convicto: quod ultimum excusare* Leonem *potest, sed non potest accidisse, nisi aliquid veri certique facti, accusationi tam atroci occasionem dederit: quod an valeat in* Hilario, *ex loci ac temporis circumstantiis excusari, benigno lectori divinandum relinquit Quenellius, dum nequidem conatur explicare, sed satis habens appellare silentium Encomiastæ sui, quem* S. Honoratum *vult credi, tamquam de re satis apud* Leonem *ab* Hilario *purgata, tamque notorie falsa, ut auditoribus purgari nulla ratione debuerit. Sit ita sane; non fuerit cura posteritatis ei, qui præsentibus dicenda dumtaxat, non et futuris legenda scribebat: nunc alia est ratio, et excogitandum est verosimile quidpiam, qua diluere tot in uno facto apparentia crimina potuerit Episcopus, (ut sine dubio credimus) Sanctus. Ipsum prius omissis exaggerationibus referatur. Celedonii* negotio sic, *ut dictum est,* finito, Romaque digresso Hilario, Fratris et Coepi- D
scopi nostri Projecti, *inquit Leo,* querela successit, cujus ad nos litteræ lacrymabiles et dolendæ, superordinato sibi Episcopo, sunt directæ. Epistola quoque ingesta est civium ipsius, et numerosa singularum subscriptione firmata, invidiosissimis contra Hilarium plena querimoniis, quod Projecto Episcopo suo ægrotare liberum non fuisset, ejusque Sacerdotium in alium præter suam notitiam esse translatum, et tamquam in vacuam hereditatem ab Hilario pervasore heredem viventis inductum..... Esto ut brevis [fati] Fratri evenerit humanæ conditioni consueta migratio, quid sibi Hilarius quærit in aliena provincia? Exspectarentur certe vota civium, testimonia populorum; quæreretur honoratorum arbitrium, electio Clericorum; quæ in Sacerdotum solent Ordinationibus, ab his qui noverunt Patrum regulas, custodiri.... Sed ille.... (directarum ad nos verba sunt litterarum) ante abscessit, quam eum venisse nossemus. Non est hoc redire, sed fugere: nec salubritatem impendere diligentiæ Pastoralis, sed vim inferre latronis et furis..... Militaris manus, ut didicimus, per provincias sequitur Sacerdotem; et armati præsidii præsumptione suffulto, ad invadendas per tumultum famulatur Ecclesias, quæ proprios amiserint Sacerdotes. E
Hæc autem taliter ad se perscripta a Leone, *magis etiam exaggerat in suo contra* Hilarium *rescripto Valentinianus Imperator. ut qui* Ecclesiæ Romanæ inconsulto Pontifice, indebitas sibi Ordinationes Episcoporum, sola temeritate usurpans, invaserit et alios incompetenter removerit, indecenter alios invitis et repugnantibus civibus ordinaverit: *dein subjungit; quod* quoniam *tales* non facile ab his qui non elegerant recipiebatur, *Hilarius* manum sibi contrahebat armatam; et claustra murorum in hostilem modum vel obsidione cingebat, vel aggressione reserabat; et ad sedem quietis, pacem prædicaturos, per bella ducebat.

Projecto Episcopo invito superordinatus successor,

et quidem in aliena Provincia,

excusari nequit si vera referuntur?

18 *Velim præsumere, quod hæc ex Notarii imperialis ingenio tam militariter expressa, non ex informationibus Roma missis, vel delatis a Gallia querelis accepta sint, et veritatem excedant: sed solis Pontificis verbis inhærens, quam multiplex ibi delictum invenis? quam etiam atrox? siquidem verum. Quomodo autem non verum, quod integræ civitatis testimonio probatur? et si verum, quomodo excusabile, ut delictum non fuerit? Invenietur tamen fortassis ratio, si inveniri possit provincia unde querela advenit.* Alienam *vocat Leo. Non* F
fuit ea ergo, quod Baronius æstimat Viennensis: *in hanc enim* Hilario *ante data potestas, primum Leonis sententia ablata fuit per litteras* VIII *vel* III *Idus Januarii datas, anno* CCCCLV, *res autem prius debuit accidisse. Non fuit etiam provincia Alpium Graiarum et Penninarum, quia hujus Metropolis Tarentasia scitur ordinationi Viennensis Metropolitæ, atque adeo etiam Arelatensis, subjecta fuisse. Cum autem* alienam *dicit Leo, talem etiam dicit,* quam nullus decessorum *Hilarii* ante Patroclum habuit; *quæque ipsa, eidem* a Sede Apostolica temporaliter concessa, postmodum sit meliori sententia sublata. *Indicat Leo sententiam Zosimi: hic vero, ut alias provincias Patroclo subtraxerit, reliquit tamen ei Viennensem ac Narbonensem, tam Primam quam Secundam. Ex omnibus ergo subjectis olim Patroclo, Narbonensem integram sibi vindicante, restat Provincia Alpium Maritimarum, cujus Metropolita Episcopus Ebredunensis* Innocuus, de suæ Provinciæ illicita cessione dudum ab Apostolica Sede culpatus *fuit, ut ait Epist. 4 Papa Hilarus, jubens ut is* Pontificium provinciæ suæ habeat, sicut sanctæ memoriæ decessoris, *Leonis scilicet,* definivit auctoritas. *Ex hac porro habetur prima* S. Hilarii *Arelatensis excusatio, si intelligatur, quod ei provinciæ ordinandæ*

Sed illa provincia videtur fuisse Alpium maritimarum,

quam Innocuus Metropolita Ebredunen. Hilario cesserat,

A ordinandæ intenderit, quam sibi suus (ut præsumimus) Metropolita cesserat, licet eam cessionem Leo illicitam judicaverit. Certe inter accusatores Hilarii non nominatur Metropolita aliquis, qui primo quæri potuisset ac debuisset: si subdito sibi Episcopo fuisset, quæ prætenditur, facta injuria, cum violatione Metropolitici sui juris conjuncta.

propter continuas incursiones barbarorum.

19 Nunc vero, si causa cessionis prædictæ in ipsa temporum istorum ratione quæratur, haud inverosimili conjectura licebit eam definire. Vastaverant Provinciam istam, ex Italia in Galliam Narbonensem transeuntes Gothi, seculo V per annos aliquot inchoato; per eamdem transiverant primum duce Attila Hunni, iterumque evocati ab Aetio contra Visigothos ipsam conculcaverant; eamdem fere viam Wandali, Suevi, Alani tenuerant, dum Hispaniam peterent; et nuperrime, id est anno CCCCXLIII, Sabaudiam Burgundionibus Arianis Aetius prænominatus cesserat, dividendam cum incolis, qui ea non contenti vicinas circumquaque provincias occupabant. Quam ergo facile concipi potest, talem illi fuisse Ecclesiarum faciem, qualem post annos triginta in Aquitania deplorat Sidonius, cum multo major numerus civitatum (summis Sacerdotibus ipsorum morte

B truncatis, nec illis deinceps Episcopis in defunctorum officia suffectis) latum spiritualis ruinæ limitem traxerat. Non erat Innocuo Metropolitæ satis animorum, ut ruinam ejusmodi per se repararet: elegerit ergo Provinciæ etiam suæ ordinationem Hilario concedere: qui cum consilio auxilioque S. Germani, in Viennensi et Narbonensi utraque, tam gnaviter rem agebat, per barbariem illam, quacumque necessitas postulabat, intrepide sese inferens; nobilium nihilominus amicorum militari comitiva contra viarum grassatores periculaque stipatus, non ad inferendam Ecclesiis vim, uti calumniabantur adversarii, sed ad eam a se suoque comitatu avertendam.

20 Fortassis etiam Ecclesiæ plures, idoneis personis ad Episcopalia onera tali tempore sustentanda destitutæ, neque valentes electiones Canonicas apud se agere, delectum ipsi committebant: qui illuc inducebat quos probasset, vel jam ordinatos domi, vel ipso in loco ordinandos. Atque ita contigerit, ut audita creditaque præpropera fama de morte Projecti, ordinaverit aliquem, ordinatumque deduxerit in eam civitatem, quam putabat Episcopo viduatam. Cum autem eum sic vivere comperit, ut appareret cito moriturum; eumdem ibi vicaria opera ministraturum reliquerit; nihil tum quidem repugnantibus Projecto ac civibus: qui postea, per aliquam causam, ab Ordinato et Ordinatore ejus alieni,

Ipse vero vacantibus Ecclesiis providens, Episcopos in eum finem a se ordinatos,

C excitati sint in spem ejus exturbandi, cum viderunt Celedonio successisse ut judicio Romano victor remearet, Leonemque Hilario offensum audirent. Denique non difficulter concipio, quomodo et quare, ut loquitur Leo, tam insperatus nescientibus supervenisse, et improvisus abscessisse voluerit, cursu celeri itinera multa conficiens. Urgente scilicet metu hostium vel etiam civium, cum præter opinionem spirare adhuc Episcopum comperisset. Quod autem sic festinare potuerit, argumento mihi est, alibi ordinatum fuisse quem in Projecti locum adducebat. Cum enim in Concilio Regiensi anno CCCCXXXIX præsidens Hilarius, evicerit depositionem Armamentarii Ebredunensis Episcopi, quod absque trium Episcoporum præsentia, et coram duobus tantum, fuerit ordinatus; credibile non est, quod solus ipse Projecti successorem præsumpserit ordinare, adeoque nec quod eum ipso in loco ordinaverit. Quomodo enim trium simul Episcoporum præsentia, una in civitate eaque fortassis exili, et Ordinatio novi Episcopi, utique solennibus ceremoniis in ecclesia coram populo facienda; potuissent tam occultæ haberi, ut vere de eo adversarii scriberent, Ante abscessit, quam eum venisse nossemus.

ex falsa de Projecti obitu fama, et adduxerit improviso successorem

21 Plura in hanc rem qui volet, Quenellii eruditas

D Dissertationes sic legat, ut tamen sibi persuaderi non sinat, præcipuam offensi Leonis causam, jus scilicet Appellationum Romanarum ab Hilario negatum, vel saltem dubitatam, non fuisse justam; quin potius earum firmitatem inconcussam ducat ex Christiano Lupo qui Cap. 3 movens Quæstiones aliquot circa ipsum Hilarii, ipsum quidem ab omni hæretici erroris suspicione absolvit, qualem incurrisset, si vel Ecclesiæ Romanæ Primatum negasset, vel omnino ad ipsam non posse appellari sustinuisset (nimis enim bene in orthodoxa fide fundatus Hilarius erat) sed æstimat in Appellationis modo duo tantum exegisse, videlicet, Ne Appellationi suspensivus tribueretur effectus, et ne retractatorium judicium Romæ fieret in tribunali Apostolico. Utrumque facile apparet ex relatis ipsius Encomiastæ: et utrique prætensioni potuit ansam præbere nova dignitas urbi Arelatensi nuper addita, per Gallicani Prætorii ac Præfecti Sedem ibi constitutam; plane sicut Exarchi Imperatoris præsentia postmodum Ravennates Episcopos contra Romanos Pontifices extulit, S. Marinviano ægrius ferente, quod quidam Abbas Claudius, Romanum S. Gregorii judicium appellando, recusavisset parere. Nempe Prætorialium Præfectorum dignitas, ait Lupus, non permittebat eorum sen-

Auctore D. P. Appellationes autem Romanas non recusaverit,

sed solum voluerit non suspendere sententias in Gallia latas,

E tentias per Appellationem suspendi ac retractari, sed duntaxat ob humiles preces revideri, Cæsareo jure vetante, præfectum humiliari in Reum aut Accusatorem: sed ipsum jubente revisoriæ cognitioni adesse, imo et præsidere. Et hoc est, quod Hilarium dicit Encomiastes præfatum esse, se ad officia, non ad causam venisse; protestandi ordine, non accusandi, quæ sunt acta suggerere. Hæc autem, inquit Lupus, est vera causa, ex qua Magnus Leo, offensum Hilarium volens dispensatorio beneficio mulcere, in retractatorio Chelidonii judicio non jussit stare ut Reum, sed gratiose permisit ut Judicem considere et suffragari. Qui cum eo non contentus, omnino noluit Romæ ferendam sententiam exspectare, merito visus est S. Leoni, ita sibi voluisse alios inferiores Episcopos subjicere, ut se B. Apostolo Petro non pateretur esse subjectum. Nam, ut bene Lupus, quisquis Romanam Appellationem, licet non excutere, tamen studet juribus suis truncare, omnino ambit in subditos sibi Episcopos dominatum et tyrannidem exercere; et S. Petro, quemadmodum oportet, non esse subjunctus.

et harum revisiones a Pontifice appellato in Gallia constitui,

qui ejus duritia merito offensus Leo fuit,

22 In hoc dum Hilarii causam Quenellius sustinere nisus fuit, censuram bene meritam incurrit, non incursurus (nisi fallor) si ab isto tam delicato puncto tangendo abstinuisset. Quapropter ejus opera in excusando

male in hoc sugillatur a Quenellio.

F a delictis impactis Hilario posita, non verebor uti; æquali promptitudine damnaturus; si quid aliud in ejus commentariis displicuisse sibi Pontifex ostenderit. Sub hujusmodi cautela ad acta S. Hilarii ut habentur pergo, ac primum mutari Titulum jubeo, et scribi, Auctore supparis ævi Episcopo Reverentio, ex MS. Arelatensi et Reginæ Sueciæ, collatis cum editione Barali. Deinde ad novam cum MS. Arelatensi collatione accingor, quædam etiam mutaturus vel addituras in Annotatis, eo liberius, quod magna eorum pars jam olim a me fuerit Henschenianis addita, post primam cum MS. Reginæ factam a me collationem.

Pag. 27 col. 1 lin. ult. dele — quæ eadem de S. Hilario videtur dicenda — et lege — Majora etiam de S. Hilario videntur sentienda: etenim (uti recte observavit Valerius Comes de Zanis ad Vitam Italicam S. Petronii, Bononiensis Episcopi, a se illustratam, pag. 37) S. Eucherius, infra iterum allegandus, sic loquitur in opusculo de Contemptu mundi, Hilarius nuper, et in Italia nunc Antistes Petronius, ambo ex illa plenissima (ut aiunt) mundanæ potestatis sede, unus in Religionis, alius in Sacerdotii nomen ascendit. Ubi plenissima mundanæ potestatis sedes, haud alia videtur intelligi quam Præfectura Prætoria, de qua Cassiodorus

Not. 22

A *Cassiodorus lib.* 6 *variarum formula* 3, *cum multa eximia plane dixisset.* AUCTORE D. P. Potestate igitur, *inquit, ea* nulla dignitas est æqualis ; vice Sacra , *id est ipsiusmet Imperatoris*, ubique judicat : *ad quem locum Brosseus.* Præfecturæ meritum ceteris dignitatibus antestare Valentinianus, Valens et Gratianus *l. I. C. de officio Vicarii*, definiunt ; et merito. Etenim Præfectura Prætoriana quidam quodammodo Principatus Imperii est : attamen sine Purpura : *et, ut loquitur Cassiodorus supra citatus*, ab ista totum pene geritur, quidquid in Imperio æquabili moderatione tractatur.

Pag. 28 *Annot.* c. Propinquus *hic, haud dubie* S. NOT. 23 Honoratus *decessor fuit ; in cujus Vita, ab ipso* Hilario *scripta, atque a Bollando nostro ad* XVI *Januarii illustrata, sic legitur :* Est illud notum omnibus oratoriæ disciplinæ, quorum laudandam receperint vitam, patriam prius et originem prædicare ; ut quod in propriis virtutibus deest, in patrum gloria præcessisse videatur. Nos autem omnes in Christo unum sumus ; et fastigium nobilitatis est, inter Dei filios computari ; nec addere quidquam nobis ad dignitatem terrenæ originis decus , nisi contemptu suo, potest. Nemo est in cœlestibus gloriosior, quam B qui, repulso patrum stemmate, elegit sola Christi paternitate censeri. Prætermitto itaque commemorare avita illius secularium honorum insignia, et quod concupiscibile ac pene summum habet mundus, usque ad Consulatus provectam familiæ suæ nobilitatem, majore generositate pectoris fastiditam ; nec placuisse illum sibi de supervacuis suorum honoribus, qui per amorem veritatis jam suos non optabat *Hactenus de Honorato* Hilarius, *qui insigni humilitate etiam ipse prætermittit notare, sibi* consanguineum *hunc fuisse, ne indirecte in se derivaret id, a cujus contemptu ipsum laudabat.*

Pag. 28 *lin.* 9 *Arel.*, Illustris Cassii, qui tunc NOT. 24* præerat, animum etc.

Lin 20 ex mente lupum, *Arel.* exinde Lupum ; *putatque Quenellius Auctorem ludere in nomine* Lupi, *et indicare* Lupum, *ad Trecensem Sedem postea electum ex Monacho Lerinensi.*

N. 8 *lin.* 8 *et* 9, Igitur B. Hilarius cogentibus se ad Pontificatus officium, tale fertur dedisse responsum. *Desunt hæc omnia in Arelat.*

Lin. 17 Alamannicum castellum, *nescio an audeam suspicari nominis hujus vestigium latere in vico* Lamanon, *qui* 9 *circiter leucis Arelate distat.*

Lin. 8 *a fine*, designaverit. *Arelat.* designavit.

Lin. 4 *a fine*, Dignus Pontifex : *alludit ad consue*-C*tam vocem populi, Electum approbantis, qua et Græci utuntur, clamantes* Ἄξιος , *non solum cum Episcopus, sed etiam cum Presbyter ordinandus proponitur : qua de acclamatione agit Habertus in Pontificali Ecclesiæ Græcæ, Observ.* 7 *ad partem* 8 : *et adducens illud Eusebii lib.* 6 *cap.* 29, *aliis* 23, *refert de S. Fabiano* (*eadem usus, qua noster hic Encomiastes parenthesi*) *quod cum de eligendo illo cogitaret nemo*, columbam repente e sublimi delapsam capiti ejus insedisse narrant, quæ Spiritus sancti, qui columbæ specie in Servatorem descenderat, imaginem referre videbatur : quo spectaculo permotus populus... omnis, exclamare cœpit, Dignum esse.

N. 9 *lin.* 1, Dominii, *Arel.* Dum. — *lin.* 21, metuerat. *Idem*, nutrierat : *videtur autem indicare Auctor dissidia, inter Albinum et Aetium Duces Romanos gliscentia sub annum* 436. *Sixto III Pontifice , post repressas per illos barbarorum irruptiones, repulsis Francis, et Burgundionibus fœderi Romano innexis.*

Ibid. Congregationem , *Quenellius interpretatur* Congregationem Ecclesiasticorum sub Episcopi manu ; *recte, si id intelligas quod posterior ætas vocavit Collegium Canonicorum ; nam quod addit, seu* Seminarium Episcopale, *hodierno acceptum sensu, in quo scilicet juvenes Clerici instruuntur, minus videtur huc* D *facere.*

N. 10 *lin.* 7 *a fine*, Sacerdotio, *Arel.* Sacerdotia. — *lin.* 5 *a fine*, fatigaret, *Idem* fatigarentur.

Num. 12 *lin.* 8, sed, *Arelat.* et.

Pag. 29 *lin.* 7, Sacerdotii, *Idem* Sacerdotalem. NOT. 25* *lin.* 12 compelleret, *Idem*, Compulerit.

Ad num. 14 *Nota inter* f *et* g. *Atque hinc forte acris ista apud S. Leonem accusatio, cujus causa ille sic scribit in epistola ad Episcopos Viennensis Provinciæ* (*Hilarium haud obscure, licet verosimiliter innocentem, certe desuper inauditum , sugillans, animo ut apparet multis delationibus exasperato*) Nulli Christianorum facile communio denegetur, nec ad indignantis fiat hoc arbitrium Sacerdotis, quod in magni reatus ultionem invitus et dolens quodammodo debet inferre animus judicantis. Cognovimus enim, pro levibus commissis et verbis quosdam a gratia communionis exclusos.... Si quando talis causa emerserit, ut pro commissi criminis qualitate aliquem juste faciat communione privari, is tantum pœnæ subdendus est, quem reatus involvit ; nec particeps debet esse supplicii, qui consors, non docetur fuisse commissi. *Quæ omnia in Hilarium jacit, quia Ce*- E *lidonium Episcopum vexaverit, declarat idem Leo, addendo,* Sed quid mirum, eum in laicos talem existere, qui solet de Sacerdotum damnatione gaudere.

Pag. 32 *Annotationem* f *dele, atque hæc substitue*

f Internupta *quid sit, explicat Leo, dum ait, senten*- NOT. 26* *tiam in Celidonium latam, quam irritat, fuisse*, quod, tamquam viduæ maritus, Sacerdotium tenere non posset ; *jubens interim* custodiri, non solum circa Sacerdotes, sed circa Clericos quoque minoris officii, ne ad sacram militiam hi permittantur accedere, quibus sit tale conjugium. *Sic in concilio Valentino an.* 374 sedit, neminem de digamis aut internuptarum maritis ordinari Clericum posse, *et* in *Synodis Epaonensi atque Aurelianensi, anno* 509 *et* 538, *nominantur* internupta et duplicata matrimonia, *ut quibus alius intervenit.*

Annot. i *dele, et num.* 22 *lin* 8 *a fine lege* — In civitatem *i* regressus — *deinde nota* — i *Scilicet* Arelatum, *ubi forte non inepte et ex auctoris mente magis integre scriberetur*, In civitatem suam. *Illa autem MS. Arelatensis lectio multo mihi probatior videtur , quam alia quæ habebat.* In civitatis recessu : *hoc enim* Romam *potius denotaret.*

Annot. k *dele, et litteram transferens ad lin.* 1 *num.* 23 — quantum *k* in hac causa dictaverit, *sic lege* — F

k *Baronius* non mediocre specimen Christianæ modestiæ *editum ab* Hilario *putat*, dum ita exagitatus, tam a Pontifice quam ab Imperatore, tamen omnino conquievit, neque contrariis editis apologiis suam causam defendit ; cum alioqui id præstandi et vis eloquentiæ ipsi suppeteret, et jura a prædecessoribus prætensa suffragarentur. *Neque sane* (*ut Baronii verba stricte accipiam*) *quidquam in lucem dedisse publicam* Hilarius *scitur : et dictata illa aliud non fuerint, quam instructiones legatis Romam euntibus traditæ, quarum duplicatas, in Secretario Archiepiscopali servatas, facile viderit Auctor, si etiam ipse Archiepiscopus post Ravennium et Leontium fuit. Non tamen sequitur , quod opinatur Quenellius, ut eidem quoque visa sit* gestorum *in Synodo Romana* series, *cujus in epistola meminit Leo : neque enim necesse est ut hæc in Gallias missa fuerit, ubi sufficere debebat et poterat* prolata *a Leone*, post decursam cognitionem, sententia : *plus enim non solent Pontifices exhibere iis, quorum interest exitum alicujus causæ nosse.*

Ann. 1 *adde — et Arelat. Sed verba ista*, cum propositi tui tenax sis, *non videntur accipienda, de proposito tenendi ad extremum prætensi juris, contra Appellationes Romanas, uti censet Quenellius ; cum satis*

A *satis energiæ habeant, intellecta de sola constantia animi, inter adversa ac prospera testimonio conscientiæ suæ contenti. Similiter, quod neget Præfectus, meminisse se ultius in factis Hilarii arrogantiæ; ea solum facta respicit, quibus Auxiliaris interfuit; neque nos vetat Leoni credere, in conventu Episcoporum (cui non est verosimile Præfectum adfuisse) Hilario aliquid excidisse, quod Pontifici et assessoribus omnibus jure merito displiceret. Quæ licet non potuerint non fuisse ipsi Præfecto postmodum relata, politice tamen eorum quidquam se scire dissimulat; et volens Hilario modestiam etiam in verbis tenendam suadere, ejus in factis modestiam laudat, ut persuadeat facilius.*

N. 25 *lin.* 1 *Arel.* Abstinendo victu — *lin.* 9, *Idem,* aurum obrizum — *lin* 14 *a fine,* numeri — *Arelat.* niveo — *lin.* 12, pretioso, *Idem,* pretiosum — *lin.* 11 *nihil videtur omittendum, quia omnia sic etiam in Arelatensi habentur, — lin. 3 et ult. Arel.* et vidit... intellexit se esse migraturum.

N. 26 *lin.* 14 *Arel.* Cur non bysso circumdaretur. — *lin.* 6 *a fine, Idem.* Tinnivolum, *lin. ult. adde* — adjecit, *ex Arelat.*

NOT. 27* *Pag.* 33 *n.* 28 *lin.* 17 *Hiatum sic ex Arelat. supple*

B —Jordanis alveum avido se æstimatore sorbere. Quid est, Aurum æstimat ut lutum? nisi etc. *lin. 4 a fine, dele* — [pedes].

N. 29 *lin.* 9 *Arel.* necessitat... inferat.

N. 30 *lin. penult. ex Arelat. l.* fragore consono.

N. 31 *lin.* 15, Vitæ illius memoria — *Arel.* Vita illius in morte.

N. 32 *lin.* 2 Auctarium. *Arelat.* mendacium, *minus intelligibile.*

Lin. 4, 5, 6. *Arelat.* cum quibus dum laborans participat temporarios fructus, sine dubio æternorum compos efficitur gaudiorum, — *quod longe clarius.*

Lin. 8, prosperitatis, *Arelat.* posteritatis.

Pag. 34 *lin* 13 *Arelat.* eidem meritissime depu-

NOT. 28* tatur. — *lin.* 14 constitutus. *Idem,* constitutis.

N. 33 *lin.* 7, honoratis — *l.* — *honoraris* — *lin.* 8 *et* 7 *a fine, Arel.* variam modulationis dulcedinem. *lin.* 4 *possent restitui verba omissa.*

N. 34 *lin.* 6 *a fine. Arelat. minus recte* soliditatis, *pro* Sodalitatis.

Annotatio b *expungatur, restituto ut erat loco.*

c *Adde* — *Arelat.* Tinnivolentia, *sed in fine sequentis numeris repetit et scribit* Tinnivolum.

f *Adde* — *Arel.* cum ante B. Genesii altare sanctum corpus inferrent, *ita non designatur basilica*

C *alia; sed intra eamdem Basilicam nominatur altare, ante quod sepeliendus Sanctus erat. Ego in hanc ultimam lectionem propensior, dubii ipsius resolutionem ab Arelatensibus exspectabo.*

g *Adde* — *Ad hunc Episcopum, scripta est Sidonii Apollinaris epistola* 6 *lib.* 7, *supra allegata sub annum* 472; *nec forte diu postea ille superfuit, quamvis nullus ejus successor inveniatur ante annum* 506, *sicut nec decessor post an.* 420, *nominibus verosimiliter amissis. Episcopatum ejus etsi non exprimat Sidonius, haud obscure tamen indicat, cum ait,* sacratissimorum Pontificum Leontii *Arelatensis, anno* 462; Fausti *Regiensis, anno circiter* 462 *ordinatorum, et* Græci *Massiliensis sub an.* 475 *constituti,* urbe, ordine, caritate medium fuisse; *ut videatur circa annum* 468 *Episcopus ordinatus.*

h *Adde* — *Sed hi omnes in Cathedra Arelatensi: apparet autem ex mox sequentibus verbis,* successorum *nomine omnes eos Episcopos intelligi, qui ex ejus disciplina, vel ab ipso vel post ipsum, fuerant Ecclesiis regendis præpositi; ut nihil cogat, sed neque vetet aliquid, sub* S. Leontio *habitam hanc orationem fuisse.*

l *Indicatur excursio sub exitum Quadragesimæ instituta.*

n *lin.* 3 *adde* — *sed omnia habentur in Arelat. ut de eorum germanitate dubitare non debeamus. Hic porro clarissime Auctor ostendit etc.* D

Ad Vindicias, *velim in Margine notari Paginarum Historiæ Pelagianæ numeros, secundum posteriorem editionem: qui numeri quo consilio mutati fuerint, dixi in similibus S. Vincentii Lirinensis Vindiciis* 24 *Maji. Harum enim Auctor paginas citat secundum numerum editionis primæ. Sic ergo, in margine ut dixi, notabis; numero quidem priori paginam, posteriori columnam signari intelligens.*

DE S. GERONTIO ARCHIEP.

P*ag.* 44 *col.* 2 *num.* 5 adde — *Majum dicere debuisset. Dabimus ad diem* XXIX *ejus mensis, quo Sancti tres Martyres Tridentini coluntur, plenum totius rei gestæ narrationem, ex Italico Placidi Puccinelli; unde apparebit, Corpus* S. Gerontii, *in eadem cum* S. Ampelio *arca lignea inventum, in fundo altaris; quæ quidem arca medium inter duas plumbeas locum tenebat; a Sancto Archiepiscopo deinde transposita sacra ossa in plumbeam capsam fuisse, adhibitis involucris ex sindone* NOT. 29*

E *involucris, additisque ex ære inaurato laterculis, amborum nomina insculpta habentibus: ac denique sub novo altari locum illis datum esse ad cornu Epistolæ. Quamquam autem Ennodius* Gerontium *scribat, et hoc sequantur Mediolanensium plerique, Latine loquentes; cum tamen nomen Græcum sit* (Γερόντειος *quippe,* Senilis, *est;* γέρων, senex; γερόντιον *diminutivum neutrum,* vetulus) *dubitari non potest, quin rectius nomen istud per quartam, quam per quintam vocalem notetur.*

DE S. LANDO VEL LANNO M.

Hortæ et Bassanelli in Etruria.

P*ag.* 49 *n.* 1 *lin. antepen. post* — parte 4 — *adde* — *Acta illa ut nanciscerer lapidem omnem movi, sed frustra hactenus: aliud enim reperiri non potuit, quam ex vicino* Bassanelli *oppido, ubi corpus est, descripta tredecim disticha, in ecclesia Parochiali S. Mariæ existentia, sub fide et signo Carelli Milliti, Notarii publici, ex originalibus desumpta in quibus* Lannus *nominatur, æque ac in laterculo de quo infra. Utroque modo nomen scribere in titulo malui: posterius prælaturus, si certo crederem sub Diocletiano passum Sanctum, ut habet idem laterculus. Ille autem cur* Hortæ Patronus *vocetur, miratur noster Bernardinus Coccovaginus, Viterbii degens, et omnino asseverans, Hortæ Patronum non alium quam S. Ægidium haberi, incertum qua ex causa. Porro deficientibus Actis, eorumdem ex Ferrario compendium accipe:* NOT. 30* *Acta desiderantur.* F

2 Landus Sanctorum Martyrum *etc.*

Post num. 4, *quartum accipe ex Appendice pag.* 9*.

5 *Qui nos de præcepto* S. Eutychii *etc.* et in fine adde — *quorum forte Episcopus ipse fuit: nec enim illæ litteræ EPS, absque punctis notatæ si sint, aliud nobis significarent; et sic haberetur sensus nequaquam interruptus.* NOT. 31*

MIRACULA

Bassanelli, ubi corpus, descripta.

Vertitur in colubros, testudo inventa marito:
Porrigit ille preces, libera fitque domus.
II. In Tiberim lapsus rapidis raptatur ab undis:
Extincto Lannus reddit ab amne diem.
III. Inferni furiis agitata, et dæmonis arte,
Martyris insignem libera sentit opem.
IV. Incidit in turmas hostiles tempore noctis
Iste; necem vitat Martyris auxilio.

A v. Gutturis hunc morbus stygias vergebat ad undas,
Martyris ast oleo vita vocata redit.
vi. Non sua qui infirmo duxit vestigia ligno
Ad tumulum, stabiles retulit inde pedes.
vii. Debilis hic pedibus, longis delatus ab oris;
Ut tumulum tangit, gressibus ecce valet.
viii. Semianimis recubans, medica insanabilis arte
Invocat hic Lannum, tollitur atra lues.
ix. Actorum series sacri rata voce Senatus,
Plausibus ut sacris annuus esset honor.
x. Ad sacros cineres, capitis cruciatibus actus.
Vadit, datque preces : redditur ecce salus.
xi. Non medica lapis [hic] durus prodivit ab arte;
Sed venit e cœlo, Martyris auxilio,
xii. Mœnibus in præceps sublimibus acta jacebat
Ista : cadens sensit Martyris auxilium.
xiii Innocuus, vigiles pœnas tormentaque passus,
Confugit ad Lannum : nec mora liber abit.

Hic porro mea me valde conjectura fallit; si disticha istæc non fuerint, ante annos pauciores quam centum, subscripta picturis, miracula prædicta repræsentantibus, post translationem corporis, intra oppidanam Parochialem ecclesiam; aut verius post aliquam restaurationem veteris tumuli, circa quem fenestra esse dicitur, in quam B *caput inferant peregrini; et in pervigilio Sancti per totam diem audiunt quemdam quasi sonitum tympani, provocantis ad bellum; quod ut miraculo adscribere nolo, sic satis habeo indicasse; de Canonizatione autem, quam Distichon* IX *videtur indicare, optarem inveniri distinctiorem notitiam.*

DE S. THEODORO EP.

NOT. 32 **P***ag.* 50, *num.* 2 *lin.* 8 — Theodorus — adde — *Illustrissimus Valerius Comes de Zanis, a cujus erudito calamo habemus Italice Vitam S. Petronii, observationibus et testimoniis Historicis illustratam, marmoris illius figuram accurate dimensam nobis misit, sic ut altitudo palmum unum cum triente æquet, latitudo palmos tres non integre compleat : cujus superficies tota plana est, nisi qua litteræ, bene Romanæ, nec, præter inæqualitatem nonnullam ac ruditatem, quidquam barbarum spirantes inscribuntur hoc modo.*

C *Epitaphium*

HIC REQVIESCIT IN PACE THEODOR
VS.

Nullum aliud toto lapide signum, ne Crucis quidem : quapropter, et propter initium scriptionis, sumptum a summo margine, et per duas ultimas nominis VS *resumptum ad caput secundæ lineæ, mihi persuadeo, solis primis verbis inchoatum hic haberi, quod sculptori propositum fuerat, Epitaphium; quodque debuerit totam lapidis planitiem implere; sed casu aliquo superveniente intermissa sculptura, sic imperfecta remanserit. Sed a quo tempore? Id sane difficile est conjectatu. Forma characterum, qualem dixi, suadet id factum ipso* VI *seculo vel* XV : *medio enim ævo in scripturis istiusmodi usus talium litterarum, vel nullus, vel exiguus fuit.*

Chirothecæ.

3 *Idem qui supra Masinius, in priori parte ad hunc* v *Maji asserit, ecclesiam Sanctorum Naboris et Felicis nunc esse Sanctimonialium; adde, ex prælaudati Valerii instructione, eas esse Ordinis S. Claræ, eique substructam haberi cryptam, in qua monumentum prædictum conspiciatur. Asserit etiam idem Masinius, ipsius* S. Theodori *Chirothecas etc.* — in fine adde — D *His novissime accessit etiam prælaudatus Comes, veram sui nominis formam sub anagrammatismo dissimulans, et* Aurelius de Anzis *dici volens, in sua Bononia sacra, anno* 1680 *impressa, qua Sanctorum ac Patronorum Bononiensium Vitas compendio legendas tradidit, ac pag.* 49 *egit de* Theodoro, *Celsum Faleonium secutus : cum quo etiam appendit, veluti rem sub ejus Pontificatu imprimis memorabilem,* S. Proculi Episcopi Narniensis *adventum Bononiam, quem Gothorum Rex Totilas decollari jusserit, ex inde communi cum* S. Proculo Milite Martyre, *et arca conditum et cultu honoratum; quos ne gratis dividi suspicetur aliquis, facit duplicis corporis simultanea inventio, anno* MCCCLXXXX *consignata apud Faleonium pag.* 55.

Scriptores vitarum ejus recentes,

quorum aliqui jungunt S. Proculum Ep. Narniensem, quasi Bononiæ cæsum,

sed de hoc id negant Narnienses,

4 *Verum sic comprobata* Proculorum *Bononiæ dualitas, nequaquam verosimile facit (quod neque Inventionis prædictum monumentum ponit)* Proculum *istum,* Episcopum Narniensem *esse : quod S. Antoninus, loco necdum a me reperto, primus videtur asseruisse; adeoque ex cognita S. Proculi Interamnensis ætate et morte, nihil habemus pertinens ad historiam* S. Theodori *Bononiensis; maxime cum Narnienses sustineant, suum* S. Proculum, *apud se mortuum et* E *sepultum; vetustiorem suam possessionem facile defensuri, contra novitiam Bononiensium prætensionem. Quid igitur si* Theodorus *prius obierit, quam Gothi sub Totila Æmiliam percurrerent; et Bononiæ Episcopum invenerint ipsummet* Proculum; *sed a Narniensi diversum? Certe Episcoporum* Theodoro *suffectorum nomina, usque ad Luminosum, uno post seculo ordinatum, latere agnoscit Faleonius; quamvis Ughellus novem intermedios numeret; et qui hos ipsi indicarunt duos distinguunt* Theodoros, *quorum secundus præfuerit Ecclesiæ anno* DLVI, *ut inter utrosque mediasse potuerit* Proculus. *Sed de his certiora forsan* I *Junii, quo* S. Proculus Miles, *imo et* Proculus Episcopus *Bononiæ colitur.*

et qui Bononiæ cæsus est forte fuit successor S. Theodori.

DE S. ANGELO CARM. M.

P*ag.* 60 *num.* 19 *sub finem delenda parenthesis, pro qua post ultimum verbum* manebat — *adde* — NOT. 33 sub hac forma. *Exprimebatur hic delineatione perquam rudi forma ipsa; quam ut melius potuit exprimendam lignea sculptura curavit prælaudatus P. Daniel parte* 2 *novi Speculi Carmelitani, continente Sanctorum Vitas ad diem* XV *Augusti, pag.* 552 F *num.* 1252 : *ubi hic ipse Actus totus refertur, et operculum arcæ exprimitur, convexe assurgens atque in ovalis figuræ umbonem desinens, fortassis ex post accepta delineatione accuratiori quam nos viderimus, assurgente pyramidaliter operculo.*

Pag. 82, *n.* 87 *lin.* 6 *lege* — ad trapetem *c* seu molam oleariam acuendam *et pag.* 84 *sit Annot. c* NOT. 34 Item per conciare un molino centimolo, *quam esse vocem Siculis et Neapolitanis significando* trapeti *usitatissimam, docuit me p. m. Franciscus Pandonus, extrema in ætate tam fervens ad legenda Sanctorum Acta, et quidquid correctione putabat egere annotandum, ut eum exemplo esse optem pluribus, tam nostris quam externis, qui legentes hæc Sanctorum Acta, non possunt subinde non etiam aliqua observare, quorum non monitos esse conveniret. Obiit autem optimus et eruditus senex exeunte anno* 1685, *haud vane auguratus, cum* 2 *Junii mihi Perusio mitteret postremas suas in* 3 *Tomum Maji Notas, eum sibi ultimum esse, verosimiliter non visuro* 4 *ac* 5 *Tomos, quod editos intellexerat.*

Atque hæc in corpore ipsius diei v *correcta velim : ad Vitam in Appendice examinatam et inde huc referendam supersunt, explicationis clarioris et confirmationis*

A *tionis majoris causa, addenda quædam: quæ tamen, cum non sint prorsus necessaria, in aptius tempus differuntur; fortassis nec danda quidem unquam, si ii quorum interest, nihil ultra urgeant. Interim pauca hæc menda corrigere.* D

*Pag. 53 * n. 1 lin. antep. l.— nihil habens certo verum, quod substituunt pro jam certo notis falsis.* NOT. 35*

NOT. 36

DE SANCTA JUTTA VIDUA

SOLITARIA CULMZÆ IN PRUSSIA.

D. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De recentioribus auctoribus Vitæ, et veteri MS. Processu qui desideratur, ad dubia de ætate aliisque adjunctis resolvenda.

ANNO MCCLXIV. S. Juttæ in Culmiensi Culmenzeæ Cathedrali,

Culmigeria, *extrema Prussiæ Poloniam majorem versus provincia*, Colmarchslandia *Germanis nuncupata, primum Episcopum accepit* Christianum, *sub titulo Episcopi Culmiensis circa annum* MCCXXII, *una cum aliis tribus Episcopis in Prussia, confirmatum ab Innocentii Papæ IV Legato, ad id misso sub annum* MCCXLIII, *uti in Apparatu ad suum Prussiæ Chronicon scribit Gaspar Schutzen. Christiano* Heidenricus *sive* Heinricus *successit: qui illectus commoditate* Culmenzeensis, *sive ut Prutheni scribunt* Culmzensis *vel* Chelmzensis *oppidi, in ipso diœcesis meditullio siti, dimissa* Culmia, *in provinciæ Supranominatæ limite ad Vistulam posita, ibidem instituit Cathedralem ecclesiam: quæ quia passim vocatur* Cathedralis Culmensis, *multis dedit occasionem errandi, et* Culmam *seu* Culmiam *cum* Culmenzea *seu* Culmza *confundendi: idque contigit etiam nonnullis agentibus de* B. Jutta *sive* Judittha *vidua* (Ottam *nominant Prutheni*) *quæ prædictam ecclesiam Cathedralem illustrem reddidit patratis ad tumulum suum miraculis. De his cum quindecim post ejus mortem annis informativus, ut nunc loquimur, factus esset a Clero Culmzeensi Processus, suæque Sanctitati missus; licet impetrata Canonizatio non fuerit (quod quidem sciatur) perrexit tamen illa, cum consensu Ordinarii, ut Sancta invocari, exponique in statuis ac picturis, et annuum ejus festum agi* v *die Maji, sicuti post cultum ejusdem* B. Juttæ *anno* MDCXXVII *instauratum, testatur P. Fredericus Schembek, in Vitis Patronorum Prussiæ, ipsius scilicet* Juttæ *et* Dorotheæ Pruthenæ, *atque* Joannis Lobedavii, *Polonice compositis editisque Thorunii anno* MDCXXXVIII.

B

sepultæ et 5 Maji cultæ,

C

Vita habetur Polonica, ex MS veteri Processu sumpta:

2 *Habuit hic, ut in principio præfatur, dictæ Informationis copiam*, quæ etiam inventa fuit in Episcopatu Pomesaniæ, anno MDCXXI die XIII Julii, inter codices perquam antiquæ Bibliothecæ apud Pelplinienses Cisterciensis Ordinis Monachos, in membranis descripta ante aliquot centenos annos; et mox post inventionem pro munere singulari præsentata Serenissimis Poloniæ Regibus, Sigismundo III atque Constantiæ uxori ejus. *Præter hanc autem copiam, addit idem Auctor, usum se* alio exemplo ejusdem Informationis, reperto in Montoviis Magnis, apud ecclesiam SS. Petri et Pauli, sub Malborgo, in Episcopatu Pomesaniæ. *Allegat denique Germanorum et Pruthenorum Chronica, Annales ecclesiasticos Bzovii, et Fastos Marianos Bavariæ, ut qui hac nostra ætate de illa scripserint. Fastorum Marianorum Auctorem majori ex parte fuisse Hieremiam Drexelium, nonnullorum suspicio est, fundata in styli similitudine: sed quidquid ejus sit, primum illos edidit Monachiensis Sodalitas anno* MDCXXX, *id est triennio post Drexelii mortem: et qui* S. Juttæ *elogium iisdem ad* v *Maji inseruit, auctorem solum allegat Bzovium: hic vero in Annalium Tomo* XIII, *sub annum* MDCXV *Romæ vulgato, ac deinde Coloniæ recuso, verbotenus descripsit Martinum Baronium, Jaroslaviensem Clericum, post Vitam B. Stanislai Casimiritani addentem Catalogum aliorum Sanctorum Polonorum, quo in opere, sub nota anni* MDCIX *impresso, pag.* 42 *Vita istæc continetur; adeo ut huc refundatur tota auctoritas aliorum duorum: ipse vero illam desumpsisse profitetur*, ex ecclesia Cathedrali Chelmzensi; *sed ea miscet, quæ cum præfata informatione nullatenus concordant.* E

Quis elogium est in Fastis Marianis ex Bzovio

Polonica illa, præter attestationem Vicarii Gen. Culm.

3 *Hanc ut nanciscerer omnem lapidem, sed frustra movi, per me perque R. P. Joannem Hansler, in Collegio nostræ Societatis Jesu Thorunii Concionatorem Germanicum: per quem prædictas Polonicas Vitas acceperam, sub legitima attestatione atque sigillo*, Reverendiss. Thomæ Szule, Præpositi Cathedralis, et Lubaviensis Vicarii in Spiritualibus, atque Officialis Culmensis Generalis; Nos *inquientis*, optimam habentes scientiam de omnibus his quæ de B. Jutta scribuntur in Vita, typo expressa nobisque præsentata, sic vel ipsis tabulis antiquissimis et imaginibus in ecclesia Cathedrali Culmensi ad parietes affixis testantibus; intra contenta omnia, tamquam vera, probanda et ratificanda censuimus, prout approbamus et ratificamus præsentibus, quas ad majus robur manu propria subscriptas sigillo officii communiri jussimus. Culmzæ die x Februarii MDCLXXX. *Major autem Vitæ isti accedit etiam ex eo auctoritas, quod inter Deponentes de Vita et virtutibus* B. Juttæ *dicat num.* 14 *Auctor fuisse ejus successive confessarios, quos num.* 12 *nominarat*, B. Joannem *prædictum, et* Heinricum Episcopum Culmensem. *Lucas Waddingus in Additionibus ad annum* MCCLXXI, *ex MSS. monumentis Provinciæ Poloniæ, scribit circa istum annum obiisse* Joannem: *sed si* Jutta *obiit anno* MCCLXIV *(sicuti in ejus veteri monumento suis olim oculis se legisse ait num.* 14 *Vitæ Auctor) et annis* 15 *post hujus mortem testimonium de ea dixit* Joannes, *oportet ut Vitam produxerit ultra annum* MCCLXXIX. *Interim P. Fredericus Schembek, in Vita ejus Polonice edita, eodem quo* Juttam *anno die* IX *Octobris, obiisse etiam* Joannem *asserit.* F

nititur testimoniis Confessariorum:

quorum unus Heinricus Episc.

4 *Optarem profecto originalem Processum inveniri, ad definiendum, an et quomodo ibi Confessarii nominentur: valde enim perplexum me reddit, quod eorum alterum* Heinricum, *Fredericus dicat* ex Provinciali Prædicatorum factum Archiepiscopum Ardmachanum in Hibernia, inde ad Culmiensem Episcopatum translatum in Prussiam, servato semper in Apostolicis Bullis Archiepiscopi titulo: *hoc enim omnino videtur idem esse, quem Culmzensis, Cathedralis fundatorem, ex Prædicatorum Ordine, indigitat supra laudatur Gaspar Schutzen, urbis Gedanensis seu Dantiscanæ, Pruthenis proximæ, Secretarius, anno* MDXCIX *scribens, et Culmensium Episcoporum seriem perquam accuratam texens: hic autem illum obiisse scribit anno* MCCLIV *die* I *Julii, cui post septennem Sedis vacationem successerit*

AUCTORE D. P. sed hic non potuit fuisse nisi Heinricus 2,

A cesserit Fredericus, anno MCCLXXIV Martii XXV defunctus; tum Wernerus, ex Ordine Teutonicorum Cruciferorum, mortuus MCCXCI die XX Octobris; ac denique Heinricus alius, usque ad annum MCCCI et XXV Novembris: adeo ut, si vere Heinricus, confessarius Juttæ, de ipsa deposuit; intelligendus sit hic secundus, qui adhuc in minoribus constitutus, absente B. Joanne, Sanctam audiverit, fortassis ut Parochus Culmzeensis, postea vero factus Episcopus sit; quod occasionem dederit, ipsum cum primo ejus nominis confundendi.

si Sancta obiit an. 1264,

5 Altera difficultas, cui solutio aliqua esset ex Processu petenda, inde oritur, quod cum omnes absque differentia dicant Sanctam obiisse die V Maji; Fredericus noster addat eum diem fuisse vigiliam Ascensionis Domini: hic enim concursus, neque in notatum ab eo annum MCCLXIV cadit, quo Pascha celebratum est XX Aprilis, atque adeo Vigilia ista cecidit in XXVIII Maji; neque in annum MCCLX, quo Sanctam obiisse scribit Martinus Baronius, et ex eo Bzovius, quia is annus habuit Pascha die IV Aprilis, adeoque Ascensionis Vigiliam die XII Maji; solum autem talis concursus reperitur fuisse annis MCCLV, LXVI, LXXVII et LXXXVIII, habentibus Pascha XXVII Martii, nec unquam postea per annos

tunc autem 5 Maji non fuit Vigilia Ascensionis;

B quinquaginta, sicuti nec ante per alios sexaginta annos. Quapropter si hujusmodi combinationis fundamentum aliquod in ipso Processu inveniretur, cogerer vereri, ne obsoleta ac fere extrita inscriptio deceperit oculos ipsius, licet attentissimi, Frederici; ut ubi legebatur, MCCLV, V, et extritum erat nomen mensis MAJI, ipse putaverit legi MCCLXIV: nam etiam X pro V debent vidisse illi, qui Martino Baronio dictaverunt annum MCCLX, V MAII. Hæc autem conjecturalis correctio si posset cum veritate dictoque Processu conformari, consequenter mutandus esset ordo Confessariorum; dicendumque, quod vere Henricus I, Culmensis Episcopus, Sanctæ quoad in Prussia vixit a Confessionibus fuit: mortuo autem ei successerit Joannes, qui postmodum anno MCCLXX juratus dixerit, tam quæ noverat ipse, quam quæ ex Episcopo Heinrico audiverat de eadem narrari.

sed bene an. 1255:

6 Non capto etiam, quomodo Auctor noster num. 14, ad eorum confutationem, qui volunt S. Juttam fuisse uxorem Comitis Querfurtensis, quæ expiatura crimen imperatæ a se necis filiorum septem, quos uno partu effuderat, post multa annorum curricula, cum eorum a patre servatorum unus Meingoldus nomine esset Magister Provincialis Cruciferorum in Prussia, illuc venerit; et ex iis quæ secum e Germania detulerat thesauris, Heinderico Episcopo oblatis, ecclesiam Culmzæ Cathedralem fundaverit: non capio, inquam, quo-

Fabula eam faciens uxorem Comitis Querfurt.

C modo ad istam fabulam refutandam, Fredericus alleget Historiæ Polonicæ scriptorem Cromerum quasi is scribat libro suo VII ad annum XCCXXII, quod in Prussiam S. Jutta venit, non cum multitudine monilium vel thesaurorum ad ædificandas magnifice ecclesias, sed cum baculo quo corpus sustentabat, et pane Christi causa emendicato. Volvo enim et revolvo Cromerum toto libro, non solum septimo, sed etiam octavo et nono, et quidquid ibi habet ab anno MCXCVI usque ad MCCLXXX, nec ullum de Jutta verbum invenio. Fabula tamen illa, quam eversam cupiebat P. Schembek satis per hoc refutata manet: quod, sicuti ipse annotavit, Comes ille Quenfurtensis inter Magistros Provinciales per Prussiam, non Meingoldus (hic enim undecimus fuit in ordine Provincialium, a Sternbergh cognominatus) sed Meinike seu Meingardus, in eodem ordine decimus tertius, Magisteriatum suum dumtaxat iniverit anno MCCLXXXVIII. Qui tamen si ex eadem, unde S. Jutta, familia Sangherhausana processit (de quo nobis non constat) et hoc titulo voluit apud ipsam in eadem capella sepeliri (quomodo constat in ea aliquem Magistrorum vel Generalium vel Provincialium fuisse sepultum) apparet occasio fundatæ super ejus nomen fabulæ.

aliunde certius quam ex Cromero refutatur,

7 Ceterum si fundamento aliquo niteretur adventus Sanctæ in Prussiam, circa annum MCCXXII; venisset D eo illa intra decem primos inductæ ibidem fidei annos. Etenim Culmensis Episcopatus fundari cœpit, Conrado Platzcensi Episcopo et Duce Mazoviensi, Culmigeriam ad dotem ecclesiæ cedente in favorem Christiani, a se istic ordinati, prius diu quam Culmzensis Cathedralis fabricaretur: atque adeo S. Jutta, non solum quatuor, sed triginta quatuor ut etiam annis totis quadraginta vixisset in Prussia, quot solum annos toti ejus vitæ assignat Martinus Baronius. Tanta vero mora temporis, si aliquid solidæ auctoritatis pro ea adferretur, non displiceret mihi; licet ea posita oporteret Sanctam fere octogenariam obiisse. Non enim prius e patria sua exiisse dicitur, quam liberos omnes in religiosum statum collocasset; adeoque esset quadragenariæ quam tricenariæ proprior. Verum deficiente fundamento idoneo ad tantam ætatem Sanctæ arrogandam, hoc solum statuere possum, absque originali textu sæpedictæ Informationis nihil certi posse in his omnibus definiri; postquam constat eum qui ipsum habuit perperam subduxisse rationes temporum, nec scitur ubi vel quomodo erraverit, assumens aliquid quod in Processu non erat. In eo Processu neque annum Christi, quo conditus; neque nomen Episcopi, sub quo formatus; aut Pontificis, ad E quem directus est, inveniri, vix est credibile: proinde ipsum originale reperiri nobisque communicari iterum atque iterum opto.

Fundamento etiam caret, quod circa an. 1222 illa in Prussiam venerit.

8 Interim quoniam debentes de S. Jutta agere proprio cultus sui annui die V Maji, moram indulsimus nobis, si forte nancisceremur Processum istum antiquum; nunc ipsam referimus in Appendicem, optantes ut in altera, siquando fiat, operis hujus editione restituatur ei locus suus, dies inquam Maji V, quem verosimiliter suo obitu consecravit, quocumque demum is anno contigerit. Lucas Waddinghus in Additionibus ad Tomum 2, in calce tomi 7 excusis anno MDCXLVIII, compendium aliquod Vitæ ex Frederico Schembek nactus, ex eoque asserens anno MCCLXII in Vigilia Ascensionis obiisse Sanctam; cum de suo addidisset, quod, assumpto tertii Ordinis S. Francisci instituto, omnem a viro sibi relictam possessionem in pauperes distribuit, occasionem Arturo a Monasterio dedit, ut subductis nescio qualiter calculis insereret ipsam secundæ editioni sui Franciscani Martyrologii ad XXX Aprilis: sed idem Arturus, errore animadverso, correxit eum in suo Gynecæo sacro, reposuitque ad XXVIII Maji: in Annotationibus vero reprehendit Joannem le Paige, quasi is in Blibliotheca sua Præmonstratensi lib. I sect. II, eam tertio Ordini Præmonstratensi adscripserit. Hic tamen aliud non dicit, F quam ecclesiam Cathedralem Culmensem a prima sua institutione regularem fuisse; idque probat ex Vita B. Juttæ, Oblatissæ ejusdem ecclesiæ, a Martino Baronio edita: et in ipsius Sectionis titulo clare profitetur, dare Catalogum Patriarchalium, Metropolitanarum, et Cathedralium ecclesiarum, in quibus Canonicus Ordo floruit, absque ullo discrimine Congregationum, in quas ille dividitur: quod etiam patet ex nominibus plurium ecclesiarum, quas suo Ordini Præmonstratensi adjungere ne quidem per somnium Pagius potuit; et de S. Jutta aliud in ipso non legerat Arturus, quam quod modum vivendi feminarum, sub Regula Canonicorum Regularium S. Augustini, quorum erat Cathedralis Chelmzensis, quas Oblatas seu tertii Ordinis vocant, imitari decrevit. Equidem nulli particulari Ordini adscribere S. Juttam volo, nulli tamen plus juris in eam esse dixerim, quam ei cujus ecclesiam frequentabat, si vere Regularis ordo ibi fuit ab initio institutus, quod non satis probatur. Porro quod Vitam Polonicam prælaudatam attinet, ejus interpres mihi (nec enim Polonicam linguam intelligo) fuit Rev. D. Joannes Snim, Sacerdos Polonus, a quo explicatum mihi Schembekii sensum meis verbis Latinius reddidi.

Cur hic de ea agentes,

ipsam nisi Ordini adscribamus.

VITA

A

VITA

Ex Polonico P. Freder. Schembek S. J.

Interprete R. D. Joanne Snini Polono.

CAPUT I.

S. Juttæ in Thuringia natales, conjugium, viduitas, et impensa ægris ac leprosis cura.

Nata Sangherhausii in Thuringia,

Landgraviatus Turingicus in Germania, Saxonico ac Brunswicensi Ducatibus adjacens, inter alia numerat oppidum *a* Sangherhausen, in Comitum Francemburgensium possessionem *b* nunc translatum, quod olim perantiquæ prænobilisque familiæ de Sangherhausen, ex Ducibus *c* Brunswicensibus ortæ, sedes patria fuit. In eo postquam Religionem avitam evertit superstitio nova, nihil spectabilius esse putatur veteri simulacro quodam, sesquicubitum alto, ex ignota materia sic composito, ut formam humanam toto corpore referat, genibus nixam B et manus ante pectus complicantem, os vero et labia protrahat in modum canis: cui cum per foramen in capite patens infusa est aqua, applicatum igni sudare mox incipit, et per os jaculari scintillas tam copiosas, ut nisi in atrium arcis bene amplum efferretur, quoties spectaculi talis honor exhibetur advenis, domorum tecta possent incendi *d*. Cum autem ibi adhuc staret res Catholica, commendabilior multo locus erat natalibus hujus illustris Matronæ, ex eadem familia Sangherhausana *e* prognatæ, quæ in baptismate dicta est Jutta, sive Judith, nomine et in sacris Scripturis noto, et perquam familiari etiam in Regum Principumque palatiis.

et a pueritia pietati addicta,

2 Hæc ipsa in pueritia, annos supergressa pueriles, non tam humano parentum suorum, quam divino Spiritus sancti magisterio, cœpit Deum cognoscere bonorum omnium largitorem, rerumque transeuntium vanitatem: quam identidem recogitans, nihili ducebat omnia quibus seculi amatores inhiant tam insano affectu, soliusque Creatoris pulchritudini ac majestati demirandæ inhærebat. Hinc puerile nihil in moribus præferens, conscientiæ munditiam satagebat custodire; et corpus jejuniis vigiliisque macerans, spiritui curabat subjugare. Fugiens otii, laborum patiens, silentii amans, et inutiles fabulas valere jubens, solitudinem ab hominibus præsertim masculis sectabatur: C cum Deo vero in oratione frequens, mirabiles ab eo collustrationes mentis consolationesque magnas referebat *f*. Cumque decennii ætatem supergressa in omni virtutum exercitio magis magisque proficeret indies, Deumque enixe deprecaretur, ut vitæ suæ ordinem statumque futurum dirigere ad suam voluntatem dignaretur; eo revelante cognovit, matrimonio quidem jungendam se, verum non admodum diuturno; et quotquot in eo gigneret liberos, ad Dei servitium speciale educaturam.

intelligit se matrimonio destinatam:

in qua partes bonæ matris-familias explens,

3 Ergo tradita viro, illustris utique et antiquæ nec sibi imparis nobilitatis *g* (non tamen Marcgravio Querfurtensi, ut putarunt aliqui, infra clarius refutandi) facta est matronis aliis exemplum sinceræ erga Deum devotionis, reverentis erga maritum obedientiæ, materni affectus erga domesticos, Christianæ discretionis erga famulos, commiserationis minime affectatæ erga pauperes, ceterarumque suo statui congruarum virtutum: cui etiam congruum adhibebat vestitum, sic tamen ut ab eo ostentationem ac luxum abesse vellet. Hortanti autem marito, ut ne sumptibus parceret corpori quam posset magnificentissime ornando, respondere solebat; nequaquam parcimoniæ respectu absterreri sese a superfluis sumptibus in vestes faciendis, sed quod stultum videretur eos impendere membris, in fœtidam putredinem aliquando abituris; quos præstaret indigentibus subditis aut alioqui pauperibus commodari, vel in alios magis necessarios usus servari. Quidquid sibi a familiæ curis inexcusabilibus supererat temporis orationi dare solita, satagebat ut subditi sui omnes in Dei timore radicati atque fundati Christiane viverent, et fabulas ludosque impudicos caverent. Imprimis tamen curabat, ut liberi *h* sui a pueritia ad Dei cultum mundique contemptum informarentur: pro quibus cum Deum indesinenter oraret, meruit iterum certior fieri, quod omnes religiosum statum amplexuri, in eoque essent feliciter perseveraturi.

D *EX POLON. FRIDER. SCHEMBEK.*

neque negligens sui spiritualis profectus,

et ad Christi sequelam invitata,

4 Et hac promissione confirmata fuit in desiderio atque proposito amplectendi aliquando voluntariam et Evangelicam paupertatem, exemplo S. Elisabethæ *i* Turingiæ Landgraviæ in cujus olim dominiis nata erat. Cum vero istud animitus peroptaret, apparuit ei D. N. Jesus Christus, specioso ac sereno vultu, respondens cogitationibus ejus ac dicens, Sequere me. Quam illa visitationem gratanter E accipiens, etiam ad alia quædam responderi sibi ab eo petiit obtinuitque; et tanto exinde amoris incendio correpta est, ut corpus alioqui sanum ei ferendo impar omnino defecerit; et ut domestici, animam agere rati, Dominicum Sacramentum ei adferri curarint. Erat hoc oleum igni addere: itaque eo sumpto magis etiam magisque defecit: deinde vero rediit ad pristinas vires: sæpe postea idem pati solita, ex desiderio videndi Dominum suum, eique debitas in æterna gloria laudes reddendi. Neque in ipsa hærebat cœlestium istarum visitationum fructus, sed etiam ad maritum transibat: qui, conjugis exemplo seipso melior quotidie factus, divinoque pariter exardescens amore, Hierosolymitanum suscepit iter; obeundisque locis humanæ redemptionis mysterio sacratis (quod etiam S. Elisabethæ marito *k* contigit) occupatus atque immortuus, diem ibi supremæ resurrectionis expectat.

eo defuncto et liberis Religioni traditis,

5 Non exanimavit hic nuntius Juttam; sed ei excipiendo præparata jam pridem et divinorum promissorum recordata, curam suam omnem transtulit ad liberos, religioso statui aptandos educandosque; proprii interim profectus haud negligens, ut juxta Apostoli præceptum castam coleret viduitatem, non circumeundo otiose domos alienas, sed prospiciendo suæ, interimque observationibus, F et orationibus instando die ac nocte, Dominicæ imprimis passioni meditandæ intenta. Postquam vero liberos suos omnes, sicut promissum sibi fuerat, pro voto suo in Religione constituit; recordata ejus qui mandaverat ut sequeretur se, quidquid habebat pretiosum in vestibus, monilibus ac supellectile, possessiones quoque suo juri relictas, de consilio Confessarii, pia liberalitate erogavit: Christique amplexa paupertâtem, nequidem in quo caput reclinaret servatum voluit. Assumpta deinde vili tunica ac fune præcincta, cœpit inter mendicabula stipem quærere, ab iis quibus antea ut domina imperaverat; nec solum sibi, sed etiam cæcis claudisque (quibus secundum sanctum Job pes erat et oculus) ad manus illos ducens, omnemque mundi superbiam ac fastum generoso pede conculcans.

omnia terrena abdicat,

seque pauperum obsequiis peregre tradit,

6 Perculit inopinatæ mutationis novitas universos, varieque affecit: aliis factum ridentibus et fatuam reputantibus, aliis ipsam ut sanctam commendantibus. Horum laudes ut declinaret, peregre sibi vivendum esse constituit, ubi ignota omnibus, paupertatem, non qualemcumque, sed

EX POLON. FRIDER. SCHUMBEK

A sed despectam extremamque toleraret; prout reipsa fecit, sæpe nec tantum quidem panis mendicato accipiens, quantum ejus necessitati esset ad aquam satis; gratiasque interim Deo agens pro molestiis et opprobriis sibi obvenientibus, et inclementes hospites eidem commendans. Placuit Sponso cœlesti generosus hic, non divitiarum deliciarumque dumtaxat, sed etiam propriæ æstimationis despectus; ita ut aliquando ei apparens dixerit, Omnia mea, tua sunt; et omnia tua, mea. Qua Domini erga se benignitate ad magis magisque sese abjiciendum stimulata, statuit ad amplioris humilitatis patientiæque exercitium, vicatim ac pene ostiatim perquirere ægros infirmosque, etiam leprosos aut alio fœtido morbo abominabiles, quorum tergebat ulcera, obligabat vulnera, sordes abluebat, de civitate transiens in civitatem.

præsertim leprosorum;

7 Hæc agentem contigit aliquando ministrare mulieri, cui lepra sic maxillas corroserat, ut præbitum moribundæ Corporis Christi viaticum nulla ratione potuerit deglutire: quod animadvertens Jutta, et naturalem horrorem fortiter superans, lingua sua ori putri inserta, sacram Hostiam exinde

ex cujus unius ore sacram Hostiam sumens,

B abstulit sumpsitque ipsa: unde et contigit, reddente vicem Domino quem isto actu honoraverat, faciem ejus tota die mirabiliter fulgere in conspectu omnium pariter istic versantium: tertioque ei apparens Sponsus suus, primum cum dilecto discipulo Joanne ipsam reclinavit supra pectus suum; deinde vulnera fecit palpare cum Thoma; ac denique ejus labia suo lateri admovens, cœlestem ex eo dulcedinem sugendam præbuit. Quibus visionibus et apparitionibus ne quam illusionem suspicaretur inesse, dedit eidem quoque intelligentiam Scripturarum, sic ut de subtilissimis etiam mysteriis diserte ac plane disserere posset, secundum sanctorum Patrum atque Doctorum sensum, licet eos numquam ipsa legisset. Præterea auxit in ea contemplationis gratiam circa passionem et gloriam Christi, sanctissimæque ejus Matris super omnem creaturam evectæ, cum ardentissimo moriendi Christoque suo fruendi desiderio, et profundissima humilitate, qua ob minimam quamque in Dei pauperumque obsequio negligentiam ipsa se deprimebat despiciebatque ex animo.

triplici Christi visione remuneratur.

8 Postmodum considerans de Christo dictum a Propheta, vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit; et nos reputavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum;

Quare ad talium curam unice se transfert,

C solis leprosis statuit deservire, tamquam dominis suis, nihil ab illis accipiens seque herbis sustentans. Et aliis quidem supervenientibus proponebat ob oculos Christi exemplum, docebatque per ejus imitationem via certissima tendere ad cœlum; leprosis vero ipsis præscribebat congruam cujusque conditioni regulam vitæ quam tenerent; infinitosque interim labores eorum causa exhauriebat, hieme æque ac æstate nudis gradiens pedibus. In tali ministerio longum aliquod iter ingressam, comitantibus mulierculis aliquot, cum dies defecisset, et procul abesset desideratus terminus, sociasque teneret horror viæ per densas tenebras continuandæ; procidit in faciem Deumque oravit. Et ecce ab Oriente improvisum solem, qui tenebris fugatis iter expedivit, usque dum, emenso duarum leucarum itinere, pervenirent quo cupiebant. Mirabantur in earum adventu hospites, quomodo mulierculæ, pauperes viarumque ignaræ, per ejusmodi tenebras iter rectum tenere potuissent; et comperto ex aliis quod acciderat, dederunt occasionem pictoribus, mortuæ postea imaginem pingendi cum sole in manu, sicut Israelitici populi Dux Josue pingi consuevit.

et eaque nocte ob transmirabilis solis claritate utitur:

9 Ipsa vero, ex illa miraculose sibi ostensa claritate, assurgens ad desiderium claritatis æternæ, quam

D Sponsus ejus cum Sanctis inhabitat, eoque desiderio mire æstuans, totos fere quatuordecim dies absque cibo transegit: quando apparens ei Christus, ita eam reddidit de sua salute certam, ut optionem ei faceret, velletne ea statim frui, an diutius pro ipso laborare ac pati. Non dubitabat Jutta utrum eligeret: proinde, actis, Deo gratiis, panis modicum sumpsit; eoque ut prius confortata, ad pristinas vitæ austeritates etiam hoc adjecit, ut suo pani cinerem misceret pro sale, nec nisi in nuda humo somnum caperet, corpusculum suum supra humanas vires attenuans flagris, jejuniis, orationibus, et nihilo tamen minus leprosis suis serviens. In quorum obsequio cum aliquando candentem ab igne tripodem ferreum *l* quasi extra se rapta contrectasset, idque ab aliquibus visum esset, et re vulgata inciperet cunctis in veneratione haberi, statuit inde commigrare alio: atque a consulto ex more per preces Domino intellexit, gratum quidem esse, quod eatenus præstiterat leprosis obsequium; se tamen velle, ut illo dimisso, divinarum rerum contemplationi unice se traderet.

postea 14 diebus impasta manens,

cum etiam ignitum tripodem illæsa tractasset, secedere statuit.

l

ANNOTATA.

E

a Sangherhusii *descriptionem et iconismum habes apud Merianum in topographia Saxoniæ et Thuringiæ, edita an.* 1650, *pag.* 164, *dicentem istic anno* 1083 *fundatam primariam S. Udalrici ædem a Thuringiæ Comite Ludovico, Desultore dicto, quia ex turri in qua vinctus custodiebatur, post quam illi Sancto se devoverat, sine noxa desiluit, cujus etiam ibi sepulcrum hodieque monstratur.*

b *Tabulæ Genealogicæ Nicolai Rittershusii, pro seculo* 14 *inter Brunswicenses habent* Magnum-Pium *cognomento* Sangherhusanum: *et hunc Merianus primum ait in possessionem ejus loci venisse; sed anno* 1367 *prælio captum, pro sui liberatione oppignorasse illum, deinde et vendidisse an.* 1370 *Thuringiæ Misniæque Comitibus, quorum scilicet antiquitus fuerat, et penes eos etiamnum manere. An autem ab his profluxerint* Francemburgenses Comites, *nondum comperi.*

c *Id unde probem non habeo.*

d Idolum *fuisse ait Merianus pag.* 178, *ipsumque fuse describit; et Rottenburgi veteri in arte repertum,* Sondershusium (*quod aliud, sed multo minus oppidum Thuringiæ est*) *fuisse allatum. Deceperit Fredericum nostrum similitudo nominis* Sangherhusii, *ut huc illud spectare crederet.*

F

e *Mart. Baronius familiam quidem* Sangherhausen *nominat, sed Sanctam* in Prussia *natam ait* anno 1220, parentibus Adalberto et Hedwige, in paterno oppido Bug, medio milliari a civitate Chelmza, *quæ vel eo maxime corruunt, quod tale oppidum prope Culmzæam nullum Prutheni noverint: annum autem nativitatis sumpsit Baronius, ex eo quod anno* 1260 *quadragenariam statuit obiisse.*

f Lectioni sacræ, *inquit idem*, et præcipue exemplorum piorum Vitisque Sanctorum multum dedita fuit: quibus permota, magno tenebatur desiderio, se Deo in aliquo religioso Ordine consecrandi.

g *Pergit idem*, Sed cum frater ejus Joannes, quem unicum habebat, religioni Cruciferorum se addixisset; a parentibus, invita licet, illustri viro Joanni Konopacki, libero Baroni de Bielczanii, annum agens decimum quintum, matrimonio juncta fuit. *Hæc opinio videtur inde orta, quod (sicut infra num.* 11 *dicitur) Sancta habitaverit in ruderibus ædificii cujusdam ad lacum* Bielczna *nuncupatum siti, medio milliari Culmza.*

h *Martinus Baronius* unicam filiolam *solum ei concedit.*

i *Colitur* S. Elisabeth 19 *Novembr. et obiit anno* 1231.

A 1251, *cum nata esset anno* 1207, *et marito viduata* 1227 : *adeo ut Sanctæ coætaneæ ferme fuerint, si* Jutta *quadragenaria obiit anno* 1255.

k *Obiit maritus S. Elisabethæ Hydrunti in Calabria, trajecturus cum exercitu Cruce-signatorum in Terram-sanctam, Mart. Baronius* Romam peregrinatum *ait* S. Juttæ *maritum, ibique mortuum : causam vero peregrinationis fuisse ait pœnitentiam, de temere judicata uxore, ob causam quam subdo.*

l *Rem etiam ille, sed longe aliter narrat.* Maritum, indigne ferentem piam ejus in adeunda ecclesia frequentiam, gravique suspicione de Religiosis loci illius laborantem, ab hac tentatione insigni miraculo liberavit. Nam cum die quadam tardius ex ecclesia domum reversa fuisset, verbis contumeliæ minarumque plenis ab eo affecta, quod prandium non cito pararetur, magna cum humilitate injuriam sibi illatam sustinens, tripodem ferreum ignitum cum piscibus, quos in eumdem paulo ante conjecerat, nudis manibus ex igne illæsa recepit, et pisces nondum coctos mariti mensæ apposuit. Quibus ille gustatis, cum optime coctos et conditos animadvertisset, B rei novitate evidentique miraculo attonitus, supplex veniam suspicionis illius falsæ, injuriæque verbis illatæ, ab uxore postulavit. *Operæ pretium esset scire, quomodo miraculum istud antiquitus in tabula, de qua infra, fuerit expressum.*

CAPUT II.

Vita Sanctæ in Prussia actæ, obitus, sepultura, miracula.

Dum Polonia et Prussia multipliciter affliguntur,

Multum eo tempore Polonia a Tartaris, Ruthenis, ac Lithuanis affligebatur, a quibus exustæ erant Cracovia et Sendomiria, Vistula flumine intra non amplius quam decemmestre spatium bis Christianorum occisorum cadaveribus oppleto. Masovia eamdem fortunam passa, lugebat Plocium urbem primariam in cineres redactam. Prussia similiter ferro vastabatur et igne, ægre vitam libertatemque intra munitiora castella et arces tuentibus Cruciferis contra barbaros, qui Samogitiis ac *a* Jasygibus juncti ad triginta millia numerabantur : quin et ipsi Prutheni, haud ita pridem baptizati, redeuntesque ad gentilismum, haud exiguam stragem faciebant Sacerdotum virorumque Christianorum apud se commorantium : multumque tardabant advenire, quæ in C Germania atque Polonia maligno successu colligebantur subsidia. *ad ceteros ejus Patronos,* Non deerant quidem qui pro communi patria supplicarent Deo, non pridem vita functi Sancti, Vincentius *b* Cadlubcius, ex Episcopo Cracoviensi humilis in Cisterciensi Andricoviæ monasterio religiosus ; Hedwigis Ducissa *c* Poloniæ atque Silesiæ, et Hyacinthus *d* Odrovisius ex ordine Prædicatorum : aderant etiam alii adhuc viventes, sed non minori sanctitate conspicui, Venerabilis Joannes *e* Pandrotha de Bialazcua Cracoviensis Episcopus, Kunegunda *f* Hungariæ Regina atque Ducissa Cracoviæ, Salomea *g* Sendomiriæ Ducissa, eademque Regina Galatiæ seu Haliciæ. Voluit tamen Deus, ut Prussiæ adjacentique Masoviæ specialis Patrona ex Germaniæ partibus accederet, hæc de qua agere cœpimus S. Jutta.

accedens S. Jutta an. 1260,

11 Absoluta illa, uti jam dixi, a leprosorum ministerio, jussaque in silvis ac solitudinibus contemplationi vacare, inspirante agenteque intus Deo, in Prussiam, nemoribus densis famosam recensque ad fidei lumen adductam, se convertit, anno MCCLX, illucque ingressa est peregrina ac pauper ; regnante in Polonia Boleslao Pudico cum conjuge sua Kunigunde, supremo autem Cruciferorum D Magisterio vacante in Prussia per mortem Popponis de *h* Osterlingo, sexti in ordine Magnorum Magistrorum, uti censent Prutheni, Polonicis Historicis aliter scribentibus.

EX JOAN. FRIDER. SCHEMBECK

in solitario loco contemplationi vacat,

Elegit autem ad inhabitandum locum in Culmensi Episcopatu, tribus milliaribus Thorunio distantem, medio vero a Culmza, sub ædificio quodam tunc desolato, nunc etiam diruto et solis ruderum vestigiis inveniendo, secus stagnum grande quod Bielcznæ vocatur. Ibi viventem solitarie observaverunt accolæ, bis die quolibet solitam elevari in aere, ministerioque Angelico sic sustineri, donec a colloquio Domini instar Moysis vultu coruscante reverteretur. Sacramentorum vero causa adiens novam ecclesiam Culmzensem, sanctissimæ Trinitati dicatam, vel circuitu utebatur per silvas, secundum lacus prædicti flexum, salutabatque positum in via Crucifixum ; vel præ desiderio ad suum dilectum veniendi, super ipsas aquas recto tramite gradiebatur ; quem tramitem diu etiam post mortem ibi fuisse observatum, narrant accolæ ; simili miraculo quo Orosius aliique graves scriptores narrant, in littore maris rubri suo adhuc tempore conspici solita *i* vestigia Israelitarum Pharaonem fugientium. E

sub directione Confessariorum,

12 Ac primo quidem usa est, ad Confessiones, et consilia in iis quæ ad spiritum pertinent capienda, B. Joanne Lobedavio Thorunensi, Ordinis S. Francisci, qui sanctitate ac miraculis clarus Culmzæ *k* requiescit ; deinde Henrico seu Heidenrico, qui ex Provinciali Prædicatorum factus Archiepiscopus Ardmachanus *l* in Hibernia per Sedem Apostolicam translatus est in Prussiam, servato semper in Apostolicis Bullis Archiepiscopi titulo : fuerunt autem ambo viri doctrina, et spiritu eminentes. Sub his directoribus istic vivens, memorque eo se directam, ut novellam iis in partibus Ecclesiam orationibus suis stabiliret, toto affectu deprecabatur Dominum pro conversione Gentilium et confirmatione Neophytorum, non solum lacrymas, sed sanguinem quandoque ex oculis fundens, quibus tamen nulla inde noxa creabatur : similiter et pro peccatoribus, atque letali crimini implicitis in genere et in specie, pro afflictis etiam quibuscumque vivis atque defunctis, proque totius Christianitatis necessitatibus deprecabatur, concesso sibi divinitus ardore caritatis.

cum singulari omnium ædificatione,

Si quando autem congrediebatur cum hominibus, sermo ei omnis de Deo erat, rebusque divinis, et mediis ad eum perveniendi. Confortabat neophytos in fide, veteranos exhortabatur ad Dei timorem amoremque. F Nonnumquam etiam, pro veteri suo more, infirmis leprosis ac scabiosis ministrabat, mira humilitate atque hilaritate : omnes denique ædificabat in Domino, a quo etiam receperat gratiam cognoscendarum cogitationum, solita ad easdem cum res exigeret respondere, acsi verbotenus sibi essent expositæ.

anno autem 1264 morbo correpta,

13 Hunc in modum inter Culmzensium silvas quatuor annos egit, suæ mortis præscia et non obscura quandoque prænuntia, totis interim votis ac desideriis æterna suspirans, donec ardenti correpta febri ad extremum vitæ terminum adductam se vidit. Tum vero super nudam humum et suppositum capiti lapidem strata, venientibus ad se dixit, præ abundantia gaudii letalibus istis doloribus mixti : O quanta felicitas, et quam certa via perveniendi ad Dominum tria hæc, morbus dolorificus, exilium a patria in remoto juris alieni angulo, et voluntaria propter Deum paupertas ! *m* Postmodum cum magna cordis contritione, super negligentiis in Dei servitio admissis, suscepit extrema Sacramenta a Confessario suo, D. Heidenrico Culmensi Episcopo. Subinde morti appropinquans ad eam sese disponere cœpit, per oratio-

nes

EX POLON. FRIDER. SCHEMBECK

A nes et pia colloquia, intexta sacrarum Scripturarum locis, mirabili interpretationis arcanæ nexu inter se aptatis; præsertim ad septem postrema Domini verba, cum admirabili adstantium motu, in quorum ultimo, Consummatum est, etiam ipsa conticuit. Tum vero Episcopus, qui, propter cognitam sibi magnam ejus sanctitatem, die ac nocte ultima non recessit ab ejus latere, cœpit Dominicæ Passionis historiam legere ex Evangelio: cui attentissima illa, et spiritualibus ut apparebat, affectibus interius respondens, ad illa verba quibus dicitur egressus a cœnaculo Dominus ad consummandum nostræ redemptionis opus *n*, elevavit in cœlum manus oculosque, et inclinato mox capite tradidit spiritum.

pientissima moritur.

n

14 Obiit autem, sicut prædixerat, eodem prophetico spiritu quo et alia plura, suum ex ordine effectum secuta, anno MCCLXIV, quinta Maji, pridie *o* Ascensionis Domini, nullius in vita letalis delicti unquam sibi conscia, prout ejus prænominati Confessarii postea deposuerunt. De ejus ortu atque conjugio, et in hanc Pruthenicam regionem adventu mortisque anno, quotquot ab antedictis B diversa ante hac scripserunt, eos certum est fabellis pervulgatis deceptos, non habuisse præ oculis vetera, unde prædictam narrationem sumpsimus, monumenta: neque viderunt inscriptionem ejus sepulcralem, quæ, annum quem dixi expresse signans, modo evanuit, a me autem, visa descriptaque est anno MDCXXI; quando de mandato Serenissimi Regis Sigismundi III eas in partes profectus sum, colligendæ huic historiæ ex ejus voluntate intentus, instructusque litteris ad Episcopos, Abbates, Senatores, et Capitaneos ejusdem Ducatus. Itaque comperi obiisse illam tempore eo quo Cruciferorum Ordinem septimus in serie Magister regebat, ejus aut frater aut consanguineus, *p* Hanno de Sangherhausen Thuringius, eximiarum virtutum et raræ prudentiæ vir, qui Patres Dominicanos Thorunii in nova civitate fundavit, et templum S. Nicolai extruxit, quod hodieque ibi permanet. Quem autem huc adducunt aliqui decimum tertium Magistrum Ordinis, Comitem de Querfurt, finguntque ejus fuisse filium nomine Meniche seu Mengoldum, quod veteri Saxonica abortivum sonat, unum ex novem eodem simul partu effusis, in pœnam temerarii de muliere quæ ternos pepererat judicii, atque a patre servatis *q*, cum jussu matris necandi essent, qui, inquam hæc fingunt, et quod C ad eum venerit Jutta tam gravis delicti actura pœnitentiam; errasse convincuntur, vel ex solo tempore, quo Comes ille in Prussiam veniens, Juttam non præcessit, sed secutus est anno MCCLXXXIII. Taceo autem prædictorum Confessariorum ejus, virorum utique doctrina sanctitate et prudentia præstantium, de tam memorabili culpa silentium, quam æque ac pœnitentiam super ea omnibus conveniebat fieri notissimam. Nihilo melius cum veritate consistere potest, quod volunt aliqui, eam in Prussia paterno oppido Bug, medio milliari a civitate Culmza natam, ibidem nupsisse Illustri viro Joanni Konopacki libero Baroni in Bielczanii: de illo enim oppido Bug, viventium nemo unquam audivit in Prussia quidquam, aut legisse meminit: et repugnant historici Pruthenі æque ac Germani, unanimiter asserentes, ex Germania Juttam advenisse peregrinam, in quibus Crommerus lib. 7 ad annum 1222 asserit, quod S. Jutta, non cum amplitudine monilium ac thesaurorum venit in Prussiam ad ecclesias magnifice extruendas, sed cum eo quo corpus sustentabat baculo, et pane Christi causa emendicato; tantum abest, ut ex allatis ab ea opidus fundata sit ecclesia Cathedralis Culmzæ, de cujus fundatione multo prius quam veniret illa, extant quæ vidit D Crommerus in Cancellaria Culmensi monumenta.

Variorum ab hac diversæ narrationes, o

refelluntur. p

q

15 Illa mortua, ut unde digressus sum redeam, jussit Episcopus apparari funus, non quale ipse pro sua ergo illam devotione voluisset, sed quale defuncta optaverat, adjurans illum, ut sibi, quæ pauperem Christum studuerat imitari in vita, concederet etiam ad illius exemplum pauperibus quibus ministraverat contumulari: in quorum sacello mox atque deposita fuit, totum continuo perflavit suavissimus ac plane cœlestis odor, testis eximiæ illius sanctitatis. Mox etiam accedens ad feretrum sociarum ejus in ministerio pauperum una, vultumque jacentis lugubri quo operiebatur panno evolvens, tamquam viventem sic allocuta est, Rogo te, mater ac soror carissima, ut in anima mea misera fructum faciant quæ mihi reliquisti virtutum exempla. Quibus verbis cum jungeret copiosas lacrymas, ecce tibi, raro miraculo, oculos hilariter aperuit defuncta, ipsamque et mox cœlum devote aspiciens, denuo eosdem clausit, cum omnium qui aderant stupore maximo. Hinc cum esset efferenda, more communi pauperum, ad sepulturam in ecclesia ei dandam; licet neque de morte E neque de funere tali sparsa in populum notitia esset, divino tamen instinctu maxima utriusque sexus accurrit multitudo, quanta totis quindecim annis ante vel post, sicut deinde ad Papam scriptum est, numquam in civitate Culmzensi comparuit; advenerunt etiam usque ad tredecim Presbyteri, numerus eo tempore in Prussia rarus atque insolens.

Invocata post mortem oculos aperit:

suavem a se odorem diffundit,

16 Peracto autem Sacrificio funebri et ceremoniis post illud consuetis, rursus cœlestis illius odoris fragrantia omnes perfudit; neque hæc tantum, sed quod miraculis omnibus corporalibus pluris facio, magnus in omnibus extitit animorum motus, singulos efficaciter urgens et excitans, ad detestanda prioris vitæ delicta, eorumque seriam emendationem instituendam. Denique in eadem Culmzensi, (quæ Culmensi Episcopo Cathedralis est) sanctissimæ Trinitatis ecclesia, intra proprium, quod ab ejus nomine hodieque appellatur, S. Juttæ sacellum, situm ad dexterum basilicæ latus, est tumulata; erectumque haud procul cœnotaphium, pro illius ævi more satis magnificum. Cœnotaphium, inquam, anno enim MDCXXXVII die XIV et XV Decembris, Illustrissimus Joannes Lipski F Culmensis Episcopus, cum Capitulo suo illud diligenter me præsente scrutatus, vacuum reperit; agnovitque non fuisse in illo tumulo condita ossa, sed ad cautelam vel defossa altius, vel in propinquo *r* abdita, eo modo, quo Romæ S. Petri, Venetiis S. Marci, alibi aliorum Sanctorum corpora, quam certum est adesse, tam ignotum omnibus quo sint præcise condita loco; attestantibus eorum præsentiam copiosis miraculis. Hæc autem in prædicto sacello tanto numero cœperunt mox frequentari, ut decimo quinto post Sanctæ mortem anno confectus de iis Processus sit, informativus (ut nunc Romæ appellant) ad Canonizationem, ex juratorum testium depositionibus legitimis, indicantium, cæcos, claudos, leprosos, podagricos, tertia quartanaque et aliis omnis generis morbis laborantes, ibidemque salutem consecutos, meritis et intercessione B. Juttæ: de quibus etiam vetus in pergameno scriptura sic loquitur:

et Culmzæ in proprio sacello sepulta,

r miraculis multis claret,

Qui veniunt claudi, redeunt ad propria sani;
Cæci, leprosi donum sensere salutis.

Specialiter autem quædam paralytica, et alia morbum caducum patiens, sanitati ad corpus ejus restitutæ leguntur.

17 Addit eadem informatio, ex crinibus, a capite

A te Reliquiarum loco abscissis, et vili qua pro indusio utebatur interula, etiam post tot annos elapsos, odorem suavem afflari appropinquantibus; eumdem scilicet, qui diffundebatur e corpore ante sepulturam ; sic ut vere dici possit S. Jutta, Culmensem totam diœcesim atque imprimis Culmzensem civitatem (cui olim a Rosa nomen datum esse affirmant propter rotunditatem) suæ sanctitatis unguento condire : de qua Culmensis Clerus s ad Pontificem scribens, relationem suam his verbis concludit : Quantus in ea fuerit et quam continuus fervor gratuitæ et purissimæ caritatis, quam mirabilis intensio desideriorum sanctorum, quam incredibilis pœna inter desideria, quam uberes lacrymæ pro statu universalis Ecclesiæ (propter quæ sæpius cor et caro ejus sic defecerunt in Deum vivum, ut crederetur subito moritura) quæ luminositas divinæ cognitionis, quanta orationum instantia, quæ circa infirmorum et leprosorum ministeria sedulitas, quanta cibi, potus et strati austeritas, qui supra humanum modum labores, quæ pœnalitatum quas patientissime et hilariter pertulit acerbitas, quæ vitæ perfectio super omnes homines quos vidi-

B mus et audivimus, nec verbo exprimi, nec scripto mandari, sed nec humana ratione posset de facili comprehendi. Sed hæc pauca de innumerabilibus vestræ scripsimus Sanctitati, hæc ita se habere securis conscientiis protestantes, quorum quædam quidam ex nobis præsentes vidimus, quædam fideli relatu didicimus. Quid porro in causa Romæ factum est nescimus, deperditis ecclesiasticis scripturis plerisque eo tempore, quo captam urbem Cæsareus miles hæreticus sub hæretico Duce Borbonio spolians, execrabili furore etiam in chartas grassabatur, quas rabidi illi palearum loco suis equis substernebant. Quæ eadem causa etiam fecit, ut in Prussia atque Pomerania tam parum sciri potuerit de post secutis S. Juttæ miraculis, solumque manserit memoria festi ejus, annue v Maji agi soliti, cum Missa de sanctissima Trinitate.

uti et reliquiæ ejus.

Cleri Culmensis de ejus sanctitate testimonium.

ANNOTATA.

a Jazyges, *antiqui Sarmatiæ populi ad Mæotim paludem, quibus versus Balthicum mare proximi* Samogitii, *inter ipsos et Pruthenos medii.*

b B. Vincentii *hujus meminit eum prolixo Elogio Chalemotus de Sanctis Cisterciensibus ad* 8 *Febr. tamquam viventis circa an.* 1206 : *antiquum ejus cultum*

C *nobis pro Supplemento probabunt Acta in Ordine ad Canonizationem, et licentia Capituli generalis* 165, *conscripta et Romam missa si ea nobis communicentur.*

c S. Hedwigis *colitur* 15 *Octobris, obiit anno* 1243.

d S. Hyacinthus *Ordinis Prædicatorum, colitur* 16 *Augusti, obiit anno* 1257.

e *De* B. Joanne Pandrotha *agemus* 21 *Septembris, obiit* 1266.

f S. Kunigundæ *seu* Kingæ *Vita, ab eodem qui S. Stanislai Passionem et Miracula scripsit Longino prolixissime composita, extat apud nos pro* 24 *Julii : obiit illa, Boleslai Pudici uxor, an.* 1292, *post mortem mariti* 13.

g S. Salomæa 27 *Novembris anno* 1268 *defuncta est : habemus antiquam ejus Vitam ex codice monasterii S. Claræ Cracoviæ, scripto sub annum* 1401, *in quo cum adsit antiquior etiam* Kingæ *Vita, hanc quoque inde nobis transcribi ac mitti peto.*

h *Rectius ut puto Gaspar* Popponem de Osternaw *nominat, atque anno* 1264 *Magisteriatus supremo, ultro se abdicasse, et* 1265 *mortuum esse in Germania, in fundis paternis* 10 *Junii : cui potius crediderim, cum possit ipse Pruthenis accenseri.*

i *De his vide, et verba Orosii lege apud Salianum nostrum, an. M.* 2544 *num.* 247 *hunc enim præ oculis*

D *auctor noster habuit, editum an.* 1620.

k Joannes Pruthenus, *in Martyrologio Franciscano relatus* 21 *Junii, in Vita ab hoc nostro auctore edita dicitur obiisse anno* 1264 *die* 9 *Octobris, quando ipsam dabimus, Latine redditam a Prænobili D. Andrea Vincentio Vstrzycki Polono.*

EX POLON. FRIDER. SCHEMBEK

l *Colganus post Acta S. Patricii Append.* 7 *part.* 3, *Chronicon Primatum Hiberniæ texens, desinit cum fine seculi* 12, *nolens*, ubi pietas et doctrina nimium declinaverunt, *prosequi cœptum argumentum, præsertim in defectu veterum monumentorum, per quem nequeat ordinem Archiepiscoporum Ardmachanorum ex voto pertexere. De eodem nihil habent alii scriptores Ordinis, ex quo fuisse Heinricum non Secundum (qui huc ex mente Frederici spectaret) sed primum ait Gaspar prælaudatus. Cujus Ordinis secundus fuerit, idem Gaspar non scribit. Si ecclesia Cathedralis fuit* Canonicorum Regularium S. Augustini, *ut ait Mart. Baronius, sed non satis probat, credibile est ex eodem Ordine Heinricum II fuisse.*

m *Addit Martinus Baronius quod* Christum Dominum, cum multis Angelis et aliis Sanctis sibi apparentem vidit : qui eam his verbis, Veni jam, o fa-

E mula mea, in regnum meum, ad se invitavit.

n *Idem ait : quod* primum sibi Passionem D. N. J. C. legi petiit, deinde vivificis Sacramentis communiri : quibus acceptis, omnibus adstantibus valedicens, migravit.

o *Jam ostensum est, Vigiliam Ascensionis cum* 5 *Maji non concurrere anno* 1254, *adeoque hæc potius ad annum* 1255 *spectare, si servandus est concursus iste.*

p *Hunc ait Gaspar Schutzen, anno* 1264 *electum, obiisse Treviris, ibidemque sepultum esse an.* 1275

q *Talem seu fabulam seu historiam de* Guelforum *origine habent Germani, huc male relatam : quod scilicet ancilla natos jussa submergere, ab obvio patre interrogata quid gereret, respondisset* Guelfos, *id enim Germanica lingua* catulos *significare aiunt. Prolixe rem totam describit Bucelinus tom.* 2. *Germaniæ sacræ pag.* 363, *quasi ea contigisset Ermentrudi, Isenbardo Alemanniæ Principi nuptæ, quæ fuerit soror Hildegardis uxoris Caroli Magni.*

r *Waddingus in Additionibus præcitatis n.* 15 *agens de* B. Joanne, *cum dixisset,* nesciri ubi sint ossa, *addit :* quorumdam opinio est, Clerum Culmensem

F ossa ejus collegisse, et in Cathedralem ecclesiam intulisse, simulque cum beatis Patronis Jutta et Dorothea secreto loco condidisse, custodiente Domino ossa Sanctorum, in illa magna persecutione hæreticorum sub Alberto Duce Prussiæ. *Nec hoc de* Dorothea *dici non potest, sepulta in primariæ Teutonici Ordinis civitate Mariæburgo, ubi et requirenda ossa videntur.* Joannis *autem ossa ab hereticis ludibrio habita fuisse constat, et miraculo rursum collecta, sed deinde imprudenter permista aliis, ideoque abdita denuo ab Episcopo fuisse hoc seculo.*

s *Cur* Clerus, *et non etiam Episcopus, idque ante omnes? Non excluditur hic a verbo* Clerus : *potuit tamen apud Imperatorem absens, vel domi male habens fuisse Episcopus, cum ista scriberentur. Waddingus, nescio an non ex conjectura, plus ait* ; Supplicatum est, *inquiens,* Sedi Apostolicæ pro illius Canonizatione annis superioribus per Episcopos Prussiæ, Ordinisque Teutonici Primores cum Generali : *sed hoc fortasse de recentiori aliqua supplicatione intelligendum, quam velim adipisci.*

A

CAPUT III.

Argumenta antiqui cultus apud Pruthenos.

Præ reverentia vix ulli datur sepeliri in sacello ejus:

Per ea quæ supra retulimus factum est seculis ab hinc aliquot, ut Prussiæ provincia S. Juttam inter Patronos colendam susceperit, tantaque in reverentia ipsam habuerit Culmzensis Ecclesiæ Clerus, ut in eo ubi creditur tumulata esse sacello neminem passus sit sepeliri, præter unum Ordinis *a* Cruciferorum Magistrum, quemadmodum compertum fuit totius sacelli pavimentum alte suffodientibus, dum sacra ipsius Sanctæ ossa requirerentur. Annis autem abhinc viginti et amplius, Rev. D. Pisinzki, ejusdem loci Canonicus, pro singulari erga illam affectu, ibidem petiit et obtinuit sepeliri. In eodem sacello variæ, ab immemorabili tempore, extiterunt illius, ut Sanctæ, imagines. Una imprimis vetusta ad ortum solis ibi visitur, ex ligno sculpta, eodem ubi vetus monumentum stabat loco, flectentem Juttam exhibens ad Christi latus, ex eoque cœleste nectar sugentem. Ad Occidentem est alia pictura grandis, in quindecim divisa areolas, in quas præcipua vitæ gesta distribuuntur, cum subjecta cuilibet Germanica epigraphe, ea ipsa explicante. Ad meridiem est alia, duodecim palmos alta, atque ita prorsus picta, sicut sculpta illa, quam dixi stare ad monumentum, una cum Christo, in habitu videlicet griseo *b*, et ejusdem coloris longioribus manicis : cingitur autem loro coriacio, nigro et largo, quod a collo ad pectus defluens, ibique in modum crucis decussatum, corpori deinde circumducitur, pendentibus hinc inde extremitatibus. Ad illius dexteram exprimitur in eadem tabula S. Dorothea *c* Vidua Pruthena, ad latus sinistrum in corde suo fixa habens tria ignita tela, et quatuor hastas ad latus dexterum, propter admirabilem visionem inflictorum sibi vulnerum, de qua in ejus vita egisse memini. Denique sinister adstat B. Joannes Lobedau Thorunensis, S. Juttæ Confessarius præmemoratus, læva librum, dextera facem ardentem prætendens, qua nostris nautis piscatoribusque per tenebras oberrantibus visus est in mari Balthico (Dantiscanum nos dicimus) prælucere atque succurrere invocatus.

ubi statua et pictura vetus,

B

et alia ipsam habens cum BB. Dorothea et Joanne

tamquam Patronorum Prussiæ:

19 Huic imagini ad parietem appensæ affixa tabella lignea imminebat, in modum baldachini, inscripta versibus, quos præsumere licet ab antiquis Culmensis Ecclesiæ Episcopis propositos fuisse ecclesiis particularibus ad exemplum : ita enim sonant.

C

> Prussia tam Divos gaude observare Patronos,
> Et sacra purpureis ossa reconde locis :
> Ne pestem, ferrumque, famem patiaris et ignem ;
> Horum subsidio tuta sed esse queas.

quas picturas aliquoties renovatas coloribus aqueis,

Cum autem necesse esset imaginis illius colores, utpote aqueos, temporis lapsu evanescere paulatim ; curatum fuit ut ejusdem formæ colores identidem novi inducerentur, sub eadem inscriptione. Evidenter hoc compertum est, quando Rex ille pius Sigismundus III, qui anno MDCXXI arma contra Turcas expediens, S. Juttæ sepulcrum personaliter visitaverat; rursus anno XXVII positis sub Thesinia castris, eodem simili devotione venit. Curiose enim imaginem perscrutantibus apparuit, post eam quæ tunc cernebatur picturam, frustum vetustioris telæ, similibus, sed evanidis coloribus depictæ : quin etiam, prout ipse præsens vidi, apparebat ipsius tabellæ litteras tertium fuisse renovatas. Quod, iisdem ad se in castra delatis, intuitus Rex, vehementer gavisus est, illa tam manifesta demonstratione veteris erga Sanctos cultus.

20 Etenim licet nostra hac infelici ætate, qua, sparsis per hasce provincias novarum sectarum zizaniis, eorum etiam qui constantiam in fide Catholica tenuerunt valde refrixerit devotio erga res divinas, sacrum præsertim Sanctorum cultum ; Culmensis tamen Ecclesiæ Prælati, sicut Catholicos in sua diœcesi ritus, quantum in se fuit, inter cives accolasque servarunt ; ita etiam Sanctorum memoriam pro viribus resuscitare studuerunt. Unde etiam anno jam dicto MDCXXVII, Illustris Canonicus Gabriel Wladislawski, volens antiquatam plus nimium memoriam restaurare, atque in durabiliorem formam transferre ; ejusdem cum prioribus mensuræ eorumdemque lineamentorum atque colorum, sed oleo temperatorum, picturam fieri jussit, veteri isti substituendam ; tabulam etiam novam, ut prius, apponi desuper, cum iisdem quibus antea versibus, sed tali sub titulo : Erga beatos Prussiæ Patronos devotus, eorum antiquas imagines, injuria temporum læsas, hisce similibus ab interitu vindicavit Gabriel Wladislawski, Sed et versibus, quos jam dixi, antiquis nova hæc duo disticha adjunxit :

D

anno 1627 pius Canonicus,

cum oleaceis picturis mutat

> Patroni Patriæ, celsum qui habitatis olympum,
> Gaudentes luteas deseruisse domos :
> In terris fragiles vestros servate nepotes,
> Donec vobiscum tecta beata colant.

E

Sed et illam picturam, quæ gesta B. Juttæ quindenis quadris distincta exhibebat, idem Dominus eodem anno eodemque in sacello similiter innovavit, sub hac inscriptione : Ne pia posteritas singulari Christianæ perfectionis exemplo B. Juttæ vita careret, tabulæ priori eam repræsentanti, sed vetustate attritæ, hanc novam per omnia similem depingi fecit Gabriel Wladislawski, Canonicus Culmensis. *d*

d

facto incertum an probato Sanctis,

21 Verum ut bona, et eadem qua olim intentione hæc facta sint omnia, accidit tamen in hac postrema innovatione aliquid (prout ipse cui contigit Concanonicis suis Culmensibus narravit, et ego tum ex ipsis tum ex relatu præsentis domestici hic describam) quod dubitare auctorem fecit, gratumne id officium Sanctis fuerit. Anno enim eo quem dixi MDCXXVII, die Jovis in Quadragesima, occumbente sole circa horam sextam, cum antiqua simul ac nova pictura Culmzæ staret in Canonici prænominati cubiculo, nec quisquam subtus in atrio esset ; sereno et tranquillo cœlo ; unica quæ eo in cubiculo erat fenestra vitrea subito concuti cœpit, violentia tam magna, ut pessuli lignei, quibus intus fortiter claudebatur, colliderentur ac streperent tamquam in vehementi turbine. Id cum ad mensam suam sedens attente animadverteret, iterumque et iterum fieri audiret ; suum ex sorore nepotem Matthiam Bursenicium, eadem secum videntem audientemque nec leviter consternatum, descendere jubet atque dispicere, numquid infra fenestram positi in atrio asseres loco moti fuerint. Intelligens autem omnia istic immota esse et fuisse, tota nocte illa ambiguo cogitationum æstu fluctuavit circa causam concussionis illius, nec alia sibi occurrit præsentior quam prædicta immutatio picturarum : in quo forte sua eum conjectura non fefellit. Etenim judicio tam Sigismundi III piæ memoriæ, quam ejus qui nunc feliciter regnat Wladislai IV, qui sacellum Culmzense S. Juttæ ex voto visitarunt cum Proceribus ac Senatoribus multis ; priores illæ, licet antiquatæ picturæ, efficaciores erant ad religionem Pruthenis afflandam, majorum suorum pietatem per eas intuentibus. Non propterea a cœpto consilio Canonicus destitit, sed novas a se curatas appendi in sacello jussit. Inveniuntur porro ante centenos annos ciboriis, altaribus, atque fenestris variarum in Prussia ecclesiarum insculptæ vel appictæ earumdem Sanctarum imagines ; impressæ quoque super chartam tam Romæ

F

quia veteres forte utiliores Catholicis erant.

Plures alibi ejus et Dorotheæ imagines.

A mæ quam in Belgio, atque etiam in libris excusæ reperiuntur. Denique anathema argenteum in eodem sacello appensum visitur, quod Joannes Ohescius, regni Poloniæ Subcamerarius, obtulit anno MDCXXIII, professus se debere S. Juttæ sanitatem, a gravi morbo receptam.

ANNOTATA.

a *Quis hic? Schultzenus singulorum ex ordine sepulturam alibi notam indicat, præterquam unius Conradi, qui ab anno* 1441 *ad* 1449 *rexit, et ultimus supremo jure totam Prussiam tenuit. Crediderim tamen potius, proprium Prussiæ Commendatorem aliquem (puta* 13, *Meinardum Querfurtensem) Culmzæ sepultum, quam Magistrum totius Ordinis, qui fere sedem et sepulturam habuerunt in proximioribus mari majoribusque civitatibus, Dantisci, Mariæburgi, Koninghsbergæ etc.*

b *Hoc cingulum certe ad Franciscanos non spectat; an autem Canonicorum Regularium, tamquam pariter Cruce signatorum, proprium fuerit (nam maxime varius variarum hujus Ordinis Congregationum est habitus) non divinaverim.*

B c S. Dorothea *colitur* 30 *Octobris, esto hic dicatur obiisse* 25 *Junii.*

d *Utriusque tabulæ delineationem, si, ut petii, nactus fuissem, utramque libenter hic spectandam exhibuissem: puto enim illas atque imprimis alteram, multum ad historiam facere.*

CAPUT IV.

Sanctarum Juttæ et Dorotheæ cultus an. 1637 *Episcopali auctoritate solenniter instauratur.*

Culmensis Episcopus, pro Regina adducenda iturus ad Cæsarem,

Anno MDCXXXVI promotus in Culmensem Cathedram Illustriss. ac Reverendiss. D. Joannes Lipski, dum undique circumspicit media languentis in sibi commissis Culmensi et Pomesaniensi diœcesibus religionis excitandæ, opus imprimis sibi censuit antiquorum Patronorum suffragio, neque illud se posse mereri certius, quam si operam daret ut eorum cultus instauraretur. Verum cum id agere in proxima Diœcesana Synodo constitutum haberet, jussus est a Rege legatus ire ad Cæsarem Ferdinandum III, Serenissimam sororem ejus Cæciliam Domino suo conjugem accepturus. Dilata itaque ista
C Synodus est, sed non dilatum quod sumpserat de Patronis consilium: quin vel ideo solicitius instituit Episcopus, ut justæ staturæ imagines duæ, similes ei quæ S. Rosaliæ antehac fuerat posita, suo ære ab excellenti pictore conficerentur, additis etiam Episcopalibus suis insigniis, ut vulgo constaret qua id factum esset auctoritate: deinde decretum promulgavit de iisdem exponendis, in Thoranensi ecclesia, ubi junctis operis Dei Sanctorumque honorem procurant, cum Archipresbytero et Presbyteris suis, Patres Prædicatores nostræque minimæ Societatis. Decretum autem hujusmodi erat tenoris.

mandat Archipresbytero Thorunensi,

23 Joannes Lipski, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Culmensis et Pomesaniæ, nec non Ecclesiæ Cathedralis Plocensis Præpositus, adm. Rev. D. Alexandro Georgio Dorpowski, Canonico et Officiali ecclesiæ nostræ Cathedralis Culmensis, nec non Archipresbytero Thorunensi, Fratri nostro carissimo, salutem in Domino. Cum inter graves et ancipites Pastoralis officii curas, auxilii cœlestis ope nos indigere plurimum agnoscamus; ad eos, qui in cœlestis patriæ littore securi jam consistunt, recurrere statuimus, ut nobis his temporibus, veræ religioni maxime infestis, suis ad summum Pastorem suffragiis, quasi manu ex alto tensa, desideratam opem ferre dignentur. Cum autem, teste sancto Ambrosio aliisque Ecclesiæ Catholicæ Doctoribus, experientiaque ipsa, certum sit, apud domesticos Dei tantum nos intercessionis promereri, quantum eis venerationis a nobis impenditur; eamque in nostris his Culmensi et Pomesaniensi Diœcesibus non parum, tam novatorum fidei noxa quam refrigescentis caritatis, neglectam esse videamus dolenter; idcirco decrevimus, malo huic, in proxima Deo dante a nobis celebranda Synodo, inter alia quoque mederi; sumentes initium ab eorum renovando cultu, quorum sanctitatem et merita Deus, in Prussia singulariter, magnis et variis miraculis testatam esse voluit; Divis nimirum, Dorothea Prutena Quidzynensi Reclusa, et Jutta de Sangerhausen Germana, Culmzæ in Cathedrali nostra quiescente. Conatus autem hujus nostri fundamenta in tempore jacere desiderantes, ad finem hunc ecclesiam Thorunensem parochialem, sanctis Joanni Baptistæ et Evangelistæ sacram, elegimus; non solum quod ea sit primaria in Diœcesi nostra civitas, frequentia incolarum et concursu tot advenarum celebris; sed etiam quod eamdem basilicam, primam post Cathedralem nostram, dignam judicemus, a qua ceteræ exempla cultus divini et Sanctorum ejus sumere merito possint. E

D EX POLON. FRIDER. SCHEMBECK

ut in sua Parochiali Thoruni ecclesia,

24 Quare insistentes Decretis S. D. N. Urbani Papæ Octavi, tam anno Domini MDCXXV die XIII mensis Martii, quam anno MDCXXXIV die V Julii editis, de non colendis personis nondum canonizatis nec beatificatis, et de non pingendis circa capita earum splendoribus seu aureolis, signisque votivis ad earum imagines vel pignora non appendendis, sive luminibus accendendis; utentesque concessione supradictorum facta per easdem Bullas nondum beatificatis, qui cum scitu et tolerantia loci ordinariorum ab annis centum coluntur; et ultra hoc requisitum ad id a Sanctissimo tempus, centenam annorum, etiam in superabundanti, cultus earum numerantes (antiquissimis monumentis, tam scripturarum autenticarum, quam picturarum in templis, eorumque parietibus, fenestris, sacris labaris, aris, et ciboriis, tam in nostris quam in aliis diœcesibus, id respective attestantibus) tuæ Fraternitati negotium committimus, ut descendens Thorunium, imagines earumdem Divarum, Dorotheæ Quidzynensis Reclusæ, et Juttæ de Sangerhausen Viduarum, antiquarum ab aliquot centenis annorum Prussiæ et maxime Diœcesium nostrarum tutelarium, imagini S. Rosaliæ Virginis, anachoretidis novæ, earumdem Diœcesium Patronæ, mandato et impensis nostris adjunctis, in altari Ecclesiæ jam dictæ Parochialis, sanctis Joannis Baptistæ et Evangelistæ sacræ, sanctis Auxiliatoribus ab antiquo dicato, et aliquot ante annos honori etiam jam nominatæ S. Rosaliæ Virginis anachoretidis, ingruente periculo pestis, ab antecessore nostro Illustrissimo et Reverendissimo Domino Jacobo Zadrik, moderno Cracoviensi Episcopo, feliciter attributo, vulgo Communitatis Tabernatorum (prout re ipsa fuit) dicto, nostræ jurisdictioni et dispositioni quo ad hæc jure pleno subjecto, cultui fidelium auctoritate nostra ordinaria exponi et collocari, una cum fragmentis Reclusorii ejusdem Divæ Dorotheæ, in separata cistula inclusis, facias: Reverendumque Patrem Rectorem Collegii Societatis Jesu ibidem nomine nostro paterne requiras, ut ad cultus divini Sanctorumque ejus incrementum, Catholicæ religionis ornamentum, fideliumque consolationem, primo post notitiam horum habitam die Dominico, ex ambone, per sui Ordinis religiosos concionatores Polonici et Germanici idiomatis, decretum hoc nostrum (quod nos etiam Actis

Sanctarum imagines, Urbani 8 decretis non comprehensas,

exponat publice venerandas, F

cum Reliquiis Reclusorii S. Dorotheæ,

A tis publicis, tam nostris Episcopalibus quam venerabilis Capituli nostri Consistorialibus, ad perpetuam posteritatis memoriam inseri mandavimus) promulgari, fidelesque ad antiquam earumdem Divarum cultum et imitationis studium ferventer excitari curet; et præterea iter nostrum ad Sacratissimam Cæsaream Majestatem, ex voluntate Serenissimæ Reginæ nostræ futuræ Cæciliæ Renatæ totiusque comitatus illius, Divinæ Majestati magno devotionis affectu commendari faciat; quatenus harum specialiter etiam Patronarum Diœcesium nostrarum meritis et intercessionibus adjuti, non solum auxilium, ad munus pastorale recte obeundum nobis necessarium, desuper obtinere; sed et finem hujus legationis nostræ optatum videre mereamur. Datum Culmzæ, apud Cathedralem Ecclesiam nostram, die XV mensis Aprilis MDCXXXVII.

EX POLON. FRIDER. SCHEMBEK pro felici successu itineris sui;

25 Huic actui inchoando designatus dies secundus est Maji, quo ipso, ante annos ducentos quadraginta quatuor, S. Dorothea reclusa Quidzynii olim fuerat; singularique cum apparatu ornatum altare excepit prædictas duas imagines, velatas tamen serico rubro, et sine lumine candelarum vel lampadum. In crastinum vero, quo simul Inventio Crucis et B Dominica concurrebant, sub horam octavam prodierunt de sacristia, induti pluvialibus, prænominatus D. Alexander Officialis, et D. Gaspar Drialinski, Decanus Wloclaviensis idemque Brzestensis Palatinides et S. R. M. Secretarius: prægredientibusque primum parochialis scholæ pueris, tum gymnasii nostri studiosis, virides ramos prætendentibus, sub suo quibusque vexillo ac gemino eorumdem sodalitio, Immaculatæ Matris et Corporis Christi, cereos accensos gestantibus, et Angelico schemate indutis adolescentibus, qui plenos floribus canistros et odoriferi incensi vasa portabant; Clero denique universo linteato; lento et gravi per ecclesiam ambitu, progressi sunt ad locum ubi stabant imagines. Hic Officialis exorsus Hymnum de Spiritu sancto, eidem a ceteris decantato Orationes subjecit, Deus qui corda fidelium, et, Actiones nostras quæsumus Domine: tum amoto ab imaginibus velo, paratos ad id cereos lampadesque accendi jussit; et post devotam populi universi, plurimum eo actu consolati adorationem, exorsus Canticum, Benedictus Deus, subjecit Orationes, pro gratiarum actione, pro itinerantibus, atque de præsenti festo et dominica. C Exhinc ab ecclesia eodem ordine progressa supplicatio, circum cœmeterium ducta est, cum Cruce rubea grandi, quam virentes ex cera laureolæ coronabant, cum hoc lemmate, AMICIS CRUCIS: similiterque coronati adolescentes quatuor, humeris gestabant medio corpore tenus efficta utriusque Sanctæ simulacra, torquibus aureis variisque ornata monilibus: quos sequebatur Officialis, in cistula ferrea (argenteam enim non fuisset tutum expositam semper, ut constitutum erat, in templo relinquere) in cistula, inquam, ferrea portans fragmina reclusorii præfati. Totam vero pompam claudebat Decanus Wloclaviensis, gestans Sanctissimum, in ostensorio sub baldachino, pone sequente populi devoti multitudine copiosa.

delecta ad hoc die 3 Maji:

qua instituitur solennis supplicatio,

cum earumdem simulacris.

26 Regressa ad ecclesiam supplicatio, non iterum repetiit altare majus, secundum consuetudinem; sed terminata fuit ad sacellum S. Rosaliæ: ibique cum simulacris Sanctarum toto die expositum Sanctissimum mansit, sicut Episcopus mandarat. Secutæ sunt Polonico versu salutationes Patronarum, a studiosa juventute decenter proclamatæ. Solennem Missam de sanctissima Trinitate cantavit D. Officialis: sub qua ad populum, de Sanctarum laudibus ac debita eis veneratione dicturum concionatorem prægressi adolescentes quatuor, portabant libros, a seculis aliquot conscriptos, de Vita et actibus earumdem, tali fine, ut Concionator, quod et fecit, provocare ad eorum fidem posset, et ad ipsos in nostro collegio videndos invitare acatholicorum incredulitatem. Simili modo post meridiem processio et concio cum solennibus Vesperis factæ sunt: post quas, coram prædictis Officiali, Decano et testibus sex, sigillata est sigillis Episcopali et Archipresbyterali cistella supranotata, fidem de re intus contenta faciente publico et pariter incluso hujus formæ instrumento. D

His in sacellum S. Rosaliæ illatis,

27 Ad perpetuam rei memoriam. Hæc sunt fragmenta, ex muro reclusorii Divæ Dorotheæ viduæ Pruthenæ, Quidzyni, in Pomesaniensi Cathedrali Ecclesia, olim reclusæ, miraculis clarissimæ, ab antiquo Prussiæ Patronæ. Quæ ex voluntate Wladislai Quarti, Polonorum et Suecorum Regis Serenissimi (cooperante Illustrissimo Domino, Stanislao Koniecpolski, Castellano Cracoviensi, Generali exercituum Regni Poloniæ Duce, cum castris tunc ad Quidzynum præsente) anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo quinto, die vigesima septima Septembris, per R. P. Fridericum Schembek Societatis Jesu Presbyterum, inde accepta, Thoruniumque reverenter et fideliter deportata, Illustrissimus ac Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus Joannes a Lipie Lipnicki, Dei gratia Culmensis et Pomesaniensis Antistes, Plocensis Præpositus, ad incrementum cultus divini et honoris Sanctarum populorumque consolationem, in Ecclesiæ parochialis Thorunensis, Beatis Joanni Baptistæ et Evangelistæ sacræ, altari isto, olim sanctorum Auxiliatorum, nunc vero etiam sanctæ Rosaliæ dicto, fidelium venerationi, una cum imaginibus earumdem Divarum Dorotheæ et Juttæ, ritu solenni, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo septimo, die tertia mensis Maji, exponi fecit, per adm. R. D. Georgium Alexandrum Dorpowski I. V. D. Canonicum et Officialem Generalem Culmensem, et ecclesiæ prænominatæ Archipresbyterum: atque testimonium hoc, manus propriæ subscriptione, et suo sigillo roboratum, eisdem adjungi mandavit. Joannes Lipski, Episcopus Culmensis et Pomesaniæ. (*Locus* † *sigilli*) Stanislaus Dembrowicz, Actorum Curiæ suæ Celsitudinis Notarius. E

ibidem etiam recluduntur Reliquiæ prædictæ,

cum instrumento authentico,

28 Sigillata porro ut jam dictum est cistula decenterque involuta, deposita est intra ligneam majorem inauratam; et hæc firmiter clausa, collocata sub monumento Reliquiarum Sanctarum Virginum ac Martyrum, Barbaræ, Dorotheæ, Margaritæ, Ursulæ: nec non S. Rosaliæ Virginis solitariæ, cum tali inscriptione: FRAGMENTA RECLUSORII DIVÆ DOROTHEÆ PRUTHENÆ. Denique absoluta festivitas est cum cantu Polonici Hymni de S. Dorothea, ac distributione Vitæ ejus: nam quæ de S. Jutta pariter composita erat, necdum potuerat haberi impressa. Duravit autem octiduum totum solennitas, ornato semper splendidius altari: ipsoque octavo die iterata sunt eadem quæ primo, solennia Missæ, sermonum et vesperarum: quibus finitis, iidem qui antea Sacerdotes linteati, cum accensis facibus accedentes processionaliter ex sacristia ad sacellum S. Rosaliæ, decantaverunt iterum solennem Hymnum in gratiarum actionem, Te Deum laudamus; subjungendo Orationes pro gratiarum actione et pro itinerantibus: omniaque conclusit canticum de S. Dorothea. Gratum huic fuisse impensum sibi officium ex eo constitit, quod, sicut certissima relatione didicimus, eodem omnino anno et die, tertia post Pascha Dominica, ad Coronam Poloniæ rursus accesserit Pomesania, titulo feudali tamdiu divulsa ab eadem. Siquidem Illustriss. D. Melchior Weicher, Palatinus Culmensis et Covalensis, Tuchelensis et Walecensis F

et toto octiduo protrahitur solennitas,

non sine fructu boni publici.

A sis Gubernator, a Serenissimo Monarcha nostro Wladislao IV ad hoc designatus, tali die solenniter est ingressus Lambergum, et tamquam Vice-Rex excepit sacramentum fidelitatis ab omnibus civitatibus et incolis Pomesaniæ. Eodem accessit felix optatissimæ Reginæ Dominæ nostræ adventus.

Idem fit Culmzæ in festo SS. Trinitatis,

29 Pientissimus porro Antistes Culmensis, Culmzæ, ubi S. Jutta requiescit, simile festum consentiente Capitulo institui voluit, festo sanctissimæ Trinitatis, tum in diem VII Junii cadente, quo celeberrimus ibi conventus est. Illic ergo erecto ante chorum altari quam potuit ornatissimo, expositæ ambarum Sanctarum imagines sunt, cum gemino hocce titulo : ex una quidem parte hoc. D. O. M. et cultui Divæ Juttæ a Sangerhausen Germanæ, in hac Cathedrali Culmensi ecclesia quiescentis, tempore refrigescentis caritatis non modice obscurato, nunc autem per Illustriss. ac Reverendiss. D. Joannem Lipski D. G. Culmiæ Episcopum pristino splendori feliciter restituto sacrum. Vixit A. D. MCCLXIV, die V Maji. Ex altera vero parte legebatur sic : D. O. M. et honori Divæ Dorotheæ Pruthenæ, Quidzynensis Reclusæ, non pridem novatorum fidei

cum maximo concursu.

B noxa impie conculcato, modo vero per Illustriss. ac Reverendiss. D. Joannem Lipski D. G. Pomesaniæ, Antistitem bono omine redintegrato sacrum. Vixit A. D. MCCCXCIV, XXV Junii. Adfuit qui sperabatur eoque major populi confluxus : a quinque enim leucis et amplius advenerunt, non solum singuli vel turmatim, sed confraternitates integræ, sub vexillis ac labaris quæque suis, cum Sacerdotibus ac Parochis; coram quibus, sub Missa solenniter decantata, prolixior solito oratio est habita, de S. Juttæ virtutibus ac laudibus, cum exhortatione ad orandum pro legationis successu adventuque Reginæ : toto deinde ante meridiem tempore continuata sunt ad idem altare Missarum sacrificia, sub quibus plurimi sacra Communione refecti sunt. Itaque jacta fundamenta novæ erga S. Juttam devotionis.

Particula forsan alíqua Romæ.

30 *Sacra corporis sancti ossa, quæ anno* MDCXXXVII *in tumulo frustra requisita fuisse legimus num.* 16, *postea successu feliciori, aut indicio aliquo miraculoso reperta, necdum intellexi ; quin potius suspicor, superiori seculo educta ex tumulo, hæreticorum metu per Prussiam grassantium et sacra omnia profanantium, alioque transmissa : quod qui curarunt pii Catholici, utinam etiam curavissent ut satis distincta notitia personæ, una cum Reliquiis, transmitteretur. Suspicionem*

C *istam mihi ingerit, quod, cum Romæ essemus anno* MDCLXI, *et illud Sacellum visitaremus, in quod conversum est S. P. N. Ignatii cubiculum, dum fabricaretur nova Domus Professa studiose conservatum ; invenerimus custodiæ præfectum Fratrem, admodum solicitum pro Reliquiis* S. Judithæ Viduæ, *quas una cum reliquiis* S. Kunegundis *aiebat ex Germania missas P. N. Generali Goswino Nickel; et his quidem jam curatam argenteam capsam, illis vero mox curandam, si sciretur, quo die* S. Juditha *colatur, possitque in altari lipsanotheca exponi. Postea vero cum quæreremus qua fide constaret esse eas veras Reliquias, respondit P. Franciscus vander Veken, tunc Pontificius Theologus, aliud non haberi quam testimonium, ipsius Patris nostri manu signatum* XIX *Aprilis* MDCLX, *quo fidem faciebat, eas sub istis titulis missas sibi fuisse ab Illustriss. D. Comite de Trauthson, et a se applicatas Ignatiano sacello.*

D

EX POLON. FRIDER. SCHEMBEK.

HYMNUS ET ORATIO.

Ex antiquis MSS. post vitam edita.

Salve, Jutta, Deo grata,
Ex Ducali stirpe nata,
Quæ amore sponsi Christi
Bona tua dispersisti.
Ob id ipse te invisit,
Et sua cuncta promisit,
Fecitque large sugere
Nectar de suo Latere.
Leo bene tibi signum,
Cor habenti Sponso dignum,
Quo te Juditham probasti,
Holofernem decollasti.
Nam stipem emendicando,
Et cæcos manu ductando,
Fastum mundi debellabas,
Et spectaclum cœlo dabas.
Hoc ob leprosos quærenti,
Et noctu iter agenti,
Tibi bono luxit jure
Sol, præter morem naturæ. E
Laudes vanas fugiendo,
Ductumque Dei sequendo,
Germaniam reliquisti,
Ad Prussos te contulisti.
Lingua mordax proscindebat
Tua facta, te premebat,
Simul egestas dilecta,
Ob Deum sponte electa.
At tu cuncta hæc vicisti
Deo freta, et fecisti
Te perdignam cœli portis,
O mulier vere fortis.
Quo post tot sanctos labores,
Ad sempiternos honores
Sponsus Christus te vocavit,
Et condigne præmiavit.
Inde o splendor Prussiæ,
Decusque magnum patriæ,
Te invocantibus fave,
Arcens omne ab illis væ.
O ter felix peregrina,
Mentem nostram ad divina
Deduc, ut semper sit pia,
Dum versamur in hac via. F
Comes facta pannosorum,
Manuque ductrix cæcorum,
Nostram juva paupertatem,
Apud summam Majestatem.
Quæ nectar cœli suxisti,
De latere tui Christi,
Da ut ipsum sitiamus,
Cetera fastidiamus.
Solis luce noctu clara,
A nocte mortis amara,
Fac, luce fruamur Dei,
Noctis sempiternæ rei.
Culmzensis tuus tumulus,
Divorum pie æmulus,
Morbis variis gravatos
Sanat, mire consolatos.
Nos etiam, te petente,
Jesus corpore et mente
Sanet, et post exilium,
Det tecum cœli gaudium. Amen.

℣. Dispersit dedit pauperibus,
℟. Justitia ejus manet in seculum seculi.
℣. Domine exaudi orationem meam;
℟. Et clamor meus ad te veniat.

Deus

A **D**eus qui Beatam Juttam Viduam, Ducali stirpe progenitam, eximii temporalium omnium suique ipsius contemptus gloria, et admirandæ erga leprosos pauperes caritatis gratia, singulariter sublimasti; eique, in noctis tenebris ipsorum obsequio deditæ, solem mirabiliter lucere fecisti; fac quæsumus ejusdem piis precibus et meritis, sic nos inter hæc transitoria, cum nostri contemptu voluntario, D vitam peragere; ut ab omni lepra peccati liberi, in lumine vultus tui continuo ambulemus; et post obitum nostrum ad lucem, quam cum Sanctis tuis inhabitas, feliciter pervenire valeamus. Per Dominum Nostrum Jesum Christum, Filium Tuum; qui tecum vivit et regnat, in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

APPENDIX

AD DIEM SEXTAM MAJI.

NOT. 28* **P***ag*. 96 *col*. 2 adde.

Christophorus de Alzanis Ord. Prædic. *in patrio suo Conventu primum Prior, deinde Inquisitor fidei, obiit hoc die Ferrariæ anno* 1499, *et miraculis dicitur claruisse post mortem, ideoque cum titulo Beati refertur a Mario Mutio, in Vitis Sanctorum ac Beatorum Bergomatium part.* 2; *sed nullum, quod equidem* B *sciam, publicum cultum Ferrariæ habet, obliterata* (*uti fatetur Marius*) *ipsorummet miraculorum memoria*

NOT. 29* *Pap*. 97 *lin*. 12 *a fine* sic muta — *Verum* (*sicut nos docuit Claudius Castellanus Canonicus Parisiensis*) *dupliciter fallit locus ille Saussayi: non enim* Feria quarta, *sed* tertia, *solet ea Translatio celebrari; itaque celebrabatur, cum ipse Saussayus Parisiis ageret Parochum S. Lupi: est autem primum facta, non* VI, *sed* XVII *Maji, quando potius referenda illa esset: servabitur tamen ad diem, quo ipse sancti Regis Natalis commemoratur*, XXV Augusti.

NOT. 30* *Pag*. 100 de SS. Martt. Afris, *col*. 2 *lin*. 8 post XXX *Aprilis* — adde — *Vetus Ecclesiæ Carthaginensis Kalendarium, a Mabilione erutum* (*de quo pluribus agitur* XXV *Maji, ubi de SS. Flaviano et Septimio*) *illorum nullam facit* pridie Kalend. Maji *mentionem: sed hoc die*, II Non. Maji, *facit memoriam* Marini et Jacobi Martyris, *ubi forte ex mente auctoris legendum* Martyrum.

NOT. 31* *Pag*. 103. dele 4 *ultima verba* 1 *Columnæ et pro* 2 *Columna hæc* substitue. —

2 *Hac monitione præmissa, Henschenius duos illos huic diei inscripserat, ulteriori examini ipsorummet Tarentinorum relinquens indecisam quæstionem: super qua appellatus a me scriptor Historiæ Tarentinæ, nec-* C *dum a prælo egressæ, Ambrosius de Tarento Augustinianus, rescripsit anno* MDCLXXXVI, *nihil esse quod de duobus istis Tarento expectem, præter gratiarum actionem, pro prima eorumdem notitia communicata; de illis enim ibi nihil auditum hactenus. Videant ergo qui hunc mensem recusuri sint, utrum eos expediat hoc loco retinere.*

DE S. JOANNE DAMASC.

Pag. 118 *n*. 39 adde — *Joannes quidem Phocæ, cujus Hodœporicon sacrum in limine hujus* 2 *tomi posuimus, describens Lauram et ecclesiam Sabaitarum, qualem ipse reperit anno* MCLXXXV, *ac denique ipsiusmet Sancti Patris Sabæ sepulcrum:* prope circumque illud, nec non sub terra, *inquit*, spectantur sepulcra Sanctorum Patrum qui in eremo claruerunt, cum quibus etiam videre est monumenta Cosmæ et Joannis, veterum Poetarum. *Verumtamen intra quatuor secula, per sacræ istius Lauræ tot jactationes transacta, a morte utriusque ad Joannis Phocæ adventum in Palæstinam, facile video potuisse accidere, ut quorum istic monstrabantur cellæ, eorum quoque ibidem crederentur haberi sepulcra* Τὸ μνῆμα *etiam* (*quod originarie significat* memoriale) *non necessario accipi pro* sepulcro seu monumento sepulcrali, *ex Homero moneor Odys.* ο', Μνῆμ' Ἑλένης χειρῶν, Memoriale manuum Helenæ, *celebrante*. Cosmam *certe, ut mox dicemus*, Majumæ Episcopum *deinde factum, credibile est cum decessoribus suis Episcopis sepultum: et, si aliunde constaret* Joannem *revera apud Sabaitas tumulatum, potius censerem id occasionem dedisse, cur ejus nomini adjungeret vacillans posterorum memoria*, Cosmæ *nomen: sed et vicissim possemus suspicari de* Joanne, *si* Cosmam *constaret, præter usum moremque Episcoporum, adeo procul a sua Sede conditum esse, intervallo viginti quatuor aut plurium leucarum.*

NOT. 32* (*qui tamen sec.* 12 *ejus et Cosmæ monumenta ostentabant*) E

Pag. 128 *de* B. Prudentia *num*. 1 adde — *anno, ut infra dicitur* MCCCCXCII, *unde sequitur ipsam Comum* F *venisse anno* MCCCCLIV, *annos tum forte* XL *natam, uti in seculis suis Augustinianis conjectat Ludovicus Torellus*. NOT. 33*

APPENDIX

AD DIEM SEPTIMAM MAJI.

NOT 34* *Nomen varie scriptum*

P*ag*. 130 *col*. 2 *post* S. Amandum *ponatur* S. Gerlacus, *sicut habetur pag*. 132 *col*. 1, *sed lin*. 8 post — *reperimus* — adde — *nisi quod in libello cui titulus Vestigium Bohemiæ Piæ pag*. 66 *ad hunc quoque; diem referatur* — *Deinde deletis duabus lineis ultimis sic* lege — *Sed ad hunc* 7 *Maji nulla mentio* Gerlaci, *meminerat autem ejus die* 7 *Feb. non tamquam tali die mortui, sed tamquam primi Abbatis in eo monasterio, quod fundaverat Comes Babo sive Bawor, tali die defunctus. Noster nihilominus Bohuslaus Balbinus, in Miscellaneis Bohemicis Dec.* 1 *lib.* 4, §. 46, *sic loquitur, quasi absolute certoque obierit ipse* B. Gerlacus 7 *Februarii* 1227; *cum Crugerio addens, quod an.* 1420 *incenso ab Hussitis cœnobio, Swambergici Proceres corpus receperint in suam arcem Zuikow sive Klingemberg, addita imagine quæ cultum doceret:* visebantur *enim, inquit*, in pariete Cœlestes Genii, B. Gerlaci ossium arculam sustinentes: infra, Proceres *prædicti ac supplicabundi per hæc verba, ibidem Bohemice expressa;* B. Gerlace, apud Deum ejusque Matrem deprecare pro nobis. *Poterimus ergo, nisi certius aliquid pro hoc mense constiterit, de illo agere.* VII Febr.

Ibid de S. Letardo *adde* — S. Leothardi: *hoc enim solum verum ac legitimum est nomen: alterum ex vulgi abusu contractum* — *item* adde —

Ibid.

A *Ibid. col.* 1 *post.* Neophytum et Socios.

Genecli, *aliis* Genedii, *rectius* Genethlii Episcopi *Carthaginensis* Depositio, *inscripta est vetustissimo illius Ecclesiæ Kalendario tom.* 3 *Analect. Mabilionis, sed absque titulo Sancti; recte autem docent Albaspinæus, Labbæus, Schelstratius eum fuisse, Aurelii, qui S. Augustinum excepit, non successorem, sed decessorem : quem anno* 390 *Concilio Carthaginensi* 2 *interlocutum, probant Acta sinceriora ab Holstenio edita.*

Ib. col. 2 adde — *nisi forte* Ezeleis *idem sit Anglis, quod Francis* Alix, *Latine scribentibus* Adelais *vel* Adeleidis, *contractius* Aleidis : *quo nomine nullam hoc die Sanctam novimus : aliis pluribus diebus varias.*

NOT. 35* *Pag.* 132 *col.* 1 *post Franciscanos ex Arturo relatos, addatur.*

Fr. Bonaventura, *vulgo dicitur* Eremita Peregrinus *prope Senas in Trinoriensi castello defunctus hoc die,* 1627, *inseritur Fastis Senensibus : ejus quoque Vitam scripsit Italice J. B. Tartalia, nostræ Societatis Secerdos rogatu Plebani, qui a Confessionibus defuncti fuerat, qualem habemus impressam an.* 1681; *non sine insignibus ad ejus invocationem obtentis gratiis, quæ aliquando vitæ probatæ possint in numerum miraculorum venire : quod hic notandum putavi, si istis* B *aliisque mediantibus forte contingat, eum aliquando Beatum vel etiam Sanctum declarari.*

NOT. 36* *Pag.* 133 *col.* 1, *ante ult. lin.* adde —

S. Benedictæ Virginis *memoria Romæ cum* S. Galla *ponitur in Kalendario Benedictinorum, primo eorum seculo apud Mabilionem : inscribitur autem S.* Galla *Romano Martyrologio.* v Decembris.

Ibid. col. 2 *post translationem S. Nicolai* —

S. Sisintrudis Virgo *in S. Faræ-monasterio, non colitur* v *hujus, uti perperam Arturus et nos ex eo; sed* VII; *uti nobis asseruit, qui locum anno* 1685 *adiit, Claudius Castellanus. De hac cum propriæ ad* 2 *Nocturnum lectiones nihil habeant particulare, quod non sit in ipsius,* S. Faræ *vita notandum, pergimus eam remittere ad* VII Decembris.

Ibid. de Ven. Yolanda *lin.* 7 *post* — in Arduenna — *adde — Eadem a Joanne Rehac de S. Maria ponitur in libro de sanctis ac beatis Virginibus sui Ordinis, tamquam hoc die mortua anno* 1239. *Vitam ejus etc.*

NOT. 37* *Pag.* 133 *col.* 2 *sic lege* : — *die Inventionis* III Augusti, *aut potius (nam sunt eruditi viri, quibus tota illa Romana Translatio fabulosa videtur) ad Natalem ejus* XXVI Decembris.

C

D. S. SERENICO.

Pag. 160 *col.* 1 *lege,* Saint-Celerin, *seu potius* Selerin.

NOT. 38* — *et ante n.* 2 adde, — *Videtur autem Castellano rectius* Serenicus *quam* Cerenicus *scribi; nam et in S. Theoderici-castro* San-Senery *appellari; et in Faræ-monasterio vetustum Martyrologium MS. reperisse se ait, ubi* Sinericus *notatur : quod forte nomen verum est,* Sensu-divitem, *ex origine Teutonica, atque adeo et veteri Francica, significans; cui infra respondens nomen* S. Serenedi *fratris, simili forte metathesi invaluit pro nomine* Sineredi, *quod* Sensu-rationabilem *possis interpretari. Alias* Serenicus *a Latino* Serenus *derivatum videbitur : quod si Gallice scribas* Celerin, *pro* Celerino *nimis facile acciperetur. Est autem Cenomannis proprium,* Ce *syllabam scribere, ubi Andegavenses et Britones notant syllabam* Se.

NOT. 39* *Ibid. col.* 2 *post celebrari* — adde — *quod confirmatur ex præcitato Farensis monasterii Martyrologio, ubi ad communem Usuardi contextum hac* VIII *Maji, eadem antiqua manu adscriptum invenitur,* Castro-Theodorici S. Sinerici Confessoris.

D

DE S. JOANNE BEVERLAC.

NOT. 40* *Vita collata cum MS. Cottoniano.* **P***ag.* 165 *n.* 2 *lin.* 14 *post* — *Benedictino* — adde — *Omnibus autem jam impressis, accepimus ejusdem Vitæ alterum ecgraphum, ex celeberrima Cottoniana Bibliotheca, sub effigie Justinæ B.* 4 *fol.* 156, *nobis descriptum cura ejusdem, qui Monasticum Anglicanum jam dictum præcipue promovit, viri omnino humanissimi et eruditissimi, Gulielmi Dugdalli, cum quo factas prioris nostræ editionis collationes in Appendice hac damus.*

NOT. 41* *Pag.* 168 *post num.* 7 adde — 8 *Quid porro secutum sit etc. ut pag.* 58 * *et in fine* adde — *et sequenti mox anno die* I *Octobris inter nos pientissime defunctus vita, senio grandi et morbis inter Apostolicas ærumnas haustis confecta.*

NOT. 42* *Pag.* 167 *MS. Cottonianum sic incipit :* Domino suo in Christo omni reverentia dignissimo, sanctæ Eboracensis Metropolitanæ Ecclesiæ lampadi et lucernæ, ardenti in caliginoso etc. — *et lin. penult.* memoria ejus, cujus vivit apud te pro crastino, fideli commendatione.

Num. 2 *lin.* 5, insequeretur, *al.* insectatus sit — *lin.* 9 exturbaros nos *al.* exturbatum — *lin.* 10, immitteret *al.* immersit. E

Num. 3, *col.* 2 *lin.* 1, *adest vox desiderata in Cottoniano.* — *lin.* 4, usitata, *al.* abusiva — *lin.* 7, celebrat, *al.* frequentat — *lin.* 8 oblationibus, *al.* ablutionibus.

Num. 4 *lin.* 4 *a fine*, attingentes, *al.* attingemus — *lin. antepenult. erasum erat aliquid post* securi, *et sequebatur* — tumultuantium canum spernentes æquoris.

Annot. d *adde* — *Hactenus Henschenius, satis declarans mentis suæ esse, ut sicubi ordinatior meliorque titulorum ordo reperiatur, hic etiam apponatur. Talem autem exhibet MS. Cottonianum, ubi loco Rubricæ præfatæ, alia legitur, quæ ab ipsomet Auctore videri possit, hoc modo addita, estque in talibus usitatissima.*

Explicit Prologus. *respondent autem tituli numeris nostris hic adscriptis.*

Incipit Vita S. Joannis Archiepiscopi 5

De Prædicatione S. Joannis, et doctrina ante Episcopatum. 7

De tempore electionis ejus ad Episcopatum. 7

Quomodo muto cuidam a nativitate linguam donaverit, et eidem caput tinea cooperto salutem hujus mali indulserit. 10

Quomodo Sanctimonialem quamdam a nimio tumore brachii, et periculosissima ægritudine, liberaverit. 12 F

De quadam matre familias, quam invitatus ad prandium sanavit. 13

De quodam ægroto, quem, cum esset invitatus ad Dedicationem ecclesiæ, oratione sanavit. 15

De Herebaldo Abbate, qui propter inobedientiam, colliso corpore cum capite, equo decidit, quem vir Dei precibus sanavit. 20

De tribus hydriis, vino, mulso, et cervisia repletis, quos Osredo Rege benedixit, et indeficientes ad haustum reddidit. 16

De vino, fracto flascone, per merita viri Dei servato. 23

De Spiritu sancto, super Sanctum orantem, in specie columbæ viso; et de Diacono pro visione mulctato pœna, et iterum a Sancto curato.

De quodam mortuo, a S. Joanne Chrismate linito et resuscitato.

De obitu S. Joannis.

Explicit Vita S. Joannis Archiepiscopi, incipiunt miracula ejusdem *sunt autem hæc quæ continentur, altero libro pag.* 180

Quomodo

A Quomodo Rex Edelstanus, per merita et per auxilium S. Joannis, Regem Scotiæ ad deditionem coegit.

Quomodo, quodam Milite, qui pacem Ecclesiæ Beverlaci infregerat, divinitus pœna mulctato, Rex Willelmus timore correptus, Clericis ejusdem Ecclesiæ convocatis benigne satisfecerit.

De pluvia B. Joannis meritis suffragantibus, in tempore siccitatis exhibita.

Quomodo puerum, a nativitate mutum et ulcerosa deformem tinea, sanaverit.

De Gillone infirmo et informi, qui formosus et sanus per meritum Sancti effectus.

Sequitur locus vacuus pro titulis quatuor, quibus respondent numeri nostri.

De negotiatoribus Eboracensibus, per B. Joannem a periculo maris liberatis.

Pag. 168 *num.* 6 *lin.* 8 *Cotton. sic* — qui cum ab
NOT. 43* ipso nomine ... in Christi perseveravit militia, subduxit primo manum ferulæ Theodori etc. — *lin.* 15 Streneshalensi, *non* Streveshalensi.

Num. 7 *lin.* 8 in se, *al.* visæ.

Num. 8 *lin.* 8 inditam, *al* avitam.

Num. 9 *post lin.* 4 *et Sequentia sic leguntur in Cott.* succedens in Episcopio,

B Pro merito vitæ solium conscendit herile,
Pastor Apostolicus, cum sceptro Pontificatus,
Ecclesiæ dignus Rector Legisque peritus.

Postea B. Wilfridus *etc. ut num.* 11, *sed omittitur nomen* Agathonis, *itemque hæc verba*, Joannes in Eboraco civitate: *itaque videntur anni* 33 *male tribui Wilfrido. Deinde resumitur ordo prioris MS. supra num.* 9 *lin.* 5 *intermissus, hoc modo* Cum igitur primo unctus esset in Christum Domini.

Num. 10 *lin.* 3, Carnesboc, *al.* Herneshou, — *lin.* 11 *id.* quædam miserabilis forma viri.

Num. 12 *lin.* 2, Vatadini. *Cotton.* Betendune. — *lin.* 13, manus suæ, *al.* manuum ejus.

Pag. 169 Kapuburgis, *Cott.* Herburgis.

NOT. 44* *Num.* 14 *lin.* 15 recederet *al.* resideret.

Num. 15 *lin.* 1, Clarificat, *al* Clarificavit.

Col. 2 *lin.* 1 *et* 2, *sic Cotton.* visisque more infirmi apparatibus funeris.

Pag. 170 *col.* 1 *Annot.* 1 *adde* — *Cotton. MS.* Be-
NOT. 45* tendune.

Annot. o *adde* — *Post hunc numerum immediate connectebatur in MS. Cottoniano de Herebaldo Abbate, quod hic primum sequitur num.* 20, *et intermedia po-*
C *stea referuntur.*

Num. 20 *lin.* 3, *Cotton. addit*, — Abbatem Tin... cœnobii — *lin.* 4 *Id.* Comes et commanens, *et pag.* 171 *lin.* 7 adde — non omnes hoc poterant impetrare.

Num. 21 *lin.* 3 *Cott.* — et hoc modo habes cognoscere.

Num. 22 *lin. ult. adde* — locus, *et ex hinc sequuntur quæ supra transcursa fuerant num.* 16 *et seqq. Pag.* 171.

Num. 16 *lin.* 10 Regis, *Cotton.* Religio; *legerem*, Regio munimine *etc.*

Num. 17 *lin.* 7 *et* 8, Potus ipse potantes renovato capit nectare: *ita Cotton. lin.* 12, pronuntias, *al.* reperit — *lin.* 20, hominem, *al.* fidelem, - *lin.* 4, *a fine*, perfecisti servitutem tuam, *lin. penult.* sanctitatisque ipsius certiores facti virtute quam vidimus etc. *tum subjungitur, quod infra habet num.* 23 *et seq. de Flascone Pag.* 171.

Num. 24 *lin.* 12 *Cotton.* Adruentis sonitum permotus etc. *Postea huic miraculo connectitur jam supra-*
NOT. 46* *positum, num.* 18 *et* 19 *Pag.* 170.

Num. 19 *lin.* 4 Sigga. *Cotton.* Siggarus. *Post hoc vero miraculum sequitur in MS. Cotton. id quod alias est num.* 15 *Pag.* 169. *iisdem verbis sed tali ordine*;

Igitur dum quadam die ad Episcopum multa conveniret turba, ut sacri Chrismatis unctionem acciperent, quemdam juvenem mortuum inter alios D
sacri Chrismatis unctione linivit, sicque de morte ad vitam reduxit. O beatum Pontificem! mirabili præditum virtute, qui dum defunctum perungit Chrismate, illum ad statum reducit vitæ! Cœlum quidem, pia prece; manu, corpus tangit exanime; et animam quæ fuit egressa de corpore, ad statum reduxit præsentis vitæ. Similiter et dæmonem ab homine expulit; insanos etiam et infirmos semper sanavit: et quotquot ejus vestimenta cum fide tangebant, celerem sibi sanitatem advenisse gaudebant. Sed et tempestatum habebat potestatem, per Spiritus sancti vigorem. *Ac denique ultimo loco ponitur num.* 27, *totam vitam concludens hoc exordio.*

Vixit autem in Episcopatu triginta tribus annis, *etc. Sed omisso anno Incarnationis, lin.* 16 *continuatur contextus.* In porticu S. Joannis Evangelistæ, ubi per ejus merita etc. *itaque* explicit Vita.

Pag. 172 *Miraculorum Proœmium, omissa salutatione, in Cottoniano absolute incipit ab his verbis lin.* 4
Ex multo tempore. NOT. 47*

Pag. 173, *post num.* 2 adde — *Post hunc autem Prologum sequitur, ante omnia, id quod in secunda Miraculorum Collectione, jam ante edita, primum lo-* NOT. 48*
cum etiam tenet, sed phrasi diversa, ut omnino expediat E
Kecelli textum genuinum exhibere hoc tenore.

Regnante Adelstano Rege Christianissimo, Edwardi senioris filio, reliquiæ Danorum, more suo, nefandum contra eum erigunt caput: sed contriti sunt sub pedibus ejus, et redacti in pulverem. Rebellabant et Norhanhymbri et Scoti, et fœdus quod cum eo pepigerant prævaricati sunt. Rex vero cum maximum congregasset exercitum, terra marique impios expugnaturus progreditur. Cum venisset autem in provinciam Lindissæ, obviam habuit pauperum et mediocrum turbam non modicam. Sciscitanti unde venissent, respondent de Beverlaco, ubi ad visitandas B. Joannis reliquias spe salutis advenerant. Quæsivit Rex, si quem voti sui obtinuissent effectum. Et unus illorum; Ego, inquit, cæcus natus, ad sanctissimi viri corpus lumen cepi. Et alter, Ego claudus ex utero matris; S. Joannis vero orationibus, ut ipse vides, sanus incedo. Audiens hæc et his similia Rex Christianissimus, Magnus est, inquit, iste Joannes, et utile credo in hoc magno negotio tanti viri nobis reconciliare gratiam, et auxilium impetrare. Quia igitur fas non est talem nos
regni nostri invisitatum præterire Patronum, pro- F
cedat exercitus noster in via regia, ego cum paucis sepulcrum, de quo tanta audio, ejus misericordiam invocaturus, adire curabo. Veniens deinde ad Sancti tumulum, Rex illustrissimus, post excubias more patrio celebratas, post orationes corde supplici fusas, cum pavimentum devotissimis lacrymis perfudisset, protractum e vagina cultellum sacris imposuit altaribus: Ecce, inquiens, Beatissime Joannes, sponsionis meæ vadium; ut, cum auxilio tuo subactis hostibus cum prosperitate rediero; digno illud pretio redimam, et quoad vixero tibi gratus et devotus existam. Revertitur deinde ad exercitum suum Rex, et mox hostium fines potenter invadit. Et jam tempus advenerat præliandi, cum præcedenti nocte, Rex oppressus somno, Joannem sibi aspicit assistentem, et ut secure congrederetur hortantem; Devotionem, inquiens, tuam, quam circa sepulcrum meum exhibuisti, gratanter amplectens, oravi pro te Deum meum, et exaudivit vocem meam. Observa igitur et audi vocem meam, ut ambules in viis patrum tuorum, et inimicus ero inimicis tuis, et affligentes te affligam, et custodiet te gratia Dei. Hæc dicens disparuit. Mane autem facto, Rex in hostes ivit; potitusque victoria, Regem Scotiæ ad deditionem coegit. Cumque situm terræ illius non parvo tempore explorasset,

A explorasset, accepto obside Regis filio, reversus est Eboracum; inde tendens Beverlacum, cultellum suum multarum possessionum maximæque libertatis largitione redemit.

Deinde sequitur Cap. 1 Postquam Anglorum Regimen *etc ut pag.* 173 *num.* 3.

Num. 8 *lin.* 3 *et* 4 *Cotton.* quorumlibet oppressorum... molestias — *lin.* 10 *idem*, spes omnis pene frustraretur.

Num. 9 *lin.* 12 *Cotton.* tanta subsecuta est inundatio — *lin.* 32 jacebat *Idem*, tabescebat.

Num. 10 *lin.* 6 *Cott.* quidam quasi septennis.

NOT. 49* *Pag.* 175 *n.* 12 *lin.* 3 Guillo. *Cott.* Guillo. — *lin.* 7, ostentatui. *Idem*, ostentui.

Num. 13 *lin.* 26 *Cotton.* Opera hæc misericordiæ tuæ, Deus. — *lin.* 34, recludatur, *al*, retundatur.

NOT. 50* *Pag.* 175 *n.* 15 *lin.* 8. præsidium, *Cott.* subsidium — *lin ult.* bajulat, *al.* bajulabat.

Num. 14, *corrige* 16 *et sic consequenter* — *lin.* 25 composito, *al.* compositione.

Num. 15 *imo* 16 in se vile, *Cotton.* jam scribe.

Pag. 177 *num.* 16 *imo* 18) *lin.* 9, *a fine Cotton.* Regebat assidue scholarum frequentiam.

B *Num.* 17 *imo* 19, *lin.* 1 *deest in Cotton.* morum.

NOT. 51* *Pag.* 177 *num.* 20 (*imo* 22) *lin.* 1 *Ibid. deest*, quippe — *lin.* 19 *Id.* sicque brevis spatii termino — *lin.* 24, maturior *al.* immaturior.

Num. 21 (*imo* 23) *lin.* 8 *a fine*, *Cotton.* qualiter actum esset, — *lin.* 8, sibi — *al.* de.

Num. 22 (*imo* 24) *lin.* 21, serviliter, *al.* sæviter* D

Pag. 178 *Cotton.* non absconderetur; de nautis NOT. 53* uuus: *et sic nota* 24 (*seu potius* 26) *transferenda erit ad lin.* 5, Hic cessante: *et hinc lin.* 12. occumberem, *l.* accumberem — *lin.* 17, habitu vultuque Pontifici simillimis.

Num. 25 (*imo* 27) *lin.* 23 *post* suffragantibus, *pone** NOT. 54* *et in fine post*, Amen, *scribe* —

* *Ad hoc signum deficit MS. Cottonianum, evulso folio mutilum.*

DE S. STANISLAO EP. M.

Pag. 199 *post num.* 12 adde — 13 *Habuit quoque* NOT. 55* *Sanctus, habetque utputo etiam nunc, Vilnæ in Lithuania insignem basilicam, cujus mentio reperitur inter Michalonis Lithuani fragmina, an.* 1615 *Basilea a Jac. Grassero vulgata, Fragm.* 9 *dicitur pag.* 33, *Quod* cum anno MDXXIX omnis Vilna deflagraret, in templo Cathedrali D. Stanislai, plumbo tecto et fastigiis inauratis, multisque vasis aureis, argenteis atque gemmeis ornato; conflagrarunt antiqua vexilla in victoriis acquisita, Roxonalorum, Moscorum, E Alamanorum, aliorumque populorum circiter trecenta, ac nova duodecim quæ ibidem appensa erant post victoriam de Moscis ad Orsam, 1514. 8 Septembris natali die Mariæ Virginis; cum cæsorum et captivorum octoginta millia essent.

APPENDIX

AD DIEM OCTAVAM MAJI.

NOT. 56* **P***ag.* 280 *col.* 2 *post* S. Stanislaum *adde.* SS. Cyrilli, Quidei et Zenonis, Afrodisii et Benedicti Natale in Auxiopoli, *ex vetusto S. Savini in territorio Tarbiensi Martyrologio indicatur, in Appendice ad Martyrologium Gallicanum Saussayi, qui sub initium ad marginem notat mendis scatere autographum: certe* Auxiopolis *nulla uspiam est;* Axiopolis *vero in Mœsia inferiori ad Danubium invenitur: sed absque certiori Auctore non audemus ei adscribere Sanctos, nedum aliunde cognitos.*

NOT. 57* 281 *col.* 2 *lin.* 1 *de* Schero Ab. *adde* — *His autem* C *impressis accepimus ex ipsomet monasterio responsum in hæc verba:* Non alia ratione habetur apud nos Beatus, quam communi maximæ pietatis zelique regularis existimatione; *unde et mirantur factum Saussayi. Addunt autem (quod hic juverit annotasse) aperto sub annum* 1586 *sepulcro, inventa ossa, cum cruce plumbea, cui ex una parte inscriptum erat,* In principio erat Verbum etc.; *ex alia vero hæc,* Anno ab Incarnatione MCXX, *non* MCXXVII *vel* MCXXVIII VIII Idus Maji obiit piæ memoriæ Dominus Scherus, Abbas primus et fundator hujus Cœnobii et S. Leonis Tulli.

Ibid. ad dicta de Vener. Petro Georgio Odescalco *adde — His vero excusis, placuit construere Propy-* NOT. 58* *læum ante omnes septem tomos Maji, sub communibus ejusdem Pontificis Regisque Nostri Catholici Auspiciis atque in ejus limine velut Introductorem collocare Venerabilem istum Præsulem: itaque ejus Vita, Latinitati donata, nunc ibi legi potest.*

Pag. 281 *col.* 2 *ante* Apparit. S. Michaelis, *adde.*

NOT. 59* S. Clodoulfi Presb. Translatio *in sui nominis oppido apud Parisios, vulgo* S. Clou, *notatur in Kalendario spirituali, edito pro Civitate et locis vicinis. Festum agitur* VII Septembris.

DE S. VICTORE MARTYRE.

P*ag.* 284 *n.* 4 *lin.* 19 post. — *Hæc ibi — expunctis* NOT. 60* *tribus lineis substitue quod sequitur.*—

Auro obductum *fuisse Caput illud, et tamquam* Mauritani Victoris *datum Volaterranis, ait titulus ille, apud Ughellum tom.* 1 *col.* 349*, *plenus mendis; sed tom.* 2 *col.* 1082, *correctior legendus; ubi* ejusrei jam jam labentem memoriam, ex vetustissimis monumentis depromptam, e temporis faucibus abripuisse, marmoreoque lapide æternavisse, VI Id. F Martii MDCX, *dicitur Alemannius.*

5 *Sed veremur ut ea monumenta tam distinctam* Mauritani Victoris *notitiam continuerint; primusque eam affirmaverit Volaterranus, annis centum ante positionem lapidis illius scribens. Verba ejus, ad calcem Vitæ per illum scriptæ, hæc sunt:* Mox vero, quemadmodum vir alienigena Volaterranorum factus sit, audite. Anno siquidem vigesimo supra centesimum ac millesimum, sanctæ memoriæ Calistus Secundus, qui ob egregias ejus virtutes absens est Pontifex creatus; ex Galliis postmodum Romam ad officium capescendum proficiscens, cum per hanc regionem iter haberet, Rogerius Præsul Volaterranus, obviam procedens honoris gratia, eum ad urbem suam invitavit, hospitioque pro dignitate excepit. At Pastor mitissimus, ut humanitati beneficioque gratias ageret, Basilicam simul cum Beatorum Petri et Alexandri templis consecravit, hujus insuper Martyris caput venerandum, singularis loco muneris, Volaterris donavit. Ex illo namque die in Conservatorem cœlestem illum susceperunt, atque illius natalis celebritatem in Idus Majas solvendam mandaverunt, ut non solum ipsius Sancti, sed etiam Pontificis optime de hac urbe meriti, nobis in

Caput quod ipse creditur Mediolani accepisse.

A in benedictione memoria foret. *Si constaret, quod Ughellus ait, Mediolanenses ipsos Caput istud donasse Pontifici; vix posset dubitari, quin ejus id esse putaverint, qui apud se passus, carior habebatur, idque pene fiet indubitabile, si Mediolanenses solum prætendant infimam Capitis partem apud se remanere, et hæc ipsa sit, quam Volaterrani deesse sibi fatentur, juxta figuram ab Ughello expressam, scilicet* Sincipitis pars sinistra, *et frusta quædam alia. Sin autem hæc non conveniunt, ad unum caput ex ossibus octo integrandum, nec primum illud nobis verosimile fiet. Quia vero etc.*

6 *Ut ut est, Auctores Lipsanographiæ Volaterranensis MS. cujus supra meminimus, die* XII *Decembris anni* MDCXLVII, *auctoritate Episcopali Cathedralem ingressi Ecclesiam, Reliquiarum Tabernaculum aperiri sibi jusserunt, quod instar altaris est ibidem in medio sacrario positum, simulacris inauratis affabre exornatum, sub duabus clavibus diversis; quas Conservatores earum custodes, Ecclesiasticus unus, Laicus alter exhibuerunt.* Cumque Sacrista, cereis facibus accensis, coloris coccinei velum dimisisset, Caput S. Victoris Martyris, argenteo simulacro inclusum, exposuit... *Isto autem simulacro recluso,* visa est, *inquiunt,* in eo calvaria, cum futura coronali et sagittali conjuncta: in basi vero, cui innititur Caput, reperta sunt et descripta hæc ossa, ut præsens Chirurgus nominavit; nempe pars occipitis, clavicula, pars fusilis majoris, duæ partes femoris, os brachioli, talus pedis, et alia triginta sex magna ossium frusta: insuper nonnulla fragmenta parva quæ non fuerunt annumerata. *Quæ si omnia sunt, uti putantur, ex corpore* S. Victoris, *de quo hic agimus, non solum Caput, sed et magna pars corporis apud Volaterranos est; meritoque illi diem* III Idus Maji, *quo tantum Thesaurum a Calixto Papa acceperunt, quotannis festivum habent; quando eadem* Reliquiæ, a Clero, Magistratibus ac Populo prosequente, solenni lustratione per urbem eorum feruntur: Caputque e suggestu omnibus, ingenti animorum devotione commotis, demonstratur. Quod vero hæ insignes Reliquiæ, capite argenteo, et non aureo, sicuti a bene merito Pontifice donatum fuerat, hodie asserventur, causam referunt Paulus Jovius Historiarum lib. 28, et Scipio Ammiratus Historiarum Florentinarum lib. 20, asserentes, quod anno MDXXX, quando Florentini impetum fecerunt in Volaterranos, qui Clementi VII adhæserant, et in civitatem irruperunt; aureum caput conflatum fuit; redemptas vero Reliquias Volaterrani argento incluserunt, Benedicto qu. Ludovici de Riccobaldis Canonico, et Persio Falconnio, Patritiis Volaterranis, id agentibus.

cum pluribus aliis ejus ossibus,

an. 1647 Episcopali auctoritate recognitum

7 *Fusius hæc describere placuit, ut de opere præsenti bene meritis Volaterranis fructus laboris suscepti aliquatenus constet, ad præcipui sui Patroni memoriam; quamquam de eo cujus habentur Reliquiæ, quis revera sit, nequeamus definire. Etenim nullius Mensis Sancti a nobis eduntur etc. — sub finem col.* 1 *et col.* 2 *lin.* 1 *lege — ideoque arbitramur — et lin.* 8 *ac* 9, *pro his verbis* — in Piceno inter Maceratam et Septempedam *et lin.* 4 *seqq — scribe,*—in Liguria prope Albam Pompejam, *qua potius quam Mediolano venerit Callixtus. Certe ut Caput Mediolano allatum sit, aliæ sub eodem nomine Reliquiæ potuerunt etiam Roma acceptæ fuisse. Ita et nos Antuerpiæ etc. — ac deinde mutatis numeris sint.*

8 *Altera igitur est* ecclesia S. Victoris *etc.*

9 *Duas alias Basilicas indicat idem Puricellus etc. et sic consequenter* 10, 11, 12, 13 *et* 14.

DE S. ACACIO MART.

Not. 61. **P***ag.* 290, *ad finem num.* 10 adde — *Idem dixerim* D *de Reliquiis nonnullis, quas Monasterienses nostri in Westphalia Patres servant, inclusas Armario summæ aræ, acsi certo essent Centurionis prænominati.*

DE S. HELLADIO AUTISSIOD.

P*ag.* 297 adde — 4 *Claudius Castellanus, his lectis, mihi scripsit, vidisse se Biturigibus ad S. Laurentii Martyrologium vetus MS. ubi sic legatur:* Autissiodori Depositio Pelagii Episcopi et Helladii Presbyteri: *quæ lectio novæ inquisitioni locum dabit, si alia quandoque argumenta accedant, quæ novas conjecturas fulciant: iis interim hic abstinere videtur consultius.* Not. 62.

DE S. GIBRIANO PRESB.

P*ag.* 298 *ad Comment. prævium hæc* adde. —

4 *Gulielmus Marlot, S. T. D. et S. Nicasii Remensis Magnus Prior, Historiam Remensem duobus voluminibus composuit, quorum primum ipso vivente prodiit Insulis anno* 1666, *alterum postumum anno* 1679 *Remis. Hic priori Tomo, lib.* 2 *cap.* 15, *fuse tractat* de S. Gibriani fratrumque ejus adventu ex Hibernia in Campaniam Gallicam; *deserendæque patriæ causam potissimum eis fuisse censet, famam S. Remigii, etiam trans mare celebratam. Idem eodem pertinere putat, quod Herricus Autissiodorensis, in Epistola ad Carolum Calvum, sic ait, ante Miracula S. Germani Carmine conscripta:* Alii ultro sibi exilium indicentes, pro Christo peregrinari volentes, et ignaros erudire cupientes, relicta Hibernia, tamquam greges Philosophorum, ad littora Gallica commigrabant. *Allegat deinde R. P. Dagoneau Carthusianum, in vita S. Gibriani, alias causas, morales potius quam historicas, indicantem. Nostra haud magni referre puto, quod recentem istam compositionem, Rhetoris potius quam Historici, ac fortassis Gallice scriptam, non viderimus. Potius ex Marloti lib.* 3 *cap.* 10, *discere malo, quod in cimeliarchio ecclesiæ S. Remigii, præter majorem partem corporis* S. Gibriani, *reclusam* in feretro, auro infuso atque industrie elaborato, *numerentur ejusdem* Caput et brachium, *cum capite* S. Germani *Fratris, utrique commodioris venerationis causa reservata extra arcam; quæ (ut idem ait lib.* 4 *cap.* 5) nunc Principis altaris medium locum occupat *eadem fortassis, quam anno* MCXXXV *factam, infra videbimus.*

Not. 63. *Vita quædam recentior*

E

Reliquiæ.

F

5 *Ibidem etiam in veneratione habetur* baculus, quo imbecilles artus sustentabat *Sanctus*: et hac die festo Sodalitatis, in ipsius honorem erectæ, populo exosculandus exhibetur a Monacho Sacerdote. *Agemus nos de institutione hujus Sodalitatis, ex altero Marloti Tomo, ad calcem operis de miraculis, sanctis post secundam corporis translationem in novam arcam anno* MCXLV: *hic solum ex eodem secundo Tomo arbitror esse notandum, quod eamdem non minor præcessit, quam secuta est, copia miraculorum. Cum enim Odo Abbas S. Remigii (ut ibi fuse exponitur lib.* 2 *cap.* 42) *fundare cœpisset et sui monasterii bonis Carthusiam Montis Dei, circa annum* MCXXIX, *munificam vicissim erga se Dei manum caput mirabili modo experiri, quo cœptum opus feliciter permoveret ad finem.* Narrat siquidem, *inquit Marlotus,* vetus Montis Dei Chronicon, tantam miraculorum vim per id tempus patratam fuisse, meritis sanctissimi Confessoris Gibriani apud S. Remigium, ubi sacra ejus pignora maxima religione asservantur, ut ex remotissimis locis advolarent ægroti ad ejus tumulum, sanitatem divinitus recepturi. Videns autem Abbas Deum cœptis suis favere, peregrinorum oblationes, pro sublevanda Carthusianorum paupertate, lubens designavit; tantaque ex tunc confluxit multitudo, ut eos ne Burgum

Dum struitur Carthusia Montis Dei,

multiplicantur miracula,

A gum quidem S. Remigii capere posset : et quod omnem superat admirationem, *tamdiu*, inquit Chronicon, *patrandis miraculis apud S. Remigium incubuit S. Gibrianus, donec ecclesia Montis Dei consummaretur.* Piorum igitur largitionibus, Odonis præsertim Abbatis S. Remigii, in altum sese erigente totius ædificii mole, nobilior pars orationi destinata, feliciter tandem completa est, quam solenni ritu consecravit Sampson Remensis Archiepiscopus anno MCXLIV, assistentibus Goslino Suessionensi et Milone Tarvanensi Episcopis, ut probat vetus quædam inscriptio, in sepulcri cujusdam operimento nuper reperta sub principe altari. *Hactenus Marlotus, qui utinam ipsa illius Chronici verba exhibuisset, clarius nos doctura, quod ea miracula (uti supponit) operari Deus cœperit ante Translationem, factam anno mox sequente prædictam Dedicationem : nam quæ sola diverso charactere Marlotus signat verba, plenam notant consummationem operis, fortassis non nisi aliquantis annis post Dedicationem, adeoque et post Translationem, completi. Certe miracula, quæ hanc secuta narrantur tanta sunt, ut potuerit de his præcipue locutus esse auctor Chronici. Ut ut est, addit Marlotus, quod*

quoad plene consummetur.

ibidem S. Gibriani sacellum.

B Venerabiles Carthusiani Montis-Dei, sui amoris et obsequii tesseram erga B. Gibrianum testaturi, ob erogatam in eos caritatem, singulis annis festum ejus solenniter apud se celebrandum decreverunt, Beatumque Remigium in Patronum tutelarem assumendum : idque non ita pridem suæ gratitudinis pignus renovarunt, constructione insignis cujusdam sacelli, quo auctum est exornatum recens monasterium : *quod de communi utriusque Sancti appellatione sacello indita, libenter intellexerim.*

Pag. 299 *Annot.* g *lin.* 2 *Bassinia* — l — *Basiniaco.*

Ibid. Annot. f adde *Marlot in Historia Remensi lib.* 2 *cap.* 16, *indicato Martyrologio Hieronymiano (quibus alia duo addi possent, allegata inter prætermissos ad* 24 *Maji) ipsam credit ibidem sic relatam,* IX Kalendas Junii in Vico Bausono, super fluvium Matronam, depositio S. Posennæ. *Sed hæc prorsus alia est, de eaque egimus* 23 *Aprilis, Acta ejus illustrantes sub nomine* S. Pusinnæ.

[illegible] *Pag.* 300 *post Annotata ad Historiam Translationis ex Flodoardo subnectatur Tractatus sequens, continens*

MIRACULA S. GIBRIANI

C **Post translationem corporis in novam arcam anno MCXLV patrata, et a Baldewino (*ut videtur*) Monacho coævo descripta,**

Ex MS. monasterii S. Remigii,

collato cum veteri translatione Francica.

PROLOGUS NOSTER.

Vitam S. Gibriani *perbrevem, et breviorem notitiam translati* Remos *corporis, daturi die* VIII Maji ; *nihil æque desideravimus quam nancisci libros miraculorum, post secundam Translationem patratorum, quos penes San Remigianos Monachos asservari, Camerario asserente, didiceremus. Irritus diu labor fuit ; donec bonis illis Religiosis innotuit, quam prompte Confratribus eorum Parisiis, in causa librorum de imitatione Christi, coram Archiepiscopo resumpta, laborantibus, exhibuerimus illorum librorum exemplar, manu ipsius Thomæ a Kempis exaratum, prout illi in nova editione sua anni* MDCLXXIV *in Præfatione testantur. Id enim cum San-Remigiani intellexissent, ex litteris nostris ac R. D. Joannis Mabilionis; vimque commendationis suæ dignatus fuisset addere R. P. de Haraucourt, Collegii nostri Remensis Rector; et hoc ad Provinciæ totius Campaniensis regimen assumpto, idem sibi curandum sumpsisset ejusdem Collegii Procurator R. P. Perrin; obtinuimus tandem exeunte anno* MDCLXXVIII *codices duos, Latinum alterum, alterum Francicum, ab eadem manu eleganter exaratos in pergameno, ante annos circiter trecentos; charactere Francico, sed pro more sui ævi iis litterarum compendiis pleno, quos etiamnum videre est in libris, a sesquiseculo et amplius eodem characteris genere inter prima typographicæ artis rudimenta apud Francos, Belgas, Germanosque excusis : quorum compendiorum quia modo desiit apud typothetas usus, non fuerat Remis invenibilis, qui transcribendi laborem pretio conductus assumeret ; eaque excusatione dilata spes nostra, non poterat impleri nisi facta ipsorum autographorum copia.*

Remis petiti Codices MSS.

D *tandemque impetrati,*

2 *Auctor operis San-Remigianus Monachus lib.* 2 *num.* 8 *scribit; quod fuerit* unus de custodibus sacri pignoris, Baldewinus nomine, cui hoc officium præcipue ab Abbate suo injunctum fuerat, ante Sanctum Dei sedulo morari et vigilare, et miracula ibi cœlitus die ac nocte ostensa scribere, diligenterque memoriæ commendare. *Hujus scriptis usum fuisse auctorem dicerem, qui nomen suum studiose celans lib.* 1 *num.* 30 *de se ipso verosimiliter loquitur cum ait,* data manu ei, quem nunc nominare non est necesse. *Crederem, inquam istius* Baldewini *scriptis usum Auctorem; nisi vehemens suspicio me faceret opinari, ipsummet illum eumdem esse* Baldewinum, *qui præcitato loco, necessario nominans eum cujus illa dicta factaque memorantur, frustra personam suam dissimulaverit, quasi de alio loquens. Nam lib.* 1 *num.* 26, *scribendis a se miraculis fidem facturus lectori, nullius omnino scripta, quæ sit secutus, allegat (quod sane factum oportuisset) sed simpliciter Christum testem ac judicem appellat,* nihil fictum se loqui aut figuratum scribere. Sed quæ, *inquit*, præsens assistens ipse oculis meis contemplatus sum, aut manibus meis palpavi et contrectavi ; qui membra debilium, jam medicamine divino perfusa, et præ insolitudine seu teneritudine adhuc nutantia, sæpissime humero meo sustinui, et ad glebam usque Sancti perduxi; quos in ecclesia ternos et senos, plerumque nonos et duodenos, novem diebus retinui et alimonia corporali sustinui. *Atqui hoc etiam fuisse prædicti* Baldewini *officium, apparet loco præcitato, ubi is describitur,* infirmis ad cœnandum, quæ superfuerant cœnantibus Monachis, fragmenta deferens : *et num.* 10 *utrumque expresse conjungitur, diciturque,* quod ejus erat officium insignia miraculorum annotare, ægrotosque eleemosynis recreare.

continent miracula auctore verosimiliter Baldewino,

E

F

3 *Idem Auctor opus suum in tres divisit libros, quorum primus miracula continet, a die præfatæ Translationis seu Feria* II *Paschæ, in diem* XVI *Aprilis cadente, usque ad diem Sancti ipsius natalem gesta. Cum autem biduo cessasset virtutum operatio, novumque ea principium sumpsisset die post Translationem vigesimo quarto, id est die Maji* XI, *placuit abinde novum librum ordiri, qui usque ad Vigiliam Pentecostes pertingeret, die* III *Junii occurrentis. Tertius denique liber finitur, cum sanitatibus festo S. Bartholomæi* XXIV *Augusti patratis, et solus clauditur solenni invocatione Sanctissimæ Trinitatis; ut appareat in iis sistere voluisse Auctorem, et quæ postea gererentur aliis scribenda dimittere, vel novo inserere operi, quod tamen factum non sit, sedulitatem scribentium vincente numero miraculorum. Currenti deinde manu, antiqua tamen, et ducentorum circiter annorum ætatem referente, scriptum in calce Latini codicis :* Iste liber est Confratriæ S. Jubriani, creditus Bernardo de Balle ad studendum : *a quo ipso hæc attestatio scripta est, et aliæ in margine adjectæ quædam Observationes, uti patet ex nominis eadem prorsus manu exarati subscriptione.*

in tres libros divisa,

quibus additæ alia manu Observationes marginales

Primus

A *Primis autem Observationibus recentiori manu additæ sunt aliæ, principio hujus præsentis seculi. Francica Translatio hujusmodi Observationibus margini adscriptis initio copiosior est : sed illæ sunt a triplici aut quadruplici manu diversique temporis; continent vero partim phrases aliquas Latini contextus, fortassis ad comprobandam fidelitatem interpretis; partim exoleratum quarumdam vocum Francicarum explicationem. Hæc autem monendus Lector fuit, quia glossematis illis nonnumquam uti in Annotationibus volo. Nunc ipsum contextum videamus, eum in capita atque paragraphos more nostro divisuri.*

LIBER PRIMUS

Miracula a xvi Aprilis usque ad xi Maji patrata.

PROLOGUS AUCTORIS.

Scribenda Sanctorum miracula,

Gestorum mira agonistarum seu ministrorum Dei, quæ per eosdem in corpore sive extra corpus positos mundo dignatus est innotescere, ad argumentum gloriæ eorumdem schedulis imponuntur; nobis vero, ad incitamentum et incrementum virtutum spiritualium, in eorum solenniis memoriter recitantur. Unde B quandoque fit, ut dum præcipua quædam difficiliaque, censura rationis dictante, lectoribus et auditoribus appareant, illico tacti horrore, ignorantes quod omnia possibilia credenti, obliqua facie derideant et subsannent. Quorum scrupulosa incredulitas obcæcationi erroneæ tortorum Militum Christi merito æquiparanda est, quorum patientiam invincibilem pœnarumque illusionem arti magicæ adscribebant. *etsi increduli us obgan niant* Audiant ergo Dominum dicentem, quia, qui in me crediderit, opera quæ ego facio et ipse faciet, et majora horum faciet : hoc non præsumptuose proferentes, cum ipsa Veritas dicat, sine me nihil potestis facere, sed ut sciant, Deum in Sanctis suis laudabilem, et verborum eorum editionis miraculorumque declarationis esse auctorem. De quorum accopulationis privilegio, illustrem virum Sacerdotem Christi et synergum Spiritus sancti, Beatum scilicet Gibrianum, hoc nostro novissimo tempore manifestata, quasi in tenebris sedentibus luce exorta, virtutum ejus fuisse declarant insignia : quæ in rerum subsequentium historia multorum millium testificans authentica fore confirmat assertio. *et vetera de S. Gibriano scripta non extent.* Et nequis autumet hoc eum recenter inchoasse, cognoscas pro certo, sicut ex veteranorum relatione didicimus, C quod etiam se vidisse asserebant, ex diversis possessis languoribus innumerabiles utriusque sexus sospitati pristinæ restitutos : quod, propter negligentiam et segnitiem scriptorum, libro, qui de vita ejus loquitur, minime annotatum est.

CAPUT I.

S. Gibriani Patria, Virtus, Sepultura, Corporis translatio duplex.

Fuit autem iste Sanctus de Scotia oriundus, parentibus secundum seculi dignitatem non infimis. Est autem provincia Scotiæ ad Septemtrionalem *a* plagam Hiberniæ sita. *a Scotia pars Hiberniæ Borealis,* Hibernia vero est insula, omnium post Britanniam maxima, ad Occidentem quidem Britanniæ sita, sed sicut contra Aquilonem ea brevior, ita in Meridiem se trans illius fines plurimum protendens, usque contra Hispaniæ Septemtrionalia, quamvis magno æquore interjacente, pervenit : latitudine autem sui status, et salubritate aerum multum Britanniæ *b* præstat; ita ut raro ibi nix plus quam triduana remaneat; nemo propter hiemem aut fœna secet æstate, aut stabula fabricet D jumentis. *multum commendabilis,* Nullum ibi reptile videri solet, nullus vivere serpens potest : nam sæpe illo de Britanniæ partibus allati serpentes, mox ut, proximante terris navigio, odore aeris illius attacti fuerint, intereunt. Sed et omnia pene, quæ de eadem insula sunt, contra venenum valent. Dives lactis ac mellis est, sed expers vinearum ; piscium vero volucrumque, sed et cervorum caprearumque venatu insignis fore dignoscitur. Hæc autem proprie patria Scotorum est, de qua Confessor Christi et Sacerdos præcipuus, cum fratribus et sororibus suis, ortus fuisse dignoscitur, quorum vel quarum in alterius libri *c* editione nomina disseruntur : nunc vero qualiter vel quo tempore translatus sit disseramus. *d*

3 Beatissimus itaque Gibrianus, ex generosa stirpe Scotorum natus, sed nobiliori probitate morum ornatus, *patria Sancti,* qualis fuerit a pueritia, Christi sequendo vestigia, in ejus ætate declaratur adulta; in qua ad Presbyterii provehi meruit divino instinctu fastigia. Parsimoniæ vero ceterarumque virtutum qualis interim observator extiterit, scriptum quidem minime reperimus, in thesauris tamen recompensationis omnium signatum credimus. Floruit autem Remorum Archipræsulis B. Remigii *e* temporibus, qui ejus etiam fratrem, Sanctum scilicet E Tresanum, Presbyterum ordinasse legitur : *qui a S. Remigio Presbyter ordinatus,* de cujus liberalissimi Patroni areola virtutum, a mari usque ad mare manantium, et inarata incultaque corda infidelium liquamine divini nectaris rigantium, bonæ mentis suæ naribus fragrantiam retraxit, et in entheca *f* pectoris sui retrusit; quam postea philochristis affatim, more præceptoris sui, propinavit. Reliquerat autem hic solum natale, exteram causa peregrinandi expetens nationem, ut eo ad obsequendam Christo foret liberior, quo a sibi carne propinquis fieret remotior Deinde secum ruminans, quod navis fluctibus objecta, si sæpius scillææ voragini procellosisque anfractibus obviaverit, illæsa minime diu cursitare poterit; ductus amore S. Remigii, in ipsius Beati diœcesi, hoc est in territorio Cathalanensi, super fluvium *g* Maternam (ut in libro depositionis ejus plenius describitur) *juxta Catalaunos vixit,* temonem suæ peregrinationis fixit, ibique sibi honorabile cimeliarchium construxit. Impræternisse autem propositi sui tenax, sedulum Christo inibi exhibebat officium. Quæ vero per eum Deus prodigia virtutum ibi operatus sit, non invenitur : multa tamen erant, dum locus ipse postea a Paganis destructus, et populus, qui eis usus erat memoriæque commendaverat, circumquaque occisus, captivatus, et exulatus est. F

4 Postquam autem ei placuit, qui eum segregavit ex utero matris suæ, et ad serviendum sibi elegerat, *et sepultus est,* ut Australia et arentia quæque deserens, irrigua superius peteret, et *h* uranitis civibus associaretur; plenus dierum, humo quod suum erat restituit, et Christo quod sagaci studio observaverat commendavit. Sed sicut B. Remigii, dum adhuc viveret, frui et instrui meruit eruditionibus; ita quoque, post obitum, ejus corpori associari dignus fuit. Post namque emolimenta annorum, a venerabili Comite *i* Haderico, divino admonitu, a propriæ sepulturæ suæ loco sublatus, in ecclesia præfati Antistitis almi, *ac dein Remos translatus,* in scrinio argenteo decenter adornato, juxta eumdem Sanctum conditus est : ubi per ejus merita Dominus multis diebus plurima ostendit miracula. Processu denique temporis, cum superno judicio, exigentibus hominum culpis, Franciam omnemque Galliam fames *k* permaxima invaderet, necessitate famelicorum exigente, ornamentum supradicti scrinii avulsum et venumdatum est; et ad egenorum, qui hac et illac catervatim per tuguria inedia turgidati jacebant, obsonia distributum.

5 Tempore igitur Domni Odonis *l*, ejusdem cœnobii

A nobii venerabilis Patris, anno incarnati Verbi millesimo centesimo quadragesimo quinto; regni vero Ludovici *m* Regis Francorum et Ducis Aquitaniæ nono; a Domno Samsone *n* Remorum Archipræsule, iterum ejus sanctissima ossa a feretro supradicto remota sunt; et in alio, auro et argento lapidibus que iterum fabricato, XVI Kalendas Maji reverenter posita. Quod vero, Deo annuente, qualiter dispositum, sit brevi elogio persequamur *o*. Erat autem in eadem ecclesia quidam *p* Apocrisarius, Hugo nomine, Anglicus genere, etymologiam *q* cognominis sui, sancta quodammodo conversatione sedulo in opere Dei exprimens: quem quidam aurifex, Hubertus nomine (qui de domo sua Remis sita, pro infortunio cujusdam homicidii, quod quidam frater suus, non ipse perpetraverat, expulsus, ad auxilium S. Remigii, cujus homo erat, confugerat) verbis increpatoriis aggrediens, ita alloquitur: Ecce otio vacans, nulli utilitati operam tribuo, præsertim cum aliquid proficuum ecclesiæ, spontanea voluntate, quamdiu hic moraturus sum, conferrem. Cui ipse, accepto consilio, respondit: Scis quia S. Gibrianus, Confessor Christi præcipuus et exaudibilis Patro-
B nus, per quem Deus multa commoda Franciæ sæpius, præcipue huic civitati Remensi contulit, juxta S. Remigium jacens, loco hic teneatur humili, cum inter turmas Sanctorum meritis sit excelsus. Revera si affectus meæ exiguitatis propositumque capacitatis meæ ad effectum ullo modo pervenire posset, cognoscas in hoc cordis mei pendere arbitrium, quod Deo propitio honestum ei præpararem feretrum. Igitur si a communi Pastore nostro et Senioribus assentiatur, auxiliumque impensum fuerit, et manum apposueris, diu optatum opus aggrediar. Ad quem aurifex blande locutus est: Vivit Dominus, quoniam rem difficilem ordiri cupitis: sed ut eum Advocatum in universali examine habeam, quantum in me viriumque mearum expetit facultas, adjumentum impendam.

Margin: et in novam capsam positus anno 1145 16 Aprilis. — m — n — Ad hanc fabricandam gratis se offerente aurifice, — o — p — q

6 Cujus responsum ille gratanter suscipiens, Abbatem adiit: et tam ab ipso quam a Senioribus consilium hujuscemodi rei faciendæ accepit, sciens scriptum, Omnia fac cum consilio, et post factum non pœnitebis. Quod cum Abbati ceterisque placuisset, et indictum ei fuisset ut secundum posse suum faceret, hilaris effectus regreditur, et aurifici suisque sociis quod impetraverat innotuit. Denique diversas Sanctorum Reliquias, vario modo auro
C gemmisque compositas, quas sub sua pollicitatione habebat custodiendas, accipiens, in pyxide eburnea conclusit: adjunctisque sibi sodalibus, castella vicina et villas, auxilium ad opus feretri restaurandi petens, peragravit: et nomen S. Gibriani, quod hactenus incognitum habebatur, instanter circumquaque celebravit. Componitur itaque feretrum, et post unius anni et dimidii *r* circulum consummatur. Decretum est autem ut superventuro Paschali festo, quod non longe aberat, sanctissima membra transferrentur, et in loculo sibi præparato collocarentur. Et merito verno tempore, cunctis scilicet animantibus exultantibus et ad teneritatem naturæ redeuntibus, et colorem et vigorem aridis quibusque recipientibus odoremque suavissimum spirantibus, hoc fieri dispositum est: cum Dominus, auctor et remunerator omnium, Dilecti sui munde hactenus esset merita et innumeras gratias; ut membra arida, diversisque morbis sive venenis infirmata, rore superni nectaris infusa, fieret per eum florida atque vernantia; et a cordibus sive ab oculis multorum desperationis vel obtenebrationis ablaturus esset velamina

Margin: Abbateque et senioribus approbantibus, — r — Ecli 32. conquirunt undique eleemosynas. — Translatio indicitur in Feriam 2 Paschæ:

7 Instante ergo sanctæ Resurrectionis die, ad tam sancta tamque veneranda Confessoris Christi ossa tangenda seu promovenda, Domnus Archiepi-
D scopus se præparat: et ut ad hoc idoneus inveniatur, Deum ipsumque Sanctum mente devota exoret. Nuntiantur hæc civibus civitatis; et ut ad spectaculum tanti gaudii feria secunda Paschæ reverenter adveniant, indicitur. Est autem consuetudo Remensis metropolitanæ Ecclesiæ, ut Archiepiscopus cum Clero ecclesias, quas ambitus civitatis et suburbii complectitur, Stationes faciendo Missasque celebrando, in Paschalibus diebus circumeat; et opere Dei explicito, cum omni mansuetudine ad propriam Sedem, redeat. Venit autem dies expectatus: adest Archiepiscopus cum Clero, Monachi cum Pastore, multorumque millium utriusque sexus et ætatis turba: continuo omnis ecclesia impletur: sed et corpus sæpe memorandi Confessoris Christi in eminentiori loco super altare sanctæ Crucis collocatur. Tunc Domnus Archiepiscopus, Pontificalibus indutus vestimentis, Sacerdotalique trabeatus infula, et ministris cum crucibus et cereis ceterisque sancti altaris ordinariis, præcedentibus, Missam celebraturus processit. Lecto vero Evangelio, sumptis secum venerabilibus Abbatibus, Domno sci-
E licet Odone S. Remigii *s*, Willelmo S. Nicasii, Urso S. Dionysii *t* Remensis, plurimisque personis cœtuque Clericorum, ad promovendum Sanctum, per medium chorum transiens, vadit: cui populus omnis convenienti devotione assurgit. Ille autem scandens pulpitum, ubi Fratres cum Reliquiis præstolabantur ejus adventum, salutatorium ad populum exorsus est sermonem. Quo completo cunctisque respondentibus, Amen; deinde feretro novo benedicto et aqua benedicta adsperso, cantata etiam ab omnibus Antiphona, S. Gibriane, addita Collecta et Benedictione. Quibus finitis, loculum in quo sancta ossa jacebant, confregit: et primo Caput elevans, post cetera membra, involuta panno serico, extraxit, et nudata cum Capite ostendit. Tunc gaudia fletibus admixta, gemitus plausibus conjuncti fuere, et strepitu vocis hymnidicæ tota resonabat ecclesia. Postea Domnus Archiepiscopus, cum ipso Capite signans populum, scrinium præparatum aperuit; et in eo Sancti membra, ut erant pallio serico involuta, diligenter recondidit: sicque discedens, ad divina tractanda reversus est: omnibus autem rite celebratis, et data benedictione, ad propriam cum Clero regreditur Sedem.

Margin: A. TESTE OCULATO EX MSS. — quando Archiepiscopus Samson, 3 Abbatibus stipatus, — s — t — exceptas e veteri loculo Reliquias populo exhibuit venerandas.

ANNOTATA.
F

a *In hunc sensum infra num.* 9, *dicitur* Wallia vicina Hiberniæ, in qua Scotia esse legitur: *unde apparet quam verum sit, quod alibi diximus, usque ad seculum* 12 Scotiæ *nomine nonnisi intellectam fuisse id quod nunc dicitur* Scotiæ regnum, *in Britannia Aquilonari* (*hoc enim Hiberniam ab Oriente respicit*) *sed vel* Hiberniam, *universim, vel ipsius* Hiberniæ partem Borealem *Ultoniam nunc passim et silvestrem Hiberniam dicimus*) *ex qua ad Pictorum auxilium transeuntes in Britanniam Scoti, contra Romanos pugnaturi, primum Occidentale latus hodiernæ Scotiæ obtinuerunt: tandem, superatis bello Pictis, communique [illegible] nomine, tandem novæ suæ Dominationi nomen Scotiæ, quod exteris [illegible] erant,* Hiberniæ *nomen antiquæ suæ patriæ relinquentes*

b *In* [illegible] *ad Francorum translationem* [illegible] *Guillelmi Neubrigensis Historia Anglicana, lib.* 2 *Cap.* 26, *ubi* Hibernia, *collata Britanniæ, laudatur, ut serenitate et salubritate aeris multo præstantior,* egregie piscosa atque pabulosa, *et glebæ satis uberis, si non desit industria boni cultoris.... quæ singularem præ cunctis regionibus habet a natura prærogativam, ut nullum gignat venenatum animal, nullum reptile noxium.

A c *Hic* liber, *seu potius libellus, mox vocatur* liber depositionis ejus, *notaturque in margine (sed recentiori manu) quærendus esse in* volum. 2 et volum. 19, *San-Remigianæ scilicet Bibliothecæ : est autem Vita a nobis superius edita.*

d Hic finis Prologi, et incipit narratio eventuum ejus, *juxta rubricam textus Francici, in cujus initio similiter hæc legebatur rubrica.* Hic incipit Prologus operum et miraculorum Domini S. Gibriani, in nomine Domini. Amen. *In Latino vero contextu una solum invenitur rubrica, librum secundum tertiumque distinguens : alibi scribendis rubricis relictum est spatium, his vero credimus in Francico haberi, uti Latine legebantur in ipsius auctoris MS. originali.*

e S. Remigius *floruit ab anno* 457, *quo ordinatus fuit Episcopus, usque ad* 530, *quando obiit, sicut in Diatriba peculiari de Episcopis Trajectensibus docet Henschenius, et* 1 Octobris *iterum declarabitur.*

f Enthecа, ἐνθήκη, reconditorium : *vide Glossarium du Cange.*

g Materna *vulgo* Marne, *Romanis scriptoribus* Matrona.

h Uranitæ, *Latine* Cœlestes, *ab* οὐρανὸς cœlum.

i Hadericus Comes *floruisse debuit circa an.* 890 :

B *quippe coævus Rodoardo Episcopo Catalaunensi, a quo transferendi corporis obtentam facultatem scribit Flodoardus. Rodoardus autem fuit decessor Mancionis, qui legitur an.* 900 *interfuisse Consecrationi Hervei Remensis Archiep.*

k Fames *hæc in Chronico Flodoardi notatur ad annum* 942, *diciturque invaluisse per* Franciam et Burgundiam.

l Odo, *Abbas creatus an.* 1118, *rexit annis* 30.

m *Est hic* Ludovicus, *cognomento* junior, *respectu Patris sui Ludovici Crassi, cui successit an.* 1137, *et vixit usque ad* 1180.

n *Præsedit* Sampson *ab an.* 1137 *ad* 1160.

o *Interponitur in Francico rubrica :* Hic finit narratio operis, et hic incipit narratio translationis benedicti Sancti.

p Apocrisarius, *internuntius seu tabellarius.*

q Hu *vo Teutonicum nomen, quod usetiam nunc* Heughe, *gaudium.* Verheughen *exhilarare significat, Francice redditur* Hue : *sed congruam menti auctoris etymologiam in Francica lingua nunc frustra requires.*

r *Ibidem;* spatio septem annorum et medii : *unde*

C *colligo interpretationis Francicæ contextum antiquiorem esse hoc, quod in manibus est, MS. cumque in ea legeretur primum* un an et demi, *pro* un, *uno, lectum fuisse numeraliter* VII, *septem; et juxta stylum recentiorem scriptum fuisse* VII.

s Willelmus Abbas S. Nicasii, *suffectus fuit Nicolao, qui obierat* 1144, 28 *Septembris, et solum tres annos monasterium rexit juxta Sammarthanos.*

t Ursus Abbas S. Dionysii Remensis, *illis* Ursio *an.* 1129, *ut ait Albericus in Chronico, abdicante se Henrico factus Episcopus Virdunensis per biennium, mox ad suum Abbatiam rediit, in eoque dicitur a Sammarthanis vixisse usque ad an.* 1149.

CAPUT II.

Curationes a die Translationis usque ad ejus Octavam factæ.

In ea Translatione,

Hac de ejus ortu, dormitione, nec non et translationibus peroravimus : jam de miraculis, ab ipso die inceptis, et post parvo sub tempore ostensis, pauca de multis humili stylo, ipso suffragante, exaremus. Igitur post discessum conventus Clericorum, populus, qui a mane usque ad sextam expectans diu optatum perspexerat thesaurum, alimonia cœlesti pastus dilabi cœpit, pro solennitate Paschali, in qua nemini ab esu potuque abstinere licet ; D hujusque rei causa ad propria remeare festinavit. Ipso vero die, XVI videlicet Kalend. Maji, ad vesperum vergente, quo corpus sanctissimi Confessoris Christi Gibriani a Domno Samsone Remorum Archiepiscopo translatum est, quasi quadam vicinitatis et propinquitatis gratia et misericordia motus, ab homine compatriota sæpe memorandus dilectus Domini, miraculorum suorum initia sumpsit. Quidam enim Clericus, de Wallia patria *a* S. David natus, nomine Joannes (quæ tamen vicina Hiberniæ, in qua Scotia est, esse legitur, unde et iste S. Gibrianus ortus fuisse describitur) dum in Remensi civitate, cui vicinum ipsum suburbium, in quo ecclesia S. Remigii sita est, adjacet, causa discendi moraretur, paralysi percussus est, et in eleemosynam *b* S. Remigii delatus : ubi tribus annis ita contractus mansit, ut numquam in dextro vel sinistro latere se vertere posset, sed in omni tam morosa infirmitate semper supinus jaceret, et nulla hora e lecto prodire nisi manibus aliorum erectus valeret : et quamquam quotidiano languore corpus ejus semimortuum E tabesceret, numquam tamen otio vacavit, quo minus aut legeret, aut secundum posse suum scriberet aut oraret. Erat autem, more generis illorum hominum aliquantum religiosus ; et de iis quæ de eleemosyna sibi inferebantur, suis consimilibus gratanter impertiebatur. Hilari et sereno vultu semper erat : patientiamque B. Job in corde suo firmaverat, qui dicebat ; Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus.

a Clericus Wallensis, a triennio paralyticus,

b

patiens ac religiosus,

10 Habebat vero hoc consuetudinis, ut in præcipuis Sanctorum Natalitiis ad ecclesiam S. Laurentii, quæ ipsi domui in qua jacebat contigua erat, se portari faceret, et celebratis Missis solitoque precum suarum penso soluto, iterum in loco se restitui rogaret. Nobis etiam, ad eum sæpe venientibus et humiliter consolantibus, respondit, se non visurum mortem, antequam per Dei misericordiam pristinam reciperet sanitatem. Advenerat itaque tempus annuæ solennitatis Resurrectionis Domini, in qua sanctissimus Confessor transferretur, quod et illum minime latuit. Triduo autem ante Pascha, sive in Parasceve, quando Dominus universorum mortem subierat pro omnibus corporalem, ad præfatam F ecclesiam Clericus se deferri monuit ; toto corde Deum deprecatus, ut qui pro homine perdito in anima, per assumptum hominem, pati et resurgere venerat ; ita eum, per ejusdem salutiferæ Passionis et Resurrectionis virtutem, et per merita B. Gibriani, in corpore et anima sanaret. Sic primo, sic secundo, et tertio die fecit : quarto etiam, scilicet Feria II Paschæ, summo diluculo surgens, plus solito orationem protelans, velut in excessu mentis effectus, visiones aliquas cernere cœpit. Tunc paulatim mobilis vigor articulos pedum stupentes et ungues irrepsit, attenuata genuum vestigia virtus cœlica roboravit, crura rigentia flexibilitati et facilitati gressus aptavit, lineamenta viscerum gratia pii muneris animavit : sicque fluens fabrica membrorum subito, opitulante S. Gibriano, surrexit et in statum pristinum, tamquam si nihil fuisset solubile, rediit : et ad ejus feretrum, hymnidica voce Deum et ipsum Sanctum glorificans, sine alicujus adminiculo ad vesperum incolumis accessit.

qui præcedenti triduo oraverat pro sua sanitate,

eam tem obtinet et ad feretrum accedit

11 Insueta vero tanti miraculi novitate infinitus populus extemplo excitus accurrit ; sed et multitudo languentium, ex ipsa civitate et suburbio, in grabatis et lectis, certatim defertur. Mane autem facto, ne lucerna hactenus absconsa celaretur, sed superposita candelabro diu incarceratis lumen præberet, rumor tantæ felicitatis villas, civitati circumquaque adjacentes,

Hinc concursus fit,

A adjacentes, oppidaque vicina adimplet. Tunc stupor hos, qui paulo ante prædicatores suos nominisque ejus annuntiatores despexerant; gaudium vero illos, qui timore Domini compuncti benigne eos susceperant, et de laboribus suis ad reparandum tanti Patroni feretrum munuscula miserant, mirum in modum [implevit. Tunc] qui ante per nuntios suos gentes deprecaturus adierat, nunc ut ad eum devote veniant, mutatione dexteræ Excelsi, salubriter inspirat. Potentes etiam Principes et Tyranni, qui res S. Remigii sæpius invaserant, pauperes ejus incarceraverant, plurimosque in egestate et penuria maxima vitam miseram ducere faciebant, audita hac fama, manus a tali transgressione comprimebant; et per absolutionem facinorum suorum, omni belluosa animositate sedata, quasi oves mansuetissimæ, memoriam Sanctorum adire studebant. Parantur interim plaustra, currus, pilenta, diversique generis vehicula, in quibus ponuntur cæci, claudi, contracti, surdi, dæmoniaci, hydropici, et debiles quicumque, ut ad S. Gibriani confugiant suffragia. Fit itaque exultatio magna in populo, et in ore omnium de nomine Gibriani frequens personat disputatio. Denique de vico ad vicum curritur, et vicinus vicinum, ut ad B S. Gibrianum veniat, adhortatur.

et infirmi undique adduci cœpti ad feretrum.

12 Feretrum autem, in quo ejus sanctissima ossa recondita fuerant, de pulpito delatum, super dolium magnum, de prope sumptum et tapetibus mappulisque decenter prætensum, depositum fuerat: nam ad horam, propter pressuram gentium, competentior ei locus præparari non poterat. Supervenientes igitur Sabbato, sexto *c* scilicet die Translationis ejus, tanta turba languentium feretrum circumvenerat, ut ad illud deosculandum et ad vota solvenda, via peregrinis difficile præberetur. Vespertina autem synaxi modulata, quædam puella, Maria nomine, de Roscelo *d* castello, a matre sua ad Sanctum deducta est; quæ manum quidem habebat aridam, sed et quinque hebdomadibus contracto plectro, linguæ loquelam perdiderat. Hanc pater suus, qui Rudolphus *e* dicebatur, audita fama hujus S. Gibriani, quod per eum Dominus in ecclesia Beatissimi Remigii sanitatis remedium ægrotantibus largiretur, consilio inito, per matrem ipsius puellæ illuc, associata sibi multitudine vicinorum, misit. Intrantibus autem illis portas templi, puella se divina virtute præventam sensit, matremque suam humi in oratione prostratam manu tetigit, et ait: Surge, mater: C mihique gratulare, nam impeditæ linguæ meæ vinculum est solutum; manusque mea, quæ usque nunc arida apparuit, gloria Deo et S. Gibriano, cælesti unguento delinita, sana mihi restituta est. Ad cujus vocem exterrita mater surrexit, filiamque suam apprehendens ait: Tune es filia mea Maria, quam loquentem audivi? Ego sum, inquit, filia, tua quidem secundum carnem, ejus vero corpore et anima qui me reddidit sanam. Tunc illa uberrime lacrymans, munus quod attulerat extraxit; et sumpta manu curata puellæ, ad feretrum properavit; eamque Procuratori suo in ancillam cum *f* capitalitio dedit, præconantibus cunctis Dei sanctique Gibriani magnalia.

mai 21 Ap.

puella muta, aridam habens manum:

13 Tunc gaudium gaudio annectitur, miraculum miraculo copulatur, et largitatis divinæ benignitas duplicatur. O specialis Gibriani gloria! Ne laudi ejus itaque probemur inferre damnum, et ne oblivione noxia fiat abolitum, subsecutum disseramus miraculum. Supradicta vero ad locum suum cum matre sua regressa, populique confabulatione sedata, adest divinus *g* Sophista, ostensurus incredulis, quanto donativo Christus remunerat qui ejus imitantur vestigia. Quidam enim homo, nomine Fulco, filius Henrici de *h* Aussonæ-villa, gravi infirmitate circumventus erat, ita enim omni corpore contractus factus erat, et omnium membrorum suorum officiis excepta ratione linguæ privatus, ut duobus ferme annis nihil penitus operari vel lucrari valeret, aut permodicum ire nisi duobus sustentatus baculis; imo cum ante extitisset aliquantum locuples, pene omnia quæ habebat in usu medicaminum suisque sumptibus distraxerat. Hic inter primos a suis illuc allatus fuerat, et jam diebus quatuor inter glomeratum cuneum infirmorum prope feretrum decumbebat; omni autem die ac nocte nomen Gibriani habebat in ore: et cum ipsa hora qua sanandus fuerat, summum ab omnibus fieret silentium; ille tamen cum lacrymis et cordis puritate, ut præmisimus, a Sancto incessanter auxilium precabatur. Tunc ejus acclamationi pius Confessor compatiens, tactu eum invisibili tetigit, et ut surgeret monuit. Ille vero protestatus est clara voce, albis se eum indutum vidisse prope sibi adstare, et incredibili celeritate, baculorum suorum oblitus, pedibus insiliens apprehendere eum cupivit; sed nihil aliud quam feretrum manibus constrinxit. Interim nescio quid scrupulosi innatum fidei ejus, humi iterum eum prostravit, et ut ante contractus repertus est. Ille vero reciproca voce cœpit, O Sancte Dei, quid est quod fecisti? quid promerui? E Numquid dicetur et improperabitur tibi, quod incepisti, et perficere non potuisti? Extende ergo manum, et sublevа famulum tuum. His dictis, extensis iterum manibus surrexit, et ut prius feretrum tetigit. Bis itaque cecidit, et bis surrexit: sed vice tertia ita consolidatus est, ut projectis sustentaculis hac illacque discurreret lætus. Dantur hinc grates Deo ejusque dilecto Gibriano; et resonantibus laudantium vocibus, modulata suavitas procul diffunditur.

vir totus contractus toto corpore,

post apparitionem Sancti

et geminum relapsum

14 Proferamus etiam nunc aliud evidentius patratum miraculum. Juvenis quidam, Robertus nomine, cujus Mater Mariendis dicebatur, Bajocassensi civitate in Northmannia, ab utero matris suæ sinistram partem corporis aridam, humerumque et brachium cum manu contractum habebat, linguam etiam impeditam gestabat, nec integre verba formare poterat. Hunc mater juxta se cum candela locaverat, et Sanctum ut ejus misereretur cum suspiriis exorabat. Supramemorato vero curato, illico eum virtus divina aggreditur. Qui surgens stetit in medio, et pro reformatione nervorum, et ossium ad loca naturalia redeuntium compaginatione angustatus, magnas emittebat voces et gemitus. Ad cujus F ululatum territus populus advenit, pro ejusque salvatione multas ad Deum preces fudit. Stridor vero nervorum et juncturarum auribus circumstantium intonuit; et quod nullo modo fieri posse jurassent, jam videntes et audientes, ipsam veritatem sine prædicatoris acclamatione crediderunt. Ille autem, licet diu multumque tormentaretur, ad ultimum tamen, quod natura ei denegaverat, gratia superna concessit.

tum juvenis, sinistra parte aridus et contractus

15 Accedat et huic quartum, non minori honorificentia dignum, jugique memoria omni legenti commendandum: parum enim cor ædificat, quod semel visum vel auditum aura transportat: non enim satio multum in perfectum surgit, si frequens cultus adhibitus non fuerit. Homo quidam, Hildinus *i* dictus, habitabat hospes in domo Rogeri, cognomento Camisiarii, hominis S. Remigii, in burgo ejusdem Sancti manentis. Qui Hilduinus habebat filiam nomine Hylesindem, cujus mater defuncta erat, illamque solam superstitem cum patre reliquerat. Quæ Hylesindis paralysi per omnes juncturas membrorum percussa, ita duobus diebus ac noctibus muta et impotens sui facta est, ut ab omnibus cito moritura

ac paralytica jamjam moritura.

A moritura crederetur. Tunc Presbyter et Medicus adducuntur, et quid eis de salute puellæ visum sit perquiritur. Presbyter, ut eam Sacramento salutari muniat, urgetur; Medicus vero, ut ejus curam habeat, precatur. Sed Presbyter mulierem sine sensu, sine voce, communicari non posse affirmat : Medicus vero, jam morituræ omne medicamentum denegat. Quid igitur miseri parentes faciant, capillos capitis sui trahendo, ignorant. Tandem divino nutu admoniti, S. Gibriano, si ejus misereatur, in ancillam jure perpetuo eam tradunt possidendam. Statim votum et affectum, pii Confessoris Christi pia largitio sequitur : nam in eadem hora omnis doloris expers, sed et loquens, Deumque et S. Gibrianum laudans invenitur. Quarta igitur in ipsa nocte curari, et huic libro adscribi meruit.

Sancto in ancillam oblata.

ANNOTATA.

a *Colitur* S. David, *Episcopus Menevensis in* Walliæ 1 *Martii, ubi plura de dicta regione invenies.*

b Eleemosyna, *id est* Eleemosynaria domus, *seu* Nosocomium S. Remigii.

B c *Ita passim notantur dies, quos glossarum Marginalium auctor per numerum mensis ut plurimum adnotavit, uti hic* 21 Aprilis.

d Resceium, *vulgo* Roucy ; 5 *leucis distans Remis ad Boream, versus Castellum-Porcianum.*

e *In Francica versione* Raoul, *quod potius* Radulfum *sonat, idque iterum occurrit lib.* 3 *n.* 10.

f *Infra num.* 29, Fratribus obligata *dicitur fuisse* Benedicta *quædam, et num.* 15 Hylesindis *vocetur Sancto a parentibus*, ancilla jure perpetuo tradenda : *distinctius autem lib.* 2 *num.* 17 *Episcopi Laudunensis Clericus*, voto facto, sub capitalitio trium denariorum, homo S. Gibriani effectus est : *et lib.* 3 *num.* 9 Hotlandis *curata*, sese sub capitalitio S. Gibriano in ancillam dedit : *et num.* 18 Joannes *sanatus*, semetipsum sub capitalitio in servum pro pretio dedit ; *et num.* 42 *quidam de Andewerpa*, sub capitalitio duorum denariorum se Sancto subdidit : *dicitur etiam* Capitagium, Capitaticum, Cavagium, Cavelicium *et* Chevagium, *nulla significationis differentia, pro censu in caput cujusque solvendo. Vide Cangii Glossarium.*

g Sophista *hic sumitur pro* religioso concionatore.

C h *Vulgo* Auson-ville, *seu* Anson-ville (*sic enim in Francico legitur*) *in tabula Blaviana* Ausons, *prope Genevillam*, 5 *ab urbe Remensi Leucis versus Boream.*

i Hilduinus, *Francice* Heuduyns ; *cujus filia* Hildesindis, *Francice* Helissan *scribitur : et sic etiam n.* 23 *et* 39 *infra Francice redditur nomen* Hersendis.

CAPUT III.

Miracula ad octavam et duodecimam a Translatione diem pertinentia.

Ne ergo verborum prolixitatis tædeat lectorem, pigritiave readat auditorem, succincte curramus per singula, et videamus quid actum sit in ejus Translationis Octava *a*. Turba itaque languentium precibus et suspiriis urgebat Sanctum ; sed et mugitus murmurque mutorum omnes ante feretrum commorantes lacrymari compulerat : interim ipsa octava nocte, prima hora noctis, quædam puella, Lidewidis dicta, filia Theodorici et Lisgerdis, non longe ab ecclesia S. Remigii commanentium, ab eisdem parentibus inter ceteros affuit adducta. Quæ puella, dum adhuc infans esse trium solum annorum, quadam die a quadam sorore sua non multo majoris ætatis causa

In nocte Octava, curatur puella contracta ab infantia : a

D spatiandi foras educta, labentibus pedibus præ terra compluta, cecidit, teneraque membra duritia lapidum confregit : unde multum infirmata, contracta facta est : sicque quatuor annis et eo amplius invalida corpore mansit, ut nullo modo erigere se nisi ab alio adjuta posset, nec stare per modicum ; aut solum passum ire, nisi baculis sustentata aut manibus aliorum elevata fuisset. Patre vero et matre cum eadem filia sua ad memoriam S. Gibriani Beatique Remigii, eorumdem ut credimus miraculorum cooperatoris, satis devote vigilantibus, puella subito omni infirmitate purgata, hilaris et tripudians inventa est, et illius noctis initium miraculorum fuit.

17 Adnectatur et isti aliud de alia puella, post istam curata, sed non simili modo infirma. Hæc sinistro claudicans pede nata est, et brachio manuque invalida. Quatuor erat annorum, nomine *b* Hereburgis, filia Petri Militis cognomento Pueri, habens matrem nomine Heiwidem, quorum habitatio in burgo S. Remigii erat. Cujus impossibilitati mater multum compatiens, eumque tenero amore diligens, manum et pedem de cera ad similitudinem membrorum ejus debilium composuit ; et sumpta illa secum, cum oblatione ad feretrum S. Gibriani E properavit : voto vero facto orationem adjunxit, et misericordiam Dei et Sanctorum satis devote flagitavit. Cujus devotionem et humilitatem Dilectus Domini suscipiens, membra amissa puellæ continuo erecta sustinuit.

alia, pede et brachio manca b

18 Tertium autem factum memorabile est recensendum, et qualiter præsignatum, recolendum. Ipso vespere adolescens quidam, Gunterus nomine, de *c* Reoldis-curte illuc advenerat, sinistram coxam cum crure quinque annis habens contractam : prope vero accedere ad feretrum non valuit, sed de longe sub quadam columna se projecit, et exinde multis precibus S. Remigium et S. Gibrianum interpellavit. Secunda autem hora noctis, pro prædicta sanitione finitis laudibus, Fratribusque ad lecta reversis, visum est in somnis cuidam ex nostris, S. Remigium, de loco ubi jacet post altare, collobio *d* albo indutum prodire, baculum in manibus tenere, et quasi irascentis vultum vel habentem vel ostendentem per medium chorum procedere. Cumque ad ostium, quod retro chorum est, pervenisset, manu sua illud aperuit, et in eo diutissime stetit, et hac illacque oculos reflexit : denique per mediam turbam transiit, et intuitus quemdam, qui de longe jacebat F contractus, baculo quem tenebat eum percussit, et ait : Quid clamas ad me? Quid vis ut faciam tibi? Ille vero respondit : Domine, nihil aliud peto nisi ut desideratum mihi restituas gressum. Cui ille, Surge, inquit, velociter, fides enim tua te salvum fecit. Hæc illo adhuc somniante, ad Fratres cito curritur, et contractum erectum fuisse nuntiatur : erat enim ille de quo loqui coperamus, qui de longe sub columna jacuerat, jamque per medium irruperat, et ad feretrum (quod antea ei non licebat) sanus venerat ; baculum etiam suum secum tulerat, et indicia infirmitatis suæ omnibus ostendebat. Fratres vero experrecti ad tantum gaudium accurrunt, et debita veneratione Deum et Sancto pro hoc quoque glorificant. Mane autem facto, qui somniaverat, somnium suum nobis enarravit, et qualiter illo adhuc somniante, ut veritas somnii probaretur, contractum erectum fuisse, nuntiatum sit.

Adolescens contractus, c d

a S. Remigio apparente erigitur.

19 Divino autem Officio monachis insistentibus, puella, Gertrudis appellata, de Novo-castello *e*, quæ a die nativitatis suæ ita curva super genua procumbens gradiebatur, ut numquam nisi jacens, incurvati corporis pondere onerata, sursum respicere posset ; ambobus etiam renibus torta erat ; divina

Incurvata curatur hausto vino S. Gibriani; e

A divina gratia obumbrari meruit : biberat enim de vino, in quo Reliquiæ S. Gibriani intinctæ fuerant: unde nec mirum, si saporis sanctificati infusione vivificata et erecta emortua sint membra. Sed primum per modicum angustia nervorum extendentium vexata, manibus in cœlum extensis jacens supina, tertio pro ea invocante omni populo auxilium Dei cum nomine S. Gibriani, quod est incredibile auditu, incolumis in momento resilivit.

et alia, ex utero matris contracta :

20 Videtur itaque indignum sub clavi silentii, aliud eadem nocte ostensum, miraculum occludere; sed pro gloria collatoris ad memoriam peculiarem utile est revocare. Quædam mulier, de S. Genovefa foras civitatem Remensem, nomine Alpaidis, filiam habuit Leburgem nomine, quæ sinistrum humerum cum brachio et manu, natura formante, ab utero matris suæ ita emortuum contractis nervis habuit, ut numquam illud movere, vel per modicum ad se trahere vel extendere posset. Cumque mater cum filia duabus noctibus ante memorabilem thesaurum cum lacrymis et sinceris supplicationibus perseverassent; tertia demum nocte, virtutem Dei, cooperantibus meritis sancti Confessoris sui, puella sensit ex alto. B Nam media ipsa nocte, qua et supradicti curati fuerunt , vidente omni turba quæ permaxima aderat, ossa ejus disjuncta et solidata sunt; nervique et venæ in modum restis extensæ sunt, ita ut sonus crepantium et se extendentium a circumstantibus audiretur. Parvo vero intervallo ita sanata est, ut nullum vestigium infirmitatis antiquæ in illa appareret. Mane autem facto, celebratis Missis, populus qui de longe advenerat, benedictione accepta ad propria rediit; et obviantibus sibi quibusque, mirabilia quæ viderat, enarravit.

f *g* *triennio cæca illuminatur :*

21 De Castellione *f* etiam quædam mulier, quæ *g* Hyaldis dicebatur, tribus annis geminis orbata luminibus, cum audisset a redeuntibus famam virtutum, quæ per S. Gibrianum in ecclesia B. Remigii cœlitus operabantur; ducatu cujusdam filiæ suæ, Elisabeth nomine, Remos adducta est. Cumque ante Reliquias sanctissimi Confessoris Christi quatuor diebus orantes perstitissent, quinta die, undecima videlicet Translationis ejus, quasi de ergastulo carceris educta, diu amissum recuperavit lumen; et desideratæ sospitati restituta, ad propria gaudens et C Deum magnificans est reversa.

h *sanatur puella brachium et manus arida :*

22 De Rumeneio *h* in Therasca etiam femina altera, Juliana nomine, ut audivit a peregrinis, jam ope divina medicatis, fragrantiam virtutum sæpe memorandi B. Gibriani; cum filia sua, Ermengarde nomine, quæ sinistrum brachium cum manu aridum habebat, quantocius illuc pervenit; ubi per aliquot dies orationi, jejuniis, lacrymisque insistens, eo die quo supradicta, de omni infirmitate convaluit. Quod cum mater Monacho, cujus erat officii horis opportunis angulos monasterii circuire, infirmos visitare, et annona reficere, indicasset (præ nimia enim turba, et quia longe remota a feretro erat, propius accedere non poterat) gratias agens Deo et Sancto ejus Gibriano, cum hilaritate recessit.

i *k* *28 Aprilis resuscitatur*

23 Prope hanc Remensem civitatem villa quædam, Curcellis *i* appellata, sita est, in qua quidam Albricus *k* nomine, cum uxore sua quæ Hersindis dicebatur, manebat : quibus erat infans unius anni, nomine Petrus. Contigit ergo duodecimo die Translationis S. Gibriani, matrem nescio quo opere præ occupatam, infantem cuidam sorori suæ ad custodiendum commendasse. Quem puella, aliis intenta, negligenter solum relinquens; infans, prout potuit aperto ostio reptando, limen transcendit; et in quamdam paludem, quæ in platea profunda erat, cecidit. Quod quædam mulier eminus cernens ocius cucurrit, D et magna voce puerum demersum in palude fuisse clamavit. Concurrentibus autem vicinis, illumque vix inventum per pedes extrahentibus, et huc atque illuc gyrantibus, non anhelitus, non vox, neque sensus in eo inventus est; sed omnibus pro certo vitalem spiritum amisisse visus est. Matre igitur sparsis capillis cursu rapidissimo adveniente, et extinctum filium in ulnis recipiente, cum omnibus qui aderant misericordiam Dei, Confessorisque ejus S. Gibriani subsidium, quia de virtutibus ejus loqui audiverat, invocavit; Sanctumque Remigium, nec non et S. Brictium *l*, in cujus memoria ecclesia villæ supradictæ fundata fuerat, interpellavit : clamans et vovens, ut si puer ei vivus illorum obtentu redderetur, Deo illum offerret et Sanctis supra nominatis in servum, sub capitalicio quatuor denariorum. Ista et his similia illa cum patre prosequente, ceteroque populo non minori devotione Deum supplicante, continuo infans, sub oculis omnium qui aderant, vivus et sanus apparuit. Quem mater primo ad ecclesiam B. Brictii, quæ prima erat, detulit; deinde cum omni festinatione ecclesiam B. Remigii, in qua venerabile pignus S. Gibriani reconditum habetur, adiit; omnique turbæ, quæ ad spectaculum miraculorum Dei, quæ ibi per eumdem Sanctum operabantur, advenerat, E simul cum patre innotuit, qualiter Sanctos Dei pro puero extincto invocasset, et eumdem per merita eorum, præcipue obtentu istius S Gibriani, vivum recepisset. Puero autem ad feretrum cum oblationibus apposito, exultantibus omnibus, Deumque et Sanctos ejus glorificantibus, genitores cum filio læti ad propria remearunt.

A: TESTE OCULATO EX MSS. — *infans submersus;* — *l*

m *erigitur cruribus contracta,*

24 Altera mulier, Maria nomine, de Branavilla *m* ante Dunum, tribus annis ambobus cruribus contracta, diu antequam Sanctus Domini transferretur, Remos, causa penuriæ et egestatis, a suis adducta est; ibique per annum in infirmitate maxima, ut venerat, languens mansit. Ad ultimum vero, cum neminem inveniret, qui ejus misereretur, vel boni quid impenderet, in Eleemosynam S. Remigii delata est. Cumque etiam ibi, ut præmisimus, contracta sex mensibus ægrotasset; nocte sequente diem in qua supra memorati parentes filium vivificatum receperant, sana et erecta reperta est. Tunc matrefamilias domus excita, voce virili clamavit, dicens : Vere Dominus in loco isto est, qui tam salubris officii superni famulatus frequentatione administratur, F ut merito officina Dei vocetur et sit, dum hoc quod mediante obtentu Sanctorum in ecclesiis obtineri solet, hic gratis plerisque ex insperato conceditur. Numquid enim opera misericordiæ, quæ in nobis egenis hic a vobis crebro exercentur, quasi vento translata, oblivioni traduntur? Absit hoc, absit, Domina mi : sed quod uni ex minimis nostrorum impenditis, Christo procul dubito, ipso confirmante, exhibetis. Et ideo beati et felices istius habitaculi procuratores, quibus permissum est talibus insudare obsequiis : nam licet æmulationi improbæ, quæ scintillam livoris multorum mentibus insufflat, ministerium vestrum execrabile et despicabile visum sit; recompensabitur in laudem et gloriam et honorem in tempore retributionis. Ad cujus vocem sani et ægri experrecti e lectis prosiliunt, focum excitant, ejusque salvationi congaudent. Tunc accenso luminari, manui illius imponunt; et simul euntes, ut ad ecclesiam pergat, monent; non baculis, non humeris aliorum innixa, usque ad corpus S. Gibriani, cum laudibus incolumis processit.

in nosocomio S. Gibrianum invocans:

muta quinquennio, loquelam recipit.

25 De Noviomo homo quidam natus, cui nomen Joannes erat, habebat filiam, nomine Hemelina, quæ quinque annis naturam loquendi amiserat. Quam cum pater cum quadam amica sua tempore congruo, circumquaque per loca Sanctorum, et maxime ubi virtutes

A. TESTE OCULATO EX MSS.

A virtutes operari suspicabantur, causa loquelæ recuperandæ duxisset; novissime audita fama miraculorum et nomine Beatissimi Gibriani, tertia die Translationis ejusdem, ad ecclesiam S. Remigii duxerunt: ubi tota nocte qua advenerant in oratione perdurantes, summo diluculo puella solutam habens linguam, loquens inventa est.

ANNOTATA.

a *In margine* 28 Aprilis, *perperam: quia solum fuit* 23.

b Hereburgis, *Francice* Erambours: *et sic cetera finita in* burgis, *Francice per* bours *terminantur.*

c Reoldis curtis, *vulgo* Raucourt, *oppidum inter Sedanum et Bellum montem*, 15 *leucis circiter Remis dissitum versus Mousomum.*

d Collobium, *Francice redditur* vestimentum: *videturque indicari ea vestis, qua sub Planeta seu Casula utitur sacrificans Episcopus, de qua vide Honorium Augustod. lib.* 1 *cap.* 211 *de vestibus Pontificiis; diciturque* Collobium, *quia manicis careat, aut brevissimas habeat.*

e *Vulgo* Neuf-chastel, *oppidum trans Mosam in*

B *finibus Lotharingiæ, distat Remis* 25 *leucis: est etiam ejusdem nominis vicus trans Axonam, solis* 5 *leucis distans Remis versus Boream, et de hoc agitur expresse num.* 31, *et lib.* 2 *num.* 17.

f *Vulgo* Chastillon *ad Matronam*, 8 *leucis ab urbe.*

g *In Francico* Hayys *scribitur, quæ hic* Hialdis.

h Rumeneium in Therasca, *vulgo* Rumigny en Therache. 12 *fere leucis distans Remis.*

i *Vulgo* Courcelles, *una solum leuca ad Occidentem remota.*

k Albricus, *Francice* Aubris.

l S. Brictius, *discipulus S. Martini, colitur* 13 *Nov. In tabula autem Remensis diœcesis* Curcellis *proximus vicus, Remos iturıs transeundus, ab ejus nomine appellatur, quasi locus a* Curcellis *diversus.*

m *Francice* Braineville devant Dun le-Chastel.

CAPUT IV.

Curationes miraculosæ coram 12000 *hominibus die* 29 *Aprilis.*

Auctor se rerum narrandarum testem oculatum professus,

Cum vero semel sanctissimi viri seriem virtutum aggressus sum apicibus commendare, utile duxi, tempora et horas, dies et ferias rerum gestarum, operi incepto inserere; ut per hoc qui illico forte

C lecturi sunt, probent et advertant, non fabulosa adinventione narrata aut rusticana editione vulgata, me aliqua in medium protulisse. Fides Christi adest ipsorumque miraculorum operatoris larga benignitas, judex et testis me nihil fictum loqui vel figuratum scribere; sed quæ præsens assistens ipse oculis contemplatus sum, aut manibus meis palpavi et contrectavi: et licet indignus, fateor equidem, membra debilium, jam medicamine divino perfusa, et præ insolitudine seu teneritudine adhuc nutantia, sæpissime humero meo sustinui, et ad glebam usque Sancti perduxi: quos in eadem ecclesia, ternos et senos, plerumque nonos et duodenos, novem diebus retinui, et alimonia corporali sustinui. Quod ita a Senioribus domus ideo provisum est et statutum, ut inquilinis et advenis, recentem tantorum miraculorum famam horrentibus, veritas claresceret; et ad memoriam Sancti religiose venientes, et ab ipsis curatis, quos ibi præsentialiter reperissent, edocti et ædificati, una cum ipsis Dei magnalia exaltarent et prædicarent. His interim supersedeamus, et ne forte prolixitas verborum tædium generet, vel libens diligentia auditorum refrigerata tepescat, quo cœpimus potius pergamus.

27 Instante igitur nocte proximæ *a* Dominicæ, D jam sole ad occasum ruente, ingens multitudo utriusque sexus, more solito, non tamen quæ solita venire fuerat, sed recens advena et peregrina, totam ecclesiam impleverat; quæ tunc ferme ad duodecim millia congregata intraverat; cum non minor turba foris circa ambitum templi, introire non valens, applicata resederat; et ubique Domini præsentiam fideliter suspicata, orationi intenta fuerat: quæ idcirco, ut perpendo, illa nocte præcipue convenerat, quod, licet ceteræ noctes et dies Dei sint, et ab eo factæ legantur, dies tamen seu nox Dominica Domino proprie non absurde adscribitur: quia perfectis operibus omnibus in ipsa ab operibus cessasse, vel a mortuis resurrexisse perhibetur; vel quia a civibus supernis, majori et ampliori diligentia, concentus Sanctorum visitari et frequentari in ipsa in multis codicibus reperitur. Quod et ita constare, ipse revera Auctor omnium, signis evidentibus, ipsa nocte fidelibus adunatis manifestare dignus est. Nam ante cetera, mira quædam dicturus sum, quæ ab ipsis qui illa die in vehiculis, membris dissipatis post modicum redintegratis, a suis adducti sunt, non sine exultatione spirituali enuntiata, diligenter pectoris mei arcanis coram positis commisi, ea postmodum, ad instructionem salubrem, dilectis Dei prolaturus. Nam antequam *b* galilæam, quæ præ foribus templi in auditorium E prominet, depositi subirent; invisibilis legatio divini nectaris, adventum eorum quodammodo congratulans, occurrit: et quodam, ut ita dicam, Salvatoris applausu adjocabatur; dum illi, ut præmisimus, quos incomprehensibiliter supernæ dispositionis prædestinatio præsciérat curandos, auspicio arcano Dei præscire se fore sanandos assererent, et jam incredibilis amœnitatis suavitate se delinitos non arroganti testificatione prædicarent.

narrat quod vesperi ante 29 Aprilis, ad 12000 concurrerint,

multique infirmi se curandos præsenserint b

28 Aderat etiam inter ceteros, cum ingenti comitatu Procerum nobiliumque matronarum venerabilis Comitissa Richildis de Rosceio, Hugonis femina, non tam spectabilis genere, quam laudabilis quantum in ipsa erat religione; utpote persona secularis, alterius sententiis supposita, multis Velatis meritis præferenda, quæ veste mutata, claustris vel tuguriis inclusæ, stipe aliena sustentantur, et simulata conversione Deo et hominibus mentiuntur: erat namque singularis in eleemosynis, frequens circa monasteria, et contritorum afflictorumque pro posse relevatrix. Fratribus vero, ad pensum Vigiliarum Matutinorumque persolvendum, vix ullus superfuit locus (tantum enim superfusa oppressio multitudinis adunatæ in- F creverat) sed sedibus propriis exclusi in medio choro psallebant. Quid multis morer? Ut vere enim ipse Dominus adfore probaretur, audires prima hora noctis inter catervas debilium, stridorem ossium, crepitum nervorum in modum restis se extendentium, sibilum energumenorum, et diversorum ægrorum præ dolore non minimum ululatum: e quibus quidam meruere curari; plurimi vero, credo excessibus præponderati, ut venerunt remanserunt, impossibilitatis catena obligati. Quare vero hic inspici promeruerit, vel cur ille repudiatus fuerit, non est nostri examinis discutere; sed ei potius relinquitur, qui cui vult compatitur et miseretur: illa vero proprie tractare sanctorum Spirituum sunt, non nostræ imbecillitatis impudenter rimari. Nunc de his quæ acta sunt, aliqua enarremus.

aderat etiam Comitissa de Rosceio,

29 Interim dum studio divino intenti acie oculorum inhæreremus, et cum timore sancto Dei magnalia ejusque Confessoris beneficia expectaremus, illico quædam puella de suburbio Remensi, in procinctu parochiæ S. Mauritii commorans, Benedicta nomine, e proximo surrexit: nam secundum propriæ appellationis typum, ante omnes ipsa nocte benedictionis supernæ

eaque et monachis præsentibus paralytica contracta;

A supernæ primatum obtinere meruit. Hæc manum aridam gestabat, pedemque habens reflexum et curvo vestigio incedens, obliquos gradus formabat : vis etiam paralysis per quinque lustra medietatem corporis ejus ita sibi subjugaverat, ut vix loquelam, intellectui cuidam capacem, promere posset. Hæc, ut præmisimus, cum tantæ esset impossibilitatis, Fratribus oblata, in puncto curata, nobis exultantibus nec minus ipsa lætante, ad loculum Sancti cum vicinis et curationis infirmitatis ejus assertoribus accessit.

c d item inferne contracta,

30 Nec mora, aut de loco unde ista emerserat, alia Eremburgis nomine, de Verneyo *c*, habens matrem *d* Turiam nomine patremque Gunterum, anno et dimidio ex una parte ab inguine deorsum omnino contracta, abjecto baculo flebilem emittens vocem, in terra volutabatur. Cumque adductores ejus, qui cominus stabant, manum apponere vellent ut eam sublevarent; nos abegimus. Sed per modicum, nervis se extendentibus, dolore aliquo vexata, demum quidquid natura indiscrete damnaverat, Reformator omnium ad normam solitam redire compulit. Tunc data manu illi, quem nunc nominare necesse non B est, cujus solerti providentiæ talibus insudare injunctum fuit, ad virtutiferam glebam acceleravit; et laude Deo soluta, ad statum proprium rediit. Post modicum vero, dimidiæ scilicet horæ spatium, mulier quædam quæ Pontia vocabatur, de Sorbone ante *e* Castellum oriunda, quæ novem annis et eo amplius corporeis caruerat luminibus, opem sibi præsto fore sensit cœlicam. Nam pupillam oculorum quasi tela habens obductam, ea, veluti digitis cujusdam abstracta, in modum squamæ decidens, super palpebras diutius pependit : sicque meritis Confessoris Christi diu desideratum recuperavit lumen.

e et 9 annis cæca:

Ipsa nocte puer, enormiper contractus et gibbosus

31 Abbreviando ergo sermonem minima quæque pertranseamus, et ad altiora majoraque peroranda calamum quantulumcumque profundius intingamus. Quidam puer, de Novo-Castello super Axonam flumen sito, Stephanus nomine, ipsa nocte a patre suo super currum advectus est. Cruribus illius ambobus reflexis, genua infirmata ventri ejus, vitalibus attenuatis, adhærebant : mentum pectori affixum tenebat : caput vero scapulis insertum absque decoramento colli habebat : struma etiam miræ magnitudinis, in modum ollæ aquariæ, qualis ut puto nulli unquam mortalium natura deviante increverat, dorC sum illius præoccupaverat; quæ viribus corpusculi ejus emancipatis, multis annis miserum oneratum vexabat. Jacebat itaque ante pedes patris sui, et tam per se quam per sui consimiles, in quantum valuit, preces devotas Domino fudit. Supradicta autem illuminata, omnia ossa illius concussa sunt, et quodam superno medicamine se tacta fuisse fatebantur, dum stridor eorum digitum Dei adesse innotesceret. Tunc pedibus terram percutiens, dentibus stridens, lacrymosa præ angustia emisit suspiria : dein confisus in Domino surrexit, et ut erat curvus adhuc, usque ad feretrum processit. A nobis vero de terra levatus, juxta Sanctum positus in sublime est, et ut glebam jugiter amplexaretur admonitus.

in amplexu sacri feretri

32 Quis tunc de omni multitudine circumstante illumque contemplante, tam ferreum pectus tamque degenerem obturatamque mentem haberet, qui non pro illo, sola dumtaxat pietate flexus, ut sanaretur oraret. Stabat nimirum toto tremens corpore, visque caloris nimii arctans, sudorem fumantem per mediam vestem lineam, qua indutus erat, stillare compulit. Stabat nihilominus et pater ejus ex adverso, manibus contra feretrum protensis, et petitioni suæ fletus ubertim admiscens, audiente omnium cœtu

deprecante pro eo patre suo,

D adunato, talibus Sanctum eminus affatur verbis. Summe Dei Confessor, inceptum opus ut bonus opifex celeriter perage : et puerum meum, ultimum vernaculum tuum, tibi tam devotum, tot annis irretitum, propitius absolve. Saltem si meis non moveris miseriis, populi supplicantis condescende suspiriis. Dein portento illi, quod posteriora dorsi filii sui in sedem sibi usurpaverat, ceteraque officia juncturarum jure quodam sibi vindicaverat, veluti cuidam animali rationali et elementa syllabarum intelligenti, vel aliquo motu qualiscumque obedientiæ ei obtemperaturo, sermone increpatorio minabatur, dicens : Vivit Dominus et Sanctus cui assistimus, quia non cessabit oratio, non deficiet lacryma, donec abolitione divina dissipata dispareas, et diu obligatam obsessamque facturam relaxes. Tu enim quid es? Mira res? Inter verba hominis exultantis, licet imperite improbitateque rusticana emissa, fideliumque petitiones, bases ægri consolidantur, totusque in directum levatur : gibbi sarcina nihilominus radicitus enervatur ; ita ut non jam uti antea videretur decennis, sed in formam decentiorem reversus quædam persona in eo appareret adultæ ætatis. Stabat itaque collo innovato, cervice erecta : et non E tam cordis vultusque serenitate, quam omnium membrorum gestu, liberationis suæ indicabat tripudium. Quis es, immense Deus? quis tua valeat discernere judicia? Quid est lutum et cinis, ut dicat fictori suo, Cur hoc ita fecisti? Discat ergo, discat homo, Regis omnium proprium esse, non alterius, vas aliud facere in contumeliam, aliud in honorem, et opere reciproco utrumque transformare in alterum. Illo vero deposito, cerneres hinc et inde certatim ad eum omnes currere : hic caput, ille manus, nonnulli scapulas deosculari, et quasi divinum quid venerari.

A. TESTE OCCULATO EX MSS.

et gibbo dispare nte erigitur.

f Primo mane alius puer contractus a nativitate,

33 Transiliens itaque benevola oratio ad aliud procedat, in cujus executione devotum animum favorabilis aura non percellat, nec jactantiæ tumor extorqueat, imo per nos qualescumque indisertos Christi ipsiusque miraculi auctoris [laudes] pius amor eliciat. Remis mulier quædam, quæ *f* Odelina dicebatur, cum marito suo Martino nomine habitans, filium, cui nomen Dodo erat, sex annorum habebat. Hic a die nativitatis suæ a renibus deorsum ita impotens mansit, ut nisi reptando cruraque et pedes per terram trahendo, vix seipsum movere posset. Matre vero et patre pro salvatione sobolis, F fixis in terram genibus pene per totas vigilias noctis in oratione persistentibus, aurora jam prorumpente, puer cum lacrymis exclamavit, membraque ante emortua extendit. Quibus superna gratia vegetatis, compagibusque consolidatis, et meritis S. Gibriani roboratis, ad memoratum pignus accessit, quintusque nocte illa sanatus est. Genitores vero cum eo, oblatione peracta, cum omni exultatione domum reversi sunt. O vere beata et amanda nox, quam non caliginosum chaos tenebrarum, nec turbo nebulosus obfuscavit, sed Lucifer matutinus; ille, inquam, Lucifer qui sine ortu est, qui nescit occasum, sua potentia irradiavit. O vere beata nox omnique laude prosequenda, quæ tantarum virtutum flore vernanti insigniri meruit, et ipsius veræ lucis exaltari præsentia. Comparetur si placeat nox illa nocti illi, in qua Dominus Ægyptum pertransivit, et peculiare sibi genus electum a servitute liberavit. In illa Ægyptii expoliantur et interimuntur, populus Israel a captivitate ejicitur, ut in desertum sacrificare eat : in ista, a domiciliis injuste pervasis Princeps mundi hujus cum suis privatur, morbi in eis occiduntur, captivi solvuntur; et, ut spiritum humiliatum corque contritum quamdiu vivent Deo sacrificent, adhortantur.

A *A. TESTE OCULATO EX MSS. Deinde caput datur osculandum præsentibus,*

34 Ut primum vero dies terris reddita fuit, et solari spiculo teres mundi circulus perfusus extitit, ut ipsius diei eminentia exigebat, pia alacritate Fratres ad vivifica mysteria tractanda se invicem præveniunt. Quibus celebratis multitudo nobilium ceteræque quamplurimæ gentis obnixe unanimes precabantur, ut maxime id propter quod venerant illis ostenderetur, scilicet ut ad caput Sancti videndum et deosculandum licentia eis daretur: quo, sicut jam prodigiis et signis fuerant ædificati, sacro libamine saginati, ita benedictione sanctarum Reliquiarum mererentur muniri; et securius ad propria reversi, deinceps omni tempore jucundius et salubrius viverent, tanti Confessoris advocatione suffulti. Quorum petitionibus custodes assensum præbentes, ne molestiam paterentur qui de tam longinquis terris advenerant, albis et sericis induuntur: et data pro tempore Confessione, cum omni humilitate, caput pallio rubeo involutum extrahunt. Quo denudato, cuncti, humiliatis in terram corporibus, non sine magno gemitu adoraverunt. Eadem hora mulier, Agnes nomine, de Bellomonte *g* nata, uno mense dextro orbata oculo, quantocius illum capiti apposuit, cum invocatione Dei qui omnia illuminat, et interventu Beatissimi Gibriani Sanctique Remigii, quod optaverat impetravit. Sed et illa adhuc in oratione et laude persistente, feretrumque amplexante, puer quidam decem annorum, Henricus nomine, filius Raineri et Helwidis in civitate Remensi commorantium, ambobus cruribus annis sex contractus, inter pedes ad caput deosculandum properantium volutabatur. Mirabantur quid ei accidisset, vel quare tam crebra emitteret suspiria. Adstabat mater cum vicinis, qui nobis infirmitatis ipsius annos enumerabant: et quod tempus miserendi ejus, si Deo et Sancto placeret, esset, cum lacrymis precabantur. Ille vero jam nervis extensis, membris compaginatis, nullam sentiens infirmitatem, Deo opitulante Sanctoque Gibriano impetrante, alacer in pedes prosilivit: et obstupescentibus omnibus, qui eum noverant vel non cognoverant, ad feretrum usque progrediens, orationem fudit, sicque sanus recessit.

g et illuminatur mulier cocles, B *erigitur puer contractus,*

35 Cum hæc geruntur, sæpe memoranda Comitissa cum suis ad memoriam Sancti accessit; positisque genibus et oratione fusa surgens, tam ulnis cordis quam corporis, virtutifera membra, non sine fletu et singultu, deosculata et diutissime amplexata est, seque ejus patrocinio humiliter commendavit: sed et maphortem *h* sericum non minimi pretii pro benedictione obtulit, deprecans quotiescumque Missa ad ejus altare celebraretur, ipsi mensæ sacratæ ob memoriam sui superponeretur; sicque licentia sumpta redire disposuit. Sed dum paululum processisset, ut adhuc arctius devotæ mulieris animus ad amorem Sancti succenderetur, ante pedes ipsius puella quædam, Helwidis nomine, de proprietatis ejus villa, de Novo scilicet Castello exorta, quam et ipsa quoque noverat, erecta est. Hæc omni corpore uno anno ita arida et contracta langueret, ut in modum vermis quatuor pedes habentis manibus et pedibus reptaret: et, ut prædiximus, Comitissa ex improviso ad locum ubi jacebat propinquante, visitationem sensit ex alto. Nam pedibus innixa, manibusque contra feretrum extensis, parum parumque progrediens, quia debilitas membrorum adhuc eam detinebat, tandem usque ad corpus Sancti perveniens, statim ut glebam tetigit et deosculata est, sospes inventa est. Quo viso nobilis matrona, incredibili gaudio perfusa, sanatam accersivit: et ut modum curationis suæ ei exponeret, rogavit; perscrutatis autem omnibus, Deum multipliciter adoravit.

et puella, manibus ac pedibus reptans, h C

36 Extemplo altera non mitiori ægritudine curari meruit. Hæc Maria nuncupabatur, filia *i* Aleidis et Herberti de Verneyo, cognata illius quæ de eadem villa orta, paulo ante *k* sanitatem receperat. Junxerat autem se cuneo curatorum, et congaudendo cognatæ suæ juxta illam se collocaverat. Erat vero ante et retro strumosa et exiguæ staturæ; et sexdecim annorum numerum ætate excedens [postremis septem annis] vix ad unius pedis mensuram ejus corpusculum in longum creverat. Nec mirum: nam gibbi qui eam incurvaverant, et sæpius more brutorum animalium terram respicere potius quam cœlum constrinxerant, vigorem suffraginum et pectoris ejus consumpserant: quam misericordiam consecutam taliter allocuta est [cognata sua:] Optime quidem et humane meæ prosperitati congratularis: sed si oculis misericordiæ suæ per eamdem gratiam te Deus invisere dignaretur, ut quæ socia fuisti peregrinationis, consors merereris fieri curationis comesque reversionis; tunc sine ambiguitate, quamdiu vitali aura vegetaremur, laudis ejus cultrices ambæ fieremus et ancillæ ejus sanctissimi Confessoris. Cumque inter [se ita] confabularentur, infirma illa tota infremuit, nimioque calore perfusa; ac velut molle lutum, gibbi dissipati sunt, membraque contracta in staturam proceriorem mutata sunt. Sed et renes exiccati, humore recepto naturali, distenti; et septem annis amissam recuperavit reformata sanitatem. Cui iterum socia sua ait: Ecce, uti sperabamus et rogabamus, effectus postulationis nostræ est consecutus: restat ut pollicitationis pactum exequendo, votum debitum solvere non pigritemur; ne dum prosperi eventus felicitati ultra metam applaudimus, oblivione noxia interceptæ, quod omnino non expedit, offensam iræ Dei et indignationem Sancti incurramus. Tunc pariter surgentes ad feretrum venerunt; et datis nominibus, velut promiserant, sub capitalitio Sancto se subdiderunt.

D *i k aliaque in globum convoluta,* *gibbis ejus dissipatis.* E

37 Quid amplius? omnis illa dies, sicut et nox, a Domino signis et virtutibus consecrata fuit: sed et laudibus et hymnis lætitiaque spirituali celebris extitit. O quam sacra dies et præclara? quamque salutaris! Dies tripudii et consolationis: dies, non tam solis materialis, qui temporum vicissitudine obscuratur, radio perspicua; quam veri solis, invisibilis et incomprehensibilis illuminatoris et plasmatoris omnium, apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio, claritate perfusa. Vere dies illa, non tantum in terris ab hominibus bonæ voluntatis omni genere exultationis excolenda, quantum in cœlis ab ordine Angelico excolenda. Dies dulcis et amœna, dies sanctarum sancta dierum. Quanta vero putas Sanctus iste, mole carnis adhuc circumseptus, solo Deo auctore et teste, vel in commune videntibus hominibus, quæ scripta non sunt, operatus sit; dum per merita sanctitatis et bonorum actuum exercitationem in vita promeruerit, ut solutus in cinerem tanta faceret, quæ nec sermonibus explicari, nec apicibus possint comprehendi? Sciat autem quicumque hæc lecturus est, non omnia, quæ ea die acta sunt, scripta fuisse: præsertim cum multi inter turbas vel extra ecclesiam curati, venire vel nescierunt aut non valuerunt; cum nec etiam eorum qui ad medium venerunt, ob tumultuantium impedimentum, numerus aut nomina retineri potuerint. Hoc tamen infirmantium assertione didicimus, quod nemo eorum remanserit, ut si ex integro sanatus non sit, quin ea die aliquam suæ ægritudinis alleviationem senserit. Potest itaque iste sanctissimus Domini plebem suam vel qualescumque nominis sui memores ab omni adversitate temporali eripere, vel animas excessu cujuscumque peccati obligatas meritis suis expiare, qui mortuis vitam valuit

Eadem lætissima die: F *alii plures curati:* *et omnes infirmi aliquid opis experti.*

A luit restaurare, et innumeris membra emortua solo imperio revivificare. Illi nimirum nos committere omni devotione oportet, ut ejus interventu apud Christum semper adjuvemur. Occumbente autem sole omnis concio illa dilapsa est : sed et Comitissa cum suis, valde lætificata, ad propria reversa est.

ANNOTATA.

a *Anno* 1145, *littera Dominicali* G, *proxima diei* 28 *supra memoratæ Dominica, fuit* 29 *Aprilis ; quod et in margine indicabatur.*

b *Etiam in Francico* Galilææ, *scribitur ; quo nomine intelligo porticum, quæ hodie Francis* galerie *dicitur, an hinc sumpto, vel perperam in textu contorto nomine? Posterius malim credere. Antiqui ejusmodi porticus ante Basilicas* Paradisos *vocabant.*

c *Vulgo* Verguy.

d *Francice* Thierrée, *quod* Theodoricam *significaret, cujus masculinum* Thierry.

e *In Francico textu* Chastel, *nunc vulgo* Chasté, *versus confinia Lotharingiæ, inter Autriacum et Montem-falconis.*

B f Odelina, *Francice* Eudeline, *et* Dodo, *Doon.*

g *Vulgo* Beaumons, *Mosæ imminens inter Musomum et Astenacum.*

h Mafortis, *Græce* Μαφόριον, *peplum muliebre, ex usu communiori dicitur. Hic Francice redditur,* un drap de soye, *pannus sericeus ; formam autem ejus fuisse quadratam , qualia sunt vela matronalia quas Hispani* faldas *vocant, patet ex eo quod detur in usum pallii pro altari. Sic in Glossario Cangii, inter vestes sacras pro sepulcris seu tumbis Sanctorum , invenio* Mafortem tramosericum rhodo-melinum æquilatum.

i Aleidis *Francice* Aelis : *ejus autem maritus in eodem textu vocatur :* Robertus.

k *Hujus curatio habetur num.* 30.

CAPUT V.

Curati a fine Aprilis usque ad IX *Maji.*

Sicut optanti portum anchora dimittenda non est, quamdiu aura secundante cursus prospere dirigitur;
30 Aprilis, vel sicut ad determinata festinantem cærulitas florum non illicit, vireta arvorum non retrahunt, silvestris amœnitas non subripit, quin ad potiora si sapiat acceleret : sic nimirum scribentem et ad
C perfectionis terminum tendentem, cui ipse Dominus materiam syllabarum administrat, fucum verborum vitare convenit : ne dum aliena ultra modum annectit, veritati deviando detrahat : Sapiens enim verbis innotescit paucis. Quapropter miraculis hodiernis summatim transcursis potius quam expositis; ad largum diei subsequentis benedictionis donum manum vertamus. Erat autem sanctissimi Confessoris Octava Translationis secunda, nox scilicet quinta decima, ob cujus reverentiam et ad excubias tenendas, non minimus populus, tam de vicinis viculis quam de suburbio, sed et ex ipsa civitate, venerat. Ipso autem vespere quatuor sanari meruerunt, e quibus prima fuit quædam mulier, Gila nomine, filia Roberti de *a* Mutereyo. Hæc cum linguam tribus annis paralysi ita ligatam haberet, ut a nemine vel in solo verbo intelligeretur, nisi quod balbutiendo aut manibus innuendo indicasset ; ad corpus S. Gibriani duobus diebus totidemque noctibus perstitit : tertia vero ad vesperam, qua nescio necessitate egressa, parvoque intervallo reversa, mox ut portas monasterii intravit, ope divina meritisque Sancti memorandi, plectrum linguæ diu constrictum reseratur, et in laudem Dei os ante mutum reformatur. Deinde cum vicinis suis, qui eam

sanatur paralytica, triennio muta, a

adduxerant, Reliquias Sancti adiit, votoque soluto D
læta recessit.

A. TESTE OCULATO EX MSS.

39 Ad spectaculum vero tantæ virtutis declaratæ concurrente maxima turba populi, et in laude Dei per duarum horarum [spatium] commorante ; puella cui nomen Hersindis, filia Ligerdis et Pagani de *b* Albineyo, a die nativitatis suæ muta, inter ceteram multitudinem ægrotantium, visitationemque desuper expectantium , manibus in cœlum extensis adstitit. Quæ cum Deum puro corde, non oris voce, diutius exoraret ; lingua, quæ verbum formare non noverat, solvitur, et Deum ejusque genitricem nominare et invocare ab omnibus auditur. Ad feretrum autem adducta, et oblatione S. Gibriano soluta, dein ad altare S Remigii feretrumque ejus deducta, illico ita libere locuta est , ut omnibus interrogantibus rationabiliter responderet. Erat autem consuetudo, ut qui sanabantur, præcipuo curatori suo laude debitaque veneratione redditis, per medium chorum psallentium ad majus altare ducerentur, et ad ultimum Francorum Apostolo, Beato scilicet Remigio, præsentarentur : ut qui ipsarum virtutum cooperator extiterat, præconiorum etiam et voti consors fieret. In hoc vero nulli dubitandum est ; cum E
in plerisque miraculis inveniamus eum curandis apparuisse, et qualiter curandi forent indicasse.

item alia, muta a nativitate; b

40 Supradicta itaque regressa, altera puella de Burgo S. Remigii, cui vocabulum Odelina erat, cujus etiam mater Doda dicebatur, ilia habens torta, strumamque permaximam in dorso gerens et incedens curva, cœlesti munimine tacta, humi consternitur : toto vero tremens et sudans corpore, quasi exanimis dimidia hora permansit. Expectantibus autem omnibus, et ut misericordiam consequi mereretur, misericordiam Domini Sanctumque Gibrianum supplicantibus, mirum in modum continuo veluti de somnis excita, caput erexit et resedit : iliaque ejus, multo tempore eliminata loco naturali, ad status proprii rediere compaginem : gibbus nihilominus, in modum acervi nivis, ardore solis nimio defluentis, totus liquefactus est, membraque cetera redintegrata. Tunc cum omni celeritate surrexit, et jam non quasi infirma, sed revera divina gratia delibuta, ad venerabile pignus cucurrit : quod diutissime exosculans, et præ gaudio lacrymans, orationem et votum finiens, hilaris abscessit. Nec mora, puer quidam Stephanus nomine, ortus de Remensi civitate, filius Guafridi et Osannæ, tribus annis contractus, [eri]gi et curari promeruit ; et inopinatam F
lætitiam parentibus suis, quos diu contristaverat, contulit.

alia, gibbosa et incurva

et puer contractus;

41 His enumeratis ad alia procedamus, ne forte protelata oblivioni improbæ tradantur : quod enim quisque manibus concludit, sæpius ad memoriam reducit. Quædam puella, quæ Heremburgis nominabatur, filia Hodiernæ et Manerii de Castellione, ab infantia gravi circumventa ægritudine, gibbosa et contracta facta est : nec enim nisi manibus reptando pedesque post se trahendo aliquando se movere poterat : erat autem miræ simplicitatis et incredibilis tolerantiæ ; et crebro Deum Sanctosque, quos nominare didicerat, ut curari mereretur orabat. Cumque nomen et actus sanctissimi Gibriani ei in notitiam venissent, multis precibus a parentibus obtinuit ut ad eumdem Sanctum duci deberet. A matre vero, cujus viscera super filia movebantur, suscepta, ad memoriam SS. Remigii et Gibriani advecta est. Qua pro sospitate sobolis quinque noctibus ad corpus S. Gibriani humiliter orationem protelante, sexta demum die, decima septima scilicet Translationis ejus, hora nona ipsius diei, puella crura diu curvata et debilitata in longum extendit ; nimioque cruciatu vexata, matrem vocavit,

2 Maji a gibbo et contractione liberatur puella,

A vit, seseque a Deo visitatam innotuit. Ad cujus vocem mater cum vicinis, qui ad eam consolandam advenerant, manibus erectis in cœlum, Deum Sanctumque ejus Gibrianum invocando, advolavit. Puella vero, manu data Monacho, qui ad Reliquias custodiendas pernoctabat, surrexit : candelaque accensa et oblatione secum sumpta, tamdiu venerabile pignus cum fletu deosculata est, donec gibbo dissipato erecta ex integro est, et omnibus admirantibus sanata.

A. TESTE OCULATO EX MSS.

3 Maji puer claudicans,

42 Die subsequenti quidam juvenis, Nomine Doo, filius Sybillæ, de Remensi civitate, ab utero matris uno crure claudus ; tali modo convaluit. Octo diebus totidemque noctibus jam ante conditorium sacrorum membrorum Beatissimi Gibriani sedulas pervigil in oratione excubias tenuerat ; cum nono die mane exurgens, labore vigiliarum lassatus, et quasi tædio inconsuetæ egestatis affectus, nihilo minus indignationis tumore commotus, quod hinc et inde circa se contractos erigi, cæcos illuminari, linguas mutorum disertas fieri cerneret, seseque a Deo derelictum et despectum existimaret, abire cœpit ; humiliato tamen in terram corpore, hunc obsecrationi suæ finem imposuit : O rutilans et limpidissima B gemma inter agmina sanctorum Spirituum, quorum ipsius Dei claritatem contemplari desiderabilis refectio est, ne me famulum tuum oblivioni tradas, qui tantarum noctium vigiliis confractus, tuam non destiti precibus licet indignis inquietare pietatem. More vero solito, baculo innixus incedebat : sed dum longe discessisset, virtus illum cœlica subsequitur, quem salubri medicamine perunctum incolumem reddidit. Quod ut ille persensit, virgam, sine qua numquam ambulare noverat, matri, quæ vultu lugubri ignara facti secum ibat, ad portandum tribuens, dixit : Exultemus et lætemur, mater, in Domino, quia per sanctissimum Confessorem suum mea dignatus est reformare vestigia. Iter vero cœptum peragens : ad suam properans domum citissime pervenit, et calceatus lotusque, vestibus suis melioribus indutus est : deinde concito cursu, cum magno parentum suorum comitatu, adjuncta iis et matre, ad ecclesiam B. Remigii, causa gratias agendi remediatori suo, sanus sine baculi adminiculo reversus est ; omnibusque innotuit, quanta ei Deus beneficia meritis suorum Sanctorum largitus sit.

post octiduanas vigilias discedens, sanatur in via

C 43 Monachis vero et omni populo assistente, adhuc pro illius salvatione magnalia Dei et Sancti ejus merita præconantibus ; ecce mulier quædam, cui nomen Burdelina erat, de c Ulmis, villa quadam in territorio Remensi sita, plaudens manibus per mediam turbam irrupit : hilaritatem enim pectoris vix cuiquam sciscitanti, præ nimia exultatione, verbis exponere valuit. Et merito : nam cum viginti annis contracta extiterit, et genua dissoluta incedendo totius corporis moles præponderaverit [annis] quinque ; tunc sospes et ad omne opus parata apparuit. Stupentibus autem omnibus, qui paulo ante eam impotentem viderant, tam repentino inæstimabilique interventu S. Gibriani erectam ; duplicatis laudibus Dominatorem cœli, qui omnia potest, in excelsis per eum glorificaverunt. Hæc plurimis diebus postea in eadem ecclesia mansit, et ob reverentiam Sancti infirmis ministrando, in multis utilis extitit.

c

item 20 annis contracta,

44 Alter homo, Bonardus nomine, de castello d Registellæ oriundus, habens genu incredibili angore constrictum, præ ariditate nervorum pene uno anno in contractione cruris ægrotaverat. Hic a quadam sorore sua, quæ impossibilitati illius plurimum condolebat, super carrucam positus, Remos adductus est. Octava decima autem nocte promotionis B. Gibriani, in orationibus continuis cum D prædicta germana ante eumdem Sanctum persistens, subito in conspectu omnium, locupleti dationis largitione, integræ incolumitati restituitur. Oblatione vero soluta, et dato nomine, baculo quo ibat ibi dimisso, cum omni gaudio remeavit. Quidam carpentarius, Robertus nomine, cui habebatur habitatio infra muros Remensis civitatis, quadam die dum arti suæ operam daret, de domo quadam pedibus elapsis cecidit : cujus genu quassatum, multum intumuit : unde contritus et impotens tribus annis factus, terrenum lucrum, in quo omnis spes sustentationis suæ pendebat, amisit. Hic cum per aliquot dies ad memoriam sanctissimi Confessoris Christi vigilasset, et indefessis eum obsecrationibus ut ejus misereretur invocasset, vicesima demum die Translationis ejus, quod diu optaverat, et devote petierat, obtinere feliciter promeruit.

d

et contractus crure

5 Maji juratur, ex lapsu debilis.

45 Sanctis vero Dei e ordinatis, quorum corda speciale gaudium possederat, laudibus spiritualibus, pro tantarum virtutum gratia copiosa intentis, et populo præ pavore obrigente simul et indicibili tripudio oppleto, voceque soluta in jubilo ; mulier quædam de f Loverceyo, quæ Officia dicebatur, supradictum subsecuta est. Hæc præ nimia angustia E infirmitatis pessimæ, quæ totum corpus ipsius maculaverat, uno mense extra se posita sensum perdiderat. Statim vero ut a parentibus suis ante feretrum S. Gibriani adducta est, ipsa eadem hora, rationis et intelligentiæ capax effecta est. Oblatione vero soluta et voto facto, quasi ovis mansuetissima, sine alterius ducatu, quod ante non poterat, cum quadam sorore sua nomine Stephana, Deum magnificans et Sanctum ejus, domum rediit.

e

f

46 Huic virtuti successit alia virtus, non tam admiratione digna, quam crebra recitatione et auditu delectabilis et jucunda. Quidam rusticus, Odardus g nomine, de Curteneyo h natus, tribus annis uno claudicans pede erat et crure contracto. Hic ante conditorium membrorum Confessoris almi, orationum multarum sacrificia libans, aliquo tempore vigilaverat. Vicesima autem prima die, vigilia scilicet nativitatis B. Gibriani, quæ octava Idus Maji digna veneratione nobiscum et circumquaque valde celebris habetur ; homo summo mane, licentia a Sancto et a custodibus ejus accepta, nihil de misericordia Dei desperans, claudus ut venerat abiit. Sed eum pietas divina non deseruit : altero enim diluculo more solito familiam F excitavit, et ut pecora ad pascua ejicerentur monuit : ipsemet etiam solicitus cura sua surrexit, baculumque suum quo innitebatur dari sibi precepit. Cumque unus e bobus, laqueo elapsus, huc illucque discurreret ; ipse, infirmitatis suæ oblitus, cœlitus quidem erectus, elevato baculo post bestiam cucurrit. Tunc homo ad se conversus, ut se recto gressu incedere sensit, ultra quam credi potest admirans, conjugem suam ad se vocavit, et quæ acta erant ei innotuit. Cui prudens mulier consiliata est, ut omni occasione seposita ad ecclesiam S. Remigii repedaret. Ille vero nihil tardans, celeri cursu regreditur, et nocte media Nativitate B. Gibriani, quæ octava Idus Maji ut præmisimus celebratur, per mediam concionem, quæ permaxima ad Matutinas laudes audiendas, quibus Monachi insudabant, aderat, baculo humero suo imposito transiit, et quæ ei contigerant cunctis exposuit. Quod nobilis Comes de Rosceio, Hugo nomine, qui ad excubias Sancti nocte illa cum maximo cœtu suorum intererat, audiens ; advenit quantocius ; et hominem curatum ante se currere fecit, quoniam de his, quæ ante audierat, incredulus extiterat : sed nunc quæ vidit, credidit ; non solum ab illo edoctus, sed a vicinis et a nobis, qui eum noveramus, instructus. Multi postea in remeando,

Contractus claudicans, sine solatio recedit,

g h

sed 8 Maji in natali Sancti curatur,

ubi et alii multi.

A meando, quidam in itinere veniendo, nonnulli etiam intra septa domorum suarum, postquam a Sancto omnino desperati reversi sunt; sive nondum adhuc in via corpore positi, solo voto et bona fide et spe certa recuperandæ sospitatis, curari investigabili Dei bonitate meruerunt: de quorum collegio iste prædictus extitit: qui, licet ante Sanctum diu multumque vigilaverit, illic minime consecutus est, quod in domum suam reversus plene possedit.

Mulier, dextro latere arida et contracta,

47 Sed et mulier de Avenneyo, quæ Hersindis vocabatur, dextrum latus emortuum, brachium cum manu aridum, coxam cum pede uno anno et amplius contractam habebat. Hanc quidam filius ipsius, Christianus nomine, asino impositam ad ecclesiam S. Remigii, in qua conditum cœleste donum et salutiferum salutaris pignoris munus habetur, adduxit. Quæ cum novem diebus ibidem pernoctans, multiplici prece pro infirmitate sua Deum exorasset; decima demum die, vigilia scilicet Nativitatis S. Gibriani, a vicinis suis et filio taliter increpatur: Quid est quod hic tamdiu morari vis? Quid expectas? Putasne quod propter te Deus mirabilia ostensurus sit, cum jam quinta *i* dies sit quod miracula in hac B ecclesia non ostenduntur? Surge ergo, asinumque tuum ascende, et in domum tuam revertere: hic enim causa tui inconsueto squalore tabescimus, et inedia fatigamur. Illa consiliis eorum assensum, quamvis non volens, præbens, a filio suo asello imposita, aliis præcedentibus iter arripuit. Cumque pontem, qui Odonis *k* vulgo dicitur, transisset, filio retro sequente: mulier, debilitate corporis pariterque labore itineris confracta, de bestia, tenere se non valens, cecidit: quod juvenis ut vidit, quantocius advolavit. Sed illa prohibuit eum dicens: Noli me tangere, fili: noli me tangere, quia ex quo nata sum, numquam tam suaviter jacui: sciasque me peccatricem ope cœlica obumbratam. Quid plura? Mulier, antea omni destituta solatio, per merita B. Gibriani sanatur et erigitur in momento; et quod in ecclesia orans non impetravit, occulta Dei misericordia in platea assequi meruit. Iter tamen inceptum peragens, domum venit, et omnibus magnalia Dei disseruit: sexto autem die, viribus corporis aliquantum recuperatis, quæ prius debilis et contracta, asino insidens, Remos perrexerat; nunc incolumis et agilis, non baculo, non bestiæ, sed pedibus innixa, quasi ovis argumentosa, ad Sanctum Dei gratias redditura venit.

i

k

coacta post 9 dies frustra vigilatos discedere

sanatur in platea labens ex asino.

et alia 11 Maji

C 48 Die vero tertio post ejus Nativitatem, qui vigesimus quartus fuit post ipsius Translationem, puella Ermengardis nomine, de Noella, villa super Maternam fluvium sita, dexterum brachium ab utero matris habens contractum, dextramque partem corporis usque ad pedis articulos aridam, sanitatem ab omni languore accepit. Hæc tamen diu postea ibidem morabatur, donec febre correpta, spiritum, ut credimus, Christo redderet.

ANNOTATA.

a Mutereyum, *vulgo* Muytry, *prope Avennacum, 5 leucis a Metropoli dissitum.*

b Albineyum, *vulgo* Aubigny, *uti adscribitur Margini, oppidum Remis 6 leucis, Rocroyam versus: in Francico tamen scribitur* Avenay, *quod est* Avenacum, *cultu S. Berthæ celebre 1 Maji.*

c *Francice* Ourmes, *in tabulis* Orme, *sesquileuca ab urbe versus Occasum.*

d *Super nomine* Registellæ, *invenitur recentissima manu cum rubrica notatum* Rethel. *Comitatus a se dicti caput trans Axonam, 9 circiter leucis a Metropoli. In Francico tamen scribitur* Retest.

e *Monachos intellige, Officio divino addictos.*

f *Francice* Louvrecy, *ad eumdem, qui Remos alluit Vestam fluvium, nunc vulgo* Louvercy, 6 *leucis supra urbem.* D

A TESTE OCULATO EX MSS

g *Francice* Oudars.

h Curteneyum, *in Francico scribitur* Courtaignon.

i *Duo tamen narrantur num.* 44 *et* 45, *gesta* 5 *Maji, media inter* 3 *et* 8, *quorum respectu dicuntur miracula,* 5 *diebus cessasse: sed duo ista, ob suam paucitatem, juveni illi aut ignorata aut non æstimata fuerint, respectu aliorum dierum, miraculis copiosiorum.*

k *Francice*, le poncel Eudon, *id est* Ponticulus Odonis.

EPILOGUS.

Nonnihil hic respirans auctor,

Digesto itaque miraculorum numero non parvo, sermo claudendus est, sed et liber ad finem trahendus: sic enim et rerum et temporum deposcunt actus et ordo. Sicut enim aliquantum cessatum est a miraculis, ita necessario parumper manus suspendatur scribentis. Et veluti laboranti in itinere, si forte monti vel rupi occurreret, necesse est respirare viresque resumere; et diligenter contemplari, qua rectius et velocius alpibus transcensis ad optata E veniat; ne si obliquo calle interceptus inter scopulosa fruteta deviaverit, a feris dilaceretur; ita ardua et difficilia dictanti, quid, cui, quomodo, vel unde scribat, diligenter corde revolvere, et multipliciter ruminare oportet; ne dum molem, virium suarum sarcinam excedentem, præsumptuose arripuerit, difficilitate et obscuritate materiei prohibitus ad summum pervenire non possit; et unde laudem se consequi posse existimavit, inde risus et opprobrium subsannantibus et æmulis fiat. Ea vero quæ dicta sunt nutantium in fide opinioni, quorum animus terrenis a lumine minat, ob stupenda et non credenda videntur: sed illorum fidei, per quos et in quibus Deus operatur, quibus et Spiritus sanctus charismata sua inspirat et dividit prout vult, possibilia et levia esse probantur: credenti enim omnia subjecta sunt.

ad incredulos redarguendos,

laudat virtutem fidei

50 Fides namque vera montes transfert, serpentes tollit, venenum fugat, stagnum fluctuans seu siccum littus peragrat, tempestatum procellam sedat, transitorio calcat, cœlos penetrat. Per fidem ratio cæca illuminatur, illuminata erigitur, erecta in spe futurorum confirmatur. Per fidem mens magna ad bonæ memoriæ limitem reducitur, reducta salubri desiderio fovetur, nutrita voluntati Creato- F ris omnium per omnia casta et pura subjicitur. Fides spem concipit, caritatem parit, qua cuncta continentur et complentur. Fides lumen et oculus est rationis, fides illuminatio est omnis creaturæ rationalis. Spes memoriam resuscitat, et diligit, ad æterna quærenda liberam instituit. Caritas purgat et mundat voluntatem, et spiritu benignitatis inflammat. Justus itaque ex fide vivit, non ex illa quæ mortua aut ficta est, quæ vitam præstare non potest; sed ex fide viva et caritate plena. Est enim fides dæmonum, est et hereticorum, est et justorum: unde aliam dicimus mortuam, aliam fictam, aliam vivam. De fide autem mortua dicitur, Dæmones credunt et contremiscunt: quorum fides merito mortua esse probatur, quia perfecta caritas foras mittit timorem: extinctæ enim fidei nulla debetur probatio, sed reprobatio. De fide vero ficta dicitur, Ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. Ficta quidem fides suscepta ex caritate est, et bene operari inchoat; sed non perseverans, deficit et moritur quasi abortiva: fides enim sine radice non durat, sed perit; non enim qui cœpit, sed qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit.

non mortua aut ficta,

Luc. 8, 13

Luc. 8, 13

51 Magistram igitur atque singularem bonorum

atque

A atque justorum fidem, id est vivorum vivam, caminus tribulationum suscipit examinandam : qualis enim uniuscujusque fides sit, tentatio probat. (*A. TESTE OCULATO EX MSS sed viventis;*) Si cujus, cum tentatur, deficit (deficit autem cum in caritate non perseverat et durat) ficta vel mortua esse convincitur : si cujus perseverantia ad finem pervenerit, probata et perfecta procul dubio indicatur. De veræ fidei cultoribus Dominus in Evangelio taliter locutus est (Marc. 16) ; Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur : in nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint non eis nocebit ; super ægros manus imponent et bene habebunt. Sunt et alii, quibus occulto Dei judicio in hoc seculo miracula operari exterius conceditur (*sine qua nec miracula prodest facere.*); quæ quia meritis suis adscribunt, æternæ damnationis pœnam pro his incurrunt ; et quia inde laudari et venerari ab hominibus expetunt, fidem fictam vel mortuam habere profecto noscuntur : et hi humorem non habent, quia præstitam sibi gratiam, infideliter servando et prave administrando, amittunt. De talibus item Dominus ait (Matt. 24) : Surgent pseudochristi et pseudoprophetæ, et dabunt signa et prodigia magna, ita ut in- B ducantur in errorem si fieri potest etiam electi. Unde et tales in judicio dicturi sunt : Domine, nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, et virtutes multas fecimus ? quibus dicetur. Nescio unde sitis, discedite a me operarii iniquitatis.

52 Opera ergo Sanctorum ab operibus istorum secernuntur, dum non solum in hac vita, sed et carne soluti, signis et prodigiis felices esse probantur : quorum fides quoniam viva et perseverans extitit, in gloriam eos transmigrasse suis sæpe miraculis declarat. (*Illa quia excelluit S. Gibrianus,*) Hos omnino nos oportet imitari, et piis obsequiis sedulo venerari, ut eorum patrocinio eis quandoque mereamur associari. Sed et hunc sanctissimum virum, Beatum scilicet Gibrianum, spiritu omnium justorum plenum fuisse quis ambigat ; cum post Apostolos neminem vinculis carnis absolutum, tam præclara tamque obstupenda operatum fuisse aliqua pagina asseveretur ? (*præcellit etiam operatione istorum*) Quis unquam tam imperiosa præceptione mortibus morbisque irrationabilibus dominatus est ? Ceteri quidem Sanctorum, dum adhuc vitali aura vegetarentur, prædicabili efficacia virtutum effulserunt ; seu assumpti in gloria et cum Deo regnantes, ubi eorum præcipue sunt monumenta, infirmis multa præstant beneficia : iste vero Sanctus noster, imo ipsius om- C nium pie quærentium eumque in memoriam habentium pius magister, non solum ubi ipsius venerabile pignus servatur, signa et virtutes operatur ; sed et longe lateque, sola invocatione ejus sanctissimi nominis, mortui suscitantur, cæci illuminantur, claudi confractique eriguntur, lingua mutorum solvitur, cutis turgida laxatur ; debiliumque corpora, pessimis ulceribus plena, in momento mundantur, quæ [horum] librorum apertius edisserit historia. Et cum tantus, tam pius, tam clemens, tamque exaudibilis Patronus sit ; credere pro certo, imo scire fide viva debemus, quod sicut potestas ei collata est a Domino corpora hominum exterius curandi, multo magis et interioris hominis nostri possideat meritum excessus abluendi. Nos igitur, quos quotidiana offensio detinet, fragilitasque carnis illecebris seculi deprimit, toto corde, totis visceribus, pietatis ejus genibus advoluti, imploremus, ut purgatos a peccatis, ipsum nobis faciat placabilem, quem offendimus, per quem ad patriam remeare possimus, de qua cecidimus. Amen.

D

LIBER SECUNDUS

A die XI *Maji usque ad* III *Junii productus.*

PROLOGUS.

Cupienti mihi libri secundi textum ordiri, quoties calamum ad arandum figo, obrigent digiti, resilit manus, sensus refrigescit (*Quamvis impar operi,*); unde et indiserta oratio benevolentiam scribentis, absque ullo decoramento et elegantia verborum, testatur. Arduum quippe opus et admirabile parvitati meæ et linguæ impeditæ minime convenit. Sed potens est Deus de minimis magna facere, qui pugillo cuncta claudit, qui linguas infantium fecit disertas, qui de piscatore, cœli statuit janitorem ; de lupo rapaci, totius Ecclesiæ nutritorem ; et de olei exiguo et farinæ pugillo, domum pauperculæ viduæ implevit. (*Dei tamen auxilio confidit:*) Arduum quippe, ut dixi, et difficile opus est, magnisque in principio obscuritatibus obvolutum : unde constat, quod nemo mortalium istius sanctissimi Confessoris Christi B. Gibriani, sive quæ gessit in vita, vel quæ post mortem ostendit, lingua vel sermone aliquo ad plenum ex- E plicare possit. Quis enim præsumptor, qui de secretis Dei, quod homini perituro non licet, audeat disputare vel sententias imperitis proferre ? Paulus enim Apostolus, qui usque ad tertium cœlum raptus fuisse dignoscitur, audivit arcana verba, quæ non licet homini corruptibili loqui ; et cum de his etiam ipse Angelicus homo tacuerit, nos quid sumus, vel quod sanctitatis privilegium nobis vindicamus, quod de operibus Dei quodammodo fari audeamus ? Omnium namque mortalium fragilis et fluens natura est : et, nisi fides certa nos extollat, et æternitas animæ promittatur, cum brutis animalibus et reptilibus ac volatilibus corporum una conditio (*qui facit, ut in morte pares Sancti cum impiis,*), idem occubitus justo et impio, bono et malo, mundo et immundo, seculari et religioso, sanctificanti et non sanctificanti. Sicut qui juste vivit, sic et qui peccat : sicut is qui jurat, ita is qui se a juramento abstinet : æquali namque modo et homines et jumenta in favillam et cineres dissolvuntur. Sed in hoc gloriamur, quod rationis capacitate præ illis hereditamur, et Christi mysteriis quotidie vegetamur. Quomodo enim corpora Sanctorum, pœnis variis exarata, cum jam pene omnia tormenta defecerant, et manus sicariorum præ lassitudine diriguerant, durare poterant, nisi illius suffulta suffragiis fuissent, qui non F permittit tentari quemquam ultra id quod pati possit ? Quomodo corruptibilis pulvis contra tam immania et exquisita pœnarum genera carnisque incentiva, sed et contra inimici ignea jacula duraret, nisi Christus in eo habitaret ? Quis unquam eremita, quis solitarius, vel quis monasticæ normæ abstinentia instructus, et ad singulare certamen stare doctus, vel solo momento absque illo perseverare valuit ? Et tamen post omnia, ut dictum est, idem finis jumento et justo.

2 In hoc vero Sancti ab animalibus discernuntur, quod dum mori oculis insipientium videntur, tunc vivere æternaliter incipiunt (*ab iis differant in altero seculo,*) ; dumque cinis cineri commendatur, anima ad sidera tollitur, et pro terrenis cœlestia commutat : et tunc palam fit quam meritis sublimes apud Deum sint, quam cari, quam incomprehensibili ejus claritati affines. Commutata lance, pro labore et ærumna recompensatur eis jugis lætitia, pro algore et æstu totius amœnitatis temperies, pro cavernis latebrisque rupium paradisus eis restituitur deliciarum ; et quibus erat cum struthionibus et scorpionibus habitandi societas, sanctorum Spirituum conceditur æqualitas. Duplicata deinde eis confertur gratia donorumque largitas,

A *et miraculis etiam honorentur in præsenti :* tas, ligandi scilicet solvendique libertas, signa in terris exercendi facultas, percutiendi sanandique potestas : sed alii quidem sic, alii vero sic : stella quippe differt a stella in claritate, et alia claritas solis, alia claritas lunæ, sic et Sancti in gloria : nam secundum certaminis et victoriæ meritum, trutinatur triumphanti beatitudinis donum. In his autem omnibus ipse agnoscendus est, ipse glorificandus, ipse laudandus, ipse prædicandus, qui dat in agone constantiam, in angore fortitudinem, in bono perseverantiam ; ipse omnium auctor, ipse præliator, ipse adjutor et victor, ipse donum et corona, ipse et remunerator.

3 Sed quid ago? Narrandi ordinem prætermittens, *sicut et S. Gibrianus,* dum in singulis teneor, non custodio præcepta dicendi. Dum enim de inauditis sanctissimi Confessoris Christi B. Gibriani virtutibus loqui desidero, ceterorum Sanctorum vitam et actus mente percurro : nec recitare omnino possum, cum ob illius diligentiam eorum conflictum et palmam paucissimis verbis transiliendo retexam. Mirabor itaque semper anachoretas, laudabo eremitas, prædicabo continentes : istum vero philochristum non solum fide et meritis eis coæquabo, sed et signis et B portentis per omnia præferendum esse censebo. *Martyribus æquiparabilis.* Nam licet pauper et modicus, despectusque et ignotus extiterit in hac vita ; multis tamen, qui in seculo Pontificali fulserunt infula, præfertur in gloria . nec credendum est illum palmam martyrii amisisse, quem constat carnis suæ voluptates crebris vigiliis et jejuniis edomasse, et quodammodo ferro abscissionis radicitus resecasse. Nec absurdum est, gladium persecutorum, pro Christo sanguinem fundendo, libenter eum incurrisse, quæ passio unius momenti vel (ut ita dicam) unius diei est ; cum per multorum annorum curricula seipsum incessanter in sacrificium Christo libans, voluntate et actu Martyrum imitatus sit vestigia.

CAPUT I.

Miraculosus brachii motus coram plurima turba, et curationes tres eumdem mox secutæ.

Quia vero paululum ordinem digrediendo miscui *Miraculorum multitudine,* ob stuporem sequentis miraculi ; ne tamen obli- C vioni noxiæ et silentio tradi videatur, et inertiæ scribentis imputetur, narrandi seriem persequar. Non quod sensus mediocritas, et incultus sermo ingenioli mei tanti muneris officium disserere valeat : sed fidei nostræ celsitudo et orationum nostrarum diuturnitas mereatur accipere, quod non valet ingenium ferre dictantis. Sublimitas itaque operis tacere nos compellit de minimis, cum tam in his quam in præcipuis quibusque admirandus operator sit divinus : omnia enim operatur unus atque idem Spiritus. *eorum aucta numero, quos panis aut vinum benedictum curabat* Quis enim comprehendere numero vel scripto posset febricitantium multitudinem, quæ ante ejus sacratissimum mausoleum curata sit? Nam ut cetera omittam, quod quidem mirabilius est, solummodo comestione panis, qui a sanctis membris ejus tangebatur et benedicebatur, quem fideles Christicolæ illuc convenientes certatim secum pro benedictione eminus et prope deferebant, omnium generum febres expellebantur. Sed et ceterarum ægritudinum diversitates, quas enumerare longum esset, sola gustatione vini, in quo ejus Reliquiæ intingebantur, ab obsessis corporibus, præcurrente fidei firmitate, fugabantur.

5 Caput itaque ipsius Sancti, quod in capside cum ceteris membris semper post ostensionem ponebatur, inde ablatum est, et juxta corpus S. Remi- D gii diligenter positum. *A. TESTE OCULATO EX MSS. Caput Sancti in locum securiorem transfertur :* Timebamus enim (quoniam ipsum feretrum, in quo pretiosissima tenebatur gemma, nondum ex integro clausum signatumque fuerat, maxime propter ipsum sanctissimum Caput, quod frequenter ad deosculandum petentibus exhibebatur et reponebatur, ne forte custodes per incuriam decepti, aut somno oppressi, damnum aliquod commissi paterentur thesauri. Quo facto, divina dispensante gratia, ut adhuc Dominus Dilectum suum ampliori sublimaret magnificentia, modico tempore, ut præmisimus, a miraculis cessatum est. *cessantque miracula :* Qua de re multitudo debilium, quæ in modum coronæ hinc et inde circum jacendo loculum cinxerat ; et, veluti pulli famelici a genitoribus escam crebra crocitatione requirunt, ita subsidium et visitationem ex alto sperans, ingenti ululatu sine cessatione Patris sui Gibriani propitiationem expetebat, et valde permota et diutino squalore concitata causabatur, dicens : Heu ! heu ! Cur caput Sancti hinc ablatum est? cur a ceteris membris divisum habetur, cum et hoc ipsi Sancto displicere cernatur? Quare a nobis est ablatum, et ignoramus quo sit delatum? E Nam ex die quo transpositum fuit, nemo *sed eo propter ægrorum lamenta,* nostrum curari meruit : quamdiu vero nobiscum extitit, non præteriit dies, quin aliquis ex nostris sanatus recesserit. Nunc itaque nocte et die cassa expectatione hic laborantes, pulvere involuti et egestate oppressi, tabescimus : cetera enim membra quid sunt vel quid valent absque capite? Affuit nihilominus quotidie non modica multitudo utriusque sexus de ipsa civitate, eademque ut infirmi conquerendo verba proferens, et affirmans nos non debere sic inhumane agere, sed saluti infirmorum utiliter providere debere. Nos vero hæc audientes, moti pietate, et petitionibus eorum assensum præbentes, simul et proclamationi continuæ languentium condolentes, *relato 11 Maji* pertractantes etiam quoniam Deus quandoque revelat juniori quod melius est ; albis induimur, accensisque cereis ad locum accessimus ; et elevato Capite, cum debita reverentia et hymnis spiritualibus illud reportavimus, et cum ceteris membris collocavimus ; una cum illis hoc postulationi nostræ addentes, ut et, si hoc factum ipsi Sancto complaceat, solita pietate languidis suis sua beneficia largiter impendat.

6 Ipsa quidem die supradicta puella curata est ; *coram turba fere 10000 hominum,* quam propter excellentiam subsequentis miraculi extremam in primo posui libro, ut a potiore secun- F dus initium caperet. Post hanc ostensum est miraculum mirabile, et cunctis inauditum seculis, quod nisi tot religiosarum personarum, Monachorum videlicet, Presbyterorum, Canonicorum, ceterorumque sacri Ordinis ministrorum, verum et secularium hominum, burgensium, rusticorum, matronarum, senum, juvenum, puerorum, nobilium et ignobilium, qui ea nocte ferme ad decem millia ad ecclesiam S. Remigii convenerunt, testimonio probatum et testificatum foret ; ridiculum fortassis, et falsum vel fictum ab incredulis videretur. Sed quia in majestate sua mirabilis Deus, faciens prodigia in cœlo sursum et mirabilia in terra deorsum ; et quia opera Dei enarrare honorificum est, nunc quid vel quibus horis actum sit, et quod oculis nostris vidimus, ad fidelium ædificationem, invidorum vero ruborem, enodemus.

7 Accidit ut laudibus pro supradictæ puellæ sanatione cantatis, Monachisque cœnantibus, custodes sacri scrinii, diversis implicati causis, deessent : *appositus feretro Monachus,* sed illud alii Monacho, Richardo nomine, ad custodiendum commiserant : erat autem maxima turba hominum, circa feretrum orantium, et infirmorum circumcirca jacentium. Brachium autem Sancti,

A quod ad deosculandum et benedicendum populo semper paratum deforis erat, involutum serico in linteo mundo ante feretrum declivum jacebat. Monachis vero de cœna reversis et die ad vesperam inclinante, visum est Fratri, qui ad sanctas Reliquias custodiendas intentus erat, inferiorem partem Brachii, quæ ab æqualitate superioris partis mensura dimidii pedis distabat, cum mappula super qua jacebat, bis in altum se levare, ita ut inferior pars pene æqualis interiori in elevatione esset. Quod cum ille cuidam homini, Sigeberto nomine, qui juxta sedebat, indicasset; ille subridens ait: Numquid hoc divinitus actum fuisse credis? Certe hoc infirmi qui circumjacent faciunt, qui pendentis mappulæ fimbrias tangunt, et hinc inde se moventes attrahunt et extendunt, unde Brachium superpositum movetur et elevatur. Surgamus igitur, et omnes circumquaque procul amoveamus; ut si hoc divinitus factum sit, et iterum appareat, videamus et credamus. Quod cum fecissent; Monacho ex una parte, laicis vero qui ad adorandum illuc venerant ex altera diligenter intuentibus; illico Brachium sub oculis omnium qui aderant sicut prius, veluti si manu cujus B dam supposita quateretur, ter in aera levatum est. Obstupescentibus autem omnibus et præ pavore pectora sua percutientibus, quid dicerent quidve agerent ignorabant, tantummodo magnalia Dei glorificabant.

A teste oculato ex mss videt partem Brachii expositam per se moveri in altari:

quod cum etiam ceteri præsentes vidissent,

8 His itaque actis, unus de custodibus sacri pignoris, Baldewinus *a* nomine, infirmis ad cœnandum quæ supererant cœnantibus Monachis fragmenta deferens, affuit; cui hoc officium præcipue ab Abbate suo injunctum fuerat, ante Sanctum Dei sedulo morari et vigilare, et miracula ibi cœlitus die ac nocte ostensa scribere, diligenterque memoriæ commendare. Quem supradicti miraculi testificatores accersitum, omnia et per ordinem quæ viderant exponunt, dicentes; Justius et dignius pro hac re, quam pro contracto erecto vel cæco illuminato, vel pro alio aliquo curato, signa debere pulsari, Deumque et Sanctos ejus laudibus magnificare. Quibus ille similiter respondit dicens: Scio et veraciter credo, quod Deus omnia potest, mortificans et vivificans, vivificata mortificans et mortificata vivificans: tamen, nisi hæc quæ affirmatis oculis meis videro, in credendo omnino deficio. Sed ne culpæ meæ imputetis, Deumque et Sanctos ejus in hi iratos dicatis, vadam ad Priorem et ad Domnos, et C omnia quæ acta sunt illis exponam, ut quid quid inde agendum judicaverint, faciant; ego vero, nisi videro, non credam nec gratias agam. Vocatis ergo Priore et Monachis, quæ didicerat omnibus exposuit; sicque reversus, ante feretrum orans Deum et deprecans stetit; ut si vera sunt quæ isti vidisse se testificantur, mihi infelicissimo peccatori famulisque tuis illud credentibus adhuc manifestare ne dedigneris.

a

indicatur res Custodi miracula scribere solito.

Hic, advocatis Priore et Monachis,

9 Vix orationem compleverat, et ecce Brachium, sicut prima et secunda *b*, sic etiam tertia hora, illo præsente et aspiciente, et Monachis qui convenerant cernentibus et credentibus, quater in sublime levatum est. Tunc ille in lacrymas prorumpens et pectus percutiens, quod vidit credidit, et ad reliquos, qui in choro remanserant eorum annuntiationem expectantes, cum sociis suis qui secum pariter elevationem Brachii aspexerant, quantocius cucurrit; et ut laudes cum omni tripudio, nihil amplius hæsitantes, canerent, plaudens manibus innuit. Pulsantibus igitur campanis, Monachisque Te Deum laudamus in excelsum cantantibus, subito omnis civitas cum suburbio ad tantum spectaculum ad ecclesiam S. Remigii ruit: oculis videre cupiens, quod vocibus et testimonio aliorum, qui viso miraculo jam redierant, auribus eorum intonuerat. Nec mora, D omnis ecclesia a populo utriusque sexus impletur, qui ad decem millia, ut præmisimus, et eo amplius illuc concurrerant: fit ingens tumultus, et clamor ad sidera tollitur: accenduntur cerei, candelæ illuminantur; omnisque ecclesia corusco lumine lucernarum, velut luce meridiana, illustratur. Quidam vero, qui non viderant, dubitabant: alii vero, quibus a Deo permissum erat videre, verum affirmabant: plurimi, qui defuerant, pectora percutiebant: nonnulli etiam ingemiscendo Deum exorabant, ut velamen incredulitatis a cordibus eorum auferret, iterum manifestando quod operabatur.

b

cum et ipsi idem comprobassent,

miraculum publicat:

10 Tunc Monachus ille, cujus erat, ut præmisimus, officium insignia miraculorum annotare, ægrotosque eleemosynis recreare, super sedile quod prope erat ascendens, ut ab omnibus videri posset, et manu silentium populo indicens, ait: Viri fratres, litterati et laici, et qui timetis Deum pusilli et magni, audite. Satis nota sunt omnibus vobis miracula, quæ in hac ecclesia parvo sub tempore, per merita S. Remigii Patroni nostri, et præcipue istius sanctissimi Confessoris sui Gibriani, divinitus ostensa sunt: nec necesse est ea vobis iterum replicare, quia non E solum auribus audistis, sed et oculis vestris vidistis; cum etiam multi ex vobis a variis languoribus sanati sint; sciatisque in his salutem esse omnium nostrum, hujusque civitatis exaltationem, et totius provinciæ salvationem. In motione vero et elevatione Brachii, quam multis ex vobis videre concessum est, quid incomprehensibilis Dei bonitas operata sit, ignoramus. Nunc igitur genua flectamus; et peccata nostra confitentes, una mecum misericordiam ejus implorate; ut, si delicta præcedunt, indulgeat; si vero boni aut justitiæ quid in nobis inspicit, quod semel, bis, et tertio nobis ostendit, adhuc signis evidentioribus, ut et vos credatis, manifestare dignetur. Nondum verba finierat, omnisque populus genua in terram fixerat; et ecce brachium quarto motum est, et quinque vicibus videntibus omnibus in altum elevatum, clamantibus cunctis tertio in excelsis, Kyrie eleison. Tunc lacrymæ gaudio admiscentur, et laudes laudibus adjunguntur, omnisque ecclesia reboans strepitu clamantium impletur.

noroque populi concursu facto,

orando impetrat ejus iterationem.

11 Illis vero non cessantibus, et Fratribus hymnis et psalmis insistentibus; ecce quinto brachium motum quaterque in altum levatum est. Et F ecce quidam Constantius de *c* Alba-ripa, ambobus cruribus uno anno contractus, duos ad collum baculos quibus innitebatur gerens, per mediam turbam irrupit, vociferans se ope divina et meritis S. Gibriani sanitatem recepisse. Cumque ad feretrum adductus fuisset, et Clerus cum populo pro recreatione ejus adhuc in laudibus persisteret; continuo ex adverso tres sanati advenerunt: mulier scilicet quædam quæ Huldierdis vocabatur de *d* Noisimento, villa in territorio Catalanensi. Hæc in sinistra coxa quinque foramina ulcerosa habebat, quæ jam pene totum corpus ejus exiccaverant, et omnia membra, venis nervisque retractis, debilitaverant: sed et uno crure quinque annis contracta, baculo sustentata incesserat: quæ in momento curata, plagisque exiccatis hilaris, ad Sanctum Dei alios præcessit: quam secutus est homo, nomine Nicolaus, de Pavione-villa *e* natus. Hic paralysi percussus, totoque corpore pessimo morbo infectus, omnibus membris impotens et contractus, tribus hebdomadis mansit: qui et ante corpus sanctissimi Confessoris Christi Gibriani decem diebus vigilaverat; cum supradicta vero, eadem hora eodemque momento, erectus et superna gratia visitatus, ad venerabile pignus festinavit.

Mox sanantur, contractus

c

d

contracta,

e

paralyticus,

12

A 12 Tertius *f* vero qui eos sequebatur, Godefridus de Bierma appellabatur. Hic de quodam curru casu cadens, contra volubilitatem rotarum pannis suis impeditus, volutabatur : cujus voce bruta animalia perterrita, cœptum iter quasi monita arripiunt, amboque crura juvenis super orbitam extensa, rotis volventibus confracta sunt; unde toto corpore debilitatus et languore maximo afflictus, pene anno uno spe recuperandæ sanitatis amissa, ægrotavit. Ut autem audivit a Monachis S. Nicasii, cujus et ipse homo erat, ut, si vellet ex integro curari, omnem carnalem medicinam abjiceret; et ad ecclesiam S. Remigii, ubi divinitus omnium morborum [genera] per eumdem Sanctum et per beatissimum Gibrianum expellebantur, adiret; ipsa die vehiculo se imponi fecit, et ad memoriam Sanctorum sine dilatione venit. Cessante vero brachii elevatione, quam et ipse factam a circumstantibus audierat, non tamen oculis viderat, utpote (qui contractus et aliorum oppressione interceptus, erigere se vel cum baculis non poterat; subito crura confracta membraque nodosa, superna unctione medicata et consolidata sunt : et quod vis humana non valuit, virtus divina sanavit et erexit; sicque cum duobus præmissis ad B feretrum accessit.

f *et lapsus e curru.*

ANNOTATA.

a *Hunc ipsum esse hujus operis scriptorem, suadere conamur in Commentario prævio.*

b *Hinc apparet, seculo* 12 *solitos Remenses duodecim horas diei ac noctis totidem sic numerare, ut hora sexta meridies diceretur et media nox : quod idem passim per Gallias, Italiam, Hispaniasque valuisse, prius quam receptus nunc modus numerandi horas usurparetur, in pluribus Sanctorum ejus ævi Vitis mihi videor observasse. Hispani certe usque hodie* tomar la siesta *dicunt,* somnum capere meridianum : *quod autem Belgæ prandium suum appellent* Noun-mal, *id est* tempus Nonæ, *non aliunde factum videtur, quam quod Ecclesiastici, pro more gentis reficientes corpora in meridie, quod alibi solum fiebat ad* Nonam, *Latinum horæ cœnatoriæ nomen (quo alii utebantur, solum cœnare, non etiam et prandere soliti) transtulerint ad horam refectionis suæ, ipso etiam Officio Horæ nonæ ad meridiem retracto; sicut tempore Quadragesimæ ex eadem causa Vesperas recitant ante meridiem, ut possint dici non cœnare ante ipsas persolutas.*

c *In Francico est* Auberrive, *quod etiam* Alberti-Ripa *reddi posset Latine, si littera* r *debeat geminari.*

d *Vulgo* Nuisiment, *distat Catalaunis, trans Matronam, leucis duabus.*

e *Vulgo* Pajonville.

f *Imo* quartus, *si curatos numeres.*

CAPUT II.

Varii usque ad XVII *Maji curati; innocens a carcere et morte liberatus.*

Illis vero regredientibus, et populo vigiliis et vocibus tumultuantium lacessito et orationi intento; mox ad portas monasterii puella, Odelina nomine, manibus aliorum adducta apparuit : quæ cum Remis in domo cujusdam feminæ cauponariæ Helwidis nomine habitaret, servitioque dominæ suæ sedulo intenta foret; ipsa nocte mulier, audito quod brachium S. Gibriani ita motum et elevatum esset; cum ceteris vicinis suis illuc cucurrit, solamque puellam cum quadam anu ad custodiendam domum dimisit. Nec mora, quidam deforis veniens, ad puellam cum scypho accessit, et ut modicum vini ei ad opus ægroti daret, petiit; puella vero precibus pauperis mota scyphum accepit, et cellarium sine D lucerna intravit : nam permodica claritas diei advesperascentis adhuc ei iter ad vasculum, in quo vinum erat, declaravit. Cumque vinum traxisset, et jam festina rediret; visum est ei, miræ magnitudinis canem nigrum et horribilem, quasi oculis ardentibus, per fenestram descendere, eamque insecutam morsibus impetere velle : quo viso præ timore amens effecta est : ostium tamen cellarii egressa, vas in quo vinum attulerat deposuit. Diabolus vero, qui in specie canis ei apparuerat, humanæ salutis invidus, puellam ingressus est humique prostravit, et loquelam ac sensum simul et visum abstulit.

Puella cauponaria a dæmone invasa,

A. TESTE OCULATO EX MSS.

14 Anus vero videns eam consternatam, pedibus et manibus terram percutientem; os spumans, vultum nigrum, oculos torvos habentem; in fugam per porticum vertitur; et, ut postea fatebatur, nisi signo Crucis præmunita fuisset, iterque fugæ tam paratum invenisset [mortua præ timore esset]. Quam et homines, illic prætereuntes et ad ecclesiam S. Remigii properantes, exanguem et vociferantem viderunt, quid ei accidisset sciscitati sunt. Quibus omnia quæ evenerant enarravit, eosque ad domum ubi puella erat duxit. Qui ingressi, supinam eam jacentem et plenam dæmonio, mutam, et cæcam, E et surdam repererunt : quam elevatam et aqua benedicta aspersam, ad ecclesiam S. Remigii detulerunt. Ut autem ante fores monasterii apparuerunt, et feretrum illosque qui paulo ante curati fuerant, in circuitu candelas in manibus tenentes, stantes et orantes contemplati sunt; pro puella omnipotentem Deum et S. Gibrianum invocaverunt. Mirum in modum, quasi verbi imperio, festino pede, dæmon obediens illam dimisit; et loquens et audiens, nihilque doloris sentiens, a manibus tenentium eam elapsa, ad glebam S. Gibriani cucurrit; et eventus suos, testimonio eorum qui eam adduxerant, omnibus enarravit. Tunc voces omnium, mixtæ lacrymis, in laudes Dei prorumpunt : ad Monachos, Matutinos cantantes, curritur; et quid actum sit, enarratur; campanæ pulsantur, et Deus cum Sanctis suis hymnidicis vocibus iterum atque iterum exaltatur.

delata ante feretrum S. Gibriani,

liberatur :

15 Iterum quidam contractus, Rolandus nomine, de Castello *a* Cadamo; qui in eleemosyna S. Remigii jam duobus annis jacuerat, pro gressu pedum, reptatione utens genuum, ante portas monasterii F procul jacens præ nimia enim turba intrare non poterat) intromitti se a populo cum lacrymis poposcit. Qui manibus circumstantium de terra levatus, modo ejectus, modo rejectus, tandem per media capita constipatorum intromissus, cum ceteris infirmis juxta quamdam columnam positus est. Vix membra humi collocaverat, cum subito eum virtus divina obumbravit; et membra, septem annis debilia et retracta, in longum extendit. Fit incredibilis strepitus nervorum extendentium, ossiumque ad compaginem redeuntium. Mirantibus autem omnibus, et pectora sua præ stupore pugnis tundentibus, et ut Dominus ejus misereretur cum gemitibus deprecantibus, continuo insperatus ei vigor redditur, pedibusque innixus ad feretrum S. Gibriani, una secum cunctis vociferantibus, Christe eleison, progreditur. Pro hoc etiam laudibus solutis, et processione in monasterio ob reverentiam sancti Confessoris Christi a Monachis facta, et pro vigiliarum labore ad lecta redeuntibus; vix dimidiam horam jacuerant, cum ecce quidam de *b* Sartia villa, Tebaldus nomine, tribus annis uno crure contractus, ligneoque pro carnali utens pede, ipso ligneo pede humero imposito, ad glebam S. Gibriani, omni infirmitate amissa, lætus accessit. Tunc Monachi evigilantur, signa pulsantur, et pro septimo

a super genua reptans,

erigitur,

et alius contractus, sanatur. *b*

A septimo in illa nocte curato laudes multiplicantur.

c item elumbis quidam, 16 De *c* Lupensi villa, ad Vitræum in Campania, Albertus quidam nomine natus erat : qui a renibus deorsum impotens sui, verti haud levari nisi panno involutus nullo modo potuit. Hic ante dies paucos illuc advectus, summo diluculo, post supradictos, membra recuperavit. *d* De Buisa villa *d* ante Ulmum montem, mulier, Officia nomine, duobus annis geminis excæcata luminibus, cum omnia quæ habuerat *et cæca, 13 Maji.* in sumptu et medicamine distribuisset, ad tantam inopiam venit, ut a marito et filiis suis despectui haberetur, sed et publice stipem ducatu alterius quæreret. Ad sanctum autem Remigium Remos adducta, et ante feretrum, S. Gibriani per aliquot dies vigiliis, jejuniis, et orationibus intenta, vigesima septima die post ejus Translationem, divina opitulante gratia, lumen amissum ei restituitur : et quasi de ergastulo carceris educta, magno gestiens tripudio, gratias agens Deo et S. Gibriano, oblationem fecit : sicque cum multitudine vicinorum suorum, sospitati ejus congaudentium, ad natale solum repedavit.

B 17 Apud Laudunum quidam Clericus, Elbodo nomine, arte medicus, in curia Domni Bartholomæi *e Clericus Laudunensis, immedicabiliter læsus in genu,* *e* ejusdem civitatis Episcopi habitabat : qui quodam die cum Episcopo apud Novum-castellum pergens, cum de equo suo descendere vellet, a multitudine circumstantium, qui pro benedictione Episcopi obviam eis venerant, impeditus, dextero calcari sinistrum genu vulneravit. Cumque multa medicamina apposuisset, nec mederi ullo modo posset, Episcopo dixit; Domine mi, ecce multis annis vobis servivi, nec unquam imperium vestrum transgressus sum, et nunc contractus incedere non valens, quid agam penitus ignoro. Deinde adjecit : Audivi de quodam Sancto, Gibriano nomine, Remis in ecclesia S. Remigii quiescente, quod per eum Deus miracula operetur ; unde jam multi sani effecti, ad propria redeuntes, per ipsam transiere regionem. Unde, si consilium datis, illuc pergam : quia forsitan et mei miserebitur. Cui Episcopus ait : Tu arte medicus es, et vulnera aliorum diversis unguentis, infirmitatesque corporum potionibus et confectionibus sanas ; teipsum vero de tam parvo vulnere curare non vales ? Ad quem ille : Certe pretiosiora unguenta, quæ habui, apposui ; sed et alios sapientiores medicos pretio conduxi, nec convalui. His dictis et licentia accepta, ad ecclesiam S. Remigii properavit. C Quo cum pervenisset, cuidam Monacho privatim *curatum se profitetur 15 Maji,* locutus et confessus est : sicque ad feretrum S. Gibriani adductus, orationem et votum fecit, et sub capitalitio trium denariorum homo illius effectus est. Postea recedens, in via sanus effectus, septima die post ejus Nativitatem, vigesima autem nona post Translationem, Episcopo admirante Deumque glorificante, curatori suo gratias redditurus, reversus est.

18 Quidam carpentarius, Theodoricus nomine, *f* de Brimunteyo *f*, in Remensi habitans civitate, *16 sanatur faber paralyticus,* paralysi percussus, anno uno et dimidio curvus et claudus incedebat, Hic a multis medicis medicatus nec curatus, ad feretrum S. Gibriani adductus, trigesima die post translationem ejus, octava Nativi- *g * imo postridie Idus.* tatis, scilicet *g* Idibus * Maji, a medicis carnalibus derelictus, a medico spirituali roboratus, gaudens domum reversus est. Quidam homo, Haymo no- *h* mine, de Ulgeyo *h* super Maternam sito, habens *i* feminam nomine *i* Hildeburgem, infirmitate maxima *17 liberatur energumenus :* percussus, dæmonio arreptus est. Qui cum dentibus et unguibus omnes appropinquantes sibi minaretur ; tandem vi coercitus, membra ejus insana et plena dæmonio, crura scilicet et brachia, catenis et funibus constringuntur. Consilium vero iniit uxor cum parentibus et vicinis, ut ad S. Remigium Sanctumque D Gibrianum, quos audierat signis et miraculis claros et potentes, eum duceret, eisque in servum daret. Vix verbum finierat ; et ecce vincula, quibus homo ligatus erat, disrupta sunt, dæmone caruit, infirmitate convaluit ; sed et oculum sinistrum, quem diu perdiderat, recuperavit. Tunc cum omni festinatione, trigesima prima, ipsa scilicet die qua sanatus est, cum suis ad Sanctos supra memoratos venit, et coram omnibus præstitam sibi a Deo indulgentiam publicavit.

19 De Wiltonia, castello in Anglia sito, quædam mulier Eva nomine, septem annis corporeo *et cæca ex Anglia,* privata visu, causa inopiæ simul et recuperandæ sanitatis, natale solum cum quadam filia sua quæ eam ducebat egressa, in Francia devenit : ubi ecclesias et loca Sanctorum, per quorum merita divinitus curari infirmos audierat, incessanter peragravit. Cumque per multorum annorum curricula hæc ageret, nec mederi (culpis suis forsitan exigentibus) mereretur ; ut S. Ægidium peteret proposuit ; prius vero Parisius S. Dionysium, quia magni meriti eum apud Deum, potentemque in signis et miraculis esse audierat, petiit. Ubi cum aliquamdiu, corde et lacrymis Deum exorans ut sui misereretur, perno- E ctaret et non exaudiretur ; (quippe huic S. Gibriano *ad S. Ægidium peregrinatura,* ad curandum servata) tædio affecta illinc recessit. Erat tunc Pascha, tempus scilicet quo sanctissima ejus ossa translata sunt ; et jam totam Franciam regionesque ei adjacentes odor virtutum suarum suavissimus perlustraverat ; cum mulier prædicta, cœptum iter ad S. Ægidium agens, populorum turbis, a diversis languoribus per B. Gibrianum curatis, obviavit. Quibus illa ait ; Qui estis, et unde venitis ? vel cur tanto exultatis gaudio ? Ad quam illi : Tu cæca, peregrina es, et ut nobis videtur, causa medendi loca Sanctorum peragras, et hæc ignoras ? Scias pro certo, Remis apud S. Remigium quemdam, S. Gibrianum nomine, translatum, cunctarum genera infirmitatum curantem. Tu autem nostris acquiescens consiliis, iter tuum prologando illuc sine dilatione propera ; nihil dubitans ut si confessa puro corde illum adeas, revera sine dubio illuminaberis. Quibus illa auditis, omnibus humiliter salu- *ante S. Gibrianum illuminatur :* tatis regreditur, et Remos filia sua ducente pervenit. Cumque oculos de cera, quos emerat, obtulisset ; duabusque noctibus ante Sanctum Dei vigilasset ; cum præcedenti visitato, squammis ab ocu- F lis ejus divinitus ablatis, lumine optato ditatur.

20 Homo quidam, Wimarus nomine, Catalanensium partium civis, amore penitus hujus sanctissimi Confessoris aspiratus, cum uxore sua Richilde, *Peregrinus Remis Catalaunos rediens,* sumptis secum oblationibus et candela, illum adire studuit : ante quem cum una nocte vigilasset, mane ab ipso et a custodibus licentia accepta, redire disposuit. Sed diabolus, totius boni expers, humilem ejus devotionem ceterorumque fidelium a bono avertere nitens, talibus eum aggressus est machinationibus. Ex civitate ultra pontem, qui ducit ad medium Vedulam *k* fluvium, quam domus infirmorum qui leprosi vocantur sita erat, ubi ad opus eorum *k* ab Archiepiscopo ipsius civitatis ecclesiam in honorem *l* S. Lazari ædificare concessum est ; unde præcepto ejus a Presbyteris parochiarum indictum *l* est, a fidelibus quibuscumque, ecclesiam S. Remigii ob amorem Dei reverentiamque S. Gibriani petentibus, illic in remissionem delictorum, saxa quæ ante portas ipsius monasterii coacervata erant, tria vel quatuor vel quantum quisque pati posset, humeris imposita ad constructionem ecclesiæ deferre. Quod cum prædictus Wimarus videret, et a portantibus cur hæc agerent inquireret ; responsum est ei, ad opus infirmorum sanctique Lazari hæc fore. Tuncque

A que ille similiter cum uxore sua, lapidibus collo impositis, ceteris se associarunt; et quia per inde iter in patriam suam revertendi habebant, usque ad domum infirmorum cum eis onerati procedebant.

et a fure abactum gregem suscipiens vice ejus agendum, m

21 Cumque reverterentur, occurrit eis ex adverso quidam latro, ante se gregem ovium minans, quem ante quamdam villam Besanas *m* nomine, pastore vulnerato semivivo relicto, furatus fuerat. Jamque clamor pastorum, circumquaque custodientium greges, homines Besanenses perterruerat, latronemque cum gladiis et fustibus persequebantur. Qui cum strepitum persequentium se audiret, seque investigatum agnosceret; duobus peregrinis, ut præmisimus, Wimaro scilicet et uxori ejus, occurrit, quos ita alloquitur dicens : Unde venitis, et quo pergere vultis? Qui cum respondissent, S. Remigii Beatique Gibriani se peregrinos esse, Catalanos vero desiderio impleto velle reverti, adjecit; Vere via ista, qua pergitis, torta et longa est, nam et ego illuc iturus sum, et novi quod latrones undique per anfractus et nemora latitent, negotiatoribus et peregrinis insidiantes. Revertimini ergo per viam, quæ per medium burgum S. Remigii ducit, quæ recta et regia est, gregemque meum donec pertranseatis ante vos

ab insequentibus rusticis

B agite, et in mercede unicuique vestrum duos nummos dabo : habeo enim in villa aliquantulum morari, et cuidam mihi noto loqui : negotio vero expleto, citius vos sequar. Qui instigatione diaboli, ignorantes eum, assensum præbuerunt; et mercede accepta, per viam qua venerant oves ducentes, reversi sunt : latro vero, timore investigantium se perculsus, fugam arripuit, et in segetibus quæ prope erant se occultavit.

pro ipso fure comprehenditur :

22 Necdum peregrini pontem cum ovibus transierant; et ecce homines, quorum erant oves propriæ, post tergum eorum apparuerunt; manibusque injectis, feminam quidem expoliaverunt; hominem vero acerrime verberatum manibusque post tergum ligatis, custodiæ publicæ mancipaverunt. Quod cum a sociis eorum Monachis nuntiatum fuisset, Archiepiscopum adeunt, et ut peregrinum S. Gibriani innoxium reddi jubeat, orant. Tunc clientes Episcopi constanter eum accusaverunt, affirmantes ore proprio seipsum condemnasse, reumque et conscium hujus furti publice se confessum esse. Quæ dum Episcopus audisset, omnino eum reddere noluit; inducias tamen diemque, in quo audiretur vel judicio

C probaretur, constituit. Homo vero in quodam vase vinario, in profunda fovea demisso, inclusus tenebatur, vinctis fortiter funibus pedibus et manibus : incessanter tamen auxilium Dei nomenque S. Gibriani, quem sincero corde adierat, invocavit, dicens : O Deus immense, summe, et incomprehensibilis, qui invocantibus te in veritate semper præsto es; exaudi me famulum tuum, innocenter morti addictum; et erue me de manu peccatorum, ut cognoscant ignorantes te, quia tu es Deus universorum, salvans et liberans clamantes ad te in opportunitate. Deinde ad S. Gibrianum : O B. Gibriane, Confessor Dei summi et exaudibilis amice Christi, potens signis et virtutibus, ægros sanans, dæmones fugans; solve hæc nexuum vincula, meque libertati reddito, nomen tuum longe lateque declara.

qui ex suo carcere S. Gibrianum invocans,

solutis vinculis egreditur;

23 His similia illo sedulo prosequente, tandem exaudiri meruit. Quadam namque die, dum custodes ejus comedissent vinoque inebriati fuissent, captivi sui obliti, ludendi causa omnes domum egressi sunt, portasque reseratas dimiserunt. Tunc sedenti in tenebris lux orta est, et vincula manuum pedumque ejus soluta : vas etiam, in quo jacebat, ut ipse affirmabat, divinitus compendiose inclinatum est, iterque exeundi ei ministravit. Quod ut ille sensit, continuo exiliens, domum egressus est, magna voce iterum iterumque vociferans, Sancte Dei Gibriane, Sancte D

a teste oculato ex mss.

Dei Gibriane. Cujus voce custodes, haud procul hinc sibi confabulantes, attoniti, ocius accurrunt; hominemque, quem incarceratum reliquerant, solutum invenerunt; jamque ecclesiam S. Remigii petentem insequuntur. Quem arripientes, fortioribus vinculis eum constringentes, pugnis percutiunt, fustibus cædunt, virgis verberant; multisque injuriis lacessitum, per capillos capitis trahendo rursus in foveam retrudunt. Mane vero facto custodes, pœnitentia super homine afflicto ducti, simul et divinam sententiam pertimescentes, Præpositum et Decanum, quibus Episcopus rerum secularium et ecclesiarum curam commiserat, adeunt, eisque quæ acciderant cum timore aperiunt. Quid multis morer? Consilio inito hominem adduci jubent; et ut se a crimine, sibi ut asserit injuste imposito, judicio purget, constituunt. Illico aqua defertur, benedicitur, exorcizatur, ut hominem culpabilem recipiendi in se potestatem non habeat, insontem vero gratanter excipiat. Deinde vero homo exuitur, et manibus pedibusque ut mos est ligatis conjuratur, ut si culpabilis sit, potestatem aquam intrandi non habeat, sed supernatet; si autem innocens, elementi naturam mergendo sentiat. Confessus vero et commu- E

rursumque comprehensus,

aquæ judicio innocens probatur.

nicatus, vitta linea per medium cingitur : et Deum Sanctumque Gibrianum crebro vociferans, a Presbyteris in aqua ponitur; bisque immersus, insons et liber fuisse omnibus declaratur. Assumptus autem ex aqua vestibusque indutus, cum maxima populorum turba ad ecclesiam S. Remigii festinavit : ibique ante S. Gibrianum prostratus, Monachis et adstantibus qualiter liberatus sit innotuit.

ANNOTATA.

a *In Francia interpretatione solum legitur* De chastel : *quia verosimiliter tunc exoleverat proprium loci nomen, assumpto solo appellativo* Castelli.

b *In Francico scribitur* Sarteville.

c *Ibidem* Lupensville.

d *Ibidem* Bonsiville, devant Ormont : *qui locus est* 5 *leucis infra civitatem.*

e *Fuit hic* Bartholomæus de Vir, *electus an.* 1113, *abdicato deinde Episcopatu factus Monachus Cisterciensis Fusniaci : unde et Beatis adscribitur* 26 *Junii.*

f Brimunteyum, *in Francico* Brimontel. F

g *Imo* postridie Iduum Maji, *vel, quod idem est,* xvii Kalendas Junii : *esse autem hoc sphalma memoriale ipsius auctoris, patet ex Francico, ubi verbum verbo redditur, et ipso die* Iduum Majarum *scribitur.*

h *Francice* Ulgy.

i *In Francico vocatur* Liburgis.

k Vedula, *vulgo* Vele, *in Catalaunensi diœcesi ad S. Remigii vicum exoriens, Remos alluit, ac denique Axonæ jungitur.*

l *Ad imitationem Leprosorii, quod juxta Hierosolymitana mœnia ædificatum erat sub invocatione* S. Lazari, *plurima per Galliam, Angliam, et Belgium erecta fuerunt Leprosorum hospitalia : unde etiam ipsi* Leprosi *appellati sunt* Lazari. *S. Ildephonsus de Hospitio, quod sui parentes Toleti ædificarunt,*

Lazarus hoc mendicus habet sub mœnibus urbis,
Qua vir Complutum cursibus apta patet.

Neque dubium est, quin intelligatur Mendicus ille Evangelicus, de quo Lucas Cap. 16 : *cujus ut vera esse historia, non solum parabola credatur, suadet domus Epulonis etiam nunc monstrari solita Hierosolymis. Interim nullis hactenus Latinis Græcisque fastis nomen reperio inscriptum, nescio proinde an uspiam et quo die colatur ut* Sanctus : *et ejusmodi*

Leprosoriorum

A *Leprosoriorum Patronus apud nos plerumque habetur S. Job.*

A TESTE OCULATO EX MSS.

m *Vulgo* Bezannes, *haud multo plus quam una leuca distans ab urbe versus Austrum.*

CAPUT III.

Quædam a XIX *Maji usque ad Vigiliam Pentecostes acta.*

a Triennio genu contractum ferens puella,

De Petrafonte *a* quædam puella, Huldierdis nomine, genu habens inflatum, tribus annis contracta mansit : quam mater, auditis B. Gibriani miraculorum insigniis, super carrum posuit; Remosque apud S. Remigium cum custodia, datis sumptui necessariis et ad opus Sanctorum oblationibus, misit : cui et ait : Filia mi, memento quæso quanta pro te passa sim, novem mensibus te in utero meo gestans; quali pœna te lactaverim, nutrierim, et usque ad adultam ætatem perduxerim : cum igitur emendationi tuæ et profectui congaudere deberem, contracta et debilis facta es, unde jam tribus annis graviter torqueris. Perge igitur, et vide ut semper B in corde et memoria Christum habeas, nomenque S. Gibriani voce et ore sæpius replices, Christum orans ut tui misereatur; Sanctumque ejus suspiriis interpellans, ut qui tot auxiliatur, membra diu amissa meritis suis tibi restauret. Hæc dixit, filiamque suam Deo omniumque Sanctorum cœtibus commendavit. Puella autem, monitis matris studiose instructa, iter præmissum arripuit, et ut proposuerat Remos usque pervenit. Jam sol occubuerat, et nox atra terram texerat, dum illi ecclesiam S. Remigii intranti, virtus divina auxiliumque S. Gibriani occurrit : oratione namque et oblatione facta, fessa membra residens quieti dare voluit. Nondum vero bene se aptaverat, et subito membra contracta, quasi quadam unctione, dulcedine medicaminis superni perfusa, reformantur et eriguntur. Quod illa sentiens surgit, sustentaculum abjicit; et ad Reliquias Sancti, modicum adhuc præ teneritudine pedis claudicans, trigesima tertia nocte post ejus Translationem curata, lacrymas gaudio admiscens, procedit.

curatur 19 Maji :

Contr. tremulus ac debilis.

25 Mane facto, quidam Lambertus, in Catalanensi civitate nutritus, acuto morbo passionis multis annis infectus, toto tremens corpore, manuum pedumque valetudine destitutus, ante Sanctum Dei C se poni oravit; ut intentam oculorum aciem illuc semper haberet, et continuæ contemplationi attentius insistens, orationem et suspiria diligentius protelaret. Allatus itaque nutantia membra in terram collocat, lacrymarumque imbre effuso genas pavimentumque humectat; dein superni medici omnipotentiam ex intimo cordis affectu precibus pulsat, Sanctumque Gibrianum promissionibus et voto aggreditur, et, si ei membra debilia et dissoluta restituantur, secularium pompis se abrenuntiaturum, et sub capitalitio quatuor denariorum se ei in servum mancipaturum, promittit. Cujus patientiæ et humilitatis misertus Dominus ejusque Dilectus, super exactoris sui postulatione et sponsione, pia gestans viscera, non sono verbi, sed efficacia operis, divinum meruit accipere responsum. Primum namque digiti, trementes et emortui, in rigorem vigoremque naturalem vertuntur; brachia arida, medulla humoreque receptis, eriguntur; deinde omnia interiora, quodammodo angariata, ad locum proprium reducuntur : sicque omnibus membris compaginatis, quod pie postulaverat in momento impetrare promeruit. Item quidam puer, Andreas nomine, filius Rainerii et Odelinæ de Busseyo *b* ab utero matris uno claudicans pede, a matre, trigesima septima die post Translationem, ad ecclesiam S. Remigii est allatus. Cumque orationem ad Deum pro eo humiliter fudisset, et oblationem ad memoriam Sanctorum fecisset, post votum et lacrymosa suspiria, ipsa eadem die divina præveniente clementia meritisque B. Gibriani, ad statum et gressum naturalem membrum claudicans pueri reversum est. D

23 sanatur puer claudicans;

b

c 24. juvantur, ex paralysi, mutus,

26 Postero die tres curati sunt, ex quibus primus Adam de Soipeia *c* nuncupabatur : qui paralysi percussus pene dimidio anno officium loquendi amiserat : sed et pessimis morborum pestibus per omnia membra perfusus, a renibus deorsum nervis contractis, normam incessus amisit : habebat et humerum sinistrum cum brachio et manu aridum, et medietatem corporis emortuam : qui etiam sumpto viatico, causa sanitatis adipiscendæ, ecclesiam S. Remigii adire studuit. Quod ut viderunt vicini ejus, illudebant ei dicentes; Tu, cum homo peccator sis, et numquam alicujus pupilli, viduæ, aut orphani misertus fueris, putasne quod tuis promissionibus aut votis Sanctus Dei, quem petiturus es, moveatur, quæ numquam avide suscipere probatus est? Dum enim adhuc causidicus esses, et in ratiocinando et in placitando disertus orator existeres, personas divitum E inopiæ pauperum semper prætulisti, et numquam in judicio adjutor eorum nisi pretio conductus extitisti : unde merito tibi Deus linguam constrinxit, et vires corporis abstulit. Quod ille floccipendens, Presbyterum suum adiit, eique peccata sua confessus est; et pœnitentia suscepta, ut proposuerat, proficiscitur. Remos vero veniens, satis devote ante S. Gibrianum in ecclesia S. Remigii sex diebus totidemque noctibus in oratione perstitit; sed exaudiri tunc minime meruit.

ab apparente sibi Sancto,

27 Tunc quodammodo desperatus, memor etiam eorum quæ a vicinis improperata fuerant, pro enormitate scilicet scelerum suorum remedium non debere consequi, sed pœnam incurrisse perpetuam, confusus et dolens abscessit. Proxima autem nocte, dum membra sopori dedisset, visum est ei, adstare sibi S. Gibrianum, improperantem ei et dicentem, Quid hic agis, frater? Quare a tuo proposito deviasti? Cur hæc agere voluisti? Quamobrem desperatus cogitasti, Deum pœnitentes non exaudire? Etenim pro peccatoribus suam Dominus mundo dignatus est exhibere præsentiam. Nunc igitur surge velocius, et, ne te divina ultio feriat, ad ecclesiam unde venisti festinus revertere. His dictis nuntius cœlestis disparuit : homo vero excitus a somno, currum nihil F cunctatus ascendit, et ad memoriam Sanctorum unde venerat reversus est : ubi orationem jejuniis duplicans, et fletus suspiriis annectens, plus solito membra inedia attenuavit. Quarta demum nocte, labore vigiliarum fessus, in ipso crepusculo noctis sopore interceptus, visum est ei, omnia membra sua niveis floribus consternata et constipata fore, miramque fragrantiam odoris reddere. Nec mora, expergefactus, hilaris surrexit; et membra, jam cœlitus curata, coram omnibus Deo et Sancto ejus Gibriano præsentavit; linguamque reseratam ad laudes Dei naturaliter movit. Quo audito, illi qui paulo ante ei illuserant, compuncti corde et tacti dolore intrinsecus, Deo et Sanctis ejus satisfacientes, pectora sua percutiebant, et cum eo pariter misericordem Deum glorificabant.

redire ad feretrum jussus :

d quadriennio contracta,

28 Quædam mulier, Heremburgis nomine, de Mediolani-villa *d* ante Peronam, omnium membrorum suorum valetudine orbata, quatuor annis contracta languerat : ducatu vero mariti ad S. Gibrianum advecta, omni destituta auxilio, excepto Monachorum crebro solatio, per aliquot dies mansit : maritus namque ei vir duræ cervicis erat : tædioque custodiendi eam affectus, fuga lapsus solam reliquerat.

A quærat. Sed Dominus, cui proprium est misereri, suumque plasma prout vult debilitare et mederi, a sponso carnali sponsam derelictam, pater spiritualis visitavit filiam. Nam veluti si ipse assisteret, manumque jacenti porrigeret, et quodammodo ei diceret, Surge velociter et sterne tibi; inæstimabili celeritate pedibus innixa, ad feretrum progressa est, et nobis omnibus qui affuimus inopinatam suam declaravit curationem; pro grabato duos ad collum baculos afferens. Tunc fit omnium una vox clamantium, Gloria in excelsis Deo; unaque precantium et dicentium, Adauge Deus adhuc et numerum istum, ad salutem omnium sperantium in te.

e et triennio contractus ex fistula.

29 Nondum tumultus cessaverat, et ecce tertius, Sigebertus nomine, de Vitreio *e*, cum quadam sorore sua ante feretrum stetit: qui juvenis acerbo morbo, quæ gutta fistula dicitur, in sinistro pede percussus est: sed et humorem venarum atque nervorum, foramina sedulo stillantia exhauserant, unde tribus annis contractus incesserat. Ut autem audivit magnitudinem operum Sanctissimi Gibriani, ait sorori suæ: Audi me soror et consule juventuti meæ. Cum utroque parente orbati simus, et modicum quod nobis remansit, pro curatione infirmitatis meæ, pene B totum expenderimus et nihil profecerimus, quid modo agam ignoro. Ad quem illa: Surge, et Remensem urbem, ubi S. Remigius requiescit, adeamus: in cujus ecclesia quidam Sanctus, nomine Gibrianus, noviter promotus est, per quem debilis quisque illuc adveniens, incolumis revertitur. Tunc ambo sumpto viatico iter arripiunt, semper in memoriam nomen S. Gibriani vertentes. Non longe adhuc ierant, dum virtus ex alto bonæ voluntati eorum consuluit: nam ulcerosa foramina in momento extersa et exiccata sunt, genuque inflatum et cetera membra contracta ad normam antiquam reversa sunt. Tunc præ nimio gaudio gementes, viam quam voverant peragunt; et, ut prænotavimus, prima hora noctis ad ecclesiam S. Remigii perveniunt. Oratione autem facta, et voto S. Gibriano soluto cum gratiarum actione, adstantibus opem sibi cœlitus collatam notificaverunt.

f Annis 20 cæca,

30 De Sesanna mulier, Freburgis *f* nomine, viginti annis lumen corporalium amiserat oculorum; unde nimio dolore absorpta, per multorum temporum spatia amens et delira mansit. A primo vero tempore, ex quo miraculorum hujus sanctissimi viri C insignia populorum turba vadens et rediens longe lateque disperserat, habebat desiderium eundi illuc, omni corde cupiens sanari, et videre quæ per eum Deus operabatur miracula; sed ductorem et consortem itineris non invenit. Ex intimo autem præcordiorum affectu succensa, semper corde meditabatur, et ore loquebatur dicens: Heu me miseram! quid agam? quo me vertam? Quare de vulva educta sum? cur accepta genibus non statim perii? En viginti anni sunt quod utroque corporis careo lumine, et in tenebris ambulans claritatem cœli intueri prohibeor: super hæc omnia, Sanctorum limina, omni destituta solatio, adire nequeo; quorum patrocinio cæcos illuminari, claudos erigi, reclusas aures aperiri audio. Surgam ergo, et circuibo plateas et vicos: nec enim privabit me Dominus promisso suo, sed miserebitur patientiæ ancillæ suæ, mittens mihi in obviam aliquem servum suum, qui me ad Remensem ducat civitatem. His dictis surrexit: et ecce turba maxima hominum infirmorum utriusque sexus, vehiculis imposita per inde transibat, et ad S. Gibrianum causa medelæ properabat. Quod cum illa cognovisset, clamavit post tergum eorum dicens: O Christicolæ et peregrini, misereamini infelicissimæ omnium feminarum: per ipsum quem quæritis, et per quem propitium Deum vobis creditis habere,

peregrinos S. Gibriani secuta,

obtestor, ut me vobiscum ire permittatis: quia veraciter credo, quod misericordiæ suæ oculis obtenebrationis meæ claustra illuminabit. Cujus lacrymis compatientes peregrini, fræna jumentorum retrahunt, et ut manus vehiculis apponat, per quod iter rectum sequatur, concedunt. Cumque ad S. Remigium pervenissent, mulier, cui majus desiderium recuperandæ claritatis præ ceteris inerat, ante S. Gibrianum cum candela accensa se prosternit. Duabus vero noctibus cum lacrymis orationi insistens, tertia die quod optaverat lumen impetravit. D

a teste oculato ex MSS. illuminatur.

31 Item quidam, Drogo nomine, de Roseio *g*, gravis infirmitatis macula infectus, multo tempore ægrotaverat: a renibus enim deorsum per omnia membra ita foraminibus, per quæ pruritus scaturire visus est, astipulatus fuit, ut nullus locus integritatis intuentibus appareret: qui, ut ipse postea fatebatur, omni curriculo temporis ægrotationis suæ, numquam super pedes se figere poterat. Postquam vero huic Sancto absens corpore, voto tamen et orationis verbo se subdidit, eumque petiturum spopondit, illico omnes [artus] percussi, sanati sunt. Quod ut homo meritis B. Gibriani sibi præstitum agnovit, nihil cunctatus, assumpta secum non modica vicinorum suorum turba, curatorem suum adire E studuit: ubi data oblatione, sicut ejus prædecessor fecerat, Monachis et populo modum et tempus suæ curationis intimavit.

g Sanatur a renibus deorsum ulcerosus totus

32 Alter vero, Lambertus nomine, de *h* Jamureyo, habebat filiam quæ Doda vocabatur, quæ puella dextrum oculum turbidum et infirmum habebat, sinistrum vero omnino amiserat: unde duobus mensibus nimio dolore attrita, super modum cruciabatur. Nocte vero quadam, cum juxta patrem et matrem se collocasset, et membra sopori dedisset, medio ipsius noctis silentio quasi de gravi somno excita, talibus patrem suum aggreditur verbis. Heu, Heu! pater, quid dormis? quare miserrimæ filiæ subvenire moraris? Numquid vehiculum et itineris necessaria parasti? Cujus voce pater expergefactus, putans eam in somniis loquentem, increpavit eam dicens: Benedicat te Dominus, filia mi; quid est quod loqueris? munī te signo Crucis sanctæ, ne forte fraudatore illudaris nocturno. Cui illa: Noli talia proferre, pater: sed scias revera mihi S. Remigium apparuisse, et ut ecclesiam suam adirem præcepisse, meque ibi illuminandam per merita B. Gibriani fore. Ille autem admirans, conversus ait uxori suæ, Audis, qualia filia nostra profert? Audio, inquit, et intelligo, et veraciter credo, quoniam si eam a primo die, ex quo tibi nuntiatum est quod ibi miracula fierent, illuc misisses, procul dubio curata fuisset: dum enim advenas et peregrinos, et ut ita dicam filios exterorum, medicantur et sanant, quanto magis filios suos subjectosque ecclesiæ eorum in prosperis esse desiderant? Accelera ergo, et junge currum, filiamque nostram, sicut ei divinitus revelatum est, perducere ad S. Remigium stude. Tunc pater impatiens moræ ocius surrexit, et in lacrymas prorumpens exclamavit; Heu, filia mi! quis me decepit? quis te corporeis, me vero sensus luminibus excæcavit? quis mihi thesaurum desiderabilem amissum restaurabit? Sæpissime te ad S. Remigium Beatumque Gibrianum mittere proposui, et inimici astutia seductus nunc usque meis exigentibus culpis distuli: semper enim nocuit differre paratis, Hæc secum: aurora autem in lucem prorumpente, ipse et uxor ejus Hersindis nomine, cum filia sua curru imposita, urbem Remensem, quæ tribus milliariis a villa sua distabat, requirunt. Ubi dum in ecclesia supradicta septem diebus in oratione et vigiliis ante S. Gibrianum, cum ceteris opus simile expectantibus, pernoctasset; octavo tandem,

h Cæca a S Remigio apparente,

F *ad S. Gibrianum ire jussa,*

illuminatur 24 Maji:

A. TESTE OCULATO EX MSS.

A tandem, scilicet die Ascensionis Domini, quæ trigesima nona Translationis ejus erat, sicut ejus præmonitor ei promiserat, lumen puella corporale recuperavit.

27 sanatur hydropica.

33 Sequenti autem Dominica, mulier quædam Odila nomine, de Arseyo *i*, quæ per integram septimanam in ecclesia vigilaverat, ante Sanctum Dei, aliorum humeris brachiis innexis adducta stetit, Reliquiasque deosculans et licentia accepta, redire ad propria studuit : hydropico enim morbo perfusa omnia vitalia ejus intumuerant; et extensa cute, adinstar utris ventrem inflatum habebat. Mane adhuc erat quasi hora prima, et femina discedere voluit : sed ejus labori et dolori Deus, per merita Sancti sui, finem imponere disposuit : nam ecclesiam egressa, et ad hospitium suum usque progrediens, in ipso itinere, in ictu oculi omnis illa inflatio laxatis fibris, sine aliqua ruptione carnis vel cutis dissiliens, disparuit; lotisque aqua manibus et facie, exultans in gaudio, ad medicum suum hora tertia recurrit, grates cum oblatione offerens. Quam intuentes qui paulo ante tumidam eam viderant, hæsitantes murmurabant intra se dicentes, Putasne illa B sit quæ mane, ad colla aliorum innixa, adducta est? et quomodo tam cito curata est. Alii affirmabant, Quia revera hæc ipsa est. Quidam vero dicebant. Non, sed similis ei est : et schisma erat inter eos, Mulier autem videns eos incredulos, accersivit hospitem suum, nomine Raimundum, et Monachum sacri pignoris custodem, cujus licentia ante recesserat; quorum testimonio ipsam eamdem fore pro certo probatum est. Quod omnis plebs ut agnovit, multiplices laudes Deo reddidit.

ANNOTATA.

a *Vulgo* Pierrefont, *puella autem, de qua hic sermo, in Francico nominatur* Hodierna.

b *Vulgo* Buissy.

c *In Francico* Suipe *scribitur, estque oppidum ad fluvii cognominis initium, 7 leucis remotum ab urbe.*

d *Ibidem* Mielain-vile; *in margine vero* Moilain : Perona *autem, urbs in Veromanduis ad Somonam, distat Remis plus quam 20 leucis.*

e *Vulgo* Vitry, *duabus circiter leucis ab urbe distans, ortum versus : sunt et duo hujus nominis oppida prope Matronæ et Ornæ confluxus,* Francici *et* Adusti *cognomentis distincta.*

f *In Francico dicitur* Frembours, *id est,* Fremburgis. Sesanna *autem, unde hæc nata, Tardenensis agri* C *oppidum est, Senonibus et Remis medium, et pari fere 13 leucarum spatio utrimque distans.*

g *Vulgo* Roizy, *an diversum a* Rosceio, *de quo ad cap. 2 lib. 1? ipse autem* Drogo, *Francice redditur.* Drue.

h *In Francico scribitur* Janveri, *in tabulis* Janvry, *tribus ab urbe leucis occasum versus.*

i *Vulgo* Arsy, *vel* Arcis, *oppidum trans Albulam fluvium, Trecis quam Catalaunis propinquius : propior autem Remis est ejusdem nominis vicus trans Matronam, et Catalaunis solum 2 leucis distans.*

LIBER TERTIUS

Miracula mensibus Junio, Julio, et Augusto facta.

CAPUT I.

Curati a Vigilia usque ad Octavam Pentecostes.

Quoniam Vigilia *a* solennitatis Pentecostes, quo sanctus Spiritus Apostolis in linguis igneis apparuerat, eosque sua gratia ditaverat, et dona cura- D tionum præbuerat, instabat; operæ pretium duximus ab ipsa sancta nocte librum tertium miraculorum B. Gibriani, ejusdem gratiæ et doni consortis, ordiri. Ipso autem sabbato sancto conglobatio multitudinis magnæ utriusque sexus, ex vicinis urbibus et vicis et castellis, non tam pro aeris serenitate et pacis tempore, quam excellentia solennitatis et miraculorum spectaculo, ad monasterium S. Remigii confluxerat; desiderio oculis suis cernere desiderantes, quod testimonio aliorum, quibus Deus virtutes suas monstraverat, illis innotuerat. Die vero ad vesperum descendente, quædam nobilis femina, Engelradis nomine, de Scambulla villa *b* ante Laudunum orta, cum suorum comitatu hymnidicis vocibus et lætitiæ strepitu Deum laudans, ante feretrum S. Gibriani adstitit, unicum filium suum in ulnis portans, cui ipse Sanctus oculum excæcatum paulo ante restituerat : quam Monachi custodes feretri accersitam, causam tam magnæ ejus hilaritatis sciscitantur. Ad quos mulier propius accedens ait : O! quam felices vos, ministri istius amici Regis superni! et quam beati servi, crebro adstantes sibi! et quam sanctus populus hujus civitatis, tanti E Patroni frequenti benedictione et custodia protectus! Nam cum ego advena et peregrina sim, absens quidem corpore, sed præsens mente, in necessitatibus meis ab eo exaudiri merui, quanto magis vos, qui eum semper præ oculis habetis, et ut ita dicam manibus tractatis, ejusque quotidiano solatio potimini? Et ideo merito vos felices inquam. Cujus voce multitudo circumstans permota, cominusque appropians, novi aliquid videre desiderans, quid vellet, quid quæreret, vel quid ei accidisset, ejus lætitiæ congaudendo, inquirit. Quibus illa : Si aures præbetis, inquit, meæ salutis vestræque congratulationis historiam per ordinem retexam. Illi vero, audiendi miraculi avidi, conticuerunt.

In vigilia Pentecostes, confluentibus multis, — *b* — *ex agro Laudunensi adveniens matrona,* — *Remenses felices prædicat,*

filiumque suum cœcitem,

2 Tunc illa taliter exorsa est : Contigit nuper huic filio meo, nescio qua infirmitate percusso, uno oculo omnino excæcatum fore. Cumque medicos advocassem, et medicamina diversa applicassem, nec in aliquo ei subvenire valerent; imo, si eis liceret, sanum ei oculum pro certo eruissent; clamavi, Me miseram! quid agerem, quo me verterem ignorans. Adsunt vicini cum cognatis, maritus cum domesticis, medici cum consimilibus, jurejurando affirmantes, impossibile homini in terra existenti lucernam corpoream excæcato reddere posse : sic- F que omni solatio humano destituta, omnem spem meam in Deum projiciens, ita orabam : O Deus superne, mundi factor, et salutis distributor æterne, miserere ancillæ tuæ, et ne vindictam sumas de peccatis meis : sed redde unico filio meo, baculo senectutis meæ, lumen quod abstulisti; cessetque ficta jactantia humani ingenii, victa antidoto cœlestis imperii. Hæc ad Deum oravi. Dein ad S. Remigium conversa, quasi eum aliquando oculis vidissem, ita eum alloquor dicens : S. Remigi, Confessor inclite, gentis Francorum exaudibilis Patrone, si vera sunt quæ de tuis narrantur gestis, tuum in hac necessitate probem adjumentum. Certe oculis meis sanctissimam domum tuam numquam vidi, numquam intravi : idcirco me reprehendo, et ago pœnitentiam in favilla et cinere : verumtamen sine dubio credo tuis meritis mihi posse subveniri. Numquid tu non ipse es, per quem gens Francorum cum Rege nobili primum ad baptisma convolavit? Evigila ergo, et tenebras mei doloris, multorum miraculorum operator sancte, remedio tuæ clarifica pietatis; et pro hac infelice, ante pedes æterni Regis, preces prosterne.

post fusas ad Deum, S. Remigium,

3 Talibus et his similibus verbis S. Remigio in- medio

A terpellato, ad ultimum istum S. Gibrianum, Dominum et Patronum meum, lacrymosis aggredior suspiriis.

et S. Gibrianum preces,

O Dilecte Deo, virtutum lumine clare,
Aulæ cœlestis Princeps, et proxime Christo
Sancte! tuis donis jam Francia perfluit omnis.
Nam quicumque tuam devotus adit pietatem,
Voto perfretus redit ad sua limina lætus:
Unde tuæ famulæ, Pastor clemens, miserere:
Qui pietate tua claudos, cæcos, furibundos,
Gressibus ornas, lumine ditas, mente reformas,
Obsecro, redde meo lumen, Pater inclite, nato,
Ut pariter vestram læti pergamus ad aulam.

Cumque orationem complessem, verti me ad filium meum: et ecce squammæ ceciderunt ab oculis ejus, visumque in momento recepit. Quod cum pro certo didicissem, maritum meum, Ivonem *c* nomine, accersivi, puerumque nostrum illuminatum fore ei indicavi. Qui gaudio lacrymas admiscens, omnipotentem Deum adoravit, et Sanctorum clementiam, per quos puer curatus est, cum magno affectu exaltavit. Tunc ambo, nihil cunctantes, hunc puerum attulimus, ut eum et nos Deo et S. Gibriano in servos demus. Ecce causa adventus nostri et hilaritatis nostræ. Tunc omnes una voce glorificabant Deum, dicentes: Gloria tibi, Deus, qui ubique famulis tuis et semper præsto es, et dignitatem gratiæ Sanctis tuis largiris, ut in nomine tuo omnium morborum genera curent.

c illuminatum profitetur et exhibet,

B

4 Mane autem facto, die videlicet sancto Pentecostes, altera mulier de Catalanensi civitate coram Sancto apparuit, ante se puerum Albricum nomine tenens, multo tempore contractum et gibbosum, sed jam divina gratia medicatum. Non illa quidem mater ejus fuit; sed, ambobus parentibus defunctis, illa carne ei tam propinqua extitit, ut ad nutriendum eum in suum acciperet. Quæ stetit, et ait: Heu! heu! sanctissime Confessor Christi, quis te has transvexit ad oras? quis nos tanto defraudavit Patrono? Certe Franciam te intrante ad nostram civitatem primum devenisti, et ad Costam-villam *d*, in ecclesiæ territorio sitam, eremiticam vitam ducens, longo tempore Sacerdotio functus es, sicque in senectute bona defunctus. Non sunt novæ virtutes tuæ, nec miracula tua recentia; oculis nostris non vidimus, sed patres nostri annuntiaverunt nobis, ad tumbam tuam luminaria magna sedulo lucere se vidisse. Tunc civitas nostra plena populo et opulenta erat, vineæ uberes, agri fertiles, tranquillitas pacis: postquam vero tanto desolati sumus Patrono, affligimur, aporiamur, peripsema omnium facti sumus. Quid ergo in nobis displicuit Paternitati tuæ? numquid degeneres nos probasti? Vere degeneres et peccatores, cum locum tibi a Deo destinatum, et ut ita dicam, electionis tuæ, in quo vivus habitares defunctusque jaceres, despexeris; et ad extraneos populos, ad ruborem omnium nostrum, illorum autem salutem, te transferri permiseris. Tunc sancti altaris custodibus ait: Propius huc accedite, et quid vester Sanctus, imo noster, de hoc puerulo operatus sit, audite. Puer iste, quem hic videtis, utroque parente orbatus, infirmitate percussus, contractus et gibbosus factus est: nudius vero tertius, postquam hæ virtutes nobis annuntiatæ, huc eum adduxi; et novem diebus totidemque noctibus in hac ecclesia, cum eo et pro eo orans Deum, mansi; sed eo tempore occulta Dei dispositione exaudiri non merui, unde tristis effecta et confusa discessi. Ut autem domum meam intravi, puer voce magna clamavit; Domina, Domina, adjuva me: gravi enim dolore per omnia membra afficior. Cumque appropiassem, et ossium stridorem nervorumque extensionem audissem, divinam eum gratiam consecutum sensi. Fit mox concursus populi, et illo in medio jacente omnis domus multitudine repletur. Tunc omnes una voce clamabamus dicentes, [Kyrie eleison]. Nec mora, puer erigitur, gibbus dissipatur, et ad normam pristinæ staturæ totum schema corporis revertitur: nunc vero sanum, ut vos videtis, reduxi; ut una mecum Deum et Sanctum ejus hymnis glorificetis.

Ipsa die Pentecostes alia mulier Catalaunensis,

d

dolens patriam suam ejus corpore privatam,

C

puerum exhibet a gibbo et contractione liberatum.

D

A. TESTE OCULATO EX MSS.

5 Dein quidam Conversus, nomine Adam, de villa *e* quæ Vidua dicitur, ante feretrum, corrigiam in collo portans, venit. Ipsius enim sanctæ noctis medio, dum in quodam horreo cum consodalibus suis dormiret, subito dæmonio arreptus est. Cujus voce et insania illi qui secum erant exterriti prosiliunt, accensisque luminaribus, ita ut diximus, plenum dæmonio reperiunt. Mane autem facto, ligatis manibus et pedibus, et corrigia circa collum apposita, vehiculo eum imposuerunt. Et circa horam tertiam, dum adhuc non longe essent, visaque ecclesia invocato primum Deo, nec non et S. Remigio atque Gibriano, in momento spiritus nequam Spiritus sancti virtute expulsus est. Tunc in hanc vocem erupit dicens: Solvite vincula hæc, quia ex quo ecclesiam Sanctorum vidi, sensus meus mihi redditus est, omnisque falsitas inimici disparuit. Solutus autem et depositus, ait: Corrigiam circa collum meum dimittite, quia per hanc S. Gibriano me in servum dabo. Deinde genibus et brachiis in terram fixis, quomodocumque poterat reptando ad ecclesiam venit. Quem populus, circa feretrum orans, venientem et corrigiam in collo habentem videns, delirum et amentem putans, fuga lapsus est. Ille vero, quasi agnus mansuetissimus, ad Sanctum accessit: et oratione facta, eventus suos omnibus indicavit.

e Conversus quidam absolvitur a dæmonio,

in conspectu ecclesiæ:

E

6 Post hunc quidam juvenis Dohez, nomine, de Chauvenone *f*, tali modo curatus est. Ipsa die (quoniam excellentia festi exigebat, et devotio expectantis populi exorabat) ipsius Sancti caput, nudum ad deosculandum, cunctis ostensum est. Inter ceteros vero juvenis supradictus, a renibus deorsum inflatus, ambobus claudicans pedibus, ceterisque membris omnino impotens, innixus baculo tremens adfuit. Qui cum ad caput S. Gibriani, ab aliis adjutus venisset et deosculatus fuisset; inflatio illa omnis illico evanuit, et sub oculis omnium qui aderant incolumis apparuit.

f curatur claudus:

7 Item alter quidam, Alardus nomine, de Castello-Gemblois *g* oriundus, ipsa die ad Sanctum Dei venit; et oratione facta stans ante feretrum, præ gaudio lacrymans ait: Dilectioni omnium vestrum notum facio, quoniam iste dilectus Dei in me servum suum mirabilia operatus sit. Nam ante tres menses magna infirmitate circumventus, oculorum meorum lumine privatus sum: cumque multis diebus cæcus manerem, nec aliqua arte medicorum mederi possem nocte et die irremediabiliter luxi. Dictum est ergo mihi a quibusdam, qui jam famam istius Sancti audierant: Certe, si ducatum haberes, et ad S. Remigium Remos pervenire valeres; utique a quodam Sancto, qui Gibrianus dicitur, in ecclesia ejusdem S. Remigii quiescente et virtutum miracula operante, visum reciperes. Quibus auditis talibus sæpe memorandum exoravi precibus Sanctum: Serve Dei summi, B. Gibriane, sidusque aureum meritis tuis omnem illuminans mundum, famulo tuo oculorum lumen amissum restaura: ægritudine enim membrorum impeditus, tuam præsentiam adire nequeo. Sed quia scio et veraciter credo, quoniam tua clementia, per quam Deus largitur id quod vult, ubique te invocantibus præsto sit, precor, ut impossibilitatis meæ necessitatem oculis misericordiæ intuearis. Ire non valeo, ducatum non invenio, vehiculum vel viaticum non habeo, ideoque ut mihi subvenias imploro.

g

F

ibidem se sistit juvenis,

invocato Sancto illuminatum se profitens

 Quod

A. TESTE OCULATO EX MSS.

A Quod si sanitatem mihi præstiteris, oculosque meos illuminaveris; jurejurando tibi polliceor, ad domum tuam me venturum, et in servum Tibi Sanctoque Remigio me daturum. Cumque orationem complessem, subito cœlestis medicus adfuit, et, ut vos cernitis, sospitatem membrorum et lumen pariter cœlorum mihi restituit. Ergo pro tantis beneficiis Deum et exaudibilem ejus Sanctum Gibrianum, per quem tanta longe lateque declarat miracula, mecum collaudate.

h *4 Junii illuminatur puer cocles.*

8 Feria secunda puer quidam, Stephanus nomine, de Wardis *h*, cum matre ad Sanctum Dei, pro infirmitate sua deprecaturus, venit: uno enim multo tempore orbatus erat oculo, per multorumque loca Sanctorum circumductus curari minime emeruit. Oratione autem facta, mater, arrepta manu pueri, ait: Fili, accedamus et Sancto Dei oblationes nostras offeramus; si forte itineris nostri laborem intueatur, et doloris tui compatiatur. His dictis iterum iterumque genua reflectunt, manusque super altare cum oblationibus extendunt. Cumque puer Brachium quod superjacebat deosculaaretur, lumine cœlesti circumventus, in momento lumine corporali adornatur. Quod cum matri indicasset, et mater Monachis, B æterni Regis clementiam Sanctique Gibriani laudaverunt pietatem.

i *Puella, gibbosa et incurva,*

9 Eadem die ad vesperum, quædam puella de Menria *i*, Hotlandis nomine, permaxima sarcina gibbi onerata et incessu curva, a quadam sorore sua illuc adducta venit. Erat autem in ipsa ecclesia multitudo populi, ante Reliquias Sanctorum vigilans; qui ob reverentiam Sanctorum corporum, quæ ea die, ut moris est unoquoque anno, ex vicinis ecclesiis ad civitatem allata fuerant, confluxerat. Puella vero post orationem ad hospitium causa cœnandi cum sorore sua secessit. Cumque ad mensam sedissent, puella cœlesti tacta antidoto, voce magna clamavit, dicens: Caput meum doleo. Caput meum doleo. Quam germana sua consolans, ait: Ex labore itineris et calore solis confracta es: sed comede et tota hac nocte dormi; quia omni sequenti hebdomade ante S. Gibrianum vigilare nos oportet. Cui illa respondit: Vivit Dominus, in quem credo et spero, quia non comedam vel dormiam, donec quid Dominus mihi facturus sit sciam: et surgens ad ecclesiam sine mora reversa est. Post unius vero horæ spatium, dum ante feretrum Sancti cum ceteris resideret, pedibus et manibus extentis humi consternata C est, magnos frequenter emittens gemitus et suspiria. Cumque tota nocte nec non et die usque ad vesperum ita jacuisset, eamdem sororem suam vocavit, dicens: Soror mi, custodem sacri pignoris accerse, et quanta mihi fecit Dominus ostendam. Quo vocato, ait puella: Domine, accede huc: et quid agere debeo famulæ tuæ indicare ne pigriteris. Scias pro certo, quia omnia membra mea erecta et elongata sunt: sed et gibbus, qui ea contraxerat, divina gratia et meritis Patroni mei B. Gibriani pene totus dissipatus est; jamque de omni infirmitate convalui. Cui ille, In nomine, inquit, Creatoris et Salvatoris nostri, si ita est ut asseris, surge et curatori tuo gratias age. Tunc illa surrexit, longiorque in statura quam antea fuerat mensura dimidii pedis mirantibus omnibus qui eam noverant, apparuit. Accensa autem candela ad altare accessit, seseque sub capitalitio S. Gibriano in ancillam dedit: sicque sana effecta, nono die domum læta reversa est.

curatur 5 Junii

ANNOTATA.

a *Cadebat Vigilia Pentecostes anno* 1145 *in* 2 *Junii.*

b *Francice* Scambouville devant Laon; *distat vero* Laudunum *Remis leucis circiter* 9. *In Latino textu ad marginem additur*, forte de Sainnella. D

c *In Francico dicitur appellatus* Joannes.

d *Ibidem* Coxevile. *In vita dicitur* Colsa, super rivulum ejusdem nominis sita.

e *Vulgo* la Vefue

f *In Francico* Chevannes.

g *Ibidem*, de uno castello quod dicitur Chastelgemblois.

h *Ibidem et in margine* de Warc.

i *Francice* Menré.

CAPUT II.

Captivus liberatus, ægri curati usque ad XXIII *Junii.*

a b *10 die, septennio cæcus visum recipit*

Sequenti Dominica puer quidam, Rodulfus nomine, filius *a* Lidewidis de *b* Waisnoo-castello (qui jam ibidem plurimis diebus moratus fuerat, tædioque affectus tristis recesserat) hilaris et tripudians cum eadem matre sua reversus est. Uno ejus oculo septem annis orbatus fuerat, pro cujus recuperatione, E ut præmisimus, ante Sanctum Dei diu vigilaverat; sed minime exauditus, recesserat: eundo tamen illuminatus est: qui concito cursu regressus, causam gaudii omnibus nobis innotuit.

c *Remensis civis, Catalaunis captivus,*

11 Proxima nocte, quidam *c* Malgerus nomine, de Remensi civitate, qui Catalanis captivus tenebatur, obtentu S. Gibriani hoc modo liberatus est. Casus accidit ut in idem Malgerus, civitatem egressus, armatæ multitudini militum obviaret; quem invadentes ceperunt, et ligatis post tergum manibus deduxerunt. Horum ductor et dominus erat Hugo Vicedominus Catalanensis, vir per omnia flagitiosus et inhumanus, ecclesiarum vastator, immitis et immisericors: ad quem quidam servus, qui captivum noverat, ait: Notum facio Dignitati tuæ, quod hic homo duræ cervicis est, sed et locuples nimis: quem si caute tenueris et tormentis exhibueris, sexaginta libras ab eo extorquere poteris. Quod Vicedominus audiens, arctiori jussit eum custodiæ mancipari: ille vero indefessis precibus sanctum interpellabat Gibrianum. Cui Vicedominus subridens ait: Multum in Gibriano tuo confidis: sed licet multa operetur, tamen de manu mea te eripere non poterit. Tunc Catalanos eum duci præcepit, et catenis ferreis oneratum incarcerari et diligenter custodiri. F

et intra arcam lapidibus onustam clausus, *d*

12 Quo perveniens, prima nocte ministri eum scrinio, acutis lapidibus consternato, nudum et funibus extensum includunt. Postero die assumptus, fortissimis compedibus arctatus, in scrinio arctiori reconditur; annuloque ferreo collo ejus imposito, cum catena, per medium lateris arcæ et parietis lapidei qui proximus erat pertusum *d*, extensa clavoque confixa, multis injuriis afficitur. Ejectus tamen de prima custodia, duos lapides caute secum attulerat, quibus capita clavorum compedis limando attenuavit, et dissipando ipsos clavos extraxit. Venientes autem ad eum carnifices dixerunt: Ultra modum miramur, quod, cum homo sis comedens et bibens, ad necessaria naturæ non exeas; cum jam dies tertia sit quod de custodia ejectus non sis, nec nobiscum de liberatione locutus. Cur mœrore consumeris? Nonne tibi melius est, quatenus omnia tua distribuas, quam corporis tui detrimentum patiaris? Scias pro certo, quod aut quadraginta libras solves, aut pessimo interibis supplicio. Ille, timens ne factum ejus manifestaretur, respondit dicens: Ne miremini, Domini, si ad naturæ necessaria non exeo, quia omnia quæ mihi ad comedendum intulistis, penes me incontaminata sunt: pastus enim amore

attritis industria compedis sui clavis,

A amore Domini mei et Confessoris Christi B. Gibriani, quem diligo, per quem antequam comedo spero me liberari, omne alimentum carnale oblivioni tradidi. Tunc ministri diaboli, furore repleti, arcam claudunt, et maximo molarumque lignorumque pondere onerant, dentibus in eum frendentes et dicentes: Nunc videdimus quid tuus tibi facturus sit Gibrianus. His dictis recesserunt, foribusque signatis et cœna facta, membra sopori dederunt.

ex arca egreditur;

13 Ille vero ut neminem adesse persensit, omnesque somno interceptos putavit; erigens se, pedes a compedibus extraxit, humeroque opposito cooperculum arcæ levare conatus est, sed minime valuit. Tunc iterum atque iterum, cum invocatione nominis sancti Confessoris Christi, humerum supposuit: sicque demum levatum est; et compedes coacervatos, pro sustentaculo, ne clauderetur, intreposuit: deinde reptando prout poterat egressus, ante scrinium catenatus stetit. Arrepta ergo ambabus manibus catena, eam circumquaque gyrando, aliquo modo confringere nisus est: sed grave pondus ferri, magna ignis examinatione conflatum, malleorumque contusione extensum et coagitatum, nisi B utensili ejusdem materiæ dissipari non potuit. Ait itaque intra se: Angustiæ mihi sunt undique, et quid agam ignoro: intus regredi non valeo, evadere omnino nequeo: si autem hoc egero, id est si rejecto pondere lapidum in arcam reversus deprehensus fuero, mors mihi est: si autem non egero, sed sic foris permaneo, manus eorum non effugiam. Quid ergo agam? quod erit refugium meum? quæ redemptio mea? Heu! heu! quis me decepit ut hoc agerem, cum liber pro pretio transitorio discedere possem? Nunc vero si hic inventus fuero, flagris dirisque tormentis consumar; et ad ultimum, si supervixero, pondus suprataxatum talentorum solvam. Sancte Dei Gibriane, in hac necessitate famulo tuo succurre. Ecce jam noctis tenuatur umbra, diesque appropiat: et nunc moriar, nisi mihi, sancte Patrone, subvenias. Desperatorum consolator piissime infirmorum sublevator mitissime, consolare et subleva hanc meæ inopiæ anxietatem.

deque catena sua frangenda solicitus,

14 Hæc dixit, manusque in cœlum tetendit, omniaque cœlestium virtutum agmina pro ereptione sua interpellavit. Nec mora: omnipotens Dominus, ejus suspiriis motus, salvatorem et liberatorem, ipsum scilicet quem invocaverat, Sanctum Dei misit Gibrianum: nam cum forcipibus ferreis ei adfuit, C easque manui dexteræ ejus imposuit et abiit: quas ille fortiter constringens, ignorans quid esset, diligentius palpavit; et ut erant, forcipes esse veraciter persensit. Quanto tunc gestiverit gaudio, cujus hominis explicare poterit sermo? Arripiens igitur catenam, forcipes in eam intorsit; duritiamque ferri, quasi in plumbi naturam conversam, in momento dissipavit: deinde forcipes retinere cupiens, de manibus ejus elapsæ non comparuerunt. Liber autem factus, iter per quod exiret minime reperit. Sursum vero aspiciens, in fastigio domus pertusum intuitus est: sed scalam, per quam ad illud ascenderet, non habuit. Tandem super scrinium, in quo jacuerat, scandit: inde per ligna, quæ superjacuerant, ad trabes venit: de trabibus vero ad pertusum attingens, celeriter egressus, de pariete autem, altitudinem viginti pedum habente, prosiliens, nihil mali passus est: viribusque receptis, cum jam illucesceret, concito cursu iter arripiens, hora prima, catenam semper in collo portans, Remos pervenit: cumque ecclesiam S. Remigii intrasset, voce magna meritis B. Gibriani mirifice se liberatum protestatus est.

acceptis ad hoc a Sancta forcipibus,

erumpit per tectum domus.

15 Alter quidam e, Dictis nomine, de Monte S. Mariæ, contractus et ficus in poplite habens, plurimis diebus in ipsa ecclesia, languens usque ad D mortem, jacuerat: ipsa vero eadem die qua supradictus liberatus est, hora nona, a quodam sibi noto, causa infirmitatis abluendæ, quæ præ fœtore saniei scaturientis neminem sibi adstare permisit, a monasterio humeris portatus (non enim aliter movere se poterat) continuo elemento visibili deforis lotus et mundatus, gratia Dei invisibili interius visitari, et exterius curari et erigi meruit. Dum enim portitor suus reducere eum vellet, angustia nervorum extendentium constrictus, ait: Sine me, quia Deo propitio, absque tuo vel alterius adjutorio, ecclesiam intrabo. Tunc humi stratus, membra debilia et contracta extendit; ita ut, scissa carne poplitis, nervi et venæ apparerent: unde nimius sanguinis rivulus decurrens, nisi citius a circumstantibus constrictus ligamentis quibusdam fuisset, vitalem spiritum procul dubio ab eo expulisset. Nec mora: surrexit, omnisque infirmitatis immemor, ad ecclesiam cucurrit: et cum multa utriusque sexus turba, una secum Deum glorificante, ad feretrum S. Gibriani, gratias ei redditurus, venit.

A. TESTE OCULATO EX MSS.

Sanatur contractus sanie diffluens.

16 Junii, f

16 Sabbato autem quidam puer, Martinus nomine, filius cujusdam Joannæ de Contoo f, ab ipsa E matre sua adductus, multum languidus ecclesiam intravit: ab humero enim dextero deorsum debilis et impotens multis annis fuit. Cumque ambo orationem facerent, puer baculum matris suæ manu contracta, jamque divina virtute curata, accipiens, de terra levavit. Quod videns mater, ait. In nomine Domini, quid agis, fili? Nonne te contractum adduxi, et nunc sanum cerno? Ad quam ille, Surge, mater, quia altare adire volo, ut oblationem S. Gibriano offeram; quia ejus obtentu me sanum effectum per omnia sentio. Tunc ambo procedentes munera sua obtulerunt, seseque Sancto sub capitalitio duorum denariorum subdiderunt. Mater vero, cujus viscera et animam sanitas filii exhilaraverat, curationem pueri Monachis et populo indicavit, et ut Deo inde gratias redderent exoravit.

curatur dextero latere debilis:

17 Altera die (quæ Dominica habebatur quæ decima quinta post Pentecosten erat, duæ sorores curatæ sunt. Nomen uni Doda, et nomen alteri Getlandis, de Phalemagna g villa ante Dinantum oriundæ. Prior, natu major, medietatem corporis a nativitate emortuam habebat: secunda vero, uno anno inflata et contracta per omnia membra extiterat. Cumque tribus diebus totidemque noctibus ante S. F Gibrianum, orationi operam dantes, perseverassent; ipsa die tertia, hora nona, ambæ curatæ sunt. Pater autem earum cum matre, qui eas adduxerant, præ nimia paupertate ad altare accedere pertimescentes (non enim habebant quod offerre Deo et Sancto poterant) ad propria absque licentia redire disposuerunt. Quibus abeuntibus, quidam qui in ecclesia paulo ante puellas impotentes dimiserant, modo vero tam inopinata festinatione erectas viderunt, casu illis obviaverunt; quibus et dixerunt: Quid est quod tanto exultatis gaudio? Quid vobis accidit? declarate nobis: opera enim Dei enarrare officium est. Illi vero responderunt: Has duas puellas, filias nostras, diu contractas, S. Gibriano de longinqua regione adduximus, et ut eas solita vel clementia expiaret vel curaret, duobus diebus cum noctibus ante eum vigilantes, oravimus: hodie autem die tertia, hora nona, misericordes oculos suos ad nos reflexit; et, uti cernitis, has puellas erexit: sed et hoc custodibus sacri scrinii celavimus. Ad quos illi: Profecto male egistis, Deumque et Sanctos ejus offendistis, quod absque licentia elapsi estis: cum mundationem et curationem earum Sacerdotibus ostendere, et oblationes pro eis ad altare offerre debuissetis. Illi iterum responderunt, dicentes: Pauperes

g 17, duæ sorores paralyticæ et contractæ:

A. TESTE OCULATO EX MSS.

A peres sumus, aurum vero et argentum nobiscum non est, et ideo ad feretrum accedere vel alicui hoc indicare timuimus. Quibus dixerunt: Revertimini nobiscum velociter, et pro pretio laudes et grates Deo reddite; et dona ejus, gratis vobis collata, omnibus manifestare ne pigritemini, ut sciant cuncti quia non est personarum acceptor Dominus; sed omnis qui timet eum et facit justitiam, acceptus est illi. Tunc cum omni festinatione regressi, ut docti fuerant omnia perfecerunt.

18, Brachium emortuum,

18 Feria secunda quidam homo, Joannes de Barbona, occumbente sole illuc pervenit: septem enim [annis] brachium perdiderat, nec aliqua unquam potuit curari medicina. Quem quidam medicus languentem cernens, ait: si septuaginta solidos mihi donaveris, pristinæ sanitati membra tua restituam. Cui ille: Egenus sum et pauper, inquit; nec tanta habere, etiamsi omnia quæ mihi contingunt distribuerem, valerem: sed viginti solidos solvam, si mei curam habere volueris. Medicus autem protestatus est, se numquam manum impositurum, nisi memoratum pretium ex integro ei pro mercede tribueret. Homo vero in lacrymas prorumpens, ait: Revera
B nec tibi nec medio alicui in carne degenti aliquid pro hac curatione mea promissurus vel daturus sum; sed medico cœlesti, qui solo verbo restaurat universa, me committo; Sanctumque Gibrianum, ejus ministrum ejusque medicamina fidelibus quibusque ministrantem, devote requiram, qui nihil pretii sed innocentiæ puritatem requirit. Hæc dixit, iterque Remos ducens arripuit. Cumque ad vesperum, ut præmisimus, intrasset ecclesiam; et ante feretrum Sancti, caput et brachium sub altari habens, prolixe

ac manus fistulosa,

oraret; continuo membrum emortuum divinitus vivificatur et erigitur: ingentique voce clamare cœpit: Deus, Deus meus, quis brachium meum tam dure constrinxit? Sancte Dei Gibriane, sancte Dei Gibriane, nunc servo tuo succurre. Vix verbum compleverat, brachiumque ejus contractum restituitur, et gutta fistula quæ ei manum abstulerat exiccatur. Surgens autem a terra, Deo gratias et Sancto ejus laudes cernentibus omnibus sanus reddidit, et semetipsum sub capitalitio in servum pro pretio dedit.

h et paralyticus:

19 Alter quidam, Warinus nomine, de Maceriis *h*, paralysi percussus, cum multitudine suorum ante ostium monasterii omni tremens corpore apparuit: qui stare super pedes vel ire parumper [sine baculo] non potuit. Ait ergo cuidam fratri suo: Accersi ad me
C unum de Monachis, ecclesiam enim hanc indignus non intrabo, nisi prius tonsus et confessus de peccatis meis fuero: multa enim sunt, quibus præpeditus hac magna crucior infirmitate. Cujus voluntati frater ejus satisfaciens, Monachum adduxit: illoque confesso pœnitentiam ei congruam indixit, et sumpta manu ejus dextra in monasterium eum introduxit. Qui tota nocte orationi incumbens, mane facto baculo innixus, orationem facturus ad altare ire cœpit: sed eundo sanus effectus est.

i 21 tum cæcus se illuminatum testatur,

20 Feria quinta alter quidam Warinus de *i* Compendio ad Sanctum Dei venit, dicens: Gratias ago tibi, Deus, Patronoque meo S. Gibriano, quia cum cæcus essem, modo video. Ad quem [populus] circumstans ait: Dic nobis, frater, qualiter tibi hoc contigit, vel quot fuerunt dies obtenebrationis tuæ? Quibus ille respondit: Tribus annis oculorum meorum lumine orbatus sum: sed et in infirmitate ceterorum membrorum meorum constrictus, in dolore per tantorum temporum curricula vixi: sed nudius tertius, dum istius Sancti opera in nostris annuntiata sunt regionibus, cum vicinis meis, huc causa devotionis et orationis et remedii pergentibus, nvei; et aliquantis noctibus pernoctavi. Illi vero oratione peracta volentes redire, dixerunt: Revertere, frater, nobiscum: non enim amplius hic morari possumus: si enim Sanctus tui misereri voluisset, a primo die ingressionis tuæ proculdubio curatus fuisses. Quibus ego respondi: Vobiscum quidem ibo, sed veraciter corde credo, quod adhuc feretrum istud oculis meis videbo. Demum surgens cum illis perrexi, meque meo Patrono commendavi: nocte vero sequenti, cum membra sopori dedissem, et appropinquante die a somno excitus fuissem; aperiens ostium, per quoddam pertusum intuitus sum claritatem cœli et stellas; sociosque meos vocavi, dicens: Surgite, fratres, Dominus enim nobiscum est. Illi vero perterriti dixerunt, Quid vis? vel quid tibi contigit. Quibus ego, Vere felix et beatus est, qui spem suam ponit in Domino. Surgite ergo, surgite et videte quæ fecit mihi Dominus. Qui surgentes, illuminatum me invenerunt: manibusque in cœlum tensis, Dei magnalia laudaverunt: mane autem facto, si cum eis irem, quæsierunt. Respondi vero, me non comesturum nec bibiturum, donec curatoris mei feretrum oculis mihi restitutis cernerem, eique grates pro collato beneficio referrem: et ecce, ut promiseram, veni, et video, gratiasque E
Deo et S. Gibriano nec non glorioso reddo Remigio. Quod ut omnis plebs audivit, dedit laudem Deo.

postquam ab ecclesia fuisset coactus discedere.

23, curantur, triennio contracta,

21 Sabbato vero mulier quædam, Beatrix nomine, quæ contracta tribus annis langueràt, et jam tribus noctibus cum quodam puero suo vigilaverat, clamare cœpit, dicens: Eia, magne virtutum operator B. Gibriane, quod cœpisti in me famula tua perfice: de longinqua enim terra huc veniens, olim te adire desideraveram. Tu vero labori meo finem imponens, cordis mei faciem exterge, manumque tuæ pietatis extende, et sine sustentaculo ad feretrum tuum accedere mihi concede. His dictis surrexit, et ut deprecata fuerat incolumis ad pignus venerabile abjecto baculo properavit. Cum ea, etiam e latere venit quidam puer, nomine Alexander de *k* Virtutibus, qui uno oculo plurimis orbatus extiterat annis, paulo ante vero curatus, ait: Deus, qui omnia obtenebrata illuminas confractaque restauras, gratias ago tibi Sanctoque tuo et Patrono meo Gibriano, quod dum adhuc mane cæcus essem, modo video. Quantocius enim hanc ecclesiam intravi, me divina gratia tua præventum persensi: ideoque ejus me subjicio servituti, ut advocatum eum habeam hic et in vita perenni.

et puer cocles. k

F

ANNOTATA.

a *Versio Francica eam* Helvis *appellat.*

b *Eadem scribit*, de Wasigny.

c *Francice* Maugis.

d Pertusus *et* Pertusum (*nam utroque genere usurpatum hic lego vulgo* Pertuis, *ostiolum seu foramen significat, a* pertundendo.

e *In Francico* Dies: *et locus, unde natus*, Mons-nostræ-Dominæ.

f *Ibidem* Conrot, *et forte melius.*

g *Ibidem* Pha le grand: *est autem* Dinantum *seu* Dionantum *oppidum ad Mosam, in finibus Comitatus Namurcensis, leucis minimum 20 distans Remis.*

h Maceriæ, *vulgo* Mazieres, *supra Mosam, appendix quædam Ducatus Lotharingiæ.*

i Compendium, *Francis* Compeigne.

k *Ita etiam Francice vertitur* de Vertus, *quod est nomen vici.*

CAPUT

A

CAPUT III.

Miracula in fine Junii et initio Julii facta.

a Feria secunda, quæ *a* vigesima secunda dies post
b sanctam Pentecosten erat, quidam Lambertus de *b*
25 Junii, captivus, Sanctum invocans, Romangia, de captivitate meritis hujus Sancti ejectus est. Qui quadam die Verdunum petens, quibusdam obviavit militibus, qui manibus in eum injectis
c vinctum apud *c* Viennam, castellum super Blonam
d fluvium, in *d* Dulminiaco situm, direxerunt : ubi in domo subterranea induxerunt, compedibusque impeditum dimiserunt : ille vero qui eum ceperat, Thomas filius Walteri nuncupatur. Cumque sex diebus sic teneretur, multisque afficeretur injuriis;
solutis ultro compedibus, septimo demum die, invocato S. Gibriano, compedes de pedibus ejus ceciderunt; quas in manu accipiens surrexit; sed quid ageret, vel qualiter exire posset, ignoravit. Per gradus enim adscendebatur et descendebatur de loco, ubi inclusus erat; nec egredi nisi per mediam domum, in qua carnifices erant qui eum custodiebant, poterat : mulier etiam, ad custo-
B diendam viam introitus, posita erat, ut si quando eum se movere vel modicum quid mussitare audiret, crebro custodibus nuntiaret. Ille autem confisus in eo qui eum compedibus absolverat, ait intra se : Si ferrum istud, mutum, irrationabile, et insensibile, nutui divino, obtentu Domni mei et Patroni B. Gibriani, obediens fuit meque liberum dimisit; quanto magis homines rationales, quibus præceptum est obauditu auris obedire Domino, postquam me cœlitus liberatum clamabo, salvum me permittent? Putasne, qui me solvit, de manibus eorum eripere non possit? Ignoro ergo quid eventurum sit : sed in nomine Domini, S. Gibriano mediante, per medium eorum transibo. Hæc secum.

per medios custodes, 23 Erant autem servientes in media domo tres, cum aliis quibusdam sedentes, et nescio quid secum confabulantes. Tunc ille corroborato corde, compedes in manibus gestans, gradus ascendit; visisque cum magna fiducia clamare cœpit : Deus mihi adjutor est, non timebo quid faciat mihi homo. S. Gibriane, captivorum liberator magnifice, de manibus istorum me eripe, et opera tua incredulis manifesta. Quo audito, custodes velociter surgunt, jam jamque fugientem insequuntur : brachia quidem vel
C manus super eum extenderunt, et per capillos tenere putaverunt; sed nemo vel fimbriam vestimenti ejus tenere potuit. At ille transiens per medium illorum ibat : et cum ecclesiam quæ proxima domui erat intrare vellet, ad introitum, qui in loco obscuro inter duos parietes erat, timore insequentium percussus, minime pervenire potuit. Fugam itaque arripuit; et per semitam, quæ ad Burgum ducit, illis
frustra eum tenere conatos, et aliis plurimis insectantibus, currere cœpit. In monasterio vero erat quædam mulier, nomine Pontia, quæ sedulo psalmis et orationibus vacabat : quæ cum tumultum Sanctumque Gibrianum tam pie invocari audiret, ad ostium cucurrit; fugientemque ac vociferantem revocavit, dicens : Revertere, revertere : ecce ecclesia et ostium hic : potens est enim S. Gibrianus huc te reducere. Ille vero respiciens, nec timens ne si descenderet pejus illi in
evadit in ecclesiam, aliquo contingeret, spem suam in ductore suo ponens, via qua venerat revertitur : et quod mirum auditu est, cum omnes circumquaque essent, et iter angustum foret; a nemine læsus vel tactus, ad ecclesiam, iterum per medium illorum transiens, venit : in qua cum tribus diebus perstitisset, tandem liber dimissus, Salvatoris sui, ut præmisimus, domum expetiit, suosque illuc compedes in testimonium tulit.

24 Feria quinta quædam mulier de Fimmis *e*, D
nomine Lamberga *f*, curata est. Annuo enim infirmitatis dolore constricta amens effecta, vix a duobus teneri potuit : ad sæpe memoratum vero Sanctum adducta, cum ibidem plurimis diebus diligenter custodiretur; et de vino, in quo Brachium Sancti intingebatur, frequenter reficeretur; feria quinta, prout supradictum, mansuetissime custodes allocuta est. Tunc parentes ejus, qui ante tristes eam adduxerant, Deo et S. Gibriano cum ea munera offerentes, eamque curatori suo sub capitalitio dantes, hilares ad propria remearunt. Affuit etiam cum ea quidam Everardus *g* nomine, cujus pes in infantia sua igne succensus, ut ferebatur, infernali *h* fuerat; sed meritis beatæ Dei genitricis virginis Mariæ extinctus : tunc vero brachium cum manu ab humero deorsum infirmum et impotens habebat, cujus angustia constrictus somnum vigoremque corporis amiserat. Sed et sæpissime matrem suam vocabat dicens : Mater adjuva : Mater adjuva. Cumque illa sciscitaretur quid haberet, vel quid vellet, respondit: Scias proculdubio igne eo brachium meum inflammari et succendi, quo nudius tertius pes meus consumptus est : simili enim nunc dolore afficior, quo tunc in initio infirmitatis meæ torquebar. Ecclesiam itaque adeamus, ubi S. Gibrianus virtutibus plenus requiescit : forsitan et mei miserebitur. Cui acquiescens mulier necessaria præparavit, simulque Sanctorum limina petierunt. Evolutis autem quinque diebus, puer in terram, Sanctum clamans et ejulans, se prostravit; Indigni vernaculi tui, Pater sanctissime, preces suscipe, igneaque inimici in me jacula extingue : de longinqua enim regione tuam aggressus sum pietatem. Auxiliare pupillo; et miserrimæ matris meæ, famulæ tuæ, inopiam sublleva. Hæc et multa talia cum suspiriis puer crebro (iterans), in ipso loco ubi orabat, in momento curari meruit.

A teste oculato ex MSS.

e

f

28 Junii, menti restituitur amens,

g

h

et puer brachium igne sacro accensum dolens.

E

25 Quadam puella, Alberoidis *i* nomine, filia Hotwidis et Balduini, de villa quæ Quatuor-campis dicitur *k*, in Dulminiaco sita, quadam die in cunabulis a matre incaute derelicta sine custode; cunabulum casu a porcis, per domum escam quærentibus, inversum pariter cum puella gyratum est. Cumque per duarum horarum spatia prona jaceret, nec foret qui adjuvaret; ubertas lacrymarum decurrens oculos genasque cooperuit : et sanguis, de vitalibus per os et nares defluens, anhelitum obtrusit, sicque extincta vitalem exhalavit spiritum. Non multo post mater familia advenit, filiamque suam pronam in lectulo jacentem vidit. Tunc commota sunt omnia viscera ejus, seque erga eam non recte egisse, solam eam dimittens, recordata est. Festinans itaque cucurrit, rapidisque manibus velut amens cunabulum cum cadavere sustulit : intuita autem vultum ejus sanguine coopertum, oculos reflexos, visum nigrum, dentes serratos, collum rigidum, humi consternitur, pugnisque pectus suum contundens, dixit : Heu me, omnium puerperarum miserrima! quis juventutis meæ extinxit lucernam! Certe si me præsente armata manus hostium te jugulare, vel bestiarum ferocitas dilacerare, aut vorax flamma ustulare vellet, procul dubio inter te et mortem essem mediatrix : nunc autem mortis et sanguinis tui rea sum, eroque peccatrix in omni tempore.

i

k

Infans in cunis suffocata,

F

cum summo matris

26 Nuntiantur interim hæc patri, in agro laboranti; et ut ad exequias filiæ suæ extinctæ accele-
ret, mandatur. Quod ut homo audivit, diriguit primum : deinde ad nuntium conversus, ait : Quis te huc misit, et tam delira verba proferre indixit, et vere ridicula? quia cum filiam meam paulo ante sanam reliquerim, tam celeriter extinctam enuntias.

ac patris dolore,

Et

A Et quomodo, inquit, et quali morte? Cui cum rem per ordinem exposuisset, relictis homo quæ habebat præ manibus, cursu velocissimo, ex intimo cordis suspiria trahens, domum petit : cumque adhuc longe esset, erigens aures audivit sonitum gemituum, planctum lacrymarum, tumultumque vocum funestarum. Quem uxor sua venientem conspiciens, cadaver filiæ suæ inter brachia sumpsit, sicque ei in obviam cum familia processit, et ait : Domine, si hodie more solito filiam custodivissem, mortuam eam non reperisses : sed eam accipe, et dum licet deosculare, quia terræ corpus oportet commendare. Tunc ille præ dolore toto tremens corpore : Bonam, inquit, te custodem domus reliqui. Quis inimicus te decepit, ut innocentem, impotentem, unicam nostram, solam relinqueres? certe sanguinis ejus rea es; quia, cum eam providentiæ tuæ aliis intentus commendassem, stolide neglexisti. Deducant ergo oculi mei lacrymas per diem et noctem, et non deficiant, eo quod filia mea sit extincta.

A TESTE OCULATO

27 Erant ibidem quidam homines S. Petri Remensis, ad opus ecclesiæ ipsius Sancti ligna cædentes : ut autem viderunt concursum populorum, voceque plangentium audierunt, rem scire cupientes, simul et ipsi ad spectaculum venerunt : et videntes puellam mortuam, et patrem matremque flentes, dixerunt : Cur tam inconsolabiliter lugetis? an æstimatis, quod alta suspiria, sive crebri gemitus vitam illi valeant restaurare? Nonne vobis sæpe insignia virtutum Beatorum Remigii atque Gibriani prædicavimus? Nunc igitur tota virtute, totis visceribus illorum solitam clementiam precibus pulsate, quatenus pedibus æterni judicis advoluti, vitam filiæ vestræ suis meritis restituant. Tunc illi conversi ad Dominum dixerunt : Domine Deus, qui profunda cordium scrutaris, et vocas ea quæ non sunt tamquam ea quæ sunt, precibus nostris aurem tuæ pietatis accommoda, et animam quam tulisti in hoc corpusculo redde. Ne respicias quæsumus ad peccata nostra, innumerabilia enim sunt, sed miserere et infortunio nostro compatere, misericors et miserator Domine. O Confessores Dei altissimi, qui quasi lucernæ candelabris impositæ omnem jubare virtutum vestrarum irradiatis terram, et pro libitu vestro ligatis et solvitis, oculos misericordiæ ad nos convertite, et a peccatorum vinculis absolutos, postulationi nostræ aures pietatis vestræ accommodate. O Remigi, lux Francorum, tuorum audi voces famulorum, audi fletus, solve gemitus, pœnalia remove; et ad te suspirantibus, supplices obsecramus, condescende.

et lignatorum Remensium suggestione, B *invocatis SS. Remigio et Gibriano,* C

28 O Gibriane, mundi lampas et margarita præfulgida, miraculis coruscans, ad quem specialiter dirigitur oratio; aperi thesaurum exauditionis tuæ, et restitue in hoc cadavere sobolis nostræ spiritum vivificationis (scimus enim et revera credimus, quod potens es hoc a Domino impetrare) et ut mitissimus pater supplicantibus tibi voluntarie effectum præstare non dedigneris. Nonne tu idem ipse es qui opaca carcerum claustra rimaris, captivisque ejectis exquisitam astutiam carnificum eludis? Quæ enim civitas, quis vicus, aut quod castellum, vel quæ loca circum adjacentis regionis sunt, quæ tuam non sunt experta paternitatem? Nobis etiam precamur, qui in obscuris nemorosisque latitamus recessibus, tuam ne dedigneris exhibere præsentiam. Quod si impetrare meruerimus, tuam et ipsius beneficii cooperatoris Sancti scilicet Remigii domum cum illa adibimus, et dominio vestro sub capitalitio nos quamdiu vixerimus subjugabimus. Hæc illis orantibus et præ dolore continuis fletibus semetipsos pene absorbentibus, servus Dei Gibrianus pie misertus eorum qui clamitabant, O nostram, o redde filiam; puella in momento videntibus, omnibus qui aderant, revixit; et ut solita erat, ubera deposcens, matri adjociabatur. Tunc omnes una voce Deum magnificabant, et copiosiæ caritatis opera sanctissimi Confessoris Gibriani multipliciter laudaverunt. Parentes vero viatico parato, uti voverant, cum filia iter arripiunt, et ad Remensem metropolim celeriter perveniunt. Ad ecclesiam autem S. Remigii venientes, et ante S. Gibrianum satis devote orantes, oblatione data votoque soluto, omnibus quæ eis acciderant narraverunt; et benedictione sumpta, hilares ad propria remearunt.

D *reviviscit.*

29 Dominica subsequenti duæ feminæ curatæ sunt : nomen uni Manesindis, et nomen alteri Amelina. [Una] de Salice S. Remigii *l* orta, ad ecclesiam ejusdem Sancti ducta, in eadem ante S. Gibrianum ab hominibus et feminis, plurimis diebus, stricte custodita, multisque verberibus (eo quod coerceri non poterat) injuriata, tandem die septima, quæ Dominica habebatur, ope cœlica sensum recepit. Altera vero de villa, quæ S. Augustini ante S. Margaritam dicitur, orta, ad S. Gibrianum similiter sine sensu adducta, in via veniendo curata est.

1 Julii, curantur amentes duæ: *l*

30 Altera mulier de Verneyo, habebat filiam, Hodiernam nomine, quæ tribus annis claritate oculorum amissa, multorum Sanctorum loca illuminari cupiens peragravit : ad ultimum vero ad istum Patronum nostrum venit, et aliquanto tempore multis vigiliis corpus suum afficiens, cum matre ante eum orans permansit, sed visum minime recepit : postea tædio affecta, ad domum redire disposuit. Cumque ambæ domum venissent, ingressa est ad eas una de vicinis earum, et gratulans matri puellæ, ait; En venio ad te, ut congratuler tibi, quod annuntiatum est nobis filiam tuam lumen recepisse. Cui illa respondit : Revera multis diebus coram Sancto steti : sed peccatis meis præpedientibus exaudiri non merui; nunc autem reversa, quid agere debeam, ignoro. Ad quam illa : O infelicissima mulierum et modicæ fidei, quare dubitasti? Utique si pure confessa fuisses, et fidem habens non dubitasses, filia tua illuminari meruisset. Consiliis ergo meis acquiesce : et in Dei misericordia confidens, armis spiritualibus ornata, ad Patronum desolatorum revertere; et ne pedem ab ecclesia ejus retrahas, donec desiderium tuum adimpleat. Tentare enim et probare quærentes se vult, ut sciat utrum perseverantes, Deum veraciter quærant et diligant. His auditis mulier, salutis avida, nihil moræ patiens, surrexit, et cum filia iterum Remos accessit. Tunc prostravit se ante Sanctum Dei dicens; Certe, Patrone piissime, hinc non recedam, donec ancillæ tuæ, filiæ meæ subvenias. Cujus precibus dilectus Dei commotus, transacto trium dierum spatio, secunda feria, post suprameoratas, puellam amissæ restituit sanitati.

illuminatur triennio cæca: E F

31 De Plerneyo *m* quidam puer, Rogerus nomine, filius Aleidis et Rodulphi, contractus a renibus deorsum longo tempore fuit : qui a parentibus Remos ductus, S. Gibriano eum repræsentaverunt, dicentes: S. Gibriane, iste semper tuus erit servus, membra debilia ei restaura. Talia et his similia Sancto crebro promiserunt, et orationibus pro curatione sobolis, misericordem ejus largitionem interpellarunt, sed exauditi occulta Dei dispositione non sunt : evolutis vero octo diebus, ad propria reversi sunt. Tunc Sanctus Dei, volens potestatem curationum, a longo et prope a Deo sibi concessam, propalare, jam revertentes præcessit, desperatosque exhilaravit. Nam introeuntibus prope domum, puerοque de vehiculo deposito, nondum bene eum humi collocaverant; et ecce membra ejus ægrota, omni humore carnali exhausto, excepto quod cutis tenui tegmine ossa

m *sanatur puer contractus;*

A ossa arida cooperiebantur, inopinata celeritate robore antiquo cœlitus recepto, redintegrata et erecta sunt. Tunc rursum parentes sine mora Remos remearunt, et hommagium Sancto facientes, votumque solventes, ipsa die læti recesserunt.

o 32 ... *o* Enumerandi igitur sunt, ut fons virtutum et antidotum prædicetur, medici. Quidam Clericus, Robertus nomine, de Vindriaco castello in Anglia sito, Catalanis discendi causa morabatur: labore autem vigiliarum et studii infirmatus, a morbo, qui Cancer dicitur, in inguine percussus est: qui carnem coxæ ejus perforans, pertusum grandem fecit; qui inter carnem et ossa descendens, infectione sua ipsam coxam in modum columnæ turgidavit. Cumque multa medicaminum genera apposuisset, nec curari potuisset; et jam jamque virus pestiferum penetratis vitalibus spiritum salutis exire compelleret; necessitate constrictus, auxilium S. Gibriani, quoniam multa de eo loqui audiverat, invocare compulsus est. Ait enim intra se, dicens: O mi Pater sanctissime, hominum secularium, more brutorum viventium, precibus et invocationibus semper præsto es: mei quoque, utriusque Testamenti notitiam habentis, et Tibi tuisque consimilibus laudes crebro B persolventis, precor ut miserearis. His dictis filum *n* accepit, et in gyrum coxam suam mensuratus est *n*, votumque vovit et ait: Ad mensuram istius fili, si me respexeris, candelam faciam, et ecclesiam tuam cum omni devotione requiram. Mirum in modum ipsa die omnis morbus dissipatus est; vigorque naturalis per omnia membra rediens, virus lividum expulit. Post modicum vero tempus, carne et viribus recuperatis, surrexit; et, ut promiserat, sumptis pro testimonio quam plurimis sodalibus, ad istum communem Patronum nostrum, B. Gibrianum, quantocius properavit: gratesque Deo et Sanctis ejus, videntibus illis qui aderant, persolvit.

et Clericus Anglus Catalaunis, coxam cancro exesam habens

33 Non sit tædio audire, quomodo per dum est ædificatio sanctarum Scripturarum, quod Christus gratis supplicibus suis largitur, ubi virtus declaratur et miraculorum numerus augetur. Juvenis quidam, *p* Rainerus nomine, de *p* Mosomo, die quadam equum ascendit, et cum sociis suis ludis equestribus, quibus illud genus hominum implicari solet, se miscuit. Cumque equum effrænatum calcaribus fortiter urgeret, verberum plagis angustiatus simul et tumultu vociferantium perterritus sonipes per devia currere C cœpit, nec retineri ullo modo potuit. Cursu itaque velocissimo impetum faciens, sepi cuidam appropinquavit: quam transilire volens, offensis pedibus per medium cecidit; juvenemque dejectum, inter duos stipites per pedes hærentem, dimisit; ubi capite in terram fixo, brachioque juxta humerum fracto, crepuit medius. Concurrente autem multitudine juvenum, de terra eum sustulerunt, et sanguinem per os et nares decurrentem, et sine spiritu (ut postea fatebantur) invenerunt. Tunc omnes una voce clamabant, dicentes: Omnium necessitatum inspector piissime, Confessor Dei Gibriane, huic famulo tuo, qui nuper de tua devotus reversus domo, præclara virtutum tuarum enarravit opera, nunc subveni, istaque nomen tuum in patria declara. Quo dicto, juvenis, nutu divino atque interventu B. Gibriani, quasi somno excitus, spiritu et robore virium recepto, nihil doloris sentiens, excepto quod brachium habebat fractum, ait: O juvenes et socii mei amantissimi, audite. Vere, equo currente, Sanctum Dei semper in mente habui; et dum caderem, visus est mihi adstare manumque supponere. Nunc igitur vitæ restitutus, gratias Deo ipsique Curatori meo ago: brachium vero fractum si mihi restituerit, ocius eum requiram, ejusque dominatui sub capitalitio me subdam. Sex autem diebus aliquantulum dolore brachii afflictus, cum nec medicorum eum D industria curare valeret; sanctus Confessor, opus inceptum consummare volens, confractum ei membrum septima die restituit. Tunc cum omni festinatione surrexit; et Sanctum, ut voverat, cum suis Feria quarta, gratias acturus petiit.

Juvenis excussus ab equo, et fracto brachio extinctus, resuscitatur, brachio solidato a Julia

A TESTE OCULATO EX MSS

ANNOTATA.

a *In Francico perperam scriptum erat*, decimanona; *quod deinde, superne scripto numero* XXII, *correctum.*

b *Ibidem* Roumains.

c *In Francico,* Vienna super Axonam: *est autem octo leucis a Virduno in confinibus Lotharingiæ, duplex* Vienna; *altera*, Vienne la ville; *altera*, Vienne le chasteau; *utraque super rivulos, hinc et inde Axonæ influentes, quorum alter hic vocatur* Blona.

d *Omittitur hoc in versione Francica; ceterum eodem in tractu reperio oppidum* Cernay en Dormois *cognominatum, quod indicat ibi esse territorium* Dulmiaciacum, *vulgari* Dormois *correspondens.*

e *Nunc* Fismes *scribitur, oppidum ad Vidulam, infra Remos spatio* 6 *vel* 7 *leucarum, in Francico simpliciter, uti pronuntiatur, sic et scribitur* Fimes. E

f *Ibidem* Lauberga *vocatur.*

g *Francice* Erars.

h *De hoc igne ejusque variis appellationibus vide Januarium nostrum, ubi de S. Antonio, contra hunc morbum Patrono notissimo.*

i *In Francico vocatur* Helvis, *et mater ejus* Havy.

k *Iterum hoc omittitur in Francico, nec tabulæ locum exhibent, qui* Quatre Champs *appelletur.*

l *Francice* Sin Saint-Remy.

m *Ibidem* Plergny.

n *Nihil usitatius Anglis, eo tempore, Sanctum aliquem invocantibus fuisse, quam hujusmodi votivas mensurationes, docebunt miracula S. Thomæ Herefordiensis in Processibus danda 2 Octobris: hic autem ejus ritus formam habes clarissime explicatam; sicuti supra lib. 2 cap. 2 in fine ritum exercendi judicium per aquam.*

o *Videtur aliquid deesse initio hujus periodi.*

p Mosomum, *vulgo* Mouson, *oppidum supra Mosam in finibus Lotharingiæ, inter Sedanum et Stenacum,* 17 *circiter leucis distans Remis.*

CAPUT IV.

Reliqua mensium Julii atque Augusti miracula. F

Sabbato vero tres curati sunt. Primus erat quidam nomine Gerardus, de Sparnaco *a*, qui ita capite, *a* oculis, et totius infirmitate hydropis tensus erat visceribus, ut veluti in vasculi vinarii similitudinem totus venter esset, et intrinsecus infecta cutis penetratis vitalibus velut vitrum resplenderet; qui ab omni amico seu parente derelictus, et a medicis desperatus, ad B. Gibrianum novissimum confugit remedium. Qui postquam liquorem vini, in quo Brachium Sancti tinctum fuerat, visceribus suis infudit; continuo pestifer liquor hydropis, per omnia membra fusus, divini saporis unctione consumptus et exsiccatus est. Mirabantur omnes qui eum paulo ante viderant, laxata cute humorem non distillare, nec languorem intus remansisse: verumtamen Dei laudabant magnalia, Sanctique Gibriani præconati sunt merita, per quem Christus talia præstat beneficia.

Idem, sanatus hydropicus

35 Item quædam vetula, Alcidis nomine, de Rumeneyo in Therasca nata, tribus annis contracta et a renibus deorsum impotens, a mercatoribus precibus obtinuit, ut curru impositam Remos (quoniam illud

contracta una

A. TESTE OCULATO EX MSS.

A illuc ire habebant) eam veherent : quo pervenientes ante fores S. Remigii eam deposuerunt, et ad exercenda negotia sua redierunt. Tunc ab introeuntibus et exeuntibus intro lata, et in angulo quodam collocata, multo tempore præ dolore ejulans et clamans jacuit. Custodes autem monasterii, videntes eam inhoneste se habere, foras illam ejecerunt. Sed despecta ab homine, respecta est a Deo omnium creatore : nam paucis diebus ante ostium pulvere involuta jacens, ipsa die qua prædictus curatus est, erecta est; et recto vestigio ad feretrum S. Gibriani, Deum et ipsum Sanctum laudans voce magna, accessit.

b alteraque erigitur:

36 Tertia fuit quædam puella, Odelina nomine, filia Rangendis, de Verduno *b*, quæ uno anno omnibus membris contracta langnerat. Quam mater cum familia ad S. Gibrianum delatam, ante ipsius Sancti altare deposuerunt, dicentes : Sancte Dei Gibriane, istam in ancillam tibi damus, tantummodo membra ejus dissoluta consolida : verumtamen eam hinc non deferemus; quia hic morietur, nisi misericordiam consecuta, pedibus propriis hinc redire possit nobiscum. Tunc Sanctus, bonæ et innocenti B voluntati eorum compatiens, quæ postulaverant pie concessit : nam, veluti si ipse visibilis adstaret, manumque apponeret, puella in momento sana effecta est.

c liberatur energumenus,

37 Post hanc quædam mulier de *c* Ponte-bari, villa S. Remigii, cum multitudine suorum, ante S. Gibrianum apparuit, qui unum de filiis suis, nomine Walonem, plenum dæmonio illuc adduxerant. Qui juvenis dum quadam nocte, cum fratre suo tempore messis, in quodam horreo dormiret, media nocte dæmones ei in somnis apparuerunt, dicentes : Surge, age : surge, sequere nos. Qui a somno excitus, jam arreptus, ut erat nudus, velociter cucurrit ad ostium; et voce furibunda fratrem suum vocavit dicens : Frater, accelera et adjuva, quia vinctum me ducere volunt. Cujus voce expergefactus ejus germanus, currens advenit; manibusque injectis tenuit eum, et ait : In nomine Domini, frater mi, quid tibi contigit? muni te signo salutis, ne forte ab inimico decipiaris. Ille vero de manibus ejus elapsus, fugam arripuit; et tota nocte, velut equus infrænis, per prata, per segetes, per montes et valles cucurrit. Propinqui vero ejus equis ascensis hinc et inde eum insecuti sunt; sed reperire minime nocte illa potuerunt : mane autem facto in C quadam valle repertus est; vixque a quatuor hominibus tentus et constrictus vinculis, reductus est. Loquelam omnino amiserat, torvisque oculis omnes sibi appropinquantes minabatur. Cumque tribus diebus sine cibo et potu mansisset, quarto demum die Remos adducere eum disposuerunt. Per manus autem illum tenentes, modo trahendo, modo portando, ad ecclesiam S. Remigii pervenerunt. Cumque ante Sanctum adductus fuisset, vix a nobis omnibus collum ejus ad hoc flecti potuit, ut Brachium ipsius Sancti deoscularetur. Custos autem feretri cultello ei dentes aperuit, vinumque benedictum ori ejus infudit : deinde multis verberibus afflictus, Deum Sanctumque Gibrianum invocare compulsus est, sumensque cibum confortatus, sicque divina præveniente gratia Sanctoque Gibriano intercedente, iniquus prædo vas possessum dimisit, Christique famulus sabbato post supra memoratum curatus est.

ægre Remos adductus.

d Curatur brachio contracta:

38 Mane quædam femina, Gertrudis nomine, de Vi-castello *d* super Axonam fluvium orta, ante feretrum Sancti cum ceteris affuit, brachiumque suum extendens in altum, clara voce dixit : Gratias ago Deo Patronoque meo S. Gibriano, qui mei peccatricis famulæ suæ preces dignatus est exaudire. Interrogata autem a populo, quid haberet; ait : D Cum longo tempore brachium hoc contractum manumque aridam habuerim, nec aliquid operari valens, egena et pauper extiterim; nunc de omnibus his sanctus Dei Confessor Gibrianus me eripuit : nam ipsa eadem hora, qua me huc ituram vovi, auxilio ejus me præventam sensi. Tunc jurejurando pollicita sum, quod corpori meo nihil requiei concederem, donec hujus Patroni mei feretrum viderem. Surgens itaque iter arripui, et eundo sanitatem recepi. Quod circumstantes audientes, voce hymnidica eximii medici præconati sunt mira.

e et alia, toto corpore gibbosa,

39 Prætermittentes igitur multa, aliqua strictim, ne omnino actus Sanctorum oblivioni tradantur, perstringamus. Quædam puella de Barsineyo *e*, Ansildis nomine, cujus pater Fulbertus dicebatur, quatuor annis gibbosa et contracta fuit. Præteriens autem quidam mendicus per eamdem villam, qui de Remensi civitate venerat, civibus illis clara voce virtutes et miracula, quæ in ecclesia S. Remigii per B. Gibrianum fiebant, quæ etiam oculis suis viderat, indicabat. Quod puella supramemorata audiens, ait patri suo : Ecce, pater carissime, ecce nunc tempus acceptabile rumorque salutis : precor ergo E ne confundas faciem filiæ tuæ; sed omni occasione seclusa, Remos me ducito : quia, suffragantibus meritis B. Gibriani, me procul dubio curandam credo. Pater vero respondit : Filia mi, scis quod tempus messis sit, in quo vitæ meæ temporalis omnis sustentatio pendet; nec viaticum tam diutinæ peregrinationis habemus, præsertim cum infirmitas tua gravis sit; ne si forte deficiens in via ægrotaveris, causa tui, quod omnino inopiæ nostræ non expedit, plus quam oportet tardemur. Cui illa : Nequaquam pater, sed ad memoriam Sanctorum me ducito, ibique dimissam [relinquens] properanter revertere, et necessaria tibi perquire; quia aut curata cœlitus tecum revertar, aut ægrotans et misericordiam Dei expectans, ibidem usque ad mortem morabor. Tunc pater, pia super filia sua gestans viscera, non destituit : sed, Fiat voluntas tua, intulit. Puella vero, sumpta pera et baculo, surrexit : et patre præcedente, pectus genibus quasi glutinatum habens, prout poterat incedebat. Die vero vergente ad vesperum, ait ad eam pater suus; Nonne prædixi tibi, tanti itineris laborem te non pati vel perficere posse? Illa autem non respondit verbum, sed tacito corde et cum lacrymis, Deum et S. Gibrianum, ut ejus F misererentur, exorabat. Media autem nocte in excessu mentis posita, visum est ei, se in ecclesia S. Remigii ante altare B. Gibriani stare, Brachiumque illius circa feretrum huc illucque discurrere. Nec mora : evigilans, ab omni ægritudine se curatam sensit, patremque suum vocavit dicens : Surge, pater, surge : eamus : quantum enim vis itineris tecum pergam : quia in nomine Domini pristinæ sospitati membra mea restituta sunt, gibbique ante et retro pene dissipati cernuntur. Tunc pater, incredibili gestiens tripudio, sine dilatione surrexit : cernensque illam erectam, præ nimia exultatione in lacrymas prorumpens, gratias Deo reddidit. Dans ergo illi manum, iter cœptum celeriter perrexerunt, et die tertia Remos sine ulla offensione pervenerunt. Intrantes autem ecclesiam S. Remigii, se in orationem ante B. Gibrianum prostraverunt; et voto soluto, omnibus eventus suos edixerunt.

post nocturnam visionem in itinere erigitur.

f 13 Julii sanatur surdus, cæcus et mutus.

40 Feria sexta quidam puer, Erhaldus *f* nomine, filius Acelini et Thecelinæ, de Marolio, ab ipsis parentibus suis ad Sanctum Dei allatus est : qui acri languore impeditus, surdus, cæcus, simul et mutus effectus, sex hebdomadibus causa luctus sui extitit. Cumque S. Gibriano vovissent, ut si eum solita pietate sua respiceret, et officia ei membrorum redderet.

A deret, quantocius celebrem ejus domum adirent, et in servum quamdiu viveret sanatum ei darent; continuo aures ejus et oculi aperti sunt, linguaque constricta in laudem soluta est. Hæc ab ipso puero narrata, et a parentibus testificata audivimus; et ad laudem Dei honoremque dilecti Confessoris sui, huic libro annotare studuimus.

15, quidam profitetur se a sacro igne curatum:

g

41 Die vero septuagesima prima post sanctam Pentecosten, quæ Dominica erat, de Buscensi Abbatia, homo nomine *g* Ansellus, orationem cum oblatione pro beneficio sibi cœlitus collato facturus, ad Sanctum venit Gibrianum: qui post multarum lacrymarum effusionem, adhuc madidas habens genas, Monacho sanctas Reliquias observanti ait: Domine mi, est hoc altare S. Gibriani, et hoc feretrum in quo ejus sanctissima ossa sunt recondita? Quo respondente ita se rem habere, adjecit. Accede, Domine mi, huc: est enim aliquid secreti quod tuæ indoli fari debeam. Cui Monachus appropians, talibus homo exorsus est verbis: Accidit nudius tertius, ut occulta Dei providentia pessima infirmitate percuterer: nam manus mea igne, ut ferebatur, gehennali, uti vestigia adhuc indicant, succensa, refectionem cibi, B potus atque soporis, corpori meo quindecim diebus subtraxit. Cumque ejulatu magno, die ac nocte irremediabiliter flerem, ab amicis et agnatis taliter admonitus sum: Fac votum S. Gibriano, quod, si te visitaverit et curaverit, laudes Deo et ipsi redditurus, sine mora domum ipsius adibis. Quod cum vovissem, continuo omnis dolor a me aufugit, manusque mea extincta est. Tunc innuente Monacho, coram omnibus qui aderant, manum suam [sanam], sed adhuc ab igne denigratam ostendit: et ut una secum Deum et Sanctum laudibus magnificarent, monuit.

alius crus fistulosum sibi sanatum,

42 Affuit etiam cum eo quidam puer de Vernolio, Joffredus nomine: qui quam plurimis noctibus ante S. Gibrianum cum aliis ægrotis vigilaverat. Hic permaxima foramina guttæ fistulæ in genu habebat, quæ humorem cruris exiccaverant, et venas nervosque retraxerant, ita ut talum coxæ impactum haberet. Die vero præcedente illam qua supramemoratus advenerat, divina gratia et meritis S. Gibriani, pupillo suo compatientis, foramina clausa sunt, pruritusque scaturiens disparuit. Tunc membrum diu exsiccatum humore naturali vegetatur, et nervi cum venis ad statum pristinum invisibili me- C dicamine reducuntur: omni tamen nocte dolore extensionis tormentatus, mane cum præfato sanus ad altare accessit.

h

16 Julii, sistit se liberatus hydrope,

46 Feria quarta alter, Hugo nomine, de Anderwerpia, *h* adveniens, sub capitalitio duorum denariorum se Sancto subdidit, cunctisque adstantibus audientibus, ait: Heu! heu! Quid Deo Sanctoque Gibriano Patrono meo, cum inops et pauper sim, retribuam pro omnibus quæ retribuit mihi? Scio quia argentum et aurum, quæ nobis conspicua sunt, illis pro minimo sunt: tamen quod habui, meipsum scilicet, illis in servum dedi. Interrogatus autem qua de causa hoc egisset; respondit: Uno anno et amplius hydropico morbo infectus ægrotavi, nec unquam alicujus antidoti remedio curari potui. Quamcitius hunc Sanctum invocavi, et Reliquias ejus me petiturum spopondi, fibris laxatis pestem concretam exta turgida, per poros in modum sudoris, emiserunt; ceteraque membra, diutino languore infiniciata, divini medicaminis emplastro, incolumitati antiquæ restituta sunt; et, ut cernitis, gracilior et sanior, quam unquam fui, appareo. Quo viso, omnes benedicebant Dominum, qui potestatem talem præstat diligentibus se.

i

47 Supervenit itaque dies festus *i* S. Bartholomæi, quæ octogesima tertia post Pentecosten erat, in qua quidam Albricus nomine, de *k* Nivella ortus, D non minimam a D ʒ per S. Gibrianum adeptus est gratiam. Nam *l* Suamum veniens messis tempore, causa lucrandi, ibidem aliquamdiu moratus est: quadam vero die sub acervo segetum meridiatus, renum passione percussus est. Cumque sex diebus totidemque noctibus somni refocillatio ab eo fugeret, et modo crura extendendo, modo retrahendo, terribiles voces præ angustia nervorum arescentium crebro emitteret; jamjamque manifeste ostenderetur, revera, nisi divina pietas subveniat, cito eum contractum futurum; subsidium sanctissimi Confessoris Christi compulsus est invocare. Ait itaque hospiti suo: Domine mi, per Deum et ipsum Sanctum miracula operantem te obtestor, ut causa fraternæ dilectionis crastino mecum venias: Remos enim iturus sum, ubi me credo per merita Sanctorum posse salvari. Cui ille subridens respondit: Vere causa orationis ad S. Gibrianum ire disposui; sed tu quomodo illuc pergere existimas, qui nec uno momento super pedes tuos stare vales? Præcede, inquit ille, et sequar te: aut enim reptando, aut quomodocumque eundo ejus venerabiles Reliquias visitabo. Hæc dixit, et mane facto surgens iter arripuit. Sed cum tota die laborasset, vix dimidium milliarium ad vesperum E peregerat. Cui iterum hospes suus ait: Nonne prædixi tibi, quoniam me sequi non valeres? Sustine ergo et permitte me ut peregrinationis meæ iter peragam; et postquam rediero, ad locum tuum te reducam: potens est enim Deus ubique sua tibi præstare beneficia. Ille vero ingemiscens, Si ita, inquit, necesse est, faciam quod hortaris.

A. TESTE OCULATO EX MSS.

k

l

24 Augusti, pedibus fere contractis ita debilis,

ut toto die vix potuerit mediam leucam progredi,

48 Intempestæ autem [noctis] hora idem Albricus, mœrore pariter et hesternæ continuæ reptationis fatigatione membris dissolutus, sopore oppressus est. Tunc visum est sibi per somnium, haud procul a se fluvium nimiæ profunditatis manare, in cujus medium dimissus collo tenus, super articulos pedum stetit. Cumque mergi cœpisset, clamavit: Sancte Dei Gibriane, dexteram tuæ sanctitatis extende, et de profundo lacu peregrinum tuum ejice. Vix orationem finierat, et extemplo ei Sanctus affuit, dicens: O modicæ fidei, quare dubitasti? En adsum, quid vocasti me? Et extendens manum apprehendit eum, humerisque impositum ad littus illum transvexit, et (ut ei videbatur) super nivem candidissimam universique pulveris pigmentarii odoramenta habentem posuit, sicque disparuit. Cumque in eadem diutissi- F me volutaretur, et quasi pretiosissimis unguentis humectaretur, expergefactus a somno resedit; et circumspiciens, ad littus se super nivem esse, Sanctumque Gibrianum adesse putavit: mane vero surgens, hospitem suum excitavit, dicens: Accelera, Domine mi, et surge: quia antequam recedas, habeo tibi occulti aliquid manifestare. Et in eadem hora exposuit ei omnia quæ in somnis viderat: et adjecit: Cumque hæc somniassem et evigilassem, persensi me, omni elisione sopita, restaurationem membrorum meorum recepisse. En habes comitem paratum itineris, cui sero denegasti sustentamentum infirmitatis. Vere Deus neminem abjicit, cum Dominus sit omnium: sed in veritate eum invocantibus misericors propitiusque apparet. Quod ille audiens, de lecto velociter prosilivit, probaturus et oculis videre cupiens quæ ab ore illius audiverat. Cumque certissimum fore comperisset, præ gaudio lacrymas effundens, collum ejus amplexatus est, et deosculatus est eum, dicens: Ignosce, mi frater, ignosce, quod peccavi in te; et ne Sanctus Dei, quem petituri sumus, mihi irascatur, precibus tuis obtine: gratanter enim tecum pergam, et quidquid in hac peregrinatione expenderis libenti animo solvam. His dictis, datis sibi invicem manibus, perrexerunt; et hora

a Sancto eidem apparente sanatur:

et cum suo duce expeditus venit ad gratias agendas.

tertia

A. TESTE OCULATO EX MSS.

A tertia ecclesiam S. Remigii, quæ quinque milliaribus aberat, ingressi sunt. Cumque oratione completa ante S. Gibrianum, surrexissent; ad feretrum appropinquantes, votum dederunt. Hic autem qui sanus factus fuerat, somnium suum et curationem omnibus adstantibus exposuit : sicque, soluta laude, cum hospite suo hilaris remeavit.

Puer, lixivio bulliente perfusus,

49 Sicut pigrum non fuit fidelibus quibusque beneficia, a Confessore sanctissimo sæpius collata, in medium proferre ; ita inertiæ nostræ imputaretur, si ea ad admonitionem et ædificationem posterorum memoriæ non commendassemus, quæ non solum narrata audivimus, sed et oculis nostris fieri videre meruimus. Puer quidam quinquennis, qui Jofridus dicebatur, de Marolio, filius Ermentrudis et Jocelini, quadam die, cum suis coætaneis in domo matris suæ ad prunas sedens, ludebat in cinere : erat autem super [ignem] caldarium pendens, lescivia plenum et bulliens, ad supellectilem domus abluendam. Accedens vero puella, quæ solicita erat circa frequens ministerium, cum vase ligneo hausit in lebete : volentique super ipsas res fundere, calor elementorum digitos quibus vas sustentabatur nimis calefecit, et e manibus ejus ipsum utensile elapsum est : [effusa B autem super puerum lescivia fervens, eidem] a pectore inter panniculos et cutem usque ad pedes descendit. Tunc puer humi consternatus, flebilemque emittens vocem, volutabatur in igne. Quod pater et mater, qui prope erant, audientes, concito cursu adfuerunt et semivivum extraxerunt : a superciliis enim oculorum, per medium maxillarum, usque ad extremum pectoris caro excoriata, et ab asperitate aquæ prunarumque exustulatione pene omnis consumpta erat. Nam dentes absque decoramento labiorum nudati patebant; genæque et reliquæ ossa, per quæ insatiabile elementum cursum fecerat, absque operimento dealbabantur : arvina etiam decocta stillabat, carniumque frustatim dependentium lingulas incineratas expiare quodammodo cernebatur : sed et nigredo pallorque venarum jam apparentium, supremum ei diem minabantur. Tunc luctus et mœror parentum, ac vicinorum vox plangentium, unaque vociferantium : Deus, Deus noster, in tanto discrimine tuis esto verus consiliator. Postea S. Gibrianum invocaverunt : O serve Dei summi, cui a Deo data est potestas mira faciendi, desolatosque consolandi, mœstitiam cordis nostri dilue, et nomen tuum declarando pueri istius miserere : quod si eum C solita clementia respexeris, ejus servitio quamdiu superfuerit hereditaberis. Hæc illis crebro reiterantibus, quod mirum auditu est, puer in ipsa hebdomade ita sanus repertus est, ut nec vestigium aliquod doloris, etiam diligenter intuentibus appareret. Tunc cum omni celeritate parentes, sumpta secum vicinorum turba et puero, Sanctum hunc Gibrianum adierunt. Narrantibus autem illis eventum suum, nobis vero, utpote modicæ fidei, non credentibus, adstiterunt vicini cum puero, qui hoc ita evenisse jurejurando affirmabant; et ut pro hac re Deum et Sanctos ejus exaltaremus, instanter exorabant. Tunc reddita est ab omnibus laus Patri et Filio, nec non Spiritui sancto, Sanctisque Remigio et Gibriano : per quos nobis largitur sancta Trinitas multa beneficia, in secula seculorum. Amen.

et in ignem lapsus,

post votum a parentibus Sancto factum,

intra hebdomadem apparet sanatus

ANNOTATA.

a Sparnacum, *vulgo* Espernay, *oppidum trans Matronam, Remis distans* 6 *circiter leucis versus Austrum.*

b Virodunum, *urbs Lotharingiæ Episcopalis ad Mosam,* 3 *leucis supra Astenacum.*

c *Vulgo* Pont-bar.

d *In Francico* Vieu sur Ayne. D

e *Vulgo* Barsigny : *nomen vero puellæ* Ainsile *scribitur : infra autem indicatur tridui itinere abesse Remis.*

f *In Francico appellatur* Erlaus. *Est autem* Marolium, *unde natus, vulgo* Mareul,

g Buscensis Abbatia, *in Francica versione* Busency l'Abbeie : *quo potius videtur indicari prædium, ad aliquam celebrem Abbatiam pertinens : certe Buscensem Abbatiam nusquam adhuc potui invenire : ipse autem homo, inde natus, ibidem appellatur* Ancicius.

h *In eadem versione* Andeverpe ; *haud dubium quin* Antuerpia, *celeberrimum Belgii emporium,* Anvers *hodie dictum Francis,* Antwerpen.

i *Vulgo Remensi* Saint Bertremeu, *ut est in dicta versione.*

k Nivella, *Brabantiæ oppidum, cultu S. Gertrudis celebre, de quo multa nos* 17 *Martii.*

l *Francice* Suamont : *abest, ut infra dicitur; circiter* 5 *leucis ab urbe.*

APPENDIX.

Ex Guilielmi Marloti Historia Remensi. E

Occasione horum miraculorum

Ex hinc factum est, *inquit Marlotus, in Historia Remensi Tom.* 2 *lib.* 2 *cap.* 5, ut qui prius laudem et merita prædicti Confessoris extollentibus vix aurem præbuerant, stupore quodam perterriti et compuncti, munera non jam ad feretrum perficiendum, sed ad ditandam ecclesiam, quæ sacrorum ejus pignorum custos est, ultro proferrent. Inter eos, qui sibi non morituram gloriam pepererunt, eminet Stephanus, Metensis Episcopus, purpura Cardinalitia insignis. Hic enim ad expeditionem transmarinam profecturus cum Rege *Ludovico VII, seu potius cum Imperatore Conrado (huic enim, non isti Metensis suberat Episcopatus) anno* MCXLVI *Cruce signatus* villam de Marseri, diœcesis Tullensis in Lotharingia, Beato obtulit Gibriano ; in qua Henricus Tullensis Episcopus, fere eodem tempore, capellam nomine ejusdem Confessoris ædificari permisit ; quam sub titulo Præpositura Monachi tenuerunt ad annum MDXXXVII..... Henricus Campaniæ Comes, anno MCLII, se quoque beneficum erga B. Gibrianum præstitit, donatione rivuli villæ de Condeto, supra Maternam cum banno; aliique permulti, quorum largitiones et elemosynæ notantur in tabulario scriptisque codicibus, qui extant apud S. Remigium..... F

variæ a viris locupletatur ecclesia:

51 *Anno* MCCCXXV *Archiepiscopatum Remensem adeptus* Guilielmus de Tria, *et mense Junio solemni pompa ingressus in urbem,* dum ecclesias lustrat, rogatur a Joanne S. Remigii Abbate, ut B. Gibriani Confessoris Reliquias transferre velit in ditiorem thecam, quod ipse lubens præstitit anno eodem IX Kalend. Julii. Anno deinde MCCCXXX apud Remigianos Confraternitas, beato Confessori Gibriano sacra erigitur, quam id initium habuisse comperio. Crebrescente indies fama sanctissimi Gibriani, peregrinisque eo convolantibus, Archimandrita Joannes, quo prædicti Confessoris cultus magis magisque augeretur, stipendio e thesauris Ecclesiæ proposito et sacri cœtus bonorum participatione, Sodalitium in sua ecclesia, Gibriani Reliquiis clara fieri consensit; permisitque ut singulis diebus summo mane, pro iis qui nomen dedissent, incruentum peragereretur, in sacello ad hoc deputato, pro vivis et defunctis Sacrificium, vulgarentur consensu Archiepiscopi Sodalium funera campanulæ sonitu, per vicos urbis et plateas, prout in chartula confirmationis Sodalitii clarius patebit : cujus hic est tenor.

an. 1325 transferuntur in novam capsam Reliquiæ,

et 1330 in ejus honorem

A *erigitur Confraternitas, Guillelmo Archiepiscopo,*

52 Universis præsentes litteras inspecturis, Guillelmus miseratione divina Remensis Archiepiscopus, salutem in Domino sempiternam. Noverint universi, quod nos, attendentes et considerantes omnia et singula contenta in litteris, quibus nostræ præsentes litteræ sunt annexæ, ad honorem omnipotentis Dei, et gloriosæ Virginis Mariæ Matris ejus, ac Beatissimi Gibriani Confessoris, nec non ad augmentationem divini servitii esse facta; ipsius divini servitii, jugi mediatione, prout nostro incumbit officio, augmentationem quamplurimum cupientes, ad requisitionem et supplicationem partium in eisdem litteris contentarum, nobis in hac parte supplicantium, præmissa omnia et singula, ac Confraternitatem in litteris, quibus nostræ præsentes litteræ sunt annexæ, contentam, auctoritate nostra ordinaria, confirmamus, ratificamus, approbamus, et laudamus: et nihilominus ut Confratres ejusdem Confratriæ, ad funera defunctorum eorumdem, vel alias cum necesse fuerit, nunc et in perpetuum, per aliquem famulum cum suo campano, publice per vicos et plateas nostræ civitatis, et suburbii Remensis, prout sibi placuerit, valeant evocari, licentiam et auctoritatem nostram eisdem concedendo. B In cujus rei testimonium, præsentibus litteris sigillum nostrum proprium duximus apponendum. Datum anno Domini MCCCXXXI, feria V post festum S. Andreæ Apostoli.

illiusque exinde approbantibus

53 Guilielmi successores, Joannes de Vienna et Joannes de Credonio, prædictum Sodalitium, suis pariter diplomatibus comprobarunt, anno MCCCXLI et MCCCLV; novisque Indulgentiis Fidelium animos ad Sancti Confessoris cultum acuerunt vehementer. At Guilielmus Giffordius, Roberti Lenincurtii secutus exemplum *hic anno* MDXXXII *obierat, iste præsenti hoc* XVII *seculo, anno* XXI *successit* inter Confratres accenseri voluit; Indulgentiasque, tam prædictum Sacellum die festo S. Gibriani pie visitantibus, quam Confratribus, qui Missis in eo celebrari consuetis interessent, impertiit. Tandem Urbanus VIII summus Pontifex, prædictæ Confratriæ institutum solenniter approbans, nono sui Pontificatus anno, plenariam addidit Indulgentiam omnibus eam ingredientibus: quorum pietas elucet quam maxime in eleemosynis, et jugi præsentia quam exhibent Missis, quæ singulis mensibus de more et in Sodalium funeribus decantantur; habentque pro tessera vel symbolo Baculum S. Gibriani, quo imbecilles sustenC tabat artus in senectute, exterius auro bracteatum: quem Presbyter celebrans gestat in supplicatione ante Missam, die festo Sodalitii. *Hactenus Marlotus Tomo 2 lib. 4 cap.* 8.

quin et nomen in eam dantibus,

cui ab Urbano 8 aucta etiam Indulgentia

DE S. DESIDERATO EPISC.

Not. 66*

Pag. 300 *col.* 1 *lin.* 13, adde — *errore verosimiliter nato ex unius litteræ mutatione, tum ipsius vel alterius inadvertentia, pro* V, *scripsit vel scriptum invenit,* X, *itaque* XIII *fecit ex* VIII.

Not. 67*

Pag 300 *Annot.* c adde — *Claudii Castellani conjectura haud inverosimilis est, Boviensem Abbatem, sola nominum affinitate inductum,* Desiderati *hujus fratrem facere voluisse, vel* S. Desiderium Lingonensem, *vel* S. Desiderium Viennensem *Episcopos Martyres, quorum Acta illustramus* XXIII *Maji. Martyrium certe, cujus hic meminit, argumento est, eum tale quid cogitasse.*

DE S. METRONE PRESB.

Not. 68* *Ex nova anno 1680 relatione scitur*

Pag. 303 adde — 4 *His pridem impressis, in lucem vero editis anno* MDCLXXX *seu post annos venit in manus nostras libellus, eodem anno* MDCLXXX *impressus ac vulgatus Veronæ, sub hoc titulo,* Confessoris D. Metronis arctæ vitæ, insignium reliquiarum, ac earumdem recognitionis et translationis, methodo historica, enarratio Caroli Libardi, civis Veronensis, Reverendiss. D. Josepho Bondurio, Archipresbytero S. Stephani Veronæ, dicata. *Ubi pag.* 16 *dicitur, quod Sanctum* ferunt, Germania oriundum: *sed huic opinioni non favet Græcum* Metronis *nomen: istud verosimilius, natum* parentibus, si fas est ex fructibus dignoscere arborem, tenacibus fidei orthodoxæ. *Pagina autem* 18 *dicitur, a sua solutus catena Metro secessisse ad* vicum Veronensi in agro, Varanam dictum, *ubi et obierit. Castrum est hodie ejus nominis inter Veronam et Mantuam, æquali milliarium* XI *spatio utrimque distans, sed diœcesis Veronensis, olim forte ambigui juris. Inde cum miraculo jam prænotato adductum esset corpus sacrum,* eo cognito, *inquit Libardus,* in admiratione rapta Allegriorum Familia (Patricii sunt Veronenses, nobilitate, fama, fortunarum affluentia, et rerum præclare gestarum gloria quam illustrissimi) portento tantæ pietatis ut gerat morem, sacra excipit, qua par est reverentia, Ossa; eaque linteis involuta, magnifica, ut mora ferebat, sub altari collocantur arca. Hæc temporibus illis. D

obiisse Varanæ

et ab Allegria familia condita sub altari ossa.

E

INVENTIO ET TRANSLATIO.

ex impressa Relatione Caroli Libardi.

Anno 1658

A partu Virginis anno MDCLVIII, consilio Sebastiani Pisani, Veronæ Magni Præsulis, qui sideris adinstar in hujusce Ecclesiæ firmamento post nubila comparuit; cujus vitæ probitas, quocumque numero absolutissima, in Episcopali, tamen perfectissima, mirificos virtutum omnium radios accendebat; hujus, inquam, moderatoris consilio Comes Joannes Baptista Allegrius (qui virquam præclara egerit, sive cum publica munia pro Veneta Republica Serenissima obiret, seu cum ad Civium commoda curis privatis fungeretur) meritis inferiorem sibi persuadens reportasse Confessoris pignora locum; et ad beati viri cultum, qui in desuetudinem fere abierat, magis in fidelibus excitandum; honestiori et perelegantiori lapidea arca ipsa collocavit; opera tamen Comitis Octaviani Peregrini, patriæ Archipresbyteri J. C. Collegiati eximii, munere Conservatoris Judicis Hierosolymitanæ Religionis Eminentissimæ fungentis, cuique prædicta tunc commendabatur S. Vitalis Ecclesia. F Nam piissimus iste vir, cum rem Deo optimo maximo imprimis acceptam et fidelibus gratam futuram persuaderet sibi; ad suscepti consilii executionem, sacratæ ut recognoscantur Reliquiæ, accivit Angelum Brutum, majoris basilicæ Ceremoniarum Præfectum, et ad sacros ritus apprime servandos appositum, meque ad scribendum delegit. Quibus ad diem constitutam præmonitis, prædictus Octavianus Comes, iisdem atque pedissequis stipatus, ad D. Vitalis delubrum se contulit; cui ad valvas obviam factus Fr. Andreas Vigna, minime solus, cum amicorum existeret coriphæus, prædictæ Religionis sacræ vere militiæ Capellanus, in eademque ecclesia Curatus, reverentiæ Officium absolvit.

Archipresbyter ecclesiæ S. Vitalis Commendans,

2 Cum autem hujuscemodi recognitio varia spectet opera, advocatur Bernardus Vivianus, Doctor chirurgus; ac Divi Marci Eques Lælius Zamara, in Empirica summopere versatus. Accensis itaque luminaribus, adstante semper Comite Joanne Baptista Allegrio, ac jubente Archipresbytero Judice Conservatore, per Petrum Mezzaninum lapicidam, altaris mensam reserari, temporis edacitate paulisper labefactata detegitur capsa. Sera sublata, per accitos jam

veterem capsam ... curat,

A jam Bernardum et Lælium, hic subscripta, linteoque involuta, recognoscuntur Ossa.

et ossa singula recognosci,

Caput cum Dente in Maxilla dextera superiori.
Duo ossa Coxendicum integra.
Duo Fucilia magna crurum integra.
Duo Spatularum ossa integra.
Os sternum pectoris, aliquantisper corrosum.
Os sacrum integrum.
Vertebræ duodecim integræ.
Quinque aliæ Vertebræ colli, quarum una divisa in quatuor frustula.
Duo Fucilia brachiorum minora.
Unum Fucile majus tantum, fractum et diminutum, ex parte corrosum.
Os codionis integrum, *ea est sacri ossis appendix, alus* Os coccygis *seu* caudæ *dictum.*
Rotulum genu unum.
Duodecim Costæ, septem legitimæ, quinque vero spuriæ.
Os claviculare, ex una parte corrosum.
Os juguli.
Quatuor Dentes, quorum unum Archipresbyter Comiti Joanni Baptistæ Allegrio concessit, altero, Maxillæ scilicet inferioris, sibi reservato.
B Frustula ossium varia numero quatuordecim.
Duo similia parvissima mihi, et quatuor Viviano, Archipresbyter ipse fuit elargitus.

atque in aliam elegantiorem transponi,

3 Quibus cunctis summa lustratis cum reverentia, ab eodem Archipresbytero et Judice, atque a ceteris omnibus circumstantibus, in Divi hujus venerationem, Capite sacro deosculato; Brutus in capsula, ad id elegantiori forma nuper extructa, deaurata, crystallisque condecorata, cujus in utrisque frontibus Allegriorum Stemma delineatur, Ossa ipsa religiosissime deponit; et sigillis Archipresbyteri Peregrini, et Comitis Joannis Baptistæ obsignata, super altare majus solennis crastini die peragendæ translationis causa delata, pannoque sericeo pretioso contecta est. Capsa autem antiqua, cum linteo et Ossium pulvere clausa, in locum reposita fuit vetustum: cumque hæc omnia, cum quodam pio animi horrore, peracta forent; finis recognitionis insignium Reliquiarum S. Metronis Confessoris impositus est, Nonis Maji, anno Redemptionis nostræ MDCLVIII.

die 7 Maji:

ad quam diu circumferendam,

4 Octavo Mensis die, ut gratior Christi fidelibus adsit solennitas, et beatissimi Confessoris Ossibus dignior cultus impendatur; septennalis Indulgentia, de thesauro Sanctæ Matris Ecclesiæ, ab Ale-
C xandro VII Pontifice maximo impetrata, depromitur. Hac tanta largitione tota excita urbs, mirum quam cito ad S. Vitalis ædem, ubi miraculis vivunt sacræ exuviæ, gaudenter confluat gens civica undique ac turmatim, Proceres effusi in vota, Religiosi supplicationibus dediti, Sacerdotes ad sacra frequentes: maxime vero elucebat pietas Comitis Octaviani Peregrini Archipresbyteri, cui Sacrificii solennis ceremoniæ demandabantur. Inter hæc urbanæ lætitiæ festa totum diei mane traducitur: a prandio autem, ut ad imitanda sanctissimi Confessoris gesta stimularentur fideles, sua encomia reposuit Jacobus Zachia, facundus Prædicatorum orator. Et quidem tanto verborum ornamento sententiarumque apparatu rem gessit vir in arte dicendi præstantissimus; ut Metronis solennitas incredibili a se lætitia cumularetur. Tanti Herois panegyri imposito fine, decantantur Vesperæ: quibus ut piissimam navet operam, interfuit omnino Comes idem Archipresbyter. His peractis sacrorum Ossium disponitur translatio; quam ut debito prosequatur venerationis officio Comes (quem ob pietatem in Divum Metronem sæpius nomino) Joannes Baptista Allegrius, Prætorium obtinuit evulgari edictum, quo non tantum publici fori [actiones] cessare, sed D etiam omnes vicorum officinæ a mechanicis feriari curis hoc tempore jubebantur. Tum vero in majorem communis lætitiæ speciem, compita urbis verrere, parietes adornare frondibus, aulæa de fenestris emittere, picturis atque statuis, et quocumque alio hujusmodi rerum genere ubique implere vicos videbantur Nobiles, Cives, ipsaque turmatim Plebs.

post panegyrim de Sancto,

feriata ideo civitate,

ducitur solennis processio,

5 Disposito interim ferculo, seu potius triumphali curru, sericeis velaminibus, auro argentoque distinctis, magnifice instrato, humeris defertur sacrum Corpus, per plures, ecclesiasticis indumentis omni divitiarum pretio nitidissime cultis instructos. Festivitatis pompam materia et ornamento suo augebat Reliquiarum capsula: nam crystallis auratisque compacta laminis, fulgore suo et venustate, dum oculos intuentium perstringebat, animum ad pietatis vota accendebat. Effertur ferculum, sequente comitatus pompa, sacro præeunte labaro, quo depicta Metronis effigies impensissimo religiosi populi studio veneratur; subsequentibus Hospitalium infantibus, quorum subsidio et Christianæ instructioni nostra hæc Civitas valde addicta, quæcumque caritatis argumenta depromit. Horum cœ- E tum excipiebat insigne Collegium S. Mariæ ad Nives, cui damnatorum solandæ pœnæ, fideique ac spei obfirmandæ cura, tanto animarum proventu est demandata, ut quibus criminosæ vitæ culpa hoc mortis genere luenda est, fateantur se in ipsos misericordiæ salutisque amplexus venisse, cum in horum manus hominum devenerint. Hisce adnectebantur Patres Divi Francisci de Paula, eam præseferentes rigidissimæ vitæ faciem, qua tenerrimum pietatis amorem in intuentibus excitant. Jungebantur istis piissimi et religiosi Viri, sub vexillo S. Hieronymi de Pisis, qui in hac Urbe a Victoria dicuntur, quorum probitatem nemo ignorat. Insequebantur deinde Patres Fæsulani S. Zenonis in Monte, nihil habentes vulgare præter vestem. Ultra dictos sacra Ossa comitabantur Patres, nomine Servorum Sanctæ Mariæ Virginis a Paradiso, qui ita in terris vivunt, ut in terris paradiso vere fruantur. Horum omnium agmina claudebat Carmelitarum frequens Ordo, gravitatis majestatisque pleno incessu sic verendus, ut mirandum sit quam bene hac die suæ sanctitatis opinionem adaugeret. Sequebatur exinde sacra intrinseci Cleri Congregatio, cujus religionem et vitæ integritatem omnes qui noverint mirantur. Prædictis accedebant Seminarii F alumni, et Episcopalis basilicæ Acolyti, qui in juvenili ætate, seniles mores gravitate et pietate redolent; Sacellanique Cathedralis ecclesiæ, qui sua in arte peritiam canendi tantam præseferunt, ut ad concinne suavissimeque modulandum nil amplius quis requirat.

comitante Clero religioso ac seculari,

cum Canonicis, Episcopo,

6 Postremo Canonici, qui veluti micantia sidera non mediocrem probitatis lucem ubique dispersam relinquebant. Inter quos, ad solis instar nitidissimi, eminebat Sebastianus Pisanus Episcopus, ab eoque secundus Archipresbyter; quibus et uberrimo fulgore, si dixeris, allucere Comitem Octavianum Peregrinum, inficias neutiquam ibo. His proxime succedebant qui Sacra Divi Metronis Ossa, desuper extenso serici operis venustissimo conopeo, humeris ferebant, eo ordine, ut fessis alternatim submitterentur alii; cuncti autem tanta indumentorum opulentia ditati, tantisque cereorum facibus circumventi, ut ipsam diei lucem effusiorem et magis hilarem reddere omnino viderentur. Enimvero circa ferculum sese adglomerabant Clerici, quorum alii sacra lumina efferebant, alii jactando thuribula suffimentum adolebant, alii psalmos, hymnosque, ac laudes cum cantoribus præcinebant; omnes ea vocum

A cum atque munerum, quibus fungebantur, concordia, quam tota Civitas numquam satis et pro dignitate admirabitur. *atque Proceribus.* Reliquias inde comitabantur Franciscus Grimanus Prætor, et Laurentius Justinianus Præfectus, ambo Veronæ Moderatores; quorum animis magnitudinem, splendoremque suum ipsa purpura referebat acceptum. Horum pietatem et religionem eximie cumulabant, Spineta ex Marchionibus Malaspinis, Urbanam Præturam exornans; Antonius Portaluppo, I. C. Collegiatus; ac Franciscus Peregrinus, Archipresbyteri Comitis Octaviani germanus frater, Comes; Duum-Viri cum Decurionibus, eumdem in Deum et S. Metronem animi cultum æmulantes; omnes non tam fumosis veterum imaginibus, quam propria virtute insignes et conspiciendi. Utriusque autem sexus multitudinem præstat silentio præterire, quam impari linearum ductu perscribere; ita scilicet frequentem, ut parum absit, quin a se ipsa elidatur.

7 Dum sacra hæc pompa incidit, et quocumque vicorum loco excipiebatur, ibidem parietum ornatus, gentium plausus, constratæ viæ floribus, erecta passim altaria, explosus tormentorum ignis, ardentissimam urbis caritatem pietatemque, in sanctissimi B Confessoris venerationem, plusquam mirifice contestabantur. Cum vero ad Divi Vitalis sacrum delubrum tandem essent omnes reversi; *Regressa ad S. Vitalem pompa,* collocatis desuper altare sacræ capsæ Reliquiis, ibi venerationis gratia cunctorum primus genuflectit Archipresbyter, fundit preces, thure adolet; easque sensu cordis quam tenerrime dissuavians, non nisi ægre inde evellitur. Comes ipse etiam Joannes Baptista flexo genu, totusque in pietatem emollitus, cohibere lacrymas haudquaquam poterat, dum illius in Cœlicolam pietatem æmulatur. Alii frequentissimi in sancti Confessoris pignora obsequiosa hujusce diei munera eidem impendere collætabantur. Lætissimo interea semper campanarum tinnitu, et buccinis edito ex arte sono, et obstrepente tympanorum pulsu, atque elatis undique civium precibus festum hoc adaugebatur. *arca marmorea includitur capsa,* His demum expletis, Reliquiæ, intra capsulam super altare, clauduntur in arca marmorea, duabus munita clavibus: quarum altera, ecclesiæ Curato; altera, Comiti Allegrio consignabantur. Quæ omnia tanto cum honore, munificentia, apparatu, quodque pluris interest, animarum lucro, peracta sunt, ut Verona de nullo unquam gavisa sit spirituali triumpho, si de hoc ipso C plusquam vehementer non gaudeat. *Hactenus Libardus: qui in præliminari ad Allegrios defunctos allocutione,* Carolum Comitem *iis gratulatur nepotem; quia* Metronis Reliquiis, avorum religione celebribus, *nuper in argenteam commutata,* jam per urbem, Joanne Baptista Comite patruo curante circumductis, et veterem illustravit cultum, et novum nobiliusque argenteum conditorium extulit. *Allocutioni prædictæ subjungitur hujus modi* Epitaphium, *ipsi argenteæ arcæ forsitan inscriptum, aut juxta eam in margine positum, hoc tenore.*

Quæ cernis ossa, Metronis sunt;
in frusta secta, priscum retinent dolorem,
nondum oblita pati:
et illustrata Epitaphio
gelidi cineres adhuc pœnitentiam spirant.
Si patriam quæris, nullam invenies:
quippe illam amisi,
dum me in illa perdidi.
Pia Verona me suum admisit Civem,
ubi et Deum reperirem, et me ipsum.
Patratum crimen saxo fugavi:
libidinis incendia extinxi lacrymis:
contractas maculas ad ripas Athesis ablui:
Si unda defuisset, succurrisset sanguis;
venæ pupillis.
Brevem luxum diu luxi.
E luctu eluctatus, D
quam facile Deum provocavi, tam feliciter placavi.
Quis non credat iram Numinis remissam,
si novo piscis prodigio id nuntiat
tam innoxia, quam muta, fluminis unda?
VIATOR,
imitare dolentem, errantem detestare.

DE S. WIRONE EP.

Pag. 317 *post* Annotata *adde sequentem narrationem rei, nuperrime gestæ.*

RESTAURATIO ET RELATIO

Ecclesiæ et Reliquiarum S. Wironis et Sociorum in monte S. Odiliæ,

a R. D. G. Basel loci Pastore descripta.

Illustriss. Dominus Fr. Reginaldus, Episcopus Ruræmundensis, pro officio veniens visitatum, et *Episcopus visis loci ruinis condolens,* videns antiquas veteris ecclesiæ misere collapsæ ruinas, cujus adhuc quædam parietinæ extabant, E interne commotus fuit attenta sanctitate loci, quem non solum habitatione sua consecrarunt Sancti, patriæ nostræ Apostoli, Wiro, Plechelmus atque Otgerus, sed etiam morte sua ac sepultura. Deplorans ergo illius destructionem, talium Divorum olim vestigiis pressi, lacrymisque pro indigenarum conversione frequentius fusis irrigati; *restaurationem suadet:* hortari me cœpit, ut corrogatis undecumque eleemosynis ipsius restaurationi intenderem, pollicens quod neque consilio neque auxilio deforet: id quod eo facilius mihi persuasit, quod etiam RR. Patres Societatis Jesu acriores ad idem opus aggrediendum stimulos aliquoties admoverant.

2 Anno igitur MDCLXXIX cœpi conquirendis apud *qua an. 1679 cœpta,* notos et ignotos, nobiles ac plebeios eleemosynis undequaque intendere: quibus subnixus sequenti mox anno rem eo adductam habui, ut die XVI Maji jaci fundamenta potuerint novæ fabricæ, in quæ primus lapis sub invocatione S. Wironis, secundus in nomine S. Plechelmi, tertius ad honorem S. Orgeri sunt positi. Sed publicæ calamitates ejus temporis, bello bellumque secutis vastitatibus atque incendiis funesti, fecerunt, ut accolarum subsidiis parce subvenientibus, longiori sex annorum spatio, F quibus vacavi operi, nihil magnopere promoturus fuerim, nisi Illustrissimus ipse Episcopus et Communitas loci ampliores in illud summas pecuniarias erogassent. His ad culmen perducta fabrica, et anno MDCLXXXVI, die X Maji consecrata ab Illustrissimo fuit in nomen SS. Wironis, Plechelmi atque *1686 absoluta ac dedicata est.* Otgeri: Wironis tamen præcipue, ut Patroni principalis, cujus propterea die illo festivitas a populo feriato celebratur, in hac Communitate; cum aliorum duorum anniversaria commemoratio solum in Ecclesia observetur. Ne autem posthac oporteret tali die conjungere festum Patroni et Anniversarium dedicatæ ecclesiæ, statuit Illustrissimus, ut Dedicatio recoleretur quotannis Dominica prima Septembris. Eodem die consecratum etiam fuit summum altare, in honorem prænominatorum trium, inclusis in illud singulorum Reliquiis nonnullis, una cum lipsanis SS. Fulgentii et Restitutæ.

3 Proxima intra Octavam S. Wironis Dominica, eademque XII Maji processionem quam potui *deinde 12 Maji illata illuc pars dimidia SS Corporum.* frequentissimam incolarum accolarumque mei montis ad civitatem deduxi, excepturus dimidiam sanctarum Reliquiarum, istic nobis præparatarum, partem. In ea autem divisione sic facienda, ut nec minimum

A minimum ossiculum relinqueretur, cujus medietas nobis non cederet, toto præcedenti triduo fuerat ab Illustrissimo coram omni Capitulo laboratum. Stabant ad publicam venerationem exposita in Cathedrali ecclesia Sanctorum sacra pignora, decentissime ornata; ibidemque nos expectabant Illustrissimus cum Ampliss. D. Decano Dominisque Canonicis; a quibus tradita illa in humeros exceperunt Pastores octo, hinc et inde quaterni, Superpelliceis Stolaque induti: iisdemque quos dixi comitantibus, nec non primariis quibusque ex Equestri Civilique Ordine, et hominibus promiscui sexus millenis, multo cum lumine et sacris hymnis tota via decantatis, exultanter devoteque intulerunt in novam ipsorum ecclesiam; ubi mox Te Deum laudamus intonuit, choro reliquum prosequente. Sacrum deinde solenne decantavit Episcopus: et quoniam multitudinem nimiam capere ecclesia haud magna non poterat, ut omnium fieret devotioni satis, extra illam dignatus est habere sermonem ad turbas, in cacumine montis.

Cæca puella illuminatur

4 Ipso die placuit divinæ Majestati signo patenti declarare, quam sibi Sanctisque grata ea religio acciderit. B Aderat ibidem cum matre annorum circiter sex puella ex pago Kercken, filiola Petri Rutten, ibidem Sacristæ, et Afræ Freybart: quæ a biennio visum omnem amiserat, ex boarum seu papularum infantili morbo; et quidem ita, ut non solum obductos pelliculis haberet oculos, sed nec allapsum quidem luminis pateretur, absque cruciatu summo: unde fiebat, ut, ne hunc tolerare cogeretur, infra mensas et ad angulos confugeret parvula: malum autem immedicabile esse, ibidem loci ac temporis censuerant, qui oculos inspexerant, vir ac mulier, chirurgiæ peritissimi ambo. Post fusas aliquamdiu in templo pro filiæ sospitate preces, abitum inde parabat mater; cum, subsistere ut etiamnum vellet, cœpit orare parvula; Jam enim, inquiebat, incipiunt mihi aperiri oculi, nec dolore D amplius. Exinde autem commode vidit, videtque in præsentiarum, uti notum est omnibus.

impetrantur Indulgentiæ,

5 Ad augendam porro fidelium erga sanctos suos Patronos Devotionem petii et impetravi eodem anno a S. D. N. Innocentio Papa XI plenariam Indulgentiam, per Breve signatum XVIII Julii, in septem annos valiturum, pro X Maji, XVI Julii, et X Septembris, diebus S. Wironi, S. Plechelmo, et S. Otgero sigillatim sacris: quibus exinde perrexit populus ad hunc Montem confluere; minime irrita devotione, sed consequentibus subinde sanitatum petitarum gratiis, quarum testatiores duas hic placet adnectere. Anno MDCLXXXVII Joannis Daemen et Mariæ Gerits, conjugum hujus Communitatis, filiolus anniculus et herniosus, sanatus ab eo incommodo fuit, per votum parentum, quo hi se obligaverant, ad unius libræ cereum offerendum, et ad Missæ sacrificium semel curandum in honorem Sanctorum. Eodem anno, XVI Julii, quo S. Plechelmus colitur, similiter rupta puella septennis, adducta a parentibus fuit, ex voto lucrandarum ea die Indulgentiarum. Erant illi Jacobus van Kempen et Agatha Muysers, ex pago Vlodrop: qui cum domum reverterentur: E dissiluit, quo circumligata erat parvula, vinculum, violenter ea ipsa parte disruptum qua firmissimum erat. Nec mora: sanata filia eorum reperta est. Ita attestor Guilielmus Basel, Pastor Montis S. Odiliæ, XVI Decembris MDCLXXXVII. *Priori autem gratiæ, de cæca illuminata, attestatus mihi per epistolam est*, R. P. Theodorus Maen, *nostræ Ruræmundæ Collegii multis annis aut Rector aut Procurator, puellæque ac matri ejus sæpius ea de re locutus.*

puero uni alterique curatur hernia.

Pag. 330 *Annot.* e Busseria, *lege bis* — Busceria Not. 69. — *in fine adde* — *utraque autem antiquiori vocabulo rectius* Buscaria *nominaretur, uti nos docuit Claudius Castellanus.*

APPENDIX

AD DIEM NONAM MAJI.

C **P***ag.* 355 *Col* 2.

S. Tiedinus, *l.* S. Tudinus.

Ibid. ultimo loco addatur.

Not. 65* B. Benincasa Ord. Servorum B. Mariæ, Monte-Clœlii in Hetruria.

Not. 66* *Pag.* 356 Beatus, Archiepiscopus Cantuariensis, patria Aquitanus, *cum titulo* Sancti *prolixoque elogio reponitur in Supplemento Martyrologii Gallicani, et dicitur mortuus circa annum* 1113. *Interim constat, ex Malmesburiensi et aliis, quod post mortem S. Anselmi an.* 1109 vacavit ecclesia *Cantuariensis* integro quinquennio, *post quod electus Rodulphus, nullum locum concedit* Beato *isti, Anglicanis nec Hagiologiis nec Episcoporum Catalogis noto, planeque ficticio, et cui hic dies ideo solum lectus a Saussayo videatur, quia ejusdem nominis certus Sanctus alius nunc occurrit.*

DE S. GREGORIO NAZIANZ.

Not. 67* *Pag.* 378 *col.* 1 *post num.* 6 hæc adde —

Retractatio [illegible] necessaria est,

A cultu Sancti, ad vitæ ab eo actæ chronologiam transiturus, fateor, me experimento quotidiano discere, quanto sit facilius sententiam aliquam vulgo receptam falsitatis convincere, quam ejus loco stabilire aliam: hoc enim agenti contingit aliquando quod viatoribus, quibus aquarum violentia tritam eatenus viam abstulit, F *ut quocumque duce ingressi aliam, ibi quoque inveniant salebras, quas sola desperatio melioris conditionis, tolerabiles faciat. Ut illi igitur, cum remetiendum est iter, solicito oculo circumspiciunt commodiorem viam aliam, qua denique ad locum intentum pertingant; sic etiam nos, dum non omnino acquiescimus ei, quam alteri certo falsæ præposuimus opinioni, angimur luctamurque, si forte aptior se ratio aperiat explicandæ difficultatis: quod fateri non pudet eum, qui se cogitat hominem esse errori obnoxium. Proinde quæ de* S. Nazianzeni *Chronologia disputavi, secundis curis retractata accipe, et pro* §. 2 *ac* 3, *proque additis in Appendice pag.* 58*, *novos duos Paragraphos hosce substitue.*

qui cogitur veteri opinione rejecta novam statuere.

§. II. Chronologia Baroniana vitæ S. Gregorii cur teneri non posse videatur.

Et locis quibusdam negligenter latine redditis

I*n ordinando vitæ a* S. Gregorio *ductæ tempore, annisque ætatis definiendis, res apud Auctorem nostrum est implicatissima. Etenim eamdem ex ipsomet Sancto, ut par erat, certissimo ætatis suæ teste, exquirere voluit; sed Græcæ imperitus linguæ, non aliter ejus sensa intelligere valuit, quam ut erant Latine reddita ab interpretibus, istic ut plurimum minime curiosis, ubi eos maxime scrupulosos esse oportuisset (quemadmodum*

A *modum in tractatu de S. Athanasii Vita notatum est sæpius) itaque primo omnium impegit in versum ejus de Vita sua, quo indicare eum faciebat Interpres, quod*

Annum ætatis agebat jam trigesimum,

Sanctus creditur anno 355 fuisse tricenarius,

Quando, Athenis discedente Basilio, subsistere coactus est, ad Rhetoricam ibidem (uti id intelligit Baronius) publice profitendam. Hoc autem cum factum esse constaret post annum Christi CCCLV, quo Julianus studiorum causa Athenas appulit, ibidem a SS. Basilio et Gregorio cognitus; consequens esse videbatur, ut Gregorius natus fuerit post concilium Nicænum, celebratum anno CCCXXV. Idemque rursus poterat confirmari ex Oratione Gregorii in laudem Basilii, ubi Sanctus, juxta interpretationem Latinam, de se sibique Basilio videtur sic dicere : Domum reversi, *scilicet ab Athenis* juris nostri quam primum efficimur, atque ex imberbibus inter viros censemur, fortius ac virilius ad Philosophiam ascendentes : *quæ vix de tricenario dici possunt, nedum de eo qui annis pluribus eam ætatem sit prætergressus.*

imo imberbis,

8 *Multo autem adhuc efficacius minor illa hoc tempore Gregorii ætas probatur, si natus est patre ejus non tantum jam Christiano, contra quam communiter Græci in Menæis et Synaxariis asserunt (fuit autem* B *Baptizatus a S. Leontio ad Concilium Nicænum proficiscente) sed etiam jam Sacerdote vel Episcopo: qualis non potest ante annum CCCXXVIII factus concipi: id tamen sequi videtur ex his Latinis ejus ad filium verbis :*

aut etiam patre jam Episcopo natus,

Nondum tot annos in vita explesti tua,

Quot ipse sacro jam consumpsi in munere.

quod omnino dici non potest,

Atqui hoc ultimum absurdissimum est, cum Nazianzeni discipulus Hieronymus lib. 1 adversus Jovinianum dicat : Certe confiteris, non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat : alioquin si deprehensus, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur : *proinde et filii sic procreati censebuntur spurii. Id autem si vere dici potuisset de Nazianzeno, quomodo ei non exprobrassent Ariani, qui tot alia longe minutiora objecerunt? Quod si dixeris, Gregorium fuisse parentibus suis filiorum ultimum; et ante patris Ordinationem conceptum, ea peracta produsse in lucem : primo quidem repugnabis communi Græcorum opinioni, in Synaxariis expressæ; deinde erabis fecerit Cæsarium fratrem,* Gregorio *seniorem. Baronius igitur, ne quid tale cogeretur admittere, maluit verba patris, ætatem filii cum sui Sacerdotii annis componentis,* non nisi hyperbolice dicta *judicare. Sed cum* C *hæc dicta censeantur anno CCCLXXI, quum senior Gregorius solum numerabat annum Episcopatus XLIII, enormis ea fuerit hyperbole respectu filii, etiam in Baronii sententia, annis saltem nati XLVI.*

9 *His lectis vir eruditus suggessit, hæreticis nupturientibus deridiculo futuram solicitudinem cavendi, ne ex patre Episcopo natus putetur* Nazianzenus, *quia id nostra ætate absurdum sit. Sed respondit S. Hieronymi testimonium, qui solis triginta annis Nazianzeno superfuit, esse ejusmodi, ut antiquum satis videri debeat ad persuadendum, Apostolicam fuisse traditionem, qua ordinatus Episcopus jubebatur continentiam ab uxore polliceri, pro mœcho habendus si aliter fecisset. Audi nunc eodem ipso tempore, quo florebat scribebatque Hieronymus, Synesium Sophistam, cujus, lapidem (uti dicitur) omnem moventis ne cogeretur Episcopus fieri, extat ad Theophilum Patriarcham Alexandrinum epistola, anno CCCCX scripta, atque etiam in Annales relata a Baronio; ubi inter alia hoc quoque dicit :* Mihi et Deus ipse et lex uxorem dedit : quapropter omnibus prædico, testatumque esse volo, me illam prorsus deserturam non esse, neque cum illa veluti mœchum clandestinam consuetudinem habiturum : alterum enim, minime pium; alterum, minime legitimum est : quin potius et volo et opto, et plures mihi et probos nasci liberos. *Ubi apparet credidisse*

cum Episcopum conjugio utentem pro mœcho habendum dixerit Hieronymus,

Synesium, quod Episcopo illicitum esset liberis operam D *dare; idque ex lege Ordinationi Episcopali conjuncta. Qui autem existimaret, ita protestanti fuisse indultum uxoris usum, modo consecrari se sineret; adeoque legem istam non ita indispensabiliter viguisse, quin aliquando liceret contrarium; eodem modo deberet credere, permissum esse Synesio tenere dogmata quædam, fidei Catholicæ non satis consentanea, a quibus similiter negat abduci se posse. Quare ut recte Baronius* haud aliud credi potest verbis hic fecisse Synesius, quam quod factis Ambrosius exhibuit : dum, ne Episcopus ordinaretur, se adulterum et sanguinarium publica professione ab omnibus credi voluit. *Manet interim sensus ejus de Episcopali obligatione ad continentiam notus : neque dubitare debemus, quin consecratus æque hanc tenuerit, atque sanam in fide doctrinam. Non tamen totum, quod postea in simili casu, etiam exigebatur primis illis Christianæ simplicitatis seculis; neque simul ac lecto, tecto quoque secedebant conjuges. Et ideo nihil mirum, quod in iis quæ de parentibus suis, deque Basilii fratre Gregorio Nysseno et conjuge ejus Theosebia narrat noster Nazianzenus, nulla fiat divortii aliquius mentio. Nec enim sublato per mutuum consensum conjugii usu, desinebant esse et haberi conjuges, et communis familiæ onera curasque communiter sustinere; magna profecto laude digni, si cum his omnibus sic vitam instituerent, animumque a rebus terrenis abstraherent, ut etiam* ἀζύγοις *nulloque ejusmodi vinculo obstrictis similes se præstarent. Maneat ergo* Gregorium Nazianzenum *ex patre, non solum non Episcopo, sed ne Christiano quidem natum esse, quod tenent Græci; solumque videamus, quid responderi debeat ad loca in illius asserti probationem allegata.*

idque probetur ex ipso facto Synesii, unde contrarium aliqui male inferebant

10 *Dico igitur, quod, si recte examinentur singula, uti Græce a Gregorio ipso sunt scripta; in iis nec unum quidem invenies, quo ardua premeretur Chronologiæ sufficientem. Ut enim ab ultimo illo incipiam, quo reversus Athenis videtur dicere, se tum primum ex imberbi inter viros censeri cœptum; longe diversus illius est sensus. Sic enim habet :* Ὡς δ' οὖν ἐπανήκομεν, [illegible] *Hoc autem sic verto.* Ut igitur locum revertimus, qui aliquantulum mundo ac scenæ servieramus, quantum scilicet satis erat ut aliorum plurium obsequeremur cupiditati (neque enim ipsimet ad theatricam ostentationem propendebamus) continuo facti sumus juris nostri, et tanquam ex imberbibus facti viri, ad philosophandum nos contulimus generosius. *Mentem vero sane hujus loci, quam addita particula* tamquam *signari, manifestam facit pars ejus prior, qua se et Basilium tunc primum sui juris factos dicit : quod uti non vult ipse de legali emancipatione intelligi, sed de pignora, qua mundo servire desierant : sic nec quod ex imberbibus evasit facti viri, debet cum respectu ad ætatem accipi, sed referri ad animum, qui tunc primum viriliter erigi cœpit ac roborari, cum seposito alias placendi studio, quod imperfectorum est, ad veram solidamque virtutem, quæ est virorum perfectorum, conatum suum intenderunt.*

Explicantur ... Græci textus loca,

et Imberbes ... ab ætate ... sumpta E F

11 *Jam quod ad trigesimum annum attinet, cum discessu ab Athenis compositum, quasi præsentia signari annus ætatis, ubi solum tempus studiis impensum, multo congruentius potest intelligi. Ipsos Græcos versus accipe :*

[illegible]

Καὶ γὰρ πολὺν τιν' εἶχον ἐν λόγοις χρόνον,

Ἤδη [illegible]

quæ sic sonant , Etenim longum tempus impenderam eloquentiæ exercendæ, eratque is annus mihi ferme trigesimus,

trigesimus, *scilicet in hoc studio. Esset autem hic sensus etiam clarior: si pro* τοῦτ᾽ ἦν, hic erat, *legas* τοῦδ᾽ ἦν hujus rei, *id est*, *studii*, agebatur mihi annus fere trigesimus. *Consonat his Gregorius Presbyter, in Vita Sancti, expresse affirmans, quod Athenis in patriam suam reverterit*, τριακοστὸν ἤδη ἔτος πληρούσας, cum trigesimum annum explevisset: *non enim hic finit, neque addit*, ἐν βίῳ, in vita; *sed* ἐν τοῖς μαθήμασιν, in disciplinarum artibus pertractandis.

3 declarantur verba patris,

12 *Denique verba* patris Gregorii *ad filium, quæ neminem non torserunt, modica correctione adhibita, facile videntur adduci posse ad sensum, ab historia et ætatis majoris ratione non alienum; si, ubi nunc in editis legitur,*

Οὔπω τοσοῦτον ἐκμεμέτρηκας βίον,
Ὅσος διῆλθε θυσιῶν ἐμοὶ χρόνος.

si, inquam, versum ultimum ab Auctore sic conscriptum credamus,

Ὅσος διῆλθε δὶς τῶν ἔμοι χρόνος.

Tunc namque sententia Latine reddi hoc modo debet,

Ætas peracta tam longa non diu est tibi,
Bis quantum eundo labitur tempus mihi.

dicentis se fere duplo seniorem filio,

Nempe, cum istæc dicebantur, centenarius fere erat pater: si autem filius intelligatur haud multo major quinquagenario, aptus erit undecumque sensus, et nulla tortus violentia. Etenim particula οὔπω, *quam alii nimis absolute vertunt* Necdum, *latitudinem recepit; nec solum de præsenti sed etiam de præterito dicitur: sic apud Aristophanem in Pluto.*

Οὔπω χρόνος παλαιὸς εἰσεδέρκετο.

Latine redditur ab Interpretibus,

Non diu est ex quo videbatur.

Similem latitudinem habet Aoristus διῆλθε, *quem proinde malui vertere in præsenti* labitur, *quam in præterito* transiit. *Quod si alicui videatur, eadem verba sic posse dilatari, ut pater, annorum plus quam quadraginta Episcopus, filio, non diu quinquagesimum annum transgresso, dicat, pene tot annos se habere in Sacerdotio, quot ille in vita; relinquat sane immutatum versum illum, tantumque videat, ut talem saltem* Nazianzeno *ætatem relinquat, quæ possit conciliari cum ea quam sæpe allegat canitie sua.*

anno 361

13 *Etenim cum illa, quæ supra retulimus, verba, post Episcopalem filii consecrationem, dixisse intelligatur pater anno* CCCLXI; *oportet* Nazianzenum *notabiliter majorem fuisse quadragenario; qui in Carmine de rebus suis, quod ante id tempus, non diu post Cæsarii fratris et Gorgoniæ sororis mortem, compositum fuit, ita queritur:*

Jam caput albescit canis, rugosaque membra
Tristis ad occasum vitæ mihi prona feruntur.

jam incurvo et cano,

Licet enim præmaturam *canitiem intelligas, sicuti interpres metro serviens* præmaturam *ejus* senectutem *in eodem carmine paulo post dixit, ubi in textu Græco solum habetur, quod* γηρειὸν πάθος molestus conflictus, *temporalium scilicet quas ante descripserat curarum, ipsum, quietioris vitæ impatienter cupidum,* κατὰ γῆρας ἔγεσε præcipitaverit in senium; *haud tamen hæc præcipitatio sic potest elevari, quin intelligatur similitudo senii, non qualiscumque, sed velut extremi: quia mox subditur,* Καὶ κύπτω ποτὶ γαῖαν, Et propendeo in terram, *quod silicerniorum est. Porro, qui tunc canus et incurvus erat, decennio post, cum morbo prohiberetur Olympium Præsidem per se accedere reis civibus veniam oraturus, eumdem appellans per Epistolam* 172, *merito his verbis utitur;* Moveat te nostra canicies, quæ te jam antehac, et quidem persæpe movit. *Simili modo Oratione* 17 *pro civibus supplicans, apud eumdem, vel potius apud alium ejus decessorem;* Num tibi, *inquit,* supplicis libelli loco canicies hæc offerenda erit atque annorum numerus? *Quot hi, aut qualis illa? si anno* CCCXXVI, *aut etiam serius natus Gregorius?* Patris canicies et anni, *inquit Billius. Scio Baronium indicare aliquos, qui ad Valentis tempora hæc spectare crediderint: sed hos ipse manifesti arguit erroris, cum tota oratio, qua Præfectum spectat, alloquatur hominem Christianissimum sincerumque cultorem Trinitatis, qualibus ante Theodosium nullis commissa provinciarum Orientalium Præfectura. Suam ergo propriam caniciem intelligit, suorum annorum allegat numerum; talem utique, qui præcipue debeat miserationem movere. Talem autem non invenies in* Gregorio, *si anno* CCCXXVIII *natus, annum dumtaxat agebat* LII *cum scribebat Olympio. Tolerabilius eam sibi arrogabit vir sexagenarius, præsertim studiorum, curarum, ac pœnitentiarum fervore præcipitatus in senium, et præmature canus, qualem ipsum jam vidimus.*

præcipitata scilicet senectute.

§. III. Expensa et reprobata sententia Suidæ, de ætate Sancti nonagenaria, alia media tenenda proponitur.

Obiit Sanctus non an. 393 sed 391

Lexicographus Suidas, qui ante finem seculi* XI *floruit, ad nomen* Gregorii Nazianzeni, *post Vitæ epitomen haud inelegantem,* Obiit, *inquit,* ad annum usque LXXXX progressus et ultra, Imperatoris Theodosii anno XIII, *is esset annus Christi* CCCXCIII. *Sed certior hic Hieronymo fides, qui sub finem libri de Scriptoribus ecclesiasticis enumerat libros a se compositos,* usque in præsentem *ultimæ istius lucubrationis* annum, id est Theodosii Imperatoris decimum quartum: *de Nazianzeno autem scripserat cap.* CXVII. Decessit ante hoc fere triennium sub Theodosio Principe, *adeoque anno Christi* CCCXCI. *Uti autem hic erravit Suidas, ita verendum est ne in annis ætatis definiendis erraverit, si non ipse, saltem librarii ejus, obscuritate litteræ numeralis decepti. Quomodo enim homo, qui in tali calculo ante annum* CCC *natus, proindeque octogenario major fuit, quando Constantinopolim accersitus est, totam fere ab Arianis aliisque hæreticis insessam; quomodo, inquam, homo tam grandævus persuaderi potuisset, ut iret? persuasus autem, quomodo potuisset tanta dicendi efficacia valere apud auditores, ut quos multo paucissimos Orthodoxos habuit, numerosissimos faceret; et pene extinctam Religionem in sua Anastasia dicendo restitueret, sicut restituisse eum scimus? Quomodo deinde, postquam in patriam rediit, abdicato Episcopatu Constantinopolitano, libuisset jam fere nonagenario, tot tamque multa Carmina scribere, quot et quanta extremis vitæ annis ab eo facta habemus?*

neque nonagenario major, ut Suidas scribit.

15 *Vidi equidem has omnes difficultates mihi objici, quando in prima hujus Disquisitionis editione Suidam mihi sequendum statui. Sed jam semel ab ætate sexagenaria, qua contenti sunt alii, ineluctabili ratione abductus, nihil videbam aliud quo me reciperem; maxime cum Basilius,* Nazianzeno, *si non senior, saltem æqualis, pro anno* CCCLXVII *inveniretur laudari, Ep.* 26 *Nazianzeni ad Eusebium Episcopum Cæsariensem, ut qui tunc erat* vita, sermone, et canicie omnium præstantissimus; *quod de quadragenario non nisi inepte, de septuagenario vero aptissime dici videbatur. Accedebat ratio sumpta ab ætate parentum* Nazianzeni: *sic enim argumentabar. Pater Gregorius, sicut in Oratione* XIX *ait filius, obiit* cum annos ferme centum vixisset, ex eisque egisset in Sacerdotio quinque et quadraginta, *completos circa annum Christi* CCCLXXIII. *Rerum enim deinde secutarum series non permittit, ut postea vixerit. Factus igitur Episcopus est circa annum* CCCXXVII, *annos natus* LV: *totidem autem fere annos tunc habuit uxor ejus S. Nonna, utpote quam filius asserit marito suo non solum* ὁμόζυγον conjugem, *sed et* ὁμόχρονον coætaneam *fuisse;* ἴσον πολιῇ τε καὶ ἤθεσι, moribus et canicie æqualem. *Atqui primogenitus*

aut sexagenarius tantum,

A *primogenitus ex eo conjugio creditur.* S. Gregorius, *quomodo ergo credi potest circa idem tempus ille natus esse? nisi vel quinquagenarios parentes fuisse dicas cum jungerentur matrimonio, quod saltem de matre verosimile non est: vel prolem iis demum concessam post longam annorum circiter triginta expectationem. Hoc vero tam insolens tamque prodigiosum, in quo veteri Saræ, Abrahami conjugi, tam similis S. Nonna fuisset, quæ parere cœpisset quinquagenaria, quomodo tacitum prætermisisset filius, tantam hic effundendi sui materiam habiturus, pro ea oratione qua parentes laudavit, multa longe minutiora expendens?*

quod pridem ostendit non posse cum parentum ætate subsistere.

16 *Fuerit igitur, inquiebam, circa annum Christi* CCLXXV *natus* S. Gregorius pater; *et ætatis anno circiter* XXIV, *ex supparis ætatis uxore* Nonna, *genuerit* Gregorium. *Hic autem, post primos liberalium disciplinarum flores, in Palæstina Ægyptoque haud negligenter decerptos, per annos septem vel octo, circa annum seculi et ætatis suæ circiter* XXVII *Alexandria navigarit Athenas, Himerium Proæresiumque Sophistas auditurus. Post annos deinde aliquot (cum fervor ætatis nondum longas uno in loco moras pateretur) discesserit in Syriam, Libanii Sophistæ celebri fama allectus; atque ex itinere Nazianzo transiens, baptis-*
B *mum susceperit. Apicem denique eloquentiæ adeptus redierit Athenas, ubi S. Basilium reperit, eique ibidem adhæsit usque post annum* CCCLV; *quando digressi in suam ambo patriam, toti cœperunt ad summam Christianæ perfectionis conniti; cujus merito Basilius factus anno* CCCLXX *Cæsareensis Episcopus, anno* LXXII *amicum suum* Gregorium, *pridem Presbyterum, ordinavit Episcopum Sasimorum. Qui patris decrepiti exinde vices gerens in regenda Ecclesia Nazianzena, anno denique* CCCLXXXI, *tumulatis ante septennium patre ac matre, electus Episcopatus Constantinopolitanus, grandem ætatem illuc attulerit; eoque promptius abdicarit onus, quanto proclivius erat eum ad quietam in patria mortem obeundam respectare, quam ad novos in aliena regione eademque turbatissima labores.*

Sed tunc ultra quam necesse erat fui progressus,

17 *Sic ego quidem tunc ratiocinabar, statuebamque: quotquot autem consulebam viros intra extraque Societatem eruditos (consului autem plures) fatebantur illi omnes, evidenter videri demonstratam, ætatem quam vulgo credatur majorem; hærebant tamen animo perplexo aliqui, nec audebant ad sententiam Suidæ mecum accedere, propter rationes supra notatas; quamvis eas ipsis conarer lævigare, dicendo,* Anastasiam, *in qua concionabatur* Nazianzenus, *quamque illi concipiebant amplissimam ac capacissimam ædem, initio*
C *fortassis nec ecclesiam quidem fuisse; et ut fuerit, quemadmodum sensit Vitæ auctor Gregorius Presbyter, tamen ex hujus sensu fuisse propter angustias contemptam ab Arianis, omnia sacra loca alia Constantinopoli occupantibus. Sozomenus nec ecclesiam quidem credidit, sed* in exigua quadam cellula *cœtum suum coegisse Sanctum dixit; addens, quod* per quosdam fidei orthodoxæ homines in domum precatoriam constructa erat. *Ut autem inter istas angustias plures dicentem intelligere possent, faciebant* tabulata quædam, sursum erecta porticuum instar, in quibus feminæ stantes audirent verbum Dei, *sicut ex ipsius Gregorii de Anastasia sua somnio Baronius elicit. Non ergo magnum fuit, hominis, quantumvis senis, nec tam laterum contentione quam eloquentiæ venustate valentis, vocem exaudiri ab auditorio non numeroso, sed loci angustiis proportionato; quemadmodum quotidianis experimentis videmus in Anglia atque Hollandia, voce minime grandi veteranorum etiam Presbyterorum, impleri Catholicorum intra breve spatium constipatorum oratoria. Carminibus autem pangendis, quis dicat ineptam esse ætatem, quamvis grandem? Ejus certe rei in nostra Belgica Societate exempla suppetunt, ubi præter alios annosos poetas habuimus Balduinum Cabilliavum, qui vitam simul cum versificandi* D *studio ad quartum supra octogesimum annum extendit; habemus etiamnum Jacobum Wallium, extremo superioris seculi anni natum, et tamen secundissima etiam nunc Minerva utentem ad pangendos quovis metro versus, Latine ac Græce.*

licet ratiocinio non prorsus inutili usus.

18 *Ita ego tunc aliis satisfeci fortasse non paucis; mihi ipsi plene, ut dixi, satisfacere non potui. Cum autem procedente opere ad diem* XXX *Maji incidissem in quatuor sanctorum filiorum parentes, Basilium atque Emmeliam, et præcipui inter eos* Basilii Magni *ætas denuo recognoscenda mihi esset, ad ætatem matris definiendam; animadverti, epistolam* Nazianzeni *præcitatam, quæ de Basilio evidentissimam videbatur demonstrationem ætatis valde magnæ continere, pro anno* CCLXVII *non admodum premere. Siquidem ubi Billius* πολιὰν, caniciem, *legit et vertit; ibi Francofurtensis codicis probatior lectio habet,* πολιτείαν, conversationem. *Hoc autem sublato, animadverti, longe congruentius se habitura omnia, si diceretur* Basilius Magnus, *circa annum* CCCXVI *natus, ne mater dicatur omnino fuisse septuagenaria, quando ad monasterium se recepit cum filia. Hoc semel posito, non adeo magna videtur differentias in constituendo tempore; quo ita nasci potuerit* Nazianzenus, *ut neque multum senior juniorve* E *fuerit Basilio, neque nimis annosam habuerit matrem, quando venit in lucem. Solum enim necessarium fuerit, ut pro littera, numerum* 90 *signante, sed ab alphabeto Græco extranea (sicut etiam extraneæ sunt quæ numeros* 6 *et* 900 *signant) littera* π', 80; *vel* ο', 70 *notans substituatur apud Suidam; tantumque videndum restabit, utrum vel sic haberi possit congrua matri ætas.*

Nunc mutata circa ætatem Basilii opinione,

mutari etiam debet circa Nazianzenum,

19 *Puto igitur dici posse, quod in tam grandi centum annorum ætate, qualem* Gregorius *senior attigit, non adeo notabilis sit futura ætatis differentia inter ipsum et uxorem, quæ octogenaria major obierit, quin* ὁμόχρονοι *dici et* canicie simili *spectari potuerint, quando uterque venit ad vitæ suæ finem. Solet enim muliebris vigor, per sexus infirmitatem, pariendique liberos et educandi labores, frangi citius et emarcescere; cum viris cruda sæpe senectus sit ac viridis, pro senii ratione. Quare licet* Gregorius *senior anno* CCLXXIII *natus fuerit, potuit ei uxor, annis quindecim post nata, sub annum* CCCXVIII Nazianzenum *parere tricenaria; junior etiam multo esse, si eum peperisset decennio citius. Utrum elegeris, non multo seniorem junioremve Basilio Nazianzenum feceris. Ut credas potius biennio vel triennio fuisse juniorem, suadere videntur verba pa-*
tris, filio objicientis quod viridum eam ætatem excesserit, F *qua sibi jam bis fluebat: aptius enim ea dicentur nato annis* IIII, *quam* LXIII: *hoc tamen etiam patitur aoristus* [illegible], *solum significans in cursu esse tempus, quo filii ætatem bis fere, æquabat pater. De annis* XXX, *impensis Studio Eloquentiæ, justius dubitaveris, eosne ab ætatis anno* VIII, *an* XVIII *numerare malis, non annumerando tempus impensum primis litterarum et artium disciplinis, Grammaticæ scilicet ac Dialecticæ. Hoc enim si feceris, eos solum annos numerabis, quos peregre extra Cappadociam egit* Nazianzenus *studiorum causa, et justius ille poterit canos suos, et corporis currescentis imbecillitatem accusare, etiam prius quam a patre ad suscipiendam Ecclesiæ Nazianzenæ curam cogeretur: sed fuerit cum venit Constantinopolim saltem septuagenarius. Quod si nimium etiam videtur aliquid, per me licet, ut sexagenarium faciat, aut etiam utrumque rescindat aliquid. apparet enim Suidam numero rotundo a se expresso additum aliquid voluisse, ex cujus sententia si diceretur Nazianzeni ætas annis* LXXIV *definiri posse, jam Basilio prorsus parem annis illum feceris, natum anno* CCCXIII, *ex matre annos fortasse non plures quam* XXIV *supergressa aut etiam solum* XX, *prout eam feceris marito juniorem.*

ut hic anno 70, vel 80, vitæ obierit.

natus intra annos 30 et 31,

exorsus peregre studia anno 18 ætatis.

A 20 *Porro sicut promissam sæpe sæpius sinceritatem, variisque demonstratam occasionibus, in hac de* Nazianzeni *ætate quæstione retractanda me credo comprobasse; sic etiam libenter hic medebor nonnulli quorumdam ægritudini, moleste ferentium, quod contrarius sententiæ communi,* S. Francisci Paulani *ætatem ad duos annos ultra nonagesimum extendenti, vicennio integro eos imminuerim; atque ita videar detraxisse aliquid commendationi, quam usui ciborum Quadragesimalium, ab illis voveri solito, daret ætas tam longa ipsius, qui eum præscripsit, et tota fere vita observavit. Id me non fecisse temere, sed auctoritatibus et chronologicis rationibus, saltem apparenter convincentibus, non solum animo indifferenti lectores, sed etiam ex Ordine ipso fatebantur illi, qui mihi mox fassi sunt, non existimare se, quod iis posset absque pervicacia obniti quisquam, utcumque præoccupatus. Libenter tamen hic profitebor, quod lecta* Dissertatione Chronologica, *quam pro* communi et antiqua sententia, de anno natali et ætate S. Francisci de Paula, *contra novam a me propositam, composuit et* anno MDCLXXX Parisiis *vulgavit eruditissimus omnino idemque modestissimus scriptor,* Fr. Giry, ejusdem Ordinis in Provincia Franciæ Provincialis, *liquido agnoverim, eas, quas*

S. Francisci Paulani ætas nonagenaria major,

videtur commode sustineri posse contra quam alias sensi,

B *convincentes credidi auctoritates et rationes, non omnino esse tales, quin rationabili et perquam verosimili responsione occursum iis sit ab Auctore prælaudato; atque adeo nihil obstare me cuiquam, quominus communem sententiam sequatur. Ipse sane in eamdem nunc vel eo magis propendeo, quo minus volenti animo ab illa in Aprili recessi. Ceterum ut prætercam alia, fateor non prorsus exemptum mihi scrupulum, relictum ex illa tam grandi ætate, quam Brigittæ, matri Andreæ et Angelæ de Alesso, concedere cogitur vir sane perspicax. Ut enim in Calabria, Italiæ totius calidiori regione non omnino præter naturam fuerit partus post annum ætatis* XLIV, *certe est perquam difficilis creditu. Videamus ergo, an etiam hæc difficultas nequeat superari, atque adeo scrupulus ipse tolli, si dicatur Andreas ille, natus quidem esse ex sorore* S. Francisci *(pro quo totis viribus opibusque contendunt ejus posteri) sed mediate: ita ut* Brigitta, *Andreæ mater, fuerit Sancti viri ex sorore etiam* Brigitta *neptis,* Andreas *pronepos, et ille hujus proavunculus. Certe apud omnes fere gentes usus obtinuit, ut in familiari sermone tantilla graduum diversitas dissimuletur, et* Nepotes *atque* Avunculos *dicamus, qui in summo Latini sermonis rigore vocari deberent* Pronepotes *et* Proavunculi. *Hoc autem posito, minus*

maxime si possit dici ex sorore Brigitta nata neptis Synonyma, et ex hac posteritas

C *mirum fuerit, quod tam ambiguis opinionibus Patres Minimi inter se decertaverint, utrum ex Sorore, an ex Cognata dumtaxat seu Consobrina Sancti Andreas iste processerit. Sed et hanc conjecturam ipsorum arbitrio libens dimitto, minime pervicax disceptator; et quatenus salva veritate licere puto, alieno sensui sententiam meam haud gravate accommodans, quidquid obganniant aliqui, quasi probrosum sit e vestigio semel posito vel tantillum recedere, suo in stadio assueti ipsi obfirmare frontem ad quævis objecta, utcumque convicti ratiocinio vel auctoritate evidenti.*

§ IV. Baptismus S. Gregorii, et exercitatio apud S. Basilium in Ponto.

Videtur baptizatus in patria a patre,

Tempus *suscepti a Sancto Baptismi Gregorius Presbyter, et qui encomium Translationis seculo* X *scripsit Auctor, videntur differre post reditum Athenis, adeoque post annum* CCCLV. *Sed familiare est Gregorio illi (quem solum præ oculis Encomiastes posterior habuit) rerum ordinem potius quam temporum spectanti, etiam disjuncta conjungere, imo et rem pluribus vicibus iteratam, velut unam ejusdem temporis actionem repræsentare. Sic plures* Gregorii *secessus in Pontum, de quibus* D *mox infra, tractat per modum unius: et fugam initam post susceptum reluctanti animo Presbyteratum, non distinguit ab alia, quam novennio post cepit Sanctus, ne ordinaretur Episcopus. Itaque hoc solum ex Auctore illo teneo, in patria ab Episcopo patre baptizatum fuisse* Gregorium: *cui enim potius hoc deferret officium? Occasionem dimissis Athenis recurrendi Nazianzum, non est opus longe quærere; cum dicat Sozomenus lib. 6 cap. 16, quod tam ipse quam Basilius,* cum adhuc adolescentes essent, Himerio et Proæresio, Sophistis id temporis præstantissimis, se in disciplinam tradiderunt Athenis; postea autem Antiochiæ, Libanio Syro. tandem vero, et Sophistarum arte et causarum dictione postposita, totos se transtulerunt ad studium Christianæ perfectionis et Litterarum sacrarum. *Non fuit igitur, ex quo Athenas venit adolescens* Gregorius, *tam iis affixus, quin eodem famosissimos quosque magistros audiendi impetu, quo Cæsaream primum, deinde Alexandriam deseruerat, etiam Athenis excurrerit Antiochiam. Hac autem occasione nihil promius fuit quam ut Nazianzo transiret, susceptum patriæ Episcopatum gratulaturus patri, quid ni et Baptismum de manibus ejus suscepturus?*

quando Athenis Antiochiam transiit ad Libanium.

20 *Quæres, An cum socio* Basilio? *Nulla sane nos* E *cogit auctoritas credere, eodem ordine eodemque tempore ambos eisdem magistris dedisse operam; nec ulla scriptorum suorum parte* Gregorius *innuit, aut Cæsareæ aut Antiochiæ cognitum sibi* Basilium *fuisse: quomodo autem id tacere potuisset, si eum habuisset in tot locis, non tantum disciplinarum discendarum, sed et itinerum et causa susceptorum, socium? Igitur mihi verosimilius est, Cæsareæ studuisse* Basilium, *cum Alexandriæ, Athenis, et Antiochiæ* Gregorius *ageret; Antiochiam autem venisse, cum hic Athenas redisset. Hoc autem si cui videatur absimile vero, propterea quod* Gregorius *de Laudibus Basilii, hunc Cæsarea Athenas immediate deducat, nulla facta Antiochiæ mentione; cogitet is, quod durantibus Antiochiæ toto anno* CCCXLI *terræ motibus, Libanius transierit Cæsaream, ibique* Basilium *jam minime tironem in disciplinam acceperit, ac deinde Athenas transmiserit. Interim ex dictis consequens mihi fit, quod Sancti* Gregorius *et* Basilius *non nisi in ea* ... *ætate invicem se cognoverint Athenis. Libanio forsitan communi utriusque magistro hunc illum commendante. Conjecturæ isti suffragatur* Gregorius, *quando opera sua factum narrat, ut* Basilius, *Athenas veniens, haberetur eximius a ludicra illa probatione, qua moris erat novos discipulos excipi; quod illis nectendæ amicitiæ principium fuit. Hinc enim præsumi potest, minime novum Athenis tunc fuisse* Gregorium, *qui tanta ibi jam pollebat auctoritate, ut tam insuetam gratiam* F Basilio *potuerit impetrare; hic autem attigisse tunc temporis debuit talem ætatis ac doctrinæ gradum, qui mereretur adeo præter morem a consueta vexatione eximi, intercedente ad hoc* Gregorio.

postea autem Athenas reversus,

ibidem excepisse Basilium.

21 *Itaque libenter credam Sanctorum sanctissimam amicitiam primum initium habuisse, cum reversus Athenas post suum Baptismum* Nazianzenus, *hac secunda vice aliquam multos ibi annos egisset, puta circa annum* CCCXLVI. *Ut autem de ipso Baptismi tempore statuamus aliquid, consideramus est nobis casus geminus, per quem ipse factum ait, ut ejus suscipiendi voluntas ad effectum deduceretur, jam bis adducta in periculum ne frustra esset. Primum discrimen fuit, cum* Nazianzenus *Alexandria navigavit Athenas, totis viginti diebus ac noctibus tempestate jactatus; quando serio sese Christo devovit, eatenus fortassis inter studiorum promovendorum fervores de capessenda religione ambiguus. Alterum, cum tota Hellas gravi terræ motu contremuit, et ruentibus passim domibus effugium nullum certum pateret. Baronius famosum hic terræmotum intelligit anni* CCCXLI, *quo Orientales potissimum partes concussæ, et Antiochia quidem integro uno anno. Godefridus Hermant,*

Baptizatus autem,

A *mant, ex vulgari opinione cum Baronio sentiens,* Gregorium, *cum Athenis ultimo excessit anno* CCCLVI, *dumtaxat egisse ætatis annum fere trigesimum; et videns de aliquo terræmotu loqui Sanctum, qui accidit quando ipse jam Athenis studebat; nimium vero absurdum credens asseverare, quod* Gregorius *Athenis fuerit ætatis annum* XV *agens, quem constat prius Cæsareæ et Alexandriæ dedisse operam eloquentiæ; suggerit alium terræmotum anni* CCCXLV, *quo Dyrrachium corruit. Sed quam uterque annus adducendo Athenas* Gregorio, *in ipsorum sententia, est præproperus; tam accommodus foret illi sententiæ, quæ Sanctum faceret anno circiter* CCCXXIII *natum, annorum tunc fuisse circiter* XXVIII. *Commodior tamen esset postremus terræ motus : quia verosimile non est, vel Orientalium provinciarum motum, quo concussa est Antiochia, pertinuisse usque ad Occidentem, cui Hellas adscribitur; vel in eo describendo, de Antiochia tam lamentabiliter subversa, taciturum Sanctum fuisse : Dyrrachium autem in eadem cum Hellade continenti, situm est, adeoque simul commoveri potuit imo debuit : unde territus Sanctus transierit in Orientem, ubi tales motus cessabant, et restaurata quadamtenus Antiochia rursum Li-* B *banii gloriabatur præsentia; transiens autem, ut dixi, per Cappadociam, Baptismum de manu patris acceperit.*

post terræmotum in Græcia, anno 345;

22 *Quod si malueris, decennio plus minusve citius natum fuisse eumdem Sanctum; tunc anno circiter* CCCXXXIV *potuerit prima vice Athenas venisse, enavigato maris discrimine; atque brevi istic acto tempore, Antiochiam transiens circa annum* CCCXXXVI *vel* VII *suscepisse baptismum; alius interea temporis terræmotus in Hellade erit inveniendus, qui talis consilii auctor extiterit. Illos autem hoc toto* IV *seculo frequentiores extitisse, dum Arianorum motibus cuncta concuteretur Ecclesia, verosimile facit Ephrem Syrus, cum in Proœmio ad lib.* 2 *de Vitis Patrum ait :* Terra, tremiscens a facie Domini, sub pedibus nostris commovetur... urbes integræ absorptæ sunt, et loca ab ira Domini desolata. *Poterat quidem recto per mare mediterraneum itinere Athenis Antiochiam transire* Nazianzenus : *sed quis credit, eidem cui ante periculo exponere se voluisse, necdum expiatum? quis item credat, in tam frequenti migratione, nec semel quidem revertisse Nazianzum, ut patri gratularetur Episcopatum? siquidem ipse studiorum causa prius excesserit e Cappadocia, quam is Episcopus ordinaretur. Si tamen in Græcia susceptum Baptismum omnino putes, statim post secundum a terræmotu pavorem divinitus incussum; nec ego* C *magnopere contendere velim pro Nazianzo; nec tamen desinam opinari, aliquando istuc usque excurrisse studiorum suorum tempore Sanctum, si non Baptismi, saltem pietatis affectus causa.*

nisi forte citius natus Sanctus, citius etiam fuerit baptizatus:

23 *Restat de Pontica* Gregorii *solitudine verbum addere. Ruffinus annos ei tredecim assignat, Baronius vix septem annos invenire se fatetur. Gregorius Presbyter ita loqui videtur, quasi ea solitudo continua fuerit, nulloque in patriam reditu interpolata. Ego varios secessus ex ipsomet Sancto sic discrimino ordinoque, ut ad* Basilium, *qui anno* CCCLVI *vel* VII *in Pontum se receperat, adjunxerit se* Gregorius *anno mox sequenti : eo tamen animo, quem indicat Epist.* 5, *ut partim cum ipso foret in Ponto, partim ipsum secum haberet Nazianzi : quod ultimum cum a* Basilio *non impetraret, et senectutem suam allegans pater filium instantissime revocaret, solus Nazianzum redierit* Gregorius, *anno* CCCLIX *aut sequenti. Ordinatus deinde anno* CCCLXII *contra suam voluntatem Presbyter festo Nativitatis, Epiphaniæ, aut Luminum; præ dolore violentiæ sibi factæ profugerit ad amicum, adhuc in sua versantem solitudine : cujus regustata dulcedine aliquantulum recreatus, rursus in Paschate redierit ad parentes ecclesiamque paternam. Deinde cum* Basilius *etiam Presbyter, propter subortas cum Eusebio Cæsariensi Epi-* D *scopo simultates, Pontum repetiisset, eoque invitasset* Gregorium; *excusaverit hic matris suæ, paulo post sanatum miraculose maritum graviter ægrotantis morbum : qua non minori miraculo relevata, continuo, ut promiserat, ad amicum recurrerit anno* CCCLXIII : *cum eodemque elaboraverit pulcherrimas illas duas contra Julianum invectivas, agens ibi æstatem reliquam et sequentis anni initium; sic ut ante festum Luminum revertens, dixerit eam quæ extat de illa die orationem,* licet Joannes non esset, ex deserto tamen veniens, *ut ibidem præfatur : et cum patre suo reconciliarit dissidentes ab eo, propter Ariminensis fidei signationem, Monachos. Anno deinde* CCCLXVII *in Pontum rursus abiit* Gregorius, *non ibi commoraturus, sed* Basilium *ad Eusebium, jam sua opera ei placatum, reducturus Cæsaream. Qui compositis Ecclesiæ illius rebus, potuit sequenti anno rediisse in Pontum, ad revisenda monasteria istic a se constituta, et socium itineris habuisse* Gregorium; *si verum est, quod in hujus Vita scribit alter Gregorius, quod mors fratris Cæsarii coegerit eum festinato regredi Nazianzum, ad senes et afflictissimos parentes consolandos. Mors enim ea anno* CCCLXVIII *accidit : post quem annum nullum ejus alium secessum* E *novimus, nisi eum quem suscepit impatiens contentionum, quibus implicitum sese vidit anno* CCCLXXI *consecratus Episcopus Sasimorum : quando rursum fugitivus excurrit in montem, quem libenter credam Ponticum illum, eumdem in quo antehac* Basilius *vixerat et discipulos suos reliquerat. Videntur porro ii quos secutus est Rufinus,* Basilii *anachoresim, ab ejus Athenis discessu usque ad ejus Episcopatum æstimasse, itaque annos tredecim numerasse, ab anno* CCCLVII *ad* CCCLXX, *licet eos non continuos in eremo egerit :* Gregorii *autem secessus famosus et celebris, ponendus est antequam ordinaretur Presbyter, nec ultra tres quatuorve annos extendendus.*

secessus Sancti in Eremum, primum ad 3 aut 4 annos: deinde ad brevius tempus semel, iterumque, imo tertio, et quarto.

24 *His ita positis, quæ commodiori alia via oblata haud difficulter dimittemus, necesse erit nobis præter editum proprium Sancti de vita sua carmen, etiam ad Vitam a Baronio collectam Notas aliquas nostras adjicere, salva viri diligentissimi reverentia : cui semper suus manebit apud posteros honos, quod primus in difficile argumentum ingressus nobis aliisque viam straverit, quam principio asperiorem, detractis additisque nonnullis vel aliter explicatis, facile fuerit hinc inde planiorem reddere. In istis autem Notis conabimur, ipsorum exhibitione locorum, ea præcipue illustrare puncta et confirmare, quæ hoc ultimo paragrapho asseruimus de* F *baptismo et secessu* S. Gregorii. *Ad alia distinctius explicanda, libenter fatemur nos multum adjutos Vita SS. Basilii et Gregorii, simili quo antea Vita S. Athanasii prodierat stylo, edita Gallice anno* MDCLXXIV, *a Godefrido Hermant, uso in citandis quæ allegat ex S. Gregorio locis editione Parisina Morelli, curata anno* MDCIX, *quam et nos subinde citabimus in Notis, adscripto* (*ut ille facit, et supra in S. Athanasio fecimus paginarum numero : quamvis Baronius in suo MS. ac deinde in Annalibus plerumque utatur editione Leunklaviana, Basileæ sub annum* MDLXXII *curata. Convenit hoc lectorem non ignorare; sicuti et quod Baronius veterem plerumque alleget versionem, in qua voluimus nobis aliquando licere, ut versus quosdam subinde revocaremus propius ad verborum Græcorum sensum, ubi Latina nimium videbantur obscura aliove detorta. Consilium porro, de Græco quod promisi carmine in Latinam prosam vertendo, ut magis probes, accipe prælaudati Wallii epistolam, instantius a me rogati, ut metricam, qualem fecerant alii, versionem ipse faceret, amicitiæ nostræ perpetuum futurum in hoc opere monumentum : ea sic incipit.*

Cur notæ a nobis ad Vitam additæ.

25 Quam in partem acceperis ea quæ superioribus litteris ad te dedi, ego quidem nescio. Vereor sane,

A sane, ne postulata præcidendo, partem etiam aliquam reciderim, imperitorum more chirurgorum, amicitiæ nostræ, integræ et jucundæ, mihique perutilis, neque modo fautricis fidelissimæ, sed etiam effectricis honestissimæ voluptatis, quam ex eo capio, quod de Musis meis optime merearis. Hoc te velim ad animum referre, quod me terret in primis, quam non modo magni, sed etiam diuturni laboris futura res sit. Neque enim diffitebere posse me faciliore opera Tragœdiam scribere, in qua et genio meo indulgeam, et libero cursu ferar. At ne nihil petitioni tuæ dedisse videar, accipe versus pauculos, quibus ut vina gustu prælibamus, ita volui diligentiæ meæ periculum aliquod facere, in primis his octo versibus.

Τὸ τοῦ λόγου βούλημα, τῶν ἐμῶν κακῶν
Ἐξιστορῆσαι τὴν ὁδὸν, εἴτ᾽ οὖν δεξιῶν.
Οἱ μὲν γὰρ οὕτως, οἱ δ᾽ ἐκείνως φαῖεν ἄν,
Ὅπως ἂν οἶμεν τῆς ῥοπῆς ὦσιν τινές.
Οὐ γὰρ τὸ βούλεσθ᾽ ἀσφαλὲς κριτήριον.
Παίζει δὲ μέτρον τῆς ἀνίας φάρμακον,
Παίδευμα καὶ γλύκασμα τοῖς νέοις, ἅμα
Τέρπνον παρηγόρημα.....

Libet peractam mihi remetiri viam :
B Quotquot secundos, quotquot adversos tulit
Decursa casus vita, vulgandis libet
Mandare chartis. Damnet hic, alter probet,
Nihil laboro : cuique mens fuerit sua,
Ut huc et illuc sæpe momento levi
Inclinat animus. Quippe judicium nequit
Erroris expers ferre, qui solum velit.
At Musa, quidquid asperum fuerat pati,
Ludente versu lenit : hæc suavi instruit
Monitu juventam : hæc pectora hortando arrigit,
Gravibusque præbet dulce solamen malis.

ANNOTATA.

Reformata in eum, quem secundis his studiis elegimus, modum Chronologia ; consequens est, ut etiam in Annotatis mutentur aliqua, quæ hic lubet subtus attexere, alteri forsan editioni usui aliquando futura : quando etiam habenda esset ratio erratorum quorumdam in Appendice pag. 59 col. 2 correctorum.*

Ad Caput 2 Annot. p lin. 2 dele, *Nota autem πολὺν Χρόνον etc.*

Cap. 3 Ann. f. *quinquagesimus sextus*, lege, *plus quam quadragesimus.*

Ann. i sic lege. *Acta hæc sunt circa an.* 360, C *quando* Cæsarius, *qui non potuit multo junior fuisse* Gregorio, *ut minimum erat quadragenario propinquus : nec tamen mirum videri debet adhuc* primitias *dici* doctrinæ, *ad illam usque ætatem et ultra longo studio acquisitæ. Nam etc.*

Cap. 4 Ann. b *post medium in parenthesi (sub amita)* lege (*sub avia*).

Ann. n pro ultima linea hanc substitue : *Sed verosimilior lectio Græca* πολιτείαν conversationem *habet, non* πολιὰν caniciem : *quare nihil hinc concludi potest pro majori minorive ejus ætate.*

Cap. 5 Ann. b. lin. 3 sic lege : *cum respectu ad ætatem, in qua istud de se Sanctus scripsit anno* 382.

Cap. 10 *n.* 85 *lin.* 12 *ad litt.* n *restitue omissa male verba* Imperante Marciano Augusto — *deinde Ann.* n *lin.* 7 post — *Hermant credidit* — expunge cetera, atque hæc scribe — *Sed nodum solvit Antonius Pagi in Proleg. ad Dissert. Hypaticam n.* 36, *docetque Sozomenum, licet Historiæ suæ metam posuerit anno* 429 ; *eam tamen non edidisse, adeoque nec obiisse ante annum* 450, *siquidem lib.* 5 *cap.* 39 *agens de bello quod inter Romanos ac Persas ortum fuit anno* 420, *illud adhuc permanere ait,* triginta jam elapsis annis. *Eodem ergo modo potuit meminisse ecclesiæ, Marciano imperante erectæ post annum* 450, *imo etiam dedicationem ejus vidisse, cum anno* 458 (*sicut* D *ad eum annum scribit Theophanes*) S. Anastasiæ corpus Sirmio delatum in ejus templo ad Domnici Porticum depositum fuit.

Cap. 14 Annot. l. adde — *Corrigendus est etiam in nomine alterius Consulis, testamento præfixi, vulgatissimus error, quo* Evagrius *scribitur pro* Syagrio; *quem errorem primus notavit in suis ad Dissertationem Hypaticam Prolegomenis num.* 26 *eruditissimus P. Antonius Pagi, ubi varios Onuphrii aliorumque circa hunc Consulem errores aperit. Gesserunt autem illi Magistratum anno* CCCLXXXI, *quod pro Chronologia hujus testamenti notandum.*

Cap. 15 Ann. k post medium, sic muta : *At in nostra id ambiguum, maxime si ante annum* 310 *fuit natus* Gregorius, *qui tamen etiam tunc ultimus natorum fuisse potuisset, attenta grandi ætate patris, atque etiam matris, licet aliquanto junioris.*

Cap. 17 Ann. m, sic incipe. *Nobis, qui sexagenario majorem aut etiam septuagenarium nunc habemus.* Et lin. 5 *in decrepita* — lege *in grandiori.* Et lin. 9 — *sed hoc non plus quam annum sexagesimum arguit* — lege — *sed hoc etiam de prænatura canicie, studiisque et curis paulo post an-* E *num* 50 *præcipitata, potest intelligi.*

Cap. 19 Annot. a adde — *Intelligo autem quod in Cæsarea Bibliotheca Viennæ inveniantur mille et centeni aliquot versus S. Gregorii Nazianzeni, necdum vulgati, in quibus sint etiam, quos* de Episcopis *intitulavit quosque non nisi Latine potuimus hactenus legere. Insigne hoc erit ad opera tanti Patris complenda auctarium, cum dabitur in lucem.*

Annot. b. lin. 5 dele — *quem libenter cum illo tenemus etc.*

In Carm. de Vita sub num. 21 *col.* 2 *lin.* 21. Nondum tantam emensus es ætatem, quot annorum mihi tempus exactum est. — *lege* — Non diu est, quod tantam emensus es ætatem * quanta mihi agitur in Sacerdotio. *et in margine nota.* * *forte,* Quanta mihi jam bis labitur.

Porro in Appendice de Translationibus addantur sequentia.

Pag. 453, *num.* 31 *col.* 2 adde — *Translationis autem ad proprium altare, sub quo illud inventum est a Gregorio XIII, hoc reperiebatur Monumentum, ipsi aræ insculptum, ut refert Floravantes Martinelli Romæ sacræ cap.* 12 *pag.* 360 : Situm est sub hoc altari corpus D. Gregorii Nazianzeni, et Patriarchæ F in Constantinopoli, sub Theodosio seniore an. Dom. CCCXC obiit. Translatum inde corpus Constantinopolim, deinde in urbem Romam, et in hac ecclesia conditum est nuper sub Julio secundo MDV ; postremo eodem anno, mense Julii XXIV, sub Abbatissa Martia Palosia.

vel etiam an. 1505.

Pag. 454 *num.* 34 *muta, pro eoque pone quæ paulo productius habentur pag.* 59* *postea* adde — *Simili credulitate ac reverentia Metropolitana Cusentiæ ecclesia habere se credit, teste Ughello Tom.* 7 *col.* 252, Calvitium Gregorii Nazianzeni, Brachium Martini Episcopi, et Brachium Bernardi Abbatis, ac Tibiam B. Hieronymi. *De his operæ pretium foret plura discere : sed imprimis, de quodam ibi pariter nominato* Bodos, qui fuit unus ex septuaginta duobus discipulis, *cum ejus nec nomen quidem alibi legerimus hactenus ; si forte ejus ibi corpus est, et cultui dies anni certus attributus : nihil enim horum Ughellus explicat. Multo amplius, quam Lusitani aut Calabri, prætendunt Veneti, cum totum Corpus Constantinopoli allatum se dicunt habere, in ecclesia monasterii S. Zachariæ; quod etiam ad hunc diem notant, in Ordine recitandi Divini Officii, qualem habemus pro anno* 1657 *excusum. Hi si paria Romanis documenta proferant possessionis præsentis, inspecto quod haberi dicitur corpore ;*

Calvitium Cusentiæ,

Venetis et Romanis de corpore contendentibus,

A *pore; aut translationis antiquæ argumenta tam verisimilia, ut prudentem valeant credulitatem fundare; non aliter cum Romanis conciliari poterunt, quam dicendo, non solum* Gregorii filii *corpus fuisse delatum Constantinopolim, eo quo supra explicatum est modo; sed etiam* Gregorii patris, *uno alterove seculo post, cum Cappadociam occupantibus Saracenis, sacra inde pignora plura secum auferrent Christiani fugitivi, quorum respectu facilius reciperentur in urbe Regia, talium thesaurorum cupidissima receptrice, aut alibi locum refugii invenirent. Nihil autem facilius fieri potuit, quam ambiguo* Gregorii Nazianzeni *nomine confundi patrem filiumque; maxime, si prius quam corpus patris Constantinopolim adferretur, ablatum jam erat corpus filii, quo damnum illius sarciri videbatur. Venerabantur* Gregorium Patrem *Græci Primo die Januarii, quando laudes ejus a filio explicatas dedimus; neque hactenus ullam invenimus ecclesiam quæ corpore ejus gloriaretur. Similis fortuna matri* Nonnæ, *similis sorori* Gorgoniæ *contigit; quarum corpora utinam debito honore non careant, cum virtutes tam notæ sint.*

credere possis alterutros habere S. Gregorium patrem.

NOT. 68* *Pag.* 458 de S. Tudino *n.* 3 *lig.* 9 *a fine* post, *SS. Cerentini et Tudini* — adde — *quamvis nulla nominis differentia sit, an per* Gu, *aut* W *scribatur. Fortassis etiam, ut accidit Sanctis Britannicis multis, gratis adjunctus S. Corentino* Guingualoeus *fuit: quo casu non esset opus duos distinguere: quod poterit etc.* D

Ibid. de S. Luminosa *lin.* 4 — XXI *Maji* — I. — *Januarii.*

DE B. NICOLAO ALBERGATO.

Pag. 481 *Annotationem a sic muta*—Monsteriolum *hoc (rectius scribendum* Monasteriolum) *non est oppidum Picardiæ vulgo* Monstreuil, *ut in margine annotarat Garnefeltius, et descripsit* Donius d'Attichy, *sed est oppidum agri Senonensis, ad alterius differentiam, a situ cognominatum* Monasteriolum ad saltum Icaunæ, *id est ad hujus et Sequanæ confluentiam situm, vulgo* Montereau-faut-Yonne. NOT. 68*

Annot. e Marchio *hic* Atestinus *erat*; Estensem *vulgatiori appellant vocabulo, ad Italico* Este, *pro* Atestis. NOT 69*

Pag. 488 *ante diem* X *ponatur:* NOT

B E

DE BEATO BENINCASA

D. P.

ORDINIS SERVORUM B. MARIÆ

MONTE-CLŒLII IN HETRURIA.

Sylloge Historica de vita et cultu.

MCCCXXVI.

In oppido vulgariter Monte-Chieli,

In *Orientali Hetruriæ limite, ubi Clanæ paludes Senensem Perusinumque Comitatus disterminant, inter Clusium et Pientiam, huic quam illi propius jacet oppidum, ab altiori situ et veteri quodam possessore vulgariter* Monte-chielli *dictum, quod Latine videtur posse reddi* Mons-Clœlii *seu* Clœliorum, *quorum appellatio, jam inde a Tarquinii et Porsenæ Regum temporibus, Romana in historia celebratur: quamquam de nominis istius ibidem vetustate tanta nihil ausim definire, nullo scriptorum antiquorum prælucente. Satis est dicere ex vicinorum relatu, ab annis plus quam mille fuisse munitissimam arcem; cui successerit alia, Radicofani vulgo dicta, iisdem Senensibus a Pio II donata. Sed ut cognitus extra Hetruriam parum et nunc ignobilis locus sit; memorari tamen sacra in Historia meretur, propter* B. Benincasam, *ex Ordine Servorum B. Mariæ, cujus in vicina spelunca mortui corpus religiose servat et veneratur. Illum a Philippo Ferrario Servita, in Catalogo Sanctorum ac Beatorum Italiæ; et a Silvano Razzio Camaldulensi, in Vitis eorum qui ad Hetruriam pertinent, prætermissum miraremur; nisi utrumque jam alias deprehendissemus, et suamet religione et patria prætermisisse nonnullos, nequaquam nobis prætereundos.* Beatum *certe* Benincasam *quod attinet, hunc minime ambiguum in loco sepulturæ suæ cultum habuisse probant, quæ apud Archangelum Gianium Centuria 2 Annalium Servitarum lib. 5 leguntur sub hoc titulo.* Gesta B. P. N. Benincasæ, quæ ante et post ejus mortem contigerunt.

C

cultus Beatus,

2 Pater Benincasa.... Florentiæ ortus MCCLXXVI, fidelis beatæ Virginis Servus et prudens evasit: [qui dum esset puer, audiens Concionatorem quemdam explicantem verba illa, Bonum est viro si portaverit jugum ab adolescentia sua, statim cuncta dimittens, contra diaboli, mundi, et carnis tentationes clypeo virgineo se munire studuit, quo deinde omnia tela inimicorum viriliter superavit. Verumut id commodius efficere posset * Montem Tuniatum Senensium, quo in loco B. Philippus pœnitentiam egit, profectus est: et in rupe montis ardui cellulam construens, ostio clauso et obstructo, in magna abstinentia se afflixit. Advenientibus tantum se videndum per fenestram præbens, mulieres vero se nec videre, nec audire permittebat. Si a spiritu fornicationis impugnabatur, orabat Deum, non ut amoveret pugnam, sed ut præberet fortitudinem. Si infirmabatur, neminem ad se introeuntem admittebat, inquiens; Ignis mihi appositus est ad æruginem tollendam: si populi eum visitantes eleemosynas elargiebantur, nolebat accipere, sed buccella panis ac modica aqua contentus dicebat: Adversarius noster facilius a nihil possidentibus superatur. Imo potius iis qui sibi victus necessaria ministrabant, quædam propriis manibus elaborata donabat. Nonnullos a spiritibus malignis vexatos sibique delatos, solo Crucis signaculo liberabat: et aquam infirmi bibentes a se benedictam, sanitati sunt restituti. Ita scribit Pater quidam Franciscus de Monte-Politiano in laudem hujus viri.]

Thr. 3, 27 qui factus Servita,

*al. Montamiatam.

solitariam vitam duxit,

F

miraculis clarus:

3 Cumque solitudinis et asperrimæ vitæ esset amator, populique frequentiam prorsus nesciri cupiens aufugeret, in imam vallem a Balneis S. Philippi ad quintum milliare secessit prope Montechiellum. Ibi antrum profundum, quo nisi per scalam seu funem descendere liceret, ingressus, vitam quasi Angelicam duxit; et suavi psalmodia, assiduoque jejunio, et diutina pœnitentia exaturatus, speluncam illam sibi statuerat velut deliciarum paradisum. Ibi tentantes dæmones ab eo sæpe elusi, aliquando verberati, et quandoque fugati per vallem illam nemorosam, crebro ab incolis audita fuerant, quemadmodum vicissim Angelorum concentus, et nocturni splendores prope locum sæpe videbantur. Adveniente vero anno ætatis suæ quinquagesimo, B. Benincasa a Deo evocatus ex ergastulo carnis, die

etiam post mortem, [illegible]

A die nona Maji MCCCCXXVI ad cœlum evolavit. In cujus obitu singulæ per vicina oppidorum campanæ (mirabile quidem dictu) pulsari simul auditæ et visæ fuerunt; Montichielli, Politiani, Corfiniani, Follonici, Chianciani, Castellioneti, Rocchæ, S. Quirici, Sartiani et Montalcini; quorum populi certatim Benincasam, veluti suum civem deplorantes, et funerales ei honores patrantes, currunt undique ad strepitus illos campanarum.

4 Multi vero avidissime quærentes, cur tot et tantæ campanæ pulsarent, cœlestis quidam splendor super Beati speluncam visus, mysterium illico declaravit. Quare accurrens populus invenit exanime beati viri corpus, ante altare genibus flexis, sublatis in cœlum manibus, atque apertis erectisque oculis, quasi orans. Nam veluti alter Paulus Eremita a S. Antonio repertus, ac si adhuc viveret, ab omnibus conspiciebatur. Quæ res populos illos in maximam simul admirationem et contentionem adduxit, singulis certatim volentibus venerandum illud corpus in suum oppidum adducere. Patres vero nostri Politianenses omni jure contendebant, Fratris sui Reliquias apud se habere, tum ratione Habitus et Religionis, tum maxime quod eo in cœnobio, etiamsi patria Florentinus fuisset, consuetam emisisset Professionem, et in Album Filiorum ejusdem Conventus adscriptus fuisset. B

in qua repertus velut vivus et orans,

5 Qua in re divino monitu factum, ut, ad sedandos lites, duo de communi omnium consensu, adducerentur indomiti tauri, qui Corpus illud super novum plaustrum traherent, quo divina tantum Providentia maluisset. Cumque vituli illi nulli unquam jugo assueti fuissent, tamen cicures et mansueti sanctum illud vehiculum super Montichiellum adduxerunt; et genuflexi ante majorem oppidi ædem, Divo Mauritio sacram, steterunt. Ibi igitur venerabile illud Corpus honorifice conditum crebra miraculorum claritate refulsit: ubi postremo populus ille, cœlestium donorum per B. Benincasam particeps effectus, et tanti beneficii non immemor, cœnobium extra mœnia pro Religione Servorum ultro a fundamentis MCCCCXCIV erexit. *Hactenus Gianius, ea quæ num. 2 [ ] inclusimus ex Chronico Ordinis, per Michaelem Florentinum (Poccianţium ille et ipse se alibi cognominant) ad annum usque MDLVI perducto, verbotenus mutuatus; cetera ex informatione certiori Politianensium Clœliensiumque Fratrum accipiens: pro quibus dumtaxat pauca, nec sine errore, quoad initium Conventus Clœliensis, quasi is ante* Benincasæ *adventum extitisset. Michael habet:* Tandem ad monasterium oppidi Montis-Occhielli (*alia hæc scriptio est, secundum quam Latine videretur* Mons-ocellorum *dicendus*) jussu Generalis se contulit: *melius dixisset, quod ejus permissu se contulerit ad speluncam:* ibique anno MCCCCXXVI gloriose cœlestia regna petiit. In cujus obitu Angelicæ voces auditæ sunt; ac languidis a diversis infirmitatibus vexatis, corpus venerandum tangentibus, salus concessa est: ossa vero conquiescunt honorifice in ecclesia Plebis ejusdem Castri. *Quis autem sit* Franciscus de Monte-Politiano, *supra in fine num. 2 nominatus, quidve et quando scripserit, necdum comperi.*

a juvencis in-domitis effertur in montem:

ita Gianius ex parte transcribens Poccianţium,

C

Francisci Politianensis,

et Cosmi Florentini relatu mixum;

6 *Idem Michael annum morti assignatum sic auspicatur:* Si monimenta R. P. M. Cosmi Florentini solida sunt, inter ceteros sacros viros, qui Religionem virtutibus ac optimis moribus decorarunt, adest B. Benincasa de Florentia, Virginis servus fidelis et prudens, qui dum esset puer etc. *Duos autem in Catalogo Scriptorum Florentinorum, apud prædictum Michaelem,* Cosmos Florentinos *comperio; alterum cognomento* Favillam, *alterum* Oricellarium: *quorum hic anno* MDXXI *floruerit, iste pestilentia obierit* MDXXVI, *uterque autem scripserit in Regulam S. Augustini, quam Ordo Servorum profitetur: ibique,* plurima documenta, religiosis viris valde utilia, proprio idiomate *proponit posterior: si tamen duo sunt, et non potius unus idemque, vario respectu diversis cognomentis appellatus. Gianius, prætermissis Francisco et Cosmo, quorum opera fortassis nusquam reperit, dictorum suorum post Michaelem appellat testem* Mag. Paulum, in suo Quadragesimali quod Paulina inscribitur, Dominica prima in capite Jejunii. *Est is Paulus Athavantius, cujus Quadragesimale (quod tamen non vidimus) impressum Mediolani ait Michael anno* MCCCCLXXIX: *ab ejusdem etiam stylo,* XVI *Aprilis, dedimus Vitam B. Joachimi; eique quadamtenus adscribitur* Vita B. Francisci, *edita* XVI *Maji, sed ad* XXX *Aprilis retro trahenda, secundum posteriorem nostram correctionem.* D

insuper Mag. Pauli Quadragesimale allegans;

7 *Quæ initio textus a Gianio accepti omisimus verba suggerebant, quod* B. Benincasa *esset* tali forte agnomine a propria familia nuncupatus: *et hæc conjectura firmabatur Annotatione, qua dicitur,* familiam de Benincasa, tam Politiani et Senis, quam Florentiæ haberi; quare non sit mirandum, si inter scribendum de hoc Beato, multi multa prætexere circa illius patriam conentur. *Sed omissa futili conjectura, melius prætextuum ejusmodi vanitatem Gianius exsufflasset, asserendo, insolitum ea ætate fuisse ut quis (præsertim ex Clero seculari vel regulari) omisso baptismali nomine, solo agnomine familiæ censeretur. Sic S. Catharinam Senensem, avo plebeio natam,* qui vocatus est more illius patriæ vulgariter Benincasa *(ac si Latine eum diceres,* cui domi suæ bene est*) voluerunt aliqui* Benincasiæ, *et, quod consequens erat, Burghesiæ familiæ adscribere; meritoque explosi atque coerciti sunt. Est ergo* Benincasa *nomen proprium, non gentilitium huic nostræ Beato, nec aliud unquam habuisse is scitur.* E

et gratis suspicans Benincasam a familia dici.

8 *In Conventu Servorum Florentiæ habetur Codex MS. cui titulus,* Flos florum, id est Vitæ Sanctorum, traductæ ex Latino in linguam vulgarem circa annum Domini MDXC, a Fr. Thoma de Verona Servita, cum Appendice aliquot Beatorum ac Beatarum Ordinis Servorum; *ubi* B. Benincasæ *Vita ex Poccianţio datur; sicut et aliæ hoc mense occurrentes, sed in epitomen contractæ.*

Vita Vitis Sanctorum addita in MS.

9 *Hactenus scripseram, quando a nostris in Montepolitiano Collegii Rectore, Bernaldino Monaldo, litteras accipio; quibus ut confirmatur vetus* Benincasæ *cultus, sic ratio redditur ejusdem nunc cessantis, superstite dumtaxat fama sanctæ vitæ in specu actæ, et miraculosæ intra municipium deportationis.* Cum enim *(ut scribit ille)* quinquaginta abhinc annis, Episcopo Pientino, cujus diœcesi Montichiellum subest *fuerit is Joannes Spennatius Nobilis Senensis, Hippolyto Burghesio item Senensi anno ipso* MDCXXXVII *suffectus)* cum, *inquam,* Pientino Episcopo esset relatum, ossa B. Benincasæ furtim ablata fuisse, et eorum loco substituta alia; cessavit ejusdem cultus et veneratio, in ecclesia Parochiali, quæ est S. Leonardi, non autem S. Mauritii; *recentiori fortassis nomenclatura, quod tamen non impedit quo minus S. Mauritius primus loci Patronus fuerit, idque secutus Gianius sit.* Itaque ossa illa, quæ sub ara S. Antonii Abbatis collocata in veneratione haud parva fuerant, quamdiu credebantur B. Benincasæ esse; ubi hoc cœpit dubitari, translata sunt extra vulgi conspectum in Sacrarium; ibique jacent sine cultu, sine concursu, sine miraculis, sine ulla prorsus imagine aut pictura Beatum referente. F

Cultus sublato ante annum 50 corpore,

omnis evanuit

APPENDIX

A D

APPENDIX

AD DIEM DECIMAM MAJI.

Not. 71* *Pag. 489 col. 2 ult. loco ponatur.*

B. Jacobus Nucerinus, Monachus Fontis-Avellanæ in Umbria.

Not. 72* *Pag. 490 col. 1 post S. Wandelbertum addatur :*

S. Antoninus, Archiepiscopus Florentinus, Ordinis Prædicatorum, *recenti Decreto anni* 1683 *cultum hoc die accepit per omnem ecclesiam, ad libitum tamen, cum Officio proprio. Vitam dedimus, proprio mortis, et antiquo cultus die* 11 Maji.

Not. 73* *Ibid. post medium, ante* Theognostum, *etiam sequentes intersere.*

S. Casaria, Virgo Martyr, *Officio Duplici 9 Lectionum colenda præscribitur in Directorio Frislariensi anni* 1679, *nobis hactenus ignota, et forsan recentius allata ex Romanis cœmeteriis.*

B S. Secundus et Socius Martyres, *apud Canonicos Regulares S. Salvatoris suum hodie cultum habent, credo propter corpora Roma allata : nescio an ideo ad hunc diem relati, quia Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ aliquem hoc die in suis Indicibus ponit, qui Eugubii cultum habeat, de quo infra.*

S. Gordianus, Martyr Romanus, *hoc die colitur apud Eremitas Augustinianos in Conventu S. Annæ prope Leodium, propter* integrum corpus, cum vase sanguinis vitreo fracto, *die* XII *Martii* 1659 *extractum* e Cœmeterio S. Cyriacæ : *quod Fr. Ambrosius Landuccius Patricius Senensis, sacri Ord. Eremit. S. Augustini Congregationis Ilicitanæ in Tuscia, Dei et Apost. Sedis Gratia Episcopus Porphyriensis, Sacrarii Apostolici Præfectus et Capellæ Pontificiæ Assistens, donavit adm. Rev. P. Innocentio Janar Leodiensi, Ord. Erem. S. Aug. Sacerdoti, cum facultate retinendi, donandi ac publice exponendi, ut patet ex Instrumento, sub data* XX *Januarii* 1662.

S. Agapitus Martyr Pergulæ, *quod est oppidum Ducatus Urbinatis versus Marcam Anconitanam, Acta habet MSS. non longa ; quorum indicium quidem in nostris nonnullis Catalogis invenio, cum hoc initio dici, quasi hoc modo inchoentur,* Temporibus Max... contigit ut miles quidam de Hispania nobilibus pa-

C rentibus : *sub finem autem legitur :* Possessus a dæmone, Phandalus nomine, liberatur. Passus est autem, etc. *Ecgraphum, jam pridem occultatum, nusquam comparuit, cum Acta Maji ordinaret Henschenius ; neque diligentius nunc quæsitum potui reperire. Interim in memoriam extare istæc hoc loco volui, Pergulanorum diligentiam excitaturus, ad eadem denuo submittenda : nam neque Hispani illum noverunt.*

Mox autem hæc ipsa sic impressa Fanum misi ad R. adm. P. Dominicum Frederici, Presbyterum Oratorii ibidem erecti ex institutione S. Philippi Nerii, librorum ac litterarum amantissimum : qui nihil moratus, ad Gubernatorem Pergulanum, XX p. m. *distantem, litteras dedit ; quæsitaque Acta ipsiusmet Gubernatoris manu transcripta accepit atque transmisit. Sed hæc, præterquam quod composita primum sint post seculum Christi* XI, *cum jam* Cruciferorum *celebris esset appellatio (nam* Cruciferorum copiosa multitudo ex Hispania dicitur applicuisse Eugubium, et jussu Dionysii Præsidis, ligatis ad terga manibus, ad Curiam tracta, *quibus se* Agapitus, *jam ante eodem prægressus, adjunxerit) tam insulse consarcinata sunt omnia, ut non tam casu amisisse illa, quam studio abolevisse videatur Henschenius. Nam et eam* quæ nunc Provincia Ducatus, (*Spoletini scilicet* appellatur, *tunc ait dictam fuisse* Numidiam ; *et civitatem*, quæ nunc Eugubium nuncupatur, *tunc fingit vocatam* Cirtensem Coloniam (*ex Africa in Italiam male traducta nomina*) *antea vero* Juliam, *vel a Julio Cæsare, vel a Julia uxore Octavii Augusti filiam dixisse debuerat*, *et* persecutionem Decianam, *quam ibi* Agapitus *ruerit, conjungit cum tempore* Maximiani Imperatoris, *quo is martyrium denique consummarit anno* Domini 30...... *intervallum dimidii seculi complexus ; ac denique verbum nullum habet, de corpore aut Capite* Pergulam *translato, aut alio fundamento Patronatus talis : de quo tamen deque hodierni cultus modo potissimum petimus edoceri, quando de historia passionis certi nihil habetur ex tali Legenda. Ibidem etiam Sanctus ipse passus dicitur* die, *non* X, *sed* XI Maj. ; *quod dubium similiter solvi nobis cupimus, ut sic instructi, possimus de eodem Sancto plenius agere in post faciendo totius Semestris Supplemento.*

E Scæ Sophiæ *nudum nomen, post nomina* Gordiani et Epimachi, *descriptum reperitur in veteris cujusdam Kalendarii membranis, Argentorati repertis, atque anno hoc* 1687 *Augustæ Vindelicorum vulgatis, post annos quibus conscriptæ septingentos, in argumentum prolixi de Martyrologiis Commentarii, cujus Auctor ipsas illas membranas sic finiri inveniens,* Omne tempus præsentis sculi ult..... VII non excedens evolvitur, *unde satis verosimiliter conficit, originarium codicem exaratum fuisse seculo* VII, *adeoque antiquiorem esse Martyrologio Bedæ : cum quo, cumque suis membranis comparationem instituens, notat pag.* 184 *et sequentibus, eosdem fere dies utrobique vacare, ac fere eosdem Sanctos ut plurimum nominari, ipsis tamen sec.* X *adscribit, ob paucos aliquos qui non potuerint nisi successive fuisse originali annotati : atque his libenter accensuerim S. Sophiam, fortassis duobus antiquius scriptis additam, propter Reliquias allatas in aliquam Franconiæ ecclesiam, ad cujus usum descriptæ membranæ istæ fuerint.*

Ibid. col. 2 lege — *et exinde ipsum in suum Gynæ-* Not. 74*

F *ceum sacrum transtulit Arterius, non sine prodigio a se excogitato eloquio. De veritate cultus, ac persona Sanctæ non dubitantes, plura interim et certiora optamus. Varios dedimus* Concessos *etc*

Pag. 491 *col.* 1 *sub medium, ubi de* Theodora Pignera — *ante* — *Jacobus a Passione Domini, inter Ratres Hispano-Carmelitanos, Belgica lingua nigerrimus*, Pigueram *cognominat, contentus titulo* Beatæ memoriæ ; *nobisque scripsit, certo sibi constare, eam, non anno* 1568, *sed* 1610 *obiisse.* Not. 75*

Ibid. col. 2 *post medium hæc pone.* Not. 76*

S. Emilian. *festus dies agitur hodie in insula Murano prope Venetias, in ecclesia S. Matthæi, ubi corpus ejus quiescere dicitur. Nos ampliorem de illo notitiam desideramus : nisi forte translatum illuc sit corpus* S. Emiliani, *illius qui sub Juliano martyrium passus, colitur apud Græcos et a nobis illustrabitur, productis, quæ de illo habemus, Actis propriis Græcis,* XVIII Julii.

Pag. 492 *col.* 1 *ad* SS. Cosmam et Damianum, *lin. antepen.* sic lege. *Quæ viris nonnullis vehementer probantur, tria Sanctorum paria, sub istis nominibus; nihilo minus displicent aliis multis, quorum utrimque rationes discutere præcipue oportebit ad notissimum eorum in Latina Ecclesia diem,* XXVII Septembris. Not. 77*

Ibid. col. 2 *de* S. Mathurino *lin.* 3 lege — *et Parisiis in sui nominis ecclesia, in qua etiam Reliquia habetur. Memoratur etiam in variis etc.* Not. 78*

S.

S. Faræ seu Burgondoforæ Translatio, *in diœcesis Meldensis oppido, vulgo* Far-moutier *dicto, festive agenda præscribitur, sicut ipso in loco didicisse an.* 1685 *scribit nobis Claudius Castellanus Canonicus Parisien. Nos vitam dabimus* VII Decembris.

DE S. JOB PROPHETA.

NOT. 79 Templa et Nosocomia ubique.*

Pag. 493 *col.* 2 adde — *Habuit autem* S. Job, *non minus apud Græcos atque in Oriente, quam apud Latinos in nostro Occidente, dedicatas sibi ecclesias, haud dubie plures, per omnes Patriarchatus. De Antiocheno quidem, scimus ex Vita S. Simeonis in Monte-mirabili, Stylitæ, seu Junioris, data* XXIV *Maji num.* 76, *ipsi* urbi vicinum *fuisse* templum sancti Jobi, *ubi* saucios mutilosque homines multos *inveniens Domninus, immisericors Patriarcha, eorum aspectu offensus, ipsos* alio transferri præcepit : *quod ne executioni mandaretur, inflicta illi divinitus pœna impeditum est; unde intelligitur, illud quoque Nosocomium ceu Xenodochium fuisse. Nec aliud forte fuit Constantinopolitanum istud* monasterium, *ægris verosimiliter servientium, unde* Domnus, Presbyter et Archimandrita monasterii sanctæ memoriæ Job, subscripsit *Libello Monachorum, lecto coram Patribus Concilii Constantinopolitani, anno* DXXXVI *Act.* V.

Pag. 494 *post num.* 7 adde —

Vita ex MS. Ultrajectino,

Curaverat Heribertus Rosweidus noster, ex Ultrajectino Ecclesiæ S. Salvatoris codice, transcribendam Vitam S. Job Prophetæ, *quemadmodum inter alias Sanctorum Vitas, ad usum chori descripta erat, opere ad genium et stylum seculi* XIV *conformato; estque velut historica quædam ipsius Libri Job explicatio atque deductio, sed crebris divisionibus ac subdivisionibus intercisa, qualibus fere S. Vincentius Ferrerius aliique Ordinum Mendicantium concionatores uti sua ætate solebant. In eo volens Auctor summarium quoddam totius rei a se explicatæ dare, allegat Petrum Aureolum, qui anno* MCCCII *obiisse dicitur, sumitque ab illo hanc disputationum omnium compendiarum Synopsim.* Disputatio prima Job, cum tribus amicis, fuit dialectica, ex probabilibus, et continet novem explicationes, usque ad Caput XXXII. Secunda disputatio Heli, fuit sophistica et garrula, usque ad Caput XXXIV. Tertia tentativa, ex contingentibus, fuit Domini, interrogantis Job de multis, ut declararet, quia quasi nulla erat sapientia ejus ad Deum, a Capite XXXVI usque ad XLII. Quarta, fuit definitiva et demonstrativa, ex necessariis et immobilibus, per Dominum dicentem ad Amicos Job, Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job. *Atque hæc satis sit indicasse, ut apud nos inveniendum tale quid sciat, qui forte id publici juris facere velit, quod non censuimus inserendum operi, aliis magis necessariis satis superque crescenti.*

offertur cuicumque imprimere volenti,

9 *Pluris nostra refert exhibere quæstionem, anno* MDCLXXX, *eodem scilicet quo noster Tomus* II *Maji cum aliis duobus prodibat, agitatam Romæ, acerrimis Eruditorum plurium ingeniis judiciisque concurrentibus, occasione nata Albani; ubi cum Curatores Nosocomii, quod a sancto Spiritu nomen habet, in Hospitio convalescentium paulo ante constructo, egregium adornavissent Sacellum, ejusque altari imposuissent elegantem* B. Jobi *tabulam; conscientiæ sibi duxit Episcopi Vicarius, aperiendum Sacellum permittere, eo quod dubitaret, liceretne* Jobum *ita publice ut* Sanctum *colere. Cum enim post variorum judicia, utrimque requisita, incaluisset disputatio; essetque ad sacram Congregationem Rituum delata; et Joannes Riccius p. m. amicissimus nobis, ejusdem Congregationis Consultor, cum quibusdam aliis, doctrinæ fama præcellentibus, negativam sibi placere indicassent; excitata sunt aliorum nihilo minus præstantium virorum ingenia, qui causam ab ovo (ut dicitur) exorsi examinare, velut non uni* Jobo, *sed omnibus Sanctis veteris Testamenti communem; eo rem adduxerunt, ut exinde collectæ ab Reverendissimo Fidei promotore Prospero Bottino Myrensi Archiepiscopo Animadversiones, visæ sint Apostolicæ Cameræ typis dignissimæ. Nec minus dignæ nobis eædem videntur, quarum notitia in hoc opere perennet, velut specimen Romanæ in negotiis istiusmodi prudentiæ et gravitatis, propositas sibi causas, etiamsi minimæ alias videri possint, ac fere extra controversiam positæ, suis undiquaque momentis librantis, quando judicio contradictorio disceptat; sed hoc semper et omni occasione fieri, etiam ubi nemo magnopere se opponit, a nonnullis tam male præsumitur, quam certum est in rebus sacris, tam communibus quam privatis, tolerari multa, ut levissime dicam, incerta ac dubia, et verosimiliter aliquando corrigenda, cum satis fuerint disceptata.*

DISSERTATIO

De publico cultu S. Jobi aliorumque Sanctorum Veteris Testamenti coram sacra Congregatione Rituum Romæ instituta.

Omissis plurimis utrimque dictis ac scriptis, quorum notitia publici juris facta non est; placet eorum omnium summam, sub titulo Animadversionum *Congregationi exhibitam a Reverendiss. Fidei Promotore, legendam exhibere, eodem quo Romæ impressam ad nos ipse misit tenore.*

Eminentissimi ac Reverendissimi Domini.

Constructa per pium et religiosum virum, Fr. Salvatorem Margallum, Ordinis sancti Spiritus, in Civitate Albani parva et eleganti ecclesia, in honorem et sub invocatione S. Job; ortum fuit dubium, *An ejus apertio cum publica veneratione permittenda sit* : eoque ad. Sac. Congregationem delato, jussus meam proferre sententiam quamvis materia, ob sui gravitatem, et gravissimorum Doctorum controversiam, circa hujusmodi cultum Sanctis veteris Testamenti exhibendum, maturius judicium exposcere videretur) dixi, mihi magis placere affirmativam; et gavisus fui, quod ab Eminentissimis Patribus, prævia exactissima discussione, confirmata remanserit cum decreto : *Removeantur impedimenta.* Cum autem de ordine Sanctissimi quæstio hæc denuo sit examinanda; ex officio proponam auctoritates, rationes, ac fundamenta pro utraque opinione, ad hoc, ut iis bene cribratis et expensis sacra Congregatio tuto decernere possit id, quod justitiæ ac convenientiæ consentaneum esse videbitur.

Proponitur status quæstionis,

§ I. *Proponuntur rationes pro parte negativa; sed pro affirmativa validiores.*

Pro neganda permissione publici cultus

Pro parte itaque negativa, quod scilicet Sanctis veteris Testamenti non sit exhibendus cultus et veneratio, palam et publice, potissime urgere videbatur gravissimorum Doctorum opinio, et signanter auctoritas Cardinalis Turrecrematæ *in Can. Pronuntiandum n.* 15, *de Consecr. dist.* 3, fundata in hac præcipua ratione, quod ideo Ecclesia Occidentalis ipsorum mortem non celebrat, quia, cum transitus non fuerit gloriosus, sed potius miseria plenus, propter descensum ad inferos, non sit gaudio excipiendus, et celebritate colendus. Eamdemque rationem longe antea insinuare visus fuit D. Bernardus, *in epist.* 89, ubi interrogatus, Cur solum de SS.

A SS. Machabæis Martyribus festum celebraretur; ingenue fatetur, sese adhuc non percepisse causam diversitatis, eamque libentius accepturum, quam redditurum: profitetur tamen, potissimam rationem, ob quam festivitas Sanctorum veteris Testamenti non recolatur, esse ipsorum descensum ad inferos, licet communem cum Machabæis, ita difficultatem promovendo: *Proinde si incongruum videtur cum gaudio recolere transitum, qui gaudii non fuit; caveatur et in istis.*

proponuntur auctoritates, docentium non canonizandos qui Christum præcesserunt;

3 Augustinus etiam Triumphus, *de potestate Ecclesiæ q.* 17, *art.* 2, proposita quæstione, utrum Papa debeat canonizare Patres veteris Testamenti; et adductis argumentis pro sententia affirmativa, quod scilicet cultus Canonizationis denegari non debet iis, quorum doctrina, vita, et exemplum proponitur toti Ecclesiæ imitandum, quales sunt Patriarchæ et Prophetæ, ut habetur Isaiæ v; et quorum sanctitas nequit in dubium revocari, utpote comprobata Spiritus sancti oraculo in sacris Paginis, per denominationes, Sanctitatem et Beatitudinem importantes; et rursus, quia Ecclesia illos eligit oratores et rogatores pro ipsa apud Deum, eisque B preces effundi jubet; in negativam sententiam descendit, ob hanc solam rationem, quod causa semper præcedit effectum, et non subsequitur: causa vero omnium Sanctorum fuit Christus, adeoque nullus debet canonizari, qui Christi nativitatem præcesserit. Consonat Viguerius *in Institutionibus Theologicis cap.* 20, *de virtute fid.* §. 3, *vers.* 15, *fol.* 107 *a tergo in fine*, ubi propositam quæstionem ita solvit: *Eorum tamen approbationem et canonizationem non solennizat Ecclesia, nec festa pro illis indicit duplici ratione. Primo, ne videatur cerimonias Judæorum quæ tamquam umbra transierunt observare. Secundo, quia cum illi non essent in tempore plenitudinis gratiæ, mors illorum non introducebat in Paradisum, sed in Limbo recludebantur, adhucque in pœna peccati originalis detinebantur. Ideo mors illorum non poterat nativitas denominari, sicuti mors Sanctorum post Christi Ascensionem decedentium; et propter illam causam eorum Reliquiæ non venerabantur; ac etiam ne inducerentur Judæi, alias proni, ad idololatriam; ideo (ut habetur in Canonica D. Judæ Apostoli) noluit Deus, corpus Moysis Judæis manifestari, licet diabolus procurare vellet, sed prohibitus fuit a Michaele. Nunc vero Reliquiæ Sanctorum venerantur, eo quod sunt in gloria, et non in pœna; nec nunc est talis promptitudo seu periculum ad idololatriam, sicut tunc.* C Idipsum confirmat Guilielmus Durandus *in rationario Divinorum Officiorum lib.* 6, *cap.* 67, *num.* 3. — *Hinc est, quod Passiones Patrum veteris Testamenti, quia ad inferos descenderunt, non celebramus, præterquam Innocentium; eo quod in ipsis singulis Christus occisus est, et Machabæorum.* — Et *lib.* 7, *cap.* 1, *num.* 40, ubi quæstionem instituens, cur de Sanctis, quos per descensum ad inferos Christus liberavit, secumque in cælum duxit, festum non celebret Ecclesia, ita illam solvit. *Respondeo, quod ideo non solennizamus, quoniam ad inferos descenderunt: solennizamus enim Sanctorum Natalia, quod videlicet cælo nati sunt, ut præmissum est, non quod inferno.* Joannes Belettus *in Divinorum Officiorum explicat, cap.* 128, agens de Sanctis, qui cum Christo surrexerunt, ait; idcirco non celebrari eorum memoriam, quia, cum e vita excesserunt, descenderunt ad inferos; quæ non est festæ lætitiæ materia, sed luctus. Neque prætermittenda videtur opinio Guyettini *in Heortologio sive de festis propriis Sanctorum lib.* 2, *cap.* 7, *q.* 2 asserentis, se vix credere posse, quod in honorem Sanctorum veteris Testamenti fiant festivitates.

nec festive celebrandos, quorum mortem secutus fuit descensus ad inferos;

4 Hunc etiam Ecclesiæ Latinæ morem, abstinendi a celebratione festivitatis Sanctorum veteris D Testamenti, sequendo auctoritatem Cardinalis Turrecrematæ, considerat Ricciullus *lucubrationem Eccles. lib.* 6, *cap.* 7 *de Sanctis veteris Testamenti*, dicens, ab Ecclesia solum excepta fuisse festa Sanctorum Innocentium, Joannis Baptistæ, et Machabæorum, Matta quoque, *de Canonizatione Sanctorum part.* 4, *cap.* 3, postquam *num.* 8 *ad* 16, retulit utramque opinionem; concludit, *num.* 17, *vers. quibus attentis*, non esse contemnendam sententiam Augustini de Ancona, utpote fundatam in auctoritate D. Augustini, allegata *num* 12, dicentis *in lib. de Symbol. super illo Psalmi* 92. *Domum tuam decet sanctitudo Domine*, nullius sanctitatem ab Ecclesia solennizari, priusquam Domus sanctitatis fundaretur. Et *num.* 18 respondet argumento, petito ab exemplis Sanctorum Joannis Baptistæ, Zachariæ, Josephi, Simeonis, Elisabeth, et Annæ Prophetissæ; quod quia viderunt Christum Dominum in carne jam natum, eumque uti Redemptorem humani generis adoraverunt, potius ad novam Legem gratiæ pertinere dicendi sunt: et addit *num.* 19, cum Petro de Natalibus Kalen. Augusti, quod in Ecclesia Orientali celebrantur festa de Sanctis utriusque E Testamenti, non autem in Occidentali; præterquam de Innocentibus et Machabæis, propter peculiares rationes ex Turrecremata transcriptas, et inferius suo loco recensendas in ipsarum solutione. Rursus non apparet, alicui ex Sanctis veteris Testamenti concessum ab Ecclesia fuisse cultum publicum, saltem per indictionem festivitatis, et per concessionem universalem Officii de præcepto; cujus indultum absque Oraculo Sedis Apostolicæ de jure novo obtineri non posse, est extra controversiam, ut dicit Rainaudus *tom.* 15. *Heteroclitorum spiritual. sect.* 3, *punct.* 5, *num.* 15, *pag.* 288; dicens *num.* 16, *vers. quia igitur*, sapienter Ecclesiam non indixisse festivitates Sanctorum veteris Testamenti, nec eis divina Officia concessisse: et concludens *num.* 17, in hæc verba; *Quantæ porro arrogantiæ indicium est, sapientiorem se existimare moderatoribus universæ Ecclesiæ, qui per tot secula (quamvis illa ipsa novandi motiva, quæ istis possunt occurrere, non ignoraverint) consulto tamen abstinuerunt his festorum et divinorum Officiorum indictionibus? Non est revera hæc pietatis species commendatione digna.*

unde et Ecclesia abstinet a plerisque eorum venerandis,

saltem per officium Canonicum;

5 Sed neque cultum privatum exhiberi solitum F esse Sanctis veteris Testamenti, ex eo colligi potest, quod vel improbatus sit, vel saltem ab Ecclesia non receptus usus imponendi eorum nomina infantibus in Baptismo, quod est argumentum devotionis et propensionis erga ipsos, ut testatur Nicephorus *lib.* 6 *Historiæ cap.* 22, ibi *Multi enim, propter suam in Apostolos propensionem et affectionem, nomina eorum liberis suis imponebant.* Et idem repetit Casalius *de veteribus Ecclesiæ ritibus cap.* 5, *de Baptismo pag.* 37, *vers. Mos dandi nomina.* Prohibitio autem assumendi nomina veteris Testamenti desumitur ex Concilii Nicæni can. 30, jubente Christianorum nomina in Baptismo imponi, ibi. *Imponanturque nomina Christianorum in Baptismo, dum legitur Scriptura, et baptizantur in nomine sanctissimæ Trinitatis semper colendæ et adorandæ.* Et saltem negari non potest, rarissimum esse in Ecclesia horum nominum usum. Ex his igitur Reverendiss Suffraganeus Albanen. non absque valido probabili fundamento, dubitare potuit, an ab eo permittenda esset ecclesiæ prætatæ aperitio, præsertim non exhibito sibi aliquo decreto seu indulto Apostolico.

et videtur improbare nomina baptismalia ab iis sumenda.

6 Verum diligenter examinata materia, prævalere mihi visa sunt fundamenta, quibus innititur affirmativa sententia, quod nempe cultus publicus tuto permitti atque concedi possit Sanctis veteris Testamenti,

Respondetur,

A Testamenti, potissime vero S. Job. Quidquid enim sit, An sanctis Patribus veteris Testamenti conveniat solennitas formalis Canonizationis (quam illis non congruere respondet Viguerius *loc. cit.* ea validissima ratione, *quia qui a Deo; tamquam superiore, est canonizatus et approbatus, non eget ab hominibus approbari sive canonizari; Sancti enim multi, qui ante Incarnationem Christi pie vixerunt, fuerunt in pluribus Scripturæ locis approbati, et maxime Ecclesiastici* 44; *et aliquorum approbationem recitat Apostolus Hebr.* 11. *Ecclesia vero eorum sanctitatem et exemplaritatem proponit imitandam, et eorum orationibus se commendat in generali*) reducendo quæstionem ad cultum publicum, qui est veluti effectus canonizationis, nulla profecto ratio suadere efficaciter potest, illum non posse permitti sanctis Patribus veteris Testamenti: plures vero, eæque fortissimæ, permissionis congruentiam manifeste ostendunt; quas late atque erudite cumulavit Reverendissimus Archiepiscopus Tarsensis, in sua doctissima et validissimis argumentorum atque auctoritatum præsidiis munita allegatione, data in Congregatione præterita. Præ ceteris autem potissimum urgere videntur rationes, adductæ per Augustinum

non agi hic de formali Canonizatione,

sed exhibitione cultus publici,

B Triumphum et Viguerium, *locis citatis*; quod scilicet iis denegari non debeat solennis cultus, quorum ineffabili sacræ Scripturæ testimonio sanctitas comprobatur, et ad quorum imitationem nos invitat atque stimulat Ecclesia, et supplici deprecatione patrocinium apud Deum exorat: quas etiam rationes latissime, sanctorum Patrum et probatissimorum Scriptorum auctoritate, ad propositum nostrum confirmat Lezana *Consultatione* 3 *a num.* 100 *ad fin.* ubi ex iisdem comprobat, posse S. Eliæ cultum publicum concedi.

7 Itaque vitæ sanctitas tribuit jus ad publicum cultum, et permissio illius, non solum ob glorificandam Sanctorum memoriam, sed ob eorum imitationem promovendam, fuerit ab Ecclesia introducta, ut scilicet imitari non pigeat, quos celebrare delectat; ut late probat Rabanus Maurus *de Institutione Clericorum lib.* 2, *cap.* 43, *de festivitatibus Sanctorum inter tractatus diversos de Divinis Officiis pag.* 297. Casalius *de veteribus Ecclesiæ ritibus cap.* 60, *pag.* 238, *lit.* A, *vers. Porro*, adducens verba epistolæ relatæ ab Eusebio *lib.* 4, *cap.* 15, — *eorum memoriam, qui prius passi fuerant, celebramus, ut sequentium animi ad Prædecessorum viam exemplis insignibus excitentur*, et S. Gregorius Nazianzenus *in oratione de Machabæis col.* 2, *in princ.* ideo eorum celebritatem recoli asserens, *ut gloriam consequantur, qui laudes eorum exponant, ac virtutem eorum æmulentur, ejusmodi nimirum commemoratione, quasi stimulis quibusdam ad earumdem rerum studium excitati.* Idemque expresse profitetur fel. rec. Gregorius XIII, in Constitutione edita super approbatione Martyrologii Romani ibi. *Habet enim Sanctorum innocentiæ, charitatis, fortitudinis, ceterarumque virtutum commemoratio, stimulos quosdam acerrimos, quibus tunc maxime invitamur, cum illorum propositis exemplis nostram desidiam agnoscimus, quamque procul ab illorum laude et perfectione absumus, cogitamus.* Et hoc argumento utitur idem Lezana *Consultatione* 3, *num.* 85, *circa finem.* Nec immerito Rainaudus *tom.* 15. *Heteroclitorum spiritual. punct.* 5, *num.* 9 *in fin. pag.* 285; miratur, cur de Sanctis veteris Testamenti Ecclesia eo modo non celebret festa, sicut de Sanctis Testamenti novi, ibi. *Quare cum inter motiva, quæ impellant ad indicendum alicujus Sancti cultum festivum, attendatur præsertim ad stimulum virtutis et sanctitatis, ex Sancti illius memoria, admovendum fidelibus; mirum esse videtur, cum tam luculenta sint virtutum exempla in Sanctis Christo anterioribus, quorsum sint ab Ecclesia absque solenni ceteris Sanctis* D *honore prætermissi.*

qui servit ad promovendam eorum imitationem:

C

8 Cultus etiam publicus iis denegari non potest, quibus Ecclesia preces effundit pro ipsorum obtinendo patrocinio; ad eorum siquidem opem promerendam, et imitationem promovendam, Sanctorum festa esse instituta, monet D. Augustinus *lib.* 2 *contra Faust. cap.* 21 *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur*, et Eusebius Alexandrinus *in homil. de Sanctis colendis*: ibi — *Ob hanc causam præcepit nobis memorias Sanctorum celebrare, ut acceptis hymnis, et auditis laudibus, benignum Deum exorent, ut preces nostras caducas admittat.* Consequenter dicendum est, ejusmodi cultus indultum potissime etiam convenire Sanctis Patribus veteris Testamenti, quorum sanctitatem, Divini Spiritus oraculo comprobatam, imitandam fidelibus proponit Ecclesia; et quorum præsidium exorat, atque memoriam celebrat etiam ex Divino præcepto. *Ecclesiastici* 44, ibi. *Laudemus viros gloriosos, et parentes nostros in generatione sua*, ut observat idem Lezana *d. Consult.* 3, *num.* 129, referens, eorum opem publice invocari in Litaniis, et laudes recoli E in Cantico Sanctorum Ambrosii et Augustini, quod etiam notat Rainaudus *loc. cit. num.* 2, concludens. *Beatitas ergo horum Sanctorum est in Ecclesia prorsus extra controversiam, atque adeo non potest per eorum Beatitatem stare, quominus cultu, Cœlitibus impendi solito, honorentur a fidelibus in universa Ecclesia.*

et probatur ex precibus ad ipsos ab Ecclesia directis,

Plurimum etiam confert consuetudo Ecclesiæ Orientalis, in qua celebrari festivitates Sanctorum veteris Testamenti communiter affirmant contrariæ sententiæ Sectatores: cumque in hoc ejusdem Ecclesiæ usus non fuerit a Latina correctus et improbatus, nulla videtur assignabilis ratio diversitatis, ob quam eidem Latinæ Ecclesiæ permissum censeri non debeat, quod in Orientali non improbatur: una quippe et indivisibilis est Ecclesia Dei, ut probat Leo Allatius *in lib. de utriusque Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis perpetuo consensu c.* 1, *n.* 5, licet, quoad ritum, inter Græcam et Latinam aliqua diversitas intercedat; adhuc tamen per hoc non excluditur perfecta unitas, quoad fidem ejusque dogmata, ut respondet idem Allatius *lib.* 3 *cap.* 12 *per tot. et signanter n.* 1 *in fine*, ibi: *Hæc de ritibus et dogmatibus differentiam ideo proposuimus, ut multos ab errore* F *levaremus qui Orientalem et Occidentalem, Græcam et Latinam Ecclesiam audientes, duas sibi Ecclesias toto genere diversas animo fingunt, alteram alteri dissimillimam: nam si linguam et ritus excipias, in fide, una eademque est; neque in una offendes firmum approbatumque, quod non in alia eodem etiam firmitatis ac dignitatis sub uno capite sit loco.* Proinde hoc argumento, desumpto ex usu Ecclesiæ Græcæ, ad probandam congruentiam concessionis cultus pro S. Elia, utitur Lezana *d. Consult.* 3, *n.* 85, et Rainaudus *loc. cit. n.* 12, *et seq.*

atque usu Orientalis Ecclesiæ,

9 Omnem denique difficultatem tollit usus ipsius Ecclesiæ Latinæ, quæ nedum generaliter recolit memoriam, et invocat auxilium Sanctorum veteris Testamenti; sed etiam peculiariter ipsorum festivitatem celebrat. Et signanter in pluribus et primariis Italiæ Civitatibus reperiuntur Ecclesiæ et Altaria, ipsis et præcipue S. Job dicata; nempe Venetiis, Cremonæ, Bononiæ, Ferrariæ, Faventiæ, Senis, et Pisauri. Cumque Eminentiss. Episcopus Lucanus a me requisitus fuerit de suo voto, cum sit unus ex Eminentissimis Patribus hujus S. Congregationis, per litteras plene respondit pro affirmativa, pluribus validissimis rationibus; et narrat, quod in visitatione Diœcesis reperit Ecclesiam, sub invocatione

quin et Latinæ,

invocatione S. Job in Terra Pruni Vicariatus Petræ-Sanctæ, et plura Altaria in ejus honorem constructa in variis Ecclesiis Caferonianæ, quodque Populus illius regionis maximam habet devotionem et venerationem erga ipsum. Aderat etiam Cæsenæ Ecclesia in honorem S. Job, de qua traditio est, quemdam Fratrem S. Francisci, prope cujus Conventum sita erat, eam destrui curasse; statimque lepra affectum, diuque excruciatum misere occubuisse; ut refert Reverendiss. Tarsensis *in præcitata sua Allegat. circa fin.* Et de hoc Ecclesiæ Latinæ usu tradunt Durandus *in Rationario divin. offic. lib.* 7, *cap.* 1, *n.* 41, et de sancto Elia probat ibidem Lezana, et de S. Job, in cujus honorem Venetiis constructa fuit Ecclesia, dicunt Castellinus, *de Canoniz. q.* 4, *n.* 58. Panvinius *in relat. S. Bonaventuræ circa fin. princip. inter opuscula ejusdem S. Bonaventuræ tom.* 2 *pag.* 381, *vers. quid autem Sancti veteris Testamenti;* dicens, quod, quidquid teneant Bernardus et Augustinus-Triumphus, videtur probari posse contrarium, ex publica veneratione multorum, inter quos præcise recensetur S. Job. Sequitur Contilorius *de Canonizat. cap.* 11, *num.* 11, et Matta *eodem tract. par.* 4, *cap.* 3, *n.* 15. Lezana *d. Consult.* 3, *n.* 87 *et* 88 *cum seqq.* Belottus *in explicat. divin. offic. cap.* 28; et Rainaudus *supra cit. tom.* 15. *Heteroclict. spiritual. punct.* 5, *num.* 1, *pag.* 282, *et n.* 11, *pag.* 285. Et quod S. Job ab antiquissimo tempore habuerit ab Ecclesia consimilem cultum publicum, non minus ac alii Sancti, per indictionem festivitatis, Templorum erectionem, et Altarium constructionem, refert Titelmannus *in solut. dub. ante paraphrasticam elucidationem in ejus librum,* quam in Conventu Fratrum Minorum Lovanii publice explicaverat usque de anno MDIV, ut habetur in fine operis: ejusque verba (quæ tamquam notabilia propter temporis antiquitatem refero) sunt ista. *Accedit ad auctoritatem Scripturæ auctoritas Ecclesiæ, quæ viro sancto Job consimilem cum aliis viris sanctis et Deo dignis festum diem constituit; Templa quoque erigit; et Aras, ubi ad Dei gloriam ejus invocetur pro miseris patrocinium, extruit; ac vota fieri, perinde ac ceteris Divis, cum Deo regnantibus, decrevit, quæ nequaquam ita fieri permitteret, si non in rerum natura vere aliquando substitisset.* Estque ponderandum, quod dictus Auctor tali argumento utitur, ad comprobandam veritatem historiæ B. Job, quæ a Judæis controvertebatur.

idque ab antiquissimo tempore.

§. II. *Aliæ plures pro sententia affirmativa instantiæ.*

Maximi quoque roboris videtur, quod claræ mem. Cardinalis de Berulle, vigore facultatis obtentæ a fel. rec. Paulo V, VI Idus Maji anno MDCXIII, dandi modum et formam Kalendario ac Breviario Congregationis Oratorii Domini Jesu; prævio tantæ rei examine in Comitiis generalibus, diversis locis et temporibus habitis, ac de Ordinariorum expressa licentia, in eodem Kalendario ad diem X Maji adnotari fecit Officium cum Missa de S. Job, ac etiam de S. Anna Prophetissa ad diem primam Septembris, et de S. Simeone Sene ad diem XI Octobris, et de S. Abrahamo ad diem XII ejusdem mensis et in Breviario leguntur extensa sub dictis diebus eadem Officia, cum Lectionibus propriis, et Orationibus de communi sub ritu semiduplici, et indicatur Missa de quolibet ex prædictis Sanctis dicenda pariter de communi, ut ex libello impresso Lutetiæ Parisiorum anno MDCLIII: in quo præcipue videri potest Præfatio, ubi indicatur citatum diploma Pauli V, et respondetur objecto, quod vigore decreti hujus Sac. Congregationis VIII Aprilis MDCXXVIII addi nequeant etiam Kalendariis propriis alia Officia, ex quo scilicet potius adsistat limitatio in eodem Decreto adjecta, quando (ut hic) præcessit Sedis Apostolicæ licentia. Cum igitur hoc fuerit factum cum tanta maturitate, a Cardinali adeo insignis pietatis et singularis doctrinæ, necnon prævia Sedis Apostolicæ auctoritate, ac discussione in diversis Capitulis generalibus, et obtenta Ordinariorum Galliæ expressa licentia; controverti profecto nequit, quod etiam in Ecclesia Occidentali vigeat hujusmodi cultus publicus erga S. Job, et alios Sanctos veteris Testamenti. Urget insuper, quod in Ceremoniali Fontisebraldi anno MCCCCLXI, auctoritate Gulielmi Parisiensis Episcopi, delegati a Pio II ad visitandum, corrigendum, et reformandum dictum monasterium et Ordinem, reperitur officium S. Abrahæ, ut refert Guyettinus *in Heortolog. lib.* 3, *cap.* 16, *q.* 4, ubi indicat modum componendi etiam Officia pro S. Moyse, pro S. Davide, et pro S. Job.

Card. Berulli exemplum,

in ordinato per eum Kalendario ac Breviario,

11 Considerari pariter multum meretur, veluti species cultus publici, qui exhibetur Sanctis veteris Testamenti, eorum invocatio in Litaniis. quæ dicuntur pro commendatione animæ, ut præ aliis advertunt Castellanus *de Canonizat. cit. quæst.* 4, *n.* 88: Lezana *d. Consult.* 3, *n.* 102, cum seqq. Guyettinus *in Heortologio sive de festis propriis lib.* 1, *cap.* 5, *quæst.* 8, ubi plura refert exempla; Rainaudus supracitatus, *tom.* 15, *num.* 15, *pag.* 287, ubi redarguens Calvinum, negantem Sanctos veteris Testamenti invocari in Ecclesia Christiana, sic ait— *Quo enim morbo gravabantur illi aures, cum recitari audiebat Litanias nostras, et in eis invocari omnes Sanctos Patriarchas et Prophetas?* Et addit, cum Serario *lib.* 2. *Litaneut. quæst.* 17, quod in Litaniis, quibus commendatur anima, invocantur, Sanctus Abel, Sanctus Abraham, et omnis chorus Justorum; quodque Sanctum Jonam invocavit Sanctus Hieronymus: et Cyrillus Hierosolymitanus, Sacram Synaxim describens *Catechesi* 5, dicit, Sacerdotem memoriam in ea facere, primum Sanctorum Patriarcharum, deinde Prophetarum, Apostolorum, et Martyrum, ut Deus illorum orationibus et deprecationibus suscipiat preces nostras. Idemque post eum tradunt Cabassutius *in notit. Concilior. in Appendic. ad sextam Synodum*, quæ est dissertatio de Dipthycis Ecclesiæ *vers. præter eorum fidelium Dipthyca;* et Cardinal. Bona, *rerum Liturgicar. lib.* 2, *cap.* 12, *pag.* 392 *in fine.* Magni quoque ponderis, ad evincendum, licitum et debitum esse cultum publicum delatum Sanctis veteris Testamenti, videtur auctoritas D. Augustini *serm.* 22 *de Sanctis, et de S. Joanne Baptista serm.* 4 *in princ.* ubi proposita quæstione, cur Natalem, quo natus est ex utero Joannes, potius celebramus, quam aliorum Prophetarum vel Patriarcharum, sic respondet. *Recolemus et Prophetas, recolamus Patriarchas, nati sunt homines, ætatis accessu pleni Spiritu sancto, Christum prophetaverunt; nati sunt, ut postea prophetarent. Joannis autem ipsa Nativitas Dominum Christum prophetavit, quem conceptum ex utero salutavit.*

comprobatur ex Litaniis,

sanctis Patribus,

12 Confert etiam potissime Sanctorum veteris Testamenti descriptio in Martyrologio Romano, ut in eo videri potest; sed pro minuendo labore ponitur Catalogus distinctus per singulos menses; videlicet Januarii die XIV, S. Malachiæ; et die XV, SS. Abacuc et Micheæ; Februarii die XIII, S. Agabi, de quo præterea mentionem habet S. Lucas in actis Apostolorum; Martii die XXXI, S. Amos. Aprilis die X, S. Ezechielis, ad cujus sepulcrum orationis causa multi confluere consueverunt, ut in eodem Martyrologio habetur: et Baronius *in notis* advertit cum S. Epiphanio, quod quando tanta frequentia concurrit, formidant Chaldæi, ac metuunt ne auferatur,

et Martyrologio Rom[…]

A ratur, quapropter egredientes comitantur et deducunt; Maji die prima, S. Hieremiæ, ad cujus pariter sepulcrum, ut refert idem S. Epiphanius, fideles supplicare consueverunt, indeque sumpto pulvere morsibus aspidum medentur; et die x, nostri S. Job; Junii die xiv, S. Elisæi, cujus sepulcrum dæmones perhorrescere S. Hieronymus scribit; Julii die prima S. Aaron, prima Sacerdotis Levitici Ordinis; die iv, SS. Oseæ et Aggæi; die xiii, SS. Joelis et Esdræ; die xvi S. Isaiæ; die xx, S. Eliæ; die xxi, S. Danielis; Augusti die xx, S. Samuelis, cujus sacra ossa, ut B. Hieronymus scribit, Arcadius Augustus Constantinopolim transtulit, et Justinianus Imperator in ejus honorem templum erexit, ut ex Procopio notat Baronius *ibid. litt.* B. Septembris die prima SS. Josue, Gedeonis, et Annæ Prophetissæ; die iv, Sancti Moysis Legislatoris; die v, Sancti Zachariæ Prophetæ; et die xxi, Sancti Jonæ; Octobris die ix, S. Abrahæ, Patriarchæ et omnium credentium Patris; Novembris die xix, Sancti Abdiæ Prophetæ; Decembris die prima, Sancti Nahum; die iii, S. Sophoniæ; die xvi, trium SS. Puerorum Ananiæ, Azariæ, et Misaelis; et demum die xix, S. Davidis.

ubi notantur Patriarchæ et Prophetæ,

B

13 Descriptionem autem in Martyrologio Romano importare cultum publicum, late probavi in meo voto, exarato de ordine Sac. Congregationis super hoc articulo, et addo post inibi scripta, Granadum *de fide tract.* 7, *disput.* 3, *sect.* 3, existimantem (sunt ejus verba *censeri debere Canonizatos ab universali Ecclesia, et Summo Pontifice omnes illos, qui in Martyrologio Romano continentur; etenim de illis tamquam de veris Sanctis fit mentio, et solennis memoria in universali Ecclesia, et Summus Pontifex id præcipit fieri, ut patet ex Motu proprio Gregorii XIII*, etc. Et Nieremberg, *in opuscul. de Sanctitat. institut. fest. Concept. Beatissimæ Virginis* § 7. addit. *Neque potest negari auctoritatem aliquam, et non parvam, accrescere in ratione Sanctitatis his, qui in Albo tot Sanctorum numerati sunt.* Et hoc pariter argumento descriptionis in Martyrologio, ad evincendum cultum publicum, Sanctis veteris Testamenti ab Ecclesia universali præstitum, utuntur Lezana, *sæpe cit. Consult.* 3, *num.* 84; Raynaudus *in Heteroclit. spiritual. cit. punct.* 5, *num.* 2, et Guyettinus *de fest. propr. lib* 1, *cap.* 5, *quæst.* 8; ubi quærens, an in honorem Sanctorum veteris Testamenti, Patriarcharum et Prophetarum, conveniens sit dicari Ecclesias, quarum

et ubi repositi omnes censentur canonizati.

C

sint ipsi Patroni, sic ait. *Absolute nihil vetat, cum et æque Sancti sint ac alii, et cultus publici partes aliæ omnes perinde iis atque aliis ab Ecclesia deferantur, siquidem et eorum plurimi in Martyrologio expresso nomine recensentur* Et quoad S. Job comprobatur Ecclesiæ usus ei permittendi cultum publicum, nedum ex erectione Templorum in diversis Civitatibus, ut dictum §. *Omnemque difficultatem tollit*; sed etiam ex concessione Indulgentiarum, universis Christi fidelibus in die festo ipsius Ecclesiam visitantibus, et signanter in Civitate Bononiæ, vigore litt. fel. record. Gregorii XIII; ac in Civitate Ferrariæ, ut ex litteris ejusdem Pontificis xv Martii MDLXXVI, et XIII Maji MDLXXIX; et pro hac ipsa Ecclesia, erecta in civitate Albani, adest similis concessio Sanctissimi Domini Nostri, ut ex litteris signatis et subscriptis sub die xv Maji proxime præteriti.

Accedunt Indulgentiæ concessa.

14 Possunt etiam considerari tot imagines ac statuæ Sanctorum veteris Testamenti, publice in principalibus Ecclesiis Urbis expositæ, quæ profecto publicam venerationem : et cultum important, ut late probat Castellinus *de Certitud. glor Sanct. pag.* 136 *et seq.* Et sane hic mos exhibendi cultum Imaginibus Sanctorum veteris Testamenti, fuit in

imagines, in vetustis cœmeteriis

Ecclesia Dei, et signanter in Urbe, antiquissimus; D ut testatur P. Aringus *in sua Roma subterranea tom.* 2, *lib.* 5 *per totum*, ubi agens de cœmeterialibus imaginibus, ostendit priscos Fideles, in cœmeteriis et cryptis, in quibus latebant et conveniebant, ut persecutorum rabiem vitarent, consuevisse servare imagines Sanctorum veteris Testamenti, iisque cultum exhibere, ut ex ipsarum cultu et aspectu spiritualem profectum excitarent, et ad fortiter toleranda tormenta redderentur alacriores, ut monet, *cap.* 6, *num.* 2 *et* 3, *et cap.* 18, loquens de imaginibus S. Job : earumque convenientiam et utilitatem confirmans *num.* 1 *circa finem* sic ait. *Ex quo recolendam beatissimi ejusdem Viri jugiter ob oculos in cœmeteriis imaginem sibi proponere satagebant. Imo ubi primum Ecclesiæ tranquillitas pacis oborta est, dignissima Viri plane divini gesta, ad fidelium animos in virtutum obsequio obfirmandos, in publicis Conventibus in Ecclesia ipsa, inter festorum solennia perlegere consueverunt, ut præsertim Origenes testatur.* Et ibidem refert verba Origenis *lib.* 1 *in Job* notatu digna, sed præcipue sequentia; *Similiter autem et in Conventu Ecclesiæ, in diebus sanctis, legitur Passio Job.*

E

15 Nec tantum in cœmeterialibus abditis pingi consuevisse Sanctorum veteris Testamenti imagines, et signanter S. Job, sed etiam in sacris Basilicis illas fuisse expositas, constat ex metrica narratione, quam S. Paulinus Episcopus Nolanus, *Natali decimo S. Felicis Martyris pag.* 617, fecit, agens de ejusdem Basilica Nolæ constructa. Enumerat enim Martyres, in ejus porticu depictos, non expresso illorum nomine. nominatim autem refert ibidem effigiatas fuisse historias Job, Tobæ, et Judith his versibus.

et palam in templis:

Inter quæ et modicis variatur gratia cellis,
Quas in porticibus quæ longius una coactum
Protinus in spatium tractu protenditur uno)
Appositas lateri tria cominus ora recludunt,
Trinaque cancellis currentibus ostia pandunt,
Martyribus mediam pictis pia nomina signant,
Quos par in vario redimivit gloria sexu :
At geminas, quæ sunt dextra lævaque patentes,
Binis historiis ornat pictura fidelis :
Unam sanctorum complent sacra gesta virorum,
Jobus vulneribus tentatus, lumine Tobi;
Ast aliam, sexu minor, obtinet inclita Judith.

16 Ad cultum pariter, quem Latina Ecclesia exhibet Sanctis veteris Testamenti, referri potest publica veneratio Reliquiarum ad ipsos pertinentium; F quarum plures publice in Urbe exponuntur, et præ aliis in Ecclesia S. Jacobi, vulgo nuncupata Scossacavalli, colitur lapis super quo Abraham filium suum unigenitum Isaac immolandum collocavit; quem a Sancta Helena transmissum, et in dicta Ecclesia mirabiliter custoditum, refer Gaspar Alverus, *in tractatu, cui titulus : Roma in omni statu, part.* 2, *pag,* 133, *vers. in tertio altari.* Et in Basilica Lateranensi, quamplurimæ asservantur Reliquiæ, ad vetus Testamentum pertinentes, et præ aliis, sub ara maxima, Virga Aaron, quæ fronduerat; nec non Virga Moysis, qua bis percussit silicem, et fluxerunt aquæ, ut ex Joanne Diacono *in libro de Supremo Sanctuario Basilicæ Lateranensis, scripto ante annos* 500, refert cl. mem. Cardinal Rasponus, *de ead. Basilica lib.* 1, *cap.* 10, *pag.* 47; nec non etiam in Ecclesia S. Susannæ publicæ venerationi exponuntur Reliquiæ S. Michææ Prophetæ, ut refert Pancirolus *in libro, cui titulus, Thesauri absconditi almæ Urbis Romæ, in indice Reliquiarum Sanctorum sub litt. M.* et in Ecclesia Montis Cassini, ut audivi a Reverendissimo Archiepiscopo Rossanensi, cum magna devotione colitur inter alias Reliquias, una ex Costis Sancti Jonæ Prophetæ.

Reliquiarum talium veneratio,

Quas

A Quas quidem Sanctorum veteris Testamenti Reliquias merito in honore habemus, et cultu prosequimur; cum illas Deus ipse summopere honoraverit, permittendo per illas insignia patrari miracula, ut constat ex sacris paginis, et signanter 4. Reg. cap. 13, ubi refertur, mortuum ad vitam revocatum fuisse per contactum ossium Elisei Prophetæ. Easdemque Reliquias transferri proinde, colique honorifice consuevisse tradunt *Bellarminus, Controvers. tom. 1, 4, Controvers. general. lib. 2. de Reliq. et Imag. Sanct. cap.* 3, et Jodocus Coccius *in Thesaur. Cathol. lib. 5, de Sanct. Eccles. part.* 16, *pag.* 566.

sepulcrorum etc;

17 Esse pariter in maxima veneratione, tam sepulcrum quam ipsum sterquilinium S. Job, satis comprobari potest auctoritate D. Joannis Chrysostomi, asserentis *in Homil. 5 ad Populum Antiochenum in princ.* longas a fidelibus, et frequentes institui consuevisse peregrinationes in Arabiam, ut ejus sterquilinium venerarentur. *Insuper autem, et de Job exemplum, et fimus omni Tribunali Regio venerabilior; ex Throni namque Regii aspectu nullum erit spectantibus lucrum, sed temporalis dumtaxat delectatio nullam habens utilitatem: ex* B *fimo Job autem viso omnem quis capiet utilitatem, et disciplinam multam, et exhortationem ad patientiæ rationem. Itaque multi nunc longam et transmarinam peregrinationem a Terræ finibus in Arabiam abeunt, ut fimum illum cernant, et conspicati terram deosculentur, quæ illius victoris certamina, et cruorem omni auro pretiosiorem suscepit.* Quæ sane verba restringi non possunt ad indicandam devotionem fidelium Orientalium, sed potius sunt generaliter intelligenda; utpote narrantia peregrinationes, quæ a terræ finibus suscipiebantur; magis proinde convenient etiam fidelibus Ecclesiæ Occidentalis. De veneratione autem sepulcri testatur Alphonsus Tostatus Abulensis, *ad cap.* 22, *Genes. Item ultimo, quia sepulcrum B. Job adhuc usque hodie apud Jordanem fluvium, in magna planitie in confinibus Palæstinæ et Idumeæ, jacet et in magno honore a gentibus illis tenetur.*

ipsiusque Christi in Thabor exemplum,

18 Tandem quod Sancti veteris Testamenti excludi non debeant a consortio Procerum Ecclesiæ Triumphantis, quoad prærogativam publici cultus, confirmari potest exemplo Christi Domini; qui dum in sua gloriosa Transfiguratione voluit Apostolis venturæ gloriæ specimen exhibere, medius inter Moysem et Eliam apparuit, ita ut Petrus stupore, et delectatione correptus exclamaverit: *Faciamus* C *hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum.* Unde manifeste deducitur, nedum Sanctos qui Christum sunt subsecuti, sed etiam illos qui ipsum præcesserunt, tamquam cum Christo regnantes esse colendos; sicut non minus sequentes, quam se præcedentes introduxit in gloriam: et utrique de cœlesti gloria convenienter testificantur, ut explicat D. Thomas 3, *parte, quæst.* 45, *art.* 3 *corp.* — *Dicendum quod Christus transfigurari voluit, ut gloriam suam hominibus ostenderet, et ad eam desiderandam homines provocaret, sicut supra dictum est. Ad gloriam autem æternæ beatitudinis adducuntur homines per Christum, non solum qui post eum fuerunt, sed etiam qui eum præcesserunt. Unde, eo ad passionem properante, tam turbæ, quæ sequebantur, quam quæ præcedebant ei, clamabant Hosanna, ut dicitur Matth.* 21, *quasi salutem ab eo petentes: et ideo conveniens fuit, ut de præcedentibus ipsum testes adessent, scilicet Moyses et Elias, et de sequentibus ipsum, scilicet Petrus et Jacobus et Joannes.* Quam proinde consensionem veteris et novi Testamenti considerans S. Leo Papa, *in Serm. de Transfigurat.* exclamat. *Quid hoc stabilius, quid firmius Verbo, in cujus prædicatione veteris et novi Testamenti concinit tuba, et cum Evangelica doctrina antiquarum protestationum instrumenta* D *concurrunt. Adstipulantur etenim sibi invicem utriusque fœderis paginæ; et quem sub velamine mysteriorum præcedentia signa promiserant, manifestum atque perspicuum præsentis gloriæ splendor ostendit.* Observando insuper, quod in gloriosa Transfiguratione, Moyses et Elias visi fuerunt a Discipulis in majestate, hoc est, ejusdem gloriæ Christi participes, ut habetur Lucæ cap. 9, et observat Beda *in Matth. cit. cap.* 17 *vers. Ecce apparuit eis*, et melius in Lucam, *dicto cap.* 9, *num.* 40, ubi ait, quod *Moyses, et Elias visi in majestate cum Domino, futuram omnium Sanctorum gloriam significant.* Unde magis confirmatur convenientia, quod tam istis quam aliis Sanctis veteris Testamenti, pro quibus omnibus repræsentandis Moyses et Elias assumpti fuerunt, ut monet D. Thomas *loc. cit.* cultus ab Ecclesia universali exhibeatur, non minus quam Sanctis novi Testamenti, quorum gloriam per ipsos Christus præfigurare voluit.

ubi Moysi et Eliæ postea dicatæ ecclesiæ fuerunt,

19 Itque sane (licet nimis propere et intempestive) exoptasse Petrum, dum Christum rogavit, ut permitteret ibi fieri tria Tabernacula, notat Lezana *dict. consult. num.* 87. — *Ad quod præterea* E *descendit, quod cum nedum in Græca, sed in Latina quoque Ecclesia, Templa Deo sub titulo Sancti Eliæ dicata sint, quasi in hoc sensu accipiens illud Petri ad Christum Matth.* 17. *Faciamus hic tria Tabernacula etc. ipso facto innuere videtur eadem Ecclesia etc.* Et clarius Cornelius a Lapide *in Matth. cap.* 17, *pag.* 334 *in princ.* dicit sunt ejus verba *Votum hoc Petri impleverunt posteri, ædificantes in Thabor tres Ecclesias teste Beda.* Et quamvis Cornelius non indicet locum Bedæ, reperi tamen eum id expresse asserentem in libello de locis Sanctis cap. 17 cujus rubrica est, *de Monte Tabor, et tribus Ecclesiis super eum*, in quo sic habet. *Vertex iste campestris et multum amœnus, viginti et trium stadiorum spatio dilatatur, ubi grande monasterium grandi quoque silva circumdatur, tres Ecclesias habens, juxta quod Petrus ait: Faciamus hic tria Tabernacula etc.* Et ex eo idem narrat Baronius *Annal. tom. primo, anno Christi* 33, *num.* 29. *Auctor est Beda, in memoriam tam gloriosi mysterii tres illic in montis vertice esse ædificatas Ecclesias, secundum quod dixerat Petrus, Faciamus hic tria Tabernacula.* Cum autem Beda viveret anno DCCXXXI, ut ipse testatur in fine V libri historiæ Anglicanæ, et refert Bellarminus *de scriptor. Eccles. pag.* 230; compertum habemus, Ecclesias in honorem sanctorum Patrum veteris Testamenti F fuisse constructas, juxta votum Petri, jam a novem seculis et ultra. Idemque honor non immerito convenire potest etiam Sancto Job, qui admirabile tolerantiæ præbuit exemplum, ut oraculo divini Spiritus supra est comprobatum. Ut enim ait S. Leo, *cit. serm. de Transfigur.* Dominus desiderium Petri non damnavit, ut improbum sed solum ut inordinatum, hac expressa ratione; *cum salvari mundus nisi Christi morte non posset, et exemplo Domini in hoc vocaretur credentium fides, ut licet non oporteret de Beatitudinis promissionibus dubitari, intelligeremus tamen inter tentationes hujus vitæ prius nobis tolerantiam postulandam esse quam gloriam.*

ex voto S. Petri.

§. III. *Æquale omnium ante Christum mortuorum Sanctorum jus ad publicum cultum, non obstante eorum statu in Limbo.*

Objectio a descensu ad inferos,

Nec obstant rationes pro negativa sententia adductæ per Turrecrematam, Augustinum Triumphum, et Viguerium, quarum præcipua (quæ forsit ingenium Divi Bernardi) est descensus ad inferos Sanctorum

ctorum veteris Testamenti, statim post obitum. Agnoscit etenim Turrecremata, et promovet difficultatem, quæ oritur ex celebritate festivitatis Machabæorum aliorumque Patrum, quorum obitus contigit ante Christi resurrectionem, quam Ecclesia recolit, quamvis apud inferos permanserint usque ad Salvatoris nostri resurrectionem: sed pro ea solvenda non videtur adducere responsiones adeo solidas atque urgentes, ut fixa negotio everti non possint. Admittit quippe communem descensum ad Inferos, sed Sanctos Patres, Joannem Baptistam, Josephum, et alios supra relatos, quorum festa celebrantur, ideo solemnitate dignos existimat, quia potius ad novum Testamentum pertinere noscantur, ex quo meruerunt videre et confiteri Salvatorem; prout etiam ait de Sanctis Innocentibus vigere peculiarem rationem, quod scilicet in unoquoque ipsorum Christus fuerit occisus. Quam autem debiles sint hujusmodi rationes facile detegitur, animadvertendo, quod eæ nullatenus solvunt difficultatem. Si enim, ob descensum ad Inferos Patrum veteris Testamenti, non deceret ipsorum obitum festiva solennitate recolere; utique supposito communi descensu, pariter etiam commune reputari deberet impedimentum: ut recte D. Bernardus advertit *in supra cit. epistol.* 98, et post eum Raynaudus, *loco supra cit. a num.* 10 *ad* 14 *pag.* 285. Vel si eo non obstante pro aliquibus festivitas celebratur, dicendum est, descensum ad Inferos non esse rationem impeditivam cultus, exhibendi iis, quorum Sanctitas evidenter constat, eaque fidelibus imitanda proponitur, et quorum precibus apud Deum juvari nos posse, eorumque propterea opem invocari permittit et jubet Ecclesia. Et hoc argumento a paritate desumpto utitur Lezana, *d. Consult.* 3, *num.* 116, firmans, non ex eo quod Sanctus Elias sit adhuc in statu viatoris, ipsi denegandum esse cultum; cum et hoc probabiliter convenire possit S. Joanni Evangelistæ, quem adhuc ex hac vita non migrasse probabilis gravissimorum sententia suadet: de qua re late disserit Florentinius, *in exercitat. super indicul. Apost. impresso ante ipsius Martyrolog pag.* 123, et confert Raynaudus, *ubi supra num.* 15.

contra omnes æqualiter militat,

ut autem ponetur, quorum festa aguntur,

21 Sed quatenus etiam ratio diversitatis, scilicet pertinentiæ ad novum Testamentum, probabilis videretur; adhuc propter eamdem rationem denegari non posset Sanctis Patribus veteris Testamenti publicus cultus; cum et ipsos quodammodo ad novum Testamentum pertinuisse, propter fidem et caritatem, qua Verbi incarnationem credebant et expectebant, moneat D. Augustinus *lib.* 3, *con.* 2, *epistol. Pelag. cap.* 4, ubi assignans discrimen, inter eos qui ad vetus et novum Testamentum pertinent, ita concludit. *Hi pertinent ad Testamentum novum, filii promissionis et regenerati a Deo patre et libera matre. Hujus generis fuerunt antiqui omnes Justi, et ipse Moyses, Testamenti minister veteris, heres novi; quia ex fide, qua nos vivimus, una eademque vixerunt, Incarnationem, Passionem, Resurrectionemque Christi credentes futuram, quam nos credimus factam, usque ad ipsum Joannem Baptistam*: et infra. *Eadem igitur fides, et in illis, qui nondum nomine, sed re ipsa fuerunt antea Christiani; et in istis, qui non solum sunt, verum etiam vocantur, et in utrisque eadem gratia per Spiritum sanctum: unde dicit Apostolus, Habentes eumdem spiritum fidei, secundum quod scriptum est: Credidi propter quod locutus sum, et nos credimus propter quod et loquimur.* Et hanc Sancti Doctoris sententiam sequitur Cornelius a Lapide *in comment. in Michæam Prophet. cap.* 4, *vers.* 5, ubi. *Michæas enim, licet Judæus et filius veteris Testamenti, tamen præ visione sua, fide, spe, animo, et voto jungit se filiis novi Testamenti, et Christianis, quasi fratribus suis, ex eodem parente Christo ac fide gratiaque Christi genitis; cum tamen non visurus esset Christum et Christianos, nec eodem tempore victurus. Sancti enim veteris Testamenti, ob fidem in Christum venturum, pertinuerunt ad novum Testamentum; quia ab eo, puta a Christo, in præscientia et prædestinatione Dei futuro, omnem suam gratiam et justitiam hauserunt.*

sic et ceteri, adultiores, pertinent ad novum Testamentum,

22 Inde est, prælectos Sanctos ad Corpus mysticum Ecclesiæ, in cœlesti Hierusalem figuratæ, cujus caput est Christus, pertinere; ut diserte docet D. August. *eod. lib.* 3, *con.* 2, *Epistol. Pelag. cap* 4. — *Sive igitur Abraham, sive ante illum Justi sive post eum usque ad ipsum Moysem, per quem datum est Testamentum a monte Sina in servitutem generans, sive ceteri Prophetæ post eum, et Sancti homines Dei usque ad Joannem Baptistam, filii sunt promissionis et gratiæ, secundum Isaac, filium liberæ; non ex lege, sed ex promissione heredes Dei, coheredes autem Christi. Absit enim ut Noe justum, et prioris temporis justos, et quicumque ab illo usque ad Abraham justi esse potuerunt, vel conspicui vel occulti, negemus ad supernam Hierusalem, quæ Mater nostra est, pertinere; quamvis anteriore tempore inveniantur esse quam Sara, quæ ipsius liberæ matris Prophetiam figuramque gestabat. Quanto evidentius ergo post Abraham, cui sic declarata est ipsa promissio, ut Pater multarum gentium diceretur, quicumque Deo placuerunt, filii promissionis habendi sunt? Non enim ex Abraham et deinde justorum generatio verior, sed prophetia manifestior reperitur*: quod pariter docuit lib. 18. de Civit. Dei: ubi in specie loquens de Sancto Job ait: *Divinitus autem provisum fuisse non dubito, ut ex hoc uno sciremus, etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad cœlestem Hierusalem; quod nemini concessum fuisse credendum est, nisi cui divinitus revelatus est, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus; qui venturus in carne sic prænuntiabatur, quemadmodum nobis venisse nuntiatus est.* Clarius hoc idem insinuat S. Thomas, 3. *par. quæst.* 8, *art.* 3, ubi quærens, an Christus sit caput omnium hominum, et excitans difficultatem in tertio argumento, quod Sancti Patres veteris Testamenti comparantur ad Christum, sicut umbra ad corpus, eo quod Sacramentis veteris Legis, quæ solum umbra erant insisterent; eam mirifice solvit in responsione ad 3 ita concludens. *Et ideo antiqui Patres, servando legalia Sacramenta, ferebantur in Christum, per fidem et dilectionem, qua et nos in ipsum ferimur: et ita Patres antiqui pertinebant ad idem Corpus Ecclesiæ, ad quod nos pertinemus.* Bellarminus etiam, ad denotandam unitatem Ecclesiæ, *tom.* I *lib.* 4 *de notis Eccles. cap.* 13, primo loco ponit inter Magistros Ecclesiæ Patriarchas et Prophetas, ac Apostolos et Doctores imo et *cap.* 17, loquendo de persecutoribus Ecclesiæ, æque considerat Pharaonem et Antiochum, ac alios post Christi adventum.

teste etiam S. Augustino,

ac D. Thoma

23 Sors autem, quæ contigit prænarratis Sanctis, qui medii quodammodo sunt inter vetus et novum Testamentum, videndo scilicet in carne Christum Salvatorem, ob cujus solam spem Abraham exultavit et gavisus est, ut habetur Joannis *cap.* 8 *num.* 56, solum operari potuit, ut majorem Sanctitatem ex proximo illius fonte hausisse censendi sint; non autem ut ceteri, qui hac sorte donati non fuerunt censeri non debeant Sancti, et Corporis Ecclesiæ membra, ut ex doctrina D. Thomæ explicat Cornelius a Lapide *in prim. Epistol. S. Petri cap.* I *vers.* 10: ubi, postquam auctoritate Sanctorum Patrum firmavit, omnes Patriarchas et Prophetas veteresque Sanctos, ab Adamo usque ad Christum, fuisse Christianos; subdit cum D. Thoma, *quo quisque Sanctorum, sive ante sive post Christum, illi fuit*

Neque ad illos potius extendos licet, quod Christum viderunt,

vicinior

A *vicinior et proximior, eo magis ab illo radiis fidei et gratiæ fuisse collustratum; unde Apostoli et primi fideles a Christo primitias spiritus accepisse dicantur, Roman. 8, 23; ac ante Christum B. Virgo, Joannes Baptista, Zacharias, Anna, Simeon, Joachim et Anna, parentes Beatæ Virginis etc. Christi fide, gratia, et sanctitate ceteris remotioribus præcelluerunt: quo enim quis vicinior est soli et igni, eo magis collustratur et calefit.* Addit tamen notabiliter idem Cornelius, et protestatur se loqui ordinarie et communiter; nam, ut ipse ait, *aliquos, ut Abrahamum, Moysem, Davidem, Isaiam, multis vicinioribus Christo, ejus fide et spiritu magis afflatos fuisse, ex Genesi, Psalmis, et Vaticiniis eorum liquet.* Eademque ratione propositam difficultatem respectu Machabæorum, quod Salvatorem non viderint, solvit S. Gregorius Nazianzenus *in cit. oration. de Machabæis in princ. — Qui tametsi ob eam causam apud paucos honorentur, quod eorum certamen Christi ætatem præcesserit; digni tamen sunt quos omnes honoribus complectantur, quoniam pro legibus institutisque patriis dolorum acerbitatem forti animo pertulerunt. Qui porro ante Christi supplicia martyrium subierunt,*

B *quid tandem erant facturi, si post Christi tempora vexati fuissent? ejusque mortem, nostræ salutis causa susceptam, ad imitandum propositam habuissent? Nam qui, nullo hujusmodi exemplo ob oculos posito, tanta virtutis laude floruerunt; cui dubium esse potest, quin iidem tale exemplar intuentes, multo generosius fortiusque sese periculis objecturi fuerint? Ac simul arcana hæc doctrina est, nec mysterio vacans, mihi quidem piisque omnibus viris admodum probabilis; neminem videlicet eorum, qui ante Christum natum martyrio perfuncti sunt, id citra Christi fidem esse consecutum. Quamquam enim Verbum suo postea tempore libere promulgatum est; puris tamen animis etiam ante innotuit: quemadmodum ex multis, qui ante ipsius Nativitatem honoribus affecti sunt, liquido perspici potest. Quocirca Machabæi non ideirco contemnendi sunt, quia ante Crucem exstiterunt; verum, quia ad Crucis normam vitæ suæ rationes exegerunt, ideo laudandi ac verborum honore celebrandi.* Quæ plane rationes non minus conveniunt aliis sanctis Patribus veteris Testamenti, et signanter Sancto Job, quam Machabæis, quos honoribus afficiendos D. Gregorius censuerit, et ab eorum exemplo suum argumentum confirmat.

teste Gregorio Nazianzeno de Machabæis

24 Constat igitur ex prædictis adhuc insolubilem remanere difficultatem, quæ summopere exagitavit

C mellifui Doctoris ingenium, ut eandem professus fuerit, ejus solutioni sese imparem esse. Ratio quippe visionis Christi probat quidem convenientiam cultus exhibendi præfatis Sanctis, non autem disconvenientiam respectu aliorum, qui illos præcesserunt, ut respectu Machabæorum discurrit idem D. Bernardus *in d. Epist. 98, in princ. — Si dixeris dignos merito Martyrum gloria judicatos, quibus non impar fuit in martyrio virtus, erit forsitan solutum, cur ipsos, sed nec dum plane, cur solos: cum et alios nonnullos ex veteribus pari constet zelo pietatis occubuisse, non tamen pari et tripudio recoli meruisse.* Majorem profecto difficultatem sensit idem Turrecremata, in assignanda ratione diversitatis inter Machabæos, aliosque Sanctos veteris Testamenti; quibus communis fuit, nedum descensus ad inferos, ob quem Sanctorum Patrum obitum celebrari non posse existimavit; sed etiam distantia temporis a Christi nativitate, ita ut supposito pari infortunio, non sit assignabilis diversa ratio, cur istis, non autem illis sit permittenda festivitas, ut promovendo difficultatem prosequitur idem S. Bernardus. *Quod si illis non immerito hujusmodi negatur solennis celebritas, quia nimirum quod præbuit virtus, præripuit tempus; cur non et eadem fuit in Machabæis consideratio?*

[illegible]

D *Siquidem et ipsi pro tempore, non ad cæli mox gaudia, sed ad inferni tenebras descenderunt, etc. proinde si incongruum videtur cum gaudio recolere transitum, qui gaudii non fuit; caveatur et in istis; aut si istos, ob suæ virtutis meritum, festivo prosequi favore placet, cur non itidem deferetur et illis?* Et eo relato ita discurrit Rainaudus, *ubi sup. n.* 13. *p.* 286, *in fine.*

25 Pro qua difficultate solvenda proponit Turrecremata quatuor rationes; quarum prima est, prærogativa martyrii, quia præ ceteris veteris Testamenti atrocia supplicia passi fuerunt; secunda, propter repræsentationem mysterii, cum septenarius numerus repræsentet universitatem omnium Sanctorum veteris Testamenti, quorum festivitas generaliter recolitur in celebritate Machabæorum; tertia, propter exemplum patiendi; quarta, propter causam supplicii tolerati pro defensione Legis. Has autem rationes nullatenus tollere difficultatem, facile ostendi potest. Nam prima, de prærogativa martyrii propter atrocitatem tormentorum, nihil concludit. Ea quippe potest quidem augere meritum, non vero tribuere jus privativum ad obtinendam festivitatem et specialem cultum, ut experientia docet in Martyribus novæ Legis. Quin imo si ratio

ut patet ex solutione difficultatum.

primo,

E hæc probaret, utique cum pari celebritate recoli deberet memoria Esaiæ Prophetæ, cujus corpus inaudita crudelitate serra scissum fuit medium, ut refert D. Bernardus *ibidem*, et quem verum atque gloriosum Martyrem fuisse probat, Reverendissim. Pater Capisuccus, *controver.* 29, *de Martyr. quæst.* 1 § 21, in quo enumerat Martyres veteris Testamenti prope finem, *vers. Isaiam quoque*; concludens, *quod iis aliisque Martyribus ante Christi adventum, martyrii privilegia fuisse concessa credi potest; hinc ratione martyrii ad Limbum Sanctorum Patrum, qui etiam dicitur Sinus Abrahæ, eos translatos fuisse absque Purgatorio, dicendum est;* et idem probat Rainaudus, *ubi supra num.* 13, *circa finem pag.* 287.

26 Secunda quoque ratio, desumpta ex repræsentatione mysterii, non est apta difficultatem solvere. Quamvis enim de omnibus Sanctis novi Testamenti celebretur generalis solemnitas, et festiva commemoratio (quam a Bonifacio IV, post consecratum Pantheon, illudque dicatum in honorem B. Virginis et Omnium Sanctorum, institutam fuisse refert Casalius *de veter. Eccles. rit. d. cap.* 60, *pag.* 239, *vers. advertendum præterea*) adhuc fiunt de sin-

secundo,

F gulis peculiares festivitates; quod similiter fieri posset de Sanctis veteris Testamenti, prout in Ecclesia Orientali servari (quæ celebrat festivitatem Omnium Sanctorum, qui Christum præcesserunt, in Dominica sequenti diem 11. Decembris ex Joanne Nicæno, *in epistol. de fest. Natal. Dom.*) refert Rainaudus, *ubi supra post. med.* et sicuti celebrantur de S. Joanne Baptista, aliisque supra memoratis, quos tantum improprie ad novum Testamentum pertinuisse, et modo quodam communi etiam antiquis Patribus supra probatum fuit, cum obierint ante illius institutionem, in ultima Cœna factam.

27 Tertia pariter et quarta, desumptæ ab exemplo patiendi et a causa supplicii, communes sunt etiam aliis Sanctis veteris Testamenti, et præsertim B. Job: qui præ ceteris proponi meretur tanquam exemplar tolerantiæ, ut habetur in sacra Pagina, *Tobiæ cap.* 2. *num.* 12. ibi. *Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut et S. Job.* Et B. Jacobus Apostolus, *in sua Canonica Epistola*, veluti præclarum, et memorabile patientiæ exemplum, Sanctum Job proponit, inquiens; *Exemplum accipite, Fratres, exitus mali laboris et sapientiæ Prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt: sufferentiam Job audistis, et finem Domini*

tertiæ ac quartæ, objectiones Turrecremata

A *Domini vidistis, quoniam misericors est Dominus et miserator.* Et Origenes id ipsum confirmat hac notabili traditione, quod ob hoc a Moyse fuit liber Job scriptus in lingua Hebraica, ut in exemplum patientiæ hominem gentilem filiis Israel in Ægypto graviter afflictis proponeret, ejusque exemplo in adversis susciperent consolationem. Verba Origenis sunt ista: *Invenimus*, inquit, *O Amici in antiquorum dictis, quod cum magnus ille Moyses a Deo missus fuisset in Ægypto, et vehementem afflictionem filiorum Israel videret, et consolari eos ab anxietate lamentabilis eorum afflictionis, qua illos Ægyptii affligebant, minime valeret; vehementes illos atque terribiles Job dolores pro consolatione illis enarraverit; nec non in scriptura eos ponens, cum adhuc essent recentiores, illi populo dederit; ut per cognationes et tribus suas hoc legentes, et vehementes ac terribiles illos beati illius Viri dolores audientes, invicem se consolarentur, et cum patientia atque gratiarum actionibus, mala quæ eos circumdederant, sufferrent; et ut bonam remunerationem Domini, quam Job post tolerantiam largitus est, audientes, etiam ipsi liberationem sperarent, et beneficia beatæ mercedis laborum suorum expectarent.* Istamque Origenis traditionem, tamquam memoratu dignam, B refert Titelmannus *in sæpe cit. solut. dub. ante paraphrastic. elucidation. in lib. Job circa fin.*

quin et ob exemplo Machabæorum sumitur argumentum pro Jobo.

28 Et utraque profecto ratio nimis probaret, excluderet quippe Sanctos Pontifices et Confessores a merito et jure consequendi festivitatem, quod tamen commune esse, non minus ipsis quam Martyribus, concludit idem, D. Bernardus *in cit. Epist.* 98, *in fine*, ibi. *Nec putemus solos Martyres esse dilectos, cum recolamus dictum de Lazaro, Lazarus amicus noster dormit; denique, Beati mortui qui in Domino moriuntur. Non soli, qui pro Domino sicut Martyres; sed qui in Domino moriuntur, sicut Confessores profecto Beati sunt.* Quinimo ab exemplo Machabæorum validissimum desumi posse argumentum pro S. Job, confirmari potest auctoritate Ruperti Abbatis, *lib.* 9 *de virtut. verbi Dei cap.* 32 asserentis, quod ideo Sanctis Machabæis ab Ecclesia indicitur cultus propter expressam resurrectionis notitiam. Unde cum nullus ante Christum adeo clare de resurrectione prophetaverit, sicut S. Job, dum dixit: *Credo, quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, et rursus circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum Salvatorem meum* (ut observat S. Hieronymus *in Epist.* 103 *ad Paulin. cap.* 7, C ibi. *Et ut de ceteris sileam, resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius vel cautius scripserit*) ob eamdem rationem cultus ipsi denegandus non videtur. Quapropter cum rationes diversitatis, per Turrecrematam adductæ, non videantur sufficienter solvere propositam difficultatem considerandum remanet, an ejusdem ratio, cui et ceteri fere omnes innituntur, scilicet descensus Sanctorum Testamenti veteris ad Inferos, impedire valeat, quominus ipsorum memoria festiva celebritate tuto recoli ab Ecclesia possit: hæc enim præcipua est, quam omnes negativæ sententiæ sectatores assignant.

Quamvis autem Patres ad Limbum descenderint,

29 Et sane difficultas esset potissime considerabilis, si subsisteret, quod asserit Turrecremata, nempe, quod *quia adhuc apertus non erat introitus ad æternam gloriam, Sancti descendebant in Limbum, ubi subditi erant pœnæ, non gloriæ; et ideo de mortibus eorum Ecclesia Occidentalis festiva gaudia non celebrat.* At hujusmodi assertio non videtur tuta; si pœna, cui subditi fuerunt antiqui Patres in Limbo, sumatur pro pœna sensus, scilicet pro cruciatibus atque doloribus afflictivis. Repugnat etenim sacræ Scripturæ, affirmanti, Sanctorum animas ante resurrectionem Christi requievisse in Sinu Abrahæ, D ubi profecto dolores et Cruciatus esse non poterant, ut clarissime respondet D. Thomas *in* 3 *parte quæst.* 52, *art.* 2, *ad* 4, ibi. *Dicendum, quod Sinus Abrahæ potest secundum duo considerari; uno modo tantum secundum quietem, quæ ibi erat a pœna sensibili: et quantum ad hoc, non competit ei nomen Inferni, nec sunt ibi aliqui dolores. Alio modo potest considerari, quantum ad privationem gloriæ speratæ, et secundum hoc habet rationem Inferni et doloris, et ideo nunc dicitur Sinus Abrahæ illa requies Beatorum, non tamen dicitur Infernus, nec dicuntur in Sinu Abrahæ esse dolores.* Idemque repetit *in art.* 5 *corpor.* ubi asserit, quod *per hoc Sancti Patres detinebantur in Inferno, quod eis ad vitam gloriæ, propter peccatum primi Parentis, aditus non patebat; non autem per hoc, quod ibi cruciarentur; cruciatus enim est pœna peccati actualis, non etiam originalis.* Et in responsione ad primum, ubi solvens dictum S. Augustini, confutantis errorem eorum qui existimabant sanctos Patres in Inferno doloribus cruciari; scilicet se adhuc non invenisse, quid Christus, cum ad Inferna descendit, contulerit justis qui in Sinu Abrahæ erant, a quibus secundum beatificam præsentiam suæ Divinitatis numquam recessit: respondit, quod E *licet nihil contulerit quoad solutionem a doloribus pœnæ, quos in Sinu Abrahæ, hoc est, in illa Beatorum requie ante liberationem viros justos et Sanctos non pertulisse credendum est, contulit tamen eis quantum ad adeptionem gloriæ.*

erant tamen ibi immunes a pœnis,

30 Et in 3 *par. quæst.* 100 *art.* 4 *corp.* solvens quæstionem, an Limbus Patrum sit idem quod Sinus Abrahæ, dicit. *Et ideo illa requies, quæ hominibus post mortem datur, Sinus Abrahæ dicitur. Sed animæ Sanctorum post mortem non omni tempore eamdem quietem habuerunt, quia post Christi adventum, habent plenam quietem, divina visione perfruentes; sed ante Christi adventum, habebant quietem per immunitatem pœnæ sed non habebant quietem desiderii per consecutionem finis. Et ideo status Sanctorum ante Christi adventum potest considerari, secundum id quod habebat de requie, et sic dicitur Sinus Abrahæ; potest etiam considerari, quantum ad id quod eisdem deerat de requie, et sic dicitur Limbus Inferni.* Hanc pariter sententiam confirmat D. Bernardus *serm.* 4 *in fest. omnium Sanctor. paulo post initium, sed providerat eis Dominus in Inferno ipso locum quietis et refrigerii, Chaos magnum firmans inter sanctas illas animas impiorum. Quamvis enim utræque in tenebris essent,* F *non utræque erant in pœnis; sed cruciabantur impii, justi vero consolabantur. Quod autem in tenebris essent, Beati Job testimonio didicimus, qui se quoque in locum tenebrosum et opertum mortis caligine perhibebat iturum. Hunc ergo locum, obscurum quidem, sed quietum, Sinum Abrahæ Dominus vocat, pro eo ut arbitror, quod in fide et expectatione quiesceret Salvatoris.* Confert etiam Casalius *de veter. Eccl. ritib. cap.* 96 *de Limb. Sanctor. Patr.* asserens, omnes consentire, illum fuisse Sinum Abrahæ, in quo Lazarus quiescebat apud Lucam *cap.* 16. Idemque comprobat P. Capisucchus, *Controv.* 29 *de martyr. quæst.* 2 §. 23 *vers. quare martyrii, et vers. observandum tamen*, ibi. *Sanctorum animæ ad plenum purgatæ etc. ante Christi adventum aliquam requiem habebant, quatenus erant immunes a tormentis; licet non haberent requiem desiderii, per consecutionem finis, quia adhuc erant in tenebris, desiderantes videre faciem Dei, nondum autem eam videntes. Quatenus ergo status ille habebat aliquid de requie, dicebatur Sinus Abrahæ, quia ad illum perveniri non poterat, nisi merito fidei; Fidelium autem Pater est Abraham: quatenus vero deerat aliquid de requie, dicebatur Infernus et Limbus, sive extremitas Inferni.*

ex sententia communi Theologorum.

31 Quod si ratio impeditiva cultus et festivitatis,

ex

Sed neque obesse deberet cultui, si ibi passi essent aliquid:

A ex eodem descensu ad Inferos, desumatur ex eo quia Sancti Patres in Limbo detenti remanerent temporaliter obnoxii pœnæ damni, hoc est privationi beatitudinis, et visionis Dei facie ad faciem, ob dilationem gloriæ, usque ad Christi descensum, qui vectes ferreos confringendo vinctosque liberando de domo carceris, illos in beatam regionem, quæ hactenus clausa fuerat, introduceret; adhuc hujusmodi rationem non obstare concessioni cultus, validissime probari potest exemplo Machabæorum, aliorumque Sanctorum Patrum, Joannis Baptistæ, Zachariæ et similium, quorum festivitates celebramus, quamvis post obitum non fuerint statim possessionem beatitudinis adepti; ac etiam exemplo S. Eliæ, quem, utpote viatorem, beatifica visione non frui constans est atque communis Patrum et Scriptorum sententia, quam validissimis rationibus tuetur P. Capisucchus *Controv.* 20 *de illis, qui in via Deum viderunt* §. 5, *pag.* 547; et adhuc ejus celebritatem recoli posse, latissime tuetur Lezana *d. consul.* 3 *a num.* 100 *ad fin.* referens *num.* 119 opinionem probatissimorum Theologorum, asserentium, animas in Purgatorio existentes posse a fidelibus invocari, et illarum opem ipsis esse proficuam;
B quod indubitanter firmat de sanctis Patribus in Limbo detentis *num.* 120: et num. finali asserit, quod rationibus prædictis, a Sacra Congregatione diligenter recognitis et expensis, sancitum fuit; Officium S. Eliæ, de quo erat controversia, celebrari posse a Patribus suæ Religionis. Argumentum autem desumptum ab exemplo cultus exhibiti S. Eliæ, probare a fortiori ob prædictam rationem, monet Rainaudus *loc. cit. num.* 12 *pag.* 286.

cum non constet, quod omnes qui coluntur, absque purgatorio ad cœlum pervenerint,

32 Idemque Rainaudus *num. præcedenti*, ad ostendendam debilitatem præfati fundamenti, desumpti ex descensu ad Inferos, observat, ex illo resultare necessitatem probandi, Sanctos omnes recto tramite post obitum in cœlum evolasse, absque eo quod per modicum vel minimum tempus Purgatorii pœnas experti sint, quod profecto non est ab Ecclesia definitum, et vix credibile est. Imo contrarium suadere videtur id, quod D. Gregorius narrat *in suis Dialog. lib.* 4 *cap.* 40 de anima S. Paschasii Diaconi, quod scilicet hic *miræ sanctitatis vir fuerit*, (sunt ejus verba) *eleemosynarum maxime operibus vacans etc. Cumque post obitum ejus Dalmaticam dæmoniacus quidam tetigerit, statim sanatus est. Post multum vero temporis Germano Capuano Episcopo medici pro corporis salute dictaverant, ut in Angulanis Thermis lavari*
C *debuisset; qui ingressus easdem Thermas, prædictum Paschasium, stantem, et obsequentem in caloribus invenit; quo viso vehementer extimuit, et, quid illic tantus vir faceret, inquisivit. Cui ille respondit, Pro nulla alia causa in hoc pœnali loco deputatus sum, nisi quia in parte Laurentii contra Symmachum sensi. Sed quæso te, pro me Dominum deprecare; atque in hoc cognosces, quod exauditus sis; si huc rediens, me non invenies. Qua de re vir Domini Germanus se in precibus strinxit, et post paucos dies rediit: sed jam dictum Paschasium in loco eodem minime invenit.* Et tamen, quod iste sit Sanctus, et ab Ecclesia uti talis colatur, dubitari non potest, legiturque descriptus in Martyrologio Romano sub die XXXI Maji. Exemplum simile habemus apud Ribadeneiram, de S. Udalrico die IV Julii, inde asserentem, documentum notabile sumi posse, non esse incompatibile cum sanctitate, et cum miraculorum patratione, quod quis post mortem aliquas maculas in igne purget. Similique argumento pro obtinendo Officio S. Eliæ, utitur Lezana, referens easdem historias *Consult.* 3 *num.* 119. et confert historia relata per Baronium, *anno Christi* 1062 *num.* 68, *Annal. tom.* II, cujusdam S. Severini, vel Pelegrini Episcopi Coloniensis, qui

sed contrarium potius probetur exemplis.

adhuc in Purgatorio manebat, ob non recitatas D
tempore congruo Horas Canonicas. Ita vero argumentum promovet Rainaudus. *Ceterum proposita ratio est plene inanis. Ex ea enim sequeretur, nullius Sancti memoriam posse esse festivam, nisi in exitu e corpore recta Cœlum adierit. Cum autem perpauci sint, qui non sint salvi quasi per ignem, vix ulli essent, quos Ecclesia posset colere. Dummodo ergo Sancti, abstersis aliqualibus reliquiis fuliginis hujus vitæ, inferantur cœlo, quia hinc excesserunt in gratia, satis id superque esse debet, ut coli possint. At constat Sanctos Christo anteriores excessisse e vita in sanctitate et justitia: igitur, quod, nondum reserata Sanctorum via, nec cœlo adhuc aperto, cogerentur ad Christi usque adventum hærere in Limbo, obesse non debet, quo minus ex quo cœlis illati sunt, festiva sit eorum memoria.*

Status autem Patrum in Limbo non fuit miserabilis,

33 Ceterum, licet animæ sanctorum Patrum in illa temporali carceratione non fruerentur perfecta possessione beatitudinis; nihilominus eorum status censeri non poterat miser atque luctuosus (ob quam rationem ipsis non convenire indultum festivitatis post D. Bernardum, hujus difficultatis auctorem, colligunt præcitati Doctores) sed ipsis providebat Dominus sufficienti consolatione, eisque illucebant radii promissæ atque speratæ beatitudinis, qui ipsos E
reddebant beatos in spe, ut respondet D. Thomas, *d. quæst.* 52, *art.* 5, *in resp. ad* 1, explicans assertionem D. Augustini, *in cit. epist. ad Evodium*, quod scilicet Christus secundum beatificam præsentiam suæ Divinitatis numquam ab ipsis recessit; ibi. *Et per consequens solvit eorum dolorem, quem patiebantur ex dilatione gloriæ, ex cujus tamen spe magnum gaudium habebant, secundum illud Joannis* 8, *Abraham Pater vester exultavit, ut videret diem meum.* Et ideo subdit: *a quibus cum secundum beatificam præsentiam suæ Divinitatis numquam video recessisse, in quantum scilicet ante adventum Christi erant beati in spe, licet nondum essent beati in re*, prout D. Bernardus, *in d. serm.* 4 *super fest. Omn Sanct.* loquens de requie sanctorum Patrum in sinu Abrahæ, dicit, quod *impii cruciabantur, justi vero consolabantur.* Quod etiam diserte confirmat P. Capisucchus, *cit, controv. de Martyr.* §. 23. *vers. observandum tamen. — Eum autem fuisse locum consolationis, probat nomen Sinus, seu Gremii, et testatur Abraham Lucæ* 16, *cum de Lazaro dicit, Nunc autem hic consolatur;* et clarius *in vers. Sed ad rem nostram. — Sed in loco illo, qui dicebatur, Sinus Abrahæ, usque ad Christi mortem permanserunt, ibique quiescebant: etsi non quiescerent*
F *per immunitatem desiderii, erat tamen in eis gaudium magnum de gloria, quam sperabant, sicut est in aliis Patribus, juxta illud Joannis 8, Abraham Pater vester exultavit ut videret diem meum; vidit, et gavisus est; unde erant beati in spe, licet nondum essent perfecte beati in re, ut inquit S. Thomas* 3 *par. quæst.* 52 *art.* 5 *ad* 1. *Nec dilatio spei efficiebat in Sanctis illis afflictionem, qui afflictionis capaces non erant. Vel dicendum, quod, quamvis spes ratione absentiæ speranti afflictionem faciat, tamen ratione certitudinis facit delectationem: et quia certitudo spei in eis deficere non poterat, ideo delectatio, quæ ex certitudine causabatur, absorbebat afflictionem, quæ ex absentia contingere poterat. Ita S. Thomas in* 8 *senten. dist.* 26 *quæst.* 2 *art.* 5 *quæstiunc.* 3 *ad* 1, *et in duobus versiculis seqq. assignans rationes disparitatis, cur animæ purgantes ob dilationem beatitudinis afflictionem patiantur, eam vero non sentirent animæ Sanctorum Patrum in Limbo; scilicet, quod illæ talem dilationem patiebantur, propter propriam culpam, pro qua indigebant purgatione; hæ vero solum propter commune impedimentum naturæ, quia non adhuc solutum fuerat pretium pro nostra redemptione, quo persoluto, statim adeptæ fuerunt possessionem beatitudinis per visionem beatificam.*

sed hilariter quietus in bona spe.

A

§ IV. *Solvuntur reliquæ objectiones.*

Nec obest talium cultui, quod causa debeat præcedere effectum, Christus Sanctos;

Superest modo respondere aliis rationibus, pro parte negativa adductis; quod facili pariter negotio expediri potest. Prima siquidem, deducta per Augustinum Triumphum, quod non deceat antiquos Patres canonizare, et Sanctos declarare, ex eo, quia causa debet effectum præcedere, Christus autem fuit causa sanctitatis omnium Sanctorum: solum adhibita fuit ad probandum, quod antiqui Patres non debeant solenniter Canonizari, quod est extra præsentem quæstionem; nullatenus vero probat, illos non esse vere Sanctos, et uti tales colendos et invocandos, quod Triumphus negare numquam cogitavit; cum de fide certum sit, ipsos ad gloriam per Christum pervenisse in ejus gloriosa Ascensione, juxta Davidicum vaticinium *Psalm.* 67 *vers.* 19, *Ascendisti in altum, cepisti captivitatem*; quod de Christo interpretatur Apostolus *ad Ephes. cap.* 4 ibi. *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem.* Licet autem Christus, ut homo, ordine executionis fuerit posterior sanctis Patribus, secus tamen ordine in-
B tentionis: cum ipse fuerit prædestinatus ante omnem creaturam, et ante omnia secula, ut dixit Apostolus, 1 *ad Corinth. cap.* 1, Et ita potuit esse causa sanctitatis antiquorum Patrum, moralis quidem, non physica; cum ad hoc sufficiat, quod præcedat effectum in intentione, ut indicat D. Augustinus, *cit. lib.* 3 *contra 2 Epist. Pelag.* ibi. *Sancti veteris Testamenti ab eo, puta a Christo, in præscientia et prædestinatione Dei futuro, omnem suam gratiam et justitiam hauserunt.* Et D Thomas, *in 3 par. quæst.* 49 *art.* 2 *ad* 2. *Et quicumque ante passionem Christi diabolo resistebant, per fidem passionis Christi hoc facere poterant licet passione Christi nondum peracta.* Quapropter negari non potest, sanctos Patres, licet Christum longe præcesserint, de ejus plenitudine accepisse, sicut et nos omnes accepimus, ut dicitur Joannis 1. Sed quatenus etiam ad causalitatem requireretur præexistentia, adhuc ea non deficeret, saltem ex parte formæ significativæ, quæ est ipsa divinitas et persona Verbi: ob unionem quippe hypostaticam merita Christi evaserunt infinitæ virtutis et efficaciæ, propter dignitatem ipsis a forma unita tributam: eaque, cum nedum tempore, sed æternitate præcesserit omnes Sanctos veteris Testamenti, bene potuit quoad ipsos influxum exhibere, causando
C eorum sanctitatem, ut in puncto huic difficultati respondet P. Esparza, *in tract. de Myster. Incarnat. quæst.* 41, *ad* 1, Prout etiam simili difficultati occurrit D. Thomas, *in 3 par. quæst.* 48, *art.* 6, *ad* 2, ubi probat, non esse de ratione causalitatis meritorum Christi, quod physice et præsentialiter contingat subjectum, in quo operatur. *Dicendum, quod passio Christi, licet sit corporalis, habet tamen spiritualem virtutem ex Divinitate unita, et ideo spiritualem contactum efficaciam sortitur, scilicet per fidem et fidei Sacramentum.*

præcessit enim merito licet non tempore:

35 Secunda pariter ratio, per Viguerium adducta, scilicet periculum idololatriæ per approbationem ceremoniarum Judæorum, quæ velut umbra transierunt post divini Solis adventum, non videtur in consideratione habenda; cum modo nullatenus illud timeri possit: et forsan esse potuit sufficiens ad impediendam præstationem cultus temporibus vicinioribus cæcitati Gentilium: et si illud non impedit ejus exhibitionem in Ecclesia Orientali, nec etiam impedire poterit in Occidentali. Cessationem autem periculi potissime considerat Viguerius, pro causa permissionis venerationis impendendæ Reliquiis Sanctorum, loco citato. *Nunc vero Reliquiæ Sanctorum Canonizatorum venerantur, eo quia sunt in gloria, et non in pœna; nec nunc est talis promptitudo, sive periculum ad idololatriam, sicut tunc.* Quæ profecto D rationes æque conveniunt Sanctis Patribus veteris Testamenti, quos in gloria esse, et ideo absque ullo periculo coli posse, ambigendum non est. Quam pariter cessationem periculi proclivitatis ad idololatriam, considerat idem P. Capisucchus *Controv.* 26, *de cult. Sac. Imagin.* § 1, *circa fin.* ubi referens sententiam Vasquez, asserentis, Judæis prohibitum fuisse usum Imaginum, sic ait: *Judæi tamen, quia ad idololatriam maxime proclives erant, fuit a Deo specialiter interdictus. Quia tamen hæc interdictio fuit juris Divini positivi; tempore legis Evangelicæ, quo periculum idololatriæ abest, cessavit, atque id, quod alias jure naturæ licitum est, locum obtinuit.*

nec ullum a tali cultu est superstitionis periculum,

36 Prout etiam timeri non potest periculum alliciendi Christianos ad ritus Hebræorum (ob quam rationem Ecclesiam abstinere debere a præstatione cultus publici Sanctis veteris Testamenti supra fuit insinuatum, in argumentis pro parte negativa) cum potius Judæi tales festivitates non celebrarent, nec in honorem Sanctorum templa et Ecclesias extollerent, imo censerent ipsis in primo præcepto Decalogi E prohibitum esse usum Imaginum; ut observat idem P. Capisucchus, *d. controv.* 25, *de cult. Sac. Imagin. quæst.* 1 §. 1 *et* 3; quamvis contra Vasquez illum vere interdictum non fuisse tueatur. Ideo S. Joannes Damascenus *Orat.* 1 *de imag.* illarum usum, quamvis a Judæis improbatum, servandum docet; sicuti festivitates coluntur, quas ipsi pariter improbant, sic arguens: *Quapropter aut solennes ad memoriam et laudem Sanctorum celebritates, contra Legis antiquæ morem institutas, tolle; aut Imagines eorum, quas contra Legis præscriptum tu fieri asseris, admitte.* Multoque minus timeri potest hoc periculum, dum non petitur indictio festivitatis de præcepto pro Ecclesia universali, sed solum permissio publici cultus in uno loco, prout hactenus Ecclesia concedere consuevit. Ex hoc enim non indicitur omnimoda æqualitas inter Sanctos veteris et novi Testamenti, quam Ecclesia prudenter huc usque admittere noluit.

aut inductionis ad Judaismum

37 Et rursus in casu præsenti cessat prorsus hujusmodi periculum, cum S. Job non esset Hebræus, sed Gentilis, ut constat ex illius historia, et monet D. Augustinus, *de Civit. Dei lib.* 18 *cap.* 7. *Homines quosdam, non terrena, sed cœlesti societate ad veros Israelitas, supernæ cives patriæ, pertinentes, etiam in aliis gentibus fuisse negare non possunt; quia si negant, facillime convincuntur de sancto et mirabili* F *viro Job, qui nec indigena, nec proselytus, id est advena populi Israel fuit; sed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est: qui divino sic laudatur eloquio, ut quod ad justitiam pietatemque attinet, nullus ei homo suorum temporum coæquetur. Quæ tempora ejus, quamvis non inveniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro ejus, quem pro sui merito Israelitæ in auctoritatem Canonicam receperunt, tertia generatione posteriorem fuisse, quam Israel.* Et D. Gregorius, *in Job. lib.* 1 *Moral. cap.* 1, dicit, spiritum Sanctum observasse, ad augendum meritum virtutis, unde Job ortum duxerit, et ubi habitaverit; *Idcirco sanctus vir ubi habitaverit, dicitur, ut ejus meritum virtutis exprimatur. Hus namque quis nesciat, quod si terra Gentilium? Gentilitas autem eo obligata vitiis extitit, quo cognitionem sui Conditoris ignoravit. Dicatur itaque ubi habitaverit, ut hoc ejus laudibus proficiat, quod bonus inter malos fuerit.* Idemque repetit Scacchus, *de not. et sign. sanct. sect.* 2 *cap.* 2, *pag.* 119, *lit. B.*

(saltem in Jobo qui Judæus non fuit)

38 Juvat quoque, ad respondendum auctoritas Leonis Papæ, relata per D. Thomam *in 4 sent. dist.* II, *quæst.* 2, *art.* 2, *quæstiunc.* 3, super usu panis azymi in consecratione Eucharistiæ; quod scilicet ingruente Ebionæorum hæresi, qui docebant Legalia

sicuti eo non inducit usus Azymi in Sacrificio.

A Legalia præcepta simul cum Evangelio servanda esse, ideoque in Mysteriis azymo pane utebantur; in eorum detestationem universa Ecclesia Orientalis et Occidentalis fermentatum panem in Sacrificio adhibuerit; ac demum illa hæresi profligata, Latina Ecclesia ad priscum azymorum usum redierit. Quamvis enim hæc Historia controvertatur a Cardinali Bona, Rerum *Liturg. cap.* 23 *pag.* 185, *in princ.* dicente nesciri, quis fuerit iste Leo; crederem esse multum deferendum auctoritati D. Thomæ, satis præcise hoc asserentis. *Sed postea, ut dicit Leo Papa, imminente hæresi Ebionitarum, qui dicebant simul cum Evangelio Legalia observanda, sancti Patres, ne eis consentire viderentur, voluerunt ad tempus, instinctu Spiritus sancti, ex fermentato confici Sacramentum: postea, cessante illa hæresi, Ecclesia Romana ad pristinum morem rediit etc.* Et forsan Cardinalis Bona dubitavit, quia tunc negabat antiquum Ecclesiæ Occidentalis usum; sed de hoc postea se ipse retractavit, nedum in folio addito monitioni ad Lectorem, sed clarius in litteris anno sequenti scriptis Francisco Mariæ Florentinio, visa ejus erudita Disquisitione, *de antiquo usu fermentati panis et azymi*, per non minus eruditum Marium ejus filium post Patris
B obitum nuper typis vulgata, quæ litteræ videri possunt in fine dictæ Disquisitionis pag. 29. *Atque utinam prius eam habuissem quam librum meum vulgavi; materiam de Azymis aliter tractavissem, instructus reconditis documentis, quæ inde recipio, et quibus Dominatio vestra collegit quidquid super eo argumento desiderari potest. Sane persuasissimus sum, quod primis seculis indifferenter Azymo aut Fermentato utebantur.* Quæ plane historia clare ostendit Ecclesiæ usum, quod ubi cessavit periculum, non respuit, nec improbavit retentionem alicujus ritus in veteri Lege servati. Unde cum nec vere vigeat tale periculum, nec per cultus publici permissionem, præsertim Sancto Job, ullo modo timeri valeat, quod Christiani se conforment ceremoniis Judæorum, non potest hujusmodi periculi prætextus ullo modo suadere, quod Ecclesia debeat ab hac permissione cultus abstinere. Repetendo insuper, prædictas rationes non solvere difficultatem, resultantem ab exemplo cultus exhibiti Machabæis, qui pro Legis Mosaicæ observantia, et pro abstinentia a carnibus vetitis, martyrium passi fuerunt; aliisque Sanctis, quorum obitus Christi mortem præcessit: de quo sicut impium
C esset Ecclesiam redarguere, ita dicendum est, posse aliis quoque publicum cultum indulgeri, qui pari sanctitatis gloria proponi meruerunt tamquam exemplar a fidelibus imitandum, eorumque auxilium ejusdem Ecclesiæ auctoritate suppliciter implorari.

Non vere assumitur, Ecclesiam talium festa non agere,

38 Tertia demum ratio, in contrarium derivata ab Ecclesiæ Latinæ usu, quæ ad hæc usque tempora abstinuit a concessione Festivitatum et Officiorum de præcepto Sanctis veteris Testamenti, facili negotio evitatur. Siquidem de hoc modo non agitur; sed solum de permissione cultus publici, per dedicationem Ecclesiæ in honorem S. Job, circa quem nulla potest esse controversia. Constat quippe nedum in Ecclesia Græca, sed etiam in Latina, in honorem plurium Sanctorum veteris Testamenti templa fuisse consecrata, ut monet idem Guyettinus *de fest. prop. lib.* 1, *cap.* 5, *quæst.* 8; exinde inferens, licitam esse talem speciem cultus iis exhibere, non minus ac Sanctis novi Testamenti. Et præcise de Ecclesiis dicatis in honorem S. Job actum fuit supra in §. *Omnemque difficultatem tollit*, ita ut quoad hanc speciem cultus nulla esse possit difficultas.

39 Multoque minus obstare valet asserta prohibitio imponendi nomina eorumdem Sanctorum Infantibus in baptismo: siquidem ea minime deducitur ex allegato Canone 30 Concilii Nicæni; cum in illo D
solum prohibeatur impositio nominum Gentilium, et præcipiatur adhiberi nomina Christianorum, ut ex eodem Canone notat Casalius *de veter. Eccles. rit. cap.* 5, de *Baptismo, pag.* 37 *vers. Mos dandi nomina.* Ac proinde, cum non minus Sancti veteris Testamenti, quam novi, ad Ecclesiam Dei pertineant, cujus Caput est Christus, ob cujus fidem sanctificati sunt, et ideo vere Christiani censendi sint (ut præter adductos in §. *Sed quatenus etiam cum pluribus seqq.* late probat Rainaudus *loc. cit. n.* 8, *et* 9) utique, etiam juxta sensum Nicænæ Synodi, licita et permissa censeri debebit impositio istorum nominum in Baptismo. Idque etiam colligi potest ex dispositione Ritualis Romani *sub tit. de Sacram. Baptismi rubr. de Sacr. Olei*; *et aliis requis. vers. penultimo. — Curet, ne obscœna, fabulosa, aut ridicula, vel inanium Deorum, vel impiorum Ethnicorum hominum nomina imponantur; sed potius, quatenus fieri potest, Sanctorum, quorum exemplis fideles ad pie vivendum excitentur, et patrociniis protegantur.* Quod etiam statutum fuit in Concilio Provinciali Aquensi, celebrato tempore fel. rec. Sixti V, in quo per hæc verba prohibitus fuit usus nominum turpium et ridiculorum. *Ea nomina non imponantur, quæ turpia aut* E
ridicula, quæve Gentilium atque adeo impiorum et impurorum hominum memoriam refricant, ut habetur apud Billium *Concil. to.* 2, *pag.* 651. Cum igitur Sancti veteris Testamenti hæc duo præstare possint, scilicet incitamentum et patrocinium, non est cur ab eorum nominum impositione abstinere debeat Ecclesia. Usum autem, tam antiquum quam modernum, fuisse hujusmodi nominibus uti, licet non adeo frequenter, ac illis Sanctorum novi Testamenti, non est in controversiam revocandum; ut de antiquo more testatur Eusebius *lib.* 8 *Hist. cap.* 16, *alias* 21, *et* S. Joannes Chrysostomus *homil.* 21 *in Genes.* quos refert Rainaudus *loco supra citato n.* 7 *in fine — Agnoverunt sane id prisci illi Christiani, qui parvulos suos ad omnem excitaturi sanctimoniam, nominibus non avorum vel atavorum, ut Gentilibus in more erat, sed Sanctorum Patriarcharum et Prophetarum eos nominabant.* Et Baronius *in Martyr. Romanum, sub die* XVI *Februarii*, narrat SS. Martyres, Eliam, Hieremiam, Esaiam, Samuelem, et Danielem post conversionem ad Christum, profana sibi indita a parentibus nomina respuentes, Sanctorum Prophetarum nomina assumpsisse. De moderno vero Ec- F
clesiæ ritu non est dubitandum: cum experientia doceat hujusmodi nomina passim a fidelibus adhiberi.

aut nomina in baptismo reprobare.

Interim prærogativam meretur S. Job,

40 Constito ex præmissis, tuto posse ab Ecclesia exhiberi publicam venerationem Sanctis Patribus veteris Testamenti; reliquum est examinare, an B. Job hujusmodi prærogativam promeruerit. Et sane de illius sublimi sanctitate dubitandum non videtur, tam ex infallibili sancti Spiritus oraculo, quam ex tot elogiis sanctorum Patrum. Ultra siquidem loca ejusdem sacræ Scripturæ, diserte cumulata in eruditissima allegatione Rever. Archiepiscopi Tarsensis, præ ceteris considerari meretur encomium, ipsi traditum Tobiæ Capite 2 *num.* 12, in quo nedum appellatur Sanctus, sed dicitur a Deo propositus tamquam exemplar patiendi. Prout etiam legitur in Epistola Canonica S. Jacobi, ubi post adductum exemplum Prophetarum, dicitur, *Sufferentiam Job audistis.* Quem locum explicans Gulielmus Estius, *cap.* 5 *ejusdem Epistolæ pag.* 1139 dicit; *In exemplum adduxit Prophetas, qui populo Israel locuti fuerant: nunc exemplum affert hominis, extra populum illum geniti quidem et conversati, sed apud eos patientiæ nomine plurimum celebrati, cujus etiam historiam in Canone suarum Scripturarum haberent. Habetis in sacris*

A *sacris litteris insigne exemplum patientiæ S. Job, ad quod moneo, ut respiciatis.* In ipsa etiam ejusdem S. Job historia, manifeste comprobatur ejus sanctitas divini Spiritus oraculo. Legitur enim in Cap. 2 *num.* 3, Deum, quodammodo admiratione raptum, ita Sathan interpellasse: *Numquid considerasti Servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, vir simplex, et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo, et adhuc retinens innocentiam?* Et Cap. 42, *num.* 8 *et seqq.* ubi Deus præcipit Eliphas Themanitæ, ut imploret deprecationem Job, *Sumite ergo vobis septem tauros, et septem arietes, et ite ad Servum meum Job, et offerte holocaustum pro vobis; Job autem Servus meus orabit pro vobis; faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia.* Quæ verba explicans D. Thomas *in expositione libri Job cap.* 42, *lect.* 1, inquit, *Sed quia infideles per fideles Deo reconciliari debent, subdit; et ite, etc. ut scilicet vos satisfaciatis, qui peccastis: sed vestra satisfactio indiget fidelis viri patrocinio. Unde subdit, Job autem etc. qui scilicet dignus est exaudiri propter suam fidem. Unde subdit, faciem ejus, scilicet deprecantis, suscipiam, scilicet exaudiendo ejus orationes.* Et infra, ibi. *Et ita per obedientiam et humilitatem suam digni facti sunt, ut*

cujus Sanctitatem tam clare Scriptura probat,

B *pro eis oratio Job exaudiretur, unde sequitur; Et suscepit Dominus faciem Job rogantis. Dignum enim erat, ut qui pro levi suo peccato humiliter pœnitebat, etiam aliis graviter peccantibus veniam impetraret.* Si ergo adeo potens fuit apud Deum servi sui Job intercessio, dum adhuc viveret, ut aliis peccatorum remissionem impetrare potuerit; quanto magis ejus invocatio fidelibus opem afferre potest, dum in cœlo regnat cum Christo, quam esse unam ex causis concessionis cultus cum Lezana *Consult.* 3 *num.* 102 supra probavi. Et plane dubium esse non potest, ejus apud Deum intercessionem ab Ecclesia approbari debere; quem ab ipso Deo pro peccatoribus rogatorem propositum fuisse, ex ipsius testimonio constat.

41 Neque ambigendum est, narrationem gestorum B. Job ejusque tolerantiæ esse veram et fidelem historiam. Ejus siquidem veritatem, adversus Judæos et Sectarios, eam parabolicam atque confictam existimantes, gravissimis argumentis tuentur sancti Patres atque Doctores, præ ceteris D. Thomas *in prologo comment. Super lib. Job* dicit, auctoritati sacræ Scripturæ obviare ejus veritatem negantes, hoc medio. *Videtur enim prædicta opinio auctoritati sacræ Scripturæ obviare. Dicitur enim Ezechielis* 14, *ex persona Domini; Si fuerint tres viri in medio ejus,*

neque patitur dubitari de veritate historiæ ejus

C *Noe, Daniel, et Job, liberabunt animas suas. Manifestum est autem, Noe et Daniel homines in rerum natura fuisse; unde nec de tertio eis connumerato, scilicet de Job, in dubium debet venire. Dicitur etiam Jacobi* 5, *Ecce beatificamus eos qui substinuerunt. Sufferentiam Job etc.* Quo argumento pariter utitur Titelmannus *in solut. dub. ante elucidation. paraphrastic. in lib. Job, pag.* 3, *in princ. — Apud Ezechielem quoque Dominus ait: Si fuerint in medio ejus tres viri, Noe, Daniel, et Job, ipsi liberabunt animas suas. Manifestum est Job connumerari ipsis Noe atque Daniel: de quibus cum nullum sit dubium, quin in rerum natura fuerint, et quæ de eis narrantur vere gesta fuerint; neque de Job dubitari merito potest. Quæ enim esset illa non entis cum entibus connumeratio? Beatus insuper Jacobus Apostolus ipsum Job tamquam exemplum proponit dicens, Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis, quoniam misericors est Dominus et miserator.* Ac pariter Estius *in Commentar. in cap.* 5, *epist. B. Jacob. vers. sufferentiam Job*, ex eadem sacræ Scripturæ auctoritate contra eosdem Sectarios insurgit, his verbis. *Hinc duo dicimus, adversus Sectarios quosdam* notanda. *Primum, ea, quæ de S. Job scribuntur, historiam esse rei gestæ, non argumentum confictum exhortationis aut doctrinæ causa, veluti fit in comœdiis ac tragœdiis, ut Anabaptistæ volunt et veteres quidam Hebræi: nam ficta exempla serio non movent; nec si ficta narratio esset, conjungeret hunc virum Dominus Ezechielis* 14, *cum aliis duobus, quorum justitiam sibi vehementer acceptam esse declarat his verbis: Si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel, et Job ipsi justitia sua liberabunt animas suas.* Idemque argumentum, inter cetera adducta pro confirmanda veritate historiæ, tamquam potissimum considerat Gravina *de Catholic. præscription. lib.* 4, *controv.* 3, *de verbo Dei scripto artic.* 5, ubi latissime assumptum comprobat; prout etiam, pluribus aliis rationibus adductis, facit Titelmannus *loc. cit.* et quampluri- mis relatis Jodocus Coccius *in thesaur. Catholic. lib.* 6, *de sacr. Scriptur. Eccles. artic.* 6, *per totum*: inter quos contrarium sentientes mirifice confutat Olympiodorus *ad cap.* 1, *Job. Valeant igitur qui Scripturam hanc, tamquam confictam, atque ab humana cogitatione profectam, nec inspiratam divinitus, criminantur.* D

E 42 Inter cetera vero encomia, quæ per sanctos Patres Beato Job tributa fuerunt, ultra illud S. Augustini, cujus verba supra retuli §. *Et rursus in casu præsenti*, præcipue considerari meretur, quod D. Gregorius *lib.* 1, *Moral. cap.* 2, *in fine* vocat illum: *lilium inter spinas; et cap.* 5, *in fine* ait, fuisse *plenum septiformis gratiæ spiritu, et pro spe resurrectionis Domino deservisse; et lib.* 3, *cap.* 5, in pluribus eum comparat cum S. Joanne Baptista; et *lib.* 6 *cap.* 1, observat, quod tam per nomen, quam per vulnera Beati Job designatur passio Redemptoris: adeoque merito *lib.* 7, *cap.* 6, asseruit, illum esse sanctæ Ecclesiæ membrum; ac verba illius nequaquam cum tanta veneratione usque ad mundi extrema decurrerent, nisi mystico intellectu gravia fuissent. S. Joannes Chrysostomus, *in homil. de B. Job*, nedum ipsum appellat *Martyrem*, sed rursus addit: *Imo martyres innumeros hic unus æquat.* S. Hieronymus, Beati Job patientiam vocat triumphum Domini; et refert commendationem ei a Deo traditam, quod non esset quisquam illi similis super terram, ut habetur in Epistola consolatoria ad Julianum *Epist.* 34, *tom* 1, *pag. mihi* 127, *num.* 10. — *Cumque in omnibus his quæ contigerant ei, non peccasset coram Domino, nec quidquam locutus esset insipiens; exultans Dominus in victoria famuli sui, et illius patientiam suum ducens triumphum, dixit ad diabolum: Animadvertisti famulum meum Job, quia non est quisquam ei similis super terram? Homo innocens, verus Dei cultor, abstinens se ab omni malo, et adhuc perseverans in innocentia. Pulchre addidit; Et adhuc perseverans in innocentia; quia difficile est, pressam malis innocentiam non dolere, et hoc ipso fide non periclitari, quod se videat injuste sustinere quod patitur.* Et, *in Epist.* 103, *ad Paulin. num.* 25, *tom.* 3, *pag.* 5, sic ait: *Job exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur?* subditque: *Et (ut de ceteris sileam) resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius vel cautius scripserit.* Et S. Job typum fuisse Christi, nempe in suis doloribus passionem, et in felicitate resurrectionem repræsentantem, asserit Titelmannus, *in sæpe citat. solut. dubior. ante elucidation. paraphrastic. in lib. Job circa finem*, qui, post Origenis verba ad longum relata, notabiliter advertit; fuisse B. Job typum et figuram passionis et resurrectionis Christi, ut qui non pro Judæis tantum pati volebat, sed etiam pro Gentilitate; non per Israelitas tantum, verum etiam per alienigenam, qualis fuit B. Job, præfiguraretur. Quinimo adeo gratum Deo fuisse B. Job existimat D. Augustinus, ut putet, ipsum F

Accedunt Patrum pro eo testimonia:

sortitum

A sortitum fuisse privilegium beatificæ visionis, dum adhuc viveret, ut asserit *lib.* 22, *de Civ. Dei cap.* 29. — *Fortasse ista virtus magna cernendi, data fuit ad horam etiam in isto mortali corpore oculis sancti viri Job, quando ait ad Deum : In auditu auris obaudiebam prius, nunc oculus meus videt te; quod sane privilegium quam singulare sit, et rarissime a Deo concessum, nemo est qui ignoret.* Neque prætermittenda videtur formula invocationis Beati Job, pro ejus patrocinio obtinendo, quam tradidit Origenes *in* 2 *lib. Job*, et refert Crespettus *in Summ. Eccles. discipl. verb. Sancti pag.* 828, *col* 2, *lit. E* — *O Beate Job, vivens in perpetuum ad Deum, et victor permanens in conspectu Regis Domini ; ora pro nobis miseris, ut etiam nos terribilis Dei misericordia protegat in omnibus tribulationibus, et eripiat ab omnibus oppressionibus maligni, et connumeret nos cum Justis.*

et concluditur, saltem pro permittenda dedicatione ecclesiæ.

43 Cum igitur ex prædictis liquido appareat, nullum obstare canonicum impedimentum, quominus exhiberi possit Sanctis veteris Testamenti publicus cultus; examinandum solummodo remaneret, an ejus concessio expediens censeri possit. Sed hoc relinquo summæ prudentiæ Eminentissimorum Patrum; solumque adverto, quod si modo agitur de
B sola dedicatione Ecclesiæ in honorem S. Job, nulla potest occurrere difficultas, quæ suadere valeat, ab illius concessione abstinendum esse : cum ea novitatem aliquam non importet, ob quam ab Ecclesiæ usu recedatur: quæque tunc esset maxime considerabilis, si prætenderetur, ex hac permissione induci æqualem cultum Sanctis veteris et novi Testamenti, quoad numerum, qualitatem, et universalitatem; ex hoc enim oriretur periculum omnino vitandum correctionis Ecclesiæ. Minusque sequi ex hac permissione potest ulla Ecclesiastici ritus et sacræ Liturgiæ perturbatio, quam esse summopere vitandam monet Rainaudus *loc. sæpe cit. num.* 16 *cum seqq.* Quin potius maximum scandalum timeri posset ex prohibitione aperitionis Ecclesiæ, jam constructæ palam, et publice cum inscriptione in ejus facie litteris aureis insculpta, *In honorem Sancti Job.* Id enim esset redarguere ejusdem Ecclesiæ usum circa publicum cultum, qui respectu erectionis Templorum, in honorem Sanctorum Testamenti veteris, a nemine controvertitur, et in pluribus etiam primariis Civitatibus fuit permissus; solumque dicitur, quod parce se gesserit Ecclesia, ex quo non reperiantur indistincte de omnibus, nec in quolibet loco,
C sed in una, vel altera urbe. Difficultas autem tunc solum urgere posset, quando ageretur de concessione Missæ et Officii, præsertim de præcepto : ex illa quippe timendum esset forsan de periculo perturbationis Ecclesiasticæ Liturgiæ, quod magnopere torsit Rainaudum *loc. supra cit. num.* 16 *et seqq.* Sed hoc non est præsentis inspectionis. Et hæc sub censura Sac. Congregationis, cui opinionem suam, ejusque fundamenta obsequenter submittit.

Prosper Archiepiscopus Myrensis, Fidei Promotor.

§. V. *Ulterior ad quædam nova objecta responsio Frigdiani Castagnonii, obiter delibata, in iis quæ proprie S. Jobum spectant.*

Eminentissimi et Reverendissimi Domini. Luculenter adeo doctoque calamo Reverendissimus Tarsensis expressit, Ædiculam Albani constructam in honorem Beati Jobi sacro ritu aperiri posse, ac plenissime et eruditissime simul utriusque sententiæ argumenta Reverendissimus Fidei Quæsitor in medium protulit : ut ferme cuncta adversus hujusmodi cultum, ab Eminentissimis Patribus jam decretum, D hodie adducta, mire confutata remaneant. Attamen ut Religiosi Principalis voto obsequar, magnæ Scripturarum moli respondere cogor brevissimo horarum spatio, eis legendis profecto impari. Liceat igitur mihi, rudi pugillari, veluti *testa*, qua Servus Domini *sedens in sterquilinio saniem radebat*, huic sacro honori opposita emarginare. Asseritur, hujusmodi Ædiculam constructam esse sine licentia Ordinarii, quam tamen Principalis constantissime affirmat petivisse, et oretenus impetrasse, idque etiam probare posse. Et sane verisimile est, quia constructa fuit a pluribus mensibus, cum aurea et patenti inscriptione B. Jobi, eam vidisse quem pertinebat assensum concedere; præcipue quia numquam se opposuit, nisi post Decretum hujus Sac. Congregationis, quæ tolerantia æstimatur tacita licentia et sufficiens, ut in proximis terminis dixit Rota *decis.* 117, *num.* 22, *par.* 15, *et decis.* 139, *num.* 8, *par.* 17.....

Auctor negat, ædiculam extructam absque licentia ordinarii.

45 Nedum nullo modo obest, sed mirifice juvat, quod in antiquo Missali Romano impresso Venetiis anno 1547. pag. 258. legatur *Missa Beati Job contra morbum Gallicum*; et in alio ibidem impresso anno E
1561, pag. 242, *Missa Beati Job*; et in alio in eadem civitate impresso anno 1566, pag. 258, *Missa Beati Job contra morbum Gallicum*; et in alio Typis mandato Dilingæ anno 1555, juxta Ritum Ecclesiæ Augustensis, de ordine clar. mem. Cardinalis Ottonis Truxes, tit. S. Sabinæ et Episcopi d. Ecclesiæ, *Missa contra infirmitatem de Sancto Job*; et in omnibus dd. Missalibus legitur extensa Missa propria, cum oratione infrascripta. — *Deus, in te sperantium fortitudo, adesto propitius, intercedente Beato Job cum omnibus Sanctis tuis, invocationibus nostris; ut sicut, post ulceris pessimi variorumque flagellorum pressuras, duplicia pro omnibus amissis reddidisti; ita nobis misericordiam tuam largiter impertiaris. Per Dominum etc.* Quæ Missalia, ad comprobandam exhibitionem publici Cultus pro S. Roccho, magni facit Castellinus *in appendic. generali post tract. de Inquisit. miracul etc. pag* 277, *a num.* 1, *ad* 8. Neque obstat, quod jussu Beati Pii V, in reformatione Missalis Romani, fuerit expuncta Missa prædicta de Sancto Jobo; quoniam hujusmodi expunctio nil derogavit ejusdem Beati cultui, cum expuncta etiam fuerint Officia et Missæ Sanctorum novi Testamenti, in Romano Martyrologio adscriptorum, et quos Ecclesia Catholica F
publice colit; et præ ceteris Officium et Missa SS. Felicis in Pincis Presbyteri et Martyris; Beraldi, Petri, Accursii, et Ottonis Martyrum; Ludovici Episcopi, Cæsarii Martyris, Archangeli Raphaelis, Gulielmi Confessoris, Simpliciani Episcopi, Rocchi Confessoris, et aliorum plurium. Sed, ut subdit Castellinus *loco citato num* 8 *et* 9. — *Omnes fere in hoc conveniunt, causam et rationem prælatæ expunctionis extitisse, ut observaretur Decretum in Sac. Con. Trid. innovatum circa novam Breviarii Romani impressionem, ut frequentius in Ecclesia et quasi semper, persolveretur Officium de feria cum recitatione Psalmorum singulis feriis applicatorum; et Lectionum de sacra Scriptura, cui Decreto opponebatur directe, nimis frequens vel quotidiana celebratio festorum in honorem etiam Sanctorum, licet non solenniter canonizatorum : unde mandato Pii V expuncta fuere festa cum Officiis quorumdam etiam Sanctorum canonizatorum.* Idque clarius comprobatur, ex eo quod e dd. Missalibus deleta fuit missa sanctissimi Nominis Jesu, a Sanctæ Mem. Paulo III, visa et approbata ex primo Clementis VII instituto, cum similibus Indulgentiis quæ habentur in celebritate Missæ Corporis Christi, ut liquet ex altero dd. Missalium Romanorum impresso Venetiis, anno 1549, *pag.* 234. Item fuit deleta

aut quia e veteri Missali Romano expuncta est Missa,

ideo abolitum cultum censeri posse,

cum id alia plane ex causa sit factum,

A deleta Missa, quæ habebatur de quinque Plagis sanctissimi Servatoris, cujus Nomini et Vulneribus cultum publicum exhiberi quis Catholicus inficiabitur? Imo non paucis ex dd. Sanctis Missa et Officium restituta fuerunt, ut de S. Roccho testatur Gavantius *in rationali Divin. Offic. sect. 7, cap.* 10, *vers. dubitatam*, Item S. Bernardino Senensi et Stigmatibus Divi Francisci, ceterisque brevitatis gratia prætereundis. Ex quo evidenter colligitur, ex Missis adnotatis in dd. antiquis Missalibus, magnum publici cultus argumentum resultare, ut probat Castellinus.... Et licet in præsenti non agatur de indulgenda Missa, ad magis magisque difficultatem evellendam addimus, Missam antedictam de B. Jobo fuisse a Sede Apostolica restitutam Hispaniæ, ut ex Missali impresso anno 1678 apud me extanti patet, ubi pag. 26 habetur *Missa de Beato Job*, et est excusa ut in supradictis Missalibus vetustioribus : et illius frontispicio dicitur : *Missæ propriæ Sanctorum Hispanorum, quæ generaliter in Hispania celebrantur, Apostolica concessione et auctoritate summorum Pontificum B. Pii V, Gregorii XIII, Sixti V, Clementis VIII et IX, ad formam Missalis Romani redactæ.*

et Missa de S. Job Hispanis permissa.

B Ex quo ulterius etiam convincitur, in Hispaniis exhiberi S. Jobo publicum et summum cultum....

46 Multum itidem conferunt Indulgentiæ a Summis Pontificibus concessæ Ecclesiis Sanctorum hujusmodi, et præsertim a sanctissimo Domino nostro Ecclesiæ, de qua nunc agitur, ut advertit Reverendissimus Promotor *num.* 18, et postea de mense Julii proxime præteriti Ecclesiæ S. Eliæ in Casali S. Barbaræ Caputaquen. Diœcesis. Hanc autem Indulgentiarum Concessionem maximi ponderis esse, me docet Reverendissimus Capisuccus, in alias memorata Censura, sub §. *In erectione. — Indulgentiarum concessio tangit universalem Ecclesiam et omnes Fideles.* Neque his refragatur, quod non fiat mentio S. Jobi, quia in Indulto pro Ecclesia Bononiæ impresso habentur hæc verba. *Et in die S. Job a primis Vesperis usque ad occasum solis iisdem diebus, qui ibi preces fundent pro pace etc. consequentur eamdem Indulgentiam.* Et pro Ecclesia Ferrariæ — *Omnibus Fidelibus ... qui... visitabunt ecclesiam venerabilis Confraternitatis S. Job, qua erit die* x *Maji, recipient prædictas Indulgentias.* Nec subsistit in facto, quod injungatur Fidelibus, ut se commendent Beatæ Virgini; et notum est, in omnibus Indulgentiis quatuor præscribi ut plurimum ; nimirum Confessionem, Communionem, Visitationem, et Orationem.

Expenditur argumentum petitum ab Indulgentiis,

C 37 Potissimum insuper fundamentum, pro non recedendo a decisis, profecto est, quod in plurimis orbis regionibus Templa et Altaria dicata sunt in honore Sanctorum veteris Testamenti, et præ ceteris Sancti Jobi : nempe Venetiis, Cremonæ, Bononiæ, Ferrariæ, Faventiæ, Pisauri, Cæsenæ, Senis, multis locis Diœcesis Lucanæ, et Lovanii, ut probat Reverendissimus Promotor *num.* 14 et 15 : quibus addere mihi liceat ex Testibus fide dignis, Ecclesiam S. Eliæ in supradicto Casali S. Barbaræ, et nostri S. Jobi in Civitate Perusii, et aliam in Diœcesi Bovensi, aliamque in Belgio Teneramundæ Diœcesis Gandensis, cujus festivatis celebratur maxima populi affluentia et pietate : et Altare sive Capellam in Ecclesia Xenodochii pauperum civitatis Rhedonensis in Britannia minore, quod vernacula lingua appellatur, *Hostel Dieu.* Quamobrem cum hæc erectio Ecclesiarum in honorem Sanctorum Testamenti veteris, non sit restricta ad civitatem Venetam, ubi dicitur ex adverso circa cultum Sanctorum servari ritum Ecclesiæ Græcæ, et quod e Græcia plures Familiæ nobiles illuc migraverint ; non est opus quærere veritatem assumpti, quod scilicet ex hac ratione ibi sint dictæ Ecclesiæ ; et cur ceteri ritus Ecclesiæ Latinæ, præter cultum Sanctorum veterum, observetur ; dum in tot aliis Regionibus inter se distantibus, et præsertim in statu Ecclesiastico, hæc Templa et Altaria conspiciuntur. Minus valet dicere, quod Ecclesiæ B. Jobi in civitatibus Bononiæ et Ferrariæ ab initio dicatæ essent Beatissimæ Virgini, quod exinde ob plebis illapsum censeri debeant usurpatæ pro Sancto Jobo, et sic argui valeat de Ecclesiis aliarum civitatum ; quoniam cum hic assertus illapsus plebis et usurpatio, quæ secum traxerint Nobiles, Principes, integros Populos, et ipsam Sedem Apostolicam, Indulgentias pro B. Jobo concedentem, habeant omnem Juris præsumptionem contrariam, nullam aliam exigunt responsionem.

et frequenti erectione ecclesiarum atque altarium :

D

48 Igitur, cum hic publicus cultus exhibeatur in tot mundi Ecclesiis, et præsertim Status Ecclesiastici, et ipsius Urbis Romæ ; contendere, permittendam non fore dedicationem erectæ Ædiculæ, esset (ut in simili recte expendit Reverendissimus Capisuccus in prænarrata Censura sub §. *Accedit etc.*) *Ecclesiam corrigere et corripere.* Ita infirmum est argumentum, quod cultus B. Jobi sit recens, eo quod antiquis temporibus solum Beata Virgini, deinde Sanctis Apostolis, postea Martyribus templa E erigerentur, et ultimo loco Confessoribus sub S. Silvestro et Constantino Magno cccxxxviii. Contrarium enim docet Crespetus *in Sum. Apost. Disciplin. verb. Ecclesia pag.* 284, *col.* 1, *lit.* E, ubi ait — *et primo quidem loco in medium proferemus illud Constantini magnum studium in construendis Basilicis, de quo mira narrant Historiographi, licet ante eum jam ceteris Imperatoribus et piis viris visum fuerit optimum, templa in honorem Martyrum et Sanctorum condere.* Non ergo ante Constantinum solis Martyribus, sed etiam aliis Sanctis Basilicæ erigebantur; et quidem fere duo secula ante Constantinum, anno scilicet nostræ salutis cl consecrata fuit Ecclesia in honorem S. Pudentianæ Virginis, ut Auctor mihi est Polydorus Vergilius *de Rer. Invent. lib.* 5, *cap.* 6, *pag. mihi* 310, *ad finem*, — *Romæ non reperio, quod sciam, aliud antiquius templum, ædificatum aut dicatum, vel ad usum sacrorum fuisse conversum, quam Thermas Novati in vico Patricio, quas Pius Pontifex, Praxedis eximiæ Sanctitatis feminæ rogatu, Diræ Pudentianæ ejus sorori consecravit, qui fuit annus circiter CL. ab eo qui humanæ salutis fuit primus.* Et quod Imagines Sanctorum veterum, et præsertim Jobi, etiam ab incunabulis nascentis Ecclesiæ colerentur in cryptis et cœmeteriis, ubi pro F templis tunc Fideles congregabantur, planum facit Reverendiss. Promotor *num.* 20 *et* 21. Ideo, admisso quoque, erectionem Ecclesiarum in honorem Confessorum recentem esse, non ex hoc sequeretur, quin Cultus Sanctorum Patrum veteris Testamenti sit antiquus ; cum ex prædictis antiquissimus detegatur : ac sicuti cultus Confessorum hodie non est absque hæresi improbandus, quamvis non a primis Ecclesiæ temporibus ortus ; ita improbari nequit cultus Sanctorum veteris Testamenti, etiamsi non appareret vetustus; et juvat exemplum ex adverso allatum S. Josephi, cui dicitur templum erectum non fuisse nisi a modernis temporibus, et ex hoc ejusdem cultui non derogatur. Sic pariter nequidquam quam obest, quod in Canone Missæ, Sanctorum veteris Testamenti memoria non peragatur ; nam, ut ait Biel, *in expositione ejusdem Canonis lect.* 32, *fol. mihi* 54, *col.* 2 *circa medium — Quamvis fide et devotione in spiritu sacrificium hoc cognoverunt, et spiritualiter participarunt : sacramentaliter tamen ipso nunquam usi sunt, quoniam longe post eorum tempora noscitur institutum.* Verior quoque ratio, ob quam in eodem Canone non fit memoria sanctorum Confessorum

et concluditur pro permittenda dedicatione novæ Albanensis,

ac nova quædam objecta solvuntur.

A fessorum est, quia illi non sunt passi, sicut Christus, cujus passionis est memorabile hoc Sacramentum, Durandus *ubi supra lib. 4, cap. 38, num, 7.* Biel, *loco proxime citato vers.* ponitur, et alia ratio Durandi *de Ritib. Eccl. lib. 2, cap. 35, num. 7. vers. sed causa hujus rei.* Nihil itaque hæc peculiaris ratio Sacrificii incruenti operari potest ad suadendum, non deberi cultum Sanctis veteris Testamenti; quod si respectu venerationis istorum dicta ratio esset efficax, eamdem efficaciam haberet respectu Sanctorum Confessorum novi Testamenti, quod nemo audebit asserere.

DE SS. GORD. ET EPIM. MM.

Not. 80. **P***ag.* 550 *num.* 5. *lin.* 8, *post verba*, S. Epimachi corpore — *hæc* adde — *Atque has* S. Epimachi *Reliquias, æque ac plures alias, Constantinopoli avexerint Veneti ad urbem suam; et quia ejus nomini passim nomen* Gordiani *jungitur, invaluerit opinio, quam sequitur Ughellus tom. 5 Italiæ sacræ col.* 1260, *utriusque* corpora Venetiis *haberi* ad S. Paterniani: *de quibus plura ac certiora cupimus discere.*
B *Alia solennitas etc.*

DE S. CATALDO EPISC.

P*ag.* 568, *col.* 2, *fiat novus numerus* — 3 *Addit*
Not. 81. Oppidum ab eo nuncupatum. *Juvenis — deinde post — concessam* — adde — *Franciscus de Magistris, in opere quod an.* 1678 *vulgavit de Statu ecclesiæ Neapolitanæ, pag.* 20 *asserit*, in loco, prope oppidum S. Cataldi, quod ab ipso Sancto nomen accepit, et ubi per quatuordecim annos fertur eremiticam vitam duxisse, post ejus mortem mortem fuisse erectam ecclesiam quæ adhuc extat,
Caput Catanæ, ad decem millia passuum remota Tarento. *Istud tamen oppidum in topographicis Tabulis non facile reperies. Joannes Baptista de Grossis in Catanensis Decachordo, sive novissima sacræ Catanensis Ecclesiæ notitia, pag.* 52 *enumerans Reliquias, in eadem qua S. Agathæ corpus Basilica et capella asservatas, intra argenteam operis vermiculati arcam spectatissimam:* primas obtinere *ait* Caput S. Cataldi Tarentini Episcopi, quod solenni pompa singulo quoque anno VI Idus Majas, ad ecclesiam ejus nomini dicatam ex Senatus voto defertur. *Fuit etiam aliqua ejusdem Sancti Reliquia Genuæ in* ecclesia S. Mariæ de Vineis,
C *cujus causa ad hanc diem natalitius in Kalendario Sanctorum, qui in particularibus Genuæ ecclesiis celebrantur, edito post Officia propria Ecclesiæ Genuensis, de mandato Eminentissimi Stephani Cardinalis Durazii Archiepiscopi sub annum* 1640. *Verum postea compertum fuit, haud satis certa fide Reliquiam istam fuisse do-*
Reliquiæ in Monte-Regali et Genuæ. *natam a quodam Canonico, et quidem tam exiguam, ut per Rubricas non licuerit earum causa Officium facere: et tamen illas ipsas non amplius istic esse, furtim sublatas ab antiquo, qui pium id esse crediderit. In Historia Archiepiscopalis ecclesiæ Montis Regalis, an.* 1596 *Romæ edita, auctore Joanne Ludovico Lello, inter ipsius Metropolitanæ Reliquias numeratur* brachium S. Cataldi. *Scribit etiam mihi Claudius Castellanus eumdem Sanctum habere Parochium in diœcesi Senonensi, ubi ejus nomen pronuntietur*, Saint Cartaud. *Joannes Franciscus de Abela etc.*

Pag. 151 *Annot.* d *adde — Franciscus de Magistris, pag.* 20 *ait, quod* ossa altari majori recondita et hodie magna ex parte thecis argenteis inclusa D videntur, Brachium præcipue dexterum, Tibia, Calvaria. Dentes, atque integra Lingua: quæ ut decentius servarentur, Giraldus II Tarentinæ Ecclesiæ Archiepiscopus, circa annum 1203, capsam argenteam suo ære elaborandam mandavit.

DE S. SOLONGIA, V. M.

P*ag.* 588 *col.* 1 adde — *Miratur hic Claudius Ca-* Not. 82. Nomen originarium an Solemnia.
stellanus, quomodo ex Salongia *fieri potuerit usu vulgari* Solangia; *et suspicatur, haud absque verisimilitudine, nomen istud, (quidquid sit de forma, sub qua illud inditum Sanctæ isti fuit) originaliter scriptum fuisse* Solemnia; *et allegans Cathermotum (scriptorem verosimiliter Bituricensium rerum, sed mihi ignotum) ait eum ad annum* DCCLXXX *nomine sic scripto uti. Nec mirum videri debere ait, quod sit assumpta terminatio* ge: *notat enim hanc in detorquendis ab antiqua forma vocabulis, perquam usitatam Francis, ita* Baussenge, *ex* Balsemio; Poange, *ex* Potamio; Etrange, *ab* Extraneo; Coulange, *a* Columna; Thiange, *ex* Theodamnio; Meluges, *ex* Miscellaneis; Singe, *ex* Simia *fieri; aliaque ejusmodi plura.* E
Hæc sane ingeniose animadversa sunt: plenam tamen fidem ut faciant, optanda essent veterum testimonia, Solemniam, *non* Solongiam *nominantia; alioqui videri potest ex* Solongia *factum* Solange *esse; sicut ex Græco* λόγχη *facta est Latinis* Lancea.

DE S. GUILIELMO PRESB.

P*ag.* 596 *col.* 2. sic lege — *Verum in Rigordo le-* Not. 83.
gendum putamus Majo præcedente *non sequente, itaque conveniunt Rigordus et Robertus. Ista autem etc. et lin.* 5 *a fine* lege — — *Qua ipsa Dominica cœptas institui Rogationes ac Letanias duci, saltem in Diœcesi Rotomagensi, cui Pons-Isaræ subest, videri mihi dixi in Diatriba Dagobertina, innovata ante* 3 *tom. Aprilis num.* 14; *nullo magis argumento ductus, quam quod aliter nequiret componi dies* X *Maji cum Letaniis, sub quibus dicitur* Guilielmus *obiisse: nec enim ullus vicinorum annorum, ante vel post* MXCII, *ejusmodi concursum vidit. Talis porro usus ducendarum ipsa Dominica Letaniarum, licet hodie ignotus, perquam commodus videtur fuisse populo rusticano, non solito per hebdomadem feriari; et talis verosimili-*
ter plebs illa fuit, cui Guilielmus *Parochus præerat:* nisi fuit sane ex obitu
neque enim ejus nunc uspiam memoria superest, nec non die 10,
monumentum ostenditur, aut Reliquiæ servantur. Hæc sed 11 F
autem non ita facile obliterari ac deperdi potuissent omnia, si intra ipsum oppidum, curam animarum agens, intra ipsum quoque sepultus fuisset. Qui tamen ejusmodi usum omnino nolet admittere, etiam in villis ac pagis; is necessario dixerit, Rigordo obrepsisse, ut VI Idus *scriberet pro* X, *itaque prædictis recentioribus Martyrologis auctor fieret* Guilielmi *memoriam adscribendi diei* X, *quæ ad* XI *debebat reponi: quod fieri perquam facile potuit, sicuti eidem Rigordo obrepsit, ut respectu eclipseos visæ in Novembri anni* MCXCII, Majum sequentem *loco* præcedentis *notaret: si enim sequens esset intelligendus, qui festum Ascensionis habuit die* V, *mors* Guilielmi *ipsum festum secuta fuisset, adeoque ad Letanias non pertinuisset.*

Pag. 608. *ante Sanctos diei* XI, *ponatur Commentarius.* Not. 84.

DE B. JACOBO EREMITA

D. P.

ORDINIS S. CRUCIS FONTIS-AVELLANÆ,

PROPE NUCERIAM IN UMBRIA.

A. MCC.

Inter plures istius Ordinis Beatos,

Ordo hic in titulo nominatus, originem habuit in Diœcesi Eugubina prope Fontem, Avellanarum nucum arboribus septum, auctore B. Ludolfo, *ex familia (ut volunt) Pamphilia postea Eugubino Episcopo; antea autem (cum propter eremitici rigoris famam, ad multa circum loca cito propagatum esset novum sub S. Benedicti Regula institutum) Abbate ipsius Ordinis Generali, ac demum defuncto sub annum* MXLVII, *die* XX *Januarii; in cujus mensis Supplemento pluribus nobis erit de illo agendum. Celebritatem novo Ordini præcipuam attulit* S. Petrus Damiani, *Fontis-Avellanæ monasterium ingressus anno* B MXXX, *indeque post annos* XXVIII, *ad Romanæ Ecclesiæ Cardinalatum a Stephano Papa IX extractus. Multi tamen etiam alii insigni Sanctimoniæ viri in eodem Ordine floruerunt; quos longa serie ad septuaginta quatuor enumerat laudatque Jacobillus, post Vitam Fundatoris, Tom. 3 de Sanctis ac Beatis Umbriæ, a pag.* 332 *ad* 356.

Parrani in Abbatia S. Stephani,

2 *Inter hos ipsi sexagesimus octavus est,* B. Jacobus, *quo de agere instituimus, natus* Nuceriæ, *quam Plinius ab aliis duabus synonymis in Italia urbibus distincturus,* Camellariam *cognominat. Uno ab inde milliario præfatus Jacobillus distare ait* Abbatiam S. Stephani de Parrano, *fundatam a Radulfo quodam Fulginate, multorum eo tractu castellorum oppidorumque Toparcha, varia deinde fortuna delatam ad varios Dominos. Nam anno* MCXXXI *dicitur a Laurentio Nucerino Episcopo (qui tamen Catalogo Præsulum istorum apud Ughellum deest, inter Lotharium et Monaldum locandus) subjecisse ipsum atque univisse monasterio S. Donati Pulpianensis, diœcesis Eugubinæ. Anno autem* MCCCCXVIII, *inde divulsa adjuncta est monasterio S. Crucis in Saxovivo. Ac denique, per renuntiationem Jacobi Mattioli Scotæ, Abbatis ultimi, forsan Commendatarii,*

nunc abolita,

auctoritate Pii Papæ II annexa Episcopatui Nucerino, cum Cura duorum Castellorum Podii atque In- C *sulæ, ac viginti villarum, quas inter nominantur Costa, Molæ, Pons-Parrani, Panicalia, Serræ, Plagæ, Castaneæ, Vallis-fregii et Passilionum: quibus duos Sacerdotes seculares submittunt Episcopi, in dicta* S. Stephani parochia *sacris operaturos, eaque subjectæ plebi ministraturos.*

obiisse B. Jacobus dicitur an. 1300, 27 *Maji.*

3 *Exterminatis in hunc modum Religiosis, qui ordinarius, sed lamentabilis, ejusmodi commendationum fructus esse solet; quid mirum est, si perierit distinctior notitia atque memoria virtutum ac miraculorum, quibus* B. Jacobus *præmemoratus venerationem populorum, circumjectorum commeruit. Itaque de eo aliud nihil potuit invenire, Jacobillus, quam quod circa annum* MCCL. *Eremiticum institutum in Monasterio Fontis Avellanæ amplexus, remissus in patriam suam fuerit circa* MCCLXXIX: *ubi in ipsius monasterii refectorio imago ejusdem depicta hodieque reperiatur, cum hac Epigraphe.* B. Jacobus Nucerinus, Monachus Avellanensis, ac monasterii S. Stephani de Parano Nuceriæ; ubi obiit XXVII Maji MCCC; *atque adeo feria* VI *ante Pentecosten; cum Pascha eo anno celebratum fuerit* X *Aprilis. Hinc Gabriel Bucelinus Menologio Benedictino ipsum inseruit ad prædictum diem, sub hac forma:* In Italia, monasterio S. Stephani de Parrano, depositio B. Jacobi, Monachi Congregationis Fontis-Avellanæ, in dicto monasterio, anno MCCC.

4 *Ita tertio suo Tomo Jacobillus, qui eadem fere Tomo primo scripserat, ad eumdem* XXVII *Maji ipsum referens; ita tamen ut indicet venerationem et præcipuam hac die* X *deferri. Sic enim scribit;* Corpus multa cum devotione sepultum in ecclesia monasterii sui, multis miraculis claruit erga sibi devotos: quorum respectu Priores pro tempore Populi Nucerini, secundum civitatis decretum, quotannis mense Majo illuc accedunt, cum oblatione unius cerei librarum quatuor: et festum magno cum concursu agitur die mensis X, fortassis quia tali die inventum est corpus. E Etenim Hieronymus Manellius, anno MDXLV, *sui Episcopatus juxta Ughellum primo,* multo cum labore, eo quod locus esset ignotus, ipsum requiri fecit, pro singulari sua erga Beatum devotione, et prædicto die feliciter reperit. Cum autem transferre illud alio pararet, intendens operi; advenit ei grave symptoma: unde subeunte animum religione, ne forte parum gratum Beato esset istiusmodi officium, mutavit consilium; et istic ubi reperit sacrum pignus reliquit, solita Populi veneratione ibidem cohonestandum. *Quis autem dubitet, qui vel conspicuo loco decentique opere renovatus sit tumulus, vel ossa intra capsam ad id paratam collecta, quamquam nihil tale Jacobillus addat.*

colitur tamen 10, *die suæ inventionis.*

DE S. ANTONINO ARCHIEP.

Post istum de B. Jacobo *Commentariolum poni deberent, in recudendo opere, Acta omnia* S. Antonini Archiepiscopi Florentini, *qualia nunc extant ad diem* 11 *Tomo* I, *a pag.* 314 *ad Pag.* 362, *inserendo ad proprium cuique locum additamenta, proposita in Appendicibus antiquis ac novis, ex Tomo* 1, *pag.* 13* *et sequ. ac Tomo hoc* VII *pag.* 553 *et seqq. quibus etiam jungi poterunt quædam huc primum allata, post Appendices hasce usque ad diem* V *provectas, curante P.* F *Mag. Raphaele Badii Ordinis Prædicatorum, atque per communem amicum suum nostrumque, Illustriss. Antonium Magliabechium, transmittente. Ergo.*

Comment. prævius sic augeatur pag. 315.

13 *In Necrologio Conventus S. Mariæ Novellæ, elogium* Antonini *tale reperiri, scribit P. Mag. Raphael Badii, ejusdem Conventus alumnus.* Fr. Antoninus Ser-Nicolai, de Florentia, Archiepiscopus Sanctus. Hic, antequam ingrederetur Religionem, in utroque Jure peritus erat, et ex magna devotione ingressus est Ordinem Prædicatorum: in quo fuit conversatione et fama spectabilis, et devotione gratus atque opinione, mirabilis in observantia, et in cunctis morum fuit maturitate spectabilis. Vitam suam in studiis, et orationibus, et sacris vigiliis occupabat. Multa opera pro salute animarum composuit. Hic semper vel erat Supprior, vel Prior, vel Vicarius in congregatione et vita regulari. Tandem Eugenius Pontifex, audita fama ejus, assumpsit eum et sacrari fecit in Archiepiscopum Florentinum, licet invitum: et, sicut dicitur de B. Martino, ita de viro hoc dici potest, quod, postquam factus fuit Archiepiscopus Florentinus, idem constantissime perseverabat, qui prius fuerat. Eadem

Elogium ex Necrologio,

in quo dicitur 5 vota ad Papatum tulisse,

A dem in ordine humilitas, eadem in vestitu vilitas; atque sic implebat Episcopi dignitatem, ut propositum Monachi et Religionis non desereret. Hic fuit Ambassator Communitatis ad Calixtum et Pium, summos Pontifices. Eugenius supradictus mori voluit in manibus et brachiis ipsius, nec permisit ipsum a se recedere, donec spiritum Deo redderet. Item in electione novi Pontificis, Scrutator et Secretarius fuit; ac etiam ipse quinque voces habuit ad Papatum. Deinde reversus est Florentiam, cum magno honore personæ suæ et Ordinis Prædicatorum. Quanta humanitate misericordiaque pauperes atque egenos vir iste prosecutus est, nec dici facile posset, nec paucis explicari. Volens tandem misericors Deus vocare servum ad regni solium, jam senio et laboribus ac febre gravatum, existente tunc in civitate summo Pontifice Pio prædicto, sumptis Ecclesiæ Sacramentis, devotissime quievit in Domino, die 11 mensis Madii MCCCCLIX; sepultusque est in ecclesia S. Marci. Stetit tamen corpus ejus supra terram, antequam sepeliretur, diebus novem, propter magnum concursum populorum: ac etiam dictus Pontifex Pius, dedit omnibus, vere

et habetur ejus Epitaphium

B pœnitentibus et confessis, visitantibus dictum corpus, annos quinque et totidem quadragenas. De die in diem etiam crescit devotio et veneratio fidelium erga corpus ejus; in ejus autem tumulo inscriptum est tale Epitaphium.

Hic est ille tuus Pastor, Florentia: pro quo
Non cessas mœsto spargere rore genas,
Patribus haud priscis pietate Antonius impar,
Qui scripsit quidquid Littera sacra docet.

Edidit autem vitam et gesta ejus Reverend. Pater Dominus Franciscus de Castilione, qui fuit ejus Secretarius, et vir Græce et Latine doctus. *Hactenus Necrologium, quod intra decimum ab obitu Sancti annum continuatum existimo, prius quam Fr. Leonardus suas ad prædictam Vitam Additiones propalaret.*

Ad Vitæ Cap. 1, *Annot.* f *pag.* 320, adde — *Spectatur Sancti imago marmorea, prope Ecclesiam Florentiæ posita, cum hac Epigraphe:* Divo Antonino, Archiepiscopo Florentino, quod in Fæsulana villula (a Jacobo Altovita, hujus cœnobii alumno, ejusque civitatis Episcopo, olim donata B. Joanni Dominico Cardinali ex eadem familia) in Dominicanam militiam nomen dederit, Domini juribus ab hoc monasterio in Alliam Gentem nondum transla-

C tis, Patres S. Mariæ Novellæ, tamquam domesticum sibi decus asserentes, posuerunt, anno Domini MDCXXVIII; *nixi, ut scribit P. Mag. Raphael prælaudatus, instrumento quodam veteri,* quod rogavit Ser-Franciscus Antonius de Alliottis anno MCCCCXVIII, *quodque inter alia ejusdem sacri asceterii monumenta servatur, conditum anno* XIII, *post ingressum Sancti in Ordinem: hic enim contigit anno* MCCCCV. *Ipsum dicitur integre expressum legi in Historia Genealogica Nobilium Familiarum in Tuscia et Umbria, quam edidit, sed mihi necdum videre licuit, Eugenius Gamurrinus Abbas Casinensis fol.* 290.

Ad idem Cap. 1 *num.* 5 *lin.* 19, *atque hæc verba* — cum jam antea virtutem hominis cognovisset *adde*, et pone item * in margine — atque inter Annotationes* h *et* i *interpone hanc.*

* *Fuisse enim sacræ Rotæ Auditorem ab Eugenio institutum, ejusque Capellanum, referre dicitur* P. Mag. Vincentius Maria Fontana, in Theatro Ordinis Prædicatorum, *necdum mihi viso, parte* 2 *titul.* 4, *fol.* 399; *idque ex* Joanne Baptista Cantelmaio, *æque mihi ignoto,* in Selectaneis sacræ Rosæ Romanæ, *hæc scribente:* Antoninus, dictus Consiliorum, Italus Florentinus, Ordinis Prædicatorum, Auditor, inde Archiepiscopus ejusdem civitatis; habetur ex vetusto Codice illius Summæ Theologicæ impresso Ve- D
netiis anno MDXI, quem vidi hic in Urbe, in Conventu S. Mariæ supra Minervam, apud R. P. Mag. Reginaldum Lucarinum, ejusdem Conventus Priorem, inter libros privatæ illius Bibliothecæ; in cujus Procemio leguntur hæc verba: Prologus primæ Partis Summæ Reverendiss. in Christo Patris ac Domini, D. Antonini, olim Sacri Palatii Apostolici causarum Auditoris, de Ordine Prædicatorum. Et eadem verba habentur in fine ejusdem Summæ. *Quapropter etiam* Paulus de Rubeis J. C. Romanus, *novissimarum Decisionum ac partis nonæ volumen* 1 *dedicavit* S. Antonino, Ordinis Prædicatorum, sacræ Romanæ Rotæ olim Auditori, ac demum Archiepiscopo Florentino, *sic exordiens:* Dum præsenti volumini Mæcenatem quæro.

Ad Cap. IV *Annot.* h *pag.* 327 adde — *Sed omnibus istis antiquior editio invenitur in curiosissima D. Antonii Magliabechii bibliotheca Florentiæ: sic enim ibi ad calcem primi Tomi legitur:* Finis primæ partis Summæ Antonini, Ordinis Prædicatorum, Archipræsulis Florentini, summa cura castigatæ impressionique deditæ Venetiis, per Leonardum Wil de E
Ratisbonæ MCCCCLXXXI.

Ad Cap. LVIII *num.* 74, *in fine atque in margine ponatur * deinde inter Annotata* q *atque* e, *addatur hæc nova Annotatio.*

* *Eadem confirmat* attestatio Fr. Alexandri Capoccii, *plenius in Corollario dici* XVIII, *ad Acta Vener. Mariæ Bagnesiæ commendati, primæ libri paginæ inscripta hoc modo* — YHS — Hæc est prima pars Summæ doctrinalis Sancti Antonini Arch. Flor. manu ejus sanctissima scripta, quæ fuit bonæ memoriæ Fr. Antonii Thomæ de Schiantensibus, eximii Magistri in summa, et filii Conventus S. Mariæ Novellæ obiit anno Domini MCCCCLXXX: et de ipsa summæ parte legitur in libro de miraculis operatis a Sancto Antonino post mortem ipsius sic: Mag. Antonius de Schiantensibus, *etc. ut supra.* Deinde talis liber pervenit ad manus Fr. Victorii Matthæi, Magistri et Prædicatoris devotissimi, qui librum dedit mihi. Fr. Alexandro Petri de Capocchis: et ego anno dicto feci eum ornare, ut servetur in sacrario, pro devotione ad Sanctum nostrum piissimum Antoninum. Anno D. MDL obiit Fr. Raphael Francisci de Monte-Movello, et mihi Fr. Alexandro Petri dedit cum magna devotione tertiam Partem Summæ Historialis Sanctissimi Antonini, manu ejus scriptam: quam Partem F
dedi Fr. Dionysio Junchino Sacristæ, ut eam ornaret et in sacrario poneret pro Reliquiis, anno Domini MDLXXX die XIV Aprilis, ad laudem et honorem D. N. Jesu Christi et Beatæ Virginis et S. Antonini. Amen. — Fr. Alexander manu propria. — Isti libri diligenter et reverenter servandi sunt; non solum propter sanctitatem admirabilem Viri; sed quia multa mysteria in ipsis leguntur, et pariter pro ipsis perficiendis plures vigilias et labores, contemplationesque et orationes ipse Sanctus operatus est. *Tum alia manu ibidem additur:* Hæc sunt verba Venerabilis servi Dei Alexandri prædicti, viri Deo pleni; qui fecit cooperire librum sericeo operimento coloris rubei, vulgo dicti velluto rosso, cum imagine ipsius S. Antonini. Sint hæc posita pro majori authenticatione. *Denique succedebat hic Titulus:* Originalia primæ Partis Summæ Fr. Antonini de Florentia, Ordin. Prædicat. Archiep. Florentini, quibus agitur de Anima, et ad ipsam pertinentibus: concessa ad usum Fr. Juliani de Lapaccinis de Florentia, et signatus iste scartabellus D. *Est autem Codex iste etiam apud prænominatos Patres S. Mariæ Novellæ, uti et autographum Sancti volumen alterum, repositum in prædicto Sacrario inter*

A *Reliquias, eodem modo coopertum atque sic prænotatum.* Tertia Pars Chronicæ D. Antonini, viri sanctissimi, manu sua propria scripta.

Denique in Gloria postuma num. 22 *post — consignata —* dele 8 lineas seqq. *quibus agitur de Epitaphio jam in Comm. prævium relata.* D

APPENDIX

AD DIEM UNDECIMAM MAJI.

NOT. 85* **P***ag.* 609 *col.* 1 *dele lineas* 2 *primas de* S. Evellio.

NOT. 86* *Pag.* 610 *col.* 2 *post* Apollinarem Ep. Alexandrinum *ponatur.*

Millehardus *seu* Mileardus Episcopus Sagiensis, *nescitur quomodo Officium de Communi Confessoris Pontificis acceperit in Proprio Sagiensi, ante hos annos non multos impresso; aut cur hic dies electus sit: audio enim eruditos Sagienses, in quibus est D. Gobillon, Doctor Sorbonicus et ecclesiæ S. Laurentii Parisiis Curatus, affirmare, nullum uspiam diœcesi tota sub ejus nomine sacellum vel altare, nusquam monumentum aut Reliquias, nusquam imagines cum radiis aut nomen* B *cum titulo sanctitatis inveniri, nisi postquam Claudius Robertus Galliam suam Christianam edidit an.* 1626: *ubi tamen per typographi errorem potius quam auctoris factum creditur, ut ante nomen littera* S. *irrepserit: quod Sammarthani temere secuti, causa fuerunt istius male fundati cultus, qui cito creditur abolendus, nullam idoneam facti sui rationem valente reddere eo qui ipsum induxit.*

NOT. 87* *Pag.* 610 *col.* 2 *ante med. post* S. Pontium *adde*: S. Evellius, Consiliarius Neronis, Martyr Pisis, *hodie passus creditur ex Actis S. Torpetis, cujus constantia in tormentis visa, conversus narratur. Nobis ex talibus Actis ne hoc quidem constat, an ejusmodi Martyr aliquando in rerum natura fuerit, nisi doceatur corpus Pisis vel adhuc coli, vel olim in honore fuisse. Quod cum nemo hactenus docere potuerit, nolumus eo augeri syllabum Sanctorum diei hujus, malumusque lectorem remittere ad diem, quo Acta ista examinavimus,* XVII *Maji.*

NOT. 88* *Col.* 1 *de* S. Spinulo *lin. antepenult. adde — Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani* Spinutum *appellat, in textu et in margine, exerrantis scilicet calami vitio, potius quam auctoris.*

NOT. 89* *Ibid. col.* 2 *post medium de* SS. Maria Jacobi, et C Salome *lin. pen.* l *quæ etiam a multis sed male,* Maria Salome *dicitur.*

NOT. 90* *Pag.* 611, *auferantur quæ ibi habentur de prædicto* S. Evellio.

DE S. LICERIA V. M.

NOT. 91* **P***ag.* 624 de SS. Martt. Afris, *col.* 1 *lin.* 3, *post Apographi —* adde *solius autem* Sancti Majuli, *ut Antesignani nomen notatur in vetustissimo Carthaginensis Ecclesiæ Kalendario Tom.* 3 *Analect. Mabilionis: idemque et ceteri nominantur in prædictis Apographis cum aliqua in scribendo varietate. Nam etc.*

NOT. 92* *Natalis* 6 *Jan.* *Pag.* 625 *col.* 1 *ante num.* 3 adde — *Sed cultum die* XII *Octobris, recentiorem multo esse, quam mihi scriptum videtur, significavit postea Claudius Castellanus; et addidit, hunc* XI *Maji Translationis videri: nam in Martyrologio vetustiori, quod viderit, Natalem notari* VI *Januarii, ut istic saltem inter Prætermissos reponi debeat.*

NOT. 93* *an vero nomine Eleutheria?* *Pag.* 626 *col.* 2 adde — *Nam ea quam supra dixi* S. Leotheria *sic enim vero nomine scribenda est, vulgo dicta* Sainte Lethere) *aut forte* S. Eleutheria, *nullum adhuc proprium cultum habet: licet corpus ad S. Petri Vivi inter alia Sanctorum corpora asservetur.*

DE S. MAMERTO EPISC.

P*ag.* 629 *num.* 7 *lin.* 4 *a fine post —* obrizo deauratum, *adde — Nec minimæ molis oportet eas Lipsanothecas fuisse: siquidem Franciscus le Maire, ex computu rationali servato apud Thesaurum civitatis; observat, ab anno* MDXXI *usque ad* MDXL *assuevisse ad ipsas in processionibus ferendas adhiberi,* Capsæ *quidem* sex, Capiti *vero* quatuor bajulos, *cum aliis multis solum duo juncti inveniantur. Post dissipationem autem Calvinisticam, factum ait Saussayus, ut* Mamerti *memoria Aurelianensibus celebris maneret,* Reliquiarum *ejus aliquantulis partibus ad ecclesiam Aurelianensem e Remensi allatis; et aliis in Parochiali ecclesia S. Martialis de Castro-novo, hujus diœcesis, inventis. Masinus etc.* NOT. 94* *Reliquiæ paucæ servatæ.* E

DE S. AGATUMBRO EP. METEN.

P*ag.* 631 *col.* 2 *expunctis ultimis quinque lineis,* sic leges — *Hæc Saussayus, ex Meurissio (uti apparet) desumpta: qui eadem de ipsius Sancti in Gallias adventu ac persecutione Gothica referens, mortem ipsius ponit ad annum* DXXXI, *postquam Metensi Ecclesiæ duodennium præfuisset, cum ordinatum dixisset anno* DXX. *Auctor ergo persecutionis quam fugerit, non fuit Theodoricus Junior sive secundus, sub annum dumtaxat* DLI *cæpisse in Hispania regnare; sed ejusdem, intermedio Thorismundo, decessor, ejus nominis Primus, quibusdam etiam* Theodo *nuncupatus; pessime autem a nonnullis transformatus in* Theodorum; *quod nomen Græcum, non Gothicum est. Est nomen istud Belgis hodieque frequens* Dirik, *alias etiam* Didericus: *qui autem sic appellantur, nec ullum sui istius nominis Sanctum norunt, licet hujusmodi non desint, haud quidem male sibi* S. Theodorum *Patronum colunt, ob quamdam soni affinitatem; errant tamen, dum existimant ita regulariter reddi suum nomen debere, seque cum respectu ad illum sanctum Martyrem sub ea appellatione baptizatos.* NOT. 95* *Tempus obitus.* *sub Theodorico* 1 *Gothorum R.* F

Pag. 654 *de* S. Gengulpho, *Annot.* d *sic lege —* Curcellæ, *abbreviate pro* Curtis-cellæ *dicuntur Francice* Courcelles: *quo nomine plures vici inter Laudunum ac Dionantum occurrunt, ut difficile sit unum ex multis hic determinare.* NOT. 96*

DE S. FREMUNDO REGE.

P*ag.* 652, *col.* 2 *lin.* 7 *a fine inchoetur novus numerus, hoc modo.* NOT. 97*

4 *Reliqua apud Capgravium videri possunt etc. — tum pag.* 653, *col.* 2 *addatur — Ita scilicet tunc consilium erat totum Mensem in sex Tomos partiri, qui deinde septem facti sunt, etiam absque Propylæo, per se Tomum faciente. Hi autem dum successive imprimuntur, ecce tibi anno* MDCLXXXV *alia subito facies rerum in Anglia, mortuo inter Catholica Mysteria profitenda suscipiendaque Rege Carolo II; atque in Thronum provecto ejus fratre, Jacobo item Secundo, Romano-Catholicam Religionem pridem professo; qui summæ constantiæ, in tenenda palamque ostentanda religione orthodoxa, fortitudinem plane regiam jungens, contra injectos a rebellibus terrores; iisdem felici marte citissime*

A *citissime perdomitis, quietem subditis, parem regno, innocentiæ dudum oppressæ efferendi capitis facultatem præstitit. Erecti igitur in spem novam, novam adhibuimus diligentiam : sed nec hæc fructum aliquem retulit. Interim notavimus, Capgravii Legendam in hæc verba desinere,* Diebus nostris, in Prioratu Canonicorum Regularium de Dunstaple sanctum ejus corpus requiescens, in magno honore habetur.

Translatio in Dunstable sec. 12.

5 *Est* Dunstaple, *primum* Dunningstable *dictum, agri Bedfordiensis oppidum, versus confinia agri Harfordiensis, quinquaginta circiter leucarum intervallo in Euroafricum dictans ab* Off-Church ; *Canonicorum Regularium Prioratus, ab Henrico I Angliæ Rege fundatus, per Chartam quæ extat tom.* 2 *Monastici Anglicani pag.* 133, *prætermissa nota anni, quem inveniri oportet intra* MCX *et* MCXXXV, *quibus ille regnavit. Quintus ab eo Rex Joannes, exeunte seculo* XII *regnare cœpit; ex cujus dono habebant Prior et Canonici, inter alia Privilegia,* Feriam in festo S. Fremundi per tres dies similiter duraturam ; *ut videatur indicari festum etiam triduanum fuisse. Existimamus ergo, eodem seculo* XII *forte ultra medietatem progresso, Corpus sanctum eo delatum ex Warwicensi Comitatu fuisse; atque a prædictorum Canonicorum aliquo descriptam Legendam, qualis apud Capgravium extat :* B *nec enim ipsius Capgravii verba illa sunt, qui non Canonicus, sed Eremita Augustinianus fuit. Hieronymus Porterus, in Floribus Ecclesiæ Anglicanæ, Vitam eamdem compendio referens, Auctorem laudat* Burchardum, Monachum coævum, individuum Sancti comitem : *quod nescio unde hausit, hoc scio, tam inconcinna tamque asystata, qualia in ea Legenda notantur, numquam prodítura fuisse ex coævi scriptoris et testis oculati calamo.*

et feria triduana.

DE S. MAIOLO AB.

NOT. 98*

P*ag.* 656 *commutandus fere totus num.* 2. *Itaque eumdem sic retexo.*

Vitam primus scribere aggressus Syrus,

2 *Cum vita* S. Majoli *esset meritis præclara, et miraculis divinitus patratis confirmaretur, eidem describendæ primus animum applicuit* Syrus, *Cluniacensis Monachus : qui quomodo opus imperfectum dimiserit, deinde quatenus necessarium videbatur suppleverit, indicat præfixa epistola ad* S. Odilonem, *Majoli successorem, quam hic ex Mabilionis editione accipe.* Spirituali Patri, Domno Odiloni Abbati, Syrus Monachorum infimus, quidquid in Christo felicius. Sæpe mihi multumque cunctanti B. Majoli venerabiles C actus styli prosequi officio : cum ad id operis sanctæ recordationis Warnerii importuna perurgeret petitio, multa se objiciebant, quæ ne id conarer non modica me formidine deterrebant. Vir quippe ille qui divulgari petebatur, sic * virtutes sectantium extitit imitator, ut earum omnium indefessus esset operator : unde * ejus gesta digerere, absque cunctarum virtutum * conjunctura, quempiam est impossibile : recte vero disputare non prævalet de virtutibus, quisquis his fuerit vacuus; quoniam mens * cujus caret intelligentia, id discere nequit scientia. Hæc idcirco, aggredi cunctabar * quia me nulla virtute dignabar. Rerum denique magnitudo laborque difficilis me rursus movebat, quod multiplices miraculorum virtutumque actus dum mens contemplabatur, suam scientiam scrutabatur; [et] veritatis territa sententia incipere non audebat, quæ ingenii parvitate consummare diffidebat. Temeritatis insuper non immerito argui verebar, si audacter præsumerem, quæ me perspicacioribus vel ingeniosioribus committenda fore non ignorabam. Sed hæc mihi de me cognito præfatio , quamlibet sæpius pro excusatione foret opposita , ille.... *non desinebat urgere, atque ut opus ordirer persuasit. Cumque* sub eodem temporis articulo, me in Italiam, illumque (*Warnerium*) vobis dirigere placuisset ad Alsatiam ; opus, quod relinquebam imperfectum, secum ipse detulit, per schedas dispersum. Post ejusdemque lacrymabilem transitum, cum vestræ præsentiæ in Morbacensi cœnobio fuisset oblatum ; injunctum mihi est ex vestra sententia, quo studerem quæ deerant addere, et scriptorum vitio depravata ad statum pristinum relegendo corrigere. Quod inchoans ut potui, pro vestra jussione perficere studui: et (utinam tam efficaciter, quamlibenter, atque ut debui !) vestro imperio parui. Ideo... *Cetera uti et sub medium quædam momenti majoris, alienis diverso charactere verbis hic utcumque suppleta, deerant in MS. Lemovicensi ad S. Martialis, unde genuinum Syri textum nactus Mabilio, eum, omissis aliis aliorum lucubrationibus, solum inseruit seculo* V *Benedictino.*

* virtutis
* et.
* conjectura.
* cui
* quibus

incompletam relinquit,

D *ac tandem jussu S. Odilonis absolvit,*

et sic habetur edita a Mabilione,

eamdem paucis additis interpolavit coævus Aldebaldus,

3 *Talem mox nactus* Aldebaldus, *Cluniacensis Monachus etiam ipse,* singulis libris (*nam in tres totum opus dividebatur*) Prologum aptavit, carminaque multis in locis adjecit : sed nullum factum retulit a Syro prætermissum, nisi quod initio libri primi narrationem instituit de impressione Saracenorum E in monasterium Lerinense, quæ ad Majoli facta nihil pertinebat, *inquit Mabilio. Et hunc sic communem utriusque laborem primo nos reperimus inter illustria MSS. Reginæ Sueciæ, sed acephalum, ac primis* 22 *articulis mutilum sub num.* 696. *Postea ipsum invenimus Florentiæ, apud Illustriss. Senatorem Carolum Strozzium, in Codice, cui numerus* 5 *pro signo erat; atque inde descripsimus quæ nobis deerant. Deinde ex Italia per Galliam redeuntes in Belgium , invenimus eamdem Vitam in Archimonasterio Cisterciensi, tom.* 3 *de Vitis Sanctorum, cum ei præpositis versibus* Reimbaldi. *Eadem denique omnia, ex MS. Divionensi S. Benigni deprompta, obtulit nobis Petrus Franciscus Chiffletius noster piæ mem. et sic ex tot MSS. collectam* Syri *et* Aldebaldi *lucubrationem damus. Damus autem eam secundo loco, quia præponendam censuimus alteram, similiter ineditam hactenus, et in præmemorato Cluniacensi monasterio a nobis transcriptam eo studiosius, quod in titulo nominabatur auctor* Nalgodus, Monachus Cluniacensis et S. Majoli discipulus. *Quamvis autem Mabilio ex Vita S. Odonis, secundi Abbatis Cluniacensis, ab eodem* Nalgodo *scripta, solerter observaverit, non fuisse hunc discipulum* S. Majoli, *ac multo minus* S. Odonis (*quem errorem erravit Petrus de Rivo auctor Chronici Cluniacensis*) *sed floruisse tempore* Petri, *Abbatis octavi , anno* MCXXII *primum electi ; utpote qui in Vita ipsius Odonis,* XVIII *Novembris illustranda, num.* 23 *meminit* Urbani Papæ II. *exeunte seculo* XI *sedentis ; et num.* 29 *asserit, S. Odonis patrocinium viguisse per* annos fere ducentos, *id est usque ad annum fere* MCXLII ; F *quamvis, inquam, id ita sit, tantoque junior quam Syrus atque Aldebaldus fuerit* Nalgoldus, *non tamen pœnitet constituti primum Ordinis : quia* Nalgodus *vere, uti præfatur,* Vitam beatissimi Patris Majoli, *ab aliis* confusa diffusione dispersam potius quam digestam, simplici brevitate colligere *studuit* et expedire : *futurum autem credimus, ut lectorum multis potius placeat hanc quam istam, licet vetustiorem, percurrere.*

et sic eam damus ex variis MSS.

sed post Vitam a Nalgodo ordinatam,

licet hic multo illis sit junior.

Omitti potuisset Vita per S. Odilonem scripta,

4 *Eodem quo* Nalgodus *consilio, sed stylo luculentiori magisque encomiastico, Vitam quoque diu antea scripsit ipse* S. Odilo, *Cluniacensis Abbas quintus,* S. Majoli *successor immediatus. Et hanc jam ante in Bibliotheca Cluniacensi excusam, et apud Surium recusam, paulum expolita phrasi, in nostro quodam valde insigni codice reperientes, et cum Fiscanensis Codicis ecgrapho conferentes, dignam censuimus, propter scribentis auctoritatem, quæ tertio loco ederetur : nunc vero mallemus omissam fuisse, sicuti omisimus quartam aliam*

A alium vitam, in Additamentis præfatæ Bibliothecæ satis reperiendam, Auctore ut videtur Monacho Silviniacensi : quia in ipsa nihil fere habetur, quod in prioribus Actis non tradatur accuratio. Quin etiam si successoribus, hunc mensem aliquando forsitan recusuris, exemplum Mabilionis placeat sequi, et solum Syri textum, tamquam ceterorum omnium fontem recudere, ex aliis autem augere Annotata et Analecta; id facturi sunt, quod nos verosimiliter fecissemus, si seculum v Benedictinum aliquot annis citius lucem vidisset. Sin autem jam semel editorum impressionem iterandam omnino putent, propter antiquitatem scriptorum, maneat tamen primo loco Nalgodus, ob eam quam dixi causam, et Syri textus sic imprimatur præfixa ubique littera S, ut Aldebaldi additamenta ab eo secernantur per litteram A. In supra citato MS. Cisterciensi præter hæc Acta habetur etiam Sermo in Natali S. Majoli etc. ut pag. 657, n. 3 lin. 9 a fine — Quæ istic videri possunt; Majus operæ pretium nobis videtur ex Bibliotheca Cluniacensi accipere libros miraculorum, post Acta Silviniacensi Monacho per conjecturam adscripta, et post aliud Vitæ compendium primitus excusos; qui utrum æque verosimili conjectura possint eidem Monacho adscribi, minus dubitarem, si nihil interponeretur; nunc autem mallem titulum etiam istum expungi. B

sicut omittitur alia quarta,

et sermo in Natali.

Dantur autem Miracula,

5 Mabilionis ad Acta Syri Commentarius prævius, laboriosus sane et eruditus, in octo omnino Paragraphos distinguitur sub hisce titulis. I Vitæ S. Majoli scriptores ejusque laudatores. II. Patria, parentes studia et vita Canonicalis, Archiepiscopatus Vesontionensis recusatus. III. Conversio ad vitam monasticam, Abbatialis electio, IV Electio in Abbatem Cluniacensem, acta in hoc regimine. V. Sed per errorem notatus VI et sic deinceps, Monasteria reformata. VI. alias VII. Captivitas sub Saracenis. Romanus Pontificatus recusatus, Otto II cum matre reconciliatus. Peregrinationes Romanæ. VII. al. VIII. Odilonis substitutio in locum Majoli. Hujus obitus, cultus Reliquiæ. VIII. al IX. Majoli præcipui discipuli, cultores, miracula. Ex quibus placet Analecta quædam, ad finem Actorum danda, colligere. Obiit Sanctus in Silviniacensi Prioratu, de quo in Catalogo Abbatiarum etc. — uti habes n. 5. in quo cetera (nam num. 4 placet omitti, commodius ex parte producendum in Annotatis ad Acta Syri num. 20) cetera, inquam, numeri 5 prosequere usque ad lin. 10 a fine ejusdem numeri... ibidem Lector reperiet. Diem mortis omnes C eumdem exprimunt : S. Odilo addit fuisse proximam a festo Ascensionis Feriam VI quod distinctius explicans Nalgodus. Dormivit in pace, inquit V Idus Maji, VI feria quæ Ascensionem sequebatur, anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXCIV, quando scilicet Pascha cadebat in kalendas Aprilis, et currebat Dominicarum index littera G, atque Ascensionis festum celebratum fuit X Maji : ut nesciam quo errore abreptus Lambertus Schafnaburgensis, vix uno post Majoli mortem seculo scribens, notaverit annum DCCCCXCI.

quibus præponenda Analecta ex Mabilione,

6 Dicitur porro infra lib. I Miraculorum num. 9 quod cum corpus esset depositum etc. — tum adde — ejusque scilicet Begonis) ad annum DCCCCXCIII, memoriam inveniri in tabulis Illidianis scribunt Sammarthani. Mabilio regnante apud Francos Hugone præfuisse illum Arvernis nota : is vero ultra annum DCCCCXCVIII, non vixit. Uno post hæc seculo gratulatur sibi Urbanus Papa II, quod Silviniaci existens, supernæ benedictionis dignatione multimoda..... B. Majoli corpus intra ecclesiam ad locum alium transferre meruit, eoque intuitu indulget Privilegium, datum apud Monticulum, per manum Joannis S.R.E. Diaconi Cardinalis, Idibus Novembris, Indict. III, anno Dominicæ Incarnationis MXCVIII, Pontificatus VIII, uti illud testimonio suo authentico inserit Joellus, Dei gratia Remensis Archiepiscopus, anno Domini D MCCXL, V mensis Augusti, et habetur in Cluniacensi Bibliotheca pag. 340. Ibi etiam consequenter refertur Bulla Clementis Papæ IV, expedita Viterbii anno Pontificatus III, qui fuit Christi MCCLXVIII; unde constat Silviniacensibus, Priori ac Monachis, præ manibus tunc fuisse novam sacri Corporis translationem : sic enim ibi loquitur Pontifex : Cum itaque, sicut ex vestra insinuatione accepimus, propter merita gloriosa Sanctorum Confessorum Majoli et Odilonis, quorum corpora in vestra ecclesia requiescunt, mirabilis Deus in Sanctis suis, multa quotidie miracula operetur ibidem; propter quæ ad eamdem ecclesiam de diversis partibus Fidelium multitudine confluente, corpus prædicti S. Majoli ad alium locum prædictæ ecclesiæ, magis venerabilem ac decentem, intenditis cum debita veneratione transferre : Nos....... omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui addictam ecclesiam die Translationis Sancti ejusdem unum annum et quadraginta dies hac vice; illis autem, qui infra octo dies immediate sequentes et in anniversario die Translationis ipsius venerabiliter et devote accesserint, centum dies de injunctis sibi pœnitentiis relaxamus. E

corpus ante an. 1098 ab Urbano 2 translatum,

iterum translaturi monachi Indulgentias obtinent an. 1268,

7 Sed quod tunc fuerat cogitatum, nescio qua ex causa interveniente dilatum fuit, saltem usque ad Pontificatum Honorii Papæ IV, qui Perusii electus anno MCCLXXXVI mense Aprilis, non nisi XX Maji anni sequentis Romæ est coronatus, et ex hunc solum videtur annos sui Pontificatus numerasse. Hoc autem ideo noto : quia iste Honorius Romæ apud S. Sabinam, Nonis Maji, Pontificatus sui anno primo, id est Christi MCCLXXXVI, ad instar Clementis IV, iisdemque omnino verbis, pro die et Octava atque anniversario faciendæ adhuc Translationis, easdem Indulgentias confirmavit. An autem vel tunc sit facta Translatio illa, dubitare nos facit, quod non modo die Anniversaria ejus nullis monasticis fastis adscripta reperiatur : sed etiam quod Clemens Papa VI, apud Villam novam Nivernensis diœcesis, II Nonas Octobris Pontificatus anno II, Christi MCCCXLIII, cupiens ut Ecclesia Prioratus de Silviniaco,.... in qua Sanctorum, Leodegarii et Principini Martyrum, ac Beatorum Majoli et Odilonis Confessorum corpora, sicut asseritur, requiescunt, congruis honoribus frequentetur, ipsam visitaturis concedat Indulgentiam unius anni uniusque quadragesimæ, in singulis Martyrum et Confessorum prædictorum, ac Translationis ejusdem F S. Odilonis festivitatibus, quarum ultima agitur XXI Junii, taceat vero de Translatione S. Majoli.

et an. 1286

quod tamen nequidem an. 1343 peractum videtur.

9 Postea tamen, licet ignoretur dies, factam eam oportuit : siquidem Mabilio in Elogio Historico num. 57, sic loquitur : In hunc usque diem Reliquiæ S. Majoli asservantur Silviniaci : nempe ejus ossa præcipua, in capsa ex argento et cupro, posita super ejus altare ad odeum ad Aquilonem, scrinio S. Odilonis ad aliud latus posito. Utriusque caput in scrinio peculiari.... Ejusdem item pedi Pastoralis summa pars ex ebore, Scyphusque corneus itidem Silviniaci visuntur. Gaufridus Choleti seculo XV Reliquiaria fecit, quæ ante Ildricus Supprior et Sacrista inchoaverat. Ibidem haberi etiam S. Majoli scapulare, latum tribus, longum quatuor pedibus cum uno pollice, præter capucium acuminatum, quod uno pede in quadrum constat, testatur idem Mabilio in Præfatione ad tomum prædictum num. 63, ibique id a se visum ait; postquam explicuisset, quantum ea forma desciverit a prisca Cucullæ seu Scapularis, Casinensibus eatenus usitata norma, et hujus specimina æri incisa exhibuisset ex antiquitatibus Fuldensibus Broweri. Deinde vero, juxta exemplar quod Majolum reliquisse dixit, repræsentavit integrum Monachi Cluniacensis habitum; formam mutuatus ex eo scapulari, quod

Nunc autem servantur ossa in divite capsa,

A *quod ad instar illius, sibi ex panno accurate faciendum Silviniaci curaverat Reverendissimus Pater Fr. Petrus Simon, Superior Generalis Cluniacensis Congregationis strictioris observantiæ. Porro jam inde ab obitu suo* Sanctum *dictum fuisse* Majolum, *probat num.* 55 *Mabilio, ex Charta* 145 *Chartarii sui, in qua hæc leguntur :* Ego Arbeis dono Deo et Sancto Majolo, ut per merita ipsius valeam adipisci præmia æterna, et ejus Monachis, partem de Medio-planto in agro Matisconensi, villa Maziaco, loco ad Tribladam, anno VI Rotberti Regis, *qui fuit Christi* DCCCCXCVIII.

cum aliis nonnullis Majoli Reliquiis.

9 *Denique idem Mabilio ibidem observat, quod in plerisque Kalendariis, ab anno millesimo scriptis,* S. Majoli *memoria invenitur ; quodque scriptor Consuetudinum Cluniacensium Udalricus (hic autem vixit circa annum* MC) *cap.* 11 *tom.* 4 *Spicilegii Acheriani ;* Depositionem S. Majoli *numeret inter præcipuas illas festivitates, Paschalibus et Pentecostalibus æquiparatas, quæ* in hoc superiores sunt *aliis ;* quod in Choro duo Dorsualia *tapetia,* et sex in Presbyterio suspendantur : quod hi duo, qui Invitatorium sunt cantaturi, tam Cappis induantur, quam omnes ad majo-

Appellatus Sanctus mox ab obitu,

B rem Missam : quod ad Vesperas et Matutinas, super canticum Evangelii, in tria membra divisa ter cantatur, primo ante ultimum Versum, tertio post Gloria Patri, simul ab omnibus : quod melodia solenniore quam aliis diebus, cantetur Hymnus Tertiæ et duarum sequentium Horarum, et Prima solenniore quam etiam Dominica : quod Missa majore finita omnia signa pulsentur. *Capite autem* 54, *quod est de Dominica in Ramis Palmarum, præscribitur* Processio *altera* agenda post Tertiam, cum frondibus et ramis palmarum, ante majus altare consecratis, usque ad ecclesiam S. Majoli. *Habebat ergo jam tum propriam ecclesiam Sanctus : et talem etiamnum habet Ticini in Italia quæ Regularibus Clericis Congregationis Somaschæ postea attributa, ac Religionis hujus caput effecta, ipsi aliquando nomen dedit* S. Majoli : *unde in omnibus ejus per Lombardiam Liguriamque Collegiis festum celebratur sub ritu Duplici cum Octava, velut Patroni primarii. Hinc factum ut ejusdem Sancti Vitam* Historice et dogmatice *describendam tribus libris susceperit Jo. Baptista Albertus, quam anno* 1638 *Genuæ evulgavit : unde etiam de prædicta S. Majoli ecclesia in fine subnectam.*

ac Depositio solennius celebrata.

NOT. 99* *Pag.* 664 *Annot.* h *lin.* 6 *post — appellatus — dele cetera et hæc substitue — Nam licet sanior pars Cleri,*

C *intellecta Benedicti morte,* Donum *ei successorem elegerit et ordinarit, uti in Paralipomenis ad Chronologiam Pontificum doceo ; munitiora tamen urbis tenebat Bonifacius, et* Dono *intra secundum mensem defuncto, pergebat absque æmulo Sedi Apostolicæ incubare, quoad circa finem Aprilis* 975, *Urbe pulsus, libertatem novæ electioni dedit. Interim turbas istas audiens, et de pellendo illo solicitus Imperator, videtur ad se evocasse* Majolum, *cum eo de re tanti momenti consultaturus, prius quam Romam Legatos mitteret interfuturos Electioni. Syrus infra num.* 45 in Italiam *quidem vocatum* Majolum *dicit ; sed cum constet illuc non ivisse Imperatorem ante an.* 980, *totoque tempore quo is postea vixit non vacasse Sedem ; agnoscit Mabilio, memoria lapsum Syrum, pro Germania Italiam supposuisse. Quod autem sequitur de reconciliata cum filio Imperatore Imperatrice vidua, quæ reconciliatio Papiæ facta est, id idem Mabilio merito refert ad dictum an.* 980.

NOT. 100* *Pag.* 666 *num.* 44 *lin.* 8 *ad verbum,* relinquebat, *scribe litt.* e . *et col.* 2 *in Annotatis pone — e Videtur ignorasse Nalgodus (quod tamen ignorasse non potuit, nisi diu post rem actam scribens)* S. Majolum *ad suorum decessorum exemplum, aliquamdiu ante mortem, obtinuisse ut sibi Vicarius Abbas et Successor eligere-*

D *tur et ordinaretur, scilicet S. Odilo : de quo vide Analecta num.* 48.

NOT. 101. *Pag.* 667 *col.* 1 *post* Versus Reimbaldi *adde — Nunc, quoniam (ut in prævio Commentario est dictum)* Syri *textum pene invariatum reliquit, et nonnullis dumtaxat interpolamentis auxit* Adelbaldus ; *suas utrique discernamus partes, per initiales nominis utriusque litteras, et sit* PROLOGUS A.

NOT. 102* *Col.* 1 *post Titulum libri* 1 *adde* — S. Laudabilis Dei nostri virtus et sapientia, ætatis et generationis succedentia sibi tempora mirabili præordinans seculorum dispensatione, nullum tempus relinquit vacuum bonitatis suæ. Unde sanctæ suæ Ecclesiæ fideles, per aquam salutis et regenerationis in filiorum numero adnumeratos, bono exemplo meliorationis, tam præcedentium Patrum quam et præsentium, semper confirmat, et ad consequenda æternæ hereditatis gaudia invitare insinuat. In hoc igitur ultimo ætatis termino, verum suique fidelem certissimum B. Majolum, divina pietas mundo protulit, qui clarus ortus natalibus, ex Avennicorum oppido parentibus splendidissimis est procreatus. Provincialis quidem genere, [sed] nobilium Gallorum clarus generositate. Hic ab ipsis infantiæ rudimentis studiis litterarum traditus, superna providente clementia, ita in domo Domini lucerna ardens et lucens refulsit, ut de eo illud Mosaicum possit dici, Novi te ex nomine. Nam Majolus, ut jucundo lætemur interprete, quasi Magnus videtur dici Oculus. Convenienti etenim futurarum rerum præsagio, tali nomine donatur illa veritatis et justitiæ columna ; quoniam quidem per quadrifida terrarum spatia, magna extendit suæ beatitudinis lumina. Pro operibus enim iterato præscitæ et dispositæ sibi vitæ, tale ei nomen conveniebat habere, quod in sui memoriale bonum Christi odorem in cordibus fidelium faceret reddere : ut, secundum Apostoli testimonium, Christi bonus odor mererentur fieri, qui vitæ et conversationis illius voluissent vestigia imitari. Hic etenim beatissimus Pater Majolus, pro sanctitatis et pietatis suæ fructibus inundandis, Christi bonus odor permansit et permanet, in his qui pereunt, et in his qui salvi fiunt. Sanctificatum namque thymiama unguentorum suorum, secundum Cantica Canticorum, multos et innumerabiles post se traxit, qui zelo sanctitatis accensi, igne perfectionis fervidi, abjecta inveterati corporis et pigredinis ruga, in adolescentiorum irruerunt fortitudinem ; qui tympanizant illud monachilis perfectionis opere, quod sanctus Pater Benedictus edocuit divino dogmate ; ut relicta superfluæ curiositatis sarcina, transvolent pennis fidei et libertatis ad æthera. Hic etenim beatissimus ac dilectissimus Majolus, divino præventus munere, qualia itinera laudum et virtutum sequeretur, prædicebat nomine ; et in infantilis ætatis tempore, quasi quoddam præmonstrabat maturioris ætatis irreprehensibile decus ; scienter nescius, vitæ suæ primordia cœlesti disciplinatui [subjiciens] ; et sapienter indoctus, acquirens sibi magistrale decus in novello dierum numero. Sic igitur cœlestis pietas, in ipsius [puerilis] ætatis termino, coaptans eum sibi ad electionis futuræ privilegium, scholaribus disciplinis ipsum subdi voluit ; per quem postea abundans divinæ largitatis thesaurus pleniter mundo aperiretur ; multi quoque, adjuvante Redemptoris benignitate, meliorarentur, qui ipsius sanctitatis laudabili affabilitate fruerentur. Multiplicibus denique virtutum adornatus donis beatus Pater Majolus, vita operibusque laudabilis, suæ ætatis infantilem teneritudinem maturioris animi firmitate reddidit perfectam : cui in initio viarum suarum prædivinabant coætanei, non deesse et in futurum quoddam magnificentiæ magisterium ; eum

Divinitus ad exemplum datus,

et auspicato nomine dictus Majolus,

E

2 Cor. 2,

Christique bonus odor factus,

F

a puero præsignabatur futurus magister vitæ sanctioris

A eum quoque, ut eorum scire monebat, favoribus magnis extollebant et laudibus. *Hactenus* Syrus, *quod in Præfatione minus habet, exordio compensans prolixiori, pro quo maluit* Aldebaldus *præmittere Lirinensis excidii historiam, ac deinde ex Syro paucas lineas, ad historiam necessarias sumere, uti infra apparebit num.* 5.

A. Igitur in partibus Galliarum.

NOT. 103* *Pag.* 669 *col.* 2 *post num.* 5 adde — *Hinc porro pari verborum ordine Syri contextus procedit cum Adelbaldi interpolatione.*

S. Processu itaque temporis...... *deinde lin.* 7 *a fine.*

A. Namque et septenis etc. *et sic consequenter usque ad finem libri primi, totam prosam* Syri *esse intellige, versus interjectos* Aldebaldi, *quamquam ultimus, quo liber clauditur, etiam* Syri *sit. Quod si forte pro secunda hujus mensis impressione, instituta accuratiori collatione inveniatur alicubi* Aldebaldus, *pauca interjecisse verba, vel mutasse aliqua ; interjecta quidem poterunt a* Syri *contextu* [ ] *separari, mutata vero reponi, ,et quæ Aldebaldus substituit apponi in margine cum* * : *ita minutissima quæque diversitas utriusque contextus, simplicis et interpolati, objicietur* B *oculis ; et, quæ* Aldebaldi *sunt, non morabuntur festinantem ad* Syri *verba habenda lectorem ; nec desiderabuntur ab eo qui volet utraque.*

NOT. 104* *Pag.* 671 *num.* 13 *lin.* 5, Heldricus — adde — *litt.* f — *et pag. seq. Notatis* adde. —

f *Infra num.* 35 Hildricus, *hic dicitur in seculo Palatinus et conjugatus fuisse : Mabilioni autem in Elogio num.* 36 *videtur idem esse, quem S. Majolus anno* 989, *Autissiodorensi S. Germani monasterio præfecit Abbatem ut legitur apud Labbe tom.* 1 *Bibliothecæ et in Hist. Epp. Autissiodorensium cap.* 47.

NOT. 105* *Pag.* 672 *col.* 2 *ut initium Libri sic etiam primi novem Versus* Syri *sunt; alii novem* Aldebaldi — A. Cautum consiliis.

Ibidem num. 20 *lin.* 5 *ad verba* — Prælatos respicit — adde — *litt.* a.

NOT. 106* *Pag.* 673 *col.* 2 *ad verba* — unanimiter proclamamus, *adde* b. *Tum lin.* 9 *nota versus* Aldebaldi, *per* A. Discite Doctores *etc. cum initio num.* 21, *tum lin.* 3 *incipit* Syrus — S. Ut speculi fieri solet inspectione. — *Sic etiam versus num.* 22 *subjectos ejusdem* Adalberti *esse scito, non item eos qui habentur num.* 27 *et num.* 28 *et num.* 33. Syri *enim sunt.*

C *Ibid. pag.* 675 *lin. antepen. ad* — Velaunorum
NOT. 107* adde *litt.* c *et pag.* 676 *col.* 1 *lin.* 4 *a fine* — *lumen recepit, adde litt.* d. — *ac num.* 32 *lin.* 2 *ad* — Curiam — *adde* e. *Denique pag.* 677 *post num.* 36 *hæc pone.*

ANNOTATA.

a *Hæc Haymardi oratio, inseritur Instrumento publico desuper confecto, quod habetur Tom.* 6 *Spicilegii Acheriani, hoc tenore :* Ordine divinæ dispensationis *etc. ut pag.* 656 *num.* 4 *lin.* 4 *usque ad hæc verba inclusive* — *Et quoniam ad* Prælatos respicit — *lin.* 8 *a fine col.* 2.

b *His relatis sequitur in præcitato instrumento* — Hujus vero Electionis *etc. ut pag.* 657 *ultimis* 12 *lineis num.* 4.

c Velauni, *Mabilioni*, Vallavi, *quorum* civitas Anicium, *vulgo* Podium D. Virginis*; Regio vero ipsa, vulgo* Velay.

d *Notat Mabilio, ex Odone Gissæo in Hist. D. V. Podien.* ejus miraculi causa festum in Ecclesia Aniciensi solitum celebrari : *sed negat, quod ille ait, accidisse ipsum an.* 950; *et merito negat : cum* Majolus *solum anno* 954 *susceperit Ordinem regendum, cedente Haymardo, et per consequens etiam peregrinari causa Officii.*

e Curia *civitas Episcopalis Helvetiæ, Mabilioni* D Coria, *Francis* Coire, *Germ.* Chur, *Rhætorum metropolis.*

Pag. 677 *Non solum Prologum, sed etiam Exordium metricum hic apposuit* Aldebaldus; *cui etiam adscribendi Versus et Prosa post num.* 41 Prævia fama ruens *etc, usque ad lin.* 4 *num.* 42 Enimvero quia nihil in terra sine causa fit *etc. atque iterum.* NOT. 108.

Pag. 678 *col.* 1 *lin.* 11 — *ad hæc verba* — Libellum quem de B. V. assumptione edidit B. Hieronymus — *pone litt.* a — NOT. 109.

Pag. 680 *post n.* 47 *scribe* —

a Hunc libellum, *inquit in Notis Mabilio,* non Hieronymi, sed tamen pervetusti Auctoris esse, eruditi norunt; qua de re controversia fuit seculo IX inter Hincmarum Archiepiscopum et nostros Corbejenses, qui istum libellum Hieronymo adjudicabant, teste Frodoardo lib. 3 Hist. cap. 23. NOT. 110*

Pag. 682 *sub finem* — A. Plausus ubique sonat, *usque ad num.* 56 *pag. seq.* NOT. 111.

Pag. 683 *habetur Vita per Odilonem, cujus loco poni possent* Analecta *ex Mabilione servatis ipsismet collectoris numeris. Quod si illam quoque Vitam recudendam censeant, alteram editionem curaturi successores; tum propter Auctoris meritum, tum propter* E *nostra quibus ipsam illustravimus haud inutilia Annotata; ponantur nihilominus pag.* 689 Analecta, *augenda ex Odilone, quando hujus lucubratio omittetur.* NOT. 112*

ANALECTA

Ex elogio Historico Mabilionis.

§. I. *De patria, Familia, Canonicatu ac Monachatu S. Majoli.*

Etsi S. Majolum *patria* Provincialem, *id est, ex* Provincia *ortum fuisse liquet : non tamen de ipsius natali solo constans est et unanimis veterum ac recentiorum consensus.* Valentiolæ (*quod oppidulum est diœcesis Regiensis, medio Regium inter et Manoscam intervallo*) *natum, communis fert Cluniacensium traditio; præeunte Petro de Rivo, cui Inscriptio ecclesiæ S. Martialis apud Avenionem, Cluniaco subjectæ, adstipulatur, ab Honorato Bouchæo relata in Chorographia Provinciæ pag.* 232 [*sed quæ non valde vetusta videtur, nec satis digna quæ huc transcribatur.*] F *Et quidem locum hunc ex* Majoli *hereditate fuisse constat ; sed an ejus fuerit natalis sedes, merito dubitare licet ex Syro, qui Majolum* ex Avennicorum oppido, *id est* Avenione *fuisse tradit : et in alia Breviori Vita, quæ extat in Appendice Bibliothecæ Cluniac.* Oppidanorum Avennicorum alumnus *dicitur. Mihi religio fuerit discedere a Syri et Aldebaldi auctoritate.*

Provincialis ortu, Valentiolæ natus,

an potius Avenione dubitatur.

9 *Mirari vero subit, cur ex omnibus illis qui de* Majolo *scripserunt Auctoribus, nullus parentum nomina vel dignitates præmittat, quos fuisse splendidissimos sat habuerunt dicere Syrus et Nalgodus.... Unus Odilo in fine Elogii sui quasi fortuito patrem* Folcherium *nominat, eumque* Militem *appellat, et ait quod* fuit in armis strenuus, jure hereditario ceterisque bonis et divitiis ditissimus, et ex utroque parente gemina nobilitate coruscus.

10 *Verum etsi hanc Odiloni gratiam non haberemus, integrum nobis* Fulcherii *nomen servassent tabulæ Cluniacenses, in quibus non semel legitur ; nec non amplissimæ donationes, quæ eum ex locuplete familia ortum fuisse demonstrant. In primis* Fulcherius *donat* Alodum suum in pago Regense, in Comitatu Atense, villas Aosnanam et Semrilionem ; et in Comitatu Aquense villam Reglanam ; item villam Pinetum cum ejus ecclesia sub titulo S. Siffredi; item in

Folcherius pater,

eadem

A eadem valle villam Paludem, et in Comitatu Secustironense Alairacum cum ecclesia S. Petri, item villam Adducellum; et in Comitatu Regense villam Abiacum cum ecclesia S. Mariæ, villam Pauliacum, Valentiolam cum ecclesia S. Maximi, ecclesiam et villam S. Thyrsi, villam et ecclesiam S. Stephani de Margis, villam et ecclesiam S. Joannis de Ardas; in valle Mixenis ecclesias S. Stephani, S. Martini, S. Petri; item villam Fabricas, villam Narbonam cum ecclesiis, Fagentiam cum ecclesia, Drocgonianam, villam Arcus, et medietatem Centumclavis vallis; villas Locatum, Sugerias; ecclesiam B. Mariæ, Bonolas villam, *omnia* cum appendiciis suis. *Quæ idcirco minutatim retuli, ut appareat quam amplæ fuerint* Fulcherii *facultates; quibus in locis sitæ; quanta ejus munificentia in loca sacra; ac demum, quam eo ævo laicis familiare fuerit plebanas ecclesias possidere, easque monasteriis tradere, quod sexcentis exemplis probari potest. Quo anno facta sit hæc Fulcherii donatio, in Charta non exprimitur: at certum est eam factam esse, prius quam* Majolus *seculo nuntium remisit: quippe qui non nisi mortuis parentibus Cluniacum secessit, ut postea exponemus.*

amplissima bona Cluniaco largitus,

dum adhuc in seculo esset filius,

B 11 *Ex archivo Cluniacensi, non solum discimus Patris nomen, sed etiam Avi ac Fratris; quorum alterum, itidem* Fulcherium; *alterum,* Cyricum *dictum fuisse, unde intelligimus. Id patet ex Majoli Charta* 344, *quæ est præstaria, facta Arnulfo Episcopo ejusque consanguineo Theoberto, de quibusdam rebus sitis in pago Aptensi,* anno vigesimo tertio regnante Conrado Rege, *id est Christi* DCCCCLXI, *scilicet*.... in villa Lansnana, et in alia villa quam vocant Soldo, usque in montem Clavaniacum; et in alia, loco ubi dicitur Trebalio; et in alia villa quæ vocatur Bassus, et in alia villa quæ dicitur Siciago, et in alia villa quæ dicitur Borcio, et in alia quæ dicitur Soricarias, et in alia quæ dicitur Leocola, et in alia quæ dicitur Valle, et ipsum alodum, quem avus meus Fulcherius, *inquit Majolus,* comparavit de Bernardo; et in alia villa quæ vocatur Jocadas, et in alia quæ vocatur Cariaras, et in alia quæ vocatur Serurias. Ista omnia mihi ac fratri meo Cyrico ex successione nostrorum parentum nobis evenerunt: nos vero.... pro remedio animarum nostrarum, nostrorumque parentum, omniumque fidelium Christianorum, Deo et sanctis Apostolis ejus Petro et Paulo, in Cluniaco cœnobio tradidimus... *Sed et alias res memorat alia charta, qua* Willelmus nobilissimus Comes et uxor ejus Lucia, anno Incarn.

C MXXXVI Ind. v, Chunone Imperatore regnante anno x, *sub Odilone Abbate, restituunt* hereditatem S. Majoli, *scilicet* Diliodam et Septem-fontes in Episcopatu Regensi. *Unde iterum perspicuum efficitur, quam diti stirpe procreatus sit* Majolus, *cujus parentes tot prædiis ac possessionibus Cluniacum auxerunt, absque gravi (ut credere par est, dispendio rei familiaris. Hæc mihi consideranti dubitatio succurrit, num* Fulcherius, *Majoli avus, fuerit ille* Folcratus Dux Arelatensium, *quem Lotharius una cum aliis Comitibus rebellare molientem, in deditionem accepisse, eoque facto* Provinciam ordinasse, *memoratur in Annalibus Fuldensibus* DCCCCXLIV.

avum et item Fulcherium fratrem Cyricum dedit,

unde amplissima Majolo obvenit hereditas,

12 *Posquam Majolus, integris intaminatisque moribus pueritiam in patria exegisset,* parentibus humana sorte præventis, prædiisque barbarica invasione in solitudinem redactis, natale solum coactus est deserere, ac Burgundiæ partes expetere, inquit *Syrus*...

qui transgressus Burgundiam,

13 *Quænam vero sit illa clades haud usquequaque exploratum est. Duo hostium genera per id tempus Provinciam infestarunt,* Hungari *et* Saraceni. *Hi piratico more ex Hispania in Italiam forte delati, Fraxinetum arcem ad Alpes Cotias occuparunt anno* DCCCXCI, *eumque tenuerunt per annos multos, cum maximo Lombardiæ et Provinciæ detrimento: donec Hugo Italiæ Rex, maritimo eos ac terrestri exercitu adortus, illorum navibus Græco igne combustis, plerosque Fraxinetum relinquere, et in Montem-maurum se recipere coegit anno* DCCCCXLI. *Eos autem obsidione cinctos Hugo in suam potestatem facile redegisset, ni Berengarium adversarium timens, ab illorum oppugnatione destitisset; fœdere cum eis ita percusso, ut pars illorum in montibus, ab Italia Sueviam dirimentibus, consideret; et Berengarium, per eos montes ex Suevia copias trajicere molientem, impediret: eo autem loci positi quoscumque postea, ad Apostolorum limina visitanda illac iter facientes, aut penitus spoliarunt, aut inhumaniter peremerunt. Eodem seculo Hungari, ex Germania in Galliam atque Italiam sæpius effusi, funestas clades intulerunt. Hi, ductu Berengarii Regis, quem Longobardi expulerant, anno* DCCCCXXIV *Italiam depopulati, teste Frodoardo, postea par abrupta Alpium juga transeuntes, in Galliam irruperunt: quos Rodulphus Cisalpinæ Galliæ Rex, cum Hugone Viennensi inter angustias collium Alpinorum conclusit: unde inopinato per devia montium evadentes, Gothiam impetierunt, ibidem a prædictis Hugone et Rodulpho subacti. Paulo post, id est anno* DCCCCXXXIII, *dum Rex Hugo Romam obsidet, Saraceni meatus Alpium occupant, atque vicina quæque loca deprædantur... Tot et tam frequentes clades* Majolum *Matisconam profugere coegerunt; ubi Ecclesiæ tum præerat* Berno *Episcopus, qui eumdem* Canonicorum *suorum* studuit collegio copulare.

occasione Hungarorum et Saracenorum Provinciam populantium,

D

E

Matisconam venit: factusque ibi Canonicus,

14 *Inde Lugdunum in scholas abiit* Majolus. Ea civitas prima ac præcipua Galliarum, professione scientiæ artiumque, extulerat caput: ibi quas dicunt liberalium disciplinarum peritia eo usque convaluit, ut quantum ad scholas, publicum appellaretur Citra-marini orbis Gymnasium... *Ita pro seculo* v *Herricus Monachus Autissiodorensis: in Miraculis S. Germani lib.* I: *sed pro suo, id est seculo* IX, *addit, quod prædictas* disciplinas *liberales ibi* currere, fabula tantum tunc esset. *Nomen tamen, si non rem, adhuc retinebat seculo* X *Universitas illa, quando illuc appulsus* Majolus *institutorem nactus* Antonium est....

post studia Lugduni decursa

15 *E studiis reversus, a Bernone Episcopo sublimatus est ad Archidiaconatus officium: tum ad Archiepiscopatum Vesontioacensem postulatus, eidem Monachatum Cluniacensem prætulit. Ut autem accuratius liceat investigare tempus quo id contigit quædam* Majoli Archidiaconi *facta juvat commemorare. In his reperitur charta, qua* Acbertus, vir præcelsæ nobilitatis, *a Maymbodo Episcopo, tres ecclesias quoad viveret obtinet in fundo suæ proprietatis qui dicitur Sociacus (vulgo Escuzolles ... quibus litteris manu propria subscribunt,* Maymbodus Episcopus, Ado Abba *dignitas est Ecclesiæ Matisconensis et* Majolus Archidiaconus, *anno* III *Ludovici Regis, Christi* DCCCCXXXIX. *Item anno* v, *ejusdem Regis, Christi* DCCCCXLII *idem Maymbodus* Nobili viro Achardo, *terram suæ Ecclesiæ sitam in pago Forense locat; ejusque rei Instrumento inter alios manum ac signum apponit* Majolus Archidiaconus, *ante Adonem Abbatem. Itaque ad id usque tempus Archidiaconus esse perseveravit* Majolus.

fit Archidiaconus an circiter 9.0,

F

16, 17, 18, *Monachus deinde Cluniaci factus et ab Aymardo Abbate (successerat hic S. Odoni anno* DCCCCXXIV) *Bibliothecæ Præfectus, etiam Apocrisiariatus injunctum sibi officium accepit; ad quod officium non solum custodia ecclesiastici thesauri et oblationum pertinuisse videtur; sed etiam negotia, si qua foras exequenda erant. Sic aliquando Romam ab Aymardo missus* Majolus *legitur. Sic anno* XI *Ludovici Regis Christi* DCCCCXLVIII Hildebrandus et Majolus placitarunt *coram Leotaldo Comite, Walterio Vicecomite, aliisque horum Fidelibus, pro quibusdam terris Cluniaco datis. Item* anno II Lotharii Regis, *Christi*

deinde Monachus circa an 943

DCCCCLVI

A DCCCCLVI, Eldebrandus et Majolus, Monachi Clunienses, *mittuntur ab Abbate Aymardo, ad Maymbodum Episcopum Matisconensem in Synodo existentem, petituri ab eo Decimas ecclesiarum S. Andreæ in Evranda et S. Boniti. Hæc aliaque facta apprime demonstrant, Cluniacensem Præpositum, qualis erat Hildebrandus, atque Apocrisiarium, curam gessisse de temporalibus causis. Deinde collatione facta prioris istius actus* Majoli, *jam Monachi, anno Ludovici* XI; *cum alio superiori, cui Archidiaconus subscripsit, anno* VI *ipsius Ludovici, manifeste colligimus* Majolum *seculo renuntiasse anno* VII *vel* VIII *Ludovici, id est Christi* DCCCCXLIII *vel sequenti.*

et Coadjutor Aymardi Ab. an. 948

19 *Neque id obscure indicat tempus, quo Aymardus eum sibi successorem allegit.* Majolus *enim jam inde ab* anno XII Ludovici Regis, *Christi* DCCCCXLVIII, *Abbas nominatur in ea Charta, qua Rotaldus Matisconensis Comes et Richildis ejus uxor, perdonant* Majolo Abbati *et Monachis ejus, servitium, quod homines de Cavinus debebant. Atqui* sexto anno (ut fertur) conversionis suæ a seculo *Aymardi Vicarium ac successorem designatum Odilo tradit. Itaque si ab anno* XIII *Ludovici detrahas annos sex, remanebit annus* VII, *Christi* DCCCCXLII, *quem* Majoli *conversione illustrem fuisse proinde possumus existimare. Anno* I *Lotharii Regis,* B *inchoato in Octobri anni* DCCCCLIV, *eidem* Majolo Abbati *datur vinea quædam in pago Matisconensi. Obstare his videtur, quod (sicut jam dictum est) anno ejusdem Lotharii II invenitur Charta, in qua* Majoli *nomen Eldebrando postponitur; nec* Abbas, *sed* Monachus *simpliciter appellatur. Verum præter jam dicta occurrit et aliud argumentum, ex litteris donationis Maytriami cujusdam, qui* ad locum Celsinianas et Domno Majolo Abbati *dedit villam de Becedas,* mense Februario, regnante Ludovico Rege Francorum. *Et tamen pleræque donationes factæ usque ad annum* DCCCCLX *habent Aymardum Abbatem. Unde intelligitur, illum eatenus non ita regimen in* Majolum *rejecisse, ut ipse penitus ab eo recesserit; sed eum ascivisse in Coadjutorem, nomen vero Abbatis retinuisse. Hinc ergo factum sit, ut a secularibus aliquando* Abbas, *aliquando solum* Monachus *diceretur* Majolus *in publicis Actis, iis præsertim quæ jubente Aymardo gerebat.*

dictus Abbas etiam ipse,

aliquando tamen solum Monachus.

§. II. *Supremum monasterii Regimen translatum in Majolum: possessiones auctæ, quædam aliis traditæ, monasteria reformata.*

C

Ineunte an. 961 plenum nactus regimen,

Malleacense *Chronicon, in anno* MCXXXIV *finiens, sicut a Labbæo editum habetur, translati supremi regiminis tempus satis accurate notare videtur, quando ait quod* Majolus anno DCCCCLXI; sexto anno Ordinationis suæ, *scilicet in Abbatem Coadjutorem,* suscepit curam Cluniacensis Cœnobii, *utique præcipuam et absolutam. Id autem videtur mense Januario factum: cum mox sequenti mense Februario,* XI *die ipsius mensis, anno Dominicæ Incarnationis* DCCCCLX, *qui est Annalibus a Januario inchoantibus* LXI, *Adalradus, res quasdam suas in villa de Persezeel* tradens, Sanctuario quod dicitur Celsinanias, et heredes instituens Monachos, quibus moderatur reverens paternitas Domni Majoli, *addat ei titulum* Præcipui Patris: *ut ipsum omnino etiam sibimet paulo ante prætulisse Aymardus videatur, atque exinde secundo solum loco signasse; uti factum in præstaria, de consensu Fratrum facta duobus Levitis, de quadam vinea, sita in pago Cabilonensi, subtus castrum Brancudunum, cui ambo Abbates subscribunt hoc modo:* Sig. Majolus humilis Abbas. Sig. Heymardus Abbas. *Actum id anno* XI *Lotharii Regis, Christi* DCCCCLXVI, *quando oportet necdum plane cæcum fuisse Aymardum; qualis denique erat, cum accidit res, in qua nescio an magis vigo-*

Incipit prior nominari in Actis,

rem ejus etiam in ista ætate, an Majoli *modestiam debeamus mirari.* D

Narrat eam S. Petrus Damiani in Opusc. 33 *cap.* 7 *hoc modo:* A venerabilis plane Cluniacensis cœnobii Fratribus didicisse me contigit insignia duo sanctæ humilitatis exempla; quorum unum non mediocriter quosque Prælatos, alterum valet ædificare subjectos. Aymardus certe ejusdem Rector Ecclesiæ, Majolum sibimet substituit, et grandævæ jam senectuti suæ quietis otium procuravit. Hic itaque dum privatus in infirmorum maneret ædicula, quadam advesperascente die caseum petiit: quem Cellerarius, pluribus (ut fieri solet) intentus, non modo non dedit, sed et duris insuper ministrum ejus responsionibus fregit: conquestus est Abbatum turbam, nec posse se tot dominorum perferre molestias. Quo senex audito, non mediocre scandalum pertulit: et quia lumen oculorum prorsus amiserat, dolor in ejus corde tenacius hæsit. Nam quo cæcus a visibus vacat, eo quidquid audierit in corde subtilius versat: et quia per exteriora quæque non spargitur, interiori zeli stimulo truculentius inflammatur. Mane vero facto, ministro suo, ut sese manu in Capitulum duceret, jussit. Adductus autem talibus Abbatem aggressus est verbis. Frater, inquit, E Majole, non ego te super me, ut me persequereris, imposui, nec ut tamquam emptor mancipio dominareris; sed, ut revera patri filius compatereris, elegi. Et post hujusmodi multa, propemodum commotus, adjecit: Esne quæso meus Monachus? Quo respondente, Sum, tuumque me non magis fuisse quam et nunc esse profiteor. Et ille: Si meus, inquit, es Monachus, protinus cede sedi, et locum quem ante noveras repete. Quo Majolus audito, repente surrexit; humilem locum, prout jussus fuerat, expetivit. Aymardus itaque, quasi postliminio reversus, vacantem occupat sedem; Cellerarium, cui fuerat infensus, accusat: quem, mox terræ prostratum durius corripit; tandemque modum pœnitentiæ, qui sibi videbatur, injungit: itaque perfunctus non longi Tribunatus officio, præsto dethronizatus assistit; Majolo ut ad suam sedem redeat, præcipit; ille confestim, nil cunctatus, obedit. *Quamdiu postea Aymardus vixerit incompertum manet, solum in Necrologiis invenitur obiisse* III Nonas Octobris; *is autem dies notatur tam constanter, et ubique absque ullius ecclesiastici cultus indicio ut mirum sit, unde acceperit* F *Trithemius, quod ejus* festum *agatur* apud Cluniacenses, Idibus Septembris, *quibus tamen, ac neque per mensem Octobrim, nulla in veterrimis Cluniaci Breviariis, nulla in divinis Officiis mentio fit* Aymardi, *ut* Sancti *aut* Beati.

postea omnino cæcus Aymardus contemni se dolens,

insigniter probat virtutem Majoli,

et denique 4 Octobris moritur post an. 966.

21 *Ab anno* XI *Lotharii Regis omnia instrumenta solum* Majolum *Abbatem præferunt. Quædam commemorare operæ pretium puto, In Cluniacensi Archivo inveniuntur plura diplomata Otthonum Imperatorum. Unum est Placitum, datum* in civitate Papiæ, in caminata salæ domus Lictefredi Ticinensis Episcopi, post capitium ecclesiæ S. Syri Confessoris, ubi ejus corpus sanctum requiescit, residente Orberto Marchione Comite Palatii, ut justitiam inter homines discerneret cum aliis Judicibus: *ad cujus præsentiam* Domnus Majolus Cluniacensis Abbas venit, et præsentavit duo monumina *seu Instrumenta; unum nomine Ottonum Imperatorum,* datum XVI Julii, anno VI regni in Italia, *continens quomodo Gardulfus, filius Petri Judicis, quasdam terras emisset, ubi erat* Capella in honore S. Mariæ juxta Papiam, seu etiam S. Michaelis, easque cum capella Majolo Abbati dedisset, ut Monachi, sub norma S. Benedicti viventes, ibi in perpetuum habitarent, et orarent pro anima Liutardi Cumani Episcopi: *alia, item* monumina *donationum aliquot eidem factarum: postulavitque ut*

ab eo tamen anno Majolus solus nominatur,

ac diplomatis utriusque Ottonis,

contra

A *contra invasores sibi confirmarentur : quod et præstitum est, tempore regni* duorum Ottonum Patris et Filii, anno VI regni Italici Ottonis Junioris Indict. X, *sed legendum* anno VI Ottonis Majoris et Junioris anno I, *qui fuit Christi* DCCCCLXVII. *Hæc Cella postea S. Majoli dicta est [et nunc a Congregatione Somascha obtinetur]. Idem qui supra* Orbertus Marchio et Comes Palatii, *monasterio* quod Clugnes dicitur, *donat quæcumque habebat super fluvium Padi infra castrum Vicopiculo etc. anno Senioris Ottonis* X, *Junioris* IV, *Indictione* XIV..... *Ad hæc* anno VI regnantibus in Italia Ottone et Ottone filio, *Ingebaudus quidam, filius Ansegisi, vivens* Lege Saliga, *donat quædam prædia in Comitatu Viennensi,* ad monasterium Cluniacum, per cultellum et festucam nodatam, per wantonem et wasonem terræ, in manus Domni Majoli Abbatis.

et bona aliqua acceptat.

Idem an. 973 precariam quamdam tradit,

22 *Anno* XXXVI *Cenradi Regis*, Majolus *Abbas in precariam nonnulla tradit Hugoni, filio Lamberti Comitis, in hæc verba :* Notum sit omnibus sacri cœnobii Cluniensis Abbatibus atque Monachis, quibusque futuris, quod ego Fr. Majolus, prædicti cœnobii licet indignus Abbas, una cum consensu Fratrum, B res juris nostri, cuidam nobili viro Hugoni, Almodi ejus uxori, et Stephano eorum filio, atque ejusdem primogenito (*nos hodie ad tres vitas diceremus*) villam Ambariacum concedimus etc. *et subscribunt* Majolus humillimus Abbas, Vivianus *Prior*, Ermenfredus Episcopus, Balduinus *et alii Monachi* XXV. *Hæc anno* DCCCCLXXIII. *Sub idem tempus Joannes Papa XIII monasterium Cluniense*, cui sapienter, *inquit*, et beate præest carissimus filius noster, Domnus Majolus Abbas, *commendat Episcopis Galliarum, Stephanum Arvernensem Episcopum compellans, ut pro sua insita bonitate, Amblardum fidelem suum, ad restitutionem Celsinianensi monasterio faciendam, compellat; Adonem etiam Matisconensem Antistitem obtestatur in hunc modum* . Res quoque exigit ut tibi aliqua dicamus, Frater carissime et amande Domne, Ado Episcope, quem licet non viderimus, ex nomine novimus in omni spirituali bonitate. Efflagitamus itaque benignissimam tuæ Paternitatis dulcedinem, ut quo vicinior esse videris præfati monasterii scholæ, eo tua protectio pro tuo posse celerior Fratrum necessitatibus occurrat, qui te ex abundanti caritate diligunt, et ulnis totius amoris perfectissime ambiunt et amplecti desiderant. Quocirca Cluniensis monasterii semper esto protector, sicut B. Petri es fidelis amator..... C

a Joanne PP. 13 insigniter laudatur:

24 *Benedictus Papa VII* ordinandum tradidit Lirinense monasterium Majolo *Abbati Cluniacensi, ut legit noster Stephanotius in tabulario Lirinensi. Extat ejus rei Pontificium diploma in Bullario Cluniacensi,* datum anno IV Pontificatus Benedicti VII, Imperii Ottonis anno XI mense Majo, Indictione VI. *In ea Bulla fit etiam mentio de Arluco monasterio, modo destructo, quod S. Honoratus pro sanctimonialibus construxerat, in monte peramœno ad littus maris et ad ripam fluvii Siagnæ, ubi Agarisma mixerat S. Aygulfo Abbate. Sed insignis est præ ceteris charta Rodulfi Cabilonensis Episcopi, in qua inquit;* Ageus Canonicus adiit nostræ munificentiæ serenitatem; rogans ut Cluniensibus Monachis et Domno Majolo Abbati, domum cum area juxta muros urbis ex una parte, ex alia juxta claustra Canonicorum, cum Canonia quam ab ineunte ætate obtinuerat, æternaliter daret : *quod ait se ultro facere ex consensu Clericorum suorum,* maxime cum tanti viri, *Majoli*, gloriam, ab ipso Domino mutuatam, et aure percipimus; et intuitu proprii luminis, nihil in ejus dilectione connniventes, quotidie perspicimus. Ille enim, ut vere est Galliarum jubar ad tempus exortum, nostris seculis admirandum, et si potis est imitandum : *quo Elogio luculentius nihil adferri potest de homine vivente..... Subscribunt isti Chartæ post Rodulfum, Adalais Comitissa, Hugo filius ejus, Rotbertus Vicecomes cum Canonicis,* anno XXVI Lotharii Regis, *qui fuit Christi* DCCCCLXXIX. D

Lirinense monasterium accipit a Benedicto 7, an. 979,

31, 32 *Ita porro Mabilio continuat Acta sub* Majolo *Abbate, usque ad annum* DCCCCXCI, *quando is S. Odilonem sibi substituendum curavit; et omnes Chartas sub eo conditas ad nongentas quinquaginta novem numerari asserit. Inde num.* 33 *et sequentibus transit ad cetera ejus facta, quæ quatenus in Vitis jam editis legi possunt, nihil hic attinet iterare. Ac primum de monasteriorum reformatione orsus tractare, Ticinense ab* Majolo *fundatum putat anno* DCCCCLXVI : *postea subdit.*

et alia plura usque ad 991.

Ticinense monasterium fundat an. 966,

34 *Per idem tempus* Majolus Romam venturus (*sic rem memorat Petrus Damiani in Opus.* 33) præcepit cuidam Fratri ut secum pergeret, quia, sicut rogatus fuerat, eum in monasterio S. Pauli Priorem constituere decreverat. Ille vero nonnullius difficultatis obstacula reluctatus opposuit, et modo hoc, modo illud; tandem obstinatus obedire contempsit : Majolus autem inobedientiam Fratris æquanimiter tulit; eoque relicto, itinere quod decreverat, commeavit. E Cumque Frater in monasterio per inobedientiam remansisset, et reliqui Fratres in eum vehementer inveherent; tandem ad cor reversus, post Majolum festinanter acceleravit. Mox ad quemdam fluvium pervenit, cujus vir Domini jam vada transierat, et super ripam adhuc alteram consistebat. Cum itaque Monachus in citeriori se fluminis crepidine figeret, quoniam absente navigio transitum non haberet, videns procul adstare Magistrum, quod solum potuit, præsto corruens, in terram se humiliter prostravit : et quia veniam deprecans, per oris organum forte non posset audire clamorem, de toto corpore linguam fecit. Quod dum Majolus eminus aspexit, quid hoc esset incunctanter agnovit : moxque misso remigio transferri ad se Monachum fecit : quem præsto vir Dei, ad quid venisset, requirit. At ille simul et de præteritis veniam deprecatur, et impleturum se de ceteris quidquid injungeret pollicetur. Tum ille; Vis, inquit, absque dubio pœnitentiam : quo respondente, Volo; protinus addidit : Huic igitur osculum præbe : nam casu tuberosæ cutis illuc leprosus adstabat. Ille confestim in ejus osculum ruit, moxque lepra mundati corporis prorsus evanuit. *Ex his ita infert Petrus Damiani :* F Sic sancta obedientia fructum suæ humilitatis invenit, dum non modo veniam se corrigendo promeruit, sed et signum insuper tam perspicuæ virtutis ostendit : et cui superbia pene potuit apostaticam inferre perniciem, humilitas dedit Apostolicam exhibere virtutem

cui in Romana Abbatia admittenda inobediens Frater,

ac paulo post pænitens leprosum osculo mundat.

35 *Ad restitutam per* Majolum *etiam in Germanicis monasteriis disciplinam quod attinet, nulla Syrus, aliive signanter enuntiant, nisi quod Syrus, in epistola Vitæ præfixa, aiat Aldebaldum, missum in Germaniam secum tulisse* Majoli *Vitam, quam postea Odilo in cœnobio Morbacensi repererit : quod argumento est, ipsum locum suscepisse normam monasterii Cluniacensis. De Paterniaco, quod in diœcesi Lausanensi situm est, ita S. Odilo in Vita Adalheidis Augustæ* XVI *Decembris,* In patris vero, Rudolfi videlicet nobilissimi Regis, et Domini Chuonradi fratris, Regni loco, videlicet Paterniaco, ubi matrem Reginam, vocabulo Bertam, Deo in omni humilitate devotam, sepulturæ tradidit, in honorem Dei genitricis monasterium condidit, et sanctissimo Patri Majolo suisque successoribus, sua munificentia et fratris sui Chuonradi Regis præcepto, ordinandum perpetuo commisit. *Sed hoc novæ institutionis erat, non reformationis.*

In Germania reformat Morbacense,

et suscipit Paterniacense cœnobium.

A

In Gallia restaurat disciplinam,

36 *At nullibi Cluniacensis disciplina tam late propagata est, atque in cœnobiis Gallicanis; quorum non pauca* Majolus Abbas *in meliorem statum revocavit. In eorum numero præcipua sunt, Majus monasterium S. Martini Turonensis; Autissiodorense, S. Germani; Reomaense, S. Joannis; Divionense, S. Benigni; Fossatense, S. Mauri; aliaque.*

in Majori monasterio S. Martini,

37 *Quod in* Majori monasterio *apud Turonos* Majolus *præstiterit, docet in Bibliotheca Cluniacensi fragmentum, ex gestis Abbatum ejus loci. ibi quippe legitur, Odonem Comitem, suggerente uxore sua Hermengarde,* a Cluniaco tredecim bonæ vitæ et opinionis Monachos *obtinuisse; et in locum Clericorum secularium, qui apud Majus monasterium tum degebant, substituisse; ex quibus* unum, Stephani Papæ et Regis Roberti vigente imperio, in Abbatem sibi elegerint. *Sed hallucinatur auctor in Stephano Papæ, qui nullus fuit* Majolo *Abbate. Subdit idem, Pontificem* in Monachum benedixisse Odonem Comitem, *et privilegii sui auctoritate liberam concessisse eligendi Abbatis facultatem, a Cluniaco absolutam, Roberti Regis auctoritate approbatam; et* Majolum *quidem principio restitisse; sed tandem, audita privilegiorum mentione acquievisse. Quæ ut vera sint, vereor ut omnia ad* Majoli *tempus referri possint: nam e contrario,* Majolus *meo Abbatis nomen eo in loco tulit, et sui vice postea Gislebertum Abbatem institui curavit.....*

B

Autissiodorensi S. Germani,

38 *De* Autissiodorensi S. Germani *monasterio hæc legimus, in Hist. Autissiod. cap. 47, in Heriberto Episcopo:* Hujus ergo Episcopatus tempore, Dux Henricus ejus frater, ut erat totius religiositatis amator, monasterium B. Germani Domno Majolo commisit Abbati, qualiter videlicet regularis normæ tramitem inibi constitueret, sicuti per multa loca Monachorum, tam in Italia quam in Gallia dignoscebatur fecisse: longo enim jam transacto tempore, locus ibidem absque Abbate a Præpositis regebatur. Qui gratanter illum suscipiens, regulari districtione quæque repererat devia ad unguem correxit. Postmodum vero vir sanctus ac venerabilis Majolus, præfecit ibidem virum honorabilem Heldricum Abbatem: qui et ipse prædictum locum ad regularis B. Benedicti tramitis informavit callem: quem prædictus Episcopus, nec non et Frater ejus Dux Henricus, miro cum suis dilexerunt amore..... *In Historia de Gestis Abbatum S. Germani, tom. 1 Bibliothecæ Labbeanæ, legitur, Heldricum istum, eo tempore quo Rodbertus Rex Autissiodorum expugnavit, cum Odilone Cluniacensi Abbate se transtulisse* ad aliud monasterium, suæ ditioni subditum, quod Reomaum vocatur, *quodque Majolo Abbati paruisse, docet Historia Reomaensis Roverio auctore; sed non ita, ut Cluniacensi monasterio* subjectum *eo modo esset, quo postea sub Hugone.*

C

Reomaensi,

39 *Idem in* Divionensi S. Benigni *asceterio* Majolus *præstitisse perhibetur in Chronico Benigniano. Bruno siquidem Lingonensis Antistes, locum in melius reformare volens,* Majolum *adiit ejus rei gratia:* cujus precibus flexus reverendus Abbas Majolus, dedit ei xii Monachos, disciplina sanctæ religionis instructos, divina et humana sapientia doctos, nobilitate carnali claros. His Abbatem præfecit Wilhelmum nomine, et Patrem spiritualem sibi poscentibus Filiis petiit.

Divionensi,

vocatus ad Fiscanense recusat,

40 *Ejusdem negotii causa* Fiscannum *accersitus est a Richardo Normannorum Duce* Majolus, *ut in locum Canonicorum Monachos istic institueret. Id vero aggredi noluit vir sanctus, nisi Richardus tributum,* quod Pasnagium dicitur *[et exigitur pro pastura animalium, de quo vide Cangium in Glossario], subditis suis relaxaret: quod cum Duci non placuisset, res ad Willelmi, Abbatis mox laudati, tempus dilata est [ut plenius habetur in Januario Bollandiano die IX in Fragmento; de vita S. Wanningi].*

D

sed recipit Fossatense

41 *Sed illustris imprimis fuit reformatio cœnobii* S. Mauri Fossatensis, *prope Parisios, late descripta in Actis Burchardi Comitis, [referendis in Supplemento Februarii Bollandiani, ad* XXVI *diem, si cultus probatus fuerit] et in seculo* VI *Benedictino. Ibi quippe legitur istius monasterii statum, Magenardo Abbate, eo prolapsum, ut Abbas ipse, nobilis quidem, sed vitæ solutioris,* depositis Monachalibus indumentis, pretiosarum pellium tegumentis exornaretur: calamantumque optimum, pro capitio humili, capiti imponeret: *qui ritus et in aliis monasteriis Gallicanis in usum venerit. Burchardus loci conditionem miseratus, Adico Monacho instigante, Regem Hugonem interpellavit, ut sibi restituendæ inibi disciplinæ provincia demandaretur. Annuente Rege, Burchardus ad* Majolum *perrexit: qui tandem ægre acquiescens,* acceptis perfectioribus sui cœnobii Fratribus, *istuc accessit; solutioribus Monachis data optione, vel cum Majoli Monachis remanendi, si regulariter conversari vellent, sin minus, abeundi. Plerisque autem cum Abbate* vias proprii cordis *prædligentibus,* Majolus, *prædictum locum* cum suis suscipiens Monachis, districtionem Regularis ordinis districte observare præcepit......

E

§. *III. Captivitas et Romana itinera Majoli Abb. S. Odilonis Electio cum jure successionis: reliqua Majoli acta.*

Captus a Saracenis profitetur se pauperem,

I*nitio libri 3 agit Syrus de captivitate* Majoli, *sub Saracenis; eamdemque memorat Glaber Rodulphus, lib. 1 cap. 4; et primo addit, quod Barbari,* dispertitis inter se omnibus quæ illius fuerant, interrogaverunt eum, si tantæ ei essent in patria facultates rerum, quibus videlicet se suosque valeret redimere de manibus illorum. Tunc vir Dei Majolus, ut erat totius affabilitatis dignitate præcipuus, respondit, se in hoc mundo nihil proprium possidere, nec peculiaris rei se fieri possessorem velle; sua tamen ditione non negavit plures teneri, qui ampliorum fundorum et pecuniarum domini haberentur. Quibus auditis, ipsimet hortabantur illum, ut unum e suis mitteret, qui suæ suorumque redemptionis pretium illis deferret: insuper pecuniæ pondus atque numerum ei determinantes, indixerunt, Fiant mille libræ argenti; ut videlicet singulis libra una in partem proveniret.

F

recusat carnes edere.

46 *Deinde narrat idem Glaber, factum duplex, ab aliis prætermissum, et narrat his verbis:* Dum a Saracenis captus teneretur *Majolus,* cujus meriti esset latere non potuit. Nam cum ei hora prandii obtulissent cibos quibus vescebantur, carnes videlicet, panemque admodum asperum, et dicerent, Comede; respondit, Ego vero si esuriero, Domini est me pascere: ex his tamen non comedam, quia non mihi in usu fuerunt. Cernens autem unus illorum viri Dei reverentiam, pietate ductus, exuit brachia, simulque abluit et clypeum, super quem, etiam in conspectu Majoli, satis mundissime panem confecit; quem etiam citissime decoquens, ei reverendissime detulit: ipse quoque suscipiens eum atque ex more reficiens, Domino gratias egit. Alius quoque Saracenorum eorumdem, cultro deplanans ligni castulam, posuit incunctanter pedem super viri Dei codicem, bibliothecam videlicet, quam ex more semper deferre consueverat; dumque vir secularis, *id est senex Majolus,* intuens ingemisceret; aliqui minus feroces id perspicientes, suum increpuerunt comparem, dicentes, non debere magnos Prophetas sic pro nihilo duci, ut illorum dicta pedibus substerneret: si quidem Saraceni, Hebræorum, quin potius Christianorum, Prophetas legunt: dicentes etiam impletum jam esse in quodam

[illegible] carat.

A dam suorum, quem illi Mahometum nuncupant, quidquid de universorum Domino sacri Vates prædixerunt.... quod tantum est a veritate alienum, quantum a sacra et catholica auctoritate contrarium. Præterea, ut claresceret B. Majoli sanctitas, is qui ejus volumen pede calcaverat, eodem die, pro quavis occasione, revera autem judicio Dei, ceteri furiose irruentes in eum, eumdem ei truncaverunt pedem. *Hæc sub annum* DCCCCLXXIII *contigere......*

anno 973

47 *Porro ut ea, quæ hic et alibi de itinerante* Majolo *dicuntur, magis dilucide intelligantur; varias ejus Romanas Italicasve profectiones distinguere operæ pretium puto. Prima, Monachus Romam ab Aymardo negotiorum causa missus est, nempe sub annum* DCCCCXLV, *ex dictis num.* 17. *Deinde jam Abbas Papiæ versabatur anno* DCCCCLXVI, *cum quædam capella juxta eam urbem ad cellam construendam concessa ipsi est, supra num.* 21. *Syrus duo miracula ab eo Papiæ facta commemorat, num.* 50 *et* 53 : *quibus adde quæ Widricus Abbas Tullensis, in Actis S. Gerardi datis* XXIII *Aprilis, commemorat de mutuo aspectu et colloquio ejusdem Gerardi cum* Majolo. *Gerardus quippe* Romam proficiscens, Papiam ingreditur; ubi viros magnificos, sanctum scilicet Abbatem Majolum, nec non Adalbertum *Pragensem Episcopum,* post Martyrem, *similiter* XXIII *Aprilis illustratum, se reperisse,* est ineffabiliter collætatus. Pendebant singuli invicem ab alterno ore. In hac mutua confabulatione longum diei transigentes spatium, simul tres sancti viri convivæ resident ad prandendum. *Gerardo aquam postulanti, et vinum ex aqua cælitus factum accipere* nolenti, Desine, inquit Majolus, sancte Pontifex, in hoc facto aliis succensere : sed percipe cum gratiarum actione, quod tibi rerum Creator sua contulit benedictione : *quod ad secundum* Majoli *Romanum iter referendum videtur, id est ad annum* MCCCCLXVI, *qui Gerardi Episcopi tertius Ordinationis erat. Posthæc, id est anno* DCCCCLXXIII, *Roma cum revertetur* Majolus, *Ottonis Magni obitum prædixit, ex Syro num.* 47 : *quæ tertia nimirum est ejus peregrinatio Italica, quo tempore a Saracenis in reditu captus est. Quarta, sub annum* DCCCCLXXXII, *cum Veronæ positus, Ottoni II mortem prænuntiavit; ibidem apud Syrum, qui ejus devotionem in visitandis Romæ Sanctorum Basilicis explicat lib.* 2 *num.* 31.

In Italiam abit anno 845,

et Papiæ agit cum S. Gerardo Tullensi.

B

Prædicit obitum Ottonis I an. 973

et Ottonis II, an. 982,

48 *Cum* Majolus, *jam grandævus obitum suum persentisceret, Odilonem sibi substituendum curavit; ad eum modum, quo Odo in locum Bernonis adhuc viventis, Aymardus in locum Odonis, et* Majolus *ipse in locum Aymardi substituti fuerunt. Hoc factum reticent Syrus, Odilo, Nalgodus, et alii : imo apud Nalgodum* Majolus *Cluniacum* sine Pastoris cura, sine Provisoris diligentia reliquisse *dicitur, num.* 44. *Nihilominus Odilonis electionem, vivente* Majolo *factam esse, docet, non solum Instrumentum de ipsa electione, sed etiam veteres Chartæ, quæ Odilonem Abbatem referunt ante obitum* Majoli. *Electionis instrumentum editum est in Spicilegio Tom.* 6 *pag.* 425, *eisdem conceptum verbis atque Charta de ipsius* Majoli *electione : quapropter illius extrema tantum verba una cum subscriptionibus referre sufficiat.* Hujus vero Electionis et Ordinationis ejus seriem, per consultum (ut diximus) Primatum, et Advocati nostri Henrici Ducis, nec non et Ottonis litteris sanciri præcepimus, atque regulariter celebratam Ordinationem in Christi nomine confirmavimus, et a Patribus et Fratribus nostris scriptis confirmari precati sumus. Acta Cluniacense cœnobio, feliciter. Amen. Ego Majolus Abbas huic Electioni assensum præbui et subs. Rodulfus Rex subs. Burchardus Archiepiscopus (*Lugdunensis*) subs. Hugo Episcopus Genevensis subs. Aynricus Episcopus Lausanensis subs. Hugo Episcopus (*Matisconensis*). Teuto Abbas (*Fossatensis*). subs. Richfredus Abbas. Ermenfredus Episcopus, Burchardus Comes, Lambertus Comes, Adalbertus Comes. Lectaldus Archiepiscopus, Walterius Episcopus (*Æduensis*). Hugo Abbas. Wago Abbas. Theobaldus Abbas, Warembertus Abbas. Willelmus Abbas, Majolus Præpositus, Walterius Præpositus, Gundulfus, David, Aynricus Sendeletus : *et cum eis Monachi* CLXXVII.

C

S. Odilonem sibi Coadjutorem ordinari facit,

cum multis Prælatis, Nobilibus, et Monachis,

D

49 *Mirabitur fortasse nonnemo, cur tot Ecclesiastici et Seculares viri huic electioni interfuerint, imo etiam electioni Odonis, Aymardi, et ipsius* Majoli. *Verum mos ille quibusdam in locis obtinuit in electione Abbatum, fluxitque ex S. Benedicti Regula in cap.* 64, *ubi de ordinando Abbate agens, vicinos Episcopos, Abbates, et Christianos in testimonium admittit, contra electionem vitiosi Abbatis. Ut autem hi vel illi convocarentur, id erat in eligentium potestate, aliquando etiam a Fundatoribus jure inductum. Sic Gregorius Papa VII, postulante Adeleide Comitissa, sancit atque constituit, ut electioni Abbatis S. Mariæ de Pinarolo interessent Abbates Fructuariensis, Bremetensis, S. Solutoris Taurinensis, Clusinus, et alii earum partium Religiosi, apud Guichenonem Tom.* I *de Principibus Sabaudiæ pag.* 17. *Sic in eligendo Abbate Lezatensi locum olim habebant* Nobiles terræ viri, *ut constat ex vetustis monumentis.*

juxta Regulam S. Benedicti,

E

50 *Quod vero Cluniacenses Abbates sibi successorem eligere principio soliti sunt, inde procul dubio usu venit, ut hoc pacto extraneis intrudendi Abbatis via præcluderetur. Electus autem Abbas, ut in superioribus observatum, ita Coadjutoris vices agebat, ut ea tantum curaret quæ sibi a superstite Abbate demandabantur. Ita quippe sanxerat Concilium Cabilonense, sub annum* DCL *in Cap.* 12. Ut duo Abbates in uno monasterio esse non debeant, ne sub obtentu potestatis simultas inter Monachos et scandala generentur. Verumtamen, si quilibet Abbas sibi elegerit successorem, ipse qui eligitur de facultatibus ipsius monasterii disponendi nullatenus habeat potestatem. *Ita persæpe accidit, ut Acta publica nomine prioris Abbatis conderentur; aliquando tamen posterioris.*

et Canones Concilii Cabilonensis,

51 *Quo tempore Odilonis electio celebrata sit, non exprimit superius instrumentum; sed ex Chartis ejus nomine inscriptis, eam anno* DCCCCXCI, *contigisse, intelligimus. Itaque ante eum annum ad conversionem venit, tametsi ipso anno eam ponat Hugo Flaviniacensis in Chronico, qui ejus Ordinationem remittit in annum* DCCCCXCIV, *uti et Chronicon Cluniacense, nempe post obitum* Majoli. *Imprimis censenda est Charta Humberti Episcopi Gratianopolitani, qui Cluniacensi cœnobio* (ubi, *inquit,* Domnus Odilo Abbas præest) *medietatem castri de Ursilia, cum toto Burgo atque ecclesia S. Mariæ aliaque largitur,* anno Incarnationis DCCCCXCI, tertio Rodulfi Regis. *Aliunde anno* VI Hugonis Regis, *id est Christi* DCCCCXCII *vel sequenti,* Majolus Abbas, *acquirit per commutationem quasdam ecclesias in Comitatu Augustodunensi* — .... *Anno* VII Hugonis Regis, *invenitur charta, in qua Bernardus vir nobilis servos aliquot manu-mittit,* ad preces Viviani Præpositi cœnobii Cluniacensis et Monachorum : *et dicitur* Werpivisse querelam illam adversus dictum *Cluniaci* locum, cui Domnus ac reverentissimus Pater Odilo præest, jussione sanctissimi Patris Majoli. *Item* anno VIII Hugonis Regis, *Abbati* Majolo *conceditur ecclesia S. Desiderii : eodemque anno quidam Beraldus Clericus, Cluniacensi loco,* ubi Majolus est Abbas, *dat medietatem silvæ Adroli. Hæc postrema sunt Acta,* Majoli *nomine insignita, anno Hugonis Regis septimo, desinente in annum Christi* DCCCCXCIV, *qui Sancto vitæ supremus fuit.*

anno 991,

F

supervivit autem usque ad an. 994.

52 *Prius autem quam* Majolus, *e vita excederet, Tulli obiit amicus ejus S. Gerardus Episcopus, de quo supra : in cujus Vita, per Widricum Abbatem scripta, hæc*

23 Aprilis cognoscit obitum S. Gerardi

A *hæc leguntur :* Eadem quoque tempestate B. Majolus, plurimorum Christi servorum Pater eximius, Cluniaco aderat; et in hora qua noster venerandus Pastor Tullensis seculo eximebatur, a Fratribus divino impleto Officio, tempus refectionis advenerat : ipseque Majolus præfatus Pater, ad esum convocando Fratres, monastico more cymbalum insonabat. Tunc itaque (sicut erat continuus usus, etiam in agendo aliquo terreno opere, supernæ contemplationi intendere, et interioribus mentis oculis Christum orando in sede majestatis conspicere) repente in claram lætitiam ejus mutatur facies, et præ abundanti gaudio lacrymis distillat affluenter, ac Fratribus convocatis talia profert : Frater noster Domnus Gerardus, Leuchorum Episcopus, seculi hujus angoribus abstractus, divino præsentatur judicio, et idcirco curemus illi impendere solatium animo caritativo : nobis enim erat junctus familiaritatis societate, atque notus omni bonorum morum qualitate.

53 *Hactenus seculi accuratissimi Mabilionis diligentiam, ad hunc ultimum locum adnotamus, quod si* Cluniaci *erat* Majolus, *quando* XXIII *Aprilis obiit* S. Gerardus, *octodecim solum diebus ante* Majolum,
B *oportuerit hujus morbum Silviniaci admodum brevem fuisse : siquidem prædictus Prioratus, inter Molinos et Borbonem-Archembaldi situs, abest omnino* 14 *leucis horariis Cluniaco; ut necesse fuerit, biduum saltem, itineri Parisios versus ingrediendo, insumptum fuisse. Quomodo autem locus iste insignis, vulgo* Souvigny *dictus, accesserit Cluniacensibus, explicat Aymardi fundatoris seu donatoris Charta, in Commentario de S. Bernone, primo Cluniacensi Abbate, apud prælaudatum Mabilionem Cap.* 6, *quam Chartam* Unald jusso Aimard scripsit, *et conclusit hac formula,* Datavi in die Lunis, in mense Martio anno XXIV, regnante Karolo Rege : *qui fuit annus Christi* DCCCLXIV.

et ipse 18 post die moritur Silviniaci.

NOT. 113* *Pag.* 693 *Annot.* a adde — *seu potius alius paulo longius ac Septemtrionem procurrens, inter Menat et Escreville oppida, in eademque tabula scriptus* Chauvigny, *cum genuina scriptura vulgaris nominis sit* Souvigny. *Est autem hujus nominis Abbatia, una ex quinque primis filiabus (ut vocant) Archimonasterii Cluniacensis ; quatuor aliæ sunt, Monasterium* Charitatis, *ad Ligerim :* S. Pancratii, *in Angliæ*, S. Martini de Campis, *Parisiis, et* Celsinianæ, *vulgo* Soucilanges, *uti Claudius Castellanus adnotavit.*

C NOT. 114* *Pag.* 693 *Annot.* d — Mausiacum, *vulgo* Mozac, *Hildeberto Cenomanensi* Maudiacum : *a quo distinguendum* Muscincum, *posterius* Moysiacum, *dictum vulgo* Moissac. *Ita Claudius Castellanus, situm in tabula requirendum dimittens.*

NOT. 115* *Annot.* i adde — *Veteres* Catusiacum, *Flodoardus* Codiciacum, *nominarunt, vulgariter rectius* Coucy *scriptum*

NOT. 116* *Pag.* 698 *addatur hæc*

ADDITIUNCULA

De Ecclesia S. Majoli Papiæ, ad Somaschos translata: ejus ibi pallio ac Miraculis.

ex Jo. Bapt. Alberti de Vita ejus lib. 3.

Quia, quæ Papiæ est, B. Majolo nuncupata ecclesia, cum adjacente monasterio, nobilissimus locus a Chronico Cluniacensi sæpius appellatur ; operæ esse pretium duxi, perhonorificæ hujusce nuncupationis causam inquirere, et a quonam Congregationi nostræ Somaschensi fuerit attributa, adnotare. Certum igitur est, ecclesiam hanc Beatissimæ Virgini Mariæ fuisse olim, dum adhuc in humanis B. Majolus esset, a Gaidulfo cive Papiense dicatam ; D quare et Cella seu Capella Gaidulfi dicebatur ; quinque autem a Beati Majoli morte annis, S. Odilo ejus successor, annuente Gaidulfo, ab Othone III Imperatore obtinuit, ut Cluniacensis monasterii cum omnibus suis juribus ac redditibus, S. Majoli titulo insignita, ditioni subjiceretur. Constat hoc ex diplomate amplissimo Othonis Imperatoris, Romæ dato anno DCCCCXCIX, Regni sui XV, Imperii tertio, quod in Bibliotheca Cluniacensi, pagina 409 habetur : in quo sub pœna centum librarum auri, partim Fisco partim Cluniacensi monasterio persolvendarum, prohibetur, ne quis Dux, Archiepiscopus, Episcopus Marchio, Comes, Judex, Vicecomes, aut alia quævis persona, ejus imperio subjecta, absque Abbatis Cluniacensis voluntate, de prædicta ecclesia S. Majoli ejusque juribus decernere, detrahere, aut auferre quoquomodo præsumat. Hanc ecclesiam, fuisse etiam Cellam-auream, ob aurea plurima quibus abundabat ornamenta, appellatam (ut advertit Andreas Quercetanus, in Notis ad vitam S. Majoli) ex Chronico Cluniacensi patet, ubi hæc habentur. In supradictæ etiam civitatis Papiæ loco, magno virtutum claruit B. Pater Majolus numero, quæ multiplicibus populorum referta turbis, nobilium et diversarum mercium spe- E ciebus insignis, quasi quædam Tyrus et Sidon videtur remansisse, quibus complacet ad sui mercimonii comparationem aut venditionem venire. Hæc illius B. Patris Majoli incomprehensibili numero virtutum honorata, lætatur pro illius benedictionis et visitationis frequentia, unde acquirit sibi cum maximo cantico laudationum æternalis provectionis et utilitatis commodum. Hinc namque sanctæ illius institutionis apparet magisterium, dum illud antiqui decoris et ampliatæ speciositatis monasterium, nomine Cella-aurea, ejus congaudet meliorari paternitatis gratia. Ita Chronicon Cluniacense.

Ecclesia an. 999 S. Odiloni tradita,

dicta etiam Cella-aurea

24 Evolutis autem quingentis septuaginta sex annis, ab Othonis concessione Cluniacensibus facta, Gregorius XIII Pontifex Maximus hanc eamdem S. Majoli Papiæ ecclesiam, cum adjacenti monasterio, petente S. Carolo Borromæo, Congregationi Somaschensi perpetuo possidendam concessit; titulumque Congregationis, a sanctissimæ recordationis Pio Quinto in numerum reliquarum Religionum, cum facultate emittendi tria vota essentialia jam tum cooptatæ, F honorificum esse voluit, Pontificatus sui anno tertio, salutis vero humanæ MDLXXV ; cum adhuc unus tantum e tredecim Monachis Cluniacensibus, qui illic degere consueverant, Joannes nomine, superesset : cui alimenta suppeditanda, dum ei vita suppeteret, a Congregatione nostra Pontifex jussit. Pro nostrorum vero sustentatione, qui quatuor ad minus Sacerdotes cum duobus Clericis esse debebant, trecentum tantum libras Imperiales, ex tot redditibus Cluniacensium (qui fundando Collegio Borromæo attributi fuerant) ab ipso S. Carolo, et post ejus mortem a Gubernatoribus Collegii Borromæi, quotannis erogandas præcepit : indicta tamen excommunicationis latæ sententiæ pœna, nisi intra præscriptum ab ipso terminum, exiguam illam summam Patribus in S. Majoli Collegio degentibus Gubernatores ipsi persolverint; ut patet ex Bulla ejusdem Summi Pontificis in archivio nostro asservata, cujus exemplar ad me huc Genuam a Patre Don Jacobo Antonio Valtorta, S. Majoli Papiæ Præposito, fuit transmissum. Ecclesiam hanc, vetere a Patribus Congregationis propter nimiam vetustatem diruta ac solo æquata, multa quidem illustrant ac decorant auri argentique ornamenta; multa item altarium sacerdotaliumque indumentorum preciosa supellex : at nihil pretiosius, nihil pulchrius, aut admirabilius

Somaschis conceditur an. 1575,

et ornatur corpore S. Afræ,

A admirabilius oculis spectandum objicitur, quam sacrum Beatæ Martyris Afræ corpus: cui, ut Surius tomo sexto, Ado Viennensis, atque Usuardus referunt, Augustæ Vindelicorum cum matre Hilaria, ac tribus pedissequis Digna, Eunomia, atque Eutropia martyrium passæ, S. Uldericus Augustæ Episcopus Ecclesiam cum monasterio dicarat, in qua et ejus sacras Reliquias condidit, et Cluniacensi Congregationi, cujus habitum et ipse assumpserat, ut Trithemius in Chronico monasterii Hyrsaugiensis docet, attribuit. Eo autem, anno octuagesimo tertio ætatis suæ, Episcopatus quinquagesimo, vita functo, Cluniacenses Monachi, Sanctæ Afræ corpus Papiam deportandum, atque in Ecclesia S. Majoli honorifice reponendum curarunt. Extat Altare cum Icone, martyrium ejus, flammarum incendio consummatum, referente, sub qua in apto decentique loculo sacra illius Martyris pignora asservantur....

ac pallio S. Majoli,

25 In eadem ecclesia per laneum pallium, quo vivens Majolus dum iter faceret amiciebatur, admiranda indies naturæque vim excedentia, ad omnium pie accedentium utilitatem, assidue præstantur. Blaterent licet subsannentque Catholicorum pietatem ac fidem tenebriones hæretici, nullum est in B tota Ticinensi Urbe reliquiarum aut sanctarum exuviarum genus, quod, tamquam votorum suorum scopum optatæque sanitatis complementum, adhibeant frequentius cives illi, tum ad sedandos corporum dolores, tum ad fugandos quoscumque morbos, tum ad expellendos malignos spiritus, quam hoc ipsum laneum B. Majoli pallium: quod quotannis publice solenni festo die, eidem Sancto Abbati dicato, exosculandum venerandumque proponitur, fidesque est, toto insequenti anno nulli esse obnoxium morbo, qui sacrum illum amictum pie ac religiose fuerit veneratus. Neque admiratione caret, quod septingenti prope quamvis effluxerint anni, ex quo desiit eo uti Majolus, ita tamen nulla ex parte vitiatum atque a tinearum morsibus intactum visitur, ac si nuperrimum esset opus textrinæ...... Atque hic enodanda mihi est, quæ multis irrepsit, dubitatio; cur, cum omnes, qui ex præscripto regulæ a S. P. Benedicto traditæ vivunt, nigri coloris habitum gerere jubeantur, Majoli pallium subfulvi potius, quam nigri coloris sit: ex quo fatendum videtur, pallium illud, aut Majoli non fuisse, aut Cluniacensis Congregationis Monachos alium a nigro habitum gestasse. Scrupulum hunc omnino mihi S. Petrus Venerabilis C Abbas Cluniacensis ademit, qui in Constitutione aperte fatetur, morem hunc in Cluniacensi monasterio paulatim irrepsisse, ut eo coloris habitu quisque uteretur, quem vellet. Ex humilitate aut ex necessitate id primo sit factum, nec ne, incertum est; illud certissimum (uti sunt ad malum potius quam ad bonum amplectendum prona humanorum ingenia) tot inde enata scandala, ut ad ea tollenda extirpandaque peculiari opus fuerit Constitutione, ne quisquam, nisi nigri coloris vestibus indutus, incederet.

quod est fulvi coloris.

Monachus in S. Majolum blasphemus,

26 Valde a superioribus dispar est quod mox subnectam exemplum: quo divina interdum non lento gradu procedens vindicta, injurias ac blasphemias in Sanctos intortas, etiam in hac vita, non usitatis suppliciis aut consueto mortis genere, mulctare consuevit. Quinimo illud maxime mirandum est, acrius Sanctorum, quam proprias ulcisci injurias, Deum consuevisse. Nec vana a me dici, blasphemi atque irrisoris nominis B. Patris Majoli exemplum, si quando alias, aperte declarabit. Rei ego seriem, ut evenit, iisdem plane verbis, Latine tamen redditis, quibus ad Collegium nostrum S. Majoli Papiæ, ab iis qui interfuerunt publicisque tabulis consignarunt, transmissa est, hic notabo. Est in Vicentino agro Venetæ Reipub. ditionis vicus D non ignobilis (Luminianum dicunt) ubi Ecclesiam B. Majolo nuncupatam cum parœciæ titulo regebat Sacerdos quidam bonæ famæ, cui nomen Octavianus Cornacchia. Anno igitur seculari MDC, sexto Idus Maji, feria quarta, in quam incidit pervigilium festi S. Majoli Abbatis Cluniacensis, Frater Joannes quidam a Marostica, qui familiæ in monasterio S. Pancratii, non longe a Luminiano posito, erat adscriptus, Octavianum Rectorem prædictum adiens, sic est allocutus. Crastinus erit hujus tuæ ecclesiæ, S. Majolo dicatæ, dies festus: volo tuus esse commensalis ac festi cultor. Ceterum, dic amabo, Quinam fuit, bone Deus, hic S. Majolus? Quis illum Beatum, quis Sanctum efficit? Peream, si gesta illius aut vitam apud aliquem descriptam auctorem deprehendi. Vis dicam? Puto illum cerdonis aut cæmentarii alicujus, ne pejus dicam, fuisse filium. His auditis bonus ille Sacerdos; Male (inquit) de Sanctissimo Abbate, maximique apud Deum meriti, o Pater, loqueris; lege, si lubet, Romanum Martyrologium, scrutare antiquos scriptores, cognosces profecto, quam longe a veritate abeas, quemque temere ac perperam de sanctis viris judices. His non sine quadam animi commotione atque ira E prolatis, discessit. Postera die, Ascensioni Domini Sanctoque Majolo dicata, Luminianum adiit Fr. Joannes; qui statimatque Rectorem Ecclesiæ Octavianum conspexit: Nonne, exclamat, hesterna die bene ego dixeram, Sanctum hunc tuum Majolum, quem tu tantopere commendas ac prædicas, cerdonem aut viliorem aliquem opificem fuisse? Evolvi libros, ut monueras, legi Martyrologium; et nusquam de Majolo mentio, nusquam Majoli nomen mihi fuit obvium. Ecce tibi Martyrologium. Quod illico extractum e sinu, Sacerdoti porrexit. Exarsit animo, ac supra quam credi possit indignatione Sacerdos Octavianus; vixque moderari sibi potuit, quin illum pseudo-Monachum liberaliter maledictis exciperet. Martyrologium itaque capiens, statimque aperiens, ad prioris sese exhibentis paginæ conspectum (mirum dictu) in S. Majoli nomen incidit; quo male illi feriato Fratri commonstrato, En ait, quod tu tantopere spernis ac vituperas, venerandum Majoli nomen. Horruit ad ejus aspectum miser ille, veritatemque fateri coactus, ut sibi ignosceret rubore suffusus Sacerdotem rogavit.

et nihilominus in ejus ecclesia Luminiani,

Sacrum solenne festo ejus cantare,

27 Celebrabantur eo tempore in ecclesia Missæ, quæ decem aut duodecim numero esse debebant; F quare D. Octavianus Monachum admonuit, ut si Sacrum peragere vellet, nullam interponeret moram; expeditum enim esse debere reliquum temporis, ut a Rev. Presbytero Joanne Antonio Luchino, Missani Rectore circumadjacentiumque pagorum Vicario foraneo, qui dignitate ceteros antecellebat, Missa cantetur, ac de more ad populum in laudem S. Majoli habeatur concio. At Monachus, incredibili æstuans desiderio ad invitos etiam verba faciendi, nullum non movit lapidem, ut sibi illud concionandi munus demandaretur. Vicarium itaque foraneum, inscio tamen D. Octaviano, adiens, impetravit ab eo, ut privatim rem sacram faceret (quod, et cum aliis omnibus Sacerdotibus, qui ad diem illum festum celebrandum advenerant, præstitit) adeo ut ipse solus fere remaneret, qui vel renuente D. Octaviano munus illud obiret. Supervenit interea D. Octavianus, qui quæ acta erant edoctus, torvis Monachum contuitus oculis: Mene (inquit) reluctante ac prorsus nolente, et Missam cantare et concionari in ecclesia mea audebis? absit ut hoc feram. Quod cum minitabundus sonora voce elatoque corporis gestu pronuntiaret, omnes qui tunc in sacrario aderant Sacerdotes rogare eum cœperunt, cohiberet se;

ac,

ac, ne scandalum aliquod oriretur, nonnihil de suo jure remitteret, locumque iræ daret. Hac igitur conditione res est composita, ab habenda concione Monachus abstineat, Missam cantet. Sed o quam ab humanis longe absunt divina consilia! Cantare et concionari malo suo voluit infelix ille. Intra enim Missarum solennia conversus ad Populum, de Fide, Spe, et Charitate verba se facturum proposuit. Cumque multa de Fide etiam ad stomachum dixisset, de Spe multo plura dicturus, in hæc ipsa verba prorupit: Vos (inquit) o miseri, voluptatibus deditī, curisque secularibus implicati, neque Deum neque Sanctos reveremini; tempus inaniter consumitis, ac peccatorum mole obruti otio vacatis, ludis atque scurrilitatibus incumbitis, nimium de Dei misericordia præsumentes. An vos latet, omnibus boni latronis gratiam non concedi? An nescitis plerumque accidere, quod numquam obventurum credebatur? Nonne videtis morbis adeo gravibus mortalium corpora ex insperato affici ac divexari, ut vocem plerumque auferant, sensus opprimant, ac morte inopinata afficiant? Quid grassatorum insidias, inimicorum proditiones, hostiles aggressiones, atque impetus commemorem? Quid? quod et e cœlo fulmina, aut quid simile, ita repente ac subito plerumque in collum alicujus proruit, ut miser maneat.

atque concionari præsumens,

28 Hæc novissima verba vix expresserat, cum ecce occulta Numinis vi, contignatio illa, quæ trabalibus infixa clavis inter utrumque parietem super altare eminebat, tanto fragore ac strepitu divellitur, ut laxatæ rotæ majoris tormenti manuarii bombum referret, quæ super collum miseri Concionatoris prolapsa, illum et ad terram dejecit, et vocem eripuit, sensibusque destitutum diu humi prostratum detinuit. Hoc audito strepitu, omnes quotquot erant in ecclesia, partim arma arripere, partim fuga salutem quærere, partim quid strepitus ille portenderet soliciti inquirere. At vero qui prope altare concioni intenti astabant, rei novitatem admirati, pessima sibi in concione ominatum Concionatorem aiebant; et circumstantes, an vita, an spiritus, an halitus in eo superesset curiosius rimabantur. Illud autem mirabilius, quod contignatio illa, quæ tanti ponderis ac gravitatis erat, ut eam duo vix possent homines toto corporis conatu humo tollere, etiam caput D. Vicarii Foranei ac Rectoris Ecclesiæ Villæ-Garcellensis humerum percussit, multorumque aut brachia aut pectus aut crura tetigit, neminique damnum aut vulnus intulit; uni tantum pileo, quo erat capite tectus, ad terram dejecto, hominem nil læsit. At post semihoræ circiter spatium infelix Concionator, recuperatis utcumque sensibus, ubi primum loqui potuit: Filii, inquit, S. Majolus vere est Sanctus; S. Majolus vere est Sanctus. Hæc cum identidem repetiisset ac sæpius iterasset, veniam de blasphemia in sanctum Dei Confessorem et Abbatem Majolum publice poposcit. Hac peracta Confessione, cuidam impositus tabulæ, ad viciniorem domum deportatus, totis viribus corporis destitutus, nihilque, præter linguam, qua uteretur liberum habens, post quindecim dierum incredibiles toleratos dolores, præmissa longiori exomologesi, excessit e vivis. Atque ego Presbyter Rodomontius Serminatus Vicentinus, omnibus quæ superius enarrata sunt præsens interfui, oculisque perspexi, quoniam per id tempus Rev. D. Octaviani Cornacchiæ Luminiani Rectoris hospitio utebar, invitatus ab eo perhumaniter, ut solennitatem illam S. Majoli cum homine amicissimo celebrarem, perque dies aliquot secum familiariter commorarer. Quoniam vero sæpius apud plurimos casum hunc, qui miraculi instar apud me est, recensui; rogatus a multis, ut illum, uti se habuit, ordine exponerem, scriptisque consignarem; libens feci, nulla fraudis aut mendacii suspicione; cum multi adhuc superstites sint, qui optime illum recolere, memoriaque tenere possunt, uti sunt Joannes Andreas Cavatiola Barbarensis, Joannes Dominicus Munarius de Ponte-Nansi, Hercules Baldinatius Luminiacensis, multique alii, quos ne longior sim, omitto. Ex Vico Barbarani. Anno Domini MDCX.

umbella altaris labente obruitur,

ac pœnitens moritur.

DE S. ILLUMINATO.

Pag. 704 adde — 3 *Idem nisi fallor, aut certe alius Sanseverinas, patriæ suæ historiam, pleno opere describens Italica lingua, eam Collegio nostro Romano ineditam reliquit, in qua hujus Sancti vita uberius continetur: quam tamen intelligo nihil certi habere, præter jam dicta, quod inde transcribi, et huic Supplemento inseri mereatur: quare ea non expectata, solum suggero ex Luca Castellino in tractatu de certitudine gloriæ Sanctorum Canonizatorum cap. 2, puncto 58, probari eorum consuetudinem, qui etiam pro festis Beatificatorum dumtaxat plenarias Indulgentias aut alia similia petunt; eoque tum alia plura exempla adduci, tum etiam, quod* Innocentius VIII, concessit Indulgentiam pro die festivitatis B. Illuminatæ (*voluit, aut certe debuit,* Illuminati, *scribere*) Ecclesiæ Abbatiali Ordinis Benedictinorum S. Severini in Piceno Camerinensis diœcesis, et hoc anno II Pontificatus ejusdem, MCCCCLXXXV.

NOT 117

APPENDIX

AD TOMUM TERTIUM MAJI.

Ac primo ad Tractatum Præliminarem

DE EPISCOPIS ET PATRIARCHIS HIEROSOLYMITANIS.

Quamquam toto hoc opere sic procedant Commentarii nostri, ut aliorum Scriptorum contextus ac verba, charactere rotundo, quem Romanum appellant; nostra oblongo, quem Italicum vel currentem nominant, impressa legantur: placuit tamen Henschenio, editionem istam regenti, in hoc meo præliminari Tractatu contrariam tenere rationem. Non est mihi nunc facile, causam cur id tunc maluerit, sic explicare, ut probetur omnibus; causa autem qualicumque posthac cessante, nihil oberit quo minus in altera, si quando fiat, editione, consueta B ***distinguendi characteris forma resumatur. Interim Appendicem hanc, ne sit a cor-*** E ***pore jam impresso deformis, jubeo eadem qua illud norma rursum procedere. Cum autem Tractatio eadem, non solum eo a me suscepta fuerit, ut Episcoporum ac Patriarcharum Hierosolymitanorum historia haberetur, Chronologice explicata; sed etiam; ut per interjecta Parerga res Orientales spectantia, partim confirmarem alibi a me constituta, et a multis frustra impugnata, partim satis facerem nonnullis ad ista factis objectionibus; poterat hæc Appendix augeri in duplum, per Additiones ad prædicta Parerga compositas: quas tamen aut omnes aut plerasque placuit supprimere, easque differre in tempus Supplementi Generalis, ob causam indicandam ad nomen S. Simeonis Stok, in Appendice ad diem*** XVI ***Maji.***

I JACOBUS FRATER DOMINI.

Ecclesiæ *Hierosolymis constitutæ Episcopus*, inquit Eusebius in Chronico *Jacobus ὁ Ἀδελφόθεος ordinatus est.* Ordinationem autem illam Ecclesia recolit *die* XXVII *Decembris;* factam utique eodem anno, quo Christus crucifixus fuerat, resurrexerat, et in cœlos ascenderat. Eum fuisse *Duobus Geminis Consulibus* notatum, demonstratum se dedisse putavit Henschenius noster; id ipsum ex Hieronymo confirmans, C qui in libro de Scriptoribus ecclesiasticis *Jacobi* elogium concludit his verbis; *Triginta annis Hierosolymis rexit Ecclesiam, usque ad* VII *Neronis annum*, qui utique est annus vulgaris æræ sexagesimus primus, ab anno *Duobus Geminis* signato, trigesimus primus. Nihilominus eruditorum Francorum argumentis, in Apparatu ad Chronologiam strictim propositis, persuadeor, ut verosimilius esse credam, Christum passum esse anno vulgaris æræ trigesimo tertio, quo eodem ordinatus *Jacobus*, et VII anno Neronis XXV Martii mortuus, solum sedisset XXVII annis, mensibus III. Annus porro XXXIII, id majoris congruentiæ ostentat præ altero XXIX, quod procedens sub littera Dominicali D, faciat diem XXVII Decembris in Dominicam cadere, cujus observantiam credibile est ex Christi præcepto, ante Ascensionem dato, susceptam ab Apostolis ad conventus Ecclesiæ celebrandos, post Sabbatum ex Legis præscripto cum Judæis ceteris actum, et quam ex eorumdem Apostolorum traditione fuisse Episcopis ordinandis veluti lege quadam assumptam, alibi exemplis auctoritatibusque probavimus; adeo ut, ad Epochas Episcopales veras a falsis discernendas, eam observationem esse pro regula tenendam, stabiliverimus. Diem mortis, quem diximus, notat Hieronymianum Martyrologium, qui cum habeatur Dominicæ Incarnationis festo impeditus, Latini quidem 1 die Maji una cum S. Philippo recolendum sibi ejus festum instituerunt, Græci in die Ordinationis suæ. 27 Decembris

2 Ad eamdem *Jacobi* Ordinationem spectat, quod jam citatus Eusebius habet Hist. lib. 7 cap. 19, *Jacobi illius Cathedram, qui primus Hierosolymorum Episcopus ab ipso Servatore et ab Apostolis est constitutus, et quem Fratrem Domini fuisse cognominatum divina testantur volumina; ad* ipsius Eusebii *usque tempora*, id est usque ad seculum IV *conservatam*, *Fratres illius Ecclesiæ, jam inde a majoribus, magna prosequuntur reverentia.* Ubi enim dicitur *ab ipso Servatore atque ab Apostolis Episcopus constitutus Jacobus*, mihi videtur indicari specialis Christi apparitio, post ejus gloriosam Ascensionem ac Missionem Spiritus sancti. Eb enim Apparitiones, a Paulo 1 ad Cor. 15 enumeratæ ita mihi videntur distingui debere, ut quod dicatur visus Cephæ, et post hoc undecim; Ascensionem præcesserit, quando cum suis illis versatus est convescens *et loquens de regno Dei per dies* XL: ceteræ eamdem sint secutæ; eæ scilicet, quibus *visus est plus quam quingentis fratribus simul, deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus; novissime autem omnium, tamquam abortivo* inquit Paulus, *visus est et mihi.*

3 Quod enim Apparitio, facta *quingentis simul*, adeoque et illa quæ *Jacobo* facta dicitur, ac porro ceteræ secutæ sunt, non præcesserint Ascensionem, suadet mihi ille tantus numerus, quantum alias unquam vel usquam convenisse ante Ascensionem non legimus. Matthæus siquidem cap. ult. de iis agens, qui in montem Galilææ ex Domini resuscitati præcepto

A cepto convenerunt, solum meminit *undecim*. Lucas vero in Actis de Ascensione loquens, licet non excludat aliquammultos alios, puta LXXII discipulos cum Deipara et mulieribus; non potuit tamen intellexisse tam multos, quandoquidem iidem omnes ac paulo etiam plures, collecti mox ad subrogandum in Judæ locum Apostolum unum, solum fuerunt *turba hominum quasi centum viginti*. Igitur isti Quingenti, completi fuerint ex eorum numero, qui post acceptum Spiritum sanctum ad Apostolorum prædicationem conversi et baptizati, primum tria, deinde quinque millia, ac postmodum alii, in unam forte synaxim unumque in locum privatum convenerant, quos apparens Christus præmunierit ad imminentem ipso adhuc anno persecutionem, qua mox sublatus Stephanus fuit. Hanc Apparitionem subsecuta sit alia facta soli *Jacobo*, qua ipsum vocaverit ad Apostolatum, pari jure tenendum cum prioribus duodecim, uti postea *Paulus Apostolus* factus est quemadmodum ipse ad Galatas ait *non ab hominibus neque per hominem, sed per Jesum Christum*. Tum apparens Christus *Apostolis omnibus*, eodem forsitan aut sequenti die, providerit mox di-
B spergendæ Hierosolymitanæ Ecclesiæ, jubens ei ordinari *Jacobum* Episcopum: *novissime autem omnium*, secundo post id mense, apparuerit eunti in Damascum Saulo, et ex persecutore fecerit *Paulum Apostolum*.

et hanc secuta alia, qua Jacobus vocatus Apostolus.

II. SYMEON qui et SIMON.

NOT. 2**

Martyr factus an. 107,

C*æsario et Petronio Coss.* id est anno nostro LXI SYMEON, *filius Cleophæ Thronum Hierosolymorum excepit*, inquit Eusebius in Chronico: qui deinde ad nostrum CVII, *Sosio et Sura Coss.* Martyrium ejus notat; in Historia autem Ecclesiastica multa ex Hegesippo, de ejusdem electione et passione, nec non consanguinitate cum Christo tractat, quæ vide in nostro Februario ad diem XVIII. Hic si erat CXX annorum, cum crucifigeretur, ut passim omnes scribunt, fuerit Christo, atque adeo etiam *Jacobo Adelphotheo*, fratre suo annis saltem XIII senior; communem quidem cum eo sortitus patrem Cleopham, fratrem Josephi Germanum, Joachimi vero solum carnalem ex patre Heli, sed matrem aliam; quemadmodum plenius explicatum lector inveniet, in Apparatu ad Chronologiam Pontificiam, proposito Schemate Genealogico, ubi Jacobus ostenditur, utroque ex capite Christum contigisse: quod autem ad jus successionis Regiæ atti-
C net ex parte Jacobi Abiuditarum ultimi, cujus legales filii fuerant, Josephus Mariæ Sponsus, et ipse Cleophas; apparet quod, si Christus non resurrexit a mortuis, regnaturus in æternum, eo in jure potior futurus fuisset *Symeon*, utpote prior genitus, et hoc deficiente filii fratris sui *Judæ*, vel *Cleophæ* junioris, si vere Christi hospes in Emaus, senioris Cleophæ filius fuit.

et Jacobo ex eodem Cleopha nato senior,

NOT. 3**

Parergon 3, *Pag.* IX, *col.* 2, *lin.* 3 *a fine*, quando neque in particulari de Mendicantium privilegiis opere, neque in suis Annalibus ausus est illud referre etc. *lege* quando in peculiari de Mendicantium Privilegiis opere non est ausus illud referre, *et dele reliqua istius numeri*. Error hic profluxit ex alio in Aprili, ubi mihi, nescio quo modo, obrepsit, ut tom. I pag. 40* lin. 18 agens de Annalibus, ad annum 847, mentionem Sixtinæ cujusdam Bullæ facientibus, adderem; *in tomo autem quarto ad Sixti Pontificatum, ubi proprius locus erat agendi de Sixtina prædicta, rursum de ea altum silet, et solum de prima nobisque etiam indubitata loquitur*. Pro quibus lineis substitui velim hæc pauca verba, *et rursus tomo quarto ad annum* 1477. Exemplum do, quod sequantur illi quibus suspecta est sinceritas mea, nihil de sua vi- D
cissim probanda solicitis.

NOT. 4**

Pag. XXII, *num.* 10, *lin.* 29 *post.* — *Callistus lib.* 15 *cap.* 9 — *adde*. S. Joannes Damascenus, Serm. 2 in Assumptionem Deiparæ, allegat nescio quam *Euthymianam* seu *Euthymiacam historiam*, cujus *libro* 3, *cap.* 40, *sic ad unguem scriptum* reperiatur. *Dicitur, quemadmodum beata Pulcheria, multa Christo templa excitaverit, ex hisque unum in vico Blachernarum, anno tertio Imperii Marciani, beatæ Dei Genitrici dicaverit; dumque illius beatissimum exquireret corpus, ut eo transferret; Juvenalium Episcopum Hierosolymitanum, simulque multos cum eo ex Palæstina Episcopos, qui tunc forte ob celebratum Chalcedonense Concilium peregrinantes Constantinopoli aderant, accersiverunt Imperatores, atque hunc in modum allocuti sunt; Audivimus, Hierosolymis templum esse in Ĺreri loco, Gethsemane appellato, ubi beatissimæ Virginis corpus in tumulo collocatum fuisse creditur: hoc itaque, ad hujus imperialis urbis perpetuum decus atque honorem, transferri volumus. Quibus respondit Juvenalius: E sacrorum voluminum auctoritate nihil scriptum de iis, quæ ad exitum beatæ Virginis pertinent, habemus; tantum ex antiqua accepimus traditio-* E
ne, quod tempore gloriosæ dormitionis etc. quæ Romani Breviarii reformatores hinc porro transcripserunt, juxta editionem Basileensem anno 1575, aut Parisiensem anno 1577 (nam in altera Parisiensi anno 1603, mutatus est stylus) supponendo in eorum locum, quæ antea legebantur die 4 infra Octavam Noct. 2, sumpta ex pseudo-epistola ad Paulam et Eustochium, quæ sub nomine quidem Hieronymi vel Sophronii habetur, a multis tamen creditur longe recentioris esse auctoris. Epistola hæc de assumptione virginei corporis loquitur, ut de re pie potius opinanda, quam firmiter asserenda; cavetque *ne forte, dubia pro certis recipiantur, si in manus venerit apocryphum illud de transitu ejusdem Virginis, quod multi Latinorum pietatis amore et studio legendi carius amplectuntur*. Nolim equidem improbare reformationem istam, Pii V auctoritate factam; quin potius velim dicere posse, quæ sit illa *Euthymiaca historia*, ita absolute affirmans, quæ prædictæ Epistolæ, utcumque supposititiæ Auctor, Damasceno tamen facile antiquior, Apocryphiæ nota sugillat. *Euthymium* scriptorem nullum uspiam reperio, nedum *Juvenali* antiquiorem. *S. Euthymii* monasterium tempore *Juvenalis* fuisse conditum, jam insinuavi, ubi dedicatæ ab eo ecclesiæ memini. In hoc monasterio potuit aliquis condidisse *Historiam*, quam a loco *Euthymiacam* dixerit; sed ætate inter F
Juvenalem et Damascenum media, puta seculo VI aut VII Christianæ Æræ. Ibi, si recte introducitur ex sola traditione loquens *Juvenalis*, profecto necdum notum erat *illud* ibidem dictum *Apocryphum*, adeoque nec Hieronymi nec coævi Sophronii Epistola est, quæ ejus ut jam extantis meminit; atque ita facile ipsum sit illud, quod sub *Euthymiacæ historiæ* nomine Damascenus allegat; quodque tanto potest censeri vicinius seculo octavo, quam quinto, quanto eidem vicinior fuit Auctor, a quo habemus Orationem de Depositione Sacræ vestis in Blachernis, apud Surium extantem ad XV Augusti, utpote de ea re, paulo post obitum *Juvenalis* gesta, velut satis antiqua loquens, et similiter ut Euthymiacæ Auctor, *Juvenalium* allegans, *qui ab antiqua et vera traditione narrationem* dixerit *ad se fuisse deductam*. Solum itaque videndum superest, utrum credibile sit, revera *Juvenalem* id esse testatum; de quo dubitari non posset, si testem haberet certiorem et seculo V viciniorum, quam esse jam sæpe dictæ Euthymiacæ Auctorem videmur demonstrasse. Ut ut est, *Juvenale* extra suam Sedem errante, invasori *Theodosio*

A *dosio* restitit generose S. Euthymius præfatus.

NOT. 5** De Amos, *Pag.* XXIX *num.* 129 *lin.* 16.—Epistolam aliquam ad S. Gregorium etc. — 1. — Epistolam a S. Gregorio Papa accepit, quæ est in Registro ejus libr. 7 ep. 7 data *mense Novembri Indictione* I, id est anno DXCVII, de Petro, Acolytho fugitivo, sistendo et Romam mittendo, atque interim pro excommunicato habendo. Ipso autem, quo *Amos* Patriarchatum iniit anno Christi DXCI, Guntramni Regis Francorum XXX, scribit Fredegarius, *inventam esse Tunicam etc. Lin.* 40 — *Gregorius Antiochenus* — *adde parenthesim* — (tunc in suo Patriarchatu annum agens XXI, secundum Theophanem).

Ad quem Epistola S. Gregorii:

Lin. 42. — *Joannes Constantinopolitanus* — *adde similiter* (scilicet *Jejunator*, annum tunc X sedens secundum eumdem Theophanem).

Ibid. ad finem adde. — De Patriarcha autem *Amos*, in Prato Spirit. cap. 199 hæc leguntur : *Cum descendisset Abbas Amos Hierosolymam, et Patriarcha ordinatus esset, venerunt omnes monasteriorum Eremi Abbates ut eum adorarent, inter quos adfui et ego, cum Abbate meo*, inquit Joannes Moschus. *Cœpitque Patriarcha dicere Patribus : Orate pro me, Patres : magnum enim onus et intolerabile mihi injunctum est*, B *Sacerdotiique dignitas me terret immodice : Petri enim et Pauli similium est regere rationales animas : ego autem infelix peccator sum. Nam inveni scriptum, quod beatissimus et æqualis Angelis Papa Leo, qui Romanorum Ecclesiæ præfuit, per quadraginta dies perseveravit ad sepulcrum Apostoli Petri, vigiliis et orationibus insistens, petensque ab Apostolo, ut pro se apud Deum intercederet, ut dimitterentur sibi peccata sua : impletisque diebus quadraginta, apparuit ei Apostolus Petrus, dicens : Oravi pro te, et dimissa sunt tibi peccata tua, præterquam impositionis manuum : hoc enim solum abs te requiretur, sive bene, sive forsan etiam male egeris.* Videntur hæc indicare aliquam *S. Leonis I.* Vitam antiquam, quæ utinam adhuc uspiam inveniatur, aut saltem inveniatur Auctor, unde visio ista est accepta !

idem metuit rationem, dandam Deo pro impositione manuum.

NOT. 6** De Sophronio, *Pag.* XXXI, *num.* 140 *adde* — simili modo *Sophronius* Synodicam misit Romam *Honorio*, τῷ πάντας ἐπάρχοντι, quod festinabundus Interpres vertit *Imperatori*, cum debuisset scribere, *Pontifici*. Eam Epistolam Photius in Biblioth. Cod. 231 legisse se ait, atque in epitomen contrahit.

C 141 Neutro in scripto *Sophronius*, verbum ullum facit de *Saracenis*, quia scilicet nondum eos senserat etc.

Post. num. 142 *adde.* — Notabile omnino est, quod eo ipso tempore, quo Christiana res tantum detrimentum patiebatur in Syria, id est anno DCXXXVI ; eadem fides, quæ in vastissimum Sinarum Imperium primum invecta fuerat anno CCXXXIX, incertum unde et per quos (sicut monstravit Crux ferrea ter mille librarum, inscripta notis Sinicæ Æræ, quæ jam dictum Christi annum notabat) restituta feliciter fuit anno præmemorato, per Episcopum et Apostolicos viros, ex Syria seu Judæa missos, quemadmodum testatur præclarum illud monumentum , anno DCCLXXXII Sinicis Syriacisque litteris inscriptum, et anno MDCXXV repertum, stupente universa China atque agnoscente, *Magistros magni Occidentis (ita Patres Societatis Jesu appellant) eamdem prorsus legem apud se prædicare, quam decem retro seculis ipsorum majores, cum Imperatoribus multis, fuerant amplexati ; quamque Sinici libri, a prædictis Patribus impressi, ante lapidem repertum exhibuerunt.* Ita P. Benedictus Boym, in Epistola de ipsius Lapidis a se descripti inventione, ab Athanasio Kirchero Chinæ illustratæ inserta pag. 7, una cum inscriptionis totius forma æri incisa , ac plane

Sub hoc, anno 636 fides Christi restituitur apud Sinas;

D tali, qualem nobis ante hos paucos annos videndam exhibuit P. Philippus Couplet, e China Romam procurator veniens. Narrat eadem inscriptio, quomodo sub annum DCXCIX mota contra Christianos persecutione, quæ viginti annis duravit, iisdem decursis, restituta fuerit eadem religio ; et anno DCCXLV, alius ex Judæa Sacerdos illuc appulerit, exindeque egregiæ floruerit fides, quemadmodum adhuc florebat quando erectus est lapis, hanc suæ positionis memoriam Syriacis litteris exaratam continens, *Anno millesimo nonagesimo secundo Regni Græcorum, Isdabusaid, Sacerdos et Vicarius Episcopi Cumdam civitatis regni Orientalis, Milis Sacerdos et Balah civitatis Tuhurstan, constituit tabulam hanc, et scripta est in ea administratio Redemptoris nostri et prædicationes Patrum nostrorum apud Reges Sinarum.* Huic autem Syriacæ inscriptioni accurate respondet (sicut idem Kircherus pag. 42 docet) Sinensibus characteribus additus hujusmodi titulus : *In nostro potentatu magni Tam anno secundo hujus Kiencium* (qui erat annus Domini DCCLXXXII) *mense Autumni septima die, die Dominica exaltatus fuit hic lapis, Episcopo Nim cu Ecclesiam Sinensem administrante.* Ubi annum Domini, veluti ab interprete Lusitano ex sua calcu- E latione adjectum, secrevi a contextu reliquo, quod Kircherus non fecerat ; nixus testimonio R. P. Philippi præmemorati, quem operæ pretium putavi desuper consulere : nec enim credere poteram, Epocham annorum Christi Syro-Græcis fuisse usitatam, cum Apostolici isti viri ex Syria in Sinam venerunt ; ideoque judicabam, nihil tale characteribus Sinensibus exprimi.

(ut docet lapis anni 782)

post viccennalem persecutionem anno 745 rursus erecta,

Sicut autem primi illi, quos verosimile est Thomææ ex Meliapore vel Cranganore Ecclesiæ fuisse Presbyteros (id enim ad minimum evincunt testimonia, pro ipsiusmet S. Thomæ apud Sinas prædicatione apud Kircherum allata) Sicut, inquam, isti *Crucifixum Christum* annuntiasse probantur, ex illis quas dixi Crucibus, et qui iis adjunguntur Characteribus ; sic etiam hodie Cruces illæ, quarum alibi ectypon exhibebimus in Paralipomenis ad Pontificum Chronologiam ; quas scilicet ex argento, ære, vel ligno confectas consepeliri secum jubent conversi Societatis nostræ opera Neophyti, ad perpetuum susceptæ fidei monumentum ; præbent testimonium, et quam diu stabit mundus præbebunt prædicatæ citra ambages simulationesque Crucifi- F xionis Dominicæ ; contra quam hic in Europa aliqui voluerunt persuadere, per evidentissimam calumniam, nec nisi apud simulatos Crucis Christi cultores, similive odio præventos credibilem.

eadem quæ nunc quoque prædicatur a Patribus Soc. Jesu,

ut probant Cruces cum Neophytis solitæ sepeliri.

Parergon 8, *Pag.* XXXIII *num.* 147 *lin.* 12 *post* — *publicarentur* — *adde* — Joachimus Camerarius, vir Græcæ Latinæque linguæ scientissimus, et in omni prope disciplina pluribus editis libris versatus. qui ante sesqui seculum floruit, et S. Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani Chronologiam in lucem primus extulit, atque operosis Appendicibus supplevit ; cum narrasset quomodo Heraclius Imperator, desperans de conservandis Hierosolymis, Persarum incursione depopulatis, easdem deseruisset occupandas a Saracenis ; ita de his loquitur ; *Sed neque reliquias incolarum abduxerunt, et Sophronio Patriarchæ, successori Modesti, perficiendi opus inchoatum templi potestatem fecerunt : quam extructionem suarum etiam opum impensis, Homarus adjuvisse ; atque etiam alterum eo loco, quo Salomonæum fuisse animadverteretur, extruendum curasse, traditur.* De anno etc. NOT. 7**

De Theodoro. *Pag.* XXXVIII *col.* 2 *post* — saltem DCCXLII — *adde* — adeoque ad hujus Patriarchatus tempus pertinet alia Apostolici cujusdam viri profectio ex Judæa in Sinam, cujus meminit suprame- NOT. 8**

A moratum Sinicum monumentum, tamquam illuc appulsi anno tertio *Tien pao* : qui fuit annus Christi DCCXLVII : resque eum successum habuit, ut anno DCCLVII Imperator novo edicto in sex civitatibus fieri ecclesias jusserit, ac porro res Christiana optime processerit usque ad tempus erecti lapidis anno DCCLXXXII. Cui lapidi Syriacis litteris adscripta nomina Apostolicorum virorum circiter LXX, dicuntur etiam inveniri in historia cujusdam Arabis Mahumetici, dicti Alfarage; asserentis, eos missos in Sinam a *Patriarcha Mussul*. Sed quis hic? Hierosolymitanusne, an Antiochenus? Existimo quod potius Antiochenus; quod tamen certo probare non possumus, deficiente apud Nicephorum Patriarchali ista serie in Anastasio, qui sub Justino Juniore vivebat, seculo VI. Fuerit forsitan *Mussul* iste decessor *Patris Patrum Domini Joannis Josuæ, Catholici Patriarchæ, in* cujus *diebus* sculptum lapidem conclusio Syriaca testatur : tunc autem Hierosolymitanus Patriarcha erat Elias, licet forsitan exul, de quo mox : et Antiocheno, tamquam uni ex quatuor Patriarchis majoribus, potius competebat *Catholici*, titulus, id est, *Universalis*. Quando autem etc.

Altera et tertia Missio in Chinam;

B *Pag.* XL *post num.* 175 *adde* — Interim dubium nemini esse potest, quin Trithemius, ex mente et sententia Carmelitarum sui temporis, librum de Institutione Monachorum adscripserit confinio seculi VIII et IX : quem etiam sensum fuisse Joannis Grossi Generalis ostendi num. 89 ; adeo tunc adhuc nemini inciderat cogitatio, de eo ad confinia seculi IV ac V promovendo, uti nunc intenditur.

NOT. 9** *et huic olim adscribebatur liber de Instit. Monachorum.*

De Theodosio, *Pag.* XII *post num.* 180 *adde* — *Dicendum autem*, inquit, idem Bernardus, *quod Sabbato sancto mane Officium incipitur in ecclesia ; et post peractum Officium*, Kyrie eleison *canitur, donec veniente Angelo lumen in lampadibus accendatur, quæ pendent supra sepulcrum Domini, de quo dat Patriarcha Episcopis et reliquo populo, ut illuminet sibi in suis locis.* Vivebat adhuc *Theodosius* iste anno DCCCLXXIX ; extat siquidem ad eum Epistola Joannis Papæ VIII, post reditum a Trecensi in Gallia Concilio, anno præcedenti Septembri mense celebrato, data Romæ VI *Nonas Maji*, hoc tenore : *Notum esse volumus Sanctitati vestræ, quia præsentes Monachi vestri, Theodosius, videlicet, David, et Saba, venientes Romam ad limina sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, demorati sunt ibi ; eo quod nos, pro Ecclesiæ nostræ causis et utilitatibus Franciam perreximus. At ubi, Deo volente, reversi sumus incolumes, eis ad* C *vestram Paternitatem revertendi licentiam dedimus ; per quos nimirum, causa caritatis, aliquam, licet modicam, B. Petri Apostoli benedictionem Fraternitati vestræ mandavimus, quam petimus ut, pro Dei et ipsius Apostolorum Principis amore nostraque dilectione, benigne recipiatis : quoniam nimia Paganorum oppressione gravati, plura (ut volebamus) dirigere non potuimus. Rogamus præterea sanctam vestram in Domino Caritatem, ut in sanctis orationibus nostri semper memores existentes, pro nobis preces Jesu Christo D. N. quotidie fundere alacri animo dignemini.*

NOT. 10** *et* 879, *Joannis PP.* 8 *litteris et eleemosyna honoratus,*

Pag. XLII *lin.* 3 *a fine*, supple omissum verbum, et reliqua, sic lege — *ad hoc recipiendum pro Christi amore ministerium compulsi sunt, dum illi quietam vitam ducere, Deoque famulari remotius elegerunt ;* ad hoc scilicet ex Galliis (quod et nomina Francica indicant) in Palæstinam advecti, cum animo istic remanendi : sed *qui nihilominus, ponentes animas suas in manibus suis pro Fratribus et sancta Christi Ecclesia, nullum recusaverunt laborem.* Testatur autem, quod eis *credere* possint *quæcumque placent :* fideles enim esse, *quibus nimirum Christus etiam nec dedignatus est sua credere Sacramenta, seu sanctissima loca* : unde colligas eos, licet externos et Latinos, ad aliquod in Ecclesia Hierosolymitana officium fuisse D assumptos, in qua scilicet Monachos ministrare frequentissimum erat. *Precamur autem*, inquit concludens, *ut mercedis vestræ augmenta, dum se occasio tribuit, multiplicetis*, multiplicando eleemosynas, ab ipsis in subsidium locorum sanctorum referendas ; *et hos Fratres a vobis citius absolvatis, quoniam in arcto sitæ sunt animæ nostræ, et sola nobis spes de misericordia Domini nostri Jesu Christi remansit.*

NOT. 11*, *per legatos Monachos, vitæ eremiticæ causa ex Francia Hierosolymam transvectos,*

Ibid. ad finem adde — Porro *Elias*, de quo agimus, ille est, qui exemplo, parum in Oriente laudato, probavit quartas Leonis Imperatoris Philosophi nuptias, circa annum DCCCCI contractas, invito Nicolao Mystico Patriarcha Constantinopolitano. Cum enim is Leonem propterea arcuisset ab ingressu ecclesiæ, *Scripsit Imperator*, inquit Elmacinus lib. 2, cap. 7 *ad Patriarchas in omnibus Christianorum regnis, et rem iis significavit, ac responsum accepit ut uxorem duceret.* Potius dixisset, ut jam ductam, filioque Constantino genito matrem, Zoen scilicet, haberet ut legitime ductam. Erant autem Patriarchæ, Romanus quidem, Joannes Papa IX ; Alexandrinus vero, Michael jam ab anno circiter DCCCLXXVIII ordinatus, nam hic XXV annis sedisse E dicitur. Antiochenus quis fuerit, necdum comperi. *Plures quoque doctissimos viros ad id opem contulisse, ut Imperator legem perferret, qua viro etiam tres quatuorve uxores*, successive scilicet, *ducere liceret*, testatur Leo Grammaticus ; non ideo tamen minus *hæresim* vocat, eo quod tertium quoque matrimonium, nedum quartum, apud Græcos illicitum crederetur. Vide quæ XV Maji diximus ad Vitam ipsius Nicolai Mystici, inter Sanctos relati.

NOT. 12, *probat quartas nuptias Imperatoris an.* 901,

Quod autem *Elias* tunc adhuc superfuerit ; adeoque unus ex prædictis Patriarchis fuerit, probatur ex commendatitia epistola, qua instruxit *Malacenum, in Sede S. Basilei gentis Iberorum Episcopum*, id est Amasenum in Helenoponto, Cappadociæ parte. Hunc enim cum ejusmodi commendatitiis excepit *Benedictus Papa IV*, anno DCCCC primum creatus Romanus Pontifex ; et ad pecunias colligendas, pro redemptione suorum concaptivorum apud Turcos, commendat fidelibus etiam ipse, eo Brevi, quod ex MS. Laudunensi Mabilio recitat tom. 3 Analectorum suorum pag. 436 ; eruditeque monet, scriptorio mendo imputandum videri, quod loco *Helonopontanæ*, dicatur *Malacenus* iste, *Hierosolymitanæ Ecclesiæ Episcopus.* Præmittitur ibidem ipsiusmet *Eliæ* F epistola encyclica, sic Latine scripta :

et Malacenum Amasenæ Episcopum commendat,

Tempus adjutorii : consurgite. Tempus compassionis : non deliberetis. Inclinate ad me obsecro mentem vestram, et cum compunctione verbis meis intendite ; dicente Domino, Estote misericordes, sicut et Pater vester cœlestis misericors est. Qui propter misericordiam, ex Virgine Maria sine semine viri, incarnari pro nobis immutabiliter dignatus est : qui cum dives sit et omnipotens, permanendo quod est Deus, nostra paupertate absque peccato pauper factus est, ut nos sua ditaret bonitate : et qui ipse dives existens, pauper factus est pro nobis, ut nos divites existentes in peccatis, pauperescamus spiritu, ut simus comparticipes bonorum ejus, qui dicit, Esurivi et dedistis mihi manducare, sitivi et dedistis mihi bibere, in carcere fui et visitastis me, et maxime super præsenti negotio. Scitis enim multi, et maxime qui aliquando detenti ab impiis inimicis (barbarorum dico) scilicet eorum ab invicem tribulationem, ferri durissima onera et contritiones, famem, sitim, nuditatem, illotionem scilicet, et qui ex carne generantur vermes, et quæ ab inimicis mittebantur minas, et fremitus, et plagas, et crudelem mortem : et hæc omnia juste eveniunt pro peccatis nostris. Hi autem qui in requie et desidia vivunt, non facientes Christi mandata, hoc tradit impius ad mortem ; sicut multos invenimus bonos,

per epistolam, qua exponit fidelium apud barbaros captivorum ærumnas.

A *bonos, detentos ab impiis : verumtamen et ipsi pro peccatis nostris, ut et nostris temporibus accidit.*

Advenit autem mihi, fratres carissimi, [Malacenus Episcopus, sede S. Basilei in regione Iberorum (Ipse vero Malacenus habebat secum quinquaginta fratres Monachos) qui superveniente gente qui vocantur Turci, in Iberorum regionem, in monasterio quod detinebatur ab eodem Malaceno Episcopo, et effoderunt eum, et interempserunt de prædictis fratribus viginti, eo quod non potuerunt cogi, ut calcaretur ab illis armatura pretiosæ et vivificatricis Crucis. Ceteros autem triginta cum eodem Malaceno Episcopo deligantes, sub omni custodia ferreo vinculo deduxerunt eos in Turciam. Viri autem philochristi currentes congregaverunt Byzantios centum viginti, et eos transmiserunt ad Primatem illius spurcæ gentis, et eripuerunt Ipsum Malacenum Episcopum, et alterum cum illo, alii autem usque nunc detinentur a Turcis. Hic Malacenus Episcopus, liberatus ab illis, curam gessit de aliorum ereptione, dicens ad semetipsum ; Quia non dabo somnum oculis meis, nec palpebris meis dormitationem, donec et alios qui mecum fuerunt, Deo auxiliante liberem de tenebrosa illa gente. Ego vero peccator Helias, Hierosolymitanus Papa, hunc suscepi flentem et

et quomodo Episcopus ille, amissis 20 monachis suis pro fide cæsis,

abductus et redemptus,

B *lugentem, in his quæ ei acciderunt conluxi : et nihil quidem habens quod ei darem, dedi illi hanc consolationem scripturæ, eo quod esset tardiloquus, magis vero et alterius linguæ. Unde obsecro omnes, si et per totum estis imitatores Christi, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Hegumeni, Reges, Comites, et universus orthodoxus populus Christianus, super quos invocatur nomen Jesu Christi Domini nostri ; ut concurratis, et viscera misericordiæ super eum effundatis, et ex his quæ Dominus largitus est unusquisque singulus benigna conscientia tribuat ei, ut abiens liberet animas aliquando liberas, nunc vero detentas ab impiis inimicis. Fiet, omnimodis speramus, quæ damus illi, quoniam suscipere habemus ea in die illo, in novissima tuba, in qua omnes e pulvere in voce Archangeli suscitabit, reddens unicuique secundum opera ejus, maxime misericordes. Ipse enim Dominus dicit de his, qui cum fratribus suis in nomine ejus misericordiam faciunt, Amen, amen dico vobis, quamdiu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Sitque Dominus Deus cum omnibus vobis. Amen.*

pro aliorum 30 redemptione lytrum quærat,

Hactenus *Elias* sive per se sive per scribam suum, ut melius potuit, Latine balbutiens ; sic tamen ut istius temporis Græcismum phrasis tota sapiat : nisi C forte Græce scriptam originaliter epistolam, Malacenus curavit Latine reddendam in Cypro aut alibi, ubi plures inveniebantur negotiatores, utriusque linguæ non omnino rudes, sed nec omnino exacti ad leges Grammaticorum ; unde contigit hiare nonnumquam periodos, aut parum apte cohærere articulos.

Not. 13**

Pag. XLV *post num.* 129 *adde sequentia.*

Ad hujus *Jordani*, vel sequentis *Sophronii* tempora pertinet, quod Hierosolymitis, in favorem Patriarchæ, præstitum ab Imperatore Constantinopolitano, Constantino Monomacho, narrat Guilielmus Tyrius, lib. 9 de Bello sacro cap. 17 et 18 : regnavit enim Constantinus iste ab anno XLII usque ad LIV seculi XI, in quo versamur. Tyrii autem narratio hujusmodi est. *Certum est Hierosolymorum Patriarcham, quartam civitatis partem, tamquam propriam a multis retro temporibus possedisse : quod qualiter acciderit, et unde initium possidendi habuerit et causam, breviter aperiendum est : nam nos studiosius hæc investigantes, frequenti inquisitione tandem ad hujus rei pervenimus indaginem. Habent veterum traditiones, dum civitas illa ab infidelibus detineretur, numquam pacem continuam, vel ad tempus modicum, habuisse ; sed frequentibus bellis et crebris obsidionibus, finitimis Principibus eam sibi vindicare volentibus, perpetuo fuisse fatigatam : unde ejus et* D *turres et mœnia, tum vetustate, tum obsidentium opera in ruinam collapsa, hostium insidiis locum late patere cogebant. Cum igitur ea tempestate Ægyptiorum regnum, viribus et divitiis, sed et prudentia seculari, ceteris quæ vel in Oriente vel in Austro erant regnis esset præstantius ; volens Ægyptius Calipha Imperii sui fines porrigere, et suam longe lateque propagare ditionem, missis exercitibus, universam Syriam usque Laodiciam, quæ Antiochiæ contermina Cœle-Syriæ limes est, violenter occupavit : designatisque Præsidibus, qui urbibus tam maritimis quam mediterraneis præessent, vectigalia constituit, et universam regionem fecit tributariam : præcipiens singulorum civibus locorum, civitatis suæ muros reædificare, et turres validas per circuitum erigere. Hac communi lege, Procurator, qui Hierosolymis præerat, ejusdem loci compulit habitatores legibus parere communibus, et mœnia cum turribus in statum reformare priorem. Quibus cum partes futuri designarentur operis, contigit, ex malitia magis quam ex opum comparatione, quod quarta pars structuræ illius, miseris Christianis ; qui in urbe degebant, designaretur. Erant autem prædicti fideles, tot angariis et perangariis, tributis, vectigalibus, et aliorum sordidorum*

Sub eodem vel ejus successore,

cum Calipha jussisset civitatum muros ac turres restaurari,

et Hierosolymitanis Christianis quarta pars operis fuisset injuncta ;

E *munerum præstatione attenuati adeo, quod omnium opes vix sufficerent, ut una vel duæ de prædictis turribus resarcirentur. Videntes ergo quod occasiones quærerent adversus eos, non habentes aliud refugium, ad Præsidem accedunt, cum lacrymis supplicant, orantes, ut juxta eorum possibilitatem onus eis imponatur ; nam quod injectum eis fuerat, omnino insufficientes erant portare. Qui cum a sua præsentia eos excludi præcepisset, sub gravi interminatione dixit : Edicta summi Principis sacrilegium est violare : aut ergo opus injunctum consummabitis, aut ultoribus gladiis, tamquam læsæ Majestatis reos, vos oportet occumbere. Tandem multiplicatis intercessoribus, et munerum interventu, apud Præsidem ferias obtinent, quousque missis legationibus, ad Dominum Constantinopolitanum Imperatorem, ejus ad peragendum opus prædictum implorent eleemosynam. Destinati ergo nuntii ad prædictum Principem accedentes, gemitus et lacrymas fidelis populi, non sine suspiriis audientium, quantum possunt exprimunt diligentius ; pandentes ex ordine, sputa, colaphos, vincula, carceres, bonorum direptiones, cruces, supplicia, quæ miser ille populus pro Christi nomine incessanter patiebatur, et nunc quas de novo adversus eamdem plebeculam, ad perdendum eos, quærerent occasiones. Porro tunc ageba tin sceptris,* F *vir prudens et magnificus Dominus Constantinus, qui cognominatus est Monomachus, Constantinopolitanum Imperium strenue et viriliter administrans. Is lacrymosis Christi fidelium petitionibus gratuitum impendens assensum, pecuniam promittit, unde opus injunctum possit absolvi, eorum molestiis et contumeliis afflictionibus plena caritate compatiens. Adjecit tamen conditionem, quod ea lege prædictam sit eis pecuniam largiturus, si apud regionis Dominum id obtinere possint, ut infra prædictum muri ambitum, quem de Imperialibus eleemosynis erigere proposuissent, nulli nisi Christiano habitare liceret. Scribit igitur ad Cyprios, ut si Hierosolymitæ fideles id possent impetrare, de vectigalibus et fisco debitis, tantam eis summam ministrarent, quæ prædicto operi sufficere possit. Illi vero ad propria reversi, Domino Patriarchæ et plebi Dei, quomodo egerint pandunt seriatim. Qui gaudenter verbum amplexi sunt, et ad implendam legem pactorum, quam Dominus adjecerat Imperator, omni studio fideliter elaborant. Missis igitur nuntiis ad magnum et supremum eorum Principem, Ægyptium videlicet Calipham, prosequente eos divino favore, apud eumdem prædictam impetrant postulationem ; et munimentum, ejus subscriptione et sigillo corroboratum, insuper obtinent. Tandem feliciter consummato negotio, ad propria reversi, designatam muri*

pecuniam confert Imp. CP.

Constantinus Monomacus,

ea conditione, ut pars sic refecta ipsis solis inquireretur,

muri partem auctore Domino compleverunt, anno ab incarnatione Domini MLXIII; *regnante apud Ægyptios, et id fieri permittente, Bomensor Elmostensab, anno tricesimo sexto ante urbis liberationem. Habitaverunt sane, usque in illum diem, promiscue cum fidelibus Sarraceni: sed ab ea hora, audita jussione Principali, ad alias civitatis partes de necessitate se contulerunt, quarta prædicta fidelibus sine contradictione relicta. In quo servi Christi conditionem suam videntur fecisse longe meliorem: nam de cohabitatione virorum Belial multa sæpius oriebantur scandala, et multiplices eis accedebant molestiæ: tandem seorsum habitantes, sine admixtione zizaniorum, degebant quietius: si quas habebant quæstiones, ad cognitionem referebant Ecclesiæ, et, mediante Domini Patriarchæ qui pro tempore erat arbitrio, controversias inter se decidebant. Sic ergo ab ea die, et ea ratione qua prædiximus, prædicta pars civitatis quarta, alium non habuit Judicem vel Dominum, nisi Patriarcham; et eam quasi propriam Ecclesia sibi perpetuo vindicavit. Distinguitur autem quarta prædicta hoc modo. A porta Occidentali, quæ dicitur David, per turrim angularem, quæ cognominatur Tancredi, usque ad portam Septemtrionalem, quæ dicitur Protomartyris Stephani, est ambitus muri exterioris: interius vero, limes est via publica, quæ ab ea porta usque ad mensas numulariorum directe protenditur, et inde iterum ad portam Occidentalem. Continet autem intra se venerabilem locum Dominicæ Passionis et Resurrectionis, ac Domum Hospitalis; utrumque monasterium, Virorum videlicet et Sanctimonialium, quorum utrumque cognominatur de Latina: Domum etiam Patriarchalem, et Canonicorum Dominici sepulchri claustrum; cum suis pertinentiis.*

Sic annuente Calipha, perfectum est opus an. 1063,

et quarta pars urbis mansit Christianis sub Patriarchæ sui jurisdictione.

NOT. 14**

De Simeone *Pag.* XLV *num.* 195 *Dele prima verba in margine, et lin.* 14 *post* — testibus oculatis — *adde* — Quibus recentissime addendus venit, ex bibliotheca Casinensi a Diligentissimo Joanne Mabilione erutus, et Tomo I Musæi Italici p. 2 pag. 131 ac seqq. insertus, Anonymus Auctor historiæ, *de via Hierosolymis, qualiter recuperata sit; qualiterque etiam Antiochia et eadem Jerusalem ab invasione Gentilium per fideles Christi liberatæ fuerint.* Hæc sane Historia, si prius in lucem protracta fuisset, merebatur inter *Gesta Dei per Francos* primum obtinere locum; potius quam, quod eorum nunc initium facit, ipsius Compendium. Dum autem ista ibi inciperent per Cruce-signatos in Syria geri, anno scilicet MXCVIII; Patriarcha Hierosolymis erat *Simon*: sed, uti mox videbitur, absens in Cypro. Absente ergo illo contigit miraculum, quod præcitata Historia refert, post narratam Babylonii Soldani profectionem in Urbem Sanctam, causa illius contra adventantes Christianos muniendæ. Adduxerat is eo secum captivos aliquot ex Francis Christianos Episcopos, interque eos *Guilielmum* quemdam *Eremitam*, virum sanctissimum; qui paulo ante jussus Evangelio fidem præstare, montem fecerat in altum tolli et procedere ad locum designatum. *Cum ergo Solennitatis Paschalis dies appropinquasset; Rex, prædictos captivos advocans, ait illis: Non possum credere, quod Sabbato vigiliarum Paschæ ignis ille, ut fertur, apud Sepulcrum Dominicum per semetipsum in lampadibus accendatur. Ad hæc Guilielmus Eremita, socii ejus, aliique Christiani indigenæ, verum esse illud firmiter asseverabant. At Rex: Si verum est, inquit, quod dicitis; volo ut rei ipsius probatione, me adstante atque cernente, verum esse monstretur: ita tamen ut lampades a me ipso præparatæ ignem illum recipiant; sin autem, a me numquam alio modo verum esse credetur. Cumque Guilielmus, ac socii ceterique fideles, rem ipsam, per virtutem Christi, se penitus opere probaturos pollicerentur; Rex appropinquante solenni die Paschæ, lychinos tenues, de ferri acie fabrefactos, lampadibus, quas ipse ante se aptari oleoque repleri fecerat, mitti jussit. Ceterum Christiani, cognoscentes quod lychinos ferreos in lampadibus Rex poni jusserit, in infidelitatem quamdam modice demerguntur. At Guilielmus Eremita, vir fide plenus Deoque devotus, intuens eos in fide paululum hæsitare, in ipsius firmitate fidei illorum animum verbis exhortatoriis consolidavit. Cumque omnes plus solito Dominum præcarentur, ut solitus ignis, in lampadibus præparatis, ad gloriam nominis sui accenderetur; repente hora nona cœlitus ignis adveniens, per omnes lampades in lychinis ferreis accensus est, atque ita in eis clarissime ardere cœpit, ac si papyri depilati fuissent. Tanto itaque miraculo divinitus ostenso, et Rex ingenti stupore atque admiratione excipitur, et omnis plebs Christiana ut vidit dedit laudem Deo.* Aberat interim, ut dixi, *Simon* ultimo in Catalogis nominatus etc.

Simone Græcorum ultimo absente an. 1097.

coram Soldano Babylonis,

qui lampadibus lychinos ferreos imponi jusserat,

ignis Cœlestis accipitur.

NOT. 15**

Pag. XLV *col.* 2 *adde* — Ceterum *Simon* præfatus, quantumvis Latinorum captaret gratiam, juvari ab iis et restitui sperans; quantamcumque etiam morum honestatem ac vitæ sanctitatem præferret; erat tamen, saltem initio Patriarchatus, ab eorum ritibus tam alienus, ut hos quoque erroris superstitionisque damnaret. Composuit enim (teste Allatio in Diatriba de Simeonum scriptis) opusculum *de Azymis adversus Latinos*, sic exordiens: *Ἀνέγνωμεν, ὦ φιλοχριστότατοι Λατῖνοι, τὸ συστατικὸν γραμματεῖον τῆς ἀζύμου θυσίας ὑμῶν, ὃ παρ' ὑμῶν αὐτῶν διεκομίσθη ἡμῖν, καὶ ἡ ἐπιστολὴ διά τι ἀπὸ Ῥώμης γραφεῖσα, ὡς ἔφασκε παρά τινος Πάπα Σιλβέστρου, πρός τινα Κληρικὸν Λατῖνον ἐν Κωνσταντινουπόλει διάγοντα· καὶ διέγνωμεν ἐξ αὐτῶν, μηδὲν κύριον, μηδὲ ἀληθὲς μηδὲ πάγιον κεκτῆσθαι ὑμᾶς, εἰς σύστασιν τῆς παρ' ὑμῶν προσφερομένης ἀζύμου λατρείας Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν. Legimus, o Christi amantissimi Latini, scriptum confirmatorium vestri absque fermento Sacrificii, quod a vobis ipsis allatum nobis est; sicut Epistola, causa cujusdam negotii scripta Roma, ut præseferebat, a quodam Silvestro Papa, ad quemdam Latinum Clericum Constantinopoli commorantem; cognovimus autem ex illo, nihil congruum, nihil verum, nihil solidum habere ordinationem cultus ejus, quem sine fermento defertis Christo Deo nostro.* Silvester ille, cujus allegatur epistola, non alius fuisse potuit, quam hujus nominis Secundus, seculo X exeunte creatus Pontifex. Sub hoc autem tempus maxime incaluerat disputatio ac deinceps viguit, sic ut Græci Latinos *Azymitas* per contemptum vocarent, ut ait Leo IX annis XL post. Cum autem Patriarchæ et Episcopi Græcorum medio ævo ferme acciperentur ex Monachis, et hi ut plurimum ejusdem essent cum suis Prælatis sententiæ, atque alienationem suam a Latinis multo manifestius et liberius profiterentur; videant Religiosi quidam Ordines, inde in Europam traducti, utrum tantopere laborandum sibi sit, ut ab antiquis in Syria et Palæstina Monachis se processisse persuadeant; et an non honestius asseverarent; Primos ibi Latinos, vel Eremitas vel Clericos regulares, nihil cum Syro-Græcis commune habuisse; omnesque coaluisse ex Europæis, qui vel nulli antea vel aliis Religiosis institutis obstricti, religiosam vitam istic ducere elegerunt: ita dicturi aliquid de origine sua, quod verosimilitudinis plus, contradictionis multo minus haberet. De ista autem Græcorum et Syrorum a Latinis alienatione tamquam ab excommunicatis hæreticis, vide quæ diximus in Vita S. Angeli, in Reflexione Historica ad Præfationem num. 7.

Hic antea a Latinis alienissimus,

scripserat contra eos librum de Azymis:

NOT. 16**

Ibidem num. 105 de *Arnulfo* lin. 11 post — meruerit — *adde* Chronicon Malleacense tomo 2 Bibliothecæ Labbeanæ, non ultra annum MXXXIV perveniens, narrata Urbis Sanctæ expugnatione, hæc subdit. *Octava postquam civitas capta est die, id est*

A XXII Julii, *celebraverunt festivitatem ereptionis per omnem civitatem Jerusalem, et elegerunt Principem Godefridum, qui expugnaret Paganos et custodiret Christianos. Similiter in loco Patriarchæ elegerunt Arnulfum, in festivitate S. Petri ad vincula* I Augusti. Absit tamen ut etc.

Lin. 18 *post — lib.* 7 § 13 *adde* — Sub hoc, ut idem Chronicon asserit, *ignis qui venit in Jerusalem*
NOT. 17** *in Sabbato Paschæ extinxit; et post paululum, miserante Domino, veniens iterum lætificavit Christianos, quos extinctione tristaverat.* Celebratum fuit Pascha istud I Aprilis, anno autem sequenti XXI die mensis ejusdem, quando *ignis qui venit in Sabbato sancto non venit usque in ipso die Paschæ: et tunc tribus vicibus venit.* Ab eodem *Dayberto* Hierosolymitani Regni investituram suscipiens, qui coronari tamen auro numquam se passus est ea in urbe, ubi Dominus spinis fuerat coronatus, Rex Godefridus etc.

Pag. XLVI *post num.* 197. Ex dictis apparet, regnante *Balduino I* nullum inter Patriarchas Latinos
NOT 18** *In his nullus locus Henrico,* locum esse *Henrico*, de quo litteræ Capituli Antuerpiensis, signatæ anno MCCCCXVI, et a nobis prolatæ I Januarii; ubi de Præputio Domini, num. 24, sic loquuntur; *Tradiderunt nobis seniores nostri, quod olim*
B *regnante in Terra sancta felicis recordationis illustrissimo Christianissimoque Principe, fundatore nostro, Godefrido de Buillon, Hierosolymitanorum Rege, erat cum illo generosus quidam vir Antuerpiensis oppidanus, Henricus Noese, Presbyter et ejusdem Domini Godefridi Capellanus; qui deinde eorumdem Hierosolymitanorum factus Episcopus, videns succedente Balduino, præfati Regis Godefridi fratre, sævitiam infidelium reinvalere Paganorum; natalis patriæ nimirum affectus amore, conquisitum ante et sufficienti documento probatum Domini nostri Præputium, per manus cujusdam nostratis Capellani sui et nostri, Arnoldi Heeclrant,*
qui sacrum Præputium Antuerpiam misit; *priusquam morte corporali illic præveniretur, ut rem tam sacram in liquis fidelibus subtraheret, ad nostram præfatam ecclesiam Antuerpiensem, memoriale sui perenne, fideliter transmisit.* Facile fuit decursu seculorum trium, in hac per traditionem accepta relatione, variari quidpiam salva rei substantia, quam perpetua seculorum omnino quinque possessio, variis documentis testata, indubitabilem facit. Omnia autem consideranti mihi, verosimillimum fit, quod *Daybertus* Patriarcha, cum decretum haberet ab
et verosimiliter solum fuit absentis Dayberti Vicarius. infensi sibi Regis Balduini facie Antiochiam declinare, Vicarium pro te reliquerit *Henricum* istum, unum fortassis ex Suffraganeis Episcopis suis: et sic traditio Antuerpiensium *Episcopum* dixerit, qui
C solum erat *Episcopi* Hierosolymitani Locum tenens: cui etiam additum cognomen *Noese* posterioris forsitan institutionis fuerit, quia seculo XV sic appellabantur, qui *Henricum* istum inter propatruos suos numerabant.

Ibid. num. 198 — *adde* — *cum Hierosolymitanæ*
NOT. 19** *quasi per annos decem præfuisset Ecclesiæ*, inquit Tyrius. Ad ipsius ergo Patriarchatum attinet, quod (ut est in Chronico Malleacensi) *anno* MCXX, *in Jerusalem venit ignis sicut in Pascha, in die Assumptionis S. Mariæ.*

199 Odoricus Vitalis, lib. 12 Hist. eccles. sub finem, ejus mortem et duorum successorum Patriarchatum ita signatum reliquit. *Anno ab Incarn. D.* MCXXVIII, *Indictione* VI, *Gormundus Patriarcha Hierusalem obiit: Stephanus autem Carnotensis post illum, sanctam Sion duobus annis rexit: quo migrante Guilelmus Flandrensis successit.* Ast Tyrius lib. 13 cap. 23 Gormundo *substitutus est* etc.

NOT. 20** *Pag.* XLVII *col.* 1 *post* — et initio 14 — *adde* — Cum autem ejusdem libri cap. 26 narrasset quomodo Rex Fulco, post exercitus Christiani cladem, in castro Montis-Ferrandi obsessus a Sanguino Saraceno, undique auxilia evocarit, *Dominus*, inquit, D
Hierosolymorum Patriarcha Willelmus, collectis universis copiis, quas in Regno potuit invenire, assumpto sibi Dominicæ Crucis venerabili ligno illuc properat. Eadem prolixius etiam narrat Odoricus Vitalis lib. 13 ad annum MCXXXVII, sed quod mireris *Rodulphum Hierosolymitanum Præsulem* appellat, nescio quo errore. Nam quod tunc adhuc viveret *Willelmus* supponit Tyrius reliquo isto libro 14 et initio libri XV, ubi dicit quod per hujus etc.

Pag. XLVIII col. 1 post — nullos ibi fuisse Carmelitas — *adde* — saltem stabiliter fixos ante an- NOT. 21**
num MCCXL, alibi vero nullos sic fixos invenire potui, nisi (ut summum) anno MCCXXXV.

Pag. L in fine num. 211 adde. Longe tamen atro- NOT. 22**
ciorem cladem fecit Europæis credi fama. Nam Chronologus Saxo hic finem imponens Chronico suo, quod apud nos in membranis manuscriptum extat, rem ita narrat: *Res omni Christianitati lamentabilis Orientali accidit Ecclesiæ. Siquidem Rex Saladinus, Rex trium regnorum, Damasci, Ægypti et Syriæ, cum multitudine infinita Paganorum, terram Hierosolymorum, per fraudem quorumdam Principum Christianorum, infra Octavam Apostolorum Petri et Pauli, intravit: cui occurrit Patriarcha Hierusalem* E
cum Templariis et Hospitalariis Militibus, et aliis Episcopis de terra et omni exercitu Christianorum, Crucem Dominicam habentes in comitatu. Sed Domino Deo a populo suo avertente faciem, et in ira misericordiæ non recordante, Christiani victi sunt, Crux Dominica capta; Patriarcha, Rex, et Episcopi multi occisi, cum omni exercitu. Saladinus victor totam terram cum civitatibus et castellis invasit; et furore barbarico sæviens ecclesias Clericorum, Monachorum, Virginum, martyrio coronatis qui erant in eis, destruxit. Solam civitatem Tyrum Conradus Comes, filius Marchionis de Monte-ferrato, de Constantinopoli veniens, salvavit.

212 Captus sane non occisus Rex Guido fuit; Patriarcha etiam fuga elapsus Hierosolymam est. Rex autem intra annum dimissus, cum se transferre Tyrum niteretur a prædicto Conrado, suam esse civitatem asserente, exclusus est portis. *Ut ergo vidit* etc.

Pag. LIII *num.* 221 *col.* 1 *adde* — Viennæ autem in Austria, ac reliqua forte superiori Germania pro- NOT 23**
pinquiori Alpibus, intelligo eadem usurpari ex recentiori Brixinensi editione, in Tyrolensi Comitatu, anno MDCLXXV curata.

Pag. LV *n.* 229, *lin.* 7 — runque — *l.* utrum- F
que. NOT 24*

Pag. LIV *num.* 230 *adde* Brocardus Argentinensis, in descriptione Terræ-sanctæ, anno MCCLXXXII a se lustratæ, aliquoties utens auctoritatibus ex Vitriaci historia Orientali sumptis, *Patriarcham Hierosolymitanum* absolute appellat: quod aliis forte ea ætate pluribus usuvenit; licet eam dignitatem Vitriacus numquam sciatur reipsa tenuisse.

Pag. LVII *num.* 239 *post medium et hæc verba*
ibidemque diem suum obiisse; *expunctis reliquis pone* NOT. 25**
sequentia:

Successorem requirens, nec alium inveniens, *Succedit ei non Thomas Agni,*
quam, quem sciebam anno dumtaxat MCCLXXII fuisse huc promotum, *F. THOMAM DE LENTINO*; facile mihi persuasi, quod Abrahamus Bzovius, ad annum MCCLXIIII allegans Epistolas Urbani IV, in Regesto illius anni relatas sub num. 13, 120, 121, 122, tamquam datas ad *Thomam de Lentino Hierosolymitanum Patriarcham*, erravit in solo cognomento; quodque tunc revera fuerit aliquis Patriarcha *Thomas*, cognominatus *THOMAS AGNI*, et a Lentinensi diversus; quamvis viderem quod S. Antoninus aliique Scriptores Ordinis Prædicatorii.

A dicatorii, cum Panvinio et Roccho Pyrro, eos non distinguerent; sed *THOMAM AGNI DE LENTINO*, pro uno eodemque homine sumerent. Verum postea, in Historia Vicentina Barbarani, reperi Epitaphium *L. BARTHOLOMÆI DE BRAGANTIIS*, qui longe commodius supplere posset vacuum spatium, inter *Guilielmum* et *Thomam Lentinensem*, et excusare Bzovium ut lapsum, non circa personam *Thomæ*, sed circa titulum, præpopere eum vocando *Patriarcham*, qui, quando ad ipsum scripsit Urbanus Papa, solum erat Episcopus Bethleemita, Apostolicæ Sedis Legatus, et absentis in Gallia ac deinde mortui Guilielmi Patriarchæ Vicarius; interim dum in Europa quæritur dignus tanto muneri successor. Epitaphium istud, bona sui parte extritum consumptumque, haud prorsus infeliciter integratum a quodam conventus Vicentini Religioso, apud Barbaranum legitur pag. 148 duplicis generis charactere, quorum alter residua in lapide verba, alter supplementa exprimit. Sunt autem versus hexametri universim viginti sex, quorum primus et secundus, decimus nonus, vigesimus primus et vigesimus tertius prorsus B integri manserant, quos hic referre ad intentum satis sit:

sed Bartholomæus,

cujus laus aliqua in veteri epitaphio,

Hac lapidum compage jacet venerabilis, urbe
Bartholomæus in hac Pastor, dans dogmata turbæ,
In civitate Patri par vixit hic Ordinis hujus:
Hierusalem Patriarcha fuit, dilexit et omnes,
Schismaticumque suo confudit dogmate Gallum.

Nuper vero renovatum marmor renovatum est et Epitaphium; quod quia Barbaranus exhibere non potuit, hic lubet apponere, sicut ipsum mihi descripsit anno 1681, Collegii nostri Vicentini Rector Octavius Zenobrius.

D. O. M.

prolixior in eodem nuper innovato,

Clauditur hoc tumulo venerandus Bartholomæus,
Vicentinus olim Præsul, de stirpe Breganze.
Dominici ex manibus vestem capit Ordinis almi:
Pallatii sacri Roma est venerata Magistrum:
Inde fit Pastor Paffensis Nemonicensis;
Et Vicentinus, patria plaudente, creatur.
Dogmata sancta dedit, miracula plurima fecit
Vivens, atque graves morbos tumulatus abegit.
Nuntius ad Gallos titubantes missus, et Anglos
In fide confirmat, velut alter Apostolus, atque
C *Hæreticas frangit scriptis vertitque phalanges,*
Schismaticumque suo confudit dogmate Gallum.
Hierusalem Patriarcha fuit, loca sancta restaurans.
Francorum Regem Ludovicum visitat, et Rex
Particulam sanctæ Crucis sanctæque Coronæ
Donat ei: remeat sanctum portando thesaurum.
Tunc templum hoc amplum pro Spinæ struxit honore,
Quæ Domini fuerat pretioso tincta cruore;
Et ligno Crucis Cathedralem ornavit et ædem.
Bossanum patriæ ereptum sine sanguine reddit,
Et Paduam patriæ jungit cum fœdere pacis,
Gaudentumque Scholam fundat viduasque tuentum.
Post tres octoginta annos transfertur, et ecce
Integrum corpus visum est cum vestibus. Ejus
Concives grati statuam posuere perennem,
Æternum ut vivat, vireat, laudetur, ametur.
Monumentum, vetustate ferme collapsum,
Huic formæ, huic marmori reddidit
Fr. Bassanus Brixiensis, S. T. M.
hujus cœnobii Prior, anno Domini
MDCLXIII.

illis autem inter se collatis,

Hanc epitaphii veteris ex conjectura suppleti paraphrasim, si conferas cum altera apud Barbaranum, vetera quæ supererant verba suo quæque ordine nativo exhibentem; invenies, Auctorem hoc solum curasse, ut sensum veterem daret, ubi posset; ubi non posset, novum aliquid et huic argumento aptum substitueret, ex historia Vicentina aliisque memoriis. Nihil enim in antiquo est de sacri Palatii Magisteriatu, nihil de Episcopatu ejus in Cypro, nihil de recuperato Bassano, Padua reconciliata, Gaudentum et Cheradochorum institutione, statuæque erectione. Ordinem etiam rerum immutatum reperies, et inventionem corporis integri, ibi in principio, hic in fine sic positam, ut cum illud hic dicatur *Post tres octoginta annos* translatum; ibi appareat ex parte notatus numerus fuisse annorum Christi, quo id factum sit, *mille trecentum*: pro reliquis autem numeris, ævo extritis, suggeruntur apud Barbaranum supplenda verba, *quinquagenus quartus*. Itaque si geminam hanc sententiam in unam conferas, fuisset anno MCCLXXI mortuus, qui repertus in tumulo est integer anno MCCCLIV, anno post obitum LXXXIII; mortuus autem juxta Barbaranum die I Junii, translatus XXI Maji. Hierosolymitanus quoque Patriarchatus, et Galli schismatici confutatio, hic inter primas laudes ponuntur, ibi ad ultimas differuntur, ordine magis E naturali: *Patriarcha* enim *Hierosolymitanus* si fuit *Bartholomæus* (uti fuisse utrobique et clarissime dicitur, fuit extremis vitæ annis. De his ergo solis nobis hic quæstio, cetera vitæ Acta apud Barbaranum leges prolixe deducta, eademque nos dabimus I Junii, jam enim Vicentia accepimus, quæ M. Antonius Thienæus in suo Sanctorum ac Beatorum Catalogo, seu verius Historia per libros digesta, de *B. Bartholomæo* scripsit, suisque heredibus inedita dimisit, conferenda cum Commentariis Barbarani, scriptis illis plurimum (ut præsumitur) usi.

intelligitur is obiisse an. 1271, 1 Junii,

ubi danda Vita.

Ut tamen ad Patriarchatum *Bartholomæi* perveniamus commodius, constituenda nobis est vitæ ab eodem traductæ chronologia. Ac primo, supposito quod fuerit sacri Palatii Pontificii Magister (hoc autem videntur collegisse ex versu decimo nono, sic intellecto quasi dicatur, quod *In civitate* Romana *par vixit*, S. Dominico, *Patri Ordinis Prædicatorum*, primoque dicti Palatii Magistro) illo inquam posito, sunt qui id factum velint immediate post S. Dominicum anno MCCXXII, alii differunt usque annum MCCXLIII. *In Cypro* postea fuisse Episcopum certissimum est, et aliud nihil in novissima Epitaphii paraphrasi significare potest vox *Paffensis* quam *Cyprius*: nulla enim verosimilitudine potest sustineri, translatum *Bartholomæum* esse ab Episcopatu Paphi, urbis post metropolim primariæ, ad aliam ignobiliorem Sedem. Dicit autem ipse F apud Ughellum tom. 3 Italiæ sacræ col. 1130, quod *Nemonicensis civitatis, quæ in regno Cypri est, Pontificatum Apostolica Sedes sibi contulit, quo tempore Rex Christianissimus* Ludovicus, *cum Regina et tota fere domo regia, Christianæ Religionis amore transiit*, id est anno MCCXLVIII. In testamento etiam suo dicit, quod ex Ordine S. Dominici *ad Nemonicensem et Vicentinum Episcopatum* fuit *promotus*.

Hic docetur ex Magistro sacri Palatii,

Nemonicensis Episcopus in Cypro, an. 1248,

Verum hic interrogabit aliquis, quænam sit illa *civitas Nemonicensis*, novis antiquisque Geographis ignota? Miræus aliique in Notitia Ecclesiarum, Latino Archiepiscopo Nicosiensi in Cypro tres subjiciunt suffraganeos, etiam Latinos; quorum duo *Paphensis* et *Famagustanus*, passim hodieque noti; tertius apud Miræum *Minoriensis* vel *Limothomensis;* apud Carolum a S. Paulo, *Limochiensis* vel *Limichoniensis* scribitur; adeo ut appareat admodum varie efferri hujus Episcopatus nomen; cujus si locum hodie requiras in tabula, aliud non invenies quam *Limissum*, littoralem urbem inter Paphum et Famagustam,

Istic ubi nunc Limissum nominatur.

A Famagustam, cui versus mediterranea adjacet vicus, *Limissi antiqui* nomine, ut ejus respectu potuisset urbs *Neo-Limissus* vocari. Si autem potuit *Minocium* in *Limochium*, et hoc in *Limissum* usu depravante commutari; cur non etiam ex *Neominocio* potuit fieri *Nemonicium*, et seculo XIII in usu frequentiori fuisse, pro quo denique *Neolimissum* et absque addito *Limissum* successerit. Quid quod Barbaranus pro *Nemonicensi* semper scribat *Nimonicensem*? nihil autem est facilius, quam *Nemonicensem* converti in *Nimonicensem*, et contra; et *Limochiensis*, proxime ad *Nimonichensem* accedit.

Idem post aditam an. 1254 Syriam,

Sub annum deinde MCCLIV *navigans in Syriam* Bartholomæus, *Regem atque Reginam visitavit, et in Joppe atque in Sidone, atque ultimo in Accone, benignissime ab eis receptus, et tanto amore receptus fuit, ut in Franciam profecturi eum instanter rogarent, quod eos Parisiis visitare curaret; spem ei tribuentes, quod ibidem Sacra Dei ipsi communicarent.* Deinde anno MCCLVII ex Cypro in Italiam traductus ab Alexandro IV, et Vicentinæ Ecclesiæ Episcopus constitutus, haud multo post hæreticæ factionis principem, nomine *Gallum de Burgo S. Petri*, disputando confudit, eoque incurrit odium Eccelini tyranni, et B actus ab eo in exilium est. Postea *de regno Angliæ, quo pro fidei negotiis profectus erat, cum ipso Rege Angliæ pariter et Regina Parisios venit.* Tunc autem, ut ipse ait, *spes nostra desideratum cepit effectum. Nam piissimus Rex Francorum de spinea Domini Corona spinam unam excludi fecit, et nobis Regio poplite flexo, nostris ex opposito flexis genibus, devotus obtulit.... Cum ergo anno* MCCLX, *perfido Eccelino mortuo, ad Civitatem Vicentiæ propinquaremus, Clerus et populus universus obviam nobis venit... Erat in civitate locus, qui Collum dicebatur, ubi sedes fuerat sathanæ... in quo, universitate civitatis favente, ad honorem Dominicæ Coronæ fundavimus ecclesiam Ordinis Fratrum Prædicatorum, cujus alumni fuimus, ibique Sacra, ad collum nostrum dependentia, quæ detuleramus, devote deposuimus.*

factus an. 1257. Ep. Vicentinus,

an. 1260 Legatione fungitur ad Anglum et Gallum,

Ughellum consule, si totam videre libet narrationem *Bartholomæi*; qui dum intendit restaurandis rebus, per Eccelini tyrannidem misere labefactatis; venit in Europam Jacobus Pantaleon, et anno (ut dictum est) MCCLXI fit Romanus Pontifex Urbanus IV; qui mox approbavit Ordinem Equestrem *Fr. Gaudentum* seu B. Mariæ Matris Dei, *a Bartholomæo* institutum, confirmata Regula quam pro iis C scripserat Fr. Rufinus de Placentia, Pœnitentiarius Apostolicus. Primæ etiam Sponsæ suæ ante omnia consulens, ei quidem de optimo Pastore providit, *Guillelmo* videlicet; sed hoc fortassis numquam transgresso in Syriam, certe in Gallia mortuo sub annum MCCLXIII, necesse habuit alterum quærere; nec invenit aptiorem *Bartholomæo*, in negotiis Regni, post tot annos in Cypro transactos, perquam bene versato. Hunc vero illuc statim prompteque migrasse, eo credimus facilius; quod Ughellus testetur, reperisse se in antiquo MS. cœnobii S. Salvatoris de Septimo, Florentinæ diœcesis, *Rodulphum quemdam Vicentinum Episcopum, anno* MCCLXXIII *die* III *mensis Octobris, ecclesiam Castrocari in Hetruria reconciliasse, cui S. Reparatæ titulus est.* Nec refert, quod historici Vicentini æque hunc *Rodulphum* ignorent, ac transitum *Bartholomæi* in Syriam: sunt enim recentiores omnes, et confusa est tota ejus temporis Vicentina historia, nihilque certi habet de obitu *Bartholomæi*; solum autem hoc dicere potuit ex iis Ughellus, anno MCCLXIX vacasse Sedem, et ex duorum pariter electorum discordia vix demum anno MCCLXXXI conquievisse, lite dirempta.

et an. 1263 factus Patriarcha,

Vicentiam cedit Rodulpho Ep.

Quomodo autem vacavit tunc vel antea Sedes? Non per mortem *Bartholomæi* (utpote cujus adhuc D invenitur testamentum, anno MCCLXX conditum, excusumque a Barbarano) ergo per dimissionem Episcopatus, propter susceptum Patriarchatum, sicuti pluribus simili in casu exemplis firmari potest. Assumpti confirmationem, valde prægnantem, suggerit Vicentinum Chronicon Nicolai Smeregi, Notarii Vicentini, ab anno MCC usque ad MCCLXXIX, quo obiit, recensentis eos qui cum summo imperio et titulo Potestatis civitati annue præfuerunt, eo quo vixit et scripsit tempore. Hic cum dixisset, quod anno MCCLXIV, *cum D. Gabriel exivisset de regimine, D. Episcopus Bartholomæus convocavit ipsum in prandium;* nulla amplius facta *Bartholomæi* mentione ut Episcopi, narrat anno MCCLXIX, quomodo *D. Bugamans de Luschis interfecit Abbatem de S. Justina: quia cum B. Bugamans fuit ambasciator ad D. Patriarcham pro Communi Vicentiæ, occasione quæstionis Episcopatus Vicentiæ; et D. Abbas de S. Felice, qui erat frater D. Abbatis de S. Justina, volebat esse Episcopus Vicentiæ, familia dicti Abbatis de S. Justina vulneravit dictum D. Bugamantem.* Vivente ergo adhuc *Bartholomæo*, erat in quæstione Episcopatus Vicentinus; et lis coram D. Patriarcha Aquileiensi, ut capite omnium Episcoporum Marchiæ Tarvisinæ, agitabatur. E Neque potest de Smeregi testimonio dubitari, ne forte anno non suo ista scripserit; utpote tunc cum res fieret vivens, et scribens in ipsa urbe Vicentina.

Bartholomæo in Syria absente,

de Vicentino Episcopatu disceptatur,

Difficultas tamen quæ Barbaranum coegit a Smerego dissentiri, solvenda superest; videlicet, quomodo potuerit *Bartholomæus*, anno MCCLXVII, *Bononiæ die nona intrante Junio*, cum titulo Episcopi Vicentini, signare Indulgentiam de licentia Archiepiscopi Ravennatis, et Bononiensis, Imolensis, Humanensis, ac Torcellanensis Episcoporum, quibuscum celebraverat translationem corporis S. Dominici in die Pentecostes, die V ejusdem Junii. Superest, inquam, difficultas, quomodo potuerit *Bartholomæus*, ut Episcopus Vicentinus, scribere Indulgentias obtinendas ab omnibus, qui prædictum Corpus in festo Translationis ipsius et per Octavas annuatim visitaverint: quomodo item potuerit, anno MCCLXX die XXIII Septembris, Testamentum condere, quod æque ac prædictam Indulgentiarum Bullam ex parte refert Barbaranus lib. 2, cap. 50 et 52. Solutionem utriusque difficultatis videor mihi posse sumere ex ipso Testamento, quod factum dicitur, *facultate testandi accepta a sanctissimo Patre DD. Clemente, universalis Ecclesiæ summo Pontifice.* F Atqui Clemens IV obierat anno MCCLXVIII, nec tamen hic additur ullum ex consuetis tali casu signis, quo intelligatur, talis facultas data a Pontifice, tunc cum Testamentum scriberetur mortuo.

et ipse rursum ut Episcopus interest an. 1267 translationi S. Dominici,

ac testamentum condit an. 1270.

Vel igitur, fictitium illud Testamentum est, et hoc admisso non valde urgeret difficultas prior, ubi præsumi posset nomen Episcopi per solam initialem litteram ex more ævi illius scriptum, ab auctoribus illud extendentibus, et prædictum *Rodulphum* ignorantibus, perperam converti in *Bartholomæum*, propter affinitatem litterarum R et B; vel, si verum est Testamentum, vivente adhuc Clemente Papa ex Syria in Italiam rediit *Bartholomæus*, senio gravis; deque imminenti sibi morte cogitans, non solum petierit condendi Testamenti facultatem, sed etiam in manus Papæ resignaverit Patriarchatum, cujus onera et curas nequiret amplius sustinere: cumque eodem tempore obiisset *Rodulfus*, et Vicentina Sedes per discordiam Canonicorum vacare pergeret, fortasse ab anno MCCLXVI; potuit idem Clemens *Bartholomæo* restituisse jus ac titulum Episcopi Vicentini. Vicentinis autem non recipientibus *Bartholomæum*, tamquam contra Capituli jus restitutum, manserit ille in Bononiensi Conventu, usque dum turbarum pertæsi Vicentini ipsum reciperent, post

jam antea in Vicentinam Ecclesiam reductus,

ibique postea mortuus.

A post prædictam Abbatis Justinensis cædem: atque ita potuerit ille Vicentiæ Testamentum condidisse, et anno eodem MCCLXX vel sequenti ibidem obiisse: atque anno MCCCLIIII reperto *et an. 1354 integer.* corpore integro fuisse translatus. Ceterum sive Episcopatum suum Vicentinum abdicato Patriarchatu receperit *Bartholomæus*, sive non; vacavit Patriarchatus aliquanto tempore, propter vacationem Apostolicæ Sedis, Siquidem Clemente IV, ut dictum est, pridem mortuo; non ante I Septembris anni MCCLXXI electus est successor Gregorius X, a quo mox videbimus novum Patriarcham institutum, quod morte præventus Clemens facere non potuerat.

De Thoma Lentinensi, *initium num.* 34, *sic lege*— *Thomæ et Eliæ* creationem, priorisque de Acconensi Ecclesia dispositionis confirmationem, indicat Nicolaus Papa IV etc.

NOT. 26. *Pag.* LVIII *Col.* 1 *lin.* 17—scimus deinde *Thomam* --adde— *de Lentino* a patria dictum, fuisse ex Ordine Præd. etc.—*lin.* 29 *post* —munere Apostolicæ legationis —*dele verba sequentia usque*—apparet—et hæc *substitue* — quo durante acceperit, præmemoratas a Bzovio, Urbani IV Epistolas tres, hoc mandates, *ut deferentes prohibita Saracenis anathemate percelleret,* B *utque una cum suis Episcopis* (Bzovius ex præconcepto errore *Suffraganeos* nominat) *festivitatem corporis Christi celebraret, atque pacem inter Cruce-signatos nec non reliquos Christianos in Syria procuraret.* Hæc autem aliaque quomodo egerit, et quanta cum Romanæ Curiæ satisfactione, apparet tum ex Epistola Gregorii X etc.—*et lin.* 7 *a fine dele* — per alterius Thomæ mortem.

NOT. 27. *N.* 262 *post* — texenda— *dele sequentia usque ad lin.* 18 — Ne ergo — *quia intelligo ejusmodi animulas, in antiquis monumentis esse communes Parisius, et alibi quoque easdem reperio, etiam in Suetia.*

NOT. 28. *Pag.* LXIX *n.* 274 *ad finem adde* — Ex hactenus dictis apparet, annum MCCXXXVIII, tamquam annum cœptæ, in Europam migrationis, eatenus solum a me defendi, quatenus nullus fide dignior Sanwico auctor profertur, aut rei gestæ vicinior, et prolata in contrarium exempla satis commode refutantur. Alias cum *S. Cyrillus* faciendam migrationem prædixerit, ante obitum suum, qui juxta meum calculum contigit VI *Martii* MCCXXXIII, congruentius videtur futurum fuisse, si ea res tractata sit ipso eo anno, congregatis ad novi Prioris electionem Fratribus; et sic nullam difficultatem C faciet Valencenensis in Belgio fundationis tractatio, de qua dicuntur fidelia satis instrumenta haberi pro *anno* MCCXXXV *mense Martio*. Neque gravis hic error fuerit in *Sanwico*, annis LXX aut pluribus post rem factum scribente. Sed qui tabulis, nuper in lucem datis, haud illibenter habebimus fidem, etiam contra Sanwicum, utpote istius quod prætenditur ævi stylo ac lingua scriptis, nec aliunde suspectabilibus; earumdem editorem P. Gregorium a S. Martino exoratum volumus, ne indignetur nobis, quod Burdegalensibus quibusdam Magistris alphabetariis, hominibus nihil ultra præsentis ævi litteraturam aut D doctis aut docere aptis, quatumvis juratis, fidem dare recusemus, dum asserunt, versus illos, quos laudant, XII ac XIII esse sculptos. Etenim in iis nihil apparet vetustioris idiomatis, sed lingua pure Francica quali nunc loquimur. Ab hac autem quam diversa fuerit istorum seculorum lingua, patet ex poematis de Vita et morte S. Ludovici ab Eruditissimo Cangio editis; ut de Vasconicis monumentis apud Catellium legendis taceam; cum tamen Burdegalenses eo tempore in publicis privatisque scripturis Vasconice dumtaxat loquerentur ac scriberent, quod etiam fere hodiedum observant. Poteram differentiam veteris hodiernæque linguæ etiam imperitis earum demonstrare, poematum exempla adducendo; cum iisque conferendo inscriptiones quas illi jurant tam esse antiquas, veri autem antiquarii judicant vix habere etatem annorum centum: sed ædem rationes quæ persuaserunt multa prælo parata ei subtrahere, istis etiam suadent in præsentiarum supersedere: maxime cum non desperem fieri posse, ut quos nunc adversarios patior, aliquando mihi habeam isto saltem in puncto consentientes; cum eis vacaverit ea monumenta per se consulere, E in quæ nunc obiter digitum intendi.

Pag. LXIX *dele hæc verba* — neque quod scitur NOT. 29. substitutus est alius — *atque hæc substitue:* — eique suffectus *Guilielmus Estendardus, Magnus Conestabilis Regni Siciliæ cis Pharum*, seu Neapolitani, sub Rege Carolo Andegavensi, nominatur a Lelio Marino in Vita S. Petri Cœlestini; quem in fuga deprehensum, ipse jussus a Rege suo est, ex urbe Vestia, ubi attinebatur, Anagniam adducere ad Bonifacium Papam: quod et fecit, ac deinde ad octo vel septem annos titulum Patriarchæ gessisse potuit.

Pag. LXX *num.* 275 *lin.* 4 —ut Sanctorum—*adde* NOT. 30. — Operæ pretium fecerit Ordo, si in illius cultus diem ac modum inquiri faciat: etsi enim sub Turcis Cyprus sit, non desunt tamen in eo Christiani, qui docere aliquid ex traditione possint.

Ibid. lin. 12 *post* — Ecclesiæ Patriarchalis *sic lege* NOT. 31 — Quapropter facile credimus Ughello, asserenti, quod Philippus Alenzonius titulum illum gesserit, una cum titulo Archiepiscopatus Rotomagensis; cui Sammarthani etiam jungunt Administrationem Archiepiscopatus Avenionensis. Porro ex ea causa quod titulus Hierosolymitani Patriarchæ sic esset occupatus, factum puto, ut S. Petrus Thomasius etc. F

Pag. LXXII, *post Sigillum adde* — Descripseram NOT. 32. etiam mihi totius illius (ut cum Latinis loquar) Formatæ tenorem. Sed hic, nescio quo casu periit, damno non magno; invenitur enim, aut idem, aut fere idem, in Euchologio Goar pag. 681, sub hoc titulo: *Oratio condonatoria in omnem necessitatis articulum*: est autem revera Formula testificativa, qualem dixi, quam mulieri cuidam, ut filiæ suæ spirituali, concedit *Germanus, Dei misericordia Amathuntis Episcopus, civitatis Nemesi et Cureorum Præfectus.*

APPENDIX

APPENDIX

AD DIEM DUODECIMAM MAJI.

NOT. 33ᵃ **P***ag.* 1 *Col.* 2 *lin.* 2 *a fine deleatur* B. Gemma, *et ultimo loco ponatur* B. Joanna, Alfonsi V Lusitaniæ Regis filia, Ordinis S. Dominici, Averii — *tum vero deleantur quæ, de ipsa habentur inter Prætermissos pag.* 3 *col.* 2.

NOT. 34ᵃ *Pag.* 2 *col.* 2 *de* S. Macario Abb. *adde — Nulla etiam ejus mentio habetur inter Officia propria Aquensis Ecclesiæ anni* 1668.

NOT. 35ᵃ *Pag.* 3 *col.* 2 *post. lin.* 15 *a fine adde* — S. Gemma Virgo in territorio Sulmonensi, castro Gaurianensi, *velut ex hujus loci monumentis, a Ferrario collocatur hoc die in Catalogo Sanctorum qui Romano Martyrologio desunt: nos vero ejus Vitam inde nacti, comperimus coli* xiii Maji

NOT. 36ᵃ *Pag.* 4 *de* S. Hippolyto *col.* 1 *post — Sueciæ —*
B adde — *Et hac de causa, ut nobis indicat Claudius Castellanus, usque hodie portatur corpus* S. Hippolyti, *per omnes plateas oppidi Sandionysiani. Habemus nos aliam ejusdem Translationis historiam, unde constat, ex Alemannia suique ibi nominis Prioratu Sandionysiano subjecto, vulgo* S. Pilt, *allatum esse corpus tempore Fulradi Abbatis. Dies autem ejus Natalis est.* xiii Augusti

NOT. 37ᵃ *Ibid. sub med. de* S. Theodoreto, *lin.* 4 *post — dicitur —* adde — *Sed cum Uzetiensis Cathedralis ecclesia, cujus ille Tutelaris est, cum vulgariter nominet* Saint Theodorit, *apparet priorem nomenclaturam magis sinceram esse. Colitur potissimum.* xxiii Octobris

NOT. 38ᵃ *Ibid. col.* 2 *post lineam* 19 *addatur.*

B. Nonius Alvarez Pereira *etc. uti fuse pag.* 680 *— et nota, tantum in aliquibus fuisse criminandi libidinem ac temeritatem, ut eum nec inter Prætermissos quidem relatum quererentur; et tamen non possent dissimulare istum locum sibi lectum, allatis inde verbis, quibus expectationem potiorum Actorum indico: sed omissa præcipua causa præteritionis istius, quod scilicet suum Beatus iste cultum alio die habeat. Multam operam dedi, etiam appellato Ulysipponensi Archiepiscopo, ut*
C *desiderata Acta consequerer, daturus ea cum actis Sanctæ Principis Joannæ, non obstante ratione prædicta: sed frustra hactenus. Interim accusor procaciter tum ingratitudinis erga Serenissimam familiam Brigantinam, de Societate nostra optime meritam; tum livoris in Ordinem Carmeliticum; quasi studiose prætermiserim* B. Nonium, *de quo tam multa habere ex speculo poteram: cum tamen hoc sit editum, diu post impressum* xii Maji, *et justa esset causa non retardandi editionem primæ partis, accessione longioris Appendicis, cum ob eamdem causam oportuerit etiam* xvii *diem prætermittere, alias Tomo* iii *destinatum.*

DE SS. NEREO ACHILLEO DOMITILLA.

NOT. 39ᵃ **P***ag.* 6 *col.* 2 *post num.* 8 adde — *Fingunt etiam Epistolas ad istum a Sanctis, ex Insula Pontia, et ab hoc ad illos datas, de Simonis Magi et Petri Apostoli contentione, argumentis ex Hegesippi apud Surium fragmento desumptis: quas Epistolas merito explodes.*

NOT. 40ᵃ *Ibid. num.* 9 adde — *Gonsalvus Davila in Theatro suo Ecclesiastico, ubi de ecclesia Oxomensi pag.* 41, *enumerans Reliquias Cathedralis illius, nominat,* Caput S. Domitillæ Virg. et Mart. et Capita SS. Nerei et Achillei Martyrum, *de quibus libenter plura disceremus. Placet etiam huc, ad* S. Domitillæ *gloriam, referre, quod in Hist. Vicentina narrat Franciscus Barbaranus, lib.* 3 *cap.* 102, *de sacra quadam Virgine, Aurelii Manentis et Prosperæ Traversiæ filia, quæ, victis generose carne et seculo, monasterium S. Thomæ ingressa cum vidua matre, dici voluit* Domitilla, *pro singulari sua devotione erga Sanctam istam, cujus Vitam legere et sociabus legendam commendare solebat. Ea enim anno* mdcxxv *ipsius Sanctæ festo, ad meliorem evocata est vitam, multis magisque cœlestibus favoribus ante et post mortem cumulata; ejusdemque Vita ibidem asservatur, scripta a Domina Violante Sessa, et in epitomen loco citato redacta: quarto autem mense post sepulturam, reliquo corpore dissoluto, caput, cum velo et integumentis suis omnibus, fuit repertum integrum; ut fortassis eadem aliquando auctura sit numerum Sanctorum ejus diei, ideoque specialius mereatur huc indicari.* E

Domitillæ Manentis Virg. Vicentinæ egregia sanctitas.

Maji T. VII.

Pag. 13 *col.* 2 *num.* 2 *lin.* 4 *a fine* dele — *saltem hactenus excusis Antuerpiæ — quia id est universale, et in fine* adde — *Id autem fit ex ritu tota Quadragesima ordinarios ut antiquior Statio sola diem signet. Ita Claudius Castellanus observat, Sabbato* 3 *solum notari Stationem* ad S. Susannam, *quamvis illa extendatur usque ad S. Mariam Angelorum: et feria* iii *Majoris hebdomadæ tantum nominari* S. Priscam, *quamvis junctus ei sit vicinus* S. Sabas. *Unicus autem invenitur dies Jovis, ad quem conjunctim nominantur* S. Silvester *et* S. Martinus: *dubitaturque an eo intelligatur tantum* S. Martinus *in montibus, ubi cum* S. Martino *Turonensi* S. Silvester *secundarius Patronus est loci; an vero cum* S. Martino de montibus, *intelligatur* S. Silvester in Campo Martio, *ubi etiam eo die habetur Statio.* NOT. 41ᵃ

3 *Porro gratiæ isti, indultæ seu renovatæ Stationis ad* SS. Nereum et Achilleum, *addita intra mensem est etc.*

DE S. PANCRATIO.

F
P*ag.* 18 *col.* 2 *post coluntur* — adde — *verum, quoad tempus translatarum prædictarum Reliquiarum, errare Pancirolum, apparet ex Historia Stationum Romanarum, edita a Pompeio Ugonio: hæc enim Historia impressa est Romæ anno* mdlxxxviii, *et tamen pag.* 318 *fit mentio utriusque altaris, et corporum sub eo collocatorum; diciturque posterius altare loco motum, atque eo ubi nunc est positum fuisse, tempore Pii V, curante Ptolomeo Card. Gallio.* NOT. 42ᵃ

Itidem in fine Paragr. i adde — *Meminit autem Claudius Castellanus eosdem ibi se vidisse, septennio prius quam suum Piazza Sanctuarium ederet; eosque Francos natione, quorum ibi Novitiatus sit.* NOT. 43ᵃ

Pag. 19 *post num.* 6 adde — *Scribit nobis prælaudatus Claudius Castellanus, præsentem se fuisse, cum in Basilica Lateranensi, ipso die Paschæ, ante et post Vesperas, e peribolo cyborii, multis facibus circumdati, ostenderentur viginti Reliquiaria: ad exhibitionem vero Capitis istius, quod Canonicorum unus elevatum tenet, Cantores hinc inde duos, Latinis verbis unum, Italicis alterum, intonuisse:* Caput S. Pancratii Martyris, de quo sanguis exivit, dum hæc sacrosancta conflagraret basilica. NOT. 44ᵃ

Pag. 20 *ad num.* 10 adde — *Quales autem sint illæ, quas Hispani se dicunt habere Garrati, veteri ut volunt)* NOT. 45ᵃ

et ab hoc cuidam ex Sicilia Benedictinæ Palmensi,

A *jussit donationem prædicti Corporis, cum eo quo acceperat jure in favorem prænominatæ Sororis Mariæ-Sepultæ : quod quia eodem mox anno, servatis servandis, ab eadem domum regressæ, publicæ venerationi expositum fuit in prætitulata S. Mariæ de Rosario ecclesia,* Dominica IV post Pascha, *tunc in* XII *Maji cadente ; ea lege ut ipsa Dominica Sanctimonialibus, sacrum cum thesaurum exhinc possessuris, Translationis titulo festiva quotannis haberetur ; placuit prænominatum* S. Felicem Martyrem *tali diei adscribere ; simulque meminisse imaginis in ære sculptæ, ubi is repræsentatur habitu juvenculi, rosis coronati, altera manu palmæ ramum ferentis, dextera effigiem ejus in quo colitur parthenonis, inter palmarum arbores, credo ad distinctius designandum oppidum quod in recessu expressum cernitur. Inscribitur autem* S. Felix puer Martyr, *ætatem teneram, ut existimo, indicante ossium exilitate : cum id non indicetur in Romanis authenticis, quarum exempla accepimus, manu et sigillo quatuor Juratorum Palmensium anno* MDCLXXXII *obsignata.*

exponitur 4 Dom post Pascha, tunc 12 Maji.

3 *Nos in hoc opere Romanos istiusmodi Martyres, uti non laboriose conquirendos putamus, ita nec ab eo penitus rescecandos, maxime cum iis accedit notitia aliqua, vulgari distinctior, et quam communicari posteritati intersit. Id autem in præsenti Sancto accidit. Ab eo enim, qui Cardinali Vicario operam commodaverat suam in sacro corpore extrahendo, post tempus aliquod impetrata etiam Attestatio fuit, de modo inventionis certitudineque Martyrii, quamvis neutrum soleat addi authenticis, cum quibus talia Corpora ab Urbe emittuntur. Ea Attestatio ex Italico sic Latine redditur.* Corpus S. Felicis fuit inventum in Cœmeterio ad Viam Appiam, quod quidem generaliter venit sub nomine S. Calixti; verosimiliter autem ipsum est, quod appellatur in Actis Martyrum Sanctorum, Eusebii Presbyteri, Marcelli Diaconi, et Sociorum, milliario primo ab Urbe; *quo de agit Aringus, Romæ Subterraneæ lib. 3 cap. 20; ubi etiam mentionem facit* S. Pontiani Pueri Martyris, *post illustre Martyrium ibidem sepulti, de quo agendum nobis* XXV *Augusti.* Etenim locus unde extractum fuit Corpus præfatum, extra eamdem ubi dictum cœmeterium est portam, uno præcise milliario distat : habens ingressum, mox a transito tempello, cui nomen, Domine quo vadis? *qua scilicet formula Petrus Apostolus; Urbe egrediens causa declinandæ persecutionis, dicitur allocutus obvium sibi Christum cum cruce; et accepisse responsum, Vado Romam crucifigi.* Est autem ingressus ille ad viæ dexteram, post ruinam cujusdam

Accepta postea attestatio docet,

B

erutum fuisse ex Calixtini Cœmeterii parte,

C veteris lateritii sepulcri, quod Antiquarii nostri volunt esse S. Torumi. Nemo tamen amplius recordatur, ex quo præcise ambulacro seu dormitorio S. Felix extractus sit : eo quod multitudo eorum corporum, quæ simili ratione extrahuntur, memoriam ejusmodi confundat.

proxima tempello S. Petri via Appia.

4 Loculus, intra quem repertus ille fuit, nullum aliud corpus continebat : nec vero plerumque solent alter corpora quam singularia inveniri : et rarissimi admodum sunt tumuli, quos vocant bisoinos ; nisi forte alicubi consepulti sint mater et filius infans. Nomen repertum est, exaratum intra calcem, qua compaginantur tegulæ loculum claudentes : eademque in calce, recens dum esset adhuc et mollis (in Fresco vulgus dicit) similiter exarata cultello cernebatur rudis forma palmæ semipedalis. Plura nomina ac titulos alios frustra requisieris, in ista Cemeteriorum simplicitate : ut summum reperiuntur quandoque consepulta corpori numismata quædam, nomen et effigiem ejus Imperatoris referentia, sub quo passus Martyr est : sed apud S. Felicem nihil tale inventum est, non sanguinis vascula, non aliud quidquam : unicum, et ex sententia sacræ Congregationis sufficiens Martyrii indicium

Nomen cum forma Palmæ repertum in calce :

D aderat, forma palmæ. Quæ aliorum Sanctorum corpora in proximo fuerint tumulata sciri nequit : cum talium ratio haberi non soleat, et authenticas scribentibus satis esse videatur, si nomen cœmeterii exprimant, et fidem martyrii velut certi faciant. Credo tamen, si qua in vicino corpora fuerint, anonyma fuisse omnia : quia non nisi paucissimis invenitur additum nomen : et unius dumtaxat recordor ego, quod in isto cœmeterio fuerit cum nomine suo repertum, scilicet S. Colvandri.

aliud nihil:

5 *Habes responsa quinque, ad totidem quæsita Romam ex Sicilia missa; vel ideo maxime hic apposita, ne quis plura quærendo frustra velit laborare insimili, qui nullo non die occurrit, casu : item ne quisquam nominibus, ut plurimum Romæ recens delectis, magnopere fidat; aut ipsa requirat in Martyrologiis, ad definiendum diem annui cultus; nedum persuadeat sibi, cum forte in idem nomen alicujus Romæ passi inciderit, ejus se corpus accepisse; aut antiquiorem aliorum possessionem turbatum eat, ex male fundata præsumptione contra nitendo, sibique eumdem vindicando.*

nec amplius quid sperandum.

DE S. PHILIPPO PRESB.

E

Pag. 27 *post num.* 6 adde — *Porro Vita* S. Philippi, *qualem supra dixi Eusebio ejus discipulo adscribi, superiori seculo Italicam fecerat D. Jacobus Conzus de Taranto, et Messanæ imprimendam dederat anno* MDXLII ; *cujus exemplar cum Patavii reperisset R. P. M. Cherubinus Montis-frigidi Agrigentinus, ex commissione sui Generalis visitans Fratres claustrales tertii Ordinis S. Francisci, recognoscendum illud dedit R. P. M. Joanni Antonio Brandi, similiter Tertiario : qui ipsam Romæ recudi fecit anno* MDCXVI. *Atque ex hac editione datur infra* Appendix miraculorum *post mortem.*

NOT 48**

Vita Italica et ex hac Appendix.

Numeros 7, 8, 9, 10, *aufer a Commentario prævio, transferendos in Appendicem : et qui nunc est numerus* 11, *fiat* 7, *omissa prima linea, hoc exordio.*

7 S. Philippi *cultus etiam in Melitam insulam penetravit etc. ut pag.* 28.

Pag. 33 *dele Annot.* d.

Pag. 36 *post Annotata ponatur.* NOT. 49**

APPENDIX

De cultu atque miraculis, Areæ S. Philippi.

F

Sæpe *memoratus supra Cajetanus, ad ultimam secundæ Vitæ periodum ita notat :* Vetus opinio apud Agyræos fuit, S. Philippi corpus antiquis temporibus in ejus æde conditum, in loco cui Catana nomen, effossumque a majoribus integrum illud repertum ; at mox illatum in idem sepulcrum, superposito saxo cum ipsius Divi imagine. Anno autem Christi MDXCIX Josephus Saladinus, Abbas Commendatarius S. Philippi, dum fundamenta alte molitur extruendæ aræ, corpus defodit : quo fa more Jurati Patres Populusque commoti, rem detulere ad Bernardinum Cardinium, Maquedæ Ducem atque in Sicilia Proregem, conquesti, ipsis insciis S. Philippi corpus defossum. Missus a Prorege Joannes Osorius, Regiæ Monarchiæ Judex, cujus prudentia compositæ turbæ : sacra vero ossa, eumdem in locum rite condita sunt, quæ quinque post annos Philippus Georgius, Visitator omnium jurium Regii Patronatus, ne ob nimiam sepulcri humiditatem, in quo condebantur, corrumperentur, in commodius ac ornatius Sacellum anno MDCV ad VIII Kal. Augusti, solenni ritu transtulit.

Corpus Sancti,

translatum an. 1599,

et 1605.

2 Quis possit, *inquit Auctor Vitæ Italicæ,* miracula omnia enarrare, quæ operatur Omnipotens per hunc

A hunc benedictum famulum suum, maxime diebus illis, quibus per civitatem processionaliter circumducitur capsa argentea, in qua continetur brachium ipsius Sancti? Consistit illa intra ferculum sublime ex ligno, et tribus per annum diebus circumfertur (*nempe* XI *et* XII *Maji, atque* XXV *Julii*) estque circa dictas processiones perquam notabile, quod capsa aliquando feratur retro, suos secum portitores trahens; alias ipsos rapiat per insolitam viam; quandoque ita gravis reddatur, ut nequeat impediri quo minus in terram delabatur; ubi tamdiu immobilis manet die illo, quoad ipsi Sancto placuerit; nec possent ipsam inde movere, si concurrerent quotquot in mundo sunt homines. Quia autem ea res, cum accidit, solet magnæ alicujus rei præsagium esse; habet Reverendus D. Vicarius præscriptas sibi orationes, quibus deprecetur Sanctum, ut absque tanto portitorum labore populique terrore sinat eos consueta sua via gradi. Tum vero moveri se aliquando permittit a solis, aut religiosis, aut civibus, aut extraneis, quandoque etiam a solis pueris, aut promiscua turba.

Brachium, in capsa argentea circumferri solitum ter quotannis,

sæpe immobile redditur, aut via insueta cum portitoribus rapitur,

3 Notarunt autem viri intelligentes, quod quando vel immobilis consistit capsa, vel via insolita rapitur, B plerumque eo loco reperiantur dæmoniaci a Sancto liberandi, vel aliud quid incidat observatu dignum. Accidit ergo die quadam, ut capsa, non modo non ferretur agiliter, sed retrorsum traheretur; cumque sic deviasset, explosa in mediam populi turbam fuit major bombarda: itaque apparuit, cur a recto itinere capsa deflexisset. Miraculo tamen tributum fuit, quod nemo eorum, in quos pilæ excutiebantur, gravem ab iis noxam tulerit; quamvis plurium vestes ad ipsam usque carnem trajectæ iis fuerint; unus etiam grandiori pila tactus in brachio sit, citra ullum exinde incommodum. Alia vice cum eadem capsa, diu immobilis, tandem allevari se permisisset; magno impetu delata in clausam portam unius palatii, ipsam grandibus ictibus discussit; inventaque eodem in palatio est persona abscondita, quæ peste laborabat, potuissetque contagium tota spargere civitate, nisi detecta fuisset: quia pestis eo tempore per plures Regni civitates grassabatur.

ut cum periculum erat a soluta bombarda

vel a peste:

4 Alias accidit Capitaneum militarem venire ad festum S. Philippi, simul cum turma sua: qui voluit ut soli socii sui arcam portarent; forte persuasus ab aliquo, experiri certius volente, an ejusmodi motus C arcæ atque stationes illius essent miraculo, vel humana industria procurati. Multi ergo eorum gladios strinxerant, nec patiebantur alium quemquam accedere propius. Sed brevi attonitus obstupuit ipse ac milites sui: vix enim modico processerant spatio, cum illis de humeris ac manibus capsa excidit, nec sublevari unquam ab iisdem potuit. Contigit etiam die quadam, unum aliquem dicere, quod non crederet miraculo istæc fieri, sed ingenio humano. Hæc autem dicente illo ad aliorum aures submissa voce; ecce tibi capsa, magno impetu rapta, in ipsummet cum suis portitoribus fertur, eumque concussum totum ac semimortuum prostratum reliquit: qui ad lectum delatus, et incredulitatis suæ pœnitens, indulgentiam culpæ obtinuit; et sanitate recuperata, Sancto exinde devotior mansit. Simili modo externi quidam, omnes conterranei atque de miraculo dubii, conspirarant ad capsam portandam; quam dum antrorsum vellent ferre, rapiebantur retrorsum; fueruntque omnes retrusi in lacunam, unde nonnisi luto multo sordidati valdeque consternati evaserunt.

item ad castigandos incredulos,

5 Numquam igitur sine mysterio fit quod sæpedicta capsa, nunc subsistat, nunc motibus extraordinariis feratur, aliquando vero a principio ad finem citra ullam varietatem perducatur: cujus rei, præter jam dicta, multa ac pene innumera possent allegari D exempla, grande volumen completura, quorum pauca attigisse sufficiet. Die quadam cum ad unam platearum urbis processio pervenisset, noluit capsa via consueta progredi, sed aliam omnino arripuit; ac denique sublata ab humeris portitorum, elata est in tectum cujusdam domus; unde cum populus auferri eam juberet ac sibi relinqui, ut proprio ferretur motu; accipientes illam portitores deducti fuerunt in angiportum, per quem numquam fuerat deportata: perveniens autem ante ostium cujusdam cubiculi clausi, in ipsum impacta violenter est: quo patefacto inventa est mulier ibidem abscondita a dæmone, quam volentem nolentemque traxerunt ad arcam et sequi fecerunt. Alias cum via ordinaria ferretur, accurrit mulier energumena, terribiliter agitata: cui ad capsam accedenti, mox omnes capilli erecti in altum obriguerunt ac si ferrei fuissent, ad terrorem omnium id spectantium. Tum vero dæmon per os misellæ hæc aut similia verba protulit, O Philippe, oportet te hodie valentem esse ad iter emetiendum: et subito substitit immobilis arca: sed mulier liberata fuit cum magna sua adstantiumque consolatione.

vel energumenos liberandos

6 Paupercula quædam habebat maritum, membris captum infirmumque adeo, ut decimo jam anno jaceret privatus gradiendi facultate: venit ergo cum ipso ad festum, eumdem sæpe maximo cum labore suis humeris bajulans, et ibi imposuitum. Dum autem duceretur processio, capsa subito abiit versus eam partem ubi erat infirmus, cunctis Misericordia, Misericordia inclamantibus: et statim atque ad illum perlata est, ipse convaluit, atque alacer supposuit humeros sacro oneri, cum aliis adjuvantibus ferendo. Nec omittendum videtur quod animalia indomita, equi, muli, tauri, illuc venum adducta ad nundinas, ibidem assistant velut agni: cumque per forum transit capsa, mercibus omnis generis etiam vitreis figlinisque refertum, quantocumque sub inde rapiatur pondere ac impetu, numquam tamen accidit quidquam diffringi. Cum autem similiter fertur per civitatem, licet videatur crura, brachia, capitaque eorum, per quos rapitur, comminutura, nemini tamen nocuisse deprehenditur. Mirabilis Deus in Sanctis suis: quare finio cum hisce vulgo usitatissimis verbis, Qui non vidit, videat, obstupescat, et credat. E

vel infirmos sanandos,

semper innoxium.

7 *Eodem quo hæc scribebantur tempore, erat Agyrone Fasellus, Rerum Sicularum scriptor notissimus, quarum Decade 1 lib.* 10, *virtutem* S. Philippo *divinitus collatam ad dæmones ejiciendos, ita describat, ut oculatus testis.* Enimvero anno MDXI etc., *ut pag.* 27 *et reliquos numeros* 8, 9, 10 *hic subjunge.* F

DE S. MODOALDO EP.

P*ag.* 51 *num.* 3 adde: *Eadem, inventa a Gamansio nostro, in quodam alio MS. Bollandoque missa Colonia anno* MDCXXXVIII, *quia Prologo et capite* I (*scilicet usque ad num.* 18) *mutila erat, Henschenii nostri diligentiam fugit inobservata; cum tamen adjunctum sibi habeat librum alium, de* S. Modoaldo, *ejus miracula complexum: quibus deinde diversa manu subtexitur aliquid, annis fere centum et septuaginta post prædictam Translationem scriptum, cum indicio tunc factæ secundæ Translationis, aliisque nonnullis; ac rursum diversa manu multumque recentiori additur:* Habentur adhuc alia miracula in libro miraculorum S. Modoaldi, demptis his quæ in hoc libro continentur, quia super his specialis adhuc deputatus est liber. Cum autem jam completus sit, videtur mihi necessarium huic consequenter inscribi. *Et mox subduntur facta ab anno* MDI *usque ad* MDXXII: *unde intelligo*

sor. 50

A *intelligo specialem istum librum (qui utinam adhuc alicubi superesset) descriptum consequenter fuisse, post prima et hæc a nobis proferenda miracula, atque ad finem usque seculi XV fuisse protractum. Cœnobium Helmwardeshusanum, licet jurisdictioni spirituali Episcopi Paderbornensis subjectum, paruit tamen Hasso, atque a tempore hæreseos sub eo prævalentis vastatum jacet, nihilque religiosi ibi superest; unde spes nulla manet istic aliquid de dicto libro inveniendi. Interim vetustissimis recentissimisque fruere, quando medius et integrum volumen implentibus gaudere non licet.*

*Vor. 51**

Pag. 78 adde sequentem librum Miraculorum.

MIRACULA

a Joanne Gamansio S. J. ex MS. eruta.

PRÆFATIO.

Fundatis per Apostolos toto orbe Ecclesiis,

Omnipotentis Dei filius, cujus natura bonitas, cujus opus misericordia, manens apud Patrem et a Patre, Deus verus de Deo vero, procedens ante tempora secularia, in fine seculorum caro factus est de Virgine Maria, mortisque supplicium pertu-
B
lit in ligno crucis pro seculi vita: ubi de latere suo Ecclesiam productam formavit, et Spiritu sancto subarrhatam sibimet desponsavit, suique sanguinis pretio dotatam peculiari privilegio sub fidei chirographo copulavit: quam ascendens ad Patrem unde venerat, suis discipulis regendam, et per orbem terrarum longe lateque diffundendam, ac trini nominis invocatione multiplicandam commendavit; et ut id non trepide, sed solida plenaque animi constantia effectui manciparent, eorum corda sancti Spiritus illustratione corroboravit. At illi gratia tanti muneris impignerati, non ab uno, sed in unitate fidei divisi, se ad partes a Deo sibi prædestinatas, prædicantes doctrinamque suam signorum efficacia confirmantes, contulere; sibique jus collatum ligandi atque solvendi, quasi hereditarium, successoribus suis tradidere, ac per eos in omnem futuræ posteritatis ordinem transtulere; mundum Doctoribus replentes, eisque regimen Ecclesiæ committentes, ut compleretur vaticinium, quod olim de

præfecti successive Episcopi

Ps. 18, 5

ipsorum persona cecinit David Psaltes, In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines terræ verba eorum. Hoc ordine fidei et religionis, per mundi climata, multiplex Ecclesiarum crevit fabrica, quibus ad regendum et corroborandum in locis capitaneis
C
Episcoporum præerat solertia: qui omni conamine mentis et spiritus, primi Pastoris vicem agentes, et gregi commisso verbo et opere invigilantes, ad bravium vitæ æternæ felici auspicio meruerunt pertingere.

2 Ecclesiis nihilominus procul positis non defuit divinæ miserationis visitatio, quas Sanctorum cum secum spiritu regnantium, secundum cujusque fidem et meritum, Christus illustravit patrocinio: ut quæ minus, in suis sedibus adhuc carne viventes, peregissent; in locis a Deo sibi spiritualiter concessis, per mortua membra sua, signorum documentis et miraculorum attestationibus, supplerent. Unde …ontigit, divinæ miserationis munere, ut Helmwar…ense cœnobium, in provincia situm Saxoniæ, a Paterbornensi matre Ecclesia itinere unius diei remotum, Abbate ipsius loci cum suis Fratribus crebris jejuniis, vigiliis, orationibus, et lacrymis id apud Dominum obtinentibus, multimoda Sanctorum …ignorum mereretur patrocinia; duorum videlicet Thebæorum martyrum, nec non beati Modoaldi Archiepiscopi Treverorum, Sanctique Auctoris ejusdem loci Archipræsulis, aliorumque multorum non minoris meriti et sanctitatis: quorum insperatus

quorum et quæ post mortem … stat,

*… S. Modoal… , S. … *

et omni humanæ æstimationi incredibilis adventus, D
ante unum ferme annum, prodigiis et visionibus, si id unquam futurum autumari posset, fuerat præsignatus: quod, ad glorificandam nostri Salvatoris omnipotentiam, huic opusculo inserere dignum duximus.

CAPUT I.

Miracula adventum Sanctorum prægressa, alia secuta.

Beatus Petrus, Princeps Apostolicæ Sedis, memor infirmitatis propriæ, per lacrymas et pœnitentiam resolidatæ, dignatus est inusitato mirabilique prodigio demonstrare, per Sanctorum merita, non solum corpora defunctorum ab ergastulo mortis ad vitam posse revocari; verum etiam prolapsa in voraginem peccatorum corda digno pœnitentiæ fructu a morte animæ resuscitari, et prioris status merito locoque restitui. Anno Dominicæ Incarnationis MCVI, Indictione *a* [bis] VII, tertio Kal. Julii; nocte qua celebratur Apostolorum passio Petri et Pauli, vestitis solito accuratius ipsius templi parietibus, multisque succensis luminaribus, ad ornandam faciem E
rutilantis ecclesiæ, cum suis lucernis infusæ aquæ superpositis, sub arcubus columnarum undique ampullæ dependebant vitreæ. Matutinalibus vero solennis majori ex parte consummatis, Præcentore super tria Cantica Antiphonam imponente, *b* Beatus Petrus dum penderet in cruce; subito ampullarum una, a pendulo suo ligamine mirabiliter dissoluta, super lapideum parietis fundamentum altitudine pedum XV corruit, tam valide, ut omnibus incuteret motum mentis divinis laudibus intentis. Mox Æadituus accurrens, ut saltem frusta colligeret fragmentorum, ita vas reperit sanum, ut in eo læsionis nullus appareret vestigium: Beatus namque Petrus suis supplicibus hoc miraculi prodigium voluit demonstrare, ut nomen ejus invocantibus corde et ore, declararet indicium suæ præsentiæ. At Æadituus, ne vel puncto temporis, unius luminis detrimentum sustineret ecclesia, protinus conscensa scala, vas quod integrum receperat, aqua replevit, lucernamque superposuit; atque, mirantibus cunctis qui audierant et viderant, suo loco restituit.

An. 1106, 29 Junii,

a

sub Matutinis lapsa lampas vitrea,
b

illæsa reperitur,

4 Post hæc tribus et semi mensibus decursis, XVIII Kal. Octobris, die qua celebratur Exaltatio gloriosissimæ Crucis, vas aliud vitreum, quod vacuum pendebat coram lignea nostri Redemptoris imagi- F
ne, Fratre quodam funiculum ligaminis ejus casu movente incaute, subito super terram altitudine pedum viginti cecidit: et quod in mille frustulis poterat prosiluisse, mirabiliter sustentatum divina virtute integrum permansit: excepto quod in inferiori parte fundi, ad indicium tam evidentis miraculi, rimæ multæ subtiles poterant vix discerni; nihil tamen inde humoris poterat egredi. Cunctis pene mortalibus liquet, quod vitrei metalli natura fragilis est et perspicax, tactu lenis et lubrica, labilis et sonora, multorum colorum diversitatem trahens artificis industria, cui non incongrue comparari potest humanæ conditionis substantia: est enim homo carnis infirmitate fragilis, animo levis, visu lubricus, corde labilis, voce sonorus, per omnia divinis perspicax obtutibus, mentis multiplicitate varius, juxta quod veridicis Beati Job docemur attestationibus, Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis, et numquam in eodem statu permanet. Adversum tot alios innumeros adversitatis casus, quibus indesinenter et mirabiliter afficitur humanum genus, nec per semetipsum ullo modo valet contraire, necesse fuerat

item alia 14 Septembris sic lapsa,

monet in humanæ fragilitatis casus,

Job 14, 1

A rat levamen protectionis divinæ Sanctorumque patrocinia expetere; quorum suffragiis muniti, cuncta suæ saluti adversantia valerent superare: ut cujuslibet infortunii lapsum impediente fragilitate contingeret incurrere, contritionis offendiculum evaderent eorum levamine; Psalmista testante, Si ceciderit non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Hujus rei gratia Fratres prænominati, propriæ fragilitatis conscii suæque consulentes utilitati, prona mentis intentione omnique cordis contritione, pignora beati Modoaldi Pontificis et sociorum ejus promeruere, susceptaque loco dignæ venerationis condidere: quorum virtutes, quas Dominus ad laudem et gloriam sui nominis per eos in ipso cœnobio, vel ante adventum eorum dignatus est exhibere, quasque vel vidimus vel certa veridicorum virorum didicimus relatione, huic opusculo dignum duximus annotare.

præsidium a sanctis petere,

Ps. 36, 24

quorum hic miracula describuntur

5 Post adventum ejusdem beatissimi Pontificis die c nona, quæ ob insigne gloriosissimæ resurrectionis dicebatur Dominica, nocte ipsis media, venerabilis vir Adelbertus Inclusus, cujus supra d mentionem fecimus, consurgens de modica quiete sui B strati consuetudinarias Deo singultuum lacrymarumque victimas immolaturus, subito incurvatus perstitit, nec se omnino sursum erigere valuit. Quapropter manibus genibusque reptando, cum gravi mœrore, suæ reclusionis capellam ingreditur: nimiumque consternatus, quod solitum hymnorum psalmorumque pensum Deo persolvere non mereretur peccatis suis imputabat, sicque cum lacrymis aiebat: Misericordissime Deus, licet optime noverim, quod tibi numquam debita reverentia seu devotione servierim, et in omnimodo famulatu Sanctorum tuorum negligens et segnis fuerim; tamen interdum pro posse et nosse tuæ majestati voluntarie sacrificavi: nec enim flagella tuæ severitatis; quæ juste mereor, spiritu contradictionis recuso seu stimulum tuum quasi recalcitrans perhorresco; sed mysteriorum tuorum dulcedine ductus et desiderio, mallem quantum in me est, si licitum foret, sacris altaribus tuis assistere, quam sacrorum tuorum expers existere. Quod quia nullis meis meritis obtinere valeo, ad te, Pater benignissime, Modoalde Pontifex, totis animi desideriis confugio; flagitans, ut tuis digneris precibus impetrare, quatenus hodie solito more divino conspectui laudis hostiam merear immolare. Qui mox ut nomen Sancti motu linguæ C formavit, lugubrem vultum a terra levavit; curvisque renibus divinæ virtuti cedentibus, ac erectis in usum pristinum vestigiis, ab hac repentina invalitudine permansit incolumis.

Incurvatus invocato S. Modoaldo erigitur:

6 In villa monasterio contigua Muthen nomine, vidua quædam, ægritudinis anxietate ad extrema perducta, obriguit; sed amicorum vocibus revocata, subito luminibus apertis etiam linguæ usum recepit. Mox quibusdam suggerentibus B. Modoaldo votum vovit, statimque depulsa ægritudine sana surrexit: quæ de die in diem differens promissa solvere, neglectum oblivione contexit. Nec defuit justa divinæ animadversionis correptio, nam subito ex sensu facta, mentem perdidit; sed a vicinis graviter increpita, se recollegit; quo nisu valuit ad ecclesiam cursitans, votum solvit; sensumque quem amiserat perfecte recepit. Matrona quædam honorabilis, cereum ardentem Sanctis devote obtulit, obsecrans ut non extingui deberet quamdiu subsistere posset. Erat interea hospes in loco Canonicus quidam Susaziensis, qui Fratribus Sextam quiescentibus, captata locorum considerandi copia, cum duobus viæ suæ comitibus ecclesiam est ingressus. Aura igitur serena totius spiraminis offendicula negante, cereus ille, qui (mirum dictu!) facis adinstar flammivomos producebat globos, in oculis contuentium, subito ignibus absumptis extinctus est, tantamque fumi copiam D egessit, ut mentes mirantium admodum solicitaret. Vixque unius horæ interjecto spatio, divinitus igniculo reviviscente accenditur, atque post duas ferme horas denuo extinguitur, nec tamen ex eo quidquam fumi emittitur. Unde spectator attonitus, tamque insolitæ rei testem habere desiderans, unum ex Fratribus monasterii, forte utilitati rei peculiaris secretius occupatum, vocat: qui dum cursim properat, flamma cœlesti meritis Sanctorum famulante, cereus reaccenditur, et sic usque ad sui consummationem perseverans ultra non extinguitur. Quod miraculum ideo coram hospitibus patrare voluit dignatio divina, ut apud extraneos, quibus facilius persuadere solet visus quam auditus, in honore B. Modoaldi laudarentur Christi magnalia.

Mente et vidua ... cunctata.

Votivus cereus, semel iterumque divinitus reaccenditur

7 In villa juris Regii, Membrastehem e dicta, nutriebatur puella parvula, quæ languore subitaneo miserabili effigie in globum est contracta, ut talis renibus, pectorique brachiis adhærentibus, et globo inter scapulas crescente, collum adeo comprimeretur, ut ei omnino facultas oculos sursum erigendi E negaretur; cujus intolerabili miseria patris matrisque inconsolabiliter cruciabantur viscera; et quia desperabant omni humano medicamine consequi posse remedia, totis medullis ad divina confugiunt auxilia. Quapropter B. Modoaldo votum faciunt, videlicet pondus hujus monstruosi corporis in victualibus, si meritis ejus suffragantibus in usum vivendi languor saluti cederet membris debilibus. Nec distulit consuetudinaria pius Pater medicamina. Nam ægra per horas incremento proficiens salutis, septima tandem die sanissima redditur parentibus suis. In suburbano Hildenesheim vir artis architectoræ gnarus, cryptam ecclesiæ, B. Modoaldi dedicatam nomini, tegebat, qui pedem latereulis incaute figens, deorsum labi cœpit. Cujus casu territus Sacerdos provisor ipsius cryptæ, nec labentem valens retinere, exclamavit magna voce; O Domine sancte Modoalde. Ad cujus nominis invocationem, homo qui comminui poterat, super acervos jacentium lapidum in pedes constitit; sed casu stupore attonitus, titubante poplite lapsum faciens, latus alterum lapidi impegit: indeque manibus ad stratum deductus, sequenti luce sospes operi est redditus. Vir quidam diutina surditate multatus, aures cereas B. Modoaldo cum fide obtulit, pro sui auditus recuperatione. Qui mox ut id quod promiserat F implevit, auditum quem amiserat recepit.

Erigitur contracta,

lapsus ex alto servatur,

curatur surdus

ANNOTATA.

a *Hujus supplementi necessitas petitur ex cursu Indictionum, et ex superiori libro num. 18, ubi expresse* decima quarta *nominatur.*

b *Hujusmodi Officium cum tali Antiphona nondum vidi.*

c *Ex superioris libri num. 37 et 38 intelligitur, illatum fuisse in ecclesiam corpus 26 Aprilis 1107, atque adeo (nam littera Dominicalis erat F) die Sabbatino, unde sequens post octiduum Dominica fuit 5 Maji.*

d *An forte excidit aliquid? nam in priori libro nusquam hic nominatur: unde dubium nobis sit an ejusdem auctoris uterque sit liber.*

e *De hoc aliisque 12 locis, in tabula Chronographica a me frustra requisitis, respondit P. Joannes Kleppenborg, Paderbornensi historiæ prosequendæ et excudendæ a Principe electus; nomina istæc partim adhuc nota partim incognita esse, neque id mirum videri debere; sibi enim quotidie usu venire, ut in antiquis Paderbornensis diœcesis tabulis multa inveniat loca nominata*

minata, quæ ubi fuerint nemo nunc possit nisi per conjecturam indicare.

CAPUT II.

Reliqua vetustiora miracula.

Porcus moribundus sanatur,

Cujusdam clientis Ecclesiæ porcus, pinguis factus, repentina ægritudine morti propinquabat; quem Dominus ejus advesperascente die domo protractum, sub divo dolens canibus exponebat. Hunc uxor e vestigio prosecuta lugubri voce, conquerebatur longas sumptus ex tenui substantiola se sub una perdere hora: reflexisque ad basilicam luminibus, vovit B. Modoaldo, si convalesceret, caput ejus cum spina. Postera vero die maturius exiens, porcum, cujus partem Sancto promisit, totum et sospitem recepit. Quidam paterfamilias graviter conquerebatur, puerum sui juris, pascendis equis occupatum, vestem suam furto amisisse: currensque ad investigandum suspectam personam, reperit: sed sciscitatus nihil indaginis ab eo recepit. Unde nimium consternatus, quo se verteret ignorans, B. Modoaldi auxilium cum fide inclamavit: statimque sibi visum est vocem cujusdam, se a longe bis vel ter vocantis, audire. Quo spe recuperandi concito tendens, cumulum graminis et foliorum recens aggestum conspicatur scrutatusque reperit quod quærebat. Matrona quædam ex optimo pallio linbos se dolens amisisse, singulas arcæ suæ exuvias perscrutando exponebat; nihilque indicii reperiens, S. Modoaldi auxilium implorabat. Et quia desideranti non sufficit semel aspexisse, arcam denuo aperuit, et in supremo vestium quod quærebat invenit. Fratribus monasterii aliquando lapidem pergrandem a monte cædentibus, montis supereminentis moles magna, rimis jam patentibus, ruinam sui minitare cœpit. Mox invocato nomine B. Modoaldi quasi fixa perstitit, donec educto lapide cunctisque egressis nihil restaret periculi: Statimque corruens, concavum illud pergrande summotenus replevit, liquido contestans cujus meritis sustentata penderet.

amissa repe- riuntur,

ruina grandis saxi sistitur,

morihundi duo sibi restituuntur,

9 Puer quidam, hora vicinæ mortis incumbente, strato cubabat exanimis, pro quo circumstantes B. Modoaldo supplicationum vota vovebant. Mox æger subitaneo sudore perfusus, luminibus palpitat; potuque postulato et sumpto, amicorum fletus in gaudia commutat. Alius quidam, de villa Bodenhusen, repentino tumore tibiæ vitalia occupante, accersitis valedixit parentibus, quasi jam universæ carnis viam ingressurus. Qui fide integra spem recuperandi ejus capescentes, longitudinem tumentis tibiæ in filo argenteo voverunt B. Modoaldo: statimque æger Sancti virtute comperta, quasi tepenti latice perfunderetur ejus tibia, mirantibus lætantibusque cunctis, surrexit incolumis. In loco qui Geismari [a] dicitur, subitaneo incendio vim suæ depopulationis exerente, maxima pars ipsius villæ favillis patebat, in cujus exterminii confinio, anus quædam decrepita commanebat. Quæ dolens totius stipendii sui summam perire, si casellam suam, quam vorax flamma lambebat, contingeret amittere; totis animis est ad Deum conversa: et quoniam spes deerat humana, arrepto lychno ambitum ipsius habitaculi cœpit interius metiri cum fide; spondens B. Modoaldo, ob liberationem suæ substantiolæ, tantæ longitudinis candelam se delaturam coram venerando ejus corpore. His dictis, quasi jam mutuæ sponsionis resumpto pignore, spei intendebat divinæ. Miratur interea plebs promiscua, furentes flammas tam humilis tecti arentes stipulas non posse absumere, quarum impetum magnorum roborum maceria nullo modo potuerat evadere. Quapropter, nuntio perscrutante, rei eventum edocti; mox quasi uno ore prorumpentes in invocationem nominis B. Modoaldi, carmen laudis ejus publicis concinebant vocibus. Illico flammarum globi, cœlesti virtute compressi, penitus sunt absumpti.

Incendium restinguitur.

Sanatur Presbyter clinicus,

10 In villa Lovinæ [b] Presbyter Provisor parochiæ, stratum fovens, continua ægritudine ad hoc perductus est, ut nisi supposita sindone nullo modo converti valeret in alterum latus. Qui per somnium commonitus a matrona reverendi habitus, B. Modoaldo votum vovit, statimque melioratus in brevi convaluit, et de cetero emendatior vixit. Huic puer proximus consanguinitate, tibiam ferebat contractam languoris nimietate; at Presbyter, suæ sospitatis fidem retinens, pro hujus quoque recuperatione B. Modoaldo votum vovit: statimque puer tibiam extendens, die duodecimo pleniter convaluit. Vir quidam officio gyrovagus, alieni indigens stipendii, populorum frequentiæ conjunctus, quos late cogebat miraculorum fama et instantis solennitatis lætitia, in Natali Principis Apostolorum Helmwardicense petebat cœnobium. Quo accedens, cernensque promiscuæ plebis catervas pene omnes occupare semitas, erroneo spiritu tactus, ait viæ suæ comitibus: Miror tot catervas frustra velle tanti itineris fatigationem consumere pro mortuorum ossibus ignotis, quæ collegit loci hujus Abbas de partibus peregrinis, cum tot, aut plura, seu fortassis meliora, reperiri possint in confiniis nostris. Quod blasphemium divinæ animadversionis censura nequaquam passa est inultum præterire. Nam miser ille, subitæ vertiginis stupore perculsus, in ora omnium supinus corruens, jacuit curvus. Statimque mentem recolligens, suique reatus pœnam agnoscens, monasterium ingreditur reptabundus, misericordiam B. Modoaldi crebris inclamans vocibus, nec exaudiri est meritus. Indeque se manibus retrahens, per reliquam diem totamque noctem coram cœnobii liminibus procubuit; palam protestans cunctis ingredientibus, se justa pati, se culpis suis exigentibus deteriora mereri. Sequentis vero diei crepusculo, recuperandi spe animatus, vovit B. Modoaldo quoad viveret, quia liber erat, censum capitis sui. Statimque resumptis viribus surrexit incolumis: ingressusque basilicam, coram astantibus, novum suæ salutis Dominum dignis extulit præconiis.

puer tibiam contractus:

mendicus, blasphemus in Sanctos,

contractione punitur;

pedibus debilis gressum recipit:

11 In villa Disiæ puer parvulus, utriusque tibiæ debilitate multatus, quacumque ducendum erat officio manuum utebatur pro pedibus: cujus parentes tandem B. Modoaldo filum argenteum vovere: statimque consolidatis membrorum compagibus, puer integræ sanitati est redditus. In confinio ecclesiæ, piscatoris cujusdam filius, tanta vi paralysis subito est percussus, ut omnium membrorum viribus amissis, quaquaversum sistebatur maneret immobilis. Quem pater arreptum ad cœnobium detulit, consultisque Fratribus æqui ponderis ejus votum B. Modoaldo vovit: statimque sospitate pueri impetrata, incolumem eum secum reduxit. Quidam ministerialium ecclesiæ, pro responsis competentibus ad cœnobium profectus, nummos in necessariæ rei usibus expendendos a Fratribus suscepit, quos incaute marsupio imponens perdidit. Quo post duas fere horas comperto, coram sanctuario B. Modoaldi ingressus procumbit: ac primo, quia erat vir tenuis substantiæ, damni sui ordinem replicat; deinde, cur Sanctus famulum, cum possit, abinde non custodierit, imputat; fateturque se illi nullo unquam famulatu obsecuturum, nisi perditum restituat. His cum fide peroratis egreditur; et, mirum dictu! in plateæ medio, inter omnium euntium redeuntiumque vestigia, nummos sigillatim jacentes integro numero reperit

curatur paralyticus;

amissa pecunia,

A reperit. Idem postea de commissis responsurus ad monasterium proficiscitur, et Apostolicæ solennitatis nocte equum suum, somnolentia custodis neglectum, furto amisit. Quo nuntio mane, cum jam redire pararet, nimium consternatur : sed statim fiducia præteriti miraculi animatus, consueta B. Modoaldi patrocinia implorat. Deinde, nummo coram ejus sacratissimo corpore cum fide oblato, redeundi iter pedes arripit, equestria quibus veniens

et equus ablactus, recuperantur :

consederat collo referens. Qui modice amplius tribus milliariis emensis, equum graminibus impositum solum reperit : impositaque sarcina lætus domui redditur, et de cetero Sanctis promptiori famulatu obsequitur.

item nummi plures,

12 Alius quidam de villa Desle, ab instantia diurni operis domum rediens, nummos, quos marsupio multos commiserat, se funditus perdidisse dolebat. Quapropter consultus, ex omnibus illis unum beato Modoaldo vovit, ut sua ope omnes dignaretur insinuare. Mane vero maturius surgens labori laborem addere, mox ut vomeris impulsu sulcos cœpit evertere, nummos integro numero coram vestigiis expositos aspexit hilari facie. Henricus c, bonæ memoriæ Patherbornensis Episcopus, B diutini languoris incommodo, per merita B. Modoaldi liberatus, cœnobium petebat, Sancto gratiarum libamina oblaturus. Cui ne vacuus appareret, duas armillas aureas, quas sibi forte quidam in itinere detulerat, Sancto vovit; digitisque incaute has inserens, unam repente perdidit. Inde amplius

et armilla aurea :

milliarii spatio pertransito, subito ad manus respiciens, damnum deprehendit; accitumque legatum ad requirendum dirigit. Quo reperiendi diffidentia nutante ; Si, inquit, sancto Pontifici mea ex illis complacet oblatio, idque criminum meorum numerositas non impedit, spei meæ nullo modo fraudabor votis. His dictis itum est : et ecce in quadrivio frequentiaque promiscuæ plebis, omnium aspectibus celata, et solus quærentis obtutibus revelata armilla, Episcopo redditur ; quam ille compari copulans, votumque suum B. Modoaldo reconsignans, ejus gloriam duplicibus efferebat laudibus, adeptæ sospitatis et repertæ oblationis.

eversa navi mergendus liberatur,

13 Quodam tempore flumine d cœnobii alveos suos excrescendo superante, transitus per pontem negabatur, et pauperculus quidam viator, Sanctorum postulaturus suffragia, navigio transferebatur; C qui amnis in medio vi fluctuum superatus demergitur. Mox a contuentibus commonitus, nomen B. Modoaldi totis invocat nisibus : sicque mirabiliter undis sancto nomini famulantibus, ad terram devectus evasit, baculumque suum qui procul abnataverat recepit. Matrena quædam de villa Brunestheim, de subitanea conflagratione domus suæ damnoso divinationis suscepto nuntio, votum pro ereptione ejus vovit B. Modoaldo. Nec multo post, semel per noctem, semel per diem repentinum prorumpens

incendium extinguitur,

incendium, nominis ejus invocatione mirabiliter extinguitur, et sic de cetero libera mansit ab omni incommodo. In necessariis Ecclesiæ usibus, quadratariis aliquando lapides de monte cædentibus, unus ministrorum enormi saxo impulsus prosternitur, cruribusque compressis pene exsanguis reperitur. Cumque tantæ molis immensitate minutatim contritis ossibus, vix supremum spiritum putaretur

contritus sub saxi lapsu servatur :

trahere : invocato nomine B. Modoaldi, lapidem multo annisu removentibus sociis, qui moriturus credebatur, evasit incolumis. In possessione Ecclesiæ, Desle dicta, paupercula quædam filium triennem alebat, qui subita paralysi a renibus deorsum percussus, gradiendi officium penitus amiserat.

curantur paralyticus

Pro cujus recuperatione mater, plena fide, B. Modoaldo filum argenteum vovit ; cumque sequenti D crepusculo lecto expositum, perfecte ambulare lætissimo vultu aspexit. In eadem villa parvula re-

et clauda :

pente alterius tibiæ languorem incurrebat, quam, deteriora per dies sentiendo, diutius reptabunda trahebat. Cujus incommodo mater dolens, æquiponderis ejus pensum B. Modoaldo vovit, statimque sospitate regressa relevata pleniter convaluit.

cæcus illuminatur :

14 De vico Aldendorf colonus quidam, nimio capitis dolore percussus, utroque est lumine orbatus. Hic in una noctium nomen B. Modoaldi fideliter invocans, somno corripitur ; indeque penitus expergiscens, virtute Sancti incolumis allevatur. In eadem villa mulier quædam filiam, ægritudinis nimietate lecto cubantem, aspectu miserabili diebus quinque cum noctibus observabat ; quæ pene membris omni sensu, excepto tenui spiramine, vacuatis, luminibusque compressis, nec modicum quidem palpitabat. Die tandem sexto, pro ejus ereptione, mater B. Modoaldo tegmen capitis cereum vovit : sta-

sanatur moribunda.

timque puella, oculis in usum videndi laxatis, surrexit ; viribusque resumptis, convaluit. Ejusdem cœnobii Frater quidam Monachus pedem alterum incaute ambulando reflexit, et inde gravi molestia per [plures] dies fatigari cœpit. Dolore siquidem continuo præcordia stimulante, nihil quietis perci- E piebat, sed crebro dies cum noctibus insomnes ducebat. Tandem metuens totius tibiæ paralysin incurrere, toto corde ad Deum conversus, B. Modoaldo votum vovit, videlicet annuatim in ipsius solennitate, omnibus propinquis ejus e, Missam defunctorum se celebraturum pro sui recuperatione : statimque per dies languore decrescente, integra fruitus est sospitate. In oppido Visbike mulier quædam, diutini languoris nimietate fatigata, in una noctium admonetur, ut si velit sanitatis gratiam percipere, B. Modoaldo votum debeat vovere. Quæ, die reddita, nomen ejus ad id usque incognitum edocta, et qua locorum requiesceret certificata, votum vovit, nocturnalem candelam misit ; nec mora, convaluit.

ANNOTATA.

a Geismaria, *oppidum Hassiæ, distat a monasterio in meridiem horis circiter tribus.*

b Lovine *in tabula Topogr.* Loven, *Warburgensis districtus oppidum, versus occidentem monasterii horis circiter quinque.*

c Henricus, *Comes de Werlo, anno* 1084, *sub contentione cum Henrico Comite de Aslow electus ; hoc denique ad Archiepiscopatum Magdeburgensem promoto, feliciter præfuit usque ad an.* 1126, *uti ait Bruschius in Episcopis Paderbornensibus.* F

d Flumen *istud* Dymela *est, paulo infra monasterium Visurgi se infundens.*

e *Sic Præmonstratenses, in aut post festum sui S. Norberti, pro omnibus ex familia Norbertina defunctis anniversarium faciunt, eo modo quo primitus pro ipsomet faciebant.*

APPENDIX VETUSTIOR.

Anno Domini MCCLXXIV, indicto Concilio, a Gregorio Papa hujus nominis decimo, in Lugduno celebrando, et multis, ut decuit, ex omni provincia

An. 1274 Monachus Helmwardenh. Treviros veniens,

confluentibus : contigit unum ex Fratribus nostris Monachum, vice nostri monasterii transmissum, illo cum aliis properare. Qui cum civitatem Treverim attigisset, meminit et recolere cœpit venerabile nomen et adventum Beatissimi Modoaldi, nostri Patroni, digne nobis semper memorandi ; quem ex illa civitate nobis translatum, per annuam et frequentem lectionem domi audierat. Qua memoria attactus,

A attactus, et ferventior redditus, discurrere cœpit animo et corpore, et hinc inde perquirere, sicubi, quod ad sanctitatem et reverentiam prædicti sancti et venerabilis Modoaldi pertineret, aut visu aut auditu percipere posset. Cumque a nemine aliquid certi audiret, quia res pene a memoria omnium lapsa fuerat; tandem ad ecclesiolam, propter vetustatem jam semirutam *b*, S. Symphoriani Martyris, quam a B. Modoaldo constructam audiverat, divertit : ubi quamdam feminam religiosam, pro Christi nomine inclusam reperit. Cui dum causam suam aperiret, et nomen B. Modoaldi repeteret, illa rem consideravit; et stupens et admirans nomen Sancti hujus, et memoriam in remotis et alienis partibus fieri et haberi exultans et collætans, ad sepulcrum ejus, ubi primum in pulvere terræ, ante notitiam sanctitatis et miraculorum ejus, sepultus fuerat, ipsum perduxit; ubi istos Versiculos, quasi semiscriptos et pene deletos, invenit; quos propter vetustatem vix intra se quasi cordetenus elimare potuit, anno translationis ejus venerandi corporis ad nostrum monasterium centesimo sexagesimo septimo *c*.

b et perductus ad locum primæ sepulturæ,

c

Regnas cum Christo, loculo translatus ab isto,
B Carnis flore meram linquens Modoalde Severam.
Treveris iste Pater, sacri gregis hæc quoque [Mater,
Hic fuerant una, genetrix quod edidit una.
Juncta soror fratri, sub tempore funeris atri,
Cœlitus electi, terræ sub pulvere tecti.

transcribit Epitaphium ipsi et Severæ sorori commune :

Quos, quia venerabilis Domini et Patroni nobis dilecti, et quia divinitus a Deo collati, merita et præconia efferunt et commendant, sub silentio præteriri non sivimus; hos qui sequuntur, licet memoratu indignos, pro aliquantula devotione adjungentes.

Nomine tu proprio digne dictus Modoaldus,
Omine non dubio, vere modo crederis altus.
Tu procerum soboles, cœli cluis inter heriles,
Ut lampas clara radians Domini super ara.
In cœlis consul pro nobis factus es exul,
Cum primis primus hic nobiscum peregrinus,
Hic delecteris, humilisque gregis memoreris,
Nobis placeris, qui quod petis omne mereris,
Consors Sanctorum, certissima spes miserorum :
Verum solamen scriptis Deus annuat. Amen *d*.

cui jungit auctor versus de etymo nominis.

d

C ANNOTATA.

a *Notat Gamansius in Margine, quod* sequentia, *habeantur immediate, manu quidem diversa, sed antiqua.*

b *De* S. Symphoriani, *Parthenone vide Vitam num.* 27.

c *Id est anno* 1274. *Potuerunt autem sequentes versus istic positi fuisse immediate post Corporis Translationem.*

d *Hic sequebantur carmina*, de generosa progenie Ducum, Regum, et Imperatorum, nepotum scilicet et pronepotum præclari et beatissimi Pontificis Modoaldi, Archiepiscopi Trevirensis, *tali principio.*

Præsulis Itta soror, data Pippino fuit uxor.
Hæc Beggam genuit, quæ Pippinum generavit, etc.

Diversa deinde manu sequuntur rythmi alii, per modum Antiphonæ, cum hac Oratione : Præsta, quæsumus, ineffabili tua clementia, Deus, ut sicut B. Modoaldi, Confessoris atque Pontificis, corporali nos fultos gratulamur præsidio, ita et spiritali tutos sentiamus patrocinio.

D

APPENDIX RECENTIOR.

Habentur adhuc plurima miracula in libro Miraculorum S. Modoaldi, in hoc loco per ipsum hominibus facta, demptis his quæ in hoc libro continentur : quia super his specialis adhuc deputatus est liber. Cum autem jam completus sit, videtur mihi necessarium hunc ulterius inscribi.

Impleto alio libro miraculorum,

18 Habetur in antiquissimis libris et in certis indiciis, verum etiam in memoria antiquorum et modernorum, quod Lilium, de candelabro suo, semper solebat ostendere signum Abbati et Fratribus de Congregatione Helmwarthusensium, qui isto anno de seculo essent migraturi, per hunc modum. Cum ille obiturus venisset ad suum locum, ubi divina agerentur, ibi Lilium inveniebat in suo stallo *a*, quod certum indicium mortis suæ esset. Cum autem per multa tempora fiebat tale signum per Angelum, de divina jussione; certum est, quod de meritis et precibus S. Modoaldi, et aliorum Sanctorum Patronorum nostrorum, hoc actum est. Sed postquam per abusionem aliquorum perversorum Fratrum, mortem temporalem timentium, et ob hoc contra Deum E et signa murmurantium, hoc divinum oraculum cessavit Fratribus indicare horam mortis; Deus noster, qui semper operatur mirabilia, per suam divinam clementiam operari ea omnino non desinit : quia qui per suos Sanctos semper mirabilia, cum essent in vita, hominibus ostendebat; quanto magis nunc, cum ad cœlestia regna per Christum sunt introducti, et præcipue in iis locis ubi eorum corporalis præsentia habetur et honoratur. Sic Deus, per suam divinam clementiam adhuc dedit signum, per Lilium, omnibus Abbatibus hujus loci usque ad præsens. Fratribus autem hujus loci per alium modum.

hic adduntur novissima.

a

Lilium chorale motu suo mortem unius ex Monachis indicat.

19 Intra septa hujus monasterii, et præcipue in illis locis ubi infirmi pausant, apertum facit signum; sic quod illi infirmi intelligunt, et revelant signum suæ mortis cognovisse. Insuper autem cives hujus oppidi habent, per diversam revelationem, etiam signum suæ mortis. quia facit multos strepitus in cœmeterio, etiam in plateis aliquando. Interdum facit clamores lamentabiles ex muris civitatis, sic quod incolentes ex hoc excitantur, et in mœrorem cordis labuntur : quia anno MDXXII tantos lamenta- F biles clamores de nocte fecit, quod inhabitatores aperire portas civitatis cogerentur, videre et audire quid rei esset. Cum autem neminen invenissent, unusquisque se domi suæ collocavit, pro certo cognoscens signum esse, moriturum aliquem inhabitantium, quia tales clamores assuefacti sunt ab antiquitus semper fuisse signum mortis : præterea post duas septimanas aliqui de inhabitatoribus civitatis defuncti sunt.

Instans etiam infirmis aut civibus mors,

variis signis innotescit,

20 Insuper adhuc habetur in antiquissimis libris, et in certis indiciis, verum etiam in memoria antiquorum et modernorum hominum, quod Lilium interdum per divinam dispositionem saltavit de suo candelabro. Videlicet anno Domini MCCCCXXVII, in die Parasceve, Lilium saltavit de suo candelabro bene ad passum. Anno Domini MCCCCXXXVI, altera vice, Lilium saltavit de sub candelabro ultra passum, ipso die Severæ Virginis, Sororis S. Modoaldi sexta *b* feria, cum Sanctus caneretur in Missa. Anno MDXIII, sabbato post festum Nativitatis Mariæ *c*, Lilium saltavit de suo candelabro, Fratribus in choro præsentibus, sub Divinis, septima hora quasi ante meridiem. Anno eodem MDXIII Lilium saltavit de suo candelabro, in die S. *d* Elisabeth, ultra passum, Fratribus tractantibus prope candelabrum de statu sui monasterii.

Lilium prædictum, e candelabro desilit an. 1427,

b 1436 et 1513

c

d

A

e
An. 1501 *Parochus clinicus,*

21 Anno MDI, Sacerdos quidam, Henricus Hagemans dictus, ecclesiæ in *e* Harstelle Pastor, maxima infirmitate totius sui corporis diu laborabat. In tantum fatigatus, quod in lecto se movere non potuit, habuit supra suum stratum funiculum pendentem, cujus adminiculo se paululum interdum movebat. Cum autem dies Natalis S. Modoaldi advenisset, et pulsum campanarum in primis Vesperis audivisset; quantum præ fervidissima infirmitate potuit, cor suum ad S. Modoaldum erigebat, cogitans ac orans apud se, sic dicens; O Modoalde, amice Dei altissimi, ob tua sanctissima merita te deprecor, ut apud D. N. Jesum Christum velis pro me intercedere, quatenus me eripiat ab ista maxima, qua laboro, infirmitate. Quod si tuis meritis gratiam sanitatis receperim, voveo tibi, o Pontifex sancte, cunctis diebus vitæ meæ, semper Vigiliam tui Natalis jejunio, diemque sacrum celebrem semper venerari, atque seriem candelarum unius talenti tibi offerre. Cumque sic mente cogitabat, et confidentiam in Sanctum habuit, præ anxietate fatigatus, somno deditus est. Postquam vero expergefactus est, melius totius sui corporis sentiebat: et surgens, sine adjutorio hominum sive baculorum, gratias egit Deo, quod merito sui famuli exaudiebat preces ejus. Et sic eodem die Missam parochialem per seipsum celebrabat: atque indicans suo populo, quod meritis S. Modoaldi per istum supramemoratum modum liberatus esset, omnes in Christo deprecatus est, quatenus cum eo omnes utriusque sexus secum Helmwardeshusen eo die pergerent, in honorem Sancti. Atque sic suos baculos, super quos interdum corpus suum bajulabat, Sancto obtulit: quod adhuc hodierna die cernitur.

invocato Sancto subito surgit et Missam in die ejus facit.

B

f g
An. 1510 *sanatur febriens,*

22 Anno Domini MDX alius erat, Magister civium *f* civitatis in Bracholl *g*, Heinemannus dictus, qui multiplici vexatione febrium diu laborabat. Cum nullum remedium sanitatis habere potuit, S. Modoaldum precibus pulsabat, et candelam ceream de duabus libris Sancto huic loco deferendam vovebat. Oratione completa, sine mora melius sentiebat, in tantum quod iter carperet, corporali præsentia S. Modoaldo cereum propriis manibus portans; atque Missam de Sancto celebrari fecit; aquam vero sanctificari petiit, ut moris est, cum Reliquiis S. Modoaldi. Postquam accepit aquam benedictam, sanitatem pristinam adeptus est, et postea numquam infirmitatem febrium percepit. Ipse tum prænominatus Heinemannus, apud homines glorificabat Deum: et postea semper in commemoratione S. Pauli hunc locum visitabat, atque gratias Deo et S. Modoldo referebat.

C

h
et 1519 *alius,*

23 Erat autem piscator, Huxariæ *h* habitans, qui nimium diu caliditate febrium laborabat: cum nullum remedium habere potuit, tandem S. Modoaldum precibus constanter invocabat, et talentum ceræ sibi offerendum vovebat. Completa oratione pristinam sanitatem adeptus est, et numquam talem infirmitatem in posterum sentiebat, sicut proprio ore testatus est in monasterio nostro, coram Reliquiis S. Modoaldi. Actum est anno Christi MDXIX, die vero Paschæ *i* ad Vesperam.

i
... anno ...3,

24 Anno Christi MDXXIII civis quidam erat in Demeltorch, qui unum annum maximam infirmitatem febrium cum mœrore patiebatur, in tantum quod vix figura hominis in eo considerabatur. Cum nullum auxilium habere potuit, S. Modoaldum invocabat, atque vovebat se velle Missam in honorem Sancti celebrari disponere, atque in propria persona sua orationem suam in sua corporali præsentia effundere; aquam vero ejus, sanctificatam suo nomine, gustare. Oratione completa, melius sentiebat, in tantum, quod cum gravitate nimia versus Helmwardeshusen pergeret, nudis pedibus, et laneis vestibus indutus: et sic cum singultibus et lacrymosis oculis ecclesiam ingressus est. Postquam revertebatur de ecclesia, testatus est, nullam infirmitatem jam amplius sentire, et sic cum gaudio remeavit ad propria. D

k

25 Anno eodem unus de civitate *k* Borgenriche, diu in infirmitate positus, cum nullum auxilium neque remedium habere potuit, S. Modoaldum invocabat, et ei duas candelas offerebat. Secum in comitatu duas matronas devotas habuit, et sic sanitati est restitutus.

ANNOTATA.

a *P. Kloppenborg, hac de re interrogatus num quid reperisset, respondit;* inveniri in patriis monumentis, solitum olim Angelum in Cœnobio Corbeiensi Rosam deferre ad ejus Stallum, qui primus esset moriturus, *sed quis ejus vel* Rosæ vel Lilii, *alius in choro usus fuerit, ignorare. Ego nescio ubi legerim, similem gratiam vel uno istorum, vel alio alibi loco cessasse, cum Monachus quispiam sic monitus, signum istud a suo stallo in stallum vicini translulisset.* E

b *Nempe anno Bissextili* 1436, *litteræ Dominicales,* A G, *faciunt ut* 25 Julii *non* Augusti, *quod jam corrigendum in Annot. ad Vitam indicavi, cadat in Feriam* VI.

c *Id est,* 10 *Septembris, quia anno* 1513 *littera Dominicalis erat F.*

d S. Elisabethæ *Thuringicæ dies recurrit* 19 *Novembr. qui dies anno jam dicto Sabbatum erat.*

e Harstelle, *haud procul a Visurgi, vix sesquileuca a monasterio distans oppidum.*

f Magister-civium, *Teutonice* Borgemeester, *Latine* Consul *dicitur: et recte: quia est Magistratus inter cives supremus, quotannis mutandus, uti Romanus Consulatus.*

g *In Tabulis* Brakel, *trans Netam flumen, leucis ferme* 6 *a monasterio.*

h Huxaria, *munitissimum ad Visurgim oppidum, et Abbatiæ Corbeiensis propugnaculum.*

i *Anno* 1519 *Pascha celebratum fuit* 24 *Aprilis.*

k *In tabulis passim* Borrentrik, 4 *leucis a monasterio, quod monasterium, in iisdem Tabulis, usitata nunc contractione,* Helmershusem *scribitur.*

DE S. RICTRUDE ABB.

F

P*ag.* 92 *Annot.* f *muta sic --- Magna hæc est rerum personarumque confusio : nam* Hugo, *filius Caroli Magni, secundum Sammarthanos, obiit anno* 844; Ludovicus *autem* Balbus, *filius Calvi, defunctus primum est* 879. *Quomodo autem possit* Ludovicus iste, *vocari consobrinus* Hugonis, *qui ejus Propatruus dicendus erat?* Nov. 32**

Pag. 100 *Annot.* d *lin.* 2 *Est* Milliacum, *etc. dele ac lege --- ubi videtur legendum* in loco Milliano, *vulgo* Meillan, *in Occitania, tribus dumtaxat leucis in Boream distans ab oppido* S. Egidii, *qui colitur* 1 *Septembris.* Nov. 53**

Pag. 117 *Annot.* f --- *Est* Runcinium *vulgo* Ronchin, *ubi cultus Sanctæ etiam hodie quam maxime viget, una ab Insulis leuca versus Duacum.* Nov. ...**

Pag. 180 *Commentariolus de B. Gemma transferatur ad diem sequentem, ponendus pag* 250, *cum correctionibus ibi indicandis.* Nov. ...**

DE B. IMELDA VIRG.

P*ag.* 182 *num.* 3 *adde - - et Dominico Maria Marchesio in Diario sacro; qui addit, circumferri Imaginem ejus cum radiis, et expressione miraculosæ Communionis,* Nov. ...*

A *nis, æri incisam anno* MDC, *sub qua hujusmodi Antiphona et Oratio legantur* : Virgo gloriosa, Christi Sponsa Imelda, Virginum gemma pretiosissima, virtute supernorum clara, audi preces nostras coram te fusas, fac nos jungi æternali choro, precibusque tuis adesto calamitatibus nostris, quibus undique premimur. Ora pro nobis Beata Imelda etc.

OREMUS. D

Intercessio quæsumus, Domine, B. Imeldæ, Virginis tuæ, ab omni adversitate nos protegat, ut per ejus interventum, sacratissimi Corporis et Sanguinis D. N. Jesu Christi Sacramentum, ante diem exitus, post veram pœnitentiam et puram Confessionem, percipere mereamur.

NOT. 57**

ILLUSTRISS. AC REVERENDISS. DOMINO

D. LUDOVICO DE SOUSA,

ARCHIEPISCOPO ULISSIPONENSI,

REGIO ARCHICAPELLANO etc.

Daniel Papebrochius S. J. se ac studia sua.

Ut Nomini Tuo, Præsul Illustrissime ac Reverendissime, inscriberem Acta Sanctorum Maji, quinto ejus Mensis Tomo comprehensa, multæ me moverunt causæ, per Epistolam præliminarem ibi expositæ. Nunc, quod illud meum qualecumque officium, benignitate exceperis maxima, agendæ mihi gratiæ sunt. Id Tecum eo placet facere modo, quo Deus secum amat fieri a suis creaturis, beneficium novum postulando: ut scilicet simili excipias favore sanctissimæ Principis Lusitaniæ JOANNÆ Acta. Fuerunt hæc quidem fide optima descripta per Sor. Margaritam Pineriam, quæ Dominæ suæ postremis vitæ annis individua adhæsit in monasterio Averiensi, piissimi obitus secutorumque sepulturam miraculorum testis oculata; non uno tamen loco egent lucis, ex Francorum Anglorumque Regum historiis petendæ. In tali conatu, magis quam prima fronte videatur difficili, an fuerim scopum veritatis assecutus, climatissimi ingenii vestri judicio committo, et censuræ subjicio. Nec animum advertere pigebit, si considerare vacaverit, id suadere respectum communis Patriæ, (cujus decus, inter præcipua unum, sancta Princeps illa numeratur, etiam post mortem plurimis coruscans miraculis) sed insuper propriam quamdam rationem Illustrissimæ Familiæ Tuæ, idem quodam quasi jure exigere. Etenim Lusitaniæ Reges, Eduardus I atque Alfonsus V, Infantæ sanctissimæ Avus ac Pater, Stirpem Tuam insigniter honestarunt, commendata ipsi atque in tribus successive capitibus continuata totius Regiæ Domus dispositione primaria; Magnos ejusdem Œconomos legendo, Didacum Lopez de Sousa, Alvarum de Sousa, alterumque Didacum Lopez de Sousa, eum qui Proavus fuit Inclitissimi Avi Tui Henrici, Mirandensis Comitis ac Domini Aronchensis. Eadem beata Princeps, Lancastriæ apud Lusitanos Familiæ titulum, ne secum extingueretur, unaque Ducatus Averiensis legitimam possessionem, felicissime transfudit in unicum ex fratre Rege nepotem, D. Georgium, apud se plus quam materna solicitudine educatum; et per eum, multæ prolis parentem, huc usque durare facit. Nunc Beatæ illi eatenus similem fortuna Te ostendit, quod unicæ ex fratre Nepti pro patre factus, satagere debueris de eadem sic elocanda, ut Sousarum Aronchensium ac Mirandensium tituli in propaginem Majoribus dignam transfunderentur. Quidni igitur speres, per eamdem Lusitaniæ Nobilitatis Patronam, obtinendum Tibi cœlitus, ut ex carissimæ Tuæ Mariannæ bene auspicatis nuptiis numerosa succrescat posteritas, maximis utroque in Ordine titulis condecoranda? Equidem id ab ea, ut petere, sic et sperare audeo, post hunc favorem petitum ipsius Actis, quæ Illustrissimæ Gratiæ Tuæ offero; cum iterato voto diuturnæ in præsenti, et æternæ in futura vita felicitatis. Antuerpiæ A. D. MDCLXXXVIII, Idibus Februarii.

DE

Obiit Averii in Luſitania in Monaſterio Ieſu Ord. S. Dominici XII Maji MCCCCXC



Bouttats Iunior fecit Antverpiæ anno 168 ex Anacephalæosi P. Ant. Vaconcellis S. I.

DE SANCTA PRINCIPE JOANNA,

FILIA ALFONSI V PORTUGALLIÆ REGIS

ORDINIS S. DOMINICI, AVERII IN LUSITANIA.

P. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Cultus ut Beatæ ab immemorabili, Vitæ antiquæ Acta, Auctores recentiores.

ANNO MCCCCXC.

Ejus ut ab immemorabili cultæ miracula,

Q*uanti faciendus sit populi fidelis vetustus consensus, circa personas cum sanctitatis opinione miraculis confirmata jam olim defunctas, docuit Apostolica* Urbani VIII *auctoritas; quando a suis decretis, quibus citra Sanctæ Sedis expressam licentiam alicujus cultum assumi vetuit, assumptumque jussit aboleri, excepit eos,* qui per immemorabilem temporis cursum, *cum* scientia ac tolerantia Ordi-B narii, colebantur. *Licet autem eadem Auctoritas necdum declarasset istum* immemorabilem temporis cursum intelligi tempus, centum annorum metam excedens; *ita tamen intelligi debuisse rationabiliter censuit Joannes Emmanuel, Conimbricensis Episcopus; quando, decreto priori non obstante, licere sibi existimavit, anno mox ab ejus evulgatione sequenti* MDCXXVI, *procedere ad sumendam Informationem authenticam de miraculis, ad invocationem* D. Infantæ Joannæ, *in monasterio Jesu Averiensi quiescentis,* Principis sanctæ *vulgo dictæ. Accepimus ea, anno* MDCLXXIX *fideliter transcripta, post apographum Actorum, accurate et prolixe lingua Lusitana compositorum, ab ipsius* Sanctæ Principis famula et Sacristana, Sor. Margarita Pineria, *plerarumque rerum teste oculata, sub hoc titulo:* Vita et mors Excellentis Principis D. Joannæ, filiæ Christianissimi Regis D. Alfonsi V, et Reginæ uxoris suæ D. Isabellæ. *Ita illa, in principio quidem sacratiori titulo abstinens, sub finem autem, et maxime post mortem, identidem* Sanctam, *et* Sanctissimam *appellans; modo simpliciter, modo cum addito* Dominæ Principis, *vel* Dominæ Infantæ; *sic enim Regum filiæ apud Hispanos nuncupantur.*

Ordinaria auctoritate excepta anno 1626.

Elevatio corporis anno 1577.

2 *Ex iisdem posterioribus miraculis insuper habemus, non intra meram appellationem sanctitatis substitisse cultum* Joannæ; *sed etiam Anniversarium ejus,* C *quo obiit, Averiensi plebi* festum *fuisse, solitæ tunc in ecclesiam prænominatam concurrere, ad tangendas ipsius Reliquias, nominatim Cingulum coriaceum; et accipiendam terram, intra quam annis octoginta et octo sepulta jacuerat; jam inde a tempore elevati anno* MDLXXVII *corporis reservatam in testaceo vase, et nullo subsequente defectu distribui liberaliter captam, sequentibus pluribus miraculosis sanationibus, quarum etiam aliquæ referuntur. Quomodo autem* festum *istud hodieque agatur, explicat Georgius Cardosus, in Commentario præsentis diei, ad suum Hagiologium Lusitanum, hoc modo:* Jacet hodie in choro monasterii, intra competentem arcam, ex ebeno fabricatam, et ære inaurato variegatam, opertamque panno Damasceno rubeo, fimbriis aureis cincto; opus regia dignum majestate, quod faciendum curavit D. Anna Manrique de Lara, Ducissa Caminiæ, ad instantiam Sor. Ludovicæ de Rosario, quando in isto Conventu residebat. Celebratur solenniter ibidem ipsius Joannæ festum hoc die, assistente toto oppidi Senatu, cum paramentis perquam splendidis, Missa et Sermone de omnibus Sanctis, coram ejusdem imagine exposita in altari majori; quæ quidem imago, ipsam ad vivum repræsentat in habitu seculari, qualem apud P. Antonium de Vasconcellis in Anacephalæosi Regum Lusitaniæ ære expressam videre est. Non desunt tamen per provinciam aliæ, tam picturæ, quam statuæ, repræsentantes ipsam in habitu Dominicano, cum spinea corona in capite, Crucifixo in manu, radiisque seu diademate, æque ac si esset ab Apostolica Sede Beatificata; haud dubie ideo, quia usque hodie a devoto populo invocatur cum ti- E tulo Sanctæ Principis, ex tacito saltem Prælatorum consensu. Quapropter etiam prædicto die, supramemoratum sepulcrum ostenditur inquilinis, illuminatum cereis; et per decursum anni etiam extraneis, non absque lumine, nec citra difficultatem: distribuitur etiam ab antiquo tempore terra, quæ in vase porcellano servatur, a die suæ translationis: nec hodiedum deficit medicina istæc contra febres, quotidianis et patentibus miraculis comprobata.

festum anniversarium 13 Maji;

imagines,

terra sepulchralis.

3 *Hactenus Cardosus: cujus verba præ oculis habens, et expectans hanc quæ promittebatur originariam Vitam, malui ut inter prætermissos tantisper referretur* Soror Joanna, filia Alfonsi V Lusitaniæ Regis, Virgo sanctissima, *quæ (sicut legitur inter Sorores Beatas* Ordinis S. Dominici, *relatas in Indiculum post Martyrologium Ordinis Romæ excusum)* in conventu Monialium Jesu oppidi de Aveiro, admirabili vitæ puritate et amore Sponsi resplenduit, quam Dominus quoque multis miraculis decoravit. *Ibidem additur, quod* ejus Acta, magno volumine manuscripto, sincerissima fide consignata servantur. *In horum ergo expectationem, citra ullum (ut reor) præjudicium distuli de ipsa agere; nunc autem defectum suppleo, eo libentius, quo certius interim comperi cum veritate constare, quæ de cultu* Joannæ *ex Cardoso retuli, licet nec ipse nec alius quisquam, ex pluribus quos nominat Auctoribus, absolute* Sanctam *aut* Beatam *nuncupet. Nempe non tam appellatione, quam veneratione publica, solisque ab Ecclesia tacite vel expresse agnitis Sanctis congrua,* F *æstimamus, sitne referendus aliquis in hoc opere: et ubi talis veneratio aut esse aut fuisse non monstratur, haud valde movemur appellatione simplici Beatitatis vel Sanctitatis, a scriptoribus etiam non recentissimis cuipiam forsitan attributa: neque hanc magnopere requirimus, ubi habetur illa. Sic, prætermissis multis, quibus ejusmodi titulum addiderunt vel etiam nunc addunt aliqui, nihil ultra probantes, Martio nostro inseruimus ad diem* XXII, *et* XXVIII, *Acta* Nicolai de Rupe, *et* Mariæ de Malliaco, *sub nudo titulo* Venerabilium; *ne scilicet primi essemus in tribuendo illis titulo* Beatorum, *quibus tamen* Beatorum *cultum publice indultum probabamus. Et tali utentes moderatione, non putavimus, argui nos posse, vel inobservantiæ erga Pontificia decreta, vel exceptionis personarum aut nationum (quidquid aliqui contra obganniant, nodum quærentes in scirpo) parati similiter agere cum ceteris, quos forte prætermisimus, ubi de cultu eorum nobis æque certo constiterit.*

Acta cur dilata,

et nunc relata.

4 *Ex Vitis, quas Mag. Fr. Nicolaus Diaz Dominicanus*

Auctor Ital. Vita a variis recentius edita, diversis linguis:

nicanus Lusitana, et Fr. Hieronymus Romanus Augustinianus Castellana lingua vulgaverunt, sed posterior ad nostras manus pervenit, nec ut perveniat etiam prior magnopere laboramus, habentes fontem ex quo suos illi rivos traxerunt. Citantur alii longe plures, quibus addi debent, Auctor Italicus Diarii Dominicani, anno MDCLXXII *editi, Dominicus Maria Marchesius, prolixam ex istis Vitam texens; et Ferdinandus Correa de la Cerda Episcopus Portuensis, qui Vitam Lusitanico idiomate eleganter scriptam, et digressionibus moralibus pulchre illustratam, vulgavit typis Olisipponensibus anno* LXXIV *hujus seculi; unde in Annotationibus nonnullas circumstantias, alibi non inveniendas, accepi. Aliorum multo minorem rationem mihi habendam puto, quia alios alii secuti, ultra prænominatos duos repetere nequeunt scientiæ suæ originem. Hujus vero universæ principalis auctor* Mater Margarita Pineria, *se quidem ipsa nusquam nominat; sed nominatur num.* 154 *a Religiosis, Appendicem recentium Miraculorum attexentibus; atque ex perpetua et certa monasterii sui traditione: quibus et processui ex earum juratis testimoniis fabricato major fides habenda, quam Cardoso* Catharinam Pineriam, *appellanti. Eadem de seipsa tamquam de tertia aliqua persona, quæ nomen gesserit* Margaritæ Pineriæ, *quæque et* Ancilla *sanctæ Principis* et Sacristana *fuerit, loquitur num.* 100, 124 *et* 125, *ut quæ propius adstiterit ac ministraverit morienti; deinde num.* 148 *narrationem conclusura, extremum scribit de* Religiosa quadam, antea ipsius famula et perquam familiari, *quomodo peste contacta et derelicta a medicis, ad defunctæ Dominæ suæ opem non frustra recurrit, miraculoseque sanata* ad suum se recepit Sacristanæ officium: *unde colligimus eamdem Margaritam hic demum de se loqui; ac denique in prima persona sed absque nomine concludere, dicendo:* Ego autem, per ipsius (*Domini scilicet*) amorem ex parte ejus obtestor, quemcumque hæc scripta lecturum, ne existimet aliquid hic aut confictum aut per exaggerationem dictum esse: certifico enim et affirmo coram Deo Domino nostro, merissimam hic contineri veritatem, scriptam ejus manu, quæ pro majori parte vidit singula: cetera audivit a personis maximæ auctoritatis et fidei, prout ipsæmet per se viderant cognoverantque.

prima auctor Margarita Pineria coæva,

5 *Si annum sciremus, quo contigit pestilentia istæc unde* Margareta *convaluit; dicere possemus, quam multis post* Sanctæ Principis *mortem annis scriptio ea fuerit absoluta: aliquammultos certe oportet intercessisse; siquidem scriptrix num.* 54 *non solum meminit* famularum, *quarum necdum usus inductus fuerat in monasterium, cum in illo degebat Infanta: sed etiam* Breviariorum, *quæ nulladum habebantur sub extremos ejus annos, ut colligitur ex num.* 57, *utrumque autem cum scribebat usu inductum supponit. Breviaria vero cœperunt imprimi in Hispania, saltem intra proximum ab obitu* Joannæ *duodennium; cum Burgense unum penes nos sit, excusum anno* MDII. *Porro cum ex prædictis sequatur, prælaudatam* Margaretam *non solum Dominæ, sed monasterii Sacristanam fuisse; recte fecisse videntur, quæ Cardoso ostenderunt Obituarium vetus, tamquam illius manu ex officio ejusmodi scriptum, in eoque hæc verba, ex Lusitano vulgari sic Latine reddenda;* "Anno Domini MCCCCXC, die XII Maji, Feria IV post mediam noctem, ad gloriam suam Dominus sustulit, nosque dimisit, admodum sancta Princeps et Domina Infanta, D. Joanna, Domina nostra, præclarum speculum omnis virtutis et perfectionis. *Ex quibus, et ex pluribus Actorum locis, diem* XII *expressissime notantibus, errasse convincitur noster Vasconcellus, quando* Joannam *obiisse ait pridie* Idus *id est* XIV Maji; *et sequaces trahit Abrahamum Bzovium in Annalibus, atque Arturum a monasterio in Gynæceo: neque certius veritatem attigerunt Hilarium de Costa in Elogiis Reginarum et illustrium Matronarum, atque Joannes de Rechac de S. Maria in Vitis Sanctimonialium Ordinis,* diem XIII *signantes. Tanti refert ex ipsis originalibus immediate haurire rerum temporumque notitiam.*

aliquammultis post Sanctæ mortem annis

Memoria inscripta Necrologio,

12 die, non 14 aut 13 Maii

6 *Eadem* Margarita *num.* 55 *allegat* Vitam Matris Beatricis, *ejus quæ Aveiriense monasterium fundavit, Joannamque excepit. Videtur autem illam Vitam etiam ipsa scripsisse: nam et in fine num.* 149 *gloriam et honorem precatur Deo, quod* temporibus suis, quibus tantopere refrixit ejus amor, voluerit ipsum accendere in pectoribus famulorum istarum suarum ut ipso auxiliante facerent ista, et alia multo majora, quæ ipse novit et hic scripta non sunt. *Certe talis plurium appellatio, non potest alio referri commodius, quam ad* Beatricem *et* Joannam, *quasi simul eodem in volumine descriptas. Istam ut nanciscerer dedi nonnullam operam frustra, nec est cur solicitius ipsam requiram, cum cultum publicum pia illa matrona nullum hactenus obtinuerit. Sufficient autem, quæ ad pleniorem propositæ nobis historiæ notitiam reperio, in novissima ipsius Beatæ Lusitanica Vita, quæque et infra §. 3. deducentur.*

Vita Priorissæ a qua recepta illa in monasterium.

§. II. Errores recentiorum circa matrimonia Regia, beatæ Infantæ proposita, notati et correcti. Actorum Chronotaxis.

7 *Prælaudatus Georgius Cardosus, ceteris fere omnibus, qui argumentum hoc post* Margaritam *tractaverunt, oculatior, imprimis notat insignem aliorum hallucinationem, dum* inter procos, Joannæ propositos, numerant Carolum VIII Regem Franciæ, et Henricum VII Angliæ, ad Beatæ preces opportune subtractos e vivis, dum importunius pro ipsis eorum legati apud fratrem Regem Joannem instabant. *Erroris autem evictionem manifestam dat;* quia Carolus anno 1492 (*imo* 1498) mortem obiit, Henricus anno 1509: prior autem uxorem habuit Annam, filiam et heredem Francisci ultimi Ducis Britonum; posterior Isabellam Lancastriam, cui corona prætendebatur deberi, uti videri potest in istorum Regnorum Chronicis. *Mirum est Episcopum Portuensem, scribentem anno post Cardosi Majum editum octavo, aut non legisse hæc, aut lecta sic neglexisse, ut a communi aliorum sententia non putaverit sibi recedendum. Margarita neutrum Regem nominat, adeoque dici non potest erroris auctor alicui fuisse: ipsi se deceperunt, qui eo quo hæc agebantur tempore alios utriusque gentis Reges non potuerunt invenire, a quibus ejusmodi nuptias expetitas fuisse crederent.*

Erraverunt, qui Joannæ oblatas dixerunt nuptias Caroli 8 et Henrici 7, mox defunctorum:

quia hi diu supervixerunt ipsi Beatæ

8 *Verum in Anglo expedita res erit, si* Richardum III *intelligas. Invaserat hic, mortuo fratre* Eduardo V, *et occisis parvulis ejus filiis duobus, regnum, tutelæ suæ relictum anno* MCCCCLXXXIII; *qui, defuncta anno mox sequenti uxore viduus (sic enim scribit in Principum Genealogiis Rittershusius) opportunum judicaverit facta cum Lusitanis pace, quam frater suus turbaverat, dominationem novam stabilire affinitate istiusmodi; sed prius quam ea coalesceret, occisus est anno* MCCCCLXXXV, *die* XXII *Augusti, prælio victus ab* Henrico VII. *Major difficultas sese hic offert in Rege Gallo: nam qui tribus annis ante Richardum istum obiit sexagenarius,* Ludovicus XI, *non potuit vel extrema illa ætate procatus esse* Joannam, *siquidem adhuc vivebat uxor Carlotta, marito ad breve tempus superstes, uti passim volunt scriptores Franci. Sed nego constare de tempore quo hæc obiit, pridem in Delphinatum ablegata a marito, tantopere eam exoso, ut ipsi etiam filio Carolo accessum prohiberet ad matrem. Nullus certe antiquus allegatur auctor, qui doceat supervixisse viro; eamque ideo solum videtur secuta dici, quia de ipsa ulterius nihil inveniatur*

Intelligendus ergo Richardus 3, an. 1485 defunctus,

et Ludovicus 11, an. 1483,

A tur. *Marito autem præmortuam Carlottam ideo tenemus libentius, quia sic habebimus Regem Franciæ, hoc de quo agitur tempore extinctum, qui ad ceteras extremæ suæ vitæ fatuitates, etiam adjecisse potuerit, ut Regis Lusitani sororem non tam promereri officiis, quam extorquere minis vellet, sicut in Actis narratur: quod ejus filio Carolo, adhuc impuberi cum pater moreretur, non convenit.*

præmortua uxore viduus.

9 *Istud autem de impuberi tunc* Carolo VIII, *quem mundo dedit annus* MCCCCLXX, *quando decimum octavum annum ætatis jam transcenderat* Joanna, *ideo notatum velim, ne quis forte suspicetur, levi aliqua correctione adhibita, historicum veritatem in eo teneri posse, si pro eo sollicitatæ nuptiæ, dicantur disturbatæ, non quidem ipsius proci obtrusi morte, sed obitu satagentis pro filio Regis. Eadem animadversio evertit etiam errorem alienum, quo tenellæ adhuc virgini, et annos necdum duodecim natæ, oblatus idem* Carolus *a patre dicitur. Qui enim tunc offerebatur, annorum quindecim adolescens fuisse dicitur, quod vivo patre numquam fuit* Carolus VIII, *nec natus quidem, quando Joannæ ab Alfonso patre prima de nuptiis facta est mentio. Quid ergo, inquies, in Actis num. 13 dicitur Rex Franciæ, missa legatione postulasse ipsam* unico filio atque hæredi?

Carolus autem 8. an. 1470 primum natus

atque male creditur fuisse propositus Joannæ, tum 18 an. habenti,

B *Aliusne hic esse a* Carolo *potuit? Heres unicus tunc esse potuit, imo fuit; non tamen filius, sed frater,* Carolus *etiam dictus ipse, et anno* MCCCCXLVI *natus, atque adeo quinque integris annis senior* Joannæ; *cui frater,* Ludovicus, *unigenito Joachimo, adhuc infante apud Deiparam Hallensem sepulto, orbus prius quam Rex, ac deinde sterili uxore frustra uti se videns, festinaverit prospicere de conjugio, heredes sibi daturo: sed puella ætatis suæ exiguitatem excusante ipso autem juvene mox contra fratrem arma sumente, evanuit cœpta negotiatio. Facilius autem fuit ut in re, tanto prius gesta quam Averium veniret Infanta, cespitaret Margareta, filiumque nominaret pro fratre; quam in posterioris temporis Actis, quibus præsens ipsa interfuerat. Venialis ergo prorsus hic ejus error, et maxima econtra auctoritas asseverantis, posteriorem sollicitationem fuisse diremptam ipsiusmet Regis uxorem petentis morte; qui proinde aliam tunc non habuerit, etsi id expresse nullus veterum auctorum dicat, sicut neque negat ullus, qui quidem pondus aliquod in vetustiorum silentio hic mereatur habere.*

sed pro eo succedens Carolus patruus, natus an. 1446

10 *Porro tota vitæ ratio, ab* Joanna *in hoc mortalitate traductæ, hæc fuit. Nata anno* MCCCCLII, XVI

C *Februarii, a Ludovico Franciæ Rege Carolo fratri petita ad nuptias fuerit undennis: quindennis, cœpit austerius vivere, deque dimittendo seculo cogitare: quatuor deinde annis major, relinquitur a Patre, cum Principe filio in Africam profecto, Regni moderatrix anno* MCCCCLXXI; *ab eodemque regresso facultatem impetrat secedendi ad aliquot monasterium; quod anno deinde sequenti* IV *Augusti reipsa complet, ingressa monasterium Averiense. Ibi in habitu seculari perseverat usque ad* XXV *Januarii anni* MCCCCLXXV; *quando nato jam verosimiliter, ex Joanne fratre, nepote Alfonso, minus ipsa necessaria ad stabiliendam successionem, patre ac fratre inconsultis, Religiosum suscepit habitum; ultra progredi non permissa, et magnis etiam rationibus persuasa in gradu Novitiarum perseverare. Anno* MCCCCLXXIX, *ob grassantem Averii pestilentiam, deducitur in Transtaganam Regionem cum matre Abbatissa. Hac deinde mortua, cum Averium reversa sit, orbatur patre anno* MCCCCLXXXI, *et commendatum sibi a fratre Georgium, filium ejus nothum, alendum suscipit, cum jure Dominii in oppidum Averiense. Exhinc anno* LXXXIII *a Rege Franco, anno autem* LXXXV *sollicitata ab Anglo, utriusque quidem morte successive absolvitur ea sollicitudine; sed anno* LXXXVI *vel sequenti Conimbrica Averium rediens, venenum hausit: quo pessumdata paulatim valetudine, demum in letalem morbum incidit, obiitque anno* MCCCCXC, *ætatis* XXXIV. *Corpus, in choro humatum elevatur, anno* MDLXXVII, *et in ordine ad Canonizationem postulandam ab Episcopo Conimbricensi Processus instituitur anno* MDCXXVI.

Vita a Joanna cælebs ducta.

D

Mors B. P.

§. III. Averiensis monasterii initia, et obitus Fundatricis.

D*abit hæc nobis ex Lusitano Latine reddenda, Vita, quam diximus impressam anno* MDCLXXIV, *hunc in modum.* Cum Lusitaniæ regnum, sub minori Alfonsi Regis ætate, gubernaret patruus ac socer Petrus; apud hujus uxorem Dominam Isabellam educabatur conspicuæ nobilitatis puella, Beatrix Leitea appellata, multum ex merito dilecta Dominis suis, quibus eodem tempore ministrans nihilo inferioris generis adolescens, Didacus de Atayde, acceptissimus etiam erat, tamquam omnibus belli pacisque artibus insigniter instructus, et varia occasione probatus. Eapropter dignus judicatus ille, cui Beatrix conjungeretur, sponsalitia etiam celebravit. Ast dum expectatur ætas maturior sponsæ, disparuit e palatio Didacus; multumque perquisitus, inventus tandem est Dominicanæ Religionis habitum in Bemficensi conventu suscepisse. Sed reposcentibus juvenem

Beatrix, ante pubertatem desponsa viro,

post 4 proles inde susceptas,

E consanguineis, et prætextu matrimonii promissi etiam cogentibus dimittentibusque eum a se Prædicatoribus, regressus est in Palatium; ibique in obsequio Isabellæ ex ornatus officio, quod Custodis Majoris appellatur, honorato in matrimonio vixit, ac genuit filios duos ac filias totidem.

12 Anno deinde MCCCCXLIX obiit Infans Petrus in prælio; quem uxor sua paulo post secuta ad tumulum, reliquit Didacum, privatum officio quod gerebat. Hic vero, licet eum Rex Alfonsus suo optaret servitio adjungere, mundanæ instabilitatis pertæsus, cum uxore similiter affecta, recepit sese in quoddam suum prædium, duabus leucis Averio dissitum: ubi cœperunt ambo vitam eremiticam ducere. Non multo post ad gloriam cœlestem evocatus Didacus, uxorem, annos non nisi viginti septem natam, cum bis gemina prole viduam dimisit. Hortabatur Regina, quæ tenere ipsam diligebat, ut dimisso luctu ad secunda vota transire vellet, sed nihil potuit persuadere; quin potius anno quarto suæ castæ viduitatis, majoris perfectionis cupida, adiit Prædi-

an. 1452 cum eo secessit ad vitam solitariam

deinde vidua et Averium revoluta,

F catorii Conventus Priorem Averii, virum insigniter litteratum et probum, Fr. Joannem de Guimaranes; ab eoque consilium accepit, ut dimisso rure intra oppidum se conferret, causa frequentandorum commodius sacramentorum verbique divini audiendi; suapte juxta conventum habitatione, quando hæc nomen habebat Dominæ nostræ a Misericordia, et hanc ipsa sibi in magistram patronamque elegerat.

13 Dies aliquot ea deliberatione tenuit, tandemque divinitus inspirata Beatrix, et in sententiam Prioris concedens, jussit locum sibi juxta Conventum emi, in quo multa cum diligentia assurrexit mox fabrica, humilis illa quidem, sed apta ejusmodi professioni. Huc Fundatrix ipsa cum filiabus duabus, Catharina et Maria, ac famula una, ætatis etiam ac virtutis magnæ, est ingressa: ex quo autem ibi se reclusit, nunquam aut filiæ ipsam matrem, aut illa filias, vel hæ sorores sese invicem appellare sunt auditæ, ut omnem affectum carnalem exuisse, totumque amorem in Christum transtulisse intelligerentur. Implevit cito hujus tam sanctæ conversationis et voluntariæ reclusionis fama regnum universum, adeo ut plures cuperent participes illius fieri: sed recusabat illas admittere Beatrix, formidans ut inter multas servari æque commode disciplina posset. Tandem tamen, sive ex inspiratione divina, sive ex respectu personæ, recepit D. Meciam Pereriam, sororem

illuc se transfert cum 2 filiabus et ancilla

AUCTORE D. P.

Ibi jungitur ei Mecia Pereria, et auget ædes.

sororem Ruizii Pereriæ Comitis de Montecorvo dicti, quæ admodum juvenis relicta erat vidua Martini Mendes de Berredo, in legatione Francica defuncti. Hæc cum aliquando recitans Psalmum LXXXVIII, Misericordias Domini, venisset ad illum versiculum, Quis est homo qui vivit et non videbit mortem? et intellexisset hanc esse omnibus viventibus certam; decrevit ejus timorem prævenire transeundo ad religionem; simulque ætatem, formam, genus, divitias, omnia Deo consecrare. Secum autem traxit socias ejusdem spiritus tres: quibus jam octo, cum arctior esset locus, pro quatuor duntaxat fabricatus; supplevit de suo D. Mecia quod deesse videbatur, emptoque vicino fundo ampliavit spatium: non ita tamen ut minus arcta pluribus esset clausura quam fuerat ante paucioribus.

Suscipiunt omnes habitum S. Dominici,

14 Hæ omnes assumpserunt, absque ulla inter se differentia, habitum S. Dominici; et in modum communitatis religiosæ vivebant, adeo ut signum quod in conventu Fratribus dabatur ad actiones functionesque communes, etiam serviret Reclusis. Verum cum eis opus esset divinorum Officiorum causa bis quotidie prodire, licet non amplius quam erat unius plateæ interjacentis latitudo; decreverunt intra suum ipsarum claustrum componere capellam idoneam, quo possent accedere Religiosi Missas dicturi. Ad hoc consilium, sibi ab eis communicatum, non prius respondit Angelicus Pater, quam Deo propitiato multis suorum Sacrificiis, ipsarumque etiam precibus jejuniis atque vigiliis, ad eamdem intentionem fusis factisque, beneplacitum ejus exquisivisset, circa modum ac formam vitæ ab illis tenendæ. Tum vero apud se resolvit, ejusmodi reclusionem, quamvis honestam, nihil tamen stabilitatis habituram; futuramque obnoxiam periculis, calumniis, et erroribus variis, si non accederet vinculum Religionis. Proinde congruentius videri, ut Conventus institueretur religiosus, in quo non solum haberetur capella ad divinum Officium, sed etiam vota Religionis solennia nuncuparentur. Placuit omnibus dictamen sanctum; sed non caruit executio oppositionibus et contradictionibus multis, ex parte Regiorum Ministrorum, Conimbricensis Episcopi, et Cleri Averiensis. Difficultatem augebat, quod ad affectum illum opus esset appellare Pontificem summum, ac Magistrum Ordinis Generalem, ut institutus Conventus ad ejus obedientiam reciperetur. Omnia tamen impedimenta superavit constans patientia piarum matronarum; expeditoque Pontificio Brevi ac facultate Generalis, cœptum est agi de ædificando conventu, ampliandis officinis, erigenda ecclesia, ipso illo quo prius habitaverant loco. Hæc res cum pervenisset ad aures Regis, Alfonsi V Conimbricæ existentis, voluit sua præsentia honorare opus; visitatisque benevola affabilitate Reclusis istis devotis, omnem eis addixit favorem: quin et primum lapidem in fundamentum jacere est dignatus, ipso die quo natalem Regium tota celebraverat aula: prout factum est post Missam solenniter, decantatam a Conimbricensi Episcopo, Domino Joanne Galvano, qui secundam etiam petram rite collocavit. Fama est quod idem Rex, finita ceremonia, dixerit, accidere posse, ut monasterium istud fieret aliquando suum: quod veluti vaticinium reipsa videtur impletum, quando, duodecimo post id anno, illuc ingressa est ipsa Regis filia D. Joanna.

et statuunt se totis Religionis adstringere

Fundandæ ipsius ecclesiæ ponit Alfonsus R. primum lapidem,

qua celerrime assurgente,

15 Continuabatur quam diligentissime labor cœptus, et assurgere mirabiliter fabrica videbatur, cum mane plus factum (ut aiunt) inveniretur quam vesperi opifices dimisissent; unde fama in hunc usque diem emanavit, fabricantibus perdiu hominibus, noctu Angelis, conditum monasterium. Ea fama si non fuit usquequaque vera, et si tam velox incrementum miraculo caruit, fundamento tamen non caruit aliquo; cum Beatrix Leitoa et D. Mecia, non solum suas illuc curas, sed etiam manus laboratrices conferrent, quas ab Angelis invisibili ope adjutas possumus credere. Quam gratum istud opus Deo, tam invisum vicissim diabolo erat, prospicienti quod eo ex monasterio multæ in cœlum evehendæ essent animæ, et impleturæ cathedras unde ipse exciderat. Itaque persequebatur D. Beatricem modis variis, phantasmatisque terrificis, quibus cœpta remoraretur. Verum iis parum profici videns, potenti cuidam homini suggessit, ut ipsum prædium, ubi D. Beatrix secessum suum inchoaverat, sibi vindicaret; ad aulam provocans piam matronam, cui nihil poterat accidere molestius quam eo redire ad litigandum, unde ad quietem a turbis capiendam secesserat. Ivit nihilominus, et quidem pedes, humili in habitu, viæ comites habens famulum ac mulierem unam, ambos ætate ac virtute maturos. Placuit autem Deo, ut gratiosæ apud homines potentiæ prævaleret justitia favore destituta: quod tamen ipsi Dominæ caro stetit, in gravem hac occasione morbum lapsæ; unde ut restituta fuit, atque ad sua rediit, partes aliquot cœpti operis absolutas reperit, et novitias denuo sex admisit ad preces D. Meciæ Pereriæ. Verum hæc ipsa, cum jam esset nuncupandæ professioni proxima, summo cum Beatricis dolore, prærepta ei est, prima ex hoc sancto grege translata in cœlum.

et evicta quæ contra obtendebatur lite,

sex aliæ ad priores octo accedunt:

16 Perfecto jam monasterio, cœpit agere Fundatrix, ut ei quamprimum clausura accederet, sociæque novitiatum exordirentur, professuræ sequenti mox anno in festo nominis Jesu, ita enim inter ipsam et D. Meciam convenerat. Ast Angelicus Pater, qui Angelicarum harum animarum curam directionemque susceperat, ita rem ordinavit, ut illæ religiosum habitum assumerent in die Natalis Domini, clausura vero monasterio imponeretur in festo Circumcisionis, ipso anni sequentis principio: cui definitioni ut vere obedientes prompte se submisere, atque ita nomen Jesu impositum Conventui est, cujus Regens postridie electa est ipsa ejus Fundatrix, tum aliæ ex ordine Officiales. Stabilita autem clausura ingrediebatur ad ipsas quotidie in Capitulum Director suus, ritusque et ceremonias Ordinis docebat, et quidquid ad spiritum excolendum spectabat. Transacto deinde anno novitiatus, omnes quidem ad professionem receptæ sunt, primum tamen in die Circumcisionis seu Nominis Jesu, sola illam fecit ipsa omnium Regens, cum duabus Sororibus Agnete Alvarez et Isabella Rodriguez: Beatrix vero, jam professa, assumpsit Vicariæ titulum. Forte erat Rex in urbe Portus circa hoc idem tempus: voluit ergo reliquarum Professionem in suum usque adventum differri: et adfuit vesperi ante Dominicam infra Octavam Epiphaniæ; ipsaque Dominica, post solenne Sacrum et congruum actui isti sermonem, accedens ad crates, adstitit devotus testis religiosæ isti oblationi.

et clausura festo Circumcisionis inducta, appellatur Conventus Jesu.

Ineunte anno professionem facit Beatrix:

aliæ coram Rege post Epiphaniam.

17 Exhinc cœpit in Conventu efflorescere observantia instituti perfectissima, disciplinæ rigor, laborum in commune subeundorum tolerantia, jejuniorum frequentia, caritatis mutuæ fervor, aliaque ejusmodi vitæ cœnobiticæ ornamenta dicam, an fundamenta: quæ omnia cum virtutibus insignibus Beatricis Vicariæ accepta referrentur, voluit Vicarius generalis pleno eam jure Priorissam dici. Jam rei fama toto sese regno magis magisque defundebat, multæque illustres atque prænobiles sese offerebant. Admissæ igitur nonnullæ ad numerum aliarum sunt, inque iis D. Leonora Menesia; ea quæ sanctæ

Crescente loci celebritate,

aliæ tum aliæ tum Infanta accedit;

A sanctæ Infantæ, de eligendo monasterio deliberanti, auctor fuerat ut animum huc appelleret; eamque prægressa suo invitabat et trahebat exemplo. Venit denique ipsamet Infanta, primum quidem cum ipsis Religiosis in habitu seculari victura, uno post Leonoram anno; anno deinde post ingressum quinto, religiosam quoque vestem accepit: sed cum a facienda Professione retraherent ipsam multæ ac magnæ difficultates, divinitus potius quam humanitus objectæ, decrevit in gradu atque ordine Novitiarum ad extremum usque spiritum subsistere, nec unquam resumere habitum vitamque secularem.

sed ingruente anno 1479 peste,

18 Interim contigit Averiense oppidum contagioso malo funestari et infici: quod ne ipsam etiam Infantam afflaret, formidantes Rex pater ac frater Princeps, simul ambo litteris scriptis mandarunt, ut alio recederet: miseruntque Episcopos Portuensem et Conimbricensem cum Proceribus nonnullis, qui migranti comitatum præstarent. Post varias autem tergiversationes sanctæ Virginis, multum deprecantis ne inde extraheretur, volens eam Rex securam reddere, istud non ideo se moliri quo eam a convictu religioso abstraheret, obtulit alia quacumque in urbe regni sui ædificandum ipsi monasterium; vel, si Olyssipone morari acquiesceret, S. Vincentii conventum, in quem quascumque Religiosas vellet secum traduceret, secundum indultum ea super re a Romano Pontifice impetratum. Et illa quidem gravissime ferebat Averio discedere, tandem tamen persuasa fuit inde egredi, comitantibus, præter Episcopos supranominatos et Nobiles duos, Sanctimonialibus quinque ac famulabus nonnullis, imprimisque Vicario Generali Ordinis ac Priorissa Beatrice.

cogitur in Transtaganam migrare:

Servabant aliquam Conventus speciem, etiam in itinere: itaque versus Transtaganam regionem procedebant; omni ad quem appellebant loco, sicubi diem unum alterumve manendum ibi esset, erigentes sibi ex temporale oratorium, ad Officii divini ritum omnem explendum, sicut Averii consueverant.

ubi moritur Beatrix,

In hunc modum cum loca plurima pertransissent, atque Avisium tandem pervenissent, in febrim Priorissa incidit; sed quia utilior ipsi Abrantensis oppidi aer futurus judicabatur, translata illuc est. Verum ea mutatio, per æstivos calores facta, adeo nihil profuit, ut potius aggravaverit morbum; unde etiam ad extremum infirma obiit, assistentibus sibi Vicario Generali multisque magnæ auctoritatis Patribus. Hi vero omnes admirati sunt admirabilem vultus in moribunda serenitatem: nec minus quod defunctæ membra, quasi somnus ea non mors teneret, flexibilia in omnem partem remanerent.

an. 1480,

19 *Hactenus Ferdinandus Correa, in Vita Lusitanica* Joannæ; *non quidem aut diem aut annum definiens quo obiit* Beatrix; *significans tamen, hanc Principis suique comitatus peregrinationem solis* undecim mensibus *durasse. Cum autem ea Vita num.* 30 *habeatur, Eleonoram Menesiam exeunte anno* MCCCCLXXI *Averii receptam, atque post septem ab habitu suscepto annos factam monasterii Suppriorissam; ac deinde, moriente intra biennium Beatrice, Priorissam; consequens se, ut hæc non obierit ante annum* MCCCCLXXX, *et hoc ipso anno regressa Averium Infanta sit: quæ quomodo deinceps ibi vixerit, in ipsius historiæ progressu legitur. Nunc quod attinet ad* Beatricem, *extremum additur, quod* ejus filia, Maria de Atayde, promota ad supremum monasterii regimen (*utique defuncta jam etiam Eleonora præfata*) fecit matris suæ ossa, duobus post obitum annis, referri Abrantio Averium, ubi in choro inferiori sub humili monumento decenter sunt collocata.

et biennio post ossa Averium referuntur.

Atque hæc fortassis sunt omnia quæ de Beatrice *leguntur in ea Vita, cujus videtur meminisse Pineria: sunt certe præcipua, et sufficientia ad intellectum ejus historiæ, quam illa scripsit, et nos* D *aggredimur illustrare.*

VITA

a Sorore Margarita Pineria, Sanctæ Principis famula, Lusitanice scripta.

Ex authographo monasterii Averiensis.

CAPUT I.

Joannæ nativitas et prima ætas, animus devotioni deditus et a seculo alienus.

Ad matris diu sterilis preces nata an. 1452,

Christianissimo et virtutibus omnibus ornatissimo Rege, D. Alfonso Quinto, horum Lusitaniæ regnorum sceptra tenente, dignata est divina clementia, sub annum MCCCCLII, eidem dare primogenitam filiam, ex sua uxore *a* D. Isabella. Hæc enim, non minus virtutibus, quam nobilitate generis ac morum elegantia excellens, Deique super omnia amans, magno cum devotionis fervore continuas Altissimo preces offerebat; jugi piarum orationum sacrificio postulans *b* a Deo fructum benedictionis, ad ejus obsequium E regiæque successionis firmamentum: quippe quæ annis *c* aliquot sterili fuerat matrimonio usa. Exaudiente ergo petitiones ejus et justa desideria Deo, voti compos effecta, concepit, sicut optabat. Totis autem novem mensibus quibus uterum tulit, tanta semper animi hilaritate est fruita, absque ullo gravedinis ponderisve sensu, ac si prægnans non fuisset: unde facile dabatur intelligi, qualis futura esset, nascitura ex illa proles. Adveniente porro partus tempore, et illuminante eam Deo, filiam peperit, qua nulla formosior pulchriorque in hoc mundo inveniri aut videri posset: cui in baptismo positum est nomen Joannæ, pro singulari qua Regina ferebatur devotione erga Sanctum Evangelistam: cujus amore dicebat, se, si filios centum nancisceretur, omnibus imposituram nomen istud.

Olissippone 15 Feb.

2 Nata hæc Princeps est in nobilissima civitate Olissiponensi, decima sexta Februarii, MCCCCLII; baptizata vero octavo post nativitatem die, in eadem civitate: post quod illustriores personæ omnes, in dignitate ecclesiastica vel seculari constitutæ, cum civitatum deputatis atque Officialibus regni, eum in finem adunatæ, inter festivos totius Regni ac F præsertim Regiæ urbis plausus, ipsam in eodem extulerunt ad Principatum, osculantes ei manum, et fidem ut Dominæ suæ legitimæ jurantes.

moxque jurata Regni heres;

Tertio abinde anno iterum Regina concepit, et peperit *d* filium, quem similiter dici Joannem voluit: et aliquammultis diebus post, anno scilicet MCCCCLVI, die secunda Novembris, defuncta est *e*.

anno sesquianno mortua deinde matre tractatur ut Regina,

Tum vero Rex mandavit, ut tota Reginæ familia, tam matronarum puellarumque nobilium, quam officialium omnis generis, maneret sicut fuerat ipsa vivente, nihilque in Curia mutaretur; sed omnes, in eodem gradu atque ordine, ministrarent et assisterent Principissæ Infanti filiæ suæ. Crescebat hæc, et infantiæ annos jam egressa, in Palatio suo tamquam Regina tractabatur, cum omni splendore et magnificentia, una cum juniori Principe fratre suo; simul ambo constituti a Rege sub custodia et cura Illustris Dominæ Beatricis *f* de Menezes, quæ tempore illo, inter præcipuas hujus regni matronas, virtutis et discretionis nomine, commendabatur præ omnibus.

et magna supra ætatem prudentia audiam regit.

3 Profecerat interim Domina Infanta et Princeps Joanna ad eum gradum pulchritudinis et sapientiæ, supra quam naturæ ordo ac ratio ferebat, ut omnibus esset admirationi atque stupori; cunctis Deum laudantibus,

A MARG. PINTRIA. EX MS. LUS.

A laudantibus, quod in ætate tam tenera. Statum Curiamque regeret, ac si longe provectioris ætatis fuisset; neque oberat ei, quod, propter acceleratam Reginæ matris mortem, non potuerat acquisivisse usum et experientiam ejusmodi rerum ab illius exemplis. Cum autem nonum vel decimum vitæ suæ annum attigisset, cœpit in ea elucescere mirus ergo res divinas amor; dimissisque puellaribus ejusmodi ætatis oblectamentis, cœpit magna cum attentione litteras discere, Latinæ quoque linguæ operam minime levem navans. Incepit etiam teneris istis annis, magna cum recollectione et singularis devotionis indiciis, interesse Missæ sacrificio; recitando interim orationes suas et alias sibi assignatas Deiparæ honorandæ formulas: nec patiebatur quemquam sibi loqui, priusquam cuncta rite finivisset. Duodennis porro effecta, usque adeo in Dei amorem exarsit, ut perfectam annorum triginta ætatem attigisse jam posset judicari, ab eo qui audiret legentem aut narrantem vitam et doctrinam Domini nostri, actusque Apostolorum et Sanctorum, præcipue vero sanctarum Virginum, quæ pro fide et amore Christi tormenta ac mortem sustinuerunt: his enim mirifice B delectabatur, majoremque temporis sui partem impendebat; fugitans jocorum atque ludorum, quibus ejusmodi ætas atque conditio vacare libentius solet Quantum annis, tantum crescebat et corporis statura ac pulchritudine vultus: sed multo etiam magis apparebat, Deum in ea elegisse sedem amoris ac gratiæ suæ, ut veram sponsam sibi faceret. Cumque esset in tanto dignitatis fastigio ac secularis pompæ ambitu collocata; cœpit nihilominus paulatim contemnere quidquid extra Deum videbat vel audiebat, ardentique affectu ferri ad exercitia spiritus intra suum palatium. Habebat ibi devotioni exercendæ aptissimum oratorium, quo se frequenter recipiebat, sequestrans sese a turba assistentium ac ministrantium matronarum puellarumque, quæ supra triginta numerabantur, omnes nobilissimo genere, quædam etiam Comitili natæ; et cunctas illa non minori regebat sapientia, quam si fuisset altera S. Catharina Martyr.

Duodennis accensa Dei amore,

devotioni se tradit:

4 Volabat interim per omnia Christiani orbis regna fama tam excellentis formæ et sapientiæ, quæ Principem hanc Infantam ornabant; variorumque regnorum Monarchis ac Principibus, ejus videndæ audiendæque cupidinem ingerebant: quod cum propter locorum distantiam fieri nequiret, mittebantur C pictores expertissimi, qui vultus ejus lineamenta ad vivum expressa referrent, ipsamque vel sic spectandam exhiberent. Illos inter fuerunt Serenissimus Ludovicus *g*. Rex Franciæ, consanguineus ipsius Regis Alfonsi; et Superioris Germaniæ Imperator *h* Fredericus III, cuidam Principis nostræ amitæ, sorori prædicti Alfonsi, matrimonio junctus. Sed pictores prædicti similiter omnes confessi sunt, artem suam non sufficere assimilandæ pulchritudini tantæ, quantamcumque industriam operamque conferrent: de Rege autem Franciæ avunculo ejus dicitur, quod imaginem ipsius intuens, qualem efformare quam proxime ars potuerat, flexis in terram genibus proruperit in laudes Dei. Cœperunt etiam aliquot Reges ac Principes eam a patre suo in uxorem postulare, quibus non præstabatur consensus, propter ejus adhuc nimis teneram ætatem: nec enim tunc altius penetrabatur in consilium Altissimi, qui eam, non terreno alicui Regi, sed cœlesti æternoque, Filio inquam suo, sponsam destinarat.

a pluribus Principibus postulata ad nuptias,

g

h

propter formæ et morum excellentiam,

5 Illa vero eximia plane Princeps, magis magisque effervescebat indies desiderio regni ac gloriæ sempiternæ; veris profundisque cordis sui suspiriis illuc anhelans, ejusque contemplatione magnis sese oblectans, quam in abundantia divitiarum deliciarumque, convenientium regio statui suo suique patris. D Qui quidem pater, relictus in flore ætatis suæ viduus, propositum tamen habens aliud conjugium non ineundi; cum nullos haberet alios liberos, quam Dominam hanc, ejusque germanum fratrem Principem Joannem, incomparabili utrumque diligebat amore: magis tamen hanc filiam suam, utpote majorem ætate, et quæ Curiam non aliter gubernabat, quam fecisset sua mater si vixisset. Ergo omnis oblectatio Regis erat cum ea, instituendo ei choreas nobilium adolescentium, aliosque palatinos ludos, eodem plane modo, quo Regina ejus matre vivente fiebat. Hunc in finem jusserat ei tradi mundum omnem gazamque muliebrem, quæ in usu defunctæ fuerat, ut quam magnificentissime ministraretur eidem. Observabatur a Ducibus, Comitibus, et Baronibus regni, atque a magnis æque ac parvis singulariter colebatur: sperabant enim fore, ut Lusitania per ipsam vehementer illustraretur, atque in pace cum aliis Regibus conservaretur. Verum Rex Regum, qui eam sibi elegerat, ideoque tot gratiis donisque cumularat, trahebat ipsam ad se, et cor ejus tantopere in sui amorem accendebat, ut vehementer inciperet odisse mundum, et quidquid in eo est contemnere, vanitatem omnis rei temporalis, identidem E recogitans, et sola æterna magni faciens.

affluentem ultro mundum fastidit

6 Annum illa quidem agebat dumtaxat decimum quintum; sed uti forma ac statura corporis, supra ætatem auctæ, annorum viginti quinque judicari ipsam faciebant; sic etiam et multo magis sapientia atque ingenium, quorum externum specimen dabat sermonis facundia et consilii maturitas. Cœpit itaque cogitare, quomodo nova aliqua ratione Regis æterni obsequio mancipare se posset, eique perfectiori famulatu placere: jam enim de ea nuptui collocanda sermonem et consilia ordiebatur Rex pater: propterea quod ex variis regnis plures se sponsi Regii Principalesque offerrent, qui intellecta eximia Virginis specie atque prudentia, tali Regina ac Principe Status suos beandos censebant. Sed recusabat illa vel auribus admittere quamcumque nuptiarum mentionem: et quia, sicut ait D. Gregorius, nescit otiari divinus amor, sed operatur si amor est; idem in ejus corde jam alte radicatus, faciebat ipsam apud se decernere, quod se esset in famulam perpetuam oblatura illi Domino, quem præ hominibus cunctis diligebat, idque jam inde ab ætate hac sua, tam tenera et delicata. Cœpit ergo ferventi devotæque orationi vacare impensius, et corpus secretis flagellis macerare. F Singulari etiam diligentia discebat ritum divini Officii recitandi, magistro ad id utens suo quodam Capellano majori, grandævo ætate Deique amico, qui jam inde a tempore Reginæ matris totum ordinem capellæ ipsius regebat, vir bene litteratus et famæ optimæ. Hic cum ea Canonicas horas legens aliquamdiu, ipsas ei ex Latino vulgariter interpretabatur, ut erat solertis acutique ingenii; quo melius intellecta sacra verba, majori etiam gustu recitantem afficerent.

quindennis de eo dimittendo cogitat:

assumit varias pœnitentias.

ANNOTATA.

a *Patrueles erant inter se* Alfonsus *et* Isabella, *hæc Petro Principe, iste Eduardo Rege fratribus, Joannis I filiis, nati: itaque recte Marchesius,* uxorem et cognatam *appellat.*

b *Infra num.* 151 *in Appendice, dicitur, ea causa suscepta votiva peregrinatio* ad S. Dominicum de Quemada, *a fœcundandis istic sterilibus celebrem, ut ejus Ordini debita fuisse ab ipso ortu videatur Princeps, per illum impetrata.*

c *Secundum Vasconcellium anno* 1432 *natus, uxorem duxerat sedecennis; adeoque sub annum* 1452 *jam agebatur quartus annus sterilitatis.*

d

A d *Idem Vasconcellius,* Joannem II, *natum Olissipone ait an.* 1455, quarto Nonas Majas.

Vasconcello consentit Albitius Florentinus in Stemmatis Principum Christianorum ; ut oporteat memoria lapsam esse Pineriam, cum solum aliquammultis *post partum* diebus *dixit obiisse Reginam.*

e *Errat ergo Correa, cum moriente Regina quindennem ait fuisse Infantam, et quinquennem scribere debuit.*

f Beatrix, *Lusitanice* Brites *scribitur, mira vocis contorsione. Correa, filiam fuisse ait D. Petri Menesii Comitis Vianensis, uxorem D. Fernandi de Noronia, ex Comitibus de Gijon, avos nominantis Ferdinandum I Lusitaniæ, et Henricum Equitem Castellæ Reges.*

g Ludovicus XI, *Rex Galliæ, ab an.* 1461 *ad* 1483 *: qui quomodo Alfonsi Lusitani consanguineus, et (sicut mox infra dicitur) Joannæ avunculus fuerit, aliis explicandum relinquo : ipse vero post Margaritam, Jacobi I Regis Scotiæ filiam uxorem habebat secundis nuptiis ductam, Carlottam Subaudam.*

h Fridericus Austriacus Imperator, *ab anno* 1439 *ad* 1493, *Eduardi Regis filiam* Eleonoram, *Alfonsi sororem duxit an.* 1452, *unde natus* Maximilianus B Imperator.

CAPUT III.

Varia exercitia pœnitentiæ et devotionis, a quindenni assumpta cum proposito uni Deo serviendi.

Inter palatii sui delicias ac pompam,

Fugiebat excellens hæc et virtuosa Domina omnem vanitatem et curiositatem superfluam : habebatque horas certas, devotæ precationi destinatas in secreto suo oratorio, quo nemo posset accedere aut ipsam alloqui. Summa autem admiratione digna ac pene incomprehensibilis res erat, videre Infantam Principem, tanta pulchritudine ac sapientia decoratam, quam suo in palatio stipabant matronæ ac virgines tot primariæ, cujus nutum observabant tot viri nobiles ad hoc a Patre designati in variis officiis (quemadmodum decebat ipsius regiam conditionem, unicæ isti filiæ suæ providere) tanta sublimatam in gloria, et in quam omnium positi erant oculi, cum certa spe publici boni per ipsam vehementer amplificandi; despicere istæc omnia, præ fervore divini amoris, incrementum quotidie novum sumentis, C ipsamque facientis intra palatium Regium, insolito prorsus temporibus nostris exemplo, vitam ducere asperam pœnitentiis, vix inter religiosas usurpatis, sed quam poterat secretissimis.

paucis conscus et ministr s,

a 8 Singulariter autem afficiebatur mulieri *a* cuidam domus suæ, quæ Reginæ matri famulata jam inde ab ætate puellari, ceteras præcellebat devotione, aliena a seculi vanitatibus, et omnigenæ virtutis exercitio dedita. Cum hac familiariter agens, eidem cœpit arcana cordis sui desideria aperire : similiter etiam cum quadam vestiarii sui Præfecta, Cuville- b riam *b* Palatini appellabant, muliere vidua atque grandæva, veteri etiam Reginæ matris famula; cujus eximiam prudentiam discretionemque variis occasionibus et negotiis expertus Rex pater, tali officio ipsam præposuerat. Cum istis consultabat conferebatque de obsequio singulari, quod ab iisdem sperabat ; jubens omnino secretum tenere quidquid rerum suarum nossent. Eodem modo egit cum annoso c quodam ejusdem matris suæ ministro *c*, qui secum remanserat, viro prudente et perquam fideli, quemque Rex pater ipsi dederat gazophylacem ac thesaurarium primarium ; ipsa vero Domina elegit ei credere spirituales suos dignioresque thesauros, desideria inquam et sancta proposita. In horum executionem jussit eum Virgo delicata, quærere et eme-

cilicio et laneis indusiis utitur,

D e sibi telam stamineam perquam asperam : quam deinde commisit uni prædictarum duarum, quibus magis fidebat, matronarum, ut exinde conficerent sibi indusia, manicis et reliquo corpore arcta, clam gestanda sub laxioribus auroque et serico pretiosis cycladibus. Quin nec istis contenta, sed in ejus amore, quem unice desiderabat sponsum, longius progressa, sub iisdem asperiori etiam cilicio induerat tenellum corpus, intra decimum quintum et sextum ætatis annos constituta.

S. MARG. PINERIA EX MS. LUS.

exterius suo se statui aptans.

9 Vetuit præterea, ne in suo palatio exercerentur ludi vel choreæ, aut aliud quid redolens vanitatem secularem ; nisi cum illuc veniebat Rex pater suus, secum ducens ipsius fratrem Principem Joannem, cum Marchionibus, Comitibus, ceterisque sui comitatus Nobilibus ; quos excipiebat magna pompa, progrediens illis obviam cum suo nobili gynæceo, pretiosissimis induta vestibus, gemmisque et unionibus compta, ut ea ratione faceret satis voluntati ac mandato Regis patris, atque materteræ suæ. Veruntamen sub aureo et sericeo apparatu, utebatur cilicio hispidaque lana. Quamvis enim, rogatu et jussu Regis patris, cum ipso et patruo suo Infante Ferdinando *d* procederet aliquando in publicum, summam præseferens gratiam et formæ pulchritudinem; d novit tamen Deus, estque verissimum, quod id non E faciebat nisi lumbos et tibias cincta funibus, fortiter contortis ex vaccinarum equinarumve caudarum pilis, quos sibi secretissime comparabat per eas quas dixi matronas. Finitis autem ejus modi choreis et dimisso cœtu, cum matronas atque puellas suas etiam dimisisset, faustam singulis noctem precata, colligebat sese in oratorium suum ; ibique profundos gemitus ducens, et lacrymis irrigans solum, cui se totam insternebat ; Domino suo unice dilecto offerebat se, rogabatque, ut modum viamque doceret, qua dimissis omnibus vanitatibus seculi serviret ipsi soli. Post aliquot deinde horas, quas habebat isti exercitio deputatas, surgebat inde ; et cum sua Cameraria majore, et Vestiaria, atque puellis, procedens versus cubile regium, in eo se patiebatur cum omni ceremonia rituque consuetis collocari, tantum ut humanos lateret oculos, uni Deo cupiens innotescere arcana sui purissimi cordis.

Noctis bonam partem orationi impendit,

et acri corporis flagellationi :

10 Cunctis ergo digressis et cubili suo clauso (cujus mollities magno ipsi fastidio erat, propter amorem sui dilecti Sponsi redibat ad oratorium suum, ubi alebat exiguam lampadem, argento or- F natam ; ad cujus lumen instituebat prolixas ferventesque orationes, quibus addebat sanguineam rigidamque flagellationem, funiculis eum in finem contextis utens, præsertim certis festis quibus specialius afficiebatur ; puta in die Circumcisionis, annum communem inchoante, in memoriam ejus sanguinis, quem Dominus noster tali die pro nobis primum fudit. Cumque sic aliquamdiu vigilando, tenellum corpus macerasset, somnum arcens ; tandem eidem coacta cedere, caput reclinabat super tapetem pulvinumque, ibidem pro statu ejus collocata ; rursumque sub auroram resumebat orationes suas ; atque ita demum in suum se recipiebat cubile, ut nemo intelligeret quod factum erat. Numquam exuebat neque mutabat laneum arctumque indusium, quod diu noctuque, hieme et æstate, ad carnem portabat ; nisi cum illud ita scatebat pediculis, ut non esset amplius tolerabile : tunc enim assumebat aliud, et quod deposuerat lavandum dabat eidem suæ Præfectæ vestiariæ, cum qua solita erat quotidie recitare Canonicas horas, numquam eas omittens.

duriter cubat:

11 Porro in cubiculo suo, quod duplicem dumtaxat contignationem habebat, ad inferiorem, quæ erat instar caveæ, curaverat portulam faciendam, cum scalis

A. Marg. Pineria ex MS. Lus.

A scalis abiegnis, lectumque veluti pro sua illa Secretaria, ne intelligeretur esse pro ipsa. Lectus autem iste erat durissimus, nihil scilicet habens quam culcitram vilem arboreæ cortici instratam, cum laneo cervicali, pro lodicibus vero stragulas vestes, similiter laneas asperasque. Novit Dominus quam hæc sint vera; sed et nos novimus : quia postquam prædicta ejus famula in hunc Domini Jesu Conventum fuit ingressa, inter alias ejus res, quas de ipsius Infantæ mandato prædicta ejus Vestiaria ac Secretaria, pro magno arcanoque thesauro, attulit ad devotam Matrem Priorissam Beatricem Leitonam, arca fuit obserata, omnem istam pœnitentialem supellectilem continens, lineaque indusia adeo aspera, ut Religiosæ quædam eadem aliquando induentes, multum se cruciatas testarentur. Simili modo tradita fuit prædicta culcitra stragulæque, quæ asservabantur in secreto ad quem nemo intrabat loco; strictæque et asperæ subuculæ, in quibus dormiebat Domina illa, quasque gestare solebat sub pretiosis secundum statum suum vestibus, quales Rex pater habere ipsam volebat, instruens ei (sicut dictum est, aulam, quam totam singulari cum prudentia regebat.

B 12 Simili circumspectione celabat jejunia et abstinentias suas, faciendo apparari sibi et instrui mensam secundum statum suum, assistentibus ei Officialibus suis, honorarium illi comitatum exhibentibus. Ad mensam tamen illata delicatiora cibaria potius comedere se fingebat, quam revera comedebat. Cum autem rigidius solito jejunare volebat, in oratorio suo remanens, nuntiari jubebat minus commode se valere, ideoque non instruendam pro se mensam ; aut aliud quidpiam prætexebat, quo latere posset. *multum jejunat,* Crescebat enim in ea contemptus atque odium mundi, eadem proportione qua amor divinus; ideoque studebat sua virtuosa exercitia jejuniorum, vigiliarum, ciliciorum, orationum, et disciplinarum sic augere, ut tamen ignorarentur; et delicata sua membra quasi subfurans lecto isti ceremoniali, cui ad breve spatium incubuerat, secretius se transferebat ad alterum, cui appropinquabat nemo, nisi ipsa ex speciali gratia et necessitate id permisisset. Similiter ad opera misericordiæ diligentissime attendebat, *operibus misericordiæ intendit :* curando ut visitarentur nosocomia et hospitalia peregrinorum extraneorum; nec prius accumbebat mensæ vel de eadem surgebat, quin singulis accu- C rate providisset. Sub noctem etiam receptura se in oratorium suum, advocabat suum illum Reginæque matris ministrum. cui vitæ suæ confidebat secreta, et curam ejusmodi operum commendaverat; eumque diligenter interrogabat, quot et qualibus persosonis succursum esset, quantasque eleemosynas erogasset. In eadem enim ætate ista. conabatur excellentissima hæc Princeps, multum dilecta Deo et cunctis virtutibus ac decore spirituali adornata. providere cuicumque superventuræ forsan necessitati, habens ad id certos reditus assignatos. Et tu, Domine Deus Rex immortalis, qui imbecilla eligis. ut tua unius virtus confundat fortia hujus mundi, instruxeras et muniveras armis tuis hanc delicatam Infantam, quam a prima ejus pueritia adamasti et dotasti singularibus gratiis et privilegiis, ut posita in tanto culmine celsitudinis secularis, in quo nihil humanarum commoditatum deesse illi poterat, contemneret omnes ac flocci penderet, te solum amando desiderandoque.

13 Interim crescebat diffundebaturque per omnes Principum Christianorum aulas fama pulchritudinis atque perfectionis excellentia, qua Lusitaniæ Infantam dotaverat Deus, adeo ut multi de ea in conjugem sibi aut filiis suis petenda cogitarent. *pro filio (imo fratre) Regis Franciæ postulata* Omnes tamen facile, ut merito, sic gratia superabat Illustrissimus Rex Franciæ, qui missa legatione ipsam petiit uxo- D rem unico filio[e] atque heredi suo, annos dumtaxat quindecim nato, et egregia forma ac robore adolescenti, planeque digno cui ejusmodi Princeps obtingeret, non sine maxima utilitate obventura regno Lusitaniæ ex tali affinitate. Cum igitur Alfonsus Rex atque Proceres ejusmodi legationem audivissent, valdeque probassent; ipse, qui propter filiam continue habitationem Ulisippone, etiam plurimus erat in eadem civitate, ejus aspectu alloquioque fruiturus; eamdem accessit, et quid Legati adferrent indicavit. Ipsa vero intelligens quantopere pater suus propenderet ad consentiendum petitioni Regis Franciæ, *suam excusat juventutem,* multum quidem anxiata est animo (quippe quæ amoris sui affectum omnem pridem in alio Rege ac Principe defixerat) gratiose tamen prudenterque respondit; nimis adhuc juvenem esse se, quam ut convenire sibi videretur profectio in regionem tam longinquam, ubi jungenda esset Principi tam juveni : quare si ejusmodi matrimonium ipsi decretum Deoque acceptum esset, se quidem promptam esse ad obsequendum, sed tali conditione, ut permitteretur ætate et experientia crescere; quoad idonea esset Statui cuicumque regendo. Suggerebat etiam et considerati- E one dignum censebat, minorem adhuc Principis fratris sui ætatem, valetudinemque infirmam et variis obnoxiam incommodis; *et incertam fratris valetudinem.* ut dubitari merito posset, utrum Regno conveniret ipsam extraneo alicui Principi in manus tradi. Hæ aliæque rationes, tam prudenter propositæ a virgine cœlitus inspirata, ipsum Regem ac Proceres ejus sic affecerunt, ut sapientiam ejus demirati, omnino decernerent ei acquiescendum esse, definitionemque futuri matrimonii in longius tempus differendam; Domino ita disponente, cujus super hac excellentissima Domina erant consilia prorsus alia. Cumque deinceps alii atque alii Principes similes conditiones proponerent, omnibus idem dabat responsum; omnino fixum et decretum habens in secreto cordis sui, omnes rejicere, ac nemini suum consensum præstare.

14 Annum ætatis decimum septimum jam attigerat Princeps, sed magis profecerat multiplicandis *Passionem Christi devote recolit,* jejuniis, vigiliis, et orationibus, ferventissimas preces ac lacrymas effundens coram Domino, quatenus aperiret sibi viam, ad alium nullum dominum sponsumque habendum quam ipsum, eumque solum amandum in hac mortali vita, ut eumdem mereretur æternum laudare et possidere in ejus cœlesti re- F gno, quod plurimum desiderabat. Usque eo autem cor ejus jam inde ab infantia inflammabatur divino amore, ut facta jam consuetudine non posset continere lacrymas, quin ex formosis ejus oculis continuo fluerent, quando Dominicam Passionem vel meditabatur, vel legebat aut prædicari audiebat, tam intimo mentis dolore compuncta, ac si ipsum patientem Dominum ante oculos corporis constitutum habuisset. Itaque devotis illum gemitibus suspiriisque prosequebatur : *maxime per hebdomadam sanctam.* quibus licet in suo oratorio quam secretissime vacaret, cavere tamen non poterat quin sonus eorum etiam ad extra positos pervaderet. Per totam sanctiorem hebdomadam servabat silentium, nihil nisi brevissime idque necessariis de rebus loquens : a quarta autem feria prorsus nihil. Totumque illud tempus orationi lacrymosæ impendebat, diu æque ac noctu : quibus addebat totius ejusdem hebdomadæ jejunium, feriis quinta et sexta etiam ad panem et aquam constrictum ; interim numquam vestes exuens et semper præsens officiis omnibus ecclesiasticis, usque in diem Paschæ. Frequenter confitebatur et communicabat : semper autem in festis Christi Domini ac Dominæ nostræ. Feria etiam quinta in cœna Domini, volenti implere mandatum Dominicum, prædictus suus secretarius,

A cretarius, quam poterat occultissime, adducebat mulieres duodecim peregrinas, miseras ac pauperes; ad quas in secretam cameram introductas, nescientesque ubi essent, ingrediebatur illa humili in habitu; dissimulataque persona, singularum manus ac pedes de genibus lavabat, osculabatur, et tergebat; ac deinde liberaliter donatas vestibus calceisque, secretius remittebat, unde erant adductæ, ita ut ignorarent quænam persona istæc sibi fecisset.

ANNOTATA.

a *Hæc esse videtur, quæ mox infra* Cameraria major, *ac deinde semper* Ama *redditur, id est*, Magistra, *aut ex veteri usu* Nutrix; *qua postrema voce ut plurimum usus sum, etiam in Testamento Joannæ, num.* 103, *ubi illa vocatur* Beatrix Alvarez.

b *Vulgari lingua* Cuvilhera: *cujus quodnam fuerit in Palatio Officium, explicat Franciscus Brandanus, parte* 6 *Monarchiæ Lusitanæ cap.* 4, *nomen a* Cubiculo *deducens. Ac primo allegat Chronicam Regis* B *Ferdinandi fuit hic pravus Alfonsi V) in quo distincte explicatur, quænam fuerint, ejus* Aya *id est, Nutrix;* Camareira mor, *Cameraria Major; et* Cuvilhiera: *arguiturque Argotes de Molina, confundens posteriora officia duo; de quorum ultimo deinde allegatur locus ex Chronica Joannis I, qui Latine redditus sic sonaret:* Subduxerunt Infantes de potestate Cuvilleriarum, quæ erant mulieres deputatæ ad custodiam vestium et curam munditiei, iis omnibus in rebus, in quibus honestas patitur pueris per mulieres serviri; curaveruntque ut istud munus demandaretur Scutiferis. *Ex alio vero ejusdem ultimæ Chronicæ Capite, ante induxerat Brandanus Regis Castellæ* Cuvilheriam, *dicentem*, officii sui esse, accendere Regi fumos seu thymiamata boni ac nobilis odoris, aut vestes ejus perfumare. *Erat ergo* Cuvilheria *Hispanis, id quod Francis magis proprio vocabulo* Garde-robe, *id est* Vestiarii Præfecta, *sub Camerariæ Majoris potestate.*

c *Duo nominantur in Testamento præfato*, Georgius de Silva, *cui ut singulariter familiari, æque ac prædictæ Beatrici, Sancta suam vult manere pensionem; et* Doctor Joannes Lopez, *ejusdem Testamenti executor statutus, quo videtur Œconomo usa Princeps; sed forte tunc primum, cum suscepta educatione nepotis intra monasterium, extra illud peculiarem cœpit habere Œconomum, qui Averiensis oppidi proventus, sibi tunc* C *addictos aliosque reditus suos curaret.*

d *Stirps Regia, in Joanne II deficiens, per hujus* Ferdinandi Ducis Visensis *filium Emanuelem, fuit feliciter propagata.*

e *Non pro filio, tunc necdum nato, sed pro Carolo fratre, annorum* 15 *adolescente, cum decennis esset Joanna, Carolo Delfino annis* 18 *senior, fuerit hæc legatio: qua de re actum in Comm. prævio num.* 9.

CAPUT III.

Deliberatio Joannæ cum Eleonora Menezia de ineundo monasterio: facultas ad id petita et impetrata a patre.

D. Eleonoræ Meneziæ, de monasterio cogitanti.

Circa hoc tempus pervenit hæc Domina in notitiam eximiæ virtutis vitæque exemplaris, quam ducere ferebatur Domina quædam, Eleonora de Menezes nuncupata, filia Comitis et Domini Vianensis D. Eduardi de Menezes, ejus qui inter hujus regni Proceres nominatissimus erat a virtute bellica, ipsisque Regibus Portugalliæ et Castellæ conjunctus sanguine. Hujus illa cum esset filia unica, fuerat a multis Ducibus Comitibusque in matrimonium postulata, sed frustra: usque dum Comes pater, D cum maxima Maurorum multitudine prælium committens ad Alcazar *a* (cui prælio ne Rex ipse interveniret fuerat a Principibus suis prohibitus, vicesque suas cum titulo Majoris Capitanei commiserat prædicto Comiti) numero victus, cum majori parte nobilitatis occubuit. Antea tamen quam id accideret, prædicta Domina, manens in ædibus matris suæ D. Isabellæ de Castro, cœperat vitam a seculo abstractam agere in sua camera seu oratorio, ubi divino accensa amore audiebat quotidie Missam; et Horas Canonicas, quarum erat intelligentissima, recitabat; reliquum deinde tempus piæ meditationi, lectioni, orationique impendens. Eadem etiam omnino abhorrens a seculari pompa quacumque, vilibus induebatur pannis, cum firmo proposito Religionem aliquam amplectendi, quam primum id integrum sibi foret. Ergo gratissimum habuit Princeps nostra de ea inaudivisse: modumque invenit, quo per interpositas fideles personas litterarumque commercium, arcana sui cordis manifestaret ei, quam oculis corporeis numquam cernebat.

A. MARG. PINERIA EX MS. LUS a

et interim vitam a seculo abstractam ducenti,

16 Consultabant autem inter se, quo potissimum modo observarent complerentque sancta desideria atque proposita, indies magis magisque gliscentia, instar ignis idoneam materiam nacti. Multa quoque eisdem consultatio erat, inter varias religiosas E Sanctimonialium domos, ecquam eligerent, dum aliorum alias de singulis opiniones audiunt, nemini vero secretum sui cordis intentum revelant, solumque se gerebant ut quæ audire ac discere vellent. In hac secreta consultatione tempus aliquot transactum est electis atque fidelibus istis Regis æterni sponsis, erantque maximo sibi invicem adjumento; et quia sanguine se contingebant, cœperunt cogitare, qua arte possent simul ambæ renuntiare mundo. Sed inæqualis erat utriusque conditio: nam Domina Eleonora de Menezes majori utebatur libertate, per mortem Comitis genitoris sui, neque multum urgebatur ad ineundum matrimonium: proinde expeditior etiam fuit ad consultandum de monasterio quod utrique conveniret. Hac ratione cœpit illa oculos mentis defigere in conventum S. Claræ, vel Olissipone *b*, vel Conimbricæ, ut qui præ aliis tunc florebant regulari observantia: quæ continuo curavit illud ipsum quam secretissime significandum D. Infantæ. Itaque hæc et illa, tamquam industriæ apes laborabant, ut invenirent locum maxime idoneum, ad colligendum mel divinæ recollectionis, in pastum et saginam animarum suarum. F

suum simile desiderium Joanna revelat,

eique loci delectum committit,

17 Domina autem Infanta multiplicabat preces atque vigilias coram Deo, videns in afflictione cordis sui præterlabi tempus, eoque longius differri vota sua, quo pater suus Rex, considerans speciem, sapientiam atque prudentiam filiæ, certius decretum firmaverat de ea in matrimonium collocanda, mandans curiam ejus statumque augeri. Verum tu, rerum omnium moderator Deus, cujus consilia hominibus incomprehensibilia sunt et potestas excelsa, ad tui nominis majorem gloriam res humiles atque despectas in oculis hominum nosti magnifice exaltare, et obscuras atque informes splendidissime illustrare. Magnum profecto ac manifestum opus sapientiæ ac potentiæ tuæ fuit, quibus ordinasti atque fecisti, ut Infanta, nobiliter nata et delicate educata, spreta quacumque mundana pompa rebusque iis omnibus, quibus in ætate illa solet jucundius sexus infirmior adhærescere, vellet, modo tam novo, tibi uni placere atque servire. Nempe (sicut jam supra dixi) licet adeo juvenis, tamen annorum esse viginti quinque aut etiam triginta judicabatur a quocumque, ipsam vidente vel audiente. Nam et prudentia ac sapientia longe superabat annos; est statura

Patre interim de ejus nuptiis frustra cogitante

A tura ac forma corporis, plena gravitatis, grandiorem faciebat æstimari. In fronte ejus, gratiose et exporrecta, oculi virides ac formosissimi relucebant; nasus mediocris et rectus; os grandiusculum, labiis decenter revolutis; vultus rotundus, cutis candida, decentique rubore in genis tincta; collum speciosum, manus elegantes; corpus universum erectum ac sublime, ipso habitu ac majestate demonstrabat dignitatem personæ suæ. Talis erat prædicta Infanta: et divino consilio posita inter hujus mundi tenebras, tamquam sol inter nubila splendescebat. *Quod ut melius intelligeretur, ipsam imaginem ejus, qualis ante ingressum monasterii picta est et etiamnum Averii conservatur, ex Vasconcellio posui, in fronte prævii Commentarii.*

Audita fama monasterii Averiensis,

18 Eodem tempore vehementer inclarescebat fama virtutum eminentium Matris Beatricis Leitoæ, quæ erat Priorissa hujus monasterii a Jesu nominati in civitate Averiensi: toto enim Regno celebrabatur severa ac religiosa disciplina, sub qua ipsum prædicta Mater fundaverat conservabatque; adeo ut passim nobiliores et magnates istic cuperent filias et consanguineas suas locare. Ea res cum ad B aures excellentis Principis ac Dominæ pervenisset, tamquam novo et insperato perfusa gaudio, non distulit ejus participem facere cognatam suam D. Eleonoram, per litteras secretas, monens ut certiorem se redderet de Averiensi c monasterio, de quo recentius fundato tam laudabilis æstimatio apud omnes erat; si forte placeret, accepta distinctiori ejus notitia, mutare consilium, quod inter se formaverant.

mandat Eleonoræ examinare disciplinam loci:

Illa mandatis D. Infantæ obtemperans, post fusas ad Deum multas preces, accersivit ad se Patrem quemdam, ætate et doctrina virtutibusque conspicuum, ex Ordine S. Dominici, et in hoc atque Castellano Regno Generalem Vicarium, prædictæque sanctæ Matris Beatricis Confessarium, commorantem in domo ac monasterio Dominæ nostræ a Misericordia dictæ, Fratrem, inquam Antonium a S. Maria: qui ad ipsum monasterium Jesu, ratione officii quod gerebat, liberum accessum et ingressum habens, de toto illius statu, tam in spiritualibus quam in temporalibus, certissimum poterat præbere testimonium. Hic acquiescens humili petitioni D. Eleonoræ, cum eaque multis locutus de contemptu mundi, interrogatus tandem ab eadem est, id quod scire ipsa plurimum cupiebat, de statu et disciplina prædicti monasterii, suæque clausuræ rigore.

quam cognitam laudante et aliis præferente,

C 19 Cum autem is plene satisfaceret interroganti, mutavit illa consilium de suscipiendo habitu S. Claræ, elegitque vivere in monasterio Jesu de Averio, tam novo beneque regulato, ad ibidem Deo famulandum: id quod continuo rescripsit D. Infantæ, suadens ei per prælaudatum P. Fr. Antonium, ne aliud monasterium ingredi aut habitum suscipere vellet quam istud S. Dominici, si posset id ad facultatem a patre et consanguineis impetrare. Hæc porro, quæ aliud nihil desiderabat quam Deo famulari, jussit ut curaret scriptam sibi mittere formam regulamque vivendi, in loco illo constitutam, idque modo quam posset secretissimo: nam ad illum usque diem nullius religiosi Ordinis notitiam distinctam habebat, in palatio manens, et occupationibus statui suo congruis intenta, veluti Princeps et forte heres Regni futura. Inaudiverat tamen aliquando de monasterio d Odivelarum, Ordinis S. Bernardi: quod videre cupiens, si forte istic reperiret in quo acquiesceret spiritus suus, simulavit se fastidio palatinæ conversationis insolito captam: jussitque apparari mulam comitatumque omnem, et illuc se contulit, ibidemque totum unum diem egit cum Abbatissa et Sanctimonialibus ejus.

[illegible] Cisterciense,

20 Interrogabat eas, et diligenter audiebat de rebus sui Ordinis: et satis quidem illi placebat, quod D aliis curis vacuam vitam omnes agebant. Verum cum pro sua prudentia animadverteret, non frui illas tanta quiete interna, quantam spiritui suo optabat; sub vesperam rediit in palatium suum per mediam civitatem, insolitæ lætitiæ signa præferens, veluti quæ multum fuisset ea ambulatione recreata. Iverat istuc cum ea D. Philippa *e*, Matertera sua, totumque gynecæum cum nobili comitatu: quibus Infanta benevolam valde gratiosamque se monstrabat, propositum tamen suum sanctaque desideria omnes celavit. Deum scilicet in corde suo semper gestans, ab eo dirigi juvarique petebat: foris quidem apparens auro sericoque operta, æque ac mula sua, quemadmodum olim Regina mater sua sub illo autem apparatu cooperiens horridum quo vestiebatur cilicium asperaque indusia. Nemini mirum videri debet, quod S. Cæcilia, medias inter nuptias visitata ab Angelis, ludebat organis et cantabat in corde suo Domino; cum temporibus nostris, adeo tepidis frigidisque, tantum potuerit fides et amor Dei in Principe delicata, quæ in flore ætatis ac formæ, divitiis atque deliciis affluens, nihil aliud curabat quam placere et servire cœlesti Regi, quem supra res omnes creatas amabat.

sed minus probat.

Pater in Africanam expeditionem profecturus,

E 21 Post hæc, cum illa annum decimum octavum jam ageret; Rex Alfonsus pater suus, zelo divini honoris accensus, pro sanctæ fidei Catholicæ propagatione, decrevit exercitum equitum peditumque trajicere *f* in Africam, contra infideles Mauros; eumque in finem exoravit Pontificem, ut omnibus istuc secuturis largiretur plenam suorum peccatorum Indulgentiam. Annuit benigne quod rogabatur Vicarius *g* Christi, concessitque Bullam toto Regno publicandam; mandans iis qui dictam Indulgentiam lucrari vellent, accedere Olissiponem; et Commissarium suum Generalem constituit, Regiæ illius civitatis Archiepiscopum, qui ipsam largiretur, simulque affixa pectori aut humero Cruce obligatos declararet, ad bellum contra infideles Mauros gerendum. Rex ipse ad Metropolitanam sese contulit, tota Curia sua comitante, seque ibi magna cum devotione fecit Cruce signari; nec non et filium Principem, D. Joannem, annorum tunc quindecim adolescentem, quamquam corpore exilem, adeoque infirmum, ut medici annis pene singulis de ejus vita desperarent. Dei nihilominus potentia ac misericordia fretus Rex, decrevit illam secum traducere in

una cum filio quindenni,

F obsequium Religionis; eumdemque, si viveret et discrimen evaderet, ibidem creare Equitem, ad Dei gloriam. Porro suum istud consilium frequenter communicabat Rex pius cum carissima filia; et loquendo cum illa de Deo rebusque divinis et variis aliis, transigebat tempus ac menses aliquot; dum interim arma, viri, naves, annona, et alia quæcumque apparabantur ad tanti momenti negotium, cui ipsa Regis persona cum filio cunctisque Regni Magnatibus nomen dederant. Perculit, ut decuit, Dominam Infantam discessus Patris una cum Principe, quem unicum illa fratrem habebat, ex eoque die desiit uti pretiosis iis vestibus, quibus antea assueverat, secundum sui status exigentiam ac patris voluntatem: Deo quoque agebat gratias, quod sibi occasionem daret ei liberius serviendi.

aperit filiæ consilium suum.

Eleonora paratas sibi nuptias declinare certa

22 D. Eleonora de Menezes, filia Comitis Eduardi, audito, sicut dictum est supra, Provinciali Fr. Antonio de S. Maria, aliisque fide dignis personis ecclesiasticis ac secularibus, magnæ experientiæ et discretionis, satis certa de observantia rigida instituti ac regularum quæ vigebat in monasterio Jesu; cum firmiter apud se constituisset, hunc nec alium ullum Ordinem Conventumque expetere; id ipsum proposuit Dominæ Comitissæ matri suæ et fratri

Comiti

Comiti Henrico, ut ne sibi impedimento essent, sed gratum haberent istud ejus propositum. Attamen opus ei fuit sustinere multas difficultates et contradictiones, ex parte matris omniumque fratrum: quia unica erat, et jam concluserant eam nuptui tradere Duci Brigantino *h*, D. Ferdinando, id ipsum cupienti. Res autem ea habebatur tam certa, ut signatis jam contractibus solum expectaretur reditus Episcopi Eborensis D. Garciæ Menezii fratris, qui Roma redibat; itemque adventus alterius fratris Comitis *i* et Prioris Cratensis, D. Joannis Menezii, qui erat Alcazarii. Verum illa intelligens, quod fratre regresso in Lusitaniam, totis viribus aggressuri eam sui erant, sanctumque ejus propositum disturbaturi quantum possent; festinavit ipsa eosdem prævenire, suamque resolutionem indicari fecit Principi Infantæ, quam executioni mox esset datura.

statuit sine mora ingredi monasterium:

23 Magnopere ea res placuit Principi, magnam fiduciam collocanti in Dei ope ac misericordia, quod is, cui illa se cupiebat consecratam, completurus esset desiderium, quale etiam ipsa pro se fovebat. Jussit ergo D. Eleonoram rogari, ut, priusquam faceret aliquid, et Olissipone discederet, omnino curaret accedere ad colloquium suum. Satagebat enim etiam, quomodo effectui manciparet jam pridem firmatum in anima propositum. Proinde expediebat sese a matronis et puellis, quas in suo habebat comitatu et palatio; providens singulis de convenienti cujusque statui conditione, collocando multas in matrimonium, benigneque ac liberaliter eas dotando. Inter easdem etiam pretiosam suam vestem mundumque muliebrem partiri gaudens, omnibus singularem suam humanitatem pro uniuscujusque qualitate et meritis probabat, liberalissima nihilominus erga Prælatos et personas religiosorum Ordinum, quas excipiebat tractabatque maxima cum reverentia, et post devota familiariaque de spiritualibus rebus colloquia, non dimittebat a se nisi larga eleemosyna cumulatos.

quam secuturæ Infantæ familiæ suæ prospicit

24 Interim præparata erat classis avectura Regem cum exercitu, in expeditionem designatam contra Tingim et Arziliam. Quapropter die quadam veniens Rex, ad vale faciendum dilectæ atque unicæ filiæ suæ, eamdem cum Principe filio cunctisque Magnatibus salutavit, et ipsi Regnum suum *k* commendavit. Conscensis deinde navibus vela fecit in Africam, prosperis omnino ventis et tempestate commoda, per misericordiam Dei, pia Regis optimi vota prosequentis: quod non dubitamus, attribuere precibus et lacrymis continuis, quibus Infanta diu noctuque successum expeditionis gloriosæ commendabat; petens a cœlo victoriam armis Christianorum, pro sanctæ fidei exaltatione sumptis. Exauditam esse eventus docuit *l*: exiguo enim labore ac tempore obtenta fuit munitissima civitas Tingitana: sed primum alius quidam vicinus locus, Arzilia dictus. Mense Augusto anni MCCCCLXXI, festo S. Bartholomæi Apostoli, in potestatem venit Arzilia; deinde urbs ipsa Tingitana in die S. Augustini: talibus enim diebus placuit Divinæ Majestati, in robore virtutis suæ destruere maledictos fidei hostes, et victoriam concedere Christianissimo Regi Alfonso, patri supradictæ D. Infantæ, tradendo in ejus manus prænominata duo loca.

Rex Tingi et Arzilia occupatis,

victor cum classe redit an. 1471

25 Hujus tam gloriosi successus nuntia, mox a Rege ac Principe expedita ad Infantam, invenerunt ipsam pro more reclusam in suo oratorio, omnesque puellas ejus in oratione perseverantes, quasi inter distribuerat vices supplicandi pro tanti momenti negotio. Illa vero istic auditis novis tam lætis, humillime se prostravit in terram, maximo cum jubilo cordis sui gratias agens exercituum Domino. Sciens autem Regem patrem suum cum Principe filio et tota classe gloriose reverti; inspirante divina gratia et animante, cogitabat quomodo eos nova quadam ratione exciperet, pariterque occasionem sumeret petendi licentiam, ad nuntium seculo remittendum et voluptatibus ejus, divinoque famulatui se mancipandum in aliquo monasteriorum Regni istius. Confestim igitur per totam urbem quæri jussit auro et serico laboratos pannos (pridem enim omnes vestes suas distribuerat) ut inde magis placere Regi, et facilius posset obtinere quod cupiebat. Sed difficile fuit reperire quæsita, propterea quod naves mercatoriæ omnes in subsidium classis assumptæ fuerant eductæque, neque potuit totum id reperiri quod ei voluerat. Nihilo tamen remissiori cura aptavit sibi vestem ex holoserico viridi, colore idoneo ad exprimendum vigorem ejus fiduciæ, qua in Deo collocarat spem ea vice assequendi votorum summam. Ornavit etiam caput et collum monilibus pretiosis, subtus nihilominus et ad carnem gerens cilicium suum laneumque indusium.

quo intellecto Infanta ornatum festivum apparat,

26 Sic composita, et eo quem Deus copiose infuderat decore ornata, seque ipsi commendans ex animo, processit de palatio suo una cum Domicellis suis aliisque personis honoratis, aulam suam constituentibus, ac D. Philippa matertera sua, multisque Proceribus, magnificentia plane regia, et festiva hilaritate quam poterat maxima. Salutato autem Rege, Principe, atque Proceribus, sermonem ad patrem direxit, verbis tam discretis tamque disertis, ut quotquot ad eum actum convenerant raperentur in stuporem. Novit, inquiebat, Majestas Tua, Imperatoribus et Regibus antiquis atque gentilibus in usu fuisse, ut parta aliqua insigni victoria diis idolisque suis in gratiarum actionem offerrent exquisitum quodpiam donum; quin etiam legimus fuisse nonnullos, qui templis eorumque famulatui consecrarent præstantissimam filiarum suarum: quanto igitur potiori jure convenit, vero atque misericordi Deo tale quid facere Regem victorem et præ cunctis gloriosum? hac tam singulari occasione, qua contigit, superatis fidei inimicis et dissipata innumera barbarorum multitudine, brevissimo tempore labore exiguo, periculo suo ac suorum fere nullo, fructum expeditionis susceptæ tam copiosum obtineri? Addebat, non esse quod animo penderet in deligenda oblatione, tantæ obligationi referendarum gratiarum condigna; quando præsentem habebat filiam, ad id paratam cupientemque consecrari Deo. Proinde petere se imprimis, ne de contrahendis nuptiis unquam sibi mentionem inferat; tum, ut pro indulto divinitus reditu ipsi ac filio Principi, pateretur secedere eam in aliquod monasterium regni sui, ubi pro sua voluntate in quiete spiritus ipsam se immolaret hostiam viventem ei, qui pro nostra omnium salute semet obtulit in ara Crucis.

et patri victori gratulata,

suggerit ut Deo gratias referat

ipsam ei consecrando

27 Hæc oratio, tam gratiosa, tamque apto in tempore pronuntiata, attonitos tenuit tam Regem quam Principes; eratque in omnium vultu notare subitam quamdam tristitiam, indicem luctæ interioris, quia nemo audebat tam honestæ tamque religiosæ postulationi contradicere. Rex ergo, carissimam filiam amplexatus cum lacrymis, intimum animi dolorem testantibus; ut erat Catholicus fervens, et in Dei timore fundatus; dolenter professus est, quod, licet eam invitus esset dimissurus a se, nollet tamen contristare, recusando quæ tam apto tempore ac modo sciverat postulare: faceret ut Deo credebat placiturum, cujus consiliis nemo opponere se nec deberet nec posset, et cujus in manibus posita vellet negotia sua omnia, atque istud imprimis tam prope concernens personam suam. Nihilominus quotquot præsentes aderant, audiebantque quid Infanta

quod illi annuit,

filio et Proceribus frustra reclamantibus

A MARG. PINLRIA EX MS. LUS.

A fanta peteret, et Rex annueret; reclamare cœperunt, protestarique nomine totius Regni, cujus illa secunda Princeps atque heres erat : quam proinde vellent, quocumque tempore necesse foret, posse educere et evehere ad sceptrum. Verum nihil eos morata Infanta, patris fratrisque manus ad osculum petiit; longamque vitam precata patri ac fratri, huic plurimum querenti stomachantique se solum dimitti; placide respondit, sperare se, quod Deus filios ac heredes pro voto eis daturus esset. Noluit eadem occasione significare prudentissima Princeps, electum a se monasterium Jesu, in urbe Averio; quod longius remotum ab aula minusque frequentatum id esset, et, quantum fama minime dubitabili ipsa cognoverat, arctissima ibidem servaretur clausura, cum summa paupertate severaque observantia Regulæ. Hæc enim dura et inamœna videntur hominibus, mundum et delicias consectantibus; nostræ tamen piæ Infantæ, Deumque ex toto affectu diligenti, pretiosa imprimis et amplectenda videbantur. Ab isto congressu rediens deinde ad secretum oratorium suum, humillime sese in terram prostravit, magnifice Deum collaudans pro gratiis ab ejus

Ipsa proro consilium suum,

B bonitate receptis. Mansit deinde Domina mensibus aliquot in palatio, nihil omnino movens, tum ne Regi Principique ac toti Curiæ molestiam crearet aliquam, tum ne interturbaret festivam lætitiam ex victoriis et reditu tam felici : et hac occasione visitabatur frequenter, venientesque ad se solatii vel recreationis causa Regem ac Proceres, tam hilari exporrectaque fronte suscipiebat, ut spem conciperent, abducendam esse a proposito quod præse ferebat dimittendi seculi, seque ad Dei famulatum transferendi.

mensibus aliquot secretum habet

ANNOTATA.

a Alcazar Ceguer, *inquit Vasconcellius,* civitas Africæ maritima munitissima, xv p. m. Septa distans, *id est leucis Hispanicis circiter* 5. *Hanc anno* 1458 *Rex occupaverat, et restauratam munierat, atque Eduardo tenendam cum firmo præsidio commiserat : sed Rex Fezzensis, coactis* 30 *millibus equitum, peditum multitudine infinita, locum obsedit semel iterumque. Semper victum Barbarum coactumque recedere, scribit Vasconcellius : fatetur tamen minus felicem Alfonso fuisse alteram expeditionem, susceptam anno* 1463. *Fuit autem Eduardus, filius naturalis Petri*
C *Menesii Comitis Vianensis, primi Gubernatoris Septensis : quem titulum, non obstante natalium vitio, in filium patri simillimum Rex Alfonsus transtulerat.*

b Olisipponense *quidem Clarissarum monasterium ortum habuit anno* 1294, *a privata nobili femina, Agnete dicta; sed Regum ac Reginarum Lusitaniæ munificentia in Regiam prorsus amplitudinem excrevit :* Conimbricense *vero fundatricem accepit anno* 1311 *S. Elisabetham Reginam, cujus etiam nunc corpore incorrupto gloriatur.*

c Averium, *vulgo* Aveiro, *prisci* Lavare, *ad amplum æstuarium Oceani in continentem se effundentis, et ejus duobus quasi brachiis inclusi, pari fere intervallo a Conimbricensi et Portuensi civitatibus. Marchesius* Aguerum *Italice vertit, minus recte.*

d S. Dionysii Odivelarum *Cisterciense monasterium, Olisippone Rex Dionysius, S. Elisabethæ maritus, fundavit, et anno* 1318 *varie locupletavit.*

e Philippa *hæc, erat soror Isabellæ Reginæ, ex Petro, filio Joannis primi et Philippæ Lancastriæ, sic dicta a matre sua Blanca, Henrici Lancastrii herede, Joanni Gandavensi, Eduardi III Anglorum Regis filio, nupta : mansitque exinde cognomen illud, regio cognomento proximum; adeo ut eo Joannes II dici voluerit filium nothum* Georgium, *intendens eum, non ut nothum, sed ut legitimum habere : cujus deinde posteri* D
perpetua successione Duces Lancastriæ *dicti fuerunt : cum scilicet in Anglia, occiso Henrico VI, extincta omnino esset Blancæ illius posteritas, adeoque et titulus ab ea derivatus. Hoc ergo sensu Joannæ nostræ matertera a Cardoso cognominatur* Lancastria, *ipsaque* Joanna *sic nominari posset.*

f *Tertiam hanc regis expeditionem numerat Vasconcellius, Garibayus secundam : primam scilicet a secunda non distinguens.*

g Paulus II *hic fuit, eodem anno* 1471, *quo istæc parabantur,* 25 *Julii defunctus.*

h *Alfonso I Bragantiæ Duci, filio naturali Joannis I, adeoque patruo Alfonsi Regis, defuncto sub annum* 1462, *successerat filius* Ferdinandus, *et huic alius* Ferdinandus, *de quo jam, agitur, unde relicta posteritas nunc Portugalliæ regnum obtinet.*

i *Correa,* Comitem Tarroucensem *appellat.*

k *Idem ait, Regentem relictam* Joannam, *sub magisterio Didaci Suarii de Albergaria, ipsius Principis Joannis institutore.*

l Tingis, *vulgo* Tanger, *ex hoc tempore Lusitanorum mansit, usque dum Anglis cessit ex pactis matrimonialibus Caroli II Britanniæ Regis cum Infanta* E
Lusitaniæ. Est autem Tingis *ad fauces freti Gaditani, unde, in meridiem versus mare Atlanticum deflectendo, proxime abest* Arzilla, *hic pariter nominata : atque ita Lusitanis, jam ante possidentibus Septam et Alcazarium, quibus proxime* Tingis *succedit, secura manebat navigatio per fretum, cum maximo reliquæ etiam Hispaniæ, imo Christianitatis totius commodo; apertumque iter, in Indias usque et novum orbem : quo mox, sub Emanuele Rege, consobrino Joannis, et Ferdinando Catholico navigatum esse, omnis merito gratulatur posteritas.*

CAPUT IV.

Ingressus Eleonoræ in monasterium Averiense. Cometes super illud apparens. Infantæ eodem aspirantis acta.

Interim D. Eleonora Menezia, licentiam adepta a Comitissa matre intrandi in Religionem, quærebat opportunitatem temporis; egressaque, præter morem ex camera sua cum honesta famularum comitatu, quasi deambulationis causa, accessit ad palatium D. Infantæ : quæ illam quam secretissime suscipiens, largo temporis spatio collocuta cum eadem F
est, vicissim communicans quæ hactenus soli Deo nota erant. Verum sicut impossibile est ut clara in meridie, in locum quantumlibet obscurum, non subingrediatur aliquis lucis radius, per rimas ostiorum ac fenestrarum; sic tanta divini amoris et cœlestis gratiæ copia, quantam in hujus Dominæ purissimam animam infuderat Deus, cum odio seculi et vanitatum cunctarum despectu, non poterant ita occultari intra ejus pectus, quin proderentur per quædam indicia, perque ipsam sanctam vitam et abstinentias continuas quibus se macerabat; illis potissimum quæ Infantam propius observabant, corporis ejus obsequio addictæ mulieres puellæque. Hinc toto mox turbari palatio cœptum, maxime contra prædictam D. Eleonoram, de qua jam fama vulgata erat, ipsam constitutum habere Religionem ingredi. Itaque tam ipsa quam famulæ, quæ identidem commeabant referentes mandata Dominæ ad Infantam, tantum omnium odium incurrerunt, ut nec aspectum quidem earum sustinere vellet aliquis : quin etiam persuadebant portariis aulæ, ut easdem accessu prohiberent, persuasi, D. Eleonoram solam aut præcipuam causam esse Infantæ contemnendi seculi

Colloquuntur Eleonora et Infanta,

quod illam aulæ invisam reddit.

A seculi atque de monasterio cogitandi. Ita scilicet mundus suis technis fraudibusque conabatur pulsare invictos earum animos, si qua forte possent dejici a proposito, aut flecti tantillum: sed Deus ipsas ad omnes assultus roborabat indies magis, ne ullo possent vinci certamine.

Eadem ingressa monasterium,

29 Porro D. Eleonoræ, a primo illo congressu redeunti injunxerat Infanta cuncta sic disponeret, ut cum venisset ad monasterium Jesu, posset ipsam de omnibus ad negotium suum spectantibus reddere certiorem. Cum ergo D. Comitissa Eleonoræ mater omnia ad iter necessaria filiæ comparasset, addita parte hereditatis a patre relictæ (majorem enim hic opum suarum portionem expenderat in picturas elegantiores, sumptuosumque famulitii sui in vestibus rebusque aliis apparatum) venit in hanc civitatem Eleonora cum Comitissa matre, aliisque personis ad rem istam congruis: ac primum quidem hospitium sibi et comitatui sumpsit in domo honestæ cujusdam viduæ, qua olim famula usu fuerat, ibique dies aliquot commorata est, spatium illud sibi sumens ad examinanda discendaque omnia, quæ de constitutione ac forma vivendi situque monasterii scire cupiebat. His summopere probatis, definitus est B dies ingressui ejus in conventum, postquam religiosarum singularum suffragia collegisset Vicarius Provincialis P. Fr. Antonius a S. Maria; lætantibus omnibus, quod talis Domina, et genere tam sublimi inter Lusitanos nata, veniret ad novam istam domum, causa suscipiendi Habitus religiosi, quem ipsi dedit devota Mater Beatrix Leitoa, exeunte anno Domini MCCCCLXXI die VI Decembris.

in ipso sanctissimo vivit:

30 Illa vero magna cum animi alacritate et singulari devotione perseverans in suscepta recens vita, seque ad omnem virtutem exercens, et quidquid asperius habebat religiosa observantia perfectissime et ferventissime sufferens obiensque, nolebat ab ullo quantocumque labore haberi immunis; sed cuicumque officio sese humiliter aptans, quamvis corpore debilis et delicatæ complexionis, ita sese probavit in omnibus, ut expleto consuetæ probationis anno, in festo immaculatæ Conceptionis, permissa fuerit profiteri vota Religionis solennia in manibus præfatæ Matris Priorissæ Beatricis Leitoæ. Perseverans autem et proficiens in virtutibus, cunctisque prælucens optimo observantiæ religiosæ exemplo, post annos septem facta est hujus monasterii Suppriorissa: moriente deinde intra biennium matre C Beatrice et ad cœlestem gloriam translata, placuit omnibus evehere illam ad officium Priorissæ. Quo in munere cum nihil remitteret de severitate vitæ pœnitentialis quam antea tenuerat, sed magis magisque affligeret delicatum corpusculum suum, brevi contraxit hecticam infirmitatem; quæ denique vitam ei finivit, multis virtutibus ornatam, quas hic recensere longum foret; post recepta, cum magna animi alacritate, extrema Ecclesiæ Sacramenta.

et per litteras agit cum Infanta,

Porro cum Habitum suscepisset, cœpissetque per seipsam experiri formam illam modumque vivendi, in Matre autem ac Priorissa Beatrice notasset singulare donum gubernandi familiam religiosam, in omni observantia ac disciplina; accurate ac frequenter ea renuntiabat per litteras D. Infantæ, prout acceperat in mandatis; facta ei exploratrix, seu potius stella matutina, prænuntia exorituri mox solis. His nuntiis multum recreabatur egregia Princeps, expectans opportunitatem temporis, quo etiam ipsa compleret desideria sua; sustentabatque interim sese communicatione illa litteraria, consilia invicem conferens accipiensque.

31 Dum mutuo sese animarent ambæ exhortarenturque ad Dei ac rerum divinarum amorem, non mente minus quam sanguine conjunctæ inter se; accidit anno Domini MCCCCLXXII mense Martio, ut supra hoc monasterium inciperet apparere cœleste signum, perquam evidens et manifestum: videlicet, quod postquam sol plene occubuerat, monstrabat sese ingens Cometa per modum stellæ, qui etiam turbato aere cœloque obscurato ac pleno nubibus ceteris stellis nusquam apparentibus. Semper autem hic conspiciebatur luce integra refulgens usque ad auroram, fixusque continuo supra Conventum, nec unquam inde moveri solitus, ubi sub noctis principium videndum se dederat; videlicet supra dormitorium, aut potius supra locum in quo D. Infanta fabricandas postea ædes curavit; specialiter vero supra eam partem, quæ hodie labori manuali destinata, nomen inde retinet, possetque Ergasterium seu Laboratorium dici; alias autem in eadem magnitudine et claritate stabat supra partem, quæ modo servit pro Sacristia. A prædicto etiam cometa sive stella tendebatur grandis atque clarus radius, et bene largus, nisi quod sub finem nonnihil restringebatur: qui radius egrediens ex ipso stellæ centro, et totius cœli spatium permeans, pertingebat usque ad crates monasterii, absque ulla sui diminutione vel accretione defixus et lucidus. Quandoque vero cum supra Sacristiæ locum apparebat stella, radius inde progrediens circuibat per E cœlum a cratibus usque ad dormitorium, ubi fuerunt quas dixi ædes Infantæ: alias autem ipsa quidem stella manebat supra prædictas ædes, radius vero circumducebatur usque ad locum Sacristiæ: atque ita semper cernebatur, modo ab una, modo ab altera parte, ne una quidem nocte deficiens a Completorio usque ad Auroram, quando subito disparebat, quemadmodum noctu etiam subito apparere solebat. Magnam admirationem cunctis intuentibus adferebat tam admirabile et inusitatum prodigium, erantque variæ variorum de illo opiniones; cum enim tale nihil nostris temporibus conspectum esset unquam, credebatur effectus causæ omnino miraculosæ esse; notabaturque ab omnibus hora, qua videri incipiebat ac desinebat: nec non mutatio, quam faciebat de nocte in noctem, modo ad unam, modo ad alteram monasterii partem sese offerens oculis. Magnum etiam timorem res eadem incutiebat devotæ Matri cunctisque Sororibus: cum nemo intelligeret quid portenderet signum tam manifeste divinum: sed quando Cometes iste, cum suo splendido radio, desiit ex toto apparere, numquam amplius videndus; intellecta fuit causa talis F novitatis, quemadmodum infra suo loco dicetur.

D A. MARG. PINEDIA EX MS. LUS. *An. 1472 incipit Averit apparere supra monasterium stella,*

instar cometæ grandem radium projiciens:

et subinde situm varians.

Interim totam se devotioni tradit Infanta,

32 Interim excellentissima nostra atque devota Princeps non lassabatur in via spirituali, sed de die in diem multiplicabat pia sua exercitia ac desideria effugiendi ab hoc seculo, eique soli quem tantopere diligebat serviendi. Non poterat autem gratiæ divinæ fax, in ipsa accensa locoque tam conspicuo posita, ab oculis humanis abscondi; unde fiebat ut magnum de ea murmur per palatium esset, non sine tristitia, quod Domina illa sic tota esset dedita pietati ut omnem secularem pompam repudiaret, nisi cum aliquando patris fratrisque respectus eam cogebant ipsorum visitationes recipere, eorumque oblectationi recreationique servire, eo quod regnum aliam Reginam non habebat, apud quam possent animum quandoque divertere. Non cessabat etiam ipsa Domina scribere supradictæ D. Leonoræ Menezæ, ex qua intelligebat totam disciplinam monasterii, et quid ei de singulis videretur, petendo ejus consilium: similiter scribebat devotæ Matri Priorissæ Beatrici Leitoæ, cui jam olim fuerat perquam familiaris, utpote quondam famulatæ in palatio Reginæ matris, et quandoque ad ipsam ire solita cum esset parvula. Multam sane

Viventium preces implorat,

A puritatem bonique exempli splendorem, quo locum perfusura Princeps erat. *d*

A MRG. PINERIA EX MS LUS. d

Apparatæ ei in conventu ædes.

43 Sancta porro Mater Beatrix et Sorores suæ, recipiendæ Infantæ apparaverant domum, quæ ex opposito Infirmariæ appellatur Defunctarum, eratque optima omnium, tunc ibi existentium, et serviebat Procuratoriæ. Non erat autem tunc alia Infirmaria in monasterio, præter domum, conjunctam Dormitorio et Camino : sed diu postea fecit Mater Maria de Atayde, cum esset Priorissa, domos omnes, quæ serviunt nunc pro infirmaria et apotheca lintearia atque dormitorio usque ad molendinum et pistrinum : nec alia pars ulla monasterii, magna vel parva, habebatur fornice inducta præter chorum. Illa ergo quam dixi domus prima excepit D. Infantam, et ad tempus aliquod tenuit. Sed quia locus exiguus erat, rogavit Mater nostra, ut transiret ad domum; quæ hodia Sacristiæ usum habet, pertuso pariete versus eam partem quæ nunc Scriptoria vocatur, quæ illi serviret pro cubiculo; alia autem domus maneret destinata mensæ ad quam comederet; et juxta ordinaretur parvulum oratorium, ubi in contiguo ad capellam pariete aperta est fenestra, per quam Missa audiri et corpus Dominicum posset
B ab ea conspici : prout fecit omni vita sua. Quin etiam inde audiebat Vesperas et Officium reliquum, quoties per indispositionem aliquam impediebatur choro cum ceteris assistere. Huc illa solebat se colligere ad suas secretas orationes et devotiones, clausa porta, ut a nemine conspici vel audiri posset.

Digresso cum suis Rege,

44 Quotquot in comitatu Infantæ advenerant hic ei valedixerunt, magno cum sensu mœroris, quo tangebatur imprimis Rex pater, separari se videns a tam dilecta nata. Verumtamen considerans fervorem amoris cœlestis quo tenebatur, et manifesta signa futuræ sanctitatis ejus, jam inde ab infantia notari cœpta; dissimulabat ut poterat suum istum affectum, utpote Dei timore plenus et reliquit filiæ omnem libertatem Deo ibidem serviendi secundum beneplacitum suum. Ast Princeps frater, omnibus modis resistebat contradicebatque ne tale genus vitæ amplecteretur : quem illa modis omnibus præmunita accinctaque armis Domini sui atque dilecti Jesu, ejusque robore et auxilio fulta; nec quidquam turbata, sed blandis sermonibus et verbis humilibus placare fratrem conata, dimisit a se et mansit quieta, agens Deo gratias, qui desiderium suum sic adimpleverat. Mansit tunc intra monasterium cum ea,
C quæ cum ipsa venerat, D. Metia de Alvarenga Sanctimonialis, socia ejus individua diu noctuque, in omni virtute et bono exemplo : cumque aliquamdiu hac in domo vixisset, accepta a Pontifice licentia, rediit denique in suum monasterium, factaque Abbatissa vivit etiam nunc.

ibidem remanet D. Philippa Infantæ matertera,

45 Extra monasterium vero in domo ipsi adhærente (quam postea emit Infanta servitque pro cellario) aptari sibi habitationem fecit D. Philippa, propter amorem quo neptem suam supra res omnes humanas complectebatur; nec enim avelli ab ea poterat. Ibi manens illa frequentissime accedebat nostram ecclesiam, Missas auditura; ac deinde intrabat per portam capellæ una cum Nutrice prædicta, et alia vetula, quam præfectam Vestiarii Infantæ ejusque secretorum consciam fuisse diximus : hæ enim quoad vixit ab ea numquam recesserunt. Ipsa vero matertera manebat cum nepte sua diebus integris, sub noctem vero redibat ad proprium cubiculum, egrediens per portam qua ingressa fuerat, et servans apud se comitatum qualis conveniebat statui suo. Cœpit autem D. Infanta singulariter sibi complacere in virtuosissima Matre Priorissa, et erga Sorores reliquas tenerrime affici, multum gaudens earum societate : illæque vicissim magna cum

lecto sibi juxta monasterium hospitio.

alacritate et consolatione sua spirituali ministrabant D
illi in quibuscumque poterant rebus : neque enim præter Religiosas habebat personam ullam ad obsequium suum. Habebat autem aliquas sibi specialiter assignatas, tamquam ejus obsequio et personæ convenientiores, quas vel ideo magis diligebat.

ANNOTATA.

a *Ita pergo scribere, quoniam sic invenio in primis ultimisque Vitæ Capitibus; licet hic et deinceps semel iterumque scribatur* Leitona; *quod etiam sequitur Hieronymus Roman in Vita Castellana*, Leyton *scribens. Nempe familiare Lusitanis est*, n, *duabus vocalibus* o *et* a *interceptum, omittere, itaque* Boa *et* Pesca *dicunt, pro* Bona, Persona.

b Mitiæ *hic, alias* Metiæ *scriptum nomen, nescio an integre efferri debeat* Domitia *vel* Clementia.

c *Idem Hieronymus atque Correa factum id aiunt in loco* Pombal *dicto, ubi via scinditur Conimbricam et Averium versus : qui locus ad Equites Christi pertinet, et notatur in tabulis, Conimbrica non nisi 7 leucis distans.* E

d *Insigne Epigramma Vasconcellii nostri hic intexere lubet, quo notavit, adventum Principis, apparente stella; obitum, deficiente luna, fuisse prænotatum.*

Principis adventum formosus luce Cometes
  Præmonet, extremum Luna labore diem.
Ut monstret Sidus, flammat nova sidera cœlum;
  Abjicit, ut ploret, Cynthia mœsta jubar.
Joannæ adventu vanescit Sidus in auras,
  Victaque majori lumine Stella fugit :
Luna ubi sidereas revocandam sensit in aulas,
  Invidet, et tanto pressa decore gemit :
Namque olli interitu splendor non interit : auxit
  Mors lucem, occasus contulit ipse jubar :
Et quæ præsagum vincebat luce Cometem,
  Exanimis, Lucæ causa laboris erat.
Quid palles? maculas si vis perfundere luce,
  Joannæ extincto a sidere, quære jubar.

CAPUT VI.

Sancta Infantæ vita in monasterio, Habitus Ordinis Dominicani assumptus.

Nunc vero necessarium arbitror redire ad explicandum vivendi modum, quem Infanta tenebat, ex quo compos facta est voti sui; breviter referendo, F
quæ potissimum scribi merentur, ad memoriam posteritatis, et ad debitas Deo gratias agendas. Et quidem ex ante dictis satis liquet, quomodo ejus spiritus jam inde ab infantia totus occupabatur in Die Domini nostri amore et obsequio. Non mutavit illa tunc vestitus aut capitis apparatum priorem : sed hi ipsi non nisi humiles atque honesti erant : videlicet vestis una nigra et alia alba, nonnullæque tunicellæ. Defluentes a capite ejus crines formosi includebantur gemmato reticulo. Et modum istum servavit quousque susciperet Habitum. Postquam autem ingressa in monasterium est, numquam induit chirothecas, neque annulos inseruit digitis, præter smaragdinum unum ex auro, quem gestabat semper, intuitu materteræ suæ quæ ipsum ei dederat : sed et hunc abjecit a se supra tapetem, quando suscepit Habitum. Prudens ut serpens, et simplex sicut columba, nemini revelabat generosi spiritus sui secreta consilia; sed videndo audiendoque experiebatur per se nonnulla, familiariter agendo cum sancta Matre ceterisque Sororibus. Diebus præsertim festivis sæpe accedebat ad Chorum, pro Vesperis, Completorio, Matutinis ac Missa, collocans sese in subselliis inferioribus atque postremis, ubi ad Salve

In habitu seculari sed modesto,

inter Religiosas ut una earum vivens.

A Salve Regina stabant Novitiæ in choro sinistro, quem chorum atque subselliorum ordinem numquam mutavit, quamdiu in vivis fuit.

47 Veniebat quandoque Princeps frater suus, ad visitandum eam et solatium ab eadem sumendum; simul autem, quantum sciebat ac poterat, dissuadebat ne Habitum Religionis assumeret; nec enim vel se vel regni Proceres unquam in id consensuros aiebat, sed potius ipsam inde violenter educturos. Cui prudenter atque humiliter respondebat Infanta, alias autem tacebat, seque animitus commendabat Deo, supplicans ne ipsam desereret, sed faceret compleri desiderium suum. Taliter in sancta sua conversatione perseverans illa ad tempus aliquod, et omnem seculi fastum proculcans, cum multo suo spirituali solatio, firmiter decrevit numquam egredi ex hoc pauperculo monasterio. Itaque ne cum in omnimodo Sanctimonialium occuparet officinas, illarum usibus necessarias; egit cum Matre Priorissa, ut de redditibus annuis, quos sibi assignaverat pater suus, emeretur pomarium adhærens dormitorio, partim ad recreationem Sororum, partim in ædificium pro se; unde absque illarum molestia posset B accedere in ecclesiam et Chorum, ad Missas Officiaque divina, sic ut sibi amplius opus non foret transire per impluvium, id quod non carebat periculo, præsertim hiemali tempore ventisque aut imbribus ingruentibus. Dictum, factum: emptum pomarium prædictum est a viro honorato ac Regis famulo, ædificarique cœpta domus, quæ nunc pro cellario habetur, pretio ducentorum quinquaginta mille regalium. Opere autem citius consummato, jussit Infanta duos in eo lectulos collocari, alterum pro se, alterum pro Sanctimoniali quam ex Odivelis adduxerat.

et in proposito suo constans,

laxat empto pomario angustias loci.

48 His ita compositis, visum est prudentissimæ illi Dominæ, tandem esse tempus ut id ad quod venerat, mandaret effectui; dimittendo scilicet quidquid adhuc ei de seculo supererat, seque concludendo procul a patria in hoc monasterium, quod uti novum, sic etiam exiguum erat parumque vulgo notum: ipsa vero omnem affectum sic in eo locaverat, ut ejus unius causa contemneret omnia, et induta spiritum fortitudinis expugnaret contrarietates cunctis inimicorum salutis nostræ, carnis videlicet atque diaboli. Accessit igitur ad Matrem Priorissam, secreta cordis sui manifestatura; eique significavit humiliter, fixum sibi decretumque esse, de illius C sanctis manibus suscipere habitum Religiosum, seque obedientiæ ejusdem subjicere, ut veram filiam ac subditam ejus. Quæ cum diceret, ad pedes Priorissæ humiliter prostrata; illa, incomparabili solatio plena, gratias multas Altissimo dedit pro tanto beneficio: voluitque ut ipsamet D. Infanta designaret diem et horam, quibus id fieret; se tamen indignam ac peccatricem orabat haberi excusatam: majori enim sibi consolationi futurum, si Domina susciperet Habitum a quodam Patre seniore, et tunc Provinciali istius Regni, atque Confessario suo et ceterarum omnium, videlicet Fr. Antonio de S. Maria. Noluit excusationem admittere Infanta: sed perrexit, instando, ut ipsamet Priorissa faceret, quod perpetuo sibi solatio foret, et credebat gratius fore Deo, pro cujus amore et cujus auxilio disponebat Habitum istum suscipere. Definivit autem ut id fieret die vigesimo quinto Januarii, Conversioni S. Pauli sacro, anni septuagesimi quinti *a* supra millesimum quadringentesimum.

Ad habitum Ordinis suscipiendum,

designat 25 Jan. 1475,

a

49 Tota illa nocte post Matutinas somnum nullum Infanta cepit, sed universam expendit devotis orationibus. Omnibus deinde comparatis, quemadmodum pro tali actu conveniebat, post finem Matutinarum, de prædicto Apostolo singulari ejus Patrono D decantatarum, itum est in Capitulum cum cereis accensis, quos singulæ ferebant manu: impositusque est Infantæ Habitus, qualis et qualiter cuilibet alteri ad Religionem admissæ, per Magistram Novitiarum, quæ tunc erat Mater Isabella Luiz; adjuvante eam Matre D. Mecia de Alvarenga, quæ ex Odivelis venerat cum Infanta. Ingressa scilicet erat D. Infanta in Capitulum liberrima voluntate, in eodem cui assueverat habitu et capitis ornatu, ac vultu plane Angelico: et plena omnis gratiæ, qua Sponsus suus ipsam perfuderat, sese prostravit humiliter ante pedes devotæ Matris Priorissæ. Quæ videns humilitatem ejus, devotionem, ac lacrymas, quibus impediebatur vocem in verba formare; una cum Sororibus omnibus erexit se in pedes; atque assurgens, ad eamdem humi stratam se totam inclinavit, et interrogans dixit: Quid vis, Domina, aut quid petis? Cui Infanta, Dei et vestram misericordiam. Tum Priorissa, Dei misericordia, o Domina, et gratia ejus semper fuit eritque in anima et cum spiritu tuo: nunc autem omnibus nobis magna exhibetur Dei misericordia, qui tantum nobis largitur bonum, E quod tu, Domina, velis contenta vivere hac nostra domo, et suscipere in ea habitum sanctæ Religionis, propter ejus amorem. Nihil opus multis te interrogare, neque declarare usitatas hoc in loco pœnitentias ac disciplinæ severitatem: nihil enim dicere tibi possum de instituto nostro, quod non optime noveris sisque jam aliquatenus experta, magna illa discretione, quam tibi largitus est Deus, pro cujus amore bona omnia mundana despexisti, et cujus habitum Ordinis accipere hac ipsa die. qui autem hoc cœpit in te operari, idem per suam misericordiam perficiat. His dictis addiderunt Sorores, lacrymantes præ gaudio devoto, Amen.

A. MARG. LINERIA EX MS. LUS quando Sororibus in Capitulo supplex,

cum petit et impetrat,

50 Tunc devota ista Domina posuit se in genua ante sanctam Matrem, et adjuvantibus sodalibus dissolvit formosos suos aureosque capillos; quos multa cum reverentia resecuit Priorissa, tota piis perfusa lacrymis, Deumque benedicens; Sororibus prosequentibus Officium, solitum decantari in exhibitione Habitus, interim dum eadem Mater Priorissa exueret illam vestibus secularibus. Simul etiam a pectore suo abstulit auream Crucem, cui cum Agnus Dei inclusa erat particula veræ Crucis, quamque ab infantia semper gestaverat, quia multis miraculis erat probata sibique relicta a Regina matre sua; F habebat autem illam de collo suspensam, non ex curiositate, sed mera devotione erga tam sanctas Reliquias, cum funiculo gossipino. Annulum quoque smaragdinum, quem unicum reservaverat, detraxit sibi abjecitque supra tapetem: et induta habitum nostri S. P. Dominici, multa cum vultus gratia et oris hilaritate, Sororibus singulis tulit osculum pacis. Quo facto omnes processionaliter repetierant chorum; ubi Domina, ante altare prostrata pectusque percutiens, Sponso suo se obtulit in holocaustum; simulque ad finem perductum fuit a Sororibus Officium, in quo ipsa permansit usque ad Primam, inter devotas orationes et lacrymas.

ac more et ritu consueto vestitur

51 Exinde cœpit D. Infanta magno cum fervore spiritus, tamquam bellatrix Christi invicta, prosequi cœptum vitæ religiosioris curriculum, ubique et in omnibus, die ac nocte, se ipsam devotissime conformans communitati. In choro et Officio cantabat recitabatque sicut Sorores aliæ, tenens tempore æstatis in loco Novitiarum, stans cum eisdem ad pulpitum, iensque et rediens quasi minima inter illas. Indusia et lodices ejus erant ex panno laneo, vestesque similiter ex panno grossiori consutæ, honestæ, curtæ atque humiles, operimenta capitis gossipina vel linea, mantellum vile, socci humiles et inhieme calcei.

inter Novitias locum capit

A MARG. PINEIRA EX MT. LX.

A calcei. In his et in aliis rebus omnibus, ad usum suum pertinentibus, erat sicut infima totius domus. Nunquam comedebat aut bibebat ex argento, sed figlinis ad utrumque utebatur. In refectorio sedebat ad mensam Novitiarum, in quarum capite erat locus suus : sed comedebat sola : quia sic mandaverat Rex pater suus, sanctæ Matri Beatrici Leitoæ injungens, ut illi semper assisteret ipsa; cibum vero eidem ministraret alia quædam Mater, nomine Clara de Silva. Sorores vero, quæ inserviebant mensæ Communitatis, nihilominus etiam ipsi ministrabant, citra ullam differentiam,

pari cum iis sorte utens in omnibus,

52 In tabula officiorum erat ipsius nomen sicut aliarum Novitiarum positum, ut versiculum caneret, cereos vel aquam benedictam portaret, ceteraque hebdomadatim fieri solita in pistrino, lotrina, vel expurgatione tritici. Notabatur ergo, uti jusserat, in tabula, una cum socia; et ut erat plena humilitatis ac gratiæ, quidquid debiles ejus vires pati poterant amplexabatur atque exequebatur, discens et faciens, quæ nunquam fieri antea viderat aut fuerat experta. Concipi cogitatione non potest, nedum explicari verbis, quanta esset obedientia sanctæ hu- B jus Infantæ : quæ cum esset speculum omnium virtutum, humilitatem tamen curabat imprimis, ejusque exercitium nec in magnis nec in parvis unquam dimittebat. Erat enim excellentissima hæc Domina, pauper spiritu ac voluntate, et tam humiliter subjecta Prælatæ atque Magistræ Novitiarum, ac si numquam experta esset statum Regium, toti imperans Lusitaniæ, quæ post matris ipsius mortem aliam Reginam non noverat. Nempe dilecti sui doctrinam semper in corde et sæpe habebat in ore, quam etiam scribi jusserat in corrigia suæ colus, *Discite a me quia mitis sum.* Multum autem laboravit

et disciplinas ac cilicia texens.

ut diceret nere : idque faciebat cum Sororibus in silentio longis sæpe horas : et ex eo quod neverat, fiebant corporalia ac mappæ ad usum altaris. Didicit etiam tractare setas equinarum caudarum et similes, ad texturam ciliciorum perquam asperorum, pro se atque Sororibus. Excogitaverat etiam, et faciebat, aut fieri curabat aculeatas disciplinas, aptasque ad sanguinem eliciendum, quibus ipsa plurimum utebatur; et alias exemplo suo incitabat tam efficaciter, ut nonnullæ opus haberent ipsius manibus curari; quia perita erat medicinæ faciendæ incommodis, ex tam dira flagellatione natis procedere : curabat autem eas secreto, perquam humiliter et cum caritate, C addens exhortatoria verba et amorem divinum spirantia.

Infantæ titulum resumere cogitur:

53 Ex quo habitum receperat, noluit subscribendis epistolis uti, quemadmodum solebat, titulo Infantæ, nisi postquam Priorissa Beatrix de Leitoa id ab ea exegit mandavitque, dicens; Deum, qui voluit ut nasceretur ex tantis Regibus, et nihilominus ipsam sibi elegisset in sponsam, velle ut id quod erat vocaretur, multo etiam majori jure quam ante. Itaque in tabula officiorum scribebatur Soror Infanta Joanna. Confitebatur et communicabat cum reliquo Conventu, iisdem quibus ceteræ Confessoribus utens; ibatque in ordine Novitiarum, præstolans in claustro, donec vocaretur ad confessionale, tamquam illarum minima; nec aliter volebat nisi in ordine suo vocari a Sorore illa, cui id officii incumbebat.

in ceteris communitatem sectatur

Multam jucunditatem capiebat sectando cuncta officia Communitatis, in choro, refectorio, ergasterio, et ubicumque moris erat Sorores convenire; juvans easdem verrere ambulacra, eluere pavimentum, lavare pannos. Jungebat etiam illis sese quibus injunctum advehere panem, linum, tegulas, ligna, et similia alia, quæ frequenter inferri opus erat, idque per ipsarum Sororum manus, propter arctissimam loci tunc clausuram, per quam nulli viro permittebatur ingressus D in monasterium. Quia autem neque famularum intra illud commorantium usus adhuc erat ullus, adeoque per Sorores fieri debebant corporalia omnia, quantumvis laboriosa opera; amore Dei fervens D. Infanta, læto atque hilari vultu miscebat sese illis, debiles adjuvans et robustiores laudans, universis vero dans exemplum profundæ humilitatis, augmentum indies capientis.

magna cum comitate,

54 Hinc fiebat ut ad recreandas Sorores valde etiam esset comis : nam sicut tempore orationis et exercitiorum spiritualium, supra humanum modum recollecta intra seipsam in devotione ac comtemplatione perseverabat, cum abundantia lacrymarum, ita ut formosa ejus facies sæpe conspiceretur quasi adusta vel pulvere obsita; ita in festis Domini ac Dominæ nostræ, quibus ad aliquam oblectationem conveniebant Sorores, iisdem hilarem se jucundamque exhibebat verbis ac gestibus; sic ut corda quantumcumque mœrentia lætificaret, nec minus humani quam divini solatii rorem aspergeret universis. Nolebat admittere quas vocant ceremonias, verbis aut rebus exhibendas; sed cum simplicitate atque familiariter secum agi cupiebat. Postquam Novitiæ

humilitate:

aliquæ suam fecerant professionem, humilis hæc E Domina cedebat illis; semper permanens in priori quem semel occupaverat stallo, ad sinistram Chori, inter Novitias; nec inde recessit quamdiu vixit. Jussit autem in ligno ipsius stalli fieri duo foramina, quibus infigeret candelam accensam, pro Matutinis Vigiliisque; ne, si uteretur candelabro, aliquid præ ceteris videretur esse.

vestitu ordinario ac vili contenta,

55 Chlamys ejus semper erat ex rudiori panno; quæ in omnibus locis communibus, vel extra, ubicumque illum portabat, semper erat ad collum fibulata, clavicula lignea osseave, ad modum Franciscanorum. Omnis ejus vestitus, exceptis sudariis seu emunctoriis, ex eodem panni genere erat : et in ipsa forma servabat strictissime constitutionum præscripta : unde numquam visa est aut longiori syrmate aut laxioribus manicis uti; sed adstricta corpori indumenta carebant plicis, præterquam ad lumbos ubi cingebantur. Capillos numquam a fronte dimissos aluit; nec voluit ut plus quam aures cooperirent; ultra quas si creverant, continuo tonderi faciebat.

et clausuræ observantissima.

Postquam prudentissima hæc Domina in nostram Jesu Christi domum intravit, extra casum necessi- F tatis per mortalitatem vel pestilentiam, quando jussa est egredi, sicut jam dictum est in vita Matris Beatricis, numquam pedem extra tulit; nec locuta est alicui Domino vel Dominæ seculari, quamtumvis nobili aut potenti in regno, vel eis conspiciendam se præbuit. Cum personis Ecclesiasticis, puta Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Prælatis, Religiosis, alloquium suum conspectumque petentibus, agebat humiliter de sacris Scripturis rebusque divinis, ad quas callebat linguam Latinam.

Zelo animarum ferens,

56 Solicita plurimum pro infirmis Sororibus, magna cum caritate eas visitabat, serviens illis et comitatum præbens, quin et propriis manibus cibos ministrans. Et quia misericordia, cum ipsa quasi nata et ad mortem usque servata, impleverat omnia ejus viscera : ferre non poterat, si qua Soror mœsta ac melancholica incederet, quin continuo ac diligenter causam quæreret, et laborantem salubri doctrina ac verbis dulcibus consolaretur. Hac industria et caritate multis profuit vehementer tentatis, aut passione quapiam abreptis, jamque graviter lapsis, et diabolico astu periculosissime irretitis; quibus pacem, libertatem, atque salutem procuravit, mediantibus orationibus, disciplinis, atque vigiliis suis; ut quæ esset sponsa fidelis illius Domini, qui pro salvandis animabus nostris mortem crudelissimam libens pertulit. Scilicet, si cognove-

afflictis et tentatis opitulatur,

rat

A rat Religiosam aliquam, amissa conscientiæ pace, fastidio quopiam spirituali torqueri; quibuscumque modis poterat impendebat sese, animam et corpus pro ea Deo offerens in sacrificium, donec ex integro curatam sciret; eaque ratione implebat præceptum Salvatoris, jubentis animam pro amicis poni: unde admirabiles etiam effectus vidimus, impetrante ea quidquid petebat a Domino. Sic etiam variis omnis conditionis personis, quas esse in peccato mortali noverat, aut in propinquo amittendæ salutis periculo constitutas, opem tulit; non minus laboris iis impendens, quam si pro salute animæ suæ propriæ laborasset. Hinc nonnulla utriusque sexus mancipia, sibi submissa a patre ex locis Africæ ab eo occupatis, non destitit docendo instruendoque pellicere ad sanctam fidem nostram: quod cum obtinuisset, curabat jam baptizatos beneque Christianos, matrimonio jungi ac libertate donari una cum liberis suis. Inobedientibus et rebellibus, si quas videbat, rigida erat et severa; quas autem pro culpis admissis reprehensas castigatasque, reperiebat commotas animo, curabat consilio alloquioque pacare: sic tamen ut favere ipsis contra Prælatam non videretur, neque exaggeraret valde culpam. B Studebat quocumque loco ac tempore placibilem sese omnibus exhibere, mirabiliter consolando, aspectu et alloquio suo gratioso, seniores æque ac juniores, magnas ac parvas, prout cujusque saluti et profectui noverat convenire. Solebat nobis hæc Domina dicere, quod vellet a Domino Jesu petere, ut pœnas, quas pro suis peccatis post mortem pendere deberet in purgatorio, potius in hoc mundo inter Sorores infligeret sibi.

peccatorum et infidelium conversioni studet:

immorigeras corrigit,

57 Non habebantur eo tempore impressa Breviaria, nec majoris nec minoris formæ, sed solum pauca quædam manu scripta: sciens ergo prædicta Domina quod in monasterio Bemfiquensi, unum Æstivale haberetur perquam eleganter exaratum in pergameno, itemque Diurnum, valde desideravit utrumque nancisci pro hac domo: ideoque rogavit Patres, in prædicto conventu ad Capitulum congregatos, ut libros istos sibi concederent, oblato quodcumque postulassent pretio: quod etiam impetravit, et pretium pro ipsa persolvit illis Dominus de Rejos. Piscibus continuo vescebatur, observando jejunia Ordinis: necdum enim monasteriis Observantiæ in hoc Regno indulta licentia erat comedendi carnes: eaque abstinentia multo etiam rigidius servabatur Averii; ubi extra casum gravissimæ aut letalis C infirmitatis dispensabatur cum nemine; similiterque refutabantur indusia et interulæ ex lino: quem omnem rigorem ipsa exactissime a se exigebat, addens etiam disciplinæ atque cilicii usum frequentem. Mitto plura dicere de sancta vita, quam D. Infanta inter nos duxit, postquam Habitum monasticum sumpsit; ut breviter explicem assultus occultos et manifestos, quibus generis humani inimicus fuit conatus ipsam prosternere, ejusque propositum expugnare.

sacros libros conquirit ad usum Sororum

victu communi utitur

ANNOTATA.

a *Ergo ab ingressu, quem fecerat 4 Augusti* 1472, *effluxerat biennium, cum mensibus* 5 *et diebus* 20; *maturandi autem consilii videtur occasionem dedisse certo jam prægnans, aut etiam partui appropinquans, Eleonora Lancastria, ex Alfonsi Regis fratre Ferdinando nata, et patrueli suo Joanni Principi nupta; qua re jam securior videbatur spes successionis regiæ, minusque necessaria esse* Joanna. *Et revera vel ipso anno* 1474, *vel immediate sequenti natus est* Alfonsus *Infans; siquidem hic sedecennis dicitur obiisse, anno* 1491, 13 *Julii. Quin immo vellem credere, reipsa natum Regium puerum fuisse; cum mutandi habitus consilium* Joanna *cepit; nisi mox infra num.* 58 *legerem commotionem populi, ex ea causa quod regno subtrahebatur heres, quando adhuc frater ejus carebat liberis.* D

A. MARG. PINERIA EX MS. LUS.

Idque ipsum num. 61 *Princeps ipse confirmaret, asserens, quod* nec fratres alios neque filios habebat, fortassis nec habiturus erat; *et hoc quidem spem aliquam proximam prolis suscipiendæ indicat, sed dubium, an mascula ea esset futura, supponit: ut autem esset, potuit suis precibus sancta Princeps impetrasse, talemque futuram divinitus etiam præscivisse.*

CAPUT VII.

Constantia Joannæ varie tentata, ejusque morbi et hinc sumptum consilium manendi in monasterio citra votorum solennium professionem.

Mox atque per oppidum fama vulgari cœpit quod Princeps sua Habitum susceperat, pervenit eadem ad aures D. Philippæ, materteræ ejus, quæ sæpius visitatum eam veniebat, simulque ejus olim Nutrix, E Vestiaria, et collectaneæ, aliæque personæ, præstolantes (sicut olim SS. Joannes et Petrus) ut viderent finem, et quod demum vitæ genus susceptura illa esset, nihilque minus suspicantes quam quod factum dicebatur. Cum igitur intellexerunt quod Virgo Regia, Domina sua et proxima heres Regni, resectis formosis suis capillis, velum et habitum Religiosum assumpserat; tantum inde conceperunt dolorem, ut eo mox oppidum totum impleretur. Inde fusus simul cum nuntio luctus per universum Regnum consternationem communem attulit magnis ac parvis, nobilibus et ignobilibus, ægerrime ferentibus jacturam talis Principis, in qua habebant spem totam collocatam oculosque defixos, eo quod frater Princeps careret filiis. Nec mora, ex præcipuis Regni civitatibus oppidisque concursus illico factus est Averium, personarum undequaque præcipuarum: quæ cum tabellionibus suis circum monasterium fusæ, magnis et minacibus vocibus appellabant sanctam Matrem Beatricem; frementesque et jurgantes, absque ulla reverentia, expostulabant de eo quod fecerat. Interrogabant autem quomodo verita non esset manus mittere in caput Dominæ suæ, eique ponere Habitum monasticum, quæ erat jurata totius Regni Princeps: quin et minabantur ignem F injicere domui. Ad quæ omnia Mater Priorissa, plena gratia et consilio, mansuete prudenterque respondit; adducerent Procuratores suos, publica auctoritate instructos, coram quibus ex parte monasterii statim conficerentur et scriberentur instrumenta, jurejurando firmata, quibus caveretur circa prædictam Principem; quod quandocumque illa foret necessaria Regno, libere et nemine contradicente possent eam inde educere, ac matrimonio tradere, ad habendos ex ea heredes qui regnum gubernarent.

Vulgata de habitu suscepto fama,

turbatur totum Regnum,

et sub conditione aliquâ pacatur:

59 At illi, non quidem placati, sed tamen convicti redierunt: Domina autem ipsa, in suo proposito constantissima, magis obfirmavit animum contra quæcumque futura prælia. Interim D. Philippa, quæ (sicut supra dictum est) contiguas monasterio ædes inhabitabat, unde facilius visere neptem posset; muliebri indignatione mota, per dies aliquot sese conclusit, neque posthac illam videre aut alloqui voluit: post menses vero non multos recessit ad Odivelense monasterium unde venerat, tristis ac mœrens, egitque cum Abbatissa, ut Monacham quoque illam statim revocaret, quæ Averii cum Infanta erat: itaque dimiserunt solam Christi sponsam,

Matertera irata discedit Averio:

A sam, ne hilum quidem dimotam a proposito, nec dimovendam quidquid agerent.

A MARG. PINHEIRA EX MS. LUS.

a eodem accedit indignatus Princeps,

60 At vero Princeps frater, ad ejusmodi nuntium quasi leo rugiens, vehementer se commovit: assumptisque lugubribus *a*. Regem patrem adiit expostulabundus; dixitque, Celsitudinem suam numquam consentire debuisse in ejusmodi factum: quod nisi irritum faceret, ipsum se iturum aiebat, detracturumque Sorori vestes, quas citra assensum suum sumpserat. Non ideo permisisse se, ut illa ad oppidum istud et monasterium duceretur; sed ut ibidem, pro solatio suo majori, viveret quantum vellet recollecta, donec venisset tempus eam nuptui dandi, prout conveniebat. Neque mora, venit ipse continuo Averium, secum trahens illustriores aliquot Proceres et Episcopos, interque eos Episcopum Eborensem, D. Garciam Menesium, filium Illustrissimi Comitis D. Eduardi: qui Episcopus supra omnes durus atque severus fuit *b* contra D. Infantam, ne permitteretur religiosum Habitum gestare. Sic comitatus Princeps, monasteriumque ingressus, cœpit perquam iracunde expostulare cum Matre Priorissa, de eo quod fecerat sorori suæ, quodque nec pater B nec ipse unquam essent toleraturi: addens alia multa, præter rationem et decentiam, quæ longum esset narrare aut scribere. Quibus devota Mater paucis atque humiliter respondit: Se omnesque istius domus Religiosas obsequi et parere Infantæ, tamquam Dominæ suæ, sicut revera erat: itaque fatebatur eidem se dedisse Habitum; similique ratione facturas quidquid illa deinceps imperaret.

b cum Episcopo Eborensi:

et sororem frustra nititur abducere a consilio,

61 Hinc illi ingresso ubi Soror erat, processit ipsa obviam in habitu ac velo suo, vultuque hilari Principem salutavit. Qui eam sic immutatam intuens, non potuit continere lacrymas, cœpitque humaniter et amanter queri, de injuria facta Regi patri regnoque universo; dicens, nequaquam rationabile videri quod ab ea desereretur; quando neque fratres alios, neque filios habebat, forte nec habiturus erat, qui sibi possent succedere: quapropter dimitteret ejusmodi cœpta, in quæ nec pater suus nec ipse unquam essent præstituri consensum, quibusque universum Regnum se esset oppositurum. Audiebat attente loquentem Infanta atque tacebat: cum vero Princeps finem loquendi fecit, tono modesto, sed animo imperterrito respondit, se ab eo, quod semel per gratiam Dei cœperat, numquam decessuram. Quod autem, inquiebat, Celsitudo sua C dicit, sperandum non esse quod consensuri in id sitis, frustra nunc dicitur: quando enim petii ad hoc monasterium venire, satis indicavi et vos potuistis intelligere, qua intentione et quem in finem id peterem. Hæc et similia cum pleno fortitudinis spiritu dixisset Infanta; nihilo pacatior Princeps, advocari prædictum Episcopum Eborensem jussit; cui in conclave seducto exposuit responsum Infantæ. Ille vero admodum contristatus, animum tamen sumpsit, ipsamque longe etiam valentius est aggressus, ut dimitteret habitum. Interim rediit Princeps, sororemque per manus sumptam duxit in viridarium, sequente Matre Priorissa cum aliis quatuor Religiosis.

ili et Episcopus:

62 Alia vice iterum rediit ad eamdem, idem suasurus: et prædictus Episcopus, durius etiam quam antea est locutus, quasi ex parte Regis: eoque processit contentio, ut minarentur, quod violenter ei essent detracturi vestes suas. Verum generosa Regis æterni Sponsa, quæ domum suam ædificaverat supra firmam petram Christum Jesum, patientissime omnia audivit ac pertulit, nihil istis mota: quod cum illi viderent, nihilque proficerent aliis deinde vicibus, quibus iterum super eodem negotio venerunt; multum querulus et iratus Princeps recessit, dimittens unicam sororem suam, non D parum afflictam; quod metueret, ne hoc initium foret futurarum posthac turbarum, quibus impediretur ad finem desideratum pervenire. Spem tamen perseverandi magnam habebat in Deo, nihilominus prospiciens, et quantum poterat amolire satagens incommoda, Regno et sibi obventura, præsertim si contingeret Principem absque liberis mori.

Gravibus afflicta morbis,

63 Quia autem Deus consuevit tribulationibus variis exercere quos diligit, cœpit hanc suam dilectam filiam primum visitare per dolores corporales, perquam subitos et graves, nec non per prolixas infirmitates, adeo ut aliquando ad extremas reduceretur angustias. Quantumcumque tamen iisdem premeretur, non conturbabatur spiritus ejus, sed in Dei laudibus constanter perseverabat. Cum autem processu temporis valetudo ejus retro laberetur, adhibiti sunt medici perquam experti: qui cuncta scrutati, judicarunt hepar et renes ei valde corruptos veluti computruisse, ac consequenter totum sanguinem; eo quod in cubitu vestituque non nisi laneis uteretur, solisque piscibus vesceretur jejunans: proinde censuerunt futurum omnino ut leprosa fieret (si tamen id jam non erat) adeo multis E apostematis aliisque gravissimis accidentibus opplebatur. Placuit quidem Divinæ misericordiæ, ut mediantibus multorum precibus et diligenti studio medicorum, sublevarentur dolores tam magni; multum tamen debilitata remaneret, prostratis omnino viribus, licet nihil debilitata animo ac desiderio serviendi Sponso suo dilecto; quin etiam quanto exercebatur durius, tanto magis se cupiebat superimpendere, juxta illud Apostoli, Cum infirmor tunc potens sum.

dubitat an sit Professioni faciendæ idonea,

64 Transacto inter hæc anno ex quo habitum religiosum sumpserat, Deusque illam cœperat (ut dictum est) visitare; videns D. Infanta, ut erat in omnibus provida, adeo afflictam valetudinem suam, ut spes nulla esset eam restituendi in statum pristinum, quidquid vel medici vel etiam superiores agerent; quod etiam Rex pater ac frater suus Princeps numquam essent permissuri, ut ultra mutationem habitus res sua procederet; in consilium adhibuit varios magnæ virtutis, scientiæ et experientiæ viros, ac Patres graves, per multos dies cum iisdem deliberans, de eo quod faciendum sibi erat: imprimis autem cum P. Fr. Antonio a S. Maria, hujus Ordinis Provinciali per omnia monasteria Regnorum Castellæ et Lusitaniæ; de quo optimo F sene testes fide digni affirmant, puritatem incontaminatam coluisse ab ipsa pueritia, nec pauca Deum mediante illo operatum miracula; ipsisque Regibus tanta in veneratione fuisse, ut eum sibi vellent Confessarium habere, vultu autem et moribus Angelicis potius quam humanis enituisse.

Provincialem Ordinis ad consilium vocat;

et difficultate proposita,

65 Cum tali, inquam, viro sumptura consilium D. Infanta, accersiri eum fecit, et cum eo per dies plures de secretis negotiis suis egit, exquirens in omnibus quid faciendum sibi esset; in eo maxime quod jam constituerat circa ipsam Rex pater ejus, ex variis multisque causis, hic non necessario referendis; sed imprimis propter dispositionem pessimam corporis ejus et graves infirmitates, quibus Dominus Deus visitabat hanc veram famulam ac sponsam suam: cum quibus ipsamet etiam (ut erat discreta arctæque conscientiæ) se agnoscebat, neque vires corporis neque dispositionem idoneam habere, ad sequendum integre ordinem, quemadmodum spiritus suus totus promptus desiderabat: quia videbat carnem suam infirmam et debilem, quod ei magno sane erat dolori, Itaque a prædicto Patre Provinciali Fr. Antonio, aliisque similiter consultis Patribus, ad hoc specialiter directis per Regem ac Principem, unanimi sententia

decernit manere ut erat in Habitu citra Professionem:

A tentia decretum fuit, quod Domina nostra non deberet fieri Sanctimonialis, neque admitti ad Professionem; etiam sua ipsiusmet causa, cui magnæ afflictioni foret, non posse id adimplere, quod Professione facienda promitteret. Iniretur ergo via quædam media, sic ut ipsa remaneret in monasterio, non tamen susciperet obligationem majorem quam cui posset facere satis; itaque in eodem, ut cœperat, totam se traderet ejus servitio, quem ex intimo corde diligebat. Prius etiam quam adesset dies, quo prædicta Domina finitura erat probationis annum, locuta est cum sancta Matre Priorissa Beatrice de Leitoa, quicum ipsa omnia sua negotia tractabat: et hæc etiam, pro sua singulari prudentia, definivit, quod Domina non deberet facere votorum Professionem solennem, tam quia manifeste constabat de mala ipsius valetudine, per quam impossibile ei foret sequi ordinem absque evidenti periculo vitæ, uti jam experta erat; tum etiam propter alios respectus et negotia regnorum Lusitaniæ atque Castellæ, quæ jam incipiebant spectare *c* arma.

Itaque protestata se non esse Religiosam,

66 Hac deliberatione suscepta, ad horas aliquot in suum se oratorium conclusit Infanta, orationi insistens: deinde coram advocata ad id Matre Priorissa, magno cum dolore multisque lacrymis exuit B Habitum, protestata se non esse Religiosam, nec obligatam ad Ordinis disciplinam tenendam; utpote multimodis prohibitam opere adimplere quod cœperat: addens nihilominus propositum sibi esse, numquam, nisi in casu necessitatis inexcusabilis, deserere conventum atque clausuram, et istam tam sibi caram societatem Sororum, in quibus suam deinceps omnem consolationem tam animi quam corporis repositam esset habitura. His dictis ipsas, quas manibus tenebat, vestes reverenter osculata, deposuit super altare oratorii sui, ubi Missam audire solebat: seque palliolo suo totam involvens, ac veluti verecundans, quod se privatam videret tam caro pretiosoque ornatu, egressa de oratorio est; itaque per horas aliquot, solo mantello operta, remansit sine Habitu. Postmodum vero iterum regressa, Habitumque depositum devote resumens, eumdem induit: mansitque ibidem consuetis suis orationibus meditationibusque intenta, ac denique egressa rursum est, spirituali consolatione repleta.

deponit et resumit Habitum,

67 Exhinc vero prædicta Domina, licet in conscientia non obligaretur præstare obedientiam Superioribus monasterii, tamen usque ad finem sanctissimæ vitæ suæ adeo prompta fuit ad omnem eorum nutum, tamque exacte servavit cunctas tam Ordinis quam Domus constitutiones obligationesque ac si reipsa Professioni religiosæ esset illigata. Nihil etiam in victus vestitusve vilitate mutavit: sed eamdem vitæ normam, quam semel susceperat, in rebus spiritualibus, corporalibus, et temporalibus, ad extremum usque spiritum conservavit; non obstantibus tot suis infirmitatibus, tribulationibus, ac rerum externarum alterationibus, quibus circumseptam se inveniebat; tamquam verissima sponsa illius Domini, cujus omnis vita nihil aliud quam crux perpetua fuit. Proficiebat autem sic perseverando in omni virtute, tam erga Deum quam erga proximum, tanto cum zelo et fervore ad Domini obsequium salutemque animarum procurandam, ut verbis nequeat explicari, neque credi quantopere desideraret juvare omnes: quod quidem desiderium ipso etiam demonstrabat opere, quoties et ubicumque id ei possibile fuit.

nihil in victu vestituve mutans.

ANNOTATA.

a *Correa, barba capilloque promissis atque impexis, venisse Principem ait.*

b *Idem divino judicio imputat, quod præfatus Episcopus, subsecuto deinde tempore, contra eumdem Principem conspirans cum Duce Viseensi, vitam in cisterna quadam carceris infamis finierit, pro eo quod e claustro abstrahere Christi sponsam tentaverit.*

c *Imo in apertum cruentumque bellum jam discordiæ proruperant, licet necdum plenis castris pugnatum esset. Hæc enim consultatio supponitur habita ante* 25 *Januarii* 1476, *quando novitiatus sui annum expletura* Joanna *erat, pugna autem ad Taurum oppidum, quo victus Lusitanus est, commissa primum fuit Kal. Martii. Causa belli inter consobrinos duos* (Alfonsum *scilicet Lusitanum, Eleonoræ Arragoniæ filium; et* Ferdinandum, *ex illius fratre Joanne Arragoniæ Rege progenitum, ac patris in regno successorem) talis erat. Obierat anno* 1474 Henricus IV, *Castellæ ac Legionis Rex, relinquens sororem* Isabellam, *cum jure successionis; nisi quod* Joanna *Lusitana*, Alfonsi *soror*, Henrico *nupta, notæ incontinentiæ mulier, filiam genuerat item* Joannam : *quæ cum legitime esse ex* Henrico *genita prætenderetur, divisum in factiones est regnum; aliis pro* Ferdinando et Isabella, *aliis pro* Joanna *stantibus; cui ut fautores sui propugnatorem invenirent potentem, avunculum ejus* Alfonsum *advocarunt, pridem viduum; permoveruntque, ut desponsata sibi in uxorem nepte, amplissima istæc regna vindicata sibi vellet, Lusitaniam filio suo relicturus. Sed dum Pontificia dispensatio expectatur, virgo mansit* Joanna; *parumque valentibus Francorum pro* Alfonso *suppetiis, coactus is fuit pacem tali conditione cum adversario componere, ut* Isabellæ *paterna manerent regna*, Joannæ *daretur optio, velletne Joanni Lusitaniæ Infanti nubere, aut monasterium ingredi. Hæc vero, prudenter considerans, nova hæc sponsalia nonnisi perpetui belli seminarium futura, maluit S. Claræ institutum amplecti, in Scalabensi prope Olisipponem cœnobio, spreto quam petito Regno illustrior futura.*

D A MARG. PINERIA EX MS. LUS.

E

CAPUT VIII.

Geminum matrimonium Joannæ propositum, Principum procorum morte disturbatum.

Gravia et vehementia fuerunt certamina huic Dominæ sustinenda, ex parte tam Regis patris quam Principis fratris sui qui postea regnavit, instantium ut tandem acquiesceret desponsari viro, eo quod ex variis regionibus mitterentur solennes legationes Regum ac Principum, ejus connubium exposcentium: quorum aliqui promissis etiam minas jungebant, renuntiando amicitiæ Lusitanicæ bellumque movendi, si postulata rejicerentur. Inter hos quoque Rex Romanorum fuit, filius *a* Imperatoris, præ ceteris fortius instans, et desideratum matrimonium utraque via solicitans; in cujus tamen votum constantissima Domina numquam potuit inclinari; uti nec erga Illustrissimum Regem Franciæ, pro quo ipsa etiam fuit vehementissime solicita, verbisque acerbissimis a Rege fratre oppugnata. Sensit autem hanc ejus importunitatem tanto gravius Infanta, quanto ille absolutius denuntiabat, quod non permitteret illam diutius manere in isto monasterio, neque Monacham ullam videre vel alloqui: quin etiam exprobrando addebat, quod soror sua existens, tamen quasi proditrix tam sibi erat contraria, neque eam volebat juvare ad quietem Regni pacemque conservandam, quam Rex ille tentabat violare, dum ipsi unus dumtaxat filiolus erat; pax autem posset conservari, si se pateretur inde educi ad justas nuptias cum Rege prædicto, qui eam tantopere desiderabat.

Inter varios procos Joannæ,

F

a R. Franciæ importunius obruditur,

69 Hæc inter aliaque plurium dierum gravamina, numquam victa bellatrix nostra, ad consuetum orationis

A MARG. PINERIA EX MS. LUS.

tionis perfugium sese recipiebat : cui dum aliquando cum magna in Deo fiducia incumberet, divinitus impelli se sensit, ut Regi fratri renuntiari juberet, in animum tandem induxisse se, siquidem Deo placitum foret, ipseque Rex pro quo postulabatur adhuc esset in vivis, eidem matrimonio consentire. O magnam Dei potentiam! o amorem et gratiam singularem! semper quidem Dominæ huic cœlitus exhibitam, sed specialius in pra senti casu! Post octo enim dies quam sic responderat, adfuit festinus nuntius, affirmans mortem prædicti Regis. *b*

sed cito mortuus nuntiatur.

70 Simile quid cum Angliæ Rege evenit. Jam longo tempore terra marique cruentum satis bellum inter Lusitanos et Anglos *c* fuerat : mortuo autem horum Rege qui ipsum suscitaverat, succedens alius ex eadem qua Reges Lusitaniæ linea deductus *d*, et cognoscens eximiam Principis istius famam, ad fratrem ejus Regem Joannem, cujus consanguineum se esse permagni faciebat, direxit legationem; pacem amicitiamque componendam offerens per sororis nuptias, multaque alia promissa adjungens. His ille auditis nihil dubitavit, quin ea res perquam utilis Regno suo, aut etiam necessaria foret. Misit igitur mandavitque sorori, veniret continuo Alcobatiam, ubi ipse et matertera D. Philippa expectabant : rem enim maximi momenti tractari, pro suo ac Regni totius commodo.

Ejusdem nuptias ambiente R. Anglo,

71 Obedivit Joanna haud difficulter, eo quod propter pestem *e* quæ oppidum Averiense corripuerat de mandato ejusdem Regis jam in Portuensis civitatis *f* monasterium se transtulerat, pro solatio suo habens secum duas ex præcipuis Averiensis monasterii Matribus, magna nobilitate et virtute conspicuas, pro ea quam ad id a Romano Pontifice habebat speciali potestate, inter alias gratias sibi ab eo concessas. Et litteræ quidem continebant, quod eligere posset duas ex Ordine, quæ secum continuo essent extra clausuram, ad ministrandum sibi, quemadmodum tantæ Dominæ conveniebat : ipsa vero humilis Christi pedissequa, solum accepit istas duas, videlicet D. Catharinam et D. Claram, ambas de Silva, quarum multam discretionem prudentiamque experta fuerat sæpius; et eisdem consiliatricibus et adjutricibus uteretur adversus impugnationes, quas ipsi indies majores atque majores suscitabat mundus. Ad suum autem servitium elegit duas suas puellas *g* Albas, quas in sua camera ab infantia educaverat, quarum uni supra fontem baptismalem Paulæ, alteri Augustinæ nomen poni jusserat, pro magna quo erga utrumque Sanctum tenebatur devotione; item Nigram unam, qua utebatur ad coquinam, ne Sororibus in monasterio crearet molestiam.

renit illa Alcobatiam

cum religioso comitatu,

72 Hæ scilicet tres consueverat ei ministrare, in mensa et camera, vestitu atque culina, quando infirma erat, nec venire poterat ad commune refectorium : in eoque obsequio adstiterunt ipsi usque ad finem vitæ, quamvis Sorores promptas semper haberet ad quodcumque congruum ministerium, gratiose ac diligenter exhibendum, de mandato Matris Priorissæ Mariæ de Atayde, ejus quæ fuerat filia sanctissimæ Matris ac fundatricis nostræ Beatricis Leitææ. Ipsa vero Matrem Priorissam prænominatam maximo prosequebatur amore et veneratione, non solum quia prognata erat ex parentibus sibi quondam familiaribus, sed etiam propter raras ejus virtutes, nec non respectu officii quod gesserat antea, ejus in novitiatu Magistra et *h* tunc Priorissa, ita ut absque illius licentia vix passum unum procedere præsumeret.

cui Aveiri assueverat.

73 Sic comitata Domina *i* Alcobatiam processit, ex mandato (sicut jam dictum est) Regis fratris, cui reverenter obediebat, quique ipsam illic cum matertera D. Philippa præstolabatur, interim dum Oratores Regis Angliæ responsum operiebantur Olisippone. Procedebat autem semper Infanta intra lecticam, coopertam panno coloris cærulei subobscuri; et similiter duæ Matres sociæ in aliis duabus lecticis : in quibus etiam se continebant, quando veniebatur ad hospitia, sic ut a nemine possent conspici. Præterea ex mandato Regis, tam societatis quam custodiæ causa, comitabatur Dominam hoc in itinere Episcopus unus, sive Conimbricensis sive Portuensis, cum modico sed bene instructo ornatoque comitatu, quemadmodum ejus statui congruebat. Nutrix quoque sua et Vestiarii Præfecta, matronæ viduæ et grandævæ, pro eo quo Dominam complectebantur affectu, numquam recedebant ab ejus latere. Proinde, æque ac si fuisset in cubiculo suo et monasterio clausa, observabatur et custodiebatur noctu diuque etiam in hoc itinere, in omnibus quæcumque usus posceret. Mox vero atque accessit Alcobatiam, recepit se intra assignatam sibi cameram, quo introibat nemo præter Regem et D. Philippam ejus materteram.

illa a Rege fratre,

74 Rex autem continuo indicavit Sorori causam, propter quam illuc ipsam advocaverat; quam poterat efficacissimis verbis obtestans et orans, ut ne recusaret matrimonium, adeo necessarium, et ex quo tanta utilitas utriusque Regni processura foret, ad Dei gloriam; addens etiam alias plurimas rationes, quibus sperabat flecti posse generosum ac firmum in proposito animum invictæ Christi sponsæ. Hæsit ad hujusmodi propositionem attonita Domina, utpote cui de legatione ejusque causa nihil eatenus innotuerat : cumque multa essent utrimque dicta, abiit tandem Rex, et remansit cum sola nepte D. Philippa, multis modis urgens, ut in conditionem tam honestam atque utilem consentiret. Verum frustra omnia : quia pulsabantur aures surdæ ad talia. Denique cum jam vesper incubuisset et matertera recessisset, reducta in suum secretum conclave D. Infanta, multum anxia et spiritu contribulata, propter vehementes insultus, quos cœperat denuo sustinere nuptiarum contrahendarum gratia; sumpsit continuo calamum, scribens, Matri Priorissæ prænominatæ Mariæ de Atayde ceterisque Matribus ac Sororibus, enixeque obsecrans ut sibi in hisce angustiis constitutæ porrigerent auxiliaria precum suarum suffragia, quibus maxime indigebat, extra monasterium deprehensa.

publici boni prætextu rogata nubere.

75 Postera die regressus Rex cœpit iterum rogare Sororem, multo etiam quam ante instantius, proponens ei, quod nullos habebat fratres aut filios, præter unicum, eumque adhuc parvulum, absque ulteriori spe liberorum procreandorum, eo quod Regina per quamdam infirmitatem sterilis facta esset. Orabat igitur, ne vitam suam, pluribus jam proditionibus impetitam, contemneret atque tantis periculis expositam relinqueret; multumque in hujusmodi suasionibus, quas minutim recitare longum foret, absumpsit temporis. Videns autem nullis omnino rationibus flecti Infantam, cœpit indignari ac voce furibunda comminari, quod Habitum ei esset detracturus per vim, jussurusque auferri eam ac tradi sponso; quin et improperans dicebat, non minus ipsam adversari sibi quam quos patiebatur proditores. Eadem cum indignatione conversus ad duas Religiosas, quæ D. Infantam fuerant ex monasterio secutæ, mandavit reverterentur unde venerant : usque imputans quod Sororem non haberet suæ voluntati obsequentem, vetuit amplius pedem inferre in cubiculum ubi illa esset, ipsamve alloqui.

nec rationibus ejus,

nec minis flectitur,

76 Affligebant hæc supra quam dici potest mansuetissimam Agni cœlestis sponsam : quæ in suum reducta conclave, orationibus, jejuniis atque flagel-

atque ad orationem recurrens,

lis

A lis emaciabat semetipsam coram Deo, a quo solo victoriam expectabat in hoc tam atroci conflictu : et quamvis omni humano destituta solatio atque auxilio, remotis prædictis Matribus, amicis ac sociabus, quæ unicum suum gaudium erant ; sola tamen cum solo suo Sponso agens, firmam in eo servabat fiduciam, quod is, cujus amore elegerat corpus incontaminatum servare, ipsam non destitueret ope sua. Transactis in hunc modum diebus aliquot, quibus eam nunc Rex, nunc matertera oppugnabant; insuperabilis virgo ac generosa bellatrix, imo plus quam Martyr, quanto vehementius sese impeti sentiebat, tanto fortius conjungebatur Deo, impensiusque ab eodem roborabatur.

divinitus intelligit proci mortem,

77 Cumque is nollet diutius fidelem suam famulam eo nomine affligi, quod sibi decreverat uni servire, ipsaque in oratione prostrata multas funderet lacrymas ; subito eamdem levi somno consopitam velut extra se rapuit : quæ vidit coram se positum, formosum splendidumque adolescentem, atque hilari facie dicentem audivit : Ne timeas neque constristeris : sed certa esto, mortuum esse etiam istum. Ad hæc verba expergiscens discreta illa Domina, sensit cordi suo infundi prægrandem insolitamque lætitiam : unde nihil ambigens quin ea ad se essent directa cœlitus, iisque fidem indubiam habens, dedit laudem Deo, totamque istam noctem gratiis eidem agendis impendit. Adfuit rursum die postero Rex, multum commotus animo, quod ipsa, jurata Regni Princeps, tot jam diebus differret suis obedire mandatis, neque se sineret abduci a sua mente tot tantique momenti rationibus, quas ipse ejusque matertera congesserant, ad illi suadendum, quod publicæ saluti tantopere conducere opinabantur. B

quam Regi indicat.

78 Talia cum iterum iterumque repeteret, prædicta Domina, fiduciæ divinæ plena, humiliter respondit : Domine, constat mihi, eum pro quo tantopere satagis non superesse amplius in vivis, sed ab hoc ad alium mundum transivisse ; quapropter hanc mihi gratiam præstes, ut si in hoc veracem me experiaris, quemadmodum etiam alias expertus es, nec in hoc casu credas velle decipere, desinas mihi esse molestus, atque in vanum laborare. Stetit ad verba, prolata tam fidenter et velut ex certa scientia, attonitus Rex; nec ultra quid addidit, sed recessit cogitabundus in hospitium suum. Post dies autem sex appulit nuntius a legatis, significans advenisse navim ex Anglia, quæ inde ante quindecim dies discesserat, cum jam biduum transiisset a sepultura Regis. Quibus auditis impletus est Rex partim tristitia, propter consanguinei Regis mortem ; partim admiratione, quod eam Soror sua tam certo affirmasset, quando adhuc nemo in regno Lusitaniæ scire ipsam poterat. Tum vero mentem sibi prorsus immutatam sentiens, credidit, ut erat prudens atque Catholicus, magno Dei omnipotentis mysterio imputandum casum. Postquam autem triduum reclusus egisset super mortuo, progressus ad visitandam Infantam, et ab ea, quasi omnium præteritorum oblita, dissimulanteque molestias quas ipse et matertera sua eidem creaverant, comiter amanterque exceptus, aliis in sermonibus fraternæque dilectionis testimoniis, horam non modicam transegit.

Eadem certis nuntiis confirmata, C

Rex mentem mutat,

et sororem remittit Averium.

79 Tum vero eumdem D. Infanta oravit, ut ne sibi amplius mentionem matrimonii alicujus cum homine quocumque mortali faceret, toties jam expertus, firmiter animo fixum decretumque id stare, quamvis nuptiæ cum aliquo offerrentur qui esset totius mundi Imperator. Ceterum certo sciret Majestas sua, quod quicumque Reges Principesque mediis tam violentis importunisque conarentur ipsam sibi associare, eos Deus cito esset sublaturus e vivis; aut saltem ipsimet vitam finiret, id quod maxime cupiebat, desiderio æstuans abeundi ad eum Regem, qui sine fine vivit et regnat. Rex autem frater benigne respondit, promisitque, quod numquam, nisi extrema necessitate coactus, tale quid tentaret : faceret ipsa quod sibi coram Deo melius videretur, itaque eidem vale fecit magna cum humanitate. Et ille quidem statim Olisipponem revertit, dimissurus legatos Anglos : Infanta vero regressa est ad hoc Averiense Jesu monasterium, ubi omnis ejus requies erat, receptaque fuit cum maximo gaudio a Matre Priorissa totoque Conventu. Reduxit autem secum duas illas religiosissimas Matres, quas habuerat viæ comites, semperque habebat secum, tam intra monasterium quam duabus vicibus, quibus eo coacta fuit egredi, partim ex mandato Regis, partim ad preces Priorissæ et Prælatorum sui Ordinis, cupientium parcitum ejus vitæ, quæ tantum in commune prodesse universis poterat, donec de ea Deus disponeret aliter. D

A MARG. PINERIA EX MS. LUS.

ANNOTATA.

a Maximilianus *natus anno* 1459, *adeoque septem annis junior quam* Joanna, *primam uxorem Mariam, Caroli Burgundi filiam et heredem duxit anno* 1478, *anno autem* 1486 *coronatus fuit Romanorum Rex ; adeoque per prolepsim ita hic appellatur. Possumus autem credere, matrimonium* Joannæ *ab eo petitum fuisse, antequam habitum religiosum illa susciperet an.* 1475. E

b *Ipsum* Ludovicum XI, *non ejus filium* Carolum VIII, *hic debere intelligi, jam supra in Comm. prævio probatum est : ille autem obiit an.* 1483, 3 *Augusti.*

c *Defectu scriptorum coævorum nihil de hisce inter Anglos et Lusitanos bellis scitur ; sed facile est divinare, quod ea exarserint occasione* Henrici VI, *cum principe filio extincti ab* Eduardo V ; *hinc enim nascebatur ejus Lusitanis Regibus, Ducatus Lancastriæ titulum sibi vendicandi, imo et ipsum regnum Angliæ, tamquam sanguine propinquioribus quam* Eduardus *erat, quatuor gradibus distans ab* Eduardo IV ; *cum* Joannes *Lusitanus aviam habuisset Philippam sororem* Henrici IV *Angliæ Regis, et* Eduardi IV *neptem, filiam Blancæ Lancastriæ.*

d *Jam diximus hunc fuisse* Richardum III, *prædicti Eduardi fratrem, qui licet Lancastrii non fuerint, ad Regiam tamen stirpem (ut jam dixi) pertinebant, a qua* Henricus VII *Ricomontensis Comes, contra Richardum vocatus ad regnum capescendum, omnino erat extraneus ; nisi quod aviam haberet Catharinam Francicam, Henrico V primis nuptiis junctam ; adeoque haberet patrem, uterinum fratrem Henrici VI, ab Eduardo occisi ; ac denique quod pugnare videretur, non sibi, sed Eduardi defuncti unicæ post mortem filiorum hæredi Elisabethæ, quam et uxorem accepit, præmium victoriæ relatæ de Richardo invasore, et perfido pupillorum nepotum sibi commissorum extinctore.* F

e *Pestem hanc Vasconcellus refert ad annum* 1479, *quando Infantam comitata Priorissa Beatrix, Abrantii in Transtagana provincia obiit anno* 1470 : *sed alteram anni* 1485 *indicari, probat obitus Richardi, ad hunc annum certo pertinens : neque necesse est ab hac diversam dicere illam, cujus causa Conimbricæ extiterat, quando inde rediens venenum hausit, quod deinque ei mortem attulit. Recte enim Correa rem ita concipit, ut a Portuensi urbe, quo se receperat* Joanna *evocata Alcobatiam, cum interim pestilentia nihil remitteret Averii, vetita fuerit eo immediate regredi; sed Conimbricæ coacta subsistere, quoad illa cessasset.*

f *Rodericus de Acunha, in libro quem de suis decessoribus Episcopis Portuensibus edidit, parte* 2 *cap.* 19 *agit*

A. MARG. PINERIA EX MS. LUS.

A *agit de monasterio Dominicanarum Virginum, sub an. 1383 ea in urbe fundato, et vulgo dicto* Corpus Domini.

g *Sic nempe advecta ex Africa mancipia distinguebantur a colore qui Mauris fere* albus, *Guineensibus et Æthiopibus* niger *est.*

h *Hinc intelligitur jam tunc defunctam fuisse, non solum Fundatricem Averiensis monasterii* Beatricem, *sed ipsam etiam, quæ illi in Prioratu successit* Eleonoram.

i Alcobatia *Ordinis Cisterciensis Regium monasterium, sub medium seculi* XII *fundatum ab Alfonso I, de quo multa vide apud Franciscum Brandanum p. 3 cap. 32 et seqq. et apud Jongelinum lib. 6 de Abbatiis sui Ordinis pag. 29. Est autem haud procul a mari sita, in Diœcesi Leriensi sub Archiepiscopo Olissipponensi, et plus quam 30 leucis distat ab Urbe Portuensi, unde veniendum Joannæ erat.*

CAPUT IX.

B *Suscepta nepotis educatio : venenum Dei causam agenti præbitum : virtutes variæ.*

Mortem patris Alfonsi,

Placuerat divinæ bonitati Christianissimi Regis Alfonsi Quinti, qui pater Dominæ Infantæ erat, labores eximios, grandibus infirmitatibus permixtos, beato fine terminare; eumque ad gloriam cœlestem transferre per febres vehementes, quæ virum jam grandævum deduxerunt ad extrema. Quod ille sentiens, dedit benedictionem filio suo, Principi atque mox Regi Joanni, duobusque nepotibus, alteri legitimo ex D. Eleonora Regina, alteri naturali. Et hic quidem, ipso quo Rex moriturus decumbebat tempore, natus erat. Allato autem ad se de nato infante nuntio, cum benedictionis verba pronuntiare nulla posset, elevata manu conatus est ei bene precari, tamquam filio filii sui, qui jam ab aliquot annis nullos ex uxore liberos sustulerat, quod ei causa fuit committendi hanc culpam, in quam tamen deinceps quoad regnavit numquam scitur relapsus esse. Obiit supradictus Rex Alfonsus in oppido suo *a* Cintra, (in quo et natus fuerat) sub vesperam, die vigesima octava Augusti, anno Domini millesimo quadringentesimo octogesimo primo, in festo S. Augustini: cui speciali devotione afficiebatur filia Infanta, quæ ipsum ut patrem suum dolore naturali sincere luxit, non tamen cum demonstrationibus istis externis, C quibus tali in casu assueverunt homines seculares, utpote quæ penitus aversabatur vanitatem omnem. Mandaverat autem, ut statim atque adveniret certus nuntius paternæ mortis, siquidem hora esset sacrificio Missæ idonea, Sorores, in quibus plus fiduciæ habebat, continuo curarent unam dicendam de Requiem, quo signo monita illa sciret, se non habere amplius patrem aut dominum supra terram: quod ita etiam factum est.

a defuncti an. 1471, 28 Aug.

religiose excipit Joanna,

81 Postquam Rex Joannes, frater Dominæ nostræ, intellexit natum sibi esse filium nothum, quem D. Georgium appellari voluit; propter varias et magnas rationes hic minime referendas, et ad evitanda quædam incommoda, congruum, imo necessarium judicavit, clam accersere Patrem quemdam grandævum, tunc Ordinis Prædicatorii Provincialem, patrisque defuncti ac suum etiam Confessarium; eumque credentialibus litteris instructum mittere ad sororem suam Infantam, obnixe rogaturum, ut hunc suum filium educandum susciperet in monasterio, ad quod missurus etiam erat peculiare rescriptum a summo *c* Pontifice et Ordinis *d* Magistro. Præhabito enim maturo consilio judicabatur, fore ex divino servitio, et citra loci ipsius notabile præjudicium, si in domo obedientiæ educaretur filius Regis a D. Infanta amita sua; quam ad D hoc inclinare deberet etiam respectus iste, quod videretur, Deo sic ordinante, natus puer, quem ipsa ut filium et heredem suum elevaret in spem successionis regiæ; siquidem Regem legitimus forsitan heres deficeret, qui unicus dumtaxat ei erat, isque exiguæ adhuc ætatis. Suscepit illum Domina Princeps, ut debuit, prompta animi voluntate, menses dumtaxat tres natum, anno millesimo quadringentesimo octogesimo primo, quodam sabbato, in festo S. Claræ. Illatus est autem in hoc Jesu Christi monasterium, educandus ut proprius in ædes Dominæ Infantæ, cum sola sua nutrice hujus ipsius oppidi inquilina, quæ lactaret illum. Ne porro res ea turbationis aliquid vel molestiæ crearet Sororibus, præsertim Rotariæ; supra locum ubi erat Rota monasterii, mandavit Domina fieri duas ædiculas, unam interiorem, exteriorem alteram: intra quas etiam curavit rotulam fieri, præficiens ei unam ex duabus, quas secum semper habebat Matribus Religiosis; eaque velut Rotaria utebatur ad quascumque occurrentes necessitates. Ibidem etiam ordinavit E collocandam craticulam ferream, cum suis ferramentis, portula atque clavi; quam clavem ipsa penes se gestabat, et per dictam craticulam alloquebatur Patres Religiosos, seque conspiciendam præbebat Nutrici et Cubiculariæ olim suæ, jam plane vetulis, et quæ numquam ab illa quoad vixit longius abierunt, sed manebant extra monasterium in oppido Ne porro ipsius infantis causa, rerumque ad ejus sustentationem pertinentium, ulla ratione inquietarentur Priorissa, Procuratrix, aut Sorores aliæ; visum fuit prædictæ Dominæ, de consilio Prælatorum aliarumque gravium personarum desuper auditarum, opus esse œconomo aliisque ministris, qui deforis curarent omnia, ipsi infanti necessaria et congrua filio Regis, qui eum ut talem volebat haberi: nec tamen illa propterea quidquam immutavit quoad modum sibi consuetum vivendi.

b et natum fratri Regi filium,

c d

suscipit educandum ut proprium:

consulit quieti monasterii,

ne quidquam pueri causa turbetur:

82 Prælatæ suæ obediebat in omnibus, et vestes viles ac resartas e communi accipiebat vestiario, velut omnium minima. Ad Chorum noctu diuque ventitabat, non solum festivis diebus, sed etiam aliis, quoties id sua valetudo, semper debilis, aliaque negotia urgentiora patiebantur. In iis quæ ordinis et obedientiæ erant, conabatur semper se conformare Sororibus, cunctisque bono exemplo prælucere ad omnem virtutem: sed imprimis eminebat F in ea caritas, humilitati juncta: quas ita habebat exercitatas et familiares, ut in omni ejus actione notarentur. Magna cum solicitudine visitabat infirmas et ægras Sorores, sumens sibi quotidie certum spatium temporis ad infirmariam adeundam, in qua jacentes consolabatur amice et suaviter, non magis verbis quam operibus, quandocumque et quomodocumque ea exigeret major minorve necessitas cujusque: neque notari unquam poterat fastidium aliquod capere vel irasci, quantumcumque molestas subinde pateretur aliquas. Placuit etiam Regi Joanni, Dominæ hujus fratri, de consensu Primatum et Consiliariorum suorum, ut hoc Averiense oppidum, in quo ipsa jugiter commorabatur, ad jus ipsius cum omnibus redditibus pertineret *e*: quod ipsa consensit acceptare, non pro desiderio alicujus dominii vel proprietatis, sed ratione infantis quem educabat, et famulorum ejus: oblatam tamen cum proprietate jurisdictionem suscipere omnino recusavit.

magna virtutis exempla dat:

acceptat dominium Averiensis oppidi.

e

83 Postquam vero nepotem suum sic recepisset alendum, tamquam proprium: ipsa quæ toties rogata fuerat nubendo providere ne Regnum destitueretur herede, visa est sibi in eodem habere quem daret, quando id necesse foret; adeoque credidit, nihil jam

Virginitatis perpetuæ votum nuncupat:

posse

A posse obesse, quominus se ipsam offerret Deo, hostiam puram ac beneplacentem. Itaque in festo S. Catharinæ Virginis et Martyris, cui singularius afficiebatur, post sumptam cum Sororibus Communionem sacram, sicut consueverat, ad chorum se contulit; ibique ante altare persolutis solitis orationibus, cum magna devotione et lacrymis, se conjecit in terram; atque in puritate cordis et in odorem suavitatis, obtulit Deo sacrificium acceptabile, coram venerabili Sacramento, totaque cœlesti hierarchia; perpetuæ et intemerabilis castitatis voto indissolubili se adstringens Regi æterno ac Domino suo, cui jam inde a primis pueritiæ annis toto cordis affectu desideraverat servire, in statu virginali. Hoc voto tam solenniter nuncupato, erexit se in genua; longoque temporis spatio perseveravit, orans, ut qui animum sibi fecerat ad inchoandum, daret etiam gratiam ad perseverandum in ejusmodi proposito, usque ad finem vitæ suæ. *f* Exinde perrexit hæc Dei Sponsa vitam sanctissimam ducere, plenamque humilitatis et caritatis erga Deum et proximum, virtutibus omnibus ornata et cumulata: adeo ut multis etiam vicibus, pro salvandis animabus, quas

f studet saluti animarum,

B noverat constitutas in peccato atque periculo perditionis æternæ, crudeliter seipsam flagellaret; funderetque tam copiosas lacrymas, ac si suas ipsa culpas planxisset; adeo ut cum Apostolo dicere posset; *Quis infirmatur, et ego non infirmor?* sicut frequenter sumus expertæ nos, quæ cum ipsa versabamur et vivebamus.

84 Erat sane purissimæ conscientiæ, et minimas etiam culpas æstimans gravissimas, crebra eas expiabat Confessione, quot mensibus ad Dominici corporis Communionem accedens una cum Religiosis ceteris, cum quibus omnis sua oblectatio erat: nec aliis Confessariis utens quam qui reliquis erant assignati: nec pati poterat ut absque susceptione duorum istorum Sacramentorum mensis quispiam elaberetur. Ad illa autem se præparabat diligentissime, per largas orationes diuturnumque silentium; similique cum devotione accedebat identidem ad salutandum atque adorandum ipsum venerabile Sacramentum. Porro ne quid memoria elaberetur, quod displicuisse Sponso suo credebat: solebat penes se gestare sacculum ex nigra lana, in quo erat soliculum chartæ cum stylo plumbeo, eoque describebat quidquid sibi forte dicto factoque elabebatur minus sanctum, quantumvis exile; et eam chartam, noctu reducta in suam cellulam, relegens; atque examinans quid unicuique puncto subesset delicti, in alteram chartam id transcribebat; ad denique ante proximam Confessionem cuncta in ordinem redigebat. Multis et quibuscumque poterat modis laborabat, ut quam plurimas animas adduceret in viam salutis æternæ, cujuscumque illæ status et conditionis essent; ac præsertim personas ecclesiasticas et religiosas, si quas cognoverat male vivere. Etenim primo quidem benignitatem blandam experiebatur, deinde perquam severam se eis monstrabat, et quasi ab iis alienam; quod si apparebat peccatores esse in malo obduratos, impendebat quidquid habebat potestatis ad eos impediendos, ne pergerent malo esse exemplo.

et puritati conscientiæ propriæ,

peccatisque impediendis,

85 Quapropter, atque ex puro zelo extirpandi peccata, præsertim Clericorum atque mulierum impudicarum, mortem denique ipsamet incurrit, secundum judicium relationemque quorumdam fide dignissimorum testium, post obitum ejus certissimo affirmantium, ipsam ei illatam a quadam persona, manifeste vivente in mortali peccato; quam pluries dicta Domina admonuerat frustra, salutares ejus adhortationes contemnentem ac irridentem. Cum enim ejusmodi prostitutas, adhibito etiam justitiæ rigore, per vim curasset abstrahendas a locis in

qua propter a prostitutis veneno potata,

quibus commorabantur; intellectum haud obscuris D indiciis fuit, ipsas decrevisse ei venenum præbere. Cum ergo quadam vice vehementer æstuans, sub horam sextam petiisset sibi potum dari, in quodam loco ubi mali quidpiam timendum sibi esse non cogitabat: mox atque cyathum aquæ hausit, sensit omnia viscera sua commoveri: totaque sequenti nocte, præter solitum inquieta, non cessavit gravia symptomata pati, cum continuo vomitu omniumque humorum commotione vehementissima: et observatum a multis est, quod est illa hora cœpit continuo male habere, et stomacho penitus debilitari. Contigit autem istud ei, quando ad mandatum Regis coacta fuit ex hoc Jesu monasterio egredi, una cum nepotulo suo, propter pestilentiam, quæ per oppidum Averiense se diffuderat; eodemque regrediebatur Conimbrica quo se ad S. Claræ monasterium receperat, cum prædicto nepote totaque ejus familia, comitantibus ipsam duabus quibus assueverat Religiosis. Cum vero primum ei licuit regredi, nihil morata, huc cum iisdem omnibus festinavit, ubi habebat omne solatium suum. Tunc cum Matre Priorissa omnibusque Sororibus considens, in loco

A MARG. PINERIA EX MS. LUS

exinde se morituram prædicit.

E quem hodie Laberis nominamus, convertit se ad Matrem Claram de Silva, eique cum gravi suspirio dixit: *Clara, hæc requies mea in seculum seculi.* Ita nos omnes præsentes audivimus, ac brevi *g* completum propheticum istud illius Sanctæ verbum etiam vidimus; ea ipsa in domo atque loco animam suam reddente illa, quemadmodum mox ex ordine narrabitur.

g

86 Post prædictum ad hoc monasterium regressum, cœpit Domina contentiori fervore incumbere in studium absolutæ perfectionis; itaque se gerere in exercitiis omnibus spiritualibus, ipsisque etiam temporalibus curis, ut facile appareret, divinitus certificatam de die et hora obitus sui. Quamvis enim ægra corpore, confortabatur tamen spiritu; et amplius solito indulgebat externis pœnitentiis, vigiliis, lacrymis, et orationibus: in quibus cum plerumque haberet faciem applicatam terræ, contigit eamdem prorsus obscurari, et formosissimos antea oculos ardore lacrymarum quasi exuri ac pulvere impleri. Habebat in capella sua ordinatos Sacellanos, qui, prout sua ferebat devotio, continuo coram illa sacrificabant; non ad fastum aut pompam, sed ad Dei servitium, et quia magnum ex hoc percipiebat solatium. Capellam autem illam suam habebat ornatam tapetibus pretiosis multaque argentea supellectile: sed omnia erant in potestate Sacristanæ, quæ iisdem utebatur, tamquam propriis monasterii, in

Ægra nihil de rigore vitæ remittit,

et se suaque omnia impendit monasterio:

F ecclesia atque ad Missas Conventuales, in omnibus festivitatibus. Capellani quoque illi sæpe juvabant Patres nostros, aut supplebant eorum vices in cantandis legendisve Missis pro Conventu: quibus ipsa continuo assistebat cum ceteris Sororibus, humiliter inter Novitias consistens, accurateque observans ceremonias omnes, inclinando sese aut osculando librum, quem magno cum affectu teneritudinis internæ stringebat manibus, ubique agens velut omnium minima.

87 Curabat ut Clericos Capellæ ministros non nisi exemplares castosque haberet; quod si eorum aliquos minus honeste vivere comperisset, statim dimittebat ab obsequio suo, aliosque in eorum locum suscipiebat; similiterque faciebat cum pueris ejusdem suæ Capellæ. Solicite conquirebat libros sermonarios, tam Latina quam vulgari lingua, quos excellentior doctrina commendabat, eorumque numerum magnum eum fecerat: magis tamen delectabatur Latinis, quos satis commode intelligebat omnes, iisque legendis, singulari cum gustu et dulcedine spiritus, tantum impendebat temporis, quantum a consuetis sibi orationibus aliisque exercitiis superabat.

invigilat suorum disciplina,

sororum spiritui fovendo,

A superabat. Plurimum etiam delectabatur audiendo Sorores legentes supra mensam; qua sublata, solebat easdem interrogare, quid ex lectione maxime unicuique arrisisset; earumque responsa laudans sigillatim, inflammabat illas, itaque attentiores faciebat universas, cum scirent a prædicta Domina exigendam auditarum rerum rationem. Similiter faciebat de concionibus in monasterio habitis, et vehementer recreabatur audiendo punctum quod unaquæque sibi retinuerat.

Maurorum mancipiorum conversioni,

78 Maximæ efficaciæ manifestaque erant ejus orationes et lacrymæ, quemadmodum frequentius contigit rebus ipsis nos experiri, in aliquibus Mauris utriusque sexus, valde obstinatis in sua perfidia: quos suis adhortationibus adduxit ad fidem Christianam; ac deinde, non velut servos suos, sed veluti Ecclesiæ libertos habuit, gratiose et amanter. Ferre autem non poterat ista vere humilis Christi famula, ut alicui personæ, sive magnæ sive parvæ ætatis ea esset, quæ sancti Baptismatis aquis tincta erat, fieret contumelia aliqua; quod si quam earum forte audiebat compellari Canem, gravissime redarguebat, dicens; Ecclesiæ filios, eodemque Christi sanguine B redemptos non esse inhonorandos. Nemo crederet, nisi qui viderit, excellentiam virtutum ac vitæ ejus; quapropter excusare cogor insufficientiam meam, finioque dicendo, quod hujusmodi perfectissimam vitam duxerit usque ad annum trigesimum octavum suæ ætatis, semper proficiens in virtutibus, præsertim in caritate erga Deum et proximos, ac desiderio omnes salvandi. Hinc fiebat, ut aliena peccata malamque vitam videns vel audiens, non secus iis affligeretur, quam si sua illa fuissent. Crebrisque disciplinis ad sanguinem usque in corpus suum sæviens, divinam eis conabatur impetrare misericordiam, multas vigilias, et orationes multas pro iis lem assumens, prout ipsæ quæ vidimus, Deo teste, affirmamus.

et expiandis peccatis alienis

ANNOTATA.

a Cintra *seu* Sintra, *amœnum oppidum, haud longe ab ostio Tagi, et leucis circiter* 5 *ab Olissipone, promontorio vicino nomen faciens.*

b *Ab hoc* D. Georgio *Duces Averienses et Novarumturrium genus ducunt, simul cum cognomine Lancastrii. Mater ei fuisse dicitur* Anna de Mendoza. *Ipse, ex Beatrice de Melo conjuge, multam posteritatem reliquit;* C *fuitque tam carus semper Regi patri, ut mortuo postea filio unico Alfonso, heredem optaverit: quod cum Proceribus Reginæque non probaretur, patrueli suo* Emanueli, *si is absque liberis decederet, substitui eum voluit.*

c Sixtus IV *hic fuit, usque ad an.* 1484 *superstes.*

d Salvus Cassetta, *idem qui, jussu Pontificis prædicti, corpus B. Alberti Magni Coloniæ elevavit, fueratque hoc ipso anno* 1481 *mense Junio electus Ordinis Generalis* 32.

e *Hæc si legisset Marchesius, donationis hujusmodi auctorem non fecisset patrem Joannæ* Alfonsum: *libenter autem crediderim, ejusdem Joannis commendatione factum, ut, Infanta moriente,* Georgius *acciperet oppidum ipsum cum titulo Ducis, quod deinde ratum etiam Rex Emanuel habuit; juvenem benigne complexus, eique se patrem fore pollicitus: uti et fuit, conferens ei titulum Ducis Conimbricæ, eumque creans magistrum duorum militarium Ordinum S. Jacobi atque Avisii.*

f *Crediderim hoc votum primo nuncupatum, cum ab ultimo Alcobatiæ certamine reverti Joanna an.* 1485; *cumque jam quadrimus esset nepotulus, ac talis ut diuturnus speraretur.*

g *Difficile est certo definire, quam* brevi, *dum nescitur quamdiu Conimbricæ Infanta substiterit: verosimile est tamen, transacto autumno, una cum caloribus* D *cessasse mortalitatem; adeoque Averium ipsam revertisse anno* 1486; *ibique inconstanti porro valetudine annis quatuor usam, quoad extremum in morbum incidit an.* 1489.

CAPUT X.

Revelationes de proxima morte Joannæ: Morbi initia et progressus usque ad Hebdomadam sanctam.

Priorissæ somnium,

Advenerat interim tempus, quo decreverat Altissimus finem dare laboribus et vitæ temporali hujus famulæ suæ; qui etiam dignatus est id ipsum, variis personis devotis revelare specialibus indiciis, ex quibus solum tres nominabo, causa vitandæ prolixitatis, fastidium pariturae iis, quibus, tamquam minus devotis minusque amantibus, minus etiam talia saperent; propterea quod virtuosam istam Dominam numquam viderunt, neque propria experientia cognoverunt ejus vitam et opera, cum ferventissimo erga Deum amore, quibus merebatur, ut idem ille Dominus, cui semper servivit, ipsam decoraret etiam in morte atque post illam singularibus gratiis E et privilegiis. Anno Domini MCCCCLXXXIX mense Novembri, admodum virtuosa mater Priorissa hujus monasterii, Maria de Atayde, cum nocte quadam jaceret in lecto, nec plane sopita nec integre experrecta; visa est sibi videre in choro prædictam Dominam, vultu ac vestibus splendentissimam, multisque gemmis et monilibus coopertam, ac recitantem ex Martyrologio unius alicujus diei Sanctos, clara ac distincta voce: huic autem respondens ab altari majori vox alia grandior, cujus non apparebat auctor, pronuntiabat unicum verbum, Mors: itaque clausus est liber, nec scire Priorissa potuit, quis locus lectus fuisset, et disparuit ex oculis visio. Ipsa vero multum admirata tam insolitam rem, et cum Infanta deinde agens, inter colloquia spiritualia eo dilapsa est, ut quid vidisset enarraret. Ad quod illa, ut erat sapiens atque discreta, et eorum qui ipsam frequentabant judicio notum habebat diem sui exitus ab hac vita, nihil omnino turbata, placido gestu vultuque subridenti dixit: Mitte ista, Mater, quia moriar ego: et vox illa aliud non significat, quam ut ad iter æternitatis me comparem.

Infanta explicat de morte sua:

alteri repræsentantur Sancti, præsentes eidem morienti.

90 Alterum est, quod una ex senioribus et primis hujus monasterii Religiosis, virtutis et observantiæ singularis, secundum suorum Confessarorium testi- F monium, ac multum dedita orationi, nomine Violanta Ruyz, mense Decembri ejusdem anni, noctu post Matutinas pro more suo in oratione pervigilans, levi somno subito fuit correpta; sub quo semisopita, vidit in ædibus, in quibus prædicta Domina obiit, collectum universum Conventum Sororum, quæ funeris exequias apparabant: nec tamen illa videbat, cui: sed intuebatur lectum coopertum pulcherrimis ac pretiosissimis stragulis, quibus etiam intextæ erant margaritæ plurimæ mireque splendentes. Lectus etiam atque cubiculum totum plenum erat variæ conditionis personis, multo lumine splendentibus, parique vestium pretiosarum decore adornatis, quæ magnam præseferentes lætitiam, suavissime canebant ludebantque instrumentis. Vidit etiam eadem Religiosa, in ipso lecto jacentem Dominam Infantam, reclinatam in latus; eoque intrantem formosum quemdam juvenem, qui monebat Religiosas ibi existentes, ut egrederentur inde omnes, et locum facerent undecim millibus Virginum, una cum multo aliorum Santorum comitatu venientium pro Domina Infanta, deducenda ad nuptias Regis æterni. Itaque egressæ omnes Sorores,

res, ipsaque cui hæc ostendebantur cum illis, non poterant quidem videre quæ intus agebantur, audiebant tamen cœlestem vocum instrumentorumque harmoniam : affirmabat autem prænominata Religiosa ac fide dignissima, multos etiam post dies ita se affectam mansisse, ac si musica illa suavissima continuo corporis suis auribus insonaret, quemadmodum revera audire eam videbatur; idque cum tanto animi sui solatio, quale numquam in vita expertam se meminerat.

Eodem trahitur eclipsis lunæ 8 Decembris.

91 Eodem mense, in oppositione Lunæ, eclipsis contigit ; et Astrologi omnes intra atque extra Regnum, antequam fieret ipsa eclipsis, affirmaverant ea præsignificandam mortem alicujus magnæ Principis hujus Regni. Nec vana fuit divinatio : defectus enim lunaris, sane magnus, et qui tres circiter horas duravit, accidit octava Decembris, secunda post mediam noctem hora ; et nocte post sequente infirmari cœpit Domina Infanta, non sine symptomatis gravibus. Infirmitas exinde semper incrementum cepit, nihil unquam remittens, quoad tandem illa mense Majo obiit.

Proximo Januarii videt alia parari sepulcrum,

92 Aliud signum, quo eamdem mortem Deus revelavit, quatuor mensibus prius quam accideret, oblatum est alteri cuidam Religiosæ hujus loci, ipsi Dominæ perquam familiari, mulieri plurimum simplici et pœnitentiæ silentioque addictæ, quæ licet nesciret litteras, vehementer tamen solicita erat pro utilitatibus et profectu monasterii, quod ipsa inter primas olim erat ingressa. Continuo autem labori instans in bonum Communitatis, nihilo segnius se impendebat devotæ orationi, non sine lacrymis faciendæ ; signis interim et operibus probans se vere filiam esse obedientiæ, et caritatis amorisque plenam erga Deum ac proximum. Hæc cum esset in choro inferiori, juxta scalas per quas itur ad chorum superiorem, in festo Purificatæ Virginis ; cumque festi Vesperis devote intenderet, nusquam mente distracta et bene vigilans, sed perquam attenta ad id quod recitabat audiebatque ; visa est sibi, veluti oculis corporeis, videre in medio choro cadaver et foveam apertam, eodem loco eademque magnitudine, quibus postea fuit compositum sepulcrum Infantæ, cui illata illa est duodecimo die Maji proxime sequentis : et tamen ipsa Domina necdum alicui indicaverat, quo loco vellet sepeliri post mortem. Ad hujusmodi visionem timore magno correpta Religiosa prædicta, inclinavit se ad terram, facto Crucis signo : deinde caput elevans, ac Deiparam invocans, devotis cum lacrymis salutationem Angelicam recitavit : rursumque oculos in eumdem locum convertens, idemque tertio faciens, totidem vicibus idem quod prima conspexit. Duravit autem ea visio per totum illud tempus, quo cantabatur a Sororibus Hymnus, *Ave maris stella.* Unde non parum turbata, surrexit ; ivitque versus locum, ubi foveam et cadaver vidisse se credebat, sed nihil ejusmodi reperit. Tacuit autem, ut erat prudens atque discreta, et intra se solam considerabat, quid eo signo portenderetur. Cum vero ipsomet loco fieri vidit tumbam D. Infantæ, non potuit amplius dubitare, quin ejus mortem sibi voluerit Deus manifestare, prout paucis deinde aliis religiosis, in spiritu humilitatis et cum timore narravit. Pluribus etiam aliis modis ac signis præmonstravit Deus vicinam dilectæ suæ sponsæ mortem, variis magnæque virtutis ac fidei personis, quibus tamen referendis causa brevitatis censeo abstinendum.

ubi quo deinde Princeps sepulta est.

93 Infirmata est Domina nostra Infanta Joanna, post mediam noctem, die nono Decembris, anno MCCCCLXXXIX : infirmata est autem magnis febribus, cum universali omnium humorum revolutione, qui toti resolvebantur in vomitus atque secessus : nec eis ullum potuerint medici levamen ferre, licet multa adhiberent remedia : donec, post aliquot dies in tali intemperie transactos, fluxus ille stetit, sed non propterea levata fuit febris. Adveniente porro Dominici Natalis festivitate, cui speciali afficiebatur devotione, resumptis nonnullis viribus surrexit de lecto, in quo perquam debilis infirmaque jacuerat ; et descendit ad chorum inferiorem, ubi Sorores faciendo Confessionem, præparabant sese ad sacram Communionem ; nec enim, ut supra dixi, unquam intermittebat, quin singulis mensibus eadem cum ipsis Sacramenta obiret. Nempe ipsa qua ardebat febri vehementior erat flamma divini amoris, quo æstuabat ; et robustior spiritus rapiebat corpus, alias infirmum : itaque etiam venit ad chorum, ubi cantabatur Capitulum Vesperarum natalitiarum, quod cum magna devotione et lacrymis audivit, una cum lectione Martyrologii, prostrata in terram eo tempore, quo Religiosæ aliæ Deo gratias dicebant pro beneficio redemptionis humanæ.

In nocte Natalis Domini ad Chorum venit:

94 Absoluto Capitulo non rediit amplius Domina ad lectum, quietura ; sed contulit se in suum oratorium, ubi inter pias orationes et lacrymas perseveravit usque mane, donec venit Pater monasterii, dicturus Missam et Communionem imperiturus Sororibus. Tunc illa, licet tam infirma, toti Missæ in choro inferiori interfuit, communicavitque in gradu cum Novitiis, sicut assueverat : nec nisi peractis omnibus ad suam cellam et lectulum rediit, ultra sustinere se non valens, propter vehementiam febris. Jacuit autem ibi tota die et nocte usque ab horam nonam, quando dabatur signum ad Officium Matutinarum ; ad quod iterum surrexit, tanta cum promptitudine ac fervore spiritus, ac si nihil mali pateretur. Ingressa tunc chorum posuit se sub cathedra Rotariæ juxta crates, et ibi mansit toto Officii tempore devote attenteque : quin etiam cantandis Psalmis juvabat Sorores, nec quidquam differebat a ceteris, nisi quod toto tempore Psalmorum, propter nimiam imbecillitatem, remaneret sedens. Ita etiam dies iste transiit, quoad ultra non posset : tantum enim incrementi sumpsit morbus, ut numquam exinde potuerit surgere, ad Missam Conventualem audiendam, sicut solebat.

communicat cum ceteris,

et Officio interest.

95 Magna cum diligentia et solicitudine laborabant pro ea medici, nec minus devota Mater de Maya de Priorissa, aliæque Matres, quæ specialius ipsi attendebant diu noctuque citra fatigationem ullam, propter amorem quo ferebantur erga hanc Dominam nostram ; quæ earum obsequia recipiens, cum sua consueta humilitate et benignitate, dolebat se Matri Priorissæ et ipsis molestam esse. Duravit autem ea infirmitas, a die quem dixi mensis Decembris, per totos menses Januarii et Februarii, magis magisque ingravescens ; adeo ut venter ac stomachus plane deficerent, ipsaque extrema siti et omnis nutrimenti fastidio laboraret. Variæ erant medicorum sententiæ, et variæ adhibebantur medicinæ ; sed frustra, cum veram morbi causam ignorarent, unde nec quidquam levaminis ei ferre poterant. Interim illa, multa cum patientia dolores gravissimos sustinens, non minori cum humilitate et omnis voluntatis propriæ abnegatione, suscipiebat præscriptas sibi medicinas, quantumcumque amaras ac difficiles, nihil unquam sumens aut faciens contra præceptum medicorum. Quare, licet valde esset sitibunda, unicumque solatium ipsi esse videretur in hausta aqua, patiebatur tamen hanc sibi ad modicissimam quantitatem restringi : quo factum, ut totum os ei inflammaretur exulceraretque, et modicum illud cibi quod assumebat, cogeretur rigare lacrymis præ dolorum magnitudine : de quibus tamen numquam audiebatur queri, sed solum gratias agere Deo, ac protestari,

Frustra curandam suscipiunt medici.

quibus illa exacte obedit.

A MARG. PINERIA EX MS. LUS.

tari, quod multo graviores cruciatus commerebatur.

jubet se in locum Sororibus commodiorem transferri :

96 Magna igitur de se dabat patientiæ mansuetudinisque exempla : cumque animadverteret cellam in qua jacebat perquam esse angustam, multumque laborare Sorores, ut in loco tam arcto ipsi ministrarent, prout optabant ; mandavit lectum suum inde transferri in locum ampliorem, qui nunc communi labori deservit. Factum id est magna cum difficultate a Sororibus, quæ omnes vehementer afflitæ, tam seniores quam juniores, cupiebant ipsi noctu diuque assistere ; devote supplicantes Deo, ut ne se orbatas vellet solatio et præsentia talis ac tantæ Dominæ. Specialiter autem Mater Priorissa jubebat pro ejus convalescentia processiones institui, multasque Missas dici per Patres in monasterio Dominæ nostræ, a Misericordia nuncupatæ. Quin per omnes totius Regni Conventus multæ fiebant orationes et supplicationes, pro potenda vita longiore illius Dominæ, quæ ab omnibus semper fuerat singulariter adamata. Verum is cui devotam servierat servitutem, voluit deducere ipsam ex hujus calamitosæ vitæ ærumnis ; et coronaturus certamina, quæ B propter ipsius amorem fortiter sustinuerat, non exaudiebat eorum vota, qui totum per Regnum tam instanter supplicabant pro vita ejus corporali. Frater suus Rex Joannes, omnesque Primores Regni, intelligentes, quod infirmitas Infantæ nullam spem faceret convalescentiæ, venerunt illam visitatum ; non quidem intrantes monasterium, sed circum illud observantes, submittentesque abunde omnia quæ usui esse posse credebant, præsertim Rex ejusque matertera D. Philippa. Hi, ut erant conjunctiores sanguine, solicitius etiam agebant ; singulique suos ei miserunt medicos, viros expertos et in curandis morbis felices ; sed hi nihil proficiebant ægræ, quam Deus ad se decreverat assumere ; quin ipsa tendebat magis magisque ad finem vitæ, nihil inde tristior, verum alacri animo mortem operiens, quæ ipsam tandem educere debebat e mundo, unde semper cor ejus abhorruerat.

frustra instituuntur pro ejus vita preces:

visitatur a Proceribus.

CAPUT XI.

Ultimum Pascha ab ægra celebratum, et Testamentum manu propria scriptum.

Rex frater ne veniat impeditur a medicis:

Mensibus Martii et Aprilis sic aggravatus fuit morbus, ut quotquot eam videbant, omnino judicarent, C in proximo esse ut Spiritum Deo redderet : idemque affirmabat ipsa tam certo, ac si divinitus revelatum accepisset. Commorabatur tum temporis Rex Frater cum tota sua aula Eboræ; unde misit primum medicum suum, Doctorem Magistrum Rodericum, eo consilio ut ipsum sequeretur. Hoc ille sciens, et animadvertens præsentiam Regis alio non servituram, quam ut citius Domina moreretur, supra vires fatiganda vel modico illo quo Rex ipsam alloqueretur tempore ; scripsit ei ne veniret prius quam a se moneretur, eo quod leviora jam erant sororis symptomata futurumque sperabat ut majori cum otio suo atque commodo infirmæ eam visitaret. Verum mera hæc ludificatio erat, labori utriusque parcitum cupientis : sciebat enim contrarium omnino cursum tenere omnia, atque ad extremum vergere. Hoc audiens P. Philippa, assumpto congruo sibi comitatu, ipsaque Odivelensis monasterii, in quo perpetim commorabatur, Abbatissa D. Metia de Luarenga, ac tribus Sanctimonialibus, Olisippone Averium venit mense Aprili, in hebdomade a Palmarum ; legitque sibi hospitium juxta portam et parietem monasterii, quo posset commodius illuc ingredi quoties vellet, id enim ei licebat per expressum Breve Roma obtentum. Hæc res non parvæ consolationi fuit Dominæ nostræ, propter magnum amorem quo illam D prosequebatur, utpote sororem matris suæ, et quia ab illa fuerat a teneris educata : non tamen potuit ei loqui, propter morbi gravitatem ; sed neque audire illam, nisi perquam breviter.

sed venit Matertera.

In Cœna Domini prohibita ægra ad chorum accedere.

98 Sic transacti fuerunt dies isti, magno cum labore ipsius Dominæ, plusquam Martyris, eo quod impediretur Feria quinta in Cœna Domini accedere ad chorum inferiorem, causa recipiendæ cum Sororibus Communionis. Ut tamen aliquatenus satisfaceret desiderio audiendi divina Officia sacri istius temporis, mandavit aperiri portas omnes ad chorum ducentes : multum enim doloris capiebat ex eo, quod non posset pro desiderio sui spiritus surgere, prout solita erat, maxime sacræ Quadragesimæ tempore et diebus Dominicæ Passionis. Interim frequentibus ad Jesum sponsum suum suspiriis indulgens, offerebat ipsi magno animo omnes quos patiebatur dolores ; parata sustinere etiam graviores, quando ad ejus honorem et obsequium aliud nihil jam poterat facere. Feria sexta mane, dum officium adorandæ Crucis perageretur, valde instanter rogavit assistentes sibi Sorores, ut se attollerent juvarentque, et ipsa quoque sacram Crucem adorare valeret. Sustulerunt illæ, judicio omnium magis mortuam quam viventem ; collocaruntque in cathedra chori sinistri, E ipso cui assueverat loco et gradu, in capite Novitiarum, quem locum præ nimia humilitate semper occupaverat. Ibi considens, juvabat ut poterat cantantes Sorores, devoteque prosequebatur Hymnum Adorationis : et totum quam longus est perfundebat lacrymis, uti et Officium reliquum, cui ad usque finem adstitit, quamvis non sine labore magno intensisque doloribus : quos omnes vincebat fervor spiritus amorque erga Dominum crucifixum, qui carnis deficientis impossibilitatem supplebat. Finito Officio Sextæ, cum, propter magnam quam sibi intulerat vim, erigere caput amplius non posset, ægre relata in lectum est.

id tamen facit in Parasceve,

et ejus diei Officio interest,

Sabbato sancto Confessionem instituit,

99 Sabbato autem, in Vigilia Paschæ, decrevit Domina confitendum sibi esse, in ordine ad sacram Communionem, ipso die Paschæ suspiciendam. Intravit ergo ad eam Fr. Joannes Diaz, tunc Prior Conventus nostri de Misericordia, et Confessarius ejus atque Sororum omnium : nec enim alus ipsa Confessariis utebatur, quam qui erant toti Conventui assignati. Ingressus est autem cum eo, ad ipsius solatium, etiam alius quidam Pater grandævus, Fr. F Pelagius de Lira, secundarius Confessarius Conventus. Hi ipsam devotis alloquiis solati, post auditam ejus Confessionem, recitarunt supra ipsam sanctum Evangelium ; dimiseruntque tam gravibus deinde symptomatis tota illa nocte afflictam, ut ipsamet crederet impossibilem sibi fore descensum ad chorum inferiorem, pro sacra Eucharistia cum reliquis Sororibus recipienda, quemadmodum solebat multumque tunc desiderabat facere, designatum pro ea re habens Dominicum diem. Summo mane fecerunt Patres processionem per ambulacra conventus, rediverantque cum venerabili Sacramento ad Capellam S. Augustini : istic enim, respectu ipsius Dominæ, tenebatur illud in hac nostra ecclesia per totos tres dies, tamquam in ejus capella, utpote quæ ad hoc habebat specialem licentiam. Tunc autem resolverat se posse, parabatque descendere ; quando medici noluerunt in hanc mutationem consentire.

postridie communicatura;

ad quod in choro superiori altare concinnatur,

100 Rogavit ergo Domina Sororem Margaretam Pineriam, suam famulam et sacristanam, ut portaretur saltem ad medium chori superioris ante crates, ibique aptaretur altare, in quo sibi Missa diceretur, et sub ea reficeretur sanctissimo Christi corpore. Factum continuo est quod jusserat ; et supradictis Patribus eodem venientibus, adducta etiam illuc est

ipsa

A ipsa infirma extremeque debilis Domina. Ibi P. Prior statim Missam celebravit, et ipsa de manibus ejus recepit sanctissimum Sacramentum, toto illo tempore tam devote orans piisque perfusa lacrymis, uti solebat cum maxime sana esset. Eo facto circumspiciens universum chorum, cathedrasque et Sorores ibidem præsentes, depromebat teneræ devotionis verba, valedicens iis, ut quæ sciret numquam se istuc redituram: quod non sine magno dolore ac lacrymmis audire Matres atque Sorores potuerunt. Exhinc reducta est cum ingenti labore ad cellam et lectum suum, prosequente ipsam magno cum affectu et tristitia Matre Priorissa, quæ diu noctuque numquam recedebat ab ea, propter amorem singularem quem ei gerebat; quemadmodum et ceteræ Sorores omnes, quæ non minus quam proprias animas ipsam amabant, nec lassari unquam poterant præstandis eidem obsequiis quibuscumque. Matertera etiam ejus D. Philippa, quæ, sicut dixi, venerat visitatum Dominam neptem suam, mansit apud eam octiduo integro: intellexerat enim ex omnibus medicis, quæ Infantam curabant, quod morbus ejus, quem fatebantur sibi esse ignotum, B cuique nec nomen inveniebant nec remedium, ingravescebat magis magisque.

numquam ultra eo redituræ.

101 Postea, quia voverat ire ad Jubilæum *c* S. Jacobi isto anno celebrandum, definivit discedere cum omni quem ducebat comitatu, ipsique discessui designavit diem. Tunc separatæ ab invicem sunt Dominæ istæ; alteraque votivam suam peregrinationem prosequente, remansit altera affixa lecto, a quo non nisi ægerrime levari poterat. Intumescebat autem vehementer, usque dum tota in humores resolveretur, per dysenteriam ac vomitus oppido difficiles. Nihil omnino dormiebat, et comedebat perparum, propter ingens ciborum fastidium; quibus accessit plaga grandis in una coxendicum, tantos ei dolores pariens, ut quavis hora putaretur expiratura. Verumtamen spiritus ejus, inter ista omnia, erat tam robustus tantaque patientia obarmatus, ut ex ejus ore nullum incompositum verbum prodiret. Elevatis enim manibus aliud non dicebat, quam, *Sit nomen Domini benedictum*, peccatis meis graviora commerui: Domine Deus meus, condona mihi illa: sæpe etiam repetebat, Domine, misericordia, misericordia. His aliisque innumeris et pientissimis vocibus abundabat continuo os ac lingua ejus, neque cessabat cum Sponso suo variis C modis colloqui; nunc misericordiam postulans, seque ipsam accusans, et cognoscens maximam peccatricem mundi; nunc Dei erga se beneficia commemorans in genere et in specie; nunc eum exquisitis encomiis laudans, et sicut amicus amico congaudens Domino isti, quem tantopere amabat et videre cupiebat: vehementem enim horrorem conceperat calamitosæ in hoc mundo vitæ, multumque lætabatur (quantum scilicet dolores sinebant) tantam sibi felicitatem obtigisse, ut seipsam visura mox esset solutam vinculis mortalis hujus carceris. Dici non posset, nec si diceretur credi, nisi ab eo qui vidisset, quomodo transegerit postremos istos vitæ suæ dies: itaque hic mihi præstaret tacere, siquidem cognosco, ut jam dixi, non esse in potestate mea narrare et scribere ea, quæ nec credi quidem poterunt hac nostra ætate, tam perversa plenaque omnis malitiæ et solutioris vitæ, quando etiam illa quæ propriis oculis vident homines in sequiorem accipiunt partem, dicentes bonum malum ex pura malitia. Quia tamen nefas puto reticere omnia, pauca quædam dicam, prosequendo cœptam narrationem; ut Deus, qui novit omnem veritatem, laudetur et glorificetur in hac famula sua, quam ipse gratia sua repleverat: idem, per intercessionem illius, suppleat magnam nostram imbecillitatem ad D quodvis bonum.

c Post discessum matertera,

ingravescente morte,

A MARG. PINEIRA EX MS. LUS.

102 Vulgata quaquaversum per omnes Regni partes fama invalescentis nimium infirmitatis, plures ex primoribus et nobilioribus, qui Infantam aliquando in suo palatio viventem cognoverant adhuc secularem, vel alias usum cum ipsa aliquem aliunde contraxerant, veniebant partim ipsimet ad hoc oppidum, partim nuntios suos mittebant, per quos sese ei commendarent. Inter hos fuit Archiepiscopus Bracarensis, D. Martinus a Costa, *d* frater germanus Cardinalis D. Georgii a Costa; nec non reverendissimus Episcopus Conimbricensis et Comes, D. Georgius de Almeida *e*; et Episcopus Portuensis, D. Joannes *f* Azebedius, D. Infantæ plurimum devoti, quibus per suam eminentem dignitatem licebat ingredi monasterium. Videntes autem eam ad extremum adductam, instante jam vicina morte, magna cum veneratione et amore visitabant ipsam, dolendo de tam grandi jactura: quia vitæ ejus virtuosæ exemplum, omnibus ipsam videntibus vel de ea audientibus erat tamquam magnes, attrahens ad Dei laudem atque amorem creaturas omnes. Quis enim intra se non confunderetur, E intuens tam profundam humilitatem, tamque absolutum contemptum rerum omnium mundanarum? a quibus Domina ista tam erat aliena quam quæ maxime; universam seculi pompam et gloriam meram reputans fatuitatem, virulentiam, atque fœtorem. Manserunt autem Episcopi illi in hoc oppido, frequentius Dominam visitantes in morte, quemadmodum solebant facere in vita.

multi accurrunt fama exciti Averium,

d

e

f

in quibus Conimbricensis et Portuensis Episcopi.

103 Quanto magis huic sanctæ Dominæ appropinquabat finis suus, diesque egressus ab hoc mundo, tanto intendebat magis, ut quam meliori posset modo cuncta disponeret. Jussit ergo scribi instrumenta manumissionis, ponendis in libertatem omnibus quibus usa fuerit sexus utriusque mancipiis, dicens quod vellet omnes relinquere liberos. Nocte autem quadam, cum sola ibi adesset Mater Catharina de Silva, clausis cortinis lecti in quo jacebat, petiit scriptoriam arculam cum cereolo; sumptisque charta et calamo, manu proprio testamentum conscripsit, in hæc verba. Ista est ultima voluntas mea. Instituo animam meam heredem omnium, quæ ad me pertinent aut quoquomodo possunt pertinere, ita videlicet, ut omnia relinquam huic monasterio Jesu. Donationes, quæ scriptæ relinquuntur a me, comparentur pecunia; et sic etiam solvantur debita, ad quæ me constiterit obligari. F Iis quibus dotes matrimoniales promisi per publica instrumenta, dentur ipsis pro quibus confecta sunt, ex quo in hoc oppidum veni et antea. Joanni Lopez Doctori, nutrici meæ Beatrici Alvarez, et Georgio de Silva, quibus stipendia honoraria præbentur a Rege Domino meo; nec non omnibus, quos simili conditione adscivi ad obsequium meum, solvatur annis singulis pars tertia ejusmodi stipendiorum. Servi et servæ, eorumque filii ac filiæ et posteri, qui quidem fuerint Christiani, suam omnes retineant pensionem. Carbunculum grandem annuli relinquo Principi, Domino meo: Nepoti meo Georgio, Monile pendulum trium lapidum, et aliud Smaragdinum Dominæ materteræ, Statuam resurgentis Christi.

Testamentum suum ipsamet scribit,

quo heres instituitur monasterium:

conduntur legata quædam,

104 Testamenti mei curatorem instituo Joannem Lopez, cui insuper dabuntur viginti mille regales. De corpore fiat quod Prælata mandaverit: et pro anima curet quæ nunc est Superior, quæque posthac erunt, curent similiter id legi quod ipsarum videbitur caritati; neque enim in me sentio meritum ullum. Commendo Domino meo Regi, ut si defuerit quidpiam huic ultimæ meæ voluntati, per se suppleat;

et domesticis consulitur,

A. MARG. PINERIA EX MS. LUS.

A neque ex ore ejus ullum prorumpebat verbum quod non sonaret Dei laudem, petendo ejus misericordiam auxiliumque in hora illa adversus omnes diabolicas suggestiones. Magna cum humilitate rogabat Matrem Priorissam ut sibi semper assisteret, simulque Sorores ut Matrem juvarent. Cumque diceret ei Mater, ne metueret, neque dubitaret, quin esset obtentura id quod tantopere semper concupiverat. Non ita, inquit, timeo, ut metus iste me faciat diffidere de eo, qui tantas mecum fecit misericordias, atque ad me salvandam pati et mori est dignatus : non ideo certe deserui domum Regiam : sed quod videam reddendam mihi rationem omnis mali quod feci, et boni multiplicis quod facere neglexi cum possem.

maxima cum patientia.

112 Jussit deinde accersiri puerum nepotem suum, D. Georgium, tunc novennem : atque ante se constitutum prolixo sermone est allocuta, commendans ei domum hanc in qua fuerat educatus ; utensque verbis efficacissimis, quæ possent alte infixa manere ejus cordi, quem tam amanter enutrierat. Fili, inquiebat, commendo tibi plurimum animam meam, scilicet hoc monasterium. Memineris

Nepoti alumno, post extrema monita,

B quod trimestris huc ingressus sis, quodque te in cunis vagientem hic aluerim. Commendo etiam tibi omnes famulos meos. Cura ut probus sis, Deumque valde ames ac timeas : ipse tecum sit, tibique benedicat. Et hæc dicens, elevavit manum suam, ac tertio benedixit; addidit etiam alia plura sanæ doctrinæ et utilis instructionis monita : tandemque abire jussit, nec amplius reverti ubi ipsa jaceret ; sed mandavit ut duceretur ad domum infirmariæ, ibique maneret quoad Rex mitteret qui abduceret illum. Appellavit deinde Matrem Claram de Silva, quæ quoad vixit ipsam semper comitata fuerat ad ministrandum ei, quæque custodiebat omnia ad Dominam ejusque nepotem pertinentia ; jussitque ut quæ sua erant continuo a rebus nepotis separaret, quia jam ei nihil donare poterat.

valedicit.

113 Non cessabat interim, ut erat plena cœlesti gratia, proferre verba multæ ædificationis iis qui circumstabant, penetrabatque audientium corda magis quam dicere possim aut sciam. Sorores vero, quas videbat præ jacturæ talis dolore illacrymantes, rogabat, ne seipsas affligerent aut plorarent. Quin potius, inquiebat, exhilarate vos invicem in Deo, neque mei causa ostendite ulla signa doloris : relinquo vobis copiam pulcherrimorum librorum, itemque

Sororibus quoque pia dat monita,

C pomarium ad deambulationem. Nolite locum dare murmurationibus aut judiciis temerariis, quæ multum solent præjudicare obedientiæ et subjectioni. Atque hujusmodi plura dicebat ultimis istis duobus diebus sui dicessus, tanto cum amore ac vigore spiritus, velut si integra sanitate uteretur. Verum quæ, ipsa nocte illucescente in feria tertia, locuta est Matri Priorissæ et assistentibus sibi Sororibus, nullus capere intellectus potest. Erant enim voces ejus et sermones omnes caritate conditi ; secundum exemplun Servatoris nostri, in postremo quem ad discipulos habuit sermone. Cum mira dulcedine et eloquentia confortabat Priorissam, et circumstantes orabat, ne tristarentur propter mortem suam, quam libenter acceptabat de manu tam boni Domini, in cujus misericordia multam habebat repositam confidentiam. Tum iterum institit petendo veniam ; ejusque amor erga singulas non videbatur posse satiari ; ideoque dicebat, se orare Dominum, ut tempus quod pro peccatis suis deberet exigere in purgatorio, posset inter Sorores expendere : ipsas autem multum commendabat Priorissæ, et illis vicissim obedientiam erga eamdem. Obedientia enim, inquiebat, est scala per quam facillime ascenditur in cœlum, post ejus vestigia, qui obediens pro nobis fuit usque ad mortem. Hortabatur quoque, ut omni D custodia servarent cor suum, conarenturque habere conscientiam semper mundam, atque esse paratæ in diem illum ignotum omnibus, quo finiendus cuique esset vitæ suæ cursus.

easque noctu ante II Maji commendat Priorissæ,

114 Deinde vice altera advocavit Priorissam, petens ab ea veniam erratorum ; ipsamque confortans, et ei commendans duas famulas suas, quas ab infantia educaverat ; Paulam Diaz et Augustinam Fernandez ; pro quibus orabat ne dimitterentur, sed porro educarentur in monasterio ad omnem virtutem, Ad quam, inquit, Mater, doctrina et consilio eis rogo sis præsto , videtur autem mihi quod Domina matertera mea Philippa libenter acceptura ad se sit Paulam. Totam porro noctem illam sic transegit, velut quæ certo sciret adesse finem suum, partim Deum suaviter alloquendo, orandoque veniam et misericordiam; partim Sorores sigillatim instruendo salubribus monitis et præceptis, prout solebat et sciebat unicuique congruere : nec volebat ullam ex iis tristem videre lacrymantemve propter mortem suam, sed ut lætarentur pro tanto suo bono et requie adeunda. Dicebat autem, quod hilaris egrediebatur ab hac vita ; nec aliam sentiebat pœnam quam quod Sorores sibi tantopere dilectas videbat mœstas E sua causa ; cui in omni vita nullum majus potuerat obtingere solatium, quam si lætas consolatasque aspiceret, nulla alias sui remanente memoria apud Priorissam et Sorores.

itemque duas famulas suas,

115 Mane facto cum ad visitandam illam redirent medici, renuntiari jussit, ipsos deinceps habendos ab ejusmodi officio excusatos: Capellanos autem a se rogari voluit, ut singuli Missam unam de Vulneribus Domini recitarent, in remedium et alleviationem pœnarum quas pro suis peccatis erat commerita. Patribus quoque nostri Conventus Dominæ de Misericordia mandavit, ut singuli dicerent Missam unam de Diva, vel de aliis quos nominabat devotionis suæ Sanctis; mittens eum in finem, ipsis et Clericis oppidi hujus aliis, eleemosynam suam. Per eosdem duos dies, quos ultimos sibi fore noverat, nullam admittebat medicinam corporalem, soli Deo et rebus animæ suæ componendis intenta, et eam contra extremam agoniam obarmans. Rursum vero Matrem Priorissam prolixiori sermone alloquens, multa salutaria monita et verba consolatoria ei dixit, circa regimen pomus et observantiam religionis; tandemque magna cum humilitate subjunxit : Eia Mater, nihil tibi opus debilibus consiliis meis, F quæ si antehac non fuerant necessaria tibi, multo minus nunc sunt, tanta virtute et discretione præditæ : commendo ergo super omnia tibi animam meam, quæ licet merita nulla habeat, habuit nihilominus optimam voluntatem faciendi quantum possibile sibi erat. Magno mihi solatio fuerit, si cum Sororibus digneris curare ut corpus meum sepeliatur in choro inferiori, indutum hoc sancto Habitu, quo me indignam esse alioqui profiteor : desideravi autem hac in domo sepulturam meam permanere, ut Matres atque Sorores meæ ipsam conspicientes, mei semper recordentur : quandoquidem earum numero aggregari optaverim, ubicumque fuerit anima mea; et maxime, si bene ei, ut spero, sit.

Mane facto curat plures Missas dicendas,

solatur Priorissam,

et petit sepeliri in choro inferiori.

CAPUT XIII.

Piissima dispositio ad mortem, nocte proxima expectatam ; agonia, obitus.

Ipsa tertia feria, cum dies jam esset, iterum D. Infanta, magno cum solatio suo et affectu spirituali, advocavit Matrem atque Sorores universas : cumque declarasset quam gratus sibi esset earum conspectus

Die II Maji prædicit se proxima nocte morituram,

A conspectus, et oculos per singulas circumduxisset; Rogo, inquit, ut omnes vos recipiatis ad quietem et somnum aliquem capiendum: certa enim sum, fore ut nocte hac egeam vestra præsentia. Novit Deus, quanto desiderio semper eum oraverim, ut vitam inter vos agere et finire liceret; unde ei nunc multas gratias ac laudes refero, secura quod nulla mihi prævalebit tentatio, quando videbo circum me positas sorores et amicas meas, quarum orationibus sustinebor. Equidem non ignoro, minime me commeritam tantum bonum, neque fecisse ea quæ debui opera: verumtamen rogo vos, ne demerita mea, sed vestram ipsarum intueamini caritatem. Ite nunc pausatum, ut hac nocte mihi possitis cum eadem vestra caritate assistere, meumque comitari exitum: qui si felix mihi fuerit, semper orabo Deum pro hac domo et omnibus habitantibus in ea: quod tempore hujus corporalis vitæ non satis potui pro voluntate facere, supplebit anima, si eam Deus dignatus fuerit suo conspectu. Fateor equidem, nulla in me reperiri opera, quibus id meruerim; sed demerita multa, quæ me multiplicis pœnæ et cruciatus ream fecerunt: verumtamen rogo Dominum, ut judicio suo et animæ meæ interponat mortem ac passionem suam. B

in quam adesse sibi omnes petit:

117 Impossibile fit explicare omnia ejus verba, et affectuosas ad Dominum Deum exclamationes: conversa autem ad Dominam nostram, cujus imaginem parvulum tenentis jusserat collocari in altari, ad Missam sibi dicendam parato, una cum majori cruce suæ capellæ, et formosa statua resurgentis Christi (quam sicut a matre sua Regina acceperat, ita ejus sorori Materteræ suæ D. Philippæ relictam volebat) conversa, inquam, Infanta ad Dominam nostram, elevatis manibus feriebat pectus, eamque orabat, ut memor quod erat Mater misericordiæ ad salutem peccatorum, dignaretur esse etiam mater sua; et quoniam portaverat illum qui totum sanguinem pro ipsa fuderat, et mortem adeo crudelem pertulerat, ne elongaretur ab auxilio suo, præsertim in hora tanti discriminis: crebro autem iterabat duos hosce versus, *Monstra te esse matrem*; et, *Maria, mater gratiæ*. Invocabat præterea multos Sanctos Sanctasque, imprimis S. P. Augustinum, atque undecim mille Virgines, quibus assueverat totidem Pater noster recitare. Sed tempus est finem imponam narrationi, cui alias impossibile esset finem reperire; utque breviter dicam, quod sine dolore tamen dicere nequeo, quomodo divina clementia C concluserit vitam illius, nolens illam diutius protelari.

Deiparæ se affectuose commendat:

118 Feria tertia sub noctem, die adhuc XI Maji anno MCCCCXC, cœpit sanctissima Domina illa, cum nova et inexplicabili animi alacritate, instar militis totum se obarmantis ad futurum conflictum, comparare quidquid vel utile vel necessarium censebat nocte illa, tam sibi optata quam lacrymabili nobis: ac primum advocatos medicos verbis perquam humanis ablegavit, unicuique eorum gratias referens pro cura et medicinis sibi impensis, licet inutiliter, eo quod Dei voluntas fuerit ut efficaces non essent ad salutem corporis, quod ipsum inter magnas illius erga se misericordias numerabat, multasque eo nomine ipsi agebat gratias. Fatebatur quidem se remedia adhibuisse, nec parum allaborasse ut vitam protraheret; verum non alio fine, quam ut spatium lucraretur faciendæ pœnitentiæ, et ad quædam obsequia eidem deferenda; per cujus amorem nunc orabat, ut sibi ignosceretur, quod in hac sua prolixa et gravi infirmitate, tot inter dolores, tantas ipsis creasset molestias: nunc vero consummata esse omnia: quare non redirent ad se amplius, quia certa erat, quod altera die ipsam non essent reperturi in vivis: desinerent esse soliciti pro suo corpore, sed abeuntes in horam bonam, quietem caperent; ac porro rogarent Deum, ut animam suam suscipiat in requiem, suique meminissent. D

sub noctem vale dicit medicis:

A MARG. FINERIA EX MS LUS.

119 Dimissis medicis, atque in bibliothecam sub turri se recipientibus (nec enim omnino egredi monasterio volebant, sed permanere intro, *ut viderent finem*) rogavit D. Infanta nostra Matrem Priorissam atque Sorores, ut se non desererent, sed ibidem manerent. Jussit etiam dici Patribus Confessoribus suis, P. Priori Joanni Diaz et Fr. Pelagio de Lira, curarent ambo præsentes esse sibi, quia hac nocte erat ipsis opus habitura. Misit insuper rogatum Dominos Episcopos Conimbricensem et Portuensem, qui venerant, ut dixi, ipsam visitatum, nec voluerant discedere ab oppido donec melius habere intelligerent; vellent pro se singuli Missam unam dicere, quamprimum audirent ipsam agonizare; signumque dari facerent ad aliquas orationes pro se faciendas. Interim perseverabat illa, tam integro sensuum omnium usu fruens, ac si fuisset in plena sanitate. Nam eam visus, non auditus non vox clara defecit, usque ad ultimum spiritum; adeo ut nec in loquela quidem, conturbatio aut confusio vel minima unquam perciperetur. Absoluto Completorio, adfuerunt, sicut jussi erant, præfati Patres Confessarii; seque in ejus oratorio collocarunt, ad recitandas Matutinas aliasque orationes: ipsa vero identidem interrogabat, quæ hora sonuisset in horologio: idque cum tanta præsentia animi, et modo loquendi tam absoluto, ut appareret certo illam nosse, qua hora esset decessura.

Confessarios accersit,

et ad extremum sibi præsens. E

120 Cum autem intellexit sonuisse secundam, oravit Matrem Priorissam, ut cervical suum magis erigeret; fecitque advocari Confessarios, et cœpit sentire vehementiores alvi cruciatus. Tum Matrem Priorissam intuens; In hac, inquit, cœpi, in hac volo finire. Cœpitque omnino serio invocare Dominum Deum per mortem ac passionem ejus, Deiparamque Virginem Dominam nostram, pronuntians varios ac devotos versiculos, e Psalterio depromptos. Ut autem adstare Confessarios vidit, Patres, inquit, hæc est postrema hora mea, adjuvate atque absolvite: et continuo jussit adferri chartas quasdam plenariæ Indulgentiæ, tum quas ei specialiter concesserant Pontifices, tum quas in genere per modum dispensationis impartiti erant titulo Cruciatæ vel Redemptionis captivorum. Dein manus extulit ac feriens pectus, totum Confiteor recitavit, voce tam distincta, ut ea non videretur esse virginis in extremo articulo constitutæ, sed plena valetudine utentis: iterumque et iterum dicens, Peccavi, Domine, fateor culpam meam, mandavit sibi admoveri Crucem: et Crucifixum intuens atque ardenter exosculans, inquit, O Domine mi, *Deus meus, misericordia mea, averte faciem tuam a peccatis meis*: quem versiculum solebat usurpare, quoties et quocunque loco videbat imaginem Crucifixi aut Deiparæ, caput eisdem modice inclinans. F

atque audiens horam 2 sonuisse;

petit absolutionem cum Indulgentiis

121 Hinc porro cœpit egressui suo appropinquare Domina ista, pro mensura ingravescentium dolorum magis magisque deficiens, spatio horarum duarum; post quas rogavit Sorores accedere propius, et orari orationem de Christi in horto agonia: cœpit etiam vehementer sudare atque deficere. Suggerebat deficienti Mater Priorissa, ut confortando pectori sumeret aliquid aquæ cordialis: sed ipsa respondit voce languida, non esse amplius tempus, inchoandam lectionem Dominicæ Passionis. Cœpit ergo Priorissa eamdem recitare D. Infantæ, ad singula attentissimæ omnimodeque quietæ, usque dum veniretur ad locum inflictæ Domino alapæ; quando, non valens ultra levare per se brachium, in hoc juvari

jubet recitari Passionem:

A juvari petiit; manuque propria tam duram alapam inflixit faciei suæ, ut sudor copiosus exprimeretur. Tum voce quantum poterat contendens, robusto etiamnum spiritu, dixit, O Domine, qui pro peccatoribus tam multa perpeti voluisti, ignosce mihi et salva me, ut eorum aggreger cœtui, qui te vident et laudant. Consueverat nempe Domina ista, quoties Passionis historiam vel legebat ipsa vel legi audiebat, ad istum de alapa locum, multa cum lacrymarum effusione et amaritudine cordis, id ipsum facere, quod nequidem in extremo vitæ articulo posita voluit prætermittere.

MARG. PINERIA EX VISU.

velut qua ipsa sibi infligit alapam uti solebat,

122 Videns interim Mater Priorissa deficere Dominam, letali jam sudore opertam; spiritusque reciprocationem fieri breviorem; cessavit a lectione, ut ad rotam vadens nuntiari juberet Episcopis, ad extremum articulum rem esse deductam; utque fieri curarent, quæ Domina imperaverat. Excepit ergo Sororum una Missale seu librum, lectionem prosecutura; cumque nesciret ubinam Priorissa desiisset, cœpit nihilominus legere. Hoc animadvertens moribunda eamque intuens, etiam in tali articulo attentissima; et corpore quidem agonizans, spi-
B ritu autem quietissima; voce, quamtumvis languida, dixit: Non ibi desiit Mater nostra; ipsa oculorum demissione indicans, aliquanto inferius resumendam lectionem, quam porro magna cum animi applicatione audivit. Cumque recitaretur locus quispiam, explicans singularem aliquem Domini Salvatoris dolorem, profunda dabât suspiria, dicebatque; Domine, misericordia; Domine, ignosce, nec intres in judicium cum famula tua: nec recorderis iniquitatum mearum: peccavi, Domine, peccavi: ignosce, per mortem et passionem tuam. Et hæc quidem submissa dicebat voce, clara tamen et imperturbata: ubi autem ventum est ad verum, quo dicitur Dominus emisisse spiritum; junctis ante pectus manibus recitavit quasdam preces secreto, sic ut a nemine intelligeretur, tenens oculos in Crucifixum, quem sibi jusserat admoveri; et ex voce aliqua subinde fortius resonante intellectum est, quod pronuntiabat formulam profitendæ fidei. Deinde ter recitavit Psalmum trigesimum, *In te Domine speravi*, quo tertium finito, rursum clara voce cum gemitu suspirioque, dixit: Semper, mi Domine, speravi in te, et commendavi tibi hanc animam meam, quam creasti et redemisti: idemque facio etiam in hac hora, ti-
C bique et matri tuæ ac Dominæ meæ illam commendo; addens versus, *Monstra te esse Matrem*, et, *Maria mater gratiæ*.

ac reliquæ lectioni pie attendit:

recitat Psalmum 30:

123 Ista dicenti allata est positaque ante oculos particula veræ Crucis, quam habebat in suo Reliquiario: quam illa accipiens, osculans et adorans cum gemitibus suspiriisque, defixit oculos in Spineam coronam, atque dixit: *Ave Spina pœnæ remedium*. Cumque deficienti atque lassæ etiam deficeret respiratio, grandesque sudoris guttæ per caput, faciem, manusque defluerent; accesserunt Patres Confessarii propius. Quos ipsa intuens; Adjuvate me, inquit, Patres. Deinde cœpit per se recitare *Credo*, adjuvantibus ipsis et Sororibus, quæ quidem poterant: plerasque enim dolor et lacrymæ impediebant, ne vocem formarent. Continebant tamen se quantum valebant singulæ, ne ab ea exaudirentur lugentes; tanto autem major dolor erat, quanto magis diligebant, agnoscebantque jacturæ suæ gravitatem. Quæsivit interim ipsa Domina, an omnes Sorores ibi præsentes adessent, jussitque ut accederent propius, remotis tabulis interpositis; volens omnes simul videre, priusquam expiraret; et, Scitote, inquit, nullam me in vita tota majorem percepisse lætitiam, quam videndo junctas Sorores simul, meque inter illas. Tum vero manus elevavit, et cœpit protestationem fidei recitare, clare et distincte D pronuntiando totum, *Quicumque vult*, adjuvantibus nihilominus eam Patribus.

salutat spinas Crucifixi;

pronuntiat Symbolum:

124 Eo finito dixit Patri Priori, inciperet Orationes agoniæ, quas continebat liber, quem manibus tenebat Fr. Pelagius de Lira. Cum autem Domina intelligeret hoc esse exitus sui tempus, dexteram manum extendit et apprehendit cereum, quem absque intermissione tenebant Mater Priorissa Maria de Ataide, et Mater Suppriorissa Gratia Alvarez, assistentibus simul Matribus Catharina et Clara de Silva, una cum Dominæ ipsius famula Margarita Pineria, quæ caput ejus sustentabat, quod supposito cussino elevari sibi jusserat, simulque mappula abstergebat defluentem ei copiosum sudorem. Circumcirca lectum matres ac Sorores omnes fundebantur; quarum aliquæ vultum habebant affixum terræ, aliæ alio doloris actu occupabantur, sic ut videre te crederes pictura expressam Dominam nostram Dei matrem, tempore sui sanctissimi transitus cinctam Apostolis. Magno sane cum luctu expectabant illæ tristem sibi et acerbam horam: ipsa tamen D. Infanta, præ animi gaudio ac voluptate, E nullum dabat gemitum aut signum mœroris, parvum vel magnum: sed multa cum quiete, etiam ipsius corporis jam deficientis, monstrabat suo in vultu gloriam, qua jam jam frui incipiebat anima; adeo is incipiebat lucidus ac formosus apparere.

jubet legi preces pro agonizante,

sub quibus vident mœstæ Sorores,

125 Novit æternus Deus ac Dominus, quidquid dico vel dictura sum, verissimum esse; idem veracissime testabuntur, qui aderant, Patres Confessarii, ac Matres omnes. Quomodo scilicet extremo isto articulo transformari cœperit facies ejus, longeque speciosior videri quam antea erat; quippe quæ trium mensium spatio multum fuerat a priori colore mutata; non item a lineamentis faciei, quæ semper servavit optime composita. Transierat jam secunda post mediam noctem hora, cum Domina voce submissa inquit: Dicantur Letaniæ; quas P. Prior elata voce (uti moris est) recitare incepit; respondente eidem altero Patre, nec non Priorissa, Suppriorissa, ac ceteris Matribus Sororibusque; interim dum ipsa quasi sedebat in lecto, suffulta cussino, inter brachia Matrum Catharinæ et Claræ de Silva, suæque famulæ Margaritæ Pineriæ, caput sublevantis. Omnes autem demirabantur speciem (in quam subito versus erat vultus, oculi, totusque Dominæ istius aspectus) adeo claram splendidamque, ut quemvis terrenum splendorem superaret; defixis F interim ejus luminibus in Crucem et Crucifixum ante ipsam positum. Quia autem oculi ei erant ex natura virides et valde formosi, eo in articulo videbantur esse gemini smaragdi, ad radios solares expositi. Novit Dominus hanc esse ipsissimam veritatem: neque possum verbis exprimere speciem illam admirandam, quam ipsamet hisce meis oculis indignissimis hausi, unaque Matres ac Sorores omnes ibi præsentes.

vultum ægræ mira claritate fulgentem,

et dum Letaniæ recitantur,

126 Toto illo temporis spatio movebat leniter labia sua, velut quæ intra se oraret. Tum oculos claudens, rursumque aperiens ac rursum tollens, ita nonnihil mansit; quando Priore perveniente ad hæc Letaniarum verba, *Omnes sancti Innocentes*, innocens ille spiritus solutus fuit a vinculis mortalis hujus corporis, coram Patribus ac Matribus. Non valebant autem oculos suos retrahere a contemplanda claritate formosi illius vultus, post excessum sanctæ istius animæ; de cujus æterna beatitudine, jam fruentis conspectu Dei ac Sponsi sui, semper dilecti et quæsiti, ipsa illa vultus in mortuo corpore claritas, certissimum dabat testimonium; cum nemo dubitaret, quin eam ille recepisset in gloria sua cœlesti coronandam, cui in hac brevi vita tantum misericordiæ gratiæque contulerat.

ad nomen SS. Innocentium,

A *placide expirat.* 127 In ista quam dixi claritate, absque alio motu strepituve, subsederunt paulatim manus, quas eo usque ad Crucem tenuerat paululum elevatas; illisque speciosis oculis subito clausis, sensim disparuit prior splendor, et innotuit defunctam esse Infantam; ita ut Patres manibus in cœlum elevatis dicerent, Ecce ut cum Sanctis Innocentibus abiit. Hæc vox ubi audita fuit, totam mox domum mœrore implevit, sic ut quædam etiam animo linquerentur semimortuæ: et omnes cum gemitibus acerbis atque amaris lacrymis prosequebantur jacturam tam piæ ac sanctæ Matris, cujus præsentia et convictu tam paucis annis fruitæ erant. Manserunt clausi oculi labiaque, et totus vultus tam modeste ac decore compositus, ut placidum soporem dormire videretur: Patres autem rogabant Matrem Priorissam omnesque Præsentes, ut, seposito tantisper dolore, curarent reliqua sancto corpori necessaria.

CAPUT XIV.

Funus, sepultura, exequiæ Joannæ.

12 Maji mane, Continuo campanæ omnes utriusque monasterii nec non totius oppidi, pulsatæ fuerunt, ob mortem B communis Dominæ: ad quarum sonum ingens ubique planctus et comploratio extitit: Pater autem Prior ad conventum regressus, omnes Religiosos suos convocavit ad celebrandas exequias. Jamque aurora surgebat, quando quatuor Matres, clausis lecti mortualis cortinis, sacrum corpus vestiverunt et composuerunt, tam leve atque tractabile per omnes artus suos, ac si vixisset, quemadmodum ipsæ postea sunt testatæ. Induerant autem illam habitu et capitis operimento Religioso, nec possum dicere quanto cum dolore et lacrymis: singulæ enim revera irrorabant totam eam partem lecti ad quam *ad corpus sacro Habitu indutum;* consistebant, quia jacturam quam Domus hæc et Ordo noster in tali tamque clara luce faciebant, deplorabant ut propriam. Ita reducta defuncta ex lecto, extra cortinas, translata fuit in mediam illam aulam, magna cum reverentia, et collocata supra stratum ad hoc apparatum. Mox eodem accurrerunt omnes majores et minores, seniores ac juniores nullo ordine servato, cupientes videre Dominam palam expositam, et vultu, manibus, ac pedibus discoopertam. Osculabantur formosos ejus pedes ac manus tam acerbo cum dolore, ut findi corda viderentur; dum singulæ, quibus poterant verbis ac C modis, exprimerent magnitudinem afflictionis internæ, tanto majoris, quanto præsentiori solatio privatas sese et quasi orphanas derelictas sentiebant.

129 Nosti, Domine Deus, ipsissima veritas, quomodo famula ista et sponsa tua, illustrata ac repleta *accurrit Conventus mœstus,* tuis divinis gratiis, in te et propter te, erat requies et solatium omnibus ad se recurrentibus. Solabatur tristes, succurrebat afflictis, medebatur tentatis, corroborabat infirmas, mediatrix inter prælatas ac subditas, auctor pacis atque concordiæ, scandalorum averruncatrix. Nemo quidquam ab ea pro se suisque affinibus aut consanguineis postulabat, cui non succurreret remedio consiliove salutari. In omnibus dubiis et anxietatibus recurrebant ad illam singulæ, tamquam ad clarioris scientiæ fontem, pro intima qua pollebat Regulæ Constitutionumque et Legis divinæ peritia. Quidquid tentationum, quidquid suggestionum diabolicarum offerretur alicui, in ipsius sinum deferebatur, non sine prompto efficacique remedio; cum ejus monita pronis auribus exciperent omnes, atque ab ejus sanctis orationibus semper auxilium reportarent ad hostem superandum. Nemini illa excusare se, nemini subtrahere; quin potius indagare sollicite, num qua in monasterio esset opis suæ indiga; multaque cum comitate D proponebat singulis Christi Domini Sanctorumque exempla, quæ sibi fecerat meditando familiaria: unde omnes in genere, et singulæ in particulari maximum et incomparabile recipiebant solatium et refrigerium, tamquam a pientissima matre et arbitra conscientiarum suarum. Hanc ergo videntes sic mortuam, nec sperantes alibi uspiam invenire tam præsens afflictionum ac lacrymarum suarum remedium, desiderabant etiam ipsæ defungi vita, ut eam possent videre in gloria, quandoquidem jam ab iis recesserat per mortem corporalem. Atque hoc erat quod prostratæ in terram ante corpus petebant, orabantque, de sua singulæ salute sollicitæ: nec aliter facere videbantur posse, quia levius æstimabant ex hac vita decedere, quam videre mortuam, atque intelligere quod ipsum quoque ejus cadaver tam cito subtrahendum oculis suis foret; quando etiam hinc multum solatii hauriebant, interim dum necessarii ad sepulturam apparatus non sine mora aliqua perficiebantur. *[illegible] communi omnium matre orbatus;*

130 Postquam constructa erat funebris sandapila, cui imponendum erat sanctæ Dominæ nostræ *imponitur sandapilæ a Patribus Ordinis:* Joannæ corpus, venit Pater Prior cum omnibus Patribus ex monasterio S. Mariæ de Misericordia, ingressique sunt in domum, ubi prædicta Domina su- E pra stratum suum jacebat; et flexis omnes in terram genibus, oraverunt dixeruntque consuetum Responsorium. Stabant istic, sicut tali Dominæ conveniens erat, dispositæ Cruces tædæque et ceræ copiosæ, quam multos capere locus poterat: cumque Patres omnes sacris vestibus se induissent, quatuor ex senioribus sustulerunt cadaver, magna cum reverentia et circumspectione; atque intra sandapilam collocaverunt, non sine uberi lacrymarum effusione. Quemadmodum enim ipsa, dum viveret, satagebat omnes solari, juvare, et recreare, in quibuscumque eorum corporalibus ac spiritualibus necessitatibus; ita nunc omnibus inconsolabili dolori erat ejus tam cita tamque inexpectata mors, quæ ipsos privaverat sanctæ illius vitæ exemplis et virtutum universarum clarissimo speculo. Quid autem facerent Sorores ac filiæ ejus spirituales, tot annis cum ipsa conversatæ, nunc autem orphanæ derelictæ? Operiebant palliis facies suas, et linteis sibi obturabant ora, ne prorumperent in gemitus intempestivos: itaque mœstas ac lacrymabiles earum choras stabat eminus, et thesaurum suum, mox e conspectu auferendum, prosequebantur oculis, ut melius atque decentius poterant.

F *defertur ad porticum inferiorem.* 131 Tum vero procedere cœperunt Patres, et quatuor quos dixi Seniores sarcophagum humeris suscipientes, descenderunt per scalas versus stratum præparatum in porticu, subtus dormitorium in qua Sancta obierat. Jam stabant ibi afflictæ Sorores, seratim dispositæ ad parietem ex una parte, atque satisfaciebant extremo ejus mandato ut se comitarentur. Collocato corpore sanctissimæ Dominæ nostræ in media porticu, quæ tota obtensa tapetis erat; ingressi sunt Domini Episcopi, Georgius de Almeida Conimbricensis, et Joannes de Azevedo Portuensis, pridem singulariter devoti et amici Dominæ nostræ, lugubribus tunicis pileisque induti; nec tamen tantus erat dolor quem vestimenta monstrabant exterius, quin mœror interior longe exsuperaret, cujus signum præbebat abundantia lacrymarum quas fundebant, velut indices cordis, sese utcumque exonerantis per oculos. Ingressi, suas statim fecerunt reverentias, capitibus discoopertis ac flexis genibus: factaque brevi oratione (nam largam non patiebantur singultus plangentium) circa tumbam singuli sessum se receperunt, lugubriter obtecti caput, et faciem tergentes linteo, jugiter a

lacrymis

A lacrymis madenti, non sine gemitu, modesto tamen et discreto. Tum ingressus est lignarius faber, indutus etiam ipse lugubriter: et genuflexus planxit: proferensque duas tabulas applicavit sarcophago, eumque clausit, ipsas superne instar tecti compingens.

A. Marg. Pinheira ex MS. Lus. ibi clauditur sandapila,

interim dum in ecclesia decantatur officium:

132 Interim Patres absolvebant defunctorum Officium, factaque erat fossa sepulcralis in choro, panno nigro undique convestita: et pulsabantur campanæ per omnia monasteria atque ecclesias totius oppidi, in quo nulla erat platea nec domus, quæ non resonaret etiam ipsa planctu et dolorificis vocibus; cum magni atque ac parvi perfunderentur mœrore, eo quod Domina illa generaliter a cunctis amabatur, propter beneficia et gratias passim ab ea impensas omnibus, jacturam suam et orbitatem lugentibus. Absoluto officio exorsi sunt Patres Responsorium, *Libera me Domine*, omnes simul cantantes atque plorantes: itaque instituerunt processionem, præcedentibus Sororibus mœstis atque afflictis (quemadmodum concipio Marias comitatas ad sepulturam Dominum Jesum) omnes dimisso vultu et incurva cervice, per portam quæ sub turri

portatur per pomarium,

B est; Fratribus autem ac Patribus subsequentibus, et agmen funebre claudentibus iis qui sanctissimæ Dominæ illius corpus gestabant in sandapila, usque ad terram cooperta pallio. Ducta est pompa hæc per pomarium et caucatam usque in claustrum, atque inde ad chorum inferiorem, subsequentibus Domino Episcopis. Hic autem nequeo præterire silentio, rem omnibus videntibus admirabilem. Mensis erat Majus, totumque pomarium (in quo Domina ista suam habebat pergulam, ad recreationem horis temporibusque congruis capiendam, bonam sæpe diei partem istic transigens, eoque Sorores omnes convocans; quodque etiam soliente ipsa rigari faciebat, nec paucas in eo suamet ipsius manu arbores conseverat) hoc, inquam pomarium totum, tunc maxime formosum ac floridum, pro singulari quam ipsa Domina ei fecerat impendi cura, mox atque illac translata est sandapila, in conspectu omnium visum est exarescere, tam in herbis quam in arboribus; decidentibus passim foliis, ea præsertim via per quam corpus ferebatur, quæ utrimque consita erat grandibus cydoneis, et hæ permixtæ cytreis, quondam a Domina sic coordinatis. Cum ergo omnes essent floribus ac fructibus novis onustæ sic

miraculose mox arefactum,

C pariter elanguerunt, ut numquam postea revixerint: quo videbatur demonstrari, dolorem istum ad ipsas etiam herbas arboresque pertinere.

et sepelitur in choro inferiori:

133 In hunc modum procedentibus, ut dictum est, omnibus ad locum chori inferioris, constiterunt Sorores juxta scalas: transieruntque per medium earum Fratres ac Patres, cum Episcopis et corpore sanctæ Infantæ. Tum prosequentes reliquum Sepulturæ Officium, sancti corporis reliquias terræ mandarunt, cum quanto potuerunt honore ac reverentia, condigna Principi tantæ tamque singulari, qualis fuerat Infanta Joanna. De ejus anima dubitabat nemo, quin esset in gloriam sempiternam recepta, ibique frueretur suavi conspectu Regis cœlestis ac Sponsi sui, quem vivens in hoc mortali corpore amaverat super omnia, spreta universa seculari pompa et gloria regnorum mundi hujus, quæ ipsi naturali jure debebantur, sæpeque oblata poterant ab illa teneri sine culpa; nisi malens Christum humilem et pauperem sequi, perseverasset, usque ad mortem in ejusmodi sancto proposito ipso misericorditer adjuvante, ut omnia opera meritoria sua ad finem perduceret, maximo cum fervore amoris divini, quorum etiam præmium est consecuta: quod nobis quoque idem ipse concedat, per suam Passionem intercessionemque sanctissimæ matris suæ, et istius veræ famulæ ac sponsæ suæ. D

134 Finito Officio sepulturæ, Reverendi Domini Episcopi et Patres egressi sunt per portam capellæ, tristes omnes et corde contrito, uti ratio postulabat: Pater autem Prior, Fr. Joannes Diaz, una cum iisdem indutus est ad Missam canendam, quam in capella Jesu celebrarunt *de Requiem*. Videtur tamen quod magis æquum fuisset, ut Missa *Gaudeamus* fieret, quam *de Requiem*; hanc enim Domina jam possidebat. Reliqui vero Patres et Clerici privatas similiter Missas persolvebant. Quis autem siccis oculis poterit, eis qui non viderunt, narrare, quam inconsolabilis dolor omnes Sorores tenuerit? quæ considerantes se solas atque orphanas derelictas, volvebantur supra terram illam, quæ ipsarum occultaverat thesaurum. Nullius tamen, tam immoderatus erat luctus, ut multum ab aliis audiretur: nam quæ debiliores se agnoscebant, quam ut possent ab ejulatu temperare, intra ædes se continuerant, ibique solo Deo teste indulgebant lacrymis et suspiriis. Nisi autem eas juvisset Deus, qui potest omnia, multæ fuissent dolore mortuæ, videntes se sic destitutas omni corporali ac spirituali solatio.

fit Missa de Requiem:

135 Evacuabantur etiam quas Domina incoluerat E ædes, et puer Regius illius nepos traductus est ad monasterium Patrum de Misericordia, ibique traditus in manus Domini Episcopi Portuensis; adeo ut recte possemus dicere, *Quomodo sedet sola civitas, plena populo?* Nullius omnino vox audiebatur per monasterium, sed omnes in silentio orabant et plorabant. Scit Deus quam vera dicam: nec tamen satis ipsa me explico. Videbantur enim in monasterio nullæ esse mulieres vivæ; ita ut Mater Priorissa diceret, metuere se, ut unquam Sorores suas posthac ridere aut delectabiliter loqui conspiceret. Jam enim non amplius videbant Dominam illam, quæ pro ipsis apud Prælatam intercedens, requirebat alleviationem pœnitentiarum injunctarum; et ab ea dissidentes maleque contentas provocabat ad emendationem ac pœnitentiam, omnes suæ profundæ humilitatis exemplo ad obedientiam submissionemque inducens. Singulas etiam sanctissima istæc Domina, comitate sua recreabat, consolabatur, sublevabat; nec ullæ erant quæ laboribus sui officii fatigatæ ad ipsam non accurrerent, respiraturæ in ejus domo, ibique accepturæ consilia in rebus dubiis salutaria, resolutionemque tricarum conscientias teneras implicantium. Non habebant amplius quæ invitaret illas ad colloquia spiritualia, et relaxationes F plenas benignitatis, in ejus pomario vel cella degustandas. Exaruerat fons ille caritatis, qui in Deo et post Deum ipsis erat omnis sua recreatio, inter asperitates monasticæ disciplinæ, quæ tunc primum cœperunt graves videri, quando deesse sibi senserunt illius exemplum auxiliumque, quo levia cuncta reddebantur. Ipsa quin adeo Priorissa, in negotiis perplexis et gravioribus sui regiminis curis, solita erat ad eam recurrere; ut quæ nosset cuicumque malo auxilium et remedium invenire. Erat autem hoc etiam ex capite universarum afflictio major, quod unaquæque sigillatim suis propriis culpis imputabat istam tam præproperam orbitatem.

abducitur alio Puer regius,

et recordatio commodorum ablatorum auget luctum.

136 Postero die redierunt omnes Patres ad Capellam Jesu, quo etiam veniens adm. Reverend. D. Episcopus Conimbricensis, cum Archidiacono et Capellanis suis, ibidem Missam solennissime atque devote cecinit pro eadem Domina, non sine lacrymis. Interfuerunt huic Missæ, non solum multi famuli famulæque ipsius Infantæ, quæ huic extra monasterium in oppido ministraverunt; sed etiam plures Magnates atque Nobiles, quos fama gravis infirmitatis ejus illuc attraxerat, sic ut numerum præsentium capere ambæ capellæ non possent. Ea propter

15 Maji conveniunt ad exequias.

A propter Priorissa, de consilio Episcoporum ac P. Prioris, mandavit aperiri crates, ducentes ab ecclesia ad locum in quo Professiones fieri consueverunt; nec non crates S. Augustini; quo statim ingressi sunt quotquot poterant, planctum maximum cientes, fortiterque exclamantes, et parietes vel terram ferientes capitibus, multaque alia facientes, quæ facile, judicasses non per meram ceremoniam fieri, sed ex acerbo dolore animi. Obscurus erat locus totus, nigroque vestitus et instratus panno; circum tumbam autem dispositæ faces, quam multas spatium capiebat; et in gradibus ad eamdem tumbam assurgentibus duodecim Fratres cum thuribulis, toto officii tempore fumigantibus. Absoluta Missa et aperta Capellæ porta, ingressus est R. D. Episcopus Conimbricensis cum Archidiacono suo, nec non D. Episcopus Portuensis cum Ministris ac Patribus, qui simul omnes dispositi ordinatim per chorum inferiorem, cœperunt cantare Responsorium, *Libera me Domine*, non minus lacrymis quam modulis solenne. Stabant ad latus scalarum Sorores ordine processionali, sicut solent quando aliqua inter ipsas solennem nuncupat Professionem, opertæ capita velo et cereum accensum tenentes manibus. Decantato

Missaque cantata,

B autem Responsorio prædicto, rursum quo venerant ordine egressi sunt DD. Episcopi; duravitque ad multas horas planctus, in voces dolorosas prorumpentibus singulis, tanto magis quanto quisque melius cognoscebat sentiebatque jacturam ejus, quæ vere dici poterat *Mater orphanorum, pauperum, et viduarum*. Egressæ Matres Sororesque reliquerunt apertas ipsas crates majori parte diei istius, quia non cessabant egredientibus unis supervenire alii, totaque ecclesia Jesu, et Capella S. Augustini, quin et platea ipsa, continuis personabat lamentis gemitibusque.

plangitur defuncta,

137 Anno Domini MCCCCXC, die VI Februarii, compleverat Domina Principissa Joanna annum vitæ suæ sanctissimæ trigesimum octavum, exorsa annum trigesimum nonum. Annis octodecim in hoc monasterio conversata est, tam sancte sicut dictum; multaque alia adhuc dici possent, nota rerum omnium cognitori Deo, et iis qui ipsam familiarius tractarunt, de sanctissima ejus in monasterio conversatione atque obitu; sed impossibile est ut iis fides adhibeatur, prout nunc sunt tempora, quando tantum refrixit amor Dei, qui in ista ejus famula semper gliscebat ardentius. In ipsa sane videbatur renasci ætas antiquorum Martyrum, qui pro fide

ætatis an. 39 ante 3 menses inchoato, et 18 conversationis religiosæ necdum expleto.

C Jesu Christi Domini nostri corpora sua cremanda et excrucianda tradebant. Vitæ autem suæ, secundum ejus desiderium divinitus abbreviatæ, consecuta est finem, qualem semper optaverat, videlicet coram Sororibus in hoc monasterio, quod adeo dilexerat semper. Etenim sæpius requisita a Rege patre, et longe instantius a Rege Fratre D. Joanne, multisque Principibus atque Episcopis Regni, ut pateretur se traduci ad aliud aliquod eorum monasterium, quæ regio splendore exædificata jam erant, aut ipsorum sumptibus essent ædificanda, sub aere commodiori, in loco magis congruo dignitati et natalibus ejus; numquam tamen induci potuit ad consensum; dicens, hic esse omne suum solatium et gaudium, neque se alium locum majorem aut meliorem optare, quem propterea appellabat suam parvam Olisipponem.

138 Duobus ante ultimam infirmitatem annis, cœperat executioni mandare grande propositum, quod conceperat reædificandi hoc monasterium, translata in aliud latus contra mare ecclesia, totumque magnifice construendi; videlicet templum, chorum, capitulum, dormitorium et refectorium; transferendi etiam officinas recollectionis et silentii: sic

Per eam mortem suspensa hæsit vixdum inchoata fabrica,

D enim credebat effecturam se, ut aura salubriori Sorores uterentur. Jamque ab Episcopo Conimbricensi D. Georgio de Almeida obtinuerat licentiam ædificandi ecclesiam, et cum in finem cœperant fieri apparatus, coctis lateribus effossaque humo, pro fundandis duobus quadris et loco Capituli. Fecerat etiam aperiri latomiam, unde eruerentur grandes et formosi lapides in ædificium dictæ ecclesiæ. Horum quoque magna copia erat extracta et huc pervecta; sed præter impedimenta alia a Fratribus Prælatisque objecta, disturbavit opus cœptum gravis et postremus illius morbus: in quo tamen non desinebat esse pro eo solicita, sæpius contestans, quod sperabat divinitus adjuvandam se, ut cogitata perficere posset, quæ tantopere conductura credebat ad Dei obsequium, nec non ad incrementum exaltationemque hujus monasterii sibi dilectissimi, in quo etiam finire vitam elegerat. Finivit autem duodecima Maji, Feria quarta, et hora secunda post mediam noctem præterita, anno quem supra dixi MCCCCXC.

A. MARG. PINERIA EX MS. LUS.

CAPUT XV.

Defunctæ beatitudo variis modis revelata.

E

Non videtur mihi possibile narrare aut describere signa omnia, quibus per istos postremos dies dignatus fuit Deus præmonstrare proximum illius obitum. Itaque, licet ea vere ac manifeste, per visiones et somnia, oblata sint personis notissimæ fidei atque virtutis, unum duntaxat omissis ceteris commemorabo. Inter alios D. Infantæ Capellanus quidam erat, vitæ admodum spiritualis, Didacus Laurentius nomine, cui, in omni sua conversatione Eremitam religiosum assimilanti, Confessarii sui post mortem dederunt testimonium singularis ac virginalis puritatis. Huic inter alia pia mandata, quæ postremis istis diebus manu sua scripserat, et quorum in suo Testamento meminit, etiam injunxerat Sancta; ut mox atque ipsa obiisset, peregrinationem susciperet suis sumptibus faciendam ad S. Mariam de Guadalupa. Iste, eadem nocte qua Infanta transiit ex hoc mundo ad Deum, intra cameram suam reclusus orationique devotæ intentissimus, subito conspexit ante se maximam quamdam claritatem. Ad hanc visionem correptus stupore et timore vehementi, sæpius nomen Jesu et Mariæ inclamavit, identidem Crucis signo se muniens; deinde curiosius ipsam conside-

Capellano Joannæ viro sancto,

offertur visio spineæ coronæ cruentæ et splendentis,

F rans claritatem, quæ ante se persistebat immota; vidit in ejus medio prægrandem, sed formosissimam ac splendissimam Coronam spineam; cujus omnes aculei pleni erant recenti ac rubicundo sanguine; et a cujusque aculei extrema cuspide, pendebat gutta una, grandior ac splendidior, similis sanguinis. Adeo autem suaviter simul et vehementer lucebat tota ista corona, ut neque oculos avertere posset a tam delicioso spectaculo intuens, nec bene fixos in eodem retinere: idque duravit, ut sibi videbatur, per integrum horæ quadrantem: postea vero paulatim deficiens, denique ex oculis plane evanuit visio, secutaque eam est vox grandis, bis dicens, Obii, Consummatum est.

ipsa hora obitus,

140 Mansit ille ad ista obstupefactus (nam et suavissimus odor quidam totam ubi orabat cameram adimpleverat) cum cœperunt in monasterio Jesu audiri signa campanarum, significantia quod ipsa hora obiisset sancta Infanta, atque ab hoc corpore mortali ad gloriam transivisset æternam. Neque dubium esse cuiquam potest, quin misericordissimus Deus tali ratione voluerit significatam illius mortem, illa ipsa hora certissimo peractam, isti suo fideli famulo; qui post ejusmodi visionem parum admodum supervixit.

A MARG. PINERIA EX MS. LUS.

vixit. Siquidem continuo completurus demandatum sibi Dominæ suæ votum, mox atque corpus ejus fuit traditum terræ, in viam se dedit Guadalupam versus; atque post oblata ibidem sacrificia et vota, regressus Averium, sanctissime obiit etiam ipse. Recte autem mors ipsius Dominæ demonstrata fuit per visionem Coronæ spineæ; siquidem hanc illa sibi pro insigniis ac propria tessera sumpserat, ipsam exprimens aut exprimi faciens in rebus omnibus ad se spectantibus, præ tenera devotione erga Domini passionem, cujus portio haud minima fuit dolor et ignominia inde proveniens: quapropter etiam ubicumque ipsam videbat depictam, humiliter sese inclinando dicebat, *Ave spina, pœnæ remedium*: et festum Coronæ spineæ agebat quam poterat solennissime.

non sine mysterio.

141 Quamvis temporibus nostris simus indigni divinis revelationibus et visionibus frui; potest nihilominus aliquando Deus, ut est misericors, variis modis, etiam per somnia, nonnullas res objicere et certificare intellectui, ad remedium et solatium, prout sibi placuerit, meruerintque personæ, in quarum gratiam istud faceret. Videns ergo grandem afflictionem famularum suarum, propter jacturam Dominæ tam sanctæ, quæ tantopere ipsas dilexerat, suaque corporali conversatione tanto cunctis solatio fuerat; permittere voluit, ut illarum aliquæ semisopitæ, eamdem quasi corporeis suis oculis cernerent, vel in somnis audirent admonentem, ne sua causa tantum lugerent. De quibus nonnihil hic attexere audebo, fiduciam sumens a variis exemplis utriusque Scripturæ, novæ scilicet veterisque, quibus certificamur, voluisse Deum res aliquas dici et significari per somnia. Hoc autem dico, non quasi velim affirmare, contra quam Sancta et Catholica fides mandat et prohibet, fidem aliquam dandam esse somniis; sed quia puto, licite ac salva conscientia credi et dici posse, quod volente et ordinante sic Deo, patre totius consolationis, ejusmodi solatium oblatum fuerit ancillis ejus, multa cum amaritudine lugentibus obitum tam caræ Principis, quæ cunctas in genere atque in specie solabatur dum viveret.

Pluribus Sancta apparet in somnis,

142 Inter alias quas moriens Domina dimiserat ancillas una erat, non ita pridem advecta ex Guinea; quam, quia juvenis et idonea videbatur, ipsa emerat, et paulo ante mortem fecerat baptizari; nec enim perferre Sancta ista poterat, ut sua in domo versaretur anima, salutaris lavacri diu expers; quin potius tales instruebat ipsamet diligenter, et fidei nostræ rudimenta docebat. Puella istæc vix quidquam Lusitanæ linguæ noverat, sed miræ simplex et prona ad omne bonum, secundum nostræ sanctæ Legis instituta, magna cum voluntate sua baptismum susceperat. Cum autem octavo post Dominæ suæ transitum die, ipsa atque tres aliæ jacerent in cubiculo quodam, ubi nonnullæ Sorores infirmæ decumbebant, nominatim virtuosæ Matres Clara et Catharina de Silva; subito per mediam noctem experrecta, cœpit inclamare prædictam Matrem Catharinam atque Sanctimoniales alias; et verbis quæ ægre intelligebantur hortari, venirent visum Dominam Infantam, quæ ibi aderat. Ita aliquamdiu clamans, primum expergefecit eas quæ cubabant secum: hæ autem initio attonitæ assurrexerunt, deinde parum id curantes reclinaverunt sese; et arbitratæ ipsam dormientem somniare, mandabant ut taceret. Cum autem sentirent puellam, bene experrectam, identidem magis magisque clamare ut venirent, quia ibi erat Domina Infanta; exiverunt duæ earum ut candelam accenderent, et vocarent Sorores, audituras quid puella diceret. Venerunt ergo Mater Priorissa et aliæ plures Matres atque Sorores, inveneruntque juvenculam, attonitam totam et tremebundam; quæ ostendit eis locum, in quo dicebat visam sibi D. Infantam, formosam et splendidam instar solis, et circumdatam aliis instar Sanctimonialium vestitis atque velatis, quæ omnes manibus tenebant cereos albos accensos. Fuit autem puella per triduum tota frigida, et quasi immobilis, oculis unum in locum inconvertibiliter defixis, nec volebat bibere aut comedere; sed veluti paralytica, aut extatica, ac semimortua jacebat, absque auditu et loquela, quantumcumque multum pro ea ad se reducenda laboraretur. Interim visitavit eam medicus et Patres aliquot Confessarii, dixeruntque, puellam illam simplicem vere jacere quasi absque pulsu stupefactam extraque se raptam: eoque satis certum videbatur, conspexisse eam aliquid quod de hoc mundo non esset, ideoque timorem ac tremorem, ex more talium rerum, incuteret.

ac nominatim juvenculæ Guineensi recens baptizatæ,

indeque ad plures dies extaticæ;

143 Mater una erat ex senioribus, nomine Violanta Ruiz, cui Domina Infanta cum viveret monstrabat se vehementer affici, eo quod in ea perspexerat magnas virtutes, timoremque Dei et studium perfectionis religiosæ, per quod integre complebat omne suæ vocationis officium, eratque optimo exemplo universis, cui et Patres Confessarii sui testimonium dabant maxime puræ nitidæque conscientiæ. Hæc adeo vehementer sentiebat avulsam se a dulci sanctaque Dominæ istius conversatione, ut die noctuque non cessaret a lacrymis. Itaque una noctium post Matutinas, a quibus numquam illa aberat, finitis precibus suis levem somnum capiens, vidit D. Infantam lucidissimam, in habitu Ordinis claro ac candido: quæ ipsam, magna ex tali visione perfusam gaudio, amanter reprehendebat, quod ploraret ac tristis esset propter obitum suum, cui optime erat et tuto in loco posita salus. Dic autem Sororibus, inquit, ne me amplius lugeant, quia post modicum tempus videbunt in Regno talia, ob quæ dicent feliciter mecum esse actum. Curent interim implere omnem obligationem suam, et habere conscientiam mundam: non enim judicia eadem cœli sunt quæ terræ. Omnia istic relucent in candidissimo speculo, coram quo nihil quatumvis exile potest abscondi, quod non severe judicetur purgeturque. Vidimus autem intra breve spatium manifeste compleri, quod futurum præmonuerat Domina ista, illuminata interius prophetico spiritu, et in illo diviso speculo cognoscens omnia, quæ Dei æterna sapientia facienda præordinaverat. Etenim, post annum unum et duos circiter menses ab obitu Infantæ, sanctissimæ Dominæ nostræ, Princeps Don Alfonsus, nepos ejus ac filius Regis D. Joannis fratris sui, obiit, lapsus ex equo, in omnium conspectu; et ipse etiam Rex Joannes prænominatus quarto post anno excessit e vivis, nullum alium filium legitimum relinquens qui Regnum hereditaret; unde necessario secuturum erat, si ipsa supervixisset, quæ erat de jure heres Regni et jurata Princeps, ut vel invita cogeretur ad Regnum capessendum, dimissa quiete recollectionis suæ, secundum quod instrumentis publicis firmatum erat, quando in hoc monasterium venit. Quia tali casu non potuisset ipsa id excusare, sæpe multumque affligebatur, quemadmodum aliquando inter colloquendum dicebat, videns non nisi unicum Regi filium esse.

uni que ex Matribus lugeri se vetans.

propter ea quæ brevi futura prædicit,

et quarto post anno certificata sunt,

fratre Rege moriente sine herede.

144 Iisdem diebus, haud multum post obitum Infantæ prædictæ, admodum virtuosa sodalis et amica ejus, Mater D. Catharina de Silva, affirmavit ipsam Sanctam se vidisse, una hora ante auroram, cum esset in choro, absolveretque meditationes suas et orationes consuetas. Cum enim, tali hora ac tempore, magno teneretur defunctæ desiderio, et reminisceretur vitæ et conversationis suavis quam habuerat cum Domina Principe; caput nonnihil reclinans in cathedram, vidit subito, non integre experrecta,

Alteri in simili splendore apparens Beata

A recta, prope se magnam claritatem, atque in ejus medio præfatam D. Infantam, in vestibus lucidis candidisque nostri Ordinis, alloquentem se interrogantemque de rebus suæ conscientiæ perquam secretis, et multa valde necessaria suggerentem ad sui custodiam; certam interim ipsam reddens, quod jam esset cum Deo. Ipsa vero illam videbat et audiebat tanta voluptate perfusa, ut impossibile videretur in hac mortali vita majorem lætitiam degustare. Laudabat autem eas, quæ divino amore ferventes, laborabant in acquirenda summa conscientiæ puritate, et ad omnem Dei voluntatem implendam, secundum obligationem susceptam; certas esse jubens, quod districto examini essent dijudicanda omnia, quæ in hac vita videbantur levia: eumque in finem allegabat varios versus ex Psalmis et auctoritates Scripturarum. Quo sermone finito, remansit prædicta mater plurimum confirmata in spiritu, unde et magnas Deo laudes retulit.

hortatur ad studium perfectionis.

145 Decimo tertio aut quarto die post mortem præmemoratam, accidit res prorsus digna memoria. Rediverant a Matutinis decantatis Sorores, aurora jam illucescente, ad lectos suos, modico quod superB erat tempore brevem capturæ quietem; cum major pars Conventus, videlicet Seniores, seorsim singulæ viderunt, sicut in suam conscientiam jurantes affirmarunt, in isto brevi ac levi somno, D. N. Infantam. Eadem vero ipsa hora simul omnes expergiscentes, magna cum animi alacritate quemadmodum olim Apostoli; dicebant inter se, *Vidimus Dominum;* sic et ipsæ mutuo narrarunt splendorem et gloriam, in qua viderant ipsam Infantam; et quomodo ipsas alloquens monuisset, ne se lugerent vel affligerentur sua causa; eo quod jam esset in statu beatitudinis, pro quo acquirendo ipsæ adhuc laborabant Duabus autem ex Matribus dixit, quod impetraverat a Deo, ut aliquæ Sororum cito ab hac ærumnosa vita evocarentur ad gloriam æternam: videbaturque quod monstrabat sibi chartam, in qua earum omnium descripta sigillatim erant nomina, quas Domina affirmabat cito decessuras. Hoc vero completum ipso opere videmus: prius enim quam annus iste finem acciperet, diem extremum clauserunt septem Sorores, valde religiosæ, una post aliam perquam sancte mortuæ, quemadmodum et vixerant.

Die 14 post obitum eadem ratione conspicitur a pluribus:

146 Non videtur etiam prætermittenda silentio (ut alia taceam brevitatis causa et fastidii ingerendi metu) revelatio, quam sancta nostra Domina dignata est facere cuidam religiosissimæ Matri, valde C provectæ in Ordine, et ab ipsa quondam singulariter dilectæ. Hæc, post illius obitum lacrymis suspiriisque indulgens, præ intolerabili ipsius desiderio, non cessabat dies noctesque a planctu; quia identidem sibi recurrebant in memoriam ingentes utilitates, quas ex suavi ejus conversatione, et salubri doctrina atque consiliis, capere solebat anima sua. Una ergo noctium, post Matutinas consuetasque orationes absolutas, lecto incumbens ad capiendum levissimum soporem; visa est sibi quasi non dormire, sed conspicere D. Infantam, in consueto corporis et capitis habitu, secundum Ordinis nostri usum, cui constanter adhærebat; sed ita lucido formosoque, facie insuper tam hilari splendidaque, ut videndo tota diffluens dulcedine et consolatione interna, nihil simile unquam in vita experta se diceret. Visa est autem seipsam ad ejus pedes prosternere, eosque deosculando et amplectendo interrogare, quo loco jam esset, et quomodo transivisset terribilem istum passum, exitumque ab hac misera vita. Quam humaniter Domina Infanta sublevans, respondit; Video Deum; eumque videns et laudans, recipio quidquid unquam desideravi pro salute animæ meæ. *Factus est mihi Dominus in refugium, et Deus meus in adjutorium animæ meæ.* Hoc dicto experrecta ipsa Religiosa, abstersam sensit ab anima sua omnem tristitiam, qua usque in istud tempus languerat ex desiderio defunctæ Dominæ. D

itemque ab altera, declarans se Deo frui.

A. MARG. PINERIA EX MS. LUS.

147 Porro, sicuti hæc vera Christi Sponsa, dum viveret, multum laboraverat, ut consequeretur profundam humilitatem et ferventem caritatem erga omnes, præsertim erga angustiatas, afflictas, et infirmas: ita etiam ad meliorem translata vitam, pluribus varii status et sexus, maxime tamen Religiosis et Sororibus hujus domus, opitulari studet (quemadmodum experiendo sentimus cum in suis necessitatibus aut doloribus recurrunt illuc, ubi jacet sepultum ejus corpus. Quædam etiam, magna cum fide in Deo et intercessionibus efficacibus prædictæ Dominæ, accipientes de terra sepulturæ ejus, manifestum ac miraculosum recipiunt auxilium. Testis est Deus, qui novit omnia, quod non mentior: et si singulæ deberent juratæ dicere, quæ in hoc genere sunt expertæ, implerent grandem haud dubie librum ac pene fidem superaturum: id tamen eo minus nunc fieri potest, quod pleræque earum, quæ certissimum dare testimonium potuerant, cito ab hac E vita ad Deum sint evocatæ.

Deinde multipliciter juvat se invocantes,

148 Religiosa quædam, antea famula ipsius Dominæ eique perquam familiaris *a*, posita in gravissimo morbo maximisque cruciatibus, propter subnatum sibi pestilens apostema, cum multis letalibusque symptomatis; nec habens medicum ullum, qui sibi subveniret, eo quod omnes aufugerant e loco: cum se nocte quadam sentiret morti proximam, extraque spem vitæ, ex animo se commendavit Dominæ quondam suæ, rogans ut sibi in tali periculo succurrere vellet: petiitque adferri sibi aliquid de terra sepulturæ, quod acceptum magna cum fide exosculans ac supra abscessum ponens, subito se sensit relevatam a doloribus et vehementissima febri, qua, pro violentia mali istiusmodi, tenebatur. Pestilens autem ille tumor subsedit paulatim, resolutusque est totus, absque ulla medicina vel medici opera: statimque ipsa, veluti a porta mortis revocata integræque saluti reddita, ad suum se recepit Sacristanæ officium, operam impendens adjuvandis infirmis Sororibus aliis, humandisque ex eadem pestilentia defunctis, notitiam nullam habentibus illius Dominæ: quæ pro nobis dignetur intercedere apud æternum Regem, cum quo ipsam vivere et regnare credimus indubitanter, ipso illo fruentem ut præmium perpetuum ejus fidelitatis, cum qua eum amavit, serviens eidem tamquam vera Sponsa, et despectis rebus omnibus transitoriis solum in desiderio habens illum ac regnum ejus, cujus nos quoque per suam misericordiam participes faciat idem Dominus. Amen. F

a quæ vitam scripsit,

sanat a peste qua moriebatur.

149 Ego autem, per ipsius amorem et ex parte ejus, obtestor quemcumque hæc scripta lecturum, ne existimet, aliquid hic aut confictum aut per exaggerationem dictum esse. Certifico enim et affirmo, coram Deo Domino nostro, merissimam hic contineri veritatem, scriptam ejus manu quæ pro majori parte vidit singula, cetera vero audivit a personis maximæ auctoritatis et fidei, prout ipsæmet per se viderant cognoverantque: idque citra aliquod proprium interesse, et absque respectu ullius favoris aut commodi temporalis, solum ad majorem Dei gloriam et obsequium, cui sit honor, gloria et gratiarum actio, quod hisce temporibus, quibus tantopere refrixit ejus amor, voluerit ipsum accendere in pectoribus istarum suarum famularum, ut ipso auxiliante facerent ista et alia multo majora, quæ ipse novit, et hic scripta non sunt, manentque nota soli Deo omnium cognitori, cui nihil est impossibile: quam

Eadem protestatur non nisi certissima a se scripta fuisse.

A quam fidem tenentes firmam, iis quæ hic scripta sunt nullam existimemus fraudem subesse. Scit ipse Deus, quod ex formidine eorum, qui fidem scriptis meis habituri non essent, et propter tenuinatem ingenioli mei, multa prætermisi scribere: quæ autem scripsi, tantum ideo scripsi, ut conservetur memoria obsequiorum quæ illi famula ista sua exhibuit, et beneficiorum quibus nos sibi obligavit; quæque facile intelligent et cognoscent, quicumque cum amore et caritate hæc legerint, non autem cum spiritu irrisorio, quales omnipotenti Deo djudicandos relinquo, qui nobis errores nostros ignoscat, detque gratiam et misericordiam, adjuvetque et salvet nos. Amen.

A. MARG. PINERIA EX MS. LUS.

a *Hanc fuisse ipsam Vitæ scriptricem verosimile feci in Comm. pr. n. 4 et mox infra apparebit, ipsam de se modo in prima, modo in tertia persona loqui.*

MIRACULA

Ex Processu, facto auctoritate ordinaria Episcopi Conimbricensis anno 1626.

B Hactenus feliciter translata est Vita D. Principis Joannæ, iisdem verbis et phrasibus usuariis, quibus eam nobis enarratam reliquit Mater Margarita Pineria, stylo tam veraci atque sincero, quemadmodum apparet ex modo narrandi ea, quæ oculis suis viderat. Quoniam autem his nostris temporibus dignatus est Deus, ad augendam devotionem erga hanc sanctam Dominam, mirabilia quædam operari; eorum aliqua hic ponentur. Prius tamen annotandum est nobis, quod ejus nativitatem concernit, non per negligentiam prætermissum a Margarita Pineria, sed ex timore quodam reverentiali: quæ enim tam prolixe descripsit virtutes et excellentias Dominæ istius et gloriosissimæ Principis, credi non potest per negligentiam omisisse quidpiam eorum quæ sciebat. Ipsum autem quod dicendum restat, tale est.

Vitæ a Margareta Pineria scriptæ additur,

151 Cunctabatur D. Alfonsus, Rex sui nominis quintus, exhilarare Regnum optato successore, quamvis jam esset aliquanto tempore junctus uxori. Quærebatur e cælo remedium: itum est ad visitandum eremitorium quoddam sancti et gloriosi Patriarchæ nostri Dominici, cui nomen S. Dominici de Queimada in diœcesi Lamecensi: ubi ex longa C totius regionis experientia constat, conjugatos invenire, per ejus intercessiones, remedium sterilitatis. Idem etiam expertus est Rex ipse. Etenim post novem menses a peregrinatione suscepta, uxor ejus Regina peperit excellentissimam Principem D. Joannam; cujus vita et mores tales extiterunt, ut satis demonstraverit Deus, ipsam esse munus suum, concessum ad intercessionem gloriosi nostri Patris S. Dominici, cujus etiam Habitum suscepit et gessit. Etenim licet non pervenerit ad faciendam Professionem, primum per impedimenta sibi oblata a Regibus, patre ac fratre, et Regno universo, deinde proprio quodam scrupulo, propterea quod se videret circumdatam infirmitatibus: nihilominus affectu et opere fuit vera Religiosa, numquam dimittendo Habitum sancti Patris nostri, quem perpetuo devoteque gestavit, honorans domum nostram sua præsentia, totamque Religionem Prædicatorum suis virtutibus et exemplis.

quomodo sterili matri obtenta fuerit,

ex voto ad S. Dominicum:

152 Nunc vero ponentur hic miracula quædam, quæ fecit post mortem suam; authenticata et approbata per Illustrissimum Dominum Joannem Emanuelem, Episcopum Conimbricensem, qui misit ad hoc oppidum, ad supplicationem Cameræ ejus, et Religiosarum hujus Conventus Averiensis, a Jesu dicti, suum Episcopatus hujus Conimbricensis Provisorem, Doctorem Bernardum de Fonseca Saraiva: D qui personaliter excepit jurejurando firmata testimonia, anno millesimo sexcentesimo vigesimo sexto.

Item miracula authentice cognita.

153 Primum quod examinavit, fuit de terra sepulturæ, per quam facta sunt et fiunt multa miracula, quorum fuit fundamentum; quod cum corpus hujus gloriosæ Sanctæ humatum esset ad pedem ejus scamni, in quo Communionem sacram Religiosæ excipiunt (sicut ipsa pro sua humilitate petierat, factumque fuerat cum eorum temporum simplicitate, nulla habita ratione tam manifestæ notoriæque sanctitatis, nec etiam conditionis Regiæ ac Principalis) volentibus Religiosis sepulturam ejus condecorare magis (quia aliud nihil sibi videbatur restare, quo possent affectum suum amoremque testari) ipsam transferri fecerint ad medium chori inferioris, posuerintque in sepulchro cooperto veste nigricante ferruginei coloris, cum amore potius quam pompa aliqua, Regiæ ipsius conditioni apta. Factum id est, anno a Nativitate D. N. Jesu Christi MDLXXVII; quando terra, elata de loco sepulturæ, reposita est in quodam testaceo vase, mensuram modii adæquante, cœpitque distribui omnibus postulantibus per decursum anni, præcipue in die anniversario obitus E prædictæ Principis, videlicet XII Maji.

In translatione corporis an. 1577

154 Singulis autem annis tali die expensa est plus quam quarta pars modii, eo quod ipsum vas positum sit ad ecclesiæ crates, quæ tunc patere solent, ab hora nona matutina usque ad sextam vespertinam, ad satisfaciendum devotioni populari; concurrentibus illuc viris feminisque et parvulis; nemine autem inde redeunte, quin secum ferat de terra ista sancta in chartula: quam religiose asservantes, experiuntur efficacem contra quosvis suos morbos. Est porro notandum bene, quod cadus sanctam istam terram continens, non insistit terræ ipsi, eo quod chorus inferior sit stratus pavimento lapidum quadratorum, sic ut nulla prorsus ibi appareat humus: ideoque habetur pro grandi et evidenti miraculo, quod per tot annos numquam terra illa deficiat, licet in se tam modica, tantumque ex ea jam sumptum sit, auferendum etiam usque ad Indias Orientales, quo variis vicibus missa est bona ejus quantitas, nec non per totam Hispaniam: manetque in hunc usque annum MDCLXXIX in pristino statu, crescens quotannis pro modo consumptionis F factæ, multa miracula operante per ipsam Domino Deo. Fuit autem res illa tota authenticata per attestationem quadraginta quatuor Testium, in quibus prima fuit Excellentissima Domina Beatrix de Lara, ab anno ætatis vigesimo in hoc Averiensi Jesu conventu commorata, et oculis suis intuita distributionem solitam fieri in die anniversario.

reservata terra sepulturæ, liberaliter quotannis distribuitur, neque hactenus deficit:

155 Didacus Lopez de Sousa, Comes de Miranda, Gubernator Cancellariæ Portuensis, in Regno Castellæ positus, valde infirmatus fuit maligna febri, quæ mox conversa in duplicem tertianam, deinde in simplicem quartanam ac denique in duplicem, totos quatuordecim menses ei duravit, cum tanto rigore, ut febrile frigus aliquando ipsis novem horis protraheretur: nec ullum malo facere remedium poterant medici, quantumvis multi expertissimique. Eo autem infirmum redegit morbus, ut suaderent ei medici reditum in patriam, eo quod aliam nullam spem sanitatis restaurandæ invenirent. Manebat ille nihilominus: quando rem intelligentes materteræ illius duæ, in hoc Averiensi monasterio Religiosæ, aliquid prædictæ terræ miserunt ad infirmi patrem Henricum de Sousa. Acceptam Didacus aqua diluit, et hanc ipso febrilis accessus die, paulo antequam esset inchoandus paroxysmus, magna cum fide hausit: statim autem ipso die defecit primus accessus, et alter

eadem in potu sumpta dispellitur pertinax quartana, semel

A alter secundo, prius quam haustum salutarem iteraret : tertio autem die iteravit potionem pridianam, nec amplius ægro febris rediit, sed ex tunc omnino cessavit. Quapropter tam ipse Didacus de Sousa, quam ejus medici et quotquot viderunt, rem miraculo adscripserunt : notatusque est dies S. Jacobi, quo id accidit anno MDCXIV.

iterumque:

156 Idem Didacus, quartanas patiens in urbe Portus, nonam hebdomadem jam eas ferebat : quando prædictus pater suus Henricus de Sousa rursus paululum ei misit de terra præmemoratæ sepulturæ. Hæc posita fuit sub infirmi cervicali : dumque ibi esset, tremuit ille tribus vicibus : et interroganti quare sibi non præberetur bibenda terra quam pater suus miserat, sicut ei per epistolam significarat : respondit Comitissa uxor ejus, quod ipsam jam habebat sub cervicali : ipse vero jussit ut ea sibi propinaretur in aqua. Dictum, factum : bibit ille ipso quo febrim redituram expectabat die, prius quam eam sentire inciperet : nec ista die eamdem sensit; sed neque postea : quin liber mansit usque in præsentem annum, quo authenticatum miraculum fuit.

sanatur fluxus sanguinis,

157 Excellentissima D. Beatrix de Lara et Meneses, vidua D. Petri de Medices, gravi fluxu B sanguinis laboraverat spatio sex vel septem mensium : frustraque adhibitis humanis remediis omnibus, cœpit cogitare de divinis applicandis : et quia tunc recollectionis causa degebat in monasterio Averiensi, suggessit ei ex Senioribus Religiosis una, ut fiduciam poneret in Principem Joannam, ad ipsamque recurreret; futurum forsitan ut Deus, mediante ejus Reliquia, ipsam malo suo liberaret. Ipsa vero continuo rogavit illam sibi adferri : quod cum fecisset prædicta Mater, eadem sese infirma cinxit. Et prima quidem nocte, post consuetum fluxum, febrile frigus sensit, aliquanto quam antea mitius; sequenti vero nocte multo melius habuit; tertio autem die adeo libera fuit ab ista infirmitate, ut usque in præsens eam passa non sit. Unde pro certo habuit D. Beatrix, quod sanitatem receperit per merita Dominæ Principis apud Deum, ad quem receptam illam esse non dubitabat, æstimans fuisse prodigium virtutis.

admoto Beatæ cingulo,

uti et dolor unius auris:

158 Mater Catharina ab Angelis, Religiosa Professa in Conventu Jesu Averiensi, in aure dextra dirissime cruciabatur : cumque in istis doloribus mansisset horas tres vel quatuor plus minus, magna cum fide commendavit sesе D. Principi Joannæ, C proposuitque sepulcrum ejus, accensa ante illud lampade, per annum integrum illuminare. Mox allatum est ei cingulum Dominæ : quod cum supra aurem dolentem posuisset, subito et absque mora ulla cessavit cruciatus, plane ac si nullus fuisset, nec unquam postea rediit : id quod prædicta Catharina de Angelis, et ceteræ quæ præsentes adfuerunt Matres, pro grandi habuerunt miraculo.

item moribunda,

159 Religiosa quædam ejusdem Conventus, nomine Mater Magdalena de Sepulcro, biennium totum valde ægrotaverat, desperataque a medicis jam erat inungenda; quando magna cum instantia portari se petiit ad tumulum Dominæ Principis. Id cum propter nimiam ejus debilitatem primo excusarent Religiosæ, metuentes ne sibi inter brachia moreretur; tandem tamen precibus infirmæ cedentes, morem eidem gesserunt, et juxta tumulum collocarunt. Ægra autem ipsum aperiens, indeque sumens caput Sanctæ et illud amplexans, subito convaluit : atque assurgens in pedes sine cujusquam auxilio, omnibus seipsam monstrabat dicens, Videtis me sanam, et miraculum quod in me operata est Domina Princeps. Veniens autem medicus, eamque sic intuens, obstupuit, retulitque gratias eidem Dominæ Principi. Ipsa vero, quæ inter brachia aliena accesserat semimortua ad chorum D inferiorem, pedibus suis recessit per claustrum, cantando hymnos et laudando Deum. Cumque diebus aliquot sic sana mansisset, denuo relapsa, cito expiravit : quasi Deus voluisset in ea patrare miraculum adeo notorium, per merita gloriosæ istius Principis; ipsam tamen, fortassis propter eadem merita, cito hinc evocare ad gloriam suam.

EX PROCESSU. allata ad sepulcrum;

claudus annis septem,

160 Dominicus Fernandez, quem Deus sibi habet, cum septennis noctu jaceret in lecto, fuit gressu privatus; et sic impeditus mansit usque ad annum ætatis quartum decimum, quando cœpit se erigere atque ambulare, innixus subaxillaribus fulcris duobus, pedemque unum attractum gerens, sic ut eo terram non contingeret. Procedente denique tempore cœpit una sola furcilla uti, semper tamen claudicans, et multa foramina in tibiis et cervice habens, nec ullum malis suis remedium inveniens, quantumvis pater ejus Petrus Fernandez multam substantiam ea de causa consumpsisset. Cum autem recurrisset dies Dominæ Principis Joannæ, quæ honoratur mense Majo, ad ipsius Petri Fernandez domum venit quædam mulier, nomine Francisca Sancritaes, rediens ab ecclesia Sanctimonialium Jesu de Averio; dixitque prædicto Dominico sic claudicanti, adiret statim ecclesiam Jesu, ubi omnibus E petentibus tangenda dabatur Reliquia sanctæ Principis, quia erat dies ejus festus; quæ idque faciebat multa miracula, et forte ipsi quoque datura esset sanitatem ad contactum Reliquiarum suarum. Pluribus opus non fuit : egressus domo Dominicus est, ut erat claudicans et cum furcilla : processitque ad prædictam ecclesiam, ubi se commendavit cum devotione magna Dominæ Principi, rogavitque ut tangeretur ea corrigia, qua ipsa solebat corpus cingere. Hoc ut obtinuit, subito et ipse obtinuit sanitatem; et qui claudus advenerat, rectis gressibus domum rediit, furcillam suam humero impositam gestans, omnibusque per plateam sibi occurrentibus narrans miraculum, et dicens; Jam sanus sum, jam non amplius claudico, neque claudicabo posthac. Intra paucos autem dies coierunt foramina cervicis et tibiarum, absque ullius medicinæ applicatione. Postea vero didicit opificium lapicidæ et fabri lignarii, illudque tota vita sua exercuit, robustus valde : et dives effectus, accingebatur gladio, ac genuit filios : quamdiu porro vixit, annis singulis observavit festum Dominæ Principis duodecimo Maji, F adferens ad sepulcrum multas rosas ac flores, quibus istud eo die inspergeretur : atque hoc modo diu conservavit sanitatem, quam illa intercedente obtinuerat.

die ejus festo illuc accedens:

et mamilla periculoso scirro tumefacta

161 Andreza Manuel, uxor Manuelis Andreæ, civis Averiensis, cum recens peperisset filiumque lactaret, intumuit ei mamilla dextra, inflammabaturque indurata valde, cum magno ejus cruciatu : quapropter decreverant chirurgi ipsam aperire, ad hoc jam accersiti a marito. Dies erat duodecimus Maji, quando in prædicto conventu celebratur festum Dominæ et sanctæ Principis Joannæ. Prius itaque quam sectionem experiretur mulier, accessit ad prænominatam ecclesiam, et visitavit sepulcrum sanctum. Ibi vidit eam Matrum una D. Angela de Menesez, Sanctimonialis professa istius monasterii; ipsamque vocavit ad crates ecclesiæ, monuitque ut cum devotione commendaret se Sanctæ, quæ datura ei sanitatem esset ad contactum Reliquiæ suæ. Et mox prædicta D. Angela quæsivit bursam, in qua erat cingulum coriaceum quo Sancta Princeps succingebatur, et imposuit mamillæ dolenti, facto insuper signo Crucis. Ipsa vero diffibulans pectus, ad nudam carnem applicuit bursam : et statim cessaverunt dolores, mamillaque detumuit,

ad

A ad alterius sanæ similitudinem se reducens. Ita integre sana domum regressa, nullam post id medicinam adhibuit, vel chirurgorum alicui pectus nudavit.

A MARG. PINEIRA EX MS. LUS.

Item tertiana duplex, appensa ad collum terra :

162 Maria Rangel, ancilla Sanctimonialium intra monasterium Jesu Averii, duplici tertiana plusquam octo mensibus laboraverat ; iisque tam dense sibi invicem succedentibus, et adeo diu durantibus, ut nec cibo quidem sumendo spatium ipsi indulgeretur. Cumque remedia humana omnia frustra tentasset, commendavit ex animo sese Sanctæ Principi : et magnam in meritis ejus fiduciam collocans, petiit adferri sibi de terra sepulturæ ejus. Hæc autem intra chartulam cervici alligata ipso rigoris febrilis tempore, eumdem continuo cessare fecit : neque porro perrexit morbus aut reversa est febris, sed omnino sanam puellam dimisit ; quod merito habitum fuit pro maximo miraculo, ad gloriam ipsius Sanctæ.

octennis puella admoto cingulo .

163 D. Maria Beatrix de Lara, filia D. Ludovici de Noronia, qui fuit Marchio Civitatis Regalis, octennis educabatur Averii in domo D. Beatricis de Lara et Menesez materteræ suæ, quando ei intra B horas viginti quatuor advenerunt tres febriles accessus, et de aperienda ipsi vena consultabatur. Sed nolens id pati matertera, petiit adferri sibi cingulum Principis et Dominæ Joannæ. Res mira ! Statim ut istud admotum fuit, cœpit e capite infirmæ sudor erumpere, et recessit febris ; quemadmodum domesticæ omnes matronæ et famulæ testabantur, uti et Capellanus ; agnoscentes grande id fuisse miraculum Sanctæ Principis. Etenim infirma eo adducta erat intra prædictas viginti quatuor horas, ut mors omnino timeretur : jamque per domum audirentur lamenta et complorationes, tamquam in re desperata : nec opus fuit sanguinis missione, de qua inter medicos loci consultabatur.

ac periculosus tumor,

164 Matri Aloysiæ de Rosario, Sanctimoniali Professæ in conventu Jesu Averii, natus est in costis abscessus, quem aliqui dicebant esse cancrum, pertingentem usque ad extimam partem scapulæ, Scirrhum vocabant alii. Durus hic tumor mansit ei per quatuor annos integros, nihil proficientibus quibuscumque remediis. Cum ergo neque sanguinis missione crebra, neque emplastris, neque purgationibus quibus utebatur, quidquam profici vidit, proposuit cum fide et instantia se commendare sanctæ Principi Joannæ, instituendo novendium ad ejus C sepulturam ; quod et fecit, totos novem dies circa tumulum transigens, supplicando, ut quoniam tam excellens fuit Dei famula, impetraret sibi ab eo remedium mali quod patiebatur : continuoque invocabat eam, nunc suo appellans nomine, nunc Sanctam Principem inclamans. Absoluta autem novena, biduo post invenit se prædicta infirma sanam ac liberam a molesto illo tumore, reduxitque se caro ad eumdem qui totius corporis erat colorem, nec ea parte ullus unquam dolor perceptus est amplius : quod tanto certius miraculum creditum fuit, quanto pertinacius medicinis omnibus restiterat malum, nulla ratione curabile, sicut medici et Sorores testantur, quotquot abscessum viderunt et curaverunt.

post novenam ad sepulcrum.

Curantur, febris,

165 Mater Isabella de Jesu, ejusdem conventus Religiosa, patiebatur quosdam accessus febriles, qui ei magnam quotidie creabant molestiam, unde etiam valde affligebatur. Petiit ergo terram de sepultura Sanctæ Principis, quam aqua diluit, bibitque ipso tempore quo expectabat accessum consuetum : et ex ea hora mansit libera. Eadem Religiosa, aliquando ultra mensem odontalgia gravi laborans, et veniens in memoriam beneficii antea ab ipsa Sancta accepti, mediante ejus terra sepulcrali ; iterum eamdem sumpsit, rogans ut se ab istis cruciatibus liberaret ; ipsoque articulo temporis sanata, D rem habuit pro miraculo, non tamen vulgare ausa fuit, quousque coram Provisore testimonium dedit veritati.

dolor dentium,

de scalis prolapsa,

166 Mater Aloysia de Rosario prænominata, quodam die Communionis descendens ad communicandum per gradus, tam horribiliter lapsa de scalis est, ut loquela destituta, nequiverit alias ad sibi succurrendum inclamare : erat autem quasi contrita tota, nec poterat magis movere pedes aut erigere brachia, quam si membris omnibus capta foret. Tunc accurrit ad eam soror sua germana, Mater Maria Henriquez ; ipsamque inter brachia detulit ad sumendam sacram Communionem : deinde accersiti sunt medici atque chirurgi, qui jusserunt ei secari venam. Prius tamen quam hoc fieret, commendavit se illa, ut devotius potuit, sanctæ Principi, dicens ; Domina, si a Sponso tuo impetraveris mihi sanitatem horum brachiorum ac tibiarum, sepulturam tuam quotannis in die vestri sanctissimi transitus circumdabo candelis, sicuti feci hactenus, postquam me curasti a cancro meo. His dictis, subito sensit omnem sibi evanescere dolorem a brachiis tibiisque ; et magna cum agilitate obivit Stationes, quæ solent in hoc monasterio diebus Communionis E obiri. Ceterum, ut erat verecundioris naturæ, multa alia beneficia reticuit, quæ ipsi fuerunt facta a sancta Principe : videlicet, quod aliquando ipsam liberaverit a percussionibus capitis, quas magno cum dolore patiebatur, aliisque pluribus infirmitatibus.

indeque brachus ac tibiis debilis.

Sanantur ingens cruciatus coxæ,

167 Hieronyma Ferras, famula Sanctimonialium intra Conventum Jesu Averii, duobus aut tribus annis cruciabatur in una coxarum, sic ut in magnos ejulatus erumpere cogeretur : quapropter in die transitus sanctæ Principis duodecima Maji, circuivit ipsius sepulturam, reptando flexis genibus. Hoc cum tertio fecisset, surrexit in pedes alacris, et dixit ; Nihil amplius doleo : sana sum : miraculum, miraculum, quod sancta Princeps operata est in me. Et numquam amplius prædicta Hieronyma sensit ejusmodi cruciatus, aut aliud quodcumque incommodum in tibiis. Quando autem reptabat circum sepulcrum, non poterat id facere absque ejulatu et lacrymis, propter vehementiam dolorum, eo die intensiorum solito : unde etiam compassionem ingerebat omnibus, ejus clamorem audientibus : ideoque nemo dubitavit, quin esset casus adscribendus miraculo, propter ipsius curationis subitationem. F Conversus igitur clamor est in vocem gaudii ob sanitatem, intercessione sanctæ et gloriosæ Principis impetratam.

febris hectica phthisim causans,

168 Mater Maria Henriquez, Sanctimonialis Professa sæpedicti Conventus, patiebatur tertianam, cui levandæ experta fuerat purgationem et sanguinis minutionem : quod tamen nihil profuit, per totos viginti dies, quibus sic ægrotavit, manenti in eodem statu. Tum petiit afferri sibi cingulum sanctæ Principis, eoque se cinxit tempore ipsius frigoris : et continuo cessavit tremere, ac deinde remansit a morbo isto libera. Quare, in gratiarum actionem, posuit duodecim cereos accensos circum sepulcrum Sanctæ, in die sui transitus : mox autem a recepta sanitate miraculum sua voce publicavit.

dolor colicus,

169 D. Beatrix de Lara, colicos dolores vehementissimos patiens, et recordata quomodo per sanctam Principem curata fuerat a fluxu sanguinis, ejusdem cingulum sibi petiit commodari : quod cum supra ventrem ipsa sibi potuisset, statim sanam se sensit. Mater Paula a S. Hieronymo gravem patiebatur infirmitatem, quotidie bis recurrentem : sed utens terra Sanctæ, sanitatem recepit. Anna a Præsentatione, adhuc Novitia, talia patiebatur symptomata,

A mata, ut omni sensu privata remaneret. Allata eidem *incommoda varia,* est imago Sanctæ, et ipsa huic se commendavit; eademque hora liberatam se sensit, nec tale quid deinceps est passa. Ejusdem Novitiæ nepotulus quidam in oppido febricitabat, cui ipsa remedium quæsivit apud mediatricem suam, reperitque: nam appensa ad collum ægri Reliquia Sanctæ, statim discussit febrem, et puerum sanum fecit. Eadem celeritate sanitatem recepit Soror Francisca a Cruce, vehementer afflicta febri quadam frigida cum delirio: utrumque enim malum ei cessavit, statim atque capiti appositum fuit cilicium, quod Sanctæ in usu fuerat.

trium mensium clinica, 170 Alia Religiosa tribus mensibus lecto decubuerat, degenerabatque in phthisim malum, eo quod puncturæ febriles nullam ei requiem dabant. Et quia morbus judicabatur ex sanguine corrupto procedere, aliud nullum adhibebatur remedium, quam venæ sectio crebra; unde, exhausto in hunc modum vitæ fonte, paulatim consumebatur infirma. Sed quædam ejus amica, cingens ipsius caput velo, quod sibi ex supellectili Sanctæ servaverat, remedium ei fecit: depulsaque punctura, perfectam dedit sanitatem. *moribundi duo* Gaspar Rodriguez, oppidi Averiensis inquilinus, B jam extrema Unctione munitus, salutem recepit cum aliquantula terra de sepulcro accepta. Anna etiam Barboza, Esqueriæ commorans, ad ultimum mortis articulum deducta erat a gravissimo morbo: sed ei in vita servandæ suffecit corrigia, qua Sancta cingebatur.

alii tres ægri. 171 Ludovico Freiræ de Andrala, purgatorium quoddam febrilium æstuum atque algorum patienti, appensa de collo fuit Reliquia Sanctæ, quæ hominem statim sanum fecit, mediante qui eidem supervenit vomitu. Graviter etiam ægrotabat quidam pauper, serviens in mola monasterii Averiensis, appropinquabatque ad portas mortis, quando Matres ejusdem monasterii miserunt ei Reliquiam Sanctæ: quæ tam repentinam sanitatem infirmo attulit, ut non tam convalescere, quam resuscitari videretur. Ab insula Materia misit quidam, multis diebus æger, ad Conventum oppidi Averiensis, petitum Reliquiam aliquam sanctæ Principis Joannæ, eo quod sibi dictum in somnis esset, quod ea mediante sanaretur: sicut etiam continuo factum est, mox ut illa ipsi allata fuit.

172 Cum Mater D. Hieronyma de Castro freira, C hujus monasterii Professa, et in eodem bis Priorissa, valde esset infirma, et singulis octo diebus *Inductus olim sarcophago pannus,* pateretur febrem integræ unius diei; quæ numquam desinebat ipso in termino reverti, et propter vehementiam sui accessus valde affligebat ægrotam, eoque magnam ingerebat solicitudinem; ad solam invocationem Sanctæ convaluit. *post annos 90 reperitur integer.* Multi jam transierant anni ab ejus morte, volens autem se gratam ei ostendere, ut erat nobilis, nihil magis congruum reperit, quam sepulcrum ejus, quod eatenus panno laneo nigro operiebatur, insternere sericeo colorato. Cum ergo vetus stragulum auferretur, admirationi omnibus fuit, quod per annos nonaginta quibus istic jacuerat, adeo nihil esset consumptum, quam si recenter positum fuisset. Magnum ea res gaudium omnibus Sanctimonialibus attulit, exinde intelligentibus, quantum deberent viventia illius domus membra ab ejus intercessione sperare, quæ sic servabat inanimem ejusdem domus suppellectilem.

Priorissa videt Beatam, totam lucidam 173 Neque hic silentio prætereundum est, quomodo Domina nostra et sancta Princeps apparuerit Matri Priorissæ Mariæ de Atayde, quod inter ceteras illius apparitiones ideo scriptum non fuit, quia jam habebatur aliis chartis consignatum. Dilexerat vehementer D. Infanta magnumque semper fecerat Matrem istam: ideoque hæc vicissim magno ejus, D quam cælum abstulerat, desiderio tenebatur, et *A MARG. PINEDA EX MS. LUS.* erat inconsolabilis luctus, quo decessum ejus deplorabat. Quadam ergo nocte post Matutinas, cum illa in oratione persisteret (nam dormiendi facultatem abstulerat dolor) quadam somni similitudine abrepta a sensibus, vidit Dominam Principem, in habitu supra nivem albo; quæ amanter ipsam reprehendebat, quia lugebat ut mortuam, quæ viveret vitam beatam atque securam. Nemo, inquit, meam mortem deploret: cito enim ea fieri videbuntur, propter quæ dicatis, quod fuerim ista mea morte beata. *deque maturo obitu sua lætantem.* Confirmata fuit veritas visionis hujus: vix enim quatuordecim menses transierant, quando infeliciter obiit Princeps Dominus Alfonsus, in oppido S. Irenes: quod si tunc vixisset Domina Princeps, procul dubio novos insultus debuisset sustinere a populis, ipsam ad cappessendam Regni successionem vexaturis. Voluit ergo Deus Dominus noster liberare eamdem ab isto novo martyrio; nulla enim re magis probare poterat amorem suum erga dilectam illam Sponsam, quam prius eamdem evocando ad E æternam beatitudinem.

Cur alia plura scripta non sint 174 Multa alia miracula operatus est Deus per merita sanctæ Principis Joannæ, quæ tamen omittuntur, tam causa vitandæ prolixitatis, quam quia necdum sunt authenticata. Multo etiam plura exciderunt e memoria, propter humilitatem ipsarum Religiosarum, quæ cum prædicta Sancta vixerunt et conversatæ sunt: quæque magis credebant se obligari ad imitandas ejus virtutes, quam ad publicandam ejusdem sanctitatem. Et hoc probat etiam ipse locus et modus sepulturæ, quam ipsi dederunt: quandoquidem, licet non fuisset Sancta, sicut in ejus vita ac morte apparuit; tamen, quia filia erat Regis, debebant eam honorificentius inhumare. Verum speciali dispositioni divinæ totum id censeo adscribendum, nec non quod ista gloriosa Sancta hactenus non fuerit beatificata, cum essent tot Reges qui id efficere potuissent. Sed videtur quod Deus etiam in ipsa gloria velit rationem habere humilitatis, quam Infanta semper coluit in hoc seculo: ipsi sit laus et honor in secula. Amen.

Fides ecgraphi Averio missi. 175 *Hæc omnia fideliter ex originalibus Conventus Averiensis descripta fuisse, testabatur fide publica et sua Regii Notarii manu atque signo,* Joannes Gomez, *die* XXX *Maji* MDCLXXIX; *attestantibus eidem, per manus propriæ subscriptiones,* Dominico de Macedo, *item Notario; et* Sorore Isabella de Conseyas, Priorissa: F *nec non* Collegii nostri Eborensis et Academiæ Rectore, Antonio de Macedo S. J. *anno eodem, die* IV *Octobris, quo istæc nobis mittenda curavit, propriis ipsarummet Sanctimonialium manibus exarata. His ut fuit laborandum, in assequenda vera lectione antiquioris scripturæ ac linguæ, utriusque ab hodierna haud parum discrepantis; sic ad ortographiæ Regulas (ut fere mulieres solent) non scrupulose exercitatæ, et nec unam quidem interpunctionis notam doctæ adhibere scribendo; ita non parum laboris mihi fecerunt transferenti, ac sæpe necesse habenti divinare, divisis aut conjunctis perperam unius vel plurium dictionum syllabis, et commutatis non raro vicini soni litteris. Si quis igitur præsentem translationem cum originali Lusitanico conferens, aliquid melius exprimi posse ac debere notaverit, suasque observationes dignetur transmittere, gratiam nobis magnam præstiterit, libenter in primi semestris Supplemento correctionem faciendam indicaturis.*

ALLOCUTIO ITERATA.

Illustrissime et Reverendissime Domine.

Hactenus fueram commentatus, jam ante septennium; longe utique prius, quam occasione Tomi V

Majolis

A Majalis, sub Patrocinio Tuo in lucem dandi, mens mihi veniret cognoscendæ distinctius Sousarum Familiæ. Hinc factum, ut accedens ad præmissorum Actorum numeros, 155 et 156, Latinitate donandos, et quatenus opus videretur propriis observationibus illustrandos, animum non adverterim ad ibi nominatum Illustrissimum Genitorem Tuum, Didacum Lopez de Sousa, Mirandæ Comitem etc. a periculosissimis ac pene desperatis febribus bis sanatum, usu illius terræ, quæ de B. Joanne sepulcro accepta anno MDLXXVII, exindeque petentibus omnibus distribui cœpta, etiamnum nil imminuta perseverat. Alexipharmacum hoc, anno (ut ibi dicitur) MDCXIV, Patri ejus Henrico, Avo Tuo, de filii carissimi vita anxio, miserant ex Averiensi monasterio, conjugis suæ lectissimæ D. Menciæ de Villena, Matris Tuæ, sorores duæ germanæ, ibidem sacram Deo virginitatem professæ: illi, inquam, D. Henrico de Sousa, qui Comitilem titulum, a tribus primis Stirpis vestræ Conditoribus, Suerio et Hufonibus geminis, ante sex secula usurpatum, in Sousarum Familiam postliminio reducere meruit, jubente B tunc Hispaniarum Monarcha Philippo Sapiente, respectu fidei, Sebastiano Regi decessori probatæ in Africa, usque ad vincula carceremque; nec non intuitu operæ sibi præstitæ sub Alberto Austriaco, vicaria potestate Lusitaniam gubernante, in littoribus Regni tutandis contra Anglos, formidabili cum classe isdem imminentes. Is Henricus, dum acceptum Averio pulverem, filio in Castella periclitanti commendat per Litteras, et jacentem erigit ad fiduciam sanitatis recuperandæ in meritis B. Joannæ collocandam; posteris suis omnibus videtur legem præscripsisse, sedecim annis prius quam Tu nascerere, omni studio promovendi cultum ejus Patronæ; quæ nisi vitam adolescentiori tunc Didaco conservasset, numquam Henricum Fratrem tuum, stirpem per filiam propagaturum; numquam Te habuisset Lusitania, a Portuensi Episcopatu ad Archiepiscopatum Olisipponensem transferendum, publico Regni totius bono. Quantus nempe qualisque nunc es, talem ac tantum Joannæ debemus, Tuque ipsum Te illi. Quid igitur, in fronte horum Actorum D Te alloquens, inter Proavorum Titulos argumenta quæsivi, commendandæ Tibi Sanctæ quæ tam excellenti ac singulari beneficio obstrictum habet quidquid et es et potes; dum ipsum Te argumentum habebam, non adductum aforis, sed in visceribus causæ repertum? Accipe proinde, quod iterum offero, alio ac potiori respectu; cumque legeris, eadem qua Divorum Acta, non legere tantum, sed et imitari studes, attentione; vide an opellam, in istis illustrandis a me collocatam, dignam censeas, quæ oculos subeat Serenissimæ Reginæ, Mariæ-Sophiæ-Elisabeth; pro ea quam domo attulit Latinæ linguæ peritia, per se legendo cognituræ, quam præsens ac pene domesticum, ad quascumque necessitates, Patrocinium possideat in Serenissimi Sponsi sui pientissimo Regno. Non agnoscet illa quidem, præ Christiana animi demissione, eadem fere omnia laudari in Joanna, quibus ipsamet laudabilis est: sed exempla sibi proponi credet, quæ debeat ac velit, pro sui status conditione, imitari. Ast boni ejus subditi, Tuque imprimis, cum jucunditate inter se comparabunt, præsentes hujus et E præteritas illius virtutes: sperabuntque futurum, ut qua parte Infantæ Virgini assimilari novam suam Elisabetham prohibet vinculi conjugalis obligatio; eadem referat, vel etiam superet, cognominem sibi Reginam Sanctam, Petri II, potentissimi ac felicissimi Regis, in devexam utriusque ætatem diuturna uxor; et quod ei ad laureolam Joannæ deest, suppleat numerosa liberorum corona: quibus ad spiritualis in Christo regenerationis fontem sistendis, fias identidem, pro tuo Olisipponensis Archiepiscopi Lusitaniæque Primatis officio vitæ sanctioris auctor; mediantеque mystico isto nexu, sæpius appelleris Regnantium Compater, et Pater Regnaturorum. Ita cum bonis omnibus iterum atque iterum vovet

ILLUSTRISS. AC REVERENDISS. GRATIÆ TUÆ

obligatissimus cliens ac famulus

DANIEL PAPEBROCHIUS S. J.

C

APPENDIX

F

AD DIEM DECIMAM TERTIAM MAJI.

NOT. 58* **P***ag.* 184 *col.* 1 *post lin.* 2, *addantur,*

SS. Rasius et Anastasius Martyres, Romæ a S. Bonifacio IV translati.

Similiter ibid. post lin. 9 *collocetur.*

S. Rastragena, Virgo Martyr Contiaci, in Tardanensi Galliæ tractu.

Et linea 4 *a fine inseratur.*

S. Gemma, Virgo reclusa prope Sulmonem in Aprutio.

Ibid. inter Prætermissos col. 2 *ante* S. Elphegum *addatur* — B. Petrus Regalatus, Ordinis Fratrum Minorum de observantia, Aquileriæ in Castella veteri. *Hic anno* 1684, *ex indulgentia Innocentii XI, publicum cultum per suum Ordinem totum obtinuit; qui prima vice ei impensus est Romæ ad Aram-cæli cum Octava, idque hoc die: quem deinceps tenendum mandare Pontifici placuit, licet obierit, quando dedimus Vitam, alias huc transferendam* XXX Martii.

NOT. 59** *Pag.* 186 *col.* 1 *sub medium dele* S. Gemmam, *atque hæc substitue* Martyris Secundiani *nomen hoc die inscribitur vetustissimo Ecclesiæ Carthaginensis Kalendario Tom.* 3 *Analect. Mabilionis, qui propterea quod Sanctus iste alicubi etiam vocetur* Episcopus Martyr, *observat, alterum quoque ejus nominis* Episcopum loci in Thambæis dicti *a S. Cypriano indigetari. Ast Martyr ille, una cum aliis ex Hieronymiano refertur a nobis, velut plurium primipilus,* XIV Maji.

DE S. VICTORE ET SOCIIS.

Pag. 201 *Commentarius hic distinguatur in plures numeros.* NOT. 60**

2 *His positis inquirenda palestra* — et lin. 5 a fine *et lin.* 3. *Colitur hoc die inter Patronos Volaterranos — de eo egimus ad* VIII *Maji* — ac porro adde — *Hoc autem eo minus hunc mihi videtur credibile, quod animadvertam iter Callixti II, e Gallia euntis Romam, gratis Mediolano duci. Erat enim is, cum eligebatur, Cluniaci in Burgundia; indeque, non per Sabaudiam ac Pedemontium terrestre iter instituit; sed (siculi in Vita ejus, per Pandulfum coævum scripta, legitur) Cluniaco* ventum in Provinciam est, in qua S. Juliani ecclesiam, et cellam Psalmodiensis cœnobii idem Pontifex nimis solenniter dedicavit (*sunt autem hæc loca recto ad mare itinere secundum dexteram Rhodani*

Volaterris Patronus his potius esse videtur quam hic Mediolani passus.

A *dani ripam*) inde per S. Ægidium, *qui locus æstuariis Rhodani ejusdem imminet,* Romam non multo post sanus et incolumis rediit : *adeo ut nihil verosimilius sit, quam conscensa istic navi in Liguriam trajecisse. Ad hujus portum aliquem appellenti potuit datum esse caput* S. Victoris, *eo allatum* Polentia, *ad Sturæ Tenarique confluentes, media inter Fossanum et Albampompeiam via; atque ita navigationem continuasse Pontifex Pisam vel Liburnum usque, a quo extremo portu, solum* XL p. m. *Volaterræ distant. Cum ergo ei* Victori, *qui hodie colitur, faveat identitas festi apud Volaterranos, ut dies non dicatur ex vano electus, malim huc referre quod de prædicto capite sic ait Ughellus.* Silentio præterire non debeo insignem casum, quo Martyris gloria commendetur. Anno enim D MDXXIX quo tempore Carolus V ac Clemens VII Florentiam obsidione cinxere, receptis a Florentinis Volaterris Ferruccio Duce, Bartolus Tedaldus Florentinorum Commissarii nepos, cum diriperetur civitas, S. Victoris caput rapuit, ac Ferruccio obtulit, ut argentum detraheret; qui religione tactus a sacrilegio abstinuit. At temerarius adolescens, sequenti die sceleris pœnas sensit. Sub talo enim primum leviter exulcerata cute, ac dein induta crusta, tanto incendio pes cœpit ardere, ut retorridas ac perustas carnes intolerabili prurigine ipse sibi laniaret; maloque ad crus serpente, intra octo dies, funesto illo supplicio absumptus est.

Miles Capiti injurius graviter punitur.

NOT 61..

DE SS. RASIO ET ANASTASIO

MARTYRIBUS A S. BONIFACIO PP. IV TRANSLATIS

ROMÆ IN ECCLESIAM S. MARIÆ AD MARTYRES.

B E D. P.

RELATIO HISTORICA.

De nupera eorumdem inventione et translatione.

Dedicato hac die Pantheo,

Bonifacii Papæ IV *Acta si requiras ad* XXV *Maji, quo die inter Sanctos relatus colitur, multa leges de* Pantheo Agrippæ, *per eumdem repurgato, atque* in honorem Dei Genitricis Mariæ omniumque Sanctorum Martyrum *dedicato, unde et nomen factum* S. Mariæ ad Martyres *vulgo ab ipsa ædificii forma* S. Maria della Rotonda. *Addit Baronius, in ejus Ecclesiæ MS. Codice lectum sibi,* illata illuc esse duodetriginta curribus ossa Sanctorum Martyrum, e diversis Urbis cœmeteriis effossa, solenniterque comportata, et decentissime collocata. *Anastasius Bibliothecarius, ejusmodi Pontificum acta, quæcumque potuit reperire, solitus haud indiligenter notare, nihil simile asserit : solum ait, quod* Bonifacius petiit a Phocate Principe templum, quod appellatur Pantheon, in quo fecit ecclesiam S. Mariæ semper Virginis et omnium Martyrum. *Narrat etiam, quid* Benedictus II, Gregorius III, Adrianus I, *Romani Pontifices, ad ejusdem ecclesiæ vel ornatum vel conservationem contulerint, absque ulla Sanctorum* C *corporum illuc facta translatione; et Octavius Pancirolus, in Thesauris absconditis Urbis Romæ, de ipso Pantheo ejusque Dedicatione prolixius agens, idem quidem quod Baronius manuscriptum allegat, sed negat cujusquam nomen notatum haberi,* præterquam duorum qui sunt in ipso altari, Sanctorum scilicet Rasii et Anastasii. *Quorum quia nullus proprius Natalis celebratur, hunc eis diem relinquendum putamus, quo istic primum fuerunt collocati; cum is fuerit olim toti Urbi festivissimus, priusquam Omnium Sanctorum festum die* I *Novembris agendum institueretur. Placeat ergo nuperam eorumdem inventionem ac translationem accipere ex Italica* Relatione Dominici Vivæ, Canonici et Sacristæ Majoris in ipsa ecclesia, *anno* 1675 *Romæ impressa.*

multa quidem Martyrum corpora illata illuc dicuntur,

sed solum nominantur isti duo,

2 Res vere prodigiosa fuit, quod hoc ipso Jubilæi anno MDCLXXV quo Indulgentiæ plenariæ a summo Pontifice propositæ fuerunt omnibus præscripta per Bullam impleturis, reperta sint Venerabilia corpora Sanctorum Martyrum Rasii et Anastasii, in ecclesia vulgo Rotundæ dicta.... una cum Crucula argentea inaurata, nonnullisque Reliquiis instructa, cum quibusdam characteribus Græcis sed vetustate consumptis nec amplius legibilibus. Inventa sunt etiam quinque vasa crystallina, plena ossibus Martyrum, quorum distinctior notitia per crebra Romanæ Urbis excidia periit. Reperta sunt autem prædicta duo Corpora sancta ultimo Decembris proxime præteriti, occasione consilii capti de restauranda ac repolienda fronte altaris majoris. Cum enim intra ipsum altare reperissent fabri magnam copiam luti, invecti ab exundante frequentius Tiberi ipsumque exhaurirent; repererunt vetus quoddam armariolum, in modum operculi sepulcralis formatum : quod aperientes et curiosius inspicientes, viderunt intus arcam plumbeam. Moniti ergo Ministri ecclesiæ, crediderunt alicujus Sancti corpus ibidem contineri : neque sua eos opinio fefellit. Etenim repurgata aforis arcula hanc sibi insculptam notitiam exhibuit. Corpora Sanctorum Rasii et Anastasii, cum aliis Reliquiis hic recondita a Bonifacio quarto.

quorum arca prid. kal. Jan. 1675,

sub altari reperta,

cum inscriptione,

3 Hac de re certiores mox facti sunt Eminentiss. D. Cardinalis Carpenia Vicarius, et Illustriss. D. Vices-gerens : quorum hic die XV currentis Ja- F nuarii ad ipsam ecclesiam veniens, capsamque prænotatam aperiens, reperit in ea, præter ipsorum Martyrum Sanctorum Reliquias, septem ampullulas sanguinis atque tres nummos vetustate corrosos, sic ut legi litteræ non potuerint : insuper reperit capsellam plumbeam priori inclusam, longitudine palmi sic inscriptam. De Ligno sanctissimæ Crucis † de Reliquiis Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, Zenonis et Sociorum, ac Longini Martyrum. Obserata porro iterum capsa coram Illustriss. D. Vicesgerente, et relatione facta Eminentiss. D. Carpeniæ Vicario, venit hic ipse quarto post die cum nonnullis Prælatis, sibique jussit recludi tam arcam quam capsellam præfatas, omniaque uti jam dictum est reperit. Itaque post meridiem diei prædicti (*Cujus autem? an* XIII *Maji? aliam certe diem in toto impresso non reperio nominatam, idque in principio hic omisso : an vero quarta post* XV *Januarii, id est* XIX?) post meridiem, *inquam,* prædictæ diei ducetur Processio, honori istarum Sanctarum Reliquiarum indicta, cum interventu Prælatorum ac parte Cleri et Nobilitatis, egressura ex ipsamet ecclesia Rotundæ, et circumducenda per præcipuas istius viciniæ vias; scilicet ad S. Eustachium, inde per

et aperta 15 ejusdem mensis,

recognoscitur a Card. Vicario,

A *processionaliter ei cumducenda*

per Speciariam, ad Sanctos Apostolos, et S. Claram, tum per viam Cæsarinorum, secundum ecclesias Jesu ac S. Marci, denique per viam Cursus ad ædem S. Ignatii, itaque regredietur unde exiverat. *Quæ sic facta esse nihil dubitans, libenter discam quo fundamento in titulo Italicæ Relationis appellentur, non solum* Martyres, *sed etiam* Presbyteri, *cum id in epigraphe ipsius arcæ non legatur.*

DE S. CHRISTANTIANO.

NOT. 62 *Cultus apud Ferentanos.*

Pag. 202 adde sequentia —

Prodiit Patavii an. 1673 *Sebastiani Andreantonelli Chronici Asculani, de civitatis illius Historia, opus postumum; cujus liber quartus initium sumit ab enumeratione Sanctorum ac Beatorum Urbis, ubi pag.* 106 *agitur de* S. Christantiano, *et eadem fere omnia quæ supra retulimus continentur : diciturque ex tabulis Ecclesiæ Asculanæ patere, quod* dies festus *agatur* III Idus Maji. *Tunc addit Auctor* : Percepi insuper quod oppidum est in Ferentanis sive Caracenis, ubi ad Sanctorum Emygdii et Christantiani, Asculi Patronorum honorem, adhuc num extat templum, multo B ære constructum ; ibique fama est Asculanos quosdam diu consedisse, patriisque Sanctis dicasse templum. Retulit id nobis Andreas Cavutius Asculanus, e familia S. Francisci Capucinus, vir tempestate nostra inter Theologos et sacros Concionatores perquam celebris. *Sunt autem* Ferentani et Caraceni, *Italiæ populi ex Ptolomæo, intervallo* XL m. p. *Asculo distantes, in Aprutio Citeriori. Ferdinandus Ughellus tom.* I *Italiæ sacræ col.* 487, *inter Reliquias, quibus ditatur Ecclesia Cathedralis, refert* ossa D. Constantini Levitæ et Martyris : *quem esse ex vicinia nominis errorem reor, cum Asculanorum nemo alicujus* Constantini *meminerit.*

DE S. ONESIMO EP.

NOT. 63

Pag. 203 *post medium* — translatas fuisse — *sic perge* — *Hujus translationis, de qua nullam dum alibi mentionem inveneramus, certiores nos fecit Claudius Castellanus Canonicus Parisiensis, asserens, quod* Duncaredii *sic enim antiquitus appellabatur quod hodie* Donchery, *estque oppidum ad Mosam inter Macerias et Sedanum, præcipuam ecclesiam habens* S. Onesimo *sacram) quod, inquam,* Duncaredii *vidit anno* MDCXXXII *capsam ipsius argenteam, et Maceriis in æde* S. *Nicolai dicatam nomini ejus capellam.*

C

DE S. SERVATIO EP.

NOT. 64

Pag. 210 *col.* 1 adde — *Recte autem monet Baronius, pro* Maximo, *videri originaliter scriptum, fuisse* Maximinum; *idque ex quodam Græco exemplari confirmat. Certe convenientissimum fuit, ut ex eadem primæ Belgicæ Provinciæ primarii duo Episcopi, Tungrensis scilicet et Treverensis, assumerentur ad eam legationem, qui sub Constantino Juniore præcipuam tenuerant auctoritatem.* D

Festum Visionis S. Servatii,

Pag. 215 *num.* 24 adde. — *Interim ex uno Canonicorum Trajectensium intelligo, haberi in antiquo ipsorum Breviario* (*non addit quo die*) festum Visionis S. Servatii, sub ritu duplici, *ubi agitur de* Clavi, *quam S. Servatio S. Petrus tradiderit. Ego tale nihil invenio in vetustissimo quod penes nos est impresso : et merito miror, cur qui istud festum instituerunt, non etiam meminisse voluerint* Baculi Pastoralis, *eidem Sancto traditi ab Angelo Tungris, uti aiunt. De* Clavi *ipsa ait Leurenius noster infra laudandus, quod* inter alia valuit abigendis ex agro soricibus : *cujus rei* experimentum *viderunt*, Hasbania, Taxandria, Westphalia: per quas cum designati a Clero Trajectensi eam detulissent, viderint soricum acervos interemptos, Clavis præsentia. Hanc, *inquit idem,* cum sublatam horrerent fures auferre longius, et inter vepreta abjecissent, Clerus post tridui jejunium per agros inquisitum processit ; Sanctosque sigillatim invocans, avium super eam gregatim collectarum indicio reperit, sed fractam nullaque arte E humana reparabilem : ideoque perplexus, jussus est ab ipso S. Servatio confractas partes cum occidente sole in ara deponere, et cum surgente integram recepit.

cum memoria clavis cui virtus contra sorices

Eadem miraculo reparata.

NOT. 66

Pag 230 *ad finem appone*

80 *Claudat hunc Commentarium* Joannes Leurenius *noster, in Coloniensi Collegio clarus politiori litteratura, qui postea Aquisgranense et Confluentinum Collegium rexit. Hic nonnulla in se* S. Servatii *expertus beneficia, Vitæ rerumque ejus mirabilium epitomen collegit, ac tacito nomine Coloniæ edidit, septimo ante suam mortem anno, Christi* MDCXLIX, *atque eam sic conclusit.* Sacerdos qui hæc scripsit, Trajectum ad B. Servatii tumulum devotus adibat, hiemante cœlo, via lutosa ac lubrica, neque viribus tam molesto itineri conficiendo sat firmus, et alias in viis longe facilioribus dejici solitus : ope tamen Patroni sui ita confirmatus est, ut per avia deviaque, imperitum secutus ducem, in multam noctem ambularit. Mane postero, ad sacrum ejus tumulum Missam dicturum subiit cogitatio, affectum stupore brachium quod jam per aliquot menses ægre, et non sine acuto sæpe dolore movebat, eidem Sancto commendandi. Itaque cum ad finem Sacri, ad Verbi incarnati reverentiam, se inclinaret veritus ne postea F deesset occasio, extento dissimulanter affecto brachio, Sancti tumulum venerabundus attigit, ac postea discusso languore veterem vigorem rediisse sensit; levibus solum rarisque puncturis, sensim tamen evanescentibus, accepti beneficii memoriam altius animo impressit.

Recentioris Vitæ scriptori

ad S. uelt tumulum sanatur brachium

NOT. 67

D. P.

DE S. RASTRAGENA VIRG. MART.

CONTIACI IN TARDANENSI GALLIÆ TRACTU.

XIII MAJI.

Tardanensis *inter Remos et Meldas celebris* Pagus, *pluribus quæ complectitur oppidis* Contiacum *accenset, vulgo* Coincy, *vel* Coinssy, *quod æquali fere ex intervallo leucarum trium quatuorve respiciunt alia ejusdem Pagi famosiora oppida, Castellum, Theoderici et Fera. Huc cum venisset annis abhinc non multis Claudius Castellanus, Canonicus Parisiensis, ingressusque ecclesiam loci primariam, amplam valde, et Monachis Cluniacensibus sub titulo Prioratus quondam servientem; post majus altare reperit operis vetustissimi capsam : quam qui nunc tenent Clerici,* S. Rastragenæ *appellant; eique Officium faciunt totum de Communi* Virginis et Martyris, nec de ea quidquam norunt *amplius. Nomen barbarum, et (quantum judicare possum) Francicum, verosimile mihi facit, pudicitiæ potius quam fidei causa illatam Virgini mortem, gloriosum Martyris Titulum eidem peperisse. Videtur autem nomen compositum ex*

Teutonicis

A *Teutonicis vocabulis duobus*, Rast *vel* Rust, *quies, et* Draghen *portare : nisi conflatum vocabulum credere malis, ex duobus oppositæ significationis adjectivis* Ras, *velox*, traghe *lenta, addita vocula tertia* ene *una ; ut* Ras trag-ene, *reddatur*, Eadem velox et lenta. *Prædictam ecclesiam Commendatarius Prior nunc tenet, idemque Canonicus Parisiensis, Franciscus Bochart, pronepos Domini Bochart primi quondam Præsidis in Parlamento Parisiensi, atque ex filia nepos Domini d'Aligre, non ita pridem Magni Franciæ Cancellarii. Is si quid amplius de Sancta illa, sua (ut sic loquar) Domestica eruderaverit, libenter hujus operis Supplemento inseremus : interim notitiam cultus debemus Auctori Kalendarii Spiritualis anni* MDCLXXXVI *Gallice Parisiis editi, pro civitate Parisiensi locisque circumjacentibus ; causam autem relati istic tali die festi docuit nos prælaudatus Castellanus.*

DE S. ROLENDE VIRG.

NOT. CS *Pag.* 241 *num.* 4 *lin.* 12 — *de Sanctis Namur-*
B *censibus* — dele 4 lineas usque — *Auctor vixit* — deinde ad finem adde —

Vita et MSS Gallice reddita semel

5 *Eamdem Vitam cum in ipsius Gerpiniensis ecclesiæ veteri MS. reperisset Mag. Crispinus Paradis, ibidem Curatus, primus in Gallicam linguam convertit; et, una cum septem miraculis, anno* MDXX, *edidit Namurci; ut colligitur ex approbatione Ordinarii, I. Roberti, Vicarii Namurcensis, recusa in altera ejusdem Vitæ editione, quam se meliori ordine ac phrasi renovasse præfatur Aubertus Ghiselin, San-Dionysiani prope Montes Hannoniæ cœnobii Religiosus, atque anno* MDCLXX *ibidem Montibus excudi fecit; et hinc septem illa miracula accipiemus. Iisdem subjungemus alia, accepta ex altera similiter Gallica Vita, quam Franciscus Zutman, Canonicus et Examinator Synodalis Leodii, curavit imprimendam anno* MDCLXVII; *professus imprimis adjutum se Manuscriptis Mag. Joannis de Brugis, quondam in ecclesia Cathedrali Namurcensi Decani.*

Iterumque, cum miraculis

Juxta Leodium capella

6 *Ex hujus Vitæ cap.* 7 *intelligimus, in suburbio Leodiensi Abbatiam Sanctimonialium Benedictinarum esse, apud quas Capella et super aram imago* S. Rolendis *sit, miraculis celebris : quibus mota loci Abbatissa D. Lambertina Counotte, Illustriss. Eugenium Albertum Dalemontium, tunc Ruremundensium, postea Gandavensium Episcopum, rogavit; impetraret sibi ab Illustrissimo Namurcensi partem aliquam sacri cor-*
C *poris. Nec caruit pia solicitudo effectu : impetratum enim os brachii est, missumque sub attestatione Episcopali, signata anno* MDCLXII *die* XXIII *Junii : quam deinde Serenissimus Maximilianus Henricus, Archiepiscopus et Elector Coloniensis, tamquam Leodiensis Episcopus, per suum Vicarium approbavit exponique permisit ; quemadmodum solennissime factum est anno sequenti, ipso Sanctæ festo, cum jam haberetur ad eum finem inaurata capsula, ipso in altari ante imaginem collocanda. Fuerat ibidem antea ejusdem Illustrissimi auctoritate instituta fidelium sexus utriusque Confraternitas, pro impetranda immunitate a doloribus calculi, arenarum atque rupturæ, per litteras patentes anni* MDCLV, XIV *Julii; quam Confraternitatem Indulgentiis congruis mox instruxit Alexander VII, sequentis Octobris die* XII. *Compositum est etiam parvum Officium Gallica lingua, a Confratribus et Consororibus recitandum, quod legitur post Vitam Leodii excusam. Gerpiniæ autem similis Confraternitas instituta jam pridem erat, ut ex miraculis infra apparebit.*

cum Reliquia et confraternitate.

Pag. 244 *Annot.* a *adde* — *Molanus suspicatur fieri etiam posse, ut sacra hæc Virgo habuerit patrem* Desiderium, Regem Longobardiæ, quem Carolus Magnus *anno* 774 in Italia superavit ; et cum uxore et filia Leodium in exilium relegavit : Longobardos enim sive Lombardos, *ait*, Cisalpinos esse Gallos : D
potius dixisset, Cisalpinam Galliam occupasse. *Huic conjecturæ inhærens Zutmannus, alterius Gallicæ Vitæ Auctor, toto primo Capite enumerat utriusque sexus Reges Principesque Longobardos, velut* S. Rolendis *proparentes, qui se monastico statui dicarunt. Abductum in Gallias* Desiderium *Eginhardus testatur. Ægidius Aureæ-vallis Monachus, primus (quod sciam) scripsit missum esse* ad Agilfridum, Episcopum apud Leodium. *Meyerus, in Annalibus Flandriæ, addidit Regi exuli* uxorem, *scilicet Ansam*, et filiam : *quod Molanus præ oculis habuisse videtur. Brustemius denique, a Fiseno allegatus,* Aquisgrani in choro sepultum *asseruit. Hæc omnia si tam certa forent quam fidenter dicuntur, magnam priori conjecturæ verisimilitudinem adderent; sed vereor, ut illud de uxore et filia Desiderii, Leodium adductis, aliud habeant fundamentum, quam hujus* S. Rolendis *Vitam.*

Annot. c *lin.* 2 post — *profert* — adde — *dicens*, NOT 70
quod eam Crispinus Paradis, loci Plebanus, ex vetustissimo Codice loci ipsius vulgavit. *Id nos intelligentes de ipso, quem dabat Crombach, Latino textu, hunc infra allegamus, sub nota* MS. Gerpin. *quod nunc correctum volumus, et ad Annot.* g, h, i, k, m, *pro* E
MS. Gerp. vel, Idem MS. — lege — *Crombach* — *Parochus enim non vulgavit vetus Latinum MS. sed solam versionem Gallicam, unde Crombachius Latinam suam Vitam composuit.*

Ibid. Post Annotata subjiciantur NOT 71

MIRACULA

Latine reddita ex publicis instrumentis Gallicis, et ex altera Vita

An. 1597 incurabilis hernia,

Anno salutis MDXCVII, Simeon du Collet, ex villa cui Fons-Episcopi nomen, tunc annum ætatis tertium vel quartum agens, cum gravi hernia laboraret; pater ejus Joannes, faber lignarius, ejusque uxor Joanna, quocumque demum remedio sanari filium cupientes, decreverant sectionem experiri : jamque de ea facienda convenerat ipsis cum Mag. Matthæo, tunc in Anderleu commorante. Verum quia D. Petrus de Winxel, loci Balivus, id permittere noluit, nisi coram Doctore medico fieret; dimissum ejusmodi consilium fuit : prædictique parentes ad S. Rolendem se converterunt, ejus patro- F
cinium invocantes, pollicentesque suum filium deferre Gerpiniam. Hoc votum cum paulo post completuri in viam se dedissent, et Gerpiniam appulsi nullum ibi Presbyterum invenissent, qui statim sibi Missam diceret; satis habuerunt pro ea curanda stipem istic relinquere : et precibus coram imagine fusis, puerum collocarunt supra tumulum Sanctæ. Deinde cum illo regredientibus illis, exclamavit puer, sanatum esse se, neque ullum herniæ dolorem sentire; sicuti nec postea sensit umquam, et sanus hodiedum vivit, natus annos XXIV. Parentes autem ejus, in gratiarum actionem, sibi fecerunt consuetudinem quotannis veniendi in die secundo Pentecostes ad processionem, quousque filius suus ætatem attigisset ad ejusdmo obsequium per se explendum. Statim vero ab ipsa curatione attulerant tabellam seu imaginem Sanctæ, ubi ipsi quoque cum puero repræsentantur. Joannes du Collet annorum LVIII, et uxor ejus ann. LVIII, coram Curia prædicti Fontis Episcopalis, juramento confirmarunt veritatem facti. Testes adfuerunt Michael Lottin Major, et Scabini Ægidius Goussart, Jacobus Hostelart, aliique nonnulli : miraculoque legitime signato subscribit Ægidius Goussart, Graphiarius.

delato ad tumulum puero solidatur

2 Maria de la Tre, vidua qu. Joannis Roberti Fulloni

A Fullonii, annos LXXX nata aut circiter, antea quidem Traniæ habitans, deinde Mariæburgi, postquam duobus annis gravissimos calculi dolores pertulisset diu noctuque, adeo ut aliquando per spatium hebdomadum sex neque incumbere per se, neque assurgere de lecto, neque in ullam partem ejus commovere se posset, sed multo opus haberet auxilio; solebat dicere, duodecim proles, quas fuerat enixa, numquam similes sibi cruciatus dedisse. Toto tamen illo tempore habens fiduciam, in Deo et meritis S. Rolendis collocatam, sperabat sanitatem, ejus intercessionibus impetrandam; sicut etiam impetravit, expleto prædicto termino, anno MDCXV, ejecto via naturali calculo, ovi magnitudinem formamque habente: qui Gerpiniam delatus est per Mariam Brisset, Mariæburgi commorantem, ubi cum admiratione omnium hodieque ostentatur. In quorum confirmationem prædicta Maria de la Trie solenne præstitit juramentum, coram Antonio Ceppe Majore, Bastino Gravy, Paulo Noe, Balduino Bronchuen, Scabinis dicti loci, et Joanne le Comte Graphiario; quemadmodum patet per Actum, signatum a singulis anno MDCXIX, XIII Novembris.

1615 grandis calculus, voto facto, vi naturali ejicitur:

B 2 XXIX Septembris MDCXIX Joannes Jacquemart, ex Foche, annos natus circiter quinquaginta, cum tribus hebdomadis cæcus fuisset, omnibus quæ excogitare potuerat remediis frustra usus, supra modum affligebatur, et dicebat liberis suis; Filii mei, numquam amplius vos conspiciam. Tandem divina respiciens, invocare statuit S. Rolendem; qua in fiducia cum tempus prædictum explevisset, mane quodam sub horam quintam domi suæ se prostravit in genua, junctis manibus elatoque in cœlum vultu Deum orans, per istius suæ Dilectæ merita, ut sibi lumen restitueret. Hec in fervore respiciens ad fenestras, paulatim cœpit earum vitreos rhombos distinguere, et nunc perfecte intuetur omnia. In quorum fidem die et anno prædictis Gerpiniam venit, ubi coram ipsius Sanctæ imagine actis gratiis, Confratrum Albo adscribi se petiit: atque de prædictis omnibus testimonium reddidit, coram D. Thoma Gignon, et Mag. Gaspare Lambert, Capellanis dicti loci; atque Mag. Joanne de Brugis, I. V. Licentiato et Tutore Capellæ S. Rolendis. Quæ eadem ipse Joannes Jacquemart die XIV Novembris sequentis solenni juramento confirmavit, in loco Omezeæ, ad hoc citatus coram Guilielmo Noe Notario, præsentibus D. Gerardo Silisio loci Curato, et Joanne Brusteau Majori Francomontensi, juxta C instrumentum signatum a prædictis die supra notato.

illuminatur cæcus,

6 XVII Julii MDCI, Carolus Gehenart, filius Ludovicæ Sacrée, Viduæ qu. Caroli Gehenart civis Mariæburgensis, duos aut tres annos natus plangebat, querens de dolore ventris; visitatusque apparuit hernia laborare. Hunc erga ejus dolorem sublevatura mater, egit transegitque cum chirurgo de remedio per sectionem adhibendo. Verum in adventu chirurgi ægrotare cœpit puer, quapropter differenda curatio fuit, etiam extra casum morbi satis periculosa. Tum pia mulier, et impatiens filio cruciatus tam acres patienti, et sub mediam noctem egressa domo, manibus et oculis versus Gerpiniam intentis, cœpit invocare S. Rolendem; promittens eo se conferre in die Processionis suæ. Feria erat Majoris hebdomadæ tertia, anno MDCVII, cum istud vovebat, et filius nihil minus cruciabatur: verum ubi Processioni prædictæ accessit mulier, et domum rediit, filium suum ex integro sanum reperit: qui modo agit annum duodecimum, omni morbo liber, sic ut ipse jam bis terve peregrinans accesserit ad locum prædictum; seque, secundum matris suæ votum, adscribi Confratribus petiit. Quod autem res omnis sic acta sit die et anno prænotatis, jurata D asseruit prædicta Ludovica; ad id requisita a Gaspare Guende, tunc Tutore capellæ Sanctæ; coram D. Martino le Roy Curato Mariæburgensi, et Joanne le Comte Graphiario: sicut constat per instrumentum ab ipsis signatum.

herniosus redintegratur,

7 Jakelina de Hour, commorans in loco Saleti parochiæ Bioulensis, circiter quinquagenaria, postquam per annos quatuordecim vel quindecim arenarum molestia gravata, et gradiendi facultate privata domi resedisset; cum diebus quidem festivis valeret audiendæ Missæ causa accedere ad Parochialem ecclesiam, Eucharistia domum a Curato delata refici specialiter debebat. Cum autem per suos familiares omne medicinarum genus requiri fecisset, nihil amplius per eas profecit, quam ut perparum quid inambulare posset: itaque ad S. Mariam Ogniacensem modicissimum iter suscepit, si forte ejus intercessione sanitatem recuperaret. Sed et hac spe frustrata, animos sumpsit porro pergendi Gerpiniam, ubi curavit Missam dicendam: peractisque precibus Saletum regressa, brevi intervallo temporis liberatam se sensit, emissis duobus calculis, quorum quadrangularis unus, alter cuspidinibus asper erat, uterque nucis magnitudinem habebat: quos Gerpi- E niam detulit, marito suo comitata; atque in gratiarum actionem annis singulis eodem peregrinatur per se vel per substitutam sibi personam aliam. In confirmationem autem prædictorum, ipsamet Jakelina in Bioul, coram Mag. Melchiore Fabri Curato, atque Mag. Joanne Fabri Graphiario et Scabino, nec non Carolo le Fève item Scabino, et Mag. Guihelmo du Mont Curato Deneensi, rem totam jurata asseruit: ut constat ex Actu, per prædictos signato, XXIV Januarii MDCXIX.

annis 14 calculis gravata et gradi impotens sanatur,

8 Anno MDCXIX, XVI Octobris, Joannes Prangier Liernensis, in præsentiarum commorans apud oppidum Fontis Episcopalis, annorum circiter XVII, cum admodum puer adhuc esset, vehementer cruciabatur a calculo; quapropter parentes ejus, Hugo Prangier et Maria Feroulle, voverunt Gerpiniam ad S. Rolendem peregrinari. Hoc votum cum filio cum ante adimplessent, subito curatus est puer: in cujus beneficii gratum testimonium, eumdem fecerunt inscribi Confraternitatis Albo, seque ipsos promiserunt quotannis venturos, quoadusque per se posset filius suus idem facere. Idem vero Joannes Prangier, cum jam duodecimum annum ætatis atti- F gisset, iterum graviter cruciatus est calculo, per dies quindecim et eo amplius; ita ut non nisi perquam difficulter moveri loco posset. Igitur magna cum devotione auxilium Sanctæ invocavit; et incedere non valentem, ad ejus Reliquias visitandas, pater suus equo imposuit, ad iter faciendum, quod cum matre et una sororum suarum inivit. In ipso autem loco acrius etiam multo cruciari cœpit; et tamen resumens animos, voluit flexis genibus orare: ac mox emisit calculum, corneæ baccæ similem, et plane convaluit ab omni infirmitate. Porro idem Joannes Prangier jurato testatus prædicta est, coram Curia prædicti oppidi, atque Michaele Lottin Majore, Jacobo Hostelart Scabino, et Ægidio Goussart Graphiario atque Scabino; quorum postremus Actum, desuper confectum ac sigillatum sigillo publico subsignavit, die, mense, et anno prædictis.

item puer calculosus semel iterumque:

9 Venerabilis Prælatus Aureæ-vallis, D. Bernardus Mongaillard, diu conflictatus cum calculo, divina humanaque omnia experiebatur media: mittens pro se oratum ad loca varia, puta ad Deiparam Foyensem, S. Drogonem, atque alio; sed absque fructu. Nihildum ille tum adhuc audiverat de S. Rolende, nisi quod ejus corpus sciret Gerpiniæ requiescere

Abbas quoque Aureævallis.

A requiescere, ubi multi a diversis infirmitatibus curarentur. Intelligens autem ejus miracula ex Mag. Joanne Anseau S. T. Licentiato, qui per quinquennium Pastoris officio istic erat functus, decrevit etiam ipse eo se conferre, sub spe levaminis reperiendi; prout fecit anno MDCXVIII mense Novembri festo S. Andreæ. Ibi fusis precibus ac Missa celebrata, aggregari se fecit Confraternitati prædictæ: quo facto domum rediit, necdum plane sanatus. Medio post hæc anno violentius recurrere malum sensit: et tribus medicis frustra consultis, opem S. Rolendis invocavit. Nec mora: cumplures emisit calculos, multoque quam alias unquam robustior Gerpiniam rediit, acturus gratias liberatrici suæ, ferensque calculos quibus fuerat liberatus: deinde coram omni populo Missam fecit, ac porro ad Curatum Gerpiniensem bonam pecuniæ summam misit; ornatui sacelli impendendam.

Leodii similia beneficia referunt plures,

10 *His eisdem miraculis, ex priori libello summatim relatis, alterius Leodiensis libelli Auctor subjungit sequentia.* Leodii Sacerdos erat, Arnoldus Loncinus, Canonicus Otrenganus, qui per triennium afflictus colica et suppressione urinæ, post varia remedia incassum tentata, spemque humanam ex judicio An- B tonii Vanden Boche pharmocopæi omnem abjectam, recurrit ad S. Rolendem, orando ante ejus imaginem apud Benedictinas, cum proposito eam orationem per novem dies continuandi. Ab ipso autem primo die sublevari se sensit: atque indies melius meliusque se habens, post alteram novenam ex integro se curatum testatus est, instrumento condito die IX Decembris, anno MDCLV, coram Thoma de Rye Presbytero et Advocato, atque Joanne Andrea Frené testibus, et Notario Pauwea. Alii quoque

colica gravellosa laborantes,

plures, eodem gravellosæ colicæ malo laborantes, idem remedium experti sunt, emissis calculis, nucularum instar aut etiam ovi columbini; nec postea incommodum ullum senserunt; prout accidisse sibi sunt testati, Eligius Mottet civis Leodiensis, soror Petronilla de Franchimons Beguina ad S. Christophorum, et Francisca Petriceau ex oppido Villers-la-tour, Leodii residens, prior quidem et secunda anno MDCLVI, diebus XI et XVI Januarii; hæc coram Henrico le Rosseau et Joanne Andrea Frené; iste coram Roberto de Fraine et Carolo Ward: tertia vero anno MDCLXIX, V Octobris, Joanne Glaude et Ægidio Rondeau Testibus legitime vocatis et coram Notario rogatis.

invocata Sancta, cujus imago

C 11 Gerardus Verken, annos natus duodecim, expertus quæcumque possibilia sibi media pro leniendis calculi cruciatibus, nec levamen consecutus, recurrit ad S. Rolendem in sacello Benedictinarum honorandam, curata ibidem novena: qua durante magnum numerum calculorum egessit, anno MDCLIX. Anno autem sequenti, cum mali vis recruduisset in duplum, alteram novenam promisit, ipsoque die liberatus est calculo, nuculæ quantitatem habente: et ex integro sanatus, authentice id scribendum curavit, anno MDCLXI, XXII Februarii, coram Notario Pauwea, testibusque Joanne Arnotte et Theodorico Bahoux. Maria de Housse pro levamine, quod per multa media requirebat, pejus indies habere se sentiens; novenam S. Rolendis honori faciendam mandavit; utque eidem assisteret filius suus pro ipsa, præ dolorum immanitate adesse non

colitur apud Benedictinas in propria capella,

valente. Tertia autem die Sanctam invocans, exonerata est calculo, ad mensuram articuli longo, grosso autem instar pisi: et integre roborata, post peractum novendium, nomen dedit in Confraternitatem Sanctæ; atque anno MDCLXI die XXVI Junii, rem juramento suo firmatam scribi petiit a Notario prædicto, testibus ad id vocatis, Francisco Pauwea item Notario, et Maria de Wipart.

D 12 Laurentius de Prez, novennis puella ad mortem urgebatur ab eodem malo; cum parentes, nullam in medicis spem habentes, salubriori consilio miserunt ad Benedictinas, qui Missam istic dicendam in capella S. Rolendis constitueret pro filiæ salute: eodemque tempore puella excrevit calculum, nuci muscatæ æqualem: qui missus ad Benedictinas est, aliis ejusmodi pluribus jungendus, cum gratiarum actione et jurata beneficii attestatione, coram rogatis eo testibus Francisco Pauwea prænominato, et Ambrosio de Jasse, æque Notario, sub die XXIV Aprilis anno MDCLXVII. Alii porro favoris beneficæ erga invocantes se Sanctæ, qui identidem in dicta capella recipiuntur, tam sunt multi, ut cito volumen implere possint: quapropter enarrandis iis hic finem facio.

ab anno 1655 ad an. 1667

DE B. GERARDO.

Pag. 246 n. 4 dele ultimas 9 lineas, post — videtur factum fuisse — Dele etiam num. 5 primas 7 lineas, et substitue sequentia. NOT. 72**

Ex auctoritate Mariani sui,

5 *Verum postea idem Terrinca, accuratius scrutatus fontes, unde suam illam chronotaxin hausisse Waddingus potuit, totus transiit in ipsius sententiam; allegata imprimis auctoritate Mariani Florentini, in Chronico usque ad annum* MCCCLXXXVI *perducto, sic scribentis.* XVIII Capitulum Generale celebratum est Paduæ anno MCCLXXVII Ordinis LXIX; *tum, summatim relatis Capituli illius actis, subdit*: Eodem tempore, dum Fratres erant in Capitulo, quinto millario ab urbe Florentia, ex hac vita migravit ad Christum B. Gerardus, de tertio Ordine, cum gloria miraculorum. *Ex autographa ejusdemmet Mariani Epitome, in bibliotheca Conventus Pistoriensis servata, hæc eadem ultima verba ad prædictum annum etiam habentur, sed additur, quod Beatus* obiit III Idus Maji, Feria II Pentecostes. *Tali certe die, inquit Terrinca, legitur in antiquo Kalendario festorum Florentinorum Italice MS. post notatam Vigiliam et festum Pentecostes*, et die Lunæ est S. Gerardus, festumque agitur in Hospitali via S. Galli, et ad S. Gerardum della Magna, *id est*, de Villa Magna. *Primum fuit olim Monacharum Dominicanarum, earum scilicet quæ nunc sunt ad S. Petri Martyris, hodie autem est Augustinianarum: suspicio vero est, ideo ibi festum istud fieri, quia ipsum Hospitale fuerit auctore S. Ge*rardo *erectum, sicut erectum fuit istud, quod nomen ipsius retinet. Hæc Terrinca.* F

et quidem 13 Maji feria 2 Pentecostes, quando colitur

6 *Verum perquam male cohærent omnes isti ex Mariano Chronotactici characteres, et valde incerti sunt singuli. Nam capitulum Patavinum, quo durante mortuus Gerardus esset, quodque a Mariano vocatur* XVIII, *a Waddingo* XXIII *numeratur, a Rodulfo Tossiniano* XXI; *et hic quidem illud adscribit anno* MCCLXXV: *quod licet improbet Waddingus, annumque* MCCLXXVII *substituat, eo argumento, quod post Capitulum Lugdunense ad annum* MCCLXXIV *celebratum, nulla appareat necessitas, qua fuerint rursum anno immediate sequenti sedibus suis exciti Patres, soliti dumtaxat post expletum triennium convenire; id tamen ex ipsomet Waddingo evertitur, admittente Capitulum sequens fuisse celebratum Assisii anno* MCCLXXIX, *et dicente id factum* decurso ab ultimis comitiis triennio, secundum Regulæ statutum. *Deinde causa sufficiens cogendi Capituli maturius solito, videri potuit contentio illa, quam ipso anno* MCCLXXV *in Italia exarsisse Waddingus testatur, occasione rumoris ibidem sparsi, quod Pontifex vellet Minores atque Prædicatores cogere ad bona stabilia in commune admittenda. Isto item anno habente litteram Dominicalem* F, III *Idus Maji cum Feria* II *concurrit, non item anno* MCCLXXVII, *habente litteram*

sed istæ tali anno non concurrunt,

et potius notandum an. 1275.

A *litteram Dominicalem* C. *Et ante Capitulum Generale, secundum Regulam celebrandum in festo Pentecostes (quod eo anno actum fuit* II *Junii) præcessisse debuit Provinciale in Tuscia; hoc autem durante, non vero Generali, obiisse* Gerardus *potuit, et errasse Marianus in notanda Feria* II *Pentecostali, ex falsa præsumptione, quod Capitulum, sub quo Gerardus obiit, fuerit Generale. Quamquam nec Feria* II *stare potest, cum asserta Sancti prædictione, de morte obeunda die Veneris: hæc enim non potest concurrere cum* III Idus Maji *nisi anno aliquo habente litteram Dominicalem* B, *quod fuisset anno* MCCLXVII *vel* LXXVIII, *quibus annis Pentecoste celebratum fuit* V Junii, *diu post* Idus Maji.

Ipse etiam Sanctus fertur se mortuum dixisse Feria 6,

7 *Hactenus igitur annus, quo* Gerardus *obiit, æque ac dies, incertus nobis ex Mariano manet. ex quo tamen si diem* XIII Maji *tenere velimus, conjunctum cum* Feria VI, *et aliquo forsan provinciali Capitulo, nihil propius verisimile erit, quam quod anno* MCCLXVII *Gerardus obierit; et uno dumtaxat denario sublato, servabitur numerus anni a Mariano signatus; Beatus autem ipse,* circa annum MCLXXV natus, *ut dicitur in* B *qualicumque Vita, obierit nonagenario major, quam ætatem non recusabit imago inferius proponenda. Habetur quidem concursus idem diei* XIII *Maji ac feriæ* VI, *anno quem aliqui statuunt* MCCXLIV; *quando festum Ascensionis Dominicæ celebratum pridie fuerat: sed eum inutilem nobis reddit Confraternitas quædam Florentinorum, hodie S. Sebastiani dicta, et unita basilicæ Sanctissimæ Annuntiatæ, fundatores agnoscens* S. Philippum Benitium *et* S. Gerardum de Villamagna, *idque sub nota anni* MCCLXIII: *sic enim in eorum libro memoriali, post seculum* XV *dimidium scripto, Italice legi testatur Terrinca.* Judicatum est convenire, ut clare explicetur hujus nostræ Sodalitatis origo, deducta a duobus magnis Dei servis et sociis in Christo, Philippo Benitio et Gerardo de Villamagna... Inter alia autem insignis fuit res tentata atque ordinata, a beatis sanctisque hominibus, Philippo et Gerardo, interim dum assurgebat fabrica Annuntiatæ, tunc dictæ S. Mariæ de Cafaggio extra civitatem Florentinam, id est anno salutis nostræ MCCLXIII die VIII Septembris, Nativitati B. Virginis sacræ; quando facto delectu quarumdam personarum, ceteris in Dei servitio ferventiorum, fundarunt et inchoarunt Sodalitatem seu Congregationem Laudensium (*ab officio Mariano,* C *quod* Laudes *vocant, sic dictorum*).. anno autem salutis nostræ MCCCLI fuit eadem Sodalitas denuo confirmata, renovatis ejus Capitulis, dictaque Confraternitas et Sodalitas beatissimæ Virginis a Laudibus, Sanctique Philippi et Sancti Gerardi: *quæ licet anno* MDXXXIII *a D. Joanne Baptista Nari, Leonis Papæ X Cubiculario secreto et Clerico Camerali, donata capite S. Sebastiani, mutaverit titulum illum priorem, cœptaque sit dici* S. Sebastiani, *priorum tamen Patronorum suorum venerationem hodiedum conservat, habens reverenter* sandalia B. Gerardi, *a familiæ Naræ Patronis sibi concessa.*

quem si conjungamus cum 13 Maji

habebimus quidem annum 1244

Sed cum is dicatur anno 1263 Sodalitium de Laudibus instituisse,

8 *Isto anno* MCCLXVIII *ita posito, fuisset* S. Gerardus, *cum obiit, paulo major nonagenario; vitamque eremiticam auspicatus post primum e Terra Sancta reditum etc.*

mortuus dicitur circa 1267 obiisse

Post n. 6, nunc futurum 9, hæc adde -- Quare nec gravabor ex Truglio, imagines Sanctorum ac Beatorum Ordinis ex antiquioribus picturis exhibente, cum compendiis Vitarum a Bosio sumptarum, accipere ipsius Sancti imaginem, juncta eidem imagine S. Ugonis, *ad* VIII *Octobris usui posteris futura. Ibi quidem Sanctus pingitur cum cerasorum ramusculo, alibi vero scribit Terrinca eumdem cerni cum calatho aut fiscella, plena ejusmodi fructibus (nempe ad memoriam miraculi num.* II *relati) et talis etiam cernitur in fronte altaris proprii; ubi sub tabernaculo servatur lapis, vestigiis manuum Sancti notatus, uti refertur num. 10: nec non Sarliana prope Emporium* D *in recentiori pictura, ecclesiæ commendatoriæ Equitum Rondinellorum, haud diu ante annum* LXXX *hujus seculi posita.*



10 *De iis quos ad Militum etc.*

Pag. 249 *col.* 2 *Annot.* k *dele ultimas* 5 *lineas.* Nov 73

DE B. GEMMA VIRG.

Pag. 251 *post Commentariolum de* B. Antonio Hungaro, *ponebatur Vita* B. Gemmæ, *hoc transferenda ad diem* XII *pag.* 181, *mutatis tamen his quæ sequuntur: ac primum in Commentariolo prævio.* Nov 74*

Lin. II — *Ita Ferrarius* — adde — *ad diem* XII *hujus mensis, in Catalogo etc.*

Lin 22 *post* — XII Maji — adde — *Sed hi omnes, invicem citra examen secuti, corrigendi sunt ex opere de Vita S. Berardi Cardinalis, ad* III *Novembris referenda, deque aliis Sanctis ac Beatis Marsicanis sub annum* 1673 *Romæ edito, per Doctorem Mutium Febonium Abbatem Trasaccensem, directoque ad D. Didacum Petra, ejusdem diœcesis Episcopum: ubi pag.* 109 *et* 118 *expresse dicitur,* festum celebrari XIII Maji. F

Lin. 29 *eique recenti* — 1 --- *eadem ipsa quam prælaudatus Abbas operi suo inseruerat; quamque, quia liber ipse tunc nequibat commode transmitti, exinde describendam nobis curavit R. P. etc.*

Denique dele ultimas 7 lineas, jam minime necessarias: Titulum vero sequentem sic lege.

VITA

Ex Italico Mutii Febonii Abbatis.

Pag. 252 *de* B. Magdalena Albricia *col.* I post --- *Aloysius* --- adde --- *in Annalibus vero Comensibus Pars 2, lib. 9, num. 32, ipsum ante* Cisterciensium Monachorum *fuisse, qui sub anno* 1277 *illud susceperint, a primis ante annos ducentos inquilinis tunc derelictum. Insuper etc.* Nov 75*

APPENDIX

APPENDIX

AD DIEM DECIMAM QUARTAM MAJI.

Pag. 262, *col.* 2, *post lin.* 12 *adde.* —

S. Felicis, Cecili, et Comitum *memoria inscripta est vetustissimo Carthaginensis Ecclesiæ Kalendario, Tom.* 3 *Analect. Mabilionis, ab hoc refertur ad illam magnam turbam Afrorum Martyrum, quæ ipsis Nonis Maji, ex Hieronymiano Martyrologio sic adnumeratur, ut loco* 35 *referatur* Cecilius, *alias* Celidonia; *et loco* 40 *inveniatur* Felix, *sub dubio utrum ut* Sanctus, *an ut* Sancta. *Incerta nobis valde ea Mabilionis conjectura est; spectat interim ad* VII Maji.

Pag. 263, *ante* S. Theodoricum PP. *ponatur.* —

Polybius, discipulus S. Epiphanii, *inscriptus duobus Synaxariis, Taurini repertis in Bibliotheca Ducis Sabaudiæ: fingitur Vitam Magistri scripsisse: ego an in rerum natura fuerit, valde dubito.*

B

DE SS. VICTORE ET CORONA.

Ecclesia in Humana.

Pag. 268, *col.* 2, *post* Castellum Ficardum, *expunge ultimas quinque lineas, et substitue sequentia.* — *Prænominatus Joannes Baldi contendit, ex Syria allata corpora per Auximates, qui M. Aurelium Antoninum in Syriam secuti, dehinc sub Duce Sebastiano remiserant; ipsoque post cædem Martyrum in Italiam revocato, inde etiam redibant. Auximatis autem territorii locum ait fuisse* Humanam, *ubi supersint etiam hodie illustres reliquiæ marmorearum columnarum, quibus templum, iisdem Sanctis postea erectum, fulciebatur. Simile etiam templum ait, sub eadem appellatione, extitisse in vicino ad Septemtrionem Cingulanæ civitatis territorio; ubi etiamnum videantur, coloribus pene evanidis depicti, Victor et Corona: qui locus anno ... fuerit Benedictinorum Monachorum, et his extinctis, manserit Titulus Abbatis Commendatarii, cum ipsius deinde ..., ... devolutus ad Leopardum Ficciarellum Cingulanum, ac denique ad Cardinalem Gallum Episcopum Auximatum. Hic vero Romæ ... notitiam ..., ... Translatio Sanctorum corporum est, videlicet ... (ut ... opinatur) Calixtino Papæ III, quando etiam argento inclusum fuit caput S. Victoris, a reliquo corpore separatum; et S. Coronæ ossicula quædam; ultra parvum tabernaculum, quorum partem potiorem Cardinalis Gallus per multa altaria ... consecranda ... . Denique ... Canonicis, ... Roma inventa legi, quod plurimi infirmi, in die Translationis prænotatæ, ... contactu sanitatem fuerint consecuti; atque exinde tantam fuisse copiam affluentium illuc sanitatis causa, ut ipsis erigendum fuerit Hospitale; cui manus adjutrices porrigentibus, ac atque Corpora visitantibus, amplissimas Indulgentias concesserit Eugenius Papa IV, testatus in suo brevi,* eam ægrotantium multitudinem confluere, quia plures fidelium variis, quibus maxime premebantur, eorumdem Sanctorum Victoris, Coronæ, et Philippi meritis, se gaudent infirmitatibus et languoribus liberatos, et optatæ sanitati restitutos. *De* Philippo, *quis fuerit, non præsumit Auctor conjectare quidquam: sed si vere (ut supra dixit ex Episcopo Zucchio) ipsa Sancta corpora* ab Alexandria Ægypti *allata fuerunt, posset hic esse* pater S. Eugeniæ Virginis, *ad* XIII *Septembris Romano inscriptus Martyrologio, cum hac laude, quod* Ægypti Præfecturam deserens, baptismi gratiam assecutus est; quem in oratione constitutum, jussit Terentius Præfectus, ejus successor, gladio jugulari; *et quidem* Alexandriæ. *Dies porro Translationis,* XVIII Septembris, *olim Auximatis festivissimus fuisse demonstratur, ex antiquis Breviariis Officiisque; sed nunc intermissus, solum apparet in Kalendariis. E contrario, quo dies* XIV Maji *solennior esset, communi decreto sancitum fuit, ut septem diebus præcedentibus atque sequentibus justitium teneretur, strepitu omni forensi cessante, ut ait Joannes Baldi: qui etiam meminit proprii Officii, eumdem in finem compositi, atque olim usitati; et addit, usu receptum teneri, ut scripturæ Auximatum publicæ sic inchoentur,* In nomine sanctissimæ Trinitatis, et beatorum Martyrum Victoris et Coronæ.

Et prope Cingulum.

C

Reliquiæ divisæ.

Peregrinorum ad eos copia.

Olim 18 Septembris, nunc 14 Maji.

DE S. HENEDINA, etc.

E

Imagines in crypta S. Restitutæ.

Pag. 272 *col.* 2 *in fine,* — adde — *Actum de S.* Restituta Martyre Calaritana, *in Appendice ad* XVII *Maji, inveni uni capellarum, in istius Sanctæ crypta repertarum, præfixa fuisse nomina et imagines harum trium Sanctarum: non tamen mihi potui persuadere, sub altari ibidem majori inventa tria corpora, earumdem quoque esse. Ea enim, si istuc allata fuissent, videbantur potius debuisse reperiri in propria sibi capella: quæ tamen ratio quam minime certa sit, non me latet.*

DE S. BONIFACIO MART.

Pag. 279 *num.* 4 *lin.* 14 — adde: *inseruit homiliam, in codice Casinensi repertam, et Romæ in ecclesia SS. Bonifacii et Alexii dictam; ex qua, una cum exordio, sequentia accipe.* Pro quibus hæc substitue — *ex historia ... , post quamdam Homiliam in Codice Casinensi, sequentem narrationem descripsit, quam hic etiam, omissis superfluis, accipe.*

Deinde ante num. 5 adde — *Hæc ibi, quæ* XVII *Julii, ad S. Alexii diem natalem, una cum miraculis aliis, integra dabimus; itemque prædictam Homiliam, præferentem nomen S. Adalberti Episcopi Pragensis Martyris, qui ibidem Romæ Monachum bis egerat.*

F

DE S. BARBARO MART.

Corpus Venetias translatio gemina.

Et Officium proprium.

Pag. 285 *num.* 2 *lin.* 8 *a fine post* — *reperire* — adde — 3 *Anno postea octavo Roma ad nos rediens* P. Janningus, *et in transitu sacra Venetiis Corpora lustrans, ecclesiam et monasterium S. Laurentii adiit; atque de prima quidem translationis historia nullam reperit antiquam monumentum; accepit tamen, et huc attulit, notitiam Translationum utriusque, ipso in loco factarum anno* MCXCVI, *et* MCCXVII, *de quibus infra. Attulit etiam libellum proprium Officiorum de Sanctis, quorum Corpora et Reliquiæ in prædicta ecclesia asservantur: ubi de S.* Barbaro *præscribitur faciendum sub ritu Duplicis, cum hac Oratione:* Propitiare quæsumus, Domine, nobis famulis tuis, per hujus sancti Martyris tui Barbari, qui in præsenti requiescit ecclesia, merita gloriosa; ut ejus pia intercessione, ab omnibus semper protegamur adversis. *Secundi Nocturni Lectiones, sola phrasi cultiori differunt a contextu fabuloso Petri de Natalibus, addita ad finem Lectionis* VIII (*est enim Officium Lectionum* XII) *hac dumtaxat clausula.* At Venetias *Methone* translatum *Corpus,* in ecclesia S. Laurentii, miraculis

A culis clarum, requiescit. *Miraculum tamen nullum scripto aut memoriæ mandatum narratur. De variis Sanctorum Reliquiis etc.* in fine adde. — *Sed et die VII Junii agemus de* S. Paulo, *Episcopo Constantinopolitano ac Martyre, qui cum* S. Barbaro *communem habet novissimæ translationis historiam, hic infra adnectendam.*

Not. 83 *Pag.* 286. *post Acta eorumque censuram, adde.*

TRANSLATIONES

SS. PAULI EP. AC BARBARI MM.

Ex MSS. monasterii S. Laurentii.

Anno 1496 transfertur e loco in altero

Tempore Dominæ Elisabeth Molino Abbatissæ, de licentia Reverendiss. D. Thomæ Donati Patriarchæ, translatum fuit corpus S. Barbari Martyris, ex altari in quo prius erat, quod est in parte interiori ecclesiæ ipsarum Dominarum Monialium; et positum in monumento novo, super altare, quod est apud fenestram ipsarum Dominarum in parte interiori ipsius ecclesiæ, præsentibus Reverendis in Christo Patribus et Dominis, D. Hieronymo de B Franciscis Episcopo Coronensi; et D. Marco Antonio Fuscareno, Episcopo Æmonensi, die VIII mensis Maji MCCCCXCVI. *Tribus ante annis ibidem inventum similiterque translatum fuerat corpus* S. Pauli, *de quo seorsim pluribus in Junio: hic solum pro* S. Barbaro *noto, Methonem, urbem Peloponnesi insignem, vulgo* Modon, *anno* MDCLXXXVI, *cum aliis pluribus feliciter recuperatam a Venetis, sub eorumdem imperio antea fuisse ab anno* MCCIV *usque ad annum* MCCCCLXXXXVIII. *Quia tamen Turcæ post expugnatam Constantinopolim, ac præsertim post annum* MCCCCLXII, *sæpius victores in Peloponneso Eubœaque, ingentem Venetis terrorem identidem incutiebant, credibile fit primam* S. Barbari *translationem Venetias illis temporibus factam esse. Certe, factam esse post tempora Petri de Natalibus, concludi indubitanter potest ex ipsius Patris silentio: si enim, cum is Venetus scribebat compendium vitæ* S. Barbari, *ibidem fuisset Corpus ejus, non tam simpliciter, nulla ejus mentione factæ, conclusisset Elogium suum; sed cum dixerat*, cujus corpus ab Episcopo Felicio in civitate Muthonis sepultum est, *addidisset saltem verbulum de Translatione aut existentia ejus tum temporis Venetiis; uti addiderunt qui Lectiones de eo proprias postea fecerunt* C *ex prædicto Petri compendio.*

corpus Methone allatum post 1463

paulo post institutum 8 Julii festum Inventionis

2 *Sed dimissis de prima illa Translatione incertis conjecturis, redeo ad supra narratam secundam; quam nullo vel modico intervallo secuta videtur simili occasione Inventio* S. Ligorii, Martyris *item* Græci, *ac simul forte ex Peloponneso allati; cujus cum Passionis dies ignoraretur (qui postea per revelationem innotuit fuisse* XIII *Septembris) et ad communem utriusque Martyris invocationem patratum esset insigne miraculum, placuisse Sanctimonialibus videtur, ut licet proprium festum haberet* Barbarus, *communi tamen cum* Ligorio *festivitate coleretur ipso patrati miraculi die* VIII *Julii, sub Titulo* inventionis *sub ritu Duplicis celebranda, cum hac Oratione:* Deus qui gloriosa Beatorum Martyrum Ligorii et Barbari corpora nobis famulis tuis hodierna die concedere dignatus es: præsta quæsumus, ut qui eorum corporum inventionem colimus, ipsorum beatitudini te concedente adjungi mereamur. *Quod autem dies hæc adoptata Inventioni, non nata sit, docemur ex relatione prænotati miraculi, quæ pro Lectionibus Officii Matutini hoc tenore recitanda proponitur. LECT. V.* Cum omnium nobis Sanctorum festivitatibus sit lætandum, maxime tamen ac præcipue illorum nos solemnius gratulari ac spirituali gaudio jucundari delectat, quorum D sanctissima corpora apud nos servari cognoscimus. Quoniam quanto illos propinquiores habemus, tanto eorum nos specialius orationibus confidere debemus. Verum, si illorum cupimus suffragiis adjuvari; necesse est ut illorum quoque, quoad possumus, adjuvante Deo, sectemur fidem et imitemur actiones. VI. Oportet enim famulatus nostri servitia illis præcipue indesinenter impendere, qui ad nos de tam longinquis regionibus dignati sunt deferri.

ipsi et S. Ligorio M. commune,

propter miraculum Sacerdotis cæci

3 Quamobrem sanctis Martyribus, Ligorio et Barbaro, nos ac civitas ista plurimum debet, quæ patrociniis ipsorum e periculis multis et tribulationibus sæpe ac sæpius erepta est: quorum sanctissima corpora eo majori venerationis lumine claruerunt, quod tempore præclariora in nos beneficia contulerunt. VII. At præcipue cum Sacerdos quidam Genusiæ oriundus (*Hydruntini in Calabria districtus oppidum est*, Genosa *vulgo dictum*) eorumdem Sanctorum intercessione oculorum lumine donatus est. Etenim cum is in Rivo-alto (*vulgo* Rivalto, *prima insula Venetiis habitata*) pauperem ac inopem vitam duceret, variis etiam et plurimis gravissimisque tribulationibus et infirmitatibus affectus, ac tandem consumptis omnibus cæcus effectus est. Quamobrem amaro animo, de tot tantisque calamitatibus, humanis auxiliis destitutus, infelix conquerebatur: E tantum a Deo optimo maximo (quippe qui cum infirmis infirmatur) solamen aliquod postulabat. Itaque aliquantulum confortatus, surgens, ad ecclesiam S. Laurentii, ubi beatorum Martyrum Ligorii et Barbari reliquiæ venerabantur, duce baculo se contulit. VIII. Ingressus igitur vestibulum ecclesiæ, mente pura et corde humili oravit ad Dominum ut per horum Sanctorum suffragia sibi ipsi misero dignaretur salutem aliquam impertire. Facta oratione, oculos extollit; vidit claritatem solis; atque omnia, summa omnium qui aderant admiratione, clare prospexit, qui aliquot annos nihil viderat. Quamobrem gratias agens Deo, qui per suos Martyres tantam gratiam sibi conferre dignatus est, lætus abjecto baculo viam carpens, domum reversus est. Quo miraculo horum Sanctorum corpora majori veneratione civitas hæc colere cœpit; et sub nomine Inventionis, hunc diem quo miraculum istud effectum est, veneratur, ad laudem omnipotentis Dei, qui cum Filio et Spiritu sancto vivit et regnat per secula. *Annus quidem facti miraculi nullus exprimitur; credibile tamen est, circiter idem* F *translationis tempus factum fuisse, rei novitate et publica solennitate, populi concursum exciente et miserorum fiduciam acuente ad novam spem obtinendæ salutis. Post dictum Translationem annis centum et aliquanto amplius, instituta fuit tertia* S. Barbari *simul et* S. Pauli, *eaque prioribus solennior, ac descripta in grandi membrana apud Sanctimoniales Laurentianas Italico sermone in hunc modum.*

tali die per utrumque Sanctum illuminati

4 Anno MDCXVII die II Februarii, cum Reverendiss. D. Andriana Contarena, Illustriss. D. Georgii filia, dignissima Abbatissa monasterii S. Laurentii, sanctissimæ vitæ atque prudentiæ singularis matrona, imitari vellet admiranda suorum progenitorum facinora, et ultimis triennii sui diebus imponere coronidem tot præclaris suis factis, tam in amplissimæ suæ ecclesiæ quam in monasterii venustissimi ornatu collocatis; decrevit curare translationem Sanctorum Martyrum Pauli Episcopi atque Barbari, quorum corpora de mandato Illustriss. ac Reverendiss. Cardinalis Priuli bonæ mem. Patriarchæ Veneti fuerant reverenter seposita intra monasterium, dum restauraretur ecclesia vetus. Ea autem non solum restaurata fuit, sed etiam perfecta altaria; quorum majus, magnitudine ac pretio et elegantia, vix aliud sibi

An. 1617 ad novam Translationem SS. Barbari et Pauli

venturus Patriarcha, etiam Ducem invitat:

A sibi comparabile inveniet; duo vero alia, sumptu similiter et splendore mirabili, mutuo sibi obversa, singulis prædictorum Sanctorum fuerunt consecrata. Tum de licentia Illustriss. ac Reverendiss. Cardinalis Vendramini Patriarchæ, actum est de eisdem sacris corporibus ad ipsa altaria reducendis. Huic actioni interventurum se Patriarcha promisit, cum aliis multis Prælatis: et D. Angelum Boscherium Vicarium suum Generalem misit, qui Sereniss. Principem Joannem Bembum, Venetiarum Ducem, ad conferendam præsentiam invitaret. Hoc annuente, omnia ad tam solennem actionem disposita fuerunt in II Februarii, Purificanti Virgini sacram diem, post meridiem, in hunc modum.

invitantur insuper omnes cœtus idonei instruere Processionem.

3 Invitatæ sunt sex Scholæ majores de mandato Excellentiss. Dominorum Capitaneorum; Religiosorum Mendicantium ac Monachorum Ordines, jubente Illustriss. D. Legato Apostolico; novem Congregationes Cleri urbani secularis, et Capitulum majus atque minus Castellanum, ad imperium Illustris. ac Reverendiss. D. Cardinalis; totusque Clerus S. Marci, ab Illustrissimo Principe citatus. Ecclesia circumvestita est Damascenis rubeis portæque ejus vario pancarpiorum insigniumque ornatu decoratæ B sunt. Erecti præterea fuerunt throni duo, æquales per omnia, singuli instructi sua umbella armisque; alter ad cornu Evangelii, pro D Cardinali; alter ad cornu Epistolæ, pro sua Serenitate; et utrimque similiter disposita scamna, instrata tapetiis; hinc quidem, pro Oratoribus Principum, Magistratibus atque Senatu; inde vero, pro Prælatis, Canonicis, atque Domesticis D. Cardinalis.

Eo præparatis omnibus

veniunt illi splendido cum comitatu:

4 Sanctorum corpora gloriosa stabant in ecclesia S. Sebastiani, elevata supra suggestum, tapetiis pretiosissimis instratum, ardentibus circum ipsum quatuor enormis proceritatis facibus cereis. Sub horam XXI intra phaselum rubea veste opertam totamque sericeis tapetiis circumvestitam, appulit D. Cardinalis cum sex Episcopis, multis Canonicis, ac numerosa et splendida familia sua; cui ad ripam obviam cum umbella exiverunt Capellani ac ministri ceteri ecclesiæ S. Severi, solitisque exceptum ceremoniis deduxerunt intra nostram S. Laurentii ecclesiam. Paulo postea in consuetis navigiis Ducalibus planioris formæ appulit Serenissima Dominatio, cum Senatu et Vice-Duce, quoniam ipse Princeps de palatio exire per invaletudinem prohibebatur, et utrisque exscendentibus explosa mortariola fragorem dederunt tubis tympanisque intersonantibus. Vice- C Dux qui tunc erat Excellentiss. D. Aloysius Barbarus, ad majorem ecclesiæ portam exceptus est a D. Episcopo Zacynthi, Suffraganeo Patriarchali, in habitu Episcopali, pacemque et aquam benedictam ab eodem suscepit; cum vero ad paratum sibi thronum progrederetur, occurrit eidem ante majus altare ipse D. Cardinalis. Ubi mutua salutatione amplexuque defuncti, in suum se quisque locum recepit; et Cardinalis Pontificalem indutus Cappam, ex sede sua dedit initium solennibus Vesperis, decantandis ab universo musicorum S. Marci choro, qui cum Præfecto suo missus ad id erat a sua Ducali Serenitate. Ad Magnificat, D. Cardinalis altare majus incensavit, deinde ad suam regressus sedem incensatus etiam ipse est, ac deinde Vice-Dux, Oratores atque Prælati; tum etiam Magistratus et Senatus successive.

eisdem ingressis ecclesiam S. Laurentii,

Patriarcha orditur Vesperas.

Interim egressa processio ex templo S. Severi,

5 Dum sic canuntur Vesperæ, Clerus congregatus ad S. Severi cœpit procedere in hunc modum. Egressi ab ecclesia jam dicta secundum fundamenta ejus, id est semitam intra contiguas domus canalesque ductam, venerunt in ecclesiam S. Laurentii, per portam vicinam sacristiæ, exeuntesque per aliam ei oppositam iverunt ad S. Sebastianum per viam Largam, per viam Longam, et eam quæ Gajuffæ dicitur; D iterumque per ecclesiam S. Severi, per viam Presbyterorum et fundamenta S. Proculi, in sua se hospitia receperunt. Primæ autem sic comparuerunt sex Scholæ majores, miro ordine atque pompa, cum magna multitudine candelabrorum argenteorum, ferculorum reliquiariorum, facularumque cerearum ardentium: tum Religiosi cœtus, solita cum modestia et ordine consueto, multam spirantes devotionem. Sequebatur Capitulum S. Severi cum Cruce et candelabris argenteis, omnesque ministri prædictæ ecclesiæ, pretiosa induti Pluvialia. Ipsis succedebant novem Congregationes Venetici Cleri, singuli pretiose stolati, sub suis quinque insigniis: et ante altare majus transeuntes, intonabant et prosequebantur Hymnum, Sanctorum meritis. Postea veniebat Majus minusque Capitulum Castellanum, ac denique universus Clerus et Canonici Ducalis Ecclesiæ S. Marci.

ab ecclesia S. Sebastiani adducit corpora,

ad ædem S. Laurentii,

6 Transeunte Clero, sumpserunt Patriarcha et Episcopi Pontificalia indumenta; et consueto ritu Cardinalis consecravit capsas, Sanctorum corporibus excipiendis destinatas. Quamvis autem, propter innumerum populum, undequaque affluentem, difficilis reddebatur progressio; omnes tamen ædificavit decentissima ac speciosissima pompa. Sub hac ab ecclesia S. Sebastiani elata sancta Corpora, illata sunt in S. Laurentii, per eamdem portam, per quam ingressus Patriarcha cum Serenissima Dominatione erat, præcedente tubicinum turba festive insonantium; post quam viginti cerei, octonum librarum singuli, a Confratribus Scholaribus portabantur, tum sequebatur chorus Musicorum, Litanias canentium, cum corpore S. Barbari; quod sub pretiosa umbella, in splendidissime ornato feretro, humeris gestabant Presbyteri quatuor, Dalmaticas rubras auro et E serico contextas induti; quo in habitu etiam procedebant duo Thuribularii, perpetuo incensantes; totidemque alii, ex acerra argentea ministrantes, quam gestabant, suavissimi suffitus materiam. Pone sequebatur Reverendus Confessarius monasterii, cum duobus Ministris cappas pluviales indutis; aliæque viginti faces gestatæ a Sacerdotibus, cum altero musicorum choro, præcinentium corpori S. Pauli, quod simili ornatu atque ordine, quo prius S. Barbari, ferebatur: ac rursum viginti faces, ita ut harum universim ad sexaginta numerarentur. Succedebant nobilissimæ familiæ Domini Cardinalis aliorumque Prælatorum, deinde Crux Patriarchalis ipseque Patriarcha et Episcopi sex, gemmatis mitris F pluvialibusque spectabiles. Tum vero suis ex locis assurgens Serenissima Dominatio cœpit procedere sub hac serie: Commendatores, Capitanei, Camerarii. Scutiferi, Architriclinus, Hippotriba, Capitaneus major, Zagus, Ceremoniarum Magister, Secretarii, Capellanus, Cancellarii Ducales, Vice-Dux, Oratores, Magistratus, et Excellentissimus Senatus.

unde pulchro ordine regressa processione,

iterumque regressa,

7 Porro, quia tardior jam hora erat, non processerunt Corpora sancta cum Prælatis ac Serenissima Dominatione longo illo, quo prior pompa, circuitu; sed per Viam-longam ac S. Severi fundamenta, circumlata fercula veneranda, per pontem vicinum ædibus Priulorum, atque per fundamenta S. Laurentii, relata in ecclesiam sunt, simili mortariolorum explosione, qua fuerant honorata in exitu, etiam in regressu excepta. Illis autem super altaria sua depositis, omnes sese in genua prostraverunt: et D. Cardinalis ab altari majori benedictionem cunctis impertivit, sed Indulgentiam non publicavit. Tum vero assurgens Vice-Dux, ante altare, ut prius, salutato Cardinali, veniam abeundi sumpsit; seque, ad multam facularum lucem, in suas

A suas recepit naves, cum toto comitatu, atque ad Palatium redivit. Similiter etiam Patriarcha, comitantibus Coepiscopis, scilicet Concordiensi, Torcellensi, eidemque electo Patriarcha Aquileiensi, Zacynthio, Clugiano, Cunecensi et Tyrio, deducentibus etiam Canonicis et Ministris atque Capellanis S. Severi, eodem quo prius ordine, pervenit ad phaselum suum; ubi S. Severi Clero comiter vale faciens, revectus etiam ipse est in suum Patriarchale Palatium. Tandem Reverendi Capellani, dilapsa populorum turba, strepituque cessante, sanctorum Corporum capsas cypressinas, auro sericoque obductas, composuerunt singulas in singulis super altaria monumentis, optime apparatis. Atque hunc finem habuit solennis illa ac spiritualis pompa, ad Dei laudem et benedictorum istorum Sanctorum gloriam, cum honore venerandi monasterii S. Laurentii, et ejus quæ ipsum tunc cum bonorum spiritualium ac temporalium proventu gubernat.

deponuntur in suis altaribus corpora,

2 Februar.

8 Consecratio altaris Majoris, duorumque altarium, Archiepiscopi Pauli et Barbari Martyrum, celebrata est die IX Januarii MDCXVII; ipsius vero ecclesiæ, XVIII mensis prænominati, per Illustriss. ac Reverendiss. D. Cardinalem Vendramenum, Pa-

B triarcham Venetum: Translatio vero corporum SS. Pauli et Barbari, II Februarii, festo Virginis purificantis. *Post hæc reposita sunt sacra Corpora ubi prius posita fuerant, in suo quodque altari, paucis ante annis utrique extructo impensis Monialium e marmore pretioso, appositis celebrium illius temporis pictorum Jacobi Palmæ ac Dominici Tintoretti tabulis. Infra has tabulas, supra stipites tamen altarium, etiamnum sunt dicta lipsana, et per crystallum pellucidam conspiciuntur; sic ordinatis inter se ossibus, ut corpora duo conflentur, partibus fere omnibus perfecta, paucis* S. Paulo, *plusculis* S. Barbaro *ad integritatem deficientibus. Includuntur etiam simul cum ossibus, per crystallum legibiles hæ Epigraphæ; de altero quidem sic:* S. Barbari Martyris, a Juliano Apostata interfecti, corpus in hac capsula Kalendis Februarii repositum est, anno Domini MDCXVII more Veneto, Reverenda Domina Marina Contarena Abbatissa. *In altero vero ita:* S. Pauli, Episcopi Constantinopolitani, pro ab Arianis occisi, sub anno Domini CCLX corpus repositum in hac capsula Kalendis Febr. MDCXVII more Veneto *etc. Usquam. Sed et S. Paulo recurret hoc sermo, ut autem est, die VII Junii.*

DE S. BONIFACIO EP.

C

Not. 84

Pag. 370 *Col. 1 adde — Nam tamen hujus corpus in alia aliqua ecclesia adservetur, nescimus — et* lege *— qui recentius omnia hujus generis ibidem nostri causa scrutatus est Bernardinus Coccovaginus, de S.* Bonifacio *alium nihil reperit, quam in* Cathedrali servari indusium ejus (*Albam Sacerdotalem fortassis dicere voluerunt, qui illum id docuerant*) Ferentino allatum, cum aliis rebus memorabilioribus post illius destructionem. *In periculis etc.*

DE S. POMPONIO EP.

Not. 85 olim liquorem scaturiens

Pag. 372 *num.* 2 *lin.* 1 supra arcam *adde — Camillus Tutini Neapolitanus, in Vita Italica S. Blasii Mart. edita an.* 1635 *pag.* 62, *occasione liquoris, ex nonnulla ejus Reliquia scaturientis, ejusmodi myroblitarum Sanctorum, in Regno Neapolitano existentium, plura subjungit exempla: atque inter alios* S. Pomponium *nominat, cujus scaturigo siccata fuerit,* aliquo populi peccato id exigente. *Et in argumentum veteris Miraculi, allegat* scyphum argenteum, ei rei olim servientem, et sub altari majori suo adhuc tempore stantem. *Est autem ipsa* arca, *teste præcitato Cocchiarello,* cancellis ferreis *etc.*

Pag. 389 de S. Eremberto *Annot.* c *adde — Claudius Castellanus opinatur,* Alpicum *scribendum, non* Ad Piecum, *quoad ultimam partem, scilicet* Picum, *facile illi concessero; quoad primam, non video, cur Chronologus iste, affectatione proprietatis Latinæ, non potuerit, pro Francico* al, *substituere Latinum* ad. D *Not. 86*

DE S. PASCHALE EP.

Pag. 394 *Annot.* aa *sic mota — Quæ vetustis Romæ altaribus, nulli parieti adhærentibus, super quatuor columnas imminent Reliquiarum sanctarum conditoria, quadratæ ædiculæ formam habentia, nomen suum accepisse videntur a cubo, κύβος, alioqui et rectius scriberentur* Cyboria: *utique diversissima a rotundis illis pyxidibus, in quibus nunc servatur Eucharistia, ad usum communicantium fidelium, sanorum vel ægrorum, circumferenda: quæ recentioris longe institutionis vocabulo dicuntur* Ciboria, *tamquam verum animarum* cibum *continentia. Idco minus nunc mihi probatur, quod aliquando placuit, ab his illa nomen traxisse.* *Not. 87*

Annotat. dd *adde — Et hæc quidem dicta sunt ad eam lectionem, in quam omnia omnino MSS. Regiæ editionis exemplaria conspirant: istamen probarem coli cesumque ties* Epenio listuna *generalur. Utrault Magis est E Hiero et aut, et sit Græce παράστας τεῖχος σεπτολιθοστατον,* superne clasum. *Ut autem hoc nuspiam reperiatur, vix tamen dubito quin verbum* Spanoclytum *ex istius verbi corruptione sit natum, idque ante ætatem Anastasii.* *Not. 88*

Pag. 399 *post Annotata, addatur* *Not. 89*

PARAPHRASIS METRICA.

Flodoardi Remensis apud Mabilionem.

In Paralipomenis ad Conatum nostrum Chronico historico de Romanis Pontificibus, Pontificale metricum Flodoardi, laudatum a nobis in Nicolao I ei deinde in usum sæpius adductum, usque ad ipsiusmet tempora, quoad priorem ac potiorem sui partem, a S. Petro scilicet usque ad prædictum Nicolaum, aliud non est quam Anastasiani operis paraphrasis: cujus licet bonam partem, ac totum Hic plane. Mabillonius edidit sæculo Benedictino ex MS. sumpta; libet tamen hic loco speciminis saltem unam exhibere, de Paschale Papa.

Susceptum, *e Sanctus Stephanum Quartum,*
— properans Paschalis honore secutus,
Resplenduit studiis; castus, pius, inclitus, insons,
Magnanimus, largus, hilaris, devotus, honestus,
Mansuetusque; preces vigil ac jejunia tractans,
Susceptor peregrinorum, solator egentum;
Unde datis meritis Monachorum effulserat abbas.
Excrescenque operum fulgore, supremus vocatur
In jura Ecclesiæ, centesimus, Auspice summo,
Romanoque simul votis coeunte Senatu.
Hic positus, præcepta Patrum vel Legis habenas
Robustus solersque tenet, celebrisque promulgat
Scita gubernator, blandus, probitatis amicus,
Sacrarum restaurator cultorque domorum,
Conditor Almorum passim quæ pignora nactus.
Ampliat iste stipem Clero, fert munera cœlo;
Nexibus adducit per regna remota subactos,
Ponderibusque auri vinclorum pondera solvit.
Africa transvectos, redditque Hispania captos:
Gaudet quæque suos respectans patria natos.
Martyris hic Papæ Sixti solenniter ornans
Membra, Petri meritis florente recondit in aula.
Is quoque Sanctorum Processi et Martiniani
Deponens Cineres, digno pertractat honore:
Muneribusque colens Patrum illuminat ædem:

laudatis in operibus editis (margin note beside "Hic positus … promulgat")

condit S. Sixti — rum corpora. (margin note beside "Martyris hic … in aula")

Argentiqu

A Argentique libras, auri dat pondera, signis.
Vascula, vela parans, claves quoque fabricat auro.
Contigit, ignivomi furibunda fraude draconis,
incendium restinguit, Flammarum peregrina globos per culmina ferri :
His simel absumptis, Romana in mœnia spirans,
Porticibus Petri fervens irrepserat æstus.
Pressa obliviferum proflabant pectora poclum,
Nuntia dum Papæ hæc secreta silentia rumpunt.
Ille, fide sultus, rapido petit atra volatu
Bella, triumphantis perstringens arma furoris :
Stat, magnus velut oppositus mons, igne reliso
et incensa restaurat: Obsistens flammis, precibusque incendia sternit :
Extinguitque feros, Cepha tutore, vapores,
Orando pugnans : campum neque linquit agonis,
Noctis dum tenebras votis evincit et ignes.
Detrimenta dolens inopum, vastata reponit ;
Restituens passis culpæ quæ flamma vorarat ;
Aurea dona ferens, vestes victusque reformans.
Silvarum superadjicitur data copia tectis
Ut prius edendis : et, ne de fraude patrata
Vel damno Ecclesiæ truculentus gaudeat hostis,
Rapta focis Petri reparatur porticus aucta,
In melius surgens, potiori educta nitore.
Præsul Apostolicos aulæis inserit actus.
B Et mirabilium templi colit ora decore.
Culmina Praxedis renovans, variaque venustans
Item ecclesias, S. Praxedis, Luce, triumphalem fulgoribus erigit arcum :
Plurimaque excipiens cariosis Pignera bustis,
Eruta Justorum renovatæ destinat aulæ :
Servorumque Dei cœtum simul aggregat almum,
Instituens Grajo pangi modulamine laudes ;
Ruraque dat, sacris servitorum usibus apta.
S. Zenonis, Zenonis iste locans Cineres, oracula condit ;
Accumulans decus, argento auroque refulgens :
Historiisque colens, gemmarum et munere, Palmas
Luciferæ Dominatricis restaurat, et addit
Mœnia muneribus, villisque et cultibus ornat.
Cæciliæ cernens incumbere casibus ædem,
et S. Cæciliæ: In meliora levat restructis culmina septis ;
Defessum precibus quem cœlica visere Virgo
Affarique probat dignum : tamen increpat, ut quid
Liquerit inceptum quærendi membra laborem,
(Quæ sublata putat, populari credulus auræ.)
Ut se res habeat referens : Nomenque roganti
Adnotat ; hortaturque piis persistere cœptis,
cujus corpus reperit, Gaudeat invento dum munere. Nam placet, inquit,
Æterno Domino, cujus splendoris amore
C Me passam constat ; noviter quo me ipse repertam
A te constructi templi munimine condas.
His dictis celeri repetit cœlestia saltu.
Papa revelatæ lætus jam lucis aperto
Indicio, indagans thesauri cessa talenta,
Repperit eximiis pretiosa monilia gemmis.*
Aurea virgineum celabant tegmina pignus,
Carbasa martyrii rutilabant sanguine clari.
et transfert in Urbem, Quæ Pater almificus, manibus pia munera tractans,
Colligit, inducens Urbi instrumenta salutis,
Atque locans thalamo candentia membra decoro.
Infertur, simul inventus, virtutis amator
Sponsus, lucrator pacti cum fratre pudici.
cum sociis martyrii : Maximus, Urbanus, consors quoque Lucius aræ
Depositi, turmas capiunt pietate nitentes,
Hymnidicosque choros, digno solamine fultos,
Vinetis, agris, domibus, famulisque ; levatum
Cultibus argentum invehitur plus mille librarum.
Aucta paludamentorum dos multa decentum.
Virgineasque novas Præsul splendore catervas
Restituit prisco, res addens usibus aptas. D
Diversisque aulis diversos addit honores
Aurea dona ferens vasis, iconibus, aris ;
Argentoque colens artus, altaria, conchas.
Marmoreum cumulat decus ornamentaque : secum
Hæcque polo, terris sata, centuplicata reportat.

His ex Anastasii contextu deductis, addiderat Flodoardus, ut postea semper, quoties Pontifex aliquis inveniebatur, Remensi Ecclesiæ, vel ejus Archiepiscopo cuipiam, fecisse aliquid, vel cum eo gessisse ; addiderat, inquam, duos hosce versus :

Hic Nordmannorum nostrum delegat Ebonem
Barbaricæ genti, lucis vitæque ministrum.

Normannis convertendis intendit. *Addiderat autem hæc (ut ego quidem existimo) alteri omnino loco inserenda, quam inter versum 78 et 79 ad signum* : eo enim loco interrumpunt intolerabili scissura sensum, qui absque illis continuus sibi hæret. Adscripserit igitur distichon istud vacanti alicubi Margini, vel addendum in fine, vel alio quopiam loco (puta post Versum 18) inserendum : quod transcribentem librarium fefellit, et Mabilionem alias oculatissimum videtur latuisse.*

DE B. ÆGIDIO ORD. PRÆD.

E *Not. 90^a cum Indulgentiis Gregorii XV* *Pag.* 401 *num.* 1 *lin.* 4 *a fine, post — prælaudatus Cardosus,* hæc interpone : — *in quem diem Gregorius Papa XV, anno* MDCXXI *die* VII *Junii, concessit plenariam Indulgentiam confessis ac sacra Communione refectis ; visitantibus* ecclesiam Domus Fratrum Ordinis Prædicatorum loci de Sanctarem, Olyxponensis diœcesis, et in ea sitam capellam S. Ægidii, die festo ejusdem S. Ægidii annis singulis ad septennium. *Breve integrum profert Lucas Castellinus, Procurator Ordinis Generalis, in tractatu de certitudine gloriæ Canonizatorum, edito sub annum* 1628 *pag.* 484 : *et antea pag.* 482 *dixerat, quod* consimilem Indulgentiam *antea* concesserat Clemens Papa VIII, in honorem *ejusdem* B. Gilii oppidi Vouzela, *ejus nempe patriæ*, Visensis diœcesis, Ordinis Prædicatorum ; *ejusque atque alterius Brevis authentica in archivio Procuratoris Generalis asservari testatur. Asserit autem idem qui supra Cardosus, fuisse usum etc.* *et Clementis VIII.*

Not. 91^a Collectæ pro Missa Translationis *Pag.* 402 *post num.* 8 adde 9 *Non tamen prætereundus silentio fuerit Dominicus Maria Marchesius, qui in sacro suo Diario Dominicano, acceptam a Castellio atque Sosa Ordinis Chronologis Vitam concludit, cum tribus Collectis, quas ait usurpatas fuisse in Missa, sexto post obitum anno, quando corpus incorruptum, ac suavissimum spirans odorem, translatum fuit in sacellum proprium, sub ejus nomine dedicatum. Ait autem, Collectas illas servari in pervetusto Conventus Santirenensis MS. hac forma. ORATIO.* Deus, qui B. Ægidium, Confessorem tuum, a peccati subjectione revocasti, et ei perpetrati sceleris veniam impetrandi specialem gratiam tribuisti ; da ejus meritis tuam hic consequi misericordiam, ut nostrorum actuum perpetrata scelera redimamus. *SECRETA.* B. Ægidii quæsumus, Domine, intercedentibus meritis gloriosis, munera hæc placatus accipias ; et grata tribue offerre dona, quibus tribuisti et offerre officia. *POSTCOMMUNIO.* Oblato, Domine, salutis nostræ exordio, concede, nos ejus adjuvari suffragiis, cujus confisi meritis, hæc tibi Sacramenta voce libamus et mente. *Plura de ista Translatione si inveniantur, libenter proferemus ; nec omnino diffidimus invenienda, si collaborare dignentur, quorum interest.* F

APPENDIX

AD DIEM DECIMAM QUINTAM MAJI.

NOT. 92**

Pag. 439 *col.* 1 *de* Adelgario *lin. penult.*—dele— *Letznerus in Chronico Corbeiæ Saxonicæ, ubi Abbas fuit* et scribe, — *ubi Abbatem fuisse dicit ; confundens ipsum cum alio ejusdem nominis, uti patet ex Vita S. Remberti* IV *Februarii num.* 27. *Nam ibi* insignis vir Adalgarius *dicitur adjunctus S. Remberto* in adjutorium..... assentientibus Abbate et fratribus monasterii ejus : *et clarius num.* 15 *nominat cum Vita ista,* insignem conversatione virum, gradu Diaconum, germanum videlicet et æquivocum Abbatis, nomine Adalgarium. *Commemoratur Episcopus in Martyrologio Abdinghovensi his verbis :* Eodem die Natalis S. Adalgarii, Bremensis Episcopi, qui in Corbeia Abbatia diœcesis Paderbornen. eruditus, ad regimen illius Ecclesiæ est assumptus. *In ipsius quoque monasterii eleganti choro cernitur hodie ejusdem* B *statua, inter Sanctos, ibidem aliquando monasticen Professos, cum hoc Titulo.* S. Adelgarius Archiepiscopus Brem. et Hamburg.

NOT. 93**

Hidem de Thoma Cantipratano — *adde* — *eamdemque Italice versam, cum Titulo Beati, exhibet Sacrum Diarium Marchesii. Verum Saussayus, quem hic allegat,* Thomam *dumtaxat Piis adscribit, idque* XIII *hujus.*

DE S. ISIDORO M.

NOT. 94**

Pag. 444 *num.* 3 *lin.* 3 — *vitam ejus dedimus* — posthquæ, expunctis aliis, sic prosequere — *exornatam a Metaphraste : præter quam, in faciendo postmodum Januarii Supplemento, dabimus aliam antiquiorem scriptam a Sergio Auctore coævo etc.* — *ut initio pag.* 446.

NOT. 95** *Videtur assignandus annus 250 primo ejus Consulatui et Ulpiani,*

Pag. 445 *num* 8, *lin* 14 *post* — *gesserit* — expunctis aliis ejus numeri lineis his substitue — *et quidem, ut habent Acta ipso statim principio ;* Anno primo, quo imperare cœpit Flavius Decius. *Annus hic erat Christi* CCL : *quo licet ipse Decius, una cum Grato, Consulatum inierit ; non tamen cum necessario gessit ultra menses aliquot, sed potuit suffecisse sibi atque Collegæ, primo Nundino, Gallum necdum Augustum* C *cum Ulpiano. Jam enim a Claudio Augusto bimestres duntaxat Consules fuisse, notat eruditissimus Pagius, in præcitata Dissertatione Part.* 1 *Cap.* 1 *num.* 2 *: et Cap.* 5 *docet, quod, licet Ordinarii Consules annum plerumque signarent, Suffectorum tamen Consulaturum nonnullus etiam usus sit in Chronologia, idque probat exemplis* Neronis, *et* Galerii Maximini; *in Proleg. autem num.* 8 *censet hujusmodi fuisse primum istum* Gall. et Ulpiani *Consulatum : quæ sane explicatio convenientissima est, et nodum propositum præclare solvit. Fuerit autem* Ulpianus, *filius magni illius Jurisconsulti, qui Alexandri Severi tutor atque Consiliarius, dirissimus persecutor Christianorum, et usque ad Prætorii Præfecturam evectus, in eaque occisus a Prætorianis militibus anno* CCXXVII, *nihilo mitiorem filium reliquerit ; dignum propterea judicatum a Decio, quem extraordinario Consulatu honoraret.*

nihilo melioris suo patre,

Pag. 446 *num.* 12 *in fine* — adde —

NOT. 96** *quo etiam Missa Galla Placidia energumena*

Ut ut est, magnam exinde fuisse S. Isidori famam in Chio, constat ex Vita S. Damasi Papæ ; ubi narratur, quod, cum Gallam Placidiam, Valentiniani Junioris et Eudoxiæ filiam, ob factam sancto Pontifici injuriam, immundus spiritus occupasset ; audientes *parentes ejus,* quod in insula quæ Chius dicitur, B. Isidori corpus esset reconditum ; ubi quicumque vexatus a dæmonio advenisset, reciperet sanitatem ; decreverunt eam per Campaniæ littora ad eumdem Martyrem destinare.

13 *Mansit porro in prædicta Sancti ecclesia etc.*

NOT. 97**

Pag. 446 *post num.* 3 *hæc* — adde —

14 *Ferdinandus Ughellus, Tom.* 5 *Italiæ sacræ col.* 1317, *ubi agit de Bonifacio Faledro Venetiarum Episcopo, et corpore* S. Isidori, *sub annum ejus quintum allato, rem quomodo gesta sit narrat ex Dandulo* (*Andrea, an Henrico ignorare me fateor, quia neutrum vidi, et utrumque reperio res patrias scripsisse*) *narrat, inquam, ex Dandulo Ughellus rem gestam, hoc modo.* Interim, *dum scilicet Venetorum Dux hiemem agit in obtenta insula,* Cerbonius Clericus de Venetiis, in Chio, solicitus de corpore Isidori, mirifici Martyris, qui in camino conflagrationem inter tormenta passus est ; procuratis sibi a quibusdam sociis compatriotis, eccle[siæ clavibus, eamdem] post orationem devotissime intravit ; et aperto non sine labore tumulo, trium Sanctorum corpora rescipiunt, et quartum quasi pueri ; S. Hilariæ, S. Afræ, et Ris cum filio. Deinde locum attentius perscrutantes, quamdam rimulam inspiciunt, incomparabilem sentientes odoris fragrantiam : et perquirentes, corpus B. Isidori, cum Epitaphio argenteo, simul cum imagine reperiunt. Cum igitur cum illo applicuisset, et de navi ubi Reliquiæ servabantur sumeret ; Duci super hoc querela delata est. Qui majorum et prudentum consilio, quod factum est laudat ; et decernit, quatenus Venetiis, e regione templi S. Marci, corpore ipsius interjacente, sancto Martyri ecclesia construatur. Ibi statuit lapidem, quem acceperant, levari ; ut sicut eodem tempore deferunt, ita in eodem loco eis debita reverentia impendatur. Reliqua vero corpora civibus reddidere, ne abundantiori tristitia absorberentur. *Sic ille, satis obscuris verbis, quibus ut mederer præsumpsi adjicere per conjecturam pauca et in loco quem* asteriscus notat lacuna, dimidiatæ voci* Eccles. *patentem, supplere classem Venetam in Delphinio capatiori insulæ portu hibernasse suspicor ; Metropolim vero insulæ cognominem, et Archiepiscopali prærogativa decoratam, intelligo* civitatem, *unde ablata corpora et querelæ delatæ.* Afram et Hilariam *facilius dixerim ab aliis omnibus sic nuncupatis et apud solos Latinos notis distinguendas, ac verosimiliter Martyres indigenas esse, quam ex insularibus illis aliquid certi dedicero : quod tamen non omnino despero, si nostrorum Archipelagi insulas excolentium vel Venetorum easdem frequentantium aliquis eam sibi curam sumeret, indageretque, quando et quomodo ipsæ a Christianis colebantur olim, aut colantur etiamnunc : qui fortassis etiam scient definire, quis ille scit, non integre (ut quidem censeo) nominatus* Ris, *ac* filius ejus.

Auctor Translationis Clericus, E

quatuor corpora repererat :

sed solum S. Isidorum assumpserat,

F

alii possunt credi fuisse Indigenæ.

15 *Qua porro auctoritate aut fide Sabellicus conditorem Isidoriani apud Venetos Sacelli etc.*

DE S. EUTITIO PR. M.

NOT. 98** *Anno 1676 fodientes sepulcrum,*

Pag. 463 *post num.* 24 — — adde — — 25 *Operæ pretium fuerit hic narrare, quid circa nonnullas Reliquias alicujus* S. Euticii, *ac forsitan hujus, acciderit anno* MDCLXXVI *Viterbii. Hic, ut supralaudatus Coccovaginus nobis scripsit,* mense Decembri decesserat Bartholomæus Nerius, Prior ecclesiæ Parochialis

S.

A S. Mariæ-novæ : cujus cadaveri humando cum locus aptus requireretur, qui sepulcrali lapide, elogium defuncti habituro, posset insterni; electus est unus, quinque solum pedibus distans ab ara, S. Carolo Borromæo dicata; altiorque communi ecclesiæ pavimento duobus gradibus, per quos ad ipsum sacellum ascenditur. Ibi fodientes, invenerant arcam lapideam, longam palmos duos et uncias septem, inscriptam litteris ferme Latinis, subinde inter se connexis, cum nonnullis breviaturis satis ordinariis, quas sic extendo : *HIC REQVIESCVNT CORPORA SANCTORVM, VIDELICET DIONYSII EPISCOPI, ET EUTICII PRESBYTERI. IMA TENET VNVM, SUMMA ALTERVM DEPOSITVM.* Inventa arca, jussu Vicarii, inclusa decenti loco fuit, et sigillis obsignata die V Decembris, quoad usque veniret Episcopus, Stephanus Brancaccius. Venit autem post annum, die XXVIII Decembris : et coram omnibus fere Canonicis arcam aperiens, reperit duo ossa femorum, duo tibiarum, cum suis fibulis, sed ruptis; duos orbiculos genuum; plures particulas digitorum, ad pedes pertinentium; mandibulam

reperiunt arcam SS. Dionysii Ep. et Euticii Presb.

B inferiorem cum dentibus; partem ossis sacri, cum fine spinæ dorsualis; tres vertebras colli, varias particulas pedum, partem brachialem a cubito ad humerum, claviculam humeralem, costam unam, duos alios dentes; aliaque fragmenta varia, terræ pulveribusque permixta; prout hæc omnia descripta sunt in Archivio Cancellariæ Episcopalis. Et inventio quidem inscripta primæ parti libellorum et instrumentorum, spectantium ad annum MDCLXXVI folio 1, recognitio autem, secundæ eorumdem libellorum parti, spectantium ad annum sequentem fol. 314, sub hoc Titulo, Inventio corporum Sanctorum Dionysii et Eutycii.

hujus ossa hic reperta,

26 *Cum autem antiquæ distinctionis indicium aut instrumentum repertum in arca fuerit; puta ligneum vel marmoreum diaphragma seu tabula; cumque prædictus Coccovaginus nos doceat, ex præfata S. Mariæ ecclesia, quæ alias forte Cathedralis fuit, quædam* S. Dionysii Martyris, *aliorumque Sanctorum ossa translata fuisse; nihil propius vero est, quam divisum sacrum thesaurum ab olim esse, sic ut ea quæ* S. Dionysii *esse credebantur, et superiorem in arca locum tenebant, acceperit Cathedralis nova;* S. Euticii *vero, cujus pars altera Suriani forsan erat, inferius locata*

istius videntur olim translata fuisse.

C *ossa, in arca remanserint : certe prænumerata ossa non sufficiunt dimidio uni corpori integrando; neque indicium apparet, quo dicantur, duorum corporum partes esse. Quamquam vero Viterbienses nullum* S. Dionysium Episcopum *noverint; fuerunt tamen circum Episcopales urbes plures,* Tuscanella, Centumcella, Blera, *aliæque; quarum Episcopi nos latent. Si quid ulterioris notitiæ repertum fuerit, libenter hic adnectam.*

Pag. 472 de S. Hilaro Ab. *Ann.* m —— adde — *Auctores ea voce usos intelligo enim esse qui dubitent vide apud Academicos Cruscanos in eorum vocabulario.*

NOT 99**

DE S. ISIDORO AGRIC.

Pag. 546 *post num.* 30 *subjunge* — —

31 Anno MDCXXX (*ut habet Collegii nostri Dilingani in Suevia domestica historia*) ne inculta plebs Colonorum maneret, Sodalitas, pro vulgo rusticano per diœcesim Augustanam universam, *approbante Henrico Episcopo, et Indulgentias largiente Urbano VIII,* erigi cœpta est. Nomen ei a S. Isidoro, Agricola Hispano : instituti hæc fere præcipua capita. Universum Decalogum observanto. Se ad Deo serviendum factos cogitanto. Ruri opus fa-

NOT 100** *Dilingani nostri Confraternitatem rusticanam S Isidori,*

D cientes, hierostyliorum aspectu, æris campani aviumque cantillantium sonitu, ad piam et jaculatoriam orationem excitantor. Salutationis Angelicæ signo percepto, Deiparam salutanto; utque id ipsum commissi suæ curæ faciant, urgento. Superstitiones, blasphemias; cogitationes obscœnas, conventicula clandestina, choreasque extreme vitanto. Aqua, sale, cera benedicta utuntor. Diebus festis opus ne faciunto. Sub re divina, ad elevationem sanctissimæ Hostiæ Calicisque, quinque Christi vulnera totidem oratiunculis et passis brachiis venerantor. Quibus concioni interesse ob negotia non licuit, pomeridianæ Catechesi vel Vesperarum psalmodiæ intersunto, vel pium domi libellum volvunto. Superiores reverentor : male de illis ne loquuntor. Misericordiæ opera, qua fas, exercento, ægros visunto : sacram Synaxim ad ægros comitantor. In conventibus publicis, in compitis, in balneis, castitatis curam agunto. Servi et servæ eodem cubili ne uti permittuntor. Vota, sicubi nuncupata, rite solvuntor. Aliena restituunto. Ecclesiastica mysteria quater

aptis Regulis informant an 1630:

E in anno frequentanto. Natalitiis Christi feriis novum Sodalitii istius Magistratum creanto. Ad cœtus consortium ante sedecennium neminem admittunto. Quater minimum in anno conventum in parochia etiam sua celebranto : templumque, dum cœtum celebrant, alienis claudunto : nisi Sodalis, nemo unquam interesto. D. Isidori denique Natalem solenniter omnes celebranto. Fuere jam Præsules et Episcopi varii, qui has harumque socias Regulas cupide expeterent, ad institutum simile suis in diœcesibus instituendum : et id facturum in Archiepiscopatu suo Ravennatensi, datis huc Romæ litteris, promisit Eminentissimus Cardinalis Aloysius Capponus; nec deest negotio huic promovendo Pontifex, magnis jam nunc Congregationi huic concessis immunitatibus.

exemplum secutis Episcopis variis,

32 *Extat libellus Germanicus, de Regulis et instituto privilegiisque hujus Confraternitatis, hujusmodi Pastorali Epistola præmunitus.* Nos Henricus, Dei gratia Episcopus Augustanus, omnibus diœceseos nostræ Parochis, Curatis atque Parochianis, per agros, villas, oppidaque, gratiam nostram et omne bonum. Episcopalis nostri officii debitum paterna solicitudine circumspicientes, et qua ratione inter has diuturnas calamitosissimi temporis miserias placari possit Deus, super tam multiplici sui contemptu et mandatorum suorum transgressione; atque a dilecta nostra patria avertatur tanta moles bellorum, morborum, aliarumque plagarum; et animarum nobis commissarum salus æterna procuretur; inter alia incidit hæc cogitatio, quod Agricolarum simplicium virtus atque oratio Omnipotenti Deo perquam gratæ et acceptabiles sint. Ut ergo inter ejusmodi Rusticos zelus atque devotio excitetur, et mandatorum Dei observatio promoveatur; visum nobis perquam idoneum medium est, per totam nostram diœcesim inter Agricolas instituere Confraternitatem, sub Titulo et patrocinio S. Isidori Agricolæ, eum in finem potissimum intentam, ut Dei mandata corde, ore et opere quam optime custodiantur; atque ita unusquisque in Dei proximique amore proficere, vitamque ducere Christianam possit, non modo ad propriæ suæ salutis emolumentum, sed etiam ad reipublicæ Christianæ commodum. Placuit etiam Pontificiæ Sanctitati suæ hujusmodi Confraternitatem confirmare, et multiplicium Indulgentiarum largitione locupletare. Ejusmodi autem Confraternitas eo acceptabilior debet agricolis esse, quod ejus Patronus S. Isidorus similis fuerit conditionis;

et Henrico Augustano eam toti diœcesi suæ commendante

atque approbante

A conditionis; nec pauca eorum, quæ in Regulis Confraternitatis continentur, suo nobis exemplo docuit. Quapropter eos omnes clementer paterneque hortamur, ut temporali æternæque suæ saluti consulant, hujusmodi institutionem complectentes, neque tantorum bonorum exsortes se manere patiantur. Imprimis autem Parochos atque Curatores animarumque [illegible] monemus, ut sibi persuadeant, multum sua interesse, si hujusmodi institutum executioni mandetur, et quam latissime propagetur, itaque gloria major Dei atque Sanctorum, simul etiam animarum salute, laudabiliter procuretur : in quem finem omnipotens Deus benedictionem suam omnibus velit misericorditer impertiri. Datum Dilingæ, die ultima Junii, eademque S. Ignatii Confessoris festiva luce, anno Christi MDCXXX. *Impressa denique singulari folio instructio fuit, de modo propagandi talis Confraternitatis, atque ad omnes Parochos et Curatores animarum, sub sigilli Episcopalis munimine, transmissa, cujus Instructionis apud nos erat exemplum.* D

et Parochos ad eum promovendum exhortante.

33 *Denique scriptum ad nos fuit, Serenissimum Regem nostrum Carolum II anno* MDCLXXXIII. *pro recuperata salute gratias acturum, accessisse ad* S. Isidori *corpus, ipsumque coram se apertum inspexisse : quod ut posthac decentius haberetur, Regina Mater Mariana Austriaca obtulerit diviti opere elaboratum operimentum, sublato veteri, quod ipsa sibi pro Reliquiis servaret.*

Anno 1683 Rex Hisp. corpus visitat.

APPENDIX

AD DIEM DECIMAM SEXTAM MAJI.

B Nor. 101** **P***ag.* 555 *lin.* 5 *a fine* —— dele —— *nomen* B. Francisci Senensis, *cum actis suis transferendum, ad* I *Maji.*

Nor. 102** *Pag.* 555 *col* 1 *post* —— S. Alexandrum —— *adde.*

S. Meginhodus, Monachus Fritzlariensis *etc. elogium ex Trithemii viris Illustribus Ordinis S. Benedicti lib.* 3 *cap.* 26 *sumptum habet, in MS. Martyrologio Abdinkhovensi, collecto per Abelum ejus loci Abbatem, quasi hoc die mortuus; cum tamen Trithemius festum ejus agi dicat, quando de eo egimus inter Prætermissos quia nihil de eo in Directorio Fritzlariensi anni* 1679) XVI Martii.

Nor. 103** *Pag.* 556 *post* —— Turibium *in medio* —— adde ——

S. Victorius M. *hoc die celeberrime colitur Messanæ, tamquam civis et Patronus urbis, in ecclesia Patrum Sanctissimæ Trinitatis, sub Titulo S. Philippi de Agyrione erecta, ubi istius* S. Victorii *corpus, ex Sardinia allatum anno* 1623, *ac decentissime collocatum, dicitur continuis clarere miraculis; eidemque in Metropolitana Messanensi erectum altare, cum statua marmorea. Sed si hic ille* Victor *est (sic enim etiam a nonnullis iste Messanensis appellatur) cujus Inventio anno* 1615 *a Sardis refertur, ex vi Epitaphii pariter reperti, in quo nullum apparet martyrii signum, præter* C *litteras B. M. quatuor explicatas, ac si legi debeat,* Beatus Martyr *(qui tamen dicitur, quod* requiebit in pace sub III Kalendas Majas) *jam egimus de eo inter prætermissos* XXIX Aprilis.

Nor. 104** *Ibid. Col.* 1 *post* S. Rosulam —— adde ——

S. Syrus Episcopus Theatinus, *hunc diem adscribitur in quodam ipsius ecclesiæ Kalendario, uti testatur Hieronymus Nicolinus, Historiæ Theatinæ Italicus scriptor pag.* 104, *absque alia ejus notitia (uti nec aliorum septem in eodem Kalendario diebus variis nominatorum) et per solam conjecturam creditur, illos post S. Justinum rexisse Ecclesiam per annos ducentos, usque ad initium seculi* VI; *Optamus ergo clariora de cultu singulorum indicia reperiri.*

DE SS. VALENTINO ET DAMIANO.

Nor. 105** **P***ag.* 566 *col.* 2 *lin.* 6 *post* — Maji — *adde* — *Idem Ughellus ad calcem Tomi VII, novam pro prioribus Tomis Appendicem junxit, atque col.* 1351 *præfata Acta integre dedit, ad Episcopos Tarracinenses addenda, velut multum facientia ad statum illius Ecclesiæ cognoscendum. Videramus nos etiam Vallicellanum exemplar etc.*

DE S. FORTE EP. M. E

P*ag.* 570 *col.* 2 — *sub Gentilibus* — adde — *Sunt etiam qui negent omnino Episcopum fuisse ipsius Urbis, in quibus est Simon de Petrones Tolosas, in Notis ad Onomasticum Sanctum Gallico-Latinum. Et ipsa quidem Burdegala etc.* Nor. 106*

DE S. MAXIMA VIRG.

P*ag.* 576, *num.* 3, *lin.* 3 S. Maximæ — *adde* — *ibidem vulgariter* S. Mème *dictæ.* Nor. 107**

Pag. 581 *post num.* 17 *adde* —

Uno post hæc anno, idem D. Antelmius, Augusto mense, excurrit in Insulam Lerinensem; ubi mihi significavit, per P. Fabrum, invenisse se, non solum plurima pervetusta MSS. sed etiam fortissima argumenta, quibus credebat probari posse, S. Maximam *instituti Lerinensis Sanctimonialem fuisse, vixisseque in Araluccensi ad Ceaquiam amnem monasterio, fundato per S. Nazarium Lerinensem Abbatem seculo* VI

Pag 578, *n.* 9, *lin.* 2 *dele* — Mihi. *Prodeat utinam cito Foro-juliensis historia, cui eumdem Anthelmium insudare, atque ista et alia plura servare intelligimus! Interim ejusdem considerationi subjicio, quod* F *in Vita S. Maximini Trevirensis ad* XXIX *Maji legitur, Sancto isti Antistiti, ex Aquitania oriundo, non solum fratrem fuisse S. Marentium, Episcopum postea Pictavensem, sed etiam* Sororem Sanctam Maximam, *de qua alibi nihil legitur; quæque coætaneo S. Hilario, facile potuit, una cum fratre suo adhæsisse, ab eoque ad cultum virginitatis instructa (æque ac S. Triasia,* XVI *Augusti commemoranda, et S. Apra ipsius filia, de qua agemus* XIII *Decembris) migrasse viva aut mortua ad locum nunc ab ejus nomine dictum, aut etiam Virginum monasterium fundasse, quod postea transierit in Lerinensium mores. Ego nihil horum assero factum.*

DE S. GERMERIO EPISC.

P*ag.* 588. Nor. 108**

Num. 2 *adde — Sic autem conturbatam, ut in MS. Guidonis reperit Nicolaus Bertrandi, ita in compendium redegit, inseruitque Gestis Tolosatium a se collectis fol.* 14, *prout habemus librum editum an.* 1515.

3 *Auctor, seu verius interpolator et depravator, quem isti secuti sunt, urbem etc.*

DE

DE S. DOMNOLO EP.

Not. 100, Caput Calamis in Bria.

Pag. 601 num. 4 sic muta: *Est supra Parisios, inter Sequanam et Matronam, provincia* Bria, *olim* Brigia, seu Saltus Brigiensis, *et in ea oppidum Latinis* Calami, *vulgo* Chaumes, *dictum; in cujus ecclesia, circa annum* MDXXX, *inventum fuisse corpus cujusdam Gallice* Saint Domne *dicti, ejusque Caput dudum quiescere, et multis clarere miraculis, ac dici fuisse Episcopum Cenomanensem, testatur Nicolaus Gillis in Annal. Gallicis, ad regnum Francisci* I *fol.* 553 *editioni Parisinæ an* 1617. *Antonius Corvaserius, in sua Episcoporum Cenomanensium historia, arbitratur, dictum* corpus S. Domni, esse S. Domnoli, *quod nullum nomen propius accedat. Certe nihil familiarius Franciæ lingua est, quam [illegible] liquidis et dactylo choreum facere: ita* Hieronymus *Jerome*, Barbara *Barbe*, Patroclus *Parre*, *vulgo [illegible], et quoties fere ulteram [illegible] brevis Latine præcedit, ut* Mira*cle*, siecle, table, *ex tabula, [illegible], miraculo. Omnem autem dubitationem tollit Claudius Castellanus, asserens, singulis fere autumnis se se* Calamos *excurrere, oppidum [illegible], proprio familiare sua; compertum autem sibi esse, non alium quam* S. Domnolum, *Cenomanensem Episcopum ibi coli; inter quos præcipua ex quatuor ecclesiis colit Patronos tres; scilicet* S. Symphorianum, *qui primum ibi colebatur; tum* S. Petrum, *ob Abbatiam sub ejus nomine ibi fundatam anno* MLXXXI, *ac denique* S. Domnolum, *ob allatas ad* XVI *Maji Reliquias ejus notabiles, ad quas tali die magnus ibi semper concursus fuerit. [illegible] præcipuum festum sit dies obitus* I *Decembris. [illegible] Calamis* S. Dome *vulgo dicitur, a Cenomanensi plebecula vocetur* S. Tomnoy.

ubi S. Dome vocatur.

B

Cenomanis S. Tomnoy.

DE S. RAGNOBERTO EP.

Not. 110, [illegible]

Pag. 616 *post num.* 8 *adde:* 9 *Inter ea, et quidem Carmelitarum Rituali, [illegible]* S. R*e*gnoberti [illegible], *[illegible]* Benedic ✝ Domine, meritis S. Regnoberti, Episcopi et Confessoris, servi tui fidelis, creaturam hanc aquæ ✝, qui gloriosi [illegible] corpori [illegible] aqua [illegible] præsta, ut quicumque [illegible] ex ea gustaverit, [illegible] Per [illegible]. *Quæ vero* [illegible] Oremus. Da [illegible] omnipotens Deus, ut B. Regnoberti, Confessoris tui atque Pontificis venerandi memoria, et devotionem nobis augeat et salutem. Deus, qui [illegible] hominibus [illegible] mutis animalibus solatia subrogasti, supplices te rogamus, ut sine quibus non alitur humana conditio, nostris facias usibus non perire. Per Christum etc.

DE S. ADAMO ABBATE.

Not. 111

Pag. 623 — *et totum hunc Commentariolum post-pone Actis* S. Ubaldi. *Interim.*

Ibid. Col. 2 *in.* 1 adde: *Accedimus ab erudito quodam Firmano Commentariolum MS. de Sanctis urbis ac diœcesis Firmanæ, ubi ad nomen* S. *Vissiæ Virginis ac Martyris,* XII *Aprilis commemoratæ, dicitur ab ea nomen factum credi* Monti Visiano, in conspectu civitatis posito longeque amœnissimo, ubi propterea credantur ipsius Sanctæ possessiones fuisse: et extructum sit celeberrimum olim S. Savini monasterium: cujus a Benedictinis tandem derelicti possessio ad Capucinos transierit; qui etiam ibi unum ex primis Capitulis suis anno MDL celebraverint: nunc vero sit penes Patres nostræ Societatis, quam istic suburbanum habeant. D

2 *Bucelinus in suo Menologio Benedictino, [illegible] Sancti istius notitiam, a Ferrario acceptam*, ex *nescio quibus* Marchesianis monumentis, *sic extendit*: Firmi in Piceno natalis S. Adam Abbatis et Confessoris. Hic [illegible] monasterio S. Savini, apud prædictam urbem, [illegible] professus, [illegible] vitæ exemplis, [illegible] locaretur, et Abbas ejusdem loci crearetur. Cujus sanctitatem multa miraculorum [illegible] commendavit; corpus autem in ecclesiam Metropolitanam translatum, [illegible], et [illegible] *[illegible] firmat prælaudatus Commentariolus; cum addit, quod*, in [illegible] numismata S. Helenæ Imperatricis, [illegible] Magni Constantini [illegible] XVIII Augusti, *poterimus plenius de usu talium numismatum agere.* *Hujus ex Bucelino.*

[illegible] contra morbum [illegible] E

3 *Pergit Bucelinus et,* Vixit, *inquit,* Adam iste anno Christi DC. *Fortasse quia dixerat Ferrarius*, S. *Savini monasterium, cujus Abbas Adam fuit,* extitisse tempore S. Gregorii Papæ; *consequens esse credidit Bucelinus, ut eodem etiam vixerit ille: quæ non videtur [illegible] non [illegible] esse, nullo [illegible] fundamento.* In antiquis [illegible] civitatis Firmanæ, *[illegible] prælaudatus*, num. 793 [illegible] Adam Abbas S. Savini [illegible] anno MCIX. *[illegible] monasterio [illegible].* *Etenim Ughellus Ital. sacræ tom.* 2 *col.* 765 *[illegible]* Azonulfus, Firmanus Episcopus, Dilectis filiis, venerabili Patri Adæ, Abbati S. Savini, Monachis, Fratribus, et Conventui ejusdem Ecclesiæ, [illegible] suppl[illegible]; *imprimis præcipit*, ut ordo Monachalis, qui secundum Deum et Beati Benedicti Regulam in [illegible] monasterio constitutus esse dignoscitur, perpetuis [illegible] temporibus [illegible]; *[illegible] privilegia indultaque omnia, a se suisque decessoribus concessa, rata habet confirmatque.* Acta *autem* sunt hæc.... [illegible] Februario, tempore Domni Innocentii Papæ [illegible] *Concordant cum anno Christi Indictio et Pontificatus [illegible]* MCXL *[illegible].* F

4 *Habemus ergo, qualem requirimus, initio seculi* XII *Abbatem* S. Savini Adamum; *[illegible], saltem per verosimillimam conjecturam, Unicum sui nominis*; singularis sanctimoniæ virum, *ut loquitur Ughellus: quem etiam suspicari possis, inducendæ, vel saltem reducendæ in jam dictum monasterium Benedictinæ observantiæ, auctorem fuisse. Verum post hanc Casinensem [illegible], Casinensem Monachum faciunt, non video unde verosimile reddatur. Nam quotquot ea ætate vel formabantur novi vel [illegible] monasteria, disciplina fere Cluniacensi informabantur. Vereor autem ut talis opinatio aliud habeat fundamentum, quam quod inter Casinenses, cum singulari sanctitatis opinione [illegible], a Petro Diacono Casinensi [illegible]* Adam *[illegible]*

Vita

A *Vita S. Guinizonis, danda* XXVII *Maji, docet circa annum* MXXXVII *fuisse ecclesiæ Casinensis* Paramonarium, *id est, Æditum : quo in officio fortiter recusaverit sacra vasa laici Principis exactori tradere : et de quo Leo Ostiensis libro 2 Chronici cap. 47, 48 et 49 narrat,* qualiter quæsitum ab eo fuit per Abbatem S. Pauli de Urbe, utrum corpus S. Benedicti Casini quiesceret, *isque dixerit, id sibi constare ex ipsiusmet Sancti revelatione certissima :* qualiter idem viderit SS. Protum et Hyacinthum in habitu Monachali ; *et denique* construxit cellam B. Benedicti de Clia, et S. Nazarii juxta fluvium Melphiæ. *De hoc egit Arnoldus Wion in Appendice alphabetica Sanctorum, quorum dies natalitii ignorantur ; ubi, allegatis Leone Ostiensi et Petro Diacono, ait :* Sanctus Adam, Monachus Casinensis, divinis revelationibus illustris, floruit anno MXX, et quod excurrit.

nam hic floruit an. 1020.

5 *Ferrarius porro occasione* Abbatis Adæ, *de quo singulare nihil sciebat, addit, quod* Ibidem *etc.* —

Ibid. num. 2 num 5 lin 3 a fine sic lege — *De hujus ecclesiastico cultu nihildum nobis constat : de isto Commentariolus Firmanus docet, quod* Corpus ejus venerabile adhuc servatur integrum ; maximo cum concursu omni sexta feria mensis Martii monstrari B solitum : *de hirundinibus vero addit*, numquam a tempore indicti sibi ab Adamo silentii in ecclesia ea visas, licet in turri domestica et vicinis ædibus nidulentur plurimæ : quin etiam mox extingui, si qua forte illata eo fuerit experiundi causa, quod sæpius factum. *Diem quo prioris etc.*

Ejusdem nominis alius apud Franciscanos.

DE S. UBALDO EPISC.

NOT. 1127

P*ag. 627 n. 7 adde — Ad illud autem forsitan pertinebat Collecta, quam post Vitam et Miracula, per Stephanum Cremonensem Parmæ edita, sic impressam invenio.* ANTIPH. Infinitis clarens signis, ægrotos liberando, Eugubinamque urbem dignis meritis clarificando. ℣. Intercede pro nobis, beate Pater Ubalde. ℟. Ut digni etc. ORATIO. Deus qui piorum lamentationes in gaudium convertis, fideli servo et prudenti multa bona pollicens ; concede, ut per intercessionem B. Ubaldi, Confessoris tui atque Pontificis, summa cœli habitacula penetremus, et cum sanctis Angelis tuis sine intermissione gaudeamus. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Pag. 636 col. 2 lin. 13 post — miracula scripserit — *expunctis reliquis 5 lineis* hæc substitue — *Habuit hæc Stephanus Cremonensis, sub initium seculi* XVI *idem argumentum Italice tractans ; cujus lucubrationem* C *tandem reperit prælaudatus Vincentius Armanni, curavitque transcribendam, ex impressione facta Parmæ apud Franciscum Ugolettum anno* MDXXIII. *Stephani illius, Prooemium concludentis, hæc sunt verba :* Itaque scripturi vitam Sancti et miracula ejus, quæ vel ipsimet præsentes vidimus, vel relatoribus fide dignis habuimus, sequemur Vitam scriptam a Jordano, contemporaneo et familiari ipsius S. Ubaldi, Priore Canonicæ Castellanæ, qui affirmat, ea quæ scripsit de Sancto, habuisse a Ranerio Episcopo Callienei, et Rolando Abbate Campi-Regii, atque Benedicto Priori Canonicæ Eugubinæ : nec non ex Nepotibus ipsiusmet gloriosi Sancti, de quorum stirpe usque hodie supersunt successores, animo mansueti et bene erga virtutem affecti ; ut jure dici possint ab ejus descendisse prosapia, cujus Vitam scribere exordientes, incipiemus ab ejus pueritia. — *Hactenus ille ; cujus contextum conferentes cum Latino Theobaldi jam edito ; nostrisque ad illam Notis, quædam insuper ibidem observanda suggerimus.*

sub quo, Vitam et miracula scripsit Jordanus

quem aliosque coævos sequi profitetur Stephanus Cremonensis.

Cap. 1 Annot. d *incipe — Oliverius, Stephanum Cremonensem secutus, ad S. Secundi suburbanam ecclesiam collocatum ait etc.*

Annot. i *lin.* 3 adde post — *recognitione — Stephanus autem constantiam observandi jejunii sic fusius explicat :* Hortabatur quidem ut solveret socius, ipsi compatiens ; cui Ubaldus respondens, Non ita, Frater : quamdiu jejunium tenuit Adam, in Paradiso permansit ; expulsus autem eodem est, mox atque ipsum solvit. Nos Institutionis Regulam portamus aliis, jejunium imperantem : hanc si violamus, quomodo ipsis mandabimus observandam, condemnandi secundum Apostolum Paulum, cum aliis prædicaverimus. Eaque ratione suaviter effecit, ut etiam ipse socius omni postea vita jejunium inviolatum servaverit. *Deinde post narratum libri a pluvia intacti miraculum* — Nec hoc, *inquit*, tacuerim, quod Eugubium pergentibus decimo ab inde milliario Castellum, Canthiana dictum, prætereundum fuit : ubi publica ex majorum traditione fama perseverans narrat, fontem, qui medio inde milliari scaturit, oratione S. Ubaldi excitatum fuisse, ad levandam socii deficientis sitim. *Ceterum liber ipse Regulæ etc.* in fine autem adde — *Sed ordinem, quem cunctos suscepisse ait Theobaldus, plerosque Canonicorum respuisse scribit Stephanus, nec nisi tres solos amplexos reformationem ; cum quibus sese ab aliis separatus Ubaldus, aliosque novos ad idem asciscens propositum, Canonicam Regulam cœperit instaurare.* — D E

In fine ejusdem Annot. i *adde* — Reperi, *inquit Stephanus*, in libro antiquissimo Ravennæ, in quo scribebantur nomina omnium, suam istic Professionem facientium, ibidem professum fuisse Sanctum. *An post tres solos menses profationis! Non videtur credibile. Proximum igitur est, ut post trimestre reversus Eugubium, rursum Ravennam venerit, obligaturus in perpetuum sese isti instituto, quod adhuc novitius Eugubii perrexerat opere ipso exercere, quoad annus Probationis effluxisset.*

Annot. l. *adde — Stephanus ita locum describit,* Inter altissimos Eugubinos montes locus est, circumdatus collibus in modum theatri, atque intra eos planities, porrigente sese in æquor clivo, ubi extructa erat vetustissima quædam Abbatia. Est autem locus contemplativis aptus, propter solitudinem et quietem, tot montibus quasi circumseptum ; quia, propter asperitatem defectumque viarum, rarus ibi comparet advena ; et ideo Poeta Dantes sua istic opera composuit ; *utique sesqui-seculo post obitum* S. Ubaldi, *ut qui floruerit in confinio seculi 13 et 14. Corrigendus autem et restituendus ordo Annotationum ultimarum pag. 632 sic ut* k *sit ea quæ spectat incendium, ultima vero* l *fiat quæ perperam sub littera* k *legitur penultima.* F

Cap. 2 Annot. f *adde — Stephanus ait, quod* in Episcopatu vixerit annis triginta et uno, usque ad tempora Alexandri III. *Fuit hic consecratus an.* 1159, *et anno* 1160 *obiit* Ubaldus ; *abhinc si retro numeres, sive annum* 31 *completum accipias sive inchoatum, non habebis litteram Dominicalem* D, *notando diei* XV *Martii addictam. Sed si pro die* 15, *sumas diem* 25 *ejusdem Martii; habebis litteram* G, *quæ anno bissextili* 1128 *Dominicalis fuit, et cum festo Annuntiationis conjunxit Dominicam* III *Quadragesimæ; quia Pascha eo anno celebrandum erat* 23 *Aprilis; atque ita* S. Ubaldus, *ultra* 31 *annos, sederit mensem* 1, *dies* 22.

Annot. 1. *Eadem nihilominus omnia habet Stephanus; et excommunicationem quidem exosorum petentibus, respondisse ait;* maxima cum maturitate et gravitate procedendum, quotiescumque membrum aliquod Ecclesiæ rescindendum est : ideoque decreto publico sancitum fuisse, ne quis Clericorum obediret Episcopo, qui postridie frustra expectaverit sibi ministraturum. *Alium vero casum accidisse scribit* Urbino redeunti, cum appulisset ad caput suburbii, ubi est ecclesia S. Annæ : *additque* mulam, cui *Episco-*

pus

pus insidebat expavefactam, cum eo saliisse trans torrentem; figendoque in saxo pedes, reliquisse vestigia ad trium quatuorve digitorum altitudinem impressa, quæ etiam tum, *cum scribebat Stephanus*, conspiciebantur. *Istam denique Ostiarii injuriam, sæpius a variis iteratam fuisse, affirmat; ac* respondere solitum istud Psalmi VII, Si reddidi retribuentibus mihi malum, decidam merito ab inimicis meis inanis bonarum actionum. *Denique moderationem Sancti ex eo jubet æstimare, quod* diœcesim visitans nulla unquam recipiebat munera: et si invitabatur ad ecclesiam vel altare quodpiam consecrandum, dicebat ad jus ecclesiæ spectare oblationes; satis ostendens se habere thesauros repositos in cœlis, qui animum sic abstraxerat a rebus terrenis.

Annot. n *adde — Stephanus ecclesiam esse ait* in territorio Canthianæ; *et, præter corpus* S. Orphiti, *etiam ibi haberi* corpus S. Benedicti Martyris, *secumque in consecranda illa assignat* Episcopum Perusinum. *Ughellus* Rodulfum Arimannum *nominat*, quam gentem, *inquit*, hodie della Staffa vulgo appellant, *et sedisse docet ab anno* 1127 *ad* 1140. S. Benedictus, *Martyr, quo die colatur, necdum comperi, nedum Acta vidi: solum reperio, pari fere ab Eugubio et Canthiana intercapedine 7 vel 8 milliarium versus Occidentem, quasi in trianguli cuspidem positam* Plebem S. Benedicti, *cum vico ejusdem nominis: qui an huc spectet, non divino. Porro istic curatæ Paralyticæ, dixisse conversum Episcopum, inquit Stephanus*, Vade, et sanctis Martyribus curationis auctoribus age gratias: *similiter et cæco illuminato* comminatum, ut taceret, nisi se contristare et gratiam susceptam vellet amittere. *De sequenti etiam cæco dicit, eum ante curationem* visu per decennium caruisse. *Idem de tertio* cæco *narrat, quod ei* per visum noctu dictum est, ut si vellet illuminari, Eugubium se conferret ad Episcopum Ubaldum: qui, eo ut se juvaret rogante, graviter conturbatus, dicit; conducibiliorem corpori ejus esse curationem cæcitatis, quam animæ: siquidem Paulus Apostolus ait, signa data infidelibus non fidelibus. Id ergo, inquit, a me postulas, quod neque tuæ conducit felicitati, nec meæ convenit fragilitati. Patientiam habe. Sic confuso et recedere volenti, dixit Sanctus, Vellesne verum lumen recipere? Respondit cæcus, Domine, miserere mei. Tum Episcopus, Noli ergo desiderare lucem, bestiis avibusque communem; sed eam, de qua Evangelista loquitur, Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum. Si velis itaque patienter tolerare hanc cæcitatem, et absque peccato vivere, promitto tibi vitam æternam. Ad hæc cæcus, Fidemne mihi facis? Facio, inquit Episcopus. Postquam ergo ad meliorem vitam transiit Sanctus, cognoscens cæcus miracula quæ operabatur, et veniens ad sepulcrum, dixit; O sanctissime Præsul, tu mihi securitatem præstitisti: quapropter non venio ad te ut mihi lucem restituas, sed ut a Deo impetres remissionem peccatorum meorum: et hæc dicens, perfundebat tumulum lacrymis, sic ut adstantes quoque ad lacrymandum commoveret.

Annot. o *adde — Idem narrans Stephanus, ait*, Spoletum exustum *ab Imperatore fuisse; et hunc*, obsidibus non contentum, magnam insuper pecuniæ summam ab Eugubinis postulasse, excidium intentando si non præstaretur. Cumque ipsorum viribus major summa judicaretur, rogatum Episcopum, ut ipse patriæ communi succurreret; ipsum vero, licet corpore infirmum, suscepisse onus istius legationis, et quidquid voluit impetrasse.

Annot. q *Eadem omnia sumpta videntur ex Stephano, et addit, quod ita sedens seu potius jacens*, continuo orabat aut psalmos cantabat, atque ad se venientes instruebat ex divinis Scripturis, nihil Episcopalis muneris prætermittens, quod eo situ corporis poterat exerceri, miramque in rebus omnibus patientiam ostendens. Quotquot infirmi ad eum furtim induci poterant, sanabantur: quamvis ipse nollet amplius cuiquam porrigere manum deosculandam, ut moris est Episcopis: sed nec patiebatur aquam colligi qua manus abluerat, quia jam multi ejus usu curabantur, idque ut vanam gloriam declinaret. *Idem Stephanus virtutibus ejus adnumerat, quod irreprehensibilis in omni sermone, numquam elabi sivit ori suo mendacium, quantumcumque leve; affirmans, omnino dedecere Sacerdotem, si eo ore falsum quid proferat, quod Christi corpori consecrando destinatum habet: atque in hujus rei figuram fuisse Prophetæ os tactum ab Angelo, carbone ignito.*

Cap. 3 *Annot.* a *lin.* 5 dele hæc verba — *more suo aliquid addens* — et in fine adde — *Stephanus diffusius eadem narrans, ait*, restitisse postulantibus quoad usque amicorum unus sic eum est affatus, Ah! Pastor dulcissime, Christus discipulos suos dilexit usque in finem; et tu usque modo nobis, non tibi vixisti; nunc autem, cum ad finem vitæ tuæ accedis, potes non exaudire filios tuos? Quin potius, quamvis nequeas citra grande periculum, exaudi tuorum preces, atque hodie ad Missam celebrandam veni. Hæc dicens plorabat, videns nimium sancti viri cruciatum. Episcopus autem illi respondit: Vere, filioli, Christus discipulos suos in finem dilexit, atque pro iis est mortuus. In hoc ergo verbo me convicistis. Ite; apparate omnia, meque ad ecclesiam portate, et fiat voluntas Domini.

Annot. g *Adde — Stephanus* Sutriam *simpliciter nominat, et puellam ait* quinque mensibus cæcam *fuisse: et similiter de mox sequenti muta*, tres menses *ablatæ loquelæ numerat: vicennalem vero contractionem ait*, manum *impedivisse. Deinde hic refertur miraculum factum in gratiam famuli Teutonici, de quo infra in Gloria postuma num.* 18.

Annotatio m *deleatur, et sub eadem littera* ponatur — *Rem eamdem, sed multo succinctius, narrat Stephanus; addit autem, quod* sanctum corpus, quamdiu expositum supra terram stetit, suavissimum de se spargebat odorem, quod deinde continuum ei fuit; et caro candidissimo colore resplendebat. *Denique transiturus ad Miracula, sepulturam secuta, sic concludit Vitam:* Post quartum diem venientes Episcopi, Perusinus *Rodulfus*, et Calliensis (*Rainerium nominat Ughellus ab anno* 1154 *ad* 1175) reposuerunt Sanctum istud corpus in sepulcro SS. Mariani et Jacobi. *De Raynerio vero prænominato, dicit idem Ughellus, quod* Sanctus ipsi post mortem apparuit, illumque rogavit, ut supremo funeri suo haud dedignaretur adesse. *Deinde post tom. 5 in Append. ad tom. 2 col.* 1624, *ex MS. Historia Spalatensium Archiepiscoporum, narrat, quomodo idem Raynerius anno* 1175, *fuerit Callio Spalatrum translatus, nominatione Pontificia; tum primum ejus jacturam sentientibus civibus, quem odiis fuerant persecuti;* et anno 1180 II Nonas Augusti pro immunitate ecclesiastica occubuit. *Porro, inquit Stephanus*, jacuit ibi *S. Ubaldus*, per annos omnino triginta quatuor: postea autem anno MCXCII Eugubinus Episcopus, nomine Bentivolius cujus nobilissima familia ad præsens extat, sicut apparet in Magnifico Comite Joanne Francisco Bentivolio, viro magnanimo et virtute ornato curavit ut canonizaretur. Facta autem canonizatione, auctor fuit corporis sursum in montem deferendi; quæ Translatio fuit celebrata die XI Septembris MCXCIV. Ad eum locum ex omni mundi plaga concurrunt populi, propter ingentia quæ Sanctus iste operatur miracula: quorum aliqua hic subtus ponam: ac primum quæ conscripsit Mag. Jordanus, Canonicus Regularis et Prior Canonicæ Castellanæ, contemporaneus

A atque familiaris ipsius Sancti; deinde quæ habui ab hominibus fide dignis, vel quibus ipsemet præsens adfui, dum starem ad hujus loci ministerium cultumque divinum, anno a Domini Nativitate MDXVIII: omissis aliis quæ operatus est Sanctus, intermedio trecentorum et quinquaginta annorum spatio, et quorum distinctior notitia periit, propter eorum negligentiam qui ante nos hic ministrarunt.

Num. 30 *lin.* 1 *ad nomen* Teuzi *scribe* s, et *Annotatis* adde —

f *Hoc est primum miraculum, quod ex Jordano breviter refert Stephanus: deinde addit;* Senenses duo, quorum unus erat surdus ac mutus, alter triennio gestaverat sagittam ventri inhærentem, moti fama S. Ubaldi, eidem se devoverunt, et sanati sunt. *Alia tria sequentia spectant ad Appendicem.*

App. Annot. a adde — *Quæ porro sequuntur, eadem, sed Italicis verbis, velut ex Jordano narrat Stephanus.*

Annot. b *lin.* 3 *post — alibi —* dele cetera, et hæc substitue — *Primam lectionem, ut ex Jordano, tenet Stephanus; et notat ipsum dicere, quemadmodum mox facit Auctor, quod unus liberatorum locutus mei sit: ut de auctoritate Appendicis hujus amplius dubitare* B *nequeamus, Auctorem noscentes.*

Pag. 636 *num.* 2 *lin.* 23 *post* determinavit — *adde* — Hoc idem fecit Otto Imperator, et Fridericus secundus Imperator similiter. *Ita marginales notæ etc.*

Pag. 637 *num.* 4 *lin.* 3 post verba — *Bulla fuit* — sic progredere: *Quod autem duobus post annis,* *corpusque transferri curat an.* 119[illegible] *suadente eodem Bentivolio Episcopo, revera, ut ait Stephanus, facta sit translatio corporis ex veteri Cathedrali in montem; persuadet mihi ejusdem Translationis annua festivitas, die* XI *Septembris, quando a Clero populoque illuc solennis processio ducitur. Etenim anno* MCXCIV, *habente litteram Dominicalem* B, *die* XI *Septembris Dominica fuit, adeoque ad ejusmodi actus, populum feriatum requirentes, idonea. Erat autem in superiori parte montis, vel capella, ut Oliverius; vel parochia, ut vult Eugenius, SS. Gervasio et Protasio sacra: ad quam non sine miraculo aliquo transvectum esse sacrum corpus persuadet Catena, suspensa in porticu ante fores ecclesiæ, nunc S. Ubaldi dicta, quæ carro ipsum vehenti nexa fuisse dicitur. Eodem facit gemina ibidem ulmus, nata, ut fertur, ex stimulis Bubulcorum, juvencos currum trahentes comitantium, dum arca deponitur, terræ fixis. Addit insuper Oliverius,* C *nata inter quatuor urbis Regiones contentione, singulis sibi* Ubaldum *poscentibus, diremptam fuisse litem, junctis ad currum ex Episcopi consilio juvencis indomitis; qui sibi relicti, declinata via facili ad partem urbis inferiorem, connixi in clivum sint, et eo, quo nunc est ecclesia, loco substiterint. Sed negat Eugenius, tunc adhuc Regiones fuisse distinctas; adeoque contentionem illam civium pro fabula habet, et mavult, ideo juvencos* *quod non sine miraculo vehitur in montem.* *ab Episcopo fuisse adhibitos, quia alio aliquo signo, puta immobilitate subita corporis, ostenderit Sanctus, nolle se in eum, quo destinabatur, locum transferri; puta ad novam, quæ tunc extructa erat, vel saltem extruebatur, Cathedralem: in hanc enim transferendi sacra corpora licentiam dedisse Bentivolio Episcopo dicitur Clemens tertius, per Bullam quæ extet sub data* XX *Octobris anni* MCLXXXVIII.

5 *In Theatro civitatum etc. ut pag.* 638 *n.* 7.

6 *Sane dum* Monachi S. Petri *etc. Ibid. n.* 8 *usque ad col.* 1 *lin. antepen.* post — *collocare* — scribe — *quæ ipsa an sit opus perturbatissimi illius ævi, an vero posterioris, adhuc dubito, remque ulteriori Eugubinorum examini relinquo.*

7 *Ad prædictam Translationem quod attinet, essetne* *Bentivolius ille videtur ante 119[illegible] non obiisse.* *illa facta ipso quo dicitur anno ac die, dubitavi aliquando, quia Ughellum inveneram scribere, quod* Bentivolii *successor* Marcus *Sedem Eugubinam obtinuit* D *anno* 1193. *Sed considerans, quod Ughellus nullum adducat pro tali anno monumentum, solumque dicat* Marcum *istum, cum aliis duodecim Episcopis, adfuisse consecrationi ecclesiæ fontis Avellanæ, quam in Episcopis Perusinis, ubi de Viviano Episcopo, factam ait anno* 1197; *cogitans insuper quam facili lapsu obrepere typothetis potuerit* 3 *pro* 5 *vel* 7; *non video quare ob zyfram unam, tam facile alterabilem, debeam commovere annum et diem, tam bene convenientes, ut dixi. Non video etiam, cur miraculosa illa transvectio tota possit in falsi suspicionem adduci, quamquam Oliverio antiquius testimonium nullum nunc habens. Certe nihil* *et novæ Cathedrali corpus destinarisse.* *verosimilius est, quam novam Cathedralem, quæ anno* MCLXXXVIII *jam eo perducta erat, ut de transferendis in eam ex veteri corporibus sanctis interpellatus Pontifex sit, moxque secuta verosimiliter SS. Mariani atque Jacobi Patronorum translatio; nihil, inquam, verosimilius est, quam voluisse Episcopum, eamdem novam Cathedralem suam illustrare corpore recens Canonizati Sancti, maxime si nova ac vetus adeo vicino erant loco, ut supra dixi. Neque obstat Henricianum Privilegium anni* MCXCI, *productum supra num.* 2, *quo potestas fit civibus,* ad ædificandam novam civitatem. *Non enim cogimur ita mutatam civitatem dicere, quin novæ illi* E *deorsum ductæ inclusa fuerit pars aliqua veteris civitatis, ut quæ in hujus infima parte stabat ecclesia, nunc inveniatur in parte suprema illius novæ.*

8 *Vincentius Armanni de prædicto miraculo ideo dubitat, quia Additiones præmemoratæ ad Vitam S. Ubaldi, nulla talis prodigii facta mentione, de ipsa* *MS. quo serius aliquo et eo tacito id factum dicitur* *Translatione sic loquuntur:* Procedenti tempore cum discordia etc. *ut num.* 5 *post medium usque lin.* 5 *a fine numeri,* ubi est planum areolæ. *Hactenus Additiones istæ, post tempora Frederici II (nam ejus etiam meminerunt, ut vidimus) aut etiam multo serius scriptæ, sed fidei apud me non magnæ; dum video, quod pro* Cœlestino III, *qui* Henricum *prædictum excommunicavit anno* MCXCV, *et solus cum eo molestias habuit,* *personis temporibus-que confusis fidem perdit.* *nominatur* Innocentius Papa, *utique ejus nominis etiam III, non nisi tribus etc. num.* 6 *lin.* 10 *usque ad lin. antep. — sed hoc —* Reliqua ejusdem numeri omittantur.

Pag. 640 *num.* 15 sic lege — *Nos primo quidem ipsius Jordani scriptum genuinum consequi optavimus;* *A Stephano sumpta narratio,* *sed ejus impetrandi eo minorem spem concipere potuimus, quod neque Oliverius neque Eugenius illud uspiam in margine librorum suorum allegarent. Proximum* F *ergo fuit, ut Stephani, Jordano usi, lucubrationem optaremus: et hanc, diu quæsitam, tandem reperit nobisque misit Vincentius Armanni: quam licet jam nequeamus cum Jordani scripto conferre, atque intelligere, quid hic illi adjunxerit, quid mutaverit; Stephani tamen solius esse credimus, quæ post curationem puellæ septennis, linguæ ac pedum usu privatæ, relatam in Vita num.* 24, *narrantur ante sepulturam sancti corporis, quæque num.* 25 *explicata et ex Italico Latine reddita, sic sonant:* Habuerat S. Ubaldus famulum Teutonicum qui ipsi multis annis servierat. Hic videns tot miracula, accessit ad corpus sanctum, dixitque: O vir Dei sancte Ubalde, cui jam tot annis ministravi; siccine me deseruisti, prius quam laborum meorum mihi pretium solveres? Saltem mihi reliquisses quo possem sustentare senectutem meam: atque hæc dicens plorabat. Tum sanctum istud corpus sinistra sua chirothecam abstulit a manu dextera, ipsamque *de articulo pollicis Teutonico ministro.* ministro suo dedit, cum articulo pollicis miraculose separato. Quod ille non animadvertens, nec sciens quid intra chirothecam ferret, regressus est Pinetum, castrum diœceseos Augustanæ, patriam suam. Huic cum ad mediam milliare appropinquaret, cœperunt omnes illius castelli campanæ per se pulsari, admirantibus omnibus, et causam tanti miraculi

A raculi frustra requirentibus. Sequenti nocte, famulus iste, Domini sui S. Ubaldi recordatus, mox atque illuxit, chirothecam inspexit, intraque eam reperit partem pollicis: quam ad ipsius Castelli Dominos portans, et vitam atque miracula S. Ubaldi iis enarrans; effecit ut ipsi, pollice magna cum veneratione suscepto, pulchram ecclesiam fabricarint in honorem Sancti, cui ipsummet S. Ubaldi famulum Præpositum constituerunt. Eoque in loco, ad nostra usque tempora, etiam hodie tot fiunt miracula, et tanta ad pellendos dæmones virtus residet, ac si ibi totum corpus foret.

16 *Undecumque hæc habuerit Stephanus, dum tamen dicit,* Ad nostra usque tempora, *satis indicat, ita se scribere ex recentiori memoria, diu post tempora Jordani: apparet autem, majori cum credulitate quam prudentia, fuisse in scribendo versatum etc. num.* 16 *lin.* 4.

Pag. 642 *numerum* 23 *sic extende* — 23 *Hactenus de Carolo Rosinus: qui nescio an piis ejusdem Caroli studiis erga S. Ubaldum, non etiam potuerit adnumerare singularem omnino* Benedictionem panis, *quæ post Vitam ipso curante excusam invenitur impressa, cum approbatione Fr. Vincentii de Monte-*
B *sancto, Prioris ac Vicarii sacri Officii Eugubii,* fienda in festo *ipsius* Sancti XVI Maji et XI Septembris, et etiam ad libitum Sacerdotis, *sub tribus Orationibus sic continuandis.* ℣ Adjutorium nostrum *etc.* OREMUS. Domine Deus, omnipotens atque laudabilis in secula, qui dedisti escam timentibus te in memoriam mirabilium tuorum; et qui es panis verus, nobis datus, ex Virgine Maria natus; benedic ✝ panem istum, et sanctifica ✝ per merita servi tui Ubaldi; sicut benedixisti subcinericios panes Abrahæ, datos tribus viris in Convalle Mambre: et sicut jam benedixisti populum Israelem, et introduxisti in terram bonam, terram rivorum, aquarumque et fontium, in cujus campis et montibus erumpebant fluviorum abyssi; terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, et malogranata, et oliveta nascuntur; terram olei ac mellis, ubi absque ulla penuria comedebant panem, et rerum omnium abundantia perfruebantur: Benedic ✝, Domine, hunc panem, sicut benedixisti panem piscatoribus tuis ad mare Tyberiadis: Benedic ✝ panem hunc, sicut accepisti panem et benedixisti, fregisti et dedisti Discipulis tuis, dicens: Accipite, et comedite hoc est corpus meum. Benedico ✝ hunc panem in nomine Domini
C altissimi, qui est salutaris hostia: sanctifico ✝ et consecro ✝ panem hunc, ut si panis pinguis Christi, et quicumque comederit ex hoc pane aut habuerit, beata sit anima ejus, et oculi Domini sint super eum, et confortetur cor, viscera, et membra cuncta sua: sit illi Dominus protector potens, firmamentum virtutis, tegumen ardoris, umbraculum meridianum, lætificans animam, illuminans oculos, dans sanitatem, et vitam, et benedictionem. Sit panis benedictus ✝, sanctificatus ✝ et consecratus, ad destruendum omne maleficium, arte diabolica factum. Benedico te ✝ o panis, per Sanguinem Domini Nostri Jesu Christi, per puritatem virginalem B. Virginis Mariæ, et per corpus S. Ubaldi et omnia sua merita, ut sis destructio et annihilatio omnium facturarum, ligationum, fascinationum, et incantationum. In nomine ✝ Patris, et Filii ✝, et Spiritus ✝ sancti. Amen. OREMUS. Benedico te, o panis ✝, per Regem Regum, et D. N. Jesum Christum, et per nomen servi sui Ubaldi, ut extinguas venena, noxia comprimas, adversa depellas, maleficia destruas, dæmonia fuges. Benedico ✝ te, o panis, in nomine Jesu, ad eradicandum a corpore humano omne maleficium, ligamen, omnemque febrim, et qualemcumque ægritudinem. In nomine Patris ✝, et Filii ✝,

Benedictio Panis in ejus honorem facienda.

et Spiritus ✝ sancti. Succurre ergo, Domine, et benedic ✝, et sanctifica hunc panem, ut sit panis gratiæ, scientiæ, doctrinæ, fervoris, et amoris, et plurium virtutum, ad sanandas quascumque creaturas, ex hoc pane gustantes vel habentes. Nutriat et vegetet animam ad devotionem, corpusque reficiat et corroboret; intellectum clarificet, cor lætificet, dolorem et tristitiam quamcumque expellat, maleficia cuncta destruat et annihilet a creaturis tuis, ex hoc pane comedentibus, per ipsum Christum Dominum nostrum. Amen. OREMUS. Adhuc succurre, bone Deus; dic verbum, et benedic ✝, et sanctifica hunc panem, et creaturas tuas; ut ex hoc pane comedentes a morsibus dæmonum sanentur et liberentur, quas araneus infernalis momordit. Peto, o Pater Sancte Ubalde, per misericordiam Dei, ut benedicas ✝, et sanctifices ✝ hunc panem contra omnes infirmitates, et semper ores Deum pro nobis. In nomine Patris ✝, et Filii ✝ et Spiritus ✝ sancti. Amen. D

EX ITAL. ST. CREM.

24 *Prædictus Rosinus, progrediens ad enumerationem aliorum scriptorum Caroli Oliverii, post librum* de Vita et Miraculis *etc. uti est num.* 23. — *Deinde ultimas 4 lineas* sic lege — *Cujus ordinem sequentes, quando alia quæ optabamus antiquiora non submittebantur, Latine loquentem ex Italico induxeramus. Nunc potiorem Stephani textum nacti, non gravabimur hunc quoque nativa sua simplicitate progredientem, continuando numeros cœptos, hoc modo exhibere.* E

CAPUT IV.

Miracula a Stephano Cremonensi visu proprio, et auditu præsentium cognita, usque ad annum 1519.

Energumeni et maleficiati, in hoc sancto loco, per ipsius Sancti merita, et singularem prærogativam, ei ab omnipotente concessam, liberantur; idque ab hora mortis ejus, usque in diem præsentem. Liberantur autem quidam, statim ac voto pie concepto Corpus sanctum vident; multi vero etiam in ipso montis ascensu, fugientibus dæmoniis; quæ si non valde numerosa sunt, possuntque infirmi in ecclesia subsistere toto quo oportet tempore, hi omnino sanantur.

Claret sanctus gratia pellendi dæmones.

26 Est porro moris omni anno extrahere ex arca Corpus hoc sanctum, in Vigilia suæ festivitatis; F exutumque vestibus, quibus tegebatur, induere novis; membra enim per juncturas sic plicantur, ac si etiamnum viveret. Narravit igitur mihi vir quidam Eugubinus, fide dignus, quod, antequam hunc locum nos acciperemus, dum ii qui ipsum tunc administrabant Canonici vellent in Vigilia prædicta ejus vestimenta mutare, atque ad extrahendum superpelliceum attollere brachium, immobile illud senserint. Aliis autem alios cum admiratione aspicientibus; quidam adstantium, subito recordatus, quod ea nocte fornicatus erat, sine mora recessit. Tum vero Sanctus, ut qui ejusmodi turpitudinem odio habebat, permisit sese reliquorum manibus contrectari. Quidam ex curiositate progressus ad Sanctum aspiciendum, gloriosum istud Corpus virga sua pupugit, dixitque: Videtur mihi simile corporibus alia vita functis. Deinde discessit, atque ad pedem montis perveniens, subito cum tremore mortuus corruit.

Coram impuro ministro intractabile fit corpus:

ipsum contemnens morte punitur,

27 Præterito tempore Presbyter quidam Eugubinus, ad hujus sancti loci custodiam deputatus, nomine Dominus Franciscus, cum mane quodam, peregrinis nonnullis id postulantibus, vellet sacrum corpus ostendere, aperuit arcam, et vacuam reperit. Ergo furtim sublatum corpus ratus, Urbinum versus fugam

Corpore non invento fugiens Custos

EX ITAL. ST. CREM.

A fugam valde mœstus arripuit : timebat enim, ne Eugubini sibi imputarent factum ; et, si apprehendere eum possent, gravibus cruciatibus afficerent. Fugienti autem, et duo circiter milliaria emenso, occurrit senex ; a quo viæ causam interrogatus, cum omnia enarrasset, tam suaviter ab eo fuit persuasus redire, eo quod revera non esset furto ablatum Corpus sanctum ; ut reverterit, reversus vero reperit sanctum corpus loco suo : ideoque existimatum est, senem illum fuisse ipsummet Sanctum. Braccius, civitatis Castellanæ Dominus, proditione Eugubium ceperat ; dixitque ; Meum est Eugubium, nisi senex ille, qui in monte est, ipsum mihi eripiat. Duobus autem civibus Eugubinis, in ea consternatione ac rei novitate, qua poterant fugientibus, apparuit Sanctus, ad fontem Lavelli, in medio montis, sub forma senili ; jussitque ut redirent, quia discessurus erat Braccius : et hoc dicto disparuit. Ille vero conterritus abiit ; creditumque est, Sanctum fuisse qui apparuerat.

a Sancto apparente animatur :

et cives duo urbe capta

Orphana puella a perfido tutore in cryptam dejecta,

28 Tempore felicis recordationis Alexandri Papæ sexti, puella Eugubina decennis, parentum demortuorum heres unica, et sub tutela cujusdam sui consobrini relicta ; ab illo, hereditatem ejus concu- B piscente, ducta extra Eugubium fuit, ubi quædam subterranea via est, ab antiquis Crypto-porticus nuncupata, habens desuper spiracula, per quæ olim illuminabatur, nunc autem desolata manet : solumque per ipsa spiracula videre licet, quid rei fuerit. Per unum illorum nequam iste consobrinam suam istuc injecit, ac deinde saxum grande : ad cujus labentis strepitum puella invocans S. Ubaldum, subito juxta se vidit considere senem ; nihil quidem loquentem sibi, sed quoties serpens aliquis adveniebat, solo aspectu dispellentem : atque ita totis novem diebus incibata ibidem remansit. Postea per campum illum transeuntes venatores Illustrissimæ Ducissæ Elisabeth, audierunt puellæ istius lamentabilem vocem ; multumque requirentes, repererunt spiraculum per quod injecta istuc erat ; atque cum ea locuti, retulerunt Illustrissimæ Ducissæ omnia, et ipsa illam extrahi jussit. Hoc autem in hunc modum est factum. Dimiserunt ei par stapedum ex funibus textorum, quibus pedes inserens, et manibus funem ex quo pendebant comprehendens, attolleretur . verum illa tam debilis erat, ut movere se non posset. Quapropter ipse senex ei stapedes aptavit, eamdemque sustinuit, quoad apprehenderent illam qui superne stabant. Nemo autem vidit senem, præterquam puella : ideoque merito creditum est, S. C Ubaldum fuisse, qui numquam derelinquit devotos sibi. Ego vero ipsi locutus sum ; quia postquam extracta fuit, et præsentata Illustrissimæ Ducissæ, hæc eam fecit medicinis foveri, quousque pristinas vires reciperet.

a Sancto ad 9 dies incibata servatur,

eodemque juvante educitur.

29 Antonius Joannis de Cellis, territorii Segellensis, dum esset in campo, exorta vehementi pluviarum, ventorum ac tonitruum tempestate, fulmine percussus in humero fuit ; ablatoque sibi thorace, femoralibus, atque calceo, illæsus remansit, quia S. Ubaldum invocaverat. Joannes Herculani Eugubinus, supra fontem S. Ubaldi ad pedem montis scaturientem, cujusdam arboris radices effodiens, retrorsum lapsus est : et S. Ubaldum invocans, sensit per calceum retineri se manu quapiam, alioqui casurum in imum fossæ cum periculo vitæ. Postea vero erectus in pedes, cum neminem videret, obstupuit, et laudem Deo atque ejus glorioso Sancto dedit, cujus meritis se agnoscebat liberatum. Angelus Brunori de Cornioleto, arborem cædens atque labi videns ; cum fugere vellet, nec posset ; commendavit sese S. Ubaldo : ceciditque ei arbor transversim per tibias, nec tamen quidquam noxæ attulit.

Sanctum invocans servatur a fulmine,

lapsus in præceps,

et alius sub arbore.

30 Anno MDXVII mulier quædam Concordiensis, D ex Foro-julio, Assisium ducebat filiam energumenam : appropinquanti autem ad ecclesiam S. Ubaldi, ac solum unum milliare distanti, istic ubi a regia via disceditur, occurrit Frater Franciscanus, interrogavitque ecquo puellam duceret ; Assisiumque respondenti ; Assisii, inquit, non liberantur energumeni : ducito eam ad S. Ubaldum, ibi liberabitur : deinde viam monstrans, disparuit. Venit ergo illa ; et mox atque ingressa ecclesiam fuit puella, liberata est : creditumque, Fratrem istum ipsummet S. Franciscum fuisse, per quem voluerit Dominus monstrare, prærogativam pellendorum dæmonum specialiter concessam esse S. Ubaldo. Jacobus Joannis Marcheli coriarius, dum pelles expilaret, in torrente qui Eugubium præterfluit, et ingens pluvia in montes cecidisset ; aqua inde collecta, tam improviso tantoque cum impetu devolvi in præceps cœpit, ut eodem etiam ipse raperetur per cataractas et confragosa loca : periculum tamen præsens evasit, per capillos arreptus extractusque a sene quodam, idque adscripsit meritis S. Ubaldi, cujus opem invocaverat.

Assisium filiam energumenam ducens jubetur S. Ubaldum adire.

Servatur abreptus a torrente.

31 Eodem anno MDXVII Fanensis mulier, Assisium tendens, venit ad S. Ubaldum : et tot ibi mi- E racula videns, commendavit ipsi filiam quam domi strumosam reliquerat ; ac iter suum prosecuta, cum ad propria rediit, filiam patrocinio ejusdem Sancti persanatam reperit. Sequenti MDXVIII Cæsenas mulier caldariam præparaverat, factura lixivium, ad lineos pannos macerandos dealbandosque : quæ cum bulliret, vidit filiolum suum in ipsam labi, statimque S. Ubaldum invocavit, et puerum de caldaria illæsum extraxit. Quemadmodum autem Sanctus iste vivus Eugubium civitatem suam magno prosequebatur amore ; sic etiam ejusdem Patronum sese post mortem exhibuit coram Deo : quo factum est, ut, per annos post eam trecentos sexaginta duos, nihil gravius passa illa sit. Id vero manifestius claruit inter bellicos eos tumultus, qui Ducatum Urbinatem ac circumjectas regiones anno MDXVII concusserunt : domus enim omnes, ad limitem Eugubinum spectantes, permanserunt inviolatæ, ceteris per viciniam spoliatis.

Sanatur strumosa,

puer in caldariam lapsus,

Eugubium liberatur a depopulatione,

32 Tempore felicis memoriæ Alexandri Papæ VI, Dux Valentinus, decretam habens expilationem Eugubinæ civitatis, misit D. Michaelettum cum exercitu ad eum finem. Is cum septem millibus passuum Eugubio adhuc distaret, audivit, sicut ipsemet retulit, vocem iterato mandantem ut retrocederet : F qua exterritus, mente mutata recessit, et Eugubium liberum mansit. Alias cum magnus quidam Capitaneus castra metatus esset Mondolfi, Senogalliensis districtus arce : cum, decreto similiter civitatis Eugubinæ excidio, litteras in omnia vicina oppida expedivisset ut eo se accingerent ; adstantium quidam eum commonens, dixit : Ne facias, Domine, quia civitas illa supra montem suum habet Sanctum, qui ipsam a bellorum incommodis liberat. Iste vero exacerbatus magis, diriora etiam minabatur : sed die sequenti mane læsus in prælio, impeditus ab exequendo proposito fuit.

semel iterumque,

33 In comitatu Nurciensi castrum est, quod Montecchium sive Monticulus nuncupatur, cujus inquilini, tempore prædictorum motuum bellicorum, depopulationem metuentes, ad alium magis securum locum suas mulieres amandarunt. Hæ castro egressæ, ut descenderent in planitiem, inciderunt in filium Petri Carazæ, galeatis aliquot comitatum : qui ut eas vidit, accurrit ut caperet : sed ipsæ animadverso periculo commendaverunt sese S. Ubaldo, qui in habitu Episcopali apparuit : et consternatus Capitanei istius equus retrorsum se convertit, nec unquam

item mulieres ab hostibus capiendæ

versus

A versus mulieres prædictas adduci se passus est. Quare, nihil dubitans quin miraculum id esset, licet ignoraret quod esset S. Ubaldi; cum suo comitatu recessit, et ipsæ gratias Sancto egerunt. Franciscus Antonii Eugubinus, Pergulæ, ditionis Eugubinæ castello, captivus, et ab eo qui ipsum ceperat in ejus deductus hospitium; absente domino, ab ejus famulo suspensus per gulam ad scalas est. Verum cum is devote invocaret S. Ubaldum, superveniens Dominus famulum suum graviter redarguit; et funem unde miser pendebat resecuit; atque ita liberatus ille fuit meritis S. Ubaldi.

et Pergulæ captus unus

34 Barnabas a S. Peregrino, in eodem Pergulensi castello captus, ligatis manibus pedibusque, commendavit sese S. Ubaldo: et subito ac miraculose, solutis manibus, ipse sibi pedes dissolvit; ac fugiens, vidit ante se Canonicum quemdam Regularem; quem inclamans, et post eum currens ut assequeretur, assequi tamen eum non potuit mox disparentem; sed non dubitavit, quin is fuisset liberator suus S. Ubaldus. Baldus-Antonius Evangelistæ, Eugubinus, similiter captus Pergulæ, et Pisaurum abductus, cum lytrum sibi imperatum solvere non B posset, minantibus caput rescindere hostibus, nisi ipsum intra triduum repræsentaret, votum S. Ubaldo nuncupavit. Noctu autem egressum tentaturus per cratem ferream, caput eidem inseruit; et auxiliante Sancto, totum per eam corpus transmisit, seque in humum subjectam devolvit. Statim autem ut egressus fuit, conspexit coram se virum senem, qui locum modumque docuit, quo egredi civitate posset; atque ita domum suam incolumis revertit, crediditque senem istum fuisse S. Ubaldum. Franciscus Petri-Andreæ etiam Pergulæ captus, ac Senogalliam ductus, devovit sese S. Ubaldo, et continuis quatuor noctibus a vinculis sese solutum reperit. Fugam ergo capiens, ex eadem retractus tertium est: semel etiam hasta in guttur intorta petitus, lædi tamen non potuit. quarta vero nocte securus in patriam revertit, patrocinio S. Ubaldi. In eodem tumultu bellico quidam ex velitibus in humero læsus, ita ut chirurgus nequiret telum extrahere; ipsum S. Ubaldum in vota advocans, propria manu illud eduxit, Sanctique beneficio liberatum se credidit.

alter, tertius, et quartus.

35 Bastia, Perusini territorii castrum, cum esset ab Hispanis occupata, et inquilini formidarent ne locus ille suus excinderetur, propterea quod machi- C nis suis tormentariis quosdam Hispanos Capitaneos interfecissent; votum voverunt S. Ubaldo, eoque non frustrati, intellexerunt Sanctum non solum esse protectorem civitatis Eugubinæ, sed et quarumcumque aliarum ipsum invocantium. Mulier quædam filium suum juxta latus in lecto composuerat; ac dormiens tantum non oppresserat: jam enim totus lividus, mox expiraturus videbatur. Sed, invocato Sancto, pristinum vigorem recuperavit infans, mortemque evasit. Qui autem epilepsia laborant, devoventes se Sancto liberari solent; quemadmodum possum testari de multis, qui ex diversis regionibus venientes narraverunt mihi gratiam sanitatis receptæ. Sebastianus Boldrini de Serra S. Abundii, a Pergulano quodam inimico suo multas persecutiones passus, cum quædam sua animalia pasceret in territorio Senogalliensi, tolli ea et abduci a Senogalliensi Prætore curavit inimicus iste. Illa autem Senogalliam abducta audiens Sebastianus, flexis humi genibus ipsa S. Ubaldo commendavit: quæ sequenti nocte, deducente nemine, ante ejus hospitium se stiterunt. Idem cum domi suæ quadam nocte esset, prædictus inimicus suus cum Prætore Pergulano venit, ut ipsum comprehenderet, circumsessa ne elabi posset domo. Exitum ergo alium nullum videns Sebastianus, tentavit num per caminum posset in tectum domus evadere: cumque non posset, in- D vocavit S. Ubaldum, qui capillis in fronte apprehensum supra idem tectum collocavit, modumque præbuit effugiendi periculum adeo præsens.

Bastiæ castrum periculo eximitur: infans moribundus servatur. Animalia abducta ultro redeunt, et obsessus ab inimicis liberatur.

EX ITAL. ST. CREM.

36 Monacha quædam Nursina per septennium ita vexata fuerat a tribus dæmoniis, ut aliquando ipsam ejacularentur in altum, ad mensuram triginta ulnarum, aliquando autem submergere eamdem vellent in fonte monasterii. Deducta autem ad plura loca, celebrata dæmonum expulsione crebra, cum non liberaretur; consanguinei ejus, S. Ubaldi fama permoti, dixerunt quod ipsam vellent ducere ad Corpus istud sanctum: et subito dæmones clamare cœperunt, quod eo ire nolebant, quia in toto universo inimicum majorem non habebant. Illa nihilominus ad Sanctum deducta, dæmones, mox ut limitem Nursinum attigerunt, magno cum strepitu excesserunt. Moniali autem ad S. Ubaldum ductæ, exhibitæ sunt ceremoniæ omnes, per quas explorari solet dæmonum præsentia; nulloque eorum amplius indicio apparente, domum reverterunt cuncti, Sancto gratias agentes. Mulier Eugubina, Simona nomine, Mariotio cauponi cohabitans, dum aquam hauriret ex profundissimo puteo, existente extra portam S. Francisci; ruptum est ferrum quod rotulam sustinet, et lapsus funis sitularum in collum Simonæ, detracturus ipsam in puteum erat. Sed assistens E quidam ad oram putei, apprehendit eam per vestes, ac dixit: Quomodo tibi est Simona? Respondit illa, Domina nostra et S. Ubaldus, quibus me commendavi, mento meo supposuerunt manus, meque sustentaverunt. His dictis loquelam illa amisit, et mansit muta per dies viginti quinque: quibus decursis, cum ego negotii alterius causa Eugubium ivissem, essemque in domo prædicti cauponis, offensa mihi fuit præfata Simona, de qua id quod erat mox suspicatus, cœpi eam adjurare: et statim diabolus, qui linguam ejus vinctam tenebat, dixit quod ferrum istud rupisset, ut eam in puteum traheret: et exinde liberata Simona apparuit.

Monacha energumena ad S. Ubaldum ducta absolvitur, et mulier a dæmone in puteum præcipitanda

CAPUT V.

Miracula anni MDXIX.

Anno MDXIX, in die S. Joannis Baptistæ, cum mane ad fores ecclesiæ assisterem, venit vir ex Marchia Anconitana, claudus et baculo sese susten- F tans, propter affectam male tibiam. Ingressus autem ædem, commendavit sese S. Ubaldo; ac deinde regressus foras, mihi dixit: Pater, ecce ambulo absque baculo: commendavi enim me Sancto isti, et subito gratiam accepi. Eodem fere tempore venit matrona nobilis Montonensis cum filio suo, et eleemosynam cum lacrymis largita est, dicens, Ora pro isto filio meo. Quæ cum causam interroganti, infirmitatem declarasset: Ne timeas, inquam, cognosco ego infirmitatem istam. Tum audita juvenis ipsius Confessione, sacros et exorcismos adhibui: moxque commovit sese dæmon qui pectus ejus insidebat, et fugit, juvenem liberum dimittens: cum quo ego postea per annos varios sæpe locutus sum, et certificatus quod per merita Sancti absolutus, nihil ejusmodi postea sit passus. Perusinus quidam dolorem patiebatur in brachio, qui de loco in locum transiens, maxime ipsum torquebat nova vel plena luna. Hic cum exomologesim mihi fecisset, et exorcismos ei adhibuissem; movit sese diabolus qui erat in brachio, atque fugit: et intra spatium temporis quo Missa dicere- tur, duodecim circiter dæmonia, in ipso sese occultantia, discesserunt liberumque hominem reliquerunt, cum magna admiratione præsentis populi; quia juvenis

Sanatur claudus, liberatur energumenus unus, et alter

A juvenis ille de nullo alio malo unquam fuerat questus, quam de dolore brachii.

EX ITAL. ST. CREM.

Item energumena una senis,

38 Nobilis Perusina caput dolens, cum tremore atque oppressione cordis et pectoris tanta, ut nec contactum quidem pati posset, venit ad S. Ubaldum; adjurataque per unius horæ spatium, perfecte fuit liberata, idque per merita ipsius Sancti: fuerat autem infirma per sexennium, nec quidquam solatii potuerat accipere ex medicinis, quas multas frustra experta erat. Alia item nobilis Perusina, annis tredecim, iisdem omnibus passionibus atque etiam reinum cruciatui obnoxia, ut audivit quod prior sanata erat, venit etiam ipsa ad S. Ubaldum, et intra unius horæ spatium per merita Sancti liberationem obtinuit.

alia 13 annis,

Anastasia ex territorio Firminianensi Ducatus Urbinatis, præter stomachi atque cordis dolores, tantum frigus patiebatur in pedibus, ut eos sibi congelatos crederet. Veniens autem ad S. Ubaldum, liberata mox fuit a stomachi cordisque cruciatu; sed in pedibus tot millia dæmoniorum circumferebat, ut opus fuerit eam per dies circiter quindecim hic remanere, priusquam tota liberaretur: diaboli vero recedentes, stridoribus motibusque horrendis omnium admirationem ciebant.

et tertia,

B 39 Paula de Canthiana, comitatus Eugubini, tribus millibus dæmoniorum insessa, sic ut majori temporis parte fatua videretur, venit ad S. Ubaldum, et ab omnibus liberata fuit, præterquam ab uno, forsan ad exercitium sibi relicto. Cum vero illorum princeps adjuraretur, tota nocte visibilis ipsi apparebat, terrens illam atque dicens, quod numquam curanda esset; deinde confortabat diabolos sibi subjectos, adhortans eos ad constantiam, et securos esse jubens quod numquam essent depellendi: aliaque multa faciebat, quæ non scribo.

quarta,

Marina Martini, de S. Juliana Comitatus Perusini, multis annis a dæmone vexata et Romam ducta; cum ibi liberari non potuisset, venit ad S. Ubaldum; factoque et completo voto, discessit, recuperatis corporis viribus, nec ullum postea malum sensit. Primavera, ex burgo S. Sepulcri, similiter vexata, et voto facto liberata fuit.

et aliæ duæ,

Pasqualinus ex Comitatu Eugubino, toto corpore dolens, nec sciens quid mali esset; deportari se fecit ad S. Ubaldum: atque per triduum exorcizatus, pulsis a quibus occupabatur dæmoniis, regressus est domum pedibus suis, Sancto gratias agens. Sebastianus ex Eugubino Comitatu,

et duo energumeni:

C variolis scrofulisve laborans, atque por totum corpus tantos dolores patiens, ut hominis contactum sustinere valeret, ad S. Ubaldum portari se fecit: unoque die depulsis a quibus vexabatur dæmoniis, liber apparuit per merita Sancti.

40 Meretrix cancrum ferens in uno crurum, opem apud medicos nullam inveniebat, sed indies exaggravabatur malum: quo demum salubriter compuncta, et de peccatis suis dolens, hæc confessa et deinde adjurata fuit; pulsisque qui infirmitatem inferebant dæmoniis, intra triduum liberata.

item meretrix cancro laborans,

Mulier Eugubina per annos tredecim totidem diabolorum millia circumgestaverat, non aliter noxiorum quam quod dolorem capitis ipsi causarent, et mortuæ similem tertio quoque die corruere facerent; liberata autem meritis S. Ubaldi est, veniens ad ipsum implorandum.

et mulier dolore capitis:

Pisauri captivi tenebantur viri viginti sex, et intra unum conclave religati sub firma custodia tenebantur: sed tribus continenter vicibus S. Ubaldo se commendantes, post primum somnum reperti sunt omnes soluti a vinculis. Turbatis ad hæc custodibus, strictius etiam religati sunt secunda ac tertia nocte; sed iterum iterumque solutos, religioni sibi duxerunt illi denuo vincire; et allato quod ipsis statuerant lytri pretio, abire liberos permiserunt; eorumque unus, Victorius nomine, miraculum in se factum mihi narravit.

26 captivi solvuntur,

D Mulieri comitatus Eugubini filius erat herniosus: quæ cum vesperi ipsum collocasset cubitum, versa ad ecclesiam S. Ubaldi, dixit: S. Ubalde, sana filium meum. Noctu autem apparuit ipsi Sanctus per visionem, et ait: Si vis sanari filium tuum, defer eleemosynam aliquam ad Canonicos meæ ecclesiæ. Ipsa vero evigilans, et mane filium sanatum inveniens, attulit quartale unum frumenti, et gratias egit Sancto pro beneficio impetrato.

sanatur puer herniosus,

41 Solebant ante ecclesiam S. Ubaldi stare ulmi duæ, quæ (ut fama per manus tradita refert) ibi succreverunt, ex stimulis rusticorum juvencos indomitos illos sequentium, per quos Sanctum corpus fuit olim subvectum in montem; actisque miraculose radicibus ad nostra tempora ibidem permanserunt. Contigit autem tempore felicis memoriæ Illustriss. Ducis Guidonis, cum sua Excellentia ibidem ad montis custodiam posuisset ducentos pedites, Calliensem quemdam, eorum unum, duas quas habebat hastas identidem vibrare in alteram ulmorum prædictarum. Huic superveniens D. Bernardus della Branca, tunc ipsius loci Custos; Noli, inquit, frater, jaculari in istas arbores, stant enim hoc loco ad memoriam Sancti. Ille vero in proposito persistens, protervum atque impudens responsum dedit. E Cumque iterum jacularetur in ulmum prædictam, venit ei tantus dolor in brachio, ut intra horam moreretur; idque justo Dei judicio, quia ejus famulum S. Ubaldum reveritus non fuerat.

morte punitur violans arborem Sancti,

42 Penon Lombardus, Perusiæ aliquid operis faciens, muri super se cadentis ruina oppressus fuerat, deferebaturque ad sepulturam: sed repertus fuit vivus, quia S. Ubaldo se commendaverat. Idem cum puteum repurgandum suscepisset, in ipsum cecidit quidem, sed simili ex causa extractus inde est absque ulla offensione. Idem in occupatione Fabriani captus a quodam Hispano fuit, cumque pecuniam poscenti negaret ullam habere, jussus est caput præbere amputandum. Eo autem non succedente, rogatus cui Sanctorum se commendasset; cum respondisset, S. Ubaldo, Protectori Eugubinæ civitatis, et omnium ipsum devote invocantium; non solum vitæ gratiam accepit ab hoste, sed ipsum etiam habuit ducem extra castra, ne rursum ab aliis Hispanis caperetur.

faber ter a morte liberatur

Bernardinus Mengaccius, civis Eugubinus, mercatum egressus incidit in latrones duos, quorum alter apprehensum prostravit in terram: cumque ipse, se commendasset S. Ubaldo, latronum alter apprehendit socium, qui prostraverat eum; itaque colluctantibus illis, eorum manus evasit Bernardinus, per merita S. Ubaldi. F

et mercator a latronibus:

43 Anno MDXIX mulier quædam Perusina, fomentis, balneis, aliisque medicæ artis subsidiis biennio usa sine fructu, deportari se fecit ad S. Ubaldum: ubi cum unius horæ spatio fuisset gravissime cruciata, cœperunt diaboli vociferari per os ejus, Cæsi sumus, Cæsi sumus: fassique se esse universim quinque, et totidem annis ipsam cruciasse, discesserunt.

item energumena

Lucas de Sclegia, castello Eugubini districtus, mensibus quinque mutus fuerat, veniensque ad S. Ubaldum intra horas duas loquelam recuperavit. Verum in domum suam reversus, obmutuit denuo: idque sexies consequenter ei usu venit; sed ultima tandem vice ex toto liber mansit. Quando autem mutus erat, numquam sputabat, quia dæmones omnem excrementitium humorem asservabant, quo citius ipsum occiderent.

et energumenus obmutescens.

Civitatis Castellanæ mulier, per decem dies elinguis venit ad S. Ubaldum, et intra horam unam meritis S. Ubaldi perfecte sanata fuit. Fr. Silvester de Callio, Ordinis S. Mariæ de Scopeto, in Canonica S. Secundi quam S. Ubaldus ædificavit, cum graviter infirmaretur, desperantibus

Sanatur mulier muta,

rantibus

A rantibus de ejus salute medicis, commendavit sese S. Ubaldo: qui eidem apparuit totus hilaris, dicens; Quia tam devote invocasti me, veni: pete ergo quod vis. Ille autem genua flectens, petiit sanitatem corporis. Tum S. Ubaldus manu apprehensum deduxit per totam domum, jussitque in refectorio sumere collatiunculam prunorum atque uvarum. Deinde sic refectum reducens in infirmariam, lecto collocavit; dixitque, posthac melius ei futurum. Tali habita visione, surrexit ille mane bene sanus; multumque admirans venit ad S. Ubaldum, et prout voverat Missam fecit.

atque Canonicus Reg. apparente Sancto,

44 Mariotius Antonii Celini, de Costano Assisinatis territorii, quartana laborans appropinquabat morti: monitus autem ab adstantibus ut se commendaret S. Ubaldo, quod lingua non poterat, jam loquela privatus, corde fecit. Statimque apparens ipsi Sanctus, jussit ut mulieri cuidam egentissimæ subveniret, atque disparuit. Tum loqui ille cœpit; accersitaque paupercula illa, cui Blasina nomen, et interrogata, reperit verum esse quod de ejus necessitate dictum sibi fuerat a Sancto: et eleemosynam eidem largitus, recuperavit pristinam sanitatem. Pisaurensis quidam, extinctam sibi videns familiam

item moribundus:

juvantur familiæ dux:

B fere universam, se quoque cum uxore, et præsertim unicum superstitem filium male habere; persuasus ipsos commendare S. Ubaldo paruit, et omnes ejusdem meritis convaluerunt. In loco Comitatus Eugubini, cui Vallis-ingenii nomen, familia una est, solita quotannis offerre S. Ubaldo primitias, tam fructuum quam animalium, tamquam Protectori suo: ideoque prospere ei cedunt omnia, liberaturque a multis adversitatibus, quibus vicini subinde vexantur.

45 Mulier quædam Eugubini districtus, per annos viginti certis quibusdam temporibus erat tam debilis, ut videretur gravem infirmitatem pati, alias bene sana. Solebat autem morbos incantare carminibus nonnullis, ratam rem putans ita esse subvenire infirmis. Hæc ad S. Ubaldum adducta adjurataque, inventa est possideri a dæmonibus tam obstinatis, ut non potuerimus ipsos pellere, volente forsitan Deo pœnam istam ei in hoc mundo relinquere. Tantum hæc tentabatur spiritu desperationis, ut tertiam ei consenserit. Cum autem dæmones adjurabantur, clamabant ipsam esse suam, seque non amplius timere S. Ubaldum aut in ecclesia ejus consistere. Ultima autem vice qua illam ad desperationem adegerunt, sumpsit Stolam sacram sibi injectam, adductisque circum collum extremitatibus nitebatur ipsa se strangulare, in quem etiam finem dæmones ei jam ad guttur ascenderant. Ast ego, periculum animadvertens ex pedum pulsu, statim accurri, et appositis funibus manu dæmones adjuravi, qui ipsam dimiserunt. Cumque ad se regressa esset, reprehendi ipsam dicens, quod semper oporteat bene sperare de misericordia Dei: Confessione autem peracta, non potuerunt dæmones ei ultra nocere; tantum valet Confessionis sacramentum, ad unum eos nostros enervandos. Annorum novem puella energumena, ductaque ad S. Ubaldum, ab omnibus suis hospitibus liberata fuit, præterquam ab uno, qui identidem commeabat a pectore ad os, et hinc rursum ad pectus. Cum autem nobis ita per biduum illusisset, suspicatus ego habere eam aliquod occultum peccatum, monui parentes, ut suaderent filiæ facere integram Confessionem: qua facta, statim liberata fuit. Sed intra dies quindecim iterum invasa a dæmonibus est, quia relapsa erat in eadem peccata: quære de novo confessam ac liberatam, serio monui, caveret relapsum, numquam alias securam fore.

et sincera confessione paracta, incantatrix morborum,

sæpe antea desperans [illegible]

atque novennis [illegible]

46 Ariminensis mulier, a triginta tribus dæmonibus insidebatur, quorum dux tum familiariter loquebatur cuicumque se interroganti, ut ad omnem quæstionem sine tergiversatione responderet. Interrogatus ergo, quid esset ad dæmonum expulsionem mediis aliis omnibus efficacius; respondit esse Confessionem, quia per peccata illi nos possidere incipiunt. Confessa autem mulier, mox liberata fuit. Sanctes Andreæ Archangeli, de Castelligisso, trienni um ignoto cunctis morbo laborans, et cui nullum inveniebatur remedium, ad S. Ubaldum deportari se fecit: quem ut vidi, statim intellexi a dæmonibus vexari. Quare, audita ejus Confessione, cœpi ipsum adjurare: videns autem malignos illos non commoveri, imaginatus mihi sum, haberе illum peccatum aliquod adhuc occultum: et interrogavi, num militasset in bello contra Papam. Quod ut fassus est, absolutionemque recepit; recepit etiam pristinas vires ac sanitatem. Feci autem multa, quibus excitarem dæmones, si forte se occultabant; cumque nullum experirer amplius, remisi sanum gaudentemque ad propria. Notandum porro est, semper discedere dæmones in Confessione, veraciter et magna cum contritione facta; nisi subinde permittantur remanere in pœnam peccati vel alia ex causa, quemadmodum diximus in nostro libro Exorcismorum.

D *Ex ipsis dæmonibus efficacissimam esse confessionem esse ad suam expulsionem*

fatetur dæmon, et experientia monstrat in variis,

E

47 Eugubini Comitatus quidam inciderat in amentiam, et ducebatur ad S. Ubaldum: quamvis autem dicerem adducentibus, expectarent donec rediret ad mentem, altero nihilominus die reduxerunt illum: cumque ejus Confessionem audivissem, sana deinceps mente permansit: quia diabolica ista vexatio immissa ipsi erat ad correctionem, propter peccata quædam numquam subjecta Confessioni. Ejusdem Comitatus mulier energumena, per vim ad S. Ubaldum adducta, mox ut perfecte confessa fuit, soluta ab omni molestia mansit. Energumenus quidam (cujus nomen subticeo, ut liberius possim miraculum explicare) sæpius in amentiam lapsus, et per sexennium multas passus tribulationes, licet subinde lucida haberet intervalla; nocte quadam tantopere vexabatur, ut nullam quietis partem posset capere. Tum ipsi dixit uxor sua: Intellexi, marite mi, de S. Ubaldo mirabilia valde: quid si ipsi te commendes? Fecit hoc ille magna cum intentione cordis: ipseque Sanctus ei visibilis apparuit, sic ut corporalibus oculis ipsum intueretur, obvertentem sibi humeros, nec nisi modica faciei parte conversam. Hoc autem ideo faciebat Sanctus, ut ostenderet sibi displicere peccatum, quod numquam confessus erat. Dixit enim: Quia cum tanta mentis intentione rogasti me, ecce adsum: verum si sanari desideras, confitere duo peccata, hactenus prætermissa; videlicet, quod peccare feceris socium tuum; *et quia acceptis [illegible] tuum [illegible] in proprio casu.* Postea vero monuit non concupiscere mulieres, aliasque res multas, et disparuit: statimque sanatus venit ad S. Ubaldum, et mihi miraculum hoc narravit.

ea facta mox liberatis,

et uno cui apparens Sanctus [illegible]

48 Adducta ad S. Ubaldum est possessa una, cujus Confessione audita, cum viderem dæmonem et per corpus discurrere neque discedere, iterum ad Confessionem illam revocavi, conabarque peccata per os elicere: sed illa, quoties volebat peccatum quoddam dicere, redibat ei diabolus ad guttur, itaque vexabat ut profari non posset. Cogebar ergo adhibitis exorcismis abjurare dæmonem, ne Sacramentum impediret. Cessante autem illo, plangebat mulier: sed mox ut conabatur peccatum suum dicere, denuo vexabatur. Hac lucta sæpius iterata, tandem cessit dæmon, et confiteri eam est passus peccatum istud. Sed cum viderem adjuratum dæmonem, persistere obstinatius sicut antea; rursum tentavi eam ad confitendum

[illegible]

A confitendum inducere, de altera peccati specie eam interrogans : sed misella cœpit effusius lacrymari : quidquid autem hortabar et obtestabar, numquam potui persuadere quod opus erat, et sic eam domum suam dimisi. Joannina, Joannini de Burano ad mare, propinqua partui, periclitabatur de vita, propter excessivos quos tolerabat cruciatus. Jussit ergo maritus præberi ei medicinam ad expellendum fœtum : sed superveniens vicinarum una dixit ei : Joannine, fac votum S. Ubaldo ut proli gratiam Baptismi largiatur. Paruit ille, et mox audivit vocem sibi dicentem ; Joannine, si gratiam impetrare cupis, ignosce inimico ; ipse vero ut dixit ; Ignosco, peperit mulier, et baptizatus est fœtus : hoc autem miraculum retulit mihi mulier, quæ præsens adfuit

Ex item si ... et viro, cælitus monito ignoscere inimico

Liberantur a dæmonibus graves morbos causantibus

49 Cum forte versarer Caretti, districtus Eugubini Castello, in domo Bernardini Bassetti, vidi totum morbo consumptum : qui mihi interroganti, quo genere infirmitatis laboraret : respondit, nescire se, verum per menses quinque ita male habuisse, ut nec comedere, nec bibere unquam, neque quiescere posset, nisi vim sibi faceret. His ego auditis, dixi ei ; Veni ad S. Ubaldum, quia intra octo dies
B tam vegetus eris quam sum ego. Totus ergo exhilaratus spe proxima obtinendæ sanitatis, fecit se deportari ad S. Ubaldum : ubi retecti dæmones et fugati, subito sanum hominem dimiserunt, sic ut toto illo die ægre potuerit manducando ac dormiendo satiari ; appareretque, impedimentum prius, non a morbo naturali, sed a causa violenta fuisse. Oliva de Villa nova tractus Nurciensis, decennio passa dolores intolerabiles et immedicabiles, ad S. Ubaldum venit, repressisque dæmoniis atque fugatis intra horam unam liberata fuit. Aloysius de Quintavalle Buranensis, morbum caducum patiens, et venit, et subito liber extitit. Maria de Altimar Caurlensis, capite, corde, et stomacho dolens, atque ad S. Ubaldum veniens, gratiam sanitatis obtinuit similiter, intra spatium horæ unius.

varii adducti ad S. Ubaldum.

CAPUT VI.

Alia Miracula ejusdem anni MDXIX.

Anno MDXIX paupercula mulier Urbinas, lavandis pannis lineis suis et nobilis cujusdam matronæ apparatum faciebat, cum supervenerunt ei milites : ad quorum conspectum consternata : Sancte, inquit,
C Ubalde, miserere mei : et saltem dimidiam pannorum partem mihi serva, ut ne funditus peream. Illi autem, nihil de tali voto scientes, sustulerunt quidquid nobilis illius erat ; de pannis autem pauperculæ, ex singulis speciebus partem præcise dimidiam reliquerunt, idque propter merita Sancti. Franciscus Fanensis, ischiade laborans, facto voto liberatus est. Baldus Antonius Eugubinus, Fossati captus et vinctus ab Hispanis, ejusdem Sancti pie invocati meritis fuit solutus. Valentinus Assisias, ab iisdem comprehensus et duabus lanceis alligatus, facto voto se quoque nocte proxima miraculose absolutum vidit. Pergulana mulier in diœcesi Eugubina festo S. Ubaldi agrum ab herbis inutilibus repurgabat : monita autem ne tali die operi servili vacaret, respondit ; Nihil jurisdictionis habet S. Ubaldus ex hac parte montium : et ob hunc contemptum nocte sequenti morte subitanea concidit.

Adjuvatur paupercula ne plane spolietur:

liberantur duo captivi:

mulier festum violans punitur:

51 Joannes de Baldinocchiis Eugubinus narravit mihi, quod vice quadam domi suæ habuerit hospitem Bononiensem, apud quem cum magnificaret S. Ubaldum, idque ex merito ; dixit hospes, S Ubaldus deberet esse cocus S. Petronii : ob quam blasphemiam mox tantis doloribus correptus fuit, ut mori formidaret. Monuit ergo eum Joannes præfatus, ut veniam postularet a S. Ubaldo, ob cujus contemptum hæc tam subita infirmitas ei forsan obvenerat : quod cum ille prostratus in genua fecisset, mox convaluit. Eugubinus quidam, per Gualdensem tractum commeans, vidensque agricolam junctis bobus arantem ; Ne labores, inquit, hodie, quia est festivitas S. Ubaldi. Ipse autem respondit ; S. Ubaldus nihil habet quod agat ex hac parte fluminis. Et postea idem Eugubinus, eodem remeans, intellexit, ipso die mortuum esse rustico illi bovem unum, quia non erat reveritus Sanctum. Joannina Bettonensis, Perusini Comitatus, toto corpore ingentes passa dolores annis octodecim, quorum naturam causamque ignorabat, ad S. Ubaldum venit ; pulsisque dæmoniis a quibus vexabatur, intra horam sese invenit sanam. D

item blasphemus in Sanctum unus

alterque.

Liberatur energumena :

52 Angelus Gambuccii Eugubinus, in articulo mortis constitutus, omnibus suis liberis convocatis dixit : Filioli mei, estote devoti erga beatam Virginem et S. Ubaldum : quia graviter fui a dæmonibus impugnatus hoc tempore, sed quia per omnem vitam meam Dominicis singulis visitavi ecclesiam utriusque, ambo mihi nunc apparuerunt meque defenderunt a tanta persecutione, quam jam mihi inferebant diaboli. Georgius Gianii Lucensis, ex Fracticella castello Perusino, cum esset ab Hispanis captus, pater suus eum ad plura loca vovit : videns autem eum non liberari, et S. Ubaldi recordatus ; huic quoque vovit, si filium liberum reciperet intra triduum, cereum se imaginem, quantus erat ipse, portaturum : et a voto facto ad liberationem filii spatium unius duntaxat horæ intercessit. Marinus Mariotii Roselini, ex Pilonico castro Perusino, apud Hispanos captivus, tertium fuit per gulam suspensus : sed quando jamjam erat expiraturus, idem qui suspenderat eum Hispanus funem rescidit, et sic in vivis mansit. Huic frater erat, qui inventis ducatis quatuordecim pro lytro solvendo, occurrit prænominato Georgio, et hic illi dixit : Noli pecuniam istam prodigere, sed votum facito S. Ubaldo, quod si eum liberaverit intra triduum, ceream imaginem ipsi æqualem portaturus sis : eoque facto similiter non plus quam hora inter liberationem petitam obtentamque fluxit. Franciscus Georgius de Costacciario, videns exercitum Hispanorum transire domum suam, fugit in montem, viditque milites illam ingredi, ac deinde fumum erumpere. Metuens ergo ne illa combureretur, conjecit se in genua versus ecclesiam S. Ubaldi, dixitque : Miserere mei, S. Ubalde, ne funditus perdar : statimque vidit cessare fumum. Regressus autem reperit arsisse solam paleam asseresque lecticæ, intactis asseribus imminentis solarii, et lino quod prope stabat.

juvatur moribundus,

E

solvitur captivus unus

alter,

ac tertius:

incendium restinguitur:

F

53 In loco Comitatus Eugubini, Canonis nuncupato, narravit mihi mulier, quod tempore quodam exoriente grandi tempestate, versa ad ecclesiam S. Ubaldi dixerit ; S. Ubalde, fruges mihi meas serva, et ego ex eis quartam unam deferam ecclesiæ tuæ : supervenit autem vehemens grando, qui folia omnia ex arboribus decussit, mulieris autem fruges non attigit, miraculo impeditus. Transiens D. Bernardinus de la Brancha, Eugubinus, per Villam Montonensis comitatus, vidit mulierem, pani faciendo intentam, cui dixit : Hodie est festum S. Ubaldi, et tu panem conficis ? Respondit illa : S. Ubaldus nihil habet quod agat cis montes : post quæ verba immissus in furnum panis, tam niger et putidus extractus inde est, ut nec animalia quidem gustare eum voluerint Elisabeth Andreæ qu. Baptistæ, de S. Constantio Senogalliensi castello, obsessa a quadringentis dæmonum millibus, adductaque ad S. Ubaldum,

grando depellitur,

panis in festo coctus putrescit,

liberatur energumena

A Ubaldum, ab omnibus intra sex dies liberata fuit. *muti, surdi, cæci curantur,* Lobus, ex comitatu Perusino, sex filios habebat mutos, surdos et cæcos : facto ad S. Ubaldum voto, sensuum integritatem omnibus obtinuit; ipsumque miraculum, cum filiis huc veniens, mihi narravit.

54 *item contractus,* Gratiosus, ex Casa Castalda Perusino Castro, cum membris contractus nesciret quid rei id esset, ad S. Ubaldum deferri se fecit, et adjuratus evomuit magnam copiam sanguinis; itaque pulsis qui eum occuparant dæmonibus, liber subito fuit ac sanus. *juvatur parturiens,* Antonius Mantuanus, Nursiæ habitans, et audiens nobilem Matronam Nursinam, quintum jam diem parturire, nec eniti valentem periclitari de vita; ad ejus se palatium contulit, ipsique imposuit aliquid de petra sepulcrali S. Ubaldi : quæ mox enixa fœtum est. Marianus de Becolis, ex villa S. Cypriani districtus Eugubini, captus ab Hispanis et duabus lanceis alligatus, *solvitur vinctus :* subito solutum se vidit meritis S. Ubaldi, mox ut ei votum fecit. Elisabeth Rosati qu. Archangeli, tribus millibus diabolorum insessa, post *liberantur energumenæ tres,* trium mensium exorcismos, tandem per merita S. Ubaldi liberata est. Magdalena Gasparini Urbinatis, stomachi magna indispositione laborans, adducta ad S. Ubaldum et adjurata intra sex dies sanata fuit. B Matrona Nobilis Perusina, ex voto ducens filiam ad S. Ubaldum, cum modico tempore intra ecclesiam stetisset, fastidio correpta semel iterumque egressa erat. Cumque sibi vim fecisset ad remanendum in ecclesia, et Sacerdos intonuisset, Gloria in excelsis Deo, cœperunt clamare dæmones, Cæsi sumus. Quare adjurata matrona et intra horam liberata, fassa est per multos annos visum sibi esse quasi ignem haberet in corpore, sumptisque frustra medicinis multis, numquam suspicatam se dæmones esse.

55 *item aliæ duæ.* Elisabeth Mariani, Ser-Jacobi-Antonii Eugubini, infirma et phrenetica, atque duodecimum diem cibo omni abstinens, desperantibus medicis, qui eam dixerant sequenti mane morituram, fuit allata ad S. Ubaldum et adjurata, atque per gratiam Sancti in pristinam restituta sanitatem. Monacha quædam Veneta, a septem principibus dæmonibus insessa, multisque annis vexata, cum *Innocens a carcere et torte liberatur,* Venetiis nequiret liberari, ducta est ad S Ubaldum; et intra duodecim dies liberata est. Thomas Jacobi-Philippi Forosemproniensis, accusatus de procurata socii cujusdam sui cæde, Perusii captus, ter- C tium fune tortus est : sed quia se S. Ubaldo commendaverat, secunda ac tertia vice molestiam nullam sensit. Cumque diutius in carcere detineretur, vespere quodam S. Ubaldo se commendans dixit : Scis omnino quod tibi devotus sum, cur ergo me juvare non vis? Sequenti autem nocte venit S. Ubaldus, et manu apprehensum foras eduxit atque disparuit. Ille nihilominus sese in indusio videns, voluit pro vestibus sumendis reverti : sed clausas carceris fores reperit atque ad S. Ubaldum venit, gratias ei *item energumenus,* acturus. Petrus Baptistæ, Comitatus Fulginii, patiens per omne corpus dolores grandes, et quandoque in amentiam delabens, venit ad S. Ubaldum, pulsisque dæmonibus cum vexantibus liberatus est intra dies sex.

56 Blasia, mulier Parenzana, veniens ad S. Ubaldum, *levatur dolor capitis,* graves capitis dolores patiebatur, mox autem ut capite suo attigit arcam Sancti, liberata exstitit. Eadem domum reversa, ubi nurus sua similem patiebatur dolorem, frontem ei tetigit Corona, quæ sanctum Corpus attigerat : ac etiam ipsa statim sanata est. Alia similiter Parenzana, cui nomen Palma Mag. Antonii de Parenza, narravit mihi hoc *suscitatur mortua,* miraculum. Habebat filias parvulas duas, quarum major dum tenet minorem inter brachia, super ipsam cecidit grande saxum, et veniens mater mortuam reperit : quam cum S. Ubaldo commendasset, D subito movere se cœpit ac porro vixit meritis S. Ubaldi. Joannes-Benedictus Manfredini, de Giezolo, *sanantur herniosi duo,* herniosus, vovit si sanaretur, medium ducatum dare S. Ubaldo : post dies autem circiter decem a voto facto, nocte quadam apparuit ei S. Ubaldus in visione, et dixit : Joannes Benedicte, vis sanari? Et ille, Volo, Domine. Experrectus vero sanum se invenit : tanto autem majus videri miraculum hoc debet, quod ille Joannes-Benedictus jam erat annorum quinquaginta. Similiter ruptus erat Bernardinus Pasquini de Giezolo, et videns præfatum Joannem Benedictum ita sanatum, etiam ipse votum S. Ubaldo fecit, et eamdem obtinuit gratiam.

57 *ii Christiani a Turcis capti,* Petrus Antonius Frederici Lapicidæ, de Mercatello Urbinatis Comitatus, captus in mari a Turcis, cum aliis quadringentis Christianis positusque in navi avehendus, manusque et renes catenis adstrictus, atque per menses aliquot male habitus; singulis eorum invocantibus Sanctos quibus quisque devotius afficiebatur, ipse Petrus Antonius votum fecit S. Ubaldo, Deiparæ Lauretanæ et S. Francisco. Post factum autem votum, tertia illucescente aurora, plurimum mœstus dixit; Fierine potest, S. Ubalde, ut juvare me nolis, qui tibi devotus sum? E hisque verbis dictis dormire cœpit. Semisopito autem apparuerunt Deipara Lauretana, S. Ubaldus, et S. Franciscus, dicentes : Surge et ambula. Ad quæ *invocato et apparente Sancto solvuntur et evadunt,* verba experrectus, vidit sibi de manibus renibusque catenas cadere, miraculo ruptas. Iidemque etiam aliis, quamvis alios Sanctos invocassent, apparuerunt : quibus similiter catenæ suæ exciderunt. Dormientibus autem Turcis, Christiani, consilio inter se initio, illos partim præcipitaverunt in mare, partim captivos fecerunt : atque cum illa ipsa navi vela versus Italiam facientes, duabus triremibus Venetis occurrerunt : a quibus benigne recepti, servitutem Turcicam evaserunt, beneficio beatæ Virginis atque istorum gloriosorum Sanctorum.

58 Checcus de Villa magna, Eugubinus, conjectus in carcerem, cippoque et compedibus jussu *item miraculose egressus e carcere* Prætoris constrictus fuit, dicente eo : Asserunt quidam, sese evadere ex carcere, faciendo votum alicui Sancto : scio autem quod me non evadent. Postero mane Prætoris verba rememorans Checcus : Et ego, inquit, S. Ubalde, scio quod me possis juvare. Atque his dictis, detraxit sibi calceos, pedesque a cippo extraxit, atque per foramen quod- F dam egressus est de carcere. In forum autem veniens, occurrit cuidam majoris ecclesiæ Canonico; *ad eumque reversus :* qui audita ejus fuga, dixit : Redi ad carcerem, quia violanti illum magna constituta est pœna; propter excessum autem istum, cujus reus teneris, parum, tibi nocere poterunt. Hisce persuasus in carcerem rediit, rursumque crura cippo ac pedes ferro inseruit : deinde venienti Prætori narravit, quomodo egressus fuisset. Nolens autem ei credere Prætor, experiri jussit an posset extrahere pedes : qui videns id se amplius non posse, dixit : Verumtamen loquere tali Canonico, qui mecum hæc et hæc in foro locutus est. Hunc ergo interrogans Prætor, deque re tota ut acta erat certificatus, obstupuit, et laudem omnipotenti Deo retulit, facienti mirabilia in Sanctis suis.

59 *liberatur energumenus epilepticus.* Joannes Christophorus Tinti, filius D. Joannis-Antonii Cremonensis, epileptica infirmitate aliquamdiu agitatus fugiebat, ac deinde cadebat ut mortuus. Medici autem varia remedia experti frustra, et dubitantes an diabolicum non esset malum istud, jusserunt exorcismos in eo tentari : quibus statim deterriti dæmones, pelli tamen pluribus nec locis nec vicibus potuerunt, quoad ductus fuit ad S. Ubaldum, ubi liberatus est spatio dierum quin-

 decim

A decim. Qua autem die atque hora liberabatur, patre ejus Cremonæ existente, atque ad mensam prandii causa sedente, venit senex quidam pulsavitque ad ostium palatii, eleemosynam petens in Dei nomine et S. Ubaldi. Ille vero, recordatus filii, panem misit : quo dato, requiri senem jussit, volebat enim secum habere in prandio, quia petierat amore S. Ubaldi. Sed toto vico diligenter quæsitus, nusquam potuit inveniri : quapropter creditus est fuisse ipse S. Ubaldus, quodque eadem hora liberatus erat filius : quemadmodum postea vere compertum est.

patre ejus procul posito et in nomen S. Ubaldi eleemosynam dante:

60 Marinus Angelus Mariani, Camerinas, pluries in amentiam lapsus, venit ad S. Ubaldum, et horæ spatio liberatus fuit. Bartholomæa Franchetti Eugubina, per novem annos cæca, visum facto voto recuperavit. Matthæus Mag. Francisci Barberii Mantuanus, Camerini captivus dixit : S. Ubalde, miserere mei ; quod si ego propter peccata mea juvari indignus sum, miserere uxoris et filiæ meæ : quibus dictis, venit ei cogitatio ut manu percuteret ostium carceris; eoque miraculose aperto, securus Eugubium venit. Ferrariensis quidam, persequentibus eum inimicis, quinquaginta scilicet expeditis equitibus, S. Ubaldo commendavit sese, atque in
B Padum prosiluit; ultraque spem ac vires suas, cum armis et vestibus, in alteram ripam enatavit, per merita Sancti. Domini Petrus Antonius et Fredericus de Spacciolis, Pisaurenses, in rupe Pisaurensi captivi intra grandem turrim, cum unus supra alium vincti tenerentur, is qui superius erat interrogavit alterum, qui se haberet. Illo autem respondente, quod male; Fac, inquit, votum S. Ubaldo sicut feci ego, et tertio post votum factum die pedes ferro exutos habui. Vovens ergo etiam ille, quod si intra triduum sibi quoque catenæ exciderent, faceret Sancto Missam cantari, tertio similiter die solutum se vidit, per merita Sancti : atque post dies paucos ambo emissi ex carcere, et in Burgum S. Sepulcri sunt relegati.

eodem invocato, aperitur unicarcer,

alius duobus catenæ solvuntur,

61 Paulus ab omnibus Sanctis, Eugubinæ diœcesis, de Villa S. Anthimi, tantum stomacho dolens ut nihil posset operari, et indies magis magisque extenuaretur, ad S. Ubaldum venit, et adjuratus intra horam convaluit. Puella quædam Parmensis, energumena facta et adjurata, non poterat liberari. Votum ergo S. Ubaldo fecit pater, et tertio die post illud recesserunt dæmones, magno excitato fragore, pulsi meritis S. Ebaldi. Petrus
C Antonius Valentini, qu. Nicolutii, tribus mensibus attractus, votum fecit S. Ubaldo et liberatus est. Brencolus Ramaldi de Casa-Castalda, et Franciscus Sebastiani qu. Joannelli, de Schiffanoja, manibus, pedibus, brachiis, et collo religati in carcere, voverunt sese S. Ubaldo : qui dormientibus apparens, vinculis eos absolvit, fugiendique præbuit facultatem. Rusticus insulæ Costacciariensis, brachio dolens, venit ad S. Ubaldum : et adjuratus, dolore illo intra horam est liberatus.

mundantur possessi tres,

duo rincti solvuntur :

62 Anno MDXIX a S. Ubaldo Parmam versus proficiscens, et ultra Canthianam veniens ad partem, reperi ibi hominem claudicantem, cui nomen Petrus Antonius ; et interrogavi eum, quid mali ista in tibia pateretur. Respondit ille, malum esse quod medici Formicam appellant. Ego vero, Non sunt formicæ, sed diaboli : vade ad S. Ubaldum et sanaberis. Post duos deinde annos cum rediissem ad S. Ubaldum, venit ille, habens in coxa plures plagas adeo fœtentes, ut nisi in aperto aere adhibere illi exorcismos nequirem, idque versa retrorsum facie. Coacti autem adjurationibus dæmones, a plagis sursum multo cum illius cruciatu movebantur, quoadusque per eos egrederentur : quanto autem plures egrediebantur quotidie, tanto ille etiam ha-

liberantur a pluribus dæmonus vir

D bebat melius, et absque aliis medicinis, per merita Sancti intra mensem convaluit ac liber fuit. Bernardina Joannis, qu. Laurentii de S. Angelo Urbinati Castello, videbatur sibi crura et pedes habere glaciatos, nec ulla ratione calefactibiles, quod si forte pedem aqua tinxisset, patiebatur inde per triduum integrum dolores intolerabiles : deinde toto corpore videbantur ei laniari carnes : conjurata autem, liberata fuit spatio dierum viginti, millenis dæmonibus quotidie egredientibus, quorum multi etiam loquebantur, præsertim duces ceterorum.

et mulier dirissimos passi cruciatus :

63 Hieronymus Philippi de Brufa, Castello Perusino, mutus venit ad S. Ubaldum, et loquens rediit. Francisca Bernardini de Ceresa, a magna multitudine diabolorum insessa, ac fere emortua, adducta ad S. Ubaldum est; et intra quindecim dies liberata, pedibus suis domum revertit. Existenti mihi Crucigii, Castello Perusino, monstrata fuit mulier, quæ diebus quindecim extiterat muta : quam ut vidi casumque intellexi, monui ut eam ducerent ad S. Ubaldum, ubi intra illud spatium temporis quo Missa diceretur, loquelam recuperaret : quemadmodum factum etiam fuit. Mulier (cujus nomen reticeo, ut miraculum melius valeam
E explicare) multis annis passa fuerat diabolos tres, a quorum obscœnitate nequibat se defendere : sed quia valde devota erat beatissimæ Virgini, jejunabat infallibiliter omni sabbato, perque Adventum et Quadragesimam. Volentes autem diaboli suffocare illam, non poterant : quia omni nocte apparens ei per visum Deipara dicebat : Filia, vade ad S. Ubaldum, et Patribus istis confitere peccatum illud, quod numquam ex verecundia es confessa. Adveniente vero Paschate dicebat : Noli, filia, noli cum tanta peccatorum immunditia suscipere filium meum; et scito, quod satius tibi foret ferrum candens ore tuo excipere, quam filium meum. Tantumque monitis illis suis profecit Deipara, ut tandem venerit ad S. Ubaldum : sed quia non etiam confitebatur, non potuit liberari. Tum vero indignata Virgo, per mensem integrum ei non apparuit : perseverante nihilominus misella in jejunio solito, rursum conspicua in visione Mater Dei reprehendit eam acriter quod confessa non fuerit; confortansque et hortans redire ad S. Ubaldum : Scito, inquiebat, filia, quod si ego et S. Uladdus te non protegere-
F mus, jam pridem diaboli isti te suffocassent. Quadam autem vice cum mulier infelix pannos lavaret, gravissime tentata fuit ut parvulum filium in caldariam bullientem injiceret : sed dicebat ei Deipara, Ne facias, sunt enim diaboli qui vellent ut filium tuum occideres. Denique tot modis eam stimulavit, ut secunda vice portari se fecerit ad S. Ubaldum : ibique veraciter et integre confessa, fuit perfecte liberata, per merita B. Virginis et S. Ubaldi.

juvantur aliæ tres personæ,

et mulier incubis tribus obnoxia, sed Deiparæ devota,

ab eaque ad confitendum inducta

64 Nobilis matrona Perusina adduxit filiam, a cingulo sursum contractam : quam statim ac diligenter in Confessione audivi, per manus arripui atque dixi, In nomine Jesu, surge et ambula : statimque surrexit et ambulavit, per virtutem Sancti istius nominis et merita S. Ubaldi, quem devote invocaverat. Alia Matrona nobilis Cremonensis, gravi obruta melancholia, quibusdam temporibus etiam a mente alienabatur, et consternata dicebat se suos inimicos videre : deinde conversa ad filios, Vos, inquiebat, in me falsum testimonium dixistis : eratque hoc modo sibi et aliis inutilis. Medici autem, secundum suæ artis regulas curare eam aggressi, cum proficerent nihil; voto pro ea se obstrinxerunt filii, feceruntque deduci ad S. Ubaldum; ubi adjurati expulsique dæmones, per quos melancholia omnis et mentis alienatio producebatur, liberum

Curantur contracta,

amens,

A liberum reliquerunt. In ipsa autem adjuratione etiam alienabatur a mente: sed expulsum etiam fuit dæmonium istud, quod loquebatur ac metum simulabat. Unde clare apparuit, infirmitatem istam a diabolo fuisse.

et Epileptici, vir

65 Marcus Ferrarii de Grado, Parmensis, morbo caduco laborans, vovit visitare S. Ubaldum, vigiliam festi ejus in jejunio ducere, ipsumque festum celebrare: jamque tres anni sunt quod votum illud nuncupavit, et (sicut ille mihi narravit) liber continuo fuit. Catharina Capella, Parmensis, eumdem morbum patiens, cum in platea corruisset coram uxore præfati Marci, et hæc pro ipsa votum S. Ubaldo fecisset; statim ad se reversa est. Intelligens autem votum pro se factum, confirmavit illud, neque postea unquam cecidit, meritis S. Ubaldi. *Hactenus deducta, si in altera editione aliquando reponantur in locum quarti, quinti ac sexti Capitis, ex Michaele Eugenio sumpti; poterunt ad prædictæ ex eodem Eugenio sumi Annotata quædam: et præterea fieri, CAPUT VII* Analectorum ex opere prælaudati Eugenii: *tum succedat CAPUT VIII* De familia Baldassina: *ac porro, ut res feret, mutentur Numeri.*

ac mulier.

B *Pag.* 648 *num.* 55, *ut res nunc est, lin.* II sic lege — *Non possem tamen non ingratus videri Eugubinorum eruditissimo Vincentio Armanni, post tam sedulam ad hæc Acta habenda atque illustranda navatam nihil operam; si, oblata referendæ gratiæ occasione, non hic agerem de ea familia, quæ* S. Ubaldum *etc.*

Pag. 650 *num.* 64 — adde — *Erunt fortassis, quin et fuerunt, quibus displiceat, in hac Sanctorum historia, admixtam fuisse hujusmodi genealogicam quæstionem: quibus respondeo; in referenda gratitudine honestius satiusque excusari excessum, quam defectum. Eorum tamen prudenti judicio obsecuturus in posterum, a similibus tanto abstinebo libentius, quanto id ipse probo magis: nec prohibeo, quo minus huic operi, aliquando forsitan recudendo, Caput istud totum auferant ii, quibus illa res curæ erit.*

DE S. SIMONE STOK CARM.

NOT. 113

Commentarius plenior de S. Simone Stok cur omissus

P*ag.* 650

Post hanc tam amplam Miraculorum S. Ubaldi *retractationem, animus erat, dare* de S. Simone Stok, Ordinis Carmelitarum Burdegalæ in Aquitania, *Historicum Commentarium satis amplum, juxta votum* C *R. P. Philippi a Visitatione, qui Vitam a Rolando Bucherio scriptam, Latine reddiderat, fatebaturque nullam esse aut extitisse unquam Vitam a Petro Swaningtono Sancti Socio relictam, cujus expectandæ prætextu dilatus a nobis erat Commentarius iste. Verum ne id vel nunc faciam, multa suadent: atque imprimis conditio, Tom. 2 Magi pag.* 715 *num.* 34 *sub finem, nobis proposita, et Pag.* 63* *ostensa maximis obnoxia incommodis esse. Partitio Commentarii istius hæc erat. CAPUT I.* Cultus sacer in Ordine, Vita ante Generalatum, cognomen et familia. II. Privilegium sacri Scapularis, a B. Virgine Simoni revelatum. III. Chronologia vitæ. IV. Acta in Generalatu, et obitus. V. Vita Gallice scripta a Rolando Boucherio. VI. Corpus translatum, communicatæ Reliquiæ, Miracula recentiora. *APPENDIX.* De Burdegalensis Conventus antiquitate. *Erit fortassis cum æquioribus oculis Commentarios nostros legere incipient Patres isti; et multa suismet scriptoribus non animadversa, gaudebunt reperire in illis explicata. Quod si etiam tunc existimabunt habere se rationes quas nostris opponant; easdem modeste propositas nostræque discussioni relictas, ut relinquunt alii, non gravabor expendere, et cum sinceritate respondere;*

et quando dandus

modo ne velint alia nos conditione circa suos, quam D *circa alienos a suo Ordine Sanctos versari. Id si non prætendere se declarent, priusquam supplementum primi Semestris componatur edaturque in lucem; invenient congruum ad quædam, post editam primam Maji partem nobis objecta, responsum, ac pleniorem confirmationem quorumdam hactenus ipsis dubiorum aut necdum satis probatorum; quin etiam retractationem sic ubi opus fuerit: sin minus, excusatum velim habeant silentium, posthac de rebus suis tenendum, neque ipsum vel malevolentiæ vel negligentiæ imputent.*

DE B. FRANCISCO SENENSI.

NOT. 114

P*ag.* 652 *Totus hic Commentarius, et sequentia Acta transferenda sunt ad* 1 *Maji; ac primum in margine notandus annus* MCCCXXV; *deinde in ipso Commentario (juxta Annot.* a *ad Append.* I *Vitæ S. Augustini Novelli* XIX *Maji) mutanda quædam, Ergo*

Col. 2 *lin.* 3 *post — judicem delegatum —* sic lege — *patet evidenter, Stylum Notarialem Senensium non ferre, ut anni initium sumatur a Januario, sed a die* E XXV *Martii. Ne autem dubitare possimus, utrum Senenses communis anni initium, cum aliis pluribus, novem mensibus prævertant (atque ita cum* B. Franciscus *dicitur obiisse Senis* in Vigilia aut die Ascensionis Christi anno MCCCXXVI, *credi debeat esse mortuus anno nobis* MCCCXXVII, *die* XV *aut* XVI Maji, *quando celebrabatur Pascha* VII *Aprilis) an autem, tribus mensibus serius quam communiter solemus, suum annum Senenses inchoaverint (et sic obierit Franciscus, ipsomet anno* MCCCXXVI, die ultima Aprilis vel prima Maji, *juxta rationem Paschatis, tunc celebrati die* XXIII *Martii) ne, inquam dubitare in hoc possimus, faciunt Instrumenta Notarialia,* XX *Martii producta post Acta B. Ambrosii Senensis, condita mense Aprili et Majo anni* MCCLXXXVII *Indictione* XV; *hic enim concursus haberi non potuisset, inchoando annum novem mensibus citius quam vulgo soleat. Dicendum est igitur quod* I dies Maji, *aut saltem præcedens* ultima Aprilis, *ultimus fuerit* B. Francisco. *Vigiliam notant Poccianitus etc.......*

quod obierit Beatus an. 1326, 1 Maji.

Deletis ergo 15 *primis lineis columnæ* 2; *in linea penult. numeri* 3 pro *die* XV *Maji,* — lege — I *Maji.*

Deleantur deinde etiam 16 *primæ lineæ numeri* 4 et sic legatur.

4 *Porro ut Philippus Ferrarius recte notaverit diem* F *mortis* XXX *Aprilis; erravit tamen circa diem cultus, cum dixit, quod etc.*

Pag. 653 *ad finem prævii Commentarii* — adde. —

6 *Eorum quæ vir beatus extra patriam gessit nulla sit mentio, vel in Vita, vel in Processu interim apud Ferdinandum Ughellum Tom.* 7 *Italiæ sacræ, in Appendice ad Tom.* 5 *col.* 1454, *invenio memorabilem ejus in urbem Veronensem adventum, sub regimine Fr. Theobaldi ex Ordine Eremitarum S. Augustini, ad Cathedram istam assumpti anno* MCCXCVIII, *et in ea usque ad annum* MCCCXXXI *exeuntem continuati. Verba Ughelli hæc sunt:* Hoc eodem Præsule, Franciscus Senensis, Ordinis Servorum S. Mariæ, qui post mortem miraculis claruit, Veronam a Petro de Tuderto ejusdem Religionis Generali directus, ibidem a Cane Francisco, pro rerum gestarum magnitudine cognominato Grandi, perhumaniter est receptus. Hic cum gravi morbo detineretur, voto Deo facto, de novo delubro Mariæ construendo, illud in privatis olim familiæ suæ ædibus excitat, statimque sanitate donatur. Civitas miraculo excitata eo advolat, piaque vota largitur. Ibi et monasterium extructum eidem Patri et Sociis incolendum

Memoria ejus Veronæ anno 1314 Conventus condentis,

A lendum concessit, III Novembris MCCCXIV; in quo Deiparæ imago, quæ in dirutis ædibus reperiebatur, in ara collocata fuit: ad cujus pedes Albertus et Mastinus Scaligeri, Canis Grandis nepotes, genuflexi penicillis expressi cernuntur: eaque imago miraculis innumeris, ad hæc usque nostra tempora, claret. *Ita Ughellus, in hoc solum correctus, quod anni numerum per zyphras exprimens,* 1324 *scripserit ipse, vel Typotheta ejus supposuerit; cum certum sit* B. Franciscum *saltem anno* MCCCXVI *obiisse, et extremos vitæ annos Senis in patria transegisse, beneficio surditatis miraculosæ prohibitum ultra cum proximo conversari.* D

Pag. 655 *post Annotata* —adde—

A Vita transiturus ad Processum, pro solicitanda Canonizatione institutum, in quo iterum facienda mentio incorrupti corporis; congruum censeo hic apponere illius in arca sua jacentis effigiem, ad vivum expressam, qualem anno 1683 *æri incisam, et Serenissimo Principi Francisco Mariæ, Magni Ducis fratri atque Senensis Urbis Gubernatori, nunc S. R. E. Cardinali dedicatam, accepi.*

Corporis incorrupti effigies



DE B. JOANNE CANON. M.

Vita typis nuper edita

P*ag.* 668 *post. num.* 5—adde—6 *Annis post hæc sic edita quatuor, prodiit Pragæ anno* MDCLXXXIV Vita et mors Divi Joannis Nepomuceni, *velut* Regni Bohemiæ Thaumaturgi, *et* Patroni de fama periclitantium, per Wenceslaum Andream Macarium de C Merfelitz, S. T. D. Metropolitanæ ecclesiæ S. Viti Scholasticum et Cancellarium etc. *nonnihilo strictior verbis quam hic datur, sed sensu prorsus eadem; nisi quod quarta fere pars libelli insumatur laudandæ ac describendæ Metropolitanæ ecclesiæ prædictæ, collectis in Synopsim iis, quæ de eadem ecclesia libro integro, cui Titulus Phosphorus septicornis, vulgavit ipsius dum vixit Decanus Joannes Pezzina de Czechorod.*

Pag. 664 *Annotat.* d — adde — *Ita erat cum hæc Balbinus scriberet; at quando Merfelitzius supra memoratam breviorem Vitam seorsim vulgavit,* stabat *ibidem* super columna sancti Martyris effigies, aliquot millium, ex aurichalco, virilis statuæ, artificiose et pretiose collocata, *quæ a pœnitentibus* devote colitur.

Pag. 674 *ante Annotata Col.* 2 — adde — *Aliæ plures ac breviores, eodem fere sensu, habentur editæ cum variis variæ ætatis iconculis ipsius Sancti. Harum antiquior, et Sanctum dimidium repræsentans, in habitu Canonicali priscæ simplicitatis, porrigentem adstanti pauperi eleemosynæ quidpiam, et in recessu aures præbentem confitenti Imperatrici; habet adjunctam Bohemice orationem, quam Henricus Julius Baro de Blum S. C. M. Consiliarius in Appellationum Tribunali, Latine mihi in hæc verba reddidit:* Adesto, Domine, precibus nostris, quas in commemoratione B. Joannis Confessarii deferimus, ut ejus intercessione et meritis ab infamia et pudore temporali liberati, ante mortem peccata nostra confiteri, pœnitentiam agere, et ad portum æternæ salutis pervenire valeamus; per Christum Dominum nostrum. Amen. E

Aliæ breviores.

APPENDIX AD TOMUM QUARTUM

ET DIEM DECIMAM SEPTIMAM MAJI.

NOT. I*** Pag. 1 col. 2 lin. 1 addatur.

S. Restituta, M. Calari in Sardinia.

Ibid. col. 2 — adde —

S. Framehildis, mater S. Austrebatæ, Monasterioli in Pontivo.

S. Fabius Mart. an aliquis?

Pag. 2

B S. Ratho sive Rasso Comes, dein Monachus Werdæ in Bavaria.

Ibidem ante Prætermissos, — adde — Fæsulis in Hetruria?

Col. 1 *inter Prætermissos, lin.* 5 *deleatur* S. Franchildis *et lin.* 8 *ante finem addatur.*

S. Gothardi Episcopi Confessoris Moguntini *Festum Duplex* 9 *Lect. et Commemoratio* S. Gothardi Hildesiensis Episcopi Confessoris, *hodie præscribuntur in Directorio Ecclesiæ Frideslariensis in Saxonia Inferiori, pro anno* 1679. *Mirum sane, cum Moguntina Breviaria ac Kalendaria nullam prorsus faciant mentionem; nec ulla ejus habeatur notitia, nisi ex Catalogis Episcopalibus; in quibus tamen sæpius* Bodardus *et* Budehardus *vocatur; Trithemio* Bothardus; *diciturque* sepultus in sacra Valle, nunc Dalheim, et translatus ad S. Albanum inter alios ab Hildeberto: *Ita Joannes Latomus, Decanus Francofurtensis, in MSS. apud Ferrarium in Moguntiacis; qui Ferrarius nihil amplius de illo seu* Bothado *seu* Gothardo *novit; plures vero agit de Hildeshemiensi cujus etiam nomen Kalendaria vetusta Moguntina habent* v *die, sed nos* IV Maji.

Pag. 3 *col.* 2 *ante* Cathanum Episcop. *ponatur —*

S. Agrippinæ Virginis Martyris Translatio, *Me-*
C *næi in Sicilia, hoc die agitur, et ad hunc omnia referuntur ab Octavio Cajetano, in Vitis Sanctorum Siculorum: sed idem testatur, solennissimum ejus festum celebrari, quando de ista agemus* VIII Julii.

S. Ettonis, Episc. et Confess. festiva Commemoratio, *agitur hoc die in cœnobio S. Lamberti Lætiensis in Hannonia, ratione corporis istuc ex propria ecclesia translati: sed* Natalis *ejusdem cum Octava ibidem celebratur* X Julii.

Ibid. post Translationem S. Bernardi *addatur.*

S. Ludovici Regis Translatio Capitis ad Sanctam Capellam, *male relata a Saussayo ad* VI *Maji, potius huc spectat; cum hac die revera facta sit, anno* 1306 *feria* III *infra Octavam Ascensionis; unde etiam tali Feria, non autem (ut idem Saussayus iterum hallucinatur) feria* IV, *festum istud recolitur per totam diœcesim Parisiensem. Mirum profecto est, Saussayum, qui annis aliquot Parochus S. Lupi Parisiis fuit, et in illius diei Officio proprio semper id legisse debuit, sic exerrare potuisse. Negat tamen id sibi mirum in eo videri, is qui nobis utrumque errorem indicavit, Claudius Castellanus Canonicus D. V. Parisiis; quando idem Saussayus de S. Agilberto Episcopo Parisiensi agens, cujus et S. Ebregisili elevationi in Jotrensi monasterio præsens adfuerat, anno* 1632, *factum id scribat* 1631; *et quæ in Ebregisili sepulcro reperta fuerunt, dicat inventa apud S. Agilbertum. Natalis ipsius Sancti Regis agitur* XXV Augusti.

Ibid. ante S. Romaricum, *lin.* 15 *a fine* — adde —

B. Gandulphi Minoritæ Translatio, *facta anno* 1320 *Politii in Sicilia, ipsa die Pentecostes, quæ in* XVII *Maji cadebat, una cum Vita ipsius, quam* III *Aprilis clausit anno* 1260, *refertur ab Octavio Cajetano, in opere de Vitis Sanctorum Siculorum Tom.* 2. *Plura de miraculis ejus a duobus Cephaludensibus* E *Episcopis collecta prodierunt anno* 1622; *quæ expectantes, id tantum ipsum indicamus, quod solenniter a Politiensibus civibus colitur,* XVII Septembris.

Ibidem de S. Syro *lin.* 11 *post MSS* — adde — *itemque in Missali Mediolanensi anni* 1522 *cum insigni ac propria Præfatione. De ea translatione etc.*

DE S. TORPETE M.

Pag. 6 *num* 6 — adde — *Saussayus in Supplemento, hoc eodem die celebrat* Susceptionem Reliquiarum ejus in Gallia Narbonensi, *nomine tunc potitæ* NOT. 2
Provincia, juxta veterem Imperii Romani partitionem.

Pag. 8 *col.* 1 *Annot.* a — adde — *Non est tamen apud Grammaticos novum,* omnem provinciam *dicere, pro* omnibus provinciis *totius Romani Imperii.*

Pag. 10 *Annot.* g — adde — *Mox vero secunda post linea idem Mombrit. legit,* Clamans ad se et plorans; *Taurin.* Ipse vero clamans eum ad se.

Pag. 11 *num.* 3 *lin.* 7 *post — sub Vicariatu Aquensi* — adde — (*Est etiam oppidum* Alaus *alias* Alauch, Allauch, Allauc, *et* Alaups *scriptum*) *in Vicecomitatu Massiliensi, prope fontem Veceunæ fluvioli, ad Castrum Iphium mari illabentis: sed Carolus de Ve-* F *nasque, lib. de Genealogia et historia Grimaldicæ gentis, de* Alenz *ne legit. Adde quod præter istud in eadem Provincia aliud sit oppidum,* Alenz *dictum; ut incerta prorsus ea lectio sit, propter facilem inter* n *et* u *litteras commutationem.*

Ibid. ad finem num. 3 — adde — *Saxius, Canonicus Arelatensis, in Nomenclatura Præpositorum Arelatensium, de Umberto Præposito scribit, quod* Annonis vitæ æmulus fuit anno DCCCCLXXX; *ut videatur dicere, cum Annone præsidente cœpisse: et sane si* Itherius, *Annonis immediatus decessor secundum ipsosmet Sammarthanos,* anno Salutis DCCCCLXXVIII ex hac vita migravit, *quid causa est cur ea Sedes dicatur tribus annis vacasse?*

Pag. 11 *num.* 4 *lin.* 7 — *et in Marg.* — scribe — *tunc vixdum appellari cœptorum.*

Pag. 12 *lin. ult. num.* 4—adde—*Difficultati utrimque exurgenti remedium aliquod facere nititur Josephus* Antelmius, *Forojuliensis Canonicus, et ecclesiæ S. Torpetis Prior, a nobis ad S. Maximam die præcedenti laudatus; librarii temeritati imputans, quod pro* Giballino Grimaldi *et* Pontio Alani, *scilicet filiis (quæ ratio filios a patribus cognominandi antiquior est, quam quæ a dominiis sumitur* de Grimaldis *et* de Alaus *substituerit, notarum, cum transcriptio fieret, familiarum*

Nec hic admittendorum propter incertæ fidei apographum

A *familiarum nomina; quo modo etiam eidem temeritati imputat, quod, præter omnem Notarialis styli formam, in fine legatur*, et alii firmaverunt, *quos sed vel tædio longioris transcriptionis præteriri apparet, in originali (si extaret) certo inveniendos. Istius autem suæ correctionis probationem petit Antelmius ex numismate, reperto inter rudera arcis Grimaldicæ, dum eam restauraret Franciscus de Castellane Grimaldæi stirus Marchio, qui nobile cimelium continuo transmisit ad Honoratum II Monœci Principem; apud quem illud vidisse, cum circumscripto nomine* Gibelini Grimaldi, *testatus sæpe sibi sit Eminentiss. Card. Grimaldus, Aquensis Archiepiscopus. Sed qui ista sic mutare ausus est sciolus, numquid etiam de suo, et ex sui seculi usu, illis addere potuit,* qui communiter rivus S. Torpetis appellatur? *Hoc est ergo quod timeo, et quare induci nequeo, ut ex instrumento, si non fictitio, certe nec accurate nec fideliter satis transcripto, putem nullum duci argumentum solidum posse pro tam antiqua* Rivi *illius appellatione, et in eo fundata antiquitate cultus* S. Torpeti *istic delati. Nescio etiam an aliquis seculo* x Sinum Maris *vocaturus fuerit* Rivum, *et non* Riveriam, *vel potius* Gulfum; *quæ communiter tunc usi-*
B *tata vox erat, uti ex Guilielmo Tyrio colligitur.*

Menetrerius paucissima quædam reperit,

Num. 5 in marg. scribe — *Sunt qui negent ea tunc nota fuisse,* — *deinde in fine lin. penult.* sic lege — *quod prælo maturum esse dicebatur cum hæc imprimebantur, fortassis autem necdum prodiit totum: prius certe quam hæc in lucem dari potuerunt, per quadriennium sub prælo relicta, prodiit libellus de eodem argumento secundus, de Origine ornamentorum Scutis tesserariis addendorum; ubi audio eum asseverare, seculo saltem x ac finem vergente cœpisse usum cognominum; invenisse enim pro annis* DCCCCLXXXVI *et* LXXXVIII Archambaudum de Sobaco Turonensem Archiepiscopum, et Reginaldum de Vandome.

uti et Justellus sub finem seculi 10.

6 *In eamdem fere sententiam prævenerat Menetrerio Christophorus Justellus, Regis Franciæ Secretarius, in Historia Genealogica Comitum Arverniæ; ex eorum deductione colligens,* quod usus Cognominum, *de quibus agimus,* incepit eodem tempore quo Dominia cœperunt esse hereditaria; scilicet sub finem Regum Carolidarum, sceptrum tenentibus Carolo Simplice, Ludovico IV, et Lothario. Nam Gerardus I et Bernardus filius ejus cognominantur de Turre, in pluribus monasterii Celciniacensis titulis, quorum unus est de anno DCCCCXCIV; vivebant autem
C illi ante et post Hugonem Capetum, qui regnare cœpit anno DCCCCXCVIII. Erat ergo mos istorum temporum, ut illustrium familiarum secundo-atque post-geniti, dimittentes primogenito suo titulum præcipuæ dignitatis, eum acciperent a nomine suæ usu-fructuariæ possessionis. *In Probationibus deinde subjunctis operi primo, producit idem Justellus instrumenta duo, quæ nullo signata anno, incipiunt;* Ego Geraldus, qui nuncupor de Turre; *et* Ego Bernardus qui fui filius Geraldi de Turre; *ac deinde tertium de anno* DCCCCXCIV, *quod ita habet:* Ego Bernardus de Turre cedo Deo et ad locum Calciniacensem. . . . alodum, quem pater meus Giraldus in ipsa villa habebat. *Hæc Antelmius, haud inepte notans, quod* usus iste (*uti accidit in consuetudinibus cunctis, quæ gentium moribus sensim sine sensu introducuntur*) habuit initia, progressum, et consistentiam, ab exeunte seculo x usque ab XII: utque consentaneum erat initio, id est ab anno DCCCCLXX ad annum MXX, raro adhibitus ille est; ab anno autem MXX memorato, satis frequens fuit usque ad MLX, ab inde usu generali receptus.

7 *Ita ille, noster vero P. Carolus Faber, in sua ad me epistola, non solum pro anno* DCCCCXLV, *ex Flodoardi lib. 4 cap. 33, adducit Remensis Archiepiscopi fratrem,* Theobaldum de Monte acuto; *Sed etiam putat ejusdem usus initia ad nonum seculum retrahi* D
posse, saltem apud Hispanos, eisque accensitos Navarræos et Vascones; apud quos sub finem seculi x jam fere ordinarium usum fuisse, qui alibi tunc primum nascebatur, probare potest Instrumentum desponsationis, inter Sancium Alfonsi Castellæ Regis filium, et Guillelmam filiam Gastonis Comitis Biernensis, apud Acherium tom. 9 Spicilegii pag. 125, quod est factum Burgis *in Castella* IV Nonas Aprilis, æra MXXXVIII (*id est anno Christi millesimo*) præsentibus testibus... Didaco Lopi de Haro... Arnaldo de Gavallis, Bernardo de Scentillis, et Guilielmo Raymundi de Doaceto, *sub signis Notariorum Barcinonensium* Nicolai de Samaret, Bernardi Payarez, Guillielmi Ferrarii. *Hactenus bene: quæ quod Hispanos attinet, velut in hoc usu priores aliis Europæis medii ævi nationibus, illustrari quadamtenus possunt ex Georgii Elmaceni Historia Saracenica, ab Erpennio edita; ubi cuidam* Fadlo, *primario Almanionis Chalifæ consiliario, ad annum Hegiræ* CCII, *Christi* DCCCXVII, *adscribitur, quod* primus adhibuit in epistolarum subscriptionibus cognomina et agnomina: ante enim tantum scribere solebant homines ab N. filio N. ad N. filium E
N. *A Mauris igitur Saracenis ad Hispanos, ab Hispanis ad Gallos Italosque paulatim propagatus usus sit, qui in Europa fuerat una cum Romano Imperio prorsus extinctus. Dico paulatim: nam quæ in Gallia pro* IX *seculo prædictus Faber adducit exempla, aut huc non faciunt, aut diversi prorsus generis agnomina sunt, ex eventu aliquo alicui in particulari addita (qualia omni tempore in usu fuerant, sed locum non habebant in Actibus Notarialibus) aut sunt denique patronymica, quorum haud paulo antiquius exordium fuit; non autem cognomina familiarum, ex hereditaria vel usufructuaria possessione.*

Eadem tamen frequentabantur in Hispania seculo 11:

9 *Multo minus huc facit Ottulfi Tricassini Episcopi* reclamatio, super Isaac de villa Venderensi (*ita enim legendum puto, non* Venderevensi) *quem* dicebat suam obtinere parochiam, *ut habent Acta Concilii Tricassini II, anno* DCCCLXXVII *celebrati. Liquet enim Isaacum istum, non appellari suo aliquo cognomine, sed cum titulo Parochiæ, quam in aliena diœcesi ut Parochus occupabat. Insolens autem omnino fuit, non tantum* IX *seculo, sed etiam* X, XI, XII, *Presbyteris, Clericis, Monachis, Feminis, cognomen addi in Actis publicis, sicut post plures alios Mabilio observavit; et tamquam res rara a Menetrerio nominantur Archiepiscopus et Episcopus unus, quorum cognomina invenerit seculo* x *sic notata. Atque hinc patet, quanto cum* F
jure, ante 2 Tomum Aprilis, rejicerim, ut fictitiam, Attestationem quamdam Florentinam, signatam (sicut prætenditur) anno DCCXLIII; *ubi testes allegantur Clerici aut Laici, cum suis quique cognomentis.*

ecclesiasticis vero non dabantur nisi ab officio.

Pag. 12 *num.* 7 *lin.* 9 post — *non reperio* — adde — *expresse autem reperiri ait Antelmius, in aliis antiquis exemplis seu transcriptis archivii Prioralis S. Torpetis, quæ haud dubie cum authentico collata fuerant, pendente celebri lite inter Priorem et Oppidanos, de possessione antiquæ ecclesiæ S. Torpetis; quæ demum judicio Pontificio, post annorum triginta concertationem, definita fuit anno* MDCXXIII *in favorem Prioris. Ex Registro etc.*

Pag. 14 *post num.* 12 *nunc* 14, adde —

Ea nempe (quam supra diximus) lite pendente, convenisse inter partes videtur, ut prædicti Patres, illuc introducti ab oppidanis, velut in vacuam incerti juris possessionem, de quo Communitas posset disponere; sinerentur istic permanere et ædificare, ea lege, ut eum postea Patronum agnoscerent, cui proprietatem Pontifex adjudicasset.

an. 1472 *data in feudum,*

15 *Fortassis autem non fuerit abs re hic adjungere partem aliquam ejus diplomatis, quo prænotatam infeudationem ratam esse voluit, anno* MCCCCLXXII, XVIII *Februarii,*

A *Februarii*. Renatus Dei gratia Hierusalem, utriusque Siciliæ, Aragonum, Valentiæ, Majoricarum, Sardiniæ, et Corsicæ Rex, Ducatuum Andegaviæ et Barri Dux, Comitatuumque Barcinonæ, Provinciæ, Forcalquerii et Pedemontis Comes; *ita exorsus*: Excellens et strenuus nostræ Provinciæ magnus Seneschallus, Joannes Cossa, Comes Troyæ, Baro et Dominus Baroniæ Grimaldi et vallis Frayneti, adiens nostram præsentiam, suppliciter nostræ Majestati requisivit: ut, cum ipse habeat in sua Baronia juxta littus maris quemdam locum, dictum vulgariter Torre saint Tropès; qui locus ipse ex hostium et perfidorum, illuc mari affluentium, incursibus et insultationibus, quibus aperte ob illius competentem portum continuo subjicitur, extitit jam dudum destructus, et hominum depopulatione consumptus; ex cujus consumptione et destructione causata, cetera loca ipsius Baroniæ, ibi in procinctu existentia, quæ sub confidentia defensionis et excubiarum, quæ olim habitatores et incolæ loci S. Torpetis faciebant, valebant clypeari et in tuto requiescere, multa damna necdum ab hostibus excipiunt, quin immo a majoribus nostræ fidei inimicis,
B per interceptionem facultatum et personarum illorum habitantium; volens suis magnis inconvenientibus pro futuro obviare, et suam Baroniam.... ad pristinam securitatem reducere, noviter pro ipsius loci populatione, locum ipsum S. Torpetis, tamquam Baro ipsius Baroniæ Grimaldi, infeudavit nobili viro Raphaeli, ex Dominis Garassii, conducenti secum ex partibus ripariæ Januæ magnam gentem etc. *Hic nota Antelmius*, loca *aliqua* in procintu ipsius Baroniæ *et olim sub defensione castri S. Torpetis existentia, jam inde a quinto seculo nominata fuisse; unde consequi putat, quod ipsum castrum* S. Torpetis *illis omnibus sit, sub hac appellatione, antiquius. Verum hoc mihi non videtur: cum loca illa, licet a multis retro seculis nominata, potuerint constitui sub defensione multo recentioris structuræ.*

Raphaeli Garaffio.

Porro reliquos numeros § 3 *et* 4 *promoveas, faciens et pro* 13, 14 *etc. numeretur* 16, 17 *etc.*

DE S. RESTITUTA V. M.

Not. 4

P*ag.* 20 *num.* 3 *lin.* 11 *post* nuncuparunt — *interpone hæc*: *Addit Caracciolus pag.* 29, *quod ea S.* Restitutæ ecclesia, ipso in loco constituta est, in quo S. Mariæ de Principio oratorium a S. Aspren D (*Primus hic civitatis Episcopus habetur*) paratum est. Constantinus enim beatissimæ Virginis imaginem musivo opere refici curavit, addiditque a dextra parte D. Januarii effigiem, et S. Restitutæ Martyris a sinistra.

Pag. 25 *post Annotata ponatur.*

MIRACULUM

Ex Octavii Cajetani Tomo 2 p. 249 de Vitis Siculorum Sanctorum.

Anno Christi Domini MCCCLXXXII *qui manque est* 1352 Panormi vir quidam leprosus fuit, nomine Nicolaus Citharista, quem Magistratus urbis in ædem S. Joannis (quod publicum Panormitanæ Urbis hospitium est leprosorum, haud longe ab urbe) amandare statuerat. Id ubi audivit Nicolaus, invocare S. Restitutam cum lacrymis cœpit, ut ex eo morbo sanum faceret. Cui B. Restituta de nocte apparens, Nicolae, dixit, noli mœrere: exurge, Archiepiscopum et Canonicos adi, meoque nomine E eis dicito, ut imaginem meam, quæ in æde maxima est sub altari S. Pauli, in cœnobium S. Claræ, quo par est honore, deportent. Hic Nicolaus ad B. Restitutam; Quodnam Archiepiscopo et Canonicis signum dabo, id imperatum esse a te? Hoc, illa intulit dabis; quod hesterna die Magistratibus deliberatum de te est, ut ad S. Joannis ædem leprosorum demandent; haud tamen fiet: enimvero jam sanus ex lepra factus es. Exurgit Nicolaus, ac persanatum se videt, infestoque ac deformi malo ereptum, perinde atque si corpus ejus numquam deformatum ex eo fuisset. Igitur statim mane Archiepiscopo ac Magistratibus jussa S. Restitutæ denuntiat, visi testem sese exhibet, et in miraculi fidem se sanum ostendit. Quo miraculo permoti Archiepiscopus Urbisque Magistratus, imaginem S. Restitutæ, ab æde maxima desumptam, solenni cum supplicatione, ad monasterium B. Claræ transtulerunt: in quo anniversaria hujus miraculi et S. Restitutæ memoria, ad XVI Kal. Junias, celebratur. *Hactenus Cajetanus: ego vix dubito quin exinde plurimis ibi miraculis claruerit Sancta, quorum si aliqua notata extarent, libenter ea hic adjungerem.*

Leprosus Panormi ab apparente Sancta sanatus

imaginem ejus transferri curat

Post Pag. 25 *ponatur sequens Commentarius.*

C

DE S. RESTITUTA MARTYRE, F

CALARI IN SARDINIA.

COMMENTARII HISTORICI CAPUT I.

D. I

De suburbana S. Restitutæ crypta, Reliquiarumque inventione. An eadem mater S. Eusebii Ep. Vercellen.?

XVII MAJI

Colitur hodie a Sardis,

F*ranciscus Hortola, Societatis nostræ in Calaritano apud Sardos Collegio devotissimus Adjutor laicus, inter alias cælestium favorum prærogativas, meruit etiam divinitus cognoscere, quibus in locis essent reperienda veterum Sardiniæ Patronorum sanctorum complura corpora; quemadmodum fusius deducitur ad hujus Maji diem* XX, *in Commentario de S. Lucifero Cap.* 19. *Ibi inter productas testes, idque vel de pluribus in genere, vel de nonnullis in particulari sic revelatis deponentes, Testis* V, *meminit* S. Restitutæ; *de qua, quoniam hoc ipso* XVII *Maji a Sardis colitur, ibidem num.* 84 *promittimus in Appendice agere, et quidem tamquam de* matre S. Eusebii Vercellensis Episcopi. *Nunc rebus melius examinatis, ea apud Sardos constantissima opinio nequaquam verosimilis nobis videtur: antiquus tamen cultus, adeo certo testatus proponitur, ut omnino non possimus hic de illa non agere. Licet enim, abolita memoria veri Natalis, hunc ei diem elegerint Sardi, quo celeberrime recolitur Sancta ejusdem nominis passa eadem in Africa, unde hanc supramemoratam ad se venisse persuasi erant nonnullis etiam eorum conjectando illuc usque progressis, ut putarent hanc matrem, istam filiam esse jam inde tamen, a tempore florentis ante*

in suburbana crypta, nunc subur'ana,

A *ante Saracenorum invasionem Christianitatis, fuisse ejus nomini dicatam ecclesiam persuadet crypta, etiam* S. Restitutæ *dicta, ante suburbanam S. Annæ ecclesiam, ædificatam (ut ego quidem æstimo) dominantibus insulæ Pisanis, et sacra desolata destructaque restaurantibus : nam anterioribus illis seculis necdum susceptus ab Ecclesia erat S. Annæ, Servatoris Aviæ, cultus. Est autem ecclesia ista in suburbio, vulgo Estampache dicto, parochialis.*

AUCTORE D. P.

olim intra urbem posita,

2 *Seraphinus Squirrus Capucinus, librum suum tertium inchoaturus a descriptione prædictæ cryptæ, notat, antiquam Calarim nulla suburbia habuisse; sed fuisse extensam a loco S. Avendratis, usque ad ecclesiam sanctissimæ Trinitatis, spatio ter mill. passuum in diametro, sic ut prædictum suburbium olim media urbe fuerit situm, et vulgari traditione dicatur, supra prædictam cryptam stetisse ipsius* S. Restitutæ *palatium, quam nobilem ac potentem matronam fuisse dicunt. Ut ut sit,* est ea crypta, *inquit Squirrus anno* MDCXXIV *librum evulgans*, viva in rupe excavata, in modum ecclesiæ satis amplæ; ad eamque per duas portas, totidemque scalas, eadem in rupe excisas, descenditur : sic ut dictarum portarum una respiciat ecclesiam prædictam S. Annæ, altera ex adverso plateam S. Restitutæ nuncupatam. Erat autem crypta,
B ab immemorabili tempore, tota oppleta humo ac sordibus, adeo ut iis exportandis opus fuerit quater mille carrucas onerare. Solum ergo supererat S. Restitutæ nomen, veteri traditione conservatum, quod anno MDCVII movit personas aliquot religiosas ac pias, ut de loco repurgando sacrisque usibus restituendo cogitarent : ipsum vero opus executione mandandum sibi assumpserunt, Doctor Monsserratus Rosellus, hujus Regni pro sua Majestate aliquando Visitator, et nunc denique Abbas Sanctissimæ Trinitatis de Sacargia; ac Doctor Medicus Salvator Mostelinus, ipso in suburbio natus, et nunc totius regni Sardiniæ Protomedicus : quorum magna impensa ac diligentia, ipsiusque imprimis medici sua præsentia opus animantis, patuit locus bene spatiosus et amplus.

quæ prius oppleta humo,

dum repurgatur anno 1607,

3 Apparuerunt ibidem capellæ duæ, quarum una intus ac foris tota erat musivo opere vestita, in fronte autem præferebat imagines eodem opere concinnatas Sanctarum trium Virginum ac Martyrum, cum suo cujusque descripto nomine, S. Justæ, S. Justinæ, et S. Enedinæ. *Referuntur hæ in hodierno Romano ad diem* XIV *Maji, ubi de iis egimus.*
C In altera capella, inventa marmoris candidissimi muliebris statua, perquam vetusta, humanæ altitudinis, quæ S. Restitutæ credita, hodie ibidem supra unum altarium collocata cernitur. Reliqua omnis crypta monstrabat vestigia veterum picturarum, sed ab aggesta tot annis humo sic corruptarum, ut nihil distincte cognosci possit, præter unam perquam devotam S. Joannis Baptistæ, quæ hodieque ibi superest. Dum egeritur humus, inventi fuerunt nonnulli tituli, de quibus infra, quorum tamen plerique incuria operarum sic diffracti prodierunt, ut colligi partes, et sensus litterarum inscriptarum integrari nulla ratione potuerint. Unus marmoris candidi laterculus, palmum ac dimidium longus et latus, sic insculpebatur. ✝ *IKIAKET B. M. THEODORVS OPT. QVI VIXIT AN. PLVS MIN. XXXXV, REQVIEBIT IN PAKE NONIS IANVARII IND. IIII.* ✝ Alius laterculus initium hoc habebat : *HIC IACET B. M.* deinde in reliquiis secundæ ac quartæ lineæ iterabatur *HIC IA*, et, *HIC IAC.*

reperiuntur in una capellarum imagines 3 Sanctarum,

in altera, statua S. Restitutæ,

et fragmina variorum titulorum,

4 *Squirrus aliique Sardi nil dubitant, quin sub iis condita olim corpora, omnia fuerint sanctorum Martyrum. Facile etiam ego crediderim, prioris istius loci restauratores, qui seculo* XI *vel* XII *eadem istic composuerunt, eisque aut veteres aptarunt titulos, aut* D *ex veteribus novos formarunt, serio existimasse, omnia omnino Martyrum esse : sed eosdem tali in negotio, majori cum pietate ac simplicitate, quam certa ex scientia et solidæ antiquitatis peritia, fuisse versatos, pluribus et ex professo docui in Appendice ad Tractatum de S. Lucifero. Hic noto, prædictum titulum, sive originarius ille sit, sive ex originario fuerit renovatus, certo convinci non esse* Martyris, *ex nota additæ* Indictionis : *eo quod Indictionum numerandarum initium cœperit anno Christi* CCCXII, *die* XXIV *Septembris, quo Constantinus tyrannum Maxentium Deo auspice profligavit, et simul omnem adversus Christianos persecutionem cessare toto Imperio fecit : persecutio autem quam Apostata Julianus postea movere cœpit, alterius omnino generis et clandestina fuit. Itaque litteras B. M. non esse legendas,* Beatus Martyr, *sed* Bonæ memoriæ, *aut* Bene meritus, *omnino sustineo : idemque dico de alio similis materiæ ac mensuræ marmore, cui insculptum fuit hoc Epitaphium,* ✝ *HIC IACET B. M. EVGENIVS, QVI BIXIT ANNIS PLVS MINVS LXXX IN PACE, SVB D.* (*id est, die*) *XIII KAL. IANVARIVS IND. DECIMA* E
Dico, inquam, corpus quod illa inscriptio notat; quodque, licet non sub illa, e regione tamen illius fuit inventum non procul, in grandi alteque defossa sepultura, supra quam visebantur vestigia unius altaris; corpus, inquam, illud dico, non esse alicujus Martyris, *dicti* Eugenius (*sic vere ad ipsum spectat inscriptio ac ne* Sancti *quidem, nisi sub eo qui majores decepit errore, ut illum pro tali venerarentur. Inventa autem inscriptio illa cum sepulcro fuit anno* MDCXIII, XX *Junii. Longius exerravit Dimas Serpi in Appendice S. Georgii Suellensis (de quo ad* XXIII *Aprilis) pag.* 295, *quando SVB D. legit* sub Diocletiano. *Cur autem* Diocletiano *potius quam* Decio, *vel etiam* Domitiano? *Ast nota phrasis est,* sub die, *atque in Sardois epitaphiis, de quibus agimus, sæpe etiam integre extensa reperitur.*

non obstante nota Indictionis ipsis addita,

et breviaturis imperite extensis.

5 *Majoris interim felicitatis æstimatum merito est, reperisse tandem Reliquias ejus, quæ potissimum tali loco optabatur et quærebatur, hoc qui sequitur modo.* Sextus jam annus fluebat, a prima post cryptæ emundationem opera, in perquirendo frustra posita; quando, inspirante Deo, prior fervor recaluit : et piis quibusdam personis suggerentibus atque instantibus, placuit demoliri altare S. Restitutæ, quod in crypta erat loco primario. Sub eo, ad cornu epistolæ, sex palmos infra terram, inventum est F sepulcrum, totum ex cæmento compositum; intraque ipsum reperta sunt ossa multa, suavissimum quidem odorem de se emittentia, nullo tamen adjacente indicio nominis, minus apta explendo quærentium desiderio. Gratanter nihilominus recepta sunt; atque in novam arculam translata, deposita fuerunt in parochiali S. Annæ ecclesia : placuit autem novam adhibere precum instantiam, ad votum consequendum. Itaque die XXVI Decembris, in festo S. Stephani, anno MDCXIV, omnes, quibus ea res cordi erat, Confessionis et Communionis Sacramenta usurparunt, Sacerdotes vero Missæ sacrificium obtulerunt; in quibus, partim Clericis, partim Laicis, eminebant Jacobus Scarxionius, Canonicus sanctæ Calaritanæ ecclesiæ; et Hieronymus Polla, ejusdem ecclesiæ Beneficiatus. Sacerdotum vero unus, ipso eodem die, pertentandam porro sepulturam prædictam censuit : et ad primum ictum, quem fundo illius pertundendo incussit, apparuit grande frustum candidi marmoris, quod velut pro cervicali fuerat corpori ibi antea condito. Remoto Lapide isto, non sine labore, propter multam desuper injectam calcem; sub ipso marmore repertum est vas fictile, mediocris capacitatis, instar ollæ,

Ibidem an. 1614, 26 Decembris

repertum in sepulcro corpus innominatum,

deinde Reliquiæ S. Restitutæ.

qui Martyrum esse nimis facile crediti,

A ollæ, opertum laterculo: introque reposita ossa pauca. Hæc cujus essent, primum agnitum fuit, postquam repurgatum est marmor prædictum; in quo tam distincte expressa apparuerunt hæc verba, HIC SVNT RELIQVIÆ SANCTÆ RESTITVTÆ, acsi primum ibi sculpta fuissent, quia latus illud, in quo scripta legebantur, immediate applicatum laterculo, nulli patuerat aeris humive injuriæ, qua characteres arrodi consumive potuissent.

Monitus Archiepiscopus cum Prorege accurrit:

6 Invento qui requirebatur thesauro, pars præsentium istic ad custodiam remansit, alii ad Archiepiscopale palatium festinarunt, nuntii tam boni portitores. Archiepiscopus vero mox ut audivit *(erat hic Franciscus de Esquivel, jam inde ab anno* MDCV *ad Primatialem Cathedram evectus, idem cui Squirrus librum suum inscripsit; anno post editionem tertio, id est* MDCXVII *primum vita functus)* Archiepiscopus, *inquam*, mox ut audivit, tam boni nuntii participem fecit Proregem, Ducem Gandiæ: et simul ambo, cum magno Canonicorum et Equitum Religiosorumque ac Secularium comitatu, ingressi locum, Sanctas istas Reliquias devote adorarunt, interim dum eucharisticus hymnus, Te Deum laudamus, cantabatur: et didita mox per urbem fama sic commovit B universorum animos lætitiaque complevit, ut omnia campana æra, sumpto a Cathedrali ecclesia initio, etiam apud Religiosos ac Sanctimoniales, compulsata fuerint, multique cum cereis ardentibus accurrerint.

et sacra ossa e tumulo extrahit,

Extractum porro ab eo ubi tamdiu latuerat loco vas, sacris ossibus fartum, processionaliter deportatum est in prædictam Parochialem S. Annæ ecclesiam; ubi reliquo isto die ac deinde toto sabbato mansit, sub custodia trium clavium, positum in speciali arca. Per eos dies totamque subsecutam Octavam urbs festivissimo exultavit gaudio; sed imprimis suburbium Stampaciense, omni musicorum genere et choreis personans, collucente etiam per ignes missiles nocturno cœlo. *Sub ipso vero, quod inventum dixi, vase, reperta sunt alia etiam* vasa plura diversarum specierum, in quibus notabiliores erant figlini duo canthari, grandes ac pleni sanguine, pice, bitumine, similique materia et carbonibus multis, metallo mixtis, *quæ omnia fuisse instrumenta martyrii a S. Restituta tolerati, præsumptio nequaquam temeraria fuit: mihi vero etiam incidit suspicari, pauca illa intra ollam ossa, fuisse membrorum resectorum a reliquo corporis trunco, qui truncus una cum duarum sodalium corporibus (nam trium Sanctarum ossa ibi fuisse ait cap. 4* C *Squirrus) compositus fuerit intra sepulturam sub altari, cujus tempore periit titulus ejus rei index, eadem forsitan cautela sublatus, qua ipsamet crypta deinde fuit tota oppleta.*

cum variis reliquiis Martyrii.

Illam credunt Sardi fuisse matrem S. Eusebii Vercellensis;

7 *Quanto certius persuasum erat Sardis*, Restitutam *suam, esse S. Eusebii Vercellensis matrem; quæ, collocato Romæ apud Eusebium Pontificem filio, rediverit in Sardinam, ibique pro fide Christi fecerit gloriosum martyrium; tanto majus debuit fuisse inventionis prædictæ gaudium. Arcæ, antiquior de Sanctis Sardois scriptor, id plane asserit hisce verbis*, Sancta et religiosissima femina Restituta (quæ etiam in urbe Calari martyrii consecuta est palmam post viri obitum excedens insula, Romam venit, ubi ab Eusebio Papa baptisma et nomen dat filio. *Vetustiorem Auctorem necdum comperi: nam quæ apud nos extat S. Eusebii vita, ex MS. Trevirensi S. Mathiæ, quam Auctor profitetur collegisse* ex historiis ac Chronicis illustrium virorum, et opusculis ejusdem sanctissimi viri, seu relatione sanctorum Patrum, *hoc solum ait: quod* Diocletiano et Maximiano Imperatoribus, *qui* sævitia per totum mundum et crudelitate grassabantur,... pater hujus beatissimi viri, de Africa Romam, vinctus attrahitur; præ-

ex cujus Vita aliud non habetur,

D vento divortio in itinere moritur, relicta gloriosa conjuge nomine Restituta, et filia gloriosissima virginitate pollente, sed et unico superstite filio... *cum quibus ipsa* Romam venit; ibique *filius* nobilior secunda regeneratione factus, a beato Papa Eusebio, et pro suo nomine, vocatus est Eusebius: *ergo anno* CCCX, *quo Papa ille per quinque menses Sedem Apostolicam tenuit, et quinque ut minimum annis post mortem patris in Sardinia, ut prætenditur; siquidem ante tot annos prædicti Imperatores Imperium deposuerant: qui autem post illos persecutionem continuarit Galerius Maximianus, anno* CCCXI *jussit illam proposito cauto quiescere. Collegis vero ejus tantum negotii cum Constantino fuit, ut, quamvis Christianos odissent, lædere tamen eos magnopere non possent ubi præsentes non aderant. Tum vero nulla causa adfertur, quæ matrem coegerit in Sardiniam regredi, relicto Romæ carissimo et adhuc adolescente filio; adeoque vereor ut opinio illa Sardorum fundamentum aliud unquam habuerit, quam identitatem nominis, nimis sæpe fallentem.*

AUCTORE D. P.

quam ejus quoque matrem Restitutam vocatam

CAPUT II.

Elevatio reliquiarum S. Restitutæ, et miracula ad ejus invocationem patrata.

E

28 Decembris ornata insigniter crypta,

Anno jam dicto MDCXIV die XXVIII Decembris, qui Dominicus erat et festum SS. Innocentium, apparuit crypta, primo mane reserata, insigniterque adornata tota tapetiis, magni pretii ac præstantis operis; altaribus etiam instructa splendidis: relatæque sunt eodem Reliquiæ intra prædictum vas, ac collocatæ super altari, multo cum lumine cereorum ac facularum, magnoque devoti populi concursu, cui crypta illa conversa in paradisum videbatur, suavissima undique symphonia vocum atque instrumentorum personans. Celebrata deinde est Missa solennis a D. Francisco Martis, Canonico et Vicario generali, assistentibus sibi DD. Melchiore Tenza et Cosma Scarxonio, item Canonicis, aliisque Beneficiatis nonnullis. Postea sermonem ad populum habuit ipse hujus historiæ Auctor Capucinus, de laudibus Sanctæ, deque magnitudine beneficii, in civitatem Calaritanam hac revelatione Reliquiarum divinitus collati.

ducitur a Cathedrali ad illam Processio.

Sub vesperam cœpta est ab ecclesia Cathedrali duci pompa processionalis hoc ordine. Præcedebant Confraternitates opificum, sub suo quæque labaro; videlicet Hortu- F lanorum, Bajulorum, Sutorum, Lignariorum, Ferrariorum, Sartorum, ac Caligariorum: tum immediate succedebant Confraternitates, Dominæ nostræ de Itria, Dominici Sanguinis, sanctissimi Rosarii, S. Ephisii, Mortis ac Misericordiæ, multis facibus ardentibus instructæ; deinde Religiosi Ordines et Clerus Parochiarum urbis. Tantus autem erat procedentium numerus, ut, quamvis plus quam milliaris unius circuitus faciendus esset, prius tamen ad S. Annæ ecclesiam præcessores pervenerint, quam a Cathedrali efferretur Crux, Beneficiatis, Canonicis, et Archiepiscopo Pontificaliter induto prælata, comitantibus eosdem Juratis et Cancellariis civitatis.

et hinc acceptæ Reliquiæ,

9 Ingressa in cryptam pompa est per ostium, quod respicit ecclesiam S. Annæ: et egressa per alterum, ducens in plateam S. Restitutæ, per medium, quod ibi est, forum. Cum autem in eamdem cryptam Archiepiscopus venit, recta perrexit ad altare, supra quod sacræ Reliquiæ stabant, easque imposuit eleganti feretro, cum pluribus tædis, itumque cum iis est ad ecclesiam S. Annæ: ibidemque rursus collocatum est vas prædictum, intra eamdem in qua nuper arcam, tribus seris munitam: et sic relictum,

deferuntur ad proximam S. Annæ:

A relictum, quoad in crypta aptaretur locus, in qua

AUCTORE D. P.

deinceps servaretur. *Hactenus Caput illud 4, post alia vero totidem sequens Caput 9, intermissum ibi argumentum sic prosequitur.* Aptatus est autem locus, hoc modo. Istic ubi repertæ Reliquiæ fuerunt, ex-

interim aptatur in crypta locus,

tructa sub altari fuit subterranea capella, perquam formosa et devota, cum altari ad Missas dicendas, ad quas frequens populus solet convenire. Supra ipsam capellam est alterum illud altare, cujus superius meminimus; et supra illud, spatio sex palmorum, excavatum est in rupe armarium, triplici crate ferrea totidemque seris ac clavibus præmunitum. Facta est etiam dives arcula, foris ac interius operta holoserico, cum limbis aureis: quæ ipsa etiam seras tres habet, totidem inauratis clavibus aperienda: et in hac positum est vas cum Reliquiis S. Restitutæ, nec non Reliquiæ trium istarum Sanctarum, quæ repertæ fuerunt in sepulcro, supra

recipiendis trium Sanctarum ossibus:

ipsum vas olim extructo. *Has ne opiner* SS. Justæ, Justinæ, et Henedinæ *esse, quarum imaginibus et nominibus ornatum fuit sacellorum in eadem crypta unum, facit ipsa diversitas situs. Istæ enim, si hac in crypta fuerunt tumulatæ, fuissent potius in illo suo*

B *proprio sacello requirenda et inveniendæ. Maneant ergo potius Anonymæ duæ, et tertia ipsamet* S. Restituta *putetur; præsertim si periti anatomici et chirurgi, discretis trium corporum pro juncturarum proportione ossibus, uni minus integro repererint deesse ea ipsa, quæ in vase fictili opinatus sum ideo seorsim collocata a reliquis, quia fuerint ante mortem sub carnificina martyriali resecta, puta manus, pedes, aut brachia.*

10 Dies translationi electus est XVII Maji, quo

illuc relatis 17 Maji 1608,

ipso martyrium Restitutæ recolunt Sardi, æque ac Neapolitani passionem Restitutæ alterius: datum autem festo initium est in sabbato, XVI mensis prædicti, cum prius fuisset crypta magnificentissime exornata, cantatis solennissimis Vesperis, et multis per noctem ignibus missilibusque lucentibus, per totam deinde Octavam continuatis. Dominica mane, post celebratam Missam, rursum ad confertissimam multitudinem habitus est sermo de Sancta, et sub

sub processione qua et prius.

vesperam fuit ducta processio; quæ egressa a S. Restitutæ ecclesia, circumducta per totum Stampaciense suburbium, nihilo minus solennis fuit quam prior: eam enim comitabantur omnium Opificiorum Ordinumque labara, et cruces Parochiarum cum

C majoris ecclesiæ Clero. Deferebatur autem Sanctæ Statua, et post eam arca sanctarum Reliquiarum, comitantibus Juratis aut Senatoribus urbis, D. Francisco de Castelui, Marchione Laconi et Vicecomite Selluri; D. Hieronymo de Servello, Comite Sedili; omnique nobilitate Calaritana, sumptuose splendideque vestita. Regressa porro ad cryptam processione, posita est arca una cum titulo prænotato intra prædictum armarium, ubi valde bene custoditur. Octava die rursum Missa et Concio, ut prima; rursum sub vesperam Processio ducta est, per forum Stampaciense; et reducta, per ostium quod respicit S. Annam; eodemque in foro spectata est insignis valde repræsentatio, cum multis missilibus ac gaudio universali.

11 Non prætermisit divina bonitas Sanctam Martyrem novis cohonestare miraculis: ipso enim

Ipso die Inventionis sanatur desperata febris,

die XXVI Decembris, quo inventæ sacræ Reliquiæ fuerunt, cum D. Jacobus de Castelui, Marchio Laconi, gravissimis exhaustus febribus, vitam utcumque traheret a medicis desperatam; mox ut audivit inventum fuisse corpus S. Restitutæ, magna cum devotione ipsam invocare cœpit; pollicitus quinquaginta Ducatos, pro opere ecclesiæ suæ: eodemque momento temporis melius habuit, atque intra paucos dies, una cum Marchionissa uxore sua, ad prædictam S. Restitutæ ecclesiam venit; ubi D devotius confessi atque communicati, obtulerunt prædictos quinquaginta Ducatos, cum Alba sacrificali ad ministerium ecclesiæ. Mag. Antonius Leca, Stampaciensis inquilinus, et uxor ejus Joanna, simul ambo, eodem prædictæ inventionis tempore ægrotabant, non sine maximis per omnes artuum compages doloribus; Sanctam autem invocantes, in

item conjuges duo post visionem Sanctæ,

somnis pariter ipsam viderunt. Illis deinde expergiscentibus, dixit mulier: Mag. Antoni, vidi S. Restitutam, quæ me sic sanavit ut nullum prorsus incommodum sentiam. Idem, reposuit Antonius, dictum et ego tibi volebam. Itaque mane assurgentes, sani ac læti venerunt ad Sanctæ ecclesiam, gratias pro beneficio accepto relaturi. Benedictus Orlandus, Sutor Genuensis, in Marina, Calaritano suburbio alio, gravissimo capitis torquebatur cru-

diuturnus dolor capitis,

ciatu jam annum et amplius: eadem vero nocte, qua post intellectam Inventionem, Sanctæ se commendavit, ipsam sibi conspicuam dormiens habuit, mediaque ex parte sublatum dolorem experrectus sensit. Commendans porro iterum sese, iterum sopitus fuit, et simili iterum visu recreatus: mane vero venit ad ecclesiam acturus gratias, et quid sibi accidisset palam omnibus enuntiavit. E

12 Joanna Milia, Calaritana, famula viduæ Antoniæ Concas et Famassi, de lecto surgens in Vi-

dislocatum incurabiliter brachium,

gilia Natalis Domini, biduo ante Inventionem præfatam, cecidit e scalis; cumque dexterum brachium sustulisset ad protegendum caput, extenderetque quam longe poterat; ipsum vacuo impingens aeri, graviter quidem læsum non fuit, dislocata tamen fuit nodi ejus junctura. Advocatus ad illius curam urbanorum chirurgorum peritissimus unus, per dies viginti duos adeo profecit nihil, ut pejus ipsam habere fateretur ultimo, quam primo lapsus die. Videntes ergo, tam domina quam famula, nullum humanitus remedium esse sperandum; invocaverunt, magna cum devotione et fide, S. Restitutam. Res mira! Die postero mane surrexit infirma, tam sane et omni dolore libera, acsi nihil unquam passa esset; utens brachio, sicuti solebat ante lapsum. Quæque post eumdem lapsum non potuerat elevare brachium, ad imprimendum fronti Crucis signum, nihil prius fecit quam signum illud sanctum: ac postea perrexit eo sic uti, acsi nihil incommodi accidisset, multa cum admiratione domesticorum, sed imprimis F chirurgi ipsam curantis, jurantisque malum non fuisse humana arte medicabile, seque rem certo miraculo attribuere. Mox autem, tam ancilla quam domina, gratias acturæ venerunt ad ecclesiam, propter receptum beneficium.

13 Maura quædam Mahometana, Marchionis La-

serva Maura febricitans

conensis mancipium, febri laborans lætali, depositaque a medicis, quamquam adhuc Pagana; intellectis tamen multis S. Restitutæ miraculis, atque imprimis ipsius Domini sui curatione; eamdem Sanctam advocavit in auxilium suum, eademque nocte ipsam vidit curare suam infirmitatem. Biduo post accersivit D. Hieronymum Polla, Beneficiatum Cathedralis Calaritanæ; deditque ei quatuor solidos, ad emendum cereos in usum ecclesiæ S. Restitutæ; narrans ei, quomodo sibi apparuerit Sancta, sanitatemque reddiderit. Ivit Polla, et Missam celebravit ad altare Sanctæ, Deum rogans, ut quam, per San-

curatur et convertitur.

ctæ istius merita, dignatus fuerat corporaliter sanare; eamdem illuminans, donaret salute animæ, atque ad nostram sanctam fidem converteret. Post octo dies venit ad ecclesiam Sanctæ Maura, digitumque in imaginem istic stantem intendens; Ipsa est, inquit coram omnibus ibi præsentibus, quæ me curavit et sanam fecit. Monita vero a circumstan-

item pari conjugum

tibus, ut Christiana fieret, futuram se promisit, et abiit.

A abiit. Capitaneus Andreas Perez, ejusque uxor Helena Perez et Otger, continuis febribus in præsens vitæ periculum adducti, salutem desperantibus medicis, ipso dictæ inventionis tempore S. Restitutam invocarunt; statimque sanati, continuo processerunt ad ecclesiam, et Missam unam cani, alteram privatim legi fecerunt, in gratiarum actionem; atque eleemosynam honestam reliquerunt, ad opus ecclesiæ. Joanna Pinna et Martis, uxor Hieronymi Martis, publici in Suburbio Stampaciensi Notarii, rigore febrili æstibusque alternis laborans; sana fuit, mox atque in potu sumpsit rasuram unius ex carbonibus, qui sub reliquiis Sanctæ reperti sunt.

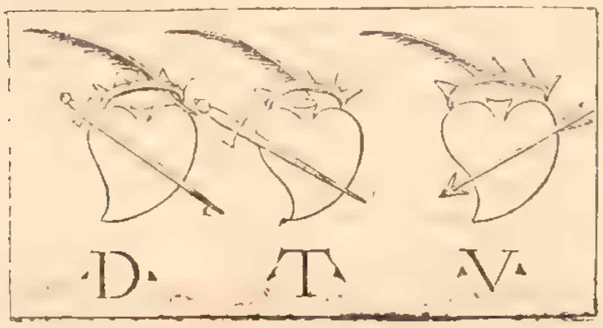
et mulier quædam.

CAPUT III.

De corporibus aliis ibidem refossis an. MDCXX.

S. Restitutæ Sodalitas permissa denuo cryptam scrutari,

N*on multis post hæc annis, ad promovendum ejusdem Sanctæ cultum, instituta Confraternitas fuit, sub ejusdem patrocinio et nomenclatura; quæ ipsum Sanctæ cryptam pro oratorio habens,* cœpit anno MDCXX divinitus inspirata scrutari, obtenta ab Archiepiscopo B facultate, num quæ aliæ istic laterent Sanctorum Reliquiæ, assistentibus sibi Canonico et Vicario Martis, atque Archiepiscopalis mensæ Secretario Gaspare Sirigu, *uti Capite* XI *et sequentibus quinque Squirrus prosequitur.* Hoc agentes, die VII Junii, prope eum locum ubi inventa erant S. Restitutæ lipsana, repererunt sepulcrum, ac supra illud positum marmor album mensuræ mediocris, cui ex una quidem parte insculpta erant tria corda; duo, gladiis confixa a dextro latere in sinistrum; tertium, e converso trajectum sagitta; omnia autem tria superne coronata, cum palmis totidem, per medias coronas jacentibus, hunc in modum.



Ex altera parte Crux spectabatur, infima sui parte C longior, atque ita toti marmoris altitudini commensurata, cum tali ad latus unum inscriptione: *HIC IACENT SANCTISSIMAS, DOROTHEA, THEODORA, ET EUGENIA, MARTIRES ET VIRGINES, Q. DEPOSITAS SVNT, UBI REQUIEBIT CORPUS S. RESTITVTA M. ATE DCCCCX.*

invenit 7 Junii tria corpora, Virginum MM.

15 *Ultimæ notæ si legantur,* ante nongentesimum decimum annum Christi, *suadebunt quidem primam* S. Restitutæ *translationem factam fuisse seculo* X *ineunte; sed persuadere non poterunt, scientibus, insulam multis seculis per Saracenos possessam, abolito pene omni veræ religionis cultu, in Christianorum Pisanorum ac Genuensium potestatem primum venisse, communibus eorumdem armis subactam, anno* MXV. *Itaque legerim ego* ante annos nongentos et decem. *Et ex solœcismo Hispanico, quo* Sanctissimas *et* Depositas *scribitur, pro nominativo plurali* Sanctissimæ *et* Depositæ, *conjecturam faciens de tempore sculpti epitaphii, de seculo scilicet* XIV, *quo Arragonii ereptam Pisanis insulam obtinuerant, et ipsam denique, Calaritim sub annum* MCCCXXX *in suam redegerunt potestatem; assumam mihi facultatem divinandi, quod prima Sanctæ Translatio facta fuerit, saltem ex mente auctorum Epitaphii sub medium seculi quinti a Christo nato,* D *Theodosii Junioris ætate, qui cœpit anno* CCCCVIII, *et* CCCCL *desiit imperare. Quo autem argumento scriverint bardi illi definire istum annorum numerum, non est facile divinare: notati alicubi anni Imperatoris prænominati, potuerunt subsidio ad hoc fuisse. Instrumenta etiam mortis, distinctius expressa in lapide, verosimile faciunt, plus aliquid rescitum fuisse de Sanctis illis, cum ista sculperentur, quam hodie sciri possit; et hoc satis esse, ad firmandam credulitatem antiquioris earumdem cultus, ante irruptionem Saracenorum, quem Aragonii Reges eorumve clientes renovarint. Prædicto autem die* VII *Junii a sepulcro educta tria istæc corpora fuisse, indicat Squirrus, suamque narrationem sic prosequitur.*

tamquam ante annos 910 ibi deposita:

qui videntur ab an 1370 retrotrahendi;

AUCTORE D. P.

addiderant etiam signa Martyrii,

16 Die XVII Junii inventum est etiam aliud sepulcrum, eductaque ut Sanctorum Episcoporum ac Martyrum tria corpora, fidem faciente marmoreo laterculo, sic inscripto

Item 17 Junii tres Episcopos Martyres,

✠ *S. JANVARIVS EPP. ET M.*
S. LVDOVICVS EPP. ET M.
S. EGIDIANVS EPP. ET M.
SUNT AFRICANUS.

Ubi noto, Sardos in fine vocum libentius v quam o E *pronuntiare ac scribere. Ita* Sanctu Teru *dicunt, teste Squirro pag.* 328, *quo Hispanis diceretur* Santo Theodoro; *adeoque* Africanus *ponitur, pro Hispanico plurali indeclinabili* Africanos, *ut idem sit quod Latine scriberetur* Africani. *Sed quomodo, si ex Africa translati in Sardiniam, aut vivi aut mortui, inter eos potuit* Ludovicus *aliquis reperiri? nec enim tale nomen scimus uspiam usitatum ante* VIII *seculum. Profecto vel Anonymis Martyribus nomina posuerunt, ipsi qui eos huc transtulerunt (sic ut sæpe contingit illis, quorum corpora ex Romanis cœmeteriis eruuntur, et transferuntur) vel obscuratis diuturno situ nominis unius characteribus, ex* Cleonico *vel simili aliquo nomine factus est* Ludovicus.

cum perperam inducto nomine Ludovici.

17 Ejusdem mensis Junii die XXI, inventa sepultura alia; et eductis quæ intus continebantur ossibus, creditum est reperto pariter epitaphio tali: *HIC IACET B. M. CATHERINA M. ET V. SS. IN XPTO:* præponebatur autem his verbis, per quatuor lineas partitis, Crux altior, ex cujus basi hinc palma inde clavus trabilis assurgit, velut indicium pertusi tali instrumento capitis. *Verum eadem hic quæ supra difficultas occurrit ex parte nominis, nulli veterum cogniti. Et hoc apud Græcos quidem, post inventum in Sinai monte sanctæ unius Martyris* F *corpus, seculo* VIII *vel non primum sic exprimebatur, ut esset S.* Æcaterina: *occasione autem sacrarum in Palæstinam expeditionum seculo* XI, *idem nomen, ductum ad notitiam Latinorum, prima syllaba fuit ab eis mutilatum. Non apparet autem verosimile, quod idem sic decurtatum notum fuerit in Sardinia, ante hanc de Saracenis receptam. Quare hic idem dicendum, quod supra; aut, corruptis epitaphii veteris litteris, substitutum esse* Catharina *pro* Catulina, (*Latina voce, sed tunc cum rescriberentur Epitaphia minus obvia) vel ex arbitrio positum alicui Anonymæ, eo promptius, quod apte jungeretur alteri, tunc ibi pariter collocatæ* Barbaræ; *quodque par utriusque apud Latinos fuerit medio ævo celebritas post* XI *seculum.*

21 ejusdem invenitur aliud sub nomine S. Catharinæ V. M.

18 *Pergit enim Squirrus, et ait, quod* XXIII mensis prædicti, inventa est sepultura, cum corpore muliebri, et latere sic insculpto, ut post grandem atque æquilateram Crucem hæc legerentur; *S. BARBARA V. ET M. Q. VIXIT ANNIS XXX. Ne autem existimetur a Nicomediensi hujus nominis Martyre,* IIII *Decembris coli solita, sumptam istius appellationis occasionem; notat idem Squirrus, populari traditione teneri, quod* prope vetustissimam istius nominis

23 rursus aliud, ut S. Barbaræ V. M.

AUCTORE D. P.

nominis ecclesiam, tertio ab urbe Calari milliario fonticulus salit, quo irrigatum territorium Sardoa lingua dicitur la Escapsada, Latine Decollatæ diceretur, eo quod istic putetur S. Barbara caput rescindendum dedisse; *cumque de Nicomediensi id nequeat verificari, etsi solam hanc nunc vulgus noverit; putat idem Squirrus, appellationem istam esse a quadam Barbara propria Calaritanis, cujus corpus istud fuerit. Ea de re sentiat unusquisque ut lubet.* XXVI Junii similis fortuna obtulit fodientibus aliud sepulcrum, intraque ipsum, una cum duorum corporum ossibus, laterculus dicens: *HIC IACENT S. THEODORET ET FELIX*: in capite autem ejusdem laterculi sculpta erat Crux, inferne longior, cum basi, ex qua ad pedem ipsius Crucis, hinc palma, inde pecten ferreus exurgebat, indicia, *ut putabatur*, martyrii.

26 Theodoreti et Felicis MM.

19 Denique III Julii detecta sunt corpora, titulo hujusmodi insignita: *HIC IACENT PVELLE S. TECLA, ERASMA, ELIA, AQVILA, ET AGNES, QVE IN DOMINO MORIVNTVR, IN ANNO DOMINI, CCCXXXV, DIE III IVLII. Quo anno licet nulla fuerit occasio Martyrii, nisi forte ab Arianis; Martyres tamen haberi vult Squirrus, quia longiori in fronte laterculi sculptæ Cruci apposita est corona laurea. Sed ea sola nullatenus notam martyrium, non magis quam Cruce, probatum in Appendice mememnies ad S. Luciferi Acta num.* 136. *Est tamen aliquid, quod una omnes die mortuæ dicantur; sed perquam debile argumentum; cum simultaneæ mortis plures aliæ possint excogitari causæ, in Sanctorum Vitis non cariturae exemplo. Adde, quod neque tam cito sævire cœperint in Orthodoxorum corpora Ariani, neque ii petaissent Calari, præsente ibidem adhuc S. Lucifero, zeli ardentissimi Præsule; qui etiam in suis contra Constantium Imperatorem libris non omisisset ejusmodi facinora, si vere essent sub oculis suis et vivente etiamnum Magno Constantino tentata, exprobare Arianis. Omnia autem istæc* corpora delata fuerunt in domum Archiepiscopi, una cum aliis Sanctis, in novo, quod moliebatur, Sanctuario collocanda; sic tamen ut singularum partes nonnullæ sint relictæ in crypta S. Restitutæ. *Porro si hactenus nominati et nominandi debeant aut possint honorari cum titulo sanctitatis (cur autem non æque possint atque tot Martyrum Romanorum corpora, nihilo certioribus indiciis, talium vere esse credita?) honorabuntur in eorum fide, qui ipsas in præfata crypta sub istis titulis sic innovatis collocarunt, seculo* XII *et* XIII. *De omnibus vero dici posse videtur, nullum aptiorem diem annuo cultui singulorum posse deligi, quam quo vel inventi sunt, vel ad Sanctuarium aliquod translati fuerunt.*

3 Julii Virginum quinque.

temere creditarum Martyrum:

videntur posse honorari ut Sanctæ.

20 *Unum hic mirari quis posset, qua ratione factum sit, ut suburbana omnia Calaritanorum Sanctuaria, siquidem sic exornata non fuerunt ante Saracenorum invasionem sex vel septem primis seculis, sed primum sub Dominatu Pisanorum, aut etiam Aragonensium seculo* XIV *inennte: qua, inquam, ratione factum sit, ut ingesta humo sordibusque opplerentur, ac pene ex notitia hominum abirent, eodem vel altero post seculo; nec ulla nunc supersit in scriptis historiisve memoria alicujus cladis vel irruptionis barbaricæ novæ. Omnibus autem pensatis, nihil occurrit verosimilius, quam quod sub medium seculi* XV, *Turcis, totam fere Græciam ac Peloppenesum Insulasque Archipelagi occupantibus; Mauris, piraticam impune exercentibus universo mediterraneo; Aragoniis vero, totas suas vires curasque intendentibus in utriusque Siciliæ regnum obtinendum; vicini ex Africa barbari denuo cogitaverint de recuperanda Sardinia, aut forte etiam ipsam Calarim obsessam aliquamdiu tenuerint; qua occasione facta sit illa suburbanorum Sacrariorum desolatio, quam superstites hodiedum ruinæ testantur; et subterranea istæc oratoria sic oppleta, ut nulli amplius usui esse possent, ingerentibus humum Barbaris; vel etiam ipsismet Christianis, ut condita inibi corpora a ludibrio libidineque barbarorum tanto certius defederentur, quanto essent, altius abdita. Et quia infelici istoc seculo Europa pene tota, et maxime in remotis istis insulis, omnino refrixerat Religionis Christianæ cultus, bonæque litteræ conticuerant; videtur fieri potuisse, ut omnis cura restaurandorum illorum, quæ dixi, Sacrariorum excesserit e Sardorum animis; nec quidquam ad posterorum memoriam scriberetur, quo temporis istius, licet non admodum remoti, Acta conservarentur.*

Causa obscuratæ eorumdem memoriæ, post sanctuaria sec. 12 aut 13 instaurata,

referenda videtur in seculum 15.

Pag. 27 *num.* 2. *de* SS. Heraclio etc. *col* 2 adde — *Saussayus in Supplemento, Galesinii confusionem secutus, eadem auxit;* Victorem *ac* Primum *Duces faciens trium aliorum, quos* mox ad palmam secuti *sint (acsi dies sequens deberet intelligi)* Liberius *et* Peregrinus.

DE S. POSSIDIO EP.

NOT. 6

P*ag.* 27 *num.* 1 *lin.* 3 — *illud fundatum* — I. — *pro tertia Vice ad usum Sanctimonialium Virginum fundatum.*

Ibid. lin. 5 post — *Salisburgensis* — adde — *et nos primæ istic dictarum Virginum Præpositæ, B. Mathildis, Vitam dabimus* XXXI *Maji. Idem Hundius Præpositos ejusdem monasterii, a feminis ad viros, Canonicæ item ac Regularis professionis, translati, recenset etc.*

Pag. 29 *lin.* 3 post — *trigesimus tertius* Azzius *sic mutabis reliqua — in Chronico* Azo *appellatus, uti etiam in diplomate Berengarii Regis apud Ughellum tom.* 5 *in Append. ad* 2, *quod habetur col.* 153, *ita signatum:* VIII Idus Novemb. anno Incarnationis Domini DCCCXCVIII, anno vero Domini Berengarii Serenissimi Regis XI, Indict. I Actum Papiæ.

Hic porro non sub Ludovico Bozonis, an. 901,

5 *Hunc* Azzonem *aliquando credidi posse in vivis retineri usque ad initium seculi* X, *atque adeo usque ad annum* I Ludovici Imperatoris, *non* Pii, *sed* filii Bozonis: *necdum scilicet visa prædicta Appendice, et solum notato, quod ante annum* DCCCCIV, *nulla apud Ughellum inveniretur mentio Episcopi Petri, qui* Azoni *post Fredulfum, pari fato a barbaris sublatum, successit: et sic statuebam translationem* S. Possidonii *factam anno* DCCCCI. *Sed obest in jam citate Appendice, lectum ejusdem Ludovici diploma, facientis Petro potestatem ædificandi Castri S. Stephani, ipso anno seculari, pridie Kal. Novembris, id est secundo vel tertio aditi Regni seu Imperii Italici mense. Vel igitur dimittendus nobis est Episcopus* Azzo, *et ejus loco substituendus* Petrus; *vel (quod malim) substituendus pro Ludovico Lantbertus, anno* DCCCXCIII *coronatus Imperator: contra quem ex Germania venit Arnulfus, anno* XCVI, *non* XCIV, *sicut contra Reginonem ostendo in Conatu meo Chronico historico ad Catalogum Romanorum Pontificum, ex Dissertatione quæ ibi nunc* XIX *numeratur, sed aucto posthac numero erit* XXXII. *Lantbertus vero, contra potentem adversarium sibi consulturus, ipso eo anno ineunte, potuit celebrasse conventum aliquem Aquileiæ; cui interveniens* Azzo, *corpus prædictum transferendi acceperit facultatem, anno* DCCCXCVI, *ut quam minima fiat numerorum mutatio a suprascripto* DCCCVI. *Auctori autem Chronici, quem secuti sunt ceteri, ex incommodo seculorum superiorum usu, solas nominum initiales litteras scribente, facillime potuit lecto* L, *obrepsisse* Ludovicus *pro* Lantberto; *et ille quidem* Pius, *alium ignoranti, ideoque visus abundare in anno numerus* nonagesimi. *Ceterum expecto etc.*

sed sub Lantberto an 896 translatus videtur esse

Interim retinendi diversi Possidius et Possidonius

DE

A

DE S. MONTANO RECLUSO.

NOT. 7*** Pag. 35 col. 1. lin. 10 *in fine adde signum* *

Pag. 36, *num.* 4, *linea* 4 *a fine expungatur, et hæc substituantur — sicut scribit Juveniaco D. Nicolaus Pieron, loci Presbyter,* os grande Cervicis cum magna parte Maxillæ : *festum vero ibidem agitur, sicut idem nos docet,* XVIII *Novembris cum Officio* XII *Lectionum, quæ ex Hincmaro verbotenus acceptæ pertingunt usque ad signum * num.* 2 *notatum, omissa scilicet parte præcipua historiæ; ut usuvenit in iis Breviariis, ubi præscribuntur initia Legendarum veterum, eo usque in Lectiones partitarum, quatenus satis esse videbatur, non ad notitiam Sancti, sed ad expletionem Officii; cum adhuc extarent in Ecclesiis ipsæ Legendæ, quas qui vellet legere totas, privatim posset : unde factum est pluribus in locis, ut, illis Legendis MSS. usurpari in Choro desitis, ideoque neglectis, ac denique amissis, plurium Sanctorum Vitæ non reperiantur, nisi exordio tenus, cum magno veterum notitiarum dispendio.* Oratio *Sancto propria, in dicto ipsius festo, talis* E *Juveniaci usurpatur.* Da, æterne consolationis Pater, per S. Montani Confessoris preces, populo tuo pacem et salutem, ut tuis tota dilectione inhæreat præceptis, et quæ tibi placita sunt tota perficiat voluntate. *Adde quod dicto die* XVIII *Novembris, aliisque nonnullis expressis in Bulla, per duodecim Episcopos signata, habeantur* XL *dierum Indulgentiæ.*

Porro Mechliniæ *etc.*

Num. 5 *lin.* 6 sic muta —*quam existimo ex Hincmaro sumptam, uti sumpserunt Juveniacenses Sanctimoniales. De reliquo porro corpore ejusque præsenti cultu nihil nos hactenus Laudunenses docuerunt : qui si quid exhinc attulerint, locum habere id poterit in faciendo primi semestris Supplemento Interim noto, quod in Alphabeto Spirituali Parisiensi anni* 1686, *notetur festum* S. Montani Solitarii, Feræ in Picardia, *fortassis ob aliquam ejus ibi Reliquiam, de qua plenius cupio edoceri.*

Postea ponatur sequens Commentarius.

B F

NOT. 8*** D. P.

DE S. FRAMECHILDE,

MATRE S. AUSTREBERTÆ ABBATISSÆ,

MONASTERIOLI IN PICARDIA.

SEC. VII

Monstrolii, in Parthenone a S. Austreberta fundato,

Monasteriolum, *aliis* Monstrolium, *vulgo* Montreuil, *initium suum (ut alia ejus generis ac nominis multa) debet insigni ac pervetusto Parthenoni, quod a* S. Austreberta *Fundatrice, et parte corporis ibidem arcæ pretiosæ inclusa, nomen retinet atque æstimationem apud vulgus. Situm est illud in Picardia, supra dextram ripam Canceiæ, brevi post sese exoneraturi in fretum Britannicum; distatque Hesdinio, eidem flumini imposito oppido, leucis amplius tribus. Proximus huic oppido vicus* Marconna *dicitur, crediturque* S. Austrebertæ *natalis locus, parentum autem ejusdem,* Badefridi Comitis Palatini et S. Framechildis *uxoris* (*Franci* Baudfroy *et* Frameheuze *pronuntiant*) *habitatio fuisse. Ibidem certe hodie dum* S. Austreberta *colitur, nescio an etiam Mater. Pater nullum usquam, quod adhuc scire potuerim, cultum habet; quamvis ambos Malbrancas, indiscriminatim et absolute,* Sanctos *appellet; et in Vita filiæ dicatur, quod* Horum conversatio qualis quantave extiterit miraculorum gloria hodieque populis declaratur. C

etiam habentur Reliquiæ S. Framechildis matris,

2 *Communis forsitan utriusque fuit cultus, quamdiu communi loco, puta* Marconnæ, *utriusque corpus servabatur; sicut contigit* BB. Walberto et Berthæ, *parentibus Sanctarum Waldetrudis et Aldegundis, hactenus Curtesolræ in Hannonia unanimiter honoratis, uti videre est ad* XI *Maji. Nunc quid* Badefrido *factum sit corpore, ignoratur;* S. Framelchidis *exuviæ Monstrolii reverenter servantur, in arca, ad ejus arcæ dexteram collocata, quæ* S. Austrebertæ *exuvias continet; cui etiam ad sinistram assistit arca* S. Julianæ, *Pauliacensis Abbatissæ, post S. Benignam, quæ ipsi* Beatæ Austrebertæ *successit in regimine ejusdem monasterii.* Sanctam Benignam *dico, quia ita loquitur Mabilio, in prævio ad vitam* S. Austrebertæ *Commentariolo; sed operam de ejus cultu ac nomine nosse.* S. Juliana, *apud Saussayum in Gallicano Martyrologio, amplum elogium habet* XII *Octobris, ut plenum item optamus de ejus cultu plenius informari. Nam Mabilio opinatur, quod ipsa sit* Venerabilis Mater Christique discipula Julia, *cui* S. Austrebertæ *Vitam inscripsit auctor synchronus. Idem autem Saussayus, qui* S. Julianæ *tam magnifice meminit,* S. Framechildi *quam perperam appellat* Franchildem *solum inter Pios locum dedit, addito tamen titulo* Beatæ, *quasi ex vulgi minus probato usu; quod etiam Henschenio nostro occasionem dedit, eam ad Prætermissos referendi.*

et S. Julianæ Abbatissæ tertiæ,

quarum hæc 12 Octobris,

ista colitur, nunc 27 Maji

3 *Sed noster in Sanctorum Actis, post editionem recognoscendis, adjutor egregius Claudius Castellanus, Parisiensis Canonicus, Antverpiam excurrens per mensem Julium anni* MDCLXXXVI; *cum Monstrolio transisset, et omnia coram inspexisset, certum me reddidit; corpus, pari pro* S. Austrebertæ *Reliquiis in honore haberi, ambasque cum* S. Julianæ *corpore in Sanctimonialium choro elevatas spectari : speciali autem officio coli* S. Framechildem, *atque ad hunc* XVII *Maji, quando illuc etiam frequens ex circumjecta regione populus accurrit. Addebat, ibidem asservari Vitam, ante aliquot secula Gallice conscriptam; in qua quia illa dicitur obiisse,* le sisime des Kalendes de Juin; *ratus Mabilio,* VI Kalendas Junii *designari, eum diem posuit in Annotatis ad num. 2 Vitæ S. Austrebertæ, cum* sisime *vetustiori dialecto supponat pro* XVI, *id quod hodie* Seizieme *pronuntiatur, diversum a veteri numerali* Sixte, *sextus, sicut prælaudatus Castellanus nos docuit, assertionem ejus affirmante cultu, quem sibi pro* XVI Kalend. Junii *constare dicebat. Est Codex iste, liber in folio, Gothico ut nunc appellant, reapse Teutonico charactere conscriptus, continens Kalendarium, Graduale, et Passionem J. C. Romana (ut ibi dicitur) lingua, id est Francica : sequuntur Vitæ,* S. Austrebertæ et S. Framechildis, *istic* S. Frameheut *nuncupatæ; tum Letaniæ Sanctorum, ac denique monita plura, nec non tractatus unus, eadem Romana seu Francica lingua, de Assumptione Beatæ Virginis : qua etiam lingua ad calcem denique loquebatur scriptus esse liber iste,* anno incarnationis D. N. J. C. MCCCXI, per manus Wistasii Wanet Presbyteri, mandante singulari devotione D. Joannæ de Dargies, Dei permissione tunc Abbatissæ ecclesiæ S. Austrebertæ Monstrolii. *Rogata per litteras Abbatissa, D. Angelica Gouffier, ut istam qualemcumque Vitam* S. Framechildis *verbotenus nobis descriptam mitteret; nec forte*

F

sed 17

Ibidem extat Vita an. 1311 Francice scripta

A *forte inveniens qui legere characterem posset, satis habuit exemplar mittere, quod antehac inde extraxerat,* AUCTORE D. P.
sed stylo mutato, Sororum una, veterum litterarum perita. Verum ea nihil novi exhibuit, præter puncta paucula infra notanda: cetera jam legebantur Latine in Vita S. Austrebertæ, *verbis dumtaxat, non rebus aucta; de obitu autem* Framechildis *habebat nihil: ego vero vel solius finalis clausulæ causa describi integram Vitam petieram. Nolui tamen ultra molestus esse, satis securus, quod fideliter diem inde sumpserit Castellanus (nam isto etiam die nomen inscriptum Kalendario legi testatur Abbatissa) quodque clausulam eam omissura non fuerit Soror prænotata; si aliquid amplius in fine legisset, quod magnopere putasset ad historiam facere.*

4 *Porro* Vita S. Austrebertæ, *per Coævum accurate descripta et a Bollando nostro ad* X *Februarii edita, de parentibus ejus sic loquitur, num. 4 et seqq.* Tempore quo Dagobertus, quartus a Chlodovæo, regia Francorum suscepit habenas, *patri succedens in Neustria anno* DCXXXVI. (*qui illo vivente dictus fuerat Rex Austrasiæ anno* DCXXI, *et usque ad* [illegible], *universam tenuit Monarchiam*) erat in palatio prædicti Principis Dagoberti, vir honestate vitæ venerabilis, moribus honestus, sapientia clarus, consilio providus, priorum Regum ex prosapia oriundus, officio etiam (ut fertur) Comes Palatinus, nomine Badefridus. Hic accepit uxorem, Alemannorum Regum ex prosapia, nomine Framehildem. Erat vero elegans et ipsa facie, sed nimirum elegantior sanctitate. Horum autem conversatio, qualis quantave in terris extiterit, miraculorum gloria hodieque populis declaratur. Erant enim, ut diximus, in caducis seculi honoribus valde sublimes, sed animi probitate sanctiores; fide firmi, caritate præcipui, justitia insignes, spe longanimes, eleemosynis deditì, pauperum in susceptione soliciti. *Addit Vita Gallica, quod idem* Badefridus *Childerico (fuit hic Dagoberti Magni nepos) contra Grimoaldum, Domus Regiæ-Majorem in Austrasia, ipsam filio suo exclusis Dagoberti nepotibus asserere conantem, opem tulerit; eoque debellato (quod factum anno* DCLIX) *ab ipso Childerico Ducatum in Austrasia prædicta acceperit; cum scilicet idem Childericus anno* DCLXXI *factus Monarcha, opus ibidem haberet viro idoneo, qui illam sua vice præsens regeret. Vita Gallica insuper asserit, sub annum* DCLXVII *fundatum a piis conjugibus fuisse monasterium S. Michaelis, vulgo S. Miel supra Mosam, in diœcesi Verdunensi: sed hoc ex Sigeberto, qui Fundatorem pro anno eodem agnoscit alium, nempe Wulfoaldum vel Volfandum, Childerici Majorem Domus. [illegible] ibidem, fundata item pia loca alia, quæ temporum iniquitate desolata sint, ac nominatim Marconense in Teruanensi diœcesi, in proprio ditionis [illegible] castro, quod nunc solum simplex parochia est.*

5 His igitur talibusque virtutum floribus ornati, [illegible] *Vita filiæ,* Spiritus sancti templa meruerunt [illegible], ut post manifestissimis claruit indiciis. Nam quemadmodum, sicut in Evangelicis invenitur pagina, Elisabeth illa, nova Domini Præcursoris mater, Spiritu sancto repleta, concessum sibi divinitus [illegible] ante sentire meruit, sic et hæc Deo accepta [illegible] lier, B. Framehildis, eodem illustrata Spiritu, longe ante prolem suo sexui consimilem nascituram præscivit, quæ in domo Domini et mater [illegible] et columna Christiani populi. Denique [illegible] tempore, quo in hujus mundi umbrosa caligine, ex uterinis tenebris, illa clara lucerna debuit prorumpere, supradicta genitrix, Angelica [illegible] meruit honorari visione; cujus ex alloquio [illegible] nasciturae Virginis, cujusve apud Deum [illegible] esset, addidicit. *Atque hæc ipsa sunt, [illegible] Gallice reddita accepimus, nisi quod addatur, felicissimum istud puerperium pertinuisse ad annum* DCXXX; *quo posito, totis* LXXIV *annis vixisset* D
Austreberta, utpote mortua anno DCCIV; *velata autem circa annum* DCLVI, *uti ostendit Bollandus; alius octennio citius id factum arbitratus, sed aperte hallucinatus. Quare malim ego quoque nativitatem ejus ad octennium differre.* *potius* 638.

6 *Ad Translationem quod attinet, ea in prædicto veteri Gallico sic narratur:* Cum sanctæ hujus Matronæ corpus, in Marconnensi quam extrui fecerat ecclesia, tribus circiter seculis quievisset; propter miraculorum multitudinem, ab omnibus circumquaque populis, valde honoratum; sanctæ Abbatissæ Heudeburgi aliisque pluribus personis devotis fuit revelatum, placere Deo, ut elevaretur de terra, et loco magis honorabili constitueretur. Hoc illa Ludovico fratri suo, Comiti Teruanensi totiusque circum regionis, sic indicavit, ut celaret consilium de sacro isto pignore Monstrolium transferendo. Comes vero cum Balduino, ejusdem loci Episcopo, sororis communicans postulata, fecit ut is diligenter examinata revelatione, diem quo facienda Elevatio esset, una cum Comite et Abbatissa, definiret. Convocatis ergo Episcopis, Abbatibus, Presbyterisque compluribus, nec non Monachorum ac Virginum sacrarum coetu; E
instituta fuit solennissima ad locum Processio, quæ istic in geminos divisa choros, interim dum sacra ossa effodiuntur, findebat aera hymnisonis canticis: simulque ex ipso sepulcro cœlestis omnino odor sese diffudit, divinæ testans affluentiam bonitatis, tam pii operis ministerio præparatam.

7 Tum vero, quid animo intenderet, aperuit Abbatissa: æquum esse asserens, ut ibi mater, ubi filia honoraretur: sed contra tendebat Comes, pro sua erga Sanctam religione, volens ipsam apud se suaque in ecclesia retinere. Hanc utrinque contentionem dirimere Episcopus satagens, jussit sacra ossa æquales in partes, sub judicio bilancis, dividi, ita ut pars media Marconnæ maneret, altera Monstrolium aveheretur. Sed Dei providentia accidit, ut thesauro sancto sic bipartito, os unum reperiretur seorsim ab aliis, quod appensum necdum erat; cumque super hoc innovaretur disceptatio, jussit communiter preces institui Episcopus, quo suam de eo voluntatem indicaret Deus; et illud subito apparuit elevatum in aera, transire ad eam partem quæ erat Marconnæ remansura. Læta igitur concessa sibi parte Heudeburgis, cum ea revertit Monstrolium, ipsique pulchram capsam curavit fabricandam, quæ juxta capsas filiæ et S. Julianæ collocaretur. *Addit, quæ nobis hæc transcripsit, Sanctimonialis: quod in-* F
vocetur ut plurimum contra dolores capitis; eumque in finem sacro illius cranio admoveri soleat linteum, quo applicito ad partem laborantem, sperata gratia continuo obtineatur; id quod experientia quotidiana Monstroliensium probat, et D. Abbatissa nostra, *inquit,* gravissimo afflicta aliquando morbo, perfectam, eadem Sancta intercedente, obtinuit sanitatem.

8 *Præfuit Teruanensi ecclesiæ* Balduinus, *ab anno* MIV *ad* MXXXII, *uti ex Malbranco de Morinis intelligitur: sed nullum eo tempore reperio* Ludovicum, *qui Teruanensis Comitis titulum gesserit. Unum video; totam Morinorum ditionem in varios Comites omnes Flandriæ Comiti Balduino subjectos, fuisse hac ætate divisam; adeo ut notaverit Malbrancus lib. 8, cap. 14, anno* DCCCCLXXXI, *Kalendis Aprilis, Indictione* I, *inter viginti sex, Donationi cuidam Balduini Comitis subscribentes, una cum suo Episcopo Framerico, Balduini jam dicti Episcopi decessore, tres inveniri Arnulfos Comites, Boloniensem, Teruanensem, et Sperliacensem: quid ni autem eorum medius fuerit* Ludovici Teruanensis *prædicti avus aut pater?* Balduinus *vero prælaudatus Episcopus, is fuit, qui inter primas sui Pontificatus curas assumpsit, vastatam anno* DCCCLXXXI
a

Vetus Vita laudat sanctitatem ejusque parentes,

[illegible]

Matris apud Marconam sepultæ Corpus,

coram Episc. Bonon. et Comite Teruanen.

defossum, bipartitum dividitur,

ejusque pars potior transfertur Monstrolium,

circa an. 1020,

annis fere 350 post mortem,

A *a Normannis Teruanam instaurare, eoque Sedem reducere, quæ toto uno seculo Bononiæ velut in diversorio fuerat. Pleno autem trium seculorum spatio, quibus* S. Framehildis *corpus dicitur sub terra latuisse, medium unum seculum posset addi, si illa circa annum* DCLXX *obiit.*

DE S. BRUNONE EP.

*Not. 9*** quod ipse S. Kiliano obtulit.*

P*ag.* 38 *post num.* 7 adde. —8 *Lubet autem etiam cetera Prologi istius verba, operam a* S. Brunone *in eo Psalterio concinnando positam commendantia, proponere, ut ea Gamansius noster nobis transcripsit: nec enim passim invenitur tam antiquæ editionis liber, quem nec in nostra quidem Antuerpiensis Domus Bibliotheca, instructissima licet, est reperire. Sic autem editor ejus progreditur, commendationis prolixioris occasionem sumens ex versu, quo librum suum appellat auctor* Donum, *et ait:* Donum, inquam, istud lucrosum, donum supererogationis, donum a cœlesti patrefamilias digne remunerandum. Quot enim ex eo animæ profecerunt, tot super creditum sibi a Domino suo talentum lucra eidem gratissima acquisisse et superlucratum esse credendum est, propter quod et gratiam memoriamque perpetuam apud B Deum et homines juste meruit. Si etenim (ut Senatori nostro magno Cassiodoro placet, divinarum * Institutionum libro primo) antiquariis et librorum Scriptoribus divinorum gratia habenda est, quod sese aliosque scribendo salutariter instruunt, et Domini præcepta longe lateque disseminant; non minor habenda atque agenda gratia est eis, quorum studio et impensa scriptorum manus sustentata, salutares istas litteras exaravit. Et, ni fallor, laudibus justi artificis omnibus dignus est, qui artificem ad bonum opus movet, dirigit, et alit. Felix, inquit Cassiodorus, intentio, laudanda sedulitas scriptoris, manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, salutem mortalibus tacite dare, et contra diaboli surreptiones illicitas calamo atramentoque pugnare. Tot enim vulnera satanas accipit, quot Antiquarius Domini verba describit. Sed non minus felix intentio, non minus laudanda diligentia ejus, cujus jussu et expensis ista bona fiunt. Magna igitur laude dignus, magna gratiarum actione prosequendus, magno denique extollendus præconio est beatissimus iste Pater noster Bruno, cujus vigili cura et solicita providentia, egregium istud Psalterium, titulis Psalmorum, ac eorumdem thematibus et summariis collectis, diapsalmatibus, obelis, asteriscisque insi- C gnitum, atque glossellis authenticis marginum campis circumfusis, sicut cernitur, disertum, expositumque et nobis comparatum et relictum est. Felix profecto Pater, qui filios, per Evangelium in Christo genitos, etiam mortuus docet: felices filii, qui caras istas Patris reliquias religiosa pietate custodiunt, ac salutiferam doctrinam alta mente reconditam imitando in opus sanctum ducunt. Ecquid enim Psalmorum istum codicem, nisi beatissimi Patris vitæ, morum, actionumque suarum testem, ac caras pretiosasque et sanctas Reliquias dixerim? Siquidem opera hominum, vestigia sunt, quibus eorum vita investigatur. Tibi igitur o Pater luminum (a quo omnis sapientia, et omne datum optimum et perfectum mortalibus datur) gratias quales valemus (etsi non quales debemus) dicimus: daque ut dignas agamus, qui per beatum Patrem nostrum, et nunc apud te Patronum, pretiosum istum thesaurum et virtutis imitandum exemplar conservasti. Dignare, clementissime Pater, fructum, quem in eo Patre nostro seminasti, et hodie millesies multiplicare in filiis, ut in profectu animarum nostrarum nominis tui gloria magnificetur in secula. Tibi, quoque, o Pater ter quaterque beate, et Pontifex toto ævo venerande, felix Bruno, grates referimus: impetra ut D digne quoque moribus respondeamus: dignissimas enim gratias agere est, Deo fideliter servire, Sanctorumque vitam imitari. Id ipsum quoque et Deo digne psallere, et in psalterio proficere etc.

** al. Divinarum Lectionum cap. 30,*

a se scribi curatum,

ac filius velut Reliquias dimisit.

Juxta Bruschium

9 *Addimus, loco longioris Vitæ, etc.*—atque seqq. numeros auge, uno addito.

Pag. 40 *post num.* 10, *nunc* 11 *futurum,* adde *Ad ejusdem memoriam Sancti pertinet donatio cujusdam hereditarii prædii, positi in diœcesi Paderbornensi, facta Ecclesiæ Herbipolensi; quas olim litteras transscriptas se habuisse meminit, in quadam ad nos epistola, idem qui supra P. Gamansius: sed ipsas eo mortuo frustra requisivimus.*

Ecclesiæ suæ donat prædium in diœcesi Paderbornensi.

DE B. FRANCISCO DYRRACH.

*Not. 10****

P*ag.* 47 *quod in margine legitur – nihil videtur esse peractum—sursum attrahe ad num.* 14 – *et num.* 15 *lin.* 5 sic lege—*Episcopus obiigit Vincentius Tufus, ex Clerico Regulari Theatino assumptus, anno* MDXCV: *qui brevi ser annorum Pontificatu multa egregie apud Uritanos innovavit. Nam, ut Ughellus ait,* cum erudiri rudem sacrorum populum oporteret, nulli pepercit studio ac operæ, quin ejus religionem pietatemque expoliret. Ecclesiam suo senio laborantem restituit ornavitque sumptu non modico, Pontificiam idem domum adauxit. *Qui vero eidem successit Lucius Fornarius, et usque ad annum* MDCXX *tenuit, similibus intentus studiis,* Patres S. Francisci de Paula admisit in ecclesiam S. Barsanuphii extra Urbis mœnia: *ut alterutrius cura restauratus videri possit, si quis nunc viget,* B. Francisci *cultus. Nescio enim quis ex successoribus id facere potuisset; maxime post Urbani VIII severissima decreta, anno* MDCXXV *et* XXXIV *contra omnem circa cultum Sanctorum novitatem, emanata. Facilius sane fuit, restitutum ante Decreta cultum manutenere, velut longissimi temporis et centum annorum metam excedentis prærogativa suffultum, quam post illa jam edita restituere eatenus neglectum. Interea non magni facimus quod Arturas etc.*—denique *post finem num.* 15 adde.—

usque ad proprios Episcopos Uritanos datos an. 1595, E

CAPUT III.

De præsenti cultu B. Francisci, recentioribusque miraculis.

F

Testatur Episcopus festum agi Fer. 3 Paschali; ut Patroni,

O*bstructam Capitis præcedentis cultu fidem absolvo; ac primum exhibeo verba Illustrissimi Caroli Cozolini, Episcopi Uritani, ad prælaudatum P. Ferdinandum in hunc sensum scripta, die* XXX *Maji* 1686. Cum dies mortis ignoretur, festum B. Francisci Dyrrachini in hac civitate, quæ eum inter primos suos Patronos veneratur, recoli solet Feria tertia Paschatis: quia tali die factum ex traditione creditur, quod, aperientibus sese parietibus tribus, procul ab ecclesia in culina positus, vidit sub Missa majori elevari sanctissimam Eucharistiam. Ad festivitatem autem illam magnus fit undique ex oppidis vicinis confluxus populi, quo etiam die sacri corporis arca processionaliter circumfertur, comitantibus non solum Clero toto religioso ac seculari cum Episcopo suo, sed etiam Magistratu et cunctis qui publicum aliquod munus gerunt: in casu vero communis alicujus necessitatis similiter et exponi et circumferri consuevit. Reliquo omni tempore habetur arca illa, quæ ex ligno inaurato est fabricata, cum crystallis specularibus, visum intro locati corporis permittentibus; habetur, inquam, arca sub altari ejus capellæ, quam ipsi propriam Uriensis communitas ære publico ædificavit, in ecclesia Minorum Conventualium; habeturque

[illegible]

A beturque sub tribus clavibus, quarum una penes Capitulum est Cathedralis ecclesiæ, altera apud Syndicum civitatis servatur, tertia manet in potestate Guardiani.

tenemus nihilominus diem ab Arturo lectum

17 *Hactenus Episcopus, cujus testimonio certi de formali ac publico* Francisci *cultu, plene (ut Marius Corradi optabat) restituto, hoc die tantisper retinebimus ejus nomen, donec toto opere absoluto, ac forsan iterum recudendo, placeat posteris eos omnes, quorum festiva memoria affixa est alicui festorum mobilium, in unum seorsim volumen colligere. Quoniam vero Paschalis Solennitas non patitur, proprii Officii Missæve honorem Beato isti deferendum introduci; istis sic abstinent, Uritani, ut tamen inter sacros ejus diei Hymnos, sequentem ac bene prolixum concinant, compositum a Laurentio Corradi, qui forte Q. Marii frater, filius, aut nepos fuit; nec tantum vitæ summarium complectitur, quatenus ea potest sciri: sed etiam favores, ob quos divinitus obtinendos solet ab Uritanis appellari Patronus. Ea propter placet illum, licet non valde vetustum, exhibere integrum.*

et damus Hymnum de Francisco compositum,

Ecce jam lucis reseratur ortus,
Quæ solum lustrans revehit Beati
Sacra Francisci celebranda; felix
Uria gaude.

B
Gaudeat tecum, liquidasque tollat
Dyrrhachi tellus super astra voces,
Quæ tibi tantum tulit, et corusco
Sidus Olympo.

Respuit mundum puer, atque Divi
Claustra Francisci coluit, secutus
Nomen et vitam, foret ut Magistri
Totus imago.

Patrios fines fugiens, anhelus
Uriam venit, propriamque sedem
Legit : hic vixit, tulit hic peractæ
Præmia vitæ

Horrido cultu, tenuique victu
Membra Franciscus domuit; perenni
Et vigil fletu, precibus, labore,
Verbere torsit.

quo miracula explicantur,

Solus est panis cibus, unda potus :
Sic pius vires reficit labantes,
Inde septenos olus esse tantum
Eligit annos.

Pauper ac cœlebs, humilique clarus
Corde, fit vilis sociis minister :
Hinc Deo et terris famulans, refulget
C
Celsior astris.

Sacra dum fiunt, parat esculenta :
Pronus ad signum, Dominum videre
Flagrat; en trinus paries fatiscit;
Cernit, adorat.

Invidus tantæ pietatis audax
Dæmon, insultat dapibus paratis;
Spargit, effundit, rapit in remotas
Impete partes.

Quid furis, tetri barathri satelles?
Cernis ut plenis epulas canistris
Deferunt vultu juvenes micantes,
Æthere missi?

dicitur que pro pluvia offerri solere corpus.

Comprimit gressus equus; ut Beati
Ossa maxillæ recipit vehenda,
Bis ruit præceps; viget, ut levatur
Pondere sacro.

Denegat fructus sitibunda tellus,
Corpus effertur; populo precante,
Nubibus cœlum tegitur; vocatus
Decidit imber.

O decus cœli, columenque nostrum,
Quis tibi pleno ferat ore carmen
Laudis? Ex alta chorus Angelorum
Concinat aula.

Nos, opem dextræ meritis onustæ D
Rebus adversis tribuas, precamur;
Quo tibi dignas referamus omni
Tempore grates.

Annuat nobis Genitor, quod ore
Poscimus; Natus, pariterque sanctus
Spiritus firment, quibus una tribus
Æqua potestas. Amen.

Commentarius de Patronis loci nobis missus

19 *His transcribendis non contenta Uritanorum promptitudo, transcribendum insuper mihi curavit,* Brevem notitiam de Vita et gestis quorumdam Sanctorum, quorum corpora et Reliquiæ conservantur in civitate Uritana, cujus etiam origo et vetustas explicantur, desumptam ex iis quæ diffuse scripsit civis suus, Dominicus Thomas Albanensis, Philosophus simul et Medicus. *Primo autem, post historiæ Uritanæ epitomen, datur Compendium Vitæ* S. Mauri Abbatis, *discipuli S. Benedicti : cui Sancto licet prædictus Laurentius Corradi hymnum composuerit, velut Uritani populi Patrono; miror tamen uno saltem verbo non indicari, quo titulo talis Patronatus nitatur. De* SS. Chrysantho et Daria, *ob præsentiam corporum Roma sub Stephano V circa annum* DCCCLXXXVI *allatorum, ratio longe quærenda non est, cur eorum ibi historia ponatur, illustranda a nobis ad* XXV *Octobris : uti neque de* S. Barsanophio, *cujus initio feci mentionem. Istis succedit Vita Francisci, in qua Collector* E *(qui fuit ipsemet Thomas Albanensis) postquam confirmasset efficaciam precum, per ejus merita directarum ad Deum, pro pluvia impetranda toties quoties; cœptum argumentum sic prosequitur.*

docet Franciscum etiam parturientibus opitulari,

20 Etiam parturientes experiuntur præsentem illius opem; et difficillimos antea ac periculosos enixus habere solitæ, ipso invocato, prolem dedere propemodum absque doloris sensu. In his fuit Illustriss. D. Magdalena Spinola, Uriæ Marchio, uxor secunda Davidis Imperialis Marchionis; quæ ad ultimum vitæ terminum gravissimis puerperii cruciatibus adducta, mox atque Beatum Dyrrachinum in vota advocavit, levata fœtu incolumi fuit. Idem beneficium sibi iteratum testatur Excellentiss. D. Brigitta Grimaldi, etiamnum vivens, uxor quondam D. Michaelis Imperialis, Uriæ Marchionis; dum gemina vice nullum in remediis humanis præsidium inveniens, ad intercessionem Francisci recurrit; eoque intercedente discrimen extremum sese evasisse credidit.

et cultores suos præservare ab igne,

21 Taceo liberatos ab igne, dum Urianis civibus, annuum Beati sui festum celebrantibus, idque militariter facere solitis, cum explosione multarum ænearum fistularam, et arte factorum pyrobolorum emis- F sione, aut crepant inter manus, male propera flammæ tonantis instrumenta; aut aliter eis damnum creant vel noxam. Plurimi enim, post ejusmodi eventum, aut prorsus illæsos se mirati sunt, aut leviter dumtaxat perstrictos gavisi, aut etiam a gravi noxa intra paucicissimos dies curati, præter quam ferat talium offensionum consueta medicatio. Longum esset enumerare singulos : unus pro omnibus nominetur Dominicus-Martini, Nobilis Uritanus; cui cum in festo Sancti, inter tractandum æneam fistulam, ipsa dissiluisset; flammam eadem transfudit in pulveris pyrii vascula, quibus erat more militari accinctus; unde vestis eidem tota consumpta quidem fuit, sed ipse nulla sui parte violatus, invocato illo, in cujus honorem bellicam personam eo die induerat. *Ita Tractatus iste MS. Italicus : ubi deinde explicatur, ut supra, præsens status Sancti Corporis : et additur, quod* in osse unius tibiæ conspiciuntur punctim expressæ hæ litteræ, C. I. R. Æ. in osse autem alterius, A. B. A. N. quarum quæ sit explicatio nemo novit, nec facile est definire conjectando.

22 *In eodem conventu Uritano servatur, a centum*

et

A *et amplius annis integrum, corpus cujusdam Religiosi Franciscani, cujus nomen certo dici nequit : communis tamen opinio est, esse alterius etiam* Francisci, Fabriano *oriundi. Cadaver multis post mortem annis inventum est, erectum in pedes, manibus junctis versus sanctissimum Sacramentum, in modum istud adorantis; inventum est autem occasione alterius Religiosi ibidem sepeliendi : quare e polyandrio communi elevatum, et arcæ peculiari impositum, atque intra parietem ecclesiæ clausum fuit, cum hac aforis inscriptione.* Hic jacet Frater Franciscus a Fabriano. *Ut ut est, est ille* D *prorsus diversus ab alio ejusdem nominis et cognominis, cujus corpus Fabriani jacere in comperto est, et Sanctitas ejus, miraculis multis clarificata, explicata invenietur in nostro Aprili ad* XXII *diem ex Annalibus Waddingi ; cum justa querela, de non receptis inde originalibus Vitæ et Miraculorum monumentis; cui utinam boni Fratres saltem pro supplemento illius mensis satisfacere velint.*

meminit etiam B. Francisci Fabrianensis.

...riæ defuncti.

APPENDIX

AD DIEM DECIMAM OCTAVAM MAJI.

Not 11***

P*ag.* 134 *col.* 1 *lin.* 11 lege *-Salesiu in Hannonia. Ibid. col. 2 ante ultim. 4 lineas ponatur.*

B. Ratho *sive* Razzo, ex Comite Andecensi Fundator et Monachus Werdensis, in Bavaria, *qui* XV B kalendas Junii *obiisse dicitur in Additionibus Wigoldi ad Metropolim Hundii, et sic inseritur Actis Benedictinorum Mabilionis : sed Raderus in Bavaria Sancta ex Andecensibus tabulis bis transcripsit* XV Kal. Julii, *cui inhaerens, ut certius informato, differre ipsum malo in diem.* XVII Junii

Pag. 135 *col.* 2 *post* Translationem S. Malachiæ.

S. Arsacii Episcopi Translatio, *ad cœnobium Ilminense in Bavaria, a Metello Monacho in Quirinalibus, 9 Martii laudatis, facta dicitur* XV kalend. Junii : *nunc tamen recolitur Monachii* IX Martii, *estque fortassis alia posterior ad ecclesiam Collegiatam B. Mariæ : Natalis autem, seu præcipuum festum, celebratur* XII Novembris

DE S. VENANTIO MART.

Not 12***

I*tem pag.* 136 *col.* 2 *in fine adde – Itaque factum est, ut quæ de eo antea in Romano Martyrologio legebantur loco secundo, post Martyrium S. Dioscori Lectoris, nunc juxta novissimam anni* 1674 *correctionem editionemque legantur ipso diei initio.*

Pag. 136 *num.* 2 *post lin.* 20 dele—*lineas tres, ac deinde ordire numerum* 3—3 Florentiæ, *in ecclesia S. Marci etc. post quem numeram addantur etiam* C *sequentia.*

Rajani juxta Pelinam

4 *Sed nusquam memorabiliora extant ipsius Sancti monumenta, quam* Rayani *in Aprutio, prope eum vicum, qui Pelinia hodie dictus, antiquorum Corfinium fuisse creditur, inter Populium oppidum, quod ex Corfinii ruinis crevit, et Sulmonem.* Medio inde milliario, *ut habet relatio, nobis scripto missa)* invenitur amœna vallis, circumdata collibus, ad quam tenditur mirabilis aquæ-ductus subterraneus, trium milliarium spatio excavatus in saxo, adeoque amplus, ut per eum pedibus ambulare homo rectus possit. Per hunc decurrit rivulus totam vallem irrigans, tum pulcherrimum sed parvum lacum efficiens, ac denique ad vallis exitum Aterno prægrandi fluvio (hodie Piscariam dicunt) sese immergens. Supra hoc flumen in appendice montis consistit grande saxum, ac supra saxum ecclesia, Deo, Deiparæ, Sanctoque Martyri Venantio loci Protectori sacra : in qua reperitur speciosissimum ac devotissimum sepulcrum, quo vix aliud formosius uspiam videre sit. Ex alia vero parte descenditur per scalas plurium graduum in speluncam versus flumen, ubi Sanctus faciebat pœnitentiam, et requiescebat. Videre autem ibidem est miraculose excavatum in petra corporis humani vestigium integrum, distinctis lineamentis capitis, brachiorum, crurum atque membrorum ceterorum, non aliter ac si peritus quidam sculptor id fecisset. Estque ibidem etiam altariolum, cum cruce lignea vetustissima, ante quam creditur S. Venantius orare solitus.

ecclesia et spelunca Sancti.

5 Paulo supra ecclesiam prædictam cernitur E vestigium pedis humani nudi, sic ut digiti, planta, calcaneus distincte appareant : quod istic miraculose formatum volunt a S. Martyre, Camerinum discessuro. Dicitur enim civilibus factionum duarum discordiis afflicta civitas, fuisse divinitus monita, ut Venantium accerseret, qui pacem relaturus esset. Cumque ad eum missi legati, etiam adduxissent mulam qua veheretur, ipsamque ascendere coegissent, ille, ut erat humillimus, cum unum pedem stapedi imposuisset, altero adhuc super saxum consistente, dixisse fertur ; Tam potero ego pauper juvenculus magnificam Camerinensium civitatem pacificare, quam in hoc saxo relinquere pedis mei vestigium : quod tamen mox ibi impressum apparuerit. Viso ergo ejusmodi miraculo animatum, dixisse aiunt : Eamus : pax confecta est : et revera fuit, mox atque Camerinum intravit. Ex illo tempore magnus huc fuit concursus populorum : quorum devotione non solum fabricata fuit ecclesia prædicta; sed etiam pulcherrimus Augustinianorum conventus, ac juxta speciosus hortus, præterecurrente fluvio fontibusque ibidem scaturientibus irriguus, atque omni arborum fructuumque amœnitate ornatus. *Si de uno eodemque* S. Venantio, *quem Camertes colunt, intelligi ea omnia cum veritate possint :* F *credibile faciunt, accersendi Camerinum Sancti causam fuisse, quod Sanctitas ejus, vitam in Aprutio eremiticam ducentis, illuc usque celebraretur : sed simul etiam persuadebant, ætatem ejus longe commodius ad seculum* VI, *quam ad* III *referri.*

ejusque Camerinum discedentis vestigium saxo impressum,

6 *Et ista quidem antiqui cultus monumenta indubitata ac certa sunt omnia : quibus accedunt vetera kalendaria, Ambrosiani ritus Breviariis Missalibusque præfixa, jam inde a seculo* XV, *quo talia cœperunt imprimi, exprimentia nomen* S. Venantii Martyris *ad diem* XVIII *Maji. Utinam æque certa nunc foret etc.*

Pag. 138 *col.* 1 *Annot.* e *adde — Accuratior, hac saltem parte est titulus alius, in pariete majoris aulæ Palatii Camerinensis sic descriptus :* Post desolatam urbem Camerinam per Manfredum Siciliæ Regem, sedente Alexandro Pont. IV, MCCLVIII; Gentilis primus Varanius, *sacco (id est post usus a sacco seu expilatione ruinis)* sibi donato ab Alexandro IV Pontifice, urbem Camerinam instauravit anno MCCLX.

Pag. 143. *col.* 1 *post numerum* 2 adde — 3 *Ceterum hæc ante annos tres edentibus nobis, non fuisset opus tam solicita probatione, petita ex variis Camerinensis Officii partibus, unde constaret ipsam Legendam, quam ex Eutychiano MS. Lindanus miserat, a Came-*

ipsaque inveniuntur ad usum ecclesiæ Camerinen. descripta,

rinensibus quoque fuisse inter divina recitatam, si maturius accepissimus MS. quaternum, deinde nobis Camerino submissum, hoc principio. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, ac Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, nec non beatissimi Martyris Venantii. Hic describentur omnia, quæ de ipso gloriosissimo Venantio variis in locis sparsa, edita, et scripta fuisse invenero : et primo Legenda, ut vulgo dicitur et nuncupatur, quæ in libris ipsius Ecclesiæ et alibi reperitur; cujus tenor talis est, incipiendo ab allusione vocabuli prout sequitur :

In festo gloriosissimi Patris nostri Venantii Martyris. De nomine ejus — Venantius quasi Vena vel Velum altius. Fuit enim ista vena *etc. torquendo in omnem modum nominis sacri litteras syllabasque, pro more seculi* XIV *aut* XV, *tam insulsa ac puerili battologia, integram fere columnam hic impletura si imprimeretur, ut cultiori huic ætati intolerabilis ea lectio foret. Post talem recentioris barbariei præfationem, incipit paulo antiquior Legenda, omnino talis qualis in Eutychiano Codice invenitur, nullo verbo omisso aut variato ut sequitur*, Temporibus Antiochi Regis Magni. *In hoc autem Eutychiano Codice cum desit illa recentioris barbariei Præfatio, intelligitur eum esse ipso Camerinensi MS. vetustiorem ; nam et ex more vetustiorum Legendariorum continuus ibi textus est, qui in Camerinensi, primum dividitur in novem Lectiones, pro die festo ; deinde in binas ac binas, pro sequentibus septem diebus, loco quartæ quintaque Lectionis recitandas : quibus sic decursis usque ad finem et consuetam S. Trinitatis laudationem, ubi Eutychianus Codex desinit cum verbo* Amen ; *additur in Camerinensi, (ab eodem verosimiliter qui Præfationem composuerat)* Passus est autem B. Venantius circa annos Domini CXVI, prout in Chronica reperitur ; cum quo passi sunt pro nomine Christi supradicti mille quadringenti viginti quinque viri, Amen. *Non quæro cujus ætatis sit Chronica illa, quam puto non facile probandam esse trecentis vel quadringentis annis antiquiorem : cujuscumque vetustatis ea sit, ad rem nostram multum conducit annus* CXVI *ex ea notatus : quantum enim distat ab ætate Decii, tam certum facit eatenus non fuisse Camerini cogitatum, de* S. Venantii *passione referenda ad persecutionem ab illo motam.*

et in lectiones divisa,

cum Missa propria.

4 *Sequitur deinde in quaterno præfato, Missa propria de Sancto ; et locus ex Petro de Natalibus ; infra commemorandus, aliusque transcriptus ex lib.* 5 *cap.* 5 *Marci Maruli Spalatensis, de Religiose vivendi institutione, seculi nescio quod Martyrologium, nomen quidem Usuardi præferens, et ut tale allegatum ; sed ex Petro vel aliunde recentius auctum ; cum nec verus Usuardus nec veterum Martyrologorum aliquis* Venantii *meminerit. Est autem iste Maruli liber primum editus Venetiis, anno* MDXL. *Tum (ne quid prætermittatur ad rem faciens) allegatur in eodem quaterno* kalendarium Breviarii Ambrosiani, *quale habemus anno* MDXXXIX *excusum, ubi ad* XVI kalendas Junii, *notatur nomen* S. Venantii Mart. *et* Martyrologium, existens in ecclesia S. Marci de Urbe : *addantur et Inscriptiones de gente Varana, ex Aula magna Palatii Camerinensis sumptæ ; sed perquam imperite compositæ, nec valde antiquæ, ut mox ostendam. Non omittitur etiam, quod* in ecclesia S. Venantii, in quodam lapide marmoreo jam existente in humo, penes vas aquæ sanctæ, versus domos R. Prioris et Palatium Capituli, reperiuntur verba sequentia, omissis aliis, quæ sunt vetustate consumpta.

Nomen in Kalendario.

Indulgentia a Bonifacio 8 vel 9 concessa,

ANNO DNI. N. I. C.......
DNI. BONIFACII PP.
PERPETVO PVBLICE IN.... MARTYRIS S. VENANTII DE CAM...... NVNC PRIMVM PATREM DD. BONIF........ ET CVLPÆ...... CVM REMISSIONE...... XRI FIDELIBUS VERE CONFESSIS .... VISITANTIBVS EIVSDEM. QVÆ INCIPIT IN PRIM......... DVRAT PER TOTAM DIEM FESTI, DIE XVIII... SINGULIS IMPETRAVIT MAGS. BERARDVS DE CAMO.

Ex quibus sic mutilis, aliud extundere conjectando non possis, quam quod Bonifacius, *vel* Octavus *vel* Nonus, *Camerinum venerit circa finem seculi* XIII *aut* XIV, *et* S. Venantii, *ecclesiam ibi consecraverit, eamque ipso festo vel per Octavam visitaturis Indulgentias concesserit. Denique ad calcem quaterni, ponuntur Versus* de corpore S. Venantii Martyris, *ablato relatoque, quos Versus initio Commentarii nostri exhibuimus : et simul omnia palam faciunt, tunc cum isthæc tanta cum diligentia undequaque collecta fuerunt, nihil aliud invenire Camertes potuisse, quam quæ diximus.*

videnturque Romam missa sub an. 1583,

4 *Videtur autem facta collectio illa centum abhinc annis, cum sedulo ageretur, ut ii, quibus reformandi Romani Martyrologii curam demandaverat Gregorius XIII, persuaderentur ei inserere* S. Venantium, *quod numquam antea factum fuerat : atque ita jam inde ab anno* MDLXXXIV, *in eo legitur*, Camerini S. Venantii Martyris, qui annos quindecim natus, sub Decio Imperatore et Antiocho Præside, una cum aliis decem coronam Martyrii accepit. *Baronii correctio auctiori phrasi*, gloriosi *inquit*, certaminis cursum cervicibus abscissis implevit. *Prædictum autem quaternum videtur indicare idem Baronius, cum in Annotationibus super ipsum Martyrologium ad nomen* S. Venantii, *sic scribit :* Vidimus Tabulas Ecclesiæ Camerinensis nec non ejus Acta *etc. lin.* 5 *num.* 3, *nunc* 5.

atque in iis Acta, quæ non sua antiquitate mendosa,

Ibid. num. 4, *nunc* 6, *lin.* 11 sic lege—*præferant qualiacumque Passionis Acta ; placuit tamen Decius auctoribus cujusdam tituli, in majori Camerinensis Palatii aula, ut Annot.* e *diximus, descripti supra parietem hoc tenore.* Origo Dominorum de Varano, sumpto principio, a tempore quo Berardus et Conradus de Varanea stirpe, cum omni populo ad Christi fidem conversi sunt, imperante Philippo primo Imperatore Christiano, et Sixto II Pontifice Maximo, anno IIII.... Olympiadis, anno vero Domini CCXLVIII : qui templum Jovis in honorem B. Mariæ dicarunt anno Domini CCL : ac B. Venantii Martyris, sub Decio Imperatore passi, ossa tumulo marmoreo condiderunt, anno III Olympiadis anno Domini CCLII. *Quam imperite hic conjungatur Imperator* Philippus *et Pontifex* Sixtus, *quadriennio post mortem non solum Philipporum, sed etiam Deciorum dumtaxat electus, et primi Domini de Varano* Berardus *atque* Conradus, *ævi recentioris ac formæ Longobardicæ nomina, omitto notare ; uti et formam exprimendi annos Olympiadis nullo numero notatæ : indicanda tamen ea fuerunt, ut appareat, quam exiguæ auctoritatis Titulus iste sit; cujus nihilominus sensum sequi etiam Baronius voluit, tamquam unice accommodum ad reducendum in ordinem* Antiochum.

secutus ea est auctor cujusdam tituli :

Pag. 144 *col.* 1 *lin.* 10 adde — *Accepi postea prædictum opusculum ; et Bartolinum vidi , quæ fusius legerat, fideliter in pauca contraxisse ; accepi et Ravennensium relationem supra positam, a qua Baudrinum deflexisse notavi, pacatum a Sancto dicens vicinum* Corfinium ; *cum Camerinensibus eum gratiam factam velint illi, et tali occasione abductum a se* Venantium, *nec unquam reversum.*

Ibidem num. 8, *nunc* 10, adde — *Pennensis insuper in Aprutio civitas, quinque Sanctos Martyres speciales Patronos censet ac colit,* Maximum, Comitium, Donatum, Venantium, atque Lucianum, *sicut disco ex confirmatione cujusdam donationis, factæ isti Ecclesiæ a Gozelino Comite Laureti. Sed quartum ex iis hunc nostrum esse Camerinensem, nec suspicari quidem audeo : expecto autem ut docear, seorsumne an simul passi sint, et quo vel quibus diebus festum eorum sigillatim aut communiter Pennenses agant.*

S. Venantius alius Pennæ in Aprutio

In

A *In adjuncta post pag.* 144 *Appendice ad finem* adde — *cujus vitia indicando etc. — uti habetur pag. ult. hujus tomi post Indicem moralem.*

DE S. LUCEGIA.

NOT. 13***

A Lucegia videtur diversa Lucentia V in Gallia

P*ag.* 146 *col.* 2 *post lin.* 6 adde —

2 *Pruvini in Bria, in ecclesia Collegiata S. Cyriaci, postridie Ascensionis celebratur festum* S. Lucentiæ Virginis, *cujus thecam habent elevatam pone summum altare; nihil autem de ea scientes, faciunt omnia de Communi. Eam huc spectare non ausim vel divinando dicere, maxime, cum nostra hoc die memorata inter Martyres censeri videatur : video tamen non absimilia esse nomina. Nam sicut* B. Luchesius *in Hetruria; a nobis commemoratus* XXVIII *Aprilis, aliis* Lucensis *nominatur et scribitur : ita quæ* Lucegia *Martyrologus est, potuit Pruvinensibus* Lucentia *dici : idque fieret verosimile magis, si Martyres prænominatos in Gallia passos fuisse constaret, vel Pruvinensem Patronam aliunde allatam.*

DE S. QUINIBERTO.

NOT. 14***

B **P***ag.* 183. *lin.* 7 *a fine* post — *non liquet* — adde — *et Diploma Donationis* a *S. Humberto factæ, talis loci non meminit. Molanus etc.*

Lin. ult. adde — Claudius Castellanus, qui aliquando isto in vico fuit, cui frater suus propinquam possessionem habet, non recordatur eum unquam aliter a se auditum nominari, quam Sallesche : *ideo miratur cur ipsum Miræus pluraliter expresserit, et quidem cum littera* r, *quasi Latina forma scribendum esset* Sarlesciæ : *existimat autem omnino esse exprimendum* Sallescium.

4 *Ex ejusdem etiam admonitione libenter tollo titulum* Monachi, *usurpatum a Saussayo, quia ex sola conjectura videntur Marcolenses ipsi de hse titulum Prioris, propterea quod locus ubi is vixit ad jus sui monasterii aliquando pertinuerit, diu fortasse post obitum* S. Quiniberti *illi adjunctus. Certe Castellanus testatur, se mense Majo anni* MDCLXXXV *interfuisse processioni, in qua circumferebatur capsa sacri corporis, præcedentibus tympanis; sibique dictum, fuisse Sanctum istius Parochiæ Curatum, nec in ea uspiam extare ullum monasterioli vestigium vel memoriam.*

DE B. GUILIELMO TOLOS.

NOT. 15***

C **P***ag.* 196, *lin.* 1 *in titulo dele secundum* de.

Pag. 199 *Annot.* a *dele tres ultimas lineas atque has substitue — Ego potius crederem,* Ne *et* Na *articuli loco Tolosatibus antiquis fuisse, uti in communi Francica lingua nunc est* le *et* la ; *aut certe pleonasmum, ornatus causa usurpatum antiquis. Nam Catellus in memoriis historicis Occitaniæ, refert geminum Planctum, anno* 1270, *id est non integris centum annis ante obitum Guilielmi compositum, a duobus istius ævi Poetis Vasconibus, in obitum Amalrici Vicecomitis eo nomine Secundi pag.* 610 *et seqq. in quorum priori dicitur* Era'l Vescoms Namalricx doux, lial, *id est*, Erat Vicecomes Amalricus, dulcis et fidelis : *in secundo autem dicit, se dolere mortem* Del Vescomte Namalric mo Senher, *ac rursum infra,* De Mossenher Namalric de Narbona. *Canonico Parisiensi Castellano subiit hic aliquid suspicari, de vicino Urbi pago vulgo* Naurouse, *ne is forte* Nathalosa *veteribus dictus sit, fueritque vera* Guilielmi *patria ; locus pridem ignobilis, nunc vero, (quia ibi est ingens illud labrum utriusque maris Oceani ac Mediterranei communicationem suscipiens, per canales, regio plane ac stupendo conatu ductos) a fundamentis restauratus totus, idque per labri ipsius circuitum, forma octogona.*

DE B. FELICE CAPPUC.

D

NOT. 16***

P*ag.* 203 *lin. penult. post* possit, *adde — Annus tunc agebatur* MDCXXV *æræ Christianæ, idemque a primo Ordinis exordio, quemadmodum infra constabit, centesimus : quasi id ageret Divina providentia, ut hunc ejus quasi jubilarem annum festiviorem redderet. Ad hoc tamen nemo videtur animum advertisse : nec mirum, quando Romæ res agebatur, ubi ejusmodi jubilæorum, quorum usus tantopere in Belgio viget, vix notus erat, antequam Societas nostra annum* MDCXL. *a sua confirmatione apud Sedem Apostolicam impetrata centesimum, magno cum Urbis atque Orbis plausu festivius celebrandum sibi per omnes ubique Provincias assumpsit.*

3 *Porro indulti præfati Breve ex Cherubini Bullario etc.*

Pag. 203 *num.* 6 adde — *Memoratu etiam digna est quam vivens Sanctus incoluit Cella. Hæc, secundum primæ paupertatis usum, modica et humilis, luteo partim assurgens opere, e pristino S. Bonaventuræ, ad novum Conceptionis immaculatæ conventum, quantum fieri potuit integra transportata fuit, ibidemque in ambulatione, quæ a porta sinistrorsum tenetur, collocata,* E
religiose asservatur frequentaturque.

Pag. 204 *col.* 1 *num* 7 *lin.* 13 *adde — Ad quem diem, jam inde ab anno* MDCXXX, *quo Urbanus VIII Recognosci Martyrologium atque recudi fecit, sic legebatur :* Romæ B. Felicis Confessoris, Ordinis Minorum Capuccinorum S. Francisci, qui apud eamdem Urbem, mira humilitate et maxima totius populi ædificatione, quadraginta annos ostiatim pro alendis Fratribus mendicavit; tandem virtutibus et miraculis clarus, ibidem obdormivit in Domino. *Sed hæc, quamvis omnino verissima, a nuperis anni* MDCLXXIV *recognitoribus omissa sunt universa, sive quia prolixa nimium videbatur commendatio needum solenniter canonizati, sive alia ex causa (quam non divinamus) displicuerit ipsa ejus Commemoratio.*

et nomen inseritur Martyrologio,

nescio cur in per expunctum.

Pag. 205 *col.* 1 *ad finem Commentarii prævii* adde — 13 *Claudat hunc Commentarium* vera B. Felicis effigies, *qualem ex originali Romano delineari mihi*



A *fecit noster P. Joannes Franciscus Vannius, Patrum Cappucinorum asseveratione subnixus : quam eo magis proferendam censeo, quod ante Italicam Vitam a R. P. Francisco Marchesio, amico nostro, Romæ vulgatam anno* MDCLXXI, *videam proponi aliam longe speciosiorem; quæ tali loco posita, posset pro genuina paulatim subrepere, cum sit ex ingenio pictoris adumbrata tota.*

Pag. 289 *ad finem adde* —

qui Bernardinum Occhinum volunt institutorem Capuccinorum fuisse,

39 *Non possum autem qum occasione numeri* 30 *moneam prodiisse Florentiæ anno* 1679 *Vitam Alexandri VII in* 8, *auctore Christophoro Palmerio Nobili Senensi, ubi pag.* 8 *habentur Italice verba hæc :* Negabit forsitan ordo Cappucinorum Institutorem habuisse celebrem illum Fr. Bernardinum Senensem, cognomento Occhinum : sed talem Boverius in Annalibus Cappucinorum clare probat. *Ad quæ verba Illustriss. et Eruditiss. Antonius Magliabechius, merito queritur, Revisores libri, qui Auctorem, virum optimum, pene cum lacrymis deprecantem, coegerunt multa tollere aut mutare, quæ nec sublata nec mutata oportuisset; non advertisse animum ad locum istum, ut monerent, paucis illis lineis tres gravissimos contineri errores, quos monitus auctor proculdubio sublatos voluisset.* B *Primum quod sceleratissimus ille Apostata, laudetur veluti quoddam egregium Senensis civitatis decus; deinde, quod ipse dicatur* Institutor Cappucinorum, *cujus contrarium vel ex ipsiusmet operibus clarissime demonstratur : denique quod* Boverius *dicatur id affirmare, cujus contradictorium totis nisibus probare conatur. Eccum autem* Bernardini Occhini Responsio, qua rationem reddit discessus ab Italia. Super omnia vincit veritas. Venetiis MDXLII in 8. *Huic Latino titulo subjungitur epistola Italica, cujus, licet impiæ et blasphemæ, initium Latine reddendum censeo; juxta exemplum a prælaudato Magliabechio mihi transcriptum.*

turpissime errant,

40 Bernardinus Occhinus Senensis, Mutio Justinopolitano, S. e. P. *id est (ut ego quidem interpretor)* salutem et pacem.

atque ex ipsiusmet de suo recessu impressa epistola,

Aliquot abhinc diebus reddita mihi est tua quædam epistola : cui non solum non respondi immediate, sed nec tempus dedi, quo totam perlegerem; eo quod prolixa valde esset, et ego majoris momenti negotiis occupatus. Postea vero plus otii nactus, illamque relegens, eo spectare cognovi, ut impugnaretur epistola quædam, qua meo nomine excusatur discessus meus. D Quia autem vidi hanc fuisse Auctoris alterius, meum sibi nomen usurpantis, nescivi quo animo deberem, licet optime possem, verbis tuis reponere aliquid; nec vero credidi id faciendum, cum falsum illa habeant fundamentum. Quia tamen video eo collimare te, ut discessum meum damnes, et calumnieris mutationem; ad hoc tibi respondens, dico. Cum essem juvenculus, implicitus fui communi isti errori, quo passim tenentur quotquot vivunt sub jugo impii Antichristi, ut crederem, quod debeamus salvari per opera nostra propria, jejunia, orationes, abstinentias, vigilias, et similia alia, satisfaciendo per ea pro peccatis et paradisum lucrando, concurrente tamen Dei gratia. Desiderans igitur salutem consequi, circumspiciebam animo, quod vitæ genus sectari deberem : et credens, Religiones humanas esse sanctas, eo maxime quod sint approbatæ a Romana Ecclesia, quam putabam errare non posse; existimans autem quod vita Fratrum S. Francisci, de Observantia nuncupatorum, præ ceteris esset aspera, austera, et rigida, adeoque etiam perfectior, et magis vitæ Christi conformis; eorumdem cœtui me inserui. E Quamquam vero ibidem non invenirem id quod mihi eram imaginatus; nihilominus, quia nulla mihi tunc offerebatur ratio vivendi perfectior, secundum cæcum judicium meum, mansi inter eos, quoad usque cœperunt apparere in mundo Fratres Cappucini; quorum visa austeritate vivendi, habitum eorumdem assumpsi, non obstante repugnantia haud parva sensualitatis meæ atque carnalis prudentiæ. Tum vero persuasus invenisse me quod quærebam, dixi Christo : Domine, si modo non me salvo, nescio quid faciam amplius etc.

docentur, quod primum Observantibus junctus,

ab iis transierit ad Cappucinos jam mundo notos.

Hæc ille, qui ut integra volumina Apologiis implesset justificando suo ab Ordine recessui, numquam persuaderi posset vel ipsismet heterodoxis, paulum supra vulgus sapientibus, nec ignorantibus qualem apud se vitam duxerit Occhinus, alios hunc impulsus ad apostatandum habuisse, quam quos antea habuerat retrahentes ab Ordine Cappucinorum, id est sensualitatis suæ et carnalis prudentiæ. *Manet interim proprio ejus calamo testatum,* Cappucinos apparuisse mundo, *cum adhuc inter Observantes Occhinus degeret.*

C F

APPENDIX

AD DIEM DECIMAM NONAM MAJI.

NOT. 17

P*ag.* 293 *in Prætermissis lin.* 1 *deleatur ejusdem Joachimi remissio ad* XXX Martii.

Pag. 295 *col.* 2 *adde* — S. Pavacii Episcopi Cenomanensis veneratio corporis, *sive Translatio in specialem arcam, notatur in Supplemento Saussayi : Natalis agitur* XXIV Julii.

Ibid. col. 2 *post lin.* 1 *adde* — B. Beretegramus, Presbyter Ordinis Eremitarum S. Augustini, Firmi in Piceno, *quia Hispanus fuit, et feria* 3 *Pentecostes cultum olim solennem habuit, Tamayus in suo Martyrologio Hispanico hunc ei diem elegit, aliis Sanctis vacuum : nos eum malumus ad Corollarium referre post* XXXI Maji.

DE SS. PUDENT. ET PRAX.

NOT. 18

P*ag.* 295 *col.* 1 *dele lineas* 26 *et* 27, *atque hæc substitue — et vel immediate ipsi succedens, Supremus Pontifex vixit, usque ad Julium anni* CLIII, *si vera est divinatio nostra; vel, juxta communiter receptos Catalogos, mediante Aniceto primum assumptus anno* CLIV, *superfuit usque ad* XI Julii, *anni* CLXI. *Hic etc.*

Pag. 296 *num.* 2 *lin.* 13 *a fine — Certe diuturna etc.* sic lege *Si certa esset diuturna illa vacatio Sedis, ab* XI *Julii ad* XVIII *Januarii sequentis (necessario consequens ex hypothesi ordinaria, quæ* Aniceto *postponit* Pium, *et huic immediate* Soterem *sufficit) indicium*

seu potius an. 154.

A *indicium satis certum haberemus, quod illa utriusque Imperii et Pontificatus confinia nequaquam pacata fuerint Christianis; sed persecutio, primum populariter cœpta sub patre, filiis idcirco imputetur, quia hi suis eam edictis approbaverunt. Sin autem* Pium *præponis* Aniceto, *vere res tota acta fuerit sub* Antonino; *et* Pius, *non ut Vicarius* Aniceti, *sed ut summus Pontifex,* Pudentis *mortui domum consecraverit in Baptisterium, primo sui Pontificatus anno, Christi* CL *circa Pascha, celebratum tunc die* XXX Martii : *mortua autem* Pudentiana, *die* XX *vel* XXI *Aprilis, sepulta fuerit* XIX *Maji, Feria* II. *Post hæc vero, transacto anno et diebus* XXVIII, *seu potius* XXIII, *id est anno* CLI, XI *Junii, itum est ad visendum S. Novatum : qui assistentibus sibi, per octo dies et noctes,* Sanctis Pio *atque* Praxede, *obiit* XIII *kalendas Julii; etsi festum agatur die depositionis* XII *kal. Dedicata deinde a* S. Pio *ecclesia est, sub titulo* S. Pudentianæ : *sequenti autem anno* CLII, *mense Majo, alia, sub nomine* Praxedis, *adhuc viventis.* Post duos *porro* annos, *a morte* Pudentianæ (*ut existimo*) *numerandos,* facta est persecutio magna, *id est anno* CLIII, *atque* XXVI *Maji occisus est S. Sym-*

B *metrius cum sociis sepultusque a* S. Praxede; *ipsa vero non* XXXIV *die, sed* LIV *post, scilicet* XX *Julii obiit; cum novem diebus antea obiisset ipse* Pius. *Hoc autem, licet in Actis non dicatur, credibile tamen etiam ex his fit, quod Virginis sepulturam curavisse se ait Pastor, in qua sane operam suam non permisisset desiderari* Pius, *si vixisset. Atque hæc tam apta totius historiæ, ipsis in Actis comprehensa, deductio, probabiliorem etiam facit divinationem nostram, de* Pio *ante* Anicetum, *ponendo.*

3 *Ordinata in hunc modum Chronologia etc.*

Pag. 298 *num.* 10 *lin.* 7 post — *Romanis esse,* adde — *Fieri potest, ut aliqua Reliquiæ* S. Praxedis, *etiam Avenione sit : ejus enim illa vetus ecclesia est, cui nunc Jacobinæ, id est Ordinis Prædicatorum Sanctimoniales, deserviunt, uti me Claudius Castellanus docuit. Utriusque etiam etc.*

Annot. h *adde — Dies autem* 28, *quibus supra annum unum a sepultura* Pudentianæ, *ex Actis nuntiatum est ægrotare Novatum, mutavi in* 23, *ut haberentur mox nominati dies* 8, *quibus infirmo, antequam moreretur,* Pius *et* Praxedis, *adstiterunt.*

NOT. 19***

DE B. ALCUINO AB.

C **P***ag.* 333 *col.* 2 *ante Vitam adde — Mabilio tom.* I *Veterum Analectorum pag.* 178 *Disquisitionem eruditam utilemque proponit,* de Confessione fidei sub Alcuini nomine nuper edita, *ad eamque sic præfatur.* An. MDCLVI, Petrus Franciscus Chiffletius, Societatis Jesu vir doctus, Divione typis mandavit scriptorum veterum de fide Catholica opuscula quinque : in quibus primum locum tenet *ALCVINI CONFESSIO FIDEI SVÆ.* In hoc opere Auctor scriptis tradit, quid sentiat de Deo uno et trino, de Incarnatione ac de Sacramentis, et maxime quidem de Eucharistia, ubi fidem Ecclesiæ Catholicæ clarissime explicat. Ex hoc opere fragmentum de Eucharistia excerpsit, qui Officium sanctissimi Sacramenti adornavit an. MDCLIX, idque Alcuini nomine prætitulavit; sed tamen in Notis suis varias protulit conjecturas, quibus sincere confitetur, moveri se, ut ne opus istud Alcuino constanter adscribat. Hanc dubitationem pro vera atque indubitata sententia acceperunt Calvinistæ : quos inter Joannes Dallæus, Dissertatione singulari, probare conatus est, hanc Confessionem non esse Alcuini, sed alterius Auctoris, S. Anselmo posterioris : quæ Dissertatio postuma, hoc ipso anno MDCLXXV, Rotomagi prodiit in lucem.

Ejus Confessio fidei a Chiffletio vulgata,

a nonnullis in dubium vocata,

8 Lectis argumentis, quæ cum in Notationibus prædictis, tum in Dallæi Dissertatione ea de re proferuntur : visum est mihi, ea omnia facili negotio dilui ac revinci posse; nimirum sola inspectione veteris Codicis, qui Chiffletio usui fuit, siquidem eum Alcuini ætate (ut ipse Chiffletius censet) manu exaratum, adeoque ipsius Alcuini nomine primitus insignitum fuisse constet. Quapropter, quia Confessio ista magni momenti est ad illustrandas Eucharistiæ controversias, dedi operam ut prædictum Codicem nancisci et inspicere mihi liceret : tandemque diligentia R. P. Domni Claudii Bretagne, in Divionensi S. Benigni cœnobio Prioris, repertus est in insigni bibliotheca Illustriss. Boetii, in superno Senatu Divionensi Præsidis, qui præclarum hoc antiquitatis cimelium nobis liberaliter commodavit. Accepto hoc exemplari ac diligenter inspecto, quatuor adverti, mihi penitus comperta atque probata. Primum est, titulum seu inscriptionem operis, tum in primo folio vacuo, tum in fronte libri, sic se habere, *ALIBINI CONFESSIO FIDEI.* Alterum, hunc titulum recentiori manu et atramento suppositum esse in locum alterius, qui minio descriptus erat, uti vestigia relicta testantur. Tertium, hujus Codicis scripturam accedere ad ævum Caroli Magni, neque seculo IX posteriorem videri; eamque per totum opus æqualem esse, præter duodecim extremos versus, qui dilutiori atramento exarati sunt. Quartum, Chiffletii editionem optime cum exemplari convenire, si minuta quædam errata excipias, quæ in typographica opera cadere necesse est. Hæc satis nobis fuerit agere de titulo ac de antiquitate operis, quæ duo potissimum in controversiam veniunt. *Est opus totum dignissimum lectu, sed non hujus loci, quare id indicasse licet ut curioso suffecerit.* D E

inspecto originali Codice Divionensi,

ipsi asseritur a Mabillone.

NOT. 20**

DE S. DUNSTANO ARCHIEP.

P*ag.* 343 *num.* 1, *lin.* 11 *post* — illustrarunt — *adde — Nam ut nihil dicam de monastica disciplina, per eum restituta, de qua satis in Vita, cum tanta per Anglicanum Clerum invaluisset inscitia, ut (teste apud Spelmannum in Conciliis pag.* 618 *Ælfrido Grammatico, qui mox a Danica incursione sec.* X *claruit)* Sacerdos nullus Anglus Epistolam nosset vel Latinè edere vel e Latino interpretari; Archiepiscopus Cantuariæ Dunstanus, et Episcopus Æthelwoldus hanc in monasteriis resuscitarunt cognitionem : *quapropter etiam idem Dunstanus a Malmesburiensi lib.* 2 *de Regibus Anglorum cap.* 8 *appellatur,* Artium liberalium in tota insula post Regem Alfredum excitator mirificus. *Addit porro idem,* Ipse Regalium locorum restaurator magnificus, in Reges et delinquentes insonare terribile, pauperes et mediocres sustentare; in tantum et in frivolis pacis sequax, ut quia compatriotæ, in tabernis convenientes jamque temulenti, pro modo bibendi contenderent; ipse clavos argenteos vel aureos vasis affigi jusserit, ut dum metam suam quisque cognosceret, non plus, subserviente verecundia, vel ipse appeteret vel alium appetere cogeret. *Plures etc.* F

Sancti Dunstani disciplina et litterarum restauratoris,

Ibid. lin. 15 *post* — B *solum signavit — adde* — (Britfertum *fuisse,* Cœnobii Rameseiensis Monachum, *qui circa annum* DCCCCLXXX *vixit, conjectat Mabilio) inscripsit* Alfrico *etc.*

Num. 3 *lin.* 5 *post — non satis distinctus* — sic lege — *Quæ sub Osberti nomine extat apud Surium Vita, continetur in quodam nostro insigni legendario MS. Maji ac Junii, una cum integro libro miraculorum, quem ad parva contractum dedit Surius, et integrum etiam ex MS Compendiensi habuisse se dicit Mabilio, sec.* 5 *Benedictino pag.* 655; *sed ait deesse*

Auctoris

A *Auctoris nomen, quod similiter a nostro MS. abest. Quapropter merito formidamus, cum eodem Mabilione, ne ex Trithemio* Osbertum *pro* Osberno *nominante, ipsum* Osberti *nomen sumpserit Surius, illudque applicaverit Vitæ similiter sine nomine inventæ quam melius anonymam reliquisset. Quando tamen hoc ei nomen jam semel datum est, pergemus ipso uti brevitatis causa iis locis, quæ, quia apud Osbernum desunt, vel aliter habentur, potiori ejus textui interponemus; una cum parte potiori miraculorum quæ Surio deest: cetera poterunt legi apud ipsum, in hoc corrigendum, quod Auctorem claruisse dicat anno* **1020**. *Voluit fortassis* **1120** *scribere, si quidem credibile est, respexisse eum ad S. Anselmi ætatem, cujus mentionem factam inveniebat in libro Miraculorum. Extat etiam Vita alia apud Capgravium etc.*

Pag. 344 *col* 1 *lin.* 3 — 1, — *Verum ea relatio, si non evertitur efficaciter, saltem suspecta quadamtenus redditur ex iis, quæ absque moti aliquando corporis mentione, scribit Osbernus, lib.* 2 *num.* 16, *de eodem, per B. Landfrancum elato ex primæ sepulturæ loco; ipso tunc præsente Osberno.*

Ibid. lin. 9 *post* — Pater magnificus — *sequentia sic mutabit — dici posset, quod* anno *quidem* mxii, B
post dormitionem S. Dunstani xxiv, *revera translatum sit Glastoniam corpus, metu Danorum; pace tamen cum iis composita repetitum fuerit, et ex parte redditum, ex parte a Glastoniensibus clam sublatum: quam divisionem dissimulantibus et ignorantibus forsan Cantuariensibus, utrorumque posteri sic egerint scripserintque, acsi integrum Sancti corpus haberent. Nec est quod falsi convinci aliquis putet Capgravium, quia id factum dicit* regnante Edmundo Rege; *hic autem regnare solum cœpit anno* mxvi, *quo et pater ejus obiit: hanc enim ambiguitatem tollit Glastoniensis historia MS apud Mabilionem, in factum dicens,* conregnante simul cum patre suo Ethelredo, propter ejus impotentiam, imo potius propter ejus ignaviam, illustri Edmundo. *Tantum ibi pro* anno mxx *et* mxxii, *restitue* annum mx *et* mxii, *quos exigit spatium annorum* xxiv *a morte Dunstani, et invalescens* in quolibet Angliæ portu *Danorum multitudo; cujus causa eumdem* annum mx *Alfordus noster appellat,* Daniceæ tempestatis annum luctuosum. *Sub ista ergo correctione et interpretatione, admissa ut verosimili translatione prædicta, et quod clam habita a Glastoniensibus portio* post annos clxxii *ab allato ad illos corpore, iterum sit reperta, recte procedit Capgravius, asserens,*
C *quod* per *ejusdem Sancti* intercessiones et merita, Deus ibidem non cessat *etc.*

ad Glastonienses qui partem deinde clam retinuerint,

post 172 annos repertam et miraculis claram

Pag. 352 *post Annotata* — adde — *Utinam nunc cetera proferat aliquis, non multa fortassis, talia tamen quæ possint habere aliquid de primis a morte miraculis; non item de Translatione corporis ad monasterium Glastoniense, quippe facta solum anno* xxiv *a morte Sancti, cum pridem scripta haberetur hæc Vita. Quomodo autem de illa tacere potuerit alterius Vitæ Auctor Osbernus annis lx vel etiam lxx aut pluribus post Danicæ tempestatis annum scribens, jam utcumque insinuavi in Prolegomenis, cetera sic dicturus in Annotatis, ut ea Translatio possit utcumque verosimilis videri, modo ne Glastoniæ totum corpus mansisse affirmetur.*

TRANSLATIO CORPORIS

In monasterium Glastoniense

Ex MS. Historia ipsius monasterii apud Mabilionem.

Annis 22 post obitum Sancti

Beatus Dunstanus, infirmitate attactus, et sacri Olei liquore perunctus, Dominici corporis et sanguinis perceptione exitum munivit, et dans pacem D
filiis suis inter verba orationis *a* transiit ad patres a
suos, anno ætatis suæ lxxiv *b*, ab Ordinatione sua b
in Archiepiscopum xxxvii, Incarnationis vero Domini dcccclxxxviii, et in ecclesia Christi Cantuariæ condigno honore conditus est. Sed qualiter Glastoniam translatus sit postea, est subjungendum. Abbas autem Segegavus *c*, cum præfuisset xxviii c
annis, obiit, et successit ei Berthredus anno Domini millesimo. Hunc Rex *d* Egelred dedit Fisenere d
et Estune xx hidas, et Havandone.

2 Igitur Dunstano mortuo, supervenerunt Dani quasi in quolibet Angliæ portu in multitudine maxima, ita ut nesciretur ubi illis posset occurri: quorum infestatione coactus est Rex Egelredus ad tributum sexdecim millium librarum, anno Domini *e* mx, e
conregnante simul cum patre suo Egelredo, propter ejus impotentiam, imo potius propter ejus ignaviam, illustri Edmundo, patria lingua *f* Isrocide f
nuncupato. Advenientes Dani in Orientales Angliæ plagas, totius Cantiæ fines in suam redigebant potestatem: a quibus multi propria dignitate privati, multi a patria eliminati, multi crudelissima sunt morte trucidati: sicque usque ad civitatem Londo- E
niensem, non gradui, non ætati, vel sexui parcentes, homicidiis, rapinis, incendiis divina æque ut humana exterminabant. S. Elfegus Archiepiscopus, propriæ dignitatis Sede propulsus, est ab eis martyrizatus: atque ejus prædia devastaverunt, et possessiones diripuerunt. Post hæc ingressi sunt sceleratissimi Metropolitanam Anglorum ecclesiam, in religiosos Christi famulos irruentes, et (quod dictu horrendum est) a domo Dei singulos eliminantes, omniaque incendio consumentes. Contigit eisdem temporibus præfatum Regem Edmundum Glastoniam adventare, commoratusque illic aliquamdiu, Brithredo Abbati et Fratribus ejusdem loci tantæ calamitatis ex ordine retulit historiam, memorans eisdem Cantuariensem ecclesiam succensam, et habitatoribus ac religione penitus viduatam. Quibus auditis, Abbas totaque congregatio ita sunt contristati, ac si singulorum animas gladius pertransiret. Inter cetera etiam eximii Patris sui Dunstani virtutes præcelsas recitabant, qui dum viveret, amplis possessionibus, donis, libertatibusque magnificis, et (quod pluris est) regularibus institutis Glastoniam mirifice insignivit. De his silere præter religionem æstimantes, precibus F
uberrimis opem consiliumque Regis simul implorant, quatenus Reliquias gloriosi viri ad loca transferrent religiosa, ubi quondam religionis lacte nutritus ad tantas virtutes excreverat, ut non solum gregem Glastoniensem, sed et totius Angliæ provincias sua posset doctrina illustrare. Quibus auditis Rex, eorum desideriis pio occurrens affectu, quod petierant celeri decrevit effectui mancipare.

prævalentibus ubique Danis

et occiso ab iis S. Elfego Archiepisc.

Glastoniam veniens Princeps Edmundus

3 Nec mora memoratus Abbas, voti jam compos, quatuor ex suis commilitonibus hujus legationis injunxit officium; ut adjunctis sibi sociorum auxiliis Cantuariam properantes, ad Glastoniam ossa sanctissimi transferrent Dunstani. Jussionem Patris suscipiunt Filii devotissimi; paratisque tanto itineri necessariis, ac benedictione secundum regularem observantiam suscepta, sibi injuncta, devotione alacri, Dei misericordia simulque ope dicti Sancti plurimum confisi, prosequuntur. Ipsorum autem Fratrum nomina hæc fuerunt. Sebrithus, Ethelbrittus, Bursius, Adelwardus, cognomento Quadrans. Idem autem Monachi B. Dunstano in carne degenti dudum adhæserant, capellæ suæ complentes officium: qui etiam corpus ejus, anima in quietas sedes translata, sepulturæ tradiderant: postea etiam cum successore suo, sancto videlicet

Abbati annuit ut corpus Sancti Cantuaria petat:

cui per 4 Monachos ejus olim domesticos

Elfego

A Elfego Archiepiscopo, usque ad ejusdem remanebant martyrium. Complacuit namque præfatis Pontificibus de cœtu Glastoniensi collaterales individuos habere, tum propter prærogativam caritatis, qua nutriculam amplectebantur præcipue ; tum ut eorum familiari contubernio exemplariter inflammati, a priori vita, quam cum eis agere solebant in cœnobio, non deviarent. Igitur memorati Fratres Cantuariam venientes, sicut a Rege audierant, locum omni habitatore nudatum inveniunt, et continuo sepulcrum sanctissimi viri a se optime recognitum adeunt, utpote qui eumdem in mausoleo locaverant. Quo aperto, ossa S. Dunstani, super aurum et topasion pretiosa, reperiunt ; carne tamen diuturni temporis spatio rosoluta ; eaque reverentia qua decebat non sine lacrymis recolligunt. Annulum etiam digito Sancti cum sepulturæ traderetur impositum, quem et ipse ætate teneriori fecisse dicitur, recognoscunt. Ostenditur autem dictus annulus in thesauraria Glastoniensi, usque in hodiernum diem.

de prima sepultura elevato,

4 Patratis ergo omnibus, pro quibus venerant, prosperatori itineris sui gratias rependentes immensas, Glastoniam revertuntur cum gaudio, pretiosissimas Reliquias secum deportantes. Venientibus B ergo prope Glastoniam tanti thesauri portitoribus ad locum dictum Lahawete, contigit conventum pene refectum ad mensam sedere ; et ecce (mirum dictu !) campanellæ in refectorio pendentes, et aliæ etiam campanæ monasterii, omni humano cessante officio, sonitum satis celebrem dederunt. Quo facto stupefacti singuli, Priore annuente, qui hoc divinitus fuisse patratum limpidius ceteris animadvertebat, in ecclesiam processerunt, post refectionem Deo *g* gratias exhibituri : ubi nuntius festinus occurrens eos exhortatur, ut Reliquiis eximii Patris sui Dunstani obviam veniant, loco superius memorato. Quod audientes Monachi, præ gaudio fusis ubertim lacrymis et effusis in cœlum laudibus, cum debita reverentia et gratiarum actione, ad locum processerunt ; ac gloriosissimum Patrem suum Dunstanum, cum lætitia ineffabili, devotissime susceperunt.

ultroneo campanarum pulsu exciti Fratres,

5 Facta est autem hæc Translatio anno Domini MXII, post interfectionem S. Elfegi Archiepiscopi secundo, post dormitionem ejusdem S. Dunstani vigesimo quarto. His ita patratis, immensis Dei beneficiis Fratres refocillati, crebris insistebant colloquiis, tractantes qualiter memoratum thesaurum C tutiori custodiæ mandarent ; non immerito formidantes, ne hostili rabie sedata, Cantuariensique Ecclesia in pristinum statum reformata, *h* Archiepiscopus auctoritate potentiaque præeminens, easdem sibi ablatas revocaret Reliquias ; et sic, quanto beatiores fuerant ipsarum acquisitione, tanto miseriores fierent posteriori privatione. Communicato demum consilio decreverunt, ut duo ex Fratribus senioribus, in commissis sibi arcanis fideliores, loco secretiori ossa sancta absconderent ; nullique, quoad viverent, tanti secreti cognitionem participarent ; sed tantum in extremis laborantes, locum alicui Fratrum maturiori et sapientiori designarent : qui similiter in mortis articulo alicui, sicut et sibi fiebat, rem patefacerent ; ita ut currente tempore propter varios eventus idem locus permaneret omnibus incognitus, uno dumtaxat conscio veritatis, quousque placeret Altissimo, ut lux non lateret sub modio, sed super candelabrum posita luceret omnibus in domo Dei existentibus. Consilium igitur sic initum duo Fratres ad hoc electi deducunt ad effectum. Locellum namque ligneum, ad hoc satis decenter compositum, interius depingunt, atque in dextero latere locelli S cum titulo, in sinistro vero D cum titulo inscribunt, quibus litteris nomen sancti Dunstani innuere volebant. Inferentes D igitur præfatas Reliquias in locellum, sub lapide ad hoc exciso recondunt, in majori ecclesia, secus aquam benedictam, in dextera parte introitus Monachorum, omnibus aliis locum penitus ignorantibus. Ibidem vero centum et septuaginta duobus *i* annis latebat absconditus locellus, unius tantum cognitioni successive modo præscripto commissus. Sed qualiter hæ Reliquiæ iterum reperiebantur *k* inferius declaratur.

occurrunt an 1012,

et ipsum clam habendum decernunt,

istic ubi post an 172 repertum deinde fuit.

ANNOTATA.

a *Aut hæc ex pluribus scripturis imperite coagmentata sunt, aut obundant verba (pro quibus . . . substitui)* spiritum reddidit Kalendis Augusti anno Domini 988. Beatus vero Dunstanus. *Zyfriæ* 988 *haud dubie recentiorem manum notant : quomodo autem ad cui potuerint in calamum venire* Kalendæ Augusti, *pro* XIV Kal. Junii, *equidem non capio ; fortassis dies Translationis, vel novæ post annos* 172 *inventionis, obrepsit pro die mortis.*

b *Hic ætatis annus recte sequitur ex anno* 1 *Æthelstani, quo sanctum natum dixit Osbernus, id est, anno* E *Christi* 924 *: scribenti autem hanc Relationem exciderat denarius, quem suppleo, uti mox infra, in metiendo tempore Archiepiscopatus.*

c *In Monastico Anglicano Tom.* I *Pag.* 17 *nominatur* Sigegarus : *qui si solum* 28 *annis præfuit, et anno* 1000 *successorem accepit, oportet primum Abbas factus sit anno* 973, *annis* 26 *post Ordinationem Dunstani in Episcopum Wigorniensem.*

d *Sic etiam scribitur nomen loco præcitato, qui aliis* Æthelredus *est; istic autem pag.* 13 *dicitur*, Egelredus Rex dedit Austanclif sex hidas, Sitebeorge unam hidam, et Fishwere, et unam mansam in Wilton et Hanandon. Reddidit Pokeleschirche et confirmavit. *Ast pag.* 17 *sic legitur* Egelredus, filius Regis Elgari, aliqualem devotionem versus Glastoniensem ecclesiam habens, respectu patris sui et avi ibidem quiescentium, contulit Sigegaro Abbati Austanclif sex hidas, Sitebeorge unam hidam, reddidit manerium de Pokeleschurche triginta hidas : dedit in Wilton unam mansam, emptam quadraginta markis auri.

e *Hic et infra num.* 5 *expungo cenarium, contra manifestam Auctoris mentem adjectum numeris* MX *et* MXII.

f *Capgravio* Yrensyde, *quod* Ferreum latus *Latine redditur.*

g *In usu monasteriorum Benedictorum id fuisse, tum hic, tum alibi, Mabilio notat.*

h *Id cœptum fieri anno* 1016, *cum inter Edmundum Anglum et Canutum Danum regno diviso, pax coaluit : Edmundo autem paulo post extincto, solus pacifice regnavit Canutus, a Livingo Cantuariensi Episcopo, S. Elfegi successore, coronatus. Livingo autem succedens Agelnotus, S. Elfegi corpus apud Londinenses sepultum, jussu et auctoritate Canuti effodit, et Cantuariam detulit, annis decem post mortem adhuc incorruptum. Objiciente autem Egelnoto metum a populo Londinensi, nequaquam quiete passuro ut corpus sibi auferretur, eluxit intrepidus et constans zelus Regis : qui si scivit Glastoniam avectum fuisse corpus S. Dunstani (quomodo autem id ignoraret?) non potuit non eumdem exercere zelum in ejus restitutione procuranda. Stulti vero fuerint Glastonienses, si speraverint, clam habendo quo loco ipsum posuerant, eludere tantam auctoritatem. Dicamus igitur, sapientiori consilio usos, providisse, ut sacra ossa in duas capsas secreto partirentur ; quorum una portione publice exposita, intra eamdem quam Cantuaria attulerant thecam, si reddi aliquando deberet ; privatim et clam servaretur*

A *tur altera, in nova, quæ hic describitur, litteris* S. D. *signata arcula. Huic autem conjecturæ non multum refragatur Osbernus, dissimulans quidem quod aliquando fuerit loco mota theca illa, et solum significans, de eodem, ubi primitus sepultus fuerat Sanctus, loco extractum; indicans tamen ab efferentibus nequaquam apertam, solicite ei agentibus ministris, ut* absque contrectatione corporis illius, e terra levaretur : *ex quo solum sequitur Glastoniæ relatam arcam, iterum, ut ante fuerat, collocatam fuisse, sub ea, quam lib.* 1 *n.* 59 opertam *fuisse dixerat*, eminentioris operis structura.

i *Id est, usque ad annum* 1184.

k *Hujus inventionis nec Capgravius, nec alius quisquam meminit; eoque studiosius notam Mabilionis humanitatem rogavi, ut hanc alteram Glastoniensis historiæ partem, siquidem ad manum esset, mecum vellet communicare.*

Pag. 360 *Annot.* f *adde — et ab isto communis vitæ defectu Cantuariensem ecclesiam excipit.* Diceres, *inquit Mabilio*, nullos tunc Monachos fuisse in Anglia : sed ita loquuntur isti Auctores, habita ratione illius temporis, quo monasteria fere omnia ad Clericorum sortem transierant : eodemque modo locuti sunt
B quidam tunc temporis scriptores Gallicani.

Pag. 362 *Annot.* e *adde — Quia autem dicitur Episcopus attitulasse Dunstano* ecclesiam B. Mariæ, *recte infert Mabilio :* Ergo Monachi non sine titulis ordinabantur, id quod discimus, *inquit*, ex Concilio Chalcedonensi tit. 6 apud Cresconium in cap. 196, ubi prohibetur, Presbyterum Diaconum aut quemlibet in gradu Ecclesiastico ordinari *absolute*, id est, sine Titulo, nisi specialiter ecclesiæ, civitatis, aut possessionis, aut martyrii, aut monasterii qui ordinandus est pronuntietur. Itaque monasteria inter Titulos computabantur. Titulum paupertatis Mendicantes invexere. *Mosonii quoque vidisse ait, litteras dimissorias ad Titulum monasterii, datas ante annos quingentos.*

Annot. f *dele — forsan est* fossa, *et scribe — Beda lib.* 3 *cap.* 17 *narrat de S. Aidano Episcopo, quod* tetenderunt ægrotanti tentorium, ita ut ipsum parieti hæreret ecclesiæ; unde factum est, ut acclinis destinæ, quæ extrinsecus ecclesiæ pro munimine erat apposita, spiritum vitæ exhalaret ultimum. *Sunt ergo* destinæ, *quas Architecti* Parastatas *vocant, parietum fulcimenta, extrinsecus prominentia; quæ quidem in Vitruviana Architectura rectarum pilarum formam habent; in Gothica autem, qualis per Angliam usurpabatur, insistunt basi longius procurrenti, et subinde fornicatæ, ut inter ipsam et parietem transiri possit, atque adeo etiam loculus instar cellulæ excavatus haberi : nomen autem fortasse derivatur a Latino* distinere.

Annot. g *adde* — nihil ultra quatuor pedes in longitudine *habentem*; *altitudine vero*, staturam hominis.

Pag. 363 *col.* 2 *lin.* 10 — *notæ ad verbum* Sanguinis, *itemque in margine, omissam a typotheta litteram* b.

Pag. 365 *Annot.* b — *adde — Mabilio qui ex MS. Colbertino*, Unguinis, *non* Sanguinis *legit, in Præfat. ad Acta seculi* 1 *num.* 97 *et seqq. ostendit. Unctionem infirmorum Viatico dando præmitti solitam, eumque ordinem primum immutatum seculo* 13, *cum stulta invaluisset opinio, semel inunctis, si convalescerent, esse nefas ad debitum conjugale reverti. Idem Mabilio, ad paulo post sequentia, observat;* Monachis in Anglia tunc fuisse potestatem hereditates adeundi.

Pag. 366 *Annot.* a *sic incipe — Malmesburiensis, qui lib.* 2 *cap.* 7 *initium Edmundi adscripserat an.* 940, *ibidem de eodem ita scribit.*

Pag. 367 *col.* 2 *lin.* 2 *ad hæc verba* — Patrem c vitæ suæ Dunstanum — *adde litt.* c *in margine : et in Annotatis scribe* — D

c *Malmesburiensis lib.* 2 *cap.* 7. Ipse sanctorum pedibus acclivis, Deo et B. Dunstano vitam devoverat, cujus monitis tortiones crebras corporis patienter ferre, orationes continuare, prorsus palatium suum gymnasium virtutum facere : *obiit autem* Edgarus Rex *anno* 955.

Pag. 368 *num.* 3 *lin.* 16 *post* videbatur *adde Asteriscum* *, *et pag.* 369 *ante* c *scribe.*

* *Addit hic Osbertus* n. 21. Inter hujusmodi opera accidit, ut ipse quodam die officinas monasterii, sociato sibi uno ex monachis suis circuiret, et quid in unaquaque domo ad supplendas Fratrum necessitates haberetur, diligenti cura perspiceret. Quo facto ad claustrum iter reflectens, ac juxta oratorium transiens, repente audivit vocem de cœlo sonantem, et Fratrem qui cum eo ibat ex nomine hoc modo vocantem; Veni, Elffi, veni, veni. Illico Dunstanus, rem intelligens; Eia Frater, ait, audisti quo vocaris? Præpara ergo te, quatenus conversatione illa unde appellaris, quando hinc migraveris, dignus habearis : nam pro certo noveris, quod in hac vita non diu manebis. Quæ viri verba velox Fratris obitus, qui cito post accidit, declaravit esse vera. E In ipso itaque loco, in quo vocem de cœlo Dunstanus audivit, oratorium in modum turris, non multum porrectæ sublimitatis, ædificavit; et illud sub patrocinio B. Joannis Baptistæ fecit consecrari.

Pag. 370 *col.* 1 *lin. ult. sacris Pontificalibus adde* *, *et pag.* 371 *post* c *adde.*

* *Mox appellat* candidam Stolam Apostolatus, *et intelligit* Pallium *Archiepiscopale : Mabilio autem pag.* 658 *producit ex Membraneo Codice Bullam Joannis XII, suum Dunstano Primatum confirmantis*, sicut B. Augustinum ejusque successores Pontifices habuisse dignoscitur; Pallium *quoque eidem concedentis : ipsa dicitur scripta* in mense Octobri, Indictione IV, die XI Kalend. Octobris, anno duodecimo summi Pontificis Joannis, *ubi videtur scribendum fuisse* anno VI Duodecimi summi Pontificis Joannis, *et pro Indictione* IV, *notanda* V, *recens scilicet inchoata, cum solum mense Julio præcedenti, currente adhuc Indictione* IV, *anni* 961, *obierit S. Odo, uti ad Vitam ejus* 4 *Julii dicetur.*

Pag. 373 *Annot.* c *adde — Noverca autem S. Eduardi fuit* Elfreda; *quam Malmesburiensis lib.* 2 *cap.* 8 *ait ædificasse monasterium Sanctæ Crucis*, compunctam privigni sui Eduardi nece indigna, cujus F ipsa conscia et auctor fuit : *Bromtonus vero ait, quod S. Dunstanus, ante suam mortem, Reginam absolverit :* quæ postea cunctis diebus vitæ suæ in castitate vivens, vitam in Domino feliciter finivit.

Pag. 375 *in fine num.* 60 *scribe litteram* g — *Ibid. Annot.* a *sic lege — Imo* sexagesimo quarto, *si (ut supra dictum) natus est anno Æthelstani Regis I Christi* 924. *Similiter pro* anno Patriarchatus trigesimo tertio, *lege* trigesimum septimum, *anno* 961 *inchoatum, deinde ad alia Annotata adde.*

g *In MS. Thuano-Colbertino, apud Mabilionem, insuper habentur hi versus.*

Justus homo, nudus vitio, sedes subit almas,
Ex quibus expulsam se dolet atra cohors.
Iste, polum petit; illa, rogum Stygis : ardua, moles
Deserit; atque levis gleba, natare solet.
Mansio diversa, diversaque præmia; quantum
Ortus solaris distat ab Occiduis.
Imperat huic Agnus, circumdatus agmine læto;
Illi cum prava Pluto cohorte præest.
Uritur illa gelu, nive, grandine perpetuali :
Vernos ista dies mansio semper habet.
Hæc generosa Duce, jucundo Cive decora,
Carmine festiva, place quieta jugi.

Tu

A Tu venerande, piis mixtus, Dunstane, catervis,
Exerces hilares hac regione jocos.
Quanti sis meriti plebs indicat Astricolarum,
Quæ famulata tuam dixit ad astra animam.

Pag. 380 *Annot.* e *sic lege — Quæ hic adjungit Osbertus, et Surius stylo mutato dedit, infra commodius dabuntur genuino stylo — tum reliquam columnam et sequentem expunge.*

Pag. 380 *num.* 18, *lin.* 3 *ad* infirmabatur *adde* *, *etiam in margine.*

Pag. 381 *Annot.* f *adde — Osbertus ait quod idem* Odo promisit fratri suo Regi copiosam pecuniam, eo pacto, ut sibi liceret movere quasdam calumnias, super terras et consuetudines Ecclesiæ Cantuariensis; et inde adversus Landfrancum, pro more ac legibus terræ, placita inire. Cui cum Rex acquievisset, ille, de cunctis Comitatibus totius Angliæ, prudentiores et juxta usus ac leges Regni doctiores viros, Cantuariam statuto die fecit venire; præcipiens illis, ut nihil hæsitantes, se tutore, armarentur ad impugnandam libertatem prædictæ Ecclesiæ.

B * *Osbertus addit :* Decumbebat autem in villa sua, quæ Ealdintune appellatur.

Pag. 383 *expunge Annotationem* a *col.* 2, *pro eaque hanc substitue.*

a *In MS. Thuano Colbertino, apud Mabilionem, adduntur hi versus :*

Quem genus insignit, virtus attollere certat,
Huic dare nostra cohors munera laudis habet.
Dunstanus, Pater eximius, venerandus in orbe;
Post hiemes, veris tempora læta subit.

Quibus videtur festum, verno tempore recurrens, commendari.

ALIUS LIBER
MIRACULORUM S. DUNSTANI.

Ex MS. nostro et editione Mabilionis.

Nonnulla quæ de vita B. Dunstani vitæque decessu, aut scripto, aut ab iis qui ab ejus tempore usque ad nos per successus ætatum fluxere accepimus, in quantum Deus, illius intervenientibus meritis, concedere dignatus est, succincte digessimus. Nihilo ergo minus succincte digerere placuit, quæ vel ad sacratissimum corpus ejus, vel ad beatam memoriam beati nominis ejus, partim scripto, partim veracium vivorum relatu, partim proprio visu gesta C didicimus.

2 Cæcus quidam prope civitatem Cantuariam habitabat, etc. *quæ satis est ex Osberno hobuisse, et posse apud Surium, mutato licet stylo, legi. Quo autem facilius cetera comparari inter se possint ab eo qui voluerit; placet Surianorum Capitum numeros, Mabilionis exemplo, retinere; et, ubi illi deficiunt, prosequi.*

Sancti adventus ad Vigiliam festi sui indicatur Abbati.

3 Alio tempore Abbas [cœnobii S. Augustini Scollandus] in vigilia festivitatis ejusdem nobilissimi Patris, forte in viridario suo vespertina hora sedebat. Dum itaque considentibus fabularetur in ecclesia Dei salvatoris, in qua quiescit venerabile corpus ipsius beati sacerdotis, ad nocturnas vigilias omnes campanæ pro usu loci simul pulsare cœpere. Tunc Abbas, erectis ad cœlum oculis, vidit ingentem splendorem inde super ecclesiam ipsam descendere, eamque de superioribus penetrare. Quo viso, et suis qui hoc secum videre merebantur ostenso, pio affectu suspirans, ait : Vere pius Pater Dunstanus jam ad suam festivitatem vadit, interesse volens obsequio, quod sui filii hac in nocte Deo et sibi exhibituri sunt. Quod ita, sicut dixerat, actum esse, experti sunt Fratres, qui ipsi festo meruerunt interesse : nam ex dulci sanctoque affectu, quo in Deum D et famulum ejus jucundati sunt, sanctam præsentiam ejus sibi adesse persenserunt.

AUCTORE OSBERTO.

Diaconus, inter sacra a dæmone arreptus,

4 Quid vero circa juvenem quemdam, Egelwordum nomine, in ipso monasterio gestum sit, istis annectere cordi fuit. Juvenis idem ejusdem monasterii Monachus erat, et una dierum vocatus ad Missam Lanfranci Archiepiscopi, Evangelium legerat. Hic, cum dicta Oratione dominica patenam Pontifici ex more offerret, vidit coram se quosdam teterrimos et horridos malignorum spirituum vultus: ad quorum aspectum nimio pavore perterritus, Antistitem, inter manus sacra tenentem, utrisque brachiis strictim amplectitur, horrido clamore vociferans ac dicens: Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat. Conterriti sunt omnes qui aderant, et arreptum juvenem Milites de ecclesia in Pontificis cameram rapiunt; postque Fratribus in Capitulo adunatis Lanfrancus Pater ingreditur; et juvenis, jam dæmone plenus, a pluribus fortissimis viris constrictus in medium ducitur. Prout petebat negotii tenor, conseritur sermo de illo, et fit oratio communis pro eo. Mox sano sensui (ut dabatur intelligi) redditus, ac demum pro agendis gratiis se- E pulcro Patris Dunstani ab Archiepiscopo et Conventu præsentatus, tota die illa inter Fratres mansit, quasi nihil vesaniæ passus. Lætantur Fratres in hoc; et lætitia, futuri mœroris prænuntia, modum excessit. Jam dies in vesperam declinabat, et horam Completorii Monachi in choro psallebant. Tunc ille, stationis suæ subito loco relicto, ad Priorem ecclesiæ, Henricum nomine, cucurrit, et impetu facto manus illi injicere voluit. At ille, porrectis contra brachiis, patientis manus arripuit, strinxit; ac in dormitorium ducto, noctem illam ante lectum ejus residens, insomnem super eo sollicitus duxit. Tunc subito, circa mediæ noctis silentia, rupit silentium Fratrum; ac in immoderatos clamores erumpens, confusis vocibus omnia inquietabat. Turbati Fratres, nec tam grave malum diu ferre valentes, lectis exiliunt, furiosum arripiunt, et ad tumbam Confessoris Christi Dunstani, omnimodo reluctantem, coactis viribus pertrahunt. Furit ibi sicut primo, et in Christum ac famulum ejus horrendas blasphemias jactitat; nec ab eis destitit, donec sequens dies illuxit. Nil ergo remedii consecutus, mane fertur in domum infirmorum : ubi per multos dies adstrictus loris et funibus, miserabili cruciatu torquebatur. Inter quæ contingebat quodam mirabili modo, ut cum quidam ad eum accederent, illico F si quid gravis peccati, de quo necdum confessi erant, in cordis secreto habebant, detegeret; et illos sibi in pœnis perpetuis socios fore futuros, gaudens et hilaris pronuntiaret. Ex hoc dum nonnulli gravem contumeliam incurrissent, ipsi semetipsos graviter erubescentes, remedium sibi puræ Confessionis adhibuere. Confessi ergo, et pœnitentia cum absolutione peccatorum a Præsidente suscepta, iterum se præsentaverunt dæmonioso: quos ille ex transverso intuens, nec eos sicut primo cognoverat recognoscens; qui fuerint, unde venerint. quo lavacro loti tam subitam purgationem meruerint, quidve rei contigerit quod suam societatem sic cito alterati amiserint, furibundus, spumans, et ejulans mirabatur. Et hæc quidem, ut re ipsa clarum fuit, Christus provida suæ miserationis dispensatione faciebat, propter Monachos ipsius ecclesiæ; in istis videlicet eos ad correctionem *a* vitam erudiens, ques a tempore Danorum, qui B. Elfegum occiderunt, cessante disciplina, in seculari videbat conversatione, ultra quam debebant, jacere. Inter hæc, proficiente novo opere cœptæ ecclesiæ, res exegit residuum vetusti operis, ubi memorata Sanctorum corpora erant

Henrico Priori insultat,

inconfessos denuntiat,

Auctore Osberto in translatione S. Dunstani dirius vexatur,

A erant locata, subverti. Parato igitur refectorio Fratrum, ad divinum Officium inibi celebrandum, omnes cum festiva processione illuc a veteri ecclesia perreximus, præferentes cum honore et reverentia gloriosos ac dulcissimos patres nostros, Dunstanum atque Eltegum. Et ecce dæmoniosus ille, toto corpore fortissimis funibus lecto strictim colligatus, a multis delatus est, et e regione ostii, per quod Sancti inferri debebant, cum lecto depositus: quos ipse eminus intuens, horrido clamore infremuit, et (quod dictu fortassis alicui incredibile videbitur) cum lecto exiliens erexit se, fugere volens præsentiam Sanctorum quos horrebat. Sed illatis Sanctis intra domum, illatus est et ipse, ac positus in medio eorum. Erat itaque infelicem miseriam videre. Jacebat captivus; in lecto supinus, undique constrictus, nec in se sui juris quidquam habens. Cernebatur dæmon, qui eum possidebat, in ventre ejus hac et illac discurrendo vagari: ut putares illum modo per os, modo per inferiores partes corporis fugam parare. Quibusdam vero qui circumstabant manus ad discursum inimici protendentibus, et quod in modum parvuli cati discurreret Francigena lingua dicentibus; ille contra, qui linguæ ipsius omnimodis B inscius erat, subridens, eadem lingua similiter, verbo diminutivo consonanter respondebat, dicens; Non ut catus, sed ut catellus. Interim hora refectionis advenit. Manducante ergo Conventu remansit unus ex senioribus, Elfewinus nomine, cum patiente Dominum obsecrans. Hic ab infantia sua B. Dunstano dulci quadam et officiosa dilectione semper solebat adhærere, ac pro posse suo in ejus obsequio assiduus existere: qui miseratus jacentis infelicitatem, et non parum confisus de B. Dunstani pietate, constantior,

et imposita sibi ejus Cruce Pontificali liberatur.

Crucem, quam ipse Pater in corpore degens coram se more summi Pontificis ferri faciebat accepit; eamque super dæmoniacum posuit, devota mente, lacrymosa voce clamans et dicens; Care Domine, sancte Dunstane, miserere. Mirabile dictu! Illico fugato dæmone æger, levatis pie sursum oculis, et perfusus lacrymis, ait, Gratias tibi ago, piissime Pater; gratias et tibi, carissime Frater; quia tuis meritis, sanctissime Domine; et tua, Frater, caritativa intercessione, hostis qui me vexabat discessit, perterritus diutius manere non potuit. Quod Monachus audiens, gaudio gavisus est magno; et persolutis debitis gratiis pro Dunstano, vincula quibus erat irretitus absolvit. Cum itaque Fratres, C post refectionem, illo intrassent; et, quem furiosum reliquerant, leni sopore quiescentem reperissent; obstupefacti, immensas Deo et ejus servo Dunstano gratias intimo corde persolverunt. Mansit ergo post hæc inter Fratres per multos annos ab illa infirmitate sanus et incolumis; expletoque cursu vitæ præsentis, sancto fine quievit.

Monachorum conversio inde secuta

Quantum autem percussio istius valuerit ad correctionem eorum, qui in ipso monasterio Monachi erant, facile est videre omnibus, qui unde, ad quid Ordo Monachicus ab eo tempore illic profecerit, sciunt. Scient quippe, quia qui prius in omni gloria mundi, auro videlicet, argento, variis vestibus ac decoris, cum pretiosis lectisterniis, ut diversa musici generis instrumenta, quibus sæpe oblectabantur, et equos et canes et accipitres, cum quibus nonnumquam spatiatum ibant, taceam, more Comitum potius quam Monachorum vitam agebant; hoc flagello, cooperante misericordia Christi, et sagacitate boni Patris Lanfranci Archiepiscopi ad id provecti sunt, ut omnibus illis abrenuntiarent; ac in veram Monachorum religionem transeuntes, cuncta quasi stercora reputarent. Et nos quidem, qui qualiter ea tempestate res agebantur novimus, indubitanter fatemur; quia nequaquam processisset tam subita et salubris rerum mutatio, si præ oculis non fuisset ostensa crudelis D illa et quæ cunctos terruerat sæva examinatio.

Monachus apostatare volens,

20 Inter hæc jam monachica religione in ecclesia Salvatoris Christi quoque fundata, circumquaque boni Clerici cœperunt illuc ad conversionem venire, et Monachi fieri: quos inter Eadwardus quidam nomine, vir, in scientia litterarum strenuus, et Lundoniæ civitatis Archidiaconus, veniens honorifice susceptus ad Ordinem est. Qui novo conversionis suæ tempore, religiosæ vitæ in suis moribus indicia præferens, post annum quo Monachus factus est, Secretarii *b* officio functus est: in quo officio constitutus, dum aliquantum majori libertate ceteris potiretur, cœpit a religione paullatim tepescere, et in quibusdam negligentius agere. Cum igitur ab iis, qui eo scientia et ordine videbantur inferiores, modo privatim, modo publice corriperetur, moleste ferebat; et quam prius amaverat religionem, fastidiebat. Qui plura? proponit animo de Monasterio fugere. Quæ itaque fugitivis necessaria sunt, sibimet et cuidam juveni, quem fugæ suæ socium adsciverat, de rebus ecclesiæ parat. Jam noctem fugæ destinatam dies præibat, et Fratres meridiana hora in lectis pausabant: ille vero in Oratorio, quasi pro suo officio vigilans, de hoc quod se E facturum cogitarat, animo fluctuabat: statuit tamen penes se, præter licentiam Patris Dunstani, se discessurum minime fore. Itaque ad tumbam ejus sese confert; et stratus pavimento, querula voce, illos et illos injuriarum sibi illatarum accusat, atque ut sua benedictione propositum iter ejus comitetur obsecrat, pollicens quocumque pertingeret ipsius sese futurum.

a B. Dunstano impeditur

Deinde ecclesiam exiturus post chorum venit, ibique Monachum quemdam, reverendi vultus decore conspicuum, super se vividos oculorum radios dirigentem, virga quam manu tenebat se sustentantem, stantem invenit. Quo viso, nec quis esset ullatenus agnito, expavit; eoque relicto, quo disposuerat, pergere voluit. At ille opposita virga sciscitatus est: Quo vadis? Ille, sciens moris non esse Monachos in Oratorio loqui, digitis innuit, ipsum ibi nequaquam loqui debere. Cui Monachus: Si loquor, nihil ad te; sed tu, ad ea quæ interrogo, mihi responde. Dic, quo vadis? Dare, ait, operam iis quæ mea intersunt. Respondit: Nihil est: redi magis ad sepulcrum ubi modo fuisti, et mutata voluntate tua intentius ora. Stupefactus ille reversus est ad tumbam sancti viri, modum primæ orationis oratione secunda non mutans. Inde rediens, et Monachum F ubi primo habuit obvium habens, secundo quo tenderet ab eo requisitus est. Ille animosior factus, quid hoc ad eum? paullulum dure interrogavit. Multum inquit ad me: quod et, si tu te non correxeris, in proximo experiere: sed nunc vel secundo admonitus redi, muta mentem, muta precem. Cumque ille potius transire, quam redire conaretur; is qui Monachus videbatur, virgam contra vibrando erexit, atque ad requiem Sancti illum reverti coegit. Grandi ergo pavore percussus incumbit precibus, quibus jam incubuerat duabus vicibus. Post hæc ad locum rediens, sed virum minime reperiens, jam se bene fecisse ratus est; et ad ostium quo claustrum intratur, properavit: ubi virum, turbato vultu contra se stantem, et quo iret solito interrogantem offendens; turbato et ipse spiritu, quis ille, vel cujus potestatis esset, qui eum tanta auctoritate constringeret, inquisivit. Ait: Quæris, quis? audi. Ego, ego nimirum sum Dunstanus, provisor et proprius Archiepiscopus loci istius, amator atque adjutor omnium illorum, qui vere filii sunt ecclesiæ istius. Sed tu voluntate perversa vis, contra morem filiorum bonorum, deserere ecclesiam matrem tuam, vis deserere Deum patrem tuum, et ad id peragendum

et propter pertinaciam castigatur

dum petis suffragium meum. Stulta cogitasti, dum in iis me tibi suffragaturum existimati: nec enim tali via perveni ad Deum. At semel monui, et secundo, quatenus te corrigeres, et noluisti: nunc igitur scias, quia mea licentia numquam hinc exibis, sed velis nolis hic remanebis, hic morieris. Propterea tamen quod monentem exaudire contempsisti, in pœna tua ecce probabis quod non bene fecisti. Quibus dictis virgam levavit, et eum tertio acriter percussum in terram prostravit, et disparuit. Remansit igitur Frater graviter debilitatus, et demum a Fratribus in domum est infirmorum delatus. Facta sunt hæc inter duas festivitates Assumptionis et Nativitatis S. Mariæ. Fuit igitur in infirmitate quotidie proficiens, et semper sequenti die præcedente deterius habens: quæ infirmitas talis erat, ut qualitas ejus dignosci a nemine posset, nec ipse ulli volebat exponere unde processisset. Tandem languor vitalia subiit, et morti propinquus Inunctionem et Communionem corporis Christi suscepit. Illuxit dies festivitatis S. Martini: et ille, juxta quod putabatur, in suprema hora constitutus, ad terram super cilicium positus est. Accurrentes Fratres septem Psalmos pœnitentiales et Letanias pro obitu ejus ex more decantabant. Igitur in Letaniis cum dicerent, S. Dunstane intercede pro anima ejus, et id ipsum, pro spe subventionis, quam in ipso dulcius habent, iterarent; cœpit æger pene defunctus respirare, et in circumstantes pio intuitu oculos dirigere. Incurvavimus nos qui propinquiores stabamus ad illum, volentes nosse quid vellet. At ille: Ponite me, quæso, inquit, super lectum nostrum, quia modo mori non possum. quod et factum est. Deinde accersito Henrico Priore, cujus supra meminimus, ei rem totam, sicut eam retulimus, ex ordine pandit; ac pro mala voluntate, quam habuerat, discedendi a Monasterio, pœnitentiam egit, absolutionem ac veniam petiit: asseruit quoque se nullatenus mori posse, donec et rem eatenus cunctis incognitam denudasset, et remedio pœnitentiæ reatus sui potitus fuisset. Quod Prior audiens, admiratus misericordiam Dei est, et pœnitentia morienti injuncta, de peccato quod fuerat confessus eum absolvit. Tunc ille mente exhilaratus, et quod nihil peccati, unde confessionem pœnitentiamque non fecerit, in se cognosceret, Deo gratias agens, quatenus sibi jam de corpore liceret egredi, postulavit. Ad quod Prior ait: Proficiscere cum benedictione Dei omnipotentis, comitetur iter tuum beatus et pius Pater Dunstanus, et suscipiat te in regnum suum filius Dei Dominus noster Jesus-Christus. In his verbis, antequam lecto deponi posset, emisit spiritum. Cum igitur in Conventu Fratrum ecclesiæ ipse Prior hæc omnia seriatim enarrasset, juvenis, quem fugæ (ut diximus) sibi socium Eadwardus delegerat, surrexit; et humi stratus, lacrymisque perfusus, se in fuga quidem homini consensisse, sed quod tali modo a Patre Dunstano retentus fuerit, illum usque nescisse, confessus est.

non tamen nisi confessus mori potest

atque ad mortem ægrotat:

Alius in reditu e Locis sanctis a multibus vindicatur

21 Alius quidam, ipsius ecclesiæ Monachus, nomine Egelwinus, cupiens ire Jerusalem, accepta licentia ab Archiepiscopo et Fratribus, profectus est; commendans se, et pollicens B. Dunstano, quia si iter suum prosperaret, pallium unum, quam melius posset, rediens ei deferret. Hoc siquidem quod nunc scribo, factum fuit eo tempore, quo Monachi Cantuarienses, ut habita superius mentio est, magis more Comitum, quam pauperum et propri nihil habentium Monachorum, vitam agebant. Profectus ergo Frater, ut dixi, prosperrimo itinere pervenit ad sepulcrum Domini: et inde rediens per Constantinopolim, emit ibi quod B. Dunstano deferret pallium unum, pretiosum valde et pulchrum: qui ubi pertransita Apulia et Roma venit in Longobardiam, obviavit expeditioni *c* Imperatoris: quem plures honorati viri de exercitu cum honore et seculi pompa proficisci conspicientes, et magnum aliquem esse conjectantes humiliter salutatum benedicere sibi postulavere. Verum cum inter ultimos et ignavos multitudinis homines devenisset; ipsi, considerantes mulam viri, diversis sarcinis digniter oneratam, rati sunt eum magna et multa pretiosa portare. Monachum igitur cum sociis viæ dimittentes, mulam invadunt, rapiunt, abducunt; at ille, utpote in aliena patria, metuens ne plura perderet, si eos insequens sua repeteret, substitit; et intuens bestiam cum suis rebus longius abductam, vehementer indoluit. Occurrit interim animo, quid de ecclesia sua exiens promiserit S. Dunstano. Descenso igitur animali cui incidebat, terræ procumbit; Dunstanum, ne pallium suum quod asportabatur perderet, precatur et obsecrat. Mirabile dictu! Necdum precem finierat, et ecce mula, inter manus abducentium se, cœpit quasi insanire; ore et pedibus, in eos qui sese tenebant, mordendo et feriendo desævire. Cumque illi eam exonerare, et sic a se dimittere voluissent; illa rejectis pedibus hunc et illum graviter lædens, quæ credita susceperat integra conservabat; tandem de manibus illorum rupto fræno elapsa, rapidissimo cursu post Dominum suum cucurrit, semper subsiliens, et se ab insectantibus fortiter defendens: quod Monachus eminus intuens, exhilaratus est; receptoque animali, cum omnibus rebus suis patriam lætus revisit; ac patri Dunstano pallium, quod promiserat, obtulit.

AUCTORE OSBERTO.

servata mula quæ pallium Sancto emptum ferebat.

Alia miracula perstringuntur.

22 Quid faciam, si cuncta, quæ de isto gloriosissimo Patre hoc tempore mira narrantur describere velim? prius mihi tempus quam materia scribendi deficiet. Omissis igitur multis, in quorum silentio scio me nonnullos offensurum, duo tantum, quæ nuper acciderunt, et celebri fama feruntur, brevi referam sicque cœpto operi finem imponam. Illud tamen, quod homunculo cuidam, Lamberto nomine, qui in camera venerabilis Anselmi, successoris gloriosi Lanfranci Archiepiscopi, ministrare solebat, oculos quos ferme amiserat reddidit; et item, quod uni Clerico, Capellano ejusdem Anselmi, nomine et natione Normanno, equum, quem pestis, quam *d* camoriam vocant, ad mortem fere afflixerat, incolumem restituit, et plura hujusmodi, in numero miraculorum tanti Patris hac vice computare minimum judicavi. Unum itaque de duobus quæ spopondi me relaturum, hoc est.

S. Dunstani planetam ornans mulier sanatur.

23 Planeta, qua ipse Pater Dunstanus inter Missas frequenter fuerat usus, in Abbatia B. Petri, quæ in Occidentali parte Lundoniæ sita est, absque ullo auri apparatu existens habebatur. Matrona vero quædam Lundoniensis, gravi infirmitate detenta, sanitatem se amplius recuperaturam nulla ratione credebat. Huic, sicut putabatur, jam et extemplo moriturae, per visum vir Dei Dunstanus apparuit, sciscitans utrum ab illa infirmitate convalescere vellet: qua, Et maxime quidem, respondente; intulit: Tolle aurifrigium, quod in arca tua reconditum habes, et pone illud in Casula mea, quæ habetur apud Westmonasterium, et convalesces. At illa, mox facto mane, misit, et Casulam deferri fecit: quam decusans, et aurifrigio, sicut erat admonita, perornans, illico integerrime convaluit, et deinde pluribus annis incolumis vixit. In quo illud quoque admirationi nonnullis, fuit quoniam idem aurifrigium Planetæ appositum, nec majus, nec minus inventum est, quam vestis ipsius mensura petebat.

23 Aliud sponsionis meæ miraculum, in Glawornæ *e* civitatis provincia, ab eodem Sancto nuperrime factum accepimus. Instabat beata solemnitas ipsius beati famuli Dei, quæ pro depositione ejus colitur VIIII Kalendas Junii. Est autem in ea parte ipsa provincia villula

A villula quædam, Sarprintune dicta; et in ea ecclesia non adeo magna, in honorem B. Dunstani antiquitus consecrata. Dominico igitur die, ipsam solennitatem præcedente, indixit parochianis suis plebejus Presbyter imminens festum celebrare, et ab omni opere manuum, sicut in Dominico die, vacare: quod præceptum unus rusticorum nihili pendens, junctis bobus, summo mane festivitatis, agrum suum colere cœpit. Arguentibus autem illum pro audacia notis suis, sub cachinno respondens ait: Quid? pro Dunstano de Sarprintune ego culturam meam intermitterem? stulta opinati estis, cum hoc vos mihi persuasuros æstimastis. Adhuc verba sub lingua volvebat, et ecce unus oculus ei de capite in terram decidens, dedit ei intelligere, quod, in laborando terram die illa, non bene faciebat. Una quoque ex vaccis, quæ juxta aratrum vacabat, eodem momento vesania capta, super boves efferata est, ita ut eorum nonnullos perderet, si concurrentis multitudinis manibus non statim interfecta fuisset f.

Auctore Osberto.

f

24 Sequenti anno, ipso die festivitatis ejusdem, apud Burgum, excolebant simul campum unum aratra septem. Igitur inter arandum, unus eorum qui bobus præerat, aratro sedens, sibi quietem ac bobus præstabat. Et ecce cum nihil sinistri suspicaretur, de loco quietis, nescit a quo, rapitur, et sursum seipso celsius jactatur, indeque rursum ad terram eliditur. Boves, sub ipso aratro juncti, fractis jugis vel mox dissolutis, silvas et devia petunt, par fuga, dispersos eadem alios juxta arantes boves involvit: boum, qui dispersi sunt, quidam cum difficultate reperti, et quidam sunt fluminis profunditate submersi. Hæc duo de bobus arantibus acta, ea consideratione sub uno posuimus, quod et similia pro quadam parte existunt, et pro ostendenda reverentia tantæ diei, licet evoluto anno, una die facta sunt.

et alter.

B

25 Hinc jam expleto promisso, debitum finem oratio postulat: et nos quidem illam ecce hic ponimus, licet de tanto Patre jugiter loqui dulce habeamus. Quod tamen ea considerationis ratione nos facere accipiatur, ut nemo nos mendacio arguat, si his, quæ digessimus, Pater idem suæ miserationis opera aliqua adjecerit; et ea, si vita comes fuerit, describere nitemur. Scimus etenim quia pietatis suæ abundantiam nulli, eam ex corde quærenti, novit non exhibere.

Atque hic finiens Auctor,

26 De baculo interim illius, quem, sicut longe supra narravimus g, dente B. Andreæ Apostoli insignivit, hoc paucis dicendum existimavi: quod ex aqua, unde idem baculus abluitur, multa solent febricitantibus et aliis modis infirmantibus sanitatum beneficia præstari. Ex quibus quamvis plurimos quos sanatos certissime scio, possim nominatim in medium proferre, ea tamen re eos cum ceteris silentio premo, quoniam res ita evidens est et usitata, ut plus nonnumquam mirabile videatur, cum aliquis, eadem aqua in potum sumpta, ab infirmitate non sanatur. Quapropter vas unum, in quo de ipsa aqua assidue servatur, in ecclesia Salvatoris Cantuariæ habetur: videlicet ne hi qui ea indigent, aliqua mora vel incommodo ab ea poscenda sanitate præpediantur. Nam fere quotidie illuc pro ea a pluribus curritur, et certa medicina ægrotantibus inde defertur. Pro his igitur et omnibus beneficiis tuis, sit tibi, piissime omnipotens Deus, laus et gratiarum actio: et super populum tuum, cui tantum dedisti Patronum, sit tibi precamur tua semper larga benedictio: qui unus in trinitate et trinus in unitate vivis, regnas, et gloriaris Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

g

C

indicat multitudinem curatorum ex lotione baculi S. Dunstani

D

ANNOTATA.

a *De Monachis Cantuariensibus dicit Malmesburiensis in Lanfranco, quod,* sicut omnes tunc temporis in Anglia, secularibus haud absimiles erant, nisi quod pudicitiam non facile proderent: *Lanfrancum autem effecisse ait, ut essent,* ampliori quam usquam Angliæ numero, et religione Cluniacensibus non impares.

b Secretarium, *inquit Mabilio,* Ædituum seu Sacristam vocamus; *nosque ad Consuetudines Cluniacenses remittit. Habentur hæ Tom. 4 Spicilegii Acheriani, cum præfixis librorum et capitum titulis, ubi nullus* de Secretario *vel* Sacrista *proprius.*

c *Fortassis* S. Henrici, *cujus Italica expeditio in Calabriam, incidit in annum* 1013: *nam ante tempora Lanfranci, qui disciplinam monasticam restituit paulo post annum* 1070, *Conradus an.* 1027, *et Henricus an.* 1046, *Romæ coronati Imperatores, exercitus in Italiam duxerunt; reverentia tamen Monacho transeunti a primoribus habita, illius Sancti Regis disciplinam magis sapit,*

d Camoria, *nec Spelmanno nec Cangio nota vox, haud facilem in Anglica lingua etymologiam habet; an vero ex veteri Britannica, cui* Cam, Curvus, *fuit, habere eam possit, peritioribus dirimendum relinquo.* E

e Glaworna *nulla inter Anglicanas civitates nota est, nedum inter eas quæ Provinciæ seu Comitatui alicui nomen tribuat.* Glamorgania, *Cambriorum ad mare Comitatum ultimus, nullam habet sui nominis civitatem: alias testatur Cambdenus, de illa agens, Cambrobritannis facile alternari* M *et* W *consonantes.*

f *Hactenus Mabilio ex suo MS. Compendiensi: sed addit etc. in dubio relinquens, an ipsum fine mutilum acceperit. Codex noster progreditur etiam ad sequentia.*

g *Leguntur ista apud Surium lib.* 1, *cap.* 21, *et a nobis ad Vitam ab Osberno scriptam referuntur in Annot.* b *ad caput* 6.

DE B. HUMILIANA

Nov. 21

Pag. 384 *num.* 4 *post lin.* 13— adde— *: quod tamen intelligo, in ejus Bibliotheca, sæpius ipso mortuo in alias aliasque ædes translata, non amplius reperiri: sed pro eo haberi antiquius aliud, cujus Titulus sic in Catalogo descriptus reperitur,* Martyrologium Romanum emendatum per Georgium Antonium Vespuccium, Canonicum Florentinum, Florentiæ MCCCCXLVIII. F

DE S. PETRO-CŒLESTINO.

Oct. 22

Pag. 418 *num.* 1, *lineas* 8 *ultimas* post — *Martyrologio Romano* — sic muta — *ubi sic ejus memoria recolenda olim præscribebatur, ex priori correctione Gregorii XIII.* Eodem die XIX *Maji,* S. Petri de Morono, qui ex Anachoreta summus Pontifex, dictus est Cœlestinus quintus: * sed amore quietis abdicans se Pontificatu, laboribus et ærumnis pressus occubuit, multisque miraculis claruit. *Verum quia horum verborum pars ultima, Successoris Bonifacii duritiem erga virum Sanctum notare videbatur; visum sequenti mox anno est ea sic mutare,* Sed Pontificatu se abdicans, et in solitudine religiosam vitam agens, virtutibus et miraculis clarus migravit ad Dominum: *quæ nunc primo loco jubentur legi, in recognitione anni* 1674, *postquam scilicet cultus ejus omnibus Romano Breviario utentibus præscriptus fuit, sub ritu Officii Semiduplicis, nunc Duplicis. Placuit scilicet Sancti in castro Fumonis custodiam, minime ipsi liberam, sed patienter toleratam, mitiori solitudinis vocabulo cohonestare, ne quod forte scandalum ea crearet pusillis: eademque cum moderatione composita videtur*

in quo Bonifacii erga Sanctum duritia discrete dissimulatur:

Oratio

A *Oratio propria, sub Missa interque Horas recitanda ;* Deus qui B. Petrum Cœlestinum ad summi Pontificatus apicem sublimasti, quique illum humilitati postponere docuisti ; concede propitius, ut ejus exemplo prospera mundi despicere, et ad promissa humilibus præmia pervenire feliciter mereamur. *Agunt de eodem Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus, et alii in Fastis Benedictinis, ut Regulam S. Benedicti professo.*

uti et in Gallia.

Pag. 534 *num.* 149 *subjunge — Et Franciscus le Maire Antiquit. Aurelian. parte* 2 *pag.* 129, *agens de conventu Cœlestinorum, anno* MCCC *donatorum Prioratu Ambertino diœcesis Aurelianensis ; ait apud eos unum ex dentibus ipsius sancti Fundatoris servari, cum duabus Albis, duabusque Planetis, quibus ille inter celebrandum uti fuerit solitus, jam inde ab anno* MCCXCIV *utique jam Pontifex renuntiatus*].

Pag. 537 *num.* 161 Denique Franciscus de Magistris, in libro de Statu Ecclesiæ Neapolitanæ pag. 281 describit nobis ecclesiam S. Petri, de Majella appellatam, quam anno MCCC ædificavit variisque prædiis locupletavit Joannes Pipinus de Barulo, Minervini Comes, Carolo II Regi dilectus atque ex
B paupere Notario ad alta elatus, cum sua industria expulisset Saracenos de Luceria Apuliæ ac de toto Regno : quæ ecclesia cum fuisset collapsa, anno MDVIII fuit per Nicolaum Anellum Imperatum refecta, et habet circiter quinquaginta Monachos de Ordine Cœlestinorum : interque Reliquias ejus numerantur, Mitra, Stola, Manipulus, Sandalia, et cilicium S. Petri Cœlestini, ac funis quo cingebatur nuda caro ipsius Sancti.

DE S. YVONE PRESB.

NOT. 23***

Pag. 538 *ad finem numeri* 1 — adde — *Carnotensis aliæque nonnullæ in Gallia Ecclesiæ ejusdem S.* Yvonis *festum, sub ritu Semiduplicis agendum, differunt in* XXI *Maji, ut S. Petro-Cœlestino locus suus relinquatur.*

Pag. 539 *col.* 2 *ante Summarium* — adde —

Nomen inscriptum Rom. Martyrologio.

9 S. Yvonis *commemoratio fuit Romano Martyrologio inserta jam inde a prima ejus recognitione, sedente Gregorio XIII, anno* MDLXXXIII, *sub formula hactenus intacta :* In Britannia minori S. Ivonis Presbyteri et Confessoris, qui pro Christi amore causas pupillorum, viduarum, et pauperum defendebat. *Magna hæc, sed non præcipua laus ejus fuit ;*
C *primamque illius in urbana luce claritatem complectuntur potius, quam postremam diuturnioremque in ruralis parochiæ cura sanctitatem, tanto majorem, quanto humiliorem, et iis quos dixi Ruralibus Parochis præcipue imitandam.*

Pag. 542 *post* Annotata *addatur*

TESTAMENTUM

Ex MS. Submissum ab Episcopo Trecorensi.

Sanctus Capellam a se fundatam,

Ego Yvo Helorii , Sacerdos indignus , servus Christi vilissimus, testando volo et concedo, ut Capella a me fundata, ad honorem D. N. Jesu Christi, B. Mariæ matris ejus, et B. Tugduali Confessoris sui, cum domo eidem adjacente, quam ædificavi de peculio meo quasi castrensi, in portione mea hereditaria, attingente mihi ex successione dicti Helorii patris mei, nec non et dictam portionem, una cum portione mea in hereditate materna eidem adjacente, sitas intra Minihium Beati Confessoris prædicti, quatenus [jus] et consuetudo dicti Minihii permittunt (non obstante statuto regali, municipali , vel principali consuetudine hac in parte, a quibus dictum Minihium dignoscitur esse immune prædicto beatissimo Confessore impetrante, Domino sibi favente: D
quas in dotem alias assignavi , et adhuc assigno dictæ Capellæ, bonæ memoriæ Alano de Bruc Episcopo Trecorensi, tunc vivente, et auctoritatem mihi præstante (qui prædictæ doti triginta libras , quas super Decimis quibusdam prædialibus de Quenquis mutuaverat, per litteras super hoc confectas cumulavit) prout nunc est, cum sua dote prædicta, et cum adjutorio bonorum , quæ pro remedio animarum suarum ad sustentationem dictæ Capellæ , et ministrorum ejus, pro cultu divino hunc in perpetuum celebrando, de bonis suis mobilibus, et immobilibus voluerint impertiri, quos in bonis spiritualibus ibidem faciendis assumo participes , in perpetuum perseveret ; Et quod Episcopus Trecorensis, istius concessionis, prout ejus officio incumbit, contra omnes, cujuscumque conditionis existant , cognati vel extranei, pro honore speciali B. Tugduali, defensor existat : et quod augeat, si placet, de bonis dicti Sancti, unde cultores Dei, ab Episcopo dicto cultui ibidem deputandi , possint et debeant sustentari.

et de licentia Episcopi Trecorensis dotatam,

heredem instituit.

Bona insuper, si quæ post mortem mihi reperiantur (quod non spero, nisi fuerint libri aliqui ad E
animarum ædificationem) lego dictæ Capellæ, et ministris ejus : quos volo cum adjutoriis , quibus supra, ibidem personaliter residere. Deus huic concessioni faveat, et coadjutoribus vitam æternam concedat. Amen. Datum die Veneris, post festum Beati Petri ad vincula, anno Domini MCCXCVII. Et noverit fidelium universitas, quod dictam portionem in bonis prædictis paterna et materna successione mihi attingentibus, teneo et possideo cum auctoritate bonæ memoriæ Episcopi dicti Trecorensis, mihi præstita nomine dictæ Capellæ ex causa dotis prædictæ, non meo proprio nomine, a tempore fundationis dictæ Cappellæ quæ fuit fundata anno Domini MCCXCIII , nulli tamen consanguinitatis meæ in suis possessionibus, per assignationem et detentionem hujusmodi, præjudiciare [intendo].

Ad eam bis quotannis processio ducitur

22 *Distat prædicta Capella, quarta duntaxat leucæ parte a civitate. Ad eam quotannis (tam die* XIX *Maji , qui est Obitus ; quam* XXIX *Octobris, qui est Elevationis post Missam in Cathedrali decantatam, a quatuordecim Parochiis urbis ducitur solennissima Processio, cum Capite ipsius Sancti, innumero populo confluente; uti etiam pridie utriusque festi, quando idem Caput , post primas Vesperas , intra ipsam Cathedralem sub umbella circumgestatur. Per totum quoque decursum*
F *anni, a vicinis oppidis pagisque, prout cuique necessitas aliqua publica ingruit, ad prædictam Capellam instituuntur Processiones , eo successu , ut populariter sic fusæ preces suum fere semper effectum consequantur , sicut ad nostrum Ludovicum Jobert anno* 1684 *prælaudatus Illustrissimus Episcopus scripsit*

Pag. 545 *num.* 10 *lin.* 22 Clavo Brunelli — *l.* — Clauso-Brunelli, *et consequenter Pag.* 546 *Annot.* i sic lege — *Alberto ex vulgari ,* la rue de Clos-Bruneau, *hodie* S. Joannis de Bayaco *dicta, ad cujus latus feudum est* Clausum-Brunelli, *quod olim viæ isti nomen dabat , spectatque ad jus Metropolitanæ Parisiensis. Idem Albertus, ait primam Sancti habitationem fuisse in via vulgo dicta,* la rue au foarre, *id est* via straminis.

Pag. 547 *Annot.* d *in fine* — adde — *Quod autem vulgo* Plessis *dicitur, loco non uno, id in vetustis instrumentis* Plexitium *scribebatur , et a recentioribus ignoranter corruptum* Plesseium, Plexæum, Plassæum, *et* Plessiacum *redditur.*

Ibid. Annot. f *lin.* 4 Menehi — *adde* — *in Testamenti autem* Minihii, *quarta etc.*

Pag. 549 *Annot.* f adde — *Ast medii ævi scriptores,* Foderatum et Foderare *scripserunt, vel contractum* Fodrare *ac* Fodratum, *unde ac* Fodratura.

Pag.

A *lum vas vitreum, juxta corpus repertum, fuerit acceptum pro signo Martyrii, non existimo, recte fuerit. si intra illud repertus etiam est sanguis concretus, ut plerumque solet monstrari in iis quæ una transferuntur cum ossibus, Martyrum esse creditis.*

DE S. AUSTREGISILO.

NOT. 7***

P*ag. 60* post Comm. præv.* adde

5 *Mabilio, cum scripsisset, quod* Reliquiæ S. Austregisili in propria ecclesia Collegiata suburbii Biturici adservantur ; *ad calcem Tomi corrigi jubet, et legi, quod* asservabantur *ibi* olim : nunc quo in loco, *inquit*, lateant, num ab hæreticis combustæ, incertum In Collegiata S. Ursini ecclesia intramurana, os ejus insigne ostenditur.

DE S. IVONE CARNOT

NOT. 8****

P*ag. 78* col 1 lin.* 2 adde — *Interim Carnotensis Ecclesia (a qua exemplum sumere potius debuissent Canonici Regulares, atque satagere ut illa prior istius sui Episcopi cultum assumeret neque alia quod sciam ulla,* Ivonis *ut* Sancti *vel* Beati *meminit ; imo nec* B *Saussayus qui tamen Fulbertum, similiter Carnotensem Episcopum, x Aprilis nostri prætermissum propter defectum cultus, longo exornavit elogio cum titulo Sancti. Eo modo tamen hic omittere voluimus (quod nonnemo mutuisset* Ivonem, *cujus ut dixi, cultum Lateranensibus concessit Pius V, non solum in genere* **(uti permisit pro omnibus Canonici Ordinis Sanctis Officia instituere** *sed nominatim in Decreto expressi, cum appellatione* Sancti. *Ita rebus ad* VIII *Aprilis suffecit pro* B. Alberto, *ab Ecclesia Vercellensi ad Patriarchatum* ***Hierosolymitanum assumpto, quod is eo die cultum suum habeoften ab immemorabili tempore in Ordine Carmelitarum,*** *quem scripta Regula informaverat, sacræ* ***Congregationis Rituum auctoritate denique confirmatum ;*** *quamvis* XIV *Septembris casum constaret, neque illum aut Hierosolymitanus Clerus Accone tunc residens, aut* ***Vercellensis Ecclesia, aut etiam Canonicorum Ordo*** *quem professus fuerat, nisi admodum recenter, colendum* ***instituissent. Interim qui de hoc optaremus, sed propter diuturnum lapsum temporis sperare non audemus, nec debemus exigere, distinctiorem notitiam auctoritatis ejus,*** *per quam talis cultus primum est a Carmelitis assumptus; multo potiori jure vellemus a Lateranensibus indicata fuisse fundamenta, quibus, si rem ad judicium* C *Pius vocasset, probaturos se speraverunt,* Sancti *cultum et nomenclaturam* Ivoni, *non tunc primum ab ipsis asseri, sed ab antiquo competere. Nec enim ex Palæstina, inter Acconensis Ecclesiæ vel Eremi Carmelitanæ rui*-***nas, requirendæ probationes erant*** *(uti fuissent, ad suam Alberto venerationem ab omni obreptionis suspicione vindicandam) sed ex media Gallia ; et, si antiquitus cultum aliquem* Ivo *habuit, poterat id, adeoque debebat, meridiana luce clarius constare.*

apud Canonicos Reg ex indulto Pii 5,

nobis hic sufficit licet antiquior probatio desideretur.

2 *Interim nihil tale antiquitus reperitur ; et quæcumque* Ivonis *cum laude meminerunt monumenta, Sanctiori titulo abstinent omnia. In antiquo Kalendario etc.*

DE B. ALBERTO AB.

NOT. 9****
Bononiæ confunditur cum alio S. Alberto,

P*ag. 88* col. 2 numerum 4 sic ordire —*

4 *Antonius Pauli Masini cum ad diem* XX *Maji etc. — deinde lin. 9 ante finem sic lege —* 5 Albertum Martyrem, *cujus in illa Bruxensi ecclesia Reliquiæ sunt, nunc intelligo Romæ esse inventum in Cœmeterio S. Cyriaci, et sub isto nomine, verosimiliter ab inventoribus primum indito non enim tam antiquum est, ut possit antiquo sub Gentilitate Martyri competere, pro* Ethelberto *vel* Adalberto ***contractim scriptum) sub isto, inquam, nomine sumptas inde Reliquias***, *etiam disco* D *fuisse isti loco donatas a Marcio Cardinali Ghinetti, anno* MDCXLVII ; *quomodo etiam nos Antuerpiæ, ex alio verosimiliter corpore, et sub eodem nihilo magis fundato nomine, habemus Reliquias illis, quarum aliis aliorum Martyrum Reliquiis additarum, meminimus ad diem* XIV *Martii, ut Roma allatarum anno* MDCLIX. *Non igitur aliter huc spectat* Albertus *iste* Martyr. *Bononiæ nunc venerabilis ; quam quatenus ibidem cultum habere vel habuisse videbatur* Albertus *noster Vallumbrosanus; et occasione ejusdem nominis, visus est illius Translationi faciendæ et quotannis recolendæ, dies hic congruere. Verum quam multiplex rerum personarumque confusio nascatur ex ista deligendæ diei ratione, sæpe alias diximus; et monuimus, potius eligendum diem, qua istius nominis nullus uspiam occurrit ; sicut nos fecimus, eligentes* XIV *Martii. Porro sublata hoc modo dubitandi causa (sustulit autem ipse Masinius, scriptis super ea re humanissimis litteris) nihil est quod cum querar confudisse quidpiam, nihil etiam car meminerim hoc loco* S. Alberti ***Hierosolymitani Patriarchæ, quem Martyrem*** *quidem obiisse scimus ; sed Reliquias ejus etc. ut lin. 3 ante finem.*

occasione Reliquiarum Alberti M. Romani,

nomine adscititio sic appellati.

DE S. GUIDO COMITE.

E

NOT 10***

P*ag* 87* *num.* 7 adde — *De hoc autem mihi scribitur,* filium Comitis Tedicis de Donoratico fuisse, viventeque adhuc S. Dominico, sub annum MCCXXII, habitu Ordinis donatum quas laudat suas domos dedisse ædificando Pisis conventui.

8 *R. P. Antonius etc.* tum adde.

9 *Præcesserat autem* . *superi sunt, quæ, ordine temporis per quam congruo, mihi scribuntur ab Illustrissimo Comite de Gerardesca, Hippolyti prælaudati et ante hos quatuor aut quinque annos mortui fratre. Facit hic* Guidonem *nostrum*, filium Comitis Neapolionis, unius ex tredecim, qui anno ... fundaverunt domum misericordiæ, optime dotatam, unde sustentatur quidquid est pauperum Pisis ; fratrem, *autem* Petri Pisani, ***qui a Paschale Papa II Cardinalis creatus, interfuit electioni Gelasii Papæ II anno*** MCXVIII, ***ac*** *deinde anno* MCXXX *Petro-Leonis; a se electo contra In*-***nocentium II, ejusque sequacibus constantissime adhæsit;*** *teste ejusdem temporis scriptore Joanne Sarisberiensi :* ***qui deplorans ruinam quam traxit schisma Anacleti,*** *inter stellas tunc lapsas nominatim appellat solos duos,* Ægidium Tusculanum et Petrum Pisanum, cui nullus aut vix similis erat in Curia. *Proinde ad obedientiam* Innocentii II ***adducendo, S. Bernardus haud frustra laboravit ; sed deceptum se per epistolam doluit, quod Petrus***, juxta verbum Domini ***(ipsius scilicet Innocentii)*** in suo ordine et honore receptus, *eodem nihilominus* ***privatus fuerit; seque hoc Pontificis facto inustum queritur*** nota et nomine proditoris ; ***quod ut amoliatur,*** *alia jam vice scribens ;* Auferte, *inquit Innocentio*, opprobrium meum ; et restituendo quem statuistis, vestræ etiam sanæ et integræ opinioni consulite. ***Ex eadem autem stirpe prodiisse videtur*** Bonifacius Comes Novellus de Donoratico : *qui Petro de Corbario, Ludovici Bavari contra Joannem XXII idolo, jam pene* ***deserto ab omnibus, apud se receptum præbuit ; sed ita,*** *ut reconciliationem ejusdem procuraverit, verique Pon*-***tifici supplicem ad pedes stiterit, sicut ex Bernardi Gui****donis Pontificali MS. Bosquetus nos docuit, unde ac*-***cepta lege in nostro Conatu Chronico-historico ad Ni****colai V, Antipapæ Acta. num. 4 et 5.*

an potius filius Com. Neapolionis,

et frater Petri Card. Pisani,

F

10 *His præmissis aliud Actorum compendium, a jam dicto Comite de Gerardesca mihi missum, quia multis partibus accuratius, placet ex Italico Latinum facere.* S. Guido, filius Neapolionis de Gherardesca Comitis Donoratici, natus est Pisis circa annum MLX. De eo exigua admodum reperitur memoria, deperditis

sub 1060 natus,

defunctus circa 1140

A deperditis aut scribi neglectis vitæ Actis. Circa ætatis suæ annum quadragesimum consanguineis patriæque renuntians, pro Dei amore recepit se in campum suo Donoraticensi castello adjectum, vitam istic eremiticam ducturus, locumque ibi solitarium delegit, et ædicula instruxit, quam S. Mariæ a Gloria nuncupavit : quæ ædicula hodieque superest, nec unquam scitur caruisse accola, istic pœnitentiæ causa vivente. Perseveravit autem in ista austeritate annis circiter quadraginta : post quos cum obiisset, manifestatum populis per Angelos est, quam esset coram Deo gloriosa illius anima, jam a corpore separata. Siquidem omnes omnium ecclesiarum campanæ, per Comitatum Gherardescæ, tam Clericalium quam Regularium, sonum per se dederunt ; motæ ad eum plane modum, quo solent humanis manibus moveri ac trahi, nemine aliquo Comitum prædictorum. Hoc signo exciti populares, concurrerunt ad locum, in eoque sanctum corpus humaverunt.

Corpus transfertur Donoraticum anno 1212,

11 Ita istud ibi mansit usque ad annum MCCXII, quando propter multitudinem affluentium peregrinorum et miraculorum frequentiam, placuit transferre prædictum sacrum pignus ad Præposituram B ejusdem loci, ubi apud plebem illam pertinaciter semper in veneratione est habitum, tamquam maximi Sancti : cujus etiam respectu ædificatum fuit monasterium cum ecclesia sub ipsius nomine. Et hujus quidem monasterii vestigia adhuc supererant, ante hos paucos annos : ecclesia vero, super eam viam posita quæ Pisis Liburnum ducit, adhuc superstes, nomen retinet Abbatiæ S. Guidi, olim a Monachis, postea a Sanctimonialibus culta, quamdiu scilicet res publica Pisana floruit, in qua Comites isti clari atque potentes erant, quatuor autem ex ipsis etiam supremo dominatu potiti. Porro cum progressu temporis Donoraticum Castellum, in cujus Prioratu requiescebat corpus S. Guidi, funditus esset eversum, bellantibus inter se Pisanis ac Florentinis ; in oblivionem venit sacrum depositum, ipsis loci ruinis involutum, donec divinæ Majestati placuit illud insigni miraculo revelare. Res ita contigit

indeque a Pisanis, fama miraculosæ inventionis excitis, sec. 15.

12 Die quodam Epiphaniæ, cum nix densissima cœlo decideret, visa est ex mediis illis ecclesiæ ruinis repente emergere arbuscula, ex iis quas vulgo Scopas vocant, et suavissimum late odorem fundere : cujus tam præter naturam atque anni tempestatem sic nati germinis, cum admiratio cunctos caperet, C et vicinos ad spectaculum populos exciret ; placuit causam indagare prodigii Comitibus Gerardescæ loci Dominis ; repertaque fuit arca lapidea, intra quam corpus sanctum erat, sursum versa : ex uno autem angulorum cœlum spectantium enasci videbatur scopa prædicta : quæ etiamnum servatur in parochiali ecclesia Castaneti, loco ad duo milliaria prope Donoraticum, atque ad jus eorumdem Comitum spectante. Scopa autem illa deprehensa est, transforata arca, primam originem sumere ex capite ossis unius humeralis. His exacte sic cognitis, anno MCCCCLV Pisani specialem Legatum destinarunt ad Comites Gerardescæ, Gerardum et Simonem, cum litteris fidem publicam facientibus, quæ litteræ penes ipsorum Comitum posteros adhuc servantur, petentes concedi sibi corpus S. Guidi, transferendum in Metropolitanam ecclesiam : illi autem cum annuissent civium suorum votis, requisitus est consensus Calixti Papæ, *nec nisi sub ea quam num. 4 vidimus conditione datus.*

DE S. BERNARDINO SEN.

NOT. 11***

Pag. 90* *num.* 9 *lin.* 8 *post — Martyrologio Romano* — adde — *ubi ex antiquiori Bellini formula, hactenus servata, laudatur quod* Italiam verbo et exemplo illustravit ; *quæ primo loco legi jubentur in novissima recognitione anni* MDCLXXIV, *eo quod jam pridem festum ejus, ex Apostolico decreto, jussum sit sub ritu Semiduplicis Officii celebrari, ab omnibus Romano Breviario utentibus. Antonius de Balinghem etc. — et lin.* 10 dele — *ubi.* D

Pag. 90* *ad calcem num.* 9 adde — *Corporis, quod integrum adhuc servatur, cum nullæ aspiam Reliquiæ haberi possint, earum loco pius sunt vestes et alia hujus generis, quæ ipsum aliquando contigerunt. Sic Politiensis in Sicilia conventus S. Francisci, ejus* cilicium *se possidere gloriatur, teste Roccho Pirrho Siciliæ Sacræ Tom.* 2 *pag.* 479.

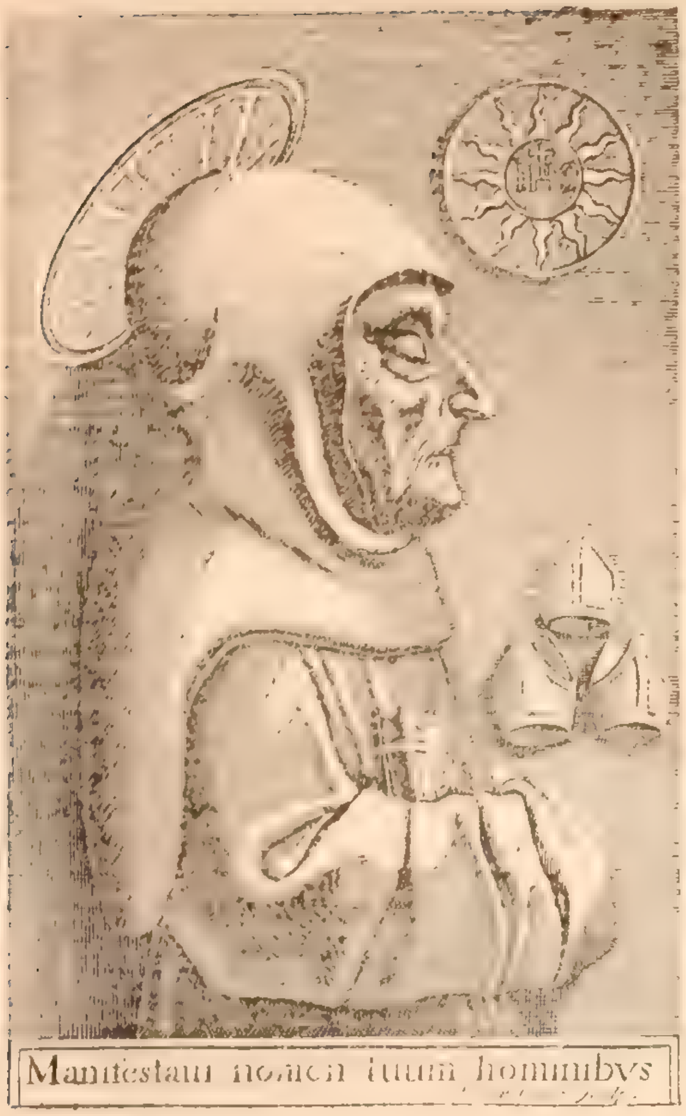
Ibid. lin. ult. sic lege — ac tum primum Veronam *accesserit, idque primo* Novembris, *uti scribit Valerius Augustinus Episcopus Veronensis* ; postquam autem MCCCCXXIII die XVII Januarii ultimam habuit concionem, Vicentiam pariter ad prædicandum profectus est. *Idem ex MS. Chronica etc.*

Pag. 92 *num.* 15 *lin.* 21 post verba — *cum Fratre Alberto* — adde — *Hac autem potius quam priori vice,* hortatu *ejusdem* S. Bernardini, festum Braviorum, quod antiquitus agebatur prima Dominica E Quadragesimæ, ob memoriam victoriæ populi Veronensis, reportatæ anno Domini MCCVII, quæ Dominica totius populi appellabatur, reductum fuit in diem Jovis ante Dominicam Quinquagesimæ. *Eodem anno etc.*

Pag. 93* *col.* 1 *adde sequentia.*

Elogium a Pio 2 Bernardino dictatum,

19 *Majoris longe auctoritatis, ideoque non prætermittendum hoc loco, est elogium, quod Pius II Pontifex Maximus, civem suum Catharinam Senensem canonizaturus, suo itidem civi* Bernardino, *ad communis patriæ commendationem scripsit, in Bulla, anno III Pontificatus et Christi* MCCCCLXI, *his verbis :* Inter alios qui Deo placuerunt, et divinam nobis clementiam placaverunt, urbs Senæ inter Etruscos nobilis, ætate nostra Bernardinum dedit : qui nobili loco natus, in adolescentiæ flore mundo renuntiavit ; et ingressus B. Francisci Religionem, cum Fratres sui Ordinis procul abiisse ab institutis et Regula Patris reperisset, eos acriter correxit : et cum eos omnes in viam reducere non posset, sequestratis pluribus quibus Regulam reservare placuit, cum his cœnobia frequentavit, quæ multa de novo construxit et sanctissimis institutis reformavit. Circuivit Italiam prædicando, vitia fulminavit, virtutes erexit. Mira F ejus abstinentia fuit, mira integritas, moderata gravitas, eloquii multa suavitas, multa doctrina. Et quoniam verus erat paupertatis cultor, hostis pecuniæ, et omnium deliciarum inimicus ; semper in ejus vultu ingens alacritas emicuit, et in mente summa quies : et qui sola innocentia gaudebat nullius sibi conscius criminis, scandalis pluribus in Italia obviavit, et multa miracula perpetravit : propter quæ adhuc vivens Sanctus habebatur, et miro plebium colebatur honore, nusquam sine populi frequentia et singulari reverentia susceptus. Qui cum apud Aquilam, Marsorum urbem, hujus vitæ cursum peregisset, Nicolao Quinto, Prædecessore nostro, ipso Jubilæi anno, cum Christianus orbis, ad purgandas vitiorum sordes, frequens Urbem inviseret, inter sanctos Christi Confessores relatus est.



20 *Corpus, Waddingo teste*, incorruptum et integrum *hodieque spectatur : de cujus translationibus variis acturus Cap.* 6 *Analectorum, hic propono ejusdem genuinam delineationem, qualem ante annos minimum quadraginta habuimus, Senis allatam, quamque ex antiquo valde prototypo* expressit Franciscus Vannius Senensis, *et* Frater Villamena sculpsit, *addito hujus brevi sed nervoso elogio hoc* : Vera et naturalis S. Bernardini Senensis effigies, qui obiit Aquilæ in Vestinis anno MCCCCXLIV, die XX Maji in Vigilia Ascensionis, hora Vesperarum, dum in Choro caneretur Antiphona ad Magnificat, Pater manifestavi nomen tuum hominibus : et in illis verbis, Ad te venio Alleluia, expiravit. Adscriptus est Sanctorum numero a Nicolao Papa V, anno Jubilæi MCCCCL. Fuit ex nobili familia Albizzesca nunc extincta progenitus, et Ordinis Minorum instaurator. Beatissimæ Virginis Mariæ amore supra quam dici possit, se captum profitebatur. Eum Pius II summus Pontifex, pecuniæ capitalem hostem, nuncupabat : denique humanæ gloriæ contemptu tres sibi oblatas Tiaras constantissimo animo recusavit. De illo tandem Martyrologium Romanum, multa breviter, Italiam verbo et exemplo illustravit : *nempe post illius recognitionem, jussu Gregorii XIII anno* MDLXXXIV *curatam; cum antea, juxta Bellinum de Padua, sic legeretur*, totam Italiam suo illustravit verbo et exemplo. *Apparet autem vel intuentibus non esse eum vultum viventis corporis, sed exuccι ac mortui, qualem etiam nunc esse credimus, et asserunt qui viderant ; ideoque hic libentius spectandum innovatæ sculptura exhibuimus.*

aliud cum incorrupti corporis vera effigie editum.

Pag. 97 * *Annot.* d adde — *Carolus Sigonius, in libro de Episcopis Bononiensibus, agens de B. Nicolao Albergato, quo auctore in foro Bononiensi concionabatur* Bernardinus, *ait, executionem illam factam esse* IV D
Nonas Maji circa an. 1423.

Pag. 114 * *Annot.* h — adde — *Syllabum operum texit Waddingus inter Scriptores Ordinis Minorum, qui dum parabantur, eos titulos excerpsit in sua Bibliotheca Mariana Hippolytus Maraccius, primo loco nominans*, de Conceptione B. Mariæ Virginis librum unum, quem propria ipsius Sancti manu exaratum se Senis vidisse, testatus est Bernardinus de Busto, serm. 4 de eadem Conceptione. *Eum librum, seu potius Sermonem, intelligo ab Hippolyto Maraccio, notissimo plurimis suis scriptis Parthenophilo, repertum in Bibliotheca Vaticana fuisse, ac prælo dandum, nisi mors intervenisset. Sed hac nihil detractum publico est; siquidem prius multo quam ipsa contingeret, videlicet anno* MDCLXV, *R. P. Fr. Petrus de Alva et Astorga Lovanii edidit.* Monumenta antiqua Seraphica, pro immaculata Conceptione Virginis Mariæ, ex variis Auctoribus Religionis Seraphicæ in unum comportata et collecta ; *in cujus libri capite ponitur*, S. Bernardini Tractatus seu Sermo, numquam impressus, repertus Coloniæ Agrippinæ apud Patres Eremitas S. Augustini ; *qui etiam exhibetur inter Radios Solis veritatis ab eodem de Alva editos, Signo* 2 *Radio* 35 *col.* 467, *hoc principio.* Necdum erant Abyss. *etc. Pari ratione ex ipsius Sancti autographo sub annum* MDLXIII, *transcriptus fuit libellus alius, sed Italicus, hoc titulo* : Considerationes, per quas anima, Dei gratia mediante, pervenire potest E
ad contemptum rerum terrenarum et amorem cœlestium. *Latebat hic thesaurus inter MSS. P. Hieronymi Brunelli Senensis, in nostro Romano Collegio deposita, indeque Lucam Missus a Patre nostro Joanne Francisco Vannio, D. Dominico fratri, ibidem prælo datus fuit anno* MDCLXXXVI. *Quod hic volui indicare.*

Libellus Sancti pro Immaculata Conceptione,

impressus Lovanii an 1665.

Pag. 145 *post num.* 34 *prosequere idem Caput* 4 *hoc modo.*

35 *Quo ordine processum ad solennem* S. Bernardini, *Canonizationem sit, cupienti scire, in promptu est Relatio, post Vitam edita ante Opera, una cum ipsius Nicolai Papæ V Bulla : ubi etiam ex Augustini Dathi lib.* 2 *invenitur prolixe descripta ratio totius festivitatis ; Romæ,* VIII *kalendas Junii ; Senis, ad ipsas ejusdem mensis Idus celebratæ, anno* MCCCCL. *Hanc secutum est illustre miraculum, quod is cui contigit*, Fr. Blasius, anno MDX vir ætatis devexæ, die IV Novembris in monte Alverniæ narravit *Anonymo isti Fratri, a cujus manu et stylo F. Antonius de Terrinca misit mihi Vitam B. Vivaldi, Latine redditam* I *Maji*, F
sub nomine Dionysii Polinarii. Cum enim hunc, auctorem credidisset esse Terrinca mihi quoque id persuasit ; uti in mutandis ad diem istum illo suggerente exposui, cum jam innotuisset, illius Vitæ et Miraculi prænotati tali anno scriptorem, esse seniorem Dionysio, sub annum MDXXXIV *primo ad Ordinem recepto. Equidem, accepto narrationis tam authenticæ indicio, optavi originarium ejus contextum, licet diffusum satis, Latinum reddere : sed respondit Terrinca, per litteras datas* 24 *Septemb.* 1686, *sibi longius remoto ab iis qui MS. istud possident, perquam difficile impetratu videri ipsius fidele ecgraphum ; vellem igitur contentus esse Latina sua, licet compendiosiori traductione ; quam imprimendam curaverat post Vitam Sancti, insertam suo Theatro sacro primi Ordinis tit.* 2. *Ego vero tanto securius et fidem adhibeo, quanto mihi notior est accuratio Terrincæ, nec minimas quidem circumstantias præterire soliti. Ea autem ad litteram, ut ait, talis est.*

Anno 1450

paulo post patrato sibi accidisse ait Fr. Blasius,

rem post annos 60 narrans,

36 Paulo post Canonizationem Divi Bernardini, Blasius, qu. Antonii alterius Blasii de Masseis, in oppido Cascia Nucerinæ ditionis, ætatis suæ anno undecimo, e vivis sublatus est. Dum autem de more funus parant, ut corpus sepulturæ tradatur, repente coram populo contrahit brachia, palmas stringit,

ut 11 annos natus

A stringit, toto corpore contremiscit, ingemit, horribiliter mugit; post, sicut prius, exanime apparuit. Stupent omnes, tanta rei novitate perculsi, divinum implorant cum necessariis auxilium; infundunt libamina, quæ in stomachum descendere quasi per aquæductum intelligunt; aliaque ex medicorum præscripto adhibent corpori fomenta; ut, quod vivum existimant, vegetum reddant: sed frustra. Circumstant interim cognati, amici, vicinique. Et ecce iterato contremiscit atque immugit: unde funus adhuc differre, decernunt, quid futurum sit attendentes. Opem Virginis Matris aliorumque Sanctorum iteratis votis progenitores expostulant, et exaudiri non merentur. Mater, præ ceteris afflicta, corpus in ulnis acceptum, B. Ritæ, in ecclesia S. Mariæ Magdalenæ miraculis coruscanti, sistit, et lacrymis ac precibus filii resurrectionem ab ea efflagitat: sed nondum puer reviviscit. Quinto obitus die, tandem genitores Divo Bernardino causam et agonem pariter committunt. Nec mora: voto emisso, desiderium eorum adimpletum est: Blasius enim, tamquam a somno excitatus aperiens oculos, parentes alloquitur, mirabilia nuntiat, arcana pandit; et quæ in cœlo sursum, et quæ in inferno deorsum sunt, edit.

jamque sepeliendus contremuerit bis,

et 5 die post oblatus Sancto resurrexit;

B

37 Per dies quatuordecim, membris omnino destitutus, jacuit immobilis: sed interim requiem non habuit, aut dicendi finem fecit. Postea paulatim pelle, unguibus, pilisque detractis, novisque acquisitis, in pristinum restitutus est. Mirum modo audite, auribus factum percipite. Hora transitus sui apparuit et Bernardinus, quem aliquando cum aliis pueris et parentibus laudaverat: apprehensaque manu ejus dextera (ita sibi videbatur), Ne timeas, inquit: forti animo esto, et quæcumque videris diligenter observa, quæ audieris memoriæ committe. Ducit deinde eum in terram tenebrosam, et opertam mortis caligine; terram miseriæ et tenebrarum, ubi umbra mortis et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat; ubi fletus et stridor dentium, ubi denique nulla est redemptio. Ostendit ei damnatorum turmas, et conditiones singulorum, nec non tortorum tormentorumque diversitatem, quibus superbi, avari, impudici, iracundi, intemperati, invidi, blasphemi, malefici, detractores etc. torquentur: causasque damnationis singulorum aperit; et quæ de barathro deque damnatis sacra theologia sanctique Patres tradunt, atque Ecclesia tenet, diligenter edocet. Multos ibi Blasius novit, alios a ductore suo didicit ex nomine.

visis interim, duce Bernardino,

inferno ejusque pœnis,

38 Dum Infernum sine pœna, licet non sine animæ angustia, scrutatur, ecce inexplicabili dæmonum damnatorumque applausu et confuso tumultu, animam Buccerelli cujusdam sibi noti, utpote ejusdem oppidi, qui Ghibellinæ factionis fautor fuerat et impœnitens decesserat, vidit illas in tenebras trudi: et præ magnitudine pœnæ illius, totus correptus tremuit, non solum animo, sed etiam corpore: nam compertum est, eadem ipsa hora, qua primo irrugiit Blasius, Buccerellum præfatum obiisse. Similique modo horruit corde et corpore secundo, videns eisdem pœnis involvi animam Petri Fraschæ, ejusdem loci, quem fraudibus et usuris ditatum, sine restitutione decessisse innotuit eodem tempore. Hinc filius præfati Petri, statum patris audiens ex Blasii narratione, quidquid pater injuste rapuit, restituendum curavit; bonaque sua pauperibus distribuens, elegit potius in paupertate Christum quærere, quam pro divitiis patrem habere in gehenna socium. Inde Sanctus Blasium deduxit in sinum Parvulorum absque Baptismo decedentium; et quæ de eis scripta sunt, ei manifestavit. In Purgatorium deinde manu duxit; ubi, sicuti in Inferno, vidit et intellexit animarum numerum, gradus, conditionesque earum, tormentorum differentiam modumque punitionis pro qualitate reatuum. Novit in hoc ergastulo plures: aliæ sese prodiderunt, rogaruntque ut eorumdem parentibus vellet renuntiare, quæ pro earum liberatione facienda erant. Post hæc in Sinum Abrahæ, per Christum evacuatum in resurrectione sancta sua, deduxit; statumque loci illius patefecit ei.

[illegible] mortuorum duorum [illegible],

[illegible],

D

Purgatorio,

39 Denique in cœlum collocari visus sibi est Blasius; ubi, tamquam alter Paulus, sive in corpore sive extra corpus nesciens, vidit et audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Vidit Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, unum in essentia et trinum in personis, unitatem Deitatis trinitatemque Personarum. In ipsum respiciens, omnia cernebat, quæ in cœlo sursum, quæ in terra deorsum, et quæ subtus in inferno erant. Vidit, quia millia millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei. Choros novem Angelorum in tres hierarchias ordinatos, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, et cœtus Sanctorum, a Bernardino sibi ostensos, ante Majestatem Dei alter ad alterum clamantes; Sanctus, Sanctus, Sanctus, etc. Vidit sanctam Dei Genitricem, super choros Angelorum exaltatam, a dextris Filii sedentem in vestitu deaurato, circumdatamque varietate. Inter Cœlites vidit S. P. N. Franciscum, præfulgentem, in alto atque sublimi loco locatum, stipatumque Fratribus primi et tertii Ordinis (feminæ namque S. Claram sequebantur) nec non amicis et benefactoribus Ordinis. Claritatem vestimenti et eminentiam calceamenti, tum Francisci, tum Fratrum, demiranti Blasio; Ne mireris, inquit Bernardinus; retributio hæc est vilitatis habitus atque divaricati gressus: tanta gloria decoratus est ipse Ordoque ejus; ob admirabilem prærogativam sacrorum Stigmatum. Ex quo etiam fit, ut anniversario descensu, in die solemnitatis suæ festo, animas Fratrum ac Sororum, amicorumque et benefactorum a Purgatorii pœnis solutas ad cœleste regnum perducat. Post hæc, cum inexplicabili animæ illius angustia, redi tum ad corpus Bernardinus indixit; præfato jam quinto die, eademque ipsa hora, qua parentes exquisierunt intercessionem Bernardini.

ac Paradiso,

E

in eoque gloria S. Francisci

F

40 Prædictis omnibus fides facta ex eo est, quod die decimo quarto e lecto surrexit puer Blasius; et per mensem continuum quæ viderat, [illegible] ex memoria corperat, [illegible] prænotaverat; tum etiam [illegible] in ætate puerili et alterarum [illegible] ac summus Theologis et Ecclesiæ [illegible] narrabat et explicabat, de omnibus [illegible] ter discernens. Idem etiam dicebat: Pater [illegible] in Purgatorio existens a tali die, quod tibi, talia et talia officia et eleemosynas, in testamento tali die rogato etc. relictas, adhuc non persolvisti, nisi hoc et illud; alteri, Frater tuus, decedens tali die, inter te et ipsum solum rogavit tot Missas celebrari, nec promissa in integrum solvisti, restant enim tot etc. Ac, ne multis lectorem morer, statum defunctorum singulorum requirentibus satisfaciebat singillatim, non tantum ubi animæ in Inferno, aut Purgatorio, vel in Cœlo a die tali reperirentur, sed et causas damnationis aut purgationis vel fruitionis causas, quas a Bernardino didicerat, pandere [illegible]; casque esse ad sacrorum Canonum sanctorumque Matrum Ecclesiæ normam ac Theologiæ placita, [illegible] præcipuum erat.

Quos autem fidem faciunt [illegible],

[illegible]

41 *Hæc ex Anonymo prædicto relatis, [illegible]*

A *re ac modo prænotato scriptis, addit Terrinca, se eodem in MS. etiam Italice adjecta invenisse hæc verba :* De glorioso isto Sancto, retulit mihi egregius ex nostro Fratrum Minorum Ordine Concionator, cui fidem indubitatam dudum existimavi, qui est perquam celebris in populo, et in omni sua doctrina ac verbo verax, diligenter et scrupulose requisivisse se miracula quæ per eum Deus est operatus atque in primis illa quorum veritas habetur authentice comprobata, quo certius ea posset prædicare experiri, extra admixtionem falsi : reperisse autem quod Sanctus ille, præter innumera sanctitatem vitæ testantia, collatorum infirmis beneficia sanitatum, mortuos triginta octo resuscitarit ad vitam : et hoc affirmavit mihi sæpius se prædicasse, cum sibi erat de S. Bernardino dicendum.

Id in Sanctus compertus ad 38 mortuos suscitasse

CAPUT VI.

De sacri corporis translationibus variis.

A*nno* MCCCCLI, *Canonizationem prænotatam immediate secuto, videtur idem Pontifex Nicolaus Papa V,* B *qui ipsam celebraverat, indulsisse Minoribus Observantibus etc. ... porro numeros sequentes muta, ut pro 36 etc., fiant 42, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, et 50*

DE B. COLUMBA REATINA.

NOT. 12***

Pag. 152 * *col.* 2 *Annot.* 1 *lin.* 12 *post hæc verba Catharina tenuerit — dele lineas duas, pro quibus has* substitue. — *Talis Legendæ epitomen nihilo meliorem Auctor hic reperit apud Petrum de Natalibus lib.* 10 *cap.* 105, *ubique legit, quod post conversionem Porphyrii Ducis,* Christus per Columbam de cœlo missam cœlesti cibo Virginem refovit. *Mirum est porro etc.* D

Pag. 153 * *Annot.* d *adde — neque ad dubitandum de miraculi veritate, magnopere movemur, quod de alio Crucifixo Urbevetano, alioque Parisiensi tantumdem dicatur ; eo solum fundamento, ut putemus, quod Sancto Doctori, istic commoranti, in usu aut veneratione fuerint. Nec novum est variare in talibus populares narrationes, dum ex communi quadam pluribus causa, aliquid etiam aptatur pluribus rebus aut locis, quod uni soli vere contigit. Sic quod evenit Sancto Doctori, scribenti Neapoli* tertiam partem summæ de Christi Passione et Resurrectione ; *applicarunt aliqui Officio Corporis Christi, jussu Urbani IV scripto Bolsenæ: ubi in foribus ecclesiæ depictus est* B. Thomas, sedens et scribens — depictus est insuper Crucifixus, alloquens S. Thomam coram se super genua adorantem, et dicens, Bene scripsisti de me Thoma ; *uti videre est in Propylæo nostro ad Pontificatum Urbani IV Dissert.* 23 ; *futura* 43, *cum accesserint suis locis Paralipomena quæ paravimus.*

Pag. 173. * *Annot.* q *adde — Franci etiam* Jupubes *appellant : suntque fenestrores eæ, quæ in Occitania vocant,* les jupubers de Languedoc. E

Pag. 183 * *col.* 2 *impressum est Sequentia, aliter quam vulgo soleant, eo scilicet modo quo solet in Lyricis fieri, ita ut ultimus cujusque binarii, ternarii, vel quaternarii versus introrsum ducatur. Melius, ex usu communi, hoc posset in posterum, ipsaque Consequentia in strophas senarias vel octonarias, prout res exiget, distinguetur.*

Pag. 213 *. *Annot.* p *adde — Francis etiam* Julep. *nominatur et scribitur.*

APPENDIX

AD DIEM VIGESIMAM PRIMAM MAJI.

NOT 13***

P*ag.* 1 *inter Prætermissos.*

Lin. 7 *post. — Secundem — adde — in novissima Martyrologii Romani recognitione, secundum impressionem anni* 1674, *omittitur, et merito, sunt enim illi ipsi, qui etc.* C

Ibid. col. 2 *adde* — S. Yvo Confessor, *in Carnotensi aliisque breviariis per Galliam Ecclesiis, hodie sub Semiduplici colitur, scilicet impedito, propter S. Petrum Cælestinum, die ejus natali* XIX Maji.

S. Hilarius Episcopus Tolosanus, *in Officiis propriis anno* 1647 *prætitulatur die* XXI Maji : *sed opinio est errore typographico irrepsisse, legendumque, ut antea legebatur* XX Maji.

Pag. 4 *col.* 1 *lin. penult. addatur*

B. Joannes, Plebanus S. Joannis Decollati, Venetiis, *hoc die referri potuisset, propter solemnem translationem sui et S. Candidæ ad novum altare, anno* 1644. *De ipso et B. Leone Bembo Episcopo ejusdem cultu, agemus, quando simul antea translati fuerunt anno* 1632, *ad diem* IX Augusti.

De S. Candida *vero proprio ejus die* I Decembris.

NOT. 13**

De S. Valente *num.* 1.

Pag. 7 *lin. ult.* adde — *Kalendarium membraneum ante annos* DCC *exaratum in Franconia, de quo ad nomen* S. Sophiæ *ibi primo repertum egi in addendis ad Prætermissos diei* XV *habet etiam nomen* Valentis Mar. et Epi. *quod in aliquo Sueviæ aut Franconiæ monasterio additum videri possit, post alios vetustiores descriptos in vetustiori exemplari seculi ut videtur septimi. Idem legitur in vetustissimo Hieronymiano monasterii S. Galli additum, tom.* 13 *Spicilegii Acheriani pag.* 423.

De S. Vale.

Pag. 7 *num.* 3 adde — *atque ad sequentem diem* XXII, *cum hoc die notasset* Natalem S. Valentis Prætoris *(Presbyterum scribere debuerat)* et cujus socii Anonymi, *nusquam alias reperiendi.* NOT. 14**** F

DE S. MANTIO M.

P*ag.* 35 *num.* 18 *adde — Claudius Castellanus, Canonicus Parisiensis, existimat, istam Hispanorum illusionem totam ex eo natam esse, quod* S. Mennui *et* Mantii *nomina, utrique genti vulgo usitata, sint affinia ; ac primum quidem* S. Menge, *dici atque ab Helvetis* Manche *pronuntiari ; alterum vero,* S. Manchez. *Hæc Vasconum fortassis pronuntiatio est : nam de Lusitanis constat ex illius gentis Martyrologio a Patribus Societatis nostræ collecto, et sub annum* 1591 *Conimbricæ impresso,* Mantium *vulgariter* Mancos *dici, uti ad diem* XX *Maji notatur in margine.* NOT. 15*

Pag. 55 *col.* 2 *Annot.* b* *lin. antepenult.* P. Andr. Schnorrenberg — *adde — qui etiam mihi de cultu quærenti scripsit, nullum certum haberi, sed* Anniversaria *pro defunctis etiamnum celebrari, quod tamen opinioni Beatitudinis eorum non adversari, aliis occasionibus demonstravimus. Gelenius etc.* NOT 16****

A

NOT. 17

DE S. SILAO EP.

Pag. 63 n. 5 adde — *Suggerit autem Claudius Castellanus*, S. Honorinam de Confluentia, *vulgo* Conflans, *in diœcesi Parisiensi* XXVII *Februarii, cui aptata fuisse Acta* S. Dorotheæ V. M. *notavit jam pridem Henschenius noster: item* S. Justum, *in Bellovacensi Diœcesi Martyrem*, XVIII *Octobris; cui similiter accommodata sint Acta* S. Justini in Lupara, *referenda* I *die Augusti.*

NOT. 18

DE S. PETRO PARENTIO.

Pag. 86 N. 5 adde — *Monaldus Monaldeschius de Cervaria, in Commentariis suis historicis a condita Urbe-veteri, usque ad annum* MDLXXXIII, *eodem anno apud Venetos excusis, librum 8 finit cum morte Petri; eumque Italice appellat* Pietro Parente. *Quoniam autem Acta num.* 4 *dicunt* Petrum *a Catholicis petitum et acceptum* in Dominum et Rectorem (*vulgus* Potestatem *appellat*) *placet ex opere Ludovici Vedriani de Doctoribus Mutinensibus, quorum plurimi in variis civitatibus Italiæ ad id muneris optati fuere, modum et formam explicare, quibus ad ejusmodi electionem procedebatur: et quæ ea fuerit ac quanta temporibus paulo post secutis dignitas. Habet hæc ille pag.* 31 *cujus Italica verba sic Latine reddo.*

Potestatis officium.

B

6 Liberæ civitates Italiæ multo tempore perseverarunt sub regimine suorum Consulum, non nisi ex civium numero delectorum. Sed quia contingebat frequenter, ut multi ad eam dignitatem medius per non honestis inferentur acceptaque potestate abuterentur; nihilominus frequenter accidebat eos de vita periclitari, aut etiam ipsa privari, per tales qui, judicantibus ipsis, doluerant suos consanguineorum seu amicorum suorum de medio sublatos, aut relegatos ab urbe. Ad hujusmodi rabiem compescendam placuit mutare formam regiminis: et, consulto atque annuente Imperatore Frederico, a duobus transferre supremam judicandi potestatem ad unum quemdam, electum ex alia quæ Consilio magis placeret civitate, quique inter electores consanguineum vel affinem nullum haberet in ipsa vel cujus regimen petebatur civitate vel in districtu fundos haberet proprios, transcenderet aut in ætatis annum XXXVI, et prudentia ac gravitate clarus haberetur. Mense ergo Septembri, Tribubus seu Regionibus urbium indicebatur dies, quo conventuri Deputati singularum, viros quadraginta nominarent (exclusis semper Magistratibus) qui intra diei unius naturalis spatium, ab una ad alteram vesperam, eligere deberent supremum Rectorem urbis, loco secreto, ad quem nullius neque vox, neque auris, ac ne schedula quidem scripta penetraret. Quod si quadraginta illi, intra prædictum temporis spatium, in unam nequibant personam convenire; mittebant jus faciendæ electionis, et ad hanc nominabantur totidem alii; si autem nec ita res succederet, deferebatur ea ad Concilium generale, quod appellabant Credentiæ. Electione peracta, et Concilio intimata, expediebantur legati cum litteris publici Decreti ad Electum: qui rogabatur dignitatem oblatam admittere, eaque admissa præstare jusjurandum præscriptis a Concilio verbis. Eo autem die quo civitatem ingrediebatur, ab egresso in occursum populo magna cum gratulatione excipiebatur. Insignia erant, galerus, gladius, et virga seu sceptrum: auctoritas in civilibus militaribusque rebus suprema. Quod si Doctorali laurea non erat idem insignitus, ducebat comites Jurisconsultos, per quos civiles et criminales causas dijudicabat; et, cum opus erat, generale Concilium convocabat: coram quo publice etiam iterabat jusjurandum, antea coram Legatis præstitum, præsente eo, qui antea fuerat Potestatis officio functus, vel Vicario ejus. Tum assignabatur eidem pecunia, ex publico solvenda, ad suas suæque curiæ instruendæ necessitates, in qua numerabantur tres Equites, et Satellites viginti quinque Prætoriani, apparitores, pedites, ac reliquus congruus tantæ dignitati comitatus.

Is in republica velut Dictator,

C

seculo 13 cœptus loco Consulum optari ex alia civitate,

D

ceremoniis certis:

7 *Hæc ut muneris illius conditio sub Friderico II, qui illud primus fortassis privilegio suo confirmavit et liberis civitatibus omnibus commune fecit, circa annum* MCCXXX *aut* XL: *nam Florentinæ Historiæ auctor Scipio Ammiratus, annum* MCCVII *potius ut memorabilem fuisse docet, quod tunc electus fuerit cum titulo Potestatis, Consulibus hactenus ordinaria suam tenentibus, Gualfredottus Grassello Mediolanensis: exemplo verosimiliter antiquiori, et a Pontificiæ ditionis civitatibus accepto.* Petri *certe ætate, ad Urbevetanos Pontificios Magistratus, etiam dum adhuc usus præcesserat, quam viderat apud Florentinos Imperiales initium, uti jam vidimus: non tamen asserere vim easdem omnes ceremonias in illius electione observatas, quas notat Vedrianius. Sua res parte fluctuabat, et incrementa capiebat Potestas, statum habere et inchoare: credebat liberum manet, ejus tanti parem cogitationem fungere, et S. Petro Parentio applicare, qua tempori isti magis congruum judicaverit.*

E

exemplo forte Pontificiarum civitatum

Pag. 88 *Annot.* c adde — *Monaldus ait*, Imperatorem Petrum *fuisse, eumque hæresi acquiesc*tam: *vere autem totam actionem, Consulatum urbis tenentibus*, Monaldo Petri Monaldeschio, et Ranutio Bartholomæi Philippeschi.

Ibid. col. 2 *num.* 8 *lin.* 7 *ad*, Radulfum, *adde litt.* A, *et pag.* 90 *Annotatis aliis præpone* — A. *Monaldus* Radulfum *istum appellat* Cancellarium, *et forte ipsius Petri Secretarium sive Scribam intelligit: præcipuos autem conjuratorum fuisse ait*, Theobaldum et Gothafredum de Præfectis Vici, Toparchas Rocchonenses, qui dominabantur vicino Urbaveteri castro, dicto Roccasberna; item Comites Bavacetani, et alios quosdam, antiquarum ac nobilium familiarum Proceres.

F

De B. Joanne Bonvisio.

Pag 106 *Annot.* e *sic lege* — *Hugo Panziera* (*sic enim scribitur Italice*) *Florentiæ impressit an.* 1492 NOT. 19
in 4 *librum cui titulus*, Incipiunt aliqui tractatus singulares Fr. Ugonis de Panziera de Fratribus Minoribus, et in primo agitur de Professione: *qui liber et auctor, ignotus licet Waddingo in libro de Scriptoribus Ordinis, extat tamen apud Illustriss. Magliabechium, in privata ejus bibliotheca, rarissimis quibusque libris referta.*

APPENDIX

AD DIEM VIGESIMAM SECUNDAM MAJI.

P*ag.* 123 *col.* 2 *inter nomina* BB. Humilitatis *et* Ritæ *ponatur.*

B. Andreas Ord. Minorum S. Francisci, Mutinæ in Italia.

Pag. 125 *col.* 1 *de* S. Yolende *lin. ult. sic lege — in Supplemento ad diem, quo aliquam ejus nominis coli Antimaci, in agro Laudunensi, vulgo* Origny, *meminisse suggerit Claudius Castellanus, id est,* XVII Januarii.

Pag. 126 *col.* 2 *ante* Cornaleum, *ponatur* S. Baderii Martyris *memoria, facienda notatur in Kalendario Martyrologii Tullensis an.* 1135 *Parisiis editi; de quo in ipso Breviario proprium nihil, neque nos de eo quidquam scimus.*

B *Pag.* 126 *col.* 2 adde *Habemus etiam* I *Junii* S. Romanum Eremitam *in diœcesi Corisopitensi, de quo tunc agemus.*

Pag. 127 *col.* 1 *de* Clemente adde *ex quibus etiam noster Augustinus Oldoinus inseruit eum libro* de Clementibus, sanctitate ac meritis claris.

DE S. ROMANO MON.

P*ag.* 161 *Annot.* d, *cujus vocis etymon, curioso ingeniosoque ad talia Menagio explorandum relinquo. Si Latini aliquando dixissent* Prærotinum *sicut* birotinum *vehiculum ex rota, non supponitur, sed præponitur, liminat rum esse dicerem inde formatum, quomodo a* Rone *rota, fit* rouette *rotula; et facta contractione syllabarum duarum, dici cœpisse* Brouette, *loco* Prerouetre.

DE S. EUSEBIO.

P*ag.* 167 *post num.* 4 adde — 5 *Respondeat nihilominus etiam Italus alius, scilicet Historia Mutinensis illustrator Ludovicus Vedriani, in Tractatu de Episcopis Mutinensibus; qui prius quam transeat ad* Hermi-
C dum, anno DCCXL *creatum,* Leo nandum, Gomenultum *etc. operæ pretium censuit lectorem sic alloqui;* Mirabitur aliquis, ut peregrina, sequentium exhinc Episcoporum nomina, quodque nulli eorum additur cognomen distinctivum. Utrique dubio breviter satisfacio. Ad primum dico, neminem tam esse in historia peregrinum, qui nesciat, stante Romanorum in Italia Imperio, cujusque personæ fuisse Nomen proprium (Latinum fere aut Græcum) Cognomen familiæ, etc. sed irruentibus in eam barbaris Gothis, Herulis, ac denique Longobardis, non solum cognomina quæ prius usurpata desiisse, sed ... etiam ... penitus ... exstinctas; mutatas leges, mores, ritus, linguam, ipsosque litterarum characteres, et bonarum artium studia pene evanuisse, quoad usque ... Longobardi ... sub ... cælo ... illa non ... propria fere inveniuntur fuisse barbara, cognomina nulla. Horum usus ante annum ... resurrexit. Itaque ... in Actis Episcopalibus ... anno ... MCCXXXIII Canonici solo simplici nomine ad subscribendum utebantur, idque etiam cum plures erant synonymi. Sic fuerunt anno DCCCCXCVI inter Canonicos Presbyteros, duo Andreæ inter Diaconos, totidem Dominici. Ex hinc sensim fere ac sine sensu invaluit usus scribendorum etiam cognominum.

DE S. QUITERIA V. M.

P*ag.* 173 *n.* 1 adde — *In nonnullis Pyrænæorum locis,* sainte Guitere, *nuncupatur; et in Sarlatensi Galliæ diœcesi, in Officio ejus, hæc Oratio recitatur:* Deus, sanctæ puritatis amator, qui B. Quiteriæ castum virginitatis propositum infudisti; da nobis, quæsumus, sic ejus gloriosum agonem venerari, ut perpetuis mereamur ejusdem foveri præsidiis.

DE S. AIGULFO EP.

P*ag.* 180 *lin. ult.* adde — *Verba autem, quibus id explicatur, lego, aliter quam Robertus; ut vel hinc cognoscatur, typothetæ incuria continuatum esse in parenthesi characterem, qui distinctionis causa mutari debuerat.* E

DE S. BOBONE.

P*ag.* 185 *num.* 2 adde — *Jacobus Philippus Thomasini, Civitatis novæ in Istria Episcopus, ejusdem Sancti Vitam Italice editurus Patavii anno* MDCLIV, *exdiuur ipsam a cultu, quem is Patavii habet perquam solennem, die* II *Januarii, in oratorio quodam, dicto Beatæ Virginis de Tomesino, quæ ecclesiola paulo post annum* MDL *exornata picturis, etiamnum remanentibus, ad partem epistolæ circa altare, exhibet in pariete expressam imaginem Militis armati ac genuflexi, cum vexillo Crucis albæ in rubeo campo, pone quem cernitur currus cum jugo boum ipsi junctorum.* Hæc imago cum S. Bovi esse diceretur, *inquit ille*, increvit paulatim rusticanæ plebis erga illam devotio, tamquam Protectoris animalium, ad agriculturam usque adeo necessariorum: quapropter instituta ad eum est Confraternitas: quæ, ex collititia piorum stipe, habet ipsi Sancto, ad istam partem muri, erectum altare. Habuit autem ipsum ante magnæ illius pestis tempus, quæ anno MDCXXX civitatem et agrum nostrum afflixit: eaque devotio per ipsam illam calamitatem vehementius crevit. *Ita ille, ad ... Confratrum ... anno* MDCXLIX *... monumenta vitæ ac miraculorum, de quibus infra ... fine autem sui illius libelli meminit plurium Hospitalium, ad receptionem peregrinorum, sub ejusdem Sancti nomine fundatorum:* quorum adhuc aliqua supersunt, *inquit*, ac nominat in unum Veronæ cum ecclesia, ædificatum, ut dicitur, in fundis D. Thomæ Bovii; sub cura opulentæ unius Confraternitatis, caritatem erga pauperes peregrinos ... exercentis. Aliud quoque invenitur ad portam civitatis Vicentinæ, a S. Felice dictam, cujus Hospitalis ecclesia a S. Bovo nomen habet; ubi aliquamdiu commorati sunt Fratres reformati S. Francisci et supra altare majus spectatur egregie depictus Sanctus, manu Joannis Speranzæ, nobilis sua ætate artificis. Ipsa tamen ecclesia nomen a S. Maria de Misericordia antiquitus habuit, unde supra majorem ejus portam hic titulus legitur. MDXX, celeberrimum hoc Misericordiæ sacellum, pene absumptum, pristino candori in melius, præsenti testudineo opere illius proventibus fideliter collatis, divino cultui civitatisque

Patavii altare et confraternitas;

F *Hospitalia Veronæ,*

Vicentiæ:

alibi altaria et ubique cultus ...

A civitatisque decori reddere curarunt, Jo. Andreas Pizzocarus Syndicus etc. et in quodam ad S. Laurentium Papiæ servato instrumento anni MCCCCLXXXIV, nominatur Vicentiæ Gubernator bonorum et Hospitalis S. Bovi, quod est prope ecclesiam S. Mariæ della Misericordia, extra portam S. Felicis. In Rocca Sabatina, ecclesia dicata SS. Zenoni et Barbaræ, altare S. Bovi habet; uti et ecclesia S. Mariæ de Monte Ortonis unum, anno MDCLI ædificatum. Insuper in castello Dominorum Boviorum, ditionis Veronensis, ecclesia habetur ejusdem nominis. Omnibus autem istis in locis ac pluribus aliis, obscurata aliquamdiu devotio popularis, modo cernitur instaurata potissimum inter agricolas: quorum votis ut fiat satis, crebriora jam eriguntur ipsi Sancto altaria: illi vero in ejus honorem hoc servant, quod a die Natalis Domini usque ad festum S. Bovi, boves suos habeant jugo solutos ipsumque festum celebrant die secunda anni, licet Sanctus obierit XXIII vel XXIV Maji.

3 *Antiquior Vita S. Bobonis Latine extat etc.* et in fine adde -- *Sed imprimis feliciter ea est usus prælaudatus Episcopus Civitatis-novæ, quædam minime* B *contemnenda suggesturus nobis, et ea, quam scripsisse illum diximus, Italica Vita.*

Pag. 188 *et seqq. adde textui et consequenter margini, litteras consuetas pro* Annotatis, *pag.* 189 *post num.* 16 *sic ponendis.*

ANNOTATA.

Num. 11 *lin.* 11 — a Rivus turbidus, *Magino in tabulis Topographicis (quas Atlas Blavianus sequitur, et sequi in correctionibus Tomasinus jubet)* Retorblo, 5 p. m. *Viqueria distat ad Orientem.*

Ibid. lin. 22 — b Carlare, *Tomasino* Garlasso castellum, *Magino* Gallasso, *media inter Viqueriam et Mediolanum via.*

Num. 12 *lin.* 4 — c Mons-bellus *inter Mediolanum et Cremam.*

Num. 13 *lin.* 4 — d Caselle. *Tomasine* Terra de Case; *quod postea corrigens jubet legi* Casei *juxta Maginum, qui illud vicinum Rovellino notet: idem tamen etiam* Casellas *novit in Placentino.*

Num. 14 *lin.* 2 — e Lacusanum, *quia nullum forte nunc est, Tomasinus prætermisit nominare, rem narrare contentus, nec ego in tabulis ipsum reperio.*

Ibid. lin. 6 — f Viacava, *Tomasino* Villacarca, C *neutrum apud Maginum notatur; sed* la Cava, *inter Ticinum et Padum fluvios, Papiæ urbi propinquior.*

Ib. lin. 8 — g Vicus-picolus, *id est,* parvus, *Tomasino* Zeriopriolo *est, nescio qua vocum alteratione: in correctionibus autem etiam* Castel Ceriolo *nuncupatur, diciturque situm e regione Dertonæ ad flumen Ticinum, Tenarum forte voluit nominare, Pado citius confluentem: nam Ticinus longius a Dertona fluit.*

Ibidem lin. 17 — h S. Julittæ castrum, *ad Scirpassum flumen versus Placentinum territorium collocat Tomasinus, in Correctionibus ad calcem libelli.*

Ibid. lin. 19 — i Lardiracum, *Tomasino* Ardiracum: *neutrum invenio, sed bene quod sequitur* Lumellum, *media inter Viqueriam et Vercellas via.*

Pag. 191 *lin. ult.* adde — *Episcopus Civitatis novæ Tomasinus, de* Reliquia brachii, *hodie apud Capucinos servata, etiam meminit; supraque eam in petra sculptam ait epigraphen hujus tenoris.* Hic jacuit corpus et membra S. Bononis de Viqueria, posita in præsenti arca nova 1470 die ultimo Aprilis. Inventio membrorum dicti Sancti Bobonis Viqueriæ in præsenti ecclesia 1470 die XI Februarii. D Bern. Baldizonus, in præsenti monasterio primus Abbas, hoc opus fieri fecit.

D

ANAMNESIS D. P.

De Corpore, semel iterumque Papiam translato, ejusque novissima ibidem Translatione et miraculis.

Consideratis attente iis, quæ superius disputavit Henschenius; aliud nihil videtur rationabiliter consequi, quam, stante veritate eorum quæ pro se allegant Viquerienses, de corpore usque ad annum MDXXII *apud se habito; vera esse non posse, quæ scriptores Papienses allegant pro anteriori sua et antiquiori possessione. Fortassis autem conciliari ambæ partes possunt, conjectando, quod Papiæ quidem fuerit sanctum corpus seculo* XII, *causa turbarum bellicarum aut alia simili allatum Viqueria, ad ecclesiam S. Apollinaris; sed causa cessante, relatum unde venerat, sub eoque altari collocatum, sub quo deinde repertum est anno* MCCCCLXIX; *ubi manserit usque ad annum* MDXXII; *Papiensibus nihilominus perseverantibus asserere ipsum apud se esse, licet ostendere illud non possent. Altero autem anno post, ingredientibus Lombardiam Francis, potuit securitatis causa curatum esse, ut iterum Papiam deportaretur sacra arca, ad ecclesiam Patrum Prædicatorum, a S. Apollinaris suburbana ad urbanam S. Thomæ transgressorum, qui ipsam mox concesserint sui ordinis Sanctimonialibus, ad S. Catharinæ. Certe non invenio; quod Viquerienses, post istam Francicæ incursionis annum, perrexerint arcam Sancti Corporis custodem ostentare, sed fere os aliquod brachii; pro Papiensibus autem exinde constant omnia, uti apud Episcopum Civitatis novæ Tomasinum consequenter est legere, verbis ex Italico sic Latine translatis.*

Documenta Viqueriensium nihil obstant

quo minus Papiæ corpus fuerit seculo 12, E

eodemque delatum sit an. 1524

ac depositum ad S. Catharinæ:

2 Non solum commodatum sibi, sed donatum a Patribus venerabile pignus, Sanctimoniales Virgines asserunt: constat autem illud tunc collocatum fuisse, sub majori altari ecclesiæ, intra monasterium istic situm ubi chorum suum Monachæ habeant. Sed quia interior hæc ecclesia amplior erat, quam pars exterior, secularium usui destinata: placuit, pro majori civium commodo, ipsis ampliorem partem cedere; atque ita factum est, ut quæ interior ecclesia fuerat, exterior esset; et arca, quæ antea Chorum respiciebat, respiceret populum. Anno deinde MDXL circiter, cum nova ecclesia multoque amplior condita esset, obsequium suum Patres S. Thomæ obtulerunt, ad faciendam Translationem prædicti Corporis, a veteri ad novam ædem; in eumque finem delegerant ipsam Vigiliam Paschatis sive Sabbatum sanctum.

ubi cond. tam an. 1540 ecclesiam novam, E

3 Verum Mater Priorissa, Ursula Hyacintha Botta, secretius per amicam personam admonita, eosdem Patres elabi sivisse sibi; quod intenderent, in ipso Translationis faciendæ actu, arcam recta deportare ad suam S. Thomæ ædem, non autem ad ipsarum ecclesiam novam: prævenire ejusmodi consilium voluit: ideoque in die Cœnæ Domini post prandium, jussit cœmentario opere eam veteris ecclesiæ portam obstrui, quæ ducit ad plateam; et hora Vesperarum pertundi parietem Conventus, qui correspondebat altari prædicto, ubi collocata erat arca marmorea. Tum vero eamdem, ut erat, bene obsignatam plumboque et gypso ferruminatam, extrahi inde fecit: et omnibus Sanctimonialibus convocatis, eatenus ignorantibus quid ageretur, per quatuor viros operarios, qui tum forte intra Conventum laborabant, lignarium unum, cœmentarium alterum, tertium bajulum, quartum organi compositorem; deportari in novam ecclesiam, atque sub altare majus intra Chorum locari; ubi etiamnum servatur, obarmata duabus valvis ligneis, quarum claves

et furtim privatim a 3 operariis absque translatione,

A claves servare solet ea quæ pro tempore est Mater Priorissa.

supervenientes Fratres eas examinant circa veritatem facti,

4 Ex res ubi innotuit Patribus, ægre factum tulere, deque questi, scripserunt ad Superiores, et ab iis mandatum expresserunt, ut Prior, qui tunc erat Mag. Seraphinus Maurus Papiensis, cum Fratre Conlectario, qui erat Philosophiæ moralis Lector, ingrederetur monasterium, visitaturum arcam prædictam; ibique tam Matrem Priorissam quam Religiosas ceteras, adhibito juramento, examinaret, num vere hæc eadem esset arca, eademque corpus, quæ aderant in veteri sua ecclesia. Ingressi igitur Patres aperta arcam fecerant, in eaque reperierunt corpus, in ossa quidem resolutum; sed ita tamen quod ordinata ut erant cum carne vestiebantur, unica duntaxat maxilla deficiente, quæ supponitur esse in Reliquiario Patrum S. Thomæ, unde etiam exstat S. Thomæ Aquinatis. Unde ait Votum Monachorum conjicitur, corpus revera donatum Sancti fuisse; aliorum, scilicet ab ecclesia S. Apollinaris traduxerunt præcedenti pere Translata S. Thomæ, et Maxillam S. Bobonis, etiam ipsum integrum Corpus transtu-

et inveniunt omnia fere ossa corporis,

1. lissent. *In Relatio, quam a P. Magistro Conconti, Provinciali Prædicatorum anno MDCLX accepisse profitetur Tomasinus; absque illa, ut apparet, mentione deficientis in arca ossis brachialis, quod sub eam Viperæ tam Reliquias tenere tenet ipse Tomasinus. Plurimi ratus [illegible] dubio scrupulosius numerata fuisse ossa omnia, nudo qui accurate id faceret chirurgo præsente, qui nonnisi ad cranium, aliasque principaliores species non discreverit quam sola maxilla, recognito hac vice corpore, quærit. Ipsum autem os brachiale Viperensium, scripsit [illegible] possessum in oratione fuisse servatum extractum, incolumi tamen eorum, cum Lapsa Reliquiarum arca referretur, sæculo justitum XI.*

defuere maxilla et pauca forte alia,

5 *Hac observatione præmissa, redeo ad interpolatam tantisper relationem, quæ docet, quod Priorissa ceteræque Matres juraverant, ipsam esse capsam et corpus Sancti, eique circumtollere ipsæ commoverunt, consilium autem translationis privatim faciendæ inisse, quia, sicut dictum est, intellexerant (de Patrum intentione) illæsam servantes clausuram atque sigillata. Ex illo autem tempore tenent prædictæ Matres arcam sanctam in Choro suo, juxta organum, quod prominet ex parte posteriori circa sinistram, veniendo a sedilibus versus altare Bobonisque, juxta prædictum altare, videtur antiqua pictura ipsius Sancti, in habitu Militis, dextera ensem tenens erectum, sinistra tenentis lanceam, cui superne affixum vexillum album, rubra cruce distinguitur. Ante eamdem imaginem lampas, plus minusque ardens, pro devotione Sanctimonialium et affluentium oleum; ibidemque pendent diversa anathemata, in testimonium receptarum gratiarum, quarum hic aliquas commemorabo.*

juxta ipsa decenter locata,

C

et Sancti imaginem.

6 Angela Aurelia Magri, in dicto monasterio Conversa, annorum quinquaginta, quæ brachium ad omnia inutile quatuor annis portaverat, in die prænotatæ Translationis voluit etiam ipsa ad illam concurrere, magna spe in ea sanitatis recuperandæ: quem admodum eamdem reipse obtinuit, eodem momento quo brachium arcæ commovendæ applicuit, eodem deinceps liberrime usa. Eadem bimestri toto febrem continuam toleraverat; desperantibus autem de ea curanda medicis, vovit Missam Sancto dicendam curare, atque recitare Rosarium: deinde convaluit subito, atque etiamnum vivit. Mater Sor. Angela Violanta Sannazaria, jam decrepita, tertium annum manebat in cella, non valens inde egredi, tam propter senium quam propter infirmitatem membrorum. Hæc improviso audiens transferri cor-

Ibi curantur brachii torpor

febris continua,

pus Sancti, omnino voluit, nequidquam prohibentibus ceteris, tam piæ actioni intervenire, fidens fieri posse ut sibi ea virium aliquid reciperet. Nec ea fiducia frustrata sperato effectu est; tantum enim roboris inde sumpsit, ut, tribus quibus postea vixit annis, expedito gressu ambulaverit per monasterium, ad chorum, ad refectorium, et communia omnia conventus sui exercitia.

D *impotentia gradiendi,*

7 Sor. Anastasia Boni, Conversa, dum Corpus manebat in ecclesia veteri, ascendens per scalas caveæ vinariæ cum plenis cantharis, ad Monacharum refectionem, cum jam ad summum gradum pervenisset, retrorsum acta, in præceps ruit. Sed inter cadendum commendans se Sancto, Ah! inquit, S. Bobo adjuva me: seque ad pedes scalarum reperit, non solum illæsam ipsam, sed etiam integros ac plenos cantharos, ne gutta quidem effusa. Sor. Maria Scorza Genuensis Monacha, quæ annis octo herniam toleraverat ex quodam lapsu, nullum ei remedium adhibens; votum Sancto fecit, et intra paucos dies consolidatam rupturam sensit. Francisca Concione, puella tribus integris annis scabie per triennium laboravit; cui cum omnia excogitabilia remedia parentes adhibuissent, ipsam porro in monasterio S. Catharinæ educandam collocaverunt, commendaveruntque custodiæ Matris Sor. Ursulæ Bottæ, quæ hodiedum vivit. Hæc cum pro eadem curanda medicum pluribus in pergeret adhibere, malumque videret nihilominus serpere et aggravari, atque etiam in fine in ipsum defluxum quemdam malignum; dimisit mulierem, quoad usque defluxus ille cessasset: interea autem vovit Sancto, Vigiliam ejus in pane et aqua jejunium agere, eamdemque devotionem tenendam persuadere puellæ, quando esset jejunii capax: deinde illius caput unxit oleo lampadis, et cito liberatam alumnam vidit.

periculum ex lapsu,

8 annorum hernia,

E *triennalis scabies*

8 Sor. Hippolyta Raimunda Vercellati, Monacha in officio posita, tribus mensibus passa erat vehementem inflammationem oculorum, sic ut eos apertos tenere non posset, adhibita autem quæcumque remedia nihil profuerant. Tandem vovit Missam Sancto dicendam curare, atque ad ejus imaginem juxta corpus par oculorum argenteorum appendere, qui hodiedum sibi spectantur; subitoque relevari sensit malum, quo etiam omnino liberata fuit, intra octavum a voto facto diem. Mater Sor. Hyacintha Margareta Roverscalla, annorum quinquaginta trium, per annos amplius quam triginta defluxum in tibiam patiebatur, quæ etiam sæpe faciebat enormiter intumescere cum doloribus excessivis. Huic dum curam frustra medici adhibent, ipsa in æstate anni MDCLI, cum tibia supra modum consuetum intumuisset, et vario tincta colore appareret haud absque majori cruciatu; decrevit vovere Sancto Missam dicendam, imaginemque ejus appendendam argenteam tibiam: ipsa autem vespera, cum intentissimus doleret esset, tibiam atque genu sibi inunxit oleo lampadis; et mane mirata sanam se totam, argenteam tibiam ut decreverat appendit.

inflammatio oculorum,

defluxus in tibiam,

F

9 Doctor D. Josephus Corsi Papiensis, febri continua laborans æstate jam dicta, nec cibum nec aliud quidlibet stomacho reluctante poterat continere; nihilque proficientibus medicinis linquebatur identidem animo. Hoc cum ad aures venisset amitæ, Matris Sor. Paulæ Camillæ Corsi, tunc Priorissæ, misit ei particulam ex ea tela, cui involutum Corpus repertum erat tempore suæ Translationis: quæ statim ut fuit infirmi stomacho applicata, cœpit is retinere cibum; et cessantibus deliquiis sibi eatenus restitutus est æger, ut sola ei quartana maneret. Quapropter in signum acceptæ gratiæ, misit trilibrem facem, cum sui ipsius genuflexi imagine argentea, ad Sancti imaginem appendenda; sicut ibidem

febris continua

A ibidem videre eam est : Missam quoque de Sancto in gratiarum actionem canendam curavit.

DE S. FULCO.

Corpus quo modo nunc videatur.

Pag. 193 col. 2 ad Comm. prævium adde —

6 Conradus Janningus noster, anno MDCLXXXIII, per ferias Autumnales, studiis gravioribus ex more Collegiorum nostræ Societatis indultas, in Campaniam, ut vocant, Romanam excurrens, sacrorum in ea locorum inspiciendorum causa; etiam Sancti-Patris locum adiit, seque reperisse scribit Ecclesiam pro loco mediocriter amplam; in cujus angulo, qui majori altari ad cornu Epistolæ vicinior est, per aliquot gradus descenditur in capellam exiguam; ubi quid sub altari condatur, indicat titulus: Hic est corpus S. Fulconis, omnibus in ipso aditu legibilis. Caput tamen et alterum brachium, seorsim in eodem altari asservata, movere loco inspicique et tangi possunt. Et brachium quidem longa fistula argentea, nisi oculus fallebatur, inclusum, per [illegible], [illegible] longitudine patentem, videre erat; non autem manus ossa, quæ manui similiter argenteæ inclusa fistulæque adjuncta dicebantur esse. Capitis autem partes duæ major una, minor altera, obducuntur capite etiam argenteo; cujus superior pars solebat olim cum inferiore committi admotis clavi-B culis, uti testabantur foramina cum ea [illegible] facta; nunc autem remotis illis aperitur et clauditur, pro libitu volentis repositas intus Reliquias inspiciendas dare, aut eductas recondere.

DE S. ATTONE EP.

Pag 196 col 2 lin. 7 [illegible] — [illegible] quo [illegible] [illegible], [illegible] Florentiæ [illegible] MDCVIII, [illegible] Mcglabechius, [illegible] Tafentus, Vallumbrosanus Monachus, occasione Reliquiæ Passinianum translatæ, insignem habuit edidutque orationem, in laudem ipsius Sancti [illegible] Oden Sapphico metro præfixit Pancratius Florentinus ejusdem Ordinis, quam Oden etiam Tamayus recudit. [illegible]

Pag 199 perperam notata 180 num. 16 lin 2 adde — [illegible] capella, in cujus honorem C fabricanda, manus [illegible] die XXII Julii; et XXV ejusdem, festo ipsius S. Apostoli [illegible] Capellæ altare consecravit. [illegible] et Rainaldum, ambos cum titulo ministrorum Ecclesiæ Pistoriensis [illegible] istud etc.

Ibid num. 18 [illegible] [illegible] S. Mariæ in Curte, pro [illegible] S. Joannis [illegible] Florentiæ; [illegible] MCCXII, [illegible] Jacobus, lib. 2 Annalium Pistoriensium, proferre dicitur Decreto anni MCCCXXXIII, apparet, nihil [illegible] sanctum Corpus fuisse, [illegible] quo erat in S. Mariæ locatum. Potuit certe, immoto D sepulcro, ecclesiæ illud continentis forma et fabrica innovari; et ipsum Decretum, sub die XI Januarii scriptum, ita Latine redditur : Quandoquidem Beatus S. Atto, quondam Episcopus Pistoriensis, in hanc civitatem adduci fecerit Reliquias Beati S. Jacobi Apostoli, et in ecclesia majori Pistoriensi in ejusdem B. Jacobi reverentiam fecerit capellam ædificari; præcedentesque Operarii exposuerint Dominis Ancianis et Confalonerio Justitiæ, quod conveniat et rationabile videatur, ut sumptibus Fabricæ S. Jacobi, a præsentibus Operariis honorifice reficiatur sepultura B. Attonis, et altare quod est ad latus prædictæ sepulturæ. Hoc dum executioni mandandum esset, et [illegible] ad eam procederetur, aperta denique sepultura fuit; et dimissa cura sepulturæ [illegible] ejus restaurationem [illegible], decreta est Translatio corporis ad Cathedralem, ac demum executioni mandata anno prædicto MCCCXXXVII: cujus Translationis Historia, ex [illegible] MS. Thesauri [illegible], [illegible] Dispositionis, in ipsa S. Mariæ [illegible] S. [illegible], anno MCC, hoc [illegible]. et anno 1337 repertum corpus integrum.

Pag 200 num. 20 add. — Est præterea in Thesauro [illegible] Episcopalis habens et nomen S. Zenonis, [illegible] annuli duo, quos B. Attonis fuisse traditio est.

Pag. 201 post. num 33 adde — Ad [illegible] confirmationem [illegible] adjungere, quæ [illegible] Janningus sub [illegible] anni MDCLXXXV [illegible] notavit in hæc verba: Die XXX Decembris, quæ fuit Dominica, Illustriss. D. Gerardus Gherardus Episcopus, [illegible] Corpus S. Attonis; quod reconditum est [illegible] Cathedralis [illegible] Caput [illegible] Pars [illegible] autem remota, per vitream fenestram Corpus apparet nigricare, ore patulo, naso aliquantum suppresso; [illegible] Manus [illegible] Veste [illegible] Pastorale, [illegible].

DE S. HUMILITATE.

Pag 206 [illegible] 22 post [illegible] tamen, ut quæ ipse Italica ex Latinis fecit, ea [illegible] [illegible] S. Hum[illegible] [illegible] Vallumbrosanum [illegible] quitur appellando Fratres; sed etiam Monachorum etc.

Pag. 212 col. 2 [illegible] lin. 2 [illegible] septimum, quasi ad septimum, scilicet lapidem; [illegible]

Pag. 214 num 1 lin 17. [illegible] [illegible] Misericordia [illegible] stis, quod dixi, et quod dico : quoniam in me loquitur Dei spiritus? Vere Dominus meus, [illegible] Regina [illegible]

A autem secundo, paulo post principium — Vos autem Fratres, qui auditis et audituri estis, notum sit vobis, quod sermo divinus, quem loquor, a meipso non loquor; sed manet apud Patrem altissimi Dei, qui donat unicuique sicut vult. Ipse me docet petere, et interrogare et respondere, et loquitur mecum intus in occulto; ego vobis foris. Ipse in silentio docet me in spiritu, et ego in clamosa voce diligenter vobis dico verba divina, quæ intelligo. Cavete vobis ne recipiatis in vanum hoc, quod lingua loquitur per Spiritum sanctum. — Et Sermone IX — Vado ad eum qui me misit ad opus [illegible], Dominus meus Jesus Christus, in cujus bonitate confido, et [illegible] desiderium dispono animæ meæ: et per ipsum spero omnia [illegible] mihi [illegible], præsentia et futura: qui aperit pulsanti januam, et dat postulanti veniam; et ipse me docebit omnia quæcumque videntur esse bona. Verumtamen beatissimus Joannes Evangelista, dilectus Jesu discipulus, [illegible] fuit ad opus istud, et tetigit [illegible]. Spiritus Domini mei Jesu Christi [illegible] ex ista hora, et docebit me omnia. Scio enim firmiter et credo, quia [illegible] mea non sunt [illegible], sed hoc quod video, agnosco; et

sicut ipsamet variis locis fatetur,

B id quod cogito, [illegible]; sed veraciter credo, et deinceps attestanter loquor. — Denique Sermone V (*non* VIII) sic habet — Tu itaque meus regalis [illegible], [illegible] et [illegible], [illegible] tu loqueris [illegible] ad desiderium Christi [illegible], et [illegible] loqui et cognoscere caritatem, et tradendo, [illegible] odores [illegible]. Scio [illegible] bene [illegible], qui [illegible] mihi [illegible]; [illegible], et cum meo ore loqueris, quoniam ipsa non sunt mea verba.

Pag. 216 *num.* 2 *lin. ult. leg.* — Sermone IV, quem in [illegible] partem, sic loquitur.

3 [illegible], sed hi sunt mihi [illegible], et [illegible]. Meus [illegible] Dominus mihi dedit pro custodia, ut me protegant ab omni gravamine. Præceptum est bene observare [illegible], qui [illegible] me super una [illegible], et me teneant [illegible] dextris et a sinistris, dummodo non [illegible] stultitia; nec [illegible] nocere mihi possunt, dummodo [illegible] bene [illegible] et utrumque [illegible] Joannis Evangelistæ. Gratia [illegible] est et [illegible] Angelorum, qui Christi [illegible] in custodiam dati sunt in ista vita, et meas inter alios non est [illegible] de [illegible] nova [illegible] per auditum: suus aspectus est speciosus sicut una gemma aut speciosa margarita: et eum præ omnibus aliis diligo, qui in societate sua permanent. Et nomen suum [illegible] ratione, quod sapientiam divinam habet. Ipse vocatus est Angelus Sapiel, quod in me tantum de auditu cor lætatur, et divitias habet divites quas mihi largitur. Cognosco etiam quod ipse curialitate plenus est et pius. Ipse namque mecum stetit a principio, cum fui nata in præsenti vita. Ego quidem me accuso, quod illum tribulavi, quoniam peccatricem vitam duxi; sed benignus est, pepercitque mihi peccatum et stultitiam, et ad Christum fuit advocatus pro anima mea semper fidelissimus. Estque cor meum valde consolatum, quando in me suus amor examinatur: quoniam est omni virtute plenus, et in eo confirmatur sapientia divina. Lapidibus pretiosis totus est ornatus: est autem de omni colore suum vestimentum: iste namque est Angelus meus glorificatus. Cum magna potestate Christus pro advocato mihi dedit illum: in cælo suam societatem mihi tribuat. Alius est Cherubim, qui sex habet alas, et manet in throno majoris altitudinis, et ultra quam-

duos Angelos custodes sibi datos fuisse,

C

unum Sapiel dictum,

D libet potestatem est exaltatus, de ordine majoris altitudinis: et in imperiali cælo superno persistit, contemplans nobilitatem divinæ pulchritudinis: claritate namque, qua Deus eum florere fecit, ardet continuo; et quia apud Trinitatem permanet pulcherrimus, oportet quod clarescat igne pulchritudinis. Illius est nomen suum, admirabile appellatum, majoris altitudinis: nam Angelus Emmanuel ipse nuncupatur, ore Joannis Evangelistæ, plenus pulchritudinis, vigetque nomen istud magni firmamenti ejus, quod est dictum, suæ magnitudinis. Quia primo possent maris guttæ numerari [illegible] ante latitudinis, quam posset dici aut cogitari nec non audiri, quanta est bonitas suæ magnitudinis. Est illud quoque dictum, quod est minor æqualitas suæ supernæ multitudinis: quia vobis exprimere non possum complementum, sed facio ut os pueri balbutientis. Iste namque Angelus a meo Domino mihi fuit datus, qui est plenus omnis latitudinis, post triginta annos meæ ætatis, [illegible] intravi in cogitationem, [illegible]: nam qui mihi dati ad custodiam erant, providi fuerunt: verum non habebant nec virgam nec potestatem ejus fortitudinis: iste vero Angelus Emmanuel propriis aperuit alas, et me

alterum Emmanuel Cherubinum,

E juvit ab anxietate cujuslibet laboris. Quia in gloria Dei est, interpretatus Dominatio, aut Potestas majoris altitudinis. Ipse namque pius est, et me consolavit; semperque [illegible] sui [illegible] nis, videlicet laudem et gloriam sui beati nominis, qui [illegible] pulchritudinis.

Ibid. lin. [illegible] — Sermone [illegible] post medium — [illegible] Fratres, qui [illegible] non tantum [illegible], sed etiam domestica et amicabili sermone et blando sermone, et gratissima responsione, missa ad universas nostras interrogationes et petitiones, [illegible] de propriis labiis [illegible] Virginis, Dei [illegible] Mariæ, puerperæ [illegible] et R[illegible], [illegible], et beatissimi [illegible] Evangelistæ, [illegible] fratre, [illegible] duobus Angelis gloriosissimis, quos vos scitis, unus de Cherubim [illegible] Emmanuel, et alter Angelus [illegible] Sapiel [illegible] vobis [illegible], quoniam isti sunt proprii, et primi, et optimi ad nostrum auxilium, et magnum subsidium apud Deum, et multa [illegible] de secretis cælestibus.

Num. 4 *lin.* 3 — ubi hæc leguntur quasi in fine tertiæ partis — Et gloriam [illegible] habeo in corde, quoniam scio nova de magnitudine ipsorum. Habeo autem magnam suavitatem dulcoris, quando [illegible] pulchritudine. Quia habeo duos tam perfectos amatores, qui semper firmiterque coram Christo adsunt, qui mihi cum ceteris auxiliantur virtutibus, qui sunt duæ arces meæ fortitudinis. Ipsi sunt tam validi tamque potentes, quod inimicorum meorum sagittas non timeo, et sunt tam sapientes et robusti, quod semper me instruunt virtutibus; et sunt tam providi tamque veloces, quod antequam sit opus ad me accedunt. Sunt autem gloriosi mei amatores, quoniam mihi largiuntur consolationem et suavitatem; sunt tamquam duæ columnæ in firmamento, quæ debilitatem meam sustentent, cum auxilio dulcis, gloriosi, et beatissimi Joannis Evangelistæ, qui me juvat in totum retinere, quoniam potestatem habet a Domino. Ipse namque mihi dat confortamentum et gaudium, laudem et gloriam suæ potestatis: et Angelos meos ab eo recognosco, qui mihi facit hanc curialitatem. Sunt autem omnes tres in meo auxilio, dulcis dux vitæ meæ.

F

in quorum honorem dictat tractatum de Curia Paradisi,

N. 5 *lin.* 2 — sicut Sermone VIII *non* XI declarat, dicens — Et vos Angeli mei robusti, frequentate omnes vias meas; soliciteque custodiatis, ita quod inimici mei non possint propinquare ad januas meas: et

ipsisque commendat singulos sui corporis sensus.

A et vestrum mihi ante deponatis ensem, quoniam in principio vos mihi dati fuistis : opportune me semper custodiatis ab inimicis meis. Ponatis autem ensem in prima porta manu vestra dextera, et tenete ita clausam a verbis novis et a verbis otiosis, quando velent inde exire, ut non possint esse egressa. Et linguam meam acuatis ut rasorium, ad incidendum vitia : et plantate virtutes, ad laudem et gloriam summi Imperatoris et suæ Matris divinæ. Et juxta meos oculos duo ponatis sigilla amoris, digitos vestros sanctos, propter correctionem, ut non possint cernere ad delectationem rem istius mundi. Et continue eos teneatis apertos et solicitos ad vigilandum, ut ne per somnolentiam possint turbare divinum Officium, et mentem gravare ad Dei laudes, suæque Matris, et Angelorum mei specialis cœli, et totius divinæ Curiæ. Et aures meas teneatis ita firmatas in nomine Jesu cum vestris sanctis manibus, quod nullum malum verbum possit in illas unquam ingredi, quod portet venenum ad animam meam. Et meos pedes mittatis in quamdam catenam amoris, ut non possint transire in aliquam viam erroris, et omnes mei passus sint Christi honor suæque Matris.

B Et manus meas teneatis intra benedictas alas, ad divinum semper paratas et nitidas Officium : et ne permittatis alas appropinquare maledictas, quæ semper in fœtore faciant animam permanere. Et meum nasum removeatis ab omni malo odore, qui ad meam animam possit dare causam amittendi olimentum pretiosorum florum qui venerunt de Paradiso. O Angeli mei dulcissimi, faciatis caritatem amore Christi : date mihi custodes, quos sic ego peto ad utilitatem animæ meæ : et faciatis bonam custodiam ad signa corporis, ad ædificandum sensus spiritus, ita quod anima mea possit requiescere cum suo Dilecto. Stratas amoris teneatis ita firmatas, quod quando veniunt flumina non possint transire : et quoniam trahunt animam et eam volunt necare, semper eam protegatis. Angeli mei carissimi, ego posita sum sub vestra custodia : et Christus meus dulcissimus vobis me recommendavit. Custodia, quam peto, mihi confirmetur in nomine suo. — Et infra — Et me vobis recommendo, Angeli mei gentiles, quod pro me devote debeatis orare ad Christum meum dulcissimum, quod cor trahat ad se, et non permittat ipsum alibi ire. — Et sermone II circa finem — O sancti Dei Angeli et omnes Archangeli, Emmanuel et Sapiel, qui estis Dei Angeli,

C precor vos, dulcissimi, ut de vestra potestate mihi adjuvetis : et ad thalamum Virginis me repræsentate, ut Matrem et Filium valeam contemplare, et accipere Puerum de gremio Matris suæ.

his addit Patronos alios,

Pag. 216 *Num.* 6 *lin.* 7, — Sermone VIII (*non* XI) quasi in fine — Donum magnum, quod tibi peto, Domine, non tædeat [dare], quoniam volo de præsenti Joannem Evangelistam, et Jacobum Apostolum, cum Beato Baptista : et cum eis habeam festum in tota vita mea. Joanni Evangelistæ tota sum obligata, et Joannes Baptista est una spes mea, et Jacobus Apostolus est dilectio animæ meæ. Ideo tibi peto ut mihi dare debeas, et amicitiam nostram debeas confirmare, quoniam est in tuo honore. Ne permittas [me] devastari a meis inimicis : sed da mihi, Domine, ut [isti Sancti] me debeant corroborare, et a tuis offensis me debeant custodire, et per omnes tuas vias me faciant ire, ita quod ad te veniam. Et eis fac hoc præceptum, quod me debeant custodire cum Angelis meis simul usque ad transitum; ita quod ipsi alacriter me debeant præsentare ad te Redemptorem meum. Committe me sub eorum potestate, et Joanni Evangelistæ da istam vicariam, quod sub nomine tuo habeat dominium auxiliandi in totum. — Et postea — O filii Zebedæi, Joannes Evangelista et Jacobe Apostole, cum beato Baptista, D vobis me recommendo : si vobis sum commissa, mecum laborate. Mihi videtur, et hæc est veritas, quod vos petii a Domino pleno pietatis ; ab illo [inquam] amore gentili, qui non vult quod in eo sperantes desperent. Sed ita operam date, per magnas virtutes quas habetis a vestro Domino, ut mihi ædificetis tale domicilium, in quo Christus semper possit habitare. O tres meæ vitæ columbæ! quia post Christum vos estis, qui manutenetis vitam meam in vestris mirabilibus brachiis. — Neque istis contenta erat : sed ut erat amantissima Sponsi sui, ita venerabatur, ejus famulos et famulas, quorum aliquos recensens, Sermone III; — Aperi mihi, inquit, ostium quod pulso, Pater, in nomine dulcis Unigeniti; in cujus nomine pulso, et in ipso peto, et per ipsum et de ipso, et meritis beatissimæ et intemeratæ Virginis genitricis ejus, virginis Mariæ, tuæ filiæ et sponsæ, in cujus utero tradidisti Filium tuum ; et meritis B. Joannis Evangelistæ, et fratris ejus Jacobi Apostoli, et B. Joannis Baptistæ, et Gabrielis Archangeli summi nuntii, et Angeli Emmanuel et Angeli Sapiel, cum B. Maria

E Magdalena et B. Agnete, cum B. Catharina et cum omnibus Sanctis tuis, et omnibus amicis tuis qui sunt in terra, et in adversitatibus hujus seculi positi adhuc tibi serviunt : quoniam confido in eorum orationibus, quia non me diffido tantorum collegiorum meritis — ac rursum Sermone IX — Sunt, inquit, et alii, de quorum ore habeamus nostram loquelam ; inter quos est beata Virgo Catharina, et Agnes sacratissima, et B. Cæcilia, et ex his Parvulis qui fuerant decollati pro nomine Jesu : et hæc sunt epulæ et convivium beatissimi Joannis Evangelistæ, ubi dixi vobis quod epulari debetis in crassitudine animæ vestræ. — Istis addebat S. Gabrielem Archangelum, S. Josephum, atque imprimis gloriosissimam Dei Matrem, sicut infra apparebit. Et de Gabriele quidem ita loquitur Sermone III. — Bene convenit Gabrielem diligere, super omnes Angelos cœlestis militia ; quia meruit salutare Mariam Virginem. Oportet nos diligere Gabrielem Archangelum, propter nostram Dominam servum fidelissimum, quia ad eam de cœlo ministrare fuit missus. — Et postea — O Gabriel Archangele, nuntie ineffabilis, audi me dulcissime, noli me despicere. Unam tibi peto [gratiam], cito dona mihi ; nec me dedignare tecum sociare, sed solicite propinqua ad meam petitionem, ut loquamur ad invicem de

F Maria Virgine, et bibam plenissime de fonte aquæ vivæ, et inebriari valeam de amore Dominæ, et amplius satiari. O sancte Dei Angele, multum tecum gaudere cupio, et de bono tuo facto : enarra mihi parabolam sicut vis, ut ego audiam quomodo fecisti. — Quod ad S. Joannem Evangelistam attinet etc. *lin.* 11 *a fine* : *deinde lin.* 6 *a fine* — uti ait expresse Sermone IV — Et gloriosi sanctissimi Joannis Evangelistæ dapsilitate : qui est meus magister et doctor, et absque eo ego nullam volo doctrinam : mea gloria et mea spes, post Christum et suam Matrem divinam ; meum refugium et meus consolator, et alacritudo animæ meæ. — Deinde vero Sermone V eumdem Sanctum alloquens ait, — Tu vero es magister [meus] causa dictandi. Ego autem sum verba [proferens], tu autem loqueris ad voluntatem tuam, qui cognoscis veritatem — et post pauca — Tu autem meus magister es et dictator, veraxque testimonium.

præsertim S. Gabrielem,

et Joannem Evangelistam.

7 Sermone vero VIII *non* XI declarat hisce verbis amorem ejus erga se : — O Evangelista, dulcis amoris dator, tu transmittis pulchra exenia magno amore in ista die tuis te diligentibus, quæ ad tui honorem est celebrata. Memor esto mei, quæ sum nuda,

suumque erga illum amorem explicat.

nudi, si me vidisti, aut me cognovisti. Et quando dixe eram [illegible] non me derelinquas in egestate. Quia si vere [illegible], ut pro te veni, pro Soldano Saracenorum Imperatore, [illegible] de me sua crudelitate. O Joannes benedicte, cogites, quod veni sub nomine et securitate tua, et a [illegible] vulnerata sub speciali [illegible] tua, et tui causa transivi istud mare. [illegible] cum tempestatibus ego mare [illegible] manibus et [illegible] amore. Nunc me removeas ab ista tempestate, et me ducas ad portum alacritudinis; et per tuum [illegible], ita quod nomen tuum sit ex hoc laudatum. Nunc reminiscere boni [illegible], et [illegible] rerum magnae [illegible] magnae dulcedinis, quas [illegible] ad plus [illegible]. Et si ego contemno, o Joannes, [illegible] valde, et tu es [illegible] caloris, non me [illegible]. Et recorderis [illegible] gaudio, quod [illegible] amore, et bene [illegible] de corde meo cum [illegible], et bene [illegible], et non potest unquam dissipari amor tuus, dicens Joannes; qui [illegible] me [illegible] commendata sum. Amor [illegible], ne me derelinquas. Nunc te [illegible] sponsalitas [illegible] ego [illegible] Christi [illegible] sed [illegible] flores [illegible]. Et [illegible] quod [illegible] custodi [illegible] dilexi te [illegible], olens [illegible] super omnibus floribus, et meus amor est [illegible] et unde ordinatus. Sed tu plus es [illegible] sacrato [illegible] simul novam amicitiam, ita quod reviviscit in tuo amore, et [illegible] tuam memoriam, et desideratum, quod habeo in corde ad tuum honorem, possum operari. O Evangelista, bonus plantator, planta me [illegible] novis virtutibus, in ista die nostri Domini, in qua [illegible] o Joannes, quod [illegible] amorem. Accipe omnia signa, propter compassionem [illegible] quae habeo in meo corde.

Memor beneficiorum per eum acceptorum

Ex quibus [illegible] Verbis etc.

Post 215 [illegible] *cap.* 1 *et* 2, *penultim.*

APPENDIX

ex IX *Sermone Sanctæ, eodemque* I,

De S. Joanne Evangelista.

Dum in hac causa [illegible]

Quamquam propositum mihi dumtaxat fuerit, in horum Analectorum recognitione, eorum locorum originalia exhibere verba, quæ magis ad historiam pertinent, quæque Guadagnius Italice dedit : quoniam tamen [illegible] D. Placidus Puccin [illegible] postulatæ a me operæ [illegible] aliquid, et primo S. Humilitatis Sermone de B. Evangelista Joanne, *qui in ordine ceterorum Sermonum nonus numeratur, bonam partem descriptam misit, placet hoc ejus beneficio uti, sub titulo* Appendicis *ad primum Caput; in fine autem ponere Sermonem II ejusdem Sanctæ pro Vigilia Natalis Domini integram, simulque transcriptum affectu; ut quod in prævio Commentario num.* 7 *insinuavi, et vehementer optant Patres Vallumbrosani, Asceticorum veterum anecdotorum amator quispiam, tali velut promulside allectus, potentius moveatur, ad lucem publicam procurandam istis divinioris spiritus dictaminibus. In quibus tamen cave ne expectes grammaticarum legum exactam observantiam, aut Latinarum phrasium elegantiam, vel coeteram et [illegible] præcepta [illegible] orationem [illegible] ad Italicam [illegible] sub [illegible] ruditer [illegible] quæ [illegible] ergo, quomodo de speciali suo Patrono scripserit Sancta, accipe.*

ac postea totus sermo?

Ave, ave, o tu, Joannes Evangelista beatissime : de quo [illegible] Dominus, per Spiritum Sanctum [illegible] locuta sum, ad meum magnum subsidium, et omnis auditoris remedium, quicumque vult de tua laude recitata colligere virtutum fructum. Salve, salve, o flos lilii, ante conspectum Domini nostri Jesu Christi, omni odore plenissimus, et sapore super favum mellis dulcissimus. Ave, ave, de intemerata Virgine, post Christum, filius carissimus, commendata tibi ab eo in patibulo, summum solatium et omne subsidium. Et eidem Virginem tali tradidit Virgini, matri et Sponsæ Dei filii, Reginæ omnium in cœli palatio. Salve, salve tu, qui es dilectissimus [illegible] magis quam ceteri amatus : in thalamo Regis, [illegible] in pectore Reginæ, tu filius, in suo gremio, tu [illegible]; et in palatio Regis, quasi sedes; et [illegible] in omnibus. Ave, ave, de Domina [illegible] carissimus, in omni dulcedine amoris dulcissimus, in omnibus bonis [illegible] filius, [illegible] thalamo. In sua cella, tu es [illegible] Christi [illegible] palatio; et in manibus tuis est omnis thesaurus.

Sancta Joannem Evangelistam salutans.

Salve, salve, o Deus Joannes Evangelista! ego [illegible] de carne Christi imbutus, de sua parentela [illegible] Christo [illegible] Virgine, et de utero Virginis Mariæ nasci in mundo. Ave, ave, o gloriosissime, in summa curia glorificatus, cum Jesu Dei filio et matre ejus [illegible] anima sed anima et caro et sanguis est una cum eis [illegible]; et de tali munere es [illegible], et [illegible] flumine totus baptizatus. Veruntamen, bene es tu altare sanctissimum, de æterni Regis membris ædificatum, [illegible] Regina matre ejus Virgine Maria, de cujus carne et sanguine [illegible], et de talibus Reliquiis es consecratus. O beatus Evangelista Joannes, Dei gratia in cœli palatio corpus tuum et anima, in thalamo Regis, in superna gloria [illegible] a Domino, [illegible] super omnia. O virgo [illegible]! tu [illegible] sponsus es [illegible] thalamo, tu solus es [illegible] [illegible] non potest tibi comparatus inveniri. O [illegible], Joannes, in cujus visu sedet Dominus, et quiescit Virgo mater [illegible], et ibi recubant in deliciosa pascua, in odore suavissimo de superna tua fragrantia. Tu thalamus eorum, tu thronus ipsorum, et in te gloriantur, qui es gloriosus; et in te glorificatus est Christus Dei filius cum matre sua speciosa, quæ est Regina omnium. O templum Dei vivi, tu fons Paradisi in vertice [illegible] plenissimus, qui fluit in te semper de pectore Dominico abundantiori gratia. Tu es [illegible] in medio fluminis, qui dicitur Regalis; qui est major omnibus vena ubertatis; de quo oportet prius bibere et intus baptizari, qui vult cum Sanctis in cœlis coronari. Et tu es quasi [illegible] in medio positus, sicut Dei filius, et in manu tua est omne dispensatium ad retribuendum. Et quare mihi [non] donas de tali fonte aquas?

eisque carissimum.

ut Jesu et Mariæ [illegible]

O Joannes benignissime, et ad omnes largissime, quicumque tibi petit : non me derelinquas in isto mundo orphanam : sed largitam eleemosynam porrige mihi, ut ad majus culmen valeam pervenire in Domini mei amore. Vallat te lacus et circumdant te flumina, et super caput tuum universa unda operit de regali flumine, non ad demergendum, sed magis ad scandendum super omnem [altitudinem] montium, ubi

A ubi est thesaurus totus absconditus, qui est Panis Angelorum et vita hominum. O summe Evangelista, qui de tali cella es cellarius, et de tali thesauro es clavicularius! bene es tu porta cœli, et janua paradisi: quia cuicumque vis, potes aperire. Et ubi est major, ubi est celsior? Nam tu sublimior es, Joannes. Tu aquila inter Evangelistarum numerum, et inter beatos Apostolos tu beatissimus, et inter gloriosos Martyres tu gloriosissimus, et inter sanctos Confessores tu sanctissimus, et eorum gloria es in omnibus. Inter electam Virginum tu Virgo virginissimus, et lilium candidissimum, et odore suavissimum, et es gemma refulgens super omnibus: tu es eorum auxilium et in omnibus solatium, et ante gloriamur super omnes alios. O plenitudo gratiæ, Joannes Evangelista! Ubi est in cœlo tam magna potestas? Ego non invenio neque in Angelis, neque in Archangelis, neque in Thronis, neque in Dominationibus, neque in Principatibus, neque in Potestatibus, neque in Virtutibus cœlorum, neque in Cherubim, neque in Seraphim. Verumtamen isti multa possident de virtute suprema; sed Beatissimus Joannes Evangelista multo magis possidet, in omnibus, et præ omnibus.

dispensatorem gratiarum ab illis dandarum,

et inter omnes Sanctos Angelosque celsissimum,

B Ego confido in Domino meo Jesu Christo, cujus me ancillam ostendo, quoniam ipsius est laus, honor, et gloria, et infinitum imperium, qui a me non derelinquet mendacem in opus istud. Vado ad eum qui me misit ad opus istud, id est Dominus meus Jesus Christus, in cujus humanitate confido, et totum desiderium dispono animæ meæ, et per ipsum sunt omnia dona mihi largita, præsentia et futura, quæ operatur in Sanctis suis, et quod potest Veritas; et qui docebit me omnia quæcumque videtur ei bona. Verumtamen Beatissimus Joannes Evangelista, dilectus Jesu discipulus, primus fuit ad opus istud, et tetigit me et statim Spiritus Domini mei Jesu Christi contexit me ex illa hora, et docebit me omnia. Scio enim firmiter et credo, quia de ignorantia mea non sum locuta: sed hoc quod video, agnosco, et hoc quod cogito, non ignoro, sed veraciter revelo, et deinceps, attestanti ad disponendo.

quem sic agnoscit magistrum,

Audistis, Fratres mei carissimi et bellatores mei amantissimi, de Beatissimo Joanne Evangelista recitatas virtutes, quas locuta sum ad honorem Domini mei Jesu Christi, et in honorem beatissimi discipuli ejus. Forsitan aliquis sibi dicet; Voluntarie loquitur rem hanc magnitudinis: sed firmiter dico vobis, quia parvissimam me video sumere partem, C propter hoc quia non valet lingua loqui, quod mens tangit. Et ideo volunt tota mente dico vobis; quia si omnes capilli capitis mei mecum loquerentur, non mihi sufficere agnosco de passione Joannis Evangelistæ laude: quia multum prodesse cognosco amicitiam ejus, et lucrum magnum video. Et propter hoc, Fratres carissimi, vos una mecum admoneo, ut non dissimulemus cum secularibus, nos qui sumus induti vestimentis ovium, ne lupi efficiamur. Quare de cœlestibus donis nobis collatis ingrati sumus? Turpissimum est enim peccatum ingratitudinis, et universas virtutes dissipat: quia qui vilescunt eas, omnia perdunt, et non amant, et non gubernant. Et quare similamur porcis, qui margaritas non discernunt inter fabas? Recolite, Fratres mei, quantam rationem reddituri sumus Domino plus ceteris, sicut Scriptura dicit, quia cui plus committitur plus ab eo exigitur. Scitis enim quanta superna, et incomparabilia, et singularia dona, largita a Domino, secuta sunt in isto monasterio gloriosissimæ et intemeratæ Virginis Mariæ, suis sanctissimis meritis et piissimi Joannis Evangelistæ, dilecti sibi filii.

suosque hortatur ut ...

Propter hoc, Fratres, precor vos ne dissimuletis opera Dei, quæ omnia possibilia sunt ei: ne turpissima cæcitas et ingratitudines vos comprehendat: sed humiliemini sub potentia altissimi Dei, et jugo filii ejus Domini nostri, quia in ipso et per ipsum sunt omnia: Et quantum possumus impendamus ei honorem et laudem: et toto corde et toto desiderio diligamus Genitricem ejus, et gloriosum discipulum ejus Joannem Evangelistam, quia totam gratiam consecuti sumus mediantibus eis. Itaque Fratres, quantum possumus? oportet nos operari in beneplacitis eorum. Recolite unusquisque vestrum inter vos, colligite et congregate in vestro lapides pretiosos, pro quotidie in conspectu nobis, et versantur in claustro monasterii nostri. Et quare non colligitis eos? Væ vobis in futuro seculo, qui calcatis gemmas pedibus vestris, nec colligitis eas. O filii, non sic efficiamini in pravitate vestra, quoniam hora est jam nos de somno surgere, et futurum colligere ut vivamus, usque dum tempus habemus. Colligite de cedris Libani pomum meracissimum, et de oliva speciosa campi sumite oleum, et de vera vite colligite uvam ancillis suis præparatissimam, et super favum dulcissimum, et ad uvam de Dei genitrice Regina omnium, comedamus festinanter de beatissimi Joannis Evangelistæ convivio, qui suas proprias reliquit E nuptias et secutus est Dominum: et sumamus cibum de manibus ejus largissimis, et epulemur deliciose de epulis ejus, quia non dedignatur quotidie ministrare nobis de sua pietate.

D ... gant,

Cavete Fratres, ne aliquis sibi et vobis licat, Ubi est hoc quod ministrat nobis B. Joannes Evangelista? aut lapides pretiosi, aut convivium ubi epulemur? Sed si diligenter vult intelligere, operante divina potestate et inerrante opus, ego nihilominus vobis ostendam. Induite animi devotionem, et corda præparate ad concipiendum verba hujus sacratissimæ lectionis: et non intuemini labia neque ingenium perhibentis [verba], sed diligenter attendite ad laudem beatissimi Joannis, qui sunt lapides pretiosi ad colligendum, ut divites efficiamini in regno cœlorum. Et nolite despicere messem propter messorem, sed recondite triticum in horreis vestris, ut non mendicetis tempore famis. Neque abjicere debetis oleum de pretiosa oliva pro vili vasculo, neque balsamum pro ampulla vitrea fragili, nec debetis pro despectu mulieris in vanum suscipere neque illudere dona cœlestia, quæ quotidie emittuntur nobis per ipsum Joannis Evangelistæ meritis, et magnitudine visionum, et revelatione divina: et scitis, Fratres F quia non tantum visione, sed etiam domestice et familiariter ... ut supra num. 3, ubi de Deipara, sanctisque Joanne et Jacobo Apostolis fratribus, dumbe super Apostolis qui, inquit ipsa, multa nobis præfaciunt de secretis cœlestibus. Sunt autem et alii plurimi de quorum ore habemus nostram loquelam. *hic nominatim recensentur* 6. Et hæc sunt epulæ et convivium Beatissimi Joannis Evangelistæ, ubi dixi vobis quod epulari debetis in crassitudine animæ vestræ; et hoc est oleum in fragili vase, et balsamum in ampulla vitrea. Cavete ne frangatis vas, ad despergendum oleum et balsamum, quæ similantur fidei et gratiæ: quia sine fide nemo poterit bonum opus perficere; et qui non operatur in gratia, perdit eam. Idest, ne frangamus nos in infidelitate et pravis operibus.

fruantque epulis ab ipso propositis.

Et propter hoc una mecum admoneo vos, Fratres operamini fideliter in cœlestem gratiam, quæ collata est Vobis, in fide recta et munda contemplatione, admirando, et prædicando, et magis custodiendo talem thesaurum incomparabilem. Et quare pauperes sumus et famelici, quando tanti lapides pretiosi versantur in nobis et fructus ad colligendum? O filioli, non est vobis necesse perire inopia.

id est doctrinas per ipsum dictatas

Exprimamus

A Exprimamus oleum de speciosa oliva, quod animam illuminat, et præbet saporem bonum et condimentum: et de ipso faciamus aromatum simul cum balsamo, quod manet speciosum in æternum, et quæcumque tangit custodit in æternum a fetore et putredine, et sanat universa vulnera, et sanata lætificat: et talem defert nobis quotidie fructum B. Joannes Evangelista, quoniam ipse est veluti oliva speciosa in campis, et cedrus exaltatus in Libano, et cypressus in monte Sion, et palma exaltata in Cades. Bene de talibus arboribus egreditur balsamum, de quo debemus facere aromatum, id est, gratiam quæ data est nobis qui sumus vasa fragilia et vitrea; ipsumque recondere et conservare diligenter debemus in corde nostro, et in tota mente nostra sementes resolvere, flendo et canendo, lacrymas et suspiria cordis; præ nimio desiderio et magno timore cogitantes, nos indignos esse tanta beneficia ab eo suscipere.

Deinde, Fratres, precor vos ad vestram utilitatem, ut diligatis B. Joannem Evangelistam ex toto corde et toto desiderio, et ejus laude nunquam cessando, semper canendo et recitando ipsius laudem,

B ut illa amicitia vos ejus delectet in suo suavissimo amore, qui tantos habetis testes, quod ipse est major in regno cœlorum. Sed si plus vultis audire, dicam tertio majora vobis. Attendite Evangelium dicens: Hic est discipulus, quem diligebat Jesus, qui et recubuit in cœna super pectus ejus. Bene amplius Jesus Christus ei ostendit in testimonium, quod tamquam proprio filio Matrem speciosam ei commendavit, Reginam cœlorum scilicet. Et quis major est in regno cœlorum? Nonne tu Joannes? Vis te a me abscondere? Minime poteris, quia Spiritus sanctus ostendit mihi opera tua, et virtutem et celsitudinem tuam, et principatum et potestatem tuam. O Virgo speciosissimus et omni puritate plenissimus; non [debes] a me vereri propter scelera mea, quoniam ego confido tuo auxilio mundari a Domino. Et tu non vis meam amicitiam? Ego cum nimio zelo tuum amorem cupio, et non erubesco te quærere inter omnes cives regni cœlorum, incipiens ab Angelis qui sunt minores, et beatis Archangelis qui sunt majores multa; et te majorem nuntium in omnibus invenio. Deinde intueor Virtutes et Potestates, et similem non invenio, sed in omnibus et super omnes sublimiorem te video.

laudatque eundem cui Virgini Virgo est commendata,

C Nonne es tu Joannes Evangelista, qui post Deum ostendisti tanta prodigia in mundo? Tu in fervente olei vase missus fuisti, tu calicem veneno plenum mortifero bibisti, nec quidquam eorum te contingere valuit. Et quis major te in virtute aut potestate? ad indulgentiam peccatorum, ad expellendum dæmones et vitia, et inducere virtutes et prodigia?.... Magna est valde res hæc, sed propter hoc non quiesco, quia vado ad Principatus et Dominationes et omnium eminentiorem inveni B. Joannem Evangelistam, largitum ei a Domino potestate et principatu in cœlo et in terra. Deinde ascendo usque ad Thronos, et ibi me quiesco cum dilecto meo Joanne, quia ipsum video majorem et excelsiorem super omnes Thronos, ad exercendum Dei judicium, cœlestium, terrestrium et infernorum: [quia ei sunt] nuda et aperta secreta divina. Vere ipse est Thronus æterni Regis, ubi cubat et quiescit diligenter, et dilecta sibi pascua invenit et deliciatur in eis. Deinde aspicio inter Choros, Cherubim et Seraphim, qui habent alas senas et sunt vicini Trinitatis, et penetrant omnes cœli altitudines: et inter eos video unum animal in similitudinem Aquilæ, volantem super omnibus: et ipsa habet alas quæ operiunt cœlum et totum orbem terrarum. Similiter et oculos habet tam virtuosos, quod radium solis fixius intueri non

ut omnibus Angelicis choris sublimiorem,

cernitur, et omnia nuda et aperta conspicit. D

Sed quomodo ipsa Aquila sit vicina Trinitatis, audiamus. Ipsa Aquila non tantum vicina Trinitatis est, sed juxta eam manet, et nullus in medio eorum videtur. Majora vobis habeo dicere; sed voluntatem Dei ignoro, et propter hoc aliquantulum timeo. Confido de Dei gratia, et audacter me volo dicere de fidelica Dei Genitrice, Reginæ omnium et puerperæ benedictæ. Dico autem vobis de supradicta Aquila, quia non tantum juxta Trinitatem manet, sed etiam in sinu Regis æterni, qui est Filius Dei in medio Trinitatis; et non tantum in sinu, sed etiam in sacro suo humero permittit ipsum manere. Quis autem est ista Aquila, tam beatissima avis? Intelligite, Fratres, quia ipse est Virgo speciosus et Evangelista Joannes, qui fuit in Pathmos insula levatus in cœlum in Dominica die, et ibi penetravit cuncta secreta divina. Bene totum orbem terrarum alæ suæ operiunt, id est, de sua parente illuminata doctrina et omnes in regno cœlorum de sua præsentia gratulantur. Et quis est major eo inter Cherubim aut Seraphim? Nonne tu, o Joannes, qui sedes in æterno Regno, in humanitate glorificatus cum Filio Dei vivi, et beatissima Virgine Maria veneranda matre ejus? O vere magnitudine et incomparabili beatitudine hominem in carne conversatum! qui est benedictus per infinitum tempus, in secula seculorum. Amen. *Hactenus Sermo ille: ubi quod* Joannes *dicitur, Christi et Mariæ secundum carnem consanguineus, propterea quod asseritur fuisse sponsus in Cana, ubi aqua in vinum versa est mira, ideoque cum corpore glorificatus in cœlis, aliaque similia parum certa, aut etiam vix tolerabilia; dicta tamen a variis et prædicata nonnunquam; id adhuc accipit ut divinitus revelatum; sed, quemadmodum* XXV *Maji docet Parergon, medium inter utramque Vitam S. Mariæ Magdalenæ de Pazzis, intelligatur revelatis ea in ecstasi Sancta, et probabilitas humanitus speciebus, animo Virginis eo altius impressis, quanto sentiebat sublimius de sancto Evangelista.*

E

et instar aquilæ proximum throno SS. Trinitatis,

ipsoque sinu Verbi recumbentem, ac humero residentem.

Cap. 2 num. 8. lin. 18 — quod Sermone v *non* VIII his verbis explicat — Regina autem cœli Virgo Maria, illius talis navis est antenna et velum, et sua pietate fideliter eam ducit; et continuo demonstrat cursum, quando brevis consistit via: et vicinum ostendit portum, ad quem cito perveniet: et nautæ præparati [adsunt], qui imperium recipient; et illum recipiunt thesaurum quem invenerint; et Regi cœlesti ultro præsentabant, qui pro quolibet talento centum largitur, videlicet tot quod non possunt numerari. Ista autem similitudo, de qua vobis dictum fuit, de navi, est præsens corpus, quod vadit per istud mare in medio undarum, ut navis facit. Si bonum habebit rectorem, ad bonum portum deveniet: ille autem qui malum sequitur, male peribit. — Tum Sermone VI (*non autem* IX) — O misera ego peccatrix, quantum sum debita Domino meo Jesu Christo, et Dominæ meæ beatæ, qui de mundo me elegerunt et multum mihi gratiæ donaverunt, me in suam receperunt, et ad Religionem vocaverunt: sed ego non sum religiosa illis quæ excerceam operibus, quoniam servire meo Domino non bene incepi. Et, si vobis salutem enuntio aut enarro, vel sancta verba profero, non est mea virtus. Nullam gloriam mihi detis: quoniam dico lingua, sed non sunt mea verba: nam ego [quæ] non existo magistra, quomodo possem vos docere? Laudes tribuatis Reginæ: quoniam bonitas est sua: ipsa enim magistra est omnium gentium, quæ ab ea volunt discere. Ipsa Regina existit virtutum: ipsa potest omnes facere sapientes: ipsa autem sit benedicta in æternum sempiternaliter. —

multa bona ei accepta refert. F

9 Sermone etiam IV sic discurrit: — Superna bonitas

A bonitas surrexit de cœlo imperiali, et venit in terram, et intravit humillime in vas unius puellæ, quæ similabatur ei pulchritudine, et humilitatis erat magistra : et sua puritas erat tanta, quod omnium virginum erat gemma. Hæc est enim Regina humilitatis, quæ intravit fundamentum cum ingenio ; nostra Domina, quæ fuit talis intuitus, quod de solio traxit Deum in terram. — Paulo autem inferius subjungit — Et florita tam est ejus virginitas, quod omnes castas facit quæ ei loquuntur. — Et eodem IV (*non autem* VI) Sermone sub finem. — Radix sancta, quæ donavit nobis ramum, quo toti gubernatur vita, gloriosa Virgo Maria, de qua semper in cœlo est festivitas novella. Angeli non possunt salutare et Sancti videre ipsam, tantum est decora. Tricciæ sunt sua anulatæ, [illegible] de flavitate capitis. Ille decor non potest designari, nec splendores quos flavitas capitis emittit. Oculi ejus, honesti et amorosi, accendunt cor una face. Os illius atque visus, cum loquitur, largitur munus novellum. Ejus eloquium lætificat audientes, et mentem mundificat, et eam pulchrificat. Angeli namque illam loqui cupiunt audire, et Sancti quidam delectantur : nam

siusque humanitatem,

pulchritudinem,

B fragrantia odoris [illegible] quæ [cum] funditur, cuilibet renovat affectum videndi os ipsius pulchrum, quia habet labia sua rubea [illegible] et [illegible] quam rosa novella. Sua gula alba [illegible] pretiosa est quam gemma [illegible] et pectus quod [illegible] Rex [illegible] quam [illegible]; et corpus ejus sacratum, quod est altare, cum vident, omnes se jaciunt in terram [illegible] Angeli [illegible] quando [illegible] et Dei [illegible] quæ [illegible] Angelus Gabriel [illegible] terra [illegible] et quilibet expectat [illegible] [illegible] magni [illegible] quæ Angelorum est Imperatrix, [illegible] Apostoli [illegible] gnant. Chlamydata est sole rutilante, quod donavit ei Rex de sua pulchritudine, quando ivit de præsenti vita [illegible] quod est super omnem altitudinem ; et posuit eam super Cherubim ad dexteram [illegible] quæ est filia Dei [illegible] et [illegible] dicta ; et est [illegible] quanto est in Curia, quam vobis nominavi. Apostoli gloriosi gaudent semper de ea, quia eorum pretiosa est magistra : et super omnes

majestatem impense laudat.

C filius benedictus, virgo Joannes Evangelista, cui Christus commendavit Matrem Virginem. Regnavit [illegible] magnitudinis. Et secundus est ille gloriosus Jacobus Apostolus, plenus immensæ pulchritudinis, et est [illegible] nostræ Dominæ et frater Joannis Evangelistæ, qui est totus dulcis et pretiosus. Cum eorum magnitudine [illegible] gloriam habet Pater et Filius, et qui [illegible] Spiritus sanctus. Amen.

Num. 10 *lin.* 10. Cui illa humiliter respondit, ut Sermone legitur. — Et quis potest tantum thesaurum eruere, ut dignus sit talia membra tangere, nedum involvere talem Dominum? Mundus autem non potest eum capere cum universis quæ habet, et non est dignus sufficienter tantum Angelis et omnibus Sanctis : et quomodo ego misera invitata sum tam magnum opus facere? Miror, Domina mea, et admirando paveo, quod operari nescio, et dare quod non habeo. O intemerata Dei genitrix, virgo Maria, puerpera benedicta et Regina omnium seculorum : quare hoc mihi fecisti, Domina mea, et quomodo factum est, et pro quali causa imperasti mihi, dare quod non habeo, et operari quod nescio?

Jubetur ab [illegible] texere Jesulo pallium,

Numquid tu mihi vis illudere, quia imposuisti facere pallium Regi de gemmis tribus coloribus? cum tu scis, quia artifex non sum, et colorem in gemmis ignoro, et virtutem ejus non cognosco. Propter hoc miror, et admirando paveo, ne adimplere non valeam præceptum tuum, sicut desidero : et cogito, unde sit mihi tanta gratia, et tanta amicitia, quantam in me diffusam video de tua clementissima benignitate ; cum ego sim terra arida et infructuosa, et sine humore bonæ operationis ; et ideo oportet me timere, ne pereat semen tuum, quod in me seminasti. Et tamen opus istud de pallio Domini mei, quantum sit beneficium, non dico; sed dum impletum fuerit, si merear videre, non silebo gloriari et exultare ; quia istud donum [illegible] et incomprehensibile [illegible] et propria voluntate, et sine meo [illegible] meis meritis, sed [illegible] factum est. Quia tu scis, Domina mea, quando [illegible] datum, cum gaudio suscepi ; sed statim cœpi cogitare, quid esset. Timui et turbatus est spiritus meus, quia nesciebam quid facerem. Tu autem dignata es [illegible] dixisti, ne tribulationem haberem, quia bonum adjutorem magistrum haberem, Joannem Evangelistam. Cum autem [illegible] quia [illegible] est gaudium [illegible] Et vos, Fratres carissimi et [illegible] Verba [illegible] de ore [illegible] Virginis Mariæ, et B. Joannis Evangelistæ ; qui dignati sunt mihi res [illegible] sed de cœlestibus et divina virtute Trinitatis, de dilatato corde, de humili [illegible] virtutibus, velut totidem aureis filamentis, etc. *Pag.* 215 *col.* 2 *lin.* 9.

D

quod quale esse debeat non capientem

E

doct Joannes Evangelista.

Num. 11 *l.* 11 — In principio [illegible] Sermonibus [illegible] continet, hujusmodi Oratio [illegible] — O Sancta virgo Maria, preces meas exaudi. [illegible] Domina [illegible] Christi [illegible] Jesu Christi [illegible] et animas [illegible] et in cœlesti regno [illegible] et salutem. Amen. — Aliam deinde Orationem composuit, dictis Laudibus præmittendam, hoc modo — Virgo purissima, luce Spiritus sancti corda nostra illumina, ut discere valeamus et intelligere [illegible] et discere quod semper sit ad tuas laudes, Beatissima Maria, et nostrarum infirmitatum medicina possit esse. Amen. — Explicat deinde, [illegible] illo quo inspirante agebatur, quomodo [illegible] Laudes non sint suæ compositionis, dicens — O carissimi Fratres et sanctissimæ Sorores, has Laudes Virginis Mariæ habeamus in magnam devotionem, quæ de libro non fuerunt haustæ, nec ulla lectione. Jesus autem Christus fuit magister, et Virgo Maria, quæ sunt summæ virtutum. Laus et gloria sit eis. Spiritus autem almus hanc sanctissimam dictavit Salutem, qui Reginam cognoscit matrem nostri Domini. Mulier pronuntiavit, et alius scripsit hanc Salutem ;

orans pro recitatoribus

F

et explicans unde acceperit eadem,

A laterem et S[illegible] Sanctis [illegible], quæ [illegible].

Num. 12 *lin.* 5 [illegible] Quædam peccatrix [illegible] humillima Sancta) petivit gratiam [illegible] [illegible]

B [illegible]

[illegible] dulatem, quia [illegible]



Pag. 221 [illegible] 26 [illegible] *Hubinus Gaudiactus, cum* [illegible] *Monacla, placet* [illegible] *Sanctæ* [illegible] *num.* 24 [illegible] *satagente*

Illustrissimo Magliabechio; ubi quæ ad genua flectit D *Sa[illegible] credetur esse* B. Margarita, *ipsius tabulæ pingendæ curatrix : utroque autem ex latere designantur tabellæ duæ, singulæ in senas distinctæ* [illegible] *nactus, adeoque nihil inscribendum iis* [illegible] *utrimque positæ; nisi forte ab anno* MDCXXXII *(quo* [illegible] 2 Sanct[illegible] 3 [illegible] Monachum a [illegible] 4 [illegible] 5 [illegible] 6 [illegible] 7 [illegible] 8 [illegible] ab Angelo [illegible] E 9 [illegible] S. Joannis Evangelistæ. 10 [illegible] 11 Mense Augusti congelatum aquam in [illegible], prout optabat [illegible]. 12 [illegible] *Apparet* [illegible]

1	2	7	8	3	6	9	4	5	10	11	12
4	5	6	8	10	15	16	18	30	18	28	19

[illegible] *S. Pancratii visitur, missa mihi antea a D. Placido, tamquam picta anno* MCCCCXCIX, *et vetustiori illi* [illegible] *senex cernatur, in Pancratiana vero* [illegible] F *tera, et clauso in sinistra libro; in recentiori exprimitur idem ramus dactylos ferens, et in aperto libro leguntur verba, sumpta ex Sermone tertio ipsius*; Col[illegible] salus destinata. *Utrobique vero cernitur Sancta,* [illegible] Mantel*lina uti; occurrit per Epistolam idem D. Placidus, indicatque etiamnum moris in Ordine esse, uti Novitii et Oblati* Mantellina *induantur; eaque Sanctimoniales* [illegible] *asservatur ; habens formam* Mantellinæ, *non* Cucullæ. [illegible] *thematis appensis ; cui novis ornamentis decoratæ ita subscriptum legitur* : S. Humilitatis Abb. Ordinis Vallumbrosæ Thaumaturgæ, devotioris ergo Camilla Str[illegible] Torrigiana, anno D[illegible]

Pag. 223 [illegible]

SERMO

A

SERMO II S. HUMILITATIS

in Vigilia Natalis D. N. Jesu Christi.

ex ejus operibus MSS. communicatus, a D. Placido Poltri Vallumbrosano.

Petit instrui a Patre æterno de adventu Filii,

Deus omnipotens, in cujus sapientia et voluntate creata sunt omnia in cœlo et in terra, et stabilita manent in tua potestate (et scio pro certo quod invite non fuit, quia nullus potest tibi resistere) responde mihi per temetipsum, mitissime Pater. Da meo spiritui ut patenter dicam in verbo ad aurem audientium, ordinem et occasionem de adventu Filii tui Domini mei. Vos autem, Fratres, qui auditis et audituri estis, notum vobis sit, quod sermo divinus, quem loquor, a me ipsa non est : sed manet apud Patrem altissimi Dei, qui donat unicuique sicut vult. Ipse me docet petere, et interrogare, et respondere, et loquitur mecum intus in occulto; ego vobis, palam foras. Ipse in silentio docet me in spiritu, et ego in clamosa voce diligenter vobis dico verba divina quæ intelligo. Cavete vobis, ne recipiatis in vanum hoc quod lingua loquitur per Spiritum sanctum : sed recolite diligenter in sinu vestro verba divina, et congratulamini mihi, quia spero implere desiderium meum. Respondit mihi Deus Pater de Filio suo, quidquid cupio audire de adventu ejus : quia non est dedignatus respondere ad habitantem in terra de excelso cœlorum, in throno Trinitatis suæ. Deferamus gratiam Salvatori nostro, in cujus nomine exaudita est oratio nostra, et petitio mea ab ipso non est projecta.

et audita proponit suis exponere.

B

Docet autem omnimo sponte datum mundo Filium,

2 Recondite diligenter verba hujus sacræ lectionis, et accipite responsum de ore petentis, et quidquid dicit audiamus : quia non misit Deus in hunc mundum Filium unigenitum invite, sed sponte suæ voluntatis. Non debitum fuit, quia Deus debitor non est; sed nos omnes debitores sumus ei; nec aliquis potuit eum compellere Filium suum dare. Ipse judex est vivorum et mortuorum, et non est qui de manu sua possit eruere.... Ita dico vobis, quia necesse non erat, quia Deus necessitatem non habet; quia solo verbo omnia restaurat, et dispersa congregat, et congregata spargit et dissipat. Deus poterat genus humanum rapere de potestate diaboli solo imperio suo, et ipsum obligare in profundo si voluisset : sed solo pretio redimere volebat genus humanum, et hominem pro hominibus dare. Quare non dabat de servis suis, qui erant in terra, Abraham, Isaac, et Jacob, et ceteros tales? Quam admiranda providentia et dispensatio fuit, ad nostram utilitatem, ut nos ad majorem celsitudinem elevaret! Scitis, Fratres, quod non potest servus servum redimere : quoniam si servus servum redimeret, nonne ambo sunt servi? servus qui redimitur, et servus qui redemptus est? O superna caritas et immensa amicitia! Nimiam dilectionem ostendit nobis Deus, quia non de servo voluit nos redimere, sed de libero, ut nos a servitute liberaret : neque de peccatore voluit nos redimere, sed de justo et agno immaculato, qui peccatum non fecit, ut bonæ oves et justæ [ex eo] proficiscerentur.

C

cui redimendo non sufficiebat aliquis Sanctus

vel etiam Angelus :

3 Recogitate, quantum oportet nos eum diligere et servire; et nolite despicere tale servitium, neque oblivisci. Quia ipse noluit nos redimere de auro neque de argento, neque per Angelos, neque per Prophetas, neque per Patriarchas : sed dedit nobis dilectum Filium suum ad redimendum, qui est Dominus noster Jesus Christus, amor noster ineffabilis, dulcedo nostra insatiabilis, et spes nostra immutabilis. Ipse est amicus noster indeficiens, resurrectio nostra immortalis, et vita nostra sine fine. Et si oportebat nos redimere de his qui peccatum non haberent, quare unum de Angelis suis non dabat, qui peccatum non habent, et tam dilectum Filium suum apud se retineret? Absit nobis talem pro tali habere. Quid ergo erit nobis habere tale pretium? creaturam pro Creatore, et pro Salvatore plasma, pro Domino servum, et pro Rege militem? Væ nobis miseris, si ad talem hereditatem alienati fuissemus; quando Dominum nostrum, et Creatorem nostrum, et Regem nostrum fratrem habemus, et participamus regnum cum eo, si eum sequi voluerimus.

D

in Christo autem habere nos omnia,

4 Ipse est amicitia nostra caritativa, et gloria nostra infinita, et lætitia nostra indivisa. Ipse est thesaurus noster incomparabilis, et pretium nostrum inæstimabile, et gaudium nostrum innumerabile, et adjutor noster robustissimus, et portio nostra in terra viventium, et auxilium nostrum. Ipse est caritas nostra ardentissima, et dilectio nostra amantissima, et lux nostra inter tenebras. Ipse est fortitudo nostra inexpugnabilis, et victoria nostra admirabilis, et virtus nostra incessabilis. Ipse est judex noster in calumnia, armatura nostra in victoria, et protector noster per omnia. Ipse est Rex noster in patria, et corona nostra diademata, et dux noster ad gaudia, et assumptio nostra ad cœlestia. Ipse est creator noster, qui nos creavit; redemptor noster, qui nos redemit; plasmator noster, qui nos salvavit, et quotidie nos salvat ab inimicis nostris, et nutrit nos sub umbra alarum suarum, quemadmodum gallina pullos suos : et sicut mater consolatur diligenter filios, [dans eis] ubera sua, ut crescant et proficiant in ætate; ita Dominus noster Jesus Christus, Dei filius, consolatur nos in omni tribulatione nostra, et omnia adversa vertuntur in bona, tristitia in gaudium, luctus in lætitiam, paupertas in divitias, confusio in gloriam, debilitas in prospera, et bella in victoriam : pro infirmitate sanitatem, pro servitute libertatem, pro terrore securitatem, pro opprobrio honorem, pro morte vitam sine fine, pro fame saturitatem, pro amaritudine dulcedinem, et omnia perdita restaurat nobis; et restaurata, stabilita invenimus nobis in regno cœlorum; si filii columbæ erimus, et eum sequimur per humilem obedientiam.

E

et per ejus humiliationem nos exaltari,

5 Quia ipse per obedientiam venit in mundum; qui erat magnus, exinanivit se in parva ætate; et qui erat in cœlis, pro nobis venit in terram; et qui est creator omnium, non est dedignatus in creaturam suam venire; et visibilis apparuit inter homines, qui erat invisibilis; et qui erat impalpabilis, permisit se ab hominibus palpari; et qui erat dives, ostendit se pauperem in mundo; et qui erat immortalis, mortalitatem nostram assumpsit. O superna caritas, et incomparabilis, et sine sua societate! O magna dilectio et investigabilis amicitia! O singularis obedientia, et profunda humilitas, et impalpabilis, et invisibilis! Quis potest enararre, aut aspicere, aut palpare [eum], qui profundum vallat et ascendit super omnes cœli altitudines, et omnem vallem implet abundanter, ut multiplicetur fructus de quo ipse gaudet; montes autem et colles humiliat, et siccat, et relinquit sine fructu? Intellexistis hæc omnia? blandimenta et gaudium, terrorem et dolorem? Notanda sunt verba ista. Quæ sunt valles, quas implet et abundant; et qui sunt montes et colles, qui humiliantur et derelicti crescunt? Intelligite, Fratres, per valles, humiles et mansuetos et amicos obedientiæ, quibus promittitur blandimentum et gaudium, id est impleri et abundare. O beati humiles, in quorum conscientia Christus habitat, qui sunt purificati a vitiis et concupiscentiis

F

si tamen etiam ipsi simus humiles instar vallium,

Ex ms.

A tiis carnis, qui omnem pompam hujus seculi vilipendunt, et gloriam ejus tanquam pulverem, quem projicit ventus a facie terræ. Decet enim amare Christum eos qui odiunt mundum; et vasa, vacua terrenis, implere cœlestibus. Et ideo ipsos Christus diligit, et implet gratia sua; et ibi nascitur puer Jesus, et ipsi cum eo per humilitatem sanctam; et crescit per virtutem obedientiæ, et patientiam veram, et contemplationem supernam.

quas impleturum se promisit Dominus

6 Isti sunt valles quos Prophetæ nuntiabant, dicentes; Omnis vallis implebitur; et Psalmista, Valles abundabunt frumento. Et de quo promittebat implere valles, nisi de nativitate Christi? Nuntiabat venturum gaudium de nativitate Salvatoris, quem nos præsentem habemus natum, puerum Emmanuel, pannis involutum, et reclinatum in præsepio inter animalia. Quid ergo dicturi sumus miseri? Bos cognovit possessorem suum, et asinus præsepe domini sui; et nos non cognoscimus eum, et nullum studium habemus de eo, qui sumus creaturæ ejus et rationabiles creaturæ. Ergo quam rationem habemus? Surgite, Fratres mei, quia hora est: et excitate vos ab omni immunditia, et purificate vasa B vestra, quæ sunt cor vestrum et conscientia vestra: quia non decet mittere vinum et oleum in vasa ubi est lutum. Ideo dico vobis, quia oportet vos mundare ab omnibus vitiis et peccatis, et humiliare, ut bonas valles efficiatis. Et cum hoc feceritis promitto vobis implere de ipsa pluvia, de qua dicit Propheta, Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum: et frumento abundabitis, qui est Christus; et vasa vestra implebitis oleo lætitiæ, quod animam illuminat; et vino, quod lætificat, et lacte et melle dulcissimo, qui est puer Jesus, qui implet desiderium odore fragrantiæ, amore insatiabilis et dulcis in memoria; et de tali fructu implebuntur valles, quod Deus nobis præstare dignetur.

superbos velut montes et colles relinquens aridos

7 Montes vero et colles qui sunt? nisi superbi homines et impatientes, qui amant plus corpus quam animam, et quærunt honorem hujus seculi, et non amant obedientiam, et nolunt adversa pro Deo sustinere, et tamen Religiosi videntur: sed vana est religio eorum, quia plus appetunt escam corporis quam animæ: et hæc sunt verba, quæ diximus, Montes et colles humiliati arescent. Isti talesvidentur humiliari quotidie sub omni judicio; quia exaltari non possunt. Me autem oportet silere de su- C perbia, ne forte gaudium vertatur in dolorem; et quia longum est dictu, quoniam ipsa est mater et radix omnium pessimorum, et multos filios habet venenatos. Ego autem scio medicinam, ad expellendum ipsum venenum: sed modo non ostendam, quia cogit me desiderium meum proficisci ad dulcedinem meam. Vos ergo, Fratres mei, nolite manere difficiles in via. Eamus obviam Salvatori nostro, qui est dulcedo nostra et gloria nostra, amor noster et spes nostra; ubi se delectat anima mea, et in ipso invenit pascua sua. Diu ipsum esuriamus et sitiamus, et dicamus cum Propheta, Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum. Ecce fons paratus est nobis: appropinquamini ad eum solicite, et bibite, et inebriamini, carissimi.

Monet deinde aspirare ad Christum,

8 Et si fontem ignoratis, interrogate viatores, et ostendent vobis, id est, Patriarchas et Prophetas, qui ostendunt vobis fontem, quando dicunt; Occurramus obviam Salvatori nostro. Ipsi foderunt fontem quando dixerunt; Veni ad liberandum nos, Domine Deus virtutum: et rapiebant Filium de sinu Patris, qui est fons sapientiæ, dicentes; Veni, Domine, et noli tardare: et cognoverunt Filium eis largitum a Patre, quando dixerunt; Ecce Dominus in fortitudine veniet, et brachium ejus dominabitur: eruperunt venas aquarum viventium, quando dixerunt; Rorate cœli desuper et nubes pluant Justum: D et traxerunt ad terram de vertice montium, id est, de excelso cœlorum, quando dicebant; Aperiatur terra et germinet Salvatorem. Et quomodo inveniemus eum? Quærite eum de ore Prophetarum, dicentium; Benedixisti, Domine terram tuam; et, Veritas de terra orta est. O beata terra, quæ talem dedit fructum, qui est panis Angelorum et vita hominum! Inquiramus agricolam, ut de fructu ejus colligere valeamus. Interrogemus cultorem, qui seminavit in ea, quia talem protulit fructum. Audiamus eum qui ait; Ego primo mane intravi in eam diluculo; [et sub] initium obtulit medicinam ad omnem languorem; id est, benedictionem ad expellendam maledictionem et semen vitæ, ut confunderet mortem; humilitatem, ad repellendam superbiam; mansuetudinem, contra vanam gloriam; largitatem, contra avaritiam; spem, adversus stultitiam; solicitudinem, adversus negligentiam; temperantiam, contra furorem; et tranquillitatem, contra iram; et prudentiam, contra fallaciam; justitiam, adversus injustitiam; misericordiam, contra duritiam; castitatem, contra luxuriam; abstinentiam, contra gastrimargiam; et contra omnia adversa, longanimitatem et patientiam; E et benignitatem, contra malitiam; fidem, contra infidelitatem; spem et longanimitatem et pacem, contra discordiam. Pro virgine seducta et violata, habemus virginem intactam et inviolatam; et virginitatem impollutam, contra pollutionem; et multa alia bona, quæ neque dicere neque enumerare possumus, ad expellendum omnia mala, quæ [non] seminavit agricola in ipsa terra; et talem terram donavit nobis, et ipsa resedit supra montes, quos ostendit Propheta dicens; In die illa stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lac et mel.

plenam salutem nobis allaturum.

9 Et recognoscite, Fratres, gaudium nostrum, honorem nostrum, et gloriam nostram: et gratias referamus Deo omnipotenti, qui talem terram et talem fructum, dedit nobis perfruendum, ubi fructus non minuitur, sed multiplicatur [tanto magis] quanto plus colligitur. Quando per Evam maledictionem destinavit, nobis Maria, nobis Maris stella apparuit, quæ est benedicta per omnia, et exaltata super omnia: sit ei gloria infinita, et honor, et laus, et benedictio. O beata terra nostra, quæ dedit nobis fructum suum: de cujus fructu gaudet Deus omnipotens, Pater ejus, qui misit eum in utero ejus. Gaudent Angeli in magno gaudio; gaudent Archan- F geli, et exultant jubilando, cum Gabriele suo nuntio, in sinu Matris videre parvulum. Gaudent Cherubim simul et Seraphim, in summo throno gratulantes cum Patre de Filio suo, [quem] delectantur videre in parva ætate. Gaudent Prophetæ et Patriarchæ simul ad invicem cum magno gaudio, qui annuntiaverunt in ista vita Virginis partum, videre puerum natum Emmanuel in sinu matris. Gaudent Apostoli cum Virgine Maria et cum Joanne Evangelista, in pueritia videre Christum, in [cujus] pueritia se delectant. Gaudent Martyres et Confessores, simul cum Virginibus Christi speciosis; et de pueritia sui creatoris invicem gaudent omnes cœlestes habitatores: et gaudent in terra amici sui, qui diligunt eum casto amore, et quærunt eum cum devotione puerum videre, et cum ipso gaudere semper.

ipsum enim esse fructum de terra virgine procreatum,

quo Angeli et Sancti omnes oblectantur,

10 Gaudete et exultate invicem, Christi amici, quia prope est tempus, quo puerum videbitis in gremio matris. Dico enim vobis, Fratres, in veritate, quoniam Virgo Maria et omnes Angeli et Sancti habebunt æternum Regem in pueritia, et præsenti die Natalis, sicut fuit in die qua natus est in mundo, ex utero Virginis, et expectant eum cum magno desiderio, et videbunt omnes puerum Emmanuel, quia omnia possibilia sunt ei. Non audistis, Fratres,

diem se eis ostendit qualis erat in die nativitatis suæ

Mirabilis

A Mirabilis Deus in sanctis suis? Sicut intravit clauso utero Virginis; ita potest ostendere se in quacumque specie vult Sanctis et amicis suis: et taliter renovat in Sanctis suis opera, quæ fecit in mundo, ad gloriam nominis sui, et lætitiam, et exultationem. Similiter et amicis suis, qui sunt adhuc in terra; in quacumque specie desiderant eum, sic intuentur, loquentes cum eo, et intuentes, et tangentes eum. Et qui sunt isti tales amici tamque gratissimi apud Deum? Isti sunt montes, de quibus ait Propheta; qui habitant in excelso, per virtutem humilitatis et obedientiæ, et contemplationem supernam, et bona opera: qui affligunt corpora sua pro Christi nomine, in lacrymis et suspiriis cordis; et tamen, cum adhuc in terra sint, separati sunt ab ea, et totum desiderium eorum habent in cœlo. Et propter hoc dicti sunt, Montes et colles, quia per gratiam Salvatoris sunt exaltati a terra, et terra nostra resedit in summitate, sicut diximus, id est beata Virgine Maria: et ipsi de fructu ejus distillant dulcedinem, unde fluunt lac et mel.

11 Nolite mirari, Fratres, quia dixi, quod isti tales tangunt Dominum, et loquuntur cum eo: quia B fidelis anima possidet Dominum, quando possidet timorem suum, recte vivendo, et alios admonendo [ut abstineant] a malis operibus. Verumtamen anima bene aspicit Dominum, quem cupit videre quando est munda a sorde, et plena Spiritu sancto, et est plena oculis ante et retro, et succensa igne Domini, nimirum desiderio divini amoris: appropinquat, et tangit, et loquitur cum eo. Cogitando, et contemplando, et intuendo repleta gaudio, petit ei justitiam, idest seipsum. Dominus autem non tantum permittit se tangi ab ea, sed etiam osculari pedes ejus; et non tantum pedes, sed sacratissimum pectus suum. Quæramus diligenter, Fratres, talem Dominum et talem puerum, qui est amor insatiabilis et dulcedo inæstimabilis. Qui plus de eo bibit, plus de eo sitiet; et qui plus comedit, amplius esuriet; ut ait Scriptura; Pulchriores sunt oculi ejus vino, et dentes ejus lacte candidiores. O quam speciosus Puer! et quis videbit eum et quomodo intuebimur? Nolite, Fratres, deficere in itinere laborantes. Non intellexistis animæ retributionem et præmium laborantis, quando dixit; Venite ad me qui laboratis, et ego vos reficiam? O quam refecta est anima et quam beata, quæ talem Puerum potest invenire, et amplecti, et attrahere odorem ejus fragrantissimum! tam dulcissimum et amabilem, tam C decorum et admirabilem, tam pretiosum et desiderabilem, tam pulcherrimum inter parvulos, tam gloriosum et suavem.

Hunc ergo jam puerum petere docet,

12 Attendite ad me, Fratres mei carissimi, et bellatores mei amantissimi, et sociæ meæ in cœlo, et filiæ meæ intra viscera mea, hoc est, gaudium meum et gloria mea. Congregamini vos in unum sicut columbæ, quæ sunt sine amaritudine, et amant societatem, et non adunantur cum aliis avibus, et si aliqua avis percutit eas non se defendunt, et pro cantu dant gemitum, et in petris fovent filios suos. O quam pretiosas et utiles differentias habet columba in nostro exemplo! Accipite figuram columbæ, ut sitis filii Spiritus sancti, sine amaritudine. Amate societatem bonorum; quam Deus diligit et ibi habitat. Et sicut multi flores in una collectione magnum fragrant odorem, magis quam sane: sic virtutes congregationis meliores sunt, quam eorum qui manent in solitudine, et majus lucrum faciunt apud Deum et homines. Et nolite defendere opera vestra mala adversus Deum, sed mortificate membra vestra in Christi amore, ut ædificatio vestra fiat in petra. Et dote gentium prædicantium, flendo et canendo in timore Dei. Et res lete

[illegible]

ad fontem aquarum viventium, ut possitis evadere D insidias inimici, ut gaudium vestrum impleatis, sicut carissimi filii, quoniam me talem Matrem habetis, quod amplius cupio vos in bellis videre, quam in requie indeficientis victoriæ. Et propter hoc, Filii mei, attendite consilium meum, et appropinquate mecum ad thalamum, ut merear videre quod cupio de puero Jesu, de quo dico, ut promissa mea non perdam, et notum sit vobis quod mihi promissum est.

ex MS

13 Scitis enim, Fratres mei, quia sponsa alicujus Regis quæ parere debeat, quantum lumen et quantam gloriam faciunt ei, propterea quia attendunt nasciturum: quanto magis nos oportet illuminari ex omni parte, si volumus accedere ad thalamum Dominæ nostræ, quæ est in magna claritate et semper amat lucem; et qui non habet lumen, non potest ad eam appropinquare. Et propter hoc, Fratres mei, precor vos, ut abluatis manus et facies vestras in fonte aquæ vivæ, et sitis mundi et splendidi; et exuite vestes vestras, et induite vestibus novis, candidis et deauratis, ut omnia nova sint; et accipite cereos in manibus vestris, sicut habent Angeli et Sancti, qui assistunt ante Virginem Mariam. Eamus cito, ut [locum] inter eas capere valeamus: quia E appropinquat hora nativitatis Domini, quem Virgo concepit ex ore Gabrielis sine semine, et mansit in suo utero novem mensibus sicut in uno lilio, sine pondere aut ægritudine. Pulsate ad portam auream sine intermissione, donec aperiat nobis ostiarius; ubi est Virgo dilecta in thalamo, et ubi est Pater qui gaudet de Filio suo. Ibi omnes Angeli gaudent de Puero in Gabrielis nuntio: ibi Patriarchæ simul et Prophetæ, qui annuntiaverunt partum Virginis Mariæ, qui gaudent de filio eorum, et magis gaudent Apostoli. Quia Virgo Maria et omnis Sanctorum militia gaudent æternum Regem videre in pueritia. Et magis gaudet Joseph de filio, cujus fuit bajulus.....

deinde accedere ad thalamum Virginis,

ubi inventuri sunt congregatos Sanctos,

14 Sed clamemus omnibus qui sunt in civitate, ut introitum nostrum debeant adjuvare. O beatissime Propheta David, Rex sanctus, de cujus progenie est Virgo Maria, peto tibi indulgentiam, cum omnibus Prophetis et Patriarchis, ora pro me et pro mea societate, ut donet nobis Puerum virgo Maria mater. O Beate Joannes Baptista, Christi Præcursor, qui annuntiasti Dominum de verbo oris tui, roga virginem Mariam, ut ipsa nobis donet, quem tu cognovisti inclusus in utero matris tuæ. O F Joannes beatissime, Evangelista magne; et Jacobe mitissime, gloriose Apostole; qui manetis cum Virgine in suo thalamo, et estis in magna potestate de matre et filio; quidquid vobis videtur facite, quia tota vestra sum, et aliud non peto. O Gabriel Archangele, qui es summus nuntius; peto tibi veniam et glorioso Puero, quem nuntiasti Virginem concipere in utero. O sancti Dei Angeli et omnes Archangeli, Emmanuel et Sapiel, qui estis mei Angeli; precor vos, dulcissimi, ut de vestra potestate mihi adjuvetis: et ad thalamum Virginis me repræsentate, ut Matrem et Filium valeam contemplari, et accipere Puerum de gremio Matris suæ. O Joseph beate, qui fuisti bajulus de Matre et de Filio, dona mihi auxilium, ut ex tuis sanctis meritis impleam desiderium, quod cupio de Puero. O sancti Dei Apostoli, cum magna potestate mihi subvenite de mercede vestra; ut in Natali Domini gratiam inveniam. O gloriosi Martyres, et Confessores beati, et Virgines sanctissimæ a Christo desponsatæ, cum omnibus Electis qui sunt in civitate Jerusalem cœlestis, mihi adjuvate, et maximæ Patrem deprecate, ut donet mihi Filium, in quo tantum sibi placet, et ad thalamum Reginæ me præsentate, ut petam

quos ipsa sigillatim appellans,

illuc admitti petit.

petam sibi Puerum, quem habet in potestate.

ex ms

et admissa a Matre petit filium.

15 Mecum congratulamini, Filii carissimi, quoniam sum ad pedes Reginæ, et Joannis Evangelistæ beatissimi. Audite me loquentem cum Maria Virgine : Ave, ave, Domina : ave o Regina : ave speciosa rosa sine spina. Hora est, Domina, ut habeamus Puerum, virgo purpurata, qui est in tuo utero. Angelorum gloria, aperi illud lilium, ut videamus florem qui est in nostro exilio. Aperi nobis chlamydem, ut videamus ipsum puerum Emmanuel, quem concepisti in utero de ore Gabrielis. Virgo inviolata, da nobis tuum Parvulum, pannis involutum, tamdiu desideratum, singulare gaudium nobis destinatum a Patre cœlesti. Ave virginissima, virgo inviolata. Ave, o Maria, puerpera beata. Ave Dei filia, mater, et sponsa. Regina Angelorum, Virgo gloriosa, hora est et tempus pariendi filium ; et impleti sunt dies quibus fuit in tuo utero, id est novem menses.

Post. pag. 224 ponatur Commentarius.

NOV. 29****

DE B. ANDREA MUTINENSI

ORDINIS MINORUM S. FRANCISCI.

ANNO MCCCCLV.

Mutinensium in Cispadana Insubria Episcoporum Catalogum Vitasque, sub hujus seculi initium, edidit Gaspar Siligardus, Mutinensis tunc etiam ipse Episcopus; ad S. Caroli Borromæi exemplum, totus intentus in diœcesim ex Concilii Tridentini præscriptis formandam ornandamque. Ibi Jacobi-Antonii Pontificatum, ab anno MCCCCXLIV *usque ad* LXII *decurrens, ad ejusdem annum* XI *sic scribit Pag.* 124 Annus iste MCCCCLV optimorum virorum morte insignis fuit : nam Mutinæ obiit Andreas, Sodalis Franciscanus, septimo Kalendas Junii, quo tempore ad eum ingens in Æde Minorum fuit populi concursus : quia mortuus et vivus plura miracula fecisse dicitur. Sepultus est in Ecclesia S. Francisci prope chorum. *Ita ille. Verum non fuit hæc ejus prima sepultura : siquidem Fratres Minores, ſeverioreim Regulæ observantiam professi, ex quorum numero fuit citra dubium Andreas, alio nescio quo loco morabantur, quando ille vixit obiitque. Etenim non nisi aliquantis post Andreæ obitum annis, translatum ad ipsos est a Patribus Benedictinis* Monasterium S. Cæciliæ, *quod illi aliquamdiu tenuerant, derelictum a sui Ordinis Sanctimonialibus ; uti scribit Waddingus ad Annum* MCCCCLXIX *num.* 26. *Tum vero locum totum ruinosum restaurare aggressi Franciscani,* ab Episcopo Mutinensi (*Nicolaus Sandoninus is erat, prænominati Jacobi Antonii proximus successor*) Pontifice *Paulo II* annuente, obtinuerunt quamdam ecclesiam derelictam, cum adjuncto territorio Conventui contiguo, ut ex dejecto illo templo suum possent restaurare, et terræ portiones in hortos convertere.

Populi concursus ad mortui corpus,

quod anno 1469 translatum ad S. Cæciliæ,

2 *Sed neque hic admodum diu manere Fratribus licuit : siquidem suburbanum illum S. Cæciliæ Conventum totum demolitus est superiori seculo Hercules II Dux Ferrariæ, cui et Mutina suberat, ne belli tempore posset urbi incommodare ; et vagi aliquamdiu Observantes stabilem primum locum obtinuerunt anno* MDXXXVIII, *quem usque nunc possident, ad parochialem S. Margaretæ ecclesiam, quam in ipsorum jus annuente Paulo III transferendam curavit Antonius Boninus, Mutinensis Canonicus et Ecclesiæ istius tunc Parochus. Fuit autem hæc secunda Andreæ translatio facta eo tempore, quo ecclesiam Mutinensem Episcopus tenebat Joannes Moronus, postea S. R. E. Cardinalis ; sed jam inde ab anno* MDXXXVI, *quo Legationem Bohemicam a Paulo III sibi impositam gessit, plurimum absens ab Urbe ; cui tamen non deſuit per idoneos Vicarios providere ; ita ut dubitare vix possim, quin ille actus undequaque fuerit legitima auctoritate munitus.*

anno 1538 ad S. Margaretæ,

3 *Verum illa S. Margaretæ ecclesia, ut vetus erat, ita Fratrum usibus qualitercumque adaptata, diu servire non potuit. Quare, ecclesiam Romanam regente Gregorio XIII, et Sixto de Vicedominis ex Ordine Prædicatorum Mutinensem Cathedram obtinente* ; cum *illa* ad terram vergeret (*uti scribit Gonzaga p.* 2 *Conv.* 19 *Prov. Bononiensis*) facultasque tum summi Pontificis, tum quoque eorum qui desiderari poterant præ manibus adesset, ea demolita, alia nova in Sanctorum Cæciliæ atque Margaritæ honorem, multo augustior multoque elegantior constructa, atque ædificato jam monasterio annexa fuit. *Sedit Gregorius XIII ab anno* MDLXXII *ad* LXXXV ; *et Sixtus, qui Cathedram obtinuerat anno* LXXI, *usque ad* XC *eamdem tenuit. Neutrius horum fuisse requisitam licentiam, ad faciendam sacri Corporis Translationem, tam recentibus tunc Concilii Tridentini decretis, nemo ausit suspicari.*

et circa 1580 ad novam SS. Cæciliæ ac Margaretæ,

4 *Hac occasione vel factus est, vel (quod crediderim potius) decentius collocatus marmoreus ille tumulus, quem* prope chorum *extitisse Siligardus ait ; quique anno* MDCXLII *adhuc visebatur his versibus inscriptus.*

ibidemque marmoreo in tumulo collocatum,

Mortuus et vivus quoniam miracula fecit,
Andreas jacet hic, Religione Minor.

Meminit translati primum in eum tumulum corporis Ludovicus Vedrianus, inter Memorias Sanctorum ac Beatorum Mutinensium, Italice editas anno 1663 : *atque anno a morte Andreæ quinto id est, Christi* MCCCCLX *factum id ait ; et quidem velut is collocatus tunc fuerit in Capella S. Antonii Patavini familiæ Lenzanorum, ad dexteram tunc altaris majoris, ubi nunc est ipsa tribuna ; eoque allegat Chronicon MS. ipsius monasterii. Sed videtur ignorasse ejusdem monasterii de suburbano in urbem loco translationem una cum Corpore, de qua supra. Quare R. P. Joannes Julianus, anno* MDCLXXXV *Collegii nostri Mutinensis Rector, rogatus de istis studiosius inquirere, scripsit, in ecclesia S. Margaritæ primum veteri, deinde nova* Andream *jacuisse usque ad annum* XLII *prædictum,* quando Capella et Altari S. Antonii Patavini in meliorem formam redacto, Corpus istud sacrum, una cum suo sepulcro marmoreo, repositum fuit sub præfato altari. *Fuit eo anno Mutinæ Episcopus* Opizo Estensis, *teste Ferdinando Ughello Tom.* 2 *Italiæ sacræ,* Francisci Ducis et Raynaldi Cardinalis germanus frater : *sine cujus auctoritate, sicut consecrari non potuit altare novum, sic nec translatio corporis ac sepulcri fieri* sub altare. *Proinde licet alia nulla cultus antiqui argumenta extarent, vel solum tanti tamque religiosi Præsulis judicium sufficeret, approbando, quem Andreæ dedimus, Titulo* Beati ; *cum aliorum quam antiqua præscriptione* Beatorum *corpora citra specialem Apostolicæ Sedis licentiam, nefas sit intra altaria collocare ; qui solus et totus erat antiquæ Canonizationis ritus.*

denique an. 1642 sub altare S. Antonii de Padua repositum fuit.

5 *Huc accedunt imagines* Andreæ, *ipso in templo palam expositæ, cum radiis circa caput et Titulo* Beati *ad nomen scripto. Plura si aliquando in usu fuerint (ut fuisse est credibile) id refrigescente seculorum superiorum religione, et crebra loci mutatione cessavit. Sed* cur,

Imagines cum radiis et titulo Beati.

A *cur, inquies, ad hunc* XXII Maji *refertur, quem Episcopus Sigilardus asserit,* septimo Kalendas Junii *obiisse? Vedrianus* 22 *per zyfras notavit; cumque hic ejus locus mihi occasionem dedisset de* Andrea, *ut* Beato *agendi, quærendique testimonia cultus antiqui; accidit Siligardi verba post rem confectam mihi suggeri, ac digna videri quæ Commentariolum præsentem inchoarent; nec tamen animadverti differentiam diei; circa quam si potius illi credendum videatur, quam Vedriani zyfris, forte per typothetæ oscitantiam alteratis, poterit hic locus totus in altera editione ad* XXVI *Maji transferri: nunc enim mutari quidquam vetat ultra pag.* 850 *progressa impressio paginarum hanc paginam sequentium.*

DE B. RITA DE CASSIA.

NOT. 30 ····

Nomen inscriptum Martyrologio.

Pag. 224 *num.* I *adde in fine—Denique impetratum etiam est ut Martyrologio Romano inscriberetur sub hac formula, in editione anno* MDCLXXIV *reperienda:* Cassiæ in Umbria B. Ritæ Viduæ, Monialis Ordinis S. Augustini, quæ post seculi nuptias æternum sponsum Christum unice dilexit.

Pag. 225 *num.* 3 *lin.* 17 post — *argumentum hoc*
B — adde — *Fulginii quoque impressa est Epitome alia anno* MDCXXXX, *Auctore Fr. Christophoro Cappannarolo, Fabriensi Augustiniano. Et hæc quidem etc*

Cultus specialis Romæ.

Pag, 226 *post num.* 5 — adde — *Est Romæ ad sinistrum latus scalarum, ducentium in Aram-cæli,* ecclesia *parva* S. Blasii, in qua *(sicut rescribit desuper interroganti noster Joannes Vannius)* habetur D
Confraternitas Cassianensium, qui solennitatem B, Ritæ popularis suæ celebrant quotannis apparatu magno.

Pag. 232 *col.* 1 *lin.* 25 post — *præstare* — dele — *sesquilineam seqq. et* scribe — *Christophorus Fabrianensis, ex rudibus pellibus consutam vestem esse ait; et de ea, tamquam apud Roccam porenam adhuc servata, scribit, vulgo per regionem istam dici, quod* nulli parturienti admota unquam fuit, quam non exemerit periculo mortis contactu suo. *Istis autem præmissis etc.*

Cultus apud Hispanos Gadibus 2 Aprilis.

Pag. 234 — adde — 49 *His jam prælo paratis intelligo ex Hispania,* B. Ritæ *cultum Gadibus celeberrimum esse, atque ejus festum ibi agi die* II *Aprilis, et Vitam his jam impressam Hispanice, tertia vice recudi, et quidem auctiorem. Equidem existimo, ipsi Historiæ nihil addi in Hispania potuisse, quid enim illi adderetur, nisi quod Cassia acceptum foret? aut quid inde potuit novi accipi, quod Italicæ vitæ Auctores latuisset? Accesserit credo Relatio de cultu Gades traducto, deque miraculis istic patratis, adeo grandibus et evidentibus, ut ipsa Beata inde passim nominetur,* Sancta de los impossibiles, *ob curationes infirmorum,*
morali hominum judicio impossibiles, ad ejus invocationem patratas. Spero fore, ut hæc aliquando in Supplemento primi Semestris lector inveniat, quando eorum causa non licet prælum nunc sistere. E

NOT. 30····

APPENDIX

AD DIEM VIGESIMAM TERTIAM MAJI.

P*ag.* 235 *col.* 2 — *loco antepenultimo ponatur.*

S. Medicus Confessor, Ostielli in territorio Blesensi.

Ibidem inter Prætermissos col. 1 *post* Alwredam — *adde* —

SS. Luci et Montani *nomina, inscripta vetustissimo Carthaginensis Ecclesiæ Kalendario Tomo 3 Analect. Mabillonis, videntur eorum esse, quorum Acta Bollandus illustravit* XXIV Februarii.

Pag. 235 *col.* 2 *post.* Hemelaidem Virg. *pona-*
C *tur.*

Domnus Joannes Patricius, *celebratur hac die in veteri S. Cyriaci Martyrologio, prætermissus in ecgrapho Roma nobis misso, sed indicatur a Mabillone, qui autographum recentius ac diligentius scrutatus, ipsum ibi repertum asserit Pag. 57 Musæi sui Italici; ubi suspicando quærit,* an is sit, cui prima sanctæ Mariæ-Majoris conditio tribuitur? *quod minime visum est negligendum, cum usui esse possit ad diem, quo Basilicæ istius Dedicatio agitur,* V Augusti.

Pag. 257 *Annot.* c — sic lege — *Coluntur SS. Machabæi 1 Augusti, Mauricius cum sociis* 22 *Septembris; primis antiquitus sacra ecclesia fuit, aliorum Titulus eidem posterius accessit.* NOT. 31····

Pag. 260 — adde — *sequentem Commentariolum.* NOT 32····

DE S. MEDICO CONFESSORE,

OSTIELLI IN BLESENSI GALLIÆ TERRITORIO.

Colitur … Pentecostes,

Q*uarto a Blesensi civitate Milliario ad Orientem, prope Cambordium, deliciis Regiis celebrem locum, jacet* Ostiellum, *vulgo* Huisseau; *ubi in honore singulari est* S. Medicus, *sive (uti capsæ corporis custodi inscribitur)* Medyeus, *vulgo* Saint-Mie. *Est autem capsa illa elevata post majus altare parochialis istic ecclesiæ, et secunda feria Pentecostali quotannis processionaliter circumgestatur, ac deinde Missa altera, de eo ut Confessore facienda, honoratur; quamquam natalis ejus dicatur esse* XXIII *Maji, quo tamen nihil fieri solet; ne scilicet ab agresti labore plebs rusticana abducatur. Creditur professione artis suæ sutor fuisse, et vixisse seculo* VIII *aut* IX. *Idem Blesiis in parochiali Dominæ nostræ in* Burgo-mediano, *Gallice* Bour-moyen, *capellam sui nominis habet festumque hoc die: nomen autem creditur per* Y *passim scribi, sicut et* S. Amyci, *qui colitur* XII *Octobris cum S. Amelio, ut proprium nomen ab appellativo distinguatur. Atque hæc sunt omnia quæ de ipso nobis suggerere potuit hujus operis studiosissimus, et circa propriorum cuique loco Sanctorum cultum curiosissimus Claudius Castellanus, in autumno anni* MDCLXXXIV *versus illas partes profectus, ad accurationem singulorum notitiam sibi acquirendam; sed quia neque Curatum neque Vicarium ejus in loco reperit, plura tunc quidem discere non potuit, operam tamen se daturum promisit ad obtinendum siquid haberi ultra possit. In hanc spem dilatus a nobis et pene oblivioni datus*

… Sutor vulgo S. Mu… dictus

fuera

A *fuerat Sanctus, quando novis litteris moneor nil ultra expectare, sed quod de eo possum hoc loco dicere.*

Not. 33

DE S. GUIBERTO.

Pag. 261 *num.* 1 — adde — *Gemblacense autem dicatum fuit S. Petro Apostolo, et S. Exuperio Martyri ex legione Thebæa, cujus ibi perquam notabiles Reliquias, anno* MDCXXIII *repertas, enumerat Rayssius in Hierogazophylacio Belgico. Eorumdemque causa ipsum Natalibus Sanctorum Belgii adscripsit Molanus: colitur autem Gemblaci* XXII *Julii.*

Num. 2 *sic ordire* — S. Guiberti *cum laude singulari meminit Libellus de Gestis Abbatum Gemblacensium, Tom.* 6 *Spicilegii Acheriani insertus, et usque ad Octavum Abbatem Anselmum, anno* MXIII *electum, perductus. Uno deinde seculo post, justam ejusdem* S. Guiberti *Vitam scripsit Sigebertus etc.*

Ibidem lin. 7 *post — habuimus* — adde — *Mabilio seculo* 5 *Benedict. eamdem inseruit, qualem Tom.* 2 *Bibliothecæ Cæsareæ Pag.* 898 *et seqq. ex MS. Viennensi edidit Lambecius, cui quam secundam Mabilionis editionis (nam Viennensem necdum habemus) contulimus nostram. Eique subjunximus per modum* Appen-

B dicis, *ex præcitato libello, primi Abbatis* Erluini *Vitam, haud parum lucis allaturam ipsi Vitæ* S. Guiberti. *Habuimus etc.*

Ibidem lin. 14 *post — inveniri* — adde — *Nihilo plus in suo itinere Belgico invenisse ait Mabilio, et prædictæ Elevationis compendiosam relationem recudit, ex Lambecii editione, verbotenus desumptam ex pleniori nostra, demptis initio ac fine, prout asterisci infra notandi indicabunt. Addit Mabilio, ex eodem Lambecii opere,* Destructionem vel potius Combustionem monasterii Gemblacensis, quæ facta est anno MCXXXVII, a prima sui combustione anno XXX, scriptore Guiberto tunc Abbate Gemblacensi. *Sed hujus cladis narratio nihil habet quod pertineat ad* S. Guibertum. *Autbertus Miræus etc.*

Pag. 263 *num.* 4 *et Ann.* a *sic incipe* — Germiensi *qui eum habet MS. Trevirense, et ex hoc verosimiliter Surius; quem secutus Ortelius,* Germium *dixit esse* pagum Lotharingiæ : *sed MS. S. Maximini et Viennense scribunt* Darnuensi, *esse autem* Darnay *etc.* — *et lin. ult.* — l. — in Comitatu Lomacensi atque Darnuensi, *quasi vel unus idemque sit Comitatus, vel de utriusque confinio aliquid Gemblacum teneat. Lomensis autem seu Lomacensis Comitatus vulgo Lomoge, hodierni Namurcesii partem constituit.*

C *Annot.* i *Surius et MS. Viennense,* Mensuram.

k *Idem cum eodem MS* conniventia

l *Adde* — *ubi dicitur quod* Domnus Wibertus, *præter istæc aviæ suæ dona,* de paternis vel maternis bonis hereditatis suæ legales faciens traditiones, dedit quidquid jurium visus est habere.... in Comitatu scilicet Brebant, in loco Maiin ecclesiam ac decem mansos de Leitzanis, quos filio suo Wiberto mater solummodo cum fratre suo Odboldo legaliter tradidit.

Num. 6 *lin.* 4 *ad nomen* Erluini, *adde litteram* m. *et ad Notas* —

m *Ottonis diploma prædictum docet, quod* Wibertus, *in construendo et* fundando monasterio Deo eum habuit venerabilem Erluinum; qui et ipse Canonicam quam vivebat Regulam, mutavit in Monasticam vitam : et quod ipsum præfatus Wibertus, post ædificatam ecclesiam et officinas claustri, quas simul construxerant, sibi elegit Abbatem, et cum monachis quos accersivit Monachos omnino fit regendos. *His consentiens ceterus Erluino Fulcuinus Abb. Lobiensis, in gestis Prædecessorum suorum, de Guiberto cum laude scribens, ait, quod illum Gemblaci* Abbatem, cui ipse pauper Christi effectus, præfecerit : *et consequenter Chronographus Gemblacensis ;* Salubri, D *inquit,* ductus consilio [Guibertus] totum se ejus submisit magisterio, eumque Abbatem delegit, et præfecit sibi Fratrumque suorum Collegio. *His sane indicatur* Guibertus, *Monachus factus Gemblaci : et tamen Sigebertus mox infra, Gorziæ id factum videtur indicare. Fortassis Habitum quidem sub Erluino accepit Gemblaci, qualem solent ii quos Donatos vocant, velut Benedictini Ordinis Tertiarius ; deinde, firmatis undequaque rebus, nolens eo manere loco, ubi quodam quasi patronatus jure considerandus esset tamquam primus Fundator ; ad perfectam conversionem abiit Gorziam, vitam ibi, absque ulla honoris cujusquam prærogativa, ut absoluta professione Monachus, inter Monachos ducturus.*

Pag. 266 *Annotationes* h *et* i *totæ deleantur, pro eisque hæc ponatur.* —

h *Integram Bullam exhibet Lambecius, post eumque Mabilio : sub hac clausula,* scriptum per manum Bonifacii, Regionarii ac Scrinarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Martio, Indictione XI Datum VIII Kalendas Aprilis, *etc, ut hic sequitur,* in mense ac Indictione quibus supra. *Indictionem tamen* XII, E *non vero* XI, *exigunt* Benedictus, *ordinatus an.* 975, 25 *Aprilis vel* 2 *Maji (uti hoc ejus initium statui in Paralipomenis ad Chronolog. Pontif. mutata priori de* 19 *Decembris sententia) et* Ottho II, *Romæ coronatus* 25 *Decembris* 967, *quorum annus hinc* 16, *inde* 9 *concurrunt cum anno* 984. *Verum annus iste esset ab exordio monasterii, circa* 924 *fundari cœpti, sexagesimus quartus ; et Pontifex scribit,* Religioso Abbati venerabilis monasterii.... noviter constituti..... in loco qui vocatur Gimblaus. *Unde occurrit mihi suspicari, genuinam primæ confirmationis Bullam, esse, non* Benedicti VII, *sed* Agapiti II, *qui anno sui, Pontificatus* VII, *mense Martio adhuc numeraverit Indictionem* XI, *concurrentem cum anno Christi* 953, *utpote primum ordinatus anno* 946, *die* 2 *Junii, secundum nostram posteriorem correctionem.* Agapiti *autem Privilegium innovaverit anno* 9 *sui Pontificatus, Ottonis II* 16, Benedictus *præfatus : quod, originalibus deperditis, occasionem dederit utriusque Bullæ auctores et datæ notas conflandi in unum. Favet huic conjecturæ Sigebertus in Chronico ad an.* 954 *sic scribens,* Immunitas nostræ, Gemmelacensis scilicet ecclesiæ, etiam Apostolica auctoritate a Benedicto Papa corroboratur, anno septimo Pontificii ejus. *Favet eidem conjecturæ, quod in MS. quo usus Surius, post* annum XVI Ottonis *scriptum inveniatur,* qui est annus Do- F mini 953. *Non potuit id quidem, ita per zyfram scriptum, nisi a manu noviția esse, sed annus ex antiquiori traditione haberi potuit. Erat autem is* Ottoni *non* Secundo, *sed* Primo, *Regni quidem in Germania, a morte patris,* 2 *Julii an.* 936 *obita, currente Martio decimus septimus, in Italia vero annus* 2 *vel* 3 , *sed is coronam Imperii primum accepit anno* 962 : *et solos Imperatoris coronati annos solent in suis Bullis Pontifices numerare, ut verosimilius sit annum* 16 *Imperii, ad* Ottonis II *et* Benedicti VII *confirmatoriam Bullam pertinere.*

Annotatio k *etiam deleatur, utpote spectans ad finem Cap.* 3.

Pag. 267 — *et similiter num.* 19 *Annot.* b *adde* — *Ceterum* Bratuspantes, *ob solum nominis affinitatem abusive pro* Brabantis *accipi, patet ex Julio Cæsare, cui* Bratuspantium urbs *est, inter Bellovacos et Ambianos, deinde Cæsaromagus dicta, hodie secundum aliquos vicus* Grandevillare.

Annot. c — *Hinc liquet, quam parum accuratus Chronologus fuerit Sigebertus, et quam facilis ad res temporaque confundenda : qui excæcationem Erluini, factam anno 958, permittit Ungarorum incursioni.*

h *Excæcationem Sigebertus Anselmus narrat : nam et*

ad

A *ad S. Joannis Gorziensis Vitam recte observat Mabilio, contra Bollandum nostrum, Sigeberti auctoritate abreptum) constat prædictum Joannem, 2 Abbatem Gorziensem, obiisse, cum quadragesimus in sancto proposito ei annus erat; qui, ipso attestante Bollando, ducendus ab anno* 933, *atque adeo adhuc vixit an.* 973, *Joanni autem successit* Odbaldus, *ut hic, jam Abbas, adesse non potuerit morienti Guiberto; sed vel Eginoldus, primus Abbas, nominandus Sigeberto fuerit; vel, si hic anno* 960 *obiit, ipse* S. Joannes.

i *Notat hic Mabilio, quod* Benna frequens apud veteres Francos usus erat, in vehendis etiam Nobilium carpentis. *Sic in Vita S. Udalrici Episcopi Augustani, quam hoc ipso Tomo illustrat Mabilio, et nos tractabimus 4 Julii, magnificum ejus in publicum procedentis comitatum describens Auctor, cap.* 5, fuerunt, *inquit*, etiam electi de familia semper qui [carpentum ejus] trahentibus bubus ductores fuissent, et eum ante et retro, ad dextram et ad lævam ejus, caute observassent.

k *MS. Compendium Ultrajectinum addit:* Ad cujus tumbam exhinc innumerabilia acciderunt miracula, sicut liber confectus inde testatur. *Post hæc ponatur*

B

APPENDIX

De Vita Ven. Erluini Abbatis.

Ex libello de Gestis Abbatum Gemblacensium.

a Colligitur ea Vita, ex fragmentis Richarii.

Vitam Erluini, primi Gemmelacensis Abbatis, Richarius Monachus ejus, ad Nogerum *a* Leodiensem Episcopum, metrice descripsit: sed nescimus quomodo accidit, quod, dissipatis et intercisis schedulis, a memoria hominum deperiit: unde quasi particulas discissæ vestis colligentes, et quidquid de eo scriptum ubique invenimus simul assuentes, fecimus ut saltem hæreat sibi quasi unius corpusculi compages. Ne ergo exordium ex ambiguitate alicujus conjecturæ vacillare videatur, verba ipsius Richarii in fundamenti stabilitate jaciuntur.

In præfatione virtutes Erluini summatim complexus

2 Venerabilis itaque Erluinus, patris proprii studio litteralis scientiæ imbutus documentis, cum in præsenti seculo cerneret nihil agi utilitatis, cœpit æstuare ejus rudis affectus, dans operam ut, postpositis vitæ lubricæ phaleramentis, Cœnobitarum sponte conglomeraretur phalangi. Mœnia siquidem Gemmelacensis cœnobii, pariter cum Domno Wiberto, Dei cultore, construere viriliter sategit: ejus quoque adminiculatione cohors Monachorum *b* puerorumque communiter degentium conglutinata est haud exigua. Omnibus enim carus extitit. Singularis caritatis et fervoris alacritatem, advenis et pauperum catervis, condigne rependere noverat. [Noverat et] simplicibus mysteriorum profunditates depromere, in solvendis ac opponendis sagax assertionibus, adversus malignorum procellas vigens ac solidus, rebus in adversis submittere nolens animum, sobrius per pacis prospera. Redundabat amor et timor in subditis, dogma redolebat in alumnis. At vero quem nulla quiverunt adversa movere, licet concussus et agitatus sit molestiis acerbis, contendit jugiter virtutum gradibus polorum scandere regna. Novit enim quod felicem tranquilla non faciant; verum mens bene sibi conscia, quanto magis atteritur, tanto amplius splendescit. Gaudia vero lubrici seculi, quo magis vernando pollent, et amplius se spatiando trahunt messibus, hoc amplius noctis tartareæ subeunt penetralia, sublatoque lumine ruunt morte perimente pestifera. Sane Patronum supra memoratum, laude dignissimum, cum

C

b

clausura septa cœnobii tenerent, absconditum mundo, verum vernantem polo, utpote sidus splendidissimum, dictis pariter et actibus radiabat ubique; Monachorumque et Clericorum concionibus formam vitæ, super astra ferentis, totis nisibus celebs ostendebat: et ad cœlestis consortium Jerusalem de mortis valle vocatos, quo virtutum gradibus lucis scandere itinera certarent, multis modis hortabatur. Talium siquidem floribus redimitus studiorum, vitæ perennis semina humanarum mentium serens præcordiis, innumerabiles hominum phalanges propriis instruens exemplis, noxia mundi despicere, et salutare vivendi propositum docuit adire. D

3 Hæc de rudimentis vitæ et conversatione Erluini Abbatis, supradictus Scriptor, in ipso orationis prooemio, per anticipationem declaravit. Tempus quoque quando claruit, in textus sui limine, statim insinuavit, et virtutem actuum ejus interando aptius confirmavit, ita exorsus:

deinde versibus prosecutus,

1 Ottonis *c* fuit hic ad tempus Regis in aula,
3 Terrigenis speculum, lux, et imago Dei *d*.
2 Ast ubi devotus fidei sumpsit documenta,
4 Sincero Dominum corde sequi studuit,
5 Quam patiens, et quam dulcis, quantumque [benignus E
20 Jugiter extiterit, quis memorare queat?
6 Nam placidus degens, lenibat corda furentum,
22 In mores pacis de feritate vocans.
7 Alloquio blandus, mira gravitate modestus;
23 Non asper, non trux, non violentus erat.
8 Mitis erat cunctis, suavis pius, atque be- [nignus,
24 Gratus, blandiloquus, compatiensque bonis.
9 Quem mœstum vidit, quem tristem, quemque [dolentem
25 Affectu patris subveniebat ei;
10 Afflatu dulcis mœrentia pectora mulcens,
26 Angorem pressit, gaudia læta dedit.
11 Quam præsens parcus fuerit potusque cibique,
27 Ostendit sancti vita probata viri.
12 Esuriem qui tam tenui suspenderat esca,
28 Quo frænata magis quam saturata foret.
13 Et sitis ardorem modica dimoverat unda *e*,
35 Justitiam esuriens, justitiam sitiens.
14 Illud in ore canens, illudque in ore volutans,
29 Pane quod in solo non bene vivit homo:
15 Sed virtute magis Verbi mens pascitur, ex [quo F
30 Perpetuæ lucis gaudia vita capit.
16 Insomnes noctes hic ducere sæpe suetus,
31 Pulsabat cœli fletibus astra pius.
17 Pervigili cura fortes aptabat habenas,
32 Spiritui cogens membra subacta dare;
18 Munditia ut cordis superoque ardore caleret,
33 Arceret flammas carnis ab igne datas;
19 Utque animus cœlo vigil et suspensus in ipso,
34 Ac terris positus jam super astra foret.
22 Cœlestis verbi meditamen in ore tenebat.

c
d
quorum hic datur initium
e

Cetera desiderantur.

4 His vivendi documentis non tantum initiatus, sed ad plenitudinem usque institutus, vixit in Clericalis Ordinis habitu quam potuit laudabilius; sed quia ipse Dominus pars hereditatis est Clericis, secundum nomen suum, in sortem Domini electus, ambiebat sagaciter, ut funes hereditatis caderent sibi in præclaris. Ideo proficiens de virtute in virtutem, de Canonicæ regulæ gradu ad Monachicæ vitæ ascendit sublimitatem: ubi non aliter vixit quam alios vivere docuit, quos suo exemplo ad ejusdem propositi jugum suscipiendum attraxit: sciens juxta Dominicam vocem, quia qui Dominica mandata solvit, et alios ut non solvant docet, minimus vocabitur in regno cœlorum. Quapropter bona

Ex Clerico Monachus Erluinus.

et

A et agendo et docendo, magnus in regno cœlorum, in præsenti scilicet Ecclesia, merito est vocatus. Tam multiplici morum honestate usquequaque commendatus, habebatur cunctis reverendus, et Dei timorem appetentibus per omnia imitandus. Multi etiam, quos secularis adornabat potentia eum dignum judicabant sua amicitia; pro eo quod in illo eminebat sanctitatis reverentia, consilii vigebat prudentia, et animas Deo lucrandi singularis ei erat collata gratia. Cui inter cetera hoc quoque addidit dispensatio divina, ut nobilissimi apud seculum, et devotissimi apud Deum, Wiberti seu Guiberti frueretur amicitia; ita ut mutuæ caritatis inter se indivisibili conjuncti glutino, unum vellent et unum nollent in Domino; et ubi tam pia erat unanimitatis conspiratio, nulla prorsus poterat subrepere contrarietatis inspiratio.

inter alios S. Wiberti amicitiam sibi conciliat :

5 Sed profecto credebat multum deesse sibi, cum ipse solus retraxerat pedem a vanitate seculi, quod adhuc pars altera animæ suæ, piissimus scilicet Wibertus, hæreret infixus in limo mundani profundi. Cupiens ergo amico suo Wiberto veraciter et perpetualiter frui in Domino, toto mentis ardebat B desiderio, ut eum posset lucrari in Domino; et omnem gratiam amicitiæ, qua apud animam ejus tam efficaciter pollebat, ad salutem animæ illius convertere gestiebat. Nec prius destitit, quam eum, arctius infixum in lacu mundanæ miseriæ et luto secularis potentiæ, fortiter injecta manu extraxit, et supra petram ecclesiasticæ conversationis statuit, et gressus ejus ad iter justitiæ direxit, et hymnum novum divinæ laudationis in os ejus immisit; deinde etiam in totius vitæ tenore exequendo strenuus ei adjutor, fidus et circumspectus consiliator, et promptus in rerum opportunitate adjutor. Hoc denique incentore, basilicam Deo et S. Petro sanctoque Exuperio, [nec non] officinas, claustris monachicæ religionis competentes, ædificavit, res suas hereditario jure Deo delegavit, Fratres ad juge Dei servitium idoneos inibi congregavit; seque suaque omnia, ad ejus nutum obediens, ordinavit. Perpendens itaque præfatus Wibertus, hunc virum suis temporibus a Deo destinatum ad lucrandas animas, et bene expertus dirigi a Domino omnes vias illius, pro collato sibi cœlitus subsidio incessanter Divinitati agebat gratias. Unde salubri directus consilio, totum se ejus submisit magisterio; eumque Abbatem delegit, et præfecit sibi Fratrumque suorum collegio: C ut omni mundanæ sollicitudinis onere deposito, ipse securius et intentius contemplativæ vitæ invigilaret proposito.

cui Auctor factus dimittendi seculi,

ei adjutor fit ad fundationem Gemblacensis cœnobii :

6 Igitur vir vitæ venerabilis Erluinus, non honorem, sed onus suscipiens monastici regiminis, eo ferventius cœpit insudare regularis vitæ studio, quo sciebat se Deo rationem redditurum, non tantum de suis, sed etiam de sibi subjectorum ratiociniis. De cujus vitæ insinuando statu non opus est agere multo verborum ambitu, de quo constat non alia egisse, nisi quæ placita essent in veri Judicis conspectu. Nec dubium, qui tam gratuite Deo placebat, pro bonæ intentionis oculo; quod etiam Dei amatoribus placuerit, pro bonæ actionis studio; et qui bonis erat amatus et reverendus, non mirum quod contrariis Deo erat suspectus et contrarius. Interius ergo animarum consulens saluti, exterius autem corporum intendens usui, ut prudens et fidelis paterfamilias, utriusque hominis prospiciebat utilitati. Qui sciens insolentiam secularis potentiæ solere adversari ecclesiasticæ quieti, omnia quæ B. Wibertus legali testamento delegavit commissæ sibi Ecclesiæ, Imperialis et Apostolicæ manus adstipulatu f fecit perpetualiter confirmari...... *f*.

cujus deinde electus Abbas,

eidem prudenter consulit.

7 Sed ad propositum opus redeamus, et quales quantasque persecutiones sustinuerit vir religiosus D Erluinus, qui etiam martyrium pro Dei amore sustinere erat paratus, paucis aperiamus: quod quidem Fulcuinus Abbas non tacuit in libello, quem de gestis Abbatum Lobiensium scripsit: sed qua intentione scripserit, si quis diligenter inspexerit, plane intelligere poterit, quod veritatem quidem rei gestæ digesserit, causam tamen rei magis ex motu animi, quam ex vero interpretatus sit *g*. Is Erluinus, omnium bonorum amicitia dignus, utpote in ea acquirenda utiliter idoneus, et in ea conservanda fideliter industrius, singulari amicitia confœderatus erat Raginero Comiti, qui ob proceritatem corporis cognominabatur Longicollus, qui tunc temporis principabatur *h* Haginoensibus. Hic *i* Baldrici Leodiensis Episcopi avunculus fuit: et, quia sua potentia in omnibus nepoti suo Episcopo patrocinabatur, Abbatiam Lobiensem in beneficium accepit: et mirum in modum, qui secularis potentiæ tyrannide formidolosus erat toti Imperio *k*, venerabilis Erluini monitis salubribus libenter obediebat. g h i k

Eodem familiarius utens Comes Rajnerus,

8 Cum ergo, ut dictum est, tanta efferretur insania, tanto tamen viro se submittebat, et, ut cultum sanctæ religionis exerceret in omni loco suæ ditionis, permiserat: unde commisit ei monasterium S. Vincentii in loco *l* Sonegias dicto, ubi Clericalis E Ordinis regula vigere debebat, ut ibi Monasticæ vitæ l Ordinem instituere deberet: sed id, importunitate rei et temporis, infectum remansit. Præposituram quoque Lobiensis monasterii ei commisit; ut, quanto sibi adhærebat familiarius, tanto sibi deserviret fidelius; et, quanto erat religiosior, tanto ad Fratres ejus loci regulariter gubernandos esset intentior. Quod quia invitis Fratribus factum erat, Fratrum unanimitati satis displicebat: qui per facilitatem Prælatorum licentia illicita deteriorati, plerique etiam gloriantes ex nobilitate seculari, et ex personarum acceptione magis quam religionis sanctitate rem omnem æstimare assueti, ægre ferebant, illum, ex humili conditione et ex alio loco, sibi præferri: et grave et intolerabile iis videbatur, a tortitudine morum suorum, ad normam regularis vitæ, per illum tam subito revocari.

primum Sonegiense monasterium, ei committit,

deinde Lobiensem Præpositum facit,

9 Profecto, si rerum convenientia inspiciatur, non nimis mirandum videbitur, quod Fratres, qui per remissiorem Pastoris sollicitudinem per tot annos a regulari observantia descivérant, tam difficulter ad rectitudinem vitæ reduci poterant; non, inquam, F mirum, si levitatis dissolutio eos effrænaverat, quibus per annos plus nonaginta nulla Abbatum regularium paternitas exuberaverat; sed mercenarii, et qui non erant Pastores, quorum non erant oves propriæ, Dominicum ovile dissipaverant. [Nempe] dum quæ sua, non quæ Dei erant quærerent, omnia venalia habebant; et in Ecclesia Dei columbas, id est gratias Spiritus sancti vendentes, domum Dei speluncam latronum effecerant. Quod malum in caput istorum redundasse creditur, qui, ut mali pastores, lacte ovium Dei impinguati, lanis eorum vestiti, vilipendebant abigere lupos ab ovili Christi; et, quasi canes muti, non valentes latrare, animas subjectorum patiebantur interire.

invitis Monachis male disciplinatis,

10 Quis enim non execretur? quis, inquam, non abominetur? quod tanta incuria, ne dicam avaritia, animos Episcoporum incesserat, quod ab anno Domini DCCCLXV, quo odibilis Deo *m* Hubertus, frater m Reginæ *n* Tietbergæ, fugato Harberto Abbate, n Abbatiam Lobiensem invasit; usque ad annum Domini DCCCCLVI, quo Baldricus pulso Ratherio Cathedram Ecclesiæ Leodicensis accepit; locus ille, tantæ hactenus nobilitatis et religionis honore insignis, sine Abbatis prælatione perduravit. Nam postquam prædictus

ex quo in jus Episcoporum Leodien transierunt,

A prædictus Hubertus, Abbas et Dux, justo Dei judicio, in bello extinctus interiit; Franco ei in regimine successit: et ipse postmodum *o* Episcopus factus, Abbatiam Lobiensem subdi juri Episcopi Leodicensis, ex munificentia Imperatoris Arnulfi, impetravit: et post eum Stephanus, inde Richarius, post eum Hugo, et Farabertus. Omnes, inquam, isti, dum magnis Abbatiæ redditibus carere nolebant; et Præposituras, quas sub nomine et merito obedientiæ religiosis et timoratis viris committere debebant, quasi rusticanas villicationes, annuatim pretio dabant et adimebant; omnia divina et humana ibi confuderant, omnia sancta et profana promiscua haberi fecerant; et ita miserabili modo, quod sibi lucro esse putabant, ad animarum damna verti, vilipendebant. Ubi enim pecuniam primo quærendam esse proponebatur, scis profecto quia virtus post nummos ponebatur; ubi nullus honor virtuti locusque erat, quæ spes bona esse poterat?

o

qui irritati expensis in Comitis tractatione factis,

11 Igitur Fratres, cum nollent ad correctionis rectitudinem reverti, per omnia et in omnibus adversabantur prædicti viri voluntati; clamantes et conquerentes, res suas ab eo prodige dilapidari, et B substantiam monasterii non moderate obsoniis secularium personarum extirpari, et maxime in servitio Comitis Ragineri. Hoc nomine protegebant culpam suam, obliti illam sententiam, qua S. Benedictus nos regulariter informat; Ante omnia ne murmurationis malum, qualicumque verbo aut signo, appareat. Sed vir Dei, doctus in patientia sua habere animam suam, scuto humilitatis et patientiæ protectus, omnem adversitatum sustinebat molestiam. Sed quanta et qualia fuerint quæ pertulerit, ex scriptis Fulcuini Abbatis intelligi poterit. Non timuerunt de morte ejus tractare: et, ne longius sermonem protraham, tres eorum, quibus nobilitatis vanitas et juventutis robur, propinquorum etiam assensus, promptiorem ingesserat audaciam, cum magno et satis gravi ordinis et professionis periculo, dormitorium noctu aggrediuntur, ipsum extrahunt, et pertractum extra ambitum claustri inhumane tractant, oculis privant, partem etiam linguæ amputant, non tamen loquendi officio et usu ejus privatur. Hoc actum est XIII Kalendas Novembris, anno DCCCCLVIII *p*.

Reg. c. 34

pessime habitum excæcatumque ejiciunt anno 958.

p

12 Ille taliter martyrizatus, ut nihil bonæ spei inter eos sibi superesse sero intellexit, tandem cessit: nam ita debilis et exoculatus navi imponitur, C et *q* Gemblaus advehitur. Nec tamen hic labor justi viri per omnia infructuosus fuit, sed Christi bonus odor (quia aliis odor mortis ad mortem, aliis odor vitæ ad vitam fuit) vim benevolentiæ et fortitudinis suæ passim diffudit. Nam postquam, per incorrigibilem Fratrum levitatem, palam est deprehensum, Fratres sine Abbatis prælatione degere quam sit periculosum, deinde sub Abbate *r* eos agere permissum est; et restricta levitate Fratrum, status sanctæ religionis reformatus est: res etiam eorum, quæ per avaritiam et ambitionem majorum dissipabatur, ad communem Fratrum utilitatem ordinatius stabilita est...... *s*.

q
Ipse reversus Gemblacum,

r

s

13 Servus Dei ad monasterium Gemblacense reversus, re ipsa expertus, per multas tribulationes regnum Dei parari fidelibus, contemplationi et religionis pietati eo vacabat propensius, quo nihil pene ei arridebat exterius, per quod jam multis blanditiis posset commoveri aliquatenus. Nec multum dolendum sibi esse videbatur, quod illis oculis carendum erat, quibus etiam culices et cyniphes gloriantur; cum interior suus homo illis oculis perfecte delectaretur, quibus mundi corde Deum contemplantur. Ipse vir Dei Erluinus, nolens hic habere permanentem civitatem, ubi videbat ingruere tam multiplicem et tam contrariam malorum calamitatem; D futuram, non manu factam, sed æternam, sibi suisque requirebat mansionem: et intelligens nulla re hanc melius inveniri, quam per concordiam fraternæ unanimitatis, ad opus pariter exequendum animum intendit omnimodis. Opus enim Deo placitum, et lucrandis animabus utile, a piæ memoriæ Domno Wiberto inchoatum, sagaciter implevit: scilicet illud collegium Fraternitatis adunavit, per quod omnes Dei timoratos, per totam pene Lotharingiam et Franciam, uno pacis et dilectionis vinculo invicem colligavit; ut omnes in Christo unum saperent, unum diligerent; unum vellent, unum nollent; nil inter eos perversum, nil inhonestum, nil diabolica æmulatione contractum, odio dignum, vel contrarietate esset diversum; ut vere pacifici filii Dei vocarentur; et confitentes alterutrum peccata sua, pro invicem orando salvarentur; eleemosynis, jejuniis, psalmis, spiritualibus hymnis ad hoc constitutis, supra pensum quotidianæ servitutis.

egregium exemplum patientiæ præbet;

EX CHR. GEMBL.

et omnibus istic optimo ordinatis

14 Talem vitam ducens vir magni nominis Erluinus, multis postea annis exemplum bene vivendi fuit omnibus. At postquam camino diutinæ tribulationis excocta est ad purum scoria peccatorum ejus; tandem tamquam aurum probatus, de fornace carnis est extractus; et, quod tamdiu exoptaverat, demum pervenit ad bravium supernæ vocationis, et in regno Dei duplicem accepit calicem martyrii et confessionis. Transiens ergo ab hoc mundo, quarto Idus Augusti *t*, sepultus est in ecclesia S. Petri; fideliter et efficaciter, ut credimus, interpellans aures Omnipotentis, pro omni familia S. Petri.

Sancte moritur 10 Augusti.
E

t

ANNOTATA.

a Notkerus *vel* Notgerus, *Episcopus Leodiensis, sedit ab anno* 972 *ad* 1007.

b *Hinc intelligi videtur primorum Gemblacensium propositum fuisse, juventutem litteras communiter docere, ac simul instillare pietatem; in eoque rem mansisse ab anno* 924, *usque ad an. circiter* 946.

c Ottonis, *scilicet I; sed hic primum regnare cœpit post mortem patris sui Henrici Aucupis anno* 934. *In hujus ergo aula ita solum potest dici floruisse* Erluinus, *quatenus Princeps adhuc ministeriis fuit applicitus a patre Rege, fortassis Latinæ linguæ liberaliumque disciplinarum magister, ut illo ætate senior, et circa annum* 890 *natus fuerit.*

d *Quisquis hæc Richarii disticha primum transcripsit, eo ordine quem indicant præfixi numeri, quoque ea Acherius edidit; videtur ipsa reperisse columnatim descripta, sic ut in priori columna versus hexametri, in altera pentametri fuerint collocati; itaque ex ambabus columnis alternatim legendi versus, et integranda disticha forent: quod ille non satis capiens, primo duobus hexametris consequenter scriptis, subjunxerit consequenter etiam duo pentametra; tum, videns non satis commodum sensum sic haberi, magisque desperans in ceteris sic invenire meliorem; elegerit consequenter scribere, primum hexametra omnia, tum pentametra. Ego naturali ordini cuncta reddere conatus sum.* F

e *Pentametron hoc quomodo ad ultimum locum delabi potuerit, ubi istud reperi, difficilius capio: et quamvis non omnino inepte suffigi ultimo hexametro possit, hic tamen videtur proprium suum locum habere.*

f *Hic inseritur utrumque Ottonis*, Lothariensium *et* Francigenum Regis, *Privilegium, quorum ultimum anni* 848 mense Junio *perperam adscribitur* In lictioni XII, *cum tunc fuerit solum* V*: deinde ponitur initium* Auctoritatis Apostolicæ a Benedicto Papa concessæ. *Sed quid ea ad* Erluinum? *cum data sit anno Ottonis II* 16, *Christi* 984. *Jam dixi, videri Bullarum duarum characteristicas notas confusas; earum vero primam fuisse* Agapiti II, *datam anno* 953. *Et hic forsitan hærens hujus Chronici Auctor, vel is qui*

A *ecgraphum Acherio misit, satis habuit primas Bullæ lineas dare.*

g Folcuinus, *Abbas Lobiensis, creatus anno* 965 *exeunte, vel sequenti ineunte, obiit anno* 990; *intra quod tempus suum istum libellum scripsit, post gesta Abbatum Gemblacensium reperiendum in eodem Tomo* 6 *Spicilegii Acheriani, unde transcriptum cap.* 26 *hic accipe.* Baldricus Ecclesiæ Leodiensi præerat: is avunculum suum Raginerum unice colebat, pro eo quod in Episcopatu adipiscendo illum plurimum juverat: qui Raginerus, post mirificam illam Hungrorum liberationem, ecclesiam S. Ursmari (*cujus Acta ab Adsone, Abbate item Lobiensi; miracula vero, per hunc ipsum Fulcuinum conscripta, illustravimus* 18 *Aprilis*) ecclesiam, *inquam*, S. Ursmari *Raginerius ille primus* non exhorruit violare, *extracto qui ad sepulcrum Sancti confugerat Oduino, hoste suo, atque ante vestibulum occiso.* Interea Erluinum quemdam sibi intimum facit. Erat autem a Gemblaus monasterio, quod quidam mundanæ nobilitatis Titulo insignitus, Wibertus nomine, in proprio suo construxerat; et in quo ipse, vere conversus ex mundiali militia fuerat; quem inibi Abbatem, cui B ipse pauper Christi obediret, præfecerat. Hic Erluinus Raginerum adulatione assidua lactabat, et paulatim et per incrementa ad Laubiensis Abbatiæ dignitatem anhelabat: nec destitit, donec ad Præposituræ honorem, qui tunc major habebatur, amoto Blithardo ipsius monasterii Monacho, invitis licet Fratribus, proveheretur. Erat autem vir in exiguo ponens mendacium, cui ad versutiam nihil deerat. Si respiceres ad religionem, nihil illo, quantum ad faciem, sublimius; si ad voluntariam et invocatam sæpe mundialium occupationem, eorumdemque indefatigatam percursionem quod Monachum minus decet) nihil illo abjectius. In sermone ipso tanta illi diversitas, ut, cum proloqueretur, verba ipsa quasi trutinaret; ad ultimum multimodas cavillationum strophas, doctus versutiarum rhetor, intexeret. Hic, quia, ut dictum est, invitis Fratribus promotus erat, unanimitati Fratrum exosus erat. Contigit quadam die, instante vindemiarum tempore, consedentibus Fratribus, et nescio quid triste confabulantibus, supervenire Erluinum: quem tanta cæde fustium multati sunt, ut putaretur esse mortuus. Quos ut discessisse persensit, paulatim palpitans subduxit se, et ad Bernardum tunc Advocatum confugit: cujus auxilio C postea Erchacum proficiscitur, ubi quantum est inventum vinearum eliquat et abducit, et in locis opportunis recondit. Rogat præterea Raginerum cum Baldrico Pontifice, ut dies Natalitios Domini Lobiis celebrent, quod et obtinuit. Erat tunc videre abominationem desolationis, stantem in loco ubi non deberet: nam Comes cum conjuge in sacrario ecclesiæ mansitabat; et mensa, in qua sacratissimum Domini corpus absumebatur, ministerium calceamentorum et paterarum seu scutellarum efficiebatur. Peracta igitur Natalitiorum dierum celebritate, Fratres sibi minui, unde alii ingurgitarentur, in commune deplorant. Assumpta igitur audacia Fontanas petunt, villam quam Sambra alluit: ibi quantum vini est repertum, abducunt. Profectus fuerat Erluinus Bermeriacas, ut annonam quæ ibi erat venumdaret, in solutione debiti quo se in præfato obsonio oppignoraverat: quem Fratres insecuti cum multitudine magna populi, ita in eum debacchati sunt, ut mirum fuerit quod mortem evaserit. Sed ad Abbatiam promotus, Fratres semper suspectos habens, omnes a monasterio præter paucos expulit. Qui ob hoc magis irritati (ne longius sermonem protraham) tres ex illis, qui juventute et propinquorum adminiculo ceteris præstabant, magno satis professionis et Ordinis cum D periculo, dormitorium nocte aggressi, eum extrahunt; et non longe ab ambitu claustri protractum, oculis privant, partem etiam linguæ amputant, sed non usque ad privationem loquelæ. Et quia, ut dicebat, martyrium desiderabat, ipse se refefellit; dum statim post navi impositus, metuens ne denuo impeteretur, Gemblaus est devectus: et quod prævidere ante debuerat sanus, declinavit debilis et exoculatus.

h Haginoenses *hic dicuntur, qui nunc* Hannonii, *alias*, Hainoenses *et* Hainoarii, *a fluvio* Hagina, *aliis*, Haina; *unde etiam* Hannonia, *vulgo* Hainau, *Teutonice dicitur* Henegow; *quomodo passim a fluminibus, addito* au *vel* gow *(quo fundus pascuosus et irriguus significatur) appellantur illis adsitæ regiones. Alibi autem* Raginerus *hic vocatur* Comes Montensis.

i Baldricus, *pulso post Othonis Imperatoris mortem Ratherio, suffectus a Leodiensibus* 956, *obiit* 959.

k *Guisius in Annal. Hannoniæ volum.* 2 *pag.* 73, *assignat hostes Ragineri, quos omnes prælio non uno vicerit, Fratrem et Generum Otthonis Imperatoris, Comitesque Flandriæ et Lovanii, cum pluribus Germaniæ Principibus.* E

l Sonegiæ, *vulgo* Soignies, *Montibus Hannoniæ tres leucas, sex vero Bruxellis distant, habentque etiamnunc insigne Collegium Canonicorum.*

m Hucberti *hujus blasphemam impietatem pluribus describit Fulcuinus cap.* 12.

n Thietberga, *uxor Lotharii Regis, divortio suo quam matrimonio notior, an.* 862.

o Franco *Episcopus anno* 856 *factus*, ad opus Ecclesiæ Leodiensis Abbatiam petiit *Lobiensem*, et consentientibus Fratribus impetravit; facta prius conventione, ut medietas Abbatiæ Fratribus, inibi regulariter militantibus, in usu communi deserviret; aliam Episcopus sibi et militantibus mancipare. *Ita Chron. Lobien. cap.* 15.

p *Hic ipse est annus, quo causam Ragineri, de tyrannide in subditos, ac nominatim de usurpatione ecclesiarum, Valencenis dijudicans S. Bruno Coloniensis Archiepiscopus, tamquam Apostolicæ Sedis Legatus et Commissarius Imperialis, eumdem damnavit, et bonis omnibus mulctatum exilio relegavit; ut mirum non sit, ista tunc ausos Lobienses.*

q *Mosæ scilicet adjacent* Lobiæ, 6 *leucis supra Lemeppam, ad quam eidem Mosæ influens Orna, subeuntem* 3 *leucarum itinere navim deducere Gemblacum potuit.* F

r *In Chronico cap.* 27 *narratur, quomodo Baldrici Episcopi successor* Euracrus; D. Aletrannum, undecumque doctissimum, et in lege Dei exercitatum ac eloquentem, volentibus omnibus præfecit Abbatem: quinquennium *vero* postquam præesse cœperat, in magna spe futuræ gloriæ, defunctus est III Nonas Novembris anno 965: *eique suffectus ipse Chronici Auctor Fulcuinus.*

s *Hic instituebatur prolixa comparatio inter* Erluinum *et* S. Benedictum, *cui refractarii Monachi similiter mortem sunt machinati per venenum, quod fracto calice effusum fuit.*

t *Anno* 986: *Siquidem Erluino suffectus ejus Frater*, Heriwardus, *obiit*, primis plus minusve tribus annis in regimine elapsis; *et istum consanguineus*, Erluinus *alter, excepit, et obiit* postquam annos plusquam viginti tres sub nomine Pastoralitatis *egit; ac denique creatus est quartus Abbas* Olbertus, *annos* 1012, *cui numero si detrahas* 26, *relinquitur annus prætitulatus.*

Pag 267 *post*—agnovit—*adde* * *iterumque Pag.* 268 *num.* 4 *lin.* 20 *post*—mansionem, *ita intelliges ubi incipiat atque ubi desinat* compendiosa relatio elevationis, *quam ex Lamberto recudit Mabilio.*

APPENDIX

APPENDIX

AD DIEM VIGESIMAM QUARTAM MAJI.

Pag. 273 *post Franciscanos, ab Arturo relatos,* adde

Joannes Prado *ejusdem Ordinis primus Provincialis Provinciæ S. Didaci in Bætica, hoc die anno* 1631 *illustre martyrium passus est Marochii : cujus Reliquiæ, in Hispaniam relatæ, dicuntur variis illustrari miraculis; ob quæ intelligo Processus de eo jam haberi impressos in Congregatione Rituum, causam promovente Congregatione de Propaganda fide, cujus litteras detulerat in Mauritaniam, mancipia Catholica ad defectionem nutantia confirmaturus. De quo utinam aliquando plenius agere liceat, causa definita.*

Pag. 274 *col.* 1 f *post* — S. Agrippinam — *adde* — *Item de* SS. Agrippina et Lauriana Virginibus Martyribus, *quarum hac die festum agitur Corbejæ in* B *Picardia ; credo propter Reliquias sub ista nomenclatura allatas Roma, et quia prius nomen huic diei reperiebatur adscriptum.*

Pag. 288 *de* S. Vincentio Lirin. *Num.* 8 *lin.* 16 — *Natalis* — l. — *Alexander : et sic etiam infra, quia moneor, Francis insolitum esse suo aliquem prænomine appellare : et noster* Hieronymus Natalis , *ita suo cognomine notus est , ut pro alio positum* Natalis, *nomen facile induceret confusionem.*

DE S. MARTHA.

Pag. 427 Annot. b — *sic lege* — Flabelli *in Græca Ecclesia usum et formam vide apud Goar in Euchologio pag.* 137. *Romana quoque Ecclesia solet summo Pontifici, procedenti ad altare et alibi in sacris, præferre in longis hastilibus geminas alborum pavorum caudas, easque appellat* Muscatoria, *quasi muscis abigendis comparata.*

DE S. THOMA SALO.

Evagrio nec Epiphaniæ nato nec Antiochiæ Præfecto

Pag. 428 *n.* 5 *ultimas duas lineas sic mutabis* — *Hactenus verba* Evagrii, Σχολαστικοῦ Ἐπιφανέως *ut præfert librorum titulus* καὶ ἀπὸ τῶν Ἐπάρχων : *quod* C *equidem non sic reddiderim, ut cum Valesio* Epiphaniensem *fuisse intelligam, scilicet genitum Epiphaniæ, aut Ciliciæ aut Syriæ utraque vero solum LX p. m. distat Antiochia sed adjectivum sumptum et dabo reddam,* Scholastici illustris et unius ex Præfectis. *Verum licet neque Antiochiæ, neque etiam in alia ulla urbe natus fuerit Evagrius, neque omnino in Syria Magistratum aliquem gesserit ; fuit tamen Antiochæ tam frequens, ut Gerardus Vossii libro de Historicis Græcis testat, quod alterum ejus opus, hactenus ineditum, ordiantur* Relationes, maxima parte ex persona Gregorii Episcop. Antiochiæ factæ. *Fuit autem Gregorius iste, post annos circiter XXIV, tertius ab Ephremo hic memorato : adeo ut certiorem auctorem optare non poterit Nicephorus Callistus, septingentis post Evagrium annis Historiam Ecclesiasticam scribens, et lib.* 17 *cap.* 23 *eadem iisdem pene verbis de* Thoma *referens, solum autem explicationis causa addens in Parenthesi ut sciatur quo jure is peteret Antiochia annonam* — ὡς γὰρ τῆς ... ἐκκλησίας ἐτέτακτο, illius enim Ecclesiæ censebatur.

6 *Eodem quo Evagrius seculo scripsit Joannes Moschus, Prati Spiritualis auctor, ubi cap.* 88 *hæc leguntur :* Cum venissemus Theopolim (*ipsa est, quæ veteri nomine* Antiochia *dicitur*) Presbyter quidam ipsius Ecclesiæ narravit nobis de Abbate Thoma, quod Apocrisiarius fuerit cœnobii, quod est in partibus Apamiæ. Venit ergo Senex Theopolim pro utilitate monasterii; et cum hic remoraretur, defunctus est in Daphne, in templo S. Euphemiæ : Clerici autem ipsius loci sepelierunt eum, quasi peregrinum, inter peregrinorum sepulcra : sequenti vero die humaverunt et mulierem, et imposuerunt illam super eum. Erat autem hora secunda : circa horam vero sextam evomuit illam terra : loci vero illius accolæ, videntes quod factum fuerat, mirati sunt. Deinde rursum vesperi sepelierunt ipsam in eodem tumulo, et sequenti die invenerunt corpus supra sepulcrum : accipientes ergo corpus, in alio monumento ipsum posuerunt. Post paucos autem dies iterum sepelierunt aliam mulierem super Abbatem Thomam, non cogitantes loci ipsius Clerici, quia non permittit quempiam super se sepeliri : et illam ergo rursus evomuit terra. Tunc agnoverunt, quia non permisit senex mulierem super se humari : abeuntesque nuntiaverunt Patriarchæ Domnino; qui omnem simul civitatem cum cereis ascendere fecit in Daphnen, et cum psalmodia Sancti viri Reliquias in urbem ferre. Deposuerunt autem Sancti corpus in Cœmeterio, feceruntque supes illud breve oratorium. *Hæc ille,* Apocrisiarium cœnobii vocans, *quem* Procuratorem, *sive* Agentem causarum, *nos nominaremus. Distat autem ab Antiochia Apamea ad* L p. m. *Sed Domninus, Ephræmi successor fuit, et in hoc potissimum Evagrii atque Moschi relatio discrepat.* E

coævus Joannes Moschus,

similia scribit de Thoma,

atque sub Patr. Domnino venisse pro negotiis monasterii sui.

7 *Hæc habebam jam pridem impresso Tomo* 5 *addenda : cum ecce in Romano Martyrologio, Gregorii XIII auctoritate vulgato, ad XVIII Novembris, duobus insignibus Antiochenis Martyribus Romano et Hesychio memoratis, tertium additum video Thomam,* *post Latinos aliquot Martyrologii Usuardici Sanctos,* *hoc modo,* Antiochiæ S. Thomæ, Monachi, quem Antiocheni, ob pestem ejus precibus sedatam, solemnitate annua coluerunt. *Licere ergo sibi putaverunt Martyrologii Gregoriani Recognitores, ut Sancto sibi noto ex solo Nicephoro (hunc enim solum allegat Baronius, ut testem annuæ festivitatis) diem bene sibi visam eligerent : et nos sequi eos voluissemus, quamquam non usquequaque probantes factum, si huc prius animum advertissemus.* F

Inscribitur Romano Martyrolog. 18 *Novem.*

APPENDIX

AD TOMUM SEXTUM MAJI.

DIE XXV.

DE S. PASICRATE M.

NOT. 1..... **P***ag*. 23 *num*. 6 adde - - *Dabimus ad* XXVII *Maji Acta Latina brevia* S. Julii Martyris, *ibidem Dorostoli post* S. Pasicratem *passi, ejusque præsentia in agone confirmati : quæ Acta videntur pars esse prolixioris historiæ, ipsius* Pasicratis et Sociorum *martyrium complexæ : quæ utinam aliquando integre prodeat : nam illud quantulumcumque fragmentum haud exiguam antiquitatem et sinceritatem sapit. Illa autem Historia si fuit (uti verosimile est fuisse) sermone Græco originarie scripta, merito optare possumus ut sic etiam veniat ea nostras ad manus.*

B

DE S. JOANNE PSICHAITA.

NOT. 2..... **P***ag*. 99 *lin*. 11 post — *invententes*, adde — *Neque ab hac sententia me dimovet, quod Synaxarium Basilii Imperatoris Ψιχαΐτην etiam scribat, eumque Monachum factum dicat ἐν τῇ λαύρᾳ τῶ Ψιχαιτοῦ. Lauras enim proprie dictas extra Palæstinam nullas novimus ; sed nec ullam istic eo nomine celebrant Vitæ SS. Sabæ, Theodosii, Euthymii, aliorumque ibi Sanctorum, in quibus frequens celebrium laurarum et cœnobiorum istic constitutorum mentio. Potius ergo quam Joannem in Palæstinam ablegem, dixerim, loco, in quo Constantinopoli degeat, abusive aptatum nomen* lauræ, *pro* reclusorio : *idemque ab ipso ibi defuncto obtinuisse, ut* Psichaitæ *cognominaretur, non autem id cognominis antea ab alio quoquam habuisse. Demum etc.*

DE S. GREGORIO PP. VII.

NOT. 3..... **P***ag*. 121 *n*. 40 *et* 41 *sic scribatur synopsis marginalis, ut in hac pagina non frustra legantur, quæ ad sequentem spectant ibique inveniuntur :* itaque ad n. 40 scribe — *ipsum excommunicat* — *ac pœnitere simulantem recipit in gratiam* — et ad iterum 40. — *a quo nihilominus nova conspiratione freto*, — n. 41 *in nocte Nativitatis* — pag. 122 col. 1 — *non obstante subito imbre* — n. 42 — *dum ad Præsepe Missam celebrat*, — *capitur etc.*

Pag. 127 *Annot*. c adde — *Ita ego die* IV *Decembris anno* 1686, *sed usque modo, id est ad Martium anni* 1688, *aliud nihil vidi, quam formam ovi, quod in ædibus Maximorum Romæ, anno* 1680 *die* 4 *Decembris, tempore apparentis Cometæ, dicebatur peperisse gallinula, tunc primum ovipara ; in cujus una parte cernebatur ipse Cometes, perpendiculariter demittens caudam, a summo ad imum, fascia diversicolore cinctam ; ex lateribus vero circa caput habens novem stellas, quatuor hinc, et quinque inde : ex altera vero parte spectabatur major alius Cometes, septem ingentibus quasi radiis acuminatis coruscus, atque infra eum phenomena tria, instar maxillarum radiosarum ; cum pluribus per totam eam faciem sparsis minoribus stellis : cujus ovi mentionem facientes Ephemerides Parisinæ anni* 1681, *quas Eruditorum vocant, Diurno* 1, E *meminerunt etiam Gregoriani istius ovi. Hinc forte ad nos pervenit fallax relatio, quasi hujus etiam figura inveniretur antiquitus lineamentis expressa. Recentius istud certatim spectatum a curiosis, admirationi aliquamdiu fuit : sed deprehensa postea est impostura hominis, qui ipsa encaustica figuras istas induxerat testæ, usus per summam impudentiam ovo pene anserino, et tot gallinæ nequaquam proportionato : qui etiam virgis flagellari meruit, quod personis tota urbe primariis illudere præsumpsisset. Sed si fraus potuit ovalem testam fictis ad prodigium coloribus tingere ; an etiam supra ipsam anaglypho opere serpentem fingere? Non existimo. Et hoc naturaliter forsan factum est, ex apprehensione visi a gallina serpentis ; istud nequidem potuit verosimiliter fingi, cum gallinæ, noctu dormientes sub tecto, non soleant stellas contemplari, nec aliqua talis potuerit horrore visi insoliti Cometæ disponi, ad eum speciem suo ovo imprimendam.* F

C

DE S. GREGORIO SEPTIMO

PONTIFICE ROMANO.

PRÆFATIUNCULA

De Actis hic dandis : de spiritu Gregorii prophetico : de familia ejus.

ANNO MLXXXV **I***ndicavi in Commentario prævio ad præmissa* S. Gebehardi archiepiscopi Salisburgensis *Acta, num*. 3, *atque iterum* 10, *præclaras ejus animi dotes, fortiaque pro libertate Ecclesiæ Romanæ et auctoritate summi Pontificis gesta ; hunc pie, vir paulo minorem fuisse in docendo, in agendo, et tolerando, quam fuerit ipse Gregorius VII Papa, cujus causam defendebat. Vixerunt ambo eodem tempore ; docuit Gregorius veram Ecclesiam Dei ; defendit doctrinam ejus Gebehardus : egit Gregorius, Deo fisus, fortiter contra potestatem secularem ; egit Gebehardus, exemplo ejus, pari fortitudine : toleravit propterea Gregorius persecutiones, expulsionem e sede sua, et exilium, easdem sustinuit Gebehardus : vidit Gregorius in episcopatu Romano et universali violenter collocari pseudopapam Guibertum ; vidit Gebehardus in suo archiepiscopatu Salisburgensi etiam violenter collocari pseudepiscopum Bertholdum. Hinc uti eadem in causa uterque fuere, ita utriusque Acta relationem inter se habent singularem, atque altera ex alteris mutuo illustrantur. Hinc etiam Acta S. Gebehardi, quæ jam dedimus, utiliter conferri possunt cum Actis S. Gregorii, impressis ad diem* XXV *Maji : atque ut propius ad manum sint, libet, pro appendice ad illum diem, Acta alia ejusdem*

Acta cur hic dentur

Gregorii

A *Gregorii, quæ doluit Papebrochius suo loco prætermissa, et ne quidem nominata fuisse; Acta S. Gebhardi hoc loco subjungere, tamquam ejusdem pro iisdem temporibus argumenti.*

et unde sumpta.

2 *Acta illa S. Gregorii, quæ hic profero, inserta sunt Chronico Virdunensi, edito a P. Philippo Labbe Societatis nostræ, viro erudito et antiquario, in tomo* I *Novæ bibliothecæ manuscriptorum librorum a pag.* 75, *sub hoc titulo :* Chronicon Virdunense, a quibusdam dictum Flaviniacense historiæ ecclesiasticæ, undecimi præsertim seculi, thesaurus incomparabilis. Auctore Hugone, primum monacho S. Vitoni Virdunensis, tum abbate S. Petri Flaviniacensis in Burgundia. Ex ipso Auctoris autographo MS. quod servatur in bibliotheca collegii Claromontani Parisiensis Societatis Jesu, nunc primum prodit. *Alia quædam de eodem Chronico huc spectantia notat Editor initio dicti tomi, in Syllabo scriptorum, quorum ibi opera proferuntur. Desinit Chronicon in anno* MCII. *Hugo auctor, alibi non admodum notus, in illo suo chronico multa de seipso scribit, atque inter alia, quod* anno Domini MXCVII, Indict. V, anno ætatis XXXII, die X Kal. Decembris, qui est dies festus S. Cæciliæ, Flaviniacum ingressus, in crastinum, *seu die* B *sequenti, abbas consecratus sit; subditque sat longa serie, vitæ suæ gesta, tam prava, quam bona, adinstar S. Augustini in libris Confessionum; quæ ibidem legi possunt.*

Commentarius alibi videndus.

3 *Nihil attinet hic plura præfari, cum id abunde præstitum sit ad diem proprium natalem* XXV *Maji per quinque paragraphos, quorum primo disseritur de scriptoribus et laudatoribus Gregorii. Secundo, de cultu et translatione. Tertio et quarto, de monachatu ejus, priorato Cluniacensi, atque adscriptione in Ordinem Vallumbrosanum. Quinto denique, de stemmate genealogico, patria, ordinatione episcopali. Sequitur ibidem Vita, a Paulo Bernriedensi canonico regulari conscripta, cui triplicia subjunguntur Acta pontificalia, seu rerum in pontificatu gestarum: de quibus etiam præcipue et pluribus agit auctor noster Hugo, producens ipsa Gregorii scripta ad varios varia, quæ in Actis pontificalibus prædictis breviter tantummodo attinguntur a scriptoribus suis, et pleraque ne attinguntur quidem. Sunt quoque inter illa, quæ nescio an extent alibi. Quamobrem dabimus textum Hugonis, quatenus de Gregorio tractat, integrum; nisi forte in epistolis Pontificis quædam, minus necessaria, aut jam alibi dicta, prætermittamus ad levandum lectoris fastidium. Prætermissa autem hu-* C *jusmodi punctis... indicabuntur.*

Elogium ex Vita S. Anselmi:

4 *Inter elogia Gregorii meretur etiam adscribi, quod legitur in Vita S. Anselmi episcopi Lucensis, qui et ipse Gregorium eumdem, tam in defendenda libertate ecclesiastica, quam in moribus, singulariter æmulatus est. In illa, sub ipsum principium, sic habetur.* Defuncto Papa Alexandro, dum sanctissimus Gregorius in Romanum Pontificem Spiritus sancti instigatione, ac voto communi clericorum et laicorum, diu resistens, esset electus; ut sequeretur eum iste [Anselmus] in omnibus, in Lucanam ecclesiam est et ipse electus episcopus, atque ab illo postmodum religiose consecratus. Igitur dum aliquanto tempore non semel aut bis, sed sæpius cum eodem religiosissimo Ordinatore suo moraretur, vitam ejus consideravit ineffabiliter mirabilem, ac mirabiliter ineffabilem. Quia cum de omnibus et singulis finibus seculi fieret ad eum concursus, rite omnibus satisfecit. Veritas vero et justitia numquam ori ejus defuit. Imo quod magis est mirandum, in ipsis secularibus negotiis sæpius excessit mente, exhilarato spiritu suo cœlesti contemplatione: qui et, si privatus interdum extiterit, revelationibus etiam divinis jucundatus est et confortatus. *Hæc de Gregorio in Vita S. Anselmi.*

AUCTORE C. J. alia ex Malmesburiensi.

5 *Wilhelmus quoque Malmesburiensis, istorum temporum historicus non ignobilis, in gestis regum Angliæ lib.* 3, *pag.* 107, *ita præfatus;* De Hildebrando, *seu Gregorio VII*, dicam, quæ non frivolo auditu hausi, sed seria relatione ejus audivi, qui se illa ex ore Hugonis abbatis Cluniacensis audisse juraret. Quæ ideo admiror et prædico, quia cogitationes aliorum prophetico mentis intuitu pronuntiebat; *continuo sic prosequitur :* Alexander Papa, efficax ipsius studium conspicatus, Cancellis Apostolorum præfecerat. Circuiebat ergo pro sui contuitu officii provincias, ut perperam acta corrigeret. Accurrebatur ab omnibus ordinum hominibus, decisiones diversorum negotiorum postulantibus. Cuncta ei submittebatur secularis potentia, tum pro sanctitatis, tum pro ministerii reverentia.

Cognoscit cogitationes Hugonis abb.

6 *Et subnectit, quomodo Gregorius adhuc archidiaconus, cognoverit spiritu prophetico cogitata ipsius Hugonis abbatis Cluniacensis :* Unde die quadam, cum solito major ad equitandum esset turma, Abbas prædictus *Cluniacensis* in extremo agmine cum monachis suis sensim progrediebatur; visoque eminus tanto viri honore, quod tot mundanæ potestates nutum illius præstolarentur, hujusmodi sententias E ventilabat animo: Homunci nem exilis staturæ, despicabilis parentelæ, Dei judicio, tot divitum se pari famulitio? Tumere illum procul dubio, et metiri altiora merito, pro tot obambulatorum obsequio. Vix hoc, ut dixi, mente versarat, cum Archidiaconus, reflexo equo, et calcaribus incito, a longe clamans et Abbatem objurgans; Tu, tu, inquit, male cogitasti, falso infamans hujusce duntaxat rei reum me. Non enim mihi gloriam hanc (si gloria dici potest) quæ cito transit, vel ego imputo, vel ab aliis imputari volo, sed beatis Apostolis, quorum exhibetur privilegio. Suffusus ille pudore, nec quidquam inficiari ausus, hoc solum retulit; Quæso, Domine, quomodo nosti cogitatum meum, quem nulli communicavi? Ab ore tuo, ait, quasi per fistulas ad aures meas omnis illa cogitatio deducta est.

aliaque secreta,

7 Item in eadem provincia ecclesiam urbanam ingressi, ante aram, continuatis et junctis lateribus, se prostraverant: in multam horam protracta oratione, respexit Archidiaconus Abbatem, turbulento rictu infrendens. Ille cum diutius oratum esset, foras egressus, causamque commotionis percunctatus, responsum accepit; si me amare vis, cave ne me ulterius hac injuria expugnes. Dominus meus Jesus Christus, speciosus ille præ filiis hominum, F postulationibus meis visibiliter adstabat, intendens dictis et serenis favens oculis; sed tuæ orationis ad locus violentia, me deseruit, ad te conversus. Puto, quod tu ipse non diffitebaris, esse crimen injuriæ, si amico eripias auctorem salutis suæ.

prædicit futura,

8 Præterea prænoveris, mortalitatem hominum, et huic loco imminere excidium: cujus conjecturæ signum habeo, quod angelum Domini, super altare stantem, vidi evaginatum gladium stringere et huc atque illuc rotare. Futuræ cladis notabilius habeo indicium, quod jam spissus et nebulosus aer provinciam illam circumvolat, ut vides. Maturemus igitur profugium, nisi cum aliis velimus subire exitium. His dictis introeuntes diversorium, ad curam corporis assedere, continuoque dapibus appositis, exortus in domo luctus aviditatem esurientium repressit. Siquidem unus et alter et mox plures e familia, dubium qua pernicie, interempti, animas subito amiserunt. Tum eadem peste per vicinas ædes grassante, ascensis mulis diffugiunt, festinationem viæ stimulis timoris accelerantes.

convincit episcopum symoniacum,

9 In Gallia vice Papæ præsederat concilio Gregorius, ibique plures episcopi olim per symoniam in ecclesias introducti degradati, potioribus locum dedere

A dere. Unus erat, quem suspicio istius apostasiæ insimulabat, sed nullis testibus argui, nullis argumentis confutari poterat: quem cum putares constrictum maxime; more anguis lubrici elapsum mirareris; ita dicendi artem callebat, ut omnes eluderet.

Victore, 9

10 Tunc Archidiaconus: Cesset hominis eloquium; producatur in medium divinum oraculum. Scimus profecto, quod episcopalis gratia, sancti Spiritus munus est, et quisquis episcopatum mercatur, sancti Spiritus donum posse comparari pecunia, opinatur. Coram nobis ergo, qui judicio Spiritus sancti congregati sumus, dicat iste, Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto; quod si expresse et sine titubantia dixerit, constabit apud me, illum non venaliter, sed legitime præsulatu functum. Libens hanc conditionem ille accepit, nihil minus quam horum verborum difficultatem ratus; et vere, Gloria Patri et Filio, integre protulit, sed in. Spiritui sancto, hæsit. Suscitato cunctorum strepitu, nullo conatu vel tunc, vel in reliquo vitæ spatio, Spiritum sanctum nominare potuit. Hujus miraculi testis fuit Abbas sæpe nominatus, qui dejectum episcopum per loca secum ducens, illius rei experimentum B sæpe risit. De quorum verborum certitudine dubitantem omnis Europa confutat, quæ Cluniacensis Religionis numerum, per eum augmentatum, non nescit. *Ita Hildebertus.*

jubens ipsum nominare Spiritum sanctum,

quod non potuit

11 *Fuit Hugo Cluniacensis abbas Gregorio, uti hinc et aliunde constat, familiariter notus etiam ante pontificatum, imo magister ejus spiritualis in monasterio Cluniacensi; atque adeo distinctam habuit notitiam, si quis alius, de Gregorii ortu ac parentela, quam ex præhabita scientia tunc cogitabat* despicabilem *esse. Neque illo de cogitatu reprehendit eum Gregorius, sed tantum, quod opinaretur, ipsum ex tam honorabili comitatu vana gloria efferri. Hæc a me annotata hic sunto, ad dirimendum majori cum evidentia litem, quæ diutium ventilatur inter scriptores, nobilius an ignobilis progenie natus fuerit Gregorius; prioris sententiæ inventoribus ac defensoribus, magis intentis, ut hominibus placeant: posterioris assertoribus, ut placeant Sancto; qui et ipse viam Domini in veritate docuit, et gloriabatur in humilitate sua.*

Nobilisne an ignobilis familia fuerit

ACTA

C Ex Chronico Hugonis Abbatis Flaviniacensis.

CAPUT I.

Gregorii patria, parentes, studia, archidiaconatus, electio in Pontificem, Synodus 1 Romæ, canones.

Prologus

His ergo interim sepositis, beati Patris Gregorii VII Romanæ ecclesiæ Pontificis, magni illius Gregorii, cujus hodie flores et qui in Ecclesia redolent, mavoci et æquivoci, jam in tuto positi, jam decurso mundi naufragantis pelago, quietis æternæ tuta statione potiti, securi prælibemus gesta magnifica, et quos tribulationum impetus pro sancta sustinuerit Ecclesia, et sustinens, nara et indicibili superaverit constantia; ut esset libera, casta, atque Catholica, divina comitante clementia, pia prosequamur instantia.

a Gregorii patria, parentes, studia, pr. ventus,

2 Natus est ergo in urbe Roma *a*, parentibus civibus Romanis, et quod maximum est religiosis: ascribendus civis curiæ cœlestis: et ab ineunte ætate ecclesiasticis mancipatus officiis, pueritiam suam non sine certis, quæ eum illustrem futurum jam tunc signarent documentis, religiosis personis comitatus excoluit. Adolescentiam assumpto sanctitatis proposito, inter mundi contemptores non sine D magnis perfectionis indiciis perdomuit. Juventutem nihilominus, militiæ Christianæ dedicatam, sicut ætate, ita sana doctrina et firmamento veritatis roboratam, sub præclaris totius Christiani nominis tutoribus et præsulibus, publicis sanctæ Ecclesiæ mancipavit utilitatibus.

3 Hic ob singularem excellentis ingenii prærogativam a Nicolao *b* Papa in archidiaconatum matris ecclesiæ provectus, strenua et laudabili hujus officii administratione in totius orbis notitiam et religiosorum dilectionem brevi devenit. Decedente vero Papa Alexandro *c* ad summum Christiani regiminis culmen accitus et electus, divinitate in electi sui exaltationem, communem servorum suorum devotionem incitante, ad præferendum quod abhorrebat jugum, quodque semper quidem animi, aliquando autem corporis fuga declinaverat, mansuetum animal, Domino suo cervicem subdidit. Electionem vero de se factam ipse per se publicavit, scribens Desiderio *d* Cassinensi Abbati in hæc verba.

Creatur archidiaconus, b

c

deinde Pontifex maximus

d

4 Gregorius, in Romanum pontificem electus, E D. Abbati monasterii S. Benedicti montis Cassini salutem in Christo Jesu. Dominus Papa Alexander mortuus est, cujus mors super me cecidit, et omnia viscera mea concutiens, penitus conturbavit: et in morte quidem ejus Romanus populus contra morem ita quievit, et in manu nostra frena dimisit; ut evidenter appareret ex Dei misericordia hoc provenisse. Unde accepto consilio, hoc statuimus, ut post triduanum jejunium, post letanias et multorum orationem, eleemosynis conditam, divino fulti auxilio.... tueremus *e*, quid melius de electione Romani Pontificis statueretur. Sed subito cum prædictus dominus noster Papa in ecclesia Salvatoris sepulturæ traderetur, exortus magnus tumultus populi et fremitus; et in me, quasi vesani, insurrexerunt: ita ut cum Propheta possim dicere; Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me; laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ, timor et tremor irruerunt super me et contexerunt me tenebræ. Et quia in lecto jacens, valde fatigatus, satis dictare nequeo: angustias meas enarrare supersedeo.

Scribit Desiderio Ab. Casinensi de sua electione

e

5 Te quoque per omnipotentem Deum rogo, ut fratres et filios, quos in Christo nutris, ad exorandum Deum provoces, et ex vera caritate invites, quatenus oratio, quæ me liberare debuit, ne incurrerem periculum, saltem tueatur in periculo posi- F tum. Tu autem quantocius ad nos venire non prætermittas, qui quantum Romana ecclesia te indigeat et in prudentia tua fiduciam habeat, non ignoras. Domnam Agnetem Imperatricem et venerabilem Cumanum episcopum Rainaldum ex nostra parte saluta; et quantum erga nos dilectionis habuerint, nunc ut ostendant, nostra vice fideliter obsecra *f*.

ejusque preces implorat.

f

6 Consecratus igitur in justitia et sanctitate, miro modo assiduis votis pro se et grege sibi commisso excubans, urgente pastoralis officii necessitate, distorta perversorum corda ad rectitudinis lineam summa vi corrigere nitens, veritatem Dei absque personæ acceptione omnibus patefecit, nactus omnium bonorum dilectionem ob zeli Dei fervorem, et justitiæ executionem. Sed quia nulla est societas luci ad tenebras, perditorum hominum odium et detractionem, immo persecutionem acerrimam incurrit, regiam tamen viam, quam semel intraverat, inconcussus, immotus, per arma justitiæ a dextris et a sinistris fortiter incessit. Ac primo quidem Apostolica auctoritate, veridicis sanctorum Patrum animatus sententiis, ad eliminandam simoniacam et præcipiendam clericorum castitatem, commissi sibi officii debito vehementer exarsit. Audiant igitur qui audire volunt, ut muniantur; qui audire nolunt

Depravatos mores emendare capit

A nolunt, ut confundantur; quam libera, quamque Catholica voce contra insanos impiorum latratus, impiaque molimina, ausus que nefandos intonuerit hic propugnator Ecclesiæ.

synodum Romæ cogit, conditque canones

7 Cum enim omnes fere sua quærerent, non quæ Jesu Christi, et adhærere mallent discipulatui Simonis, quam pauperiem Christi servare in unitate fidei; ministri quoque divini sanctuarii fœdam libidinosæ contagionis pollutionem, contra jus fasque usurpatam et subintroductam, nollent abjicere; investituræ etiam ecclesiarum a laicis indebite usurparentur: ipse pro communi Ecclesiæ utilitate et necessitate in Lateranensi palatio aggregata synodo *g*, circumsedentibus archiepiscopis, episcopis, abbatibus, et religiosis, Deumque timentibus clericis et monachis, de suprascriptis et aliis Ecclesiæ commodis tractans, hæc decretalia promulgavit Capitula.

de inique possidentibus ecclesiastica bona

8 I. Quicumque militum, vel cujuscumque ordinis, vel professionis persona, prædia ecclesiastica a quocumque rege, sive seculari principe, ab episcopis invitis seu abbatibus aut ab aliquibus ecclesiarum rectoribus, suscepit vel susceperit, vel invasit, vel etiam eorumdem rectorum vitioso et depravato consensu tenuerit, nisi eadem prædia ecclesiis restituerit, excommunicationi subjaceat. B

De investituris ecclesiarum, e manu laicorum non accipiendis,

9 II. Quoniam investituras ecclesiarum contra statuta canonum multis in locis cognovimus a laicis fieri, et ex eo plurimas perturbationes in ecclesia oriri, ex quibus Christiana Religio perturbatur: decernimus, ut nullus episcoporum investituram episcopatus, vel abbatiæ, vel ecclesiæ, de manu imperatoris, vel regis, vel alicujus laicæ personæ, viri vel feminæ, suscipiat.

De vendentibus officia ecclesiastica.

10 III. Si quis præbendas, archidiaconatus, præposituras, vel aliqua ecclesiastica officia vendiderit, vel aliter quam statuta sanctorum Patrum præcipiunt, ordinaverit, ab officio suspendatur. Dignum est enim, ut sicut gratis episcopatum accepit, ita membra ejus gratis distribuat.

De ordinationibus ecclesiasticorum.

11 IV. Ordinationes, quæ interveniente pretio vel precibus, vel obsequio alicui personæ impenso, vel quæ non communi consensu cleri et populi secundum canonum sanctiones fiunt, et ab his, ad quos consecratio attinet, non approbatur; irritas esse censemus: quoniam qui taliter ordinantur, non per ostium, id est per Christum intrant, sed ut ipse testatur, fures sunt et latrones.

De falsis pœnitentiis

C 12 V. Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundum auctoritatem sanctorum Patrum, pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque quicumque miles vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, culpis gravioribus irretitus, ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius injuste detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram pœnitentiam non posse agere, per quam ad æternam vitam valeat pervenire, nisi arma deponat, ulteriusque non ferat, nisi consilio religiosorum virorum pro defendenda justitia, vel negotium derelinquat, aut officium deserat, et odium ex corde dimittat, bona quæ injuste abstulit restituat, ne tamen desperet, quidquid boni facere potuerit, hortamur ut faciat, ut Deus omnipotens cor ejus illustret ad pœnitentiam.

De decimis.

13 VI. Decimas, quas in usu pietatis concessas esse, auctoritas monstrat, a laicis possideri Apostolica auctoritate prohibemus: sive enim ab episcopis vel regibus vel quibuslibet personis eas acceperit, nisi ecclesiæ restituat, sciat, se sacrilegii crimen incurrere, et æternæ damnationis pœnam subire.

De abstinentia diebus sabbati servanda.

14 VII. Quia dies sabbati apud sanctos Patres nostros in abstinentia celebris est, nos eorumdem Patrum auctoritatem sequentes, ab esu carnium, D nisi majori interveniente festivitate, vel infirmitate impediente, salubriter admonemus abstinere omnem, qui Christianæ religionis particeps esse desiderat.

... in conv abbate

Ut jura episcoporum non violentur;

15 VIII. Ut nullus abbas decimas vel primitias, et reliqua quæ secundum statuta canonum ad episcopos pertinent, sine auctoritate Romani Pontificis, seu consensu episcopi, in cujus diœcesi habitat, detineat, apostolica auctoritate sancimus.

et ipsa sua officia rite obeant.

17 IX. Nullus episcopus gravamen seu servile servitium ex usu contra ecclesiasticam normam abbatibus seu clericis suis imponat, vel inter dictum sacerdotale officium pretio interveniente restituat. Quod si fecerit, officii sui periculum subeat.

De possidentibus bona S. Petri

18 X. Si quis prædia B. Petri Apostolorum Principis ubicumque posita in proprietate sua usurpaverit, vel sciens occultata non propalaverit; recognoscat se iram Dei et sanctorum Apostolorum velut sacrilegus incurrere. Quicumque autem in hoc deprehensus fuerit, eamdem hereditatem legitime restituat et pœnam quadrupliciter de propriis bonis solvat. E

De episcopis fornicationem clericorum dissimulantibus.

19 XI. Si quis episcopus fornicationem presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum et crimen incesti, precibus vel pretio interveniente, consenserit, vel commissum sibique compertum actoritate sua non impugnaverit, ab officio suspendatur.

De oblationibus in Missa faciendis

20 XII. Ut omnis Christianus ad missarum solemnia aliquid Deo offerat, et ducat ad memoriam quod per Moysem Deus dicit, non apparebis in conspectu meo vacuus. Etenim in collectis sanctorum Patrum apparet, quod omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu sanctorum Patrum debeant.

ANNOTATA C. J.

a De patria et familia S. Gregorii, varii varia: quæ Papebrochius in suo Commentario § 5 *ad diem* 25 *Maji etiam examinat, ac fere indecisa relinquit. Noster hic auctor, Hugo Flaviniacensis abbas, aperte pronuntiat, natum fuisse* in urbe Roma, parentibus civibus Romanis, *usque religiosis, seu Deum timentibus. In eadem sententia videtur fuisse Paulus Bernriedensis in vita Gregorii, quam impressam habes ad diem* XXV *Maji: ubi initio scribit*, natione Tuscum *fuisse: at vero mox num.* 6 *ait*, in pueritia avunculo suo, abbati monasterii sanctæ Dei genitricis Mariæ in Aventino monte *Romæ*, ad instructionem liberalis scientiæ... a parentibus commendatum fuisse: *quodque* adolescentiam ingressus, profectus est in Franciam: *inde vero discedens*, moram fecit aliquantum temporis in aula Henrici III *imperatoris: et post hæc* Romam reversus, cum studio perfectionis insisteret, torpentes domesticos sensit inimicos, et illud veritatis elogium probavit; Nemo propheta acceptus est in patria sua. *Quid hinc concludas? quam quod patria Gregorii fuerit Roma; ubi, e peregrinatione rediens, ad domesticos suos divertit, eosque sibi* sentiens inimicos, *elogium illud probavit:* Nemo propheta acceptus est in patria sua. *Quod autem initio scripserat Bernriedensis*, natione Tuscum *fuisse; facile conciliatur cum patria Roma. Fuerint parentes ejus nati in Tuscia; sed venerint Romam, vel alia de causa, vel quod frater matris Gregorii factus ibi fuerat abbas; atque ibidem jam commorantes genuerint filium Hildebrandum.* F

b Bernriedensis in vita scribit, a Leone IX creatum fuisse archidiaconum, ab eoque missum in Galliam, Lugduni congregata Synodo, episcopum convicisse simoniæ, quod jussus recitare trisagium, Gloria Patri, *non potuerit pronuntiare* Spiritum Sanctum. *Quod idem*

A *idem factum retulimus in Præfatiuncula huc nostra ex Wilhelmo Malmesburiensi, sed in circumstantiis aliter et aliter narratum, ut conferenti utriusque textum patebit.*

A HUGONE AB FLAV.

c Successerat Nicolao, duorum annorum et novem circiter mensium Pontifici, Alexander anno 1061, *mortuus* 1073; *succedente ei Gregorio nostro.*

d Desiderius iste propter eruditionem et sanctitatem vitæ summa in æstimatione Gregorii fuit, uti epistola ipsa docet: idque manifestius declaravit Gregorius in supremo suo morbo, quando ipsum, ut pontificatu Romano dignissimum, Cardinalibus commendavit, a quibus et electus fuit, ac Victor *appellatus.*

e Legi hic debet ex Registro epistolarum Gregorii lib. 1 *ep.* 1; statueremus quod melius de electione Romani Pontificis videretur.

f Data fuit hæc epistola, uti citato loco Registri notatur, Romæ XI Kalend. Maji, Indictione XI: *ejusdemque datæ legitur ibidem epistola alia de eodem electione ad* Gisulfum principem Salernitanum: *et sequitur epistola sexta ad* Giraldum Ostiensem episcopum, *data* Romæ secundo Kalendas Maji, *quam sic orditur:* Rumorem obitus Domini nostri Alexandri Papæ, qui XI Kalend. Maji spiritum Deo reddidit. B *Denique in Decreto Cardinalium de electione ejusdem Gregorii, signato* Romæ X Kal. Maji, Indict. XI, exordium hoc est: Regnante Domino nostro Jesu Christo, anno clementissimæ incarnationis ejus millesimo septuagesimo tertio, indictione et luna undecima, X Kalendas Maji, feria secunda, die sepulturæ Domini Alexandri bonæ memoriæ secundi Papæ *etc. Quæ utique authentica sunt, si qua alia. Inde autem consequitur, Alexandrum obiisse 21 Aprilis, teste Gregorio ejus successore in citata epistola ad Giraldum; non 22 Aprilis uti censet Labbeus et alii, neque 20 ejusdem mensis, ut notavit Magister noster. Indidem consequitur, statim a morte Alexandri eodemque mortis die Gregorium fuisse electum. Eodem namque die* XI Kalend. Maji *seu* 21 *Aprilis, binas scripsit epistolas ad Desiderium abbatem Casinensem, atque ad Gisulfum Principem Salernitanum, intimans sues hoc nuncio:* Gregorius in Pontificem Romanum electus: *antequam Decretum electionis ejus a Cardinalibus promulgaretur die sequenti,* X Kalend. Maji, *sive* 22 *Aprilis, ipso die* sepulturæ domini Alexandri. *Unde etiam hallucinantur omnes, qui a morte Alexandri tres dies numerant ad electionem Gregorii: neque salvari illorum sententia potest, tametsi sumantur tres dies non integri, sed quod tertio die electus sit, quemadmodum Christus Dominus resurrexit a mortuis tertio die. Obiit* C *enim Alexander die* 21 *Aprilis; et decretum de electione Gregorii datum est die sequenti* 22 *Aprilis; qui et dies sepulturæ Alexandri fuit, postridie a morte. Si plura de die mortis ejus pro* 21 *Aprilis nosse cupis certiora enim quam quæ Gregorius ipse, successor ejus die* 30 *ejusdem mensis scripsit, dare nequeo; vide Marianum Scotum, Bonizonem et alios. Horum primus sic habet anno* 1073: Alexander Papa obiit Dominico die, undecimo Kal. Maji.

obiit Alexander et electus est Gregorius

eodem die 21 April.

Decretum electionis datum 22 Apr.

quo et sepultus est Alexander

g Dubitari potest, sitne hæc Synodus prima, quam Gregorius Romæ celebravit, an secunda; certe quinta, ad quam hæc dicta refert Labbeus, non videtur fuisse; tum quod Auctor noster illa statim conjungat cum epistola Gregorii, qua Desiderio abbati electionem suam nuntiat; tum quod dicta conveniant cum dictis aliorum scriptorum, ad priores synodos spectantibus. Primam Romæ habuit Gregorius anno 1074 *hebdomade prima Quadragesimæ, currente anno primo pontificatus sui; in qua Hugo, episcopus Diensis electus, ab ipso Papa consecratus fuit; et mox Legatus pontificius in Galliam destinatus est, conferens litteras ejus ad ecclesiarum istic prælatos, de censu annuo, S. Petro debito. Quæ omnia in sequenti* Intercalatione *continentur, atque eodem anno* 1074 *indicantur acta fuisse.* D *Inter illa autem est etiam decretum Gregorii contra investituras laicorum, hoc principio,* Si quis deinceps episcopatum *etc. factum in synodo quinquaginta episcoporum. Eo referri quoque possint duodecim canones seu Articuli, quos hic descriptos dedimus; nisi quis malit illos referre ad annum sequentem* 1075, *quando alia fuit habita Romæ synodus, etiam in prima hebdomada Quadragesimæ, in qua causa episcopi Spiriensis simoniaci examinata et damnata fuit; itemque decretum est,* ut clerici aliquem sacrorum ordinum gradum et officium pretio adepti, deinceps in ecclesia non ministrent: nec ecclesiam pretio acquisitam aliquis retineat: nec deinceps alicui ecclesiam vendere aut emere liceat. Deinde ut a clericali officio cessent quicumque se per incontinentiam reprehensibiles exhibent. Item, ut populus clericorum officia nullatenus recipiat, quos prædictas Apostolicas institutiones contemnere percipiat. *Hæc Bertholdus Constantiensis in Chronico. Quæ compendio extracta sunt ex epistola Gregorii, post synodum ad Ottonem ep. Constantiensem scripta, videnda tomo* 10 *Concil. col.* 315. *Hæc porro eadem et plura leguntur etiam in adductis duodecim Articulis. Attamen uti Decretum contra investituras laicorum videtur ex Auctore nostro* E *in synodo prima conditum fuisse, ita opinor, etiam Articulos, ab ipso consequenter adductos, ibidem conditos esse; quamvis negare nolim, in synodo secunda anno* 1075 *confirmatos fuisse.*

INTERCALATIO

Ex eodem Hugonis abbatis Chronico.

Gregorii prima synodus Romæ. Ordinatio Hugonis episcopi Diensis et legatio in Galliam. Decretum contra investituras laicorum.

Ad primum annum pontificatus Gregorii, anno æræ vulgaris MLXXIII, *ipso die* XXI *Aprilis, quo obierat Alexander Papa, unanimi consensu electi, ac postridie, illo sepulto, per decretum Cardinalium confirmati, ut diximus Annotatione superiori f; ad primum, inquam, pontificatus Gregorii annum spectant, ideoque hic commode inseruntur, quæ idem Hugo abbas in chronico suo ante dixerat de Hugonis, Lugdunensis ecclesiæ camerarii, electione nec opinata in episcopum Diensem; ejusque ordinatione, ab ipso Gregorio Papa Romæ, contra dicentibus multis, peracta. Libet rem altius repetere, quia ad historiam confert.* F

22 Anno ab incarnatione Domini MLXXIII (*imo* MLXXIII, *uti debet Auctor scripsisse*) præsidente Romanæ ecclesiæ Papa Alexandro, Giraldus Ostiensis episcopus Romanæ sedis legatus in Galliis, concilio Cabilone habito, Romam rediens, et apud Diensem urbem hospitatus, cum clericis in ecclesia de utilitate ecclesiæ loquebatur. Erat enim in eadem urbe Lancelinus simoniacus, dictus episcopus, qui vocatus ad audientiam cum venire renueret, et se in domo episcopali manu militari defenderet, et episcopatum retinere tentaret, tractabat legatus cum civibus, canonicis scilicet et plebis majoribus, quid de Episcopo agerent, dicens juxta Ambrosium, inexpiabilem esse culpam venditi ministerii; et juxta decreta sanctorum Patrum, Leonis, Gregorii, Nicolai, et ceterorum, erga simoniacos nullam misericordiam habendam in servanda dignitate. Et quia quisquis per pecuniam ordinatur, ad hoc ut fiat hæreticus promovetur, et omnes qui eis consentiunt, et qui emendare possunt et non emendant, et omnes qui

Pro Diensi episcopo simoniaco

A qui contra illos non sunt, sed favent eis, cum eo habeant partem. qui prius commisit hoc peculiare flagitium.

23 Dum ergo de his inter eos tractaretur, et, ut prædiximus, ille dictus Episcopus audientiam subterfugeret, juxta canonum instituta, et sanctorum Patrum decreta episcopus quærebatur idoneus, qui et saluti eorum invigilaret, et animabus commissis solicitus superintenderet : ecce personuit ad aures eorum advenisse illuc et ecclesiam qua tenebantur intrasse orationis gratia domnum Hugonem Lugdunensem Camerarium, præcinctum et paratum ad equitandum. Ibat enim Romam ad sanctum Petrum. Nec mora Spiritus sancti gratia corda suorum illustrante fit clamor et concursus fidelium : ocreatus cum calcaribus invenitur, rapitur, tenetur : in conspectum Apostolicæ sedis Vicarii summo omnium favore et gratia deducitur, quod dignus sit, qui possit ecclesiæ præesse et prodesse acclamatur. Reclamabat ille, et votis populi parabat obsistere, quasi qui non posset nec deberet sponso legitimo vivente castitatem Ecclesiæ fœda scissione corrumpere. In hac devota contentione placuit Divinitati beneplacitam suæ præsentiæ voluntatem in

mirabiliter electus Hugo

B ostensione lucis suis fidelibus declarare. Nam cum esset nubilus dies, lux in modum spheræ per aliquas horas in gremio et facie splenduit ecclesiæ, quæ sic accendit cunctos qui aderant, et viderant, ad laudandam propitiationem divinæ clementiæ, ut clamaretur ab omnibus : *Benedictus Dominus Deus, quia respexit dejectionem Ecclesiæ suæ, ut visitaret eam et illuminaret tali Pontifice!* Sic clamores et vota omnium, judicium probavit cœleste ; et electus ille, qui non valuit, nec voluit, tot præcurrentibus indiciis, voluntati divinæ contraire, compulsus est auctoritate apostolica remorari, et confirmata est super eum electio cleri et populi.

24 Quo audito ipse qui ecclesiam per simoniam invaserat, et armis retinere tentabat, dolens unanimem assensum civium et timens populi gaudentis et ad pia vota incalescentis, animo si intumesceret, impetum ferocissimum, domum episcopalem deseruit et recessit. Angebatur enim curarum æstibus, et stimulis mordacis conscientiæ, quam non effugere, quiebat, quia non inveniebat quo fugeret, nec suis jam, ut solebat, delectabatur erroribus, a quibus puniebatur, licet nolens et nescius : et tamen adhuc exultabat in crimine, quia novis vetera obumbrando peccatis, se utcumque adjuvari æsti-

illo fugiente,

C mabat. Putabat enim insigne esse virtutis, ubi est lapsus criminis. Sed jam sileatur ejus memoria quia recessit, quia aufugit, quia quod male habite usurpaverat, non est expectatus dimittere, ad plebis gaudium, ad cleri, magnatorum quoque et infirmorum tripudium flectamus articulum.

25 Sublimatus est electus noster cum gaudio et cordis jubilo in pontificali solio, acclamatus est et confirmatus episcopus de Dei et Christi ejus judicio; de clericorum pene omnium testimonio: de plebis, quæ tunc affuit, suffragio ; de sacerdotum et bonorum virorum collegio. Invenit itaque civitatem angoris plenam, tribulationibus circumseptam, vigilantia multa egentem, res episcopii direptas, ita ut non invenerit unde vel uno die de redditibus domus episcopalis vivere potuerit, ita omnia attriverant qui ante eum fuerant. Adeo ut de omnibus totius episcopatus ecclesiis vix unam haberet domus episcopalis aut mater ecclesia, cum fere omnes possiderentur a militibus, et quibuslibet secularibus. Nec diu passus est suo in tempore tantam videre contritionem et conculcationem ecclesiæ, quin potius statuit decretum, ut nullus laicus obtineret ecclesiam, aut partem acciperet in redditibus ecclesiarum. Et factum

confirmatur,

D est, divina cooperante clementia, ut omnes gratanter jussionem ejus susciperent, et obedirent, ita ut ante ejus ordinationem hæc suæ meliorationis incrementa sibi commissa per eum susceperit ecclesia.

A HUGONE AB. FLAV.

26 Obierat ipso anno *b* Papa Alexander in ipso Apostolorum Petri et Pauli natalitio *c*, et substitutus erat unanimi electione cleri et populi Gregorius VII, qui in ipsa Romana Ecclesia sub prælato Pontifice officio fungebatur Archidiaconatus. Et licet ordinationis et consecrationis ejus privilegium solis cardinalibus episcopis Albanensi, Ostiensi et Portuensi sit commissum, Giraldus ipse quia aberat, expectatus non est, sed qui vices ejus exequeretur subrogatus est. Qui demum reversus, Papæ, inter cetera electionem Diensis ecclesiæ innotuit, et electum ipsum quam maxime paternitati ipsius commendavit. Non multo post ipse qui commendabatur, advenit, et quia solam clericatus tonsuram habebat (detestabatur enim simoniacorum ordinationes) in mense Decembrio per manum ejus usque ad presbyteratus gradum promotus est. Cum hoc aliqui calumniarentur Romanorum, et promerent morem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, neminem, licet

b

c

et Romam veniens,

E electum, Antistitem a Papa ordinandum, nisi in eadem deserviret ecclesia. Quod tamen in ipso Domnus authentica potestate sua fecit : complacuerat enim sibi in illo anima ejus. In Quadragesima vero, Sabbato, in presbyterum, et sequenti Dominica ad Missas, in episcopum consecratus est. Sic post octonos consecrationis dies allatim imbutus divinis dogmatibus, et ubertim roboratus ecclesiasticis sanctionibus, benedictione percepta dimissus est ad regendos filios, quibus pastor et rector ordinatus erat.

27 Sed nec illud silendum, in quo egregie convalescit testimonium probitatis ejus, et præordinatæ ac Deo placitæ consecrationis ejus. Cum post ipsam suam electionem, quæ facta est mense Octobrio, die XIX, ad suscipiendos ordines Romam mense Decembri venisset, invenit ibidem pro simili expectatione domnum Anselmum Lucensem electum, virum omni laudis præconio dignum, nunc felici beatum excessu *d*, in quo omnis laus secure canitur. Cum hoc itaque tanto familiaritatis et dilectionis vinculo connexus est, et ita sibi, licet divisa haberent hospitia, in palatio Lateranensi individui adhærebant, ut unum videri sine altero mirum videretur his, qui eorum noverant unanimitatem. Adeo ut Urbis Præfectus quodam veritatis præsagio, alterum horum

amicitiam colit cum Anselmo ep. Lucensi;

d

F diem, alterum vocaret lucem : quod dies non sit sine luce, et lucem dies comitetur. Lucebat enim in eorum moribus justitiæ et pietatis decus, præponderabat amicitia constans, mutabilitatis nescia. Ætatibus pares, charitate non impares, sui delectabantur copula, quia et coæqualium usus dulcior et senum tutior est. Senes autem erant non longævitate vitæ, sed morum maturitate. Et utinam gratiam virtutis et fidei alterius, quem secum in gloria jam assumptum Deus approbat, imitetur et alter qui residuus est ! ut cum transierint tempora præfinita, sint in cœlestibus unum, quos divinus amor hic dedit esse unum.

28 Cum ergo Romæ positi præstolarentur diem consecrationis suæ, venerunt nuntii regis Heinrici Romam *e*, rogantes ne contra morem prædecessorum suorum domnus Papa eos consecrare vellet, qui episcopatus electionem solam, non autem donum per regiam acceperant investituram. At ipse convocatis cardinalibus legationem regis aperuit, et quid sibi ad hoc resspondendum quid esset faciendum, admonuit. Quibus respondentibus, usum Ecclesiæ hunc esse, hunc haberi pro le

ordinaturque a Gregorio 7,

e

A ge, cum auctoritas eis nulla ad hoc suffragaretur: in Lucensi tamen electo eis adquievit, ut consecrationem ejus differret, donec investituram episcopatus ex regio dono accepisset. In Diensi vero adquiescere noluit, sed eum prima Quadragesimæ hebdomada, sabbato in presbyterum, et Dominica consecravit in episcopum. Et quia vidit hoc sanctorum Patrum adversari decretis, ut in canonica electione episcopi, prævaleret dominium regis, imo multoties ipsam electionem inmutaret, vel potius irritam faceret: eodem anno *f* in Romana synodo quinquaginta episcoporum, considente presbyterorum et abbatum multitudine, juxta decreta pontificalia et institutiones canonicas, ne hoc amplius : quoquam præsumeretur, prohibuit sub interminatione anathematis, decretum faciens in hæc verba : » Si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus » laicæ personæ susceperit, nullatenus inter episcopos vel abbates habeatur, nec ulla ei ut episcopo » vel abbati audientia concedatur. Insuper ei gratiam beati Petri, et introitum ecclesiæ interdicimus, quoad usque locum, quem sub crimine, » tam ambitionis, quam inobedientiæ, quod est scelus idololatriæ, cepit, deseruerit. Similiter etiam

f qui et decretum edit contra investituras laicorum

B » de inferioribus ecclesiasticis dignitatibus constituimus. Item. Si quis imperatorum, ducum, marchionum, comitum, vel quilibet secularium potestatum, aut personarum, investituram episcopatus, vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis, dare » præsumpserit, ejusdem sententiæ vinculo se astrictum sciat. »

29 Sequutus est autem in hoc Patrum exempla, licet jam per multa annorum curricula damnabilis hæc consuetudo inolevisset, et in usum conversa esset. Dicitur enim in VII universali synodo a V Patriarchis et CCCL patribus sub Adriano Papa habita capite III. Omnis electio episcopi, presbyteri, vel diaconi a principibus facta, irrita maneat, secundum regulam quæ dicit : Si quis episcopus, secularibus potestatibus usus, ecclesiam per ipsos obtinuerit, deponatur et segregetur, omnesque qui illi communicant. Item in VIII universali synodo habita a V Patriarchis sub Nicolao I Pontifice, cap..... Promotiones vel consecrationes episcoporum concordans prioribus conciliis hæc sancta et universalis Synodus electione et decreto episcoporum fieri constituit, et statuit atque promulgavit, neminem laicorum principum et potentum semet inserere electioni vel pro-

juxta statuta Patrum et conciliorum,

C motioni patriarchæ vel metropolitæ, aut cujuslibet episcopi, ne inordinata hinc et incongrua fiat confusio vel contentio, præsertim cum nullam in talibus potestatem quemquam potestativorum laicorum habere conveniat, sed potius silere et attendere sibi usque quo regulariter a collegio ecclesiæ suscipiat finem electio futuri pontificis. Si quis vero laicorum ad concertandum et cooperandum invitatur ab Ecclesia, licet hujusmodi cum reverentia obtemperare asciscentibus. Quisquis autem secularium principum et potentum, vel alterius dignitatis laicus, adversus communem et consonantem atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentaverit, anathema sit donec obediat et consentiat. Item ex concilio Nicæno, cap. VI. Per omnia manifestum est quia si quis præter voluntatem et conscientiam metropolitani fuerit ordinatus, hunc sanctum et magnum concilium statuit, non debere esse episcopum. Item ex concilio Antiocheno cap..... Si quis presbyter vel diaconus per secularem dignitatem ecclesiam Dei obtinuerit, dejiciatur, et ipse et ordinator ejus a communione modis omnibus abscindatur, et sint sub anathemate sicut Simon magus a Petro.

30 In electione igitur et consecratione domni Diensis evidenter ostenditur operata divinitas, quia D per hanc occasionem sanctæ Dei ecclesiæ sub Papatu domni Gregorii multis retro annis obnubilata electionis ecclesiasticæ splenduit veritas. Viderint igitur viri cordati, quid juris imperatoribus, regibus, et principibus in ejectione Pontificis reservetur. Commisit autem ei [Gregorius] vices suas in Galliis, ubi plurimum simoniæ serpebat pestis iniqua : quia perrari illic erant, qui non essent aut simoniaci, aut a simoniacis ordinati, aut per manum laicam investiti. Plurimum illi inculcans, potestate data non abuti, quo minus depravata corrigeret, damnanda recideret, sancta et honesta doceret, et docenda faceret. Scripsit et ad prælatos Gallicanarum ecclesiarum, quæ sunt juris S. Petri, epistolam pro suo censu debito beato Petro, in hæc verba *g*.

et Hugonem mittit in Gallias contra Simoniacos

31 Gregorius Episcopus servus servorum Dei omnibus abbatibus, et prælatis tam monachorum quam et canonicorum per Gallias constitutis, sal. et Apostol. benedictionem. Fraternitatem vestram, dilectissimi fratres, latere minime credimus, quasdam ecclesiarum vestrarum beato Petro et nobis annuos census persolvere ex præcedentium patrum institutionibus debere. Sed quia quidam vestrum E partim negligentia, partim vero tenaci induratione hæc hactenus minus plene quam oporteret, egerunt, hos ut emendari et * de..... vere studeant ; omnes autem ut Apotolico præcepto, Cui vectigal vectigal, cui tributum tributum, obtemperetis commonemus. Unusquisque enim non quod suum est, sed quod alterius, quærat : quoniam si digne redarguitur, qui prout sportet propria non largitate, qua sententia dignus est, qui nec aliena rapere, nec debita metuit retinere? dicente Domino; Quæ vultis ut faciant vobis, hæc facite et vos illis. Et, Quod tibi non vis, aliis non feceris. Nunc igitur, quia dilectum filium nostrum Hugonem Diensem episcopum ob ecclesiasticæ utilitatis diversa negotia in Gallias vices nostras executurum mittimus, et quia nemini potius credere debemus, quem in omnibus a nobis sibi injunctis fideliter egisse comperimus, quæ nobis ex ecclesiis vestris specialiter debetis, vos illi ad nos perferenda persolvere, ac de retectis satisfacere jubemus.

g cum litteris de solvendo censu S. Petro.

* debita solvere

ANNOTATA. C. J.

a Giraldus *iste, aliis* Geraldus et Gerardus, *cohabitaverat Gregorio in Cluniaco sub disciplina S.* F *Hugonis ibidem abbatis. Hinc Chronicon istius celeberrimi monasterii ita scribit :* Iste Geraldus fuit Ratisponensis civitatis scholasticus, et rogatus a S. Uldarico, adiit Romanam urbem cum prædicto Uldarico; et obtenta absolutione suorum peccatorum, exploratores virtutum, venerunt ad S. Hugonem et sub ipso in Cluniacensi monasterio secundam generationem susceperunt. Ipse vero Geraldus erat sapientia, consilio ac morum gravitate insigniter præpollens, non post multos annos major Prior constitutus ; ac postmodum jubente apostolicæ sedis præsule Gregorio, scilicet VII, Ostiensis ecclesiæ pontificatu sublimatur : cujus sedis curam rexit cum summa solicitudine ; creditæque sibi negotiationis talentum Domino suo cum duplicata reportans usura, meruit audire : Euge serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui. *Nihil hic supra meritum viri dicitur, cujus opera etiam frequenter in gravibus negotiis usus est Gregorius. Non tamen ab ipso Gregorio creatus est episcopus Ostiensis, sed ab Alexandro decessore ejus, cujus etiam nomine legationem obibat in Gallia, quando Gregorius electus et ordinatus fuit Papa. Constat ex præmisso textu. Et Bertholdus Constantiensis contemporaneus, ad annum* 1072

A 1072 *scribit :* Petro Damiani cardinali episcopo *Ostiensi* Dominus Giraldus, revera monachus, scientia scripturarum insignis, et moribus suo prædecessori non impar, in episcopatu successit. *Idem quoque ad annum* 1077, *de ejusdem obitu sic consignavit.* Giraldus venerabilis Ostiensis episcopus, de quo supra commemoravimus, jam dudum seculo vivus, mundo crucifixus, de hujus vitæ ergastulo liberatus est IX Idus Decembris.

b *Annum auctor Chronici indicare videtur* 1074, *qui revera fuit* 1073. *Quo et Giraldus e legatione Gallica rediit et Hugo episcopus Diensis atque Anselmus Lucensis, electi, Romam venerunt, ut consecrarentur.*

c *Obiit Alexander anno* 1073, 21 *Aprilis, ut pag.* 169 *annot.* f *docui, cui mox Gregorius per electionem substitutus fuit. Ordinatio autem ejus protracta est usque ad festum Apostolorum Petri et Pauli* 29 *Junii, Unde halucinatus fuerit scriptor, dum mortem Alexandri ad Ordinationem Gregorii transtulit, quam ille ipso die electionis Gregorianæ obierat* 21 *Aprilis.*

d *Excessit Anselmus e vivis aliquot post Gregorium*
B *Papam mensibus anno* 1086, *die* 18 *Martii Mantuæ, ubi et servatur honorifice, et colitur ut patronus civitatis. Acta, a majoribus nostris illustrata leguntur ad dictum diem* 10 *Martii.*

e *Venerunt nuntii illi Regis anno* 1073 *exeunte aut sequenti inchoato, ante ordinationem Hugonis in episcopum Diensem, uti colligitur ex contextu.*

f Eodem anno, *nempe* 1074, *quo Hugo Diensis initio Quadragesimæ ab ipso Papa consecratus fuerat, et Anselmi Lucensis consecratio in gratiam Regis fuerat dilata, sequens decretum contra investituras laicorum promulgavit, verosimiliter in eadem synodo conceptum, quod anno sequenti in synodo secunda denuo confirmatum etiam sit.*

g *Sequentem epistolam, quia alibi, quod sciam, non extat, adjungo : unde cognoscatur solicitudo et magnanimitas Gregorii ad renovanda sedis Apostolicæ jura, æque ecclesiasticas ac seculares potestates officii sui admonens sine exceptione personarum.*

CAPUT II.

Decreta Gregorii impugnata. Henricus pœnitens, sed non recipiscens. Otto ep. Constantiensis inobediens.

a Sacrosancta decreta

C Hæc *a* sunt beatissimi Papæ synodalia decreta, moribus corrigendis idonea, sanctorum Patrum decretis consona, cœlo rorante stillata, universis fidelibus inculcanda, amplectenda atque tenenda, justitia dictante prolata, fortitudine roborata, prudentia promulgata, temperantiæ virtute prædita : sed perversi, dum in eorum norma vitæ suæ perversitate offendunt, hæc gravia, hæc difficilia ; hæc quia corrigi nolunt, emendari refugiunt, omnimodis appellant impossibilia. O mentem amentem ! o spurcam nequitiam ! et nequissimam spurcitiam ! Numquid si perditorum mores hominum corrigi refugientes, desipiunt, justitia silebitur, pietas conculcabitur, et ecclesiasticæ animadversionis gladius a sanguine prohibebitur ? Væ rectori, quem denotaverit sententia hujusce maledictionis : Maledictus est, qui prohibet gladium suum a sanguine. Gladium a sanguine prohibere, est prædicationis verbum a carnalis vitæ interfectione retinere.

impugnant impii

33 Ob hanc igitur causam, quia scilicet sanctam Dei Ecclesiam castam esse volebat, liberam atque catholicam, quia de sanctuario Dei simoniacam et neophytorum hæresim, et fœdam libidinosæ contagionis pollutionem volebat expellere; membra diaboli cœperunt in eum insurgere et usque ad sanguinem præsumpserunt in eum manus injicere, et ut eum morte vel exsilio confunderent, multis eum modis conati sunt dejicere. Sic surrexit inter Regnum et Sacerdotium contentio, accrevit solito gravior sanctæ Dei Ecclesiæ tribulatio. Heinricus enim Heinrici imperatoris filius, adversus Deum et matrem omnium Catholicorum Romanam Ecclesiam superbe tumidus, quia vita ejus prava sanctorum Patrum decretis et canonicis adversabatur institutis, adversus Deum et adversus Christum ejus insurrexit, ecclesiasticis sanctionibus impie factus rebellis : membra diaboli contra eum incitando, et omnes quos potuit minis, blanditiis, terroribus, muneribus contra eum armando, facta cum multis episcopis Lothariensibus et Transrhenensibus compositione. D

A Hugone ab Flav.

et legislatorem persequuntur.

34 Posito enim adhuc in diaconatus officio eodem Papa sanctissimo, cum de eo *b* sinistra et inhonesta ubique ferretur fama, propter imperialem dignitatem, et patris matrisque reverentiam, nec non propter spem correctionis ejus, sæpe ab eo litteris et nuntiis est admonitus, ut memor clarissimi generis, memor imperialis dignitatis, vitam suam moribus imperio congruentibus institueret, ut regem se et imperatorem moribus ostenderet, operibus exhiberet. E

b Sæpe monitus a Papa Henricus imp.

35 Sed quia cum ætate, illius quoque pariter crevit iniquitas, sublimatus in ordine pontificatus, auctoritate officii sibi commissi, multo solicitius ad vitæ meliorationem eum indies hortabatur ; cum ille excusatione ætatis fluxæ et fragilis, de die in diem monita ejus se suscepturum, verbis quidem promitteret, ceterum re et exaggeratione culparum, malo eorum, in quorum manibus curia erat, consilio penitus conculcaret : hinc [cum] jam proclivior factus ad scelera, præceps, præcipiti usus consilio, ferebatur per devia ; visum est Papæ beatissimo ut familiares ejus quorum machinationibus per episcopatus et monasteria inductis simoniace lupis pro pastoribus, ecclesiæ innocentiam hæresi nefanda fœdaverat, ad pœnitentiam vocaret, venientes susciperet, respuentes a communione corporis Christi et consortio fidelium separaret : ut vel sic eum ab eorum surreptione et maligno consilio segregaret, admonens eum, ut eos excommunicatos a domo, a convivio, ab omni etiam familiaritate et communione sua expelleret.

et non emendatus,

36 Interim vero invalescente contra eum Saxonum *c* causa, cum vires regni et præsidia a se videret deficere velle, epistolam ei direxit supplicem et humilitate plenam, pœnitentiam de perpetratis agens, emendationem pollicens, et suam [illegible] tiam et fidele adjutorium contra rebellantes promittens, et hoc postmodum legatis [illegible] Humberto Prænestino et Giraldo Ostiensi episcopis, in illorum manus per sacratas eorum stolas, quas collo gestabant, jurejurando confirmans. Textus autem epistolæ, iste est. F

c tandem bello pressus,

37 Vigilantissimo et Desiderantissimo Domno Papæ Gregorio, Apostolica dignitate cœlitus insignito, Heinricus Dei gratia Romanorum rex, debiti famulatus fidelissimam exhibitionem. Cum regnum et sacerdotium, ut in Christo rite administrata subsistant, vicaria sui ope semper indigeant ; oportet nimirum, Domine mi et pater amantissime, quatinus ab invicem minime dissentiant ; verum potius Christi glutino conjunctissima indissolubiliter, sibi cohæreant. Namque sic et non aliter conservatur in vinculo perfectæ caritatis et pacis et christianæ concordia unitatis, et ecclesiasticæ simul status religionis. Sed nos qui, Deo annuente, regni jam sortimur ministerium, sacerdotio

per epistolam petit veniam

A dotio ut oportuit per omnia jus et honorem non exhibuimus legitimum. Quippe dat[illegible] nobis a Deo potestatis vindicem gladium non sine causa portavimus; nec tamen in reos, ut justum fuit, judiciaria illum censura evaginavimus.

A Hugone ab Flav.

38 Nunc autem divina miseratione aliquantulum compuncti et in nos reversi, peccata nostra priores vestræ indulgentissimæ paternitati nos accusando confitemur, sperantes de vobis in Domino, ut Apostolica vestra auctoritate absoluti, justificari mereamur. Heu criminosi nos et infelices! partim pueritiæ blandientis instinctione, partim potestatis nostræ imperiosa libertate, partim etiam eorum, quorum [illegible] deceptione, peccavimus in cœlum et coram vobis, et jam digni non sumus vocatione vestræ filiationis. [illegible]

et pœnitentiam promittit;

B [illegible] corrigendas [illegible]

39 [illegible]

sed mox, obtenta victoria, resilit

C [illegible]

40 Misit etiam speciales epistolas quibusdam episcopis Galliæ et Germaniæ, bulla sua signatas, ut ad eruendam Ecclesiæ dejectionem et eliminandam hæreticam pravitatem reparandamque ministrorum castitatem, confortarentur manus dissolutæ et roborarentur genua debilia eorum, qui nimia usi lenitate et ex Regis stoliditate, et potestate tenebrarum rebellandi accepta occasione, præcepta sedis Apostolicæ parvi pendere non timuerunt, et se non pastores ovium sed mercenarios evidenti

Unde monet Papa episcopos

judicio probaverunt. Constantiensis hic unus eorum, Otto *f* dicebatur, episcopus, quem hujusmodi ausu temerario corripuit præfati Romani Pontificis auctoritas, litteras ei et archiepiscopo Moguntino litteras; quas cum Otto parvi pendisset, obstinatam ejus animositatem Papa corripuit, secundo missis ad eum litteris in hæc verba. D

f

41 Gregorius servus servorum Dei, Ottoni Constantiensi episcopo salutem et Apostolicam benedictionem. Perlatum est ad nos de fraternitate tua, quod satis invitus et mœstus audivi, quodque si vel de extremo christianæ plebis membro ad audientiam nostram deferretur, severioris districtionis disciplinæ censura esset procul dubio castigandum. Cum enim Apostolica auctoritate et veridicis sanctorum Patrum sententiis invitati, ad eliminandam simoniacam hæresim, et præcipiendam clericorum castitatem pro nostri officii debito exarsimus, Moguntino venerabili archiepiscopo confratri nostro, cui plures et late dispersi suffraganei sunt, hoc obedientiæ munus injunximus ut, tam per se, quam per coadjutores suos hoc Romanæ Ecclesiæ decretum universo clero studiosius inculcaret et inviolabiliter tenendum proponeret.

atque ita scribit Constantiensi,

42 Tibi quoque, cui est plurimus Constantiensis ecclesiæ clerus et populus amplissime dilatatus, ob eamdem causam speciales litteras credere bulla nostra impressas libuit, quali fultus auctoritate tutius animosiusque præceptis nostris obtempera[illegible] [illegible] et fœdam libidinosæ contagionis pollutionem expelleres. Apostolica namque [illegible] auctoritas, qui fornicatores et adulteros cum ceteris excommunicatis connumerans, diffinitam suæ jussionis sententiam subjicit, cum ejusmodi nec cibum sumere. Præterea universis Catholicæ Ecclesiæ [illegible] aut virgines sunt, aut continentes, aut conjuges. Quicumque ergo extra hos tres ordines reperitur, inter filios Ecclesiæ sive intra Christianæ Religionis limites non numeratur. Unde si vel extremum laicum, pellicatui adhærentem, liquido [illegible] hunc velut præcisum a corpore Domini [illegible] sacramentis altaris arcemus. E

arguens eum de inobedientia

43 Quomodo ergo sacrorum Sacramentorum distributor et minister esse potest, qui nulla ratione potest esse vel particeps? Sed illa beati P[illegible] Leonis nos impulit auctoritas, qui subdiaconis ineundi connubii licentiam prorsus abstulit, quod decretum beati Papæ Leonis posteriores sanctæ Romanæ Ecclesiæ Pontifices, maxime doctor eximius Gregorius, ita pro lege sanxerunt, ut deinceps tribus his ordinibus ecclesiasticis, sacerdotibus, levitis, et subdiaconis, omnino vincula conjugalia sint prohibita. Cum autem hæc omnia pastorali providentia observanda transmitteremus, tu non sursum cor, sed deorsum in terra ponens, prædictis ordinibus, sicut accepimus, libidinis frena laxasti; ut qui mulierculis se junxerant, in flagitio persisterent, et qui needum duxerant, illicita interdicta non timerent. O impudentiam! o audaciam singularem! videlicet episcopum, sedis Apostolicæ decreta convellere, præcepta sanctorum Patrum contemnere, immo vero præceptis contraria, et fidei Christianæ repugnantia de superiori loco et de cathedra pontificali subjectis ingerere. Quapropter tibi Apostolica auctoritate præcipimus, ut ad proximam synodum nostram prima hebdomada Quadragesimæ te præsentem exhibeas, tam de hac inobedientia et sedis Apostolicæ contemptu, quam de omnibus, quæ tibi objiciuntur, canonice responsurus. F

citatque ad concilium

44 Verum, quia ille non solum Apostolicæ sedi contraria ausus fuit præcipere, sed et præceptis ejus

sed et clerum Constantiensem,

A ejus repugnare, nec acquiescere voluit; audiamus missam a Papa Constantiensi clero et populo epistolam, in qua liquido continetur, quod qui Apostolicæ sedi inobediens extiterit, nulla ei fidelitatis exhibitio, nec ex sacramentorum obligatione fiat. [Gregorius episcopus servus servorum Dei, clericis et laicis majoribus et minoribus in Constantiensi episcopatu consistentibus, Christianam legem diligentibus sal. et Apostolicam benedictionem. Misimus Fratri nostro episcopo vestro Ottoni litteras commonitorias, per quas pro nostri necessitate officii Apostolica illi auctoritate injunximus, ut simoniacam hæresim de ecclesia sua penitus excluderet, et castitatem clericorum studiose prædicandam susciperet, et firmiter tenendam episcopali vigilantia inculcaret. Nam sic eam nobis evangelicæ litteræ, et authenticarum synodorum decreta et eximiorum doctorum præcepta insinuant, ut eam dissimulare et negligere sine magno animæ nostræ et populi Christiani detrimento non possimus. Sed Episcopus vester neque reverentia præcepti beati Petri, neque officii sui solicitudine attractus, ut nobis relatum est, quæ paterne suaseramus, perficere curavit. B Et ut non solum inobedientiæ, verum et rebellionis offensam contraheret, quemadmodum accepimus, palam clericis suis jussioni nostræ, immo beati Petri contraria permisit: ita ut qui mulierculas habent, retinerent, et qui non habebant, illicita temeritate subintroducerent.

eosque ab obedientia episcopi sui,

45 Quod ut audivimus, moleste ferentes, secundam ei scripsimus epistolam, indignationis ei nostræ motus ostendentes, et idem iterato acrius inculcantes; qui etiam ipsum ad synodum Romanam, quæ prima proximæ Quadragesimæ hebdomada futura est, evocavimus, ut pro se rationem reddat, et inobedientiæ causas, si rationabiles habuerit in audientia totius conventus exponat. Hæc ideo, filii carissimi, vobis innotescimus, ut animæ nostræ saluti consulamus. Si enim beato Petro et sanctæ sedi Apostolicæ fronte aperta repugnans et contumax esse voluerit, liquido manifestum est, quia qui patrem et matrem inhonorat, nullum a fidelibus patris et matris filiis, jure obedientiam exigere aut quærere debeat. Quapropter omnibus, sicut prædiximus, majoribus et minoribus Deo et beato Petro adhærentibus, Apostolica auctoritate præcipimus, si in obduratione sua persistere voluerit, nullam ei obedientiæ reverentiam exhibeatis; neque id animæ vestræ perniciem esse putetis. C Namque si, ut toties jam prædiximus, præceptis Apostolicis voluerit esse contrarius, ab omni illius subjectionis jugo beati Petri auctoritate vos absolvimus, ita ut si etiam sacramenti obligatione quilibet ei fuerit adstrictus, quamdiu Deo omnipotenti et sedi Apostolicæ rebellis exstiterit, nulla ei fidelitatis obnoxius exsolutione fiat. Non enim cuilibet personæ contra Creatorem suum, qui cunctis præponendus est, aliquis debet obedire: sed debemus contra Deum superbienti resistere, ut saltem hac necessitate compulsus, ad viam justitiæ discat redire.

tamquam Deo non obedientis, eximit.

46 Quanti enim periculi, quantique Christianæ legis sit alienationis, obedientiam, maxime Apostolicæ sedi, non exhibere, ex dictis beati Samuelis prophetæ potestis cognoscere, quæ sanctissimus Papa Gregorius in libro Moralium procuravit explanare. Ut autem ea sint vobis in promptu, scripta transmisimus, quatinus indubitanter sciatis, nos vobis nova non dicere sed antiquam sanctorum Patrum doctrinam propalare. Hinc Samuel ait; Melior est obedientia, quam victimæ, et auscultare magis quam offerre adipem arietum; quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, et scelus idololatriæ nolle adquiescere. Obedientia quippe jure victimis præponitur, quia per victimas aliena caro, per D obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto ergo quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos repressa arbitrii sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex adverso ergo melius ostenditur, quid de ejus laude sentiatur. Si enim quasi ariolandi peccatum est repugnare, et quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere, sola est quæ fidei meritum possidet, qua sine infidelis quisque convincitur, etiamsi fidelis esse videatur.

A HUGONE AB. FLAV.

ANNOTATA. C. J.

a Hæc, *videlicet quæ cap.* I, *ante* Intercalationem *relata fuere.*

b De eo, *refer ad Henricum regem, non ad Papam*

c *Invaluit hoc bellum Saxonicum contra Henricum regem præcipue anno* 1074, *antequam* anno 1075 Idibus Junii *ad fluvium* Unsthrot *famosa illis temporibus commissa fuit pugna, in qua Henricus, quamvis* E *gravi suorum clade, superior tamen fuit; ac deinde elatiores animos sumpsit.*

d *Anno scilicet* 1075, *Idibus Junii, seu die* 13 *ejus mensis, uti jam dixi.*

e *Textus qui sequitur, mutilus, sic legitur integre in Gelasii Papæ epistola ad Anastasium imperatorem, quæ est octava in collectione Conciliorum Labbei tomo* 4 *col.* 1184. Proinde sicut non potest, perversitatis communicatore suscepto, non pariter perversitas approbari: sic non potest refutari perversitas, complice sectatore perversitatis admisso. Legibus certe vestris, criminum conscii, susceptoresque latrocinantium, pari judiciorum pœna constringuntur: nec expers facinoris æstimatur, qui licet ipse non fecerit, facientis tamen familiaritatem fœdusque receperit. *Sequentem textum, ex Gregorio citatum, nondum inveni.*

f *Otto ep. Constantiensis ad lacum Acronium, cognominatus de* Gotalar, *quæ urbs est Saxoniæ, seu quod ibi natus, seu quod ibidem canonicum egerat, anno* 1071 *in concilio Moguntino post depositionem Caroli ep. Constantiensis, ejus loco electus est, præsule et urgente Henrico rege; qui et dixisse de illo fertur; Noluerunt Constantienses præsulem idoneum (prædictum nempe Carolum, quem deponendum curaverant,)* F habeant ergo jam fatuum istum *Ottonem. Neque hoc tam male prædixit Henricus, quam multa alia. Monstravit enim se Otto infatuatum, quando nec dignitatis, nec salutis suæ memor, multa egit, quæ agenda non erant ab episcopo, et supremo suo Pontifici Romano in faciem restitit inobediens et contumax. Quapropter et excommunicatus, et in exilium missus, et episcopali honore exutus, tertio circiter anno episcopatus sui, duos alios exul vixit, atque in excommunicatione mortuus est ac sepultus Basileæ. Hæc ex Chronico Constantiensi apud Pistorium, et Gaspare Bruschio in ejusdem diœcesis episcopis. Causas calamitatum ejus graphice explicat Gregorius in præmissis duabus epistolis suis.*

CAPUT II.

Aliæ epistolæ ad principes contra fornicarios et simoniacos.

Item Roberto Flandrensium Comiti [Gregorius episcopus servus servorum Dei, R. Flandrensium Comiti salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte a omnipotentis Dei et auctoritate beati Petri Apostolorum Principis te rogamus, et omnino tibi præcipimus,

Epistola ad Robertum Flandriæ comitem;

a

A præcipimus, ut ubicumque potes, fornicariis et simoniacis resistere et contradicere, nullius ratio vel gratia te possit retorquere: quia ipsi non per ostium ingredientes in ovile ovium, sed aliunde ascendentes, fures sunt et latrones. Et post pauca. Plurimi enim eorum, qui vocantur episcopi, non solum justitiam non defendunt, verum etiam ne clarescat, multis modis obscurare nituntur. Tales ergo non episcopos, sed Dei habete inimicos. Et sicut illi non curant Apostolicæ sedi obedire, ita et vos nullam eis obedientiam exhibete. Nam præpositis non obedire, scelus est idololatriæ recurrere.]

A Hugone ab Flav.

alia ad Duces Germaniæ.

48 Item ad laicos pro exequendis superioribus statutis. Gregorius episcopus servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis, Berthaldo, Rodulpho, Welfoni, Ducibus, salutem et Apostolicam benedictionem. Scimus quoniam prudentia vestra miserabilem Christianæ Religionis desolationem prospera mente perpendit, quæ pro peccatis nostris, in ea nunc extremitate est posita, ut infeliciora tempora nemo viventium viderit, nec a tempore sancti Silvestri patris nostri scriptum repererit. Verum tanti
B mali nos caput et causa sumus, qui ad regendum populum prælati, pro lucrandisque animabus episcopi vocati et constituti sumus. Ab eorum namque principatibus, velut a quibusdam initiis, subditorum bona vel mala veniunt, qui aut mundanas dignitates aut magisterium spirituale susceperunt, qui dum nihil aliud nisi gloriam et voluptates seculi quærunt, sine sui et populi confusione vivere nequeunt: quoniam in malefactis prava sectantes desideria, et suæ auctoritatis jura per culpam ligant et aliis peccandi per exemplum frena relaxant. Neque enim per ignorantiam, aut improvidi delinquunt, sed præsumptuosa obstinatione Spiritui sancto resistentes, divinas quas cognoverunt leges abjiciunt et Apostolica decreta contemnunt.

Invehitur Papa in fornicarios et Simoniacos:

49 Sciunt namque archiepiscopi et episcopi terræ vestræ, quod et omnibus fidelibus notum esse debet, quoniam in sacris canonibus prohibitum est, ut qui per simoniacam hæresim, hoc est interventu pretii, ad aliquem sacrorum ordinum gradum vel officium promoti sunt, nullum in sancta Ecclesia ulterius locum ministrandi habeant, nec illi, qui in crimine fornicationis jacent, missas celebrare, aut secundum inferiores ordines ministrare altari de-
C beant. Quæ cum episcopis Sancta et Apostolica mater ecclesia jam a tempore beati Leonis Papæ sæpe in conciliis, tum per legatos et epistolas, in se et in commissis sibi plebibus, utpote antiquioribus, neglecta renovare et observare commonuerit, rogaverit, et accepta per beatum Petrum auctoritate jusserit: adhuc tamen inobedientes, exceptis paucis, tam execrandam consuetudinem nulla studuerunt prohibitione decidere, nulla restrictione punire, non attendentes quod scriptum est, quia ariolandi peccatum est repugnare et quasi crimen idololatriæ nolle acquiescere.

remedium quærit

50 Cum ergo illis Apostolica, imo Spiritus sancti mandata spernentibus, et scelera subditorum criminosa foventibus patientia, divina mysteria indigne tractari, populum seduci, intelligimus; alio quolibet modo contra hæc vigilare convenit quibus cura Dominici gregis præ cunctis incumbit. Multo enim nobis melius videtur justitiam Dei vel novis reædificare consiliis, quam animas hominum una cum legibus deperire neglectis. Quapropter ad vos et ad omnes, de quorum fide et dilectione confidimus, nunc convertimur, rogantes vos et Apostolica auctoritate admonentes, ut quidquid deinde episcopi loquantur, aut taceant, vos officium eorum, quos simoniace promotos aut ordinatos aut in crimine

et brachium seculare contra illos implorat,

D fornicationis jacentes cognoveritis, nullatenus recipiatis: et hæc eadem astricti per obedientiam tam in curia Regis, quam et per alia loca et conventus regni notificantes, aut persuadentes, quantum potestis tales sacrosanctis deservire mysteriis, etiam vi, si oportuerit, prohibeatis. Si qui autem contra vos, quasi istud non sit vestri officii aliquid garrire inceperint, hoc illis respondete, ut vestram et populi salutem non impedientes, de injuncta vobis obedientia, ad nos nobiscum veniant disputare.

51 Item ad omnes clericos et laicos, in regno Teuthonicorum constitutos, de eadem re, Gregorius episcopus..... Audivimus quod quidam episcoporum, apud vos commorantium, ut sacerdotes, et diacones, et subdiacones mulieribus commisceantur, aut consentiant, aut negligant: his præcipimus vos nullo modo obedire, vel illorum præceptis consentire, sicut ipsi Apostolicæ sedis præceptis non obediunt, neque auctoritati sanctorum Patrum consentiunt, testante sancta Scriptura, facientes et consentientes par pœna complectitur. Omnipotens et misericors Deus, qui ultra spem, ultra meritum miseretur et consolatur nos in tribulatione nostra, aperiat cor vestrum in lege sua, et confirmet vos E
in præceptis suis, ut auctoritate beati Petri Apostoli a cunctis peccatis absolutos ad cœleste regnum perducat vos regnaturos. Amen.

subditosque ab eorum obedientia eximit.

52 Quia ergo sunt quidam qui dicunt, inaudita hæc Domini Papæ præcepta, quatenus a secularibus potestatibus; ut ab officio cessent, vi coerceantur schismatici episcopi, ut et officium eorum non recipiatur: scrutemur gesta Patrum et videamus ædificationem audientium; si quid simile invenitur in serie Scripturarum divinarum. Et certe nihil hic novi, non hæc prima diaboli in sanctam Ecclesiam tentatio; nec prima ejus hæc est medicinalis defensio. Pelagius *b* Papa vir magnæ in Christo et in Ecclesia gloriæ, vir magnæ auctoritatis et gratiæ, videamus quid dicat de Paulino Aquileiensi pseudepiscopo a Mediolanensi contra morem canonicum ordinato. Ait itaque, scribens Joanni *c* Patricio;

Objecta contra Gregorii statuta,

b

c

53 Relegentes litteras excellentiæ vestræ, de injuria quidem, quam vobis iniquorum hominum præsumptio ingessit, valde doluimus: sed quia scimus occulto Dei judicio animam vestram, etsi per aliorum iniquitatem ac superbiam a contaminatione F
schismatis custoditam, egimus omnipotenti Deo gratias, qui etiam de malis hominum actibus bona operari consuevit. Nec enim sine illius factum esse credimus [permissu,] ut insensati et perversissimi homines ad hoc usque prosilirent, ut suam divisionem, Catholicam esse credentes Ecclesiam, a sua vos pollutione prohiberent. sic enim per misericordiam Dei etiam nescientibus illis factum est, ut a schismaticorum communione eruti, Catholicæ, quam diligitis, servari vos contigisset Ecclesiæ.

refelluntur per epistolas Pelagii Papæ

54 Quamvis igitur vestra per illorum scelus utilitas facta sit, nolite tamen impunitam præsumptionem iniquorum hominum grassari permittere. Si enim hoc quod in vestram gloriam præsumpserunt, non fuerit vindicta compressum, qui in illorum liberis valeant, audaci ultra non debet. Exercete igitur debitam in talibus auctoritatem, et ne eis amplius talia committendi crescat spiritus, coercitionibus reprimantur. Ad hoc siquidem Dei nutu in vos talia præsumpserunt, ut vobis talia corrigentibus, ab eorum scelere alios possitis Deo propitiante munire.] Et post aliqua. [Auferte tales ab illa provincia, utimini oblata vobis a Deo opportuna perfidos occasione. Quod tunc plenius fieri poterit, si auctores scelerum ad clementissimum Principem dirigantur, et maxime ecclesiæ Aquileiensis invasor, qui et in schismate, et a schismatico male ordinatus,

ad Joannem patricium,

nec

A nec honorem episcopi potest obtinere, nec meritum.]

d ad Valerianum, 55 Pelagius Valeriano *d*. [Quod a vobis poposcimus et nunc iterum postulamus, ut Paulinum Aquileiensem pseudepiscopum, et illum Mediolanensem episcopum ad clementissimum Principem sub digna custodia dirigatis : ut iste, qui episcopus esse nullo modo potest, quia contra omnem canonicam consuetudinem factus est, ultra alios non perdat; et ille qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpsit, debitæ canonibus vindictæ subjaceat.]

e ad Joannem Defensorem : Item Pelagius Joanni Defensori *e*. [Eleutherius frater et coepiscopus noster queritur, clericos suos sibi contra canones superbire; et id quod nobis jubentibus facta in scrinio cautione promisit, ut cotidianis diebus vigiliæ in ejus celebrentur ecclesia, illis contemnentibus implere non posse. Et ideo experientia tua eos, quos tibi esse ostenderit contumaces, debita objurgatione compesce, et modis omnibus vigilare compelle.]

Item per S. Augustinum. 56 Augustinus super Joannem, Homilia XI : [Siquidem vult Deus concitare potestates adversus schismaticos, adversus dissipatores Ecclesiæ, adversus exsufflatores Christi, non mirentur, quia

B Deus concitat, ut a Sara verberetur Agar. Mirantur quidam, cum moventur potestates Christianæ contra detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non moverentur, quomodo redderent Deo rationem de imperio suo? Intendit Charitas vestra, quid dicam, quia hoc pertinet ad principes seculi, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam, unde spiritualiter nati sunt.] Et Paulo post. [Nabuchodonosor Rex decrevit, dicens : Quicumque dixerit blasphemiam in Deum Sidrac, Misae et Abdenago, in interitu erit, domus ejus in dispersione. Ecce quomodo Rex alienigena sævit, ne blasphemetur Deus Israel, qui potuit tres pueros de igne liberare; et nolunt, ut sæviant reges Christiani, quia Christus exsufflatur? A quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus a gehennæ ignibus liberantur? Quis igitur reprehendet post hæc, si comprimantur a seculi potestatibus schismatici dissipatores Ecclesiæ, conculcatores Legis divinæ, prævaricatores constitutionis canonicæ?

ANNOTATA C. J.

a *Extracta sunt hæc ex epistola Gregorii, quæ integra videri potest in Registro; estque* XI *libri* 4, data

C Romæ IV Idus Novemb. Indictione decima quinta, *quæ notant annum æræ vulgaris* 1076. *Post salutationem, ibi sic incipit epistola :* Pervenit ad Apostolicam sedem, quod in terra tuæ dominationis qui vocantur sacerdotes, in fornicatione positi, non erubescant, cantando missam, tractare corpus et sanguinem Christi, non attendentes, quæ insania quodve scelus est, uno eodemque tempore corpus meretricis et corpus attrectare Christi. Quapropter ex parte *etc. ut supra. Quod adduci huc debuit ad clariorem intelligentiam sequentium verborum.*

b *Est is Pelagius primus, anno* 555 *aut sequenti ordinatus Pontifex Romanus; qui plures litteras scripsit ad Narsetem et alios, contra Paulinum Aquileiensem episcopum, non legitime ordinatum et schismaticum.*

c *Hæc epistola inter alias Pelagii, tomo* 5 *conciliorum Labbei, est quarta, ibique inscribitur non* Joanni patricio, *sed* Narseti. *Est quidem in eadem collectione col.* 805, *epistola ad* Joannem patricium Caburtarium, *quam Lucas Holstenius primum e tenebris produxit in sua* Collectione Romana, *anno* 1662 *Romæ impressa, parte* I *pag.* 219 : *estque ejusdem fere argumenti cum præmissa; sed verbis phrasibusque dissimillima a capite ad calcem : ibi Pelagius etiam locum citat ex quodam opere S. Augustini perquam egregium contra schismaticos, quos cum Auctor quoque noster hic* D *impugnet, inde ipsi præclara contra schismaticos sui temporis accedat auctoritas. Sic igitur ibi Augustinus :* Quod si nullo modo recte dici potest Ecclesia, in qua schisma est : restat ut quoniam Ecclesia nulla esse non potest, ea sit, quam in sedis Apostolicæ, per successiones presbyterorum, radice constitutam, nullorum hominum malitia (etiamsi nota excludi non possit, sed ratione temporis toleranda judicetur) ullo modo valeat extinguere.

a Hugone ab Flav.

d *Hæc quoque epistola Pelagii ad Valerianum, cujus initium hic citat Auctor noster, erata ab eodem Holstenio, fere integra legitur pag.* 227, *et ex ipso apud Labbeum citato tomo* 5, *col.* 807 : *cui et alius æque egregius S. Augustini locus inseritur, qui obtrectatoribus Gregorii, ipsum nimio cum rigore principes tractare dictitantibus, proponi possit. Talis iste locus est.* Multa etiam cum invitis, benigna quadam asperitate plectendis, agenda sunt; quorum potius utilitati consulendum est, quam voluntati. Nam in corripiendo filio quantumvis aspere, numquam paternus amor amittitur : fit tamen quod nollet, ut doleat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus.

e *Quis ille* Joannes Defensor *sit, nondum didici. Certe inter epistolas Pelagii nulla, ad ipsum data,* E *extat hactenus.*

CAPUT IV.

Gregorii cura de salute Henrici. Hujus conciliabulum Wormatiæ. Berengarii correctio. Legatio in Germaniam.

Gregorii paterna cura Horum igitur et ceterorum sanctorum decretorum Heinricus contemptor factus est, juvenis, animi impetus et appetitus non refrenans, sed stultorum in devolis consiliis nimiam fidem dans : qui corrupti et abominabiles facti in iniquitatibus suis, irreprehensibiliter vivere delectantes, reprehendi non ferebant. Mittebatur ei crebra Domini Papæ legatio tum litteris, etiam religiosis personis, et utique fidelibus suis, quibus secrete vocabatur ad pœnitentiam de sceleribus suis, dictu quidem horrendis, et tamen pluribus notis, et per loca plurima divulgatis : pro quibus non solum excommunicari, sed absque spe recuperationis omni deberet regni honore *de salute Henrici,* destitui, et ut excommunicatos, quorum consilio præceps ferebatur ad scelera, a sua divideret par- F ticipatione, ne communicando quibus non licet, in eorum transiret consortium, quorum non abhorrebat communionis sacrilegium. Sed servabat odorem testa, quo recens erat imbuta. Qui quanti [fecerit] scripta aut verba per legatos missa, ejus declarant facta : cum non solum a perpetratis criminibus ad emendationem sevocari non potuit, sed furore conscientiæ mordacis arreptus non prius destitit, donec omnes pene episcopos Italiæ et Teuthonicarum partium, quotquot potuit, circa Christi fidem naufragare fecit, dum eos debitam beato Petro et Apostolicæ sedi obedientiam et honorem, a Domino Jesu Christo concessum, abnegare coegit.

qui obduratus in malo 58 Quia vero justus diviti favere nescit, nec facit quidquam commendandi se causa, eum, qui a vero devius superbiebat, potenter Domnus Papa redarguebat, sciens eam esse veritatis regulam, non accipere personam potentis in judicio; ideoque quorum crimina agnoverat, libera in eorum increpatione ferebatur voce. At ille reprehendi a quoquam aut corrigi inique ferens, occasionesque ab amico recedendi quærens, quia non potest esse participatio justitiæ cum iniquitate, introitum ejusdem beatissimi Papæ Gregorii culpare cœpit, ut culpas Simonis, quas ab eodem in se puniri timebat, in illum reflecteret,

A. HUGONE AB. FLAV.: ipsum persequitur;

A reflecteret. Ausus est etiam de expulsione ipsius Romani Pontificis (quem, ut ait Symmachus Papa, suo Deus sine quæstione reservavit arbitrio), stipatus factiosorum officio tractare, et cui concessum est peccatorum vincula solvere, criminum compedes frangere, hanc peccator superbiens conatus est, pro pudor! a sede judiciaria propellere, ut posset sibi consimilem de suis consentaneis in ejus loco subrogare; sed non est consilium contra Deum.

et in conciliabulo Wormatiæ deponendum curat.

59 Verum novi dogmatistæ, judicia Apostolica spernunt, Scripturas sanctas abjiciunt, de corde suo prophetantes, et mercedem scelerum, traditi desideriis cordium suorum, in summet a Christo abjectione recipientes. Hi igitur concilio Wormatiæ habito *a*, ubi *b* omnis quam patimur calamitas exorta est, abjecerunt a se jugum disciplinæ, cum nullam adhuc in illos Domnus Papa anathematis destinasset sententiam, et sanctæ obedientiæ libellum repudii conscripserunt, prælationi sedis Apostolicæ superba et repentina temeritate abrenuntiantes. Primum hoc fermentum totam Ecclesiæ massam corrupit. Conventus hic, inter Nativitatem Dominicam et sequentem Quadragesimam habitus est, ita distantibus B spatiis, ut quæcumque ibi gererentur, Romam tempore synodi referri possent. Die vero natalitio Andreæ Apostoli, ante ipsam diei festivitatem apud Bavenberg Henrico posito, tanta adhuc inter regnum et summum sacerdotium vigebat concordia, ut destitutio pontificis urbis ipsius, et substitutio alterius, obedientiæ Domni Papæ deputaretur. Ille igitur, qui ante Nativitatem Dominicam tantæ in Ecclesia magnificentiæ erat, ut ad nutum illius mutationes ordinum fierent, paucis post Nativitatem diebus inconventus et inauditus, proscriptus est, et quantum ad illos depositus. Ex die enim, qua tanti ab hominibus habitus est, nullam eorum legationem accepit, usque dum illa veniret, qua dictum est; Descende, descende, interdicimus tibi jus omne Papatus. *Sequuntur e Pontificum et SS. Patrum auctoritates in defensionem Gregorii VII collectæ, quas quia ab historia et Chronologia longius recedunt, omisimus.*

Papa anno 1078 in concilio d

60 Anno ab incarnatione Domini MLXXVIII, indictione I, pontificatus ejus anno V, mense Martio; Gregorius Papa VII Romanæ synodo episcoporum centum *d* præsidens, dixit post aliqua: [Ordinationes illorum, qui ab excommunicatis sunt ordi- C nati, sanctorum Patrum sequentes vestigia, irritas fieri censuimus. Sanctorum prædecessorum nostrorum statuta tenentes, eos qui excommunicatis juraverunt, fidelitate aut sacramento absolvimus, et ne sibi fidelitatem observent, modis omnibus prohibemus. Et quoniam multos, peccatis nostris exigentibus, pro causa excommunicationis quotidie perire cernimus, partim ignorantia, partim etiam nimia simplicitate, partim timore, partim etiam nimia necessitate devicti misericordia, anathematis sententiam, prout possumus, ad tempus opportune temperamus.

limitat excommunicationes suas:

61 Apostolica itaque auctoritate ab anathematis vinculo subtrahimus, videlicet uxores, liberos, servos, ancillas seu mancipia, nec non rusticos et servientes, et omnes alios, qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur, et illos qui ignoranter excommunicatis communicant, seu illos, qui communicant cum eis, qui communicant excommunicatis. Quicumque autem orator sive peregrinus aut viator in terra excommunicatorum venerit, ubi non possit emere, aut non habet unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si qui excommunicatis, non sustentatione superbiæ, sed humanitatis causa, aliquid dare voluerit, non prohibemus. Actum in ecclesia D Domini Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, v Non. Martii.]

anno 1079 audit Berengarium e

62 Anno ab incarnatione Domini MLXXIX, mense Februarii indictione II, pontificatus Domni Papæ Gregorii VII anno VI, convocatum est concilium *e* ex diversis partibus orbis, et omnibus in ecclesia Salvatoris Romæ congregatis, habitus est sermo de corpore et sanguine Domini. Maxima siquidem pars, panem et vinum per sacræ orationis verba et sacerdotis consecrationem, Spiritu sancto invisibiliter operante, converti substantialiter in corpus Dominicum, quod in cruce pependit; et in sanguinem, qui de ejus latere fluxit, asserebat. Quidam vero cæcitate nimia perculsi figuram tantum astruebant. Verum, ubi res cœpit agi, priusquam tertia die ventum foret in synodum, defecit contra veritatem niti pars altera. Denique Berengarius hujus erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem, errasse se coram concilio confessus, veniam postulatam ex Apostolica clementia meruit, juravitque sic:

ejusque confessionem fidei admittit.

63 Ego Berengarius corde credo, et ore confiteor; panem et vinum, quæ in altari ponuntur per mysterium Sacræ orationis et verba nostri Re- E demptoris substantialiter converti in veram et propriam ac vivificatricem carnem et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, et post consecrationem esse verum corpus Christi, quod natum est de virgine et pro salute mundi oblatum in cruce pependit, et quod sedet ad dexteram Patris; et verum Sanguinem Christi, qui de ejus latere fusus est, et non tantum per signum et virtutem Sacramenti, sed in proprietate naturæ, et unitate substantiæ, sicut in hoc brevi continetur, et ego legi, et vos intelligitis; sic credo; nec contra hanc fidem ulterius docebo. Sic me Deus adjuvet, et hæc sacrosancta Evangelia. Tunc Domnus Papa præcepit Berengario auctoritate Apostolica, ut de corpore et sanguine Domini nunquam ulterius cum aliquo disputare vel docere præsumeret, excepta causa reducendi ad fidem eos, qui per ejus doctrinam ab ea recesserant.

Mittit suos cum litteris in Germaniam.

64 Destinavit autem præfatus Papa, ad visitandos et corroborandos Christianæ fidei propugnatores, ad regnum Teuthonicorum descendere, quod et ab illis missis ad eum nuntiis, quæsitum erat, ut in sua præsentia magis magisque manifestaretur justitiæ regula, scribens ad omnes B. Petri fideles, in hæc verba:

65 Gregorius episcopus servus servorum Dei, F omnibus archiepiscopis, episcopis, abbatibus, ducibus, marchionibus, comitibus, omnibusque Christianam et B. Petri fidem et doctrinam defendentibus et observantibus, in omni regno Teuthonicorum habitantibus, salutem, et per beatorum Petri et Pauli benedictionem omnium peccatorum absolutionem. Ego qualiscumque sacerdos Apostolorum Principis contra voluntatem et consilium Romanorum, confidens de misericordia omnipotentis Dei, et de vestra fide catholica, venio ad vos, paratus propter honorem Dei et salutem animarum vestrarum mortem subire, sicut Christus pro nobis animam suam posuit. In hoc enim positi sumus, ut per multas tribulationes tendamus et perveniamus ad regnum Dei. Vos autem, fratres charissimi et desideratissimi, summopere curate, ut vos possim Deo adjuvante adire, vobisque in omnibus prodesse. Benedicat vos, ex cujus parte dictum est mihi ad corpus beati Petri in die ordinationis meæ: quodcumque benedixeris, benedictum erit, et quod solveris super terram, solutum erit et in cœlis.]

et plures ibi convertuntur,

66 Plures itaque illorum, quos in Apostolici depositione desipuisse diximus, cognito peccato inobedientiæ, pœnitentia ducti, ad Deum post errata

reversi

A reversi sunt : levantes ad Deum faciem cordis, a quo recesserant, consentiendo iniquitati. Replebatur os eorum increpationibus, et dum contra se subtile judicantis Dei examen contemplabantur, culpas suas lamentis insequebantur, seque pœnitendo increpabant, quales fuerant, amara se pœnitentiæ invectione persequentes. Pœnitentis enim est proprium, tunc culpas plangere cum, quid egerit, cœperit pensare, et tunc subtilius pensare cum solicitius cœperit plangere. Hi ergo, absolutione quæsita et obtenta, consilium dederunt Regi, ut sicut ipsi erant absoluti, ita et ipse studeret absolvi vinculis anathematis; adjicientes, quia si annus clauderetur, antequam absolveretur, omni eorum servitio privaretur et amplius pro Rege non haberetur, quia in ejus communione vel servitio certi erant de imminenti animæ periculo.

obstinato semper Henrico. 67 Sed qui fœditatem suæ infirmitatis considerare negligebat, sed per elationis fastum potentiæ suæ gloriam attendebat; unde sibi gloriosior videbatur, inde descendebat; et unde se gloriosum judicabat, inde in ima deterius corruebat. Ut enim ait idem ipse Heinricus in epistola Romanis directa, ubi cum omnia falsitatis et mendacii plena B sint, in hoc uno veritati, licet nolens, favit, sub specie timoris divini, non in veritate Catholicæ pacis, consiliis eorum adquiescere se finxit. Verum nos quibus Christus fides, Christus refugium, Christus est solatium, nænias ejus, diabolico ab ore ructatas, iniquitatis calamo dictatas, confusionis atramento signatas, a memoria bonorum omnium repellentes, quid egerit, quomodo absolutionem, quantum ad exterioris hominis habitudinem, obtinuerit, cum sacra Scriptura testetur, quia qui ficte Deum quærunt, numquam invenire merentur, ex verbis Patris nostri sæpe fati audiamus.

Alia Papæ epistola ad Germanos 68 Gregorius episcopus servus servorum Dei omnibus archiepiscopis, episcopis, ducibus, comitibus, ceterisque principibus regni Teuthonicorum Christianam fidem defendentibus salutem et Apostolicam benedictionem *f*. Quoniam pro amore justitiæ commune nobiscum, in agone christianæ militiæ, studium et periculum suscepistis, qualiter rex humiliatus ad pœnitentiam, absolutionis veniam impetraverit, et quomodo tota causa post introitum ejus in Italiam hucusque deducta sit, vestræ dilectioni sincera caritate indicare curavimus. Sicut constitutum fuit cum legatis, qui ad nos de vestris C partibus missi, in Longobardiam venimus circiter dies XX ante terminum, in quo aliquis Ducum ad Clusas nobis occurrere debuit, expectantes adventum eorum, quatinus ad partes illas transire possemus. Verum, cum jam decurso termino, hoc nobis nunciaretur, his temporibus, præ multis, quod et quidem credimus, difficultatibus ducatum nobis obviam mitti non posse, nec aliunde copiam ad vos transeundi haberemus; non parva solicitudine, quid potissimum nobis agendum foret, circumventi sumus.

de pœnitentia Henrici 69 Interim vero regem adventare certe cognovimus, qui etiam priusquam intrasset Italiam, supplices ad nos legatos præmittens, per omnia se satisfacturum Deo et sancto Petro et nobis obtulit et ad emendationem vitæ suæ omnem se servaturum obedientiam repromisit : dummodo apud nos absolutionis et Apostolicæ benedictionis gratiam impetrare mereretur. Quod cum diu multis consultationibus differentes, acriter eum de suis excessibus, per omnes qui intercurrebant nuncios; redarguerimus, tandem per semet *g* ipsum nihil hostile aut temerarium ostentans, ad oppidum Canusii, in quo morati sumus, advenit, ibique per triduum ante portam castri deposito omni regi cultu miserabiliter; utpote discalceatus et laneis vestibus indutus, D persistens non prius cum multo fletu Apostolicæ miserationis auxilium et consolationem implorare destitit, quam omnes, qui aderant, et ad quos ille rumor pervenit, ad tantam pietatem et compassionis misericordiam movit, ut pro eo multis precibus et lacrymis intercedentes, insolitam mentis nostræ duritiam mirare tur; nonnulli vero in nobis non Apostolicæ severitatis gravitatem, sed quasi tyrannicæ severitatis crudelitatem esse mirarentur. A. HUGONE AB. FLA.

et reconciliatione. 70 Denique instantia compunctionis ejus, et tanta omnium qui ibi aderant, supplicatione devicti, tandem eum relaxato anathematis vinculo in gratiam communionemque recepimus : acceptis securitatibus, quæ inferius scriptæ sunt, quarum etiam confirmationem per manus Cluniacensis Abbatis, Mathildis et comitissæ Adelheidæ, et aliorum principum, episcoporum, laicorum, qui nobis ad hoc utiles visi sunt, recepimus. His itaque peractis, ut ad pacem Ecclesiæ et concordiam Regni sicut diu desideravimus, omnia Deo adjuvante plenius captare possimus, ad partes vestras data primum oportunitate transire cupimus. Hoc enim dilectionem vestram indubitanter scire volumus, quoniam sicut in descriptis securitatibus cognoscere E potestis, ita adhuc totius negotii causa suspensa est, ut et adventus noster et consiliorum nostrorum unanimitas permaxime necessaria videatur. Quapropter in ea fide qua cœpistis, et amore justitiæ omnes permanere studete, scientes nos non aliter Regi obligatos esse, nisi [quod] puro sermone, sicut nobis mos est, in his eum sperare diximus, in quibus eum ad salutem et honorem suum, aut cum justitia, aut cum misericordia, sine nostræ et animæ illius periculo, adjuvare possimus.]

ejus juramentum. 71 Hæc est autem juratoria promissio Regis. [Ego Henricus Rex de murmuratione et dissensione quam nunc habent contra me archiepiscopi, episcopi, duces et comites et ceteri principes regni Teuthonicorum, et alii qui eos in eadem dissensionis causa sequuntur, infra terminum, quem Gregorius Papa constituerit, aut justitiam, secundum judicium ejus; aut concordiam, secundum consilium ejus, faciam; nisi certum impedimentum mihi vel sibi obstiterit : quo peracto, ad peragendum idem paratus ero. Item si idem Dominus Papa Gregorius ultra montes vel ad alias partes terrarum ire voluerit, securus ex mea parte erit, et eorum quos constringere potero, ab omni læsione vitæ et membrorum ejus, seu captione, tam ipse, quam F qui ab illo mittuntur, vel ad eum de quibuscumque terrarum partibus venerint, in eundo et ibi morando, et ibi redeundo, neque aliud aliquod impedimentum habebit ex meo consensu, quod contra honorem suum sit, et si quis ei fecerit, cum bona fide secundum meum posse adjuvabo illum. *h*]

ANNOTATA. C. J.

a *Conciliabulum illud Wormatiæ habitum est anno* 1076, *postquam devictis Saxonibus, cristas erigens Henricus, Pontificis Romani opera se amplius non egere, opinabatur; statuitque ibi quæ voluit per fas et nefas; prout hic leguntur.*

b *Sequentia Auctoris nostri dicta sic conveniunt cum supra dictis in Epistola S. Gebehardi pag.* 165 *num.* 59 *et seq. ut epistolam illam in manibus habuisse videatur. Ex utriusque autem consensu magis innotescit præcipitantia Henrici, qui modo in depositione Hermanni episcopi Babenbergensis simoniaci, Papæ faverat; et mox Papam ipsum voluit deturbare e sede sua S. Petri, cui per Deum impositus erat cum potestate ligandi atque solvendi.*

A HUGONE AB. FLAV.

A c *Hæc editoris verba sunt uti supra forte quædam alia indicantis, nonnulla codicis MS. prætermissa hinc esse, quia ab* historia et chronologia longius recedant. *Non improbo consilium ejus. Attamen quid nocuisset, si illas quoque, quæ ad firmandum magis statuta Gregorii faciunt, aliorum pontificum et sanctorum patrum auctoritates in defensionem Gregorii ab Auctore nostro collectas, ex codice ejus MS. hic simul protulisset ? Ego quæ ex eodem Auctore, prout impressus est, huc transtuli, quatenus ad Gregorium spectant, malui omnia dare, non tantum quæ ad historiam faciunt ad controversiam illorum temporum gravissimam ut et bene Catholici inde confirmentur in bono, et non Catholici seu schismatici, qui semper Gregorio adversati sunt, recedant a malo.*

d *Habetur hæc synodus in collectione Labbeana tom.* 10 *col.*369 *: subsignata* Romæ in ecclesia domini Salvatoris quinto nonas Martii, indictione I, *quæ notat annum* 1078. *Illic autem versus finem leguntur, quæ Noster hic citat.*

e *Inter hoc concilium, mense Februario anni* 1079 *Romæ celebratum, atque illud quod anno* 1078 *ibidem mense Martio sedisse, diximus ; intercessit etiam aliud eodem anno* 1078 tertio Kalendas Decembris *con-* B *gregatum* pro restauratione sanctæ Ecclesiæ. *In hoc vero anni* 1079 *discussa est causa Berengarii, præstitaque sunt juramenta per legatos tum Henrici regis, tum regis Rudolfi, de commeatu ex utraque parte dando nuntiis Apostolicis, in Germaniam ad componenda dissidia principum mittendis. Referuntur hæc pluribus in ipsis Actis concilii Romani sexti col.* 378, *ex quo Noster sua de Berengario descripsisse videtur.*

f *Tota hæc epistola Gregorii legitur etiam in Registro ejus; quia tamen multa dilucide declarat, nolim hic illum prætermittere, ut clarius inde innotescat caritas, prudentia, justitia, pacis amor, et constantia in bene cœptis, quæ ubique conatus est Gregorius monstrare ac cœpta sua ad felicem finem promovere absque odio, amore aut timore cujusvis personæ.*

g Canusium, *vulgo nunc* Canossa, *nobilis tunc locus ex frequenti illic commoratione Mathildis marchionissæ, ac firmiter triplici murorum ambitu, teste Schafnaburgensi, munitus.* Prope distat a Regio Lepidi, *uti ait Florentinius in Vita ejusdem Mathildis. Nec vero videtur inde distare potuisse plusquam octo M. P. versus montem Apenninum.*

h *Hoc jusjurandum Henrici, etiam in Registro* C *Gregorii subjungitur præmissæ epistolæ, sub data,* Canusiæ quinto Kalendas Februarii, indictione xv, *anni videlicet* 1077.

CAPUT V.

Resiliente a promissis Henrico, monet Papa Fideles in Germania quid facto opus sit.

Quod sacramentum quam parum Rex attenderit hæc epistola notat *a*. Gregorius episcopus servus servorum Dei dilectissimis in Christo fratribus et filiis archiepiscopis, episcopis, ducibus, comitibus, ceterisque principibus cum omni populo regni Teuthonicorum, Christianam fidem et religionem defendentibus, salutem et Apostolicam benedictionem. Sicut in prioribus litteris et legatorum verbis vobis significavimus, intelligentes, quod digne Deo defensores justitiæ vos in vera obedientia et Apostolici principatus reverentia exhibuistis, in vestra fide et consiliis fiducialiter spem ponentes, contra voluntatem pene omnium fidelium nostrorum, excepta carissima et fidelissima beati Petri filia, videlicet ; Mathilde, iter ad vos non solum inter multa incommoda, sed et pericula aggressi sumus, et pervenisse quidem potuissemus, si ducatum eo tempore, eo loco, quo constitutum erat, ex vestra parte habuissemus. D

Monet Papa fideles Germanos;

a

73 Cum autem ex ipsa suspensione nostræ profectionis, Regi in Italiam properanti, ad nos perveniendi daretur occasio, victi ejus humilitate et multimodæ pœnitudinis exhibitione ab anathematis vinculo absolutum in gratiam communionis eum recepimus. De cetero nihil secum statuentes, nisi quod ad cautelam et honorem omnium vestrum fore putavimus. Cumque Longobardorum episcopi totius negotii summam ad communem conventum, et prudentiæ vestræ consultationem reservatam esse cognoscerent, nec de suis culpis, ea quam sperabant impunitate, absolutionem consequi potuissent, quantam superbiam, quantosque malitiæ conatus contra nos adorsi sint ; ad dicendum quidem triste, ad audiendum est abominabile. cum illi qui in Ecclesia Dei columnæ esse debuerunt, non modo in compage corporis Christi nullum locum teneant, sed pertinaciter impugnatores, et quantum ad se destructores existant. De Rege vero, ut in his quæ nobis promisit, simpliciter aut obedienter ambulaverit, non multum lætari possumus, præsertim cum ex ejus præsentia pessimi quique contra nos et Apos- E tolicam sedem plus audaciæ quam terroris pro perpetrata iniquitate habeant.

Regem, ab ejus opus suis persuasum, non tenere promissa:

74 Inter hæc vestra consilia expectantes, tandem per filium nostrum Rapotonem, quem ad vos misimus, hæc vos velle et postulare cognovimus, si quomodo ad partes vestras transire possimus, atque id ut cautius fieri possit, cum Regis consilio et adjutorio agere studeamus. Nos itaque sicut vobis mandavimus, vestræ voluntati atque consiliis in omnibus secundum beneplacitum Dei satisfacere cupientes, id ipsum per nuntios nostros cum Rege statuere atque coaptare operam damus. Verum quo animo ipse nobis, et vobis in hac causa consentire debeat, ante missionem hujus legationis, quoniam Rex a nobis longe distabat, prænoscere non potuimus, sed mox ut cognoverimus, vobis intimare non tardabimus.

se vero ad ipsos,

75 Scitote igitur, quoniam hæc est voluntas et desiderium nostrum, ut vel consensu Regis, vel si eo nolente, fieri possit, ad vos pro communi utilitate et salute omnium vestrum pertranseamus. Quod si peccatis et pravorum studiis obstantibus fieri nequiverit, absens tamen omnipotentem Deum obnixis semper orabo precibus, ut corda vestra et F fidem in omni gratia et virtute confirmet, et ita in omnibus vestra consilia et facta dirigat, ut libertatem Christianæ religionis indefessa virtute defendere, et ea quæ ad statum et gloriam nobilissimi regni vestri Deo dignissima et vobis utilissima sunt, providere possitis et exsequi. Vos autem in proposito defendendæ justitiæ, quod pro nomine Christi et æterna retributione incepistis, ita persistite, ut ad coronam tam sancti, tam Deo placiti certaminis, Deo donante, pertingere valeatis. Plura vobis per scripta misissemus, nisi quod tales ad vos nuntios direximus, quibus indubitanter credere potestis, in quorum ore, quidquid in epistola minus continetur, et pro vobis vel ad vos cor nostrum habet, posuimus. Amen.]

quoquo modo possit, venturum.

76 Qui autem fuerint hi domni Papæ Legati, ex verbis Regis accepimus : Paduanus *b* scilicet et Albanus *c* episcopi, a quibus etiam in Wizeburgo synodus est habita. Regi itaque præfato Heinrico, ut in verbis domni Papæ colligere possumus, sola est communionis gratia reddita, non tamen regno restitutus, nec fidelitas omnium, qui ei vel juraverant, vel juraturi erant, ut sibi servaretur præceptum est. Quod ideo retentum est, ut inter eum et principes Ultramontanos, qui ei causa jussionis Apostolicæ restiterant,

b Henricus quatenus absolutus fuerit:

c

A restiterant, justitia fieret, vel pax componeretur, sicut ipse juramento per duos episcopos promiserat, verum prædicti episcopi et principes Ultramontani, audientes illum non servare quod promiserat, quasi de eo desperati, absque domni Papæ consilio elegerunt sibi Rodulfum ducem in regem *d*.

d

Rudolfus in regem electus, promittit Papæ obedientiam.

77 Rodulfus igitur festinanter misso nuntio, indicavit, se quidem coactum regni gubernacula suscepisse, tamen se paratum domino Papæ in omnibus obedire. Et eumdem semper promittens sermonem, adjecit etiam, filio suo dato obside, itemque fidelis sui ducis Bertaldi filio, quod promittebat, sacramento firmare. Interea etiam Heinricus precabatur eum, ut contra Rodulfum eum adjuvaret. Cui domnus Papa respondit, se libenter facturum, audita utriusque partis ratione, ut sciret cui justitia magis faveret. Quam responsionem contempsit inani elatus tumore, putans eum suis se viribus posse devincere. Mens enim ejus, quo procellosis actuum motibus concitabatur, eo ab internæ sapientiæ quiete atque stabilitate disjungebatur. Quia enim malitiam tegebat in corde, ore autem blandimenta exhibebat, quia cogitationes suas duplicitate obnubilabat, quia B puritatis verba quasi fatuitatem judicabat, et vias simplices innocentiæ declinabat, idcirco sapientiæ tranquillitate perfrui nequaquam poterat.

Legatos suos in Germania monet Papa

78 Igitur domnus Papa quod cœperat, ut perficeret omnimodis intendebat, quærens ducatum, qualiter ad Teuthonicorum regnum transiret, et eo magis anxiabatur, quo magis regni status turbabatur. Et quoniam fideles illo legatos destinaverat, qui votorum ejus non segnes exsecutores essent, misit eis speciales pro hoc negotio litteras, scribens eis ab Italia. Gregorius episcopus servus servorum Dei Bernardo sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diacono et Bernardo Massiliensi Abbati, salutem et Apostolicam benedictionem. Fraternitati vestræ notum esse non ambigimus, quia ideo ab Urbe, confisi de Dei misericordia et adjutorio beati Petri, egressi sumus, ut ad Theuthonicorum partes, compositurí inter eos ad honorem Dei et sanctæ Ecclesiæ utilitatem et pacem transiremus. Sed quia defuerunt, qui nos ad id, quod dispositum erat, conducerent, impediti adventu Regis in Italiam, in Langobardia, inter inimicos Christianæ religionis non sine magno periculo remansimus, et adhuc, sicut desideravimus, ultra montes proficisci nequivimus.

ut sibi eo veniendi securitatem procurent

79 Quocirca monemus vos, et ex parte B. Petri C præcipimus, ut fulti auctoritate hujus nostri præcepti nostraque vice ab eodem principe Apostolorum accincti, utrumque Regem Heinricum atque Rodulfum, quatenus viam nobis illuc secure transeundi aperiant, et adjutorium atque ducatum per tales personas, de quibus vos bene confidatis, præbeant, ut iter nobis, Christo protegente, pateat. Desideramus enim cum consilio clericorum et laicorum ejusdem regni, qui Deum timent et diligunt, causam inter eos Deo favente discutere, et cujus parti ad regni gubernacula magis justitia faveat, demonstrare. Scitis enim, quia vestri officii et Apostolicæ sedis est providentiæ, majorum ecclesiarum regna discutere, et dictante justitia diffinire. Hoc autem quod inter eos agitur negotium, tantæ gravitatis tantique periculi tantique periculi est, ut si a nobis fuerit aliqua occasione neglectum, non solum illis et nobis, sed et universali Ecclesiæ magnum et lamentabile pariat detrimentum.

et nolentes concedere

80 Quapropter si alteruter Regum huic nostræ voluntati et deliberationi parere et ad vestra monita locum dare renuerit, suamque superbiam cupiditatis face contra honorem Dei omnipotentis accendens, ad desolationem totius Romani Imperii anhelare tentaverit, omnibus modis, omnique ingenio usque ad mortem, si oportet, nostra vice, immo D beati Petri auctoritate, ei resistite, et totius regni gubernacula contra dicendo, tam illum, quam omnes sibi consentientes a participatione corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi, et a liminibus sanctæ Ecclesiæ separate, illud semper habentes in memoria, quia scelus idololatriæ incurrit, qui Apostolicæ Sedi obedire contemnit; et quod Gregorius doctor sanctus et humillimus decrevit, reges a sua dignitate cadere, si temerario ausu præsumerent contra sedis Apostolicæ jussa venire. Alteri autem, qui nostræ jussioni humiliter paruerit, et obedientiam, sicut decet Christianum regem, universali matri exhibuerit, convocato concilio omnium clericorum et laicorum, quos advocare poteritis, consilium et adjutorium in omnibus præbete, et in regia dignitate per auctoritatem beatorum Apostolorum Petri et Pauli nostra vice confirmate, omnibusque episcopis, abbatibus, clericis et laicis, in omni regno habitantibus, ut sibi fideliter, sicut oportet, Regi obediant et deserviant, ex parte Dei omnipotentis præcipite. *e*]

A HUGONE AB. FLAV.

censuris constringant.

e

Indicat Germanis,

80 Item ad reliquos fideles [Gregorius episcopus servus servorum Dei, archiepiscopis, episcopis, ducibus, comitibus, et universis Christi fidelibus, in regno Teuthonicorum consistentibus, salutem et Apostolicam benedictionem. Notum vobis fieri volumus, fratres carissimi, quia legatis nostris Bernardo videlicet sanctæ Romanæ Ecclesiæ fideli filio et diacono, itemque Bernardo abbati religioso Massiliensis monasterii præcipimus, ut utrumque regem Heinricum et Rodulfum aut per se, aut per idoneos legatos admoneant, quatinus nobis viam pro discutiendo negotio, quod peccatis facientibus, inter eos ortum est, ad vos Deo favente secure perveniendi præbeant. In magna enim tristitia et dolore cor nostrum fluctuat, si per unius hominis superbiam tot millia hominum Christianorum temporali et æternæ morti traduntur et Christiana religio confunditur, Romanumque imperium ad perditionem deducitur.

quid legatis, suis commiserit præstandum

81 Uterque namque Rex a nobis, imo ab Apostolica sede, cui licet indigni præsidemus, adjutorium requirit. Et nos de misericordia omnipotentis Dei et adjutorio beati Petri confidentes, parati sumus cum vestro consilio, qui Deum timetis, et Christianam fidem diligitis, æquitatem causæ utrimque diligenter decernere, et ei præbere auxilium, F cui justitia ad regni gubernacula favere dignoscitur. Quapropter si alteruter eorum superbia inflatus, aliquo ingenio, quo minus ad vos venire possimus, obstiterit, et de sua injustitia timens, judicium sancti Spiritus refugerit, inobediens factus resistendo sanctæ et universali Ecclesiæ, hunc veluti membrum Antichristi et desolatorem Christianæ religionis contemnite, et sententiam, quam nostri legati contra eum dederint, conservate. Alteri autem, qui humiliter se habuerit et judicium decretum a Spiritu sancto, per vos autem prolatum, non contempserit (indubitanter enim credimus ubicumque duo vel tres congregati fuerint in nomine Domini, præsentia ejus illuminantur.)

in citatione utriusque Regis ad judicium.

82 Illi, inquam, servitium et reverentiam secundum quod prælati legati nostri decreverint, exhibete, annuentes et omnibus modis obsequentes, ut regiam dignitatem honeste possit obtinere, et sanctæ Ecclesiæ jam pene labanti succurrere. Non enim a corde vestro debet excidere, quod si Apostolicæ sedi obedire contemnit, scelus idololatriæ incurrit. Et quod beatus Gregorius, sanctus et humillimus Doctor, reges decrevit a suis dignitatibus cadere et participatione corporis et sanguinis Domini carere, si præsumerent Apostolicæ sedis decreta contemnere.

A. HUGONE AB. FLAV.

A temnere. Si enim cœlestia et spiritualia sedes beati Petri solvit et judicat, quanto magis terrena et secularia? scitis autem, fratres carissimi, quia ex quo ab urbe exivimus, in magno periculo inter inimicos Christianæ fidei mansimus; et tamen neutri prædictorum Regum neque terrore, neque amore flexi, aliquod contra justitiam adjutorium promisimus. Magis enim volumus mortem, si hoc oportet, subire, quam propria voluntate devicti, ut Ecclesia Dei ad confusionem veniat, consentire. Adhoc enim nos ordinatos, et in Apostolica sede constitutos esse, cognoscimus, ut in hac vita, non quæ nostra, sed quæ Jesu Christi sunt, quæramus et per multos labores patrum sequentes vestigia, ad futuram et æternam quietem Deo miserante tendamus.

ANNOTATA C. J.

a *Epistola hæc non habetur in Registro Gregorii, saltem illo loco, ubi juxta ordinem temporum collocari debuisset. Deest in ipsa tempus, quo data sit. Si verum est, quod nuntii, qui num.* 74 *dicuntur mittendi, fuerunt episcopi Paduanus et Albanus, uti num.* 76 *explicatur; debet scripta fuisse anno* 1079, *in synodo (aut*
B *statim post) Romæ celebrata mense Februario, in qua episcopi illi fuerunt electi pro legatione Germanica.*

b Paduanus *seu Patavinus episcopus per hæc tempora fuit* Uldaricus, *seu* Udalricus *ab anno circiter* 1062 *usque ad* 1090, *uti scribit Ughellus.*

c Albanus *seu Albanensis episcopus cardinalis, tunc fuit* B. Petrus, *cognomento* Igneus *(quia per ignem illæsus transierat ad convincendum simoniacæ episcopum Florentinum) Ordinis Vallumbrosani antea monachus, et S. Joannis Gualberti discipulus. Ad utrumque hunc legatum legitur epistola Gregorii, infra num.* 91 *promenda. Electos fuisse in synodo Romana, mense Februario anni* 1079, *scribit etiam Bertholdus Constantiensis.*

d *Electio Rudolfi facta est in congressu Procerum, Romano Pontifici fidelium, anno* 1077 *die tertio Idus Martii inchoato Forchemii, diœcesis Bambergensis in oppido.*

e *Data fuit hæc epistola, uti et illa quæ sequitur,* Carpinetæ, secunda Kalendas Junii, indictione decima quinta, *juxta Registrum Gregorii.*

CAPUT VI.

C *Alios mittit legatos in Germaniam, ad statuendum ex consensu utriusque partis locum, ubi secundum justitiam decidatur controversia.*

Pergit tumultuari Henricus.

Interea Heinricus, quia affectatis iniquitatibus ejus subsequens favebat effectus, bella, cædes, homicidia per se suosque perpetrare non desistebat. Ecclesiarum destructionem et ovilis dominici perturbationem sitiens, pastores ab ecclesia abigebat, lupos ad ovilia subintroducens, et prosperitate sua decipiebatur, quia dirigebatur in manu ejus dolus. Quia enim vitæ viam deserens, in peccatorum se tenebras dejecerat, voragine iniquitatis demersus, et mole pravæ consuetudinis obrutus, reprobo sensui est traditus, ut nesciret pensare mala quæ faciebat, qui utinam vitæ itinera, quæ noluit per innocentiam, teneret saltim per pœnitentiam. Hic itaque contra Rodulfum tertio congressus postquam persensit se, quod speraverat non posse peragere, duos episcopos de consentaneis suis, Virdunensem, et Obseburgensem, Romam misit, et domnum Papam in synodo, ut ei justitiam faceret, per eos rogavit, quod et nuntii Rodulfi, qui præsentes aderant, fieri laudaverunt. Statutum est itaque in eadem synodo D in partibus Ultramontanis fieri colloquium, sicut ex verbis domni Papæ plenius quilibet potest advertere.

Alios Papæ legatos ex consensu concilii mittit

84 Gregorius episcopus servus servorum Dei, archiepiscopis, episcopis, ducibus, principibus, marchionibus, omnibusque majoribus atque minoribus in Teuthonico regno constitutis, exceptis his qui canonica excommunicatione tenentur, salutem et Apostolicam benedictionem. Notum vobis fieri volumus, fratres carissimi, quod in ea synodo, quam nuper Romæ celebravimus *a*, inter multa alia, quæ de statu sanctæ Ecclesiæ Deo cooperante peregimus, de ruina et confusione nobilissimi regni vestri diligenter tractantes, hoc salutiferum et opportunum pro reparatione pacis vestræ fore putavimus, ut religiosi legati sedis Apostolicæ ad partes vestras dirigantur *b*, qui archiepiscopos, episcopos, et religiosos clericos, necnon laicos ad id idoneos, in loco, qui utrique parti sit habilis et congruus, convenire commoneant, ita ut pacem Deo auxiliante inter vos componant, aut cui parti justitia faveat, veraciter addiscant. Nam in eadem synodo diffinitum est, ut nos contra eam partem, quæ pacem fastu superbiæ refutaverit, et cui justitia non faverit, omni conamine omnique modo potestate beati Petri insurgamus. E

ad componendam pacem Germaniæ,

85 Et quoniam nonnullos de regno vestro intelleximus magis jurgium et discordiam, quam pacem diligere, ex parte omnipotentis Dei et beatorum Apostolorum Petri et Pauli interdicimus, ut nullus sit, qui aliquo ingenio aut studio, aut violentia impediat prædictos viros ad restaurandam regni vestri concordiam, convenire: ut convenientes justam et legalem discordiæ huic finem possint imponere. Ad reprimenda etiam mala ingenia, et illicitos conatus, judicio sancti Spiritus, et auctoritate sedis Apostolicæ anathematizavimus et anathematizamus, quicumque sive rex sive archiepiscopus, sive episcopus, sive dux, sive marchio, sive alicujus dignitatis vel ordinis persona sit, præsumpserit aliquo modo hanc salutiferam constitutionem perturbare, videlicet qui operam dederit, ne prædictus conventus fiat ad concordiam tantæ perturbationis. Adjecimus etiam eidem anathemati, ut qui hujus iniquitatis præsumptor fuerit, non solum in anima, sed et in corpore, et in omnibus rebus suis vindictam Dei omnipotentis sentiat, et in omni congressione belli nullas vires, nullumque in vita sua triumphum obtineat; sed duplici F contritione prostratus, semper vilescat et confundatur, ut sic saltim ad pœnitentiam redire addiscat. Præsentium vero portitorem ad hoc vobis dirigimus, ut una cum venerabili fratre nostro Trevirensi archiepiscopo, qui Henrico favet, et altero, qui utilis et religiosus ad hoc opus sit, episcopo ex parte Rudolfi, locum et tempus prædicti conventus statuant, quatinus legati nostri, quos præfati sumus, securius et certius ad vos venire, et quæ omnipotenti placeant, ipso auxiliante, vobiscum valeant perficere. Amen *c*]

c scribitque ad Udonem ep. Trevirensem,

86 Misit etiam pro hoc negotio speciales litteras Trevirensi archiepiscopo, quas hic etiam subnectere non pigebit. [Gregorius episcopus servus servorum Dei Udoni Trevirensi episcopo salutem et Apostolicam benedictionem. Quanta nobis sollicitudo, quantaque sit tristitia de perturbatione, imo de dissidio regni vestri, olim clarissimi et potentissimi, in communibus litteris, quas hoc in anno ad vos misimus, satis vobis declaratum esse putamus. Verum quia res de die in diem pernitiosius implicatur, nobis quoque cura cum nimia anxietate altius infigitur. Proinde quidquid super hac re ad præsens nobis melius visum est, quod nostra providentia vel auctoritate

A ritate intervenire potuisset, maturare curavimus. Quod tua fraternitas in litteris, quibus illud singulariter descriptum est, plenius cognoscet.

ut locum aptum pacificationi dispiciat;

87 Rogamus igitur et admonemus prudentiam tuam, in qua multum confidimus, ut secundum tenorem earumdem litterarum sine omni dilatione de causa hac te intromittas, et omnibus tam minoribus quam majoribus, quoad potes, quod apud nos deliberatum, et qualiter tibi injunctum sit, notum facias, ut miserante Deo, et adjuvantibus his, qui Deum diligunt, tam feralis discordiæ furorem aut penitus compescere, et quod maxime optamus, ad plenam pacem reducere possimus; aut si illud peccatis impedientibus minime obvenire potuerit, saltim nos in tanto fratrum nostrorum periculo culpam negligentiæ declinemus. Notificato autem consilio et decreto nostro, et requisitis utrimque responsionibus, ut eam certitudinem et consensum inveniatis, ne in mittendis legatis vobis dubitandum sit, ordinatis et confirmatis omnibus, quæ ad prosequendum hoc negotium loco, tempore vel ceteris convenientiis necessaria sunt, volumus, ut tu et ille frater, qui hujus rei mediator esse debuerit, confestim ad nos

atque ad se Romam veniat

B veniatis; quatinus cognitis securitatibus et quæ spes pacis esse debeat, legatos nostros, tam sine periculo, quam sine desperatione fructus laboris et fatigationis eorum vobiscum mittere debeamus. Nec durum tibi sit, frater, subire quod imponimus, quoniam ex quo in ecclesia locum sacerdotii et officium suscepisti, nihil Deo dignius aut animæ tuæ salubrius fecisti, quam in hac re nequitiam diabolicæ frandis elidere, et saluti tot millium hominum, Deo opitulante, consulere potueris. Et si hoc fatigationi tuæ pro voto non successerit, tibi tamen apud illum certa manet retributio, apud quem nihil infectum reputabitur omne bonum, quod perseveranti voluntate concipitur.

etiam sine socio alterius artis

88 Illud tamen a dilectione tua omnino nobis exhiberi volumus, ut etiamsi illum dictum, quem hujus rei mediatorem te habere supra diximus, socium itineris habere non possis: tu tamen ad nos venire nullatenus prætermittas. Præcipimus etiam tibi ex auctoritate B. Petri, ut cui justitia favet, tu omnino faveas, et hoc idem facere clericos et laicos, quos poteris, ex nostra parte commoneas. Treva etiam a nobis provisa usque ad xv dies post conventus solutionem omnino servetur illæsa. Volumus autem, ut apud Regem diligenter procures, quatinus legati nostri, qui in partibus illis sunt, si voluerint,

C licenter et secure ad nos redire valeant.

Mortuo Udone Trevirensi,

89 Udo igitur Trevirensis archiepiscopus non multo post beato fine quievit, et sic negotium Apostolicæ legationis intermissum est. Quamobrem domnus Papa pro hoc eodem negotio exequendo alios legatos mittere statuit, scribens fidelibus omnibus in hæc verba. [Gregorius episcopus servus servorum Dei, omnibus archiepiscopis, episcopis in Teuthonico regno commorantibus, si obedire voluerint, salutem et Apostolicam benedictionem. Quoniam ex lite et dissensione, quæ tamdiu inter vos sunt, maximum in sancta Ecclesia periculum, maximum inter nos undique detrimentum fieri quotidie cognoscimus. Idcirco visum est nobis et fratribus nostris in concilio congregatis, summo desiderio æstuare, summa ope elaborare, quatinus idonei legati, tam religione quam scientia pollentes, e latere sedis Apostolicæ ad partes vestras mitterentur, qui religiosos episcopos, laicos etiam pacis amatores et justitiæ, in partibus vestris commorantes, ad hoc opus idoneos congregarent: qui Domini gratia præeunte, die et loco ab illis statuto, tam ipsi, quam quos eis adhuc conjungere debemus, aut pacem componant, aut veritate præcognita super illos, qui sunt tanti dissidii causa; canonicam censuram exerceant. D

A. HUGONE AB FLAV.

90 Verum quoniam nonnullos diabolico instinctu confectos, iniquitatis suæ facibus ignitos, cupiditate inductos, discordiam potius quam pacem fieri et videre desiderantes fore non ignoramus; statuimus in hac synodo ad eamdem formam sicut in præterita, ut nulla unquam persona, alicujus potentiæ vel dignitatis sive magna, sive parva, sive princeps sive subjectus aliquando præsumat legatis nostris obsistere, et postquam ad vos pervenerint de componenda pace contraire, nec postea contra interdictum illorum alter in alterum audeat insurgere; sed usque ad diem ab illis statutam, firmam pacem omnes, sine contradictione et fraude observent. Quicumque autem hæc nostra instituta ulla præsumptione violare tentaverit, anathematis vincula non solum in spiritu, verum et in corpore, et omni prosperitate hujus vitæ, Apostolica auctoritate innodamus, et victoriam eis in armis auferimus, ut sic saltim confundantur et duplici contritione conterantur.]

decernit Papa alios legatos mittere;

91 Secundum ergo fidem dictorum missi sunt legati a latere sedis Apostolicæ, de quibus cum aliqua sinistra referrentur, domnus Papa has eis misit

E litteras ab urbe Roma. [Gregorius episcopus servus servorum Dei, dilectis in Christo fratribus et coepiscopis Petro Albanensi, et Ulderico Pataviensi, salutem et Apostolicam benedictionem. Sunt multi, quibus tamen non credimus, qui de legatione vestra murmurare incipiunt, suspicantes, vos aliter velle incedere, quam a nobis præceptum est: et alterum vestrum nimis simpliciter, alterum vero non satis simpliciter acturum esse causantur. Quapropter diligentissima circumspectione cavendum est vobis, ut utramque suspicionem possitis extinguere. Quod ita facile cum Dei adjutorio proveniet, si præcepta nostra ante mentis oculos semper teneatis et nihil aliud præsumatis efficere, nisi quod nos vobis non semel nec modo tantum verbis, verum etiam litteris inculcando mandasse.

quos et officiis suis monet,

92 Volumus autem, ut de causa regum vel regni, sive etiam de Trevirensi vel Coloniensi et Augustiensi electis, vel de omnibus istis, qui investituram per manum laicam acceperunt, nullum præsumatis exercere judicium: summum namque vobis studium sit, si Rex acquieverit vobis de statuendo colloquio, et pace firmanda in regno, et de restituendis episcopis in sedibus suis; et hæc eadem cito ad nos, aut

F per vos ipsos, aut per certos legatos annuntiare, ut tot et tales personas possimus illuc vel mittere circa idem tempus dirigere, quæ ad tantum negotium determinandum valeant una nobiscum Deo auxiliante sufficere. Interim vero sic vos utrique parti communes, et ab omni suspicione remotos, quantum in vobis est cum Dei gratia adjuvante exhibete homines, ut justitiæ semper et nullo modo partibus faveatis, sicut habetis formam nostram, qui videlicet postquam judicium tanti hujus negotii in manu beati Petri commissum est, nihil aliud vobis testibus intendimus, nisi ut per justitiæ semitam incedamus. Ad nullam partem sinceritatem Apostolicæ discretionis inflexmus, nullis promissionibus aut terroribus cessimus, nec aliud unquam Deo protegente acturos nos esse, confidimus.

ut tantum agant de loco colloquii statuendo.

93 Præterea specialiter vobis de abbate Augiensi injungimus, qui nuper ad Apostolorum limina veniens, non solum captus est, sed etiam in loco ejus quidam est tyrannice subrogatus, ut ea bona sua, quibus expoliatus est, expulso invasore illo restitui faciatis. Qui tamen postquam de his quæ perdidit, fuerit pleniter investitus, si quis contra illum habet aliquid, paratus erit in nostro judicio respondere. Non enim debet ab alio aliquo judicari,

qui

A qui in Apostolica sede scitur a memet consecratus. Et certe gravis fuit præsumptio, manum in eum ponere, qui tanto erat privilegio munitus. Quod si invasor ille contra interdictum nostrum prædicto fratri sua restituere contempserit, confestim in eum velut in rebellem et invasorem ex auctoritate Apostolica sententiam excommunicationis intendite; quidquid autem agitis, vel quidquid vobis contigerit, litteris semper mandare et frequenter ad nos mittere procurate.

A HUGONE. AB ELAV... et neutri parti præ altera faveant;

94 Omnipotens et misericors Deus, a quo bona cuncta procedunt, meritis beatæ Dei genitricis Mariæ Dominæ nostræ et beatorum Apostolorum suorum Petri et Pauli, ab omni malo vos defendere et in omnem veritatem inducere dignetur, quatinus, quidquid agitis, secundum timorem Dei et utilitatem sanctæ Ecclesiæ feliciter peragatis. Inter omnia studiosissime Wormatiensis episcopi mementote, qui cum esset cur ab ecclesia sua expulsus, et ob id Romam veniret, ut auxilium Apostolicæ Sedis acquireret, non solum nihil sibi profuit, sed modo etiam pejus incurrit. Interim vos salutamus et rogamus, ut sitis memores nostri, memoris vestri apud Deum.] *f*

et episcopo Wormatiensi.

f

B 95 His acceptis litteris *g*, quia corrupti muneribus a sententia et proposito gravitatis Apostolicæ deviaverunt, aliud quam quod eis impositum fuerat agentes; Heinricum videlicet regnum reform.... et Rodulfum pervasorem et invasorem regni.... Ecclesia publice privantes, quod omnino veritati adversabatur; episcopos quoque simoniacos confirmantes, qui manifeste Heinricianis communicabant: cum fideles rei veritate minus inspecta a sede hoc Apostolica ita processisse crederent et dubitarent, et sermo titubationis illorum, ad aures Patris nostri venisset, litteras eis misit, in quibus, et quod male actum fuerat, reprehendit quodque se ignorante factum esset edocuit, et ut in fide recta, inconcussa spe perseverarent, evidenter admonuit, scribens eis in hæc verba:

g Ortam de legatis suspicionem

96 Gregorius episcopus servus servorum Dei, omnibus fidelibus S. Petri in Teuthonico regno commorantibus Sal. et Apost. benedictionem. Pervenit ad nos, quod quidam ex vobis de nobis dubitant, tamquam in instanti modo necessitate usus sim seculari levitate. Qua certe in causa nullus vestrum præter instantiam præliorum majores me et patitur angustias et suffert injurias. Quotquot enim laici C sunt, omnes causam Heinrici præter admodum paucos laudant et def.... et pernimiæ duritiæ ac impietatis in eum, me redarguunt. Quibus omnibus Dei gratia sic hactenus restitimus, ut in neutram partem adhuc, nisi secundum justitiam et utilitatem, secundum nostrum intellectum, declinaremus. Nam si legati nostri aliquid contra, quod illis imposuimus, egerint, dolemus; quod tamen ipsi, sicut comperimus, tum violenter coacti, tum dolo decepti fecerunt.

se amovet Gregorius

97 Nos vero injunximus eis, ut locum ac terminum communiter statuerent opportunum, ad quem sapientes nostros et idoneos legatos propter discutiendam causam nostram dirigeremus, atque ut in sedes suas episcopos restituerent, et abstinere ab excommunicatis docerent. Si quid contra hæc vel coacti vel decepti fecerunt, non laudo. Sciatis indubitanter, quoniam Deo gubernante nemo hominum, sive amore, sive timore, aut per aliquam cupiditatem potuit me unquam, aut amodo poterit seducere a semita recta justitiæ. Vos itaque si revera et in caritate non ficta fideles Dei et S. Petri estis, nolite in tribulationibus deficere, verum ut boni æmulatores, in incepto fideliter immobiles perseverate, quoniam qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Inpræsentiarum nihil D aliud vobis de prædicto negotio mandare possumus, quia nuntii vestri nondum sunt reversi, quibus utique venientibus, secundum quod ab ipsis intellexerimus, vobis quantocius possimus, veraciter indicabimus.]

et quid illis mandaverit, explicat

ANNOTATA C. J.

a *Videlicet* in ecclesia Domini Salvatoris quinto Nonas Martii indictione prima, *quæ notant annum* 1078, *et diem tertium dicti mensis.*

b *Alii legati fuerint hi, quam duo Bernardi, de quibus supra, quorum unus ab adversariis captus, carcere detinebatur.*

c *Scripta fuit epistola* Romæ septimo Idus Martii, indictione prima: *sexto videlicet die post habitum ibidem concilium, ubi quæ hic nuntiantur, decreta fuerunt.*

d *Hæc quoque eodem die, ut notatur in Registro, data fuit: sed effectum obtinere non potuit, quia Udo obiit eodem anno* 1078.

e *An hoc loco idem intelligatur concilium Romanum, anno* 1078, *die tertio Martii habitum, cujus decreto præmissæ litteræ ad Germanos, et singulares ad Udonem Trevirensem expeditæ fuerunt; an vero aliud* E *concilium, quod eodem anno die* 29 *Novembris congregatum fuit; non habeo unde definiam. Quæ per mortem Udonis intervenere impedimenta, quo minus priora decreta executioni mandata fuerint, possunt Papam movisse, ut eodem anno aliud concilium, convocaret, ac denuo ex illius sententia hanc epistolam mitteret. Id vero etiam innuere videntur sequentia hujus ipsius epistolæ verba:* Statuimus in hac synodo ad eamdem formam, sicut in præterita, ut nulla persona.... præsumat legatis nostris obsistere. *Malim nihilominus ego hic intelligere concilium quod an.* 1079, *mense Februario Romæ consedit, quod Petrum Albanensem et Udalricum Patavinum episcopos, de quibus jam supra mentio facta est et mox iterum fiet, in legationem Germanicam destinavit.*

f *Præmissa epistola, quam alibi nondum legi, debet data fuisse ad prædictos legatos anno* 1079, *eodem fortassis die, quo data est epistola, quæ sequitur,* ad omnes fideles S. Petri in Teuthonico regno commorantes, *quæ in Registro notatur data fuisse* Romæ Kalendis Octobris, indictione tertia *jam dicti anni. Sunt enim ambæ ejusdem argumenti, sed ad diversos directa, prima quidem ad legatos, qui insimulabantur nimis favere parti Henricianæ; altera ad fideles S. Petri,* F *qui possunt eadem de re ad Papam scripsisse, suspicantes ipsum quoque eo inclinare. Quamobrem utrisque simul scripserit, quæ singulis litteris continentur.*

g His acceptis litteris. *Non recte hæc conjunguntur cum præmissa epistola Gregorii ad legatos. A quo enim aut a quibus acceptæ sunt? Debet aliquid deesse, quod significaverit, a Fidelibus S. Petri in Germania, advenisse litteras, quibus suam suspicionem aut timorem de Legatis indicaverint Pontifici, per verba sequentia. Quibus litteris acceptis responderit Pontifex per suam epistolam, quæ porro sequitur. Ista autem,* quia corrupti muneribus, *male cohærent; et reliqua propter hiatus orationis non satis intelligi possunt. Ut ut hæc sunt, videntur quædam legatis objecta, atque etiam ad Pontificem delata fuisse; quæ tamen ipse in prima epistola dicit, se non credere: et credibile non est, legatos, quorum alter erat Petrus Igneus, episcopus et cardinalis Albanensis, vir sanctus; volentes transgressos esse mandata, ipsis a Pontifice data; nisi forte dolo aut vi, ut scribit idem Pontifex, fuerint circumventi.*

CAPUT

A

CAPUT VII.

Excommunicatio Henrici, et hinc secutæ machinationes schismaticorum contra Papam et Hermannum Ep Metensem.

Causa excommunicationis Henrici

Colloquium itaque illud qualiter vel a quibus personis fuerit impeditum in verbis præcellentissimi Patris nostri constat apertum. Quia enim Heinricus abjecto jugo obedientiæ, ipsum colloquium impediendo, excommunicationem intentatam non est veritus incurrere, pro his, inquam, et aliis innumerabilibus malis, homicidiis, perjuriis, adulteriis, fornicationibus, simonia, ecclesiarum quoque destructione non minima, in Romana synodo anathematizatus est et damnatus, et a regno irrecuperabiliter depositus. Quam ejus damnationem hic subnectere dignum judicavimus *a*.

Invocatis SS Petro et Paulo

99 Beate Petre princeps Apostolorum, et tu beate Paule doctor gentium, dignamini quæso aures vestras ad me inclinare, meque clementer exaudire. Quia veritatis estis Apostoli et amatores, adjuvate, B ut veritatem dicam vobis, omni remota falsitate, quam omnino detestamini; ut fratres mei mihi melius adquiescant et sciant et intelligant, quia ex vestra fiducia post Deum et matrem ejus semper Virginem Mariam, pravis et iniquis resisto; vestris autem fidelibus auxilium præsto. Vos autem scitis,

explicat Papa suam electionem,

quia non libenter ad sacrum ordinem accessi, et invitus ultra montes cum Domino meo Papa Gregorio *b* abii; sed magis invitus cum Domino meo Papa Leone *c* ad vestram specialem ecclesiam redii, in qua utcumque vobis deservivi. Deinde valde invitus cum multo dolore et gemitu et planctu in throno vestro, valde indignus, sum collocatus. Hæc ideo dico; quia non ego vos, sed vos elegistis me, et gravissimum pondus Ecclesiæ vestræ super me posuistis: et quia super montem excelsum jussistis me ascendere, et clamare, et annuntiare populo Dei scelera eorum, et filiis ecclesiæ peccata eorum, membra diaboli contra me cœperunt insurgere, et usque ad sanguinem præsumpserunt in me manus injicere.

persecutiones Henrici contra Ecclesiam,

100 Adstiterunt reges terræ et principes seculares et ecclesiastici, aulici etiam et vulgares convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus vos Christos ejus, dicentes, Disrumpamus vincula eorum, et pro- C jiciamus a nobis jugum ipsorum. Et ut me omnino morte vel exsilio confunderent, multis modis in me conati sunt insurgere. Inter quos specialiter Heinricus, quem dicunt regem, Heinrici imperatoris filius contra vestram calcaneum erexit Ecclesiam, facta cum multis episcopis Ultramontanis et Italicis conspiratione, anhelans me dejiciendo, eam sibi subjugare. Cujus superbiæ vestra restitit auctoritas, eumque vestra destruxit potestas; qui confusus et humiliatus, ad me in Langobardiam venit, [et] absolutionem ab excommunicatione quæsivit. Quem ego videns humiliatum, multis ab eo promissionibus acceptis de vitæ suæ melioratione, solam ei communionem reddidi: non tamen eum in regno, a quo in Romana synodo deposueram, restauravi; nec fidelitatem omnium, qui ei juraverant vel jurati erant (a qua omnes in eadem synodo absolvi) ut sibi servaretur præcepi. Et ideo hæc detinui, ut inter eum et principes Ultramontanos, qui ei, causa jussionis ecclesiæ vestræ restiterant, justitiam facerem, vel pacem componerem, sicut et ipse Heinricus juramento per duos episcopos *d* mihi promisit.

d electionem Rudolfi in regem

101 Prædicti autem episcopi et principes Ultramontani, audientes illum non servare quod promiserat, quasi desperati de eo, vobis testibus elegerunt sibi Rodulfum ducem in regem. Qui Rex Rodulfus D festinanter ad me misso nuntio, indicavit, se coactum regni gubernacula suscepisse, tamen se paratum mihi modis omnibus obedire. Et ex eo tempore eumdem mihi semper misit sermonem, adjiciens etiam (filio suo dato obside, et fidelis sui Ducis Bertholdi filio) quod promittebat, sacramento firmare. Interea Heinricus cœpit me precari, ut illum contra prædictum Rodulfum adjuvarem. Cui respondi me libenter facere, audita utriusque partis ratione, ut scirem, cui justitia magis faveret. Ille vero putans, eum suis viribus posse devincere, meam contempsit responsionem.

A HUGONE AB FLAV.

Pactis de pace ineunda

192 Postquam autem persensit, se non posse sicut speravit agere, duo episcopi ex consentaneis suis, Virdunensis scilicet Theodoricus *e*, et Osseburgensis *f*, Romam venerunt, et in synodo ex parte Heinrici me, ut ei justitiam facerem, rogaverunt, quod et nuntii Rodulfi fieri laudaverunt. Tandem aspirante Deo, sicut credo, statui in eadem synodo, in partibus Ultramontanis fieri colloquium, ut illuc aut pax statueretur, aut cui justitia faveret amplius, cognosceretur *g*. Et quia putabam quod injustior E pars colloquium nollet fieri, ubi justitia locum suum servaret, excommunicavi et anathemate obligavi omnes personas sive regis, sive ducis, sive episcopi aut alicujus hominis, qui colloquium aliquo ingenio impediret, ne fieret. Prædictus autem Heinricus cum suis fautoribus non timens periculum inobedientiæ, quod est scelus idololatriæ, colloquium impediendo excommunicationem incurrit, et se ipsum anathematis vinculo obligavit, magnamque multitudinem Christianorum morti tradi et ecclesias fecit dissipari, et pene totum Teuthonicorum regnum desolationi dedit.

non stantem Henricum

excommunicat denuo,

103 Quapropter confidens de judicio et misericordia Dei, ejusque piissimæ matris semper virginis Mariæ, vestra fultus auctoritate, sæpe nominatum Heinricum, quem dicunt Regem, omnesque fautores ejus, excommunicationi subjicio, et iterum regnum Teuthonicorum et Italiæ ex omnipotentis Dei parte et vestra interdicens ei, omnem potestatem et dignitatem regiam illi tollo, et ut nullus Christianus ei, sicut regi, obediat interdico *h*. Ipse autem Heinricus cum suis fautoribus in omni congressione belli nullas vires, nullamque in vita sua victoriam obtineat. Ut autem Rodulfus regnum Teuthonicorum regat vel defendat, quem Teuthonici elegerunt sibi in regem, ad vestram fidelitatem ex parte vestra F dono, largior et concedo, omnibusque sibi fideliter adhærentibus absolutionem omnium peccatorum, nostramque benedictionem in hac vita et in futura, vestra fretus fiducia, largior. Sicut enim Heinricus pro sua superbia et inobedientia et falsitate a regni dignitate juste abjicitur, ita Rodulfo pro sua humilitate, obedientia et veritate, potestas et dignitas regni conceditur.

regno privat.

Rogat apostolos ut sententiam confirment;

104 Agite nunc, quæso, patres et principes sanctissimi, ut omnis mundus intelligat et cognoscat, quia si potestis in cœlo ligare et solvere, potestis in terra regna, imperia, principatus, ducatus, marchias, comitatus et omnium hominum possessiones pro meritis tollere et concedere. Vos patriarchatus, archiepiscopatus, primatus, episcopatus, frequenter tulistis pravis et indignis, et religiosis viris dedistis *i*. Si enim spiritualia judicatis; quid de secularibus potestis? et si angelos, dominantes omnibus superbis principibus, quid de illorum servis facere potestis? Addiscant nunc reges terræ et omnes seculi principes, quanti vos estis, quid potestis; et timeant parvipendere jussionem Ecclesiæ vestræ, et in prædicto Heinrico tam cito judicium vestrum exercete, ut omnes sciant, quia non fortuito, sed

A sed vestra potestate cadet et confundetur, utinam ad pœnitentiam! ut spiritus salvus sit in die Domini. Data Romæ Nonis Martii *k*. *k*

Hermannus ep. Metensis,

105 Præerat tunc temporis Mediomatricum urbi vir egregius et inter præcipuos Catholicæ fidei pugnatores, magnum patientiæ, religionis ac justitiæ documentum, domnus Herimannus *l* episcopus, *l* Leodiensis ecclesiæ filius, piæ memoriæ Adalberonis episcopi Metensis successor a Deo prædestinatus et donatus, qui in primario juventutis flore, temporibus Annonis venerabilis Coloniensium archiepiscopi, tutoris ac moderatoris regni, Palatii frequentiam nactus, Regis illius pene universa noverat, in tantum, ut etiam ante perceptam episcopatus gratiam pro ejus insolentia a curiæ se plerumque administratione subtraheret, et magis eligeret contentus esse mediocitate sua, quam ex inquinatione societatis factiosorum sperare majora : maxime cum videret præfatum reverendæ memoriæ virum Annonem dolere et gemere frequenti contritione, desolatum sub tali principe statum regni, incurvatum jus Imperii, contritum cornu Domini, in quo esset sola spes dejectionis ecclesiasticæ, et perturbatio pacis

B Catholicæ, confusio et horror, vanitas et contritio, et omnia pessumdans, superba, lubrica, vana, inconstans atque immunda præsumptio.

accepto per investituram Henrici episcopatu, dolens,

106 Ubi vero episcopatus officium adeptus est, satis pœnituit de manu regis illius investituram pontificatus se suscepisse, adeo ut etiam impositam prælationis sarcinam libens rejecerit, volens deposuerit, toto se ab ea nisu excusaverit, si assensum præstitisset auctoritas Romani Pontificis, apud quem pro excessibus suis, id est incaute usurpata eadem investitura, quæ est contra instituta canonica, culpam fateri non erubuit, satisque cavit imposterum a communione ejus et fautorum ejus ; propter quod et tanta passus est, ut et de illo dictum possit videri; Ego ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati. In primo sane congressu passus est, quod fuit hominis; ut disceret jam in secundo, qui ei fuit jugis et perpetuus, de Deo præsumere, non de se. Lapsus est enim ut homo; titubavit ut homo, quia præsumpsit ut homo; sed evacuatum est jam in illo scandalum opprobrii, quia in bonitate vitæ suæ abscissum est, quod conturbaverat illum, et per illum bonos omnes, et obscuritate rarescente reluxit aurum, invaluit color optimus, resplenduit

C in diademate Regis æterni lapis sanctuarii.

veniam delicti impetrat a Papa,

107 Hic igitur in ipso primo suo ingressu, Apostolicæ doctrinæ exequutor factus, cum postmodum communicasset regi scelerato, et pro sceleribus excommunicato, a cujus se, ut dictum est, jam per aliquantum temporis communione suspenderat; doluit, ut prædiximus, se deceptum; viribusque resumptis, a domino Papa absolutionem quæsivit errati. *m* Qui etiam præcepit domno Diensi episcopo *m*, ut eum vice sua aut per se, aut si timore Regis vereretur illo transire, per aliquem religiosum virum, de cujus fide et magnanimitate confideret, absolveret. *n* At ille vicem obedientiæ imponens Abbati *n* Divionensis cœnobii, Metim eum direxit, a quo absolutus est ipsa Vigilia Natalis Domini.

ejusque litteris confirmatur in bono proposito.

108 Cum ergo totis medullis cordis adhæreret præceptis Apostolicis, et e contrario omnia ei intentaret adversa indignatio regia, et fallax adulantium ei lingua, conquerentium non posse auctoritatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ regem, imperatoris filium, a Deo electum et honoratum, sanctam illam regiæ majestatis dignitatem, a seculis honoratam, deponere et a gremio matris Ecclesiæ segregare, et concessa privare potestate; cum non esset potestas nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo, ordinata sunt : et ille a sede Apostolica contra rabiem oblatrantium, curationis expeteret antidotum, ut erga eorum impetus scriptis Apostolicis, D quasi clypeo defensionis muniretur; hanc ei ab Urbe mitissimus Doctor misit epistolam per R. *o* Abbatem Virdunensis monasterii, ita auctoritatibus divinarum scripturarum munitam atque refertam, doctrinæque Apostolicæ sale conditam, ut hæc sola sufficiat fidelibus ad confutandam adversariorum ineptam stultitiam. *o*

109 Gregorius Episcopus servus servorum Dei dilecto in Christo fratri Hermanno Metensi episcopo salutem et Apostolicam benedictionem. Quod ad perferendos labores et pericula etc. *p*. *p*

ANNOTATA C. J.

a *Recte judicavit Auctor ; quia vere dignum erat, quod posteritati commendaretur. Ego tamen constitueram ipsum hic non recudere, quia jam in Actis S. Gregorii, a Paulo Bernriedensi collectis, tomo* 6 *Maji pag.* 240 *impressum est. Sed propius conferens inter se utramque editionem, et comperiens, nonnulla aliter atque* E *aliter subinde legi, nec non omissa in uno suppleri per alterum; tandem inclinavi, ut hoc monumentum Auctori nostro hic non subtraherem, quemadmodum alia et in supradictis non subtraxi, licet alibi eadem jam extarent. Faciet etiam iterata editio ex Auctore illorum temporum, ut quivis certius possit cognoscere veritatem actorum, de quibus alii sæpe aliter nunc opinantur. Sunt porro quæ hic dicuntur a Pontifice, compendium fere omnium, quæ supra de Henrici perfide gestis sunt relata.*

b *Quando nempe Henricus* 3 *imperator anno* 1046, *remotis tribus Pontificibus, inter se, cum scandalo Ecclesiæ contendentibus ; et subrogato ex communi consensu, Clemente* 2 ; *secum in Germaniam duxit Gregorium* 6, *cum eoque Hildebrandum, postea Gregorium* 7 *Papam.*

c *Igitur manserit Hildebrandus in Germania post obitum Gregorii* 6, *usque ad electionem Leonis* 9, *factam per Imperatorem anno* 1048, *quando ipsum comitatus est Romam; , suoque juvit consilio, ut eo, veluti peregrinus, absque habitu pontificali, proficisceretur atque denuo ibi eligeretur a clero et populo : quod et factum est. Sicque Romani Leonem susceperunt et coronaverunt die* 12 *Februarii*

d *Fuerunt episcopi illi diversi a Virdunensi et Osnaburgensi, de quibus supra num.* 83 *mentio facta est, et mox hic denuo fiet. Quando autem illi ad Papam venerint, vix queo definire.* F

e *De hoc Theodorico scripsit idem Gregorius, epistola* 81 *lib.* 1, *anno* 1074 *ad Udonem archiepiscopum Trevirensem, ut ipsum auctoritate Apostolica moneat, tollere interdictum, quod monasterio S. Michaelis imposuerat.*

f Obseburgensis *ille episcopus, ut ego puto*, Osnaburgensis, *supra sic etiam nominatus est num.* 83, *absque proprio nomine. Si vero Osnaburgensis indicatur, fuit is,* Benno *sive* Bernardus, *laudatus in chronico Osnaburgensi apud Meibomios tom.* 2, *et* beatus *apud suos audit.*

g *Sequitur hic apud Paulum Bernriedensem:* Ego enim sicut vos mihi testes estis, Patres et Domini mei, usque hodie nullam partem disposui adjuvare, nisi eam, cui plus justitia faveret. Et quia putabam *etc.*

h *Hic iterum apud eumdem sic habetur:* omnesque, qui ei juraverant vel jurabunt de regni dominatione, a juramenti promissione absolvo. Ipse autem Henricus *etc.*

i *Sequentia paucioribus referuntur a Bernriedensi, hoc modo:* Si enim spiritualia judicatis, quid de secularibus

A secularibus vos posse credendum est? Addiscant nunc *etc.*

k *Additur apud Bernriedensem,* Indictione III. *Quibus indicatur annus* 1080.

l Herimannus *iste seu* Hermannus, *idem est cum illo, cui supra pag.* 175 *S. Gebehardus archiep. Salisburgensis inscripsit epistolam suam contra schismaticos: ideoque ut notior fiat persona ejus, digressionem hanc Auctoris nostri, quæ ad Gregorium Papam non magnopere spectat, hoc loco putavi non prætermittendam: referrique potest ad pag.* 156 *in fine, ubi aliud brevius ejusdem elogium adductum est.*

m *Videlicet* Hugoni, *episcopo Diensi nuntio Apostolico per Gallias, de quo plura diximus post caput* I *horum Actorum in* Intercalatione.

n *Fuit is* Adalbero, *S. Benigni Divionensis Abbas, mortuus anno* 1077, *ut habet Chronicon istius loci apud Labbeum in nova Biblioth. MSS. Nam ante annum istum Ecclesiæ reconciliatum fuisse Herimannum colligitur ex epistola* 2 *lib.* 4 *Registri Gregoriani.*

o *Intellige* Rodulfum, *ut infra numero* 113 *et* 121, *monasterii S. Vitoni Virdun* (*unde hic monasterium* Virdunense *vocatur*) *abbatem post* Grimoldum, *anno*
B 1078 *mortuum. Rodulfus autem obiit, ut in hoc ipso Chronico legitur, anno* 1099.

p *Prætermissa est hæc epistola ab editore Labbeo, tum quod dogmatica est, parum conferens ad Historiam; tum quod tota extat in Registro Gregorii lib.* 8 *ep.* 21, *ad quam remittit lectorem. Argumentum epistolæ tale est. Initio excitat Gregorius Herimannum, veritatis atque auctoritatis pontificiæ defensorem, ut pergat strenue pro illis depugnare. Tum instruit ipsum ex multis sacrarum Scripturarum ac Patrum locis, penes Pontificem Romanum esse potestatem excommunicandi deponendique principes Christianos, Ecclesiæ matri suæ rebelles, absolvendique subditos illorum sacramento fidelitatis.*

CAPUT VIII.

Schismatici consternati, eligunt Wibertum in Pontificem sibi Romanum.

Convitia schismaticorum in Gregorium,

Hanc igitur epistolam Metensis episcopus suscipiens, plurimum confortatus est in Domino. Verum nos, hac decursa, ad historiæ ordinem redeamus. Ubi ad aures Heinrici regis et fautorum ejus anathema, a Domino Papa factum, personuit;
C infremuit factiosorum strepitus, in B. Petri Vicarium turpia et nefanda concrepans intonuit, dicentium magum esse et impostorem; hæreticum, homicidam, fornicatorum, et si quid aliud adversatur sanæ doctrinæ. Non debere regem imperatoris filium, qui non sine causa gladium portaret, qui Romanæ Reipublicæ patricius, tutor, et defensor esse deberet, tantam pati sanctæ Dei Ecclesiæ conculcationem, ut homo omnium peripsema, pro suis sceleribus juste puniendus, et merito ab Ecclesia exturbandus, summam illam regii nominis majestatem impugnaret. Maledictum frustra prolatum, in eum, a quo processerat, retorquendum; ut qui domino suo et regi foveam paraverat maledictionis, eo immani remanente, ille qui caput et causa mali erat, prior incideret in eam.

decernentium ejus depositionem

111 Cum in hoc omnis perstreperet aula, decretum est communi consilio, ut ille qui reverendum a seculis regiam majestatem ab Ecclesia extorrem pronunciaverat, ab Ecclesiæ corpore segregaretur; et Romanæ Ecclesiæ Pontifex, qui supra omnes est, ab his qui ei subesse debebant, excommunicationi adjudicatus est. O dementia incomparabilis! furor inedicibilis! insania mirabilis! Quis rogo, imperatorum, quis regum, ad tantam prosi- D
lire ausus est protervam insaniam, insanamque proterviam? ut clavigeri cœlestis Vicarium, cujus lingua clavis cœli est, canonice electum, ab omni Christianitate susceptum, bene viventem, recta docentem, ab Ecclesia alienandum pronuntiaverit?

A HUGONE AB. FLAV.

Conventus hic apud ulterius Trajectum *a* habitus est, ubi contra Deum et Dominum disputatum est. Dies erat sabbati et vespere sabbati ipsa nocte Dominicæ diei illucescente, in concilio malignantium constitutum est et deliberatum, ut in crastino ad missas in omnium audientia Papa excommunicaretur, quia ausus fuisset regem et dominum suum excommunicare. Justam hanc esse sententiam, ut in quo peccaverat, puniretur.

a in conventiculo Ultrajectino,

decretum nefandum publicante episcopo loci, b c

112 Aderat in consessu illo iniqua gerentium Virdunensis Teodoricus *b*, et Pibo *c* Tullensis et plures alii, qui etsi favebant regiis negotiis, hoc tamen, quia sanctorum Patrum obviabat decretis, et sanctionibus repugnabat canonicis, aversati sunt. Et quidem Tullensi id officii a Rege impositum fuit, eo quod esset mentis timidæ, et multæ inconstantiæ, ut negotium id exequeretur. Sed ille dum pavet ad singula, nec audet reniti noctu cum Virdunensi assumptis sociis fugæ se credit consilio: quamobrem E
et in crastinum aliquanto morosius prolongata est negotii hujus exsecutio. Solus Willelmus Trajectensis *d* inventus est, qui Dominum et magistrum suum maledictionis intorsit jaculum, sed non impune. Nam cum hoc inter sacra missarum peregisset solennia, et peracto scelere datus in reprobum sensum, ad eadem perexplenda accingeretur, (ne vel in hoc a Judæ proditoris consortio et merito separaretur, ubi corpus Dominicum, in quod peccaverat, male sibi conscius sumpsit; ultio divina manifestata est.

mox divinitus punito

Percussus est enim a Deo plaga insanabili, ita ut cum horrore et stupore mirabili clamaret; Ardeo, ardeo: quia corpus quod vivificat, incendium illi pœnamque pariebat, quod exarserat in eo sicut ignis in spinis, ut manifesta in eo fieret ultio Domini. Nec datum est illi tempus, ut pœniteret, sed mox ut sensit ignem in se grassantem, in sede corpore reclinato, dum clamasset, Sancta Maria, miseram vitam miserabili morte finivit. De quo certum est, quia nobis ista, [qui] vidit [retulit. *e*] Nobis hoc monstratum est, ut prodesse inciperet nobis pœna ejus.

113 Grandis hinc inolevit terror omnibus, ita ut Virdunensis, quem clam abscessisse notavimus, urbi suæ appropinquans, exeuntibus sibi obviam cle- F
ricis suis cum crucibus et cereis, ut moris est, processionem palam interdixerit, et excommunicatum se, quia ad horam cessisset, pronuntiaverit, satisque tunc pœnituerit, in excommunicatione Domini Papæ se factiosis communicasse: ita ut palam protestaretur, quia nisi divina illi prospexisset misericordia, et bonorum virorum oratio, pœnam, quam Willelmus perpessus erat, ipse pertulisset.

ad terrorem aliorum, maxime episcopi Virdunensis,

Quamobrem etiam Papæ dimissis nuntiis, abbate videlicet Rodulfo cum sociis, cum se omnino pro communione illa excommunicatum affirmaret, et ob id ab officio cessasset, in manu ejus per litteras stolam reddidit et annulum. Et cum se sic ipse damnaret, parebat tamen Regi, quia hæc erat hora ejus et potestas tenebrarum. Nam inveteratam ejus malitiam, quæ obduruerat, non frangebant miracula, ut incrementa vitiorum parerent ei etiam additamenta tormentorum. Unde et impletum est in eo quod scriptum est. Multo labore sudatum est et non exivit de eo nimia rubigo ejus nec per ignem. Ignis enim et tribulationis circumstrepebat, qui vitiorum rubiginem purgaret. Sed nec per ignem rubiginem amisit, qui nec per flagella correctus est: quia

qui convertitur, sed cito relabitur.

A malitia ejus a conflatore consumi non potuit.

A. HUGONE AB. FLAV. *Mors Rudolfi regis.*

114 Anno igitur ab incarnatione Domini MLXXIX *f* factum est prælium in Saxonia, in quo Rodulfus rex cecidit, et Heinricus fugiendo victus est. Et sequenti anno *g* Wibertus invasit Sedem Apostolicam, a damnatis et excommunicatis suique similibus in Apostaticum, non Apostolicum electus. Quæ conspiratio primum facta est apud Brixiam, ubi congregati aliqui episcoporum de synagoga satanæ, traditi in reprobum sensum, et contra fidem, quæ est confessio Petri, et sanctam sedem ejus Romanam Ecclesiam, turpia et nefanda jacientes, ad plenitudinem damnationis suæ elegerunt Wibertum hæresiarcham de sui similibus, et desperata superbia Apostolicum eum vocantes, Apostatam, non Apostolicum effecerunt.

Conciliabulum Brixinense et electio Wiberti in antipapam,

115 Qui idcirco omnium fidelium odio dignior est, quia cum a principibus, Heinrico scilicet rege deposito, et ceteris hujus perditionis ministris, quæsitum esset, quis ad impugnandum sanctum virum, Papam videlicet Gregorium, falsitatis vexillum susciperet, nemo omnium tam audax, tam præsumptor, tam desperatus vel perditus inventus est, qui naufragium fidei subire deligeret, præter eum B solum ; qui idcirco (credimus) Antichristi negotium suscepit, ut ruinam archiepiscopatus Ravennensis, quem pro suis criminibus, eodem Gregorio *h* præsidente, synodali judicio perdiderat, susceptione oblati periculi compensaret. Aderat in conventu illo malignantium multus numerus damnatorum, quos ad persequendum amatorem justitiæ communicatio criminum et amor Principis illexerat ; [inter quos] eum solum invenit diabolus promptiorem, cui omnem malitiæ suæ principatum committeret. Suscepit itaque sedem satanæ, et in cathedra pestilentiæ sublimatus, impiorum mentes ad expugnandum nomen Domini exacuebat, factus omnibus fovea peccandi.

ejusque scelerata ordinatio,

116 Quæ autem fuerit ejus promotio seu inthronizatio, quomodo ad hanc dejectionem, et quam præcipitanter ascenderit, et a quibus execratus sit, quæve eorum fuerit vita vel conversatio et quid de ordinato vel ordinatoribus ejus sentiendum sit, Gebehardus *i* Salzeburgensis episcopus, cujus vita speculum erat bonorum, interrogatus, edicat. Ait enim scribens Herimanno Metensi episcopo. Gebehardus Salzeburgensis episcopus Herimanno Metensi episcopo salutem. Wibertus quondam Ravennas ar- C chiepiscopus cum obedientiam, quam Apostolicæ sedi juramento promiserat, non attendere, sed contra ipsam omnimodis superbire studuisset, in Romana synodo irrecuperabiliter depositus et anathematizatus est ab Apostolica sede et ab episcopis totius Ecclesiæ : nec hoc semel in una synodo, sed in omnibus synodis, quotquot jam septennio *k* Romæ celebratæ sunt.

facta a non habentibus facultatem.

117 Hic igitur ita in perjuriis inveteratus et pro iisdem irrecuperabiliter depositus et anathematizatus, sedem Romani Pontificis, cui obedientiam juravit, per manus anathematizatorum, utpote sui similium, invasit, legitimo Pastore adhuc eidem sedi præsidente. Ipsorum autem excommunicatorum nullus eum consecrare, vel potius execrare, præsumpsit, præter Mutinensem et Aretinum *l* exepiscopos, qui ambo pro suis criminibus jam annis tribus officio et communione caruerant. Sed ii etiamsi officium et communionem haberent, et Romana sedes Pastore vacaret, nullum tamen eidem sedi Pontificem ordinare possent. Hujus enim ordinationis privilegium solis Cardinalibus episcopis, Albanensi, Ostiensi, Portuensi *m*, a sanctis Patribus est concessum. Ergo Mutinensis et Aretinus episcopi juxta testimonium sanctissimi Papæ Innocentii, non benedictionem, sed damnationem quam habuerunt, suo Ravennati imponere potuerunt : nec illum in Romanum Patriarcham, sed in perditissimum hæresiarcham promoverunt. Caveat igitur omnis Christianus caput Antichristo inclinare ; statuam, quam Nabuchodonosor erexit, adorare ; sicque se ipsius hæresiarchæ pernitiosissimo anathemati innodare. Nam quicumque illi obedierit, qui dixit, ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero similis Altissimo, certissime in æternam damnationem ibit cum ipsis. Amen.] D

Gebehardi laus.

118 Hæc sunt de Viberto Gebehardi Salzeburgensis, viri utique doctissimi et authentici, scripta veridica, quibus utique nullus cum justitia obviare prævalet. Extant et alia ejus scripta, auctoritate et veritate subnixa, quæ pro viri merito reverenter fidelium honorat et amplexatur Ecclesia. Ab hoc itaque Wiberto, sale utique infatuato, Heinricus coronam suscepit Imperii, factus infelix membrum illius, qui est Rex super omnes filios superbiæ, suscipiens ab illo maledictionem pro benedictione, et quidem satis congrue. Nam dignus erat, et pro meritis acta res est, ut talis Rex talem Papam institueret, et ab eodem ipse coronam ignominiæ et sceptrum dedecoris susciperet. E

ANNOTATA C. J.

a *Quamvis Auctor opus hoc suum inscribat* Chronicon, *leges tamen chronologicas usquequaque non observavit. Quæ enim hic narrat post sententiam Papæ, de excommunicatione Henrici anno* 1080 *latam, quæ saltem est secunda et solennior ejus excommunicatio, non fuerunt gesta anno* 1080, *sed anno* 1076 *post excommunicationem Henrici primam, hebdomade* 2 *Quadragesimæ in synodo Romana promulgatam, postquam Henricus in conventu Wormatiensi* 24 *episcoporum suorum, Dominica in Septuagesima curaverat decerni de deponendo Papa. Exinde vero intellecta excommunicatione Papali de sua persona, fuit in Paschate Trajecti ad Rhenum, in episcopatu Willelmi ; ubi hic diebus solennibus venenum, in conventu Wormatiensi conceptum, evomere consueverat pro concione contra Gregorium, ac vindice Deo exitum vitæ habuit, qui hic describitur. An tunc Henricus Trajecti conventum habuerit, impiumque decretum Wormatiense denuo publicari jusserit, cui et Virdunensis Tullensisque episcopi interfuerint, aliunde non satis constat. Constat quidem ex Schafnaburgensi, Hermannum Metensem atque Adalberonem Wirtsburgensem detrectasse sententiæ de depositione Papæ subscribere : sed id factum est Wormatiæ.* F

b *De* Theodorico *episcopo Virdunensi mentio facta est capite præcedenti, et in Annotatis ad illud,* d *et* e. *Adhæsit plerumque schismaticis ; in fine tamen vitæ adhortatione duorum religiosorum virorum, Gerardi et Gerberti, a Rudolfo S. Vitoni abbate, qui cum suis monachis per eumdem Theodoricum expulsus, tunc Divione exsulabat, ad eum missorum, pœnitens, et dum lingua usum jam perdiderat, pœnitentiam per signa declarans, ab iisdem Ecclesiæ reconciliatus, sacramentaliter a delictis absolutus fuit, et continuo e vivis excessit quadragesimo tertio episcopatus sui anno ; uti scribit Richardus de Wassebourg, archidiaconus Virdunensis in Antiquitatibus Gallo-belgicis, gallice impressis* 1549. *Obiit autem Theodoricus anno* 1090.

c Pibo, *a Gregorio Papa lib.* 1 *ep.* 81 *vocatus* Poppo, *episcopus Tullensis, apud Sammarthanos ab anno* 1073 *ad* 1107.

d Willelmus *Trajectensis ad Rhenum episcopus fuit ab anno* 1054 *ad* 1076, *quo vitam infelici fine clausit paulo post Pascha quod tunc incidit in* 27 *Martii. Diem notat Joannes de Beka* v Kal. Maji : *Wilhelmus*

A *lhelmus Heda obiisse scribit*, mense Majo. *De genere mortis ejus neuter meminit, uti nec de ardore ejus schismatico et debacchatione in Gregorium Papam. Quæ tamen officere non possunt veritati historiæ, hic et alibi a coævis scriptoribus (quales non fuerunt Beka et Heda) relatæ. Siluerint illi, ut parcerent honori episcopi sui. Rem faciunt indubitatam Lambertus Schafnaburgensis (qui et notat anno* 1076. *Willelmum* brevi postquam Rex, exactis Paschalibus feriis, Trajecto discesserat; repente gravissima ægritudine correptum fuisse.) *Bertholdus Constantiensis, Chronicon Magdeburgense apud Meibomios, item Citicense Langii, ut prætermittam recentiores.*

e *Quia oratio imperfecta est, inserui per conjecturam hisce signis* [ ] *inclusa. An recte, judicet lector, aut rectius faciat.*

f *Imo* MLXXX, *die* XV *Octobris; ut habet Marianus Scotus et alii.*

g Sequens annus *Auctori nostro hic est* 1080, *quo vere coactum fuit conciliabulum Brixinense in Alpibus* septimo Kalendas Julii, feria quinta, indictione tertia, *quatuor propemodum mensibus ante commissum prælium, in quo Rudolfus cecidit.*

B h *Legitur in textu Auctoris*, grege; *manifesto errore, pro* Gregorio.

i *Hujus Gebehardi sancti Acta illustravimus hic a pag.* 145, *ejusque epistolam ad Hermannum, de qua mox, integram subnexuimus.*

k *Hinc confirmatur, epistolam S. Gebehardi ad Hermannum Metensem episcopum contra schismaticos, quam paulo ante hic dedimus, scriptam fuisse anno* 1081, *uti ex ipsa epistola colligitur, in qua num.* 44 *insinuatur, scriptam esse anno sequente post conventum schismaticorum Brixinensem, qui certo convenerit anno* 1080 *mense Junio, tribus circiter mensibus post synodum legitimam Romanam, in qua Henricus cum suis solennissime excommunicatus et regno privatus fuerat per sententiam Gregorii synodalem, relatam pag.* 187. *Scripta namque fuit epistola, ut hinc intelligitur, post synodum ultimam illarum, quas Gregorius* septennio *celebraverat, quæ plane septima ejus synodus Romana est, eademque in qua damnatum solenniter Henricum fuisse diximus. Colligitur item, scriptam fuisse non diu post congressum publicum Saxonum ex una parte et asseclarum Henrici ex altera, ad discutiendum pacifice, ex utra parte justitia staret: quo de congressu Bruno in historia belli Saxonici anno suo ultimo, æræ vulgaris* 1081, *ait*, convenisse ultra fluvium, qui Wisara dicitur, in silva Capuana, *videlicet ex factione Hen-*
C *rici episcopos* Coloniensem, Treviriensem, Bavenbergensem, Spirensem, Trajectensem; *ex parte vero Saxonum*, Moguntinum, Magdeburgensem, Pathorbrunnensem, Hildinsheimensem. *Tum adscripsit idem auctor orationem, quam Gebehardus archiepiscopus Salisburgensis, qui a Saxonibus stabat, in congressu pacifice pronuntiarit; relatam a nobis in Præfatione Tengnagelii ad Epistolam Gebehardi pag* 156. *Alii Scriptores, Bertholdus Constantiensis, atque Abbas Urspergensis de congressu hoc, ad annum* 1081 *tacentes, loquuntur de simili congressu ad annum* 1085. *De quo Bertholdus quidem ita loquitur :* Hermannus rex nativitatem Domini Goslare celebravit, ad quem Ostiensis episcopus, *Gregorii Papæ legatus*, post Epiphaniam pervenit, et colloquio interfuit, quod Saxones contra Henrici fautores condixerunt, ut hoc illis probarent, se jure Henricum vitare ut excommunicatum. Quod et facto colloquio, decimo quinto die post Epiphaniam, firmissime probaverunt. *Abbas vero Urspergensis congressum signat factum esse* in Thuringia, loco qui Berchbach dicitur, *in eoque aut peroravisse prædictum Gebehardum Salisburgensem ex una parte, et Wezelonem Moguntinum ex altera. Hinc dubitari possit, scripseritne Gebehardus epistolam suam post congressum primum, an vero post secundum.* D *Duos enim habitos fuisse, evincit auctoritas scriptorum. Mea quidem sententia fert, scriptam esse post primum congressum anno* 1081, *tum propter argumenta jam allata, tum quia in ipsa epistola num.* 2 *nominantur congressui interfuisse* Coloniensis, Babembergensis, Spirensis *episcopi, qui etiam nominantur a Brunone pro primo congressu : tum etiam quia in tota epistola nulla invenitur mentio rerum, post annum* 1081 *gestarum ; nec nominatur uspiam Wicelo, qui in secundo congressu primas schismaticorum partes egit, post obitum Sigefridi anno* 1084 *in Moguntinam sedem intrusus ab Henrico. Omitto alia, quia jam longior est Annotatio, quam oporteat esse.*

A Hugone ab. Flav.

l *Scribit Ughellus, Mutinensem fuisse episcopum* Herebertum *ab anno* 1054 *ad* 1094, *cumque* Henrici imperatoris partibus contra Gregorium VII nefarie accessisse ; in cujus deinde gratiam anno 1083, cum Sigefrido Bononiensi, Cerviensique, aut (ut scribit Blondus) cum Tarvisino episcopis, in die Palmarum, in antipapam inauguravit Gebertum archiepiscopum Ravennatem, cui Clementis III fecere cognomen. *In ordinatorem Wiberti antipapæ, episcopum Mutinensem Herebertum consentiunt quidem plerique scriptores, sociumque in ordinatione ei dant episcopum Ariminensem; qui tunc fuit,* Obizzus *seu* Obizzo. *Quos autem Ughellus hic nominat, Bononiensem et Cerviensem, Mutinensi conjungunt etiam Acta Gregorii Pontificalia, tomo* 6 *Maji pag.* 153 *producta. Noster Auctor Mutinensi adjutorem facit episcopum Aretinum ; de quo cum alii taceant, suspicor, errore librarii perperam scriptum esse, quod legens in autographo* Arimin. *inde formaverit* Aretin.

E

m *Ut habuerit ab antiquis temporibus Ostiensis episcopus istud privilegium consecrandi episcopum Romanum, eique etiam adstiterint Albanensis et Portuensis : non tamen ita necessarius illorum trium concursus ad consecrandum Papam fuit, ut absque illo legitima consecratio non foret, si modo alia impedimenta abessent. Res patet ex historia ecclesiastica, quæ docet, legitime consecratos fuisse Pontifices Romanos absque illis et a numero minori.*

CAPUT IX.

Henricus Romam capit. Ejus ibi et Gregorii gesta. Ille expellitur; hic liberatur et Salernum tendit.

Defuncto per id temporis Lugdunensi archiepiscopo Gebuino, cum varia quorumdam esset electio, domnus Hugo Diensis episcopus electione cleri et populi, auctoritate et præcepto Romani Pontificis in archiepiscopum Lugdunensem promotus est anno incarnationis Domini MLXXXII. Adhuc enim Romanæ urbi domnus Gregorius præerat, quamquam Wibertistarum jam esset facta conspiratio, non tamen promotio. Ubi vero et promotio ejus, execratione sua illi quasi auctorata est, et judicatum est ab impiis et perjuris, hostili manu Romam aggrediendam, ut Papa, qui populi obsequio et amore cum gratia Dei protegebatur, eam injuria et dedecore a sede propelleretur : eo usque res devenit, ut Rex cum Papa suo, exercitu innumerabili fultus, Romam tenderet, et in itinere quotquot poterat ad adorandam statuam, et in ea imaginem bestiæ compellebat. Sed modo mirabili, quo plus ad explendam profanæ mentis vesaniam ferebatur, eo gravius dejiciebatur et dehonestabatur.

F *Tentamina Wiberti a*

120 Aliquando enim magnum erat, si quis regiam osculum meretur; gratum, si quis vestigia Papæ oscularetur : nunc versa vice rerum, prout quisque inventus fuisset, tenebatur, nec antea dimittebatur;

ad deprecandum Papam Gregorium.

A Hugone Ab. Flav.

A batur, nisi primo pedem paparelli illius oscularetur, et sic demum osculo Regis potiebatur; ut esset in ambobus æquipartita injuria: verum Regis tanto gravior, quanto hic, cujus pedibus inclinabatur, erat deterior. Quæ enim major esse potest insania, quam virum litteris apprime eruditum, disciplinis ecclesiasticis imbutum, sanctionis ecclesiasticæ non ignarum, tenentem in Ecclesia magnæ dignitatis et prælationis locum, ad tantam mentis devenire hebetudinem, ut contra Deum superbire incipiat, et locum celsitudinis, non in Ecclesia, sed extra Ecclesiam et supra Ecclesiam contra jus et fas appetens, illi assimilari omnino studeat, qui dixit, Ponam sedem meam ad Aquilonem, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo.

Episcopus Virdunensis redit ad vomitum.

121 Reversus inter hæc ab urbe Roma Rodulfus Abbas, venit Virdunum, et Virdunensi episcopo communionis gratiam a Papa reportans, absolutionem ejus, domno Metensi episcopo impositam, qui vices Papæ exequebatur, reparandam esse, satisfactione præmissa, insinuavit. Verum qui Wibertum execratum, et Regem obstinato animo Romam tendere jam fama vulgaverat, intumuit animus hominis, et B quidquid egerat, quidquid damnaverat vili pendens, ad vomitum rediit, culpam non solum fateri non erubuit, quin potius gravioribus se vinculis peccati et pertinaciæ innodare non pertimuit. Nam subito per semetipsum absolutus, pontifex in vestitu sacerdotali apparuit, Missas celebravit, et quidquid illud est, quod sacerdotali officio convenit, quod etiam caverat, implere non formidavit; in monasterio novo sanctæ Mariæ, quod ipse summo studio et cura extruxerat, reliquias introducens, aquam benedicens et aspergens, et singula episcopi officia complens.

Henricus Romam capit b c

122 Exhinc orta sunt mala in Israel. Anno enim ab incarnatione Domini MLXXXIV, Henricus Romam veniens urbem cepit *b*, muros evertit, Gregorium Papam in turre Crescentis *c* muro clausit, suumque Papam in ecclesia sancti Petri sedere constituit, ut impleretur quod scriptum est: Cum videritis idolum abominationis stare ubi non debet, qui legit, intelligat. Inter hæc Virdunensis fera, tota humanitatis facie eversa, hac illacque debacchabatur, ita ut omnis in eo religionis species exterminaretur, et obsequium quod prius viris religiosis, qui tunc a Leodio C confluxerant et ab aliis undique partibus, atque sub habitu monastico in cœnobiis suburbanis degebant, exhibuerat; verteret in arma furoris. Totus illi sermo de imperio Heinrici, de papatu Clementis erat: ita ut publice in ecclesiis nomen illius hæresiarchæ nefandi in canone recitari præciperet. Quod etiam faciebant reliqui episcopi Lotharingiæ, et Longobardiæ; exceptis perpaucis, qui magisterio Petri adhærebant: quorum vita cum esset sancta, pia, casta et Catholica, publica notabatur infamia, insana dicebatur et hæretica; non intelligentes illud Isidori dictum, quod noverit se a communione totius orbis separari, quicumque nomen Apostolici pro qualicumque dissensione in canone non recitaverit.

Hinc licentius furunt schismatici

123 Admiranda prorsus Dei omnipotentis miseratio, qui electos suos, etsi aliquando permittit concuti, non sinit tamen penitus labefactari. Non sufficiebat Sacerdotibus vel solos peccare, facti erant laqueus juvenum omnes, ut etiam absque synagogis facerent eos, qui non communicabant operibus eorum in communicando excommunicatis, in abjectione Gregorii, in assertione Wiberti. Jam vero si quis esset, qui Gregorio communicaret, hic publice convitiis appetebatur, hic hæreticus, destructor regni, assertor mali, qui nec vita dignus esset, qui publicæ indignationis offensam contraheret, perjurus, et quodam adinventitio nomine Paterinus dicebatur. D Advenerant tempora periculosa, obnubilata erat facies Ecclesiæ, non agnoscebat quos genuerat filios, quia patiebatur infestos, nec ipsi matrem agnoscebant, quam cum multis et miris modis affligerent et insectarentur, vicem ejus dolere non noverant. Beati, qui in hac sanctæ Dei Ecclesiæ conculcatione non inquinaverunt vestimenta sua. Ambulabunt in albis, quia digni sunt. Nec mutabat pardus varietates suas, Heinricus scilicet nequitias suas. Quinimo Romæ positus, quotquot poterat minis, terroribus, blandimentis, promissis sibi conciliabat: bella, cædes, homicidia per se suosque faciens, et totis quibus poterat nisibus iniquitati favens, veritati resistens, et insuper suis litteras mittens, quibus se Romam obtinuisse, Papam dejecisse, et omnibus omnino prævaluisse mendaciter confingebat.

Mathildis comitissæ studium,

124 At vero Mathildis comitissa Romanæ Ecclesiæ filia, virilis animi constantiam tenens, tanto ei fortius resistebat, quanto magis hujus astutias, et Papæ innocentiam noverat. Sola enim tunc temporis inventa est inter feminas, quæ Regis potentiam aspernata sit, quæ calliditatibus ejus et potentiæ etiam bellico certamine obviaverit; ut merito nominetur E virago, quæ virtute animi etiam viros præibat. Adesto, summe Deus, et Ecclesiæ tuæ regnum, et ecclesiasticæ constitutionis robur, quod Spiritu sancto suo ordinante firmaveras, non patiaris de culmine gloriæ suæ dilabi, nec sinas tantis subjacere periculis. Hæc est mulier illa, de qua ab obtrectatoribus fidei et conculcatoribus veritatis crimen incestus sancto Pontifici objiciebatur. Cui si deessent meritorum laudes, hoc solum satis eam commendabilem redderet, quod cum tali viro, dum exprobratur, dum convincia suscipit, dum improperia audit, approbatur, honoratur, laudatur. Quæ enim, ut hæc pro Romana decertavit Ecclesia? Quid et quanta passa est, ut illa dilata libertate frueretur? Extant ad eam plures epistolæ Papæ, quarum hic unam non piguit inserere; ut agnoscatur, quia sibi invicem unione connectantur, ut omne os loqui iniqua volentium obstruatur, et ut benevoli instruantur, et malevoli erubescant et confundantur.

et Gregorii ad illam epistola paterna,

125 Gregorius episcopus servus servorum Dei, dilectæ in Christo filiæ Mathildi salutem et Apostolicam benedictionem. Quanta sit mihi cura quantaque solicitudo de te tuaque salute, ipse solus qui F cordis arcana rimatur, intelligit, et multo melius me ipso cognoscit. Tu tamen si pensare non negligis, ut reor animadvertes, quia pro tantis me tui curam habere oportet, pro quantis te caritatis studiis detinui, ne illos desereres, atque solius saluti animæ invigilares. Caritas enim, ut sæpe dixi, et dicam, sequens cœlestem tubam, non quærit quæ sua sunt. Sed quia inter cetera, quæ tibi contra mundi principem, favente Deo, arma contuli, quod potissimum est, ut corpus Dominicum frequenter acciperes indicavi, et ut certæ fiduciæ matris Domini te omnino committeres, præcepi: quid inde beatus Ambrosius, videlicet de sumendo corpore et sanguine Domini dicat, his in litteris intimavi. Ait enim in libro 4 de Sacramentis inter cetera. Si mortem Domini annuntiamus, annuntiamus remissionem peccatorum. Si quotiescumque funditur sanguis Domini, in remissionem peccatorum funditur; debeo illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper debeo habere medicinam.

qui Romæ obsessus, liberatur

126 Gregorius igitur in turre Crescentis muro clausus, legatos misit ad Robertum Apuliæ ducem, qui tunc forte classe instructa mare transire parabat, ut veniret et obsidionem solveret. Erat tunc forte

A forte Romæ abbas Divionensis *d*, Domino Papæ per omnia fidelissimus, quem pro ingenita sibi bonitate et obedientia debita beato Petro, dulcissimo amplectebatur affectu, adeo ut concaptivum suum eum vocaret, quia non eum movebant salutis pericula pro justitia suscepta. Hunc ergo ad evocandum Ducem cum quibusdam cardinalibus misit. Qui obedientiam non segniter executus, Principem adduxit et data urbi obsidione patefactoque ingressu, Rege fugato, Papa liberatur, et ad Lateranense palatium cum gloria reducitur. At quia Normannorum instabilitas, urbe capta et prædæ data, multa mala perpetraverat, nobilium Romanorum filias stuprando, et nocentes pariter innocentesque pari pœna affligendo, nullumque modum, uti victoribus mos est, in rapina, crudelitate, direptione habendo: veritus ne Duce recedente infidelitas Romana exagitata, recrudesceret et quos antea habuerat, quasi fidos amicos, pateretur infidos, cedendum tempori arbitratus, Salernum se contulit.

et Salernum tendit.

127 Rex vero, hoste adventante, fugæ præsidium requirens, sigillum Domini Papæ, quod furto subripuerat, secum tulit, et Portuensem, qui dum familiaris Papæ fuerat, sibi conciliatum, secum duxit. B Wibertus vero et ipse aufugit. Quamobrem verita Mathildis, ne simplices quique astutia Regis, specie sigilli deciperentur, prævenit malitiam illius, mittens litteras fidelibus in hæc verba: Mathildis Dei gratia, siquid est, omnibus fidelibus in Teuthonicorum regno commorantibus salutem. Notum vobis facimus, quod Henricus falsus Rex, furto subreptum sigillum domini Papæ Gregorii Vallesum ... detulerit, ... arbitramini, neque mendaciis ejus acquiescatis. Præterea ... Portuensem secum habet, quondam olim fuit familiaris Domini Papæ. Si igitur aliquid volo ... vel contra vos per eum vult operari, cum talem testem non vestre habetote. Nullum unquam credatis, qui aliter quam nos, dicere audebit. Sciatis dominum Papam jam recepisse Sutrium atque Nepe. Barrabas latro, id est Heinrici Papa, ipse quoque aufugit. Valete et de insidiis Henrici cauti estote.

Henricus cum suis Roma fugatur,

adulterans sigillum Papæ.

128 Igitur summo Pontifice ab urbe discedente, ... Abbas Divionensis ... Verum die quadam exercitu ultra quam speraverat, summo diluculo progresso, cum ipse cum sociis celer subsequeretur, ... turbam offendit, quæ ... hostium sequentes mira agilitate currendi, ignaros doli et fraudis trucidarent quorum nequitiam Ab- C bas, ut expertus ... agnoscens et prævidens, socios iter accelerare præmonuit. Verum illis properare ... subito clamantes ... ire se cum viam, quæ ... vestigia ... sepe ... se ... et paratos ostendere, si expectarentur. Abbate contradicente et dolos eorum manifestante, frater qui comitabatur, Walterius nomine, substitit et ultra votum omnium viam ab eis quærebat: a quibus mox perceptus, viam universæ carnis ingressus est.

Juvento abbas Divionensi, et redutur Papam.

129 Quod et ita contigit. Cum enim accelerantem ... emissa lanceola in eum dirigitur. Sed ... provideret ictum devitare gestit, vulnus ... suscepit. Et dum ex dolore ictus gravius ... Abbatem subsequitur, supra pectus ejus capite reclinato, vitali spiritu deficiente corruit, et deficiens mortuus est. Cui illud obfuisse credimus, quia partibus Papæ justis et sanctis aversabatur, nec corrigi poterat, cum sæpius objurgaretur. Parcat ei omnipotens Deus et tribuat, ut ultio præsens ei peccatorum veniam et æternitatis ei pariat mansionem. Hoc ergo ruente, non destitit malorum improbitas persequendo, donec bestia, quæ sarcinas ferebat remanente, inveniret, quo Romana avaritia cupiditatis ingenitæ frena laxaret, sicque malitia eorum propter sarcinas interrupta est. D

et in ... suum suum ... occidit.

130 Intueamur nunc fluctuantem et æstuantem animum Patris de morte filii; et cogitemus, quæ potuit consolatio dolori illius mederi. Apud exteras gentes positus, duobus tantum sociis et hoc tertio fultus, quid putamus cordi ejus accesserit? qui cogitationum fluctus, qui perturbationum impetus, qui dolorum gemitus, quæ suspiria, quæ mentis anxietas; cum perderet socium socius, filium pater, magister discipulum, et non solum insalutatum, dimitteret, quin etiam ruentem, deficientem, morientem respicere non auderet, nec humanitati officia persolvere? O qui Patres estis, qui affectum filiorum corde tenetis, attendite et videte, quis patris hujus dolor extiterit, qui filium dum putat vivum et vegetum, innocenter ante se videt mactatum. In morte filii pater passus est. Qui habet amicum carissimum, et eum cogitat moriturum, scit quid pater passus sit. Licet majora passus sit, quam aliquis amicus de amico excogitare possit. Multum enim distat inter id quod somniamus, et quæ oculis præsentialiter videmus; sic permaxima est differentia inter cogitationem et actum. E

a HUGONE AB FLAV summo suo cum dolore

131 Venit ergo tandem Abbas ad socios, et osculato pede Papæ, cum vultus mentem indicaret, dolorem cordis aperuit. Papa vero ... cum armorum apparatu, auctores tanti sceleris persequi et corpus examinati fratris ad sepeliendum deportari. Quod inventum est ... veste spoliatum, et in ... volutatum ... Papæ præsentia ... quibus ... erat animo compatiens, plus de suo, quo indutus erat, corpus fratris operiens, et absolutionem ei faciens, ... pro delicto ... et sic ... quod ... erat restituit, multa ... consolatus Abbatem, ut voluntati Dei ... esse occulta, numquam tamen injusta. Confortatus est autem spiritus ... in Domino ... et cum omnia perdidisset, non ad iracundiam provocatus est neque stultum quid contra Deum locutus est.

quem Papa, ut potuit, dolerat,

suum

132 ... vero Papa ... eum penes ... se retinere ... sed ... anxiabatur, ... per animam integram ... amissos sibi fratres et filios ... vidisse, licet doleret, illis ... decrevit *f*, eum a se dimisisse: videns animum ejus in hoc esse ut fratres visitaret, demisit eum ... ei legatione Galliæ, dans litteras ad ... principem ... provinciæ *g*, ut ... et per Petrum Igneum, et per principem Salernitanum, Gisulfum *h* ... litteras *i* ... fidelibus ... Romanæ Ecclesiæ causa, et ... passus sit, quamobrem ad hoc ... breviter ... et ut sui misererentur admonuit in hæc verba. F

ipsumque dimittit legatum in Lusitaniam

ANNOTATA C. J.

a *De Gebuino scribit Auctor noster pag.* 199 *et seq. quod fuerit vir morum probitate venustus, pridemque archidiaconus Lingonensis in ecclesia* ... præfectus sit Lugdunensi ecclesiæ anno 1077, *ibi demque consecratus ab episcopo Diensi, ... die* XV Kal. Octobris. *Item a Gregorio Papa honoratus post declaratus et confirmatus fuit pro se suisque successoribus, in ecclesia Lugdunensi legatione institutis, Primas Galliæ seu quatuor provinciarum*, Lugdunensis *videlicet, cui præerat ipse*, Rotomagensis, Turonensis *et* Senonensis, *uti explicat Gregorius, ep.* 34 *libri* 6. *Obiit Gebuinus* 1082 *die* 16 *Apr. vel ut alii volunt*

A *volant 17 Maji, successorem nactus Hugonem, a quo ipse consecratus fuerat, ut alibi diximus.*

A. HUGONE AB FLAV.

b *Postquam id, jam ab anno* 1081 *cum armata manu in Italiam transgressus, triennio integro frustra tentaverat.*

c *Quæ turris, ipsum est, nominatur hic a Bertholdo Constantiensi,* Castellum S. Angeli, *aliis atque aliis nominibus olim nominatum,* Moles Adriani, *nempe Ælii imperatoris, qui illud sibi mausoleum struxerat;* Turris *et* Castellum Crescentii, *qui vir potens Romæ seculo decimo exeunte, adjectis munitionibus, ibidem exercebat tyrannidem in Romanos, ab Ottone III imperatore demum expugnatus et necari jussus; item* Domus Theodorici *etc. Nunc vulgo* Castel sancto Angelo.

d *Jarento nomine, successor Alberonis, de quo diximus ad cap.* 7 *Annot.* n. *Jarentonis primordia ætatis, ingressum in monasterium, electionem in abbatem S. Benigni Divionensis, in concilio Æduensi, et consecrationem, XX Kal. Octobris anno* 1077 *factam, describit Auctor noster in eodem suo chronico pag.* 195 *et* 199, *ac deinde sæpius cum laude ejusdem meminit.*

e *Hinc colligi possit, Auctorem nostrum tunc etiam in comitatu Jarentonis Divionensis abbatis præsentem*

B *fuisse.*

f *Legebatur,* decreverat. *Supposui* decuerat, *et sensus est clarus; confirmaturque talis lectio ex infra dicendis num.* 138, *ubi Abbas, Divionem reversus, dicitur monachos,* quos in discessu suo passus fuerat infirmos, *invenisse toto sibi corde substratos.*

g *Scribit Garibayus tomo* 2 *pag.* 4, *Ferdinandum I Castellæ regem anno Christi* 1039, *erepta Mauris Conimbrica, præfecisse ei nobilem virum* Sisenandum, *qui verosimiliter post annos quadraginta adhuc idem erat, ad quem Papa hanc legationem destinavit.*

h *Citavi pag.* 169, *annot.* f, *epistolam Gregorii ad hunc ipsum Gisulfum principem Salernitanum, qua illi nuntiat electionem suam in Papam ipso die quo electus fuit. Is anno sequenti* 1074, *circiter* 32° *dominationis suæ, per Robertum Normannum Apuliæ ducem, capto Salerno, principatu exutus, se Romam recepit. Certe carus Gregorio fuit, in cujus epistola hic mirifice commendatur, atque ac alter legationis socius Petrus Albanensis episcopus, a fidelitate erga S. Petrum et Ecclesiam Romanam, a quorum defensione nec timore nec spe avelli unquam potuit avelli.*

i *Hanc legationem et literas anno* 1084, *fugato jam*

C *per Robertum ducem Henrico, adhuc Romæ existens expediit in Galliam et alias similes in Germaniam, uti clare indicat Bertoldus ad annum citatum:* Domnus Papa collecta synodo iterum sententiam anathematis in Guibertum hæresiarcham et Henricum et omnes eorum fautores promulgavit, quod et in festo S. Joannis Baptistæ præterito dudum Romæ fecit, cum Henricus adhuc ibi moraretur. Hanc sententiam legati sedis Apostolicæ, videlicet Petrus Albanensis episcopus in Francia; Otto Ostiensis episcopus in terra Teutonicorum usquequaque divulgarunt. *Nescio an epistola extet alibi.*

CAPUT X.

Epistola Gregorii ad omnes fideles, ejusque Gesta ultima Salerni, monita suis data, et obitus.

Scribit in Gallias,

Gregorius Episcopus servus servorum Dei, omnibus in Christo fidelibus, Apostolicam sedem revera diligentibus, salutem et Apostolicam benedictionem. Pervenit, fratres charissimi, pervenit, ut æstimamus, ad notitiam vestram, quia nostro tempore renovatum est, quod in Psalmo, inquirendo dicitur; Quare fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus. Principes enim gentium, et principes sacerdotum cum magna multitudine convenerunt in unum adversus Christum omnipotentis Dei filium, et adversus Apostolum ejus Petrum, ut Christianam religionem extinguerent, et hæreticam pravitatem propagarent. Sed Deo miserante illos, qui confidunt in Domino, nullo terrore, nullaque credulitate, * vel mundanæ gloriæ promissione ad suam potuerunt deflectere impietatem. Pro nulla quippe alia qualibet ratione contra nos iniquè conspirantes, manus erexerunt, nisi quia periculum sanctæ Ecclesiæ nolumus silentio præterire, et hos qui eamdem sponsam Dei non erubescunt, in servitutem redigere. In omnibus enim terris licet etiam pauperculis mulierculis suæ patriæ lege suaque voluntate virum accipere legitimum; sanctæ vero Ecclesiæ, quæ est sponsa Dei et mater nostra, non licet, secundum impiorum votum et detestabilem consuetudinem, divina lege propriaque voluntate suo sponso legaliter in terris adhærere. Non enim pati debemus, ut filii sanctæ Ecclesiæ hæreticis, adulteris et invasoribus, quasi patribus subjiciantur, atque ab eis velut adulterina infamia noteutur.

D

quod in persecutionibus

* melius crudelitate

E

134 Hæc multa mala, diversa pericula, et inaudita crudelitatis scelera, qualiter sunt exorta, a nostris legatis luce clarius veraque relatione potestis addiscere, et si revera doletis et contristamini, de ruina Christianæ religionis et confusione, eique vultis manum præbere adjutorii, intrinsecus certo tacti dolore, ab eisdem instrui satis potestis. Sunt enim B. Petri fidelissimi, et inter primos domus ejus unusquisque in suo ordine adnumerati, qui nullo terrore, nullaque temporalium rerum promissione potuerunt in aliquo ab ejus fidelitate et defensione avelli et a gremio sanctæ matris Ecclesiæ separari. Sed quia, sicut novit vestra fraternitas, licet indigno et peccatori divinitus per Prophetam dicitur; *Super montem excelsum,* et reliqua. Et iterum, *Clama ne cesses;* velim nolim, omni postposita verecundia, timore quoque vel alicujus terreno amore, evangelizo, clamo, clamo et iterum clamo, et annuncio vobis, quia Christiana Religio et vera fides, quam filius Dei de cœlo veniens, per patres nostros nos docuit, in secularem versa pravam consuetudinem, heu! pro dolor! ad nihilum pene devenit, et immutata antiquo colore cecidit, non solum in diaboli, verum etiam in Judæorum, Saracenorum atque Paganorum derisionem.

non cesset clamare ad Dominum,

F

135 Illi enim leges suas, licet hoc tempore ad nullam animarum salutem utiles, nullisque miraculis, sicut lex nostra æterni Regis frequenti attestatione clarificatas et corroboratas, prout credunt, observant. Nos autem, seculi ebrietati amore et vana decepti ambitione, omni religione et honestate cupiditati atque superbiæ postpositis, exleges et quasi fatui videmur, quia præsentis vitæ et futuræ salutem et honorem, sicut patres nostri, non habemus, nec etiam sicut oportet speramus. Et, si sunt aliqui, licet rarissimi, qui Deum timeant, pro se utcumque, non pro communi fratrum salute decertant prompta voluntate. Qui vel quoti sunt, qui pro timore vel amore omnipotentis Dei, in quo vivimus, movemur et sumus, tantum desudent, vel usque ad mortem laborent; quantum seculares milites pro Dominis suis, vel etiam pro amicis et subditis? Ecce multa millia hominum secularium pro Dominis suis, quotidie currant in mortem, pro cœlesti vero Deo et Redemptore nostro non solum in mortem non currunt, verum etiam quorumdam hominum inimicitias subire contemnunt. Et, si sunt aliqui, ecce Deo miserante sunt, licet perpaucissimi,

dum Ecclesia ejus hostiliter opprimatur,

qui

A qui in faciem impiis usque ad mortem resistere pro amore Christianæ legis contendunt, non solum a fratribus, ut dignum est, non adjuvantur, sed etiam imprudentes et minus discreti, ut dementes, habentur.

quia peccatis populi ipse mederi voluit;

136 Sed quia hæc et his similia specialiter imminent nobis, ut vobis indicemus, quatenus Deo largiente vitia possimus a cordibus fratrum avellere, et virtutes in eis plantare, rogamus et obsecramus in Domino Jesu, qui nos sua morte redemit, ut tribulationes et angustias, quas patimur ab inimicis Christianæ religionis, cur et qualiter patiamur, diligenter investigando intelligatis. Ex quo enim dispositione divina mater Ecclesia in throno Apostolico me valde indignum, et Deo teste invitum collocavit, summopere procuravi, ut sancta Ecclesia sponsa Dei, domina et mater nostra, ad proprium rediens decus, libera, casta et Catholica permaneret. Sed quia hosti antiquo hæc omnino displicent, armavit contra nos membra sua, ut omnia in contrarium verteret: ideo in nos, imo in Apostolicam sedem, tanta fecit, quanta facere a tempore Constantini Magni imperatoris nequivit. Nec valde mirum, B quia quanto plus Antichristi tempus appropinquat, tanto amplius Christianam religionem extinguere decertat.

et opem fidelium implorat.

137 Nunc autem fratres mei carissimi, diligenter quæ vobis dico audite. Omnes, qui in toto orbe, Christiano censentur nomine, et Christianam fidem vere cognoscunt; sciunt et credunt, B. Petrum Apostolorum Principem, esse omnium Christianorum patrem, et primum post Christum pastorem, sanctamque Romanam Ecclesiam, omnium ecclesiarum matrem et magistram. Si ergo hoc creditis et indubitanter tenetis, rogo vos, et præcipio ego qualiscumque frater et indignus magister vester, per omnipotentem Deum, adjuvate et succurrite prædicto Patri vestro et Matri, si per eos absolutionem omnium peccatorum, et benedictionem atque gratiam in hoc seculo et in futuro habere desideratis. Omnipotens Deus a quo bona cuncta procedunt, mentem vestram semper illuminet eamque sua dilectione ac proximi fœcundet, ut mereamini præfatum Patrem vestrum et Matrem certa devotione debitores vobis facere, et ad eorum societatem, sine verecundia pervenire. Amen *a*.

a *Abbas Divionensis suos visitat,*

138 Abbas igitur Divionensis cum Petro Igneo et Principe Salernitano apud Salernitanam urbem mare ingressi, C quia per terram ire propter discursantium hostium impetus pertimescebant, longa navigatione pertæsi, tandem applicuerunt apud S. Ægidium *b*, ubi diversis curarum æstibus cœpit mens ejus anxiari, utrum sicut Papa præceperat, iret recto tramite Colimbriam, an visitaret filios, quos jam emenso anno non viderat. Ei itaque fluctuanti providit respectus pietatis divinæ, inspirans cordi illius, ut postposita omni dubietate fratres et filios visitaret, quod et fecit, nec eum fecisse pœnituit. Nam nisi hoc fecisset, fortasse rediens a Colimbria, vix invenisset, quos visitaret. Perdidisset etiam tantam frugem libationis, quantam eo anno suscepit, cujus tanta extitit multiplicatio, ut merito debeat Divionensis ecclesia annum ipsum meliori numerare lapillo. Venit ergo Divionem, et quos in discessu suo passus fuerat infestos, invenit toto sibi corde substratos. Invenit etiam scissam in aliquibus cordibus caritatem, quam sanavit prout potuit et Dominus dedit. Nondum multum temporis fluxerat, cum audita dissensione inter Virdunensem episcopum et religiosos quosdam, qui in eadem urbe in cœnobiis suburbanis degebant, quibus contrarium erat, Wiberto et eis, qui Wibertistis communicabant, subesse; Bertiniacum *c* se contulit, præstolans et præ*et obsequentes invenit*stolans avens, si forte cum gratia Dei fratres illos posset D venari, ut ad se confugerent, ubi in innocentia et quiete modesti spiritus Deo libere servire valerent. Verum de his hæc interim dicta sint.

HUGONE AB. FLAV.

Papæ gesta laudabilia Salerni.

139 Igitur Papa Salernum veniens, ibidem remansit, Deo devote serviens, et in tribulationibus, quæ increverant super eum, gratias agens: confortabatur autem in Domino, et prosperabatur in spiritu; quia sicut omnia adversa habet, qui sibi displicet, ita et quem non remordet conscientia simplex, pura, et lucida, nullo bono indiget. Rememorabatur prædecessorum suorum Romanorum Pontificum, Gregorii, Leonis, et aliorum, qui quanto perfectiores in via Dei fuerunt, tanto a Romanis gravius insectati sunt, et ideo digni inventi sunt. Simplex oculus corpus reddebat lucidissimum. Incedebat securus per justitiæ semitas, cui testimonium perhibebat conscientia, quod pro defensione veritatis patiebatur; ideo non tribulabatur. Videbat, et sollicitus secum retractabat, quia si Papa cum Deo esse vult, pauper et inops efficietur; qui autem volet esse cum seculo, ut quærat quæ sua sunt, non quæ Jesu, a Simonia manum non cohibeat, iniquitati faveat, E non æquitati, congregandis pecuniis inhiet; hic ditabitur opibus et superabundabit. Ideo pauperiem Christi, non habentis in corde pravorum ubi caput reclinet, tanto magis appetebat, quanto mammonæ furentis et illicientis fallaces et non veras aspernabatur divitias. Adstringebatur enim in utroque humero velamine superhumeralis, qui contra adversa et prospera virtutum semper ornamento muniebatur, et ad sola quæ anteriora sunt, intens, in nullo delectationis infimæ latere flectebatur.

Prædicit diem obitus sui,

140 Jam autem tempus adest, ut resolutionis ejus series referatur, et quo fine ad Dominum suum, pro quo tanta passus est, migraverit, oratio brevis nec tædiosa prosequatur. Re enim vera finis ejus laus Domini est, quia si omnibus in fine canitur, cum consummata vita ejus tota sit, apud Deum gratiarum actio; ipsa ejusdem consummatio perennis est in laudibus Dei jubilatio. Sciens ergo imminere diem vocationis suæ, longe ante convocatis cardinalibus, episcopis et ceteris concaptivis, diem obitus sui prædixit, consummatisque omnibus ecclesiasticæ institutionis officiis, xv Kal. Junii prædictos fratres sub districti judicii interminatione et sanctæ obedientiæ præcepto constrinxit; ut si qua in se corrigenda deprehendissent, nullatenus tacere præsumerent. Quibus collaudantibus et vitæ conversa- F tionem et disciplinam, doctrinæ sanctæ morumque institutionem, et secundum scientiam sancti zeli fervorem; compulit eos Apostolica auctoritate singillatim sibi dexteras dare, promittentes, quod hæreticum illum invasorem Sanctæ et Apostolicæ Ecclesiæ, numquam reciperent; nisi forte canonice resipiscens, puram confessionem cardinalibus episcopis offerret, nudatus omni ecclesiastici ordinis dignitate; contestans et affirmans, omnes simul in perpetuum condemnandos, quicumque communicare præsumpsissent Henrico archipiratæ usurpatori imperii, nisi deposita dignitate regni secundum præceptum eorum et reliquorum religiosorum in Teuthonico regno commorantium condignam pœnitentiam ageret.

moneatque, non recipi Henricum in Ecclesiam, nisi vere pœnitentem;

vicesque suas suis vicariis confirmans,

141 Deinde confirmavit vicem suam potestatemque ligandi et solvendi omnibus vicariis suis, sicut ipse per orbem constituerat, ut quos ipse ligaverat, ipsi post condignam satisfactionem absolverent secundum Apostolicæ fidei normam; non sicut quidam, se ipsos fallentes, errantes et alios in errorem trahentes, confingunt, quod omnes excommunicatos indiscrete absolveret *d*, acsi posset vivificare eos, qui non vivunt. Deinde quod vanitas ipsa per multa regna

A Hugone ab Flav. moritur 1085.

regna dissiparetur, divina inspiratione cognovit et prædixit. Demum absolvit omnes, qui in fide ista, quæ per illum innotuit, usque ad finem perseveraverint, ab omnibus peccatis suis, et sic spiritum Creatori tradens, anno ab Incarnatione Domini MLXXXV obiit, martyr et confessor.

ANNOTATA C. J.

a *Jam dixi in Annot. ultima ad caput 9, hanc epistolam fuisse scriptam a Gregorio, adhuc Romæ commorante anno* 1084, *antequam proficisceretur Salernum; missamque esse in Gallias per Petrum Albanensem episcopum, uti scripsit Bertoldus; cui socium Noster adjungit Gisulfum principem Salernitanum.*

b *Ad dexteram Rhodani ripam, a quo oppidum seu fanum S. Ægidii vix tribus M. P. distat, vulgo S. Gille dictum.*

c *Intelligo monasterium S. Bertini, ab ipso fundatore et primo abbate suo sic dictum, olim a loco* Sithieu, *Sithiense appellatum; ubi nunc civitas Audomaropolitana, in eaque monasterium: nisi forte aliud monasterium S. Bertini intellexerit Auctor, quod fuit olim in* Diœcesi Noviomensi, in Decanatu Calmaci, *teste Claudio Roberto; nunc autem desierit; quandoquidem Sammarthani ejus non meminerunt.*

An Papa moribundus

d *Patent hinc mendacia schismaticorum, qui jam tum finxerant, quod Gregorius sub finem vitæ, quasi pænitens excommunicationum a se factarum, omnes excommunicatos indiscriminatim, etiam Henricum cum assectis suis absolverit; aut ut Sigebertus ex adoptiva charta scribit, quod* dimiserit ac dissolverit vincula omnium bannorum suorum Imperatori et omni populo Christiano, vivis et defunctis, clericis et laicis; et jusserit suos abire de domo Desiderii *seu Theodorici (quod est castellum sancti Angeli)* et amicos Imperatoris ascendere. *Similia blaterant hodiedum qui ab Ecclesia Catholica Romana dudum recesserunt periculo animæ suæ æterno. Verum, quod ad Gregorii factum attinet, de quo hic; solus Auctor noster (etiamsi alia deessent argumenta) abunde refutat dicteria schismaticorum simplici relatione sua, dum Gregorium, in extremo vitæ termino constitutum, ait, obtestatum esse Cardinales et* Apostolica auctoritate eos singillatim compulisse, sibi ut dexteras darent, promitterentque, quod hæreticum illum sanctæ et Apostolicæ Ecclesiæ invasorem *Henricum*, numquam reciperent, nisi forte canonice resipiscens *etc. contestatumque, insuper* affirmasse, omnes simul in perpetuum condemnandos quicumque communicare præsumpsissent eidem Henrico, usurpatori Imperii, nisi *etc. Denique*, confirmasse vicem suam potestatemque ligandi et solvendi omnibus Vicariis suis, ut quos ipse ligaverat, ipsi post condignam pœnitentiam *(non ante)* absolverent secundum Apostolicæ fidei normam. *Interim ipsemet, uti finxerunt schismatici, eodem tempore omnes excommunicatos indiscriminatim absolvit. Credant posteri, qui eadem cæcitate laborant, si possint. Sigebertus ipse quæ scripsit hac de re, suo nomine vulgare non ausus, relata morte Gregorii, subdit:* De hoc ita scriptum reperi. *Quale scriptum? Quid Sigeberte, qui vivebas et provectæ ætatis eras, quando Gregorius obiit, et historicus et vir ceteroquin multa scientia præditus; cur sententiam propriam non protulisti, sed miserabile et inconcinnum adoptasti scriptum, quod ingenii tui acumen reprobasset, nisi amicus Cæsaris usque ad aras fuisses? Quale scriptum? Nescio cujus sine nomine auctoris, qui ex uno Cardinali intellexerit secreta quæ vulgat.* Unum *namque*, *ait*, de duodecim Cardinalibus, quem multum diligebat præ ceteris, ad se vocavit *Papa. Cur unum tantum vocavit ex duodecim Cardinalibus qui aderant, si vere voluit absolvi Imperatorem excommunicatione? Coram omnibus Cardinalibus in publica synodo excommunicationis sententiam tulerat: oportebat igitur saltem coram pluribus illam revocare, ut constaret revocatam esse; quod sciebat, uni soli, talia dicenti, prudenter credi non posse. Nec magis credi potest, quod Salerni existens morti proximus,* jusserit suos abire de domo Theodorici et amicos Imperatoris ascendere. *Omitto alias falsitatis notas. Recte notavit Auctor noster, quod Papa non* potuerit vivificare eos, qui non vivebant, *nullo præmisso pœnitentiæ signo.*

Henricum imp.

absolverit ex communicatione

ADMONITIO BREVIS.

De die obitus Alexandri Papæ II.

Alexander Papa 2 obiit die 21 Aprilis hora vespertina,

1 Morari tantisper debeo lectorem, antequam hic transeam ad alia. *Meminerit, ad caput* 1 *horum Actorum, Annot.* f, *disputatum esse de die, qua Alexander Papa, Gregorii decessor, obierit; et dixi, obiisse* XXI *Aprilis, eademque die Gregorium populariter sic electum fuisse, ut ipse eadem die scripserit etiam litteras de sua electione ad Desiderium abbatem Casinensem, itemque ad Gisulfum principem Salernitanum. Hoc posito principio et rite probato, intuli, aberrasse Labbeum, qui obitum Alexandri consignat die* XXII *Aprilis; et Papebrochium, qui maluit signare diem* XX. *Opinionem priorem probare nequeo; posteriorem salvare nunc utcumque possum, idque (quod mireris) ex fallacissimo ceteroquin ac mendacissimo scriptore. Bennonem intelligo, hominem turpiter schismaticum, et Gregorii Papæ VII Romanæque Ecclesiæ infensissimum hostem. Illum tamen hic in re indifferenti, designando horam diei qua mortuus sit Alexander, mentiri voluisse absque spe ullius in rem suam utilitatis, vix credidero. Scribit igitur:* Alexandro Papa juxta vespertinam horam defuncto, eadem die... electus est Gregorius.

quæ fuit Italis Dominica

2 *Electum fuisse Gregorium die* XXI *Aprilis, quæ tunc fuit Dominica, demonstravi in citata Annot.* f, *ex ipsiusmet Gregorii litteris non unis. Qua igitur diei istius hora obiit Alexander, ut eadem die eligi Gregorius et litteras de electione sua scribere ad Desiderium et Gisulfum potuerit? Ait Benno (quod nemo alius tam distincte expressit) obiisse* juxta horam vespertinam. *Videlicet quæ Dominicam diem præcessit, non quæ illam consecuta est. Ut mysterium capias, nosse oportet consuetudinem Italorum singularem dividendi et inchoandi dies aliter, quam faciunt reliquæ nationes communiter. Ipsi namque computant diem E. G.* XXI *Aprilis ab occasu solis præcedentis, ita ut, si dies illa sit Dominica, initium habeat a vespere Sabbati; ac desinat cum occasu solis ejusdem Dominicæ; succedente mox die* XXII. *Igitur* hora vespertina, *qua obiit Alexander, Italis fuit dies* XXI *Aprilis, et Dominica; aliis vero nationibus, initium dierum a media nocte sumentibus, fuit dies* XX *Aprilis et Sabbatum. Atque hoc modo intellecta Papebrochii sententia, recte scripsit, magis ex conjectura, quam ex auctoritate antiquorum scriptorum, obiisse Alexandrum die* XX *Aprilis (quota vere fuit secundum nationes Transalpinas) ac tertia die, quæ fuit* XXII *Aprilis, sepulturæ mandatum fuisse. Plura de hoc argumento seu ratione computandi atque inchoandi dies, apud Italos ac Transalpinos diversa, disputavi ad Acta B. Aloysii Gonzagæ tom.* 4 *Junii pag.* 855 *ex occasione, quod in vita legatur, illum obiisse hora fere tertia post occasum solis, quam horam Itali more suo referunt ad diem sequentem; Transalpini vero ad diem antecedentem. Et in casu, Italis obiit Aloysius die* XXI *Junii, quo et colitur annuatim; Transalpinis autem censetur obiisse* XX *ejusdem mensis.*

alias Sabbatum et 20 Apr.

DE

A

DE S. M. MAGD. DE PAZZIS.

NOT. 4***** Pag. 256 num. 37 adde — *Hinc factum, ut parentes et consanguinei, parum acquiescentes picturæ isti, aliam, diu forsitan post, ab ejusdem tamen Titi (ut fertur) manu, exprimendam curarint, cujus ad me missum etiam ectypon est, ab optantibus eam potius operi nostro inseri, aut saltem (nam prior imago jam impressa in omnibus exemplaribus erat) sculptam exinde imaginem alteram huic Appendici inseri. Sed quo mihi adulteria artis? Maxime cum posterior ista, quanto formosior, tanto secundum omnem verisimilitudinem difformior suo protypo sit: nec enim secundum magis minusque explicatæ frontis oculorumque serenitatem differentia tota est; sed vultus rotundior, nasique et oris mensura amplior, frontis autem et colli brevior in secunda ista pictura. Habeant igitur suam illi, qualem voluerunt; Filiæ autem ipsius, gratulentur sibi eam possidere, quæ magis congruit veritati; et cui ectypon hic cælatum esse simillimum omnes unanimiter protestantur, iterum a me interrogatæ, occasione dubii, ex longe speciosiori pictura, subnati. Si tamen aliquando hæc contingat* B *seorsim recudi, suaque interesse putent Pazzii, ut etiam posterior illa pictura ibi exhibeatur, non ero difficilis, ad obsequendum tali eorum voluntati.*

Pag. 341 *num.* 154 adde — *Porro cum, hisce jam impressis, curatæ pridem sculpturæ exemplar mitto Florentiam, eo fine ut utriusque tabulæ pavimentique deficientes adhuc formæ supplerentur; moneor, missam mihi delineationem exacte quidem respondere Ideæ, a Syro Ferro oblatæ Serenissimo Duci; sed non usquequaque jam facto operi; cui inter artificum manus procedenti, accesserint alia quædam ornamenta, tunc necdum expressa: puta utriusque lateris portæ, egregiæ sculptæ atque inauratæ; quarum una ad Capituli locum ducens, nunc etiam exhibetur (sicut et forma interrasilis ex ære inaurato pallii ante altare) et aperiri tota potest; altera illi similis quadamtenus est, eatenus autem differt, quatenus numquam aperienda, in suprema parte continet fenestellam, per quam Sanctimonialibus* D *sacra Communio porrigitur. Iisdem in lateribus inter columnas, cernuntur statuæ quatuor ex ligno, ad modum marmoris dealbato, futuræ mox marmoreæ totæ, quibus mihi videntur* Mortificatio et Meditatio, Oratio et Contemplatio *repræsentari, prout earum duas suo loco hic collocatas vides, cum anaglyphis æris inaurati, inter candidi marmoris genios: qui genii absunt ab anaglyphis, ex utroque altaris latere positis. Curavi etiam argumentum picturarum duarum, supra altare et portam sinistri lateris nunc collocatarum, levi lineatura indicari potius, quam perfecte exprimi, quod etiam in anaglyphis factum; quia expressionem magis accuratam non permittebat exilitas spatii. Omnia ista videlicet tres tabulas, quatuor statuas, anaglypha sex, majori in lamina seorsum celari, nec fert operis nostri ratio, rerum gestarum historiis, non artificum inventis publicandis destinati; neque temporis ad editionem reliqui spatium angustum, aliisque magis necessariis sculpturis curandis ægre suffecturum. Quare hic me excusatum velim amicissimis viris, Antonio Magliabechio et Bernardo Benvenuto; qui prædicta etiam pro dextero, quod hic non cernitur, latere) ampliori forma curaverunt delineanda; hic quidem per manus Petri* E *Dandini, pictoris celebris inter Florentinos; ipse, J. Baptistæ Bernucci, magna spe adolescentis, usus industria et penicillo. Quod si contingat aliquando seorsim excudi nostrum hunc* de S. Maria Magdalena *laborem universum, sicuti singulari volumine antehac prodierunt* Acta S. Ferdinandi Regis; *poterunt prædicta operosius ac distinctius sculpi, ad specialem talis libri ornatum: quibus tunc fuerit operæ pretium addere picturas illas, quas intelligo designatas, conficiendasque hac æstate, pro triangularibus spatiis, adhuc vacuis inter arcus tholum sustinentes: quando insuper plasticum e gypso opus, quod cupulam suo convexo tegit, totum sic inaurabitur, ut divitis hujus metalli fulgor, ex interlucentis candoris fundo gratiose prodiens, speciosius resplendeat.*

exili in spatio hic leviter indicatur,

accuratiore expressione in singularem editionem servata

APPENDIX

AD DIEM VIGESIMAM SEXTAM MAJI.

C

DE SS. PRISCO ET COTTO MM.

NOT. 5*****. *Intra et extra Urbem.*

Pag. 363 *Post num.* 3 adde 4 *Præcedenti autem quo nostra hæc prælo parabamus anno* MDCLXXXVII, *D. Colbert Autissiodorensis Episcopus, utriusque Martyris,* Prisci et Cotti aut Sociorum, *ossa quædam indulsit Pœnitentibus Tertiariis S. Francisci, vix quidquam ab habitu Capucinorum in Gallia differentibus; quæ Parisios allata, fuerunt in ipsorum ecclesia, S. Mariæ de Picapulice dicta, extra urbem, honorificentissime excepta die* XVIII, *intra capellam, quam exhinc placuit* S. Prisci *nominare, vulgo Autissiodorensi* Saint Prex. *Ad hanc tamen solennitatem cum populus invitaretur, impresso affixoque programmate, in quo dicebantur eæ esse reliquiæ,* du grand Martyr S. Prix, *mota nonnullis suspicio est, ne boni illi viri voluerint subrepere in credulitatem vulgi Parisiensis, perquam devote affecti erga* S. Præjectum, *Episcopum Claromontanum et Martyrem, seculo Christi* VII, *de quo actum a nobis* XXV *Januarii, nam et hic vulgo* Saint Prix *aut* Prict *scribitur, ac* Pri *pronuntiatur. Malim credere majori cum simplicitate factum id esse; eo quod vulgi Parisiensis pronuntiatio* Pri *propius ad* Priscum *accedat, quam Autissiodorensium* Pré. *Præstitisset tamen eas Reliquias in genere adscripsisse* F Societati S. Prisci, *quam sub hujus præcise nomine colendas proposuisse.*

DE S. AUGUSTINO EP.

Pag. 393 *col.* 2 *post medium.* — *Usum ad Excomm. etc. lin.* 6 *post* — *formula* — Adde — *Quid autem vetera aut peregrina allego? Pastorale Mechliniense, an.* 1624 *expositum, quo hodiedum toto Belgio utimur, pag.* 48 *præscribit* Ritum absolvendi excommunicatum jam mortuum. NOT. 6****.

Ibidem col. 2 *lin.* 5 *a fine* — *firmata* — adde — *ideoque supradicti Pastoralis Rubrica addit conditionem,* Si *talis* dederit signum contritionis, ne ecclesiastica careat sepultura, sed Ecclesiæ suffragiis, quatenus fieri potest adjuvetur.

Pag. 456, *post Vitam* S. Lamberti, *forte melius locabitur. Commentariolus* de B. Andrea Ordinis Minorum S. Francisci, Mutinæ in Italia, *qui nunc habetur pag.* 826 *in addendis ad* XXII; *cum Silingardus Mutinensis Episcopus, initio hujus seculi scribens, obiisse eum dicat* septimo kalendas Junii, *licet Ludovicus Vedriani nuperrime* 22 *expresserit, errore forsitan typographico.* NOT. 6*****.

A

DE S. PHILIPPO NERIO.

NOT. 7

Pag. 649 ante diem 27 ponatur sequens.

COROLLARIUM

De Sacellis S. Philippi, præsertim duobus domesticis: quorum alterum quidem ex cubiculi, quod inhabitare; alterum vero ex ædiculæ, ubi celebrare solebat, Reliquiis magna ex parte confecta sunt.

Auctore Conrado Janningo.

Primum exterius in templo spectabile,

Epilogi loco addamus præmissis de S. Philippo, alioquin sat prolixis, nonnulla etiam de Sacellis ejus, præsertim domesticis, in quibus Viri sancti memoria vivacius perennat, et sanctitatis odor uberius redundat. Principem templi aram, aut potius tribunam, ut vocant, claudunt hinc et inde Sacella duo; parva quidem, sed admodum elegantia, et marmore fere undique nitentia. Alterum, quod ad B cornu Epistolæ visitur versus plateam, a munificentissimis suis fundatoribus familiæ Spada, e qua hodiedum inter Purpuratos Patres late splendet Eminentissimus Fabritius sacratum est Sanctis, Carolo Archiepiscopo Mediolanensi, et Ignatio Societatis Jesu Fundatori. Alterum, quod a cornu Evangelii interjacet inter tribunam et domicilium Patrum, dedicatum est ipsi S. Philippo; patetque ad ejus ingressum ampla templi ala, nullis fere diei horis non referta populo, orationibus suoque erga sanctum Virum amori eminus operam dante; cum ipsum Sacellum perparvum sit, et paucorum hominum simul capax. Post hoc Sacellum continuatur aliud ejusdem Sancti, et templo nulli visibile, quia ab illo secernitur interjectu muri, cui utriusque Sacelli altaria, contrario inter se situ cohærent, et sacrum S. Philippo depositum contegunt; quantum illud quidem crassitudinem muri interpositi, sub quo præcipe illud conditur, utrimque excedit. Unde fit, ut tam qui ad unam, quam qui ad alteram aram faciunt, fere supra sancti Viri corpus sacram Hostiam offerant. Patet Sacellum hoc interius longitudine universim palmos Romanos circiter xxv, latitudine vero dimidium illius spatii et paulo amplius: totumque a cornicibus deorsum marmoreo tegitur opere. Quod sursum est, e gypso ad ingenium architectonicæ artis effictas ostentat figuras varias; et quantum e fundo prominet, auro fulget, soli fundo gypsi nativo colore relicto. Cui ornatui, omni ex parte perquam concinno, accedente sacri depositi memoria, ingeneratur intrantibus locum quidam major solito pietatis sensus: qui et Prælatos Præsulesque plurimos eo allicit quotidie, orandi et sacrificandi causa.

secundum interius per ædes adeundum:

sub utriusque contiguo altari jacet corpus:

C

37 Altare elegans in elegantiori tabula repræsentat S. Philippum, qui dum ab orationis exercitio oculos retro flectit, Angelum nec opinato conspicit in aere, Crucem sibi ostendentem, et in Cruce instantes præmonstrantem calamitates. Opus est egregii pictoris, ab oculorum vitio Guercini vulgo appellati. Utrimque claudunt altare monumenta duo, unum Julii Donati, Advocati olim Consistorialis; estque ad parietem lateralem dexterum respectu altaris: cui respondet e regione alterum uxoris ejus, lectissimæ feminæ Flaviæ de Gettis. Visitur in dicto pariete dextero, efficta proportionis ergo non pervia porta; veræ portæ, per quam ingressus patet, opposita; in eaque reposita servatur Sella, qua fere uti S. Philippus, et defessis membris quietem dare solitus fuit. Ultimus paries, is nempe qui ex adverso objicitur altari; ceteris sine ullo ornatu pulcrior atque æstimatior, est præcipua illius Cubiculi, quod olim Vir sanctus incoluit, Reliquia; translata ad hunc locum, quando reliqua domus destructa cessit novo et magis magnifico ædificio. Longitudo parietis XIII palmorum, altitudo X et dimidii fere est. Totus velatur duabus cortinis, quæ bifariam remotæ venerandas sacri Cubiculi parietinas oculis et venerationi spectantium exhibent. D

in interiori est monumentum Julii Donati et uxoris,

sella S. Philippi.

et reliquiæ veteris cubiculi,

38 Supra Sacellum isthoc, extat aliud, æqualis fere magnitudinis ac venerationis: cujus tectum rude quidem est, sed ipsissimum quod olim incubuit ædiculæ, in qua sacram Deo Hostiam offerre ultimis vitæ annis consuerat S. Philippus. Imago quoque B. Virginis, quam in eadem ædicula impense venerabatur Vir sanctus, utpote juxta prototypon S. Mariæ Majoris depictam a Marcello Venusto; huc translata, in altari prostat. Prope aram appensa cernitur alia imago S. Philippi, donum quondam P. Pauli Frigerii; dicere soliti, pictam fuisse a Vecchietto ita in vulgus audit, pœnitente olim Sancti Patris: pictam vero ad vivum e vicino conspectu lineamentorum S. Philippi, ad id patiendum inducti precibus pictoris: qui cum iter in Thraciam instituere deberet, ne in periculis, quæ occurrere solent terra marique, omni prorsus Viri sancti præsentia careret, vix tandem ipsum exoravit, ut se depingi sineret. Usu autem venisse non levi eamdem imaginem Vecchietto, aiebat Frigerius. Nam cum in alto jam navigaret, atroxque tempestas turbaret mare, atque interitum ipsi ac ceteris vectoribus minitaretur, immersisse allatam a se imaginem undis; et continuo pacatum mare ac tranquillum fuisse.

Superne est aliud sacellum sub tecto capellæ veteris:

ubi imago B. V. Sancto cara, E

ipsiusque effigies miraculosa:

39 Sunt et aliæ in eodem Sacello superiori picturæ. Paries, qui tam ingredientibus, quam ipsi altari a dextris est, exhibet Pastores, recens natum in stabulo Salvatorem nostrum adorantes, opus Bassani, numquam satis pro merito laudandum. E pariete huic proximo, aræque opposito, pendent tres aliæ imprimis conspicuæ, repræsentantes in medio S. Philippum; a dexteris Christum Dominum, a sinistris S. Antoninum Archiepiscopum Florentinum, qui e cadavere jam mortuus videtur exceptus. Ex his tamen præ ceteris S. Philippus, nullis quidem coloribus, sed tantum filis sericis ab illustri et illius artis scientissima matrona, Corvina Romana, acu eleganter pictus, spectantium oculos rapit ac detinet. Parietem, qui inde dextrorsum est, F adornat tabula tam antiqua, ut quatuor aut quinque abhinc seculis depicta fuisse putetur. Tripartita illa est, duabus extremis partibus, quæ cardinibus suis vertuntur et aperiri bifariam claudique possunt, mediam adæquantibus, et, cum clausæ sunt, occulentibus. Istius generis tabulæ Græcis ac Moscis fere in usu sunt, et in templis etiam nostris paulo vetustioribus, tam in Italia, quam in Germania non raro conspiciuntur. Visa est imprimis commoda Philippo tabella ista (propterea quod claudi in se ipsam posset) quam secum deferret, tum alias sæpe, tum præcipue cum septem Urbis ecclesias more suo obibat; quo scilicet incomitatus ab hominibus, propiorem sibi Cœlitum societatem haberet. Nescio quo modo illa pervenerit olim in manus Petri Pauli Crescentii, anno MDCXI, a Paulo V, in numerum Cardinalium adoptati; et pridem, dum puer esset a S. Philippo divinitus prævisi prædictique, fore ut ingens olim Ecclesiæ Romanæ columen fieret. Ab hoc transmissa imago eadem fuit ad cognominem sui consanguineumque Cardinalem Alexandrum, huc usque in vivis agentem; qui earum pignus, ut viventi Philippo sæpe in manibus, semper

ibidem aliæ picturæ insignes,

A per in veneratione noverat fuisse ; ita voluit quoque propius antiquum Dominum suspendi in prædicto sacello, plurimum loco decoris, plurimum in eo orantibus pietatis additurum.

Sacelli superioris vestibulum,

40 Hactenus per bina S. Philippi Sacella domestica inferius superiusque circumacti, pia curiositate lustravimus antiqua et usu Viri sancti quodammodo sacrata monumenta. Nunc tandem egressi, reflectamus vestibulo oculos, rem fere totam per compendium observaturi. Ecce supra Sacelli portam istiusmodi lego inscriptionem : *Sacellum, in quo S. Philippus Nerius postremis vitæ suæ annis quotidie Sacrum facere, et diu solus cum Deo agere consuevit, ut omnium pietati esset expositum, in ampliorem hunc locum, integris parietibus translatum est, anno* MDCXXXV.

ubi lectus, sedes, scrinium et effigies Sancti,

Spectabilia in eodem vestibulo sunt S. Philippi lectus, sedes confessionalis ; scrinium, quo condere reculas suas solebat ; imago expressa juxta prototypon : quod in publico templi sacello altare ornat, et multorum devotione celebrata. Super omnia tamen locum hunc commendat laquear, venustissimis e gypso distinctum ornamentis, varie auro illitis. In meditullio S. Philippi raptus, quem inter Missarum solennia passus est, tam admirabili arte a Petro Berettino Cortonensi repræsentatus conspicitur, ut nihil supra. Sed descendamus tantisper, simile vestibulum ante inferius Sacellum inventuri. In illo Sanctus, hinc pendet conspicabilis inter duos Pontifices Romanos, Paulum V, a quo in Beatorum, et Gregorium XV, a quo in Sanctorum numerum relatus fuit. inde mortuo similis, extenso corpore, spectatur, qualis modo sub altari jacet. Ibidem quoque venerabiliter asservatur arca deaurata, aliam includens, quæ olim sacrum corporis ejus thesaurum continuit. Verbo totum dicam : quocumque oculos vertis, aliquid S. Philippi cernis, aliquid novæ pietatis hauris. D

atque inferioris, ubi effigies mortui et sarcophagus

APPENDIX

E

B

AD DIEM VIGESIMAN SEPTIMAM MAJI.

DE S. ZACHARIA EP. M.

NOT. 8*****

Respondetur dubio,

Pag. 652 num. 8 adde — *His pridem ab Henschenio præparatis, eoque jam mortuo tandem impressis, monemur, eruditos quosdam in Gallia viros vehementer metuere, ne tam hic quam alii plures gratis fuerint inducti in numerum Viennensium Episcoporum, ab iis quibus cordi fuit illorum seriem deducere a S. Crescente, ut Viennam advecto sub Trajani Imperio, conquisitis undecumque nominibus. Et* Zachariam *quidem volunt assumptum ex hallucinante Ruffino, qui Græca verba Eusebii (lib.* 5 *cap.* I, *comparantis Vettium Epagatum clarissimum juvenem, cum seniore Zacharia, id est Prodromi parente) tam inepte vertit, ut videatur in comparationem adducere quemdam ejus temporis* Zachariam Presbyterum : *quem Ado inter Martyres Lugdunenses die* II *Junii proximum nominat a Photino Episcopo.*

super ejus veritate moto.

Sed ut ibi erraverit Ado, vitiosa Rufini versione deceptus, et Presbyterum crediderit eum cui laicus iste comparabatur ; non ideo tamen fundate præsumetur, Viennensem Episcopum, et quidem tanto antiquiorem quam fuerint prædicti Martyres, ex ita male credito Presbytero, factum esse ab aliis, quos similiter secutus sit Ado. C *Fatemur tamen nonnihil commoveri nos, cum in communi Lugdunensium ac Viennensium epistola, ad ecclesias Asiæ ac Phrygiæ data, apud Eusebium invenimus,* Protomartyres *nominari, qui anno* XVII *Antonini Veri, Christi* CLXXVII, *in Gallia passi sunt, quod licebit mense Junio maturius expendere. Inventio corporis, sub nomine* Zachariæ, *et ecclesia desuper ædificata, non patiuntur interim nos dubitare, quin vere fuerit Viennæ Sanctus aliquis* Zacharias, *Episcopus vel Martyr, vel etiam utrumque ; etsi minus certo constet de tempore.*

DE S. RESTITUTA V. M.

NOT. 9

Pag. 662 *Annot.* f adde — *Sed idem tom.* 6 *edidit Vitam* S. Amasii, *Sacerdotis Græci, qui ab Arianis vexatus, atque ad Julium Papam confugiens, ab eodemque directus Soram, ad eam urbem ab hæresi repurgandam, sed nequaquam receptus, Theanum se contulit ; ubi miraculis et doctrina sic claruit, ut, mortuo primo ejus urbis Episcopo S. Paride, eidem suffectus sit, atque ab eodem Julio Papa ordinatus. Dum autem ecclesiam illam regeret,* Soranis quoque epistolas misit, cum in somnis admonitus [esset], ut caput S. Restitutæ, Romanæ Virginis et Martyris, suo jungeretur corpori. *Dedimus nos ejusdem* S. Amasii *Vitam, ex Actis Theanensis Ecclesiæ submissam,* 23 *Januarii, sicut eadem Ecclesia illis in Lectiones distributis utitur, in quibus punctum istud solum desideratur ; cetera, partim iisdem, partim prolixioribus verbis deducuntur : et similia extant apud Ughellum, qui videtur antiquiora et sinceriora exhibere. Cum autem utrobique dicantur Sorani mortuo ædificasse ecclesiam, qui vivum repulerant ; perquam verosimiliter judicari potest, id quod Gregorius Terracinensis factum ait septimo post martyrium Sanctæ die, atque adeo sub annum* 272, *revera adscribendum esse seculo* 4 *ad medietatem provecto, Pontificatum Romanum gerente Liberio ; solumque per litteras faciendum suggesserit, quod Gregorius personaliter factum ait ab eo, verosimiliter admonito per idem somnium, quo in loco sacrum caput esset inveniendum.*

Pag. 703 *num.* 35, *ubi de* Theodorici Regis urna, NOT. 10 adde — *Mabilio pag.* 40 *Musæi Italici, ipsum infelicis Regis Mausoleum, opus Amalasunthæ filiæ, plenius describit ; additque, primam transferendæ ab loco Urnæ prædictæ occasionem datam a bombardæ ictu, quo ipsa, Gallis urbem anno* MDLX *obsidentibus,* F *a summo Mausolei fastigio dejecta fuit ; perseverante adhuc reliquo opere, octangulariter elevato supra duplicem fornicem, quorum infimus fere oppleatur aqua, superior ipsum altare modo habeat,* tectus ingentis molis marmore granito, quod in diametro XXXI pedes, in orbem CXIV continet ; *et in duodecim angulis statuas totidem Apostolorum habebat ; quorum, ipsis dejectis, sola supersunt nomina, Gothico descripta charactere.*

IN COROLLARIO.

NOT. 11

Pag. 50 * *Annot.* a *adde — Ceterum non diffitebor ex hoc et mox sequenti loco de* S. Daniele Stylita, *haud modice suspecta mihi hæc Acta reddi, ne vel interpolata licentius sint, vel ab Auctore non tam fido ac certo quam præfertur edita ; eoque magis probo consilium sumptum, de illis extra ordinem aliorum dandis. Non enim de* Justiniani *ædificio prophetasse potuit* Andreas *(si voluit auctor ipsum de eo prophetasse, nisi is sub* Leone Magno, *uno seculo ante* Justinianum, *vixisse concipiatur, quo etiam tempore vivebat* Daniel. *Id tamen prohibent omnia, quæ pro longe minori ætate Sancti in Comm. prævia deduximus : et iis addas licet omnium veterum de* Andrea *profundum silentium.*

APPENDIX

APPENDIX

AD TOMUM SEPTIMUM MAJI.

DIE VIGESIMA NONA.

P*ag.* 17 *ante Commentarium de* S. Maximino, *ponatur alius qui hic sequitur.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

CEREALE, THEODORO, ANTENODORO, VITO,

COMMENTARIUS HISTORICUS

§. I. De ortu Sodalitii Mariani primarii, et translatis eo Reliquiis horum Sanctorum Martyrum.

Sodalitium B. Virginis,

I*nter præclara pietatis caritatisque exercitia, quæ plurima quotidie obeuntur Romæ, et passim oculis eo adventantium sese ingerunt, non ultimo ponenda loco existimo illa, quibus juventus, cerea in vitium ætas, in officio continetur suo, suaviterque inducitur ad jacienda Christianarum virtutum fundamenta; quibus deinde turrim perfectionis, non solum propria, sed integræ etiam non raro familiæ superædificant. Istiusmodi exercitia biennio toto ibidem coram vidi, in* Prima-primaria Congregatione, *ut ibi vocant, aut potius Sodalitio beatissimæ Virginis Mariæ, cui ab Annuntiatione nomen quod in Collegio Romano Societatis nostræ anno* MDLXIV *primum institutum, et anno inde vigesimo ab Apostolica Sede approbatum, ad hæc usque tempora feliciter propagatur. Sed operæ pretium erit, de illius ortu, progressu, atque utilitate disserentem plusculis verbis adducere Sacchinum, qui in Historia Societatis Jesu, Parte* V, *lib.* IV *sic loquitur :*

Romæ cœptum an. 1564.

2 Eodem hoc anno (*videlicet* MDLXXXIV) Sodalitium, quod erat in Romano Collegio sub Deiparæ Virginis clientela, Gregorius, diplomate ad eam rem confecto, primarium jussit esse, amplis condo-
C nationibus peccatorum ornatum, factaque potestate eadem beneficia cum Sodalitiis, quæ ad illud aggregarentur, communicandi. Nomen ab Annuntiatione Virginis mansit. Anno MDLXIV cœperat id Romæ Sodalitium : inde, per Societatis Collegia pleraque, fusa alia ejusdem generis, et quædam etiam auctoritate Pontificis confirmata et decorata Indulgentiis erant. Verum per sese stabant singula, nec paribus beneficiis fruebantur : ac proinde ut quodque recens excitabatur, ita ad Indulgentias impetrandas nova privatim opus erat voluntate Pontificis, quod non carebat negotio. Ut igitur promior communicatio esset, atque ex eodem cuncta quasi fonte derivarentur, adhæc pari jure ac forma consistarent, antiquatis quæcumque ad ea loci statuta erant, cuncta imposterum ab Sodalitio Romano Gregorius suspendit, simulque, ut certius ac majori cum ipsorum, tum Societatis tranquillitate regerentur, summam in omnia Generali Præposito potestatem permisit. Divinum sane fuisse inventum hosce cœtus, ad discentium, sive morum, sive litterarum profectum, passim experimenta monstrabant. Ubique Sodales Virginis utraque eminebant laude. Quippe nihil ita alit scientiam, ut vera pietas; ac vicissim nihil, opportunam fraudibus dæmonis et voluptatum illecebris adolescentiam ita continet, ut accurata litterarum tractatio; quæ bonis jucunditatibus amorem pravarum extinguens, occupatione præterea rapaci et assidua, neque corruptori otio, neque diabolo aut satellitibus ejus aditum nisi angustum relinquit. Adhæc puros simplicesque clientum suorum complexa animos Mater sanctitatis, conserit cœli seminibus, imbribus rigat divinis, sancto igne ad maturam virtutis frugem perducit, et esse sibi curæ hosce alumnos, extraordinariæ indulgentiæ documentis passim ostendit. Ergo tam salubre opus, quo firmius staret latiusque propagaretur, Pontificia fulciendum auctoritate, ornandum clementia fuit. Quod Gregorius eo pronius fecit, quod ad Collegii sui Romani haud mediocrem decus fructumque spectabat. Unicus primo Romæ horum Sodalium fuerat cœtus : verum deinde, cum ii ex quibus ortus primum adolescentibus erat, in juvenes evasissent, aliique inferiores ætate succederent, geminatus est ex ætatum gradibus; tum ut locus pateret pluribus, tum maxime ut suos separatum conventus, qui propiores inter se ævo essent, F haberent. Accessere deinde alii duo : quibus omnibus, quia sunt veluti membra unius Sodalitii, honor et nomen Congregationis primariæ commune est.

Primatus ei statutus an. 1584.

summo studiosæ juventutis bono.

3 *Ita Sacchinus suo tempore : nunc vero posteriora duo Sodalitia, fere amiserunt; prima autem, etiamnum retinent titulum Congregationis primariæ : hoc tamen discrimine, quod alterum, a grandioribus natu frequentatum,* Prima-primaria; *alterum, teneriori ætati assignatum,* Secunda-primaria *vocitetur. Ad utrumque hoc jam conveniunt, Nobiles sunt omnes, ac fere e studiosa juventute scholarum nostrarum; quamquam et Primam-primariam Congregationem nonnulli frequentare pergunt, postquam eorumdem studiis imposuere, allecti tum religiosa quæ ibidem viget disciplina, tum exemplis coætaneorum, tum etiam præsentiæ Sanctarum Reliquiarum, quas in Sodalitio isto, in arca marmorea, intra altare decentissime repositas servant, ac religiose venerantur. Sunt illæ Reliquiæ Sanctorum Martyrum* Cerealis, Theodori, Antenodori, et Viti, *quas Illustriss. Ambrosius Landuccius anno* MDCLXV *dono dederat Patri Bernardino Coccovagino Societatis nostræ, et hic deinde Sodalitius beatæ Virginis Congregationis primariæ, ad augendam eorumdem pietatem sanctorumque Martyrum gloriam, largitus fuit.*

Frequentatur a solis Nobilibus,

Primæ

A *Primæ donationis instrumentum hoc est:* Fr. Ambrosius Landuccius, Patricius Senensis, sacri Ord. Eremitarum D. P. Augustini, Congreg. Ilicetanæ in Tuscia, Dei et Apost. Sedis gratia Episcopus Porphyriensis, Sacrarii Apostolici Præfectus, et Capellæ Pontificiæ Assistens, omnibus et singulis, præsentes litteras nostras lecturis, fidem indubiam facimus; qualiter ad majorem omnipotentis Dei Sanctorumque suorum gloriam, sacras Reliquias, per nos extractas e cœmeterio Cyriacæo, et inclusas cistula, subtili funiculo ligata, nostroque parvo sigillo munita, ad effectum apud se retinendi, alteri donandi, extra Urbem mittendi, et in qualibet ecclesia vel oratorio publice fidelium pietati collocandi ac exponendi, dedimus et consignavimus Adm. Rev. P. Bernardino Coccovagino Societatis Jesu; nempe de partibus ossium corporis SS. Martyrum Cerealis et Theodori, Antenodori et Viti. In quorum fidem has præsentes litteras, manu nostra et sigillo firmatas, per infrascriptum nostrum Secretarium expediri jussimus. Datum Romæ ex ædibus nostris in Vaticano, die XVII mensis Octobris anno MDCLXV. *Subscriptum erat,* Fr. Ambrosius Episc. Porphyrien. *et infra,* Franc. Agnellus Secret. Registr. fol. 269.

et decoratur Reliquiis Sanctorum,

B 4 *Secundam donationem ipse mihi testatus est, qui eam fecit P. Coccovaginus, et istiusmodi fere de Translatione solenni narrationem submisit, litteris Viterbii anno* MDCLXXVI, XVII *Januarii datis:* Cum penes me essent sacræ Reliquiæ SS. Cerealis, Theodori, Antenodori, et Viti, cupido me incessit easdem collocandi in loco aliquo decenti; placuitque imprimis primaria Sodalitas Collegii Romani, cui ob sanctitatem suam mire afficiebar: placuit etiam, solenniter institui Translationem, uti et instituta fuit, obtenta prius facultate ab Illustriss. D. Gallio, Vices-gerente, tempore vacantis per mortem Alexandi VII Sedis. Die igitur sacrosancta Pentecostes, quæ illo anno MDCLXVII incidebat in vigesimam nonam Maji, convenerunt de more Sodales: moxque in medium productæ cum cistulis suis Reliquiæ, inclusæque prius intra urnam argenteam, impositæ fuerunt paratæ ad hoc thensæ, panno serico decore circumvestitæ. Instituta Processio fuit, pulsantibus campanis et comitantibus etiam, qui interea advenerant, Congregationis Secundæ primariæ Sodalibus. Omnes funalia præferebant ardentia: et descendentes per gradus prope scholam Theologicam, declinarunt mox ad sinistram; et sub porticu circumiverunt cavædium, adusque oppositos ex

donatis a P. Bern. Coccovagino,

et solenniter Translatis an 1667, 29 Maji.

C adverso gradus, per quos ascendentes, reliquam viam in summa porticu absolverunt; donec ad locum, unde exierant, reverterentur. Thensam sub umbella portabant Sodales quatuor Sacerdotes, Pluviali omnes induti: quos similiter indutus erat P. Antonius Caprinus, cujus præcipuæ partes in illa functione fuerant. Finita Processione, capsulæ Reliquiarum duæ grandiores sub ara repositæ sunt, in arca marmorea, eleganter elaborata, sumptibus P. Francisci a Boragine. Duæ minores ibidem in ipso muro inclusæ fuerunt, præfixo lapide marmoreo.

5 *Anniversaria Translationis dies decreta fuit ipsa Pentecostes Dominica: eaque singulis annis consueverant, amoto ab altari pallio, arcam marmoream totumque circum spatium ornare splendidius, ac varii generis conspergere floribus. Consueverunt etiam, quotiescumque ad Sodalitium conveniunt (conveniunt autem quot Dominicis juxta ac festis diebus, nisi duo forte continui forent) statim ab initio ante eamdem arcam accendere lampadem, quæ per parvam fenestellam oculis speciei translucens, tam diu ardet, donec Sodalium cœtus dimittitur. Dum vero de Sodalitate primaria Beatissimæ Virginis Mariæ hic sermo nobis est, non injucundum aliquibus, atque adeo nec inutile, putem fore; si pietatis exercitia, quæ in sancto illo loco obiri a Sodalibus solent, hic subnectam. Quamquam vero illa accurate descripta ibidem sint in quodam libello Italico, nolim tamen, tam inde deprompta putentur quæ subjiciam, quam ex propria experientia, et frequenti observatione a me cognita atque perspecta. Ex quatuor quippe annis, quibus in Collegio Romano Theologiæ dedi operam, biennio integro Superiorum jussu interveni singulis Sodalium cœtibus, supplens Patris Moderatoris, antequam eo accederet, vices; et invigilans, ut peragerentur universa ordine suo. Is porro est, qui sequitur.*

earum honor ac veneratio

D *AUCTORE C. J.*

§. II. Exercitia pia, quæ fiunt in Congregatione Primaria B. Mariæ Annuntiatæ in Collegio Romano.

Qualibet ingressus sodalitatem, sumpta lustrali aqua, flectit in medio genua et aliquantulum orat, donec a Præfecto signum tintinnabulo datur: tum erectus exhibet capite reverentiam, primum altari profundam, deinde Patri Moderatori si adest, et Præfecto aut alii, ejus loco præsidenti; statimque accedit ad osculandum imaginem Christi in cruce confixi, impositam duobus pulvinaribus supra suppedaneum altaris, decenter tapete coopertum; cereis duobus hinc et inde ardentibus. Inde digressus accipit librum spiritualem, ex iis, qui media Congregatione eum ob finem in scabello quopiam exponuntur, et procedit ad locum suum aliquid lecturus, aut ad Confessionem sese paraturus. Ubi hora sonuit pro auspicanda Congregatione, datur a Præfecto signum ut referat quisque quem acceperat librum: remotoque cum libris scabello, duo ac enduntur in altari cerei, præter lampada jam inde a principio ardentem. Tum procedit ad aram Præfectus et ad pedes Crucifixi genuflexus intonat; *Veni sancte Spiritus;* eoque Hymno ac Litaniis Lauretanis cum Sodalibus alternis recitatis, subjungit alias ex more preces. Postea Lector distincte legit partem Vitæ alicujus Sancti, aut de Festo currente, per dimidium fere quadrantem horæ. Deinde, obducta fenestris cortina, sic tamen ut legi commode per lucem possit, instituitur Meditatio per quartam horæ partem, trifariam divisa a Lectore, prælegente clara voce primo punctum primum, quod reliquo deinde tempore ruminet, donec dato a Præfecto campanulæ signo, ad secundum, ac similiter postea ad tertium procedatur. Quo finito, recitandum a singulis indicitur ab eodem Lectore, *Pater et Ave,* pro felici progressu Congregationis. Prælegens autem meditationem, seu Lector is sit, seu alius quispiam ex Officialibus, genua flectit in medio loci, ad scabellum ibidem positum.

Ingressi Sodales Congregationis locum,

E *orant et venerantur Crucem ac Præfectum*

legunt librum spiritualem,

meditantur F

7 Postea recitatur Officium beatissimæ Virginis, videlicet Matutinum et Laudes, quibus in Pentecoste additur Officium Spiritus sancti, in festo Inventionis sanctæ Crucis, Officium ejusdem: prima tamen Dominica mensis recitatur Officium Defunctorum pro Sodalibus mortuis. Post hæc Præfectus cum duobus decurionibus Sodalibus prodit in medium, positisque genibus et inclinato capite, tractim ac leviter dicit; *Venite adoremus, et procidamus ante Deum, ploremus coram Domino qui fecit nos, quia ipse est Dominus Deus noster, nos autem populus ejus et oves pascuæ ejus.* Et omnibus respondentibus, *Venite adoremus,* procedit cum duobus sociis ad osculandos Crucifixi pedes, subsequentibus reliquis eodem modo ternis et ternis, dum Præfectus loco suo recitat novies Salutationem Angelicam et semel Antiphonam

recitant Officium B. V. Mariæ,

Præfecto præeunte osculantur Crucifixum

AUCTORE G. J.

tiphonam *Salve Regina*, aut aliam pro tempore anni, cum sua Oratione.

confirmant subinde Novitios,

8 Priusquam inchoetur Missa, aut legitur Martyrologium, aut si quis Novitiorum, jam approbatus a Patre Moderatore, confirmandus sit, porrigitur per Magistrum Novitiorum memoriale Præfecto, legiturque palam a Secretario; moxque egresso cum Novitio approbando Novitiorum Magistro portaque occlusa, dicit Præfectus elata voce, *Intellexistis petitionem istius, qui desiderat confirmari? Quamobrem, si nihil in contrarium occurrit, date solitum signum*, quod est profunda inclinatio cujusque. Quod signum si a dimidia amplius parte datum fuerit, censetur confirmatus; intromissusque circuit, a Præfecto orsus, amplectendo omnes in gratitudinis signum, et residet loco a Magistro Novitiorum assignato inter Confirmatos. Inter hæc autem præcinit Præfectus, reliquis respondentibus *Laudate Dominum omnes Gentes*, cum oratione, *Da nobis quæsumus, Domine, perseverantem in tua voluntate famulatum*. Neque tamen pro admissione, aut alia quavis re datur aut pecunia aut aliud quidpiam; sed providetur Congregationi per totum annum ex ea oblatione, quæ festo Natalis Domini Christo recens nato affertur. Nonnulli tamen magis opulenti subministrant aliquando eleemosynam pro rebus illis, quæ ad refocillandum ægros portantur quot septimanis ad nosocomium, cum eo servitum accedunt Sodales.

audiunt Missam et plerique communicant,

9 Subsequitur sacrificium Missæ et Sodalium Communio, hinc et inde duobus e modestioribus mappam extensam tenentibus: ad quam, a multis jam annis, tam frequentes accedunt quolibet festo ac Dominico die, ut videatur semper Communio Generalis institui. Respondetque suus tam frequenti Communioni fructus, singularis scilicet in vita et conversatione Sodalium innocentia et virtutum omnium exemplum. Absoluta Missa pergunt gratias Deo, a se suscepto, agere; recitatisque Oratione Dominica et Salutatione Angelica secreto, Pater Moderator in medio genuflexus, voce modeste elata præit orationem, *Anima Christi sanctifica me*, repetente singulos versus tota Congregatione. Post hæc Censor indicit diem et horam proximæ Congregationis; et Pater, considens in sella ante aram, dicit, clausa prius porta, *Qui abfuit ab ultima Congregatione, vultque satisfactionis aliquid reddere beatæ Virginis, veniat huc licet*. Et illico prosternunt se ad pedes Moderatoris quotquot abfuerunt: ille autem imponit aliis quidem Psalmum *De profundis* recitandum, extensis in modum Crucis brachiis in media Congregatione; alios vero jubet genuflexos osculari aliorum pedes; alios autem capite corona spinea redimitos, aut manu cranium præferentes, orationem quampiam recitare. Nonnumquam ad Præfectum aut Assistentes quoque mittere reos consuevit, pœnitentiam ab illis petitum; ab iisque levior ut plurimum injungi solet, puta, recitatio Orationis Dominicæ aut Angelicæ Salutationis. Deinde iterum dicit Pater Moderator, *Qui tardius ad Congregationem hoc mane venit, vultque etc.* ut supra. Ac tertio denique hæc: *Qui aliqua in re, ad cultum et honorem beatæ Virginis ejusque Filii pertinente defuit officio suo, vultque etc.* Venientibus autem, ut supra, qui se in aliquo deliquisse agnoscunt, imponit alias atque alias pœnitentias orationes, ibidem, aut (ne nimis protrahatur Congregatio) in ecclesia vel domi persolvendas. Succedit exhortatio aut conferentia, aut earum loco explicat Pater Epistolam vel Evangelium diei currentis, ab aliquo Sodalium per partes prælegi alta voce jussum.

pœnitentias agunt varias, exhortationi intersunt,

qua finita templum adeunt oratum.

10 Finis exhortationis, finis quoque Congregationis est: moxque Sodales plerumque omnes adeunt ecclesiam nostram, ad visitandum Sanctissimum, recitantque septies *Pater et Ave* pro obtinendis Indulgentiis Stationum, diebus in Missali notatis. Si tamen instituenda consultatio est, remanent cum Moderatore Consultores in Congregatione, postea, ut alii, templum adituri. Tenet autem Congregatio universim cum Missa horas ut plurimum duas. Quilibet singulis saltem quindenis confiteri debet, et Officiales etiam communicare, confitentes quovis octiduo: sed hoc tempus a plerisque privata devotione prævertitur, communicantibus singulis, ut dixi, festis. Qualibet die Veneris aliquot Sodales serviunt in nosocomio ægris: idque humilitatis et caritatis exercitium subinde per annum solennius a majori ipsorum parte obitur. Per Quadragesimam plerumque die Martis pro concione dicit eorumdem aliquis de passione Domini, præmissa Oratione; *Jesu dulcissime, et* Sequentia, *Stabat Mater dolorosa*: invitantur autem ad hanc concionem etiam Patres nostri, aliique tam Religiosi quam seculares. Die Mercurii, Jovis, et Veneris Majoris hebdomadæ cantant Sodales in Congregatione Officium divinum juxta Rubricas Ecclesiæ: solentque die Jovis ibidem lavare cum magna humilitate pedes duodecim pauperum, aut Sacerdotum aut Peregrinorum, eosque non indotatos dimittere. Obeuntque annis singulis, postridie Nativitatis beatæ Virginis, Exercitia spiritualia, per quatuor plerumque dies, duas ante, ac totidem post prandium horas in Congregatione vacantes meditationi aliisque piis operibus.

Pia eorum aliis temporibus exercitia.

§. III. De ordine ac electione Officialium, et modo aggregandi alias Sodalitates.

Invigilant ut, disciplina Congregationis observetur

Ut perpetuare feliciter Congregatio posset, præscriptæ pridem fuerunt Regulæ non paucæ, pro norma vivendi Sodalibus futuræ, eæque deinde in gratiam aggregatarum Congregationum typis mandatæ sunt. Observationem illarum uti et ordinis, superiori paragrapho descripti, curare debent varii generis Officiales, primum in se, tum eamdem urgere in reliquis. Præcipuum hic locum obtinet conspicuus in primis e Collegii Romani Patribus Sacerdos. Is omnia conformiter Regulis moderatur auctoritate suprema, adunatis perpetuo assistit, confiteri volentibus aures dat, ad aram decenter faciendum curat, omnes piis exhortationibus ad recte vivendum instruit, et ad amandum tenerius communem Sodalium magnam Matrem inflammat. Est quoque huic Patri Moderatori socius suus, ut plurimum sacræ Theologiæ studiosus, qui variis in rebus Moderatoris vices supplet.

Pater moderator, ejusque Socius;

item Præfectus,

12 Præter hos, a Superioribus Societatis statutos, multi Officiales quot trimestribus eliguntur ex ipsis Sodalibus, hoc ordine. Primus est Præfectus, cui inter Consodales post Moderatorem auctoritas summa competit; sedetque cum duobus Assistentibus seorsim in scamno eminenti, invigilans ut universa recte administrantur ab Officialibus subordinatis. Proximi prædicto scamno, sed loco humiliori consident hincatque inde Secretarius, et Subsecretarius quorum est prælegere submissas ad Congregationem litteras, ejusque nomine responsa reddere; notare paucis in libro proprio quidquid in Congregatione agitur, referre in Album nomina, tum Sodalium recens admissorum, tum Sodalitatum Primariæ aggregatarum, tum Officialium denuo electorum. Dant, cum auctoritate Patris Moderatoris atque Præfecti, litteras patentes Sodalibus, alio profecturis; de moribus, vita, et frequentandi sedulitate; easque sigillo Congregationis obsignant. Interest Secretarius, cum memoratis Patre Moderatore et Præfecto, electioni Officialium eosque promulgat, prout

et Secretarius,

A prout a Regulis præscribitur. Proponit in consultationibus, tam privatis quam publicis, quæ examinanda veniunt; et, si quid decretum est, publicat. Insuper duodecim eliguntur Consultores, locis pariter sibi propriis residentes. Solent hi convenire cum Patre Moderatore, Præfecto, et Secretario, quoties majoris momenti negotium aliquod tractandum est; ex istis autem terni, non amplius in singulis electionibus suo defunguntur munere, totidem aliis sublectis, ita ut annuum quilibet ex illis magistratum gerat. Et hactenus recensiti Officiales Majores appellantur.

nec non 12 Consultores.

13 Sunt et Minores, qui loca distincta non habent, scilicet, Depositarius unus, qui eleemosynas, stato tempore colligi solitas, recipit, sumptusque pro rebus Sodalitio necessariis subministrat ex ærario; cujus una penes ipsum, altera penes Præfectum clavis est: refertque rationes accepti et expensi in librum ad hoc destinatum. Duo Censores, qui præmonent Sodales de rebus agendis, et curant earum executionem. Visitatores infirmorum duo: totidem Magistri Novitiorum, uti et Cantores, qui ordiuntur Officium beatæ Virginis, aliasque preces pro anni diversitate. Duo item Lectores, qui pu-
B blice prælegunt vitas Sanctorum, puncta Meditationis, et Martyrologium. Quatuor Æditui. Denique Janitores duo. Qui omnes singulis trimestribus mutantur: parique temporis intervallo universale omnium Sodalium concilium instituitur ubi cuique liberum est voce aut scripto suggerere, si quid desiderari in observatione Regularum rerumque administratione animadverterit, aut utile ad Congregationis progressum judicaverit, præsidente solo Patre Moderatore in loco Præfecti, ut de omnibus judicet, ac imposterum de remediis opportune provideat cum consilio Officialium. Atque ita fit, utquivis in id, quod muneris sui est, pro viribus intendat, recteque institutus ordo invariabilis cum omnium admiratione perseveret.

Minores Officiales et eorum munia

14 Sed et de modo aggregandi Primariæ huic Sodalitates alias, addamus pauca. Meo tempore, ex omnibus fere Provinciis Europæ, etiam remotissimis Poloniæ ac Lituaniæ, imo et ultramarinis Americæ, petitæ fuerunt Aggregationes ejusmodi et obtentæ: petuntur autem eæ binis ut plurimum litteris, nomine petentis Sodalitii datis, et a Præfecto ejus, Assistentibus et Secretario subscriptis; inscriptis autem, alteris quidem Rev. adm. Patri Præposito Generali Societatis Jesu, penes quem
C solum facultas aggregandi est; alteris vero, Illustrissimo D. Præfecto atque Assistentibus Congregationis Primariæ, aut ipsi etiam Congregationi, in Collegio Romano Societatis Jesu. Hæc fere rogatur, ut supplicantem Sodalitatem recipere in numerum suarum, sibique arctiori vinculo et quasi fraterno (appellant enim in Primaria Sodalitate alter alterum Fratres) adstringere dignetur, et participem reddere privilegiorum suorum, intercedendo apud adm. Rev. Patrem Generalem Societatis Jesu. Acceptæ hæ litteræ traduntur a Patre Moderatore, vel per ipsum, vel per Præfectum, Secretario, ab eoque in plena Congregatione præleguntur elata voce: Tum Præfectus judicium suum de re proposita enuntiat, aliorumque exquirit; jubetque Secretarium (siquidem sententiæ pleræque in favorem prolatæ sint, ut fere fit) per litteras exponere Patri Secretario Societatis Jesu, et per hunc Rev. adm. Patri Generali, desiderium Sodalitii aggregari petentis et consensum Primarii: soletque hac ipsa super re Præfectus etiam Patrem Generalem adire. Quod si probaverit Generalis postulata, expeditur Diploma in pergameno appenso grandi Societatis sigillo, per quod aggregatur Sodalitium supplicans, sub invocatione seu titulo plerumque tali, qualem ipsum in litteris D suis expresserat: puta sub invocatione Beatæ Mariæ, aut Natæ, aut Assumptæ, aut sine macula Conceptæ etc. Raro Christi Domini aut Sanctorum tituli assumuntur, nisi forte Angelorum. Prædicto diplomati litteræ Congregationis Primariæ adduntur mittunturque cum illo ad Sodalitium, quod supplicaverat, a Præfecto saltem et Secretario subscriptæ.

Modus aggregandi Sodalitia alia,

et scribendi ad Primarium.

DE S. BONA VIRG.

P*ag* 151 *post num.* 29 *et in marg. pone litteram* a *tum pag. seq. ad calcem Cap.* III.

ANNOTATA.

Not 2

a *His lectis, lubuit per Illustriss. Magliabechium quærere, perseveretne ibi etiam hodie talis Icon; et R. P. Mag. Carolus Gucci, Ordinis Prædicatorum Sereniss. Magni Ducis Theologus, atque in Pisano Studio publicus Theologiæ Professor, respondit, perseverare. Itaque rogatus eam delineandam curare, quamvis locus esset a civitate remotior, tamen per Illustriss. D. Cascinam, Equitem S. Stephani et Canonicum Cathedra-* E *lis Pisanæ, obtinuit quod cupiebam, quodque hic exhibeo æri incisum; non quia existimem, sic haberi* expressam *(uti Sancta petierat)* similitudinem *Christi (contrarium enim suadet ætas, justo major in icone; et attonsa, præter usum Nazaræorum, cæsaries) sed ut extet distinctior favoris* Bonæ *impertiti notitia, simulque appareat veritas Parergi, interpositi Vitis S. Mariæ Magd. de Pazzis, quo probatum est, Christum in istiusmodi gratiis faciendis, Dilectarum suarum, non curiositati, sed utilitati devotionique servire, secundum species naturaliter præhabitas aut media humanitus comparata; qualis haud dubie fuit hæc* Icon, *incertum qua manu, quaque ætate picta verosimiliter tamen picta ab homine, medio circiter ævo et forma Græcanica, qua etiam Romæ et alibi sæpe in Musivis Christus occurrit. Sed non ideo in Græcia pictam dixerim: Græcus enim aut Græci ritus pictor, non omisisset appingere sacri Nominis litteras IC. XC. vel intra diadema, vel circa humeros. Hic autem notabilis est manus sinistra, fixuram clavi retinens; cuique incertum sceptrum triangulare, quale nusquam alibi vidisse memini, fortassis ad exprimendam æqualitatem cum Patre ac Spiritu sancto. Scribitur autem ecclesiam ipsam sic esse constructam in quadrum, ut, præter principem ex adverso portæ aram, utrique laterali parieti altaria duo sibi invicem obversa habeat;* F *unum ad sinistram ingredientium,* Deiparæ Annuntiatæ *sacrum; alterum ad dextram,* S. Bonæ *dictum; supra quod primo conspicitur tabula larga, toti altaris latitudini respondens sed minime alta, pluribus distincta quadris, Sanctorumque ex ordine collocatorum imaginibus supra has vero assurgit opus, limbis inauratis sic distinctum, ut medium locum obtineat imago Salvatoris præfata, lata cubitos duos, duos et dimidium alta; circumcirca vero expressa cernuntur variæ* S. Bonæ *miracula, quæ sigillatim notare hic vellem, si sigillatim indicata fuissent: sed uti de istis quæsivi nihil, nemine ipsorum ut ibi pictorum notitiam suggerente; ita delineationis præsentis curatoribus in mentem non venit, quidquam de illis significare.*

DE



DE B. GERARDESCA VID.

Pag. 162 n. 6 adde — *Vivit hodiedum Florentiæ vir pius ac nobilis*, Gerardescæ Comes, *familia ac nominis originem repetens a quodam Gerardo filio* S. Walfridi, *Nobilis Longobardi, qui Sanctus seculo* x *in suo allodiali fundo excitavit Abbatiam, Montis viridis dictam, quam etiam primus Abbas rexit, prout narrat tertius ab eo Abbas Andreas, in Vita a nobis ad* xv *Februarii illustrata. Quoniam autem in quadam vulgari Corsicæ insulæ Chronica, a Joanne Crasso Corso olim compilata, atque ex Urbinate ad Vaticanam Bibliothecam translata, dicitur idem* Walfridus *cum filiis Rachisio Rege mandante, Pisis domicilium constituisse, ejusdem civitatis jus a filio ejus* Gerardo *ad* Gerardescæ *Gentis Comites fluxisse; existimat ille, quem dixi nunc vivere, istam qua de agimus Beatam, non solum nomine, sed et cognomine atque familia* Gerardescam *fuisse; ipsamque facit* filiam Comitis Uguccionelli de Gerardesca; *quæ mihi nec probare nec improbare est animus, dum nihil tale docet Vita, nec documenta afferantur ejusmodi natales probantia.* NOT. 3

APPENDIX

AD DIEM TRIGESIMAM MAJI.

NOT. 4

DE S. FERDINANDO REGE.

Pag. 279 col. 2 lin. 5 post — *cui altera tantum ad manum est* — adde et muta — *solum dixero haud parum verosimile mihi videri (quod et Hispali judicari intelligo, et a Christophoro Banez de Salcedo teneri) antiquiorem esse Generalem, ex qua Ferdinandææ auctor sumpserit, quidquid deerat Latinæ historiæ Roderici Toletani, cujus interpretem se quia præibat egisse fatetur ille. Non tamen multo posteriorem esse Ferdinandæam vel inde conjicitur, quod in hac, cap. 74 agatur de Mesquita etc.*

NOT. 5 *Pag.* 346 *col.* 1 *post* Cordubensem — *adde*
— *Sed cum textus noster nullius Dedicationis meminerit, præsumere possumus, primam illam*
C *Missam celebratam fuisse in loco necdum consecrato, super altari portatili, qualia plura sine dubio habebantur in castris; quod facere potuit Presbyter quicumque, nedum Episcopus electus, præmissa expiatione seu benedictione extemporali, per eumdem Electum vel aliquem Episcoporum facta.*

Pag. 403 *n.* 59 *lin.* 28 post — *impostrices epistolas Lunæ* — adde — *qui ipsemet fortassis, cum animadvertit,* NOT. 6 *mendacium suum vel jam deprehendi captum ab iis, qui aliquam Arabicorum characterum habebant notitiam, vel proxime deprehendendum metueret; consilium dederit dealbationis istius, studium decoris majoris prætexens, revera autem abolitum cupiens id unde poterat falsitatis convinci. Hoc si cogitavit cogitavit frustra; prævenerat enim illum simplicioris Roblesii diligentia, qua ipsos characteres, mox ut interpretationem Lunæ accepit, assimilandos curarat, atque in suum librum transferendos;* F *unde operæ pretium fuerit, una cum ipsis, dictarum picturarum argumenta ejusdem Roblesii verbis discere etc.*

APPENDIX

AD DIEM TRIGESIMAM PRIMAM MAJI.

Pag. 412 *col.* 2 *post* Wilstanum, *ponatur.*

NOT. 7 Maynardus, Urbini Episcopus, *in Concilio Romano anni* 1059 *repertus, S. Crescentini Martyris corpus Tiferno Urbinum transtulit anno* 1068. *ignoratur mortis annus et dies,* Beati *tamen titulo honoratus invenitur anno* 1499 *per hanc marmoream inscriptionem locatam in Cathedrali et ab Ughello relatam tomo* 2 *col.* 862. Guidubaldo Urbini Duce, ac Joanne Petro Arivabeno Præsule, II Kal. Junii MCCCCLXXXXVIIII, corpus Beati Maynardi, Urbinatium Episcopi, translatum, et sub hoc altari collocatum fuit. *Aliud de eo nihil scimus: si plus aliquid honoris publici cultusque ei nunc deferatur, id libenter discemus pro die, quo* S. Crescentinus *colitur (cujus et Vitam carmine scriptam editamque anno* 1601 *desideramus)* 1 Junii.

Pag. 444 *Annot.* b *sic muta — Canisius legit* Macerie: *quod a librarii errore esse malui credere, ne sensus, satis alioqui obscurus, obscuriori vocabulo difficilior redderetur.* NOT. 8

Pag. 505. *In Corollario posset primo loco poni* S. Felix Puer, Martyr Romanus, Palmam Siciliæ oppidum translatus, *anno* 1675 *ex App. pag.* 698, *propter anniversarium translationis festum affixum Dominicæ* IV *post Pascha,* NOT. 9

Pag. 506 *post Comm. de* S. Gertrude Valduletana, *locari similiter possent* SS. Cerealis, Theodorus, Antenodorus, Martyres *item* Romani: *quorum ossa anno* 1667 *honorifice translata ad Oratorium primariæ Sodalitatis in Romano Collegio Societatis Jesu, quotannis cultum solenniorem habent ipsa die Pentecostes: prout referuntur in Append. ad* XXIX *Maji.* NOT. 10

INDEX

INDEX HISTORICUS

IN TOMUM VII MAJI.

A

Abdelmelik Iben Quartan, *Dux Saracenorum in Hispania 8 sec.* 61 e, 62 f

Abdelmurris, *avus Avomahomet Principis Arabum in Hispania* 312 c

Abderraman Iben Mazovia, *Rex Saracenorum primus Cordubæ* 61 e, 62 b f

Abenamafon *Rex Nieblæ in Hisp. sec.* 13 337 a

Abenfuth, *Rex Maurorum, profligatus ad Xerez.* 294 f.

Abenhuth. *Ejus genus, rebellio, potestas, insignia, mores, mors* 315 e f

Aben-Raman *inter epulas occidit Abenhuth Regem* 315 f.

Achelous *Ep. Thessalon. baptizat Theodosium Imp.* 248 f.

Anno 381 *interest Concilio CP.* 250 d

Achillas *prædicitur successurus S. Petro in Patriarchatu Alexandrino* 244 f

Actilius Beringherius *Vitam B. Petri Petroni eruit e tenebris* 186 c d. *Juvenis in Maggiana pie moritur* 187 b

Adalbero *Ep. Metensis an.* 942 *dedicat Treveris ecclesiam S. Joannis* 33 d

Adalbertus, *Ep. Pragensis, Ticini agit cum S. Majolo* 681 d

Adalbertus *ex Monacho S. Maximini Episcopus Rugorum, et Magdeburgensis* 31 c

Adalbertus *Comes subscribit. Electioni Odilonis in Abbatem Cluniacensem.* 681 b

Adalbertus *pater et filius* 29 e

† Adalheis *Augusta, Bertam matrem sepelit Paterniaci* 679 b

Adam. *an* 1250 *Ep. Placentin. in Hisp. interest Dedicationi ecclesiæ Cordubensis, capta a S. Ferd. urbe* 324 b 383 f

Adam *Abb. S. Basoli an.* 1229 523 c

Adam *Abb. Perseniæ adversatur Joachimo Abb.* 136 a b

Adam Salomonius *pater B. Jacobi Veneti* 453 d

Adamus *an.* 1146 *Ep. Æmonensis in Istria* 14 b

Adalradus *an.* 960 *prædia quædam sua donat monasterio Celsinianensi* 678 c

Adelais *Comitissa an.* 979 *subscribit donationi factæ S. Majolo* 679 d

Adelbertus, *Prior SS. Udalrici et Afræ scribit vitam S. Athanasii* 539 e

Adelbertus *Inclusus, repente incurvatus, ope S. Modoaldi sanatur* 701 b

Adicus *Monachus satagit de reformatione monasterii Fessatensis prope Paristos* 680 d

Adoni *Ep. Matisconensi commendatur monasterium Cluniacense a Joanne XIII* 679 b

Adonulfus, *Ep. Firmanus, præcipit an.* 1209 *Monachis S. Savini observationem Regulæ* 765 e

Aldebaldus *interpolat vitam S. Majoli, a Syro scriptam* 673 d

Ægidius *an.* 1250 *Ep. Burgensis* 354 f

Ægidius *an.* 1250 *Ep. Oxomensis* 354 f

Ægidius *an.* 1250 *Ep. Tudensis* 354 f

Ægidius Manrique *egregie rem agit in pugna ad Xerez* 319 d

Ægidius Rodriguez Nogerolius, *Commendator Caravacæ circa an.* 1370 396 f

† Ægidius Valladarius, *ex Necromanta, Conversus Ordinis Prædicatorum* 229 e

† Æmilianus *in insula Majorbo prope Venetias* 653 f

† Agapitus *Mart. Pergulæ in Ducatu Urbinate* 653 b

Agarisma *præest Arluco monasterio tempore S. Aygulfi Abbatis Lerinensis* 679 c

Agevaldus *an.* 942 *Abb. Gorziensis* 33 e

Agnes Alvares *in Conventu Jesu Averii inter primas facit Professionem circa an.* 1460 710 f

Agnes Malavolta *mater B. Petri Petroni* 187 f

Agnes, *soror primogenita B. Æmiliæ Bicheriæ* 549 f

† Agricius *Ep. Trevirensis.* 21 c d. *Corpus an.* 942 *transfertur* 4 a, 33 d

† Agricola *Ep. Nivernensis* 229 c

† Agrippinæ *Virg. Mart. Translatio Menæi in Sicilia* 779 c

Aimardus, *Abb. Cluniacensis sibi in vita substituit S. Majolum* 678 a, 681 c

Alanus de Bruck, *an.* 1293 *Ep. Trecorensis, confirmat donationem a S. Yvone factam sacello S. Tugduali* 803 d

Alaricus *Rex Gothorum sub alveo Bisenti amnis sepultus* 96 c

Aloisia Borromæa *mater B. Æmiliæ Biccheriæ* 549 e

Albertus Scaliger, *Canis Grandis nepos, depictus prope imaginem miraculosam B. V. Mariæ Veronæ* 778 a

Alderannus *sec.* 10 *Ep. Matisconensis* 87 a

Aldisia Biccheria, *soror secundo genita B. Æmiliæ* 549 f

† Alexander *prædicitur successurus in Sede Alexandrina* 2 b, 244 f

Alexander PP. IV *donat Gentili Varano Camerinum a Manfredo destructum* 791 f

Alexander Andriosius *an.* 1582 *Ep. Casalis S. Evasii* 46 b

Alexander *sec.* 12 *Abb. S. Spiritus Panormi* 114 a

Alexander Henn, *ob an.* 1680 *Abb. S. Maximini, monasterium, a Gallis solo æquatum, reædificat* 34 f

Alexander *an.* 1199 *Justitiarius Regius in regno Neapol.* 125 c

Alexander Faventinus, *socius B. Jacobi Veneti Romæ in Catacumbis, et miraculi ab ipso facti testis* 457 f

Alexander Petri de Capecchis *sec.* 16. *studium ejus singulare erga S. Antoninum* 67 e f

Alfonsus Pisanus *Archiep. S. Severinæ, Abb. Florensis* 123 f

Alfonsus, *Rex Castellæ, avus S. Ferdinandi* 293 d *Regnat* 53 *annos.* 303 d. *Filias* 4 *habet Regibus nuptas.* ibid. *Instituit Ordinem Equitum S. Jacobi.* ibid. *Ejus vitæ compendium* 303, 304

Alfonsus, *Rex Legionen. pater S. Ferdinandi* 293 d. *Castellanis bellum infert,* 294 a, 309 e. *Moritur an.* 1230, 294 c

Alfonsus *frater S. Ferdinandi Mauros vincit,* 294 f. *Obtinet victoriam insignem ad Xerez* 318, *prælio vincitur a Rege Granatæ* 328 f

Alfonsus, *filius S. Ferdinandi primogenitus* 293 e, 312 e. *Ultima ab eo mandata accepit et heres declaratur* 298 b c

Alfonsus V *Lusitaniæ Rex an.* 1460 *primum lapidem ponit novi templi Averii.* 710 c. *An.* 1452

fit pater S. Joannæ, primogenitæ suæ. 711 e. Signatur Cruce contra Mauros bellaturus in Africa. 716 e. Arzilam et Tingim ipsis eripit 717 c. Comitatur filiam Averium, ingressuram monasterium. 721 c. Moritur an. 1481 Cintræ 737 e
Alfonsus, Joannis Lusitaniæ Regis filius unicus, moritur ante patrem, lapsus ex equo 744 f
Alfonsus Sanchez e Soc. Jesu, clarus virtute et laboribus pro fide propaganda susceptis 397 b c
Alfonsus Telli de Menesis, vir nobilis sec. XIII in Castella 307 a, 319 d
Alhamadus Rex Argonæ, hanc tradit S. Ferdinando, ab eoque statuitur Rex Granatæ 297 c
Alienor, filia Regis Angliæ, uxor Alfonsi Regis Castellæ, mater 4 Reginarum 303 d, 307 a
Alienor, filia modo dictæ, Regina Aragoniæ 302 d
Alienor, filia S. Ferdinandi 293 f, moritur parvula 312 e
Alienor altera S. Ferdinandi filia ex secundo matrimonio 325 e
Almanzor, Saracenorum Rex, avexit campanas S. Jacobi Cordubam 295 e
Alvarus de Castella, Comes, bellum indicit S. Ferdinando, 293 f. Vincitur, capitur, liber dimittitur. 293 f, 311 b. Bellum resuscitans, Castelionem obsidet, vulneratur ac moritur 311 d
Alvarus Didaci de Cambeiris, sec. XIII nobilis Castellanus, 307 c Offendit bis Regem ac mox reconciliatur 312 e
Alvarus Perez, Prorex interceptarum a S. Ferdinando urbium, moritur 326 e
Amblardus a Joanne XIII jubetur cogi ad restitutionem Celsiniacensi monasterio faciendam 679 b
† Amasius Ep. Theanensis indicat Soranis caput S. Restitutæ V. M. 865 c
† Ambrosii Sacerdotis Dominicani Senis elogium 189 b
Ambrosius de Jesu Minorita 3 e
† Ampelii Ep. Reliquiæ sec. 16 inventæ 44 a
Anastasius Dicorus ædificat CP. ecclesiam S. Euphemiæ Petrææ 234 f
Ancherius an. 926 Archiep. Lugdunensis 86 f
Ancherus Abb. Centulen. an. 1112 renovat capsas Reliquiarum 260 a
† Andreas, Archiep. Treverensis 441 e
† Andreas Galeranus, Senis Pater pauperum vocitatus 189 b
Andreina Contarena, Abbatissa S. Laurentii, curat an. 1617 solemniter transferendas Reliquias SS. Pauli et Barbari 758 f
Andreas Taurus, Nobilis Senensis sec. 14, præest Sodalitati B. Mariæ ad gradus sive della Scala 213 f
Angelus Dominini Colletti sec. 14 præclarus Medicus Senis 198 e
† Angilbertus, Abb. Centulensis, an. 814 mortuus, condidit novum tumulum ac epitaphium SS. Caidoco et Frichorio 258 d e
Anteriorum familia Romana, non tantum Consulibus et Imperatoribus, sed et Martyribus et Confessoribus nobilis 420 e, 421 b
Annibal, frater B. Baptistæ Varana, cum patre ac duobus fratribus necatur a Cæsare Borgia 499 e
Anselmus Ep. Laudunen. an. 1229 transfert Corpus S. Marculfi 523 c
Anna de Klinglaw } Moniales Ord. Prædicatorum
Anna Wansaselerin } in Helvetia 230 f, 231 a
Anna Mechtildis Monialis scripsit Vitam B. Æmiliæ Biccheriæ 549 e
Anthemius e Primoribus Antiochiæ 51 d, fit magus, ac mox pœnitens 55
† Antonini Ep. Florent. Reliquiæ sec. 16 inventæ 45 b
† Antonii Patavini prærogativa in recuperandis amissis 362 a
Antonius Augustinus Archiep. Tarraconen. an. 1586. obiit pientissime 412 b
Antonius Beccaria, Confessarius B. Æmiliæ Biccheriæ, ei sacrum Viaticum porrigit 555 e
Antonius a S. Maria Ord. S. Dominici seculo 15, Vicarius Generalis per regna Castellæ ac Lusitaniæ, Confessarius Ven. Beatricis Leitoæ 716 b
Antonius Oncala, scriptor floruit ab an. 1530, Gentilibus suis Hispanis nunc fere ignotus. Ejus scripta recensentur. 389 e f
Antonius Pasqualinus, Sacerdos vitæ exemplaris, an. 1590 mortuus 412 b
Antonius Regiensis an. 1582 Abb. Benedictinus Parmæ 144 d
Antonius Thomas de Schiantensibus, eximius Magister in Theologia, Ord. Prædicat. 1480 mortuus 671 e
Apollinaris an. 1617 Arimæ in Japonia occisus pro fide 412 a
Arboastes Presb. perjurus ad S. Maximini sepulcrum punitur 21 a b
Archenoldus Præfectus cum Haymone Duce transfert Corpus S. Fursæi Peronam 261 e
Ardingus de Paja an. 1411 Potestas Æsii 566 f
Ariadna, uxor Anastasii Dicori 234 f
Ariani annos 40 tenuisse dicuntur CP. ecclesias Orthodoxorum, quando a Theodosio inde pulsi sunt 249 a
Arias, Archiep. S. Jacobi, venit in castra S. Ferdinandi sub Hispali 388 a
Arnoldus an. 1245 Ep. Treverensis 33 e
† Arnulphi Ep. Suession. corpus elevatur ab Harulpho Abb. Aldemborgensi 260 d
Arnulfus Imp. subjicit Lobiensem Abbatiam Episcopo Leodiensi 831 a
Asinarius Comes 8 sec. 62 a
Athelstanus Rex, vico S. Burienæ jus asyli concessit 37 a
Avoabdella, pater Avomahom et Principis Arabum 312 f
Avomahomat, nobilis Arabum Princeps, filius Avoabdellæ 312 f
Aurelianus sec. 10 Archiep. Lugdunen. 87 a
Aurelianus ab an. 270 Imperator 4 f
Aurelianus, Comes utriusque militiæ in Isauria sub Trajano Imp. Christianos persequitur : appellatur etiam Princeps et Imperator 4 f
Austerius an. 915 Archiep. in Gallia 86 f
Aynricus Ep. Lausanen. subscribit Electioni Odilonis in Abbatem Cluniac. 681 c
Azelinus fit an 1044 Episcopus Hildesiensis 425 a
Azzolinus Malavolta sec. 14 Ep. Senensis 209 b

B

Badefridus, Comes Palatinus, pater S. Austrebertæ 788 b
Baldricus, Raineri Hannoniæ Comitis ex sorore nepos pulso Ratherio fit Ep. Leodiensis 830 a
† Bathildis, uxor Clodovei Regis, extruit monasteria Corbeiense ac Gemmeticum 261 f
Balduinus, Ep. Teruanensis, Corpus S. Framehildis æqualiter dividit, inter Ludovicum Comitem ac sororem ejus 788 d
Balduinus, Monachus S. Remigii, scribit Vitam compendio, fusius miracula S. Gibriani 609 d
le-Bar Franciscus, Prior Aquicinctinus, Monasterologiam octo tomis collegit 260 d
Barnachar, vir nobilis et opulentus 29 c
Bartholomæus, an. 1145 Ep. Laudunensis 626 b
Bartholomæus Mini sec. 14 Prior Dominicanorum Senis

Senis 209 d
Bartholomæus Ravennas, *Prior Carthusiæ Gorgoniensis, sanctitate clarus* 222 e
Bartholomæus *Ord. Minorum* 3 c
Bartholomæus Senensis, *Carthusianus, exornat vitam B. Petri Petroni* 184 f
† Basini *Ep. Treverensis corpus an.* 942 *transfertur in novam ecclesiam* 33 d
Basilius *Imp. auxilium Russorum implorat contra Phocam* 519 a
Basilius Macedo *condit monasterium S. Euphemiæ in Petrio CP. ibique filias suas collocat* 234 f
† Beata, *Virgo in territorio Senonensi* 231 c
Beatrix *Regina Siciliæ mater Constantiæ* 124 a
Beatrix, *ex Imperiali genere devotissima femina, uxor S. Ferdinandi* 293 e, 312 b. *Obiit an.* 1235, *et sepulta est Burgis* 295 a
Beatrix, *cum marito suo, Comite de Orlemund, fundat an.* 1132 *monasterium Lanckenheimium* 435 d
Beatrix Biccheria, *soror B. Æmiliæ, eique ætate proxima* 549 f
Beatrix Leitoa, *conspicuæ nobilitatis in Lusitania, matrimonio jungitur Didaco de Atayde* 709 d. *Viro mortuo, monasteriolum sibi ac filiabus extruit* ibid. f : *aliasque admittit, sub habitu S. Dominici secum victuras,* 710 a e : *habitationem amplificat, clausura munit, et* Conventum Jesu *appellat* 710 c e : *primam Professionem facit* f : *fit Priorissa et Abrantii obiit* 711 a c ; *unde biennio post ossa ejus per filiam Mariam translata Averium* ibid. c
Beatrix de Menezes, *illustris matrona educandos suscipit Regis Alfonsi V liberos, post matris eorum mortem* 710 d
Beli Blettin | *Moniales Ord. Prædicatorum*
Beli de Liebenbergh | *in Helvetia* 230 f, 231 a
Benalhamar, *Rex Argonæ, obsidet Martos castrum et repellitur* 326 a
Benedictus *Ep. Abulensis an.* 1250 354 f
Benedictus Correga *Abb. S. Benigni Genuæ* 13 f
Benedictus Piso, *Monachus Colmensis, an.* 1539 *scribit de Vita S. Hucberti* 265 e
† Benigni *Ep. Reliquiæ an.* 1517 *inventæ* 45 a
† Benno *Ep. Misnensis an.* 1523 *canonizatur* 412 d
Berengaria, *primogenita Alfonsi Regis Castellæ, regnum paternum transfert in filium suum Ferdinandum Sanctum* 293 d 309 a *Moritur et laudatur* 335 d e
Berengaria, *filia S. Ferdinandi* 293 e, *in Regali monasterio Deo sacrata* 313 f
Berengarius *an* 1315 *Generalis Ord. Præd* 451 d
† Berlerius, *Discipulus S. Gisleni* 231 e
† Bernardini Senensis *præclarum elogium* 189 c *Pro concione Venetiis laudat Ordinem Carthusianum, qui paulo post eo inducitur* 227
Bernardinus Cardinius, *Maquedæ Dux, an.* 1599, *Prorex Siciliæ* 698 f
Bernardinus Martoranus *sub Carolo Quinto Secretarius in regno Neapolitano* 93 e
Bernardinus Tilesius, *Philosophus, laudatus in funere a Paulo de Aquino* 93 f
† Bernardus Tolomæus, *Ordinis Olivetani auctor* 189 b
Bernardus *Abb. Florensis* 123 c
Bernardus *ex Abbate Episcopus Geruntinensis* 119 b 121 c
Bernardus *pater S. Bonæ* 144 c
Bernardus, *vir nobilis, an.* 993 *servos aliquot manumittit ad preces Cluniacensium* 681 f
† Berno *Abb. Cluniacensis sibi adhuc viventi sufficit Odonem* 681 c
Berta *Regina. Conradi Regis et S. Adalheidis mater, piissima femina, Paterniaci sepulta* 679 f
Berta *mater S. Bonæ* 144 c
Bertholdus *Comes de Andechs, fundat an.* 1132 *monasterium Dyezzense* 434 c 436 e *Pater B. Mathildis Virg.* 445 c
Berthredus *succedit an.* 1000 *Segegaro in Abbatia Glastoniensi* 796 a
Bertranda Carmera, *nota ex Vita S. Elzearii Comitis* 412 e
Bindus Bindi, *Petroni Card. consobrinus, et ejus testamenti executor* 192 b
Blanca, *filia Alfonsi IX Regis Castellæ, Regina Franciæ, mater S. Ludovici* 303 d
Blanda, *a S. Eleutherio Ep. Tornacensi ad vitam revocata* 110 c
Blasia Cerretana, *uxor B. Joannis Columbini* 209 f
† Blasii et Demetrii *Martt. Inventio* 4 d
Blasius, *puer undenmis, mortuus per S. Bernardinum vitæ redditur, et mira narrat de Inferis ac Superis* 808 f
Boleslaus Pudicus, *an.* 1260 *Rex Poloniæ* 597 c
† Bona *apparet B. Gerardeschæ* 171 e
Bonacursus Boschettus, *socius S. Bonæ in peregrinatione ad S. Jacobum* 147 e
Bonhomus *an.* 1199 *Archiep. Consentinus* 125 c
Bonifacius, *Comes Donoratici, an.* 1332 *ædificat monasterium Monialium S. Claræ Pisis* 160 d
† Brietii *corpus circumfertur per Galliam, causa colligendi eleemosynas pro restauratione ecclesiæ quæ conflagraverat* 525 f
Brunechildis, *Sigeberti Regis uxor* 258 c
Brunicus, *Clericus Pipini Regis* 24 b
Bruno *Archiep. Coloniensis consecrat an.* 1135 *altare S. Cordulæ* 434 e
Bruno *Ep. Lingonen. monasterium S. Benigni reformat per S. Majolum* 680 c
Burchardus *Archiep. Lugdunen. subscribit Electioni Odilonis in Abbatem Cluniacen.* 681 c
Burchardus *Comes in monasterium Fossatense per S. Majolum reducit regularem disciplinam* 680 d *Subscribit Electioni S. Odilonis in Abbatem Clun.* 681 d

C

† Cæciliæ *Virg. Mart. corpus a S. Paschale inventum in Urbem translatum* 761 b
Cæcilia Avograda *conspiciendum se post mortem dat B. Æmiliæ Biccheriæ* 552 e
Cœlestinus III *Papa an.* 1191 *coronat Romæ Henricum VI Imper.* 105 f
Cæsar Gambara *an.* 1582 *Ep. Dertonensis* 46 a
Canis Franciscus Scaliger, *cognomine* Grandis, *pro excitato Deiparæ sacello sanitate donatur* 778 a
† Cannatus *Ep. Massiliensis colitur* 15 *Octobris* 521 e
† Caprasius *in monasterio Lerinensi* 236 f. *Hymnus de eo compositus* 237 a *S. Venantium in vitate instruit* 238 b
† Carulfus, *discipulus S. Marculfi, cum quo illius Reliquiæ an.* 1451 *translatæ* 522 c
Carolo Medici *Card. dedicatur Vita B. Petri Petroni* 185 c
Carolus *sec.* 15 *Abb. Florensis* 123 d
Carolus Libardus *describit nuperam Translationem S. Metronis* 641 e
† Catharinæ Senensis *præclara laus* 136 c d
† Celsus *fingitur ex Toletano Trevirensis Episcopus* 229 b
Celsus Guilielmi *an.* 1582 *Abb. Benedict. Patavii* 45 d
Centius *Card. an.* 1200 *Sedis Apostolicæ Legatus* 125 e
† Chonon *seu* Chononus, *Abb. Lerini* 3 b

Christianus

Christianus a S. Donato *Ord. Min. in Apulia an.* 1468, 230 f

Christophorus Numaius *an.* 1526 *Card. titulo S. Mariæ in Aracœli*, Foroliviensis *vulgo dictus* 450 c

Christophorus de Rojas *Archiep. Hispalen. an.* 1579 *transfert corpus S. Ferdinandi* 362 f

Chrysaphius, *socius Naucratii, cum hoc improviso moritur* 240 c d

† Chrysogonus, *Mart. Aquileiæ* 420 d *passus ad aquas Gradatas, sepultus a S. Zoilo* 421 e f

Ciconia, *vir Illustris Pisis, videt S. Bonam ab imagine Christi salutari* 145 c

Cinquinorum *familia Pisis* 161 f

† Clara *Virgo spectandam se præbet B. Baptistæ Varanæ* 479 e f

Clemens *PP. III scribit Joachimo Abb.* 99 f

Cluniacenses *multis prædiis, pagis, atque ecclesiis donantur a Fulcherio, S. Majoli patre*, 676 f 677 a *ad horum normam varia monasteria a S. Majolo reformata* 679 c d

† Colvander *Martyr, inventus in Cœmeterio Calixti cum suo nomine* 698 d

Columbinus *sec.* 12 *Abb. Curatii, B. Joachimum admittit in Ordinem* 97 e

† Conon et filius *ejus Martt.* 229 f

Conradus, *an.* 1245 *Archiep. Coloniensis, consecrat ecclesiam prope Treviros in honorem SS. Joannis Evang. Maximini, Agricii et Nicetii* 33 e

Conradus a Lutzelnstein *an.* 1152 *electus Episcopus Augustanus* 440 f

Conradus, *Rudolfi Regis filius, S. Adalheidis frater* 679 f

Constantia *Romanorum Imperatrix et Regina Siciliæ, uxor quondam Henrici Imp.* 124 a

Constantia, *Regis Castellæ soror, uxor Frederici II* 124 e

Constantia, *filia Alfonsi IX Castellæ Regis, Abbatissa monasterii de las Huelgas* 303 d

Constantinus Acropolita, *magnus Logotheta, laudator S. Theodosiæ* 65 e, 67

† Coprus, *Mart.* 230 b

† Cordula *Mart. ex sociabus S. Ursulæ apparet S. Helmtrudi, et festum sibi celebrari proprium impetrat* 434 a b

† Crescentius *Mart. Romanus, in Stiriam translatus* 411 a

Crescentius *sec.* 14 *nobilis Medicus Senis*, 208 e *Magnus fit a B. Columbino* 210 a

Cumania, *filia Alleani Hiberni* 3 d

Cyricus, *frater S. Majoli* 677 b

† Cyrillus *Carmelita, scribit Joachimo Abbati* 100 b

† Cyrillus *Ep. Hierosol. an.* 381 *in Concilio CP.* 250 d

D

David *Archiep. S. Andreæ in Scotia, ab hæreticis occisus* 230 f

† Demetrius *Mart. celebris CP.* 83 f

Demophilus, *inter Arianos Princeps et Episcopus CP. exulare cum suis jubetur a Theodosia* 249 c

Didacus Lopez de Sousa, *Comes de Miranda, an.* 1614 *semel iterumque levatur gravi morbo, ope S. Joannæ Principis* 746 f

Didacus Lopez, *Biscayæ Dominus, ditione sua exuitur a S. Ferdinando* 327 f, *et restituitur in integrum* 328 a

Didacus de Atayde *conspicuæ nobilitatis ac virtutis in Lusitania* 709 d

Didacus, *Miles nobilissimus, Legionem eripere conatur S. Ferdinando post mortem patris* 294 d. *Punitur divinitus* 294 e

Didacus Perez de Vargas, *frater Garziæ, fortissime pugnat ad Xerez; ubi* Machuca *cognomen sibi parit* 319 d, 326 b

Didacus Laurentius, *sacellanus S. Joannæ Principis, vir eximiæ virtutis, cognoscit absens ejus mortem* 743 a

Didacus de Soto *Soc. Jesu transit in Indias* 397 f

Didacus Lupi de Faro *an.* 1250, *Vexillifer Regis Ferdinandi* 355 a

† Domardus, *discipulus S. Marculfi. Utriusque Reliquiæ an.* 1451 *translatæ* 522 c

Dominicani Patres *an.* 1235 *ab hæreticis Tolosæ malæ habiti, inde coguntur abire* 177 e

† Dominici Silensis *prærogativa in liberandis captivis*, 362 a

Dominicus *sec.* 13 *Ep. Abulensis* 309 d

Dominicus Roboreus *an.* 1582 *Ep. Astensis* 46 a

Dominicus Tussanus *an.* 1479 *transfert Corpus S. Marculfi* 523 d

Dominicus *Ep. Beatiensis, capta Corduba a S. Ferdinando, interest Dedicationi templi ejus primarii* 324 b

Domitianus Comes, *Iconii prosequitur Christianos* 5, 6

† Dorothea, *Vidua Pruthena* 600 b 601 b

† Dubricii *Ep. Translatio* 4 d

Dulcia, *Soror S. Ferdinandi, non uterina* 294 e

Dulcidius, *Præses Aquileiæ sub Diocletiano* 421 f

† Dympnæ *Virg. Mart. Translatio Gelæ in Brabantia* 229 c

E

Eadwardus, *ex Archidiacono Londinen. Monachus Glastoniensis, relinquere monasterium prohibetur divinitus* 82 a

Edmundus *simul cum patre suo Ethelredo regnat in Anglia* 796 b

† Eduardus *Rex Angliæ ab Alexandro III canonizatus* 374 b

Eduardus de Menezes, *Comes Vianensis, virtute bellica clarissimus, et sanguine Regibus conjunctus, in prælio contra Mauros obit* 715 c

† Eigilis *Archiepiscopus Sononensis* 2 c

Electus *Ord. Minorum Romæ in Ara-Cœli* 3 e

Eleonora de Menezes, *Eduardi Comitis filia, singulari pietate Matrona* 715 c, *Ferdinando Duci Bragantino desponsa* 717 a, *monasterium Jesu ingreditur Averii an.* 1421; *omni virtutum genere elucet ac fit Priorissa* 718 c

Eleusius *Ep. Cyzicensis Arianus an.* 381 *in Concilio CP.* 250 d

† Elfegus *Archiep. Cantuar. post S. Dunstanum, a Danis an.* 1010 *martyrizatus* 796 e

Elisabetha Molino, *an.* 1496 *Abbatissa S. Laurentii Venetiis, transfert Corpus S. Barbari Mart.* 758 a

Elisabetha Bechlin, Elisabetha de Elgaw, Elisabetha Schefflin, Elisabetha Steiglin — *Ord. Prædic. Moniales monasterii Thosani in Helvetia* 230 f, 231 a

† Emanuel *Mart. Romanus, translatus an.* 1678 *Viennam Austriæ* 229 e

Emanuel, *filius S. Ferdinandi* 293 e, 312 e

† Emygdius, *Asculi Patronus* 752 a

Engelhardus, *Monachus Cistercien. scribit Vitam B. Mathildis Virg.* 436 c

Ennico *Ep. dedicat ecclesiam S. Joannis Bapt.* 62 b

† Epiphanii *Reliquiæ Hildesii* 425 b

Erkenboldus *an.* 942 *Abb. Tullensis* 33 e

Ermenfredus *Ep. an.* 973 *subcribit instrumento donationis, a Cluniacensibus factæ* 679 b

Ermentrudis *Abbatissa in Deytkirchen, Ord. Cisterc.* 230 a

Ermentrudis *Abbatissa Bonnæ* 3 d

Enitherus

Enitherus *Ep. Merciorum et Ab. in Ingothugo in Anglia* 411 f
† Esperantius *Ep. Lugensis* 230 c
Ethelredus, *Angliæ Rex, filium Edmundum secum regnare jubet* 796 e
Ethelwoldus *Ep. in Anglia resuscitat Latinæ linguæ usum* 795 f
† Ettonis *Ep. et Conf. Translatio in monasterio Lætiensi in Hannonia* 779 c
Evangelista *sec.* 15 *Abb. Florensis* 123 d
† Eucharius, *primus Ep. Treverorum* 21 c 22 f
Evellius, *Consiliarius Neronis, Pisis Martyrio affectus dicitur : an recte?* 672 c
Evetius *Ep. Ephesinus Arianus an.* 381 *in Concilio CP.* 250 d
Eugenius PP. IV *sibi moribundo adesse voluit S. Antoninum* 670 f
Eugenius *Ep. in Hibernia* 411 c
Euphratas *sec.* 4 *Ep. male sensisse creditur de Filio Dei* 21 d
† Euplus *mart. celebris CP.* 83 f
Eustachius *Vice dominus Ambianensis, dat menstruos redditus ecclesiæ B. V. Mariæ* 521 d
Eustathius, *Ep. in Oriente* 4 *sec.* 19 e
Eutyches, *sive* Eutychius, *discipulus S. Joan. Evang.* 231 e
† Exuperantius *Ep, Uramensis* 230 c
† Exuperantius *Ep Cingulanus in Piceno* 257 b
† Exuperantius *Ep. Comensis* 257 b
† Exuperantius *Diac. et Mart, in ecclesia S. Bartholomæi Romæ* 232 d, 257 a
† Exuperantius, *Diaconus S. Subini Episcopi* 413 d
Exuperantius *Ep. Dertonensis, interest Conc. Aquileiensi* 256 f
Exuperantius *Ep in Lucania, sanctitate insignis* 256 f
Eymardus *sec.* 10 *Abb. Cluniacensis* 87 d

F

Faergussius de Druim-bile et Ernimus *Hiberni* 230 c
Farabertus, *post Hugonem occupat Abbatiam Lobiensem* 831 a
† Faræ, *seu* Burgundoforæ, *Translatio in oppido Far-meutier diœcesis Meldensis* 654 a
Federicus, *filius S. Ferdinandi* 293 e, 312 e
† Felicula *Virgo, collactanea S. Petronillæ* 413 c f
† Felicis *et* Felicissimi *Reliquiæ Senis* 424 e
Felix a Perusio, *Abbatissa Romæ an.* 1425 412 a
Ferdinandi Magni *Vita comparatur cum Vita Ferdinandi sancti* 358
Ferdinandus Valdesius *Archiep. Hispalensis an.* 1569. 347 b
† Ferdinandus *Ep. Cajacensis in Campania* 277 d
Ferdinandus Catholicus *Rex Bazam obsidet ac intercipit* 395 e
Ferdinandus, *filius S. Ferdinandi* 293 e, 312 e
Ferdinandus *alter ejusdem Sancti filius ex secundo conjugio* 325 e
Ferdinandus Ordoniez *Magister Ord. Calatravæ* 338 a
Ferdinandus Nunionis, *nepos Comitis Alvari, captivum abducit Rodericum Gondesaluvm* 307 f
Fernandus, *frater Comitis Alvari de Castella, moritur pœnitens in Africa* 293 f
Fernandus Gonzalvi *an.* 1250 *Majormerinus in Castella* 355 a
Fernandus Enriquez *prænobilis Dominus, et primus Equez Hispali* 299 d f. *Ei inscribitur an.* 1555 *Chronica S. Fernandi ab ejus editore* ibid.
Ferrandus, *Ecclesiæ Carthag. Diac. doctrina celebris* 411 b
† Ferreoli et Ferrutii *Martt. Translatio an.* 1063 *facta,* 231 b
Findocha *virgo in Scotia* 412 f
† Firminus *Ambiani ecclesiam fundat B. V. Mariæ, postea SS. Acei et Acheoli dictam* 521 d
Flaccus *Comes S. Petronillam sibi uxorem postulat* 413 c
† Flavianus *Mart. Romanus in Austriam translatus* 411 a
Fortunianus *Ep. Aquileæ sub Constante Imp.* 19 c
Fortunius *Ep. Pampelonæ sub Garcia Rege* 62 d
Fortunius Garsianis *Rex Pampilonensis* 62 a
Fortunius *Præfectus Aragoniæ sub Rege Garsia* 62 c
† Franciscæ Romanæ *Canonizatio* 2 c
Francisca Pachieca *Ord. Minorum* 3 e
† Franciscus Picolomineus, *Ord. Olivetani Institutor* 189 b
Franciscus Bossi *Ep. Novariensis, an.* 1582, *Genuæ Visitator Apostolicus* 46 b
Franciscus Galiatus *an.* 1582 *Ep. Vintemilien.* 46 b
Franciscus Monachus *Ep. Marturanensis* 92 f *consecrat an.* 1607 *Diani templum* 99 b
Franciscus Altoviti, *initio seculi* 14, *præest Cartusiæ Maggianæ* 193 f
Franciscus de Castilione, *Secretarius S. Antonini ejusque vitæ scriptor* 671 b
Franciscus Foscarus, *an.* 1422 *Venetorum Dux* 227 b
Franciscus Guastellonus, *Minorita Senis, genere ac virtute nobilis, discit lætus a B. Petro Petrono tempus suæ mortis* 214 d
Franciscus Muso Munhoz, *an.* 1556. *Prætor Caracæ* 386 d
Franciscus de Notarioanne, *relicto monasterio Floris, aliud extruit* 123 e
Franciscus Pachecus, *Capellanus Major Capellæ Regiæ, et Canonicus ecclesiæ Hispalen.* 347 e
Franciscus Petrarcha *Boccacio respondet circa prænuntiatam ei a B. Petro Petrono mortem* 225 a
Franciscus Tarvisanus *Prior Cartusiæ Venetæ, B. Laurentio Justiniano in amoribus* 227 c
Franciscus Turæ Montaninus *ab an* 1336 *præest Maggianæ Cartusiæ* 193 f
Franciscus Vincentus, *socius B. Columbini* 189 b *Sua pauperibus dat* 206 b
Franciscus de Urbino *Minorita stimulat B. Varanam ad virtutem, et secreta ejus novit* 472 a 473 c
Franciscus *frater B. Petri Petroni* 188 b
Franco, *ex Abblate Lobiensi Episcopus Leodiensis, Abbatiam juri Episcopali subjici impetrat ab Arnulfo Imp.* 831
Fredericus III Imp. *filio petit S. Joannam Lusitanam* 712 c
Fredericus *an.* 942 *Ab. S. Huberti* 33 e
Fredericus Schembeck *Soc. Jesu vitam scribit S. Juttæ* 595 a
Frontonius *Ab. an idem qui* S. Fronto, *Ab. in Scheti* 410 c
Findocha, *Virgo Scotica* 411 f
Fulcherius, *avus S. Majoli, an Dux Arelatensium* 677 b
Fulcherius, *vir præpotens ac prænobilis, pater S. Majoli, in Cluniacenses perquam beneficus* 676 f
Fulco, *Abb. Dunensis, mortuus in Claravalle* 411 d
Fulcuinus *Abb. scripsit libellum de Abbatibus Lobiensibus* 830 d
† Furseus *venit ex Hibernia in Britanniam* 261 c *Moritur Maceriæ et transfertur Peronam* 261 e

G

Gabini *Mart. Turritani corpus Romæ in Vaticano* 232 c

† Gabinii, *patris S. Susannæ, corpus Romæ in ecclesia S. Susannæ* 232 c e

Gaidulfus *Ticini sec.* 10 *dedicat ecclesiam S. Mariæ Virg. postea S. Majoli dictam* 682 d e

Gallana, *illustris femina, comitatur S. Bovam in Palæstinam* 145 f 151 f

Galeatius, *an.* 1582 *Ep. Maceratensis* 46 b

Galganus Vannis *in Cartusia Magniana accipit Professionem B. Petri Petronii* 192 e

Galindo *Comes, præficitur Aragoniæ* 8 *sec* 62 a

† Galterius, *aliis* Galbertus. *Abb. S. Martini in Gallia* 229 c

Galterius, *an* 1249 *Archiep. Senonensis, Reliquias Sanctorum decentius collocat* 424 e

† Gandolfi *Ord. Minorum Translatio, an* 1330 *facta Politii* 779 d

Garciaz Laurentii, *Henrici Regis adhuc pueri custodiæ deputatus a Berengaria Regina* 307 b

Garciaz Lupi de Cardenas, *Commendator Caravacæ* 387 e

Garciaz Menezes, *sec.* 15 *Ep. Eborensis* 717 a

Garziaz Perez de Vargas, *Eques ornatur* 319 a. *In prælio ad Xerez occidit Regem Gazularum ibid.* d. *Septem Mauris solus occurrit eosque fugat* 337 c d

Garciaz-Sancius Mesia *an.* 1348 *Commendator Caravacensis* 390 d

Garsiaz Sancionis, *Rex Aragon.* 62 d

Gaufridus *an.* 1582 *Ab. S. Salvatoris Papiæ* 46 b

Gemma, *mater B. Joachimi Abb.* 93 d

Georgius a Costa *sec.* 15 *Cardinalis* 735 d

Georgius de Almeida *Ep. Conimbricen. S. Joannam invisit ægrotantem* 735 f. *Interest exequiis defunctæ* 741 f

Georgius, *Joannis Lusitaniæ Regis nothus, S. Joannæ amitæ suæ educandus committitur* 730 c

Georgius de Goltzveld *an.* 1468 *Vicarius Episcopi Augustani* 435 c

Georgius Trapezuntius *auctor Vitæ B. Andreæ Chii* 180 c 181 e. *Alia Græce ac Latine scripsit* 180 c

Gentilis Varanus, *an.* 1258 *accipit ab Alexandro IV Camerinum, e ruinis suis restaurandum* 791 f

Geraldus *seu* Gerardus *Abb. Casæ-Mariæ sec.* XII 91 d 110 e

† Gerardus *Ep. Tullensis, Romam proficiscens, agit Ticini cum SS. Majolo et Adalberto* 684 f. *Moritur Tulli* 682 b

Gerardus *Archiep. Exoniensis an* 1190 *tendit in Palæstinam* 135 f

Gerardus *Abb. Florensis* 123 c

Gerardus *Comes Gerardescæ, an.* 1455 *rogatur a Pisanis Corpus S. Guidi* 807 c

Gerhilta, *ætate grandæva, fit Reclusa et moritur an.* 1014 *in Helvetia* 544 b

Germanus *Ep. Capuanus videt S. Paschasium in pœnis purgatorii* 431 e f

Germanus Agledunensis, *an* 1582 *Abb. Benedictinus Lerini* 48 b

† Gertrudis *Virg. Translatio in novum feretrum Nivellis* 229 c

Gervasius Volaterranus *an.* 1582 *Abb. Benedictinus Senis* 46 b

† Gervinus *Abb. Centulensis qui an.* 1073 *mortuus est, posuit Corpora SS. Caidoci et Frechorii in capsa argentea* 258 f

Gervinus II *patrui successor Centulæ, fit Episcopus Ambianen.* 260 c

† Germini *Ep. Reliquiæ an.* 1517 *inventæ* 45 a

Giraldus *vel* Girardus *Ostiensis episcopus* 838 f

Gisilbertus *Dux, usurpans monasterium S. Maximini, ab hoc arguitur in visione* 28 a

Gislebertus *instituitur a S. Majolo Abbas Majoris-monasterii Turonibus* 680 b

† Gislemarus *Monachus, Daniæ Apostolus* 410 c

† Gobrianus *de Ard-Dar-inis Hibernus* 230 c

† Godehardus *sec.* XI *Ep. Hildesiensis, colitur* 4 *Maji* 425 b

Gometius de Soto-mayor, *an.* 1388 *Commendator Caravacæ* 391 c

Gometius Suarii Figuerba, *an.* 1388 *Magister S. Jacobi* 391 c

Gondisalvus *Ep. Conchensis capta Corduba interest dedicationi in ecclesia* 324 b

Gundisalvus, *frater Comitis Alvari de Castella* 293 f *a Ferdinando Rege ad Arabes transfugit* 312 d

Gonsalvus Roderici, *nobilis Castellanus sec.* XIII 307 e

Gonsalvus Ferri, *Dominus Molinæ, rebellis Regi Ferdinando, pacem init* 312 d

† Gordianus, *Mart. Romanus, ad Augustinianos prope Leodium translatus* 653 b

Goslinus *Ep. Suessionen. an.* 1144 *adest Dedicationi Montis-Dei* 609 a

Gregorius Thaumaturgus, *magister S. Macrinæ, aviæ S. Basilii* 239 b

Gregorius Papa IX, *adscribit S. Dominicum catalogo Sanctorum* 55 a

Gregorius, *sec.* 13 *Abb. S. Michaelis Discalceatorum Pisis* 173 a

Guala Biccherius Card. *an.* 1219 *ædificat Vercellis Conventum S. Andreæ* 549 e

Gualterius de Moac, *an.* 1178 *Ammiratus regii exercitus in Sicilia* 98 b

Guarnerius Guassus, *an.* 1582 *Ep. Alexandrin.* 46 b

† Guibertus, *a Leone X Canonizatus* 374 e

Guilielmaccius, *pater B. Petri Petronii* 187 f

Guilielmus Giffardus, *Archiep. Remensis, nomen suum dat Confraternitati S. Gibriani* 641 b

Guilielmus de Tria, *Archiep. Remensis, an.* 1325 *transfert Reliquias S. Gibriani* 640 f, *Confraternitatem ejus confirmat* *Ibid.* e

Guilielmus, *Abb. S. Michaelis in Tarascha an.* 1229 523 e

Guilielmus, *an.* 1290 *Abb. Florensis* 123 c *in Translatione B. Joachimi liberatur febri* 115 b

Guilielmus, *an.* 1178 *Rex Siciliæ* 98 b

Guilielmus de Bisiniano *an.* 1199 *Justitiarius Regius in Regno Neapol.* 125 c

Gutierius *Ep. Cordubensis, Missam primus cantat in urbe Jaen, occupata a S. Ferd.* 333 a

Gunibertus *seu* Cunibertus, *nepos Pipini Regis ex filia, curatur a S. Maximino* 24 d

Gundibertus, *quis sit ?* 2 f

H

Hadericus *Comes, sec.* 9 *includit Reliquias S. Gibriani in arca argentea* 610 f

Hadrianus PP. *Romam transfert corpus S. Restituti* 13 b

Hanno de Sangherhausen, *septimus Magister Cruciferorum in Prussia* 598 b

Harbertus. *Abb. Lobiensis an.* 865, *expellitur ab impio Huberto* 831 a

Hariulfus, *Monachus Centulen. Scripsit Vitam S. Madelgisili* 260 c, *Chronicon Centulense absolvit an.* 1088 ibid. *Diversus est a duobus aliis ejusdem nominis*

nominis Monachus Centulen. 260 d. *Fit Abbas Aldemborgensis, et an.* 1143 *moritur* ibid.
Hartuicus, *Præpositus in Dyezzen, tempore B. Mathildis Abbatissæ* 446 f
Hasnarius, *an.* 1250 *Ep. Calaguritanus* 354 f
† Hatkerus, *reclusus in cella S. Wiboradæ, in Helvetia, obiit anno* 1018, 544 a
Haymo *Dux defert Corpus S. Fursæi Peronam* 216 e
† Hedvigis, *Ducissa Poloniæ atque Silesiæ* 597 c
Heldricus, *creatus a S. Majolo Abbas S. Germani Autissiodori* 680 b
Hellinarius, *Archidiaconus sub Pipino Rege* 24 c
Helintruth *Reclusa : an eadem cum* Helintrude *Reclusa Herisiensi?* 412 f
Henricus IV imperator. *Ejus schisma contra Gregorium Papam* 842 *Excommunicatur* 853
† Henricus, *Eremita in Hetruria* 2 c
Henricus *ex Provinciali Prædicatorum Archiepiscopus Armacanus, deinde in Prussiam translatus, dirigit B. Juttam in vita spirituali* 597 e
Henricus, *Ep. Tullensis sec.* 12, *sacellum extruit S. Gibriano* 640 e
Henricus Clausse, *an.* 1621 *Ep. Aurensis et Coadjutor Cathalaunensis* 427 d
Henricus, *Ep. Paderbornen. sec.* XI *pro obtenta sanitate gratus in S. Modoaldum* 703 b
Henricus, *an.* 1245 *Ep. Curoniensis* 33 e, 36 d
Henricus *an.* 1101 *Abbas Montis S. Quintini* 528 d
Henricus, *Campaniæ Comes, an* 1152 *liberalis in S. Gibrianum* 640 e
Henricus Auceps *R. Germaniæ, ejus laus* 28 a
Henricus, *post patrem Alfonsum Rex Castellæ* 303 d. *Regnat annos* 2 *menses* 10. 307 a, *tegula in capite vulneratus moritur* 308 b
Henricus, *filius S. Ferdinandi* 293 e, 312 e
Henricus *Dux, frater Heriberti Episcopi, committit S. Majolo monasterium S. Germani reformandum Autissiodori.* 680 b
Henricus de Sousa, *Didaci Comitis de Miranda pater* 746 f
† Heraclii *Ep. Senonensis Reliquiæ Senis* 407 c
Heribertus *Ep. Autissiodorensis, frater Henrici Ducis* 680 b
Herkembertus *Ab. S. Maximini sub Arnulfo Imp.* 27 e
Hermannus, *Metensis episcop.* 855 a
Hermanus, *Conversus Heisterbaci, sanctitate clarus* 411 c
Hermannus, *ex Canonico Bonnensi Monachus Hemmenrodensis, et Abbas Heisterbacensis* 411 e
Hermogenes, *Præses Romæ sub Diocletiano* 11 f
Hermogenianus, *Præfectus Urbis sub Maximiano* 11 c d
Hermengardis, *uxor Odonis Comitis* 680 a
Herminius, *Mart. in Sirmio, diversus a S. Hermia Mart. Comanis* 416 c
Heudeburgis, *Soror Ludovici Comitis Teruanensis, Abbatissa Monstrolii, partem Reliquiarum S. Framehildis ad se transfert* 788 f
† Heyna *seu* Hieu *Monialis in Northumbria* 231 f
† Hidulphus, *sec.* 7 *Ep. Treveren. transfert Corpus S. Maximini* 23 e 24 f
† Hierais, *Virgo Martyr* 231 e
† Hilarius *Ep. Tolosæ sepultus in ecclesia S. Saturnini* 431 a
Hieronymus de Franciscis, *Ep. Coronensis, interest an.* 1496 *Translationi S. Barbari Mart.* 758 b
Hieronymus Manellius, *Ep. Nucerinus an.* 1545, *quærit invenitque Corpus B. Jacobi Avellanensis* 670 e
Hieronymus Raggazonius, *an.* 1582 *Ep. Bergomensis.* 46 a
Hieronymus Silva, *an* 1582 *Abb. Castellanus Ord. Benedictini* 46 b
Hieronymus, *an.* 1406 *Abb. Florensis* 123 d
Hieronymus, *circa an.* 1500 *Præpositus in Dyezzen studiose promovet venerationem B. Mathildis* 435 e
Hieronymus de Montalvo *an* 1579 *supremus satellitii urbani Præfectus Hispali* 363 e
Hilarius, *sec.* 12 *Prior Sambucinæ* 97 f
Hildebertus, *Archiep. Moguntinus, an.* 931 *mortuus,* 411 c
Hippolytus Rubeus, *an.* 1582 *Ep. Ticinen.* 46 b
Hippolytus, *sec.* 15 *Abb. Florensis* 123 d
† Honorati. *Episc. Tolosani sepulcrum in ecclesia S. Saturnini* 431 b
† Honoratus *fundator monasterii Lerinensis* 236 c. *Ejus ibi Corpus* 236 f
Horatius Spinola, *an.* 1607 *Card. et Archiep. Genuensis* 534 f
† Hubertus, *Magnus Arduennæ Dominus, Patronus S. Huberti Monachi* 267 b
Hubertus, *an.* 942 *Abb. S. Arnulfi Metis* 33 c
Hubertus, *Ab. in Picardia* 411 f
Hubertus, *frater Tietbergæ Reginæ, an.* 865 *invadit Abbatiam Lobiensem et in bello extinguitur* 831 a
† Hucbertus, *Ep. et Confessor, quis?* 231 f
Hugo *Ep. Matiscon. subscribit Electioni Odilonis in Abbatem Cluniacen.* 681 c
Hugo, *Ep. Generensis subscribit Electioni Odilonis in Abbatem Cluniacen.* 681 c
Hugo, *succedit Aichario in Abbatia Lobiensi* 831 a
Hugo *Rex, consentit in reformationem monasterii Fossatensis prope Parisios* 680 d
Hugo, *Comes de Roseyo sec.* 12 616 e
Hugo, *Lamberti Comitis filius, Ambariacum paganum an.* 973 *accipit a Cluniacensibus* 679 a
Hugo, *filius Adelaidis Comitissæ, subscribit an.* 979 *donationi factæ S. Majolo* 679 d
Hugo, *pater Raymundi, Episcopi Segoviensis sec.* 13 353 b
Humbertus, *Ep. Gratianopol. an.* 991 *vineam donat Cluniaco* 684 f
† Hyacinthus Odrovisius *Ord. Prædicatorum* 597 c
† Hypatius in Ruffianis *CP.* 3 f
Hezelo *circa an.* 1055 *succedit Azelino in Episcopatu Hildesiensi* 425 a

I

Ibbo, *Frisius natione, a S. Maximino liberatur naufragio.* 24 d
Idda de Zultz | Idda Sultzerin | Idda de Wetzicken — *Ordinis Prædic. Moniales Monasterii Tosani in Helvetia.* 230 f, 231 a.
Ignatius Borgesius, *Cartusianus in Maggiano, moritur octogenario major* 226 e
Ingilramus, *Comes Ambianensis, liberalis in ecclesiam S. Mariæ* 251 d
Ingelardus, *Abb. Centulensis, transfert Corpus S. Madelgisili* 259 b c e
Irmentrudis de Milendunck, *Antistita Dietkirchii,* 3 e
Isabella, *Alfonsi V. uxor, precibus a Deo impetrat filiam Joannam, miræ dein sanctitatis: filium Joannem triennio post parit, et sequenti mox anno* 1456, *moritur* 711 f
Isabella, *Ferdinandi Catholici uxor, Caravacam venit anno* 1483 395 e
Isabella Rodriguez *in Conventu Jesu Averii inter primas Professionem facit* 710 f

Isidori

Isidori Sodalitas, Dilingæ an. 1630 instituta pro Agricolis, approbante Urbano VIII 763 c

J

Jacobus Apost. ad Xerez pro Christianis pugnat 319 b, ejus Translatio 231 d
Jacobus de Bontiposiis, an. 1411 Ep. Æsii 566 f
Jacobus Zadrick, ex Culmensi Sede ad Cracoviensem translatus Episcopus 601 f
Jacobus, Aragonum Rex, an. 1242 videt noctu lucem magnam de cœlo descendere 178 b
Jacobus Ord. Cisterc. in cœnobio S. Galgani in Etruria. 230 e
Jacobus Comes, Reliquias Tridentinorum Martyrum a S. Vigilio portat S. Jo. Chrysostomo 42 c
Jacobus Græcus, scriptor vitæ B. Joachimi Abb. 89 f 92 f
Joachimus Cianus, B. Petri Petroni studiosus imitator, laudatur 199 c, multa Beati secreta discit 210 d
Joanna Regina, Philippi Pulchri uxor, S. Petronillæ Mart. corpus in Galliam transfert 415 a
Joanna, proneptis Ludovici Regis Francorum, nubit an. 1237 S. Ferdinando 325 d, cui tres liberos parit e
Joanna, filia Gismundi Domini Ariminensis, mater B. Baptistæ de Varanis 500 a b
Joanna, mater S. Huberti Monachi 267 e
Joanna Petrona, B. Petri Petroni Soror amitina, eique familiaris 206 d. Fit Monacha et laudatur 207 b
Joanna de Ubaldinis, Ord. S. Francisci sec. 13 Florentiæ 230 e
† Joannes, Ep. Gotthiæ colitur 26 Junii 412 d
† Joannes Angeloptes, Ep. Ravennas post S. Exuperantium 256 b
† Joannis Bapt. Translatio 231 e. Cineres Genuæ coluntur 412 e
† Joannes Bapt. Podius, Institutor Congregationis S. Mariæ de Consolatione 412 b
† Joannes Columbinus scripsit Italice Vitam B. Petri Petroni 184 f, 185 e. hoc Directore utitur 186 d, instituit Congregationem Jesuatorum 189 a
† Joannes Lobedavius, Ord. S. Francisci Confessarius S. Juttæ 597 a 600 b
† Joannes Pandrotha de Bialazcua, Ep. Cracoviensis 597 c
Joannes PP. XIII commendat Episcopis Galliæ monasterium Cluniacense 679 b
Joannes Card. Ep. Sabinen. Legatus Apostolicus in Hispania a Gregorio IX mittitur 294 c, 312 f
Joannes Moronus, an. 1554 titulo S. Laurentii in Lucina Cardinalis, Ordinis Præd. Protector 451 b
Joannes de Vienna, Archiep. Remensis, an. 1341 confirmat Confraternitatem S. Gibriani 641 b
Joannes de Credonio, Archiep. Remensis, an. 1352 denuo confirmat Confraternitatem S. Gibriani 641 b
Joannes David, Archiep. Senonensis, an. 1621 transfert Reliquias SS. Cantii et Sociorum 427 a
Joannes Archiep. Genuen. invenit Corpus S. Valentini. 536 c
Joannes Azebedius, Ep. Portuensis, S. Joannam morti vicinam visitat 735 d, et mortuæ exequiis interest 741 f
Joannes Delphinus, an. 1582 Ep. Brixiensis 46 a
Joannes Franciscus, an. 1582 Ep. Castrensis 46 b
Joannes Lipski, an. 1637 Ep. Culmensis 598 f
Joannes, an. 1250 Ep. Auriensis 354 f
Joannes, an. 1250 Ep. Mindonien. 354 f
Joannes, an. 1190 Ep. Bajonensis 135 f
Joannes, Ep. Eboracensis, an. 1190 cum Rege Angliæ est Messanæ 135 f
Joannes, Ep. Ovetensis an. 1220 316 c
Joannes, Archimandrita, an. 1390 instituit Remis Confraternitatem S. Gibriani 641 a
Joannes Alimenti Nigri, Abb. Commendatarius S. Simpliciani 44 e
Joannes Baptista Bononiensis, an. 1581 Abb. SS. Petri et Pauli in Glaxiato 45 c
Joannes Bapt. Stella, an. 1581 Abb. Benedictinus prope Placentiam 45 d, 46 c
Joannes de Taberna, an. 1346 Abbas Calabro-Mariæ Ord. Florensis 108 f, 109 d
Joannes, sec. 13 Abb. Curatii 91 d
Joannes, an. 1338 Abb. Florensis 123 c
Joannes, alter an. 1371 Abb. Floren. 123 c
Jaonnes III Abb. Florensis 123 d
Joannes Schon, an. 1468 Præpositus in Dyezzen, extumulat ossa B. Mathildis 435 c
Joannes Zalliger, Præpositus in Dyezzen, an. 1488 transfert ossa B. Mathildis 435 d
Joannes, Carthusianus, Prior Vallis-gratiosæ 222 e. Vitæ compendium 223 e
Joannes, Presb. familiaris S. Bonæ, jubetur cingulum ejus ferreum formare in crucem, et luce circumfunditur 157 e f
Joannes, Alfonsi V Regis Lusit. filius, nascitur an. 1455, 711 f: moritur sine herede 744 f
Joannes, Cancellarius Ferdinandi Regis ecclesiam Vallisoleti fundat 294 a. Fit Episcopus Oxomensis et ecclesiam illam construit ibid. Dedicat Cordubensem 324 b
Joannes ab Aquitania, sancte vixit annis 39 in Flore 105 a b
Joannes Bandinellus, Joannæ Patronæ maritus Senis 206 f
Joannes Bembus, an. 1617 Dux Venetus 759 a
Joannes Boccacius, jussu B. Petri Petroni monetur, ut lascivis abstineat poematibus, et ad mortem se paret 224 b 225 b. Petrarcham ea super re consulit 225 a, eumque Præceptorum suum vocat 227 f
† Juliani Mart. Reliquiæ Turonis 231 e
Joannes Cossa, Comes Troyæ, an. 1472 infeudat locum S. Torpetis Raphaeli Garassio 781 a
Joannes Diaz, Dominicanus, Confessarius ultimus S. Joannæ Principis 734 e, cui Confessionem illa generalem facit ante mortem 736 c
Joannes Enen, scriptor rerum Treverensium 20 e
Joannes Franciscus Ranzi, Vitam Candidi Ranzi a se scriptam imprimit an. 1600 556 b
Joannes Galvanus, an. 1460 Ep. Conimbricen. 710 c
Joannes Gomesius, laicus Ord. Minorum Cæsaraugustæ, an. 1447 412 a
Joannes de Haro, an. 1472 Commendator Caravacæ 394 c e f
Joannes Ketel, Daventriæ relicta mercatura, in Conventu aliquo coquum agit, ac pie moritur 411 e
Joannes Lombardus, Ord. Min. in Aprutio an. 1447 230 f
Joannes Maria de Varanis restituitur in Principatum Camerinensem, patri ereptum a Cæsare Borgia 499 b 500 b
Joannes Menezes, Prior Cratensis in Lusit. 717 a
Joannes Mufellinus, per Angelum jubetur fieri Canonicus Regul. et curam gerere S. Bonæ 144 d
Joannes de Nicæa, Monachus Lerinensis et Prior S. Stephani de Bargiamono; an. 1364 scribit Psalterium 237 a
Joannes de Pineda S. J. scriptor Vitæ S. Ferdinandi 279 a

Joannes

Joannes Pipinus de Barulo, Minervini Comes e Notario factus, expellit Saracenos ex Apulia, et an. 1300 ædificat ecclesiam S. Petri de Majella 803 b
Joannes Sancius Carmelita, Valentiæ an. 1608 mortuus cum opinione sanctitatis 804 f
Joannes de Sandoval, frater Marchionis Deniæ et Archiepiscopi Hispalensis consobrinus, an. 1579 portat vexillum S. Ferdinandi 364 d
Joannes Scheckmannus, Bibliothecarius monasterii S. Maximini 20 e
Joannes Slonka, Ord. Minorum Cracoviæ, an. 1483, 412 a
Joannes Snini, Vitam S. Juttæ ex Polonica Latinam facit 594 f
Joannes de S. Vito, Minorita an. 1364 Lector Pisis 160 c
Joelius, an. 1240 Archiep. Remensis 673
Joseph de Piniano, an. 1346 Abbas S. Mariæ novæ 103 f, 109 d
Josephus Saladinus, Abb. Commendatarius S. Philippi in Sicilia, an. 1599: hujus Corpus defodit 698 f
Jovinus. frater S. Maximini 21 c
Julius, Camerini Princeps, pater B. Baptistæ Varanæ, interemptus a Cæsare Borgia an. 1502 499 f
Julius Sanctorius, Card. Abbas Florensis 123 f
Justa, matrona Romana, sepelit S. Restitutum 13 a
Justinus Guardianus, Ord. Minorum Cracoviæ 412 a

K

† Kerhildis, neptis S. Notkeri Balbuli, fit an. 952 Reclusa 544 a
† Kinesdrida, Virgo, Pendæ Regis filia 410 c
Kothelindis, grandæva fit Reclusa apud Sangallenses, mortua 1020 544 b
† Kunegunda seu Kinga, Regina Hungariæ et Ducissa Cracoviæ 597 c

L

† Laborator et Fabrosus, Martt. quales? 230 b
Lastidianus, Consobrinus S. Augustini 570 b
† Lambertus, Discipulus S. Gisleni 231 e
Lambertus de Lidekerca, Ord. Præmonstrat. miraculis clarus 230 d
Lambertus, Comes subscribit Electioni Odilonis in Abbatem Cluniacen. 681 d
† Laurentius Justianus, Cartusianis familiariter utitur Venetiis 227 c
Laurentius Ep. Auriensis sec. 13 ecclesiam, Episcopium, pontem fabricat 294 b
Laurentius Genuensis, an. 1582 Abb. Benedictinus Buschetti 46 c
Laurentius Xuarez, a S. Ferdinando in exilium missus, præclarum huic præstat obsequium 322 f et seq.
Laurita, uxor Ottonis Comitis, cum illo fundat an. 1132 monasterium Dyezzense 434 f
† Leandri, Archiep. Hispalensis corpus an. 1579 transfertur 462 e f
Lectaldus, Archiep, subscribit Electioni Odilonis in Abbatem Cluniacen. 681 d
Leo, nomen navis sec. 13 157 b
Leonardus, an. 1250 Ep. Civitatensis 354 f
Leonora Menesia, suadet Joannæ Lusitaniæ Principi verbo et exemplo suo ingressum in monasterium Averiense 711 a
Licentius, Discipulus S. Augustini 570 b
Lietefredus, sec. 10 Ep. Ticinensis 678 f
† Ligorius, Mart. Venetiis festum habuit cum S. Maji T. VII
Barbaro commune, nunc proprium habet XIII Septembris 758 c d
Liutardus, sec. 10 Ep. Cumanus, seu Comensis, donat quædam S. Majolo 678 f
Lothbertus, Ep. transfert Corpus S. Maximini 23 e 24 f
† Lubentius, filius spiritualis S. Martini 21 f
Lucas, an. 1183 Archiep. Consentinus, scripsit Synopsim Vitæ B. Joachimi Abb. 91 c. Fuit Abbas Sambucinæ 110 e
Lucas, postea Ep. Tudensis, mundi Chronicon scripsit usque ad an. 1237 279 b
Lucia de Ubaldinis, Ord. S. Francisci sec. 13 Florentiæ 230 f
† Lucinia, Virg. Mart. cum matre sua Marmenia 229 f
Lucius III Papa, an. 1181, 29 Augusti creatus, Verulam adit 99 f. Joachimum Abbatem jubet commentari in S. Scripturam 100 a
† Ludovici Regis, Translatio Capitis 779 c
Ludovicus Taverna, Ep. Laudensis, an. 1582 in aula Hispanica Residens 46 b
Ludovicus de S. Angelo, Abbas Commendatarius primus Florensis 123 e
Ludovicus Quizzoli, an. 1582 Prior S. Simpliciani Mediolani 46 e
Ludovicus Cassus, Rex Galliæ, medetur strumis 523 a
Ludovicus XI. Rex Galliæ ambit nuptias S. Joannæ Lusitanæ 712 c
Ludovicus, filius S. Ferdinandi ex secundo matrimonio 325 e
Ludovicus, Comes Teruanensis, corpus S. Framehildis elevari curat 788 f
Ludovicus Accarisius, promovet editionem Vitæ B. Petri Petroni 487 b
Ludovicus de Norcnia, Marchio Civitatis Regalis 748 a
Ludovicus de Sandoval, Ord. Minorum Hispali 3 e
† Luitperga, Sanctimonialis, in Saxonia 410 c
† Lupicinus, Ep. Veronensis 411 a
Lupus Ep. scribit Vitam S. Maximini 9 sec. 20 a 25 d
Lupus Didaci de Pharo, nobilis Castellanus sec. XIII 307 c, 208 c

M

Mablina a Simana, apud Phocensem Galliæ provinciam, nota in vita S. Elzearii Comitis 412 e
† Macarii, Abb. Reliquiæ Senis 424 d
Macarius. Monachus Pinnatensis scribit vitam SS. Voti et Felicis 56 f, 59 b
† Machabæi, Martt. transferuntur an. 1164 Coloniam 412 e
† Macræ, Virg. Repositio corporis 2 b
† Macrina, avia paterna S. Basilii, a Baronio primum adscripta Martyrologio 238 c
† Macrina, soror natu maxima S. Basilii 239 b an. 372 moritur 241 e
Madrutius, Ep. Tridentin. Gubernator Status Mediolanensis 45 a
Mahoma, ex bubulco fit Rex inter Mauros 315 f
Majolus, Præpositus subscribit instrumento, quo Odilo substituitur ipsi Abbas 681 c
Malatesta de Malatestis, an. 1411 Dominus Æsii 566 f
Manfredus, Siciliæ Rex, Camerinum expilat 83 c
† Marcellus, Diaconus S. Sabini Episcopi 413 d
Marcellus, Marii Urbis Præfecti filius, scribit SS. Nereo et Achilleo exulantibus de vita S. Petronillæ 413 b

Marchisinia, mater B. Jacobi Veneti 453 d
Marcianus, Ep. Lampsacen. Arianus an. 381 in Concilio CP. 250 d
Marcus, Presb. familiaris S. Bonæ 155 b
Marcus Antonius Fuscarenus, Ep. Æmonensis, adest an. 1496 in Translatione S. Barbari Mart. 758 b
Marcus Cornelius, an. 1594 electus Episcopus Patavinus 576 b
Mares, Ep. Chalcedon. Arianus, an 381 in Concilio CP. 250 d
Margarita Bicheria, soror B. Æmiliæ 549 f
Margarita Pineria, S. Joannæ Principis famula et vitæ auctor 708 a
Margareta de Hunichon, Margareta de Zurich, Margareta Finck, Margareta Willin, } Moniales Ord. Prædic. in Helvetia 230 f, 231 a
† Maria Virgo, Toletanæ provinciæ ac totius Hispaniæ semper Tutrix et Patrona fuit 348
Maria de Atayde, cum Matre Beatrice Leitoa, confundatrix monasterii Jesu Averii 711 c; fit ibidem Priorissa, et virtutibus claret 729 d
Maria, filia S. Ferdinandi 293 e: Moritur puellula et sepelitur Legione 295 a
Maria-Blanca, Ducissa Mediolan. 44 e
Maria Comitissa de Pontivo, mater Joannæ, uxoris S. Ferdinandi 325 d
† Mariani Mart. Inventio Acheruntiæ, an. 1613 229 c
† Marianus, Mart. Romanus, an. 1655 in templo Societatis Jesu Ferrariæ expositus venerationi 232 a
Marianus Perbenedictus, an. 1579 Ep. Marturanensis. Ejus gesta et elogium 99 b c
Marianus Volaterranus, e Cartusia Florentina, primus præficitur novæ Cartusiæ Venetæ 227 c
Marianus, vir pius, sec. 14, ecclesiæ apud Marmorium Plebanus 209 c
Marinus, an. 1331 Abb. Florensis 123 c
† Marmenia Mart. cum Lucinia filia sua 229 f
Martina Biccheria, soror natu minima B. Æmiliæ 549 f
† Martinus cum S. Maximino Romam adit 21 e
Martinus a Costa, Archiep. Bracarensis, invisit S. Joannam ægrotantem 735 d
Martinus, an. 1220 Ep. Mindonensis in Hispania 316 c
Martinus, an. 1220 Ep. Salmanticen. 316 c
Martinus, Ep. Samorensis, sec. 13 publicis operibus faciendis studet 294 b
Martinus Mendes de Berredo, Lusitanus, sec. 15 in legatione Francica defunctus 710 a
Martinus Ruyz de Argote occiditur in pugna contra Regem Granatæ 328 d
Martyrianorum familia patricia Consentiæ 93 f
Martinus Scaliger, Canis Grandis nepos, depictus Veronæ prope imaginem miraculosam Deiparæ 778 a
Mathildis, filia Fulconis Regis 3 d
† Mathildis comitissa litteras a Gregorio VII accipit 858 d e
Matthæus, an. 1250 Ep. Conchensis 354 f
Matthæus Abb. secundus Florensis 89 d, 123 b
Matthæus Guerra, Auctor Congregationis Clavorum Senis 189 e. Evocatur Romam jussu Sixti V ibid. f
Mauritius Ep. Burgensis sec. 13 ecclesiam suam pulchre construit 294 a, 309 d. Mittitur Legatus in Germaniam 312 c
Mauritius, Ep. Æmonensis 15 a
Maurus, pater B. Joachimi Abb. 93 d
Maxentius, frater S. Maximini Ep. Pictavensis 21 c 22 a f
Maxima, soror S. Maximini 21 c
† Maximi Reliquiæ Genuæ 16 d
† Maximini, Ep. Aquis-Sextus. Ordinatio 231 b
Maximinus, Ep. Bisuntinus, an vere fuerit 229 f
Maximinus Gulich, Abb. S. Maximini 21 c
Maximus, frater S. Maximini 21 c
Mecia Pareria, soror Comitis de Monte-corvo sec. 15 post mortem mariti ad statum religiosum confugit mortis consideratione 709 f
Medericus Seposius, Eques ac Britanniæ Admiralis, an. 1539 266 d
Megenardus Abb. S. Mauri Fossati, prolapsa regulari disciplina 680 d
Megingaudus Dux, accipit Abbatiam S. Maximini, punitur, sanatur 27 d 28 f
Meledon Rodriguez Gallinatus, generosus miles sub S. Ferdinando 326 e
Meletius Ep. Antioch. an. 381 in Concilio CP. 250 d
Michael an. 1220 Ep. Civitatensis in Hispania 316 c
Michael an. 1220 et 1250 Ep. Lucen. in Hisp. 316 c 354 f
Michael a Benevento Ord. Minorum an. 1560 apud Mexicanos 230 f
Michael de Nobletz, Presbyter Missionarius an. 1652 sancte mortuus 579 c
Millehardus, seu Mileardus, Ep. Sagiensis, an recte ut Sanctus colatur 672 a
Milo, Ep. Tarvanensis, an. 1144 interest Dedicationi Montis-Dei 609 a
Minoritæ an. 1364 in monasterio S. Martini Pisis inveniunt corpus S. Bonæ 160 c
Miramolinus, Maurorum Alabarum Rex, profligat circa Alarcos Regem Alfonsum IX 303 e
Moeldradus, Slanensis Hibernus 411 c
† Mundana, vidua et Mart. colitur 31 Maji in eccl. Sarlatensi 410 c, prope filium suum S. Sacerdotem Ep. sepulta 585 b
Munio Ferrandi an. 1250 Majormerinus in Galæcia 355 e
† Mustiola, Virg. in territorio Senonensi 331 c

N

Natalius, Martyr 229 f
Naucratii, fratris Basilii magni, pia occupatio et improvisa mors 240 c
Navigius, frater S. Augustini 570 b
Neapolio de Gerardesca, Comes Donoratici, pater S. Guidi 806 f
Nectarius, an. 381 in Concilio CP. eligitur Episcopus ejusdem urbis 250 e
† Nicetius circiter an. 564 Ep. Trevirensis 21 a b. Corpus an. 942 transfertur 33 d
† Nicolai Ep. Myrensis Translatio 4 d, prærogativa in juvandis pauperibus 362 a
† Nicolai Albergati Cartusiani præclarum elogium 222 e f. Exequiis ejus interest Eugenius Papa IV 223 b
† Nicolaus Abb. Valcellensis Ord. Cistercien. 232 d
† Nicolaus Peregrinus, in Apulia miraculis clarus 231 b
Nicolaus V S. Bernardinum canonizat, ipso Jubilæi anno 807 f
† Nicolaus Senior, Ep. Myræ 4 d
Nicolaus Sfondratus, an. 1582 Ep. Cremonen. 46 a
Nicolaus an. 1315 Abb. Florensis 123 c
Nicolaus alter, an. 1392 Abb. Floren. 123 c
Nicholaus, Abb. Villarii 3 e
Nicolaus, Prior Curatii sec. XIII 91 d
Nicolaus de Caccurio, an. 1346 Prior monasterii Floris

Floris 108 f 109 d
Nicolaus Acciaiolus *Cartusiam Florentinam fundat* 222 f: *Ejus epitaphium et laus* 223 f
Nicolaus Anellus Imperatus, *an.* 1508 *restaurat ecclesiam S. Petri de Majella* 803 b
Nicolaus Cinugus, *dives trapezita Senensis, fundat Cartusiam Belriguardi* 199 e
Nicolaus Striecha Marescotti, *Nobilis Senensis* 14 *sec.* 209 a
Nicolaus Vincentus *B. Petri Petroni consiliis utitur, ac vitam scribit;* 186 d. *Morienti adest* 213 e. *Sua pauperibus dat* 206 e
† Nicomedes *Presb. celebrat mysteria Christi, et S. Petronillæ ea dat ante mortem* 413 e f
† Novatianus *Mart. Romæ cum* 977 *Sociis* 230 b
Nunius *an.* 1220 *Ep. Astoricensis* 316 c: *publica ædificia restaurat multa* 294 a b
Nunnius *an.* 1250 *Ep. Legionensis* 354 f

O

Odelardus, *an.* 926 *Ep. Maurianensis* 86 f
† Odilo, *vivente adhuc Majolo an.* 991 *sufficitur Abbas* 681 c
Odo, *Abb. S. Remigii, circiter an.* 1129 *fundat Cartusiam Montis-Dei* 609 a 610 f
† Odo *substituitur Bernoni, adhuc superstiti, Abbas Cluniacensis* 681 c
Odo *Comes, Cluniacenses Monachos loco Clericorum secularium inducit in Majus monasterium S. Martini Turonensis* 680 a. *Fit ibidem Monachus* b
Ogo *Abb. S. Maximini* 28 b. *Monasterium restaurat* 33 d
† Olbianus, *Ep. Aneorum, Martyr* 3 a
Oliverius *Ord. Minorum excipit Confessionem Generalem B. Baptistæ Varanæ* 474 c
Olympius *ad exercitum Ravennatem mittit litteras Imperatoris, ut capiatur Stilico* 256 c
Omeca, *an.* 997 *uxor Garciæ Regis* 62 e
Onulphus, *Ord. Præmonst. apparitione B. Virginis recreatur* 230 d
Optimus *Consularis apud Asiam sub Decio Imp.* 14 e
Orbertus *Marchio, Comes Palatii, Papiæ convenitur a S. Majolo Abbate* 679 a
Ordines Prædicatornm *et* Minorum *sub S. Ferdinando propagantur late per Hispaniam* 294 b. Equitum S. Jacobi *instituitur ab Alfonso IX* 303 d
Ordonius *Rex, victus ab Abdaramo* 62 b
Orlandus, *an.* 1259 *Abb. Florensis* 123 c
Ostforus, *Ep. Victiorum* 230 d
Otta Biecheria, *soror tertiogenita B. Emiliæ* 549 f
Otto I Imp. *Treveris tempore Wickeri Abbatis S. Maximini* 31 a
Otto III Imp. *subjicit Cluniaco ecclesiam S. Majoli Ticini* 673 d
Otto, *Comes de Orlemund, Princeps Meraniæ, an.* 1132 *fundat monasterium Lanckenheimium* 435 a
Otto, *Comes de Wolfradshausen, an.* 1132, *Confundator Dyessensis monasterii* 434 f
Otto, *Dominus in Mistelfeldt, filius Principis Meraniæ* 435 a

P

Paleottus Card. *accipit a S. Carolo Borromeo digitum S. Simpliciani* 46 a
† Papuli *Mart. sepulcrum, Tolosæ in ecclesia S. Saturnini inventum* 431 b
Paschasius, *an.* 1250 *Ep. Giennensis* 354 f
† Pavacii *Translatio Corporis* 794 c
† Pauli, *Ep. Senonensis, Reliquiæ Senis* 424 e
† Paulinus *Ep. Treverensis post S. Maximinum* 19 e f 22 a
Paulus *Ab. Castaliensis, cum suis a Normannis occisus* 411 f
Paulus de Spinosa, *Presb. Hispalensis patriæ suæ historiam anno* 1627 *edere incipit* 545 a
Paulus *Monachus, S. Bonæ familiaris, ejus gesta scribere ab ipsa prohibetur* 154 a b
Paulus de Aquino, *Patricius Consentinus, oratione funebri laudavit Tilesium* 93 f
Paulus Zenobii, *sub Eugenio IV pro populo Florentino Legatus Romæ* 546 a
Paya, *mimus S. Ferdinandi, dat ei sanum consilium* 298 a b
† Pelagii *Reliquiæ Genuæ* 16 d
† Pelagius, *Roma an.* 918 *allatus Constantiam ad Rhenum* 15 d
† Pelagius *in Civitate-nova in Istria* 15 d
Pelagius Correa, *Magister Ordinis de Ucles* 328 b *expugnata Corduba, ibi relictus a S. Ferdinando infestat Hispalim* 297 d *eadem obsessa Bætim vado transit cum suo equitatu* 337 a
† Pelegrinus *Ep. Passaviensis* 411 e
Perbenedictinorum *familia Camerini* 99 b
† Perchterada *vidua, Reclusa anno* 986 *obit* 544 a
† Petronilla, *virgo Romæ* 231 a
† Petronilla *Mart. Roma in Galliam translata* 414 f
† Petrus *Apost. Romæ sanat S. Petronillam* 413 b c
† Petrus, *Patriarcha Alexandrinus, divinitus monetur in carcere de schismate Arii et suo martyrio* 244 f
† Petrus, *Ep. Sebastenus, frater natu minimus S. Basilii, a Baronio primum Sanctorum fastis adscriptus* 238 f
† Petrus et Laurentius *Martt. in Missali Ambrosiano relati* 230 e
† Petrus Nolascus *ob cultum immemorabilem Sanctis adscribitur* 374 e
† Petrus Regalatus, *Ord. Minorum colendus impostерum die* 13 *Maji* 750 c
† Petrus Pectinarius, *sec.* 14 *Senis virtute clarus, Minorita* 189 b
† Petrus de Moliano, *Ord. Minorum, miraculis clarus, Confessionem generalem excipit B. Baptistæ Varanæ* 478 f
Petrus *an.* 1468 *Card. titulo S. Vitalis, et Ep. Augustanus* 435 c
Petrus Pisanus *Card. interest Electioni Gelasii PP. II.* 806 c
Petrus, Petrus, Petrus *an.* 1250 *Epp. Astoricensis, Salmanticen., Zamorensis.* 354 f
Petrus *Abb. S. Petri de Astantia mittitur in Germaniam, inde adducturus sponsam Ferdinando sancto* 312 b
Petrus, *an.* 1346 *Abbas Florensis* 109 a
Petrus, *Abb. S. Remigii an.* 1229 523 e
Petrus, *sec.* 13 *Abb. S. Michaelis de Guamo* 151 a
Petrus Alarcon, *an.* 1477 *Commendator Membrilæ in Hispania* 394 e
Petrus Alvarez, *an.* 1350 *Commendator Caravacensis* 313 d
Petrus Ballingus *Sacerdos, Harlemii a Calvinistis an.* 1598 *occisus* 3 f
Petrus Biecherius, *pater B. Emiliæ* 549 e
Petrus Faxardus, *Commendator Caravacæ, primus Marchio Velezinus* 393 b, *Civitatis Carthaginæ Dominus* 395 e
Petrus Ferdinandus de Castella, *pater Alvari* 294 c
Petrus de Fontaneis, *an.* 1346 *Supprior in monasterio Floris* 108 f 109 d
Petrus Gutera, *an.* 1250 *Majormerinus in Legione* 355 b
Petrus Kala, *Theologus et consanguineus Richardi Regis*

Regis Angliæ 135 b
Petrus Maria de Beccaria *Ord. Prædicat. Pater Spiritualis B. Æmiliæ Bicchieriæ* 552 d
Petrus Michael, *tantæ fortitudinis vir ut amplexu suo quemlibet occidere posset* 319 f
Petrus de Montibus, *Ord. Minorum in Canario an.* 1560 412 a
Petrus Odoarii, *Prior Hospitalis, Burgis missus in Germaniam ut S. Ferdinando sponsam peteret* 312 b
Petrus de Padulis, *Ord. Minorum* 3 c
Petrus Spinus de Petrafitta, *an.* 1346 *Regalis Judex* 108
Petrus de Tuderto, *Generalis Augustinianorum, mittit B. Franciscum Senensem Veronam* 777 f
Petrus Varanus, *cum patre et fratribus duobus, occupato a Cæsare Borgia Camerino, occiditur* 499 e
Petrus, *Alfonsi V Lusitaniæ Regis Patruus ac Socer, moritur an.* 1449 *in prælio* 709 e
Petrus, *Bretiviaci Dominus, pater S. Huberti* 267 e
† Philibertus *persuadet Bathildi Reginæ, ut monasterium Gemmeticum construat* 261 f
Philippa, *matertera S. Joannæ Lusitanæ* 716 d
Philippus, *Rex Galliæ, gratiam medendi strumis, nescio qua culpa, amisit* 521 *Beatricem, S. Ferdinandi sponsam, honorifice deducit per regnum suum* 312 b
Philippus, *filius S. Ferdinandi* 293 e *Offertur Deo* 312 e *Procurator ecclesiæ Hispal.* 354 e *ejusdem Archiepiscopus electus* 356 c
Philippus Capriani, *Eques an.* 1607 *Sacellum condit S. Mariæ Magd. Pisis* 160 e
Philogonius, *Ep. in Oriente* 4 *sec.* 19 e
† Pius Papa V, *desiderat obtinere digitum S. Antonini* 546 e
† Pollio, *Lector in Cibalis et Martyr* 2 f
Poppo de Osterlingo, *magnus Magister Cruciferorum in Prussia sec.* 13 597 d
† Posenna, *deposita in Vico Bausieno* 609 b
Potestatis *in civitatibus Italicis origo, electio, dignitas* 811 a
† Processus *et* Martinianus *Martt. Romæ* 412 e, *Reliquiæ a S. Pascale PP. ornatæ* 760 f
Protasius *Ep. Mediolan.* 4 *sec.* 19 c
Prudentius de Sandoval *scripsit historiam trium Episcoporum, et Vitam Comitis Ferdinandi* 350 f

Q

† Quintini *Reliquiæ portantur Peronam* 529 e
† Quiriacus *discit per Angelum, Pontificem Treveris fore S. Maximinum* 21 d, *ejus virtutes, accusatio, innocentia* 26 b
† Quirinus *Mart. Romanus, an.* 1655, *in templo Societatis Jesu Ferrariæ venerationi expositus* 232 a

R

† Raborosus et Laborator *Martt. quales?* 230 b
† Radulphus *Abb. Valcellensis Cistercien.* 232 d
Ragnerus, *Comes Hannoniæ*, Longicollus *dictus, familiaris Erluino Ab.* 830 d
Rainaldus, *episcopus Cumanæ* 836 f
Rainerius *vir eruditus, ab insula Pontia venit ad Joachimum Abb. et fit ejus discipulus* 101 b
Raphael Francisci de Monte-novello, *qui obiit an.* 1550, *dedit Fr. Cappochio Summam historialem S. Antonini* 671 f
Ratbodus *Ep. Treviren. inventum Corpus S. Maximini transfert* 32 b c
Ravennius, *successor S. Hilarii in Sede Arelatensi* 586 a
Raynerius Marchi-Forte, *Comes et Capitaneus Calabriæ tempore Joachimi Abbatis* 125 b
Raymundus, *Ep. Segoviensis* 352 f, 354 f *fit primus Archiep. Hispalensis, post occupatam a S. Ferdin. urbem* 345 f
Raymundus, *an.* 1442 *Comes Tolosanus* 177 e
Raymundus Bonifacius, *civis Burgensis opulentus, classem et commeatum advehit exercitui S. Ferdinandi* 335 f 336 c
Reginaldus, *Ep. Ruremundensis an.* 1679 643 e
Reginerus, *Monachus S. Maximini, ab hoc a lippitudine curatus* 30 e
† Regulus, *Ep. Silvanectensis* 415 b
† Remigii *Ep. Translatio tertia* 4 a
Renatus, *an.* 1472 *Rex Hierusalem, utriusque Siciliæ, Aragoniæ etc.* 781 a
† Renildis *Virgo, in pago Risenbeck* 229 b
Riccardus *Card. et Vice-cancellarius Rom. Ecclesiæ, quatuor monasteria extruenda testamento jubet* 192 b
Riccardus *an.* 1199 *Abb. S. Euphemiæ* 125 c
Richarda *mater Raymundi Episcopi Segoviensis, dein Hispalensis* 353 b
† Richardus *Abb. Valcellensis Ord. Cistercien.* 232 e
Richardus *an.* 1201 *Ep. Tropæensis* 90 a
Richardus, *an.* 1245 *Ep. Wormatien.* 33 e
Richardus, *Angliæ Rex, an.* 1190 *agit Messanæ* 134 f
† Richarius *fundat monasterium Centulense* 258 a
Richarius *post Stephanum invadit Abbatiam Lobiensem* 831 a
Richarius Monachus *scripsit metrice vitam S. Erluini, inscriptam Notgero Ep. Leodiensi* 829 b
Richfredus *Abb. subscribit Electioni Odilonis in Abbatem Cluniacen.* 681 d
Richildis *Comitissa de Rosceio, singularis virtutis femina, sec.* 12 616 e 618 c
Richwinus, *dum celebrat Missam febre corripitur, et pallio S. Maximini mox sanatur* 30 d
Rinaldus Papafava *initio seculi* VII *Decurio Patavii* 576 e
Robertus Lenincurtius, *sec.* 16 *Archiep. Remensis, inscribitur Confraternitati S. Gibriani* 641 b
Robertus Bongus *Ep. Bergomensis an.* 1290 *invenit Corpora* 4 *Sanctorum* 569 c
Robertus *Ep. Laudunensis, an.* 1295 *transfert corpus S. Marculfi* 523 c
Robertus Comes de Caballiaca *seculo* XIII 552 b
Robertus *Vice-comes subscribit donationi an.* 979 *factæ S. Majolo* 679 d
Rodarea, *Senatorii ordinis femina, a S. Maximino sanatur* 23 f
Rodericus de Borgia, *Card. Valentinus an.* 1480 *Ep. Portuensis* 387 e
Rodericus Ximenez, *Archiep. Toletanus, scribit de rebus Hispanorum usque ad an.* 1243, 279 b. *Fabricat ecclesiam Toletanam mirabili opere* 294 a. *Dum Corduba capitur, agit Romæ apud Papam* 324 b
Rodericus *an.* 1220 *Ep. Legionensis* 316 c *S. Ferdinando tuetur civitatem* 294 d
Rodericus, *an.* 1250 *Ep. Palentinus* 354 f
Rodericus, *Abb. de Rivo sicco, mittitur in Germaniam, petiturus Beatricem S. Ferdinando Regi* 312 b
Rodericus Gonzalvi, *an.* 1250 *Major domus Curiæ Regis Ferdinandi* 355 a
Rodericus Alvarez, *relictus a S. Ferdinando Cordubæ, infestat excursionibus Hispalenses agros* 297 d
Rogerius, *Monachus S. Joan. de Flore, miræ devotionis*

votionis 116 c
Rogerius, *Rex Siciliæ, Pater Constantiæ Reginæ* 124 a
Rogerius, *an.* 1199 *Regius Justitiarius in regno Neapol.* 125 c
Rolandus, *Comes Cenom. cum aliis occisus a Saracenis* 411 d
† Romanus *Ep. Rotomagensis* 231 f
Romanus Bonifacius, *S. Ferdinandi Archithalassus Mauricam classem obsessæ Hispali succursuram vincit* 336 c *perrumpit catenam Hispalensem* 297 e
† Rosa *Virgo Viterbii colitur 4 Septembris* 412 e
Rotgerus, *Ep. Treviren. post Ratbodum* 33 a
Rotharis *sive* Rotharius, *sec.* 7 *Rex Longobardorum* 263 b c
Rubertus, *post Rotgerum Episcopus Trevir., dedicat an.* 942 *ecclesiam S. Joan. Evang.* 33 d
Rudericus, *ultimus Rex Visigothorum in Hispania* 61 d, 62 f
Rudolfus, *Ep. Cabilonen. bona quædam donat S. Majolo Abbati* 679 d
Rudolfus *Rex, pater S. Adalheidis* 679 d, *subscribit Electioni S. Odilonis in Abbatem* 681 c
Rudolfus, *electus Imperator contra Henricum schismaticum* 850 *cadit in prælio* 856 e
Rufus, *sec.* 12 *Archiep. Consentinus* 97 f
Ruizius Pereria, *sec.* 15 *Comes de Monte-corvo* 710 a
Ruobertus *Comes, frater Megingaudi Ducis* 28 d
Russi *convertuntur ad fidem Cath. data regi ipsorum uxore, sorore Basilii Imp.* 511 a
Rusticus, *consobrinus S. Augustini* 570 b
Ruy Gonzales *insigniter pugnat ad Xerez* 319 d

S

Salachon, *an.* 942 *Abb. S. Martini* 33 e
† Salomea, *Sendomiriæ Ducissa, et Galaciæ seu Haliciæ Regina* 597 c
Salvator Rota, *Patricius Neapolitanus, an.* 1536 *Abbas commendatarius Florensis* 123 e
Sampson, *Archiep. Remensis, an.* 1144 *dedicat ecclesiam Montis-Dei* 609 *a* 611 a
Sancia, *soror S. Ferdinandi, ex eodem patre* 294 e
Sancia *Comitissa, filio Didaco persuadet, Legionem S. Ferdinando relinquat* 294 e
Sancius Padilla *an.* 1582 *Gubernator Mediolanensis* 47 b
Sancius *ab an.* 1220 *ad* 1250 *Ep. Cauriensis in Hisp.* 316 c 354 f, *Corduba capta, interest Dedicationi templi* 324 b
Sancius, *filius S. Ferdinandi* 293 e *fit Clericus in ecclesia Toletana* 312 e, *dein Archiepiscopus* 356 l
Sancius, *Rex Castellæ, proavus S. Ferdinandi, dat Calatravam Abbati Fiteriensi Ord. Cistercien.* 303 d
Sancius Ferdinandi, *frater Regis Legionensis copias ducit in Castellam contra Berengariam* 309 b
Sancius Garsianis, *Pampelonensis Rex* 62 b
Sanctes *Eremita, adest morienti Petro Petrono* 219 e, 220 c
Sannes, *Abb. tertius Florensis* 123 c
Sara *Virgo, in Scetica Ægyptii solitudine* 231 c
Sanus, *Alanorum Dux, a Stilicone ad tumultuandum incitatur* 256 c
Saturninus *et* Victor, *Proceres Valentis Imp. S. Isaacium custodiendum accipiunt* 248 a *ipsi cellam struunt* 251 c
Scipio Spina, *Ep. Lupiensis, primam lapidem an.* 1589 *jacit ecclesiæ S. Irenæ* 580 b
Sebastianus Pisanus, *an.* 1658 *Ep. Veronensis, S. Metronis Reliquias ornari decentius curat* 641 e
Sebastianus *Dux. ab Antonino Imp. in Cappadociam missus, ut de Christianis quæstionem institueret, torquet ac necat S. Hermiam* 417 a, 419 b
Sebastianus Michaelis, *Ordinis Prædicat. Inquisitor Avenionensis, an.* 1608 *cum fama sanctitatis obiit* 579 c
Sebastianus Martinez *imprimit Vallisoleti an.* 1555 *Chronicon S. Ferdin.* 303 c
Segegavus, *Abb. Glastoniæ post S. Dunstanum,* 28 *annis præest* 796 e
Seraphinus Fontana, *an.* 1580 *Abb. S. Simpliciani templum ornat* 45 b. *Anno* 1582 *Abb. S. Euphemiæ Brixiæ* 46 b
Severa, *Soror S. Modoaldi gemella, et eodem cum ipso sepulta tumulo* 704 b
Sifridus, *an.* 1245 *Ep. Moguntin.* 33 e
Sigehardus, *Monachus an.* 962 *scribit Miracula S. Maximini* 20 d 25 d
Sigewinus Pius, *Archiep. Coloniensis* 411 e
† Silaus, *Ep. Hibernus, Lucæ* 229 f
Simeon *in Frisia, ejus gentis Apostolus an fuerit?* 411 f
Simeon de Mamistra, *beneficus Joachimo Abb.* 90 b. *Capitaneus et Comestabuli* 125 c
Simon *Card. et Apostolicæ Sedis Legatus, an.* 1590 *jubet transferri Corpus B. Crescentii* 576 d
Simon, *sec.* 13 *Abb. Sambucinæ* 97 f
Simon, *an.* 1637 *Præpositus in Dyezzen, mittit miraculum recens B. Mathildis* 449 e
Simon a Bruxellis, *Ord. Min. seculo* 16 *apud Indos* 230 f
Simon, *Comes de Pontivo, filiam suam Joannam dat uxorem S. Ferdinando* 325 d
† Simpliciani *Reliquiæ an.* 1517 *inventæ Mediolani* 44 f
† Sisinnius, *Mart. Romanus, an.* 1655 *expositus venerationi Ferrariæ in templo Societatis Jesu* 232 a
Sisinnius *Comes, cum Dulcidio, Apuleiæ sub Diocletiano prosequitur Christianos* 421 f
† Sixti Papæ *Reliquiæ ornantur a S. Paschale* 760 f
Sophia, *uxor Bertholdi Comitis de Andechs, an.* 1132 *Confundatrix monasterii Dyezzensis* 434 f. *Mater B. Mathildis* 445 d
Specialis Bettus, *an.* 1364 *Sanctorum corporum in pictor Pisis* 160 c
† Stephani *Regis Hungariæ, elevatio corporis* 231 d
† Stephanus, *Abb. S. Petri in Montibus* 229 f
† Stephanus Maconus, *Carthusiæ dat nomen* 14 *sec.* 189 b, 223 e
Stephanus, *Card. et Ep. Metensis an.* 1146 *Cruce signatus donat S. Gilberto quamdam villam* 640 e
Stephanus, *Ep. Tutensis sec.* 13 *absolvit fabricam ecclesiæ suæ* 294 b
Stephanus *Episcopus Arvernensis jubetur a Joanne XIII compellere Amblardum quemdam ad restitutionem* 679 b
Stephanus, *Ep. sub Diocletiano, forte Nomentanus* 13 a e
Stephanus Ferrerius, *an.* 1609 *Ep. Vercellen.* 557 e
Stephanus Ususmaris, *an.* 1554 *Generalis totius Ordinis Prædicatorum* 451 b
Stephanus *Ep. Leodien. post Franconem invadit Abbatiam Lobiensem* 769 e
Stephanus, *filius Hugonis et Almodis, an.* 972 *obtinet a Cluniacensibus pagum Ambariacum* 679 b
Stephanus Cremonensis *visa et audita a se miracula S. Ubaldi scribit* 769 e
Steppo, *Virginum Cisterciensium in Monte-Salvatoris Præfectus* 230 e
Stilico, *jussu Honorii Imp. comprehendendus, ad asylum Ecclesiæ confugit: ac inde egredi persuasus capitur, et an.* 408 *perimitur* 256 c d

Stilla

† Stilla *Virgo, miraculis clara in Diœcesi Eystadiensi* 231 d
Suerus Tellii *obsidetur in castro Monte-alacri* 308 a
Suicbertus *Ep. Mart. in Bethleem* 2 f
† Svibertus *Apostolus Frisonum* 2 f
† Svibertus *Ep. Verdensis* 2 f
Superantius *et* Exuperantius. *Duo istius nominis Episcopi perperam ad Hispanos transferuntur* 256 f, 257 a
Syrus Papiensis, *an.* 1582 *Abb. Benedictinus Regii* 46 b
Syrus *Monachus scribit vitam S. Majoli, rogatu Wacherii, jussu S. Odilonis* 66 a b

T

Tellius, *sec.* 13 *Ep. Palentinus* 309 e
Teuto *et* Theobaldus *Abb. Fossatenses subscribunt Electioni Odilonis in Abbatem Cluniacen.* 681 c
† Theodosia, *Virg. Mart. Cæsareæ* 2 c
† Theodosia, *Mater S. Procopii M.* 3 f
Theodoricus *Virdunensis Episcopus Schismaticus* 855 d
Theodorus, *Ep. Myræ* 4 d
Theodosius Adramitenus 73 b
Theodosius *constituitur a Gratiano Imperator, ac debellat Gothos* 248 f. *Infirmatur et baptizatur ab Acholio Ep. Thessalon.* 248 f, 249 a. *Edictum ejus contra Arianos* 249 b
† Theofredus, *vulgo* Saint Chafre, *Abbas Cluniacensis et Martyr* 321 e
Theolosphorus (*aliis* Thelesphorus) de Cusentia, *Eremita an* 1386 *sanctitate clarus* 137 b c
Thomas Donatus, *an.* 1496 *Patriarcha Venetus, dat facultatem transferendi Corpus S. Barbari* 758 a
Thomas, *an.* 1229 *Prior Corbiniaci* 523 c
Thomas de Verona *Servita, circa an.* 1590 *librum, qui Flos Sanctorum inscribitur, Italicum facit; additis Ordinis sui Sanctis ac Beatis* 652 e
Thomas *tyrannus insidiatur Monachis Corbiniac.* 525 d, 530 e
Thomas Sarzanus, *liberalitate B. Nicolai Albergati in studiis sustentatus, fit tandem Pontifex Rom. et ob benefactoris reverentiam* Nicolaus *appellari voluit, istius nominis quintus* 223 a
Thadelbertus *Conf. an idem cum* Trudperto *Mart?* 229 c
Tilesiorum *familia patricia Consentiæ* 93 f
† Timotheus, *Mart. Romanus, an.* 1655 *Ferrariæ in templo Societatis Jesu venerationi expositus* 232 a
Timotheus, *Ep. Alexandrinus an.* 381 *in Concilio CP.* 250 e
Timotheus, *ultimus Abbas Regularis S. Simpliciani Mediolani seculo* 15 44 e
† Titianus *Ep. Brixiensis* 3 a
† Titianus, *Ep. Laudensis* 3 a
† Titianus, *Ep. Opitergiensis* 3 a
Titus Prosper Martinengus, *Græce peritus, in Vaticana bibliotheca occupatus* 46 e
† Totuanus *Martyr, socius S. Kiliani* 231 c
Transimeus *Abb. Pinnatensis in Hisp.* 62 b
† Tresanus, *frater S. Gibriani, a S. Remigio Presbyter ordinatus* 610 e
Trigetius, *Discipulus S. Augustini* 570 b

U

Ubaldus Lanfrancus, *an.* 1174 *creatus Archiepisc. Pisanus* 156 c
Udo *Trevirensis Archiepiscopus* 851 b
Uldericus *Pataviensis Episcop. Legatus Gregorius VII* 851
† Ultanus *Abbas, frater S. Fursei* 261 d
Unfredus Culinus *petit facultatem ædificandi monasterium Ord. Florensis* 125 f
Urbanus Papa IV *gratulatur Regi Valentiæ conversionem ad fidem* 389 a
Urbanus Papa VIII *solenniter approbat ac indulgentiis ornat Confraternitatem S. Gibriani Remis* 641 b
† Urbitius *Abb. Magduni colitur die 30 Maji* 231 b
Urraca, *filia Alfonsi IX Regis Castellæ, Regina Portug.* 303 d
† Ursinus, *alias* Ursicinus, *Mart. Ravennæ* 231 c
† Ursus, *Ep. Ravennas* 256 b
Ursus, *sec.* 12 *Abb. S. Dionysii Remis* 611 e

V

Valens *Imp. favet Arianis* 243 a, *ei cladem prædicit S. Isaacius* ibid. b
Varanorum *familia, potens Camerini* 467 c
Vendraminus *Card. et Patriarcha Venetus, dedicat an.* 1617 *novam ecclesiam S. Laurentii* 760 b
Venantius, *Julii Varani filius, cum patre interimitur a Cæsare Borgia* 499 f
Venustianus, *Augustalis Tusciæ* 11 d
Victor et Saturninus *Proceres jussu Valentis Imp. custodiendum accipiunt S. Isaacium, salutaria monentem* 247 c *ipsi postea cellam ædificant* 251 c
Victorius Matthæus *Ordinis Prædicat. dat Fr. Alexandro de Capocchis Summam S. Antonini* 671 e
† Vigilius *Ep. Tridentinus et Mart.* 37 c *Reliquias S. Sisinnii et Socc. Tridentum portat* 39 f. *Scribit de eorum martyrio ad S. Simplicianum Ep. Mediolan.* 41 c, *et ad S. Joannem Ep. Constantinop.* 42 c. *Ejus Reliquiæ sec.* 16 *inventæ Mediolani* 44 f
Villana *Pisana, mirabilium virtutum femina* 161 e, 175 f
† Vincentius Cadlubcius, *ex Episcopo Cracoviensi Monachus Cisterciensis* 597 c
Vincentius Marini, *an.* 1582 *Ep. Albanus* 46 b
Vitalis de Castro Leonis *an.* 1582 *Abb. S. Spiritus Papiæ* 46 b
Vivianus, *an.* 973 *Prior Cluniaci* 678 *an.* 993 *ibidem Præpositus* 681 f
† Vulganius *Eremita. Divinitus mittitur ad sanandum S. Madelgisilam* 4 a, 262 f

W

Wago *Abb. subscripsit Electioni Odilonis in Abbatem Cluniacensem* 681 d
Waldo, *Abb. S. Maximini 9 sec.* 20 a
Walterius, *Ep. Æduen. subscribit Electioni Odilonis in Abbatem Clun.* 681 d
Wanbertus, *Archiclavus S. Maximini* 32 b
Wenilo, *custos Ecclesiæ S. Maximini* 29 f, 30 a c
† Wibertus *fundat monasterium Gemblacense, et varie dotat* 831 a
Wibertus *antipapa* 856 a
Widricus *Abb. Scriptor Vitæ S. Gerardi Ep. Tullensis* 681 a
Wikerus *Abb. S. Maximini* 20 d 25 d
Willelmus *sec.* 12 *Abb. S. Nicasii* 611 e
Willelmus *præficitur monasterio S. Benigni Divione a S. Majolo* 680 c
Willerus, *Abb. S. Maximini* 30 d
Wilstanus *puer, nepos Regum Merciorum, an.* 849 *innocenter occisus* 412 d
† Weomadi *Ep. Treviren. Corpus an.* 942 *transfertur* 32 d

Wualterus, *Archiep. Rotomagen. an.* 1190 *comitatur Regem in Palæstinam* 135 f

† Wulfhildis, *Virgo et Abbatissa in Anglia* 412 e

Z

Zacharias Tarasci, *an.* 1582 *Abb. Benedict. Mutinæ* 46 b

Zahen, *ex Regio genere inter Mauros, rebellat contra suos et Valentiam occupat* 315 f

Zenus *Presbyter sepelit corpora Sanctorum Cantii et Sociorum* 422 f

† Zoilus *Presb. sepelit Corpus S. Chrysogoni Mart.* 421 f

Zosimus PP. *an.* 418, *scribit ad Clerum Ravennatem* 256 d

INDEX TOPOGRAPHICUS.

A

Abdalarfarteam *venit S. Ferdinandus ab obsidione Giennensi* 316 a
Albatiro *mons in Aragonia* 62 d
Acapulcensis portus *in Nova Hispania* 397 c
Acerra *civ. Episcopalis in Campania. SS. Cononis et ejus filii Reliquiæ* 4 b
Acra *opp. Calabriæ* 97 e
Ad Aquas Gradatas, *locus Aquileiæ, ubi passus S. Chrysogonus* 421 f, 422 c
Adroli *silvæ pars media datur an.* 994 *Cluniaco* 684 f
Æsium, *urbs Episcopalis in Piceno. Inventio S. Floriani an.* 1411 566 e
Africa. *SS. Primus, Acculia, Possimonius et alii* 153 *Martt.* 18. *Sancti Timidenses* 429. *S. Datianus Mart.* 429
Agasmina, *Ecclesiæ Toletanæ castrum* 316 e
Agger-alliorum *in Castella* 310 f
Agger-funerum *in Hisp.* 311 c
Agger-scellarum *oppidum Castellæ* 316 b
Aguilar *locus Mauris ereptus a S. Ferd.* 326 e
Alarcos *urbs regni Toletani* 307 f *ad eam cæduntur Christiani sub Alfonso IX a Mauris* 303 e
Aladeo *traditur S. Ferdinando* 328 b
Alaulula *castrum Ecclesiæ Toletanæ* 316 e
Alba *urbs Hispaniæ* 316 e
Albanethum *locus Calabriæ inter Albulam et Nethum fluvios* 103 d
Albe *in Calabria locus* 124 e
Albaneyum 6 *leucis dissitum Remis* 629 e
Albula *fl. Calabriæ ad Albanethum* 103 d
Alcala Abenzaidæ *urbs Hispaniæ* 332 d
Alcala de Guadayra *obsidetur a copiis S. Ferdinandi* 297 d, *Ultro se dedit* 335 d
Alcala del Rio *deditionem facit S. Ferd.* 336 b
Alcantara *non procul a Guadiana fluvio in Hispania* 321 e
Alcaraz *urbs Hispaniæ* 328 b c
Alcazari *porta Hispali* 341 d
Alhama *capitur ac diruitur a S. Ferd.* 317 a, 328 b
Alhange *castrum a S. Ferdinando captum* 295 e
Alicante *datur S. Ferdinando a Rege Murciensi* 328 b
Almeria *urbs ubi occisus in piscina Rex Abenhuc* 323 f
Almodavar *post expugnatam Cordubam capitur a S. Ferdinando* 325 e, 326 e
Altilia et Alteia *fl. prope monasteriolum in Picardia* 259 f
Alvum *urbs Istriæ* 15 a
Amaga *castrum deditur S. Ferdinando* 310 b
Ambra *fl. in Bavaria superiore lacum efficit* 436 c
Ampulinus *fl. influit in Nehetum* 124 b
Anagarum *in Hispania* 309 f
Anaunia, Anagnia *seu* Agaunia *vallis agri Tridentini* 37 c, 39 d, 40 b, 42 c
Andalina *villa, S. Petro oblata* 24 e
Andugar *ur. capitur a S. Ferdin.* 294 c, 312 f
Antiochia *SS. Sicimodus, Bassus, Venustus, Victurius, Pullienus* 18. *B. Maria castissima Virgo* 50 *SS. Isichius et Palatinus Martt.* 236 *SS. Paulinus et Isichius Martyrum* 430
Aptellum *castrum, ad quod se recepit Berengaria Regina, a comite Alvaro coacta regno cedere* 307 d, 308 a
Aqua-Augusta *urbe Aquitaniæ, vulgo* Bajona 104 b, 112 a
Aquileia *in Italia. SS. Cantianus, Eutychius, Euthymius Martt.* 235. *SS. Cantius, Cantianus, Cantianilla, Protus* 420
Ara-agatini, *palæstra S. Sisinnii et Socc. Martt.* 38 b
Arcanum *opp. Latii, vulgo* Arce. *S. Eleutherius* 63 c
Areola *castrum Ecclesiæ Toletanæ* 316 e
Argenta *opp. non contemnendum, ædificatum a S. Exuperantio* 256 b. *Ubi situm* 256 e
Argona *obsidetur et capitur a S. Ferd.* 328 e
Arlon *opp. prope Luxemburgum* 22 e
Arseyum *in Gallia* 630 a
Arvernia *Galliæ Prov. SS. Alexander et Galla* 433
Arzilia *an.* 1471 *Mauris eripitur ab Alfonso V Lusit. Rege* 717 b
Asisia *urbs Carnioliæ* 14 f, 15 a
Assus *fl. in territori Senensi* 213 c
Atares *in Aragonia, Patria S. Joannis Eremitæ* 58 c, 62 a
Atensis *Comitatus, in Gallia* 676 c
Aternus, *fl. grandis Aprutii, nunc* Piscaria *dictus,* 791 c
Atripalda *in regno Neapol. SS. Hypolistus Presb. Crescentius et Socii decem Martt.* 517 e
Avenneyum *locus Galliæ* 621 a
Averium *in Lusitania. S. Joanna Princeps Ord. S. Dominici* 707
Avenionetum *in diœcesi Tolosana. Beati Inquisitores Martyres, ex Ordinibus SS. Dominici ac Francisci, alique* 177, 178 a b
Aureolum *opp. an sic dictum, quod aurum pro tributo penderet Ecclesiæ Ravennati?* 256 c *Ubi situm* 256 e
Aussonae-villa *in Gallia* 613 c
Axarafa *locus fertilissimus, alias* Herculis hortus *dictus, e regione Hispalis trans Bætim* 334 a
Axarquia *suburbium Cordubæ* 321 a
Aznataraph *ur. capitur a S. Ferdinando* 294 c

B

Baetia *ur. eripitur Saracenis a S. Ferdinando* 294 c
Barolis, *Straboni* Baretum, *ad Aufidi fluminis ostia* 98 b
Bausionus *vicus super Matronam fluvium. Depositio S. Posennæ* 609 b
Baza *obsidetur et capitur an.* 1583 *a Ferdinando Catholico* 395 e
Beatia *villa Hispaniæ, ubi moritur Comes Gundisalvus Nunii* 312 f
Bellum-Foramen *in Hispania* 309 f, 310 f
Bellus-visus *collis inter Hispalim et mare* 351 c
Bellus-mons *opp. ad Mosam* 618 a
Bellum-castrum *urbs Episc. Calabriæ* 120 e
Belriguardi Cartusia, *duobus milliaribus Senis dissita, ejusque origo* 199 d
Benaljofar, *suburbium Hispalense, incenditur a Christianis* 340 f
Beneventum, Benavente *op. in Hispania* 316 d, 320 f
Bennaexit *locus Mauris ereptus a S. Ferd.* 326 e
Bergomum *in Lombardia SS. Alexander, Narnus, Viator* 558 f

Beribir

Beribir, *et* Berbier *olim* Asisia 15 b
Besana *villa non procul Remis* 627 a
Bexixar *capitur a S. Ferdin.* 328 e
Bienquerencia *castrum Maurorum* 321 e f
Bisentum *fl. in cujus alveo sepultus Alaricus Rex Gothorum* 96 c, 97 b
Blona *et* Blonda *fluvii Galliæ* 635 a
Bonithi-podium *vulgo* Podio-bonzi *in finibus territorii Senensis* 148 e
Bos *forum Constantinopoli* 66 d
Brana-villa ante Dunum *in Gallia* 615 e
Braubach *opp. Wetteraviæ* 30 f, 31 d
Brimunteyum *in Gallia* 626 c
Briones *castellum in confiniis Biscaræ* 328 a
Britanniacum *seu* Bretiniacum *in diœcesi Suessionensi. S. Hucbertus Monachus* 265, 267 d
Brou *seu* Broz, *silva apud Sebusianos* 86 b

C

Caceres *opp. firmissimum Saracenorum expugnatur a S. Ferdinando* 294 c
Cœlicum *opp. Calabriæ. Natale solum B. Joachimi Abbatis Fundatoris Florensis* 88 e, 93 e
Cæsaraugusta *patria SS. Voti ac Felicis* 58 a, 59 e
Cæsarea *in Cappadocia. SS. Cyrillus, Carellus, Primulus, Finodus, Venustus, Gissinus, Alexander, Tredentheus, Jocundus Martyres* 17
Calabria, *B. Joachimus Abb.* 87
Calaris *in Sardinia. S. Restituta Mart.* 781 : *alia ibidem Corpora, ut putantur, Sanctorum inventa* 782. 783
Calosuber, *dein* Bonum-lignum, *dictus locus, ubi Joachimus Abb. monasterium erexit* 124 d f
Camerinum *in Umbria, B. Baptista de Varanis* 467
Campus Regius *Senis, ubi Conventus Dominicanorum* 209 d
Campus S. Petri *opp. territorii Patavini; patria B. Crescentii* 575
Cannavinus *amnis prope Cœlicum in Calabria* 94 f
Cannetum *traditur S. Ferdinando* 311 b
Cantiliana *vi capitur a S. Ferd. et exciditur* 336 b
Cappadocia, *patria S. Sisinnii Mart.* 40 b
Capella *castrum munitissimum in diœcesi Toletana, tandem capitur a S. Ferd.* 294 c, 313 a
Caput-album *locus Ord. Florensis* 126 a
Caput-gratis (*alibi* Chratis) 125 f
Caravaca, *Vera-Crux Miraculosa* 290
Carmona *inter Cordubam et Hispalim* 335 d e. *Paciscitur cum S. Ferdin.* 336 b *Dedit se* 339 e
Cartagena *capitur a filio S. Ferdinandi* 328 c
Caseata *datur jure hereditario Episcopatui Toletano a S. Ferdinando* 316 e
Castellio *opp. Galliæ* 615 b 620 b
Castellucium *arx Calabriæ* 137 a
Castellum-Cadamum *in Gallia* 625 e
Castellum *S. Angeli aliter nominatum* Moles Adriani, Turris et Castellum Crescentii, domus Theorici 858 b, 860 a
Castilion *in Hispania, quo se receperunt fugati a Rege Legionensi Nobiles Castellani* 294 a
Castorla *castrum Ecclesiæ Toletanæ* 316 e
Castrum-Ferral *eripitur Mauris ab Alfonso IX Rege Castellæ* 304 a
Castrum S. Joannis *ad Assum flumen, 18 mill. pass. Senis dissitum* 213 c
Cathasorii civitas *ad mare Adriaticum in Calabria* 77 e
Cauca *villa, Berengariam Reginam cum suis non vult recipere* 309 b
Cazalia *erepta Mauris a S. Ferdin.* 326 e
In Cephinis, *ubi Templarii oratorium habent, sepultus Comes Gundisalvus Nunius* 312 c
Cerentia *civitas Calabriæ* 124 b
Chalce, *vestibulum Palatii CP. sic appellatum a statua ænea Christi, ibi posita* 64 b c
Chelis *Ecclesiæ Toletanæ castrum* 316 e
Chorlana *capitur a S. Ferd.* 313 a
Chrates *vulgo* Gratti *fl. prope Consentiam alluens* 96 c 97 b
Cieka *deditur S. Ferdinando* 328 b
Cisinarium *castrum regni Castellæ* 308 a
Civitas-nova *urbs Istriæ* 14 a
Civitas Roderici *in Hisp.* 316 d
Comana, *urbs Ponti* 416 e
Comanæ, *urbs Cappadociæ. S. Hermias Mart. sub Antonino Imperatore* 416 b
Cœmeterium S. Restituti 10 f, Felicis *via Aurelia* 234 e, S. Petronillæ *via Ardeatina* 414 c
Comitiacum *datum S. Maximino* 24 c
Concha *Ecclesiæ Toletanæ castrum* 316 e
Concilium *Coloniæ a S. Maximino coactum* 21 d. Generale CP. *sub Theodosio an.* 381 *habitum* 250 d e. *Episcopum CP. primum a Romano esse decernit* 250 e
Congregatio B. Mariæ Virginis, *vulgo* della Scala, *Senis* 189 a. Clavorum *an.* 1579 *ibidem instituta* 189 e : B. Mariæ Virginis *Romæ in Collegio Societatis Jesu, a Gregorio XIII confirmata* 866, *pia ejus exercitia* 867, *modus aggregandi ei alias Congregationes* 868
Consentia, *Brutiorum ac totius Calabriæ metropolis* 93 e. *Capta et combusta a Saracenis* 93 e
Constantia ad Rhenum. *S. Maximus* 15 c d
Constantia *in Gallia* 15 c
Constantia *urbs olim Istriæ* 15 b
Constantina *deditur S. Ferdinando* 336 a
Constantinopolis *S. Theodosia Virg. Mart. sub Leone Isaurico* 64. *B. Andreas Chius Mart. sub Turcis* 180. *S. Isaacius Abbas* 243
Contiacum *opp. in Tardanensi tractu. S. Rustragena* 752 c
Corbiniacnm. *Corpus S. Marculfi* 525 c
Corduba *an.* 1235 *obsidetur et capitur* 295 d, 320 *f*
Cornubia, *Angliæ provincia. S. Buriena* 37
Corte *occupata a S. Ferdinando* 326 e
Cotianum *arx olim celeberrima in Belgio* 273 d
Cracovia *sec.* 13 *ab hostibus exusta* 597 b
Crevilien *a Rege Murciæ traditur S. Ferdinando* 328 b
Cropanitana *terra prope monasterium Aquæ Vivæ in Calabria* 118 e
Crothalus *fl. Calabriæ* 97 e
Cubrinus *vicus. S. Lubentius* 22 a 23 c
Culmza *urbs Prussiæ. S. Jutta vidua.* 593
Curcellæ, *villa prope Remos* 615 c
Curet *erepta Mauris a S. Ferdin.* 326 e
Cyrtha *in Numidia. S. Donatianus* 429

D

Damasia, *arx in Bavaria superiore, an.* 1132 *a Domino suo Bertholdo in monasterium versa* 434 c
Dela *castrum Ecclesiæ Toletanæ* 316 e
Delche *a Rege Murciæ datur S. Ferdinando* 328 b
Dianium *opp. Calabriæ* 101 b *In terra Sylani* 114 b
Dioletum *locus Argoviæ, ubi S. Gertrudis a fratribus invenitur et occiditur* 505 f
Donoraticum *Castellum familiæ Gerardescæ, nunc funditus eversum* 806 f
Dulminiacum, *tractus Galliæ* 635 a
Duo-germani *castrum Ecclesiæ Toletanæ* 316 c

E

Ebora *in Lusitania*, *BB. Constantia Xira et Maria Fernandez* 408, 409 c
Ebosius *seu* Ivodium, *castellum in agro Luxemburgensi* 22 e

ECCLESIÆ.

S. Agnetis *Ravennæ, ubi sepultus S. Exuperantius Ep. ejusdem urbis* 2 6 e
S. Alexandri *Cathedralis Bergomi* 569 b
Anastasia *oratorium S. Gregorii Nazianzeni C. P.* 249 a
S. Andreæ in Aurisaurio *Romæ* 10 f 13 b *a Simplicio Papa dedicata* 11 a
S. Andreæ in barbaris *Romæ* 11 a
S. Andreæ *Pisis parochia* 159 b
S. Annæ *Calari in Sardinia* 782 f
SS. Apostolorum *Veronæ* 37 c
S. Bartholomæi *Caravacæ* 39 a f
S. Burienæ *in Cornubia Angliæ* 370 b
S. Cæciliæ *Romæ a S. Paschale Papa restaurata* 761 b
S. Cantiani *Venetiis. Corpus S. Maximi* 15 c
S. Chrysogoni *Veronæ* 424 b
S. Christophori *parochia Pisis* 158 a
S. Cyriaci *Wormatiæ antiquæ* 27 b, 28 e
S. Euphemiæ *in Petrio C. P.* 234 f
S. Eusebii *Ticini* 263 c
S. Fursei *Peronæ* 526 e
S. Georgii *in oppido Spino.* 569 d
S. Georgii *vastissima, prope Padum fl. ubi olim Argenta oppidum* 256 e
S. Gregorii Turonensis *conflagrat* 525 f
S. Hieraidis *CR. in Petrio* 234 f
S. Hyppolisti *Collegiata Atripaldæ in regno Neapol.* 528 a
S. Jacobi *in Galicia, sæpe a S. Bona peregrinationis causa visitata* 147 d *recipit per S. Ferdinandum campanas, a Saracenis pridem avectas* 295 e
S. Illidii *in Arvernia* 433 b
S. Joannis Bapt. *Peronæ* 527 d
SS. Joannis Bapt. et Evangel. *Thorunii Parochialis* 602 e
S. Joannis de Gaytano *in suburbio Pisano versus mare* 172 b
S. Joannis *Panormi cum hospitio Lepresorum* 781 d
S. Job *Albani in Latio* 654 a
S. Josephi *Teresianarum Viennæ* 229 e
S. Isidori *Legione* 294 e
S. Laurentii *CP. in Petrio* 234 f
S. Lazari *prope Remos* 626 f
S. Lucæ *Patavii, extructa a B. Crescentio* 575 c
S. Madelgisili *in confinio Centulensi* 259
S. Majoli, *Luminiani in agro Vicentino, parochiali* 683 e
S. Mametis *Eboræ* 409 d
S. Marcelli *Cabilone* 86 f
S. Marcellini *Mediolani* 47 a
S. Mariæ Virginis *Galatæ seu Peræ. Corpus B. Andreæ de Chio Mart.* 183 e
S. Mariæ de Fosso *Cælici in Calabria* 88 d
S. Maria de Guadalupe *in Hispania* 394 c 401 c
S. Mariæ in Organis *Veronæ* 424 b
S. Martini *Pisis parochia* 144 c
S. Mauritii *Remis parochialis* 616 f. *Item Montichielli seu Monte Chelli in Italia* 652 b
S. Maximi *prope Veronam* 36 b
S. Michaelis Archang. *Cælici in Calabria* 88 d
S. Nicolai *Culmzæ in Prussia, ædificata sec.* 13 *ab Hannone de Sangherhausen, Magno Magistro Cruciferorum* 598 b
S. Pancratii *Lantuscæ in Comitatu Niceensi, Reliquiis et Miraculis ejus clara* 696 a
S. Petri *Trecis, ann.* 1227 *tempestate corruit* 574 a
S. Petri de Majella, *fundata an.* 1300, *restaurata* 1508, *habet varias Reliquias S. Petri Cœlestini* 803 a
S. Petronillæ *in ejus Cœmeterio* 414 c
S. Praxedis *Romæ restaurata a S. Paschale Papa* 761 b
S. Reguli *Silvanecti* 415 b
S. Restituti Mart. *Ereti* 10 f
S. Richarii *Centulæ. Corpus S. Madelgisili* 259 b
Sanctorum omnium *CP. quo Corpus S. Isacii translatum sub Leone Philosopho* 243 e
Sanctorum 50 Martyrum Sebastenorum *Neocæsareæ: in qua sepulti parentes S. Basilii Magni* 241 c
S. Saturnini *Tolosæ, a S. Silvio strui cœpta, a S. Exuperio perfecta* 431 a d *alia in Comitatu Uzetico* 87 d
S. Sepulchri *Pisis, ubi S. Bona salutatur ab imagine Christi* 145 c
S. Severiani *Treviris a S. Modoaldo excitata* 704 b
S. Simpliciani *Pictavis* 430 b
S. Stephani Protomart. *Catalaunis* 534 e *alia CP. ubi sepultus S. Isaacius* 243 e
S. Suffredi *in pago Pineto, data Cluniacensibus* 676 f
S. Syri *Genuæ* 536 e
S. Thomæ *Mediolani* 47 a
S. Trinitatis *Culmzæ in Prussia* 597 d
S. Tugduali *an.* 1293 *fundata a B. Yvone ac dotata* 803 c d
S. Venerandi *in Arvernia* 433 b d
S. Veræ-Crucis *Caravacæ* 390 d
S. Vigilii *Cathedralis Tridenti* 37 e
Eciga, *urbs Hispaniæ, Sedes Regis Abenhuc* 322 f. *Capitur a S. Ferd.* 325 e, 326 d
Equitum-campus *in Murciæ regno ubi Mauri a Christianis, apparente Cruce Caravacensi, victi fuere* 393 f
Erectum, *Sabinorum vicus; nunc* Mons-rotundus *appellatur* 10 c
Escarena *intercipitur a S. Ferdin.* 328 e
Extrema-Durii *in Hispania* 309 c
Eznatoraph. *a S. Ferd. capitur* 313 a

F

Fenelone *toparchia diœcesis Cadurcensis* 585 b
Ferraria *civitas, an sic appellata, quod Ecclesiæ Ravennati pro tributo ferrum penderet?* 256 b
Ferrariola *in Castella* 311 a
Ferrerola *castrum in Hispania, vulgo* Herrera 293 f
Ficus *castrum Ecclesiæ Toletanæ* 316 e
Firmum *in Piceno. B. Bertramus Ord. S. Augustini* 507
Fisecchum *castrum in diœcesi Lucensi* 153 c
Florentia *natale solum B. Benincasæ* 651 c
Flos, *locus Calabriæ in Albanetho, incoli et ædificari cœptus a Joachim Abb.* 103 e
Fluce *in Maritima Calabriæ* 124 c
Folcaquerium *provincia: ibi an.* 1325 *Comitissa Joanna Siciliæ Regina* 108 f
Fons-Juliani *castrum Ecclesiæ Toletanæ* 316 e
Forastella *locus ad montem Æthnam cum monasterio* 97 a
Forolivium *in Romandiola. B. Jacobus Venetus Ord. Prædicatorum* 453
Francorum-curtis *munitio Galliæ* 530 d
Frassinetum *locus prope monasterium Floris* 124 c
Fraxinitræ *locus Calabriæ* 124 f
Fuente-Romiel *captum a S. Ferdin.* 326 e

G

Gades *urbs capitur a S. Ferdin.* 355 e
Galata *seu* Pera *e regione Constantinopolis. Corpus B. Andreæ de Chio Mart.* 183 f 184 e
Garciez *ur. capitur a S. Ferdin.* 294 c, 312 f
Gazularum *urbs capitur* 319 b
Gelves *vi expugnatur a Pelagio Correa* 340 b
Genua *S. Revocatus et Valentinus Ep.* 13, 534
Gerena *oppugnata, in deditionem accipitur a S. Ferdin.* 336 b
Gerunda *in Hispania citeriori. SS Gaulienus, Germanus, Victurus, et plures alii nominatim Martt.* 428
Giennium *frustra obsidetur a S. Ferdinando semel atque iterum* 313 a *tandem deditur. V.* Jaen 316 a
Glastoniam *transfertur an.* 1012 *Corpus S. Dunstani* 796
Gotzlar *urbs Saxoniæ* 843 e
Gotthici campi *in Hispania* 311 c
Guadalbazar *locus in vicinia Cordubæ* 322 a
Guadalete *fl. Hispaniæ* 318 c
Guadalquivir *fl. allabitur Cordubam* 295 d
Guadiana *fl. Hispaniæ, inter Alcantaram ac Metellinum* 321 f
Guillena *deditur S. Ferdinando qui illic in morbum incidit* 336 a b
Γυρολίμνη *locus C P.* 81 c

H

Haznalpharache *urbs munita ad Bætim fl. infra Trianam* 334 d
Heleniana, *locus sic dictus CP. prope mare* 252 d 253 c
Herse, *seu* Herisia, *in diœcesi Paderbornensi. S. Helmtrudis Reclusa* 433
Hildesium *urbs Saxoniæ. Reliquiæ SS. Cantii, Cantiani et Cantianillæ* 425 a
Hispania. *S. Gentius Mart.* 16
Hispalis *an.* 1248 *obsidetur a S. Ferdinando* 297 d *et capitur* 297 f, 344 f. *Ejus situs et amplitudo describitur* 333, 334, 345 a. *Ejus obsidio* 16 *menses tenuit* 345 b c
Hornachulos *capta a S. Ferd.* 326 e

I

Iconium *in Asia. S. Conon et ejus filius* 4
Iris *fl. apud quem Naucratius, S. Basilii frater, vitam solitariam egit* 240 e
Isara *fl. non procul Bertiniaco fluens, miraculose trajicitur* 273 b

J

Jaen, *urbs, ampla et frequens, dedita S. Ferdinando, fit Episcopi Sedes* 333 *a Mauris arce* 297
Jamureyum *tribus leucis remotum a Remis* 629 e

L

Lacra *castrum Ecclesiæ Toletanæ* 316 e
Lacuna *urbs Hispaniæ* 309 d
Lentusca *in Comitatu Niceensi. Templum et Reliquiæ S. Pancratii* 696 a b
Lara, *a Comite Alvaro detenta, capitur a S. Ferdinando* 309 e
Laudunum clavatum *inter Remos et Peronam* 528 a
Laureacum *ad Danubium in Norico Ripensi. Passio S. Floriani* 567 d
Lebrixa *capitur a S. Ferdin.* 355 e
Legio *in regno Legionensi urbs et sedes Regiæ* 316 c
Leporis *flumen* 124 e
Lerinus *insula et monasterium. S. Venantii Corpus* 236 c f
Lerma *Comiti Alvaro eripitur a S. Ferdinando* 309 e
Lesa *fl. Calabriæ* 103 d
Lethesmia *urbs Hispaniæ* 316 d
Longobuccum *opp. Calabriæ, ubi olim argenti fodinæ* 113 a
Lora, *pactis conditionibus occupata, donatur a S Ferd. Ordini Hospital.* 336 a
Lorca *capitur ab Alfonso, S. Ferdinandi filio* 328 c
Loverceyum 6 *leucis supra Remos* 620 d
Luc *capitur a S. Ferdin.* 325 e
Luca *in Hetruria. S. Silaus Ep.* 229 e
Lupensis villa *ad Vitreum in Campania Gallica* 626 a
Luque *erepta Mauris a S. Ferdin.* 326 e
Luxena *occupatur a S. Ferd.* 325 e

M

Macarena *suburbium Hispalense spoliatur a Christianis* 341 b
Maceriæ, *locus Pontivi, ubi mortuus S. Furseus* 261 e
Magazamara *turris prope Moronum oppidum, occupata a Christianis* 326 e
Magdeburgum. *Primus Episcopus Adalbertus* 31 c *Primatum accipit similem Coloniensi* ibid.
Maggiana Cartusia *prope Senas* 186 b. *Ejus origo* 192 b
Magnus-Campus *opp. Galliæ* 273 c
Majorica, *in regno Legionensi, S. Ferdinandum agnoscit Regem suum* 316 c
Mansella, *diei itinere distans Legione, admittit S. Ferdinandum* 316 c
Marchena *occupata a S Ferdin.* 326 e
Marmoria *habet ecclesiam Parochialem* 209 c, 213 b
Martos *castrum a S. Ferd. Rege Mauris ereptum, datur Fratribus Calatravæ* 312 f. *obsidetur a Mauris ac liberatur* 326 b
Matera *urbs Episcop. Calabriæ* 121 b
Matisco *in Burgundia. S. Geraldus* 86
Medina del Campo, *quæ* Castellio *dicitur* 311 f
Medina de Rivo-sicco 311 f
Mediolani-villa *prope Peronam* 627 a
Mediolanum. *Reliquiæ SS. Sisinnii, Martyrii, et Alexandri Martt.* 38 f *Anno* 1584 *solennissima Translatio Reliquiarum, in ecclesia S. Simpliciani inventarum* 47, 48. *Reliquiæ SS. Cantii, Cantiani et Cantianillæ* 424
Magazela *opp. Hispaniæ inter Metellinum et Beaquerensiam* 321 f
Mercatellum *locus in territorio Urbini* 775 d
Meta sudans *Romæ* 13 a d
Metellinum *in Hispania, non procul a Guadiana fluvio* 321 f
Metho *pagus agri Tridentini* 37 c *aliis* Medo 39 d
Methone *urbs Episcopalis Peloponnesi. Obitus S. Venantii fratris S. Honorati* 236 c
Mirabel *capta a S. Ferdin.* 326 e
Misocampus *in Calabria* 124 f
Molina *ditio Gonsali Ferri in Hisp.* 312 d
Monachium *in Bavaria. B. Marquardus Ordinis Minorum* 179
Monasteriolum *in Picardia S. Framehildis* 779 a
Monasteriolum *et* Monstroletum *vicus Pontivi. Corpus S. Madelgisili Eremitæ* 259 b
Monasteriolum *Westphaliæ. Corpora SS. Floriani et Victorini Martyrum* 567 b

MONASTERIA

MONASTERIA.

Abbatis Marci *in Calabria* 124 b
SS. Abundii et Abundantii, *a Pipino Caroli Magni filio fundatum* 206 e
Aldembergense *prope Brugas in Flandria* 260 d
S. Ægidii *ad dextram Rhodoni ripam.* 862 a
S. Andreæ *Vercellis an.* 1219 *constructum a Guala Bicherio Cardinali, nunc possidetur a Canonicis Regul.* 539 f
S. Annæ *Augustinianorum prope Leodium* 653 b
Arluc um, *a S. Honorato pro Monialibus olim extructum loco amœno, nunc destructum est* 600 e
Aquæ vivæ *Ord. Florensis juxta terram Cropanitanum* 118 e
Bellevallense *habet Reliquiam S. Gertrudis Virg. Mart.* 506 d
S. Benigni *Genuæ* 3 b 13 c *Ord. Cluniacensis Divione a S. Majolo reformatum* 680 a c
S. Bernardini *Fratrum Minorum Capreolæ* 532 a
Bernficense *Ord. S. Dominici in Lusitania* 709 d
S. Bertini *alias* Sithiu in Belgio 862 a
Boni-ligni *Ord. Florensis* 125 a
S. Cæciliæ *Patavii an.* 1090 *extructum a B. Crescentio Presb.* 575 c
Calabro-Mariæ *in territorio S. Severinæ* 106 d *Ord. Florensis* 108 f *Nunc* de Altilia *vocatur* 120 b
Calmense *in diœcesi Senonen.* 265 e
Casa-Marii *Abbatiæ* 91 c. *Sic dicta a Mario Consule, cujus ibi olim villa* 99 f
Centulense *in Picardia, a S. Richario fundatum* 258 a. *Corpora SS. Cadoci et Frichorii* 258 e, *et S. Madelgisili* 259 b, 260. *Item SS. Richarii Abb. et Vigoris Ep.* ibid.
S. Claræ *Olisippone, et Conimbricæ, seculo* 15 *disciplina regulari florent* 715 e *item Panormi* 781 e
S. Christophori *in Suevia, nunc* S. Morandi 231 b
Corbeia *in diœcesi Paderbornensi. Ibi S. Adalgarius, postea Bremensis Episcopus, litteris imbutus fuit* 762 a
Corbeia *in Gallia a Baltilde Regina, Clodovei uxore ædificata* 261 f
SS. Cornelii et Cypriani *Ord. Præmonst. juxta Ninhoven in Flandria* 230 d
Curatium *Ord. Cisterciensis in territorio Castri Sylani* 98 a *Novitiatus B. Joachimi* 97 e
Damasia *nunc* Dieza *Ord. Can. Reg. in Bavaria superiore* 434 c
Diocratis, *aut potius* Dexiocratis *Constantinopoli* 65 d e
S. Dominici de Quemada *in diœcesi Lamecensi, ubi sterilium vota exaudiri plerumque constat experientia* 746 b
S. Euphemiæ *in Petrio CP.* 234 f *aliud Benedictinorum Brixiæ, ubi Digitus S. Simpliciani* 46 a c
S. Facundi *in Hispania* 358 e
Fiscannum *offertur S. Majolo, ut pro Canonicis eo inducat Monachos* 680 c
S. Florinæ *Ord. Fontis-Ebraldi in Arvernia* 521 e
Floris *seu* Florense *in Calabria. Primus Abbas B. Joachim* 93 d. *A quo ædificatum* 103 d
Fons-Ebraldi *Monialium Benedictinarum* 3 d
Fontis-laureati *Ord. Florensis* 126 b
Fossa-nova *Ord. Cisterciensis* 99 e
S. Francisci *Constantinopoli* 183 e *item Hispali* 374 e
Gemblacense *in Belgio fundatum a S. Wiberto, et varie dotatum* 828 c, 830 b
Gemmeticum *in territorio Rotomagensi a Baltildi Regina extructum* 261 f
S. Georgii Majoris *Benedictinorum Venetiis* 46 c
S. Germani *Ord. Cluniacensis Autissiodori a S. Majolo reformatum* 680 a
Gorgonia *Cartusianorum* 222 e
S. Helenæ *Ord. Florensis in territorio Scalarum* 126 b
Helmwardiense, *diei itinere Paderborna dissitum* 702 d
Herisia *Monialium in Diœcesi Paderbornensi* 433 c
S. Honorati *in insula Lerinensi, a fundatore suo sic appellatum* 236 c
Huelgarum *seu* Olcarum *Burgis in Hispania, fundatum ab Alfonso IX Rege Castellæ* 303 e f
Humolaria *Benedictinorum* 530 d
S. Jacobi de Podio *non procul Pisis* 146 f, *ejus mirabile initium* 147 c
S. Joannis Evang. *prope Treviros, a Constantino Magno traditur fundatum; postea* S. Maximini *appellatum* 19 b
S. Joannis de Flore *in silva Consentina* 89 b, 115 b, 116 c
S. Joannis *Reomaense Ord. Cluniacen. reformatum a S. Majolo* 680 a c
S. Josephi *Carmelitanarum Discalceatarum, an.* 1619 *fundatum Tornaci* 19 a
S. Isacii Abbatis *Constantinopoli* 253 c
S. Isidori *Legione; ubi sepulta filiola S. Ferdinandi Maria* 295 a
S. Justinæ *Benedictinorum Patavii* 46 c
Lanckenheimium *Ord. Cisterciensis in montanis Voitlandiæ, an.* 1132 *fundatum a Comite de Orlemund* 435 a b
S. Leonis de Pannachio *ad montem Æthnam* 97 a
Lobiense, *reformandum committitur S. Erluino* 830 c. *Ab an.* 865 *ad* 956 *Abbate caret, a secularibus occupatum* 831 a
Maggianum *Cartusianorum prope Senas* 186 b. *Ejus origo* 192 b
S. Margaretæ *conditum et habitatum a B. Æmilia Bicheria prope Vercellas* 550 d
S. Mariæ *Stampis ædificatum a Roberto Rege Francorum* 424 b
S. Mariæ Bertolcurtensis *Abbatia. S. Galterius* 229 c
S. Mariæ de Barra *prope Theodorici castrum in diœcesi Suessionensi* 415 a
S. Mariæ de Curatio *vide supra* Curatium 98 b
S. Mariæ Gratiarum *Benedictinorum prope Placentiam* 45 d, 46 b
S. Mariæ-novæ *Ord. Floren. in diœcesi Acheruntina* 108 f
S. Mariæ Regalis *Burgis in Hisp.* 313 d
S. Marthæ *Monialium Senis* 207 b
S. Martini *Turonibus a S. Majolo reformatum* 690 c *Canon. Regul. Pisis* 144 c d *Abbatia juxta Pontisaram in Gallia* 229
S. Martini de Canale *supra Petram-fittam Diœcesis Consentinæ* 89 b
Matinense *seu* de Matina *in San-Marcensi diœcesi* 104 d
S. Mauri *Ord. Cluniacensis Fossati a S. Majolo reformatum* 680 a d
S. Medardi *Suessione Abbatia* 260 d
S. Michaelis de Guanio *in diœcesi Lucana* 151 a, 156 e
S. Michaelis de Orticaria *prope Pisos* 146 c, 149 a
S. Monicæ, *Ord. Eremitarum S. Augustini Eboræ* 409 c
Montis-Dei *Cartusia sec.* 12 *ab Odone Abb. S. Remigii fundata* 608 b c
Montis sancti Quintini, 2 *leucis a Perona* 528 d
Montis-Salvatoris *Virginum Cisterc.* 230 e
S. Morandi, *olim* S. Christophori, *in Suevia* 231 b
S. Nicolai de Arenis *Benedictinorum ad montem Æthnam* 97 a

Odivelarum *Ord. S. Bernardi Olisippone* 716 e
Paterniacense *in diœcesi Lausanensi conditum a S. Adalheide, suscipitur ordinandum a S. Majolo* 679 f
S. Petri *Abbatia in occidentali parte Londini* 801 f
S. Petri de Aslantia *in Hispania* 312 b
SS. Petri et Pauli *in Glaxiato Mediolani Benedictinorum* 46 b
Pinnatense *in Aragonia* 56 b
Pontinianum *Cartusianorum non admodum procul Senis* 192 c
S. Proculi *Benedictinorum Mediolani* 45
de Rivo-sicco *in Hispania* 312 b
S. Salvatoris *Benedictinorum Papiæ* 46 b
Salvatoris Christi *Constantinopoli* 65 d
Sambucina *Abbatia in Calabria, filia Casæ-Marii* 91 c, 92 b. *Habitat ibi B. Joachim ante Monachatum* 96 d
S. Savini *Pisis, ubi quiescit B. Gerardesca* 161 b
S. Simpliciani *Mediolani Abbatia, olim Canonicorum Regul. postea Commenda, nunc Benedictinorum* 44 f
Sion, *ubi sepultus dicitur S. Conon* 10 b, e
S. Spiritus *Panormi* 89 d 92 b *Benedictinorum Papiæ* 46 b
S. Stephani de Bargiamono 237 a
S. Stephani de Parrano *Nuceriæ Ordinis Fontis-Avellanensis* 670 b
S. Syri *Genuæ* 536 c
Ticinense *Cluniacensium fundatum an.* 979 *a S. Majolo* 678 f *datur Congregationi Somaschensi a Greg. XIII* 681 f
S. Trinitatis *Cisterciensium in Calabria ad oppidum Acræ* 97 e
Trium puerorum *in Calabria* 124 b
Vallis-gratiosa *in agro Pisano Cartusianorum* 222 e
S. Vincentii *Benedictinorum Lauduni* 528 a
S. Vincentii Laudunensis *apud villam S. Hilarii* 522 e
Wizinburgense. *Adalbertus Abbas* 31 c
S. Xisti *Benedictinorum Placentiæ* 46 c
Mons-acutus *opp. Galliæ* 525 e
Mons-alacer *castrum Castellæ* 308 e
Mons altus *seu* Montaltus *civitas Calabriæ* 120 e
Mons Clœlii *in Hetruria. B. Benincasa Ord. Servorum B. V. Mariæ* 651
Mons S. Odiliæ *in diœcesi Ruremundensi. S. Wiro* 643 d
Mons Pinnatensis. *SS. Votus et Felix fratres, n c non S. Joannes de Atares* 56
Mons Tuniatus *in territorio Senensi; ubi B. Philippus, et deinde B. Benincasa pœnitentiam egerunt* 651 e
Montichiellum, *vide* Mons Clœlii
Montorum *captum a S. Ferd.* 326 e
Mora *castellum, datum ab Alfonso IX Equitibus S. Jacobi* 303 d
Moratilia *capta a S. Ferd.* 312 e
Moron, *opp. populo frequens a Mauris ereptum, S. Ferd.* 312 e
Mossonus *sive* Mosomagus *castellum ad ripam Mosæ* 22 d
Mula *opp. munitum occupatur a filio S. Ferdin.* 328 c
Muladarii portus *in Hisp.* 318 c
Muladarii fauces supra las Navas de Tolosa *ubi an.* 1213 *Christiani sub Alfonso IX ad* 200000 *Maurorum ceciderunt* 303 f
Munio *castrum expugnatur a S. Ferdinando* 309 e
Murcia, *regnum Hispaniæ, traditur S. Ferdinando æquis conditionibus* 328 b
Murtereyum *in Gallia prope Avennacum* 619 c
Mutina *in Italia. B. Andreas Ord. Minorum* 826
Myda, *seu* Mayda, *in Calabria diœcesis Neocastrensis* 111 d

N

Naachgouve *Pagus in Palatinatu* 28 c
Nagara *in Hispania* 309 f
Narbona *Pagus cum ecclesiis suis datur Cluniac.* 677 a
Navas, *id est, Campi ad Tolosam Hisp.* 303 f
Nauportus *fl. Istriæ* 14 c
Naunus *fl. agri Tridentini* 37 c
Neocæsarea *in Cappadocia. SS. Basilius et Emmelia, parentes SS. Basilii Magni et Gregorii Nysseni* 238
Neocastrum *civitas Calabriæ* 120 a
Nethus *seu* Nehetus, *fl. Calabriæ* 103 d, 124 b
Nicomedia. *SS. Eusebius, Romanus, Meletius, Charalampus, Christina, et socii Martt.* 234
Noiella *villa ad Matronam* 621 c
Noisimentum *villa in territorio Catalaunensi* 624 f
Noviomagum, *Galliæ Belgicæ urbs, in diœcesi Suessionensi* 265 b c
Novum castellum *opp. Galliæ super Axonam* 614 f, 617 b, 618 c
Nubila *Ecclesiæ Toletanæ castrum* 316 e
Nuceria *in Umbria. B. Jacobus Eremita Ord. S. Crucis Fontis-Avellanæ* 670
Numidia. *S. Crispolus Mart.* 16

O

Ocania *mons in Hispania, datur ab Alfonso IX Equitibus S. Jacobi* 303 d
Odonis pons *in Gallia* 621 b
Oesia *fl. duabus leucis supra Noviomagum in diœces Suessionensi.* 265 b
Olisippo. *Nativitas sanctæ Principis Joannæ* 711 e
Olmedum, Ulmetum *proficiscitur S. Ferdinandus* 328 a
Oregæ *Montes dantur a Rege Alfonso IX Equitibus S. Jacobi* 303 d
Orgatium *pagus, ubi S. Ferdinandus et mater Berengaria inter se occurrunt* 316 b
Orgaz *locus ubi mortuus est Alvarus Perez* 326 c
Orihuela *S. Ferdinando deditur* 328 b
Oroli *mons in Aragonia* 61 e
ad Orsam *an.* 1514 *Mosci* 80000 *cæsi aut capti* 607 e
Orzego *Ferdinando traditur a Ferdinando Comite rebelli* 311 b
Ossuna *occupata a S. Ferdin.* 326 e

P

Palentia *ur. Episcopalis Castellæ, excitata ab Alfonso IX Rege, et Universitate ornata* 303 e
Palentiola *villa in Castella* 311 a
Palma *vi capitur a Christianis in Hisp.* 318 c
Palma *opp. Siciliæ. S. Felix puer Martyr Roma allatus* 697
Patavium *in Italia. B. Crescentius Presb.* 574
Pegalhagar *capitur a S. Ferdin.* 328 e
Pegnm *castrum a S. Ferd. funditus exscinditur* 313 a
Pentapolis *inter Arabiam ac Palæstinam* 95 c, 96 f
Pera *seu* Galata *e regione Constantinopolis Corpus B. Andreæ ex Chio Mart.* 183 e, 184 d e
Perona *civitas Picardiæ. Corpus S. Fursei* 526 d
Petra Caroli Magni *in Calabria* 124 b
Petrafitta *opp. Calabriæ* 108 d
Petra-lata *habitatio Joachimi Abb. ab eo* Petra-olei *dicta* 100 a b
Petra-Salis *prædium, a Carolo Principe S. Maximino datum* 24 b
Petrion, *locus CP. ubi monasterium S. Euphemiæ, et ecclesia S. Laurentii* 234 f
Phalegma *seu* Phalemagna *villa prope Dionantum*

tum 633 e
Pictavi *urbs Galliæ. S. Simplicianus Mart.* 430
Pilos *castrum Ecclesiæ Toletanæ* 316 e
Pisæ *in Hetruria. S. Bona Virgo* 141
Pisorica *ur. Hispaniæ* 309 d
Plocium *urbs primaria Masoviæ, sec.* 13 *in cineres redacta* 597 b
Pons-barri *villa S. Remigii* 638 b
Pontiniana Cartusia, *tertio lapide ab urbe Senensi, anno* 1316 *fundata* 192 c
Pontivum, *Picardiæ regio versus mare* 257 e
Porcuna *urbs Saracenis eripitur a Sancto Ferdinan.* 2?9 e, 326 e
Porta Beatricis *Mediolani* 46 f
Porta Collina *Romæ* 10 c
Porta Comasena *Mediolani* 47 a
Porta Renza *Mediolani* 46 f
Porta S. Maximi *Veronæ* 36 c
Pozuelo *locus, ubi postea Villa Regalis ædificata est a filio S. Ferdinandi* 332 a
Psamathea CP. *vicus* 252 d, *Et Monasterium.* 253 c

Q

Quietus *fl. Istriæ* 15 a
Quarona *locus in Diœcesi Novariensi* 532 d
Quatuor-campi *oppidum Galliæ in Dulminiaco* 635 e
Quatuor villæ *prope Naudum fl* 37 c
Quesada *urbs capitur a Sancto Ferdinando* 294 c
Quidzynum, *ubi S. Dorothea Pruthena Reclusam egit* 602 d
Quintana-Fortunii *in Castella* 310 f

R

Ravenna *S. Exuperantius Ep.* 256
Recboe *castrum in Murtiensi territorio* 315 e
Regensis *Comitatus in Gallia* 676 a
Regina *ditio Hispaniæ prope Molinam* 312 d
Registella, *vulgo* Rethel, *castellum et Comitatus in Gallia* 620 c
Renda *oppidum Calabriæ* 97 a
Reoldi curtis *oppidum Galliæ* 614 e
Reyna, *per deditionem accepta a S. Ferdinando, datur Ordini S Jacobi* 336 a
Ribiniacum *prædium S. Maximini* 27 e
Ribodimons *oppidum Galliæ* 530 d
Ricote *S. Ferdinando traditur* 328 b
Risenbeek *vicus B Relindis Virgo* 229 b
Rocca Sanctæ-Mariæ *in monte, 7. milliaribus e Ito* 173 b
Rocca-de-Netho *in Calabria* 118 c, 119 a
Roma. *Sanctus Restitutus Martyr* 10, *S. Gavinus Mart. Turritanus* 232, *S. Felix Papa,* 233. *S. Petronilla Virgo* 413. *Sanctus Paschasius Diaconus* 431, *SS. Rasius et Anastasius Martt.* 751
Rosceium *Castellum Diœcesis Remensis* 613 b, 629 d
Rota, *locus captus a Sancto Ferdinando* 355 e
Rudefella *Mauris erepta a S. Ferdinando* 326 e
Rumeneum in Therasca, *leucis fere* 12 *distat Remis,* 615 c

S

Saluti vadum *in Calabria* 124 b
Sancti Andreæ ad littus, *Insula prope Venetias, anno* 1422 *datur Cartusianis, translatis alio Eremitis Fratribus* 227 b
S. Arnoldi *oppidum in Gallia* 426 d
S. Buriensæ *vicus in Anglia, asyli jure donatus a Rege Athelstano* 37 a
Sancta Crux, *castrum a Sancto Ferdinando captum,* 295 e
S. Cypriani de Mozoth *castrum traditur S. Ferdinando* 316 b
S. Cypriani *villa in districtu Eugubino* 775 a
S. Gisleni *oppidum in Hannonia. SS. Lambertus et Berlerius discipuli S. Gisleni* 231 e
S. Martinus de Jove, *alias* de Canale, *locus ubi ægrotare cœpit Joachimus Abbas* 108 d
S. Mauri *castrum in Calabria* 106 e
S. Maximi *vicus, prope Veronam* 36 e
S. Memmii *vicus in Gallia* 426 d
S. Stephani *castrum fortissimum expugnatur a S Ferdinando* 294 f, 313 a
Sangherhusen *oppidum Thuringiæ, patria Sanctæ Juttæ* 595 a b
Sant-Lucar de Albayda, *inter Hispalim ac Tegadam* 297 d
Sanlucar de Alpechin *capitur a Sancto Ferdinando* 355 e
Santelia *capta a S. Ferdinando* 326 e
Sathanacensis urbs, *quatuor milliaribus Valduleto dissita* 506 a
Scalæ *civitas prope Amalphiam* 126 c
Scambutta *villa prope Laudunum* 630 d
de Sclavis *castellum prope Nehetum fl.* 124 b c
Secustironensis Comitatus, *in Gallia* 676 a
Sendomiria *Poloniæ urbs, seculo* 13 *ab hostibus exusta* 597 c
Senæ *in Hetruria. B. Petrus Petronus Cartusianus* 184 *Ibidem e Congregatione Beatæ Mariæ Virginis* della Scala *appellata, prodierunt viri insignes sanctitate, Andreas Galeranus, Petrus Pectiniarius, Ambrosius Sansedonius, Bernardus Tolemæus, Franciscus Picolomineus, Joannes Columbinus, Franciscus Vincentius, Stephanus Maconus, Bernardinus Albizescus* 189 a b, *Item Matthæus Guerra* 189 e
Serchius *fluvius prope Pisas* 155 b
Serraricum *in Calabria* 124 b
Sesanna *oppidum agri Tardensis* 629 b
Sesia *fluvius in Diœcesi Novariensi* 532 d
Setabis *urbs Maurorum anno* 1242 *a Jacobo Aragonum Rege obsidetur* 178 b
Serioth *eripitur Mauris a S. Ferdinando* 312 f
Silvanectum *in Picardia. Reliquiæ Sanctæ Petronillæ,* 415 b c
Silviniacum *in Gallia SS. Majoli et Odilonis corpora* 674 c d, *Item Leodegarii et Principini Martt. ibidem* c
Siretila *eripitur Mauris a S. Ferdinando* 325 e
Sparnacum *villa S. Remigii* 526 c
Spelunca Gallionis *sub Oroli monte* 62 c
Stagnum rotundum, *locus CP.* 81 f
Stampæ *oppidum Galliæ Reliquiæ SS. Cantii, Cantiani, Cantianillæ* 424 b
Stepa *capitur a S. Ferdinando* 325 e
Sylanum *castrum in Calabria,* 98 a, *nunc* Scyglianum 114 c
Sylæ *montes Calabriæ* 103 d
Syllinæ *insulæ* 37 a

T

Taberna, *nunc* Treberna, *urbs Regni Neapolitani* 112 f
Tablada *prope Hispalim* 337 b *Ibi castra sua munit Sanctus Ferdinandus* 337 c
Tabulata *villa promissa Garciæ Laurentii, ut custodiam Regis Henrici abdicaret* 307 b
Tareeum *Castrum. Eo ducitur cadaver Regis Henrici a Comite Alvaro, mortem ejus celaturo* 309 b
Tascalensis *Provincia in Nova-Hispania* 397 f
Tassitanum, *locus Calabriæ, ubi ædificaverit monasterium S. Joachimus* 124 d
Taurum *nobilissimum oppidum Legionensis Regni* 308 b

308 b, 316 b. *Ibi obit Beatrix, uxor S. Ferdinandi* 316 e
Thaius, *ad Naunum fluvium* 37 c
Thebæ, *scilicet* Lucanæ, *a Lucio conditore cognominatæ, in Calabria* 137 e
Theodorici-castrum *in Diœcesi Suessionensi* 415 a
S. Thyrsi *pagus datur Cluniacensibus* 677 a
Ticinum, *vulgo* Papia, *S. Athanasius Ep.* 265
Tingis, *urbs Africæ, capitur an.* 1471 *ab. Alfonso V Lusitano* 717 b
Tolosa *urbs Hispaniæ ab Alfonso IX Rege Castellæ eripitur Mauris* 304 a
Tolosa *in Gallia. S. Silvius Ep.* 430
Tornacum *in Belgio. SS. Victor et Scyreneus Martt. Romani* 19
Torpet *vicus, ubi celebris cultus S. Maximini* 35 d
Toya, *castrum Toletanæ Ecclesiæ* 316 e
Tribuxena *capitur a S. Ferd.* 355 e
Triana *castellum e regione Hispalis trans flumen* 334 d
Tridentinus *ager. SS. Sisinnius, Martyrius et Alexander Martt.* 37. *Caput S. Vigilii Ep.* 45 a
Turgellum *castrum captum a S. Ferdinando* 295 e
Turres, *seu* Turris Libissonis, *in Sardinia. SS. Gabinus et Crispulus Martt.* 232. *S. Crescentianus Martyr* 415
Turris aurea *ad Hispalim, cui annexa catena, quæ trans Bætim tendi poterat* 334 d, 345 c
Turris de Albet *capitur a S. Ferdinando* 313 a
Turris Comitis, *vicus Territorii Suessionensis* 273 b

U

Ubeda *seu* Ubeta, *an* 1213 *occupatur ab Alfonso IX Rege Castellæ* 304 a. *Denuo obsessa a S. Ferdinando capitur* 316 e
Uclesium, *ubi sepultus Comes Alvarus* 311 d. *Ibi ab Institutore Equitum S. Jacobi Alfonso IX jubetur residere eorum Generalis, seu Magnus Magister* 303 d
Ulgeyum, vulgo Ulgy, *in Gallia* 626 c
Ulmi, *villa in territorio Remensi* 620 c
Urseria *villa* 21 f, 23 c
Uzeticus *Comitatus in Gallia* 87 d

V

Valduletum *in Lotharingia. S. Gertrudis Virg. et Mart.* 505
Valentia *obsidetur et capitur ab Aragonibus sec.* 13 323 e
Vallis Chratis *ad fluvium Chratis in Calabria* 96 c, 97 d, 108 f
Vallis Juniperi *in territorio Palentino* 311 c d
Vallis-Layni / Vallis-Signi } *in Calabria* 125 c
Vallis-Oleti *in Castella. Celebrantur Comitia Magnatum Regni* 307 c
Vallis-triticaria *in Castella, vastatur* 307 f
Vallis-viridis *in Regno Castellæ* 307 f
Valmazedam *tradit S. Ferdinandus* 328 d
Vandalia Hispanorum, *nunc* Andaluzia 315 f
Vannos *eripitur an.* 1213 *Mauris ab Alfonso IX Castellæ Rege* 304 a
Vedula *Fl. Remos alluens* 626 f
Venetiæ. *S. Maximus* 14, 15 e
Velez Album *oppidum Regni Granatensis* 394 e
Vercellæ *urbs Episcopalis Pedemontii. B. Æmilia Biccheria ex Ord. S. Dominici* 548
Verona *urbs Italiæ. S. Maximus Episc.* 36
Via Salaria, *Roma per Sabinos tendit* 10 c. Nomentana *incidit in Salariam* 10 c
Vicentia. *Corpus S. Floriani Mart.* 566 c
Victoria, *burgus in Hispania* 312 b
Vicus cis Exonam, *vulgo* Vic sur Aysne, *a Bertiniaco* 5 *leucis dissita* 273 a
Vienna *super Blonam fluvium in Dulminiaco* 635 a
Vilches *urbs capitur an.* 1213 *ab Alfonso IX* 304 a
Villa-alba de Alcor *in Castella* 308 a
Villa Ladii *admittit S. Ferdinandum* 316 b
Villa-montini *Ecclesiæ Toletanæ Castrum* 316 e
Villa-nova de Sarrea, *ubi mortuus est Alphonsus Rex Legion. Pater S. Ferdinandi* 316 a
Vindriacum *castellum in Anglia* 637 a
Visianus, *mons prope Firmum in Piceno* 765 c
Vitreyum *oppidum Galliæ* 629 a
Volanæ portus, *in mari Adriatico* 465 a
Vulturnus *in Calabria* 124 f

W

Wiltonia, *Castellum in Anglia* 626 d
Wimari-Ecclesia, *villa S. Maximini* 29 a *Monasterio ejus donatur* 24 c 25 b

X

Xerez *urbs Hispaniæ; ad quam profligati Mauri ab exercitu S. Ferdinandi* 294 f
Xoparum *capitur a S. Ferdinando* 312 f
Xuecar *fl. Hispaniæ* 303 f

Z

Zafra *capta a S. Ferdin.* 326 e
Zaheros *erepta Mauris a S. Ferdin.* 326 e
Zambra *Mauris erepta a S. Ferdin.* 326 e
Zaphare *castrum Domini Gonsali Ferri, frustra oppugnatum a S. Ferdinando* 312 d

INDEX ONOMASTICUS

A

Accumulascere, *accumulari* 273 c
Acredo, *acerbitas* 30 c
Acribia, *diligentia* 6 c
Adjocari, *blandiri* 636 d
Adamirantia, *navis prætoria* 370 e
Adstipulatus, *subsignatio, consensus* 830 c
Advocatia, *Patronatus* 434 f
Æquilatus, *quadratus* 619 b
Alacritudo, *hilaritas* 818 a
Alcazarium, *arx, palatium* 345 a
Aldea, *vicus* 309 b
Alferez, *signifer* 355 a
Alimonium, *alimonia* 575 c
Almogavares, *velites prædatorii* 342 a
Alodus, *liber fundus* 676 f
Ambassator, Ambasseria, *legatus, legatio* 671 a 818 a
Ammiratus, *archithalassus* 100 b
Ancianus, *senator* 815 d
Apocrisarius, *Pontificius legatus* 611 a
Archiclavus, *Thesaurarius Ecclesiæ* 32 b
Armisinus, *sericeus* 518 e
Aromatum, *aroma* 820 a
Arriba, *retro* 62 c
Arterica, *arthritis* 452 f
Assulæ, *asseres* 534 f
Atacaranæ, *Armamentarium* 344 c
Auctorizare, *auctoritatem dare* 390 c
Averia, *præfectura telonii* 370 e
Aurifrigium, *limbus auro textus* 801 f

B

Balivus, Bajulus, *Prætor* 753 e
Balsæ, *rates* 295 d, 297 b
Barlettus, *vasculum* 148 f
Bedellus, *Apparitor Universitatis* 364 d
Beneficiari, *in beneficium concedi* 31 b
Biothanatus, *violentæ morti addictus* 12 c
Blandimentum, *blanditiæ* 823 f
Blatta, *coccus* 414 d
Bordura, *opus acupictum* 541 b
Burgenses, *cives* 623 f

C

Calamantum, *capitis tegumen* 680 d
Calceolarius, *sutor* 368 a
Caminata, *conclave cum camino* 678 f
Camoria, *morbus equinus* 801 f
Campanum, *campana* 641 a
Canonia, *Canonicatus* 679 c
Capitalitium, *census capitalis* 613 c
Capitaneus, *præcipuus* 759 f
Capitium ecclesiæ, *absis ejus* 678 f
Caporalis, *opilio* 369 a
Capsis, *capsa* 623 c
Caristia, *caritas annonæ* 452 e
Caroccium, *currus bellicus* 39 a
Carpentarius, *faber lignarius* 620 d
Cassa, *capsa* 566 e
Castula, *assula* 680 f
Caternus, *quaternio* 91 d
Cedula, *schedula* 91 d
Cellarius, *promus condus* 120 b
Charta probans, *id est, forma probante* 121 e
Chrysoclavus, *pannus aureis clavis intextus* 414 d
Clavare, *figere* 818 a
Clypeari, *defendi* 781 a
Cogitamen, *cogitatio* 816 d
Collecta *in sacris quid dicatur?* 121 d
Collimitans, *confinis* 28 c
Collobium, *thorax sine manicis* 614 e
Concambium, *commutatio* 284 b
Confabularis, *socius* 7 e
Confalonerius, *vexillifer* 815 d
Confortamentum, *corroboratio* 816 b f
Confratria, *sodalitium* 641 b
Contanti, *pecunia parata* 374 b
Contrata, *vicus* 463 f
Convicinium, *vicinia* 172 d
Contador, *ærarii præfectus* 370 e
Coriamarius, *coriarius* 367 b
Cordetenus, *memoriter* 453 e 714 a
Coxia, *crus* 155 d
Credendarius, *Secretarius* 24 a
Credentes, *Albigenses hæretici* 177 f
Crespellæ, *ex herba, farina et oleo* 461 d
Culcitra puncta, *vulgo*, courte pointe 804 a
Cupidinosus, *avarus* 28 d
Curialis, *comis*; Curialitas, *comitas* 818 a, 822 a

D

Dapsilitas, *liberalitas* 817 f
Datare, *signare diem litteræ datæ* 682 b
Deaccingere, *discingere* 312 c
Debitus, *obligatus, debitor* 820 f
Destina, *parastata* 798 c
Dethronizare, *abdicare* 678 e
Devallare, *descendere* 62 c
Devota, *Soror tertiaria Religiosi Ordinis* 145 e
Dextrarius, *equus sessorius* 147 c, 155 d, 157 a
Diapsalmata, *Pausarum notæ in Psalmis* 789 c
Dissagire, *possessione deturbare* 125 c
Divisa, *divisio, electio* 98 b
Domanium, *fundus regius* 124 c
Domus, *Ecclesia Cathedralis* 566 e
Donatus, *donum* 872 c
Duhana, *telonium* 98 b
Dulcicellus, *dulciculus* 272 b

E

Eleemosyna, *nosocomium* 612 b
Emolimenta *curricula, annorum* 610 f
Enervitas, *inertia* 27 f
Entheca, *reconditorium* 610 e
Epilogus, *breve encomium* 526 c
Esibilis, *comestibilis* 447 a
Exenium, Enxenium, *munusculum* 817 f
Exemplare, *transcribere* 535 a

F

Factura, *veneficium* 769 c
Faltus, *confluentia* 651 d
Ferlæ, *subaxillaria fulcra* 465 e
Ferri, *ferramenta* 7 d
Fiendus, *faciendus* 769 b
Filare, *nere* 145 a

Flammesco,

Flammesco, *inflammo* 816 d
Floritus, *floridus* 821 a
Foderatum, Foderare, *vel* Fodrare 803 f
Fodratum, Fodratura, *duplicatura panni, duplicatum, duplicare.* 518 e
Fori, *immunitates, privilegia* 294 e
Fortalitia, *arces* 816 c
Frisellæ, *liba ex herba, farina* et *oleo* 461 d
Frontariæ, *limites* 178 c, 295 a
Fundatum, *fundi aurei textura* 414 e

G

Galeones, *onerariæ majores* 370 f
Galilæa, *porticus, inambulatio* 619 a
Gentilis, *formosus, urbanus* 817 b d
Glandaticum, *jus pascendi porcos* 124 c
Glossellæ, *Annotatiunculæ* 789 c
Gracilla, *graculus* 114 a
Grangia, *prædium* 91 d
Granitum marmor, *quasi granis conspersum* 869 a
Gubernium, *regimen* 127 b
Guerra, *bellum* 822 a
Gulfus, *sinus maris* 780 b

H

Herbaticum, *jus pascendi oves* 124 c
Hida, *mensura agraria* 796 d
Hominium, Homagium, *juramentum fidelitatis* 303 c 637 c

I

Icona, Iconium *tabula picta* 150 c, 518 e
Inconicus, *icone expressus* 186 b
Impossibilis, *impotens* 44 d
Impulsit, *impulit* 58 e
Incautela, *negligentia* 158 a
Inclitare, *nobilem facere* 358 e
Indebilitatus, *debilis* 536 f
Infantiones, *Equitum filii* 442 c
Infantissa, *filia Regis* 284 b
Infendare, *in feudum dare* 781 b
Inficiatus, *infectus* 611 c, 639 c
Infinibilis, *interminabilis* 163 a
Infiscare, *in fiscum redigere* 307 c
Inimicari, *inimicitiam exercere* 529 f
Interessor, *socius* 6 a
Internupta, internuptum matrimonium, *vidua nupta, nuptiæ cum vidua* 590 e
Inthronizare, *in throno locare* 535 e
Intuitus, *custodiæ defectus, negligentia* 29 b
Invehere, *increpare* 536 d

L

Largitus, *donatus* 816 e 818 f 820 c
Lectum, *lectus* 614 e
Lescivia, *Lixivium* 640 a
Licentiare, *dimittere* 462 b
Ligna, *naves* 157 c
Longistrorsus, *longe* 270 d

M

Major-merinus, *Primus-Prætor* 355 a
Maneries, *modus, ratio* 444 c
Manerium, *prædium* 797 e
Mandamentum, *mandatum* 272 a
Mandræ, *ovilia* 124 c
Manifestarius, *manifestus* 273 d
Mansa, *prædium* 797 e
Mantum rotatum, *chlamys limbis circum ornata* 171 c

Maphors, *palla muliebris* 618 c
Marka auri, *media libra* 797 e
Massa, *matricula* 535 a
Maxuca, *vectis, fustis* 3
Meminens, *memorans* 58 e
Metatus, *hospitium* 535 a
Minera, *vena metallica* 114 d
Monochroma, *unius coloris picturæ* 223 e
Monumina, *instrumenta publica* 678 f
Moreca, *morbi genus* 156 e
Musileum, *Mausoleum* 414 e

O

Oblatæ, *hostiæ Missales* 446 f
Oblatissa, *Tertiaria* 594 f
Oblivifer, *oblivionem adferens* 761 a
Obuncare, *manu obunca advocare* 523 a
Officiare, *ministrare* 178 f
Olimentum, *odor* 817 b
Operarius, *Ædilis, fabricæ præfectus* 815 d
Opitulamentum, *auxilium* 273 d
Oppidaneus, *civis* 526 d
Opulens, *opulentus* 270 c
Ordinarius, *Ordo divini Officii* 568 d
Ossillum, *ossiculum* 259

P

Paleuncula, *parva palea* 175 f
Paradisus, *atrium ecclesiæ* 619 a
Parvissimus, *minimus* 819 c
Pasnagium, *pasturæ tributum* 680 c
Passagium, *peregrinatio, ultra marina expeditio* 33 c, 124 c
Patrabulum, *facinus* 269 f
Perdonare, *gratis dare* 678 a
Pensare, *cogitare* 175 a
Periclytis, *limbus* 414 d
Pertusum Pertusus, *Fr.* Partuis, *foramen* 633 c 637 a
Petecciæ, *pustulæ pestilentes* 369 e
Pinnæ, *montes* 59 e
Pitaciolum, *scheda* 524 a
Pitancia, *portio monastica* 454 e
Placitare, *causas agere* 677 f
Plateaticum, *tributum plateale* 124 c
Pleytum, *judicium* 62 e
Populator, *Coloniæ ductor* 399 d
Portionarius Ecclesiæ, *Minor Canonicus.* 371 a b
Posttergare, *postponere* 162 e
Potestas, *Prætor* 566 e
Præbendaria, *eleemosynaria* 443 f
Præconare, *prædicare* 613 c, 620 c
Præstaria, *emphyteusis* 677 b
Præsulare, *Præsulem agere* 566 a
Procinctus, *circuitus* 781 a
Protocollus liber, *originarium scriptum Notarii* 374 b
Pulsalis motus, *pulsus arteriæ* 160 a
Punctare, *membranam punctis signare, scripturam interpungere.* 447 a

Q

Quadratarii, *lapicidæ* 713 c
Quarentena, *quadragesima* 148 e

R

Rasorium, *novacula* 817 a
Rationarius Ecclesiæ, *Œconomus.* 364 c
Recensus, *enarratio* 272 d
Registrare, *in acta referre* 373 e

Regnum, *Tiara Pontificia* 414 d
Regulares, *Virgæ cortinarum* 414 d
Repausare, *quiescere* 164 d
Repatriare, *in patriam redire* 524 b
Repedare, *redire* 530 c
Reversare, *convertere* 164 e
Rhodomelinus, *instar pomi rubens* 619 b
Rivatim, *instar rivi* 446 f
Riveria, riparia, *tractus littoralis* 780 a 181 b
Rocca, *rupes* 171 f

S

Saccellus, *sacculus* 234 a
Saccum, *expilatio* 791 f
Sagmina, *onera frumentorum* 58 e
Sala, *palatium* 678 f
Saysina, *possessio* 125 c
Scaranzia, *morbus* 558 e
Scartabellus, *Codex Chartaceus* 671 f
Sedipes, *stapes* 155 d
Sendadum, *sindon* 176 d
Serra, *mons* 62 c
Serratus, *clausus* 635 f
Servitialis, *famula* 151 f
Signa, *campanæ* 585 b
Sophista, *concionator* 613 c
Sotulares, *calcei* 529 b
Spanoclistum, Ἐπανωκλεῖστον, *Superne clausum* 760 e
Spata, *gladius* 29 e
Spurcidus, *spurcus* 172 a
Squinantia, *angina* 453 b
Stalla, *stabulum* 159 a
Stallus, *sella choralis* 714 d
Stauracin, *pannus crucibus intextus* 414 d
Stolium, *expeditio* 98 b e
Stratæ, *plateæ* 150 f 817 b
Supplicamentum, *oratio* 272 b

T

Tabardillii, *pustulæ pestilentes* 369 e
Tablinum, *archivium* 57 e
Tenimentum, *prædium* 90 b
Thymiamaterium, *thuribulum* 233 f
Tinnivolum, tinnivolentia, *sonoritas* 591 a
Tocsin, *signum campanæ excubitoriæ* 585 b
Tormentari, *torqueri* 613 c
Tortitudo, *obliquitas* 830 e
Tramosericus, *serico textus* 619 b
Translatare, *transponere* 258 f
Trecia. Triccia, *plexus capillorum* 15 b 821 e
Tristitudo, *tristitia* 271 e
Tumulus, *mensura frumenti* 122 a
Turgidare, *tumefacere* 637 a
Tyganum, *sartago* 7 d

U

Undiquaversum, *undique* 272 c
Uranita, *cælestis* 610 f
Utensile, *franc.* outil, *instrumentum* 632

V

Vadium, *pignus* 606 f
Vasallus, *subditus* 295 b
Vellutum rossum, *sericeus pannus ruber* 671 f
Venia, *inclinatio corporis* 536 f
Versare, *invertere, effundere* 144 c, 159 f
Vesperatum festum, *ad vesperam perductum* 392 b
Vilescere, *contemnere* 819 c
Virginissimus, *castissimus* 819 a
Votalis, *votivus* 157 c

W

Wanto, Wantus *chirotheca* 28 d, 679 a
Wazo, *cespes* 679 e
Werpire, *addicare* 69 d e

Z

Zagus, *nomen officii palatini apud Venetos* 759 f

GRÆCO-BARBARA.

Ἀννώνα, *dimensum* 417 f
Βέργαι *virgæ* 246 c
Δοὺξ, *Dux* 417 d
Ἱδρὸς, *sudor* 55 e
Καβαλλάριος, *eques* 54 a
Κάμπος, *campus* 246 b
Λεκτίκιον, *lectica* 253
Μάκελλον, *macellum* 79 b
Πραεπόσιτος, *Præpositus* 248 b
Πρέτωρ, *Prætor* 250 b
Ῥακκοδυτέω, *laceris induor* 275
Σπεκουλάτωρ, *satelles* 419 e
Τῆμοι, *laminæ ferreæ* 8 c
Τρακτεύειν, *lustrare* 246 b
Τύγανον, *sartago* 8 c
Φατρίαρχα, *Pseudo-Patriarcha* 63 b
Φραγέλλα, *flagrum* 246 c

INDEX MORALIS

A

Abbas *fieri noluit Lucas monachus ob balbutiem; deinde jussus acquiescere, fit eloquens.* 110 e f Abbate *vivente successor eligitur Cluniaci : quam is haberet potestatem?* 681 c d. *Electioni subscribunt extranei seculares et Ecclesiastici* 681 d. *In Monasterio Sambucinæ nemo Monachorum* Abbas *esse vult ex humilitate* 110 e Abbas *ad mensam monachos tintinnabulo convocat* 682 a. Abbatis *munus accurate implet venerab. Erluinus.* 830 c. *Curam Monasterii deponit B. Joachimus, ut explanandæ Scripturæ vacet* 127 b c. Abbas commendans, *ob nimis gravatum Monasterium, flagellatur a S. Maximino* 28 a b

Abbatissa *eligitur invita B. Mathildis* 439 a : *onus ut suscipiat ei præcipit Anastasius PP. IV.* 440 f : *virtutes ejus tali muneri propriæ* 440 a b : *omnibus prælucet exemplo* 437 c. *Vide* Monasterium, Mansuetudo, Humilitas.

Absentia *cognoscere. Vide* Prophetia.

Abstinentia *B. Mathildis a vino et carne* 437 e *et balneo* 437 f. *per eam non fit macilenta, sed pulchrior* 443 c : *eamdem ex obedientia temperat* 445 b. *Potu extraordinario* abstinet *B. Jacobus Venetus* 454 e *Vide* Pœnitentia, Potus.

Academiæ *Palentinæ institutio et translatio* 303 e, 304 d

Acedia *fortiter superata oratione delectatur Religiosa* 551 e

Accusationibus *falsis exasperatus creditur S. Leo PP. in causa S. Hilarii Arelat.* 587 c d e. *Vide* Innocentia.

Acta *Sanctorum. Vide* Sanctus

Admonitiones *pias B. Joachimi Abb. ægre ferens punitur* 114 c

Adolescentia *pia S. Valentini Episc. Genuen.* 535 a, *S. Ferdinandi Regis* 293 b *S. Juttæ Viduæ* 595 f, *B. Petri Petroni Carthus.* 190 a, *B. Jacobi Veneti Prædicatoris.* 453 e

Post Adversa *sequuntur prospera* 501 b, *Vide* Patientia, Afflictio.

Adulterinum *conjugati animum immutat miraculose B. Jacobus Venetus* 459 b

Ædituus *fit quidam, ut furari possit Crucem Caravacanam, quod irrito conatu tentat* 393 a

Ægros *senes ex venatu suo nutrit Naucratius frater S. Basilii* 240 c d. Ægris *magna caritate inservit B. Æmilia Biccheria* 553 c, *Matthæus Guerra* 189 e f. *et B. Petrus Petronus* 190 b c. *Vide* Nosocomium. *Erga* Ægras *caritas B. Joannæ Lusit.* 730 c. Ægris *et leprosis inservit S. Jutta,* 596 a *donec relicto tali obsequio ad solam contemplationem se transferre jubetur a Christo* 596 d *Vide* Morbus, Medicina.

Per Aerem *defertur S. Bona.* 150 f

Ætatem 115 *annorum superat quidam Parochus in Hispania* 393 e

Ob Afflictiones *electorum augetur dolor Christi Patientis* 489 b. *Vide* Tentatio, Adversitas, Patientia.

Almogavares *quales milites fuerint tempore S. Ferdinandi?* 342 a

Amissa *recuperantur intercessione S. Modualdi* 702 a f *et S. Ferdinandi* 361 b c, *Vide similia in synopsi Marginali inter miracula.*

Amor erga Deum *S. Theodosiæ Virg. Mar.* 70 a *Eodem* amore *flagrat B. Petrus Petronus* 201 b c, *et B. Baptista Varana, quæ spiritualem consolationem non capit* 476 e f, *et mori optat* 481 b. *Ex* Amore *puro serviendum Deo docet* 495 e. *Fervidum non invadit dæmon nec tepiditas* 490 e. *Amor erga Deum B. Æmiliæ Biccheriæ exterius se manifestat* 552 f. Amor Jesu erga homines. *In corde Jesu scriptam se legit aureis litteris. B. Baptista Varana* 478 c. *Vide* Deus, Consolatio. Amor *proximi, Vide* Caritas.

Amplexu *hominem suffocare poterat miles Castellanus* 319 e

Angelus *S. Maximinum, Episcopum futurum, prænuntiat* 21 b c, *Madelgisilo eremum præmonstrat* 262 a, *cibum defert SS. Voto et Felici Eremitis* 60 b c, *Communionem fert B. Æmiliæ Biccheriæ* 563 d, *fluvio transvehit Religiosos* 154 c d, *in statu gratiæ existenti benedicit, in mortali vero peccato irascitur* 174 c, *innocentem declarat S. Quiriacum, de fornicatione accusatum* 26 a. Angeli *creduntur juvisse ædificantes monasterium Averiense* 710 d, *bonorum ecclesiasticorum donationem confirmant, subjicientes Amen* 446 a : *eripiunt S. Isaacium in paludem projectum ob reprehensum Valentem Imp. Hæreticum* 247 b, *lætantur ob Professionem religiosam B. Baptistæ Varanæ* 478 a : *cum Religiosis canunt divinum Officium* 174 c. *Vide* Cantus. *Ab* Angelis *flagellatur dæmon, qui B. Gerardescam verberarat* 172 c Angelus Custos *B. Constantiam cæcutientem ad manum ducit* 409 d, *succurrit animæ clientis in Purgatorio* 552 b. *De* Angelis *et ad* Angelos Custodes *pii Sermones S. Humilitatis* 816 b c *et seqq.*

Anima *B. Baptistæ Varanæ adhæret Crucifixo Domino, Beata corporaliter alia agente* 480 a. Animæ *pretium ex consideratione Passionis Domini ostenditur* 488 d Animæ *puritas, Vide* Puritas. Animarum zelus, *Vide* Zelus

Animal, *Vide* Bestia.

Annonæ *caritas per totam Galliam, sub qua in subsidium pauperum venduntur ornamenta ecclesiæ* 610 c

Annuli *Episcopalis usus sec. 4.* 536 d

Anniversaria *S. Ferdinandi, quo ritu celebrari solerent* 359 a b

De Antichristo *et die judicii doctrina B. Joachimi Abb.* 135 c d *et seqq.*

Apostatandi *propositum alterius divinitus novit et immutat B. Jacobus Venetus* 460 c. Apostatare *volentem a Religione apparens S. Dunstanus percutit, quo ille pœnitens moritur* 799 e f

Apparitionum *Christi, a S. Paulo 1 ad Corint. 15 enumeratarum, ordo* 685 f. Apparet *Christus B. Baptistæ Varanæ* 476 c, *SS. Cantio, Cantiano, Cantianillæ confortans eos ad Martyrium* 422 b, *Cantans divinum Officium cum Apostolis* 150 b c. Apparent *Martyres instar columbarum* 39 a, *et SS. Projectitius, Jacobus, Joannes, Hesteria, ut cultum Reliquiarum suarum promoveant* 569 c d. Apparet *S. Cordula Ursulana B. Helmtrudi Reclusæ* 434 a; *S. Hirenia, Virginem ac Martyrem se fuisse declarans* 582 c. *S. Irene Aletina, ægram sanam et puellam in lapsu servans* 580 d e *B. Emilia Biccheria, reprehendit a se sanatam, votumque sibi factum violantem* 556 f. *Eadem* apparet *radiis cincta et infirmam sanat* 558 d, *terræ motum sedat, et fures fugat a suo monasterio* 560 b. Apparens *S. Hucbertus bellum finit sua causa ortum* 270 d *S. Remigius contractum erigit,* 614 e f, *cæcam ad Reliquias S. Gibriani mittit sanandam* 629 e f *S. Gibrianus ægrum de valetudine desperantem ad Reliquias suas mittit sanandum* 628 e. *S.*

S. Ferdinandus mancipia fugientia reducit ad Dominum 361 f. Apparet S. Ubaldus in habitu Episcopali, ut capiendas ab hoste mulieres liberet 771 c; et monet energumenum ut confiteatur, si liberari velit 773 f; in morte sui Clientis, eumque a dæmonibus liberat 774 b. Apparet post mortem gloriosa B. Joanna Lusit. 744 b c, et S. Clara B. Baptistæ Varanæ, quamvis ipsi ignota 479 b c. Apparent SS. Syrus et Valentinus Episcopi, et contractam curant 536 f.

Aqua mutatur in vinum pro B. Mathilde 443 b. Aquæ injicitur reus, ut innocentiam suam probet supernatando 627 e. Aquis imperat S. Conon Mart. 6 a: Super aquas graditur S. Jutta, perseverantibus ejus in ripa vestigiis 597 f. Aqua benedicitur cum Cruce Curavacana 392 b. Per Aquam, cui immergitur baculus S. Dunstani, patrantur Miracula 800 e

Arbor miraculose crescit ex corpore S. Guidi 807 b. Arbores duæ miraculose creverunt ad honorem S. Ubaldi Episc. 768 c. Arbores miraculose arefactæ in morte B. Joannæ Lusitanæ 742 b

Arcus Triumphalis, vide Triumphalis arcus.

Ariditatem et spiritualem suam desolationem deplorat B. Baptista Varana 475 b

Arma. Vide Bellum

Ab Asylo miraculose arcetur blasphemus 391 a

Avaritia Monachi circa templi donaria punitur miraculose 524 b, ob Avaritiam, præsertim Ecclesiasticorum, plagas imminere revelat Christus B. Petro Petrono 211 c d. Avaritiam detestatur B. Baptista Varana, considerata Dei liberalitate 497 b. Tutor consobrinam interficere tentat, ut bona ejus sibi retineat 770 a

In Aula vitam piam et asperam degit B. Joanna Lusit. 713 b c. V. Pœnitentia.

Austerus sibi, aliis benignus B. Jacobus Venetus 455 a b. V. Pœnitentia.

Azymi et fermentati promiscuus usus in Missa initio Ecclesiæ 664 f, propter Azymi usum in Latinos invehitur Simon Patriarcha Hierosolymitanus 696 d

B

Baculus S. Dunstani aquæ immergitur, qua ægri sanantur 800 e, et Baculus S. Gibriani in veneratione est 608 f

Balneo abstinet B. Mathildis 437 f

In Baptismo B. Æmiliæ Biccheriæ apparet columba 549 b, Nomina Sanctorum imponendi ritus 664 a

Bellum ob peccata immissum a Deo et male finiendum denuntiat S. Isaacius 243 b, 247 b c. 254 b c: inter Bellorum tumultus suum Monasterium exstruit B. Joachim Abb. 104 e f. Bellum sua causa finit, gloriosus apparens, S. Hucbertus 270 e ad Bellum sacrum contra Mauros, Reges Hispaniæ aliosque animat Innocentius III 305 a b, in eo pugnant Episcopi 343 e. De Bello injusto sibi illato expostulat humaniter cum Patre Alfonso S. Ferdinandus 310 d. hujus in expeditionibus militaribus celeritas 321 e. Bellum contra Mauros gessit, solo divinæ gloriæ intuitu 279 f, et impendere bona ecclesiastica renuit, vel propterea novis tributis subditos gravare, 346 c, et feliciter gerit B. V. præsidio 349 c. Sacerdotes in exercitu habet qui militibus assistant 348 d, male custoditis castris feliciter periculum evadit 339 e. Equestris disciplinæ vetusta ratio 351 e f. Almogavares quales milites 342 e. Insidias ponunt Christiani Mauris, et hi vicissim, inde parvæ velitationes et victoriolæ 338 a b. Militaris fortitudo Garciæ Perez 343 c, mulieres arma arripiunt ut arcem defendant, destitutam militari præsidio 326 e, vide Castra, Militaris fortitudo, Obsidio.

Benedictus cereus V. Candela.

Beneficia Dei, V. Gratia.

In Bestias misericors B. Jacobus Venetus 456 a, 461 b

Bibere, V. Potus, Abstinentia.

Blasphemus in Crucem Curavacanam ab ingressu templi miraculose arcetur, et subito moritur 391 a, in S. Maximinum punitur morbo, et pœnitens sanatur 27 c d e, divinitus puniuntur Blasphemi in S. Martyrem 178 c, in S. Majolum 683 c, in B. Joachimum Abb. 119 b, in S. Ubaldum Episcopum, 769 f, 772 d, unus morte subitanea, alter morbo, qui pœnitens sanatur 774 c Vide Conversio.

Bona Ecclesiastica aut ornamenta bello sacro impendere, quamvis liceret, recusat S. Ferdinandus 346 c. Canonicatus fundat Hispali 345 f, quam liberaliter 352 c d. Reditibus, variis in locis, ornat Ecclesias Ferdinandus I. 358 e. Bona a Patre suo impetrat pro suo monasterio B. Mathildis 445 e: donationem confirmant Angeli subjicientes, Amen 446 a. Bona temporalia in tres partes dividunt parentes S. Hucberti, pauperibus unam, alteram ecclesiis, tertiam sibi reservantes 270 a b. V. Ecclesia, Pauper, Eleemosyna.

C

Caducus morbus, V. Morbus.

Cæcum petentem curationem ad patientiam hortatur S. Ubaldus, quod ipsi cæcitas conduceret ad salutem 767 b. Excæcatur pro fide S. Hermias 419 a

Cœlum Martyribus aperitur 178 a b. De Cœlesti Gloria et forma Cœlestis Jerusalem miranda vidit B. Gerardesca 168 d et seqq. Cœlestem gloriam post hanc vitam desiderat, et a Deo exorat B. Petrus Petronus 210 d e: ad Cœlum adspirat B. Mathildis 441 c d, præsertim morti proxima 444 c d. In Cœlis quæ viderit narrat puer a mortuis resuscitatus, præsertim gloriam Sancti Francisci et Ordinis Minorum. 808 f. Cœlesti voce monetur Monachus Elfius de instanti morte 798 d. Cœlitum Cantus V. Cantus, Cœleste lumen, V. Lumen. Cœlestis Odor, V. Odor.

Contra Calculi dolores invocatur B. Rolendis Virgo 754 a b.

Calumnians obsidetur a dæmone 24 e

Campanæ ultro sonant 463 b, 768 f, in translatione B. Punacææ Virg. Mart. 533 d, in morte B. Æmiliæ Bucheriæ 556 b, et in translatione Corporis ejus 556 b, in morte B. Benincasæ 652 a, et S. Guidi 807 a: in translatione S. Dunstani 797 a. Campanæ S. Jacobi Compostellani in Mesquita Saracenorum Cordubæ loco lampadum pependerunt 324 c, a Saracenis ablatæ, S. Jacobo restituuntur a S. Ferdinando 295 e

Cancer, V. Morbus.

Candelæ ardentes per octiduum ad Corpus B. Æmiliæ Biccheriæ non consumuntur 556 a, in densissima pluvia non extinguuntur ad Corpus S. Madelgisili 264 c, extinctæ reaccenduntur in exequiis B. Mathildis 448 f. Candela miraculose extincta et rursus accensa 701 d: alia extincta miraculose accenditur, intercessione B. Marculfi 524 b, et alia eidem Sancto oblata, sed per avaritiam Monachi extincta, miraculose accenditur, et incendium causat 524 d. V. Lampas. Candelam benedictam moriens tenet in manibus S. Ferdinandus 356 e

Canonici Legionen. sec. XI ob paupertatem sine calceis in templo ministrant, 358 e, duo filii S. Ferdinandi facti sunt Canonici ecclesiæ Toletanæ 312 e, Canonicæ horæ V. Officium divinum, Canonicatus. V. Bona Ecclesiastica.

Canonizationis sumptus minuit Adrianus VI 547 d, Processus ad Canonizationem S. Ferdinandi quibus ceremoniis inchoatus fuerit Hispali 366 a b, Litteræ remissoriales solenniter traditæ Judicibus Apostolicis

371 c d. Canonizatio S. Ferdinandi seu declaratio casus excepti, 379 a b

Cantus cœlestes audiuntur ad antrum B. Benincasæ 651 f, in cella ægrotantis B. Petri Petroni 213 e, coram Reliquiis B. Æmiliæ Biccheriæ 556 b, et in sepultura B. Berteragni 507 c. Cantantibus in ecclesia Clericis apparet Christus cum Apostolis similiter cantans 149 b c

Capilli B. Mathildis valent contra tempestates 449 c

Captivitas S. Majoli apud Saracenos; hi illum reverentur 680 e. Captivi liberati per Crucem Caravacanam 390 e, 394 b e f, intercessione S. Ferdinandi 360 e f, S. Restituti Mart. 12 c d, et invocatione S. Ubaldi 775 d e f. V. similia in synopsi marginali inter miracula.

Capitis dolor, V. Morbus.

Caritas erga proximum B. Petri Petroni 201 d e f, qui inferni pœnas pro salute amici per horas 60 sustinet 216 e et seqq. Caritas B. Baptistæ Varanæ 496 f, B. Joannæ Lusit. 732 b, BB. Constantiæ et Mariæ 409 a. Caritatis opera exercet Paschalis PP. 760 f. Caritatem fraternam suis moriens commendat B. Joachim Abb. 108 d, et B. Mathildis 445 b V. Æger, Nosocomium, Inimicus

Caritas annonæ, V. Annona

Carne abstinere, V. Abstinentia

Castitas insignis B. Jacobi Veneti 460 d. pro Castitate servanda paupertatem et solitudinem diligit, et mulierum consortium vitat B. Benincasa 651 c. Impudicitiam abominatur B. Joachim Abb. 91 f. Castitati positas insidias orando et vigilando evadit 48 b c. Ad Continentiam ab initio ecclesiæ obligati fuerunt etiam Græci Episcopi 645 e f. V. Virginitas, Impudicitia.

Castra bene ordinata et necessariis instructa habuit Sanctus Ferdinandus 345 b, iis male custoditis feliciter periculum evadit 339 e

Casulam suam ornari curat apparens S. Dunstanus 800 f

Celeritas in expeditionibus militaribus S. Ferdinandi 322 a

Cereus, V. Lampas, Candela

Christus, V. Apparitio, Passio, Nativitas.

De Cibis aliisque necessariis prospicit Deus BB. Constantiæ et Mariæ : 409 e, et in solitudine per septennium, Majoribus S. Basilii, in persecutione; 239 a, item SS. Voto et Felici Eremitis 60 a b.

In Cilicio publice pœnitens moritur Ferdinandus I. 358 f Cilicium, monente Christo emptum, induit S. Bona Virgo 145 a

Cingulo ferreo se cingit S. Bona 145 e, 146 e f, illud Christus benedicit in monte Calvariæ 146 e, ex eodem Crux miraculose fabricatur 154 e

Circumciduntur Mahumetani 182 c. Festo Circumcisionis Domini flagellat se usque ad sanguinem B. Joanna Lusit. ad honorem primi sanguinis a Christo effusi 713 e

Clavis, quæ S. Servatio a S. Petro tradita creditur miraculis honoratur 752 d. Claves urbis quales serventur Hispali ad memoriam S. Ferdinandi 351 b

Clausura Monasterialis, V. Monasterium.

Clerici, V. Canonici, Ecclesiastici.

In Clypeis tesseræ depingi solitæ 343 d

Cœmeterium Pisis, in quo nemo sepeliendus dicitur a S. Bona, qui in peccato mortali morietur 155 e

Cogitationes alterius novit S. Jutta 597 f. V. Secreta. Cognitio sui, V. Humilitas.

Cognomina non fuerunt in usu tempore Longobardorum in Italia 812 c : quandonam cœperint in publicis instrumentis scribi 780 a b

Colloquia spiritualia commendat B. Æmilia Biccheria 554 b, talibus utitur B. Jutta 597 f, B. Jacobus Venetus 455 d, 466 d, et B. Petrus Petronus 203 b. Colloquio spirituali diem integrum impendunt S. Bona et Socii Monachi, quo tempore sæpius vultum mutat Sancta 154 c d. Colloquium cum secularibus et Consanguineis fugit B. Mathildis 438 c

Columba sedet in humeris B. Jacobi Veneti, Sacramenta administrantis 458 a 466 d, et apparet in Baptismo B. Æmiliæ Biccheriæ 549 b, Columbarum instar apparent tres Sancti Martyres 39 a

Commendatarius Abbas, V. Abbas.

Communionis ardens desiderium B. Baptistæ Varanæ 482 d. Communicat frequenter B. Mathildis 437 f, et B. Æmilia Biccheria 553 d, quæ Communionem ab Angelo suscepit, quando eam omiserat ut ægræ inserviret. 563, Communione sumpta pie moritur B. Petronilla 413 c : ad eam præstat accedere ex caritate, quam ex timore omittere 553 e. Sacrilege communicans punitur 30 a. V. Viaticum, Hostia

Concionatur ferventer B. Joachim Abbas 91 e, Concionatorem oportet facere quæ docet 766 d, Concionem audiens omnia sibi applicat B. Baptista Varana 473 c, in Concionibus audita cum Monialibus repetit B. Joanna Lusit. 732 a, V. Admonitio. Concionator impius, de morte subitanea prædicans, tantum non subito extinguitur 683 e f.

Confessionem milites Christiani pugnæ præmittunt, et mutuo excipiunt absente Confessario 318 f. De Confessione monet peccatores B. Petrus Petronus 215 a. Confiteri volentem Imperatricem flectere in terra jubet humilitatis causa B. Joachim Abbas 92 b, 106 e. Columba insidet humeris B. Jacobi Veneti, Confessionem excipientis 466 d. Confessione peracta liberantur energumeni, qui aliter videbantur non posse liberari 773 e f. Per confessionem emundatos a peccatis aversatur dæmon 799 e. Post Confessionem generalem consolatione spirituali perfunditur B. Baptista Varana 479 e. Confiteri nolens peccatum occultum a tribus dæmonibus vexatur, donec illud explicet. 776 e. De Confessione sacrilega alium objurgat S. Bona 52, c, objurgata mulier a Confessario indiscreto de peccato quod non commiserat, illud ex indignatione committit 167 b c. Confessarii S. Juttæ, Viri Sancti 597 e. Confessarium et Directorem S. Bonæ a nativitate designat divina Providentia 145 c f. aliis monetur ab eadem pœnitentibus se benignum exhibere 144 d f. Confessario in omnibus obedit B. Æmilia Biccheria 552 d : eumdem in dubiis spiritualibus consulit B. Baptista Varana, 470 f. V Contritio, Peccatum.

Conformitas cum divina voluntate V. Voluntas.

Confraternitas instituta ad honorem B. Jacobi Veneti 451 e, S. Gibriani 641 a, et S. Isidori inter rusticos. 763 c d. V. Sodalitas.

Consanguineos fugit, ne obsint spirituali profectui, B. Petrus Petronus 192 e f, et B. Jacobus Venetus 454 d : iisdem se durum exhibet B. Joachim Abbas 92 e, discrete tamen ipsos diligit 107 d e : ob nimium affectum erga matrem purgatorium patitur Religiosa 552 b. V. Colloquium.

In Conscientia manifestanda, magnam difficultatem sentit B. Baptista Varana, et postea magnam quietem 482 f. Conscientiæ puritas, V. Puritas. Conscientiæ examen, V. Examen

Consilium bonum dat homo simplex Pontifici 544 d, et Mimus S. Ferdinando 298 b c. V. Prudentia. Qui Consilium malum Imperatori Valenti dederat, cum eodem misere perit 248 e

Consolationem spiritualem non capit B. Baptista Varana, et omni renuntiat 477 b. Docetur a Christo ob eam non superbiendum 485 e. V. Ariditas.

Consortium. S. Venantius a fratre suo S. Honorato, quem pervertere nititur, ipse emendatur 238 a

Constantia S. Hermiæ Martyris inter tormenta 417

417 b, et seqq. S. Cyrilli pueri 17 c d, SS. Cantii, Cantiani, Cantianillæ 422 b, S. Theodosiæ Virg. et Mart. 76 a b. S. Restituti Mart. 12 a, S. Gertrudis Virg. Mart. 506 a b, et Militis Græci Mart. 181 f. Constantia S. Emeliæ in morte Naucratii filii et S. Macrinæ in morte fratris 240 c d, S. Ferdinandi in militaribus expeditionibus 345 b 355 e, B. Joannæ Lusit. in statu assumpto et virginitate servanda 725 d e, 727 e

Contemplationi dedita B. Mathildis 441 b, Ab ea nec prosperis, nec adversis avocatur S. Anastasius Papiensis 265 e. Contemplationi soli se tradere jubetur a Christo S. Jutta, relicto infirmorum obsequio 596 c. Vide Anima, Oratio.

Contritionis et humilitatis affectus B. Baptistæ Varanæ 487 e Vide Confessio.

Contumelia quemquam affici dolet B. Joanna Lusitana 732 b

In Conversatione suavis, non morosa, B. Æmilia Biccheria 554 c d

Conversio Sinarum sec. 7 in lapide Cruce signata 687 c d Conversioni Normannorum invigilat S. Paschalis PP. 761 d. Qua occasione Conversi sint Russi 511 a Conversum ad fidem Christianam Maurum Regem Vincentium post amissum regnum ad virtutes hortatur Urbanus IV 389 b, Convertitur Maurus ob audita miracula Crucis Caravacanæ 394 b, et magus audiens dæmonis blasphemiam 54 f. Pro Conversione infidelium et peccatorum orans S. Jutta sanguineas lacrymas fundit 597 f : eidem se impendit B. Joanna Lusit. 725 e, 731 a, 732 a. Conversionem Novitiæ alias religioni ineptæ impetrat orando B. Æmilia Biccheria 553 a

Coquus pius B. Franciscus Dyrrachinus 790 a b

In Corde Jesu scriptam se legit aureis litteris B. Baptista Varana 478 c Cordium secreta, Vide Secreta

Corpus S. Gertrudis Virg. Mart. miraculose repertum 506 a. S. Valentini Ep. Genuensis integrum 536 c. B. Petri Petronii 227 b. Michaelis Regna Caravacæ 392 d. S. Attonis quo in statu nunc reperiatur 862 f.Corporum S. Ferdinandi aliorumque solennis translatio 363 c d : ab illo alia paulatim removentur 365 e

Corona spineæ. Vide Spina.

In Corripiendo aliorum defectus mansuetudo et prudentia B. Mathildis 443 a

Crux insculpta lapidi, signum prædicatæ antiquitus apud Sinas fidei 687 c d. Cruces sericeas appendit S. Ferdinandus navibus, ad frangendum Maurorum pontem directis 342 e. Idem capta Corduba Crucem in turri erigi jubet 324 a 325 b. Crux mirabiliter fabricatur ex cingulo ferreo S. Bonæ 154 e. Crucis imagine insignitus apparet panis, dandus in eleemosynam B. Petro Petrono 197 d e. Cruce signatorum exercitum in Saracenos ducit Alphonsus V Rex Lusit. 716 e. Crux Caravacana miraculose allata 388 a, 390 c, et incendio erepta 390 d, signum dat adventuum Maurorum 392 f, luce miraculosa circumdatur, et in eodem loco fons miraculose erumpit 393 b : per eam patrantur miracula 390 c, impetratur quotannis pluvia et benedicitur aqua 392 b, eam furto auferens disrumpitur 392 a : alius idem tentat irrito conatu 393 a e. Crucis signum impressum pectori B. Æmiliæ Biccheriæ præsagium futuræ sanctitatis 549 b : eadem Crucis signo ægram sanat 553 d : cancro laborantem B. Jacobus Venetus 458 c, et exulcerationem 461 e : eadem energumenos libera B. Benincasa 651 f. Crucis signo exulceratio in pectore S. Macrinæ tollitur, quam ex verecundia medico aperire recusabat 240 c, portas urbis CP. aperit S. Isaacius 252 f. Crucis signo avertendas tempestates docet B. Æmiliam Biccheriam Deipara 555 b. Crucifixio, V. Passio.

Crudelitas Leonis Isaurici, Gymnasium cum Magistris comburi imperantis, ob cultum sacrarum Imaginum 71 d

Cultus Sanctorum, Vide Sanctus

Cupiditatem Procuratoris religiosi reprehendit B. Petrus Petronus 208 c d

Cutis detrahitur S. Hermiæ 419 b

D

Dæmon muscæ assimilatus, fugit in amore ferventem 496 f : apparens, Magum facit Anthemium 54 e f : aversatur mandatos a peccatis per Confessionem 799 f : peccata occulta prodit loquens per energumenum 799 d, impedire conatur ædificationem monasterii 710 d, verberibus excipit B. Gerardescam, et propterea ab Angelis flagellatur 172 c. Dæmoni vexanda traditur B. Baptista Varana 483 b. Dæmones vexat et ab iis vexatur B. Benincasa 651 f. Dæmones vexant morientem, sed fugantur a S. Ubaldo 774 d : varios morbos causant in obsessis corporibus 772 b. Dæmonis terrifica figura et fœtor 24 a. Dæmoniaci, Vide Energumeni.

Dentes excusi pro fide S. Hermiæ Mart. 418 d

A Depopulatione liberatur Eugubium per S. Ubaldum 770 e

Desperare, Vide Deus.

Detractionem odit et alia linguæ vitia B. Jacobus Venetus 455 e : crimen præparati veneni Regi puero, affingit Reginæ Berengariæ Comes Alvarus 307 d et seqq.

Devotio B. Jacobi Veneti 461 c e

Deus amans creaturas, seipsum in iis amat 475 f. Amorem Dei erga creaturas considerat B. Baptista Varana 481 c eadem Dei erga se amoris signum petit dilectionem inimicorum 498 f. Dei providentia Confessarium et directorem S. Bonæ designat ab ejus nativitate 145 a : consulit B. Joannæ Lusit. virginitati utriusque proci morte 727 f, et ipsiusmet Beatæ 744 e. Deum in suis inspirationibus conformiter fini intento omnia disponere, docet B. Joachim Abbas 127 b c. De Dei misericordia non debent peccatores pœnitentes desperare 629 a. Dei libertatem erga homines considerans B. Baptista Varana avaritiam detestatur 497 b : Omnipotentiam ejus in palea aliisque creaturis considerat B. Gerardesca 175 f : contra ejus voluntatem non est consilium 502 a. Deum quo sensu infernum vocaverit B. Baptista Varana 478 d. V. Familiaritas cum Deo, Fiducia in Deum. Timor Dei, Dei gloriam quærere, Vide Intentio. Te Deum laudamus cani jubet S. Ferdinandus moriens 356 f

Digitum sibi amputat B. Petrus Petronus, ne Sacerdos fiat 193 d e

Dilectio inimicorum, Vide Inimicus. Dilectio proximi, Dei. Vide Caritas, Amor.

Discretio B. Mathildis in regimine 441 f

Divitiæ neminem felicem reddunt 570 c, eas impedimentum esse ad salutem ostendit B. Petrus Petronus S. Joanni Colambino 204 d e

Dolor in morte amicorum. Vide Constantia.

E

Ebriosos per Angliam coercet S. Dunstanus 795 f. Ebriis Aquitanis auferuntur Reliquiæ S. Maximini a Trevirensibus b c. Vide Temperantia.

Ecclesias ædificandas ornandasque curant S. Ferdinandus et Berengaria 294 b c. Hispalensem quomodo ille fundaverit et quibus reditibus dotaverit 352 c d : in Ecclesiam consecratur mesquita Saracenorum Cordubæ 324 b. Ecclesiæ partem bonorum, alteram pauperibus, sibi tertiam attribuunt parentes S. Huberti 270 b c. In Ecclesia oblatis pane, vino et lumine

mine recreatur captivus in alia regione 360 e f. *Ob* Ecclesiasticorum *avaritiam mundo plagas imminere revelat Christus B. Petro Petrono* 211 c d. *Immobiles fiunt Reliquiæ S. Maldelgisili, ut convertatur bonorum* Ecclesiasticorum *raptor* 264 b c. Ecclesiam *S. Maximini destruentes puniuntur divinitus* 34 d. *Vide* Injuria, Bona, Templum, Ornamentum.

Ecstasis *B. Baptistæ Varanæ, in qua videt depositionem Christi e cruce* 479 b. Ecstases *patitur in oratione B. Jacobus Venetus* 456 d, *et S Jutta : domestici morbum esse existimant* 595 f. Ecstatica *peregrinatio S. Ferdinandi ad Imaginem B. M. V. intra urbem Hispalensem obsessam* 347 e f

Educatio *filiorum, Vide* Filius.

Electio. *Vide* Papa, Episcopus, Abbas.

Eleemosynis *faciendis deditus S. Paschasius Diac.* 431 f. Eleemosynam *petit in forma peregrini et panem accipit S. Jacobus Apost. quem S. Bonæ defert* 150 d e. Eleemosynam *donante patre ad honorem S. Ubaldi liberatur filius energumenus* 775 f. *Pecuniam ad comparandum habitum religiosum pauperi donat B. Jacobus Venetus* 454 b, *et vinum ad se missum occulte aliis indigentibus erogat* 454 f. *Panis in* Eleemosynam *dandus B. Petro Petrono, cruce miraculosa insignitus apparet* 197 d b. *Vide* Pauper.

Energumenos *liberandi prærogativa concessa S. Ubaldo* 770 d : *tales deprehenduntur qui alio morbo videbantur laborare* 771 d : *quidam liberantur facta Confessione integra, qui videbantur numquam sibi restituendi* 773 d e. *Diaconus ministrans in altari a dæmone obsidetur* 799 d c. *Vide* Dæmon.

Episcopum *futurum S. Maximinum prænuntiat Angelus* 21 c d. *Electio Hugonis in* Episcopum, *ordinante ipsum S. Gregorio VII Papa, probatur miraculoso lumine* 839 a. Episcopale *onus horret Amos Patriarcha Hierosolym.* 687 a. *De* Episcopo *idoneo constituendo solicitudo Eugenii Papæ IV* 545 f. Episcopatum *invitus suscipit S. Antoninus, in quo Religiosam paupertatem servat* 556 a b, 670 f. Episcopales *virtutes S. Valentini Ep. Genuensis* 535 e f. Episcopi *ab initio Ecclesiæ obligabantur ad continentiam, ut pater S. Gregorii Nazianz.* 645 c d. Episcopalis *annuli usus sec.* 4 536 d. Episcopi *contra infideles pugnant* 343 e

Epistola *a Christo dictata B. Baptistæ Varanæ* 485 e f

Eques, *Vide* Bellum.

Equus *mortuus reviviscit invocatione B. Jacobi Veneti* 465 a

Eremus *ab Angelo S. Madelgisilo præmonstratur* 262 b, *solitudinem amat B. Benincasa* 651 e f Ereniticam *vitam simul instituunt SS. Votus et Felix fratres* 58 d e, 60 a, *et alii duo conjuges* 709 e. *In* Eremo *libris scribendis vacat B. Joachim Abbas* 101 b c. *Vide* Solitudo.

Evangelio *in terra cantato honorem exhibent Sancti in Cœlo* 164 d

Ante Eucharistiam *ardentis jugiter lampadis usus miraculo confirmatur* 524 b. *Vide* Hostia, Missa, Communio, Viaticum.

Examen *conscientiæ sedulo facit B. Joanna Lusit.* 731 b

Ad Excommunicationem *mature et graviter procedendum affirmat S. Ubaldus* 766 f, *et neminem facile* excommunicandum *monet Leo PP.* 590 e

Excusantes *se peccatores belluis marinis comparat S. Anastasius Ep. Papiensis* 265 e

Exemplo *omnes ad virtutem incitat B. Petrus Petronus* 203 c, *Ven. Erluinus* 829 f, *et B. Mathildis* 435 f

Exequiis *Matris suæ magnificis cum suis religiosis interest Baptista Varana* 500 a

Exercitus, *Vide* Bellum.

Extrema unctio, *Vide* Viaticum.

F

Fames *magna in Hispania* 304 a

Familiaritas *cum Deo optima præparatio ad orationem, eam commendat B. Baptista Varana* 496 a

Febris *miraculose curata et cetera ejusmodi vide in Synopsi marginali inter miracula.*

Felicitas *vera in quo consistat, disputat S. Augustinus, respondente S. Monica* 570 c d

Fera *obedit S. Maximino* 21 e

Festum *suum celebrantibus præsentem se monstrat S. Dunstanus cælesti lumine* 798 d. Festum *diem violantes puniuntur miraculose* 273 f. 801 f : *panem coquens corruptione ejus* 774 f : *rusticus arans loris sui morte* 774 c, *alius morte subitanea* 774 c, *iidem pœnitentes sanantur* 159 b c d

Fides *Catholica, qua occasione apud Russos prædicata sit* 511 a : *in* Fide *Christiana confortat conversum Regem Valentinum amisso regno Urbanus IV* 389 b c. Fides *orthodoxa B. Joachim Abbatis defenditur a Pontificibus Rom. contra obtrectatores* 102 a b. *Vide* Martyrium, Incredulitas.

Fidelitas *Laurentii Suarez erga S. Regem Ferdinandum, a quo missus fuerat in exilium* 323 a

Fiducia *in Deum S. Ferdinandi* 346 d, *et B. Æmiliæ, qua incendium extinguit et oleum multiplicat* 554 d e

Filium *S. Ferdinandum ipsamet lactavit et pie educavit Berenguria Reg., et numquam ejus curam dimisit* 325 c d, 326 f. Filiorum *bonam educationem commendat sorori suæ S. Antoninus, prædicens fore ut inde sublevetur aliquando ejus paupertas* 546 d. *Pie educatur B. Jacobus Venetus* 453 e f. *Pie educavit et erudiit S. Emelia, S. Macrinam* filiam 240 b, *et moriens* Filios *Deo commendat* 241 d. Filios *pie educat S. Jutta ; et pro iis orans, omnes religiosos fore intelligit divinitus* 595 c. Filio *suo moriturus dat varia monita S. Ferdinandus* 356 d Filiorum *et nepotum educationem piam commendat Vincentio, Regi quondam Valentino, Urbanus IV* 389 b

Flos *miraculose ortus de lapide, in quo B. Joachim Abbas orare consueverat, morbos pellit : applicitus ulceroso asino sanat eum, sed perit ipse* 94 f, 122 a b c

Fons *miraculose elicitus a B. Gertrude Virg. et Mart.* 505 f. *a S. Madelgisilo* 262 d, *et a S. Ubaldo* 766 e. Fons *miraculose erumpit in loco ubi inventa fuerat Crux Caravacana, furto ablata* 393 b

Ob Fornicationem *alicujus ex præsentibus immobile redditur corpus S. Ubaldi, alias flexile* 769 f. *De* Fornicatione *accusatum S. Quiriacum Angelus innocentem declarat* 26 b c

Fortitudo *S. Isaacii, Valentem Imperat. Hæreticum reprehendentis* 243 a b, 246 e f, 254 b. Fortitudo *S. Ferdinandi in bello difficili* 295 a b, *et ardua obsidione* 332 e. Fortitudo *militaris S. Ferdinandi* 226 d e, *et Nobilium ejus* 319 d. Fortitudo *militaris Garciæ Perez* 343 b, *qui solus septem Mauros non timet* 337 c, *injuriam tamen facile ignoscit* 343 c d. *Vide* Constantia.

In Foveam *conjectæ puellæ succurrit S. Ubaldus* 770 b. *Vide* Constantia, Bellum.

A Fratribus *suis interficitur B. Gertrudis pro virginitate et Fide* 506 a b

A Fulmine *quidam servatur invocatione S. Ubaldi* 770 c, *contra* Fulmen *præsens subsidium Crucis Caravacanæ* 397 d e

Fures *a suo monasterio fugat apparens B. Æmilia* 560 b. Furtum *sacrilegum punitur* 696 f, 770 c. Fures *sacro aditu divinitus probibentur, nec convertuntur* 115 d

Fur *irrito conatu auferre nititur Crucem Caravacanam* 393 a, *alius eamdem auferens disrumpitur* 392 a.

Fur

Fur Cruculis Caravacanis emptis alias præterea furatus, omnes amittit 396 e

G

Gibbus aufertur a corpore humano intercessione B. Mathildis 449 e f, B. Jacobi Veneti 463 b, et S. Gibriani 618 d, 619 f, 631 c, 632 b

Gladius S. Ferdinandi quotannis defertur in processione 350 f, anno 1508 tulit eum ipse Rex Ferdinandus Catholicus 351 a

Gloria vana, Vide Vana Gloria. Gloriam Dei quærere, Vide Intentio. Gloria cœlestis, Vide Cœlum.

Grando, Vide Tempestas.

Gratia divina cœlesti lumini comparata 174 e f

Gratitudo : Gratias inter tormenta agit S. Hermias Mart. 417 c, etiam morti adjudicatus 419 b. Ingratitudinem hominum et suam pro beneficiis Dei considerans B. Baptista Varana, pene deficit 481 c d : eamdem Christus docet, quantas Deo debeamus gratias 486 b. Vide Passio.

Gymnasii CP. ab Imperatoribus erecti descriptio 71 d e : hoc cum Magistris comburi jubet fidei causa Leo Isauricus 71 f

H

Habitum Religionis B. Gerardesca et ejus vir suscipiunt 162 f. Habitum religiosum magna devotione suscipit B. Joanna Lusit. 723 b c : et in eodem sepeliri vult 738 f. Ad Habitum religiosum comparandam pecuniam alteri donat beatus Jacobus Venetus 454 b

Hæresis Ariana tunicam Christi dilacerat 244 e

Hæreticus impudens et turbulentus Demophilus CP. pellitur 249 c.

Hæreticum Imperatorem intrepide arguit, et mortem infelicem et cladem exercitus, nisi resipiscat, prædicit S. Isaacius 243 b c, 246 d e, 254 d e. Hæreticos fortiter et zelose insectatur Imp. Theodosius 249 b c, et S. Ferdinandus 293 e, 300 d 386 a

Hierosolymitana peregrinatio. V. Peregrinatio.

Honoris fuga. Vide Humilitas.

Horæ Canonicæ. Vide Officium divinum.

Hospitalitas, exercita erga SS. Cadocum et Frehernum, fit S. Richario causa salutis 258 a b. Hospitalitas B. Joachimi Abb. 92 c

Hostiam sacram ex ore leprosæ eximit, et ipsa sumit B. Jutta 596 a

Humilitas S. Theodosiæ Virg. et Mart. 69 e f, S. Majoli ab Aimardo Abbate probata 678 a, S. Honorati a S. Hilario laudata 599 b. Ex Humilitate vilibus ministeriis vacat B. Joachim 92 c d, Abbas domum purgat, et ægris inservit 107 a b, dignitatem non nisi coactus suscipit 97 e f, ob prophetiæ spiritum se non extollit 137 f : in Monasterio Sambucinæ nullus Monachorum Abbas esse vult 110 e, idem recusat Lucas Monachus ob balbutientem linguam, deinde obediens miraculose sanatur 110 e f. Humilitas B. Mathildis 438 b, comis erga omnes 448 c, invita eligitur Abbatissa 439 a; honorem fugiens magis honoratur 442 b : fugit ne honoretur ob patratum miraculum 444 b : Visionem sibi factam celat ex humilitate, revelat deinde ex obedientia 446 c d Humiliter de se sentit B. Baptista Varana 470 e f, 475 b : ingratitudinem suam erga Deum accusat, ex consideratione ingratitudinis Judæ et Judæorum 491 b : occultat Dei dona, a nemine vult amari, commendat humilem cognitionem sui, omnes reveretur 494 e f. Revelationes suas et spirituales considerationes sub alterius nomine describit 484 b. Humilitatis et Contritionis affectus ejusdem Beatæ 487 f. Humilia ministeria exercet Superior ipsa et fundatrix Monasterii B. Æmilia 552 c jejunia et eleemosynas suas industrie occultat B. Jacobus Venetus 454 e, dona cœlestia celare docetur B. Gerardesca 162 c. Humilitas B. Berteragmi, ignotam vitam ducentis 507 c. Humilitas B. Joannæ Lusit. peccatricem se agnoscentis 739 b f, et humilia religionis ministeria obeuntis 724 b c d. Humilitatem commendat B Petrus Petronus 220 e ; in eadem virtute multum proficit 194 f : digitum sibi amputat ne Sacerdos fiat 194 b c. Humilitas S. Juttæ, mundana omnia contemnentis 596 a. Humiliter viaticum suscipit S. Ferdinandus 386 b, Cilicio indutus et conspersus cinere, tamquam publice pœnitens, moritur Ferdinandus I 359 a

Hymnum, in honorem B. Joachim Abbatis componendum, monet S. Joannes Evangelista 121 b c

I

Idolum. Vide Simulacrum.

Ad Ignem numquam accedit B. Jacobus Venetus 455 b : ab Igne servatur illæsus S. Hermias Mart. 418 d

Ignoscere inimicis. Vide Inimicus.

Imago Salvatoris CP. erecta, miraculis claret 64 b. Imagines sacras impugnat Leo Isauricus 70 b : defendunt eas piæ mulieres 64 c, 65 c d, et virgines religiosæ, quæ earum destructorem e scalis deturbant 74 b c. Imagines sibi comparat ad venerationem S. Theodosia 60 b, et earum Venerationem defendit coram Leone Isaurico 75 e Imaginem B. Mariæ semper in castris habet S. Ferdinandus 347 e, 386 b. Imagines B. Mariæ, Regum, et Antiqua in magna veneratione habentur Hispali : hæc fertur ante Maurorum tempora ibi fuisse 340 a b, ad eamque in ecstasi peregrinatus dicitur S. Ferdinandus 347 e f : alteram processionali pompa induxit Hispalim 344 a, et ad ejus pedes sepeliri se jussit 358 e : alia item Imago Deiparæ reperitur supra pectus sancti Regis 349 e. Imaginem B. Mariæ V. in vexillis habent, et Mauros vincunt Reges Hispani 349 b. Vide Maria. De Imagine Christi, quæ Veronicæ dicitur, agitur 350 c. Imago S. Ferdinandi veram effigiem referens, unde desumpta sit 372 e. Imago Salvatoris integra manet corruente ecclesia 574 a. alia caput inclinat S. Bonæ, eique benedicit 145 c. Imago S. Philippi Nerii, ipso adhuc vivente miraculosa 864 e. Pro Imaginibus antiquis novas ponere non semper expedit 600 f. Vera effigies, S. Antonomi 545, B. Joannæ Lusit 707, B. Francisci Senen. 778. B. Felicis Cappucini 793, S. Bernardini Senensis 808

Immunitatem ecclesiæ servare studet S. Exuperantius 256 c d

Imperator. Vide Fortitudo, Hæreticus.

Impudicitiam abominatur B Joachim 92 a, occasionem prudenter vitat 91 f, 96 a b. Impudicus scriptor jussu B. Petri Petronii reprehenditur et emendatur 224 f. Insanus amor sponsæ concupitæ 50 d e

Incendium extinguitur per S. Paschalem PP. 761 a. B Æmiliam 554 d, S. Ubaldum 774 e, Crucem Caravacanam 398 d. Eadem Crux miraculose servatur ardente sacello 390 d

Incredulitas et tepor spiritualis castigatur morbis 214 a b

Indulgentiæ plenariæ conceduntur Jesuitæ Missionario, applicandæ ubicumque expedire ipse judicaverit 398 b

Infans bimulus prophetat B. Petrus Petronus 188 a

In Inferno quid viderit, narrat resuscitatus a mortuis 808 f ; et in ecstasi B. Petrus Petronus, multos damnatos vidit, qui vulgo pii habebantur 211 f, idem inferni pœnas per horas 60 pro amici salute in hac vita sustinet 216 f. Inferni nomen cur Deo aptarit B. Baptista Varana 478 d

Infirmus, Vide Æger.

Ingratitudinem suam erga Deum, Judæ et Judæorum ingratitudini comparat B. Baptista Varana 491 c,

ex

ex illa augetur dolor Christi patientis Ibid. a b. Vide Gratitudo.

Inimicis ignoscere nolens divinitus punitur 529 d: veniam roganti nolens condonare ante pugnam, occiditur in ea, ne quidem postea invento corpore 319 e f. Facilis ad ignoscendum Garcias Peres de Vargas 343 c. Inimico ignoscere monetur divinitus maritus, ne uxor sua in partu periclitetur 774 a. Dilectionem Inimicorum docet Christus B. Baptistam Varanam 486 b: eamdem ipsa petit in signum amoris Dei erga se 498 e

Injurias patienter tolerat S. Ubaldus 767 a, et B. Baptista Varana 498 f

Injustus damnatur 807 c. Innocentes et pauperes opprimens injuste divinitus punitur 29 b c d, etiam digiti amissione 29 b d. Pretio injuste acquisito empta bellaria recusat B. Petrus Petronius 208 e. Injustum bellum, Vide Bellum,

Innocentiam S. Quiriaci de fornicatione accusati declarat Angelus 26 a. Vide Puritas animæ.

Insidias struunt Christiani Mauris, et hi vicissim illis 337 f. 338 a; Insidiis Maurorum prudenter se subtrahit Alphonsus Sapiens Rex Castellæ 344 a

Inspirationibus suis Deum omnia conformiter fini suo disponere, docet Joachim Abbas Joannem Cala 127 b c. Vide Spiritus sanctus.

Integri Corporis S. Ferdinandi inspectio et judicium medicorum de supernaturalitate talis incorruptionis 375 f. Vide Corpus, Reliquiæ.

Intentionem rectam in omnibus commendat B. Baptista Varana 495 f, 496 c, tantum gloriæ divinæ intuitu bellum contra Saracenos gessit S. Ferdinandus 279 f

Investituram beneficii a laicis potestatibus accipere prohibetur 840 a

Invisibiles reddit Monachos, per plateam euntes ad templum, S. Bona 150 e. Invocatio Sanctorum. Vide Sanctus.

Ob Irreverentiam et injuriam, Ecclesiæ et S. Regi Ferdinando illatam, punitur quidam Nobilis 294 d e

J

Jejunii severitas B. Petri Petroni 197 f. Jejunium S. Ubaldus constanter servat 766 d. Vide Quadragesima, Præsagium.

Jesu cor. Vide Cor.

Judicio divino sisti S. Gerardum Ep. videt S. Majolus, pro eoque orari jubet 681 a. Dæmon in judicio peccatores accusabit 55 b. Judicii divini severitatem inculcat post mortem apparens B. Joanna Lusit. 744 a, Judicium generale et resurrectionem mortuorum, quomodo viderit B. Gerardesca 165 a. De die Judicii et Antichristo doctrina B. Joachim Abb. 135 c d e. Judicat neminem, cujus cor fixum in Deo est 497 a. Judicium per rei in aquas immersionem exerceri solitum 627 e

Jurandi consuetudinem reprehendit S. Hucbertus 271 d

Jus, Vide Accusatio, Injustitia.

L

Laborare die Festo. Vide. Festum violare.

Lac sterilis mulier impetrat, ad lactandum puerum pauperem ex misericordia 463 f. Lactavit filium suum ipsamet Regina Berengaria, S. Ferdinandi mater 325 c

Lacrymarum donum B. Joachimi Abb. 91 e, præsertim tempore Missæ 107 e f. B. Jacobi Veneti 456 e, 466 d, et B. Baptistæ Varanæ, ad memoriam Passionis Domini 471 a. Lacrymas sanguineas fundit B. Jutta, pro conversione infidelium et peccatorum orans 597 e

Lampadum jugiter ardentium usus in ecclesia 825 a Lampas ultro accenditur ad Crucem Caravacanam 394 a, et ad sepulcrum B. Joachim; Abb. 117 a b, ac S. Maximini 23 d e et ad sepulcrum Domini 690 d. Lampadum usum in Mesquita Saracenorum Cordubæ præbuerunt campanæ S. Jacobi Compostellani 324 c

Lapis, in quo Abraham voluit immolare Isaac, est in veneratione 658 b

Laqueo ad collum ligato humiliter Viaticum suscipit S. Ferdinandus 356 c, 386 c

Latinæ linguæ studium in Anglia restituit S. Dunstanus 795 e

Latro pro se innocentem capi facit 627 b

Lavare. Vide Balneum.

Lazari mendici Evangelici credi potest non tantum parabola, sed etiam historia 628 b

Lectioni ad mensam intenta B. Joanna Lusit. aliarum attentionem etiam juvat 732 a

Leprosus V. Æger.

Letanias moriens cani jubet S. Ferdinandus 356 f

Liberalem oportet esse servum Dei erga alios, avarum erga se, ex B. Baptista Varana 496 f. Liberalitas Dei. V. Deus.

Libros sine facultate non scribendos sancitum in Ordine Florensi 98 b. Jussu Pontificis scribit Joachim Abbas 127 b c: scribendis in eremo vacat 101. deposita monasterii cura 127 b: plus proficit orando quam studendo 127 c. Doctrinam suam Sedis Apostolicæ judicio subjicit 102 d e. Libris terrâ effossis, tamquam a seculis aliquot reconditis, non est facile credendum 280 a

Per Lilium divinitus datur signum imminentis mortis 704 e

Lingua B. Baptistæ Varanæ incorrupta perseverat 502 f

Litteræ remissoriales pro Canonizatione S. Ferdinandi traditæ Judicibus 371 c d

Liquor miraculosus ex Reliquiis S. Pomponii Ep. 760 c

Locustarum calamitas depulsa per Crucem Caravacanam 391 c, 396 e, et S. Ferdinandum 368 e

Lumen cœleste conspicitur ad antrum B. Benincasæ 651 f, eodem suam præsentiam S. Dunstanus ostendit festum suum celebrantibus 798 d, præmonstratur ingressus in religionem B. Joannæ Lusit. 719 d, honorantur Reliquiæ B. Æmiliæ 556 b, radiat facies S. Juttæ 597 f, quæ lumen miraculosum impetrat deficiente sole 596 c

Luce miraculosa fulget Crux Caravacana 393 b, 396 b. Vide Lampas, Oblata, Candela.

Luce cœlesti probatur electio Hugonis in episcopum Diensem 839 a b

Luxuria. Insanus amor sponsæ concupitæ 50 d e Vide Impudicitia, Castitas.

M

Magiam Christi fide superat S. Hermias, et Magum convertit, qui Martyr moritur 418 e f. Magus renitentem virginem ducit ad amasium astu diabolico 51 c, Christianismo ejurato fit Magus Anthemius; audiens blasphemiam dæmonis convertitur 53 et seqq. Maleficio liberatur mulier invocatione B. Æmiliæ 556. Vide similia in Synopsi marginali inter miracula.

Maledicus. Vide Injuria.

Manifestatio conscientiæ. Vide Conscientia.

Mansuetudo in reprehendendis defectibus B. Æmiliæ 561 a. et in regendo monasterio Ibid. f, etiam B. Mathildis 443 e. Mansuetudo B. Joachim Abb. erga Tancredum Regem, multa mala minitantem 132 d e. Mansueta fortitudo Garciæ Perez 343 c d

Manus. *Vide* Reliquiæ.

B. Mariæ Virg. *intercessione sanatur a morbo Beatrix Reg. venerans ejus Imaginem* 315 c, *et S. Ferdinandus adhuc puer* 306 a b, *qui devotus erga Deiparam ejus imaginem semper in castris habet* 347 e, 386 b; *acceptas ei referens victorias* 349 e, 354 c: *ejus Imaginem intra obsessam Hispalim extaticus dicitur adisse* 347 e f, *ad ejus pedes se sepeliri jubet* 358 e. B. Mariam V. *in matrem elegit quadrima B. Æmilia* 549 e, *sæpe ad eam recurrit a pueritia* Ibid. d: *Docet eam Deipara orationes ad fugandas tempestates* 555 a. B. Mariam V. *in tormentis invocat B. Andreas de Chio Martyr* 183 a b: *erga eamdem a teneris devota B. Joanna Lusit.* 712 a, *præsertim in hora mortis* 739 b: *illius laudes deprædicat et gratias agit S. Humilitas* 820 b e f, *eamdem videt morti proxima B. Mathildis* 447 d, *revelationes B. Gerardescæ de eadem* 169 a b et seq. *et B. Baptistæ Varanæ, de ejus in Passione Domini doloribus* 490 a. B. Maria V. *monet Religiosum per B. Gerardescam obedientiam exhibere Prælato* 165 b, *et orationes suscipere recusat pro non obediente* 168 a b, *renuit donum accipere a muliere peccatrice Imagini suæ oblatum* 167 e. *Energumenam misere vexatam monet, et impellit ad confitendum occultum peccatum, quæ facta confessione, liberatur* 776 e. *Vide* Imago, Sodalitas, Rosarium.

Martyrii *desiderium S. Vigilii Episcopi Tridentini* 38 f. Martyres *futuri Christi sanguine videntur aspersi, eis corona præmonstratur, et cælum aperitur* 178 a b f. Martyrum *passiones considerans pie lacrymatur B. Jacobus Venetus* 456 e, *ad* Martyrium *confortat Christus SS. Cantium, Cantianum et Cantianillam* 422 b: *non moritur qui pro fide occiditur* 418 e. Martyres *instar columbarum apparent* 39 b: Martyres *quomodo vere dici possint, schismatici passim habiti, morientes pro Christo* 181 a et seqq. Martyr *haberi potest B. Joanna Lusit. quod a meretricibus, quas convertere volebat, veneno extincta creditur* 731 f. *Vide* Constantia. Martyr *vocatur Gregorius VII* 861

Matri *gravidæ ostenditur futura sanctitas B. Æmiliæ* 549 a. Mater *S. Ferdinandi Berengaria filium suum ipsamet lactarat* 325 e, Matris, *Reginæ, et piæ Matronæ omnes partes explens* 325 d e, 326 f, 335 d. *Vide* Consanguineus, Educatio.

Matrimonium *invita contrahit S. Emelia cum S. Basilio, Magni Basilii patre: in eodem pie vivunt, felices multitudine et pietate liberorum ac bonorum affluentia* 239 c d e f. Matrimonium *contrahit admodum juvenis et innocens B. Gerardesca, in eo religiose vivit, orationi et mortificationi addicta* 162 c d: *in* Matrimonio *sancte vivit S. Jutta* 595 c: *prudenter illud declinat B. Joanna Lusit. certa virginitatem suam Deo consecrare* 714 d, *in Impedimento consanguinitatis cum Rege Legionensi dispensare recusat Pontifex* 288 e f. *Vide* Uxor, Adulterium.

Medicinam *ægra non adhibet B. Mathildis* 437 f, *uti et B. Petrus Petronus, ac morbum augeri orat patiendi desiderio* 198 c d. Medicis *in morbo, quo ad omnia deficitur, obedit B. Joanna Lusitana* 733 e, *et iis gratias agit moriens.* 739 c

Mendicium *studiose cavet B. Mathildis* 438 c, *fugiendum Sacerdoti docet S. Ubaldus* 767 a

ad Mensam *Monachos tintinnabulo convocat Abbas* 681 b, *V.* Lectio.

A Meretricibus, *quas convertere volebat, venenum præbetur B. Joannæ Lusitanæ* 731 c

Mesquita *Saracenorum Cordubæ in ecclesiam consecratur* 324 b, *item Hispali* 344

Miles *S. Hermias* 416 b, 417 a, Milites, *quales fuerint Almogavares dicti* 342 a. *V.* Bellum, Fortitudo militaris.

Miracula *patrare non vult metu vanæ gloriæ Sanctus Ubaldus* 767 d. *Ob* miraculum *patratum ne innotescat, subducit se beata Mathildis* 443 e. *propter* Miracula *honoratur a Monachis Sanctus Madelgisilus, prius contemptus, quia ignotus* 264 a. *Ad* miraculose *impetrandam sanitatem requiritur perseverantia in oratione* 636 d. Miraculum *non pandens ad honorem Sancti, iterum morbo affligitur* 463 e, *ad* Miracula *B. Æmiliæ scribenda sanatur Monialis miraculose* 556 a. Miraculosus *flos virtutem sanandi amittit, dum mulier ipso abutitur ad sanandum asinum* 94 f. 122 a b c, Miraculosam *sanationem Martyris, unguentis adscribunt Mahumetani* 182 f

Misericordia Dei, *V.* Deus. Misericors *et compatiens erga omnes B. Mathildis* 442 d e: *ab injuriis protecti SS. Cadocus et Frechorius, fiunt S. Richario causa salutis* 258 a b. *Vinum* miseris *præbitum non minuitur ope S. Maximini* 29 f. *Ex* Misericordia *volens lactare puerum pauperem sterilis mulier miraculose lac impetrat* 463 f. Misericors *erga bestias B. Jacobus Venetus* 455 f. *V.* Eleemosyna, Pauper, Caritas

Missam *devote celebrat Beatus Joachim Abbas* 91 d e, *nec sine piis lacrymis* 107 b, 108 a b. Missæ *sacrificio consolationem afflicto impetrat Beatus Jacobus Venetus* 464 c, *eodem aliisque oblatis mirabiliter juvatur captivus ad intercessionem Sancti Ferdinandi* 360 e f. Missam *primam cantanti Sancto Hucberto assistunt tres Episcopi, ad id divinitus moniti* 271 a. Missæ *interesse desiderans, cum non posset, tribus parietibus miraculose apertis, S. Hostiam videt et adorat Beatus Franciscus Dyrrachinus* 790 e. *Ad incensandam in Missa Crucem Caravacanam miraculose suppeditatur thus* 397 a. Præfatio *propria de Sancto Godehardo pro ecclesia Mediolanensi* 861 c. *In* Missa *azymi et fermentati promiscuus usus initio Ecclesiæ* 664 f.

Missionario, *in novam Hispaniam proficiscenti, concedit Sixtus V Indulgentias, applicandas ubicumque is idoneum judicaret* 398 b

Monachi *quales fuerint tempore persecutionum initio Ecclesiæ* 5 a. Monachos *in claustris degentes utiles esse Ecclesiæ, exemplo B. Petri Petroni ostenditur* 215 f *et seq.* Monachos *semper in suo comitatu habent SS. Dunstanus et Elfegus* 796 f. *Monachi virtutes in S. Hucberto* 270 b. *Instar* monachi *in monasterio versatur Ferdinandus Primus Rex Castellæ* 358 e

Monasterium *suum inter bellorum tumultus exstruit B. Joachim Abbas* 104 c, *Averiense creditur juvantibus Angelis ædificatum, impedire diabolo satagente* 710 e. Monasterio *suo dotem a patre impetrat B. Mathildis* 445 d. *In* Monasterio *reformando multa patitur a Monachis Venerabilis Erluinus* 830 e f. Monasterialis *clausuræ commoda* 440 b. Monasteria, *data in Commendam, opprimuntur* 27 b. *V.* Religio.

Morbos *varios et ignotos causant dæmones in obsessis corporibus* 772 a: Morbis *castigatur tepor spiritualis et incredulitas* 214 a b. Morbus *conducit ad salutem S. Petronillæ* 413 b, *item aliis* 455 f: *ad patienter ferendam cæcitatem monet cæcum S. Ubaldus, eo quod expediret ad salutem* 767 b. Morbum *patienter et pie fert B. Æmilia* 555 d, *B. Jacobus Venetus* 460 a, 466 d, *B. Mathildis* 437 f. *In* Morbis, *patienter tolerandis, enituit sanctitas B. Marquardi* 180 d: *Æger nullum admittit qui sibi ministret B. Benincasa* 651 c: *infirmus medicinas respuit et* morbum *augeri orat B. Petrus Petronus patiendi desiderio* 198 c d, *vino etiam delicatiori tunc abstinet* 208 a. *In* morbo *patientia B. Joannæ Lusit.* 726 d, 733 f, *quo tempore pia exercitia non intermittit* 733 d. Morbus *patienter toleratus, certa via perveniendi ad Deum* 598 a. *Contra capitis dolores invocatur S. Framechildis* 788 f, *contra* morbum *caducum invocatur S. Adam Abb.* 765 d. *V.* Calculus, Æger, Medicus, Morbus Regius *V.* Struma.

Mortis

Mortis *alicui Monachorum imminentis præsagio lilium ad stallum ejus ab Angelo delatum* 704 c ; *ejusdem signum datur Monialibus pulsu ex sepulchro B. Baptistæ Varanæ* 503 d. Mori *petit eadem Beata* 488 a, *et B. Petrus Petronus, qui id exorat* 210 d e, et mortem *præsagit triplici accepto e cœlis signo* 211 a b : *cui* morienti *Christus apparet* 219 e f. *De instanti* morte *monetur cœlesti voce Elfius Monachus* 798 a. Mors *pia S. Isaacii* 253 b, *et B. Jacobi Veneti, qui eam divinitus prænoscit* 462, 466 e. *De* morte *B. Joannæ Lusit. variæ revelationes* 732 d e, *ad quam illa se pie præparat* 731 e f, *et pie obit* 740 e f. Defunctam *lugent etiam arbores, miraculose arefactæ* 754 d, *declarat ipsa post* mortem *apparens, melius sibi fuisse cito* mori 742 b. Mors *pia B. Juttæ* 598 a, *B. Æmiliæ* 555 e, *et B. Joachimi Abb.* 108 d. Mortem *Ferdinando I prædicit S. Isidorus Episc. ad quam pie se præparans, Regnum solenni ritu Deo restituit, et indutus cilicio* moritur 358 f. Moriturus *S. Ferdinandus bona monita relinquit filio suo Alphonso, ornamenta Regia a se removet, cereum benedictum in manibus tenet, letanias cani jubet, et Te Deum laudamus ; tum Cœlites sibi occurrentes videns, secure et pie* moritur 356 d e f, 298 c d, *omnibus deploratus* 357 a. Moriens *filios Deo commendat S. Emelia, S. Basilii mater* 241 b. Morientem *vexant dæmones, sed fugantur a S. Ubaldo* 744 d. Mortui *B. Benincasæ corpus instar viventis apparet* 651 f. *De* Morte *subitanea ex tempore prædicans impius Concionator, subitanea* morte *pene obruitur* 683 c d. *Non* moritur *qui pro fide occiditur* 418 e. Mortem *patris patienter fert B. Æmilia* 551 b. *S. Gerardi Ep. Absentis cognoscit S. Majolus, eumque judicio divino sisti videt* 681 a. Mortis *consideratione ad mundi fugam movetur Mecia Pereria* 710 a. Mortuus *reviviscit, invocatis SS. Remigio et Gibriano* 635 e f, *et B. Æmilia* 556 d : *Mortuos* 30 *resuscitasse creditur S. Bernardinus Senensis* 810. *Vide similia in Synopsi marginali inter miracula.* Mortuus *resuscitatus narrat quid viderit in inferno, in purgatorio, in limbo, et in cœlo* 819 b c d. Mortem prædicere, *V.* Prophetia.

Mortificationi *dedita a pueritia B. Æmilia* 541 f, *et B. Gerardesca in matrimonio* 162 f : Mortificationi *S. Juttæ rependit Christus consolationes cœlestes* 596 b, *V.* Potus, Pœnitentia.

Mulier *sapiens S. Monica* 570 c d e. Mulieres *arma arripiunt, ut arcem defendant, virorum præsidio destitutam* 326 b. *V.* Castitas, *V.* Uxor : Mulierem mundum *pauperibus distribuunt BB. Constantia et Maria* 409 c

Mundum *fastidit B. Joachim Abb.* 94 a, *S. Juttæ* 595 f, *et B. Joanna Lusit. a puerili ætate inter delicias Regias* 712 e, *ad* Mundi *fugam movetur Mecia Pereria consideratione mortis* 710 a

Mundi *odium magnum infudit Deus B. Baptistæ Varanæ* 475 b, *qua post eum derelictum spiritualibus consolationibus privatur* 475 d e. *Regia ornamenta a se removeri jubet moriturus S. Ferdinandus* 356 e d. Mundi *contemptum consanguineos et notos suos hortantur SS. Votus et Felix Eremitæ* 60 c

Munera *recusat accipere S. Ubaldus* 767 a

Murmurationem *inter Religiosos detestatur B. Baptista de Varanis* 498 a b

N

In Nativitate *Domini sermo S. Humilitatis, quo amorem Dei et Christi humilitatem proponit imitandum* 823 a, *ad exemplum Christi nati, in stramine dormit Sancta Bona parvula* 144 e : *in nocte Nativitatis canit Rex Ferdinandus I cum Clericis* 358 f

Navium *aplustribus cruces sericeas imponi jubet Sanctus Ferdinandus* 342 e

In Necessitate *ecclesiæ temporali circumferuntur Reliquiæ Sanctorum, ut moveatur populus ad dandas Eleemosynas* 525 e f

Nobilitas *Christiani, Humilitas est* 590 a. Nobiles *virtuosi SS. Felix et Votus, deinde Eremitæ* 52 d. Nobilitas *SS. MM. Cantii, Cantiani, Cantianillæ* 421 d. Nobilitati *præposuit pietatem B. Mathildis* 437 d.

Noctu *non decet Religiosos vagari per plateam* 154 c d.

Nosocomium *della Scala præclarum fuit Senis, et præclari viri inde prodierunt* 189 a, *ad ægris inserviendum hortatur varios S. Catharina Senensis* 189 c. *V.* Æger.

Novercæ *sævitia in B. Panacæram privignam* 532 e

Novitiatus, *V.* Religio.

Nudipedes *ministrant Clerici in ecclesia Legionen. sec.* XI *ob paupertatem* 358 e

Nummi *conjiciuntur in sepulcrum S. Adami Abb. in remedium contra morbum caducum* 765 d

Nuptiæ *solennes S. Ferdinandi cum Beatrice* 312 a b c.

Nutrix *pie lactat B. Petrum Petronum* 188 a

O

Obedientia *B. Joachim Abb.* 92 e, *jussu Pontificis libros scripsit,* 127 b c. Obedientia *prompta Beatæ Mathildis* 438 c, *jussa revelat visionem sibi factam, quam ex humilitate celaverat* 446 a d, *et moderatur suas pœnitentias* 436 c, 446. Obedientia *B. Joannæ Lusitanæ* 730 e : *hanc moriens commendat* 738 c. Obedientia *Beatæ Æmiliæ* 551 b : *et erga Confessarium* 552 d. Obediendum *ex motivo divinæ gloriæ docet subditas* 552 f. Obedientiam *exhibere Prælato per B. Gerardescam monet Religiosum quemdam B. V. Maria* 165 f *et pro obedire nolente orationes suscipere non vult* 167 f. *In lecto manendum Religioso, etiam insomni, usque ad statutum tempus, monet S. Bona* 152 c. *V.* Religiosæ virtutes.

Oblatis *pane, vino, et lumine in Ecclesia, recreatur captivus in alia regione* 360 e f

Obloquia, *V.* Injuria.

Observantia erga Pontificem, *V.* Papa. Observantia Regularum, *V.* Regula

Ad Obsidendam *Hispalim hortatur S. Isidorus Ep. S. Ferdinandum* 347 e, *qui* Obsidionis *tempore pœnitentiis et orationi se dedit* 348 c ; *urbem pia tandem capit* 344 e f, *quam non potuisse capi nisi a Rege sancto, testatur Maurorum Princeps* 351 c

Obstinatos *in peccatis abhorret et graviter reprehendit B. Petrus Petronus* 205 f : *Fures sacro aditu divinitus prohibentur nec convertuntur* 115 d

Odore *cœlesti fragrat adhuc vivens B. Jacobus Venetus* 461 b, *et corpus mortui* 462 e. Odor *quidam cœlestis replet monasterium mortuo S. Huberto* 272 c, *et inhæret propriæ supellectili B. Petri Petroni* 196 e f. Odor *suavis ex SS. Reliquiis, S. Framechildis* 788 e, *S. Isidori Mart.* 762 e, *S. Ubaldi* 767 e, *S. Maximini* 32 a, *Sanctæ Juttæ* 598 e, *B. Baptistæ Varanæ* 502 f

Officium divinum *ab adolescentia persolvit B. Joanna Lusit.* 712 e. *Ad* [illegible] *devotus B. Jacobus Venetus* 456 b, *de eo solicitus B. Joachim Ab.* 92 d ; *ejus intercessione, destitutus Breviario, absque hoc id recitat quidam Religiosus* 113 d. Officium divinum *cantantibus in ecclesia Clericis, apparet Christus cum Apostolis, ipsis concinens* 150 b c; *idem faciunt Angeli* 174 e. *Ad* officium divinum *semper ire in nocte solet S. Antonius, et ad templum per densam pluviam non madefactus procedit* 546 e. Officium *de eodem Sancto conceditur* 547 b, *et de S. Ferdinando* 386

Oleum *multiplicatum intercessione B. Jacobi Veneti* 461 d, Oleum sacrum, *V.* Viaticum

Omnipotentia Dei, V. Deus

Otiosum verbum, V. Peccatum veniale.

Orationi deditus a pueritia B. Petrus Petronus 188 c d, et per totam vitam 199 b, quos senserit contemplationis effectus explicat 200 d e : quidquid a Deo petiit, id impetrasse se testatur, 211 a. Orationis studium Beati Jacobi Veneti ab adolescentia 453 e, et per totam vitam 456 c, 466 d. Orando 50 horas transigit sanctus Carolus Borromæus 48 c, in Oratione fere semper abstractus a sensibus Beatus Joachim Abbas 107 a b : qui Orando magis quam studendo proficit in scribendis libris 127 c. De lapide, in quo is orare solebat, flos oritur miraculosus 94 f. 122 c b c. Orationi vacans in aera levatur S. Jutta, et facies cœlesti luce radiat 597 d : eadem orans pro infidelibus et peccatoribus sanguineas lacrymas fundit 597 e. Orationibus jaculatoribus utitur Beata Æmilia 554 f, Oratione extinguit incendium 554 d, conversionem Novitiæ discolæ impetrat 554 a, alterius orationi deditæ acediam suaviter corrigit 553 a. Orationis studium in B. Baptista Varana ante integram conversionem 472 b e. quæ ad eam recurrit in dubiis spiritualibus 471 a. Optima ad Orationem præparatio est familiaritas cum Deo 496 a. Orandum, saltem verbis, cum mente non possumus 499 d, et exemplo Christi confirmare nos debemus per Orationem contra sequentes tribulationes 485 e, in eaque perseverare 485 e. Orationi et mortificationi addicta in matrimonio Beata Gerardesca 162 d. Oratione victorias de Saracenis impetrat Sanctus Ferdinandus 386 b, et urbem Hispalensem domat 297 f. Orationis studium in tenera ætate Beatæ Joannæ Lusitanæ 712 a, quæ et noctes impendit in aula degens 713 e, et patri victoriam de Saracenis creditur impetrasse 717 e. Persecutionis finem orando impetrat Sanctus Isaacius 254 b, captivos liberat S. Restitutus, 12 c d, fluvium miraculose transit, et alios transire facit Sancta Bona 147 f. Orationes piorum Religiosorum ligant Christo manus, et B. Baptistam Varanam, mortis cupidam, in vivis servant 481 b. Pro omnibus afflictis sæpe orat Beata Mathildis 442 c d. In oratione perseverandum petenti aliquid singulare a Deo 637 c : in ea quisquis totum se tradit Deo, dulcedine ineffabili fruitur 200 b. V. Officium divinum, Peccator, Devotio, Consolatio, Contemplatio. Oratio Christi in horto, V. Passio.

De Ordinibus Religiosis Prophetiæ B. Joachim Abb. 137 f. Ordinis Minorum gloriam visam in cælis narrat puer resuscitatus a morte 808 f. Ordinem Cartusianorum laudat pro concione S. Bernardinus 226 f. Ordo militaris Sancti Jacobi de Veles, institutus ab Alphonso IX Rege Castellæ 303 d. V. Religio.

Ornamenta ecclesiæ S. Petronillæ donant S. Gregorius III, et Sanctus Leo III 414 d. Ornamenta ecclesiæ venduntur, ut subveniatur pauperibus in caritate annonæ 610 d. Ea bello sacro impendere, quamvis posset, renuit S. Ferdinandus 346 d : annuli Episcopalis usus seculo, 4, 536 d. V. Casula, Episcopus.

P

Pallium S. Majoli honorifice servatur, ejus forma 683 a In Paludem conjectus S. Isaacius, ob reprehensum Imp. Hæreticum Valentem, ab Angelis eripitur 247 b

Panis Beato Petro Petrono in eleemosynam dandus, Cruce signatus mirabiliter apparet 197 d e. Panis coctus in festo Sancti Ubaldi, putrescit 774 f. Ritus benedicendi Panis in honorem ejusdem Sancti 769 b Vide Oblata.

Ad Papatum quinque suffragia habuit S. Antoninus 671 a. Reverentia erga Pontificem Sancti Ferdinandi et Berengariæ 329. a Papa facultatem petit S. Joachim S. Scripturam interpretandi 199 f, et ejus jussu libros scripsit 127 b c, subjecitque judicio ejus 102 d e

Paralyticus sanatur intercessione S. Ferdinandi 368. Similia vide in synopsi marginali inter miracula.

Parasitus dat Regi S. Ferdinando prudens consilium 298 b c

In Partu periclitatur uxor, ob peccatum viri 774 a

Passioni Dominicæ meditandæ devotus B. Joachim Abb. 91 e, 107 a, ad ejus memoriam lacrymatur B. Jacobus Venetus 456 e. Ad Passionem Domini meditandam Christus a pueritia traxit B. Baptistam Varanam 484 c, et per totam vitam 477 c, 479 d, 482 e : de illa honoranda votum ejus puerile, initium sanctitatis, difficulter servatum 470 e. Eadem ad Passionis memoriam lacrymas fundit 471 e, et quomodo meditanda sit docet 492 c, cui subinde participans, Deum vocat infernum ob dolorum magnitudinem 478 f, agnoscit inde pretium animæ 488 d, et gravitatem peccati 489 f. De oratione Christi in horto, pia Baptistæ consideratio 492 e, docente eam Christo 485 e f, cujus dolor augetur ex peccatis damnandorum, et electorum, atque horum afflictionibus, etiam in Purgatorio tolerandis 488 d et seqq. item ex ingratitudine Judæ et populi Judaici 491 b c d, ex doloribus B. Mariæ V. Magdalenæ, Joannis, et Apostolorum 490 a et seq. Crucifixo Domino contemplative adhæret B. Baptista Varana, etiam inter alia agenda 481 a, Pedes Christi vulneratos per quindecim annos sibi præsentes conspicit, et varios ad eosdem affectus exercet 481 e. Vulnera sua palpanda et sugendum latus præbet Christus Sanctæ Juttæ 596 b : ad Passionis memoriam lacrymatur B. Joanna Lusitana, erga eam mire devota 714 e, præsertim erga Mysterium Agoniæ Christi 720 a b : alapam sibi infligit in memoriam similis Christo inflictæ 740 a : moriens ejus memoriam pie recolit 740 a Corona spinea utitur pro Insignibus, et per coronam spineam fulgentem mors ejusdem revelatur 744 : ad Venerationem flagellationis Christi flagellant se BB Constantia et Maria 409 e, spineæ coronæ participat dolore capitis Beata Æmilia 555 c : eadem orationem Christi in horto et sudorem sanguineum honorare docetur a B. Maria V. et quis fuerit gravior Christi patientis dolor 555 c

Patienter ferendam cæcitatem, tamquam saluti conducentem, monet cæcum Sanctus Ubaldus 767 b, Patiendi desiderio medicinas infirmus respuit Beatus Petrus Petronus, et morbum augeri orat 198 c d. Pati desiderat omnia mala pro salute animarum Sancta Bona, 146 d e f Patientia in morbis et adversitatibus B. Mathildis 437 e f, Beatæ Æmiliæ 555 d, Beati Marquardi, 180 d. et B. Baptistæ Varanæ 476 d. Hujus ingens Patiendi desiderium 476 d, 478 e, juxta quod illa dæmoni vexanda traditur 483 b : eamdem Christus docet patientiæ virtutem ejusque meritum 485 e f : eo illa per spirituales consolationes præparatur 477 c V. Morbus, Conformitas cum voluntate divina, Adversitas.

A Patre propter fidem occisus S. Simplicianus 430 b ; cum Patre de injusto bello sibi illato reverenter expostulat S. Ferdinandus 310 d, Patris sui mortem prænoscit, et ejus animam e Purgatorio liberat B. Æmilia 552 a b. V. Filius.

Patronos habere proprios, cum exclusione aliorum, reprehenditur 153 c d e. Patronum Hispaniæ B. Jacobum in bellis auxiliatorem veneratur S. Ferdinandus 354 c S. Joannes Evangelista Patronus peculiaris S. Humilitatis, quæ ejus laudes prædicat 817 c f. Patronus invocatur S. Ubaldus ad liberandos energumenos 770 d. Patronus in variis morbis V. Morbus

In Pauperes misericors Sanctus Anastasius Episcopus Papiensis 265 e, B. Joachim Abbas 92 d, 107 d, qui tunicam suam largitur pauperi 95 e, S. Isaacius 253 a, S. Paschasius 431 f, Sanctus Antoninus

ninus 544 b 670 f, *Beata Æmilia* 563 b, *B. Joanna Lusitana* 714 b, *Berengaria Regina* 326 f *B. Jacobus Venetus* 454 f, *qui passim eorum Amicus vocatur* 455 f *et Pater* 466 d. Pauperibus *bona sua distribuunt SS. Cantius Cantianus et Cantianilla* 421 e, *et S. Theodosia Virgo Mart.* 69 f, Pauperibus *unam bonorum partem, alteram ecclesiæ, tertiam sibi attribuunt parentes S. Huberti* 270 b c. Pauperibus *ut subveniatur in caritate annonæ, venduntur ornamenta ecclesiæ* 611 c. Pauperes *per injuriam opprimens punitur* 29 c d, *Christus in specie* pauperis *eleemosynam accipit a Sancto Huberto* 271 b: *ob* paupertatem *Clerici Legionenses in templo sine calceis ministrant* 358 e. *V.* Eleemosyna.

Ad Paupertatem *religiosam Exuperantium militem hortatur S. Hieronymus* 257 d e. Paupertas *B. Jacobi Veneti* 455 a, *B. Æmiliæ* 553 b, *B. Joachimi Abbatis, qui vestes viles et detritas gestat* 91 d: *eamdem cum munditia commendat omnibus Beata Mathildis* 442 a, *S. Isaacius* pauperius *ædificium præ meliori eligit ad habitandum* 252 d e. Paupertatem *Religiosam imitantur BB. Constantia et Maria* 409 c. Paupertatis *studium gemmæ pretiosæ comparat B. Baptista Varana* 499 c, *eam in Episcopatu servat Sanctus Antoninus* 546 b: *per eam cum B. Benincasa diaboli tentationes vincit* 651 e. Paupertatem *amplectitur Sancta Jutta* 595 f, *ut certam viam ad Deum* 598 a; *et* pauperibus *consepeliri vult* 598 d. Paupertati *addictus a pueritia B. Petrus Petronus* 188 d e f, *et per totam vitam* 196 b c, *omnibus eam commendat* 221 b. *persuadet S. Joanni Columbino* 205 c d

Pauperi *ejus supellectili odor cælestis post mortem adhæret* 196 d e. *V.* Religiosæ Virtutes.

Pacis *semper studiosus S. Ferdinandus* 293 f, 295 b d. *Ad* Pacem *a bello civili multos adducit B. Petrus Petronus* 215 b c. *V.* Bellum.

Peccati *gravitas ostenditur consideratione Passionis Domini* 489 f. *ob* peccata *electorum et damnandorum augetur dolor Christi patientis* 488 d, Peccato *mortali numquam fuit obnoxia S. Jutta* 598 b. *a* Peccatrice *muliere donum accipere renuit B. Maria V.* 167 e: *in mortali existenti irascitur Angelus, in statu gratiæ benedicit* 174 c: *ob* peccatum *perpetratum affligi Religiosum interna tribulatione docet B. Gerardesca* 166 c. *Pro* Peccatoribus *orans Beatus Petronus, plagas avertit* 211 c d: *obstinatos abhorret, et graviter reprehendit* 203 e f: *obstinato pœnam instantem prædicit* 214 a b. Peccator, *nec admonitionibus piis nec mortui apparentis increpatione emendatus, misere moritur* 114 e f. Peccatorum *conversioni se impendit Beata Joanna Lusitana* 731 c, *pro iisque pœnitentiis se affligit* 732 b. Peccata *occulta prodit dæmon, loquens per energumenum* 799 d. Peccato *apostasiæ in Confessione non explicato, mori non potest Monachus* 800 d e, *in* Peccatum *relapsa rursus a dæmone obsidetur* 773 e. Peccatores *se excusantes belluis marinis comparat Sanctus Anastasius Episcopus Papiensis* 265 e. Peccatis *suis imputat infirmitates corporales paralyticus, quæ confessus miraculose sanatur* 634 b. *Ob* peccata *bellum a Deo immissum, et male finiendum prædicit Sanctus Isaacius* 243 b c, 246 e f, 254 e, Peccata *pluviarum inundatione puniuntur, quæ miraculose sistuntur per Joachim Abbatem* 113 b c. *Ob* peccatum *viri in partu periclitatur uxor* 774 b *Cœmeterium in quo nemo sepelitur, qui in peccato mortali moritur* 155 e. Peccatores *in Judicio accusabit dæmon* 55 c. Peccare *quomodo sibi visa fuerit, ideoque valde afflicta B. Baptista Varana* 474 a, *otiosum verbum prolatum multis lacrymis deflet Beata Mathildis* 443 c, 448 d. Peccatum *veniale Sancti Paschasii Diaconi in Purgatorio punitur* 431 c. *Ob* peccata *venialia reprobanda fuisset Religiosa, nisi pro ea orasset B. Æmilia* 553 f. *V.* Confessio, Conversio, Pœnitentia, Avaritia

Peregrinus *S. Eleutherius* 64 d. Peregrinus *obit S. Venantius, frater S. Honorati* 238 d Peregrinatio *pia S. Bonæ Hierosolymam* 146 d, *et alio, in Societate Christi, Deiparæ, et Sanctorum* 147 c, *Pisis ad S. Jacobum in Gallicia intra horæ spatium* 155 b c. Peregrinatio *extatica S. Ferdinandi ad Imaginem Deiparæ, intra obsessam civitatem Hispalensem* 347 e f. Peregrinationi *Hierosolymitanæ immoritur maritus Sanctæ Juttæ* 595 e, *eodem* Peregrinatur *B. Joachim Abb. per varias difficultates* 94 b c

Perfectio, *V.* Virtus.

Perjurium *punitur a S. Maximino* 21 a b

Persecutionis tempore, *fugiunt SS. Cantius, Cantianus, et Cantianilla* 421 e: *in solitudine cibos miraculose accipiunt per septennium parentes S. Basilii* 239 f. Persecutiones *multas patitur Ven. Erluinus Abb. cum reformare intendit monasterium* 830 e f: *illæ prosunt ad animæ salutem* 501 c

A Peste *sanatur Margarita Pinerva, Sacristana B. Joannæ Lusit. per Dominæ defunctæ invocationem* 745 e. Pestilentia *nulla fuit, quamdiu regnavit S. Ferdinandus* 357 a

Pluvia *impetrata per Crucem Caravacanam* 396 d e, 392 b; *et intercessione SS. Cantianorum* 425 d. Pluviarum *inundatione puniuntur peccata, quæ miraculose sistuntur a B. Joachim Abb.* 113 b c

Pœnitentia *S. Venantii fratris S. Honorati* 238 a b, *B. Joachim Abb* 92 a, *B. Francisci Dyrrach.* 790 d, *B. Vitalis a Bastia* 467 b, *B. Æmiliæ* 552 e, *S. Juttæ* 596 d, *B. Jacobi Veneti* 454 e f, *B. Benincasæ* 651 c e; *BB. Constantiæ et Mariæ, quas offerunt pro animabus purgantibus* 409 d; *B. Mathildis* 436 c, *quæ sibi austera, aliis benigna fuit* 441 e f, *S. Bonæ parvulæ, in nudo stramine dormientis ad exemplum Christi nati* 144 e, *et cum moriente Christo emptum intuentis* 145 a, *et cingulo ferreo se cingentis* 145 e, 146 e f, *ex quo miraculose Crux fabricatur* 154 e. Pœnitentiæ *B. Joannæ Lusit. quas in aula secreto adhibebat* 713 b c, *et in Religione* 725 b, *pro peccatoribus eas offerens* 731 a, 732 b. Pœnitentiæ *S. Ferdinandi tempore obsidionis Hispalensis* 348 c, *quibus victorias de Saracenis impetrat* 386 b. *erga* Pœnitentes *facilis B. Petrus Petronus* 203 d, *docet ad utilem* pœnitentiam *requiri verum detestationem peccatorum* 212 f. *V.* Mortificatio, Abstinentia, Jejunium

Pons *navalis Maurorum Hispalensium frangitur a S. Ferdinando* 342 d e

Pontifex, *V.* Papa, Episcopus.

Potestatis *officium in liberis civitatibus Italiæ quale antiquitus fuerit, et forma electionis ejus* 811 a

Potu *extra tempus ordinariæ refectionis abstinet B. Jacobus Venetus* 454 e. *tali abstinentia liberatur anima e Purgatorio* 552 e

Prædicare, *V.* Concionari.

Præfatio *propria in Missa de S. Godehardo pro Ecclesia Mediolanensi* 861 c

Præfecturæ Prætorii *dignitas* 589 d

Præputium *Domini Antuerpiam translatum* 691 b

Præsagium *futuræ sanctitatis B. Joannæ Lusit. dum adhuc gestaretur in utero* 711 d, *S. Austrebertæ* 788 c d, *B. Æmiliæ* 547 e, *et in infantia ejusdem* 548 b, Præsagit *e triplici de cælo signo mortem brevi obeundam B. Petrus Petronus* 211 b c. *V.* Mors, Columba, Crux.

In Processione *deferuntur Sanctorum Reliquiæ* 437 b c. *Solennis* Processio *in Translatione S. Metronis Veronæ* 642 d e, *S. Restitutæ* 783 e f. *SS. Pauli et Barbari MM. Venetiis* 759 a b, *S. Hieronis et Sociorum Ruremundæ* 644 a b. Processionali *pompa Imaginem Deiparæ Hispalim invehit S.*

Ferdinandus

Ferdinandus 349 b; *et ipse urbem primum victam ingrediens, simili pompa excipitur* 245 b. Processio solennis *ad honorem S. Ferdinandi* 384 b. *In ea quotannis defertur ejus gladius* 384 c, 350 f, *et Vexillum* 350 f

Processio, *V.* Reliquiarum solennis Translatio.

Procuratoris *Carthusianorum cupiditatem reprehendit B. Petrus Petronus* 208 c d

Prodigalitatem *etiam ad res pias reprehendit B. Petrus Petronus* 196 f 197 a

Proditionem *detegit Crux Caravacana* 394 c

Professio Religiosa, *V.* Religio.

Prophetia. *S. Isaacius prædicit Imperatori Valenti hæretico cladem et mortem* 243 a b, 246 e f, 254 d e; *Nepotum suorum futuram dignitatem S. Antoninus* 546 a: *Angelus S. Maximinum futurum Episcopum* 21 c d, *mortem suam S. Jutta* 598 Propheticus *spiritus S. Bonæ* 151, *et Joachimi Abb.* 132 b, *qui Henrico Imperatori Regnum Siciliæ prædicit* 106 a b, *et alia futura bella* 103 e f. Prophetiæ *ejus de Ordinibus Religiosis* 137 f, *non ideo tamen se extollit* ibid. d e. *Absentis proci mortem divinitus cognoscit B. Joanna Lusit. quo facultatem accipit virginitatem servandi* 719 d. *Mortem S. Gerardi Episc. cognoscit S. Majolus, cumque judicio divino sisti videt* 681 b. *V.* Mors, Præsagium, Secreta cordium cognoscere,

Prophetat *Magus inter Mauros de eorum excidio* 316 f

Mortem *suam prædicit Gregorius VII* 861 e

Providentia *Dei prospicit de necessariis BB. Constantiæ et Mariæ* 409 e, *V.* Deus.

Proximi Caritas, *V.* Caritas.

Prudentia *in dando consilio B. Petri Petroni* 202 d e f; *B. Mathildis in reprehendendis aliorum defectibus* 442 d. prudenter *insidias Maurorum se subtrahit Alphonsus Sapiens Rex Castellæ* 344 a

Pueri *Martyris S. Cyrilli constantia* 17 c d. Pueritia *pia B. Jacobi Veneti* 453 d e, *B. Petri Petroni* 188 d e, *B. Joannæ Lusitanæ* 712 a, *B. Æmiliæ* 548 b, *B. Mathildis, quæ quinquennis educatur in Monasterio* 437 e; *et B. Gerardescæ, quæ septennis Religionem vult ingredi* 162 c

Pugna, *V.* Bellum.

Pulchritudo *eximia B. Joannæ Lusitanæ* 712 c

Pulsus *V.* Sonitus.

In Purgatorio *anima a dæmonibus cruciatur, ob peccatum quod confessa fuerat* 167 f. *ibidem detinetur Religiosa ob nimium affectum erga matrem carnalem* 552 e. Purgatorium *in balneis habet S. Paschasius Diaconus; ibique existentis sepulcrum claret miraculis* 131 f. *Mavult hic satisfacere, quam in* Purgatorio *B. Joanna Lusitana* 725 a. *E* Purgatorio *liberatur anima per Angelum Custodem, ob abstinentiam a potu extra tempus ordinariæ refectionis* 552 e. *liberat etiam animam patris sui B. Æmilia* 552 b: *pro animabus purgantibus pœnitentias offerunt BB. Constantia et Maria* 409 e. Purgatorium *quomodo in extasi viderit Beatus Petrus Petronus* 212 b, *et B. Gerardesca* 164 f, 165 a: *in* Purgatorio *quæ viderit narrat puer a mortuis resuscitatus* 809 f

Puritas conscientiæ *B. Petri Petroni* 202 a, *B. Jacobi Veneti* 460 e, 464 e, *B. Mathildis* 438 c, *et B. Joannæ Lusit.* 731 b, *quæ eamdem commendat moriens* 738 c, *et post mortem apparens* 745 b. Puritatem *animæ priorem a Deo recipit B. Baptista Varana* 475 e

Q

Quadragesimam *traducit S. Bona in loco ubi Christus jejunavit* 146 b

R

Reclusæ, *variæ sanctæ Virgines* 543 d

Relicere. *V.* Potus.

Regularum *observantia B. Emiliæ* 591 d f, *commendat eam moriens* 555 d *V.* Religiosæ Virtutes.

Religionem *ingredi desiderat S. Jutta: sed impeditur* 597 d: *ingressurus, patrem solatur B. Joachim Abb.* c d e: *præter voluntatem parentum ingressus S. Hucbertus, eosdem ad assentiendum flectit* 269 c d, *eidem suadet dæmon sub specie boni* Religionem *deserere, sed frustra* 270. *Vocationi ad* Religionem, *magnam post luctam, tandem paruit B. Baptista Varana* 473 c d, *ac dein spirituali tranquillitate perfruitur* 474 d e, *et magnum ei* Religionis *desiderium infundit Deus* 475 f. Religionem *Florensem magno fervore procul a patria ingreditur Joannes quidam juvenis* 104 f, *Carthusianorum B. Petrus Petronus* 192 b c d, *et ad eam varios per epistolas hortatur* 203 b c: *eamdem nepti suæ persuadet, quæ multum in ea proficit* 207 a. Religionem *septennis vult ingredi B. Gerardesca* 162 c: *ingressa mirum in modum lætatur, quod numquam ante in seculo* 163 a Religionis *ingrediendæ propositum B. Æmiliæ frustra oppugnant consanguinei* 559 e *ingrediendæ veniam impetrat a patre atque ad eam se pie præparat* 551 a: *simile desiderium B. Joannæ Lusit. et Eleonoræ de Menezes, quæ de eo exequendo inter se deliberant* 715 d e f, *eoque veniam a Rege patre impetrat Joanna* 718 a, 720 c, *cujus ingressus cœlesti lumine præmonstratur* 719 d, *et omnes dolore afficit* 720 f, 725 e: *tentans eam abstrahere Episcopus post modum male perit* 727 d: *ejus in assumpta* Religione *constans perseverantia* 725 c f, *quamvis gravibus de causis numquam Professionem emiserit* 726 e f, *ob* Religiosam *Professionem B. Baptistæ Varanæ per seculares multas turbas dæmon excitat, lætantibus e contrario Angelis* 478 f. Religiosæ *virtutes B. Jacobi Veneti* 454 c d, 460 d, *et B. Mathildis* 436 c. Religiosos *non decet noctu per plateas vagari* 154 c d. Religio *reformatur quoad disciplinam, ob Monachum unum per dæmonem punitum* 799 b c: *vitam quasi* Religiosam *cum filiis et domesticis instituit B. Emelia Vidua, S. Basilii mater* 241 a b c. Religiosam *vitam imitantur Virgines, quæ in Lusitania vocantur de vita paupere* 408 b. *Ad mundi contemptum consanguineos et notos suos hortantur SS. Votus et Felix Eremitæ* 60 c d. *V.* Ordo, Monasterium, Monachus, Paupertas, Apostata, Reverentia, Habitus.

Reliquiæ *Sanctorum veteris Testamenti in honore habentur* 658 c: *Martyrum colligit S. Vigilius Ep. Tridentinus* 38 f. *Variarum inventio et elevatio* 431 a, 763 c, *Ignotarum Sanctarum Calari in Sardinia* 785 c d. Reliquiarum *S. Maximini solennis inventio* 32 c, *et translationes variæ, non sine miraculis* 22 b c, 23 e: Reliquiæ *S. Felicis Mart. Rom. quomodo inventæ in cœmeterio ad viam Appiam* 698 f, *et SS. Rasii atque Anastasii in Pantheo* 751 b c. Reliquiarum *S. Restitutæ Calaritanæ inventio* 782 a b, *et translatio* 784 a b, *S. Marculfi translationes variæ* 523, *S. Dunstani* 796 c d, *S. Framechildis non sine miraculis* 788 e, *SS. Vincentii et Sociorum* 643 e f, *SS. Barlaam et Pauli Mart.* 758 e f, *SS. Cereatis et Sociorum* 867 b c, *S. Crescentii Patavini* 576, *S. Bobonis etiam inspectio* 813 d e, *B. Panacææ miraculis honorata* 532 f 533 a, *S. Thomæ Sali* 838 d, *S. Hirenæ* 581 c d, *S. Maronis* 741 e f. Reliquiæ *S. Cæciliæ et Sociorum Mart. inventæ et translatæ a S. Paschale PP.* 761 b; *B. Æmiliæ solenniter translatæ, cœlesti lumine et cantu Angelico honorantur* 556 c, *S. Maximini a Treverensibus auferuntur ex Aquitania per dolum* 22 b c, *S. Juttæ non reperiuntur, quia altius defossæ, ne furto auferrentur* 598 e. Reliquiarum *B. Mathildis elevatio* 435 c *S. Jacobi Diac. et Soc. Martt. elevatio et translatio, Miraculis honorata* 569 b, *SS. Hyppoliti et Socc. in alias capsas translatio* 518 b c d, *S. Cantii, Cantiani et Cantianillæ* 435 f *item alia earumdem cum solenni processione* 426 e: *quæ loco moveri nequeunt nisi emisso voto*

voto de iisdem honestius collocandis 425 f *S. Madelgisili solenniter cum Miraculis translatæ* 259 b c, *fiunt immobiles, ut injustus bonorum ecclesiasticorum raptor convertatur* 264 c d. *Disceptatio de* Reliquiis *S. Irenes* 581 b c, *et B. Benincasæ, miraculose dividitur* 652 a. Reliquiæ *S. Victoris datæ Volaterranis a Clemente VII, iisdem in honore sunt* 607 f, 608 a. Reliquias *Sanctorum distribuit Episcopis Fredericus Imp. Barbarossa capto Mediolano* 568 b. *Corpus S. Ubaldi a juvencis indomitis trahitur in locum divinitus præparatum ipsius honori* 768 c *Idem moveri nequit ob fornicarii unius præsentiam*, 769 e f, *sepulcro exit iterumque eo revertitur* 769 f, *pollicem tradit suo quondam famulo, quo illi in egestate succurrit* 768 f: *pro* Reliquiis *S. Gibriani fit nova capsa, et solenniter reconduntur in ea* 611 a : *manus ejus in altare exposita sponte se movet* 624 a. Reliquiarum *capsa S. Philippi Presbyteri sæpius ultro et prodigiose movetur* 698 *De* Reliquiis *B. Petri Petronii servandis ipso adhuc vivente magna contentio* 217 f : *Corpus ejus integrum inventum* 226 a. *S. Attonis quomodo nunc reperiatur* 815 f, *S. Helenæ manet illæsum ruente ecclesia* 574 a. *Corpus integrum B. Andreæ de Chio Mart.* 183 f : *oculos aperit et rursus claudit corpus defunctæ S. Juttæ* 598 d : *lingua B. Baptistæ Varanæ perseverat incorrupta* 502 f *Corpus S. Restituti Mart. noctu sublatum honorifice sepelitur* 13 a b. *V.* Corpus, Integritas. *Ad* Reliquias *Sanctorum frequenter orat B. Mathildis* 441 a, *coram eis lampades accendendi ritus* 524 d. Reliquiæ *circumferuntur vicatim a Monachis, ut colligantur eleemosynæ* 611 e, 525 f. Reliquias *S. Germani violantes divinitus terrentur* 541 f : *de* Reliquiarum *veritate dubitans Episcopus punitur* 425 f. *S. Majoli pallium Miraculis honoratur* 683 a, *Baculus S. Dunstani aquæ immergitur, qua ægri sanantur* 801 c : *alius S. Gilrani in veneratione est* 608 b, 641 d, *uti et lapis in quo Abraham voluit immolare Isaac* 658 b. *Terra, e sepulchro B. Joannæ Lusit. desumpta, non minuitur quamvis omnibus distribuatur, et adhibetur in remedium miraculosum contra morbos* 746 e f. *Ex* Reliquiis *S. Pomponii Ep. liquor miraculosus* 760 c, *V.* Liquor, Sepulchrum, Capilli, Odor

Respectus humanus: *Imperatricem confiteri volentem coram se humiliter flectere jubet B. Joachim Abb.* 92 b, 106 e.

Revelationes *variæ de morte B. Joannæ Lusit.* 732 e f. *V.* Visio.

Reverens *erga Religiosos B. Joanna Lusit.* 717 d

Rex *Castellæ Ferdinandus I, solenni ceremonia regnum Deo moriturus restituit* 378 d, *et in cilicio expirat.* Regum Franciæ *prærogativa curandarum strumarum* 523 a, Regiæ virtutes *S. Ferdinandi* 356 a, *et Berengariæ matris ejus* 325 c d, 335 d, 326 f

Rhedam *currentem sistere manibus apprehensam poterat miles Hispanus* 320 e

Ridere *numquam visa B. Mathildis* 442 f

Rosam *extra tempus miraculose invenit B. Jacobus Venetus* 457 c

Rosarium Marianum *pie recitat B. Baptista Varana* 476 b; *ad honorem* 15 *Mysteriorum ejus, totidem panes distribuit pauperibus omni Sabbato B. Æmilia* 553 b

Inter Rusticos *instituta Confraternitas S. Isidori Agricolæ* 763 c

S

Sabbato *quolibet eleemosynam dat B. Æmilia ad honorem B. Mariæ Virg.* 553 b

Sacellum *S. Joannis de Atares subterraneum in rupe inventum* 50 c f. Sacella *memorabilia ad honorem S. Philippi Nerii* 864 a b c

Sacerdotes *in exercitu habet S. Ferdinandus, qui militibus assistant* 348 c : Sacerdotum *in Anglia sec.* 10 *inscitia* 795 f. Sacerdotium *suscipere ne cogatur, digitum sibi amputat B. Petrus Petronius* 193 c d. Sacerdotibus *fugiendum mendacium docet S. Ubaldus* 767 d

Sacramenta. *Vide singula sub sua specie.*

Sacrilege *communicans punitur* 30 a : Sacrilegi *Reliquiarum violatores divinitus terrentur* 541 f, Sacrilegum furtum. *V.* Furtum.

Sacrista. *V.* Æditiuus.

Erga Sanctos *devota a pueritia B. Æmiliæ* 550 *Actis legendis dedita S. Jutta* 597 c. *Cultui addictus B. Jacobus Venetus* 456 f. *Vitam suam conscribi vetat S. Bona, prædicens scribendam post mortem suam* 454 a b *De Cultu* Sanctorum *veteris Testamenti et S. Job disceptatur Romæ* 654 e. Sanctorum *cultum ægre ferens rusticus punitur, et pœnitens sanatur* 426 b. *De cultu B. Crescentii instituta lis, quem finem habuerit* 577 d e f. *SS. Juttæ et Dorotheæ veneratio restauratur* 601 d e. Sanctorum *nomina imponendi ritus in Baptismo* 665 d, et Sanctis *se devovendi, sub oblatione census capitalis; unde tales, servi, homines, ancillæ, alicujus* Sancti *dicebantur* 614 b. *B. Jacobus Venetus adhuc vivus invocatur* 458 d, *eidem ultro aperta fuerunt* Sanctorum *sepulcra* 457 d. Sanctos *sibi occurrentes videt moriens S. Ferdinandus* 356 f. *V.* Superstitio, Reliquiæ. Sanctis injuria illata, *V.* Injuria.

Sapientia *vino comparata* 97 d : Sapientia *S. Monicæ inter filii disputationes elucens* 570 a b

Saracenorum *victor S. Ferdinandus* 386 b. *Schismatici vulgo habiti, si moriantur pro Christo, quomodo dici possint Martyres* 181 d

Scripturam *sacram interpretandi facultatem a Pontifice petit et obtinet B. Joachim Abb.* 99 f. *Sacrorum verborum reverens S. Monica* 570 e : Scripturam *calcanti ex contemptu pes eodem die detruncatur* 680 f

Secreta *cordium novit B. Jacobus Venetus* 460 e, *et B. Petrus Petronius* 212 c d

Seculum, *V.* Mundus. *Cum* secularibus Colloqui, *V.* colloquium.

Seditio *Civilis, per Crucem in aere pendentem designatur* 99 e

Sepeliri *in habitu Religioso vult B. Joanna Lusit.* 738 f, *in monasterio, in quo Religiosa facta fuerat, B. Mathildis* 444 a, *ad pedes Imaginis Deiparæ Ferdinandus* 358 f, *cum pauperibus S. Jutta* 597 e, *ad cujus* Sepulturam *magnus populi concursus* 598 f. Sepelitur *magna pompa corpus B. Andreæ de Chio, jussu Imp. Turcarum* 183 e Sepulcrum *aureum Alarici, Regis Visegothorum* 96 e, 97 e. Sepeliri *alium in suo sepulcro non patitur S. Thomas Salus* 833 e E Sepulcro *B. Baptistæ Varanæ pulsus auditus, signum imminentis mortis alicui ex monasterio* 503 d. *V.* Cœmeterium.

Seraphini *mittuntur ad Baptistam Varanam* 481 b

Serenitas *impetrata per Crucem Caravacanam* 396 d

Servos *libertate donant SS. Cantius, Cantianus, Cantianilla* 421 e

Silentium *B. Mathildis* 438 c

Simoniacos *contra canones synodi Romanæ* 830 *et seq.*

Simplicitas *S. Exuperantii Ep. laudatur* 256 b c

Simulacrum *antiquum, ignem vomens* 595 c

In Siti *refrigerium divinitus accipit B. Joachim Abb* 95 b c

Sorietas *in cibo et potu B. Joachim Abb.* 91 f

Sodalitates *in Domibus Societatis Jesu, quomodo aggregandæ primariæ* 868 e f : *earum institutio Romæ in Collegio ejusdem Societatis et propagatio* 866 b c : *ac pia exercitia* 867 d e

Solatur *afflictos variis modis B. Joanna Lusit.* 724 f *B. Jacobus Venetus* 455 f

Solem

Solem sistit, ut Josue, Pelagius Corea, pugnans contra Mauros, ob preces Ferdinandi 329 b : Sole occidente lumen Miraculosum instar Solis impetrat S. Jutta 596 c

Solitudinis amans B. Mathildis, ægre adduci potest, ut aulam Imperatoris consanguinei sui adeat 443 b, in Solitudine cibos miraculose per septennium accipiunt majores S. Basilii, persecutionem fugientes 233 a Variæ Virgines Solitariam vitam agentes 543 d. V. Eremus.

Somnus exiguus B. Joachim Abb. 91 f. Somnum in stramine capit B. Mathildis 441 f

Sonitum instar tonitru miraculose edit Crux Caravacana 390 f, et proditionem indicat 394 c, atque adventum Maurorum 392 f

Spineæ Corona in insignibus utitur B. Joanna Lusit. et per similem fulgidam mors ejus revelatur 743 e. Eamdem participat cum dolore capitis B. Æmilia 555 c

Spiritum sanctum in visione accipit B. Bona 198 c eum invocans in festo Pentecostes B. Joachim Abb. de mysterio Trinitatis divinitus instruitur 127 d e f, et libros ex inspiratione divina jussu Pontificum scribit 127 b a Spiritu sancto docetur S. Humilitas 815 f Spirituale colloquium, V. Colloquium. Spiritualis consolatio, V. Consolatio.

Stella, V. Lumen.

Ex Sterili matre nata B. Joanna Lusit. 711 d, intercessione S. Dominici 746, Sterilitas agrorum nulla fuit in Hispania regnante S. Ferdinando 357 a

Contra Strumas S. Marculfus invocatur 524 a : in iisdem curandis R quam Franciæ prærogativa 522 c

Studere, V. Liber.

Superior, V. Abbas, Abbatissa, Mansuetudo, Humilitas.

Superstitio an sit, homines appendere in statera ad honorem cujuscumque Sancti 265 b c d : ex Superstitione ducti Mauri optant Hispalensem turrim et Mesquitam destruere, antequam urbem S. Ferdinando tradant 344 f

Sutor Sanctus, S. Medicus 827 f

T

Te Deum laudamus, V. Deus.

Temperantiæ per Angliam consulit S. Dunstanus 795 f. Prandium proponit amicis in die natali suo S. Augustinus, unde ingenium nihil impediretur 570 b : inter comedendum ad scientiam intendit animum, ad cibum vix quicquam advertens animum 570 b

Tempestas depulsa per Crucem Caravacanam 295 f, 397 d, et sedata in mari 398 b c, invocatione etiam S. Maximini 24 d, B. Jacobi Veneti 465 a E Tempestate maris liberatur Sacerdos per S. Hypolistum Martyrem 517 a Contra Tempestates aeris invocatur B. Mathildis 435 c, Capillis ejus in aere aspersis 469 c. Contra eas orandi formulam et modum Cruce signandi aerem docet B. Æmiliam Deipara 555 a

In Templo tumultuantes flagello ejicit S. Antoninus 546 b. Templa dicata in honorem S. Job 656 d e. Varia fundat et dotat S. Ferdinandus 386. Templi Hispalensis descriptio 366 d. et ornatus pro prima festivitate S. Ferdinandi 381 a b. Templum corruit vento vehementi 573 f. V. Ecclesia, Ornamenta.

Tentationes multas patitur ad experimentum virtutis B. Baptista Varana 484 b, ad Deum afflicta confugit 493 f, qui memorem eam esse vult consolationum prius gratis acceptarum 486 d, illarum finem petit vel per ipsam mortem 488 a ; ob eas, quibus non consenserat se humiliat 484 d. Tentatione dæmonis liberatur comedens ex scutella B. Joachim Abb. 111 e f.

Tepiditas spiritualis et incredulitas morbis castigatur 214 a b. V. Amor.

Terræ motus sedatur ab apparente B. Æmilia 560 a.

Terra e sepulcro B. Joannæ Lusit. desumpta non minuitur, quamvis omnibus petentibus distribuatur, adhibendo in remedium miraculosum contra morbos 746 d e

Testamentum S. Yvonis Presb. quo capellam fundat ad honorem S. Tugduali 803 c d. Testamento bona sua donat monasterio, in quo vixerat, B. Joanna Lusit. sed ipsum nihil inde accipit, testamento numquam impleto 738 a b

Tessera in clypeis militibus depingi solita 343 a

Thus miraculose suppeditatur ad incensandam Crucem Caravacanam 397 a

Timore Dei ad meliorem vitam proficit B. Baptista Varano 472 e

Tonitru, V. Tempestas, Fulmen.

Transfigurationem Christi meditans, ad eum videndum aspirat B. Baptista Varana, idque, quomammodo impetrat 476 f

Translatio Reliquiarum, V. Reliquiæ.

Tribulatio, V. Tentatio.

Tributis novis gravare suos subditos non vult S. Ferdinandus tempore belli sacri 346 c

Trinitatis gloriam videt et impallescit S. Bona 149 c. De Mysterio illo divinitus instruitur B. Joachim Abb. invocans Spiritum sanctum in festo Pentecostes 127 e f : qui ipsum explicavit et Catholice de eo sensit ac scripsit 128 d Trinitatem invocat, ad initium publici instrumenti, S. Ferdinandus 354 b

Triumphales arcus erecti pro festivitate prima S. Ferdinandi 381 a b

Tunicam suam pauperi largitur B. Joachim Abb. 95 e

Turris Hispalensis descriptio 345 c, eamdem et Mesquitam destruere petunt Mauri, antequam tradant S. Ferdinando civitatem 344 f

Tutor pupillam occidere tentat, ut hereditatem sibi retineat 767 d

Tyrannidem exercet Comes Alvarus in Hispania malo suo 307 b c

U

Unguentis adscribunt Turcæ miraculosam sanationem Martyris 182 f, 183 a

Urbis Hispalensis captæ statum Ecclesiasticum et Politicum ordinat S. Ferdinandus 345 b, 352 c d. V. Obsidio.

Ursus vice jumenti portat sarcinas S. Maximini 21 e

Uxor in partu periclitatur ob peccatum viri 774 b

V

Vanæ gloriæ metu miracula patrare non vult S. Ubaldus 767 d

Vanitas vestium, V. vestes, Mundus.

Vaticanum, unde sic dictum 414 f

Velitatio, V. Bellum.

Inter Venandum S. Votus mortis periculo liberatur, invocans S. Joannem 58 b, 58 e f : ex Venatu suo senes ægros nutrit Naucratius frater S. Basilii 240 c d : idem inter venandum moritur 240 c d

a Veneficiis multos abducit B. Petrus Petronus 215 e

Veneni præparati Rege puero crimen affinxit Reginæ Berengariæ Comes Alvarus 317 e, venenum a meretricibus præbetur B. Joannæ Lusit. 731 c

Veniale peccatum, V. Peccatum.

Ventorum magna vis, quæ boves cum aratris ad mediam leucam transfert 29 d e

Verbum otiosum, V. Peccatum.

Ex Verecundia tumorem pectoris aperire medico recusat S. Macrina, eumque signo Crucis sanat rogata mater 240 b

Veronica. V. Imago.

Vestes viles et detritas gestat B. Joachim Abb. 91 d, vestium vanitatem nocere spiritui expertus 96 b c. Eam spernit

spernit S. Jutta 595 f, *prohibet Alfonsus Rex Castellæ, tempore belli Maurici et magnam victoriam obtinet* 304 a b

Vexilliferum *et militem S. Jacobi se nominat S. Ferdinandus* 354 c, *hujus* Vexillum *quotannis defertur in Processione* 350 f

Viaticum *palam in templo sumit moriturus Rex Ferdinandus I* 359 a, *valde pie S. Ferd. III* 293 c d, 356 c, 386 b, *et B. Joanna Lusit.* 737 c d, *et B. Æmilia* 555 e. *Pro* Viatico *communionem accipit ab Angelis B. Mathildis* 448 d

Victorias *contra Saracenos pænitentiis et oratione impetrat S. Ferdinandus* 386 a, *easque Deiparæ acceptas refert* 386 b, 354 c. Victoriolæ *aliquot Christianorum de Mauris* 337 a b, 342 d e f. *Victoria navalis, S. Ferdinando singulari Dei beneficio data* 336 c d, *Terrestris, subsidium ferente S. Jacobo Apostolo* 318 d e. Victoriam *Regi patri orando creditur impetrasse B. Joanna Lusit.* 717 d, *Adelstanus Rex Angliæ invocato S. Joanne Beverlacensi* 606 e f, *Mediolanenses intercessione Martyrum* 39 a, *Caravacenses per Crucem* 393 f. *V.* Bellum.

Viduæ *virtutes, propriæ S. Juttæ* 595 f

Vigiliis *neglectis capitur suburbium Cordubense* 321 a b

Vinum *bibendum prophetice promittit S. Bona, Monacho timenti ne acetum bibere deberet* 150 a. Vino *delicatiori tempore morbi abstinet B. Petrus* 208 a. *V.* Oblata, Aqua, Abstinentia.

Vires *ingentes militis Castellani, qui hominem amplexu suffocare poterat* 319 e, *et alterius Hispani, qui bigam currentem manibus sistere* 320 e

Virginitas *illibata B. Æmiliæ* 553 b, *et B. Jacobi Veneti* 466 e. *Ut* Virginitatem *servet mortem a Deo impetrat S. Petronilla* 412 c : *pro eadem interficitur S. Gertrudis Mart.* 505 f, 506 a. Virginitatem *Deo conservare volens, prudenti responso matrimonium declinat B. Joanna Lusit.* 714 d, *et propositum tenet varie tentata* 728 a b : *eique Deus hac in re prospicit utriusque proci morte, quam absens intelligit divinitus* 728 a, *tandemque perpetuam vovet* 730 f. Virginitatis *votum, quo emisso sanata fuerat miraculose, violatura puella, morbo corripitur et moritur* 556 f. *V.* Castitas, Verecundia.

Virtutes *regiæ in S. Ferdinando* 257 a, *in* Virtute *proficiendi desiderium B. Jacobi Veneti* 454 c, *Æmulatio laudabilis hoc in studio SS. Venantii et Honorati fratrum* 24 c d, *ob* Virtutem *magni æstimatur a Principibus B. Joachim Abb.* 106 *et seqq.*

Visiones *seu revelationes mirabiles B. Gerardescæ, similes pene Apocalypsi S. Joannis* 163 b c *et seqq.* Visionem *sibi factam ex humilitate celat, ex obedientia revelat B. Mathildis* 446 c d

Vitam *suam conscribi vetat S. Bona, prædicens se mortua scribendam* 154 a b

Vita solitaria, *V.* Solitudo.

Vocatio ad Religionem, *V.* Religio.

Cum Voluntate *divina conformitatem docet Christus exemplo suo, B. Baptismam Varanam* 486 e f. *Conformat se* voluntati *divinæ, in morte patris sui, B. Æmilia* 552 b. Voluntas Dei, *V.* Deus.

Votum *puerile de Passione Domini honoranda magna cum difficultate servat B. Baptista Varana, quod fuit initium sanctitatis ejus* 470 e f. Votum *non solvens in morbum relabitur, quo fuerat miraculose curata* 701 c : *sic rursus infirmata* Voto *renovato convalescit* 557 a, 558 b. Votum virginitatis, *V.* Virginitas.

Z

Zelum *animarum exercet B. Joanna Lusit.* 724 f, 732 b : *pati omnia mala desiderat pro salute animarum S. Bona* 146 d e f, *pro animarum salute multum orat et patitur, etiam inferni pœnas, B. Petrus Petronus* 216 c d e. *S. Bona vocatur a Christo mater animarum, quas converterat precibus et exemplis, aut in bono conservaverat* 146 c, *V.* Conversio, Caritas. Zelus *indiscretus cujusdam Religiosi, parum reverenter tractantis sacrum Corpus B. Baptistæ Varanæ* 502 e

FINIS.

MONTE ALBANO EXCUDEBAT VICTOR BERTUOT, DD. EPISCOPI TYPOGRAPHUS. MDCCCLXVI.

FALVEY MEMORIAL LIBRARY
VILLANOVA UNIVERSITY

DATE DUE

VILLANOVA UNIVERSITY
BX4655.A2 *v.020
3 9346 00067350 1

FOR REFERENCE

NOT TO BE TAKEN FROM THIS ROOM
CAT. NO. 1935 LIBRARY BUREAU